

નવભારત સાર્થ ગુજરાતી શબ્દકોશ

ડૉ.મફતલાલ અં ભાવસાર

ગુજરાત સરકાર દ્વારા માઝ્ય જોડણી મુજબ

નવભારત સાર્થ ગુજરાતી શબ્દકોશ

ડૉ. મફતલાલ અં. ભાવસાર

પૂર્વ પ્રાધ્યાપક, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ
અતિથિ પ્રાધ્યાપક, ભારતીય ભાષા સંસ્કૃતિ સંસ્થાન, અમદાવાદ
ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ દ્વારા પુરસ્કૃત 'પાયાનો પર્યાયકોશ'ના કર્તા

નવભારત સાહિત્ય મંદિર

૧૩૪, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ — ૪૦૦ ૦૦૨
દેરાસર પાસે, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ — ૩૮૦ ૦૦૧
૨૦૨, પેલિકન હાઉસ, નટરાજ ટોકીઝ પાસે,
આશ્રમ રોડ, અમદાવાદ — ૩૮૦ ૦૦૯

E-mail : info@navabharatonline.com
Visit us at : www.navbharatonline.com

NAVBHARAT SARTH GUJARATI SHABD KOSHby **Prof. Dr. Mafatlal A. Bhavsar**Published by **Navbharat Sahitya Mandir,****Ahmedabad - 1 & Mumbai - 2****Visit us at : www.navbharatonline.com****E-mail : info@navabharatonline.com**

© સંકેત એન. ભાવસાર

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૦૭

મૂલ્ય : રૂ. ૩૦૦.૦૦

પ્રકાશક :

અશોક ધનજીભાઈ શાહ

નવભારત સાહિત્ય મંદિર

૧૩૪, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ,

મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૨

દેરાસર પાસે, ગાંધી રોડ,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૧

ટાઈપસેટિંગ :

શ્રી ગણેશ કોમ્પોઝિશન

એ/ઈ, અક્ષત એપાર્ટમેન્ટ,

મેમનગર, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૫૨

મુદ્રક :

યશ પ્રિન્ટર્સ

૩૮, ફરીદવાલા એસ્ટેટ,

અવતાર હોટલની સામે,

નારોલ, અમદાવાદ - ૩૮૨ ૪૪૩

સંપાદકીય

વાણી સાથે અર્થની સહોપસ્થિતિ એ વાડમયનો વિશિષ્ટ ગુણ છે. વાણી દ્વારા નીકળેલા શબ્દોના સર્જનની કોઈ સીમા નથી; એટલે તો શબ્દશાસ્ત્રને અનંત અપાર કહ્યું છે. શબ્દોના અર્થનો તો એથીય મોટો વિસ્તાર છે.

આકાશ અનંત છે. ગરુડ મહારાજ જેવા પક્ષીરાજ પણ તેનો પાર પામી શક્યા નથી એ બાબત જાણ બહાર ન હોવા છતાં પ્રત્યેક પક્ષી પોતપોતાની શક્તિ અનુસાર આકાશમાં ઉડયન કરતું રહે છે. મેં પણ એવું જ કાંઈક કર્યું છે !

મહર્ષિ પતંજલિએ પોતાના વ્યાકરણ મહાભાષ્યમાં સંકેત કર્યો છે : “बृहस्पतिरिन्द्राय दिव्यं वर्षसहस्रं प्रतिपादयोक्तानां शब्दपाठयणं प्रोवाच नान्तं जगाम ।” અર્થાત્ બૃહસ્પતિએ ઇન્દ્ર સમક્ષ દિવ્ય સહસ્ર વર્ષો પર્થિત પ્રતિપદ શબ્દોનું પરાયણ કર્યું તો પણ અંત ન આવ્યો; એટલે કે શબ્દોની કોઈ સીમા નથી.

નવા શબ્દો વીણવા વર્તમાનપત્રો, ગુજરાતી પારિભાષિક કોશોની મદદ લીધી છે અને અર્થને નિશ્ચિત કરવા વિભિન્ન શબ્દાર્થ કોશોની સહાય લઈ આ કોશનું પ્રણયન કરવામાં આવ્યું છે.

આ કોશને વધારેમાં વધારે ઉપયોગી અને માન્ય બનાવવાના સઘળા પ્રયત્નો કર્યા છે, છતાંય આ કોશના સંપાદકનાં જ્ઞાન અને શક્તિની મર્યાદાઓ કપાય નહીં હોય એવુંય બનવા સંભવ છે. પ્રસ્તુત કોશના સંપાદન કાર્યમાં સંપાદક કેવો અને કેટલો સફળ રહ્યો છે તેનો નિર્ણય પાઠકો પર છોડું છું.

‘પાયાનો પર્યાકોશ’ની સફળતાની પ્રેરણાથી પ્રેરાઈ કોશનું કાર્ય હાથ પર્યું. તેને જોઈતાં પુસ્તકો તરત જ મેળવી આપનાર શ્રી મહેન્દ્રભાઈ શાહ જેવા પ્રકાશક મળ્યા. આ એક શુભસંકેત જ ગણાય.

આ કોશના સંપાદનકાર્યમાં મેં જે વિદ્વાનોના સાહિત્યનો સહારો લીધો છે એ સૌના ઋણનો સ્વીકાર કરતાં ગૌરવ અનુભવું છું. છેલ્લું પ્રૂફ વાંચી આપી કુમારી જાગૃતિ દેસાઈએ મને ચિંતામુક્ત કર્યો તે બદલ હું તેને ધન્યવાદ આપું છું.

પ્રંથને દર્શનીય સ્વરૂપમાં વાચકો સમક્ષ મૂકવા બદલ નવભારત પ્રકાશન મંદિરના ઉત્સાહી સંચાલક શ્રી મહેન્દ્રભાઈ શાહનો અત્યંત આભારી છું.

દિનાંક : ૧-૮-૨૦૦૬

ડૉ. મફતલાલ અ. ભાવસાર

૨૫/૬, તુલસીશ્યામ સોસાયટી,

નવાવાડજ રોડ, અમદાવાદ - ૧૩

પ્રકાશકીય

કેટલાક નવા શબ્દો આમેજ કર્યા હોય તેવા, ગુજરાત સરકારે નીમેલ જોડણી સમિતિના નિષ્કર્ષરૂપ જોડણી વ્યવસ્થામાં દર્શાવ્યા મુજબના નિયમોને અનુસરતા પાંચેક કોશ તૈયાર કરવાનું કાર્ય અમે ડૉ. મફતલાલ અં. ભાવસારને સોંપેલું. તેઓએ એ કાર્ય સુપેરે પૂર્ણ કરી આપ્યું છે તેનો અમને આનંદ છે.

વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો, અધ્યાપકો, પ્રૂફરીડરોને ઉપયોગી થાય તેવા ૧૭-૧૮ હજાર શબ્દોની જોડણી ધરાવતો “નવભારત જોડણીકોશ”, માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકબંધુઓને શુદ્ધ જોડણી કરવામાં મદદરૂપ થાય એવો “સરળ જોડણીકોશ” તથા પ્રાથમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી થાય તેવો “ક્ષમતાકેન્દ્રી ગુજરાતીકોશ” એમ ત્રણ ગુજરાતી કોશ અમે પ્રકાશિત કર્યા છે.

હવે, અમે તેમના જ દ્વારા સંપાદિત ઘણા નવા શબ્દોનો સંગ્રહ ધરાવતો અને જોડણી સમિતિના નિષ્કર્ષરૂપ જોડણી વ્યવસ્થાના નિયમોને અનુસરતો ગુજરાતી ભાષાનો વિશાળ કોશ પ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ એનો અમને આનંદ છે. એ કાશનું નામ છે : “નવભારત સાર્થ ગુજરાતી શબ્દકોશ”.

આ કોશ પણ તેમના “પાયાના પર્યાયકોશ”ની જેમ ગુજરાતી કોશસાહિત્યમાં આગવું સ્થાન પ્રાપ્ત કરી લેશે એવા દૃઢ વિશ્વાસ સાથે વિરમું છું.

દિનાંક : ૧-૮-૨૦૦૬

મહેન્દ્રભાઈ શાહ

જોડણી વિશેનો સરકારી ઠરાવ

ગુજરાતી ભાષાની જોડણીમાં સુધારા કરવા માટે

કાર્યપદ્ધતિ-નિયમો નક્કી કરવા અંગે

ગુજરાત સરકાર, શિક્ષણ વિભાગ,

ઠરાવ ક્રમાંક :- પરચ-૧૫-૨૦૦૦-એમ-૧૮-૨,

સચિવાલય, ગાંધીનગર તારીખ : ૮-૧૧-'૦૧

વંચાણે લીધો :

(૧) ગુજરાત વિદ્યાપીઠ દ્વારા પ્રકાશિત સાર્થ ગુજરાતી જોડણીકોશ

(૨) શિક્ષણ વિભાગનો તા. ૨-૭-'૦૧નો ઠરાવ

ક્રમાંક :- પરચ-૧૫-૨૦૦૦-એમ-૧૮-૨

ઠરાવ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ દ્વારા પ્રકાશિત સાર્થ ગુજરાતી જોડણીકોશ અનુસાર ગુજરાતી ભાષામાં જોડણી કરવામાં આવી રહી છે. દરમ્યાનમાં ગુજરાતી ભાષાની જોડણીને હજુ પણ વધુ સરળ બનાવવા માટે સરકારશ્રીમાં અનેક રજૂઆતો થયેલ એટલે એ અન્વયે જોડણીસુધાર સમિતિની રચના શ્રી કે. કા. શાસ્ત્રીના અધ્યક્ષપદે, ઉપર ક્રમાંક (૨)માં દર્શાવેલ ઠરાવથી, કરવામાં આવેલ. આ સમિતિએ ગુજરાતી ભાષાની જોડણી માટે સાર્થ જોડણીકોશને જ આધારભૂત અને સર્વમાન્ય ગણેલ છે. તદ્ઉપરાંત ગુજરાતી ભાષાની જોડણી માટે સામેલ પરિશિષ્ટ-૧ નિષ્કર્ષરૂપ જોડણીવ્યવસ્થામાં દર્શાવ્યા મુજબ થાય એમ સરકારશ્રીએ ઠરાવેલ છે. આથી રાજ્યમાં તમામ પ્રકારના વ્યવહારમાં, જેમાં ગુજરાતી ભાષાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તેમાં, ઉપર દર્શાવેલ નિષ્કર્ષરૂપ જોડણીવ્યવસ્થા અનુસાર ગુજરાતી શબ્દોની જોડણી થાય એનું ધ્યાન રાખવા રાજ્યના ગુજરાતીપ્રેમી લાગતાવળગતા સર્વે જનોને જણાવવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.

ગુજરાતના રાજ્યપાલશ્રીના હુકમથી અને તેમના નામે,

સહી/-

(આર. બી. ધંધુકિયા)

ઉપસચિવ

શિક્ષણ વિભાગ

*

પરિશિષ્ટ : ૧

નિષ્કર્ષરૂપ જોડણીવ્યવસ્થા

જોડણી વિશે એક ચોક્કસ સ્વરૂપ સ્થિર થયું છે. એને આંચ ન આવે અને જોડણીમાં શક્ય એટલી એકવાક્યતા જળવાય એ માટે સરકારે નીમેલા વિદ્વાનો પાસેથી અભિપ્રાયો જાણી, એમના નિર્બાધ અભિપ્રાયોને લક્ષમાં રાખી સરકારે સર્વસંમતિથી જોડણી અંગે લીધેલા મહત્વના નિર્ણયો નીચે મુજબ છે :

(ક) પરભાષાના શુદ્ધ (તત્સમ) શબ્દોની જોડણી

(૧) સંસ્કૃત, અરબી, ફારસી, અંગ્રેજી વગેરે ભાષાના શુદ્ધ શબ્દોની જોડણી ગુજરાતી ભાષામાં જાણીતાં ઉચ્ચારણોને ધ્યાનમાં રાખી મૂળ પ્રમાણે કાયમ રાખવી. સંસ્કૃતનાં રૂપો -- પ્રત્યય વિનાનાં -- પહેલી વિભક્તિ એકવચનમાં જ નોંધવાં. ઉદા. સંમતિ, મતિ. એ જ રીતે ગુરુ, હરિ, નીતિ, જ્ઞતિ, નિધિ. સ્થિતિ, શ્રીયુત, પાશ્ચાત્ય, પૌરસ્ત્ય, પ્રામાણિક, કર્તા, પિતા, વિદ્યાર્થી, હસ્તી, યશસ્વી, મનસ્વી, વિદ્યુષી, ભગવતી, શ્રીમતી, સુદિ, વદિ; આગાહી, અમીરી, ઉર્દૂ, કાબૂ, કાબુલી, કિસ્સો, કીમતી, ખૂબી, ગિરો, ચાકૂ, જાફૂ, જાસૂસી, તંબૂ, તૂતી, તૈયારી, દારૂ, દાવુદી, પીલુ, આજૂ, રજૂ, રૂબરૂ; મ્યુનિસિપાલિટી, કમિટી, યુનિવર્સિટી વગેરે.

(૨) જેને છોડે વ્યંજન હોય તેવા શબ્દો ગુજરાતી પ્રત્યય લેતા હોય તેઓને અકારોત ગણીને લખવા : જગત, વિદ્વાન, ભગવાન, પરિષદ, સંસદ, ધનુષ, આશિષ, આયુષ, અકસ્માત; અકીક, અજબ, અંગૂર, અંજીર, આલિશાન, ઇજારો, ઇમારત, ઇલાજ, કબૂતર, કબૂલ, કસૂર, કાનૂન, ફૂથ, કોશિશ, કોહિનૂર, ખુદ, ખૂન, ગુમ, ચાબુક, જરૂર, જાસૂસ, ઝનૂન, તવારીખ, તારીખ, દસ્તૂર, દીવાન, દીવાલ, સાબિત; અપીલ, કોર્ટ, કેબલ, પેન્સિલ, બૂટ, સ્કૂલ, બુક, ડૉક્ટર, સ્ટેશન વગેરે.

પશ્ચાત્, કિંચિત્, અર્થાત્, ક્વચિત્, સાક્ષાત્, અકસ્માત્ જેવા શબ્દો એકલા આવે ત્યારે એ જેમ છે તેમ વ્યંજનાંત લખવા, પણ એ શબ્દો પછી 'જ' કે 'ય' અવ્યયો આવે ત્યારે સ્વરાંત લખવા; જેમ કે, ક્વચિત જ, સાક્ષાત જ વગેરે.

(ખ) વિકાસ પામેલા (તદ્ભવ) શબ્દોની જોડણી

(૩) તદ્ભવ શબ્દોને છોડે આવતા અનનુનાસિક ઈ કે અનુનાસિક ઈ દીર્ઘ કરવા. ઉદા. કીકી, કીડી, સીડી, કઢી, ચમચી, કડછી, જુગારી, અહીં, જહીં, તહીં, કહીં, દહીં, નહીં, મહીં.

તદ્ભવ શબ્દોને છોડે આવતા અનનુનાસિક ઉ કે અનુનાસિક ઉ હ્રસ્વ કરવા.

ઉદા. અગાઉ, ખેડુ, ગાઉ, ગોખરુ, ટાપુ, રખડુ, ખીસું, ટીપું, ધીમું, ફૂડું, ઊજળું, બિહામણું.

માત્ર એકાક્ષરી શબ્દોનો ઉપરના નિયમમાં અપવાદ કરવો.

એકાક્ષરી શબ્દોમાં અનુનાસિક ઊનો વિકલ્પ લખવો; જેમ કે, જૂ -જુ, છૂ-છુ, થૂ-થુ, ફૂ-ફુ, બૂ-બુ, ભૂ-ભુ, રૂ-રુ.

(૪) અનુનાસિક ઈ અને ઊ

શબ્દમાં અંત્ય ઈના અપવાદે કોઈ પણ સ્થાને આવતા ઈનો વિકલ્પ કરવો. ઉદા. ઈંટ-ઈંટ, રીંછ-રિંછ, નીંદર-નિંદર, ઢીંચણ-ઢિંચણ, હીંચકો-હિંચકો, ચીંદરડી-ચિંદરડી, મીંચામણાં-મિંચામણાં. પરંતુ અહીં, નહીં, જહીં, તો નહીં-નહિનો વિકલ્પ, 'નહિ' તત્સમ હોવાથી.

શબ્દમાં છેડલા સિવાયનાં બધાં જ સ્થાનોએ ઊનો વિકલ્પ કરવો.

ઉદા. ઊંધ-ઉંધ, થૂંક-થૂંક, ઊંચાણ-ઉંચાણ, ઘૂંઘટ-ઘુંઘટ, મૂંઝવણ-મુંઝવણ, લૂંટાલૂંટ-લુંટાલુંટ, ગૂંછળિયાળું-ગુંછળિયાળું, હુંડિયામણ-હુંડિયામણ.

(૫) જોડાક્ષરથી જ્યાં આગલા સ્વરને થડકો લાગતો હોય ત્યાં, અર્થાત્ જોડાક્ષર પૂર્વેના અક્ષરમાં આવતા ઈ કે ઉ દ્રસ્વ લખવા.

ઉદા. કિલ્લો, બિલ્લો, ઇજ્જત, કિસ્મત; કુસ્તી, સુસ્તી, ઉમ્મર, ઉંમર, હુન્નર, પિસ્તાળીસ, પિંડી, હિંદ, કિંમત, ટિંગાટોળી.

(૬) બે અક્ષરોના શબ્દોમાં ઉપાંત્ય ઈ કે ઊ દીર્ઘ લખવા. (બે અક્ષરના શબ્દોમાં ઉપાંત્ય એટલે અંત્યાક્ષરની પૂર્વેનો)

ઉદા. ઈજા, ખીણ, ચીસ, જીભ, ઠીક, ભીનું, દીવો, પીઠી, ફૂવો, ચૂડી, જૂઠ, ધૂળ, ખૂબી, સૂડી, ફૂંદ, સૂકું.

અપવાદ : જ્યાં વ્યુત્પત્તિને કારણે કે રૂઢિને લીધે જોડણી જુદી થતી હોય તેવા શબ્દોમાં દ્રસ્વ લખવા.

ગિની, ચિટ, ટિન, ટિપ, ઉર્દૂ, ઉર્સ, કુળ, ખુશ.

ત્રણ અક્ષરોના શબ્દોમાં મધ્યાક્ષરમાં દ્રસ્વ-દીર્ઘ અક્ષરોને ધ્યાનમાં રાખી જોડણી કરવી.

(૭) ઉપાંત્ય કે મધ્યાક્ષર દીર્ઘ હોય ત્યારે પ્રથમાક્ષરમાં ઈ કે ઉ દ્રસ્વ કરવા.

ઉદા. ઇજાકો, કિનારો, જિરાફ, મિનારો, હિલાંળો, ઉચાટ, ઉધર, ઉનાળો, કુહાડો, સુધાર, લુહાર.

(ખ) ઉપાંત્ય કે મધ્યાક્ષર દ્રસ્વ હોય તો પ્રથમાક્ષરમાં ઈ કે ઊ દીર્ઘ કરવા.

ઉદા. કીચડ, ખીજડો, દીવડો, પીપળ, લીમડો, હીજડો, ઊધઈ, ફૂકડો, ખૂમચો, છૂટકો, ભૂસકો, સૂરજ.

અપવાદ : અહીં પણ વ્યુત્પત્તિ કે રૂઢિને કારણે જ્યાં જુદી જોડણી થાય છે તેને અપવાદ ગણવો; જેમ કે, ઉપર, ચુગલી, કુરતું, દુયકો, કુમળું જેવા.

- (ગ) ચાર કે ચારથી વધુ અક્ષરોવાળા શબ્દોમાં જો એ એક જ ઘટકના કે પ્રાથમિક શબ્દો હોય ત્યાં પ્રથમાક્ષરમાં ઇ કે ઉ હ્રસ્વ લખવા; જેમ કે, ઇમારત, ખિસકોલી, ઉધરસ, ઉપરાંત, કુરબાન, ગુલશન, જુમેરાત.
ત્રણ અને ત્રણથી વધુ અક્ષરોવાળા શબ્દોમાં અપવાદ કે વિકલ્પ.
બે કે ત્રણ અક્ષરોના પ્રાથમિક શબ્દોને પ્રત્યયો લાગતાં કે સામાસિક બનતાં અને દ્વિરુક્ત પ્રયોગોમાં પ્રાથમિક શબ્દો ત્રણ કે ત્રણથી વધુ અક્ષરોના બને ત્યાં પ્રાથમિક શબ્દ કે મૂળ અંગની જોડણી વિકલ્પે કરવી.
ઉદા. રીસાળ-રિસાળ, મૂછાળો-મુછાળો, ખીચડિયું-ખિચડિયું, થીંગડિયું-થિંગડિયું, ઘૂઘરિયાળ-ઘૂઘરિયાળ.
- (ઙ) શબ્દના બંધારણમાં કોઈ પણ સ્થાને 'ય'શ્રુતિ આવતી હોય ત્યાં પૂર્વેનો ઇ હ્રસ્વ કરવો :
ઘોડિયું, ડોળિયું, થડિયું, માળિયું, ધોતિયું, પિપર, મહિયર, અડિયલ, ફરજિયાત, લેફિયાત, વાહિયાત.
નીચેના અપવાદો દૂર કરવા અને એઓની જોડણી કૌંસ બહાર દર્શાવ્યા પ્રમાણે કરી લેવી :
(પીયો) પિયો, (પીયળ) પિયળ, (ચીયો) ચિયો રૂપ સ્વીકારવાં.
- (ઙ) ભૂતકૃદંતના 'એલું' પ્રત્યયવાળાં રૂપોમાં જોડણી નીચે મુજબ કરવી :
ગયેલું, જોયેલું, થયેલું, મુકાયેલું, સચવાયેલું, ધોયેલું, ખોયેલું, ખોવાયેલું વગેરે.
વ્યંજનાંત અંગોમાં 'એલું' જ રહેશે :
કરેલું, બોલેલું, આવેલું, જણાવેલું, જાણેલું વગેરે.
- (છ) ઐ-ઔ સંયુક્ત સ્વરો અને અઇ-અઉ સ્વરયુગ્મોના લેખનમાં સાવધાની રાખવી.
પૈસો, પૈડું, ચૌદ, રવૈયો, ગવૈયો એ શિષ્ટ છે, તો પાઈ, પાઉડ, ઘઉં, જઈ, થઈ વગેરે શિષ્ટ છે.
- (૧૦) 'હ'શ્રુતિ
તદ્ભવ શબ્દોમાં જ્યાં હકાર સંભળાતો હોય ત્યાં પૂર્વેના વ્યંજનમાં 'અ' ઉમેરી જોડણી કરવી. 'હ'શ્રુતિએ સ્વરનું મર્મરત્વ છે; વાસ્તવમાં તો સ્વર જ મહાપ્રાણિત હોય છે. 'હ' જ્યાં દર્શાવવો હોય ત્યાં જુદો પાડીને લખવો કે બિલકુલ ન દર્શાવવો. 'હ'ને આગલા અક્ષર સાથે બ્લેન, ત્હારું જેવાં રૂપે ક્યારેય ન જોડવો; જેમ કે, બ્લેન નહીં, પણ બ્લેન. એ જ રીતે વહાણું, વહાલું, પહોણું, મહાવત, શહેર, મહેરબાન, મહાવરો, મહોલ્લી, મહોર અને કહે, રહે જેવાં રૂપો લખવાં. ઉપરાંત મારું, તારું, અમારું, તમારું, તેનું, એનું, નાનું, બીક, સામું, ઊનું, મોર, ત્યાં, જ્યારે, ત્યારે વગેરે આ પ્રમાણે લખાય છે એમ લખવાં.

- (૧૧) જોડાશરમાં અલ્પપ્રાણ + મહાપ્રાણ કે મહાપ્રાણ + મહાપ્રાણ એમ વિકલ્પે જોડણી કરવી :
પચ્ચર-પચ્ચર, ઝબ્બો-ઝબ્બો, ચિટ્ઠી-ચિટ્ઠી, ચોકખું-ચોખ્ખું, અચ્છેર-અછ્છેર, પચ્છમ-પછ્છમ.
- (૧૨) (ક) શબ્દારંભે શ/સનો સ્થાનકેર અર્થભેદક હોઈ જ્યાં જે ઘટક હોય ત્યાં તે ઘટક જ લખવું;
જેમ કે, શાલ/સાલ, શાળા/સાળા, શાર/સાર.
જ્યાં શ-સનો વિકલ્પ હોય ત્યાં બંને રૂપો સ્વીકારવાં :
અગાશી-અગાસી, ઉજાશ-ઉજાસ, ઓશરી-ઓસરી, કપાશિયો-કપાસિયો, જશોદા-જસોદા, વીશ-વીસ, ત્રીશ-ત્રીસ, પચીશ-પચીસ, પચાશ-પચાસ, એંશી-એંસી વગેરે.
- (ખ) જ/ઝનો વિકલ્પ સ્વીકારવો :
સાંજ-સાંઝ, મજા-મઝા, સમજ-સમઝ.
વિશે-વિષેમાંથી માત્ર 'વિશે' જ રાખવું.
- (ગ) ભાષામાં જેમ તત્સમ અને તદ્ભવ બંને રૂપો માન્ય છે તેમ પ્રેરક માટેનાં રાવ-ડાવ, આર-આડ, રૂપો વિકલ્પે રાખવાં. ઉદા. કહેવરાવ-કહેવડાવ, ગવરાવ-ગવડાવ, બેસાર-બેસાડ.
ઉપરાંત,
લીમડો-લીંબડો, આમલી-આંબલી, ચીબરી-ચીંબડી, ચીંથડું-ચીથડું, આફૂસ-હાફૂસ વગેરે બંને રૂપો ચાલુ રાખવાં.
- (૧૩) ક્રિયાપદોનાં મૂળ અંગો ઉપરથી પ્રેરક, કર્મણિ કે ભાવે પ્રયોગનાં અંગો સિદ્ધ થાય ત્યારે મૂળ અંગોની જોડણી બદલાય. ક્રિયાપદના મૂળ અંગ તરીકે 'વું' પ્રત્યય સિવાયનું રૂપ જ હોય.
ઊગ-ઉગાડ, ઊઠ-ઉઠાડ, ફદ-ફદાવ, મૂક-મુકાવ, ઊઘડ-ઉઘાડ, ઊતર-ઉતાર, ઊખડ-ઉખેડ, ઊઘલ-ઉઘલાવ, કર્મણિ-ભાવેનાં ઉગાય, ઉઠાય, ફુદાય, મુકાય, ઉઘાડાય જેવાં રૂપો બને છે.
જીવ, દીપ, પૂજ અને પીડ એ ધાતુઓનાં તેમ કબૂલનાં રૂપો ઉપરની વ્યવસ્થામાં ગોઠવી લેવાં.
ફદંત રૂપોમાં પ્રત્યય જેને લાગ્યો હોય તે મૂળ કે સંધિત અંગની જોડણી જ રાખવી. જેમ કે, ભૂલનાર, મૂકનાર, ભુલાવનાર, મુકાવનાર, ભૂલેલું-ભુલાયેલું, મૂકેલું-મુકાયેલું, મૂચ્યું-મુકાયું, ભૂલ્યું-ભુલાયું (ભૂલશે-ભુલાશે)

સહી/-

તા. ૧૨-૭-૨૦૦૧

કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી

અધ્યક્ષ

ગુજરાત જોડણી સુધાર સમિતિ

જોડણીના સમન્વિત નિયમો

[ગુજરાત વિદ્યાપીઠના 'સાર્થ જોડણીકોશ'માં આપેલા નિયમો અને ગુજરાત સરકારશ્રીના 'નિષ્કર્ષરૂપ જોડણીવ્યવસ્થા'ના નિયમોના આધારે]

૧. તત્સમ શબ્દો

૧. સંસ્કૃત તત્સમ શબ્દોની જોડણી મૂળ પ્રમાણે કરવી. ઉદા. મતિ, ગુરુ, વિદ્યાર્થિની હરિ નીતિ, નિધિ, સ્થિતિ વગેરે. (૧)
૨. જે વ્યંજનાન્ત તત્સમ શબ્દો ગુજરાતી પ્રત્યયો લેતા હોય તેમને અકારાન્ત ગણીને લખવા. ઉદા. વિદ્વાન, જગત, પરિષદ, ધનુષ, અંગૂર, કબૂલ, કોહિનૂર, દીવાન; અપીલ કોર્ટ, ડોક્ટર વગેરે.
આ નિયમ અંગ્રેજી, ફારસી, અરબી વગેરે ભાષાઓના શબ્દોને પણ લાગુ પડે છે. (૩)
૩. સંસ્કૃત તત્સમ શબ્દોમાં અનુનાસિક અક્ષરોને સ્થાને અનુસ્વાર વાપરવાં. ઉદા. અંક, અંગ, અંત, ઇંદ્રિય, કુંજ, વંદન, સંમોહ વગેરે અન્ત, સન્મતિ, ઉન્માદ અને એવા બીજા શબ્દો અપવાદરૂપ ગણવા.
૪. પશ્ચાત્, કિંચિત્, અર્થાત્, ક્વચિત્, સાક્ષાત્, અકસ્માત્ જેવા અવ્યયાત્મક શબ્દો એકલા આવે અથવા બીજા સંસ્કૃત શબ્દોની સાથે સમાસમાં આવે ત્યારે તેમને વ્યંજનાન્ત લખવા. ઉદા. કિંચિત્કર, પશ્ચાત્તાપ. આવા અવ્યયાત્મક શબ્દો પછી જ્યારે 'જ' આવે ત્યારે તેમને વ્યંજનાન્ત ન લખવા. ઉદા. ક્વચિત જ, અકસ્માત જ. (૪)

ઉચ્ચારદર્શક ચિહ્નો

૫. અરબી, ફારસી, અંગ્રેજી વગેરે ભાષાના શબ્દો લખતાં તે તે ભાષાના વિશિષ્ટ ઉચ્ચારો દર્શાવવા ચિહ્નો ન વાપરવાં. ઉદા. ખિદમત, વિઝિટ, નજર વગેરે. (૫)
૬. 'એ' તથા 'ઓ'ના સાંકડા તથા પહોળા ઉચ્ચારની ભિન્નતા દર્શાવવા ચિહ્નો વાપરવાં નહિ. પરંતુ અંગ્રેજી શબ્દોના 'એ', 'ઓ'ના ઉચ્ચારણમાં ભ્રાંતિ ન થાય માટે, પહોળા ઉચ્ચાર દર્શાવવા ઊંધી માત્રાનો ઉપયોગ કરવો. દા.ત. એસિડ, કૉફી, ઑગસ્ટ, કેશન, કૉલમ, કૉલેજ વગેરે.
૭. અનુસ્વારના કોમળ અને તીવ્ર ઉચ્ચારો દર્શાવવા ચિહ્નો વાપરવાં નહિ.
નોંધ : શક્ય હોય ત્યાં અનુસ્વારના વિકલ્પે અનુનાસિકો વાપરી શકાય. ઉદા. અંત-અન્ત; દંડ-દ્દંડ; સાંત-સાન્ત; બૅક-બૅન્ક; ચંડ-ચદ્ડ; આરંભ-આરમ્ભ વગેરે. (૭)
૮. કવિતામાં નિયમાનુસાર જોડણી વાપરી હ્રસ્વ દીર્ઘ બતાવનારાં ચિહ્નો વાપરવાં. (હવે આવી પ્રથા રહી નથી.) (૩૨)

૨. તત્સમ-તદ્ભવ શબ્દો

૯. ભાષામાં તત્સમ તથા તદ્ભવ બંને રૂપો પ્રચલિત હોય તો બંને સ્વીકારવાં. ઉદા. કઠિન-કઠણ; રાત્રિ-રાત્રી-રાત; દશ-દસ, કાલ-કાળ; નહિ-નહી; હૂબહૂ-આબેહૂબ; ફર્શ-ફરસ (૨)

(આને નિયમ ન કહેતાં નોંધરૂપ વિધાન કહીએ.)

૧૦. અંતે ઇન્, મિન્ અને વિન્ આવતા હોય એવા તત્સમ સંસ્કૃત શબ્દોનો સમાસ થતાં એમના અંત્ય ઈનો વિકલ્પે ઇ કે ઈ કરવો. આવા શબ્દો ગુજરાતીમાં દીર્ઘ ઈકારાન્ત લખતા હોવાથી એમને જો દીર્ઘ જ રાખવા હોય તો બન્ને શબ્દો વચ્ચે નાની રેખા કરવી. ઉદા. વિદ્યાર્થી (વિદ્યાર્થિન્), વિદ્યાર્થીમંડળ કે વિદ્યાર્થી-મંડળ; મંત્રી; (મંત્રિન્), મંત્રિમંડળ કે મંત્રી-મંડળ, શાસ્ત્રી (શાસ્ત્રિન્), શાસ્ત્રિસદન કે શાસ્ત્રી-સદન; સ્વામી (સ્વામિન્), સ્વામિનારાયણ કે સ્વામી-નારાયણ; પ્રાણી (પ્રાણિન્), પ્રાણિવિદ્યા કે પ્રાણી-વિદ્યા; સ્વામી (સ્વામિન્), સ્વામિદ્રોહ કે સ્વામી-દ્રોહ વગેરે.

અપવાદ : આવા સંસ્કૃત શબ્દોને ભાવવાચક પ્રત્યય : 'તા' કે 'ત્વ' લગાડતાં ઈ હ્રસ્વ રાખવી. ઉદા. ઉપયોગિતા, સ્વામિત્વ, તેજસ્વિતા વગેરે. (૨૨ની નોંધ)

૩. તદ્ભવ શબ્દો

(ક) હચ્ચતિ

૧૧. જેમાં 'હ'કાર ભળેલો હોય તેવા શબ્દોની જોડણી નીચે પ્રમાણે કરવી :

(ક) બહેન, વહાણું, વહાલું, પહોળું, મહાવત, શહેર મહેરબાન, મહાવરો, મહોર જેવા શબ્દોમાં તથા કહે, રહે, પહેર, પહોંચ જેવા ધાતુઓમાં 'હ' જુદો પાડીને લખવો. (૮)

(ઘ) નાનું, મોટું, બીક, સામું, ઊનું, મોર(આંબાનો), મોં, મોલું (લોટને), જ્યાં, ત્યાં, ક્યારે, ત્યારે, મારું, તમારું, તારું, તેનું, અમારું, આવું વગેરેમાં હકાર ન દર્શાવવો (એટલે કે 'હ' જ્યાં દર્શાવવો ત્યાં જુદો પાડીને દર્શાવવો અને ન દર્શાવવો ત્યાં બિલકુલ ન દર્શાવવો; 'હ'ને આગલા અક્ષર સાથે જોડવો નહીં.) (૯)

(ગ) નાહ, ચાહ, સાહ, મોહ, લોહ, દોહ, સોહ એ ધાતુઓને અનિયમિત ગણી તેમનાં નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે રૂપો સાધિત કરવાં :

નાહ : નાહું છું ; નાહિયે છિયે; નહાય છે; નાહો છો; નાહ્યો, નાહ્યા, નાહી, નાહું, નાહ્યાં; નાહીશ; નાહીશું; નહાશે, નહાશે; નહાત; નહાતો, નહાતી, નહાતું; નાહનાર; નાહવાનો અથવા નાવાનો; નાહેલો, નાહેલી, નાહેલું; નહા; નહાજે; નાહવું; નવડા(રા)વવું; નવાવું; નવાય; નાવણ; નાવણિયો; નવેશ; નવાણ.

ચાહ : ચાહું છું ; ચાહિયે છિયે; ચાહે છે; ચાહો છો; ચાહ્યો, ચાહ્યા, ચાહી, ચાહું, ચાહ્યાં; ચાહીશ; ચાહીશું; ચાહશે; ચાહશે; ચાહત; ચાહતો; ચાહતી; ચાહતું;

ચાહનાર; ચાહવાનો; ચાહેલો, ચાહેલી, ચાહેલું; ચાહ, ચાહજે, ચાહવું.

ચહવડા(-રા)વવું; ચહવાવું, ચહવાય એ રૂપો શક્ય અને વ્યાકરણદૃષ્ટિએ પ્રામાણિક લાગે છે, પણ આવા પ્રયોગો પ્રચલિત નથી.

સાહ : 'ચાહ' પ્રમાણે કરવાં, પણ નીચેનાં રૂપો દર્શાવ્યા પ્રમાણે કરવાં : સવડા(-રા)વવું; સવાવું; સવાય

મોહ : મોહું છું; મોહિયે છિયે; મોહે છે; મોહો છો; મોહો, મોહા, મોહી, મોહું, મોહાં; મોહીશ, મોહીશું; મોહશે; મોહશો; મોહત; મોહતો, મોહતી; મોહતું; મોહનાર; મોહવાનો, મોહેલો, મોહેલી, મોહેલું; મોહ; મોહજે; મોહવું;

મોહડા(-રા)વવું; મોહાવું; મોહાય

લોહ : લોહું છું; લોહિયે છિયે; લોહે છે; લોહો છો; લોહો, લોહા, લોહી, લોહું, લોહાં; લોહીશ; લોહીશું; લોહશે; લોહશો; લોહત; લોહતો, લોહતી, લોહતું; લોહનાર, લોહવાનો અથવા લોવાનો; લોહેલો, લોહેલી, લોહેલું; લોહ; લોહજે; લોહવું;

લોવડા(-રા)વવું; લોવાય; લોવણિયું

દોહ : દોહું છું; દોહિયે છિયે; દોહે છે; દોહો છો; દોહો, દોહી, દોહું, દોહાં; દોહીશ; દોહીશું; દોહશે; દોહશો; દોહત અથવા દોહત; દોહતો, દોહતી, દોહતું; દોહનાર; દોહવાનો અથવા દોવાનો; દોહેલો, દોહેલી, દોહેલું; દોહ; દોહજે

દોવડા (-રા)વવું; દોવાવું, દોવણ, દોણી.

કોહ : સામાન્યતઃ 'મોહ' પ્રમાણે. પરંતુ નીચેનાં રૂપો દર્શાવ્યા પ્રમાણે કરવાં : કોવડા(-રા)વવું; કોવાવું; કોવાય; કોહપણ; કોહવાણ; કોહવાટ

સોહ : 'મોહ' પ્રમાણે (૧૦)

૧૨. કેટલાક 'ઢ'ને બદલે હ અને ડ છૂટા પાડીને લખે છે. જેમ કે, કહાડવું, વહાડવું. તેમ ન લખતાં કાઢ, વાઢ, કઢી, ટાઢ, અઢાર, કઢવું એમ લખવું. પરંતુ લઢવું, દાઢમ ન લખતાં લડવું, દાડમ એમ લખવું.

ચડવું, ચઢવું બંને માન્ય ગણાવાં. (૧૧)

(ખ) યશ્રુતિ

૧૩. કેટલાક શબ્દોના ઉચ્ચારણમાં, ગુજરાતના કેટલાક ભાગમાં, યશ્રુતિ થાય છે. ઉદા. જાત્ય, આંખ્ય, લાવ્ય, લ્યો, દ્યો વગેરે; પણ એ લખવામાં દર્શાવવાની જરૂર નથી. ઉદા. જાત, આંખ, લાવ, લો, દ્યો એમ જ લખવું. (૧૨)

૧૪. કેટલાક શબ્દોમાં (ઉદા. પારણું, બારણું, શેરડી, દોરડું, ખાંડણી, દળણું, ચાળણી, શેલડી) ર, ડ, ણ, અને બદલે ય ઉચ્ચાર થાય છે; ત્યાં યૂળ રૂપ જ લખવું. (૧૪)

(ગ) ઇ અને ઉ (હ્રસ્વ અને દીર્ઘ)

૧૫. શબ્દના બંધારણમાં ઈ પછી સ્વર આવતો હોય તો તે ઈને હ્રસ્વ કરી સ્વરની પહેલાં ય ઉમેરીને લખવું. ઉદા. દરિયો, કડિયો, રૈંટિયો, ફડિયો, ધોતિયું, માળિયું, કાઠિયાવાડ, પિયર, પિયળ, શિયળ, મહિયર, ટિયર, સહિયર, પિયુ, પિયો;

કરિયે, હસિયે, જોઇયે, જઇયે, લઇયે, ખાઇયે. (૨૫)

ક. કરીએ, છીએ, ખાઈએ, ધોઈએ, સૂઈએ, જોઈએ, હોઈએ, મારીએ, પ્રકારનાં દીર્ઘ 'ઈ' વાળાં અસ્વાભાવિક રૂપો નિરર્થક થઈ જાય છે, તેથી જતાં કરવાં. કારણ એ છે કે મૂળ પ્રત્યય 'ઇયે' છે, 'ઈએ' કદી નહીં. (૨૭ ક)

૧૬. ચાર અથવા એનાથી વધારે અક્ષરોના શબ્દોમાં આદિ ઇ કે ઉ દ્વસ્વ લખવાં. ઉદા. મિજલસ, હિલચાલ, કિલકિલાટ, ખિસકોલી, ટિપણિયો, ટિચકારી, ભુલામણું, ટિટિયારી

વિકલ્પ : ગુજરાત - ગૂજરાત. (જોકે દ્વસ્વ 'ગુ' વ્યાપક છે.)

નોંધ ૧ - આ જાતનો શબ્દ સમાસ હોય તો સમાસના અંગભૂત શબ્દોની જોડણી કાયમ રાખવી. ઉદા. ભૂલથાપ; બીજવર; હીણકમાઉ; મીઠાબોલું.

નોંધ ૨ - કૂદાકૂદ, બૂમાબૂમ, ભુલભુલામણી, એવા દ્વિર્ભાવથી થતા શબ્દોમાં દ્વિર્ભાવ પામતા પદની જોડણી જ કાયમ રાખવી. (૨૩)

૧૭. શબ્દમાં આવતા યુક્તાક્ષરથી જ્યાં આગલા સ્વરને થકડો લાગતો હોય ત્યાં ઇ કે ઉ જે હોય તે દ્વસ્વ લખવો. અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર અનુનાસિક જેવો થતો હોય ત્યાં યુક્તાક્ષર ગણવો. ઉદા. કિસ્તી, શિસ્ત, ડુક્કર, જુસ્સો, યુસ્ત, છેતરપિંડી, જિંદગી, જિંગોડી, લુંગી, દુંદ, તુંડાઈ

નોંધ : સામાન્ય રીતે ગુજરાતીમાં જિ લખવાનો રિવાજ નથી, જ જ વિશેષ પ્રચલિત છે, પરંતુ જ્યાં નિયમ પ્રમાણે દ્વસ્વ જિ લખવાનો હોય ત્યાં જિ લખવો. ઉદા. જિંદગી; જિતાડવું; જિવાડવું. (૨૦)

* ૧૮. પોતામાં અનુનાસિક કે અનનુનાસિક ઈ કે ઊ ધરાવતા પ્રાથમિક શબ્દો પરથી ધડાતા શબ્દોમાં તથા ધાતુમાં કર્મણિ કે ભાવે પ્રયોગ અને પ્રેરકનાં રૂપોમાં પ્રાથમિક શબ્દ કે ધાતુની મૂળ જોડણી કાયમ ન રાખતાં નિયમ ૧૬, ૧૮, ૧૯, ૨૧ પ્રમાણે જોડણી કરવી. ઉદા. ભૂલ - ભુલામણી - ભુલવવું - ભુલાવું; કૂદ - કૂદાકૂદ; શીખ - શીખાઉ - શીખામણ - શીખાડવું - શીખવાડવું (પણ શીખવવું), ઊઠ - ઉઠાઉ - ઉઠાડ - ઉઠાવ - ઉઠમણું; મૂક - મુકાણ - મુકાવું - મુકાવવું; સીંચ - સિંચાઈ - સિંચાવું - સિંચાવવું; હિંગલાણ - હિંગલાવું - હિંગલાવવું.

(નોંધ : ધાતુના અક્ષરો ગણતાં એનું સામાન્ય કૃદંતનું નહીં, પણ મૂળ રૂપ લેવું; જેમ કે, ઊથલ(વું), મૂલવ(વું), ઉથલાવ(વું), તડૂક(વું), તડુકાવ(વું), તડુકા(વું).

(અપવાદ ૧ અને ૨ બિનજરૂરી છે.) (૨૪)

* ૧૯. જ્યાં કોઈ વિશિષ્ટ કારણે જુદી જોડણી ન થતી હોય (જેમ કે ઉપર, ચુગલ, કુરતું, મુગટ, મુગટો, ટુકડો, મુડદું, ટુચકો, મુજબ, મુદત, કુમળું, કુસકી, ગુટકો, કુલડી) તેવા બેથી વધારે અક્ષરોના શબ્દોમાં ઈ કે ઊ પછી દ્વસ્વ અક્ષર આવે તો એ બેઉ દીર્ઘ લખવા અને દીર્ઘ અક્ષર આવે તો એ બેઉ દ્વસ્વ લખવા. ઉદા. ખુશાલ, નીકળ, મૂલવ, વિમાસ, મજૂર, ખજૂર, ટુકાળ, સુતાર, તડૂક, કિનારો,

ખેડૂત, ભુલાવ, મિચાવ, તડુકાવ. (૨૨)

અપવાદ ૧ : વિશેષણ પરથી થતાં નામો તેમજ નામ પરથી બનતાં ભાવવાચક નામોમાં મૂળ જોડણી કાયમ રાખવી. ઉદા. ગરીબ-ગરીબાઈ, વકીલ-વકીલાત, ચીકણું-ચીકાશ-ચીકણાઈ, મીઠું-મીઠાઈ-મીઠાશ, જૂઠ-જૂઠું-જૂઠણું, પીંબું-પીંબાશ, ઝીણું-ઝીણાવટ.

અપવાદ ૨ : કેટલાક શબ્દો બોલતાં ઉપાંત્ય અક્ષર ઉપર ભાર આવે છે ત્યાં ઈ કે ઊ જે હોય તે દીર્ઘ કરવા. ઉદા. ગોરીલો, દાગીનો, આહૂતી, દંતૂડી વગેરે.

નોંધ : જેમાં આ જાતનો ભાર નથી આવતો એવા શબ્દો નીચે પ્રમાણે લખવા. ઉદા. ટહુકો, ફઉડી, મહુ (૨૨)

* ૨૦. તદ્ભવ શબ્દોમાં અત્યંત દીર્ઘ ઈ અને હ્રસ્વ ઉ અનુનાસિક કે અનનુનાસિક એ બન્ને અનુક્રમે દીર્ઘ અને હ્રસ્વ લખવાં. ઉદા. ધી, છી; છું, શું. તું, હું; ધણી, વીંછી, અહીં, જહીં, તહીં, નહીં (તત્સમ 'નહિ' પણ), પિયુ, લાહુ, જુહું, સાહું, ખાહું, સૂહું કરવું, મરવું, રમવું, મરડવું, કરડવું.

નોંધ : 'રૂ' ન લખતાં નિયમ પ્રમાણે, હ્રસ્વ રુ લખવાનું હોય ત્યાં રુ અથવા રુ લખવું. ઉદા. છોકરું-છોકરું; બેરું-બેરું (૧૮)

૨૧. જ્યાં વ્યુત્પત્તિને આધારે જુદી જોડણી ન થતી હોય (જેમ કે, ઉદવું, ડિલ, જુહું) તેવા બે અક્ષરોના શબ્દોમાં ઉપાંત્ય ઈ તથા ઊ દીર્ઘ લખવાં. ઉદા. ચૂક, ઘૂઈ, તૂત, ઝૂલો, ઝીલું, જીનો.

અપવાદ - સુધી, દુખ (તત્સમ દુઃખ પણ), જુઓ.

નોંધ : મુકાવું, ભુલાવું, મિચાવું, એવાં કર્મણિરૂપોમાં હ્રસ્વ ધાય છે. જુઓ નિયમ ૧૮મો. (૨૧)

(ઘ) વિકલ્પો

* ૨૨. અલ્પપ્રાણ અને મહાપ્રાણ વ્યંજનો સંયુક્ત હોય એવા શબ્દોમાં અલ્પપ્રાણ + મહાપ્રાણ અને મહાપ્રાણ + મહાપ્રાણ એવી જોડણી (સંસ્કૃતની જેમ) વિકલ્પે કરવી. ઉદા. ચોકું-ચોખું, અચ્છેર-અછ્છેર, પચ્છમ-પછ્છમ, અચ્છું-અછ્છું, ચિટ્ઠી-ચિટ્ઠી, બુડ્ડું-બુદ્દું, પથ્થર-પથ્થર, ઓઢો-ઓઢો, સદ્ધર-સદ્ધર, સુદ્ધાં-સુદ્ધાં, અદ્ધર-અદ્ધર, ઝબ્બો-ઝબ્બો, સબ્બર-સબ્બર. (૧૩)

* ૨૩. વિભક્તિ કે વચનના સ્વરોધિ પ્રત્યયો લગાડતાં કે સમાસ બનાવતાં શબ્દને એનો ઈ હોય તો શબ્દની મૂળ જોડણી વિકલ્પે નિયમ ૧૧ પ્રમાણે લખવી. ઉદા. નદી-નદીઓ કે નદિયો, સ્ત્રી-સ્ત્રીઓ કે સ્ત્રિયો, ખૂબી-ખૂબીઓ કે ખૂબિયો, બારી-બારીઓ કે બારિયો. (૨૬)

* ૨૪. એકાક્ષરી અનનુનાસિક ઉ-ઊ વિકલ્પે હ્રસ્વ અને દીર્ઘ લખવા. ઉદા. જુ-જૂ, લુ-લૂ, છુ-છૂ, ફુ-ફૂ, ભુ-ભૂ. (અપવાદ ૧૮)

- * ૨૫. બે કે ત્રણ અક્ષરના શબ્દોમાં અનંત્ય ઇ અને ઉ અનુનાસિક હોય ત્યારે ઇ કે ઉ વિકલ્પે લખવાં. ઉદા. ઈંડું-ઈંડું, પીછું-પિંછું, મીંડું-મિંડું, લીંડું-લિંડું, ઊંડું-ઉંડું, ચૂંચું-ચુચું, ટૂંકું-ટુંકું, હીંડવું-હિંડવું, સીચવું-સિચવું, મીચવું-મિચવું, મીંદડું- મિંદડું, ખૂંદવું-ખુંદવું, લૂંટવું-લુંટવું, મૂંડવું-મુંડવું. પૂંછડું-પુંછડું, ગૂંદવું-ગુંદવું.
અપવાદ : કુંવર(-રી), કુંવારું, કુંભાર, સુંવાળું. (૧૯)
- * ૨૬. સૂવું, પીવું જેવાં ક્રિયાપદોમાં સુએ - સુઓ, પિઓ-પિયો, એ રીતે પિએ - પિયે કરવાં. (૨૭ ગ)
- * ૨૭. જુઓ - જુવો, ધુઓ - ધુવો, ખુઓ - ખુવો, રુઓ - રુવો, એ જ પ્રમાણે જુએ - જુવે વગેરે લખવાં. એ રીતે મુઓ - મુવો. (૨૭ ખ)
૨૮. કહેવડાવવું-કહેવરાવવું, ગવડાવવું-ગવરાવવું, ઉડાડવું - ઉરાડવું, બેસાડવું - બેસારવું જેવાં પ્રેરક રૂપોમાં ડ અને રનો વિકલ્પ રાખવો. (૩૧)
૨૯. અનાદિ 'શ'ના ઉચ્ચારની બાબતમાં કેટલાક શબ્દોમાં પ્રાંતિક ઉચ્ચારભેદ છે. ઉદા. ડોશી-ડોસી; માશી-માસી; ભેંશ-ભેંસ; છાશ- છાસ; બારશ-બારસ; એંશી-એંસી. આવા શબ્દોમાં શ અને સનો વિકલ્પ રાખવો. (૧૫)
- * ૩૦. સમજ(-ઝ), સાંજ(-ઝ), મજા(-ઝા)માં જ અને ઝના વિકલ્પ સ્વીકારવો. (૨૯)

(ચ) અન્ય

૩૧. પેસો, ચીંટું, પૈડું, રવૈયો એમ લખવું, પણ પાઈ, પાઉંડ, ઊડઈ, સઈ એવા શબ્દો દર્શાવ્યા પ્રમાણે લખવા. (૨૮)
૩૨. આમલી-આંબલી, લીમડો-લીંબડો, તૂમડું-તૂંબડું, કામળી-કાંબળી, ડામવું-ડાંભવું, પૂમડું-પુંભડું, ચાંદલો-ચાંલ્લો, સાડલો-સાલ્લો એ બંને રૂપો ચાલે. (૩૦)
૩૩. સજા, જિંદગી, વણજારો, સમજ એમાં 'જ'; ગોઝાડું, મોઝાર, એમાં 'ઝ' લખવો. (૨૯)
૩૪. શબ્દારંભે શ/સનો સ્થાનકેર અર્થભેદક હોઈ જ્યાં જે ઘટક હોય ત્યાં તે ઘટક જ લખવું. જેમ કે શાલ/સાલ; શાળા/સાળા; શાર/સાર 'શક, શોધ, શું'માં રૂઢ શ રાખવો, પણ 'સાકર'માં સ લખવો. (૧૬)
- * ૩૫. 'વિશે' એવી જોડણી કરવી. (૧૭)
- * ૩૬. અકારાંત - આકારાંત - ઓકારાંત ધાતુઓના 'એલું' પ્રત્યયવાળાં રૂપો વચ્ચે 'ય' ઉમેરી ૧૫(ક) પ્રમાણે લખવાં. ઉદા. ગયેલું, ગાયેલું, ખાયેલું, સમાયેલું, જોયેલું, થયેલું, સચવાયેલું, જોયેલું રોયેલું વગેરે. (૨૭ની નોંધ)

*

૧. (ક) * વાળા નિયમો 'સાર્થ જોડણીકોશ'ના નિયમોથી જુદા છે તે નોંધવું.
(ખ) કૌંસમાં આપેલ આંકડા ગુજરાત વિદ્યાપીઠના 'સાર્થ જોડણીકોશ'ના નિયમોનો નિર્દેશ કરે છે.

સંક્ષેપોની સમજ

વ્યાકરણના સંક્ષેપો

અ.કિ.	અકર્મક ક્રિયાપદ	પું.	પુંલિંગ
અનુ.	અનુગ	પૂ., પૂર્વ.	પૂર્વગ
ઉદ્.	ઉદ્ગારવાચક	પ્રત્ય.	પ્રત્યય
ઉપ.	ઉપસર્ગ	બ.વ.	બહુવચન
એ.વ.	એકવચન	વિ.	વિશેષણ
કૃ.	કૃદંત	શ.પ્ર.	શબ્દપ્રયોગ
કિ.વિ.	ક્રિયાવિશેષણ	સર્વ.	સર્વનામ
ન.	નપુંસકલિંગ	સંયો.	સંયોજક
ના.	નામયોગી	સ્ત્રી.	સ્ત્રીલિંગ

વ્યુત્પત્તિ સંકેત

(અ.)	અરબી	(ફા.)	ફારસી
(ઈ.)	ઈંગ્લિશ	(મ.)	મરાઠી
(તુ.)	તુર્કી	(સં.)	સંસ્કૃત
(પોર્ટુ.)	પોર્ટુગીઝ	(હિ.)	હિંદી
(પ્રા.)	પ્રાકૃત		

અર્થને અંતે આપેલા અન્ય સંકેત

(ઉદા.)	ઉદાહરણ	(પિ.)	પિંગળ
(કા.શા.)	કાવ્યશાસ્ત્ર	(પ્ર.)	પ્રમાણશાસ્ત્ર
(ખ.)	ખગોળ	(રવા.)	રવાનુકારી
(ગ.)	ગણિત	(ર.વિ.)	રસાયણવિજ્ઞાન
(જ્યો.)	જ્યોતિષ	(લા.)	લાક્ષણિક
(તર્ક.)	તર્કશાસ્ત્ર	(લો.સા.)	લોકસાહિત્ય
(ન્યા.)	ન્યાય	(વ્યા.)	વ્યાકરણ
(પ.વિ.)	પદાર્થવિજ્ઞાન	(શ.વિ.)	શરીરવિજ્ઞાન

○ આગલા શબ્દમાં ઉમેરો કરવાનું સૂચવે છે. ઉદા. રાફ(ઓ) એટલે રાફ, રાફડો; ક(૦૨)કરું એટલે કકરું, કરકરું.

- આગલા શબ્દના અંત્ય અક્ષરને બદલે મૂકવાનું સૂચવે છે. ઉદા. રાધા(-ષિકા) એટલે રાધા, રાષિકા.

અ/

૧

[અકળાવું]

અ

અ પું. (સં.) ગુજરાતી વર્ષામાળાનો પહેલો અસર-પહેલો સ્વર

અ પૂર્વ. (સં.) વ્યંજનથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે નકાર કે વિરોધ વગેરે બતાવતો પૂર્વગ. ઉદા. અકાળ, અઘટિત અ ઉપ. 'અતિ'ના અર્થમાં કે અર્થમાં ખાસ વધારો ન કરતો ઉપસર્ગ. ઉદા. અધોર, અલોપ

અ પું. (સં.) વિષ્ણુ [ભાવલું
અઉ ન. પશુનો આંચળવાળો દૂધ ભરાતો અવયવ; આઉ;
અઉ ન. (સં.) કરડે એવું જીવું (૨) હાઉ (૩)
સાપ

અકચ પું. (સં.) કેતુ ગ્રહ (૨) વિ. વાળ વિનાનું; બોડું
અકડાઅકડી સ્ત્રી. ચડસાચડસી (૨) કટોકટી ઉપર આવવું,
સરસારી કરવી તે (૩) હરીકાઈ

અકડાઈ સ્ત્રી. અકડપણું; ગર્વ (૨) કાંકડાપણું
અકડાટ પું. અકડાવું તે કે તેની અસર
અકડાવું અ.કિ. સાંધાનું ગલાઈ જવું (૨) ભાભકામાં કરવું
(૩) ગર્વમાં રહેવું (૪) કામ કે મુસાફરીથી થાકી જવું
અકડાશ સ્ત્રી. ટકારપણું; અકડાઈ (૨) ૨. ડાડાપણું (૩)
કડકાઈ

અકડુ વિ. અકડખાજ; વરણાગિયું; અકડ
અકતોપું. (સં.) અકૂત) કારીગરોનો છૂટીનો દિવસ; અણોળો
અકથ વિ. (સં.) નહિ કહેલું, વર્ણવેલું (૨) અકથનીય
અકથનીય વિ. (સં.) કહ્યું ન જાય એવું; અકથ
અકથિત વિ. (સં.) ન કહેલું (૨) ગોઝ (કર્મ) (વ્યા.)
અકથ્ય વિ. (સં.) કહેવાય નહીં એવું [બાદશાહ
અકબર વિ. (અ.) સૌથી મહાન (૨) પું. એક મોગલ
અકબરદિલી સ્ત્રી. (ફા.) ઉદાર સ્વાભાવ રાખવો તે
અકબરી વિ. (ફા.) અકબર સંબંધી (૨) સ્ત્રી. ચોખાના
લાંટની બનાવેલી એક વાની [જિમનું તેમ
અકબંધ વિ. (સં.) અક્ષતબંધ) વગર ખોલેલું કે તોડેલું;
અકરણ વિ. (સં.) કરણ — ઈંદ્રિય વગરનું (૨) ઠેક-
ઈંદ્રિયાદિરહિત (પરમાત્મા) (૩) ન. ન કરવું તે
અકરામ ન. (અ.) કૃપા; મહેરબાની (૨) માન (૩) બહિસ
અકરાળ-વિકરાળ વિ. (સં.) અકરાલ+વિકરાલ) અતિ
ભયંકર

અકરાંત સ્ત્રી. ખાધા બાદ પતરાળામાં છંદાય તે; છંદામણ
અકરાંતિયાવેડા પું. બ.વ. ખાઉધરાની પેઠે વર્તવું તે;
ખાઉધરવેડા

અકરાંતિયું વિ. (સં.) અતિકાના ખૂબ ખાનારું; ખાઉધરું
અકરુણ વિ. (સં.) ક્રુણા વિનાનું; નિર્દય; ક્રુણાહીન
અકરુણા-શતા સ્ત્રી. (સં.) ક્રુણાનો અભાવ; નિર્દયતા
અકરું વિ. ઉભડક પગે બેઠેલું; અપ્રકરું (૨) (લા.) અસ્થિર

અકર્કશ વિ. (સં.) કર્કશ નહિ તેવું; કોમળ [પું. સાપ
અકર્ણ વિ. (સં.) કાન વગરનું; બૂચું (૨) બહેરું (૩)
અકર્ન-(નં)વ્ય વિ. (સં.) ન કરવા જેવું (૨) ન. દુરાચરણ
અકર્નુક વિ. (સં.) કર્તા વગરનું [(૩) વિ. પ્રવૃત્તિરહિત
અકર્તા(તા) પું. (સં.) કર્તા નહીં તે (૨) અકર્મણ્ય પુરુષ
અકર્મ ન. (સં.) કર્મનું અસ્તિત્વ ન હોવું તે (૨) ખોટું
કામ; દુષ્કર્મ [કરનારું

અકર્મક વિ. (સં.) કર્મ વગરનું (વ્યા.) (૨) કર્મ નહિ
અકર્મકર વિ. (સં.) કાર્યસાધક નહિ એવું
અક(-કક)મંજા વિ., સ્ત્રી. (સં.) અકર્મી અભાગણી, કુલટા
અકર્મણ્ય વિ. (સં.) કામ કરવાને બિનલાયક (૨) ન
કરવાવાળું (૩) નિષ્ક્રિય (૪) ન. કર્મ ન કરવું તે
અકર્મણ્યતા સ્ત્રી. (સં.) કામકાજ ન હોવું તે (૨) કામકાજ
છોડીને બેસી રહેવું તે; અનુધોગ; નિષ્ક્રિયતા
અક(-કક)ર્મી વિ. (સં.) અભાગિયું (૨) કર્મ નહિ કરનારું
(૩) દુરાચારી

અકલ સ્ત્રી. (અ.) અકલ; બુદ્ધિ
અકલ વિ. (સં.) (-ળ) ન કળી શકાય એવું; અગમ્ય
અકલકલા વિ. (સં.) અકળકળા અકળ કળાવાળું; અગમ્ય
લીલાવાળું (૨) સ્ત્રી. અગમ્ય લીલા; માયા
અકલમંદ વિ. (સં.) અકલવાળું
અકલમંદી સ્ત્રી. સમજદારી; બુદ્ધિમતા; 'કોમન સેન્સ'
અકલ-લકડિયું વિ. તરત બુદ્ધિવાળું; હાજર સો હથિયાર
કરી લે એવું
અકલંક વિ. (સં.) એળ વિનાનું; નિષ્કલંક
અકલિત વિ. (સં.) (-ળિત) ન કળેલું; ન કલ્પેલું
અકલી વિ. અકલવાળું (૨) કસભી; કરામતી
અકલ્પિત વિ. (સં.) કલ્પિત નહિ એવું; સાચું (૨) નહિ
કલ્પેલું; ઓચિનું; અજાધાર્યું [અજાધાર્યું
અકલ્પ્ય વિ. (સં.) ન કલ્પી શકાય તેવું (૨) ઓચિનું;
અકલ્યાણ ન. (સં.) અનંજળ; અશુભ (૨) અતિશય ભૂંડું
(૩) અનિષ્ટ

અકસર કિ.વિ. (અ.) વણું કરીને; ઘણુંખરું; પ્રાય:
અકસીર વિ. (અ.) આબાદ; રામબાણ (૨) સ્ત્રી.
અકસીર દવા, કીમિયો (૩) પારસમણિ [એકાએક
અકસ્માત કિ.વિ. (સં.) કોઈ કારણ વિના; અચાનક;
અકસ્માત પું. (સં.) અજાણ્યો બનાવ; હોનારત
અકળ વિ. (સં.) અકલ) જુઓ 'અકલ' (સં.)
અકળકળા સ્ત્રી. જુઓ 'અકલકલા'
અકળવિકળ વિ. આકળવિકળ; ગભરાયેલું; ભાવરૂં
અકળંક પું. (સં.) અકલંક) કલ્કિ અવતાર
અકળામણ સ્ત્રી. અકળાવાની અસર; અમૂઝણ (૨)
કટાળો; શીંડ [ચિડાવું; છંદેડાવું
અકળાવું અ.કિ. અમૂઝવું; ગભરાવું (૨) કટાળવું (૩)

અકળિત/

૨

/અક્ષ

અકળિત વિ. જુઓ 'અકળિત'
અકંટક વિ. (સં.) કાંટા વગરનું (૨) નિર્વિઘ્ન
અકાજ વિ. નકામું (૨) લાચાર (૩) ન. ખોટું કામ
અકાદમી સ્ત્રી. (ઈ. અકેદમી) વિદ્યા કે વિદ્યાનોને મળવાનું
સ્થાન

અકામ ન. ન કરવા જેવું કે ખુટું કામ
અકામ(મી) વિ. (સં.) કામના વગરનું
અકાય વિ. (સં.) શરીર વિનાનું; અશરીરી
અકારજ ન. (સ. અકાર્ય) ખોટું કામ (૨) કિ.વિ. કોંગટ
અકારણ કિ.વિ. (સં.) કારણ વિના; નિષ્કારણ; વગર
કારણે (૨) વિ. કારણ વગરનું
અકારન(થ) કિ.વિ. બર્થ; કોંગટ; નિષ્ફળ
અકારાંત વિ. (સં.) છેડે 'અ' વર્ણવાળું; છેડે અકારવાળું
અકારું વિ. અગ્રિય; અળખામણું
અકાર્ય વિ. (સં.) ન કરવા જેવું (૨) ન. ખોટું કામ
અકાલ વિ. (સં.) (-ળ) કલ્પતનું (૨) પું. અયોગ્ય
સમય; કલ્પત (૩) દુકાળ (૪) કાલાતીત-પરમાત્મા
અકાલ(-ળ)વૃદ્ધ વિ. અઘણે વૃદ્ધ થયેલું
અકાલાવસ્થા ન. કલેળાએ થયેલ મોત-મૃત્યુ
અકાલિક વિ. (સં.) અયોગ્ય વખતનું; કસમયનું
અકાલી પું. (સં. અકાલ) શીખ ધર્મનો એક કાંટો; એક
શીખ સંપ્રદાય (૨) તેનો અનુયાયી
અકાલીન વિ. (સં.) અયોગ્ય વખતનું; કસમયનું
અકાળ વિ., પું. જુઓ 'અકાલ'
અકાળવૃદ્ધ વિ. જુઓ 'અકાલવૃદ્ધ'
અકાંડ વિ. (સં.) ઓથિતું; આકસ્મિક (૨) ડાળાંડાંમળાં
વિનાનું (૩) ડીટિયાં વિનાનું (૪) અથડિત; અયોગ્ય
અકાંતિ વિ. (સં.) કજ્જા વિનાનું; અખું
અકિંચન વિ. (સં.) સાવ ગરીબ; નિષ્કિંચન
અકિચિત્કર વિ. (સં.) કશું જ ન કરનારું; નિર્મલ્ય (૨)

નિષ્ફળ; કોંગટ

અકીક પું. (અ.) એક જાતનો લીસો ચળકતો પથ્થર
અકીકિયો પું. અકીકની ચીજવસ્તુ બનાવનારો |આભાવ
અકીર્તિ સ્ત્રી. (સં.) અપકીર્તિ; બદનામી (૨) કીર્તિનો
અકીર્તિકર વિ. (સં.) અપકીર્તિ કરાવે તેવું. |અલૌકિક
અકુદરતી વિ. (સં.) કુદરતી નહીં એવું; કૃત્રિમ (૨) દેવી;
અકુલીન વિ. (સં.) નીચા કુળનું; કુળહીન
અકુલીનતા સ્ત્રી. (સં.) કુલીનતાનો અભાવ |અશુભ
અકુશલ વિ. (સં.) (-ળ) કુશળ નહિ એવું (૨) ન. અનિષ્ટ;
અકુશલતા સ્ત્રી. (સં.) અશ્રમાવસ્થા
અકુંડ(-કિત) વિ. (સં.) પાથું ન પાં; એવું; કાર્યસાધક
(૨) બૂઠું નહિ એવું; તીક્ષ્ણ (૩) અપ્રતિભલ
અકૂણું વિ. (સં. અકોમલ) ભ્રામી ન જાય એવું; અતનું
(૨) વાદીવું; સ્કીલું (૩) અવગણ્યું; આડું

અકૂત વિ. (સં.) નહિ કરેલું (૨) ખોટું. અયોગ્ય કરેલું
(૩) ન. પાપ

અકૂતકન વિ. (સં.) ઉપકારનો બદલો અપકારથી ન
આપનારું; કૂતરા

અકૂતશ વિ. (સં.) ઉપકાર ઉપર અપકાર કરનારું; કૂતરા

અકૃત્રિમ વિ. (સં.) સ્વાભાવિક; કુદરતી

અકૃત્રિમતા સ્ત્રી. (સં.) સ્વાભાવિકતા [પ્રયેક

અકેક(-કું) વિ. એક એક (૨) એક પછી એક (૩) દરેક;

અક્રોટ પું. (સં.) સોપારો કે તેનું ઝાડ

અક્રોટી સ્ત્રી. અક્રોટો પુ. (સં.) અર્કપત્રિકા, પ્રા.

અક્કવટ્ટિયા) સોપારીના આકારનું કાને પહેરવાનું

એક ઘરેલું (૨) જૂનાનાંવાળું લોળિયું

અકોણાઈ સ્ત્રી. અતગપણું (૨) વાદીલાપણું; સઠ

અકોણિક વિ. (સં.) કોણ કે ખૂણો ન કરે એવું; 'એગોનિક'

અકોણું વિ. જુઓ 'અકૂણું' [ન શકાય તેવું

અકોચ વિ. (સં.) ગુસ્સે ન થાય તેવું (૨) ગુસ્સે કરાવી

અક્કડ વિ. (સં. આક્કડ, પ્રા. અક્કડ) કક્ક; વળે નહિ

એવું (૨) ટટાર (૩) અભિમાની; મગરૂનીવાળું

અક્કરચક્કર કિ.વિ. અજાણી રીતે (૨) ગમે તેમ કરીને;

આડુંઅવળું સમજાવીને

અક્કમંછ વિ. સ્ત્રી. જુઓ 'અકર્મંછ'

અક્કમી વિ. જુઓ 'અકર્મી'

અક્કલ સ્ત્રી. જુઓ 'અક્લ' (અ.)

અક્કલક(-ગ)રો પું. (અ.) એક વનસ્પતિ-ઔષધ

અક્કલકૂંટું વિ. અક્કલ વગરનું; મૂર્ખ

અક્કલબાજ વિ. અક્કલમંદ; બુદ્ધિશાળી

અક્કલબાજખાં પું. અક્કલનો ખાં; કમઅક્કલ; મૂર્ખ

અક્કલમ(-મું)ડું વિ. મંદબુદ્ધિવાળું |બુદ્ધિશાળી

અક્કલમંદ, અક્કલવંત, અક્કલવાન વિ. અક્કલવાળું,

અક્કલમૂઠું વિ. મંદબુદ્ધિવાળું

અક્કલહીન વિ. અક્કલ વિનાનું; બુદ્ધ

અક્કલ-હોશિયારી સ્ત્રી. બુદ્ધિ અને ભાનસમજ

અક્કા સ્ત્રી. અબોલા (૨) મિત્રતા તોડવી તે; કઠ્ઠા

અક્કેક વિ. અકેક; દરેક (૨) એક પછી એક

અક્ખડ વિ. જુઓ 'અખખડ' [આભાવ

અક્મ વિ. (સં.) કમબદ્ધતા વિનાનું (૨) પું. કમનો

અકિય વિ. (સં.) નિકિય; નિરુદ્ધમ

અકૂર વિ. (સં.) કૂર નહિ એવું; દયાળુ (૨) પું. કૃપાળા

ખિતારી શ્રાક અને ભક્ત

અકોષ પું. (સં.) કોષનો આભાવ

અક્લિલ વિ. (સં.) કિલ્લજ નહીં એવું; સરળ (૨) કલેશરહિત

અક્ષ પું. (સં.) રમવનો પાગલો (૨) માળાનો માણસો (૩)

(એક કે પૂર્વતીની) વડી (૪) અંત્ય (૫) વિપ્રવચ્ચતથી

ઉત્તર-દક્ષિણ કોઈ પણ જગ્યાનું ગાલીય અંતર (૬)

અક્ષય/

3

/અખંડ

અવકાશમાં બિંદુસ્થાન નક્કી કરવા નિયત કરેલી
પરસ્પર કાટખૂણે આવેલી રેખા (૭) જ્ઞાનેન્દ્રિય (૮)
વિ. અક્ષય, અવિનાશી
અક્ષય વિ. (સં.) પાસાની વિદ્યા જ્ઞાનનાર
અક્ષયું ન. ચોખાથી ભરેલું પાત્ર; અનિયાયું (૨) શુભ
કાર્યવેળા કરાતું ઘન
અક્ષત વિ. (સં.) ઈશ પામ્યા વગરનું; અખંડ (૨)
પુ.બ.વ. વગર ભાંગેલા ચોખા, ડાંગર. થઈ, જવ
વગેરેના દાણા (ધાર્મિક ક્રિયામાં અથવા મંગળ પ્રસંગે
કોઈને વધાવો લેવામાં વપરાતા અનાજના વગર
ભાંગેલા અગ્નિશુદ્ધ દાણા) [પદ્ધતિ; 'કોર્નિયા'
અક્ષપટ પુ. (સં.) આંખની અંદરનો ઉપસેલો પારદર્શક
અક્ષમ વિ. (સં.) અશક્ત; અસમર્થ (૨) અસચિષ્ણ
અક્ષમાલા સ્ત્રી. (સં.) જપ કરવાની રુદ્રાક્ષની માળા
અક્ષમ્બ વિ. (સં.) કામા આપી શકાય નહિ એવું
અક્ષય વિ. (સં.) કદી શીલ ન થાય એવું; અવિનાશી
(૨) અખૂટ [અનાગ્રીજ
અક્ષયતૃતીયા સ્ત્રી. (સં.) વેશાખ સુદ ત્રીજના દિવસ,
અક્ષયધામ ન. (સં.) વૈકુંઠ (૨) મોક્ષ
અક્ષયનવમી સ્ત્રી (સં.) કાર્તિક સુદ નોમ. અખેનોમ
અક્ષયપદ ન. (સં.) મોક્ષ (૨) વૈકુંઠ [એવું વાસણ
અક્ષયપાત્ર ન. (સં.) જેમાંથી વસ્તુ લેવા છતાં ખૂટે જ નહિ
અક્ષયલોક પું. (સં.) દેવોનો લોક; સ્વર્ગ
અક્ષયવટ પું. (સં.) પ્રલયકાળે પણ અક્ષય રહેનારો મનાતો
પ્રધાનમાંનો એક વડ [સુખ; મોક્ષ
અક્ષયસુખ ન. (સં.) કદી ન ખૂટે તેવું સુખ; અવિનાશી
અક્ષર વિ. (સં.) અવિનાશી (૨) પું. (ભાષાનો) વર્ણ
(૩) દરક; બોલ (૪) પું.બ.વ. દક્ષત (૫) વિધિના
લેખ (૬) ન. નિરંજન નિરાકાર બ્રહ્મ
અક્ષરગણિત ન. (સં.) બીજગણિત; 'એલ્જિબ્રા'
અક્ષરછંદ પું. (સં.) અક્ષરના માપવાળો છંદ [સાક્ષરતા
અક્ષરજ્ઞાન ન. (સં.) લખતાં-વાંચતાં આવડે એટલું જ્ઞાન;
અક્ષરદેહ પું. નાશ ન પામે એવું શરીર (૨) કીર્તિ (૩)
સાહિત્યરચના; સાહિત્યકૃતિ
અક્ષરધામ ન. (સં.) બ્રહ્મલોક (૨) મોક્ષ
અક્ષરપદ ન. (સં.) મુક્ત દશા; મોક્ષ
અક્ષરબ્રહ્મ ન. (સં.) પરમ બ્રહ્મ (૨) અક્ષરધામ
અક્ષરમાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. વર્ણમાળા, કક્કો, મુળાક્ષરો
અક્ષરમેળ વિ. અક્ષરના માપવાળું (છંદ)
અક્ષરવાસ પું. (સં.) મરણ પામવું તે; મૃત્યુ
અક્ષરવાસી વિ. (સં.) મરણ પામેલું; સ્વર્ગવાસી
અક્ષરવૃત્ત ન. અક્ષરમેળ વૃત્ત-છંદ
અક્ષરશઃ ક્રિ.વિ. (સં.) અક્ષરે અક્ષર
અક્ષરાર્થ પું. (સં.) શબ્દાર્થ (૨) સંકુચિત અર્થ

અક્ષરોપાસના સ્ત્રી (સં.) અક્ષરબ્રહ્મની ઉપાસના (૨)
અક્ષરબ્રહ્મ-ઈશ્વરની ભક્તિ (૩) સાહિત્યની સેવા
અક્ષવિદ વિ. પાસાની વિદ્યા જ્ઞાનપાત્રું
અક્ષવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) જુગાર; પાસાવિદ્યા; જૂગટું
અક્ષવૃત્ત ન. (સં.) અક્ષર જતાવનારું વર્તુળ, અક્ષરવૃત્ત
અક્ષતલ્ય વિ. (સં.) અશમ્ય
અક્ષાંશ પું. (સં.) વિપુલવૃત્તથી ઉતરદક્ષિણ અંતર-અક્ષ
જતાવનાર ૧૮૦ અંશ છે તે
અક્ષાંશવૃત્ત ન. (સં.) અક્ષાંશદર્શક વર્તુળ; અક્ષવૃત્ત
અક્ષિ સ્ત્રી. (સં.) આંખ
અક્ષિકા સ્ત્રી. નાની આંખ (૨) ફક્ત લેન્સની બનેલી સાદી
આંખ
અક્ષિતારક પું. આંખનું રતન; કીકી
અક્ષુણ્ણ વિ. (સં.) વડાયેલું (શુષ્ક) નહિ તેવું (૨)
અજિત; સફળ (૩) પગરવટ વિનાનું (૪) અખંડ
અક્ષુબ્ધ(-નિત) વિ. (સં.) નહિ ડહોળાયેલું; કોભ પામ્યા
વિનાનું (૨) સ્વસ્થ
અક્ષુબ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) ચિત્તની સ્વસ્થતા, સ્થિરતા
અક્ષોહિણી સ્ત્રી. (સં.) ૧૯૭૦ રજ, તેટલા લાંબી, તેથી
ત્રણ ગણા ઘોડા અને પાંચગણું પાયદળ લોય એવી
ચતુરંગી સેના
અખ(ફખ-ખખ)ડ વિ. ન ખેડાતું; પડતર (૨) ધાસ પણ
ન ઊગે એવું (૩) અવડ; અવાવડું [દિવસે
અખડદહાડા પું.બ.વ. કામકાજ વિનાના અને કટાળાજનક
અખડબખડ, અખડાબખડી(-ડું) વિ. ખાડખેયાવાળું,
ઊંચુંનું
અખડાવડું અ.કિ. 'આખડવું'નું મેરક
અખડાવું સ.કિ. અથડાવું; ટિયાવું; અફળાવું
અખત(-ત્ત)ર વિ. મેલું; નહાડું (૨) ડાહ્યું; દોડડાહ્યું
અખતરો પું. (અ.) પ્રયોગ; અજમાયશ [વિકલ્પ
અખત્યાર પુ. (અ.) અધિકાર; તાબો (૨) પસંદગી;
અખત્યારનામું ન. અખત્યારપત્ર પું. સનદ; મુખત્યારનામું
અખત્યારી સ્ત્રી. અધિકાર; સત્તા
અખબાર પું. ન. (અ.) છાપું; વર્તમાનપત્ર
અખબારનવીસ પું. ખજરપત્રી; વૃત્તાંતનિવેદક; 'રિપોર્ટર'
(૨) છાપાનો લખનારો; વર્તમાનપત્રકાર; 'જર્નાલિસ્ટ'
અખબારી વિ. વર્તમાનપત્ર-છાપાને લગતું
અખબારીયાદી સ્ત્રી. છાપાજોગી યાદી; 'પ્રેસનોટ' [ચરો
અખર વિ. અસહ્ય (૨) સ્ત્રી. પડતર (અખડ) જમીન;
અખરામણ ન. દૂધ આખરવા માટેનું મેજવણ; અખરકણ
અખરાતું અ.કિ. દૂધનું દહીં થવું (૨) ખાટું થવું [અખાડ
અખરોટ ન. (સ. અઘોટ, પ્રા. અફખાડ) એક મેયો;
અખળાખળ વિ. અલ્પવસ્તિ; અસ્તવ્યસ્ત (૨) હોળાપેલું
અખંડ વિ. (સં.) ટુકડા (ખંડ) થયા વિનાનું; આખું; સમગ્ર

અખંડતા/

૪

/અગમનિગમ

અખંડતા સ્ત્રી. (સં.) અખંડપણું; અખંડિતતા સ્ત્રી
અખંડયૌવના સ્ત્રી. (સં.) હંમેશાં યુવાવસ્થામાં રહેનારી
અખંડસૌભાગ્ય ન. (સં.) સપ્તવાપણું (સૌભાગ્ય) અખંડ
રહેવું તે; સ્ત્રીના નરજા સુધી પતિ જીવતાં હોય તેવું
તેનું સૌભાગ્ય

અખંડસૌભાગ્યવતી સ્ત્રી. અખંડ સૌભાગ્યવાળી (૨)
સોહાગજ્ઞના નામ આગળ મૂકવામાં આવતું વિશેષણ;
તેનું અ.સૌ. દ્રુઢ રૂપ

અખંડસ્થાવિણી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સતત વધ્યા કરતી (નદી)
અખંડાનંદ પું. (સં.) સતત એકસરખો આનંદ હોવો તે
અખંડિતવિ. (સં.) તૂટેલું (ખંડિત) નહિતેવું (૨) કિનારીમાં
ખાંચાખાંચા ન હોય એવું (પાંદડું); 'એન્ડાયર'

અખંડિતતા સ્ત્રી. (સં.) અખંડપણું
અખર ન. મેલ; ગંદકી (૨) ભૂતપ્રેત: વળગાડ (૩)
વિ. ભૂતપ્રેતના વળગાડવાળું

અખાજ વિ. (સં. અખાઘ, પ્રા. અખજ્ઞ) ન ખવાય એવું
કે ન ખાવા જેવું (૨) ન. નિષિદ્ધ ખોરાક; માંસમાટી
અખાડ પું. અખાઢ માસ [ધરાવનારું; કુસ્તી કરનારું
અખાડખાજ વિ. મલ્લવિદ્યા જાણનારું; મલ્લવિદ્યાનું જ્ઞાન
અખાડિયો, અખાડી પું. અખાડામાં કુસ્તી કરનાર; કસરતખાજ
અખાડી વિ. સ્ત્રી. અખાઢ માસની; અખાઢી

અખાડો પું. (સં. અલવાટ, પ્રા. અફખાડ) કુસ્તી કે કસરત
કરવાની જગા (૨) બાવાઓનો મઠ (૩) વ્યસનીઓને
એકઠા થવાની જગા; અડો

અખાત વિ. (સં.) નહિ ખોદેલું (૨) પું., ન. જમીનની
અંદર ગયેલો દરિયાનો કાંઠો; ભૂશિર (૩) કુદરતી
તળાવ કે સરોવર [વૈશાખ સુદ ત્રીજ; અક્ષયતુતીયા

અખાત્રીજ સ્ત્રી. (સં. અક્ષયતુતીયા, પ્રા. અફખયત્રીયા)
અખાદિત વિ. (સં.) ન ખાધેલું
અખાઘ વિ. (સં.) ખાઘ-ખાવા યોગ્ય નહિ એવું; અખાજ

અખિયાણું ન. (સં. અક્ષતદાન, પ્રા. અફખયયાણ) અક્ષણું;
શુભ કાર્યની શરૂઆતમાં (ગોર તેમજ વસવાયાને)
અપાતી બક્ષિસ

અખિયાતું વિ. (સં. અક્ષત, પ્રા. અફખય) જરા પણ ક્ષતિ-
ઈજા પામ્યા વિનાનું; અખંડ; સહીસલામત (૨)
તંદુરસ્ત (૩) કામમના ભોગવટાનું (૪) પોતાની-
એકલાની માલિકીનું; સુવાંગ

અખિલ વિ. (સં.) આખું; પૂરેપૂરું; સમસ્ત
અખિલભારતીય વિ. (સં.) સમગ્ર ભારત દેશને લગતું
અખિલાઈ સ્ત્રી. અખિલતા; અખંડતા; આખાપણું

અખિલેશ પું. (-શ્વર) (સં.) ઈશ્વર; પરમેશ્વર
અખૂટ વિ. ખૂટે નહિ એવું; અપાર
અખે વિ. (સં. અક્ષય) અક્ષય; અવિનાશી
અખેડો પું. જુઓ 'અખાડો'

અખેધામ ન. અક્ષયધામ; વૈકુંઠલોક [વાસણ; અક્ષયપાત્ર
અખેપાત્ર (-નર) ન. જેમાંથી વસ્તુ દેવા છતાં ખૂટે જ નહિ એવું
અખેવન ન. કદી ન સુકાય તેવું વન [અખરોટ

અખોર (-ડ) ન. (સં. અક્ષોટ, પ્રા. અફખોડ) એક મેવો;
અખોવનવિ. (સં. અક્ષતવર્ણ, પ્રા. અફખયવન) આખું (૨)
સ્ત્રી. એકે સંતાન ન મળ્યું હોય એવી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી

અખખડ વિ. જુઓ 'અખડ'
અખ્યાત વિ. (સં.) અપ્રસિદ્ધ; ન જાણીતું [(૪) રાક્ષસ
અગ વિ. (સં.) ન જઈ શકે એવું (૨) પું. જાડ (૩) પલાડ

અગજ વિ. (સં.) પલાડમાં જન્મેલું; પલાડી
અગડ પું. સાઠમારીનું મેદાન; અખાડો
અગડ કિ.વિ. (રવ.) નગરાનો અવાજ થાય એ રીતે

અગડ સ્ત્રી. બાધા; આખડી (૨) સોગંદ
અગડબંબ વિ. ધણું જાડું; ગોળમટોળ (૨) પું. 'બંબ'
ભોલાનાથ કહેતો હોય એવો અવધૂત બાવો [બંધી

અગડબગડ વિ. ખરુંખોરું (૨) ન. ખરીખોટી-અસ્પષ્ટ
અગણ (-શિત) વિ. (સં.) અસંખ્ય
અગણોતેર, અગણો (-ધ્યો) સિતેર વિ. સાઠ અને નવ

(૨) પું. અણ્યોક્ષિતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૯'
અગણ્ય વિ. (સં.) ગણી ન શક. ૧ એવું (૨) વ્યાનમાં ન
લેવા જેવું

અગણ્યાએંશી (-સ્ત્રી) વિ. સિતેર વત્તા નવ (૨) પું.
અગણ્યાએંશીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૯'
અગતિ સ્ત્રી. (સં.) નરકમાં પડવું તે; અવગતિ (૨) અનુક

વિષયમાં પ્રવેશ નહિ તે (૩) વિ. ગતિ વિનાનું; સ્થિર
અગતિક વિ. (સં.) સુસ્ત; અક્રિય (૨) અવગતિ પામેલું
(૩) નિરાધાર

અગતિયો વિ. (૨) પું. અવગતિ પામેલો (જીવ)
અગતિયો પું. એક લીલું ચળકતું ઊંડતું જીવડું; ભીંગારો
અગત્ય સ્ત્રી., ન. (સં. અગતિ) જરૂર (૨) મહત્વ

અગધિયો પું. (સં. અગસ્તિ, પ્રા. અગત્થિય) એક જાડ;
સેગરો
અગદ ન. (સં.) ઔષધ; દવા [લખાણ; 'બેંકવર્સ'

અગદાપદ્ય ન. (સં.) ન ગદ્ય ન પદ્ય ગણાય એવું મિશ્ર
અગન સ્ત્રી. (સં. અગ્નિ) અગ્નિ (૨) અજતરા; લાલ્ય; આળ
અગનગાડી સ્ત્રી. આગગાડી; 'દેલવે', 'ટ્રેન'

અગનગ્રાળ સ્ત્રી. અગ્નિની ગ્રાળ-આંચ
અગમ વિ. (સં.) અગમ્ય; ઈન્દ્રિયાતીત (૨) ભવિષ્યનું
અગમ પું. (સં. આગમ) વેદશ્રી નાંદીને પર્મશાસ્ત્રોનો

ઊતરી આવેલો સમૂહ
અગમ વિ. પહેલું; આરંભનું (સમાસમાં) પૂર્વપદ તરીકે
આવતો શબ્દ. ઉદા. અગમચેતી

અગમચેતી સ્ત્રી. અગાડથી ચેતવું તે; દૂરદેશી
અગમનિગમ પું. બ. વ. વેદ (અગમ) અને શાસ્ત્ર

અગમનીય/

૫

/ આગ્નિક

અગમનીય વિ. (સં.) જ્યાં ન જઈ શકાય તેવું [ભવિષ્ય અગમપચ્છમ સ્ત્રી. આગળનું તથા પાછળનું તે; ભૂત અને અગમપંથ પું. નહિ જવા જેવો (અજાણ્યો) ગૂઢ રસો (ર) પ્રભુપ્રાપ્તિનો માર્ગ

અગમબુદ્ધિ સ્ત્રી. અગાઉથી ભવિષ્યનો વિચાર કરી શકનારી બુદ્ધિ; અગમચેતી (ર) વિ. અગાઉથી ભવિષ્યનો વિચાર કરી શકનારી બુદ્ધિવાળું; અગમબુદ્ધિવાળું

અગમબુધિયું વિ. અગમબુદ્ધિવાળું

અગમવાણી સ્ત્રી. ગૂઢ વાણી

અગમવાણી સ્ત્રી. ભવિષ્યવાણી; આગાહી

અગમવાણી સ્ત્રી. વેદવાણી

અગમો પું. અણગમો (ર) કંટાળો

અગમ્ય વિ. (સં.) જ્યાં ન જઈ શકાય એવું (ર) ગૂઢ

(૩) ન જવા જેવું; નિષિદ્ધ સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર

અગમ્યાગમન ન. (સં.) જેનો સંગ નિષિદ્ધ હોય એવી

અગમ્યાગમી વિ., પું. અગમ્યાગમન કરનાર (પુરુષ)

અગર પું. (સં. આકર) મીઠું પકવવાની ક્યારી કે જમીન

અગર ન. (સં. અગર) એક જાતનું સુગંધવાળું લાકડું કે

તેનું વૃક્ષ

અ.ર સંધો. (કા.) જો (ર) અથવા

અગરચંદન ન. કૃષ્ણચંદન

અગરચે(-જો) સંધો. (કા.) જો કે (ર) જો

અગરજો સંધો. જોકે; યદ્યપિ (ર) અથવા તો

અગરકર કિ.વિ. આસપાસ; આજુબાજુ

અગરપાટ પું. ખારપાટ-ખારવાળી જમીન કે જેમાં મીઠું

પાકતું હોય એવી જમીન (ર) એક રમત

અગરખતી સ્ત્રી. (સં. અગર + પ્તિ. ભત્તી) ધૂપસળી

અગરિયણ સ્ત્રી. અગરિયો (મીઠું પકવનાર)નું સ્ત્રીલિંગ

(ર) અગરિયાની સ્ત્રી

અગરિયો પું. મીઠું પકવનારો (ર) અગર રાખનારો

અગરી સ્ત્રી. અગરિયણ; મીઠું પકવનારી સ્ત્રી

અગરુ ન. (સં.) એક જાતનું સુગંધવાળું લાકડું; અગર

અગર્વ પું. (સં.) ગર્વનો અભાવ; નિરભિમાનતા

અગર્વિષ્ટ વિ. (સં.) નિરભિમાન

અગલ સ્ત્રી. ગિલ્લીદંડ કે લખોટી રમવાની ગમ્બી

અગલબગલ કિ.વિ. (કા.) આસપાસ; બંનેબાજુ

અગલોપગલો ન. બ. વ. અંધરણીની વિધિ વખતે સીમંતિનોને

ભરાવાતાં પગલાં |ઊલટું

અગવડ સ્ત્રી. મુશ્કેલી; તલલીફ (ર) અડચણ; સગવડથી

અગવાડું ન. (સં. અગ્રવાટક. પ્રા. અગ્રવાડઅ) આંગણું

(ર) મોખરાનાં માગ |ભાગ

અગવાડો પું. આંગણુ (ર) કાંચળી કે અંજરખાનો આગલો

અગવો પું. (સં. અગ્રવ) આગળ ચાલનાર; ભોમિયો (ર)

નેતા |નામનો તારો

અગસ્તિ(સ્ત્ય) પું. (સં.) એક પ્રાચીન ઋષિ (ર) એ

અગણ વિ. ઓગણે કે ઓગણેલું નહિ એવું (ર) અણગણ

અગંતવ્ય પું. અગમનીય; જવાપ નહિ એવું [પહેલાં

અગાઉ કિ.વિ. (સં. અગ્રગામુક, પ્રા. અગ્રગામુઅ) પૂર્વ;

અગાઉથી કિ.વિ. પહેલાંથી] (ર) હવે પછી; આગળ ઉપર

અગાડી કિ.વિ. (સં. અગ્રવાટક, પ્રા. અગ્રવાડસિ) આગળ

અગાડી સ્ત્રી. ધોડાને બાંધવાની સરક-દોરી

અગાડીપછાડી કિ.વિ. આગળપાછળ (ર) વહેલુંમોઠું

અગાડીપછાડી સ્ત્રી. ધોડાને ગળે અને પગે બાંધવાનાં દોરડાં

અગાઢ વિ. ઢીલું; શિથિલ

અગાધ વિ. (સં.) અતિ ઊંડું; ગંભીર

અગાધતા સ્ત્રી. (સં.) અગાધપણું; ખૂબ ઊંડાણ

અગાશિ(-સિ)યું ન. ઘરના ઓરડા પછી આવતો અંદરનો

અને ઉપરથી ખુલ્લો ભાગ

અગાશી(-સી) સ્ત્રી. (સં. આકાશિય; પ્રા. આગાસિઅ)

ઘરના ઉપલા ભાગમાં ફેરવી ખુલ્લી છોબંધ જગા

અગાસું વિ. (સં. આકાશિય, પ્રા. આગાસિઅ) ઢાંકણ

વિનાનું; આકાશ સુધી ખુલ્લું

અગિયાર પું. અજગર

અગિયાર વિ. નં.સં. અંકાદશ, પ્રા. એગાદસ-એગારસ)

દસ વત્તા એક (ર) પું. અગિયારનો આંકડો કે સંખ્યા;

‘૧૧’ [અગિયારમા દિવસની ક્રિયા

અગિયારમું વિ. દસ પછીનું (ર) ન. મરણ પછીના

અગિયારશ(-સ) સ્ત્રી. (સં. એકાદશી, પ્રા. એગારસી) પાખ-

વાડિયામાંની અગિયારમી તિથિ કે તેનું ઉપવાસ-વ્રત

અગિયારા પું. બ. વ. ૧૧ x ૧ શ્રી ૧૧ x ૧૦ સુધીનો

ઘડિયો-પાલે |પારસીઓનું મંદિર; આતસબહેરામ

અગિયારી સ્ત્રી. (સં. અગ્ર્યાગાર, પ્રા. અગ્યાગાર)

અગુણન વિ. (સં.) ગુણોની કદર ન કરનારું; બેકદર |નેતા

અગુવો પું. (સં. અગ્રેગ) આગળ ચાલનાર; ભોમિયો (ર)

અગૂઢ વિ. (સં.) ખુલ્લું; જાહેર (ર) સમજાય તેવું

અગૂઢીત વિ. (સં.) ન પકડેલું (ર) ન સ્વીકારેલું

અગેય વિ. (સં.) ગાઈ ન શકાય એવું

અગેયર વિ. (સં.) અગમ્ય; ઈન્દ્રિયાતીત (ર) પગ મૂકવો

ગમે નહિ અથવા પગ મૂકી શકાય નહિ એવું

અગેયરતા સ્ત્રી. (સં.) અગમ્યતા

અગોપ વિ. (સં. અગોપ્પ) અલોપ; અંદ્રશ્ય

અગોપ, (ઠનીય, -પ્પ) વિ. (સં.) ગોચ (ગુપ્ત રાખવા

યોગ્ય) નહિ એવું

અગડ પું. સાદમારીનું મેદાન (ર) સોગન (૩) જઠરાગ્નિ

અગ્નિ પું. (સં.) દેતવા; દેવતા (ર) અગ્નિદેવ (૩)

પંચમક્ષા-ભૂતોમાંનું તેજ તત્ત્વ (૪) જઠરાગ્નિ; પાચક

તત્ત્વ (૫) એક તારાનું નામ |‘પેપ્સિન’

અગ્નિક પું. (સં.) લોજરીમાં થતો એક પાચક રસ:

અગ્નિકણ્ઠ

૬

/ અંબાર

અગ્નિકણ્ઠ પું. (સં.) તણાનો
 અગ્નિકર્મ ન. (સં.) અગ્નિમાં હોમ કરવો તે (૨) અગ્નિ-
 પૂજા (૩) સંધવું તે (૪) મુદાને બાળવાની ક્રિયા
 અગ્નિકાષ્ઠ ન. (સં.) બાળવાના લાકડાં (૨) અરાણીનું લાકડું
 અગ્નિકુમાર પું. (સં.) મહાદેવના પુત્ર; કાર્તિકેય
 અગ્નિકુંડ પું. (સં.) વેદી; યજ્ઞવેદી
 અગ્નિકૃત વિ. (સં.) અગ્નિથી બનેલો (મડક)
 અગ્નિકોષ પું. (સં.) દક્ષિણ અને પૂર્વ વચ્ચેનો ખૂણો
 અગ્નિક્રિયાસ્ત્રી. (સં.) મુદાને બાળવાની ક્રિયા; અગ્નિકર્મ
 અગ્નિખૂણો પું. અગ્નિકોષ
 અગ્નિગભાં સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી (૨) સમી વૃક્ષ
 અગ્નિજ (જાત) ન. (સં.) કુવર્ણ; સોનું
 અગ્નિત્રય પું. નં. (સં.) ત્રણ પ્રકારના (ગાર્હપત્ય,
 આદ્યનીય, દક્ષિણ) અગ્નિ
 અગ્નિદાતા વિ. (સં.) ચિતા ઉપરના મુદાને આગ મૂકનાર
 અગ્નિદાપક પું. (સં.) મુદાને-શબને બાળવું તે
 અગ્નિદીપક (ન) વિ. જઠરાગ્નિ પ્રદીપ્ત કરનારું
 અગ્નિપરીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) અગ્નિ વડે પરીક્ષા કરવી તે (૨)
 આકરી કરોટો
 અગ્નિપર્વત પું. (સં.) જવાળામુખી પર્વત
 અગ્નિપૂજા સ્ત્રી. (સં.) અગ્નિદેવની પૂજા
 અગ્નિપ્રવેશ પું. અગ્નિમાં દાખલ થવું તે (૨) પત્ની મૃત
 પતિની ચિતામાં બળી મરે તે
 અગ્નિમય વિ. (સં.) અગ્નિથી પૂર્ણ શક્તિની નજાણી
 અગ્નિમાંધ ન. (સં.) જઠરાગ્નિની મંદતા; પાચન-
 અગ્નિશાલા (ગા) સ્ત્રી. પવિત્ર અગ્નિ રાખવાનું અગ્નિ-
 હોત્રનું સ્થાન
 અગ્નિસખા પું. (સં.) યવન; વાયુ (૨) કુમારો
 અગ્નિસંસ્કાર પું. (સં.) મુદાને બાળવાની ક્રિયા;
 અંત્યેષ્ઠિ; અગ્નિદાસ
 અગ્નિસ્નાન ન. (સં.) અગ્નિમાં બળી મરવું તે
 અગ્નિહોત્ર ન. (સં.) પરિણીત બ્રાહ્મણે વિવાહના
 સાક્ષીભૂત અગ્નિને નિરંતર પ્રદીપ્ત રાખી પત્ની સાથે
 તેમાં નિત્ય હોમ કરવો તે | શ્રાવણની એક અટક
 અગ્નિહોત્રી વિ. (સં.) અગ્નિહોત્ર કરનારું (૨) પું.
 અગ્ન્યસ્ત્ર ન. (સં.) જેમાંથી અગ્નિ વરસે એવું બાણ-અસ્ત્ર
 અગ્નિ વિ. (સં.) આગળ પડતું; મુખ્ય; પહેલું; મોખરાનું
 (૨) ન: અણી (૩) દોચ | અગ્રણી; આગેવાન
 અગ્રગણ્ય વિ. (સં.) ગણતરીમાં પહેલું; મુખ્ય (૨) અગ્રેસર;
 અગ્રગણ્યતા સ્ત્રી. (સં.) નેતાગીરી; આગેવાની
 અગ્રગામી વિ. આગળ આગળ ચાલતું; અગ્રેસર
 અગ્રજ વિ. પહેલું જન્મેલું (૨) પું. માટોભાઈ (૩) બ્રાહ્મણ
 અગ્રજન્મા પું. બ્રહ્મા (૨) બ્રાહ્મણ (૩) માટોભાઈ
 અગ્રજા વિ. (સં.) પહેલી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી. માટીખલેન

અગ્રણી પું. (સં.) આગેવાન; મોવડી; નેતા
 અગ્રતા સ્ત્રી. (સં.) આગળ કે પહેલું હોવું તે; પહેલાપણું
 અગ્રતાક્રમ પું. (સં.) આગળ આવતો ક્રમ; આવશ્યકતા
 અનુસાર આગળ ક્રમ આપવો તે
 અગ્રધિત વિ. (સં.) ન ગૂંચવું (૨) ન રચેલું
 અગ્રધાન્ય ન. (સં.) (યોમાસમાં થતો) વર્ષનો પહેલો પાક
 અગ્રપૂજા સ્ત્રી. (સં.) શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિને અપાતું પ્રથમ પૂજનું
 માન | ભાગ
 અગ્રભુજા વિ. (સં.) પ્રકોષ; કોણીની નાચીનો કાંટા મુઘીનો
 અગ્રધાધી વિ. (સં.પું.) આગળ કે મોખરે જનારું; આગેવાન
 અગ્રલેખ પું. (સં.) વર્તમાનપત્રનો મુખ્ય લેખ; તંત્રીલેખ
 અગ્રવર્તી વિ. (સં.) આગળના ભાગમાં રહેનારું; મોખરાનું
 અગ્રસર વિ. (સં.) અગ્રેસર; અગ્રગામી | શિખરસ્થ
 અગ્રસ્થ વિ. (સં.) સૌથી આગળનું; મોખરાનું (૨) દોચનું;
 અગ્રસ્થાન ન. (સં.) આગળ પડતું (મુખ્ય) સ્થાન
 અગ્રહાલપણ (ન) પું. (સં.) માગશર મહિનો; આગ્રહાલપણ
 અગ્રહાલપણી ન. (સં.) પાંચમું નક્ષત્ર; મૃગશીર્ષ
 અગ્રહાર પું. (સં.) રાજ્ય તરફથી દેવસ્થાનને અર્પણ
 કરાયેલી જમીન
 અગ્રાધા વિ. (સં.) ગ્રહણ ન કરવા જેવું
 અગ્રિમ વિ. (સં.) મુખ્ય (૨) આગળનું (૩) પું. માટોભાઈ
 અગ્રેસર વિ. (સં.) અગ્રસર; આગેવાન (૨) પું. નેતા; નાયક
 અગ્રેસરતા સ્ત્રી. (સં.) આગેવાની; નેતૃત્વ
 અથ ન. (સં.) પાપ
 અથટનું વિ. અણથટનું; અયોગ્ય
 અથટિત વિ. (સં.) ઘટિત (પાંચવ) નહિ એવું; અથટનું
 અથડ પું. પાણીનો ઊંડો વુનો (૨) લાઘીખાનું
 અથડ વિ. અણથડ; અશિષ્ટિત (૨) બેટોળ; કદરૂપું
 અથમર્થજા વિ. (સં.) અથ(પાપ)નાશક
 અથમર્થજા ન. એક નસકોરેથી પાણી લઈ બીજા નસકોરા
 વાટે કાઢી નાંખવું તે | સીમંતનો પ્રસંગ આવવો તે
 અથવ (ર)ણી સ્ત્રી. પહેલવહેલાં ગર્ભ રહેવો તે (૨)
 અથરણિયાત વિ. સ્ત્રી. અથરણીવાળી સ્ત્રી; સીમંતની
 અથરણી જુઓ 'અથમર્થી'
 અથડું વિ. મુરકેલ; કઠણ | નહિ તેવું; માલિકીનું
 અથરણિયાત વિ. ધરણિયાત (ધરણે લીધેલું કે આપેલું)
 અથડું અ.કિ. (સં. સદ્) મળત્યાગ કરવો | અનંત
 અઘાટ વિ. (સં. આ + ઘાટ, ઘાટ એટલે સદ્) અપાર;
 અઘાટ વિ. ચિનશરતી (૨) (દેસ્તાવેજમાં) કુલ લક્ષ્કો સાથેનું
 અઘાટવેચાણ ન. પ્રતિજ્ઞા વિનાનું વેચાણ | નિમકલસમ
 અઘાટિયું વિ. અઘાટ (કુલ લક્ષ્ક સાથે) અપાયેલું (૨)
 અઘા(ત્વ)ી સ્ત્રી. કાકજી; એક વનસ્પતિ
 અઘા(ત્વ)ી પું. જુઓ 'અથડો'
 અધાર સ્ત્રી. પાંચીની ચરક; હમાર

અર્થદીપ્તિ

૭

અર્થદીપ્તિ

અધેરી સ્ત્રી. જુઓ 'અધારી' વનસ્પતિનો છોડ; અધારો અધેરો પું. (સં.) આચાર, પ્રા. અધારા (૨) એક પ્રવિત્ર અધોર વિ. અતિધોર; ખુલભયાનક (૨) ઘાતકી (૩) ભાન-સાન વગરનું (૪) ધનું સમત કમુદેલ (૫) ગાંડું અધેરી વિ. એટી; ઊધણાશી (૨) ચીતરી ચંદ્ર એવું ગંદું (૩) પું. ચીતરી ચંદ્ર એવો ગંદો એક નાગડો ખાવો અધોપ વિ. (સં.) ધોપ (અવાજ) વગરનું; શાન્ત (૨) જેના ઉચ્ચારણમાં રણકા જેવો 'અ'નિ ન ઊઠતાં કઠોરવસ્તુ તોષ છે તેવો (વર્ણ)

અચક સ્ત્રી. આગળી; ઠંસ; અટકણ (૨) નડતર, મુટકેલી અચક કિ.વિ. અચાનક; ઓચિંતું ભરાઈ આવતાં ધૂમો અચકરું ન. (રિવા) કાંઈ કાંઈ આવવાથી છાતીમાં અચકન પું. ન. એક જાતનો લાંબો ડગલો (શેરવાની નહીં) અચકમચક કિ.વિ. એકદમ; ઓચિંતું અચકરું અ.કિ. ખમયાવું; અટકવું અચકાટ પું. અચકાવું તે અચકારો પું. આંચકો (૨) ધકકો; હાસેલો અચકાવું અ.કિ. અચકવું; અટકાવું; ખમયાવું અચકામચક પું. બોલવા, ચાલવા કે ગીતમાં એક પ્રકારનો લહેકો, લટકો (સ્ત્રીઓનો)

અચડ વિ. ખાતામાં નહિ ચોટી (રકમ) અચપણું વિ. કાચુપોચું; અધકચરું (૨) પ્રવાહી પણ નહિ ને વટ પણ નહિ એવું અચપલ વિ. (સં.) (-ળ) અચંચળ; ચપળ નહિ એવું અચખૂચ કિ.વિ. એકાએક; અચાનક અચર વિ. (સં.) ખસે નહિ એવું; સ્થિર અચરકો પું. આંચકો; ધકકો (૨) ઉમળકા [નવાઈ; આશ્ચર્ય અચરજ(-જ) ન. (ત્તી) સ્ત્રી. (સં.) આશ્ચર્ય, પ્રા. અચરજ(જ) અચરપચર વિ. કાચુંકોટું (૨) કિ.વિ. રમીરહીને; વારેવારે અચલ વિ. (સં.) (-ળ) ઠંક; સ્થિર (૨) અવિકારી (૩) પું. પર્વત, પહાડ

અચલ(-ળ)પદ ન. નિત્ય સ્થિતિ; મોક્ષ અચલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) પૂચ્છી (૨) વિ. સ્ત્રી. અચળ અચલિ(-ળિ)ત વિ. યળ નહિ એવું; સ્થિર અચળ વિ. જુઓ 'અચલ' અચળપદ ન. જુઓ 'અચલપદ' અચળા સ્ત્રી. જુઓ 'અચલા' અચળિત વિ. જુઓ 'અચલિત' અચંચળ વિ. ચંચળ નહિ એવું; ચીર સ્વભાવનું [આશ્ચર્ય અચંબો પું. (સં.) અત્યદ્ભૂત, પ્રા. અચંચલું(૩) નવાઈ; અચાનક કિ.વિ. એકાએક; ઓચિંતું અચાર ન. (કા.) અચાણું [(૩) ભારે અગત્ય, ભીડ અચાલ સ્ત્રી. હરકત; અગત્ય (૨) અડાવ; રજોદર્શન અચાલો પું. રજોદર્શનનાં ગાળો; ઓપટી (૨) અગત્ય;

હરકત

અચિરપ્રભા સ્ત્રી. (સં.) ઝંખકતી વીજળી અચિતનીય વિ. (સં.) વિચાર ન કરવા જેવું અચિંતિત વિ. (સં.) અપ્રચિંતવ્ય; એકાએક અચિંતું(-નું) વિ. ન ચિંતવેલું; ઓચિંતું; અણધાર્યું [જેવું અચિંત્ય વિ. (સં.) ચિંતવો ન શકાય એવું (૨) ન ચિંતવવા અચિંત્યું વિ. જુઓ 'અચિંતું' ચુંપક ખેંચી ન શકે તેવું અચુંબકીય વિ. (સં.) ચુંબકત્વ ન ગ્રસી શકે એવું (૨) જેને અચૂક વિ. ચૂકે નહિ એવું (૨) કિ.વિ. ચૂક્યા વિના અચૂકબાહ ન. રામબાણ; કદો પાલી ન જાય તેવું બાણ (૨) વિ. ચૂક્યા વિના બાણ ફેંકનારું

અચેત, ઓ વિ. (સં.) ચેતન વિનાનું; જડ (૨) પ્રેમાન અચેષ્ટ વિ. (સં.) અચેતન, જડ; અક્રિય [અણોજો; અક્તો અચો પું. જમાવ; ભીડ (૨) કચરાનો ભરાવો; ગંડકો (૩) અચોક(-ક)સ વિ. ચોક્કસ નહિ તેવું; અનિશ્ચિત અચોપચો પું. ગંદવાડ (૨) સડે અચ્છ વિ. (સં.) નિર્મલ; વિચુદ્ધ; પારદર્શક અચ્છ(-છછ)ન કિ.વિ. જાહેર (છતું) થયા વિના; છૂપી રીતે; ખબર ન પડે તેમ

અચિન્ન વિ. (સં.) અખંડ; આખું અચ્છું(-છછ) વિ. (સં.) અચ્છ) સારું અચ્છલ વિ. (સં.) છેડી ન શકાય એવું અચ્છે(-છછ)ર પું. (અખ + રોર) અર્થો રોર અચ્છે(-છછ)રિયું ન. અચ્છે(-છછ)રિયો પું. અચ્છે(-છછ)રી સ્ત્રી. અચ્છે(-છછ)રો પું. અર્થો શેરનાં માપિયાં કે વજન

અચ્યુત વિ. (સં.) અવિચલિત; સ્થિર (૨) પું. વિષ્ણુ અછડતું વિ. જુઓ 'અછરતું' અછત સ્ત્રી. તંગી; તાણ અછતું વિ. છતું નહીં એવું; અણછતું; ગુપ્ત અછત્ર વિ. છત્ર વિનાનું; ખુલ્લું (૨) માથે વડીલ વિનાનું અછબકા પું. ખ.વ. શરીર પર આછી કોલ્લોઓ નીકળીને થતો એક રોગ

અછરતું વિ. (અ - છરડવું = સથિયારનું અડકીને ચાલ્યા જવું) ઉપરચોટિયું (૨) કાના બરાબર (૩) છલકાતું અછવાવું અ.કિ. છાંયડાને કારણે વણછા લાગવો (૨) કરમાઈ જવું; કરમાવું

અછંગ કિ.વિ. (સં.) અછંગા, પ્રા. અટુંંગા) અધર અછાડપછાડ સ્ત્રી. ધમપછાડ; ધમાધમ (૨) ધાંધલ અછાજતું વિ. અયોગ્ય; અવગતું અછાભા પું. ખ.વ. વરચોદ્ર વેળા વરનું મોં કોંઈતા પાધરીએ લટકાવાતા સોનેરી કલ્પના તાર

અછાવવું સ.કિ. (નવું વાસણ) વાપરવા કાઢવું [રહિત અછાંદશ વિ. (સં.) છદનો ઉપયોગ થયા વિનાનું; છંદ-

અછિદ્રાણુ

૮

/અજયબ

અછિદ્રાણુ વિ. છિદ્ર-છેદ વિનાનું

અછીપ વિ. છીપે નહિ એવું; તૃપ્ત ન થાય તેવું

અછૂત વિ. (હિ.) અડકવા જેવું નહિ તેવું; અસ્પૃશ્ય

અછૂતોદ્ધાર પું. અછૂત ગણાતી કામની ઉન્નતિ કરવાનું કામ

અછોડાવા કિ.વિ. અછોડ (રાશ) જેટલે અંતરે-છેટે

અછોડો પું. પારછો બાંધવાનું દોરડું; રાશ (ર) ગણામાં

પહરવાનો સોનારૂપાનો દોરો (૩) બિસ્માઈડિયાળની

સંકળ

અછૂછત જુઓ 'અચ્છત'

અછૂછું જુઓ 'અચ્છું'

અછૂછર જુઓ 'અચ્છેર'

અછૂછરિયું(-યો), અછૂછરી(-રો) જુઓ 'અચ્છેરિયું(-

યો), અચ્છેરી(-રો)'

અજ વિ. (સં.) નહિ જન્મેલું; અનાદિ (ર) પું. બકરો (૩)

પરમાત્મા; બ્રહ્મા (૪) કામદેવ (૫) ચન્દ્ર (૬) રામના

દાદાનું નામ

અજગર પું. (સં.) (બકડું ગળી જાય તેવું) મોટા સાપ

જેવું એ વર્ગનું પ્રાણી (ર) આગસ્ટ માસ

અજગરવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) દેવ ઉપર આધાર રાખવાની

વૃત્તિ; ભારે આગસ

અજટિલ વિ. (સં.) જટિલ નહિ તેવું; સહેલું

અજડ વિ. (સં.) જડ નહીં એવું; સચેતન

અજડ વિ. બુદ્ધિ વગરનું; મૂર્ખ

[અજાણું]

અજનબી(-વી) વિ. (અ) પરદેશી (ર) અપરિચિત;

અજન્મા વિ. (સં.) જેને જન્મ નથી એવું (ર) પું. ઈશ્વર

(૩) સ્ત્રી. માયા (૪) લક્ષ્મી [ચાલતો જાપ

અજપાજ(-જા)પ પું. (સં.) પ્રથમ વિના સ્વાભાવિક રીતે

અજપાલ પું. (સં.) (-ળ) બકરોપેટાંઓનો ગોવાળ

અજબ વિ. (અ.) નવાઈ ઊપજાવે એવું; અદ્ભુત;

આશ્ચર્યકારક; નવાઈપ્રેરક

અજમાનાં ફૂલ ન.બ.વ. અજમાનાં અર્કનાં પાસાદાર ફૂલ

અજમાયશ સ્ત્રી. (ફા. આજમાઈશ) અજમાવી જોવું તે;

પ્રયોગ; પરીક્ષા; 'દ્રાયલ' (ર) કામચલાઉ નિમણૂક

અજમાયશી વિ. કામચલાઉ; હંગામી; 'પ્રાભેશનરી'

અજમાવવું સ.કિ. વાપરી જોવું; તપાસી જોવું (ર) પ્રયોગ

કરી જોવો

અજમાશ સ્ત્રી. જુઓ 'અજમાયશ'

[ગોંધધિ]

અજમો પું. (સં. અજમોદ, પ્રા. અજમોજ) એક વનસ્પતિ-

અજય વિ. (સં.) જયરહિત (ર) ન જિતાવા એવું; અજેય

(૩) પું. હાર; પરાજય

અજયા સ્ત્રી. (સં.) માયા (ર) ભાંગ (૩) હરડે [એવું

અજર (વિ.) (સં.) ઘરડું ન થાય એવું (ર) પચી ન શકે

અજર સ્ત્રી. (અ. ઉજ) બહાનું (ર) આનાકાની; કીલ

અજરખ સ્ત્રી. કાપડ પરનું કચ્છી છાપકામ [વિનાનું

અજરામર વિ. (સં.) અજર અને અમર; જરા કે મરણ

અજરો પું. (સં.) અજરક અપયો, અજ્ઞ

અજલ સ્ત્રી. (અ.) અંત (ર) મોત; મૃત્યુ (૩) કમોત

અજલ વિ. (સં.) નિર્જલ, સૂકું

અજલમંજિલ સ્ત્રી. (અ.) છેવટનું સ્વધામ (ર) કબર

અજવાશ(સ) પું. અજવાળું; ઉજાસ; તેજ

અજવાશી(-સિ)યું ન. જાણિયું; અજવાણિયું

અજવાળું સ.કિ. (સં. ઉજજવાલપતિ) પસીને ઊજળું

કરવું; માંજવું (ર) અજવાળું કરવું (૩) આખરૂ વધારવી;

નામ કાઢવું (૪) બદનામી વહોરવી; બગાડવું

અજવાળિયું ન. (સં. ઉદ્દજવલના પ્રેરક રૂપ ઉજજવાલય

ઉપરથી) ચન્દ્રની વચની જતી કળાવાળું પખવાડિયું;

થુકલપશ (ર) અજવાળા માટે છાપરામાં કે ભીતમાં

મુકેલું જાણિયું કે બાકું; અજવાશિયું

અજવાળી વિ., સ્ત્રી. ચાંદરજાવાળી (રાત) [ઉજાસ

અજવાળું ન. (સં. ઉજજવાલક, પ્રા. ઉજુઆલઉ) પ્રકાશ,

અજળ વિ. પાણી વિનાનું; નપાણિયું

અજંપ(-પો) પું. જંપ(શાંતિ)નો અભાવ; અશાંતિ

અજા સ્ત્રી. (સં.) માયા; કુદરત (ર) બકરી

અજાગલસ્તન પું., ન. (સં.) બકરાંને ગળે લટકતો આંચળ

(ર) નિર્ચક વસ્તુ

અજાગ્રત વિ. (સં. અજાગ્રતું) જાગ્રત નહિ એવું

અજા(-યા)ચક, અજાચી વિ. જુઓ. 'અયાચક'

અજા(-યા)ચકવ્રત ન. જુઓ 'અયાચકવ્રત'

અજાડી સ્ત્રી. હાથી વગેરે પ્રાણીઓને ફસાવી પકડવા માટે

બનાવેલી ખાઈ અથવા ખાડો (ર) બેહક બેઠેલા ઢોરને

ઊભું રાખવા પગ તળે ખોદાતો ખાડો (૩) વેરાન

કે પહોંચવામાં વસમી પડે એવી જગા

અજાણ વિ. (સં. અજ્ઞાન) વાકેફ (માહિતગાર) નહિ તેવું

(ર) સ્ત્રી. અજ્ઞાન; જ્ઞાનનો અભાવ

અજાણતાં(-છો, -ફયે) કિ.વિ. અજ્ઞસમજથી; ન જાણતાં

અજાણ્યું વિ. જાણમાં નહિ તેવું; અજ્ઞાત

અજાણો(-ફયે) કિ.વિ. જુઓ 'અજાણતાં'

અજાત વિ. (સં.) નહિ જન્મેલું (ર) ગર્ભસ્થ

અજાતવાદ પું. (સં.) જીવ નથી જન્મેલો કે નથી મરતો એવો

વાદ; માત્ર બ્રહ્મ જ સત્ય છે એવો મત [યું. યુધિષ્ઠિર

અજાતશત્રુ વિ. (સં.) જેને કોઈ સાથે શત્રુતા નથી એવું (ર)

અજાતિ(-તીય) વિ. નર ક માદા ન હોય એવું (ર)

નરમાદાના સંયોગ વિના થનારું; 'અસેક્સુઅલ'

અજાન સ્ત્રી. જુઓ 'અજાન'

અજાનબાહુ વિ. આજાનબાહુ; સાધળ (અર્થાત્ કીચણ)

સૂચી પહોંચે તેવા સાધા હાથવાળું

અજાબી સ્ત્રી. (અ. 'હિજાબ' કોકડું ઉપરથી) બુરખો; ધૂમટો

અજાયબ વિ. (અ. અજાઈબ) અજબ જેવું; નવાઈકારક

અજાયબધર/

૯

[અટપટું

અજાયબધર ન. સંગ્રહસ્થાન; 'મુઝિયમ'
અજાયબી સ્ત્રી. નવાઈ; આશ્ચર્ય; વિસ્મય; અંધબો
અજિત વિ. (સં.) નહિ જિતાયેલું (ર) ન જિતાય તેવું
અજિતનાથ પું. (સં.) જેનોના વર્તનાન ચોવીસ
તીર્થકરોમાંના બીજા

અજિન ન. (સં.) કાળિયારનું ચામડું; મૃગચર્મ
અજિલ વિ. (સં.) જીભ વગરનું
અજિક્ષ્ય વિ. અજેય; અજિત [(૩) પું. મિત્ર; દોસ્ત
અજીજ વિ. (અ. અજિઝ) ખારું; વહાલું (ર) મહાન
અજીઠવાડ પું. સ્ત્રી. એંઠવાડો; એંઠવાડ
અજીઠું વિ. (સં. ઉચ્છિષ્ટ - આજુષ્ટ, પ્રા. આજુઠઠ) એંઠું
અજીભ-(બો)ગરીબ વિ. અજબ; અનોખું
અજરણ ન. અજર્ણ; અપચો [(૩) ન. અજરણ; અપચો
અજર્ણ વિ. (સં.) નહિ પચેલું-અર્ણ (ર) જૂનું નહીં તેવું
અજવ વિ. (સં.) જીવ વગરનું; નિર્જીવ (ર) (જૈન મતે)

જડ તત્ત્વ

અજુક્ત-(ગનું) વિ. (સં. અયુક્ત) અયોગ્ય; અધટિત
અજેય વિ. (સં.) જીતી ન શકાય તેવું
અજૈન વિ. જૈન ન હોય તેવું; જૈનેતર [લાકડી
અજોબણી સ્ત્રી. કાંટા-ઝરડાં ખેંચવાની લોકાની આંકડીવાળી
અજોગ પું. (સં. અયોગ) કમૂરત (ર) અણબનાવ
અજોજ વિ. અયોગ્ય (ર) અમંગળ
અજોડ વિ. જેની જોડ ન હોય એવું; અદ્વિતીય
અજોણાં ન. બ. વ. ન જોવાનું પ્રાત (ર) શત્રુતા [(૧, ૧)
અજજુ ન. (સં. જજુ, પ્રા. ઉજજુ) દુસ્વદીર્ઘ 'ઈ'નું ચિહ્ન
અજજુકા સ્ત્રી. (સં.) વેશ્યા
અજ વિ. (સં.) અજાણ (ર) મૂર્ખ
અજાત વિ. (સં.) જાતા નહિ તેવું; અજાણ્યું (ર) ગુપ્ત
અજાતનામ વિ. (સં.) જેનું નામ જાણવામાં નથી આવ્યું
તેવું; ગુપ્તનામ

અજાતવાસ પું. (સં.) છૂપા રહેલું તે; ગુપ્તવાસ
અજાન ન. (સં.) જ્ઞાનનો અભાવ (ર) અવિદ્યા; માયા
(૩) વિ. જેને સાન કે સમજ નથી એવું (૪) અભણ
(૫) અણસમજું

અજાનમૂલક વિ. (સં.) જેના મૂળમાં અજાન છે તેવું
અજાની વિ. (સં.) જ્ઞાનના અભાવવાળું (ર) માયા-
(અવિદ્યા)માંબધાયેલું (૩) સાન-સમજ વિનાનું
અજોય વિ. (સં.) જાણી ન શકાય તેવું; અકળ; ગૂઢ
અજોયતા સ્ત્રી. (સં.) ગૂઢતા; અકળપણું
અજોયવાદ પું. (સં.) ઈશ્વર અથવા પરમ તત્ત્વને વિદ્ય
આપજાન કાંઈ બહાર નથી (ન પડી શકે) તેવો મત
અજોયવાદી વિ. (સં.) અજોયવાદમાં માનનારું કે તે વાદને
લગતું

અજનબી-(વી) વિ. પરદેશી (ર) અજાણ્યું; અપરિચિત

અજાન સ્ત્રી. (અ.) ધાંગનો પોકાર; અજાન
અઝીઝ વિ. (ફા.) વહાલું; મિય (ર) પું. સ્વજન; સંબંધી
અટક સ્ત્રી. નડતર, અડચણ (ર) અવરોધ (૩) મુશ્કેલી (૪)
શંકા; મનનો ખચકો (૫) સંકલ્પ; પ્રતિજ્ઞા (૬) અટકણ
અટ-(ડ)ક સ્ત્રી. ગોત્ર, ધંધો કે વતન વગેરે બતાવતું
ઉપનામ; નામ જોડે મૂકવામાં આવતો જ્ઞાતિસૂચક શબ્દ
અટકઘડી સ્ત્રી. સમયના સૂક્ષ્મ ભાગ માપવા તાત્કાલિક
બંધ કે ચાલુ કરી શકાય તેવું ઘડિયાળ; 'સ્ટોપવોચ'
અટકચાળું વિ. અડપલું કરનારું; તોફાની; ચાંદલું (ર)
ન. તોફાન; છેડતી; અડપલું
અટકચાળો પું. અડપલું
અટકડી સ્ત્રી. વાણસી; છેડતી; ધચરકું
અટ-(ડ)કણ વિ. એકદન અટકી જનારું
અટ-(ટે)કણ ન. ટેકો (ર) ઠેસ (૩) ચાંપ
અટકણિયું વિ. અટકણ; અડિયલ (ર) ન. ટેસ; ચાંપ
અટકણું વિ. ચાલતાં ચાલતાં અટકી જવાની ટેવવાળું
અટકમટક સ્ત્રી. નખરાં; ચાળા
અટકવું અ.કિ. ગતિ કે પ્રવૃત્તિ બંધ પડવી; થોભવું; રોકાવું
અટકવું અ.કિ. આથડવું; ધૂમવું
અટકળ સ્ત્રી. (પ્રા. અટકલા) કલ્પના; અનુમાન; પારણા
અટકળપચીશી-(સી) સ્ત્રી. અટકળ ઉપર મંડાયેલો ધંધો
કે કામ

અટકળબાજ વિ. કલ્પનાશક્તિવાળું [અટકાવ
અટકામણ-(ણી) સ્ત્રી. હરકત; અડચણ (ર) રજોદર્શન;
અટકાયત સ્ત્રી. અટકાવવું તે; રુકાવટ (ર) અટકમાં-કેદમાં
પકડી રાખવું તે
અટકાયતી વિ. અટકમાં કે નજરકેદમાં રાખેલું
અટકાયતી સ્ત્રી. હરકત, (ર) નજરકેદ (૩) અવરોધ
અટકાવ પું. અટકાવવું કે રોકવું તે (ર) અંતરાવ; હરકત
(૩) અડકાવ; રજોદર્શન

અટકાવવું સ.કિ. 'અટકવું'નું પ્રેરક [રમત
અટકીમટકી સ્ત્રી. છોકરીઓની એક રમત; સંતાકૂડીની
અટકુંલટકું ન. સહેજ આંતો; (જોડાજોડ) ફેરી (ર) ડોકિયું;
છૂપી નજર

અટકો પું. તાંબાનો હલકો સિક્કો; કાપડિયું
અટકો પું. ઉદ્ઘાટી; ઉચ્છૃંખલતા
અટકોમટકો પું. અચકામચકો; (સ્ત્રીઓનો) લહેકો; લટકો
અટણ-(ન) ન. ભ્રમણ; પ્રવાસ (ર) રમખાટ
અટણી સ્ત્રી. ધનુષ્યને દોરી ચઢાવવા કરાતો કાપવાળો
છંડાનો ભાગ (ર) વાંસની ચીપોનો પડકો; ટટી
અટન સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'અટણ'
અટનિ-(ની) સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'અટણી'
અટપટિયું વિ. અટપટું [(ર) અથડું; કઠણ
અટપટું વિ. ગૂંચવણ ભરેલું; આડુંઅવળું; આંટીચૂંટોવાળું

અટલ(-ળ)

૧૦

/ અઢા(-ઢા, ઢયા, ઢયા)વીશ(-સ)

અટલ વિ. (સં.) (-ળ) ટળે નહિ તેવું; સનાતન, નિત્ય
 અટવાણ સ્ત્રી. દોરણ વગેરેમાં વસ્તુનું ભરાવું તે
 અટવામણ સ્ત્રી. અટવાવું તે; ગૂંચવણ (ર) રખામણ;
 અથગામણ (૩) ગૂંચવણ
 અટવાવું અ.કિ. રખાવું (ર) અટવાવું; ગૂંચવાવું; પગમાં
 ભરાવું (૩) મૂંઝાવું; કાયર થવું
 અટવિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) જંબલ; અરકપ; વન
 અટવું અ.કિ. (સં. અટતિ) રખાવું
 અટળ વિ. જુઓ 'અટલ'
 અટક(-કી, -કું) વિ. ટેકીલું [કિ.વિ. તદન; સાવ
 અટંગ વિ. (સં. અ. -ટંગ = ટાંગો) પાંગળું; લાંગડું (ર)
 અઠા સ્ત્રી. (સં.) (સંન્યાસી પેઠે) રખડવું, ભ્રમવું તે (ર)
 કિ.વિ. આડુંઅવળું
 અઠા સ્ત્રી. અગાશી (ર) મેટી
 અઠાટ વિ. ખડખડાટ હાસ્યવાળું
 અઠાટ પું. ભાર; ભોજ (ર) રખડપાટ (૩) વિ. નકામું;
 નિસ્તેજ (૪) કિ.વિ. અકસ્માત (૫) ગેરવાજબી રીતે
 અઠાણે કિ.વિ. આ ઠાણે; આ વખતે; હમણાં
 અટપટા પું. અ.વ. રંગભેરંગી લાંબાપહોળા લીટા; ચટાપટા
 (ર) (લાકડી કે ભથિયારની ઝાંતી થતા) આગ્રાઅવળા પટા
 અટામણ ન. રોટલી વણવા એઈતો કોરો લોટ (ર) શાક,
 કઠોળ, કઢી વગેરેમાં તેને ઘટ્ટ કરવા વપરાતો લોટ
 અટારિયું ન. તાડું; હાટિયું [રવેશ
 અટારી(-લિ, -લી) સ્ત્રી. (સં. અટાલિકા) ઝરખો; છજું,
 અટારો(-લો) પું. ડંચાળો; (જુઓ ભાંગ્યોતૂટ્યો) ઘરવાખરો
 અટાલી સ્ત્રી. જુઓ 'અટારી'
 અટાલો પું. જુઓ 'અટારો'
 અટાવું અ.કિ. (સં. અટતિ) અટવાવું; પિલાવું; છૂંદાવું
 (ર) કઢર ન થાય એવી રીતે વટાવું કે વપરાવું
 અટાળી સ્ત્રી. જુઓ 'અટારી'
 અટી વિ. (સં. અટતિ) (સંન્યાસીની જેમ) ફરતો રહેનાર
 અટી સ્ત્રી. મોહરમમાં હાથને વીટાતી રંગીન દોરી
 અટૂલું વિ. એકલવાયું; સાથ વિનાનું
 : અટકણ ન. જુઓ 'અટ(-ટો)કણ'
 : અટરણ ન. અટરવાનું સાધન; કાગકો
 અટરવું સ.કિ. (સં. અટ + કર) (કાગકાથી કે હાથથી
 ગૂંચળી કરીને) સુતર ઉતારવું (ર) આંગળી ચીંધીને
 બતાવવું (૩) હાથથી ગૂંચળી બનાવવી
 અટોપ સ્ત્રી. અટોપવું તે; ઉકેલ
 અટોપવું સ.કિ. આટોપવું; સંકેલવું; પૂરું કરવું; બંધ કરવું
 અટ વિ. (સં.) મોટા અવાજવાળું (ર) પું. અટારી
 અટલ વિ. પ્રવીણ; અટંગ: પારું (ર) અટળ (૩) અટલ:
 વાજબી; પૂરું; ખડું (તોલ)
 : અટહાસ પું. (-સ) ન. (સં.) ખડખડાટ હાસવું તે

અટઠમ પું. જુઓ 'અટમ'
 અટઠાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'અઢાઈ'
 અટઠાણુ વિ. (ર) પું. જુઓ 'અઢાણુ'
 અટઠાબંધ વિ. જુઓ 'અઢાબંધ'
 અટઠાવન વિ. (ર) પું. જુઓ 'અઢાવન'
 અટઠા(-યા)વીસ વિ. (ર) પું. જુઓ 'અઢાવીસ'
 અટઠાશિયાં ન. અ.વ. જુઓ 'અઢાશિયાં'
 અટઠાં ન. અ.વ. જુઓ 'અઢાં'
 અટઠું ન. જુઓ 'અઠું'
 અટઠો પું. જુઓ 'અઠો'
 અટઠો(-ઠઠ્યો)તેર વિ. (ર) પું. જુઓ 'અઠોતેર'
 અટઠ્યાવીસ વિ. (ર) પું. જુઓ 'અઢ્યાવીસ'
 અટઠ્યાશી(-સી) વિ. (ર) પું. જુઓ 'અઢ્યાશી'
 અટઠ્યોતેર વિ. (ર) પું. જુઓ 'અઢ્યોતેર'
 અઠવાડિક વિ. દર અઠવાડિયે થતું (ર) ન. દર અઠવાડિયે
 નીકળતું પત્ર; સાપ્તાહિક
 અઠવાડિયું ન. આઠ દિવસનો ગાળો (સોન કે રવિને ફરી
 વાર ગણીને આઠ વારનો ગાળો); સપ્તાહ
 અઠવાડું ન. એક હાથના માપનો ગજ (ર) દોરડાને વળા
 દેવાનો લાકડાનો કકરો કે ફરકડી
 અઠવાડું અ.કિ. અટવાઈ પડવું; સપડાવું [પલ્લેથેલું
 અઠંગ વિ. (સં. અઠાંગ, પ્રા. અટઠંગ) પાકું; ઉસ્તાદ;
 અઠિં(-ઠી)ગણ ન. ટેકો; ટેકણ (ર) તકિયો
 અઠિં(-ઠી)ગવું સ.કિ. ટેકો દેવો; અંદેલવું
 અઠિં(-ઠી)ગું વિ. જક્કી; હઠીલું (ર) જરૂં
 અઠીક વિ. અસ્વસ્થ; બેચેન (ર) ગેરવાજબી
 અઠીગણ ન. જુઓ 'અઠિંગણ'
 અઠીગવું સ.કે. જુઓ 'અઠિંગવું'
 અઠીગું વિ. જુઓ 'અઠિંગું'
 અઠે કિ.વિ. (સં. અઠ) જલ્દી
 અઠ(-ઠે)મ પું. (સં. અઠમ, પ્રા. અટઠમ) એકસાથે આઠ
 ટંક નહિ ખાવાનું (જૈન) વ્રત
 અઠા(-ઠા)ઈ સ્ત્રી. (સં. અઠાસિકા, પ્રા. અટઠાસિઆ) આઠ
 દિવસ ચાલતી ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ; (જૈન) (ર) આઠ ઉપવાસ
 અઠા(-ઠા)ણુ વિ. (સં. અઠાનવતિ, અટઠાણઉઈ) નેવું
 વળા આઠ (ર) પું. અઠાણુનો આંકડો કે સંખ્યા; 'લટ'
 અઠા(-ઠા)બંધ વિ. સોગટાની રમતમાં અઠા ઉપરની
 સોગટી ન મરાય તેવી શરતવાળું
 અઠા(-ઠા)વન વિ. (સં. અઠાપંચાશત, પ્રા. અટઠાવન્ના)
 પચાસ વળા આઠ (ર) પું. અઠાવનનો આંકડો કે
 સંખ્યા; 'પટ'
 અઠા(-ઠા, ઢયા, ઢયા)વીશ(-સ) વિ. (સં. અઠાવિશતિ,
 પ્રા. અટઠાવીસઈ, અટઠાવીસ) વીસ વળા આઠ (ર)
 પું. અઠાવીસનો આંકડો કે સંખ્યા; 'રટ'

અઢા(-ઠા)વીસા!

૧૧

/ અડવું

અઠા(-ઠા)વીસા પું. અઠવાવીસનો એકથી દસ સુધીનો ઘડિયો-પાયો [ધરેણું; તોડા; કલ્લાં
અઠા(-ઠા)શિ(-સિ)યાં ન.બ.વ. સ્ત્રીઓના પગનું એક અઠા(-ઠા) ન.બ.વ. (સં. અષ્ટક) આઠના ઘડિયા
અઠું(-ઠું) ન. આઠનો ઘડિયો-પાયો
અઠો(-ઠો) પું. (સં. અષ્ટક, પ્રા. અટ્ઠઅ) આઠની સંખ્યાનો પાસો કે ગંઠકાનું પનું (ર) બાજીના દરેક છેડે હોય છે તે ત્રણ ખાંચાં
અઠો(-ઠો, ટ્યો, ટ્યો)તેર વિ. (સં. અષ્ટસપ્તતિ) ઈઠ્યાતેર (ર) પું. ઈઠ્યાતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૮'
અઠ્યા(-ઠ્યા)વીસ વિ. અઠાવીસ (ર) પું. અઠાવીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૮'
અઠ્યા(-ઠ્યા)શી(-સી) વિ. (સં. અષ્ટાશીતિ, અટ્ઠાશી. અટ્ઠાશીઠ) ઈઠ્યાશી; સેંશી વત્તા આઠ (ર) પું. અઠ્યાશીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૮'
અઠ્યો(-ઠ્યો)તેર વિ. (સં. અષ્ટસપ્તતિ, પ્રા. અટ્ઠસપ્તતિ) અઠ્યોતેર; ઈઠ્યોતેર (ર) પું. અઠ્યોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૮'
અડ સ્ત્રી. અડયા (ર) ૧૪ (૩) આઠઈ
અડ સ્ત્રી. અડકીને હોવાની સ્થિતિ
અડક સ્ત્રી. જુઓ 'અટક'
અડકણ સ્ત્રી.ન. જુઓ 'અટકણ'
અડકવું સ.કિ. અડવું; સ્પર્શ કરવો (ર) અ.કિ. વચ્ચે આવું આવવું (જેમ કે, કઈ અડકવાથી બારણું ત વસાવું)
અડકાવું સ.કિ. 'અડકવું'નું શ્રેરક
અડકાવ પું. અટકાવ; રજોદર્શન [વસતું
અડકાવવું સ.કિ. (દિ. અડ = આવું; બાપક) બંધ કરવું; અડકાવું અ.કિ (સ્ત્રીનું) અભાગવું (ર) બંધ થવું; વસાવું
અડકોદડકો પું. પાગકોની એક રમત
અડખેપડખે ના. આસપાસ; આજુબાજુ
અડગ વિ. ડગે નહિ એવું; મક્કમ
અડધોદ(-પ, -મ)ડધો પું. બેસતે વર્ષે વહેલી સવારે કચરાથી ભરેલું હાલું ચકલે જઈ ફોડે છે તે (ર) વાંકની જવાબદારી; ડપકાનો ભાર [અડાવ
અડયાણ સ્ત્રી. ડખા; હરકત; વાંધો (ર) મુઠ્ઠેલી (૩) અડછતું વિ. અધુંપડું જાણવામાં આવેલું
અડજ ન. ડોરના જે અવધવમાં દૂધ ભરાય છે તે; બાવલું અડતાલી(-બી)શ(-સ) વિ. (સં. અષ્ટયત્વારિશત, પ્રા. અટ્ઠતાલીસ) ચાળીસ વત્તા આઠ (ર) પું. અડતાલીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૪૮'
અડતાળી પું. વિક્રમ સંવત ૧૮૪૮માં પંડો મોટો દુકાળ અડદ પું.બ.વ. (દિ. ઉડિદ, પ્રા. ઉડિક) મગના દાણા જેવા કાચા દાણાનું એક કદાળ
અડદાવો(-બો) પું. છૂદાપાત્રી નરમ થઈ જવું તે; ભેંયો;

વાણ (ર) ખૂબ માર પડ્યાથી હાડકાપાંસળાં નરમ થઈ જવાં તે (૩) છેક જ થાકી જવું તે [મીઠાઈ
અડદિયા પું.બ.વ. અડદ (ર) અડદના લોટનું વસાવું-અડદિયું વિ. અડદનું બનેલું કે તેના રંગનું (ર) ન. અડદનું એક વસાવું [એક કદાળ પથ્થર
અડદિયોપથ્થ(-ત્થ)ર પું. અડદના જેવા ડાયા કે છાંટવાળો અડ(-ર)થ વિ. (સં. અર્ધ) અડધું
અડ(-ર)ધાં ન.બ.વ. અરધાના ઘડિયા-પાય
અડ(-ર)ધિયું ન. અડધું માપ (ર) અર્ધો કે નાનો ચૂરો (૩) વચલા વળનો નાળો; પચાલી (૪) શેડા ડાની અને લાંબે ન જતી લોકલગાટી (પ) પાવતી; ખિલ વગરનું અર્ધું પાસિયું જે પાસે રહે છે; 'કાઉ-ટર-ફોઈલ' [સિક્કો
અડ(-ર)થી સ્ત્રી. પાઈ નામે ઓળખાતો તાંબાનો જૂનો અડ(-ર)ધું વિ. અડધ ભાગનું; અર્ધ
અડ(-ર)ધુંપડ(-ર)ધું વિ. લગભગ અડધું; થોડુંથણું
અડ(-ર)ધો પું. અર્ધો રૂપિયો; જૂનો આઠ આનાનો સિક્કો; આઠ આની; નવા પચાસ પૈસાનો સિક્કો (ર) હરખેલો
અડ(-ર)ધોઅડ(-ર)થ વિ. બરાબર અડધું
અડ(-ર)ધોજી પું. જૂનો અર્ધો પૈસો; અર્ધલો
અડ(-ડી)નું વિ. નજીકનું (જેમ કે, અડનું સણું) (ર) મુરકેલ; અડયાણાણું (જેમ કે, અડનું ટાણું)
અડપ સ્ત્રી. ધીરજ (ર) ખંત (૩) આગ્રહ [છેડતી
અડપણું વિ. તોફાની; ચાંદવું (ર) ન. અટકયાણું; તોફાન;
અડપણું અ.કિ. અડ્યા-નડ્યા રહેવું; વળગ્યા રહેવું
અડક(-કે, ફો)ટ સ્ત્રી. ઝપટ; સપાટો; અથડામણ; આફત
અડકાઈ વિ. અલકાડ; નકામું; ફાલતું
અડફે(-ફો)ટ સ્ત્રી. જુઓ 'અડફટ'
અડબ(-વ)ડિયું ન. લથડિયું; ચકરી
અડબંગ વિ. કલીએ કંઈ તો કરે કંઈ એવું (ર) ભય, ફિકર કે વિચાર રાખ્યા વિના કામ કરનારું; નાદાન (૩) મૂર્ખ; અવિચારી (૪) ચાલ્યા વિના ઊગેલું (પ) અભિચારથી જન્મેલું (સાંતાન)
અડબાઈ વિ. વાલ્યા વિના ઊગનારું
અડબોત, અડબૂ(-બો)થ વિ. અડબંગ (ર) સ્ત્રી. ધોલ; ધાપટ (આડા હાથની)
અડવડું અ.કિ. લથડવું (ર) આમતેમ રવડવું
અડવડિયું ન. જુઓ 'અડબડિયું' [પગરખા વગરનું અડવાણું વિ. (સં. અનુપાનાહ, પ્રા. અણોવાહણઅ) અડવું
અડવાણું સ.કિ. વિશ્રાણ કરવું (ર) અજાડવું
અડવું વિ. (સં. અનુપાનાહ, પ્રા. અણોવાહણઅ) શોભારહિત; શણગાર વિનાનું (ર) અડવાણું; ઉઘાડવું (૩) મુરુચિ ખાસરનું; બેફૂલ; કદંગું

અડવું/

૧૨

/ અણ

અડવું સ.કિ. અડકવું; સ્પર્શવું (૨) નડવું; વચ્ચે આવવું;
 રોકવું (૩) ઘસાવું પડવું; ખાવ-નુક્સાન લાગવું (૪)
 અ.કિ. લગોલગ થવું (૫) (ધોડાએ) અટકવું
 અડવો પું. અવહેવરુ-ભોટ માણસ; અડબંગ માણસ (૨)
 ભવાઈમાં આવતા વાણિયાનું પાત્ર
 અડસદો પું. અંદાજ; શુભાર; અનુમાન
 અડસઠ વિ. (સં. અષ્ટપદિ, અડસટ્ટિક) સાઠ વત્તા આઠ
 (૨) પું. અડસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૮'
 અડસર સ્ત્રી. મોભ (આડસર); પાટડો
 અડગમે પું. ધામો (૨) કુસ્તીનો એક દાવ
 અડબો સ્ત્રી. મગડરી; તોર (૨) આડબર (૩) લઠ
 અડા સ્ત્રી. સ્પર્શ
 અડામી સ્ત્રી. અડવા ન અડવાના વિવેકનો અભાવ (૨)
 કટોકટી (૩) નજીક હોવું તે (૪) સંધો. જોડાજોડ;
 બરોબર અડકીને-અડીને
 અડાઉ વિ. વગર વાચ્યે ડીંગેલ; અભાઉ
 અડાકડી સ્ત્રી. અડકાઅડકી; ચડસાચડસી; કટોકટી
 અડાડવું સ.કિ. 'અડવું'નું પ્રેરક; અડકાવવું (૨) ભેગું
 ઉમેરવું; કુસાડવું
 અડાણિયું વિ. ગીરો મૂકવું; ધરેણિયું; અડાણું
 અડાણું વિ. ગીરો મૂકવું
 અડાણો પું. સંગીતનો એક રાગ [ખોડખાંપણ વગરનું
 અડાબીડ વિ. ભય ઉપજાવે તેવું મોઢું, જબડું, ઘોર (૨)
 અડામી સ્ત્રી. ભીત સાથે જોડી કોટાળ; પાટિયાની ભીત
 અડાચું ન. પડચું પડચું સુકાઈ ગયેલ ગાયભેંસના છાણનું
 પોચકું; અડિયું
 અડાલી સ્ત્રી. લાકડાની થાળી - કથરોટ
 અડાવડું સ.કિ. 'અડવું'નું પ્રેરક; ગપ મારવી (૨) જૂઠું
 કહેવું; ઓઠવવું (૩) ખૂબ ખાવું (૪) કુસાડવું (૫)
 ધમકાવવું; વઢવું
 અડાસે સંધો. નજીક; પડખે; પાસે
 અડાળપડાળ ન. મોભની બંને બાજુનો ઢાળ
 અડાળી સ્ત્રી. (સં. અઢાલિકા) એક જ ભીંતવાળી છૂટી
 ઓરુરી; પડાળી (૨) (સૌ.) રકાબી કે નાની થાળી
 પા તાસક જેવું પાત્ર
 અડાળીપડાળી સ્ત્રી. આગળ-પાછળની અડાળી
 અડિયલ વિ. અડી બેસવાના કે અડી જવાના સ્વભાવનું-
 હઠીલું (૨) ધુસણિયું
 અડિયું ન. સોનીનું ભાત પાડવાનું એક ઓજાર
 અડિયું જુઓ 'અડાધું'
 અડિંઓ પું. અડંગો; ધામો, અઢો
 અડિં(-ડીં,-દિં,-દીં)ટ જુઓ 'અડીટ'
 અડી સ્ત્રી. સોનીનું ભાત પાડવાનું એક ઓજાર
 અડી લિ. કિદ; લઠ

અડીઓપટી સ્ત્રી. અડચણ; ભીડ; આપનિ (૨) કટોકટીનો
 સમય [અડી-ઓપટી ખમી શકે એવું
 અડીખમ વિ. શુરવીર; ખમે તેવું; ખમતીધર; ખડાલ (૨)
 અડીજડીને કિ.વિ. મંચા-મચ્છા રહીને; ખંતથી
 અડીનું વિ. જુઓ 'અડનું'
 અડીવેળા સ્ત્રી. કટોકટી-ભીડનો સમય
 અડીં(-દિં,-દીં)ટ વિ. દીટા વગરનું
 અડુ(-ડે)ડાટ કિ.વિ. તડામાર કરીને; હડેડાટ
 અડકદડક કિ.વિ. ઘડીમાં અહીં ને ઘડીમાં તહીં; બંને
 પક્ષમાં આવજા કરતું
 અડકદડકિયું વિ. બંને પક્ષમાં હોય તેવું (૨) અસ્થિર
 અડેડાટ કિ.વિ. જુઓ 'અડુડાટ'
 અડો પું. ગાડાનું આગલું ટેક્કા; હડો; ઊંટડો
 અડો પું. અઢો; ધામો
 અડોઅડ કિ.વિ. બરોબર અડીને; લગોલગ
 અડોલ વિ. ન ડોલતું (૨) અચળ; સ્થિર [નો કટકો
 અડોલી સ્ત્રી. રાશનેછેડેભેરવવામાં આવતો નાનો લાડકા-
 અડોલું વિ. શણગાર વિનાનું; અડવું
 અડોલું ન. અડોલી; માંકડી
 અડોશપડોશ પું. આડોશપાડોશ
 અડોશીપડોશી ન. આડોશીપાડોશી; આડોશપાડોશમાં
 રહેનારાં તે [વિ. નકામું
 અડોળ-અટલું ન. કશા ડોળ(પાટ) વિનાનો પથરો (૨)
 અડો પું. (દિ. અડા) અખાડો; બેઠક (૨) એકઠા મળવાની
 કે પડચા રહેવાની અખાડ જેવી જગ્યા (૩) વ્યાપક
 અસર કે પ્રભાવ
 અડ્યું વિ. કર્યા વિનાનું; પડી રહેલું (૨) અગત્યનું
 અઢક વિ. ઢાંક્યા વિનાનું; ખુલ્લું
 અઢળક વિ. પુષ્કળ; અતિશય
 અઢાર વિ. (સં. અષ્ટાદશ, અટ્ઠારહ) દસ વત્તા આઠ
 (૨) પું. અઢારનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૮'
 અઢારેઆશમ સ્ત્રી. બધી વર્ણો કે જાતિઓ
 અઢારાં ન.બ.વ. અઢારનો પાડો કે ધડિયો
 અઢાવડું સ.કિ. ઢોરને ચરવા મોકલવાં
 અઢિયાં ન.બ.વ. અઢીની સંખ્યાના આંકના ધડિયાં-પાડા
 અઢિયું ન. (સં. અર્ધતૃતીય) અઢીની સંખ્યા (૨) અઢીનો
 ધડિયો [(૨) પું. અઢીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૧'
 અઢી વિ. (સં. અર્ધતૃતીય, પ્રા. અઢાઈય) બે વત્તા અર્ધું
 અઢીસો પું. ઢબુ; જૂનો બેવરિયો પૈસો
 અઢીપડું વિ. બહુ રખડું-રખળતું
 અઢી શેરી સ્ત્રી. અઢી શેર વજનનું કાટલું-તોલ
 અઢીહ(ત્યું)થ્યું વિ. અઢી સાથનું; ગઢું (૨) ગઠિયું; પાકું
 અઢેલવું સ.કિ. ટેકો દેવો [જેમ કે, અણરાગો
 અણ પૂર્વ. (સં. અનુ) નકાર અને નિષેધવાચક પૂર્વગ

અણી

૧૩

[અણી

અણ પ્ર. (સં. આની) પુંલિંગનું સ્ત્રીલિંગ બનાવતો તદ્દિત પ્રત્યય (ઉદા. 'મોચી' ઉપરથી 'મોચણ')

અણ પ્ર. (સં. અન્) ક્રિયાપદ ઉપરથી સંજ્ઞા બનાવતો કૃત્ પ્રત્યય (ઉદા. હરણ; મરણ)

અણઆવડ (૦ત) સ્ત્રી. ન આવડવું તે; આવડતનો અભાવ અણકી સ્ત્રી. રમતમાં કરવામાં આવતા વાંધા-વચકા;

અણચ, અણચી, અંચઈ

અણકૂટ (-કોટ) પું. દેવ આગળ ધરાતો વિવિધ ખાદ્ય વાનીઓનો સમૂહ; અનકૂટ

અણખ સ્ત્રી. ઈર્ષા; અદેખાઈ

અણખત (-લ) સ્ત્રી. અણગમો (૨) ઈર્ષા (૩) કંટાળો અણખપતું વિ. વાપરવામાં કામ ન લાગે તેવું

અણખીલ્યું વિ. ન ખીલેલું; અવિકસિત

અણગણ (-વયું) વિ. ગણી ન શકાય એવું; અગણિત

અણગમતું વિ. નાપસંદ; અપ્રિય

અગણમો પું. નાપસંદગી (૨) કંટાળો

અણગળ (-ળ્યું) વિ. ગાળ્યા વગરનું

અણગર વિ. (સં. અનગાર) ધરભાર વગરનું (૨) રખડું

અણઘટનું વિ. અઘટિત; અઘટતું

અણઘડ વિ. ઘડાયા-કેળવાયા વગરનું

અણચલ્યું વિ. ચાલ્યા વિનાનું (૨) ચાખ્યા વિનાનું

અણચાલ્યે (-લતે) કિ.વિ. નાછૂટે; નિરુપાયે

અણચિયું વિ. અણચી કરતું (૨) કચ કરનારું

અણચિંતયું, અણચિંતું (-ત્યું) વિ. નહિ ચિંતવેલું; નહિ કરવા પારેલું એવું (૨) ઓચિંતું; અણધાર્યું

અણચી સ્ત્રી. અણકી, અંચઈ [નાપુશ્ચી

અણછ સ્ત્રી. (સં. અનિચ્છા, પ્રા. અણિચ્છા) નામરજી;

અણછ સ્ત્રી. (સં. અનીલા, પ્રા. અણકૂખ) ખો; દેવ

અણછડ વિ. છડીને ફોતરી ન કાઢી હોય તેવું

અણછતું વિ. છતું (ઉપાડું) નહિ એવું; છૂપું (૨) ગુપ્ત

અણછાજતું વિ. અયોગ્ય; અણઘટનું (૨) શરમજનક

અણછિયું ન. છણકો; તિરસ્કાર

અણછીપી વિ., સ્ત્રી. છીપ્યા વગરની

અણછો, ઠવણછો પું. (સં. અન્ય - છાયા) પાકને ઢાંકી દઈ નુકસાન કરે એવો છાંયો [જાણ-સમજનો અભાવ

અણજાણ વિ. જેને જાણ નથી તેવું (૨) સ્ત્રી. અજ્ઞાન;

અણટેવાયેલું વિ. મહાવરા વિનાનું; નવુંસવું

અણતોલ વિ. તોલ્યા વગરનું (૨) અતુલ્ય

અણદીઠ (-ઠું) વિ. દીઠેલું નહિ તેવું

અણધાર્યું વિ. અણચિંતયું; ઓચિંતું

અણનમ વિ. નમે નહિ એવું [નનામી; ઠાઠગી (૪) ન. બ્રહ્મ

અણનામી વિ. નામ વગરનું (૨) અપ્રસિદ્ધ (૩) સ્ત્રી.

અણપઢ વિ. અભણ

અણપતીજ સ્ત્રી. અવિશ્વાસ

અણપૂજ્યું વિ. ન પૂજેલું; અપૂજ [ન બનવું તે અણબનાવ પું. બનાવ (મેળ) નહિ તે; કજિયો; પરસ્પર

અણમણું (-નું) વિ. (સં. ઉન્મનસ) મન વિનાનું; ઉદાસ (૨) નાપુશ્ચ

અણમાનીતું વિ. માનીતું નહિ એવું; અબખામણું; દવલું

અણમૂલ વિ. અમૂલ્ય; બહુમૂલ્ય

અણમૂલવ્યું વિ. જેની મુલવણી-કિંમત થઈ નથી તેવું

અણવટ પું. સ્ત્રીનું પગના અંગૂઠાનું ધરેણું

અણવણ વિ. શણગાર વગરનું; અડલું (૨) બેહુદું; કઠંગું

(૩) સુરુચિ ખહારનું (૪) ઉધાડપણું

અણવર પું. (સં. અનુ-વર, પ્રા. અણુવર) પહેલી વાર

સાસરે જતાં વર અથવા કન્યાની તહેનાતમાં મોકલાતો

સોબતી કે સગો (૨) વરની સાથેનો કોઈ એકાએક

પરણે તે

અણવાણું વિ. અડવાણું; અડું (૨) ઉધાડપણું

અણવિકસિત વિ. વિકાસ ન પામ્યું હોય તેવું; ન ખીલેલું

અણવીધ્યું વિ. વીધ્યા વગરનું (૨) નહિ નાથેલું (૩) ખસી

કર્ષા વગરનું

અણસમજ, ઠણું સ્ત્રી. સમજનો અભાવ

અણસમજું (-જણું) વિ. સમજ વગરનું [સૂક્ષ્મ અંસર

અણસાર પું. (સં. અનુસાર) મળતાપણાનો અંશ (૨)

અણસાર (-રો) પું. (સં. અનુસાર, પ્રા. અણુસાર) ઈશ્વરો;

સંકેત (૨) ગણસારો

અણહુંતું વિ. અસ્તિત્વ વગરનું (૨) અજુગતું

અણહોણું વિ. નહિ હોનારું; ન થનારું

અણાવતું સ.કિ. 'આણવું'નું પ્રેરક; લવાવતું

અણિ (-ણી) સ્ત્રી. (સં. અનીક; પ્રા. અણિય) વસ્તુનો ઝીણો

ભોંકાય એવો છોડો (૨) ટોચ; શિખર (૩) અવધિ; અંત

(૪) કટોકટીની વેળા-સમય [અણિયાળું

અણિ (-ણી) દાર વિ. અણી (ભોંકાય એવી ધાર) વાળું;

અણિમા સ્ત્રી. (સં.) યોગની એક સિદ્ધિ; ગમે તેટલું સૂક્ષ્મ

સ્વરૂપ ધારણ કરવાની શક્તિ

અણિયાળું વિ. જુઓ 'અણીદાર' [નીચેની આડી

અણિયું ન. હોદરની ટાંક, અણી (૨) ગાડાની પીંજણી

અણિયેલ વિ. જુઓ 'અણિયાળું'

અણિ (-ણી) શુદ્ધ વિ. સાવ અખંડિત (૨) સંપૂર્ણ દોષરહિત

અણી સ્ત્રી. જુઓ 'અણિ'

અણી પ્ર. (સં. અન્) ક્રિયાપદ પરથી નામ બનાવતો કૃત્

પ્રત્યય. જેમ કે, 'કાપવું' પરથી 'કાપણી'

અણીદાર વિ. જુઓ 'અણિદાર'

અણીશુદ્ધ વિ. જુઓ 'અણિશુદ્ધ'

અણુ વિ. (સં.) જરા જેટલું; અતિ સૂક્ષ્મ (૨) પું. (સમયનો

કે કદનો કે કોઈ પદાર્થનો) નાનામાં નાનો ભાગ,

પરમાણુ (૩) પદાર્થનો તેના ગુણધર્મ જાળવી રાખીને

અણુઊર્જા

૧૪

/ અતિપરિચય

થઈ શકે તેવો નાનામાં નાનો ભાગ, એકમ;
 'મોલેક્યુલ' (૪) એક જાતનું ધાન્ય; કાંગ
 અણુઊર્જા સ્ત્રી. પરમાણુશક્તિ
 અણુક વિ. (સં.) અતિશય નાનું (૨) પું. પરમાણુ
 અણુતમ વિ. (સં.) અત્યંત બારીક
 અણુતા સ્ત્રી. (સં.) અત્યંત સૂક્ષ્મતા
 અણુ-પરમાણુ (ન.બ.વ.) પદાર્થનો સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ ભાગ
 અણુબોમ્બ પું. પરમાણુને તોડવાની વૈજ્ઞાનિક યુક્તિ
 વાપરીને તૈયાર થતો ભારે વિનાશક બોમ્બ
 અણુમાત્ર વિ., કિ.વિ. બિલકુલ થોડું
 અણુયુગ પું. (સં.) અણુની શોધથી ઓળખાતો કાળ કે
 જ્ઞાનો-યુગ [બનેલો છે એ પ્રકારનો સિદ્ધાંત
 અણુવાદ પું. (સં.) પરમાણુવાદ; પદાર્થ માત્ર અણુઓનો
 અણુવિજ્ઞાન ન. અણુ વિશેનું વિજ્ઞાન
 અણુવ્રત ન. (સં.) (ગૃહસ્થોનું) નાનું-સુગમ વ્રત
 (મહાવ્રતથી ઊલટું) [શક્તિ કે બળ; અણુઊર્જા
 અણુશક્તિ (સ્ત્રી.) અણુ-પરમાણુને ભેદવાથી જનમતી
 અણુ પ્રત્ય. (સં. અન) ક્રિયાપદ પરથી સંજ્ઞા બનાવતો કૃત્
 પ્રત્યય. જેમ કે, 'ગળવું' ઉપરથી 'ગળણું'
 અણુ-(છો)જો પું. (સં.) અનુદ્યોગ, પ્રા. અણુજોએ)
 કારીગરોનો રજાનો દિવસ; પાખી
 અતએવ સંધો. (સં.) તેથી જ; એટલા માટે
 અતટ વિ. (સં.) કિનારા વગરનું (૨) સીમા વગરનું
 અતર્કુ વિ. ભળી જાય નહિ એવું (૨) તોછડું; વરવું
 અતનુ વિ. (સં.) અશરીર; નિરાકાર (૨) પું. અનંચ;
 કામદેવ (૩) અવ્યક્ત ઈશ્વર [શાંતિવાળું
 અતપત વિ. (સં.) નહિ તપેલું; ગરમ ન હોય તેવું (૨)
 અતમી વિ. તમા (પરવા) વગરનું; ભેદરહાર (૨) શોખીખોર
 અતરહી સ્ત્રી. નાની કાનસ
 અતરહો પું. મોટી કાનસ
 અતરલ વિ. (સં.) તરલ નહિ એવું; અચંચળ
 અતરંગ વિ. (સં.) તરંગ કે મોજા વગરનું; શાંત
 અતરાપી(-પુ) વિ. ત્રાસિત; અજાણ્યું; પરાયું
 અતર્ક વિ. (સં.) ન્યાયવિરુદ્ધનું (૨) પું. મોટો તર્ક
 અતર્ક્ય વિ. (સં.) તર્ક-કલ્પનામાં ન આવે એવું
 અતલ(-ળ) વિ. તળિયા વગરનું; ઊંડું (૨) ન. સાત
 પાતાળમાંનું એક
 અતલગ, (૦નું) વિ. છેક નજીકનું (સરું)
 અતલસ સ્ત્રી. (અ.) એક પ્રકારનું રેશમી કાપડ
 અતલસી વિ. અતલસનું બનાવેલું; અતલસનું
 અતલમ(-મ) ન. અતિવિષા; એક વનસ્પતિ
 અતસિ(-સી) સ્ત્રી. (સં.) અગસી (૨) શણનો છોડ
 અતળ વિ. જુઓ 'અતલ'
 અતળી વિ. (સં.) અતુલિત) અતુલ; અનુપમ

અતળીબળ વિ. જેના બળની કોઈ સાથે તુલના-સરખામણી
 ન થઈ શકે તેવું [તેવું (૨) વિશાળ; મોટું
 અતળીબાણ વિ. જેનાં બાણની સરખામણી ન થઈ શકે
 અતંગ વિ. સફ્ફ નહિ તેવું; ઢીલું (૨) અંકુશ વિનાનું
 અતંત્ર વિ. (સં.) તાર વગરનું (વાદ્ય) (૨) નિરકુંઠ (૩)
 તંત્ર વગરનું; અવ્યવસ્થિત
 અતંત્રતા સ્ત્રી. અવ્યવસ્થા; અંધાપૂંથી
 અતંત્ર(-દ્રિત) વિ. (સં.) તંત્રારહિત, (૨) સાવધ; જાગ્રત
 અતઃ સંધો. (સં.) તેથી કરીને (૨) અહીંથી (૩) આજથી
 અતઃપર સંધો. (સં.) હવે પછી; આગળ
 અતાઈ વિ. વગર ગુરુએ ભણેલો-જાહોરા (ગવૈયો)
 અતાગ વિ. તાગ વગરનું; બહુ જ ઊંડું
 અતાલીક પું. (તુ.) શિષ્ટાચાર શીખવનાર શિક્ષક, ગુરુ
 અતાત્ત્વિક વિ. (સં.) તત્ત્વ વિનાનું; નિઃસાર (૨) નિર્બળ
 અતાર્કિક વિ. (સં.) તર્કથી વિરુદ્ધ, તાર્કિક નહિ એવું
 અતિ વિ., કિ.વિ. અતિશય; ઘણું અતિશય; હદ પારનું
 અતિ ઉપ. -થી આગળ જતું એવા અર્થનો ઉપસર્ગ
 અતિઉપાડ પું. જમા હોય તેથી વધુ ઉપાડ કરવો તે
 અતિકલ્પના સ્ત્રી. (સં.) અતિશય કે હદ બહારની ન માની
 શકાય તેવી કલ્પના
 અતિકવિ પું. (સં.) ખરાબ કવિતા કરનાર કવિ
 અતિકાપ વિ. મહાકાપ; કદાવર
 અતિક્રમ પું. (સં.) ઓળંગી જવું તે (૨) (કાળનું) પસાર
 થઈ જવું તે; ઉલ્લંઘન (૩) ધસારો [(૨) ઉલ્લંઘન
 અતિક્રમણ ન. (સં.) અતિક્રમ (ઓળંગી જવું) કરવો તે
 અતિક્રમવું સ.કિ. અતિક્રમ કરવો (૨) અવિનય બતાવવો
 અતિકાંત વિ. (સં.) ઉલ્લંઘન કરેલું; હદ બહાર ગયેલું
 અતિગુપ્ત વિ. (સં.) અત્યંત ખાનગી; 'ટોપ સીક્રેટ'
 અતિચાર પું. (સં.) ઉલ્લંઘન કરવું તે; વ્રતભંગ (૨) હદ
 બહારનો આચાર
 અતિચૂકવણી સ્ત્રી. વધારે રકમ ચૂકવવી તે
 અતિજ્ઞાન ન. (સં.) વધારે પડતું - નિષ્ફળ જ્ઞાન
 અતિનૂત્ર વિ. (સં.) અતિ તૂમિ પામેલું (દ્રાવણ)
 અતિનૂમિ સ્ત્રી. (સં.) ઊંકળબિદુએ ઓગળેલો દ્રાવ્ય
 પદાર્થ; દ્રાવણ કરવા છતાં છૂટો ન પડવાની ઘટના
 (૨) ખૂબ ધરાવાપણું (૩) અતિ સંતોષ
 અતિથિ પું. (સં.) મહેમાન (૨) અભ્યાગત; બિશુક
 અતિથિગૃહ ન. (સં.) અતિથિને રહેવાની જગ્યા; ઉતારો;
 'સર્કિટલાઈસ'
 અતિથિભવન ન. જુઓ 'અતિથિગૃહ' [સત્કાર
 અતિથિયજ્ઞ પું. પંચ મહાપણોમાંનો એક યજ્ઞ, અતિથિ-
 અતિથિસત્કાર પું. (સં.) પરોપાગત; મહેમાનગૌરી; અતિથિ
 અતિનકો પ. ખૂબ નહીં [પડતો પરિચય કે સંપંચ
 અતિપરિચય પું. (સં.) હદ કે ન્યાયા બહારનો - વધુ

અતિપ્રશ્ન

૧૫

[અથકિમ્]

અતિપ્રશ્ન પું. (સં.) અધિકાર કે મર્્યાદા બહારનો પ્રશ્ન (૨)
 તર્કની ઉપરની હદે જઈને વિચારાતો અતિમ પ્રશ્ન
 અતિપ્રસંગ પું. (સં.) અતિવ્યાપ્તિ (૨) હદ ઉપરાંતની છૂટ
 અતિભૌતિક વિ. (સં.) ભૌતિકથી પર; 'મેટાફિઝિકલ'
 અતિભૌતિકશાસ્ત્ર ન. (સં.) અધ્યાત્મવિદ્યા (૨) તત્ત્વમીમાંસા
 અતિમનુષ્ય પું. (સં.) અલૌકિક પુરુષ; 'સુપરમેન'
 અતિમાનવ પું. (સં.) અલૌકિક પુરુષ; 'સુપરમેન'
 અતિમાનુષ્ય વિ. અલૌકિક; મનુષ્યથી પર-તેનાગજ ઉપરનું
 અતિયોગ પું. (સં.) હદ ઉપરાંતનો ઉપયોગ
 અતિરથ-(થી) પું. (સં.) મહાન યોદ્ધો [(૪) ભિન્ન
 અતિરિક્ત વિ. (સં.) બહુજ (૨) શૂન્ય, ખાલી (૩) શ્રેષ્ઠ
 અતિ-(તી)રેક પું. (સં.) અતિશયતા (૨) ચરિયાતાપણું (૩)
 રેલમહેલ જઈને કરાતો વાદ (૩) અગ્રિય-કઠોર વચન
 અતિવાદ પું. (સં.) બહુ બોલવું તે (૨) અતિમ હદે તર્કને લઈ
 અતિવાદી પું. (સં.) અતિવાદ કરનારું
 અતિવાસ પું. (સં.) શ્રાદ્ધને આગલે દિવસે કરાતો ઉપવાસ
 અતિવૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) હદ બહારની વૃષ્ટિ; ભારે વરસાદ
 અતિવ્યાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્ય ન હોય એવી વસ્તુનો
 સમાવેશ થવો તે (ન્યા.) [યુષ્કવતા
 અતિશય વિ. ઘણું જ; ખૂબ (૨) પું. વિશેષતા (૩)
 અતિશયોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વધારીને બોલવું તે; અત્યુક્તિ (૨)
 એનામનો કાવ્યાલંકાર [રોગ (૩) મરડાનો રોગ
 અતિ-(તી)સાર પું. (સં.) ઝાડાનો રોગ (૨) સંધરણીનો
 અતિસુષ્ક વિ. (સં.) અત્યંત બારીક
 અતિસુષ્ક કલન ન. (સં.) ઘણી નાની રાશિઓનું ગણિત
 અતિસુષ્ક સંખ્યાશાસ્ત્ર ન. (સં.) તદન નાની સંખ્યા,
 સંબંધી ગણિત; 'કેલ્ક્યુલસ'
 અતીત વિ. (સં.) ને વટાવી ગયેલું (૨) ગત; વીતેલું
 અતીત પું. અવ્યાગત; પરોક્ષો; મહેમાન [જંખના
 અતીતરાગ પું. ધર, વતન કે ભૂતકાળના કોઈ સમયની
 અતીન્દ્રિય વિ. (સં.) અગોચર; ઈન્દ્રિયાતીત
 અતીર વિ. (સં.) કાંઠા-કિનારા વિનાનું
 અતીરેક પું. જુઓ 'અતિરેક'
 અતીવ વિ. (સં.) અત્યંત; ખૂબ; અતિશય
 અતીસાર પું. જુઓ 'અતિસાર'
 અતુલ-(લિત, -લ્ય) વિ. (સં.) તુલના વગરનું; અનુપમ
 (૨) તોલ વગરનું; ઘણું જ (૩) તોલી ન શકાય એટલું
 અતૂકાન વિ. (હિં.) અતુનત્રના) તૂકરહિત; અત્યાનુપ્રાસ
 વિનાનું
 અતૂટ વિ. અખંડ; સર્જગ (૨) તૂટે નહિ તેવું [(પ.વિ.)
 અનૂમ વિ. (સં.) અસંતુષ્ટ (૨) વધુ દ્રાવ્ય પદાર્થ સંધરે એવું
 અનુમિ સ્ત્રી. (સં.) અસંતોષ (૨) ભૂખ
 અતેજ વિ. પ્રકાશ વિનાનું; આંખું [નહિ ધરતું નહિ ધારતું
 અતોબ્રજતતોબ્રજ વિ. (સં.) અહીંતલી-બેડેઠેકાણેથી બ્રજ;

અતોલ વિ. અતુલ; તુલના વગરનું (૨) તોલ વગરનું; ઘણું જ
 અત્તર કિ.વિ. (સં.) અત્ર) અહીં
 અત્તર ન. (અ. ઈત્ર) ફૂલો વગેરે મુગંધવાળા પદાર્થનો
 અર્ક [ફૂલ
 અત્તરગુલાબ ન. બ.વ. (સન્માનવેળા અચાતા) અત્તર અને
 અત્તરધડી કિ.વિ. (સં.) અત્ર + ધડી) અબધડી; હમણાં જ
 અત્તરદાન ન. (-ની) સ્ત્રી. (અ. ઈત્ર) અત્તર રાખવાનું પાત્ર
 અત્તરધગલે કિ.વિ. (સં.) અત્ર + ધગલું) અત્તરધડી;
 અબધડી; હમણાં જ [અબધડી; હમણાં જ
 અત્તરસાત કિ.વિ. (સં.) અત્ર + અ. સાઅત્) અત્તરધડી;
 અત્તરિયું ન. અત્તરદાની [કે વેચનાર; સરેયો
 અત્તરિયો, અત્ત-(તા)રી પું. અત્તરવાળો; અત્તર બનાવનાર
 અત્યથિક વિ. ઘણું વધારે; અત્યંત
 અત્યમ્ભ વિ. ખૂબ જ ખાટું
 અત્યધ પું. (સં.) અતિક્રમ; ઉલ્લાંઘન (૨) નાશ; અંત; મરણ
 અત્યલ્ય વિ. (સં.) અત્યંત થોડું; સાવ નજીવું; સ્વલ્પ
 અત્યંત વિ. (સં.) ઘણું જ; હદ બહારનું; અપાર
 અત્યાચ્છ પું. (સં.) અતિ આચ્છ; હઠ [જેરજુલમ
 અત્યાચાર પું. (સં.) અધર્માચાર (૨) બળાત્કાર;
 અત્યાચારી વિ. અત્યાચાર કરનારું; જુલમી
 અત્યાર સ્ત્રી. ચાલુ ધડી; આ સમય
 અત્યારે કિ.વિ. આ ધડીએ; હમણાં જ
 અત્યાવશ્યક વિ. (સં.) અતિ જરૂરી; ઘણું જરૂરી [ખોરાક
 અત્યાહાર પું. (સં.) અતિ આહાર; હદ ઉપરાંતનો આહાર-
 અત્યુક્ત વિ. ખૂબ વધારી વધારીને કહેલું (૨) ભારપૂર્વક
 કહેલું
 અત્યુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વધારીને બોલવું તે; અતિશયોક્તિ
 અત્યુત્તમ વિ. (સં.) અતિ ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ
 અત્ર કિ.વિ. (સં.) આ સ્થળે; અહીં
 અત્રત્ર કિ.વિ. અહીંતહીં
 અત્રત્ય વિ. (સં.) આ સ્થળનું; અહીંનું
 અત્રપ વિ. (સં.) લાજ વિનાનું; નિર્લજ; બેશરમ
 અત્રપા સ્ત્રી. (સં.) લજ્જાનો અભાવ; બેશરમી
 અત્રમનું ન., અત્રસાખ સ્ત્રી. (દસ્તાવેજમાં) અહીં મનું
 (ફૂલાતદારની સહી) અને અહીં સાખ (સાક્ષીની સહી)
 અત્રિજ પું. (સં.) અત્રિ ઋષિની આંખોની ચમકમાંથી
 ઉત્પન્ન થયેલ છે તે; ચંદમા
 અત્રે કિ.વિ. (સં.) અત્ર; અહીં
 અથ સંધો. (સં.) હવે; અહીંથી (૨) આરંભ ('અથથી'
 એવા માત્ર પ્રયોગમાં) મંગલવાચક શબ્દ
 અથઈતિ કિ.વિ. અથેતિ; અથ (આરંભ)થી ઇતિ (છેલ્લે)
 સુધી; પહેલેથી છેલ્લે સુધી; પૂરેપૂરું
 અથક વિ. યાક્યા વિના કામ કર્યે જનારું. અથાક
 અથકિમ્ કિ.વિ. (સં.) હા, એમ જ (૨) હવે શું ?

અથવા/

૧૬

(અદાપ(-પો)

અથવા સંયો. (સં.) અને બળી; તેમજ [કાંકાં મારવાં
અથડવું અ.કિ. અથડાવું; ભટકાવું (૨) તકરાર કરવી (૩)
અથડાઅથડી સ્ત્રી. (સામસામે કે અહીંથી તહીં) અથડાવું-
ટિયાવું તે (૨) રખડપટ્ટી

અથડાઉ વિ. રખડાઉ; રખડુ

અથડાટ પું. અથડાવું તે (૨) તરંગો પરસ્પર અથડાવાથી
નબળા કે જોરદાર બને છે તે ઘટના; 'ઇન્ટરફરન્સ'

અથડાતું-કુટાતું વિ. ધક્કા ખાતું; ટિયાતું ટિયાતું લિણ્ય
અથડામણ(-ણી) સ્ત્રી. રખડપટ્ટી; ટિયામણ (૨) તકરાર;
અથડાવવું અ.કિ. કાંકાં મારવાં (૨) પછાડવું (૩) વામદે
ચઢાવવું (૪) મહેનત કરાવવી

અથડાવું સ.કિ. ટિયાવું; અફળાવું (૨) રખડવું; ભટકવું
(૩) કાંકાં મારવાં (૪) તકરાર થવી ઉતાવળિયું

અથડું(-યું) વિ. અસ્થિર; ચંચળ (૨) અધીરું (૩)
અધર્વ, (ઠણ, ઠવેદ) પુ. (સં.) (વેદોમાંનો) ચોથો વેદ
અથવા સંયો. (સં.) કિંવા; કે; યા

અથશ્રી સ્ત્રી. (સં.) શરૂઆત; પ્રારંભ

અથાક(-ગ) વિ. થાકે નહિ એવું; અથક; અવિશ્રાંત

અથાક(-ગ) વિ. (સં. અસ્થાય, પ્રા. અત્યગ્ધ) અથાહ;
પાર વગરનું (૨) જેના ઊંડાણનો તાગ ન કળાય એવું
અથાશું ન. (પ્રા. અત્ય = આથો લાવવો ઉપરથી) મીઠા

કે મસાલામાં આથી રાખેલાં કળ, કંદ વગેરે

અથામણ ન. અથાણાં કરી આપવાનું મહેનતાણું

અથાવું અ.કિ. (આથવુંનું કર્મણ) મીઠું કે મસાલો બરાબર
ચડવો (૨) ખટાશવાળું ઊભરણ કે આથો ચડવો-આંવવો
અથાહ વિ. (સં. અસ્તાહ, અસ્થાહ, પ્રા. અત્યાહ) થાહ

(તળિયા કે છેડા) વગરનું; અથાગ

અથેતિ કિ.વિ. અથ(આરંભ)થી ઇતિ (છેવટ) સુધી;
સંપૂર્ણ; પૂરેપૂરું; અથઈતિ

અઠક વિ. (સં. અધિક) અઠકું; વધારે (પૂર્વપદ તરીકે)

અઠક-જીભું વિ. વધુ પડતું બોલ્યા કરતું; વાતોડિયું (૨)
ખટકબોલું

અઠકું વિ. (સં. અધિક+કું) દોઢગણું

અઠક-પાસણું(-ણિયું) વિ. મોટપ પેસો કે વાત ન જીરવી
શકે એવું કે એવા સ્વભાવનું

અઠકું વિ. (સં. અધિક + ઊં) અધિક; વધારે

અઠકરું વિ. (સં. અધિક + એરું) અઠકું; વધારે

અઠગધ વિ. (સં.) નહિ બળેણું; દાઝેણું

અઠગધશીલ વિ. (સં.) સજ્જી ન ઊઠે તેવું [વિરુદ્ધનું દાન

અદત્તા વિ. (સં.) નસિ આપેલું; રાખી મુકેલું (૨) ન. શાસ્ત્ર

અદત્તા વિ., સ્ત્રી. (સં.) અવિવાહિતા (૨) સ્ત્રી.

અવિવાહિતા સ્ત્રી

અપહરણ

અદત્તાદાન ન. (સં.) ન દીવેલાનો સ્વીકાર; ચોરી (૨)

અદદ પું. (અ.) સંખ્યા; અંક

અદન ન. (સં.) ખાતું તે; ભોજન [ભગીચો

અદન પું. (સં.) આદમને રાખવામાં આવેલો તે સ્વર્ગનો

અદના(-નું) વિ. મામૂલી (૨) રાંક; રંક; ગરીબ

અદબ સ્ત્રી. (અ.) વિવેક; મર્યાદા (૨) બંને સાથે કોણીથી
વાળી સામસામી કોણી આગળ ગોઠવીને કરાતી મુદ્રા

અદબદ(-ધ) વિ. (સં. અદ્ભુત) અદ્ભુત; આશ્ચર્યજનક
(૨) અચોક્કસ; સંશયવાળું

અદબદા કિ.વિ. અદ્ભુત રીતે

અદબપૂર્વક કિ.વિ. અદબથી; મર્યાદાપુરસ્કર

અદબસર કિ.વિ. અદબથી; વિનયપૂર્વક

અદમ્ય વિ. (સં.) દબાય નહિ કે દાબી ન શકાય એવું

અદય વિ. (સં.) દયા વિનાનું; નિર્દય [આખરેવું

અદ(-પ)રકડું સ.કિ. (દહીં તથા દૂધમાં) મેળવણ નાખતું;

અદરસ પું. આદુનો રસ; અદ્રકરસ [પારસીઓમાં]

અદરાવવું સ.કિ. 'આદરવું'નું પ્રેરક; વેવિશાળ કરાવવું

અદરાવું અ.કિ. 'આદરવું'નું કર્મણ (૨) [પારસીઓમાં]

વિવાહ-સગાઈ થવી; પરજાવને બંધાવું

અદર્શ વિ. (સં.) નહિ દેખાતું; ન દેખાય તેવું

અદ(-દ)લ વિ. (અ. અદલ) બરાબર; ખરું

અદલ(-બ) વિ. દલ-પાંદડી વગરનું (૨) જાડઈ વિનાનું

(૩) દાખ ન પડે એવું

અદલકદલ વિ. શરીરે જાડું; ગોળમટોળ

અદલબદલ સ્ત્રી. હેરફેર; ફેરબદલી

અદલાબદલી સ્ત્રી. અદલોબદલો પું. ફેરબદલી

અદલી પું. દિલ્લી સલ્તનતની શરૂઆતમાંનો ચાંદીનો

ચલણી સિક્કો

અદવારકું કિ.વિ. આજના દિવસે થયેલું; આજનું

અદહન ન. (સં.) દહનક્રિયાનો અભાવ

અદહનીય વિ. (સં.) ન બળી શકે તેવું; 'ઇન્કમ્બસ્ટિબલ'

(૨) બાળી ન શકાય તેવું

અદહનશીલ વિ. બળી ન શકે તેવું

અદળ વિ. જુઓ 'અદલ'

અદંડ પું. (સં.) સજ્જનો અભાવ

અદંડનીય વિ. (સં.) શિક્ષા-સજ્જ ન કરાય એવું

અદા સ્ત્રી. (કા.) અંગચેષ્ટા; નખરાં (૨) અભિનયની

છટા; અંગવિન્યાસ (૩) કિ.વિ. પૂરું-ચૂકતે

અદા સ્ત્રી. અદાવત; દુસ્માનાવટ; દેષ

અદા પું. બ. વ. અદો; આતો (દાદો)

અદાકાર પું. અભિનેતા; કલાકાર

અદાકારી સ્ત્રી. અભિનયની છટા, આવડત કે કળા

અદાચિટ્ટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી. વેરનો કાગળ; જાસાચિટ્ટી (૨) દેવું

પતાવ્યાની પાવતી

અદાન ન. (સં.) દાન ન કરવાપણું

અદાપ પું., ન., (-પો) પું. કુખ; બળાપો

અદાયાદ/

૧૭

[અધરકણ]

અદાયાદ વિ. (સં.) વારસ ધવાના હક વિનાનું (૨)
 વારસ વિનાનું; નિર્વંશ [સંબંધ વિનાનું
 અદાયિક વિ. (સં.) વારસ વિનાનું (૨) વારસા સાથે
 અદાલત સ્ત્રી. ન્યાયની કચેરી; ન્યાયાલય; 'કોર્ટ'
 અદાલતી વિ. કોર્ટને લગતું
 અદાવત સ્ત્રી. (અ.) વેર; શત્રુતા; દેષ; કિન્નો
 અદાવતિયું વિ. અદાવત (વેર) રાખનારું
 અદિતિ સ્ત્રી. (સં.) દેવોની માતાનું નામ
 અદિટ વિ. જુઓ 'અદીટ' [જોવાને અયોગ્ય
 અદીઠ-(હું) વિ. (સં.) દીઠેલું નહિ તેવું; ન દેખાતું (૨)
 અદીટ વિ. અડીટ; દીટા વિનાનું
 અદુષ્ટ વિ. (સં.) દુષ્ટ નહિ તેવું [દેવીપૂજનો દિવસ)
 અદુઃખનવમી સ્ત્રી. (સં.) ભાદરવા સુદ નોમ (સ્ત્રીઓની
 અદુઃકરું વિ. અધુકરું; ઊભે પગે બેઠેલું
 અદશ્ય વિ. (સં.) દેખાય નહિ એવું; ગુપ્ત (૨) અલોપ
 અદષ્ટ વિ. (સં.) દીઠેલું-જણાયેલું નહિ તેવું (૨) ન.
 ભાગ્ય; દેવ [અપૂર્વ
 અદષ્ટપૂર્વ વિ. (સં.) પૂર્વ નહિ દેખાયેલું; તદન નવીન;
 અદેખાઈ સ્ત્રી. બીજનું સારું દેખું ન ખમાય એવી લાગણી;
 ઈર્ષ્યા; અદેખાપણું
 અદેખું-(ખિયું) વિ. ઈર્ષ્યાળુ, અદેખાઈવાળું [આપવા જેવું
 અદેષ વિ. (સં.) ન અપાય એવું; આપી ન શકાતું કે ન
 અદેહી વિ. (સં.) શરીર વિનાનું; અશરીરી
 અદો પું. (સર. કચ્છી અદો, પ્રા. અદઅ) આતો; દાદો
 (૨) (પું. બ.વ. અદા) અહોભાવ રૂપે માનાર્થે વડીલ
 માટે વપરાતો શબ્દ
 અદોષ વિ. (સં.) દોષનો અભાવ; નિર્દોષ
 અદલ વિ. જુઓ 'અદલ'
 અદભુત વિ. (સં.) નવાઈભર્યું; અલૌકિક (૨) ન.
 ચમત્કાર; નવાઈ; આશ્ચર્ય
 અદભુતરસ પું. (સં.) કાવ્યમાંના નવ રસમાંનો એક રસ
 અદ કિ.વિ. (સં.) આજ (૨) હમણાં
 અદતન વિ. (સં.) આજનું; વર્તમાન; આધુનિક (૨)
 છેલ્લામાં છેલ્લી ઢખનું-માહિતીવાળું; 'અપ-ટુ-ડેટ'
 અદ્યપર્થ કિ.વિ. આજસુધી
 અદ્યાપિ, (અપર્થન, -વધિ) કિ.વિ. (સં.) હજુ પણ
 અદ્રક ન. (સં.) આદ્રક) આદું (૨) સુંઠ
 અદ્રકરસ પું. આદુનો રસ [તેવું
 અદ્રવ વિ. (સં.) પ્રવાહી નહિ તેવું (૨) ઓગળી ન શકે
 અદ્રણા વિ. (સં.) ન જોનાર
 અદ્રાવ્ય વિ. (સં.) ઓગળી ન શકાય કે ઓગળે નહિ તેવું
 અદ્વિ પું. (સં.) પર્વત; પહાડ; ગિરિ
 અદ્વિજ વિ. (સં.) પર્વતમાં ડીપજેલું
 અદ્વિજ સ્ત્રી. સિમાલયની પુત્રી; પાર્વતી

અદ્વિપતિ, અદ્વિરાજ પું. પર્વતોનો રાજા - સિમાલય
 અદ્વિસાર પું. (સં.) લોખંડ [પાર્વતી
 અદ્વિસુતા સ્ત્રી. (સં.) પર્વતરાજ(સિમાલય)ની પુત્રી;
 અદ્વિતીય વિ. (સં.) અજોડ; અનન્ય
 અદ્વેષ પું. (સં.) દેષનો અભાવ (૨) વિ. દેષ વિનાનું
 અદ્વૈત ન. (સં.) એકાત્મતા, એકતા (૨) જીવાત્મા અને
 પરમાત્માની એકતા (૩) બ્રહ્મ (૪) વિ. કૈત નહીં
 એવું; એકરૂપ (૫) અદ્વિતીય
 અદ્વૈતભાવ પું. (સં.) ભેદબુદ્ધિનો અભાવ
 અદ્વૈતવાદ પું. (સં.) જીવાત્મા અને પરમાત્મા એક જ છે એવો
 મત (૨) જગતનું મૂળતાત્વ એક જ છે એવો મત (વેદાંત)
 અદ્વૈતાનંદ પું. (સં.) અદ્વૈત-બ્રહ્મનો આનંદ; પરમાનંદ
 અધ વિ. (સં.) અર્થ, પ્રા. અદા) અધુ; અડધું (સામાન્ય
 રીતે શબ્દનો પૂર્વ સમાસમાં વપરાય છે.)
 અધકચરું વિ. અધુપધુ કચરેલું (૨) કાચુંપાકું (૩)
 અધવધરું-અર્ધદગ્ધ (કાચી સમજવાળું) (૪) અપૂરું
 અધખાંચું વિ. અર્ધ ખવાઈ ગયેલું (૨) અડધું ખવાયેલું
 (૩) ભેગવાળી (ધાતુ)
 અધખીલ્યું વિ. અડધું ખીલેલું
 અધખોલું વિ. અડધું ખૂલેલું-ઊઘેલું
 અધગજ પું. અડધા ગજનું માપ
 અધગાઉ પું. અડધો ગાઉ-કોસ
 અધગારિયું ન. માટી અને છાણના મિશ્રણનું લીંપણ
 અધગારિયું વિ. થોડુંથણું ગરમ; નવસેકું
 અધઘડી સ્ત્રી. અર્ધી ઘડી; થોડી વાર
 અધઝાઝેરું વિ. અડધા કરતાં ઘણું વધારે
 અધકડું વિ. ઉભડક પગે બેઠેલું; અધુકડું
 અધક્ષિયાતું વિ. માસિક વિનાનું; નધક્ષિયાતું
 અધ, (અધ) ઉદ્. આશ્ચર્ય અને બહુપણું દર્શાવતો ઉદ્ગાર
 અધપડું વિ. અડધું પોતું; પાણીપોતું (૨) અડધું પયેલું
 અધપડિયાળી વિ. સ્ત્રી. અર્ધી મીચેલી; મસ્તીભરી (આંખ)
 અધપાંસળિયું વિ. મોટપ, પૈસો કે વાત ન જરૂરી શકે
 તેવું; અદકપાંસળિયું [વિક્કારવા યોગ્ય
 અધમ વિ. (સં.) નીચ; હલકટ (૨) વિક્કાર યોગ્ય;
 અધમજા ન. મજાનો અર્થ ભાગ [કાટલું
 અધમજિયો, અધમજીકો પું. અર્ધા મજા (૨૦ શેર) તું જૂનું
 અધમતા સ્ત્રી. (સં.) અધમપણું, નીચતા [અધમતમ
 અધમાધમ વિ. (સં.) અધમ + અધમ) અધમમાં અધમ; -
 અધમાંગ ન. (સં.) અધમ (નીચલું) અંગ; પગ
 અધમૂર્છ વિ. અધુ મરેલું, ખોખરું થયેલું [નાર ઈશ્વર
 અધમોદાર પું. (સં.) અધર્મી(પાપી)નો ઉદાર (૨) તે કર-
 અધર વિ. (સં.) નીચેનું (૨) પું. (નીચલો) સોઠ
 અધર કિ.વિ. અધર; હવામાં લટકે એમ
 અધરકણ ન. અખરામણ; આધરકણ; મેઘવણ

અધરકવું]

૧૮

[અધિકૃત

અધરકવું સ.કિ. આખરકવું; અધરકવું
 અધરકંપ પું. (સં.) હોઠની યુગ્મરી
 અધરણ ન. આપણ; આપરણ
 અધરતાલ વિ. અધરતાલ; લટકવું; અનિશ્ચિત
 અધરવું વિ. અધવચ બંધ પડેલું (ર) અધવું
 અધરપાન ન. (સં.) નીચલા હોઠ પરનું ચુંબન-આસ્વાદ
 અધરરસ પું. અધર (નીચલા હોઠ) ઉપરના ચુંબનનો
 અધરરટ કિ.વિ. અંતરિયાળ (ર) બારોબાર વિધરામૃત
 અધરરુધા સ્ત્રી. (સં.) અધર(નીચલા હોઠ)નુરસરૂપી અમૃત;
 અધરાત સ્ત્રી. (સં.) અર્ધરાત, પ્રા. અઢરાત) અર્ધી રાત
 (ર) ભારે અગવડનો વખત [(ર) અણીને વખતે
 અધરાત-મધરાત કિ.વિ. રાત્રે ખૂબ મોડે-ગમે તે વખતે
 અધરામૃત ન. (સં.) અધર(નીચલા હોઠ)નું રસરૂપી અમૃત
 અધરો(રૌ)છ પું. (સં.) અધરોછ નીચલો હોઠ
 અધર્મ પું. (સં.) ધર્મ નહિ તે; પાપ; અનીતિ (ર) અન્યાય
 (૩) અર્કતલ્ય (૪) શાસ્ત્રવિરુદ્ધ કર્મ કે વર્તન
 અધર્મયુક્ત વિ. (સં.) અન્યાયી; ગેરવાજબી
 અધર્મ(ઠચરણ, ઠચાર) પું. (સં.) ધર્મ વિરુદ્ધ વર્તન
 અધર્મી વિ. (સં.) ધર્મવિરુદ્ધ વર્તનાર; અધર્માચરણી; દુરાચારી
 અધર્મ્ય વિ. (સં.) અધર્મવાળું; ધર્મ વિરુદ્ધ
 અધવચ સ્ત્રી. (જૂ.ગુ. અધવિચિ) મધ્ય; વચ (ર) કિ.વિ.
 મધ્યમાં; વચ્ચે; અંતરિયાળ
 અધવચરું વિ. અધવચ આવી રહેલું; વચમાંનું (ર) નક્કી
 સ્થાન વગરનું; ચોક્કસ ઠેકાણા વગરનું (૩) થોડુંધણું
 બગડેલું (૪) કાચી સમજવાળું; અર્ધદગ્ધ
 અધવચલું વિ. વચ્ચે આવેલું; વચમાંનું
 અધવચાળ(ળે) કિ.વિ. અધવચ; અંતરિયાળ (ર)
 મધ્યમાં; વચમાં (૩) સ્ત્રી. મધ્ય; વચ
 અધવધરું વિ. અર્ધદગ્ધ; કાચી સમજવાળું
 અધવાયું વિ. (સં.) અધવાહક, પ્રા. અઢવાહક) ગાડાં ભાડે
 ફેરવનારું (ર) ન. તેનો ધંધો
 અધ(ધો)વાયો પું. (સં.) અધવાહક, પ્રા. અઢવાહક)
 ગાડાં ભાડે ફેરવનાર (ર) ઢોરનો વેપારી
 અધવાર પું. અડધો વાર - દોઢ ફૂટનું માપ
 અધવાર પું. અડધો એકલો કરેલો કે વારી દીધેલો જથ્થો
 અધવારવું અ.કિ. અડધો સમય વીતી જવો (ર) સ.કિ.
 અડધો-અડધ કરવું
 અધવારિયું વિ. અડધું કરેલું (ર) ન. અધવારું (૩) અડધું
 કરેલું કામ [ભાગિયો રાખવો તે
 અધવારું ન. બે સ્થળે રહેવાનું રાખવું તે (ર) અડધે ભાગે
 અધવારવું વિ. અડધું વાપરેલું-અર્થેલું-ઉપયોગમાં લીધેલું
 અધ: કિ.વિ. (સં.) નીચે (સન્નાસમાં મંજા કે વિશેષજ્ઞની
 પૂર્વે નીચે કે નીચેનું એવા અર્થમાં. ઉદા. અધ:પતન)
 અધ:પતન ન. (સં.) નીચે પડવું તે (ર) અવગતિ; પડતી

(૩) અધોગતિ; અવગતિ
 અધ:પાતપું. (સં.) જુઓ 'અધ:પતન' ['નોન-મેટેલિક'
 અધાતુ સ્ત્રી. ધાતુ નહિ તે (ર) વિ. ધાતુનું નહિ એવું;
 અધાધંધ, અધાધું(ધું)ધ(ધી) સ્ત્રી. ભારે અવ્યવસ્થા,
 અરાજકતા [પૂરેપૂરે
 અધાધૂ(ધો)મ કિ.વિ. સાવ; તદન; બિલકુલ; નરાતાળ;
 અધાધૂધ(ધી)સ્ત્રી.ભારેઅવ્યવસ્થા;અરાજકતા,અધાધૂધી
 અધિ ઉપ. (સં.) સંજ્ઞાની પહેલાં આવતાં 'મુખ્ય', 'શ્રેષ્ઠ',
 'અધિક' એવો ભાવ દર્શાવતો ઉપસર્ગ ઉદા. અધિરાજ
 અધિક વિ. (સં.) વધારે; વધારાનું (ર) અતિશયોક્તિ
 જેવો એક અલકાર [તિથિ
 અધિકતિથિ સ્ત્રી. જેમાં બે સૂર્યોદય આવી જતા હોય તેવી
 અધિકમાસ પું. વધારાનો (પુરુષોત્તમ નામનો) મહિનો
 અધિકરણ ન. (સં.) અધિકૃત કરવું તે (ર) સ્થાન; આશ્રય
 (૩) સાતમી વિભક્તિનો અર્થ (૪) પ્રકરણનો વિષય
 અથવા વિભાગ કે જેમાં વિષય, સંશય, પૂર્વપક્ષ,
 ઉત્તર-પક્ષ અને સંગતિ એવાં પાંચ અંગ હોય છે (૫)
 વિશ્વકોશ વગેરેમાં અપાતી વિષયનોંધ; 'એન્ટ્રી'
 અધિકરણિક વિ. (સં.) અધિકાર ધરાવતું (ર) પું.
 ન્યાયપીઠ, ન્યાયાધિકારી [નાકાદાર; માંડવિયો
 અધિકર્મિક વિ., પું. (સં.) જકાત લેનાર અધિકારી;
 અધિકારી સ્ત્રી. અધિક્તા; વરોઝઈ (વિશેષતા)
 અધિકાધિક વિ. ઘણું વધારે
 અધિકાર પું. (સં.) સત્તા; હકુમત (ર) હક્ક (૩) પાત્રતા;
 લાયકાત (૪) પદવી (૫) પ્રકરણ (૬) વ્યાકરણમાં
 બીજા નિયમો પર અધિકાર યલાવતો) મુખ્ય નિયમ
 (૭) શબ્દનો વાક્યમાં સંબંધ
 અધિકારસ્ત્રેત્ર ન. (સં.) સત્તા કે હકુમતનું ક્ષેત્ર-તેનો વિસ્તાર
 અધિકારપત્ર પું. (સં.) અધિકાર આપતો પત્ર કે લખાણ;
 મુખત્યારનામું
 અધિકારભેદ પું. (સં.) અધિકારનો તફાવત
 અધિકારવશ વિ. (સં.) સત્તાને તાબે રહેતું (ર) કિ.વિ.
 અધિકારની રૂએ
 અધિકારિતાસ્ત્રી. (સં.) અધિકારીપણું (ર) યોગ્યતા, પાત્રતા
 અધિકારી વિ. (સં.) પાત્ર; લાયક (ર) હકદાર (૩) પું. યોગ્ય-
 તાવાળો પુરુષ (૪) અમલદાર (૫) મુખ્ય વહીવટદાર
 અધિકાંશ પું. (સં.) મોટો ભાગ; ધણો ભાગ
 અધિકું વિ. અધિક; અદકું; વધારે
 અધિકૃત વિ. (સં.) નીમેલું (ર) સત્તાવાળું (૩) સત્તાવાર;
 'ઓથોરાઈઝ્ડ' (૪) અનેક પ્રમાણોથી ચકાસીને સિદ્ધ
 કરવામાં આવેલું; પ્રમાણિત
 અધિકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) અધિકાર (ર) મુખત્યારનામું
 અધિકોશ પું. (સં.) 'બ્રેન્ડ'
 અધિસેત્ર ન. (સં.) અધિકારસ્ત્રેત્ર; હકુમત

અધિગત]

૧૯

[અધોવાહિની

અધિગત વિ. (સં.) જાણેલું; સમરેલું (૨) મેળવેલું; પ્રાપ્ત કરેલું [અભ્યાસ; જ્ઞાન (૩) સ્વીકાર
અધિગમ પું. (સં.) (૦ન) ન. (સં.) પ્રાપ્તિ; લાભ (૨)
અધિગમ્ય વિ. (સં.) જાણવાયોગ્ય; મેળવવાયોગ્ય
અધિત્યકા સ્ત્રી. (સં.) ઊંચાણ પર આવેલો (સપાટ) પ્રદેશ; 'ટેબલવેન્ડ' [(૩) મુખ્ય અધિષ્ઠાતા દેવ
અધિદેવ પું. (સં.) શ્રેષ્ઠ દેવ; પરમેશ્વર (૨) રક્ષક દેવ
અધિનવલ સ્ત્રી. પરાનવલ; પરંપરાગત; આધુનિકતાવાદી
નવલકથાની પ્રતિક્રિયારૂપે આવેલો કેન્દ્ર નવલકથાનો એક પ્રકાર
અધિનામ ન. (સં.) અટક કે કુળનામ
અધિનાયક પું. (સં.) મુખ્ય, સર્વોપરી નાયક [મુખ્ય નિયમ
અધિનિયમ પું. (સં.) સરકારી કાયદો; મુખ્ય ધારો-કાનૂન;
અધિપ પું. (સં.) રાજા (૨) ઉપરી; સૂબો [પત્રનો તંત્રી
અધિપતિ પું. (સં.) રાજા (૨) ઉપરી; સૂબો (૩) વર્તમાન-
અધિપત્ર પું. અધિકારપત્ર (૨) અપત્ત્યારપત્ર (૩) બાંધપરી
અધિમત પું. (સિ.) જૂરીનો ચુકાદો (૨) ન્યાયાધીશ કે
અદાલતનો ફેસલો કે નિર્ણય; 'વર્ડિક્ટ'
અધિમાસ પું. (સં.) અધિક માસ; મળમાસ
અધિમૂલ્ય ન. કિંમતમાં વધારો થવો તે
અધિધારી સ્ત્રી. અધ્યારી; ફોગટ પંચાત (૨) વેઠ
અધિધારું ન. (સં.) અધિકાર, પ્રા. અદ્વિયાર) વિધાયત્યાં
સુધી ઢોરને પાલવવા ભાગે આપવું-અવધારું કરવું તે
અધિરાજ (સં.) (જા) પું. સમ્રાટ; રાજાનો રાજા; મહારાજા
અધિરાજ્ય ન. આધિપત્ય; 'ઝેમિનિયમ'
અધિરોહણ ન. (સં.) યદ્યપ્ત તે (૨) ગાદીએ બેસવું તે
અધિવાસ પું. (સં.) મુખ્ય રહેઠાણ (૨) ખુશબો (૩)
અધિવાસન (જ) પડોશી
અધિવાસન ન. (સં.) દેવની પ્રતિષ્ઠા કરવી તે (૨) શરીરે
સુગંધ લગાવી વસ્ત્ર પહેરવું તે ['બોનસ'
અધિવેતન ન. (સં.) અધિક મળતું વેતન; વધારાનું વળતર
અધિવેશન ન. (સં.) (સભા વગેરેની) બેઠક, 'કોન્ફરન્સ'
અધિશેષ પું. (સં.) વધારાની બચતનો ભાગ; સિલક (૨)
વિ. વધેલું (૩) વધારાનું [રાજા વગેરે (૨) નિયામક
અધિષ્ઠાતા પું. (સં.) મુખ્યત્વે કરીને સ્થાપ્યા હોય તે દેવ,
અધિષ્ઠાન ન. (સં.) મુખ્ય સ્થાન; રહેઠાણ (૨) આધાર
(૩) સત્તા; પ્રભાવ [રહેલું (૩) વસેલું
અધિષ્ઠિત વિ. (સં.) સ્થાપેલું; નીમેલું (૨) ઉપરી થઈને
અધીશક પું. દેખરેખ સંપનાસે ઉપરી અધિકારી; વ્યવસ્થાપક
અધીત વિ. (સં.) જાણેલું (૨) ભણેલું (૩) ન. અધ્યયન
અધીન વિ. (સં.) વશ; તાબેદાર; આધીન
અધીનસ્થ વિ. (સં.) ક્ષિતરતું (૨) ઉતરતા હોદ્દાનું
અધીર વિ. (સં.) ઉતાવળું; ચંચળ
અધીર સ્ત્રી. અધીરાઈ (૨) ઉત્કંઠા

અધીરજ (-તા, -પ) સ્ત્રી. અધીરાઈ (૨) ઉત્કંઠા; આતુરતા
અધીરાઈ સ્ત્રી. (-પણું) ન. જુઓ 'અધીરજ'
અધીરિયું વિ. અધીરું; ધીરજ ખોઈ બેઠેલું
અધીરું વિ. અધીર; ધીરજ ખોઈ બેઠેલું; ઉતાવળું
અધીશ (-શ્વર) પું. (સં.) સ્વામીઓનો સ્વામી; મુખ્ય
સ્વામી (૨) રાજાધિરાજ; સમ્રાટ (૩) ઈશ્વર
અધુધ, (૦ધુ) ઉદ્ધ. અધવધ
અધુના કિ.વિ. (સં.) હમણાં; આ સમયે
અધુનાતન વિ. હાલનું; હમણાંનું (૨) આધુનિક
અધૂકું વિ. (સં.) અર્ધોટકટક, પ્રા. અદ્ધુકુંડા) ઉભડક
પગે બેઠેલું; અદ્ધુકું; ઊકુંડું (૨) અળું ઉઘાડું
અધૂરપ સ્ત્રી. અધૂરાપણું; ઊણપ; ન્યૂનતા
અધૂરિયું વિ. અધૂરું; અપૂર્ણ (૨) અધૂરા માસે જન્મેલું
અધૂરું વિ. (સં.) અર્ધપૂરક, પ્રા. અદ્ધુરિયું) અપૂર્ણ (૨)
બાકી; ઊણું
અધેડ વિ. આધેડ; પ્રોઠ વધનું
અધેલી સ્ત્રી. (સં.) અર્ધી અર્ધી રૂપિયો
અધેલો પું. અર્ધો પેસો
અધેય ન. (સં.) અધીરાપણું; ધીરજનો અભાવ
અધો કિ.વિ. (સં.) અધસું નીચે (અધા'નું ધોષ વ્યંજન
પહેલાં સમાસમાં થતું રૂપ)
અધોગત વિ. પતિત; અવનત (૨) નરકમાં પડેલું-રહેલું
અધોગતિ સ્ત્રી. (સં.) પડતી; અવનતિ (૨) નરકમાં પડવું
તે; અવગતિ
અધોગમન ન. (સં.) નીચે જવું તે (૨) અવનતિ; પડતી
અધોગામી વિ. નીચે-પતન તરફ જનારું (૨) દાંડીતરફ નીચે
ઢળતું; 'ડિકેડન્ટ' (૩) મૂળતરફ જનારું (૪) નરકગામી
અધોટ વિ. (સં.) અર્ધવૃત્ત, પ્રા. અદ્ધવટ્ટ) અડધી ઉંચર
વટાવી ગયેલું; આધેડ
અધોટી સ્ત્રી. શેરડીનો ઉકાળેલો પણ નહિ ઠરેલો રસ
અધોડવિ. (સં.) અર્ધવૃદ્ધ, પ્રા. અદ્ધવૃદ્ધ) આધેડ; પ્રોઠ વધનું
અધોડિયું ન. કાંસાની નાની તાંસળી
અધોડું ન. મૂએલા ઢોરના બદલામાં ચમાર તેના માલિકને
જ ચામડું આપે તે
અધોતું ન. ચપરાયેલું કે છર્ણ-જતું વસ્ત્ર
અધોબિંદુ ન. (સં.) નીચેનું-પાયાનું બિંદુ
અધોમુખ વિ. (સં.) નીચા મોંવાળું (૨) ન. નીચું મોં
અધોરેખા સ્ત્રી. લખાણવાળી લીટી નીચે ધ્યાન દોરવા
કરાતી લીટી-રેખા [(૨) રેખાવાળું
અધોરેખિત વિ. (સં.) જેની નીચે લીટી દોરેલી છે તેવું
અધોલોક પું. (સં.) નાગલોક; પાતાળલોક
અધોવાત, (-યુ) પું. ગુદા વાટે નીકળતો વાયુ, અપાનવાયુ
અધોવાયો પું. જુઓ 'અવવાયો' [જનાર (નસો)
અધોવાહિની વિ. પાંદડાંએ તૈયાર કરેલો ખોરાક વર્હ

અધોળી

૨૦

[અનધિકાર

અધોળ ન. (સં. અર્ધપલ, પ્રા. અદ્વલં) અઢી રૂપિયાભાર વજન

અધોળિયું ન. (-યો) પું. અધોળના વજનનું કાટલું

અધર કિ.વિ. અધર; હવામાં લટકે એમ; ટેકા વિના (૨)

અનિશ્ચિત; અસ્પષ્ટ (૩) અંતરિયાણ; ઊંચે

અધરજીવ પું. ઊંચો જીવ; ચિંતામાં પડેલ માણસ

અધરતાલ કિ.વિ. તદન અધર (૨) ઉપર ટપકે (૩)

અધવચ્ચેથી (૪) આગેવાન વિના

અધરપધર કિ.વિ. તદન અધર

અધ્યક્ષ પું. (સં.) ઉપરી; મુખ્ય અધિકારી (૨) (સભાનો)

પ્રમુખ, 'ચેરમેન' (૩) (લોકસભા, વિધાનસભા વગેરેમાં) 'સ્પીકર'

અધ્યક્ષ (૦પદ, ૦સ્થાન) ન. (સં.) અધ્યક્ષની જગા-દરજજો

અધ્યક્ષીય વિ. (સં.) અધ્યક્ષને લગતું

અધ્યયન ન. (સં.) ભણવું તે; અભ્યાસ

અધ્યવસ્થાન ન. નિર્ણય; ઠરાવ (૨) ખંત; અચકા ઉદ્યોગ

(૩) તાદાત્મ્ય, તદુપતા [મનોવૃત્તિ

અધ્યવસાય પું. (સં.) પ્રયત્ન; મહેનત (૨) નિશ્ચય (૩)

અધ્યસ્ત વિ. (સં.) આરોપિત; માની લીધેલું

અધ્યાત્મ વિ. (સં.) આત્મા-પરમાત્મા સંબંધી (૨) ન.

બ્રહ્મજ્ઞાન; આત્મજ્ઞાન [વિશેની સમજ

અધ્યાત્મજ્ઞાન ન. (સં.) બ્રહ્મજ્ઞાન; આત્મા-પરમાત્મા

અધ્યાત્મદર્શન ન. (સં.) આત્મદર્શન

અધ્યાત્મદૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિ

અધ્યાત્મબળ ન. આધ્યાત્મિક બળ

અધ્યાત્મયોગ પું. (સં.) મનની વૃત્તિઓને બીજા

પદાર્થોમાંથી યાછી ફેરવીને આત્મામાં જોડવી તે

અધ્યાત્મવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) આત્મવિદ્યા; બ્રહ્મવિદ્યા

અધ્યાત્મશાસ્ત્ર ન. આધ્યાત્મ, યોગ વગેરેનું શાસ્ત્ર

અધ્યાત્મિક વિ. (સં.) અધ્યાત્મને લગતું; આધ્યાત્મિક

અધ્યાદેશ પું. (સં.) વટહુકમ; 'ઓર્ડિનન્સ' ['લેક્ચરર'

અધ્યાપક પું. (સં.) અધ્યયન કરાવનાર; શિક્ષક; વ્યાખ્યાતા

અધ્યાપકીય વિ. (સં.) અધ્યાપક અને અધ્યાપનને લગતું

અધ્યાપન ન. (સં.) ભણાવવું તે

અધ્યાપન (૦મંદિર, ૦વિદ્યાલય) ન. (સં.) અધ્યયન કરાવનાર

શિક્ષકને તાલીમ આપનારી શાળા; 'ટ્રેનિંગ કોલેજ'

અધ્યાપિકા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીઅધ્યાપક

અધ્યાપ પું. (સં.) પ્રકરણ (૨) લાંબી લપ-પુરાણ

અધ્યાર કિ.વિ. (સં. અધ્યાહાર) અધ્યાહાર રખાયું હોય

તેમ; અનુક્ત; બાકી

અધ્યારી સ્ત્રી. અધિયારી; ફોગટની પંચાત; ખાલી માથાઝીક

અધ્યાપુ પું. (સં. અધ્યપુ) શિક્ષાગુરુ; શીખવનાર (દેશી રીતનું

શિક્ષણ આપનાર પંચો) (૨) પારસીઓનો ધર્મગુરુ; મોબેદ (૩) યજ્ઞ કરાવનાર; યજુર્વેદ જાણનારો બ્રાહ્મણ

(૪) નોતરિયો (૫) બ્રાહ્મણોની એક અટક; અધ્યપું

અધ્યારૂઢ વિ. (સં.) ઊંચે ચઢેલું (૨) શ્રેષ્ઠ

અધ્યારોપ પું. ૦જા ન. (સં.) ન હોય તેવા ગુણધર્મોનું

આરોપણ કરવું તે; અધ્યાસ (૨) ભૂલભરેલું જ્ઞાન

અધ્યારોપિત વિ. મિથ્યા કલ્પેલું

અધ્યાસ પું. (સં.) અધ્યારોપ; ન હોય તેવા ગુણધર્મોનું

આરોપણ કરવું તે (૨) ભ્રાન્તિમય પ્રતીતિ; પૂર્વ

બોધાયેલ વિચારધટક; 'એસોસિયેશન' (૨) મિથ્યા

આરોપણ (૩) નિરંતર રહેતું લક્ષ કે ઊંડું ચિંતન

અધ્યાસવાદ પું. (સં.) અધ્યાસથી ભ્રાંતજ્ઞાન થાય છે એમ

કહેતો (શાંકર) મત; માયાવાદ

અધ્યાહાર પું. (સં.) અર્થ સમજવા અનુક્ત પદ અથવા

અર્થનું ઉમેરવું-લાવવું તે; બાકી

અધ્યાહત વિ. (સં.) અધ્યાહાર (બાકી) રાખેલું

અધ્યેતા પું. (સં.) વિશિષ્ટ વિદ્યાભ્યાસ કે સંસોધન માટે

વિદ્યાપીઠ તરફથી પસંદગી પામેલ તાલીમાર્થી (૨)

અધ્યયન કરનાર (૩) વિદ્વાનોના મંડળનો સભ્ય; 'કેલો

અધ્યેત્રી સ્ત્રી. સ્ત્રીઅધ્યેતા; અધ્યયન કરનાર સ્ત્રી

અધુવ વિ. (સં.) અસ્થિર; સજાભંગુર (૨) અસ્થાયી; અદૃઢ

અધ્વ પું. (સં. અધ્વનુ) રસ્તો

અધ્વખેદ પું. (સં.) મુસાફરીનો ધાક

અધ્વગ પું. (સં.) મુસાફર

અધ્વર પું. (સં.) યજ્ઞ [બ્રાહ્મણ

અધ્વપું પું. (સં.) યજ્ઞક્રિયા કરાવનાર; યજુર્વેદ જાણનારો

અનૂ પૂર્વ. (સં.) સ્વરથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે અભાવ,

નકાર કે નિષેધ વગેરે અભાવવા વપરાતો પૂર્વગ. ઉદા.

અનૂ + અશન = અનશન

અન પૂર્વ. (સંસ્કૃત 'અનુ' દ્વારા ગુજરાતી 'અન') ગુજરાતી

શબ્દોમાં નકાર અભાવવા વપરાતો પૂર્વગ. ઉદા. અન

+ હદ = અનહદ [ખાદ્ય સામગ્રીનો સમૂહ

અનકૂ-(કો)ટ પું. અન્નકૂટ; દેવ આગળ ધરાવાતી વિવિધ

અનર્ગળ વિ. (સં. અનર્ગલ) અનર્ગળ; અપાર (૨) અંકુશ

વગરનું; સ્વતંત્ર [વિનાનું

અનર્ગળ વિ. (અણર્ગળનું ઉપરથી) અણર્ગળ; ગળાયા

અનર્ગાર-(રિક) વિ. (સં. અનૂ + અર્ગાર) ધર વિનાનું

(૨) પું. સાપુ; સંન્યાસી

અનર્ગિ વિ. (સં.) અગ્નિહોત્રી નહિ તેવું (૨) સંન્યાસી

અનર્ધ વિ. (સં.) અધ. (પાપ) વિનાનું; નિષ્પાપ; દોષરહિત

અનર્ધ વિ. અણધર; અસંસ્કારી

અનર્ચ વિ. (સં. અનૂ + અર્ચ) અસ્વર્ચ; મલિન

અનત વિ. (સં.) નત-નમેલું નહિ એવું

અનઘતન વિ. આજનું-વર્તમાન નથી તે

અનધિકાર પું. (સં. અનુ + અધિકાર) અધિકાર (કાર્યક્ષેત્ર)-

નો અભાવ; અયોગ્યતા (૨) વિ. અપાત્ર; અયોગ્ય

અનધિકારચેષ્ટા

૨૧

[અનંત

અનધિકારચેષ્ટા સ્ત્રી. (સં.) પોતાના અધિકાર બહારની કાર્યરીતિ કે દિલચાલ; અનધિકાર આચરણ કરવું તે અનધિકારપ્રવેશ પું. (સં.) સત્તા બહારનો પ્રવેશ; યોગ્યતા બહારનું દાખલ થવું તે; વગર હકે ધસવું તે; 'ટ્રેસપાસ' અનધિકારી વિ. (સં.) અધિકાર વગરનું; અપાત્ર અનધિકૃત વિ. (સં.) જેને અધિકાર (પાત્રતા કે માન્યતા) નથી તેવું; અપ્રમાણિત; બિનસત્તાવાર; 'અનુઓથોરાઈઝ્ડ' અનધ્યાય પું. (સં.) અભ્યાસમાંથી છુટી; રજા અન(ને)નાસ ન. (પો. અનનાસ) એક પ્રકારનું પટમીઠું ફળ અને એનું ઝાડ

અનનુકૂલ(ળ) વિ. અનુકૂળ નહિ તેવું; ન ફાવતું અનન્ય વિ. (સં. અનુ + અન્ય) જેને અન્ય(બીજા)પક્ષાનો ભાવ નથી તેવું; એકાત્મક (ર) એકનિષ્ઠ; 'એક્સ્ક્લુઝિવ' (૩) અદ્વિતીય; અજોડ; 'યુનિક' અનન્યભાવ પું. (સં.) અનન્યતા (ર) એક (ઈશ્વર) ઉપર જ ભક્તિ હોવી તે (૩) એકાગ્રય અનન્યાશ્રય પું. (સં.) બીજા કોઈને નહિ; અમુક એકનો જ આશરો હોવો તે, એવો અનન્યભાવ અનન્ય (સં.) અન્ય-સંબંધનો અભાવ (ર) જેમાં ઉપમેયની અસમાનતા દર્શાવવા એની જ ઉપમા અપાયેલી હોય તે અલંકાર

અનપદ વિ. (હિં.) અભણ; નિરક્ષર અનપેક્ષ વિ. (સં.) અપેક્ષારહિત; લાલસા વિનાનું (ર) કશા પણ સંબંધથી પર; 'એક્સોલ્યુટ' [બિનજરૂરી અનપેક્ષિત વિ. (સં.) અપેક્ષિત નહિ એવું; વજ્રમાગ્યું; અનબન સ્ત્રી. (હિં.) અજાબનાવ; મનદુઃખ અનબિજ વિ. (સં.) અજાણ (ર) મૂઠ વાળું; નિર્ભય અનભે વિ. (સં. અનુ + અભય) ભે(ભય)ના અભાવ-અનભયસ્ત વિ. અપઠિત; નહિ ભણાયેલું (ર) મહાવરા વિનાનું

અનભ્યાસ પું. (સં.) અભ્યાસ(મહાવરા)નો અભાવ (ર) શિક્ષણનો અભાવ [સ્વચ્છ અનભ વિ. (સં.) અભ(વાદળ) વિનાનું; નિરભ (ર) અનમની સ્ત્રી. અન્યમાં પરોવાયેલું મન છે તેવી સ્ત્રી (ર) મેળ ન હોવાપણું; વેરભાવ (૩) દિલગીરી; શોક અનમનું વિ. (સં. અન્ય + મનસ્ + ઉ) અન્યમાં પરોવાયેલું મન છે તેવું; અન્યમનું; ઉદાસ અનમ્ર વિ. કસં.) નમ્ર નથી તેવું; મિજાજી; ડાંડ અનરથ પું. અનર્થ; ખોટી વાત (ર) હાનિ અનરાધાર વિ. (સં. અનાધાર દ્વારા) એકધારે વરસતું; અરુપલિત રીતે વરસતું (ર) મુશળધાર; સાંબેલાધાર અનર્ગલ વિ. (સં.) (ળ) વિ. રુકાવટ-અંકુશ વિનાનું (ર) અપાર; પુષ્કળ અનર્થ વિ. પૂજવા લાયક નહિ તેવું; અપૂજ્ય

અનર્થ પું. (સં.) ખોટો અર્થ (ર) ખોટું કામ (૩) જુલમ; આકત (૪) નુકસાન; ઉપદ્રવ (૫) મમતા-અહંતાથી થતું દુઃખ (તત્ત્વ) [કારક (ર) ઊલટો અર્થ કરનારું અનર્થક, (૦૨, -કારક) વિ. (સં.) અનર્થ કરનારું; હાનિ-અનલ પું. (સં.) (ળ) પું. અગ્નિ (ર) ગુસ્સો (૩) હમેશાં આકાશમાં રહેનારું મનાતું એક કાલ્પનિક પક્ષી અનલહક(-ક્ક) શ.પ્ર. (અ.) 'હું હક (ખુદા) છું' - 'અહં બ્રહ્માસ્મિ' જેવું સૂફી મહાવાક્ય [સ્વાભાવિક; સાહજિક અનલંકૃત વિ. (સં.) અલંકૃત નહિ એવું; નહિ શણગારેલું (ર) અનલ્ય વિ. (સં.) અલ્ય નહિ એવું; ઘણું; પુષ્કળ અનવગત વિ. ન જાણેલું; અજ્ઞાત અનવધ વિ. (સં. અનુ + અવધ) અવધ-નિધ નહિ તેવું; અનિધ (ર) નિર્દોષ (૩) શુદ્ધ (૪) સુંદર; ખોડ-ખાંપણ વિનાનું [એકાગ્રતાની ખામી અનવધાન ન. (સં.) અવધાનનો અભાવ; મનની અનવર વિ. (અ.) ઉચ્ચવળતમ (ર) પું. પ્રકાશ અનવરત વિ. (સં.) સતત; અરુપલિત; નિરંતર અનવરે ઈલાહી શ.પ્ર. (અ.) ઈશ્વરીય પ્રકાશ અનવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) અવ્યવસ્થા; ગોટાળો (ર) નિર્જય અથવા છોળે ન આવે એવાં કથનોની પરંપરા (ન્યાય-શાસ્ત્રમાંનો એક હેતુભાસ) અનવસ્થાદોષ પું. (સં.) નિર્જય ન આવે એવાં કથનોની પરંપરાવાચીતકદોષ; અનવસ્થાયુક્ત તર્ક-દોષ [વગરનું અનવસ્થિત વિ. (સં.) હાજર ન રહેલું; અસ્થિર; દંઘપડા અનવિરત વિ. અવિરત-સતત નથી તેવું; સ્થિર અનશન ન. (સં.) આહાર બંધ કરવો તે (ર) ભૂખહડતાળ અનશનવ્રત ન. અનશન રાખવાની પ્રતિજ્ઞા; મરણ પર્યંત ઉપવાસ કરવાનું વ્રત

અનશ્વર વિ. (સં.) નશ્વર-નાશવંત નહિ એવું; શાશ્વંત અનસૂયા સ્ત્રી. (સં.) અસૂયા(દ્વિષ)નો અભાવ (ર) અત્રિ ઋષિની પત્ની અનસ્ત વિ. આથમ્યું ન હોય તેવું; અજા-આથમ્યું અનહદ વિ. (અન + હદ) હદ વગરનું; અપાર (ર) બેશુમાર અનહદ વિ. (સં. અનહત) અનાહત (આધાત વિના એની મેળે થતો) ન્યવિ અનહદનાદ વિ. (સં.) શ્વાસઉશ્વવાસ લેતાં થતો શરીરમાંનો (સોહમ્ સોહમ્ એવો) અંતર્ધ્વનિ અનળ પું. જુઓ 'અનલ' અનંગ વિ. (સં.) અંગ વિનાનું (ર) પું. કામદેવ અનંગ-અરિ પું. મહાદેવ; શંકર અનંત વિ. (સં.) અંત વિનાનું; અપાર (ર) પું. વિષ્ણુ (ર) રુદ્ર (૩) બ્રહ્મા (૪) શેષનાગ (૫) બજરામ (૩) જેનોના વર્તમાન યોવીસ તીર્થંકરમાંના ચૌદમા (૪) ન. આકાશ (૫) અનંત સંખ્યા; 'ઈન્ડિનિટી'

અનંતકાચ]

૨૨

[અનાવૃત્તિ

અનંતકાચ વિ. (સં.) અનંત જીવોવાળું (વનસ્પતિ વગેરે) (જૈન)

અનંત (૦ ચતુર્દશી, ૦ ચૌદશ(-સ)) સ્ત્રી. ભારદવા સુદ ચૌદશ (એ દિવસે અનંત એટલે કે વિષ્ણુની આરાધના કરાવ છે.) [ચૌદમા

અનંતનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરમાંના અનંતપદ ન. (સં.) મુક્તિ; મોક્ષ [ત્યારબાદ અનંતર વિ. (સં.) નજીકનું; પછીનું (૨) કિ.વિ. પછી; અનંતવિજય પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરમાંના છેલ્લા [ગળો

અનંતા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી (૨) પાર્વતી (૩) એક ઔષધિ; અનાકર્ષક વિ. (સં.) આકર્ષક-મોહિત નહિ એવું

અનાકર્ષણ ન. ખેંચાણ-આકર્ષણનો અભાવ

અનાકૃષ્ટ વિ. (સં.) આકૃષ્ટ નહિ એવું; નહિ આકર્ષયેલું

અનાકમક વિ. (સં.) આકમક-હુમલો ન કરનારું

અનાગત વિ. (સં.) અત્યાર સુધી નહિ આવેલું; (૨)

ભવિષ્યમાં આવનારું-ધનારું

અનાગાર(-રિક) વિ. (સં.) અનુ+આગાર, આગરિક (૨)

પું. (સં.) અનાગાર; ધર વિનાનું (૨) સાપુ; સંન્યાસી

અનાચાર પું. (સં.) દુરાચાર; અધર્મ

અનાચારી વિ. (સં.) દુરાચારી; અધર્મી [અત્ર

અનાજ ન. (સં.) અન્નાદ્ય, પ્રા. અન્નજજી) ધાન્ય; દાણા;

અનાડી વિ. (સં.) અજ્ઞાની) નૂર્ખ; ગમાર (૨) જક્કી; હઠીલું

અનાડીવેડા પું. બ. વ. અનાડી જેવું વર્તન

અનાતુર વિ. આતુરતા વિનાનું (૨) બેદરકાર; લાપરવા

અનાત્મ વિ. (સં.) અનુ + આત્મનું આત્મા વિનાનું; જડ

(૨) પું. આત્મા નહિ તે - નાશવંત દેહ

અનાત્મવાદ પું. (સં.) જડવાદ; ચાર્વાક્યત (૨) આત્માનું અ-

સ્તિત્વ નથી એવા પ્રકારની માન્યતાનો સિદ્ધાંત [વાદી

અનાત્મવાદી વિ. (સં.) અનાત્મવાદમાં માનનારું; નાસ્તિક-

અનાત્મા પું. (સં.) અનુ + આત્મા) આત્મતત્ત્વનો અભાવ

(૨) અજ્ઞાની પુરુષ [બહારનું; સર્ગું નહિ તેવું

અનાત્મીય વિ. (સં.) પોતાનું નહિ તેવું; પારકું (૨) સંબંધ

અનાત્મ્ય વિ. જે આત્માને લગતું નથી તેવું

અનાથ વિ. (સં.) નિરાધાર; અસહાય; નયક્ષિયાતું

અનાથ (૦ગુહ, થલથ) ન., (-થશ્રમ) પું. (સં.) માબાપ

વિનાનાં બાળકોને આશ્રય આપી ઉછેરવાનું કામ કરતી

સંસ્થા (૨) નિરાધારોને રહેવા-ખાવાનું સ્થળ

અનાથતા સ્ત્રી. (સં.) અનાપણું

અનાદર પું. (સં.) અવજ્ઞા; અપમાન [કરાયેલ

અનાદરણીય વિ. (સં.) અનાદરપાત્ર; અવગણના

અનાદિ વિ. (સં.) આદિરહિત (૨) પહેલું નહિ એવું

(૩) જેનો આદંબ જાણવામાં નથી આવ્યો એવું-

પરંતતત્ત્વ (૪) સનાતન

અનાદિત્વ ન. (સં.) અનાદિ હોવાપણું

અનાદંત વિ. (સં.) અનાદર પામેલું; અપમાનિત; તિરસ્કૃત

અનામ (સં.) વિ. નામ વગરનું; નનામું (૨) નામના વગર-

નું (૩) અવર્ણનીય; સર્વોત્કૃષ્ટ (૪) પું. પરમેશ્વર

અનામત વિ. (અ. અમાનત) સાચવી રાખવા સોંપેલું (૨)

ભવિષ્યના ઉપયોગ માટે રાખવામાં આવતું (૩) ખાસ

સંભાળ માટે રખાયેલું; 'રિઝર્વ' (૨) સ્ત્રી., ન.

અનામત વસ્તુ; થાપણ (૨) વિભિન્ન જગાઓ

ચોક્કસ સમુદાય માટે નિયત કરેલી બેઠક; 'કવોટા'

અનામતમૂડી સ્ત્રી. થાપણતરીકે મૂકેલ રકમ [શ્રેષ્ઠજાતના

અનામય વિ. (સં.) નિરામય; નીરોગી (૨) ન. આરોગ્ય;

અનામિક વિ. (સં.) નનામું; નામ વિનાનું [વીટી

અનામિકાસ્ત્રી. (સં.) ટચલી આંગળી પાસેની આંગળી (૨)

અનામિષ વિ. (સં.) માંસ વિનાનું; નિરામિષ

અનામિષાહારી વિ. માંસનો આહાર ન કરનારું; શાકાહારી

અનામી વિ. (૨) પું. જુઓ 'અનામ' (૩) સ્ત્રી. ઠાઠડી

(૪) પું. પરમેશ્વર

અનાપાસ પું. (સં.) આપાસ-શ્રમનો અભાવ (૨) આ/પાસ

(૩) સુગમતા; સહેલાઈ (૪) આરામ (૫) વિ.

મહેનત વગરનું; સહેલું

અનાપાસે કિ.વિ. આપાસ વિના; સહેજે

અનાયોજિત વિ. આયોજન કરવામાં આવેલું નથી તેવું

અનાર ન. (ફા.) દાડમ (૨) દાડમના પાટની દારૂખાના-

ની કોઠી

અનારકલી (-ળી) સ્ત્રી. દાડમની કળી

અનારદાના પું. બ. વ. (ફા.) દાડમના સુકવેલ દાણા

અનારસું ન. ચોખાના લોટનું બનાવાતું પકવાન

અનારોગ્ય ન. (સં.) આરોગ્યનો અભાવ; માંદગી

અનાર્દ વિ. સૂકું; કોરું (૨) લાગણીહીન

અનાર્થ વિ. (સં.) આર્થ નહિ તેવું કે તેને લગતું (૨) અસત્ય

(૩) આર્થને અનુચિત (૪) પું. આર્થ નહિ તે

અનાવડ, (૦ત) સ્ત્રી. આવડતનો અભાવ; અજ્ઞાન

અનાવરણ ન. ઢાંકેલું ખુલ્લું કરવું તે

અનાવર્તક વિ. (સં.) ફરીફરી આવવાપણા વિનાનું (૨)

એક જ વાર આવતું

અનાવર્તી વિ. (સં.) ફરીફરી ન આવે તેવું [જરૂરી

અનાવશ્યક વિ. (સં.) આવશ્યક (જરૂરી) નહિ તેવું; બિન-

અનાવિદ્ય વિ. (સં.) અણવીધું (૨) નહિ ભાંગેલું; આખું

અનાવિલ વિ. (સં.) દોષરહિત; સ્વચ્છ (૨) એ નામની

એક જાતિ [(૨) અરક્ષિત

અનાવૃત વિ. (સં.) ઢાંક્યા વિનાનું; નહિ વીંટિલું; ઉધાતું

અનાવૃત્ત વિ. (સં.) ફરી પાછું ન કરેલું

અનાવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ફરી પાછા ન આવવું - થવું તે;

ફરી જન્મ ન થવો તે (૨) મુક્તિ; મોક્ષ

અનાવૃષ્ટિ

૨૩

[અનુકરણ]

અનાવૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) વરસાદ ન પડવો તે (૨) વર્ષાના અભાવે પડતો દુષ્કાળ; સુકવશું
 અનાશ્રિત વિ. (સં.) આશ્રય વગરનું; નિરાશ્રિત
 અનાસક્ત વિ. (સં.) આસક્ત નહિ એવું
 અનાસક્તિ સ્ત્રી. (સં.) નિર્મોહપણું; નિર્મોહિતા
 અનાસર ન. (અ. અનાસિરે) ઈસ્લામ મુજબનાં આતસ (અગ્નિ), પાણી, પવન અને પૃથ્વી એ ચાર મૂળતત્ત્વો; કેટલાકને મતે પંચભૂત : આગ, પાણી, હવા, માટી અને આકાશ [અભાવો
 અનાસ્થા સ્ત્રી. (સં.) આસ્થાનો અભાવ (૨) અનાદર; અનાસ્થ વિ. (સં.) નહિ મારેલું (૨) ન પહેરેલું; નવું (૩) આધાત વિના એની મેળે થતો - અનહદ ધ્વનિ (યોગ) [અંતઘ્વનિ-અનહદનાદ
 અનાહતનાદ પું. (સં.) યોગીઓને સંભળાતો શરીરમાંનો અનાહાર પું. (સં.) આહારનો અભાવ; ઉપવાસ
 અનાહારી વિ. (સં.) ઉપવાસી (૨) આહારમાં ન ગણાય તેવું (આદ્ય) (જૈન)
 અનાહૂત વિ. (સં.) ન બોલાવવામાં આવેલું; વણનોતપું; અનિમંત્રિત (૨) ન ધારેલું (૩) ફાંસુ; નાલક
 અનિકેત વિ. (સં.) ઘર વિનાનું (૨) ભટકતું; રમતારામ (૩) સંન્યાસી
 અનિચ્છ વિ. ઈચ્છા વિનાનું; નિસ્પૃહ
 અનિચ્છનીય વિ. (સં.) ન ઈચ્છવા યોગ્ય
 અનિચ્છા સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છાનો અભાવ (૨) નામુશી
 અનિચ્છિત વિ. ન ઈચ્છેલું ['ઈન્કોન્સ્ટન્ટ', 'વેરિયેબલ'
 અનિત્ય વિ. (સં.) અધુવ; નશ્વર (૨) વિકારી
 અનિદ્ર વિ. (સં.) નિદ્રા વિનાનું; જાગતું
 અનિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) ઊંઘનો અભાવ (૨) એનો રોગ
 અનિદ્રાજનક વિ. (સં.) ઊંઘ દૂર કરનારું
 અનિષિત વિ. (સં.) કારણ વિનાનું (૨) ન. અપશુકન
 અનિષિ(મે)ષ વિ. (સં.) પલકારા વિનાનું; સ્થિર (૨) પું. જેની આંખ ઊધરે કે મીચાય નહિ તેવું (દિવ, માછલું વગેરે) [નિયમથી મુક્ત; અયોક્કસ
 અનિયત વિ. (સં.) અનિયંત્રિત (૨) અનિશ્ચિત (૩) અનિયતકાલિ(ઠક, -લીન) વિ. (સં.) સમયનું જેને બંધન નથી તેવું; અયોક્કસ સમયે થનારું
 અનિયમિતવિ. (સં.) નિયમિત નહિ એવું (૨) નિયમપ્રમાણે ન થતું હોય એવું (સકપપાલન અને કમ વગેરેમાં)
 અનિયંત્રિત વિ. (સં.) નિરંકુશ; નિયંત્રણ વિનાનું (૨) નિયંત્રિત નહિ એવું ફકરવામાં નથી આવેલી તેવું
 અનિયુ(ઠન, -યોજિત) વિ. (સં.) જેની નિમજ્જક કે યોજના અનિરુદ્ધ વિ. (સં.) રોકેલું-રોકાયેલું નહિ તેવું (૨) પું. શ્રીકૃષ્ણના પુત્ર પ્રદ્યુમ્નનો પુત્ર
 અનિરૂપિત વિ. (સં.) નિરૂપેલું નહિ એવું; વધાંકથું

અનિર્ણય પું. (સં.) નિર્ણયનો અભાવ; અનિશ્ચિતપણું
 અનિર્ણાયક વિ. (સં.) નિર્ણાયક નહિ એવું
 અનિર્ધારિત વિ. (સં.) ચોક્કસ નહિ એવું; અચોક્કસ
 અનિર્વ(ઠ્યનીય, -વાચ્ય) વિ. (સં.) અવર્ણનીય; જેની કોઈ પણ પ્રકારની વ્યાખ્યા ન થઈ શકે તેવું (૨) સત છો કે અસત તેનો નિર્ણય ન આપી શકાય તેવું (તત્ત્વ)
 અનિલ પું. (સં.) પવન; વાયુ (૨) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરમાંના સત્તરમાં તેવું (૨) અત્યંત જરૂરી અનિવાર(-ય) વિ. (સં.) નિવારી (અટકાવી) ન શકાય અનિવાર્યતા કિ.વિ. અનિવાર્ય રીતે
 અનિવાર્યતા સ્ત્રી. (સં.) અનિવારણીયપણું [વીસમા અનિવૃત્તિ પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરમાંના અનિશ્ચય પું. (સં.) નિશ્ચયનો અભાવ
 અનિશ્ચલ વિ. (સં.) અસ્થિર; ઠપપયુ સ્વભાવનું
 અનિશ્ચિત વિ. (સં.) નિશ્ચિત નહિ તેવું; અચોક્કસ
 અનિષ્ટ વિ. (સં.) ન ઈચ્છેલું (૨) ન ઈચ્છવા જોગ; ભુંડું; (૩) ન. ભુંડું; અશુભ (૪) નુકસાન
 અનિષ્ટ(ઠકર, ઠકારક) વિ. (સં.) અનિષ્ટ કરનારું
 અનિદિત વિ. (સં.) સુંદર (૨) નહિ નિદાયેલું
 અનિધ વિ. (સં.) નહિ નિદવા યોગ્ય (૨) સુંદર
 અનીક ન. (સં.) લશ્કર (૨) પુદ્ગ [અપાર
 અનીઠ વિ. (સં.) અનિશ્ચિત, પ્રા. અશિટ્કમ્) અમૃટ;
 અનીઠ વિ. (સં.) અનિષ્ટ - ક) અશુભ; અમંગલ (૨) અણગમતું [(૩) અત્યાચાર
 અનીતિ સ્ત્રી. (સં.) નીતિ નહિ તે; પાપ (૨) અન્યાય
 અનીતિ(ઠકર, ઠકારક) વિ. (સં.) અનીતિ કરનારું
 અનીતિશય વિ. (સં.) અનીતિવાળું
 અનીશ્ચિત વિ. (સં.) ઈચ્છેલું નહિ તેવું; અનિશ્ચિત
 અનીશ વિ. (સં.) ઉપરી વિનાનું (૨) અસમર્થ
 અનીશ્વર વિ. (સં.) ઈશ્વર વિનાનું (૨) ઈશ્વરમાં ન માનનારું (૩) નધશ્રિયાતું
 અનીશ્વરવાદ પું. (સં.) ઈશ્વર જેવું કોઈ નિયામક તત્ત્વ નથી એવો મત-સિદ્ધાંત [એવા મતવાળું; 'એથિસ્ટ'
 અનીશ્વરવાદી વિ. (સં.) ઈશ્વર જેવા તત્ત્વનો અભાવ છે અનીસ પું. (અ.) ભાઈબંધ; મિત્ર
 અનુ ઉપ. (સં.) 'પાછળ', 'પછી', 'સાથેસાથે', 'ને મળતું', 'ને ગોઠવું'ના અર્થ દર્શાવતો ઉપસર્ગ. જેમ કે, અનુપાલી, અનુકૂળ (૨) સંજ્ઞા પૂર્વે 'વારંવાર' અર્થમાં. જેમ કે, અનુશીલન (૩) સમાસમાં આગળ વપરાઈ 'પ્રત્યેક' એવો અર્થ પણ બતાવે છે. જેમ કે, અનુદિન = પ્રત્યેક દિવસ
 અનુકથન ન. (સં.) અનુવાદ (૨) પ્રાણી કરેલો નિર્દેશ (૩) વાતચીત; વાર્તાલાપ [તેમ કરતું તે
 અનુકરણ ન. (સં.) નકલ; દેખાદેખી (૨) કાંઈ જોઈને

અનુકરણશીલ

૨૪

[અનુદાત

અનુકરણશીલ વિ. (સં.) અનુકરણ કરવાના વલણવાળું
અનુકરણીય વિ. (સં.) અનુકરણ કરવા યોગ્ય; સરળ
અનુકંપા સ્ત્રી. (સં.) દયા; સહાનુભૂતિ (૨) કૃપા; મહેર
અનુકાલ વિ. (સં.) સમયોચિત (૨) કિ.વિ. યોગ્ય સમયે
અનુકૂલ વિ. (સં.) (-ળ) વિ. બંધબેસતું; ફાવતું (૨)
હિતકર (૩) સંમત (૪) સુગવડવાળું (૫) સમયોચિત
(૬) કિ.વિ. યોગ્ય સમયે

અનુકૂલ(-ળ)તા સ્ત્રી. અનુકૂળ થવા-રહેવાપણું; ફાવતાપણું
અનુકૂલન ન. (સં.) જુઓ 'અનુકૂળતા'
અનુકૂલિત વિ. (સં.) -ને અનુકૂળ કરવામાં આવેલું
અનુકૂળ વિ. જુઓ 'અનુકૂલ'
અનુકૂળતા સ્ત્રી. જુઓ 'અનુકૂલતા' [અલંકાર (કા.શા.)
અનુકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) અનુકરણ; નકલ (૨) એ નામનો એક
અનુકોણ પું. બે છેદતી રેખાની એક જ બાજુના ઉપર અગર

નીચે બનતા ખૂણાનાં યુગ્મ; 'કોરસ્પોનિંગ એંગલ્સ'
અનુકત વિ. (સં.) નહિ કહેવાયેલું (૨) અકથિત (૩)
અસાધારણ; અપૂર્વ

અનુક્રમ પું. (સં.) એક પછી એક આવવું તે; ક્રમ (૨)
પદ્ધતિ; ધારો (૩) એક અલંકાર (૪) વ્યવસ્થા;
નિયમ (૫) કાયદો; ધારો (૬) આચાર; રિવાજ
અનુક્રમશઃ કિ.વિ. (સં.) અનુક્રમ પ્રમાણે; એક બાદ એક
અનુક્રમણિ, (૦કા, -ણી) સ્ત્રી. (સં.) સાંકળિયું; માહિતી
કે વિગતની ક્રમવાર સૂચિ

અનુક્રમાંક પું. (સં.) અનુક્રમ બતાવતો અંક; ક્રમાંક
અનુકોશ પું. (ઈ.) કરુણા; કૃપા; દયા

અનુગ વિ. (સં.) પાછળ ચાલનારું (૨) પું. અનુચર (૩)
'પૂર્વગ'થી ઊલટો શબ્દને પાછળ લાગતો પ્રત્યય. જેમ
કે, નાંક, વાન, માન, ગર, પણું વગેરે (૩) પ્રત્યયો
નાના પામતાં પ્રત્યયોની ગરજ સારતો વ્યુત્પાદ્ય
નામયોગી. જેમ કે -ને, -ની, -નું, -માં વગેરે (વ્યા.)

અનુગત વિ. (સં.) પાછળ ગયેલું (૨) લાયક; ઘટતું
અનુગતિ સ્ત્રી. (સં.) પાછળ જવું તે; અનુસરણ
અનુગમ પું. (સં.) અનુગમન; પાછળ જવું તે (૨)
આચાર-વિચાર-શ્રદ્ધા વગેરેની અનુક ધર્મપ્રજ્ઞાલિકા
અનુગમન ન. (સં.) પાછળ જવું તે (૨) પતિની પાછળ
સતી થવું તે

અનુગામિની વિ. સ્ત્રી. પતિ પાછળ સતી થવા જતી સ્ત્રી
અનુગામી વિ. (સં.) અનુગમન કરનારું; અનુયાયી (૨)
વારસે આવનારું (૩) પાછળ જનારું

અનુગુણ વિ. (સં.) મળતા આવતા ગુણવાળું; અનુરૂપ
(૨) એ નામનો અર્થાલંકાર

અનુગુંજ સ્ત્રી. (સં.) પ્રતિષ્ઠોય; પડધો
અનુગુંજન ન. (સં.) રણકાર; અનુરણન
અનુગૃહીત વિ. (સં.) જેના ઉપર કૃપા કરાઈ હોય તેવું

(૨) આભારી (૩) અનુકરણ કરનારું

અનુગ્ર વિ. ઉગ્ર નહિ તેવું; સૌમ્ય [શાપનું નિવારણ
અનુગ્રહ પું. (સં.) કૃપા; મહેરબાની (૨) ઉપકાર (૩)

અનુગ્રહી વિ. (સં.) કૃપાળુ; મહેરબાન

અનુચર પું. (સં.) પાછળ ચાલનારો; સેવક; દાસ

અનુચરી સ્ત્રી. (સં.) દાસી; ચાકરી; સેવિકા

અનુચારી વિ. (સં.) પાછળ ચાલનારું; અનુસરનારું (૨)

પું. નોકર; અનુચર [અક્ષયટનું

અનુચિત વિ. (સં.) ઉચિત-યોગ્ય નહિ તેવું; અયોગ્ય;

અનુચિતતા સ્ત્રી. (સં.) અધટિતપણું; અનૌચિત્ય

અનુચ્ચરિત વિ. (સં.) નહિ ઉચ્ચારેલું; અનુક્ત

અનુચ્છેદ પું. (સં.) મૂળમાંથી ઉખેડી નાશ ન કરવાપણું

(૨) રક્ષણ; રક્ષા (૩) કલમ; નિયમ; 'આર્ટિકલ'

(૪) ખંડ (૫) પ્રકરણ (૬) કકરો; 'પેરેક્રાક'

અનુ(-નુ)છ ન. સીતાકળ

અનુજ વિ. (સં.) પછી જન્મેલું (૨) પું. નાનો ભાઈ

અનુજન્મા સ્ત્રી. (સં.) નાની બહેન

અનુજા વિ. (સં.) પછી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી. નાની બહેન

અનુજીવિત્વ ન. (સં.) ઉત્તરજીવિતા; મરનારની પાછળની

હયાત વ્યક્તિને મળતી જિવાઈ

અનુજીવી વિ. (સં.) અનુજીવિનું આશ્રિત (૨) નોકરચાકર

(૩) માગણ (૪) વસવાયું

અનુજા સ્ત્રી. (સં.) પરવાનગી; રજા; અનુમતિ

અનુજાત વિ. (સં.) અનુજા અપાયેલું; અનુમત

અનુજાતા વિ. (સં.) અનુજા આપનારું

અનુજાપત્ર પું. (સં.) આજ્ઞાપત્ર; રજાચિઠી (૨) પરવા-

નગી પત્ર; 'પરચિટ'

અનુનાથ પું. (સં.) પશ્ચાતાપ; પસ્તાવો

અનુનાલીમ વિ. તાલીમ લીધા પછીનું

અનુત્તમ વિ. (સં.) જેનાથી વધુ ચડિયાતું (ઉત્તમ) બીજું

નથી એવું; સર્વોત્તમ (૨) ઉત્તમ નહિ એવું; અધમ

અનુત્તર વિ. (સં.) નિરુત્તર; જવાબ આપવાની શ્રાબતમાં

મૂરું (૨) જેનાથી ઉત્તર - ચડિયાતું નથી તેવું; ઉત્તમ

(૩) ઉત્તર નથી કે ન આપી શકાય તેવું નહિ એવું

અનુત્તીર્ણ વિ. (સં.) પાર ન ઊતરેલું; નાપાસ; ઉત્તીર્ણ

અનુત્પતિ સ્ત્રી. (સં.) લાગુ ન પડવું તે (૨) સિદ્ધ ન

થવું તે (૩) નિર્ણય કે દલીલનો અભાવ

અનુત્પાદક વિ. (સં.) ઉત્પન્ન કરી કે આપી ન શકે તેવું

અનુદક વિ. (સં.) પાણી વિનાનું; નિર્જળ (૨) જેને કોઈ

શ્રાદ્ધની અંજલિ આપનાર ન હોય એવું [વાળી

અનુદરી વિ., સ્ત્રી. (સં.) અનુદરે કૃષોદરી; પાતળી કમર-

અનુદર્શન ન. (સં.) બારીકાઈથી બરોબર એવું-જાણવું તે

અનુદાત વિ. (સં.) ઉદાત-ઉદમા નહિ એવું (૨) નીચા

સ્વરવાળું (૩) પું. સ્વરના (ઉદાત, અનુદાત અને

અનુદાન

૨૫

[અનુભવવું]

સ્વારિત એ) ત્રણ ભેદોમાંનો એક (સંગીતમાં સ્વરનું નીચેથી થતું ઉચ્ચારણ તે આ). [સહાય; 'આન્ટ' અનુદાન ન. (સં.) સરકાર તરફથી મળતી નાણાકીય અનુદાર વિ. (સં.) અનુ + ઉદાર) ઉદારતા વગરનું અનુદાર વિ. (સં. અનુ + દારા) દારા-પત્નીથી દોરવાતું (૨) ગૃહિવાદી [પામેલું (૩) નહિ ઉલ્લેખાયેલું અનુદિત વિ. (સં. અનુ + ઉદિત) નહિ ઊગેલું (૨) ઉદય નહિ અનુદિન કિ. વિ. (સં.) પ્રતિદિન; દરરોજ અનુદેશ પું. (સં.) શીખવવું તે; ઉપદેશ (૨) સૂચના અનુદિષ્ટ વિ. (સં.) નહિ ઉદેશાયેલું; જણાવ્યા વિનાનું (૨) ઉદિષ્ટ નહિ એવું; નહિ ઇચ્છેલું અનુદેશ પું. (સં.) ઉદેશનો અભાવ; ઇરાદાનું ન હોવાપણું અનુદમ પું. (સં.) ઉદમનો અભાવ; કામધંધો ન હોવાપણું (૨) નહિ ઇચ્છેલું અનુદમી વિ. (સં.) કામધંધો ન કરતું હોય તેવું (૨) ભેઝાર અનુદ્યોગ પું. (સં.) ઉદ્યોગનો અભાવ; કામધંધાનો અભાવ (૨) છુદ્દીનો દિવસ; અણોઞ્ઞે અનુદ્યેગ પું. (સં.) ઉદ્યેગનો અભાવ (૨) નચિતપણું અનુધાવન ન. (સં.) પાછળ દોડવું તે; નાસી ગયેલાની પૂઠ પકડવી તે (૨) દોડધામ અનુધ્યાન ન. (સં.) સતત ચિંતન (૨) શુભ ચિંતન અનુનય પું. (સં.) વિનવણી; કાલાવાલા (૨) મનામણું; સંવન (૩) સંવનન અનુનાદ પું. (સં.) રક્ષકાર; અનુરક્ષન અનુનાયક પું. (સં.) સાહિત્યમાં નાયક પછીનું તરતનું મહત્ત્વ ધારણ કરતું પાત્ર (સા.) અનુનાસિક વિ. (સં.) નાકની મદદથી ઉચ્ચારિત થતું (સ્વરોચ્ચારણ) (૨) પું. અનુનાસિક વર્ણ (૩) ન. ગૂંગણો ઉચ્ચાર અનુપ વિ. (સં.) અનુપમ) અજોડ; શ્રેષ્ઠ; અનુપમ અનુપકાર પું. ઉપકારનો અભાવ; અપકાર અનુપદ ન. (સં.) દુપદ; ટેક અનુપપતિ સ્ત્રી. (સં.) લાગુ ન પડવું તે (૨) સિદ્ધ ન થવું તે (૩) નિર્ણય કે દલીલનો અભાવ અનુપપન્ન વિ. (સં.) અધટિત (૨) પુરાવો કે દલીલ નથી તેવું (૩) અસિદ્ધ; સાબિત ન થાય તેવું (૪) અસંગત અનુપમ વિ. (સં.) જેને ઉપમા (સરખામણી) નથી એવું; સર્વોત્તમ [એવું; અદિતીય; અજોડ અનુપમેય વિ. (સં.) ઉપમા (સરખામણી) ન આપી શકાય અનુપયુક્ત વિ. (સં.) અનુપયોગી (૨) અયોગ્ય (૩) નકામું અનુપયોગ પું. (સં.) બિનજરૂરિયાત (૨) ઉપયોગનો અભાવ (૩) નકામાપણું [નકામાપણું અનુપયોગિતા સ્ત્રી. (સં.) બિનજરૂરી હોવાપણું (૨) અનુપયોગી (સં.) અનુપયોગિનું) ઉપયોગી નહીં તેવું

અનુપલબ્ધ વિ. (સં.) ઉપલબ્ધ-મળે નહિ તેવું અનુપલબ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) ન મળવું તે; અપ્રાપ્તિ (૨) પ્રત્યક્ષ ન હોવું તે અનુપસ્થિત વિ. (સં.) ઉપસ્થિત નહિ એવું; ગેરહાજર અનુપસ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) ગેરહાજરી [‘પ્રપોર્શન’ અનુપાત પું. (સં.) પાછળ પડવું તે; અનુપતન (૨) પ્રમાણ; અનુપાતી વિ. (સં.) પરિણમતું; અનુસરતું (૨) એકસરખું (૩) પરસ્પર સમાન ખૂણાવાળી (આકૃતિઓ) અનુપાન ન. (સં.) ઔષધિની સાથે કે એની ઉપર ખાવાપીવામાં આવતી એને મદદરૂપ વસ્તુ અનુપાજિત પું. (સં.) કામધંધો કરીને મેળવેલું ન હોય તેવું અનુપાલક વિ. રક્ષણ કરનારું; પાલન કરનારું અનુપાલન ન. (સં.) રક્ષણ; જનત કરવું તે; પાલન અનુપૂરક વિ. (સં.) અનુપૂર્તિ કરનારું અનુપૂર્તિ (-તિ) સ્ત્રી. (સં.) પાછળ કરવામાં આવતો ઉમેરો; પુરવણી (૨) ઉચ્ચેરણી અનુપ્રમાણ ન. (સં.) સાચું છે તેવી સહી કરીને ખાતરી આપવી તે (૨) શાખ [ઉપયોગ અનુપ્રમુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) અનુપ્રમોગ; વધારાનો થતો અનુપ્રમોગ પું. (સં.) અનુપ્રમુક્તિ અનુપ્રવેશ પું. (સં.) પાછળથી દાખલ થવાની ક્રિયા (૨) નિયમિત હારબંધ પ્રવેશસિવાય; ઉપપ્રશ્ન; પેટાપ્રશ્ન અનુપ્રશ્ન પું. (સં.) પૂર્વના સવાલના અનુસંધાનમાં પુછાતો અનુપ્રસૂતિ વિ. (સં.) પ્રસવ થયા પછીનું અનુપ્રાપ્તિ વિ. (સં.) જેમાં જીવનનો સંચાર કર્યો હોય તેવું; પ્રાણ પૂરેલું (૨) પ્રેરાપેલું [તેવો શબ્દાલંકાર અનુપ્રાસ પું. (સં.) એકનો એક અક્ષર જેમાં વારંવાર આવે અનુભદ્ધ વિ. (સં.) અનુબંધવાળું; અનુબંધમાં હોય એવું અનુભદ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) સાપેક્ષતા અનુબંધ પું. (સં.) સંબંધ (૨) (શાસ્ત્રમાં) વિષય, પ્રાંગજન, અધિકારી અને સંબંધ એ ચારનો સમૂહ (૩) આગળ-પાછળનો સંબંધ; ‘કોરિલેશન’ અનુબોધ પું. (સં.) પાછળથી થયેલું જ્ઞાન (૨) સ્મરણ અનુબોધક પું. (સં.) અનુસૂચક; ‘પ્રોમ્પ્ટર’ અનુબોધન ન. (સં.) અનુસૂચના; કોઈને કોઈ વાત કે વિષય યાદ કરાવવાની ક્રિયા કે ભાવ; ‘પ્રોમ્પ્ટિંગ’ અનુભવ પું. (સં.) પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન; જાતે જાણવું કે ભોગવવું તે; ઇન્દ્રિયગમ્ય પરિચય; ‘રિયાલિઝેશન’ અનુભવશાન ન. (સં.) અનુભવસિદ્ધ-પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન અનુભવમૂલક વિ. (સં.) અનુભવ જેનું મૂળ છે એવું; અધ્યરિયું નહિ એવું અનુભવવાદ પું. (સં.) પ્રત્યક્ષવાદ (૨) અનુભવને જ જ્ઞાનનો એક માત્ર આધાર માનનારો સિદ્ધાંત [કરવાંતે અનુભવવું સં. કિ. જાતે જાણવું કે ભોગવવું તે; અનુભવ

અનુભવસિદ્ધિ

૨૬

[અનુવિધાન

અનુભવસિદ્ધિ વિ. (સં.) અનુભવથી પુરવાર થયેલું
 અનુભવાત્મક વિ. (સં.) અનુભવથી બનેલું
 અનુભવાર્થી વિ. (સં.) અનુભવની ઇચ્છાવાળું; શિખાઉ
 અનુભવી વિ. (સં.) અનુભવ લીધો છે તેવું; અનુભવવાળું
 (૨) નિષ્ણાત [(કાનૂન)
 અનુભાગ પું. (સં.) કાપેલો ભાગ (૨) કલમ; 'સેકશન'
 અનુભાવ પું. (સં.) પ્રભાવ (૨) મનોગત ભાવનો ખાલ
 વિકાર (૩) તીવ્ર કે મંદરૂપે ક્રિયાના રસનો અનુભવ
 કરવાપણું (૪) કર્મની કળ આપવાની શક્તિ (જૈન)
 અનુભાવક વિ. (સં.) અનુભવ કે સમજ આપનારું
 અનુભાવકતા સ્ત્રી. (સં.) સમજશક્તિ; જ્ઞાન
 અનુભૂત વિ. (સં.) અનુભવેલું
 અનુભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) અનુભવ [મનગમતું
 અનુમતિ વિ. (સં.) મંજૂર રાખેલું કે થયેલું; સંમત (૨)
 અનુમતિ સ્ત્રી. (સં.) સંમતિ; મંજૂરી (૨) અનુમોદન; ટેકો
 અનુમતિપત્ર પું. (સં.) રજાચિકી; પરવાનો (૨)
 સંમતિદર્શક પત્ર; સંમતિપત્ર
 અનુમાન ન. (સં.) ન્યાયશાસ્ત્રમાંનાં ચાર પ્રમાણોમાંનું એક
 - અનુમતિનું સાધન (૨) અટકળ (૩) પું. એ નામનો
 અલંકાર (કા.શા.) [આલું ચિહ્ન
 અનુમાનચિહ્ન ન. 'તેથી' એવો અર્થ દર્શાવનારું (.)
 અનુમાનવાક્ય ન. અનુમાનમાં ઉપયોગી પંચાવયવ વાક્ય
 (ન્યા.)
 અનુમાનવું સ.કિ. અનુમાન કરવું; અટકળ કરવી
 અનુમાનિત વિ. (સં.) જેનું અનુમાન કરવામાં આવે છે
 કે આવું છે તેવું; અંદાજ
 અનુમિત વિ. (સં.) અનુમાન કરેલું; અનુમાનઉપરઆધેલું
 અનુમિતિ સ્ત્રી. (સં.) એક જ્ઞાનના સાધનથી થયેલું બીજું
 જ્ઞાન; અનુમાન-પ્રમાણથી થયેલું જ્ઞાન [લોજિક'
 અનુમિતિશાસ્ત્ર ન. (સં.) વ્યાપ્તિ-નિબંધનશાસ્ત્ર; 'ઇન્ડિક્ટિવ
 અનુમેય વિ. (સં.) અનુમાન કરવા યોગ્ય કે કરી શકાય
 એવું [અનુમોદન; ટેકો
 અનુમોદ પું. (સં.) સહાનુભૂતિથી ઊપજતો આનંદ (૨)
 અનુમોદક વિ. અનુમોદન-ટેકો આપનારું; સમર્થક
 અનુમોદન ન. (સં.) સંમતિ; ટેકો; સમર્થન
 અનુમોદવું સ.કિ. સંમતિ કે ટેકો આપવો [સ્ત્રી; વેશ્યા
 અનુયાયિની વિ. સ્ત્રી (સં.) અનુસરનારી સ્ત્રી (૨) અનુગામી
 અનુયાયી વિ. (સં.) અનુયાયિનું અનુસરનારું (૨) અમુક
 પંથ કે સંપ્રદાયને અનુસરનારું; પંથનું; મતનું (૩)
 પું. અનુસરનાર માણસ; પંથનું માણસ; શિષ્ય
 અનુયાયો પું. (સં.) એકની પાછળ આવતો બીજો પ્રસંગ
 (૨) થીક; વિવરણ (૩) વ્યાખ્યાની ચોક્કસ પ્રકારની
 રીત (જૈન)
 અનુયાયો પું. (સં.) તપાસની કાર્યવાહી (૨) દાવો

અનુયોગી વિ. (સં.) જોડનારું; અન્વય દર્શાવનારું (૨)
 અભાવ સંબંધ કે સાદૃશ્યનો આશ્રયી જેમાં અભાવ
 સંબંધ કે સાદૃશ્ય રહેલ હોય તેવો (પદાર્થ) (૩) મુખ્ય
 અનુરક્ત વિ. (સં.) રંગાયેલું (૨) અનુરાગી; પ્રેમાસક્ત
 (૩) વફાદાર; નિમકહવાલ
 અનુરક્તિ સ્ત્રી. (સં.) આસક્તિ; પ્રેમાસક્તિ
 અનુરક્ષક પું. (સં.) વળાવિયો; રક્ષણ માટે કે સન્માનાર્થ
 સાથે પ્રવાસ કરનાર; 'એસ્કોટ'
 અનુરણ ન. (સં.) સાનો રણકાર થવો તે; પડયો
 અનુરત વિ. (સં.) રત; આસક્ત; લીન
 અનુરસ પું. (સં.) ગોણરસ (કા.શા.)
 અનુરંજક વિ. (સં.) અનુરંજન-ખુશ કરનારું
 અનુરંજન ન. (સં.) ખુશ કરવું તે (૨) વિનોદ
 અનુરંજિત વિ. (સં.) ખુશ કરાયેલું; પ્રસન્ન
 અનુરાગ પું. (સં.) પ્રેમ; આસક્તિ; રક
 અનુરાગી વિ. (સં.) અનુરાગિનું અનુરાગવાળું; પ્રેમાસક્ત
 અનુરામ સ્ત્રી. (સં.) વિશાખા પછીનું નક્ષત્ર
 અનુરૂપ વિ. (સં.) નના જેવું; નના પ્રમાણેનું (૨) યોગ્ય
 અનુરોધ પું. (સં.) આશ્રહભરી વિનંતી (૨) વિનયપૂર્વકનું
 દબાણ [અનુલક્ષવું તે
 અનુલક્ષણ ન. (સં.) ધ્યાનમાં રાખવાની ક્રિયા (૨)
 અનુલક્ષિત વિ. (સં.) ધ્યાનમાં લીધેલું
 અનુલેખ પું. (સં.) નકલ; ઉતારો (૨) અનુપૂર્તિ; પરિશિષ્ટ
 અનુલેખન ન. (સં.) શ્રુતલેખન (૨) અસર સુધારવા અશ્ન-
 રાકૃતિ ઉપર ઘૂંટવાની ક્રિયા ખિરડ કરવાની ક્રિયા
 અનુલેપ પું. (ઠન) ન. (સં.) લેપ ઉપર લેપ કરવો તે;
 અનુલોમ વિ. (સં.) ઊતરતા વર્ણની સ્ત્રી સાથેનો
 (વિવાહ) (૨) ઊતરતા વર્ણની સ્ત્રી સાથેના
 વિવાહથી જન્મેલું (સંતાન)
 અનુલ્લંઘન ન. (સં.) ઉલ્લંઘન નહિતે; નઓળંગવાની ક્રિયા
 અનુલ્લંઘનીય વિ. ઓળંગી ન શકાય તેવું; નઓળંગવા જેવું
 અનુવર્તક વિ. (સં.) પાછળ જનારું (૨) નકલ કરનારું
 અનુવર્તન ન. (સં.) અનુસરણ (૨) અનુકરણ
 અનુવર્તી વિ. અનુસરનારું (૨) અનુવર્તનરૂપ; 'સપ્સિકવન્ટ'
 (૩) આજ્ઞાનું પાલન કરનારું
 અનુવંશ પું. (સં.) પેઢીનામું; વંશલેલો (૨) પરંપરા
 અનુવાદ પું. (સં.) કહેલું ફરીકરી કહેવું તે (૨) કહેલી
 વાત સમજૂતી સાથે ફરી કહેવી તે (૩) ભાષાંતર;
 તરજુમો (૪) પુનરુક્તિ
 અનુવાદક વિ. (સં.) અનુવાદકર્તા; ભાષાંતરકાર (૨)
 પાછળ-પાછળ બોલનારું (૩) દુભાષિયું
 અનુવાદિત પું. (સં.) અનુવાદ કરાયેલું
 અનુવાદ્ય વિ. (સં.) અનુવાદ કરવા જેવું [દોહન કરવું તે
 અનુવિધાન ન. (સં.) મૂળ પરથી ઘટનું રૂપાંતર કે સાર-

અનુવૃત્તિ/

૨૭

[અનેકાંતવાદ

અનુવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) અનુસરણ (૨) પુનરાવૃત્તિ (૩) આગળ
આવી ગયેલા અર્થનું અનુસંધાન (૪) વડીલના ધધામાં
ગુજરાત ચલાવવું તે (૫) ટીકાનું ટિપ્પણ (૬) સેવા
અનુશય પું. (સં.) પશ્ચાત્તાપ; પસ્તાવો (૨) ઝપડો
અનુશયન ન. (સં.) સુવાડીને સૂવું તે
અનુશાસક પું. (સં.) અનુશાસન કરનાર; હકૂમત
ચલાવનાર (૨) ઉપદેશક (૩) ખુલાસો કરનાર (૪)
સજા-દંડ કરનાર (૫) આજ્ઞા કરનાર
અનુશાસન ન. (સં.) ઉપદેશ; શિખામણ (૨) નિયમ; કાયદો
(૩) અધિકાર; સત્તા (૪) કોઈ વિષયનું વિવરણ
કે સમજૂતી (૫) નિયમન (૬) રાજ્યવહીવટ;
અમલ કરવો તે; રાજ્ય ચલાવવું તે (૭) શાસ્ત્ર (શિક્ષણ
અનુશિક્ષણ ન. (સં.) નિયત શિક્ષણ પૂર્ણ થયા બાદનું
અનુશીલન ન. (સં.) સતત અને ઊંડો અભ્યાસ; દીર્ઘ
સેવન [સમજાતું આવેલું
અનુશ્રુત વિ. (સં.) પરંપરાથી કે પૂર્વથી સંભળાતું કે
અનુશ્રુતિ સ્ત્રી. (સં.) પરંપરાથી પ્રાપ્ત કથાનક; દંતકથા;
લોકવાયકા (૨) અનુશ્રુતજ્ઞાન કે અનુશ્રુતપણું
અનુષ્ઠાન વિ. (સં.) સહવર્તી (૨) પ્રેનાસક્ત (૩) આનુષાંગિક
અનુષંગ પું. (સં.) નિકટ સંબંધ; સાહચર્ય (૨) આસક્તિ (૩)
અવશ્યભાવિ પરિણામ (૪) કરુણા (૫) ભાવના; ઈચ્છા
અનુષંગી વિ. (સં.) અનુષંગિનું જોડાયેલું; વળગેલું (૨)
નજીક નજીકનું (૩) સંબંધી; લગતું (૪) ફળરૂપે
મળેલું (૫) નોકર-ચાકર કોઠેનું (૬) એક બિંદુમાં
મળતું; 'કોન્કરન્ટ' [ચરણવાળો એક છંદ (પિંગળ)
અનુષ્ઠુપ-(ભ) (સં.) અનુષ્ઠુપ પું. આઠ અક્ષરના માપનો ચાર
અનુષ્ઠાસ વિ. (સં.) અનુષ્ઠાન કરનાર
અનુષ્ઠાન ન. (સં.) ક્રિયા કરવી તે (૨) કોઈ પણ ધાર્મિક
ક્રિયા (૩) કાર્યનો આરંભ; પૂર્વ તૈયારી
અનુસરણ ન. (સં.) અનુકરણ; અનુસરવું તે
અનુસરવું સ.કિ. (સં.) અનુ + સુ) પાછળ-પાછળ જવું;
ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તવું (૨) એક પદે બીજા પદ સાથે
રૂપલિંગમાં સંબંધ રાખવો (આ.) [સર્જન
અનુસર્જન ન. (સં.) મૂળ સર્જનને અનુસરીને કરાતું-થતું
અનુસંધાન ન. (સં.) આગળની વસ્તુ સાથેનું જોડણ કે
તેમ આવતી વસ્તુ (૨) યોગ્ય સંબંધ (૩) બારીક
તપાસ; ચોકસાઈ
અનુસંધાન ન. (હિ.) સંશોધન; 'રિસર્ચ'
અનુસાર પું. (સં.) અનુસરણ (૨) વાક્યમાં એક પદનું
બીજા પદને અનુસરવું તે (આ.) કિ.વિ. પ્રમાણે; મુજબ
અનુસારી વિ. (સં.) અનુસરતું
અનુસિદ્ધાંત પું. (સં.) પેટા-સિદ્ધાંત
અનુસૂચક પું. અનુબોધક; 'પ્રોસ્ટર'
અનુસૂચન ન. (સં.) જુઓ 'અનુબોધન'

અનુસૂચિ(-ચી) સ્ત્રી. (સં.) ગ્રંથને અંતે આવતી પાઠી;
પરિશિષ્ટ; 'શિઝ્યુલ'
અનુસૂચિત વિ. (સં.) પરિશિષ્ટમાં સૂચિત કરવામાં
આવેલું; પાઠીવાર (૨) એ રીતે સૂચિત જાતિનું
(પછત કોમનું); 'શિઝ્યુલ કાસ્ટ'નું (૩) સંવિધાનની
અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ (૪) નિયત કરાયેલું
અનુસેવા સ્ત્રી. (સં.) પાછળથી લેવામાં આવતી સંભાળ
અનુસ્પાતક વિ. (સં.) સ્પાતક થયા પછીનું; 'પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ'
અનુસ્મરણ ન. (સં.) વારંવાર યાદ કરવું તે
અનુસ્મૃત વિ. (સં.) -ની સાથે જોડાયેલું; ગૂંથાયેલું;
ઔતપ્રોત (૨) ગાઢ સંબંધવાળું (૩) અંતર્ગત થતું
અનુસ્રવણ ન. (સં.) નીચેની તરફ વહેવું તે
અનુસ્વન પું. (સં.) પ્રતિધ્વનિ; પડખો
અનુસ્વાર પું. (સં.) સ્વરની પછી આવતું નાસિકાસ્થાનનું
ઉચ્ચારણ કે એનું ચિહ્ન () [ગ્રીખળ
અનુખળ(-ળી) પું. (સં.) ઉલુખળ (લાકડાનો) ખાંડિયો;
અનૂછ ન. સીતાકળ
અનૂછડી સ્ત્રી. સીતાકળી
અનૂહું વિ. (સં.) અનુત્થ અનોખું; અપૂર્વ
અનૂહ વિ. (સં.) અવિવાહિત; કુંવારું
અનૂદા વિ. સ્ત્રી. (સં.) અવિવાહિતા; કુંવારી કન્યા
અનૂદિત વિ. (સં.) અનુ+ઉદિત) પાછળથી સળંગ રીતે
કહેલું (૨) ભાષાંતરિત; અનુવાદ કરેલું
અનૂપ પું. (સં.) પાણીવાળો સમુદ્ર નજીકનો પ્રદેશ; કચ્છ
(૨) એનામનો પુરાણકાળનો નર્મદાની ખીણનો પ્રદેશ
અનૂરી સ્ત્રી. સીતાકળી; અનૂછડી
અનૂરું ન. સીતાકળ; અનૂછ
અનૂણ વિ. (સં.) અઠ્ઠી; ઋણ-કરજ વિનાનું
અનૂત ન. (સં.) અસત્ય; જૂઠણું
અનૂશંસ વિ. (સં.) ફર-ધાતકી નાહિ એવું (૨) દયાળુ
અને સંયો. (સં.) અન્યદપિ, પ્રા. અન્નુવિ) (બે વાક્યો
કે શબ્દોને જોડનારું) ને; તથા; તેમજ
અનેક વિ. (સં.) એક નાહિ; બહુ; સંખ્યામાં ઘણું
અનેકકેન્દ્રી વિ. (સં.) અનેક કેન્દ્રવાળું
અનેકકોશી(-ષી) વિ. (સં.) અનેક કોષવાળું [સંખ્ય
અનેકઘણું વિ. એક કરતાં વધારે સંખ્યાથી ગુણેલું; અનેક-
અનેકતા સ્ત્રી. (સં.) (-ત્વ) ન. અનેક હોવું તે
અનેકધા કિ.વિ. (સં.) અનેક રીતે; અનેક પ્રકારે
અનેકવિધ વિ. (સં.) અનેક પ્રકારનું
અનેકાનેક વિ. (સં.) ઘણું; સંખ્યામાં ખૂબ
અનેકાર્થ(૦ક, -ર્થી) વિ. (સં.) અનેક અર્થવાળું-પ્રયોજન-
વાળું [અયોક્કસ
અનેકાંત વિ. (સં.) અનેક આજુવાળું (૨) અનિશ્ચિત;
અનેકાંતવાદ પું. (સં.) સ્પાદાદ; દરેક વસ્તુનું એક જ માત્ર

અનેકેશ્વરવાદ]

૨૮

[અન્યા

પાસુ છે એમ નહિ પણ એનાં બધાં પાસાં પરત્વે જુદી જુદી રીતે જ્ઞાન થાય છે એવો જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો સિદ્ધાંત અનેકેશ્વરવાદ પુ. (સં.) અનેક દેવતા વાદ; 'પોલીથિંઈઝમ' અનેકેશ્વરવાદી વિ. અનેકદેવવાદી અનેનાસ ન. જુઓ 'અનનાસ' [(૨) અપૂર્વ; અનન્ય અનેરું વિ. (સં.) અન્યતરક, પ્રા. અન્યયઈ) જુદું; બીજું અનેકય ન. (સં.) એક્યનો અભાવ; જુદાઈ (૨) વિરોધ; કુસંપ (૩) વિ. ઐક્ય-એકતા વગરનું અનૈચ્છિક (સં.) ઐચ્છિક નહિ એવું; ઈચ્છાને અધીન નહિ એવું; કરજિયાત અનૈતિક વિ. (સં.) નૈતિક નહિ એવું; અનીતિયાળું અનૈતિકાસિક વિ. (સં.) એતિકાસિક નહિ એવું; ઇતિહાસના આધાર વિનાનું અનૈપુણ્ય ન. નિપુણતાનો અભાવ; અકોશલ અનૈસર્ગિક વિ. (સં.) નૈસર્ગિક નહિ એવું; કૃત્રિમ અનોખું વિ. (સં.) અન્યપક્ષક, પ્રા. અન્યવકૃખઈ) જુદા જ પ્રકારનું; અનેરું (૨) અદ્યુત; વિચિત્ર (૩) નોખું નહિ તેવું; નજિયારું અનોચિત્ય વિ. (સં.) ઔચિત્યનો અભાવ; અપટિતતા અનોદાર્ય ન. (સં.) ઉદારતાનો અભાવ [પૂર્વક નહિ એવું અનોપચારિક વિ. (સં.) ઉપચારપ્રમાણનું ન હોય તેવું; વિધિ-અનોરસ વિ. (સં.) ઔરસ પુત્ર ન હોય તેવું; વાંઝિયું (૨) ઔરસ નહિ તેવું; દત્તક (૩) આંગળિયાત અનુ ઉપ. (સં.) સ્વરથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે, અભાવ, નકાર કે નિષેધ વગેરે બતાવવા વપરાતો પૂર્વગ. જેમ કે, અનુપમ અન્દરગ્રાઈડ વિ. (ઈ.) ભૂગત; ભૂમિગત (૨) છુપાયેલું અન્દરગ્રાઈડ વિ. (ઈ.) જુઓ 'અધોરેખિત' અન્દરવર્લ્ડ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) ગુનાખોરોની દુનિયા અન્દરવેર ન. (ઈ.) અંદર પહેરવાનું વસ્ત્ર અન્તરેશીય વિ. જુઓ 'અંતરેશીય' અન્ન ન. (સં.) (રાંધેલું) અનાજ; ખોરાક અન્નકૂટ પું. (સં.) અણકૂટ; ઠાકોરજી આગળ નૈવેદ્ય તરીકે ગોઠવાતો વિવિધ વાનીઓનો સમૂહ અન્ન(ઓસ્ટ્ર, ઓસ્ટ્ર) ન. (સં.) જ્યાં અન્નદાન અપાતું હોય તે સ્થળ; સદામ્રત [લેણાદેણી અન્નજલ ન. (સં.) (૫) અંજળ; દાણોપાણી (૨) અન્નદાતા વિ. (સં.) ખાવાનું પુરું પાડનાર (૨) આશ્રય આપનાર; આશ્રયદાતા [અનાજ-અન્ન અન્નદાન ન. (સં.) અન્નનું દાન (૨) પુણ્યાર્થે અપાતું અન્નદાત્રી વિ. (સં.) અન્નદાતા અન્નદેવતા પું. બ. વ. અન્નારૂપી દેવ; અન્નદેવ (૨) સ્ત્રી. અન્નની અપિદાતા દેવી; અન્નપૂર્ણા અન્નનળી સ્ત્રી. ગળેથી હોજરી સુધીની (ખોરાક લઈ જતી)

નળી; 'ઈસોકેગસ' [સાપન અન્નપાણી ન. અન્નજળ; અંજળ; ખાવુંપીવું તે; નિર્વાહનું અન્નપૂર્ણા સ્ત્રી. (સં.) અન્નની અધિકાતા દેવી; અન્ન પૂરનારી-પુરું પાડનારી દેવી અન્નપ્રાશન ન. (સં.) નાનાં બાળકોને વિધિપૂર્વક છહે અથવા આક્રમે મહિને પહેલવહેલું અન્ન ખવડાવવાનો કરાતો સંસ્કાર અન્નભોજન વિ. (સં.) અન્ન ખાનારું અન્નમય વિ. (સં.) અન્નનું; અન્નથી ભરેલું (૨) અન્નથી બંધાયેલું (૩) વેદાંત પ્રમાણે શરીરમાં રહેલા પાંચ કોશમાંનો એક (અન્નમયકોશ) અન્નમયકોશ-(ય) પું. (સં.) સ્થૂળ શરીર અન્નવજ્ર ન. (સં.) ખોરાક અને કપડાં; ખોરાકી-પોશાકી અન્નવિકાર પું. (સં.) અપચાથી શરીરમાં થતો બગાડ (૨) અજીર્ણ; અપચો અન્નસત્ર ન. (સં.) અન્નસેત્ર; સદામ્રત અન્નસંકટ ન. (સં.) અન્ન ખાવા ન મળે એવા પ્રકારની આપત્તિ (૨) અન્નની તંગી દશા; ખાવાના સાંસા અન્નાન્નદશા સ્ત્રી. (સં.) 'અન્ન' 'અન્ન' કરવું પડે એવી અન્નશય પું. જઠર; હોજરી [નહિ અન્નાહાર પું. અન્નનો આહાર; અન્ન ખાવું તે (માંસ અન્નાહારી વિ. અન્નનો જ આહાર કરનારું; શાકાહારી અન્નોદક ન. (સં.) અન્નપાણી; અન્નજળ (૨) ગુજરાન અન્નોપાર્જન ન. (સં.) અન્ન મેળવવાની ક્રિયા અન્ય વિ. (સં.) બીજું (૨) ભિન્ન; જુદું [વ્યભિચારી અન્યગામી વિ. (સં.) પારકા સાથે યીનસંબંધ રાખનારું; અન્યતમ વિ. ધણાંમાંથી કોઈ એક મત્ર અન્યતર વિ. (સં.) બેમાંથી એક (૨) ભિન્ન; જુદું અન્યત્ર કિ.વિ. (સં.) બીજે ઠેકાણે; ક્યાંય બીજે અન્યથા સંયો. (સં.) બીજી રીતે (૨) આડું; ઊલટું અન્યથાકથન ન. (સં.) વિરુદ્ધવાત (૨) ખોટી કે જૂઠી હકીકત અન્યથાકર્તૃમુકિ.વિ. (સં.) હોપ એનાથી જુદી રીતે કરવાને અન્યદેશી વિ. (સં.) વિદેશી; પરદેશી 'ટિરિટોરિયલ' અન્યદેશીય વિ. (સં.) બીજા દેશને લગતું; 'એસ્ટ્રા-અન્યનિરપેક્ષ વિ. (સં.) જેને બીજા કોઈની જરૂર નથી એવું; તટસ્થ અન્યભૂત-(તા) સ્ત્રી. (સં.) અન્યભૂતા (જેનું ભરણપોષણ બીજા દ્વારા થયું છે એવી) કોયલ; પરભૂતા અન્યમત પું. (સં.) બીજો મત અન્યમનસ્ક વિ. (સં.) મન અન્ય ઠેકાણે હોય એવું; ધ્યાનરહિત (૨) અન્યમનું; બેધ્યાન (૩) ભિન્ન; ઉદાસ (૪) ચંચળ; અસ્થિર [બેધ્યાન અન્યમનું વિ. અન્યમનસ્ક; બીજો મન લાગ્યું હોય તેવું; અન્યા વિ. સ્ત્રી. (સં.) દિનીયા; પરાઈ સ્ત્રી

અન્યા/

૨૯

/અપત્ય

અન્યા પું. અન્યાયઃ. અંચઈ
 અન્યાય પું. (સં.) ન્યાયવિરુદ્ધ કર્મ; ગેરઈ-ન્યાય (૨)
 જુલમ (૩) અંધેર (૪) અવ્યવસ્થા (૫) દોષ; વાંક
 (૬) દુઃકર્મ (૩) અટક્યાણું (૮) પાપ
 અન્યાયી વિ. (સં.) ગેરકાયદે; અન્યાયયુક્ત (૨)
 અન્યાયથી વર્તનારું (૩) અધિદત (૪) જુલમી (૫)
 ખોટું કરનારું (૬) મસ્તીખોર
 અન્યાય વિ. (સં.) ન્યાય નહિ તેવું; ન્યાય વિરુદ્ધ
 અન્યાર્થ પું. (સં.) ત્રીજો અર્થ
 અન્યારી સ્ત્રી. બાળવાનાં લાકડાની ગારી; સરપણની ગારી
 અન્યોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) એક અર્થલંકાર. અમુકને ઉદેશીને
 બોલવું તે અન્યને લાગુ પાડવું એવી વાણીની ચાતુરી;
 સ્તુતિના શબ્દોમાં નિંદા ને નિંદાના શબ્દોમાં સ્તુતિ
 દર્શાવવી તે (કા.શા.) [કિ.વિ. પરસ્પર; એકબેક
 અન્યોન્ય વિ. (સં. અન્યા + અન્યાઃ) બીજુંબીજું (૨)
 અન્યોન્યપૂરક વિ. (સં.) પરસ્પર પુરવણી કરતું [કરવું તે
 અન્યોન્યાધ્યાસ પું. (સં.) અરસપરસ મિથ્યા આરોપણ
 અન્યોન્યાભાવ પું. (સં.) એક પદાર્થનો ત્રીજા પદાર્થમાં
 અભાવ તે - જેમ ઘટનો પટમાં અને પટનો ઘટમાં (ન્યા.
 શા.) (૨) બે વસ્તુની તદાત્મકતા-તદ્વપતાનો અભાવ
 અન્યોન્યાશ્રય પું. (સં.) પરસ્પર આશ્રય; એકબેકનો ટેકો
 (૨) એક વસ્તુના જ્ઞાનને માટે બીજી વસ્તુના
 જાણપણની જરૂર; સાપેક્ષ જ્ઞાન (૩) 'અ'થી 'બ'
 સિદ્ધ કરવો અને પાછો 'બ'થી 'અ' સિદ્ધ કરવો એવો
 દલીલનો એક દોષ; 'પિટિશિષોમિસિમ્મી'
 અન્યોન્યાશ્રયી વિ. (સં.) એકબીજાનો આશ્રય કરનારું
 અન્યથ પું. (સં.) પાછળ જવું તે; અનુગમન (૨) સંબંધ
 (૩) એકબીજાં પદોનો સંબંધ જોઈતી કમંકિયાપદ અને
 બીજાં પદોની સ્વાભાવિક ક્રમે ગોઠવણી (૪) વંશ; કુળ
 (૫) કારણ હોય ત્યાં કાર્યનું હોવું તે નિયમ (૬) ભાવાર્થ
 અન્યથી વિ. (સં.) પાછળ આવી રહેવું (૨) સંબંધવાળું
 અન્યથે ના. અનુસાર; પ્રમાણે; ની રૂએ [અર્થવાળું
 અન્યર્થ (૦ક) વિ. (સં.) અર્થને અનુસરતું; બંધ બેસતા
 અન્વિત વિ. (સં. અનુ + ઈત) સંયુક્ત; જોડાયેલું (૨)
 પકડાયેલું; સપડાયેલું (૩) વાક્યમાંનાં પદોના
 પરસ્પર સંબંધવાળું
 અન્વીક્ષક પું. (સં.) અન્વીક્ષણ-શોધ કરનાર
 અન્વીક્ષ (૦જ) ન. (-જ્ઞા) સ્ત્રી. (સં.) બારીકીથી જોવું-
 તપાસવું તે (૨) સમીક્ષા; સમાલોચના
 અન્વીત વિ. (સં. અનુ + ઈત) અન્વિત; સંયુક્ત; જોડાયેલું
 (૨) સપડાયેલું; પકડાયેલું (૩) વાક્યમાંનાં પદોના
 પરસ્પર સંબંધવાળું
 અન્વીતિ સ્ત્રી. (સં.) અન્વય
 અન્વેષક વિ. (સં. અનુ + એષક) તપાસનાર (૨) પું.

સિસાબ તપાસનાર; હિસાબ-તપાસનીસ; 'ઓડિટર'
 અન્વેષણ ન. (સં.) તપાસ; શોધ; સંશોધન (૨) હિસાબ
 તપાસવો તે; 'ઓડિટ'
 અન્વેષિત વિ. (સં.) તપાસ કરાયેલું; 'ઓડિટ'
 અપ ઉપ. (સં.) શબ્દને લાગતા 'નીચેનું', 'ઊંચતરું',
 'હીન', 'ખરાબ' વગેરે ભાવ બતાવનાર ઉપસર્ગ
 અપ ન. (સં. અપ) પાણી; જળ
 અપઈ વિ. જાણીતું (૨) સમજાય એવું
 અપકર્મ ન. (સં.) અપકૃત્ય; દુરાચારણ
 અપકર્ષ પું. (સં.) પડતી (૨) ઘટ; ક્ષય [ઘટાડો થવો તે
 અપકર્ષણ ન. (સં.) પાછા પાડવું - નીચે પાડવું તે (૨)
 અપકર્ષિ પું. હલકીજાતની કવિતા કરનારો કવિ
 અપકાય પું. (બ.વ.) (સં.) પાણીના ઘ્રવ
 અપકાર પું. (સં.) હાનિ; અનુપકાર (૨) કૃતજ્ઞતા; દોહ
 અપકાર્ય ન. (સં.) ખરાબ કાર્ય; કુકર્મ
 અપકીર્તિ(-તિ) સ્ત્રી. (સં.) બદનામી; અપ્રમશ
 અપકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) અપકાર્ય; ખરાબ કાર્ય; દુરાચરણ
 અપકૃત્ય ન. (સં.) ખરાબ કામ; દુરાચરણ
 અપકૃષ્ટ વિ. (સં.) બંધી લીધેલું (૨) ઊંચતરતી કોટિનું (૩)
 નીચ; અધમ [ક્રિયા; નુકસાન
 અપક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) ઊલટા પ્રકારની ક્રિયા (૨) અવ-
 અપકવ વિ. (સં.) પકવ નહિ તેવું; કાચું
 અપલ વિ. (સં.) પાંખ વિનાનું; સહાય વિનાનું (૨) કાર્યકરો-
 ના વ્યવસ્થિત સમૂહ બહારનું; ત્રાસિત (૩) નિષ્પક્ષ
 અપક્ષ પું. (સં.) ભારે ક્ષય (૨) વિનાશ
 અપધર્મક વિ. પું. (સં.) છોલી કાઢતો (પદાર્થ)
 અપથ્ય પું. (સં.) ક્ષય; હાનિ (૨) ઘટાડો; ઘસારો
 અપચયક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) શરીરની ઘસારાની ક્રિયા;
 'કેટેબોલિઝમ'
 અપચાર પું. (સં.) દુરાચરણ
 અપચિત્ર ન. (સં.) ખરાબ ચિત્ર
 અપયો પું. પાચનક્રિયાનો અભાવ; અજીરણ; બદહજમી
 અપછરા સ્ત્રી. (સં. અપ્ષરસ) સ્વર્ગની વારાંગના; અપ્ષરા
 અપજશ(-સ) પું. અપયશ; અપકીર્તિ (૨) બદનામી
 અપ(-પ્પ)ટ કિ.વિ. રોજ; હંમેશાં
 અપ(-પ્પ)ટ વિ. (સં. અ + પટ) બેવકૂફ; મૂર્ખ
 અપટી સ્ત્રી. વ્યવહાર-વેપારમાં ઓપટી (નુકસાન)
 અપટી સ્ત્રી. (સં.) નાટકનો પડદો (૨) તંબૂ આસપાસ
 બાંધેલી કમાન [આવવું તે
 અપટીક્ષેપ પું. (સં.) પડદો ખસેડી રંગમંચ પર એકાએક
 અપ-ટુ-ડેટ વિ. (ઈ.) અદ્યતન; છેલ્લામાં છેલ્લી ઢબનું-
 તારીખનું (૨) સુધઃ
 અપઠ વિ. (સં.) ન પડેલું; નિરક્ષર; અભણ
 અપત્ય ન. (સં.) સંતાન (૨) બાળક (વડીલની નજરે)

અપત્રપા/

૩૦

/અપવિત્રતા

અપત્રપા સ્ત્રી. શરમાળપણું; લજ્જા; લાજ
 અપથ્ય વિ. (સં.) પથ્ય નહિ એવું; અવગુણ કરે એવું;
 પ્રતિકૂળ (ર) ન. કુપથ્ય, અવગુણકારી આભારવિહાર
 અપદંવતા પું. (સં.) ભૂતપ્રેત વગેરે જીવ
 અપદેશ પું. (સં.) ઉલ્લેખ કરવો-નામ આપવું તે (ર)
 સહાનુભૂતિ (૩) કારણ આપવું તે (વ્યા.)
 અપદ્ય ન. (સં.) પદ્ય નથી તેવી રચના
 અપદ્યાગધ વિ. (સં.) નહિ ગદ્ય કે નહિ પદ્ય એવું (ર)
 ન. નથી છંદ વગેરેથી બાંધેલી કે નથી સ્વાભાવિક
 વાક્યસ્વરૂપની તેવી કાવ્યરચના; રાગયુક્ત ગદ્ય
 અપનયન ન. (સં.) ખોટી રીતે લઈ કે ઉપાડી જવું તે;
 હરી જવું; અપહરણ; 'કિડનેશિંગ'
 અપનાવવું સ.કિ. પોતાનું કરવું કે માનવું; સ્વીકારવું
 અપબ્રહ્મ વિ. (સં.) પેડેલું (ર) વિકૃત; અપબ્રંશ પામેલું
 અપબંશ પું. (સં.) પડવું તે; પતન (ર) શબ્દનું વિકૃત
 પડવું તે; શબ્દનું વિશુદ્ધ રૂપાંતર (૩) સ્ત્રી. સંસ્કૃતમાંથી
 અપબ્રહ્મ એક ભાષા
 અપમાન ન. (સં.) માનથી ઊલટું તે; અનાદર; તિરસ્કાર
 અપમાનવું સ.કિ. અપમાન કરવું
 અપમાનિત વિ. (સં.) અપમાન પામેલું
 અપમૃત્યુ ન. (સં.) કમોત; આકસ્મિક મૃત્યુ
 અપપથ પું. (સં.) અપકીર્તિ; અપજશ; બદનામી
 અપયોગ પું. (સં.) ખોટી રીતે ઉપયોગ થવો તે;
 દુરુપયોગ; 'નિશએપ્રોપ્રિયેશન' [ઓરમાન; સાવકું
 અપર વિ. (સં.) બીજું; ભિન્ન (ર) પાછળનું (૩)
 અપરદિશા સ્ત્રી. (સં.) પશ્ચિમી દિશા; આધમજી દિશા
 અપરમા(ઠતા) સ્ત્રી. ઓરમાન-સાવકી માતા
 અપરસ પું. (સં.) અપમ પ્રકારનો રસ (ર) કાવ્યમાં
 યથાસ્થાન જે રસ આવવો જોઈએ તે ન આવતાં એને
 સ્થાને ખોટી રીતે નિરૂપાયેલો રસ (૩) હથેળી અને
 પગનાં તળિયામાં થતો ચામડીનો એક રોગ
 અપરસ સ્ત્રી. (સં. અ + સ્પર્શ, પ્રા. પરસ=સ્પર્શ) નાભા
 પછી કયાંય (વેંજાવોમાં) અડકાય નહિ એવું લોવું
 તે; પાકી નવેંદ
 અપરંચ સંયો. વિશેષમાં; વળી; તેમજ; ઉપરાંત
 અપરંપાર વિ. (સં. અ-પરપાર) સામે છેડો નથી તેવું;
 અપાર; પુષ્કળાભિન્ન (૩) પારકી (૪) પશ્ચિમ (દિશા)
 અપરા વિ., સ્ત્રી. (સં.) નિકૃષ્ટ; ઊતરતી (ર) બીજી;
 અપરાજ પું. (સં.) અસંતોષ (ર) સ્નેહ ન હોવાપણું
 અપરાજિત વિ. (સં.) પરાજિત નહિ એવું; નહિ ભારેલું
 અપરાજિતા સ્ત્રી. (સં.) એક ઔષધિ (ર) દુર્ગા
 અપરાજેય વિ. (સં.) હરાવી ન શકાય એવું
 અપરાધ પું. (સં.) દોષ; ગુનો (ર) પાપ | સ્ત્રી
 અપરા(ઠંબજ, ઠધિની) વિ., સ્ત્રી. ગુનો-અપરાધ કરનારી

અપરાધવિજ્ઞાન ન. અપરાધ તથા અપરાધી સંબંધી
 વિજ્ઞાન; 'ક્રિમિનોલોજી'
 અપરાધિની વિ., સ્ત્રી. અપરાધ કરનારી સ્ત્રી
 અપરાધી વિ. અપરાધ કરનારું; ગુનેગાર
 અપરાધીન વિ. (સં.) પરાધીન નથી તેવું; સ્વતંત્ર
 અપરાધીનતા સ્ત્રી. (સં.) સ્વતંત્રતા; સ્વાતંત્ર્ય | કોંક્રણપટ્ટી
 અપરાન્ત પું. (સં.) પશ્ચિમ કિનારો કે તેનો પ્રદેશ-
 અપરાવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) નામરૂપાત્મક વિદ્યા; બ્રહ્મવિદ્યા
 સિવાયની લૌકિક જ્ઞા આપનારી વેદવિદ્યા
 અપરાહ પું. (સં.) અપોર પછીનો પહોર; દિવસનો
 પાછલો અંધો ભાગ
 અપરિગ્રહ પું. (સં.) કોઈ પણ વસ્તુનો પોતાના ઉપયોગ
 માટે સ્વીકાર અને સંગ્રહ ન કરવાં તે | કરવાનું વ્રત
 અપરિગ્રહવ્રત ન. અપરિગ્રહી રહેવાનું વ્રત; સંગ્રહ ન
 અપરિચિત વિ. (સં.) પરિચિત નહિ એવું; અજાણું
 અપરિજીત વિ. (સં.) નહિ પરણેલું; કુવારું
 અપરિપક્વ વિ. (સં.) પરિપક્વ નહિ એવું; કાચું
 અપરિમિત વિ. (સં.) પરિમિત નહિ એવું; અમાપ
 અપરિમેય વિ. (સં.) માપી ન શકાય એવું
 અપરિશ્કૃત વિ. (સં.) અશુદ્ધ; સુધાર્યા સિવાયનું (ર)
 અનલંકૃત; શણગાર્યા વિનાનું
 અપરિહાસ વિ. (સં.) ટાળી ન શકાય એવું
 અપરૂપ ન. (સં.) બેરોગ દેખાવ (ર) વિ. બેરોગ
 અપરૂપ વિ. (સં.) અપૂર્વ; ખૂબસૂરત
 અપરોક્ષ વિ. (સં.) પરોક્ષ નહિ એવું; પ્રત્યક્ષ | સાક્ષાત્કાર
 અપરોક્ષજ્ઞાન ન. (સં.) બ્રહ્મનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન; સ્વરૂપનો
 અપલક વિ. એકીકાંતે; મટકુ માર્યા વિના
 અપર્જા વિ. (સં.) પાંદડાં વિનાનું
 અપર્જા સ્ત્રી. (સં.) મહાદેવનાં પત્ની; પાર્વતી
 અપર્યાપ્ત વિ. (સં.) પર્યાપ્ત નહિ એવું; અપૂરતું
 અપલક્ષણ ન. (સં.) નહાડું-ખરાળ લક્ષણ (ર) દુરાચારણ
 અપલાયન ન. (સં.) નાશી ન જવાપણું
 અપલ્યા સ્ત્રી. દૂબળી સ્ત્રી (ર) કૂવાડ સ્ત્રી
 અપવર્ગ પું. (સં.) સમાપ્તિ; અંત; છેડો (ર) મોક્ષ
 અપવર્તન ન. (સં.) જોડું વર્તન-આચરણ
 અપવાક્યતા સ્ત્રી. (સં.) વાક્યમાંનો પદક્રમાદિનો દોષ
 અપવાદ પું. (સં.) સામાન્ય નિયમમાં બાધ; તેવી વસ્તુ કે
 તેનું ઉદાહરણ (ર) નિંદા; આજ (૩) ખંડન; ઇનકાર
 અપવાદાત્મક વિ. (સં.) અપવાદવાળું
 અપવાય ન. (સં.) સાથેનું બીજું પાત્ર ન સાંભળે એ રીતે
 આડુ જોઈને બોલવું તે; 'એસાઈટ' (નાટ્ય)
 અપવાસ પું. ઉપવાસ (અપવાસ ખોટો શબ્દપ્રયોગ)
 અપવિત્ર વિ. (સં.) પવિત્ર ન હોય એવું; અશુદ્ધ; નાપાક
 અપવિત્રતા સ્ત્રી. (સં.) પવિત્રતાનો અભાવ; અશુદ્ધિ

અપવ્યય/

૩૧

[અપેક્ષિત

અપવ્યય પું. (સં.) ખોટું ખરચ, બગાડ; દુર્વ્યય
અપશકુન પું. (સં.) અપશુકન; માછી શુકન
અપશબ્દ પું. (સં.) ગાળ (ર) નિયમ વિરુદ્ધનો શબ્દ;
ખોટો પ્રયોગ (વ્યા.)

અપ(ન)શુકન પું. (સં.) અપશકુન; માછી શુકન; અપશુકન
(ર) અશુભ ચિહ્ન [તેવું; અપશુકન કરાવનારું
અપશુકનિ(૦યાળ, ૦યું) વિ. જેના શુકન ખરાબ હોય
અપસરણ ન. (સં.) ખસી જવું તે; નાસી જવું તે
અપસરવું અ.કિ. ખસી જવું; છૂટા પડવું (ર) નાસી જવું
અપસવ્ય વિ. (સં.) જમણી બાજુનું; જમણું (ર) ઊલટું
(૩) કિ.વિ. જમણી તરફ (જનોઈ જમણે ખભે લાવી
દેવી તે)

અપસારિત વિ. (સં.) દૂર કરેલું; ખસેડેલું [હોય એવું
અપસારી વિ. અપસરે (ખસે) એવું; દૂર જતા છૂટું પડતું
અપસિદ્ધાંત પું. (સં.) તર્કદોષથી ભરેલી સિદ્ધાંત
અપસ્માર પું. (સં.) કેફરું; વાઈ; 'કિટ' (ર) સ્મરણ-
શક્તિનો અભાવ; વિસ્મરણ

અપહરણ ન. (સં.) ઉપાડી જવું તે (ર) લપાણની તફડચી
અપહરવું સ.કિ. અપહરણ કરવું; હરી જવું
અપહતી વિ. (સં.) અપહરણ કરનાર
અપહત વિ. (સં.) છીનવી લેવાયેલું; પગલી લેવાયેલું (ર)
જેનું અપહરણ કરાયું છે તેવું

અપહનુતિ સ્ત્રી. (સં.) છુપાવવું તે (ર) જેમાં વસ્તુના
અસલ ધર્મને છુપાવી બીજા ધર્મનો આરોપ કરવામાં
આવે તે અલંકાર [માટીવાળું (૩) નિર્મળ
અપંકિલ વિ. (સં.) કાઠવ વિનાનું (ર) સુકાઈ ગયેલી
અપંગ વિ. (સં.) અપ + અંગ = અપાંગ) પાંગળું (ર)

કોઈ અંગની ખોડવાળું (૩) લાચાર
અપાર્કર્ષણ ન. (સં.) ખોટું કે અવળું આકર્ષણ
અપાચ્ય વિ. (સં.) ન પચી શકે એવું
અપાતક ન. (સં.) પાપનો અભાવ; નિષ્પાપ
અપાત્ર વિ. (સં.) કુપાત્ર (ર) ન. નકામું પાત્ર-વાસણ
અપાધાન ન. (સં.) છૂટા પડવું તે (ર) પાંચમી
વિભક્તિનો અર્થ (વ્યા.)

અપાન પું. (સં.) પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, ઉદાન અને
સમાન એ પાંચમાંનો એક વાયુ જે ગુદા વાટે નીકળે
છે; અધોવાયુ

અપાનાસન ન. (સં.) એ નામનું એક યોગાસન
અપાપ(પી) વિ. (સં.) પાપરહિત; નિષ્પાપ [અચાગ્રે
અપામાર્ગ પું. (સં.) (પવિત્ર ગણાતો છોડ) અધેયો;
અપાપ પું. (સં.) દૂર જવાની ક્રિયા (ર) અદર્શન (૩)
આફત (જ) નુકસાન (પ) નાશ; ખુવારી

અપાર વિ. (સં.) પાર વિનાનું; ખૂબ [નસિ તેવું
અપારદર્શક વિ. (સં.) જેમાં આરપાર દેખાય-અંક શકાય

અપારદર્શિતા સ્ત્રી. (સં.) પારદર્શક ન હોવું તે
અપાર્થિવ વિ. (સં.) પૃથ્વીને લગતું ન હોય તેવું; આત્મોત્તિક
(ર) અલૌકિક; દિવ્ય

અપાવરણ ન. (સં.) ઉપાડવું-ખુલ્લું કરવું તે
અપાવૃત વિ. ખુલ્લું કરેલું; ખૂંકેલું [સ્થાન
અપાસરોપું. (સં.) ઉપાશ્રય) જેન સાપુ-સાધ્વીઓને રહેવાનું
અપાહિજ વિ. અપંગ; પાંગળું (ર) આળસુ; નકામું
અપાંગ પું. (સં.) અપ + અંગ) આંખનો કાન બાજુનો
ખૂણો (ર) ટીલું (૩) વિ. અપંગ; પાંગળું

અપિ સંયો. (સં.) પણ; વળી
અપિચ સંયો. (સં.) વળી; તેમજ (ર) તદુપરાંત
અપિતુ સંયો. (સં.) પરંતુ; પણ
અપિ(પૈ)તૃક વિ. (સં.) પિતા વિનાનું; નબાપું (ર)
વડીલોપાર્જિત નહિ તેવું (૩) વારસામાં નહિ ઊતરેલું
અપૈતૃક મિલકત સ્ત્રી. બિનવારસી મિલકત; વારસામાં ન
ઊતરેલી, આવેલી મિલકત

અપીલ સ્ત્રી. (ઈ.) આગ્રહભરી વિનંતી (ર) નીચલી
અદાલતના ચુકાદા સામે ઉપરની અદાલતને અરજી
અપીલ-અધિકારી વિ. અપીલ સાંભળનાર અધિકારી
અપીલકોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) અપીલ સાંભળનારી ઉપલી કોર્ટ
અપીલસત્તા સ્ત્રી. અપીલ સાંભળવાની સત્તા
અપુખ્ત વિ. યોગ્ય ઉંમરે ન પહોંચેલું; સગીર

અપુત્ર, (૦ક) વિ. (સં.) પુત્ર વિનાનું
અપુરુષ વિ. (સં.) નામદ; નપુસક
અપુષ્પ વિ. (સં.) જેને ફૂલ ન બેસે એવી (વનસ્પતિ)
અપૂજ્ય(જય) વિ. (સં.) અપૂજ્ય) પૂજ્યા વગરનું; ન
પૂજાતું (ર) પૂજવા લાયક ન હોય એવું

અપૂષ પું. (સં.) માલપૂરો (ર) પૂરી (૩) સેટલી
અપૂરતું વિ. પૂરતું નહિ તેવું; અધૂરું
અપૂર્ણ વિ. (સં.) પૂર્ણ નહિ તેવું; અધૂરું
અપૂર્ણક પું. (સં.) અપૂર્ણ આંકડો-અંક
અપૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) અધૂરપ; પૂર્તિનો અભાવ
અપૂર્વ વિ. (સં.) પૂર્વે કદી ન બનેલું હોય તેવું; અવનવું
(ર) ઉત્તમ; અનુપમ

અપૂર્વતા સ્ત્રી. (સં.) અપૂર્વ હોવાપણું (ર) અસામાન્યતા
અપૂશ સ્ત્રી. ખાળકૂવાનું મોં બંધ કરવાનો ચીથરાનો દાટો
(ર) દૂસ; દમ

અપૂ(પો)શણ ન. (સં.) અપોશાન) ભોજનને આરંભે અને
અંતે જે આચમન કરાય છે તે (ર) ભોજનને આરંભે
પીરસાતો થોડો ભાત

અપેક્ષક વિ. જરૂરિયાત બતાવનારું
અપેક્ષણીય વિ. (સં.) ઈચ્છવાજોગ; ઈચ્છનીય
અપેક્ષા સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છા (ર) આકાંક્ષા (૩) અગત્ય
અપેક્ષિત વિ. (સં.) જેની અપેક્ષા રાખવામાં આવી હોય

અર્પેભ્ય/

૩૨

/અકરંતકરં

તેવું; જોઈતું [જોઈએ એવું
 અપેક્ષા વિ. (સં.) અપેક્ષા રાખવા જેવું કે અપેક્ષા રાખવી
 અપેય વિ. (સં.) ન પી શકાય એવું
 અપૈતુક વિ. (સં.) જુઓ 'અપિતુક'
 અપૈતુક મિલકત સ્ત્રી. જુઓ 'અપિતુક મિલકત'
 અપૈયો પું. પાણી પણ ન પીવાનો વહેવાર હોવો તે (ર)
 અણબનાવ
 અપોશણ ન. જુઓ 'અપૂશણ'
 અપૌરુષ-(ધેય) વિ. (સં.) માણસે નહિ બનાવેલું; દિવ્ય;
 ઈશ્વરકૃત (ર) બાપલું; નામરદ (૩) ન. બાપલાપણું;
 નામરદાઈ [જેવું ચંચળ; તરંગી
 અમરંગી વિ. (સં. અપૂ + તરંગ ઉપરથી) પાણીનાં મોજાં
 અપ્પટ વિ., ક્રિ.વિ. જુઓ 'અપટ' [(ર) છાનું
 અપ્રક-(ગ)ટ વિ. (સં. અપ્રકટ) બહાર નહિ પડેલું; અપ્રસિદ્ધ
 અપ્રકાશ વિ. (સં.) પ્રકાશ વગરનું (ર) અપ્રગટ (૩) પું.
 અંધકાર [જેમાં પ્રકાશ નથી પહોંચ્યો તેવું
 અપ્રકાશિત વિ. (સં.) અપ્રસિદ્ધ (ર) નહિ છપાયેલું (૩)
 અપ્રકૃત વિ. (સં.) અપ્રાસંગિક; અપ્રસ્તુત
 અપ્રગટ વિ. જુઓ 'અપ્રકટ'
 અપ્રગતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રગતિનો અભાવ
 અપ્રગલ્ભ વિ. (સં.) પ્રગલ્ભ નહિ એવું; હિમત વિનાનું
 (ર) આળસુ; સુસ્ત [પુરાણું (૩) લુપ્ત; કાળગ્રસ્ત
 અપ્રચલિત વિ. (સં.) પ્રચારમાં ન હોય તેવું (ર) જૂનું-
 અપ્રતિ-(તી)કાર પું. (સં.) વિરોધ-સામનો ન કરવો તે
 (ર) જેનો પ્રતિકાર-ઉપાય નથી તે; નિરૂપાયતા
 અપ્રતિકૂળ વિ. (સં.) પ્રતિકૂળ નહિ એવું; અનુકૂળ
 અપ્રતિમ વિ. (સં.) અનુરૂપ; શ્રેષ્ઠ
 અપ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) બેઆબરૂ; ફજેતી [અસ્પષ્ટતા
 અપ્રતીતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રતીતિનો અભાવ; અવિશ્વાસ (ર)
 અપ્રણીત વિ. (સં.) સંસ્કારહીન (ર) પ્રણીત-રચેલું નહિ એવું
 અપ્રતિહત વિ. (સં.) અટકાયત વિનાનું (ર) અટકાવી કે
 હણી ન શકાય તેવું [અજાત (૩) છૂપું; છાનું
 અપ્રત્યક્ષ વિ. (સં.) પ્રત્યક્ષ ન હોય તેવું; પરોક્ષ (ર) અજાણ્યું;
 અપ્રત્યય વિ. પ્રત્યય વિનાનું; પ્રત્યયહીન (ર) પું. (સં.)
 અપ્રતીતિ; અવિશ્વાસ (૩) અજ્ઞાન
 અપ્રત્યાશિત વિ. (સં.) અણધાર્યું; અચાનક
 અપ્રમત્ત વિ. (સં.) પ્રમત્ત-પ્રમાદી કે ગાફેલ નહિ એવું;
 અપ્રમાદી (ર) જાગૃત [જાગૃતિ
 અપ્રમત્તતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રમાદનો અભાવ (ર) સાવધાની;
 અપ્રમાણિક વિ. (સં.) પ્રામાણિક નહિ એવું; અપ્રામાણિક
 અપ્રમાણિત વિ. (સં.) પ્રમાણિત ન કરેલું; પ્રમાણિત કે
 પ્રણિત નહિ એવું (ર) પ્રમાણપત્ર ન મળે તેવું
 અપ્રમાદ પું. (સં.) સાવધાની; જાગૃતિ
 અપ્રમિત વિ. (સં.) પ્રમિત નહિ એવું; અપરિમિત

અપ્રમેય વિ. પ્રમેય નહિ એવું; અમાપ (ર) સાબિત ન
 થઈ શકે તેવું [વિનાનું
 અપ્રયોજક વિ. (સં.) યોજના ન કરનારું (ર) પ્રયોજન
 અપ્રયોજિત વિ. (સં.) પુરસ્કૃત ન કરેલું (ર) વાપરવામાં
 નહિ આવેલું [છિતરતું
 અપ્રશસ્ત વિ. (સં.) નિંદ્ય; કીર્તિ વિનાનું (ર) હલકું;
 અપ્રશસ્ય, અપ્રશંસનીય વિ. (સં.) જેની પ્રશંસા ન કરી
 શકાય તેવું; નિંદ્ય
 અપ્રસન્ન વિ. (સં.) પ્રસન્ન નહિ તેવું; નારાજ
 અપ્રસિદ્ધ વિ. (સં.) પ્રસિદ્ધ નહિ તેવું; અપ્રકાશિત
 અપ્રસ્તુત વિ. (સં.) પ્રસ્તુત નહિ તેવું; બિનજરૂરી (ર)
 પ્રસંગને બંધબેસતું ન હોય તેવું; અપ્રાસંગિક
 અપ્રસ્તુતપ્રશંસા સ્ત્રી. (સં.) અપ્રસ્તુતના વર્ણનથી પ્રસ્તુત
 સુચવતો અલંકાર
 અપ્રાકૃતિક વિ. (સં.) અકુદરતી; અસ્વાભાવિક
 અપ્રાજ વિ. (સં.) ગ્રાહ્ય નહિ તેવું; મૂર્ખ; અજ્ઞાની
 અપ્રાપ્ત વિ. (સં.) નહિ મળેલું; ન આવેલું
 અપ્રાપ્તકાલ-(જ) વિ. ક્વખતનું; કમોસમી (ર) પ્રસંગને
 અનુચિત (૩) ઉંમરે ન પહોંચેલું; સગીર (૪) પું.
 કમોસમ; ક્વખત (પ) અપ્રસ્તુત પ્રસંગનું એક
 નિઃશ્વસ્થાન
 અપ્રામ-રજા સ્ત્રી. બિનજમા રજા
 અપ્રામવય સ્ત્રી. કાચી ઉંમરનું; સગીર
 અપ્રાપ્ય વિ. (સં.) ન મળી શકે - ન મેળવી શકાય તેવું
 (ર) પ્રાપ્ય નહિ એવું; નહિ મળેલું [વિનાનું
 અપ્રામાણિક વિ. (સં.) પ્રામાણિક નહિ એવું; નિષ્ઠા
 અપ્રાસંગિક વિ. (સં.) પ્રાસંગિક નહિ એવું (ર)
 ક્વખતનું; પ્રસંગને લગતું નથી તેવું; બિનજરૂરી
 અપ્રિય વિ. (સં.) પ્રિય નહિ એવું; અણગમતું;
 અળખામણું (ર) ન. અનિષ્ટ, બૂઝું કાર્ય [કરનારું
 અપ્રિય (૦કર, ૦કારક) વિ. (સં.) (-કારી) વિ. અપ્રિય
 અપ્રિયતા સ્ત્રી. (સં.) અપ્રિયપણું
 અપ્રિયવાદી વિ. (સં.) અપ્રિય-માઠું લાગે એવું બોલનારું
 અપ્રીતિ-(નિ) સ્ત્રી. (સં.) અપ્રીતિ પ્રીતિનો અભાવ (ર)
 અરુચિ; અણગમો (૩) વેર; દુશ્મનાવટ
 અપ્રૌઢ વિ. (સં.) ઉંમરે અને વિચારમાં પરિપક્વ ન થયેલું
 અપ્સરા સ્ત્રી. (સં.) સ્વર્ગની વારાંગના; પરી
 અકચાલ પું. (અ. કેઅલ બ.વ.) કરતુત; કરણી
 અકધાન વિ., પું. કાબુહી, પહાણ
 અકધાનિસ્તાન પું. અકધાનોનો દેશ (જૂનો ગાંધાર દેશ)
 અકગ્ગલ વિ. (અ.) ઉત્તમ
 અકર વિ. કરે નહિ તેવું; મક્કમ (ર) પાછું કરે નહિ તેવું
 અકરંતકર સ્ત્રી. (અ. ઈકાતોતકીત) આધુંપાછું કે
 અહીંનું તહીં થઈ જવું એ; ઊંચલપાથલ (ર) હોડાપામ

અફરાતફરી

૩૩

[અબ્રુધ(-બોધ)]

(૩) તફરથી (૪) અવ્યવસ્થા (૫) ઘોંઘાટ (૬) ભય; ત્રાસ (૭) ફેરબદલી (૮) ગભરાટ (૯) ગોટાળો; ઘાલમેલ

અફરાતફરી સ્ત્રી. ઊઘલપાથલ (૨) ઘાલમેલ
અફરામણ સ્ત્રી. અફરાવું તે; આફરો ચડવો તે
અફરાવું અ.કિ. વધુ ખાવાથી અકળાવું; આફરો ચડવો
અફરાંદું વિ. ઉકરાંદું; પાસાભેર રહેવું (૨) ઊંધું; અવળું
(૩) બાજુ ઉપરનું; સામેનું [તેવું (૨) નિષ્કળ
અફલ વિ. (સં.) (-ળ) વિ. ફળ વિનાનું; ફળ ન આવે-
આપે [(૨) વિ. સર્વોત્તમ; સર્વશ્રેષ્ઠ

અફલાતૂન પું. (અ.) ગ્રીસનો મહાન તત્ત્વજ્ઞાની-પ્લેટો
અફલાતૂની વિ. ગ્રીસના તત્ત્વજ્ઞાની પ્લેટોને લગતું (૨)
-સુંદર (૩) વિષયવાસના વિનાનું

અફલિત વિ. ફળેલું નહિ એવું (૨) નિષ્કળ
અફલા સ્ત્રી. (અ.) ઊડતી ખબર (૨) સાચીખોટી ભળતી
વાત; ગમ-ગપાટો

અફસર પું. (ઈ. ઓફિસર) અમલદાર (રાજ્યનો) વૃત્તાંત
અફસાના સ્ત્રી. (ફા.) કલાણી; વાર્તા (૨) મનઘડત વાત કે
અફસું ન. (ફા.) જાદુ [હાથ

અફસોસ પું. (ફા.) પસ્તાવો; દિલગીરી (૨) ઉદ્. અરેરે;
અફળ વિ. નિષ્ફળ; નકામું (૨) વાંઝિયું
અફળાઅફળી સ્ત્રી. સામસામી અથગમણ

અફળાટ પું. અફળાવું તે (૨) તેનો અવાજ
અફળામણ(-ણી) સ્ત્રી. અફળાવવાની ક્રિયા; અથગમણ
અફળાવવું સ.કિ. 'અફળાવું'નું પ્રેરક

અફળાવું અ.કિ. 'અફળાવું'નું કર્મણિ; અથડાવું (૨)
ટિયાવું; પછડાવું (૩) ભટકાવું
અફાટ વિ. ફાટવા વિનાનું; ચિરાયા-તૂટવા વિનાનું (૨)

કિ.વિ. ખૂબ વિશાળ; અસ્ખલિત
અફાળફૂટ સ્ત્રી. ધમપછાડા; અથગમણ (૨) માથાફૂટ
(૩) મુશ્કેલી; હાલાકી | પછાડવું; ટીચવું; અથડાવું

અફાળવું સ.કિ. (સં. આસ્ફાલવતિ, ગ્રા. અફાલઈ)
અફીણ ન. (અ. અફ્યુન) ખસખસના દોડવાંઓમાંથી
નીકળતો એક માદક ઝેરી ઘટ્ટ રસ-પદાર્થ [એટી

અફીણી(-ણિયું) વિ. અફીણના વ્યસનવાળું (૨) સુસ્ત;
અફીણિયો પું. અફીણનો વેપારી
અબકિ.વિ. અત્યારે; આઘીએ [મોંઢાનું પાણીનું વાસણ

અબખોરો પું. આખખોરો; લોટો (૨) પડવીવાળું પલોળા
અબધડી કિ.વિ. હમણાં જ; આ ક્ષણે જ; અત્યારે; આ
ઘડીએ [અબજનો આંકડો કે સંખ્યા

અબજ વિ. (સં. અબ્જ) અબ્જ સંખ્યા; સો કરોડ (૨) પું.
અબજ(-જો)પતિ પું. (સં.) સો કરોડ રૂપિયા કે સંપત્તિનો
માલિક

અબતર વિ. (અ.) અવ્યવસ્થિત (૨) ખરાબ; બગાડવું

અબદાગીર(-રી) સ્ત્રી. (અ. આફતાબ + ગીરી) (રાજા-
મહારાજા વગેરેનું) રાજછત્ર

અબદાલી પું. (અ.) ધર્મી પુરુષ (૨) ઈસ્લામમાં વિશ્વને
ટકાવી રાખનાર સિતોર ઓલિયા ગણાય છે તેમાંનો દરેક

અબદુલ્લા પું. (અ.) ખુદાનો બંદો
અબ(-બ)ધૂત પું. (સં. અવધૂત) વેરાગી; બાવો (૨) વિ.
મસ્ત (૩) નિહિત; તિરસ્કૃત (૪) ઉત્તમ

અબનાલ સ્ત્રી. (ફા.) તલવારની મૂક ઉપરનો અને અણી
આગળનો શણગાર

અબનૂસ ન. (અ. આબ્નૂસ) એક જાતનું સીસમ જેવું
મજબૂત ઝાડ; ટીંબરવો (૨) ઊંચી જાતનું કાળું લાકડું

અબનૂસપાન ન. (તેલુગુ) ટિંબરવાનું પાંદડું
અબરક(-ખ) ન. (સં. અબ્લક) ચોક્કસ જાતના પથ્થરની
પડતી ચળકદાર પતરી - એ પ્રકારની ધાતુ

અબરકિ(-ખિ)યું વિ. અબરખનું બનાવેલું [ભૂક્ટી
અબરૂ સ્ત્રી. (ફા. અબ્રૂ, સં. ભ્રૂ) આંખની ભમર; ભવું;
અબલ વિ. (સં.) (-ળ) વિ. બળહીન; નિર્બળ

અબલા વિ., સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) વિ., સ્ત્રી. અલ્પ
બળવાળી (૨) સ્ત્રી. નારી [કાબરચીતરું

અબલક(-કી, -ખ, -ખી) વિ. (અ. અબ્લક) ચિત્રવિચિત્ર;
અબસાત કિ.વિ. આ ધરીએ; અત્તરસાત

અબજાવિ. અબલ; નિર્બળ; બળહીન [ઓરિયો (૨) દોહડ
અબ(-ભ)ખખા સ્ત્રી. (-ખો) પું. (સં. અભિલાષા) ઈચ્છા;
અબજા વિ., સ્ત્રી. જુઓ 'અબલા'

અબંધારણીય વિ. (સં.) બંધારણીય નહિ એવું; બંધારણ
પ્રમાણે નહિ એવું; ગેરબંધારણીય

અબ્બાથ વિ. (સં.) જેનો બાપ કરવામાં ન આવ્યો હોય
એવું; એકસ્વરૂપે રહેલું; પ્રતિબંધ વિનાનું [બંધક

અબ્બાથક વિ. (સં.) બાપ (અટકાવ) ન કરનારું; અપ્રતિ-
અબાધિત વિ. (સં.) જેનો બાપ કરવામાં નથી આવ્યો એવું;
ન અટકાવેલું; હરકત વિનાનું; મુક્ત

અબાધિતમાલિકીલક પું. પ્રતિબંધરહિત માલિકીસત્તા
અબાધ્ય વિ. (સં.) બાધ્ય નહિ એવું; બાધિત ન કરી શકાય
એવું; મુક્ત

અબાબ પું. (અ. અબ્બાબ) કરકરિયાવર
અબાબીલ ન. (અ.) દેવદિલાઈ નામે ઓળખાતું ચકલીની
જાતનું એક કાળું પંખી

અબાવું ન. અંધર; અંધાધૂંધી; ગોટાળો

અબી, (ઠહાલ) કિ.વિ. (હિં.) હમણાં જ; તરત જ

અબીર(-લ) ન. (અ. અબીરૂ) એક સુગંધદાર યોગી ભૂકી

અબીર(-લ)ગુલાલ ન. અબીલ અને ગુલાલ

અબીહાલ કિ.વિ. હમણાં જ; તરત જ

અબ્રુધ(-બોધ) વિ. (સં.) અણસમજુ (૨) મૂર્ખ (૩)

દુનિયાદારીથી અજ્ઞાત; હલેલું

અબુદ્દા/

૩૪

/અભર્તુકા

અબુદ્દ વિ. (સં.) તત્ત્વને ન જાણનારું (જૈન) (૨) અબુધ
અબુજ વિ. બુજ-કદર વિનાનું (૨) અક્કલ વિનાનું; મૂર્ખ
અબૂજ વિ. (સં. અબુદ્દ) જેને સમજાવી ન શકાય એવું;

અજ્ઞાની; અબુધ (૨) કદર વિનાનું
અબુલોટબુલો પું. બાળકોની એક રમત
અબે ઉદ્ધ. (હિં.) ઓ; અલ્યા (તુંકારવાચક ઉદ્ધાર)
અબેતબે સ્ત્રી. (૨) 'અબેતબે'વાળી ભાષા-હિંદી (૨)

તુજ્જકાર
અબેન્કીય તિજોરી સ્ત્રી. બિનશરતી શરાફી તિજોરી
અબોબા પું. બ.વ. વરને ખવરાવવા માટેનાં ખાંડખાજાં
અબોબા પું. બ.વ. અભાવો; અરુચિ
અબોટ પું. રસોઈની અને જમવાની જગ્યાને છાજામાટીથી
લીપવી તે (૨) નાહ્યા વિના જ્યાં જવાય કે અડકાય
નહિ એવું કેકાણું-સ્થળ (૩) શુદ્ધિ અથવા અભગ્યા
વિનાની દશા

અબોટિયું ન. (અ + બોટિયું = જે અભગ્યાયેલું નથી. શુદ્ધ
છે તે) રસોઈ કરતી કે જમતી વખતે પહેરવાનું
રેશમનું, શણનું કે ઊનનું વસ્ત્ર

અબોધ વિ. (સં.) અજાસમજ; અબુધ (૨) મૂર્ખ (૩) પું.
બોધનો અભાવ; અજ્ઞાન [બેભાન

અબોલ વિ. બોલી ન શકાય તેવું (૨) મૂઝું; ચૂપ (૩)
અબોલા પું. બ.વ. રિસાઈને ન બોલવું તે

અબજ (વિ.) (સં.) સો કરોડ; અબજ સંખ્યા (૨) પું.
તેટલી સંખ્યા કે આંકડો; '૧,૦૦,૦૦,૦૦,૦૦૦'
(૩) ન. જલજ; કમળ

અબ્દ પું., ન. (સં.) મેઘ; વાદળું (૨) ન. વર્ષ (૩)
એક વનસ્પતિ-નાગરમોથ [પુસ્તક; 'ઈયરબુક'
અબ્દકોશ પું. વાર્ષિક આંકડાકીય માસિતી સાથે ગ્રન્ટ થતું
અબ્દસાર પું. (સં.) કપૂર

અબ્દુર્ગ પું. (સં. અપ્ + દુર્ગ) ચારે બાજુ પાણીની ખાઈ
કે પાણીથી રક્ષાયેલો કિલ્લો

અબ્ધિ પું. (સં.) દરિયો; સાગર; સમુદ્ર
અબ્ધિજ્ઞ સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મી

અબ્ધિસુતા સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મી
અબ્બા પું. (ફા.) પિતા; બાપા

અબ્બા સ્ત્રી. મા (૨) ઘરડી સ્ત્રી (૩) ચાકરડી
અબ્બા સ્ત્રી. (રવા.) રમતમાં થોડા વખત માટે કરવામાં

આવતો વિરામ; થૂઈ
અબ્બાજાન (ફા.) પિતાજી (પ્રેમવાચક)

અબ્બાસી વિ. (અ.) એ નામના વંશનો (ખલીફ) (૨)
જાંબુડિયા કે વાદળી રંગનું

અબ્બી (અ.) હમણાં જ.; અબઘરી
અબ્રહમણ વિ. (સં.) શાસ્ત્રમાં જે ખાવાનો નિષેધ હોય

તેવું; બ્રાહ્મણને ન છાજે એવું (૨) ન. પાપકૃત્ય

અભક્ષાભક્ષ પુ. (સં.) અભ્યક્ષ્યભક્ષ; માંસાહાર
અભક્ષ વિ. (સં.) ન ખાવા જેવું; શાસ્ત્રમાં જે ખાવાનો
નિષેધ હોય તેવું [ખાવું તે; માંસાહાર

અભક્ષ્યભક્ષ ન. શાસ્ત્રમાં જે ખાવાનો નિષેધ હોય તેવું
અભગ વિ. (સં.) અભાગી; કમનસીબ; ભાગ્યહીન
અભગાવું અ.કિ. વગર નાહેલાને અડકવાથી અશુભ થવું;
નાહવું પડે એવું થવું (૨) વટલાવું કે ભ્રષ્ટ થવું (૩)
(સ્ત્રીએ) દૂર બેસવું

અભગા વિ. નહિ ભણેલું; નિરક્ષર [અસભ્ય; અશિષ્ટ
અભદ્ર વિ. (સં.) અમંગળ; અશુભ (૨) ખરાબ; દુષ્ટ (૩)
અભદ્રતા સ્ત્રી. (સં.) અભદ્રપણું

અભય પું., ન. (સં.) ભયનો અભાવ (૨) ન. સંરક્ષણ,
આશ્રય (૩) વિ. નીર (૪) ભયથી મુક્ત; સુરક્ષિત;
સલામત

અભયતા સ્ત્રી. નિર્ભયતા; નીરતા
અભયકર વિ. (સં.) ભયરહિત કરનારું

અભયદંડ પું. (સં.) અભય આપનારો દંડો/આપવું તે
અભયદાન (સં.) સલામતી ભલવી તે; અભય કરી
અભયદીપ પું. (સં.) કોલસાની ખાણ માટે ખાસ

સલામત દીવો; અભયદીવો; 'સેફ્ટી લેમ્પ'
અભયપત્ર પું. (સં.) અભયદાન આપતો લેખ (૨)

સંરક્ષણની ખાતરી આપતો લેખ
અભયપદ ન. (સં.) ભયરહિત સ્થિતિ (૨) મોક્ષ

અભયમુદ્રા સ્ત્રી. (સં.) અભય સૂચવતો હાથનો અભિનય
(૨) અભયદાન આપતો અભિનય

અભયવચન ન. (સં.) સંરક્ષણનું વચન-ખાતરી
અભયંકર વિ. (સં.) ભયંકર નહિ એવું (૨) અહિંસક

(૩) નિર્ભય બનાવનારું
અભયા સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગાનું એક રૂપ (૨) મોટી હરડે

અભયારણ્ય ન. જ્યાં શિકાર કરવાની છૂટ ન હોય એવું
જંગલ; 'સેન્સ્યુરી'

અભર ન. (સં. અભ) આકાશ (૨) વાદળું
અભર-(અ)ખો પું. (સં. અભિલાષ) જુઓ 'અભગખા'

અભરાઈ સ્ત્રી. (સં. અભરાજિકા, અભરાઈઆ) છાજલી
અભરાભરણ વિ. (સં.) ગરીબનું ભરણપોષણ કરનારું

(૨) ન. ગરીબનું ભરણપોષણ
અભરામ પું. (અ. ઈબ્રાહીમ, અબ્રાહામ) યહૂદીઓનો

મૂળ પુરુષ (૨) મુસલમાનોમાં એક નામ
અભરામ કિ.વિ. (સં. અબ્રમ) ભ્રમ વિના; બેશક

અભરામ-કુલ-ન-દાવા રૂ.પ્ર. (સં. અબ્રમ + ન + દેયમ્)
ભ્રમવાળી હાલતમાં નહિ પણ અક્કલ-હોશિયારીમાં

કરેલું હોવાથી કાંઈ લેવાદેવા કે હક્ક ઇલાકો (દાવો)
ન હોવો તે [કુવારી કન્યા; કુમારિકા

અભર્તુકા સ્ત્રી. (સં.) પતિ વિનાની સ્ત્રી; વિધવા (૨)

અભવ/

૩૫

[અભિનંદન સ્વામી]

અભવ પું. (સં.) અસ્તિત્વનો અભાવ (૨) જન્મનો અભાવ (૩) મોહ (૪) નાશ
 અભવિતવ્ય વિ. કસં.) ન થવા જેવું
 અભગખા સ્ત્રી. (-ખો) પું. જુઓ 'અભગખા(-ખો)'
 અભંગ વિ. (સં.) આપું; અખંડ (૨) પું. એક મરાઠી છંદ (૩) કિ.વિ. વચ્ચે તૂટ્યા કે અટક્યા વિના અભાગણ(-ણી) વિ. સ્ત્રી. (સં. અભાગિની) હોણભાગી; કમનસીબ સ્ત્રી
 અભાગિયણ વિ., સ્ત્રી. જુઓ 'અભાગણ'
 અભાગિયું વિ. અભાગી; કમનસીબ; ભાગ્યહીન
 અભાગી વિ. કમનસીબ; અભાગિયું (૨) ભાગ્ય વિનાનું (૩) ભાગ વિનાનું (વારસામાં) (૪) નાલાયક
 અભાન ન. (સં.) ભાનનો અભાવ (૨) વિ. ભેભાન; અચેતન અભારતીય વિ. (સં.) ભારતીય નહિ એવું; વિદેશી
 અભાવ પું. (સં.) અસ્તિત્વ ન હોવું તે (૨) અણગમો; અરુચિ (૩) ખોટું; ખામી (૪) ગેરહાજરી
 અભાવા પું. બ.વ. દાંહદ (૨) અમુક પદાર્થ ખાવા પરથી ઊઠી જતી રુચિ
 અભાવાત્મક વિ. (સં.) અભાવ ભરેલું; અભાવરૂપ
 અભાવુક વિ. (સં.) ભાવ-શ્રદ્ધા-આસ્થા વિનાનું (૨) કવિતાની સમજ ન હોય તેવું
 અભાવો પું. અણગમો; અરુચિ
 અભિ ઉપ. (સં.) 'પાસે' 'તરફ' એવા ગતિવાચક અર્થનો ઉપસર્ગ; ઉદા. અભિમુખ (૨) સ્વતંત્ર શબ્દ જોડે 'શ્રેષ્ઠ' 'અધિક' એવા અર્થનો ઉપસર્ગ; ઉદા. અભિનવ
 અભિ(-ભી)ક વિ. નિર્ભય; નીડર
 અભિકર્તા પું. (સં.) આગ્રતિયો; 'એજન્ટ'
 અભિકેન્દ્રી વિ. (સં.) કેન્દ્રગામી; કેન્દ્રાભિસારી
 અભિકોણ પું. (સં.) પરસ્પર છેદતી બે રેખાઓએ બનાવેલ ગમે તે ખૂણાની બરાબર સામેનો ખૂણો; 'વર્ટિકલ-ઓપોઝિટ એન્ગલ'
 અભિક્રમ પું. (સં.) આરંભ (૨) ચક્રાર્થ; હુમલો (૩) વિદ્યાર્થી સ્વાધ્યાય દ્વારા શીખે તે માટે વિષયવસ્તુની ગોઠવણી
 અભિક્રમણ ન. (સં.) ચક્રાર્થ; હુમલો [કે આક્રમણ કરાયેલું
 અભિક્રમિત વિ. (સં.) આરંભિત; આરંભેલું (૨) ચક્રાર્થ
 અભિકંદન ન. (સં.) બૂમબરાડા [બારેલું
 અભિકાંત વિ. (સં.) પ્રવૃત્ત થયેલું (૨) પરાભવ પામેલું;
 અભિકોશ પું. (સં.) વિલાપ (૨) ઠપકો (૩) શઙ્ક; બૂમ; (૪) પસ્તાવો (૫) નિંદા; બદગોઈ
 અભિગમ પું. (સં.) વિષયની વ્યક્તિનિષ્ઠ સમજ; વલણ; 'એપ્રોચ' (૨) નજીક જઈ કે આવી પહોંચવું તે (૩) ઉપદેશ સાંભળવાથી થતું જ્ઞાન (૪) સંભોગ
 અભિગમન ન. (સં.) તરફ-સામે જવું તે (૨) વિષયભોગ

અભિગામી વિ. (સં.) -ની પાસે જનારું (૨) ભોગવનારું; સંભોગ કરનારું
 અભિગ્રસ્ત વિ. (સં.) ચારેબાજુથી ઘેરાયેલું, સપડાયેલું
 અભિઘાત પું. (સં.) આઘાત (૨) હુમલો; માર (૩) વિનાશ
 અભિચાર પું. (સં.) મેલાં કામો માટે મંત્રપ્રયોગ કરવો તે; અભિચરણ
 અભિચારક પું. (સં.) જરણ-મારણ કરનારો
 અભિજન પું. (સં.) સંબંધી જન (૨) વતન (૩) વંશ; કુળ (૪) કુળવાન માણસ
 અભિજ્ઞાત વિ. (સં.) ઉચ્ચ કુળમાં જન્મેલું; ખાનદાન (૨) માન આપવા યોગ્ય (૩) શ્રેષ્ઠ (૪) મુંદર; મનોહર (૫) શિષ્ટ; સંસ્કારી [મુદ્ધર્ત
 અભિજિત પું. (સં.) એક નક્ષત્ર (૨) દિવસનું આઠમું
 અભિજા વિ. (સં.) માસિતગાર (૨) સાડું જણનાર; પ્રવીણ (૩) અનુભવી; કાબેલ (૪) તદ્દિદ; તજજ્ઞ
 અભિજ્ઞતા સ્ત્રી. (સં.) જાણકારી; માસિતી (૨) હોશિયારી; પ્રવીણતા
 અભિજ્ઞ સ્ત્રી. (સં.) માસિતી (૨) ઓળખ (૩) વાદ-દાસ્ત; સ્મૃતિ (૪) જાણકારી; 'અવેરનેસ'
 અભિજ્ઞાત વિ. (સં.) સારી રીતે જાણેલું
 અભિજ્ઞાન ન. (સં.) ચોક્કસ પ્રકારની ઓળખ (૨) સ્મરણ; સ્મૃતિ (૩) સ્મૃતિચિહ્ન; એંધાણ (૪) મહોર; 'સીલ'
 અભિતપ્ત વિ. (સં.) અતિ તપેલું (દુઃખથી)
 અભિતાપ પું. (સં.) સંતાપ (૨) દુઃખ; પીડા
 અભિધા સ્ત્રી. (સં.) શબ્દનો સર્વસામાન્ય ચાલુ અર્થ; વાચ્યાર્થ (૨) વાચ્યાર્થની બોધક શબ્દશક્તિ [(વ્યા.)
 અભિધાન ન. (સં.) નામ; ઉપનામ (૨) કર્તા માટેનું વિધાન
 અભિધાન (૦કોશ, ૦માલા-ળા) સ્ત્રી. (સં.) શબ્દકોશ
 અભિધામૂલક વિ. (સં.) શબ્દના સ્વાભાવિક અર્થ પર રચાયેલું (કાવ્ય) [અભિધા
 અભિધાવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) વાચ્યાર્થ જણાવવાની શબ્દશક્તિ;
 અભિધેય વિ. (સં.) શબ્દથી કહી શકાય તેવું (૨) નામ લેવાથી સમજાય તેવું (૩) ન. મૂળ અર્થ; વાચ્યાર્થ (૪) વિષય (બોલવાનો)
 અભિનય પું. (૦ન) ન. (સં.) મનોભાવદર્શક નાટકીય હલનચલન અથવા મુદા (૨) વેશ ભજવવો તે
 અભિનયકલા સ્ત્રી. (સં.) અભિનયની વિશિષ્ટ પ્રકારની જાણકારી; 'એક્ટિંગ'
 અભિનયકાર પું. અભિનેતા; અદાકાર
 અભિનવ (સં.) (-વું) વિ. તદન નવું (૨) શિખાઉ; કાવું
 અભિનંદન ન. (સં.) પત્યવાદ; મુજારકબાદી; શાયાશી (૨) સ્તુતિ (૩) અનુમતિ [તીર્થકરોમાંનો ચોથા
 અભિનંદન સ્વામી પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ

અભિનંદનીય

૩૬

[અભિશાપ

અભિનંદનીય વિ. (સં.) અભિનંદન આપવા લાયક; જેને
અભિનંદન આપવા જેવું છે તેવું
અભિનંદવું સ.કિ. (સં.) અભિ + નન્દ- અભિનંદન કરવું
- આપવું; મુખારકબાદી આપવી કે વચ્ચવાદ આપવા
(૨) અ.કિ. આનંદવું; રાજી થવું
અભિનિવેષિત વિ. (સં.) ની પાછળ મચી પડેલું; કામ
સાધવા પાછળ લાગી પડેલું (૨) આગ્રહી; ખંતીલું
અભિનિવેશ પું. (સં.) તનમયતા; એકાગ્રતા (૨) દૃઢ
નિશ્ચય (૩) આસક્તિ (૪) હઠ; આગ્રહ
અભિનિષ્ક્રમણ ન. (સં.) બહાર નીકળી પડવું એ (૨)
સર્વસંન્યાસ સાથે બહિર્નિર્ગમન
અભિનીત વિ. (સં.) ભજવાયેલું [‘એક્ટર’
અભિનેતા પું. (સં.) અભિનય કરનાર; નટ; અદાકાર;
અભિનેત્રી સ્ત્રી. (સં.) અભિનય કરનારી સ્ત્રી; ‘એક્ટ્રેસ’
અભિનેય વિ. (સં.) ભજવવા યોગ્ય; ભજવી શકાય એવું
અભિનેયતા સ્ત્રી. (સં.) અભિનય કરી શકાય તેવી ભમતા
(૨) નાટકની તખ્તાલાયકી
અભિન્ન વિ. (સં.) જુદું નહિ તેવું; એકસરખું (૨) અખંડ
(૩) પું. પૂર્ણાંક (ચ.)
અભિપ્રાય પું. (સં.) મત (૨) હેતુ (૩) ઇરાદો (૪)
ઈચ્છા (૫) અભિગમ; ‘એપ્રોચ’ [(૩) સ્વીકારાયેલું
અભિપ્રેત વિ. (સં.) મનમાં ધારેલું; ઇષ્ટ (૨) ગમતું; પ્રિય
અભિપ્રોક્ષણ ન. (સં.) મંત્ર ભણીને પાણી છાંટવું તે
અભિપ્લવ પું. (સં.) નદીનું પૂર; જલપ્લાવન
અભિભવ પું. (સં.) પરાજય; પરાભવ (૨) અનાદર (૩)
તિરસ્કાર; ધિક્કાર [કરનારું (૩) તિરસ્કાર કરનારું
અભિભાવક વિ. (સં.) પરાભવ કરનારું (૨) અનાદર
અભિભાષણ ન. (સં.) પ્રાસંગિક ભાષણ
અભિભૂત વિ. (સં.) પરાભવ પામેલું; હારેલું (૨) વશમાં
આવેલું (૩) અપમાનિત; તિરસ્કાર પામેલું (૪)
ગભરાયેલું (૫) અંજાયેલું [ઈચ્છેલું; ઇષ્ટ
અભિમત વિ. (સં.) સંમત; માન્ય કરેલું; સ્વીકારેલું (૨)
અભિમંત્ર પું. (૦છ) ન. મસલત; મંત્રણા (૨) મંત્ર ભણી
પાણી છાંટવાની ક્રિયા
અભિમાન ન. (સં.) ગર્વ; મદ; અહંકાર [અહંકારી
અભિમાની વિ. (સં.) અભિમાનિનું અભિમાનવાળું;
અભિમુખ વિ. (સં.) ના તરફ મુખવાળું; સંમુખ (૨)
અનુકૂળ વૃત્તિવાળું [‘વર્ટિકલ ઓપોઝિટ એન્ગલ’
અભિમુખકોણ પું. (સં.) સામેનો ખૂણો; અભિકોણ;
અભિમાન ન. સામે જવું એ (૨) સામે પક્ષી જવું એ;
આકમણ; હુમલો (૨) સામના સાથેની સિલસાલ;
યજ્ઞવળ (૩) ઘણાંને સાથમાં લઈ કરાતું આંદોલન;
ઝુંબેશ
અભિયાંત્રિકી સ્ત્રી. ઇજનેરી વિદ્યા

અભિયુક્ત વિ. (સં.) રોકાયેલું (૨) નિમાયેલું (૩) શત્રુથી
ઘેરાયેલું (૪) પું. આરોપી; પ્રતિવાદી (૫) ઘણાંને
સાથમાં લઈ કરાતું આંદોલન
અભિયોગ પું. (સં.) આરોપ; ફરિયાદ (૨) નિકટનો
સંબંધ (૩) ખંત; ઉમંગ (૪) હુમલો; હલ્લા
અભિયોગપત્ર પું. (સં.) આરોપનામું [ફરિયાદી
અભિયોગી વિ. (સં.) અભિયોગિનું હુમલો કરનારું (૨)
અભિરક્ત વિ. (સં.) આસક્ત; પ્રીતિવાળું (૨) મગ્ન
અભિરક્તિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રીતિ (૨) આસક્તિ
અભિરક્ષક વિ. (સં.) ચારે બાજુથી રક્ષણ કરનારું [મગ્ન
અભિરતિ સ્ત્રી. (સં.) અતિ આસક્તિ
અભિરામ વિ. (સં.) મનમોહક; મનોહર (૨)
આનંદમય; આનંદદાયક
અભિરુચિ સ્ત્રી. (સં.) મનગમતાપણું (૨) ઘણી રુચિ;
શોખ; ક્રોડ (૩) પ્રીતિ [(૨) માનીતું
અભિરૂપ વિ. (સં.) ને મળતું આવતું; અનુરૂપ; યોગ્ય
અભિરૂપિત વિ. (સં.) ઈચ્છેલું; વાંછિત
અભિલાષ પું. (સં.) અભિલાષ (૩) ઉત્કટ ઈચ્છા (૨)
મનઃકામના (૩) અભિલાષા
અભિલાષ પું. (ઘા) સ્ત્રી. (સં.) પ્રબળ ઈચ્છા; આકાંક્ષા
અભિલાષી વિ. (સં.) અભિલાષિનું અભિલાષાવાળું; ઈચ્છુક
અભિલિખિત વિ. (સં.) કોતરેલું લેખ તેવું (૨) લખેલું
લેખ તેવું
અભિલેખ પું. (સં.) પથ્થર કે પાત્રમાં ઉત્કર્ષ-કોતરેલો લેખ
અભિલેખવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ઉત્કર્ષ લેખો વાંચવાની વિદ્યા;
‘એપિગ્રાફી’
અભિલેખાગાર ન. પુરાલેખ સંગ્રહાલય
અભિવંદન ન. (ના) સ્ત્રી. (સં.) નમસ્કાર (૨) આસક્ત
અભિવંદનીય વિ. (સં.) નમસ્કાર કરાવા યોગ્ય
અભિવંદિત વિ. (સં.) અભિવંદન કરાયેલું
અભિવાદ પું. (સં.) નમસ્કાર (૨) આરોપ (૩)
વાદવિવાદ (૪) સ્તુતિ [સ્તુતિ; સંમાન
અભિવાદન ન. (સં.) નમસ્કાર (૨) અભિનંદન (૩)
અભિવ્રતિ સ્ત્રી. (સં.) મનોવલણ; ‘એપિટ્યૂડ’
અભિવૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વધારો (૨) ઉન્નતિ, ચડતી
અભિવ્યક્ત વિ. (સં.) સ્પષ્ટ કે સ્ફુટ કરેલું
અભિવ્યક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વ્યક્ત-પ્રગટ થવું તે; કરવામાં
આવેલી સ્પષ્ટતા કે રજૂઆત (૨) પ્રસિદ્ધિ; જાહેરાત
અભિવ્યંજક વિ. (સં.) વ્યક્ત કરનારું; સ્પષ્ટતા કરનારું;
પ્રગટ કરનારું
અભિવ્યંજન ન. (ના) સ્ત્રી. (સં.) વ્યક્તતા; અભિવ્યક્તિ
અભિશપ્ત વિ. (સં.) શાપિત થયેલું; શાપ પામેલું
અભિશાપ પું. (સં.) સામો અપાયેલો શાપ (૨) શાપ;
બ્રહ્મશા (૩) તલોમતનામું (૪) ખોટું આજ્ઞા. આરોપ

અભિષેકતા]

૩૭

[અમથું

અભિષેકન વિ. (સં.) અભિષેક કરાયેલું (૨) તપ્તનશીન થયેલું; રાજગાદીએ બેસેલું
 અભિષેક પું. (સં.) જલસિંચન કે તેનો વિધિ (મૂર્તિ અથવા નવા રાજા ઉપર) મંત્રપાઠ સાથે પવિત્ર જળનું કરાવવામાં આવતું સ્નાન
 અભિસરણ ન. (સં.) પાસે જવું તે (૨) પાછળ જવું તે (૩) શરીરમાં લોહી ફરવાની ક્રિયા [(૩) મોકો; તાકડો
 અભિસંધિ સ્ત્રી. (સં.) ભેતું; ઈરાદો (૨) કોલ; કરાર; શરત
 અભિસાર પું. (સં.) સંકેત અનુસાર પ્રેમીઓનું મિલન (૨) પ્રેમીને એકાંતમાં મળવા જવું તે
 અભિસારિકા(-ણી) સ્ત્રી. (સં.) સંકેતને અનુસરીને રાત્રિએ પોતાના પ્રેમીને એકાંતમાં મળવા જનારી સ્ત્રી
 અભિસિંચન ન. (સં.) અભિષેક કરવો તે (૨) પાણી છાંટવું તે
 અભિહત વિ. (સં.) આઘાત પામેલું (૨) ગુણેલું (ગ.)
 અભિહતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રહાર; માર (૨) ગુલાકાર (ગ.)
 અભિહિત વિ. (સં.) કહેવાયેલું; ઉદિષ્ટ
 અભી, (૦ક) વિ. (સં.) ભય વિનાનું; નિર્ભય
 અભીત વિ. (સં.) (-તું) વિ. ન ડરેલું; ભય ન પામેલ
 અભીપ્સા સ્ત્રી. (સં.) તીવ્ર ઈચ્છા; અભિલાષા
 અભીપ્સિત વિ. (સં.) ઈચ્છેલું; વાંછિત
 અભીર પું. (સં.) ગોવાળિયો; આહીર
 અભીષ્ટ વિ. (સં.) ઈચ્છેલું; વાંચ્છિત (૨) મનગમતું
 અભ્યુક્ત વિ. (સં.) નહિ ભોગવેલું (૨) નહિ ખાયેલું
 અભૂત વિ. (સં.) નહિ થયેલું; પૂર્વે ન થયેલું [અદ્ભુત
 અભૂતપૂર્વ વિ. (સં.) પૂર્વે કદી નહિ થયેલું; અપૂર્વ (૨)
 અભૂલ કિ.વિ. ભૂલ વિના; અચૂક (૨) વિ. બેભાન
 અભેદ વિ. (સં.) ભેદરહિત; અભિન્ન; એકરૂપ (૨) પું.
 એકરૂપતા (૩) સરખાપણું
 અભેદમાર્ગ પું. (સં.) અદ્વૈત-સિદ્ધાંતમાં માનનારો પંથ
 અભેદવાદ પું. (સં.) જીવાત્મા અને પરમાત્મા ભિન્ન નથી એવો વાદ; અદ્વૈતવાદ
 અભેદ વિ. (સં.) ભેદી ન શકાય એવું
 અભેદતા સ્ત્રી. (સં.) અભેદપણું
 અભોક(-ખ) પું. અન્નગમો (૨) ખામી; ઊણપ
 અભોક(-ખ) પું. (સં.) આભોગ) આભોગ; ક્યુવપદના ત્રણ ભાગોમાંનો છેલ્લો (સંગીત) (૨) કવિના નામવાળી છેલ્લી ટૂંક
 અભોકતા વિ. (સં.) નહિ ભોગવનારું
 અભોગ્ય વિ. (સં.) ઉપયોગમાં ન લેવા જેવું
 અભોજ્ય વિ. (સં.) ભોજ્ય નહિ એવું; અખાદ્ય
 અભ્યર્થના સ્ત્રી. (સં.) પ્રાર્થના; વિનંતી; અરજ [ખાટેનું
 અભ્યસનીપ વિ. (સં.) અભ્યાસ કરવા જેવું; અભ્યાસ
 અભ્યસ્ત વિ. (સં.) વારંવાર કરી જાયેલું (૨)

મહાવરાવાળું; ટેવાયેલું (૩) અભ્યાસથી જાણેલું કે અભ્યાસ કરાયેલું [આવતું સ્નાન
 અભ્યંગ પું. (સં.) શરીરે તેલ વગેરે ચોળીને કરવામાં
 અભ્યંતર વિ. (સં.) અંદરનું (૨) ન. અંદરનો ભાગ (૩) અંતર; મન (૪) કિ.વિ. અંદર; મનમાં
 અભ્યાગત વિ. (સં.) પાસે આવેલું (૨) પું. અતિથિ; પરોક્ષો (૩) ભિષ્મ (૪) યાચક; માગણ
 અભ્યાસ પું. (સં.) કોઈપણ જાતની ક્રિયાનું પુનરાવર્તન (૨) ભણવું તે; તાલીમ (૩) ટેવ; આદત (૪) મહાવરો; વિષય-પરામર્શવાળું અધ્યયન; 'સ્ટડી'
 અભ્યાસક વિ. (સં.) અભ્યાસ કરનારું; વિદ્યોપાર્જક
 અભ્યાસક્રમ પું. (સં.) ભણવાની નિયત રૂપરેખા કે યોજના ['સ્ટડીફ્રમ'
 અભ્યાસખંડ પું. (સં.) અભ્યાસ માટેનો ઓરડો; અભ્યાસગૃહ ન. (સં.) અભ્યાસ માટેનું સ્થાન; શાળા
 અભ્યાસજ્ય ન. અભ્યાસ કરનારાઓનું વર્તુલ કે મંડળ; 'સ્ટડીગ્રૂપ' [કે વર્તન દર્શાવતું પત્રક
 અભ્યાસપત્રક ન. (સં.) વિદ્યાર્થીના અભ્યાસનું પરિણામ
 અભ્યાસપૂરક વિ. (સં.) અભ્યાસમાં પૂરક [કરેલું
 અભ્યાસપૂર્ણ વિ. સારી રીતે અભ્યાસ કર્યા બાદ તૈયાર
 અભ્યાસભાષ્ય વિ. (સં.) અભ્યાસ બહારનું
 અભ્યાસવર્તુળ ન. અભ્યાસીઓની મંડળી; 'સ્ટડી સર્કલ'
 અભ્યાસસમિતિ સ્ત્રી. (સં.) અભ્યાસ વગેરે વિચારવા માટેની સમિતિ; 'બોર્ડ ઓફ સ્ટડીઝ'
 અભ્યાસુ વિ. (સં.) મહાવરાવાળું (૨) અભ્યાસ કરનારું; અભ્યાસક (૩) પું. વિદ્યાર્થી (૪) પંડિત
 અભ્યાસેતર વિ. (સં.) અભ્યાસક્રમની બહારનું; શિક્ષણેતર
 અભ્યાહત વિ. (સં.) આહત; જખમી
 અભ્યુત્થાન ન. (સં.) માનાર્થે ઊભા થવું તે (૨) ચડતી; ઉત્કર્ષ (૩) ઊપસી આવવું તે; બહાર નીકળી આવવું તે; ઉદ્ભવ
 અભ્યુદય પું. (સં.) ચડતી; ઉન્નતિ (૨) કલ્યાણ; શ્રેય
 અભ્ર ન. (સં.) વાદળું (૨) આકાશ
 અભ્રક ન. (સં.) વાદળાના રંગનો આભાસ આપતી ચળકતા) પથ્થરની એક જાત અને એની પતરી; અજરખ
 અભ્રછાપું વિ. વાદળોથી છવાયેલું
 અભ્રભેદી વિ. અભ્રને-આકાશને ભેદે તેવું; ગગનભેદી
 અભ્રાંત વિ. (સં.) જેનેભ્રમ નથી તેવું (૨) સ્વસ્થ; સ્થિરચિત્ત
 અમ સર્વ. (સં.) અસ્મદ્, પ્રા. અમ્હ) અમે (૨) અમારું
 અમજદ વિ. (અ.) અત્યંત પવિત્ર
 અમત વિ. (સં.) નહિ વિચારાયેલું; નહિ સ્વીકારાયેલું
 અમત વિ. (સં.) નિરાભિમાની (૨) મત નહીં તેવું
 અમથું વિ. (સં.) અમસ્તક, પ્રા. અમત્યઅ) સંબંધ વિનાનું;

અમન/

૩૮

[અમાવ(-વા)સ્યા

કોગટ; વ્યર્થ (૨) વિના કારણ (૩) મક્તનું; વિના મહેનત કે મૂલ્યનું [મનનો અભાવ
અમન ન. (અ. અન્ન) શાંતિ (૨) સુખચેન; આરામ (૩) અમનચમન ન. મોજમજા; લહેર; ચેનબાજી; સુખશાંતિ
અમનસભા સ્ત્રી. શાંતિ સ્થાપનારી સભા
અમનસ્ક વિ. (સં.) મન (ઇન્દ્રિય) વિનાનું; વિચારરહિત
(૨) વ્યાન વિનાનું (૩) ઉદાસીન (૪) ગાફેલ
અમર વિ. (સં.) મરે નહિ એવું (૨) પું. દેવ
અમરત ન. (સં. અમૃત) અમી; પીયૂષ
અમરપટો પું. અમરપક્ષાનું વરદાન-લેખ
અમરપતિ પું. (સં.) દેવરાજ; ઇન્દ્ર
અમરફલ(-ળ) ન. જેના ખાવાથી કદી મરણ ન આવે
તેવું એક કાલ્પનિક ફળ
અમરભૂમિ સ્ત્રી. (સં.) દેવલોક; સ્વર્ગભૂમિ
અમરલતા સ્ત્રી. (સં.) મૂળ વિના વૃક્ષ પર ઊગતી-વધતી
એક વેલ; અમરવેલ (૨) આકાશવેલ
અમરલોક પું. (સં.) દેવલોક; સ્વર્ગ
અમરવાણી સ્ત્રી. દેવવાણી; આકાશવાણી
અમરવલ્લી(-લ્લરી) સ્ત્રી. જુઓ 'અમરલતા'
અમરવેલ સ્ત્રી. જુઓ 'અમરલતા'
અમરાઈ સ્ત્રી. (સં. આશ્વરાજિકા, પ્રા. અંબરાઈઅ)
આંબાઓનું વ્યવસ્થિત વન; આંબાવાડિયું
અમરાચાર્ય પું. (સં.) દેવોના આચાર્ય; બ્રહ્મસ્પતિ
અમરાધુર ન. (-રી) સ્ત્રી. અમરાવતી સ્ત્રી. ઇન્દ્રની રાજ્યાની
અમરાલય પું. (સં.) દેવોનું ધામ; સ્વર્ગ
અમરાંગના સ્ત્રી. (સં.) દેવાંગના; અપ્સરા (૨) દેવી
અમરીચમરી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓને માથા ઉપર પહેરવાનું એક
પરેણું જેમાં અંબર અને ઉપર મોતી હોય છે એવું
અમર્ત્ય વિ. (સં.) મરણધર્મ-રહિત; અમર (૨) મૃત્યુલોકનું
નહિ તેવું; દિવ્ય
અમર્મ પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરમાંના
તેરમા [(૩) નિર્દકુશ (૪) અસભ્ય
અમર્યાદ વિ. (સં.) મર્યાદા વિનાનું; બેહદ (૨) નિર્લજ્જ
અમર્યાદિત વિ. (સં.) મર્યાદા વિનાનું; બેહદ (૨) અનંત
વિસ્તાર સુધી પહોંચી શકે તેવું; અપાર [અદેખાઈ
અમર્ય પું. (સં.) ગુસ્સો; ક્રોધ (૨) અસહિષ્ણુતા (૩)
અમલ (સં.) (-ળ) વિ. નર્મળ; શુદ્ધ
અમલ પું. (અ.) સત્તા; અધિકાર; સ્ફૂર્ત (૨) કારકિર્દી;
વલીવટ (૩) કેકની અસર; નશો; કેક (૪) અડીખ-
કેકની વસ્તુ (૫) સમયનો ઘુમાર
અમલદાર પું. (અ. અમ્લ + ફા.) અમલ ધરાવનાર
અધિકારી; સત્તાધિકારી; 'ઓફિસર'
અમલદારશાહી સ્ત્રી. સરકારી અમલદારોની સત્તા ચાલતી
હોય તેવું રાજ્યતંત્ર; નોકરશાહી: 'બ્યુરોક્રસી'

અમલદારી સ્ત્રી. અમલદારપણું (૨) અમલદારનું કામ કે
સત્તા (૩) સત્તા: શાસન
અમલદોર પું. સત્તાનો મદ; સત્તાનું અભિમાન
અમલપાણી ન.ખ.વ. અડીખનો કસુંબો અથવા એવો કોઈ
કેફી પદાર્થ પીવો તે
અમલિત વિ. (સં.) નિર્મળ; ચોખ્ખું (૨) પવિત્ર; શુદ્ધ
અમલી વિ. અમલમાં મુકાયેલું; મૂકવાનું (૨) સક્રિય (૩)
વ્યસની (૪) સુસ્ત; એદી
અમલો પું. (અ. અમલહ) અમલદારને બેસવાની જગ્યા;
કચેરી; કાર્યાલય (૨) ઈમલો (૩) ઈમારતી બાંધકામ;
મેઘબંધી બાંધકામ
અમસ્તું(-સ્તકું) વિ. ('એમ જ તો' ઝડપથી ઉચ્ચારતાં
'અમસ્તું') અમથું; કોગટ; વ્યર્થ (૨) કિ.વિ. કારણ
વિના; મેળેમેળે
અમળ વિ. જુઓ 'અમલ'
અમળાટ પું. આમળો; વળ (૨) પેટમાં ગૂંચળાં વળવાં
તે; આંકડી (૩) કરમોગ્રવું તે (૪) મિજાજ (૫)
વક્તા; વેર [(૩) દુમાણું (૪) અતટ રહેવું
અમળાણું અ.કિ. 'આમળણું'નું કર્મણિ (૨) પેટમાં દુખવું
અમંગલ વિ. (સં.) (-ળ) વિ. અશુભ; માફું; ખરાબ (૨)
ન. દુર્ભાગ્ય [કુમાતા
અમાતા સ્ત્રી. (સં.) માતાનો અભાવ (૨) ખરાબ માતા;
અમાત્ય પું. (સં.) પ્રધાન; મંત્રી; દીવાન
અમાન ન. (સં.) માનનો અભાવ; નિર્માનીપણું
અમાન ન. (અ.) અભય; રક્ષણ (૨) શરણ (૩) શાન્તિ
અમાનત સ્ત્રી. (અ.) અનામત; સંભાળ માટે સોંપેલી
વસ્તુ; થાપણ
અમાનતદારી સ્ત્રી. (ફા.) ટ્રસ્ટીપણું; વાલીપણું (૨)
પ્રામાણિકતા (૩) થાપણ સાચવવી તે [દેવતા
અમાનવ વિ. (સં.) અમાનુષ (૨) માનવ નહિ તે; દેવ;
અમાનવીય વિ. માનવીય નહિ તેવું [માનિતા; નમ્રતા
અમાનિતા સ્ત્રી. (ઠવ) ન. (સં.) નિર્માનિતા; નિરભિ-
અમાનુષ(-ષિક, -ષી) વિ. (સં.) દેવી (૨) મનુષ્યને
શોભે નહિ એવું (૩) દુર; રાક્ષસી
અમાન્ય વિ. (સં.) માન્ય નહિ એવું; નામજૂર
અમાપ વિ. (સં.) પાર વિનાનું; બેહદ
અમાયિક વિ. (સં.) માયાનો સ્પર્શ નથી થયો તેવું
અમારિયોષણ સ્ત્રી. (સં.) સિંહાના નિષેધની 'સિંહા
કરશો મા' એવી જાહેરાત
અમાણું સર્વ. વિ. (સં. અસ્મ + કર, પ્રા. અમ્પારઅ)
'હું'નું છઠી (સંબંધ) વિભક્તિનું બહુવચન
અમાવ(-વા)સ્યા (સં. અમાવાસ્યા, પ્રા. અમાવસ્યા-
અમાવાસા) સ્ત્રી. અંધારિયા પખવાડિયાનો છંલ્લો
દિવસ

અમાસ/

૩૯

/અમ્લ

અમાસ સ્ત્રી. જુઓ 'અમાવસ્થા'
 અમિત વિ. (સં.) અમાપ (૨) નહિ માપેલું [ઉગ્રાંત્ર]
 અમિતવ્યથી વિ. (સં.) મર્યાદા બહારનું પર્ય કરનારું;
 અમિત્ર પું. (સં.) મિત્ર નહિ તે; શત્રુ
 અમિત્રતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. શત્રુતા; દુશ્મનાવટ
 અમિશ્ર-(શ્રિત) વિ. (સં.) મિશ્ર નહિ એવું; નિર્મળ
 અમિયાહાર પું. (સં.) માંસાહાર
 અમી ન. (સં. અમૃત, પ્રા. અમિય) અમૃત (૨) મીઠાશ
 (૩) કૃપા (૪) શુક (૫) રસકસ; પાણી
 અમીટ વિ. આંખનો પલકારો માર્યા વિનાનું; અનિમેષ
 અમીદષ્ટિ સ્ત્રી. મીઠી નજર; મહેરબાની
 અમીન વિ. (અ.) વિશ્વસનીય; વિશ્વાસુ (૨) સત્યનિષ્ઠ
 (૩) પું. જમીનમાપણી કરનાર વિશ્વાસુ અધિકારી
 (૪) વાલી; 'ટ્રસ્ટી' (૫) ગામનો મોટો અધિકારી
 (૬) લવાદ (૭) એક અટક [મહેરબાની
 અમીનજર (અમી + અ.નજર) સ્ત્રી. મીઠી દષ્ટિ;
 અમીનિધિ પું. સ્ત્રી. અમૃતનો ભંડાર; ચંદ્ર
 અમીબા ન. પ્રાથમિક ક્ષાનો એકકોષી જીવ
 અમીર પું. (અ.) સરદાર; ઉમરાવ (૨) શાસક; રાજકર્તા
 (૩) ખાનદાન કુટુંબનો પંસાદાર માણસ
 અમીર-ઉમરાવ પું. (અ. અમીરનું બ.વ.) અમીર
 અમીરજાદી સ્ત્રી. અમીરની દીકરી
 અમીરજાદો પું. અમીરનો દીકરો
 અમીરશાસન ન. અમીર-ઉમરાવોના હાથમાં સત્તા હોય
 તેવો રાજ્યવલીવટ; 'એરિસ્ટોક્રસી'
 અમીરશાહી સ્ત્રી. અમીરનું શાસન; 'એરિસ્ટોક્રસી' (૨)
 અમીરપણાનો દોર; અમીરીનું અભિમાન [મીઠપ
 અમીરસ પું. અમૃત જેવો મીઠો રસ (૨) સ્નેહ; પ્રેમ;
 અમીરાઈ સ્ત્રી. (અ. અમીર + ગુ. 'આઈ') અમીરપણું
 અમીરાત સ્ત્રી. (અ.) અમીરપણું (૨) અમીરનો હોદ્દો
 (૩) અમીરપણા માટેનું સાલિયાણું (૪) ખાનદાની;
 કુલીનતા (૫) ઉદારતા; મોટું મન
 અમીરી વિ. અમીરના જેવું (૨) ભભકદાર; દમામભયું
 અમીરી સ્ત્રી. અમીરપણું; અમીરની પદવી (૩)
 ખાનદાની; કુલીનતા (૪) વૈભવ (૫) ધાન્યવતા
 (૬) મહત્તા (૭) કેરીની એક જાત
 અમુક વિ. (સં.) વિશેષ અર્થમાં મુકર કરેલું (૨) ચોક્કસ
 (૩) કલાણું; અનિશ્ચિત (૩) સર્વ. અમુક (જણ)
 અમુકતમુક વિ. કલાણુંડીકણું; જે-તે
 અમુકત વિ. (સં.) બાપેલું (૨) મોક્ષ પામ્યા વિનાનું
 અમુકાવું અ.કિ. (સં. આમુદાત. પ્રા. આમુજઝઈ)
 મૂંઝાવું; અકળાવું; અમૂંઝાવું
 અમૂંઝાજ સ્ત્રી. અમુકાવું તે; અમૂંઝાજ; અકળામણ
 અમૂંઝિત વિ. (સં.) મૂંઝિત નહીં તેવું (૨) સાવધ

અમૂર્ત(-તી) વિ. (સં.) જેને મૂર્તિ-આકાર નથી તેવું;
 નિરાકાર; 'એબ્સ્ટ્રક્ટ' (૨) અસ્પષ્ટ
 અમૂર્તવાદ પું. (સં.) નિરાકારવાદ [અમૂલ્ય; ઘણું જ કીમતી
 અમૂ-(મો)લ(-લું) વિ. જેની કિંમત ન આંકી શકાય એવું;
 અમૂલ, (૦ક) વિ. મૂળ-આધાર વિનાનું; આધારસ્ત્રીન (૨)
 ઉપાધાન - કારણ રહિત
 અમૂલ (-લ્ય) વિ. (સં.) જેની કીમત આંકી ન શકાય એવું;
 ઘણું જ કીમતી (૨) વગર મૂલ્યનું
 અમૂંઝાજ સ્ત્રી. અમુકાવું તે; અકળામણ
 અમૂંઝાવું અ.કિ. મૂંઝાવું; અકળાવું; અમુકાવું
 અમૃત વિ. (સં.) મૃત નહિ એવું (૨) અમર; અવિનાશી
 (૩) ન. અમર કરે એવો માનેલો એક રસ; અમી;
 સુધા; પીયૂષ (૪) જળ (૫) અમૃત યોગદિયું
 અમૃતકુંભ પું. (સં.) અમૃતનો ઘડો
 અમૃતત્વ ન. (સં.) અમરપણું; મુક્તિ; મોક્ષ
 અમૃતપાક પું. એક મીઠાઈ
 અમૃતમહોત્સવ પું. (સં.) પંચોતેરમા વર્ષે ઉજવાતી જયંતી
 અમૃતમંથન ન. (સં.) અમૃત માટે (સમુદ્રનું) મંથન
 અમૃતસંજીવની સ્ત્રી. (સં.) મરેલાને જીવતું કરવાની વિદ્યા
 અમૃતસાર ન. (સં.) ઘી
 અમૃતા સ્ત્રી. (સં.) એક વેલ; ગળો (૨) હરડે (૩)
 અતિવિષની કળી (૪) આમલી (૫) ચંદ્રની સોળ
 કળાઓમાંની એક
 અમૃતાંશુ પું. (સં.) અમૃત જેવાં શીતળ કિરણવાળો ચંદ્ર
 અમૃતિયો પું. કેરીના ગોટલા અને છાલ પોઈને કરાતી
 કઠી; ફજેતો
 અમૃતવાદ પું. (સં.) જુદું ન બોલવું એ; સત્યકથન
 અમૈ-(મો) સર્વ. (સં. અસ્મ; અસ્મદ્, પ્રા. અમ્હ; અમ્હઈ) અમે; 'હું'નું બહુવચન
 અમેય વિ. (સં.) જેનું માપ કે પ્રમાણ ન લઈ શકાય તેવું;
 અમાપ (૨) અજ્ઞેય; અચિત્ય [૩૫] અમે પણ
 અમેય શ.પ્ર. (અમે સાથે બીજો શબ્દ 'ય' ઉમેરાતાં બનતું
 અમેરિકા પું. (ઈ.) એ નામનો દુનિયાનો એક ખંડ
 અમો સર્વ. અમે; 'હું'નું બહુવચન [રામબાણ; અચૂક
 અમોઘ વિ. (સં.) મોઘ-નિષ્ઠળ નહિ તેવું; સચોટ;
 અમોઘતા સ્ત્રી. (સં.) અમોઘ હોવાપણું
 અમોલ (૦ક, ૦બ, -લું) વિ. (સં. અમૂલ્ય) જુઓ 'અમૂલ'
 અમ્પાયર પું. (ઈ.) તટસ્થ પંચ-નિર્ણાયક (ક્રિકેટની
 રમતમાં)
 અમ્પાયરિંગ ન. (ઈ.) રમતગમતના નિયમો પ્રમાણે
 હારજીતનો નિર્ણય આપવો તે [ઉછેરનારી યાવ
 અમ્મા સ્ત્રી. (સં. અમ્મા) મા (૨) માનાયો બા (૩)
 અમ્મા-(મ્મી)જાન સ્ત્રી. વડાલી માતા
 અમ્લ વિ. (સં.) ખાટું (૨) ન. તેજાબ; 'એસિડ'

અમ્બક/

૪૦

[અર્ચસો

અમ્બક વિ. (સં.) થોડું ખાટું
 અમ્બતા સ્ત્રી. (સં.) ખટાશ
 અમ્બમય વિ. (સં.) ખાટું
 અમ્બપિત્ત ન. (સં.) એક પિત્તવિકાર
 અમ્બમાપક ન. (સં.) અમ્બ માપવાનું યંત્ર; 'એસિડીમીટર'
 અમ્બાધ વિ. (સં.) મેલું કે કરમાયેલું નહિ તેવું (૨) સ્વચ્છ
 (૩) તેજસ્વી
 અમ ન. (સં. અપસુ) લોખંડ (૨) પું. પાસો
 અમ ઉદ્ધ. (સં. અધિ) અરે; ઓ; હે
 અમધાર્થ વિ. (સં.) બરાબર નથી એવું; અવાસ્તવિક (૨)
 ભૂલભરેલું; ગેરવાજબી (૩) યથાર્થ નહિ એવું; મિથ્યા
 અમન ન. (સં.) પ્રયાજ (૨) વિષુવવૃત્તની દક્ષિણમાં અને
 ઉત્તરમાં દેખાતી સૂર્યની ગતિ (૨) એ ગતિને લાગતો
 છ મહિનાનો વખત; છ માસ (૪) ઉત્તરાયણ અને
 દક્ષિણાપનનું દૂરમાં દૂરનું બિન્દુ; 'સોલ્સિટસ'
 અપનવૃત્ત ન. (સં.) આકાશમાં જે માર્ગે સૂર્ય ફરતો દેખાય
 છ તે ગોળ રેખા
 અપનાંશ પું. (સં.) સૂર્યની ગતિના કાળનો ભાગ (૨)
 શ્વેતોની ગતિનો અંશ કે ભાગ (૩) અપનના
 વિભાગોમાંનો એક
 અપશ પું. અપયશ; બદનામી
 અપશસ્કર વિ. (સં.) અપકીર્તિ કરનારું
 અપસ્કાન્ત પું. (સં.) લોહચુંબક
 અપાયક વિ. (સં.) પાચના ન કરનારું
 અપાયકવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) માગ્યા વિના મળેલા વડે
 ગુજરાન ચલાવવું તે (૨) માગ્યા વિના મળેલી ભિક્ષા
 ઉપર જીવવું તે | ચલાવવાનું વ્રત
 અપાયકવ્રત ન. (સં.) માગ્યા વિના મળેલા વડે ગુજરાન
 અધાર્થિત વિ. (સં.) નહિ માગેલું | વિષયસક્તિ
 અપાશી સ્ત્રી. (કા.) વિલાસિતા; મોજમજ (૨) લંપટતા;
 અધિ ઉદ્ધ. (સં.) અરે; હે (સંબોધનમાં)
 અપુક્ત વિ. (સં.) પુક્ત નહિ એવું; નહિ જોડાયેલું (૨)
 અયોગ્ય (૩) જેણે ચિત્તને વશ નથી કર્યું એવું (૪)
 પુક્તિપુરસ્કર નહિ એવું; અસંબદ્ધ
 અપુત વિ. (સં.) નહિ જોડાયેલું
 અપુત ન. (સં.) દસ સજ્જરની સંખ્યા, '૧૦૦૦૦' (૨)
 વિ. દસ સજ્જરની સંખ્યાનું | તેવું (તર્ક.)
 અપુતસિદ્ધ વિ. (સં.) જેને જુદું અસ્તિત્વ ન હોઈ શકે
 અપુધ્ય વિ. (સં.) જેની સામે યુદ્ધ ન કરાય તેવું
 અયોગ્ય વિ. (સં.) યોગ્ય નહિ તેવું; અવટિત (૨) કુપાત્ર;
 નાલાયક; અપાત્ર
 અયોધ્ય વિ. (સં.) જેની સામે લગ્ન ન કરી શકાય તેવું
 અયોધ્યા સ્ત્રી. (સં.) જ્યાં યુદ્ધ ન થાય એવી જગ્યા (૨)
 એ નામનું યાત્રાનું પ્રસિદ્ધ શહેર [(૨) અનાદિ

અયોનિ, (૦જ) વિ. (સં.) યોનિદ્વારા નહિ જન્મેલું; સ્વયંભુ
 અયોનિજા વિ., સ્ત્રી. (સં.) યોનિ દ્વારા નહિ જન્મેલી સ્ત્રી
 (૨) સીતા (૩) લક્ષ્મી | હોશિયાર (૪) લુચ્યું
 અધ્યાર વિ. (અ.) ધુતારું (૨) કોળી (૩) ચાલાક;
 અધ્યારગી સ્ત્રી. (અ.) દગલો (૨) ડોંગ (૩) ચાલાકી (૪)
 લુચ્ચાઈ | ભોગવિલાસી; બાલિયારી (૩) લંપટ
 અધ્યાશ વિ. (અ.) આરામથી જીવન ગુજારનાર (૨)
 અધ્યાશી સ્ત્રી. (અ.) એશઆરામ; ભોગવિલાસ (૨)
 બાલિયાર; લંપટતા
 અર પું. (સં.) પૈડાનો આરો
 અરક પું. (સં. અર્ક) અર્ક; કસ; સત્ત
 અરક્ષણીય વિ. (સં.) જેનું રક્ષણ ન કરી શકાય તેવું
 અરક્ષિત વિ. (સં.) જેનું રક્ષણ નથી થયું તેવું (૨) રક્ષિત
 નહિ એવું; રેહું (૩) ખુલ્લું; ઉઘાડું
 અરગજો પું. (કા. અર્ગજહ) એક મુગંધી પીળી ભૂકી
 અરગટ પું. રાઈ અને બીજો પાન્યોના પાકમાં દાખાની
 જગ્યાએ થતી ફૂગના પ્રકારનો રોગ
 અરગ-(ધ)વું અ.કિ. (સં. અર્ધ ઉપરથી) જુઓ 'અરધવું'
 અરધક, (૦ક) પું. (સં.) પાવડી ઉપરનો ઘટમાળવાળો રૅટ
 અરધક્રિકા સ્ત્રી. (સં.) નાનો રૅટ; પગ-પાવડી
 અરધવું અ.કિ. (સં. અર્ધ ઉપરથી) યોગ્ય થવું; ઘટારત
 થવી (૨) શોભવું; ઓપવું (૩) સ.કિ. પૂજા કરવી
 અરધાવું સ.કિ. 'અરધવું'નું પ્રેરક
 અરધાવું અ.કિ. 'અરધવું'નું ભાવે
 અકથિયું ન. પૂજનું માછલીના આકારનું એક પાત્ર
 અરથા સ્ત્રી. (સં. અર્થા) અર્થન; પૂજન (૨)
 સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓ માંગલિક પ્રસંગે કપાળ ઉપર
 કરે છે એ અર્થા; થિયળ
 અરથિત વિ. (સં.) નહિ રહેલું | થતી ઈચ્છા; દોહદ; ભાવો
 અરજ સ્ત્રી. ગર્ભવતી સ્ત્રીને અમુક જાતનો ખોરાક ખાવાની
 અરજ સ્ત્રી. (અ. અર્જ) નમ્રતાથી કરેલી વિનંતી (૨)
 કરિયાદ (૩) દરખાસ્ત (૪) રજૂઆત (૫) નિવેદન
 અરજણ-(જિયો) પું. પાંચ પાંડવોમાનો ત્રીજો; અર્જુન
 અરજદાર વિ. અરજ કરનાર (૨) અરજ કરનાર/વિજ્ઞાપક
 અરજભેગી વિ. (કા.) સત્તાપીશ પાસે અરજ લઈ જનારું;
 અરજી સ્ત્રી. અરજ કે કરિયાદ (૨) અરજ કે કરિયાદનો
 કાગળ [(૨) અનિશ્ચિત
 અરજો-(ઝે)ળેકિ.વિ. લટકતું-અધ્ધર હોપ એમ; અધ્ધરતાલ
 અરજોળો પું. ચણેલી ભીંતનું સીધાપખું જોવા લટકાવાનું
 વજન (૨) ઓળંબો
 અરજોળે કિ.વિ. જુઓ 'અરજોળે' | વનસ્પતિ-ઑષધિ
 અરડૂસી સ્ત્રી. (સં. અટડુપ, પ્રા. અટ્ટડુસઝ) એક
 અરડૂસો પું. (સં. અરલુ) એક વનસ્પતિ-ઑષધિ (અરડૂસી
 સાથે સંબંધ નથી: એનાથી જુદી જાતનું) ઝાડ

અરણ્ય/

૪૧

[અનુચતુ]

અરણ્ય પું. જુઓ 'અર્ણવ'
 અરણિ(-ણી) સ્ત્રી. (સં.) એક જાતનું ઝાડ (યજ્ઞમાં અગ્નિ પેટાવવા એની સૂકી ડાંખળીઓ સામસામી ઘસવામાં આવતી.)
 અરણિ પું. (સં.) સૂર્ય (૨) અગ્નિ
 અરણ્ય ન. (સં.) જંગલ; વન; વગર; રાત્ર
 અરણ્યરુદ્ર ન. (સં.) કોઈ સાંભળે નહિ તેવા સ્થાનમાં કરવામાં આવેલી રોકકળ (૨) નિરર્થક વિનવણી-પોકાર [સંસ્કારત્યાગ
 અરણ્યવાસ પું. (સં.) જંગલમાં રહેવું તે; વનવાસ (૨)
 અરણ્યવાસી પું. (સં.) અરણ્યવાસિનું અરણ્યમાં વાસ કરનાર; વનવાસી
 અરણ્ય વિ. (પ્રા.) દુઃશક્ષા વિનાનું [અભાવ
 અરતિ સ્ત્રી. (સં.) રતિ-આસક્તિનો અભાવ (૨) પ્રેમનો અરથ વિ. રથ વિનાનું
 અરથ પું. ખપ; ઉદ્દેશ; હેતુ [કાઠડી
 અરથી પું. રથ ઉપર લટનારો નથી તેવો ધોદ્ધો (૨) સ્ત્રી.
 અરદાસ સ્ત્રી. (કા. અર્જદાશત) લિખિત અરજી;
 માગણીપત્ર; માંગપત્ર
 અરથ(-ધું) વિ. અર્થ; અડધું
 અરથાં ન. બ. વ. જુઓ 'અડધાં'
 અરધિયું ન. જુઓ 'અડધિયું'
 અરધી સ્ત્રી. જુઓ 'અડધી'
 અરધું વિ જુઓ 'અડધું'
 અરધુંપરધું વિ. જુઓ 'અડધુંપડધું'
 અરધિયાં પું. જુઓ 'અડધિયાં'
 અરધિયું ન. જુઓ 'અડધિયું'
 અરધિયો પું. જુઓ 'અડધિયો'
 અરધો પું. જુઓ 'અડધો'
 અરધોઅરથ વિ. જુઓ 'અડધોઅડધ'
 અરધોજી પું. જુઓ 'અડધોજી' [અઢારમા
 અરનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 અરપડું સ.કિ. અર્પણ કરવું; બક્ષિસ આપવું
 અરબ પું. (અ.) અરબસ્તાન (૨) આરબ [અરબીસમુદ્ર
 અરબ સાગર પું. ભારત અને આફ્રિકા વચ્ચે આવેલો સમુદ્ર;
 અરબસ્તાન ન., પું. અરબ લોકોનો દેશ
 અરબા પું. બ. વ. આરબોના જંગ (ટંટા) [આરબોની ભાષા
 અરબી વિ. અરબને લગતું (૨) અરબસ્તાનનું (૩) સ્ત્રી.
 અરમણીય વિ. (સં.) રમણીય નહિ એવું
 અરમાન ન. બ. વ. (તુર્કી અર્માનું) ઉમેદ; ઇચ્છા;
 અભિલાષા (૨) તીવ્ર ઇચ્છા; આતુરતા
 અરમાર સ્ત્રી. (પો. આર્મારા) દરિયાઈ કાફલો; નૌકાદળ
 અરમારી સ્ત્રી. (પો. અભારિયા) અલમારી; છાજલી
 અરમ્ય વિ. (સં.) રમ્ય નહિ એવું

અરમ્યતાસ્ત્રી. (સં.) રમણીયતાનો અભાવ [વત્તે ઉદ્દગાર
 અરર, (ઠર) ઉદ્ધ. ચિંતા, દિલગીરી, દુખ, ભય વગેરે બતાવનાર
 અરવલી(-લી) પું. જેમાં આબુ આવેલી જાય છે તે પર્વત-માળા [આરવા; આત્મા (૨) અંતઃકરણ; મન
 અરવા પું. (-વાં) ન. બ. વ. (અ. અર્વાહ- 'રુહ'નું બ. વ.)
 અરવિંદ ન. (સં.) કમળ
 અરસદરસ વિ. આબેહુલ
 અરસપરસ ક્રિ. વિ. (સં. પરસ્પર) પરસ્પર; અન્યોન્ય
 અરસિક વિ. (સં.) રસ-મજા ન પડે એવું; શુષ્ક; નીરસ
 (૨) રસ સમજી ન શકે એવું
 અરસો પું. (અ. અરસહ) મુદત; કાળ (૨) અવસર; તક
 અરાખડું ન. (સં. આલેખ) રેખાકૃતિ; ભાત; છાપ
 અરાગ વિ. (સં.) રાગરહિત; નિર્વિકાર (૨) પું. અપ્રીતિ
 (૩) અજ્ઞાનતાવ[ન. રાજા ન હોવો તે (૩) અંધાધૂંધી
 અરાજક વિ. (સં.) રાજા વિનાનું; અંધાધૂંધીવાળું (૨)
 અરાજકતા સ્ત્રી. (સં.) અંધાધૂંધી; અવ્યવસ્થા
 અરાજકવાદ પું. (સં.) રાજસત્તાના બાહ્ય અંકુશ વગર
 સમાજવ્યવસ્થા થવી કે હોવી જોઈએ એવો વાદ
 અરાતિ પું. (સં.) શત્રુ; દુરમન [તેવું
 અરાની વિ. જંગલને લગતું ન હોય તેવું; જંગલ ન હોય
 અરામ વિ. રામ-વ્યાજ વગરનું; વગર વ્યાજું
 અરાવલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) (-ળિ, -ળી) સ્ત્રી. (પંડાના)
 આરાની પંક્તિ-હાર
 અરિ પું. (સં.) દુશ્મન (૨) કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ,
 મદ અને મત્સર એ છ વિકારમાંનો પ્રત્યેક (૩) છની
 સંજ્ઞા (પદ્ય) [વંશજ
 અરિયુંપરિયું ન. ('પરિયું'નું દ્વિત્વ) પૂર્વનો અને પછીનો
 અરિષ્ટ ન. (સં.) દુર્ભાગ્ય; ક્ષમનીય (૨) મોતની
 નિશાની (૩) મધ્ય; આસવ (૪) પું. અરીઠી (૫)
 લીમણ (૬) શત્રુ (૭) વિ. રિષ્ટ; અશુભ
 અરિષ્ટનેમિ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ
 તીર્થંકરમાંના બાવીસમા; નેમિનાથ
 અરિહંત વિ. (સં. અર્હત-અર્હત, પ્રા. અરિહંત) દુશ્મનોનો
 નાશ કરનાર (૨) પું. (સં. અર્હત) જૈન તીર્થંકરો તથા
 ગૌતમ બુદ્ધ માટેની સંજ્ઞા
 અરીઠી સ્ત્રી. (સં. અરિષ્ટિકા) અરીઠાંનું ઝાડ [ફળ
 અરીહું ન. (-ઠો) પું. (સં. અરિષ્ટ, પ્રા. અરિટ્ઠ) અરીઠીનું
 અરીભવન ન. (સં.) કિરણોનું એક બિંદુમાંથી ચકના આરા
 પેટે ચોમેર ફેલાવું તે; 'રિરિયેશન'
 અરીસો પું. (સં. આદર્શ, પ્રા. આઅરિસઅ) આયનો;
 દર્પણ (૨) ઠોકનું એક ઘરેણું
 અરુ સંધો. (સિ.) અને
 અરુણ વિ. (સં.) સુંવાળું; નરમ
 અરુચતું વિ. ન રુચતું; અણગમતું

અરુચિ/

૪૨

/ અર્થદર્શન

અરુચિ સ્ત્રી. (સં.) અણગમો (૨) રુચિ-ભૂષ ન હોવી તે
 અરુચિકર વિ. (સં.) અરુચિ કરાવનારું (૨) બેઝેળ: કદરૂપું
 અરુણ વિ. (સં.) રતાશ પડતું (૨) સોનેરી (૩) પું. સૂર્યનો
 સારથિ (૪) પરોઢ; પ્રભાત (૫) પરોઢ વખતનો
 આકાશનો રંગ (૬) રતાશ પડતો રંગ
 અરુણચિત્ર ન. (૫૪ વગરના અરુણ જેવું) કમરથી ઉપરના
 શરીરના ભાગનું ચિત્ર ['બસ્ટ'
 અરુણમૂર્તિ(-ર્તિ) સ્ત્રી. કમરથી ઉપરના ભાગની મૂર્તિ;
 અરુણસારથિ પું. (સં.) સૂર્ય
 અરુણા સ્ત્રી. (સં.) મજ્જા (૨) ચણોકી (૩) નસોતર
 અરુણા(ઠઈ-ણિમા) સ્ત્રી. (સં. અરુણિમા) રતાશ;
 લાલાશ [છે તે કથિત પર્વત
 અરુણાચલ (સં.) (-ળ) પું. સૂર્ય જેની પાછળથી ઊગે
 અરુણાભ વિ. રત્નમગ પ્રકાશવાળું
 અરુણું વિ. લાલ રંગનું; રાતું
 અરુણોદય પું. (સં.) પરોઢ; રાતો પ્રકાશ
 અરુપર કિ.વિ. (સં. આરાતુ પારાતુ) આમતેમ;
 આગળપાછળ [(૩) વિ. પાસેનું; નજીકનું
 અરું કિ.વિ. (સં. આરાતુ) પાસે (૨) આમ; આ બાજુ
 અરુંધતી સ્ત્રી. (સં.) વસિષ્ઠ ઋષિની પત્નીનું નામ (૨)
 સપ્તર્ષિના તારાઓ પાસેના એક અત્યંત ઝાંખા તારાનું
 નામ [જવું તે
 અરુંધતીદર્શનન્યાય પું. (સં.) સ્થૂલ ઉપરથી સૂક્ષ્મ ઉપર
 અરુંધતું કિ.વિ. અરુપર; આમતેમ; આગળપાછળ
 અરુઢ વિ. રૂઢ-પ્રચલિત નહિ એવું; અપ્રચલિત
 અરૂપ વિ. (સં.) (-પી) વિ. આકાર વિનાનું; રૂપ વિનાનું
 અરે ઉદ્ધ. (સં.) આશ્ચર્ય, દુઃખ, ચિંતા, કોષ વગેરે સૂચક
 ઉદ્ગાર (૨) ઊતરતા દરજ્જાના માણસને સંબોધવાનો
 ઉદ્ગાર (૩) સ્ત્રી. ફિકર (૪) દુઃખનો પોકાર; હાથ
 અરેકાર પું. (સં.) દુઃખની અરેરાટી [(૨) કમકમાટી
 અરેરાટ પું., (-ટી) સ્ત્રી. 'અરે' હોવી કે થવી તે; ચિંતા
 અરેરે ઉદ્ધ. (સં. અરેઅરે, પ્રા. અરેઅરે) 'અરર' અર્થનો
 ઉદ્ગાર
 અરોચક વિ. (સં.) રોચક નહિ તેવું; અરુચતું
 અરોડું ન., (-ડો) પું. કપાસનાં જૂનાં જડિયાં ફૂટી નવો
 કપાસ થાય તે (૨) ફણાગો; કાંટો
 અર્ક પું. (અ.) અરક; સત્પ; કસ [આકાષે
 અર્ક પું. (સં.) સૂર્ય (૨) કિરણ (૩) ઉત્તર ફાલ્ગુની (૪)
 અર્કચિત્ર પું. (સં.) સૂર્યનો શત્રુ; રાત્રુ
 અર્કવિવાહ પું. (સં.) ત્રીજી વારનું લગ્ન કરતાં પહેલાં
 અનિષ્ટ-નિવારણાથે પુરુષની આકાશ સાથે કરાતી
 લગ્નવિધિ
 અર્કસુત પું. (સં.) યમ; યમરાજ
 અર્ગ પું. કાર્યશક્તિનો એકમ

અર્ગલ પું. (સં.) આગળો; ભોગળ [આગળો
 અર્ગલા(-લી), (-લિકા) સ્ત્રી. (સં.) આગળી: નાનો
 અર્ધ પું. (સં.) કિંમત (૨) ચોખા, ફૂલી, ફૂલ વગેરે પૂજાપો
 (૩) તેનાથી પૂજા-સંમાન કરવા તે
 અર્ધપાઘ ન. ફૂલ, સુગંધી દ્રવ્ય તથા પગ ધોવાનું પાણી
 (૨) મોટા માણસો અથવા દેવને તે દ્વારા આદરસત્કાર
 આપવાની એક રીત
 અર્ધાહ વિ. (સં.) પૂજ્ય; પૂજાને યોગ્ય
 અર્ધ્ય વિ. મૂલ્યવાન (૨) પૂજ્ય (૩) ન. પૂજા; સંમાન
 અર્થક વિ. (સં.) પૂજનાર (૨) પું. પૂજારી |લગણુ તે
 અર્ચન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) પૂજા (૨) કપાળે ચંદન
 અર્ચનીપ વિ. (સં.) પૂજા કરવાને યોગ્ય; અર્ચ્ય
 અર્ચવું સ.કિ. (સં. અર્ચું) પૂજા કરવી; અર્ચન કરવું
 અર્ચા સ્ત્રી. (સં.) અર્ચના; સંમાન; પૂજન
 અર્ચિ ન. (સં.) કિરણ (૨) સંધ્યાનો પ્રકાશ
 અર્ચિત વિ. પૂજેલું; સંમાનેલું
 અર્જ સ્ત્રી. (અ.) અરજ (૨) ફરિયાદ
 અર્જન ન. મેળવવું-કમાવું તે; કમાણી
 અર્જન્ટ વિ. (ઈ.) તાકીદવાળું; ઉતાવળનું
 અર્જિત વિ. (સં.) મેળવેલું; કમાયેલું
 અર્જુન પું. (સં.) પાંચ પાંડવોમાંનો ત્રીજો (૨) આંજણિ-
 યાનું ઝાડ (૩) વિ. ધોળું (૪) ન. સોનું; (૫) રૂપું
 અણવ પું. (સં.) સમુદ્ર; સાગર (૨) એક ગણમેળ છંદ
 અર્ધ પું. (સં.) હેતુ (૨) માયનો; સમજૂતી (૩) ધન;
 સંપતિ (૪) ગરજ; પ્રયોજન (૫) ધર્માદિ ચાર
 પુરુષાર્થોમાંનો બીજો
 અર્ધકર વિ. (સં.) પૈસા પેદા કરાવે તેવું [કામના
 અર્ધકામ વિ. (સં.) ધનની હંચાવાળું (૨) સંપત્તિની
 અર્ધકારણ ન. (સમાજ કે રાષ્ટ્રના) આર્થિક તંત્રની વ્યવસ્થા
 અર્ધગાભ વિ. (સં.) અર્ધથી ભરેલું (૨) ગૂઢ અર્થવાળું
 અર્ધગંભીર વિ. (સં.) અર્ધના ઊગાણવાળું; ગંભીર અર્થવાળું
 અર્ધગાંભીર્ય ન. (સં.) અર્ધની ગંભીરતા; અર્ધપ્રોટિ
 અર્ધગૌરવ પું. (સં.) અર્ધનું ઊંચાણ; અર્ધગાંભીર્ય
 અર્ધગ્રહણ ન. (સં.) અર્ધ સમજવો તે
 અર્ધગ્રાહી વિ. (સં.) અર્ધ સમજવાની શક્તિવાળું (૨)
 સંવેદનશક્તિ-પરામર્શશક્તિ ધરાવનાર
 અર્ધઘટન ન. (સં.) અર્ધ ઘટવો કે ઘટાડવો તે (૨) અર્ધ
 વ્યક્ત કરવો તે
 અર્ધઘટનશાસ્ત્ર ન. (સં.) અર્ધઘટનનું વિજ્ઞાન
 અર્ધધન વિ. અર્ધથી ભરપૂર
 અર્ધચ્છાટા સ્ત્રી. (સં.) સૂક્ષ્મ અર્ધભેદ
 અર્ધચ્છાયા સ્ત્રી. (સં.) સૂક્ષ્મ ભેદવાળો સંલગ્ન અર્ધ
 અર્ધતંત્ર ન. (સં.) આર્થિક સુવ્યવસ્થાનું તંત્ર
 અર્ધદર્શન ન. (સં.) સ્પષ્ટીકરણ; ખુલાસો

અર્થદાસ]

૪૩

[અર્બન

અર્થદાસ પું. (સં.) પૈસાનો ગુલામ | ખામી (કા.શા.)
 અર્થદોષ પું. (સં.) કાવ્યમાં અર્થની દૃષ્ટિએ ઊભી થતી
 અર્થદ્યોતક વિ. (સં.) મતલબની સ્પષ્ટ સમજ આપનારું
 અર્થનિષ્પત્તિ સ્ત્રી. (સં.) વક્તવ્યમાંથી ચોક્કસ અર્થ
 નીકળી આવવાની સ્થિતિ
 અર્થપૂર્ણ વિ. (સં.) જેમાંથી સ્પષ્ટ અર્થ નીકળે છે તેવું
 અર્થપ્રકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) નાટકની પ્રયોજનસિદ્ધિનો હેતુ
 (કા.) [સમજ આપતું
 અર્થપ્રચુર વિ. (સં.) અર્થ-મતલબથી ભરપૂર; પુષ્કળ
 અર્થપ્રધાન વિ. (સં.) ધનસંપત્તિ જેનું મુખ્ય હોય તેવું
 અર્થપ્રાપ્તિ સ્ત્રી. અર્થની પ્રાપ્તિ, કમાઈ; લાભ
 અર્થબંધ પું. શબ્દોની રચના, નિબંધ, કાવ્ય વગેરે (ર)
 ઈન્દ્રિયોના વિષયોનું બંધન (૩) ધનનું બંધન
 અર્થબુદ્ધિ વિ. (સં.) સ્વાર્થી (ર) સ્ત્રી. ધનની ઈચ્છા (૩)
 આર્થિક રહસ્ય સમજવાની બુદ્ધિ
 અર્થબોધ પું. (સં.) (ખરો) અર્થ સમજવો તે
 અર્થભિતિ સ્ત્રી. (સં.) અર્થતંત્રને લગતી ખાસ વિદ્યા
 અર્થરહિત વિ. (સં.) અર્થ વિનાનું; નિરર્થક
 અર્થલક્ષી વિ. (સં.) અર્થને લક્ષનારું; અર્થવાલી
 અર્થલાભ પું. (સં.) અર્થપ્રાપ્તિ; ધનપ્રાપ્તિ
 અર્થવાદ પું. (સં.) વિધિરૂપ વાક્યોમાં રુચિ કરાવવા તે
 તે વિધિઓની સ્તુતિ વગેરે કરવી તે (ર) સ્તુતિ;
 તારીક (૩) અર્થને જીવનમાં મહત્ત્વ દેનાર વાદ
 અર્થવિજ્ઞાન ન. (સં.) અર્થ જાણવાનું વિજ્ઞાન (ર) બુદ્ધિના
 ગુણો પૈકીનો એક
 અર્થવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) અર્થશાસ્ત્ર; સંપત્તિશાસ્ત્ર
 અર્થવિસ્તાર પું. (સં.) શબ્દનું સીમિત અર્થમાંથી વ્યાપક
 અર્થમાં પ્રયોજવું તે (ર) શબ્દ, વાક્ય કે પંક્તિના
 અર્થને દૃષ્ટાંતો દ્વારા વિશદ કરવો તે
 અર્થવ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) (સમાજ કે રાષ્ટ્રના) અર્થ-
 પુરુષાર્થની તેના માળખાની વ્યવસ્થા; સંપત્તિના
 આર્થિકવ્યવહાર અને તેની વ્યવસ્થા [રાજનીતિ
 અર્થશાસ્ત્ર ન. (સં.) સંપત્તિશાસ્ત્ર; 'ઈકોનોમિક્સ' (ર)
 અર્થશાસ્ત્રી પું. અર્થશાસ્ત્ર જાણનારો માણસ
 અર્થસાધક વિ. (સં.) અર્થ સાધે એવું; ઉપયોગી
 અર્થસિદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) ધારેલી મતલબ પાર પાડવી તે (ર)
 ધનપ્રાપ્તિ
 અર્થસૂચક વિ. (સં.) ખરો અર્થ બતાવનારું
 અર્થહીન વિ. (સં.) અર્થરહિત; નિરર્થક (ર) ગરીબ
 અર્થાત્ સંયો. એટલે કે
 અર્થાનુસારી વિ. અર્થને અનુસરતું; અર્થ સાધે બંધબેસતું
 અર્થાર્થી વિ. (સં.) અર્થાર્થનું ધનલોખી (ર) સ્વાર્થી
 અર્થાપત્તિ સ્ત્રી. (સં.) જે ન સ્વીકારીએ તો વસ્તુસ્થિતિનો
 ખુલાસો ન જ મળી શકે એવું અનુમાન (ર) એક

અર્થાલંકાર જેમાં એક વાત કહેવાથી બીજી વાતની
 સિદ્ધિ નિઃશંક છે એમ બતાવવામાં આવે છે.
 અર્થાતર ન. બીજો અર્થ (ર) વિષય બહાર બોલવું તે
 અર્થાતરન્યાસ પું. (સં.) સામાન્ય ઉપરથી વિશેષનું અને
 વિશેષ ઉપરથી સામાન્યનું સમર્થન કરેલું હોય તે અલંકાર
 અર્થાધ વિ. (સં.) પૈસા પાછળ આંધળી દોટ મૂકનારું
 અર્થિત વિ. (સં.) માગેલું; યાચેલું
 અર્થી વિ. (સં.) અર્થિનું ગરજવાળું; મતલબી (ર) યાચક
 (૩) સ્ત્રી. નનામી; અરથી
 અર્થે ના. માટે; વાસ્તે
 અર્થોત્પાદન ન. કમાણી
 અર્થોપાર્જન ન. (સં.) પૈસા કમાવા તે [પજવણી
 અર્દન વિ. (ર) ન. (સં.) નાશ કરનાર; હરનાર (ર)
 અર્ધ વિ. (સં.) અડધું; અરધ (ર) ન. એકના બે સરખા
 ભાગમાંનો એક
 અર્ધશેલાકાર વિ. અર્ધગોળ; અડધું ગોળ
 અર્ધગોળ વિ. અડધું ગોળ (ર) પું. (પૃથ્વીના) ગોળાનો
 અડધો ભાગ; 'હેમિસ્ફિયર' (૩) ગોળ આકૃતિનો
 અર્ધો ભાગ
 અર્ધચક્ર વિ. (સં.) અર્ધગોળ; અર્ધવૃત્ત
 અર્ધચંદ્ર પું. (સં.) અડધો ચંદ્ર (ર) હથેલીની અર્ધચંદ્ર જેવી
 આકૃતિ (બોચીમાંથી પકડી પકો મારવા માટે)
 અર્ધદંથ વિ. અડધું બળેલું (ર) અધકચરા જાનવાળું
 અર્ધનારી (૦ચર, ૦નટેચર) પું. (સં.) શિવનું એક સ્વરૂપ
 - અડધું પુરુષ અને અડધું સ્ત્રી અંગ
 અર્ધનિશા સ્ત્રી. (સં.) મધરાત; અડધી રાત
 અર્ધમાગધી સ્ત્રી. પ્રાકૃત ભાષાનું એક સ્વરૂપ
 અર્ધમાસિક વિ. (સં.) પખવાડિક (ર) ન. પખવાડિક પત્ર
 અર્ધવર્તુલ ન. (સં.) (જી) અર્ધચક્ર; અર્ધગોળ કે તેનું સૂચન
 અર્ધવિરામ ન. વાક્યના અર્થગ્રહણની સગવડ સારુ વચ્ચે
 અમુક થોભવું તે કે તેનું સૂચક (;) આવું ચિહ્ન
 અર્ધસાત્થ ન. (સં.) વિ. પૂરું સાચું નહિ તે
 અર્ધસરકારીપત્ર પું. (સં.) નીમપત્ર; 'ડી.ઓ. લેટર'
 અર્ધસ્વર પું. (સં.) ય, ર, લ કે વ અક્ષર
 અર્ધાંગના સ્ત્રી. (સં.) પતિનું અર્ધ અંગ; ધર્મપત્ની
 અર્ધાંગવાયુ પું. લકવો; પસાપાત
 અર્ધ વિ. અડધું [માનપૂર્વક ધરવું તે
 અર્પણ ન. (સં.) આપવું તે (ર) ભેટ કરવું તે (૩)
 અર્પણપત્ર ન. (સં.) બક્ષિસનામું (ર) અર્પણપત્રિકા
 અર્પણપત્રિકા સ્ત્રી. (સં.) અર્પણ કર્યાનો લેખ; બક્ષિસનામું
 અર્પણસંધિ સ્ત્રી. (સં.) સુલેહસંધિ
 અર્પવું સ.કિ. (સં.) અર્પું ભેટ કરવું; આપવું
 અર્પિત વિ. (સં.) અર્પેલું; અર્પાયેલું; આપેલું
 અર્બન વિ. (કં.) શહેરને લગતું; નગરીય

અર્બુદ

૪૪

[અલંબ]

અર્બુદ પું. (સં.) વાદળ (૨) આબુ પર્વત (૩) દશ કોટિનો
 આંકડો કે સંખ્યા; '૧૦૦,૦૦૦,૦૦૦' (૪) એક રોગ
 (ગાંઠ-ગુમડાનો); રસોળી
 અર્બુદાચલ પું. (સં.) (-ળ) આબુ પર્વત
 અર્બક પું. (સં.) નાનું બાળક; શિશુ
 અર્બકી સ્ત્રી. (સં.) નાની બાળકી [જાણુની
 અર્બમા પું. (સં.) સૂર્ય (૨) પિતરોમાં મુખ્ય તે (૩) ઉત્તરા
 અર્વાચીન વિ. (સં.) આધુનિક; સાંપ્રતિક
 અર્શ પું. (સં.) એક રોગ; હરસ [બૌદ્ધ
 અર્હ(-હી)ત પું. (સં.) પરમ જ્ઞાની; બુદ્ધ; તીર્થંકર (જૈન,
 અર્હિત વિ. (સં.) પૂજેલું (૨) સંમાનિત; પૂજાયેલું
 અર્હા વિ. (સં.) સ્તુત્ય (૨) પૂજ્ય (૩) ઉચિત
 અલ ઉદ્. (સં.) અલમ્) ખચીત (૨) બસ
 અલ સ્ત્રી. શણગાર [(૨) ચોટલો
 અલક પું. (સં.) વાળની લટ; કપાળ પરના વાંકડિયા વાળ
 અલક સ્ત્રી. (સં.) અલક્ષ્ય) અલેક; અહાલેક
 અલકલેક કિ.વિ. હાલકોલેક [દેશ કે પ્રદેશ
 અલકમલક પું. દેશવિદેશ (૨) અતિ દૂરનો કે નિકટનો
 અલકલટ સ્ત્રી. વાળની લટ-સેર
 અલકા સ્ત્રી. (સં.) કુબેરની નગરી; અલકાપુરા
 અલકા (ઠપિપ, -કેશ) પું. (સં.) કુબેર
 અલકાવલિ સ્ત્રી. (સિં.) વાળની લટો
 અલક્ત(ઠક) પું. (સં.) લાલ લાખ (૨) અળતો
 અલક્તિત વિ. (સં.) નહિ જોયેલું (૨) ધ્યાનમાં ન આવેલું
 અલક્ષ વિ. (સં.) અદૃશ્ય (૨) નેમ વિનાનું
 અલખ વિ. (સં.) અલક્ષ્ય, પ્રા. અલકદખ) અજ્ઞેય (૨)
 સ્ત્રી. અહાલેક (૩) પું. બ્રહ્મ
 અલખત સ્ત્રી. અપાર સંપત્તિ, ખજાનો
 અલખનિરંજન પું. અજ્ઞેય નિર્ગુણ બ્રહ્મ
 અલખપુરુષ પું. (સં.) પરબ્રહ્મ (૨) જીવાત્મા
 અલખવાદ પું. (સં.) નિરાકારવાદ
 અલખવાદી વિ. (૨) પું. (+ વાદિનું) બ્રહ્મવાદી
 અલગ વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) અલગન; પ્રા. અલગ્ગ)
 જુદું (૨) દૂર; છેડું
 અલગત સ્ત્રી. અગત્ય (૨) વિ. અગત્યનું; જરૂરનું
 અલગાર સ્ત્રી. (તુકી. અલ્ગાર) ખંજિત; હાર (૨) મોભો
 અલગારી વિ. (જૂ.ગુ. આલિગાર-આલિકાર) શોખીન
 (૨) મસ્ત (૩) મનસ્વી; સ્વચ્છંદી
 અલગાવ પું. (સિં.) પૃથક્કતા; ભિન્નતા
 અલગું વિ. અળગું; જુદું [મોંથી વગાડવાનું એક વાદ્ય
 અલગોજા ન. (અ. અલગૂજહ) વાંસળી, શરણાઈ જેવું
 અલગન વિ. (સં.) ન ચોટેલું; અલગાઅળગ; નિર્ધનતા
 અલગ સ્ત્રી. (સં.) અલભી, પ્રા. અલચ્છી) ગરીબાઈ;
 અલડ વિ. અલ્લડ; અલેતું; નાદાન

અલતો પું. જુઓ 'અળતો'
 અલપજલપ વિ. અસ્પષ્ટ (૨) કિ.વિ. ઉપર - ટપકે
 અલપનું સ.કિ. (સં.) આલપું) આલાપનું; ગાનું
 અલપ(-પા)નું અ.કિ. લપાવું; છુપાવું
 અલશ પું. (ફા.) ફકીરની બાંધ વિનાની કક્કની
 અલકાઈ વિ. (અ. અલ્લકતલ) નકામું; ફાલતું
 અલકશઝ પું.અ.વ. (અ. અલ્લકાઝ) શબ્દો; અલ્લકાઝજરૂર
 અલખત(-ત, -તી) કિ.વિ. (અ. અલખતલ) ખચીત; બેશક;
 અલખેલું વિ. (અં. અલ્ખલ = બાદશાહની બક્ષિસ
 વહેંચનાર) ફાંકડું (૨) ઇશકી (૩) પરીપકારી
 અલખ્ય વિ. (સં.) નહિ મળેલું (૨) નહિ મેળવેલું; અપ્રાપ્ત
 અલખ(-ત્મ) વિ. (સં.) અલખ્ય) અપ્રાપ્ત; દુર્લભ
 અલમ્ કિ.વિ. (સં.) બસ (૨) પૂરતું
 અલમસ્ત વિ. (ફા.) મસ્તાન; મદમાતું (૨) પુષ્ટ અને
 જોરાવર (મલ્લ જેવું)
 અલમારી સ્ત્રી. (પો. અલમારિયો) કબાટ (૨) ભીંતનું
 કબાટ; તાકું (૩) છાજલી (૪) ખાનાવાળી ઘોડી
 અલર્ક પું. (સં.) હરકાષો કૃતરો
 અલય વિ. (સં.) લય-નાશ ન પામે એવું; અનશ્વર
 અલવજ્ઞ વિ. (સં.) અલ્પજ્ઞ; મીઠા વિનાનું
 અલવજ્ઞ ન. કોર વિનાની ઊનની શાલ; કામળી
 અલવનું અ.કિ. મૂળા રહેલું [ભેંસ વગેરે)
 અલવાઈ વિ. સ્ત્રી. એક કે બે માસના બચ્ચાવાળી (ગાય,
 અલવાન ન. (અ.) કોર વિનાની શાલ; કામળી
 અલવિદા સ્ત્રી. (અ. અલ્લિદાઅ) છેલ્લી વિદાય; આખરી
 સલામ (૨) રમજાનનો છેલ્લો તુકવાર
 અલવે કિ.વિ. લીલાએ; લહેરથી
 અલવેસર વિ., પું. (પ્રા. અલવ + 'ઈશ્વર' ઉપરથી ઈસર)
 અલખેલું; વરણાગી (૨) ન. શરણગારેલ ખચ્ચર
 અલશ સ્ત્રી. અલછ; અળશ; ગરીબાઈ
 અલસ વિ. (સં.) આળસુ (૨) મંદ (૩) ઊંચ ભરેલું
 અલસગતિ સ્ત્રી. (સં.) ધીમી અને સુસ્ત ચાલ (૨) વિ.
 તેવી ચાલવાળું [સ્ત્રી
 અલસગમના વિ., સ્ત્રી. ધીમી અને સુસ્ત ચાલે ચાલતી
 અલસતા સ્ત્રી. (સં.) આળસ; આળસપાનું
 અલસાનું અ.કિ. (સં.) અલસ) આળસવું; થાકી જવું
 અલંકરણ ન. (સં.) શણગારવાની કિંયા (૨) શણગાર
 અલંકાર પું. (સં.) ઘરેણું (૨) શણગાર (૩) શબ્દ અથવા
 અર્થની ચમત્કૃતિવાળી રચના (૪) તાન કે આલાપમાં
 વપરાતી સ્વરોની મધુર ગૂંથણી (સંગીત)
 અલકારશાસ્ત્ર ન. અલકારનું શાસ્ત્ર, કાવ્યશાસ્ત્ર
 અલંકૃત વિ. (સં.) શણગારેલું
 અલંકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) શોભા (૨) ભાષાનો શણગાર
 અલંબ પું. બેનરમાંનો પાણીનો ધોરિયો

અલંબ/

૪૧૧

[અલૌકિક]

અલંબ કિ.વિ. અલંબ (૨) છેટે; દૂર
 અલંબ સ્ત્રી. યોડીની ઋતુદશા
 અલંબઅલંબ કિ.વિ. અધર; વગર ટેકે કે આધારે [એવું
 અલંબનીય, અલંબ વિ. (સં.) લાંબી-ઓળંગી ન શકાય
 અલંબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) 'છે એટલું બસ છે' એમ માનવાની
 વૃત્તિ; સંતોષ (૨) વિ. સંતોષી
 અલા સ્ત્રી. (અ. આલા) આલાદી (૨) સદ્ભાગ્ય
 અલા સ્ત્રી. અલાબલા; નડતર
 અલાઉ વિ. જુદું (૨) અજાણ્યું; અધારનું
 અલાધવ ન. (સં.) ગોરવ (૨) ટૂંકાણનો અભાવ; નકામો
 વિસ્તાર (મૈલીનો એક દોષ)
 અલાણનું અ.કિ. ડીટનું ગોંગરનું; ખરાણું
 અલાણી સ્ત્રી. કૂવાનું ઓલાણ
 અલાણુંફલાણું વિ. આ અને તે; અમુકતમુક
 અલાત ન. (સં.) ખોરણું; ઊંબાડિયું (૨) મધાલ
 અલાતચક્ર ન. ખોરણું જોરથી ગોળ ફેરવતાં વાસતું વર્તુલ
 કે ઊંબાડિયું ગોળ ગોળ ફેરવવું તે
 અલાતવાયુ પું. કોલસામાંથી નીકળતો ગેસ; 'કોલગેસ'
 અલાદ વિ. (અ. અલદ) નિર્ધન; દીન [વગેરે
 અલાન ન. (સં. આલાન) હાથી બાંધવાનો ખંભો, દોરડું
 અલાપચારી સ્ત્રી. પાછળ રહીને તોફાન કરાવવું તે
 અલાબલા સ્ત્રી. (અ. બલા ઉપરથી ઢિબાંધવું રૂપ)
 ઓજાપટ; નડતર (૨) પીઠ; ઉપાધિ
 અલાબુ(-બુ) સ્ત્રી. (સં.) કડવી તૂબડી
 અલાબુ(-બુ)પાત્ર ન. (સં.) સંન્યાસીનું તુંબીપાત્ર
 અલાબ પું. (સં.) નુકસાન (૨) ગેરલાભ
 અલાયચી સ્ત્રી. એક જાતની ગંગર
 અલાયચો પું. અલાયચી નામની ગંગર
 અલાયચો પું. (તુકડી અલાયચસ) એક જાતનું ગરમ કાપડ
 અલાયદું વિ. (અ. અલાસિદ્ધ) ઈલાયદું; ભિન્ન; જુદું;
 અલગ [સાંઠ
 અલાયો વિ. પું. આંકેલો, હરાયો (સાંઠ) (૨) માતેલા
 અલાર સ્ત્રી. (તુ. અલ્યાર) અલગાર; લંગાર
 અલાર ન. કમાડ
 અલાલયુ વિ. લાલયુ નહિ તેવું; નિઃસ્પૃહ
 અલાવ પું. મોહરમને અંગે આસપાસ નાચવા માટે
 તળગાવાતો અગ્નિ-તાપણું
 અલાવાડાવેડા પું.અ.વ. અલાવડાં કર્યાં કરવાં તે
 અલાવડું વિ. સાચાંજૂઠાં કરનારું (૨) ચાપલા કરનારું; (૩)
 ન. સાચુજૂઠું; આધાપાછી (૪) ખુશામત
 અલાવા સંયો. (અ. ઈલાવહ) સિવાય; ઉંચરાંત (૨)
 તમજ; વળી
 અલાહિદું વિ. અલાયદું; જુદું (૨) અજાણ્યું
 અલિ(-લી) પું. (સં. અલિન) ભમરો; ભ્રમર

અલિખિત વિ. (સં.) લખેલું નહિ તેવું [અનાસક્ત
 અલિખ વિ. (સં.) ખરડાયેલું નહિ તેવું (૨) નિર્લેપ;
 અલિક પું. (અ.) ઉર્દૂ વર્ણમાળાનો પહેલો અક્ષર
 અલિયાની વિ. આલા-ઊંચા ખાનદાનનું
 અલિંગ(-ગી) વિ. (સં.) જાતિરસિત (૨) શરીર-રસિત;
 શરીર વિનાનું (૩) પું. પરમાત્મા
 અલિંદ પું. (સં. અલીંદ્ર) ભ્રમર; ભમરો
 અલિંદ પું. (સં.) ઓટલો
 અલી પું. (સં.) જુઓ 'અલિ'
 અલી સ્ત્રી. (સં. હલા. અપ. હેલ્લિ) સખી (૨) ઉર્દૂ.
 એક સ્ત્રીવાચક સંબોધન
 અલી પું. (અ.) ઈસ્લામના એક ખલીફાનું નામ
 અલીક વિ. (સં.) અગ્રિય (૨) ખોટું; અસત્ય
 અલીલાખ વિ. (આ લે લાખ = ઉઠાવ લાખો) એવા ઉર્દૂગાર
 દ્વારા સંખ્યાબંધ; બેશુમાર [વગર થતો સમાસ
 અલુક સમાસ પું. (સં.) વિભક્તિના પ્રત્યયનો લોપ થયા
 અલુ(-ળુ)ખડું ન. જુઓ 'અળુખડું'
 અલુક ફેરે કિ.વિ. આ ફેરે; આ સમયે
 અલુણાં ન.અ.વ. (સં. અલવણ, પ્રા. અલોણઅ) અલુણું
 (મીઠા વિનાનું) ખાવાના વ્રતના દિવસ
 અલુણું વિ. (સં. અલવણ, પ્રા. અલોણઅ) લૂણ-મીઠા
 વિનાનું (૨) ન. અલુણું ખાવાનું વ્રત [પોકાર
 અલેક પું. અહાલેક; ખાખીલાવાનો ભિલા માગતી વેળાનો
 અલેક ન. (અ.) સુકાન સીપું રાખીને હંકારવું તે
 અલેખ વિ. (સં.) લેખા વિનાનું (૨) અપાર
 અલેખું વિ. લેખા વિનાનું (૨) નકામું; અફળ
 અલેખું ન. લેણદેશી ન હોવી તે; અજાનનાવ
 અલેખે કિ.વિ. અફળ; એળે (૨) ન ગણી શકાય એ રીતે
 અલેયો પું. અલાયચો; અલાયચી જાતની ગંગર
 અલેણાંભાવ પું. લેણદેશી ન હોવી તે; અજાનનાવ
 અલેણું ન. લેણનો અભાવ
 અલેતું વિ. (સં. લભત, પ્રા. લહંત) હલેતું; અજસમજ
 અલેપ વિ. (સં.) અલિખ; લેખાયા વિનાનું; ખરડાયેલું નહિ
 એવું [તેવું
 અલેલ વિ. અંધરવાળું (૨) ઉપરટપકે ક્યાસ કયો લોપ
 અલેલટપુ વિ. અટકળે ઠોકનારું; ગપાટિયું; રેડિયાળ
 અલેયાંબલેયાં ન.અ.વ. એક પ્રકારના ઓવારણાં
 અલોક વિ. (સં.) અલૌકિક (૨) અદૃશ્ય
 અલોકી વિ. અલૌકિક (૨) વિરલ
 અલોક્ય વિ. (સં.) જોઈ ન શકાય એવું
 અલોપ વિ. અદૃશ્ય; લોપ પામેલું; લુપ્ત
 અલોપ્ય વિ. (સં.) લોપાય નહિ એવું
 અલોલોલો ઉર્દૂ. અળોળોળો એવો હાલરડાયેલાનો ઉર્દૂગાર
 અલૌકિક વિ. (સં.) અદ્ભુત (૨) દિવ્ય

અલ્હલી

૪૭

[અવચન

અલ્હલી પું. પાણીમાં ઓગળીને રાતા લિટમસને લીલો
 બનાવવાનો ગુણ ધરાવતો પદાર્થ
 અલ્હલોઈડ પું. અલ્હલીના જેવા ગુણદોષ ધરાવનાર
 વનસ્પતિજન્ય ઝેરી પદાર્થ [આખરીનામું
 અલ્ટિમેટમ ન. (ઈ.) આખરી ચેતવણી; છેલ્લી સૂચના;
 અલ્તાફ પું. (અ.) મહેરબાની; કૃપા
 અલ્દ્રાવાથોલેટ વિ. (ઈ.) નીલલોહિત; પારજાંબલી
 અલ્પ વિ. (સં.) થોડું (બહુથી ઊલટું) (૨) શુલ્ક (૩)
 નાનું; ટૂંકું [ટકનારું
 અલ્પ (૦કાલિક, ૦કાલીન) વિ. થોડો વખત રહેનારું-
 અલ્પજીવી વિ. થોડો વખત જીવનારું
 અલ્પજા વિ. (સં.) થોડું જાણનાર
 અલ્પજાતા સ્ત્રી. (સં.) અલ્પજા હોવાપણું
 અલ્પતનુ વિ. (સં.) ઠીંગણું; વામન
 અલ્પતમ વિ. ઓછામાં ઓછું; 'મિનિમમ'
 અલ્પપ્રાણ વિ. (સં.) જેનો ઉચ્ચાર કરતાં થોડો શ્વાસ ઝેઈઝે
 તેવા (અલ્પરો) (૨) નમાણું [ઓછી બુદ્ધિ
 અલ્પબુદ્ધિ વિ. (સં.) ઓછી બુદ્ધિવાળું; મૂર્ખ (૨) સ્ત્રી.
 અલ્પભાષી વિ. (સં.) થોડું બોલનાર; ઓછાબોલું
 અલ્પભોજ વિ. અલ્પાહારી; મિતાહારી [ઓછી બુદ્ધિ
 અલ્પમતિ વિ. અલ્પબુદ્ધિ; થોડી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી.
 અલ્પવયસી(-સ્ક) વિ. (સં.) નાની ઉંમરનું; સગીર
 અલ્પવિરામ ન. અર્ધગ્રહસ્ત્રની સગવડ ખાતર વાક્યમાં થોડું
 થોભવું તે કે તેનું સ્થાન બતાવનારું (,) આવું ચિહ્ન
 અલ્પસંખ્ય, (૦ક) વિ. ઓછી સંખ્યાવાળું
 અલ્પસંતુષ્ટ વિ. થોડાથી સંતુષ્ટ થયેલું [પામર
 અલ્પાન્ત્યા પું. શુદ્ર માણસ (૨) વિ. ('મહાન્ત્યા'થી ઊલટું)
 અલ્પાયુ, (૦ષ, ૦ષી) વિ. ટૂંકી આવરદાવાળું
 અલ્પાહાર પું. (સં.) થોડું ખાવું તે (૨) નાસ્તો [તિ
 અલ્પોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) હોય તેથી ઓછું કે કમી કરીને બોલવું
 અલ્કાઝ પું. બ.વ. (અ.) અલકાઝ; શબ્દો
 અલ્યા (-લ્યો) ઉદ્ધ. એક તુંકારાભર્યું પુરુષવાચક સંબોધન
 (તુચ્છકારમાં 'અલ્યા' ન. બ.વ. ૩૫ પણ મળે છે.)
 અલ્લકદલ્લક કિ.વિ. અધરપધર (૨) સ્ત્રી. છોકરાંની
 એક રમત
 અલ્લડ વિ. અલેવું; નાદાન (૨) સ્વચ્છંદી; ઉચ્છૃંખલ
 અલ્લા પું. (અ.) ખુદા; ઈશ્વર
 અલ્લાયોટી(-ટલી) સ્ત્રી. બાધાવાળા છોકરાને હજામત
 કરાવતાં જે થોડા વાળ આગળ અથવા બોથી ઉપર
 રાખે છે તે
 અલ્લાતાલા પું. (અ.) ખુદાતાલા; મહાન અલ્લા; પરમેશ્વર
 અલ્લાની (૦ગાય, ૦ગાયવી) રૂ.પ્ર. રોક-ગરીબ સ્વભાવનું
 માણસ [વેળાનો ઉદ્દગાર
 અલ્લાબેલી ઉદ્ધ. અલ્લા તમારો બેલી હો એવો વિદાય

અલ્લાયો પું. ઓળાયો; હોળીયાનું અર્ધચન્દાકાર ચિહ્ન
 (પહેલાં નામું લખતાં સંખ્યા પૂરી છે એવું આ
 ચિહ્નથી સૂચવાતું.)
 અલ્લેયાંબલ્લેયાં ન. બ.વ. એક પ્રકારનાં ઓવારણાં
 અલ્સર ન. (ઈ.) આતરંગમાંનું ચાંદું; ધાડું
 અવ કિ.વિ. હવે; આ પછી (કવિતામાં)
 અવ ઉપ. (સં.) 'ખરાબ', 'ઓછું', 'નીચું', 'તુચ્છ' એવા
 ભાવમાં. ઉદા. અવગુણ, અવકૃપા, અવગણવું, અવતાર
 (૨) નિશ્ચિતતા બતાવે. ઉદા. અવધોષણ, અવધારણા
 અવકર પું. (સં.) કચરો
 અવકરા (-બા) સ્ત્રી. અવક્રિયા; નુકસાન (૨) ગેરલાભ
 અવકાશ પું. (સં.) આકાશ; ખાલી જગા; 'સ્પેસ' (૨)
 પ્રસંગ; તક (૩) લેજ (૪) કુરસદ [માટેનું વાહન
 અવકાશયાન ન. (સં.) આકાશમાં મોકલવાનું કે મોકલવા
 અવકીર્ણ વિ. (સં.) વીખરાયેલું (૨) ચૂરો થયેલું
 અવકૃપા સ્ત્રી. (સં.) ઈતરાજ; કકામરજ
 અવક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) ઊલટી કે નહારી અસર; નુકસાન
 અવગણના સ્ત્રી. (સં.) ઉપેક્ષા; અવજા (૨) માનભંગ
 (૩) અનાદર [કરવી
 અવગણવું સ.કિ. (સં. અવગણ) લેખામાં ન લેવું; ઉપેક્ષા
 અવગત વિ. (સં.) આવડેલું; જ્ઞાત (૨) નીચે ગયેલું
 અવગત સ્ત્રી. જુઓ 'અવગતિ'
 અવગતિ સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ દશા; (મરજ પછી) ભૂત-
 પ્રેત થવું તે (૨) નરકમાં પડવું તે
 અવગતિક(-યું) વિ. અવગતિએ ગયેલું; અવગતિ પામેલું
 અવગમન ન. (સં.) પ્રત્યયાન; 'કોમ્યુનિકેશન'
 અવગમ્ય વિ. (સં.) સમજવા જેવું; સમજાય તેવું [ઊંડું
 અવગાદ વિ. (સં.) નિમગ્ન; ગરક થયેલું (૨) નીચું;
 અવગાહ પું. (૦ન) ન. (સં.) ઢૂલકી મારવી - ગરક થવું
 તે (૨) સ્નાન [મારવી
 અવગાહવું અ.કિ. (સં. અવગ્રાહ) નાહવું (૨) ઢૂલકી
 અવગુણ પું. (સં.) દોષ; દુર્ગુણ (૨) ગેરકાયદો; નુકસાન
 (૩) અપકાર [દુર્ગુણી
 અવગુણી (-ણિયું) વિ. અવગુણ કરનારું; કૃત્ય (૨)
 અવગુંકન ન. (સં.) આચ્છાદન; ઢાંકણ (૨) બુરખો
 અવગુંકિત વિ. (સં.) આચ્છાદિત; ઘૂંધટથી ઢંકાયેલું
 અવગુંકન ન. ગૂંથવાની ક્રિયા
 અવગુંકિત વિ. (સં.) ગૂંથેલું
 અવગ્રહ પું. (સં.) નિગ્રહ (૨) નડતર; પ્રતિબંધ (૩)
 સંસ્કૃતમાં 'અ'નો લોપ સૂચવતું ચિહ્ન (૬) (૪)
 સ્વભાવ (૫) અનાવૃષ્ટિ [(૩) અણધર
 અવપડ સ્ત્રી. અગવડ; મુશ્કેલી (૨) વિ. મુશ્કેલ; અધરું
 અવધોષ પું. (૦ણ) ન. (૦ણા) સ્ત્રી. (સં.) ઢંઢેરો પીટવો તે
 અવચન ન. (સં.) મૌન (૨) ન બોલવાપણું (૩) નિંદા

અવચનીય/

૪૭

/અવમાન(Ona)

અવચનીય વિ. (સં.) ન બોલવા યોગ્ય (૨) અનિદ્ય
અવચિહ્ન ન. (સં.) અશુભ ચિહ્ન; અપશુકન
અવચેતન ન. (સં.) સૂક્ષ્મ મન; આંતરમન (૨) અર્પચેતન;
'મ્નક્રાન્ધિયસ'

અવચ્છન્ન વિ. (સં.) ઢાંકેલું [સીમિત
અવચ્છિન્ન વિ. (સં.) જુદું પહેલું-પાઠેલું (૨) મર્યાદિત;
અવચ્છેદ પું. (સં.) ભાગ (૨) મર્યાદા (૩) છેદન (૪)
વિશેષતા (૫) અવધારણ (શબ્દાર્થની) મર્યાદા
બાંધવી તે; અવધારણા

અવજશ પું. અપયશ; અપકીર્તિ
અવજોગ પું. અશુભ મુહૂર્ત; માઠો સંયોગ
અવજા સ્ત્રી. (સં.) અનાદર; તિરસ્કાર; માનભંગ
અવજ્ઞેય વિ. (સં.) અવગણવા યોગ્ય
અવટંક સ્ત્રી. અડક; અટક

અવટાવું અ.કિ. (સં.) આવર્તમતિ, પ્રા. આવટઈ)
અટવાવું; ગૂંચવાવું; મૂંઝાવું (૨) ચૂંક આવવી (૩)
ઘૂંટાઈને એકરસ થવું

અવડ વિ. હવડ; અવાવડું [કાચુંકોરું
અવડચવડ વિ. આડાઅવળા વળવાળું (૨) કાચરફૂચર;
અવડચવડિયું વિ. ગૂંચવણ ભરેલું; અધરું

અવઢવ ન. ઢચુપચુપણું
અવઢવ સ્ત્રી. ઓરતો; ઝંખના

અવણ વિ. (સં. અવર્ણ) ચાર વર્ણ બહારનું; નીચું; ઊતરતું
અવતરણ ન. (સં.) નીચે ઊતરવું તે (૨) અવતાર; જન્મ
(૩) ઊતરતો ઢાળ; ઉતાર (૪) ઉતારો; ટાંચણ

અવતરણચિહ્ન ન. ઉતારો દર્શાવતું ("...", "...") કે
આવા ચિહ્ન [દિની સ્તુતી; પ્રસ્તાવના; ઉપોદ્દ્યાત
અવતરણિકા સ્ત્રી. (સં.) ગ્રંથારંભે કરવામાં આવતી દેવા-
અવતરણું અ.કિ. (સં. અવતરતિ) નીચે ઊતરવું (૨)
જન્મવું [એક ઘરેણું (૩) માથા; હાર

અવતંસ પું., ન. (સં.) કાનનું એક ઘરેણું (૨) માથાનું
અવતાર પું. (સં.) નીચે ઊતરવું તે (૨) જન્મ; દેહધારણ
(૩) જન્મારો (૪) પૃથ્વી પર અવતરેલ દેવ કે ઈશ્વર

અવતારકાર્ય ન. ભગવાનના અવતારનું વિશિષ્ટ કાર્ય
અવતારી વિ. અવતારને લગતું (૨) ઈશ્વરી; દૈવી
અવતીર્ણ વિ. (સં.) નીચે ઊતરેલું (૨) અવતાર પામેલું
(૩) ઉતારારૂપે લીધેલું; અવતરણ રૂપે અપાયેલું

અવદશા સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ હાલત; દુર્દશા; પડતી
અવદાન ન. (સં.) દેવતાને જમાડવા તે (૨) પરાક્રમ
અવધ વિ. (સં.) ન કહેવાય એવું (૨) નિંદ્ય

અવધ પું. (સિ.) અયોધ્યા પ્રદેશ (૨) અયોધ્યા નગરી
અવધ પું. (સં.) વધનો અભાવ; અહિંસા [સમય
અવધ સ્ત્રી. હદ; સીમા (૨) અંત; છંદો (૩) નિશ્ચિત
અવધપુરી સ્ત્રી. અયોધ્યાનગરી

અવધાન ન. (સં.) એકાગ્રતા; ધ્યાન (૨) કાળજી
અવધાની વિ. (સં.) એકાગ્રતાપૂર્વક ધ્યાન ધરનારું
અવધાર પું. (સં.) નિર્ણય-નિશ્ચય કરવો તે (૨) મર્યાદા
બાંધવી તે (૩) શબ્દ પર ભાર મૂકવો તે (૪) કિ.વિ.
ખચીત

અવધારણા સ્ત્રી. (સં.) વિભાવના; 'કોન્સેપ્ટ'
અવધારક વિ. (સં.) નિર્ણય કરનારું
અવધારણ ન. (-ણા) સ્ત્રી. (સં.) નિર્ણય; નિશ્ચય (૨)
શબ્દાર્થની મર્યાદા (૩) શબ્દ ઉપર ભાર મૂકવાની
ક્રિયા [તપાસવું-જોવું

અવધારવું સ.કિ. (સં. અવધૃ) નક્કી કરવું (૨) ધ્યાનપૂર્વક
અવધારિત વિ. (સં.) નિશ્ચિત કરેલું
અવધિ પું., સ્ત્રી. (સં.) હદ (૨) અંત (૩) નિશ્ચિત સમય

અવધિ સ્ત્રી. અવધ-અયોધ્યાના પ્રદેશની બોલી [નિંદા
અવધીરણ ન. (-ણા) સ્ત્રી. (સં.) અનાદર; તિરસ્કાર (૨)
અવધૂત વિ. (૨) પું. (સં.) જુઓ 'અવધૂત'

અવધ્ય વિ. (સં.) વધને અયોગ્ય; વધ કરી ન શકાય એવું
અવનત વિ. (સં.) નીચું નમેલું-પડેલું (૨) અસ્ત પામેલું
અવનતિ સ્ત્રી. (સં.) પડતી (૨) નીચે નમવું તે (૩)
નમસ્કાર

અવનદ વિ. (સં.) બાંધેલું; મટેલું (૨) ન. ઢોલક
અવનવું, (-લીન) વિ. (સં. અભિનવ) નવીનલી જાતનું
(૨) વિચિત્ર; અદ્ભુત (૩) નવતર

અવનિ(-ની) સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી
અવનિ(-ની)તલ ન. (સં.) પૃથ્વીની સપાટી
અવનિ(-ની)પાલ પું. (સં.) પૃથ્વીપતિ; રાજા

અવનિ(-ની)મંડલ ન. (સં.) પૃથ્વીમંડલ; આખું વિશ્વ
અવ-નેજન ન. (સં.) હાથપગ પખાજવાનું પાણી;
ચરણોદક (૨) શ્રાદ્ધવેળા દર્બ વગેરે પર પાણી

છાંટવાની ક્રિયા (૩) હાથપગ ધોવાની ક્રિયા
અવપતન ન. (સં.) અયોગતિ; અવનતિ
અવપાત પું. (સં.) નીચે પડવું-ઊતરવું તે (૨) (ખસ

કરીને હાથી પકડવાનો ધાસથી ઢાંકેલો) ખાડો
અવબલ(-ળ) ન. અવળું, વિરોધી કે ખોટું કામ
અવબોધ પું. (સં.) જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન (૩) વિવેક-બુદ્ધિ

અવભાસ પું. (સં.) પ્રકાશ (૨) દેખાવું તે (૩) મિથ્યાજ્ઞાન
અવભુધ ન. (સં.) મુખ્ય યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિ (૨) ત્યાર પછી
શુદ્ધિ અર્થે કરાતું સ્નાન કે તેનાં ઉપકરણો પોઈ નાખવાં

તે (૨) મુખ્ય યજ્ઞમાં થયેલ દોષોના નિવરણાર્થે
કરાતો યજ્ઞ [સ્નાન
અવભુધસ્નાન ન. (સં.) યજ્ઞની સમાપ્તિએ કરવામાં આવતું

અવમાન ન. (Ona) સ્ત્રી. (સં.) અપમાન; અવગણના
(૨) માન ઘટવું તે; કીમત ઘટવી કે ઊતરવી તે;
'રિવેલ્યુએશન'

અવમૂલ્યન/

૪૮

/ અવસ્થાદય

અવમૂલ્યન ન. ચલણનું મૂલ્ય ઘટવું તે; ઘટાડવું તે; 'રિવેલ્યુએશન'
 અવયવ પું. (સં.) શરીરનું પ્રત્યેક અંગ (૨) આખી વસ્તુનો વિભાગ; અંગ (૩) સાધન; ઉપકરણ; 'કેકટર'
 અવયવી વિ. (સં.) અવયવવાળું; અવયવ ધરાવતું
 અવયોગ પું. (સં.) અવજોગ; અશુભ મુહૂર્ત | ઊતરતું
 અવર સ. (સં.) ઈતર (૨) વિ. બીજું; અન્ય (૩) કનિષ્ઠ;
 અવર પું. (ઇ.) કલાક (૨) તાસ; 'પીરિયડ'
 અવરકારકુન પું. જુનિયર ક્લાર્ક-કારકુન
 અવરગંડી સ્ત્રી. એક જાતનું બારીક કાપડ
 અવરજજ પું. જુનિયર જજ
 અવરજવર પું., સ્ત્રી. આવજા; હરફેર
 અવરથા કિ.વિ. (પ.) વૃથા; કોગટ; નકામું
 અવરસેવા વિ. (સં.) રાજ્યેતર સેવા
 અવરાણું અ.કિ. 'આવરણું'નું કર્મણિ; ઢંકાણું
 અવરુદ્ધ વિ. (સં.) અટકાવેલું; રોકેલું; રૂંધેલું (૨) આજ્ઞાદિત; ઢાંકેલું (૩) ધેરેલું; પુરાયેલું (૪) નસિ જણાયેલું; ગુપ્ત
 અવરેખ કિ.વિ. ખચીત; અવશ્ય
 અવરે સ્ત્રી. ધણાં વસાણાંવાળી સુવાવડીનો એક ચાટો
 અવરોધ પું. (સં.) અટકાયત; પ્રતિબંધ (૨) રાજાનું અંતઃપુર; જનાનો
 અવરોધક વિ. (સં.) રોકનાર; અટકાવનારું
 અવરોધન ન. (સં.) અટકાયત કરવી તે
 અવરોધવું સ.કિ. અટકાયત કરવી; અટકાવવું
 અવરોહ પું. (સં.) ઊતરવું તે (૨) ઊંચા સૂર ઉપરથી નીચા સૂર ઉપર આવવું તે (સંગીત) (૩) નીચે ઊતરવાનો ક્રમ; 'રિસેન્ડિંગ ઓર્ડર' | (૩) વર્ગરહિત
 અવર્ગ પું. (સં.) 'અ' આદિ સ્વરો (૨) વિ. 'અ' વર્ગનું અવર્ગીકૃત વિ. (સં.) વર્ગીકૃત કર્યા વિનાનું
 અવર્ણ વિ. (સં.) રંગ વિનાનું; રંગહીન | વર્ણનાતીત
 અવર્ણનીય, અવર્ણ્ય વિ. (સં.) વર્ણવી ન શકાય એવું;
 અવલ વિ. (અ. અવ્યલ) પહેલું (૨) ઉત્તમ (૩) સર્વશ્રેષ્ઠ
 અવલકારકુન પું. મુખ્ય કારકુન; શિરસ્તેદાર
 અવલક્ષણ ન. (સં.) ખરાબ દેવ; અપલક્ષણ
 અવલગ્ન વિ. (સં.) ચોંટેલું; વળગેલું
 અવલમંજલ સ્ત્રી. દફનકિયા; પાપદસ્ત; અંતિમક્રિયા
 અવલસિલકસ્ત્રી. મસિનાનીછેલ્લીતારીખેજેરોડકવગેરેહોય તે (૨) વેપાર, પેટી વગેરે શરૂ કરતી વખતની મૂડી
 અવલંબ પું. (સં.) આધાર; ટેકો; સહારો | 'લેમ્મા'(ગ.)
 અવલંબન ન. અવલંબ; આધાર (૨) મદદ; સહાય (૩) અવલંબવું સ.કિ. (સં.) અવલંબ આધારે રહેવું (૨) અ.કિ. લટકવું
 અવલંબિત વિ. (સં.) આધારવાળું; ટેકાવાળું (૨) લટકવું

અવલિખ વિ. (સં.) ખરડાયેલું; ચોપડાયેલું (૨) અલંકારી
 અવલેહ પું. (સં.) ચાટણ; ચાટો | તિજ
 અવલોક પું. (સં.) જોવું તે કે તેની શક્તિ-દૃષ્ટિ (૨) પ્રકાશ;
 અવલોકન ન. (સં.) નિરીક્ષણ; તપાસ; સમીક્ષા; જોવું તે
 અવલોકનકાર પું. અવલોકન કરનાર; નિરીક્ષક (૨) સમીક્ષક
 અવલોકવું સ.કિ. (સ. અવલોક) અવલોકન કરવું; તપાસવું | વિષ્ણુને મળતા દેવ; પદ્મપાષી
 અવલોકિતેશ્વર પું. (સં.) એક બોધિસત્ત્વ; બૌદ્ધધર્મના
 અવલ્લ વિ. જુઓ 'અવલ'
 અવશ વિ. (સં.) પરતંત્ર (૨) લાચાર; પરવશ
 અવશકન પું. (સં.) અવશકુન) માઠા શુકન
 અવશકનિયું(યાળ) વિ. જુઓ. 'અવશુકનિયું'
 અવશિષ્ટ વિ. (સં.) વધેલું; બાકી રહેલું; વધારાનું
 અવશુકન પું. જુઓ 'અવશુકન'
 અવશુકનિયું(યાળ) વિ. માઠા શુકનવાળું
 અવશેષ પું. (સં.) બાકી રહેલો ભાગ (૨) ખંડેર
 અવશેષણ ન. (સં.) શોષાવું તે | જરૂરી; આવશ્યક
 અવશ્ય કિ.વિ. (સં.) અવશ્યમ્) જરૂરી; ખચીત (૨) વિ. અવશ્યમેવકિ.વિ. (સં.) ખચીતજ; નક્કીજ | અપરિહાર્ય
 અવશ્યભાવિ(ત્વી) વિ. (સં.) અવશ્ય બનવાનું એવું;
 અવસન્ન વિ. (સં.) ખિન્ન (૨) મૂત (૩) ઉદાસ; હતાશ (૪) મરી ગયેલું | ટાણું; પ્રસંગ
 અવસર પું. (સં.) તક; લાગ (૨) સમય; વખત (૩) અવસરવાદી વિ. તક કે અવસરનો લાભ ઉઠાવનાર (૨) પોતાનો સ્વાર્થ સાધનાર; તકસાધુ
 અવસરપાષી રૂ.પ્ર. દલાડોપાષી; ઉત્તરકિયા
 અવસર્પ પું. (સં.) જામસ
 અવસર્પણ ન. (સં.) નીચે જવું-ઊતરવું તે
 અવસર્પિણી સ્ત્રી. (સં.) અધોગતિનો વધ્નો લાખો સમય- ૧૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦ સાગરવર્ષો જેટલો ક્રળ | (૨) એકાએક
 અવસાત કિ.વિ. (હિ. અબ + અ. સમત્) હમણાં જ
 અવસાદ પું. (સં.) ખેદ (૨) નાશ
 અવસાન ન. (સં.) અટકવું; અંધ પડવું તે; અંત (૨) મોત; મૃત્યુ; આખર ઘડી (૩) દેહાંત (૪) હદ; સીમા (૫) યતિ; વિરામ
 અવ(વે)સ્તા સ્ત્રી. (શ. ઉત્તહ) જ્ઞાન (૨) પારસી પ્રજાનું મૂળ ધર્મપુસ્તક (અવેસ્તા) (૩) ઈરાનની પ્રાચીન ધર્મબાષા | ભાગ (૩) ધડપણ
 અવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) સ્થિતિ; દશા (૨) આયુષ્યના પેટા
 અવસ્થાચતુષ્ટય ન. (સં.) જીવનની બાલ્ય, કોમાર, યોવન, ધડપણ : ચાર અવસ્થા | ગ્રામ્ય સ્થિતિ
 અવસ્થાત્રય ન. (સં.) જાગૃતિ, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ:તેતેચિત્તાની
 અવસ્થાદય ન. સુખી અને દુઃખી એ બે અવસ્થા

અવસ્થાંતર/

૪૯

[અવિચ્છેદ

અવસ્થાંતર ન. (સં.) બીજી અથવા બદલાયેલી અવસ્થા
 અવસ્થિત વિ. (સં.) રહેલું; આવી વસેલું [દશા
 અવસ્થિત સ્ત્રી. (સં.) રહેલું તે (૨) રમેદાણ (૩) હાલત;
 અવલસિત ન. (સં.) છ પ્રકારનાં હાસ્યોમાંનું એક
 અવલાસ પું. (સં.) મદકરી; મજાક [અવગણના
 અવહેલન ન. (ના.) અવહેલા સ્ત્રી. (સં.) અનાદર;
 અવહેલવું સ.કિ. (સં. અવહેલું) અવગણવું
 અવહેવારુ વિ. વ્યવહારું નહિ તેવું
 અવળ વિ. અવળું; ઊંધું (૨) ખોટું (૩) વાંકું; આડું
 અવળકો પું. તરકડિયું; વલખું; હવાતિયું
 અવળચંડાઈ સ્ત્રી. અવળચંડાપણું; ઊધાર્થ [અટકચાળું
 અવળચંડું વિ. કહે તેથી ઊલટું કરનારું (૨) અપવાખોર;
 અવળપ સ્ત્રી. અવળાપણું; આડાઈ
 અવળપંચક ન. બેસતે પંચકે કશું અવળું થઈ જવું તે (૨)
 વારંવાર (પાંચ વાર) એવી ને એવી વિટંબણા આવી
 પડવી તે (૩) સારું કરવા જતાં ઊલટું થઈ જવું તે
 અવળવાણી સ્ત્રી. વાચ્યાર્થથી ઊલટો અર્થ સૂચવતી વાણી;
 ગૂઢ વાણી (૨) અવળું બોલવું તે (૩) અધુન વાણી
 અવળસવળ વિ. (ઉવળસુવળ; ઉદ્વલસુવલ = ઊંધા
 વળવાળું અને સીધા વળવાળું ઉપરથી) ઊલટસુલટ;
 ઊંધુંચું [(૨) હકીલાઈ
 અવળાઈ સ્ત્રી. આડાઈ; કહે તેનાથી ઊલટું કરવાની દેવ
 અવળાસવળી સ્ત્રી. અવળી દિશામાં લીંટાઈને ચડતી
 અવળદેલ નામની એક વેલ (૨) કિ.વિ. અવળું ને
 સવળું એ કમમાં; ઊલટસુલટ
 અવળિયું ન. અંદર પડતું કાંકણું; છીલું
 અવળું વિ. ઊંધું; ઊલટું (૨) વાંકું; આડું (૩) ખોટું
 અવળુંસવળું વિ. ઊંધુંચું; ઊલટસુલટ; અવળસવળ
 અવળૈ સ્ત્રી. અવરૈ; સુવાવડીનો એક ચાટો
 અવંતિકા સ્ત્રી. (સં.) ઉજ્જયિની; ઉજ્જન
 અવાક-(ય) વિ. (સં.) વાચા વિનાનું; મુક (૨) સ્તબ્ધ
 અવાક વિ. (અન્નવાક) વાક (ચીકાશ) વિનાનું; સ્તબ્ધ
 વિનાનું
 અવાચ વિ. (સં.) વાચા વિનાનું; અવાક; અબોલ
 અવાચક વિ. મૂંઝું (૨) બેભાન; બેહોશ
 અવચાકતા સ્ત્રી. (સં.) અવાચક હોવાપણું
 અવાચી સ્ત્રી. દક્ષિણ દિશા
 અવાચી સ્ત્રી. ડચું (૨) હેડકી (૩) બગાસું [અકબ્ધ
 અવાચ વિ. (સં.) અવણ્ય (૨) ન વંચાય એવું (૩)
 અવાજ પું. (કા. આવાજ) ધ્વનિ; શબ્દ (૨) ધાંટો; નાદ
 અવાજ વિ. ધ્વનિવાળું, અવાજવાળું (૨) પું. તોપ કે બ્રહ્મક
 કોડનારું
 અવાજ સ્ત્રી. ગાયકનો કંઠ [રસ્તો; કુમાર્ગ
 અવાટ વિ. ચાટ પડેલી ન હોય તેવું (૨) સ્ત્રી. અવળો

અવાડું ન. પશુમાદાનું આઉ; બાવલું; અગ્રણ [કુંડ
 અવા-(વે)કો પું. હવાયો; કોરને પાણી પીવાનો કૂવા પરનો
 અવાહ વિ. કપાય નહિ તેવું (૨) કાપે નહિ તેવું; બૂઠું
 અવાહ વિ. શેરીની વાવેતર વિનાનું
 અવાહ પું., ન. બે ઊભા થાંભલા વચ્ચે મૂકેલું લાકડું, જેની
 આસપાસ અગ્રતર કરી લેવામાં આવે છે.
 અવાજ સ્ત્રી. લીંટણ; ચાલ (૨) ગુણ; જાત
 અવાજ પું. પારખું; પરીક્ષા
 અવામ સ્ત્રી. (અ.) જનસાધારણ; આમજનતા
 અવાણવું સ.કિ. લીંટણા ઉપરથી પારખ કરવી (બળદની)
 (૨) ચાલ ઉપરથી પારખવું તે
 અવારનવાર કિ.વિ. પ્રસંગોપાત; કદીકદી (૨) વારાફરતી
 અવાય વિ. (સં.) વારી ન શકાય તેવું; અટલ (૨) રોક્યું
 રોકાય નહીં એવું [વખતથી વપરાયા વિનાનું; અવડ
 અવાવરું વિ. (અ + વાવરું, જે વપરાયેલ નથી તે) બહુ
 અવાસ્તવ-(વિક) વિ. (સં.) વાસ્તવિક નહિ એવું;
 ગેરવાજબી; મિથ્યા [વગેરેનું]
 અવાહક વિ. (સં.) વહન ન કરે એવું (ગરમી, વીજળી
 અવાહી વિ. (સં.) જુઓ 'અવાહક'
 અવાળું ન. (સં. અવાણ, પ્રા. અવાણઆ) દાંતના પારા
 - પીઢિયાં (૨) લાજ ઉત્પન્ન કરનાર માંસપિંડ
 અવાંછિત વિ. (સં.) અનિચ્છિત; અનપેક્ષિત
 અવાંતર વિ. (સં.) અંદરનું (૨) વચમાં આવી જતું;
 -ની અંદર આવી જતું [(૩) વ્યવસ્થિત
 અવિકલ (સં.) (-ળ) વિ. અખંડ (૨) વ્યાકુલ નહિ એવું
 અવિકસિત વિ. (સં.) વિકાસ નહિ પામેલું [એવું
 અવિકલ્પ્ય વિ. (સં.) સાપારા બુદ્ધિથી જાણી ન શકાય
 અવિકાર વિ. (સં.) વિકારરહિત (૨) વિકારના અભાવવાળું
 (૩) પુ. વિકાર-કેરફારનો અભાવ [એવો (પ્રત્યય)
 અવિકારક વિ. શબ્દના અંગમાં ગુણ કે વૃદ્ધિનો ફેરફાર ન થાય
 અવિકારી વિ. વિકારરહિત (૨) જાતિકે વચનને લીધે રૂપમાં
 ફેરફાર ન થાય એવું (પદ) [અવિકારી (વ્યા.)
 અવિકાર્ય વિ. જેમાં વિકાર થઈ શકે નહિ એવું (૨)
 અવિખ્યાત વિ. (સં.) વિખ્યાત નહીં એવું; અપ્રસિદ્ધ
 અવિગત વિ. (સં.) ન ગયેલું; જુદું નહીં પડેલું (૨) જવા ન
 દીધેલું; રોકેલું (૩) નહીં મરેલું (૪) નિત્ય [નિત્ય
 અવિચલ (સં.) (-ળ) વિ. યથે નહિ એવું; સ્થિર (૨)
 અવિચલિત વિ. (સં.) સ્થિર; ભવ્ય (૨) સ્થાવ્રજ ન થયેલું
 અવિચાર પું. (સં.) વિચાર-વિવેકનો અભાવ (૨) ઉતાવળ
 અવિચારિતા સ્ત્રી. અવિચારીયણું [(૩) અવિચેકી
 અવિચારી વિ. (સં.) વિચાર ન કરે એવું (૨) ઉતાવળિયું
 અવિચિન્ન વિ. (સં.) અખંડ (૨) સતત; અસ્પષ્ટિત (૩)
 અવિનમ્ર [તેવું
 અવિચ્છેદ વિ. છેદી ન શકાય તેવું; છૂટું ન પાડી શકાય

અવિજ્ઞેય/

૫૦

[અવ્યવહાર્ય]

અવિજ્ઞેય વિ. (સં.) જે સારી રીતે જાણી શકાય એમ નથી એવું (પરમતત્વ) (૨) ન જાણી શકાય તેવું; અજ્ઞેય અવિદ્યમાન વિ. (સં.) વિદ્યમાન-હયાત નહીં એવું અવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) અજ્ઞાન (૨) માયા (વેદાંત) અવિદ્યાજનિત વિ. (સં.) અવિદ્યાથી થયેલું અવિધવા સ્ત્રી. (સં.) સોભાગણ; સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી અવિધવા (૦નવમી, ૦નોમ) સ્ત્રી. (સં.) ભાદરવા વદ નોમ; સૌભાગ્યવતી મરી ગયેલી સ્ત્રીઓનો શ્રાદ્ધ કરવાનો દિવસ; ગ્રેસીઓની નોમ અવિધિસર વિ. અનીપથારિક અવિધિસરપત્ર પું. અનીપથારિક પત્ર/રહિત; અવિનયી અવિનય પું. (સં.) અસભ્યતા; અવિવેક (૨) વિ. વિનય-અવિનયી વિ. અસભ્ય; અવિવેકી [એવો ભાવ કે લક્ષણ અવિનાભાવ પું. (સં.) એકબીજા વિના રહી કે છોડી ન શકે અવિનાશ-(શી)વિ. (સં. અવિનાશિનું) અમર; અક્ષય; નિત્ય અવિનીત વિ. (સં.) અવિનયી; અવિવેકી (૨) કેળવ્યા વિનાનું [(૩) મજિયારું; સંયુક્ત અવિભક્ત વિ. (સં.) વિભક્ત નહીં એવું (૨) એકરૂપ અવિભાજક વિ. (સં.) ભાગ ન પાડનારું; નહિ ભાગનારું અવિભાજ્ય વિ. (સં.) વિભાગ ન પડી શકે એવું (૨) શેષ રાખ્યા વિના ભગાય નહિ એવું અવિયોગવ્રત ન. (સં.) માગશર સુદ ત્રીજને દિવસે સ્ત્રીઓ અવૈધવ્યવ્રત કરે છે તે અવિરક્ત વિ. (સં.) આસન્નિવાળું; રાગી અવિરત વિ. (સં.) વિરત નહીં એવું; નિરંતર; સતત અવિરતિ સ્ત્રી. (સં.) સતત ચાલુ હોવાપણું (૨) વૈરાગ્યનો અભાવ અવિરામ પું. (સં.) વિરામનો અભાવ (૨) કિ.વિ. સતત અવલંબિત વિ. (સં.) વિલંબિત નહીં એવું અવિલોપ્ય વિ. ભૂંસી ન શકાય એવું અવિવાહિત વિ. (સં.) કુંવારું; અપરિણીત અવિવેક પું. (સં.) વિચારશૂન્યતા (૨) અવિનય અવિવેકી વિ. અવિચારી (૨) અસભ્ય અવિશિષ્ટ વિ. (સં.) વિશિષ્ટ નહીં એવું; ચીલાચાલુ અવિશ્રાન્ત વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) અથાક; સતત અવિશ્વસનીય વિ. (સં.) વિશ્વાસપાત્ર નહીં એવું અવિસ્મરણીય વિ. (સં.) ભૂલી ન શકાય એવું અવિશ્વાસ પું. (સં.) વિશ્વાસનો અભાવ; અજાબરોસો અવીક્ષણ ન. (સં.) ન જોવાપણું; અવદર્શન અવેક્ષક ન. દેખરેખ રાખનારું; 'સુપરવાઈઝર' (૨) જોનાર; નિહાળનાર; 'ઓબ્ઝર્વર' (૩) નિયમન કરનાર અવેક્ષણ ન. (સં.) દેખરેખ; નિયમન અવેજ પું. (અ. ઈવજ) બદલો; સાટા જેટલી કિંમતનો

માલ (૨) નાણું; મૂડી [-ને બદલે હોવું તે અવેજી વિ. બદલામાં કામ કરનારું (૨) સ્ત્રી. -ની જગાએ; અવેડી પું. જુઓ 'અવાડો' અવૈતન વિ. વેતન લીધા વિનાનું; અવૈતનિક અવેષ વિ. (સં.) ખોડખાંપણ વિનાનું (૨) શાસ્ત્રનિષિદ્ધ; વિધિ વિનાનું અવેર પું. દેખરેખ; દાખ (૨) કરકસર અવેર સ્ત્રી. અસૂર; મોડું [મિત્રતા અવેર ન. (સં. અવેર) વેરનો અભાવ; પ્રેમભાવ (૨) અવેરનેસ સ્ત્રી. (ઈ.) જાણકારી; અભિજ્ઞા અવેરવું સ.કિ. સુવ્યવસ્થિત રાખવું (૨) જાળવવું; જતન કરવું (૩) કરકસર કરવી તે અવેરાટ પું. ગભરાટ અવેરું વિ. ગભરાટિયું; બાવરું (૨) અટકચાળું; તોફાની અવેરું કિ.વિ. મોડું અવેવ પું. (સં. અવયવ) અવયવ; અંગ અવેવ પું. આચાર; વિવેક અવેવ કિ.વિ. જરૂર; ચોક્કસ અવેસ્તા સ્ત્રી. જુઓ 'અવસ્તા' અવેળી સ્ત્રી. મેદાનો પાતળો શીરો (જેન) અવેળું કિ.વિ. કવેળાએ; કવખતે (૨) અંતરિયાળ અવૈશાનિક વિ. (સં.) વૈજ્ઞાનિક નહિ એવું; અશાસ્ત્રીય અવૈતનિક વિ. વેતન વિનાનું; માનાર્હ અવૈષ વિ. (સં.) વિધિ વિનાનું (૨) શાસ્ત્રે માન્ય નહિ કરેલું (૩) બંધારણ વિરુદ્ધ (૪) ગેરકાયદેસર અવૈર ન. (સં.) વેરનો અભાવ; પ્રેમભાવ (૨) મિત્રતા અવોર્ડ પું. (ઈ.) ચુકાદો; ફેસલો (૨) પુરસ્કાર; 'એવોર્ડ' અવ્યક્ત વિ. (સં.) અસ્પષ્ટ (૨) અદૃશ્ય (૩) અજ્ઞાત; ગણિતમાં વિશિષ્ટ સંખ્યા ન બતાવનાર (રાશિ) (૪) ન. બ્રહ્મ; પરમાત્મતત્વ (૫) મૂળ પ્રકૃતિ અવ્યભિચાર પું. (સં.) નિત્ય સાહચર્ય (૨) એકનિષ્ઠા; અનન્યભાવ (૩) વફાદારી અવ્યભિચારી વિ. બધી વખતે એકસરખું; એકનિષ્ઠ અવ્યય વિ. (સં.) ન બદલાય એવું; શાશ્વત (૨) પું. ન. જેને લિંગ, વચન કે વિભક્તિના પ્રત્યય ન લાગે તેવો શબ્દ (નવા વ્યાકરણમાં આ શબ્દપ્રયોગ છોડી દેવાયો છે.) (૩) બ્રહ્મ (૪) પું. શિવ; વિષ્ણુ અવ્યવસાધી વિ. (સં.) અવૈતનિક; બિનપધાધારી અવ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) વ્યવસ્થાનો અભાવ; ગેરબંદોબસ્ત (૨) ગોટાળો (૩) બખેડો; હુલ્લડ અવ્યવસ્થિત વિ. (સં.) વ્યવસ્થિત નહિ તેવું; અસ્તવ્યસ્ત અવ્યવહારુ વિ. વહેવારું નહીં તેવું; આચરણમાં ન મૂકી શકાય તેવું [અભિકૃત અવ્યવહાર્ય વિ. (સં.) વ્યવહાર ન રાખવા યોગ્ય;

અવ્યસ્ત/

૫૧

[અર્શમંતક

અવ્યસ્ત વિ. (સં.) વ્યસ્ત નહીં એવું; સમ
 અવ્યાકુલ-(ળ) વિ. વ્યાકુળ નહિ એવું; સ્વસ્થ
 અવ્યાખ્ય વિ. (સં.) વ્યાખ્યા ન થઈ શકે એવું (૨) જેનો
 ખુલાસો કે સ્પષ્ટીકરણ ન કરી શકાય એવું
 અવ્યાજ વિ. (સં.) નિષ્કપટ; સરળ (૨) નિર્વ્યાજ
 અવ્યાપ્ત વિ. (સં.) વ્યાપ્ત ન થયેલું; વ્યાપ્ત નહીં તેવું
 અવ્યાપાર પું. (સં.) કામધંધાનો અભાવ (૨) પોતાનું કામ
 નહિ તે
 અવ્યાહત વિ. (સં.) જેને કશો આઘાત નથી થયો એવું
 (૨) નહિ તૂટેલું; અભંગ (૩) રોક્યા વિનાનું; ચાલુ
 અવ્યલ વિ. (અ.) પહેલું; પ્રથમ (૨) ખાસ
 અશઆર પું. બ.વ. (અ.) એક કરતાં વધારે શેર
 અશક્ત વિ. (સં.) કમતાકાત; અસમર્થ
 અશક્તાશ્રમ પું. (સં.) અશક્ત લોકોને આશ્રમ આપવા
 માટેનું સ્થળ; 'ઈન્ફર્મરી' ગૃહસ્થાકાત ન હોવી તે
 અશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) શક્તિનો અભાવ; નબળાઈ (૨)
 અશક્તિમાન વિ. (સં.) શક્તિ વિનાનું; અસમર્થ
 અશક્ય વિ. (સં.) ન બની શકે તેવું; અસંભવિત; શક્ય
 ન હોય તેવું
 અશક્યતા સ્ત્રી. (ન્ય) ન. (સં.) અશક્ય હોવું તે
 અશગ વિ. શગ વિનાનું; દિવેટ વિનાનું (૨) દિવેટ પર
 મોઢરો ન થયો હોય એવું
 અશતુ પું. (સં.) વિત્ર; દોસ્ત (૨) વિ. કુશ્મન વિનાનું
 અશન ન. (સં.) ખાવું તે; ભોજન
 અશનાઈ સ્ત્રી. (ફા. આશ્રાઈ) આશનાઈ; યારી; દોસ્તી
 અશનાઈ સ્ત્રી. (સં. આસન્નતા) અડપણ; છેડતી
 અશનિ સ્ત્રી. (સં.) આકાશી વીજળી (૨) ઈન્દ્રનું વજ્ર
 અશબ્દ વિ. (સં.) નિઃશબ્દ; નીરવ (૨) શબ્દમાં નહિ
 વ્યક્ત થયેલું (૩) ન. બ્રહ્મ
 અશમ વિ. (સં.) શાંતિ વિનાનું; અસ્વસ્થાનો અભાવ
 અશરણ વિ. (સં.) નિરાધાર; આશ્રયરહિત (૨) ન. શરણ-
 અશરણશરણ વિ. શરણરહિતના શરણરૂપ (પરમાત્મા)
 (૨) આશ્રયદાતા
 અશરક વિ. (અ.) ઈમાનદાર; સફળ (૨) પ્રતિષ્ઠિત
 અશરકી સ્ત્રી. (મિસરના એક બાદશાહ અશરકના નામ
 ઉપરથી) મોનામહોર (૨) એવું ચાંદુ (૩) ગીની જેવું
 જરીનું ભરતકામ
 અશરક વિ. (અ.) ઈમાનદાર; પ્રામાણિક
 અશરક વિ. કુલીન; ખાનદાન
 અશરાકી વિ. પ્રામાણિકતા; ઈમાનદારી
 અશરાકી સ્ત્રી. ખાનદાની; સફળતા (૨) ભલમનગાલી
 અશરીર-(રી) વિ. (સં.) શરીરરહિત (૨) દેવી(વાણી)
 (૩) પું. કામદેવ (૪) સિદ્ધ (જૈન) (૫) બ્રહ્મ
 અશસ્ત્ર વિ. (સં.) હથિયાર વિનાનું; નિઃશસ્ત્ર

અશંક-(કિત) વિ. (સં.) શંકા વગરનું; શકારહિત
 અશાક્ત વિ. (સં.) શક્તિ માનને ન માનનારું
 અશાઢ પું. (સં. આપાઢ) વિક્રમ સંવતનો નવમો મહિનો
 અશા-(સા)ડી વિ. આપાઢ મહિનાને લગતું
 અશાત સ્ત્રી. અશાંતિ [તે; અપવિત્રતા
 અશાતના સ્ત્રી. અશાંતિ (૨) ઉલ્લંઘન (૩) અપવિત્ર કરવું
 અશાતા સ્ત્રી. (સં.) અશાંતિ; શાતાનો અભાવ (જૈન)
 અશાલેય વિ. શાળાની બહારનું
 અશાસ્ત્ર ન. શાસ્ત્ર ન હોય તેવો કોઈ પણ ગ્રંથ (૨) વેદ
 વિરુદ્ધ નાસ્તિક શાસ્ત્રગ્રંથ (૩) વિ. અશાસ્ત્રીય
 અશાસ્ત્રીય વિ. (સં.) શાસ્ત્રવિરુદ્ધનું (૨) અપ્રમાણ
 અશાંત વિ. (સં.) શાંતિરહિત (૨) તોફાની (૩) ચંચળ
 અશાંતિ સ્ત્રી. (સં.) શાંતિનો અભાવ (૨) તોફાન; બખેડો
 અશિક્ષિત વિ. (સં.) શિક્ષિત નહિ એવું; અભણ; નિરક્ષર
 અશિવ વિ. (સં.) અશુભ; અકલ્યાણકારી (૨) ન.
 અકલ્યાણ; અમંગલ [અશિક્ષિત
 અશિષ્ટ વિ. (સં.) શિષ્ટ નહિ એવું (૨) ગ્રામ્ય-અસંસ્કારી;
 અશિસ્ત વિ. (સં.) શિસ્તનો અભાવ
 અશુચિ વિ. (સં.) અપવિત્ર; અશુદ્ધ (૨) સૂતકી (૩)
 સ્ત્રી. શુદ્ધિ-સ્વચ્છતા કે પવિત્રતાનો અભાવ
 અશુદ્ધ વિ. (સં.) અપવિત્ર (૨) મહિન; મેલું (૩)
 ભૂલભરેલું; સદોષ (૪) અપ્રામાણિક (૫) શુદ્ધિ-ભાન
 વગરનું; બેભાન [દયમાં તેના સિવાયનો પદાર્થ
 અશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) મહિનતા (૨) ભૂલો હોવાપણું (૩) શુદ્ધ
 અશુભ વિ. (સં.) અમંગલ (૨) મરણને લગતું (૩) ન.
 અકલ્યાણ; દુરાચરણ [એવું
 અશું-(સું) સર્વ. વિ. (સં. ઈદશ, પ્રા. આઈસિઅ) આવું;
 અશંધ વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) પૂરેપૂરું; તમામ
 અશોભિયો પું. એક વનસ્પતિ-ઝોંપડિયો; અસાગિયો [શુદ્ધ
 અશો-(ષો) વિ. (અવેસ્તા ભાષામાં, ઝંદ-પા. ઝંદ) પવિત્ર;
 અશો-(ષો)ઈ સ્ત્રી. પવિત્રતા; ચોખ્ખાઈ
 અશોક પું. (સં.) હર્ષ; આનંદ (૨) ન. જેનાં પાદડાં જેવાં
 પાંદડાં હોઈ 'આસોપાલવ' કહેવાય છે એવું એક ઝાડ
 (૩) એક રાજા (૪) વિ. શોકરહિત
 અશોચ ન. (સં.) અશુદ્ધિ (૨) સૂતક (૩) નિશ્ચિતતા
 અશોચ્ય વિ. (સં.) શોક ન કરવા યોગ્ય
 અશક ન. (ફા.) અશુ; આસું
 અશરક કિ.વિ. અકસ્તર; ઘણું કરીને; આખરે
 અશમ પું. (સં.) પથ્થર
 અશમય વિ. (સં.) પથ્થરમય; પથ્થરથી ભરેલું
 અશમર વિ. (સં.) પથ્થરવાળું; ખડકમય (૨) પું. પથ્થર
 અશમરી સ્ત્રી. (સં.) પથરીનો રોગ; પથરી
 અર્શમંતક પું. (સં.) એક જાતનું ઘાસ (જેમાંથી પ્રાચીન
 કાળમાં બ્રાહ્મણો મેખલા બનાવતા હતા.) (૨) ચૂલો

અર્થમા

૫૨

/ અષ્ટમહાસિદ્ધિ

(૩) એક જાડનું નામ [ચમકતો પથ્થર
અર્થા પું. (સં.) પથ્થર (૨) પલાડ (૩) વજ્ર (૪)
અર્થારોહણ ન. વિવાહવિધિનો એક ભાગ જેમાં કન્યાને
પથ્થર ઉપર પગ મુકાવી પાતિપ્રત્યમાં તેના જેવી ઠંઠ
થવાનું કહેવામાં આવે છે.) (૨) મુકેલીવાળું કામ
અશ્વઢા સ્ત્રી. (સં.) અનાસ્થા; અવિશ્વાસ
અશ્વણીય, અશ્વાવ્ય વિ. (સં.) ન સાંભળવા યોગ્ય (૨)
ન સાંભળી શકાય એવું; અશ્વાવ્ય [સતત; અથાક
અશ્રાંત વિ. (સં.) થાક્યા વિનાનું; અટક્યા વિનાનું (૨)
અશુ પું. (સં.) આંસુ [(૩) અશિક્ષિત
અશ્રુત વિ. (સં.) નહીં સાંભળેલું (૨) શાસ્ત્ર નહીં જાણનારું
અશ્રુતપૂર્વ વિ. (સં.) પૂર્વે નહિ સાંભળેલું એવું
અશ્રુધારા સ્ત્રી. (સં.) આંસુની ધારા
અશ્રુપાત પું. આંસુ પાડવાં તે
અશ્રુપૂર્ણ વિ. (સં.) આંસુથી ભરેલું
અશ્રુભિદ્ધ ન. (સં.) આંસુનું ટીપું
અશ્રુમય વિ. (સં.) અશ્રુપૂર્ણ [વાયુ: 'ટિરંગેસ'
અશ્રુવાયુ પું. (સં.) આંખમાં જલન પેદા થાય એવો ગેસ-
અભ્યાસ વિ. (સં.) નિદ્રા; વખાણવાને અયોગ્ય
અશ્લીલ વિ. (સં.) બીભ્મસ; શોભા ન આપે એવું (૨)
અસભ્ય; ગ્રામ્ય

અશ્લેષા(-ષા) (સં.) સ્ત્રી. નવમું નક્ષત્ર
અશ પું. (સં.) ધોડે; તુરગ
અશગંધા સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ; આસંખ્યયશ્રીવ
અશગ્રીવ પું. એક રાક્ષસ (૨) વિષ્ણુનો એક અવતાર;
અશચર્યા સ્ત્રી. ધોડાનો સાર-સંભાળ
અશત્ય પું. (સં.) પીપળો
અશત્યામા પું. દોષાચાર્યનો પુત્ર [ખાસદાર; રાવત
અશપાલ(૦ક) (સં.) (-ળ) વિ., પું. ધોડાનું પાલન કરનાર;
અશમંત્ર પું. (સં.) જેથી ધોડો પવનવેગે ચાલે એવો મંત્ર
અશમેષ પું. (સં.) એક યજ્ઞ જેમાં દિગ્વિજય કરી આવેલો
ધોડો હોમવામાં આવતો)
અશ્વરશક વિ. (સં.) ધોડાઓનો રખેવાળ; અશ્વપાલ
અશ્વરાજ પું. (સં.) ઈંદ્રનો ઉચ્ચેશ્વર નામનો ધોડો
અશ્વચાર પું. (કા. અસ્વાર -અસ્પૃસ્વારૂ = ધોડા પર
ભેસનાર ઉપરથી સંસ્કૃતીકરણ થયું છે.) ધોડેસવાર
અશ્વવિદ્યા સ્ત્રી. ધોડા પારખવાની, કેળવવાની તથા
ચલાવવાની વિદ્યા [ખમ: 'હોર્સ પાવર'
અશ્વશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) અશ્વની શક્તિ-તાકાત (૨) અશ્વ-
અશ્વશાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. ધોડાનો તખેલો; ધોડાર
અશ્વારૂઢ વિ. (સં.) ધોડા ઉપર સવાર થયેલું
અશ્વારોહણ ન. (સં.) ધોડા ઉપર સવારી કરવી તે
અશ્વિની સ્ત્રી. (સં.) પહેલું નક્ષત્ર (૨) ધોડી
અશ્વિનીકુમાર પું. (સં.) દેવોના બે વૈદ્ય (જોડિયા ભાઈ)

અષા(-સા)ડ પું. જુઓ 'અસાડ'
અષાઢ પું. (સં.) અષાડ (માસ)
અષાઢા સ્ત્રી. (સં.) એક નક્ષત્ર
અષો વિ. જુઓ 'અશો'
અષોઈ સ્ત્રી. જુઓ 'અશોઈ' [આંકડો કે સંખ્યા; 'ટ'
અષ વિ. (સં.) સાત વના એક; આઠ (૨) પું. આઠનો
અષક ન. (સં.) આઠનો સમુદાય (૨) આઠ શ્લોકોનું
બનેલું સ્તોત્ર [બ્રહ્મા
અષકર્ણ પું. (સં.) (ચાર મુખને કારણે આઠ કાનવાળા)
અષકલ્પાણી વિ. આઠ શુભ ચિહ્નો ધરાવતો (ધોડો)
(ચાર પગ, કપાળ, છાતી, ખાંધ તથા પૂછડી જેનાં
ધોળાં હોય તે) [આઠ ખૂણાવાળું
અષકોણ પું. (સં.) આઠ ખૂણાવાળી આકૃતિ (૨) વિ.
અષગંધ વિ., ન. (સં.) આઠ સુગંધી પદાર્થોનું યુક્ત
અષગુણ પું. બ.વ. (સં.) બ્રાહ્મણોમાં આવશ્યક એવા આઠ
ગુણ(દયા, લાભ, અનસૂયા, શૌચ, અનાયાસ, મંગલ,
અકારણ્ય અને અસ્પૃશ્ય) [ઓ મળીને આઠદિશાઓ
અષદિશા સ્ત્રી. બ.વ. (સં.) ચાર દિશાઓ અને ચાર ખૂણાઓ
અષદ્રવ્ય ન. બ.વ. (સં.) યજ્ઞમાં જરૂરી આઠ પદાર્થ
(પીપળો; ઊમરો, પીપળ, ખાખરો તથા વડ એ
પાંચનું સમિધ તથા તલ, ખીર અને ઘી)
અષપા કિ.વિ. આઠ પ્રકારે
અષપાતુ સ્ત્રી. બ.વ. (સં.) આઠ ધાતુઓ (સોનું, રૂપું,
તાંબું, કપીર, પીતળ, સીસું, લોહું અને પારો)
અષપાતિય સ્ત્રી. (સં.) આઠ પ્રકારની નાખિકા (સ્વાધીન-
પતિત્રા, મદિતા, અભિસારિકા, કલસંતરિતા, વિપ્ર-
લબ્ધા, પ્રોષિતભર્તૃકા, વાસકસજ્જા, વિરલોકકલિતા)
અષપ(-પા)દ પું. (સં.) આઠ પગવાળો તે - કરોળિયો
અષપાણિ પું. (સ્.) આઠ હાથવાળો બ્રહ્મા
અષપૂજદ્રવ્ય ન. બ.વ. પૂજામાં ઉપયોગી આઠ પદાર્થો
(પાણી, દૂધ, ઘી, દહીં, મધ, દર્ભ, ચોખા તથા તલ)
અષપ્રધાન પું. બ.વ. આઠ પ્રકારના મંત્રી (પ્રધાન,
અમાત્ય, સચિવ, મંત્રી, ધર્માધ્યક્ષ, ન્યાયશાસ્ત્રી, વૈદ્ય
અને સેનાપતિ)
અષભુજા સ્ત્રી. આઠ ભુજાવાળી મહાલક્ષ્મી
અષમ વિ. (સં.) આઠમું (૨) સ્ત્રી. લાગલાગટ આઠ
ટંકના ઉપવાસનું વ્રત; અઠમ (જૈન)
અષમ-પષમ કિ.વિ. ગરબ-ગોટાળા કરીને; આડુંઅવળું
અષમહારોગ પું. બ.વ. આઠ પ્રકારના મોટા વ્યાધિ (વાત,
અકમરી, કૃષ્ણ, મેઘ, ઉદર, ભગંદર, અર્શ અને
સંઘ્રાણી)
અષમહાસિદ્ધિ સ્ત્રી. બ.વ. આઠ મહાસિદ્ધિઓ (અગ્નિમા,
મદિમા, ગરિમા, લપિમા, પ્રાક્તિ, પ્રાકામ્ય, ઈશિત્ય
અને વશિત્ય)

અષ્ટમંગલ/

૫૩

/અસહ

અષ્ટમંગલ ન. બ.વ. (સં.) (૭) ન. રાજપાભિષેક વખતે
જરૂરી ગણાતી આઠ શુભ વસ્તુઓ (સિંહ, વૃષભ,
ગજ, પૂર્ણિદક કુંભ, પંખો, નિશાન, વાઘ અને દીપ)
અથવા (શ્રાદ્ધજા, અગ્નિ, ગાય, સુવર્ણ, વૃત, સૂર્ય,
જળ અને રાજા) (૨) પુનર્લગ્ન: નાતરું (૩) વિ.
અષ્ટકલ્પાણી [પુનર્લગ્ન
અષ્ટમંગળી સ્ત્રી. નાતરું કરેલ સ્ત્રી (૨) ન. નાતરું;
અષ્ટમી સ્ત્રી. (સં.) આઠમ
અષ્ટમૂર્તિ-(ર્તિ) પું. (સં.) શંકર; મહાદેવ (પૃથ્વી, જલ,
તેજ, વાયુ, આકાશ, સૂર્ય, ચંદ્ર અને ઋત્વિજ - એવા
આઠ રૂપવાળા)
અષ્ટરસ પું. બ.વ. (સં.) આઠ રસ (શૃંગાર, હાસ્ય, ક્રુણ,
રોદ્ર, વીર, ભયાનક, બીભત્સ અને અદ્ભુત)
અષ્ટવર્ષીય વિ. (સં.) આઠ વર્ષોનું; આઠ વર્ષને લગતું
અષ્ટસૌભાગ્ય ન. બ.વ. સૌભાગ્યનાં આઠ વિહ્નો
(સંધ્યામાં સિંદૂર, કપાળે ચાંદલો, આંખમાં કાજળા, નાકે
વાળી, કાને કુંદલ, કોટમાં કીડિયાસેર. હાથમાં ચૂડો
કે બંગડી અને પગમાં અઢાસિયાં)
અષ્ટપદં કિ.વિ. આડુંઅવળું; ખરુંખોટું; અગડબગડ
અષ્ટાદશ વિ. (સં.) સત્તરવત્તા એક; અઢાર (૨) પું. અઢાર-
નો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૮' [પાણિનીનું વ્યાકરણ
અષ્ટાધ્યાયી વિ. (સં.) આઠ અધ્યાયવાળું (૨) સ્ત્રી.
અષ્ટાપદ પું. (સં.) (આઠ પગવાળો) કરોળિયો (૨)
કૈલાસ પર્વત (૩) કૈલાસ પર્વતના ઘાટનું દેરાસર
(જૈન) (૪) ન. સોનું
અષ્ટાવક વિ. (સં.) આઠે વાંકા અંગવાળું; કદરૂપું; કૂળડું
(૨) પું. એવા એક ઋષિ [પિસ્તાવું
અષ્ટાવું અ.કિ. કષ્ટાવું; પીડાવું (૨) હિજરાવું (૩)
અષ્ટાંગવિ. (સં.) આઠ અંગવાળું (૨) ન. બ.વ. શરીરનાં
આઠે અંગ (બે હાથ, બે પગ, બે દીંચણ એ છ અને
છાતી તથા કપાળ કે વાયા તથા મન) અથવા (હાથ,
પગ, દીંચણ, છાતી, માથું, મન, વાણી અને દંડિ)
અષ્ટાંગયોગ પું. (સં.) આઠ અંગયુક્ત યોગ; તેનાં આઠ
અંગ (યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર,
ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ) [વગેરે)
અષ્ટિકલ(ળ) ન. ઠળિયા કે ઝોટલાવાળું કળ (કરી, ખોર
અથોતરી સ્ત્રી. (સં.) મનુષ્યનું આયુષ્ય ૧૦૮ વર્ષનું ગણ્યે
એમાં આવતી દરેક ઝરત્રી દશા
અસક્ત વિ. (સં.) આસક્તિ વિનાનું; અનાસક્ત
અસક્તિ સ્ત્રી. (સં.) નિ:પ્રવૃત્તા; અનાસક્તિ
અસક્ત્યામત સ્ત્રી. માલમતા; ધનદોલત
અસત વિ. (સં.) નહતાત: કાલ્પનિક (૨) ખોટું (૩)
ખરાબ (૪) ન. શૂન્ય (૫) અસત્ય
અસતી સ્ત્રી. (સં.) વ્યભિચારિણી સ્ત્રી; કુલટા

અસત્ય વિ. (સં.) નિ:સત્ય; માલ વિનાનું (૨) ન.
મિથ્યાત્વ [જૂઠાણું
અસત્ય વિ. (સં.) ખોટું; જૂઠું (૨) કાલ્પનિક (૩) ન.
અસત્યભાષી વિ. (સં.) જૂઠું બોલનાર [અણસમજુ
અસન (સં. અસંસ, પ્રા. અસન્ન) બાન વિનાનું (૨)
અસન ન. (સ.પું.) પીતસાલનું ઝાડ
અસન્નારી સ્ત્રી. સન્નારી નહિ તે; કુલટા
અસફલ વિ. (સં.) (ળ) અફળ નહિ તે; નિષ્ફળ
અસફલ(ળ)તા સ્ત્રી. નિષ્ફળતા
અસભાબ પું. (અ.) સરસામાન; 'ડિસ્ટ્રોક'
અસભ્ય વિ. (સં.) અભિવંધી; અવિવેકી (૨) ગ્રામ્ય
અસભ્યતા સ્ત્રી. (સં.) સભ્યતાનો અભાવ (૨) અભિવંધ;
અવિવેક (૩) જંગલિયત; 'બાર્બસિઝમ'
અસમ વિ. (સં.) સમાન ન હોય તેવું; અપ્રસરણ (૨)
સપાટ નહિ તેવું; ખાડાપૈયાવાળું
અસમજણ સ્ત્રી. અણસમજ
અસમતલ વિ. સમતલ ન હોય એવું
અસમતા ન. (સં.) સરખું નહીં એવું; અપ્રતિમ
અસમભાવ પું. (સં.) સમભાવનો અભાવ
અસમર્થ વિ. (સં.) સમર્થ નહિ તેવું; નિર્બળ
અસમર્થતા સ્ત્રી. (સં.) અસમર્થ હોવાપણું
અસમંજસ વિ. (સં.) અસ્પષ્ટ (૨) મુર્ખઈ ભરેલું
અસમાન વિ. (સં.) સરખું નહિ એવું (૨) સપાટ નહિ
એવું (૩) વિજાતીય (૪) અજોડ
અસમાનતા સ્ત્રી. (સં.) સમાનતાનો અભાવ
અસમાપ વિ. (સં.) અપૂરું; અપૂર્ણ [આવેલું ન હોય તેવું
અસમાંતર વિ. (સં.) સમાંતર નહિ એવું; સરખા અંતરે
અસર સ્ત્રી. (અ.) વસ્તુનો (સારો કે માઠો) પ્રભાવ કે
છાપ પડે યા ગુણ અવગુણ દાખવે તે; પરિણામ (૨)
લાગણી
અસરકારી-(રક) વિ. અસર કરે એવું (૨) પ્રભાવક
અસરગ્રસ્ત વિ. (સં.) અસર પામેલું [(૩) ઝોડઝપટ
અસરા ન. (અ.) ખાનગી વાતચીત (૨) છુપો ભેદ
અસલ વિ. (અ. અસ્લ) મૂળ (૨) પ્રાચીન (૩) ઉત્તમ
(૪) ખરું; સાચું (૫) કિ.વિ. પહેલાં
અસલામત વિ. (સં.) સલામત નહીં એવું
અસલિયત સ્ત્રી. અસલ હોવાપણું
અસલી(લનું) વિ. અગાઉનું; પુરાણું; મૂળ (૨) ખરું;
નક્લી નહીં એવું
અસવર્ણ વિ. (સં.) ભિન્ન વર્ણ - જાતિનું
અસવાર પું. (સં. અથવાર, પ્રા. આસવાર) ધોસવાર
(૨) ધોસવાર સિપાઈ
અસવારી સ્ત્રી. સવારી (૨) ધોસવારો સરઘસ
અસહ વિ. (સં.) ન સહી શકનાર (૨) અસહ્ય

અસંહકાર/

૫૪

/અસિલતા

અસહકાર પું. (સં.) સહકાર-સંબંધ ન રાખવો તે (૨)
 અંગ્રેજ સરકાર સાથે સહકાર ન રાખવાની ગાંધીજીએ
 શરૂ કરેલી એ નામની હલત
 અસહકારી (સં.) વિ. અસહકારને લગતું (૨) પું.
 અસહકારમાં જોડાયેલ વ્યક્તિ
 અસહનીય વિ. (સં.) સહી ન શકાય એવું; અસહ્ય
 અસહયોગ પું. (સં.) અસહકાર; સહયોગનો આભાવ
 અસહાય વિ. (સં.) સહાય વિનાનું (૨) નિરાધાર (૩)
 સંગાથ વિનાનું; એકલું (૩) મતભેદ ખમી ન શકે તેવું
 અસહાયતા સ્ત્રી. (સં.) અસહાય હોવાપણું
 અસહિષ્ણુ વિ. (સં.) સહન ન કરે તેવું (૨) અનુદાર
 અસહિષ્ણુતા સ્ત્રી. (સં.) સહિષ્ણુ ન હોવાની ક્રિયા
 અસહ્ય વિ. (સં.) સહી ન શકાય એવું
 અસહ્યતા સ્ત્રી. (સં.) અસહ્ય હોવાપણું
 અસંખ્ય (-ખ્યાત) વિ. (સં.) અગણિત
 અસંગ વિ. (સં.) સંગ-આસક્તિ રહિત; અનાસક્ત (૨)
 સોબત વિનાનું; એકલું (૩) પું. અનાસક્તિ
 અસંગઠિત વિ. (સં.) સંગઠન વગરનું (૨) સંપ વગરનું
 અસંગત વિ. (સં.) બંધબેસતું ન આવે તેવું; સંબંધ વિનાનું
 (૨) કોઈની સાથે મેળ ન ખાતું (૩) અનુચિત
 અસંગતિ સ્ત્રી. (સં.) અસંગતતા (૨) અનિયમિતતા
 અસંગરો પું. સોબત વિના સોરતું તે
 અસંગી વિ. (સં.) ત્યાગી; વેરાગી (૨) સંગ વગરનું
 અસંતુષ્ટ વિ. (સં.) સંતુષ્ટ નહીં એવું; અસંતોષવાળું
 અસંતુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) અસંતોષ હોવો તે; અતૃપ્તિ
 અસંતોષ પું. (સં.) સંતોષનો અભાવ; અતૃપ્તિ
 અસંદિગ્ધ વિ. (સં.) સંદિગ્ધ નહીં એવું; નિશ્ચિત; નિઃશંક
 અસંપ્રજ્ઞાત વિ. (સં.) નિર્વિકલ્પ (સમાધિ); જ્ઞાતાજ્ઞેય
 વગેરેના ભેદ વિનાનું (૨) સારી રીતે જાણવામાં
 આવ્યું ન હોય તેવું [અર્થશૂન્ય (૩) અનુચિત
 અસંબદ્ધ વિ. (સં.) સંબદ્ધ નહિ એવું; સંબંધ વિનાનું (૨)
 અસંભવ પું. (સં.) સંભવનો અભાવ; અશક્યતા (૨)
 વિ. અસંભવિત [અશક્ય
 અસંભવનીય વિ. (સં.) જેની સંભાવના નથી તેવું;
 અસંભવિત વિ. (સં.) અશક્ય; અસંભવ [તેવું
 અસંભાવનીય વિ. (સં.) જેની સંભાવના કરી ન શકાય
 અસંભાવિત વિ. (સં.) જેની સંભાવના કરવામાં નથી
 આવી એવું (૨) પ્રતિષ્ઠા વિનાનું
 અસંભાવ્ય વિ. (સં.) અકલ્પ્ય (૨) અશક્ય; અસંભવનીય
 અસંમતિ સ્ત્રી. (સં.) સંમતિ ન હોવી તે [ડિસેન્ટ'
 અસંમતિનીય સ્ત્રી. અસંમતિ દર્શાવતી નોંધ; 'મિનિટ ઓફ
 અસંમતિ વિ. (સં.) સંપ્રમરહિત; બંધનમુક્ત
 અસંપ્રમ પું. (સં.) સંપ્રમનો અભાવ
 અસંસદીય વિ. (સં.) સંસદને ન છાજે તેવું

અસંસ્કારિતા સ્ત્રી. (સં.) અસંસ્કારીપણું
 અસંસ્કારી વિ. (સં.) સંસ્કાર વગરનું; અસંસ્કૃત
 અસંસ્કૃત વિ. (સં.) અશિષ્ટ; સંસ્કારરહિત (૨) નિયમ
 વિરુદ્ધનો શબ્દ [વિક્રમ સંવત્તનો નવમો મહિનો
 અસાદ (-દ) પું. (સં.) આપાદ, પ્રા. અસાદ) અપાઃ;
 અસાધારણ વિ. (સં.) અસામાન્ય; ખાસ (૨) લોકાંતર;
 અલૌકિક [વ્યા.)
 અસાધુ વિ. (સં.) દુષ્ટ; ખરાબ (૨) અપહ્રષ્ટ; અશુદ્ધ
 અસાધુતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) અસાધુ હોવાપણું
 અસાધ્ય વિ. (સં.) સાધી ન શકાય એવું (૨) સિદ્ધ ન
 થઈ શકે એવું (૩) જેનો ઈલાજ ન હોય તેવો (રોગ)
 (૪) અશક્ય
 અસાધ્ય સ્ત્રી. દુરાચારિણી; કુલટા
 અસામયિક વિ. (સં.) કવખતનું; કવેળાનું
 અસામાર્થ્ય ન. (સં.) સામાર્થ્યનો અભાવ; દુર્બળતા
 અસામાજિક વિ. (સં.) સામાજિક નહીં એવું કે તેથી ઊલટું
 અસામાન્ય વિ. (સં.) અસાધારણ; વિશિષ્ટ
 અસાર વિ. (સં.) સાર વિનાનું; નિઃસત્ત્વ (૨) નિરર્થક
 (૩) તુષ્ટ (૪) પું. સારનો અભાવ [વેપતરી
 અસારો પું. વળ દીધેલો રેશમનો તાર કે તેને વીટનાર
 અસાવધ (-ધાન) વિ. (સં.) સાવધ નહિ એવું; ગાફેલ;
 બેદરકાર
 અસાવળી સ્ત્રી. એક જાતનું વસ્ત્ર
 અસાહાય્ય, અસાહ્ય વિ. (સં.) અસહાય (૨) નિરાધાર
 અસાળિયો પું. અસેળિયો
 અસાંગરો પું. બાળકને વસ્તુ વિયોગનું દુઃખ; બાળકને સ્નેહી
 જુદાં પડવાથી થતી માનસિક અસર [અયોગ્ય
 અસાંપ્રત વિ. (સં.) સાંપ્રત નહિ તેવું; પ્રાચીન (૨)
 અસાંપ્રદાયિક વિ. (સં.) સાંપ્રદાયિક નહીં એવું
 અસાંસ્કૃતિક વિ. (સં.) સાંસ્કૃતિક નહીં તેવું
 અસાંસતાં કિ.વિ. અધર જાસે
 અસાંસતું વિ. ધીરજ વિનાનું; રચવાટિયું
 અસિ સ્ત્રી. (સં.) તલવાર
 અસિકર્મ ન. (સં.) વીરતાનું કર્મ (૨) ધાતકી કામ
 અસ્થિત વિ. (સં.) કાળું; ધ્યાન (૨) નીલ; અંધારિયું (૩)
 પું. એક જાતનું નામ
 અસિતા સ્ત્રી. (સં.) ગળી (૨) નાગણ (૩) એક અપ્સરા
 (૪) અંત:પુરની જુવાન સ્ત્રી [નહિ થયેલું
 અસિદ્ધ વિ. (સં.) નહિ સંધાયેલું; અપૂર્ણ (૨) પુરવાર
 અસિધારાત્ર ન. (સં.) તલવારની ધાર પર ચાલવા જેવું
 કઠણ વ્રત
 અસિપત્ર ન. (સં.) તલવારનું કળું કે મ્યાન (૨) ધારદાર
 પાનાની એક વનસ્પતિ (૩) ગ્રેરી (૪) એક નરક
 અસિલતા સ્ત્રી. તરવારનું કળું (૨) એ નામનું નરક

અસીમ]

૫૫

/ અસ્કોટક

અસીમ વિ. (સં.) સીમા વિનાનું; બેહદ
 અસીલ વિ. (અ.) જાતવાન; અશરાક (૨) સાલસ (૩)
 પું. કુળ; જેના પક્ષે રહી વકીલ લડતો હોય તે વ્યક્તિ;
 વકીલનો ગ્રાહક
 અસુ પું. બ. વ. (સં.) પ્રાણ
 અસુખ ન. (સં.) દુઃખ (૨) બેચેની [માણસ
 અસુર પું. (સં.) દૈત્ય; રાક્ષસ; દાનવ (૨) નીચ કે ખરાબ
 અસુર વિ. (સં.) બલિષ્ઠ (૨) પું. દેવ (૩) એસીરિયાનો
 વતની
 અસુરાચાર્ય પું. અસુરોના આચાર્ય - શુકાચાર્ય [રાજા
 અસુરાધિપ(તિ) પું. (સં.) અસુરોનો રાજા (૨) બલિ-
 અસું વિ. (સં.) ઈદશ, પ્રા. આઈસિઅ) અશુ; આલું; એવું
 અસુંદરો પું. જુઓ 'અસુંદરો'
 અસૂમ વિ. સૂમ, મૂઝ, કંજૂસ નહિ તેવું; ઉદાર
 અસૂપા સ્ત્રી. (સં.) અદેખાઈ; દાઝ (૨) કોથ (૩)
 પારકાના ગુણોમાં દોષ શોધવા તે [મોડું
 અસૂર(-રં) કિ.વિ. (સં.) ઉત્સુર એટલે સાંજ, પ્રા. ઉત્સુર)
 અસૂર્ય વિ. (સં.) સૂર્ય વિનાનું; અંધકારગ્રસ્ત; વાદળિયું
 અસૂર્ય પું. (સં.) અસુરોનો લોક (૨) એસીરિયા દેશ
 અસુંદર વિ. કૂબડું; બદસૂરત
 અસુંદરો પું. એક જાડ; આસંત્રો; આસોતરો [મસે-બહાને
 અસેમસે કિ.વિ. (સં.) મિષ - 'મસ'નું દ્રિત્વ) કોઈ પણ
 અસેંજું વિ. સમજણ વિનાનું (૨) અકોણું
 અસૌમ્ય વિ. (સં.) કઠોર; ઉગ્ર
 અસ્કર ન. લશ્કર; ફોજ; સૈન્ય
 અસ્કરી પું. (અ.) લશ્કરી સિપાઈ; સૈનિક
 અસ્કામત સ્ત્રી. ઈસ્કામત; માલમતા
 અસ્ખલિત વિ. (સં.) સ્ખલન કે ભૂલ કર્યા વિનાનું (૨)
 અખંડ (૩) અડગ [નાશ; મરણ (૪) ન. ધર
 અસ્ત પું. (સં.) આથમવું તે; સૂર્યાસ્ત (૨) પડતી (૩)
 અસ્તગામી વિ. (સં.) આથમવા જનારું
 અસ્તદિશા સ્ત્રી. (સં.) આથમણી દિશા; પશ્ચિમ દિશા
 અસ્તબલ પું. (ફા.) ધોડાજ; અશ્વઘાળા
 અસ્તમાન વિ. આથમતું (૨) નાશ પામતું
 અસ્તર ન. (ફા.) અંદરનું પડ (ડગલા વગેરેનું) (૨)
 બાંધકામમાં અંદરનું પ્લાસ્ટર (૩) રંગ લગાવતાં
 પહેલાં પદાર્થ પર ચણવામાં આવતું પડ
 અસ્તરિયું ન. (ઈ. સ્ટેલિંગ) સોનામહોર
 અસ્તરો પું. (ફા. ઉત્તર) વાળ કાઢવાનું ઓજાર; અસ્ત્રો
 અસ્તવ્યસ્ત વિ. (સં.) કિન્નભિન્ન; રકેતકે; ઊંધિયતું
 અસ્તંગત વિ. (સં.) અસ્ત પામેલું; આથમી ગયેલું (૨)
 નાશ પામેલું
 અસ્તાઈ સ્ત્રી. (સં.) આસ્થાથી) ધ્રુપદના ત્રણ ભાગમાંનો
 પહેલો (અસ્તાઈ, અંતરો અને આભોગ) (૨) ઢાળ;

રાગ (૩) ધ્રુવ, ટેક [તે કાલ્પનિક પર્વત
 અસ્તાચલ (સં.) (-ળ) પું. સૂર્ય જેની પાછળ આથમે છે
 અસ્તાપમાન વિ. (સં.) આથમતું
 અસ્તિ સ્ત્રી. (સં.) હયાતી; હસ્તી
 અસ્તિતા સ્ત્રી. અસ્તિત્વ ન. (સં.) અસ્તિ; હયાતી; હસ્તી
 અસ્તુ ઉદ્ધ. (સં.) ભલે; ખેર (૨) 'તારા માગ્યા પ્રમાણે
 થાઓ', 'તથાસ્તુ', 'ઠીક છે' એવા અર્થનો ઉદ્ગાર
 અસ્તેય ન. (સં.) ચોરી ન કરવી તે; જરૂરિયાત કરતાં વધારે
 વાપરવું તે ચોરી છે એ માની તેમ ન કરવું તે
 અસ્તેયવ્રત ન. અસ્તેય (ચોરી ન કરવી તે)નું વ્રત; એક
 મહાવ્રત [યજ્ઞતીપડતી
 અસ્તોદય પું. (સં.) ઊગવું તે આથમવું તે (૨)
 અસ્ત્ર ન. (સં.) કેંકવાનું હથિયાર (૨) હથિયાર [શસ્ત્ર
 અસ્ત્રવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) અસ્ત્ર વાપરવાની વિદ્યા (૨) યુદ્ધ-
 અસ્ત્રાગાર ન. (સં.) હથિયાર રાખવાનો ઓરડો
 અસ્ત્રો પું. અસ્ત્રો
 અસ્થ ન. અસ્થિ; હાડકું
 અસ્થાન ન. (સં.) અયોગ્ય સ્થળ-પ્રસંગ [ક્ષણિક
 અસ્થાયી વિ. (સં.) વિકારી; ચલ (૨) અલપસ્થાયી (૩)
 અસ્થિ ન. (સં.) હાડકું (૨) ન. બ. વ. શબને બાળતાં
 પાછળ રહેલાં હાડકાં-ફૂલ
 અસ્થિભંગ પું. (સં.) હાડકાંની ભાંગતૂટ; 'કેક્યર'
 અસ્થિમય વિ. (સં.) હાડકાંમય (૨) હાડકાંનું માળખું
 હોય તેવું [(૩) દ્રશ્યપદ્યુ
 અસ્થિર વિ. (સં.) સ્થિર નહિ તેવું; ગમગતું (૨) ચંચળ
 અસ્થિવિજ્ઞાન ન. (સં.) હાડકાં સંબંધિત વિદ્યા કે વિજ્ઞાન
 અસ્થિવિસર્જન ન. (સં.) મરેલાને બાળ્યા પછીથી લીધેલાં
 ફૂલ કોઈ તીર્થના પાણીમાં પધરાવવાની ક્રિયા
 અસ્થિસમર્પણ ન. (સં.) શબને બાળતાં અવશેષ રહેલાં
 હાડકાં-ફૂલ કોઈ પવિત્ર નદીમાં પધરાવવાં તે
 અસ્થિસંચય પું. (સં.) અસ્થિસમર્પણ માટે હાડકાં-ફૂલ
 એકઠાં કરવાં તે
 અસ્થિ-સંધિ સ્ત્રી. હાડકાંનો સાંધો [વાળવાની ક્રિયા
 અસ્થિસિંચન ન. (સં.) ચિતાને ટાઢી પાડવી તે; ટાઢી
 અસ્પષ્ટ વિ. (સં.) સ્પષ્ટ નહિ એવું
 અસ્પંદ વિ. (સં.) નહીં હાલતું-ચાલતું
 અસ્પૃશ્ય વિ. (સં.) ન સ્પર્શાય એવું
 અસ્પૃશ્યતા સ્ત્રી. (સં.) અદ્ભૂતપણું
 અસ્પૃશ્યતા-નિવારણ ન. (સં.) અદ્ભૂતપણાના મતનું
 નિવારણ; 'અસ્પૃશ્ય છે' એ મતનું નિવારણ
 અસ્પૃષ્ટ વિ. (સં.) સ્પર્શ કે અસર વિનાનું
 અસ્પૃષ્ટ વિ. (સં.) નિઃસ્પૃહ; ઉદાસીન; અનાસક્ત
 અસ્કુટ વિ. (સં.) સ્પષ્ટ નહિ એવું; સંદિગ્ધ
 અસ્કોટક વિ. (સં.) સ્કોટક નહીં એવું

અસ્મિતા]

૫૬

/ અહોભાવ

અસ્મિતા સ્ત્રી. (સં. અસ્મિ + તા) અસ્તા (૨) પોતાપણાનું
વ્યક્તિત્વનું ભાન (૩) આત્મજ્ઞાન (જ) સ્વદેશાભિમાન
અસ્ત્ર ન. (સં.) આંસુ (૨) લોહી (૩) પું. ખૂણાં
અસ્ત્રમ વિ. (અ.) સારી રીતે રક્ષિત; મુરશિત
અસ્ત્રચ્છ વિ. (સં.) સ્વચ્છ નહીં એવું; ગંદું; મલિન
અસ્ત્રચ્છતા સ્ત્રી. (સં.) ગંદકી; મલિનતા
અસ્ત્રતંત્ર વિ. (સં.) પરતંત્ર; પરવશ; પરાધીન [વ્યંજન
અસ્ત્રવિ. (સં.) મંદ કે ખરાબ અવાજવાળું (૨) પું.
અસ્ત્રવિત વિ. (સં.) ઊંચા અવાજ વિનાનું (૨) સ્વરિત
નસિ એવો (શબ્દ) [બીમાર
અસ્ત્રસ્થ વિ. (સં.) સ્વસ્થ નસિ એવું (૨) બેચેન; સહેજ
અસ્ત્રવાદ પું. (સં.) સ્વાદનો અભાવ (૨) સ્વાદ ન લેવો તે
અસ્ત્રાદિષ્ટ વિ. (સં.) સ્વાદ વિનાનું
અસ્ત્રાદુ વિ. (સં.) સ્વાદ વિનાનું; બેસ્વાદ
અસ્ત્રાભાવિક વિ. (સં.) સ્વાભાવિક નસિ એવું; કૃત્રિમ
અસ્ત્રાસ્થ ન. (સં.) અસ્વસ્થતા; અનારોગ્ય
અસ્ત્રીકાર પું. (સં.) સ્ત્રીકારનો અભાવ; ઇન્કાર
અસ્ત્રીકાર્ય ન. (સં.) સ્ત્રીકાર્ય નહીં એવું
અસ્ત્રીકૃત વિ. (સં.) સ્ત્રીકાન ન કરેલું; નામંજૂર
અહ પું. (સં.) અહન્ દિવસ; અહન
અહત વિ. (સં.) ઈજા પામ્યા વિનાનું
અહન પું. (સં.) દિવસ; અહ
અહનનીય વિ. (સં.) ન લણવા જેવું
અહમ્ સર્વ. હું (૨) ન. (સં.) અહં; હુંપદ; અહંકાર
અહમહમિકા સ્ત્રી. (સં.) સ્પર્ધા (૨) ચત્સાયડસી (૩)

હું પણાનો પ્રથમ ભાવ; હુંપદ
અહમેવ પું. (સં.) અહંકાર [અજંપો (૨) જોશ; આવેશ
અહમો પું. (અ. 'હમ્' હુબી કરવું ઉપરથી 'ઈહંતિમામ્')
અહર પું. (સં.) દિવસ
અહરણીય વિ. (સં.) હરણ ન કરી શકાય તેવું
અહરહ કિ.વિ. (સં.) દરરોજ
અહરામ ન. (અ. ઈહરામ) હજ કરવા ગયેલા કાબાનાં
દર્શન કરતાં સુધી અમુક કામો ત્યજી, વગર સીવેલાં
વસ્ત્રો પહેરે છે તે
અહરિમાન પું. (ફા. અહિમન) અહિમાન; પારસી ધર્મમાં
વર્ણવેલી. ઈશ્વર વિરુદ્ધ. સેતાન જેવી એક શક્તિ
અહર્નિશ કિ.વિ. (સં.) દિવસરાત; દિનરાત
અહર્મુખ ન. (સં.) પ્રભાત; સવાર
અહલ વિ. (સં.) યોગ્ય; પાત્ર
અહલ્યા સ્ત્રી. (સં.) ગૌતમજીવિની પત્ની
અહસાન ન. (અ.) આભાર; અહસાન
અહસાનમંદ વિ. (ફા.) આભારી; અહસાનમંદ [ઉદ્ગાર
અહહ ઉદ્ગ. (સં.) દુઃખ, આશ્ચર્ય, દયા, વગેરે સૂચવતો
અહ સર્વ. (સં.) હું (૨) ન. હુંપદ; અહંકાર; ગર્વ

અહંકાર પું. (સં.) 'હું છું' એ જાતનો ખ્યાલ; અભિમાન;
હુંપદ
અહંકારબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'અહંબુદ્ધિ'
અહંકારિતા સ્ત્રી. (સં.) અહંકારીપણું
અહંકારી વિ. (સં. અહંકારિનું) અભિમાની; ગુમાની
અહંબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) 'હું જ છું' એવી મગરૂરી ભરેલી
વાત; હું પદ (૨) અજ્ઞાન; અસ્તા; અવિદ્યા
અહંભાવ પું. (સં.) હુંપણું (૨) વ્યક્તિતા, પોતાપણું
અહંમન્યવાદ પું. (સં.) હોય તેથી અદકા દેખાવાના
વલાણવાળો એક વાદ; 'સાલેટિઝમ' [વતો ઉદ્ગાર
અહા (હા) ઉદ્ગ. (સં.) આશ્ચર્ય, ઉત્સાહ, દુઃખવગેરે દર્શાવ-
અહાલેક પું. (સં. અલલ, પ્રા. અલલ્લમ) માખીભાવાઓનો
મિશ્રા માગતી વખતનો પોકાર (૨) ટમેલ (૩)
પ્રચાર કે ભીંખને માટે કરવામાં આવતો લાગણીભર્યો
ઉદ્ગાર
અહિ પું. (સં.) સાપ
અહિકાં (ધ) પું. (સં.) સાપની કાંચળી
અહિત ન. (સં.) અકલ્યાણ (૨) નુકસાન
અહિતકર, અહિતકારક વિ. (સં.) અહિત કરવાપણું
અહિપતિ પું. (સં.) સાપનો રાજા; શેષનાગ, વાસુકી વગેરે
અહિરિપુ પું. (સં.) સાપનો શત્રુ, ગરુડ, નોખિયો વગેરે
અહિંયાં (સં.) જુઓ 'અહીં' [દયાવાન
અહિંસક વિ. (સં.) હિંસક નસિ તેવું (૨) અહિંસાવાળું;
અહિંસા સ્ત્રી. (સં.) હિંસા ન કરવી તે; મન, વાતી,
કર્મથી પણ કોઈની હિંસા ન કરવાની પ્રક્રિયા
અહિંસાત્મક વિ. અહિંસાના સિદ્ધાંત પર રચાયેલું
અહીં કિ.વિ. (સં. અસ્મિનું, પ્રા. અસ્મિ) અત્ર, આ સ્થળે
અહીંતહીં કિ.વિ. અહીં અને તહીં; આમતેમ
અહીંયાં કિ.વિ. અહીં; આ જગ્યાએ
અહુણા (ણાં) કિ.વિ. (સં. અયુના, પ્રા. અહુણા) હમણાં
અહેતુક વિ. (સં.) હેતુ વિનાનું; સ્વાભાવિક (૨) અકારણ
(૩) નિષ્કામ
અહેવાલ પું. (અ. અહવાલ) વૃત્તાંત; હેવાલ; નિવેદન
અહેશા (સા) ન. (અ. અહસાન) ઉપકાર; આભાર;
કૃતજ્ઞતા
અહેશા (સા) નમંદ વિ. આભારી; કૃતજ્ઞ
અહેસા (શા) નમંદી સ્ત્રી. કૃતજ્ઞતા [અનુભૂતિ
અહેસાસ પું. (સિં.) ખ્યાલ; અંદાજ (૨) લાગણી;
અહેતુક વિ. (સં.) અહેતુક; હેતુ વિનાનું; અકારણ
અહો ઉદ્ગ. (સં.) અહોહો (૨) સારું, ધણું દર્શાવનાર
પૂર્વગ, ઉદા. અહોભાગ્ય
અહોનિશ કિ.વિ. (સં.) અહર્નિશ, દિવસરાત
અહોભાગ્ય ન. મોટું ભાગ્ય; સદ્ભાવ
અહોભાવ પું. આશ્ચર્યનો ભાવ (૨) સ્તુતિ કે વખાણ

અહોરાત્ર/

૫૭

[અંગજ

અહોરાત્ર કિ.વિ. (સં.) દિનરાત્ર; અભનિશ (૨) પું., ન.

દિવસ અને રાત્રિનો એકમ [દિવસરાત્ર

અહોરાત્રિક વિ. (સં.) અહોરાત્રને લગતું (૨) કિ.વિ.

અહોહી ઉદ્. આશ્ચર્ય, સ્તુતિ, કડુષ્ણા, વગેરે સૂચક ઉદ્ગાર

અહિમાન પું. અહિરમાન (સેતાન)

અળખામણું વિ. (સં. અલક્ષ, પ્રા. અલકખ + આમણું

પ્રત્યય) અગ્રિય; નાપસંદ; અણમાનીતું

અળગું વિ. (સં. અલગન, પ્રા. અલગ્ગ) વેગયું; દૂર (૨)

નિરાળું; અનેહું (૩) ન. રજ્જદર્શન; અટકાવ

અળગેરું વિ. અળગું; વેગયું [(૨) કચરોપૂજા

અળછ(-શ) સ્ત્રી. (સં. અલક્ષી, પ્રા. અલચ્છી) નિર્ધનતા

અળતો પું. (સં. અલક્ષક, પ્રા. અલત્તઅ) ઉકાળેલ

લાખમાંથી બનાવેલો લાલ રંગ (સ્ત્રીઓના હાથ

રંગવા વગેરેમાં વપરાતો) (૨) મેદીનો છૂદો-લુગટો

અળદાવું અ.કિ. થાકીને લોથ થઈ જવું (૨) પિલાવું

અળદાવો પું. થાકીને લોથપોથ થઈ જવું તે; દૂસ

અળપઝળપ સ્ત્રી. હાવભાવ

અળપઝળપ વિ. ઝાંખું ઝાંખું [(૨) ઝંખવાણા પડી જવું

અળપાવું અ.કિ. અલપાવું; અલોપ થવું; વિલીન થઈ જવું

અળવી સ્ત્રી. (સં. આલુકી, પ્રા. આલુઈ) એક કંદમૂળ;

જેનાં પાંદડાંનાં પત્તરવેલિયાં થાય તે

અળવીતરું વિ. ચાંદલું; તોફાની (૨) ન. અટકચાળું;

તોફાન; છંડતી [કચરોપૂજા

અળશ સ્ત્રી. (સં. અલક્ષી, પ્રા. અલચ્છી) નિર્ધનતા (૨)

અળશિ(-સિ)યું ન. અળશીનું તેલ

અળશી સ્ત્રી. (સં. અતશી, પ્રા. અડસી-અલસી) એક તેલી

બી (૨) અળશીનો છોડ

અળસાણું વિ. આળસી ગયેલું (૨) થાકેલું; શ્રમિત

અળસાવું અ.કિ. આળસી જવું; કંટાળવું

અળસિયું ન. (સં. અલસ) ભેજવાળી જમીનમાં દેખાતો

જમીનનો એક કીડો

અળસિયું ન. (સં. અંતરી) અળશીનું તેલ

અળસી સ્ત્રી. જુઓ 'અળશી' [શરીરે થતી ઝીણી ફોલ્લી

અળઈ સ્ત્રી. (સં. અલાતિકા, પ્રા. અલાઈઆ) ઉનાળામાં

અળાવો પું. ફાંસો; ફાંસી દેવામાં વપરાતી દોરી (૨) ફાંસી

અળાવો પું. ઉપકાર

અળાસવુંસં.કિ. (માટીનાકોરા વાસણને રસોઈમાં વાપરતાં

પહેલો) અંદરની બાજુ તેલ ચોપડવું [અનુનોંદ

અળુખું ન. (સં. આલુક, પ્રા. આલુઅ) અળવીની ગાંઠ;

અળુબુળુ, અળોબોળો ઉદ્. હાલરડું ગાતાં બોલાતો શબ્દ

અંક સ્ત્રી. (દિ. અંકિઅ) બાથ; આલિંગન; બગલ

અંક પું. (સં.) આંકો; ચિહ્ન (૨) સંખ્યાનું ચિહ્ન; આંકડો

(૩) ગ્રાધો; કલંક (જેમ કે, ચંદ્રમા) (૪) ખોળો (૫)

નાટકનો વિભાગ (૬) ટેક

અંકદ વિ. ગણતરી કરનાર (૨) મૂલ્યાંકન કરનાર

અંકવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) અંક પરથી ભવિષ્યકથન કરવાની

વિદ્યા કે શાસ્ત્ર [‘અંરિથમેટિક’

અંકગણિત ન. આંકડાથી ગણતરી કરવાનું શાસ્ત્ર; ગણિત;

અંકલ પું. (દિ.) કાકા (૨) મામા (૩) માસા (૪) દૂવા

અંકસારણી સ્ત્રી. આંકડાકીય કોઠો [મહેનતપાણું

અંકારી સ્ત્રી. આંકવાનું કામ (૨) અંકામણ; આંકવાનું

અંકામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. આંકવાની કિંમત અથવા મજૂરી

અંકિત વિ. (સં.) નિશાની અથવા છાપવાળું (૨) અંકા-

યેલું; પ્રસિદ્ધ (૩) અધીન; અમુક રીતે નિયત થયેલું

અંકિતમૂલ્ય ન. (સં.) અસલ-છાપેલ કિંમત [પંચાકી

અંકી વિ. (સમાસને અંતે) અંકવાળું; નિશાનીવાળું ઉદા.

અંકુર પું. (સં.) ફણગો (૨) મૂળ; બીજ (૩) રૂઝ [પાયેલું

અંકુરિત વિ. જેને ફણગા ફૂટવા હોય તેવું (૨) જન્મ

અંકુશ પું. (સં.) દાબ; કાબૂ (૨) હાથીને કાબૂમાં રાખવાનું

કે હાંકવાનું લોહાનું સાધન [મહાવત

અંકુશધારી વિ. (સં.) અંકુશ ધારણ કરનાર (૨) પું.

અંકે કિ.વિ. રકમનો આંકડો શબ્દોમાં; ઉદા. અંકે પચાસ

અંકોડાબંધ કિ.વિ. સાંકળના અંકોડા જેમ એકબીજામાં

બરાબર ભેસતા કર્યા હોય છે તેમ (૨) કિ.વિ.

સજજ; જડબેસલાક

અંકોડી સ્ત્રી. નાનો અંકોડો કે આંકડો (૨) એવા

આંકડાવાળી લાંબી લાકડી (૩) ગલ (માછલાં

પકડવાની) (૪) સાણસી; ચીપિયો [વાની

અંકોડી સ્ત્રી. પલાળવાથી કોંટા ફૂટેલ મગ (૨) મગની

અંકોડો પું. (સં. અંકુટક) ભેઉ છેડે વાળેલો ધાતુનો કડી

જેવો સળિયો; સાંકળનો આંકડો-કડી (૨) આંકડો;

‘ફૂક’ (૩) સાણસો

અંકોર પું. (સં. અંકુર) અંકુર; ફણગો (૨) ફૂંપળ

અંકોર પું. ખેતરમાં કામ કરનારાં માટે સવારે કે બપોરે

મોકલાતું ભોજન; ભાત

અંકોલ પું. (સં.) એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

અંકોલું ન. અંકોલાનું ફળ; અંકોટનું ફળ

અંગ ન. (સં.) શરીર (૨) અવયવ (૩) ભાગ (૪) જાતે;

પોતે, (૫) પશ્ચિમ બંગાળના (હાલના ભાગલપુર

આસપાસના) એક ભાગનું પ્રાચીન નામ (૬) પ્રત્યય

કે અનુગ જે પ્રકૃતિને લગાડવામાં આવે તે મૂળ શબ્દ-

સ્વરૂપ (વ્યા.)

અંગઉધાર વિ. (૨) કિ.વિ. અંગત શાખ ઉપર ધીરેદ્

અંગઉપાંગ ન.બ.વ. (સં.) શરીર અને તેના નાનામોટ

બધા અવયવો

અંગકસરત સ્ત્રી. કસરત; શારીરિક વ્યાયામ [ચાળ

અંગચેષ્ટા સ્ત્રી. (સં.) શારીરિક હાવભાવ; અંગના થેન

અંગજ વિ. (સં.) શરીરમાંથી જન્મેલું (૨) પું. પુત્ર

અંગજા]

૫૮

[અંગોઅંગ

અંગજા વિ. સ્ત્રી. (સં.) શરીરમાંથી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી.
 પુત્રી [મરડવી તે
 અંગાઈ સ્ત્રી. (હિ.) શરીર મરડવાની ક્રિયા; આજસ
 અંગત વિ. (સં. અંગત) ખાનગી; જાતને લગતું
 અંગદ પું. (સં.) વાલીનો પુત્ર (૨) બાજુબંધ; બાહ્યભૂષણ
 અંગદકૂદકો પું. ઊંચો કૂદકો; 'હાઈ-જંપ'
 અંગદવિષ્ટિ સ્ત્રી. અંગદે શ્રીરામના દૂત તરીકે રાવણ સાથે
 કરેલી વિષ્ટિ-સમાધાનની મસલત
 અંગના સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી [(સગું)
 અંગનું વિ. પોતાનું; અંગત (૨) વિશ્વાસુ (૩) નજીકનું
 અંગન્યાસ પું. (સં.) ધોળ મંત્રોચ્ચાર સાથે શરીરના જુદા
 જુદા ભાગને હાથથી સ્પર્શ કરવો તે
 અંગપ્રત્યંગ ન. (સં.) દરેકે દરેક અંગ [મરોડ
 અંગભંગિ(-ગી) સ્ત્રી. (સં.) અંગવિભેષ (૨) મોહક અંગ
 અંગભૂત વિ. (સં.) અંગરૂપ બનેલું; ભાગરૂપ; અંગત
 અંગમર્દન ન. શરીરની ચંપી, માલિશ
 અંગમહેનત સ્ત્રી. જાતમહેનત; શારીરિક શ્રમ
 અંગમોહા પું. બ.વ. તાવ આવતાં પહેલાં શરીરનું ભાંગવું
 તે; કસમોહા [‘બોડીગાર્ડ’
 અંગરક્ષક પું. (સં.) અંગરક્ષા કરનાર ખાસ સૈનિક;
 અંગરક્ષા સ્ત્રી. શરીરની સંભાળ (૨) રાખડી [કવચ
 અંગરખી સ્ત્રી. (સં.) અંગરક્ષિકા) નાનો અંગરખો (૨)
 અંગરખું ન. (ખો) પું. (સં.) અંગરક્ષક, પ્રા. અંગરક્ષકઅ)
 જૂની ઢબનો કસ બાંધવાનો ડગલો
 અંગરસ પું. પાક્કી ભેળવ્યા વિનાનો ફળનો રસ
 અંગરંગ પું. શરીરની કાંતિ (૨) ભોગવિલાસ [વિલેપન
 અંગરાગ પું. (સં.) શરીરે સુગંધી વગેરે ચોળવાં તે;
 અંગરેજ પું. અંગ્રેજ
 અંગરેજી સ્ત્રી. અંગ્રેજી
 અંગવસ્ત્ર ન. ખેસ; ઉપરજો (૨) (લા.) રખાત
 અંગશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) દેહશુદ્ધિ; દેહને શુદ્ધ કરવો તે
 અંગશૈલિષ્ઠ્ય ન. (સં.) શરીરમાં રહેલી સુસ્તી
 અંગહાર પું. (સં.) અંગવિભેષ; નૃત્ય [ઉપરનું; અંગ-ઉધાર
 અંગાઉવિ. અંગનેલગતું; આગવું; ખાનગી (૨) જાતમુચરકા
 અંગાર પું. (સં.) અગ્નિ (૨) સળગતો કોલસો (૩)
 બળતરા; અગન (૪) કુલાંગર; કપૂત [નામ
 અંગારક પું. (સં.) નાનો અંગારો (૨) મંગળ અહનું એક
 અંગારખું ન. ઝીણા અંગારામાં શેકીને ખરું કરેલું તે
 અંગારમશ્તિ પું. (સં.) પરવાળું; પ્રવાળ
 અંગારવાયુ પું. કાર્બનવાયુ; ‘કાર્બનિક એસિડ ગેસ’
 અંગારવિયું વિ. બળીને ખાક થયેલું (૨) ન. આગિયું
 પડવાથી બળી ગયેલી જુવાર; આગિયું
 અંગારી સ્ત્રી. (સં.) અંગારિકા, પ્રા. અંગારિયા) નાનો
 અંગારો; ચિનગારી (૨) શગડી

અંગારો પું. (સં.) અંગારક, પ્રા. અંગારઅ) અંગાર;
 સળગતો કોલસો (૨) કજ્જલી ગયેલો જુવારનો દાણો
 (૩) જુવારમાં થતો એક રોગ (૪) કુલાંગર; કપૂત
 અંગાંગ ન. (સં.) દરેક અંગ; અંગેઅંગ; અંગોઅંગ
 અંગાંગિભાવ પું. (સં.) અંગ અને અંગી-ગૌણ અને
 મુખ્યનો પરસ્પર સંબંધ
 અંગિયું ન. (સં.) અંગ) અભવું (૨) કાપડું; ચોળી
 અંગિયો પું. બાંધ વગરનો સ્ત્રીનો કબજો
 અંગિરસ, અંગિરા પું. (સં.) એક વૈદિક ઋષિ
 અંગી વિ. (સં.) અંગિનું ખાસ પોતાનું (૨) (સમાસને
 અંતે) અંગ-અવયવવાળું; ઉદા. ‘ક્રોમલાંગી’ (૩)
 મુખ્ય; પ્રધાન (૪) સ્ત્રી. એક ડગલી
 અંગી(ઠકરણ) ન. (ઠકાર) પું. (સં.) અંગિનું +)
 સ્વીકાર; અલ્પ [સ્વીકારવું; અંગીકાર કરવો
 અંગીકારવું સ.કિ. (સં.) અંગીકાર ઉપરથી નામધાતું
 અંગીકૃત વિ. (સં.) અંગનું-પોતાનું કરેલું; સ્વીકારેલું
 અંગી(-ગે)ડી સ્ત્રી. (સં.) અંગિષ્ટિક, પ્રા. અંગિટ્ટા)
 શગડી(ખાસ કરીને સોનીની) (૨) પોંક પાડવા માટે
 તૈયાર કરેલી જગા (૩) અળ; અગન
 અંગીઠું ન. અંગીઠી; સોનીની શગડી
 અંગીભૂત વિ. અંગનું થયેલું; અંગરૂપ થયેલું
 અંગુર ન., પું. (સં.) અંકુર) નવી ચામડી; રૂઝ
 અંગુલ ન. (સં.) અંગુલ) પું. આંગળું (૨) આંગળ
 અંગુલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) આંગળી [સહેજ ઇશારો
 અંગુલિ(-લી)નિર્દેશ આંગળીથી નિર્દેશ કરવો; બતાવવું તે;
 અંગુલિ(-લી)મુદ્રા સ્ત્રી. (સં.) સીલની વીંટી (૨) સીલની
 વીંટીની છાપ; મહોર
 અંગુલીય ન. (સં.) વીંટી કે કરડો; અંગુઠી
 અંગુશ્ત સ્ત્રી. (ફા.) આંગળી
 અંગુષ્ઠ પું. (સં.) અંગુઠી (હાથ અને પગનો)
 અંગુછો પું. (સં.) અંગપોંછ, પ્રા. અંગપોંછ, અંગવોંછ)
 અંગ લૂછવાનો કપડાનો કટકો; ટુવાલ [અભણ
 અંગહાણપ સ્ત્રી. અંગુઠાની છાપ (૨) સત્તા ઉપર આવેલું
 અંગુઠિયું વિ. (સં.) અંગુષ્ઠિક, પ્રા. અંગુષ્ઠિયઅ)
 અંગુઠાના માપનું (૨) ન. પગના અંગુઠાનું એક ધરેણું
 અંગુઠી સ્ત્રી. (સર. ફા. અંગુશ્તરી) પગને અંગુઠે પહેરવાનું
 સ્ત્રીનું ધરેણું (૨) આંગળીના રક્ષણ માટેની ખોળી -
 દરજીની [જાડામાં જડું - પહેલું આંગળું
 અંગુઠી પું. (સં.) અંગુષ્ઠ, પ્રા. અંગુટ્ટઅ) હાથ અથવા પગનું
 અંગૂર સ્ત્રી. (ફા.) લીલી દ્રાક્ષ [(૩) દાડું; મદિરા
 અંગૂરી વિ. (ફા.) અંગૂરના રંગનું (૨) અંગૂરમાંથી બનેલું
 અંગે ના. (સં.) અંગ) -ની બાબતમાં; -ને વિષે
 અંગેડી સ્ત્રી. જુઓ ‘અંગીડી’
 અંગોઅંગ કિ.વિ. એકેએક અંગમાં; અંગેઅંગ

અંગોર

૫૯

[અંતઘડી

અંગોર સ્ત્રી. તળાવના સામેના કિનારાની જમીન (૨) ખૂબ પાણી પાયેલી કે અતિશય કળકળુપ જમીન
 અંગ્રેજ પું. (પો. ઈંગ્લેસ - ઈંગ્રેસ) બ્રિટનનો વતની
 અંગ્રેજિયત સ્ત્રી. અંગ્રેજપણું [સ્ત્રી. અંગ્રેજોની ભાષા
 અંગ્રેજ વિ. અંગ્રેજ લોકોનું (૨) અંગ્રેજ લોકો સંબંધી (૩)
 અંધેડો પું. એક વનસ્પતિ; અંધેડો
 અંધોળ ન. (સં. અંગલોલ, પ્રા. અંગોલસિ) માથાને બાદ
 રાખીને કરાતું સ્નાન (૨) અખાંટ
 અંધોળડી સ્ત્રી. નાનું અંધોળિયું (૨) અંધોળ કરવાની
 ઓરડી (૩) તાંબાફૂડી (૪) વરુન્યાને સ્નાન કરાવતાં
 ગવાતું ગીત (૫) વરને સ્નાન કરાવનાર સ્ત્રી
 અંધોળવું અ.કિ. નાહવું; સ્નાન કરવું
 અંધોળિયું ન. નાહવાનું પાણી ગરમ કરવાનું વાસણ (૨)
 નાહવા બેસવાનું પાટિયું [ગરમ કરવાનું વાસણ
 અંધોળિયો પું. સ્નાન કરાવનાર ચાકર (૨) નાહવાનું પાણી
 અંચઈ સ્ત્રી. અણચી; વાંકું બોલવું તે
 અંચરવા પું. પાપડ કે અચાણા વગેરેમાં થયેલ ભગાડ
 અંચલ (સં.). (-ળ) પું. પાલવ (૨) સરંગતો (૩) પ્રદેશ
 (૪) જનપદ; ગામડું
 અંચળવો પું. (સં. અંચલ) નાનાં છોકરોને ઓઢાડવાનો
 ભાતીગળ રૂમાલ (૨) તેલમાં બોળી સળગાવેલી દોરડી
 અંચળો પું. (સં. અંચલક, પ્રા. અંચલઅ) સાડીનો પાલવ
 (૨) દુપટ્ટો; ખેસ (૩) સાધુનો ઝલ્મો (૪) બાળકોને
 ઓઢાડવાનો ભાતીગળ રૂમાલ
 અંચી જુઓ 'અંચઈ' [વગેરે (૨) એક વૃક્ષ
 અંજન ન. (સં.) આંખમાં આંજવાનો પદાર્થ; કાજળ, સુરમો
 અંજનશબ્દકા સ્ત્રી. (સં.) આંજવાની સળી (૨) મૂર્તિની
 સ્થાપના કરતાં પહેલાં મંત્રો ભણી એમાં કરાતું પ્રાણનું
 (ચેતન્યનું) આરોપણ
 અંજના (-ની) સ્ત્રી. (સં.) હનુમાનની માતા; અંજની
 અંજના (-ની) પુત્ર, (ઠસુન) પું. હનુમાન
 અંજલિ સં. (-ળિ) સ્ત્રી. (સં. અંજલિ, પ્રા. અંજલી) ખોખો;
 પોશા (૨) એમાં ભરેલું હોય તે (૩) આદરમાન
 અંજલિગત વિ. (સં.) ખોખામાં રહેલું
 અંજળ, (ઠપાણી) ન. અન્નજળ; દાણોપાણીનું નિર્માણ
 અંજવાશ (-સ) પું. આંછ દે તેવો પ્રકાશ; અંજવાણું
 અંજવાશિ (-સિ) પું. ન. જેમાંથી પ્રકાશ આવે તેવું જાળિયું
 અંજળિ સ્ત્રી. અંજલિ (ખોખો)
 અંજમ પું. (કા.) અંત (૨) પરિણામ (૩) કળ
 અંજમણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. મોહમાં અંજાઈ જવાપણું;
 ભૂટકી [લગાડાવવું (૨) 'અંજલું'નું પ્રેરક
 અંજલવું સ.કિ. 'અંજલું'નું પ્રેરક; આંખમાં (અંજન)
 અંજલું અ.કિ. તેજને લીધે આંખ મીસાઈ જવી (૨) બીજા
 આગળ આંખ પડી જવું (૩) 'આંજલું'નું કર્મણિ

અંજિત વિ. (સં.) આંજેલું (૨) અંજાયેલું
 અંજર ન. (સં.) એક પ્રકારનો સૂકો મેવો
 અંજરિયું વિ. અંજરના જેવા રંગનું
 અંજરી સ્ત્રી. અંજરનું ઝાડ
 અંજુમન ન. (કા.) મંડળ; સમાજ (૨) સભા
 અંટવાણ સ્ત્રી. અંટવાણું તે (૨) અંટવાતી વસ્તુ
 અંટવાનું અ.કિ. વચમાં અથડાયા કરવું (૨) પગમાં દોરવું
 ભરાવાથી ગબડી પડવું
 અંટસ પું., સ્ત્રી. વેર; પાડાપાર; દુશ્મનાવટ [ગબડું
 અંટવાણું અ.કિ. અટવાણું; પગમાં દોરવું ભરાવાથી
 અંટવાળ સ્ત્રી. અડકેટમાં આવવું તે; નડતર (૨) ગાય
 કે ભેંસને દોહતી વખતે પાછલા પગે બંધાતી આંટી
 (૩) નોઝણું [નકામું
 અંટોળ વિ. જ્યાંત્યાં અટવાતું (૨) ભારબોજ વિનાનું (૩)
 અંટોળકાટવું ન. ખોટું વજન (૨) નકામું રખડતું-ક્યાંયે
 જેનો સમાસ ન થતો હોય એવું માણસ
 અંડ ન. (સં.) પેળ; ગોળી (ગુલાંગની) (૨) ઈંડું (૩)
 સ્ત્રીનું બીજ; રજ (૪) વીર્ય; શુક્ર
 અંડકટાહ પું. સામાન્ય ઈંડાનું અથવા બ્રહ્માંડનું કોયલું
 અંડકોશ (-ષ) પું. વૃષણની કોથળી; સ્ત્રીનું રજ જેમાં પેદા
 થાય છે તે પિંડ (૨) કળ ઉપરની છાલ (૩) બ્રહ્માંડ
 અંડજ વિ. (સં.) ઈંડામાંથી જન્મેલું
 અંડરચેજ્યુએટ વિ., પું. (ઈ.) પૂર્વકસ્પાતક
 અંડરગ્રાઉન્ડ વિ. (ઈ.) સરકારી ગુનો કર્યા બાદ
 ગુપ્તવાસમાં રહેનાર (આરોપી); ભૂમિગત
 અંડરસેક્રેટરી પું. (ઈ.) ઉપસચિવ
 અંડળ વિ. વગર મહેનતનું (૨) હરામનું [વિનાનું
 અંડળગંડળ વિ. ખરુંખોટું (૨) એલકેલ (૩) કંચકા
 અંડા (ઠકાર, ઠકૂતિ) વિ. (સં.) ઈંડાના આકારનું; લંબગોળ
 અંડાવસ્થા સ્ત્રી. ઈંડાંરૂપ હોવાની પ્રથમ સ્થિતિ-અવસ્થા
 અંડાશય ન. વીર્યજંતુ રહી પરિપક્વ થાય તેવો સ્ત્રી કે
 માદાના શરીરનો ભાગ; સ્ત્રી-અંડ
 અંડિયાવડું સ.કિ. બળદને જલદી લાંકવા માટે એના વૃષણ
 પકડીને ડચકારવું [(૨) પું. હિંડોળો
 અંડોળ વિ. (સં. આંદોલ) હિંડોળાની જેમ ડોલતું; હીંચકાતું
 અંડોળવું સ.કિ. ઓળંગવું; વળોટી જવું
 અંત પું. (સં.) છેડો; છેવટનો ભાગ (૨) સમાપ્તિ; આખર (૩)
 હદ; સીમા (૪) મરણ; વિનાશ [મૃત્યુનો દેવ
 અંતક પું. યાતક; મારો (૨) કાળ; મરણ (૩) યમરાજ;
 અંતકરી સ્ત્રી. બોલાયેલી કાવ્યપંક્તિના છેલ્લા અક્ષરથી
 બીજી કાવ્યપંક્તિ આરંભવાની રમત; અંત્યાસરી
 અંતકાલ (-ળ) પું. આખરનો સમય (૨) મોતની ઘડી
 અંતકાલીન-નિવેદન ન. (સં.) મરણ વખત કરેલ બયાન
 અંતઘડી સ્ત્રી. (સં.) મરણની છેલ્લી પળ-ઘડી

અંતરંગીયતા

૬૦

/અંતરવૃત્તિ

અંતરંગીયતા કિ.વિ. (સં.) અંતર જતાં; છેવટે
 અંતર કિ.વિ. (સં.) 'અંદરનું', 'અંદર આવતું' એવા
 અર્થમાં શબ્દની પૂર્વે (ઉદા. અંતરદેશીય)
 અંતર વિ. (સં.) અંદરનું (૨) નજીકનું (૩) ન. અંદરનો
 ભાગ (૪) અંતઃકરણ; મન (૫) અવકાશ; છેટું (૬)
 વચ્ચો કાળ (૭) તફાવત (૮) ભેદ; જુદાઈ (૯)
 સમાસને અંતે 'અન્ય', 'બીજું' એવા અર્થમાં. ઉદા.
 'રૂપાંતર' (૧૦) સ્ત્રી. ('ખપર' જોડે) સ્ત્રીનાચાર

અંતર ન. અંતર
 અંતરગ્નિ પું. (સં.) જઠરનો અગ્નિ; જઠરાગ્નિ
 અંતરછાલ સ્ત્રી. અંદરની કુમળી છાલ
 અંતરજામી વિ. (ર) પું. (સં. અંતર્યામી) અંતર્જામી;
 મનોવૃત્તિ જાણનારું; પરમાત્મા
 અંતરજા વિ. (સં.) મનની વાત જાણનારું
 અંતરદેહ ન. (સં.) જુઓ 'અંતરદેહ'
 અંતરદેષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) અંદર આત્મા તરફ વળેલી દષ્ટિ
 અંતરધાન; અંતરધ્યાન વિ. દેખાતું બંધ થઈ ગયેલું
 અંતરનાદ પું. અંતઃકરણનો અવાજ
 અંતરપટ ન. આંતર રાખેલું કપડું તે - પડદો
 અંતરપટ ન. અંદરનું પડ-આવરણ
 અંતરબાહ્ય વિ. અંદરનું ને બહારનું
 અંતરવાસ સ્ત્રી. જુઓ 'અંતરવાસિયું'
 અંતરવાસ સ્ત્રી. અંતરાસ; ઉશાળ
 અંતરવાસિયું (સં. અંતરવાસસ) ન. શ્રાદ્ધ સરાવતાં ખાખા
 ઉપર નાખવામાં આવતું વસ્ત્ર

અંતરવાસો ન. (સં. અંતર + વાસસ ઉપરથી) વિવાહ
 વગેરે શુભ કામોમાં વિધિ વખતે પાષાટીનો છેવે ડોકે
 નાંખવામાં આવે છે તે

અંતરવૃત્તિ સ્ત્રી. અંતઃકરણની ઈચ્છા; મનોભાવ
 અંતરવેલ સ્ત્રી. એકવેલ; અમરવેલ | પેસી જવું તે; અંતરાસ
 અંતરસ ન. (સં. અંતરાશન) પાણી કે ખોરાકનું શ્વાસનળીમાં
 અંતરંગ વિ. (સં. અંતર + અંગ) નજીકનું; અંદરના
 ભાગનું (૨) આત્મીય; દિલોજન (૩) વિશ્વાસુ (૪)
 ન. અંદરનો ભાગ [(૨) જુદાઈ

અંતરદર્શી સ્ત્રી. (સં. અંતર + આર્દ્ર પ્રત્યય) અંતર; છેટું
 અંતરાત્મા પું. (સં.) જીવાત્મા (૨) અંતઃકરણ
 અંતરામણ સ્ત્રી. અંતરાત્મું તે; રોકાણ (૨) અડચણ
 અંતરાય પું. (સં.) અડચણ; વિઘ્ન; આડખીલી
 અંતરાય (૦ક) (-યી) વિ. (સં.) આટો આવતું; (૨) વિઘ્ન-
 કર્તા; અડચણરૂપ થનારું [(૨) અંતર (૩) અવકાશ
 અંતરાલ (સં.), (-ળ) ન. વચમાંના જગ્યા; વચગાળો
 અંતરાવલિકા સ્ત્રી. (સં.) નાટકના બે અંકો વચ્ચે ભજવાતી
 નાટિકા; 'ઇન્ટરલ્યુડ' | પેરાઈ જવું
 અંતરાવું અ.કિ. 'આંતરવું'નું ક્રમ્પિત; રોકાવું; સપડાવું;

અંતરાશ (-સ) સ્ત્રી., ન. (સં. અંતરાશ) પાણી કે ખોરાકનું
 શ્વાસનળીમાં પેસી જવું તે; ઉશાળ
 અંતરિ (-રી) શ (સં.) આકાશ (૨) ગગનમંડળ
 અંતરિ (-રી) શયાત્રા સ્ત્રી. અવકાશયાત્રા (૨) સંક્રાંતન
 વગેરે માટે આકાશમાં વિહારવું તે | યાનનો ચાલક
 અંતરિ (-રી) શયાત્રી પું. (સં.) અવકાશયાત્રી (૨) અવકાશ-
 અંતરિ (-રી) શયાન ન. આકાશમાં યાત્રા માટે ફરવાનું
 વાહન ['ક્રોમોલોજી'

અંતરિ (-રી) શવિજ્ઞાન ન. (સં.) અંતરિક સંબંધી વિજ્ઞાન;
 અંતરિત વિ. (સં.) વચ્ચે આંતરાની જેમ આવેલું (૨)
 કેંકાથેલું (૩) આંતરી લીધેલું (૪) છુટું પાડેલ
 અંતરિન્દ્રિય સ્ત્રી. (સં.) અંતઃકરણ; મન
 અંતરિધાળ કિ.વિ. (સં. અંતરાલ) અધવચ; અધર (૨)
 કોઈ સ્થાન નજીક ન હોય તેવા વેરાન ભાગમાં
 અંતરીશ ન. જુઓ 'અંતરિશ'

અંતરો પું. (સં. અંતરા) દ્રુપદના ત્રણ ભાગમાંનો બીજો
 આંતરો; દ્રુવપદ પછી આવતી દરેક ટૂંક

અંતર્કલહ પું. માંભેમાંલે કક્ષિયો
 અંતર્ગત વિ. (સં.) અંદર સમાયેલું (૨) મનમાં રહેલું (૩)
 દેખાતું બંધ થયેલું (૪) પોતાનું (૫) ન. હૃદય; મન
 અંતર્ગુહ ન. (સં.) પરનો અંદરનો ખંડ-ભાગ
 અંતર્યશુ, અંતરશ્ચુ વિ. અંતરદેષ્ટિવાળું (૨) ન. જ્ઞાનચક્ષુ
 અંતર્જામી વિ. (ર) પું. જુઓ 'અંતર્યામી'

અંતર્જ્ઞાન ન. (સં.) અંદરનું-ગૂઢ જ્ઞાન (૨) અંદરનું-
 સાહજિક જ્ઞાન (૩) કોઠાચૂર | ગુણદોષનો ખ્યાલ
 અંતર્દર્શન ન. (સં.) આત્મનીરીક્ષણ; આત્મજ્ઞાન; પોતાના
 અંતર્દેશ સ્ત્રી. (સં.) અંદરની-ખરી હાલત (૨) અંતરની-
 મનની સ્થિતિ (૩) માણસની સ્થિતિ ઉપર) એક
 ચલની મહાદેશમાં આવતી ખીજ ચલોની ટૂંકી દેશા
 અંતર્દર્શી વિ. (સં.) અંદર જોતું | દાહ

અંતર્દાહ પું. (સં.) અંદરની ગરમી (૨) હૃદયની બળતરા-
 અંતર્દેશીય વિ. દેશની અંદરનું; 'ઇનલેન્ડ'
 અંતર્દેશીયપત્ર પું. (સં.) દેશની અંદરના વ્યવહાર માટે
 એક પ્રકારનો ટપાલપત્ર; 'ઇનલેન્ડ લેટર'

અંતર્દેષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) અંતરદેષ્ટિ; અંતર્દર્શન
 અંતરવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) આત્મપ્રકાશ
 અંતર્યાન ન. (સં.) અદૃશ્ય-અલોપ થવું તે
 અંતર્નગર ન. (સં.) ગઢની અંદરનું શહેર
 અંતર્નાદ પું. અંતરનાદ; અંતરાત્માનો અવાજ
 અંતર્મુખ વિ. (સં.) અંદર વળેલું; આત્મચિંતનપરાયણ
 (૨) આસ્તિક [પું. પરનાત્મા

અંતર્યામી વિ. (ર) પું. (સં.) મનોવૃત્તિ જાણનારું (૨)
 અંતર્વર્તી વિ. (સં.) અંદરનું; અંતર્ગત
 અંતરવૃત્તિ સ્ત્રી. અંતરવૃત્તિ; આંતરિક વલણ

અંતર્યામી

૬૧ [અંધાર(૦૫, (-પિ)છોડી) (૦૫, (-પિ)છોડી)

અંતર્યામી વિ. (સં.) અંદર વ્યાપેલું
 અંતર્હિત વિ. (સં.) અદૃશ્ય; નિરોહિત
 અંતરેલા(-ળા) સ્ત્રી. મરણકાળ; છેલ્લી ધડી
 અંતઃશુધિ વિ. (ર) ન. જુઓ 'અંતર્યંત્ર' [પ્રવાહીનું ઝરવાપણું
 અંતરસ્થાવ પું. (સં.) શરીરના અંદરના ભાગમાં રસ કે
 અંત(-તઃ)સ્થ વિ. (સં.) અંદરરહેલું; વચમાં રહેલું; અંદરનું
 (ર) સ્વર અને વ્યંજન બંનેના ધર્મવાળો (અર્ધસ્વર)
 અંતસ્તાપ પું. (સં.) મનમાં થતી બળતરા; મનનો પ્રબળ
 ઉઘાટ ['વચમાં' એવા અર્થમાં ઉદા. અંતઃકોણ
 અંતઃ કિ.વિ. (સં. અંતર) શબ્દની પૂર્વે 'અંદરનું',
 અંતઃકરણ ન. (સં.) જ્ઞાન મુખાદિના અનુભવનું સાધન;
 મન, બુદ્ધિ; ચિત્ત, અહંકાર એ પદોથી ઓળખાતી
 અંદરની ઈદ્રિય (ર) ચિત્ત-તંત્ર; 'કોનિયાનસ'
 અંતઃકેદ્ર ન. અંદરનું મધ્યબિંદુ; 'ઇનસેન્ટર'
 અંતઃકોણ પું. આકૃતિની બે બાજુ વચ્ચેનો ખૂણો
 અંતઃપુર ન. (સં.) જ્ઞાનખાનું; રાણીવાસ
 અંતઃપુરિકા સ્ત્રી. અંતઃપુરની રાણી કે દાસી
 અંતઃપ્રજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) આંતરપ્રેરણા (ર) સહજજ્ઞાન
 અંતઃપ્રત્યય પું. (સં.) શબ્દની મધ્યમાં આવતો પ્રત્યય
 અંતઃપ્રવાહ પું. અંદરનો-છૂપો પ્રવાહ
 અંતઃપ્રવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) અંતઃકરણમાં ચાલતી પ્રવૃત્તિ (ર)
 અંતઃકરણથી પ્રેરાઈ કરાયેલ પ્રવૃત્તિ
 અંતઃપ્રેરણા સ્ત્રી. આંતરિક પ્રેરણા; સહજબુદ્ધિ
 અંતઃશત્રુ પું. અંદરનો-ધરનો માણસ છતાં શત્રુ (ર)
 કદયમાં રહેલો દુશ્મન છ શત્રુ : કામ, ક્રોધ વગેરે
 અંતઃશોધ પું. કિકર; ચિંતા [ગાભણી (પથુની માદા)
 અંતઃસાત્વા વિ., સ્ત્રી. (સં.) સગભા; ગર્ભવતી સ્ત્રી (ર)
 અંતઃસ્થ વિ. (સં.) જુઓ 'અંતઃસ્થ'
 અંતઃસ્ફુરણ ન. (-ણા) સ્ત્રી. (સં.) અંતઃકરણમાંથી સ્ફુરતું
 તે; આંતરિક પ્રેરણા; 'ઇન્ટ્યુશન'
 અંતિક વિ. (સં.) પાસેનું; નજીકનું [તેવું
 અંતિમ વિ. (સં.) છેલ્લું (ર) જહાલ; સામે છેડે હીધ
 અંતિમક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) અંત્યેષ્ટિ; શબને બાળતી વખતે
 થતી અંતિમ વિધિ
 અંતિમવાદી વિ. ઉદામ વલણવાળું; જહાલ; 'એક્સ્ટ્રીમિસ્ટ'
 અંતિયું વિ. (સં. અંત) અંતે આવેલું (ર) બહુ જ
 ખિજાયેલું; જીવ પર આવેલું (૩) ન.ખ.વ. (અંતિયા)
 અંતે આવેલાએ કરેલું વર્તન (૪) અકરાંતિયું
 અંતે કિ.વિ. (સં.) છેવટે; આખરે [રહેનાર) કોષ્ય
 અંતેવાસી વિ. (સં.) પાસે રહેનારું (ર) પું. (ગુરુની સમીપ
 અંત્ય વિ. (સં.) છેવટનું; છેલ્લું; આખરનું; અંતિમ
 અંત્ય(૦કમ) ન. (૦કિયા) સ્ત્રી. (સં.) અગ્નિસંસ્કાર; અંત્યેષ્ટિ
 અંત્યજ વિ. (સં.) છેલ્લે જન્મેલું (ર) પું. હરિજન
 અંત્યાશ્રી સ્ત્રી. બોલાયેલી કાવ્યપંક્તિના છેલ્લા અક્ષરથી

શરૂ થતી બીજી પંક્તિ બોલવાની રમત; અંતકડી
 અંત્યેષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) અંત્યક્રિયા; દહન ક્રિયા કે દફન ક્રિયા
 અંત ન. (સં.) આંતરનું
 અંતઃજાલ સ્ત્રી. (સં.) (-ળ) આંતરડાંનું જાળુ
 અંતઃવૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સારણગાંઠ
 અંદર ના. (ફા.) માં; મહી
 અંદરખાને(૦થી) કિ.વિ. અંદરથી; છૂપી રીતે
 અંદરોઅંદર કિ.વિ. એકબીજાની વચ્ચે; માંહેમાંહે
 અંદાજ પું. (ફા.) અડસટો; આશરો; ધુમાર
 અંદાજપત્ર(૦ક) ન. (વ્યક્તિ કે સંસ્થાના) વાર્ષિક આવક
 અને ખર્ચનો અંદાજ હિસાબ બતાવતું કાગળિયું; 'બજેટ'
 અંદાજનું સ.કિ. અંદાજ-અડસટી કરવો
 અંદાજિત વિ. (સં.) અંદાજ પ્રમાણેનું (ર) અંદાજ કાઢેલું
 અંદાજ વિ. અંદાજથી નક્કી કરેલું; અંદાજેલું
 અંદાજ પું. (ફા.) શૈલી; 'સ્ટાઈલ' (ર) હાવભાવ
 અંદુ(-દુ)ક સ્ત્રી. (સં.) હાથીને પગે બાંધવાની સાકળ
 અંદેશ(-શો) પું. (ફા.) સંદેહ; વહેમ (ર) કલ્પના;
 વિચાર (૩) શંકા; સંશય [વિવેકહીન (૩) ઉન્મત્ત
 અંધ(-ધુ) વિ. (સં. અંધ) આંધળું (ર) વગર સમજનું;
 અંધક વિ. (સં.) આંધળું (ર) ઝાંખું; ઝળહળું (૩) ફીકું
 (૪) પું. એક રાક્ષ
 અંધકાર પું. (સં.) અંધારું (ર) અંધાપો (૩) અજ્ઞાન (૪)
 કળાશ(પ) અપ્રસિદ્ધિ(દ) નિસ્તેજપણું (૭) ગોટાળો
 અંધકારમય વિ. (સં.) અંધકારવાળું; અંધારાવાળું
 અંધતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. આંધળાપણું; અંધાપો
 અંધપરંપરા સ્ત્રી. આંધળાઓની હાર; ગાડરિયો પ્રવાહ
 અંધપંગુન્યાય પું. આંધળો ને પાંગળો પરસ્પર સહાયથી
 કામ ઉકેલે એવો ન્યાય
 અંધપૂજા સ્ત્રી. આંધળી પૂજા-ભક્તિ
 અંધભક્તિ સ્ત્રી. વગર સમજની ભક્તિ; આંધળી ભક્તિ
 અંધશ્રદ્ધા સ્ત્રી. વગર સમજની શ્રદ્ધા
 અંધશ્રદ્ધાળુ વિ. (સં.) અંધશ્રદ્ધા રાખનારું
 અંધહસ્તીન્યાય પું. હાથીનો પગ જોનાર આંધળો એને
 થાભલા જેવો કલ્પે, કાન જોનાર સૂપડા જેવા કલ્પે
 એમ ન જોનાર પોતે જોયું તેમ કલ્પે એવો ન્યાય
 અંધાધૂંધ(-ધી) સ્ત્રી. અરાજકતા; અતિશય અવ્યવસ્થા
 અંધાપો પું. આંધળાપણું; દૃષ્ટિનો અભાવ
 અંધાર પું. (સં. અંધકાર) અંધારું; અંધકાર [અંધારપછેડો
 અંધારકોટ પું. વરસાદનો ગોરંભો; એથી થતું અંધારું (ર)
 અંધારકોટી સ્ત્રી. અંધારી ઓરડી (ર) તુરંગ; કેદખાનું
 (૩) ભાંવડું
 અંધાર(૦૫, (-પિ)છોડી) સ્ત્રી. (૦૫, (-પિ)છોડો) પું. જે
 ઓઢવાથી અદૃશ્ય કે અદૃશ્ય રહેવાય એવું (કાળું કે
 જાદુઈ) વસ્ત્ર (ર) ગુપ્ત કે અજ્ઞાત રહેવું તે

અંધારપટ/

૬૨

/અંદ

અંધારપટ પું. સર્વત્ર અંધારું પ્રસરી જાય એ રીતે દીવા
ઓલવી નાખવા તે; 'બ્લેકઆઉટ'
અંધારું અ.કિ. વાદળાંથી આકાશ ઘેરાવું-ધનધોર થવું
અંધારા ન.બ.વ. આંખ સ્પષ્ટ ન દેખી શકે તેવું થવું; ચક્કર
આવવા; તમ્મર આવવા
અંધારિયું ન. અંધકારવાળું; અંધારાવાળું (ર) ન. ચંદ્ર ન
દેખાય તેવું પખવાડિયું; કૃષ્ણપક્ષ
અંધારી સ્ત્રી. આંખઠાંકણી; આંખનો દાબડો
અંધારી સ્ત્રી. સોનીનું એક ઓજાર
અંધારું ન. (સં. અંધકાર, પ્રા. અંધાર) પ્રકાશનો અભાવ;
અંધકાર (ર) અવ્યવસ્થા; અંધર (૩) ગુપ્તતા (૪)
અજ્ઞાન (૫) વિ. અંધારાવાળું (૫) અપ્રસિદ્ધ
અંધારુંધોર વિ. (ર) ન. ખૂબ ઘાટું અંધારું
અંધું વિ. (સં. અંધ) આંધળું; સમજ વિનાનું; વિવેકહીન
અંધર ન. (સં. અંધકાર, પ્રા. અંધાર) અવ્યવસ્થા; અરાજકતા
અંધર (-રી) નગરી સ્ત્રી. અરાજકતાના ધામરૂપ એક કલ્પિત
નગરી; સાવ અંધાધૂંધીવાળી નગરી
અંધોટી સ્ત્રી. આંખ બંધ કરવાનો પડદો
અંધાપર પું. (ઈ.) રમતમાં ઊંઠતા સવાલોનો ચુકાદો
આપતો તટસ્થ માણસ (ર) ન્યાય આપનાર લવાદ
અંબ ન. (સં. અંબુ) પાણી (ર) સ્ત્રી. (સં.) માતા; દેવી;
અંબા
અંબટ વિ. (સં. અમ્બ) ખાટું; ખટાશવાળું
અંબર ન. (સં.) આકાશ (ર) વર; લૂગડું (૩) કસબી
બુઢાવાળી રેશમી સાડી (૪) એક સુગંધી પદાર્થ (૫)
વાદળું (૬) અંબર નામનો ચરખો
અંબરકેતુ પું. (સં.) પૂમકેતુ (ર) સૂર્ય (૩) ચંદ્ર
અંબજ પું. (સં.) બ્રાહ્મણથી વાણિજ્યને થયેલો પુત્ર (ર)
મહાવત | છુપાવું; અંતગ્ર રહેવું
અંબળાવું અ.કિ. અમળાવું (ર) પેટમાં ઢુખવું (૩)
અંબા સ્ત્રી. (સં.) માતા; મા (ર) દુર્ગા
અંબાજી સ્ત્રી. અંબા ભવાની કે એમનું ધામ
અંબાટ પું. ખાટા પદાર્થની દાંતને થતી અસર
અંબાડ પું. આંખમાં તીવ્ર ઔષધ નાખ્યા પછી અમુક વખત
સુધી તેની જે અસર પહોંચે છે તે
અંબાડ પું. જુઓ 'અંબાટ'
અંબાડ સ્ત્રી. એક જાતનું ઝાડ; તાડ
અંબાડાં ન.બ.વ. (સં. આગ્રાતક) એક જાતનાં ખાટાં ફળ
અંબાડિયું ન. છાણાંનો ઢગલો; માંડવો
અંબાડિયું ન.બ.વ. સળગતું લાકડાનું ખોપણું; ઊંબાડિયું
અંબાકી સ્ત્રી. (અ. અમ્મારી) દાથી ઉપરની બેઠક
અંબાભવાની સ્ત્રી. એક દેવી (અંબિકા)
અંબાર પું. (અ.) ખાદ્યઓમાં કોટીઓ દ્વારા રખાતો
અનાનનો ઢગલો; મોટો ઢગલો (ર) કોદાર; ભંડાર

અંબાવું અ.કિ. (સં. અમ્બ ઉપરથી) ખટાઈ જવું (ખાસ
કરીને દાંતનું)
અંબિકા સ્ત્રી. (સં.) અંબાભવાની (ર) ધૃતરાષ્ટ્રની માતા
અંબુ ન. (સં.) પાણી; જળ
અંબુજ વિ. (સં.) પાણીમાં ઊપજેલું (ર) ન. કમળ (૩)
નેતર (૪) પું. ચંદ્ર (૫) શંખ
અંબુજ સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મી
અંબુ(ઠદ, ઠધર, ઠવાહ) પું. (સં.) વાદળ; મેઘ
અંબુ(ઠધિ, ઠનિધિ, ઠરાશિ) પું. (સં.) સમુદ્ર
અંબુરુહ ન. (સં.) કમળ
અંબોડી સ્ત્રી. નાનો અંબોડો | માં આવતો બંધ-ગાંઠ
અંબોડો પું. (દે. આમોડ) માથાના કેશનો પાછળ વાળવા-
અંબોળવું સ.કિ. ખટાશ લગાડવી (ર) ઉમેરવું; વધારવું
અંભ ન. (સં.) અંબ; જળ; પાણી
અંભા ઉદ્ધ. ગાય કે વાછરડાના ભાંભરવાનો અવાજ
અંભોજ ન. (સં.) કમળ; અંબુજ
અંભોદ(-ધર) પું. (સં.) વાદળ
અંભોધિ(-નિધિ) પું. (સં.) સમુદ્ર; અંબુધિ
અંભોરુહ ન. (સં.) કમળ; અંબુજ
અંશ પું. (સં.) ભાગ (ર) પરિચના ૩૬૦મા ભાગથી
વર્તુળના મધ્યબિંદુએ આંતરાતા ખૂણાનું માપ (૩)
અપૂર્ણાકમાં લીટી ઉપરનો અંક; પૂર્ણ સંખ્યાના
છેદોમાંથી લીધેલા વિભાગ (૪) ઉજ્જતામાન
માપવાનો એકમ; 'ડિગ્રી'
અંશકાલિક વિ. (સં.) નિર્ધારિત સમયના અમુક ભાગ
માટે; ખંડ સમય; 'પાર્ટટાઈમ'
અંશતઃ કિ.વિ. (સં.) કંઈક અંશે; અમુક દરજ્જે; કકરે કકરે
અંશભાગી વિ. (ર) પું. (સં.) ભાગ પડાવનાર; હક્કદાર
અંશભૂત વિ. (સં.) ભાગરૂપે રહેલું
અંશાત્મક વિ. (સં.) અંશરૂપ | હોય તેવો અવતાર
અંશાવતાર પું. (સં.) જેમાં ઈશ્વરની વિભૂતિનો માત્ર અંશ
અંશાશિભાવ પું. (સં.) અવયવ અને અવયવીનો સંબંધ
અંશિક વિ. (સં.) થોડું; થોડા ભાગનું
અંશી વિ. (સં.) અંશવાળું (ર) ભાગ પડાવનારું; ભાગિયું
(૩) અવયવી; ભાગવાળું
અંશીજન પું. અવતારી કે દેવાંશી માણસ
અંશુ ન. (સં.) કિરણ (ર) દોરાનો છેદો
અંશુક ન. (સં.) ઝીણું કે રેશમી કપડું
અંશુ(ઠમાન, ઠમાલી) પું. (સં.) સૂર્ય
અંસ પું. (સં.) ખભો (ર) બળદ વગેરેની કાંપનો ભાગ
અંસસંધિ સ્ત્રી. (સં.) ખભાનો સાંધો
અંહ ઉદ્ધ. કરડકી, કોષ, ખુમારી, વગેરેનો ઉદ્દગાર
અંહ ઉદ્ધ. 'ના' વ્યક્ત કરતો ઉદ્દગાર; નહિ

આ/

[આકર્ષણ]

આ

આ ઉપ. (સં.) વ્યંજનથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે --ની શરૂઆતથી કે --એટલે સુધી એવા અર્થમાં આવે છે. ઉદા. 'આજન્મ', 'આકર્ક' (૨) ઓછાપણું; અલ્પતાના અર્થમાં ઉદા. આગમન --ની તરફ, --ની પાસે એવો અર્થ પણ બતાવે ઉદા. 'આકર્ષણ' (૩) 'ચારે તરફ' એવો અર્થ પણ બતાવે ઉદા. 'આવર્ત' (૪) 'ઉપર' એવા અર્થમાં ઉદા. 'આરોહ' (૫) સંસ્કૃત વ્યાકરણ પ્રમાણે અકારાન્ત વિશેષણનું વિશેષણ સ્ત્રીલિંગનું રૂપ બનાવે છે. ઉદા. સુશીલ-સુશીલા

આ ઉદ્. મોઢું ઉઘાડવાના ભાગમાં અર્થહીન ઉદ્ગાર આ સર્વ. (૨) વિ. (સં. અયમ્) 'નજીકનું', 'બતાવેલું તે'; 'નિર્દિષ્ટ' એવા અર્થદર્શનું દર્શક સર્વનામ કે વિશેષણ --આ પ્રત્ય. અંકને છેડે લાગતાં તે અંકના (પું. બ. વ. માં) 'આંક કે ઘડિયો' એ અર્થ બતાવે છે. ઉદા. અગિયારા, વીસા વગેરે

આઈટમ સ્ત્રી. (ઈ.) ચીજ; વસ્તુ (૨) ભજવણીનો એકમ આઈડિયલાઈઝેશન ન. (ઈ.) આદર્શ નક્કી કરવો તે; આદર્શીકરણ

આઈડિયા પું. (ઈ.) મત; વિચાર (૨) કલ્પના; અનુમાન આઈડિયોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) વિચારસરણી; વિચારધારા (૨) વાદ; સિદ્ધાંત

આઈડિયાલિઝમ ન. (ઈ.) આદર્શવાદ

આઈડેન્ટિટી સ્ત્રી. (ઈ.) ઓળખ; પરિચય

આઈડેન્ટિટી કાર્ડ ન. (ઈ.) ઓળખપત્ર

આઈલેન્ડ પું. (ઈ.) ટાપુ; બેટ

આઈવરી પું. (ઈ.) હાથીદાંત

આઈસ પું. (ઈ.) બરફ

આઈસક્રીમ પું. (ઈ.) આઈસક્રીમનો એક પ્રકાર

આઈસક્રીમ પું. (ઈ.) ખાંડ, મસાલો વગેરે નાખીને બરફ

વડે ઠારેલા (દૂધ, કેરીના રસ વગેરે) પ્રવાહીની વાની

આઈસબર્ગ પું. (ઈ.) દરિયામાં તરતો બરફનો પહાડ

આઈ.એ.એસ. પું. (ઈ.) ઈન્ડિયન એડ્મિનિસ્ટ્રેટિવ સર્વિસ

- ભારતીય વહીવટી સેવા (એક અમલદારી લાપકાત)

આઈસબોક્સ સ્ત્રી. (ઈ.) બરફપેટી

આઈસોલેશન ન. (ઈ.) એકલતા; એકાકીપણું

આઈસોલેશન વોર્ડ પું. (ઈ.) ચેપી રોગીઓને અલગ

રાખવા માટેનો સારવાર ખંડ; અલાપદો વોર્ડ

આઈ પ્રત્ય. વિશેષણ ઉપરથી સ્ત્રીલિંગ ભાવવાચક નામ

બનાવે છે. ઉદા. મોટાઈ, ગરીબાઈ, લંબાઈ (૨)

કિયાપદ પરથી નામ પણ બનાવે છે. ઉદા. લડવું-

લડારું; છાપવું-છાપાઈ વગેરે [દાદી (૩) દેવી

આઈ સ્ત્રી. (સં. આપ્તિકા, આલિઆ-આઈ) મા (૨)

આઈ સ્ત્રી. આંકડો કે છૂક ભરાવવાનું નાકું આઈગ્લાસ પું. ચશ્મું; (બ.વ.) ચશ્માં; ઉપનેત્ર

આઈજી સ્ત્રી. સાસુ

આઈડોલમ સ્ત્રી. (ઈ.) વા માટેની એક દવા

આઈસાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) નજર; દષ્ટિ

આઈન પું. (ફા.) કાપદો

આઈન પું. (ફા. આઈનહ) આપનો; અરીસો; દર્પણ

આઈબ્રો સ્ત્રી. (ઈ.) ભવું; ભૂકુટિ; ભ્રમરણ

આઈ ન. માદાપશુના આંચળ ઉપરનો ભરાવદાર ભાગ;

અણ, ખાઉલું

-આઈ પ્રત્ય. કિયાપદ પરથી (તે કિયાના શુભ્રાણું એવા અર્થનું) વિશેષણ બનાવે છે. ઉદા. ફળાઉ, ઉપજાઉ, કમાઉ

આઉટ વિ. (ઈ.) રમતમાં બાદ થયેલું

આઉટ-ઓફ-ડેટ વિ. (ઈ.) અપ્રચલિત; જૂનવાણી

આઉટડોર વિ. (ઈ.) બહારનું; મેદાની

આઉટડોર ગેમ સ્ત્રી. (ઈ.) મેદાની રમત

આઉટડોર પેશન્ટ પું. (ઈ.) (હોસ્પિટલમાં ન રહેતાં એવાં)

બહારથી આવેલ દર્દી

આઉટપુટ ન. (ઈ.) સંગણક-કમ્પ્યુટરમાંથી થતી માહિતીની

પ્રાપ્તિ (૨) ઉત્પાદન; પેદાશ; નીપજ

આઉટલાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) રૂપરેખા; ઢાંચો (૨) બહિરેખા

આઉટસાઈડર પું. (ઈ.) બહારથી આવેલ વ્યક્તિ (૨)

અપરિચિત વ્યક્તિ

આઉટસ્ટેન્ડિંગ વિ. (ઈ.) વિશિષ્ટ; અસાધારણ (૨)

ઉત્કૃષ્ટ (૩) વસૂલ નહિ આવેલું; બાકી [ઉપગૃહ

આઉટહાઉસ ન. (ઈ.) મુખ્ય મકાનની પાસેનું મકાન;

આક પું. (સં. અક) આકડો

આકડિયું વિ. આકડાનું; આકડાને લગતું (૨) ન. આકડાનું

રૂ, તૂર (૩) આકડાનું આકોલિયું (૪) આકડાનું દૂધ

એકઠું કરવાનું શિગડું

આકડી સ્ત્રી. (સં. અક) આકડાની એક જાત; સફેદ આકડો

આકડો પું. (સં. અક, પ્રા. અક્ક) એક છોડ જેના પર

ચુગંધવિહીન ધોળાં ફૂલ બેસે છે.

[ભરેલું આકર પું. (સં.) ખાણ (૨) સમૂહ; જથ્થો (૩) સંદર્ભોથી

આકરગ્રંથ પું. આકરરૂપ પ્રમાણભૂત ગ્રંથ (સંશોધનમાં)

આકરણ ન. ભાક પાટી-ખાંટો પાટીને બોલાવવું તે

આકરું પું., વિ. સખત (૨) મુશ્કેલ (૩) આકળું (૪)

મોંઘું

આકણક ન. (સં.) સાંભળવામાં સહાયરૂપ એક સાધન;

આકર્ષક વિ. (સં.) ખેંચાણ કરે તેવું (૨) મોહક

આકર્ષણ ન. (સં.) ખેંચાણ (૨) મોહ (૩) વશીકરણ

આકર્ષણીય વિ. (સં.) મોહક (૨) સામાને ખેંચે તેવું

આકર્ષવું સ.કિ. (સં. આકૃષ્) ખેંચવું (૨) મોહ પમાડવું

આકર્ષાવર્ણ

૬૪

[આખરવું]

આકર્ષાવર્ણ સ.કિ. 'આકર્ષવું'નું પ્રેરક
 આકર્ષાવું અ.કિ. 'આકર્ષવું'નું કર્મણિ
 આકર્ષિત વિ. (સં.) આકર્ષાયેલું; ખેંચાયેલું
 આકલન ન. (સં.) પ્રલપ્ત કરવું-પકડવું તે (૨) સમજવું
 તે (૩) ગણવું તે (૪) એકતું કરવું તે [શક્તિ
 આકલનશક્તિ સ્ત્રી. આકલન કરવાની શક્તિ (૨) સંઘટન-
 આકલનીય વિ. (સં.) આકલન કરવા જેવું
 આકલિત વિ. (સં.) સમજાયેલું; પકડાયેલું (૨) એકતું કરેલું
 આકષ (પું.) કસોટીનો પથ્થર
 આકસબાકસ ન. આ તે (૨) કાચુંકોરું
 આકસ્મિક વિ. (સં.) અચિત્તું; અણધાર્યું
 આકસ્મિકતા સ્ત્રી. (સં.) અણધાર્યાપણું
 આકળવિકળ વિ. (સં.) આકુલવ્યાકુલ; ગભરાયેલું [એવું
 આકળું વિ. (સં.) આકુલ (અધીરું) (૨) ઝટ ગુસ્સે થઈ જાય
 આકંઠ કિ.વિ. (સં.) ગળા મુઘી; ગળાકુળ (૨) પૂરેપૂરું
 આકંપ પું. (સં.) (૦ન) ન. સહેજ મુજરી; આછો ઘથરાટ
 આકા(-આ) પું. (અ.) શેઠ; માલિક
 આકાકો(-દો)ડી સ્ત્રી. આકાકાનું જીવું
 આકાર પું. (સં.) આકૃતિ; ધાટ (૨) વિધોટી (૩) 'આ'
 સ્વર કે ઉચ્ચાર (૪) શુભાર [પાડવાનું ઓજાર
 આકારણી સ્ત્રી. જમાબંધી (૨) કિંમત કરવી તે (૩) આંક
 આકારવિજ્ઞાન ન. રૂપવિજ્ઞાન, જીવવિજ્ઞાન, ભાષાવિજ્ઞાન,
 સાહિત્ય વગેરેમાં વિષયવસ્તુમાં બાહ્ય રૂપો નિરૂપતું
 શાસ્ત્ર; 'મોર્ફાલોજી' [આકૃતિ દોરવી
 આકારવું સ.કિ. મૂલવવું (૨) અડાદો કાઢવો (૩)
 આકારવહી સ્ત્રી. આકારપત્ર; પહાણીપત્રક
 આકારસૌષ્ઠવ ન. આકારની સુંદરતા; ઘાટીલાપણું
 આકારાંત વિ. (સં.) અંતે 'આ' વર્ણવાળું (વ્યા.)
 આકાશ ન. (સં.) ખાલી શૂન્ય સ્થાન; 'સ્પેસ' (૨) ગગન;
 આસમાન [વાત
 આકાશકુંસુમ ન. (સં.) આકાશના પુષ્પ જેવી અસંભવિત
 આકાશકુશમવત્ કિ.વિ. અસંભવિત
 આકાશગત વિ. (સં.) આકાશમાં રહેલું; આકાશીય
 આકાશગંગા સ્ત્રી. (સં.) આકાશમાં રોતે અસંખ્ય
 ચાંદરણીઓનો જે લાંબો સરેક ચળકતો પટ દેખાય
 છે તે; 'નેબ્યુલા' [(૨) દિવ્ય
 આકાશગામી વિ. (સં.) આકાશગામિનું આકાશમાં કરનારું
 આકાશભાષિત ન. (સં.) રંગભૂમિ બહારની કોઈ વ્યક્તિ
 સાથે જાણે વાત કરતો હોય તે રીતે નટે કરેલી ઉક્તિ
 આકાશમંડલ(-ળ) ન. ખગોળ
 આકાશયાત્રી વિ. આકાશમાં મુસાફરી કરનારું; વિમાનયાત્રી
 આકાશયાન ન. (સં.) વિમાન
 આકાશયાની પું. (સં.) વિમાની; વિમાનમાં ચિયરનાર
 આકાશવાણી સ્ત્રી. (સં.) દેવવાણી (૨) રેડિયોની વાણી

આકાશવાસી વિ. (સં.) આકાસવાસિનું આકાશમાં રહેનારું
 (૨) પું. દેવ
 આકાશવૃત્તિ સ્ત્રી. અસ્થિર પેદાશવાળો ધંધો (૨) ઉચ્ચર
 આપ તે પર ગુજારો કરવો તે (૩) વરસાદ પર જ
 જેના જીવનનો આધાર હોય તેવું
 આકાશિક સ્ત્રી. (સં.) અગાસી; ધાબું
 આકાશિયું વિ. જેના પાકનો આધાર વરસાદ ઉપર હોય
 એવું (૨) ન. ધઉની એક જાત
 આકાશી વિ. (સં.) આકાશને લગતું (૨) દિવ્ય
 આકાશા સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છા; આશા
 આકાશિત વિ. (સં.) ઈચ્છેલું; ચાહેલું
 આકીન પું., ન. (અ. પકીન) પકીન; શ્રદ્ધા; વિશ્વાસ
 આકીર્ણ વિ. (સં.) વ્યાપ (૨) સંકુલ
 આકુલ (સં.) (-ળ)(૦-વ્યાકુલ(-ળ)) (સં.) આકુળ-
 વ્યાકુળ વિ. ખૂબ ગભરાયેલું; અસ્વસ્થ
 આકુંચ ન. (સં.) સંકોચાઈ જવું તે; સંકોચ
 આકૂંચું ન. આકાંચનું જીવું; આકાદોડી
 આકૃતિ સ્ત્રી. આકાર (૨) મૂર્તિ (૩) રેખાથી દોરેલો આકાર
 આકૃતિવિજ્ઞાન ન. રૂપવિજ્ઞાન
 આકૃષ્ટ વિ. (સં.) આકર્ષેલું; ખેંચેલું
 આક્રમક વિ. (સં.) આક્રમણ કરનારું [ચડાઈ
 આક્રમણ ન. ચડાઈ; હુમલો (૨) પરાક્રમ (૩) ઉત્કર્ષ;
 આક્રમણખોર વિ. આક્રમણ કરનાર[સ્વભાવવાળું-વૃત્તિવાળું
 આક્રમણ(૦શીલ, -જ્ઞાત્મક) વિ. (સં.) આક્રમણ કરવાના
 આકંદ ન. (સં.) રુદ્ધન; વિલાપ
 આકાંત વિ. (સં.) જીતી લીધેલું (૨) (પગ) નીચે વાટેલું
 (૩) ઓળંગેલું (૪) ઘેરી લીધેલું
 આકોશ પું. (સં.) ઘાટો પાણીને બોલવું-રડવું તે (૨)
 આલોપ (૩) ગાળ (૪) ઠપકો (૫) શાપ[વ્યા.)
 આશરિક વિ. (સં.) અશરને-શ્રુતિને લગતું; 'સિલેબિક'
 આશિમ વિ. (સં.) ખેંચેલું (૨) ઝૂંટવી લીધેલું (૩)
 નિંદાયેલ (૪) છવાયેલું
 આશ્લેપ પું. (સં.) કેંકવું (૨) આરોપ (૩) નિંદા (૪)
 એક અલંકાર (૫) લગાડવું, ચોપડવું, વળવું તે (૬)
 વાંધો (૭) ઝૂંટવી લેવું તે
 આશીભ પું. (સં.) ખજાભજાટ; ક્ષોભ
 આખડવું અ.કિ. (સં.) આશુટિત, પ્રા. અકમુડઈ) રખડવું
 (૨) કોકર પાલી (૩) લડી પડવું (૪) રિસાવું
 આખડી સ્ત્રી. ભાષા; માનતા; આડી
 આખર સ્ત્રી. ધોડાનું પલાણ; પાખર; જીન
 આખર સ્ત્રી. (અ. આખિર) અંત (૨) કિ.વિ. અંતે
 આખરધડી સ્ત્રી. છેલ્લી ધડી (૨) મોતનો વખત; અંતકાળ
 આખરણ ન. મેળવણ; અધરકણ
 આખરવું સ.કિ. અધરકવું; જમાવવું

આખરેસાલ/

૬૫

[આગળનું]

આખરેસાલ સ્ત્રી. વર્ષનો છેલ્લો ભાગ (૨) મરણનો વખત
આખરિયો વિ., પું. (આખર = અંત + ઇયું) મડદાં લઈ
જનારો

આખરી વિ. આખરનું (૨) અંતિમ; છેવટનું
આખરી સ્ત્રી. મૃત્યુનો સમય; અંતકાળ
આખરીનામું ન. છેલ્લી ચેતવણી; 'અલ્ટિમેટમ' (૨)
આખરી નિર્ણાયક કલેષ યા તેનું ખત
આખરે કિ.વિ. છેવટે (૨) નિરુપાયે; લાચારીથી
આખલો પું. ખસી ન કરેલો બળદ; સાંઠ
આખળિયો પું. આડણી (૨) ચકલો (૩) માટલું રાખવાની

ત્રણ પાયાની ધોડી; ઘડમાંથી
આખળી સ્ત્રી. પથ્થર ઘડવાની જગા; આખળ
આખા પું.બ.વ. (સં. અક્ષત) અક્ષત, વણભાંગેલા ચોખા
આખાખાઉ(યું) વિ. (વગર હકે) આખું ખાઈ જવાની
વૃત્તિવાળું; લોભિયું

આખાડ પું. આખાડ
આખાડું વિ. આખાડને લગતું [કડવાબોલું
આખાબોલું વિ. સાક વાત કરનારું; સ્પષ્ટભાષી (૨)
આખિયું ન. ચામડાની પખાલનું ઉપલું મોં જ્યાંથી પાણી
ભરવામાં આવે છે તે

આખિયો પું. પૂરા કદનો મોટો પતંગ
આખિર સ્ત્રી. (અ.) આખર; અંત; છેવટ
આખી સ્ત્રી. અક્ષત ઉતારવા તે (૨) દાણા વાળવા તે
આખુ પું. (સં.) ઉદર

આખુકણી સ્ત્રી. ઉદરિયું [અખંડ; સળંગ
આખું વિ. (સં. અક્ષત, પ્રા. અકખઅ) ભાંગ્યા વિનાનું;
આખું(પાખું, ઠભાગું) વિ. અધૂરું; અધકચરું
આખૂન (કા.), (ઠજ, આખૂંદજ) પું. ગુરૂ; ઉસ્તાદ (૨)
અરબી ભાષાનો શિક્ષક

આખેટ પું. (સં.) શિકાર; મુગયા [શિકારી કૂતરો
આખેટક વિ. (સં.) શિકાર કરનાર (૨) પું. શિકારી (૩)
આખોઘડી (ઠએ) કિ.વિ. વારંવાર [(૪) અકવા
આખ્યા સ્ત્રી. (સં.) સંજ્ઞા; નામ (૨) અટક (૩) નામના
આખ્યાત વિ. (સં.) વર્ણવાયેલું (૨) જેનાં રૂપાખ્યાન
કરવામાં આવ્યાં છે તેવું (૩) ન. ક્રિયાપદ (વ્યા.)

આખ્યાતા પું. (સં.) આખ્યાનકરનાર; માણભટ્ટ (૨) વક્તા
આખ્યાન ન. (સં.) કથા; વૃત્તાંત

આખ્યાનક ન. (સં.) ટુંકું આખ્યાન; ઉપકથા
આખ્યાનકાર વિ., પું. આખ્યાનાનો કર્તા કે કરનાર
આખ્યાયિકા સ્ત્રી. (સં.) ઇતિહાસમૂલક કથા (૨)
વંશાવલીનું વર્ણન (૩) ધૌરાણિક કથાનક

આગ પું. (સં. આગમ્) આવરો; આવવું તે
આગ સ્ત્રી. (સં. અગ્નિ; પ્રા. અગ્નિ) દેવતા; અગ્નિ
(૨) બળતરા (૩) લાપ (૪) કોષ વગેરેના આવેશની

લાગણી (૫) ઉગ્ર સ્વભાવવાળું માણસ
આગગાડી સ્ત્રી. રેલગાડી; વીજળીગાડી
આગડું ન. કણ વિનાનું કણસલું કે બાજરિયું
આગત વિ. (સં.) આવેલું [પરોક્ષાચાકરી

આગતાસ્વાગતા સ્ત્રી. આવેલાનો આદર-સત્કાર (૨)
આગદાન ન. અગ્નિપાત્ર; આગિયું [પૂરાં પાડવાં તે
આગદાન ન. પુરુષાર્થ અગ્નિસંસ્કાર કરવો કે તેનાં સાધનો
આગપૂક વિ. આગન લાગેતેવું; અસર ન કરેતેવું; 'કાયરમૂક'
આગબંબો પું. આગ હોલવનાર સાધન; લાયબંબો;
'કાયરબિગેડ' [‘સ્ત્રીખર’

આગબોટ સ્ત્રી. વરાળશક્તિથી ચાલતું વહાણ; અગ્નિનૌકા;
આગમ પું. (સં.) આગમન; જન્મ (૨) શાસ્ત્ર; ધર્મશાસ્ત્ર
(૩) પ્રાચીન જૈન ધર્મગ્રંથ (૪) મંત્રશાસ્ત્ર (૫)
દસ્તાવેજ (૬) શબ્દની પૂર્વ ઉમેરતો કોઈ પણ અક્ષર
વગેરે (વ્યા.) [પહેલેથી; આગળથી

આગમચ(જ) કિ.વિ. (સં. અગ્નિમત્સ્ય, પ્રા. અગ્નિમચ્ચ)
આગમણ સ્ત્રી. ચૂલાનો આગલો ભાગ - ચૂલાની બેળ
(જ્યાં અંગારા કાઢી ઓલવાય છે.) આગવણ
આગમણ સ્ત્રી. અક્કલ; હોશિયારી (૨) શક્તિ; તાકાત
આગમન ન. (સં.) આવવું તે (૨) દેશમાં બહારથી
આવવું તે; 'ઈમિગ્રેશન'

આગમનિગમ ન. ધર્મશાસ્ત્ર અને વેદશાસ્ત્ર; શાસ્ત્રો
આગમાભાસ પું. શાસ્ત્રસંબંધી ભ્રમ [ખારવો
આગર પું. (સં. આકર, પ્રા. આગર) અગરિયો (૨)
આગરણ સ્ત્રી. હુલારની કોઠ કે સોનીની ભટ્ટી

આગરણ સ્ત્રી. ભારતીય ખલાસીની સ્ત્રી; ખારવણ
આગરવું સ.કિ. સરખે અંતરે બંધ અર્થાત પાટા નાખવા
(૨) ચારાના ભારાના બંધ બાંધવા

આગરો પું. નાણાંભીડનો-તંગીનો વખત
આગલીપાછલી સ્ત્રી. ગઈગુજરી; જૂની વાત
આગલું વિ. (સં. અગ્ર + ઈલ્લ, પ્રા. અગ્નિલ્લઅ) અગાઉ
બનેલું (૨) મુખ્ય; આગળ પડતું [પછીનું

આગલુંપાછલું વિ. આગળ-પાછળનું; અગાઉનું અને
આગવાળો પું. એન્જિનના બોઈલરમાં કોલસા પૂરનારો;
'કાયરમેન' [મોખરાનું; મૌલિક

આગવું વિ. (સં. અગ્રક) ઈલાયદું; પોતા માટેનું (૨)
આમ(ગુ)વો પું. અગ્રણી; ભોમિયો (૨) મોગરો (દીવેટનો)
આગશામક વિ. આગ ઓલવનાર - શમાવનાર
આગળ કિ.વિ. (સં. અગ્ર+લ, પ્રા. અગ્ગલ) અગાઉ
(૨) પાસે; કને (૩) સન્નિપ; સામે (૪) બહાર (૫)
ભવિષ્યમાં; હવે પછી

આગળ-ઉપર કિ.વિ. ભવિષ્યમાં
આગળથી કિ.વિ. અગાઉથી; પહેલેથી
આગળનું વિ. અગાઉનું (૨) સામે રહેલું

આગળ-પડતું/

કુ ક

/આચારબ્રહ્મ

આગળ-પડતું વિ. જાહેરમાં આવતું (૨) મોખરેનું; મોખરે રહેલું [સ્થળ] (૨) ચારે તરફ; ચારેઆજુ આગળ-પાછળ કિ.વિ. આગળ અને પાછળ (સમય ને આગળવેણ પું. બ.વં. વધારે પડતું આગળ પડતું તે આગળિયાત વિ. પહેલ કરનારું (૨) કમનસીબ; દુર્ભાગી આગળી સ્ત્રી. (-ળિયો) પું. આગળો; ઉલાળો આગળું વિ. આગળ-મોખરે રહેનારું; (૨) ચંચિયાતું; શ્રેષ્ઠ (૩) ન. શેરડીના સોંઠાનું પીછું આગળો પું. (સં. અર્ગલ, પ્રા. અગ્ગલ) બારણું ઉઘાડ-વાસવાની કળ; બારણાને પાછળથી વાસવા બંને બારણાં પર ખાંચાવાળા બે થાપા ચોરી એમાં જાઆવ કરે તેવી લાકડાની પટ્ટી ('ઉલાળી'થી જુદી વસ્તુ) આગુંક વિ. (સં.) આવી ચડેલું; હંમેશાનું નહિ એવું (૨) વગર નોતરે આવેલું (૩) પું. અતિથિ (૪) મુસાફર આગા પું. (તુકી) આકા; શેઠ; માલિક આગાખાન પું. ખોજાઓના ધર્મગુરુ આગાખાની વિ. આગાખાનને લગતું આગામી(-યિક) વિ. (સં. આગામિનું) આવનારું; ભવિષ્યનું આંગાર ન. (સં.) નિવાસસ્થાન; ઘર (૨) પું. ગૃહસ્થાશ્રમી (જૈન) (૩) છૂટ; મોકળાશ (જૈન) આગારધર્મ પું. (સં.) ગૃહસ્થાશ્રમનો ધર્મ (જૈન) આગાહી સ્ત્રી. (ફા.) ભવિષ્યનું સૂચન; ભવિષ્યકથન આગિયું વિ. (સં. અગ્નિક) આગવાળું (૨) જલદ; મિજાજ (૩) ન. અગ્નિપાત્ર (૪) ઊભા મોલે ડૂંગામાંના દાણા બળી જાય તે રોગ (જુવારમાં) (૫) આગની દોણી આગિયો પું. (સં. અગ્નિક, પ્રા. અગિઅ) અંધારામાં જેના પાસામાંથી લીલો પ્રકાશ દેખાય છે તે પતંગિયું; ખંદોત (૨) જુવાર ઈત્યાદિનો એક રોગ; આગિયું (૩) એક જાતની ધોળી જુવાર (૪) જેને અડકવાથી લાય ન બળે પણ પાક બળી જાય એવો એક છોડ (૫) વૈતાળ (૬) ધોડાનું લૂલું થઈ જવાનું દરદ આગિયો-ખડક પું. જવાળામુખી પર્વત આગિયોવૈતાળ; આગિયોવૈતાલ પું. (સં.) (-ળ) એ જાતનો એક કાલ્પનિક ભૂત આગુવો પું. જુઓ 'આગવો' [હવે પછી આગે કિ.વિ. અગાઉ; પહેલાં (૨) સંમુખ; સામે (૩) આગે(ઠકદમ, ઠક્ય) સ્ત્રી. આગળ થવું તે (૨) પ્રગતિ આગેવાન વિ. આગળ ચાલનાર (૨) પું. નેતા; સરદાર; અગ્રેસર આગેવાની સ્ત્રી. આગેવાનપણું; નેતાગીરી; નેતૃત્વ આગોતર(-રું) વિ. શરૂઆતનું; પહેલાંનું (૨) પાસેનું (૩) પહેલું; અગાઉનું આગોશ સ્ત્રી. (ફા.) ખોખો; ગોદ આગ્નેય વિ. (સં.) અગ્નિનું (૨) અગ્નિકોણ સંબંધી

આગ્નેયાશ્ર ન. અગ્નિ વડે જેનો ઉપયોગ કરાય તેવું હથિયાર [પહેલા પાકની આહુતિ આગ્રયણ પું. (સં.) યજ્ઞકાળ (૨) ન. વર્ષાઋતુને અંતે આગ્રહ પું. (સં.) ખંત; નિશ્ચય (૨) લઠ; મમત (૩) વણી વિનંતી (૪) ધાર્યું કરવાનો વૃત્તિ આગ્રહાયણ પું. (સં.) માગશર માસ આગ્રહી વિ. આગ્રહવાળું; નિશ્ચયી; લઠીલું આધું વિ. આધું; દૂર (૨) કિ.વિ. છોને; ચાલે આધાત પું. (સં.) પ્રહાર, કટકો (૨) અવાજ થાય એવી રીતે અથડાવું તે (૩) દુખની તીવ્ર લાગણી આધાતપ્રત્યાધાત પું. આધાત અને તેનો પ્રતિભાવ આધીપાછી સ્ત્રી. પંચાત-આગ્રીયૂગલી કરવી તે (૨) ઘાલમેલ (૩) ખટપટ [આગળ આધું વિ. (સં. અગ્ર, પ્રા. અગ્ગ) દૂર; છેડું (૨) કિ.વિ. આધુંપાછું વિ. (સમય કે સંતરમાં) આગળપાછળ આવતું; અહીંતલી ક્યાંક હોય એવું; સ્થાનફેર થયેલું (૨) (જગાફેર થયેથી) નજરે ન પડે એવું (૩) ખોટુંખડું આધે કિ.વિ. દૂર; વેગળે; છેડે આધેથી કિ.વિ. દૂરથી; છેડેથી આધેનું વિ. દૂરનું (૨) ભવિષ્યનું આધેરું વિ. આધું; દૂર રહેલું અગ્રાણ ન. (સં.) સુંવડું તે; ગંધ લેવાપણું અચકવું સ.કિ. આંચકા સાથે લઈ લેવું આચકી સ્ત્રી. આંચકી; તાજા પ્રાસકો (૪) ખોટ આચકો પું. આંચકો; ધક્કો (૨) સંકોચ; આનાકાની (૩) આચમન ન. (સં.) જમણી હથેલીમાં થોડું પાણી લઈ પી જવું તે (૨) પ્રવાહી પ્રસાદ આચમનિયું ન. આચમની રાખવાનું પાત્ર; પંચપાત્ર આચમની સ્ત્રી. આચમન માટેની ગોળ મોઢાની ચમચી આચમવું સ.કિ. (સં. આચમું) આચમન કરવું આચરકૂચર વિ. પરચૂરણ; કાચુંકેતું(૨)ન. પરચૂરણખાવાનું (૩) પરચૂરણસરસામાન[લક્ષણ (૩) વ્યવહાર; અમલ અચરણ ન. (સં.) ચાલચલગત; વર્તણૂક (૨) ચારિત્ર્ય; આચરણીય વિ. (સં.) આચરવા યોગ્ય; આચરણ કરવા યોગ્ય [અ.કિ. વર્તવું; ચાલવું આચરવું સ.કિ. (સં. આચરું) આચરણ કરવું; પાળવું (૨) આચાર પું. (સં.) વર્તન; આચરણ (૨) સદાચરણ (૩) વિધિ (૪) ધર્મશાસ્ત્રમાં કહેલા આચરણના નિયમો (૫) શિષ્ટ સંપ્રદાય; રૂઢિ આચારજડ વિ. જડની પેઠે વિચાર વિના માત્ર આચારને વળગી રહેતું (૨) આચારને વળગી રહીને વિચાર-શૂન્ય બનેલું આચારનિષ્ઠ વિ. (સં.) આચરણમાં નિષ્ઠાવાળો આચારબ્રહ્મ વિ. આચારથી ભ્રષ્ટ, પર્વત

આચારમર્યાદા

૬૭

[આજ્ઞાકિંત]

આચારમર્યાદા સ્ત્રી. (સં.) શિષ્યાચાર
 આચારવિચાર પું.બ.વ. વર્તન અને વિવેક (ર) ધાર્મિક
 રીતરિવાજ અને માન્યતાઓ
 આચારશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) શુદ્ધ આચાર; સારી રહેણીકરણી
 આચારસંહિતા સ્ત્રી. (સં.) જીહ્વેરમાં તેમજ ખાનગી
 કામકાજમાં ચોક્કસ પ્રકારના નીતિનિયમોના પાલનની
 નિયમ-યોજના; 'કોડ ઓફ કોન્ટ્રેક્ટ' (ર) આચાર-
 વિચાર
 આચારહીન વિ. (સં.) આચાર ન પાળનાર
 આચારી વિ. આચાર પાળનારું; આચારવાળું
 આચાર્ય પું. (સં.) ધર્માધ્યક્ષ (ર) વેદાદિ વિદ્યા શીખવનાર
 (૩) મંત્રોપદેશ કરનાર; ધર્મગુરુ (૪) મુખ્ય શિક્ષક;
 'પ્રિન્સિપાલ' (૫) ગૌર (૬) વિદ્વાન
 આચાર્યા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી આચાર્ય
 આચ્છાદક વિ. (સં.) ઢાંકનાર (ર) પાથરનાર
 આચ્છાદન ન. (સં.) ઓઢવાનું કે ઢાંકવાનું જે હોય તે;
 ચાદર (ર) સંતાડું તે (૩) ચંદરવો (૪) છાપડું
 આચ્છાદનું સ.કિ. (સં.) આચ્છાદ ઢાંકવું [(૩) સંતાડેલું
 આચ્છાદિત વિ. (સં.) છવાયેલું; ઢંકાયેલું (ર) પાથરેલું
 આછ સ્ત્રી. (આછું ઉપરથી) ઓછાપણું (ર) છાશનું
 પાણી; પરાશ (૩) પાતળાપણું
 આછકલા(ઠઈ) સ્ત્રી. (ઠપણું) ન. (ઠવેશ) પું.બ.વ.
 આછકલું વર્તન; છીછરાપણું [ગિયું
 આછકલું વિ. છીછરા મનનું (ર) કુલસજ્જ (૩) વરણા-
 આછ(છે)ટવું સ.કિ. ખંખેરવું (ર) પછાડવું
 આછસ ન. આખરસ; મેળવણ; અંધરકણ
 આછસલુંછણ ન. વરણાગિયાપણું; ટાપટીપ
 આછર પું. પોશાક (ર) પાથરણું (૩) સ્ત્રી. ગંધેડાની
 ગૂણ નીચેની ગાદી; ખાસિયું
 આછરણ ન. આછરીને ઉપર ચડી આવેલું પાણી
 આછરવું અ.કિ. (સં.) આચ્છિર, પ્રા. ઉચ્છિરણ = થૂંકી
 કાઢવું ઉપરથી ઓસરવું (ર) નરમ પડવું (૩)
 પાથરવું (૪) નીતરવું
 આછરિયું ન. પાથરણું (ર) ગંધેડાની આછર; ખાસિયું
 આછું વિ. છૂટુંછૂટું (ર) થોડું (૩) પાતળું (૪) ઝાંખું
 આછુંપાતળું (ઠપાંખું) વિ. થોડુંપણું (ર) જેવુંતેવું (૩)
 જરાતરા; કાસફસ
 આછેટવું સ.કિ. જુઓ 'આછેટવું'
 આછેડું વિ. (સં.) અચ્છ, પ્રા. અચ્છ) વધારે આછું
 આછોતરું વિ. પછું જ ઓછું; સ્વલ્પ [આજનો દિવસ
 આજ કિ.વિ. (સં.) અઘ, પ્રા. અજજ) આજે (ર) સ્ત્રી.
 આજકાલ કિ.વિ. આજે અથવા કાલે; થોડા વખતમાં (ર)
 હમણાં; હાલ (૩) સ્ત્રી. આજ અને કાલનો દિવસ
 આજકાલનું વિ. હમણાંનું જ; થોડા વખતનું (ર)

અર્વાચીન (૩) કાચી ઉંમરનું; બિનઅનુભવી
 આજથી કિ.વિ. ચાલુ દિવસથી શરૂ કરીને [આજીવન
 આજન્મ કિ.વિ. (સં.) જન્મથી જ (ર) જિંદગીભર;
 આજ પછી કિ.વિ. હવે પછી; હવેથી
 આજપર્યંત કિ.વિ. (સં.) હમણાં સુધી (ર) આજ સુધી
 આજ(જ)મ વિ. (અ.) મોટું; મહાન (ર) માનવીય
 (સંબોધન માટેનો શબ્દ)
 આજન(નુ) (ઠબાહુ, ઠભુજ) વિ. (સં.) આજનું +
 બાહુ, ભુજ) સાથળ અર્થાત્ કીચણ સુધી પહોંચે તેવા
 લાંબા સાથવાળું
 આજર પું. (ફા.) મંદવાડ; બીમારી (ર) ઉપદ્રવ; મરજ
 આજરી વિ. રોગી; રુગ્મ; બીમાર; માંદું (ર) સ્ત્રી.
 માંદગી: મંદવાડ [નાનીમા
 આજી સ્ત્રી. ('આજો'નું સ્ત્રી, સં. આર્થ) માની મા; નાની;
 આજીજી સ્ત્રી. (અ. આજિજી) કાલાવાલા; કાકલુદી
 આજીબા સિ. આજી (માની મા) [પર્યંત
 આજીવન વિ. (સં.) જીવન પર્યંતનું (ર) કિ.વિ. જીવન
 આજીવિકા સ્ત્રી. (સં.) ગુજરાન (ર) ગુજરાનનું સાધન
 (૩) ખોરાકીખર્ચ; ભરણપોષણ (૪) ધંધો
 આજી(જી)આજી(જી) કિ.વિ. આસપાસ (ર) ચારે બાજુ
 આજીવું વિ. આજનું (ર) નવું આવેલું; તાજું (૩) આજનું
 આજીબાજી કિ.વિ. જુઓ 'આજીબાજી'
 આજે કિ.વિ. (સં.) અઘ) આજ; આ દિવસે
 આજો પું. (સં.) આર્થક, પ્રા. અજજ) માનો બાપ; નાનો
 આજો-પડવો પું. માતાના પિતાનું શ્રાદ્ધ કરવાનો દિવસ;
 આસો સુદિ એકમ
 આજાપ્ત વિ. (સં.) હુકમ અપાયેલું
 આજાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) આદેશ; હુકમ
 આજા સ્ત્રી. (સં.) હુકમ (ર) રજા (૩) પરવાનગી
 આજા(ઠકર, ઠકારક) વિ. હુકમ કરનારું (ર) હુકમ કે
 આજા પાળનારું
 આજાકારી વિ. (સં.) આજાકારિનું જુઓ 'આજાકર'
 આજાધીન વિ. આજાને આધીન, આજા પ્રમાણે જ વર્તનારું
 આજાનુવર્તી વિ. (સં.) આજા પ્રમાણે વર્તનાર; કામ
 કરનારું
 આજાપક વિ. (સં.) આજા કરનાર (ર) પું. માલિક; સેઠ
 આજાપત્ર ન. રાજાનો લેખી હુકમ કે તેનો કાગળ (ર)
 હુકમનામાં (૩) સરકારી 'ગેઝેટ'
 આજાપત્રિકા સ્ત્રી. આજાપત્ર (ર) સરકારી 'ગેઝેટ'
 આજાપન ન. હુકમ; કરમાન (ર) હુકમ કરવાની ક્રિયા
 આજાપાલક વિ. (સં.) આજાનું પાલન કરનારું; નોકર
 આજાપાલન ન. (સં.) આજા પાળવી તે [તે
 આજાર્થ પું. ક્રિયાપદના રૂપમાંથી આજાનો અર્થ નીકળવો
 આજાકિંત વિ. આજા પ્રમાણે વર્તનારું; તાબેદાર; કબ્બાગરું

આજ્ય/

૭૮

/ આડબંધ

આજ્ય ન. (સં.) ધી (૨) પશ્ચાત્ય
 આઝમ વિ. આઝમ (માનનીય) (૨) મોટું
 આઝાદ વિ. (ફા.) સ્વતંત્ર; મુક્ત
 આઝાદી સ્ત્રી. સ્વતંત્રતા; સ્વાધીનતા (૨) મંચનમુક્તિ
 આટ પુ. વણકરનું એક ઓજાર (૨) સ્ત્રી. ઉપર પૂકેલુ વાસણ
 પરી ન જાય એવી છાણાની ગોઠવણ [વણાટ]
 -આટ પ્રત્ય. કિયાપદ પરથી નામ બનાવતો એક પ્રત્યય
 આટઆટલું વિ. આટલું આટલું; આટલું બધું
 આટકલું અ.કિ. ફળના ભારથી લચી પડવું
 આટ-(ડ)કાટ પું. સાગ સિવાયનું બીજું લાકડું
 આટલામાં કિ.વિ. મર્યાદિત વિસ્તારમાં; મર્યાદિત સમયમાં
 (૨) પાસે; દૂર નહીં (૩) અમુક-થોડા વખતમાં
 આટલાંટિક પું. (ઈ.) એક મહાસાગર
 આટલું વિ. (સં.) ઈયત્, એતાવત્ અમુક દેખાડેલા કદ,
 જથ્થા, પ્રમાણ જેટલું
 આટલું ન. તાણો કરવા માટેનો સૂતરનાં કાકડો
 આટલું સ.કિ. (દે.પ્રા. અક્ર = કવાય કરવો) છૂંદીગૂંદી
 એકરસ કરવું (૨) સારવું (૩) નામ કે કિયાપદને
 લાગતાં 'વારંવાર થવાપણું'ના અર્થનું કિયાપદ
 બનાવે છે. ઉદા. 'ડાંગાટલું', 'ગોખાટલું'
 આટાપાટા પું.બ.વ. એકરમત; ખારોપાટ [વિકાનાં સાધન
 આટાપાણી ન.બ.વ. લોટ અને પાણી; ખોરાક (૨) આજી-
 આટાલૂણ ન. આટો ને લૂણ (૨) પૂળપાણી
 આટિયાંપાટિયાં ન.બ.વ. એક બાજગરમત
 આટિયું ન. ઘંટીમાંથી લોટ ઊસડવાનું લુગડું અથવા
 નાજિયેરનું છોડું [સમાવેશ થાય તે
 આટીકીટી સ્ત્રી. ઘરમાંની ઝીણામાં ઝીણી વસ્તુનો જેમાં
 આટો પું. (સં. આર્ત-અક્ર પ્રા. અક્ર) લોટ (૨) ભૂકો
 આટોકૂટો પું. છુંદો; ધાણ
 આટોપ પું. (સં.) આડંબર; યોગ (૨) ગર્વ; શેખી [કરવું
 આટોપવું સ.કિ. સંકેલવું (૨) પતાવવું; પૂડું કરવું (૩) બંધ
 આટોપાણી ન.બ.વ. રોજી; કમાણી (૨) દાણોપાણી
 આટ્સ ક્રોલેજ (ઈ.) વિનયન મહાવિદ્યાલય
 આઠ વિ. (સં. અષ્ટ) સાત વત્તા એક (૨) પું. આઠનો
 આંકડો કે સંખ્યા; '૮' [(૨) પચાસ ટકા
 આઠઆમી સ્ત્રી. પચાસ પૈસાની કિંમતનો (જૂનો) સિક્કો
 આઠગણું વિ. આઠથી ગુણેલું
 આઠડો પું. આઠનો આંકડો; '૮' (૨) વજતી વેળા તાણી
 ખેંચાયેલી રહે તે સારુ કરાતો બંધ
 આઠણું ન. દોરડું વજતાં વળ દેવાનું ઓજાર; અઠવાડું
 આઠપેજી વિ. આઠ પૃષ્ઠ જેટલા કદનું; 'અઠકેવો'
 આઠમ સ્ત્રી. (સં. અષ્ટમી, પ્રા. અટ્ઠમી) પંચવાડિયાની
 આઠમી તિથિ [પહોંચેલું
 આઠમું વિ. (સં. અષ્ટક, પ્રા. અઠવય) આઠની સંખ્યાએ

આઠા પું.બ.વ. આઠાં ન.બ.વ. આઠનો ઘડિયો; પાડો
 આઠિયા પું.બ.વ. આઠ ઠેકાવાળો રાસનો પ્રકાર
 આઠિયું વિ. ઠગ; લુચ્ચું (૨) કાબેલ
 આઠું ન. આઠનો સમૂહ; (આંકમાં) આઠાં
 આઠે પહોર કિ.વિ. રાત-દિવસ (૨) આખો દિવસ
 આઠેક વિ. આઠની લગભગનું; આશરે આઠ
 આઠોડ સ્ત્રી. છોડ પર ઊભાં કણસણાં ખંભેરી (કાપીને
 નાસે) એકઠી કરેલી જુવાર
 આડ પું. (કપાસનાં કાલાં વગેરેની) વખાર
 આડ સ્ત્રી. (પ્રા. અક્ર) પિયળ (૨) હઠ [હરકત
 આડ સ્ત્રી. આડે હોવું તે (૨) આડે જે હોય તે વસ્તુ (૩)
 આડ પૂર્વ. 'ગોષા' અર્થે બતાવતો 'ઉપ' જેવો પૂર્વગ. ઉદા.
 આડકથા [મુકાતી ચીજ
 આડ સ્ત્રી. પડદો; ભીંત (૩) નાણાં લેવા પેટે અવેજમાં
 આડઅસર સ્ત્રી. વધારાની અસર; 'સાઈડઈફેક્ટ'
 આડકતરાનું વિ. જરા કતરાતું-વાંકું જતું
 આડકતરું વિ. વાંકુંચૂકું (૨) પરોક્ષ; અપ્રત્યક્ષ
 આડકથા સ્ત્રી. વાતમાં આવતી બીજી વાત; ઉપકથા (૨)
 વાત કરતાં વિષયાંતર કરવું તે
 આડકાટ-(ઠ) પું., ન. જુઓ 'આટકાટ'
 આડખર્ચ ન. સામાન્ય ખર્ચ ઉપરાંતનું આડુંઅવળું ખર્ચ
 આડખીલ-(લી) સ્ત્રી. -(લી) પું. વિધ્ન (૨) આગતી;
 બારજાનો નાનો આગળો (૩) અંતરાય
 આડગલી સ્ત્રી. આડશેરી
 આડગીરો પું. ગીરવાધેલી વસ્તુ ફરી ગીરે મૂકવી તે
 આડધરેણે કિ.વિ. આડગીરો તરીકે
 આડય સ્ત્રી. આડે હોવું તે ક જે હોય તે વસ્તુ; આડભીંત
 આડછેદ પું. આરો કાપ
 આડણી સ્ત્રી. રોટલી વગેરે વણવાની ત્રિપાઈ; ચકલો
 આડત સ્ત્રી. ન્ના વતી કામ કરવું તે (૨) દલાલી; હકસાઈ
 આડતિયો પું. (પ્રા. આડિયત્તિય) દલાલ; 'એજન્ટ' (૨)
 પ્રતિનિધિ
 આડતાળો પું. ઊલટી રીતે જવાબ મેળવી જોવો તે
 આડત્રીસ વિ. (સં. અષ્ટત્રિશત્) ત્રીસ વત્તા આઠ (૨)
 પું. આડત્રીસનો આંકડો કે આંકડો; '૩૮'
 આડદાવો પું. સામો દાવો
 આડધરે કિ.વિ. ગમેતેમ; આડેપડ
 આડધંધો પું. ગોણ ધંધો-વ્યવસાય
 આડનામ ન. ઉપનામ
 આડપામું-(સે) કિ.વિ. એક બાજુએ [ઉત્પત્ત
 આડપેદાશ સ્ત્રી. મુખ્ય ઉત્પાદન સાથે મેળવવું તે; ગોણ
 આડફેટું-(ટિયું) વિ. અવળું; માર્ગ બહારનું; ગલીકૂચીવાળું
 આડબંધ પું. નદીનું પાણી રોકવા કરાતો બંધ (૨) સાપુઓ
 માલકાંકણી કે બીજા કોઈ વેલાનો કંદોરો પહેરે છે તે

આડભીત/

૬૯

/ આણે

આડભીત સ્ત્રી. વયમાં યજ્ઞેલી ભીત; બારણા સામે યજ્ઞેલી
પડદાની દીવાલ; પડભીત
આડભીતિયું ન. ભીતની જોડે ભીત ભરી લઈને બનાવેલો
ગુપ્ત કોઠાર (૨) પડભીતિયું
આડમાર્ગ પું. ઉપમાર્ગ (૨) ગલીફૂચીવાળો માર્ગ
આડવાત સ્ત્રી. અપ્રસ્તુત વાત; આડકથા
આડશ સ્ત્રી. આંતરો; પડદો (૨) આડભીત
આડસર પું., સ્ત્રી., ન. (આડું + સરવું) પાણી
અટકાવવાની પાળ (૨) છાપરાનો મોત્વ
આડસાલ સ્ત્રી. એકાંતરું વર્ષ
આડસોડ સ્ત્રી. (-ડિયું) ન. સોડમાં ઘાલવાની યાદર (૨)
છાતીની આડે આવે એમ કપડું ઓઢવાની રીત
આડંબર પું. (સં.) લાંબુપહોળું છવાઈ રહેવું તે; ખટાટોપ
(૨) ઠાઠ; દબદબો (૩) ખોટો રોળ (૪) અલંકાર
(૫) વરસાદની ગર્જના (૬) વાજિત્રોનો અવાજ
આડંબરી વિ. આંબરવાળું; ધમંડ્રી
આડાઈ સ્ત્રી. વાંકાપણું (૨) હઠ; દુરાગ્રહ
આડાઝૂડ વિ. આડુંઅવળું પથરાયેલું; ગીચ
આડાબોલું વિ. ખોટાબોલું (૨) વાંકાબોલું
આડામોઈ વિ. સ્ત્રી; જિદ્દી; હઠીલું
આડિયાકરસણ સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ; તનમનિયું
આડિયું ન. વાંકી કરવત (૨) કપાળમાં ત્રિપુંડ કરવાનું
બીભું (૩) લીટ કાઢવાને બદલે ગંદા છોકરાં આડો
લાવેડો કરે છે તે (૪) એક માપ (૫) ધાસની ગંજી
(૬) પાસાબંધી કસવાળી બંડી (૭) સુતરાઉ પનિયો
સાડલો
આડિયો પું. કાલાં લઈ તે કોલાવી કપાસ વેચનાર; આડિયો
આડિયો પું. છાપરાનો આડો વળો (૨) એક રમત
આડી સ્ત્રી. આરે મૂકવાની વસ્તુ (૨) આડસરથી પાતળું
લાકડું (૩) બાધા; આખડી (૪) હઠ (૫) સીમા (૬)
કુસ્તીનો એક દાવ (૭) આડ; આડું તિલક
આડીતર સ્ત્રી. હોડી મારફતે નદી વગેરેની પાર જવું તે
આડીવાડી સ્ત્રી. કુટુંબકથીલો (૨) છોકરાંછેંયાં
આડું વિ. (પ્રા. અડ) સીધું નહિ તેવું (૨) ઊભું નહિ
તેવું (૩) વચ્ચે પડ્યું હોય કે આવે તેવું (૪) હઠીલું
(૫) વાંધાખોરિયું (૬) આડકતરું (૭) વાંકું; ખોટું
(૮) વિરુદ્ધ; વચ્ચે આવતું (૯) કિ.વિ. આડી બાજુએ
(૧૦) ન. ગાડાનું ખલવું (૧૧) મેલું; ભૂત વગેરે
આડુંઅવળું વિ. (૨) કિ.વિ. ઊંધુંછતું (૨) કંગપડા
વિનાનું (૩) ખરંખોટું; ખિનપાયાદાર
આડુંઊભું વિ. આડું અને ઊભું
આડુંદોહું વિ. આડુંઅવળું (૨) ન. આડી વાત
આડે કિ.વિ. વયમાં (૨) નડતરરૂપે (૩) સામે; વિરુદ્ધમાં
આડેદહાડે કિ.વિ. અમુક દિવસ સિવાય બીજે કોઈ વખતે

(૨) ટાપ્પા કે તહેવાર સિવાયના હરકોઈ દિવસે
આડેધડ(-ડે) કિ.વિ. ધડો રાખ્યા વિના; જેમ આવે એમ
(૨) કંગપડા વિના
આડી પું. વિરોધ (૨) જીદ; હઠ (૩) નડતર. અટકાવ
આડી પું. વાજાને રાસસાથે બાંધી કીલોપાંચ કરવાનું સાધન
આડી આંક પું. સીમા; અવધિ
આડીઠાઈ સ્ત્રી. આઠાઈ; દુરાગ્રહ (૨) વાંકાપણું
આડીશપાકોશ પું. આસપાસનો રહેઠાણનો ભાગ-લત્તો
(૨) આસપાસ રહેનારાઓનો સમૂહ (૩) સ્ત્રી.
નજીકનાં-સામેની બાજુ
આડીશીપાડીશી પું., ન. આડીશપાકોશમાં રહેનારું તે
આડી પું. વજાટકામ માટે તાજાને બાંધવા વપરાતો ખૂટો
આઢ પું. ઢગલો (૨) પુજી (૩) રસોઈ માટે કરેલો
છાણાના કકડાનો ઢગલો
આઢક સ્ત્રી. તુવેર અને એની દાળ
આઢવું અ.કિ. ચરાવવા જવું (૨) રખડવા જવું; રખડવું
આઢિયો પું. રૂની વખાર રાખનાર વેપારી; આડિયો (૨)
ગોવાળિયો; ગોવાળ
ઓઢલ વિ. ગમાર; મૂર્ખ [ધનાઢ્ય
આઢ્ય વિ. (સં.) ધનવાન (૨) ભરપૂર; સંપન્ન ઉદા.
-આજ્ઞ પ્રત્ય. કિયાપદ પરથી સંજ્ઞા બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા.
રોકાજ્ઞ; જોડાજ્ઞ; લખાજ્ઞ [મિનાઈ (૩) ઢંઢેરો
આજ્ઞ સ્ત્રી. (સં. આજ્ઞા, પ્રા. આજ્ઞા-આજ્ઞ) આજ્ઞા (૨)
આજ્ઞાદાજ્ઞ સ્ત્રી. દાણ-કર વસૂલ કરવાની સત્તા; અધિકાર
આજ્ઞાપાજ્ઞ સ્ત્રી. આના, પા આનો વગેરે દર્શાવનારી આડી
ઊભી લીટીઓ [લાવવું
આજ્ઞવું સ.કિ. (સં. આનયતિ) દૂરથી લાવવું; જઈને
આજ્ઞાત સ્ત્રી. આજ્ઞે જતી કે આવતી નવપરિણીતા [ખેટ
આજ્ઞાસુખડી સ્ત્રી. આજ્ઞા વખતે અપાતી મીઠાઈ વગેરેની
-આજ્ઞી પ્રત્ય. સ્ત્રીલિંગનો એક પ્રત્યય. ઉદા. ગોર-ગોરાજ્ઞી
આજ્ઞી સર્વ. (અપ. 'આજ્ઞાઈ'નું સાતમી વિભક્તિ એક-
વચનનું સંકુચિતરૂપ, આ સ્ત્રીલિંગ નથી.) આ
આજ્ઞી(ઠકોર, ઠગમ, ઠતરફ) કિ.વિ. આ બાજુ
આજ્ઞીપાર કિ.વિ. આ પાર કે બાજુ
આજ્ઞીપાસ કિ.વિ. આ બાજુ
આજ્ઞીપેર કિ.વિ. આ રીતે; આ પ્રકારે
આજ્ઞી(ઠબાજુ, ઠમગ) કિ.વિ. આ બાજુ
આજ્ઞીમેર કિ.વિ. જુઓ 'આજ્ઞીગમ'
આજ્ઞું ન. (સં. આનયન, પ્રા. આજ્ઞયજ્ઞ, આજ્ઞા) વિચર-
થી કન્યાને વિધિસર સાસરે વળાવી આજ્ઞવી તે; તેનું
(૨) કન્યાને સાસરે વળાવતો કરાતી રીત; કરિયાવર
આજ્ઞે સર્વ. આ માણસે (ત્રીજી વિભક્તિ. ઉદા. આજ્ઞે મને
રોક્ષ્યાં.) (૨) આનાથી (કરજી અર્થે 'આ'ની ત્રીજી
વિ.) (ખ.વ. આમજ્ઞે)

આણો

૭૦

/ આત્મનિર્ભર

આણો પું. વણતી વખતે નંખાતો આગે દારો; વાણો
 આણોતાણો પું. વાણોતાણો
 આણિક વિ. (સં.) અણુસંબંધી (૨) મહાવાપો (૩) ખૂની
 આતતાયી વિ. (સં.) સામે હુમલો કરવા આવતો શત્રુધારી
 આતપ પું. (સં.) તાપ (૨) તડકા
 આતપત્ર ન. છત્તર; છત્રી; તડકાથી રક્ષનાર
 આતમ પું. આત્મા
 આતમમૂળી સ્ત્રી. એક ઔષધિ; ધમાસો
 આતમરામ પું. પોતાનો આત્મા
 આતમશલ્ય ન. એક વનસ્પતિ; શતાવરી
 આતમા પું. આત્મા
 આતવાર પું. (સં. આદિત્યવાર) રવિવાર; આદિત્યવાર
 આતશ(-સ) પું. (ફા. આતિશ) અગ્નિ (૨) બળતરા (૩)
 કોષ
 આતશદાન ન. (ફા.) ભઠ્ઠી; અંગીઠી; ચૂલો
 આતશ(-સ)પરસ્ત વિ. અગ્નિપૂજક (૨) પું. પારસી
 આતશ(-સ)બહેરામ (ફા. આતિશ બહરામ) પું. પારસી-
 ઓની અગિયારી
 આતશબાજ પું. આતશકાર; આતશબાજ કરનાર
 આતશ(-સ)બાજ સ્ત્રી. દારૂખાનું ફોડવું તે (૨) દારૂખાનું
 ફોડવાની વિવિધ બનાવટો
 આતશિ(-સિ)યું વિ. આતશ-અગ્નિના રંગનું
 આતશિ(-સિ)યો પું. આગિયો
 આતશી(-સી) વિ. અગ્નિયુક્ત; ગરમ (૨) ગરમ સ્વ-
 ભાવનું (૩) સખત આગ સહન કરી શકે તેવી (શીઠી)
 આતસ પું. આતસપરસ્ત વિ., આતસબહેરામ પું.,
 આતસબાજ સ્ત્રી. આતસિયું વિ. આતસિયો પું. જુઓ
 અનુક્રમે 'આતશ', 'આતશપરસ્ત', 'આતશબહેરામ',
 'આતશબાજ', 'આતશિયું', 'આતસિયો'
 આતંક પું. (સં.) વ્યાધિ; રોગ (૨) ડર; ભય
 આતંકવાદ પું. (સં.) ડર ફેલાવ એમ કરવાથી ફાવી શકાય
 છે એવો રાજકીય મત; ત્રાસવાદ; ઉગ્રવાદ
 આતંકવાદી વિ. આતંક ફેલાવવાનું કે કરનારું (૨) પું. ડર
 કે ભય ફેલાવનાર; ભારે અનર્થકારી વ્યક્તિ; 'ટેરરિસ્ટ'
 આતંકિત વિ. (સં.) ભયભીત (૨) પરેશાન; ત્રાસેલું
 આતાજ પું. (આતો + જ) દાદાજી
 આનિથ્ય(-થેય) ન. (સં.) પરોષાચારકરી
 આતિશ પું. (ફા.) અગ્નિ; આગ; આતશ
 આતી(-થી)પોતી(-થી) સ્ત્રી. થાપણ; પૂંજી | ઉત્સુક
 આતુર વિ. (સં.) -થી પીડાતું (૨) અધીરું; આકળું (૩)
 આતુરતા સ્ત્રી. અધીરાઈ; ઉત્સુકતા; આકળતા | પુત્ર
 આતો પું. (સં. આત્મનું) આત્મા જેવો પ્રિય પુત્ર (૨) પાટવી
 આતો પું. દાદાનો પાપ
 આતમ (સં.) તત્પુરુષ સમાસના પૂર્વપદ તરીકે 'આત્મા'

કે 'પોતાની જાત' એવા અર્થમાં આવે. (આત્મહત્યા)
 આત્મ-આત્મ ન. (સં.) ચેતન અને જડ તત્ત્વ
 આત્મક વિ. (સં.) બહુવ્રીહિ સમાસને અંતે '-નું બનેલું'
 'ના સ્વભાવનું', 'ના ગુણધર્મવાળું' એવા અર્થમાં.
 ઉદા. 'રચનાત્મક'
 આત્મકથા(-થની) સ્ત્રી. પોતાની જીવનકથા; આત્મચરિત્ર
 આત્મકથાનક ન. (સં.) પોતાની જીવનકથાનું વૃત્તાંત
 આત્મકેન્દ્રિત વિ. (સં.) પોતે કેન્દ્રમાં હોય તેવું
 આત્મકેન્દ્રી વિ. (સં.) પોતાની જાતને કેન્દ્રમાં રાખનારું
 આત્મગત વિ. (સં.) મનમાંનું; (૨) ન. સ્વગત ઉક્તિ
 (૩) કિ.વિ. સ્વગત
 આત્મગૌરવ ન. (સં.) પોતાનું ગૌરવ; સ્વાભિમાન
 આત્મગ્લાનિ સ્ત્રી. (સં.) પોતાની જાત પ્રત્યે થતો અવસાદ
 કે બિપ્રતતા
 આત્મધાત પું. (સં.) આપધાત; આત્મહત્યા
 આત્મચરિત(-ત્ર) ન. આત્મકથા
 આત્મચિંતન ન. આત્માનું ચિંતન; આત્મ તત્ત્વનું ધ્યાન
 આત્મજ વિ. (સં.) પોતાનામાં કે પોતાનાથી ઊપજેલું (૨)
 પુ. પુત્ર (૩) કામદેવ
 આત્મજન પું., ન. સ્વજન (૨) સગું
 આત્મજ વિ. સ્ત્રી. (સં.) પોતાનામાંથી-પોતાનાથી
 ઉત્પન્ન થયેલી (પુત્રી) (૨) સ્ત્રી. બુદ્ધિ
 આત્મજાત વિ., પું. (સં.) આત્મજ; પુત્ર (૩) વિ. પોતા-
 નામાં કે પોતાનાથી ઊપજેલું
 આત્મજ્ઞાન ન. (સં.) પોતાના સંબંધી જ્ઞાન (૨) અધ્યાત્મ-
 જ્ઞાન; આત્માનો સાક્ષાત્કાર
 આત્મજ્ઞાની વિ. (સં.) અધ્યાત્મજ્ઞાની; આત્મજ બનવું તે
 આત્મતત્ત્વ ન. (સં.) આત્મા કે પરમાત્મારૂપી મૂળતત્ત્વ
 આત્મતા સ્ત્રી. આત્માપણું; પોતાપણું | સ્કાર થવો તે
 આત્મનિરસ્કાર વિ. (સં.) પોતાની જાત માટે મનમાં તિર-
 આત્મનુલ્લ્ય વિ. (સં.) પોતાનો સમાન; જાતના જેવું
 આત્મનુષા સ્ત્રી. (સં.) આત્મજિજ્ઞાસા
 આત્મન્યાગ પું. આપધાત (૨) સ્વાર્થત્યાગ
 આત્મદર્શન ન. (સં.) આત્મસાક્ષાત્કાર
 આત્મદર્શી વિ. (સં.) આત્મજ્ઞાની | લાગણી
 આત્મદૈન્ય ન. (સં.) પોતે હીન છે. બિચારો છે એવી
 આત્મદ્રોહી વિ. (સં.) આત્મદ્રોહ કરનારું
 આત્મનિઃશ્રદ્ધ પું. પોતાની વાસનાઓનો નિઃશ્રદ્ધ-સંયમ
 આત્મ(ઠ)નિમજ્જન, ઠનિરીક્ષણ ન. પોતાની જાતનું
 નિરીક્ષણ
 આત્મધર્મ પું. (સં.) આત્માનો ધર્મ-ગુણ-સ્વભાવ
 આત્મનિષેધ પું. (સં.) જાતે કરેલો કે કરવાનાં નિષેધ
 આત્મનિર્ભર વિ. (સં.) જાત ઉપર આધાર રાખનારું;
 સ્વાવલંબી

આત્મનિવેદન/

૭૧

[આત્માધીન

આત્મનિવેદન ન. (સં.) પોતાની જાતને તથા પોતાનું બધું ઈશ્વરના ચરણોમાં સમર્પી દેવું તે (૨) ભક્તિના નવ પ્રકારોમાંનો એક (૩) પોતાની તરફનો ખુલાસો આત્મનિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) આત્મામાં નિષ્ઠા આત્મનિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) પોતાની જાતને નિદેવી તે [પ્રકાર આત્મનેપદ ન. (સં.) સંસ્કૃત ધાતુઓનો અર્થાનુસારી એક આત્મપરક, આત્મપરાયણ વિ. પોતાના આત્મામાં તલલીન (૨) સ્વાર્થી આત્મપરીક્ષણ ન. આત્મપરીક્ષા કરવી તે આત્મપરીક્ષા સ્ત્રી. પોતાની જાતની પરીક્ષા આત્મપીડન ન. (સં.) જાતે દુઃખી થવું તે [વિશુદ્ધિ આત્મપ્રતીતિ સ્ત્રી. (સં.) આત્મવિશ્વાસ (૨) હૃદયની આત્મબલ(-ળ) ન. આત્માનું બળ; મનનું કે હૃદયનું બળ; મનોબળ [બુદ્ધિ (૩) મતલબિયાપણું (૪) મારાપણું આત્મબુદ્ધિ સ્ત્રી. પોતાની સ્વતંત્ર સમજણ (૨) પોતાપણની આત્મબોધ પું. આત્મજ્ઞાન (૨) જાતને-જીવને ઉપદેશ આત્મભાવ પું. ગર્વ; હુંપદ (૨) પોતાના રક્ષણ અને ઉન્નતિની ઈચ્છા (૩) આત્મભાવના આત્મભાવના સ્ત્રી. પોતાના જેવા જ આત્મા સર્વમાં વસે છે એવી ભાવના [ઈ) દીકરો આત્મભૂ વિ. (સં.) સ્વયંભૂ (૨) પું. બ્રહ્મા (૩) કામદેવ આત્મ(૦રક્ષણ) ન. (૦રક્ષા) સ્ત્રી. (સં.) પોતાનું રક્ષણ-સંભાળ આત્મરત વિ. (સં.) આત્મસ્વરૂપમાં રમણ કરનારું; પોતાનામાં લીન-મગ્ન આત્મરતિ સ્ત્રી. (સં.) પોતાના વિશેનો અતિરાગ; 'નાસિલિગ્મ' [સર્જનક્રિય' આત્મલક્ષી વિ. પોતાને લક્ષીને રચાયેલું; સ્વાનુભવરસિક; આત્મવત્ વિ. (સં.) પોતાના જેવું આત્મવંચના સ્ત્રી. (સં.) જાતને છોતરવી તે [કરનારું આત્મવિધાત્મક વિ. (સં.) પોતાને જ નુકસાન પહોંચાડનારું આત્મવિચાર પું. (સં.) આત્મચિંતન આત્મવિજય પું. (સં.) પોતાના પર મેળવેલો વિજય-જય આત્મવિદ પું. આત્માને જાણનાર; આત્મજ્ઞાની આત્મવિદ્યા સ્ત્રી. અધ્યાત્મવિદ્યા આત્મવિધ્વંસ પું. (સં.) પોતાનો નાશ આત્મવિલય પું. (સં.) મુક્તિ; મોક્ષ આત્મવિલોપન ન. પોતે શૂન્યવત્ થવું કે તેમ વર્તવું તે; આત્મત્યાગ કરવો તે આત્મવિશ્વાસ પું. આત્મશ્રદ્ધા; આત્મનિષ્ઠા આત્મવિસર્જન ન. (સં.) આત્મ સમર્પણ (૨) સ્વાર્થ ત્યાગ (૩) નિરર્થિમાનપણું આત્મવિસ્મૃતિ સ્ત્રી. (સં.) પોતાનું વિસ્મરણ આત્મવૃત્તાંત પું. ન. (સં.) પોતાનો અહેવાલ; આત્મકથા

આત્મવેત્તા પું. આત્મવિદ; આત્માને જાણનાર; આત્મજ્ઞ આત્મશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) આત્મબળ આત્મસંશોધન ન. (સં.) પોતાનો તાગ મેળવવાની પ્રક્રિયા; પોતાની જાતની તરતપાસ આત્મશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) આત્માની-પોતાની જાતની શુદ્ધિ આત્મશોધન ન. (સં.) આત્માની શુદ્ધિ કરવી તે (૨) આત્માને શોધવો તે આત્મશ્રદ્ધા સ્ત્રી. પોતાની શક્તિ ઉપરનો વિશ્વાસ આત્મશ્લઘા સ્ત્રી. (સં.) આપવાખાત્ર; પોતાનાં વખાણ આત્મસ્વભાન વિ. (સં.) પોતાની જાત પ્રત્યે સભાન-સજાગ [સભાનતા આત્મસ્વભાનતા સ્ત્રી. (સં.) પોતાની વિશેની સજાગતા-આત્મસમપણ ન. આત્મનિવેદન (૨) પોતાની જાતને સોંપી દઈ તાબે થવું તે [કે ભાન-સજાગતા આત્મસંજ્ઞા ન. (સં.) આત્મભાન; પોતાની જાતની ઓળખ આત્મસંતુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) આત્મસંતોષ; જાતે સંતુષ્ટ કે સંતુષ્ટ થવું તે આત્મસંતોષ પું. (સં.) પોતાનો સંતોષ આત્મસંપ્રજ્ઞ વિ. (સં.) પોતાને વિશે સભાન આત્મસંપ્રજ્ઞતા સ્ત્રી. (સં.) પોતાના વિશેની સભાનતા આત્મસંભાષણ ન. સ્વગતોક્તિ; 'સોલિલોકવી' આત્મસંભાન ન. (સં.) વ્યક્તિગત કે પોતાનું સન્માન આત્મસંયમ પું. (સં.) પોતાના ઉપર-મન ઈન્દ્રિય ઉપર સંયમ લોવો તે; આત્મનિગ્રહ [સંવાદ આત્મસંવાપ પું. (સં.) પોતાની જાત સાથેની વાતચીત કે આત્મસંવેદન ન. (સં.) પોતાની અસ્મિતાને થતી લાગણી આત્મસંશોધન ન. (સં.) પોતાની જાતની તરતપાસ આત્મસાક્ષાત્કાર પું. આત્માનો સાક્ષાત્કાર-જ્ઞાન થવું તે આત્મસાત્ કિ.વિ. તદન પોતાના જેવું-પોતાનું હોય એમ; એકરૂપ [તે આત્મસાત્વન ન. (સં.) જાતે-આપમેળે આત્માસન મેળવવું આત્મસિદ્ધિ સ્ત્રી. આત્મસાક્ષાત્કાર; મોક્ષ આત્મસુખ ન. આત્મામાંથી ઉદ્ભવતું સુખ આત્મસ્તુતિ સ્ત્રી. સ્વપ્રશંસા; આપવખાત્ર આત્મસ્થાપના સ્ત્રી. (સં.) પોતાની જાતને સ્થાપિત કરવી તે; સ્વપ્રતિપાદન આત્મહત્યા સ્ત્રી. આપધાત; આત્મધાત આત્મહનન ન. (સં.) આપધાત; આત્મધાત આત્મહિત ન. (સં.) આત્માનું-પોતાનું હિત-ભલું આત્મા પું. (સં.) જીવ; ચૈતન્યસ્વરૂપ તત્ત્વ (૨) વ્યક્તિ જીવ; જીવાત્મા (૩) તત્ત્વ-સારભૂત તત્ત્વ (૪) પરમાત્મતત્ત્વ; પરબ્રહ્મ (૫) મૂળ સ્વભાવ; પ્રકૃતિ (૬) અંતઃકરણ આત્માધીન વિ. આત્માને વશ રહેલું; સ્વાધીન

આત્માનંદ/

૭૨

/ આદિકવિ

આત્માનંદ પું. આત્મામાંથી પ્રાપ્ત થતો આનંદ; આત્મજ્ઞાન
 (૨) સાક્ષાત્કારને પરિણામે મળતું સુખ
 આત્માનુભવ પું. જ્ઞાતે મેળવેલો અનુભવ
 આત્માભિમાન ન. હુપદ; આપવડાઈ (૨) સ્વમાન
 આત્માભિમાની વિ. મગરૂર; હુપદવાળું
 આત્માભિમુખ વિ. આત્મા તરફ વળેલું; અંતર્મુખ તિ
 આત્માભિવ્યક્તિ સ્ત્રી. (સં.) પોતાનું અંતર વ્યક્ત કરવું
 આત્મારામ વિ. (સં.) આત્મા એ જ જેને આનંદનું સ્થાન
 કે સાધન છે તેવું (૨) પું. સાક્ષાત્કાર માટે પ્રયત્ન
 કરતો યોગી (૩) જીવન્મુક્ત યોગી (૪) આત્મા;
 પરમાત્મા [ઈચ્છનાર; યોજનાર
 આત્માથી વિ. (સં. આત્માથીનું) વિ. આત્મકલ્યાણ
 આત્માર્થે કિ.વિ. પોતાને માટે
 આત્મિક, આત્મીય વિ. આત્માનું (૨) પોતાનું (૩) સર્ગું
 આત્મીયતા સ્ત્રી. આત્મીયપણું
 આત્મોન્નતિ સ્ત્રી. (સં.) આત્માની ઉન્નતિ; સ્વ-ઉન્નતિ
 આત્મોપલબ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) આત્મા કે પરમાત્માની પ્રાપ્તિ
 આત્મૌપમ્ય ન. બધાંને પોતાના જેવાં ગણવાં તે
 આત્યંતિક વિ. (સં.) અનંત; સતત (૨) ખૂબ (૩)
 સર્વશ્રેષ્ઠ (૪) આખરી; અંતિમ
 આત્યંતિકી વિ. સ્ત્રી. આત્યંતિક એવી; છેવટની
 આત્રેયી સ્ત્રી. (સં.) અગ્નિ ઋષિની પત્ની; અનસૂયા
 આથ-(થા) સ્ત્રી. (સં. અર્થ) પૂંજ; થાપણ; આથીપોથી
 આથ ન. સીતાકળ
 આથ પું. આથો
 આથડ સ્ત્રી. રખડપટ્ટી (૨) અથડામણ
 આથડવું અ.કિ. રખડવું; ભટકવું (૨) આપડવું; લડવું
 આથડિયાં ન.બ.વ. ફાંકાં (૨) ગોથાં; લથડિયાં
 આથણું ન. ગથણું (૨) આથવાની કિયા-રીત [તરકનું
 આથમણું વિ. (સં. અસ્તમનક) આથમવાની દિશા-પશ્ચિમ
 આથમવું અ.કિ. (સં. અસ્તમેતિ, પ્રા. અત્યમઈ) અસ્ત
 પામવું (૨) પડતી દશામાં આવવું
 આથર પું. (સં. આસ્તર) ઘાસનો ઘર (૨) પછેડી;
 પાથરણું; મોદ (૩) ગધેડા ઉપર નાખવાની ડબ્બી
 આથરણ ન. આદર; ઓછાડ (૨) પથારી; બિસ્તરો (૩)
 જાજમ; પાથરણું [ખનાવવી (૩) આચ્છાદન કરવું; ઢાંકવું
 આથરવું સ.કિ. (સં. આસ્તર) પાથરવું (૨) ગંજ કરવી-
 આથવણ ન. આથો લાવનાર પદાર્થ (૨) પાથનમાં
 ઉપયોગી પદાર્થ; 'એન્ડ્રાઈમ'
 આથવું સ.કિ. (સં. અત્ય = આથો લાવવો) મીઠુંમસાલાં
 થડે તેમ કરવું (૨) ખમીર ચડાવવું
 આથા-(થ) સ્ત્રી. આથીપોથી સ્ત્રી. જુઓ 'આતીપોતી'
 આથિયુંપોથિયું ન. માગણ કે પસવાળું [વસ્તુ
 આથો પું. અથાવું-ખમીર ચડવું તે (૨) આથવા નાખેલી

આદ વિ. આઘ; આદિ
 આદત સ્ત્રી. (અ.) ટેવ; મહાવરો (૨) સ્વભાવ
 આદતી વિ. હંમેશની ટેવવાળું [માણસ
 આદમ પું. (અ.) સુષ્ણિનો સૌથી પ્રથમ જન્મેલો પુરુષ,
 આદમકદ વિ. (સં.) મનુષ્યનું કદ (૨) પૂરા કદનું
 આદમખોર વિ. માણસખાઉ (૨) ન. ધોરખોદિયું
 આદમજાત સ્ત્રી. માણસજાત; માનવજાત
 આદમિયત સ્ત્રી. માણસાઈ; માનવતા
 આદમી પું. (અ.) માણસ (૨) પુરુષ (૩) પતિ; બક્ષી
 આદર પું. (સં.) માન; સન્માન (૨) પૂજ્ય ભાવ
 આદરણી સ્ત્રી. સગપણ, સગાઈ - લેવિગાળ થયા પછી
 કન્યાને વરપક્ષ તરફથી લૂગણ, ધરેણાં વગેરેની
 અપાતી ભેટ; વસંત [માનનીય
 આદરણીય વિ. આદર આપવા યોગ્ય; સંમાનનીય;
 આદરપાત્ર વિ. (સં.) સંમાનનીય; સંમાન્ય
 આદરભાવ પું. માનની લાગણી (૨) આગતાસ્વાગતા
 આદરવું સ.કિ. (સં. આનંદ) આરંભવું (૨) સત્કારવું (૩)
 સંવનન કરવું (૪) સ્વીકારવું
 આદરસત્કાર પું. (સં.) આગતાસ્વાગતા (૨) આદરમાન
 આદર્શ પું. (સં.) દર્પણ; અરીસો (૨) નમૂનો (૩) થેય
 (૪) વિ. નમૂનેદાર; ધ્યેયરૂપ
 આદર્શપુરુષ પું. (સં.) બ્રાહ્મણોને જેનાં ગુણસહિત
 અનુકરણ કરવા જેવો હોય તેવો પુરુષ
 આદર્શરૂપ વિ. (સં.) નમૂનેદાર; 'આઈડિયલ'
 આદર્શવાદ પું. આદર્શનું જ પરિપાલન કરવું જોઈએ એવો
 વાદ; 'આઈડિયાલિઝમ'
 આદર્શવાદી વિ. (સં.) આદર્શવાદમાં માનનાર
 આદર્શીકરણ ન. (સં.) આદર્શ નક્કી કરવો તે; 'આઈડિયા
 લાઈઝેશન' [વટ
 આદવેર ન. મૂળનું-જૂનું વેર (૨) હાડવેર; પાકી દુશ્મના-
 આદાનપ્રદાન ન. (સં.) લેવુંદેવું તે; આપલે
 આદાપાક પું. આદુનો પાક (૨) માર; મેથીપાક
 આદાબ પું. (અ.) અદબ; વિવેક (૨) સલામ
 આદારસ પું. આદુનો રસ
 આદા-(ધા)શીશી સ્ત્રી. (સં. અર્ધ+શીર્ષમ્) અડધું-એક
 બાજુનું માથું દુખે એ રોગ
 આદિ વિ. (સં.) પ્રારંભનું (૨) મુખ્ય (૩) મૂળ, આદિમ
 (૪) આદિ કાળનું; અસંલ (૫) પું. પ્રારંભ; શરૂઆત
 (૬) મૂળ કારણ (૭) પહેલું પદ (ગ.)
 આદિક વિ. વગેરે; ઇત્યાદિ
 આદિકર્તા-(તા) પું. (સં.) બ્રહ્મા (૨) પરમાત્મા
 આદિ કર્મ ન. (સં.) પહેલું કામ
 આદિકવિ પું. સૌથી પહેલો કવિ (૨) બ્રહ્મા (૩) વાલ્મીકિ
 (૪) ગુજરાતનો સ્વીકારાયેલો કવિ નરસિંહ મહેતા

આદિકારણ/

૭૩

/આધિપત્ય

આદિકારણ ન. (સં.) મૂળ કારણ (૨) વિશ્વનું-સૃષ્ટિનું
મૂળ કારણ; સૃષ્ટિનું બીજ [શરૂઆતનો કાળ
આદિકાલ(-બ) પું. આરંભનો સમય (૨) સૃષ્ટિની
આદિકાવ્ય ન. (સં.) સૌથી પહેલું રચાયેલું કાવ્ય (૨)
વાલ્મિકી રામાયણ(સંસ્કૃતમાં)/પુસ્તક; ગુરુગ્રંથસાહેબ
આદિગ્રંથ પું. પહેલો-મૂળ ગ્રંથ (૨) શીખ લોકોનું પર્મ-
આદિજાતિ સ્ત્રી. (સં.) આદિવાસી જાતિ
આદિત્ય પું. (સં.) સૂર્ય; રવિ (૨) અદિતિના બારે
પુત્રોમાંનો કોઈ પણ (૩) બારની સંજ્ઞા
આદિત્યવાર પું. આતવાર; રવિવાર
આદિનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
પહેલા; ઋષભદેવ
આદિભૂત વિ. (સં.) સૌથી પહેલું ઉત્પન્ન થયેલું
આદિપર્વ ન. (સં.) પહેલો ભાગ (૨) મહાભારતનો
પ્રથમ ખંડ [૪] સર્જનહાર
આદિપુરુષ પું. (સં.) મૂળ પુરુષ (૨) વિષ્ણુ (૩) બ્રહ્મા
આદિમ વિ. (સં.) પ્રારંભનું; મૂળ; અસલ
આદિમજાતિ સ્ત્રી. આદિવાસી જાતિ; વનવાસી જાતિ
આદિમાનવ પું. (સં.) પહેલો માનવ-પ્રાણી
આદિમૂલ ન. બીજનાં રહેલા છોડનો એક ભાગ, જે બીજ
ઊગતાં મૂળ થાય છે; 'રેડિકલ' [એકોશી વનસ્પતિ
આદિવનસ્પતિ સ્ત્રી. સૃષ્ટિની શરૂઆતમાં ઉદ્ભવેલી સાદી
આદિલ વિ. (અ.) ન્યાયનિષ્ઠ; ન્યાયી/લોપ; 'એપેલિસ'
આદિવર્ણલોપ પું. (સં.) શબ્દના શરૂઆતના અક્ષરનો
આદિવાસી વિ. દેશમાં આદિકાળથી વસેલું; અસલનું
રહેનારું (૨) પું. આદિજાતિનો માણસ
આદી વિ. દેવવાળું; દેવાયેલું (૨) બધાણી; વ્યસની
આદીશ્વર પું. (સં.) ઋષભદેવ; આદિનાથ (જૈન)
આદું ન. (સં.) આદ્રક, પ્રા. અધઅ-અધુઅ. સર. નેપાળી
સુદવા) એક કંદ, જેને સૂકવતા સૂંક બને છે.
આદેય વિ. (સં.) લેવા યોગ્ય (૨) સ્વીકાર કરવા યોગ્ય
આદેશ પું. (સં.) આજ્ઞા (૨) ઉપદેશ (૩) ફેરફાર; એકને
બદલે બીજો વર્ણ આવે તે (૪) ઉત્પાપન;
'સંસ્કૃતચુરાન' (ગ.)
આદેશપત્ર પું. (સં.) રજત્રિકી; આજ્ઞાપત્ર
આદેશાત્મક વિ. (સં.) આદેશરૂપ; ફરજિયાત
આદેશ્ય વિ. (સં.) આદેશ કરવા-કરાવા યોગ્ય
આદેસર પું. આદિનાથ; ઋષભદેવ (જૈન)
આદ્ય વિ. (સં.) પ્રારંભનું; મૂળ; પ્રથમનું
આદ્યક્ષર પું. (સં.) પ્રથમ અક્ષર
આદ્યા સ્ત્રી. (સં.) પહેલું હોવાપણું; પ્રાચીનતા
આદ્યસ્થાપક વિ., પું. (સં.) મૂળ સ્થાપક
આદ્યંત કિ.વિ. (સં.) આદિથી તે અંત સુધી
આદ્ય વિ. (સિ.) અડ્યું

આધ(ર)ણ ન. (સં.) આદલ, પ્રા. અદહણ-આદહણ-
અધણ) રાંધવા માટે એકલું પાણી; પહેલેથી ગરમ
કરવા માટે મુકાય છે તે મિળવણ (૨) તેની કિંયા
આધરકણ ન. દહીં જમાવવા માટે દૂધમાં નંખાતી ખટારા;
આધાન ન. (સં.) મૂકવું તે (૨) ધારણ કરવું તે (૩) ગર્ભ-
ધારણ; ગર્ભ (૪) અગ્નિહોત્રીનું પ્રાથમિક કાર્ય-કર્મ
આધાપલીત(-તું) વિ. અડ્યું ગાંડું; દાધારંચુ
આધાર પું. (સં.) ટેકો (૨) આશ્રય (૩) પુરાવો (૪)
જેને આધારે ઉચ્ચાલક ફરે છે તે બિંદુ; 'ફલ્કમ' (પ)
અધિકરણ, સાતમી વિભક્તિનો અર્થ
આધારઉદ્યોગ પું. (સં.) ટેકારૂપ ઉદ્યોગ, 'સર્પોર્ટિંગ'
આધારક્રિમત સ્ત્રી. પાચારૂપ ભાવ
આધારખડક પું. (સં.) તળખડક; 'બેડરોક'
આધારગ્રંથ પું. આધાર-પ્રમાણભૂત ગ્રંથ (૨) આધાર માટે
લીધેલું પુસ્તક [શરૂઆતનું નિનશાન; 'બેન્ચમાર્ક'
આધારવિધ્ન ન. (સં.) મોજણી કરતી વખતે કરાતું
આધારતત્ત્વ ન. (સં.) અભિધારણા; અભિગૃહીત
આધારતલ ન. (સં.) નિમ્નતમ સપાટી; તળિયું (૨) પાયો
(૩) બેઠક; બેસણી [સમાચી દીવાલ
આધારદીવાલ સ્ત્રી. (સં.) રોડ-દીવાલ; પુસ્તો; છાતી
આધારપગથિયું ન. કાર્યનો આરંભ કરવામાં આવ્યો હોય
તે સ્થળ; 'સ્ટેપિંગ સ્ટોન'
આધારપાત્ર વિ. (સં.) આધાર રાખવા યોગ્ય
આધારબિંદુ ન. ઉચ્ચાલનમાં નીચે રહેલો ટેકો - જે બિંદુને
આધારે વસ્તુને ટેકી મળે તે
આધારભીત સ્ત્રી. પડભીત; પુસ્તો; 'બટ્રેસ'
આધારભૂત વિ. (સં.) પ્રમાણિત થયેલું; મૂળભૂત
આધારરૂપ વિ. પ્રમાણ તરીકે રહેલું; પ્રમાણભૂત
આધારરેખા સ્ત્રી. (સં.) મૂળ લીટી પર બીજ કોઈ લીટી
બનાવી હોય કે ન બનાવી હોય તે
આધારવર્ષ ન. (સં.) જ્યાંથી શરૂ કરવાનું હોય તે વર્ષ
આધારશિલા સ્ત્રી. (સં.) ટેકારૂપ પથ્થર (૨) કોઈ પણ
ટેકારૂપ વસ્તુ
આધારશૂન્ય વિ. (સં.) બિનપાયાદાર
આધારસામગ્રી સ્ત્રી. (સં.) મૂળભૂત માસિતી; 'ડેટા'
આધારશુક્રમ પું. (સં.) અવિકૃતિ; 'ઓથોરીટી'
આધારિત વિ. (સં.) આધાર રાખેલું
આધારીણી સ્ત્રી. જુઓ 'આદાશીશી'
આધિ પું. (સં.) માનસિક પીડા [ન. નાટકનું મુખ્ય વસ્તુ
આધિકારિક વિ. (સં.) અધિકાર કે સત્તાને લગતું (૨)
આધિક્ય ન. (સં.) અધીક્તા; વધારેપણું; પુષ્કળતા
આધિદેવિક વિ. (સં.) ભૂતપ્રેતાદિથી ઊપજેલું (કુ.)બ
(૨) દેવયોગે-નસીબયોગે થતું કુ.)બ (તત્ત્વ)
આધિપત્ય ન. (સં.) અધિપતિપણું; ઉપરીપણું

આધિભૌતિક

૭૪

/ આપદ્વગત

આધિભૌતિક વિ. (સં.) પ્રાણીઓને લગતું (૨) પંચમહા-
ભૂતો સંબંધી (૩) શારીરિક (પીડા) (૪) સ્થૂળ; જડ
આધિવ્યાધિ પું. શરીરની અને મનની પીડા વશ; તાબેદાર
આધીન (આ જોડણી અચૂદ્ધ) વિ. (સં. અધીન) અધીન;
આધુનિક વિ. (સં.) હમણાંનું; અર્વાચીન
આધુનિકતા સ્ત્રી. અર્વાચીનતા; 'મોડર્નિટી'
આધુનિકીકરણ ન. (સં.) આધુનિક બનાવવું તે
આધેડ વિ. અડધી ઉંમરે પહોંચેલું; પ્રોંઠ વયનું
આધેય વિ. (સં.) આધાર આપવા-અપાવા લાયક
આધોડું ન. મરેલા ઢોરનું અડધું ચામડું (માલિકને મળે તે)
આધ્યાત્મિક વિ. (સં.) આત્મા સંબંધી; આત્મા-જીવાત્માને
કે પરમાત્માને લગતું
આધ્યાસિક વિ. (સં.) અધ્યાસને લગતું; બ્રામક
આનન ન. (સં.) મુખ; મોં (૨) ચહેરો
આનમાન ન. (સં.) 'માન'નો દ્વિભાવ) માન; આદર (૨)
વિ. ન માની શકાય એવું [સંસ્કાર
આનય પું. (૦ન) ન. (સં.) આજણું તે (૨) ઉપનયન
આનર્ત-(ત) પું. (સં.) સૌરાષ્ટ્રનું પ્રાચીન નામ
આનર્તનગર ન. (-રી) સ્ત્રી.; આનર્તપુર ન. (-રી) સ્ત્રી.
દારકા (૨) વડનગર
આનંત્ય ન. (સં.) અનંતપણું (૨) મુક્તિ; મોક્ષ
આનંદ પું. (સં.) હર્ષ; પ્રસન્નતા
આનંદકંઠ પું. આનંદનું મૂળ (૨) બ્રહ્મ; પરમાત્મા
આનંદધન વિ. આનંદથી ભરપૂર (૨) પું. બ્રહ્મ; પરમાત્મા
આનંદપર્વવસાધી વિ. (સં. આનંદપર્વવસાધિનું) જેને અંતે
આનંદ હોય એવું; આનંદમાં પરિણમે એવું
આનંદપુર વિ. (સં.) આનંદ આપનારું; આનંદદાયી
આનંદમગ્ન વિ. (સં.) આનંદમાં લીન-તરબોળ
આનંદમીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) (કલાના ઉપભોગથી થતા)
આનંદ વિશે વિચાર કરનારું શાસ્ત્ર; રસશાસ્ત્ર
આનંદરૂપ વિ. (સં.) આનંદમય
આનંદવિભોર વિ. (સં.) આનંદથી તરબોળ
આનંદવું અ.કિ. (સં. આનન્દ) આનંદ કરવો; ખુશ થવું
આનંદસમાધિ સ્ત્રી. (સં.) આનંદપૂર્ણ સમાધિ (૨)
આનંદથી થયેલી સમાધિ
આનંદા સ્ત્રી. (સં.) ભાંગ
આનંદાશ્રુ ન. (સં.) આનંદનાં આંસુ
આનંદિત વિ. (સં.) ખુશ; હર્ષિત
આનંદી વિ. (સં. આનંદિનું) ખુશમિજાજી; મોજી
આનંદોત્સાહક વિ. આનંદ ઉત્પન્ન કરાવનારું
આનંદોલ્લાસ પું. (સં.) હર્ષનાં ઊભરો [દગ્ધ
આનન્દકાની સ્ત્રી. હા ના કરવી તે (૨) ઢબપણુ હોવાની
આનાથી કિ.વિ. આ વડે [ઉત્પન્નનો અસહ્ય કાઢવો તે
આનાવારી સ્ત્રી. કેટલી આની પાક પાક્યો તેનો અસહ્યો.

આનુપૂર્વી સ્ત્રી. (સં.) પૂર્વાપર ક્રમ; અનુક્રમ (૨) નિયમ
મુજબ દોરેલું અનુમાન (તર્ક.)
આનુભવિક વિ. (સં.) અનુભવને લગતું
આનુવંશિક વિ. (સં.) વંશપરંપરાથી ચાલતું આવતું
આનુષંગિક, આનુષંગી વિ. (સં.) અમુકના સંબંધવાળું;
સહવર્તી (૨) ગોણ
આનુષ્ય ન. (સં.) અનુજ-ઋણમુક્ત થવું તે
આન્ટી સ્ત્રી. (ઈ.) વડીલ સ્ત્રીને માનાર્થ થતું સંબોધન
(૨) કાકી (૩) મામી (૪) માસી (૫) ફોઈ
આન્વીક્ષિકી સ્ત્રી. (સં.) તર્ક-ન્યાયશાસ્ત્ર (૨) આત્મવિદ્યા
(૩) સમાલોચના
આન્તરબુક સ્ત્રી. (ઈ.) ઉત્તરવહી; ઉત્તરપત્ર
આપ ન. (સં. અપૂ-આપ) પાણી; જળ
આપ ન. (સં. આત્મનૂ, પ્રા. અપ્પા) પોતાપણું; અલંતા
(૨) પોતાનું શરીર (૩) સર્વ. તમે (માનાર્થ) (૪)
પોતે (સમાસમાં). ઉદા. આપકમાઈ
આપઆપણું વિ. પોતપોતાનું
આપઆપમાં કિ.વિ. અંદરોઅંદર; માંભાંભાં
આપકમાઈ સ્ત્રી. જાતે કરેલી કમાણી
આપકમી વિ. પોતાના જ પુરુષાર્થ પર આધાર રાખનારું
આપકળા સ્ત્રી. પોતાની મેળે હસ્તગત કરેલી કળા
આપકેરી વિ. આપમતલબી; સ્વાર્થી
આપખુદ વિ. સર્વસત્તા સ્વાધીન રાખી-ગણી વર્તનારું;
સ્વેચ્છાચારી; 'ઓટોકેટ'
આપખુદી સ્ત્રી. આપખુદ વર્તન (૨) જુલમ
આપણા સ્ત્રી. (સં.) નદી
આપધાત પું. આત્મહત્યા; આત્મઘાત
આપચાલ ત્રિ. આપમેળે થતી ગતિ
આપજીવું વિ. આપબળે ટકી રહેતું; સ્વાશ્રયી [સ્ત્રો
આપણપું. (સં.) બજાર (૨) ચોટું (૩) દુકાન (૪) બજારનો
આપણ સર્વ. (સં. આત્મનૂ, પ્રા. અપ્પણ) (સામાન્યતઃ
પદ્યમાં) હું કે અમે અને તું કે તમે; બોલનાર ને
સાંભળનાર સૌ
આપણું સર્વ. 'આપણે'નું છઠ્ઠી વિભક્તિ નપુંસકલિંગ
એકવચનનું રૂપ [સાંભળનાર સૌ
આપણે સર્વ. હું કે અમે અને તું કે તમે; બોલનાર અને
આપત સ્ત્રી. (સં. આપત્) આપતિ; સંકટ (૨) મુશ્કેલી;
પીડા [દિવકોપ
આપત્કાળ પું. આપતિનો સમય; કટોકટીની વેળા (૨)
આપતિ સ્ત્રી. (સં.) આકત; સંકટ (૨) દુઃખ; મુશ્કેલી
આપતિશ્રસ્ત વિ. (સં.) આપતિથી વેરાયેલું
આપદ-(દા) સ્ત્રી. આપતિ (૨) મુશ્કેલી
આપદષ્ટિ સ્ત્રી. સ્વાર્થી દષ્ટિ
આપદ્વગત વિ. (સં.) આપદા પામેલું

આપદર્શી

૭૫

[આબકારી

આપદર્શી પું. (સં.) આપતિના સમયનો ધર્મ; મુશ્કેલીની વેળાએ નફુરકે જે કરવાની ધર્મશાસ્ત્રે રજા આપી હોય તેવું કામ [પડેલું (૩) શરણે આવેલું આપન્ન વિ. (સં.) આવી મળેલું (૨) આપતિમાં આવી આપન્નસત્ત્વ વિ., સ્ત્રી. સગાઈ સ્ત્રી આપન્ના સ્ત્રી. પોતાની સ્થિતિનું ભાન (૨) આત્મસંતોષ આપપરભાવ પું. ભેદભાવ; મારાતારાપણું આપબડાઈ સ્ત્રી. આત્મશ્લાધા; આપવડાઈ આપભોગ પું. સ્વાર્થત્યાગ (૨) આત્મબલિદાન આપમતલબી વિ. (સં.) સ્વાર્થી [ચાલનારું; મમતીલું આપ(ઠમતિયું, ઠમતીલું) વિ. પોતાની જ મતિ અનુસાર આપમુખત્યાર વિ. પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવાની સત્તાવાળું; સ્વાધીન; સ્વતંત્ર આપમેળે કિ.વિ. આપોઆપ; પોતાની મેળે આપરખુ વિ. પોતાનું જ સાચવીને બેસી રહે એવું; પોતાની જાતને બચાવનારું આપલે સ્ત્રી. આપવું અને લેવું તે; લેવડદેવડ આપવખાજ ન. પોતાનું વખાણ; આત્મપ્રશંસા આપવડાઈ સ્ત્રી. પોતાની વડાઈ-મોટાઈ દેખાડવી તે; જાતે પોતાનાં વખાણ કરવાં તે; આત્મશ્લાધા આપવીતી સ્ત્રી. પોતાને વીતેલું તે (૨) આત્મકથા આપવું સ.કિ. (સં. અર્પયતિ, પ્રા. અપ્પઈ) અર્પવું (૨) સોંપવું; હવાલે કરવું આપસૂજ સ્ત્રી. પોતીકી સમજ (૨) કોઠાસૂજ; આંતરસૂજ આપાત પું. (સં.) પડવું તે (૨) ચાલુ ક્ષણ (૩) પ્રથમ દષ્ટિ આપાતકાલ પું. (સં.) કટોકટીનો સમય; 'ઈમજેન્સી' આપાતકાલીન વિ. કટોકટીના સમયનું (૨) આપાતકાળમાં આવી પડેલું [કિરણ આપાતકિરણ ન. (સં.) આરસી જેવી સપાટી પર પડતું આપાતકોણ પું. (સં.) આપાતકિરણ તેની સપાટી પર પડતાં ખૂણો કરે તે [પર પડે તે આપાતબિંદુ ન. (સં.) આપાતકિરણ જે બિંદુએ સપાટી આપાદન ન. (સં.) સંપાદન; સંપાદવવું તે આપાધાપી સ્ત્રી. (સિ.) દોડભાગ (૨) ઝંચતાણ (૩) પોતપોતાની ચિંતા કે કામનું ધ્યાન આપુશાહ પું. શાહુકાર આપૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) પૂર્તિ; ભરણ [(૩) જિજ્ઞાસા અપૃચ્છા સ્ત્રી. (સં.) ખબરઅંતર પૂછવી તે (૨) પડપૂછ આપોઆપકિ.વિ. આપોઆપ [વડીલ (૩) મોટાબાપા આપોપું. દિ. આપ્પ, અપ્પા; બાપ; પિતા (૨) વૃદ્ધ માણસ; આપોઆપ કિ.વિ. પુદ; જાતે (૨) સ્વાભાવિક રીતે (૩) પોતાની મેળે [મંત્ર (૨) અપુશણ આપોશાન ન. (સં.) જમતાં પહેલાં અને પછી બોલવાનો આત્મ વિ. (સં.) સગું (૨) વિશ્વાસપાત્ર (સમાચાર વગેરે)

(૩) વિશ્વાસ (માણસ) (૪) મેળવેલું (૫) પું. પોતે જે વસ્તુ વિશે કહેતાં હોય તે વસ્તુ જાતે જોઈ હોય એવો માણસ આત્મકામ વિ. (સં.) જેની ઈચ્છા ફળી હોય એવું; સંતુષ્ટ આત્મજન પું., ન. (સં.) સગું; સ્નેહી (૨) વિશ્વાસુ માણસ; અંગત માણસ આત્મભાવ પું. (સં.) સંબંધ; સગપણ આત્મવચન ન. (સં.) અનુભવી માણસનો બોલ આત્મવાક્ય ન. (સં.) આત્મનું વાક્ય; વિશ્વાસ મૂકવા યોગ્ય વાક્ય; પ્રમાણરૂપ માનવા જેવું વાક્ય આપ્તવા પું. (સં.) જળબંબાકાર થઈ જવું તે આપ્તવાવિત વિ. (સં.) તરબોળ; ખૂબ ભીંજાયેલું (૨) ડૂબેલું આકર્ષિયે કિ.વિ. પોતાની મેળે (૨) એકાએક; આકરડું આકર્ષી સ્ત્રી. આપતિ (૨) કેણ (૩) કિ.વિ. આકર્ષિયે; આકરડું આકૃત સ્ત્રી. (અ.) આપતિ; મુસીબત આકૃતાબ પું. (કા.) સૂર્ય (૨) સૂર્યપ્રકાશ આકૃતાબપરસ્ત વિ. (કા.) સૂર્યને પૂજનાર; સૂર્યપૂજક આકૃતાબપરસ્તી સ્ત્રી. (કા.) સૂર્યપૂજ આકરડું કિ.વિ. આકર્ષિયે; પોતાની મેળે આકરડું અ.કિ. (સં. આકરરતિ; પ્રા. અકરઈ) આકરો ચડવો; પેટ ફૂલી જવું આકરીન કિ.વિ. (કા.) કુરબાન; કિદા; ખુશખુશ; વારી ગયું હોય તેમ (૨) ધન્ય; શાબાશ (ઉદ્ગાર) (૩) સ્ત્રી. શાબાશી [અકળામણ આકરો પું. પેટ ચડવું તે (૨) ઘણું ખાવાથી થતી આકલાતૂન વિ. (૨) પું. અકલાતૂન; ખૂબ સુંદર આકળવું અ.કિ. (સં. આકલાવ, પ્રા. આકાલ) ટિચાવું; અકળાવું (૨) અકળ જવું આકડું(-ડું) કિ.વિ. આકર્ષિયે; પોતાની મેળે; આકરડું આકાલાકી કિ.વિ. વગર વિચાર્યું; એલફેલ આફૂસ સ્ત્રી. (પો. આલ્ફોન્સો) કેરીની એક જાત (૨) તે જાતની કેરી; હાફૂસ આફોડું કિ.વિ. આકર્ષિયે; પોતાની મેળે; આકરડું આકિકી(-કન) વિ. (ઈ.) આકિકાનું (૨) પું. આકિકાનું વતની - આકિકાવાસી; આકિકન આકિકા પું., ન. (ઈ.) પૃથ્વીના પાંચ ખંડમાંનો એક આકિદી વિ. (પુસ્ત) ભારતની સરહદ ઉપર એ નામની એક ટોળીનું નામ (૨) પું. એ ટોળીનો એક માણસ આબ ન. (કા.) પાણી; જળ (૨) તેજ; નૂર (૩) ધારની તીક્ષ્ણતા આબકાર વિ. (કા.) દારૂનો વંધો કરનાર; કલાલ આબકારી સ્ત્રી. (કા.) દારૂ ગાળવાનું કામ (૨) કેફી ચીજો પર લેવાતાં કર (૩) વિ. એને લગતું

આબકારી જકાત

૭૬

/આમન્યા

આબકારી જકાત સ્ત્રી. કેકી પીણા પરની જકાત
 આબકારી શુદ્ધ ન. આબકારી જકાત
 આબખોરી સ્ત્રી. ટોપલી; લોટી
 આબખોરો પું. (ફા. આબખોરહ) લોટો; કળશિયો (૨)
 પડથીવાળું પહોળા મોનું વાસણ
 આબદારખાનું ન. પાણીવારું (૨) પાણી રાખવાની ઓરડી
 આબદ્ર વિ. (સં.) બંધાયેલું; જડાયેલું (૨) સજ્જ; શિષ્ય
 આબરૂ સ્ત્રી. (ફા.) કીર્તિ; નામના (૨) સ્ત્રીની લાજ;
 આબરૂદાર વિ. આબરૂવાળું; પ્રતિષ્ઠિત
 આબા પું. (અ.) આપો; પિતા (૨) દાદો
 આબાદ વિ. (ફા.) વસ્તીવાળું (૨) ભરપૂર; સમૃદ્ધ (૩)
 ખેડાયેલું; ફળદ્રુપ (જમીન) (૪) સલામત; સુખી (૫)
 ઉત્તમ; સરસ (૬) અચૂક (૭) કિ.વિ. ચૂક્યા વગર
 આબાદાન વિ. આબદ; સમૃદ્ધ; પેસેટકે સુખી [વસ્તી
 આબા(ઠઠાની, ઠઠી) સ્ત્રી. આબાદ-સમૃદ્ધ હોવું તે (૨)
 આબાલવૃદ્ધ અ. (સં.) બાળકથી માંડીને વૃદ્ધ સુધી
 આબિ(બે)દ વિ. (અ.) ઈબાદત (પ્રાર્થના) કરનારું;
 ઉપાસક (૨) પાર્શ્વિક વૃત્તિનું; પવિત્ર
 આબે-હયાત ન. (ફા.) અમર કરે તેવો રસ; અમૃત
 આબેહૂબ વિ. (અ. હૂબહૂ) હૂબહૂ; તાદશ
 આબોદાના ન. (ફા.) દાણાપાણી; અન્નજળ
 આબોહવા સ્ત્રી. (ફા.) હવાપાણી; હવામાન; 'ક્લાઈમેટ'
 આબ્દિક વિ. (સં.) વાર્ષિક (૨) ન. વર્ષે પ્રગટ થતું
 સામયિક
 આભ ન. (સં. અબ્ર, પ્રા. અબ્મ) આકાશ (૨) વાદળું
 આભડછેટ સ્ત્રી. અભડાવું તે (૨) અમુકના સ્પર્શથી
 અભડાઈ જવાય તેવી માન્યતા (૩) રજસ્રાવ; અટકાવ
 (૪) પ્રસવ વેળા ઓર તથા લોહી વગેરે નીકળે છે
 તે [ઉત્તરકિયામાં જવું (૪) ભટકાવું
 આભડવું અ.કિ. અભડાવું (૨) અડવું (૩) કોઈની
 આભડેલ વિ. અભડાયેલું (૨) સાપ કરડેલું
 આભરણ ન. (સં.) અલંકાર; આભૂષણ; શણગાર
 આભલી સ્ત્રી. નાનું વાદળું; વાદળી (૨) નાનું આભળ;
 નાની અરીસી
 આભલું ન. આકાશ; આભ (૨) વાદળું (૩) દર્પણ (૪)
 ન. ઝીણો ગોળ કાચ (વજ્રમાં ચોડાય છે તે)
 આભા સ્ત્રી. (સં.) દીપ્તિ (૨) શોભા; કાન્તિ
 આભાર પું. ઉપકાર; અહેશાન
 આભારદર્શક વિ. આભાર દર્શાવતું-ભતાવતું
 આભારદર્શન ન. આભાર માનવો તે
 આભારવશ વિ. (સં.) આભારી; આભારમાં આવેલું
 આભારસૂચક વિ. (સં.) આભાર સૂચવતું [આભારવશ
 આભારી વિ. (સં.) આભારયુક્ત (૨) -નું કૃતજ્ઞ;
 આભાલાડુ પું. (કલ્પી લીધેલો) મોટો નકો-ફાયદો (૨)

(કલ્પી લીધેલો) મોટો વાત; આશા (૩) અશક્ય આશા
 આભાસ પું. (સં.) ભ્રમ; ખોટો દેખાવ (૨) ખોખો પ્રકાશ
 (૩) સાદશ્ય (૪) હેતુભાસ [(૩) -ના સરખું દેખાતું
 આભાસી વિ. (સં.) પ્રકાશિત; દેખાતું (૨) આભા સાથેનું
 આભિજાત્ય ન. (સં.) કુલીનતા (૨) શ્રેષ્ઠતા (૩) ખાનદાની
 આભીર પું. (સં.) ગોવાળિયો; ભરવાડ; આહીર (૨)
 એક છંદ [ચોકેલું (૨) ગભરાયેલું; બેબાકાનું
 આભું વિ. (સં. અદ્ભુત, પ્રા. અબ્મુઅ) ચકિત; દિગ્ગ;
 આભૂષણ ન. (સં.) ઘરેલું; અલંકાર
 આભૂષિત વિ. (સં.) શણગારેલું
 આભોગ પું. (સં.) ભોગવવું તે; ભોગવટો (૨) ઘેરાવો
 (૩) દુષ્ટના ત્રણ ભાગમાંનો ત્રીજો (સંગીત) (૪)
 સાપની ફેણ
 આભ્યંતર (-રિક) વિ. (સં.) અંદરનું (૨) ખાનગી
 આમ પું. (સં.) કાચો મગ; જળસ (૨) મરડો
 આમ સ્ત્રી. (સં. આમ્ર) કેરી [આ તરફ; અહીં
 આમ કિ.વિ. (સં. એવમ્, અપ. એવં.) આ પ્રમાણે (૨)
 આમ વિ. (અ.) સામાન્ય; ખાસ નહિ એવું (ઉદા. આમ-
 સભા, આમજનતા) (૨) જાહેરનું [ફળની સુકવણી
 આમયું ન. આંબોળિયું (૨) કોકમ (૩) કોઈ પણ ખાટા
 આમચૂર ન. કેરીનો છૂંદો; એનું અથાણું (૨) આમયું
 આમ (ઠજનતા, ઠમજન) સ્ત્રી. સાધારણ લોકો (અમીર
 ઉપરાવ નહિ) [વાળો તાવ
 આમજવર પું. (સં.) કાચો-અપકવ તાવ (૨) આમદોષ-
 આમટ વિ. (સં. અમ્બ) ખાટું; ખટાશવાળું
 આમટી સ્ત્રી. (મ.) દાખણી કબની) આમલીના પાણીની
 કઢી કે ખાટી દાળ (૨) આંબલી વગેરે નાખી બનાવેલી
 ચટણી જેવી વાની
 આમણ સ્ત્રી. આંતરડાનો છેડાનો ભાગ; આમળ (૨)
 પૈડાનો એક ભાગ (૩) આગળિયો (૪) ઉલાળો
 આમણ (-ણી) કૃ.પ્ર. ક્રિયાપદ પરથી અનુક્રમે નપુંસકલિંગ
 અને સ્ત્રીલિંગ બનાવે. તે ક્રિયા કે તેની મહેનત-મજૂરી
 એવો અર્થ બતાવે. ઉદા. પીંજમણ, પીંજમણી
 આમણે સર્વ. આ માણસે (ત્રીજો વિભક્તિ 'આણે'નું
 બહુવચન)
 આમતેમ કિ.વિ. અવ્યવસ્થિત રીતે; ગમેતેમ (૨)
 અહીંતહીં [અહીંથી-તહીંથી
 આમતેમથી કિ.વિ. ગમે તે રીતે (૨) ગમે ત્યાંથી;
 આમથી કિ.વિ. આ બાજુએથી [પેદાશ; ઊપજ
 આમદ (ઠની, -દાની) સ્ત્રી. (ફા.) પ્રાપ્તિ; આવક (૨)
 આમને-સામને કિ.વિ. સામસામે; માંહોમાંહે; પરસ્પર
 આમનું વિ. આ બાજુનું (૨) સામે રહેલી સામાન્ય વ્યક્તિનું
 (૨) સર્વ. 'આ'નું છઠ્ઠી વિભક્તિનું માનાર્થે બહુવચન
 આમન્યા સ્ત્રી. આજ્ઞાપાલન; મલાજો (૨) મર્યાદા; સભ્યતા

આમપ્રજા/

૭૭

[આયાસાત્મક

આમપ્રજા સ્ત્રી. આમજનતા; સાધારણવર્ગ-પ્રજાજન
 આમય પું. (સં.) રોગ; વ્યાધિ
 આમરણ (સં.) કિ.વિ. જિંદગી પર્યંત (૨) વિ. મરણની
 છેલ્લી પળ સુધી રહેનારું
 આમરસ પું. (સં.) પેટનો કાચો મળ [સસ
 આમરસ પું. (સં.) આમરસ, પ્રા. અંબરસ) આમ્રનો-કેરીનો
 આમરસિયું વિ. કેરીના રસના રંગનું
 આમલક ન. (સં.) આમળાનું ઝાડ (૨) આમળું
 આમલસારો પું. સ્ફટિકમય ગંધક
 આમલી સ્ત્રી. (સં.) આમ્લી, પ્રા. અંબિલિઆ) એ નામનું
 ઝાડ; આંબલી (૨) તેનું ફળ (કાતરા)
 આમલી-પીપળી સ્ત્રી. ઝાડની એક ડાળીથી બીજી ડાળીએ
 ચક્રતા જઈ પકડવાની રમાતી એક રમત; આંબલી-
 પીપળી
 આમલેટ સ્ત્રી. (ઈ.) ઈંડાની પૂડા જેવી વાનગી
 આમવર્ગ પું. આમ-સાધારણ લોકોનો વર્ગ; જનતા
 આમસભા પું. આમ-સાધારણ લોકોની કે તેમના
 પ્રતિનિધિઓની સભા
 આમસરા સ્ત્રી. (અ. આમ + કા. સરા) ધર્મશાળા (૨)
 મહોલ્લા વચ્ચેની છૂટી સાર્વજનિક જગા
 આમળ સ્ત્રી., ન. આંતરડાનો છેક નીચેલો ભાગ (૨)
 જનનાળ; આંબેલ
 આમળપું સ.કિ. વળ દેવો; મચડું
 આમળિયું ન. બાળકોનું પગનું વજવાળું એક ઘરેણું (૨)
 દાબથી તમાકુને વળ દઈ બાંધેલું ગરિયું-વળિયું
 આમળી સ્ત્રી. (સં. અમલકી) આમળાનું ઝાડ
 આમળું ન. (સં. આમલક) એક ફળ-આંબળું
 આમળો પું. વળ (૨) ટેક (૩) દેષ; ખાર
 આમંત્રણ ન. (સંસ્કૃત: પરવાનગી, રજા, વિદાય) સંબો-
 ધન; બોલાવવું તે (૨) નોતરું; નિમંત્રણ પત્રિકા
 આમંત્રણપત્રિકા સ્ત્રી. આમંત્રણનો કાગળ; નિમંત્રણની
 આમંત્રણ સં.કિ. બોલાવવું (૨) નોતરવું
 આમંત્રિત વિ. (સં.) નોતરેલું; આમંત્રેલું
 આમિલ પું. (અ.) અમલદાર; અધિકારી (૨) સિંધની એક
 હિંદુ જાતનો માણસ
 આમિષ ન. (સં.) માંસ (૨) લાલચ
 આમિષાહાર પું. (સં.) માંસાહાર
 અમિષાહારી વિ. માંસાહારી; બિનશાકાહારી
 આમીન કે. (હિજ્ર, અ.) તથાસ્તુ (એમ યાઓ)
 આમુખ ન. (સં.) પ્રસ્તાવના; ઉપોદ્ધાત; ભૂમિકા
 આમુ(ઠત્રિ, ઠમ્મિક) વિ. (સં.) પારલૌકિક; પરલોક સંબંધી
 આમેજ વિ. (ફા.) સામેલ; ભેગવેલું
 આમોદ પું. (સં.) આનંદ (૨) સુગંધ [શિષ્ટાચાર; રૂઢિ
 આમ્યાય પું. (સં.) વેદ; શ્રુતિ (૨) સંપ્રદાય; મત (૩)

આમ્ર પું. (સં.) આંબો
 આમ્રકલી(વિકા) સ્ત્રી. (સં.) (-ળી) આંબાનો મોર [સ્થળ
 આમ્રફૂજ ન. (સં.) આંબાવાડિયું (૨) આંબાની ઘટાવાળું
 આમ્રફલ ન. (સં.) (-ળ) કેરી
 આમ્રમંજરી સ્ત્રી. (સં.) આંબાની મોરેલી ડાખળી; મોર
 આમ્રરસ પું. (સં.) આંબાની કેરીનો રસ
 આમ્રવૃક્ષ ન. (સં.) આંબો [બનાવાતો પૂડલો
 આમ્લેટ સ્ત્રી. (ઈ.) ઈંડાને ફીણી તેમાં મસાલા નાખી
 આય ન. આયખું; આવરદા; આયુષ્ય
 આય સર્વ. (૨) વિ. આ (પારસી)
 આય પું. (સં.) લાભ (૨) પેદાશ (૩) આવક
 આય સ્ત્રી. શક્તિ (૨) હિમત; આંગમણ
 આયકર પું. (સં.) આવકવેરા
 આયખાબર કિ.વિ. જીવનપર્યંત; જીવનભર
 આયખું ન. (સં.) આયુષ્ય, આઉકખઉ) આવરદા; આયુષ્ય
 આયત વિ. (સં.) દીર્ઘ; લાંબું; લંબાયેલું (૨) લંબચોરસ
 (૩) સમકર્ષ
 આયત સ્ત્રી. (અ.) કુરાનનું વાક્ય કે ફકરો
 આયતન ન. (સં.) રહેઠાણ; સ્થાન; મકાન
 આયતાકાર પું. (સં.) લંબચોરસ
 આયતારામ પું. આયતા-મફતના પર જીવનાર
 અયતું વિ. અનાયાસે આવેલું-મળેલું; મફતિયું
 આયત વિ. (સં.) અધીન; તાબે
 આયદો પું. ભાગિયાનો ભાગ-હિસ્સો [જનનું અંગ
 આયન ન. (ઈ.) વીજભારવાળું પરમાણુ, અણુ કે સંયો-
 આયનો પું. (ફા. આઈન) અરીસો; દર્પણ [વારસો
 આયપત સ્ત્રી. (સં.) 'આય'નો વિકાસ) આવક (૨) ન.
 આયપતવેરો પું. આવકવેરા; 'ઈન્કમેટેક્સ'
 આયર વિ. (સં. આભીર) એ નામની જાતિનું (૨) પું.
 એ જાતિનો પુરુષ [ની ભાષા
 આયરિશ વિ. (ઈ.) આયર્લેન્ડ દેશને લગતું (૨) આયર્લેન્ડ-
 આયર ન. (ઈ.) લોહ; લોહું
 આયવ્યય પું. (સં.) આવક અને ખર્ચ; આવકજીવક
 આયંદે કિ.વિ. (ફા.) હવે પછી (૨) સરવાળે
 આયંબિલ સ્ત્રી. જૈનોનું એક ખાસ તપ; આંબેલ
 આયા સ્ત્રી. (પો.) છોકરાંને સંભાળનારી બાઈ; દાયા
 આયાત વિ. (સં.) બહારગામથી કે પરદેશથી આવેલું (૨)
 સ્ત્રી. બહારગામના માલનો આવરો
 આયાત સ્ત્રી. બ.વ. (અ.) કુરાનની આયાતો
 આયાતી વિ. આયાતને લગતું (૨) આયાત થયેલું
 આયામ પું. (સં.) લંબાઈ (૨) વિસ્તાર (૩) નિશ્ચય
 નિયમ [પીડા
 આયાસ પું. (સં.) કષ્ટ; મહેનત (૨) પ્રયત્ન (૩) થાક;
 આયાસાત્મક વિ. (સં.) પ્રયત્નપૂર્વક (૨) શ્રમસાધ્ય

આયુ

૭૮

/ આરામ

આયુ ન. (સં.) આયુષ્ય (૨) ઉંમર; વય
 આયુક્ત પું. નિયુક્ત સભ્ય; વડો અધિકારી (૨) કમિશનર
 આયુક્તક વિ. (સં.) નિમાયેલું (૨) પ્રતિનિધિ; 'એજન્ટ'
 આયુષ ન. (સં.) હથિવાર; શસ્ત્ર
 આયુષશાલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) શસ્ત્રાગાર
 આયુર્વેદ પું. (સં.) ઋગ્વેદનો ગણાતો એક ઉપવેદ;
 આયોનું વૈદક શાસ્ત્ર
 આયુર્વેદિક વિ. (સં.) આયુર્વેદને લગતું કે તેના સંબંધી
 આયુષ(ધ્ય) ન. (સં.) આવરદા; જીવનકાળ
 આયુષ(ધ્ય)દોરી સ્ત્રી. આયુષ્ય; આવરદા; જીવનદોરી
 આયુષ(ધ્ય)મર્ધાદા સ્ત્રી. (સં.) આયુષ્યની મર્ધાદા
 આયુષ્યમાનવિ. (સં.) આયુષ્યવાળું; જીવંત (૨) દીર્ઘાયુષી
 આયોગ (ન.) નિમણૂક (૨) ક્રિયા (૩) સંબંધ (૪)
 વેપાર-ઉદ્યોગ (૫) તપાસપંથ; 'કમિશન'
 આયોજક વિ. (સં.) યોજના કરનાર; આયોજનકાર (૨)
 પું. યોજક; યોજનાર [પ્રબંધ
 આયોજન ન. (સં.) સામગ્રીની વ્યવસ્થા કરવી તે (૨)
 આયોજનકાર પું. (સં.) આયોજન કરનાર
 આયોજના સ્ત્રી. વ્યવસ્થા; સંગઠન; પ્રબંધ
 આયોજવું સ.કિ. યોજવું કે વ્યવસ્થા કરવી; આયોજન કરવું
 આયોજિત વિ. (સં.) વ્યવસ્થિત; સંગઠિત
 આયોડિન ન. (ઈ.) કુદરતી કારમાંનું એક તત્ત્વ
 આયોનિયમ ન. (ઈ.) એક રસાયણી પદાર્થ
 આર પ્રત્યય (સં. કાર) વસ્તુને લાગતાં 'તે કરનાર' એ
 અર્થનું નામ બનાવે છે. ઉદા. સુવર્ણકાર, સંગીતકાર
 આર પું. પાણીનો વેગ-તાણ
 આરસ્ત્રી. (સં. આરા) (લોહાની) અણી (જેવી કે, ભમરઝા-
 ની, પરોણાની) (૨) પરોણી (૩) મોચીનું ટોચણું
 આર પું. (સં. આહાર) કાંજ (૨) આહાર રાગવાળું
 આરકન વિ. (સં.) રતાશ પડતું (૨) થેડું લાલ (૩) આસક્ત;
 આરકિત સ્ત્રી. (સં.) લાલાશ (૨) આસક્તિ; રાગ
 આરક્ષક વિ., પું. (સં.) રક્ષણ કરનાર
 આરક્ષણ ન. (સં.) ચોક્કસ હેતુ માટે રાખેલું અનામત;
 'રિઝર્વેશન' (૨) રક્ષણ
 આરક્ષા સ્ત્રી. (સં.) આરક્ષણ [અનામત; 'રિઝર્વ'
 આરક્ષિત વિ. (સં.) આરક્ષણ પામેલું; 'પ્રોટેક્ટેડ' (૨)
 આરગણું ન. આર; મોચીનું ટોચણું
 આરજા સ્ત્રી. (સં. આર્ષી) જૈન સાધ્વી; ગરજીતી [ઈચ્છા
 આરજૂ સ્ત્રી. (કા.) ઈચ્છા (૨) આશા (૩) આતુરતા; તીવ્ર
 આરડવું અ.કિ. (સં. આનરદ, પ્રા. આરડ) ગણામાંથી
 ખેંચીને અવાજ કાઢવો (ઘોર વગેરેનું) (૨) મોટો અને
 બેસૂરો અવાજ કાઢવો
 આર.ડી.એક્સ પું. (ઈ.) પગકા સાથે સળગી પ્રચંડ
 વિનાશ વેરતો સફેદ ઝેરી ભૂકો; 'રિસર્ચ એન્ડ

ડેવલપમેન્ટ એક્સપ્લોઝિવ'
 આરણ-કારણ ન. (સં. કારણનું ગુ. બેવડું રૂપ) બહાનું;
 નિમિત્ત (૨) આનાકાની (૩) વિ. અનિશ્ચિત
 આરણું ન. વગર થાપેલું-પોચકું; અડપું
 આરણ્યક વિ. (સં.) અરણ્યને લગતું; વગડાઉ (૨) પું.
 વનવાસી (૩) વેદોમાંના ધાર્મિક અને તાત્ત્વિક ગ્રંથોનું
 નામ [(૩) અગત્યનું (૪) આતુર
 આરત વિ. (સં. આતી) પીડિત (૨) ભીડમાં આવી પડેલું
 આરત સ્ત્રી. (સં. આર્તિ) પીડા; ભીડ (૨) ઓરિયો; કોડ
 આરતિયું વિ. આરતવાળું
 આરતિયું ન. નાની આરતી
 આરતી સ્ત્રી. (સં. આરાત્રિક, પ્રા. આરતિય) દેવદેવીની
 મૂર્તિ સમક્ષ દીવો ઉતારવો તે (૨) તે વખતે ગવાતું
 પદ (૩) આરતિયું (૪) એક છંદ
 આરતીટાણું ન. દેવ-દેવીની આરતીનો સમય
 આરદ્રા સ્ત્રી. (સં. આર્દ્રા) આર્દ્રા નક્ષત્ર [બાજુ; સોંસડું
 આરપાર કિ.વિ. (સં. આર+પાર) આ બાજુથી પેલી
 આરબ પું. (અ.) અરબસ્તાનનો વાતની
 આરબ્ય વિ. (સં.) શરૂ કરેલું [લગ્નપક વહાણોનો કાફલો
 આરમાર સ્ત્રી. (પો. આર્મારા) મનવાર; અરમાર (૨)
 આરવ પું. (સં.) બૂમ; આરાવ (૨) પક્ષીઓનો કલબલાટ
 આરવા પું. (અ. અર્વાહ) આત્મા; મન; અરવાં
 આરસ, (ઠપહાણ) પું. સંગેમરમર
 આરસી સ્ત્રી. (સં. આદર્શ, પ્રા. આઅરિસ) નાનો
 અરીસો; દર્પણ [કાઠીગર
 આરસીગરો પું. આરસીનો કાઠીગર; અરીસા બનાવનાર
 આરસો પું. (સં. આદર્શક) અરીસો; દર્પણ; આયનો
 આરંગેત્રમ ન. એક દક્ષિણી નૃત્યવિશેષની તાલીમની
 સમાપ્તિની પરીક્ષા (એ પછી પદવી અપાય.)
 આરંભ પું. (સં.) શરૂઆત; તૈયારી
 આરંભક વિ. (સં.) આરંભ-શરૂઆત કરનારું [કરવી
 આરંભવું સ.કિ. (સં. આરંભ) શરૂ કરવું (૨) તૈયારી
 આરંભશૂર-(રું) વિ. શાક્ષિક ઉત્સાહવાળું; આરંભમાં ધૂરતા
 બતાવી પછી શિથિલ થઈ જાય તેવું
 આરંભિક વિ. (સં.) શરૂઆતનું; આરંભનું
 આરાધક વિ. (સં.) આરાધના કરનારું
 આરાધન ન. (સં.) પ્રસન્ન કરવું તે (૨) આરાધના
 આરાધના સ્ત્રી. (સં.) પૂજા; સેવા [ભજવું
 આરાધવું અ.કિ. (સં. આરાધ) પ્રસન્ન કરવું (૨) પૂજવું;
 આરાધ્ય વિ. (સં.) આરાધવા યોગ્ય; ઈષ્ટ
 આરામ પું. (સં.) બગીચો
 આરામ પું. (કા.) થાક ખાવો તે (૨) શાન્તિ (૩) દુઃખ
 વગેરેમાંથી મુક્તિ (૪) કવાપતમાં આરામથી ઊભા
 રહેવાનો હુકમ

આરામકક્ષી

૭૯

[આર્ટિલરી

આરામકક્ષ પું. (સં.) વિશ્રાંતિખંડ
 આરામમુરશી(-સી) સ્ત્રી. આરામ માટે જેમાં બેસાય કે
 લાંબા થઈ શકાય તેવી ખુરશી; વિરામાસન
 આરામગાહ સ્ત્રી. આરામનું સ્થળ (૨) કબર
 આરામગૃહ ન. (સં.) આરામ કરવા માટેની જગા
 આરામદાયક વિ. આરામ આપનારું [આળસુ
 આરામપસંદ વિ. (ફા.) આરામ ચાહનાર-ઇચ્છનાર (૨)
 આરામપ્રિય વિ. (સં.) આળસુ [છિ
 આરાટ્ટ ન. (ઈ.) એક કંદ જેનો લોટ ખાવામાં વપરાય
 આરાવ(-વા)લ્લા, આરાવરા પું. બ. વ. શ્રાદ્ધના છેલ્લા ત્રણ
 દિવસો
 આરાસુર પું. અરવલ્લી પર્વતનું-આબુનું એક શિખર
 આરાસુરી વિ. સ્ત્રી. આરાસુર ઉપર વસનારી (દેવી
 અંબાજી)
 આરિક વિ. (અ.) સુકીસંત (૨) જ્ઞાતા
 આરિયાં ન. બ. વ. (પો. આરિયા) હોડી, વહાણ વગેરેનાં
 સદ ઉતારી-પાડી નાખવાં તે
 આરિયું ન. ટોપલો
 આરિયું ન. કાકડી; ચીલું
 આરી સ્ત્રી. નાની કરવતી (૨) મોચીનું એક ઓજાર
 આરીકરી સ્ત્રી. ચતુરાઈ; ચાલાકી (૨) દાવપેચ
 આરૂઢ વિ. (સં.) -ની ઉપર ચડેલું, બેઠેલું
 આરેડું વિ. તોફાની (૨) જક્કી (૩) ન. ૧૪૦ કિલોનું
 એક માપ કે વજન [થવા વખતે; આખરે
 આરેતારે કિ. વિ. લગભગ કિનારે પહોંચતાં; લગભગ પૂરું
 આરો પું. (સં. આપાર, પ્રા. આવાર) કિનારો (૨) છેડો
 (૩) છૂટવાનો ઉપાય; માર્ગ [પ્રત્યેક કકડો
 આરો પું. (સં. આરક) પૈસાનો નાભિથી પરિધ પર્યંતનો
 આરો પું. છાણાનો ઉભાળો (૨) નિયત કાલાવધિ (જૈન)
 (૩) ચૂનો અને રેતીના મિશ્રણના કોલનો ખાડાવાળો
 ઢગલો [ખાડું; જમડું
 આરોગું સ.કિ. (સં. આરોગ્યપતિ, પ્રા. આરોગ્યઇ)
 આરોગ્ય ન. (સં.) તંદુરસ્તી; શરીરની સુખાકારી
 આરોગ્યકારક વિ. (સં.) આરોગ્યપ્રદ; આરોગ્ય આપનારું
 આરોગ્યધામ ન. (સં.) દરદીઓને સાજા થવા માટે સારી
 આબોહવામાં બાંધેલું સ્થળ; 'સેનેટોરિયમ' (૨)
 ઇસ્પિતાલ
 આરોગ્યપ્રદ વિ. (સં.) આરોગ્ય આપનારું
 આરોગ્યરક્ષક વિ. (સં.) આરોગ્યનું રક્ષણ કરનારું
 આરોગ્યવર્ધક વિ. (સં.) તંદુરસ્તી વધારનારું
 આરોગ્ય(ઠ)વિજ્ઞાન ન. (ઠવિદ્યા) સ્ત્રી. (ઠશાસ્ત્ર) ન.
 (સં.) આરોગ્ય સંબંધી વિજ્ઞાન (૨) તંદુરસ્તીને લગતા
 નિયમોનું શાસ્ત્ર
 આરોપ પું. (સં.) આલેપ; તહોમત (૨) આરોપવું તે

આરોપણ ન. (સં.) આરોપવું તે (૨) આલેપ; તહોમત
 (૩) સ્થાપના (૪) રોપવું તે
 આરોપ(ઠનામું, ઠપત્ર) પું., ન. તહોમતનામું; 'ચાર્જશીટ'
 આરોપવું સ.કિ. એકના ધર્મબીજને લગાડવા (૨) આળ કે
 આલેપ મૂકવો (૩) ધાલવું; પરીવડવું; મૂકવું; લગાડવું;
 નાખવું (વરમાળા આરોપવી, મન પ્રભુમાં આરોપવું)
 આરોપસિદ્ધિપત્ર ન. (સં.) આરોપ સિદ્ધ કર્યાનું ખત
 આરોપી વિ. જેના પર તહોમત હોય એવું (૨) પું.
 તહોમતદાર
 આરોવારો પું. છૂટકો (૨) છેવટ; અંત
 આરોહ પું. (સં.) ચડાણ; ચડાવ (૨) રાગ ખેંચવો તે
 (૩) ચડતી ગોઠવણી (ગ.) ચડતોકમ (૪) સ્ત્રીની
 કેડ; નિતંબ [તે
 આરોહઅવરોહ પું. (સં.) સ્વરનું ઊંચે જવું અને ઊતરવું
 આરોહકર્તા વિ. (સં.) આરોહણ કરનાર [બેસવું તે
 આરોહણ ન. ચડવું તે (૨) સવારી કરવી તે (૩) ઉપર
 આરોહી વિ. (સં.) આરોહણ કરનાર; ચડનાર
 આર્ક સ્ત્રી. (ઈ.) ચાપ (ગ.)
 આર્ક સ્ત્રી. (ઈ.) કમાન; મહેરાબ (૨) તોરણ
 આર્કલેખ્ય પુ. (ઈ.) ચાપદીપ; ચાપદીપક
 આર્કઈલ્સ ન. (ઈ.) અભિલેખ સંગ્રહ (૨) અભિલેખાગાર
 આર્કિટેકચર ન. (ઈ.) વાસ્તુશાસ્ત્ર; સ્થાપત્યકલા
 આર્કિટેક્ટ પું. (ઈ.) સ્થપતિ; શિલ્પી; વાસ્તુવિદ
 આર્કિથોલોજિસ્ટ પું. (ઈ.) પુરાતત્ત્વવિદ; પુરાતત્ત્વવેત્તા
 આર્કિથોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) પુરાતત્ત્વવિજ્ઞાન; પુરાતત્ત્વવિજ્ઞાન
 આર્કિટક વિ. (ઈ.) ઉત્તરધ્રુવ
 આર્ગન પું. (ઈ.) એક મૂલ તત્વાત્મક ધાતુ
 આર્ગી સ્ત્રી. (ઈ.) સંકેતભાષા; ચુપ્તભાષા [વિવાદ
 આર્ગ્યુમેન્ટ પું., સ્ત્રી. (ઈ.) દલીલ (૨) તર્કવિતર્ક; વાદ-
 આર્ચ-બિશપ પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી ધર્મનો મુખ્ય ધર્માધ્યક્ષ,
 પાદરી [(૩) વિનવણી; કાલાવાલા
 આર્જવ ન. (સં.) ઋજુતા; નિખાલસતા (૨) પ્રામાણિકતા
 આર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) કળા; કસબ (૨) કુક્તિ
 આર્ટ-ગેલેરી સ્ત્રી. (ઈ.) કલાદીર્ઘા; કલાકૌશલ્યની
 ચીજવસ્તુ પ્રદર્શિત કરવાનો ખંડ [વપરાતો કાગળ
 આર્ટ-પેપર પું. (ઈ.) લીસો, ચળકતો ચિત્રો છાપવા
 આર્ટી સ્ત્રી. (ઈ.) રક્તવાહિની
 આર્ટસિક્ક ન. (ઈ.) બનાવટી રેશમ
 આર્ટસ્કૂલ સ્ત્રી. (ઈ.) કલાભવન
 આર્ટિકલ પું. (ઈ.) વસ્તુ (૨) કલમ; નિયમ (૩) લેખ
 (મોટાભાગે છાપાનો) (૪) ઓડિટર થવા માટેનો
 હક્ક (પ) અંગ્રેજીનો ધી, એ કે એન
 આર્ટિકિશયલ વિ. (ઈ.) કૃત્રિમ (૨) નકલી; બનાવટી
 આર્ટિલરી ન. (ઈ.) તોપખાનું

આર્ટિસ્ટ

૮૭

[આલિ(-લી)]

આર્ટિસ્ટ પું. (ઠ.) કલાકાર (૨) કારીગર (૩) ચિત્રકાર

(૪) સ્થપતિ

આર્ટિસ્ટિક વિ. (ઠ.) કલાપૂર્ણ; કલાત્મક

આદર્સ સ્ત્રી. (ઠ.) વિનયન વિદ્યાઓ

આદર્સ કોલેજ સ્ત્રી. (ઠ.) વિનયન મહાવિદ્યાલય

આર્ત(-ત્ત) વિ. (સં.) પીડિત; દુઃખી

[રક્ષણ

આર્ત(-ત્ત)ત્રાણ વિ. પીડિતોનું રક્ષક (૨) ન. પીડિતનું

આર્ત(-ત્ત)વ વિ. (સં.) ઋતુને લગતું (૨) રજાવાને

લગતું (૩) ન. રજ; રજાવા

આર્ત(-ત્ત)સ્વર પું. દુઃખનો પોકાર

આર્તિ(-ત્તિ) સ્ત્રી. (સં.) પીઠ; દુઃખ

આર્થિક વિ. (સં.) અર્થ (પન) સંબંધી

આર્થી વિ. (સં.) અર્થસંબંધી; અર્થને લગતું

આર્દ્ર વિ. (સં.) ભીનું (૨) દ્રવતું; મૃદુ (૩) માયાળુ

આર્દ્રક ન. (સં.) આદુ

આર્દ્રતા સ્ત્રી. (સં.) ભીનાશ (૨) લાગણીશીલતા

આર્દ્રતામાપક વિ. (સં.) ભીનાશ માપે એવું-માપનારું (૨)

ન. એવું યંત્ર

આદ્રવાયુ પું. (સં.) હાઈડ્રોજન

આદ્રા સ્ત્રી. કસં.) છટું નક્ત્ર

આર્બિટ્રેશન વિ. (ઠ.) લવાદી; મધ્યસ્થી

આર્બિટ્રેશન ટ્રિબ્યુનલ સ્ત્રી. લવાદપંચ

આર્મચેર સ્ત્રી. (ઠ.) વિરામાસન; આરામખુરશી

આર્મિસ્ટિસ ન. (ઠ.) યુદ્ધવિરામ

આર્મી સ્ત્રી. (ઠ.) સૈન્ય; લશ્કર (૨) ભૂમિદળ; સ્થળસેના

આર્મચર ન. (ઠ.) વીજળી પેદા કરનાર યંત્રનો એક ભાગ

આર્થ વિ. (સં.) કુલીન (૨) આર્થ લોકોને લગતું (૩) પું.

એ નામની પ્રજા (૪) સદાચારી માણસ; ભદ્ર પુરુષ

આર્થતા સ્ત્રી. (સં.) કુલીનતા; સંસ્કારિતા

આર્થદેશ પું. (સં.) આર્થાવર્ત; ભારતવર્ષ

આર્થપુત્ર પું. (સં.) પતિ; સ્વામી (નાટકમાં)

આર્થસત્ય ન. આર્ય-ભુદે બતાવેલાં ચાર મહાન સત્ય :

દુઃખ, સમુદય, માર્ગ અને નિરોધ [ધર્મસપ્રદાય

આર્થસમાજ પું., સ્ત્રી. સૌરાષ્ટ્રના સ્વામી દયાનંદે સ્થાપેલો

આર્થા સ્ત્રી. (સં.) કુલીન સ્ત્રી (૨) એક છંદ

આર્થાવર્ત પું. (સં.) આર્યોનું રહેઠાણ; સિમાલય અને

વિધ્યાચળ વચ્ચેનો પ્રદેશ જેમાં આર્યો આરંભમાં આવી

રહ્યા કહેવાય છે તે (૨) ભરતખંડ

આર્ષ વિ. (સં.) ઋષિ સંબંધી (૨) પવિત્ર; દિવ્ય (૩)

પું. એક પ્રકારનો વિવાહ, જેમાં કન્યાનો બાપ વર

પાસેથી માત્ર એક કે બે ગાયની જોડે લઈને કન્યા

આપતો એવો એક વિવાહ [દિવ્યદર્શન

આર્ષદર્શન ન. (સં.) ઋષિને થતું કે થયેલું દર્શન (૨)

આર્ષદૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ઋષિના જેવી અલૌકિક દૃષ્ટિ (૨)

દિવ્યદૃષ્ટિ; ત્રિકાળદૃષ્ટિ

આર્ષદ્રષ્ટા પું. (સં.) ત્રિકાળદ્રષ્ટા

આર્ષપ્રયોગ પું. કેવળ ઋષિઓએ જ કરેલો અતિ પ્રાચીન

પ્રયોગ કે વ્યાકરણની રૂઢિથી વિરુદ્ધ પ્રયોગ

આર્સેનિક ન. (ઠ.) એક મૃત્યુતત્ત્વ; સોમલ

આર્હત પું. (સં.) જૈનમત (૨) વિ. જૈનમતને લગતું

આલ પ્રત્ય. (ગુ. 'આળ') જે નામને લાગી તેનું વિશેષણ

બનાવે. જેમ કે રસાલ-રસાળ/ઊનનું બનાવેલું કાપડ

આલપાકો પું. (ઠ.) આલ્પાકા એક જાતનું ઘેટું (૨) એના

આલપાલ સ્ત્રી. સેવાયાકરી (૨) માવજત (બાળકોની)

આલતુકાલતુ વિ. પરચૂરણ (૨) સંબંધ વગરનું

આલબમ સ્ત્રી. (ઠ.) કોટાઓ અને હસ્તાક્ષર સાચવવા

માટેની વહી [સૂચવતો ચોકીદારોનો એક પોકાર

આલબેલ સ્ત્રી. (ઠ.) ઓલ વેલ 'બધું સલામત છે' એમ

આલમ સ્ત્રી. (અ.) દુનિયા; જગત

આલમઅરાવિ. (અ., ફા.) સંસારને શોભાવનારું

આલમગીર વિ. (ફા.) દુનિયાને જીતનારું (૨) પું.

ઔરંગઝેબનું ઉપનામ [પાદશાહ; શહેનશાહ

આલમખનાહ વિ. (ફા.) આલમનું રક્ષણ કરનારું (૨) પું.

આલમ્બારી સ્ત્રી. કબાટ (૨) ભીંતનું કબાટ; તાકું

આલમેલ સ્ત્રી. લેમૂક (૨) લેવડદેવડ

આલય ન. (સં.) ઘર; સ્થાન; રહેઠાણ [આપવું; દેવું

આલવુંસ.કિ. (સં.) આલીયતે, અપ. અલ્લવર્ઠ-અલ્લિવર્ઠ)

આલસલીલસ કિ.વિ. તરસથી પીડાતું (૨) સ્ત્રી.

અકળમણ [સાલપોલિયું

આલસાલ વિ. ઢીલાં-બરાબર નહિ બેઠેલાં સાલવાયું;

આલસ્ય ન. (સં.) આળસ; આળસુપણું; પ્રમાદ

આલંકારિક વિ. (સં.) અલંકાર સંબંધી; અલંકારયુક્ત (૨)

પું. અલંકાર શાસ્ત્ર જાણનારો; કવ્યશાસ્ત્રનો અભ્યાસી

આલંબ પું. (સં.) આધાર; ટેકો (૨) લંબરેખા

આલંબન ન. (સં.) આધાર; ટેકો [(૨) પહોંચવું

આલંબવુંસ.કિ. (સં.) આલંબ આધાર લેવો; ટેકો લેવો

આલા વિ. (અ.) સૌથી ઊંચું (૨) ઉત્તમ

આલાશાન્ડ વિ. ખૂબ જ સરસ; ભવ્ય

આલાત પું. (અ.) આલ) ઓજાર; સાધનસામગ્રી (૨)

વહાણનાં સડે દોરડાં વગેરે સરસામાન

આલાત ન. (સં.) અલાત; ખોરણું (૨) મશાલ[વર્તુળ-કુંડળું

આલાતચક્ર ન. ચક્રરૂં કરતું ખોરણું (૨) તેનાથી ભાસતું

આલાપ પું. (સં.) વાતચીત (૨) ગાયનની પૂર્વ તેની

તૈયારીરૂપે અને વચ્ચે રાગની ધૂનમાં 'આ આ' એમ

ગાવામાં આવે છે તે (૩) ગુંજન [ગાવું

આલાપવુંસ.કિ. (સં.) આલાપ) બોલવું (૨) આલાપ સાથે

આલોખાલો ન. બ.વ. બહાનાં [પ્રકિત

આલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) સખી; બહેનપણી (૨) હાર;

આલિમ]

૮૧

[આવરોજાવરો

આલિમ વિ. (અ.) ધર્મશાસ્ત્ર (૨) પંડિત; વિદ્વાન
 આલિંગન ન. (સં.) છાતી સરસું ચાપવું તે; ભેટવું;
 આલેષ [ભાથમાં લેવું; ભેટવું
 આલિંગવું સ.કિ. (સં. આલિંગ) છાતી સરસું ચાપવું;
 આલી સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'આલિ'
 આલી સ્ત્રી. હોંશ; ઉમેદ
 આલી વિ. (અ.) ઉચ્ચ; ભવ્ય; મોટું
 આલીગારું વિ. આળીગાળું; અટકચાળું [નામદાર; હજૂર
 આલીજનાબ વિ. (ફા.) મોટી-ઊંચી પદવીવાળું (૨)
 આલીલીલી વિ. સ્ત્રી. તાજ; લીલી; ફળદ્રુપ; સમૃદ્ધ [ઉત્તમ
 આલીશાન વિ. આલેશાન; ભવ્ય (૨) ભભકાદાર (૩)
 આલીહજરત વિ. (ફા.) આલીજનાબ; ઊંચી પદવીવાળું
 -આલુ પ્રત્યય (સં.) '-આળું'; જેમ કે; કૃપાલુ, દયાળુ
 આલુ ન. આલુ; જરદાળુ
 આલુ ન. (હિ.) બટેટું
 આલુ ન. (સં.) કંદ (૨) અળવીનો કંદ
 આલુમટર ન. બટાકા-વટાણાનું શાક [ની કિયા (જૈન)
 આલુંચન ન. (સં.) માથું-દાઢી-મુછના વાળ ખેંચી કાઢવા-
 આલુંલીલું વિ. સુકાણું ન સુકાણું હોય તેવું; લીલુંસૂકું
 આલુ ન. (ફા.) એક મેવો; જરદાળુ
 આલુ (સં.) બટેટું
 આલેક પું. અહાલેક એવો ઉદ્ગાર
 આલેખ પું. (સં.) લખાણ (૨) ખત; દસ્તાવેજ (૩) સનદ
 (૪) મહોર; 'સીલ' (૫) 'સાફ' (૬) ચિત્ર (૭)
 લખાણની પ્રત; 'સ્ક્રિપ્ટ' [તે; ચિત્રકામ
 આલેખન ન. લખવું તે; લખાણ (૨) ચિત્ર (૩) ચીતરવું
 આલેખવું સ.કિ. (સં. આલેખ) દોરવું; રેખા કાઢવી (૨)
 ચીતરવું (૩) લખવું (૪) આલેખવું; આકૃતિ કાઢવી
 આલેખ્ય વિ. (સં.) આલેખવા યોગ્ય (૨) ન. ચિત્ર (૩)
 લખાણ
 આલેપક પું. (સં.) ગાર કે છો કરનાર
 આલેશાન વિ. (અ. આલીશાન) આલીશાન (૨) ખૂબ મોટું
 (૩) ભભકાદાર; ભવ્ય [દીપ્તિ (૪) દષ્ટિમર્યાદા
 આલોક પું. (સં.) જોવું તે; દર્શન (૨) દેખાવ (૩) તેજ;
 આલોકન ન. (સં.) આલોકવું; જોવું તે
 આલોકવું સ.કિ. (સં. આલોક) જોવું (૨) અવલોકન કરવું
 આલોકિત વિ. (સં.) પ્રકાશિત (૨) જોયેલું
 આલોચન ન. (-ચન) સ્ત્રી. (સં.) અવલોકન; નિરીક્ષણ
 (૨) વિવેચન; ટીકા (૩) દોષની કબૂલાત કરી
 પ્રાયશ્ચિત કરવું તે (જૈન)
 આલોચિયું ન. વસંતને વધાવવા આદિવાસીઓ ગાય છે
 તે ગીત [(૨) ભાજપાલો
 આલોપાલો પું. ઝાડનાં પાંદડાં, મુળિયાં વગેરે વનસ્પતિ
 આલોચણ ન. (સં. આલોચન) વિચાર; આલોચન (૨)

દોષોની કબૂલાત કરીને પ્રાયશ્ચિત કરવું તે; આલોચના
 (જૈન) [મુજ્જરી (૪) ગભરામણ
 આલોલ વિ. (સં.) કંપવું; હાલવું (૨) કુબ્ધ (૩) પું.
 આલેલિત વિ. (સં.) ખળખળી ઊઠેલું; કુબ્ધ (૨) પ્રૂજ
 ઊઠેલું; કંપેલું
 આલ્કલી ન., પું. ખટાશને નિર્ગુણ કરનારો શાર
 આલ્કોહોલ પું. (ઈ.) દારૂનો અર્ક; મદ્યાર્ક
 આલ્ફા પું. (ઈ.) ગ્રીક કક્કાનો પહેલો અક્ષર (૨) પ્રારંભ
 આવ સ્ત્રી. આવક (૨) આયાત; આવરો
 આવક સ્ત્રી. આવવું તે (૨) ઉપવન; પેદાશ; કમાણી
 આવકજાવક સ્ત્રી. આવવું અને જવું તે (૨) ઊપજ-ખર્ચ
 (૩) તેની વહી
 આવકવેરો પું. કમાણી ઉપરનો કર
 આવકાર પું. આવો-પધારો એમકહેલું તે; સ્વાગત; આદરમાન
 આવકારવું સ.કિ. આવકાર આપવો-દેવો
 આવલ વિ. (સં.) છતી સુધીનું; 'બ્રસ્ટ સાઈઝ'
 આવવીઆવથી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ; એનાં બીજ;
 તુકમરિયાં કે તેનો છોડ
 આવજા, (૦વ) સ્ત્રી. આવવું અને જવું તે
 આવજો ઉદ્ધ. ફરી પધારજો; વિદાય વેળાનો બોલ [જમાવટ
 -આવટ કૃ.પ્ર. કિયાપદ પરથી સ્ત્રીલિંગ બનાવે ઉદા.
 આવડ (૦ત) સ્ત્રી. આવડવું તે; કુશળતા
 આવડતેવડ સ્ત્રી. ધરકામની વેતરણ; કરકસર
 આવડવું અ.કિ. (સં. આપતતિ, પ્રા. આવડઈ) -ની જણ
 હોવી; -થી વાકેફ હોવું; -ની કુશળતા હોવી
 આવડું વિ. (સં. એતાવડ) આ કદનું, માપનું [ગીત
 આવડું ન. આગમન (૨) ભવાઈવેશમાં આગમનવેળાનું
 આવડું વિ. આવવામાં હોય એવું (૨) આવી રહેલું
 આવદાની સ્ત્રી. આમદાની; પેદાશ [અંતરસ્ય
 આવરણ ન. (સં.) આચ્છાદન; પડદો (૨) વિદ્યન;
 આવરણ-પત્ર પું., ન. પુસ્તકને ચઢાવેલું પૃષ્ઠ; 'ફ્લેપ'
 આવરણપૃષ્ઠ ન. (સં.) આચ્છાદનપટ; 'જેકેટ'
 આવરદા પું., સ્ત્રી., ન. (સં. આપુર + દાય) આપુચ્ય (૨)
 જિંદગાની; જિંદગી [વ્યાપવું (૩) ઘેરવું; રૂંધાવું
 આવરવું સ.કિ. (સં. આવ) ઢાંકવું; આચ્છાદવું (૨)
 આવરાશ્વેન ન. પાણીના પ્રવાહની આવકનો સંગ્રહ કરવા-
 ની જગ્યા; 'કેયમેન્ટ એરિયા' [સમાવિષ્ટ; સમાયેલું
 આવરિત વિ. (સં.) આવરણ પામેલું; આચ્છાદિત (૨)
 આવરો પું. (માંદગીમાંથી ઊઠ્યા બાદ થતો) ખાવાનો
 ભભગટ કે લાલસા [ખાતાવાર નોંખપોથી
 આવરો પું. (ફા. આવારહ) માસિક આવક-જાવકની
 આવરો પું. ('આવડું' પરથી) આવવું તે; આવક
 આવરોજાવરો પું. અવરજવર (૨) આવકજાવક; ઊપજખર્ચ
 (૩) ઓળખાણ-પિછાણ

આવર્જન

૮૨

[આશંકિત

આવર્જન ન. (સં.) પ્રકાશનાં કિરણોનું વાંકા દેખાવાપણું
આવર્ત પું. (સં.) ચક્રી; ધૂમરી; ભમરી (પાણીની) (૨)

સંગીતમાં એક અલંકાર

આવર્તક વિ. (સં.) ફરીફરી આવતું-આંટા ખાતું; 'રિકર્ડિંગ'
(૨) પું. ચક્રી; ધૂમરી; ભમરી (૩) ચાર મેઘમાંનો
એક [કરવું તે (પારાયણ)

આવર્તન ન. (સં.) ગોળ ફરવું તે (૨) વારંવાર ફરીફરી
આવર્તન ન. (સં.) પ્રકાશનાં કિરણોનું વાંકા દેખાવાપણું
આવર્તી વિ. ફરીફરી આવતું (૨) ગોળ ફરતું

આવલ ન. તાજું પીંજેલું રૂ-પોલ [પાણી ખેંચવાનાં સાધન
આવલાં ન. બ. વ. કાંકાં; હવાતિયાં (૨) કોસ, વરત વગેરે
આવલિ(-લી) (સં.) (-ળિ, -ળી) સ્ત્રી. ભાર; ઓળ
આવવું અ.કિ. (સં.) આપયતિ, પ્રા. આવઈ) દૂર હોય

ત્યાંથી પાસે પહોંચવું (૨) સ્થાન હોવું. ઉદા. સાપુતારા
ગુજરાતમાં આવ્યું. (૩) ન હોય ને જન્મવું કે દેખા દેવી
કે ફળવુંફલવું. ઉદા. આંબે કેરી આવી; તાવ આવ્યો.
(૪) માવું; સમાવું ઉદા. આ કોથળીમાં કેટલું આવશે?
(૫) (કપડું કે પોશાકની ચીજનું) બરોબર બેસવું. (૬)
(કોઈ ભાવ કે વસ્તુ) નીપજવી, બનવી. ઉદા. લાગ
આવ્યો, દયાઆવી. (૭) થવું, હિસાબે ઊતરવું. ઉદા.
ખર્ચ આવ્યું. (૮) શરીરનું અંગ કેટલું કે કામ દેતું થવું કે
તેનું દરદર થવું. ઉદા. દાંત આવ્યા; આંખો આવી. (૯)
સહાયકારી ક્રિયાપદ તરીકે બીજા ક્રિયાપદમાં તે અજાણ્ય
થવાનો ભાવ બતાવવો. ઉદા. તે આવી ચડ્યો. (૧૦)
બીજા ક્રિયાપદના સહાયકારી પદ્ધતિમાં તે ક્રિયાનું ભૂત-
કાળથી ચાલુપણું બતાવવું. ઉદા. પ્રથા ચાલી આવે છે.

આવશ્યક વિ. (સં.) જરૂરી; અગત્યનું

આવશ્યકતા સ્ત્રી. જરૂર; અગત્ય; ખપ (૨) પ્રયોજન
આવહ વિ. (સં.) આસનાવું; ઉપજાવનાવું (સમાસને છેડે
જેમ કે રસાવહ) [વગાડાઉ છોડ-વનસ્પતિ

આવળ પું., સ્ત્રી. (સં.) આહુલ્ય) પીળાં ફૂલનો એક
આવળિ(-ળી) સ્ત્રી. જુઓ 'આવલિ'

આવળિયો પું. ઓરિયો; મનોરથ

આવાગમન ન. આવવું અને જવું તે (૨) અવતરવું અને
મરવું તે; જન્મ-મરણનું ચક્ર

આ વાર કિ.વિ. આ વખતે-સમયે (૨) આ ફેરા
આવારા વિ. (કા.) રખડેલ (૨) વંદેલ (૩) નકામું
આવારાગઈ સ્ત્રી. પૂળ જેવી નાની ચીજ

આવારાગઈ સ્ત્રી. વંદેલપણું (૨) રખડપટ્ટી; રખડપાટ
આવાસ(ન) પું. (સં.) ઘર; નિવાસ (૨) ઓરડો; ખંડ

આવાહક વિ. (સં.) નિમંત્રણ આપનાર; નિમંત્રક; 'કન્વીનર'
આવાહન ન. (સં.) આમંત્રણ (૨) દેવની પ્રતિષ્ઠા કરવી તે
આવિર્ભાવ પું. (સં.) બહાર નીકળવું કે પ્રગટવું તે (૨)

અવતાર; જન્મ

આવિર્ભૂત વિ. (સં.) પ્રગટ થયેલું (૨) અવતરેલું; ઉત્પન્ન
થયેલું

આવિલ વિ. (સં.) મલિન; અશુદ્ધ [તે; શોધ
આવિષ્કરણ ન., આવિષ્કાર પું. (સં.) પ્રગટ-ખુલ્લું કરવું

આવિષ્કૃત વિ. (સં.) દેખાડેલું; બતાવી આપેલું; ખુલ્લું
કરાયેલું-થયેલું [આવેશયુક્ત

આવિષ્ટ વિ. (સં.) પેટેલું (૨) વળેલું; ભરાયેલું (૩)
આવું વિ. (સં.) એવમ્, અપ. એવ - ના સાદૃશ્યથી 'આ'નું

વિશેષણાત્મક રૂપ) આના જેવું વિરાયેલું; રૂંધાયેલું
આવૃત વિ. (સં.) આવરેલું; ઢાંકેલું (૨) વ્યાપ (૩)

આવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ઢાંકવું-છુપાવવું તે [વાર થયેલું-કરેલું
આવૃત્તિ વિ. (સં.) ચક્રાકારે કરેલું (૨) પાછું આવેલું (૩) વારં-

આવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ચક્રાકારે કરવું તે (૨) પાછું આવવું
તે (૩) વારંવાર થવું-કરવું તે (૪) પુસ્તકનું પ્રકાશન;

'એડિશન'

આવેગ પું. (સં.) જુસ્સો (૨) શોભ; આવેશ (૩)
ઉતાવળ; દોડાદોડી (૪) ગતિમાન પદાર્થનો (અમુક

વ્યાપ) વધતો જતો વેગ

આવેગપૂર્વક કિ.વિ. (સં.) આવેગથી; ઝડપથી

આવેદક પું. (સં.) ઉમેદવાર; આવેદન કરનાર

આવેદન ન. (સં.) નિવેદન; અરજ (૨) ફરિયાદ

આવેદનપત્ર ન. ફરિયાદ કે અરજીનો કાગળ; દાવાઅરજ

આવેશ પું. (સં.) જુસ્સો; ઊભરો (૨) ગુસ્સો

આવેષ્ટન ન. (સં.) વીંટી વળનારી વસ્તુ; વેસ્ટન (ગલેફ,
જેકેટ, રેપર વગેરે) (૨) વાડ; કોટ

આવેષ્ટિત વિ. (સં.) ઢાંકેલું; વીંટી લીધેલું

આશ સ્ત્રી. આસા; ઉમેદ

આશ પ્રત્ય. વિશેષણ પરથી સ્ત્રીલિંગ નામ બનાવે છે.
ઉદા. મીઠાશ; લીલાશ [મોહિત

આશક પું. (અ. આશિક) પ્રેમી (૨) વિ. પ્રેમવશ;

આશકમાયુક ન. બ. વ. વહોલોવહાલી; પ્રણયી યુગલ

આશ(-સ)કા સ્ત્રી. (સં.) આશિષા, જુ.ગુ. આશિષા -

આશિકા - આશકા) દેવ-દેવીની આરતી, ભક્ત વગેરે
લેવાં તે

આશટવું સ.કી. આછટવું; ખંમેરવું; પછાડવું [માથુક

આશના પું. (કા.) મિત્ર; ભાઈબંધ (૨) સ્ત્રી. પ્રિયા;

આશનાઈ સ્ત્રી. (કા. આશના) ભાઈબંધી; પારી (૨) પ્રીતિ

આશય પું. (સં.) મનની પારણા; ઈરાદો (૨) ન. સ્થાન

(૩) કરેલાં કર્મોના સંસ્કાર કે તેમનો સમૂહ

આશરે કિ.વિ. લગભગ; અંદાજે [(૩) અડસઢી; અંદાજ

આશરો પું. (સં.) આશ્રય) છત્રછાયા (૨) આધાર; ટેકો

આશંક પું. (સં.) આંચકો; શરમાવું તે (૨) આશંકા

આશંકા સ્ત્રી. (સં.) શંકા; શક; વશમ

આશંકિત વિ. (સં.) આશંકાવાળું; શક પડતું

આશંસા]

૮૩

[આસંધ

આશંસા સ્ત્રી. (સં.) આશંકા; સંદેહ
 આશા સ્ત્રી. (સં.) ઉમેદ; ઈચ્છા (૨) વિશ્વાસ; યકીન
 આશા (-સ્થા) સ્ત્રી. એક રાગિણી [મહિનો; અષાઢ
 આશા (-ધા) ઠ પું. (સં.) આષાઢ વિક્રમ સંવતનો નવમો
 આશાતન ન. (-ના) સ્ત્રી. અપમાન; અવગણના (૨)
 સામાને થતું દુખ કે પીડા (૩) અવિનય (જેન)
 આશાતનું ન. આશાદોર પું. (સં.) આશાનો તોતસો;
 આશા રાખવાનો આધાર [ધાર્યા કરતાં વધારે
 આશાતીત વિ. (સં.) આશા રાખી હોય તેનાથી વધારે;
 અશાબંધ પું. (સં.) આશાનું બંધન; આશાનો તંતુ
 આશાવરી પું. સવારની એક રાગિણી; આસા (સંગીત)
 આશાવાદી વિ. જે ધાય છે તે સાર માટે નિરાશ થવાપણું
 કદી નથી-એવા વાદમાં માનનારું [મોહિત
 આશિકા પું. (અ.) પ્રેમી; આશક (૨) વિ. પ્રેમવશ;
 આશિકા સ્ત્રી. સાધુ કે દેવનો કે યજ્ઞનો આશીર્વાદાત્મક
 પ્રસાદ

આશિધાના પું. (ફા.) માળો; નીડ
 આશિષ સ્ત્રી. (સં.) દુવા; આશીર્વાદ
 આશી વિ. (સં.) પાનારું (સમાસમાં નામને અંતે). ઉદા.
 ફલમૂલાશી (૨) સ્ત્રી. સર્પની દાઢ [ફલેવું તે
 આશીર્વચન ન. (સં.) આશીર્વાદ; આશિષનું વચન કે તે
 આશીર્વાદ પું. દુવા; આશીર્વચન
 આશીર્વિષ પું. (સં.) (કાતિલ જેરવાળો) સર્પ; નાગ
 આશુ વિ. (સં.) શીઘ્ર; ઉતાવળું
 આશુતોષ વિ. (સં.) જલદી સંતુષ્ટ થઈ જાય એવું (૨) પું.
 એવા દેવ-શંકર; મહાદેવ [કારક બનાવ; ચમત્કાર
 આશ્ચર્ય ન. (સં.) નવાઈ; અચંબો; તાજુબી (૨) આશ્ચર્ય-
 આશ્રમ પું., ન. (સં.) વિસામાનું સ્થાન; રહેઠાણ (૨)
 વિશ્રાંતિ (૩) સાધુનો નિવાસ; પર્યટકુટી (૪) પ્રાચીન
 ગુરુકુળ (૫) જીવનનો વિભાગ (બ્રહ્મચર્ય ગૃહસ્થાદિ
 ચાર વિભાગમાંનો કોઈ પણ) (૬) રાષ્ટ્રીય ધા ધાર્મિક
 સિલચાલનું મથક (૭) છાત્રાલય સાથેની શાળા કે
 મહાશાળા

આશ્રમવાસી વિ., પું. (સં.) આશ્રમમાં રહેનારું [વ્યવસ્થા
 આશ્રમવ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) આશ્રમજીવનના વિભાગની
 આશ્રમશાળા સ્ત્રી. આશ્રમ શૈલીનું રચનાત્મક શિક્ષણ
 આપતી શાળા
 આશ્રય પું. (સં.) આશરો (૨) શરણું (૩) અચાવનું સ્થાન
 આશ્રયદાતા પું. (સં.) આશ્રય આપનાર; શરણે રાખનાર
 આશ્રયસ્થાન ન. (સં.) આશરો લેવાની જગ્યા (૨)
 આશ્રય મેળવવાનું કે આપે એવું સ્થાન
 આશ્રયાશ્રયીભાવ પું. (સં.) આશ્રય અને આશ્રયીનો સંબંધ
 આશ્રિત વિ. (સં.) આશ્રયે રહેલું (૨) સેવક
 આશ્રિય વિ. (સં.) આલિંગાયેલું (૨) અતિપ્રીત

આશ્લેષ પું. (સં.) આલિંગન; ભેટવું-છાતી સાથે ચાંપવું તે
 આશ્લેષા સ્ત્રી. (સં.) નવમું નક્ષત્ર
 આશ્વરી વિ. (સં.) જેને આશ્વાસન મળ્યું હોય તે
 આશ્વસ્ત વિ. (સં.) જેને આશ્વાસન મળ્યું હોય તેવું;
 આશ્વાસન પામેલું
 આશ્વાસન ન. (સં.) (-ના) સ્ત્રી. દિલાસો; સાંત્વન; હિંમત
 આશ્વિન પું. (સં.) આસો માસ
 આષાઢ પું. (સં.) જુઓ 'આષાઢ' [ષાઢા અને ઉત્તરષાઢા]
 આષાઢા સ્ત્રી. (સં.) વીસમું અને એકવીસમું નક્ષત્ર (પૂર્વા-
 આસકા સ્ત્રી. જુઓ 'આશકા'
 આસક્ત વિ. (સં.) મોહિત; અનુરક્ત
 આસક્તિ સ્ત્રી. (સં.) અતિશય સ્નેહ; મોહ; લગની
 આસત્તિ સ્ત્રી. (સં.) લાભ; પ્રાપ્તિ (૨) શબ્દ વચ્ચેનો
 સંબધ (૩) સંયોગ
 આસન ન. (સં.) આસનિયું; બેસવાની વસ્તુ (૨)
 બેસવાની જગા (૩) બેસવા, સૂવા કે ઊભા રહેવાની
 ઢબ (૪) ચોપડી અથવા પત્રકનો કોઠો; ખાનું (૫)
 ચોપડી ટેકવવાની વસ્તુ (૬) અષ્ટાંગ યોગનું આસન
 (૭) આવનો પગવ; મઠ
 આસન સ્ત્રી. અસોંદ; આસંદ
 આસન સ્ત્રી. ન. ધા ને ચાંદાં ઉપર માખીએ મૂકેલ ઈંડાં
 આસનાવાસના સ્ત્રી. આશ્વાસન (૨) સરભરા
 આસનિયું ન. આસન માટે પાથરવાની વસ્તુ (ઊન, દર્બ,
 જાડની છાલ વગેરેનું)
 આસન્ન વિ. (સં.) નજીક આવેલું; સમીપસ્થ (૨) સંલગ્ન
 આસન્નકોણ પું. લગોલગ આવેલો ખુણો; 'એડ્જેસન્ટ
 એંગલ' (અ.)
 આસપાસ (અ) કિ. વિ. આજુબાજુ (૨) નજીકમાં
 આસમાન ન. (ફા.) આકાશ; ગગન
 આસમાની વિ. આકાશના જેવા રંગનું (૨) દેવી; કુદરતી
 (૩) સ્ત્રી. દેવી આકૃત-કોપ
 આસમાની-સુલતાની સ્ત્રી. દેવી તેમ જ રાજ્ય તરફથી
 ઊભી કરેલી બેવડી આકૃત (૨) અજાધારી આકૃત કે
 કોપ (૩) ચડતીપડતી [પેથ (૨) ગાળેલો દારૂ
 આસવ પું. (સં.) ઔષધિઓમાં આથો લાવી તૈયાર કરાતું
 આસવન ન. (સં.) આસવ કાઢવો તે; 'ડિસ્ટિલેશન'
 આસવવું સ.કિ. ગરમીથી પ્રવાહીનું વાયુરૂપ કરી તેને ફરી
 ઠારીને પ્રવાહી બનાવવું; અર્ક કાઢવો
 'આસંગ પું. (સં.) આસક્તિ; લગન; ભોગની ઈચ્છા
 આસંગ્રો (-દ્રો) પું. (સં.) અરમંતક) એક જાડ જેનાં પાન
 બીડી વાળવામાં ખપ લાગે છે.
 આસંદિકા સ્ત્રી. (સં.) નાનું આસન; નાનાં ખુરશી
 આસંધ સ્ત્રી. (સં.) અશ્વગંધા, પ્રા. આસયંધ) એક ઔષધિ;
 અશ્વગંધા

આસાએશ/

૮૪

[આબી]

આસાએશ સ્ત્રી. (ફા. આસાઈશ) આરામ; વિશ્રાંતિ
 આસાન વિ. (ફા.) સહેલું; નરમ
 આસાનકેદ સ્ત્રી. સાદી કેદ; હળવી કેદ
 આસાની સ્ત્રી. સહેલાઈ; સુગમતા
 આસામી પું., સ્ત્રી. (અ. અસામી) માણસ; વ્યક્તિ (૨)
 દેણદાર (૩) પૈસાદાર-પ્રતિષ્ઠિત માણસ (૪) ધરાક;
 અસીલ
 આસાર પું. બ.વ. (ફા.) ઔપાશ; લક્ષણ
 આસિસ્ટન્ટ વિ. (ઈ. એસિસ્ટન્ટ) મદદનીશ; સહાયક (૨)
 પું. એવી વ્યક્તિ
 આસીરિયા પું. (ઈ.) એક દેશ [જંગલી (૩) તામસી
 આસુર-(રી) વિ. (સં.) અસુર સંબંધી (૨) રાક્ષસી;
 આસુરીવિવાહ પું. કન્યા-વિક્રમવાળો વિવાહ
 આસું-(સોં)દરો પું. જેનાં પાન બીડી વાળવામાં ખપ લાગે
 છે એવું એક ઝાડ; આસંતરો; આસોંદરો
 આસો પું. (સં. અચયુજ, પ્રા. આસોઅ) વિક્રમ સંવતના
 વર્ષનો છેલ્લો મહિનો
 આસોપાલવ પું. (સં. અશોકપલ્લવ, પ્રા. અસોપલ્લવ)
 એક ઝાડ જેનાં પાનનાં તોરણ બનાવાય છે.
 આસોંદરો પું. જુઓ 'આસુંદરો' [પાથરણું; ગાલીચો
 આસ્તર પું. (૦ણ) ન. (સં.) પાથરણું-ખિણાવું તે (૨)
 આસ્તિક વિ. (સં.) ઈશ્વર અને પરલોકના અસ્તિત્વમાં
 માનનારું (૨) શ્રદ્ધાળુ; યકીનવાળું
 આસ્તીન સ્ત્રી. (ફા.) બાંય (ખમીસ, ઝાભા વગેરેની)
 આસ્તેકિ. વિ. (ફા. આસ્તિહ) ધીમે(ર) ઉદ્ધ. 'ઊભું રાખો',
 'ધીમું કરો' સૂચવતો ઉદ્ગાર [(૩) મૂડી; પૂંછ
 આસ્થા સ્ત્રી. (સં.) આદર; માન (૨) શ્રદ્ધા; આકીન; યકીન
 આસ્થાવાન, આસ્થિક વિ. (સં.) આસ્થાવાળું; આસ્તિક
 આસ્થેય વિ. (સં.) આસ્થાને પાત્ર; શ્રદ્ધેય
 આસ્થદ ન. (સં.) સ્થાન; જગા (૨) વિ. લાયક; પાત્ર
 (સમાસને અંતે ઉદા. શોભાસ્પદ)
 આસ્પેક્ટ પું. (ઈ.) પાશું; પક્ષ
 આસ્કાલન ન. (સં.) અકળાવું કે અકળાવું તે
 આસ્કાલ્ટ પું. (ઈ.) રસ્તા પર પાથરવાનું ઝામર, રેતી
 વગેરેનું મિશ્રણ
 આસ્ફોટ પું., (૦ન) ન. (સં.) થાબડવું; પોલે હાથે ઠોકવું
 તે (૨) ઊપણવું તે (૩) પ્રગટ-જાહેર કરવું તે (૪)
 ભડાકા-પડાકા સાથે ફાટવું તે
 આસ્થ ન. (સં.) મુખ; મોં (૨) ચહેરો
 આસ્ત્રવ પું. (સં.) દુઃખ; પીડા (૨) ત્રાવ (૩) કર્મનું
 આત્મામાં દાખલ થવું તે (જેન) (૪) તેના નિમિત્તરૂપ
 પાપપ્રવૃત્તિ (જેન) [તે (૩) રસાનુભવ
 આસ્વાદ પું. (સં.) ચાખવું-સ્વાદ લેવો તે (૨) માણવું
 આસ્વાદ્ય વિ. (સં.) આસ્વાદ લેવા યોગ્ય-પાત્ર

આહ ઉદ્ધ. હાથ - નિસાસો વગેરે બતાવતો ઉદ્ગાર
 આહ સ્ત્રી. હાથકારો; નિસાસો
 આહટ સ્ત્રી. (હિ.) (પગની ચાલનો) અણસારો
 આહત વિ. (સં.) ઈજા પામેલું; જખમી (૨) હણાયેલું
 (૩) વગાડેલું; વગાડવાથી નીપજતું [(પ્રવાહી)
 આહરડવું સ.કિ. (સં. આહત) સડાકાની સાથે ખાવું
 આહનીયવિ. (સં.) હોમવા યોગ્ય (૨) પું. હોમનો અગ્નિ
 આહા(૦હા) ઉદ્ધ. આશ્ચર્ય દુઃખ વગેરે સૂચવનાર ઉદ્ગાર
 આહાર પું. (સં.) ખોરાક (૨) ખાવું તે; પાનપાન
 આહારવિજ્ઞાન ન. (સં.) ખોરાકના ગુણદોષનું વર્ણન કરતું
 જ્ઞાન [રસેષીકરણી
 આહારવિહાર પું. આહાર અને વિહાર; પાનપાન અને
 આહારી વિ. આહાર કરનારું (૨) અકરાંતિયું
 આહાહા ઉદ. આહા એવો ઉદ્ગાર [સૂચવતો ઉદ્ગાર
 આહિસ્તા ઉદ્ધ. 'ધીમે', 'ઊભું રાખો', 'ધીમું કરો' એમ
 આહીર પું. (સં. આબીર, પ્રા. આહીર) ભરવાડ; રબારી
 આહીરડી(છા, છી) આહીરાણી સ્ત્રી. આહીરની સ્ત્રી
 આહુત વિ. (સં.) બલિરૂપે અપાયેલું; હોમેલું [બલિદાન
 આહુતિ સ્ત્રી. (સં.) હોમવું તે (૨) હોમવાનું દ્રવ્ય-વસ્તુ;
 આહુત સ્ત્રી. વિ. (સં.) બોલાવેલું (૨) નિમંત્રેલું
 આહુતિ સ્ત્રી. (સં.) બોલાવેલું તે; આહવાન [પ્રારથી
 આહેડી પું. (સં. આખેડક, પ્રા. આહેડિઅ) શિકારી;
 આહોડ સ્ત્રી. તરતનું વાવેતર
 આહોનું ન. દૈનિક ક્રિયા; રોજનું કામ
 આહોનું ન. ખુશામત; ખોટાં વખાણ
 આહિનક વિ. (સં.) દૈનિક (૨) ન. નિત્યકર્મ
 આહલાદ પું. (સં.) આનંદ; હર્ષ [હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારું
 આહલાદક વિ. આહલાદ કરાવે તેવું; આનંદકારક (૨)
 આહવાન ન. (સં.) આમંત્રણ (૨) પડકાર (૩) આવાહન
 (૪) હાજર થવાનો હુકમ; 'સમન્સ'
 આખ ન. ખોટો આરોપ; કલંક (૨) આખપંખાળ; ઓઠું (૩)
 સ્ત્રી. અટકચાળું [વિશેષણ બનાવે. ઉદા. પ્રેમાળ
 -આખ (સં. આલ) પ્રત્ય. નામને લાગતાં 'વાળું' અર્થનું
 આખ, (૦વખ) ન. બટો; બદનામી
 આખપંખાળ વિ. મિથ્યા (૨) સાચું નહિ એવું (૩)
 પટામણું (૪) ન. આચાસન (૫) ભૂતપ્રેતાદિ
 આખવીતનું વિ. મસ્તીખોર; તોફાની; અળવીતનું [પણું
 આખસસ્ત્રી., ન. (સં. આલસ્ય, પ્રા. આલસ) સુસ્તી; બેદી-
 આખસુ વિ. આખસવાળું; સુસ્ત
 આખાગાળા પું. બ.વ. અટકાયાળો; ચેનચાળા
 આખાણુંબો પું. સંસારની આશાતૃષ્ણા; લાલચ; લાલસા
 આખિયું ન. (-યો) પું. બખોલ; ખાંડો (ખાસ કરીને ફૂવાની
 દીવાલમાં) (૨) ભીંતમાં રાખેલ ગોખલો [ખોટલી
 આબી સ્ત્રી. (સં. આલી) સોનીની અંગીઠી મૂકવાની ઊંચી

આળીઆળી

૮૫

[અંગત

આળીઆળી વિ. અટક્યાળું; તોફાની (૨) આળ ચઢાવનારું
-આળ પ્રત્ય. (સં. આલુ) નામને લાગતાં 'વાળું' અર્થનું
વિશેષણ બનાવે. ઉદા. દયાળુ; પમાળુ
આળું વિ. (સં. આર્દ્ર, દે. આલમ) લીલું; ભીનું (૨) તાજું
ઉતરડેલું; કરચું (ચામડું) (૩) જરા અડકવાથી દુખાવાય
એવું (૪) નરમ; પોચું (૫) ન. આળ; તલોમત
આળુંભોળું વિ. ભોળું; નિષ્પાપ; નિખાલસ (૨) ન.
બાળક

આળે કિ.વિ. એળે; કાઈ પણ કારણ વિના
આળેખવું સ.કિ. (આલેખવું ઉપરથી) ભરત ભરવા કાપડ
પર ભાત પાડવી, ચીતરવું (૨) આલેખવું
આળેટવું અ.કિ. (સં. આલોત્તિ, પ્રા. આલોટ્ટ) સૂઈને
એકથી બીજે ઠેકાણે એમ ગબડવું; લોટવું ઉદ્ગાર
આંઉદ્. હાં; આં (૨) ઠીક, ભલે, વારુ વગેરે અર્થ બતાવતો
આંક પું. (સં. અંક) સંખ્યાસૂચક ચિહ્ન (૨) ભાવ; મૂલ્ય
કે તે વા તેનું માન બતાવતો અંક; 'ઈન્ડેક્સ નંબર' (૩)
જાડાઈ કે પાતળાઈનો હિસાબ (સૂતરનો) (૪)
નિશાની (૫) પરી (૬) અડસટો (૭) સીમા; હદ
(૮) પું. બ. વ. ઘડિયા; પાસ

આંક પું. (સં. અક્ષ) પરી
આંકચાળણી સ્ત્રી. ઝીણા છિદ્રવાળી ચાળણી
આંકડ સ્ત્રી. પાકેલા અનાજને મસળી-ઉપણી-અંપાળીથી
ખેંચી બીજા જગ્યાએ ઢગલા કરવા તે
આંકડાવણી સ્ત્રી. ભરતિયાં નોંધવાની વલી
આંકડાશાસ્ત્ર ન. હકીકતના આંકડા એકત્ર કરવાની, તેનું
વર્ગીકરણ કરવાની અને તેનો ઉપયોગ કરવાની
વિદ્યા; 'સ્ટેટિસ્ટિક્સ'

આંકડાશાસ્ત્રી પું. આંકડાશાસ્ત્રનો વિદ્વાન
આંકડી સ્ત્રી. છેડેથી વાળેલો સળિયો; હૂક (૨) માછલી
પકડવાનો ગળ (૩) આંતરડામાં થતી પીડા; ચૂંક (૪)
તાણ (રોગ) (૫) સખત વાંધો; વિરોધ (૬) એક
ગર્ભરોધક સાધન

આંકડીપૂંકડી સ્ત્રી. આંટીધૂંટી; દાવપેચ
આંકડો પું. છેડેથી વાંકો વાળેલો સળિયો; હૂક (૨) માછલી
પકડવાનો ગળ (૩) (વીછી વગેરેનો) ડંખ (૪)
(મૂછનો) આંકડો પાડેલો વળ
આંકડો પું. (સં. અંક) સંખ્યા; સંખ્યાસૂચક ચિહ્ન (૨)
લેણદેણનો હિસાબ-કાગળ (૩) બિલ; ભરતિયું (૪)
વરને આપવાનો ચાલેલો; પરકણ | જુદું પાડવું તે
આંકણ ન. આંકવું તે (૨) ઊપજતાં સાડું સાડું અનાજ
આંકણી સ્ત્રી. આંકવાનું-લીટી દોરવાનું સાધન (૨) કસ-
કિંમતનો અડસટો કાઢવો તે (૩) અમુક કર લેવાનો
ઠરાવ; જમાખંપી
આંકણું ન. આંકવાનું ઓજાર (સુતારી) (૨) દાગીના પર

ચીતરવાનું સોનીનું ઓજાર [પ્રકારનો સટ્ટો
આંકફરક પું. અમુક આંકડાના ફરક પરથી ખેલાતો એક
આંકલું ન. આંકોલનું ફળ
આંકલો પું. (સં. અંકોલ) અંકૂલ નામની વનસ્પતિ-ઓષધિ
આંકવું સ.કિ. (સં. અક્યપતિ, પ્રા. અકંઈ) માપ દર્શાવતા
આંકડા પાડવા; આંકો કે નિશાની પાડવી (૨) લીટી
દોરવી (૩) કિંમતનો અડસટો કાઢવો (૪)
(આખલાને) ડામીને નિશાની પાડવી જેથી ઓળખાય
(૫) ખાસ કામ માટે નામ પાડી ફડ કે રકમ અલગ
કરવી; અંકિત કરવું 'ઇંધર માર્ક'
આંકો પું. (સં. અંક) નિશાનીની લીટી (૨) અડસટો (૩)
હદ (પ્રમાણની)
આંકો પું. (સં. અંકુશ) અંકુશ
આંકોડી સ્ત્રી. જુઓ 'આંકડી'; વેડો
આંકોશિયાં ન. બ. વ. પાંસળાં; છાતીનાં હાડકાં (૨) સખત
મહેનત (૩) એથી ઊપજતો શ્વાસ
આંખ સ્ત્રી. (સં. અક્ષિ, પ્રા. અક્ષિપ) ચક્ષુ; નેત્ર (૨)
જોવાની શક્તિ; નજર (૩) નિધા; ધ્યાન; દેખરેખ
(૪) કોઈ ચીજનું આંખ જેવું નાનું કાણું; છિદ્ર (૫)
બીજની ગાંઠ (જેમ કે શેરડીની)
આંખચોરી સ્ત્રી. અણગમતી વસ્તુ ઉપરથી આંખ ખસેડી
લેવી તે (૨) જોવું હોય છતાં નથી જોવું તેવો દેખાવ
કરવો તે [કરેલી ઇશારત
આંખમ-(મિ, -મી)ચકારો પું. પલકારો (૨) આંખથી
આંખમિ(-મી)ચામણ ન. જોવું ન જોવું કરવું તે
આંખમિ(મી)ચામણાં ન. બ. વ. એક બાજરમત (૨) જોવું
ન જોવું કરવું તે (૩) ઇશારત (આંખ મીચીને કરેલી)
આંખમિ(-મી)ચોલી સ્ત્રી. સંતાડકડીની રમત
આંખાળું વિ. આંખવાળું (૨) પરખનાડું
આંખિયું ન. આંખે બાંધવાની ડાબલી (૨) સૂક્ષ્મદર્શક કે
દૂરબીનનો આંખ તરફ રાખવાનો છેડો અગર તે ઠેકાણે
ખેસાડેલો લેન્સ; 'આઈપીસ' [જળખિયાં
આંખિયાં ન. બ. વ. મૂર્છા (૨) ડોળ કાઢવા તે (૩)
આંગડ સ્ત્રી. (સં. અંગ ઉપરથી) દાગીના રોકડ વગેરે
અંગ ઉપરની કીમતી વસ્તુ; અંગત જરજોખમ
આંગડિયો પું. (આંગડ + ઇયું) આંગડ (અંગત
જરજોખમ) લઈ જનારો વિશ્વાસુ પંધાદારી માણસ
(૨) વિશ્વાસુ નોકર
આંગડી સ્ત્રી. અંગરખી; ઝભલું
આંગણ(-ણું) ન. (સં. અંગન, પ્રા. અંગણ) ઘરના મુખ્ય
દરવાજા સામેની ખુલ્લી જગા
આંગણવાડી સ્ત્રી. શિશુકેળવણીની સંસ્થા; બાલમંદિર
આંગણિયું ન. આંગણું (પદ્યમાં)
આંગત વિ. (સં. અંગ ઉપરથી) પોતાનું; એકલાનું

આંગમણી

૮૬

[આંતરપ્રાંતીય

આંગમણ સ્ત્રી. કૌવત; જોર (૨) ચૂલાનો આગલો ભાગ;
 આગમણ [લેવું; મરણિયા થવું
 આંગમવું અ.કિ. (સં. અંગુ) ની સામે થવું; માથે વહોરી
 આંગલું (સં. અંગ) ઝભલું
 આંગળ ન. (સં. અંગુલ) આંગળી (૨) આંગળી જેટલી
 લંબાઈ; તક્ષુ; ઈંચ (૩) દશની સંજ્ઞા
 આંગળિયું(-યાન) વિ. (૨) ન. આગલા પતિનું (બાળક)
 આંગળી સ્ત્રી. (સં. અંગુલિ) હાથપગના પંજા આગળના
 પાંચ અવયવોમાંનો દરેક અવયવ
 આંગળીયાળો પું. છોડતી [તરી આવે એવું
 આંગળીચીંધ પું. અળખામણું; ખરાબ હોવાને લીધે નજરે
 આંગળી-ચીંધામણું(-દેખામણું) ન. આંગળી ધવીતે; ફજેતો
 આંગળું ન. આંગળી
 આંગિક વિ. (સં.) અંગ(શરીર) સંબંધી
 આંગિક અભિનય પું. (સં.) અંગચેષ્ટાઓ દ્વારા હાવભાવ
 પ્રગટ કરવા કે થવા તે [બૃહસ્પતિ
 આંગિરસ વિ. (સં.) અંગિરસ ઋષિને લગતું (૨) પું.
 આંગિરસવેદ પું. (સં.) અથર્વવેદ
 આંગી સ્ત્રી. (સં. અંગિકા, પ્રા. અંગિઆ) મૂર્તિના
 શણગાર (જેન) (૨) પરણનાર પુરુષને મોસાળ
 તરફથી મળતું ઓટલા વિનાનું કોટું વસ્ત્ર (૩) માતાની
 મૂર્તિને બદલે મુકાતી રંગબેરંગી ધાતુઓના પતરાની
 તક્તી (૪) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનું તેલસિંદૂરનું પડ
 (૫) આંધીથી ચડતો ધુળનો ગોટો [લગતું
 આંગલ વિ. (અંગ્રેજી એંગલો પરથી સંસ્કૃત રૂપ) અંગ્રેજોને
 આંગલદેશ પું. અંગ્રેજોનો દેશ; 'ઇંગ્લેન્ડ'
 આંગલભાષા સ્ત્રી. અંગ્રેજી ભાષા; 'ઇંગ્લિશ'
 આંગલરાષ્ટ્ર ન. ઇંગ્લેન્ડ
 આંચ સ્ત્રી. (સં. અચિ, પ્રા. અચિ, અંચિ) ઝાણ (૨)
 દીમિ; રુઆબ (૩) ધમકી (૪) ઈજા
 આંચકું સ.કિ. (સં. અંચક) જોરથી એકદમ ખેંચવું;
 પગલી લેવું; આંચકી લેવું
 આંચકી સ્ત્રી. તાણ; આંચકી (૨) હેડકી
 આંચકો પું. આંચકો; ધક્કો (૨) સંકોચ; આનાકાની (૩)
 પ્રાસો (૪) ખોટ (૫) આધાત; ખમચાવું તે
 આંચણી સ્ત્રી. બોલતાં અંચકાવું તે (૨) વાતચીતમાં
 વારંવારે બોલવાની ટેવ હોય એવા નિરર્થક શબ્દો
 આંચલિક વિ. (સં.) પ્રાદેશિક (૨) ગ્રામીણ; જનપદી
 આંચલું વિ. દોડગાહું [દૂધ મેળવવા માટેનો પ્રત્યેક અવયવ
 આંચળ (સં. અંચલ) પશુપ્રાદાની આંઘનો બચ્ચાંન ધાવવા કે
 આંચળી સ્ત્રી. (સં. અંચલ) છેડો; પાલવ
 આંચળો પું. લૂગડાનો છેડો; અંચળો
 આંછ સ્ત્રી. આંખ (૨) આંખની છાંરી
 આંજણ ન. (સં. અંજન, પ્રા. અંજણ) અંજન; કાજળ (૨)

છળ; છેતરપિંડી [કિનારે થતી ફોલી
 આંજણી સ્ત્રી. (સં. અંજનિય, અંજણિયા) પાંપણની
 આંજણી સ્ત્રી. સાજડનું ઝાડ; આંજણો
 આંજનેય પું. (સં.) અંજનાનો પુત્ર; હનુમાન
 આંજવું સ.કિ. (સં. અંજતિ, પ્રા. અંજઈ) આંખમાં
 લગાડવું (૨) અતિ પ્રકાશથી આંખનું તેજ હરી લેવું
 (૩) શેહમાં નાખવું; છક કરી દેવું
 આંજિયું ન. જુવારનો એક રોગ; આંજિયું
 આંજો પું. કૂવાથંભની બે બાજુના સઢ બાંધવાનાં મોટાં
 દોરડાંમાંનું પ્રત્યેક
 આંટ સ્ત્રી. આંટી; ગૂંચ (૨) કીનો; વેર (૩) શાખ; આબરૂ
 (૪) હથોટી (૫) હાથકામ કે બોલવા-લખવામાં
 હોશિયારી; ઝડપ (૬) અંગૂઠા ને તર્જની વચ્ચેનો
 ભાગ (૭) તાકોડિયાપણું; ચોટ
 આંટણ ન. (યામડી ઉપર) ધસારાનું ચિહ્ન
 આંટનું સ.કિ. (સં. અટ્ટિતિ, પ્રા. અંટઈ) તાકવું; નિશાન
 માંડનું (૨) ટપી જવું
 આંટી સ્ત્રી. (સં. અંટ) ઝડ; ગાંઠ; ગૂંચ (૨) કાંતેલ
 દોરાની કરાતી લચ્છી (૩) કીનો (૪) ફાંસો; પેચ;
 પ્રપંચ (૫) કોષણ (૬) શાખ; આંટ; આબરૂ
 આંટી(-ધું)ધૂટી સ્ત્રી. દાવપેચ (૨) છળકપટ (૩)
 ખુણખચકા [(૨) ફેરો; ધક્કો (૩) અંટસ
 આંટો પું. (સં. આવર્ત, પ્રા. અવર્ત-આવર્ટ) વળ; ચકરાવો
 આંટોકેરો પું. આંટો અને ફેરો; આવજા
 આંતરવિ. (સં.) અંદરનું; માંહોમાંહેનું; આંતરિક (આંતર-
 ભાષા) (૨) સમાસમાં પૂર્વપદરૂપે આવતાં 'અંદરઅંદર,
 પરસ્પર' એવો ભાવ બતાવે છે. જેમ કે, આંતરરાષ્ટ્રીય
 આંતરકલહ પું. આંતરિક ઝડપો
 આંતરજન્મ વિ. જેમની વૃદ્ધિ અંદરથી શરૂ થાય છે;
 અંદરથી પેદા થતું 'એન્ડોજન્સ' [પરસ્પર સંબંધનું
 આંતરજાતીય વિ. જુદી જુદી જાતિઓનું; અંદરનું કે તેમના
 આંતરજીવી વિ. છોડની અંદર રહી તેમાંથી પોષણ મેળવી
 જીવનારું; 'એન્ડોકોઈટિક'
 આંતરજાતીય વિ. જુદી જુદી જાતિઓનું; 'ઇન્ટરકાસ્ટ'
 આંતરડી સ્ત્રી. દિલ; કદમ (૨) અંતઃકરણની લાગણી
 આંતરડું ન. (સં. આંત્ર, અપ. અંત્રી-અંત) પેટમાંના
 અન્નરસને પચાવી મળને બહાર કાઢનાર નળના
 આકારનો અવયવ; પેટનો નળ
 આંતરદર્શન ન. આંતરિક દર્શન [ઇન્ટરકોન્ટિનન્ટલ'
 આંતરદેશીય વિ. એકબીજા દેશોના સંબંધોને લગતું;
 આંતરપ્રજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) આંતરિક સમજ; 'ઇન્ટ્યુશન'
 આંતરપ્રતીતિ સ્ત્રી. (સં.) અંદર-મનમાં થતી ખાતરી-
 પ્રતીતિ [લગતું
 આંતરપ્રાંતીય વિ. બધા પ્રાંતો કે તેમના પરસ્પર સંબંધને

આંતરભાષા]

૮૭

[ઈકરારનામું]

આંતરભાષા સ્ત્રી. જુદી જુદી ભાષા બોલનારાની પરસ્પર વ્યવહારની એક સામાન્ય ભાષા; 'લિંગ્વાફ્રેન્કા' આંતરયુદ્ધ ન. (સં.) આંતરવિગ્રહ (ર) પું. એક સમૂહના લોકોમાં અંદર અંદરનું યુદ્ધ; 'સિવિલ વોર' આંતરરાષ્ટ્રિય (ષ્ટ્રી)ય વિ. સર્વ રાષ્ટ્રોને કે તેમના પરસ્પર સંબંધને લગતું

આંતર(ઠવિગ્રહ) પું. (ઠયુદ્ધ) ન. એક સમૂહના લોકોમાં અંદર અંદર વિગ્રહ-યુદ્ધ; 'સિવિલ વોર' આંતરસું સ.કિ. (સં. અંતરેતિ, પ્રા. અંતરેઈ) (વાડ કરી કે પડદો ભરીને) જુદું પાડવું (ર) ઘેરવું (૩) રસ્તો રોકવું; અટકાવવું

આંતરસી(સે)વો, આંતરસો પું. (સં. આન્ટર, પ્રા. અંતર) અંદરનું સીવણ; સીવેલાં કપડાંને બંધબેસતું કરવા માટે અંદરથી ભરેલો દોરો

આંતરસૂઝ સ્ત્રી. અંતરની સૂઝ-સમજ; ક્રોધાસૂઝ આંતરિક વિ. (સં.) અંદરનું (ર) કદવનું; અંતરનું આંતરિયું વિ. એક પછીના બીજાને વટાવી ત્રીજું; 'આઈન્ટરનેટિવ'

આંતરી સ્ત્રી. કાપડના વગર વણેલા છોટા તે (ર) પાલવ (૩) કાપડ-ચોપડીઓમાં પડતી એક જવાત (૪) વહાણની કિનાર (૫) ખાવાના પાનની નસ (૬) કણસનાં ચંપાંને વળગેલા રેસા

આંતરો પું. (સં. અંતર, પ્રા. અંતરા) ગાળો; અંતર (ર) પડદો; આંતરપટ (૩) ભેદ (૪) ક્ષુપદનો બીજો ભાગ (૫) બે નાની લીટીઓથી કપાયેલો ત્રીજી લીટીનો ભાગ; 'ઈન્ટરસેટ' (ગ.)

આંતો પું. (સં. અન્તક, પ્રા. અંતઅં) ત્રણ સેરોનો દોરા ભાંગતાં પહેલી બે સેરો ઉભેળવી તે આંત્ર વિ. (સં.) આંતરડાંને લગતું (ર) ન. આંતરડું આંત્રજવર પું. (સં.) આંતરડામાં સડો થવાથી આવતો તાવ; 'ટાઈફોઈડ'

આંત્રપુચ્છ ન. (સં.) આંતરડાનો વધારાનો ભાગ આંદોલ પું. (સં.) આંદોલન; ડોલન (ર) વિ. કંપચુક્ત (સ્વર) ખળખળાટ

આંદોલન ન. (સં.) હાલવું તે (ર) ઝિલચાલ; ચળવળ; આંદોલનકારી વિ. આંદોલન કરનાર આંદોલિત વિ. (સં.) આંદોલન પામેલું [પાછી આંધળ ન. આંધળ; રોપવા માટે પહેલેથી તપવા મૂકેલું આંધળાનો ગોળીબાર પું. એક રમત (ર) જોવા-સમજવા વિનાની કામગીરી [કર્ષે જવું તે આંધળિયું ન. સાહસ; અવિચારી કર્મ; આંખો મીચીને કામ આંધળીયાકણ-(ળ,ળણ), આંધળીયાકોટ સ્ત્રી. બે મુખવાળો એક સાપ [વિચારહીન (૩) અંધારું આંધળું વિ. (સં. અંધન) ન દેખતું (ર) જ્ઞાનહીન;

આંધળું(ઠપબ, ઠભીત) વિ. તદન આંધળું આંધળો પાટો પું. આંખે પાટો બાંધી રમાતી એક રમત આંધી સ્ત્રી. (સં. અંધિકા, પ્રા. અંધિયા) દિશાઓ ધૂળથી પુરાઈ જાય એવું સખત વાવાઝું (ર) અંધાપો આંધ્ર પું., ન. દક્ષિણમાંનું એ નામનું રાજ્ય; તેલુગુ પ્રદેશ આંબટ વિ. (મ.) ખાટું

આંબલિયો પું. આંબો; આંબ્રવૃક્ષ; કેરીનું ઝાડ (ર) કચૂકો આંબલી સ્ત્રી. (સં. આમ્લી, પ્રા. આંબિલિઆ) આમલી (ર) આમલીનો કચૂકો

આંબલીપીપળી સ્ત્રી. એકરમત; આમલીપીપળી [અંબાવું આંબલું સ.કિ. પકડી પાડવું (ર) અ.કિ. ખટાઈ જવું; આંબળ પું. દોરડીનો વળ

આંબળી સ્ત્રી. આમળી આંબળું ન. એક ફળ; આમળું આંબાગાળો પું. કેરીની મોસમ આંબામોર પું. આંબાનો મોર (ર) ડાંગરની એક જાત આંબાવાડી સ્ત્રી. (-ડિયું) ન. આંબાનું વન; અમરાઈ;

આમરુંજ [કેરી આંબાશા(ન્સા)ખ સ્ત્રી. આંબા ઉપર કુદરતી રીતે પાકેલી આંબાહળદર સ્ત્રી. એક જાતની હળદર [વ્રત (જૈન) આંબેલ ન. (પ્રા. અંબિલ, આયંબિલ) એક ટંકઅલૂણુંજમવાનું આંબેલ સ્ત્રી. જનનનાથ; આમળ

આંબો પું. (સં. આમ્રક, પ્રા. અંબઅ) આમ્રવૃક્ષ [પિચોટી આંબોઈ સ્ત્રી. ટૂંટીનો રંગોની ગાંઠ જેવો અંદરનો ભાગ; આંબોસું ન. સૂકું આલું (ર) સૂકી દાઢ આંબોળિયું (સં. આમ્રકળ, પ્રા. અંબહલ) ન. કાચી કેરીની સૂકવેલી ચીરી

આંસ પું. (સં. અસ) ઘરી આંશિક વિ. (સં.) અંશવાળું; અંશપૂરતું (ર) અપૂરું આંસ સ્ત્રી. રેસો; તાંતણો (ર) સૂતળી આંસુ ન. (સં. અશુ, પ્રા. અંસુઅ) આંખોમાંથી કુ:ખ કે

હર્ષ વખતે ટપકતાં ટીપાં, અશુ આંસાં ઉદ્. નકાર બતાવતો ઉદ્ગાર આંસી(ઠકલો) કિ.વિ. અંસીયાં

ઈ

ઈ સ્ત્રી. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ત્રીજો સ્વર ઈ ઉદ્. કોષ, નિદા, કુ:ખ, દાઝ અને વિસ્મય સૂચક ચિહ્નકાર ઈ. 'ઈત્યાદિ'નું ટૂંકું રૂપ [પું. એક પ્રસિદ્ધ ઉર્દૂ કવિ ઈકબાલ ન. (અ.) નસીબ; કિસ્મત (ર) આબાદી (૩) ઈકરાર પું. (અ.) હા પાડવી તે; કબૂલાત (ર) એકરાર ઈકરારનામું ન. (કા.) પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કબૂલાતનો લેખ; એકરારનામું; 'એકિઝિવિટ'

ઈકાર/

૮૮

/ઈતરાજી

ઈકાર પું. (સં.) ઈ વર્ણ (૨) 'ઈ' ઉચ્ચાર
 ઈકારાંત વિ. જેને છેડે 'ઈ' આવતો હોય તેવું (શબ્દ પદો)
 ઈકોતરો વિ., પું. સંવત ૧૮૭૧નો દુકાળ
 ઈકોતેર વિ. (સં. એકસપ્રતિ) સિતેર વત્તા એક; એકોતેર
 (૨) પું. ઈકોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૧'
 ઈકોતેરો જુઓ 'ઈકોતરો'
 ઈકોનોમિક વિ. (ઈ.) આર્થિક; અર્થસંબંધી
 ઈકોનોમિક્સ ન. (ઈ.) સંપત્તિશાસ્ત્ર; અર્થશાસ્ત્ર
 ઈકોનોમિસ્ટ વિ. (ઈ.) અર્થશાસ્ત્રી
 ઈકોનોમી સ્ત્રી. (ઈ.) અર્થશાસ્ત્ર (૨) કરકસર; ગેયક
 ઈકોલોજી ન. (ઈ.) પરિસ્થિતિ-વિજ્ઞાન; પરિસ્થિતિ શાસ્ત્ર
 ઈશુ સ્ત્રી. (સં.) શેરડી
 ઈશ્વાકુ પું. (સં.) સુવંશનો આદિ રાજા
 ઈખલાસ પું. (અ.) સંપ; મેલ; એખલાસ
 ઈગ્યો પું. (ઈ.) અહમ્મ
 ઈગ્ઝોસ્ટ્રેન પું. (ઈ.) નિર્ગમપંખો
 ઈચનધારા સ્ત્રી. (સં. અવિચ્છિન્ન-ધારા) અનૂટ ધારા;
 ચાલુ પ્રવાહ (૨) અભિષેકપાત્ર
 ઈચ્છનીય વિ. (અવ્યકરણી રૂપ) ઈચ્છવા યોગ્ય; ઈષ્ટ
 ઈચ્છું સં.કિ. (સં. ઇષ્ટ-ઈચ્છ) ઈચ્છા કરવી (૨) આશા
 રાખવી (૩) મેળવવા આશા રાખવી [વાસના
 ઈચ્છા સ્ત્રી. (સં.) મરજી (૨) આશા (૩) કામના;
 ઈચ્છાનુસાર કિ.વિ. મરજી મુજબ [ઇરાદાપૂર્વક
 ઈચ્છાપૂર્વક કિ.વિ. ઈચ્છા મુજબ (૨) જાણી જોઈને;
 ઈચ્છાફલ-ળ) ન. ઈચ્છા પ્રમાણે મળવું-થવું તે (૨) ત્રિ-
 રાશિમાં ઈચ્છિત ચોથું પદ; હિસાબનો જવાબ (ગ.)
 ઈચ્છાબલ-ળ) ન. ઈચ્છાની શક્તિ; સંકલ્પબળ
 ઈચ્છાભોજન ન. ભાવતું ભોજન
 ઈચ્છાવર પું. જાતે પસંદ કરેલો વર (પતિ)
 ઈચ્છાશક્તિ સ્ત્રી. સંકલ્પબળ; ઈચ્છાબળ
 ઈચ્છાંક પું. ઈષ્ટરાશિ; ત્રિરાશિનું ત્રીજું પદ (ગ.)
 ઈચ્છિત વિ. (સંસ્કૃતનો આભાસ કરાવનારું ભૂતકૃદંત)
 ઈચ્છેલું; વાંછિત
 ઈચ્છુ(૦ક) વિ. (સં.) ઈચ્છવાળું
 ઈજન ન. (અ. ઈજનો) નીતરું; નિમંત્રણ
 ઈજનેર પું. (ઈ. એન્જિનિયર) બાંધકામ વગેરેની યોજના
 કરનાર વ્યક્તિ (૨) યંત્રવિદ્યા જાણનાર-નિષ્ણાત
 ઈજનેરી વિ. ઈજનેરને-ઈજનેરના કામને લગતું (૨) સ્ત્રી.
 ઈજનેરીકામ કે વિદ્યા
 ઈજનેરીવિદ્યા સ્ત્રી. અભિયાંત્રિકી; ઈજનેરી કામ કે ધંધો
 ઈજમાલ પું. (અ.) સંભાલ; ટૂંકવણી; સંભાલ રૂપ
 ઈજાજત સ્ત્રી. (અ.) પરવાનગી; રજા
 ઈજાકત સ્ત્રી. (અ. ઈદાકત) વધારો; ઉમેરો (૨) જોડી
 દેવું તે; ખાલસા કરવું તે ['ઈન્કિમેન્ટ' (૨) ચડતી

ઈજાકી પું. (અ. ઈદાકઅ) ઈજાકત; વધારો; ઉમેરો;
 ઈજર સ્ત્રી. (અ.) સુરવાલ; લેંચી
 ઈજરદાર પું. (ફા.) ઈજરો પરાવનાર [એકાધિકાર
 ઈજરાદારી સ્ત્રી. (ફા.) ઈજરદારનું કામ; ઈજરદારપણું;
 ઈજરબંધ પું. ઈજરનું નાનું (૨) કમરપટો
 ઈજરવું અ.કિ. સંતાપ કરવો; દુખી થવું
 ઈજરાપદતિ સ્ત્રી. ઈજરો આપી થયેલી કાર્યવ્યવસ્થા
 ઈજરાશાહી સ્ત્રી. ઈજરા પદતિનું વર્ચસ્વ જેમાં હોય તેવી
 વ્યવસ્થા
 ઈજરો પું. (અ. ઈજરહ) ઠરાવેલી શરત પ્રમાણે હક્કનો
 એકલથું ભોગવતો કરાર કે ઠરાવ (૨) સનદી હક
 ઈજિમ પું. (ઈ.) આફિકાનો મિસરદેશ
 ઈજિપ્શિયન વિ. ઈજિમનું (૨) પું. ઈજિમના લોકો
 ઈજજત સ્ત્રી. (અ.) આબરૂ (૨) શિયળ (સ્ત્રીનું)
 ઈજજતદાર વિ. આબરૂદાર; પ્રતિજિત
 ઈજમ પું. (ઈ.) વાદ
 ઈજમેન્ટ પું. (ઈ.) સુખાધિકાર; ભોટવટાનો હક્ક
 ઈજરાપલ વિ. (હિબ્રુ) યહૂદી લોકોને લગતું (૨) પું.
 યહૂદી લોકોનો એક મૂળ પુરુષ (૨) યહૂદીઓનો દેશ
 ઇટ-(ટા)લી પું. (ઈ.) એ નામનો દેશ [કે ટાઈપ
 ઇટાલિક પું. (ઈ.) ત્રાંસા મરોડના અંગ્રેજ અક્ષરનું બીજું
 ઇટાલિક્સ પું.બ.વ. (ઈ.) ત્રાંસા અક્ષરો
 ઇટાલિયન વિ. (ઈ.) ઇટાલી સંબંધી (૨) પું. તેનું વતની
 ઇટાલી પું. (ઈ.) યુરોપનો એક દેશ
 ઇટિમાંલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્ર
 ઇટાલિકા સ્ત્રી. કઢી; અક્કા
 ઇટ્ટો-(ટ્ટો)તેર (સં. 'અષ્ટસપ્તિ) વિ. સિતેર વત્તા આઠ
 (૨) પું. અઠોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૮'
 ઇઠ્યા(ટઠ્ય)શી(સી) વિ. (સં. અષ્ટાશીતિ) એંશી વત્તા
 આઠ (૨) પું. અઠ્યાસીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૮'
 ઇઠરિયો વિ. પું. ઇઠરનો (૨) ધણું મજબૂત
 ઇઠા સ્ત્રી. (સં.) ત્રણ (ઇઠા, પિંગલા અને સુષુમ્મા)
 નાડીઓમાંની જમણી બાજુની નાડી
 ઇઠિયટ વિ. (ઈ.) મૂર્ખ (૨) પું. મૂર્ખ માણસ
 ઇઠિયમ ન. (ઈ.) રૂઢિપ્રયોગ
 ઇતબાર પું. (અ.) વિશ્વાસ; ભરોસો; શ્રદ્ધા [(૩) ભિન્ન
 ઇતર સર્વ. (૨) વિ. (સં.) અન્ય; બીજું (૨) તુચ્છ; કુલ્લક
 ઇતરડી સ્ત્રી. (સં. ઇતર, પ્રા. ઇતરી) ઢોરના શરીરે
 વળગતું એક જંતુ [ઉપરાંતનું વાંચન
 ઇતરવાચન ન. અભ્યાસક્રમ ઉપરાંતનું વાંચન; પાઠ્યપુસ્તક
 ઇતરાઈ સ્ત્રી. મિથ્યા મોટાઈ
 ઇતરાઈ સ્ત્રી. જુદાઈ (૨) આછકલાઈ
 ઇતરાજ વિ. (અ.) નાપુશ; અપ્રસન્ન (૨) ખરા
 ઇતરાજી સ્ત્રી. નાપુશી (૨) અવકૃપા (૩) ખોફ

ઈતરાવળું

૮૯

[ઈન્ટર-નેશનલ

ઈતરાવળું સ.કિ. 'ઈતરાવળું'નું પ્રેરક
 ઈતરેતર વિ. (ર) સર્વ. (સં.) બીજુંબીજું; જ્યાંત્યાં
 ઈતરેતરદ્વંધ પું. (સં.) દ્વંધ સમાસનો એક પ્રકાર
 ઈતવાર પું. આતવાર; રવિવાર
 ઈતસ્તતઃ કિ.વિ. અહીંતહીં; આમતેમ; જ્યાંત્યાં
 ઈતઃ કિ.વિ. (સં.) અહીંથી
 ઈતિ કિ.વિ. (સં.) આ પ્રમાણે (ર) સમાપ્ત; પૂરું થયું
 એમ બતાવે છે. (૩) સ્ત્રી. સમાપ્તિ; પૂર્ણતા
 ઈતિકર્તવ્ય ન. (સં.) ફરજ તરીકે કરવાનું કામ
 ઈતિકર્ત(ત્વ)વ્યતા સ્ત્રી. (સં.) અવશ્ય કરવા યોગ્ય કામ
 (ર) કૃતકૃત્યતા (૩) ફરજ
 ઈતિમાત્ર વિ. (સં.) આટલું જ [ઈતિહાસ
 ઈતિવૃત્ત ન. (સં.) બનેલી હકીકતનું કમાનુસાર બ્યાન;
 ઈતિશ્રી સ્ત્રી. (સં.) સમાપ્તિ ['ક્યુ.ઈ.ડી.' (ગ.)
 ઈતિસિદ્ધમ્ કિ.વિ. (સં.) એ પ્રમાણે પુરવાર થઈ ચૂક્યું;
 ઈતિહાસ પું. (સં.) તવારીખ; ભૂતકાળનું વૃત્તાંત
 ઈતિહાસકાર પું. ઈતિહાસ લખનાર પુરુષ
 ઈતિકાક પું. (અ.) દિવસનો ઉપવાસ (રોજો) (ર) સંયમ
 ઈતિકાક પું. (અ.) એકમતી (ર) સંપ (૩) બનાવ;
 સંજોગ (૪) શક્યતા; સંભવ
 ઈતિહાદ પું. (અ.) એકતા (ર) મિત્રતા; મૈત્રી (૩) સંધિ
 ઈતિહામ પું. (અ.) તહોમત; આળ (ર) શંકા; સંદેહ
 ઈત્યલમ્ કિ.વિ. (સં.) હવે બસ
 ઈત્યાદિ(૦ક) વિ. (સં.) વગેરે [હબસીઓનો દેશ)
 ઈથિયોપિયા પું. (ઈ.) એથિસિનિયા (આફ્રિકામાંનો
 ઈથોપિયન વિ. (ઈ.) એથિસિનિયા સંબંધી (ર) પું. તેનું
 વતની
 ઈદમ્ સર્વ. (સં.) આ [ન. અવનવું જ કંઈક - ત્રીજું જ
 ઈદતુતીયમ્ વિ. (સં.) ધાર્મી કરતાં નવું જ - જુદું જ (ર)
 ઈધર કિ.વિ. (હિં. વેદિક સંસ્કૃત ઈધ્ર) અહીં
 ઈધર(૦ઈધર, ૦તિધર) કિ.વિ. (સિં.) અહીંતહીં
 ઈનકાર પું. (અ.) ઈન્કાર; મના (ર) અસ્વીકાર; નામંજૂરી
 ઈનકારવું સ.કિ. ઈનકાર કરવો; અસ્વીકાર કરવો
 ઈનચાર્જ વિ. (ઈ.) કાર્યકારી
 ઈનડોર વિ. (ઈ.) (ખંડ કે મકાનની) અંદર (ર) પું.
 અંતઃગૃહ
 ઈનપુટ સ્ત્રી. (ઈ.) કમ્પ્યુટરમાં - સંગણકયંત્રમાં આધારભૂત
 માહિતીનો નિવેશ કરવો તે; ઉત્પાદક સામગ્રી
 ઈન્ફિક્સ પું. (ઈ.) અંતઃપ્રત્યય
 ઈનલેન્ડ વિ. (ઈ.) અંતર્દેશીય (ર) પું. અંતર્દેશ
 ઈનલેન્ડ લેટર પું. (ઈ.) અંતર્દેશીય પત્ર
 ઈનસાક પું. (અ.) ઈન્સાફ; ન્યાય (ર) ચુકાદો
 ઈનસાદી વિ. ઈન્સાફને લગતું (ર) ન્યાયી [પારિતોષિક
 ઈન્દ્રમ ન. (અ.) બલિસ; યોગ્યતાની કદરમાં મળતી ભેટ;

ઈન્દ્રામ-અક્રામ ન. બલિસ (ર) બલિસ અને માન
 ઈન્દ્રામચિટ્ટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી. ઈન્દ્રામની સનદ; બલિસપત્ર
 ઈન્દ્રામદાર વિ. ઈન્દ્રામ મેળવનાર (ર) ઈન્દ્રામી જમીન કે
 ગામવાણું (૩) પું. એક અટક
 ઈન્દ્રામદારી સ્ત્રી. ઈન્દ્રામદારની પદવી
 ઈન્દ્રામપટ્ટો(-ટ્ટો) પું. ઈન્દ્રામી જમીન કે ગામનો લેખ-સનદ
 ઈન્દ્રામ-સલામી સ્ત્રી. સલામી દાખલ થયું મહેસૂલ ભરવું
 પડતું હોય એવી ઈન્દ્રામી જમીન
 ઈન્દ્રામી વિ. ઈન્દ્રામને લગતું (ર) ઈન્દ્રામમાં મળેલું
 ઈન્દ્રામત સ્ત્રી. (અ.) એનાયત; ભેટ; બલિસ [સહી
 ઈનિશિયલ વિ. (ઈ.) પ્રાથમિક (ર) આદ્યાર (૩) ટૂંકી
 ઈનિગ સ્ત્રી. (ઈ.) ક્રિકેટના કોઈ પક્ષનો રમવાનો દાવ
 ઈ(-એ)નેમલ ન. (ઈ.) એનેમલ કાચ જેવું પડ (ર) દાંત
 પરનું પડ
 ઈનોવેશન ન. (ઈ.) નવું પ્રવર્તન
 ઈનોસ્ટ-વિ. (ઈ.) નિર્દોષ; નિરપરાધી
 ઈનોસન્સ સ્ત્રી. (ઈ.) નિર્દોષતા (ર) ભોળપણ
 ઈન્ફોર્મેટિક વિ. (ઈ.) અજૈવિક; અકાર્બનિક (ર)
 અસેન્દ્રિય; નિરિન્દ્રિય [શાલી
 ઈન્ક સ્ત્રી. (ઈ.) લખવા માટે વપરાતું રંગીન પ્રવાહી;
 ઈન્કપોટ પું. (ઈ.) શાલીનો ખડિયો
 ઈન્કમ સ્ત્રી. (ઈ.) આવક
 ઈન્કમેટક્સ પું. (ઈ.) આવક પર લેવાતો વેરો; આવકવેરો
 ઈન્કાર પું. (અ.) ઈન્કાર; મના (ર) અસ્વીકાર
 ઈન્કારવું સ.કિ. ઈન્કાર કરવો
 ઈન્કિલાબ પું. (અ.) ક્રાંતિ; ભારે પરિવર્તન
 ઈન્કિલાબ હિંદાબાદ ઉદ્. (ફા.) ક્રાંતિ થયું હવો
 ઈન્કિમેન્ટ ન. (ઈ.) ઈજ્જતો
 ઈન્કવાયરી સ્ત્રી. (ઈ.) તપાસ; પૂછપરછ
 ઈન્કવેસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પૂછપરછ (ર) તપાસ
 ઈન્જેક્શન ન. (ઈ.) અદલાતી મનાઈ હુકમ કે હુકમનામું
 ઈન્જેક્શન ન. (ઈ.) શરીરમાં સીધી દવા સોય વડે નાંખવી
 તે; તે રીતનો ઉપચાર
 ઈન્ચાર્જ વિ. (ઈ.) પ્રભારી; હવાલો ધરાવનાર
 ઈન્જરી સ્ત્રી. (ઈ.) ઈજા; નુકસાન
 ઈન્જેક્શન ન. (ઈ.) વિશિષ્ટ પ્રકારની પિચકારીની સોયથી
 પ્રવાહી દવા શરીરમાં દાખલ કરવી તે (ર) તે
 આપવાનું સાધન
 ઈન્ટરકાસ્ટ વિ. (ઈ.) આંતરજ્ઞાતીય
 ઈન્ટરકોમ પું. (ઈ.) આંતરિક ટેલિફોન વ્યવસ્થા
 ઈન્ટરનલ વિ. (ઈ.) અભ્યંતર; આંતરિક
 ઈન્ટરનેટ ન. (ઈ.) સંપર્ક કરવા તથા માહિતીના વિનિમય
 માટે ઉપયોગમાં લેવાતું કોમ્પ્યુટરનું નેટવર્ક
 ઈન્ટર-નેશનલ વિ. (ઈ.) જુદાં જુદાં રાષ્ટ્રો વચ્ચેના

ઈન્ડર-મીટર

૯૦

[ઈમ્પોર્ટન્ટ]

સંબંધને લગતું; આંતરરાષ્ટ્રીય [દુભાષિયો
 ઈન્ડર-મીટર વિ. (ઈ.) દુભાષિયાનું કામ કરનારું (ર)
 ઈન્ડરપ્રિટેશન ન. (ઈ.) સમજૂતી; અર્થપટન
 ઈન્ડરેસ્ટ પું. (ઈ.) વ્યાજ (ર) રસ (૩) નફો
 ઈન્ડરેસ્ટિંગ વિ. (ઈ.) રસપ્રદ
 ઈન્ડિમેશન ન. (ઈ.) ખબર; સૂચના
 ઈન્ડરલૂડ પું., ન. (ઈ.) નાટકના બે અંક વચ્ચે ભજવાતું
 નાનું નાટક; લટકણિયું
 ઈન્ડરવલ પું. (ઈ.) મધ્યાન્તર; વિરામ
 ઈન્ડર્વ્યુ પું. (ઈ.) પ્રત્યક્ષ-રૂબરૂ મુલાકાત
 ઈન્દીરિયર વિ. (ઈ.) આંતરિક; અંદરનું
 ઈન્દેશન પું., ન. (ઈ.) ઇરાદો; આશય
 ઈન્દેલેક્ચુઅલ વિ. (ઈ.) બૌદ્ધિક (ર) બુદ્ધિજીવી
 ઈન્દોનેશન ન. (ઈ.) કેટલાં કારણો સ્વરના ઉચ્ચારમાં પડતો
 ફેર (ર) વ્યંગ કે કરગટીમાં બોલવું તે
 ઈન્દુઇશન ન. (ઈ.) અંતઃસ્ફુરણ [પ્રસ્તાવના
 ઈન્દુડકશન ન. (ઈ.) પરિચય; ઓળખાણ (ર) સ્ત્રી.
 ઈન્ડિસ્ટ્રિયલ વિ. (ઈ.) ઔદ્યોગિક; ઉદ્યોગને લગતું
 ઈન્ડિસ્ટ્રિયાલાઈઝેશન ન. (ઈ.) ઔદ્યોગિકીકરણ
 ઈન્ડસ્ટ્રી ન. (ઈ.) ધંધો; ઉદ્યોગ
 ઈન્ડિપેન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) ફાઉન્ટેન પેન
 ઈન્ડિપેન્ડન્ટ વિ. સ્વતંત્ર (ર) આત્મનિર્ભર
 ઈન્ડિયન વિ. (ઈ.) ભારતીય; ભારતને લગતું (ર) પું.
 ભારતદેશનો વતની; હિંદી
 ઈન્ડિયમ ન. (ઈ.) એક મૂળ ધાતુ
 ઈન્ડિયા પું., ન. (ઈ.) ભારત દેશ; હિંદુસ્તાન
 ઈન્ડેક્સ પું. અનુક્રમણિકા (ર) સૂચકાંક
 ઈન્ડેન્ટ ન. (ઈ.) માગણીની નોંધ; માગપાટી
 ઈન્ડેન્ટફોર્મ ન. (ઈ.) મંગલવાના માલની યાદીનું ફોર્મ
 ઈન્ડેમિટી સ્ત્રી. (ઈ.) જામિનગીરી
 ઈન્ડોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) ભારતીયવિદ્યા
 ઈન્દ્રજાળ સ્ત્રી. જાદુ; નજરબંધી
 ઈન્દ્રિયાતીત વિ. (સં.) ઈન્દ્રિયોથી પર; અગોચર
 ઈન્ફેક્શન ન. (ઈ.) ચેપ
 ઈન્સ્ટેન્ટુડ પું. (ઈ.) તત્કાળ-તરત તૈયાર થતો ખોરાક
 ઈન્સ્ટિટ્યૂટ(શન) સ્ત્રી. (ઈ.) સંસ્થા; ખાતુ
 ઈન્ફર્મેશન ન. (ઈ.) માહિતી
 ઈન્ફલુએન્સા પું. (ઈ.) એક તાવ; ફ્લુ; ટૂંકિયું
 ઈન્વેટેશન ન. (ઈ.) આમંત્રણ; નિમંત્રણ
 ઈન્વેસ્ટમેન્ટ ન. (ઈ.) મૂડી કે નાણાનું રોકાણ [રનાર
 ઈન્વેસ્ટિગેટર પું. (ઈ.) નિરીક્ષક (શિ.) (ર) તપાસ
 ઈન્વેસ્ટિગેશન ન., સ્ત્રી. (ઈ.) તપાસ [સંગ્રેવણી
 ઈન્વોલ્વમેન્ટ ન. (ઈ.) સમાવેશ (ર) સંગ્રેવવું તે;
 ઈન્સાઈટ ન. (ઈ.) અપમાન

ઈન્શાઅલ્લાહ શ.પ્ર. (અ.) ઈશ્વરેચ્છા
 ઈન્સાઈટ ન. (ઈ.) અપમાન
 ઈન્સાન પું., ન. (અ.) માણસ; માણસજાત
 ઈન્સાનિયટ સ્ત્રી. (અ.) માણસાઈ; સજ્જનતા
 ઈન્સાફ પું., ન. (અ.) ન્યાય (ર) સુકાદો
 ઈન્સાફી વિ. ઈન્સાફને લગતું (ર) ન્યાયી
 ઈન્સેટ પું. (ઈ.) ભારતીય ઉપગ્રહ
 ઈન્સ્ટન્ટ વિ. (ઈ.) તાત્કાલિક; તત્કાળ
 ઈન્સ્ટિટ્યૂટ(શન) સ્ત્રી., ન. (ઈ.) સંસ્થા
 ઈન્સ્ટોલમેન્ટ પું. (ઈ.) હક્તો; હપતો [વાંજિત
 ઈન્સ્ટુમેન્ટ ન. (ઈ.) ઉપકરણ; સાધન (ર) અંજીર (૩)
 ઈન્સ્ટ્રક્શન સ્ત્રી. (ઈ.) સૂચના (ર) આદેશ (૩) તાલીમ
 ઈન્સ્ટ્રિબેશન સ્ત્રી. (ઈ.) અંતઃપ્રેરણા
 ઈન્સ્પેક્ટર પું. (ઈ.) નિરીક્ષક; દખરેખ રાખનાર
 ઈન્સ્પેક્શન ન. (ઈ.) નિરીક્ષણ; તપાસણી
 ઈન્સ્યોરન્સ પું. (ઈ.) લીમો
 ઈન્સ્યુલિન ન. (ઈ.) મધુપ્રમેહની દવા
 ઈન્ફેક્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રભાવ; અસર (ર) પરિણામ
 ઈન્ફાર પું. (અ.) સૂચિત બાદ રોજે જોડવો તે
 ઈન્ફારી સ્ત્રી. (અ.) રોજ ખોલવાની પાઘસામગ્રી
 ઈબાદત સ્ત્રી. (અ.) બંદગી; ભક્તિ; સ્તુતિ
 ઈબાદત(ઓખાના) ન. (ઠગાહ) સ્ત્રી. ઉપાસનામંદિર -
 મસ્જિદ, મંદિર વગેરે [લેખનશૈલી
 ઈબારત સ્ત્રી. (બોલવા-લખવાની) ઢબ; શૈલી (ર)
 ઈબ્રાહીમ પું. (અ.) પયગંબર
 ઈમર્જન્સી સ્ત્રી. (ઈ.) કલોકટી
 ઈમલો પું. ઈમારતી બાંધકામ (ર) મજલો; માળ
 ઈમામ પું. (અ.) મુસલમાનોના વડા પર્મજુરુ (ર) મસીદ-
 નો ઉપદેશક યા કુરાન વાંચનાર; મુલ્લા; કાજી (૩)
 તાજિયાની આગળ રખાતો ઝંડો (જ) માળાનો મેર
 ઈમારત સ્ત્રી. (અ.) મોટું મકાન; હવેલી (ર) યોજના
 ઈમારતી વિ. ઈમારતને લગતું (ર) ઈમારતમાં જરૂરી
 ઈમિગ્રેશન ન. (ઈ.) વસાહત માટે પરદેશીઓનું અન્ય
 દેશમાં દાખલ થવાપણું; દેશાંતર [બનાવટી
 ઈમિટેશન ન. (ઈ.) નકલ કરવી તે; (ર) વિ. નકલી;
 ઈમેજ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રતિભા (ર) છાપ (૩) કલ્પના; બિંબ
 ઈમેજરી સ્ત્રી. કલ્પનશ્રેણી; બિંબયોજના
 ઈમેજિઝમ ન. (ઈ.) બિંબવાદ; કલ્પનવાદ
 ઈમોશન સ્ત્રી. (ઈ.) લાગણી (ર) ભાવવેગ; આવેશ
 ઈમોશનલ વિ. (ઈ.) લાગણીશીલ
 ઈમ્પ્રિહન પું. (અ.) પરીક્ષા; તપાસ
 ઈમ્પીરિયલ (ઈ.) વિ. સમ્રાટને લગતું
 ઈમ્પોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) આયાત
 ઈમ્પોર્ટન્ટ વિ. (ઈ.) મહત્વપૂર્ણ; અગત્યનું

ઈમ્પોર્ટન્સ]

૯૧

[ઈષ્ટજન

ઈમ્પોર્ટન્સ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) મહત્વ; અગત્ય
 ઈમ્પ્રેશન સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રમાણ (૨) પ્રતિષ્ઠા
 ઈમ્પોર્ટ ડ્યુટી સ્ત્રી. (ઈ.) આયાત શુલ્ક [પરિમાણ
 ઇયત્તા સ્ત્રી. (સં.) આટલાપણું; મપાઈ (૨) પ્રમાણ;
 ઇયરફોન પું. (ઈ.) રેડિયો અને ટેપરેકોર્ડર સાંભળવા કાને
 લગાડાતું સાધન (૨) બહેરાને સાંભળવાનું ઉપકરણ
 ઇયળ સ્ત્રી. (સં. ઇલિકા, પ્રા. ઇલિઆ) એક ઝીણો કીચો
 -ઈયુ પ્રત્યય. નામ પરથી વિશેષણ બનાવતો તદ્વિત પ્રત્યય.
 'વાયું', '-ને લગતું', '-ની ટેવવાયું' એવા અર્થમાં.

ઉદા. ભોળિપું; લોભિપું

ઈરાક પું. મેસોપોટેમિયા દેશ

ઈરાકી વિ. ઈરાકને લગતું; ઈરાક સંબંધી

ઈરાદાપત્ર પું. હેતુપત્ર (૨) પરવાનો; 'લેટર ઓફ ઇન્ટેન્ડે'

ઈરાદાપૂર્વક ક્રિ.વિ. જાણી જોઈને; જાણીબૂજીને

ઈરાદો પું. (અ.) ઉદ્દેશ; આશય (૨) વિચાર; મનસૂબો

ઈરિગેશન ન. (ઈ.) જમીનની સિંચાઈ; પિયત

ઈરિડિયમ ન. (ઈ.) પ્લેટિનમ વર્ગની રૂપા જેવી સફેદ

કક્ષા અને બટકણી એક પાતું [લખાણ ભૂંસનાર

ઈરેઝર ન. (ઈ.) રબર (૨) કાગળ પરનું કે કોમ્પ્યુટરમાંનું

ઈરોટિક વિ. (ઈ.) શૃંગારિક (૨) કામોત્તેજક; કામુક

ઈરોસ પું. (ઈ.) કામદેવ (૨) કાળ (૩) પ્રેમ (૪) શૃંગાર

ઈર્દગિર્દ અ. (કા.) આજુબાજુ; આસપાસ

ઈર્રિસ્પોસિબલ વિ. (ઈ.) લાપરવાહ; બેજવાબદાર

ઈર્શાદ પું. (અ.) આદેશ; આજ્ઞા (૨) દિશાસૂચન

ઈલકાબ પું. (અ.) બિતાબ; પદવી

ઈલજામ પું. આરોપ; આશેષ

ઈલમ પું. ઈલમ (અ. ઈલમ) વિદ્યા (૨) જાદુ (૩) મેલી

વિદ્યા (૪) ઉપાય (૫) તાલીમ[ઉ] પું. જાદુગર

ઈલમબાજ વિ. ઈલમ જાણનારું (૨) કાબેલ; હોશિયાર

ઈલમી વિ. જુઓ 'ઈલમી'

ઈલસ્ટ્રેશન ન. (ઈ.) નિદર્શન (૨) ઉદાહરણ

ઈલા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી (૨) પુરુશની માતા (૩)

ઈન્ધરની બાર શક્તિઓમાંની એક શક્તિ

ઈલા ઉદ્. (અ. ઈલાહ) યા ખુદા; યા અલ્લાહ

ઈલાકો(ઓ) પું. (અ.) માંત (૨) હકૂમતનો પ્રદેશ (૩)

હક્ક; લાગતું - વળગતું તે

ઈલાજ પું. (અ.) ઉપાય (૨) ઉપચાર; દવા

ઈલાજ વિ. ઈલાજ જાણનાર (૨) પું. હકીમ; દાક્તર

ઈલાયચી સ્ત્રી.; ન. (સં. ઈલા; કા. અલાચી) એક તેજનો

ઈલાયચો પું. અલાયચો; કાપડની એક જાત

ઈલાયદું વિ. (અ.) અલાયદું; અલગ; નોખું

ઈલાવૃત્ત ન. (સં.) પ્રાચીન આર્ય ભૂગોળમાં જંબુદીપના

નવમાંનો એક ખંડ

ઈલાહ પું. (અ.) અલ્લાહ; ખુદા

ઈલાહી વિ. (અ.) ખુદા-ઈશ્વર સંબંધી (૨) વંદનીય

ઈલેક્ટ્રિક વિ. (ઈ.) વીજળીને લગતું (૨) ઝડપી

ઈલેક્ટ્રિકલ વિ. (ઈ.) વીજળીને લગતું; વીજળિક

ઈલેક્ટ્રિશિયન પું. (ઈ.) વીજકારીગર [આવતી વીજળી

ઈલેક્ટ્રિસિટી સ્ત્રી. (ઈ.) કૃત્રિમ રીતે ઉત્પન્ન કરવામાં

ઈલેક્ટ્રોન પું. (ઈ.) ઋણ એટલે વીજળીનો નિષેધક કણ;

ઋણ વીજાણુ

ઈલેક્ટ્રોનિક્સ ન. (ઈ.) વીજાણુશાસ્ત્ર; વીજશાસ્ત્ર

ઈલેક્ટ્રોપથી સ્ત્રી. (ઈ.) કૃત્રિમ વીજળીથી રોગો

મટાડવાની વિદ્યા

[ક્રિયા

ઈલેક્ટ્રોપ્લેટ ન. (ઈ.) કૃત્રિમ વીજળીથી ઢોળ ચઢાવવાની

ઈલેક્ટ્રોકોપ ન. (ઈ.) વીજદર્શક

ઈલેકશન ન. (ઈ.) ચૂંટણી; નિર્વાચન

ઈલેકશન કમિશન ન. (ઈ.) ચૂંટણીપંચ

ઈલેકશન કમિશનર પું. (ઈ.) ચૂંટણીઆયુક્ત

ઈલેસ્ટિક વિ. (ઈ.) સ્થિતિસ્થાપક; લવચીક

ઈલોકરોટર ન. મતદાર મંડળ

[(૪) ભૂવો

ઈલ્મી વિ. શાસ્ત્રજ્ઞાનવાળું (૨) કાબેલ (૩) પું. જાદુગર

ઈલ્લિગલ વિ. (ઈ.) ગેરકાયદેસર; ગેરકાનૂની

ઈલ્લિટરસી સ્ત્રી. કાનૂની નિરક્ષરતા

ઈલનિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) સંધ્યા; સાંજ

ઈશક (પું. સ્ત્રી.) કામવિકાર; પ્રણય-વ્યાપાર

ઈશકબાજ સ્ત્રી. ઈશકીપણું

ઈશકી(કિયું) વિ. પ્રેમી; આસક્તિવાળું

ઈશારત સ્ત્રી. (અ.) સ્નાન; સંકેત

ઈશારો પું. (અ.) ઈશારત (૨) સૂચન

ઈશક પું. (અ.) પ્રેમ (૨) કામવિકાર (૩) રાગ; આદેશ

ઈશકબાજ સ્ત્રી. પ્રણય-વ્યાપાર; ભોગવિલાસ; લાલાઈ

ઈશકમ-(મિ)જાજી સ્ત્રી. લહેરીપણું; લાલાઈ

ઈશકી વિ. પ્રેમી (૨) ફક્કડ; છેલબટાઉ

ઈશકીટટુ ન. ઈશકબાજ; વ્યભિચારી કે કામી માણસ [પ્રેમ

ઈશકેમ-(મિ)જાજી પું. કેવળ કામવાસના (૨) સાંસારિક

ઈશકેહકીકી પું. ખરો-ઢેવી પ્રેમ

ઈશ્તેહાર ન. (અ.) જાહેરાતમાં; ધોષણ (૨) કીર્તિ

ઈશ્પુ-(સ્પુ) પું. (ઈ.) (અદાલતમાં કેસના) વાદનો મુદ્દો

(૨) ભુદો; તર્ક (૩) કોઈ પણ કંપનીએ બહાર

પાડેલ શેરનું ભરણું (૪) સામયિકનો અંક (૫) ન.

સંતાન; સંતાતિ

ઈષુ પું. (સં.) તીર; બાણ (૨) પાંચની સંખ્યા

ઈષ્ટ વિ. (સં.) ઈચ્છેલું; ઈચ્છિત (૨) પ્રિય; મનગમતું

(૩) કલ્પેલું (૪) યોગ્ય (૫) હિતાવહ (૬) યજ્ઞ

વડે પૂજેલું (૭) ન. ઈચ્છા (૮) અગ્નિહોત્ર (૯)

યજ્ઞ વગેરેનું પુણ્ય

ઈષ્ટજન પું., ન. (સં.) પ્રિયજન

ઈષ્ટમ/

૯૨

[ઈદુમુખી

ઈષ્ટમ વિ. (સં.) ખૂબ જ ગમતું
 ઈષ્ટર વિ. (સં.) વધુ ગમે તેવું
 ઈષ્ટદેવ પું. (૦તા) પું.ખ.વ. (સં.) (૨) સ્ત્રી. પ્રિય -
 પોતાની આસ્થાના દેવ (૩) કુળદેવતા
 ઈષ્ટ(ષ્ટિ)કા સ્ત્રી. (સં.) સર્વ સામાન્ય ઈષ્ટ (૨) વેદી
 ચણવા માટે વપરાતી ઈષ્ટ
 ઈષ્ટરાશિ સ્ત્રી. (સં. ઈષ્ટ+રાશિ) કાપેલી સંખ્યા ઉપરથી
 ખરો ઇતર કાઢવાની રીત (ગ.)
 ઈષ્ટાપતિ સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છિત બનવું તે (૨) વિરુદ્ધ પક્ષ
 તરફથી અનુકૂળ કાર્ય કે દલીલ
 ઈષ્ટાપૂર્ત ન. (તિ) સ્ત્રી. (સં.) યજ્ઞયાગ અને વાવ, ફૂવા
 વગેરે કરાવવાનું પુણ્યકાર્ય
 ઈષ્ટાર્થ પું. (સં.) ઈચ્છેલી વસ્તુ (૨) મનપસંદ અર્થ
 ઈષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છા (૨) યજ્ઞ (૩) અમાસને દિવસે
 કરાતું શ્રાદ્ધ
 ઈષ્ટિકા સ્ત્રી. જુઓ 'ઈષ્ટકા'
 ઈષ્ટિકાલેખ પું. (સં.) ઈષ્ટ પરનો લેખ [જવાબવાણું
 ઈષ્ટોત્તર પું. (સં.) ઈચ્છેલા જવાબ (૨) વિ. ઈચ્છેલા
 ઈસપ(બ) (૦ગૂલ, ૦ગોળ) ન. (કા.) (ધોડાના કાનના
 આકારનાં પાદડાંને કારણે) ઊંટિયું જીરું
 ઈસમ પું. (અ. ઈસ્મ) માણસ; વ્યક્તિ
 ઈસરો ન. (ઈ.) (ઈન્ડિયન સ્પેસ રિસર્ચ ઓર્ગેનિઝેશન)
 ભારતીય અંતરીક્ષ સંશોધન કેન્દ્ર
 ઈસોટો પું. લાકડાની નિસરણીનું પડખાનું લાકડું; જેમાં
 પગથિયાં બેસાડેલાં હોય છે.
 ઈસ્કામત સ્ત્રી. (અ. ઈસ્તિકામત) માલમતા; મિલકત
 ઈસ્કોતરો(રિયો) પું. (પો. એસ્કિટોરિયો) નાની પેટી
 ઈસ્કૂ પું. (ઈ. સ્કૂ) ગોળ આંટાવાળો ખીલો
 ઈસ્ટાપડી સ્ત્રી. (ઈ. સ્ટોપર) બારીબારણાં વગેરે બંધ કરવા
 માટે તેના ઉપર જડવામાં આવતી ચોંપ-ટેસી; 'સ્ટોપર'
 ઈસ્તકબાલ પું. (અ.) સામે લેવા જવું તે; આદર-સત્કાર
 ઈસ્તરી સ્ત્રી. જુઓ 'ઈસ્તરી'
 ઈસ્તિ(સ્તી)કા પું. (અ.) રાજનાનું
 ઈસ્તેમાલ પું. (અ.) ઉપયોગ; વેપાર
 ઈસ્ત્રી સ્ત્રી. ઈસ્તરી; ધોયેલાં કપડાં પર સફાઈ અથવા
 કડકપણું લાવવા ફેરવાતું સાધન
 ઈસ્પિતાલ(-બ) સ્ત્રી. (ઈ. હોસ્પિટલ) (રોગી વ્યક્તિને
 રાખીને ઉપચાર માટેનું) દવાખાનું; 'હોસ્પિટલ'
 ઈસ્મત સ્ત્રી. (અ.) શિયળ; સતીત્વ (૨) પાપથી થતો
 બચાવ
 ઈસ્તુ પું. (ઈ.) વાદનો મુદ્દો; બુદ્ધિ; તર્ક (૨) સંતાન (૩)
 જાહેર ભરણું
 ઈસ્રાયલ વિ. (૨) પું. (અ.) ઈઝરાયલ દેશ
 ઈસ્લામ પું. (અ.) મુસલમાની ધર્મ

ઈસ્લામી વિ. ઈસ્લામને લગતું (૨) ઈસ્લામનું અનુયાયી
 ઈલ ડિ.વિ. (સં.) (સંસ્કૃત 'ઈલ' ગુજરાતીમાં એકલો નથી
 વપરાતો; કોઈની સાથે જોડીને વપરાય છે. જેમ કે,
 ઈલલોક) અહીં
 ઈલલોક પું. આ દુનિયા; પૃથ્વી
 ઈલાં કિ.વિ. અહીંયાં
 ઈકમેન પું. (ઈ.) છાપખાનામાં શાહી દેનાર માણસ
 ઈંગલીઈ(-ઠી)ગલી સ્ત્રી. એક રમત
 ઈંગળા સ્ત્રી. (સં. ઈંગા, હિ. ઈંગલા) ઈંગા નાડી
 ઈંગાર પું. (સં. અંગાર) અંગારો
 ઈંગિત ન. (સં.) ઈશ્વારો; સંકેત (૨) મનોવિકારનું બાધ
 ચિહ્ન-ચેષ્ટા (૩) મનની વાત [કાંકણીનું ગાડ
 ઈંગુદી સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ; ઈંગોરી (૨) માલ-
 ઈંગોરી સ્ત્રી. (રિયો) પું. (સં. ઈંગુદી) ઈંગુદી
 ઈંગોડું ન. ઈંગુદીનું ફળ; હિંગોડું
 ઈંગ્રેજ પું. (પો.) અંગ્રેજ
 ઈંગ્રેજ વિ. (૨) સ્ત્રી. અંગ્રેજ
 ઈંગ્લિશ વિ. (ઈ.) અંગ્રેજ (૨) સ્ત્રી. અંગ્રેજોની ભાષા
 ઈંગ્લેન્ડ પું., ન. (ઈ.) અંગ્રેજોનો દેશ [અઢી સેન્ટીમીટર
 ઈંચ પું. (ઈ.) એક અંગ્રેજ માપ; ફૂટનો બારમો ભાગ;
 ઈચિયું વિ. એક ઈંચના માપનું
 ઈજલ પું. (અ. અંજલ) બાઈબલ સમજનારો પાદરી
 ઈજિન ન. એજિન [કચાર
 ઈજલ ન. (અ.) ખ્રિસ્તીઓનો ધર્મગ્રંથ; બાઈબલનો નવો
 ઈજેક્શન ન. (ઈ.) પિચકારીની સોપથી શરીરમાં પ્રવાહી
 દવા દાખલ કરવાની ક્રિયા (૨) અદાલતનો
 મનાઈદુકમ
 ઈંટ, ઈંટબંધી, ઈંટવાડો, ઈંટાળ(-ળી), ઈંટાળો, ઈંટેરી,
 ઈંટાળ, ઈંડું, ઈંદોણી, ઈંતડી, ઈંપણ(-ણું), ઈંપણધોરી,
 ઈંધળીપીપળી માટે જુઓ અનુક્રમે 'ઈંટ', 'ઈંટબંધી',
 'ઈંટવાડો', 'ઈંટાળ', 'ઈંટાળી', 'ઈંટાળું', 'ઈંટાળો',
 'ઈંટેરી', 'ઈંટાળ', 'ઈંડું', 'ઈંદોણી', 'ઈંતડી',
 'ઈંપણ(-ણું)', 'ઈંપણધોરી', 'ઈંપળીપીપળી'
 ઈંતકામ પું. (અ.) દુરમનાવટ; વેર; બદલો
 ઈંતકાલ પું. (અ.) મૃત્યુ [(૨) સાર
 ઈંતિ(-તે)ખાખ પું. (અ.) ચૂંટણી; ચૂંટીચૂંટીને કરેલો સંગ્રહ
 ઈંતેજમ પં. (અ.) બંદોબસ્ત; વ્યવસ્થા
 ઈંતેજાર વિ. (અ.) આતુર; અધીરું
 ઈંતેજારી સ્ત્રી. આતુરતા
 ઈંદિરા સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મી
 ઈંદિ(-દી)વર ન. (સં.) વિષ્ણુ (૨) ભુરું કમળ
 ઈંદુ પું. (સં.) ચંદ્ર
 ઈંદુમતી સ્ત્રી. (સં.) પૂર્ણિમા
 ઈંદુમુખી વિ., સ્ત્રી. ચંદ્રમુખી

ઈદ્રી

૯૩

[ઉત્તરાવું]

ઈદ્ર પું. (સં.) દેવોનો રાજા (૨) સમાસમાં નામને અંતે 'તેમાં શ્રેષ્ઠ' એવો અર્થ બતાવે છે. જેમ કે માનવેન્દ્ર, ગજેન્દ્ર

ઈદ્રકીલ પું. હાથીના ધસારાથી નગરદ્વારને બચાવવા આડે

રખાતો મજબૂત થાંભલો [જીવડું; ગોકળગાય

ઈદ્રગોપ પું. (સં.) ચોમાસાનું લાલ મખમલના રંગનું

ઈદ્રચાપ ન. (સં.) મેધધનુષ્ય

ઈદ્રજવ પું. કુ નામના ઝાડનું બીજ

ઈદ્રજાલ (સં.) (ખ) સ્ત્રી. જીદુ; નજરખંધી (૨) હાથ-

ચાલાકી (૩) કાવતરું; છળકપટ

ઈદ્રજાલિક પું. (સં.) જીદુગર (૨) પ્રપંચ કરનાર માણસ

ઈદ્રજિત પું. (સં.) રાવણનો પુત્ર મેધનાદ

ઈદ્રધનુ, (૦ષ, ૦ષ્ય) ન. મેધધનુષ્ય

ઈદ્રનીલ પું. નીલમ

ઈદ્રપત્ની સ્ત્રી. ઉદ્રાણી; સચિ

ઈદ્રપતિ ન. (સં.) ઉદ્રનું આયુષ્ય; વજ્ર [મળેલ] અર્જુન

ઈદ્રપુત્ર પું. (સં.) ઉદ્રનો પુત્ર-જયંત (૨) ક્રિતીને ઉદ્રમંત્રથી

ઈદ્રપુરી સ્ત્રી. અમરાવતી; ઉદ્રની રાજધાની

ઈદ્રલોક પું. (સં.) સ્વર્ગ; સ્વર્ગલોક

ઈદ્રવજ્રા સ્ત્રી. અગિયાર અક્ષરોના મેળવાળો એક છંદ

ઈદ્રવંશ સ્ત્રી. બાર અક્ષરોના મેળવાળો એક છંદ

ઈદ્રવારણું ન. (સં.) ઉદ્રવારણિકા) દેખીતું જેટલું સુંદર

તેટલું જ કડવું એવું એક કળ (૨) ફૂટડું પણ દુર્ગુણી-

કપટી માણસ

ઈદ્રાણી સ્ત્રી. (સં.) ઉદ્રની પત્ની; શચિ

ઈદ્રાણું ન. (સં.) ઉદ્રાણી) 'ઈદ્રવારણું'નો વેલો [વીજળી

ઈદ્રાયુષ્ય ન. (સં.) ઉદ્રનું હથિયાર - વજ્ર (૨) આકાશી

ઈદ્રારિ પું. દાનવ; દૈત્ય

ઈદ્રાસન ન. (સં.) ઉદ્રનું સિંહાસન-પદ; ઉદ્રની રાજધાની

ઈદ્રિય સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાન તથા કર્મનું (બહારનું કે આંતર)

સાધન (ત્વચા, ચક્ષુ, કાન, જીભ અને નાક તથા

વાચા, હાથ, પગ, અપદ્વાર અને ઉપસ્થેદિય એ પાંચ

અનુક્રમે જ્ઞાનેદ્રિયો તથા કર્મેદ્રિયો છે.) (૨) જનનેદ્રિય

ઈદ્રિય (૦ગમ્ય, ૦ગ્યેયર) (સં.) વિ. ઉદ્રિયોથી જાણીસમજી

શકાય તેવું; પ્રત્યક્ષ

ઈદ્રિયગ્રામ પું. (સં.) ઉદ્રિયોનો સમૂહ

ઈદ્રિયગ્રાહ્ય વિ. ઉદ્રિયગમ્ય

ઈદ્રિયજનિત વિ. ઉદ્રિયોમાંથી વિકસેલું

ઈદ્રિયજન્ય વિ. ઉદ્રિયો વડે ઊપજતું-થતું

ઈદ્રિયજિત વિ. (સં.) ઉદ્રિયજિતું) ઉદ્રિયોને જીતનાર

ઈદ્રિયનિગ્રહ પું. (સં.) ઉદ્રિયોને વશ રાખવી તે; સંયમ

ઈદ્રિયસુખ ન. (સં.) ઉદ્રિયોથી અનુભવાતું સુખ (૨)

વિષયસુખ

ઈદ્રિયાતીત વિ. ઉદ્રિયોથી અતીત-પર; અગોચર

ઈન્દ્રિયાધીન વિ. (સં.) ઈન્દ્રિયો દોરે તેમ દોરાનારું

ઈન્દ્રિયારામ-ભી વિ. (સં.) વિષયાસક્ત

ઈન્દ્રિયાર્થ પું. ઉદ્રિયોનો તે તે વિષય

ઈષક ન. (સં.) ઈષર નામનો વાયુ

ઈષણ-ન ન. (સં.) બાળવાનું લાકડું; બળતણ

ઈ

ઈ (સં.) યોધો સ્વર

ઈ પું. (સં.) પૈસો; સંપત્તિ

ઈ ઉદ્ધ. ગુસ્સો બતાવતો ઉદ્ધગાર

ઈ સર્વ. (સૌરાષ્ટ્રમાં 'એ'નું લઘુરૂપ) એ

-ઈ (સં.) સ્ત્રીસિંગનો પ્રત્યય. ઉદા. વજ્રાચારી

-ઈ (સં.) નામને લાગતાં, 'ના સંખંધી', 'કરનાર',

'વાળું' એવો અર્થ બતાવતો પ્રત્યય. ઉદા. 'કપટી'

(આ પ્રત્યય વિશેષજ્ઞને લગાડી બેવડા અર્થમાં ભૂલથી

પણ વપરાતો મળે છે. જેમ કે, નિર્વિકારી, સેશરી,

ધંધાધારી વગેરે) [ઉદા. આપખુદ-આપખુદી

-ઈ પ્રત્ય. વિશેષજ્ઞ પરથી નામ બનાવતો ફારસી પ્રત્યય.

ઈકાર પું. (સં.) દીર્ઘ 'ઈ' સ્વર; ઈ વર્ણ (૨) 'ઈ'

ઉચ્ચારણ

ઈકારાંત વિ. (સં.) દીર્ઘ 'ઈ' અંતે હોય તેવું (વર્ણ કે શબ્દ)

ઈક્વિટીશર પું. (ઈ.) શેરનો એક પ્રકાર

ઈક્ષણ ન. (સં.) અવલોકન

ઈક્ષા સ્ત્રી. (સં.) નજર (૨) જોવું-વિચારવું તે

ઈચ્છું સ.કિ. કાંસીને ખાવું (નિદાર્થ) (૨) દંડાથી

ગળીમાંની મોઈને ઉછાળવી

ઈજત સ્ત્રી. ઈજજત; આબરૂ

ઈજતદાર વિ. ઈજજતવાળું; આબરૂદાર; પ્રતિષ્ઠિત

ઈજા સ્ત્રી. (અ.) કષ્ટ (૨) (શારીરિક) નુકસાન; હાનિ

(૩) હેરાનગતિ

ઈજાબ સ્ત્રી. હા પાડવી તે; સ્વીકાર (૨) દરખાસ્ત

ઈજાબ કબૂલ ન. (અ.) વરકન્યાની 'શાદી કબૂલ'ની

પ્રતિજ્ઞા (મુસલમાન)

ઈઝી વિ. (ઈ.) સરળ; સહેલું (૨) શાન્તિદાતા; સુખદ

ઈઝીયેર સ્ત્રી. (ઈ.) આરામપુરશી

ઈડર ન. એક નગરનું નામ [ઈદડું

ઈડલી સ્ત્રી. (તેલુ.) ચોખાની ઢોકળાં જેવી મદ્રાસી વાની;

ઈડલી-ખીડલી સ્ત્રી. ઈડિયું ન., ઈપીપીડી સ્ત્રી. વરકન્યાને

નજર ન લાગે તે માટે તેમના ઉપર ઉતારીને ફેંકી

દેવાતી બીની રાખોડીની ગોળીઓ; પોંખવામાં

વપરાતી એક વસ્તુ

ઈડિપસગ્રંથિ સ્ત્રી. પુત્રનો મા પ્રત્યેનો રતિભાવ

ઈતરાવું અ.કિ. બગાઈ ચારવી; ખોટો દેખાવ કરવો

ઈતિ

૯૪

[ઈ(-ઈ)ટેરી(-લ)]

ઈતિ સ્ત્રી. પાન્ય વર્ગોને નુકસાન પહોંચાડનાર ઉપદ્રવ
ઈવર પું. (ઈ.) એક અતિ સૂક્ષ્મ તત્ત્વ જેમાં થઈને પ્રકાશના
મોજાનો સંચાર થાય છે. (ર) એક પ્રવાહી રસાયણ
ઈદ સ્ત્રી. (અ.) મુસલમાનોનો એક તહેવાર (ર)
પુરાણીનો દિવસ

ઈદગાહ સ્ત્રી. ઈદ ઊજવવાની જગા
ઈદકું ન. એક પ્રકારનું ફોકલું; ઈડલી
ઈદમુબારક સ્ત્રી. ઈદના તહેવારે આપાતી શુભેચ્છા
ઈદેશ વિ. (સં.) આવું; આ પ્રકારનું [તહેવાર
ઈદે-મિલાદ સ્ત્રી. હજરત મહંમદ પેગંબરના જન્મનો
ઈપ્સા સ્ત્રી. (સં.) પ્રબળ ઈચ્છા; લાલસા
ઈસ્તિ વિ. (સં.) ઈચ્છેલું (ર) ન. ઈચ્છા; મનોરથ
ઈષ્ટુ વિ. (સં.) ઈચ્છાવાળું; અભિલાષી
ઈબક વિ. (તુર્કી) છ આંગળીવાળું (માણસ)
ઈબક સ્ત્રી. હીબક; હબક; હર
ઈમાન પું., ન. (અ.) આસ્થા; શ્રદ્ધા (ર) ધર્મ; ઈન

(૩) અંતઃકરણ (૪) પ્રામાણિકતા
ઈમાનદાર વિ. ઈમાનવાળું; પ્રામાણિક
ઈમાનદારી સ્ત્રી. પ્રામાણિકતા; સત્યનિષ્ઠા
ઈમાની વિ. ઈમાનવાળું; પ્રામાણિક
-ઈય પ્રત્ય. વિશેષણ બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા. ત્રિવર્ષીય
ઈરખા, ઈર્ખા સ્ત્રી. ઈર્ષા; અદેખાઈ

ઈરાન પું. (ફા.) ઈરાન દેશ
ઈરાની વિ. (ર) પું. ઈરાનનું; ઈરાનને લગતું
ઈર્ષા(-ખ્યા) સ્ત્રી. (સં.) અદેખાઈ
ઈર્ષા(-ખ્યા)ખોર વિ. અદેખાઈ કરવાની દેવવાળું
ઈર્ષાગ્નિ પું. (સં.) ઈર્ષાઝૂપી કે તેનો અગ્નિ
ઈર્ષા(-ખ્યા)ળુ વિ. ઈર્ષાવાળું; અદેખું; દેખીલું
ઈર્ષાખોર જુઓ 'ઈર્ષાખોર' [આદમની જોડિયણ
ઈવ સ્ત્રી. (હિબ્રુ, ઈ.) (બાઈબલ પ્રમાણે) સૌ પ્રથમ નારી;
ઈશ પું. (સં.) સ્વામી; માલિક (ર) પરમેશ્વર (૩)
મહાદેવ; શિવ (૪) અગિયારની સંજ્ઞા

ઈશાના(-ત્વ) (સં.) સર્વસત્તા; સંપૂર્ણ સ્વામિત્વ
ઈશરમૂળ ન. એક વેલ; નોજાવેલ
ઈશાન સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા વચ્ચેનો ખૂણો
(ર) પું. મહાદેવ; રુદ્ર

ઈશાની વિ. (સં.) ઈશાન દિશાનું (ર) સ્ત્રી. દુર્ગા
ઈશાવાસ્ય વિ. સર્વત્ર ઈશ્વરથી વસેલું (ર) ન. એક
ઉપનિષદ [સર્વોપરીપણું

ઈશિતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) એક મહાસિદ્ધિ (ર)
ઈશુ(-સુ), (ઓખ્રિસ્ટ) પું. ખ્રિસ્તીધર્મના આદિ પુરુષ
ઈશ્વર પું. (સં.) પ્રભુ; પરમેશ્વર (ર) સ્વામી; માલિક
(૩) રાજા; નૃપ

ઈશ્વરદત વિ. ઈશ્વર તરફથી મળેલું; કુદરતી

ઈશ્વરનિષેધ વિ. (સં.) ઈશ્વર નથી એવો મત-સિદ્ધાંત
ઈશ્વરપ્રણિધાન ન. (સં.) ઈશ્વરનું યોગની રીતે પ્યાન ધરવું
તે (ર) કર્મકળનો ત્યાગ; પોતાનાં કર્મ ઈશ્વરને
સમર્પણ કરવાં તે[ફળપ્રાપ્તિની ઈચ્છા રાખ્યા વિના

ઈશ્વરપ્રીત્યર્થ(-ર્થ) કિ.વિ. ઈશ્વરની પ્રીતિ માટે; પોતે
ઈશ્વરાધીન વિ. (સં.) ઈશ્વરને આધીન [દેવી
ઈશ્વરી વિ. ઈશ્વર સંબંધી (ર) સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા (૩)
ઈશ્વરી, (૦ય) વિ. (સં.) ઈશ્વર સંબંધી; દિવ્ય; અલૌકિક
ઈશ્વરીકરણ ન. દેવત્વનું આરોપણ; દેવીકરણ
ઈશ્વરેચ્છા સ્ત્રી. (સં.) ઈશ્વરની ઈચ્છા; પ્રભુને જે ગમે તે
ઈશ્વરોક્ત વિ. ભગવાને કહેલું; ઈશ્વર-પ્રોક્ત
ઈષણા સ્ત્રી. (સં. એષણા) વાસના (ર) સ્ત્રી. પુત્રાદિ
પ્રત્યેની આસક્તિ

ઈષત્ કિ.વિ. (સં.) જરા; થોડું

ઈષા સ્ત્રી. ઊષ (ર) ઈસ

ઈસ સ્ત્રી. (સં. ઈષા, પ્રા. ઈસા) ખાટલાના પાયાને જોડતાં
બે લાંબાં લાકડાંમાંનું દરેક [જાણીતી છે.

ઈસપ પું. પ્રીસનો એક હબસી ગુલામ જેણે કહેલી કથાઓ
ઈસવી વિ. (અ.) ઈશુખ્રિસ્તનું [સંવત (ઈ.સ.)
ઈસવીસન(ઈ.સ.) પું., સ્ત્રી. ઈસુના જન્મથી ગણાતો
ઈસાઈ વિ. (અ.) ઈશુનું અનુયાયી; ખ્રિસ્તી (ર) ઈસુને
લગતું [સ્થાપક ઈશુ

ઈસા-મસીહ (અ.), ઈસુ, ઈશુખ્રિસ્ત પું. ખ્રિસ્તીધર્મના
ઈસું વિ. (સં. ઈદશ) આવું [પૌરસ્ત્ય
ઈસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પૂર્વ દિશા (ર) વિ. પૂર્વ દિશાનું;
ઈસ્ટર ન. (ઈ.) એપ્રિલ મહિનાના પહેલા રવિવારે
પગાતો ખ્રિસ્તી ઉત્સવ

ઈસ્વી વિ. (અ.) ઈસવી; ઈસુનું [સંવત
ઈસ્વીસન(ઈ.સ.) પું., સ્ત્રી. ઈસુના જન્મથી ગણાતો
ઈહા સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છા (ર) આશા; ઉમેદ
ઈહામૃગ પું. વરુ (ર) એક રૂપક પ્રકાર
ઈ(-ઈ)ગલીઢિ(-ઢી)ગલી સ્ત્રી. એક બાજરમત
ઈજવું સ.કિ. અર્પણ કરવું; આપી દેવું (ર) અગિયારીમાં
અગ્નિની સ્થાપના કરવી (૩) અભિષેક કરવો (૪)
પ્રસન્ન કરવું (૫) તેલ ઊજવું

ઈ(-ઈ)ટ સ્ત્રી. (સં. ઈષ્ટકા, પ્રા. ઈટા) ઘર ઇત્યાદિ
ચણવામાં વપરાતું માટીનું પકવેલું ચોસલું

ઈ(-ઈ)ટબંધી વિ. ઈટોનું બાંધેલું (ર) ઈટનું બાંધકામ

ઈ(-ઈ)ટવાડો પું. ઈટો પકવવાનો ભટો

ઈ(-ઈ)ટાળ(-ળુ) વિ. ઈટનું બનેલું; ઈટવાળું

ઈ(-ઈ)ટાળી સ્ત્રી. ઈટો મારીમારીને દેવાતો દંડ-સજા

ઈ(-ઈ)ટોળુ વિ. ઈટવાળું [બનાવવાનું ઓજાર

ઈ(-ઈ)ટાળો પું. (પ્રા. ઈટાલ) ઈટનો કકડો (ર) ઈટો

ઈ(-ઈ)ટેરી(-લ) વિ. ઈટબંધી

ઈ(ઈ)ડાળ

૯૫

[ઉગાડાવું]

ઈ(ઈ)ડાળ સ્ત્રી. ઈંડાં લઈને જનારી કોડીઓની હાર (૨)
ઝીણાઝીણાં ઈંડાંનો જથ્થો (૩) છોકરાંની ધાડ-
ભુંજરાવાડ

ઈ(ઈ)ડું ન. (સં. અંડ) પંખી અને કેટલાંક જંતુઓનો
અર્ધપક્વ લંબગોળ આકૃતિનો કોશ; અંડ; બેઠું (૨)
શિખર પરનો કળશ [ઉઢાણી

ઈ(ઈ)ઢોણી સ્ત્રી. નાની ગુંથેલી (તેંપાર બનાવટની)

ઈ(ઈ)તડી સ્ત્રી. એક જીવ; ઈતરડી

ઈ(ઈ)ધણ(-ણું) ન. (સં. ઈધન, પ્રા. ઇધણ) રસોઈ
વગેરેને માટે બાળવાનાં લાકડાં; બળતણ; ઈધણ

ઈ(ઈ)ધણધોરી પું. બળદ (૨) ભાર વહેનારો આદમી
(૩) વિ. બળદિયા જેવો; મૂર્ખ

ઈ(ઈ)પળી-પીપળી સ્ત્રી. એ નામની એક રમત; ઝાડ
ઉપર ચડી રમવામાં આવતી જમીનની એક રમત;
આંબલી-પીપળી; આંધળી પીપળી; ઝાડ-પીપળી

ઉ

ઉ. પું. (સં.) ગુજરાતી વર્ણમાળાનો પાંચમો અક્ષર-સ્વર
ઉ પ્રત્ય. ક્રિયાપદને લાગતાં 'તે ક્રિયા કરનારું' એ અર્થમાં
વિશેષણ બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા. ઉતારું

ઉકરડી સ્ત્રી. નાનો ઉકરડો (૨) વિવાહના સમયમાં
કચરોપુંજો નાખવાની જગા (૨) એક મેલા દેવતા
ઉકરડો પું. (સં. ઉત્કરક, પ્રા. ઉત્કરુડ) છાણ અને કચરો-
પુંજો વગેરેનો ઢગલો અને તેનું સ્થળ (૨) (લા.)
ગંદવાડ; ગંદું સ્થાન

ઉકસંટો પું. આવેશ; ઉકેરાટ (૨) તાલાવેલી

ઉકલન સ્ત્રી. ઊકેલવું તે; ઉકેલ

ઉકલાવું સ.કિ. 'ઊકલવું'નું પ્રેરક

ઉકળ ન. ઊકળવાની ક્રિયા [કઢાપો

ઉકળાટ(-ટો) પું. ધામ; કઠારો (૨) ગુસ્સો (૩) સંતાપ;

ઉકળવું સ.કિ. ('ઊકળવું'નું પ્રેરક) ઊકળે એમ કરવું (૨)

લાભ કરવો; સારું કરવું (૩) બગાડવું (કટાક્ષમાં)

ઉકાળો પું. ઉકાળવું તે (૨) વનસ્પતિ, ઓસડિયાં કે

તેજાનાનો કાવો (૩) ધામ; બાફ (૪) કઢાપો; સંતાપ

ઉકાંચળી વિ., સ્ત્રી. (સં. ઉત્કચુલિકા, પ્રા. ઉત્કચુલિઆ)

કાંચળી પહેર્યા વિનાની (સ્ત્રી)

ઉકાંટો પું. (સં. ઉત્કટક) ઉકરાંટો; ઉત્સાહ; તાલાવેલી (૨)

બકારી (૩) અભાવાની લાગણી (૪) કંપારી (૫)

અવાવરું કિનારો

ઉકાંસણ(-ણું) ન. ઉકાંસવું તે (૨) ઉત્તેજન (૩) ઉન્નતિ

ઉકાંસવું સ.કિ. (સં. ઉત્કર્ષણ) ખોદીકાઢવું; બચ્ચરકાઢવું (૨)

ધ્યાન પરલાવવું; ભુલાયેલું તાજું કરવું (૩) ઉશ્કેરવું

ઉકીર પું. આંખનો ચેપડો (૨) ખોદેલી માટીનો ઢગલો

ઉકેલ પું.; સ્ત્રી. (દિ. ઉકેલ્લ) સૂઝ; સમજ (૨) રસ્તો;
નિકાલ

ઉકેલણી સ્ત્રી. ઉકેલવું-નિકાલ કરવો તે; ખુલાસો

ઉકેલવું સ.કિ. ગૂંચ કાઢવી; વળ કાઢવો; બાંધેલું કે ગૂંથેલું
પાછું છૂટું કરવું (૨) વાંચવું (૩) પૂરું કરવું-નિકાલ
કરવો (૪) ઉપાડવું; ખુલ્લું કરવું

ઉકેલાવું સ.કિ. 'ઉકેલવું'નું પ્રેરક

ઉકેલાવું અ.કિ. 'ઉકેલવું'નું કર્મણિ

ઉક્ત વિ. (સં.) કહેલું; બોલેલું [વાક્યાત્પર્ય

ઉક્તિ સ્ત્રી. (સં.) કથન; વચન; બોલ (૨) શબ્દલાલિત્ય;

ઉખડાવું સ.કિ. 'ઉખાડવું'નું પ્રેરક; ઉખેડાવવું

ઉખડિયો પું. તવેથો; ઓખરિયો (૨) ખરેંટો [ઉખડિયો

ઉખરાડું ન. વાસણમાં દહીં, દૂધ કે અનાજનાં જામેલાં ખરેંટાં;

ઉખરાંટું વિ. ઢાંક્યા વિનાનું; ઉધણું

ઉખરાંટો પું. ધાતુના વાસણ પરનો ઓધરાળો

ઉખાડ પું. (સં. ઉત્ખાત) ઉખાડેલું હોય તે (૨) ખાડો (૩)

વેરાન જગ્યા; રાન

ઉખા(-ખે)ડવું સ.કિ. (સં. ઉત્ખાત, પ્રા. ઉકખાડ)

'ઊખડવું'નું પ્રેરક (૨) મૂળ ખેંચી નાંખવું (૩)

પદચ્ચુત કરવું; ઉઠાડી મૂકવું (૪) નાશ કરવો

ઉખા(-ખે)ડાવવું સ.કિ. 'ઉખા(-ખે)ડવું'નું પ્રેરક

ઉખા(-ખે)ડાવું અ.કિ. 'ઉખા(-ખે)ડવું'નું કર્મણિ

ઉખામણી સ્ત્રી. કહેવત; લોકોક્તિ

ઉખાણું ન., (-ણો) પું. (સં. ઉપાખ્યાન, પ્રા. ઉવખ્યાણ)

સમસ્યા; કોયડો (૨) કહેવત; દષ્ટાંત

ઉખાલપખાલ સ્ત્રી. ઊલટી અને ઝાડો [તાજું કરવું

ઉખા(-ખે)ળવું સ.કિ. ઉખાડવું (૨) ઉકેલવું (૩) ભુલાયેલું

ઉખા(-ખે)ળાવવું સ.કિ. 'ઉખા(-ખે)ડવું'નું પ્રેરક

ઉખેડ પું., સ્ત્રી. ઉખાડ; પોપડો

ઉખેડવું સ.કિ.; ઉખેડાવવું સ.કિ.; ઉખેડાવું અ.કિ. માટે

જુઓ અનુક્રમે 'ઉખાડવું'; 'ઉખાડાવવું'; 'ઉખાડાવું'

ઉખેળવું સ.કિ. ઉખાળવું (૨) ઉકેલવું

ઉખેળાવવું સ.કિ. ઉખાળાવવું (૨) ઉકેલાવવું

ઉખેળાવું અ.કિ. ઉખાળાવું [પૈંડાંનું અટકણ]

ઉગટણું ન. (સં. ઉદ્ગનવર્ત) પીઠી (૨) ઊગટ (વાહનના

ઉગટવું અ.કિ. પીઠી ચોળવી [મૂળ; આરંભ (૩) જન્મ

ઉગમ પું. (સં. ઉદ્ગમ, પ્રા. ઉગ્ગમ) ઊગવું તે; ઉદય (૨)

ઉગમકાળ પું. (સં.) આરંભકાળ

ઉગમણ સ્ત્રી. ઉગમ (૨) પૂર્વ દિશા

ઉગમસ્થાન ન. (સં.) ઉત્પત્તિસ્થાન [તરફનું

ઉગમણું વિ. (સં. ઉદ્ગમન, પ્રા. ઉગ્ગમણ) પૂર્વ દિશા

ઉગાડ પું. (સં.) ઊગવું કે ઉગાડવું તે

ઉગાડવું સ.કિ. 'ઊગવું'નું પ્રેરક; ઊગે એમ કરવું

ઉગાડાવું સ.કિ. 'ઉગાડવું'નું પ્રેરક

ઉગાડાવું

૯૬

[ઉચ્ચાલન

ઉગાડાવું અ.કિ. 'ઉગાડવું'નું કર્મણિ [ઉપાડવું
ઉગામવું સ.કિ. (સં. ઉદ્ગામયતિ, પ્રા. ઉગામઈ) મારવા
ઉગાર પું. (ઉગારવું ઉપરથી) બચાવ; છૂટકો (૨) બચત;
લાભ

ઉગાર પું. બકારી-ઉલટીમાંથી બહાર નીકળેલ પ્રવાહી
ઉગારવું સ.કિ. 'ઊગરવું'નું પ્રેરક; ઊગરે એમ કરવું; રક્ષણ
કરવું; બચાવી લેવું (૨) બચત કરવી

ઉગરો પું. ઉગાર; બચાવ (૨) બચત (૩) લાભ [ઉગાવો
ઉગારો પું. ચોમાસામાં ઊગતા નાના છોડોનો સમૂહ;
ઉગાવો પું. ઊગવું તે; ફૂલવુંફાલવું તે [ઊલટું
ઉત્ર (સં.) કોષી (૨) આકૃતિ; જલદ (૩) હિમામણું (૪)
ઉચ્ચતા સ્ત્રી. ઉચ્ચપણું (૨) તિરસ્કારનો ભાવ; તિરસ્કાર
બતાવતો એક ભાવ (કા.શા.)

ઉચ્ચવાદ પું. આતંકવાદ
ઉચ્ચવાદી પું. જલદ કાર્યક્રમથી ભયનું વાતાવરણ ઊભું
કરનાર; છેલ્લે પાટલે બેસનાર; આતંકવાદી

ઉધકાવવું સ.કિ. 'ઊધકાવું'નું પ્રેરક [કરવી તે
ઉધરાઈ(-ત) સ્ત્રી. મહેસૂલ, સાંધ, દેવું વગેરેની વસુલાત
ઉધરાણિયો પું. ઉધરાણી કરનાર [માગણી

ઉધરાણી સ્ત્રી. લેણાની વસુલાત (૨) તકાડો (૩) લેણાની
ઉધરાણી(-ત)દાર પું. ઉધરાણી કરનાર; ઉધરાણિયો
ઉધરાણું ન. લખણી (૨) ફાળો; ફંડ

ઉધરાત સ્ત્રી. જુઓ 'ઉધરાઈ'
ઉધરાતદાર વિ. ઉધરાતનું કામ કરનાર
ઉધરામણીસ્ત્રી. ઉધરાવાનુંકામ; વસુલાત [એકલુંકરવું

ઉધરાવવું સ.કિ. (સં. ઉદ્ધરાહયતિ) ઠેકઠેકાણેથી મેળવી
ઉધલાવવું સ.કિ. 'ઊધલવું'નું પ્રેરક; કન્યા સહિત જાનને
વિદાય આપવી [ચૂક્યા પછીનો વરધોડો

ઉધલાવો પું. આનંદનો ઉછાળો-ઊભરો (૨) લગ્ન થઈ
ઉધાડ પું. (સં. ઉદ્ધાટ, પ્રા. ઉગ્ધાડ) આકાશ વાદળોં
વિનાનું થઈ તડકો નીકળે તે (૨) ઉદય; લાભ

ઉધાડ-ઢાંક સ્ત્રી. ઉધાડવું અને ઢાંકી દેવું તે
ઉધાડપણું વિ. પગમાં જોડા વિનાનું; અડવાણું
ઉધાડબાડું વિ. ઉધાડાં બારણાંવાળું (૨) ન. નાઠાબારી;

નાસી છૂટવાનો રસ્તો
ઉધાડભીડ સ્ત્રી. ઉધાડવાસ
ઉધાડવાસ સ્ત્રી. ઉધાડવું અને બંધ કરવું તે; ઉધાડભીડ

ઉધાડવું સ.કિ. (સં. ઉદ્ધાટયતિ, પ્રા. ઉગ્ધાડઈ) બોલવું;
ઉધાડું કરવું
ઉધાડાવવું સ.કિ. 'ઉધાડવું'નું પ્રેરક; બોલાવવું

ઉધાડવું અ.કિ. 'ઉધાડવું'નું કર્મણિ; બોલાવું
ઉધાડું વિ. ખુલ્લું; નહિ ઢાંકેલું-વાસેલું કે બિડાયેલું (૨) નહીં
ઓઢેલું-પહેરેલું કે શણગારેલું (૩) ચોખ્ખું; સ્પષ્ટ (૪)
પ્રગટ; જાહેર (૫) અરસિત (૬) નિર્લજ્જ

ઉધાડુંપુગાડું વિ. સાવ ઉધાડું; નાગુંપુગું
ઉચ્ચકામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. ઊચ્ચકવાનું મહેનતાણું
ઉચ્ચકાવવું સં.કિ. 'ઊચ્ચકવું'નું પ્રેરક

ઉચ્ચલન ન. અનાજ સુપડે ઉપણવાની ક્રિયા
ઉચ્ચાટ પું. ચિંતા; ફિકર (૨) અધીરાઈ (૩) અકળામણ
ઉચ્ચાટિયું વિ. ઉચાટ-ચિંતા કર્યા કરતું

ઉચાપત સ્ત્રી. ખોટી રીતે નાણાં ઉપાડી-ઉઠાવી જવાં તે;
ઓળવવું તે (૨) ઉઠાવગીરી

ઉચારવું સ.કિ. ઉચ્ચારવું; બોલવું
ઉચારાવવું સ.કિ. 'ઉચારવું'નું પ્રેરક
ઉચારાવું અ.કિ. 'ઉચારવું'નું કર્મણિ [કરવું

ઉચાળવું સ.કિ. ઊચલવું; ખાલી કરવું (૨) ઉપાડવું; ઊંચું
ઉચાળો પું. (સં. ઉચ્ચાલ) ધરવાખરી; રાચરચીલું
ઉચાળાવવું સ.કિ. 'ઉચાળવું'નું પ્રેરક

ઉચાળાવું અ.કિ. 'ઉચાળવું'નું કર્મણિ
ઉચિત વિ. (સં.) યોગ્ય; યોગ્ય
ઉચિતાર્થ પું. યોગ્ય તાત્પર્ય (૨) વિ. યોગ્ય અર્થવાળું

ઉચે(-પે)ડવું સ.કિ. (સં. ઉચ્ચાટન) ઉતેડવું; (છાલ)
ઉતારવી [ટાઢોડિયું

ઉચેલ પું. પાલવ (૨) કઢીનો છોડો (૩) ચંદરવો (૪)
ઉચેલું વિ. વસૂકી ગયેલું; દૂધ ન આપતું (ઘોર)
ઉચ્ચ વિ. (સં.) ઊંચું; ઊંચા સ્થાનમાં રહેલું (૨) ઉમદા;

ચડિયાતું (૩) પું. ગ્રહના માર્ગનું ઊંચામાં ઊંચું ચિહ્ન
ઉચ્ચક વિ. ઊધવું; ઊચક
ઉચ્ચગ્રાહ પું. (સં.) ઊંચો આદર્શ

ઉચ્ચતમ વિ. સૌથી ઉચ્ચ; ઊંચામાં ઊંચું
ઉચ્ચતર વિ. અપેક્ષા કરતાં વધારે ઉચ્ચ; વધારે ઉપરનું
ઉચ્ચતા સ્ત્રી. (સં.) ઉચ્ચપણું

ઉચ્ચન્યાયાલય ન. વડી અદાલત; 'હાઈકોર્ટ' [કરવો
ઉચ્ચરવું સ.કિ. (સં. ઉચ્ચર) બોલવું; ઉચ્ચારવું; ઉચ્ચાર
ઉચ્ચરિત વિ. (સં.) ઉચ્ચારેલું; બોલેલું (૨) ન. કથન

ઉચ્ચાટન ન. (સં.) એક અભિચાર; (મંત્રતંત્રથી) ઉચાટ
કરાવવો તે (૨) જગ્યાએથી ઊંચકીને ખસેડવાનું કામ
ઉચ્ચાડ્યુક્ત પું. 'હાઈકમિશનર'

ઉચ્ચાર પું. (સં.) મોંમાંથી બોલ કાઢવો તે (૨) તેમ
કરવાની ઢબ-રીત [કથન
ઉચ્ચારણ ન. મોંએથી બોલ કાઢવાની ક્રિયા; ઉચ્ચાર (૨)

ઉચ્ચારણદોષ પું. (સં.) શબ્દના ઉચ્ચારમાં થતી ભૂલ
ઉચ્ચારવું સ.કિ. (સં. ઉચ્ચાર) ઉચ્ચારણ કરવું (૨) બોલવું
ઉચ્ચારશાસ્ત્ર ન. (સં.) ઉચ્ચારણ-શાસ્ત્ર

ઉચ્ચાલક પું. ઉચ્ચાલનક્રિયાનું મુખ્ય સાધન; ઉચ્ચાલનચંત્ર;
'લીવર'
ઉચ્ચાલન ન. (સં.) ઊંચું કરવું તે (૨) ઉચ્ચાલક વડે બળ
વાપરવાની એક યોજના; 'લીવર' (૨) કંપ; ધ્રુજારી

ઉચ્ચાવચ

૯૭

[ઉજેશ(-સ)]

ઉચ્ચાવચ વિ. (સં.) ઊંચુંનીચું; અણસરખું (૨) નાનુંમોટું

(૩) જુદી જુદી જાતનું

ઉચ્ચૈઃશ્રવા પુ. (સં.) ઈન્દ્રનો ધોરી (ચૌદ રત્નોમાંનું એક)

ઉચ્ચોચ વિ. (સં.) ઉચ્ચતમ; સર્વોચ્ચ; અત્યુત્તમ

ઉચ્છલન ન. ઊછળવું તે; ઉછળો

ઉચ્છવપું. ઓચ્છવ; ઉત્સવ; તહેવારની ઉજવણી [ખોળો

ઉચ્છં-છછં-છ)ગ પું. (સં. ઉત્સંગ, પ્રા. ઉચ્છંગ) ઉત્સંગ;

ઉચ્છિન્ન વિ. (સં.) તોડી નાખેલું; નિર્મૂળ કરેલું

ઉચ્છિષ્ટ વિ. (સં. ઉદ્ધ + શિષ્ટ) એહું; અજીકું; જમતાં

છાંચેલું (૨) ખાતાં વધેલું (૩) ન. છાંડણ

ઉચ્છૃંખલ (સં.) (-ળ) વિ. ઉછાંછળું; ઉદ્ભવ

ઉચ્છેદ પું. (સં.) મૂળથી ઉપાડી નાખવું તે; સમૂળો નાશ

ઉચ્છેદક વિ. ઉચ્છેદ કરનાર; વિધ્વંસક

ઉચ્છેદન ન. ઉચ્છેદ કરવો-ચવો તે

ઉચ્છેદનીય વિ. (સં.) જડમૂળથી ઉપેડી નાખવા જેવું

ઉચ્છેદવું સ.કિ. (સં. ઉચ્છિદ્ધ) ઉચ્છેદ કરવો; ઉછેદવું

ઉચ્છેદિયું વિ. વંશ કે વારસ વિનાનું (૨) ઉચ્છેદક (૩)

ન. નિર્વંશની મિલકત

ઉચ્છેદી વિ. (સં.) ઉચ્છેદ કરનારું

ઉચ્છોષણ ન. (સં.) શોષણ; સુકાવું-ખંચાઈ જવું તે

ઉચ્છ્વસન ન. (સં.) શ્વાસ બહાર મૂકવો તે

ઉચ્છ્વસિત વિ. (સં.) શ્વાસ લેતું - મૂકતું (૨) હાંફતું;

વરાળ બહાર કાઢતું (૩) પૂર્ણ ખીલેલું-ઊધોડેલું

ઉચ્છ્વાસ પું. (સં.) શ્વાસ બહાર કાઢવો-મૂકવો તે (૨)

આશા (૩) પ્રકરણ; કાંડ (૪) જાળિયું

ઉછરંગ પું. આનંદ કે તેનો ઉછાળો (૨) ઉત્સાહ

ઉછરંગી વિ. હર્ષિલું; ઉમંગી (૨) ઉત્સાહી

ઉછળાટ પું. ઊછળવું તે; ઉછાળો [લિલામ

ઉછળામણી, ઉછામણી સ્ત્રી. હરીકાઈ (૨) હરાજ;

ઉછંક(-ખ)વ વિ. ઉચ્છૃંખલ; ઉદ્ભવ

ઉછંગ પું. જુઓ 'ઉચ્છંગ' [ઉત્સવક્રિયા-ઉજવણી

ઉછાનીક ન. બાળક પાસું ફેરવતું ચાપ ત્યારે કરાતી

ઉછાળ સ્ત્રી. ઉછાળો; ફૂદકો

ઉછાળવું સ.કિ. (સં. ઉચ્છાલ) ઊંચે ફેંકવું (૨) ઉપરતળે

કરવું (૩) (ગમેતેમ) ખરચવું; વાપરવું

ઉછાળાવવું સ.કિ. 'ઉછાળવું'નું પ્રેરક

ઉછાળાવું અ.કિ. 'ઉછાળવું'નું કર્મણિ

ઉછાળો પું. ફૂદકો; છલાંગ (૨) એકાએક વધારો (૩)

આવેશ (૪) હુમલો (૫) ઊભકો; બકારી

ઉછાંછળાઈ સ્ત્રી. ઉછાંછળું વર્તન; ઉદ્ભતાઈ

ઉછાંછળાવેશ પું. બ.વ. ઉછાંછળું વર્તન; ઉછાંછળાપણું

ઉછાંછળું વિ. ઉદ્ભવ (૨) લાજ વિનાનું

ઉછીઉછારું વિ. ઉછીનું અને ઉછાર લીધેલું

ઉછીનું(-નું) વિ. (સં. અવચ્છિન્ન, પ્રા. ઓચિન્ન) થોડા

દિવસ પછી પાછું આપવાની શરતે આપેલું-લીધેલું

(વ્યાજ આપ્યા-લીધા વિના)

ઉછેદવું સ.કિ. જડમૂળને કાઢવું; ઉછેદવું

ઉછેદિયું વિ. (૨) ન. ઉચ્છેદિયું; વંશવારસ વિનાનું (૨)

ન. નિર્વંશની મિલકત [(૨) કેળવણી (૩) તાલીમ

ઉછેર પું. સ્ત્રી. ઉછેરવું તે; પાળીપોષી મોટું કરવાનું કામ

ઉછેરકામ ન. ઉછેરવાની ક્રિયા

ઉછેરવું સ.કિ. (સં. ઉચ્છિ, પ્રા. ઉચ્છેર) પાળીપોષી મોટું

કરવું (૨) સંસ્કારવાળું કરવું; કેળવવું; તાલીમ આપવી

ઉછેરાવવું સ.કિ. 'ઉછેરવું'નું પ્રેરક

ઉછેરાવું અ.કિ. 'ઉછેરવું'નું કર્મણિ

ઉજમ(-વ)ણી સ્ત્રી. (સં. ઉદ્યાપન) ઊજવવું તે (૨)

ઉત્સવ (૩) ઉજાણી (૪) સમારંભ

ઉજમ(-વ)ણું ન. વ્રત વગેરેની સમાપ્તિની ઉજવણી;

ઉજવવું તે (૨) ઉજાણી; જાકત (૩) વ્રતનું ઉદ્યાપન

ઉજમાળવું સ.કિ. ઉજાળું કરવું (૨) શોભાવવું

ઉજમાળું વિ. ઉમંગી (૨) સાફ કરેલું; અજવાળેલું; મેલ

વિનાનું

ઉજમાળું વિ. ઉજાળું; પ્રકાશિત

ઉજરડું ન. ભરભાંગણું; અરુણોદય (૨) વિ. ઉજળા રંગનું

ઉજવણી સ્ત્રી. જુઓ 'ઉજમણી'

ઉજવાણું ન. જુઓ 'ઉજમણું'

ઉજવાવવું સ.કિ. 'ઉજવણું'નું પ્રેરક

ઉજળિયાત વિ. ઉચ્ચ વર્ણન-જાતિનું

ઉજગર વિ. ઉજજવળ; ભપકાદાર

ઉજગરો પું. (સં. ઉજજગત) જાગરણ (૨) ચિંતા; ફિકર

ઉજાડ સ્ત્રી. (દિ. ઉજજડ) ઉજજડપણું; પાપમાલી

ઉજાડણ વિ. ઉજજડ કરનારું (૨) અપશુકનિયું; અપ-

શુકનિયાળ

[કરવું

ઉજાડવું સ.કિ. (સં. ઉજજાટયતિ) ઉજજડ કરવું; પાપમાલ

ઉજાણી સ્ત્રી. (સં. ઉદ્યાતિકા, પ્રા. ઉજજાણિયા) વન,

મંદિર વગેરે સ્થળે ઊજવાતું જમણ; વનખોજન (૨)

જાકત; નિજમાની

ઉજાત વિ. ઊંચું (૨) ટટાર (૩) ઉન્નતિવાળું [એલિવેશન'

ઉજાતકોણ પું. ઉન્નયન(ઉન્નતિ)કોણ; 'એંગલ ઓફ

ઉજામવું સ.કિ. અજવાળું કરવું

ઉજાશ(-સ) પું. (પ્રા. ઉજજાસ) અજવાળું; પ્રકાશ (૨)

તેજ; ઉદ્ભવળતા

[પ્રકાશ કરનારું

ઉજાસક પું. પ્રકાશ આપનારો પદાર્થ (૨) વિ. આછો

ઉજાસે પું. ઉજાશ; ઓછો પ્રકાશ

ઉજાળવું સ.કિ. (સં. ઉજજવાલયિત, પ્રા. ઉજજાલઈ)

ઉજાળું કરવું (૨) સારું કરવું; શોભાવવું

ઉજિયાર(-રું) વિ. પ્રકાશિત (૨) ન. અજવાળું; પ્રકાશ

ઉજેશ(-સ) પું. ઉજાસ; અજવાળું; પ્રકાશ

ઉજ્જડ

૯૮

/ઉત્તરડું

ઉજ્જડ વિ. (સં. ઉજ્જટ, પ્રા. ઉજ્જડ) વસતિ કે રહેઠાણ વિનાનું; ઉજ્જડ; વેરાન

ઉજ્જન ન. ઉજ્જય(-વિ)ની સ્ત્રી. ઉજ્જેની (સં.) (સં. ઉજ્જયિની) માળવામાં સિપ્રા નદીના કિનારે આવેલું પ્રાચીન રાજનગર

ઉજ્જવલ (સં.) (-ળ) વિ. દેદીપ્યમાન; ઉજ્જું ઉજરડું સ.કિ. નખ વગેરેથી ધસરડીને ઉખાડું (ર) ડાખા-પાંદડાં પાડી નાખવાં (૩) સોરડું

ઉજરડાવું સ.કિ. 'ઉજરડું'નું પ્રેરક

ઉજરડાવું અ.કિ. 'ઉજરડું'નું કર્મણિ

ઉજરડો પું. ઉજરડાવાથી થતો લિસોટો (ર) શરીર ઉપર નખ, કાંટાં વગેરેનો લિસોટો

ઉટકણ ન. ઊટકવાનું કામ

ઉટકંટો પું. (સં. ઉત્કંટકાર અથવા ઉત્કંટક) એક વનસ્પતિ ઉટકાઈ સ્ત્રી. (-મણ) ન. (વાસણ) અજળાવવામાં વપરાતી વસ્તુ (ર) ઊટકવાનું મહેનતાણું

ઉટકાવું સ.કિ. 'ઊટકવું'નું પ્રેરક

ઉટજ ન. (સં.) પર્ણકૃતિ; ઝૂંપડું

ઉટપટં(-ટો)ગ વિ. (ર) ન. ઉટેંગ; આધાર વગરની વાત

ઉટવણું ન. (સં. ઉત્તન, પ્રા. ઉત્તવણ કે ઉત્તવણ) શરીરે યોગવાની ખુશખોદાર સીજેનું મિશ્રણ; ઉવટણ; ઉપટણું ઉટં(-ટો)ગ વિ. આધાર વગરનું; તરંગી (ર) ન. આધાર વગરની વાત; ગપ્પું (૩) તરંગ; બુઢો

ઉટંગી વિ. ઉપજીવી કાઢેલું (ર) ગપ્પું મારનાર; ગપ્પી ઉટંગ વિ. જુઓ 'ઉટંગ'

ઉટાંદિયું ન., (-યો) પું. મોટી ઉપરસનો એક રોગ

ઉઠમ(-વ)ણું ન. (સં. ઉત્થાપન, પ્રા. ઉઠાવણ) મરણ પ્રસંગે બેસવા જવું તે; બેસણું

ઉઠંગવું અ.કિ. અઢેલીને બેસવું; અંકીંગવું

ઉઠાઉ(ઠગીર) વિ. નજર ચુકાવી પારકી વસ્તુ ઉઠાવનારું-ચોરનારું (ર) ઉઘાપત કરે એવું; ઉઘાપત કરનારું

ઉઠાડું સ.કિ. 'ઊઠવું'નું પ્રેરક; ઊઠે એમ કરવું (ર) જગવવું (૩) ઊભું કરવું

ઉઠાડાવવું સ.કિ. 'ઉઠાડું'નું પ્રેરક

ઉઠાડાવું અ.કિ. 'ઉઠાડું'નું કર્મણિ

ઉઠાપટક સ્ત્રી. (સં.) ઊંચકીને પકડવું-પછાડવું તે

ઉઠામ(-વ)ણું ન. જુઓ 'ઉઠમણું'

ઉઠાવ પું. ઊઠવું-ઊપસવું તે (ર) ઊંચાઈ (૩) ઉપાડ; ખપત (૪) કલ્પના; બુઢો (૫) દેખાવ; ભભક

ઉઠાવડાવવું સ.કિ. 'ઉઠાવડું'નું પ્રેરક

ઉઠાવણું ન. જુઓ 'ઉઠમણું'

ઉઠાવદાર વિ. સારા ઉઠાવ-દેખાવવાળું (ર) અસરકારક

ઉઠાવરાવવું સ.કિ. ઉઠાવડાવવું

ઉઠાવડું સ.કિ. (સં. ઉત્ + સ્થાપય, પ્રા. ઉઠ્ઠવઠ)

ઊચકવું; ઉપાડવું (ર) ધીમેથી ઉપાડી જવું-ચોરડું (૩) (ખૂબ) ખાવું (૪) ઉઠાડવું; જગાડવું (૫) ઊભું કરવું; અસ્તિત્વમાં આણવું; તૈયાર કરવું (૬) પાળવું; માનવું (૭) બજાવવું (જેમ કે, હુકમ, ચાકરી વગેરે)

ઉઠાવાવું અ.કિ. 'ઉઠાવડું'નું કર્મણિ

ઉઠાવું અ.કિ. 'ઊઠવું'નું ભાવે પ્રયોગનું રૂપ

ઉઠાવો પું. બનાવટી વાત (ર) ખપત; ઉપાડ [જવું તે ઉઠાંતરી સ્ત્રી. ધ્યાન ચુકવીને વસ્તુ કે ધન ઉપાડી ચાલ્યા ઉડતાળીસ વિ. ચાળીસ વત્તા આઠ; અડતાળીસ (ર) પું.

અડતાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૪૮'

ઉડાઉ(ઠગીર) વિ. ઉડાવનારું; અતિ ખર્ચાળ (ર) અદ્ભૂતશી (૩) મુદા વિનાનું; અધરિયું

ઉડા(-રા)ડું સ.કિ. ઉડાવવું; ઊડે એમ કરવું; વાપરી કે વેડફી નાખવું (ર) (પાંખવાળો જીવ) ઊડી જાય એમ કરવું, જેમ કે, માંખ ઉડાડવી

ઉડાણ(-ન) વિ. (સં. ઉડયન, પ્રા. ઉડાણ) ન. ઊડવું તે (ર) હુમલો; ચડાઈ (૩) વિ. ઝડપથી ઊડનારું; પવનવેગી (૪) ઊડે એવું [(ર) પવનપાવડી

ઉડાણધોડી પું. અધર ઊડે તેવો ધોડો; પવનવેગી ધોડો ઉડાન વિ. જુઓ 'ઉડાણ'

ઉડામણી સ્ત્રી. મશ્કરીમાં ઉડાવવું તે [દિવાનો દાવ ઉડાવ પું. કુસ્તીમાં હરીફને પીઠ પરથી અધર ઉઠાવી ઉડાવવું સ.કિ. (સં. ઉડાય, પ્રા. ઉડાવ) ઊડે એમ કરવું;

ચગાવવું (જેમ કે, પતંગ) (ર) વાપરી નાખવું; વેડફી નાખવું (૩) (વાત, ગપ વગેરે) ફેલાવવું (૪) જવાબમાં ચાલકી કરવી (૫) મશ્કરી કરવી (૬) સહનાપાસ કરવું (જેમ કે, પરીક્ષામાં) [ક્રિયા થવી

ઉડાવું અ.કિ. 'ઊડવું'નું ભાવે પ્રયોગનું રૂપ; ઊડવાની ઉડુ પું. (સં.) તારો (ર) ગ્રહ (૩) નક્ષત્ર

ઉડુગણ પું. ઉડુમંડલ(-ળ) ન. તારાઓનો આકાશી સમૂહ

ઉડુપતિ, ઉડુરાજ પું. (સં.) ચંદ્ર

ઉડયન ન. (સં.) ઊડવું - ઊડી ઊડવું તે [ઊડણ ઉડાણ ન. (-ણિયું) ન. (-ણી) સ્ત્રી. (-ણું) ન. ઉંઢોણી;

ઉડાણ સ્ત્રી. ઉમેદ; ઈચ્છા [નાનું ગૂંથેલું ઉડાણું ઉડા(-ઢે)ણી સ્ત્રી. (સં. ઈડ + ધાન અથવા ઈડ + ધાન)

ઉડા(-ઢે)ણું ન. માથા ઉપર વજન ઊંચકતી વખતે વચ્ચે

મૂકવામાં આવતો લૂગડા વગેરેનો વીંટો

ઉડાવડું સ.કિ. 'ઊડાવડું'નું પ્રેરક

ઉડપાતિયું વિ. ઉડપાત મથાવનારું; ધાંપસિયું

ઉતરડ સ્ત્રી. (દિ. ઉત્તિરિવિડિ) વાસણ ઉપર વાસણ - ખાસ

કરીને એકએકથી નાનાં - એવી ગોઠવણી

ઉતરડવું સ.કિ. (સં. ઉત્તુદતિ, પ્રા. ઉત્તરડ) ઉતેડવું; સીવણ ઉઢેલવું; ટાંકા તોડી જુદું કરવું (ર) (છાલ-ચામડી વગેરે) ઉતારવી

ઉત્તરડાવવું

૯૯

[ઉત્પનક

ઉત્તરડાવવું સ.કિ. 'ઉત્તરડવું'નું પ્રેરક
 ઉત્તરડાવું અ.કિ. 'ઉત્તરડવું'નું કર્મણિરૂપ
 ઉત્તરડવું ન. ઉત્તરડવાનું ઓજાર
 ઉત્તરણ સ્ત્રી. ન. ઢાળ; ઉતાર (ર) ઉતારાય એવું હોવું
 તે (૩) એવો નદીનો ભાગ
 ઉતરણી સ્ત્રી. ઉતરવું - પાર જવું તે
 ઉતરાઈ સ્ત્રી. ઉતરામણ (ર) ઉતરવાની ક્રિયા
 ઉતરાણ સ્ત્રી. (સં. ઉતરામણ) મકરસંક્રાંતિ (ર) એ દિવસે
 પળાતો તહેવાર
 ઉતરાણ ન. (ઉતરવું ઉપરથી) ઉતાર; ઉતરણ
 ઉતરાતું(દું) વિ. (સં. ઉતરાઈ, પ્રા. ઉતરદ) ઉત્તર દિશા
 તરફનું; ઓતરાઈ [મહેનતાણું કે ખર્ચ; ઉતરાઈ
 ઉતરામણ ન. -(સ્ત્રી) સ્ત્રી. ઉતરાવવું તે (ર) તેનું
 ઉતરાવવું સ.કિ. ઉતારે એમ કરવું (ર) 'ઉતરવું'નું પ્રેરક
 (૩) (માથેથી) વજન નીચે ઉતારવામાં મદદ કરવી
 (બેઠું, ટોપલો ઉતરાવવો)
 ઉતરાંગ પું. બારસાખનો ઉપલો ભાગ
 ઉતરેવડ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉતરડ'
 ઉતાર પું. ઉતારાય એવું હોય તે કે તેવું (નદી વગેરેનું)
 સ્થાન (ર) કેક, ઝેર, ખરાબ અસર, કડક દવા
 વગેરેનો ઉતારવાનો - દૂર કરવાનો ઉપાય (૩)
 ભૂતપ્રેતની અસર કાઢવા માટે માથેથી ઉતારેલું હોય
 તે (૪) તદન નકામું અથવા ભૂંડામાં ભૂંડું માણસ કે
 તેવાનું જૂથ (૫) પાછી ઉતરી જવું તે; ઓટ (૬)
 (પાક કે તોલ) ઉતરે તે (૭) ઉત્પાદન; પેદાશ
 ઉતાર-ચક્ર પું. (સં.) ઉતરાણ-ચક્ર (ર) અવરોલ-
 આરોહ (૩) પડતીચડતી; હાનિલાભ
 ઉતારવું સ.કિ. ઉતરે એમ કરવું; 'ઉતરવું'નું પ્રેરક (ર)
 ઉપરથી નીચે મૂકવું; પાપરી કે દરજ્જા નીચો કરવો
 (૩) ઘાટ કાઢવો (જેમ કે, ભમરડો સંઘાડા પર
 ઉતારવો; કુંભાર ઘાટ ઉતારે.) (૪) ધાર કાઢવી (૫)
 લખવું; નકલ કરવી (૬) ઝેરની અસરથી મુક્ત કરવું
 (૭) પાર લઈ જવું (૮) વળગાડ કાઢવા માથે કેરવવું
 ઉતારાવવું સ.કિ. 'ઉતારવું'નું પ્રેરક
 ઉતારાવું અ.કિ. 'ઉતારવું'નું કર્મણિ
 ઉતાર પું. પ્રવાસી; મુસાફર (ર) ઉતારો કરનાર (વીણી,
 ધર્મશાળા, વગેરેમાં) (૩) યાત્રિક
 ઉતારો પું. ઉતરવાનો મુકામ (ર) કશામાંથી ઉતારેલું
 લખાણ; અવતરણ (૩) ભૂતપ્રેતાદિ ઉતારવા માથે
 કેરવીને ઉતારે તે વસ્તુ (૪) પાકનો ઉતાર કે પેદાશ
 ઉતાવળ સ્ત્રી. (દે. ઉતાવલ) ત્વરા; તાકીદ; અધીરાઈ;
 દોડધામ [(૩) અધીરું
 ઉતાવળિયું વિ. ઉતાવળ કરનારું-કરાવનારું (ર) ઉતાવળું
 ઉતાવળી સ્ત્રી. (ઝટ થતી) એક જાતની જુવાર કે ઝાંગર

ઉતાવળું વિ. (સં. ઉતાપ, પ્રા. ઉતાવ+લ. ઉતાવલ) વેગી;
 ઝડપી (ર) અધીરું [જવાવું (૩) વાંકુંયું થવાવું
 ઉતાવું અ.કિ. 'ઉતવું'નું ભાવે; વસૂકી જવાવું (ર) સડી
 ઉતેડવું સ.કિ. જુઓ 'ઉતરડવું'
 ઉતેડાવવું સ.કિ. 'ઉતેડવું'નું પ્રેરક
 ઉતેડાવું અ.કિ. 'ઉતેડવું'નું કર્મણિ
 ઉતૈલા પું. ભ. વ. વરસાદમાં થતા અડદ
 ઉત્કટ વિ. (સં.) ઊંચી કેડ રાખી રહેલું; ઉભડક (ર) તીવ્ર;
 જલદ; પ્રબળ (૩) મન (૪) વિષમ (૫) મુશ્કેલ
 ઉત્કટતા સ્ત્રી. પ્રબળતા; ઉત્કટ હોવાપણું
 ઉત્કર્ષ પું. (સં.) ઉપર ખેંચાવું તે; ઉન્નાતિ (ર) અભિવૃદ્ધિ;
 અભ્યુદય; વિકાસ (૩) વૃદ્ધિ; અધિરતા
 ઉત્કલન ન. (સં. ઉત્કલ્ ઉપરથી) ઊકળવું તે
 ઉત્કલનાબિન્દુ ન., ઉત્કલનાંક પું. જ્યાં સુધી ગરમી
 પહોંચવાથી પદાર્થ ઊકળવા માંડે એ સીમા (ર) તેના
 માપનો અંક [ઉત્કુ; આતુર
 ઉત્કંઠ વિ. (સં.) કંઠ ઊંચો કરેલો હોય એવું (ર) અતિ
 ઉત્કંઠા સ્ત્રી. (સં.) તીવ્ર ઈચ્છા; આતુરતા (ર) આશા
 ઉત્કંઠિત વિ. (સં.) આતુર
 ઉત્કર્ષ પું. (સં.) ધ્રુજારી; ધોભ
 ઉત્કીર્ણ વિ. (સં.) આલેખેલું; કોતરેલું
 ઉત્કીર્ણલેખવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) અભિલેખવિદ્યા
 ઉત્કૃષ્ટ વિ. (સં.) શ્રેષ્ઠ; ઉત્તમ
 ઉત્કૃષ્ટતા સ્ત્રી. (સં.) ઉત્કૃષ્ટ હોવાપણું
 ઉત્કેન્દ્ર વિ. (સં.) મધ્યબિંદુથી આધું; 'એક્સેન્ટ્રિક' (ર)
 એક કેન્દ્રવાળું નહિ એવું (૩) વિલક્ષણ; અસાધારણ
 ઉત્કમ પું. (સં.) ઊલટો ક્રમ (ર) ઉલ્લંઘન (૩) કમિક
 વપારો; ઊંચો ક્રમ [કમેકમે ઊંચા જવું તે; ખિલવટ
 ઉત્કમણ ન. (સં.) ઊલટું જવું - ઉલ્લંઘન કરવું તે (ર)
 ઉત્કમણીય વિ. (સં.) ઊલટું થઈ શકે તેવું (ર) વિકસી
 આવે તેવું
 ઉત્કાંત વિ. (સં.) ઓળંગી ગયેલું (ર) ઉત્કાંતિ પામેલું
 ઉત્કાંતિ સ્ત્રી. (સં.) વિકાસ; ખિલવણી (ર) ઊંચે
 જવાપણું; ઉત્કમણ
 ઉત્કાંતિવાદ પું. જાતિવિદોષો ('સ્પીશીસ') એકદમ નવા
 સર્જવા નથી પણ અગાઉ પ્રચલિત એવા આકારો
 પરથી ધીમેધીમે વિકાસ પામીને બન્યા છે એવો મત
 ઉત્કોશ પું. (સં.) ચીસ; ભૂમ; બરાડો
 ઉત્ક્ષિપ્ત વિ. (સં.) ઊંચે ફેંકેલું; ફેંકી દેવાયેલું
 ઉત્તોપ પું. (સં.) ઉપર ફેંકવું તે; ઊંચું કરવું તે (ર) ફેંકી
 દેવું તે; અમાન્ય કરવું તે (૩) ઊપજાવું તે (૪)
 મોકલવું-રવાના કરવું તે (૫) ઊલટી
 ઉત્પનક વિ. (સં.) મૂસ્તરીય સાધનોની ભાળ માટે
 જમીનનું ખોદકાર. સાધનારું

ઉત્પન્નન]

૧૦૦

[ઉત્પન્ન

ઉત્પન્ન ન. (સં.) ખોદાણ (૨) ઈતિહાસને લગતાં
ભૂસ્તરીય સાધનોની ભાગ માટેનું જમીનનું ખોદકામ
ઉત્ખાતવિ. (સં.) ખોદી કાઢેલું (૨) ઉખોરેલું; ઉખેડી નાખેલું
ઉત્તમ વિ. (સં.) ધણું ગરમ થયેલું (૨) ક્રોધાયમાન
ઉત્તમ વિ. (સં.) સૌથી સારું; શ્રેષ્ઠ
ઉત્તમાંગ ન. (સં.) માથું (૨) મુખ [સર્વોત્કૃષ્ટ
ઉત્તમોત્તમવિ. (સં. ઉત્તમ + ઉત્તમ) ઉત્તમમાં ઉત્તમ; સર્વોત્તમ;
ઉત્તર વિ. (સં.) પાછલું; બાકીનું (૨) પછીનું (૩) ડાબું
(૪) વધતું; વધારે (૫) પું. જવાબ; પૂછ્યા કે કહ્યા
સામે કહેતું તે; રદિયો (૬) બચાવનું સ્થાન (૭) સ્ત્રી.
ઉત્તર દિશા (૮) પું. ગણિત-શ્રેઢીમાં બે સંખ્યાની
વચમાંનું અંતર (૯) વિરાટ રાજાનો પુત્ર (૧૦)
કિ.વિ. પછી (સમાસમાં)
ઉત્તરકાલ-(ળ) પું. ઘડપણનો સમય; વૃદ્ધાવસ્થા [લગતું
ઉત્તરકાલીન વિ. (સં.) પછીના સમયનું (૨) ભવિષ્યને
ઉત્તરક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) મરણ પછીની અંતિમ ક્રિયા; કારજ
ઉત્તરખંડ પું. (સં.) છેલ્લો વિભાગ કે અંથ (૨) ઉત્તરાખંડ
ઉત્તરજીવિત પું. પાછળનો જીવનાર
ઉત્તરદક્ષિણ વિ. ઉત્તરદક્ષિણ પેઠે સામસામે હોય એવું
ઉત્તરદાયિત્વ ન. (સં.) જવાબદારી
ઉત્તરદાયી વિ. ઉત્તર આપનારું; જવાબદાર
ઉત્તરધ્રુવ પું. (સં.) પૃથ્વીની ધરીનો ઉત્તર તરફનો છેડો
(૨) ઉત્તર દિશામાં સ્થિર દેખાતો તારો
ઉત્તરપક્ષ પું. (સં.) બચાવપક્ષ; પ્રતિવાદી (૨) પ્રતિવાદીનો
જવાબ (૩) અંધારિયું (૪) સમીકરણ વગેરેની જમણી
બાજુ (ળ.) [ઉત્તરવહી; જવાબપત્ર
ઉત્તરપત્ર ન. પું. પરીક્ષાના પ્રશ્નપત્રના ઉત્તરની વહી;
ઉત્તરપથ પું. (સં.) હિમાલય ઉપર જીંચે ને જીંચે જતો
ઉત્તર દિશા તરફનો માર્ગ; દેવયાન (૨) મૃત્યુની
તૈયારી તરીકે કરવામાં આવતાં તપ અને જાત્રાઓ
ઉત્તરપદ ન. (સં.) (સમાસનું) છેલ્લું પદ
ઉત્તરપીઠિકા સ્ત્રી. પાછલી બેઠક [ભાગ; વેદાંત
ઉત્તરમીમાંસ સ્ત્રી. (સં.) મીમાંસા - દર્શનનો પાછલો
ઉત્તરવય સ્ત્રી. (સં.) પાછલી ઉંમર; ઉત્તરાવસ્થા; ઘડપણ
ઉત્તરવયસ્ક વિ. (સં.) વૃદ્ધ; ઘરું
ઉત્તરવહી સ્ત્રી. જવાબપત્ર; જવાબપોથી
ઉત્તરા સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તર દિશા (૨) અભિમન્યુની પત્ની
(૩) ઉત્તરાકાલ્યુની નક્ષત્ર પ્રદેશ; ઉત્તરખંડ
ઉત્તરાખંડ પું. (સં.) હિમાલય પાસેનો ઉત્તર ભારતનો
ઉત્તરાધિકાર પું. (સં.) પાછળથી-ભવિષ્યમાં મળનારો
અધિકાર; વારસાનો અધિકાર [પર આવનારું
ઉત્તરાધિકારી વિ. (સં.) વારસ (૨) પછીથી અધિકાર
ઉત્તરાપથ પું. (સં.) વિંધ્ય પર્વતની ઉપરનું ભારત-ઉત્તર
ભારતનો પ્રદેશ

ઉત્તરાકાલ્યુની સ્ત્રી. (સં.) બારમું નક્ષત્ર
ઉત્તરા-ભાદ્રપદ સ્ત્રી. (સં.) છલ્વીસમું નક્ષત્ર
ઉત્તરાભિમુખ વિ. ઉત્તર તરફ મુખ હોય એવું (બારણું)
ઉત્તરાભ્યાસ પું. નિશાળ છોડ્યા પછીનું શિક્ષણ
ઉત્તરાયણ ન. (સં.) સૂર્યનું ઉત્તર તરફના રાશિષષ્ટકમાં જવું
તે (૨) ઉતરાણ
ઉત્તરાર્થ ન., પું. (સં.) છેવટનો-પાછલો અર્થ ભાગ
ઉત્તરાવસ્થા સ્ત્રી. (સં. ઉત્તર + અવસ્થા) પાછલી ઉંમર;
ઘડપણ; વૃદ્ધાવસ્થા
ઉત્તરાશ્રમ પું. (સં.) વાનપ્રસ્થાશ્રમ (૨) સંન્યસ્તાશ્રમ
ઉત્તરાષાઢા ન. (સં.) એકવીસમું નક્ષત્ર
ઉત્તરીય ન. (સં.) ઉપવસ; ઉપરણો; ખેસ
ઉત્તરેશ પું. ઉત્તર દિશાનો કે ઉત્તર પ્રદેશનો સ્વામી
ઉત્તરોત્તર કિ.વિ. (સં.) વધારે ને વધારે (૨) દિવસે
દિવસે ક્રમશઃ [કાનનું એક આભૂષણ
ઉત્તંસ પું. (માથે પહેરવાનું એક આભૂષણ) મુગટ (૨)
ઉત્તાન વિ. (સં.) ચતું (૨) પહોળું પથરાયેલું; છીછરું
ઉત્તાપ પું. (સં.) સંતાપ; ચિંતા [(પરીક્ષામાં)
ઉત્તીર્ણ વિ. (સં.) તરી પાર ઊતરેલું (૨) પાસ થયેલું
ઉત્તુંગ વિ. (સં.) ખૂબ જ ઊંચું
ઉત્તેજક વિ. (સં.) ઉત્તેજન આપે તેવું (૨) ઉત્સાહ-હોંશ
પ્રેરે તેવું (૩) જલદ; ઉદીપક
ઉત્તેજન ન. (સં.) ઉત્સાહ આપવો-પુષ્ટિ આપવી તે (૨)
(ખરાબ અર્થમાં) ઉત્કેરણી
ઉત્તેજના સ્ત્રી. (સં.) ઉત્કેરણી; આવેશ (૨) ખજભળાટ
ઉત્તેજવું સ.કિ. (સં. ઉત્તેજ) ઉત્તેજન આપવું; ઉત્કેરવું
ઉત્તેજિત વિ. (સં.) ઉત્તેજન કે ઉદીપન પામેલું (૨) ઉત્કેરાયેલું
ઉત્ત્યાન ન. (સં.) ઊઠવું-ઊભા થવું તે (૨) ઊગવું તે
(૩) ઉદય; જાગૃતિ (૪) આશા છોટી કરી કરી પ્રયત્ન
કરવો તે; ઉત્સાહ (૫) ટેકો; મદદ
ઉત્યાપક વિ. (સં.) ઉથલાવી નાખનારું; ઉખાડનારું (૨)
ઉત્કેરનારું (૩) ઊભું કરનારું
ઉત્યાપન ન. (સં.) ઉત્યાપવું તે (૨) (મંદિરમાં) દેવનું
સૂઈને ઊઠવું તે; આઠમાંની પાંચમી સેવા જેમાં
મધ્યાહન પછી ઠાકોરજીને જગાડીને સેવા કરાય છે.
ઉત્યાપના સ્ત્રી. ઉત્યાપવું તે
ઉત્યાપવું સ.કિ. (સં. ઉત્યાપ) સ્થાપ્તું ન સ્થાપ્તું કરવું;
ઉખાડી નાખવું (૨) ઉધાપવું; ન માનવું (૩)
ઉઠાડવું; જાગ્રત કરવું
ઉત્યાપિત વિ. (સં.) નસિ મળેલું; ઉધાપેલું
ઉત્પત્તિ સ્ત્રી. (સં.) પેદાશ (૨) જન્મ (૩) મૂળ
ઉત્પથ પું. (સં.) ખોટો માર્ગ; અવળો રસ્તો
ઉત્પન્નવિ. (સં.) જન્મેલું (૨) નીપજેલું; બનેલું (૩) ઊગેલું
(૪) ન. પેદાશ; નીપજ (૫) કમાણી (૬) નફો

[ઉપલ]

૧૦૧

[ઉદ(-ધ)માત

ઉત્પલ ન. (સં.) કમળ; નીલ કમળ
 ઉત્પાત પું. (સં.) કૂદવું તે (૨) ધાંધલ; ઉપાગ્રો (૩) આપ-
 તિનું ચિહ્ન (૪) વિનાશકારક આપત્તિ | કરનારું
 ઉત્પાતક વિ. (સં.) ઉત્પાત મયાવનાર; તોફાન કે વિનાશ
 ઉત્પાતી, (-તિયું) વિ. જંપીને ન બેસે એવું (૨) તોફાની;
 મસ્તીખોર (૩) ઉત્પાત કરે એવું
 ઉત્પાદક વિ. (સં.) ઉત્પન્ન-પેદા કરનારું
 ઉત્પાદકતા સ્ત્રી. (સં.) ઉત્પાદકપણું [(૩) કળ
 ઉત્પાદન ન. (સં.) ઉત્પન્ન કરવું તે (૨) પેદાશ; ઉત્પત્તિ
 ઉત્પાદનખર્ચ પું., ન. માલ ઉત્પન્ન કરવા થતો ખર્ચ-વ્યય
 ઉત્પાદિત વિ. (સં.) ઉત્પન્ન કરેલું
 ઉત્પાદ્ય વિ. (સં.) ઉત્પન્ન કરવા યોગ્ય કે કરાય એવું
 ઉત્પાદન ન. (સં.) એકબીજાને દબાવવું તે (૨) પીડા કરવી
 તે (૩) સ્પર્ધા
 ઉત્પ્રેક્ષા સ્ત્રી. (સં.) ધારણા; કલ્પના (૨) એક અલંકાર,
 જેમાં ઉપમેય અને ઉપમાન કેટલીક બાબતોમાં મળતાં
 આવતાં હોવાથી વસ્તુતઃ એક જ છે એવી સંભાવના
 વ્યક્ત કરવામાં આવે છે. (ઉદા. દાસી જાણે ઈન્દ્રાણી)
 ઉત્પલવ પું. (સં.) કૂદકો (૨) ઉછાળો; ઊભરો
 ઉત્પ્રેક્ષિત વિ. (સં.) ઉત્પ્રેક્ષા કરાયેલું
 ઉત્પુલ્લ વિ. (સં.) પૂર્ણ ખીલેલું (૨) પહોળું થયેલું (૩)
 વિકસેલું
 ઉત્સ પું. (ઈ.) સ્ત્રોત (૨) ઝરણું
 ઉત્સરણ ન. (સં.) ઉપર જવાની ક્રિયા (૨) ગરમી,
 પ્રકાશ, વીજળી વગેરે ઝડપ કરી બીજામાં લઈ
 જવાપણું; પરિવહન; 'કન્ડક્શન'
 ઉત્સર્ગ પું. (સં.) ત્યજ દેવું તે; ત્યાગ (૨) સમર્પણ (૩)
 શરીરમાંથી મળમૂત્રાદિ કાઢવાં તે (૪) સામાન્ય લાગુ
 પડતો કાયદો કે નિયમ (અપવાદથી ઊલટું)
 ઉત્સર્જન ન. ત્યજ દેવું તે (૨) ઉપવીત - જનોઈ
 બદલવાની વાર્ષિક ક્રિયા (૩) વેદાધ્યયન મુલતવી
 રાખતી વખતે કરવાની ક્રિયા (૪) મળમૂત્રનો ત્યાગ
 કરવો તે | ઊંચાનીચા થવું તે (૩) ઉદય
 ઉત્સર્પણ ન. (સં.) ઊંચે સરવું - જવું તે (૨) ઝૂલવું-
 ઉત્સર્પિણી સ્ત્રી. (સં.) અવસર્પિણીના જેટલો લાંબો પણ
 ઉન્નતિ તરફ વળતો સમય (જૈન) (૨) વિ. ઉત્સર્પણ
 કરનારી | નો મેળાવણી; ઓચ્છવ
 ઉત્સવ પું. (સં.) આનંદનો દિવસ; તહેવાર (૨) આનંદ-
 ઉત્સવિયો પું., વિ. ઉત્સવ કરનારો
 ઉત્સંગ પું. (સં.) ઉછંગ; ખોળો (૨) મધ્યભાગ; વચગાળો
 ઉત્સારક વિ. (સં.) દૂર કરનારું, ખસેડનારું
 ઉત્સારણ સ્ત્રી. (સં.) ખસેડવું તે (૨) મળમૂત્ર, પરસેવો
 વગેરેનો ત્યાગ કરવો તે | પોકાર (નાટ્યમાં)
 ઉત્સારણા સ્ત્રી. (સં.) ઉત્સારણ (૨) 'ખસો, ખસો' એવો

ઉત્સાહ પું. (સં.) હોંશ; ઉમંગ (૨) આનંદ; હર્ષ (૩) ખંત
 (૪) વીરસનો એક સ્થાવી ભાવ - દંદતા (કા.શા.)
 ઉત્સાહક વિ. ઉત્સાહ આપનારું; ઉત્તેજન આપનારું
 ઉત્સાહપૂર્વક ક્રિ.વિ. ઉત્સાહભેર; ઉત્સાહથી
 ઉત્સાહી વિ. (સં.) ઉત્સાહવાળું; હોંશીલું
 ઉત્સુક વિ. (સં.) આતુર; ઉત્કંઠાવાળું (૨) અધીરું
 ઉત્સુકતા સ્ત્રી. આતુરતા (૨) અધીરાઈ (૩) ઉત્કંઠા
 ઉત્સૂત વિ. (સં.) સૂત વિનાનું; એકસૂત નહીં એવું
 ઉત્સેક પું. (સં.) છાંટવું તે (૨) નો વધારો થવો-
 ઊભરાવું તે
 ઉત્સુરણ ન. (સં.) સ્ફુરણા; આંતરિક પ્રેરણા
 ઉત્સોટન ન. (સં.) સ્ફોટન; સ્પષ્ટીકરણ
 ઉચક વિ. બંધબેસતું કે ચોંટતું ન હોય તેવું; ઉપરચોટિયું
 ઉચરેટી સ્ત્રી. ખાતરનો ચોકી આકારનો ઢગલો
 ઉચલાવવું સ.ક્રિ. 'ઉચલાવું'નું પ્રેરક; ગબડાવી દેવું;
 ઊંચુંચડું કરી દેવું (૨) પદચ્યુત કરવું (૩) ફેરવવું
 ઉચલાવવું અ.ક્રિ. 'ઉચલાવવું'નું કર્મણિ
 ઉથાપ પું. ઉથાપવું-ઉલટાવવું તે
 ઉથાપન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) ઉથાપન, -ના જાગ્રત કરવું
 તે (૨) મંદિરમાં દેવનું સૂઈને ઊઠવું તે (૩) ઉથાપવું તે
 ઉથાપવું સ.ક્રિ. (સં.) ઉથાપું બદલી કે કાઢી નાખવું; રદ
 કરવું (૨) ઉલટાવવું (૩) ન માનવું; અનાદર કરવો;
 સામા થવું
 ઉથાપાવવું સ.ક્રિ. 'ઉથાપવું'નું પ્રેરક
 ઉથાપાવું અ.ક્રિ. 'ઉથાપવું'નું કર્મણિ
 ઉથામવું સ.ક્રિ. (સં.) ઉત્થામયતિ, પ્રા. ઉત્થામઈ) આમથી
 તેમ ઊંચકવું ને મૂકવું; ઉપાડઉપાડ કરવું (૨) ઊંચું-
 નીચું કે આમતેમ કરી નાખવું (૩) ખોટી મહેનત
 કરવી (૪) આમતેમ ખોળવું; ઉથામીને જોડું-તપાસવું
 ઉથામાવવું સ.ક્રિ. 'ઉથામવું'નું પ્રેરક
 ઉથામાવું અ.ક્રિ. 'ઉથામવું'નું કર્મણિ | વલખું
 ઉથામો પું. ઉથામવા-ઉપાડવાનો પ્રયાસ (૨) ઉથામો;
 ઉદ ન. (સં.) પાણી (પદ્ય કે સમાસમાં)
 ઉદક ન. (સં.) પાણી; જળ | તર્પણની ક્રિયા
 ઉદકક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) મૂએલાની પાછળ કરાતી જલની,
 ઉદગ્ર વિ. (સં.) ઊંચી ટોચવાળું (૨) ઊંચું (૩) આગળ
 પડતું; પ્રસિદ્ધ (૪) મોટી ઉંમરનું
 ઉદધિ પું. (સં.) સમુદ્ર; જલધિ | રત્નોમાંનું એક
 ઉદધિ(ઉકન્યા, ઉતનયા, ઉસુતા) સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મી (ચૌદ
 ઉદધિમેખલા (સં.) (-યા) સ્ત્રી. પૃથ્વી
 ઉદબત્તી સ્ત્રી. (અ. ઊદ + બત્તી) અગરબત્તી; ઊદબત્તી
 ઉદપાન ન. (સં.) વાંવ, ફૂવા, કુંડ વગેરે જલાશય (૨)
 હવાગ્રે કે પરબ | તોફાન; મસ્તી
 ઉદ(-ધ)માત પું. (સં.) ઉદ્ધમાત = ધમધમી ઊઠેલું દ્વારા)

ઉદ-(૫)માતી-(તિથું)]

૧૦૨

[ઉદ્ઘાટનક્રિયા

ઉદ-(૫)માતી, (તિથું) વિ. તોફાની; મસ્તીખોર (૨) પમાલિયું
 ઉદય પું. (સં.) ઊગતું તે (૨) ઉન્નાતિ (૩) પ્રાગટ્ય;
 ઉદ્ભવ (૪) કર્મોનું ફળ દેવા તત્પર થવું તે (જૈન)
 (૫) જૈનોના અનાગત યોવીસ તીર્થંકરોમાંના સાતમા
 ઉદયકર્મ ન. (સં.) પ્રારબ્ધ કર્મ (જૈન)
 ઉદયકાલ-(ળ) પું. સૂર્ય-ચંદ્ર વગેરેનો ઊગવાનો કાળ-સમય
 (૨) ઉન્નાતિનો-ચડતીનો સમય
 ઉદયગિરિ પું. (સં.) જેની પાછળથી સૂર્યચંદ્રાદિ ઊગે છે
 એવો કલ્પિત પર્વત; મેરુ [થતું; ઉત્પન્ન થતું
 ઉદયમાન વિ. (સં.) ઊગતું (૨) ચડતી પામતું (૩) પ્રગટ
 ઉદયાચલ (સં.) -(ળ) પું. ઉદયગિરિ; મેરુ
 ઉદયાત વિ. સૂર્યોદય સમયે જે તિથિ હોય તેવી (તિથિ)
 ઉદયાસ્ત પું. ઉદય અને અસ્ત (૨) ચડતીપડતી
 ઉદર ન. (સં.) પેટ (૨) ગર્ભાશય (૩) બખોલ; પોલાણ
 (૪) આજીવિકા (૫) અંદરનો ભાગ
 ઉદરનિર્વાહ પું. આજીવિકા; ગુજરાન [અવપવ
 ઉદરપટલ ન. છાતી અને પેટના પોલાણને જુદાં પાડતો
 ઉદરપીડા સ્ત્રી. પેટમાં થતી પીડા, ચૂક વગેરે
 ઉદરપૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) આજીવિકા; ગુજરાન
 ઉદરસ સ્ત્રી. ઉધરસ; ખાંસી
 ઉદરંભરિ વિ. (સં.) પેટ ભરી જાણતું (૨) અકરાંતિયું
 ઉદરાગ્નિ પું. જઠરાગ્નિ
 ઉદ્ગું અ.કિ. ઊગતું [(ધરનો) (૩) હીજરો; ફાતરો
 ઉદ્ભર-(રો) પું. (સં. ઉદ્ભર) ઉમરડો (૨) ઊમરો
 ઉદાત વિ. (સં.) ઉચ્ચ; ઉન્નાત (૨) સખી દિલનું; દાતાર
 (૩) ઊંચા સ્વરવાળું (૪) પું. સ્વરના ત્રણ ભેદોમાંનો
 પહેલો (ઉદાત, અનુદાત અને સ્વરિત)
 ઉદાત્તા સ્ત્રી. (સં.) ઉદાતપણું (૨) ખાનદાની
 ઉદાન પું. (સં.) પાંચ વાયુમાંનો એક જે ગળા તરફ ઊંચે
 ચડીને માથામાં જાય છે.
 ઉદાર વિ. (સં.) સખીદિલનું; દાનશીલ (૨) ખુલ્લા મનનું;
 નિખાલસ (૩) સાદું; ભવ્ય (૪) ઉમદા; ઉદાત્ત
 ઉદારચરિત વિ. (સં.) ઉદાર ચરિત્રવાળું; વિશાળ દિલનું
 ઉદારચિત વિ. (સં.) ઉદાર-નિખાલસ ચિત્તવાળું
 ઉદારતા સ્ત્રી. ઉદારપણું
 ઉદારતાપૂર્ણ કિ.વિ. ઉદારતાથી ભરેલું
 ઉદારમતવાદ પું. સ્થિતિયુક્ત ન રહેતાં નવા યુધારા માટે
 મન ખુલ્લું રાખવાનો વાદ; 'લિબરાલિઝમ'
 ઉદારીકરણ ન. (સં.) ઉદાર બનાવવું તે; 'લિબરાલિઝેશન'
 ઉદાવર્ત પું. (સં.) પેટમાં ગોળો ચડવાનો રોગ
 ઉદાસ વિ. (સં. ઉદ્ + આસ) નિરપેશ; તટસ્થ; બેફિકર
 (૨) વેરાગી; વિષય તરફ અપ્રીતિવાળું (૩)
 ગમગીન; ખિન્ન [(૩) સ્ત્રી. ઉદાસીનતા
 ઉદાસી વિ. (સં.) ઉદાસ (૨) પું. ઉદાસીપંથનો સાધુ

ઉદાસીન વિ. (સં. ઉદ્ + આસીન) ઉદાસ; રસ ન
 ધરાવનારું; તટસ્થ (૨) બિનઅસરકારક
 ઉદાસીપંથ પું. શીખધર્મી સાધુઓનો એક પંથ
 ઉદાહરણ ન. (સં.) દાખલો; દર્શાવ
 ઉદાહરણાર્થ વિ., કિ.વિ. ઉલ્લેખ માટેનું; 'ઇલેસ્ટ્રેટિવ'
 ઉદાહત વિ. (સં.) કહેવાયેલું (૨) નામ દઈને બોલાયેલું
 (૩) દર્શાવરૂપે અપાયેલું
 ઉદિત વિ. (સં.) ઊગેલું (૨) ખીલેલું (૩) જાગૃત (૪)
 પ્રકાશવતું; ચળકતું (૫) જન્મેલું
 ઉદિત વિ. કહેલું; બોલેલું (૨) ઊગેલું (૩) ખીલેલું
 ઉદીચી સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તર દિશા
 ઉદીચીન વિ. (સં.) ઉત્તર તરફનું
 ઉદીચ્ય વિ. (સં.) ઉત્તર દિશામાં આવેલું (૨) પું. ઉત્તર
 ગુજરાતનો સરસ્વતી નદીની ઉત્તર અને પશ્ચિમનો પ્રદેશ
 ઉદીચમાન વિ. (સં.) ઊગતું; ઉદિત થતું; વૃદ્ધિ પામતું
 ઉદું વિ. ખુલ્લા આસમાની રંગનું
 ઉદુંબર પું. (સં.) ઉદંબર; ઉમરડો (૨) બ્રાહ્મણોની એક
 જાત (૩) એંશી રતીનું એક વજન
 ઉદે પું. (સં. ઉદય) ઉદય (૨) ચડતી; ઉત્કર્ષ
 ઉદેતી વિ. સ્ત્રી. જે તિથિમાં સૂર્યનો ઉદય થતો હોય તેવી;
 ઉદયાત; ઉદયવાળી (તિથિ)
 ઉદોઉદો શ.પ્ર. (સં. ઉદય ઉદય) ઉદય હો, ઉદય હો;
 જય હો જય હો - એવો ઉદ્ગાર
 ઉદ્ (સં.) ઉપ. સ્થાન, કક્ષા, મંત્ર વગેરેમાં 'ઊંચે કે ઉપર';
 અથવા અમુકમાંથી 'અલગ' કે 'બહાર', એવો અર્થ
 બતાવે છે. ઉદા. ઉદ્ગમ, ઉદ્ભવ, ઉદ્ગ્રીવ (૨)
 'નહાતું' કે 'ખોટું' એવા અર્થમાં નામ પૂર્વે. ઉદા.
 ઉન્માર્ગ [(૩) ઊગેલું (૪) ઊંચું
 ઉદ્ગત વિ. (સં.) ઉપર ગયેલું; ચડેલું (૨) બહાર નીકળેલું
 ઉદ્ગમ પું. (સં.) ઊંચે જવું-ચડવું તે (૨) ઊગવું-બહાર
 નીકળવું તે; ઉત્પત્તિ (૩) ઉત્પત્તિસ્થાન; ઊગમ (૪)
 ફક્કણો
 ઉદ્ગામી વિ. ઊંચી બાજુ-તરફ જનારું
 ઉદ્ગાતા પું. (સં.) સામવેદની ઋચાઓ ગાનાર બ્રાહ્મણ
 ઉદ્ગાર પું. (સં.) ઉચ્ચાર; બોલ; શબ્દ
 ઉદ્ગારચિહ્ન ન. આશ્રયની લાગણીભર્યો ઉદ્ગાર સૂચવતું
 '!' ચિહ્ન; આશ્રયચિહ્ન
 ઉદ્ગ્રીવ વિ. (સં.) ઊંચી કરેલી ઠોકવાળું; ઉત્કંઠ
 ઉદ્ઘાટક વિ. (સં.) ઉદ્ઘાટન કરનારું; પ્રસિદ્ધિમાં મૂકનારું
 ઉદ્ઘાટન ન. (સં.) ખોલવું તે; ફૂંચીથી ઉઘાડવું તે (૨)
 સ્પષ્ટ કરવું-સમજાવવું તે (૩) ઉઘાડવાનું સાધન (ફૂંચી
 વગેરે) (૪) રેટ
 ઉદ્ઘાટનક્રિયા સ્ત્રી. પહેલ-પ્રથમ કાંઈ ઉઘાડવાની ક્રિયા;
 વિમોચનવિધિ (૨) લોકાર્પણવિધિ

ઉદ્દ્યોધ/

૧૦૩

[ઉધરાવવું]

ઉદ્દ્યોધ પું. (સં.) પોકાર (૨) કંદેરો (૩) શોરબકોર;
 ઘોષાટ (૪) લોકોમાં વાત ચાલવી તે
 ઉદ્દંડ વિ. (સં.) નિરંકુશ; ઉદ્દત (૨) ઉગામેલ દંડવાળું
 (૩) ભયંકર [સ્વચ્છંદી (૩) ઉગ્ર; જહાલ
 ઉદામ વિ. (સં.) અંકુશ કે બંધન વિનાનું (૨) ઉચ્છૃંખલ;
 ઉદામપક્ષ પું. જહાલ પક્ષ
 ઉદાલ પું. રાતા ધઈ (૨) કોદરા
 ઉદાંત વિ. નરમ; ગરીબ (૨) ઉત્સાહવાળું [ઉચ્છેલું
 ઉદિષ્ટ વિ. (સં.) બતાવેલું (૨) ઉદેશાયેલું (૩) ધારેલું;
 ઉદીપક વિ. (સં.) ઉદીપન કરનારું; ઉત્તેજિત કરનારું
 ઉદીપન ન. (સં.) (-ના) સ્ત્રી. પ્રજ્વલિત કરવું તે (૨)
 ઉદેરેણી (૩) ઉત્તેજના (૪) ઉદીપન વિભાવ
 ઉદીપિત વિ. (સં.) ઉદીપ કરેલું [યથેલું; ઉદેરાયેલું
 ઉદીપ્ત વિ. (સં.) સળગાવેલું-પ્રજ્વલિત કરેલું (૨) ઉત્તેજિત
 ઉદેશ પું. (સં.) હેતુ; ઈરાદો (૨) અર્થના કે સમભાવના
 પક્ષ કે વાદનું સ્વરૂપ અનુલક્ષીને બોલવું - કહેવું
 ઉદેશવું સ.કિ. (સં.) ઉદ્ધ + દિશ - દેશ) નામ દઈને -
 ઉદેશ્ય વિ. (સં.) ઉદેશવા-વિચારવા યોગ્ય; લક્ષ્ય (૨)
 ન. જેને ઉદેશીને કઈ કહેવાયું હોય તે; કર્તાપક્ષ (વ્યા.)
 (૩) હેતુ; પ્રયોજન
 ઉદેશ્યવર્ધક ન. ઉદેશ્યના અર્થમાં વધારો કરનાર વિશેષજ્ઞ
 શબ્દ કે વિશેષજ્ઞ ઉપવાક્ય (વ્યા.)
 ઉદ્દત વિ. (સં.) ઉચ્છૃંખલ; નિરંકુશ (૨) સામે થાય - ન
 માને એવું; અવિનયી (૩) ઊંચું; ઉન્નત (૪) ભવ્ય
 ઉદ્દનાઈ સ્ત્રી. ઉદ્દતપક્ષ; નિરંકુશતા [મોક્ષ
 ઉદ્દરજ ન. (સં.) ઉદ્ધાર-પૂટકારો કરવો કે થવો તે (૨)
 ઉદ્દરવું સ.કિ. ઊંચકવું; ઉપાડી લેવું (૨) બચાવવું; ઉગારવું
 ઉદ્ધવ પું. (સં.) કૃષ્ણના કાકા અને ભક્ત તે
 ઉદ્ધાર પું. (સં.) મુક્તિ; મોક્ષ (૨) સારી સ્થિતિ થવી
 ઉદ્ધારવું સ.કિ. (સં.) ઉદ્ધ + વૃ - ધાર) ઉદ્ધાર કરવો રિલું
 ઉદ્દત વિ. (સં.) અવતરણતરીકે લીધેલું (૨) ઉદ્ધારેલું; ઉગા-
 ઉદ્ધવસ્ત વિ. (સં.) જડમૂળથી નાશ પામેલું; ઉજ્જડ
 ઉદ્ધુદ વિ. (સં.) જાગૃત; જગાડેલું (૨) ઉદીપ, સતર્ક
 થયેલું (૩) સ્મૃતિમાં તાજું કરેલું [આવવું તે
 ઉદ્ધબોધ પું. (બન) ન. (સં.) જાગૃત થવું તે (૨) યાદ
 ઉદ્ધબોધક વિ. (સં.) ઉદ્ધબોધન કરનાર
 ઉદ્ધબોધવું સ.કિ. ઉદ્ધબોધન કરવું
 ઉદ્ધભવ પું. (સં.) જન્મ: ઉત્પત્તિ (૨) મૂળ (૩) વિષ્ણુનું
 એક નામ [થવું
 ઉદ્ધભવવું અ.કિ. (સં.) ઉદ્ધાન્ન) ઉત્પન્ન થવું; જન્મવું; પેદા
 ઉદ્ધભાવ પું. (સં.) ઉત્પન્ન થવું તે (૨) ઉદારતા
 ઉદ્ધભાવક વિ. (સં.) ઉદ્ધભવ કરનારું; ઉત્પાદક [ઉત્પાદિત
 ઉદ્ધભાવિત વિ. (સં.) કલ્પેલું; કાલ્પનિક (૨) ઊભું કરેલું;
 ઉદ્ધભાસિત વિ. સુંદર રૂપે પ્રગટ થયેલું (૨) પ્રકાશિત

ઉદ્ધિમિજ્જ ન. (સં.) વનસ્પતિ
 ઉદ્ધિમિન્ન વિ. (સં.) ઉત્પન્ન થયેલું (૨) ખીલેલું; ફૂટેલું
 ઉદ્ધભાસિત વિ. (સં.) સુંદર રૂપમાં પ્રગટ કરેલું (૨)
 પ્રકાશિત; અજવાળેલું દિપાધ એવું થયેલું
 ઉદ્ધભૂત વિ. (સં.) ઉત્પન્ન થયેલું; પ્રગટેલું; જન્મેલું (૨)
 ઉદ્ધભેદ પું. (સં.) (ભેદીને) બહાર આવવું તે; ઊગવું
 તે (૨) વિકસિત થવું તે (૩) દેખાવું તે
 ઉદ્ધાન્ન વિ. (સં.) ગાભરું; વ્યાકુળ (૨) બાંધેલું; છળેલું
 ઉદ્ધત વિ. (સં.) તત્પર (૨) ખંતીલું (૩) નિશ્ચય કરી
 ઊભું થયેલું
 ઉદ્ધમ પું. (સં.) પત્ન; મહેનત (૨) ઉદ્યોગ; પંધો/પંધાદારી
 ઉદ્ધમી વિ. (સં.) ઉદ્ધમિન્ન) મહેનતુ (૨) ઉદ્ધમમાં લાગેલું;
 ઉદ્ધાન પું., ન. (સં.) બગીચો; વાડી તેની ઉજવણી
 ઉદ્ધાપન ન. (સં.) ધર્મકર્મ-વ્રતાદિની સમાપ્તિની વિધિ કે
 ઉદ્યુક્ત વિ. (સં.) કામમાં પરોવાયેલું; ઉદ્ધમી (૨) તત્પર
 ઉદ્યોગ પું. (સં.) પંધો; રોજગાર (૨) કામ (૩) મહેનત
 ઉદ્યોગગૃહ ન. (સં.) કારખાનું; ઉદ્યોગશાળા
 ઉદ્યોગપંથી પું. પંધો-રોજગાર; પ્રવૃત્તિ
 ઉદ્યોગપંથી પું. (સં.) મોટા ઉદ્યોગ-પંધાનો માલિક કે તે
 ચલાવનાર; 'ઈન્ડસ્ટ્રિયાલિસ્ટ'
 ઉદ્યોગમંદિર ન. ઉદ્યોગશાલા(બા) સ્ત્રી. જ્યાં ઉદ્યોગો
 શીખવાતા હોય તેવી શાળા; કલાભવન
 ઉદ્યોગવાદી પું. (૨) વિ. ઉદ્યોગવાદનું કે તેને લગતું કે
 તેમાં માનનારું
 ઉદ્યોગશાલસિક પું. ઉદ્યોગ શરૂ કરવાનું સાહસ કરનાર
 ઉદ્યોગી વિ. (સં.) ઉદ્યોગિન્ન) મહેનતુ; ખંતીલું
 ઉદ્યોગીકરણ ન. (સં.) ઉદ્યોગ ન હોય ત્યાં ઉદ્યોગની
 પ્રવૃત્તિ કરવાપણું; 'ઈન્ડસ્ટ્રિયાલિઝેશન'
 ઉદ્યોત પું. (સં.) અદ્યોત; આગિયો (૨) પ્રકાશ
 ઉદ્ધાસ પું. (સં.) વિવાહ; લગ્ન (૨) ઊંચે લઈ જવું (૩)
 એક જગ્યાએથી બીજે લઈ જવું તે
 ઉદ્ધિગ્ન વિ. (સં.) વ્યાકુળ; ખિન્ન (૨) દુઃખી
 ઉદ્ધેક પું. (સં.) પુષ્કળતા; અતિશયતા (૨) ચડિયાતાપણું
 ઉદ્ધેગ પું. (સં.) વ્યાકુળતા (૨) ચિંતા (૩) દુઃખ
 ઉદ્ધેગકર વિ. (સં.) (-ત્તી) ઉદ્ધેગ કરાવનારું
 ઉદ્ધ(-ર)કવું અ.કિ. (દ્વદયનું) થડકવું; થડકવું; પ્રજવું
 (૨) ઝબકવું; ચોકવું (૩) સફાળા ઊભા થવું
 ઉદ્ધિયું વિ. ઊંચું રાખેલું-આપેલું (કામ) (૨) ઊંચું કામ
 કરનારું (૩) બેપરવાઈથી કરેલું
 ઉદ્ધમાત પું. જુઓ 'ઉદ્ધમાત'
 ઉદ્ધમાતિયું, ઉદ્ધમાતું વિ. જુઓ 'ઉદ્ધમાતિયું', 'ઉદ્ધમાતું'
 ઉદ્ધરકવું અ.કિ. જુઓ ઉપડકવું
 ઉદ્ધરસ સ્ત્રી. (સં.) ઉદ્ધ્રસ, પ્રા. ઉદ્ધ્રસ) ઉદરસ; ખાંસી
 ઉધરાવવું સ.કિ. 'ઉપરવું'નું પ્રેરક

ઉપાસ

૧૦૪

[ઉપકાર્ય]

ઉપાસ ન. મોટી ભરતી; ઉપાન
 ઉપાસિયો વિ., પું. મુદતિયો (તાવ)
 ઉપાસિયોતાવ પું. મુદતિયો તાવ
 ઉપાન ન. ઊંચે ચડવું તે (૨) એક રોગ; દમ (૩) ઉપાસ;
 મોટી ભરતી (૪) પશુની કામભોગની ઇચ્છા (૫)
 ત્રણની સંખ્યાનો વેપારી સંકેત
 ઉપામો પું. (સં. ઉદ્દાવક) પ્રપત્ન (૨) વલખું; યમપછાડો
 (૩) ઉપામવા-ઉપાસવાનો પ્રયાસ
 ઉપાપેલું વિ. ઊધઈથી ખાવાપેલું
 ઉપાર વિ. (સં. ઉદ્ધાર, પ્રા. ઉદ્ધાર) પૈસા આપ્યા વિના
 નામે લખાવીને, દેવા કરી લીધેલું કે આપેલું (૨)
 ભરપાઈ નહિ થયેલું એવું (૩) દમ વગરનું; બોજરૂપ
 ઉપારનોંધ સ્ત્રી. વેચેલો માલ નોંધવાનો ચોપડો [પાસું]
 ઉપારનાસું ન. ચોપડામાં જ્યાં ઉપાર રકમો નોંધાય છે તે
 ઉપારવહી સ્ત્રી. જુઓ 'ઉપારનોંધ'
 ઉપારવું સ.કિ. નામે લખવું (૨) ઉદ્ધારવું (૩) ઉછેરવું
 ઉપારવેચાણ ન. ઉપાર રાખીને કરવામાં આવેલું વેચાણ;
 'કેસિસેઈલ'
 ઉપારાવવું સ.કિ. 'ઉપારવું'નું પ્રેરક
 ઉપારાવું અ.કિ. 'ઉપારવું'નું કર્મણિ
 ઉપારિયું વિ. વારંવાર ઉપારે ખરીદનારું
 ઉપારિયો પું. ઉપારે લેનાર આદમી
 ઉપારું વિ. ઉપાર લીધેલું કે આપેલું
 ઉપારો પું. ઉપાર સિસાબ (૨) વાપદો (૩) વિલંબ; ઢીલ
 (૪) સાંસા; ખોટ
 ઉપેઈ સ્ત્રી. (દિ. ઉપદેશિકા) ઊધઈ; જમીનમાં રહેતું અને
 લાકડું ખાઈ માટીમય કરતું એક જીવડું
 ઉપેડ પું. બાંધેલું છૂટું કરવું તે; ઉકેલ
 ઉપેડવું સ.કિ. જુઓ 'ઉપેડવું'
 ઉપેડાવવું સ.કિ. 'ઉપેડવું'નું પ્રેરક
 ઉપેડાવું અ.કિ. 'ઉપેડવું'નું કર્મણિ
 ઉપેરવું સ.કિ. ઘંટીમાંથી લોટ વાળવો-કાઢવો
 ઉપ્પડ વિ. (સં. ઉદ્દ્યુત) ઊધડ; ભાવતાલ કે જોખમ વિના
 અંદાજે ઠરાવેલું
 ઉપનમું વિ. ઊંચા થયેલા મનવાળું; દિલગીર [વાસણ
 ઉપાનમણું-(ણિયું) ન. નાહવાનું પાણી ઊનું કરવા મૂકવાનું
 ઉપાનું અ.કિ. સિજરાવું; ઝૂરવું (૨) ઊનું થવું
 ઉપાણુ વિ. ઉપાણામાં વવાતું-પાકતું (૨) ઉપાણાને લગતું
 ઉપાણી પું. (સં. ઉપ્પાકાલ, અપ. ઉપ્પાલ) ફાગણથી જેઠ
 માસ સુધીનો ગરમીનો સમય
 ઉપીશ પું. અજવાળું; પ્રકાશ
 ઉપ્પત વિ. (સં.) ઊંચું (૨) ટટાર (૩) ઉપ્પતિવાળું (૪)
 ઉપ્પદા-ઉપ્પિયાં આશપવાળું (૫) ભવ્ય
 ઉપ્પતકાય વિ. (સં.) ઊંચી કાયાવાળું; પહોંદ

ઉપ્પતબ્ધ વિ. ભવાં ચઢાવીને કરેલું; કડક અને આકડું
 ઉપ્પતિ સ્ત્રી. (સં.) ચડતી (૨) મહત્તા; મોટાઈ
 ઉપ્પતિકારક વિ. (સં.) ઉપ્પતિ કરે એવું
 ઉપ્પતોદરકોણ પું. બે કાટખણા કરતાં મોટો ખૂણો; ગુરુકોણ
 ઉપ્પયન ન. (સં.) ઊંચે લઈ જવાની ક્રિયા (૨) સીધું-
 સરખું કરવું તે (૩) અનુમાન
 ઉપ્પિદ્ર વિ. (સં.) જાગતું; નિદ્રારહિત
 ઉપ્પત વિ. (સં.) ભાન વગરનું; ગાંડું (૨) છાકડું (૩)
 ગર્વિષ્ઠ; ઉદ્ધત (૪) અહંકારી; ગર્વિષ્ઠ
 ઉપ્પનિયું વિ. દિલગીર; શોકાતુર
 ઉપ્પનું વિ. (સં. ઉપ્પનસ) ખિન્ન; શ્રોકાતુર
 ઉપ્પાદ પું. (સં.) થેલણ; ગાંડપણ (૨) તોર; મદ (૩)
 સંનિપાતનો રોગ (૪) તોફાન
 ઉપ્પાદક વિ. (સં.) ઉપ્પાદ કરાવનારું [માર્ગ; કુમાર્ગ
 ઉપ્પાર્ગ પું. (સં.) ખોટો કે ઊંધો રસ્તો (૨) અનીતિનો
 ઉપ્પીલન ન. (સં.) આંખોનું ઊપડવું તે; જાગ્રત થવું તે
 (૨) ખીલવું-વિકસવું તે (૩) મુક્ત થવું તે (અણપામાં)
 ઉપ્પીલિત વિ. (સં.) ઊપડેલું (૨) વિકસેલું
 ઉપ્પુક્ત વિ. (સં.) બંધન રહિત; મુક્ત
 ઉપ્પુખ (સં.) (પું) વિ. ઊંચા મુખવાળું; ઊંચું જોતું (૨)
 નારાજ (૩) તત્પર; તૈયાર (૪) રાહજોતું; આતુર
 ઉપ્પુખતા સ્ત્રી. (સં.) તત્પરતા; આતુરતા
 ઉપ્પૂલન ન. (સં.) જડમૂળથી કાઢી નાખવું તે; નિકંદન
 ઉપ્પૂલિત વિ. (સં.) જડમૂળમાંથી ઉખેડી નાખેલું
 ઉપ્પેષ પું. (બ્ર) ન. (સં.) પલકારો; આંખની ઉપાડવાસ
 (૨) સ્ફુરણ; પ્રકટીકરણ (૩) વિકાસ
 ઉપ (સં.) ઉપ. 'પાસે, નજીક' એવો અર્થ ('અપ'થી
 ઊલટો) બતાવે છે. ઉદા. ઉપગમન (૨) નામની
 સાથે 'ગૌણ, ઊતરતું' એવા અર્થમાં. ઉદા. ઉપકથા;
 ઉપનામ [આડકથા
 ઉપકથા સ્ત્રી. (સં.) મુખ્ય કથામાં આવતી નાની કથા;
 ઉપકરણ ન. (સં.) સાધનસામગ્રી (૨) મદદ કરવી તે
 ઉપકવિ પું. (સં.) કાવ્યારંભ કરનાર કે શિખાઉ કવિ
 ઉપકંઠ કિ.વિ. (સં.) કાંઠા નજીક (૨) પું. કિનારો (૩)
 તળેટી (૪) પડોશ; નજીકનો ભાગ (૫) પરવાડ (૬)
 ગળાની નજીકનો ભાગ [‘એપરેટસ’
 ઉપકરણ ન. (સં.) સાધનસામગ્રી (૨) ઓજાર;
 ઉપકાર પું. (સં.) ભલું કરવું તે; કલ્યાણ (૨) મદદ (૩)
 પાડ (૪) શણગાર (હાર-તોરણ વગેરેથી કરાતો)
 ઉપકારક વિ. (સં.) ઉપકાર કરનારું (૨) સહાયક;
 ઉપયોગમાં આવે તેવું
 ઉપકારવશ વિ. (સં.) આભાર નીચે દબાયેલું; આભારી
 ઉપકારી વિ. (સં.) ઉપકાર કરનારું (૨) આભારી
 ઉપકાર્ય વિ. (સં.) ઉપકારને યોગ્ય

ઉપકુલપતિ/

૧૦૫

[ઉપનિવચન

ઉપકુલપતિ પું. (સં.) ગુરુકુલ-વિશ્વવિદ્યાલયનો વરિષ્ઠ અધિકારીની તરતનો અધિકારી {તેનું; આભારી ઉપકૃત વિ. (સં.) જેના ઉપર ઉપકાર કરવામાં આવ્યો છે ઉપકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) આભાર; પાઠ ઉપકેશ પું. બ.વ. (સં.) બનાવટી વાણ [‘એન્જેસ્ટ-એન્ગલ’ ઉપકોષ પું. (સં.) ખુજાની પાસેનો ખુજો; આસન્નકોષ; ઉપકોશ-(ષ) પું. (સં.) કળીનું બહારનું ઢાંકણ ઉપકમ પું. (સં.) આરંભ; શરૂઆત (ર) યોજના (૩) આશ્રય (૪) પાસે-આગળ આવવું તે (પ) ખંત; ઉદ્યોગ

ઉપકમણિકા સ્ત્રી. (સં.) પ્રસ્તાવના (ર) અનુક્રમણિકા ઉપકોશ પું. (સં.) નિંદા (ર) ઠપકો ઉપક્ષય પું. (સં.) ક્ષીણ થવું તે; ઘટાડો; ક્ષીણતા ઉપખંડ પું. (સં.) મોટા ખંડનો નાનો કે પેટા ખંડ-પ્રદેશ ઉપગમ પું. (સં.) નજીક જવું તે (ર) દષ્ટિકોણ; અભિગમ ઉપગૃહ ન. (સં.) મુખ્ય મકાનની બાજુમાં બોધવું મકાન; ‘આઉટ-સાઉસ’

ઉપગ્રહ પું. (સં.) મુખ્ય ગ્રહની આસપાસ ફરનારો નાનો ગ્રહ (ર) અકાશમાં આવેલા નાના ગ્રહોમાંનો પ્રત્યેક (પ્રમકેતુ, શુક્ર, કેતુ વગેરે ઉપગ્રહો કહેવાય છે.) ઉપચક ન. (સં.) મુખ્ય ચક્રની આસપાસ ફરવું તે તે નાનું ચક્ર

ઉપચય પું. (સં.) સંચય; વધારો (ર) જથ્થો; કગલો (૩) ઉન્નતિ; આબાદી (૪) લગ્નકુંડળીમાંના ૩, ૬, ૧૦ અને ૧૧મા સ્થાનોમાંનું કોઈ પણ એક [પરિચયા ઉપચયા સ્ત્રી. (સં.) નજીક રહી કરવામાં આવતી સેવા; ઉપચાર પું. (સં.) સારું કરવા જે ઉપાય સારવાર, ઓસડ-વેસડ વગેરે કરવાં તે (ર) પૂજાવિધિ (૩) સેવાયાકરી (૪) બીજાને ‘પુશ કરવા કરેલું મિથ્યા કથન

ઉપચારક વિ. ચિકિત્સક; ‘થેરાપિસ્ટ’ (ર) પું. સેવક ઉપચારિકા સ્ત્રી. ઉપચારક સ્ત્રી; ‘નર્સ’ ઉપચારી વિ. (સં.) ઉપચાર કરનારું

ઉપચિત્ર ન. (સં.) મૂળ ચિત્ર પરથી લીધેલું ચિત્ર ઉપજન પું. (સં.) પરિવાર (ર) ઉમેરો (વ્યા.)

ઉપજાઉ વિ. ઊપજ કરનારું; ઉત્પાદક (ર) કપદુપ; રસાળ ઉપજાતિ સ્ત્રી. (સં.) પું. એક છંદ (ર) પેટા જાતિ ઉપજાવું સ.કિ. ‘ઊપજવું’નું પ્રેરક; પેદા કરવું; જન્મ આપવો (ર) બનાવવું; ઊભું કરવું; કલ્પવું [પડજીભ

ઉપજિજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) જીભના મૂળ પાસેની નાની જીભ; ઉપજીવન ન. ઉપજીવિકા સ્ત્રી. (સં.) આજીવિકા; ગુજરાન ઉપજીવી વિ. (ર) પું. (સં.) ઉપજીવિનું -ના આધારે જીવનારું

ઉપજિવ્ય વિ. (સં.) નિર્વાહ કે જીવનનો આધાર આપતું; આધારભૂત (ર) ન. ઉપજીવિકા કે તેનો આધાર

ઉપટણ(-ણ) ન. (સં.) ઉદ્ભવતન, પ્રા. ઉલ્લટણ કે ઉલ્લટણ, હિં. ઉપટણ = અંગરાગ, અભ્યંગ) નાહતો પહેલો શરીરે ચોપડવાનું સુગંધી દ્રવ્ય; ઉવટણ; ઉટવણું ઉપટામણી સ્ત્રી. વેવાઈની આગળ વાંચવામાં આવતી કન્યાનાં સગાંઓની યાદી (ર) લગ્નનો દસ્તાવેજ; લગ્નખત [દિલગીર કરવું

ઉપટાવવું સ.કિ. ‘ઊપટવું’નું પ્રેરક; ઝાંખું કરવું (ર) ઉપડાવવું સ.કિ. ‘ઉપાડવું’, ‘ઊપડવું’નું પ્રેરક ઉપણાવવું સ.કી. ‘ઊપણવું’નું પ્રેરક

ઉપણિયું ન. ઊપણવાનું સાધન [કિ.વિ. કાંકાની નજીક ઉપતટ પું. (સં.) ભાઈ; ઓછા વપરાશવાળો કિનારો (ર) ઉપતંત્રી પું. (સં.) ઉપતંત્રિનું સહાયક તંત્રી ઉપતાપ પું. (સં.) સંતાપ; ઉતાપો

ઉપત્યકા સ્ત્રી. (સં.) તળેટીની-નીચાણની જમીન; તળેટી ઉપદંશ પું. (સં.) કરડવું તે; ડંખ (ર) પુરુષની જનનેન્દ્રિયને થતી ચાંદીનો રોગ [ખૂણો ઉપદિશા સ્ત્રી. (સં.) તે તે બબ્બે દિશાઓ વચ્ચેનો તે તે ઉપદેશ પું. (સં.) શિક્ષણ (ર) શિખામણ; સલાહ (૩) પાસેનો દેશ

ઉપદેશક વિ. (ર) પું. (સં.) ઉપદેશ આપનાર ઉપદેશવું સ.કિ. (સં.) ઉપદેશી ઉપદેશ આપવો-કરવો ઉપદેશમાત્ર ન. (સં.) અમત જેવો ઉત્તમ ઉપદેશ

ઉપદંષ્ટા પું. (સં.) ઉપદેશક; આચાર્ય; ગુરુ [અપદા ઉપદ્રવ પું. (સં.) પજવણી (ર) ત્રાસ; ઉપાધિ (૩) સંકટ; ઉપદ્રવી વિ. (સં.) ઉપદ્રવિનું ઉપદ્રવ કરનાર; રંજાડનારું

ઉપદ્રષ્ટા પું. (સં.) સાક્ષી; જોનાર ઉપધંધો પું. (સં.) ગૌણધંધો; ‘સાઈડ બિઝનેસ’ ઉપધાતુ સ્ત્રી. (સં.) હલકી ગૌણ-ધાતુ (ર) મિશ્ર ધાતુ; ‘મેટલોઈડ’ [એક પ્રકારનું તપ (જૈન)

ઉપધાન ન. (સં.) ઓશીકું; તકિયો (ર) આધાર; દેકો (૩) ઉપધાન્ય ન. (સં.) હલકી જાતનું અનાજ; ખડધાન

ઉપધારણા સ્ત્રી. (સં.) ચિત્તને એકાગ્ર કરવાનો એક પ્રકાર ઉપધ્વનિ સ્ત્રી. મુખ્ય અવાજની બાજુમાં સંભળાતો ગૌણ અવાજ

ઉપનગર ન. (સં.) મુખ્ય નગરનું એક પરું; ‘સબર્બ’ ઉપનયન ન. (સં.) જનોઈ દેવું તે; તેનો સંસ્કાર ઉપનામ ન. (સં.) બીજું નામ (લાડ, અડક, મશરી વગેરેનું) (ર) તખલ્લુસ; કલમનામ

ઉપનાયક પું. (સં.) વાર્તા, નાટકાદિમાં મુખ્ય નાયક પદીનું બીજું પાત્ર (ર) ઉપપતિ; ચાર

ઉપનિદેશક પું. નાયબ નિયામક ઉપનિધિ પું. (સં.) થાપણ; આડમાં મૂકેલ વસ્તુ ઉપનિયમ પું. (સં.) પેટાનિયમ ઉપનિવાંચન સ્ત્રી. (સં.) પેટાચૂંટણી

ઉપનિવેશ]

૧૦૬

[ઉપરતિ, ઉપરમ

ઉપનિવેશ પું. (સં.) સંસ્થાન; વસાહત; 'કોલોની'
 ઉપનિવેશિત વિ. (સં.) બહારથી બોલાવી વસાવેલું
 ઉપનિષદ ન. (સં. ઉપનિષદ સ્ત્રી.) વેદનો અંતર્ગત
 ગણાતો અને તેના ગૂઢ અર્થોને સ્પષ્ટ કરતો
 બ્રહ્મવિદ્યાનું પ્રતિપાદન કરતો તાત્ત્વિક ગ્રંથ (૨) વેદ
 રહસ્ય (૩) બ્રહ્મજ્ઞાન [જણાવેલું
 ઉપનીત વિ. (સં.) ઉપનયન પામેલું (૨) પાસે લઈ
 ઉપનૃત્ય ન. કસં.) લોકનૃત્ય; 'કોકગાન્સ'
 ઉપનેતા પું. (સં.) નાયબ નેતા
 ઉપનેત્ર ન. (સં.) ચશ્મું
 ઉપન્યાસ પું. (સં.) થાપણ (૨) બ્યાન (૩) નવલકથા
 (૪) પાસે જોડાજોડ મૂકવું તે (૪) થાપણ; ઉપનિધિ
 (૫) પ્રસ્તાવના; ઉપોદ્દ્યાત (૬) ઉલ્લેખ
 ઉપપતિ પું. (સં.) પાર (૨) દિયર
 ઉપપતિ સ્ત્રી. (સં.) સાબિતીમાં પ્રમાણો અને દાખલા
 બતાવવા તે (૨) સિદ્ધિ; યુક્તિ (૩) પુરાવો; પ્રમાણ
 (૪) ઉપાય-ઈલાજ
 ઉપપત્ની સ્ત્રી. (સં.) મુખ્ય નણિ એવી પત્ની (૨) રખાત
 ઉપપદ ન. (સં.) પૂર્વે બોલાયેલો અથવા આગળ મુકાયેલો
 શબ્દ (૨) સમાસનો પહેલો શબ્દ (૩) ઉપાધિ; અટક
 ઉપપદસમાસ પું. (સં.) ધાતુસાધિત શબ્દ - કૃદંતની સાથે
 થતો નામનો સમાસ. ઉદા. કુંભકાર; જાણભેદુ (બ્યા.)
 ઉપપન્ન વિ. (સં.) યોગ્ય; સુસંગત (૨) સાબિત-સિદ્ધ
 થયેલું (૩) મેળવેલું; પ્રાપ્ત કરેલું (૪) ની સાથે
 આવેલું (૫) યોગ્ય; સુસંગત
 ઉપપાદિત વિ. (સં.) સમર્થિત કરેલું (૨) સિદ્ધ કરેલું
 ઉપપ્રમુખ પું. (સં.) મદદનીશ પ્રમુખ [ગૌણપ્રશ્ન
 ઉપપ્રશ્ન પું., ન. (સં.) પ્રશ્ન પરથી નીકળતો પ્રશ્ન (૨)
 ઉપબંધ પું. (સં.) જોડાણ [‘એનેક્સી’
 ઉપભવન ન. (સં.) મુખ્ય મકાનની સાથેનું મકાન;
 ઉપભાષા સ્ત્રી. (સં.) મુખ્ય ભાષાનો ગૌણ ભેદ; બોલી
 ઉપભેદ પું. (સં.) ગૌણ ભેદ-પ્રકાર; પેટાપ્રકાર
 ઉપભોક્તા પું. (સં.) ઉપભોગ કરનાર (૨) માલિક (૩)
 વારસ [મજા લેવી તે
 ઉપભોગ પું. (સં.) ભોગવટો (૨) અનુભવ (૩) માણવું
 ઉપભોગી વિ. (સં.) ઉપભોગ કરનારું
 ઉપભોગ્ય વિ. (સં.) ઉપભોગ કરવા યોગ્ય
 ઉપમઠ પું. (સં.) મુખ્ય મઠની શાખા
 ઉપમંત્રી પું. (સં.) ઉપમંત્રિનું સહાયક. નાયબ મંત્રી
 ઉપમા સ્ત્રી. રવામાંથી બતાવેલી એક વાનગી
 ઉપમા સ્ત્રી. સરખામણી (૨) મળતાપણુ (૩) એક અર્થા-
 લંકાર-જેમાં ઉપમેય તથા ઉપમાનભેદ કાવ્ય રાશીને
 તેમનો સમાન ધર્મ બતાવવામાં આવે છે. (કા.શા.)
 ઉપમાન ન. (સં.) જેની સાથે રસખામણી કરાઈ હોય તે

(૨) ચાર પ્રમાણોમાંનું એક-પ્રસિદ્ધ વસ્તુના સાધર્મ્યથી
 સાથ સિદ્ધ કરવું તે (ન્યા.)
 ઉપમાર્ગ પું. (સં.) મોટા કે મુખ્ય માર્ગને જોડતો પેટા રસ્તો
 ઉપમિત વિ. જેની સરખામણી કરવામાં આવે છે તેવું;
 સરખાવેલું
 ઉપમિતિ સ્ત્રી. (સં.) ઉપમા; સરખામણી [(કા.શા.)
 ઉપમેય ન. (સં.) જેને ઉપમા આપવામાં આવી હોય તે
 ઉપયુક્ત વિ. (સં.) છાજતું; યોગ્ય; બંધબેસતું (૨)
 ઉપયોગી [(૩) ધ્યાન; સાવચેતી (જૈન)
 ઉપયોગ પું. (સં.) કામ; વપરાશ (૨) ખપ; જરૂરિયાત
 ઉપયોગિતા સ્ત્રી. (સં.) ઉપયોગીપણું [ખપનું; કામનું
 ઉપયોગી વિ. (સં.) ઉપયોગિનું ઉપયોગમાં આવે તેવું;
 ઉપર કિ.વિ. (સં.) ઉપરિ, પ્રા. ઉપ્પરિ) પર; ઊંચે (૨)
 સ્થાન કે કમથી જોતાં નીચે કે પાછળ નહિ પણ અંધી
 ઊલટું (૩) ના કરતાં વધારે; ઉદા. ‘સો ઉપર ખર્ચ
 થશે.’ (૪) ના કરતાં ચડિયાતું કે આગળ આવે એમ.
 ઉદા. ‘વર્ગમાં તે ઉપર રહે છે.’ (૫) (કોઈ ભાવની
 સાથે શબ્દપ્રયોગમાં) ની પ્રત્યે. ઉદા. ‘પશુ ઉપર દયા’.
 (૬) ના આધારે, ને લઈને, ને કારણે. ઉદા. ‘શા
 ઉપર ફૂદાફૂદ કરે છે?’ (૭) ની આગળ; ને આધારે.
 ઉદા. ‘તે ઘર કે માલ ઉપર પૈસા ધીરે છે.’ (૮) વિશે;
 બાબતમાં. ઉદા. ‘ગાય ઉપર નિબંધ લખો.’ (૯)
 ના કિનારા ઉપર, ને કિનારે. ઉદા. ‘તે નદી ઉપર
 ફરવા ગયો.’ (૧૦) ની લગોલગ. ઉદા. ‘તેઓ
 મારામારી ઉપર પહોંચ્યાં.’ (૧૧) સ્પર્શથી વિભક્તિનો
 ભાવ બતાવે. ઉદા. ‘તે કામ ઉપર ગયો.’ (૧૨)
 અગાઉ; પૂર્વે. ઉદા. ‘વેદો હજારો વર્ષ ઉપર લખાયા.’
 (૧૩) કૃદંત સાથે આવતાં, તે ક્રિયા થયે કે થાય ત્યારે
 કે ત્યાર પછી કે થાય એટલે. ઉદા. ‘તેના આવવા ઉપર
 સભા મુલતવી રાખી.’ [સંદેહસાજ
 ઉપરઉપરથી કિ.વિ. ઊંચાણમાં ઊંચાં વિના (૨)
 ઉપરઉપરનું વિ. ઉપરચોટિયું
 ઉપર(ઠચોટિયું, ઠછલું(-લ્લું)) વિ. (ઉપર + ચોટવું
 પરથી; ઉપર + છરવું. છરવું = છર બેસવો; કાપો
 કરવો; ખોતરવું) છીછરું; ઉપલકિયું [લખ્યા વિના
 ઉપરટપકે કિ.વિ. ઉપર ઉપરથી (૨) ચોપડામાં રીતસર
 ઉપરજા ન. ઉપરનું આવરણ; બહારનો ઢોળ [ઓઢણી
 ઉપરજી સ્ત્રી. (સં.) ઉત્પાવરણિકા ઉપર ઓઢવાનું વસ્ત્ર;
 ઉપરણું ન. (-ણી) પું. (સં.) ઉત્પાવરણક, પ્રા.
 ઉપ્પાવરણજા) ખેસ; પિછોડી; અંગવસ્ત્ર
 ઉપરત વિ. (સં.) સસારમાંથી જેનું ચિત્ત ઊઠી ગયેલું છે
 એવું (૨) અટકી પોડેલું; શાંત (૩) નિર્જનથી કંટાળેલું
 ઉપરતિ સ્ત્રી. ઉપરમ પું. (સં.) વેરાગ્ય (૨) વિરામ;
 અટકવું તે

ઉપરનું]

૧૦૭

[ઉપસ્કર

ઉપરનું વિ. ઉપર આવેલું
 ઉપરવટ સ્ત્રી. અનધિકારપણું દાખવવું તે (૨) ઉલ્લંઘન;
 અવગણના (૩) વિ. વિરુદ્ધ; અવગણતું (૪) ટપે
 એલું; સરસાઈ કરતું
 ઉપરવટણી પું. ખલનો બતો; વાટવાનો પથ્થર
 ઉપરવાડ સ્ત્રી. (સં. ઉપરિ-વાટ) ઘર, કળિયું કે ગામની
 નજીકનો ભાગ; પરવાડ (૨) ઘરની વાડ-સીમાંત
 દીવાલની બે બાજુનો ભાગ
 ઉપરવાડિયો પું. ઉપરવાડે રહેનારો; આશ્રિત માણસ (૨)
 પાસેના ગામની ખેતી કરનાર ખેડૂત [દિશાએ
 ઉપરવાસ કિ.વિ. પવન કે પાણીના વહનની વિરુદ્ધ
 ઉપરવાસ(-સો) પું. (સં. ઉપરિ + વાસક) માળ ઉપરનો
 વસવાટ (૨) ગામની બહારનો વસવાટ
 ઉપરવાસિ(-શિ)યું વિ. ગામની બહાર રહેનારું
 ઉપરાઉપર(-રી), ઉપરાઉ(-છા)પરી કિ.વિ. એક પછી
 એક; લાગલાગટ (૨) એક ઉપર બીજું આવે એમ;
 'ઓવરલેપિંગ'
 ઉપરાણું(-ળું) ન. પક્ષ લેવો તે; તરફદારી
 ઉપરામ પું. (સં.) નિવૃત્ત-વિરક્ત થવું તે (૨) વિરામ;
 અટકવું તે (૩) સંન્યાસ (૪) મૃત્યુ [હોય તે
 ઉપરામણી સ્ત્રી. તકાવત; કરાવેલી કિંમતથી ઉપરનું જે
 ઉપરાયો પું. શિરોરેખા; અક્ષર ઉપર કરાતી લીટી
 ઉપરાણું ન. ઉપરાણું; તરફદારી; પક્ષ લેવો તે
 ઉપ(-ક)શંદું વિ. (સં. ઉત્તરુદ્ધ) પાસાભરે એવું (૨)
 બાજુ ઉપરનું; સામેનું (૩) ઊભું (૪) અવળું; ઊંધું
 ઉપરાંત સંયો. વધારે; વિશેષમાં (૨) સિવાય; વળી બીજું
 (૩) પછી; ઉપરથી
 ઉપરિનિર્દિષ્ટ વિ. (સં.) ઉપર બતાવેલું
 ઉપરી પું. ઉપરનો અધિકારી (૨) વિ. ઉપરનું
 ઉપરીપણું ન. ઉપરી હોય એવું વર્તન
 ઉપ(-ક)રું વિ. (સં. ઉપરિ) પાસાભરે (૨) ઊભું (જેમ
 કે, ખાટલો ઉકરો કરવો
 ઉપરો(-યું)ક્ત વિ. (સં. ઉપરિ+ઉક્ત) ઉપર કહેલું-જણાવેલું
 ઉપલ પું. (સં.) પથ્થર; શિલા (૨) રત્ન
 ઉપલક વિ. જુઓ 'ઉપલક'
 ઉપલક-હિસાબ પું. ઉપરટપકે-અધ્યરિયા ગણતરી
 ઉપલકિયું વિ. ઉપર ઉપરનું; ઉપરચોટિયું
 ઉપલક્ષણ ન. (સં.) ચિહ્ન; વિશેષ લક્ષણ (૨) ઇશારત;
 (૩) એક અલંકાર; તેમાં વસ્તુના એક ભાગ વડે
 આખી વસ્તુનો બોધ કરાવાય છે.
 ઉપલક્ષિત વિ. (સં.) ઉપલક્ષણથી સૂચવાયેલું
 ઉપલબ્ધ વિ. (સં.) મળેલું; મેળવેલું (૨) જાણેલું
 ઉપલબ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રાપ્તિ (૨) બોધ; જ્ઞાન [સ્તુતિપાત્ર
 ઉપલબ્ધ વિ. (સં.) મેળવી-જાણી શકાય એવું (૨) માનનીય;

ઉપલબ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રાપ્ત કરવાપણું [અથવા બાજુ
 ઉપલાણ વિ. ઉપરનું; ઉપરના ભાગનું (૨) ન. ઉપલો ભાગ
 ઉપલિયું ન. એક રોગ; ઉઠાંટિયું (૨) આંચકો; તાજા
 ઉપલી સ્ત્રી. (સં. ઉપલ પરથી) જમીનમાં દાટેલી ખાંડણી;
 ખાંડણિયો (૨) નાનું અડાણું; છાણું
 ઉપલું વિ. (સં. ઉપરિ+ઇલ્લ, પ્રા. ઉપરિલ્લ) ઉપરનું (૨)
 આગળ આવેલું કે જણાવેલું [વક્તા
 ઉપવક્તા પું. કસં.) મુખ્ય વક્તાને સહાયક થનારો ગૌણ
 ઉપવન ન. (સં.) અગીયો; વાડી
 ઉપવચ્ચ ન. (સં.) અંગવચ્ચ; ખેસ (૨) રખાત
 ઉપવાક્ય ન. (સં.) વાક્યમાંનું ગૌણવાક્ય; પેટાવાક્ય
 ઉપવાસ પું. (સં.) વ્રતકે નિયમતરીકે ન ખાવું તે; ઇન્દ્રિયોના
 ભોગનો ત્યાગ કરવો તે (૨) ન ખાવું તે; અનશન
 ઉપવાસી વિ. (સં. ઉપવાસિનું) ઉપવાસ કરનાર
 ઉપવિષ ન. (સં.) બનાવટી ઝેર (૨) મુખ્ય વિષથી જુદું-
 આકાશનું દૂધ વગેરે ઝેર
 ઉપવીત ન., સ્ત્રી. (સં.) જનાઈ; પક્ષસૂત્ર
 ઉપવેદ પું. (સં.) વેદોમાંથી નીકળેલી ગૌણ વિદ્યાઓ; જેવી
 કે આયુર્વેદ, ધનુર્વેદ, ગાંધર્વવેદ; સ્થાપત્યશાસ્ત્ર
 ઉપવેશ પું. (સં.) બનાવટી વેશ
 ઉપશમ પું., (૦ન) ન. (સં.) શાંત પડવું - વિરામ લેવો
 તે (૨) શાંતિ (૩) સાંત્વન
 ઉપશમવું અ.કિ. (સં. ઉપશમું) શાંત - નિવૃત્ત થવું
 ઉપશાખા સ્ત્રી. (સં.) મુખ્ય ગળ કે સંસ્થામાંથી નીકળેલ
 નાની ગળ-શાખા; 'સબ-બ્રાન્ચ'
 ઉપશ્રુતિ સ્ત્રી. (સં.) સાંભળવું-કાન માંડવા તે (૨) જ્યાં
 સુધી સંભળાય તે અંતર (૩) એક અલૌકિક વાણી-
 વનદેવતાની ભવિષ્યસૂચક વાણી (૪) સ્વીકારવાનું
 વચન [અન્ડર સેક્રેટરી'
 ઉપસથિવ પું. (સં.) સચિવના હાથ નીચેનો સચિવ;
 ઉપસર્ગ પું. (સં.) આકૃત; સંકટ (૨) પ્રત્ય. ધાતુઓ કે
 ધાતુ ઉપરથી બનેલાં નામોની આગળ જોડાતો તથા
 તેમના મૂળ અર્થમાં વિશેષતા આણતો સંસ્કૃત પ્રત્યય
 ઉપસંહાર પું. (સં.) એકત્ર કરવું તે (૨) સારાંશ (૩)
 દૂંકામાં આલોપી લેવું તે
 ઉપસાગર પું. (સં.) જેની ત્રણ બાજુ કિનારો હોય તેવો
 સમુદ્રનો પહોળા મુખનો અખાત
 ઉપસાટ પું. ઊપસવું તે (૨) સોજો (૩) કુલાવો
 ઉપસાવવું સ.કિ. 'ઊપસવું'નું પ્રેરક
 ઉપસિદ્ધાંત પું. (સં.) મુખ્ય સિદ્ધાંતમાંથી સીધી રીતે કલિત
 થતો સિદ્ધાંત; 'કોરોલરી' (ગ.) [નાયબ સેનાપતિ
 ઉપસેનાપતિ પું. (સં.) સેનાપતિનો સહાયક સેનાપતિ;
 ઉપસ્કર પું. (સં.) સામગ્રી-સાહિત્ય (૨) ધરખટલો (૩)
 સંભાર; મસાલો (૪) શણગાર (૫) ઠપકો

ઉપસ્ય

૧૦૮

[ઉકાંત(-દ)]

ઉપસ્ય ન. (સં.) પુરુષ અથવા સ્ત્રીની ગુહોન્દ્રિય
 ઉપસ્યાન ન. (સં.) દેવની સન્મુખ પૂજા માટે મંત્ર કે સ્તુતિ
 બોલતાં ઊભા રહેવું તે; પૂજા
 ઉપસ્થિત વિ. (સં.) નજીક ઊભેલું; હાજર; રજૂ (૨)
 આવી પહેલું (૩) બનેલું (૪) જ્ઞાત; પ્રાપ્ત
 ઉપસ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) ઉપસ્થિત (હાજર) હોવું તે
 ઉપસ્નાતક પું. (સં.) સ્નાતક કક્ષાની પરીક્ષા ન આપી હોય
 તે; 'અન્ડર ગ્રેજ્યુએટ' [તેનો ઉપયોગ કરવો તે
 ઉપહક પું. (સં.) કોઈની મિલકતને બગાડ્યા કે નાશ કર્યા વિના
 ઉપહત વિ. (સં.) અથડાયેલું (૨) ઈજા પામેલું
 ઉપહસનીય વિ. (સં.) ઉપહાસને પાત્ર; હાસ્યાપાત્ર
 ઉપહસિત વિ. (સં.) ઉપહાસ પામેલું (૨) ન. મશ્કરીનો
 ભાવ બતાવનારું હાસ્ય (નાટ્ય) [લવાજમ
 ઉપહાર પું. (સં.) ભેટ; બક્ષિસ (૨) પૂજાનો સમાન (૩)
 ઉપહાસ પું. (સં.) મશ્કરી; વ્યંગહાસ્ય; કટોકોક્તિ; ઠેકડી
 ઉપહાસચિત્ર ન. ઉપહાસ કરવા દોરાતું ચિત્ર; ઠઠાચિત્ર;
 'કાર્ટૂન'
 ઉપાખ્યાન ન. (સં.) આખ્યાનના દૃષ્ટાંત લેખ કે અન્ય
 નિમિત્તથી આવતી ઉપકથા કે આડકથા; નાનું આખ્યાન
 ઉપાડ પું. (ઉપાડવું પરથી) ઉપસાટ; સોજો (૨)
 ભરાઉપણું (૩) જૂસ્સો (૪) આરંભ (૫) કોશિશ;
 પ્રયત્ન (૬) મૂકેલાં નાણાંમાંથી પાછું લેવું તે (૭)
 પાછી લીધેલી રકમ (૮) ખપત; માગ
 ઉપાડવું સ.કિ. (સં.) ઉત્પાદ; પ્રા. ઉપ્યાડ 'ઉપાડવું'નું
 પ્રેરક; ઊંચું કરવું; નીચેથી ઉપર લેવું (૨) માથે લેવું;
 વહોરવું (૩) મૂળમાંથી ખેંચી કાઢવું (૪) ચોરી કરવી
 (૫) શરૂ કરવું (૬) નાણાં મૂકેલાં હોય ત્યાંથી લેવાં
 ઉપાડાવું સ.કિ. 'ઉપાડવું'નું પ્રેરક
 ઉપાડાવું અ.કિ. 'ઉપાડવું'નું કર્મણિ
 ઉપાડો પું. ઉપાડ (૨) ઝરડાં-ઝાંખરાંનો વાઢીને કરેલો જથ્થો
 (૩) ઉત્પાત; ઉપદ્રવ; ધોંધલ
 ઉપાદાન ન. (સં.) અંગીકાર; સ્વીકાર (૨) કારણ; સમ-
 વાયી કારણ (૩) જેમાંથી કોઈ પણ વસ્તુ બનાવાઈ
 હોય તે દ્રવ્ય [પસંદ કરવા લાયક (૪) ઉત્તમ
 ઉપાદેય વિ. (સં.) લઈ શકાય એવું (૨) સ્વીકાર્ય (૩)
 ઉપાદેયતા સ્ત્રી. (સં.) ઉપાદેયપણું
 ઉપાધિ સ્ત્રી. (સં.) પીડા; આપદા (૨) જંજાળ; પંચાત;
 ચિંતા (૩) ખાસ લક્ષણ (૪) પદવી; 'ડિગ્રી' (૫)
 ચિહ્ન; સંજ્ઞા (૬) ખિતાબ; ઈલકાબ (૭) અટક; ઉપનામ
 ઉપાધ્યાય વિ. (સં.) ઉપપ્રમુખ [બ્રાહ્મણોની એક અટક
 ઉપાધ્યાય (સં.) પું. શિક્ષક (૨) પુરોહિત; ગોંડ (૩)
 ઉપાન ન. (સં.) ઉપનાહું પગરમું; શ્રેણી
 ઉપાય પું. (સં.) ઈલાજ; સાધન (૨) ચિકિત્સા; ઉપચાર
 (૩) સાધન; રસ્તો (૪) આરંભ; શરૂઆત

ઉપાર્જક વિ. (સં.) ઉપાર્જન કરનારું
 ઉપાર્જન ન., (-ના) સ્ત્રી. (સં.) પ્રાપ્તિ (૨) કમાઈ [મળેલું
 ઉપાર્જિત વિ. (સં.) મેળવેલું; કમાણી કરેલું (૨) વારસામાં
 ઉપાર્બલ્ય પું. (સં.) ઠપકો [આશ્રયસ્થાન
 ઉપાશ્રય પું. (સં.) અપાસરો; જૈન સાધુસાધ્વીઓ માટેનું
 ઉપાસક પું. (સં.) ભક્ત (૨) સેવક; અનુયાયી
 ઉપાસણ ન. (ભુલાયેલ કે શાંત પડેલ આભતને) કરી
 ઉપાડવી કે તાજી કે ઊભી કરવી તે (૨) ઉચ્છેરણી;
 સળી કરવી તે
 ઉપાસન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) આરાધના; સેવા; ભક્તિ
 ઉપાસનીય વિ. (સં.) ઉપાસના કરવા-કરવવા યોગ્ય; ઉપાસ્ય
 ઉપાસવું સ.કિ. (સં.) ઉપ+આસું આરાધવું; બિદમતમાં
 રહેવું [આવી છે તેવું
 ઉપાસિત વિ. (સં.) જેની ઉપાસના-બિદમત કરવામાં
 ઉપાસિકા સ્ત્રી. (સં.) ઉપાસક સ્ત્રી
 ઉપાસ્ય વિ. (સં.) ઉપાસના કરવા યોગ્ય
 ઉપાસ્યદેવ પું. (સં.) ઉપાસના કરવા માટેના ઇષ્ટદેવ
 ઉપાહાર પું. (સં.) નાસ્તો
 ઉપાહારગૃહ ન. (સં.) ચાપણી, નાસ્તો, વગેરે મળતું હોય
 તે સ્થળ; 'રેસ્ટોરાં', 'કેન્ટિન', 'કાફેટેરિયા'
 ઉપાંગ ન. (સં.) અંગનું અંગ; ગૌણ અંગ (૨) વેદાંગ જેવાં
 ચાર શાસ્ત્રો-પુરાણ, ન્યાય, મીમાંસા અને ધર્મશાસ્ત્ર
 (૩) પરિશિષ્ટ; પુરવણી (૪) દોલક જેવું એક વાજિંત્ર
 ઉપાંત પું. (સં.) નજીકનો પ્રદેશ (૨) કોર; છેડો (૩)
 આંખના ખૂણા [છેલ્લાની પહેલું
 ઉપાંત્ય વિ. (સં.) તદન છેલ્લે આવેલાની પહેલાંનું;
 ઉપેક્ષક વિ. (સં.) ઉપેક્ષા કરનાર; બેપરવા
 ઉપેક્ષા સ્ત્રી. (સં.) અનાદર; તિરસ્કાર (૨) ત્યાગ (૩)
 ઉદાસીનતા (૪) બેદરકારી (૫) અવગણના
 ઉપેક્ષિત વિ. (સં.) જેની અવગણના કરાઈ છે તેવું
 ઉપેંદ્ર પું. (સં.) વિષ્ણુ [એક છંદ
 ઉપેંદ્રવજ્રા સ્ત્રી. (સં.) પું. અગિયાર અક્ષરોના મેળવાળો
 ઉપોદ્દ્યાત પું. (સં.) આરંભ (૨) પ્રસ્તાવના
 ઉપોધણ ન. (સં.) ઉપ+ઉધણ ઉપવાસ
 ઉક્ષાવડું સ.કિ. 'ઉક્ષણવડું'નું પ્રેરક
 ઉક્ષાટ પું. ગર્વ કરવો તે; હુંપદ
 ઉક્ષાટિયું વિ. ઉપર-ટપકેનું; ઉપરઉપરનું
 ઉક્ષાંટું વિ. (સં.) ઉત્ક્રુર+ક) પાસાભેર રહેલું (૨) બાજુ
 ઉપરનું; સામેનું (૩) ઊભું (૪) અવળું; ઊંચું
 ઉક્તું વિ. પાસાભેર ઊભું (જેમ કે, ખાટલો ઉક્તો કરવો)
 ઉક્ષાણો(-ના) (પું., ન.) ઊક્ષાણીને ઊભરાવું તે
 ઉક્ષાણી પું. કૂદકો; ઉછાળો; આવેશ
 ઉક્તાંત(-દ) સ્ત્રી. (સં.) ઉત્સંદ, પ્રા. ઉર્ષદ હુંપદ (૨)
 શ્રીમંતાઈની આંબર (૩) ઉગ્રઉપણું

ઉબકલો

૧૦૯

[ઉમેરવું]

ઉબકલો પું. ઊબકો; ઊલટીની ખણસ [ઉવટણ
 ઉબટણ ન. નાહવા પહેલાં શરીરે ચોળવાતું ઝુંગધી દ્રવ્ય;
 ઉબળ-(બે)ક વિ. ઉપલક; ઉપરઉપરનું; ઉપરચોટિયું;
 ફાલતું (ર) વધારાનું; ચોપડામાં નોંધ્યા વિનાનું
 ઉબ-(ભ)ળાવવું સ.કિ. 'ઊબ-(ભ)ળવું'નું પ્રેરક
 ઉબળેક વિ. જુઓ 'ઉબળક'
 ઉબાઉ વિ. કંટાળાજનક; અરુચિકર
 ઉબાટ પું. ઊબ; ઉબાવાધી વળતી ફૂગ કે ચત્તું પરિજ્ઞામ
 ઉબાડિયું ન. (સં. ઉખાડ, પ્રા. ઉબાડ) (હાથમાં લીધેલું
 ને એક છોરેથી શગ વગર) બળતું પાતળું લાકડું કે
 સાંઠી, સળેખડું; ખોરિયું
 ઉબારું વિ. આતુર (ર) આવેશવાળું
 ઉબાવું અ.કિ. ફૂગવાળું બનવું; કોવાવું
 ઉબાળું ન. ગૂમડું (ર) તાપોડિયું
 ઉબાળો પું. (સં. ઉજજવાલ, પ્રા. ઉખાલ) બાક (ર)
 ઊભરો (૩) ઉછેરણી; રોષ (જ) હોહા; તોફાન (પ)
 બળતણ; છાણાં (દ) કલ્લો (એકીસાથે બાળી ભડકો
 કરવા જેટલો)
 ઉભેતર ન. ઉનાળામાં કૂવાના પાણીથી કરેલો પાક-પીત
 (ર) લગ્નમાં નોતરે આવેલાઓને રજા આપવી તે;
 વિદાયગીરી
 ઉભેર સ્ત્રી. હળમાં કોશને બેસાડવા મરાતી કાયર
 ઉભેલ વિ. બે પ્રસૂતિકે વિચાણ વચ્ચેનો સમયગાળો [આંકડી
 ઉભેલો પું. ચૂંક સાથે આડની હાજત થાય તે (ર) ચૂંક;
 ઉભે-(ભે)ળવું સ.કિ. વળ ઊકેલે એમ કરવું (ર) વાલેલું
 ઉભેડી નાખવું (૩) ગઈગુજરી સંભારવી
 ઉભડ-(ડ)ક વિ. (સં. ઊધ્વ) અર્ધું ઊભું; ઊભું (ર)
 નિરાંતે નહિ બેઠેલું
 ઉભડિયું વિ. ઉભડક બેઠેલું
 ઉભય વિ. (સં.) બંને
 ઉભયગુણી વિ. બંને ગુણવાળું [વિચરનારું
 ઉભયચર વિ. (સં.) પાણી અને પૃથ્વી બંને પર ચાલનારું-
 ઉભયતઃ કિ.વિ. (સં.) બંને રીતે (ર) બંને બાજુથી
 ઉભયત્ર કિ.વિ. બંને બાજુએ
 ઉભયલિંગી વિ. નર અને નારી એમ બંને પ્રકારનાં ફલ
 બેસે તેવું (ખડ); 'મોનોઈશિયસ' (ર) નર અને નારી
 એ બંને અંગ હોય તેવું; 'હરમેફાઇટ'
 ઉભયવાચી વિ. (સં.) બંને છોરેથી વાંચતાં એકસરખું વંચાય
 એવો શબ્દ કે શબ્દસમુહ
 ઉભયાન્વયી વિ. (ઉભયાન્વયિનું) ઉભય (પદ અથવા
 વાક્ય)નો અન્વય કરનારું-ને જોડનારું સંયોજક
 ઉભરણ ન. ઊભરો (ર) આથો ચડવો તે
 ઉભરાટ પું. ઊભરાવું તે
 ઉભરામણ ન. ઉભરણ, ઊભરો (ર) ઊભરાઈને જે બહાર

નીકળી ગયું હોય તે (૩) ગભરાટ
 ઉભરાવવું સ.કિ. 'ઊભર-(રા)વું', 'ઉભારવું'નું પ્રેરક
 ઉભળાવવું સ.કિ. જુઓ 'ઉબળાવવું'
 ઉભાણ ન. ઊભરો; આથો આવવો તે [સ્ત્રી. ચડાવ
 ઉભાળ વિ. ઉભેડું; ઊભું હોય તેવું (ર) ઢાળ પડતું (૩)
 ઉભેટો પું. ખેતરની વાડ તોડીને પાંચેલો રસ્તો (ર) બે
 રસ્તા ભેગા થતા હોય તેવી જગ્યા
 ઉભેડુ વિ. પું. ઉભડિયો; દહાડિયો
 ઉભેડું-(રું) વિ. ઊભું હોય એવું; ઉભાળ (ર) ન. ભીંત
 ઉભેળવું સ.કિ. જુઓ 'ઉબેળવું'
 ઉભેળી પું. કરડ; અર્ધી ખંડાયેલી ડાંગર
 ઉમજીક વિ. ગ્રહ; સમજુ (ર) હોશિયાર; ચાલાક [ક્રિમતી
 ઉમદા-(દું) વિ. (અ.) સારું; શ્રેષ્ઠ (ર) ખાનદાન (૩)
 ઉમર સ્ત્રી. (અ. ઉમ્ર) ઉમર; વય
 ઉમરડું ન. (સં. ઉદુંબર) ઉમરડાનું ફળ; ઊમરું; ઊખરું
 ઉમરડો પું. ઊખરાનું ઝાડ; ઊમરો
 ઉમરદાજ વિ. (કા.) દીર્ઘાયુ; લાંબી આવરદાવાળું
 ઉમરલાયક વિ. પુષ્પ વધતું
 ઉમરાવ પું. (અ. ઉમરા) અમીર (ર) શ્રીમંત
 ઉમરાવજાદી સ્ત્રી. (અ.) ઉમરાવની પુત્રી
 ઉમરાવજાદો પું. (અ.) ઉમરાવનો પુત્ર
 ઉમરાવશાહી સ્ત્રી. અમીરવર્ગ જેમાં પ્રભુત્વ ધરાવતો હોય
 એવું (ફુપડલ) સમાજજ્ઞેત્ર
 ઉમળકાભર્યું વિ. ઉમળકાવાળું
 ઉમળકાભેર કિ.વિ. ઉમંગથી; ઉમળકાથી
 ઉમળકો પું. (સં. ઉમ્મલ) વહાલ-હેતનો ઊભરો
 ઉમંગ પું. ઉત્સાહ; હોંશ (ર) આનંદ - હોંશનો ઊભરો;
 લાગણીનાં ઉમળકો (૩) આનંદ; હર્ષ
 ઉમંગી વિ. ઉમંગવાળું; હોંશીલું
 ઉમા સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી
 ઉમા (ઠકાન્ત, ઠપતિ) પું. શિવ; શંકર
 ઉમાડ-(ડિ)યું ન. (સં. ઉખાડ) ઉમાડિયું; ખોરિયું
 ઉમા(ઠપીશ, ઠવર) પું. (સં.) ઉમાપતિ; મહાદેવ
 ઉમામહેશ્વર ન.બ.વ. ઉમા અને મહેશ્વર (ર) મરી
 ગયેલાંની પાછળ પરણેલાં જોડાંને અપાનું દાન
 ઉમામહેશ્વરી વિ. બેરંગી; ગંગાજમના (વસ્ત્ર)
 ઉમિયા સ્ત્રી. ઉમા; પાર્વતી
 ઉમેદ સ્ત્રી. (કા.) આશા (ર) ઇચ્છા; અભિલાષા
 ઉમેદવાર વિ. ઉમેદ રાખનારું (ર) પું. નોકરી માટે
 અરજદાર અથવા નવું કામ શીખનાર વ્યક્તિ
 ઉમેદવારી સ્ત્રી. ઉમેદવારપણું
 ઉમેરણ ન. ઉમેરણી (ર) અખરામણ [ઉકેરવું તે
 ઉમેરણી સ્ત્રી. ઉમેરવું તે; વધારો (ર) વધારીને કહેવું-
 ઉમેરવું સ.કિ. હોય તેમાં બીજું મૂકવું; નાખવું; રેડવું;

ઉમેરાવવું

૧૧૦

[ઉલ્લર

વધારવું (૨) મેળવવું; ભેગું કરવું (૩) ઉચ્કેરવું
 ઉમેરાવવું સ.કિ. 'ઉમેરવું'નું પ્રેરક
 ઉમેરાવું અ.કિ. 'ઉમેરવું'નું કર્મણિ
 ઉમેરું ન. ખેડવાથી પડતો લાંબો આંકો, ચાસ
 ઉમેરો પું. વધારો (૨) મેળવણી; ભેળવવું તે
 ઉમેળવું અ.કિ. આમળીને મૂળમાંથી ઉમેરી નાખવું (૨)
 વળ દેવો (૩) મચાવું
 ઉર ન. (સં.) હૃદય (૨) છાતી (૩) ધ્યાન; લક્ષ
 ઉરગ પું., ન. (સં.) પેટે ચાલે તે-સાપ
 ઉરજ પું., ન. ઉરોજ; સ્તન (૨) કામદેવ
 ઉરગાવવું સ.કિ. 'ઊરગવું'નું પ્રેરક
 ઉરતંત્ર ન. હૃદયની રચના
 ઉરદૂ સ્ત્રી. ઉર્દૂ (એક ભાષા)
 ઉરફે સંયો. બીજે નામે; કિંવા; ઉર્ફે
 ઉરમંડલ(-ળ) ન. ઉરનો-છાતીનો ભાગ (૨) સ્તનમંડળ
 ઉરવર ન. કમળનું બીજ; કમળકાકડી
 ઉરવલ્લી સ્ત્રી. દૂંટીથી છાતી તરફ જતી વેલ જેવી રુંવાંટી (૨)
 પેટ પર વાટા પર છે તે; ત્રિવલી [લગનનું જમણ
 ઉરસ પું. ઓલિયાની મરજતિયિનો ઉત્સવ; ઓરસ (૨)
 ઉરસ, ઉપરસ્ત્રાણ ન. (સં.) છાતીનું બપ્તર
 ઉરઃસ્થલ (સં.), (-ળ) ન. છાતીનો ભાગ
 ઉરાઉરી સ્ત્રી. હરીફાર્થ; ચડસાચડસી
 ઉરાડવું સ.કિ. જુઓ 'ઉડાડવું'
 ઉરોગઉટોગ પું. (ઈ. ઓરોગ-ઉટેન્ટ, મૂળ મલય) ઊભો
 ચાલી શકે તેવો એક જાતનો વાંદરો [ક્રીમતી
 ઉરુ વિ. (સં.) વિશાલ (૨) મોટું (૩) ઊંચું (૪) ઉમદા;
 ઉરેક-બંધી સ્ત્રી. (કા. ઉરીબુ એટલે ખૂણા ત્રાંસા ઢાળ પડતું)
 વજાટની રેખાથી ત્રાંસું વેતરીને કરાતા એક પ્રકારના
 સીવજવાળી બંડી [પેટે ચાલતું પ્રાણી (સપાઈટ)
 ઉરોગામી વિ. (સં. ઉરોગામિન) પેટે ચાલતું (૨) ન.
 ઉરોગુહા સ્ત્રી. છાતીનું પોલાણ
 ઉરોજ પું., ન. (સં.) સ્તન (૨) કામદેવ
 ઉરોદેશ પું. (સં.) પેટની ઉપરના ખાડાનો ભાગ
 ઉરોભાગ પું. (સં.) છાતીનો ભાગ
 ઉરોભૂષણ ન. અલંકારરૂપ હાર [થેટાંના વાળ (જિન)
 ઉર્ણ (સં.) ઊર્ણ; કરોળિયાની જાળના તાંતણા (૨)
 ઉર્ણનાલ પું. (સં.) કરોળિયો
 ઉર્દૂ સ્ત્રી. (તુર્કીમાં 'છાવણી') મોગલયુગમાં અરબી-
 શાસી-તુર્કીના મિશ્રણથી 'છાવણી'માં ઊભી થયેલી
 હિંદી ભાષાની એક શૈલી
 ઉર્ફ, ઉર્ફે સંયો. (અ.) ઉરફે
 ઉર્વર વિ. (સં.) ઉપજાઉ; ફળદ્રૂપ
 ઉર્વરતા સ્ત્રી. (સં.) ઉપજાઉપણું; ફળદ્રૂપતા
 ઉર્વરા સ્ત્રી. (સં.) ફળદ્રૂપ જમીન (૨) જમીન

ઉર્વશી સ્ત્રી. (સં.) સ્વર્ગની એક અપ્સરા
 ઉર્વી સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી (૨) જમીન
 ઉર્વીપતિ, ઉર્વીશ પું. (સં.) રાજા
 ઉલટાવવું સ.કિ. 'ઊલટવું'નું પ્રેરક
 ઉલ(-લે)મા પું. (અ.) ઇસ્લામી પંડિત-શાસ્ત્રી
 ઉલજણ(-ન) સ્ત્રી. ગુંચવણ; ગુંચળું (૨) ચિતા; મૂંઝવણ
 ઉલસાવવું સ.કિ. 'ઊલસવું'નું પ્રેરક
 ઉલંધવું સ.કિ. (સં. ઉલંધ) ઓળંગવું; ઉપર થઈને જવું;
 પાર કરવું (૨) અનાદર કરવો
 ઉલાળ વિ. ઊલળવું (૨) પું. ભે પૈડાવાળા વાદનમાં
 પાછળના ભાગમાં વધારે વજન હોવું તે
 ઉલાળવું સ.કિ. 'ઊલળવું'નું પ્રેરક; ઊલભે એમ કરવું (૨)
 ઉછાળવું (૩) અપવચ મૂકી દેવું (૪) બંધ કરવું;
 દેવાળું કાઢવું
 ઉલાળાફૂંથી સ્ત્રી. ઉલાળો ફેરવવા માટેની વાંકી સળી
 ઉલાળિયું ન. ઉલાળવું તે; અપવચ મૂકી દેવું તે (૨) દેવાળું
 ઉલાળિયો પું. ઉલાળવું તે (૨) ઉલાળો (૩) સ્ત્રીઓનું
 એક ઘરેણું (૪) દેવાળું કાઢવું તે (૫) વિનાશ
 ઉલાળો પું. (ઊલળવું ઉપરથી) બારણાં વાસવા ઠેકા ઉપર
 ઊલળતું લાકડાનું બારણાની બહાર હાથાવાળું યંત્ર
 (આ 'આગળો' નથી.) (૨) ઉછાળો; ઊભકો
 ઉલાળો પું. (પ્રા. ઉલ્લાલ = એક છંદ) કાવ્યના અંતનું
 વલણ; ઊથલો
 ઉલાંટ સ્ત્રી. ઊલટાઈ જવું-ગુલાંટ ખાવી તે; ગુલાંટ
 ઉલાંટગુલાંટ સ્ત્રી. ગોટીમડું (૨) એક રમત; ગુલગુલાંટિયું
 ઉલૂક પું., ન. (સં.) પુવડ
 ઉલૂખલ પું. (સં.) ઊખળ; ખાંડણિયો
 ઉલેખે કિ.વિ. અલેખે; નકામું [એક યુક્તિ
 ઉલેચણિયો પું. પાણી ઉલેચવાનું પાત્ર (૨) ઉલેચવાની
 ઉલેચણી સ્ત્રી. નાનો ઉલેચણો
 ઉલેચણો પું. ઉલેચણિયો; પાણી ઉલેચવાનું પાત્ર
 ઉલેચવું સ.કિ. (સં. ઉદ્ + ચિય, પ્રા. ઉલ્લિય) ઘોડે થોડે
 બહાર કાઢવું (પ્રવાહી માટે)
 ઉલેમા પું. જુઓ 'ઉલમા' [દિખાતું
 ઉલેર વિ. ઊંચા વધવાના વલણવાળું (૨) ઊંચું થયેલ
 ઉલ્કા સ્ત્રી. (સં.) રેખાના આકારે પડતો તેજનો પૂંજ;
 આકાશનો અગ્નિ (૨) ખરતો તારો (૩) ખોરિયું (૪)
 જવાલામુખીમાંથી ઊડેલો અગ્નિ
 ઉલ્કાગ્નિ પું. (સં.) ખરતા તારાનો પ્રકાશ [ઉત્પાત
 ઉલ્કાપાત પું. (સં.) ઉલ્કાનું પડવું તે (૨) મહા અનર્થ-
 ઉલ્કામુખ ન. (સં.) જવાલામુખીનું મોં (૨) ખોરિયાનો
 બળતો છેરો (૩) પું. અગ્નિમુખી રાસસ
 ઉલ્કત સ્ત્રી. (અ.) દોસ્તી (૨) મહોબત
 ઉલ્લર વિ. ઉલેર; ઊંચા વધવાના વલણવાળું

ઉલ્લાસવું

૧૧૧

[ઉસૂલન

ઉલ્લાસવું અ.કિ. (સં. ઉલ્લાસ) ઉલ્લાસવું; હરખાવું
 ઉલ્લાસિત વિ. (સં.) હર્ષથી પ્રફુલ્લિત; ઉલ્લાસવાળું
 ઉલ્લંઘન ન. (સં.) ઓળંગવું તે (ર) અનાદર કરવો તે;
 વિરુદ્ધ જવું-ન માનવું તે (૩) અપરાધ [કરવો
 ઉલ્લંઘનું સ.કિ. ઉલ્લંઘવું; ઓળંગવું; પાર કરવું (ર) અનાદર
 ઉલ્લંઘિત વિ. જેનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે તેવું
 ઉલ્લાસ પું. (સં.) આનંદ (ર) પ્રકાશ; ભભકો (૩)
 પ્રકરણ [ધવું (૩) પ્રકાશવું; ઝબકવું
 ઉલ્લાસવું અ.કિ. (સં. ઉલ્લાસ) હરખાવું (ર) પ્રફુલ્લિત
 ઉલ્લાસિત વિ. (સં.) પ્રફુલ્લિત; આનંદિત (ર) યાદ
 આવેલું; સ્મરેલું
 ઉલ્લાસી વિ. ઉલ્લાવાળું (ર) ભભકાદાર
 ઉલ્લિખિત વિ. (સં.) ઉલ્લેખ કરેલું; નિર્દેશિત
 ઉલ્લુ વિ. (હિ. ઉલ્લુ = પુવડ) મૂરખ; ગમાર
 ઉલ્લેખ પું. (સં.) નિર્દેશ; કથન (ર) વર્ણન
 ઉલ્લેખનીય વિ. (સં.) ઉલ્લેખવા જેવું; નિર્દેશપાત્ર
 ઉલ્લેખવું સ.કિ. (સં. ઉલ્લિખ) લખવું; કોતરવું (ર)
 ઉદેશીને લખવું; નિર્દેશ કરવો
 ઉલ્લાદ પું. આલુવાદ; ઉલ્લાસ
 ઉવટણ ન. ઉવટણું; લેપ કરવો-ચોળવું તે (ર) શરીરે ચોળવાનું
 એક સુગંધી દ્રવ્ય (૩) ઊટકવાના કામમાં આવતી વસ્તુ
 ઉવટણો પું. ઉવટણ તરીકે વપરાતું દ્રવ્ય (ર) ઉપરવટણો
 ઉવાટ વિ. (સં. ઉદ્ધ+વાટ) આડું; ખોટું (ર) સ્ત્રી. આડો
 રસ્તો; ખોટો રસ્તો
 ઉવાસો પું. નિસાસો; દુખનો સ્વાસ
 ઉવાળી સ્ત્રી. બાઉવું; આઉ
 ઉવેખવું સ.કિ. (સં. ઉવેખ, પ્રા. ઉવેખ) ઉવેખા કરવી
 (ર) અનાદર કરવો; અવગણવું (૩) તુચ્છકારવું
 ઉશાપ પું. શાપનું નિવારણ; તેના ઉતારનો માર્ગ
 ઉશીકું(-સું) ન. જુઓ 'ઉશીસું' [સૂકા તંતુ
 ઉશી(-ખી)ર ન. (સં.) વીરજનો વાળો; ખસના છોડના
 ઉશીસું ન. (સં. ઉત્તીર્ષક, પ્રા. ઉસ્તીસઅ) ઓશીકું
 ઉશે(-સે)ટવું સ.કિ. (સં. ઉસ્યુષ્ટ, પ્રા. ઉસ્સટ્ટ) (તિરસ્કારથી
 કે કાળજી વિના ગમે તેમ) ફેંકવું (ર) ઉસરડી લેવું
 ઉશ્કેરણી સ્ત્રી. ઉશ્કેરવું તે (ર) જુસ્સો; આવેશ
 ઉશ્કેરવું સ.કિ. આવેશમાં આવે એમ કરવું; ઉતેજિત કરવું
 (ર) ભંભેરવું; ચડાવવું
 ઉશ્કેરાટ પું. આવેશ; ઉશ્કેરણી
 ઉશ્કેરાવું અ.કિ. 'ઉશ્કેરવું'નું કર્મણિ
 ઉશ્વાસ પું. ઉચ્શ્વાસ; ઊંડો શ્વાસ લેવો તે
 ઉષ ન. ઉષા
 ઉષઃકાલ (સં.) (-ળ) પું. ઉષા-મળસકાનો સમય
 ઉષઃકાલીન વિ. (સં.) ઉષાકાળનું - ને લગતું; મળસકાનું
 ઉષઃપાન ન. (સં.) સુપૌંદ્ય પહેલાં પાણી પીવાની ક્રિયા

ઉષા સ્ત્રી. (સં.) પરોઢ (ર) મળસકાનું અજવાળું
 ઉષા સ્ત્રી. (સં.) ઓષા (ર) એક વૈદિક દેવતા; ઉષાદેવી
 ઉષીર ન. (સં.) જુઓ 'ઉશીસું'
 ઉષ્ ન. (સં.) ઊંટ; ઊંટિયો
 ઉષ્ઠી(-શ્ચિકા) સ્ત્રી. (સં.) ઊંટડી; સાંઢણી
 ઉષ્ણ વિ. (સં.) ગરમ; ઊનું; ગરમાવાવાળું
 ઉષ્ણકટિબંધ પું. વિષુવવૃત્તથી સાડી બાવીસ અંશ ઉત્તર
 અને સાડી બાવીસ અંશ દક્ષિણ વચ્ચેનો ભાગ
 ઉષ્ણકાલ પું. (સં.) ગરમીની ઋતુ; ઉનાળો
 ઉષ્ણતા સ્ત્રી. (સં.) ગરમી; ઊનાપણું
 ઉષ્ણતામાન ન. ગરમીનું પ્રમાણ; તાપમાન
 ઉષ્ણતામાપક વિ. (સં.) ઉષ્ણતા માપનારું
 ઉષ્ણરશ્મિ પું. (સં.) સૂર્ય
 ઉષ્ણતાવહન ન. ગરમી વહન કરવાની ક્રિયા; ઉષ્ણતાગમન
 ઉષ્ણતાવાહક વિ. (ર) પું. ગરમી વહન કરનારું
 ઉષ્ણોદક ન. (સં.) ગરમ પાણી
 ઉષ્મ વિ. ગરમ
 ઉષ્મવ્યંજન પું. (સં.) ઉષ્માશર [બફારો
 ઉષ્મા સ્ત્રી. (સં.) ગરમી (ર) હૂંફ (૩) વસણ (૪) બાક;
 ઉષ્માશર પું., શ, ષ, સ, હ એમાંનો કોઈપણ વ્યંજન
 ઉષ્માભેદ વિ. પ્રકાશમાન (ર) ગરમી વહન કરવાના
 ગુણવાળું
 ઉષ્મામાન ન. ગરમીની સપાટી; 'ટેમ્પરેચર' ['થર્મોમીટર'
 ઉષ્મામાપક ન. ગરમીની સપાટી માપવાનું યંત્ર;
 ઉષ્માયન ન. (સં.) હૂંફ કે ગરમી આપવી તે (ર) ઈંડું
 સેવવું તે
 ઉષ્માંક પું. કોઈ પણ પદાર્થની ગરમી ગ્રહણ કરવાની
 શક્તિનું, પાણીની તેવી શક્તિ સાથેનું ગુણોત્તર;
 'કેલરી'
 ઉસડકો પું. (રવા.) સબડકા ભરતાં ખાવું તે
 ઉસરડવું સ.કિ. નીચે પડેલને ઘસીને એકઠું કરવું (ર) કચરો
 (દૂર કરવા કે ફેંકી દેવા માટે, જેમ કે, ગંદકી એંઠવાડ
 વગેરે) વાળીઝૂડીને એકઠો કરવો (ર) બધું ખાઈ જવું
 ઉસરડાવવું સ.કિ. 'ઉસરડવું'નું પ્રેરક
 ઉસરડાવું અ.કિ. 'ઉસરડવું'નું કર્મણિ [ઢગલો કે કચરો
 ઉસરડો પું. ઉસરડીને એકઠી કરેલી વસ્તુ (ર) એકઠો કરેલો
 ઉસવણ(-ણું) ન. ઊસનું-ખારવાળું પાણી
 ઉસાણ પું. પૂનમ અને અમાસની મોટી ભરતી
 ઉસાર પું. ઓસાર; ઓથ (ર) હઠવાનો અવકાશ
 ઉસારવું સ.કિ. (સં. ઉસ્યુ) ઉપાડવું (ર) ઘસીને ઉસરડી
 લેવું (૩) ઉઘ્રડ કરવું
 ઉસાસ પું. (સં. ઉચ્શ્વાસ) ઊંડો શ્વાસ; ઉચ્શ્વાસ
 ઉસૂલ પું. (અ.) મૂળ સિદ્ધાંત; નિયમ
 ઉસૂલન કિ.વિ. (અ.) નિયમાનુસાર; સિદ્ધાંત પ્રમાણે

ઉસેટવું

૧૧૨

[ઉમરલાયક

ઉસેટવું સ.કિ. જુઓ 'ઉશેટવું'
 ઉસેટાવવું સ.કિ. 'ઉસેટવું'નું પ્રેરક
 ઉસેટાવું અ.કિ. 'ઉસેટવું'નું કર્મણિ
 ઉસેડવું સ.કિ. ઉસરડવું
 ઉસેડાવવું સ.કિ. 'ઉસેડવું'નું પ્રેરક
 ઉસેડાવું અ.કિ. 'ઉસેડવું'નું કર્મણિ
 ઉસેવણ ન. ઉસવણ; ઉસેવવા માટેનું ખારવાળું પાણી
 ઉસેવવું સ.કિ. સૂતર અથવા રેશમને રંગ ચઢાવવા માટે
 પહેલાં ઊસના ખારવાળા ઉકાળામાં બોળી રાખવું (ર)
 બાક આપવો; ધોવું (૩) સેવવું; પરિશીલન કરવું
 (જ) સૂપડેથી સોવું [વિદ્યાગુરુ; આચાર્ય; તજજ્ઞ
 ઉસ્તાદ વિ. (ફા.) કાબેલ; પહોંચેલું (ર) પું. ગુરુ (૩)
 ઉસ્તાદી વિ. ઉસ્તાદની ઢબનું (ર) સ્ત્રી. ઉસ્તાદપણું; કાબે-
 લિયત (૩) ચાલાકી; યુક્તિપ્રયુક્તિ કરવાની હોશિયારી
 ઉભૂખખી પું. (સં. ઉભૂખલ) ખાંડણિયો; ઊખળો
 ઉકારા પું. અ.વ. જુઓ 'ઉકારા'
 ઉકરાંટો પું. જુઓ 'ઉકરાંટો'
 ઉગ(-જ)વું સ.કિ. જુઓ 'ઉગવું'
 ઉગા(-જા)વવું સ.કિ. જુઓ 'ઉગા(-જા)વવું'
 ઉગા(-જા)વું અ.કિ. જુઓ 'ઉગા(-જા)વું'
 ઉધ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉધ'
 ઉધરું(-ટિયું) વિ. જુઓ 'ઉધરું(-ટિયું)'
 ઉધણ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉધણ'
 ઉધણશી વિ. જુઓ 'ઉધણશી'
 ઉધરેટું વિ. જુઓ 'ઉધરેટું'
 ઉધવું સ.કિ. જુઓ 'ઉધવું'
 ઉધાડવું સ.કિ. જુઓ 'ઉધાડવું'
 ઉધાવું સ.કિ. જુઓ 'ઉધાવું'
 ઉધાળ વિ. જુઓ 'ઉધાળ'
 ઉધાળવું વિ. જુઓ 'ઉધાળવું'
 ઉધેરું વિ. જુઓ 'ઉધેરું'
 ઉચ વિ. જુઓ 'ઉચ'
 ઉચકવું સ.કિ. જુઓ 'ઉચકવું'
 ઉચકામણ ન., (-મ્મી) સ્ત્રી. જુઓ 'ઉચકામણ(-મ્મી)'
 ઉચકાવવું સ.કિ. જુઓ 'ઉચકાવવું'
 ઉચકાવું અ.કિ. જુઓ 'ઉચકાવું'
 ઉચનીચ વિ. જુઓ 'ઉચનીચ'
 ઉચનીચભાવ પું. જુઓ 'ઉચનીચભાવ'
 ઉચાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉચાઈ'
 ઉચાણ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉચાણ'
 ઉચું વિ. જુઓ 'ઉચું'
 ઉચુંનીચું વિ. જુઓ 'ઉચુંનીચું'
 ઉચે કિ.વિ. જુઓ 'ઉચે'
 ઉચેરું વિ. જુઓ 'ઉચેરું'

ઉજણ ન. જુઓ 'ઉજણ'
 ઉજણી સ્ત્રી. જુઓ 'ઉજણી'
 ઉજ(-ઝ)ણ ન. જુઓ 'ઉજ(-ઝ)ણ'
 ઉજવું સ.કિ. જુઓ 'ઉજવું'
 ઉજાવું અ.કિ. જુઓ 'ઉજાવું'
 ઉજાવવું સ.કિ. જુઓ 'ઉજાવવું'
 ઉટ ન. જુઓ 'ઉટ'
 ઉટડી સ્ત્રી. જુઓ 'ઉટડી'
 ઉટડો પું. જુઓ 'ઉટડો'
 ઉટવેદ જુઓ 'ઉટવેદ'
 ઉટવેદું ન. જુઓ 'ઉટવેદું'
 ઉટિયા(-યું)જીરું ન. જુઓ 'ઉટિયા(-યું)જીરું'
 ઉટિયો વિ. જુઓ 'ઉટિયો'
 ઉડળ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉડળ'
 ઉડળગુંડળ ન. જુઓ 'ઉડળગુંડળ'
 ઉડાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉડાઈ'
 ઉડાણ ન. જુઓ 'ઉડાણ'
 ઉડું વિ. જુઓ 'ઉડું'
 ઉંદર પું. (સં. ઉંદર) ઉંદર, મૂષક [પાંજરું
 ઉંદરકણી સ્ત્રી., (-ણિયું) ન. ઉંદરિયું; ઉંદર પકડવાનું
 ઉંદરડી સ્ત્રી. ઉંદરની માદા (ર) નાનો ઉંદર
 ઉંદરડો પું. નર-ઉંદર (ર) મોટો ઉંદર [ઊંઘવાઈ
 ઉંદરવાઈ સ્ત્રી., ઉંદરિયું ન. ઉંદર પકડવાનું પાંજરું;
 ઉંદરી સ્ત્રી. માથાની ચામડીનો એક રોગ
 ઉધ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉધ'
 ઉધકરણું વિ. જુઓ 'ઉધકરણું'
 ઉધખોદિયું વિ. જુઓ 'ઉધખોદિયું'
 ઉધાધળું વિ. જુઓ 'ઉધાધળું'
 ઉધિયું ન. જુઓ 'ઉધિયું'
 ઉધું વિ. જુઓ 'ઉધું'
 ઉધુંચ(-છ)તું(-તું) વિ. જુઓ 'ઉધુંચ(-છ)તું(-તું)'
 ઉખર પું. ઉખર; ધરનો ઉખરો
 ઉખર પું. (સં. ઉદુંખર) એક ઝાડ; ઉખરડો
 ઉખરી સ્ત્રી. એક ઝાડ; ઉખરડો
 ઉખરું ન. (સં. ઉદુંખર) ઉખરડું; ઉખરડાનું ફળ
 ઉખરો પું. (સં. ઉદુંખર) એક ઝાડ; ઉખરડો
 ઉખરો પું. ધરનો ઉખરો
 ઉખાડિયું ન. જુઓ 'ઉખાડિયું'
 ઉખી સ્ત્રી. જુઓ 'ઉખી'
 ઉખેલો પું. જુઓ 'ઉખેલો' [ખીબી
 ઉખી સ્ત્રી. (સં. ઉખિકા) ઘઉં, જવ વગેરે પાન્યનું ફૂંડ;
 ઉખર સ્ત્રી. (અ. ઉખ્ર) ઉખર; વય
 ઉખરદરાજ વિ. (ફા.) દીર્ઘ આયુષ્યવાળું; ચિરંજીવી
 ઉખરલાયક વિ. પુખ્ત વયનું

ઉપખોદિયું]

૧૧૩

[ઊજળાઈ

ૐ

ઊ (સં.) ગુજરાતી લિપિનો છઠો સ્વર (૨) 'ઉ'નું દીર્ઘ રૂપ
 ઊન્નય વિ. કરજ વિનાનું; અનુસ્રી [એક દવા કે લેપ
 ઊક-(ગ)ટો પું. (સં. ઉદ્ધ + વર્ત. સર.) દુખતી આંખની
 ઊકડું વિ. (સં. ઉત્કટક, પ્રા. અદ્ધુક્કડુઅ) ઉભડક; અધૂકડું
 ઊકલવું અ.કિ. ગણી કે ગૂંચ-ગાંઠનું ખૂલવું; ગૂંચ-ગાંઠ
 વિનાનું-સરળ કે સીધું બનવું (૨) (અક્ષરો કે લખેલું)
 વાંચી શકાવું (૩) પાર પડવું; સધાવું
 ઊકળખિંદુ ન. કોઈ પણ પદાર્થ જે ઉજ્જતામાને ઊકળે
 તે બિંદુ; ઉત્કલનખિંદુ; 'બોઈલિંગ પોઈન્ટ'
 ઊકળવું અ.કિ. (સં. ઉત્કલતિ, પ્રા. ઉક્કલઈ) પ્રવાહીનું
 ઊભરો કે ઊછાળો આવે એટલું ગરમ થવું (૨)
 ગુસ્સે થવું
 ઊકાર પું. (સં.) 'ઊ' વર્ણ (૨) 'ઊ' ઉચ્ચાર
 ઊખડવું અ.કિ. (સં. ઉત્ક્રમ્, પ્રા. ઉક્ખિડ) (વળગેલું કે
 ચોટેલું હોય ત્યાંથી) છૂટું પડવું (૨) જડમૂળથી નીકળી
 જવું (૩) ગુસ્સે થઈ જવું (૪) વંદી જવું
 ઊખડેલ વિ. વંટેલ
 ઊખર વિ. (સં. ઊષર) ખારવાળું (૨) સ્ત્રી. જેમાં કાંઈ
 પાકે નહિ એવી જમીન; ખારાટવાળી જમીન [જવું
 ઊખરવું સ.કિ. ખરી પડવું (૨) ઠોકર ખાઈ નીચે પડી
 ઊખળ ન., (-ળી) સ્ત્રી., (-ળું) ન. (સં. ઉદ્ધવલ, પ્રા.
 ઉદ્ધવલ) ખાંડણિયો (૨) ન. નાનું સાંભેલું [પ્રસૂરું
 ઊખળ ન. ચાર બળદવાળા ગાડાના બે આગળના બળદનું
 ઊખળ ન. પહેલી વાર ખેડવાણ કરેલી જમીન
 ઊખળો પું. ઊખળ; ખાંડણિયો
 ઊખળો પું. વયના પ્રમાણ કરતાં ઊંચો વધી ગયેલો છોકરો
 ઊગ સ્ત્રી. ઊગવાની કિયા; ઊગણી [મુકાતું અટકણ
 ઊગટ સ્ત્રી. ઊભેલા વાહનના પૈડાંની આગળપાછળ
 ઊગટ સ્ત્રી. માંજવાપણું (૨) પીઠી
 ઊગટવું સ.કિ. (સર. ઊપટવું) ઊટકવું; માંજવું (૨)
 લગનવેળા વરકન્યાને સુગંધી પદાર્થોનું પ્રવાહી ચોળવું
 ઊગટો પું. જુઓ 'ઊકટો'
 ઊગણી સ્ત્રી. ઊગ; ઊગળણ [(૩) શરૂઆત
 ઊગમ પું. (સં. ઉદ્ગમ) ઊગવું તે (૨) ઉદ્ગમસ્થાન
 ઊગરવું અ.કિ. બચવું (૨) બાકી રહેવું
 ઊગવું અ.કિ. (સં. ઉદ્ગમ્, પ્રા. ઉગ્ગઈ) આગળ અંકુર
 થવા; વધવું; ફટવું (બીજમાંથી) (૨) ઉદય થવો
 (જેમ કે, સૂરજ, ચંદ્ર) (૩) (મનમાં) સ્ફુરવું-ઉત્પન્ન
 થવું (૪) ફળદાયી થવું; પરિપામરૂપે નીપજવું
 ઊગડવું અ.કિ. (સં. ઉદ્ગટતિ, પ્રા. ઉગ્ગડઈ) ઊધાડું થવું;
 ખૂલવું (૨) ખૂલી જવું (જેમ કે, નસીબ) (૩) ખીલવું;
 પ્રફુલ્લ થવું (જેમ કે ફૂલ, કળી વગેરે) (૪) સાફ-

સ્પષ્ટ થવું (જેમ કે, રંગ, આકાશ વગેરે) (૫)
 નવેસરથી શરૂ થવું (જેમ કે, નિશાળ)
 ઊઘલવું અ.કિ. (સં. ઉદ્ધવલ્લતિ, પ્રા. ઉગ્ધલઈ) પરજાવા
 (વરધોડામાં) નીકળવું (૨) ફજેત થવું (કટાક્ષમાં)
 (૩) છલકાવું
 ઊચક કિ.વિ. ઊધવું, ઉચ્ચક
 ઊચકગ્રાન્ટ સ્ત્રી. નિયમથી થતું ચોક્કસ નહિ પણ ઊપડ
 અપાતું અનુદાન; 'બ્લોક ગ્રાન્ટ' [ધમકાવવું
 ઊચકવું સ.કિ. ઊંચું કરવું; માથે લેવું (૨) ઢપકો આપવો;
 ઊચકવું અ.કિ. 'ઊચકવું'નું કર્મણિ
 ઊચકી સ્ત્રી. વાપણી; હેડકી
 ઊચકો પું. ઉચ્ચક લીધેલ-આપેલ રકમ
 ઊચકી પું. પારકા માલ ઉપર ચોરની નજર રાખનારો
 આદમી (૨) નંગ (૩) છટેલો ખાણસ
 ઊચડવું સ.કિ. ઉચેડવું; ચોટેલું ઉખાડવું
 ઊચમૂચ કિ.વિ. અચાનક; અચબૂચ; અકાએક
 ઊચરવું સ.કિ. (સં. ઉચ્ચરતિ, પ્રા. ઉચ્ચરઈ) ઉચ્ચારવું;
 ઉચ્ચાર કરવો; બોલવું
 ઊચરાવું અ.કિ. 'ઊચરવું'નું કર્મણિ [(૩) અશાંતિ
 ઊચલાઊચલ(-લી) સ્ત્રી. ઊંચકાઊંચકી (૨) દોડાદોડી
 ઊચી જવું અ.કિ. (ઢોર) વસુકવું; દૂધ દેતું બંધ થવું
 ઊછરવું અ.કિ. (સં. ઉત્ક્રીયતે, પ્રા. ઉચ્ચિરઈ) પાલન-
 પોષણ ને સંભાળથી મોટા થવું
 ઊછરાવું અ.કિ. 'ઊછરવું'નું કર્મણિ
 ઊછરેલ-પાછરેલ, ઊછર્યું-પાછર્યું વિ. ઊછરીને મોટું થયેલું
 (બાળમરણમાંથી બચીને); સારી રીતે ઊછરેલું
 ઊછળફૂદ સ્ત્રી. તોફાન; ધમાચકડી
 ઊછળવું અ.કિ. (સં. ઉચ્ચલતિ, પ્રા. ઉચ્ચલઈ) ઊંચે જવું-
 ફેંકાવું (૨) ઉછાળો મારવો (૩) છલંગ મારવી; ફૂદવું
 (૪) છૂટે હાથે વપરાવું (લાકડી, તલવાર, વસ્તુ
 વગેરેનું) (૫) ખૂબ વધી જવું (જેમ કે, ભાવ) (૬)
 કોઈ જોશ કે આવેશમાં આવવું (૭) પ્રકાશિત થવું
 (૮) શોભાવમાન થવું
 ઊજકો પું. ખેતરમાં રખાતો ચાડિયો
 ઊજડ વિ. (સં. ઉજ્જટ, પ્રા. ઊજ્જડ) વેરાન; ઉજ્જડ
 ઊજડ નોમ સ્ત્રી. અખાડ વદ નોમ-નવમી
 ઊજમ પું. (સં. ઉદ્ધમ, પ્રા. ઉજ્જમ) હોશ; ઉમંગ; આનંદ
 ઊજમાવું અ.કિ. ઊજમ (ઉમંગ)માં આવવું
 ઊજવવું સ.કિ. (સં. ઉદ્ધાપયતિ, પ્રા. ઉજ્જવઈ) (વ્રતનું)
 ઉદ્ધાપન (વ્રતસમાપ્તિવિધિ) કરવું (૨) ઉત્સવ કરવો;
 કોઈ પ્રસંગ વિધિસર પૂરો કરવો (૩) ફજેત કરવું
 (કટાક્ષમાં)
 ઊજવાવું અ.કિ. 'ઊજવવું'નું કર્મણિ
 ઊજળાઈ સ્ત્રી. ઉજ્જશ (૨) સ્વચ્છતા (૩) સંસ્કારિતા (૪)

[ગિજળાટ(-મણ)(-શ)]

૧૧૪

[ગિતરાવું]

પૈસેટકે સુખી હોવાનો દેખાવ [પણ; ઉજાશ
 ગિજળાટ પું., (-મણ) સ્ત્રી., ન., (-શ) સ્ત્રી. ગિજળા-
 ગિજળી-નોમ સ્ત્રી. અસાડ સુદ નોમ-નવમી
 ગિજળું વિ. (સં. ઉજજવલ, ઉજજલ) ધોળું; સફેદ (૨)
 ચક્રચક્રતેજસ્વી (૩) નિર્મળ; નિષ્કલક (૪) ઉજળિયાત
 (૫) રીતભાતે સુધા (૬) પૈસેટકે સુખી; સાદું; રૂડું
 ગિટ(-ડ)કવું સ.કિ. (સં. ઉલુકેતિ, પ્રા. ઉલ્લક) માંજવું;
 અજવાળવું [પછી રહેલાં કોતરાં (૨) સર્વનાશ
 ગિટોકૂટો પું. ('કૂટો'નું દ્વિત્વ) અનાજને ખાંડ્યાગાટકમ્પ;
 ગિઠ(-ઠું) (સં. અર્ધચતુર્થ, પ્રા. આહટ્ટઠ) ન. સાગ્ર ત્રણ
 ગણું; ગિઠાનો ધડિયો (બ.વ. ગિઠાં) વિ. સાગ્ર ત્રણ
 ગિઠબેસ સ્ત્રી. ગિઠવું અને બેસી જવું તે (૨) એવી કસરત
 (૩) વારેવારે ગિઠવું અને બેસવું તે
 ગિઠવું અ.કિ. (સં. ઉત્સ્યાતિ, પ્રા. ઉટઠઠ) ગિભા થવું; બેઠા
 થવું (૨) જાગવું અને પયારી છોડી ગિભા થવું (૩)
 જાગવું; સાવધ થવું; તૈયાર કે ખડું થવું (૪) એકા-
 એક ઓચિંતું ખડું થવું; આવી લાગવું; આવી બનવું
 (જેમ કે, સભા, અદાલત) (૫) ખીલવું; બરાબર
 ગિઠડવું; સ્પષ્ટપણે પરિણમવું (જેમ કે, છાપ, રંગ)
 (૬) (દિલ) ગિતરી જવું; રાગ કે પ્રેમ જતો રહેવો
 ગિઠવેઠ સ્ત્રી. સેવાયાકરીમાં હાજર ને હાજર રહેવામાં
 પડતો શ્રમ (૨) વેઠરૂપ શ્રમ
 ગિઠાં ન.બ.વ. (સં. અર્ધચતુર્થ, પ્રા. આહટ્ટઠ-અહટ્ટઠ)
 સાગ્ર ત્રણના ગુણકારવાળા ધડિયા-પાડા
 ગિઠું વિ. જુઓ 'ગિઠાં'
 ગિઠ સ્ત્રી. ગિઠવાની શક્તિ; ગતિ (૨) પતંગ
 ગિઠઈ સ્ત્રી. ('ગિઠવું' પરથી) પતંગ; કનકવો
 ગિઠકવું અ.કિ. જુઓ 'ગિટકવું' [વિના
 ગિઠજૂડ કિ.વિ. ગિપું ધાલીને; આડુંઅવળું; વિવેકવિચાર
 ગિઠજૂડિયું વિ. ગિઠજૂડ થતું (૨) ગિઠજૂડ કરનારું
 ગિઠજા ન. ગિઠવાની ક્રિયા
 ગિઠજા વિ. (ગિઠવું) ગિઠે એવું (૨) ચેપી (૩) ઝડપી
 ઉજ્જતામાને ગિડી જાય તેવું; 'વોલેટાઈલ'
 ગિઠજાખાટલી સ્ત્રી. ગિઠે એવી ખાટલી; બલૂન
 ગિઠજાખિસકોલી સ્ત્રી. ગિઠતી ખિસકોલી
 ગિઠજાધો સ્ત્રી. ચંદનધો
 ગિઠજાધોરો પું. ગિઠતો ધોરો (૨) ઝડપી ધોરો
 ગિઠજાઈડ પું. ગિડી શકે એવી જાદુઈ લાકડી; પવનલાકડી
 ગિઠજાફળ ન. રેસાને આધારે બીજ ગિડીને ફેલાવ તેવું ફળ
 (૨) ખાવાથી ઉડવાની શક્તિ આપનારું જાદુઈ ફળ
 ગિઠજારોગ પું. ગિઠતો-ચેપી રોગ
 ગિઠજીં વિ. ગિઠવાના સ્વભાવવાળું; ગિઠનારું
 ગિઠવું અ.કિ. (સં. ઉકયતે, પ્રા. ઉકઈ) હવામાં અધર જવું
 (૨) (પરીક્ષામાં) નાપાસ થવું (૩) જોરથી ચાલવું;

દોડવું (૪) ફીકું પડવું અને જતું રહેવું (રંગ વગેરે)
 (૫) ખપી જવું (વસ્તુ, માલ વગેરે) (૬) કેલાવું;
 પ્રસરવું (૭) હવામાં બરાબર ચગવું (૮) ભાગવું;
 નાસી જવું (૯) ધસી જવું; લડવા ફૂદી પડવું (જેમ
 કે, તેનો શો વાંક કે તેના પર તમે ગિડી પડ્યા ?)
 ગિઠાગિઠ(-ડી) સ્ત્રી. ઉપરાછાપરી ગિઠવું તે; દોડાદોડ (૨)
 અંધાધૂંપી [દોર પછા ન ખાય એવું બગડેલું
 ગિઠેલ(-લું) વિ. ચંચળ વૃત્તિનું (૨) ફાટેલું; વંઠેલું (૩)
 ગિઠજા ન. ઉઠાણું; માથે વજન ગ્રિયકતાં મુકાતો લૂગડાનો
 વીંટો; ઈંદોણી
 ગિજા વિ. (સં. ગિન) ગિજી (૨) સ્ત્રી. ગિજાપ, ઓછાપ;
 ખોટ (૩) અપૂર્ણતા (૪) ખોડ
 ગિજાપ સ્ત્રી. ઓછાપ; ઓટ (૨) અપૂર્ણતા (૩) ખોડ
 ગિજાવું સ.કિ. વણાટમાં ગિજી હોય તે પૂરવું; તૂણવું
 ગિજાપાણું ન. ઓછું ભરાયેલું હોય તે
 ગિજી વિ. ઓછું ભરાયેલું (૨) કયાસવાળું (૩) ખૂટતું
 ગિતક પું. એક જ પ્રકારના સજીવકોષના સમૂહ
 ગિતડવું સ.કિ. ઉતરડવું; ઉતેડવું (૨) સીવણ ઉકેલવું; ટાંકા
 તોડી અલગ કરવું (૩) છાલ કે ચામડી ઉતારવી
 ગિતડાવું અ.કિ. 'ગિતડવું'નું કર્મણિ
 ગિતરચડ સ્ત્રી. ગિતરવું અને ચડવું તે; ચડ-ગિતર
 ગિતરતી ભાંજણી સ્ત્રી. ભારે કિંમતની સંખ્યાને ઓછી
 કિંમતની સંખ્યાનું રૂપ આપવાની રીત (ગ.)
 ગિતરતી શ્રેણી સ્ત્રી. જે હારમાં એક પછી એક ગિતરતી
 સંખ્યાની રકમો મુકાય તે (ગ.)
 ગિતરવું અ.કિ. (સં. ઉતરતિ, પ્રા. ઉતરઈ) ઉપર કે ઊંચેથી
 નીચે આવવું (૨) નીચે આવવું; કમી થવું (જેમ કે,
 વસ્તુના ભાવ) (૩) (ગુણ, સ્થિતિ, સ્વભાવમાં)
 ઓછું નીવડવું; બગડવું (જેમ કે, કેરી) (૪)
 (તોલમાં) આવી રહેવું; બરોબર થવું (કિલોની ચાર
 કેરી ગિતરી.) (૫) થવું; નીપજવું; ફળ તરીકે હાથ
 આવવું-મળવું (જેમ કે, પાક ગિતરવો) (૬) ઉતારો
 કે મુકામ કરવો (જેમ કે, તેઓ હોટલમાં ગિતર્યા.)
 (૭) બરોબર આભેડવું થવું, પાર પડવું (જેમ કે,
 નકલ, છબી) (૮) (સ્પર્ધા, નાટક, વગેરેમાં) સામે
 થવું (૯) (કોઈ અંગ કે હાડકું) પોતાને સ્થાનેથી
 હલવું-ચળવું (૧૦) (ચાલ કે દશા) ની અસર પૂરી
 થવી (જેમ કે, પનોતી ગિતરી.) (૧૧) (મોં) ફીકું
 પડવું; વિલાવું (૧૨) (રંગ) ધોવાથી નીકળવો
 (૧૩) (મન કે હૃદય ધ્યાનમાં) બરાબર જવું;
 સમજાવું; ગમવું; ઠસવું (૧૪) (વાળ માટે) ખરી
 પડવું; નીકળી જવું (૧૫) સ.કિ. પાર કરવું;
 ઓળંગવું (નદી, પુલ વગેરે)
 ગિતરાવું અ.કિ. 'ગિતરવું'નું ભાવે; ગિતરવાની ક્રિયા થવી

[ગિતરી]

૧૧૫

[ગિત, (૦૮)]

ગિતરી સ્ત્રી. ગળાનું એક ધરેણું
 ગિતરેલ વિ. ગિતરી ગયેલું (માણસ); હલકટા 'સેકન્ડ-હેન્ડ'
 ગિતરેલું વિ. વાપરવામાંથી દૂર કરાયેલું (જેમ કે, કપડું);
 ગિતરું અ.કિ. પાસી કે હવા લાગવાથી (લાકડું) વાંકું થયું
 થવું (૨) વસૂલી જવું (૩) સડી જવું
 ગિતરું વિ. ઊંડું નહિ એવું; છીછરું [નું માપ
 ગિથલ પું. ખેડૂને ખેતરમાં એક ચાસ જેટલી માટી ઉથલાવ્યા-
 ગિથલપાથલ વિ. (દિ. ઉત્થલ્લા - પત્થલ્લા) ઊંધું થતું (૨)
 સ્ત્રી. ઊંધું થતું થવું તે; અવ્યવસ્થા
 ગિથલ(લા)નું અ.કિ. (સં. ઉત્થલ્યતિ, પ્રા. ઉત્થલ્લઠ) ઊંધા થઈને પડવું; ઊંધું થતું-ઉપરતળે થવું; ઊંધું કે
 ઊલટું થવું (૨) પરિવર્તન થવું; ગબડી પડવું વગેરે
 ગિથલો પું. (દિ. ઉત્થલ્લઅ) ઊંધાચતા થઈને બીજી બાજુ
 પર પડવું તે (૨) ગયેલો મંદવાડ પાછો આવે તે
 (૩) (પશુમાં) ગર્ભધારણ નિષ્ફળ નીવડે તે (૪)
 આખ્યાનકાવ્યના કડવાના મંતલાગમાં આવતું વલણ
 (૫) સામો જવાબ (૬) ગબડી પડવાની કિમ્યા
 ગિથો પું. ગિની કપડામાં સડો લાવનાર જંતુ (૨) કપડાનો
 સડો (૩) લાકડાને સડાવતો જંતુ [પરચૂરણ કામ
 ગિથોકૂથો પું. નાની મોટી કચુંબર (૨) નકામી મહેનતનું
 બેદ ન. (અ.) અગરનું સુગંધીદાર લાકડું
 બેદબત્તી સ્ત્રી. બેદબત્તી; અગરબત્તી
 બિધ સ્ત્રી. (સં. બિદ્ધિ) બિધ; (ગાડાનો) ધોરિયો
 બિધઈ સ્ત્રી. (દિ. ઉપદેશિકા) ઉપેઈ; જમીનમાં રહેતું લાકડું
 ખાઈ માટી કરતું એક સફેદ જીવડું
 બિધડ વિ. ભાવતાલ કે વજન કર્યા વગર એમનું એમ
 આપેલું-રાખેલું કે અંદાજે ઠરાવેલું (જેમ કે, બિધડ
 ભાવ, માપ, ખરીદી); ઉધડ
 બિધડું વિ. બિધડ (૨) ન. બિધડો; બિધડું કામ
 બિધડો પું. બિધડું કામ (૨) ઠપકો
 બિધરનું અ.કિ. (સં. ઉદરતિ, પ્રા. ઉદરઠ) ઉદરવું (૨)
 દૂર થવું; ટળવું (૩) બિધરવું [ટળવું
 બિધર(રા)નું અ.કિ. ઉધાર ખાતે લખાવું (૨) દૂર થવું;
 બિથલ વિ. ગિતરી ગયેલું; બગડી ગયેલું (ગુણલક્ષણથી)
 બિન વિ. (સં. બિન, પ્રા. ઉન્ના) બિંનું (૨) બિંનપવાળું
 બિન ન. (સં. બિંન, પ્રા. ઉન્ના) બેટાંના વાળ (૨) બિંટ
 બકરાંના વાળ
 બિનતા સ્ત્રી. બિંનપ; ઓછપ; ન્યૂનતા (૨) ખોટ
 બિનતાપૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) બિંનપની પૂરણી
 બિનવા પું. (સં. ઉચ્ચવાત, પ્રા. ઉન્ચવાઅ) એક મૂત્રરોગ
 બિનું વિ. (સં. ઉચ્ચ, પ્રા. ઉન્ચ) ગરમ (૨) તાવભયું
 (૩) ગરમ મિજાજનું; કોપી
 બિપજ સ્ત્રી. પેદાશ (૨) આવક; મળતર (૩) નકો
 બિપજ-નીપજ સ્ત્રી. ઉત્પન્ન અને વૃદ્ધિ (૨) પેદાશ (૩)

ચોખ્ખી આવક

બિપજનું અ.કિ. (સં. ઉત્પદ્યતે, પ્રા. ઉપ્પજજઠ) ઉત્પન્ન
 થવું; પેદા થવું; જનમવું (૨) નીપજવું; નીવડવું
 (૩) મળવું; સંધાવું; મળતર કે આવક થવી (૪)
 કિમત તરીકે મળવું (૫) સાધી શકાવું; ચલણ હોવું
 બિપજવરો પું. આવકવરો
 બિપટવું અ.કિ. (સં. ઉત્પટ્ટયતિ) (રંગનું) ઝાંખું પડી જવું
 (૨) સ.કિ. નાહતાં શરીરે તેલ ચોળવું; બિગટવું
 બિપટો પું. બિકટો; દુખતી આંખની એક દવા
 બિપડનું અ.કિ. (સં. ઉત્પત્તિ, પ્રા. ઉપ્પડઠ) બિપસવું;
 બિંચું થવું (૨) બિંચકાવું (૩) પ્રમાણ કરવું; નીકળવું
 (૪) એકાએક શરૂ થવું (દુન, રોગ વગેરેનું) (૫)
 ચોરાવું; ઉપાડવું (૬) નાણાં ઉપાડવાં; ઉપાડ થવો
 (૭) ખપવું; વેચાવું (જેમ કે, 'હમણાં હથિયારો ખૂબ
 બિપડે છે.) (૮) એકદમ ધસવું; ફૂટી પડવું (જેમ
 કે, તે મગનને મારવા બિપડ્યો.)
 બિપણવું સ.કિ. (સં. ઉત્પુનાતિ, ઉપ્પુણઠ) (અનાજનો)
 પવન નાખી ચોખ્ખું કરવું; વાવલવું
 બિપણાવું અ.કિ. 'બિપણવું'નું કર્મણિ [દૂંકું લાકડું
 બિપણું(નું) ન. ખાટલાના માથા અથવા પાંગથ આગળનું
 બિપણી(નું) ન. બિપણવાની કિયા (૨) બિપણવાનું
 મહેનતાણું [થવું (૨) જન્મ પાસ કરવો
 બિપનવું અ.કિ. (સં. ઉત્પન્ન, પ્રા. ઉપ્પન્નઅ) ઉત્પન્ન
 બિપસ(સા)નું અ.કિ. (સં. ઉત્પત્તિ, ઉપ્પુસઠ) બહાર
 નીકળવું; બિંચું થવું (૨) ફૂલવું (૩) સોજો આવવો;
 સૂજવું
 બિપણું ન. જુઓ 'બિપણું'
 બિકર વિ. (સં. ઉત્કરુક, પ્રા. ઉકુરસ) ઉપરું; પાસાભેર-
 પડપાભેર બેસવું (જેમ કે, ખાટલો બિકરો કરવો) (૨)
 બિલટું થઈ ગયેલું (૩) ઉપરાંતનું
 બિભ સ્ત્રી. (સં. ઉબ્બા, પ્રા. ઉબ્બા) ફૂગ; ઉબાટ; કંટાળો
 બિબક સ્ત્રી. (નો) (સં. ઉબ્બક) પું. બકારી; બિલટી
 થવાનો ઉછાળો [થવી
 બિબકવું અ.કિ. બિબકો આવવો; બિલટી થવાની ખજાશ
 બિબટ વિ. ઉબાઈ-બગડી ગયેલું (૨) ખોટું
 બિબટવું અ.કિ. વાસી થઈ જવું; ગિતરી જવું
 બિબડખાબડ વિ. ખાટકેટકાવાળું; સમતળ નહીં એવું
 બિબડું વિ. અપૂરકું; અધર બેઠેલું; ઉભડક (૨) બિંધું
 બિબનું અ.કિ. ઉબાવું; બિબ લાગવી
 બિબળ પું. બિલટો વળ; વળ ઉલટવો તે
 બિબ(ભ)નું અ.કિ. (વળનું) બિકલી જવું (૨) (ફૂગ
 વળ્યા પછી અથવા મટવા આવ્યા પછી) ફરી
 બિપડવું; બિથલો ખાવો
 બિભ, (૦૮) વિ. જરાક બિંચું હોય એવું; બિનું; પાંસરું

[ભિભડ]

૧૧૬

[ઊલટ-ટપાલ

(૨) ખેતરની લંબાઈ (૩) ખેતરમાં ઊભો કરેલો ચાડિયો [રહેઠાણવાળો આદમી
 ઊભડ પું. મજૂર; દલાડિયો (૨) અસ્થિર વાસવાળો-
 ઊભડવેરો પું. બિનખેડૂત ઉપર લેવાતો કર
 ઊભડું વિ. ઊભું (૨) ઊભા ચડાવનું; ઢોળાવવાળું
 ઊભણી સ્ત્રી. ઘરના પરધારથી મેડા સુધીની ઊંચાઈ;
 'ચિન્થ' (૨) ઘરનો પરધાર; ઘરની બેસણી
 ઊભર(-રા)નું અ.કિ. (સં. ઉદ્ભરતિ, પ્રા. ઉભરઈ)
 ગરમીના જોશથી ઊંચે આવીને બહાર નીકળવું (૨)
 ન માવાથી બહાર આવવું-છલકાવું (જુસ્સો બહુ
 ઊભરાઈ જાય છે.) (૩) અતિ મોટી સંખ્યામાં ટોળે
 વળવું [(૨) લાગણીનો ઉછાળો
 ઊભરો પું. (સં. ઉદ્ભર, ઉભર) ઉભરણ; ઉભરાવું તે
 ઊભડું અ.કિ. ઊભા રહેવું-થવું (૨) થંભવું (૩) ટકવું;
 સામે ટકર ઝીલવી
 ઊભળવું અ.કિ. જુઓ 'ઊભળવું'
 ઊભાઊભ સ્ત્રી. ઊભા ને ઊભા રહેવું તે (૨) કિ.વિ.
 બેઠાવિના; નિરાંતવિના; ઊભાઊભાં (૩) ઝપાટામાં
 ઊભું વિ. (સં. ઊર્ધ્વ, પ્રા. ઉભ્મ) ઊભેવું (૨) થંભેવું;
 થોભેવું; ચાલતું બંધ થયેવું (જેમ કે, વાહન ઊભું છે.)
 (૩) ટટાર (૪) સીધા એકદમ બહુ ઢાળના ચડાણવાળું
 (જેમ કે, ઊભી ભેખડ) (૫) અપૂર્ણ; ચાલુ; આગળ
 ચાલવાની કે પૂરું થવાની વાટ જોતું કે પૂરું કરવાનું
 બાકી (જેમ કે, આ કામ તો હજી ઊભું છે. (૬)
 સીધું; આખું એક લાંબા પટમાં પડેલું (ઊભી વાટ)
 (૭) હયાત; મોજૂદ (ઊભો ધણી) (૮) સપાટીને
 લંબ દિશાએ આવેલું (જેમ કે, ઊભી લીટી; ઊલટું-
 આડી લીટી)
 ઊમગવું અ.કિ. સ્ફુરવું; ઉત્પન્ન થવું (૨) ફૂલવું
 ઊમટ(-ડ)નું અ.કિ. (સં. ઉન્મૃષ્ટ, ઉમ્મટઈ) ઊલટભેર
 ધસવું; એકસામટા જથ્થામાં આગળ આવવું (૨)
 પાકવું; ફળ ઊતરવું [ગડગડાટ
 ઊમડધૂમડ કિ.વિ. ધૂમ્મટ જેમ છવાઈ જઈને (૨) પું.
 ઊમડવું અ.કિ. (સં. ઉમ્મડઈ, પ્રા. ઉમ્મડઈ) જુઓ
 'ઊમટવું' [ધરનો ઊમરો
 ઊમર પું. (સં. ઉમર, પ્રા. ઉમ્મર) ઊમરો પું. ઉમરો;
 ઊમરો પું. (સં. ઉદ્ભર, પ્રા. ઉમર) એક ફળગાડ; ઉમરડો
 ઊમલવું અ.કિ. (સં. ઉન્મિલ્યતે, પ્રા. ઉન્મિલ્લઈ) ખીલવું;
 વિકાસ પામવું (૨) (ઢોરનું) વિધાવાનું થવું (૩)
 પલળીને ભૂકો થવું (૪) કળીચૂનાનું પીગળવું
 ઊરઝવું અ.કિ. મૂંઝવું; ગૂંચવાવું
 ઊરવા પું. બદનામી; અપકીર્તિ
 ઊરુ પું. (સં.) જાંબ; સાથળ [ઢાળવાળી જગા; પૈયું
 ઊરુ(-રું) ન. ફૂવામાંથી કોસખેચતી વખતે બળદને ચાલવાની

ઊર્જસ ન. (સં.) ઓજસ (૨) શક્તિ; બળ
 ઊર્જસ્વી વિ. (સં. ઊર્જસ્વિન્) તેજસ્વી (૨) શક્તિશાળી
 (૨) જબરું; બળવાન
 ઊર્જ સ્ત્રી. (સં.) ઊર્જસ; ઓજસ (૨) બળ; શક્તિ (૩)
 ઉત્સાહ (૪) ગરમી [(૩) મહાન; ભવ્ય
 ઊર્જિત વિ. (સં.) જબરું; બળવાન (૨) ઉમદા; સુંદર
 ઊર્ષ ન. (સં.) ઊન (૨) કરોળિયાની જાળના તાંતણા
 ઊર્ષનાભ(-ભિ) પું. (સં.) કરોળિયો [વાળની રેખા
 ઊર્ષા સ્ત્રી. (સં.) ઊન (૨) આંખની ભમરો વચ્ચેની
 ઊર્ષાધુ વિ. (સં.) ઊનનું; ઊની (૨) પું. થેટો (૩) કરોળિયો
 ઊર્ધ્વ વિ. (સં.) ઊંચું કરેલું; ઉન્નત [તે
 ઊર્ધ્વગમન ન. (સં.) ઊંચે જવું તે; આકાશમાં ઊંચે ઊડવું
 ઊર્ધ્વગામી વિ. (સં.) ઊંચે જનારું (૨) ઉન્નતિ તરફ
 જનારું [નજર (૩) મહત્વાકાંક્ષા
 ઊર્ધ્વદષ્ટિ વિ. (સં.) મહત્વાકાંક્ષી (૨) સ્ત્રી. આકાશ તરફ
 ઊર્ધ્વમૂલ વિ. (સં.) ઉપરની બાજુ જતાં મૂળિયાંવાળું
 ઊર્ધ્વરેત(ઠસ, ન્તા) વિ. (સં.) જેના વીર્યનું પતન થતું
 નથી એવું (૨) નિત્ય બ્રહ્મચર્ય પાળનારું
 ઊર્ધ્વલોક પું. (સં.) ઉપરની દુનિયા; સ્વર્ગ
 ઊર્ધ્વવાહિની સ્ત્રી. મૂળે ચૂસેલા રસને ઉપર લઈ જનાર
 નળી; 'ઝાંઘેમ' [સ્વર્ગમાં જવું તે
 ઊર્ધ્વારોહણ ન. (સં.) ઉપર-આકાશ તરફ ચડવું તે (૨)
 ઊર્ધ્વાકરણ ન. (સં.) આરોહણ; ઊંચે ચડાવવું તે (૨)
 ઊર્ધ્વ કરવું તે; ઉન્નતિ થવી તે
 ઊર્મિ સ્ત્રી. (સં.) તરંગ; મોજું (૨) પ્રવાહ (૩)
 લાગણીનો તરંગ-ઉછાળો (૪) સંગીતમાં એક અલંકાર
 ઊર્મિકાવ્ય ન. ઊર્મિથી ભરેલું-રચાયેલું કાવ્ય; 'લિરિક'
 ઊર્મિગીત ન. (સં.) ગેપ પ્રકારનું ઊર્મિકાવ્ય
 ઊર્મિલ વિ. લાગણીપ્રધાન; ઉત્કટ લાગણીવાળું
 ઊર્મિલતા સ્ત્રી. ઊર્મિલ હોવાપણું
 ઊર્મિલા સ્ત્રી. (સં.) રામચંદ્રજના ભાઈ લક્ષ્મણની પત્ની
 ઊર્વ પું. વાદળ (૨) પિતૃઓનો એક વર્ગ (૩) વડવાનલ
 (૪) સમુદ્ર
 ઊલ સ્ત્રી. (દિ. ઉલ્લી) જીભ ઉપર વળતી છારી
 ઊલ સ્ત્રી. બેઠા ચુલામાંનો એક નાનો ચૂલો; ઓલો
 ઊલક સ્ત્રી. ઊલટી; ઓકવું તે; બકારી
 ઊલકું ન. ખાલી ભુમરાણથી નાસભાગ ને ગભરાટ થવો
 તે (૨) ભુમરાણ; ઘાંટાઘાંટ
 ઊલગ સ્ત્રી. સેવાપૂજા (૨) સેવાચારી
 ઊલઝવું અ.કિ. ગૂંચવાવું; સપડાવું
 ઊલટ સ્ત્રી. હોંમ; ઉમંગ
 ઊલટ વિ. ઊલટું; અવળું; પાછું [‘કાઉન્ટરચેક’
 ઊલટચકાસણી સ્ત્રી. ચકાસણી સામે ચકાસણી;
 ઊલટ-ટપાલ સ્ત્રી. વળતી ટપાલ

ઊલટતપાસ

૧૧૭

[ઊંચનીચભાવ

ઊલટતપાસ સ્ત્રી. પ્રતિપક્ષી તરફની (સાક્ષીની) તપાસ
ઊલટ(પુ)લટ વિ. અવળાસવળી; ઊલટસૂલટ (૨)
અવ્યવસ્થિત (૩) સ્ત્રી. ઊલટસૂલટ તપાસ (૪)
અવ્યવસ્થા; ગોટાળો

ઊલટભ-(ભે)ર કિ.વિ. ઉમંગભેર; હોશભેર; ઉમંગથી
ઊલટવાણી સ્ત્રી. અવળવાણી
ઊલટવું અ.કિ. (સં. ઉલ્લટપતિ, પ્રા. ઉલ્લટ) ઊલટથી
કરવું (૨) ધસી આવવું (૩) હુમલો કરવો (૪) ઊંધું
ઘઈ જવું (૫) પાછું થવું

ઊલટસવાલ પું. સામો સવાલ [‘કાઉન્ટર રેકરન્સ’
ઊલટ-સંદર્ભ પું. (સં.) સામેનો સંદર્ભ; પ્રતિસંદર્ભ
ઊલટ-(ટા)સૂલટ-(ટી) વિ. અવળાસવળી (૨) ઊંધુંથતું;
આડુંઅવળું; તળે ઉપર એવું

ઊલટ-હુકમ પું. હુકમ સામેનો હુકમ; ‘કાઉન્ટર-મેન્સ’
ઊલટી સ્ત્રી. ઓકવું તે; બકારી; ઓકારી
ઊલટું વિ. (સં. ઉલ્લટપતિ, પ્રા. ઉલ્લટ) ઊંધું, અવળું
(૨) વિરુદ્ધ; આડું (૩) સામું; વિપરીત

ઊલટુંસીધું વિ. અસંબદ્ધ; આડુંઅવળું (૨) ઊંધુંથતું
ઊલવો પું. તરજૂઓ

ઊલવું અ.કિ. (સં. ઉદ્ + લપ = ઉલ્લપ) (મોસમનું)
ખલાસ થવું [(૨) હરખાવું

ઊલસવું અ.કિ. (સં. ઉલ્લસ) ઉલ્લાસવું; આનંદ મનાવવો
ઊલળવું અ.કિ. (સં. ઉદ્ + લલતિ, પ્રા. ઉલ્લલટ) નમી

જવું; લળી પડવું (૨) ગાડા વગેરેનું આગળથી ઊંચું
ઘઈ જવું (૩) ઊલટાઈ જવું (૪) કૂદવું (૫) જતું
રહેવું; નાશ પામવું (૬) હોશભેર ધસવું-ઊંચા ને
ઊંચા રહેવું

ઊલિયું ન. ઊલ ઉતારવાની ચીપ

ઊલું ન. ઘેટાનું બચ્ચું; ગિદડું

ઊલટ સ્ત્રી. ઊલટું; અવળું (૨) આડું

ઊલટ સ્ત્રી. ઊગટ; પીઠી

ઊલટ સ્ત્રી. આપદા (૨) હેરાનગતિ; અચક્ષ્ત

ઊષ(-સ)ર વિ. (૨) સ્ત્રી. (સં.) ઊષર; ખારાટવાળું;
જેમાં કંઈ પાકે નહિ એવી જમીન; ખારાટવાળી જમીન

ઊષા સ્ત્રી. (સં.) ઉષા; પરોઢ

ઊષ્મા સ્ત્રી. (સં.) ઉષ્મા; ગરમી

ઊષ્માક્ષર પું. ઉષ્માક્ષર (શૂ ખૂ સુ હ)

ઊષ્માભેદ વિ. ઉષ્માભેદ; ગરમી વહન કરવાના ગુણવાળું

ઊષ્માંક પું. ઉષ્માંક; ગરમીનો આંક [સામાન્ય ખાર

ઊસ પું. (સં. ઊષ, પ્રા. ઊસ) સાજાખાર (૨) સર્વ

ઊસ સ્ત્રી. (હિં. ઊષ) શેરડી

ઊસ પુ. ઓસ; ઝાકળ

ઊસરપાટો પું. પાથમાલી; વિનાશ (૨) નુકસાન; બગાડ

ઊસરવું અ.કિ. (સં. ઉલ્સુ + સર) ટળવું; જતા રહેવું (૨)

નાશ પામવું; નિર્કંદન નીકળી જવું (૩) ઓસરવું;
ઓછું થવું [‘હાઈપોથીસિસ’ (૩) વિચાર

ઊહ પું. (સં.) તર્ક; પારણા (૨) પૂર્વપારણા;
ઊહ ઉદ્. મચ્છરી, ચેષ્ટા, તિરસ્કાર અને ગર્વમુચક ધ્વનિ
(૨) હુંપણાનો ઉદ્ગાર

ઊહકારો પું. દીર્ઘ નિશ્વાસ; નિસાસો (૨) સાંભળવું છું,
ઠીક છે, સ્વીકારું છું, વગેરે દર્શાવનારો ધ્વનિ (૩)
ગર્વનો અને અનાદર કે તુચ્છકારનો ઉદ્ગાર

ઊહનીય વિ. (સં.) વિચારવા જેવું; વિચારણીય
ઊહાપોહ પું. (સં. ઊહ+અપોહ) જોરશોરથી થતી ચર્ચા;

તર્ક અને વિતર્ક; શંકા અને સમાધાન; ચર્ચા
ઊંકારોટો પું. મનમાં થતી ઉત્તેજનાનો અંકુર (૨) ટાઢિયા
તાવમાં રોમાંચ સાથે થતો ખજાજણાટ

ઊંકારા પું. દીર્ઘ નિશ્વાસ, નિસાસો (૨) સાંભળવું; ઠીક
છે; સ્વીકારું છું વગેરે દર્શાવતો ધ્વનિ; ગર્વનો અના-
દર કે તુચ્છકારનો ઉદ્ગાર (૩) ઊંહ એવો ઉદ્ગાર

ઊંગ(-જ)વું સ.કિ. તેલ પૂરવું; ઊજણી નાખવી

ઊંગા(-જા)વું સ.કિ. (ઊંગ(-જ)વું)નું પ્રેરક

ઊંગા(-જા)વું અ.કિ. ‘ઊંગ(-જ)વું’નું કર્મણિ

ઊંધ સ્ત્રી. ઊંધવું તે; નિદ્રા

ઊંધટિયું વિ. ઊંધણશી (૨) એદી; સુસ્ત

ઊંધટું(-ટિયું) વિ. ઊંધમાં ભરાયેલું; ઊંધણશી

ઊંધણ સ્ત્રી. ઊંધવું તે (૨) બહુ ઊંધવાની ટેવ

ઊંધણશી વિ. ઊંધ્યા કરવાની ટેવવાળું (૨) આળસું; એદી

ઊંધરેટું વિ. ઊંધમાં ભરાયેલું

ઊંધવું અ.કિ. (સં. ઉધતિ, પ્રા. ઉધઈ) નિદ્રા લેવી (૨)

આળસુ ઘઈને પડ્યા રહેવું (૩) અજાણમાં -

અજ્ઞાનમાં રહ્યા કરવું [પાડવું

ઊંધાડવું સ.કિ. ઊંધે એમ કરવું (૨) પડતું મૂકવું; શાંત

ઊંધાવું અ.કિ. ઊંધવાની ક્રિયા થવી

ઊંધાળ (ઠવું) વિ. ઊંધણશી; બહુ ઊંધનારું (૨) સહેજ

સહેજમાં ઊંધી જાય તેવું

ઊંધેટું વિ. ઊંધટિયું; ઊંધમાં ભરાયેલું; ઊંધટું

ઊંચ વિ. (સં. ઉચ્ચ) ચડિયાતું (૨) ઉમદા

ઊંચકવું સ.કિ. (સં. ઉચ્ચ, પ્રા. ઉચ્ચ + અક્ક) નીચેથી

ઊંચું કરવું; ઉપાડવું (૨) હાથ પર લેવું (૩) (બોજ)

માથા ઉપર લેવો; ઉઠાવવું

ઊંચકાઈ સ્ત્રી. (-મણ) ન. (-મણી) સ્ત્રી. ઊંચકવાનું

મહેનતાણું; ઉપગ્રમણી

ઊંચકાવવું સ.કિ. ઉપગ્રમવાવું; ‘ઊંચકવું’નું પ્રેરક

ઊંચકાવું અ.કિ. ‘ઊંચકવું’નું કર્મણિ

ઊંચનીચ વિ. ઊંચું અને નીચું કે તેવી જાતનું

ઊંચનીચભાવ પું. અમુક ઊંચું અને અમુક નીચું એવો

જાતિનો ભેદભાવ

[ગિયાઈ]

૧૧૮

[ઋગ્વેદી]

ગિયાઈ સ્ત્રી. ગિયાપણું (૨) તેનું માપ
 ગિયાણ સ્ત્રી. ગિયાઈ (૨) ગિયી જગા; ટેકરી ['છાઈજમ્મ'
 ગિયીકુદ સ્ત્રી. ગિયકુદકો-એક પ્રકારની એથેટિક સ્પર્ધા;
 ગિયું વિ. (સં. ઉચ્ચ, પ્રા. ઉચ્ચઅ) સપાટી કે બેસણીની
 ઉપર ગિયું આવેલું કે ઊઠતું (૨) જંપ, નિરાંત કે
 શાંતિ-સમાધાન વગરનું; અણબનાવવાયું (મન,
 આસ, જીવ) (૩) ઉચ્ચ; ચડિયાતું; ઉમદા (૪) અતિ
 તાણેલ, લંબાવેલ (સુર કે અવાજ)
 ગિયુંનીચું વિ. ખાડાખેંચાવાયું (૨) ખળભળી ઊઠેલું; વ્યગ્ર
 ગિયે કિ.વિ. સપાટીથી ઉપર (૨) ગિયી-ગિયાણવાળી
 જગાએ (૩) ગિયી દિશામાં (૪) માથા ઉપર
 ગિયેરું વિ. વધારે ગિયું (૨) કુલીન; કુળવાન
 ગિજા ન. ગિજતું તે (૨) ગિજવાનું દ્રવ્ય-તેલ, દિવેલ વગેરે
 ગિજણી સ્ત્રી. મંત્ર ભણીને કપડા કે સાવરણી વગેરેના
 છેડાથી રોગ કે ભૂતને દૂર કરવાની ક્રિયા
 ગિજ-(ઝ)ણું ન. રાજકુમારી કે રાણીનો રસાલો (૨)
 પરણેલાં વરકન્યાનું પોષણ કરવું તે
 ગિજતું સ.કિ. (પ્રા. ઉજ = સંચિત્વ) તેલ નાખવું-પૂરવું
 (૨) રોગ કે ભૂત કાઢવા ગિજણી નાંખવી
 ગિજવણું સ.કિ. તેલ પુરાવવું
 ગિજવું અ.કિ. તેલ પુરાવું [ગિયું પથ્થ
 ઊટ ન. (સં. ઉજ્ર, પ્રા. ઉઙ) રક્ષામાં ખૂબ ખપતું એક
 ઊટગાડી સ્ત્રી. ઊટ જોડવામાં આવે કે આયુ હોય તે વાહન
 ઊટલારી સ્ત્રી. ઊટ જોડવામાં આવી હોય તેવી લારી
 ઊટડી સ્ત્રી. સાંઢણી; ઊટની માદા (૨) સોનીનું ઓજાર
 ઊટડો પું. ઊટ (૨) ઊટિયો; ભારે વજન ઉપાડવાનું યંત્ર;
 'કેન' [એવો, લેભાગુ વૈદ
 ઊટવેદ પું. ઊટનો -માણસની દવા કરવાને લાયક ન હોય
 ઊટવેદું ન. ઊટવેદનું કામ; લેભાગુ વૈદું
 ઊટિયા-(યું)જીરું ન. એક ઔષધિ; ઇસબગુલ
 ઊટિયો વિ. ઊટ જેવો ગિયો (૨) પું. ઊટ (૩) મંદબુદ્ધિ
 ને આજણુ માણસ (૪) ભારે વજન ઉપાડવાનું
 (ઊટની ડોક જેવું લાગતું) યંત્ર; 'કેન' (૫)
 (ગાડાનો) અડો
 ઊડળ સ્ત્રી. બાથ (૨) બાથમાં ભરાય તેટલી વસ્તુ
 ઊડળ સ્ત્રી. (દે. ઊડી) પેટનો ગોળો - ચૂંક - આંકડી
 ઊડળચૂંક ન. ગોળો; પિંડળો (૨) પેટમાં ગોળો ચઢવો
 - ચૂંક આવવી તે (૩) ઢંગધડા વગર બોલવું તે (૪)
 કિ.વિ. અવળસવળ; ગોટાળો થાય એમ
 ઊડાઈ સ્ત્રી. ઊડાપણું; ગહનતા (૨) તેનું માપ
 ઊડાણ ન. ઊડાઈ; ઊડાપણું (૨) જ્ઞાનશક્તિ
 ઊડાં ન.ખ.વ. મૂઠિયાં ઢોડગાં
 ઊડું વિ. (સં. ઉડ, પ્રા. ઉડઅ) સપાટીથી નીચે ઊતરતું
 (૨) છીછરું નહિ એવું; ઘેરું (૩) અંદરથી લાંબું-દૂર

મુખી અંદરને અંદર વિસ્તરતું (૪) થાડું; ગીચ (જેમ કે,
 વન) (૫) ગહન; ગંભીર; ન પામી શકાય એવું

ઊડિરું વિ. વધારે ઊડું
 ઊંદર પું., (સં. ઉંદર) જુઓ 'ઉંદર'
 ઊંદરકી સ્ત્રી. જુઓ 'ઉંદરકી'
 ઊંદરકો પું. જુઓ 'ઉંદરકો' [('(-સિયું) ન.
 ઊંદરકણી(-સિયું) ન. સ્ત્રી. જુઓ 'ઉંદરકણી' સ્ત્રી.
 ઊંદરવાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'ઉંદરવાઈ'
 ઊંદરી સ્ત્રી. જુઓ 'ઉંદરી'
 ઊંધ સ્ત્રી. (સં. ઉઢિ = ગાડું હાંકનાર બેસે છે તે જગા)
 અડા અને માંચડાને સાંધતો ગાડાનો ભાગ; ધોરિયો
 ઊંધ સ્ત્રી. ઊંધાપણું (૨) ઊંધું [કરનારું
 ઊંધકરમું વિ. અકરમી; અભાગિયું (૨) ઊંધાં કામ
 ઊંધખોદિયું વિ. ઊંધાં કામ કરનારું (૨) અકરમી;
 ભાગ્યહીન [ઉડાઉ
 ઊંધાંધણું વિ. ઝાંખું; નિસ્તેજ (૨) ચૂંકખડું (૩) મૂર્ખ (૪)
 ઊંધિયું ન. અમુક રીતે બાકેલાં સીંગ કંદનું ખાણું-વાનગી
 ઊંધું વિ. (સં. અવમૂર્ખા, પ્રા. ઓમુદ) અવળું; ઊલટું;
 નીચે માથું ને ઉપર પગ જેવા આસનનું (૨) આડું;
 અવળું; સીધા કે સવળાથી સાવ ઊલટું-વિરુદ્ધ; ખોટું
 ઊંધુંચ-(છ)તું-(તું) વિ. ઊંધું અને ચતું; આડુંઅવળું
 ઊંબાડિયું ન. ઉંબાડિયું; ઉંમાડિયું; બળતું લાકડું; ખોયણું
 ઊંબી સ્ત્રી. (સં. ઉંબિકા, પ્રા. ઉંબિઆ) જુઓ 'ઉંબી'
 ઊંબેલો પું. ઝાડા-પેશાબની હાજત થાય તે; ચૂંક
 ઊંહ ઉદ્ધ. દુઃખ, તુષ્કકાર અને અભિમાનનો ઉદ્ગાર
 ઊંહકારો પું. 'ઊંહ' એવો ઉદ્ગાર; દીર્ઘ નિઃશ્વાસ (૨)
 ગર્વના કે અનાદર અથવા તુષ્કકારનો ઉદ્ગાર
 ઊંહું ઉદ્ધ. ઇનકાર કે જીદ દર્શાવતો ઉદ્ગાર

ઋ (સં.) દેવનાગરી વર્ણમાળાનો સાતમો સ્વર (પ્રાકૃતમાં
 આ સ્વર નથી. સંસ્કૃતમાં એનું દીર્ઘરૂપ પણ છે.)
 ઋક-(ચ, -યા) સ્ત્રી. (સં.) ઋગ્વેદ (૨) વેદનો મંત્ર
 ઋ પું., ન. (સં.) રીંછ (૨) નક્ષત્ર; તારો (૩) પૌરાણિક
 ભૂગોળના સાત પર્વતમાંનો એક
 ઋક્ષપતિ પું. (સં.) ચંદ્ર (૨) જંબવાન રીંછ
 ઋક્ષરાજ પું. (સં.) જંબવાન રીંછ
 ઋષિ પું. ઋષિ; ગુરુ
 ઋગ્વેદ પું. (સં.) ચાર વેદમાંનો પહેલો વેદ [સંગ્રહ
 ઋગ્વેદસંહિતા સ્ત્રી. (સં.) ઋગ્વેદની ઋચાઓનો વ્યવસ્થિત
 ઋગ્વેદી વિ. (સં. ઋગ્વેદિનું) ઋગ્વેદને જાણનારું (૨)
 ઋગ્વેદ જાણનાર બ્રાહ્મણોના કુળમાં જન્મેલું (૩) પું.
 ઋગ્વેદી બ્રાહ્મણ

જય(-ચા)/

૧૧૯

/ એકધુરી

જય(-ચા) સ્ત્રી. (સં.) જગ્ગેદ (૨) વેદનો મંત્ર, જક
 જજુ વિ. (સં.) સરલ; સીધું (૨) અનુકૂળ; નરમ; ભલું
 જજુતા સ્ત્રી. (સં.) સરળતા (૨) કોમળતા
 જણ ન. (સં.) દેવું; દેવજણ, જષિજણ અને પિતૃજણ
 અથવા અતિથિજણ, મનુષ્યજણ અને ભૂતજણ
 જણ ન. આભારનોભાર (૨) ઓછાનીનિશાની 'નેગેટિવ'
 જણપત્ર પું. (સં.) આભારપત્ર
 જણફેડણી સ્ત્રી. જણ ફેડડું તે; 'ડેટ-રિડેશન'
 જણભંડોળ ન. ફૂલત-નિધિ
 જણભૂત વિ. (સં.) જણવિદ્યુતથી ભરેલું
 જણમુક્ત વિ. કરજમાંથી છૂટેલું
 જણમુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) જણમુક્ત થવું તે
 જણવિદ્યુત સ્ત્રી. (સં.) જણ વીજળી
 જણસંબંધ પું. (સં.) પૂર્વજન્મનો જણાનુબંધ
 જણાત્ર પું., ન. (સં.) જણ છેડો ['નેગેટિવ ઇન્કેક્સ'
 જણાત્રત્વ વિ. ઓછાની નિશાનીવાળું પાતચિહ્ન;
 જણાનુબંધ પું. (સં.) લેણાદેણી
 જણાંત્ર પું. (વીજળીના) પ્રવાહનો જણ છેડો [આભારી
 જણિયું, જણીવિ. (સં. જણિનું) જણવાળું; કરજદાર (૨)
 જણી વિ. (સં.) દેવાદાર; કરજવાળું (૨) ઉપકૃત્ય;
 એહસાનમંદ [નિયમ (૩) વિ. વાજબી
 જત ન. (સં.) દેવી સત્ય (૨) નક્કી અચળ નિયમ; દેવી
 જતંભર પું. (સં.) સત્યને ટકાવી રાખનાર તે-ઈશ્વર;
 'ઈ-ટ્યૂશન' [જ્ઞાનરૂપ ચિત્તની વૃત્તિ (એક પ્રજ્ઞા)
 જતંભરા વિ., સ્ત્રી. (સં.) મિથ્યાજ્ઞાન વિનાની પદાર્થ
 જતુ પું. (સં.) જતુકાળ (૨) અડકાવ; રજાવાવ (૩) સ્ત્રી. બે
 મહિનાનો નિયત કાળ (૪) મોસમ (૫) હવાપાણી
 જતુકાલ પું. (સં.), (-ળ) પું. ગર્ભાધાનનો સમય
 જતુગામી વિ., પું. (સં.) જતુ કાળે જ સંભોગ કરનાર
 (પુરુષ) [આવર્તન
 જતુચક્ર ન. (સં.) જતુઓનું ફરતું ચક્ર; જતુઓનું કમિક
 જતુદર્શન ન. અડકાવનું દેખાવું તે
 જતુદાન ન. ગર્ભાધાન [લક્ષણ
 જતુધર્મ પું. અડકાવનું દેખાવું તે (૨) તે તે જતુનાં ગુણ-
 જતુનાથ પું. (સં.) છપે જતુઓના સ્વામી; જતુરાજ;
 વસંતજતુ
 જતુપ્રાપ્તિ સ્ત્રી. અડકાવનું દેખાવું તે; જતુ-દર્શન
 જતુમતી વિ. સ્ત્રી. (સં.) રજસ્વલા; જેને જતુકાળ આવ્યો
 છે - રજોદર્શન થયું છે એવી માદા કે સ્ત્રી
 જતુરાજ પું. (સં.) જતુઓમાં શ્રેષ્ઠ એવી જતુ-વસંત [તિ
 જતુસ્નાન ન. (સં.) અડકાવ પછી (મોથે દિવસે) નાહવું
 જતે ના. (સં.) સિવાય; સિવાય કે [પુરોહિત
 જત્વિજ(-ક) પું. (સં.) યજ્ઞ કરાવનાર બ્રાહ્મણ; યજ્ઞનો
 જદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વૃદ્ધિ; સમૃદ્ધિ (૨) આબાદી; ઉત્કર્ષ

(૩) સિદ્ધિ (૪) લક્ષ્મી; પાર્વતી
 જથભ પું. (સં.) આપલો (૨) સ્વસ્થક્રમમાંનો બીજો સ્વર
 (૩) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ (સમાસમાં)
 જથભદેવ પું. (સં.) વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) જૈનોના
 વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના પહેલા, આદિનાથ
 જથિ પું. (સં.) મંત્રદ્રષ્ટા; નવું દર્શન પામનાર પુરુષ (૨)
 મુનિ; તપસ્વી; સાધુ
 જથિકુલ(-ળ) ન. (સં.) જથિઓનો સમૂહ (૨) જથિ-
 ઓનો આશ્રમ (૩) જથિનો વંશ [રખપાંચમ
 જથિપંચમી સ્ત્રી. (સં.) ભાદરવા સુદ પાંચમ; સામાપાંચમ;
 જથ્થશૃંગ પું. (સં.) એક જથિ; વિભાણક જથિનો પુત્ર

એ

એ પું. (સં.) ગુજરાતી વર્ણમાળાનો આઠમો સ્વર
 એ સર્વ (સં. એતત્; પ્રા. એઞ) (દર્શક) તે (૨) વર
 અથવા વઘુની સંજ્ઞા (હિંદુઓમાં) (૩) વિ. પેલું
 એ ઉદ્ધ. (સં.) 'અરે, ઓ, હો' વગેરે સૂચક ઉદ્દગાર
 એ પું. ત્રીજા કે સાતમી વિભક્તિનો પ્રત્યય (વ્યા.)
 એ સંયો. પણ; ય [એક જીવલેણ જાતીય રોગ
 એઈડ્ઝ પું. (ઈ.) (ઈકવ્યાઈ ઈમ્યુનોડેફિસિયન્સી સિન્ડ્રોમ)
 એઈમ ન., પું. (ઈ.) હેતુ; લક્ષ્ય (૨) નિશાન
 એક વિ. (સં.) સંખ્યામાં પહેલું (૨) અજોડ; અદ્વિતીય
 (જેમ કે, ઈશ્વર એક છે.) (૩) કોઈ અમુક; તદન
 એકકસ નહિ એવું (એક રાજા હતો.) (૪) એકસરખું;
 સમાન (ભારતીય સૌ એક છીએ.) (૫) એક મતનું;
 એકતાવાળું (બધા પક્ષો એક ન થયા.) (૬) સંખ્યા-
 વાચક શબ્દને છેડે આવતાં 'આશરે' 'શુમારે' એવો
 અર્થ બતાવે. જેમ કે; પાંચેક, સોએક. (૭) 'કક્ત,
 માત્ર' જેવા ભાવ બતાવે છે. જેમ કે, 'પિતાના એક
 વચનને સાડુ તે ચાલી નીકળ્યો.' (૭) પું. એકનો
 આંકડો કે સંખ્યા; '૧'
 એકએક વિ. એકીસાથે એક (૨) એક પછી એક; એકેક
 એકકેશિક વિ. (સં.) સમાન-સરખા ક્રમમાં રહેલું
 એકકેશિક સમીકરણ ન. સમાન ક્રમમાં રહેલું સમીકરણ;
 'ઈકવેશન ઓફ ટુ ફર્સ્ટ ઓર્ડર' (ગ.)
 એક-કતાર વિ. (કવાપતનો) એક-કતાર કે પંક્તિમાં થવાનું
 કહેવાનો હુકમ કે બોલ
 એકકાને વિ. એકાગ્ર; એકધ્યાન
 એકકેસરી વિ. જેમાં એક જ પુંકેસર કે સ્ત્રીકેસર હોય તેવી
 જાતનું (ફૂલ); 'મોનોકાર્પેલરી'; 'મોનોપીસ્ટીલરી'
 એકકોશી વિ. આખું અંગ એક જ કોશ હોય એવું;
 'મોનોસેલ્યુલર' [રાજવૈદનું એક શસ્ત્ર
 એકધુરી વિ. એક અખંડ ખરીવાળું (પ્રાણી) (૨) ન.

એકગાંઠી

૧૨૦

[એકનિષ્ઠતા-(ત્વ)]

એકગાંઠ (વિ.) એક ગાંઠે બંધાયેલું (૨) સ્ત્રી. સંપ; મૈત્રી
 એકઘાત સમીકરણ ન. (સં.) સુરેખ સમીકરણ; 'લિનિયર
 ઇન્ક્રેશન' [બધી સત્તા રાખીને
 એક-(કે)ચક્રે કિ.વિ. એકચક્રે; એક જ જાણના હાથમાં
 એકચક્ર વિ. (સં.) ચક્રવર્તી [પૈડાની સાઈકલ
 એકચક્રી વિ. એક પૈડાવાળું (૨) ચક્રવર્તી (૩) સ્ત્રી. એક
 એકચક્રે કિ.વિ. એક જ જાણના હાથમાં બધી સત્તા રાખીને
 એકચિત્તવિ. (સં.) એકાગ્ર; તલ્લીન (૨) ન. ધ્યાન; એકાગ્રતા
 એકચ્છત્ર વિ. (સં.) એકછત્ર વિ. એક રાજાવાળું (૨) ન.
 કુલ અધિકાર એક જ હાથમાં હોય એવી શાસનપદ્ધતિ
 એકચ્છત્રે, એકછત્રે કિ.વિ. એક જ રાજાના અમલ તળે
 એકજથ્થે-(ત્વ, -થ્થે) કિ.વિ. એકસાથે; એક ઠેકાણે
 એકજાત વિ. એક જ જાતનું-વર્ગનું; સરખું
 એકજાતીય વિ. (સં.) એક વર્ગનું કે કુટુંબનું (૨) એક
 જ જાતનું (નર કે માદા) [વગરનું
 એકજીવ વિ. જીવ મળી ગયા હોય તેવું; પરસ્પર ભેદભાવ
 એકઝંકટ વિ. નિશ્ચિત; બરોબર
 એકટક કિ.વિ. (હિં.) એકીટસે; અનિમેષ
 એકટુંગું-(ગિયું) વિ. એકપશું (૨) લંગડું
 એકટાણું ન. એક ટંક જમવું તે
 એકટું વિ. (સં.) એકસ્થક, પ્રા. એકટુંબું એકત્રિત; ભેગું
 (૨) કિ.વિ. એક જગાએ-સાથે [વર્ગ; બાળવર્ગ
 એકડિયાં ન. બ.વ. એકડો બગરો શીખવાનો બાળપોથીનો
 એકડો પું. (સં.) એક એકનાં સંજ્ઞાસૂચક આંકડો કે સંખ્યા;
 '૧' (૨) સહી (૩) કબૂલાત (૪) જ્ઞાતિનો ગોળ
 એકઢાણિયું વિ. એક જ બાજુ ઢળતા છાપરાવાળું (૨) ન.
 એવું મકાન કે ઓસરી
 એકતડાકે કિ.વિ. એક ઝપાટે; એકમ
 એકતરફી વિ. એકપક્ષી; એક બાજુનું
 એકતંત વિ. (સં.) એક-તંતું આગ્રહી (૨) પું. આગ્રહ
 એકતંતે કિ.વિ. સાથે મળીને; એકરાગથી (૨) લાગુ
 રહીને; ખંત ને આગ્રહથી
 એકતંત્ર વિ. (સં.) એકમતંત્ર બધાંની સંમતિવાળું (૨) તૂટ
 પડ્યા વિનાનું (૩) એક વ્યવસ્થા નીચેનું (૪) ન.
 એકસરખી વ્યવસ્થા તે (૫) સંપ; એક્ય
 એકતાન વિ. (સં.) એકચિત્ત; એકાગ્ર (૨) ન. ધ્યાન;
 એકાગ્રતા [(૪) એકચિત્ત
 એકતાર વિ. એક તારવાળું (૨) એકસરખું (૩) એકરસ
 એકતારો પું. એક તારવાળો તંબૂરો
 એકતાલ પું. (સં.) જેમાં એક જ તાલ હોય એવો રાગ
 (૨) સંગીતનો એક તાલ (૩) એક્ય (૪) વિ. એક
 તાલવાળું
 એકતાળીસ વિ. (સં.) એકચત્વારિંશતું ચાળીસ વત્તા એક
 (૨) પું. એકતાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૪૧'

એકતાળો પું. મણ(વીસ કિલો)ના એકતાળીસ શેર (૪૫૮
 ગ્રામ) થાય એવું માપ
 એકતી-(ત્રી)સ વિ. (૨) પું. જુઓ 'એકત્રીસ' [વજનવાળું
 એકતોલ પું. (સં.) પ્રામાણિક તોલ-વજન (૨) વિ. સરખા
 એકત્ર કિ.વિ. (સં.) એક જગાએ; સાથે (૨) એકંદર
 એકત્રિત વિ. એકત્ર કરેલું; એકતું
 એકત્રીકરણ ન. એકત્રિત થવું કે કરવું તે; 'કોન્સોલિડેશન'
 એકત્રીસ વિ. ત્રીસ વત્તા એક (૨) પું. એકત્રીસનો આંકડો
 કે સંખ્યા; '૩૧'
 એકત્વ ન. (સં.) એક હોવાપણું; એકતા [ઉદા. એકદમકાળું
 એકદમકિ.વિ. (ફા. પક+દમ) તાબડતોલ (૨) સાવતદન
 એકદળ વિ. જેની દાળ પડતી ન હોય તેવું;
 'મોનોકોટીલેડેન' (૨) એક પાંખીવાળું
 એકદંડિયું વિ. એક થાંભલા ઉપર રથેલું; એકધંતું (૨)
 એકદંડ ચાસને લગતું (૩) ન. પરેડો
 એકદંડિયો મહેલ પું. એક જ થાંભલા પર રચાયેલો મહેલ
 એકદંડી પું. (સં.) એકદંડિનું ત્રણ દંડોને બદલે એક જ
 દંડ પારણ કરનારો સંખ્યાસી (હંસ) (૨) વિ. એક
 જ મોટી મધ્યરેષા હોય તેવું (પાન); 'યુનિકોસ્ટેટ'
 એકદંડો પું. મરતી વેળા ઊપડતો ચાસ; પરેડો (૨) એક
 ધંતો મહેલ [ગણપતિ (૩) એક દાંતવાળો હાથી
 એકદંત વિ. (સં.) એક દાંતવાળું (૨) પું. ગણેશ;
 એકદા કિ.વિ. (સં.) એક વખતે (૨) અગાઉના વખતમાં
 એકદાણિયું ન. એકસરખા દાણા-મણકાની કંઠી; માળા
 (૨) મંગલસૂત્ર
 એકદાણી વિ. બધા દાણા સરખા હોય તેવું; કંઠનું પરેડું
 એકદિલ વિ. જેના દિલમાં જુદાઈ નથી એવું; એકજીવ
 એકદિલી સ્ત્રી. એકદિલ હોવું તે (૨) મનનો મેળ; સંપ
 એકદેશિતા સ્ત્રી. (સં.) એક દેશીપણું
 એકદેશી, (સં.) એકદેશિનું (૦૫) વિ. એક જ દેશનું-
 વાનનું (૨) એક દેશ-ભાગને લાગુ પડતું; એકતરફી;
 એકેન્દ્રિય (૩) સંકુચિત; મર્યાદિત
 એકદેશી સમાસ પું. ષષ્ટી તત્પરુષ સમાસનો એક પ્રકાર
 એકધર્મી વિ. (સં.) એક જ-સમાનગુણ ધર્મ ધરાવનારું;
 એક જ જાતનું (૨) એક જ ધર્મનું [એક વખતે
 એકધા કિ.વિ. એક રીતે (૨) એક હાથે (૩) એકદમ (૪)
 એકધારું વિ. એકસરખું; કેરકાર વિનાનું
 એકધ્યાન વિ. (સં.) એકચિત્ત; ધ્યાનમાં એકાગ્ર (૨) ન.
 એકાગ્રતા [(૩) બંનેની દૃષ્ટિ મળવી તે; દષ્ટોદષ્ટ
 એકનજર સ્ત્રી. એકદૃષ્ટિ; એક વિચાર (૨) એક જ આશય
 એકનિશ્ચય પું. બદલાય નહીં તેવો ઠરાવ; દંઢનિશ્ચય [દંઢ
 એકનિશ્ચયી વિ. (સં.) કરેલા નિશ્ચયને વળગી રહે તેવું;
 એકનિષ્ઠ વિ. (સં.) એક જ નિષ્ઠાવાળું
 એકનિષ્ઠતા સ્ત્રી. -(ત્વ) (સં.) એકનિષ્ઠ હોવાપણું

એકનિહા

૧૨૧

[એકવિધ

એકનિહા સ્ત્રી. એકની ઉપર જ નિહા-આશ હોય તે (૨)
 વકાદારી (૩) પ્રામાણિકતા
 એકપક્ષી વિ. (સં.) એકતરફી; એક જ બાજુના વલણવાળું
 એકપગે કિ.વિ. અષીરું; તલપાપડ થતું હોય એમ
 એકપતિત્વ ન. (સં.) એક જ પતિ હોવો તે (૨) પતિ
 પ્રત્યેની વકાદારી
 એકપત્નીવ્રત ન. (સં.) એક જ પત્ની કરવાનું વ્રત
 એકપડિયું વિ. એક પડવાળું
 એકપદી વિ. (સં.) એક પદવાળું; 'મોનોમિયલ'
 એકપાઠી વિ. એક જ વખત વાંચવાથી અથવા
 સાંભળવાથી યાદ રાખી શકે એવું
 એકપુષ્પી વિ. એક બીજકોશવાળું; 'યુનિલોક્યુલર'
 એકપ્રાણ વિ. (સં.) એક જીવ; જીવજનન
 એકબિંદુક વિ. એક બિંદુમાં મળતું; 'કોન્કરેટ'
 એકબીજું વિ. પરસ્પર; અન્યોન્ય [નું વ્રત
 એકબુક્તિવિ. (સં.) એકટકખાનારું (૨) ન. એકટકખાવા-
 એકમ પું., ન. ગણતરી વગેરે હેતુઓ માટે એક અને
 આખી પૂર્ણ માનેલી વસ્તુ અથવા સમૂહ; 'યુનિટ'
 (૨) એકડો (૩) સંખ્યા-લેખનમાં જમણા હાથથી
 પહેલા સ્થાનનો આંકડો (૪) સ્ત્રી. પડવો [સંમત
 એકમત વિ. એક મત-અભિપ્રાયવળું; સર્વાનુમત (૨)
 એકમતિયું વિ. એક જ મતને વળગી રહેનારું; જિંદી
 એકમતી સ્ત્રી. બધાનો સરખો મત હોવો તે
 એકમ્મત વિ. (સં.) એકનું એક; ફક્ત એક જ
 એકમાર્ગી વિ. એક જ માર્ગને વળગી રહેનારું (૨) સરખા;
 સીધે માર્ગે જનારું [માહોમાહે (૨) એકબીજું
 એકમેક કિ.વિ. (સં.) એકેક, અપ. એકેએકઉં પરસ્પર;
 એકમેવ વિ. (સં.) એક જ; માત્ર એક
 એકમેવતા સ્ત્રી. એકધારાપણું; 'મોનોટોની'
 એકર પું. (ઈ.) ૪૮૪૦ ચોરસ વાર જમીનનું માપ
 એકરગિયું વિ. જક્કી; જિંદી
 એકરસ વિ. (સં.) બરાબર મળી-પીગળી ગયેલું (૨)
 ગુલાતાન [સ્વભાવ કે વિચારવાળું
 એકરાગ પું. એકમતી; સંપ; સંવાદ (૨) વિ. મળતા
 એકરાવ પું. કબુલાત (૨) કેફિયત; ઈકરાવ
 એકરાવનામું ન. પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કબુલાતનો લેખ; 'એફિડેવિટ'
 (૨) કબુલાતનામું [સ્ત્રી. મળતાપણું (૩) સંપ
 એકરાશા વિ. એકરાશિનું-એકસરખું; સમાન ગુણવાળું (૨)
 એકરાષ્ટ્ર પું. (સં.) એક આખું અવિભક્ત રાષ્ટ્ર
 એકરૂપ(-પી) વિ. (સં.) એક જ આકારનું; એકાત્મા
 એકરૂપતા સ્ત્રી. અભેદતા; એક જ સરખાપણું (૩)
 અન્યન્યતા; 'યુનિકોલિટી' (૩) સંવાદિતા
 એકરેખિક વિ. એક જ રેખા ઉપર ચાલનારું; 'કોલિનિયમ'
 એકરેખીય વિ. (સં.) એક જ રેખા પર આવેલું; એક

રેખિક; 'કોલિનિયમ'

એકલ વિ. (સં. એક્લ, પ્રા. એક્લ) એકાકી; એકલું
 એકલશી વિ. એક જ લક્ષ કે હેતુવાળું
 એકલડું વિ. એકલું [(અથવા એકાદ સંગ્રાહવાળું)
 એકલડો(-દો)કલ વિ. તદન એકલું; સોબત-સંગ્રાહ વિનાનું
 એકલતા સ્ત્રી. એકલા-અટૂલા હોવાપણું
 એકલપંગી વિ. (દિ. એક્લ+પુડિંગ = ટીપું) છૂટાં છૂટાં
 ટીપાં પડતાં હોય તેવું; (વરસાદનો) એકેક છાંટો
 ખાસીવાર સુધી પડ્યા કરે તેવું
 એકલપુંડું વિ. આપમતલબી; સ્વાર્થી
 એકલપેટું વિ. પોતાના પેટની પડી છે તેવું; આપમતલબી
 એકલમલ્લ પું. અદ્વિતીય મલ્લ-કુસ્ટીબાજ (૨) ધણો જબરો
 માણસ (૩) એકો (૪) વિ. અજોડ (૫) એકમાર્ગી
 એકલમૂડું (-ડિયું) વિ., સ્ત્રી-પુત્ર આદિ પરિવાર વિનાનું;
 એકલેએકલું (૨) બિનહરીફ [થીલો-ગાડાવાટ
 એકલવાઈ સ્ત્રી. સોનીનું એક ઓજાર (૨) એકબાજુ ઊંચો
 એકલવાયું વિ. એકલું; એકલદોકલ (૨) સ્ત્રી-પુત્રાદિ
 પરિવાર વિનાનું (૨) આશ્રય વગરનું
 એકલવાસ વિ. (સં.) એકલું જ વાસ કરીને રહેલું
 એકલવીર પું. એકલે હાથે ઝૂનાર વીર [સ્વાર્થી
 એકલસુરું વિ. એકલું; સોબત વિનાનું (૨) એકલપેટું;
 એકલહાલું (-થ્યું) વિ. એક જ હાથમાં હોય એવું; એક-
 હથ્થુ સત્તાપણું
 એકલિયું ન. એકને સુવાના માપનું નાનું ગોદડું
 એકલિમ પું. (સં.) મેવાડના રાજપૂતો વગેરેના કુળદેવ
 એવા મહાદેવ (૨) કુબેર
 એકલિંગી વિ. નર અને નારી એ બેમાંથી એક જ પ્રકારનાં
 ફૂલ બેસે તેવો (છોડ); 'પ્રયોગિયસ' (૨) નરફૂલ
 અગર નારીફૂલ જેમાં ફક્ત પુંકેસર હોય અગર તો
 સ્ત્રીકેસર જ હોય એવું; 'પ્રઈક્લીનસ'
 એકલું વિ. કોઈના સાથ વિનાનું; એકાકી [જીવજનન
 એકલોહિયું વિ. એક લોહીવાળું-એક કુળમાં જન્મેલું (૨)
 એકવડું વિ. (૨) કિ.વિ. એકસાથે-એકબાજુએ હોય એવું
 (૨) એકજથ્થો; એકસામટું (૩) ઓર્થિતું
 એકવચન ન. (સં.) એક જ વસ્તુનો બીધ કરાવે તે વચન
 એકવચની વિ. બોલ્યું પાળે એવું (૨) વચનપાલક (૩)
 એક વચનવાળું
 એકવડિયું વિ. પાતળા બાંધાનું; સુકલકડિયું (૨) એકવડું
 એકવડું વિ. નાજુક-નબળા બાંધાનું (૨) એક પડવાળું
 એકવર્ષાંયુ વિ. (સં.) એક વર્ષનું આયુષ્યવાળું
 એકવાક્યતા સ્ત્રી. (સં.) એકસમાન કે સર્વમાન્ય મત કે
 અભિપ્રાય હોવો તે [વારકું
 એકવારિયું ન. એક વાર ખારેલી ડાંગર; કરડ (૨) એક-
 એકવિધ વિ. એક પ્રકારનું (૨) એકધારું

એકવીસ]

૧૨૨

[એકાંતરમ્માણ

એકવીસ વિ. (સં. એકવિંશતિ) વીસ વત્તા એક (૨) પું.

એકવીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૧'

એકવીસ પું. ૨૧ x ૧ થી ૨૧ x ૧૦ સુધીનો ઘડિયો

એકસઠ વિ. (સં. એકષષ્ટિ) સાઠ વત્તા એક (૨) પું.

એકસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૧'

એકસતાક વિ. એકલથ્થુ સત્તાવાળું; સરમુખત્યારીવાળું

એકસરખું વિ. સમાન; બધી રીતે સરખું [કે કઠી

એકસરી વિ. એકસેરું (૨) સ્ત્રી. કોટનું એક્સેરનું ઘરેણું

એકસાળું વિ. પાક્યા બાદ એક જ રેખાએથી ફાટનારું (કળ)

એકસંકરણ ન. એક જ લાક્ષણિકતાની બે ભિન્નતાનું

સંકરણ

એકસંધ વિ. એકસંપવાળું (૨) પું. એક; સંધ

એકસાથે કિ.વિ. સૌ સાથે મળીને; એકીવખતે

એકસામરું વિ. સામરું; એક સાથે ભેગું [વાયેલું

એકસુત ન. (સં.) ડાકલું; ડમરું વિ. એક જ સૂત્રે પરો-

એકસૂર વિ. (સં.) એકસરખો મત ધરાવનારું

એકસેરું વિ. એક સેરવાળું [સંખ્યા; '૧૦૦'

એકસેં-સો વિ. એકસો (૨) પું. એકસોનો આંકડો કે

એકલથ્થુ-ન્યુ, -થ્યુ વિ. સત્તા એક જ હાથમાં હોય એવું

એકંદર વિ. બધું મળીને થતું; કુલ [કરતાં

એકંદર-રે) કિ.વિ. સામટી રીતે; બધી બાબતોનો વિચાર

એકા પું.બ.વ. (કં.) ન.બ.વ. 'એકુ'નો ઘડિયો-પાડો

એકાઉન્ટ પું. (ઈ.) હિસાબ (૨) હિસાબ ખાતું

એકાઉન્ટન્ટ પું. (ઈ.) હિસાબનીશ

એકાઉન્ટન્ટ જનરલ પું. મહાહિસાબનીશ

એકાએક કિ.વિ. ઓચિંતું; એકદમ/સેજભેજ; સંમિશ્રિત

એકાકાર વિ. (સં.) એક આકારવાળું; એકરૂપ (૨)

એકાકિતા સ્ત્રી. એકાકી હોવું તે; એકલવાયાપણું [સ્ત્રી

એકાકિની વિ., સ્ત્રી. એકાકી (સ્ત્રી); એકલી પડી ગયેલી

એકાકી વિ. (સં. એકાકિનું) એકલું (૨) નિરાધાર

એકાકીવિહાર પું. (સં.) એકલું ફરવું-વિચરવું તે

એકાક્ષ-શ્લી વિ. (સં. એકાક્ષિનું) એક આંખવાળું (૨)

કાણું (૩) પું. કાગડો [(૩) એવો ગૂઢ મંત્ર - ઊં

એકાક્ષર વિ. (સં.) એક અક્ષરવાળું (૨) પું. એક અક્ષર

એકાશી વિ. જુઓ 'એકાશ'

એકાશી વિ. (સં.) એક ધરીવાળું

એકાગ્ર વિ. (સં.) એકલશી (૨) તલ્લીન

એકાગ્રચિત્ત વિ. (સં.) એકાગ્ર ચિત્તવાળું

એકાગ્રતા સ્ત્રી. (સં.) એકાગ્રપણું

એકાચાર પું. (સં.) એક સરખો આચાર-વર્તન

એકાણુ વિ. (સં.) એકનવતિ) નેવું વત્તા એક (૨) પું.

એકાણુનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૧'

એકાણુમું વિ. એકાણુની સંખ્યાએ પહોંચેલું

એકાન્ત વિ. (સં.) પોતાના ઉપર જ આધાર રાખનારું;

એકલું (૨) એક-સમાન આત્માવાળું

એકાન્તતા સ્ત્રી., (-ભાવ) પું. આત્મકથ; જડ ચેતન સમગ્ર

સૃષ્ટિ એકરૂપ છે એવો ભાવ (૨) એકીકરણ

એકાદ-દું) વિ. કોઈ એક (૨) એક અથવા બે (૩)

ભાગ્યે એક; વિરલ

એકાદશ વિ. (સં.) દશ વત્તા એક (૨) અગિયારમું

એકાદશી સ્ત્રી. (સં.) અગિયારસ

એકાદું વિ. જુઓ 'એકાદ'

એકાધિક વિ. (સં.) એક કરતાં વધારે

એકાધિક ગુણોત્તર પું. જેમાં પ્રથમ પદ ઉત્તર પદથી મોટું

હોય; 'રેશિયો ઓફ એટર ઈન ઇક્વાલિટી' (ગ.)

એકાધિકાર પું. (સં.) કોઈ એકને અધિકાર આપવો તે;

'પેટ-ટ' (૨) ઇજરો; 'મોનોપોલી'

એકાધિપત્ય સ્ત્રી. એકચક્રવર્તીપણું; એકચક્રી રાજ્ય

એકાનએક કિ.વિ. એકાએક

એકાનેક વિ. ઘણું (સંખ્યામાં) અનેક [કેસંખ્યા; '૫૧'

એકાવન વિ. પચાસ વત્તા એક (૨) પું. એકાવનનો આંકડો

એકાવખહાર પું. એક આવલી-સેરનો હાર

એકાશ(-સ)જ(-ણું) ન. (સં. એકાશન) એક ટંક ખાવું તે કે

તેનું વ્રત [પું. એકાશીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૧'

એકાશી(-શી) વિ. (સં. એકાશીતિ) એશી વત્તા એક (૨)

એકાશ્રયી વિ. એક જ આશ્રમવાળું

એકાશ્રમ(-શું) ન. જુઓ 'એકાશ્રમ'

એકાસૂષ કિ.વિ. દરેકેદરેક; તમામ

એકાં ન.બ.વ. (સં. એકક) એકાના ધડિયા-પાડા

એકાંકી વિ. એક અંકવાળું (૨) ન. એક અંક વાળું નાટક

એકાવન વિ. પચાસ વત્તા એક (૨) પું. એકાવનનો

આંકડો કે સંખ્યા; '૫૧'

એકાંગ વિ. (સં.) એક અંગવાળું (૨) અપંગ; ખોડવાળું

(૩) ન. અંગરક્ષક (૪) બુધ નામનો શલ (૫) એક

અંગ અથવા ભાગ

એકાંગ-વધ પું. (સં.) એક અંગ કાપી નાખવાની સજા

એકાંગી વિ. (સં. એકાંગિનું) એકતરીકી (૨) એકંદ્રિય; એક

વાતને પકડી રાખનારું; છટીલું

એકાંત વિ. (સં.) કોઈની અવરજવર વિનાનું (૨) એકલું;

એકાકી (૩) ખાનગી (૪) એક જ બાજુ અથવા

વસ્તુને લગતું; અનેકાંતથી વિરુદ્ધ એવું (૫) ન., સ્ત્રી.

જ્યાં કોઈ ન હોય એવી-કોઈના અવરજવર વગરની-

એકાંત જગા

એકાંત કારાવાસ પું. (સં.) એકાંત કેઢ; એકાંતમાં એકલા

રહેવાની સજા [દર ત્રીજે દિવસે આવતું

એકાંતર વિ. (સં.) વચમાં એક આંતરો પડે એવું (૨)

એકાંતરમ્માણ ન. (સં.) 'ક:ચ:ટ:પ' હોય તો 'ક:ટ:ચ:પ'

થાય એવો સિદ્ધાંત; 'આલ્ટરનેટિવ' (ગ.)

એકાંતવૃત્તખંડો

૧૨૩

[એકસ્તેન્શન]

એકાંતવૃત્તખંડ પું. વર્તુળનો એક ભાગ; 'ઓલ્ટરનેટ સેગમેન્ટ ઓફ એ સર્કલ' (ગ.) [મૂકી દઈને એકાંતરા કિ.વિ. (એક-અંતરો) એકને અંતરે; વચમાં એક એકાંતરિયું વિ. એકાંતર; વચમાં એક આંતરો પડે એવું એકાંતરિયો પું. એક એક દલાડાને આંતરે આવતો તાવ એકાંતરું વિ. એકાંતર; વચમાં એક આંતરો પડે એવું એકાંતરે કિ.વિ. એકને આંતરે; વચમાં એક મૂકી દઈને એકાંતવાસ પું. એકાંતમાં રહેવું તે (ર) છૂપી રીતે રહેવું તે એકાંતિક વિ. (સં.) એક જ હેતુ, માણસ કે સિદ્ધાંતને વળગી રહેનારું (ર) (સિદ્ધાંત જેવું) છેવટનું; 'એક્સોલ્યૂટ'

એકાંતિકતા સ્ત્રી. (ન-ત્વ) ન. (સં.) અંત; છેડાં એકાંશ પું. (સં.) એક અંશ-ભાગ [કોઈ પણ (સંખ્યા) એકી વિ. (સં.) એક) બે વડે નિઃશેષ ન ભાગી શકાય એવી એકી વિ. એક જ (જેમ કે, એકીસાથે) એકી સ્ત્રી. એકાત્મતા; એકરૂપતા (ર) પેશાબની હાજત એકીકરણ ન. (સં.) અનેકને એક કરવા તે (ર) સંકલન; સમ-વય; સંયોગીકરણ

એકીકલમે કિ.વિ. એકીસાથે; એક જ કાપઢાથી એકીકૃત વિ. (સં.) એક કે એકદું કરાયેલું; એકત્રિત એકીકરણ-સે) કિ.વિ. એકીનજરે; ટગરટગર એકીનજરે કિ.વિ. જુઓ 'એકીકરણ' એકીએકી સ્ત્રી. એક બાળરમત [તે એકીભવન ન., એકીભાવ પું. (સં.) અનેકનું એકરૂપ થવું એકીભૂત વિ. (સં.) એકરૂપ બનેલું; એકત્રિત; એકી વખતે; એકીવારે (ર) કિ.વિ. એકઝાપાટે

એકીવખતે, એકીવારે કિ.વિ. એક ઝપાટે એકીસાથે કિ.વિ. એકસાથે; સૌ સાથે લઈને એકું ન. એકાનો ઘડિયો એકું વિ. એકેએક (ર) એક પછી એક (૩) એકેકું એકે-કકે) વિ. એક પણ [વખતે એક એકેક વિ. એક એક (ર) છૂટું; નોખું (૩) કિ.વિ. એકી એકેકું વિ. એક પછી એક એકેચકરે કિ.વિ. જુઓ 'એકચકરે' [સિદ્ધાંતિક એકેકેબિક વિ. શિક્ષણને લગતું (ર) વિદ્યાકીય (૩) એકેકમી સ્ત્રી. (ઈ.) વિદ્યા, વિદ્વાનોના મંડળનું પામ; વિદ્યામંદિર; અકાદમી [સહીલું એકેન્દ્રિય વિ. (સં.) એક ઈન્દ્રિયવાળું (ર) (લા) એકાંગી; એકેચરવાદ પું. ઈચર એક જ છે એવો મત એકેન્દ્રિય વિ. એક ઈન્દ્રિયના-બાબતના ભાનવાળું; એકાંગી એકોક્તિ વિ. (સં.) એક જ પાત્ર દ્વારા નાટક કે નાટકના પ્રવેશમાં બોલાયેલ ઉક્તિ; 'મોનલોગ'

એકોતેર વિ. ઈકોતેર; સિતેર વત્તા એક (ર) પું. એકોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૧'

એકોતરો પું. ૧૮૭૧નો દુકાળ એકોનગુણોત્તર પું. પ્રથમ ૫૬ ઉત્તર ૫૬થી નાનું હોય એવો ગુણોત્તર; 'દેશિયો ઓફ લેસ ઈન ઈક્વોલિટી (ગ.) એકોમોડેશન ન. (ઈ.) અવાસ; રહેવાની જગા (ર) સગવડ; અનુકૂળતા એક્કડ વિ. એકલું રહેવાના સ્વભાવનું; એકાંતપ્રિય એક્કે વિ. એક પણ એક્કી પું. (સં. એક-ક, પ્રા. એક્કઅ) રમવાનાં પાનાંમાંનું એક સંજ્ઞાવાળું પત્તું (ર) એક બળદ કે ઘોડાથી ખેંચાતું વાહન (૩) એકતા; સંપ (૪) સૌથી બાહોશ અથવા કુશળ આદમી; શ્રેષ્ઠ પુરુષ

એક્ચ્યુઅલ વિ. (ઈ.) યથાતથ; ખરેખર એક્ઝામિનેશન સ્ત્રી. (ઈ.) પરીક્ષા (ર) તપાસ (તેનું ટૂંક રૂપ એક્ઝામ) [ઉદાહરણ એક્ઝામ્પલ પું. (ઈ.) દાખલો (ર) નમૂના (૩) ન. એક્ઝિટ સ્ત્રી. (ઈ.) બહાર જવાનો માર્ગ; બહિર્દ્વાર (ર) મંપ પરથી પાત્રનું ચાલ્યા જવું તે; નિષ્ક્રમણ એક્ઝિટપોલ પું. (ઈ.) મતદાન પછી તરત જ મતદાતા-ઓની રૂપ પ્રગટ કરનારો વતરીો એક્ઝિબિશન ન (ઈ.) પ્રદર્શન એક્ઝોસ્ટ પાર્શ્વ સ્ત્રી. (ઈ.) કુમારો બહાર કાઢવાની નળી એક્ઝોસ્ટ ફેન પું. (ઈ.) નિર્ગમ-પંખો; હવા બહાર ફેંકતો વીજળી-પંખો [કાયદો; વિષેયક એક્ઝ પું. લોકસભા કે વિધાનસભામાં પસાર થયેલો એક્ઝર પું. (ઈ.) નટ; અભિનેતા એક્ઝિવ વિ. (ઈ.) પ્રવૃત્તિશીલ (ર) ઝડપી કામ કરવાની દેવવાળું (ર) ઉત્સાહી [હંગામી; 'ટેમ્પરરી' એક્ઝિટ ન. (ઈ.) અભિનય (ર) વિ. કામચલાઉ; એક્ઝેસ સ્ત્રી. (ઈ.) અભિનેત્રી; નટી એક્ઝાશી(સી) વિ. (સં. એક્ઝાશીતિ) એક્ઝાશી; એક્ઝી વત્તા એક (ર) પું. એક્ઝાશીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૧' એક્ઝ્યુપેક્ટર ન. (ઈ.) શરીરના નિયત કેન્દ્રો પર સોય લગાડી કરાતી એક સારવાર પદ્ધતિ એક્ઝ્યુપેશર ન. (ઈ.) શરીરના નિયત કેન્દ્રો પર દબાવ દ્વારા કરાતા ઉપચારની એક સારવારપદ્ધતિ એકેલિક પું. (ઈ.) એક વર્ણલીન કાર્બનિક પદાર્થ એક્ઝેરિયમ ન. (ઈ.) માછલીધર (ર) માછલીઓ, જળચર પ્રાણીઓ અને જલજ વનસ્પતિઓનું (મોટે ભાગે) કાચનું બનેલું સંગ્રહસ્થાન એક્શન વિ. (ઈ.) ક્રિયા; કાર્ય (ર) અભિનય એક્સેલન્ટ વિ. (ઈ.) ઉત્તમોત્તમ; સર્વોત્તમ એક્સચેન્જ પું. (સં.) અદલોબદલો; વિનિમય (ર) ભાવફેર (૩) મથક; પીક; બજાર એક્સ્ટેન્શન ન. (ઈ.) ફેલાવો; વ્યાપ્તિ (ર) વધારો

એક્સક્યુઝી

૧૨૪

[અર્થ]

એક્સક્યુઝ પું., ન. કામા; માફી (૨) બહાનું
એક્સપ્રેસ હાઈવે પું. (ઠ.) અવરોધ વિના ઝડપથી
વાહનો જઈ શકે તેવો પાકો માર્ગ; દ્રુતગતિમાર્ગ
એક્સ-રે પું. (ઠ.) બહારના પડને પારદર્શક બનાવી
અંદરના ભાગની પ્રતિકૃતિ પાડવાની યાંત્રિક યોજના
એક્સસાઈટ સ્ત્રી. (ઠ.) બાપામ; કસરત (૨) સ્વાધ્યાય
(૩) મહાવરો

એક્સાઈઝ ક્યુટી સ્ત્રી. (ઠ.) આબકારી જકાત
એક્સાઈટમેન્ટ ન. (ઠ.) ઉશ્કેરાટ; ઉત્તેજના
એક્સિડન્ટ પું. (ઠ.) અકસ્માત; અણધાર્યો બનાવ
એક્સિલરેટર ન. (ઠ.) વેગવર્ધક; ગતિવર્ધ
એક્સ્ટર્નલ વિ. (ઠ.) બહારનું; બાહ્ય
એક્સ્ટેન્શન ન. (ઠ.) ફેલાવે (૨) મુદત-વધારો
એક્સ્ટેન્શન નંબર પું. (ઠ.) મુખ્ય ટેલિફોનનો પેટા નંબર
એક્સ્ટ્રા વિ. (ઠ.) વધારાનું [અનોખું; અદ્વિતીય
એક્સ્ટ્રાઓર્ડિનરી વિ. (ઠ.) અસામાન્ય; અસાધારણ (૨)
એક્સ્ટ્રીમ વિ. (ઠ.) આખરી; અંતિમ (૨) અત્યંતિક (૩)

ઉકટ

એક્સ્ટ્રીમિસ્ટ પું. (ઠ.) ઉગ્રવાદ; અંતિમવાદી સત્ત્વ
એક્સટેક્ટ ન., પું. (ઠ.) સાર (૨) નિષ્કર્ષ (૩) અર્ક;
એક્સપર્ટ વિ. (ઠ.) તજજ્ઞ; નિષ્ણાત (૨) પ્રવીણ; નિપુણ
એક્સપાન્શન ન. (ઠ.) વિસ્તાર; ફેલાવો
એક્સપાયરી ડેટ સ્ત્રી. (ઠ.) ઉપયોગમાં લેવાતી વસ્તુની

મુદત પૂરી થવાનું દર્શાવતી તારીખ

એક્સપીરિયન્સ પું. (ઠ.) અનુભવ
એક્સપેન્સ પું. (ઠ.) ખર્ચ; વ્યય
એક્સપેરિમેન્ટ પું. (ઠ.) પ્રયોગ; અખતરો
એક્સોશન ન. (ઠ.) અભિવ્યક્તિ (૨) હાવભાવ
એક્સોશનિઝમ પું., ન. (ઠ.) અભિવ્યક્તિવાદ [પદાર્થ
એક્સપ્લોઝિવ ન. (ઠ.) વિસ્ફોટક (૨) પું. વિસ્ફોટક
એક્સપોર્ટ પું. (ઠ.) પ્રાંત કે રાજ્ય કે દેશ બહાર માલ

મોકલવાની ક્રિયા; નિકાસ

એક્સલ સિ. ચક્રની-પૈડાંની પરી
એક્સપ્રેસ વિ. (ઠ.) ઉતાવળનો (તાર) (૨) સ્ત્રી. મેલ
પેટે વેગવાળી ને મોટાં સ્ટેશનો જ કરતી રેલગાડી
એખરો પું. (સં. ઇશ્વરક; ઇકપુરઅ) એક ઔષધિ (૨)
એનો છોડ (૩) કચરાપૂંજ જેવો માલ
એખલાસ પું. ઇખલાસ (૨) દોસ્તી (૩) સંપ
એઝિકલ્યર ન. (ઠ.) ખેતી; કૃષિ
એઝીમેન્ટ ન. (ઠ.) કરારનામું; કબૂલાતનો દસ્તાવેજ (૨)
સંમતિ (૩) અનુરૂપતા

એઝોનોમી સ્ત્રી. (ઠ.) કૃષિવિજ્ઞાન
એઝોસ્ટેલોજી ન. (ઠ.) તૃણવિજ્ઞાન [આલેખન
એઝિંગ સ્ત્રી. (ઠ.) પતરાં વગેરે ઉપર કોતરીને થતું

એજ સ્ત્રી. (ઠ.) વય; ઉંમર (૨) પું. યુગ; કાળ
એજન વિ. (અ.) એ જ; ઉપર પ્રમાણે [મુખત્યાર
એજન્ટ પું. (ઠ.) આડતિથો; મુનીમ (૨) પ્રતિનિધિ;
એજન્ડા પું. (ઠ.) કાર્યસૂચિ; (સભાનાં) કામકાજની સૂચિ
એજન્સી સ્ત્રી. આડત (૨) આડતની દુકાન (૩)
એગ્રેજેના વખતમાં સરકારી એજન્ટની હકૂમત નીચેનો
(દેશી રાજધોમાંનો) પ્રદેશ [(૩) અશાંતિ
એજિટેશન ન. (ઠ.) ચળવળ; આંદોલન (૨) ઉશ્કેરાટ
એજ્યુકેશન ન. (ઠ.) કેળવણી; શિક્ષણ
એજ્યુકેશનલ વિ. (ઠ.) કેળવણી વિષયક
એજ્યુકેશનલિસ્ટ વિ. (ઠ.) કેળવણીકાર; શિક્ષણશાસ્ત્રી
એઝબેસ્ટોસ ન. (ઠ.) ખનિજ; જેમાંથી બળે નહીં એવી
રેસાદાર વસ્તુ બનાવાય છે.

એટએટલું વિ. એટલું એટલું; એટલું બધું
એટમ ન. (ઠ.) અણુપદાર્થ; પરમાણુ
એટમબોમ્બ પું. (ઠ.) અણુબોમ્બ
એટર્ની પું. (ઠ.) વકીલ (૨) મુખત્યાર
એટર્ની જનરલ પું. (ઠ.) રાજ્યનો વડો વકીલ-મુખત્યાર
એટલાસ પું. (ઠ.) નકશાપોથી; નકશાદર્શન
એટલું વિ. (સં. ઇપત્ + તુલ્ય, અપ. એતુલ્લહ -
એતતલ્લહ) જણાવેલા માપ કે સંખ્યાનું
એટલુંક વિ. માત્ર એટલું; થોડુંક
એટલે સંધો. અર્થાત્ (૨) તેથી; એ ઉપરથી (૩) એ
જગાએ; ત્યાં સુધી (જેમ કે, વાત હવે એટલે આવી
છે.) (૪) એ વખતે; એટલામાં [વરજાગી; રોક
એટિકેટ સ્ત્રી. (ઠ.) સામ્રાજિક રીતભાત; શિખાચાર (૨)
એટિટ્યૂડ પું., ન. (ઠ.) વર્તન; વહેવાર (૨) મનોવૃત્તિ
(૩) ભાવ

એ.ટી.કે.ટી. સ્ત્રી. (ઠ.) પરીક્ષાના અમુક વિષયોમાં
નાપાસ હોવા છતાં ઉપરના વર્ગમાં અભ્યાસ ચાલુ

રાખવાની યુનિવર્સિટીની અનુમતિ
એટેક પું. (ઠ.) હુમલો (૨) આક્ષેપ
એટેચી પું. (ઠ.) રાજ્યના પ્રતિનિધિનો સહાયક અમલદાર
એટમિક એનર્જી સ્ત્રી. (ઠ.) પરમાણુશક્તિ-ઊર્જા
એટહોમ સ્ત્રી. (ઠ.) મહેમાનોને ઘર-આંગણે નિજબાની
એટેન્શન ન. (ઠ.) ધ્યાન (૨) વિ. સાવધાન; સજાગતા
એઠ વિ. (સં. ઉચ્છિષ્ટ) એઠું (૨) સ્ત્રી. એઠવાડ
એઠવાડ-ડો) પું. ખાવાપીવાથી થતો ગંદવાડ (એઠું
વાસણ, છાંડણ વગેરે) (૨) કચરોપૂંજ; મલિનતા
એઠવાડિયું વિ. એઠાં વાસણ ધોયેલાં હોય તેવું પાણી
રાખવાનું ફુંકું

એઠું વિ. જમતાં વધેલું; ઉચ્છિષ્ટ (૨) ખાઈ પી કે અડીને
બોટલું કે બોટાય એવું (૩) એઠવાડથી ગંદું. (૪)
ન. એઠું કે તેવું થાય એવું અન્ન

એહું-જુહું

૧૨૫

[એનેમલ

એહું-જુહું વિ. એહું (૨) ન. છાંડણ; એહવાડ
એડ(ઠડી) સ્ત્રી. પાનીનો છેડો (૨) બૂટની એડી (૩)

ત્યાં લગાડાતી ધોડાને મારવાની આર

એડ સ્ત્રી. એડવર્ટાઈઝમેન્ટનું ટુંક રૂપ; જહેરખબર

એડજસ્ટમેન્ટ ન. (ઈ.) સમયોજન; અનુકૂળ

એડલ્ટ વિ. (ઈ.) પુખ્ત ઉંમરનું; વયસ્ક (૨) પ્રૌઢ

એડલ્ટ એજ્યુકેશન ન. (ઈ.) પ્રૌઢશિક્ષણ

એડલ્ટફેન્ચાઈઝ પુ. (ઈ.) પુખ્ત ઉંમરનો મતાધિકાર

એડિટર પુ. (ઈ.) છાપાનો તંત્રી (૨) સંપાદક (પુસ્તક
વગેરેમાં)

એડિટિંગ ન. (ઈ.) સંપાદનકાર્ય

એડિટરિયલ વિ. (ઈ.) સંપાદકીય (૨) પુ. તંત્રીલેખ

એડી સ્ત્રી. જુઓ એડ (૨) સોનીનું એક ઓજાર; બીલું

એડીટેડી સ્ત્રી. (ઈ.) આડીટેડી વાત કે વર્તન કરવું તે;

વાંકું કે અવિવેકી બોલીને મિજજ કરવો તે

એડીસી પુ. (ઈ.) (મોટા અમલદારનો કે ગર્વનર,

સેનાપતિની) તહેનાતમાં રહેતો અધિકારી

એડો પુ. નેડો; સ્નેહ; હેત; પ્રીત

એડો વિ. આડો; ઊધો; ખરાબ

એડિમરલ પુ. (ઈ.) દરિયાઈ સેનાનો સેનાપતિ

એડિમિનિસ્ટરપુ. (ઈ.) વહીવટ કરતા અધિકારી; કારભારી

એડમિનિસ્ટ્રેશન ન. (ઈ.) સંચાલન; કારભાર (૨)

વ્યવસ્થા

એડમિશન ન. (ઈ.) દાખલ થવાની પરવાનગી; પ્રવેશ

એડ્રેસ ન. (ઈ.) સરનામું (૨) વ્યાખ્યાન; ભાષણ (૩)

સંબોધન

એડવર્ટાઈઝમેન્ટ સ્ત્રી. જહેરાત [માહિતી; ભરતિયું

એડવાઈઝ સ્ત્રી. શિખામણ (૨) સોદા અંગેની અધિકૃત

એડવાન્ટેજ પુ. (ઈ.) લાભ; ફાયદો

એડવેન્ચર ન. (ઈ.) સાહસ (૨) જોખમી ક્રિયા

એડવાન્સ ન. (ઈ.) અગાઉથી (નાણાં વગેરે જવું)

આપવું; લેવું; પેશગી

એડવોકેટ પુ. (ઈ.) વકીલ; ધારાશાસ્ત્રી (૨) મોટો વકીલ

એડવોકેટ જનરલ પુ. (ઈ.) રાજ્યનો સૌથી મોટો સરકારી

વકીલ

એરહેસિવ ટેપ સ્ત્રી. (ઈ.) ચોટાડી શકાય તેવી પટ્ટી

એરહાંક ન. (ઈ.) તદર્થ (૨) હંગામી; કામચલાઉ

એક્ષી(ઠકોર, ઠગમ, ઠપા) કિ.વિ. એ બાજુએ

એક્ષીપેર (-રે) કિ.વિ. એ રીતે; એ પ્રમાણે

એક્ષીમગ કિ.વિ. એ બાજુએ; એક્ષીગમ

એણું ન. દોરનું વસૂકી જવું તે

એણો વિ. સર્વ. 'એ'નું ત્રીજા વિભક્તિનું રૂપ

એતદર્થ કિ.વિ. એથી; એટલા માટે

એતખાર પુ. (અ.) વિચાસ; ઉત્ખાર

એતખા કિ.વિ. (સં. એતાવાનું) પત્રની જૂની શૈલીમાં
શરૂમાં વપરાતો શબ્દ

એથિક્સ ન. (ઈ.) નીતિશાસ્ત્ર (૨) આચારસંહિતા

એથી કરીને કિ.વિ. એ કારણે; એને લીધે; એટલા માટે

એથેના સ્ત્રી. (ઈ.) શાસનપણ અને કલાઓની ગ્રીક દેવી

એથ્લીટ પુ. (ઈ.) વ્યાયામવીર; રમતવીર

એથ્લેટિક્સ સ્ત્રી. (ઈ.) ટ્રેક અને મેદાની રમતો કે સ્પર્ધાઓ

સંબંધી ખેલતા

એટી વિ. (અ. અહદ્ + ઠા. ઈ) પ્રમાણી; આજસુ

એટીખાનું ન. આજસુઓને રહેવાનું સ્થાન કે મકાન

એષાજ ન. એષાણ (-ણી) સ્ત્રી. (સં. અભિજ્ઞાના)

(ઓજખની) સંજ્ઞા; નિશાની; ચિહ્ન

એન વિ. (અ.) ખડું; અસલ (૨) ખાસ; મુખ્ય (૩) સુંદર

(૪) ઠીકઠીક (૫) સરલ; સુંદર (૬) સ્ત્રી. ન. શોભા;

આબરૂ (૭) અણીનો વખત; કટોકટીનો વખત (જેમ

કે, એન વેળા મદદ કરે તે મિત્ર.)

એનથેન સ્ત્રી. છોકરાંની એક રમત

એનર્જી સ્ત્રી. (ઈ.) તાકાત; શક્તિ (૨) ઊર્જા

એનવેળા સ્ત્રી. ખરી-અણીની વેળા

એન.સી.સી. ન. (ઈ.) વિદ્યાર્થીઓને પ્રાથમિક લશ્કરી

તાલીમ આપતું રાષ્ટ્રીય સિપાઈ દળ; 'નેશનલ કેડેટ

કોર્સ'

[સૂચના

એનાઉન્સમેન્ટ ન. (ઈ.) ઉદ્ઘોષણ; જહેરાત (૨)

એનાઉન્સર પુ. (ઈ.) ઉદ્ઘોષક

એનાથી (-માં), એનુ, એને સર્વ. 'એ'ના અનુક્રમે ત્રીજી,

સાતમી, છઠ્ઠી, ચોથી વિભક્તિનાં રૂપ

એનાયત સ્ત્રી. ઇનાયત; આપવું તે; અક્ષિત

એનાર્લિક્ટ વિ. (ઈ.) અંધાધૂંધી-અરાજકતા ફેલાવનાર

એનાર્કી સ્ત્રી. (ઈ.) અંધાધૂંધી; અરાજકતા

એનાલિસિસ ન. (ઈ.) પૃથક્કરણ

એનિમા સ્ત્રી. (ઈ.) બસી; જાડો કરવા માટે અપાતી

પિયકારી કે તેનું ઓજાર [પાંડુરોગ

એનિમિયા પુ. (ઈ.) લોહીનું પાણી થવાનો રોગ;

એનિમીટર ન. (ઈ.) વનની ગતિ માપતું યંત્ર

એનિમેશન ન. (ઈ.) પ્રાણસંચારની ક્રિયા

એનિમોમીટર ન. (ઈ.) વાયુવેગમાપક

એનિવર્સરી સ્ત્રી. (ઈ.) વાર્ષિકોત્સવ; જયંતી (૨)

જન્મદિવસ; વર્ષગાંઠ (૩) મૃત્યુતિથિ

એનીમિયા પુ. (ઈ.) કીકાશ; પાંડુતા

એનેકોનિઝમ ન. (ઈ.) કળાવિપર્યાસ; કાલવૃત્તમ

એનેક્સી સ્ત્રી. (ઈ.) ઉપભવન

એનેટોમી સ્ત્રી. (ઈ.) શરીરવિદ્યા; શરીરરચનાશાસ્ત્ર

એનેમલ પુ. (ઈ.) બહારની ઓપ આપનારો પદાર્થ (૨)

દાંત પરનું પડ

એન્સેટિકા

૧૨૬

[એબોર્શન

એન્સેટિક વિ. (ઈ.) ચામડીમાં બહેરાશ લાવનાર;
 નિશ્ચેતન-સંવેદનાહારક
 એન્સેટિક્સ પું. (ઈ.) ચામડીમાં બહેરાશ લાવનાર ડોક્ટર
 એનોફિલસ પું. (ઈ.) જેના કરડવાથી ટાકિયો તાવ આવે
 છે તેવી જાતનો મચ્છર
 એન્કર ન. (ઈ.) લંગર (૨) પું. કાર્યક્રમ સંચાલક
 એન્કાઉન્ટર ન. (ઈ.) અથડામણ (૨) સામનો
 એન્કલોઝર ન. (ઈ.) બિડાણ; સંલગ્નપત્ર
 એન્એજમેન્ટ ન. (ઈ.) સગાઈ; વેવિશાળ
 એન્એવર વિ. (ઈ.) પાતુ પથ્થર વગેરેમાં કોતરણી કરનાર
 એન્જિન ન. (ઈ.) ચાલક-યંત્ર
 એન્જિન ડ્રાપવર વિ. ચાલક; યંત્ર ચલાવનાર
 એન્જિનિયર પું. (ઈ.) ઈજનેર
 એન્જિનિયરિંગ પું. (ઈ.) ઈજનેરી
 એન્જાયમેન્ટ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) મજા; આનંદ
 એન્ટરટેઈનમેન્ટ ન. (ઈ.) મનોરંજન
 એન્ટરપ્રાઇઝ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) આર્થિક સાહસ
 એન્ટાયર વિ. (ઈ.) સંપૂર્ણ; આખું
 એન્ટિનોવેલ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રતિનવલ
 એન્ટિમની સ્ત્રી., ન. (ઈ.) એક પાતુ
 એન્ટિસોશિયલ વિ. (ઈ.) સમાજવિરોધી; અસામાજિક
 એન્ટોમોલોજી ન. (ઈ.) કીટકશાસ્ત્ર; જંતુવિજ્ઞાન
 એન્ટ્રન્સ પું. (ઈ.) પ્રવેશદ્વાર (૨) પ્રવેશ
 એન્ટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રવેશ (૨) પ્રવિષ્ટિ (૩) નોંધ; નોંધણી
 (૪) અધિકરણ [પરિણામ; ફળ
 એન્ડ પું. (ઈ.) હદ; સીમા (૨) અંત; સમાપ્તિ (૩)
 એન્ડોર્સ પું. (ઈ.) હુકમી, ચેક ઉપર કરાતી સહી (૨)
 પ્રમાણિત કરવું તે
 એન્ડોર્સમેન્ટ ન. (ઈ.) મંજૂરી; સંમતિ (૨) સમર્થન
 એન્થ્રોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) સાહિત્યકૃતિઓનો સંગ્રહ
 એન્થ્રોપોમેટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) માનવમાપનશાસ્ત્ર
 એન્થ્રોપોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) માનવવંશશાસ્ત્ર; નૃવંશશાસ્ત્ર
 એન્થ્રુલ વિ. (ઈ.) વાર્ષિક (૨) ન. વાર્ષિક પત્ર
 એન્થ્રુઈટી સ્ત્રી. (ઈ.) બાંધી મુદત માટે નક્કી કરેલી વ્યાજે
 મુકેલી રકમ
 એન્ટ્રોલમેન્ટ ન. (ઈ.) નોંધણી; નામાંકન
 એન્લાઈજ વિ. (ઈ.) મોટું કરેલું-કરાવેલું
 એન્લાઈજમેન્ટ ન. (ઈ.) નાના ઉપરથી મોટું કરાવામાં
 આવેલ કોટોચિત્ર; મોટું કરેલું કે કરાવેલું હોય તે
 એન્વલપ ન. (ઈ.) પસ્થીરિયું; 'કવર' (૨) બુકપોસ્ટ વગેરે
 માટેનું રેપર [પરિસ્થિતિ
 એન્વાયરમેન્ટ ન. (ઈ.) પર્યાવરણ (૨) વાતાવરણ (૩)
 એન્વિરોનમેન્ટ ન. (ઈ.) પર્યાવરણ; ચોપાસની સ્વચ્છતા;
 સ્વચ્છતા

એન્વેલપ ન. (ઈ.) જુઓ 'એન્વલપ' [સર્વસંગ્રહગ્રંથ
 એન્સાઈક્લોપીડિયા પું. (ઈ.) જ્ઞાનકોશ; સર્વવિદ્યાકોશ;
 એપલ ન. (ઈ.) સફરજન
 એપાર્ટમેન્ટ ન. (ઈ.) માળબંધ મકાન; માળખાનું મકાન
 એપિક ન. (ઈ.) મહાકાવ્ય; પ્રબંધકાવ્ય
 એપિકલ વિ. (ઈ.) મોખરાનું; સૌથી આગળનું
 એપિગ્રાફ પું. (ઈ.) અભિલેખ; શિલાલેખ
 એપિગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) શિલાલેખવિદ્યા; અભિલેખવિદ્યા
 એપિટાફ પું. (ઈ.) કલર પર લખેલ લખાણ; સ્મૃતિલેખ
 એપિસોડ ન. (ઈ.) ભાગ (૨) હપ્તો; ઘટના
 એપેન્ટિક્સ ન. (ઈ.) પરિશિષ્ટ (૨) જમણી બાજુ નાના
 આંતરડા અને મોટા આંતરડાને મળવાનું થયું છે ત્યાં
 આગળ વધતો પુચ્છકાર ભાગ; આંત્રપુચ્છ
 એપેન્ટિસાઈટિસ ન. (ઈ.) પેડુમાંના એપેન્ટિક્સનો સોજો
 એપોઈન્ટમેન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) નિમણૂક; નિયુક્તિ (૨)
 નિમોજિત મુલાકાત [એક દેવ
 એપોલો પું. (ગ્રી.) પ્રાચીન ગ્રીક અને રોમના લોકોનો
 એપોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) દિલગીરી દર્શાવવી તે; માફી
 એપ્રન ન. (ઈ.) કપડાં બગડે નહિ તે માટે ઉપર પહેરવાનું
 વસ્ત્ર
 એપ્રિલ પું. (ઈ.) અંગ્રેજી વર્ષનો ચોથો મહિનો [મૂલ્ય
 એપ્રિલિયેશન ન. (ઈ.) કિંમતમાં વધારો થવો તે; અધિ-
 એપ્રિલફૂલ પું. (ઈ.) એપ્રિલ મહિનાની પહેલી તારીખે
 કરાતી મજાક
 એપ્રેન્ટિસ ન. (ઈ.) શિખાઉ; તાલીમી ઉમેદવાર
 એપ્રૂવર પું. (ઈ.) ન્યાયની કચેરીમાં આરોપીઓમાંનો
 સરકારપક્ષે બનેલો સાક્ષી
 એપ્રૂવલ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) અનુમોદન (૨) મંજૂરી; સ્વીકૃતિ
 એપ્રોચ પું. (ઈ.) સામે કે નજીક જવું તે; અભિગમ
 એપ્રોચ રોડ પું. (ઈ.) મુખ્ય રસ્તાને જોડતી માર્ગ; ઉપમાર્ગ
 એપ્લાઈડ વિ. (ઈ.) પ્રાપ્યોજિત
 એપ્લિટ્યૂડ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) અભિવૃત્તિ; મનોવલણ
 એપ્લિકેશન સ્ત્રી. (ઈ.) અરજી (૨) લાગુ થયું કે પડવું
 તે (નિયમનું)
 એફિડેવિટ સ્ત્રી. (ઈ.) સોગંદ ઉપર લખાયેલ નિવેદનનું
 સરકાર-પ્રમાણિત પત્ર પરનું લખાણ; સોગંદનામું;
 એકસર કરવો તે
 એફિશિયન્ટ વિ. (ઈ.) કાર્યદક્ષ; કાર્યક્ષમ
 એફિશિયન્સી સ્ત્રી. (ઈ.) કાર્યદક્ષતા; કાર્યક્ષમતા
 એલ સ્ત્રી. (અ.) ખોડખાંપણ; ખાખી (૨) દૂષણ; કલંક
 એબિલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) ક્ષમતા (૨) યોગ્યતા (૩)
 નિપુણતા [પ્રાથમિક આખત
 એબીસી સ્ત્રી. (ઈ.) અંગ્રેજી ભાષાની વર્ણમાળા (૨)
 એબોર્શન ન. (ઈ.) ગર્ભપાત (અકુદરતી રીતે)

એશિયન

૧૨૭

[એલચીખાનું]

એશિયન ન. (ઈ.) સંલેપ (૨) ટૂંકાણ
 એશિયન વિ. (ઈ.) ગેરહાજર
 એશિયન-માઈન્ડ વિ. (ઈ.) વિમનસ્ક (૨) ભૂલકણું
 એશિયન સ્ત્રી. (ઈ.) ગેરહાજરી
 એસઈ વિ. (ઈ.) અસંગત; અસંબદ્ધ; અંતસંત
 એસ્ટ્રેક્ટ ન. (ઈ.) અમૂર્ત કલા (૨) વિ. અમૂર્ત
 એમ કિ.વિ. (સં. એવમ્, અપ. એવં) એ રીતે; એ પ્રમાણે
 એમ.એ.વિ. (ઈ.) વિનયન વિદ્યામાંની અનુસ્નાતક પદવી-
 નું કે તે પરાવત્તું (૨) ન. તે પદવી કે તેની પરીક્ષા
 એમએલ.એ. પું. (ઈ.) રાજ્યની ધારાસભા (નીચલી)નો
 સભ્ય; ધારાસભ્ય [સભ્ય; સંસદસભ્ય
 એમ.એલ.સી. પું. (ઈ.) રાજ્યની ઉપલી ધારાસભાનો
 એમ.એસસી વિ. (ઈ.) વિજ્ઞાનની અનુસ્નાતક પદવીનું
 કે પરાવત્તું (૨) ન. તે પદવી કે તેની પરીક્ષા
 એમ.બી.બી.એસ. વિ. (ઈ.) દાકતરીના શિક્ષણની સ્નાતક
 પદવીનું કે તે પરાવત્તું (૨) ન. તે પદવી
 એમણે સર્વ. 'એણે'નું બ.વ.
 એમનું વિ. એ બાજુનું; એ રીતનું; એવું
 એમનું સર્વ. તેઓનું [‘એમ્ મીટર’
 એમીટર ન. (ઈ.) વીજળીનો પ્રવાહ માપનારું યંત્ર;
 એમેચ્યોર વિ. (ઈ.) બિનધંધાદારી; અવેતનિક
 એમેન્ડમેન્ટ પું. (ઈ.) સુધારો
 એમોનિયા પું. (ઈ.) એક વાયુ - ગેસ
 એમ્ મીટર ન. (ઈ.) જુઓ ‘એમીટર’ [એકમ
 એમ્પ-એમ્પર પું. (ઈ.) વીજળીનો પ્રવાહ માપવાનો
 એમ્પાયર ન. (ઈ.) સામ્રાજ્ય
 એમ્પોરિયમ ન. (ઈ.) વેચાણકેન્દ્ર (૨) વસ્તુબંદાર
 એમ્પેરેજ ન. (ઈ.) વીજળીના પ્રવાહનું માપ
 એમ્પ્લોયમેન્ટ ન. સ્ત્રી. (ઈ.) નોકરી (૨) કામધંધો
 એમ્પ્લોયી પું. (ઈ.) કામદાર; કર્મચારી
 એમ્પર પું. (ઈ.) સુગંધી ગુંદર જેવો એક પદાર્થ; કેરબો
 એમ્પેસી સ્ત્રી. (ઈ.) વિદેશી એલચી ખાતું
 એમ્પેસેડર પું. (ઈ.) એલચી; રાજદૂત
 એમ્પોસિંગ ન. (ઈ.) ધાતુનાં પતરાં પર ઉપસાવાતું
 આલેખન-ચિત્રણ
 એમ્લિકાપર ન. (ઈ.) પ્રવર્ધક; ધ્વનિ-પ્રવર્ધક
 એમ્બ્યુલન્સ સ્ત્રી. (ઈ.) બીમાર માટેની ગાડી; માંદાગાડી
 એમ્બ્રોઈડરી સ્ત્રી. (ઈ.) ભરતકામ [માપવાનું યંત્ર]
 એમીટર ન. (ઈ.) વિદ્યુતપ્રવાહ માપવાનું સાધન; ‘એમ્પ
 એર સ્ત્રી. (ઈ.) હવા
 એરકન્ડિશન વિ. વાતાનુકૂલિત; માફકસર હવાવાળું
 એરક્રાફ્ટ ન. (ઈ.) વિમાન
 એરફૂલર ન. (ઈ.) વાયુશીતક [ફોગમેલ એક બંદૂક
 એરગન સ્ત્રી. (ઈ.) દાડૂ વિના; હવાના દબાણથી

એરટાઈટ વિ. (ઈ.) હવાયુસ્ત; વાયુપ્રતિબંધક
 એરસ્ટ-સ્ટ્રી. (પ્રા. અહરી) અમુક પ્રકારનું લોખંડનું
 ગથિયું, જેના ઉપર સોની-લુહાર વગેરે ઘડવાનું કામ
 કરે છે.
 એરપોર્ટ ન. (ઈ.) વિમાન-મથક; વિમાનઘર
 એરફોર્સ સ્ત્રી. (ઈ.) વિમાની દળ; હવાઈદળ; વાયુસેના
 એરબસ સ્ત્રી. (ઈ.) વિમાની-બસ
 એરમાર્શલ પું. (ઈ.) વાયુસેનાનો અધિકારી
 એરમેલ પું. (ઈ.) વિમાની ટપાલ; હવાઈગ્રાક
 એરમોટર સ્ત્રી. (ઈ.) પવનચક્કી
 એરલાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) હવાઈ વાહનવ્યવહાર તંત્ર
 એરલાઈન્સ સ્ત્રી. (ઈ.) વિમાની કંપની
 એરશિપ ન. (ઈ.) હવાઈ વિમાન
 એરસર્વિસ સ્ત્રી. (ઈ.) હવાઈ વિમાનો દ્વારા થતો વહેવાર
 એરહોસ્ટેસ સ્ત્રી. (ઈ.) વિમાનની પરિચારિકા
 એરડિયું ન. દિવેલ; ‘કેસ્ટર ઓઈલ’ [દિવેલી
 એરંડી સ્ત્રી. (સં. એરંડઈ) નાની જાતનો દિવેલો (૨)
 એરંડો પું. (સં. એરંડ) દિવેલો (૨) એક રમત
 એરાઈવલ પું. (ઈ.) આગમન
 એરિથ્મિક ન. (ઈ.) અંકગણિત
 એરિથલ પું. (ઈ.) ધ્વનિ વગેરે વહન કરનારાં મોજાંને
 પકડવા માટે રેડિયો વગેરેનો હવામાં ઊંચે રાખવામાં
 આવેલો તાર કે ઉપકરણ
 એરિયા પું. (ઈ.) પ્રદેશ; ક્ષેત્ર (૨) ક્ષેત્રકળ (ગ.)
 એરિસ્ટોક્રસી સ્ત્રી. (ઈ.) અમીરો કે શ્રીમંતોના પ્રાધાન્યવાળું
 રાજ્ય (૨) શ્રીક ભાષામાં પ્રાચીન સારા અર્થમાં;
 પણ આજની પરિભાષામાં) ગરીબોને ચૂસનારા
 મુડીવાદીઓનું રાજ્ય
 એરિસ્ટોક્રેટ પું. (ઈ.) ઉમરાવ
 એરિંગ ન. (ઈ.) ઈપરરિંગ) કાનની બૂટનું એક ધરેણું
 એરુ પું. (સં. અહિરુપ, પ્રા. અહિરુઅ) સાપ; સર્પ
 એરુગાંઝર-રું ન. સાપ વગેરે જેવી જાનવર
 એરો ન., પું. (ઈ.) બાણ (૨) બાણનું નિશાન (૩)
 માર્ગદર્શનનું નિશાન
 એરોગ્રામ સ્ત્રી. (ઈ.) વિમાની ટપાલ
 એરોપ્લેન ન. (ઈ.) વિમાનઘર; જ્યાં વિમાનો ચઢે અને
 ઊતરે; વિમાનોનું સ્ટેશન
 એરોનોટિક્સ ન. (ઈ.) વિમાનસંબંધી વિજ્ઞાન
 એરોપ્લેન ન. (ઈ.) વિમાન; હવાઈ જહાજ
 એલએલ.બી. વિ. ‘બેચલર ઓફ લો’; કાયદાનો સ્નાતક
 (૨) ન. કાયદાના સ્નાતકની પદવી કે તેની પરીક્ષા
 એલચી પું. (તુકી) એક રાજ્યનો બીજા રાજ્યમાં મોકલેલો
 પ્રતિનિધિ-વકીલ; રાજદૂત; ‘એમ્પેસેડર’
 એલચીખાનું ન. એલચીનું કાર્યાલય

એલ(-ળ)ચી

૧૨૮

[એસ્ટ્રોલોજી]

એલ(-ળ)ચી સ્ત્રી. (સં. એલા) ઇલાયચી
 એલચીચીરી સ્ત્રી. વિદેશમાંની એલચીની કામગીરી
 એલચીયર ન. એલચીનું નિવાસસ્થાન; તેનું કાર્યાલય;
 'કોન્સુલેટ'
 એલ(-ળ)ચીડો(-દો) પું. ઇલાયચીના દાણાનો પોપટો
 એલ(-ળ)ચો પું. એક જાતની મોટી એલચી (૨) એક
 જાતનો છોડ
 એલ.ટી.સી. સ્ત્રી. (ઈ.) રજા-પ્રવાસ-રાહત
 એલફેલ વિ. (કેલનો દ્વિભાવ) આરુઝવણું; ગમે તેવું (૨)
 અવિચારી; ગાંડુધેલું (૩) અસભ્ય (૪) ન. નખરું;
 તોફાન (૫) અસંબંધ-મિથ્યા પ્રલાપ
 એલજી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રતિકૂળ અસર (અતિ સંવેદનશીલ
 પ્રકૃતિને લીધે અમુક ખોરાક, દવા કે વસ્તુની શારીર
 પર થતી)
 એલર્ટ વિ. (ઈ.) સતર્ક; સાવધ
 એલજનું અ.કિ. (પ્રા. ઓલ્લિઅ ઉપરથી) એસરવું; પાણી
 છૂટવું (લાથ મીઠું વગેરેમાંથી)
 એલા જુઓ 'અલ્યા'
 એલા સ્ત્રી. (સં.) ઇલાયચીનો છોડ (૨) ઇલાયચી
 એલાઉન્સ ન. (ઈ.) ઉચ્ચક મુસારો; ભથ્થું (૨) વળતર
 એલાન ન. (ઈ.) ઘોષણા; જાહેરાત
 એલામ ન. (ઈ.) જુઓ 'એલારમ'
 એલામ્પીસ ન. (ઈ.) ટોકરીવાળું ઘડિયાળ જોડાણ
 એલાયન્સ ન. સ્ત્રી. (ઈ.) કરાર કે સમજૂતીથી થયેલ
 એલાયચી સ્ત્રી. ઇલાયચી
 એલારમ(-મ) ન. (ઈ.) (ઘડિયાળની) અમુક સમય સૂચ-
 વવા વાગતી ઘંટડી કે તેવી યોજના (૨) ભયસૂચક
 અવાજ કરવો તે [હાજર હોવું તેવી દલીલ કે પુરાવો
 એલિબી સ્ત્રી. (ઈ.) (ગુનાના સમયે) બીજે હોવું; ગેર-
 એલિમેન્ટ ન. (ઈ.) મૂળતત્ત્વ; તત્ત્વ
 એલિવેટર ન. (ઈ.) ઊંટડો; 'કેઈન'
 એલેજ સ્ત્રી. (ઈ.) કડુજ-પ્રશસ્તિ; શોકગીત
 એલોટમેન્ટ ન. (ઈ.) કાળવણી
 એલોપથી સ્ત્રી. (ઈ.) ચિકિત્સાની એક પદ્ધતિ
 એલ્જાખા ન. (ઈ.) બીજગણિત [નુકસાનકારક પદાર્થ
 એલ્યુમિન ન. (ઈ.) માદા માણસના પેશાબમાં જતો
 એલ્યુમિનિયમ ન. (ઈ.) એક હલકી ધોળી ધાતુ
 એલવું વિ. (સં. એટફ + વડક, પ્રા. એવડઅ) એટલા
 કદનું (૨) એટલું બહુ
 એવરગ્રીન વિ. (ઈ.) સદાબહાર (૨) ખુશમિજાજ
 એવરેજ સ્ત્રી. (ઈ.) સદાસરી
 એવિડન્સ પું. (ઈ.) પુરાવો
 એવામાં કિ.વિ. એટલામાં; દરમિયાન [જેવું-સરખું
 એવું વિ. (પ્રા. એવ્) એ રીતનું - પ્રકારનું (૨) એના

એવે કિ.વિ. એ વખતે; દરમિયાન
 એવોર્ડ (ઈ.) ચુકાદો; ફેસલો (૨) પુરસ્કાર
 એશ સ્ત્રી. (અ.) મોજમજા; મુખચેન
 એશઆરામ પું. ભોગવિલાસ; મુખચેન
 એશ-ટ્રે સ્ત્રી. (ઈ.) રાખદાની
 એશિયા પું. ન. (ઈ.) પૃથ્વીનો એક મોટો ખંડ
 એશિયાઈ વિ. એશિયાનું
 એષણ સ્ત્રી. (સં.) ઇચ્છા; વાસના
 એસ.એસ.સી. ન., સ્ત્રી. (ઈ.) માધ્યમિક શાળાનું
 પ્રમાણપત્ર કે તેની પરીક્ષા
 એસ.ટી. સ્ત્રી. સરકારી બસનો વાહનવ્યવહાર
 એસ.ટી.ડી. (સેન્સાઈવર્સ ટ્રન્ક ગ્રાફિંગ) પું. (ઈ.) બહાર-
 ગામ સીધી વાતચીત કરવાની સગવડવાળો ફોન
 એસરવું અ.કિ. (સં. ઉત્ત્વ, પ્રા. ઉત્સર) એલજનું (૨)
 ઓસરવું (૩) પાછું વળવું; ઊતરી જવું (૪) પથરાવું
 એસાઈનર વિ. (ઈ.) બીજાને નામે કરી આપનાર
 એસાઈની વિ. (ઈ.) જેના નામ ઉપર લખાણ કરાય છે તે
 એસાઈનમેન્ટ ન. (ઈ.) કોઈને નામે કરવાની ક્રિયા;
 સુપરતાનામું (૨) વધુ મહાવરા માટે જાતે કરવાનું
 પ્રશ્નપત્રરૂપ ગુલકાર્ય; સ્વાધ્યાય
 એસાયલમ ન. (ઈ.) ગાંડાની હોસ્પિટલ
 એસિટીલીન પું. (ઈ.) કાર્બાઈડમાંથી નીકળતો વાયુ
 એસિટેડ પું. (ઈ.) એસેટિક એસિડનો ભાર
 એસિડ પું. (ઈ.) એક રસાયણ તત્ત્વ; તેજાબ; અમ્લ
 એસિડિક વિ. (ઈ.) એસિડવાળું; એસિડને લગતું
 એસિડીટી સ્ત્રી. (ઈ.) આંતરગ્રંથી રોગાત્મક ખટાશ
 એસિમિલેશન ન. (ઈ.) બે ભિન્ન વર્ણોનું સમાન બનવું
 તે; સારખ
 એ.સી. પું. (ઈ.) એ નામે બોલાતો પ્રવાહની દિશા બદલે
 એવો વીજળીનો પ્રવાહ (૨) વાતાનુકૂલિત યંત્ર;
 'એરકંડિશનર' [વીજળી-યંત્ર
 એ.સી.ડાયનેમો પું. (ઈ.) એ.સી. પ્રવાહ ઉત્પન્ન કરતું
 એસેટિક એસિડ પું. (ઈ.) (સરકાનો) એક તેજાબ
 એસેટીલીન પું. (ઈ.) બળે એવો એક વાયુ
 એસેન્સ ન. (ઈ.) સત્ત્વ; અર્ક
 એસેમ્પલિંગ ન. (ઈ.) છૂટા ભાગો જોડવા તે
 એસેમ્પલી સ્ત્રી. (ઈ.) સભા (૨) વિધાનસભા
 એસેસમેન્ટ ન. (ઈ.) મૂલ્યાંકન (૨) નિષ્પરજ
 એસેસર પું. (ઈ.) આંકણી કરનાર અધિકારી; ન્યાય
 સમ્રાજક
 એસોસિયેશન ન. (ઈ.) મંડળ; સમાજ
 એસ્ટિમો પું. (ઈ.) એ નામની ઉત્તરધ્રુવ પ્રદેશની જાત,
 વાતની કે તેનો માણસ
 એસ્ટ્રોલોજીમન્ટ ન. (ઈ.) સ્થાપના (૨) વહીવટી તંત્ર

એસ્ટ્રોમેટ

૧૨૯

[ઓઈલમિલ

એસ્ટ્રોમેટ ન. (ઈ.) અંદાજ (૨) ગણતરી (૩) આંકણી;

કિમત (૪) ખર્ચનું અંદાજપત્ર

એસ્ટ્રેટ સ્ત્રી. (ઈ.) માલમિલકત; જાયદાદ (૨) જાગીર

એસ્ટ્રેટ ક્યૂટી સ્ત્રી. (ઈ.) મરણ પછી મિલકત પર લેવાતો

સરકારી કર

એસ્ટ્રોપેલ વિ. (ઈ.) સ્વર્ગબાધક

એસ્ટ્રિરિન સ્ત્રી. એક દવાનું નામ [વ્યવહારુ ભાષા

એસ્ટ્રોનોમી પું. (ઈ.) વિશ્વ માટે ઉપયોગી એક કૃત્રિમ

એસ્કાલ્ટ પું. સડક પર પાથરવામાં આવતું ડામર, રેતી

વગેરેનું મિશ્રણ

એસ્ટ્રોનોમી સ્ત્રી. (ઈ.) ખગોળશાસ્ત્ર

એસ્ટ્રોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) જ્યોતિષશાસ્ત્ર

એસ્થેટિક વિ. (ઈ.) સૌંદર્યલક્ષી

એસ્થેટિક્સ ન. (ઈ.) સૌંદર્યશાસ્ત્ર

એસ્થેસ્ટોસ ન. (ઈ.) દહનશીલ નથી એવો એક પદાર્થ

એહ સર્વ. (સં. ઈક, અપ. એહ) પેલું (૨) એ; તે

એહમિયત સ્ત્રી. (અ.) મહિમા; મહત્ત્વ

એહરામ પું. (અ.) હજમાં લાજ સીંચા વિનાનો પોશાક

પહેરે છે તે પોશાક

એળચી ન., સ્ત્રી. જુઓ 'એલચી'

એળિયો પું. (સં. એલુક, પ્રા. એલુ) કુંવારના પાઠાનો

સૂકવેલો ગર્ભ; એક ઔષધિ

એબે (ઠવેબે) ક્રિ.વિ. (સં. અફલ, પ્રા. અલલક) ફોકટ;

વૃથા (૨) વગર મહેનતે; સહેજમાં [ઘાટ

એંગલ પું. (ઈ.) ખૂશો (૨) ખૂશાના આકારનો લોખંડનો

એન્કર પું. અહંકાર; ગર્વ

એંગ્લો પું. બાળકનું એ એ કરીને રડતું તે

એંગ્લો-ઈડિયન પું. (ઈ.) ભારતીય અને અંગ્રેજનું મિશ્ર

સંતાન; અને એ કોમનો માણસ (૨) વિ. તેને લગતું

એષો પું. ('હિંગ' પરથી) વાણિયો (તુચ્છકારમાં)

એચવું સ.ક્રિ. ઈચવું; નાખવું; ફેંકવું (લખોટી વગેરે) (૨)

ખંચવું (પતંગ) (૩) હીંચવું

એજિન ન. (ઈ.) વેગ આપનારું યંત્ર; ઈજિન

એજિનિયર પું. ઈજનેર

એટ સ્ત્રી. મમત; જીદ (૨) આંટ; સાપ (૩) ટેક

એટવું અ.ક્રિ. ગર્વ કરવો (૨) જક-જિદ કરવી

એઠ (ઠું) વિ. જમતાં વધેલું; એઠવાડી ગુંડું (૨) ન. એહું

કે તેવું થાય તેવું અન્ન [ગંદવાડ (૨) કચરોપૂર્ણ

એઠવાડ (ડો) પું. એઠવાડ; એઠવાડો; ખાવાપીવાથી થતો

એહુંજુદું વિ. ઉચ્છ્રષ્ટ; ખાતાં છાઉલું [નિશાની

એયાજ ન. (સં. અમિજાન; પ્રા. અસિનાજ) એયાજ;

એયાજી સ્ત્રી. એયાજ; નિશાની; સંજ્ઞા; ચિહ્ન

એશી (સી) વિ. (સં. અશીત; પ્રા. અસીઈ) સિમેર વત્તા

દસ (૨) પું. એશીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૦'

એ

એ (સં.) સંસ્કૃત વર્ણમાળાનો અગિયારમો સ્વર; ગુજરાતી

વર્ણમાળાનો નવમો સ્વર

એકાન્મ્ય ન. (સં.) એકાન્મયણું

એકાંતિક વિ. (સં.) એકાંતનું; એકાંતને લગતું (૨) એક

જ હેતુ વ્યક્તિ કે મતને વળગી રહેનારું (૩) અંતિમ;

'એન્સોલ્યુટ'

એક્ય ન. (સં.) એકતા; મેળ (૨) સંપ

એચિક વિ. (સં.) પોતાની ઈચ્છાનું-ખુશીનું; મરજિયાત

એક, (૦જંતર) વિ. સાવ આડું

એતરેય વિ. (સં.) એતરેયને લગતું-સંબંધી (૨) પું. ઈતરા

(અથવા ઈતર ઋષિ)નો વંશજ (૩) સ્ત્રી. એ નામનું

એક ઉપનિષદ (૪) ન. ઋગ્વેદનું એક બ્રાહ્મણ

એતિહાસિક વિ. (સં.) ઇતિહાસને લગતું

એયામ પું. (અ.) સમય (૨) પ્રસંગ; ઋતુ; હવામાન

એયાશ વિ. (ફા.) વિલાસી; કામી (૨) વ્યભિચારી

એયાશી સ્ત્રી. (ફા.) વૈભવવિલાસ; અમનચમન;

વિલાસિતા; લંપટતા (૨) એશઆરામી [સ્ત્રી]

એરાવણ (ન) પું. (સં.) ઈન્દ્રનો હાથી (ચૈદમાંનું એક

એલ પું. (સં.) ઈલાનો પુત્ર; પુરુરવા

એશ્વર્ય ન. (સં.) ઈશ્વરપણું (૨) સર્વોપરિતા (૩) મોટાઈ;

સાહેબી (૪) વિભૂતિ; સંપત્તિ

એહલૌકિક વિ. (સં.) જુઓ 'એહિક'

એહિક વિ. (સં.) સાંસારિક; આ લોક સંબંધી

એંદ્ર વિ. (સં.) ઈન્દ્રનું; ઈન્દ્ર સંબંધી

એંદ્રિય વિ. (સં.) ઈન્દ્રિયોને લગતું (૨) ઈન્દ્રિયગમ્ય

એંદ્રજાલિક વિ. ખોટું; માયાવી

ઓ

ઓ પું. સંસ્કૃત વર્ણમાળાનો બારમો અને ગુજરાતી વર્ણ-

માળાનો દસમો સ્વર (૨) કંઠોજ દીર્ઘ સ્વરિત સ્વર

ઓ ઉદ્. બોલાવવા, સ્મરણ કરાવવા, આશ્ચર્ય વગેરે

બતાવવા વપરાતો ઉદ્ગાર

ઓ પું. (ઈ.) વજન; પ્રભાવ

ઓઈન્ટમેન્ટ ન. (ઈ.) લેપ; મલમ

ઓઈયાં ઉદ્. ઓડકાર આવતાં થતો-કરાતો સંતોષ

દર્શાવતો ઉદ્ગાર (૨) ન. ઓડકાર કે તેનો અવાજ

(૩) પચાવી પડવું-પાડવું તે

ઓઈલ ન. (ઈ.) તેલ

ઓઈલ એજિન ન. (ઈ.) કૂંતેલથી ચાલતું યંત્ર

ઓઈલ-પેઈન્ટ પું. (ઈ.) તેલમાં ઓળખે તેવા રંગ; તેલરંગ

ઓઈલમિલ સ્ત્રી. (ઈ.) તેલ કાઢવા માટેનું કારખાનું

ઓઈલ મેન/

૧૩૦

[ઓથિયું]

ઓઈલ મેન પું. (ઈ.) યંત્રોમાં તેલ ઊંજનારો કામદાર
 ઓક સ્ત્રી. (દે. ઓક્સિઝ) ઊલટી; બકારી
 ઓક ન. (ઈ.) એક વૃક્ષ કે તેનું લાકડું
 ઓકવું સ.કિ. (સં. ઓકરોતિ; પ્રા. ઓક્કરઈ) ઊલટી
 કરવી (૨) લીધેલું પાછું આપવું (૩) કહી નાખવું
 ઓકળી સ્ત્રી. (સં. ઉલ્લિકા, પ્રા. ઉલ્લિકા) લહરી (૨)
 લીપણની લહરી જેવી દેખાતી ભાત [મામલત
 ઓકાત સ્ત્રી. (અ.) ઓખાત; તાકાત (૨) વિસાત;
 ઓકાર પું. 'ઓ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર
 ઓકારી સ્ત્રી. ઓક; બકારી; ઊલટી
 ઓકેઝનલ વિ. (ઈ.) સાંયોગિક; પ્રાસંગિક
 ઓકાવવું સ.કિ. ઓકી કઢાવવું; પાછું કઢાવવું
 ઓકટોબર પું. (ઈ.) ઈ.સ.નો દસમો મહિનો
 ઓ.કે. ઉદ્ધ. (ઈ.) બપું બરાબર; 'ઓલ વેલ'; 'ઓલ કરેક્ટ'
 ઓકટ્રોય સ્ત્રી. (ઈ.) કોઈ શહેરની હદમાં પ્રવેશતાં
 ચીજવસ્તુનો લેવાતો નાકાવેરો; જકાત
 ઓક્સન ન. (ઈ.) ટિલામ; હરાજ
 ઓક્સવણી સ્ત્રી. ઓક્સિજન સાથે રાસાયણિક સંયોજન
 થવાની ક્રિયા; 'ઓક્સિડેશન' [પદાર્થ
 ઓક્સાઈડ વિ. પું. (ઈ.) ઓક્સિજન ભળેલો સંયુક્ત
 ઓક્સિજન પું. (ઈ.) એક વાયુ; પ્રાણવાયુ
 ઓક્સિડેશન ન. (ઈ.) ઓક્સિજનની હાજરીમાં થતી એક
 પ્રકારની રાસાયણિક પ્રક્રિયા
 ઓખર ન. (સં. અવસ્કર, પ્રા. અવકખર) નરક; ગંદવાડ
 ઓખરવારો પું. ઉકરડો (૨) ગંદવાડ [ખાલો
 ઓખરવું સ.કિ. (ઢોરે) ઓખર કરવું - મળમૂત્રાદિ ગંદવાડ
 ઓખરા(-વા)ડો પું. ઓખરવાડો; ઉકરડો; ગંદવાડ
 ઓખા સ્ત્રી. (સં. ઉખા) અનિદ્રાની પત્ની-ઉખા
 ઓખાત (-દ) સ્ત્રી. ઓકાત; તાકાત; વિસાત
 ઓગટ (-ઠ) પું., ન. (સં. અવધક્તિ, પ્રા. ઓધક્ટિઅ)
 ઢોરનું છાંડેલું અને પગ તળે રોળેલું ઘાસ
 ઓગણ (સં. એકોન, પ્રા. ઓગોણ-ઓગણ-ઓગણ) એક
 ઓછું અર્થમાં સંખ્યાકને લાગે છે. જેમ કે, ઓગળ-
 ચાળીસ-૩૯ [ચાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૩૯'
 ઓગણચાળીસ વિ. ચાળીસમાં એક ઓછો (૨) પું. ઓગણ-
 ઓગણત્રીસ(-ત્રીસ) વિ. ત્રીસમાં એક ઓછો (૨) પું.
 ઓગણત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૯' [ષ્ટિયો
 ઓગણત્રીસ પું. બ.વ. ૨૯ x ૧ થી ૨૯ x ૧૦ સુધીનો
 ઓગણપચાસ વિ. પચાસમાં એક ઓછો (૨) પું. ઓગણ-
 પચાસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૪૯'
 ઓગણસાક વિ. સાઠમાં એક ઓછો (૨) પું. ઓગણ-
 સાઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૫૯'
 ઓગણા (પું. બ.વ.) પાણી શેકતાં કે અનાજ દળતાં એમને
 એમ રહી ગયેલા દાણા

ઓગણીસ વિ. (સં. એકોનવિંશતિ) વીસમાં એક ઓછો
 (૨) પું. ઓગણીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૯'
 ઓગણું ન. આંગણિયું; સ્ત્રીઓના કાનનું એક ધરેણું
 ઓગણોતર (સં. એકોનસપ્તતિ) વિ. સિતરમાં એક ઓછો
 (૨) પું. અગણોતરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૯'
 ઓગણ્યાએંશી(-સી) વિ. (સં. એકોનાશીતિ) એંશીમાં
 એક ઓછો (૨) પું. અગણ્યાએંશીનો આંકડો કે
 સંખ્યા; '૭૯' [લાવે તે
 ઓગરું ન. ફરી ચાવવા માટે પ્રાણીએ ખાધેલું મોઢામાં
 ઓગલો પું. ગલોડું (૨) તાકું
 ઓગલો પું. રાંપવામાં રહી ગયેલો એક બાજુનો કાચો ભાગ
 ઓગન ન. છલકાઈ જવું તે (૨) તૃપ્તિ; નિરાંત
 ઓગનવું અ.કિ. છલકાઈ જવું
 ઓગસ્ટ પું. (ઈ.) ઈ.સ.નો આઠમો મહિનો
 ઓગળવું અ.કિ. (સં. અવગલતિ, પ્રા. અવગલઈ) ધનનું
 પ્રવાહી થવું (૨) (શરીર) ગળી જવું (૩) દ્રવવું (૪)
 એક રસ થવું (૫) નરમ થવું
 ઓગાટ (-ઠ) પું., ન. ઓગટ; ઢોરનું છાંડેલું ઘાસ
 ઓગાર (-ળ) પું. (સં. ઉદ્ગાર, પ્રા. ઉગ્ગાલ, ઓગ્ગાલ)
 ઓગાટ; ઢોરનું છાંડેલું ઘાસ
 ઓગાળ પું. (ઓગાળવું) ચાવીને રસ બનાવેલી વસ્તુ (૨)
 ઘાસ ખાધા પછી પ્રાણીઓ પેટમાંથી મોઢામાં લાવી
 ફરી ચાવે છે તે ખોરાક [જતાં ખાઈ જવું
 ઓગાળવું સ.કિ. ઓગળી જવું (૨) ધીમે ધીમે-વાગોળતાં
 ઓધ પું. (સં.) પૂરનું પાણી; પ્રવાહ (૨) ઢગલો (૩)
 સમૂહ; જથ્થો [બધના ભાનવગરનું (૩) ઉદાસીન
 ઓધડ વિ. અણધડ; ભોટ; બોધડ (૨) લાગણી વગરનું;
 ઓધડનાથ પું. ઓધડ-અણધડ માણસ [વાળું
 ઓધરાણું વિ. ઓધરાળાવાળું; મેલું (૨) પાણીના રેલા-
 ઓધરાણો પું. પ્રવાહી ખોરાક પીરસવાનો પક્ષેળા ઊંડા
 મોનો અને ટૂંકા દાંડાનો એક ચમચો; ડૂધો (૨)
 ઓગાળનો ગ્રધ; રેલા જેવો ગ્રધ; ઓધરાડો; ઓખરડો
 ઓધરી સ્ત્રી. કપડાને છેડે છૂટા રહેલા તાંતણા; આંતરી
 (૨) ઝૂલ [રજોષણો
 ઓધલો પું. ઓધો; ગંછ (૨) ફગફગતા વાળનો ગોટો;
 ઓધવું સ.કિ. ઓધલો વાળવો (૨) ખડકવું
 ઓધો પું. (સં. ઉપગ્રહ, પ્રા. ઉવગ્ગહ) ઓધ; ગંછ (૨)
 ગોટો ફગફગતા વાળનો જથ્થો (૩) જમણ જમનારા-
 નો મોટો સમૂહ (૪) રજોષણો; રજો હરણ (જૈન)
 ઓચર (-રિયું) ન. (ઈ. વાઉચર) આધારરૂપ (હિસાબી)
 કાગળ; દસ્તાવેજ; 'વાઉચર', 'બિલ' વગેરે
 ઓચરવું સ.કિ. (સં. ઉચ્ચર) (૨) ઉચ્ચારવું; બોલવું
 ઓચરિયું ન. જુઓ ઓચર[કિ.વિ. અણધારી રીતે; એકદમ
 ઓચિયું વિ. (સં. અણચિત, પ્રા. ઓચિતઅ) અણચિતવું (૨)

ઓચ્છવ]

૧૩૧

[ઓડણ

ઓચ્છવ પું. (સં. ઉત્સવ, પ્રા. ઉચ્છવ) ઉત્સવ; ઉચ્છવણી
 (હર્ષ કે ખુશાલીના કે સપરમા દિવસની) (૨)
 (મંજરાં, મૃદંગ વગેરે સાજ સાથે કરાતું) ભજનકીર્તન
 ઓછ(ઓ) સ્ત્રી. ઓછાપણું; ખોટ
 ઓછંગ પું. ઉછટ, બોબો [વજ; ચાદર (૨) ઓઢો
 ઓછાડપું. (સં. અવચ્છાદ, પ્રા. ઓચ્છાઅ) ઢાંકવા-પાથરવાનું
 ઓછાડવું સ.કિ. (સં. અવચ્છાદય, પ્રા. ઓચ્છાડ) ઢાંકવું;
 ઓઢાડવું (૨) છાંયડો થાય એમ કરવું; છાંયડો કરવો
 (૩) આચ્છાદન કરવું
 ઓછાપ પું. ડર; બીક; ભય
 ઓછાબોહું વિ. ઓછું કે જરૂર પડતું બોલનારું; મિતભાષી
 ઓછાથો પું. (સં. અપચ્છાય, પ્રા. ઓચ્છામ) છાયો,
 ઓળો; પડછાયો (૨) સંકોચ; લાજ (૩) બીક; ધાસ્તી
 ઓછાવું અ.કિ. પથરાવું [શરમાવું
 ઓછાવું અ.કિ. ઓછું થવું (૨) હલકું-નહાતું થવું (૩)
 ઓછું વિ. (સં. ઓચ્છ, પ્રા. ઓચ્છ) જોઈએ તેથી થોડું;
 કમી (૨) અપૂરું; ઊંચું (૩) ઊતરતું; હલકું
 ઓછું(અટક, અપિહું) વિ. જુઓ 'ઓછુંવતું'
 ઓછુંવતું વિ. ઓછું કે વધારે; થોડુંવણું
 ઓજ ન. જમીન કે ચણતરમાંનો અંદરથી નીકળતો ભેજ
 (૨) મરણ સમયે મોંમાંથી નીકળી પડતું કીણ
 ઓજ સ્ત્રી. બુદ્ધિની સૂક્ષ્મતા (૨) દલીલ (૩) તર્ક
 ઓજમ સ્ત્રી. ઉજ્જમ
 ઓજસ ન. (સં.) શુક્ર ધાતુમાંથી તત્ત્વરૂપે બની કાનિ
 ને પ્રભાવરૂપે વિરાજતી શરીરની ધાતુ (૨)
 (શારીરિક) પ્રકાશ; તેજ (૩) બળ; પરાક્રમ (૪)
 પ્રાણસંચાર; 'એમિએસન'; ચૈતન્ય (૫) પ્રતિભા;
 'ઓજ' એ નામનો કવિતાનો એક ગુણ (કા.શા.)
 ઓજસ્વિતા સ્ત્રી. (સં.) ઓજસ્વીપણું [તેજસ્વી
 ઓજસ્વી, (-સ્વિની) વિ. (સં. ઓજસ્વિન્) ઓજસવાળું;
 ઓજ્જર ન. (અ.) રાચ; હથિયાર; કાંઈ કરવા માટેનું યંત્ર-
 સાધન [તાર્કિક
 ઓજજળું વિ. બુદ્ધિની સૂક્ષ્મતાવાળું (૨) દલીલવાળું (૩)
 ઓજુ ન. વણાટ માટેનો તૈયાર તાણો
 ઓઝટ(-ડ) સ્ત્રી. ઓછાપો (૨) ઝપટ; અડકટ (ભૂત-
 પ્રેતની) (૩) કરડી નજર
 ઓઝણું ન. દાયજો; કન્યાને પિતા તરફથી મળતી સંપત્તિ
 કે દાસદાસી (૨) ગરાસિયાની કન્યાને પરણીને તેડી
 લવાવા માટે જતી ખાંડા સાથેની વહેલ
 ઓઝપવું અ.કિ. સંકોચ આવવો; શરમાવું [નજર
 ઓઝબ સ્ત્રી. ઓછાપો (૨) ઝપટ; અડકટ; ભૂતની કરડી
 ઓઝલ પું., સ્ત્રી., ન. પડદો; બુરખો (૨) જનાનો
 ઓઝલપડ(-ર)દો પું. સ્ત્રી-પુરુષની બેઠક જુદી પાડનાર
 પડદો (૨) લાજ કાઢવાનો રિવાજ; મલાજો

ઓઝી સ્ત્રી. કુંભારણ [નાગરની એક અટક
 ઓઝો પું. (સં. ઉપાધ્યાય., પ્રા. ઓજઝાઅ) કુંભાર (૨)
 ઓઝોન પું. (ઠ.) એક પ્રાણપોષક વાયુ
 ઓટ પું., સ્ત્રી. (સં. અવધટતિ, પ્રા. ઓહટ્ટઠ) ભરતીનું
 ઊતરી આવું તે (૨) પડતી (૩) થટાડો
 ઓટ ન. (ઠ.) એક વિદેશી ધાન્ય
 ઓટા ન. ઓટવું તે (૨) બખિયો
 ઓટણી સ્ત્રી. ઓટણ (૨) ઓટાઈ
 ઓટલી સ્ત્રી. નાનો ઓટલો; મેઢલી
 ઓટલો પું. ઓટો; બેસવાની જગ્યા
 ઓટવું સ.કિ. (સં. અપવર્તયતિ, પ્રા. ઓવર્તઈ) બખિયો
 દેવો; કપડાંનીકિનારી અંદરવાળીને સીવવું (૨) ઉકાળી
 ઘસી કે હલાવીને એકરસ કરવું (૩) કપાસ લોઢવો
 ઓટી સ્ત્રી. (સં. ઓપવૃત્તિ, પ્રા. ઓઅતિ) કમ્મર ઉપરના
 વસ્ત્રનું વળીને બંધ જેવું કરાતું પડ [કરાતી ઊંચી જગ્યા
 ઓટો પું. ઓટલો; બેઠક તરીકે વપરાય એવી ધરને અડીને
 ઓટો સ્ત્રી. (ઠ.) રિક્ષા (૨) વિ. સ્વયંસંચાલિત
 ઓટોગ્રાફ પું. (ઠ.) સ્વહસ્તાભર (ખાસ કરીને સત્તી)
 ઓટોબાયોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઠ.) આત્મકથા; આત્મચરિત્ર
 ઓટોમેટિક વિ. (ઠ.) બીજની મદદ વિના આપમેળે
 ગતિમાન થતું; સ્વયં ચાલક [વાહનના પ્રકાર
 ઓટોમોબાઈલ ન. (ઠ.) મોટરગાડી વગેરે સ્વયંસંચાલિત
 ઓટોરિક્ષા(-સા) સ્ત્રી. (ઠ.) યંત્રથી ચાલતી રિક્ષા
 (રિક્ષા ઉપરથી રિક્ષા જોડણી)
 ઓઠ પું. (સં. ઓઠ) હોઠ
 ઓઠવવું સ.કિ. (સં. અવસ્થાપ, પ્રા. અવટ્ઠવ) ખોટી વસ્તુ
 ગોઠવી દેવી; જૂઠું બોલવું (૨) મૂકવું; ગોઠવવું (૩)
 ચાંપીને-દબાવીને ખાવું (૪) પુસાડવું [ટેકો દેવો
 ઓઠંગવું સ.કિ. (સં. અવસ્થાપ, પ્રા. અવટ્ઠવ) અડેલવું;
 ઓઠંગિયું, ઓઠિં(-ઠી)ગણ ન. ટેકો; આધાર; તકિયો
 ઓઠું વિ. (સં. અવસ્તૃત, પ્રા. ઓત્થઅ) ભોઠું; ઝાંખું (૨) ન.
 પડદો; આંતરો; ઓથું (૩) આંતરને લીધે અંધારું અને
 એકાંત હોય તેવી જગ્યા (૪) છુપાવાની કે આશરો લેવાની
 જગ્યા (૫) ઓળો; પડછાયો (૬) ડાઘો; ડબકો (૭)
 બહાનું (૮) નમૂનો; બીણું (૯) ઓઠું; પૂતળું (૧૦) મહેણું
 ઓઠ વિ. (૨) પું. (સં. ઓઠ, પ્રા. ઓઠ) (ખોદવાનું
 કામ કરનારી) એ નામની જાતનું (પ્રાણસ)
 ઓઠ પું. પવન રોકવાનો પડદો (૨) આડું
 ઓઠ સ્ત્રી. (સં. અવટ, પ્રા. અવડુઅ) બોચી; ગરદન
 ઓઠ ન. (ઠ.) સંબોધનકાવ્ય [સંખ્યા
 ઓઠ વિ. (ઠ.) વિચિત્ર (૨) વિષમ (૩) પું. વિષમ-
 ઓઠકાર પું. (સં. ઉદ્દગાર) (પેટનો વાયુ મોંમાંથી નીકળતાં
 થતો) ડકાર જેવો અવાજ; ઓઠિયાં
 ઓડણ સ્ત્રી. ઓડ જાતની સ્ત્રી

ઓડસ/

૧૩૨

/ઓપનઅંદર થિયેટર

ઓડસ પું. અંધકાર
 ઓડનું ચોડ રૂ.પ્ર. વિચિત્ર; ઊંચું અવયું જ [યાંપતી તપાસ
 ઓડિટ ન. (ઈ.) હિસાબી તપાસણી (૨) કોઈ બારીક કે
 ઓડિટર પું. (ઈ.) હિસાબ-તપાસનીસ; અન્વેષક
 ઓડિટ રિપોર્ટ પું. (ઈ.) તપાસણીનો આપેલ અહેવાલ
 ઓડિટોરિયમ ન. (ઈ.) સભાગૃહ
 ઓડિયન્સ ન. (ઈ.) પ્રેક્ષકગણ (૨) શ્રોતાગણ
 ઓડિયાં ન.બ.વ. ઓડ-ઓચીનો ભાગ ઢંકાય તેવા માથાના
 વધેલા વાળ
 ઓડિયો પું. (ઈ.) શ્રાવ્ય
 ઓડિયો વિજયુઅલ વિ. (ઈ.) દર્શન-શ્રાવ્ય
 ઓડિસી નૃત્ય ન. ઓરિસ્સાનું સાસ્ત્રીય નૃત્ય
 ઓડું ન. (દે. અવડઅ) ખેતરનો ચાડિયો (૨) કામચલાઉ
 ખોટી રીતે ઊભું કરેલું નકામું માણસ (૩) બહાનું
 ઓઢણ ન., (-છી) સ્ત્રી., (-છું) ન. (દે. ઓઢણઅ)
 (છોકરીઓનું) ઓઢવાનું-પહેરવાનું એક વસ્ત્ર (૨)
 ઓઢવું કે પહેરવું તે [માથે લેવું (૩) દેવાળું કાઢવું
 ઓઢવું સ.કિ. શરીર કે માથા પર પારણ કરવું (૨) વહોરવું;
 ઓઢાડ પું. ઓઢાડેલું તે; ઢાંકણ (૨) ઓછાડ
 ઓઢાડવું સ.કિ. 'ઓઢવું'નું પ્રેરક
 ઓઢાવું અ.કિ. 'ઓઢવું'નું કર્મણિ
 ઓઢો પું. ઓઢવાનો ચોરસો (૨) બળદને ઓઢાડવાની
 ઝૂલ (૩) ખેતરની છાપરી કે માંડવો (૪) વિ. મૂર્ખ
 ઓણ કિ.વિ. (સં. અધુના, પ્રા. અહુણા) આ સાલમાં
 (૨) ચાલુ સમયમાં
 ઓણુંકું વિ. આ સાલનું
 ઓતણી સ્ત્રી. ઓતવું તે (૨) ઓતવાનું પાત્ર (૩)
 ઓતવાની કળા; ભરતનું કામ (૪) થાતુ ગાળવાની
 ભટ્ટી (૫) ઓતવાનું મહેનતાણું
 ઓતપ્રોત વિ. (સં.) એકબીજામાં પરોવાયેલું; એકબીજા
 સાથે મળીભળી ગયેલું (૨) તલ્લીન; તન્મય
 ઓતરંગ પું., ન. (સં. ઉત્તરંગ, પ્રા. ઉત્તરંગ) બારસાખનો
 ઉપલો ભાગ [અતિશય તાપનો વખત-સમય
 ઓતશચીતર ન.બ.વ. ઉત્તરાશાલુની અને ચિત્રા નક્ષત્રનો
 ઓતરાનું(-હું) વિ. (સં. ઉત્તરાયત) ઉત્તર દિશાનું; ઉત્તર
 દિશાનું-તરફનું [બીબામાં રેડવું
 ઓતવું સ.કિ. થાતુનું ભરતનું કામ કરવું; થાતુનું ઓગાળી
 ઓતંગ પું. ઓતરંગ; બારસાખનો ઉપલો ભાગ
 ઓત્તારી ઉદ્ધ. ઓહો; વાહ રે
 ઓથ સ્ત્રી. આશરો; શરણ (૨) મદદ
 ઓથમીર પું. 'મૂર્ખ' અર્થમાં 'અક્કલનો' જોડે જ આવે
 છે. જેમ કે, 'અક્કલનું આથમીર' એટલે 'અક્કલ
 વગરનું; મૂર્ખ'
 ઓથર પું. (ઈ.) લેખક; રચનારો

આંધરશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) ગ્રંથનું કર્તૃત્વ
 ઓથાર પું. (સં. અવસ્તાર, પ્રા. ઓત્યાર) ભયંકર સ્વાન;
 સ્વાનમાં કોઈ છાતી ઉપર ચડી બેઠું હોય એમ લાગવું
 (૨) આધાર; આશરો
 ઓથું ન. પડદો; આંતરો; ઓઢું (૨) આંતરાને લીધે
 અંધારી જગ્યા (૩) છુપાવાની જગ્યા (૪) ઓળો
 ઓથેન્ટિક વિ. (ઈ.) પ્રમાણભૂત (૨) પ્રામાણિક; અસંભી
 ઓથો પું. ઓથ; આશરો; મદદ (૨) વચ્ચે આવવું તે
 (૩) છાંયો (૪) ઓથાર [સત્તામંથન
 ઓથોરિટી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રમાણિતતા (૨) મુખત્યાર સત્તા;
 ઓટન પું., ન. (સં.) રાંધેલા ચોખા; ભાત
 ઓટર ન. ઉદર
 ઓઢ(-બ્ધ) વ. પું. ઉઢવ
 ઓઢે(-બ્ધે)દાર વિ. ઓઢો પારણ કરનાર
 ઓઢો પું. જુઓ 'ઓઢો'
 ઓધ ન. (સં. નાંપસું) અડણ; બાવલું; ગાયભેંસનું ઘાન
 ઓધ સ્ત્રી વશ; કુળ (૨) વારસો
 ઓધવ પું. ઓઢવ; ઉઢવ
 ઓધવાડો પું. ઓલાદ; સંતતિ (૨) વંશ; કુળ
 ઓધાન ન. (સં. આધાન) ગર્ભ રહેલો તે; આધાન
 ઓધાર પું. ઉઢાર (૨) નિવેદો; છુટકારો
 ઓધાર પું. આધાર; ઓધ (અંદેલીને લેવાતો)
 ઓધારણ વિ. (સં. ઉઢારણ) ઉઢાર કરનારું
 ઓધેદાર વિ. હોદો ધરાવનાર; હોદેદાર
 ઓધેદારી સ્ત્રી. હોદો ધરાવવાપણું; હોદેદારી
 ઓધો પું. દરજ્જો; અધિકારવાળું સ્થાન
 ઓનર ન. (ઈ.) સન્માન; પ્રતિષ્ઠા
 ઓનર પું. (ઈ.) માલિક; પક્ષી
 ઓનરશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) માલિકી
 ઓનરરી ન. (ઈ.) માનાર્હ ('માનદ' અભ્યાસરણી છે.)
 ઓનરેબલ વિ. (ઈ.) માનનું અધિકારી; માનવંત (૨)
 પ્રતિષ્ઠિત [વેતન; માનાર્હ વેતન
 ઓનરેરિયમ ન. (ઈ.) માનાર્હ સેવા આપનારને મળતું
 ઓનર્સ વિ. (ઈ.) માન સાથે ઉચ્ચ ગુણાંકથી પાસ
 કરનારી પરીક્ષા
 ઓનેસ્ટી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રામાણિકતા[(૨) સહાઈ; શોભા
 ઓપ પું. (સં. ઓપ્પ, પ્રા. ઓપ્પા-ઓપ્પ) ચળકાટ; ઢોળ
 ઓપ-અભ્યાસક્રમ પું. જૂનાને તાજો કરાવવાનો અભ્યાસક્રમ
 ઓપટી સ્ત્રી. (સં.) આપણિ; અડચણ; મુશ્કેલી (૨)
 અટકાવ; ઋતુ (૩) સુવાવડ (૪) નુકસાન
 ઓપણી સ્ત્રી. ઓપ આપવો તે કે તેનું મહેનતાણું (૨)
 ઓપ ચઢાવવાનું ઓજાર
 ઓપન વિ. (ઈ.) ખુલ્લું; ઉપાડું (૨) નિષ્પટ[થિયેટર
 ઓપનઅંદર થિયેટર ન. (ઈ.) ખુલ્લો રંગમંચ; ખુલ્લું

ઓપન ડીલિવરી]

૧૩૩

[ઓરડો

ઓપન ડીલિવરી સ્ટ્રી. (ઈ.) માલને પેકિંગમાંથી ખુલ્લા કરી ખરીદનારને સોંપવાની ક્રિયા
 ઓપન પોલિસી સ્ટ્રી. (ઈ.) જેનો વીમો ઉતારેલી મિલકતની કિંમત ન નોંધી હોય તેવું કરારનામું
 ઓપન વેન્ચ ન. (ઈ.) રેલવે ગાડીનો માલ ભરવાનો ખુલ્લો ડબ્બો [એકી સાથે મળી શકે એવી ગોઠવણ
 ઓપન સર્કિટ સ્ટ્રી. (ઈ.) તારનો સંદેશો બધાં સ્ટેશનોએ
 ઓપન યુનિવર્સિટી સ્ટ્રી. (ઈ.) મુક્ત વિશ્વવિદ્યાલય
 ઓપનર ન. (ઈ.) સીલ મારેલો બંધ, ડબ્બો કે બોટલ ખોલવાનું સાધન (ર) પું. કિકેટની રમતમાં બેટિંગની શરૂઆત કરનાર બેટ્સમેન (૩) ફૂટબોલ, બેઝબોલ વગેરે રમતોમાં પહેલો ગોલ કરનાર ખેલાડી
 ઓપનિંગ વિ. (ઈ.) ઉદ્ઘાટન [કરનાર
 ઓપરેટર પું. (ઈ.) પ્રચાલક (ર) વીજળી-યંત્ર પર કામ
 ઓપરેશન ન. (ઈ.) શસ્ત્રક્રિયા; નક્કર મૂકવાનું કામ; વાઢકાપનું કામ (ર) લશ્કરી કાર્યવાહી
 ઓપરેશન થિયેટર ન. (ઈ.) દાક્તરી શસ્ત્રક્રિયાના કામ માટેની ખાસ ઓરડી
 ઓપલ પું. (ઈ.) કીમતી નંગ [કરવું (૩) ઢોળ ચઢાવવો
 ઓપનું અ.કિ. શોભવું (ર) સ.કિ. માંછ ધસીને ચળકતું
 ઓપિનિયન પું. (ઈ.) અભિપ્રાય; મત
 ઓપેરા પું. (ઈ.) સંગીત નાટ્યશાળા (ર) સંગીતમય નાટ્યચર્યાના (૩) નાટકનાં ગાયનોની ચોપડી
 ઓપ્ટોફોન ન. (ઈ.) આંખો માણસ છાપેલું પુસ્તક વાંચી શકે તેવું સાધન
 ઓ બાપા ઉદ્. જુઓ 'ઓ રે'
 ઓપોઝિટ વિ. (ઈ.) વિરોધી; ઊલટું
 ઓપોઝિશન પાર્ટી સ્ટ્રી. (ઈ.) વિપક્ષ; વિરોધપક્ષ
 ઓપોઝ્યુનિટી સ્ટ્રી. (ઈ.) તક; મોકો
 ઓપ્ટિકલ ન. (ઈ.) પ્રકાશવિજ્ઞાન
 ઓપ્ટિશિયન પું. (ઈ.) ચશ્માં અને લેન્સનું વેચાણ કરનાર અને બનાવનાર વ્યક્તિ
 ઓપેશન પું. (ઈ.) પસંદગીની છૂટ; વિકલ્પ
 ઓફ સ્ટ્રી. (ઈ.) કિકેટની રમતમાં દાવ લેનારના મોં તરફ ઊભા રહેવાની જગા
 ઓફ ડે પું. (ઈ.) રજાનો દિવસ
 ઓફબ્રેક પું. (ઈ.) કિકેટની રમતમાં ઓફ સાઈડમાંથી દડો વિકેટમાં ફેંકવાની ક્રિયા
 ઓફબીટ ન. (ઈ.) ઊલટું (ર) પરપરા બહારનું
 ઓફર ન. (ઈ.) માગણી; માંગ (ર) આપવાનું કહેણ; પ્રસ્તાવ
 ઓફસાઈડ સ્ટ્રી. (ઈ.) કિકેટની રમતમાં જમણે હાથે દાવ લેનારની જમણી બાજુ અને ડાબો હાથે દાવ લેનારની ડાબી બાજુ; દાવ લેનારની ડાબી બાજુ

ઓફસિઝન વિ. (ઈ.) મોસમ વિનાનું; કમોસમી
 ઓફસેટ પ્રિન્ટિંગ ન. (ઈ.) કમ્પ્યુટર કંપોઝથી થતું છાપકામ
 ઓફિશિયલ વિ. (ઈ.) કચેરીને લગતું (ર) સરકારી અમલદાર; 'ઓફિસર'
 ઓફિશિયેટિંગ વિ. અધિકારપદ ઉપરનો અવેજી અમલદાર
 ઓફિસ સ્ટ્રી. (ઈ.) કાર્યાલય; કચેરી (ર) પદ; હોદ્દો
 ઓફિસર પું. (મોટો) અમલદાર; અધિકારી
 ઓફિસ રૂમ પું. (ઈ.) ઓફિસનો ઓરડો [આવેલો કાંપ
 ઓબાળ(-ળો) પું. ઉભાળો; બળતણ (ર) નદીનો તણાઈ
 ઓબિડિયન્ટ વિ. (ઈ.) કબાલગું; આજ્ઞાકિત
 ઓબ્જેક્ટ પું. (ઈ.) વસ્તુ; પદાર્થ
 ઓબ્જેક્ટિવ વિ. (ઈ.) વસ્તુલક્ષી (ર) હેતુલક્ષી
 ઓબ્જર્વર પું. (ઈ.) અવેશક; નિરીક્ષક
 ઓબ્જર્વેશન ન. (ઈ.) અવલોકન; નિરીક્ષણ [દારી
 ઓબ્લિગેશન ન. (ઈ.) ઉપકાર; અહેસાન (ર) જવાબ-ઓભા સ્ટ્રી. મુશ્કેલી (ર) ઉપાધિ; પીડા
 ઓભામણ(-ણી) સ્ટ્રી. ઓભાવું તે (ર) ઉકેલ ન સૂઝવાથી થતી ગભરામણ
 ઓભાવું અ.કિ. મુશ્કેલીમાંથી-પ્રસૂતિની પીડામાંથી છૂટવાને વલખાં મારવાં (ર) અમૂઝાવું; સલવાવું; ઉપાધિ કે પંચાતમાં આવી પડવું
 ઓમ પું. વિદ્યુત-પ્રતિરોધનું એક માપ
 ઓ મા ઉદ્. જુઓ 'ઓ રે' [ઠું
 ઓમૂ પું. (સં.) વેદનો પહેલો અને પવિત્ર ઉચ્ચાર; પ્રણવ;
 ઓમૂકાર પું. (સં.) ઠું; પ્રણવ (ર) ઓમૂ એવો ઉચ્ચાર
 ઓમેગા પું. (ગ્રી.) ગ્રીક મૂળાક્ષરનો છેલ્લો અક્ષર (ર) અંત; છેડો
 ઓમેન્ટમ ન. (ઈ.) અંતર પડદો
 ઓમ્નિબસ સ્ટ્રી. (ઈ.) થણાં માણસો બેસી શકે તેવી ચાર પૈડાંવાળી યાંત્રિક ગાડી; 'બસ'
 ઓય, ઓય ઓય રે, ઓય વોય રે ઉદ્. આશ્ચર્ય બતાવતો અથવા શોકનો ઉદ્ગાર [ભાષામાં]
 ઓર સ્ટ્રી. ચરસાચડસી (ર) પું. પાણીની ઓટ (કચ્છી
 ઓર વિ. (સં.) અપર, પ્રા. અવર અન્ય; બીજું (ર) નિરાશું; વિચિત્ર [પાતળી ચામડીનું પડ
 ઓર સ્ટ્રી. (સં.) અવરા, પ્રા. ઓરા) ગર્ભનું રક્ષણ કરતું
 ઓર પું. કેરીને પાકવા નાખવી તે (ર) છોડને ફરતી માટી ચડાવવાની ક્રિયા
 ઓરેક્ટ્રા ન. (ઈ.) વાદકવૃંદ; નાટકગૃહમાં તેમને બેસવાની જગા (ર) નાટ્યગૃહોમાં પહેલી હરોળની બેઠક
 ઓરડી સ્ટ્રી. નાનો ઓરડો
 ઓરડો પું. (સં. અપવરક, પ્રા. ઓઅરય) મોટો-મુખ્ય ખંડ કે કોઈ પણ ખંડ (ર) ઘરની પરસાળ પછીનો ખંડ (૩) અંત:પુર; રાણીવાસ

ઓરણી]

૧૩૪

[ઓવર

ઓરણી સ્ત્રી. ઓરવું તે (૨) ઓરણીનો સમય (૩) ચાવું
 (૪) દળવાની ધંટીનું મોં, જેમાં દળણું ઓરાય છે.
 (૫) મોંમાં ઓરવું - ખાખા કરવું તે
 ઓરણું ન. ઓરવું તે (૨) ચાવું (૩) દળવાની ધંટીનું
 મોં (૩) ઓરવાની વસ્તુ (અનાજ, ધી વગેરે) (૪)
 મોંમાં ઓરવાનો, ખાવાનો (તુચ્છકારમાં) ખોરાક
 ઓરત સ્ત્રી. (અ.) સ્ત્રી; બૈરી; નારી; પત્ની
 ઓરતો પું. (સં. આતુરત્વ) ઓરિયો; લલાવાની ઉમેદ;
 અભરમો (૨) ખેદ; પસ્તાવો [ઓળખો
 ઓરખો પું. લીંપણની ઓકળીઓની એક ઊભી હાર;
 ઓરમાઈ(ન, -યું) વિ. (સં. અપરમાતક, પ્રા. અવર-
 માઈઅ) સાવડું (મા કે બાળકો માટે) [લાપસી
 ઓરમું ન. ઘઉંના કાઢાની બનાવાતી એક વાનગી; તરધારી
 ઓરલ વિ. (ઈ.) મૌખિક [દોરી કે વાંસ
 ઓરલણી સ્ત્રી. ઓરવવા માટેની-ભીનાં વસ્ત્રો સૂકવવાની
 ઓરવવું સ.કિ. છૂટુંછૂટું કરીને સૂકવવું (વસ્ત્ર વગેરે) (૨)
 (ખેતરને ખેડવા પોયું કરવા) પાણી પાવું (૩)
 ભીંજવવું; કરમોવવું
 ઓરવું સ.કિ. (સં. અવકિરતિ, પ્રા. ઓકિરઈ-ઓઈરઈ)
 -માં નાખવું; દરેકો કરવો (જેમ કે, ધંટીમાં દળવાનું
 અનાજ) (૨) (બી) વેરવાં; ઓરણીથી (ખેતર)
 વાવવું (૩) (રાંધવા માટે) દાણા આપણમાં નાખવા
 (૪) મોંમાં નાખવું; ખાવું (તુચ્છકારમાં)
 ઓરશિ(સિ)યો પું. (સં. અવધર્ષ, પ્રા. ઓહરિસ) સુખડ
 ઇત્યાદિ ધસવાનો પથર (૨) રોટલી વગેરે વજ્રવાની
 પાટલી [૨) લગનનું જમાણ
 ઓરસ પું. ઓલિયાની મરણતિથિએ કરાતો ઉરસનો ઉત્સવ
 ઓરસ ન. સ્વર્ગ (સૌરાષ્ટ્રમાં) [કકરો-ખીલો; ભરડ
 ઓરસંયું ન. કોસ અને વરત એ બેને જોડનારો લાકડાનો
 ઓરસિયો પું. જુઓ ઓરશિયો
 ઓરાડયું અ.કિ. ઊંટનું વિશિષ્ટ પ્રકારે અવાજ કરવું
 ઓરાડયું સ.કિ. ઓઢાડયું [નવું નવીન
 ઓરિજિનલ વિ. (ઈ.) આદિ; મૂળ (૨) મૌલિક (૩)
 ઓરિયો પું. નદીના કાંઠા ઉપરનો કૂવો
 ઓરિયો પું. ઓરતો; દોહદ
 ઓરિસ પું. ભારતનું એક રાજ્ય - ઉડીસા
 ઓરી સ્ત્રી. એક ચેપી રોગ (મોટાભાગે બાળકોનો)
 ઓરું વિ. (સં. અવર, જૂ.ગુ. ઓરહઉ) નજીક; પાસેનું
 ઓ રે ઉદ્દ. દુખનો ઉદ્દગાર
 ઓરે(રો) કિ.વિ. પાસે; નજીક [રંગનું
 ઓરેન્જ સ્ત્રી. (ઈ.) નારંગી; સંતરું (૨) વિ. નારંગી
 ઓર્કેસ્ટ્રા ન. (ઈ.) વાદ્યબંદ
 ઓર્ગન ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું વાદ્ય (૨) શરીરનો અવયવ
 ઓર્ગેનાઈઝર પું. (ઈ.) સંસ્થાપક; વ્યવસ્થાપક

ઓર્ગેનાઈઝેશન ન. (ઈ.) સંસ્થા (૨) સંગઠન
 ઓર્ગેનિક વિ. (ઈ.) જૈવિક; કાર્બનિક
 ઓર્ડર પું. (ઈ.) હુકમ; આજ્ઞા (૨) (માલ કે હોટલની
 ચીજ) ખરીદવા જણાવવું તે (૩) સુવ્યવસ્થા
 ઓર્ડર ચેક પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો ચેક (લાવનાર વટાવી
 શકે એવો)
 ઓર્ડરલી પું. (ઈ.) અમલદારનો હજૂરિયો-સેવક
 ઓર્ડિનન્સ પું., ન. (ઈ.) ધારાસભાની પૂર્વસંમતિ વગર
 તાત્કાલિક કરાતો કાયદો - વટહુકમ
 ઓર્ડિનરી વિ. (ઈ.) સામાન્ય પ્રકારનું; રાખેતા મુજબનું
 ઓર્ડિનેજ ન. (ઈ.) અનાયાશ્રમ; અનાયાસ્ય
 ઓર્નામેન્ટ ન. (ઈ.) અલંકાર; આભૂષણ
 ઓર્કન વિ. (ઈ.) અનાથ; (૨) પું. અનાથ બાળક
 ઓર્થિક્યુલર વિ. વર્તુળાકાર
 ઓર્થિટ સ્ત્રી. (ઈ.) ભ્રમણમાર્ગ (૨) ભ્રમણકક્ષા
 ઓલપાવવું સ.કિ. સંતાડવું; ઓળવવું
 ઓલવાઈટ વિ. (ઈ.) સમાધાનકારક (૨) કિ.વિ.
 સમાધાનકારીપણું; બહુ સારું [જતવાળું
 ઓલરાઉન્ડર વિ. (ઈ.) સર્વકુદાળ; બધા પ્રકારની આવ-
 ઓલરેડી કિ.વિ. (ઈ.) પહેલેથી; હમણાં સુધી
 ઓલવવું સ.કિ. (સં. ઉદ્ર, પ્રા. ઓલ્લવ) બુઝવવું;
 હોલવવું [ઊતરવાનો ઢાળવાળો ખાડો; પૈયું
 ઓલાણ(નું) ન. (સં. ઓલાન) કોસ ખેંચતાં બળદોને
 ઓલાદ સ્ત્રી. (અ.) સંતતિ (૨) કુળ; વંશ
 ઓલાવું અ.કિ. ઓલવાવું; બુઝાવું; બળતું બંધ થવું
 ઓલાં ન.ખ.વ. કરા
 ઓલિયણ વિ. સ્ત્રી. 'ઓલિયા' સ્વભાવની સ્ત્રી
 ઓલિયું વિ. (અ.) ભોળિયું; નિખાલસ; ઉદાર (૨) પું.
 ભક્ત (૩) ભોળો-નિખાલસ માણસ
 ઓલિયો પું. નિખાલસ માણસ (૨) ખુદાનો બંદો; ભક્ત
 ઓલિવ ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું વૃક્ષ; મૂળ કે તેનું ફળ
 ઓલીપા(કોર) કિ.વિ. પેલી બાજુ
 ઓલું વિ. (સં. અવર + ઇલ્લ, પ્રા. અવરિલ્લ - ઓરિલ્લ)
 પેલું; સામેનું (૨) આજ-કાલ-પરમ દિવસ પછીનું
 ઓલું(લડું)પેલું વિ. આ અને તે (૨) કુટુમ્બ
 ઓલો પું. (દિ. ઉલ્લી) લાંબા ઘાટના બેવડા ચૂલામાંનો
 પાછળનો ભાગ; ઊલ
 ઓલ વિ. (ઈ.) પ્રાચીન; જૂનું (૨) ધરડું
 ઓલ ટેસ્ટામેન્ટ પું., ન. (ઈ.) 'બાઈબલ'નો જૂનો કરાર
 ઓલ ફેશન વિ. (ઈ.) જૂનવાણી
 ઓલ્યું વિ. જુઓ 'ઓલું'બનાવવાનું કે શેકવાનું સાધન
 ઓવન સ્ત્રી. (ઈ.) ભટ્ટી (૨) પાંઉ, બિસ્કિટ વગેરે
 ઓવર સ્ત્રી. (ઈ.) કિકેટમાં બોલરે એકસાથે બોલ
 નાખવાનો સમય કે વારો (૨) પૂરું; સમાપ્ત

ઓવર એક્ટિંગ]

૧૩૫

[ઓહ

ઓવર એક્ટિંગ સ્ત્રી. (ઠ.) નાટકીવેડા; અસ્વભાવિક અભિનય

ઓવર ઓલ ન. (ઠ.) કારીગર-વસ્ત્ર (૨) કુલ [ડાલો ઓવરકોટ પું. (ઠ.) (સૌથી ઉપર પહેરાતો) મોટો લાંબો ઓવરટાઈમ વિ. (ઠ.) નક્કી કરેલા (કામ કે રોજના) સમય બહાર કે ઉપરાંત (૨) ન. તે રીતે કરાતું કામ કે તેનું વધુ મહેનતાણું

ઓવરટેક અ.કિ. (ઠ.) વટાવીને આગળ નીકળી જવું ઓવરટ્રાફ્ટ પું. (ઠ.) જમા કરતાં વધારે ઉપાડવાની ક્રિયા ઓવરથાઉન્ડરી સ્ત્રી. (ઠ.) કિકેટના મેદાન બહાર ફૂટીને જાય એવો છ રનનો ફટકી પાર કરવા માટેનો પુલ ઓવરબ્રિજ પું. (ઠ.) (રેલ કે સડકને કારણે) ઉપર ચડીને ઓવરસિયર પું. (ઠ.) બાંધકામ વગેરેમાં દેખરેખ રાખનાર; નાના દરજ્જાનો ઈજનેરી અમલદાર ઓવારશું ન. અશુભ તથા દુઃખનું વારણ કરવા માટે આશીર્વાદ આપવાની એક રીત

ઓવારવું સ.કિ. (સં. અપવાર, પ્રા. ઓવારે) ઓવારણાં લેવાં (૨) વારી જવું; કુખાન કરવું (૩) દુઃખ ઓછું કરવા સળગતી વાટવાળું વાસણ માથે લઈ ગોળ ફરવું ઓવારવું (સં. અવતાર, પ્રા. ઓઆર) ત્રાડ ઉપરનું સૂતર) ફાળકા ઉપર ઉતારવું

ઓવરી સ્ત્રી. બીજકોશ; અંડાશય [નાહવાધોવાનો ઘાટ ઓવારો પું. (સં. અપપ્રા, પ્રા. અવવાર) કિનારો; ઓવાળવું સ.કિ. દુઃખ-સંકટનું નિવારણ કરવા યાજીમાં સળગતી દિવેટો અને પેસો મૂકી સામા માણસના માથા ઉપરથી ઉતારવું (૨) આરતી ઉતારવી (૩) અર્પણ કરવું; ઓવારવું

ઓવે ઉદ્ધ. હોવે; હા

ઓવેલ વિ. (ઠ.) ઈંડાના આકારનું

ઓશ સ્ત્રી. છાતી

ઓશનોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઠ.) સમુદ્રવિજ્ઞાન

ઓશ(-સ)રી સ્ત્રી. (સં. અવસરિકા, પ્રા. ઓસરિઆ) અડાળી; માંડવી (૨) ધરનો શરૂનો-પરસાળમાં જતાં પહેલાંનો ખુલ્લો (આંગણું પૂરું થતાં શરૂ થતો) ભાગ ઓશલો પું. રોટલો (તુચ્છકારમાં) (૨) ઓશ; છાતી ઓશિયાળ વિ. (સં. અવશી, પ્રા. ઓસિઅ) ઓશિયાળું (૨) સ્ત્રી., ન. આશ્રય ઉપકાર કે ગરજને લીધે પરાધીનતા કે દીનતા

ઓશિયાળું વિ. આશ્રય, ઉપકાર કે ગરજને લીધે પરાધીન-દબાયેલું (૨) શરમિંદ (૩) ન. ઓશિયાળાપણું ઓશિ(-શી)ક(-ગ)ળ(-જા) વિ. આભારી; ઉપકારવશ ઓશિજાળું વિ. અવડ (૨) ન. અવડ જગા (૩) અવડ જગામાં બાઝતું જાળું [ઉશીકું

ઓશી(-સી)કું(-સું) ન. (સં. ઉત્તરીષક, પ્રા. ઓસીઅય)

ઓશીક(-ગ)ળ(-જા) વિ. જુઓ 'ઓશિંકળ'

ઓશીજાળું વિ. જુઓ 'ઓશિજાળું'

ઓષધિ(-ધી) સ્ત્રી. (સં.) ઔષધિ; દવા

ઓષ પું. (સં.) હોઠ; ઓઠ

ઓષ્ઠ્ય વિ. (સં.) હોઠ સંબંધી (૨) હોઠથી જેનો ઉચ્ચાર થતો હોય એવું ('પ' વર્ગના વ્યંજન)

ઓસ પું., સ્ત્રી. (સં. અવશ્યાય, ઓસાઅ-ઓસાઓસ) ઝાકળ (૨) મૂગજળ [ઈલાજ

ઓસડ ન. (સં. ઔષધ, પ્રા. ઓસઢ) દવા (૨) ઉપાય;

ઓસડવેસડ ન. દવાદારૂ; ઔષધિ

ઓસડિયું ન. દવાના ગુણવાળી વનસ્પતિ-ઔષધિ

ઓસરતી સ્ત્રી. ઓસરવું તે; ઓટ

ઓસરવું અ.કિ. (સં. અપસરતિ, પ્રા. અવસરઈ) પાછા હઠવું;

સંકોચાવું (૨) ઓછું થવું; થટવું (૩) સુકાવું (૪) શરમાવું

ઓસરી સ્ત્રી. જુઓ 'ઓશરી'

ઓસલો પું. જુઓ 'ઓશલો'

ઓસવવુસ.કિ. (સં. અવસ્રાવયતિ, પ્રા. ઓસાવઈ) ચોખા

વગેરે બફાઈ જતાં વધારાનું પાણી નિતારી નાખવું

ઓસવાવું અ.કિ. 'ઓસ(-સા)વવું'નું કર્મણિ (૨)

(દાણાનું) ચડવું; બફાવું (૩) શોષાઈ ઓછું થવું

(૪) મનમાં દુઃખ પામવું (૫) શરમાવું; સંકોચાવું

ઓસાજ ન. નિશાન (૨) યાદ; સ્મૃતિ

ઓસાજ ન. (કલોકટી વેળાની) હિમત; ધીરતા

ઓસામજ ન. ઓસાવવાથી નીકળેલું પાણી (૨) દાળના

પાણીની એક વાની

ઓસાર પું. ભીંતની જાડાઈ (૨) સ્ત્રી. ઓય; રક્ષણ

ઓસાર પું. (સં. અપસાર, પ્રા. ઓસાર) ઓસરવું-ઓછું

થવું તે; સંકોચાવું તે (૨) પાછા હઠવું તે (૨)

ખસેડવું; દૂર કરવું તે [સંકોચાવું તે

ઓસારો પું. સંકોચ કે શરમથી પાછા પડવું તે (૨)

ઓસાવવું અ.કિ. (સં. અવસ્રાવયતિ, પ્રા. ઓસાવઈ)

દાણો ચઢી જાય એટલે વધારાનું પાણી નિતારી નાખવું

ઓસાંક પું. જે ઉખાતા ને ઝાકળ પડાવાનું શરૂ થાય તે;

'ઝૂ. પોઈટ'

ઓસિંજાળું વિ. જુઓ 'ઓશિંજાળું'

ઓસીકું(-સું) ન. જુઓ 'ઓશીકું'

ઓસીજાળું વિ. જુઓ 'ઓશિજાળું'

ઓસ્ટ્રિયા ન. (ઠ.) યુરોપમાંનો એક દેશ

ઓસ્ટ્રેલિયા પું. (ઠ.) પૃથ્વીના પાંચ ખંડોમાંનો એક

ઓસ્ટ્રેલેશિયા પું. (ઠ.) ઓસ્ટ્રેલિયા અને તેની પાસેનો

ટાપુનો સમૂહ (૨) નો આખો પ્રદેશ

ઓસ્થિયમ ન. (ઠ.) એક (અતિભારે) થાતુ [ઉદ્ગાર

ઓહ ઉદ્ધ. ઓહો, આશ્ચર્ય કે શુદ્ધતા દર્શાવનારો એક

ઓહ સ્ત્રી. ઘેરની યરબી ઉકાળતાં નીકળતો ધી જેવો પદાર્થ

ઓહિયો

૧૩૬

[કચ્છબર]

ઓહિયો ઉદ્ધ. ઓઈયાં એવો ઉદ્ધગાર
 ઓહો ઉદ્ધ. આશ્ચર્ય કે કુદ્રતા દર્શાવનારો ઉદ્ધગાર
 ઓળ સ્ત્રી. (સં. આવલિ, પ્રા. ઓલી) સાર; પંક્તિ (૨)
 શ્રેણી; વર્ગ (૩) ગલી; શેરી
 ઓળ સ્ત્રી. (દે. ઉલ્લી) ઉપસાગર કે અખાતના મોં આગળ
 તપાઈ આવેલો કાઠવ (૨) ઊલ કે તે ઉતારવાની
 ચીપ [ઓળખવાનું ચિહ્ન-સાધન
 ઓળખ સ્ત્રી. પિછણ; ઓળખાણ (૨) અટક; અડક (૩)
 ઓળખચિહ્ન ન. આ અમુક જ વ્યક્તિ છે એની ખાતરી માટે
 શરીરના કોઈ વિશિષ્ટ તલ, મસા વગેરેની એધાણી
 ઓળખપત્ર ન. આ એ જ માણસ છે એવું પ્રમાણપત્ર
 ઓળખપાળખ સ્ત્રી. ઓળખ અને પરીક્ષા; ઓળખાણ;
 પરિચય [જણવું; પિછનાવું
 ઓળખવું સ.કિ. (સં. ઉપલક્ષયતિ, પ્રા. ઓલકિખ)
 ઓળખાણ (ઠપાળખાણ) સ્ત્રી., ન. પિછાન; પરિચય
 (૨) ઓળખવાનું ચિહ્ન-સાધન (૩) ઓળખીતા
 માણસની ખાતરી

ઓળખાવવું સ.કિ. પિછાન કરાવવી; ઓળખ કરાવવી
 ઓળખાવું અ.કિ. પિછાનાવું (૨) પરખાવું; સારાખોટા
 જણાવું (૩) પ્રસિદ્ધ થવું (સારે કે ખોટે કારણે) [જણીતું
 ઓળખીતું (ઠપાળખીતું) વિ. ઓળખાણવાળું; પરિચિત;
 ઓળઘોળ કિ.વિ. માથે ફેરવીને-ઉતારીને
 ઓળચોળ સ્ત્રી. ઓળવું-ઓળવું તે [ઉદારતાથી
 ઓળછોળ કિ.વિ. ઓળછોળે; સૂપડે ને ટોપલે; છૂટે હાથે;
 ઓળપટિયું વિ. ઢીંચણ વાળીને ઢીંચણ અને કેડની ફરતે
 ખેસ બાંધીને બેઠેલું

ઓળખો પું. ઓળીપો; ઓકળી (લીપણની)
 ઓળવવું સ.કિ. (સં. અવલપતિ, અવલવઈ) ખોટી રીતે
 લઈ લેવું; પચાવી પાડવું (૨) છુપાવવું; સંતાડવું
 ઓ(હો)ળવું સ.કિ. (વાળને) કાંસકીથી સાફ અને
 વ્યવસ્થિત કરવા; હોળવું [કાંસકીથી સાફ કરવું
 ઓળવુંચોળવું સ.કિ. (માથું-કેશ) ચોળીને ધોવું અને
 ઓળસવું સ.કિ. ઓળાંસવું; ચોળવું; માલિશ કરવી
 ઓળંગવું સ.કિ. (સં. ઉલ્લંઘયતિ, પ્રા. ઉલ્લંઘઈ-ઓલંઘઈ)
 પાર જવું; ઉપર ઘઈને જવું; વટાવી જવું (૨) ફૂદી
 જવું (૩) ઉલ્લંઘવું; અવગણના કરવી; લોપવું
 ઓળંગવું સ.કિ. (સં. અવલંઘયતિ, પ્રા. ઉલ્લંઘઈ) ઓળંગીને
 જવું; ટપવું

ઓળંબો પું. (સં. અવલંબક; પ્રા. ઓલંબઅ) દિવાલ
 કાટખૂણે હોવાની તપાસ માટેનું સાધન; ઓળંબો;
 કડિયાનું એક ઓજાર [કંજિયો
 ઓળંબો પું. (સં. ઉપાલંબક, પ્રા. ઓલંબઅ) ટપકો (૨)
 ઓળા પું.બ.વ. (સં. હોલક, પ્રા. હુરડા-હુરડ) લીલા
 ચણાના પોપટા (૨) પોપટા સાથે એના છોડવાની

ઝૂડીઓ (૩) ચણાના શેકેલા પોપટા
 ઓળાઓળ કિ.વિ. હારબંધ (૨) એક પછી એક હારમાં
 ઓળાથો પું. આવું ચિહ્ન '૧'; હોળાથો
 ઓળાંડવું સ.કિ. ઓળંગીને જવું [કરવી
 ઓળાંસવું સ.કિ. માલિસ કરવું; ચોળવું (૨) બુશામત
 ઓળાંસવું સ.કિ. આથમવું [બાજુવીટલી (કપડાની) પટી
 ઓળિયાપટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી. બૂચ કે ગટો બરાબર બેસાડવા આજુ-
 ઓળિયું ન. ગોળ વીંટાળેલો લાંબો કાગળ; ભૂંગળું; ભૂંગળિયું
 (૨) ભૂંગળિયા ઘાટનું ટીપણું; પંચાંગ [લીપણની)
 ઓળીપો પું. (સં. ઉપટીપયતિ, પ્રા. ઓલિપઈ) ઓકળી
 ઓળેછોળે કિ.વિ. સૂપડે ને ટોપલે; છૂટે હાથે
 ઓળો પું. (સં. હોલક, પ્રા. હુરડા-હુરડ) ચણાના પોપટાનો
 પોક; ઓળા (૨) મગફળીના લીલા શેકેલા ઝોડવા
 ઓળો પું. પડગાથો (૨) સસેજ સ્પર્શ કે સંબંધ (૩) રક્ષણ;
 આશ્રય (૪) ભૂતપિશાચની છાયા
 ઓળોગોળો પું. ગરબડગોટાળો (૨) દાવ; યુક્તિ

ઓ

ઓ પું. (સં.) સંસ્કૃત વર્ણમાળાનો અગિયારમો અને -
 ગુજરાતી વર્ણમાળાનો નવમો અક્ષર-સ્વર
 ઓ સ્ત્રી. પૃથ્વી
 ઓકાર પું. (સં.) 'ઔ' વર્ણ (૨) 'ઔ' ઉચ્ચાર
 ઓકારાન વિ. (સં.) છોડે ઓકારવાળું
 ઔક્તિક વિ. (સં.) ઉક્તિને લગતું (૨) ન. વાક્યવિચારનો
 ખ્યાલ આપતું શાસ્ત્ર; વ્યાકરણ
 ઔજશું ન. પર્દેનશીન ગરાસિયણ વહેલમાં બેસીને જતી
 આવતી હોય તે (૨) ગરાસિયાની પરણેલી કન્યાને
 તેડી જતું વહેલડું (૩) ઓઝશું
 ઔચિત્ય ન. (સં.) ઉચિતપણું; યોગ્યતા
 ઔચિત્યભંગ વિ. (સં.) અવિવેક; ઉચિતપણાનો ભંગ
 (૨) કવિ સંપ્રદાય પ્રમાણે ન હોય તેવી સ્થિતિ
 ઔચિત્યવિવેક પું. (સં.) શું યોગ્ય અને શું યોગ્ય નથી
 એ વચ્ચેના તારતમ્યની સમજ
 ઔજજવલ્ય ન. (સં.) ઉજ્જવલતા
 ઔતાતું અ.કિ. ઠરડવું; માપમાંથી આપુંપાડું થવું (ઉદા.
 ચોમાસામાં ખાટલા ઔતાઈ ગયા.)
 ઔત્યુક્ય ન. (સં.) ઉત્યુક્તા; આતુરતા [ખાઉપડું
 ઔદરિક વિ. (સં.) ઉદર-પેટ સંબંધી (૨) અકરાતિયું;
 ઔદરિક કિ.વિ. (સં.) ઉદાર-ઉત્તમ પુદ્ગલોનું ઉચ્ચ
 કોટિના જીવો - તીર્થંકર ગણધર ચક્રવર્તી બલદેવ;
 વાસુદેવ વગેરેનું શરીર (જૈન)
 ઔદાર્ય ન. (સં.) ઉદારતા (૨) ખેલદિલી
 ઔદાસ્ય(-સીન્ય) ન. (સં.) ઉદાસીનતા (૨) તટસ્થતા

ઔદીય(-ચ્ચ)/

૧૩૭

/કપાય

ઔદીય(-ચ્ચ) વિ. (સં.) ઉત્તર દિશા તરફનું (૨) પું.

એ જ્ઞાતિની વ્યક્તિ-બ્રાહ્મણ

ઔદુંબર વિ. (ઈ.) ઉદુંબરનું; ઉમરગનું

ઔદ્યત્ય ન. (સં.) ઉદ્યતપશું; ઉદ્યતાઈ

ઔદ્યોગિક વિ. (સં.) ઉદ્યોગને લગતું

ઔદ્યોગિકીકરણ ન. (સં.) જે તે ક્રિયા કે બાબતને ઉદ્યોગનું

સ્વરૂપ આપવું તે; 'ઈન્ડસ્ટ્રિયાલાઈઝેશન'

ઔપચારિક વિ. (સં.) ઉપચારને લગતું (૨) ઉપચાર

પૂરતું જ (સાચું નહિ); વ્યવહાર-વિવેક પૂરતું

ઔપચારિકતા સ્ત્રી. (સં.) ઉપચાર; 'ફોર્મલિટી'

ઔપચ્ય ન. (સં.) સરખામણી; તુલના

ઔપાધિક વિ. (સં.) ઉપાધિને લગતું (૨) એકાએક થયેલું

ઔરસ(-ચ્ચ) વિ. (સં.) પોતાની પરણેલી સ્ત્રીથી પેદા

થયેલું (સંતાન)

ઔષધ ન. (સં.) ઓસડ; દવા

ઔષધશાસ્ત્ર સ્ત્રી. ઔષધ સંબંધી શાસ્ત્ર; 'ફાર્મેકોલોજી'

ઔષધશાસ્ત્રી પું. (સં.) ઔષધ બનાવવાની વિદ્યાઓનો

જ્ઞાકાર; 'ફાર્મસિસ્ટ'

ઔષધશાળા સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'ઔષધાલય'

ઔષધાલય ન. (સં.) ઔષધ+આલય) દવાખાનું (૨)

દવાઓનું કારખાનું; 'ફાર્મસી'

ઔષધિ(-ધી) સ્ત્રી. (સં.) વનસ્પતિ (૨) ઓસડ; દવા

ઔષધિ(-ધી)પંચામૃત ન. સુંક, કાળી મૂસળી, ગળોનું સત્ત્વ,

શતાવરી અને ગોખરું - એ પાંચ ઔષધિઓનું મિશ્રણ

ઔષધીય વિ. (સં.) ઔષધિ-વનસ્પતિને લગતું

ઔષધોપચાર પું. ઔષધ દ્વારા સારવાર

ઔષ્ધ વિ. (સં.) ઔષ્ધ; હોઠ સંબંધી (૨) હોઠથી

ઉચ્ચારાતું (પ, ફ, બ, ભ, મ વ્યંજન)

ઔસ પું., ન. (ઈ.) એક અંગ્રેજી વજન (રતલનો સોળમો

કે બારમો ભાગ એમ બે જાતનું)

ક

ક પું. (સં.) સંસ્કૃત અને ગુજરાતી વર્ષામાળાનો કંઠાસ્થાની

પહેલો વ્યંજન (૨) વિષ્ણુ (૩) પાણી (૪) અગ્નિ

(૫) સૂર્ય [ઉદા. 'કપૂત'; 'કજ્જે']

ક પૂર્વ. (સં. કુ) નહાડું; અયોગ્ય વગેરે અર્થસૂચક પૂર્વગ

ક પ્રત્ય. (સં.) પ્રાપ્ત; બહુછીછિ સમાસને અંતે અર્થવૃદ્ધિ

કર્તા વગર આવતો પ્રત્યય) દા.ત. હિંસાત્મક;

ક્લેશમૂલક (૨) નામ કે વિશેષણને લાગતો તદ્વિત

પ્રત્યય 'અલ્પતા' 'વહાલ' બતાવે છે. (૩) નકામો

પણ આવતો પ્રત્યય. દા.ત. બાલક; જરાક

ક (સં. કુ) નહાડું; અયોગ્ય વગેરે અર્થસૂચક પૂર્વગ ઉદા.

ક પ્રશ્નાર્થક પદ સાથે બહુદા લાગતાં) તેના અર્થમાં

અનિશ્ચિતતા સૂચવતો પ્રત્યય. ઉદા. કોક, ક્યારેક

કઅવસર પું. (સં. કુ+અવસર) કવખત; કવેળા; કટાણું

કઈ સર્વ. (૨) વિ. સ્ત્રી. 'ક્યું'નું નારીજાતિ ('કધી'

અશુદ્ધ) [મોસમ વગરનો સમય; કમોસમ

કજીત સ્ત્રી. ખરાબ-અયોગ્ય ઋતુ (૨) અસાધારણ કે

કકડતું વિ. ધણું જ તપી ગયેલું; ઊકળતું (૨) ચોખ્ખું અને

ઈસ્ત્રીવાળું (કપડું) (૩) આકરી મૂજાવે એવી (ટાઢ)

કકડધજ ન. મજબૂત (૨) અક્કડ; ટકાર (૩) મહાન;

ભવ [વગેરે]

કકડભુસ કિ.વિ. કકડ એવા અવાજ સાથે (તૂટતું, પડતું

કકડતું અ.કિ. કકડ એવો અવાજ કરવો (૨) દાંત કકડે

એટલું મૂજવું (૩) કકડ ધાય એટલું ઊકળવું

કકડાટ પું. 'કકડ' એવો અવાજ (૨) કકળાટ; કજિયો

કકડી સ્ત્રી. છેક નાનો કકડો-ટુકડો

કકડીને કિ.વિ. સખત રીતે (૨) કકડ ઘઈને

કકડે-કકડે કિ.વિ. થોડેથોડે કરીને

કકડો પું. ટુકડો; કટકો

કકણવું અ.કિ. દુઃખ કે અસંતોષને લીધે ગળામાંથી ઝીણો

અવાજ કાઢવો; ઝીણું રોવું; કણકણવું (૨) કચવાટ

કકણાટ(-ટો) પું. કણકણવું તે; ઝીણું રોવું તે; ઊલકાર

કકરાવવું સ.કિ. કાકર કઢાવવા

ક(ઠર)કડું વિ. (સં. કર્કર) લીણું નહિ-કરકર લાગે એવું

(૨) આકરા સ્વભાવનું; કડક [બુમરાણ

કકલા(-ળા)જ ન. (સં. કલકલ) કળકળવું તે; કલ્યાંત (૨)

કળવું અ.કિ. (સં. કલકલ, પ્રા. કલકલઈ) કલ્યાંત કરવું;

જીવ બાળવો (૨) બજડવું (૩) ઊકળવું (૪)

ગણગણવું

ક(-ખ)કળાટ પું. કજિયો; કલેશ; રડરોડ (૨) બુમરાણ

ક(-ખ)કળાટિયું વિ. કકળાટ કરે-કરાવે એવું; કજિયાખોર

કકળાણ, (-મણ) ન. કળકળવું તે; કલ્યાંત (૨) બુમરાણ

કકલાવારી સ્ત્રી. કક્કાની વર્ણાનુપૂર્વી

કકડો પું. 'ક' અક્ષર (૨) મૂળાક્ષરોની આખી યોજના (૩)

કક્કાનો દરેક અક્ષર લઈ થતી કાવ્યની એક રચના

(૪) પ્રાથમિક જ્ઞાન (૫) સ્વમત કે આગ્રહની વાત

કક્ષ પું. (સં.) બગલ; કાખ (૨) પાણું; પડખું (૩) વિભાગ

કક્ષા સ્ત્રી. (સં.) ગ્રહનો આકાશમાં ફરવાનો માર્ગ (૨)

સ્થિતિ; શ્રેણી; તબક્કો (૩) કેડ; પડખું (૪) કાછડી (૫)

ચરોડો; ખાનગી ખંડ (૬) અંત:પુર (૭) થડ ને ડાળી

વચ્ચે પડતો ખૂણો કે ગાળો (૮) ગુણવત્તા; 'ક્વોલિટી'

કક્ષાગ્નિ પું. (સં.) દાવાનજ

કક્ષાંશ પું. (સં.) ગ્રહના આકાશમાર્ગનો અંશ-ભાગ

કખવા પું. કાખ(બગલ)માં થતી વા (વાયુ) રોગની ગાંઠ

કખાય પું. (સં. કખાય) ભગવો રંગ (૨) મનોવિકાર (૩)

વિ. તૂરું; કસાણું (૪) કખાય; ભગવું

કચ્છરવું

૧૩૮

/કચ્છરફૂટ

કચ્છરવું અ.કિ. અત્યંત દીનતાપૂર્વક આજીજી કરવી-
કાલાવાલા કરવા; કરચરવું
કચ્છરો પું. (સં. કાક) કાચરો (પદ્યમાં) [પુત્ર

કચ પું. (સં.) માથાના કંથ; ચોટલો (ર) પું. બૃહસ્પતિનો
કચ સ્ત્રી. (સં. કચ ઉપરથી) કચકચ; કજિયો (ર) કિ.વિ.

'કચ' એવો અવાજ થાય એમ [કજિયો; તકરાર
કચકચ સ્ત્રી. (કચ+કચ) ટકટક; નકામી માથાફોડ (ર)

કચકચવું અ.કિ. કચકચકરવી (ર) કચકચ એવો અવાજ થવો
(૩) ગૂમડાં, ઘણ વગેરેમાં પરુ-પાયનું ભરાવું અવાજ

કચકચારો, (-ટ) પું. કચકચ કરવી તે (ર) 'કચકચ' એવો
કચકચાવવું સ.કિ. 'કચકચવું'નું પ્રેરક (ર) જોરથી ખેંચીને

બાંધવું (ર) હેરાન કરવું
કચકચિયું વિ. કજિયાખોર (ર) માથાફોડિયું; જિદ્દી

કચકડું ન. (-ડો) પું. (સં. કચ્છપ, પ્રા. કચ્છઅ + ડું
પ્રત્યય) કાચબાની પીઠનું હાડકું; કચબડું (ર) કાદવ

કરે એવું; અટક્યા વગર અને થોડેથોડે પડતું (પાણી,
વરસાદ વગેરે)

કચકડો પું. સેલ્યુલોઝ ને કપૂર સાથે મેળવી બનાવાતો
જલદી સળગી ઊઠે એવો કુત્રિમ નક્કર પદાર્થ

(ગ્રામોફોન-રેકર્ડ, ઈન્ડિપેન વગેરે બનાવવા વપરાતો)
(ર) (હવે) 'પ્લાસ્ટિક' (પદ્ય)

કચખોર વિ. કંકાસિયું; કચ કરનારું [ફૂટો કરવો
કચડવું સ.કિ. કચરી નાખવું; ચગદવું (ર) છૂંદવું (૩)

કચડાકચડ (-ડી, -રી) સ્ત્રી. કચરાઈ જવાય એવી સખતભીડ
કચડાટ પું. કચડાકચડ; સખત ભીડ

કચનાર પું. એક જાતનો છોડ
કચનાર પું. રાતા ફૂલનો ચંપો [(૩) ખટખટ

કચપચ સ્ત્રી. (રવા.) કચકચ; લવલવ (ર) કલબલાટ
કચપચિયું વિ. કચપચ કરનારું

કચબડું ન. કેરીનું ગાળચું-ચીરિયું
કચબડું ન. કાચબાનું હાડકું

કચભાર પું. ચોટલો; અંબોડો (ર) વાળનો વાળેલો અંબોડો
કચ(ચ્ચ)રફૂટ સ્ત્રી. કચરવું અને ફૂટવું તે (ર) મહેનત

કચરપચર વિ. કાચુંફોડું (ર) અપરિપક્વ
કચરવું સ.કિ. જુઓ 'કચડવું'

કચરાકચર(-રી) સ્ત્રી. કચડાકચડી; સખત ભીડ [કગલો
કચરાપટી(-છી) સ્ત્રી. કચરો; પૂંજો (ર) કચરાપૂંજનો

કચરાપેટી સ્ત્રી. કચરો નાખવાની-ભેગો કરવાની પેટી (ર)
સુષરાઈનો ઢાંકેલો ઉકરડો

કચરાવાળો પું. ઝાડવાળો; સફાઈ કામદાર
કચરિયું ન. કચરેલું તે; તેલી બીજોનો તેલભર્યો ફૂટો

કચરુ ન. (સં. કચ્ચરક = ગંદું, દે. કચ્ચવાર) નકામો
કચરો; કસ્ટર

કચરોપૂંજો, કચરો પું. (સં. કચ્ચર, પ્રા. કચ્ચવાર -
કચ્ચવર) નકામું ફેંકી દેવા જેવું તે (પૂળ, તરણાં,
વિજામણ વગેરે) (ર) કાદવ (૩) ચક્ષતરની માટી

કચલર સ્ત્રી. થોડા વાળની સેર (ર) વેણી; ચોટલો
કચવડું સ.કિ. દિલ દુખવડું (અસંતોષથી) નારાજ કરવું

કચવાટ પું. મનનું કચવાવું તે; અસંતોષ (ર) અણભનાવ
(૩) કચકચાટ; માથાફૂટ

કચવાટિયું વિ. કચવાટ કરનારું
કચવાણ ન. ચૂંથાઈ જવું તે (ર) ભેજભેજ (૩) ખરાબી

(૪) ગભરાટ; મૂંઝવણ (૫) મન કચવાવું તે (૬)
વજાબોલાવ્યા વચમાં બોલવું તે

કચવાવડું સ.કિ. કચવાય તેમ કરવું
કચવાવું અ.કિ. દિલગીર થવું; મનમાં મૂંઝાવું (અસંતોષથી)

કચાકચ સ્ત્રી. ટકટક; કચકચ (ર) કોઈ વસ્તુ કપાવાનો
એવો અવાજ (૩) કજિયો; તકરાર (૪) કિ.વિ.

કચકચ - ઝપાટાભંધ કપાય એમ
કચાકચી સ્ત્રી. સખત તકરાર; લડાલડી

કચાટ વિ. જિદ્દી (ર) પું., સ્ત્રી. કચકચ (૩) જીદ (૪)
કચવાટ; મૂંઝવણ [કચવાટિયું

કચાટિયું વિ. કચાટ (કચકચ) કરવાની આદતવાળું;
કચાલ પું. ખોટો ખ્યાલ - રિવાજ

કચાલ સ્ત્રી. ખરાબ વર્તણૂક (ર) કુટેવ
કચાલો પું. કુરિવાજ (ર) અમુક વસ્તુ વિના ન ચાલે એવી

સ્થિતિ; અનિવાર્યતા (૩) ખામી; ખોટ [ગિણપ
કચાશ સ્ત્રી. કાચાપણું; અપરિપક્વતા (ર) ન્યૂનતા;

કચાપ(-બ)ચાં ન. બ.વ. બાળબચાં
કચિયારો પું. કચકચાટ (ર) કાચી ઈંટોનો જથ્થો

કચિયું વિ. કચકચિયું (ર) છડીલું; જિદ્દી
કચિયું ન. કાચકીનું ફળ; કાચડું [કચૂમર

કચુંબર સ્ત્રી., ન. ઝીણી કકડીઓ-કાતળીઓ; છૂંદો;
કચૂકો પું. આંબલીનો ઢળિયો; ચિયૂકો; આંબલિયો

કચૂડકચૂડ કિ.વિ. એવો અવાજ થાય તેમ
કચૂમર સ્ત્રી. ન. જુઓ 'કચુંબર' [ઝાડ

કચૂરો પું. (સં. કચૂર, પ્રા. કચ્ચૂરઅ) ઝેરકચોલું કે તેનું
કચેરી સ્ત્રી. (સં. કૃત્યધરિકા, કૃત્યગૃહ, પ્રા. કચ્ચહરિઆ)

અદાલત; 'કોર્ટ' (ર) ઓફિસ; કાર્યાલય (૩) દીવાનખાનું
કચોરી સ્ત્રી. (સં. કચ્ચપૂર, પ્રા. કચ્ચહીર) ખાવાની એક

બનાવટ કે વાનગી [ઝેરકચેલું
કચોરો પું. કપૂરકચેલી જેવું સુગંધી દ્રવ્ય (ર) કચૂરો;

કચોલું(-ળું) ન. (પ્રા. કચ્ચોલક) નાનું ખ્યાલું; ચલાણું (ર)
કંકાવટી

કચ્ચર વિ. કચરાઈ-છૂંદાઈ ગયું હોય એવું (ર) હોલી ન
નીકળ્યું હોય પણ અંદરથી સખત ઈજા થઈ હોય એવું

કચ્ચરફૂટ સ્ત્રી. જુઓ 'કચરફૂટ'

કચ્છરધાણી

૧૩૯

[કટલ(-લે)રી

કચ્છરધાણ પું. પૂરેપૂરું કચરાવું-છંદાવું તે; પૂર્ણ પાયમાલી
કચ્ચાંબચ્ચાં ન.બ.વ. છોકરાંછેયાં

કચ્ચું વિ. કાચું; અનુભવ વિનાનું; બિનઅનુભવી
કચ્ચું ન. કચ્ચી

[[૨) કાછોટો; કછોટો
કચ્છ પું. (સં. કક્ષ, પ્રા. કચ્છ તત્સમ) કછોટો; લંગોટ
કચ્છ પું. કાયમ જ્યાં પાણી રહે એવો દેશ; અનૂપ (૨)

પું., ન. સૌરાષ્ટ્રની ઉત્તરનો એ નામનો પ્રદેશ (૩)
ગુજરાત રાજ્યનો એ જિલ્લો

કચ્છપ પું. (સં.) કાયબો (૨) અર્ક ગાળવાનું એક પંત્ર
કચ્છપ પું. કરપત્ર ઋષિ

કચ્છપી સ્ત્રી. (સં.) કાયબી
કચ્છાવતાર પું. (સં.) ઈશ્વરના દશમાંનો એક અવતાર

કચ્છુ(-ચ્છુ) સ્ત્રી. ખસ; ખુજલી (૨) ભીંગડું
કચ્છી વિ. કચ્છ દેશને લગતું (૨) કચ્છી બોલી

કચ્છો પું. કછોટો; લાંગ (૨) લંગોટ
કચ્છો પું. એક જાતિનો માણસ

કછાલો પું. દીવાલનો ખૂણો
કછોટી સ્ત્રી. લંગોટી (૨) એમાં બંધાતો અવયવ

કછોટીબંધ વિ. લંગોટબંધ; બ્રહ્મચારી (૨) પુરુષવાર
(નોતરો) [કાછડો (૨) કચ્છમાં બંધાતો અવયવ

કછોટો પું. (સં. કષપટ્ટ, પ્રા. કચ્છોટ્ટ, કચ્છવટ્ટ) કચ્છો;
કછોર(-રે) ન. નઠાવું છોકરું; કુસેતાન

કજલી સ્ત્રી. કજલી; ગંધક અને પારાનું એક મિશ્રણ
કજલ(-ળા)વું અ.ક્રિ. (કાજળ ઉપરથી) રાખથી દંડાવું;

ઠરી જવું; ઓલવાવું (અંગારાનું); કદરવું
કજળી સ્ત્રી. જુઓ 'કજલી'

કજ્જ સ્ત્રી. યુક્તિ; તદબીર (૨) કચવાટ (૩) લુચ્ચાઈ
કજ્જ સ્ત્રી. (અ.) કેસ્મત (૨) આકત (૩) મોત

કજ્જગરું વિ. યુક્તિભાજ; યુક્તિ કરનાર
કજ્જગરં વિ. નુકસાનકારક (૨) મૃત્યુ નિપજાવે એવું

કજ્જડ(-ડું) વિ. સીધી રીતે ન ચાલનારું (૨) કજિયાખોર
(૩) વાવેતર ન કરાય તેવું

કજ્જત વિ. હલકા કુદુંબનું; નીચ જાતિનું (૨) ઉદ્ધત
કજ્જરજ્જ સ્ત્રી. (અ. કજ્જ+આરિજલ) દૈવનો કોપ; આકત

(૨) મોત; મૃત્યુ [તરફ બેસાય છે.
કજ્જલો પું. (કા.) એક પ્રકારનું ઊંટનું પલાણ, જેની બંને

કજિયાકંકસ પુ.બ.વ. ભારે ઝખડા
કજિયાખોર વિ. કજિયો કરવાની ટેવવાળું; કજિયાળું

કજિયાખોરી જિ. કજિયો કરવાની ટેવ; તકરારી સ્વભાવ
કજિયાદલાલ પું. કોર્ટમાં કજિયા લડવાની ગોઠવણ કરી

આપનાર દલાલ (૨) (તિરસ્કારમાં) વકીલ (૩)
કજિયા કરાવીને અથવા કરનારાઓનો મધ્યસ્થી

બનીને કમાઈ આનાર માણસ
કજિયાળું વિ. કજિયો કર્યા કરનારું; કજિયાખોર; ટંટાખોર

કજિયો પું. (કા.) કંકાસ; તકરાર; ટંટો
કજ્જોગ પું. ખરાબ સંજોગ-પરિસ્થિતિ (૨) કસમય; કવખત

કજ્જોડ સ્ત્રી. જુઓ 'કજ્જોડું'
કજ્જોડ વિ. જોડી ન જામે એવું; અણસરનું

કજ્જોડું ન. સ્વભાવ, રૂપ કે ઉમ્મર વગેરેમાં અસમાન-
અયોગ્ય જોડું (વરવહનું)

કજ્જ ન. (પ્રા. કજ્જ) કાર્પ; કાજ
કજ્જલ ન. (સં.) મેશ (૨) આંજવાની મેશ; કાજળ

કજ્જલિત વિ. (સં.) કાજળવાળું થયેલું (૨) કાળા રંગનું
કજ્જલ્લી સ્ત્રી. (સં.) ગંધક અને પારાનું એક મિશ્રણ

કઝીન વિ. (ઈ.) પિતરાઈ કે મસિયાઈ (૨) પું. પિતરાઈ
કે મસિયાઈ સંતાન

કટ સ્ત્રી. કટિ; કેડ
કટસ્ત્રી કઢી; કિટ્ટા; બાળકોની કામચલાઉ સજાતા [સાદી

કટ સ્ત્રી. (સં. કટક) કંકણ (૨) પર્વતની પાર (૩) ધાસની
કટ કિ.વિ. તરત (જેમ કે, તે કટ દઈને ભાગી ગયો.)

કટ પું. (ઈ.) કાપ (૨) વેતરવાની રીત (પોશાક)
કટક ન. (સં.) સૈન્ય (૨) છાવણી (૩) હુમલો (૪)

કટ; કડું; કંકણ (૫) કોટલું (૬) કટ; પર્વતની પાર
(૭) ઘર

કટકટ સ્ત્રી. એક પ્રકારનો કંટાળાભર્યો અવાજ (૨) ટકટક;
ચીડ ચડે એવી ટોક; કજિયો (૩) કિ.વિ. કટકટ

અવાજ થાય એમ (૪) વ્યવસ્થિતપણે પસ વેગથી
કટકટાટ(-રો) સ.કિ. કટકટ-ટકટક કરવી તે [લંકવાં

કટકટાવવું સ.કિ. (દાંત) કટકટ કરવા (૨) દોરને જલદી
કટકટિયું વિ. ટકટકિયું (૨) કજિયોખાર (૩) લુચ્ચું

કટકટિયો પું. એક પક્ષી (૨) લડવૈયો (૩) કજિયોખાર
કટકજું વિ. કટ દઈને-ઝટ ભાંગી જાય એવું; બટકજું

કટકબટક ન. કટકો બટકું - થોડુંધણું કાંઈક (ખાવું તે)
કટકિયું ન. (સં. કટક) છાપડું (૨) ધાબા ઉપર એક

ભાગમાં કરેલો નાનો ઓરડો; કટકું
કટકિયું વિ. કટક-સૈન્યને લગતું

કટકિયું વિ. બટકી પરે એવું; બરડ
કટકિયો પું. સૈનિક (૨) હેમકંદ (છોડ) [ખાપકી

કટકી સ્ત્રી. નાની કટકો-ટુકડો (૨) કાંકરી (૩) લાંચ;
કટકી સ્ત્રી. સેના; લશ્કર (પદમાં)

કટકું ન. નાનું ખેતર (૨) કટક; લશ્કર; છાવણી
કટકો પું. (સં. કૂતક) ટુકડો

કટકોબટકો પું. બટકું ભરતાં મોંમાં આવે એટલો ભાગ
કટગર ન. લાકડાનું પાંજરું

કટપીસ પું. (ઈ.) ટુકડારૂપે મળતું કાપડ [મોટી કાતર
કટર વિ. વેતરનાર; કાતરનાર (૨) ન., સ્ત્રી. કાપવાની

કટલ(-લે)રી સ્ત્રી. (ઈ.) ચાકુ, કાતર, સૂડી વગેરે લોખંડી
ઓજર; સરસામાન

કટણી

૧૪૦

[કઠવો

કટણું ન. (સં. કટ ઉપરથી) નાનું ઝૂંપણું; કૂબો (૨) કડતણું

(૩) કરાંઠીના ઝાંપાનું કમાડ [કરસાણ

કટલેસ ન. (ઈ.) માંસની એક વાનગી (૨) એક જાતનું

કટંબ ન. કુટુંબ

કટાકટ-(ટી) સ્ત્રી. મારામારી; ઝપાઝપી (૨) જીવલેણ

દુરમનાવટ (૩) તીવ્ર હરીફાઈ (૪) કટોકટી

કટાસ પું., ન. (સં.) પ્રેમ, સંકેત કે કોપભરી વક્ષદષ્ટિ

(૨) વકોક્તિ, કટાસકથન (૩) મર્મવચન; 'સેટાપર'

કટાક્ષમય વિ. (સં.) મર્મોન્નિતવાણું; કટાક્ષથી ભરેલું

કટાણું વિ. કટામેલું (૩) કાટના જેવું બેસ્વાદ (૩) બગડેલું

(મો); અણગમાભર્યું

કટાણું ન. ખરાબ ટાણું; કવેળા [કટાણું

કટામણું વિ. કાટ યદાવે એવું (૨) કટાઈ જાય એવું (૩)

કટાર સ્ત્રી. (સં. કતારિક; પ્રા. કટારઅ) એક બેધાતું શસ્ત્ર

કટાર સ્ત્રી. (અ. કિતાર) લશ્કરી પદ્ધતિએ હારબંધ ઊભા

રહેવું એ (૨) વર્તમાનપત્રનું કોલમ ['કોલમિસ્ટ'

કટારલેખક વિ., પુ. વર્તમાનપત્રની કટારમાં લખનાર;

કટાવ પું. (સં. કત્તવ, પ્રા. કટ=કાટવું) પતાની રમતમાં

અમુક પતાં ન હોવાં તે (૨) કોતરણી; કલમ કરવી

તે (૩) પતંગોના પેંચ થવા-કરવા તે (૪) રંગીન

કપડાં-માથી કાપીને ફૂલ વગેરે બનાવી તે વડે કપડાં

પર વેલ- બુદ્ધી કરો તે (૫) ડૂંગાં કાપવાં તે

કટાવ પું. છવીંસથી વધારે અક્ષરોના માપનો આવર્તનાત્મક

ગણોવાળો એક છંદ

કટાવદાર વિ. કોતરણીવાળું; કોતરકામવાળું

કટાવડું અ.કિ. કાટ થયે એમ કરવું (૨) બિન્ન થવું

કટાવડું સ.કિ. (કાટવું ઉપરથી) કપાવડું

કટાવું અ.કિ. કાટ થયવો (૨) બિન્ન થવું

કટાસણું ન. (સં. કટાસનક) ઊન કે ધાસ-દર્ભનું આસન

કટાસન ન. કટાસણું (૨) સાદડી પિંછી (૩) ન. બકડિયું

કટાહ પું. (સં.) કાચબાની પીઠનું કોટણું; કાલ (૨) સ્ત્રી.

કટિ-(ટી) સ્ત્રી. (સં.) શરીરનો મધ્યભાગ; કેડ

કટિતટ પું. (સં.) નિતંબપ્રદેશ

કટિ-(ટી)બદ્ધ વિ. કેડ બાંધીને ઊભેલું (૨) તૈયાર; સજ્જ

કટિ-(ટી)બંધ પું. કમરપટો (૨) (ગરમી તથા ઠંડીનો

ખ્યાલ આવવા) પૃથ્વીના ગોળાના બતાવાતા પાંચ

ભાગમાંનો કોઈ પણ (૩) કંદોરો (૪) કટાવ છંદ

કટિ-(ટી)મેખલા-(ળા) સ્ત્રી. કંદોરો

કટિયાણું વિ. ન ગમે તેવું; અપ્રિય

કટિ-(ટી)વેદના સ્ત્રી. (સં.) કેડમાં થતો દુખાવો

કટિ-(ટી)શૂલ-(ળ) ન. કેડનું શૂળ; દુઃખાવો (૨) ટચકિયું

કટિ-(ટી)સ્નાન ન. કેડ ને તેથી નીચેના ભાગનું સ્નાન;

એક કુદરતી રોગોપચાર [વેતરવું તે કે તેની રીત

કટિંગન. (ઈ.) કાપવું તે (૨) (છાપાની) કાપણી (૩) કપડું

કટી જુઓ 'કટિ'

કટીબદ્ધ જુઓ 'કટિબદ્ધ'

કટીબંધ જુઓ 'કટિબંધ'

કટીમેખલા જુઓ 'કટિમેખલા'

કટીશૂલ-(ળ) જુઓ 'કટિશૂલ'

કટીસ્નાન જુઓ 'કટિસ્નાન'

[અપ્રિય

કટુ (૦ક) વિ. (સં.) કડવું (૨) તીખું (૩) સાંભળવું

કટુતા સ્ત્રી. કડવાશ (૨) શત્રુતા (૩) અપ્રિયતા

કટુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) કડવું-અપ્રિય વચન

કટૈવ સ્ત્રી. કુટૈવ; ખરાબ આદત-ટેવ

કટૈશ-(સ)રી ન. ડોકનું એક ધરેણું [એમ; સંપૂર્ણ

કટોકટિ.વિ. કાંઠાસુધી ભરાઈ જાય એમ; વધારે ન સમાય

કટોકટી સ્ત્રી. અક્ષીનો-બારીક સમય; કટાકટી

કટોદાન ન. ઠાંકણાવાળું તાબાપિત્તજનું વાસણ; ડબરો

કટોરી સ્ત્રી. વાટકી (૨) સ્તનભાગ ઉપર રહેતો કાપડનો

કાપલો (૩) પાતુ ગાળવાની કુલ્લી

કટોરો પું. (સં. કટોર, પ્રા. કટોરઅ) વાડકો

કટ્ટર વિ. ઘણું સખત (૨) યુક્ત; આગ્રહી (૩) જીવલેણ

કટ્ટા પું. બ.વ. (ટી) સ્ત્રી. (સં. કૃત્ત, પ્રા. કટ્ટ) દોસ્તીનો

ભંગ; (બાળકોમાં) કિટ્ટા [પોટલું

કટું ન. મોટા ક્રોધજામાંથી ઓછા વજનનું બનાવેલું નાનું

કટું વિ. કટ્ટર; ઘણું સખત; યુક્ત [૩) કટણાઈ

કઠ સ્ત્રી. કઠારો; બકારો (૨) આંતરિક ધીડા; અમૂંઝવણ

કઠ પું. કઠોપનિષદ રચનાર એ નામના એક કવિ

કઠણ વિ. (સં. કઠિન) ઝટ ભાંગે નહિ કે પોચું નહિ એવું;

સખત (૨) અયરું; મુશ્કેલ (૩) મજબૂત (૪) દુઃખદાયક

(૫) નિર્દય (૬) સાહુનું ફીણ ન વળે એવા ગુણ-

વાળું પાણી (૩) ઘણી ગરમી જીરવી શકે એવો કાચ

કઠણતા સ્ત્રી. કઠણપણું (૨) સાહુમાં ફીણ ન વળવા

દેવાનો પાણીનો ગુણ [૨) કઠણ હોવું તે

કઠણાઈ સ્ત્રી. મુશ્કેલીનો-કઠણ સમય; આફત; દુર્ભાગ્ય

કઠણજર ન. લાકડાનું પાંજરું (૨) હાથી પરની અંબાડી;

કાઠડો

કઠભૂતળી વિ. (સં. કાઠપુતલિકા) કાઠની પૂતળીની પેઠે

બીજાની દોરવણીથી વર્તનારું (૨) સ્ત્રી. કાઠની

પૂતળી કે રમકડું જેને તાર કે હોરી બાંધી ખેલ કરાવવું

કઠફોડી પું. લાકડું ખોદવાના સ્વભાવવાળું એક પક્ષી (૨)

એવું એક જીવડું

કઠબાપ પું. આંગળિયાતો નવો થયેલો બાપ

કઠવું અ.કિ. (સં. કષ્ટ, પ્રા. કટૈઈ) દુઃખ થવું; મૂંઝવું (૨)

બકારો મારવો-લાગવો (૩) કઠણ લાગવું; ખૂંચવું

કઠવેદ પું. અણધર વેદ; ઊંટવેદ

કઠવેદું વિ. ઊંટવેદું [બેસાડાનું લાકડાનું ચોકડું

કઠવો પું. ઘી કે તેલ ભરવાનો ગાડવો (૨) કૂવામાં

કઠારો

૧૪૧

[કઠારો]

કઠારો પું. (કડવું પરથી) બકારો (૨) ગભરામણ
કઠિન વિ. (સં.) ઝટ ભાંગે કે પોયું નહીં એવું; સખત
(૨) અથડું; મુશ્કેલ (૩) મજબૂત (૪) દુઃખદાયક
(૫) નિર્દય [કામ કરતી સ્ત્રી
કઠિયારી-(૨૨) સ્ત્રી. કઠિયારાની સ્ત્રી (૨) કઠિયારાનું
કઠિયારો પું. (સં. કાજહાર, પ્રા. કટ્ટહારઅ) લાકડાં કાપી
વેચવાનો ધંધો કરનારો
કઠેડી સ્ત્રી. નાનો કઠેડો
કઠેડો પું. (સં. કાજઘટ, પ્રા. કટ્ટહડ) બારી, અગાસી,
દાદરો વગેરે સ્થાનોએ પડી ન જવાય તે માટે કરેલી
આડ (૨) ગોખ; ઝરૂખો [(૩) રવેશ
કઠેરો પું. (સં. કાજગૃહક, પ્રા. કટ્ટહર) કઠેડો (૨) ઝરૂખો
કઠોડિયો, કઠોડી સ્ત્રી. નાનું કઠોડું
કઠોડું ન. (સં. કાજપુટક) મસાલો રાખવાની ખાનાંવાળી
લાકડાની પેટી; લક્કડિયું
કઠોડો પું. ગોખ (૨) વહાણનો પાછલો ભાગ (૩) કઠેડો
કઠોર વિ. (સં.) કક્કશ (૨) કઠણ (૩) નિર્દય; કૂર
કઠોરતા સ્ત્રી. (સં.) કઠોર હોવાપણું
કઠોળ ન. દાળ પડે એવું-દ્વિદલ અનાજ
કડ સ્ત્રી. એક વાર ખાંડેલી ડાંગર; કરડ (૨) ગણીને
અપાતી વસ્તુ ઉપર સેંકડે અપાતો વધારો; કરડ
કડ કિ.વિ. કડ એવો અવાજ કરીને
કડક વિ. બહુકોબોલે એવું કઠણ; આકડું (૨) કાચું; અપરિ-
પક્વ (૩) કડકાવાણું (૪) ભૂખું (૫) તખતી (બારીની)
કડક સ્ત્રી. કાનનું એક ધરેણું [અવાજથી
કડકડ કિ.વિ. 'કડ' 'કડ' એવો અવાજ કરીને (૨) એવા
કડકડનું વિ. ધણું જ તપી ગયેલું; ઊકળતું; જુઓ 'કડકડું'
કડકડનું અ.કિ. કડકડું
કડકડાટ પું. (૨) કિ.વિ. કડકડાટ; સપાટાબંધ
કડકડાટી સ્ત્રી. કડકડાટી (૨) કિ.વિ. કડકડાટ કરીને
કડકડાવનું સ.કિ. કડકડાવનું
કડકડિત વિ. કડકેલું; કડક (૨) સફાઈબંધ; ઈસ્તીબંધ
કડકડિયું ન., પું. ટૂંટિયું - એક રોગ; 'ઈન્ડુએન્ઝા'
કડકડીને કિ.વિ. કડકડીને (૨) ધસારાબંધ; ધણા જ જોશમાં
કડક-બંગાળી વિ. સાવ ખાલી-નિર્ધન
કડકડું સ.કિ. (રવા.) કડકો ઘવો (૨) દોલ વગાડવો
(૩) ગુસ્સે થવું [તાજા, તંગી
કડકાઈ-(શ) સ્ત્રી. કડક મિજાજ; કડકતા (૨) નાણાંની
કડકા-બાલુસ વિ. કડક બંગાળી; સાવ ખાલી; નિર્ધન
કડકિયું ન. પુરુષના કાનનું ધરેણું [તાજા
કડકી સ્ત્રી. કડકી; નાનો કડકો; કટકી (૨) નાણાંની તંગી,
કડકું વિ. નાણાં વિનાનું; નિર્ધન
કડકો પું. કડકો
કડકો વિ., પું. કડકબંગાળી (૨) મિજાજ

કડકીયલી સ્ત્રી. કરચલી; કરચોલી [ચૂરાતન યાગવનાર
કડખેદ પું. કડખો (વીરસની દુહા જેવી રચના) બોલનાર;
કડખો પું. દુહા જેવી વીર રસની એક રચના
કડછી સ્ત્રી. (સં. કટચ્છુ, પ્રા. કડચ્છુઅ) રસોઈ હલાવવા કે
પીરસવાનું છેડે વાડકી જેવું લાંબી ઠાંડીનું એક સાધન
કડછો પું. મોટી કડછી
કડછલ પું. સિતાર, બીન જેવાં વાદ્યોમાં પડબે હોતો તાર
કડડ, (૦કડડ) કિ.વિ. તૂટવા કે કરડવાના અવાજથી
કડડડ કિ.વિ. એવા અવાજથી.
કડડડભૂસ કિ.વિ. કડકડભૂસ; 'કડકડ' એવા અવાજથી
કડ(-ઢે)ણ સ્ત્રી. (સં. કટક) ખડકની કોર; કરાડ (૨)
કોસની કાંખી (૩) આદત; લઢણ; ટેવ
કડતણું ન. કપાસની સાંઠીઓનો ગૂંથેલો પડદો; કટલું (૨)
નાનું ઝૂંપડું (૩) ઝૂંપડાનું બારણું
કડદો પું. ઓછું આપવું તે; કપાત (૨) બાંધછોડ કરી
કરવામાં આવતું સમાધાન [ના સૂકા સાંઠા-કડખ
કડપણું. કરપ; અંકુશ (છાક, પાક) (૨) સ્ત્રી. જર-બાજરી-
કડપણું ન. છોડને કાપીકાપીને ખેતરમાં થોડેથોડે અંતરે
ઢગલા કરવો તે; કાંબો ઓથો [પૂળો
કડબ(-બી) સ્ત્રી. (સં. કાંબો) જરબાજરીના સૂકા સાંઠાનો
કડબી સ્ત્રી. (સં. કરક) હાથનું એક ધરેણું; કલ્લી
કડલું ન. પગનું એક ધરેણું; કલ્લું
કડલો પું. અંગૂઠા અને આંગળી વચ્ચે સમાતો જથ્થો
કડવક ન. (સંસ્કૃતિકરણ થયેલ) અખ્યાન કાવ્યનું કડવું
કડવટ પું. કડવો સ્વાદ (૨) સ્ત્રી. લાગણીની-સંબંધની
કટુતા-કડવાશ
કડવાણી સ્ત્રી. કડવી દવા કે પદાર્થ
કડવાબોલું વિ. કડવું બોલતું; મીઠા બોલું નહિ એવું
કડવાશ સ્ત્રી. કડવાપણું (૨) કડવું ઔષધ
કડવી સ્ત્રી. એક વેલ; ગળો [કચરો
કડવી સ્ત્રી. ઘાટું વાવેલું અને ચારા માટે કાપેલું ઘાસ (૨)
કડવું ન. (સં. કડવકમ્) એક જ રાગના કાવ્યની કેટલીક
કડીઓનો સમુદાય; ગેય આખ્યાનકાવ્ય-પ્રકારનો કોઈ
એક રાગમાંનો ઢાળ ઊથલા-વલણવાળો એકમ
કડવું વિ. (સં. કટુક જેનો મૂળ અર્થ 'તીખું', પા. કડુઅ)
કરિયાતાના સ્વાદ જેવું; કટું (૨) અપ્રિય
કડવો પું. કરવટો; નાળચાવાળો લોટો
કડલો પું. પાટીદારના એક પેટા પ્રકારની વ્યક્તિ
કડસલો પું. મોટી ભીંતને લગતી નાની ભીંત ચણીને
બનાવેલું ભંડારિયું; પડભીંતિયું
કડા પું. એક જાતની હલકી ડાંગર-ચોખા
કડા પું. (સં. કુટજ) કડો (ઈન્દ્રજવનું ઝાડ)
કડા સ્ત્રી. (સં. કટાહ) તળવાનું વાસણ; પેણી (૨) ચડુ
કડાઈ સ્ત્રી. (સં. કટાહક, પ્રા. કડાહઅ) કઢાઈ; પેણી

કડાક/

૧૪૨

[કડાજિયું]

કડાક કિ.વિ. કડાક એવો અવાજ કરીને
 કડાકડ કિ.વિ. કડાકડ એવા અવાજ સાથે
 કડાકડી સ્ત્રી. ચડસાચડસી (૨) સખત બોલાબોલી;
 મારામારી (૩) કડાકો; લાંબણ
 કડાકૂટ સ્ત્રી. માથાકૂટ; લમણાઝીક
 કડાકૂટિયું વિ. માથાફોડિયું; કટળા ભરેલું
 કડાકૂટો પું. કડાકૂટ; માથાફોડ; લમણાઝીક
 કડાકો પું. કડાક એવો મોટો અવાજ (૨) નકોરડો
 ઉપવાસ; લાંબણ (૩) શેરના ભાવમાં મંદી [એમ
 કડાઝૂડ કિ.વિ. ધમધોકાર (૨) આરેષડ ઝૂડવામાં આવે
 કડાનું વિ. (સં. કૂત, પ્રા. કડ + નું) (કોઈને માટે) અંકિત
 કરાયેલું; -ને યોગ્ય; -ને માટેનું. ઉદા. 'આ ખાણું
 ઢોરના કડાનું છે.'

કડાબીક કિ.વિ. કડાઝૂડ; ધમધોકાર (૨) મજબૂત
 કડાબીન સ્ત્રી. (તુર્કી કરાબીન) ઘોડેસવારની એક નાની
 ટૂંકી બંદૂક

કડાભાણું ન. ગોળ પકવવાના કડાયાનું ભાણું
 કડા(ઢા)યું ન. મોટી કડાઈ; પેણો
 કડાવ પું. મોટો તાવડો; મોટો પેણો
 કડાસન ન. (સં. કટાસન) દર્ભનું આસનિયું; ધાસની
 ચટાઈ (૨) ચામડાનું આસનિયું
 કડિયાકામ ન. છોવા-ચણવાનું કામ
 કડિયાળ ન. કવચ; બખ્તર
 કડિયાળી વિ., સ્ત્રી. કડીવાળી (ડાંગ)
 કડિયાળું વિ. કડીઓવાળું [લાકડાના દંદુકા
 કડિયાં ન.બ.વ. સાળના પાવડા ઉપર બાંધવામાં આવતા
 કડિયું ન. (કડ = કેડ ઉપરથી) કેડિયું; આંગડી
 કડિયો પું. છોવા-ચણવાનું કામ કરનાર કારીગર
 કડિંગ પું. (રવા.) ઘંટ વાગવાનો અવાજ
 કડિંગધીન કિ.વિ. નોખત-નગારાના અવાજ કરીને (૨)
 પું. નોખત-નગારાનો અવાજ

કડી સ્ત્રી. (સં. કટક) આંકડી; 'હુક' (૨) ગોળ વાળેલો
 તાર કે સળિયો (૩) કાનનું એક ધરણું (૪) બેડી (૫)
 ઓળ; હાર (૬) બારણાની આંકડી-સાંકળ (૭) ન.

ઉત્તર ગુજરાતનું એક શહેર
 કડી સ્ત્રી. કવિતાનું પદ; ચરણ (૨) અક્ષરમેળ વૃત્તનો શ્લોક
 કડીતોડ વિ. કડી કે સાંકળ તોડે એવું (૨) મજબૂત
 કડીદાર વિ. કડીવાળું
 કડી(ઠબદ્ધ, ઠબંધ) વિ. હારબંધ (૨) શ્લોકબદ્ધ (૩)
 સાંકળરૂપે ગાંઠેલું (૪) એક કડીનું; એકસામટું
 કડીભાષા સ્ત્રી. સંપર્કની ભાષા (૨) સહજ ભાષા
 કડું ન. (સં. કટુક, પ્રા. કડુઅ) એક વનસ્પતિ-ઝોંપધિ
 કડું ન. (સં. કટક, પ્રા. કડઅ) ગોળ વાળેલો ધાતુનો
 સળિયો; મોટી કડી (૨) હાથનું એક ધરણું (૩)

હાથકડી; બેડી (૪) વિ. સખત; કડક; કઠણ
 કડું વિ. (સિં. કડા) સ્વાભાવે કડક (૨) સખત [ભિસ્વાદ
 કડૂયું વિ. કડવા જેવા સ્વાદનું; કડવાશ પડતું (૨) કસાણું;
 કડૂસબો પું. અવ્યવસ્થિત ઢગલો; ખડકલો
 કડેટાટ કિ.વિ. સપાટાબંધ; ઝપાટાબંધ
 કડેધરે કિ.વિ. બહુ સારી રીતે; ધમધોકાર (૨) પુરબહાર;
 કડાપજ (૨) સપાટાબંધ [ઝડ
 કડો પું. (સં. કટુજ, પ્રા. કડુઅ) અંદરજાનું ઝાડ; ઈન્દ્રજવનું
 કડોકક ન. ચક્રમક અને દોરીનું દેવતા પાડવાનું એક ઓજાર
 કઢણ વિ. કઢાણિયું; કઢાપો કરવાના સ્વભાવવાળું (૨)
 સ્ત્રી. કઝણ; કરાડ (૩) કોસની કાંબી (૪) વાંસી
 કઢણ ન. મસાલાવાળું ઓસામણ
 કઢણિયું વિ. કઢાપો કરવાના સ્વભાવવાળું; ચીડિયું; કઢાણું
 કઢવું સ.કિ. (સં. કવથિત, પ્રા. કઢઈ) ખૂબ ઉકાળવું (૨)
 અ.કિ. કઢાપો અનુભવવો; ઊકળવું

કઢંગાઈ સ્ત્રી. કઢંગાપણું
 કઢંગું વિ. ઢંગ વગરનું; બેઝોળ; બદસૂરત
 કઢા, (ઠઈ) સ્ત્રી. કઢાઈ; પેણી
 કઢાપો પું. (કઢવું દારા) ધામ; બકારો (૨) ક્લેશ; ગુસ્સો
 લાલી લોહી તપાવવું એ (૩) કઢી (તિરસ્કારમાં)
 કઢામ ન. ઘોડા અને બળદને પલોટવાનું ત્રિકોણ ઝંસલું
 (૨) ઘીસડું; બેલાખડું

કઢાપું ન. (સં. કટાલક) મોટી કડાઈ
 કઢિયલ વિ. ખૂબ ઉકાળેલું; કઢેલું
 કઢી સ્ત્રી. (સં. કવથિત; પ્રા. કઢિઆ) છાશમાંથી
 બનાવેલ પ્રવાહી - ખાવાની એક વાની [લાલયું
 કઢીચટું વિ. કઢી જેને બહુ ભાવે એવું (૨) ખુશામતિયું;
 કઢોપું. કઢાપો; કલેશ; પરિતાપ (૨) કાઢો; કઢી (તિરસ્કારમાં)
 કણ પું. (સં.) દાણો (૨) ઘણો નાનો ભાગ; પરમાણુ (૩)
 બ્રાહ્મણ કે અભ્યાગતને આપેલું ભિક્ષાન (૪) કાંગરી
 કણ(ણું) પ્રત્ય. ક્રિયાપદને લાગતાં 'તે ક્રિયા કરનારું, તેની
 ટેવવાળું' એ અર્થનું વિશેષણ બનાવે. ઉદા. ડરકણ
 કણક વિ. જરાક કાણું; કડક [લોટ (૨) ભિક્ષાન
 કણક સ્ત્રી. (સં. કણિકા, પ્રા. કણિક્કા-કણિકા) બાંધેલો
 કણકણ સ્ત્રી. કણકણાટ; કચવાયેલા બાળકનો કણછાટ
 કણકણવું અ.કિ. દુઃખ અથવા અસંતોષને લીધે ગળામાંથી
 અસ્પષ્ટ અવાજ કાઢવો; કજલવું; ઝીણું રોવું
 કણકણાટ પું. કણકણવું તે; કણછાટ [ગ્રિંધમાં બોલવું
 કણકનું અ.કિ. (સં. કણ) (સીંચકાનું) કચૂડ-કચૂડ થવું (૨)
 કણકી સ્ત્રી. (સં. કણિક) ભાંગેલા ચોખા; ચોખાના નાના
 ટુકડા (૨) ઝીણો કણ
 કણકો પું. દાણો
 કણછાટ પું. દુઃખનો ઊલ્કારો; કણકણાટ
 કણજિયું ન. કણઝના બીનું તેલ

કણજી

૧૪૩

[કથનશાસ્ત્ર]

કણજી સ્ત્રી. (સં. કરંજ, પ્રા. કરંજિઅ) જેનાં તેલીભિયાં-

માંથી કણજિયું તેલ નીકળે છે તેવું એક ઝાડ

કણજું ન. કણજીનું બી

કણજ પું. મળોત્સર્ગ માટે કરંજયું તે |અપાતું અનાજ

કણ(જી)તું ન. ('કણ') દરમાયા-માસિક પગાર તરીકે

કણદાર વિ. દાણાદાર (ર) કાંગરીવાળું

કણપીઠ સ્ત્રી. દાણાપીઠ

કણબી પું. (સં. કુંઢબી, પ્રા. કુંઢબી-કુલંબી) પાટીદાર જ્ઞાતિ

કે તે જ્ઞાતિનો માણસ (ર) તાબેદાર આદમી; ગુલામ

કણબીવાડ સ્ત્રી. કણબીઓને રહેવાનો વાસ

કણવટ(ત) ન. (સં. કણ + વૃત્તિ) ભિક્ષાથી ભેગું કરેલું

પરચૂરણ અનાજ

કણમય વિ. (સં.) દાણાથી ભરેલું [કણવટ

કણવટિ(તિ)યું વિ. ભિક્ષા ઉપર જીવનારું (ર) ન.

કણવીર ન. એક ફૂલઝાડ; કરેણ-કણેર (ત્રણે જાતની)

કણવું અ.કિ. (સં. કણ) કણકણવું (ર) ઝીણું રોવું (૩)

કરંજયું

કણશ: કિ.વિ. કણકણ કરીને (ર) સંપૂર્ણતાથી

કણસલું ન. (સં. કણિશ, પ્રા. કણિસ) હુંડું; કણસું

કણસવું અ.કિ. દુઃખના જોરને લીધે ઊંઘકાર કરવો-થવો

કણસાઈ સ્ત્રી. એક મીઠાઈ; મોતીચૂર

કણસાટ પું. કણસવું તે

કણસું ન. કણસલું; હુંડું

કણામનું ન. કણતું; દરમાયા તરીકે અપાતું અનાજ; કણોતું

કણિક પું., સ્ત્રી. (સં.) કણસલું (ર) કણ; કરચ (૩)

કણક

[આંટણ; કપાશી

કણિકા સ્ત્રી. (સં.) છેક ઝીણો કણ; ઝીણી કરચ (ર)

કણિયારો પું. જુવારની એક વાની

કણિયું વિ. કણીવાળું (ર) કણ ચણનારું

કણિયો પું. ('કણ') અનાજ વેચનારો; કડિયો

કણી સ્ત્રી. (સં.) છેક ઝીણો કણ; કણિકા (ર) તેલ-

ધીમાંથી કોઈ વસ્તુ તબ્બા પછી જે ઝીણી ભૂકી રહે

છે તે (૩) આંટણ; કપાશી

કણીદાર વિ. દાણાદાર; કણીવાળું

કણું ન. (સં. કણ) નાનો કણ-દાણો (ર) કણિકા; છેક

ઝીણો કણ; ઝીણી કરચ (૩) આંટણ; કપાશી

-કણું પ્રત્ય. ક્રિયાપદને લાગતાં 'તે ક્રિયા કરનારું', 'તેની

દેવવાળું' એ અર્થનું વિશેષણ બનાવે છે. ઉદા.

લડકણું; મારકણું

કણોકણ કિ.વિ. દરેક કણ આવી જાય તે રીતે; પૂરેપૂરી

રીતે

[ઝાડ

કણેર સ્ત્રી. (પ્રા. કણવીર-કણેર, સર. કણિકાર) કરેણનું

કણો પું. થોડા દિવસનું જન્મેલું સાપનું બચ્ચું |વાળીલાટ

કણો પું. કંઠો (ર) રેંટિયાની ધરી (૩) ચરખાની આંકા-

કણોતું ન. જુઓ 'કણતું'

કત સ્ત્રી. (અ. કત્તા) કલમનો કાપ [(ર) કૂતકું; થોકણું

કતકું ન. (તુકી કૂતકહ) ભાંગ ખાંડવાનો લાકડાનો દસ્તો

કતર સ્ત્રી. કતરણ; ઝીણા કાપલા [ઝોડની જેમ (વળગતું)

કતરઝોડ વિ. વળગ્યું છૂટે નહિ એવું; જિંદી (ર) કિ.વિ.

કતરણ સ્ત્રી. કાગળ વગેરે કાપતાં પહેલા નાના કાપલા-

કાપલી

[કતર

કતરણી સ્ત્રી. (સં. કર્તની) થાતુનાં પતરાં કાપવાની મોટી

કતરાતું(-યું) વિ. આડું જતું; ત્રાંસું

કતરામણ ન. કતરણ (ર) કાતરકામ કે તેની મજૂરી

કતરાવું અ.કિ. (સં. કૂત ઉપરથી) આડું-ત્રાંસું જતું (ર) વિરુદ્ધ

જવું (૩) કપાતું (૪) ગુસ્સાની નજરે જોવું; ચિડાવું

કતરાંશ પું. આડાપણું; ઠરડ (ર) દેષ; ઝેર

કતરો પું. (અ.) છાંટો; ભિંદુ; ટીપું

કતલ સ્ત્રી. (અ. કતલ) કાપાકાપી; ખૂનરેજ

કતલખાનું ન. કતલ થતી હોય તે જગા; 'સ્લોટર હાઉસ'

કતલની રાત સ્ત્રી. મહોરમની આગલી રાત (ર) ખૂબ

કટોકટી કે તડામારનો વખત; કોઈ કામ કે સંજોગની

પહોંચી વળવા માટેની, તાકડા ઉપરની પૂર્વતૈયારી કે

તેની ધમાલ

કતલેઆમ સ્ત્રી. (અ. કત્લેઆમ) કશા અંકુશ કે વિવેક

વિનાની કતલ (ર) આમ-કતલ; ખૂનરેજ

કતાર સ્ત્રી. (અ. કિતાર) હાર; પંક્તિ (ર) લગાઈ;

કાપાકૂપી (૩) છાપાનું કોલમ; કટાર

કતારિયું વિ. કજિયાળું; ધાંધલિયું

કતાલ(ળ) પું., સ્ત્રી. (કન્તાલ) કજિયો (ર) રડારોળ

કતાલ વિ. (અ. કિતાલ) કતલ કરનારું; ખૂની

કતિપય વિ. (સં.) અમુક; કેટલાક

કતીલ વિ. (અ.) મારી નંખાયેલું; હત

કતીલું ન. કુરકુરિયું; ગલ્લિયું

કતેડું ન. તગાડું

કત્થાઈ વિ. જુઓ 'કત્થાઈ'

કત્થોલું વિ. જુઓ 'કત્થોલું'

કત્થા પું. (અ.) શિલાલેખ

કત્લેઆમ સ્ત્રી. (અ.) જુઓ 'કતલેઆમ'

કથક વિ. (સં.) કહેનારું; બોલનારું; વર્ણવનારું (ર) પું.

વક્તા (૩) પુરાણી (૪) નટ અને ગાયક (૫) ન.

કહેવત (૬) કથકલી

કથકલી સ્ત્રી. (કેરળ પ્રદેશના) નૃત્યનો એક પ્રકાર

કથન ન. (સં.) કહેવું તે; વચન; વિધાન; દલીલ (ર)

વર્ણન (૩) કહેવત (૪) વિવેચન

કથનકલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) કહેવાની કલા-યુક્તિ

કથનકાર વિ. કહેનારું

કથનશાસ્ત્ર ન. નિરૂપણવિજ્ઞાન; 'નેરેટોલોજી'

કથની]

૧૪૪

[કદાવર

કથની સ્ત્રી. કથા; વાત (૨) કહેવાની રીત; કહેણી (૩)
 કથલી (૪) ગપ્પું
 કથનીય વિ. (સં.) કહેવા જેવું-યોગ્ય
 કથયિતવ્ય વિ. (સં.) કથય ઉપરથી વિધ્યર્થકૃદંત) કહેવા
 યોગ્ય; કહેવા જેવું (૨) ન. કહેવાની હકીકત; કહેવા
 યોગ્ય કથન (કથિતવ્ય અશુદ્ધ છે.)
 કથરોટ સ્ત્રી. (સં.) કાજ+વાટી) મોટો થાળ
 કથવું સ.કિ. (સં.) કથું કહેવું; બોલવું (૨) કથા-વાર્તા
 કરવી (૩) ટીકા કે વિવેચન કરવું
 કથળવું અ.કિ. (સં.) કુ+સ્થલું) ઊતરી જવું (હાડકું વગેરે)
 (૨) બગડવું; વણસવું (૩) સ્થાનબદ્ધ થવું
 કથા સ્ત્રી. (સં.) વાર્તા; કલાણી (૨) ઈશ્વર કે ધર્મ સંબંધી
 ભાષણ, કીર્તન કે વાર્તા કરવી તે (૩) વૃત્તાંત; ચરિત્ર
 કથાકાર પું. કથા કહેનાર (૨) વાર્તા બનાવનાર તિ
 કથાકીર્તન ન. ઈશ્વર કે ધર્મસંબંધી વાતો કે ભજનો કરવાં
 કથાધટક પું. કથાનું બીજરૂપ ધટક; 'મોટિક'
 કથાક્રમ પું. (સં.) દરરોજ કથા-વાર્તા કરવાનો કાર્યક્રમ
 કથાનક ન. (સં.) કથાનો ભાગ-ભિત્તો (૨) આડકથા;
 ઉપકથા
 કથાનક ન. ખરાબ જગ્યા [વાતચીત
 કથિત વિ. (સં.) કહેલું; કહેવાતું; વર્ણવેલું (૨) ન. કથન;
 કથીર ન. (સં.) કસ્તીર, પ્રા. કથીર) કલાઈ અને સીસાની
 મેળવણીથી બનેલી પાતુ જસત (૨) હલકી-નુશ્ક વસ્તુ
 કથીરી સ્ત્રી. ઢોરના વાળમાં કે કાનમાં ચોટતું એક જીવડું;
 ઝિગોડી
 કથીરો પું. મોટી કથીરી; ઝિગોડો
 કથોદ્ધાત પું. (સં.) કથાની શરૂઆતનો ભાગ;
 પ્રસ્તાવના; આમુખ (૨) નાટકમાં સૂત્રધારની વાત;
 ઉપરાંત પહેલ-વહેલી રંગભૂમિ પર પાત્રનો પ્રવેશ
 (૩) નાટ્ય-કથામાં સૂત્રધાર વગેરેના આમંત્રિતોના
 સંભાષણ વાળો ભાગ
 કથોલ સ્ત્રી. (ક+સ્થલ) સારા લાગનો અભાવ (૨)
 કથળવું તે [વડ ભરેલું
 કથોરું-(લું) વિ. કંઠેકાણાનું (૨) લાગ વિનાનું (૩) અગ-
 કથ્થક વિ. (સં.) નૃત્યનો એક પ્રકાર
 કથ્થાઈ વિ. કાથાના જેવા રંગનું [ન. કહેવાની હકીકત
 કથ્થ વિ. (સં.) કહેવા જેવું; મોટેથી બોલીને કહેવાતું (૨)
 કદ પૂર્વ. (સં.) કદ 'કુ' = ખરાબ, નિંદા' એ અર્થ બતાવતો
 (નામ પૂર્વે આવતો) પૂર્વગ. ઉદા. કદરૂપું
 કદ ન. (અ. કદ) શરીરની ઊંચાઈ-જાડાઈ (૨) પ્રમાણ;
 વિસ્તાર; આકાર (૩) વજન; ભાર; બોજ (૪)
 પદવી; દરજ્જો
 કદ-કાઠી સ્ત્રી. (સં.) શારીરિક આંધો
 કદશર પું. ખરાબ અક્ષર (૨) વિ. ખરાબ અસરવાળું

કદડો પું. રેશમ કે સૂતરનો કંદોરો (૨) કાદવ
 કદમ ન. (સં.) કદબનું ઝાડ [પાપ
 કદન ન. (સં.) ઘાતકીપક્ષે મારવું તે; વધ (૨) દુઃખ (૩)
 કદમ ન. (અ.) પગલું; ડાળું (૩) બે પગલાં વચ્ચેનું અંતર
 કદમપેશી સ્ત્રી. પગપેસારો
 કદમબોસ વિ. ચરણ ચૂમનાવું (૨) નમ્ર; આજ્ઞાકિત
 કદમબોસી સ્ત્રી. ચરણ ચૂમવા તે (૨) દંડવત્ પ્રણામ;
 નમસ્કાર (૩) ખુશામત
 કદમી વિ. (અ. કદીમ) પ્રાચીન (૨) શરૂમાં ગુજરાતમાં
 આવનાર (પારસીના બે વિભાગ - કદમી ને
 શહેનશાહી - માંના એકનું) (૩) અસલી; જૂનું
 કદર સ્ત્રી. (અ. કદ્ર) યોગ્ય કિંમત કરવી તે; બૂજ
 કદરજ વિ. (સં.) કદર્પી કંજૂસ (૨) પાછો (૩) કદરૂપું
 કદરદાન વિ. કદર જાણે એવું; ગુણજ (૨) આશ્રયદાતા
 કદરદાની સ્ત્રી. કદરદાન હોવું તે; કદર જાણવી તે
 કદર-(રા)વું અ.કિ. ('કજળવું' ઉપરથી) બોલવાવું;
 બુઝાવું (દીવાનું કે દેવતાનું)
 કદરી વિ. કંજૂસ; કૂપણ
 કદરી વિ. કદરદાન; કદર કરનાવું
 કદરૂપું વિ. (સં.) કદરૂપ) કૂંડું; બેગોળ
 કદર્થ વિ. (સં.) કંજૂસ (૨) ડરપોક; કાપર
 કદર્થતા સ્ત્રી. (સં.) કંજૂસાઈ (૨) કાપરતા
 કદલી (સં.) -(ળી) સ્ત્રી. કેળ
 કદલીજંઘા વિ. (સં.) કેળ જેવા સુંદર સાયબવાળી (સ્ત્રી)
 કદલી-(ળી)નાલ-(ળ) સ્ત્રી. કેળના ધડની અંદરનો
 સુંવાળો ભાગ-ગાળો
 કદલી-(ળી)પુષ્પ ન. (સં.) કેળનું ફૂલ
 કદલી-(ળી)કલ-(ળ) ન. કેળું [જગ્યા
 કદલી-(ળી)વન ન. કેળોનું વન; ધણી કેળો હોય એવી
 કદલી-(ળી)સ્તંભ પું. કેળનો થાંભલો
 કદવા સ્ત્રી. કદુવા; શાપ
 કદહારો પું. અમંગળ દિવસ (૨) મુઠેલીનો દિવસ
 કદળી સ્ત્રી. જુઓ 'કદલી'
 કદળીનાલ-(ળ) સ્ત્રી. જુઓ 'કદલીનાલ'
 કદળીપુષ્પ ન. જુઓ 'કદલીપુષ્પ'
 કદળીકળ ન. જુઓ 'કદલી ફૂલ'
 કદળીવન ન. જુઓ 'કદળીવન'
 કદળીસ્તંભ પું. જુઓ 'કદલીસ્તંભ'
 કદંબ ન. (સં.) મોટા પાંદડાંવાળું એક ફૂલઝાડ; કદમ
 કદા કિ.વિ. (સં.) ક્યારે (૨) કોઈ સમયે [હોય તો
 કદાચ કિ.વિ. દેવયોગે; રખેને (૨) ક્યારેક (૩) જો એમ
 કદાચિત્ કિ.વિ. (સં.) કોઈ વખતે; ક્યારેક [હરજિજ
 કદાપિ કિ.વિ. (સં.) કદાચિત્ (૨) કોઈ દલાડો પણ;
 કદાવર (કા.) મોટા કદ કે આકૃતિવાળું (૨) મજબૂત; લઠ

કદી]

૧૪૫

[કન્યાશુલ્ક

કદી કિ.વિ. (સં. કિ + દિવિ, પ્રા. કપિઠિ) કદાપિ; ક્યારેય
પણ નહિ એવો નકારનો ભાવ આપતો શબ્દ (ર)
કોઈક વેળા (હકારનો ભાવ બતાવે)
કદીક કિ.વિ. જવલ્લે; કોઈક જ વાર, વખત
કદીકદી કિ.વિ. કોઈકોઈ વાર-વખત
કદીમદી કિ.વિ. કદી નહિ ને કોઈ વાર
કદીર વિ. (અ.) શક્તિમાન (ર) પું. ઈશ્વર; પરમેશ્વર
કદુઆ(-વા) સ્ત્રી. (કન્દુવા) શાપ; કદવા
કદુષ્ણ વિ. (સં.) કોરવવાળું; કોરવરણું
કદદું પું. (કા. કદ્દ) દૂધી (ર) બતો; દૂંડો જાડો ને મજબૂત
લાકડાનો દડો (ર) ધોકો; ધોકાણું
કદૂ સ્ત્રી. (સં.) કશ્પપ ઋષિની સ્ત્રી; નાગલોકોની માતા
કદકુમાર પું. નાગ
કદુપ (સં.), (-પું) વિ. કૂબડું; કદરૂપું
કધાન ન. કબલી, કોદરા, બટી વગેરે સ્લકા પ્રકારનાં પાન્ય
કધોદું(-ણ) વિ. ધોયું ધોવાય નહિ એટલું મેલું
કધોષ્ઠી સ્ત્રી. લાંબો સમય ચીજ ન ધોવાથી થતી એની
ગાઢ મેલભરી સ્થિતિ (ખાસ કરીને કપડાંની); ખરાબ
ધોલાઈ
કધો(ઠણું, ઠળું, ઠવણ) વિ. ધોયું ધોવાય નહિ એટલું મેલું
કનક ન. (સં.) સુવર્ણ; સોનું (ર) ધન; દોલત (ર) પું.
ધંતુરો [ધંતુરાનું ફૂલ
કનકફલ ન. સોનાનું ફૂલ (ર) કાનનું એક ધરણું (ર)
કનકમય વિ. સોનેરી (ર) સોનાનું બનાવેલું
કનકમહોત્સવ પું. (સં.) ૯૦ વર્ષ પૂરાં થતાં ઉજવાતો
ઉત્સવ (વ્યક્તિ કે સંસ્થાનો)
કનકરસ પું. (સં.) ધંતુરાનો રસ (ર) ગંધક (ર) હરતાલ
કનકમુદ્રા સ્ત્રી. (સં.) સોનામહોર; સુવર્ણમુદ્રા
કનકવી સ્ત્રી. નાની પતંગ; પતંગડી
કનકવો પું. (હિં. કનકૌવા) પતંગ; કાગડિયો
કનકાયલ (સં.), (-ળ) પું. મેરુ પર્વત
કનડગત સ્ત્રી. હેરાનગતિ; કનડલું તે
કનડલું સ.કિ. દુઃખ દેલું; પજવવું
કનફલ ન. કાનનું એક ધરણું; કનકફલ
કનસ્તર ન. (ઈ. કેનિસ્ટર) વાંસ કે વાસની ચીપોની
લેપલી કે કરંડિયો (ર) શીકી (પડિયાની); પડો (ર)
ટિનના પતરાનો ડબ્બો
કનઈ પું. (સં. કૃષ્ણ) કનૈયો; કહાન [કપડાંનો પડદો
કનાત સ્ત્રી. (અ.) તંબૂની કપડાંની ભીત (ર) જાડા
કનિકા સ્ત્રી. કનિકિકા; ટચલી આંગળી
કનિષ્ઠ વિ. (સં.) ઉંમરમાં સૌથી નાનું (ર) સૌથી નાનું
(ર) સ્લકામાં સ્લકું; છોક ઊતરતું [બહેન)
કનિકિકા સ્ત્રી. (સં.) ટચલી આંગળી (ર) વિ. નાની
કની કિ.વિ. કે નહિ ?

કનીયસ વિ. (સં.) ઉંમરમાં નાનું (ર) અપેક્ષા કરતાં
ઓછું, ઘોડું
કનીયાન પું. (સં.) નાનો ભાઈ (ર) યુવાન (ર) વિ.
ઊતરતું; ગોષ્ઠ (ર) ઘોડું; ઓછું (પ) નાનું નજીક
કને ના. (સં. કર્ણ, પ્રા. કન્ને, જૂ. ગુ. કન્નાઈ) પાસે; જોડે;
કનેકશન ન. (ઈ.) જોડણ (જેમ કે પાણી, વીજળી વગેરેનું)
કનૈય(-યા) સ્ત્રી. કાન વીધવાની ક્રિયા
કનૈયો પું. (સં. કૃષ્ણ) કૃષ્ણ; શ્રીકૃષ્ણ
કન્ડર્વેટિઝમ ન. (ઈ.) રૂઢિવાદ
કન્ડર્વેટિવ વિ. (ઈ.) રૂઢિચુસ્ત; રૂઢીવાદી (રાજકારણમાં)
કન્ડર્વેશન ન. (ઈ.) સંરક્ષણ; જાળવણી
કન્ડયુમર વિ. (ઈ.) વાપરનાર; ગ્રાહક
કન્ટેન્ટ ન. (ઈ.) વસ્તુસામગ્રી (ર) વિષયવસ્તુ
કન્ટ્રાક્ટર પું. (ઈ.) ઈજારો; ઠેકો
કન્ટ્રોલ પું. (ઈ.) નિયંત્રણ
કન્ટ્રોલરૂમ ન. (ઈ.) નિયંત્રણકક્ષ
કન્ટ્રાક્ટર પું. (ઈ.) ઠેકેદાર; ઈજારદાર
કન્ટ્રોલ પું. (ઈ.) નિયંત્રણ [વાલી
કન્ડક્ટર પું. (ઈ.) સંચાલક; દોરનાર (ર) વિ. ઉખાતા-
કન્ડકશન ન. (ઈ.) ઉખાતાવહન
કન્ડિશન સ્ત્રી. (ઈ.) પરિસ્થિતિ; હાલત (ર) શરત
કન્ડેન્સર ન. (ઈ.) ઠંડું કરનાર; શીતક
કન્યા સ્ત્રી. (સં. કર્ણ, પ્રા. કન્ને) કન્યા; (હિંદવા માટે) પતંગ-
નાં ઢંઢા અને કમાન સાથે બંધાતી દોરીની યોજના
કન્યાવું અ.કિ. એક બાજુ નમતું રહેલું; ગિન્નાવું (પતંગનું)
(ર) આનાકાની કરવી [પૂંછડી (ર) નાની પતંગ
કન્ની સ્ત્રી. કન્યાતી ઓછી કરવા માટે પતંગને છેડે ચોડાતી
કન્ફેશન ન. (ઈ.) કબૂલાત (ર) પાપનો એકારાર (ખિસ્તી
ધર્મમાં)
કન્યકા સ્ત્રી. (સં.) નાની કુંવારી છોકરી
કન્યા સ્ત્રી. જુઓ કન્યા
કન્યા સ્ત્રી. (સં.) કુંવારી છોકરી (ર) પુત્રી; દીકરી (ર)
એ નામની એક રાશિ (ર) પાર્વતી; દુર્ગા
કન્યાકાળ પું. કુંવારાપણાનો સમય (ર) કન્યાને પરણાવી
દેવાનો સમય [(ર) દુર્ગા
કન્યાકુમારી સ્ત્રી. (સં.) ભારતના દક્ષિણ છેડાની ભૂશિર
કન્યાગૃહ ન. (સં.) કન્યા છાત્રાલય
કન્યાદાન ન. (સં.) કન્યાને વિધિપૂર્વક પરણાવવી તે (ર)
તે વખતે અપાતી પહેરામણી [નામની એક રાશિ
કન્યારાશિ વિ. સ્ત્રીના જેવા ગુણવાળું; ખાધલું (ર) સ્ત્રી. એ
કન્યાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) છોકરીની કુંવારી અવસ્થા; કન્યાકાળ
કન્યાવિક્રય પું. કન્યા દેવા બદલ પૈસા લેવા તે
કન્યાશાળા સ્ત્રી. છોકરીઓની નિશાળ
કન્યાશુલ્ક ન. કન્યાવિક્રયની રકમ

કવિચક્ર

૧૪૬

[કપ્પડ

કવિચક્ર વિ. (ઈ.) ગુનો કરનાર; અપરાધી (૨) આરોપી
 કન્વીનર પું. (ઈ.) નિમંત્રણ દેનાર; આવાહક
 કવેન્ટ, (૦ન) ન. (ઈ.) ખ્રિસ્તી મઠ કે આશ્રમ
 કન્સલ્ટન્ટ વિ. માત્ર સલાહ આપનાર (કોન્ટર, વેધ,
 વકીલ વગેરે) [ફૂટછાટ; સવલત
 કન્સેશન ન. (ઈ.) (નિયમ કે કિંમત વગેરેમાં) રાહત;
 કન્સ્ટ્રક્શન ન., સ્ત્રી. (ઈ.) બાંધકામ (૨) વાક્યનું બંધારણ
 (૩) નિર્માણ; રચના [પ્યાલા જેવા આકારનું પ્રતીક
 કપ પું. (ઈ.) પ્યાલો (૨) હરીકાઈના વિજેતાને મળતું
 કપ (ક) પું. જામગીરી (૨) (ખાંસી) કફ
 કપરી સ્ત્રી. સડક પૂરવાનો પથ્થર (૨) પથ્થરનો ભૂકો
 કપટ ન. (સં.) છળ; પ્રત્યેક (૨) લુચ્ચાઈ
 કપટયુદ્ધ ન. (સં.) કપટભર્યું કે કપટથી લડાતું યુદ્ધ
 કપટરહિત વિ. કપટ વિનાનું; નિષ્કપટ
 કપટરૂપ વિ. કપટી રૂપવાળું; ઠગણું
 કપટવેશ પું. (સં.) જૂઠો-બનાવટી વેશ; સ્વાંગ
 કપટી વિ. (સં.) કપટવાળું; કપટભર્યું
 કપડછાણ વિ. કપડાથી ચાળેલું (૨) ન. કપડામાં સીવી
 લઈ છાણમાટીથી લીંપેલું; કપડમટ્ટી (૩) ન. કપડાથી
 ચાળવું તે
 કપડમટ્ટી સ્ત્રી. હવા ન પેસે તે માટે, કપડાં અને માટી
 વડે ડાટો મારવો કે કપડું લપેટી માટીનો લેપ કરવો
 તે; કપડ-છાણ
 કપડાંલતાં ન. બ.વ. પહેરવાનાં લૂગડાંલતાં
 કપડું ન. (સં. કર્પટક) કાપડ; લૂંગડું (૨) પહેરવાનું લૂગડું-
 વસ્ત્ર [ગાબચું; ડગળું
 કપટરું(જી) ન. છાલ; છોતરું (કેરી, દૂધી વગેરેનું) (૨)
 કપબોર્ડ ન. (ઈ.) કબાટ
 કપરું વિ. દિ. ખપ્પરઅ) અથડું (૨) વસ્ત્રા-કડક
 સ્વભાવવાળું (૩) ખાપડું; ભારે પહોંચેલું (૪)
 લાગણી વગરનું; લાગણી શૂન્ય (૫) દુઃખદાયક
 કપાર્દિકા સ્ત્રી. (સં.) કોરી (૨) છેક હલકી કિંમતનું નાણું
 કપલ ન. (ઈ.) જોડકું (૨) પતિપત્ની; દંપતી
 કપાટ ન. (સં.) કમાડ (૨) કબાટ
 કપાટપ્રબંધ ન. બ.વ. (સં.) ચિત્ર કાવ્યનો એક પ્રકાર
 કપાતર વિ. કુપાત્ર; નાલાયક; હલકટ
 કપામણી સ્ત્રી. કાપવાની ક્રિયા કે મહેનતાણું
 કપાલ (સં.) (જી) ન. ભમરની ઉપરનો અને માથાના
 વાળની નીચેનો મોઢાનો ભાગ (૨) ખોપરી (૩)
 ભાગ્ય; નસીબ
 કપાલી પું. (સં.) ખોપરીનો હાર રાખનાર-મહાદેવ; શિવ
 (૨) એક જાતનો અધોરી બાવો-શિવભક્ત
 કપાલીવિદ્યા સ્ત્રી. અધોરીની વિદ્યા [ખિતર)
 કપાશિ(-સિ)યું વિ. જેમાં કપાસનો પાક થતો હોય તેવું

કપાશિ(-સિ)યો પું. કપાસનું બી (૨) પાકેલા ગૂમડા,
 ખીલ વગેરેમાંથી નળકતો ગંદાપેલો પરનો દાણો
 કપા(-સી)શી સ્ત્રી. (પગની) કપ્પી; આંટણ
 કપાસ પું. (સં. કપાસ, પ્રા. કપ્પાસ) કપાસનો છોડ (૨)
 બી સાથેનું રૂ [‘કપાશિયું(-યો)’, ‘કપાશી’
 કપાશિયું વિ. (-યો) પું., કપાસી સ્ત્રી. જુઓ અનુક્રમે
 કપાળ ન. (સં. કપ્પાલ, પ્રા. કપ્પાલ) કપાલ; ભાલ
 કપાળકૂટ સ્ત્રી. માથાફોડ; મગજમારી
 કપાળકૂટું(-ટિયું) વિ. માથાફોડિયું; કટકટ કરતું (૨) ઘણી
 મગજમારી કરાવે એવું
 કપાળકૂટો પું. કપાળકૂટ; માથાફોડ; મગજમારી
 કપિ પું. (સં.) વાંદરો (૨) સ્ત્રી. ધોડાની એક જાત
 કપિધ્વજ પું. (સં.) અર્જુન
 કપિરાજ પું. (સં.) હનુમાન [દર્શનના પ્રસૂતા ઋષિ
 કપિલ વિ. (સં.) ઘેરા બદામી રંગનું (૨) પું. સાંખ્ય-
 કપિલા વિ., સ્ત્રી. (સં.) ઘેરા બદામી રંગની (૨) સ્ત્રી.
 ઘેરા બદામી અથવા તદન કાળા રંગની ગાય (૩)
 તદન એક રંગની ગાય (૪) કામધેનુ
 કપિલાષ્ઠી સ્ત્રી. ભાદરવા વદ છઠ (૨) હસ્ત નક્ષત્ર,
 વ્યતિપાત અને મંગળવાર - એ યોગવાળો દિવસ
 કપિજલ વિ. (સં.) પીંગળા રંગનું (૨) ન. તેતર (૩)
 ચાતક (૪) પું. (કાદબરીમાં) ચેતકેતુ ઋષિનો પુત્ર
 કપીશ, કપીન્દ્ર પું. (સં.) વાનરોનો સ્વામી (હનુમાન,
 સુગ્રીવ વગેરે)
 કપૂત પું. (સં. કુપુત્ર) નામ બોળે એવો ખરાબ પુત્ર
 કપૂર ન. (સં. કપૂર, પ્રા. કપ્પૂર) એક સુગંધી ઘન પદાર્થ
 કપૂરકાચરી(-લી) સ્ત્રી. એક સુગંધીદાર વેલાનું મૂળિયું
 કપૂરચીની સ્ત્રી. એક ઔષધિ (૨) ચિનાઈ સાકર
 કપૂરિયાં ન. બ.વ. કપૂરી પાન (૨) કાચી કેરીનાં લાંબાં
 ચીરિયાં (૩) ખજૂરીના ઝાડનાં ફળ; ખલેલાં
 કપૂરી વિ. કપૂરના જેવું; સફેદ (૨) એનામની જાતનું (નાગર-
 વેલનું પાન), કપૂરીપાન [(૨) પાતળી છાલ; છોતરું
 કપોટી સ્ત્રી., (-ટું) ન. પોપડી (રોટલા, રોટલી વગેરેની)
 કપોત ન. (સં.) કબૂતર (૨) હોલો [કબૂતરી (૨) હોલી
 કપોતક ન. (સં.) કબૂતરનું બચ્ચું (૨) હોલાનું બચ્ચું
 કપોત(૦ની, -તિની, -તી) સ્ત્રી. (સં.) કપોતની માદા;
 કપોલ (સં.) (જી) પું. ગાલ (૨) લમણું
 કપોલ(જી)કલ્પના સ્ત્રી. પાપા વિનાની ખોટી કલ્પના
 કપોલ(જી)કલ્પિત વિ. પાપા વિનાનું કલ્પી કાઢેલું;
 આકાશપુષ્પ જેવું
 કમાન પું. (પો.) આગેવાન; વડો-ઉપરી અમલદાર (૨)
 ટોડલ; વલાણ કે આગબોટનો ઉપરી (૩) પલટણનો
 કે કોઈ ટુકડીનો ઉપરી (જેમ કે, કિંકટનો); ‘કેપ્ટન’
 કપ્પડ ન. (સં. કર્પટ, પ્રા. કપ્પડ) કાપડ (સીવ્યા વિનાનું)

કપ્પી]

૧૪૭

[કમજોરી

કપ્પી સ્ત્રી. ગોકવેલી ગરગડીઓનું ચોકડું (૨) નાનો ફૂલો
કપ્પિય ન. (ઈ.) ચંત્રના ભાગ કે ગાડીના ડબાને જોડતું
સાધન કે કડી [એક; સ્વેષ્ઠ (૨) ગળફો; બળખો
કફ પું. (સં.) આયુર્વેદ પ્રમાણે શરીરની ત્રણ ધાતુમાંની
કફ પું. જુઓ 'કપ'
કફ પું. (ઈ.) ખમીસની બાંધનો પટાદાર છેડો [કનાડું
કફ(ઠકર, ઠકારક, ઠકારી) વિ. (સં.) શરીરમાં કફ પેદા
કફળ વિ. (સં.) કફનો નાશ કરનારું
કફજવર પું. (સં.) કફના વિકારને લીધે આવતો તાવ
કફન ન. (અ., ઈ. કોફિન) શબને ઓઢાડવાનું લૂગડું (૨)
શબ મૂકવાની પેટી [બાંધનું લાંબું પહેરણ
કફની સ્ત્રી. (અ.) ફકીરનું કુડતું; ફકીરનો વેશ (૨) ટૂંકી
કફા વિ. (ફા. ખફા) ખફા; કોધાપમાન; નાખુશ
કફાખરજી સ્ત્રી. નાખુશી; ઈતરાજી
કફોડું વિ. (સં. કુસ્કોટક, પ્રા. કુસ્કોડમ) વિષમ; વિપરીત
(૨) કઢંગું; કલાગું (૩) મુઝેલ
કબજાગીરો પું. (અ. કબજાજી. ગિરો) મિલકતનો કબજો
આપીને તે ઉપર બાજે નાણાં લેવાં તે
કબજાહક પું. કબજાનો હક; 'ઓડ્યુચન્સલી રાઈટ'
કબજિય(યા)ત સ્ત્રી. (અ. કબ્જિયત) રોકાણ; અટકાવ
(૨) બંધકોશ; મળવિરોધ; એક રોગ
કબજેદાર વિ. કબજો ધરાવનારું (૨) પું. તેવો માણસ
કબજો પું. (અ.) તાબો; હવાલો; ભોગવટી (૨) દબાણ;
પકડ(૩)બાંધ વગરનું કે ટૂંકી બાંધનું બદન (૪) ચોળી
કબ્જી સ્ત્રી. હુતુતુની રમત [ઉપર કરેલું ચક્તર
કબર સ્ત્રી. (અ. કબ્ર) કબ્ર; ધોર (૨) મડદું દાટી તેના
કબરસ્તાન ન. કબસ્તાન (ફા.) મડદાં દાટવાની જગા
કબરી સ્ત્રી. (સં.) ચોટલો; વેણી [રાક્ષસ(૪)ખરાબબંધ
કબંધ પું., ન. (સં.) માથા વિનાનું ધડ(૨) રાહુ(૩) એક
કબાજી સ્ત્રી. (ક-બાજી) ઊંધો ધંધો (૨) સાટું કરવા જતા
ખરાબ થઈ જવાપણું [એક બનાવટ
કબાટ પું., ન. (ઈ. કબોટી) વસ્તુઓ મૂકવાની ખાનાંવાળી
કબાડ વિ. કદરૂપું; બેઝોળ (૨) દુષ્ટ; હલકું
કબાડ પું. લાકડાનો રઢી સામાન (૨) ઈમારતી લાકડું
કબાડિયું વિ. જાડું અને જોરવાળું (૨) તરકટી; લુચ્ચું
કબાડી વિ. કબાડાં (કઢંગાં કામ) કરનારું (૨) પું. ઈમારતી
લાકડાનો વેપારી(૩) કઠિયારો [(૩) ન. તેવું કામ
કબાડું વિ. બેઝોળ; કઢંગું; કદરૂપું(૨) નકારું; દુષ્ટ; વ્યભિચારી
કબાબ પું. (ફા.) માંસનું મુઠિયું-ભજિયું
કબાબચીની સ્ત્રી. એક ઑંધાંધિ (૨) તેનાં બી
કબાલો પું. (અ.) સાટું (૨) સાટાનો કરાર (૩) વાયદે
નાણાં આપવાના કરારથી કરેલી ખરીદી
કબી કિ.વિ. (સિ. કબી) કબુ; કદી
કબીર વિ. (અ.) મહાન; મોટું (૨) પું. ખાટ: કવિ (૩)

પ્રસિદ્ધ ભક્તકવિ અને જ્ઞાની [કટેરો
કબીરો પું. કબીરપંથીઓનું પહોળા મોંનું ભિક્ષાપાત્ર;
કબીરો પું. ઇસ્લામી શરિયત પ્રમાણેનો મહા અપરાધ
કબીલો પું. (અ.) સ્ત્રીછોકરાં (૨) કુટુંબ; પરિવાર
કબુદિ સ્ત્રી. (સં. કુબુદિ) ખરાબ બુદ્ધિ; ડુબુંદિ
કબુદિયું વિ. કુબુદિવાળું; ખરાબ બુદ્ધિવાળું
કબુલાવવું સ.કિ. સ્વીકારાવવું
કબુલાવું અ.કિ. સ્વીકારાવું
કબૂ કિ.વિ. (સિ. કબૂ) કદી; કોઈ વાર
કબૂતર ન. (ફા.) પારેવું; ખબૂતર
કબૂતરખાનું ન. કબૂતરો રાખવાનું પીજરું (૨) નાનાંનાનાં
પણાં ખાનાંવાળું એવું કબાટ (૩) ગંદી જગા
કબૂતરી સ્ત્રી. માદા કબૂતર; ખબૂતરી
કબૂતરું ન. કબૂતર
કબૂધ સ્ત્રી. કુબુદિ; ખરાબ સમજણ (૨) વિ. કુબુદિવાળું
કબૂધિયું વિ. કુબુદિવાળું; ખરાબ સમજણવાળું
કબૂલ વિ. (અ.) મંજૂર; માન્ય
કબૂલ(ઠણી, ઠત, -લાત) સ્ત્રી. કબૂલવું તે [કારનામાં
કબૂલ(લા)ત (ઠનામું) ન., (ઠપત્ર) પું. કબૂલાતનો લેખ;
કબૂલમંજૂર કિ.વિ. કબૂલેલું; મંજૂર થયેલું-કરેલું[આપવી
કબૂલવું સ.કિ. હા પાડવી; સ્વીકારવું (૨) કબૂલાત
કબૂલાત સ્ત્રી. કબૂલવું તે; સ્વીકૃતિ
કબૂલાતનામું ન. (-પત્ર) પું. સ્વીકારપત્ર; કરારનામું
કબ્ર સ્ત્રી. (અ.) કબર [દફનાવવાની જગા
કબ્રસ્તાન ન. (અ. કબ્ર + ફા. સ્તાન) કબરસ્તાન; શબ
કબાગી(ગિયું) વિ. અભાગી; દુભાગી; કમનસીબ
કબારજી સ્ત્રી. (સં. કુભાયા) કુંભારજી; કર્કશા સ્ત્રી
કભાવ(વો) પું. અમીતિ; કંટાળો; તિરસ્કાર; દુભાવ
કભોડું વિ. (કમભોડું) ધોયું ધોવાય નહિ એવું; કધોળું
કમ વિ. (ફા.) ઓછું (૨) ખરાબ [ઓછી અક્કલ
કમઅક્કલ વિ. (ફા.) ઓછી અક્કલવાળું; મૂર્ખ (૨) સ્ત્રી.
કમઆવડત સ્ત્રી. ઓછી આવડત; અકુશળતા
કમકમવું અ.કિ. ધ્રુજવું; કંપવું [ત્રાસ (૩) જુગુપ્સા
કમકમટ પું., (-ટી) સ્ત્રી. કમકમવું તે; કમકમી (૨)
કમકમાં ન.ખ.વ. ધ્રુજારી; કંપારી (૨) અરેરાટી
કમકમી સ્ત્રી. કંપારી (૨) સુગ (૩) કંટાળો
કમકીવત વિ. કમતાકાતવાળું; દુર્બળ; નિર્બળ
કમખચ(ખચ) પું. ઓછું ખચ
કમખો પું. (ફા. કમખાબ પરથી) કાપડું; કાંચળી
કમજરે કિ.વિ. (કમમજરે) એળે; બરજાદ
કમજાત વિ. (કમ+જાત) રખાતના પેટનું; હલકા કુળમાં
જન્મેલું (૩) કુટિલ; લુચ્ચું
કમજોર વિ. (કમ+જોર) કમતાકાત; દુર્બળ; કમકીવત
કમજોરી સ્ત્રી. અશક્તિ; નિર્બળતા; નબળાઈ

ક્રમકો

૧૪૮

[ક્રમાન્તિગ ઓફિસર

ક્રમક પું. (સં.) કાયબી (૨) વાંસ
 ક્રમકાડું ન. ખપાટિયું (ખાસ કરીને વાંસનું)
 ક્રમકાણ ન. (ક્રમક = વાંસ દ્વારા) વાંસ વગેરેથી ઊભું
 કરેલું કાચું મોટું બાંધકામ (૨) મોટો ખટલો; રસાલો
 (૩) વાખરો; સરસામાન (૪) ઢંગધડા વગરની કે
 ખાલી મોટી રચના [(૨) રસોઈયો
 ક્રમકાણ પું. બાંધકામનો સારો અનુભવી મિસ્ત્રી; શિલ્પી
 ક્રમકાળ સ્ત્રી. ફાડેલું લાકડું; ચિતાળ (૨) વાંસનો પરેણો
 ક્રમકી સ્ત્રી. (સં.) કાયબી (૨) વાંસની ચીપ
 ક્રમતર વિ. (ફા. ક્રમતર) વધારે-ઓછું (૨) ઊતરતી
 કોટિનું; કક્ષાનું [ક્રમભાગી; સાવ કંગાળ
 ક્રમતરીન વિ. (ફા. ક્રમતરીન) સૌથી ઓછું; તુચ્છ (૨)
 ક્રમતાકાત વિ. ક્રમજેર; અશક્ત; દુર્બળ
 ક્રમતી વિ. ક્રમ; ઓછું (૨) ખૂટતું [અનિચ્છ
 ક્રમન ન. (સં. ક્રમનસ) અપીતિ (૨) અભાવ (૩)
 ક્રમનસીબ વિ. દુભાગી (૨) ન. દુભાગ્ય
 ક્રમનસીબી સ્ત્રી. દુભાગ્ય [મજેનું
 ક્રમનીય વિ. (સં.) ચાલવા-ઈચ્છવા યોગ્ય (૨) સુંદર;
 ક્રમનીયતા સ્ત્રી. (સં.) મનોહરતા; ક્રમનીય હોવાપણું
 ક્રમભ(અખત, અખ) વિ. (ફા.) ક્રમનસીબ (૨) પૂર્ત;
 બદમાશ [બદમાશી; લુચ્ચાઈ
 ક્રમબખ(અતી, ખતી) સ્ત્રી. (ફા.) ક્રમનસીબી (૨) પૂર્તતા;
 ક્રમભાગ્ય ન. દુભાગ્ય (૨) વિ. ક્રમનસીબ
 ક્રમર સ્ત્રી. (ફા.) ક્રમર; કેડ [ક્રમ
 ક્રમરક(ખ) ન. (સં. ક્રમરક; પ્રા. ક્રમરકકા) એક ખાટું
 ક્રમરકસ વિ. ક્રમર કસનાટું; જોરનું કામ કરનાટું (૨) પું.
 લડવંચો; વીરપુરુષ (૩) ન. કેડને મજબૂતી આપનાર
 એક ઔષધ
 ક્રમરખી સ્ત્રી. (-ખી) પું. ક્રમરખનું ઝાડ
 ક્રમરપટો(-ટ્ટો) જુઓ 'ક્રમરબંધ'
 ક્રમરબંધ પું. ક્રમરે બાંધવાનો પટો; ક્રમરપટ્ટો
 ક્રમરો પું. (હિ. ક્રમરા) ઓરડો; ખંડ
 ક્રમલ ન. (સં.), (-ળ) એક ફૂલ; ક્રમળ (૨) ગભાશયનું
 મુખ (૩) સ્ત્રીકેસરનો અગ્રભાગ; 'સ્ટીગ્મા'
 ક્રમલજ-મા પું. બ્રહ્મા
 ક્રમલજા સ્ત્રી. લક્ષ્મી
 ક્રમલતનું પું. ક્રમળનો રેસો
 ક્રમલદલ ન. ક્રમળના ફૂલની પત્તી
 ક્રમલદંડ પું. (સં.) ક્રમળની ડાંખળી
 ક્રમલનાલ(-ળ) સ્ત્રી. ક્રમળની દાંડી (૨) સ્ત્રીકેસરનો
 વચલો કેસરવાળો ભાગ [ક્રમલદલ
 ક્રમલપત્ર ન. ક્રમળના વેલાનું પાંદડું (૨) ક્રમળની પાંખડી;
 ક્રમલપ્રબંધ, ક્રમલબંધ પું. ચિત્રકાવ્યનો એક પ્રકાર
 ક્રમલપત્રાક્ષ વિ. ક્રમલદલ જેવી સુંદર આંખવાળું

ક્રમલપોતિ પું. (સં.) બ્રહ્મા
 ક્રમલા સ્ત્રી. (સં.) વિષ્ણુની પત્ની; લક્ષ્મી (૨) સુંદરી
 ક્રમલાકર પું. (સં.) ક્રમળોનો સમુદાય (૨) ક્રમળનું
 તળાવ-સરોવર [જેવી સુંદર આંખ જેને છે તેવું
 ક્રમલાક્ષ વિ. (-ભી) વિ., સ્ત્રી. (સં. ક્રમલાક્ષિન્) ક્રમળ
 ક્રમલાપતિ પું. (સં.) લક્ષ્મીના પતિ; વિષ્ણુ
 ક્રમલાસન પું. (ક્રમળના આસનવાળા) બ્રહ્મા [તળાવ
 ક્રમલિની સ્ત્રી. (સં.) ક્રમળની વેલ (૨) તેથી ભરપૂર
 ક્રમલેશ પું. ક્રમલાકાન્ત; વિષ્ણુ
 ક્રમળ ન. જુઓ 'ક્રમલ'
 ક્રમળકાકડી સ્ત્રી. ક્રમળનું બીજ
 ક્રમળકોશ(-ષ) પું. ક્રમળના ફૂલનો ડોડો
 ક્રમળતંતુ પું. જુઓ 'ક્રમલતંતુ'
 ક્રમળનાળ સ્ત્રી. જુઓ 'ક્રમલનાલ'
 ક્રમળપૂજા સ્ત્રી. ક્રમળ ચઢાવીને પૂજા કરવી તે (૨) જેમાં
 દેવને મસ્તક ચઢાવાય છે એવી પૂજા
 ક્રમળા સ્ત્રી. જુઓ 'ક્રમલા'
 ક્રમળાપતિ પું. જુઓ 'ક્રમલાપતિ'
 ક્રમળાસન પું. જુઓ 'ક્રમલાસન'
 ક્રમળી સ્ત્રી. (સં. કામલકી, પ્રા. કામલઈ) એક રોગ
 ક્રમળો પું. એક રોગ; પીળિયો (૨) વિકૃત દષ્ટિ
 ક્રમંડલુ ન. (સં. ક્રમંડુ-લુ) સંખાસીનું જલપાત્ર (૨) એક
 ધાતુપાત્ર (પીરસવાના કામનું)
 ક્રમંડળ(-ળ) ન. ક્રમંડલુ
 ક્રમાઈ સ્ત્રી. કમાણી; રળતર
 ક્રમાઈવેરો પું. આવકવેરો
 ક્રમાઈ વિ. રખતું; કમાતું
 ક્રમાડ ન. (સં. કપાટ-કવાટ, પ્રા. કવાડ) બારણું
 ક્રમાડિયું ન. નાનું ક્રમાડ; નાનું બારણું
 ક્રમાણી સ્ત્રી. રળતર; કમાઈ
 ક્રમાતલ વિ. કમાઈ; રળતું; કમાતું
 ક્રમાન સ્ત્રી. (ફા.) કામડું; ધનુષ (૨) કામઠાનો આકાર;
 એ આકારની કોઈ પણ રચના; મહેરાખ (૩) સ્થિતિ-
 સ્થાપક ગુણવાળું ગુંદખું; 'શિખ્રા'
 ક્રમાનકાંટો પું. ત્રાજવું
 ક્રમાનદાન ન. (ફા.) (બાણનો) ભાથો
 ક્રમાન્ડ પું. (ઈ.) લુકમ; આદેશ (૨) નિયંત્રણ (૩)
 આધિપત્ય [ક્રમી
 ક્રમાન્ડન્ટ પું. (ઈ.) લશ્કરનો એક હોદ્દો ધરાવનાર અધિ-
 ક્રમાન્ડન્ટ જનરલ પું. (ઈ.) લશ્કરનો એક ઉચ્ચ હોદ્દો
 ક્રમાન્ડર પું. (ઈ.) લશ્કરનો ઉપરી અધિકારી; સેનાપતિ
 ક્રમાન્ડર-ઈન-ચીફ પું. (ઈ.) મુખ્ય સેનાપતિ; સરસેનાપતિ
 ક્રમાન્તિગ ઓફિસર પું. (ઈ.) લશ્કરનો એક ઉચ્ચ કક્ષાનો
 અમલદાર

ક્રમાલ]

૧૪૯

[કરચોરી

ક્રમાલ વિ. (અ.) સંપૂર્ણ (૨) ઉત્કૃષ્ટ; ઘણું સાદું (૩) સુંદર
(૪) સૌથી ઊંચું; ઉપરનું (૫) સ્ત્રી. હદ; પરાકાષ્ઠા
ક્રમાલિ (જિ) થો પું. નપુંસક; બહુચરાજની માનતામાં મુકા-
યેલો પાવેયાઆઓ સાથે ફરતો છોકરો (૨) માતાજીને
પોતાનું જીવન અર્પી સ્ત્રીનો પોષાક પહેરી ફરનાર વ્યંદન;
હીજરો [છોકરાંનું ભૂંડું કરે એવાં મા-બાપ
ક્રમાવતર ન. બ.વ. માવતરના સ્વાભાવિક ગુણ વિનાનાં-
ક્રમાવતું સ.કિ. (સં. કર્માપવિતિ, પ્રા. ક્રમ્માવર્ણ) (ચામડું)
કેળવવું; સાફ અને સુંવાળું કરવું (૨) 'ક્રમાવતું'નું પ્રેરક;
ક્રમાણી કરાવવી; રળાવવું
ક્રમાવાવું અ.કિ. 'ક્રમાવવું'નું કર્મણિ [ક્રુમાવીસદાર
ક્રમાવીસદાર પું. (સં.) મહાલકારી; મહેસૂલ ઉધરાવનાર
ક્રમાવું સ.કિ. પેદા કરવું; રળવું
ક્રમાણિયો પું. જુઓ 'ક્રમાલિયો'
ક્રમિટી સ્ત્રી. (ઈ.) સમિતિ
ક્રમિશન ન. (ઈ.) દલાલી; હકસાઈ (૨) નિયુક્ત
તપાસપંચ (૩) અખત્યારનામું; સનંદ (૪) અખત્યાર;
અધિકાર (૫) આયોગ
ક્રમિશન એજન્ટ પું. (ઈ.) દલાલ; આગ્રતિયો
ક્રમિશનર પું. (ઈ.) અંગ્રેજી રાજ્યનો એક અમલદાર; સૂબો
(૨) ખાસ કામ માટે નિમાયેલો માણસ (૩) આપુક્ત
ક્રમિશન વિ. (ઈ.) નિયુક્ત; નિમાયેલું
ક્રમી વિ. (ફા. ક્રમ) કમ; ઓછું (૨) ઊંછું; અપૂરું (૩)
સ્ત્રી. (ફા.) ઓછપ; ઊંછપ
ક્રમીજસ્તી વિ. ઓછુંવળું [ખમીસ
ક્રમીજ ન. (ફા.) કળીવાળો એક પ્રકારનો ઝાંભો (૨)
ક્રમીન વિ. (ફા.) હલકા મનનું; હલકટ
ક્રમીનું વિ. (ફા. ક્રમીનહ) કંગાળ; હલકું
કમુરત ન. અશુભ મુહૂર્ત; કુમુહૂર્ત
કમુરતાં ન. બ.વ. કમુરતવાળા દિવસો
કમોડ ન. ઝાડે બેસવાની પેટી; ધાયાવાળું મળપાત્ર
કમોત ન. અસ્વાભાવિક મોત [સાહસિક
કમોતિયું વિ. કમોતે મરેલું (૨) કમોતે મરે તેવું (૩)
કમોદ સ્ત્રી. એક જાતની ડાંગર [સુગંધીદાર
કમોદિયું વિ. જેમાં કમોદ પાકતી હોય એવું (ખેતર) (૨)
કમોવું સ.કિ. લોટને મોણ દેવું; મોવું
કમોસમ સ્ત્રી. કઠ્ઠતું; કવખત
કમોસમી વિ. કસમયનું; કઠ્ઠતું
કમ્પલસરી વિ. (ઈ.) અનિવાર્ય (૨) ફરજિયાત
કમ્પાર્ટમેન્ટ ન. (ઈ.) આગગાડીના ડબ્બાનું ખાનું
કમ્પાસ પું. (ઈ.) હોડાયંત્ર (૨) વર્તુળ દોરવાનું ઓજાર;
પરિકર [રાખવાની પેટી
કમ્પાસ બોક્સ ન. (ઈ.) પેન, પેન્સિલ, પરિકર વગેરે
કમ્પ્યુટર ન. (ઈ.) સંગણકયંત્ર; ક્રોમ્પ્યુટર

કમ્પલીટ વિ. (ઈ.) પૂર્ણ; સંપૂર્ણ
કમ્મર સ્ત્રી. કમર; કેડ; કટિ [એક પ્રકારની રાખ
કમ્પડું ન. (કરડું ઉપરથી) માંદાને કે સુવાવડીને આપવાની
ક્યામત સ્ત્રી. (અ.) મરણ બાદ ખુદા આગળ ઊભા થઈને
જવાબ આપવાનો દિવસ; ખુદા આગળનો ઇન્સાફનો
દિવસ
કમ્પું સ. (૨) વિ. કોણ; થું (સ્ત્રી. કઈ)
કર પું. (સં.) હસ્ત; હાથ (૨) વેરો; મહેસૂલ; જકાત
(૩) લાગો (૪) કિરણ (૫) સુંદ (૬) બેની સંજ્ઞા
(૭) કરિયાવર
-કર વિ. (સં.) 'કરનારું' અર્થમાં (સમાસમાં) શબ્દને અંતે
ઉદા. સુખકર (૨) ત્યાં રહેનાર. ઉદા. કડીકર
કરકટિયો પું. બખ્તરધારી યોદો
કરકટી સ્ત્રી. ઠાઠડી; નનામી
કરકર સ્ત્રી. (સં. કરકર) ઝીણી કાંકરી (૨) દેખ; ખાર
કરકરાવવું સ.કિ. કરવત વગેરેના દાંતાને તેજ કરાવવા;
કાકર કઢાવવા
કરકરિયાવર પું. (કર + કરિયાવર) લગ્ન વગેરે પ્રસંગે
કરેલો આપલેનો ઠરાવ; પહેરામણી
કરકરિયાળું વિ. કરકરવાળું; કરકરિયું
કરકરું વિ. જુઓ 'કકરું'
કરકસર સ્ત્રી. જરૂરી ખર્ચ જ કરવું - થવા દેવું તે
કરકસરિયું વિ. કરકસર કરનારું [નીતિ કે વર્તન
કરકંકણન્યાય પું. (સં.) કેડમાં છોકરું અને ગામ દૂંદે એવી
કરકોચલી સ્ત્રી. કરચોલી; કરચલી
કરકોલવું સ.કિ. ધીમેધીમે કોતરી ખાવું; કોચવું [વગેરે
કરગડિયું ન. (બખતર માટે) લાકડાના નાના ટુકડા-સાંઠી
કરગર સ્ત્રી. કરગરવું તે; કાલકુદી
કરગરવું અ.કિ. કગરવું; વીનવવું; આજીજી કરવી
કરચ સ્ત્રી. (પ્રા. કિલિંચ = લાકડાની સળી, સળીનો નાનો
ટુકડો, જૂ. ચુ. કળચ, પ્રા. કિરિંચ ઉપરથી 'કરચ') છેક
નાની પાતળી કકડી [પડતી રેખા; કરચોલી
કરચલી સ્ત્રી. કોઈ સુંવાળી સાફ વસ્તુ સંકોચાવાથી એમાં
કરચલી સ્ત્રી. કરચલાની માદા [પ્રાણી
કરચલું ન. (લો) પું. (સં. કરચિલ્લક) એક જળચર
કરચળી સ્ત્રી. (સં. કિલિંચ = સળી પરથી કરચ. 'સળ
પડવાં' પરથી 'સળી'. એમ 'કરચ' પરથી 'કરચલી'
પડવી) કરચલી; કરચોલી
કરચા પું. બ.વ. જાર, બાજરી, શેરડી વગેરે વાઢી લીધા
પછી ખેતરમાં રહેલાં ભોથાં, ખાંધા
કરચાવું અ.કિ. કરચો પડે એમ થવું - કપાવું; કરચ થઈ જવું
કરચો પું. સાફ ન મૂંડાવાથી આજી કેશ રહી જાય તે; ખૂંપરો
કરચોર પું. કર ઓછો ભરી તેનાથી ચોરનાર [કરવી તે
કરચોરી સ્ત્રી. કરમાંથી ચોરી લેવું તે; કર ભરવામાં ચોરી

કરચોલી(-ળી)]

૧૫૦

[કરબંધી

કરચોલી(-ળી) સ્ત્રી. કરચલી; કરચળી
 કરજ ન. (અ. કર્જ) દેવું; જાણ
 કરજખત ન. (અ.) દેવાનો દસ્તાવેજ
 કરજદાર વિ. દેવાદાર
 કરજાઉ વિ. કબજે લીધેલું; વ્યાજરૂં (ર) દેવાદાર
 કરજાઉખત પું. વ્યાજે લીધાનો દસ્તાવેજ
 કરજાળી સ્ત્રી. (સં. કરજલ, કરજલાલ - કરજાળ પરથી)
 મેશ પાડવાનું કોડિયું (ર) ધુમાડિયું
 કરજી વિ. જુઓ 'કરજદાર'
 કરડ સ્ત્રી. ડાંગરનું એકવારિયું - ભરડીને કાઢેલો દાણો
 કરડ સ્ત્રી. ડંખ; કરડેલું તે (ર) કરડવું તે; ચૂંકટ [વધારો
 કરડ સ્ત્રી. કેળાં કેરી વગેરેની ખરીદી પર સેંકડે અપાતી છૂટ,
 કરડ સ્ત્રી. ચૂલાની બળેલી માટી
 કરડકણું વિ. કરડવાની દેવવાળું (ર) પૂરકવાની દેવવાળું
 કરડ-કરડ કિ.વિ. કરડવાનો અવાજ થાય એમ
 કરડપાંચમ સ્ત્રી. શ્રાવણ સુદ પાંચમનો દિવસ
 કરડવું સ.કિ. ડંખવું; બચવું ભરવું; દાંતથી કાપવું (ર)
 ખાવું (તુચ્છકારમાં) (૩) તીવ્રપણે ખૂંચવું
 કરડાકી(-ળી) સ્ત્રી. ('કરડું' ઉપરથી) (વાણીની) વક્તા;
 કટાણ; મામિકતા (ર) છેલાઈ; અકડાઈ (૩) કડકાઈ;
 સખાઈ
 કરડાટ પું., (-શ) સ્ત્રી. કરડાપણું; કરડાકી; કડકાઈ
 કરડું વિ. (સં. કૂર, પ્રા. કુરડ) આકડું; સખત (ર) કઠોર;
 નિર્દય (૩) સહેજ કડવું; બેસ્વાદ
 કરડું ન. સ્ત્રીઓના કાનનું એક ધરેણું
 કરડો પું. આંગળીએ પહેરવાનો સોનારૂપાનો કે અન્ય ધાતુ-
 નો આમળાવાળો વીંટલો (ર) સોનીનું એક ઓજાર
 કરણ ન. (સં.) કારણ; હેતુ (ર) કોઈ પણ ક્રિયાનું સાધન
 (૩) ઈન્દ્રિય (૪) કરવું તે; કર્મ (૫) ત્રીજી
 વિભક્તિથી સૂચવાતો અર્થ (૬) ત્રીસ ધરીનો કાળ
 (જયો.) (૬) પરબ્રહ્મ (૭) 'ઓપરેશન' (ગ.)
 કરણવું અ.કિ. ઝાડને કૂપણ ફૂટવાં
 કરણહાર વિ. કરનાડું
 કરણાર્થક વિ. (સં.) કરણ-સાધનનો અર્થ આપનારું
 કરણી સ્ત્રી. (કરવું + અણું + ઈ) કરતૂક; કર્મ (ર)
 આચરણ (૩) કડિયાનું એક ઓજાર; ચાચી (૪)
 ચમત્કાર; જાદુ [સં.સં. (ગ.)
 કરણી સ્ત્રી. બરાબર મૂળ ન નીકળી શકે એવી સંખ્યા;
 કરણીગત વિ. જે સંખ્યાનું વર્ગમૂળ બરાબર ન નીકળી શકે
 એવું; 'સડ' (ગ.) [સંખ્યા (ગ.)
 કરણીપદ ન. (સં.) વર્ગમૂળ નિ:શેષ નીકળી શકે તેવી
 કરણીપદી સ્ત્રી. કરણીપદની રકમ
 કરણીય વિ. (સં.) કરવા જેવું
 કરતલ (સં.), (-ળ) ન. હથેળી

કરતલગત વિ. (સં.) હથેળીમાં હોય તેવું; હથેળીમાં રહેલું
 કરતલપાત્ર ન. (સં.) હથેળીરૂપી વાસણ
 કરતલપુટ પું. ખોખો [પ્રત
 કરતલભિષા સ્ત્રી. હથેળીમાં માથ તેટલી જ ભિલા લેવાનું
 કરતાધરતા વિ. આગેવાન; મુખ્ય સંચાલન કરનાર
 કરતાર પું. (સં. કર્તા) કિરતાર; (જગતનો) કર્તા; પરમેશ્વર
 કરતાલ (સં.) (-ળ) સ્ત્રી. હાથ વડે તાળી પાડવી તે (ર)
 કાંસીજોડાં; આંઝ
 કરતાભિ(-ળિ)યો પું. કરતાળ વગાડનાર
 કરતાં ના. -થી; થકી (તુલના સૂચવવાના અર્થમાં)
 કરતું ન. (સર. સં. કર્તવ્ય) કૃત્ય; કર્મ; કરતૂક
 કરતુકારવતું વિ. ('કરવું' + એનું પ્રેરક 'કરવવું' + બંનેના
 સમાસને કારણે 'તું' વ.કૃ.) કર્તાહતાં; મુખ્ય
 આગેવાન; કારભારી [આચરણ (બરાબર)
 કરતૂક(-ન) ન. (સં. કર્તૃત્વ) કૃત્ય; કરણી (ર) વર્તણૂક;
 કરદાતા પું. કર ભરનાર
 કરનાલ પું. મોટો કોલ (ર) એક પ્રકારની તોપ [ચાલુ
 કરન્ત પું. (ઈ.) પ્રવાહ (ર) વીજળીનો પ્રવાહ (૩) વિ.
 કરન્યાસ પું. (સં.) મંત્ર ભણીને કર (હાથ) વગેરે
 વિભાગો ઉપર જુદા જુદા દેવનું સ્થાપન કરવું તે
 કરન્થી સ્ત્રી. (ઈ.) ચલણ; ચલણી નાણું
 કરપ પું. કડપ; દાબ; ધાક; અંકુશ
 કરપટુ વિ. (સં.) હાથનું ચાલાક; હાથ ચાલાકીવાળું
 કરપટુતા સ્ત્રી. (સં.) હાથચાલાકી; હસ્તલાઘવ
 કરપત્ર ન. (સં.) (-ત્રી) સ્ત્રી. કરવત
 કરપણું ન. (કર+પલ્લવ) બે હાથમાં રમે તેટલું માપ; ઊંડળ
 કર-પલ્લવ પું. (સં.) પંજે; પર્ણોઓ (ર) હાથરૂપી પલ્લવ
 (૩) સુકોમળ હાથ (૪) આંગળી
 કરપલ્લવી સ્ત્રી. હાથના આંગળીના સંજ્ઞાથી વિચાર જણાવવા-
 સમજાવવાની વિધા (ર) હાથનો ઈશારો-સંકેત
 કરપણું સ.કિ. (સં. કલ્પ) થોડુંથોડું કરડવું; કાપવું કે કોરવું
 કરપી સ્ત્રી. ('કરપવું' ઉપરથી) રાંપડી (ખેતીનું એક સાધન)
 કરપી વિ. (સં. કૂપણ) કંજૂસ; કૂપણ; લોભી
 કરપીડન ન. (સં.) પાણિગ્રહણ; હસ્તમેળાપ
 કરપીણ વિ. કમકમાટીભર્યું; નિર્દયતા ભર્યું
 કરપુટ પું. (સં.) નમસ્કાર માટે હાથ જોડવા તે (ર) ખોખો
 કરલ પું. (અ. કર્લ) જુઓ 'કરપ'
 કરબડી સ્ત્રી. કરપી; રાંપડી
 કરબડી સ્ત્રી. પંખીઓને ચણ નાખવા ટીંગાવેલું શીકું
 કરબદરવત કિ.વિ. (સં.) હાથમાં રહેલાં બોરીની પેઠે
 બસોબર જાડી શકાય તેવું [કરવાની જગ્યા
 કરબલા ન. ઈશાકમાંનું એક ધર્મસ્થાન (ર) તાજિયા ટાકા
 કરબલું સ.કિ. કરબડી-રાંપડી દેવી
 કરબંધી સ્ત્રી. કર આપવાનું બંધ કરવું તે; ના-કર

કરભ]

૧૫૧

[કરટે

કરભ પું. (સં.) હાથીનું બચ્ચું; મદનિયું (૨) ઊટનું બચ્ચું;
બોતડું (૩) હથેળીનો પાછળનો ભાગ-કરપૃષ્ઠ
કરભાગ પું. (સં.) કરવેરા)રૂપે આપવાનો ભાગ કે
લેવાનો ભાગ

કરભાર પું., (ઠણ) ન. કરનો ભાર કે બોજો
કરભી સ્ત્રી. (સં.) નાની હાથણી (૨) નાની સાંઢણી
કરભૂષણ પું. (સં.) સાથનું ધરેણું (૨) પતિ (૩) દાન
કરભોરુ સ્ત્રી. (સં. કરભ+ઊરુ) હાથીની સુંદ જૈવી
સાથળવાળી સ્ત્રી [વિધાતા

કરમ ન. (સં. કર્મ) કૃત્ય (૨) કુકર્મ; ફૂર કર્મ (૩) નસીબ;
કરમ સ્ત્રી. (અ.) ઉદારતા (૨) કૃપા; મહેરબાની
કરમ પું. કૃમિ; પેટમાં થતો એક જીવ; કરમિયો
કરમકથા સ્ત્રી. (કર્મ+કથા) વીતકથા; કરમકહાણી
કરમકહલો પું. (કા.) એક શાક; કોબીજ
કરમકહાણી સ્ત્રી. કરમકથા; વીતકથા [વાતનું પીજણ
કરમફૂટ સ્ત્રી. નકામી મહેનત; માથાડોડ (૨) એકની એક
કરમફૂટિયું વિ. કરમફૂટ કરાવે એવું; માથાફૂટિયું
કરમરંગણ પું. જન્મથી નહિ (પણ) એના કર્મોથી નેષ્ટ
કરમજ પું. કિરમજ (એક જાતનો ડીંગો) (૨) એમાંથી
નીકળતો કિરમજ-રાતો રંગ અને દવા

કરમજી વિ. કિરમજના રંગનું; પેટું લાલ
કરમદી સ્ત્રી. (-દો) પું. (સં. કરમદી) એક કળઝાડ
કરમદું ન. (સં. કરમદ, પ્રા. કરમદ) કરમદીનું કળ
કરમફૂટ(-ટિયું) વિ. કમનસીબ; કરમનું ફૂટેલું
કરમલડો, કરમલો(-ળો) પું. સાથલો; કુલેર (૨) દહીં

તથા જરૂંમીલુંવાળા ભાતનું નૈવેદ્ય
કરમા(ઠધરમી, ઠધમી) વિ. ભાગ્યને આપીન
કરમરેખા સ્ત્રી. હાથી કરમ દર્શાવતી રેખા; ભાગ્ય; નસીબ
કરમસદિયું વિ. કરમસદનું વતની
કરમસદિયું વિ. કમનસીબ; કમભાગી

કરમાયું અ.કિ. (સં. કર્મયતે, પ્રા. કરુમાઈ) સૂકું થઈ
ચીમજાનું (૨) વિલાવું

કરમિયો પું. પેટના થતો એક જીવ; ચરમ; કૃમિ [વિનાદ્ય
કરમી વિ. (સં. કર્મી) નસીબદાર; ભાગ્યશાળી (૨)
કરમુક્ત વિ. કરવેરામાંથી મુક્ત; કર ન ભરવો પડે તેવું
કરમુક્તિ સ્ત્રી. કરવેરો ભરવામાંથી મુક્તિ-છૂટ
કરમો પું. (સં. કરંબક, પ્રા. કરંબઅ) દહીં તથા જરૂંમીલું
નાખેલા ભાતનું માતાને ધરાવવાનું નૈવેદ્ય

કરમોડ સ્ત્રી. કરમોડવું; મચડોડું તે
કરમોડ પું. ઢોરને થતો એક રોગ
કરમોડવું સ.કિ. મરડવું (૨) કરમોવવું [મસળવું
કરમો(ઠવવું, ઠવું) સ.કિ. સમેજ પ્રવાહી સાથે ભેજવવું-
કરલતા સ્ત્રી. (સં.) ક્રોમળ હાથ
કરવટ સ્ત્રી. (સિ.) પડાનું; પાસું

કરવટિયું વિ. પડખાભેર સૂતેલું (૨) ન. પડાનું
કરવડું ન. (-ડો) પું. નાળચાવાળો લોટો [એક ઓજર
કરવટ સ્ત્રી., ન. (સં. કરવટ, પ્રા. કરવત્) લાકડાંવહેરવાનું
કરવતપદી સ્ત્રી. સંપૂર્ણ વર્તુલાકાર કરવત
કરવતિયો પું. કરવતથી વહેરનારો; વહેરભિયો
કરવતી સ્ત્રી. નાની કરવત

કરવડું વિ. ઓછા પાકવાળું (વર્ષ) (૨) ન. ખરડિયું;
નાનો દુકાળ [નલવાર; ખડ્ગ
કરવાલ સ્ત્રી., (-લું) ન. (સં. કરપાલ, પ્રા. કરવાલ)
કરવું સ.કિ. (સં. કરોતિ, પ્રા. કરઈ) આચરવ, બનાવવું,
ચોજવું, પડવું, ઉપજાવવું વગેરે (૨) બીજા કિયાપદ
સાથે આવતો તે કિયામાં બીજા આનુષંગિક કિયાઓનો
ભાવ બતાવે. ઉદા. 'ખાવું કરવું, જોયું કરવું, પૂછવું
કરવું' (૩) કિયાપદના ભૂતકાળના રૂપની સાથે

વપરાતાં સાતત્યનો ભાવ બતાવે. ઉદા. 'ખાધા કરવું'
કરવેરો પું. કર કે વેરો; લાગો
કરવૈયો પું. કરી જાણનારો; કરનારો; અર્પકર્તા
કરવો પું. કરવડો; નાળચાવાળો લોટો
કરશણ ન. (સં. કર્ષણ, પ્રા. કરિસણ) ખેતી (૨) વાવેતર;
મોલ (૩) ફુંદ; કણસલું

કરસંપુટ પું., ન. (સં.) કરપુટ; નમસ્કાર માટે હાથ
જોડવા તે (૨) વચ્ચે પોલાણ રહે એમ હાથ પર હાથ
રાખવો તે

કરસૂચિ(-ચી) સ્ત્રી. (સં.) કરવેરાની યાદી [સેવા
કરસેવા સ્ત્રી. (સં.) ધાર્મિક પ્રયોજનસર થતી શ્રમસહાય-
કરસ્થ(સ્થિત) વિ. (સં.) હાથમાં રહેલું [નાળિયેરનું કોટલું
કરંક પું., ન. (સં.) હાડપિંજર (૨) મરડું; શબ (૩)
કરંજ ન. (સં.) એક ઝાડ; કણજી [ફુવારો
કરંજો પું. (કા. કારંજ) કુવારાવાળી જગા; કારંજ (૨)
કરંટ પું. (ઈ.) વીજળીનો પ્રવાહ (૨) ચાલુ (ખાતું)
કરંટ એકાઉન્ટ ન. (ઈ.) ચાલુ ખાતું

કરંડ, (ઠક) સ્ત્રી. કરંડિયો
કરંડિકા સ્ત્રી. નાનો કરંડિયો; ઢાંકેલી ઊભી ટોપલી
કરંડિયો પું. (સં. કરંડક, પ્રા. કરંડઅ) કંડિયો; કરંડક
કરંડિયો પું. ચોમાસામાં ઊગતો એક છોડ
કરંદું વિ. કરનારું; કરતું; ઉઘોગી

કરંદો પું. કામઠો માણસ [કુદરતી બરફના ટુકડા
કરા પું. બ.વ. (સં. કરક, પ્રા. કરઅ) આકાશમાંથી પડતા
કરાઈ સ્ત્રી. કામ કરવાનું મહેનતાણું
કરાઈ સ્ત્રી. કોણીથી પંજ સુધીનો ભાગ
કરાઈ સ્ત્રી. કોશ; હળપૂણી (૨) પરાઈ; દસ્તો
કરાખી સ્ત્રી. સીવણમાં બગલ આગળ મુકાતી ત્રિકોણા-
કાર કાપલી

કરાટે પું. કુસ્તી(ને મળતો) મુકાબલાનો એક જાપાની પ્રકાર

કરોડ]

૧૫૨

[કરેણ

કરોડ સ્ત્રી. ખડક (૨) ઊંડા ખાડાની ઊભી કોર; ભેખડ
 (૩) પર્વતની ખો (૪) પું. ઊંચો છોડ
 કરોડી સ્ત્રી. પર્વતની સાંકડી ને ઊંચી ફાટ; ખો (૨) ધરો;
 ધૂનો (૩) નદીનો ભેખડવાળો ખાંચો
 કરોડી સ્ત્રી. સોનીનું એક ઓજાર
 કરોડો પું. ખડકની ભેખડ (૨) ઊંડા ખાડાની ઊભી કોર;
 ભેખડ (૩) જે આડા લાકડા પર વહેરવાનું લાકડું
 મુકાય તે
 કરોડો પું. લાકડાં કાપવાનું હથિયાર; કુહાડો
 કરાણી પું. વહાણનો નિરીક્ષક કારકુન કે ભંડારી
 કરાખીન સ્ત્રી. (તુકી) કડાખીન; બંદૂક (ધોડેસવારે
 રાખવાની)
 કરામત સ્ત્રી. (અ.) કારીગરી (૨) કસબ (૩) હિકમત;
 યુક્તિ (૪) ચાતુરી (૫) બનાવટ (૬) ચમત્કાર; જાદુ
 કરામતી વિ. કરામતવાળું; કરામત કરનારું
 કરાપું ન. કરૈપું; મોભારાની બનેમાંની કોઈપણ એક
 બાજુના કરાનું ઢાળપડતું ચક્તર [નિરાંત; આરામ
 કરાર પું. (અ.) કબૂલાત; દરાવ (૨) દુઃખની શાંતિ;
 કરાર વિ. કાંકરાવાળું (જમીન તળ)
 કરારદાદ પું. કબૂલાતનો કાળજી (૨) સુલેહશાંતિની અરજ
 કરાર(બાપું, ઓપત્ર) ન. દરાવપત્ર; દસ્તાવેજ (૨) સંધિપત્ર
 કરારબદલો પું. થયેલા કરારમાં સુધારોવધારો કરવો તે;
 કરાર બદલવો તે; 'નોવેશન'
 કરારભંગ પું. કરાર ભાંગવો તે; કરારની શરતોનું પાલન
 ન કરવું તે; 'ધ્રીય ઓફ કોન્ટ્રેક્ટ'
 કરારી વિ. કરારવાળું; શરતી
 કરારી સ્ત્રી. શાંતિ; નિશ્ચિતતા; નિરાંત [તીવ્ર (૩) ઊંચું
 કરાલ (સં.) (જી) વિ. ભયંકર; બિહામણું (૨) ઉગ્ર;
 કરાલતા સ્ત્રી. (સં.) ભયંકર હોવાપણું
 કરાલિની સ્ત્રી. દુર્ગાનું એક ભયંકર સ્વરૂપ (૨) ભયંકર
 સ્ત્રી [ઉંટ; સાંઢિયો
 કરાલિ(નિ)યો પું. (સં. કુલાલ, પ્રા. કુલાલ) કુંભાર (૨)
 કરાલિંગન ન. (સં.) હાથ મેળવવાની ક્રિયા; હસ્તમિલન
 કરાલી વિ. ભયંકર મોં ફાટી ગાનાર (સંગીત)
 કરાલી(લી) સ્ત્રી. દુર્ગા દેવી
 કરાવપું સ.કિ. 'કરવું'નું પ્રેરક
 કરાવું અ.કિ. 'કરવું'નું કર્મણિ
 કરાણ વિ. જુઓ 'કરાલ'
 કરાંજ(અ) સ્ત્રી. કરાંજવું તે [ધણા જોરથી બોલવું
 કરાંજ(અ)વું અ.કિ. ઝાડે કરતાં ગુદાને જોર આપવું (૨)
 કરાંટિયો પું. મુસલમાન કુંભાર
 કરાંટું ન. કરેટું; ખરેટું
 કરાંડી સ્ત્રી. કપાસ, તુવેરની સૂકી સોટી, સાંકી
 કરિગર્જિત ન. (સં.) હાથીની ચીસ; સારસી

કરિણી સ્ત્રી. (સં.) હાથણી
 કરિદંત પું. હાથીદંત
 કરિપોત ન. (સં.) હાથીનું બચ્ચું; મદનિયું
 કરિયાણું ન. (સં. કયાણક, પ્રા. કયાણ) ગાંધીને ત્ય
 મળતું ઓસડ, મસાલો વગેરે (૨) ગાંધિયાદું
 કરિયાતું ન. (સં. કિરાત, હિ. કરિયાત, મ. કિરાઈન,
 એક ઔષધિ [દહેજ; કરીજો
 કરિયાવર પું. કરકરિયાવર; પહેરામણી; રીત (૨) દાપજો
 કરિશ્મા પું. (કા.) ચમત્કાર (૨) જાદુ
 કરી પું. (સં.) હાથી
 કરી સ્ત્રી. ચરી; પથ્થ; પરહેજ
 કરી સ્ત્રી. અણુજો; અકતો
 કરી સ્ત્રી. કરવા જેવો વ્યવહાર; આચાર
 કરી, (ઠને) ના., કિ.વિ. -ને લીધે; -ને કારણે (૨) નામે
 (જેમ કે, દુષ્યંત કરીને એક રાજ હતો.)
 કરી સ્ત્રી. (ઠ.) એ નામની એક વનસ્પતિ (૨) શાક-
 ભાજીની મસાલાવાળી કઢી
 કરીજો પું. કરિયાવર (૨) શિરપાવ
 કરીમ વિ. (અ.) દયાળુ; ઉદાર
 કરીર પું. (સં.) કેરડાનું ગાંખડું; કેરડો
 કરુણ વિ. (સં.) દયાજનક; શોક ઉપજાવે તેવું (૨)
 આકમાંનો એક રસ (કા.શા.)
 કરુણપ્રશસ્તિ સ્ત્રી. જેમાં કરુણ રસની સ્પષ્ટ અભિવ્યક્તિ
 હોય એવો પ્રશસ્તિકાવ્યનો પ્રકાર; 'એલિજ'
 કરુણરસિક વિ. (સં.) કરુણ રસનું; કરુણ રસવાળું
 કરુણા સ્ત્રી. (સં.) દયા; અનુકંપા; રહેમ
 કરુણાકર વિ. (કરુણા+આકાર) દયાનિધિ; દયાળુ
 કરુણાજનક વિ. (સં.) કરુણા ઉપજાવે એવું
 કરુણાંત વિ. કરુણ અંતવાળું (૨) પું., ન. કરુણાંતિકા;
 કરુણિકા; 'ટ્રેજેડી'
 કરુણાપાત્ર વિ. (સં.) દયાયોગ્ય (૨) ન. દયાયોગ્ય મનુષ્ય
 કરુણાર્દ્ર વિ. (સં.) કરુણાથી આર્દ્ર; દયાથી ગદ્ગદ (૨)
 ખૂબ દયાળુ; દ્યાર્દ્ર
 કરુણાલુ(વંત, -જી, -જી) વિ. દયાળુ [કૃતિ; 'ટ્રેજેડી'
 કરુણાન્નિકા સ્ત્રી. (સં.) કરુણ અંતવાળી રચના; કરુણાંત-
 કરુપ(નું) વિ. કદરૂપું; બદસૂરત
 કરેકટ વિ. (ઠ.) સાયું; બરાબર; ખરું
 કરેકશન ન. (ઠ.) ભૂલ-સુધાર; શુદ્ધીકરણ (૨) સુધારો
 કરેકશન સ્થિપ સ્ત્રી. (ઠ.) શુદ્ધિપત્ર [વાર્ષિક ભેટ
 કરેટું ન. ખરેટું (૨) ધીમાંની છાશ (૩) દેવીને અપાતી
 કરેટી સ્ત્રી. એક જાતની સફેદ રેતી; કળોટી
 કરેટું ન. કરેટું; ખરેટું (૨) ધીમાંની છાશ
 કરેટું વિ. ખરાબ સ્વાદવાળું; બેસ્વાદ
 કરેણ સ્ત્રી. (પ્રા. કણવીર-કણેર) એક ફૂલઝાડ; કણેર

કરેણુ(-ણુ)/

૧૫૩

/કર્તરિ

કરેણુ(-ણુ) પું. (સં.) હાથી (૨) સ્ત્રી. હાથણી
 કરેણું ન. કરેણનું ફૂલ
 કરેણો પું. કરેણ [જગળ
 કરેણી સ્ત્રી. મોટેથી રોકકળ કરવી તે (૨) કોધ; ક્રોધની
 કૈયું ન. મોભારાની બંનેમાંની કોઈ પણ એક બાજુના
 કરાનું ઢાળપડતું ચક્ષતર
 કૈયું ન. સોનીનું એક ઓજાર
 કરો પું. ઘરની બાજુની ઢાળ પડતી દીવાલ
 કરો પું. (સં. કરક, પ્રા. કરઅ) કરેલા પાણીનું ઘન ફોરું
 કરોહ સ્ત્રી. શરીરનું પાસું; પડખું
 કરોહું ન. રાંદું; આડું
 કરોહું વિ. લાગો; કર
 કરોડ પું. (સં. કોટિ; પ્રા. કોડિ) કોટિ; સો લાખ
 કરોડ સ્ત્રી. (સં. કોડ) બરડાની ઊભી છાડખાળા;
 કરોડરજજુ (૨) બરડો
 કરોડપતિ પું. કરોડપિયતિ; કોટરપિયતિ
 કરોડરજજુ પું. કરોડમાંથી પસાર થતું જ્ઞાનતંતુનું દોરડું
 કરોડાધિપતિ પું. કરોડ રૂપિયાનો માલિક; કરોડપતિ
 કરોળિયો પું. (સં. કૌલિક, પ્રા. કોલિક) મોંની લાળથી
 જાણું બાંધનારું એક જંતુ (૨) ચામડીનો એક રોગ (૩)
 એક વનસ્પતિ; કાગડોળિયો (૪) માટીનાં વાસણને
 વેચનારો
 કર્ક પું. (સં.) કરચલો (૨) એ નામની એક રાશિ (૩)
 ધોળો ધોડો
 કર્કટ (૦ક) પું. (સં.) કરચલો
 કર્કટકી સ્ત્રી. (સં.) કરચલાની માદા; કરચલી
 કર્કટિ(-ટી) સ્ત્રી. (સં.) કાકડી ને તેનો વેલો
 કર્કટી સ્ત્રી. કર્કટી; ઠાઠડી; નનામી
 કર્કટી સ્ત્રી. (સં.) કરચલાની માદા; કરચલી
 કર્કર વિ. (સં.) કઠણ; મજબૂત
 કર્કરી સ્ત્રી. (સં.) નાળયાવાળું પાણી છાંટવાનું વાસણ
 કર્કરિખા સ્ત્રી. (સં.) વિપુવવૃત્તની ઉત્તરે ૩૩° ૨૭',
 અક્ષાંશની ગોળ રેખા
 કર્કવર્તુલ(-ળ), કર્કવૃત્ત ન. કર્કરખાનું વર્તુલ [ધાતકી
 કર્કશ વિ. (સં.) કઠોર; આકરું (૨) કડવાબોલું (૩) નિર્દય;
 કર્કશતા સ્ત્રી. (સં.) કર્કશ હોવાપણું
 કર્કશા વિ., સ્ત્રી. વઢકણી-વઢકારી સ્ત્રી; કંકાસિયણ
 કર્કોટ(૦ક) પું. નાગોના એક નાયકનું નામ
 કર્તન પું. (ઈ.) આવરણ; પડદો (૨) યવનિકા
 કર્તન-રેઈઝર પું. (ઈ.) શરૂઆતનું નાનું નાટક; લટકણિયું
 કર્ણ પું. (સં.) કાન (૨) કાટખૂણ-ત્રિકોણમાં કાટખૂણાની
 સામેની બાજુ (૩) સુકન (૪) કુંતીનો સૂર્યથી થયેલો
 પુત્ર [રા.વિ.)
 કર્ણક ન. દેદ્યનો ઉપલો ખંડ કે ખાનું; 'ઓરિકલ'

કર્ણ(૦કટુ, ૦કઠોર) વિ. કાનને કટુ-કઠોર લાગે એવું
 કર્ણકંડુ(-ડું) પું. કાનનો એક રોગ
 કર્ણધાર પું. (સં.) સુકાની; નેતા
 કર્ણપટલ ન. કાનનો પડદો
 કર્ણપટલ પું. (સં.) કાન પાકવો તે; એક રોગ
 કર્ણપાલી સ્ત્રી. (સં.) કાનની બૂટ
 કર્ણપિશાચ પું., ન. મંચથી વશ થતું ભૂત (૨) કાન
 ભંભરણી (૩) અફવા, ગપાટો
 કર્ણપુર ન. (સં.) કુંડળ [એક ધરેણું
 કર્ણપુષ્પ ન. (સં.) કાનમાં ખોસેલું ફૂલ (૨) એ આકારનું
 કર્ણફૂલ ન. કાનમાં પહેરવાનું ફૂલ; સ્ત્રીઓનું એક ધરેણું
 કર્ણમૂલ(-ળ) ન. (સં.) કાનના મૂળઆગળનો શરીરનો ભાગ
 કર્ણવેધ પું. (સં.) કાન વીધવો તે
 કર્ણવેધિકા, કર્ણવેધની સ્ત્રી. કાન વીધવાની સોય [રોગ
 કર્ણશૂલ(-ળ) ન. (સં.) કાનમાં થતું શૂળ-સણકો કે તેનો
 કણાટક પું., ન. દક્ષિણ ભારતનું એક રાજ્ય
 કર્ણાટકી વિ. કર્ણાટકને લગતું
 કર્ણિક પું. (સં.) વહાણનો સુકાની; ખલાસી
 કર્ણિકા સ્ત્રી. (સં.) કળી; બીજકોશ (૨) હાથીની સૂંઢની
 અણી (૩) વચલી આંગળી (૪) લેખણ (૫) કાનનું
 એક ધરેણું
 કર્ણિકાર પું. ગરમાળાનું ઝાડ (૨) કમળકોશ (૩) કર્ણિકાર
 વૃક્ષનું ફૂલ (સુંદર રંગવાળું હોવાં છતાં ગંધ વિનાનું
 હોવાથી અજાગમતું રહ્યું છે.) (૪) કરેણ
 કર્ણેન્દ્રિય સ્ત્રી. (સં.) સાંભળવાની ઈન્દ્રિય; કાન
 કર્ણપ્રાકર્ણ(-ર્ણ) ક્રિ.વિ. (સં.) એક કાનેથી બીજા કાને,
 એમ કરતું (૨) પેટી દર પેટી સંભળાતું આવે એમ
 કર્તક વિ. (સં.) કાપવાનું કે વેતરવાનું કામ કરનાર; 'કટર'
 કર્તન ન. (સં.) કાપવું કે કાતરવું તે (૨) કાંતવું તે
 કર્તરિ વિ. કર્તાના અર્થનો બોધ કરતું
 કર્તરિપ્રયોગ પું. (સં.) જેમાં ક્રિયાપદ કર્તા પ્રમાણે જાતિ
 અને વચન લેતું હોય તેવો પ્રયોગ
 કર્તરી સ્ત્રી. (સં.) કાતર; કર્તરિકા
 કર્ત(-ત્ત)વ્ય વિ. (સં.) કરવા યોગ્ય (૨) ન. કાન; કર્મ
 (૩) ફરજ (૪) વર્તન [પરાયણ-મંત્રણ રહેનાર
 કર્ત(-ત્ત)વ્ય(ઠનિષ્ઠ, ઠપરાયણ) વિ. પોતાનાં કર્તવ્યોમાં
 કર્ત(-ત્ત)વ્યપરાયણતા સ્ત્રી. (સં.) કર્તવ્યનું પાલન
 કર્ત(-ત્ત)વ્યપાલન ન. (સં.) જુઓ 'કર્તવ્યપરાયણતા'
 કર્ત(-ત્ત)વ્યબુદ્ધિ સ્ત્રી. કર્તવ્યની ભાવના કે સમજ
 કર્ત(-ત્ત)વ્યભાન ન. (સં.) કર્તવ્યનું ભાન [જ્યોમેટ્રી' (ગ.)
 કર્ત(-ત્ત)વ્યભૂમિતિ સ્ત્રી. એક પ્રકારની ભૂમિતિ; 'પ્રેક્ટિલ
 કર્તા(-ત્તા) વિ. (સં.) કરનારું; બનાવનારું (૨) પું.
 કરનાર-બનાવનાર માણસ; રચયિતા
 કર્તાર પું. કિરેતાર; રચનાર

કર્તા(-તા)/હર્તા(-તા)/

૧૫૪

/કલ

કર્તા(-તા)હર્તા(-તા) પું. સરજન કરનાર ને નાશ કરનાર
(ઉચર) (ર) સર્વોપરી સત્તા ધરાવનાર પુરુષ; મુખ્ય-
મૂળ માલિક

કર્તૃ વિ. કરનારું (ર) પું. (સં.) કર્તા (કરનાર)
કર્તૃત્વ ન. કરવાની-રચવાની શક્તિ (ર) કર્તાપણું
કર્તૃવાચ્ય વિ. (સં.) જેમાં કર્તાનું પ્રાધાન્ય હોય એવું (વ્યા.)
કર્ત્રી સ્ત્રી. (સં.) કર્તાનું નારીજાતિ; કરનારી સ્ત્રી
કર્દમ પું. (સં.) કાદવ; ક્રીડા (ર) એ નામના એક પ્રાચીન
ઋષિ

કર્મલ પું. (ઈ.) પલટણનો મુખ્ય સરદાર; તેનું પદ કે તેનો
કર્પટ ન. (સં.) કાપડ; કપડું (ર) ચીથરું; જૂનો ગાભો
કર્પર ન. (સં.) ખોપરી (ર) કલેડું; ડીબડું
કર્પૂર ન. (સં.) કપૂર; એક સુગંધી પદાર્થ

કર્મ્યું પું. (ઈ.) શહેરના અશાંત વાતાવરણમાં અમુક સમય
સુધી ઘર બહાર ન નીકળવા-જાહેર રસ્તા પર ન
આવવા કરમાવતો એક પ્રકારનો હુકમ; સંચાર સંબંધી
હુકમ [ઘયેલા તે સ્થળ (ઠેરાકમાં આવેલું છે.)
કર્મ(-રબ)લા ન. (કા.) લજરત ઈમાર હુસેન શલીદ
કર્બુર વિ. (સં.) કાબરચીતરું; કાબર

કર્મ ન. (સં.) ક્રિયા; કામ (ર) પ્રવૃત્તિ; ધંધો ઉદ્ય. વૈશ્યકર્મ
(૩) આચરણ; ધર્મકર્મ (૪) કરમ; નસીબ;
પૂર્વજન્મનાં કર્મ (૫) કર્તવ્ય (૬) હુકમ; પાપ (૭)
જેની પર ક્રિયા થતી હોય તે

કર્મક વિ. (સં.) જે વાક્યમાં કર્મ ઉપર ક્રિયાનો આધાર
છે તેવું; તેવા પ્રયોગનું (વ્યા.)

કર્મકથા સ્ત્રી. કરમકથા; વીતકવાત

કર્મકર્તા પું. (સં.) કર્મરૂપ કર્તા

કર્મકાર(-રી) પું. (સં.) કામ કરનાર; કાર્યકર્તા (ર) મજૂર
(૩) કારીગર (૪) લુહાર (૫) બળદ

કર્મકાંડ ન. (સં.) ધર્મક્રિયાઓ અને ધર્મકર્મોને લગતો
વેદનો ભાગ (ર) એમાં બતાવેલી ધાર્મિક ક્રિયાઓ

અને કર્મો

કર્મકાંડી વિ. (સં.) કર્મકાંડોને અનુસરનારું

કર્મક્ષેત્ર ન. (સં.) કર્મભૂમિ; કાર્યક્ષેત્ર; કામ કરવાનું ક્ષેત્ર;
ધર્મકર્મ કરવાનો દેશ (ભારત)

કર્મચંડાળ પું. (સં.) અધર્મી; દુરાચારી

કર્મચારી પું. કામ કરનાર; નોકરી કરનાર; સેવક

કર્મલ વિ. (સં.) આહુતિક કર્મમાં ચુસ્ત; કર્મનિષ્ઠ (ર)
બાહ્ય આચારમાં આચારી (૩) કર્મ-કુશળ [વ્યા.]

કર્મજિ વિ. (સં.) કર્મ પ્રમાણે જાતિવચન વગેરે લેનારું
કર્મજિ પ્રયોગ પું. જેમાં કર્મ પ્રમાણે ક્રિયાપદ જાતિ અને
વચન લેતું હોય એવો પ્રયોગ (વ્યા.) [પ્રવૃત્તિ

કર્મણ્ય વિ. (સં.) કુશળ; હોશિયાર (ર) ન. ઉદ્યોગ;
કર્મધારય પું. (સં.) જે તત્પુરુષ સમાસમાં બને પદો

સમાનાધિકરણ અને પૂર્વપદ વિશેષણ હોય તે સમાસ.
ઉદા. મહારાષ્ટ્રી [કર્તવ્યપરાયણ

કર્મનિષ્ઠ વિ. (સં.) કર્મકાંડમાં આસ્થાવાળું - ચુસ્ત (ર)
કર્મનિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) પોતાના કર્મોમાં કે શાસ્ત્રવિસિત

કર્મોમાં નિષ્ઠા [કર્મનિરત

કર્મપરાયણ વિ. (સં.) કર્મ કરવામાં સતત મથી રહેલું;
કર્મપાક પું. (સં.) કર્મ પાકવું તે; કર્મફળ

કર્મપાશ પું. (સં.) કર્મબંધન

કર્મબંધન ન. (સં.) કર્મનું જીવાત્માને થતું બંધન

કર્મબાધ પું. (સં.) કર્મનો બાધ-દોષ

કર્મભાર પું. (સં.) કર્મોનો બોજ; કર્મરૂપી બોજ

કર્મભૂમિ સ્ત્રી. (સં.) કર્મ કરવાનું ક્ષેત્ર (ર) ધર્મકર્મ કરવા-
નો દેશ (ભારતવર્ષ) [તેમાંથી મેળવવાનો માર્ગ

કર્મમાર્ગ પું. (સં.) કર્તવ્ય કર્મથી કે કર્મકાંડોને અનુસરવા કે
કર્મમીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) કર્મની ફિલસૂફી; કર્મ સંબંધી

વિચારણા (ર) પૂર્વમીમાંસા

કર્મયોગ પું. (સં.) કર્મમાર્ગની સાધના (ર) લૌકિક તેમજ
પારલૌકિક લગતાં બધાં કર્મ ઈશ્વરબુદ્ધિએ અનાસક્ત

રહીને કરવાનો માર્ગ (૩) નસીબનો જોગ

કર્મયોગિની સ્ત્રી. (સં.) કર્મયોગી સ્ત્રી

કર્મયોગી પું. (કર્મયોગિનું) કર્મયોગનો સાધક

કર્મરત વિ. (સં.) સતત કર્મ કરનારું; કર્મનિરત

કર્મલોક પું. (સં.) મૃત્યુલોક; પૃથ્વી

કર્મવશાનુ ક્રિ.વિ. (સં.) સારાં નરસાં કર્મોને લીધે
કર્મવાદ પું. કર્મને લગતો વાદ (ર) પ્રારબ્ધવાદ; દૈવવાદ

કર્મવાદી વિ. (ર) પું. કર્મવાદમાં માનનાર

કર્મવિપાક પું. (સં.) કર્મનું ફળ - પરિણામ [માણસ

કર્મચીર વિ. કર્તવ્ય કર્મકરવામાં વીર-બહાદુર (ર) પું. એવો
કર્મશીલ વિ. (સં.) સતત કામ કરવાની દેવવાળું; ઉદ્યોગી

કર્મસંચિવ પું. (સં.) કાર્યપાલક પ્રધાન

કર્મસંજોગ પું. ભાવિનો યોગ; નસીબનો તાકડો

કર્મસંન્યાસ પું. કર્મનો ત્યાગ (ર) કર્મરૂપનો ત્યાગ

કર્મહીણ(-શું) વિ. અભાગિયું; કમનસીબ; ભાગ્યહીન

કર્મધીન વિ. (સં.) નસીબ પર આધાર રાખનારું; દૈવાધીન

કર્મિષ્ઠ વિ. (સં.) કર્મ કરવા પર પ્રીતિવાળું (ર) કાર્યકુશળ

કર્મી વિ. (સં.) કર્મિનું નસીબદાર (ર) ઉદ્યોગી [નિત્ય

કર્મનિદ્ર્ય સ્ત્રી. (સં.) સ્થૂળકામો કરવાની ઈન્દ્રિય (ર) પંચે-

કર્ષ પું. (સં.) એક પ્રાચીન તોલ (ર) ખેંચણ

કર્ષક વિ. (સં.) ખેંચે-આકર્ષે એવું (ર) પું. ખેડૂત

કર્ષણ ન. (સં.) ખેડ; ખેતી (ર) ખેંચણ (૩) આકર્ષણ

કર્ષિત વિ. (સં.) ખેડેલું (ર) ખેંચેલું [પું. ખેડૂત

કર્ષી વિ. (સં.) કર્ષિનું ખેંચનારું (સમાસમાં અંતે) (ર)

કલ પું. (સં.) એક અવાજ; ગુંજન

કલ સ્ત્રી. કળા; માત્રા (પિં.)

કલ/

૧૫૫

[કલહંસ

કલ સ્ત્રી. ચાવી; ચાંપ

કલકલ પું. (સં.) પક્ષીઓનો કલરવ (૨) ગુંજારવ (૩)

કલબલ; મનુષ્ય અથવા પશુપક્ષીઓનો મિશ્ર ધ્વનિ
કલકલાટ-(ષ) પું. (સં. કલ્ ઉપરથી) ધોંધાટ; શોરબકોર
કલકલિયો પું. કલકલ અવાજ કરનારું માછલા પર નભનારું
એક પક્ષી

કલકો પું. (સં. કલ્ ઉપરથી) શોરબકોર; ધોંધાટ

કલગી સ્ત્રી. (તુકી) મુગટ અથવા મસ્તક પર ચૂકવાનો
એક શણગાર; મંજરી (૨) ફૂલોનો ગોટો (૩) શાકત
લાવણી (૪) ધોડાના માથા પર મૂકવામાં આવતો
એવો શણગાર (૫) હાથીના માથા પર મૂકવામાં
આવતો એક શણગાર (૬) મોર; ઢેલ વગેરે
પક્ષીઓના માથા પરનો એવો ધાટ

કલગીદાર વિ. કલગીવાળું

કલગેર સ્ત્રી. એક કીમતી રેશમી વસ્ત્ર; બાંટ

કલધોષ પું. (સં.) મીઠો કલરવ

કલધોષી સ્ત્રી. કોયલ

કલચરિયું વિ. બનાવટી; નકલી;

કલજુગ પું. કલિયુગ; કળિયુગ

કલત્ર ન. (સં.) પત્ની

કલદાર વિ. અંગ્રેજી ચલણનું (નાણું) રાજકોતી
એવો ચોખ્ખો રૂપિયો (૩) વિ.

કલધ્વનિ પું. (સં.) મીઠો-મધુરો ધ્વનિ (પક્ષીઓ વગેરેનો)

કલન ન. (સં.) કળી જવું-સમજવું તે (૨) પકડવું-ઝાલવું
તે (૩) ગર્ભાધાન થયા પછીની ગર્ભની શરૂઆતની
સ્થિતિ; 'ઝાઈગોટ', 'કેલ્કયુલસ' [(૩) પિછાજ
કલના સ્ત્રી. (સં.) સમજણ; અહણ (૨) અટકળ; અડસઠો

કલનાદ પું. (સં.) મીઠો મધુરો અવાજ; કલધ્વનિ

કલપ પું. (અ. કલ્ = મોં ઉપર પડતા ઘાથ) વાળ રંગવાની
એકબનાવટ; કલક [કલ્પાંત કરવું
કલપવું અ.કિ. (સં. કલ્પાન્ત પરથી) ઝૂરવું (૨) રડવું;કલપવું સ.કિ. (સં. કલ્પ-કલ્પ ઉપરથી) સારવું (શ્રાદ્ધ);
સંકલ્પ કરવો; મરનાર પાછળ પુણ્ય કરવું
કલક પું. જુઓ 'કલપ'કલકાત સ્ત્રી. (અ.) વહાણનાં પાટિયાં બરાબર બેસાડી
ક્યાંય હવા કે પાણી પેસી ન શકે એવું કરવાની ક્રિયા
કલબક સ્ત્રી. પીળી સુખડકલબલ સ્ત્રી. (સં. કલ્ ઉપરથી) વાતચીતથી આછો થતો
ધોંધાટ; બેઠો શોરબકોર (૨) ન સમજાય તેવું બોલવું તે
કલબલવું અ.કિ. બેઠો શોરબકોર કરવો

કલબલાટ પું. બાળકોનો શોરબકોર; કલબલ

કલમ સ્ત્રી. (અ., સં.) લેખણ (૨) ચિત્રકામની પીઠી (૩)
કલમની પેઠે ત્રાંસી કાપીને રોપવાને કરાતી છોડ કે
ઝાડની ડાળી કે તે વડે થયેલો છોડ કે ઝાડ

કલમ પું. (સં.) ચોખાની એક જાત [ધારાકદંબ

કલમ ન. (સં. કદંબ, પ્રા. કલંબ) કદંબની એક જાત;

કલમ સ્ત્રી. લખાણની ઊભી કતાર (૨) લખાણમાં પાડેલો

કમિક ભાગ (૩) કરારની શરત (૪) ધારો; નિયમ

કલમકશ વિ. (ફા.) લેખણ વાપરી જાણનારું (૨) પું.

લહિયો (૩) લેખક; કુશળ લેખક; મુસદ્દી

કલમચૂક સ્ત્રી. લખાણમાં થયેલી ભૂલ; 'સ્વીપ ઓફ પેન'

કલમ-તરાશ પું. (ફા.) કલમ ઘડવાનું ચાપુ (૨) કલમ

ઘડનાર વ્યક્તિ (૩) વિ. કલમ ઘડનારું

કલમત્રાંસ વિ. કમલની માફક ત્રાંસું કાપેલું કે રહેલું

કલમદસ્ત વિ. ચિત્ર કરનાર; ચિત્રકાર

કલમદાન-(નિપું) ન. કલમ રાખવાની ભૂગળી-પેટી

કમલબંદી સ્ત્રી. કલમવાર-પેરા પાડીને કરેલું ચોકસ

લખાણ (૨) તાંચ; જમી (૩) જમ કરેલી વસ્તુઓની

પાઠી (૪) કોઈ પણ ભાગની વ્યવસ્થા કે કામકાજનું

પોરણ બતાવતી તપસીલ (૫) રાજનૈતિક વ્યવસ્થા

કલમબંધી સ્ત્રી. નોકરીમાં લખવાની કામગીરીની બેઠી

હડતાળ; 'પેન ડ્રાઇન સ્ટ્રાઇક'

કલમબાજ વિ. કલમ વાપરવામાં - લેખનકાર્યમાં કુશળ

કલમવાર કિ.વિ. દરેક કલમ-કકરાના કમથી કે તે પ્રમાણે;

તપસીલવાર

કલમી પું. (સં. કલમ ઉપરથી) એક જાતના ચોખા (૨)

વિ. કલમ કરીને ઉગાડેલું (ઝાડ-છોડ)

કલમી(૦ન) સ્ત્રી. વહાણની ડોલકાઠી; નાનો સદ

કલમે-શરીક પું. કલામેશરીક; કુશળ [દ્વિજાવાક્ય

કલમો પું. (અ.) કુશાનનું મૂળ સૂત્ર-કરમાન; ઈસ્લામનું

કલર પું. (ઈ.) રંગ; વર્ણ

કલરબોક્સ ન. (ઈ.) રંગપેટી

કલરવ પું. (સં.) પક્ષીઓનો મધુર ધ્વનિ (૨) કલબલાટ

કલરોળ પું. મોટો કલબલાટ (૨) કલરવ; મધુર અવાજનો

સમુદાય

કલવલવું અ.કિ. કકળવું (૨) ઊંઝેરાવું

કલવલવું સ.કિ. ખીજવવું (૨) કરગરવું

કલવાટ પું. કાલાવાલ

કલવો પું. (સં. કલ્પવત, પ્રા. કલ્પવત્) કવલ; કોળિયો

(૨) પરણવા આવેલા વરને ઊધલતાં પહેલાં

કન્યાપત્ર તરફથી મોકલતો કાચો કંસાર-ખાવાનું

કલશ પું. (સં.) કળશ; લોટો (૨) દેરા ઉપર મુકાતું

અંગકાર શિખર-ટોચ

કલશોર પું. (સં. કલ+શ. શોર) કલરવ; મધુર શોર

કલહ પું. (સં.) કળિયો; કંકાસ; લડાઈ [પરોવતું

કલહપ્રિય વિ. (સં.) ગમે ત્યાં કળિયો કરવાનો શોખ

કલહશીલ વિ. (સં.) ઝઘડા કરવા ટેવાયેલું; ઝઘડાળુ

કલહંસ પું. (સં.) બતક જેવું પક્ષી - હંસ; રાજહંસ

કલહાંતરિતા]

૧૫૬

[કલિંદ

કલહાંતરિતા વિ. સ્ત્રી. (સં.) પતિ સાથે કલહ કરી રુસણું
લઈ બેઠેલી સ્ત્રી (૨) પતિનો અનાદર કરી રિસાયા
પછી પસ્તાવો કરનારી નાપિકા
કલંક ન. (સં.) ડાઘ; લાંછના (૨) આળ; તલોમત
કલંકિત વિ. (સં.) કલંકવાળું; કલંક પામેલું
કલંકિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) કલંકવાળી, કલંક ચઢેલું હોય
તેવી સ્ત્રી [પું. ચંદ્ર
કલંકી વિ. (સં. કલંકિનું) નામોશી પામેલું; કલંકવાળું (૨)
કલંકી-ગી) પું. (સં. કલંકી) વિષ્ણુનો છેલ્લો અવતાર
કલંક વિ. લાંઠ; તોફાની અને લુચ્ચું
કલંદર પું. (અ.) એક જાતનો ફકીર (૨) નિસ્પૃહ માણસ
(૩) મદારી (૪) વર્ણસંકર આદમી
કલ્પ સ્ત્રી. (સં.) કોઈ પણ વસ્તુનો એક ભાગ (૨) ચંદ્રનો
સોજમો ભાગ (૩) 'મિનિટર'; કલાકનો સાઠમો ભાગ
(૪) કાલમાન (૫) યુક્તિ; સિક્કમત (૬) હુન્નર;
કસબ; કળા (૭) સૌંદર્યયુક્ત રચના કે તેવી સિક્કમત
(૮) મોર પીછાં ખોલી જે શોભા રચે છે તે
કલાઈ સ્ત્રી. (સં. કલાથી) કોણીથી કાંઠા જેટલો હાથ (૨)
મગદળ-જોડીની એક કસરત [કલાઈનું પડ
કલાઈ સ્ત્રી. (અ.) એક ધાતુ (૨) વાસણ ઉપર ચડાવાતું
કલાઈ (ઠગરો, ઠવાળો) પું. વાસણની કલાઈ કરનારો
કલાક પું. સાઠ મિનિટ જેટલો સમય
કલાકાર પું. (સં.) કળાયુક્ત રચના કરનાર વ્યક્તિ (કવિ,
ચિત્રકાર, શિલ્પી, વગેરે)
કલા-જ્ઞા)કૃતિ સ્ત્રી. કળાયુક્ત રચના
કલાત્મક વિ. (સં.) કલાપૂર્ણ; સુંદર
કલાકૌશલ્ય ન. કળાની આવડત, હોશિયારી (૨) હુન્નર-
ઉદ્યોગની આવડત
કલાણું વિ. લાગ વગરનું; કથોડું (૨) નાલાયક
કલાડી સ્ત્રી. નાનું કલાડું
કલાડું ન. કલેડું; માટીની નાની તવી [ગેલેરી'
કલાદીર્ઘા સ્ત્રી. (સં.) કળાપ્રદર્શનની પદ્ધતિ; 'આર્ટ-
કલાત્મક વિ. (સં.) કળાથી પૂર્ણ; કલામય
કલાધર પું. (સં.) મોર (૨) ચંદ્ર (૩) કલાકાર
કલાનાથ પું. (સં.) ચંદ્ર; ચંદ્રમા
કલાનિષિ પું. (સં.) મોર (૨) ચંદ્ર (૩) કલાકાર
કલાન્વિત વિ. કલાયુક્ત; કળાવાળું
કલાપ પું. (સં.) સમૂહ (૨) મોરનાં પીછાંનો સમૂહ (૩)
ભાથો (તીરનો) (૪) ઘરેણું (૫) મ્યાન (૬) ચંદ્ર
કલાપક પું. ઝૂડો; સમૂહ (૨) મોતીની માળા (૩) તિલક
કલાપટ પું. (સં.) જેના પર કલા દોરાય છે તે વસ્તુ;
'કેન્વાસ'
કલાપિંડ પું. (સં.) કલાનો ટેલ [તખલ્લુસ
કલાપી પું. (સં.) મોર; મયૂર (૨) કવિ સૂરસિંહજીનું

કલાપીટ સ્ત્રી. (સં. કલ + પીટ - પીટવું) શોરખકોર (૨)
રસરોડ; રોકકળાટ
કલાપૂર્ણ વિ. (સં.) કલાથી ભરેલું
કલાફૂલ ન. કાનનું એક ઘરેણું
કલાબો પું. (અ. કુલાબહ) બાંધનો કાપ (૨) બે છેડા
સાંધવા વચ્ચે નખાતી લોઢાની કડી
કલાભવન ન. હુન્નરકળાની શાળા [(૩) લખાણ
કલામ સ્ત્રી. (અ.) વાણી; વાક્ય; શબ્દ (૨) કડી; કકરો
કલામય વિ. (સં.) કલાત્મક; કલાપૂર્ણ
કલામીમાંસા સ્ત્રી. (અ.) કલાનું શાસ્ત્ર કે તત્ત્વદર્શન
કલામેશરીફ પું. (ફા.) કુરાન; કલમેશરીફ
કલાયુક્ત વિ. (સં.) કળાથી જોડાયેલું; કલામય
કલાર પું., ન. (જેમ કે, બોડિયો કલાર) એક વનસ્પતિ
કલાલ પું. (સં. કલ્પપાલ, પ્રા. કલ્લાલ) દારૂગાળી વેચનારો
કલાલખાનું ન. (સં.) દારૂનું પીકું (૨) વ્યસનીઓને ભેગા
થવાનું ઠેકાણું-જગ્યા
કલાલવાડ સ્ત્રી. (-ડો) પું. કલાલોનો વાસ-મહોલ્લો
કલાલી(-લું) સ્ત્રી. ન. કલાલનો-દારૂ વેચવાનો ધંધો
કલાવતી વિ., સ્ત્રી. (સં.) કળા-કાન્તિવાળી (૨) નૃત્યાદિ
કળા જાણનારી (૩) એક પ્રકારની વીણા
કલાવવું સં.કિ. કળથી સમજાવવું (૨) ફોસલાવવું
કલાવંતી વિ., સ્ત્રી. નૃત્યાદિ કળા જાણનારી
કલાવાદ પું. (સં.) કલાનાતર કલામાં માનતો વાદ-મત
કલાવાન વિ. (સં.) કળા જાણનારું; કળાવાળું (૨)
કલાવિદ (૩) પું. ચંદ્ર
કલાવિદ પું. (સં.) કલાનો જાણકાર
કલાવિધાન ન. કલાનું સર્જન-રચના; 'ટેકનીક'
કલાવિધાયક વિ., પું. કલાવિધાન કરનારું; કલાસર્જક
કલાવીષી સ્ત્રી. કલાદીર્ઘા; 'આર્ટ-ગેલેરી'
કલાંકલાં કિ.વિ. સંપૂર્ણ ખીલેલું હોય એમ [એવું
કલાંક વિ. લુચ્ચું; બેશર્મ (૨) કજિયાખોર (૩) ગાંઠે નરિ
કલાંકી સ્ત્રી. (શરીરની) પાંસળી (૨) પાસું
કલિ પું. (સં.) ટંટો (૨) યુદ્ધ (૩) કળિયુગ (૪)
કળિયુગનો અધિજાતા પુરુષ-અસુર (૫) પાપની બુદ્ધિ
કલિકા સ્ત્રી. (સં.) વક્ષાખીલેલું ફૂલ; કળી
કલિકાલ-જા) પું. કળિયુગનો સમય
કલિત વિ. (સં.) કળાયેલું; જાણેલું; સમજાયેલું
કલિયુગ પું. (સં.) કળિયુગ; ચાર યુગમાંનો છેલ્લો યુગ;
અધર્મનો સમય
કલિલ ન. (સં.) કળણ જમીન [(૨) એક પક્ષી
કલિંગ ન. (સં.) પ્રાચીન ભારતનો એક પ્રાંત-ઓરીસા
કલિંગડ(-ડું) ન. (સં. કલિંગ) કાલિંગડ; તડબૂચ
કલિંદ પું. (સં.) રિમાલવનો 'જમનોતરી' પહાડ જેમાંથી
કાલિદી-યમુના નીકળે છે.

કલીગ]

૧૫૦

[કવચ

કલીગ પું. (ઈ.) સાથી
 કલુષ વિ. કાદવવાળું; ગંદું; મેલું (૨) દુષ્ટ; ધાતકી (૩)
 પાપી (૪) ન. કાદવ; ગંદકી (૫) પાપ
 કલુષિત વિ. (સં.) કાદવવાળું; મલિન (૨) કચવાયેલું;
 રિસાયેલું (૩) દૂષિત [સમાહર્તા
 કલેક્ટર પું. (ઈ.) જિલ્લાનો વડો મહેસૂલી અમલદાર;
 કલેક્શન ન. (ઈ.) સંગ્રહ; સમૂહ; સંચય (૨) વસૂલાત
 (૩) ઉપરાણું
 કલેજું ન. (સં.) કાલેયક, પ્રા. કાલિજજ) પિત્ત ઉત્પન્ન
 કરનારો અને શિરાઓમાંનું લોહી સાફ કરનારો એક
 મોટો માંસલ અવયવ; કાળજું (૨) દૃઢ્ય (૩) મન;
 અંતઃકરણ
 કલેડી સ્ત્રી. (દિ. કાલ્લિઆ) નાનું કલેડું
 કલેડું ન. રોટલા શેકવાની માટીની તવી
 કલેવર ન. (સં.) શરીર; ખોળિયું
 કલેંદુ પું. (સં.) બીજનો ચંદ્રમા
 કલોગું વિ. લાગ વગરનું; કલગું
 કલોલ પું. (સં.) કલ્લોલ; કલ્લોલ; હર્ષ
 કલોલ્ય સ્ત્રી. (ઠજરું) શાહજરું
 કલ્ક વિ. પાપી (૨) પું. પાપ (૩) કાનનો મેલ (૪)
 છેતરપિંડી; દંભ (૫) કચરો; કીચડ (૬) (ઔષધ
 વગેરેનો) ઘટીને બનાવેલો લોંટો-લુગડો [અવતાર
 કલ્કિ-(મી) પું. (સં.) વિષ્ણુનો દસમો છેલ્લો-નકળંક-
 કલ્ચર ન. (ઈ.) ઉછેર; સંસ્કાર (૨) સંસ્કૃતિ
 કલ્ચરમોતી ન. બનાવટી મોતી
 કલ્પ પું. (સં.) પ્રભાનો એક દિવસ; અર્થાત્
 ૪,૩૨૦,૦૦૦,૦૦૦ વર્ષોનો સમય (૨) પર્મકર્મનો
 વિધિ (૩) આચાર (૪) એક વેદાંગ, જેમાં યજ્ઞક્રિયા
 વગેરે વિશે ઉપદેશ છે. (૫) ઔષધપ્રયોગ (૬)
 શબ્દને અંતે 'જેવું'ના અર્થમાં (ઉદા. દ્વીપકલ્પ)
 કલ્પ(ઠતર, ઠદુમ) ન. (સં.) નીચે બેસનાર જેનો સંકલ્પ
 કરે તે વસ્તુ આપનારું સ્વર્ગમાંનું એક કાલ્પનિક ઝાડ
 કલ્પન ન. (સં.) કલ્પવૃત્તે તે (૨) બિંબ; 'ઇમેજ'
 કલ્પનવાદ પું. બિંબવાદ; 'ઇમેજિઝમ'[શ્રેણી; 'ઇર્મજરી'
 કલ્પનશ્રેણી સ્ત્રી. કલ્પનોની સંકુલ અને સંદિગ્ધ કલાત્મક
 કલ્પના સ્ત્રી. (સં.) નવું ચિંતવી કે ઉપજાવી કાઢવાની
 શક્તિ (૨) દરેક વાતની મનમાં જે પ્રથમ રચના થાય
 તે (૩) પારણા; ખ્યાલ (૪) તરંગ; ભુદ્રો
 કલ્પનાચશુ ન. (સં.) કલ્પનાની કે કલ્પનારૂપી આંખ
 કલ્પનાચિત્ર ન. (સં.) કલ્પના વડે ખડું કરેલું ચિત્ર
 કલ્પનાનીત વિ. (સં.) કલ્પનામાં ન આવે તેવું; તેનાથી પર
 કલ્પનાવાદ પું. (સં.) કળા એ અનુભવ કરેલી કલ્પના છે
 એવો વાદ [શક્તિ
 કલ્પનાશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ચિંતવી કે ઉપજાવી કાઢવાની

કલ્પનાશીલવિ. (સં.) કલ્પનાકરવાના વલણ કે સ્વભાવવાળું
 કલ્પનોત્થ વિ. (સં.) કલ્પનામાંથી ઊઠતું-જન્મેલું
 કલ્પનાસૂત્રિ સ્ત્રી. કલ્પનાની સૂત્રિ; મનોરાજ્ય
 કલ્પલતા સ્ત્રી. (સં.) ઇચ્છેલું પૂરું પાડનાર મનાતી
 પૌરાણિક માન્યતા મુજબની સ્વર્ગમાંની એક વેલ
 કલ્પલોક પું. (સં.) યુરોપિયા
 કલ્પવૃં સ.કિ. કલ્પના કરવી; પારવું [કાલ્પનિક ઝાડ
 કલ્પવૃક્ષ ન. (સં.) ઇચ્છેલું આપનાર મનાતું સ્વર્ગમાંનું એક
 કલ્પસૂત્ર ન. (સં.) સાધુઓ માટે આચાર વર્ણવતું પરંપુસ્તક
 (જેન) (૨) વૈદિક કર્મોના વિધિઓનું શાસ્ત્ર; એક વેદાંગ
 કલ્પાંત પું. (સં.) કલ્પનો અંત; જગતનો પ્રલયકાળ (૨)
 ન. રાસરોળ; અતિશય રડવું-શોક કરવો તે
 કલ્પિત વિ. (સં.) કલ્પેલું (૨) જોડી કાઢેલું; ખોટું (૩)
 ન. કલ્પેલ વસ્તુ; કલ્પના; યુક્તિ
 કલ્પ્ય વિ. (સં.) કલ્પના કરવા જેવું; કલ્પનીય
 કલ્પ્ય પું., ન. (સં.) મેલ; કાળાશ (૨) પાપ (૩) એક
 નરક (૪) વિ. મેલું; ગંદું
 કલ્પ્યતા સ્ત્રી. (સં.) મલિનતા; ગંદકી
 કલ્પેશરીક પું. (અ. કલામેશરીક) કુરાન; કલમેશરીક
 કલ્પાજ્ઞ ન. (સં.) સુખ (૨) શ્રેય; કુશળ (૩) વિ.
 સુખદાયક; ભલું (૪) સુંદર; સરસ (૫) શુભ; મંગળ
 કલ્પાજ્ઞ પું. એક રાજ
 કલ્પાજ્ઞકર-(તી) વિ. કલ્પાજ્ઞ કરનાર [પુરુષ
 કલ્પાજ્ઞકારી વિ. કલ્પાજ્ઞ કરે એવું (૨) પું. કલ્પાજ્ઞ કરનાર
 કલ્પાજ્ઞરાજ્ય ન. (સં.) પ્રજાના સમગ્ર કલ્પાજ્ઞ માટે
 ચાલનારું રાજ્ય; એક રાજકીય આદર્શ; 'વેલફેર-સ્ટેટ'
 કલ્પાજ્ઞી સ્ત્રી. (સં.) કલ્પાજ્ઞિનું કલ્પાજ્ઞ કરનારી દેવી (૨)
 સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી (૩) વિ. કલ્પાજ્ઞકારી; મંગળમય
 કલ્લી સ્ત્રી. હાથના કાંડાનું એક ઘરેણું; કડલી
 કલ્લી સ્ત્રી. નાનો કલ્લો (૨) હાથની આંગળીઓ વડે
 (પોતિયા કે સાડી જેવા કપડાની) કરાતી ગડી
 કલ્લું ન. સ્ત્રીના પગનું એક ઘરેણું
 કલ્લો પું. જુઓ 'કલ્લી'
 કલ્લો પું. હાથમાં માપ એટલો ઘાસનો જથ્થો; કોબિયું
 કલ્લોલ પું. (સં.) આનંદ (૨) ધોડો (૩) મોજું ('કિલ્લોલ'
 અશુદ્ધ જોડણી) આનંદથી ઊભરાવું તે
 કલ્લોલવું અ.કિ. હરખાવું; કલ્લોલ કરવો
 કલ્લોલિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) મોટા તરંગોવાળી (નદી)
 કવ કિ.વિ. (સં.) કદા ક્યારે
 કવખત પું. અયોગ્ય-અરાખ-અશુભ સમય; કવેળા
 કવગું વિ. અગવડવાળું (૨) વગ વગરનું
 કવચ ન. (સં.) બખતર (૨) તાવીજ (૩) મુઠ્યોટથી
 શરીરનું રક્ષણ કરતો મનાતો મંત્ર
 કવચ સ્ત્રી., ન. કૌચાનું ઝાડ

કવટિયો]

૧૫૮

[કથા૫

કવટિયો પું. પાણી સુકાઈ ગયું છે તેવો ફૂલો
 કવણ સ. (સં. ક:પુન: પ્રા. કવણો) કોણ; કયું
 કવન ન. (સં.) કવિતા કરવી તે (ર) કવિતા
 કવધિતા પું. કવન કરનાર; કવિ
 કવધિત્રી સ્ત્રી. સ્ત્રીકવિ
 કવર ન. (ઈ.) પરભીડિયું (ર) પુસ્તકનું પૂકું
 કવરધું પું. વાંકું; તીક્ષ્ણ; કડવું (વચન)
 કવર પોઈન્ટ ન. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં પોઈન્ટ અને
 મિડની વચ્ચેથી પસાર થતો દડો રોકવા માટે ઊભા
 રહેવાની જગા

કવરમની પું. બ.વ. (ઈ.) દલાલને આપવાની રકમ
 કવર્ગ પું. (સં.) ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ એ પાંચ અક્ષરો
 કવરાવવું સ.કિ. કાવરું-કાપર કરવું; હેરાન કરવું
 કવરિંગ ન. (ઈ.) ઢાંકણ
 કવરિંગ લેટર પું. (ઈ.) બિડાણપત્ર
 કવલ પું. (સં.) કોળિયો; શ્રાસ
 કવલી સ્ત્રી. અવાછરું દોહવા દેતી નાની ગામ
 કવણું ન. નળિયું (ર) મોભારિયું
 કવલેસ્ત્રી. ખરાબ દશા-હાલત [વખાણવું (૩) વર્ણવવું
 કવનું સ.કિ. (સં. કવ) કવિતા કરવી (ર) સ્તુતિ ગાવી;
 કવળ પું. કવલ; શ્રાસ; કોળિયો [સંજોગ (૩) કુસંપ
 કવા પું. વહાણ ચાલવાને પ્રતિકૂળ પવન (ર) અવળા
 કવાજ પું. કરામત; હિકમત
 કવાજી વિ. કળાબાજ; હિકમતી
 કવાજ ન. (ક+વાન) ખોડખાંપણ (ર) લાંછન
 કવાજ સ્ત્રી. ખરાબવાણી; કુવચન
 કવાણું વિ. કવાણવાળું; ખોડવાળું (ર) ન. ખોડખાંપણ
 કવા(આ)બ પું. માંસનું ભજિયું-મૂઠિયું
 કવાયત સ્ત્રી. લશ્કરી તાલીમ; પરેડ; 'ડ્રિલ' (ર) તાલીમ
 કવાયતી વિ. લશ્કરી તાલીમ પામેલું-લીધેલું
 કવાયુ પું. દુષ્ટ વાતાવરણ (ર) પ્રતિકુળ સંજોગ
 કવાયું વિ. પ્રતિકૂળ
 કવારે કિ.વિ. અશુભ સમયે કે દિવસે
 કવાલ પું. કવાલી ગાનાર; કવાલ (ર) એક રાગ
 કવાલી સ્ત્રી. સૂફીવાદની ગઝલ-ગાયકી (ર) ગાણું;
 ગાયકી [કથણવું
 કવાવું અ.કિ. શરીરમાં કવા પેસવો; શરીર ભગડવું (ર)
 કવાવું અ.કિ. વસૂકી જવું (ર) વગોવાવું
 કવાસ સ્ત્રી. ખરાબ ગંધ; બદબો
 કવિ પું. (સં.) કાવ્ય-કવિતા કરનાર (ર) ભાટ
 કવિકલ્પિતન્યાય પું. (સં.) કવિસૃષ્ટિનો ન્યાય; કવિસંપ્રદાય
 કવિચરિત ન. (સં.) કવિની જીવની વગેરેનું આલેખન
 કવિરું ન. (તુચ્છકારમાં) કવિ
 કવિત ન. એક જાતની કવિતા (ર) આઠ આઠ અક્ષર

વિરામવાળો એકત્રીસ અક્ષરવાળો છંદ; મનહર છંદ
 કવિતા સ્ત્રી. (સં.) કાવ્ય; કવિનું કવન (ર) પદબંધ
 કવિતાઈ સ્ત્રી. કવિત્વ (ર) કવિતા કરવાનો ધંધો
 કવિત્વ ન. (સં.) કાવ્ય રચવાની શક્તિ (ર) કવિપણું (૩)
 કાવ્યનો ગુણ [વલણ; 'પોએટિક જસ્ટીસ'
 કવિન્યાય પું. સાહિત્યમાં સાત્યનો ન્યાય અને જૂઠાંને સજ્જનું
 કવિવર પું. શ્રેષ્ઠ-ઉત્તમ કવિ
 કવિસમય પું. કવિકલ્પિત પરંપરાગત માન્યતા [કવિ
 કવીશ્વર (કવિ+ઈશ્વર), કવીન્દ્ર (કવિ+ઈન્દ્ર) પું. સૌથી મોટો
 કવેણ સ્ત્રી. અધટિત વેણ; અપશબ્દ
 કવેણ સ્ત્રી. કવખત; ખરાબ સંજોગ; ખોટો સમય
 કવ્ય ન. (સં.) પિતૃને આપેલ પિંડ, ભોજન વગેરે
 કવ્યાલ પું. (અ.) કવાલી ગાનારો [ખ્યાલટખ્યાનું ગાણું
 કવ્યાલી સ્ત્રી. સૂફીવાદની ગઝલ-ગાયકી; કવાલી (ર)
 કશ પું. (ફા.) (બીડી, સિગારેટ વગેરેનો) દમ
 કશ સ્ત્રી., (ઠણ) ન. (સં. કશા = ચાબૂક, પ્રા. કસા)
 અંગરખું, બંડી, ચોળી વગેરે ભીડવાની નાની દોરી
 લોચ છે તે (બટનને બદલે) (ર) ચોળીની દોરી; નાકું
 કશમકશ સ્ત્રી. (ફા.) ખેંચતાણ (ર) પક્કામુક્કી (૩)
 ધમાધમ; ઝથરો [બહુ પડે છે.)
 કશાલો પું. અથો, ભીડ (જેમ કે, ઘરમાં કામનો કશાલો
 કશિશ સ્ત્રી. (ફા.) સંમોહન; આકર્ષણ
 કશી(સી)દાકાર વિ., પું. (ફા.) કશીદાનું કામ કરનાર;
 જરીભરતનું કામ કરનાર [‘ચિકનકાચી’
 કશી(સી)દાકારી સ્ત્રી. (ફા.) એક જાતનું ભરતકામ;
 કશીદો પું. ઈંટ અથવા નળિયાને ખૂબ તપાવીને તેના રસનો
 બનાવેલો કીટો (ર) જરીનું ભરતકામ
 કશીદો પું. (અ.) જરીનું ભરતકામ; કસીદો
 કશું સ. (ર) વિ. કોઈક; કાંઈક
 કશની સ્ત્રી. (ફા.) નૌકા; નાવ
 કશમકશ સ્ત્રી. (ફા.) કશમકશ
 કશમલ વિ. (સં.) ખરાબ; ગંદું (ર) નામોશીભરેલું (૩)
 ન. પાપ (૪) દુ:ખ; ઉદાસીનતા
 કશ્યપ પું. (સં.) કાચબો; કશ્યપ (ર) એક ઋષિ જેમાંથી
 સૃષ્ટિના માનવોનો વિકાસ થયાનું પુરાણોમાં કહેવાયું છે.
 કશ્યપસુત પું. (સં.) સૂર્ય; સૂર્યદેવ (ર) ઈંદ્ર
 કશ્મી સ્ત્રી. (સં. કશ) કસોટી (ર) કસોટીની વેળા;
 આપતિ (૩) પૈસા ભરવાની લાંબી, કેડે બંધાપ એવી
 કોથળી; વાંસળી (૪) લસોટેલી વસ્તુ (૫) નાનાં
 છોકરાંને થતો કફ કે શાસનો રોગ (સસણી) (૬)
 અંગરખું, બંડી વગેરે ભીડવાની નાની દડી
 કશાપ વિ. (સં.) કડણ સ્વાદનું; બેસ્વાદ (ર) ભગવા
 રંગનું (૩) વિકારવાળું (૪) પું. કાવો; ઉકાળો (૫)
 તૂરો સ્વાદ (૬) ગેરવો-ભગવો રંગ (૭) કાટ; મેલ;

કથાવિત્

૧૫૯

[કસાણું]

કાળપ (૮) પાપ (૮) કોષ, માન, માયા અને લોભ એ ચારમાંનું કોઈ પણ (જૈન)
 કથાવિત વિ. (સં.) રંગેલું; રંગવાળું થયેલું (૨) ભગવું
 (૩) કસાણું; બેસ્વાદ (૪) કથાય-વિકારવાળું
 કષ્ટ ન. (સં.) મહેનત; શ્રમ (૨) દુઃખ; સંતાપ
 કષ્ટકારક વિ. (સં.) કષ્ટ કરે એવું; દુઃખદાયક
 કષ્ટદાયક(ની) વિ. (સં.) કષ્ટ કરનારું; દુઃખપ્રદ
 કષ્ટપૂર્ણ વિ. (સં.) કષ્ટથી ભરેલું
 કષ્ટપ્રદ વિ. કષ્ટ આપે એવું; દુઃખકારક
 કષ્ટમય વિ. (સં.) કષ્ટપૂર્ણ
 કષ્ટસાધ્ય વિ. (સં.) મુશ્કેલીથી સધાય એવું; શ્રમસાધ્ય
 કષ્ટહારી વિ. (સં.) કષ્ટ હરે એવું [ધાય તેવો રોગ
 કષ્ટાત્તવ ન. (સં.) સ્ત્રીઓને અટકાવ આવતી વખતે દુઃખ
 કષ્ટાવું અ.કિ. દુઃખ પામવું; પીડાવું (૨) પ્રસવની પીડ
 - વેદ્ય આવવી [દુઃખ; સંતાપ
 કષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) કષ્ટ; તકલીફ (૨) મહેનત; શ્રમ (૩)
 કષ્ટી(-ષ્ટિ) વિ. (સં.) કષ્ટવાળું; દુખી
 કષ્ટો સ્ત્રી. લેણા પેટે આપવાનો હપતો; કાંધું
 કસ પું. (સં. કષ) કસોટી ઉપરથી નક્કી કરેલો સોનારૂપા-
 ના ભાવનો આંક (૨) કસોટી [બળ; જોર
 કસ પું. (ફા. કશીદન, સં. કષ્) સાર; માલ; સત્ત્વ (૨)
 કસ સ્ત્રી. (સં. કશા = ચાલુક) કશ; અંગરખા, બંડી
 વગેરેમાં એકબીજા પડને બાંધવા ટંકાતી દોરી (૨)
 ચોળી બાંધવાની દોરી (૩) નાડું
 કસક સ્ત્રી. અભિલાષા; અરમાન (૨) કળતર; શૂળ;
 હળવી પીડા (૩) જૂનું વેર (૪) દુઃખ; પીડા (૫)
 હમદર્દી; સહાનુભૂતિ
 કસકસ સ્ત્રી. કસીને બાંધવાથી થતો અવાજ [કટોકટ
 કસકસતું વિ. ખૂબ ખેંચીને બાંધેલું (૨) પરાણે બેસતું થતું;
 કસકસવું અ.કિ. ખૂબ ખેંચાવું (૨) પરાણે બંધબેસતું થવું
 (૩) સ.કિ. ખૂબ ખેંચીને બાંધવું
 કસકસાવવું સ.કિ. 'કસકસવું'નું પ્રેરક
 કસકસાવું અ.કિ. 'કસકસવું'નું કર્મણિ
 કસકગળ પું. રાસાયણિક પ્રક્રિયા દેખાડનાર કાગળ;
 'લિટ્મસ પેપર' (૨) કસોટીપત્ર; 'ટેસ્ટ પેપર'
 કસટિયો પું. એકના સવાયા કરનારો; માલ ધરાણે લઈ
 પૈસા પીરનારો આદમી (૨) દુઃખ; પીડા
 કસજ ન. કસ; અંગરખા, બંડી વગેરેમાં એકબીજાં પડને
 બાંધવા ટંકાતી દોરી (૨) ચોળીની દોરી (૩) નાડું
 કસજવું સ.કિ. (સં. કષણ) ચોળી-મસળીને એક કરવું; (૨)
 ગુંદવું; કેળવવું (૩) લસોટવું [કે શ્વાસનો એક રોગ
 કસણી સ્ત્રી. (સં. કાસ ઉપરથી) નાનાં છોકરાંને થતો કફ
 કસણી સ્ત્રી. (સં. કર્મણિકા) કષણી; કસોટી; આપત્તિ (૨)
 પૈસા ભરવાની કેડે બંધાતી કોથળી-વાંસળી

કસતું વિ. પરાણે બેસતું થતું (૨) ઓછું રહેતું
 કસદાર વિ. (સં.) કસ-સત્ત્વવાળું (૨) રસાણ (૩)
 ધનવાન (૪) કસોટીમાંથી પાર છીતરે એવી; ઓજરવી
 કસનળી સ્ત્રી. કસ કાઢવા વપરાતી શીશી જેવી નળી;
 'ટેસ્ટ-ટ્યૂબ'
 કસપટ્ટી સ્ત્રી. સૂતરનો કસ કાઢવા માટેની પટ્ટી
 કસબ પું. ભરતકામ, વજાટમાં વપરાતો સોનારૂપાનો તાર
 કસબ પું. (અ. કસબ) ધંધો; રોજગાર; કામ (૨) હુન્નર;
 કળાકારીગરી (૩) કળાકુશળતા (૪) અનીતિનું કામ
 કસબચોર પું. પોતાનો હુન્નર બીજાને ન દેખાડે એ;
 આવડત સંતાડનાર આદમી (૨) ધંધામાં કળારો
 કસબાતી વિ. (ફા.) કસબામાં રહેનારું (૨) મુસલમાનોની
 વધુ વસ્તીવાળું [કારીગર; હુન્નર-કળા જાણનાર
 કસબી વિ. કળાકુશળ; નિપુણ (૨) કસબવાળું (૩) પું.
 કસબો પું. (અ.) મુસલમાનોની વિશેષ વસ્તીવાળું સ્થળ
 (૨) મોટું ગામ; 'ટાઉન' (૩) મુસલમાનવાડો
 કસમ પું. બ.વ. (અ.) સોગન; સોગંદ
 કલમનામું ન. સોગંદનામું; 'એફિડેવિટ'
 કસમય પું. કસમો; કવખત; કવેળા
 કસમોડા પું. બ.વ. (કસવું+મોડવું) અંગ મરોડવાના ઉકાંટા
 આવવા તે (૨) પ્રસવ વખતનું શરીરનું દુખવું અને
 આકંડી-વેણો આવવી તે
 કસમોડાવું અ.કિ. કસમોડા ખાવા; ઉકાંટા આવવા
 કસર સ્ત્રી. (અ. કસ) ઘટ; ખોટ (૨) કયાશ; અપૂર્ણતા
 (૩) ખામી; કસુર (૪) કરકસર (૫) નુકસાન
 કસરત (અ. કસરત) સ્ત્રી. વ્યાયામ (૨) અભ્યાસ; મહાવરો
 કસરતબાજ વિ. કસરતી; કસરતના શોખવાળું
 કસરતશાળા સ્ત્રી. વ્યાયામશાળા; અખાડો
 કસરતી (-તિયું) વિ. કસરત કરનારું
 કસરિયું વિ. કરકસરિયું; કરકસર કરનારું [બહાર આવે છે.
 કસવાટ ન. ધાણીમાંનું આંટાવાળું ચોકડું, જેમાં થઈને તેલ
 કસવાડો પું. હળપૂણીને ચવડામાં બરાબર બેસાડવા માટે
 વપરાતી લાકડાની લાંબી મેખ-કાયર
 કસવાણ સ્ત્રી. માંદગી; બેચેની
 કસવું સ.કિ. (ફા. કશીદન) ખૂબ ખેંચવું; સખત બાંધવું
 કસવું સ.કિ. (સં. કષતિ, કર્મતિ, પ્રા. કસઈ) કસોટી
 કરવી; અજમાવવું (૨) ઓછું આપવાનો પ્રયત્ન કરવો
 (૩) મહેનત આપવી; રગડવું (૪) પીડવું; સતાવવું
 કસઈ પું. (અ. કસાઅ) પશુઓને મારીને તેમનું માંસ
 વેચવાનો ધંધો કરનાર; ખાટકી (૨) ગળકદો; ખૂની
 કસઈખાનું ન. પશુઓને વેપારસ્ત્રુથી મારવાનું સ્થળ
 કસઈવાડો પું. કસઈઓના રહેણાકનો લતો-મહોલ્લો
 કસાકસ(-સી) સ્ત્રી. રસાકસી; ચડસાચડસી [બેસ્વાદ
 કસાણું વિ. (સં. કથાપ) કાટના સ્વાદવાળું; કટાણું;

કસાયેલું

૧૬૦

[કહ્વાર

કસાયેલું વિ. (સં. કષાય ઉપરથી) કટાયેલું
 કસાયેલું વિ. ('કસાયું' ઉપરથી) પલોટાયેલું; અનુભવી
 કસાય પું. (હિં.) કસવાનો ભાવ; ખેંચાણ
 કસાયવું સ.કિ. પલોટાવવું
 કસાયું અ.કિ. અનુભવથી કે પરિશ્રમથી થયું
 કસીદો પું. ઈંટ કે નખિયાને ખૂબ તપાવીને તેના રસનો
 બનાવેલો કીટો (ર) જરીનું ભરતકામ કસીદો
 કસીદો પું. (અ.) ઉર્દૂ કાબ્યનો એક પ્રકાર (ર) કસીદો
 કસીનો પું. (ઈ.) જુગારનો અકો; જુગારખાનું
 કસુતર (-રું) વિ. સુતર (સહેલું) નહિ એવું; મુશ્કેલ (ર)
 બગડી ગયેલું (૩) આડું; વાંકું
 કસુવાણ સ્ત્રી. કસવાણ; બેચેની; માંઢગી
 કસુવાવડ સ્ત્રી. સગભાને અપૂરે માસે થતો ગર્ભજાવ;
 ગર્ભનું તેના નિયત સમય પહેલાં ગરી જવું તે
 કસું(-સું)બગર પું. કસુંબાનો રંગ ચડાવનાર
 કસું(-સું)બલ(-લું) વિ. કસુંબાના રંગનું; લાલ
 કસું(-સું)બી વિ. (સં. કસુંબ) કસુંબલ (ર) સ્ત્રી. કસુંબાના
 ફલનો રંગ (૩) કસુંબાનું બીજ
 કસું(-સું)બો પું. (સં. કસુંબ) એક વનસ્પતિ (ર) એના
 ફલમાંથી નીકળતો રંગ (૩) એ રંગનું કપડું (૪)
 પાણીમાં ધોળેલું અકીણ કે તે મિષે થતો મેળાવડો
 કસૂર સ્ત્રી. (અ.) ખામી; ભૂલચૂક (ર) વાંકગુનો
 કસૂર (ઠઠાર, ઠમંદ, ઠવાર) વિ. અપરાધી; તક્સીરવાર
 (ર) કષાય-વિકારવાળું
 કસુંલું વિ. આકડું; વસતું
 કસુંલે કિ.વિ. વિષમ સંજોગોમાં (ર) નિરુપાયે; ન છૂટકે
 કસુંબગર પું., કસુંબલ(-લું) વિ. કસુંબો પું. જુઓ
 અનુક્રમે 'કસુંબગર', 'કસુંબલ', 'કસુંબો'
 કસોજણ ન. ઝટકામણ; કચરો; કસ્તર [આડું; વાંકું
 કસોજ (-જું) વિ. (કનસોજું) બગડી ગયેલું (ર) કસુતરું;
 કસોટી સ્ત્રી. (સં. કષપટ્ટિકા, પ્રા. કસપટ્ટિઆ)
 સોનાચાંદીની કસોટી કરવાનો પથ્થર (ર) કસ
 કાઢવાની રીત, પરખ, પરીક્ષા, અજમાયશ (૩)
 સંક્રામણની વેળા
 કસોટીપત્ર ન., પું. પરીક્ષાપત્ર; પ્રશ્નપત્ર
 કસ્ટી સ્ત્રી. (ઈ.) કબજો; જાપતો (ર) અભિરક્ષણ;
 દેખભાળ (૩) હિરાસત
 કસ્ટમ સ્ત્રી. (ઈ.) રીત-રિવાજ; પ્રથા (ર) સ્ત્રી. જગત
 કસ્ટમકપૂટી સ્ત્રી. (ઈ.) સીમાશુલ્ક; નાકાવેરો
 કસ્ટમહાઉસ ન. (ઈ.) જકાતઘર
 કસ્ટોડિયન વિ., પું. (ઈ.) ગેરવહીવટ દૂર કરવા વહીવટ
 સંભાળનાર અધિકારી (ર) વાલી
 કસ્તર ન. (દે. કસ્તાર) તણખલું; રજ; કચરો (ર) મકાન
 વગેરે ઉતારી નાખતાં નીકળેલો ભંગાર (૩) સાંપવાના

વાસણમાં કંસારા કરે છે તે લેપ
 કસ્તી સ્ત્રી. (જા.) પારસીની જનોઈ કે તે દેવાનો સંસ્કાર
 કસ્તુ(-સ્તુ)રિકા, (-રી) સ્ત્રી. (સં.) ચોક્કસ જાતના
 હરણની દૂટીમાંથી મળતો એક કીમતી પદાર્થ; મૃગમદ
 (ર) ડુંગળી (ટીબળમાં)
 કસ્તુરિયું વિ. કસ્તૂરીના મિશ્રણવાળું (ર) કસ્તૂરી રંગનું
 કસ્તુંબરી સ્ત્રી. (સં.) કોથમીર
 કસ્તૂરી સ્ત્રી. જુઓ 'કસ્તુરિકા'
 કસ્તુ(-સ્તુ)રીમૃગ પું. (સં.) જેની દૂટીમાંથી કસ્તૂરી થાય
 છે તેવી હરણની એક જાત
 કસ્મલ વિ. કશ્મલ; ખરાબ; ગંદું; નામોશીભવું (ર) ન.
 પાપ; દુગ્મ; ઉદાસીનતા
 કસ્વાદ પું. ખરાબ સ્વાદ (ર) વિ. ખરાબ સ્વાદવાળું;
 બેસ્વાદ [(ર) અદ્ભુત વાત (૩) વાર્તા; વાત
 કહાણી સ્ત્રી. (સં. કથાનિકા, પ્રા. કહાણિઆ) દંતકથા
 કહાન(-નો) પું. (સં. કૃષ્ણ, પ્રા. કશ્લ, કનઠ) કૃષ્ણ
 કહાની સ્ત્રી. (હિં.) ટૂંકી વાર્તા [વિ. નિજુર; ફર
 કહાર પું. (દે.પ્રા. કાહાર) ભોઈ; મ્યાનો ઊંચકનાર (ર)
 કહાવવું સ.કિ. (સં. કથમ) કહેવરાવવું; સંદેશો મોકલવો
 કહાવું અ.કિ. કહેવાવું [કયેઠેકાણે
 કહીં કિ.વિ. (સં. કસ્મિન, પ્રા. કમ્હિ, અપ. કહિ) ક્યાં;
 કહીંક કિ.વિ. ક્યાંક; કોઈક ઠેકાણે
 કહીંકહીં કિ.વિ. કેટલેક સ્થાને; ક્યાંકક્યાંક
 કહેણ ન. (સં. કથન, પ્રા. કહણ) કથન; વચન (ર)
 કહેવરાવવું તે (૩) સંદેશો (જ) હુકમ (પ) નેહું; નોતરું
 કહેણી સ્ત્રી. કહેવત (ર) કહેવું તે; કહેવાની રીત (૩)
 લોકાપવાદ; દોષ (૪) કહાણી
 કહેણું વિ. કહેવા પૂરતું (ર) ન. કહેણ [વાચકા
 કહેતી સ્ત્રી. કહેવત (ર) લોકાપવાદ (૩) કહાણી; લોક-
 કહેવડા(-રા)મણ ન. કહેવાપણું; દોષ
 કહેવડા(-રા)વતું સ.કિ. કહાવવું (ર) 'કહેવું'નું પ્રેરક
 કહેવત સ્ત્રી. ('કહેવું' દ્વારા) લોકોક્તિ (ર) દંષ્ટાંત;
 ઉદાહરણ (૩) ઉખાણો (૪) કહેવરામણ
 કહેવરામણ ન. જુઓ 'કહેવડામણ'
 કહેવરાવવું સ.કી. જુઓ 'કહેવડાવવું' [પણું
 કહેવાપણું ન. કહેવું પડે એવું હોવું તે (ર) ખામી કાઢવા-
 કહેવું સ.કિ. (સં. કથયતિ, પ્રા. કઠઈ) બોલવું; જણાવવું;
 સમજાવવું; શિખામણ આપવી (ર) આજ્ઞા કરવી
 (૩) ઠપકો આપવો; નામ આપવું
 કહોવાણ ન. કહોવાપણું; સડો
 કહ્યાગરું વિ. કહું કરે એવું; આજ્ઞાકિત
 કહ્યામાં કિ.વિ. આજ્ઞામાં; તાબામાં
 કહું ન. (સં. કથિતક) કહેલું તે; વચન; શિખામણ
 કહ્વાર ન. (સં.) ધોળું કમળ; કહ્વાર

કળ]

૧૬૧

[કંઈક

કળ સ્ત્રી. (સં. કુલ) પેટી વગેરેને જડેલું યંત્ર; જેમાં ફૂચી ફેરવવાથી તે વસાય-ઉઘાડાય છે. (૨) યંત્રની ચાવી; ચાપ (૩) યુક્તિ; કરામત (૪) અટકળ
 કળ પું. (દે. પ્રા. કલ) કાદવ; કીચડ
 કળ સ્ત્રી. (સં. કલ્) અટકળ; અનુમાન
 કળકળ સ્ત્રી. (સં. કલ્ ઉપરથી) કળળાટ (૨) ટિટિયારો; માથાઝીક (૩) પંખીનો કલરવ
 કળકળવું અ.કિ. કળવું; કળળાટ કરવો; ટિટિયારો કરવો (૨) દુખની વેદના વ્યક્ત કરવી; રડવું
 કળકળાટ પું. જુઓ 'કળળાટ'
 કળકળાટિયું વિ. જુઓ 'કળળાટિયું'
 કળકળાણ ન. જુઓ 'કળળાટ' [સમય
 કળજ(જુ)ગ પું. ચાર યુગમાંનો છેલ્લો યુગ; અપર્મનો
 કળજ ન. જેમાં પગ મૂકતાં કળી જવાય એવી જગ્યા-જમીન
 કળજ ન. કળતર
 કળજ ન. જ્ઞાન; સમજ
 કળજ ન. (સં. કલન) કળવું-જણવું તે
 કળતર ન. કળી જવાય એવી જમીન
 કળતર ન. શરીરની અંદર થતી પીડા-કળ-વેદના
 કળતર ન. ગણતરી; અટકળ; અંદાજ (પાકનો)
 કળતર ન. પાણીના કોસનાં વરત વગેરે સાધન
 કળતર ન. પાકનો અંદાજ કરનાર [રાહત
 કળતાણું ન. પાકનો અડસટો કાઢી આપવાનું મહેનતાણું;
 કળત્ર ન. પત્તી; કલત્ર
 કળથિયું વિ. કળથીને લગતું (૨) કળથીના રંગનું [ધાન્ય
 કળથી સ્ત્રી. (સં. કુલત્ય, પ્રા. કુલત્યા) એક જાતનું હલકું
 કળથીવાયું વિ. જેમાં કળથી વાવેલી છે તેવું (ખેતર)
 કળપટ પું. ન. (સં. કલા + પટ ઉપરથી) ટાઈપરાઈટર,
 ટેલિપ્રિન્ટર વગેરેના અક્ષરોની ગોઠવણીનો ખ્યાલ
 આપતું પાટિયું; 'કીબોર્ડ'
 કળપડું સ.કિ. (સં. કલ્પ) મુએલાને નામે સંકલ્પ કરી દાન
 આપવું (૨) ખપવું; ઉપયોગમાં આવવું
 કળપડું અ.કિ. કલપવું; રડવું; રડવું; કલ્યાંત કરવું (૨)
 સંકલ્પ કરવો (૩) ખેતરમાં રાંપડી ફેરવવી
 કળપી સ્ત્રી. કરપી; રાંપડી
 કળખ સ્ત્રી. મોટી રાંપડી; કળપી
 કળખડું સ.કિ. રાંપડી દેવી-ફેરવવી (ખેતરમાં)
 કળવ(વિ)કળ સ્ત્રી. યુક્તિ; તદબીર (૨) ચેન; નિરાંત
 (૩) સૂચ; સમજ (૪) યુક્તાયુક્ત વિચાર
 કળવી સ્ત્રી. જમીનનાં ઢેકાં ભાંગવાનું ઓજાર; કળપવ
 કળવું સ.કિ. (સં. કલપતિ, પ્રા. કલઈ) સમજવું (૨)
 કલ્પવું; અટકળ કરવી (૩) હિસાબ કે અંદાજ કાઢવો
 કળવું અ.કિ. દુખવું; કળતર થવું [પૂંપી જવું
 કળવું અ.કિ. (દે.પ્રા. કલ = કાદવ) કાદવમાં ઊતરી કે

કળવું ન. હિંદુઓમાં મૃત્યુ પછીની એક કિયા
 કળશ પું. જુઓ 'કલશ'
 કળશ(-સે)લી સ્ત્રી. લોટી; કસલી; ટબુડી
 કળશિયો પું. (સં. કલશ) લોટો (૨) ઝાડો (રોગ); દસ્ત
 કળશીસ્ત્રી. સોળ (કાચા) મજાનું માપ (૨) વિ. બહોળું; મોટું
 કળશો પું. (સં. કલશ) લોટો; કળશિયો
 કળજવું કિ. અવાજ કરવો; મોટેથી બૂમ પાડવી
 કળા સ્ત્રી. જુઓ 'કલા'
 કળાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'કલાઈ'
 કળાકાર પું. જુઓ 'કલાકાર'
 કળાકૌશલ્ય ન. જુઓ 'કલાકૌશલ્ય'
 કળાણ ન. કળણ-કાદવવાળી જમીન; કળણ
 કળાધર પું. જુઓ 'કલાધર'
 કળાપો પું. કળપવું તે; રડારોળ (૨) કઢાપો
 કળાભવન ન. જુઓ 'કલાભવન'
 કળાયલ વિ. કળા કરેલી હોય એવો (મોર)
 કળાવ(વ)તી સ્ત્રી. જુઓ 'કલાવતી'
 કળાવતંસ પું. કળાનું ભૂપણ; કળાઓમાં શ્રેષ્ઠ
 કળાવાન પું. જુઓ 'કલાવાન'
 કળાવિધાન ન. જુઓ 'કલાવિધાન'
 કળાવિધાયક પું. જુઓ 'કલાવિધાયક'
 કળાવું અ.કિ. સમજાવું (૨) પરખાવું; દેખાવું; પ્રતીત થવું
 કળિ(ઠકાળ, ઠપુગ) પું. જુઓ 'કલિ (ઠકાળ, ઠપુગ)'
 કળી સ્ત્રી. (સં. કલિકા, પ્રા. કલિઆ) અણખીલું ફૂલ;
 કલિકા (૨) છુટો મોતીયૂર (૩) અંગરખાને કે પહેરણ-
 ની અમુક ઢબને સીવતાં બગલ આગળ કરાતું સીવણ
 કળીચૂનો પું. વિશુદ્ધ કરેલો ચૂનો
 કળૂં(ફું) વિ. ('કળવું' પરથી) માટી-કાદવવાળું
 કળેક(વ)ળે કિ.વિ. (કળ + વળ) યુક્તિ પ્રયુક્તિથી;
 સમજાવટથી; કલાવી-પટાવીને
 કળેળવું અ.કિ. કળકળવું; કળળાટ કરવો; ભારે કાં કાં કરવું
 (કાગડાનું) (૨) વિલાપ કરવો
 કળેળી સ્ત્રી. કરેળી; કળેળવું તે; કલ્યાંત; છાતીફાટ રુદન
 કળો પું. કલહ; રડવાનો લાંબો સાદ
 કળોટી(ઠી) સ્ત્રી. એક જાતની સફેદ રેતી (૨) સાથિયા
 પૂરવાની ભૂદી (આરસ વગેરે પથ્થરની)
 કંઈ કિ.વિ. કશું. વાક્યમાં પ્રચ્છાદિવાચક અને નકારસૂચક
 ઉપયોગ. જેમ કે 'કંઈ મારાથી મંગાય ?'
 કંઈ કિ.વિ. ક્યાં; કહીં
 કંઈ વિ. (૨) સ. (અનિશ્ચિતાર્થક, પ્રચ્છાદિ તથા
 નકારાર્થકમાં મુખ્યત્વે વપરાય છે.) કાંઈ; અમુક; કશું
 કંઈ વિ. (૨) સ. (સં. કતિ, પ્રા. કઈ) અનેક (જેમ કે,
 તમારા જેવા તો કંઈક જોઈ નાખ્યા !)
 કંઈક કિ.વિ. ક્યાંક; કહીં

કંઈક]

૧૬૨

[કંટોલું(-ળું)

કંઈક વિ. (૨) સ. કશુંક; કાંઈક (નિશ્ચયાર્થ ને હકારાર્થમાં વપરાય)

કંઈક વિ. (૨) સ. કેટલુંક; થોડુંક

કંક પું. (સં.) જેની પાંખમાંથી શરપૂછ થાય છે તે પંખી

(૨) બગલો (૩) પીછાળું તીર (૪) નામધારી બ્રાહ્મણ

(૫) યુધિષ્ઠિરે વિરાટ રાજાને ત્યાં પારણ કરેલું નામ

કંકણ ન. (સં.) કાંગરાવાળી ચૂડી-બંગડી (૨) કંકણદોરો

કંકણદોરો પું. લગ્નવિધિ શરૂ કરતાં વરકન્યાને કાંડે બંધાતાં

મીઠળ અને લાલદોરો; કાંકણદોરો [માટે]; 'એન્યુલર'

કંકણ (ઠકાર, ઠકૂન) વિ. કંકણના આકારનું (ખાસાસખલણ

કંકણી સ્ત્રી. કાંગરીવાળી સોનાની બંગડી; કાંકણી (૨)

ધૂધરીવાળો કંદોરો [કંકરી

કંકર પું. (સં. કર્કર) કાંકરો; નાનો પથ્થર (૨) મરડિયો;

કંકરમય વિ. (સં.) કંકરિયાળું; કાંકરીવાળું

કંકરીલું વિ. કાંકરીવાળું (૨) રેતીવાળું

કંકાયુ પું. (પ્રા. કંકય) એક જાતનો પાણીનો સાપ

કંકાલ ન. (સં.) હાડપિંજર

કંકાલી પું. કપાલી; મુંડમાળા પારણ કરનાર ડુદ્ધ; શિવ

કંકાલી સ્ત્રી. (સં. કુંકમવર્તિ) કુંકુ રાખવાની પ્યાલી (૨)

ગાંજો કુંકવાની ચલમ

કંકાસ પું. (ફા. કંગાશ) કજિયો; કલેશ

કંકાસળું વિ. કંકાસ કરે એવું; કંકાસ કરનારું

કંકાસિયણ વિ., સ્ત્રી. કંકાસિયા સ્વભાવની; કંકશા (સ્ત્રી)

કંકાસિયું વિ. કંકાસણ સ્વભાવનું [કુંકમ

કુંકુ ન. (સં. કુંકમ) ચાંદલા વગેરેમાં વપરાતું લાલ દ્રવ્ય;

કુંકુડી વિ., સ્ત્રી. સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીનું હુલામણું નામ (૨)

પતંગડી; નાનો પતંગ

કુંકુડો પું. પતંગ (૨) બગલો

કુંકુપગલું વિ. સારા શુકનનું; શુકનિયાળ

કુંકુપી સ્ત્રી., (-ડો) પું. કુંકુનું પડીકું-પડિમો

કુંકુવણું (-રણું) રાતા રંગનું; લાલ રંગનું

કંકોડી સ્ત્રી. (સં. કકોટકી, પ્રા. કકોડડી-કકોડિઆ)

કંકોડાની વેલ (૨) સૂતક કાકવા માટે સ્નાન વખતે

માથામાં નંખાતી એક ભૂકી

કંકોડું ન. કંકોડાનું શાક-ફળ; કંટોલું

કંકોતરિયો પું. કંકોતરી પહોંચાડનાર

કંકોત્રી(-તરી) સ્ત્રી. (સં. કુંકમપત્રિકા) ડગનાદિનું નોતરું

કે ખબરની ચિઠ્ઠી; શુભ પ્રસંગની આમંત્રણપત્રિકા

(૨) (વ્યંગમાં) ન ગમતું નોતરું કે ખબરની ચિઠ્ઠી

કંકોલ પું. (સં.) એક ઔષધિ; ચિનિકલાલા; ચણકબાબ

કંગણ ન. કંકણ; કાંગરાવાળી ચૂડી-બંગડી (૨) અકાલી

શીનોનું માથા ઉપર બાંધવાનું લોટાનું કુંડું [દિરો

કંગન ન. (સિં.) કંકણ; કાંગરાવાળી ચૂડી-બંગડી (૨) કાંકણ-

કંગનવો પું. કાંસકો; દાંતિયો

કંગની સ્ત્રી. (સં. કંગનિકા) કાંસકી

કંગવો પું. (સં. કંક્ત, પ્રા. કંકચ) કાંસકી

કંગાલ(-ળ) વિ. છેક ગરીબ (૨) દરિદ્રી; તુચ્છ (૩)

રસકસરહિત [કંગાલદશા

કંગાલિ(-ળિ)યત સ્ત્રી. અત્યંત ગરીબી (૨) દીનદશા;

કંચન ન. કાંચન; ચોખ્ખું સોનું (૨) ધન-દોલત

કંચનકીર પું. સોનેરી રંગનો પોપટ

કંચનમય વિ. સોનાનું બનેલું

કંચનવર્ણું(-રણું) વિ. સોનાના રંગનું; સોનેરી

કંચની સ્ત્રી. કળાવંતજી; ગણિકા (૨) વિ. સોનાનું

કંચવો પું. (સં. કંચુક, પ્રા. કંચુવડ-કંચુચ) કાંચળી; કમખો

કંચુક પું. (સં.) કાંચળી; કમખો (૨) સાપની કાંચળી (૩)

ખખતર; કચચ

કંચુકી પું. (સં.) જનાનાખાનાનો ચોબદાર [કમખો

કંચુકીસ્ત્રી. (સં. કંચુક + ઈપ્રત્યય) ચોળી; કાંચળી (૨) કાપડું;

કંજ પું. (સં.) બ્રહ્મા (૨) ન. કમળ

કંજ(-જ)રી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ

કંજ(-જ)રી સ્ત્રી. એક જાતનું પંખી

કંજ(-જ)રી સ્ત્રી. ખંજરી; ઝાંઝ

કંજવન ન. (સં) કમળનું વન [પાછ

કંજૂસ વિ. અતિશય-વધારે પડતી કરકસર કરે એવું; કૃપણ;

કંજૂસાઈ સ્ત્રી. કંજૂસપણું; કૃપણતા

કંટક પું. (સં.) કાંટો; ફાંસ (૨) આંકડો; ગલ (માછલાં

પકડવાનો) (૩) રોમાંચ (૪) નડતર; દખલ (૫)

દુરમન; શત્રુ [કાંટળું

કંટક(ઠપૂર્ણ, ઠમય, ઠયુક્ત) વિ. કાંટાઓથી ભરેલું;

કંટકિત વિ. (સં.) કાંટાવાળું (૨) મુકેલ (૩) રોમાંચિત

કંટારિયું ન. શબ ઉપરનું કપડું; ખાંપણનું વસ્ત્ર-લૂગડું

કંટાળનું અ.કિ. કંટાળો ચઢવો-આવવો [થોર; થોરી

કંટાળી વિ., સ્ત્રી. કંટાવાળી (૨) સ્ત્રી. (દે. કંટાલી) હાથિમો

કંટાળું વિ. (સં. કંટાલું) કાંટાવાળું (૨) ન. ભૂટું કોળું

કંટાળો પું. અવિવિધતા કે ચાકચી ઊપજતો અણગમો

કંટિયું ન. કુંડું; ડોડો

કંટિયો પું. ભારે જમણને બીજે દિવસે ભૂખ્યાં રહેવું તે

કંટી સ્ત્રી. ડુંડામાંના બારીક કણ (૨) કુંડું (૩) તાજા ડાંગર

કંટીવાળો પું. ચૂલે ચડાવવાના વાસણને બાહારની બાજુએ

કરાતો માટીનો લેપ

કંટું સ્ત્રી. ઘસે ભારે વ્યાજે ધીરવામાં આવતી નાની રકમ

કંટું ન. ખરેટું; ખીરું

કંટેવાળો પું. જુઓ 'કંટીવાળો'

કંટેસરી સ્ત્રી. ગળામાં નાંખવાનું એક ઘરેણું [અઘણખાડ

કંટોડિયું ન. ઉકરડાનો-કચરોપૂર્ણ નાંખવાનો ખાડો (૨)

કંટોલી(-ળી) સ્ત્રી. (દે. કંટોલ) એક વેલો; કંકોડી

કંટોલું(-ળું) ન. કંકોડું

કંદ્રાકટ(-૨)/

૧૭૩

[કંદીલ

કંદ્રાકટ(-૨) પું. (ઇ. કોન્દ્રેકટ) કરારથી કરવાનું કામ; ઠેકો
કંદ્રાકટર પું. ઠેકેદાર

કંદ્રાદી(-કટર) પું. ઠેકેદાર

કંદ્રોલ પું. (ઇ.) કાબૂ; નિયમન; અંકુશ

કંઠ પું. (સં.) ગળુ (૨) હૈરિયો (૩) કંઠમાંથી નીકળતો

અવાજ; સૂર(જ) કાંઠો-કાંઠલો(પ) કિનારો 'ગ્લેન્ડ'

કંઠગ્રંથિ સ્ત્રી. કંઠમાં આવેલી એક ગ્રંથિ; 'થાઇરોઇડ

કંઠતાલવ્ય વિ. (સં.) કંઠ અને તાળવું એ બંને સ્થળમાંથી

ઉચ્ચારાતું

કંઠનાળ સ્ત્રી. ગળાની નળી

કંઠપાક પું. (સં.) ગળાનો સોજો [અત્યંત પ્રિયજન

કંઠમણિ પું. (સં.) કંઠીમાંનો હીરો (૨) હૈરિયો (૩)

કંઠમાધુર્ય ન. કંઠના અવાજની મધુરતા-મીઠાશ [એક રોગ

કંઠમાળ સ્ત્રી. ગળામાં માળાના આકારનો ચાંદાં પડવાનો

કંઠસૂત્ર ન. કંઠી; મંગળસૂત્ર (૨) ગળાનું એક ધરેણું (૩)

જનોઈ

[બોલાતો (વ્યંજન)

કંઠસ્થ વિ. (સં.) કંઠ-મોઢે યાદ હોય તેવું (૨) કંઠમાંથી

કંઠસ્થતા સ્ત્રી. (સં.) પૂર્ણ રીતે યાદ હોવું તે

કંઠસ્થાન ન. (સં.) કંઠની જગા

કંઠસ્થાની વિ. (સં.) કંઠમાંથી બોલાતો (વ્યંજન)

કંઠસ્વર પું. (સં.) એક વ્યક્તિના અવાજથી બીજા વ્યક્તિના

અવાજ ને જુદો પાડતો ગૂણ; 'રિમ્બર'

કંઠાભરણ ન. (સં.) કંઠનું તે તે ધરેણું

કંઠાર(-ળ) સ્ત્રી. પું. સમુદ્રકાંઠા પર આવેલો તે તે સમગ્ર

પ્રદેશ

[ચીતળ (લાકડાની)

કંઠાળ સ્ત્રી. કંઠાર (૨) વાસણ ભરવાનો કોથળો (૩)

કંઠી સ્ત્રી. (સં. કષ્ટિકા, પ્રા. કઠિઆ) ડોકનું એક ધરેણું

(૨) કંઠમાં પહેરવાની ગુરુએ બંધાવેલી માળા (૩)

(અંગરખાના) ગળા આગળના ભાગ પરનું શોભીતું

સીવણ કે ભરતકામ

[માદળિયું

કંઠીપગલું ન. વિષ્ણુના પગલાની ચક્તીવાળી કંઠી-

કંઠીબંધુ વિ. એક કંઠીબાંધનાર-સમાન ગૂણવાળું (૨) વૈષ્ણવ

કંઠીરવ સ્ત્રી. સિંહ [ભાતવાળું સીવણ

કંઠો પું. હાર; મોટા મણકાની માળા (૨) ગળા પાસેનું

કંઠોપકંઠ કિ.વિ. એક કંઠથી બીજા કંઠ સુધી વિસ્તરતું

કંઠ્ય વિ. (સં.) કંઠનું; કંઠ સંબંધી (૨) કંઠસ્થાનીય

કંઠ્યવર્ણ પું. (સં.) કંઠથી ઉચ્ચારાતાં વ્યંજન-વર્ણ

કંઠ પું. પાણીનાં કુદરતી સરવાણવાળો ચોતરફ

પગથિયાવાળો હોજ

કંઠ પું. કુંઠ (૨) કૂવો યજ્ઞવાની વાંકી ઈટ

કંઠકટર પું. (ઇ.) બસ, ગાડી વગેરેના ઉતારુઓ અંગેના

કામકાજ માટેનો કર્મચારી [આલેખ; ચિત્રકામ

કંઠાર પું. ('કંઠારવું' પરથી) નકશી; કોતરણી (૨)

કંઠારવું સ.કિ. (પ્રા. કંઠાર) કોતરવું; નકશી કરવી

કંઠારી વિ. કંઠારનાર કારીગર

કંઠિકા સ્ત્રી. (સં.) નાનું પ્રકરણ (૨) વેદની ઋચાઓનો

સમૂહ (૩) ફકરો (કવિતાનો) [ટોપલી; કરંડિયો

કંઠિયો પું. (સં. કરણ) વાંસની ચીપોની ઢાંકણવાળી

કંઠિશન સ્ત્રી. (ઇ.) પરિસ્થિતિ; હાલત (૨) ધારત

કંઠી પું. (સં. કરંડિયું) કરંડિયામાં સાપ લઈને ફરનારો

મદારી; વાદી (૨) ટોપલી (માણસને બેસાડી

પહાડોમાં ઊંચકી જવાપ છે.)

કંઠીલ(-લિયું) ન. દીવાવાળી કાચની હાંડી; દીવો કરવાનો

કાચનો પ્યાલો; હાંડી (૨) ફાનસ; કંઠીલ

કંઠુ(-ફ) સ્ત્રી. (સં.) ચળ; ખંજવાળ (૨) ખસ; ખૂજલી

કંઠુયન ન. ખંજવાળવું તે

કંઠેન્સર વિ. (ઇ.) કુંઠ કરનારું; શીતકર (૨) વરાળને

ઠારવાનું ઉપકરણ (૩) પ્રકાશનાં ડિસ્કોને એકત્ર

કરવા માટેનો પારદર્શક કાચ (જ) વિદ્યુતસંપ્રાદક

કંઠેલિયો પું. બંદર ઉપરનો માર્ગદર્શક દીવો; દીવાદાંડી

કંઠેરો પું. કાંટાળી કંથેર નામની વનસ્પતિ; કંથેર ચીત

કંઠાઈ સ્ત્રી. કાંતવાનું મહેનતાણું (૨) કાંતવાની ક્રિયા કે

કંઠાન ન. સજાનું કપડું; શણિયું (૨) ગૂણપાટ; ટાટિયું

કંઠામણ(-ણી) સ્ત્રી. કાંતવાનું મહેનતાણું

કંઠાવું અ.કિ. 'કાંતવું'નું કર્મણિ (૨) પાતળું થવું; સુકાવું

(૩) ઓછું થવું

[ભરચાર

કંથ, (ઠડો, ઠવો) પું. (સં. કાન્ત) કાન્ત; પિયુ (૨) પતિ;

કંથડિયો પું. કંથવો; કંથાધારી બાવો

કંથવો પું. (સં. કંથા + વહ) કંથાધારી; વેરાગી; બાવો

(૨) અત્યંત ગરીબ માણસ

કંથવો પું. કંથ; પતિ

કંથવો પું. (પ્રા. કુંથુ) ચોમાસાનું તંતુ જેવું પાતળું જેતું

કંથા સ્ત્રી. (સં.) ચીથરાનું બનાવેલું વસ્ત્ર (૨) ગોદડી

(સાધુબાવાની) [સાધુ; યોગી

કંથાધારી પું. (સં.) કંથવો (૨) કંથા પહેરનારો (૩)

કંથાર ન. (-રી) સ્ત્રી. (સં.) (-રો) પું. કાંટાવાળી કંઠેરો

નામની વનસ્પતિ

કંથારું ન. કંથારના છોડનું ફળ-બી

કંથાળ સ્ત્રી. ધોડ કે ગથેડા ઉપર માલ લાદવાની ગૂણ

કંઠ પું., ન. (સં.) જેમાં ગર હોય તેવું મૂળ; સૂરણ; બટાટા

વગેરે (૨) મૂળકારણ(સમાસને અંતે). ઉદા. આનંદકંઠ

કંઠકલી સ્ત્રી. કેતકી વગેરેમાં દાંડા ઉપર ઊગતી કળી (જે

જમીનમાં દટાતાં નવો છોડ ઉત્પન્ન કરે છે.)

કંઠમૂલ(સં.) (-ળ) ન.બ.વ. કંઠ તથા મૂળ(ખવાય તેવાં)

કંઠર ન., (-રો) સ્ત્રી. (સં.) સુકા; બખોલ

કંઠર્પ પું. (સં.) કામદેવ; કંઠપ, અનંગ

કંઠપશનુ પું. (સં.) કામદેવને બાળી નાખનાર; મહાદેવ

કંઠીલ ન. (અ.) હાંડી; કંઠીલ (ફાનસ)

કંદીલિયું

૧૭૪

[કાઉન્સેલિંગ]

કંદીલિયું ન. દીવાદાંડી (૨) દીવાને લાગતો પવન
અટકવનાર નાનું માટીનું વાસણ; કંદીલિયું
કંદુક પું. (સં.) રમવાનો દડો; દડી; 'બોલ'
કંદો પું. કુંદો; બંદૂકનો હાથોમીઠાઈ વેચનાર; હલવાઈ
કંદોઈ પું. (સં. કાંદવિક, પ્રા. કંદવિય-કંદોઈઅ) સુખડિયો;
કંદોઈ (ઠવળો, ઠવાડ, ઠવાડો) પું. કંદોઈઓનો મહોલો
કંદોરાબંધ વિ. કંદોરો પહેરનાર-પુરુષ પૂરતું (નોતરું) (૨)
ઊભણીવાળું
કંદોરિયો પું. મકાનની ઊભણી; 'શિય'
કંદોરી સ્ત્રી. નાનો કંદોરો (૨) કંદોરિયો
કંદોરો પું. (કટિન્દોરો) કમરે પહેરવાનો કોઈ પણ દોરો
કે સેર (સુતર, સોનારૂપા વગેરેનો) (૨) ભીંતમાં
ચણેલી ઈંટની કિનારી (૩) આંકો; લીટો
કંદ્રપ પું. (સં. કદર્પ) કંદર્પ; કામદેવ
કંધ પું. (સં. સ્કંધ) ખભો (૨) ગરદનનો પાછલો ભાગ
(૩) ભાર વહેનાર પશુઓની ખાંચ-ઓચી (૪)
નાગરમોય
કંધર-(રા) સ્ત્રી. (સં.) ડોક; ગરદન ભાડે રાખવા તે
કંધોડું ન. ('કાંધું' ઉપરથી) ખેડવા માટે અમુક શરતે બળદ
કંપ પું. (સં.) કંપારો; ધુજારો
કંપન ન. (સં.) કંપવું તે; સ્પંદન (૨) આંદોલન
કંપની સ્ત્રી. (ઈ.) ટોળી; મંડળી (૨) ભાગીદારો મેળવીને
કાઢેલી પેટી કે મંડળી (૩) સાથ; સ્થોભત
કંપમાત્રા સ્ત્રી. (સં.) કંપવાનું માપ; 'એન્થિલટ્યૂડ'
કંપલસરી વિ. (ઈ.) કરજિયાત
કંપવા પું. શરીર કંપવાનો રોગ; કંપરોગ
કંપવું અ.કિ. (સં. કંપ) ધ્રુજવું; થરથરવું (૨) બીલું; ડરવું
કંપાઈડ ન. (ઈ.) ઘર કે મકાનની ચોતરફની આંતરી
લીપેલી જમીન; વાણે; ચોગાન; આંગણું (૨) બે કે
વધુ મૂળતત્ત્વના સમાસથી બનતો (રસાયણ) પદાર્થ
(૨.વિ.) [કરી આપનારો તેનો મદદનીશ
કંપાઈડર પું. (ઈ.) દક્તર કહેતે દવા-દવાનું મિશ્રણ તૈયાર
કંપાઈડ-ફેકચર ન. (ઈ.) માંસ-સ્નાયુ સાથેની હાડકાંની
તૂટભાંગ
કંપાણ સ્ત્રી. ભારે અને મોટી વસ્તુ જોખવાનો કાંટો
કંપાધમાન વિ. (સં.) ધ્રુજતું; કાંપતું (૨) અસ્થિર; ચલિત
કંપારી સ્ત્રી. (-રો) પું. (સં. કંપ) ધ્રુજારી; કમકમી
કંપાર્થમેન્દ ન. (ઈ.) ગાડીના ડબાનું ખાનું
કંપાસ પું. (ઈ.) હોકાચંચ (૨) વર્તુળ દોરવાનું સાધન
કંપિત વિ. (સં.) કંપેલું; ધ્રુજ ઊઠેલું
કંપેનિયન વિ. (ઈ.) સાથીદાર; મિત્ર
કંપોજ ન. (ઈ.) છાપખાતામાં બીબાં ગોઠવવાનું કામ
કંપોજ-કામ ન. છાપખાતામાં બીબાં ગોઠવવા અથવા
કમ્પ્યુટર પર અક્ષરો ગોઠવવાનું કામ કરવું તે

કંપોઝિટર પું. (ઈ.) (છાપખાતામાં) બીબાં ગોઠવનાર
બ્યક્તિ
કંપોઝિંગ ન. (ઈ.) બીબાં ગોઠવવાનું કામ કે મહેનતાણું
કંપોસ્ટ પું. (ઈ.) દેશી ખાતર
કંપ્લીટ વિ. (ઈ.) પૂરું; પૂર્ણ
કંપ્યુટર ન. (ઈ.) સંગણક; સંગણન; ગણક
કંબલ પું. (સં.) કામળો (૨) ગાપબળદની ગોદડી-ગરદન
નીચે લટકતી જાડી ચામડી
કંબા સ્ત્રી. (સં. કંબી) વાંસની ચીપ (૨) સુતારનો ગજ
કંબુ પું., ન. (સં.) શંખ (૨) શંખની બંગડી
કંબુજ પું. (સં. કંબુ, કંબોજ) કંબોજ; શંખ
કંબોઈ સ્ત્રી. (સં. કાંબોજિકા, પ્રા. કંબોઈઆ) એક
વનસ્પતિ [(પ્રાચીન) એ નામનો દેશ
કંબોજ પું. (સં.) શંખ (૨) એક જાતનો હાથી (૩)
કંસ પું. કૃષ્ણનો મામો
કંસ પું. કૌંસ [ઓરમું
કંસાર પું. (દે.) એક ખાવાની વાની; લાપસી; બાંટ;
કંસારણ સ્ત્રી. કંસારાની સ્ત્રી
કંસારાઓળ સ્ત્રી. કંસારાઓની દુકાનોનું બજાર
કંસારવાડ સ્ત્રી. કંસારાઓનો મહોલો
કંસારિ પું. (કંસ+અરિ) કંસરાનું; શ્રીકૃષ્ણ
કંસારી સ્ત્રી. (દે.) કાગળ વગેરે ખાઈ જનાર એક જીવાત
કંસારી સ્ત્રી. કંસારાની સ્ત્રી; કંસારણ
કંસારો પું. (સં. કાંસ્યકાર, પ્રા. કંસઆર) પાતનું વાસણ
ઘડવા-વેચવાનો ધંધો કરનારો પુરુષ [આગેવાન
કાઈ-(ય)દે-આગમ પું. (કા.) મોટા-મહાન નેતા કે
કાઈનેટોસ્કોપ ન. (ઈ.) સંપૂર્ણ કદ દેખાડતું યંત્ર
કાઈલ સ્ત્રી. (દે. ક્વાલિય) શેરડીનો રસ પકવવાની કઢાઈ
કાઈ પું. (સં. કાક, મ. કાઉ) કાગરો; કાગ
કાઉકાઉ ન. કાગડા-કૂતરાનો અવાજ
કાઉન્ટ પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો (અમુક દરજ્જાનો)
ઉમરાવ કે તેનો ખિતાબ
કાઉન્ટર ન. લેવડદેવડનું ટેબલ; ગલ્લો (૨) ખાથ
વાનીઓ ગોઠવેલું ટેબલ (૩) રસીદબુકમાંનું અડધિયું
કાઉન્ટરમેન પું. (ઈ.) બેંક કે પેટી યા દુકાનના ગલ્લા
પર બેઠેલો કર્મચારી
કાઉન્ટેસ સ્ત્રી. કાઉન્ટની સ્ત્રી કે તેનો ખિતાબ
કાઉન્સિલ સ્ત્રી. (ઈ.) વિચાર કે વહીવટ કરનાર મંડળ
(૨) તેની બેઠક-સભા (૩) પારાસભા
કાઉન્સિલર પું. (ઈ.) સભા કે મંડળનો સભ્ય [સભાગૃહ
કાઉન્સિલ હોલ પું. (ઈ.) પારાસભ્યાનું મકાન; પારાસભ્યાનું
કાઉન્સેલ પું. (ઈ.) પારાશાસ્ત્રી; વકીલ
કાઉન્સેલિંગ ન. (ઈ.) મૂંઝવણ દૂર કરવા અપાતું
મનોવૈજ્ઞાનિક રીતનું માર્ગદર્શન

કાઉન્સલર]

૧૬૫

[કાગડિયો

કાઉન્સલર વિ. (ઈ.) સલાહ આપનાર; સલાહકાર
કાઉવાઈ ઉદ્. ગરબાટભર્યું અને ન સમજાય તેમ (ર)
સ્ત્રી. એકસામટાં ઘણાં માણસો બોલાબોલી કરે તે
કાઉસગ પું. (સં. કાયોત્સર્ગ, પ્રા. કાઉસ્સગ્ગ) શારીરિક
વ્યાપારો છોડી એક આસને કરાતું ધ્યાન, દેહધી પર
થવું તે (જૈન)

કાક પું. (સં.) કાગડો; કાગ

કાકડી સ્ત્રી. (સં. કર્કટિકા, પ્રા. કક્કડિયા) આરિયું; ચીભડું
(ર) ચીંથરાને વળ દઈ બનાવેલી દિવેટ; કાકડો
કાકડો પું. (સં. કર્કટક, પ્રા. કક્કડઅ) ચીંથરાની મોટી
કાકડી (ર) ગળાની બારીની આસપાસનો એક
અવયવ; ચોળિયો (ર) પડછબ

કાકડોળે કિ. વિ. કાગના ડોળે; અતિશય આતુરતાથી
કાકતાલીય પું. (સં.) કાગનું તાડ પર બેસવું અને અક-
સ્માત તાડફળનું પડવું થાય એવું; અજાણ્યું; ઓચિંતું
કાકદેશિ વિ. (સં.) કાગડાની જેવી ચંચળ કે છિદ્રાન્વેષી
નજર-વૃત્તિ [ઉધિ; કાગા-નીંદર

કાકનિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) કાગડા જેવી (ઝટ ઊડી જાય એવી)
અપણ પું. (સં.) કાન પરના વાળના ગુચ્છ; કાનછેરિયાં
કાક(ઠપગણું, ઠપિહન) ન. કાગડાના પગના આકારનું
ચિહ્ન; હંસપદ

કાકપત્ર-(દ) ન. કાગડાના પગના આકારનું ચુસ્ત હંસપદ
(ર) ચાર લઘુમાત્રા જેટલો સમય (સંગીત)

કાકપદ ન. (સં.) હંસપદ; લખાણમાં ઉમેરો કરવા કરાતી
એક નિશાની [બાંધવામાં વપરાય છે તે)

કાકબ પું. (દે. કક્કબ) ગોળ કે મહુડાંની રસી (તમાકુ
કાકભુશુડી પું. (સં.) શાપથી કાગડો જન્મેલ એક જાણિ
કાકમ પું. ('કાકબ' પરથી) પ્રવાહી ગોળ જેવો થાય ત્યાં
મુખી ઉકાળેલો ચેરડીનો રસ

કાકર પું. (સં. કર્કર ઉપરથી) દાંત; દંતમૂળ (સુવર વગેરે
પ્રાણીના) (ર) કરવતનો દાંતો (૩) ચામડીમાં પડેલો
કકજ ચીરો

કાકર પું. (સં. કર્કર) ઠળિયો; કાંકરો [અક્કડ પટ્ટી
કાકર સ્ત્રી. પીંજણને છેડે તાંતની નીચે રહેતી ચામડાની
કાકરણી સ્ત્રી. કાનસ; અતરડી

કાકરવું સ.કિ. કરવતના કાકર કાઢવા-ત્તીક્ષ્ણ કરવા (ર)
ઉચ્કેરવું; મમત પર ચડાવવું (૩) ધીરેધીરે ખોતરીને
ખાવું; કાતરવું

કાકરિયા પું. બ.વ. અંદર ચણા મગફળી વગેરે-કાકર-રાખી
લોટગોળની બનાવેલી એક વાની (ર) તલના લાડુ

કાકરિયો કુંભાર પું. એક કલગીદાર પક્ષી
કાકરિયાળું વિ. કાંકરીવાળું (ર) ખુંચે એવું [કરકર; રેતી
કાકરી સ્ત્રી. નાના દાંતાવાળી ધાર (ર) નાનો કાંકરો (૩)
કાકરો પું. કાંકરો (ર) ડચકું (જેમ કે, ડુંગળીનું)

કાકલ પું. (સં.) ગળામાં હૈડિયો બનાવતું હાડકું
કાકલી વિ. (સં.) મુખમાંથી નીકળતો કોમળ ને મધુર
અવાજ [કાલાવાલા

કાકલૂદી સ્ત્રી. (સં. કાકલી) દયા ઉપજાવે એવી આજીજી;
કાકલૂદીવેડા પું. બ.વ. કાકલૂદીભર્યું વર્તન
કાકવંઝા-(ધ્યા) (સં.) સ્ત્રી. કાગડીની જેમ એક જ વાર
ફળનાર કેળ વગેરે વનસ્પતિ (ર) એવી સ્ત્રી

કાકશિખંડ પું. (સં.) બાબરી

કાકસ્વર પું. (સં.) કાગડાનો અવાજ

કાકા પું. કાગડાનો અવાજ; કાઉકાઉ

કાકા પું. બ.વ. (સં. કાક્ક, પ્રા. કક્ક, સર. કા. કાકો =
પિતાનો મોટો ભાઈ) 'કાકો'નું માનવાચક રૂપ;
પિતાના નાના ભાઈ (ર) પિતાને સંબોધનમાં પણ
વપરાય છે. (૩) દુશ્મન (વ્યંગમાં) [પક્ષી

કાકાકૌબો પું. (મલાયલી કાકાતુઆ) એક જાતનું પોપટ જેવું
કાકાજ પું. બ.વ. કાકો સસરો

કાકાબળિયા પું. બ.વ. બળિયાકાકા; શીતળા

કાકિણી સ્ત્રી. (સં.) કોડી (ર) કોડીના માપ કે વજનનું

કાકી સ્ત્રી. (સં.) કાગડી (ર) કાગડા જેવા કૂર અવાજથી
કાકી સ્ત્રી. કાકાની પત્ની

કાકીજી સ્ત્રી. કાકીસાસુ

[કાકીજી

કાકીસાસુ સ્ત્રી. વહુને પતિની અને પતિને વહુની કાકી;
કાકીડો પું. (દે. કાક્કિડ, કિક્કિડ) કાચંડો; કાચિંડો

કાકુ પું. (સં.) દુઃખ, ભય, કોપથી વાક્યોચ્ચારણમાં
દર્શાવતો ઉક્તિભેદ (ર) કરકાકી કે વ્યંગમાં બોલવું તે

કાકુ પું. કાકો (ભાટિયા લોકોમાં); ગગો
કાકુત્થ પું. (સં.) કુકુત્થ વંશમાં જન્મેલા ક્રીરામ; રામચંદ્ર
કાકો પું. (સં. કાક, પ્રા. કક્ક) પિતાનો ભાઈ (ર) પિતાનું
સંબોધન કરવામાં વપરાય છે. (૩) દુશ્મન (વ્યંગમાં)

કાકોલ-(દર) પું. (સં.) (કાગડાના જેવા પેટવાળો) સાપ
કાકોસસરો પું. જુઓ 'કાકોજ'

કાખ સ્ત્રી. (સં. કાલા, પ્રા. કકખા) બગલ

કાખલોડી સ્ત્રી. કાખમાં ટેકા માટે રખાતી લાકડાની ધોડી
કાખબલાઈ, કાખબિલાડી સ્ત્રી. બગલમાં થતું એક ગૂમડું;

બામલી

કાખલી સ્ત્રી. કાખ; બગલ

કાખી સ્ત્રી. અંગરખા કે કાપડાની બગલની કરાખી

કાખું પું. કાખનો વાળ; બગલનો મોવાળો

કાગ પું. (સં. કાક) કાગડો; કાક

કાગજ-(ઝ) અ. કાગળ (ર) પું. વાંસ, ઘાસ, ધાગા
વગેરેમાંથી કરાતી લખવા વગેરેના કામની એક

બનાવટ (૩) પત્ર; પત્રિકા [કાગળસંબંધી

કાગજી-(ઝી) વિ (અ.) કાગળનું કે તેમાંથી બનેલું (ર)

કાગડિયો પું. કનકવો; પતંગ

કાગડી]

૧૬૬

[કાછોડો]

કાગડી સ્ત્રી. કાગડાની માદા (૨) ગાડાની બે ઊંધોની પિત્તળની જડેલી અણી [(૨) ચાલાક લુચ્ચું પ્રાણી કાગડો પું. (સં. કાક, પ્રા. કાગ) કાક; એક કાળું પક્ષી કાગડોળ વિ. કદરૂપું; અદસ્તિલ કાક રોચક વનસ્પતિ અગડોળિયું વિ. કાગડાના ડોળા જેવું; કાણું (૨) ન. કાગડી વિ. (કા.) પાતળી છાલવાળું જેમ કે, લીલું (૨) તકલાદી (૩) પું. કાગળ બનાવનારો કારીગર (૪)

કાગળ વેચનારો અથવા ચોપડા વગેરે બાંધનારો વેપારી કાગડી-ચલણ ન. કાગળની નોટોનું ચલણ કાગલાસ સ્ત્રી. (સં. કાગ્+વાશ્ = બોલવું, બોલાવવું) શ્રાદ્ધને દિવસે પિતૃ નિમિત્તે કાગડાને બલિ નાખતી વખતો ઉદ્દગાર (૨) એ બલિ

કાગવિદ્યા સ્ત્રી. પશુપાંખીની ભાષા સમજવાની વિદ્યા કાગવૃત્તિ સ્ત્રી. કાગડા જેવી (ચાંદું કે ગુંદું જોવાની) વૃત્તિ-વલણ કાગળ પું. કાગજ; વાંસ, પાસ, પાગા વગેરેમાંથી કરાતી લખવા વગેરેના કામની એક બનાવટ (૨) પત્ર; પત્રિકા કાગળફૂટો પું. કાગળ બનાવનાર-કારીગર [ભવલાર કાગળ (૦પતર, ૦પત્ર) પું. ચિઠ્ઠીયપાટી કે ટપાલનો કાગળિયું ન. કાગળનો કટકો (૨) ચલણી નોટ, લોન, ટૂંકી અને શેર જેવો-જેનાં નાણાં માય તેવો કાગળ કાગાનીંદર સ્ત્રી. કાગડાના જેવી, જટ ઊડી જાય એવી ઊંચ

[ભુમરાણ

કાગારોળ પું. (કાગડા જેવી) રોકકળ (૨) ગરબડાટ; કાગિયો પું. કાગડાને ખવડાવવાનો શ્રાદ્ધનો લાડુ-લાડવો કાગોલિયું ન. કાગડાનું બચ્ચું

કાચ પું. (સં. કાચ્ચ, પ્રા. કચ્ચ) રેતી અને ખારવાળી માટી ઓગાળીને બનાવાતો એક પદાર્થ (૨) દર્પણ (૩) પાસાદાર, ચળકતી મિશ્રપાત્ર (૪) નિર્મળ કે સ્થાનગુર એવી ઉપમા આપતાં વપરાય છે. જેમ કે, કાચ જેવું પાણી; કાચનું વાસણ

કાચકાગળ પું. કાચના કણ ચોટાડેલો એક પ્રકારનો કાગળ કાચકી સ્ત્રી. કાંકચ; એક વનસ્પતિ (૨) ગળાની બારી આગળ થતો એક રોગ (૩) સંક્રમણ; મુશ્કેલી કાચકું ન. (-કો) પું. કાચકીનું કળ; કાકચું ભાગ કાચડ સ્ત્રી. (કાચું ઉપરથી) ગૂમડાની આજુબાજુનો સૂજેલો કાચપ સ્ત્રી. કચાશ; કાચાપણું

કાચબી સ્ત્રી. કાચબાની માદા (૨) એક રોગ; કાચકી કાચબો પું. (સં. કચ્ચપ, પ્રા. કચ્ચભ-કચ્ચવ) એક

જળચર-ચળચર ઢાલવાળું પ્રાણી કાચમણિ પું. (સં.) કાચ જેવો હલકો મણિ કાચર સ્ત્રી. કકડી; કરચ (૨) કાચો પદાર્થ કાચરકૂચર ન. પરચૂરણ ખાલવરતુઓ; પરચૂરણ ભાંગીતૂટી વસ્તુઓનો સમૂહ [સુકવણી કાચરી સ્ત્રી. મીઠામાં આચેલી કળની-શાકની કકડી;

કાચરું ન. ચીરિયું; કકડી

કાચરું વિ. ખોખરું

[સુકવણી

કાચલી સ્ત્રી. (દં. કચ્ચરા) શાકની-ખાસ કરીને કોઠમડાની કાચલી સ્ત્રી. (સં. કવચ ઉપરથી) નાળિયેરનું ભાંગેલું કોટલું કાચલું ન. નાળિયેરનું ભાંગેલું કોટલું (૨) કોઈ પણ ભાંગેલું અર્ધગોળ જેવું કઠણ કોટલું. ઉદા. 'ઠીબ' (૩) એવો વાડકો

કાચલું ન. નદીના ભાકાની ખેડેલી જમીન

કાચું(-ચિ, ચી)કો પું. ધરોળીના જેવું એક પ્રાણી

કાચી જેલ સ્ત્રી. કાચી કેદ કે તેની સજા

કાચું વિ. (સં. કચ્ચ) પાકેલું નહિ એવું (કાચી કેરી) (૨)

બરાબર નહિ પકવેલું કે રંધાયેલું (કાચી ચાસણી; કાચી

માટલી; કાચો ભાત) (૩) શેકેલું-રાંધેલું નહિ એવું

(કાચી સોપારી, ચણા વગેરે) (૪) કષા સંસ્કાર ન

કરાયેલું-કુદરતી સ્થિતિમાં હોય એવું (કાચો માલ,

કાચી પાત્ર) (૫) નાદાન; બિનઅનુભવી (માણસ,

જ્ઞાન વગેરે) (૬) અપૂર્ણ; અપૂર્ણ (કાચું કામ, કાચી

બુદ્ધિ) (૭) કામચલાઉ; છેવટનું નહિ એવું (કાચો

હિસાબ વગેરે) (૮) બારદાન વગેરે સાધનું કે અંદાજ

(વજન, માપ) (૯) પાકું-અંગાળી નહિ, તેથી અડધા

વજનું (શેર, મજા વગેરે વજન) (૧૦) ન. કચાશ,

કસર, અપૂરાપણું (૧૧) તકલાદી; મજબૂત કે ટકાઉ

નહિ એવું (કાચી સાક, કાચો રંગ) (૧૨) પોચું;

નરમ (કાચા કાળજાનું) [પરસેલું

કાચુંકુંવારું વિ. કાચી વચનું (૨) અવિવાહિત; નહિ

કાચુંકોરું વિ. નહિ રાંધેલું અને લૂપું

કાચુંનચ વિ. તદન કાચું

કાચુંપાકું વિ. કંઈક કાચું અને કંઈક પાકું એવું; અડધું પાકું

કાચુંપોચું વિ. અનુભવ અને સિંમત વગરનું (૨) ભોળું;

અકુશળ (૩) ડરપોક; બીકણ

કાચોકૂચો પું. છેવટનો બાકી રહેલો ભાગ (૨) કાચર

કાછ(-ચ) પું. (સં. કષા, પ્રા. કચ્ચ) કચ્ચો; લંગોટ (૨)

બ્રહ્મચર્ય [ધોતિયાનો એક ભાગ

કાછડી સ્ત્રી. (સં. કષા) કાછડાની રીતે-પાછળ ખોસેલો

કાછડીછટું વિ. વ્યભિચારી

કાછડો પું. (સં. કષ્પા, પ્રા. કચ્ચા-કચ્ચ) ધોતિયું કે સાલ્લો

ઊંચો લઈ બે પગની વચ્ચેથી પાછળ ખોસેલો તે (૨)

તે રીતે ખોસેલો વસ્ત્રનો ભાગ

કાછણ સ્ત્રી. કાછિયાની સ્ત્રી; કાછિયણ

કાછવું સ.કિ. કચ્ચો વાળવો (૨) બ્રહ્મચર્ય પાળવું

કાછિયણ સ્ત્રી. કાછિયાની સ્ત્રી [આદમો

કાછિયો પું. (સં. કાચ્ચિક) શાક વેચવાનો પંથો કરનારો

કાછો પું. કાછોડો; કાછોટો

કાછોટી સ્ત્રી. કાછોટી

કાછોટો]

૧૬૭

[કાઢયાલ

કાછોટો પું. કછોટો

કાજ ન. (સં. કાર્ય, પ્રા. કજજ) કામ (૨) કારણ; પ્રયોજન

કાજ ના. કાજે; માટે; વાસ્તે; સારું

કાજગરું વિ. (કાજ + કા. પ્રત્યય ગર + ડં) શક્તિવાળું;

કાબેલ (૨) જુવાનજોષ (૩) ધણું પ્યારું; માનીતું;

લાકું (૪) નાજુક; તકલાદી

કાજવું વિ. કચરાવાળું; બગડેલું

કાજળ ન. (સં. કજજલ, પ્રા. કજજલ) મેશ (૨) આંખમાં
આંજવાની મેશ [ને કંકું

કાજળકંકું ન. બ. વ. (સૌભાગ્યવતીના શણગારનાં) કાજળ

કાજળરાણી સ્ત્રી. શ્રાવણ વદ ત્રીજ; કાજળી ત્રીજ

કાજળવું અ. કિ. કાજળ-મેશવળવી (૨) કજળીજવું; ઓલવાવું

કાજળી સ્ત્રી. મેશ (૨) રાખનું પડ (૩) કાળી ફૂગ (૪)

મેશ પાડવાનું કોડિયું (૫) ગાય પૂજવાનું સ્ત્રીઓનું

એક વ્રત (શ્રાવણ વદિ ત્રીજ) (૬) કાજળિયાતી વિદ્યા

કાજળી ત્રીજ સ્ત્રી. શ્રાવણ વદ ત્રીજ; કાજળરાણી

કાજળો પું. (સં. કજજલ, પ્રા. કજજલ) આંખની અંદરનો

કાળો ભાગ [પંડિત

કાજ પું. કાઝી; ઈસ્લામી ન્યાયધીશ (૨) ઈસ્લામી વિદ્વાન-

કાજ પું. (પો.) એક સુકો મેવો [ખીઠાઈ

કાજુકતરી સ્ત્રી. માવા અને કાજુમાંથી બનાવાતી એક

કાજુકળિયા પું. બ. વ. કાજુ (૨) સાકરિયા કાજુ (૩) સાકર

ચડાવેલ ચણા-મગફળી વગેરેના દાણા

કાજુડી સ્ત્રી. કાજુનું ઝાડ

કાજે ના. માટે; વાસ્તે

કાજો પું. કચરો પુંજો

કાઝી પું. (અ.) કાજ; ન્યાયાધીશ

કાટ પું. (દાવો કાપવા) સામે મંડાતો દાવો; પ્રતિકાર (૨)

સ્ત્રી. ગંજકામાં અમુક ભાત ન હોવી-કાપતું હોવું તે

કાટ પું. (સં. કટ, પ્રા. કટ) ભેજથી થાતુ પર થતો રાતો

પોપડો (૨) કાંઠો; નડતર; આડ; વિષ્ણ. ઉદા. સન્નનો

કાટ કાઢવો - શત્રુરૂપી નડતર દૂર કરવું.

કાટ પું. (સં. કાજ) ઈમારતી લાકડું (૨) સ્ત્રી. ચિતા; ચેહ

કાટ વિ. પહોંચેલ; પાકું; ખંખું; લોભી

કાટફૂટ સ્ત્રી. કાપવું અને ફૂટવું-ખાંડવું ટીયવું તે (૨)

તુલેલોફૂટેલો સરસામાન (૩) મકાનના બાંધકામનો
માલ

કાટકો પું. કડકો; મોટી ગર્જના (વાદળામાં થતી)

કાટખૂણ પું. નેવું અંશનો ખૂણો (૨) એ માપનું કડિયાનું-
સુતારનું ઓજાર

કાટખૂણ-ત્રિકોણ પું. કાટખૂણાવાળો ત્રિકોણ

કાટખૂણિયું ન. કાટખૂણો દોરવાનું સાધન

કાટખૂણો પું. કાટખૂણ; નેવું અંશનો ખૂણો (૨) કાટકોણ

(૩) એ માપનું કડિયાનું-સુતારનું ઓજાર

કાટછાંટ સ્ત્રી. (હિ.) કાપકૂપ; સુધારોવધારો

કાટપીટિયો પું. કાટ-ઈમારતી લાકડાંનો વેપારી

કાટમાળ પું. (કાટ-કાજ ઉપરથી) જૂનુંનવું પરચૂરણ

ઈમારતી લાકડું (વળી, વાંસ વગેરે)

કાટરકો પું. (સં. કિટ) ઠરેલો કચરો; પ્રવાહી વસ્તુનો મેલ

(૨) કટાઈ-બગડીને ખરાબ થઈ ગયેલો માલ; નકામો

રદી સરસામાન વગેરે

કાટથું ન. વજન; અમુક નક્કી વજનનું તોલવાનું સાધન

(૨) સુવાવડમાં સ્ત્રીઓને અપાતું ગુંદર વગેરેનું

વસાણું (૩) ઓછું કરવું તે; કાપી લેવું તે (૪) કાટ;

કાંઠો; નડતર; બલા [કરડવું (૩) છેતરવું

કાટવું સ. કિ. (સં. કર્ત, પ્રા. કટ) કાપવું; છેદવું (૨)

કાટવું વિ. કાટના રંગનું; રતાશ પડતું

કાટવો પું. શોકનો કાટવા રંગનો સાલ્લો

કાટકાટ સ્ત્રી. કાપકાપી (૨) કતલ (૩) અંટસ; અદાવત

કાટોડો પું. (સં. કિટ) કાટરડો; કટાઈને કે ખીજી રીતે ખરાબ

થઈ ગયેલો માલ (૨) પ્રવાહી વસ્તુનો ઠરેલો કચરો

(૩) કાચી થાતુમાંથી લોહું કાઢી લીધા પછી ભઠ્ઠીમાં

રહેતો બાકી ભાગ

કાઠ વિ. (કાઠું-કઠિન ઉપરથી) પૂર્ત; પહોંચેલ

કાઠ પું. (સં. કાજ, પ્રા. કટઠ) કાજ; લાકડું (૨) ઈમારતી

કાટ (૩) કાઠડો (૪) હેડબેંડીનું ચોકકું; હેડ

કાઠજઢ પું. લાકડાની દીવાલવાળો કિલ્લો

કાઠડી સ્ત્રી. નાનો કાઠડો; ખોગીર [લાકડાનું આસન

કાઠડું ન., (-ડો) પું. ઊંટ વગેરે જનવરની પીઠ પર મુકાતું

કાઠલો પું. કન્યાને પરણાવતાં પહેલાં ચડાવાતું ધરેણું

કાઠા વિ. (બ. વ.) લાલારા પડતા એક જાતના (થઈ)

કાઠિન્ય ન. (સં.) કઠિનતા (૨) કઠોરતા (૩) કઠણાઈ

કાઠિયાણી સ્ત્રી. કાઠી સ્ત્રી

કાઠિયાવાડ પું., ન. ગુજરાત પાસેનો એક પ્રદેશ; સૌરાષ્ટ્ર

કાઠિયાવાડી વિ. કાઠિયાવાડનું; કાઠિયાવાડ સંબંધી (૨)

પું. કાઠિયાવાડનો રહીશ

કાઠી વિ. (૨) કાઠિયાવાડની એક અસલી જાતનું (માણસ)

કાઠી સ્ત્રી. (સં. કજિકા, પ્રા. કઠિઆ) બાળવાનું લાકડું

(૨) જમીનનું એક માપ (૪૦૦ કાઠી=વીંધું) (૩)

લાકડી; દંડો; વાંસ (૪) કાઠું (શરીરનું)

કાઠું વિ. (સં. કષ્ટ, પ્રા. કઠિઆ) કઠણ; આકડું (૨) કઠોર

(૩) કંજસ (૪) ખરાબ; માઠું

કાઠું ન. (સં. કષ્ટ, પ્રા. કટઠ) કલેવર; શરીરનો બાંધો (૨)

ખોખું (ઢોલ, ડક વગેરેનું); આકાર (૩) કાઠડો (૪)

કોર ચીડવાની હોય એવું સાલ્લાનું કપડું (૫) ઘોડ

ઊંટ વગેરેની પીઠ પર મુકાતી લાકડાની માંડણી

કાઠર સ્ત્રી. સંવર્ગ; 'કેડર'

કાઠયાલ સ્ત્રી. કાઠવું અને ધાલવું તે

કાઢવું

૧૬૮

[કાઢવિયું]

કાઢવું સ.કિ. (સં. કૃષ્ણ, પ્રા. કડ્ડ-કડ્ડઈ ભુતકૃદંતથી નામધાતું) હોય ત્યાંથી કે અંદરથી બહાર ખેંચવું-લાવવું-લેવું-મોકલવું (૨) અલગ કરવું; છડું પાડવું (૩) રદ કરવું; દૂર કરવું ('આ શબ્દ કાઢો તો લખાણ મંજૂર છે.) (૪) આલેખવું; દોરવું (જેમ કે, અક્ષર, ચિત્ર વગેરે) (૫) કહેવું; બોલવું; ઉચ્ચારવું (જેમ કે, અવાજ, સાદ) (૬) સ્થાપવું; નવું બોલવું; શરૂ કરવું (જેમ કે, નિશાળ, દુકાન વગેરે) (૭) ગણી કાઢવું; ગણતરી કરવી (જેમ કે, ભાવ, માપ) (૮) જાહેરમાં બહાર આણવું (જેમ કે, નામ, આબરૂ, દેવાળું) (૯) કમાવું; મેળવવું; જોગ કરવો (મજૂરીમાંથી રોટલો કાઢવાનો છે.) (૧૦) અંદરનો સાર કે અમુક ભાગ અલગ કરવો (જેમ કે, મલાઈ કાઢવી, 'તેણે સો રૂપિયા આ ખાતે કાઢ્યા.) (૧૧) બીજા ક્રિયાપદ સાથે તે ક્રિયા પૂરી કરી દેવી, પતવવી એવો ભાવ પ્રેરે છે. (જેમ કે, 'એણે બધુંયે ધાસ વાઢી કાઢ્યું.)

કાઢવું સ.કિ. (સં. ક્વચ્ચ, પ્રા. કડ્ડ) ઉકાળવું; કડવું કાઢો પું. (સં. ક્વાથ, પ્રા. કાઢ) કાવો; ઉકાળો; ક્વાથ કાઢો પું. ખેતરમાંથી વધારાનું પાણી કાઢી નાખવા બનાવતો પાળો

કાણ(ઠકૂટણ, ઠમોકાણ) સ્ત્રી. (દે.) મરણ પાછળ રોવું-ફૂટવું અથવા લોકિકે જવું તે (૨) શરમ; સંકોચ (૩) વેર; અણસો

કાણિયું વિ. કાણ કરનારું (૨) કાણે આવેલું

કાણિયું વિ. એક આંખ ફૂટેલ હોય તેવું; એક આંખ ગઈ છે એવું; કાણું

કાણું વિ. (સં. કાણ, પ્રા. કાણઅ) વેશ-છિદ્રવાળું (૨) ન. વેશ; કાતરી સ્ત્રી. (સં. કૃતિ) ચામડી

કાતર વિ. (સં.) બીકણ; કાયર (૨) ભયભીત (૩) કાતર સ્ત્રી. (સં. કર્તરી, પ્રા. કર્તરી) કાતરવાનું ઓજાર

(૨) વાળ ખરી પડવાનો જાનવરોનો એક રોગ (૩) કાતરના જેવી ધારવાળી પાતળી ઠીકરી, પતરું, વગેરે

કાતરણ ન. કાળજની કપાયેલી પટીઓ; કાતરણ કાતરણી સ્ત્રી. કાપવું તે; કાપવાની રીત (૨) કાતર (૩)

ક્ષણસલાં કાપી લીધા પછી ખજું કરતી વખતે બ્રાહ્મણોને જે ભાગ આપે છે તે

કાતરતા સ્ત્રી. (ભાવ) પું. (સં.) કાયરપણું (૨) બીકણ-કાતરવું સ.કિ. કાતરથી કાપવું; વેતરવું (૨) કાપવું; કરવું

(૩) ઓછું કરવું (૪) ખોતરવું; ખણવું (૫) ઘસાતું બોલવું

કાતરિયું ન. છેક છાપરાની નીચેનો નીચો મેડો (૨) લાકડાનું એક બેધારું અજ (૩) દીવાલ કોચવાનું ચોરનું એક ઓજાર; ખાતરિયું (૪) તણ ખૂણાવાળું મકાન (૫) બે ચૂડીની વચમાં પહેરાતું પાતળી ચીપનું

કંકણ (૬) કટાણ; કરડી આંખે જોવું તે (૭) સ્વેદનો ભાંગેલો મોટો ટુકડો

કાતરી સ્ત્રી. (સં. કર્તરિઆ, પ્રા. કર્તરિઆ) કેરી જેવા ફળની ચીરી (૨) બટાટાની ચીરી (૩) સોપારી કાતરી હોય

તે (૪) પથ્થરની થાંભલામાં વાપરવાની લાંબી ચીપ કાતરો પું. ચપડું; લાંબું ને વાંકું ફળ ઉદા. આમલીનો કાતરો

(૨) એને મળતા આકારનું એક દારૂખાનું (૩) એક જીવડો (એ ઊગતા અનાજનો છોડ કાતરી ખાતો)

(૪) દાઢીની બંને બાજુ રખાતા વાળના લાંબા થોભિયામાંનો પ્રત્યેક (૫) પથ્થરપેન

કાતરોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) બીકમાં બોલાયેલ વાણી; કાયરનાં કાતર્ય ન. (સં.) કાયરતા; કાયરપણું

કાતળ સ્ત્રી. અકવા; ગખું

કાતળી સ્ત્રી. વાંસ, શેલડી તેમજ જર-બાજરીના સાંઠાનો

કાતળું ન. જાડી ચીરી-ગાંબચું (૨) મોટો બેડેળ કકડો

કાતળો પું. કેળની લૂમ (૨) આંબલીની કળી

કાતિભ વિ. (અ.) લેખક

કાતિભ વિ. (અ.) કતલ કરનારું-કરે એવું (૨) ધાતક;

જીવલેણ (૩) મર્મવેધી; ગળાકાપ

કાતી સ્ત્રી. (સં. કર્તિકા, પ્રા. કર્તિઆ) છરી (૨) કરવતી

કાતીડી પું. (સાડો) પું. કૃતિકા નક્ષત્ર

કાતું ન. (કાતી ઉપરથી) મોટી છરી (૨) બૂઢી તલવાર

કાત્યાયન પું. (સં.) એક ઋષિ (૨) એક વૈષ્ણકચી (૩)

ન. નિકંદન

કાત્યાયની સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી-દુર્ગાનું એક સ્વરૂપ

કાત્યાયનીક્રાંત ન. ઇચ્છેલો પતિ મેળવવા કન્યાઓ

કાત્યાયની દેવીને ઉદ્દેશી કરે છે તે વ્રત

કાધાકબધા પું. બ.વ. કૂચલી; સાચાં-જૂઠાં (૨) નકામી

લાજગડ; નજીવી તકરાર

કાધિયું ન. કાધીનું દોરડું (૨) કાધીની સાદડી (૩) કાધીનું

કાથિયું વિ. કાધામાંથી બનેલું અથવા કાધાના રંગનું (૨)

ન. કાથો રાખવાની ડબ્બી

કાથિયો પું. કાથીનું પગલુછણિયું

કાથી સ્ત્રી. (મ. કાથા) નાળિયેરનાં છોડાના રેસા કે તેની

દોરી (કાથી જેવા રંગના); સીંદૂરી

કાથો પું. ખેરની છાલનું સત્ત્વ; ખેર-સાર

કાથો પું. નાળિયેરનાં છોડામાંથી કાઢવામાં આવતા સીંદૂરી

તૈયાર કરવાના રેસા

કાથો પું. હળની ઉપર રાખવામાં આવતું લોઢાનું ગોળ

કાદર વિ. (અ. કાદિર) શક્તિમાન (પરમાત્મા)

કાદવ પું. (સં. કર્દમ, પ્રા. કદમ) ધૂળ-મટોરીમાં પાણી

મળીને બનતો ગારો; ક્રીયડ

કાદવકીચડ પું. ઘણો કાદવ

કાદવિયું વિ. કાદવને લગતું (૨) કાદવમાં પેદા થનારું

કાદંબ(૦૬)

૧૬૯

[કાપવું]

કાદંબ(૦૬) પું. (સં.) કલહંસ; બાળહંસ
 કાદંબરી સ્ત્રી. (સં.) બાણભટ્ટ રચેલી સંસ્કૃત સુપ્રસિદ્ધ કથા
 (૨) તે કથાનું મુખ્ય સ્ત્રીપાત્ર (૩) નવલકથા (૪)
 કોહિલા (૫) મેના (૬) સરસ્વતી (૭) કદંબના
 ફૂલોમાથી બનતી મદિરા [બાણભટ્ટ
 કાદંબરીક્ષર પું. (સં.) નવલકથાકાર (૨) કાદંબરીનાં કર્તૃ
 કાદંબિની સ્ત્રી. (સં.) વાદળોનો સમૂહ; મેઘમાળા (૨)
 એક રાગિણી [લક્ષ; ધ્યાન (૩) નાકું; છિદ્ર
 કાન પું. (સં.) કર્ણ, પ્રા. કન્ના સાંભળવાની ઈન્દ્રિય (૨)
 કાન સ્ત્રી. શરમ; સંકોચ; લાજ; મર્માદા
 કાનકોચિયું ન. કાનમાં વીંધ પાડવાનું ઓજાર
 કાનકોચિયો પું. કાન વીંધવાનો ધંધો કરનારો [જીવગ્રે
 કાનબજૂરો પું. (સં.) ખજૂર=વીંછી ઘણા પગવાળો એક
 કાનચિમ્બડિયું ન. વાગોળ (૨) ચામાચીરિયું
 કાનચિમ્બરી ન. વાગોળ
 કાનછેરિયાં ન. બ. વ. કાન ઉપરના વાળના ગુચ્છ; જૂલકાં
 કાનટોપી સ્ત્રી. કાન ઢંકાય તેવી ટોપી [ભાષા
 કાનકી વિ. કર્ણટકનું, -ને લગતું (૨) સ્ત્રી. કન્નડ-કર્ણટકી
 કાનન ન. (સં.) વન; જંગલ (૨) બાગ; બગીચો
 કાનનવાસી સ્ત્રી. (સં.) વનવાસી
 કાનપટી(-કી) સ્ત્રી. કાનની કોર કે બૂટ
 કાનપટો(-કી) પું. કાન ઢાંકવાનો પટ્ટો-પટો
 કાનફટો પું. કાનમાં મોઢું કુંડળ-કુંડ પહેરનાર સાધુ
 કાનફટું વિ. બહેડું
 કાનફૂસિયાં ન. બ. વ. કાનભંભેરણી
 કાનફૂસિયું વિ. કાન ભંભેરનારું (૨) યુગલધોર (૩) ન.
 એવું માણસ (૪) ભંભેરણી કે યુગલી કરવી તે
 કાનફોડિયું વિ. (અવાજથી) કાન ફોડી નાખે એવું
 કાનબુઢી, (-બૂટ(-ટી)) સ્ત્રી. કાનની બૂટ
 કાનભંભેરણી સ્ત્રી. કાન ભંભેરવા તે; કાંઈનું કાંઈ કહી
 ઊંધી દોરવણી કરવી તે
 કાનમસ્ત્રી. (સં.) કૃષ્ણભૂમિ, પ્રા. કફલભૂમિ, કાન્ધમ) કપાસ-
 ને અનુકૂળ કાળી જમીન (૨) ન. વડોદરા અને ભરૂચ
 વચ્ચેનો પ્રદેશ; ઢાઢર અને કીમ નદી વચ્ચેનો પ્રદેશ
 કાન(ઠશિયાં, ઠશીરિયાં) ન. બ. વ. કાનછેરિયાં; કાન
 પરના વાળના ગુચ્છ-જૂલકાં
 કાનશૂળ ન. કાનમાં થતી પીડા; કાનનો ચસકો
 કાનસ સ્ત્રી. એક ઓજાર; અતરડી (૨) ઘરની મેડાની
 આગલી પાટડી ઉપર ગોઠવાતો બીજો નાનો પાટગ્રે
 કાનસતું સ.કિ. કાનસ ઘસી હળવું યા ઓછું કે ટુંકું કરવું તે
 કાનસિયાં ન. બ. વ. જુઓ 'કાનશિયાં'
 કાનાફૂસી સ્ત્રી. (સિં.) કાનમાં વાત કહેવી તે; ગુસપુસ
 કાનીકોડી સ્ત્રી. ચપટા નાકવાળી સ્ત્રી [સિંતાન)
 કાનીન વિ. (સં.) કન્યાનું; કન્યાને લગતું કે તેને થયેલું

કાનુકો પું. (સં.) કૃષ્ણ, પ્રા. કન્હ) કક્કાનો; કૃષ્ણ
 કાનુગો પું. (ફા. કાનૂનગો) કાપદો જાણનાર પુરુષ
 કાનૂન પું. (અ.) કાપદો; નિયમ (૨) ધારો; રિવાજ
 કાનૂનભંગ પું. કાનૂનનો-કાપદાનો ભંગ
 કાનૂનસર કિ.વિ. કાપદા પ્રમાણે ['ફલ ઓફ લો'
 કાનૂનરાજ(-જય) ન. કાનૂનસર-ન્યાયપૂર્વક ચાલતું રાજય;
 કાનૂની વિ. કાનૂને લગતું; કાપદેસર [કાનથી
 કાનેકાન કિ.વિ. જુદા જુદા કાને ઘઈને (૨) ખુદ પોતાના
 કાનો પું. (સં.) કક્કો લિપિમાં 'આ'નું 'I' આવું ચિહ્ન
 (૨) વાસણની કોર [જુઓ 'કાનેકાન'
 કાનોકાન કિ.વિ. જુદા જુદા (વાસણના) કાના સુધી (૨)
 કાન્ત વિ., પું. પ્રિય; ઈચ્છિત (૨) અનુકૂળ; મજાનું (૩)
 મનોહર; સુંદર (૪) પું. પ્રિયતમ; પ્રીતમ (૫) પતિ;
 વર (૬) (સમાસાનો) કીમતી પથ્થર; હીરો (૭) ચંદ્ર
 (૮) ઓસડ; દવા (૯) કંકુ (૧૦) કેસર [પૃથ્વી
 કાન્તા સ્ત્રી. (સં.) સુંદર સ્ત્રી (૨) પ્રિયતમા; પ્રિયા (૩)
 કાન્તિ સ્ત્રી. (સં.) શોભા; સૌંદર્ય; મનોહરતા (૨) તેજ;
 નૂર; દીપ્તિ (૩) ચહેરાનું તેજ
 કાન્યકુબ્જ ન. (સં.) કનોજ
 કાપ પું. કાપવું તે (૨) કાપવાથી પડતો આંકો; વાઢ;
 કાપો (૩) સ્ત્રીઓના કાનનું એક ઘરેણું (૪)
 કાપવાની-વેતરવાની રીત; ખૂબી (૫) અંદાજપત્રમાં
 કાપ મુકવો તે; 'કટ'
 કાપકૂપ સ્ત્રી. કાપાકૂપ; થોડુંઘણું કાપવું-ઘટાવું તે (૨)
 કરકસર (૩) સુધારો-વધારો [વિનાનું કપડું
 કાપડ ન. (સં.) કપડ, પ્રા. કપ્પડ) કોટું કપડું; સીલ્ય
 કાપડિયો પું. કાપડ વેચનાર; કાપડનો વેપારી
 કાપડી પું. કાપડિયો (૨) વિ. કાપડને લગતું/સંન્યાસી
 કાપડી પું. (સં.) કાર્પાટિક, અપ. કપ્પટિય) કાર્પટિક; સાધુ-
 કાપડી સ્ત્રી. (સં.) કપ્પટ, પ્રા. કપ્પડ) નાનું કપડું
 કાપડું ન. સ્ત્રીઓનું છાતીએ પહેરવાનું વસ્ત્ર; કાંચળી (૨)
 દાપજા-આજ્ઞાનું વસ્ત્ર
 કાપણી સ્ત્રી. (સં.) કલ્પની, પ્રા. કપ્પણી) કાપવાની રીત
 (૨) પાકેલા અનાજને કાપવું તે (૩) પતરાં કાપવાનું
 ઓજાર; કાતર
 કાપડું વિ. 'કાપડું'નું વર્તમાન ફૂદત (૨) મોટી રકમમાં
 નાની રકમ સમાવાને ગણાતું (વ્યાજ)
 કાપદરખાસ્ત સ્ત્રી. અંદાજપત્ર રજૂ કરતી વેળા નામની
 રકમનો કાપ મૂકી દરખાસ્ત કરવામાં આવે છે તે
 જાતની ચર્ચા-માંગ; 'કટ-મોશન' [નો નાનો કકડો
 કાપલીસ્ત્રી. ('કાપડું'પરથી) નાનો કાપલો; કાગળ કે કપડા-
 કાપલો પું. કાગળ, કપડા કે પાનનો કાપેલો ટુકડો કે કકડો
 કાપડું સ.કિ. (સં.) કલ્પયતિ, પ્રા. કપ્પઈ) વાઢવું; વાઢી
 જુદું પાડવું (૨) ઘટાડવું (૩) દૂર કરવું; કેડવું (૪)

કાપાકાપ(-પી)]

૧૭૦

[કામઠી

(ગંજકાની રમતમાં) ચીપ્પા પછી પાનાં વહેંચતાં પહેલાં અધર અમુક ભાગ ઉઠાવવો (પ) રમાતી ભાતનું પતું ન હોય તો હુકમનું પાનું ઊતરવું-કારતું (૬) (કોઈની વાતને) પસાતું કે વિરોધમાં કહેવું, તેને વખોડી કે તોડી પાડવું

કાપાકાપ(-પી) સ્ત્રી. એકબીજાને સામસામે કાપી નાંખવું તે; કતલ; ખૂનરેણુ [સુધારો-વધારો (૩) કરકસર કાપાકાપ(-પી) સ્ત્રી. ધોડુંપણું કાપવું-પટાડવું તે (૨) કાપાલ(-લિક) પું. (સં.) ખોપરીનો હાર રાખનાર મહાદેવ (૨) એક જાતનો અધોરી બાવો (શિવભક્ત)

કાપુરુષ પું. (સં.) નામદ; બાયલો (૨) અધમ-નુજ માણસ કાપુરુષતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) કાપુરુષ હોવાપણું કાપો પું. આંકો; લીટો; છેકો (૨) ચીરો; કાપ કાપોરી વિ., સ્ત્રી. (સં.) પારેવા-કબૂતરને લગતું કાફર વિ. (અ. કાફિર) ઇસ્લામને નહિ માનનાર; નાસ્તિક; અધર્મી (૨) લુચ્ચું; હરામખોર (૩) જંગલી (૪) પું.

આફિકાની મૂળ વતની જાતનો માણસ [સમૂહ; 'નેવી' કાફલો પું. (અ. કાફિલ) પ્રવાસી-સંઘ (૨) લશ્કરી વહાણનો કાફિયો પું. ગઝલ પ્રકારનો અંત્યાનુપ્રાસ કાફિર વિ., પું. (અ.) કાફર; નાસ્તિક (૨) ઉપદ્રવી કાફી સ્ત્રી. એક રાગિણી

કાફી સ્ત્રી. (ઈ. કોફી) બુંદદાણામાંથી બનાવાતું એક પીણું કાફી વિ. (અ.) પૂરતું; જરૂર જેટલું; બસ [કોફીધર કાફે ન. (ઈ.) (કોફીની) હોટેલ; ઉપાહાર-ગૃહ (૨) કાફેટેરિયા ન. (ઈ.) જ્યાં જાતે જ કોફી, નાસ્તો વગેરે લઈને ખાઈ-પી શકાય તેવી દુકાન

કાબર સ્ત્રી. (સં. કબૂરી, પ્રા. કબૂરી, જૂ. ગુ. કાબર્થ) મેનાની જાતનું એક સર્વસામાન્ય ધંખી (૨) કચકચિયણ સ્ત્રી [પ્રકારનો ઝણડો; કચકચાટ કાબરકલહ સ્ત્રી. કાબરોનો કલહ (૨) કાબરના કલહ કાબરચીતરું વિ. (સં. કબૂરક, પ્રા. કબૂરઅ ઉપરથી અને ચીતરું સં. ચિત્રલ, પ્રા. ચિત્તલ) ચિત્રવિચિત્ર; કાબરું; રંગબેરંગી

કાબરિયું વિ. (સં. કબૂર) રંગબેરંગી; કાબરચીતરું કાબરી સ્ત્રી. કસુંબીનું બી (૨) કાબરચીતરા ધોળા અને કાળા રંગની તલી (૩) કસુંબી; એક વનસ્પતિ કાબરું વિ. (સં. કબૂરક, પ્રા. કબૂરઅ) કાબરિયું; કાબરચીતરું (૨) ન. એવા રંગનો એક સાપ કાબા પું. (અ. કમબલ) મક્કામાં આવેલું એક ઇસ્લામી જાત્રા(હજ)નું સ્થાન

કાબિલ વિ. (અ.) કાબેલ; ચતુર કાબુલ ન. (કા.) અફઘાનિસ્તાનનો એક પ્રાંત (૨) અફઘાનિસ્તાનનું પાટનગર

કાબુલી વિ. કાબુલનું; કાબુલને લગતું (૨) પું. કાબુલનો

વતની; અફઘાન; પકાણ [(૪) વજન; વગ કાબુ પું. (તુર્કી) સત્તા; અખત્યાર (૨) અંકુશ (૩) કબજે કાબેલ વિ. (અ. કાબિલ) પહોંચેલું; હોશિયાર (૨)

પ્રવીણ; બાહોશ [બાહોશી; હોશિયારી કાબેલિયત સ્ત્રી. (અ. કાબિલિયત) કાબેલ હોવાનો ગુણ; કાબો પું. કચ્છ તરફ વસતી એક લુટારુ અને ચાંચિયા જાતિનો આદમી; લૂટારો (૨) વિ., પું. કાબેલ; પક્કો; હોશિયાર કામ પું. (સં.) ઈચ્છા; વાસના (૨) ચાર પુરુષાણોમાંનો એક (૩) ઇન્દ્રિયસુખ; વિષયસુખ (૪) કામદેવ; મદન (૫) એક છંદ

કામ ન. (સં. કર્મ, પ્રા. કમ્મ) કર્મ; કૃત્ય (૨) નોકર-ચાકરનું કામ; કામગીરી જેમ કે, કામ કરનારી (૩) કર્તવ્ય (૪) વ્યવસાય; ધંધો (૫) જરૂર; ખપ (૬) કેસ; મુકદ્દમો (ઉદા. એના પર કામ ચલાવાયું છે.) (૭) ના. કાજે; માટે (શું કામ ?)

કામ સ્ત્રી. કાંખ, કામડી (૨) પતંગની કમાન કામકાજ ન. નાનુંમોટું કોઈ પણ કામ; વ્યવસાય (૨) ધંધો; રોજગાર (૩) કાર્યરૂચી; 'એજન્ડા'

કામકામી વિ. (સં.) વિષયસુખની ઈચ્છાવાળું કામ(ઠકુમાર, ઠકુવર) પું. પ્રહુમ્નનો પુત્ર; અનિરુદ્ધ કામકેલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીપુરુષની કામવાસનાપ્રેરિત રમત (૨) સંભોગ; સ્ત્રીસંગ [કરવાનું કામ કામગ(-ગી)રી સ્ત્રી. નોકરી; ચાકરી (૨) નોકરી અંગે કામગરું વિ. કામમાં મચ્યું રહેનારું; ઉઘમી કામગરો પું. ભવૈયાઓના પેડુમાં પરચૂરણ કામકાજ કરનાર વ્યક્તિ [મજૂર

કામગાર વિ. કામ-મહેનત મજૂરી કરનાર (૨) પું. કામદાર; કામગારી સ્ત્રી. મજૂરી કામગીરી સ્ત્રી. કરજ તરીકેનું કામકાજ; 'ઝૂરી' કામગુણ પું. (સં.) શબ્દાદિ પાંચ વિષય (૨) કામ-વાસનાનું લક્ષણ

કામચર વિ. (સં.) સ્વચ્છંદી કામચલાઉ વિ. કામ ચલાવવા પૂરતું જ હોય એવું (૨) 'કાપમી'થી ઊલટું; હંગામી; 'એક્ટિંગ'

કામચાર પું. (સં.) સ્વચ્છંદ; સ્વેચ્છાચાર કામચારી વિ. (સં.) સ્વચ્છંદી; સ્વેચ્છાચારી કામચોર વિ. પોતાને સોંપાયેલું કામ બરાબર નહીં કરનાર-હાડકાં આપું (૨) પું. એવો આદમી (૩) કસબચોર કામચોરી સ્ત્રી. કામચોરનું વલણ-વૃત્તિ; દિલદગગાઈ કામજિત વિ. (સં.) વિષયવાસના ઝોતનારું

કામજોગ(-ગું) વિ. કાર્ય પૂરતું; કામ-પૂરતું કામજીવર પું. તીવ્ર વિષયકામનાને લીધે શરીર તપવું તે; તીવ્ર વિષયવાસના [(૨) કામઠીવાળો માણસ; બીલ કામઠી સ્ત્રી. (સં. કમઠ=વાસ) નાનું કામઠું; સાદું ધનુષ્ય

કામઢું

૧૭૧

[કામેચ્છા]

કામઢું (સં. કમ્મદ્દહ = વાંસ, પ્રા. કમ્મદ્દહ) ન. ધનુષ
 કામડકોટ પું. ખપાટિયાની દીવાલ
 કામડકોટિયું ન., વિ. ખપાટિયાની દીવાલવાળું (ઝૂંપડું)
 કામડી વિ. સ્ત્રી. વાંસની ચીપ (ર) રૂ ઝડવાની સોટી
 કામડી સ્ત્રી. (સં. કામઠિકા, પ્રા. કામઠિઆ) કાચબાની ઢાલ
 કે શંખ વગેરેમાંથી બનાવેલી ચૂરી (ર) કાચની બંગડી
 કામડું વિ. વાંસનું (ર) ન. કામડી; વાંસની ચીપ
 કામડું વિ. (સં. કર્મઢ, પ્રા. કમ્મઢ) કામ કર્યા કરે એવું;
 કર્તવ્યનિષ્ઠ (ર) મહેનતુ; ઉદ્યમી
 કામણ ન. (સં. કાર્મણ, પ્રા. કમ્મણ) વશીકરણ; મોહિની
 લગાડવી તે (ર) ધંતરમંતર; ટુચકો
 કામણગાડું વિ. કામણ કરે એવું; મોહક (ર) વરણાગિડું
 કામણદૂમણ ન. કામણ અને બીજા ટુચક; ધંતરમંતર
 કામતંત્ર ન. (સં.) કામશાસ્ત્ર [(૩) કાર્તિકસ્વામી
 કામદ વિ. (સં.) મનઃકામના પૂરી કરનારું (ર) પું. ઈશ્વર
 કામદા વિ., સ્ત્રી. કામધેનુ (ર) નાગરવેલ
 કામદાર પું. કારભારી; દીવાન (ર) કામ કરનાર -
 નોકરિયાત માણસ અથવા મજૂર
 કામદારસંધ પું. કામ કરનારાઓનો-કામદારોનો સંધ
 કામદારી સ્ત્રી. કામદારપણું (ર) કારભારું (૩) મજૂરી
 કામદુષ્ટાસ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છિતઆધનારી કલિતગામ; કામધેનુ
 કામદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) વિષયવાસનાથી ભરેલી નજર
 કામદેવ પું. (સં.) કામવાસનાનો કલ્પિત દેવ; મદન
 કામધંધો પું. કામ અને ધંધો; વેપાર-રોજગાર ગામ
 કામધેનુ સ્ત્રી. (સં.) મનઃકામના પૂરી કરનારી એક કલ્પિત
 કામના સ્ત્રી. (સં.) વાસના; મનોભાવ (ર) ઈચ્છા;
 અભિલાષ [કામિની (ર) સુંદરી
 કામની સ્ત્રી. (સં. કામિની) કામ-ગ્રેમ-હેતુ રાખનારી સ્ત્રી;
 કામપરાયણ વિ. સતત કામમાં મસ્ત રહેનારું; કામઢું
 કામબંધી સ્ત્રી. કામ બંધ કરવું તે; કામદારોની હડતાલ
 કામભાણ ન. કામદેવનું ભાણ (અરવિંદ, અશોક, આમ્ર,
 નવમલ્લિકા અને નીલોત્પલ એ પાંચ) (ર) નેત્રકટાક્ષ
 કામભાવ પું. કામવાસના; વિષયવાસના
 કામભોગ પું. (સં.) કામુકવૃત્તિ; લંપટપણું
 કામમય વિ. (સં.) વિષયવાસનાથી ભરેલું; કામુક ચિચ્ચ
 કામમીમાંસ સ્ત્રી. કામશાસ્ત્ર (ર) એને લગતી તાત્વિક
 કામ-(મિ)યાલ વિ. સહજ; કૃતાર્ય
 કામ-(મિ)યામી ન. સહજતા
 કામરિપુ પું. (સં.) મહાદેવ-રુદ્ર
 કામરૂ પું. (સં. કામરૂપ) કામરૂપ - આસામ દેશ
 કામરૂપ વિ. (સં.) ઈચ્છામાં આવે એવું રૂપ ધરનારું (ર)
 સુંદર; મોહક (૩) પું. આસામ દેશના એક ભાગનું
 પ્રાચીન નામ [રૂપ ધરનારું
 કામરૂપી વિ. (સં.) કામરૂપ; સુંદર; મોહક (ર) ઈચ્છિત

કામલોલુપ વિ. (સં.) કામવાસનામાં ગળબૂડ રહેલું
 કામવશ વિ. (સં.) કામવાસનાને વશ થયેલું
 કામવાસના સ્ત્રી. કામભોગની ઈચ્છા; કામલોલુપતા
 કામવાળી સ્ત્રી. ધરકામ કરનાર બાઈ-સ્ત્રી
 કામવાળો પું. ધરકામ કરનારો પુરુષ; નોકર
 કામવિકાર પું. કામવાસનને લીધે થતો મનોવિકાર
 કામવું અ.કિ. કામના-ઈચ્છા કરવી (ર) મેળવવું; કમાવું;
 રળવું [તીવ્રતા
 કામશર પું., ન. (સં.) કામરૂપી બાણ; કામવાસનાની
 કામશાસ્ત્ર ન. (સં.) કામભોગનું શાસ્ત્ર; કામતંત્ર
 કામસર કિ.વિ. કામને માટે-અંગે [રચેલો ગ્રંથ
 કામસૂત્ર ન. (સં.) કામશાસ્ત્ર નિરૂપતો વાત્સ્યાયન મુનિએ
 કામસેવન ન. (સં.) સંભોગ; મૈથુન
 કામળ-(ળી) સ્ત્રી. (સં. કંબલી-કંબલિકા) ઊનની ધાબળી
 કામળો પું. (સં. કંબલ, પ્રા. કંબલ) ધાબળો; મોટી કામળી
 કામ્પા સ્ત્રી. (સં. કામિની) સુંદર સ્ત્રી; કામિની
 કામ્પાશી વિ., સ્ત્રી. (સં.) વિષયી આંખવાળી સ્ત્રી (ર)
 તંત્રો પ્રમાણે દેવીની એક મૂર્તિ (૩) દુર્ગાનું નામ
 કામપ્ર્યા સ્ત્રી. દુર્ગાનું એક નામ; કામ્પાશી
 કામગ્નિ પું. (સં.) કામવાસનારૂપી અગ્નિ
 કામતુર વિ. (સં.) વિષયેચ્છાથી આતુર બનેલું
 કામનલ (સં.) (-ળ) પું. કામરૂપી અગ્નિ; કામગ્નિ
 કામપુષ ન. (સં.) કામદેવનાં ફૂલ વસંત વગેરે હથિયાર
 કામરિ પું. કામદેવનો શત્રુ; મહાદેવ
 કામર્ત-(ત્ત) વિ. (સં.) કામવાસનાથી પીડિત; કામતુર
 કામર્થી વિ. (સં.) વિષયેચ્છાને ધોષવા માગતું
 કામવેશ પું. (સં.) વિષયેચ્છાનો આવેશ-જુસ્સો
 કામાસક્ત વિ. (સં.) વિષયાસક્ત; કામતુર
 કામાસક્તિ સ્ત્રી. વિષયાસક્તિ; કામવાસના
 કામાસન ન. કામવાસનાને દબાવવાનું એક આસન
 કામાસ્ત્ર ન. (સં.) કામદેવનાં ફૂલ વસંત વગેરે અસ્ત્ર; કામપુષ
 કામાંધ વિ. (સં.) કામાવેશથી આંધળું બનેલું
 કામાંધતા સ્ત્રી. કામાવેશનું આંધળાપણું
 કામિત વિ. (સં.) ઈચ્છેલું (ર) ન. ઈચ્છા; મરજી
 કામિની સ્ત્રી. (સં.) કામની; કામી સ્ત્રી (ર) સુંદરી; કામા
 કામિયાબ જુઓ 'કામયાબ'
 કામિયાબી જુઓ 'કામયાબી'
 કામિયો પું. કામાતુર; વિષયી પુરુષ
 કામી વિ. (સં.) વિષયી; વિષયાસક્ત
 કામુક વિ. (સં.) ઈચ્છુક (ર) વિષયી; કામી (૩) પું.
 ચાર (૪) કામી પુરુષ
 કામુકા વિ., સ્ત્રી. (સં.) કામુક સ્ત્રી
 કામું ન. કામ; કાર્ય (ર) વ્યાપાર; ક્રિયા
 કામેચ્છા સ્ત્રી. (સં.) કામની-વિષયભોગની ઈચ્છા

કામેચ્છુ

૧૦૨

[કારણદેહ

કામેચ્છુ વિ. કામેચ્છાવાળું; કામુક [(૨) શિવ
કામેચ્છર પું. (સં.) વિષમવાસના પર કાબૂ મેળવનાર પુરુષ
કામેચ્છરી સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી
કામો પું. હલકું કામ; નિંદ્ય કામ
કામોતેજક વિ. (સં.) કામવાસનાને ઉત્કેરનારું
કામોતેજિત વિ. (સં.) કામવાસનાના ઉત્કેરોતવાળું
કામોદ પું. એક રાગ [ઈચ્છાથી કરેલું (૩) સુંદર
કામ્ય વિ. (સં.) ઈચ્છા કરવા યોગ્ય (૨) કામનાથી-
કામ્યકર્મ ન. (સં.) ફળના નિર્મિત કરેલ કર્મ
કામ સ્ત્રી. (સં.) શરીર; કાયા (૨) એક ઔષધિ-ફળ
કામકષ્ટ ન. કાયાનું કષ્ટ (૨) તપ આદિથી દેહનું દમન
કરવું તે (૩) શારીરિક કામ-મહેનત
કામકષ્ટી વિ. દેહનું દમન કરનારું [તપાસ અને સારવાર
કામચિકિત્સા સ્ત્રી. (સં.) શરીરની ચિકિત્સા-વૈદકીય
કામચિયો પું. કાપડું કરાવનાર શ્રાવણ
કામદાપોથી સ્ત્રી. કામદાનું પુસ્તક [આવડતવાળું
કામદાબાજ વિ. કામદાની ઝીણવટ જાણનાર; કામદાની
કામદાબાજી સ્ત્રી. કામદાની આવડત; તે લડવાની કુશળતા
(૩) કામદાની લડાલડ
કામદાભંગ પું. કામદો તોડવો તે; કાનૂનભંગ [વક્ત્રીલ
કામદાશાસ્ત્રી પું. કામદાનો જાણનાર; શાસ્ત્રાચાર્ય; કાનૂનવિદ;
કામદા(-દે)સર કિ. વિ. કામદા મુજબ-પ્રમાણે
કામદેઆજમ પું. જુઓ 'કાઈદેઆજમ'
કામ(-ઈદ)દેસર કિ. વિ. જુઓ 'કામદાસર'
કામદો પું. (અ.) નિયમ; પારો (૨) સરકારી કાનૂન (૩)
પોડના ચોકડા સાથે સંબંધ રાખતી દોરી, જે તેની
ઝેકની હાંસડીના આંકડામાં ભેરવાય છે.
કામનાત સ્ત્રી. (અ.) બ્રહ્માંડ; દુનિયા
કામ્ય વિ. (અ.) સ્થિર; ટકે એવું (૨) હંમેશ માટેનું;
સ્થાયી; 'કામચલાઉ'થી ઊલટું
કામ્યી વિ. હંમેશ માટેનું; સ્થાયી; નિત્ય [ડરપોક
કામર વિ. (સં. કાતર, પ્રા. કાયર) નાહિમત; બાયલું;
કામર(-રૂ) વિ. (અ. કાહિલ=સુસ્ત) કામથી કંટાળી જાય
એવું; આળસુ (૨) થાકી-કંટાળી ગયેલું
કામરતા સ્ત્રી. કાયર હોવું તે; બાયલાપણું
કાયા સ્ત્રી. (સં. કાય) શરીર
કાયાકલ્પ પું. વૃદ્ધ કે અશક્ત શરીરને નવું તાજું કરવાનો
એક ઔષધ કે ચિકિત્સાનો વિધિ
કાયાકષ્ટ ન. (-ષ્ટિ) સ્ત્રી. તપ વ્રતાદિ અર્થે શરીરને કષ્ટ
આપવું તે (૨) દુઃખ; પીડા
કાયાપલટ સ્ત્રી. (-ટો) પું. શરીરની ફેરબદલી; નવો
અવતાર લેવો તે (૨) બાહ્ય દેખાવની-વેશની
ફેરબદલી (૩) ભારે ફેરફાર
કાયિક વિ. (સં.) કાયા-શરીરને લગતું; શારીરિક

કાયોત્સર્ગ પું. દેહત્યાગ; શરીરનું સમર્પણ
કાર પું. (સં.) ક્રિયા; કાર્ય (૨) નિશ્ચય (૩) પત્ન (૪)
સંબંધ; વ્યવહાર (૫) વક્તર; શાખ (૬) ગજું (૭)
ફેરફાર (૮) કામકાજ; ધંધો
-કાર અનુ. (સં.) નામને અંતે 'કરનાર' એવા અર્થમાંનો
અનુગ. ઉદા. 'કલાકાર, ગ્રંથકાર' (૨) વર્ણને અંતે
'તે વર્ણ કે તેના ઉચ્ચાર' એવા અર્થમાં. ઉદા. 'ટકાર'
(૩) રવાનુકારી શબ્દ અંતે 'તે રવ' એવા અર્થમાં.
ઉદા. ફુલકાર; હુંકાર; આવકાર
કાર પું. (કા.) પૂર્વપદ તરીકે જ વપરાય છે. જેમ કે,
કારકૂન; કારકિર્દી
કાર સ્ત્રી. (કા.) મોટરગાડી
કારક વિ. (સં.) કરનારું-કરાવનારું (સમાસને છોડે) ઉદા.
'સુખકારક' (૨) ન. વાક્યમાં નામ અને ક્રિયાપદ
અથવા એની સાથે વિભક્તિનો સંબંધ ધરાવતા શબ્દો
વચ્ચેનો સંબંધ (૩) પદવિન્યાસ
કારકદંથી સ્ત્રી. (કા.) જુઓ 'કારકિર્દી'
કારક વિભક્તિ સ્ત્રી. છઠ્ઠી સિવાયની કોઈ પણ વિભક્તિ
કારકિર્દી સ્ત્રી. (કા.) કારભાર દરમ્યાનનો સમય (૨)
અમલ દરમ્યાન કરેલું કામકાજ; વહીવટ
કારકૂન પું. (કા.) દક્તર હિસાબ વગેરેનું કામ કરનાર
કર્મચારી; ગુમાસ્તો
કારકૂની સ્ત્રી. કારકૂનનું કામ
કારખાન(-ને)દાર પું. કારખાનાનો માલિક
કારખાનું ન. (કા.) જ્યાં હુન્નર-ઉદ્યોગનું કામ થતું હોય
તે મકાન (૨) કોઈ પણ મોટા કામકાજનું ખાતું
કારગત સ્ત્રી. શક્તિ; કૌવત (૨) વગ; ચલણ (૩) કામ;
અર્થ (૪) વિ. અસરકારક; સફળ
કારગો પું. જહાજ માલ; વહાણમાં ભરેલો માલ
કારજ ન. (સં. કાર્ય) કામ (૨) વિવાહ કે મૃત્યુ સંબંધી
(પર્વનો) પ્રસંગ
કારડું ન. (મૂળરૂપ કારડું છે. સં. કરડ, દે. કરક)
મરનારના દસમા-અગિયારમા-બારમાના દિવસે કરાતી
શ્રાદ્ધક્રિયા કે જમણ
કારદૂન ન. (કા.) ઠકાચિત્ર; નર્મચિત્ર; 'કાર્દૂન'
કારદૂનિસ્ટ પું. (કા.) વ્યંગચિત્રકાર
કારણ ન. (સં.) કાર્યની ઉત્પત્તિ કે પ્રવૃત્તિનું મૂળ-બીજ;
સબબ (૨) હેતુ; ઉદ્દેશ (૩) જરૂર; ગરજ (૪) ભૂત, પ્રેત,
મૃદ વગેરેથી જે વ્યથા થાય તે (૫) સાધન; કરણ,
અમલમાં આણવાની યુક્તિ કે રીત (૬) સંયો. કારણ કે
કારણ-અવતાર પું. અમુક નિશ્ચિત કાર્ય કરવાને સારુ ઈશ્વર
જે અવતાર લે છે તે [કિ; કેમ કે
કારણ કે સંયો. (સં.) એટલા વાસ્તે કે; એનું કારણ એ
કારણદેહ પું. કારણ શરીર (૨) લિંગદેહ

કારણબ્રહ્મ

૧૭૩

[કાર્તિકોલંકાર]

કારણબ્રહ્મ ન. (સં.) જગતના જન્માદિ જેનાથી થાય છે તે અજ્ઞાત બ્રહ્મ કે ઈશ્વર (તાત્પર્ય)
 કારણભૂત વિ. કારણસાધનરૂપ બનેલું; પ્રયોજક
 કારણમાલા (ળા) સ્ત્રી. એક અર્થાલંકાર [રૂપ; શ્રેષ્ઠ રૂપ
 કારણરૂપ વિ. કારણભૂત (ર) ન. બધાં રૂપોના મૂળબીજ-
 કારણવશાત્ કિ. વિ. કારણને લીધે
 કારણવાદ પું. (સં.) કારણ વિના કાર્ય ન જ થઈ શકે એવો વાદ-મત; સિદ્ધાંત (ર) ફરિયાદ (૩) અપીલ
 કારણશરીર ન. (સં.) સ્થૂલ-સૂક્ષ્મ શરીરના મૂળ કારણરૂપ (અવિદ્યા શક્તિરૂપ) દેહ (વેદાંત) (ર) લિંગદેહ
 કારણસર કિ. વિ. ના કારણથી; કારણવશાત્; સકારણ
 કારણીભૂત વિ. (સં.) કારણ-સાધનરૂપ બનેલું
 કારતક પું. (સં.) કાર્તિક વિક્રમ સંવતનો પહેલો મહિનો
 કારતકી વિ. કારતકનું; કાર્તિકી [જેવી બનાવટ
 કારતુસ સ્ત્રી. (પો.) બંદૂક વગેરેમાં ભરી ફોડવાની ટોટી
 કારનામું ન. (ફા.) પરાક્રમ (ર) કારસ્તાન
 કારભાર પું. (ફા.) કારેભાર, સં. કાર્યભાર) કારેભાર; વ્યવસ્થાનું
 કામ (ર) એકાદ મોટા કામનો વ્યવસાય [સ્ત્રી
 કારભારણ સ્ત્રી. કારભાર કરનારી સ્ત્રી (ર) કારભારીની
 કારભારી પું. કારભાર કરનારો; વ્યવસ્થાપક (ર) પ્રધાન;
 દીવાન
 કારભારું ન. કારભારીનું કામ; પ્રધાનવટું
 કારમું વિ. (સં.) કાર્મિક ભયંકર (ર) કૂટ સ્વરૂપવાળું;
 અદ્ભુત (૩) દેવી; સુંદર
 કારમિતા (સં. કારમિત) વિ. પું. કરાવનાર
 કારમિત્રી વિ. (સં. કારમિત) સર્જન કરે તેવી (પ્રતિભા)
 (ર) સ્ત્રી. જે કરે છે તે કર્મી
 કારવતું સં. કિ. (સં. કારમ) બીજા ક્રિયાપદ સાથે વપરાતાં
 તેમાં ઈત્યાદિનો ભાવ ઉમેરે છે. ઉદા. જોઈકારવીને;
 કરીકારવીને.
 કારવા પું. આભરૂ; પ્રતિષ્ઠા (ર) સગ્રે; રોગ
 કારવાં પું. (ફા.) યાત્રીઓનો કાફલો-સંપ; વણજાર
 કારવાઈ સ્ત્રી. (ફા. કારવાઈ) કામકાજ; કાર્યક્રમ (ર)
 યુક્તિ; કરામત
 કારવો પું. કામ; ક્રિયા [ગાવાનો રાગ
 કારવો પું. એક જાતનો નાચ-કેરબો (ર) કેરબા વખતે
 કારસી સ્ત્રી. તોલ કરવાનો કાંટો; કંપાણ
 કારસો પું. સિમ્મત; યુક્તિ (ર) મનસુબો; તજવીજ (૩)
 ઈલાજ (૪) સદ સંકેલવું તે
 કારસ્તાન ન. (ફા.) પ્રપંચ; લુચ્ચાઈ (ર) તોફાન; મસ્તી
 કારસ્તાની વિ. કારસ્તાન કરનારું-કરાવનારું; તોફાની
 કારંજ (જો) પું. કુવારો (ર) કુવારાવાળો ભાગ
 કારંડ, (૦વ) ન. (સં.) એક જળચર પક્ષી-ખતક
 કારકોરમ પું. કાશ્મીર-તિબેટની હદમાં આવેલો એક પર્વત

કારા (૦ગાર, ૦ગુહ) ન. (સં.) કેદખાનું; જેલ
 કારાગારવાસ પું. (સં.) જેલવાસ; જેલનિવાસ
 કારાગારવાસી વિ. (સં.) જેલનિવાસી
 કારાધ્યક્ષ પું. (સં.) કારાગારનાં વડો અમલદાર; 'જેલર'
 કારાવાસ પું. (સં.) કેદખાનામાં રહેવું તે; જેલનિવાસ
 કારિકા સ્ત્રી. (સં.) શ્લોકબદ્ધ વ્યાખ્યા કે વિવરણ
 -કારિણી વિ. સ્ત્રી. (સં.) કરનારી. ઉદા. શુભકારિણી.
 કારી પું. (અ.) કુરાનનું શુદ્ધ ઉચ્ચારથી પઠન કરનાર
 વ્યક્તિ [અંતે ઉદા. લાભકારી
 -કારી વિ. (સં.) 'કરનાર, કરે એવું' એ અર્થમાં સમાસને
 કારી વિ. કારમું; દારુણ (ર) ઘાતક; મારક
 કારી સ્ત્રી. યુક્તિ; તદબીર (ર) ઈલાજ; ઉપાય
 કારીગર પું. (ફા.) હાથની કારીગરીમાં પ્રવીણ માણસ
 (ર) યંત્રાદિ ચલાવી જાણનાર (૩) કોઈ પણ કળામાં
 કુશળ - હોશિયાર માણસ; ઉસ્તાદ
 કારીગ (ગી) સ્ત્રી. (ફા.) કારીગરનું કલાત્મક કામ;
 રચના (ર) કળાકોશલ્ય; ચતુરાઈ; ઉસ્તાદી
 કારીંગો પું. કળીયુગ [(ર) પું. કારીગર-શિલ્પી
 કારુ વિ. (સં.) કારુક, પ્રા. કારુઅ) કરનારું; બનાવનારું
 કારુણિક વિ. (સં.) કડુણાવાળું (ર) કડુણાજનક; દયાજનક
 કારુણિકા સ્ત્રી. કડુણરસપ્રધાન નાટક; 'ટ્રેજેડી'
 કારુણ્ય ન. (સં.) કારુણિકતા; કડુણા; દયા [વેલો
 કારેલી સ્ત્રી. (સં.) કારેલિલ, પ્રા. કારેલિઆ) કારેલાનો
 કારેલું ન. શાક તરીકે વપરાતું એક કડવું ફળ [હુંકારો
 -કારો પું. (સં.) કાર) '-કાર'. ઉદા. જાકારો; દેકારો; તુંકારો;
 કારોભાર પું. (ફા.) કારભાર; વહીવટ [સમિતિ
 કારોભારી વિ. કારોભારનું; ને લગતું (ર) સ્ત્રી. કારોભારી
 કારોભારી મંડળી સ્ત્રી. કાર્યવાહક સભા
 કાર્કશ્ય ન. (સં.) કર્કશાપ્ત; કર્કશતા
 કાર્ગો પું. (ઈ.) જુઓ 'કારગો' [વહાણ
 કાર્ગોબોટ સ્ત્રી. (ઈ.) વેપારી માલસામાન લઈ જતું
 કાર્ડન ન. (ઈ.) ઠકાચિત્ર; નર્મચિત્ર; કારટૂન
 કાર્ડનિસ્ટ પું. (ઈ.) વ્યંગચિત્રકાર
 કાર્ટોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) નકશાશાસ્ત્ર
 કાર્ડ ન. (ઈ.) જાગે કાગળ (ર) પત્તું (૩) ટપાલનું પત્તું
 (૪) પોતાના નામનું પત્તું (૫) શેર-બજાર વગેરેમાં
 કામ કરવાની સત્તા આપતું પ્રમાણપત્ર
 કાર્ડિનલ પું. ખ્રિસ્તી ધર્મમાં એક ગ્રીચી પદવી ધરાવતો
 પાદરી કે ધર્મગુરુ
 કાર્ડિયાક સર્જર્જન પું. (ઈ.) શસ્ત્રક્રિયા કે શસ્ત્રક્રિયા દ્વારા
 હૃદય, રક્તવાહિનીઓ વગેરેને લગતા રોગોની
 ચિકિત્સા કરનાર - હોક્ટર કે તબીબ
 કાર્ડિયોલોજિસ્ટ પું. (ઈ.) હૃદયને લગતા રોગોનું નિદાન
 અને ચિકિત્સા કરનાર - હોક્ટર કે તબીબ

કાર્તિયોગ્રામું

૧૭૪

[કાર્યાકાર્યવિવેક

કાર્તિયોગ્રામ પું. હૃદયનો કિપાલેખ (૨) હૃદય દ્વારા થતા રક્તાભિસરણનો આલેખ
 કાર્તિયોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) હૃદય અને તેના રોગોનો અભ્યાસ અને ચિકિત્સાસંબંધી દાકતરીવિજ્ઞાનની એક શાખા
 કાર્તિક પું. કારતક માસ (૨) શિવના પુત્ર
 કાર્તિકી વિ. કારતક માસનું ।માં જન્મેલો પુત્ર
 કાર્તિકસ્વામી, કાર્તિકેય પું. (સં.) મહાદેવનો કૃતિકા નક્ષત્ર-કાર્તિવલ પું. (ઈ.) રોમન કેથોલિક ખ્રિસ્તી સંપ્રદાયનો એક ઉત્સવ
 કાર્પટ-(ટિક) પું. (સં.) સંન્યાસી (૨) ચીંધરેલાલ યાત્રી
 કાર્પલ્ય ન. (સં.) કૃપણતા; કંજુસાઈ; ગરીબાઈ; નીચતા
 કાર્પટ સ્ત્રી. (ઈ.) સાદરી (૨) જાજમ (૩) ગાલીચો
 કાર્પેન્ટર પું. (ઈ.) સુધાર
 કાર્બન પું. (ઈ.) એક રસાયણી તત્ત્વ; અંગારવાયુ
 કાર્બનડાયોક્સાઈડ પું. (ઈ.) (શ્વાસમાં બહાર નીકળતો) એક એરી વાયુ; અંગારવાયુ ।ખાસ બનાવટનો કાગળ
 કાર્બન-પેપર પું. (ઈ.) નકલ કરવામાં વપરાતો શાલીવાળો
 કાર્બનિક વિ. કાર્બનને લગતું
 કાર્બોઈડ ન. (ઈ.) કોઈ પણ પાતુનું કાર્બન સાથેનું સંયોજન
 (૨) પાણી સાથે મળતાં જેમાંથી બને એવો ગેસ
 નીકળે છે તે પદાર્થ
 કાર્બોન સ્ત્રી. (ઈ.) એક ટૂંકી બંદૂક
 કાર્બોનિક વિ. (ઈ.) કાર્બનનું; તે સંબંધી-નિશ્ચિત
 કાર્બોનિક એસિડ પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો તેજાબ
 કાર્બોનિક-એસિડ-ગેસ પું. (ઈ.) શ્વાસ વાટે પ્રાણીઓ બહાર કાઢે છે તે વાયુ; કાર્બન વાયુ
 કાર્બોનેટ પું. (ઈ.) કાર્બોનિક એસિડનો કાર
 કાર્બોનેટ ઓફ સોડા પું. (ઈ.) સાજીખાર
 કાર્બોલિક વિ. (ઈ.) કાર્બનમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું
 કાર્બોલિક સાબુ પું. નાહવાનો એક જંતુવિનાશક સાબુ
 કાર્બોહાઈડ્રેટ ન. (ઈ.) સ્ટાર્ચ અગર સાકરવાળું દ્રવ્ય
 કાર્બ્યુરેટર પું. (ઈ.) ખનિજતેલથી ચાલતા એન્જિનનો એક ભાગ કે કળ (૨) એન્જિનમાં હવા અને પેટ્રોલની વરાળનું મિશ્રણ કરવાનું યંત્ર
 નામુંક ન. (સં.) ધુનખ્ય (૨) વાંસ (૩) પનરાશિ
 નાનુંકી વિ. (સં.) ધનુધારી; ધનુખ્ય ધારણ કરનાર
 કાય ન. (સં.) કરવાનું હોય તે; કામકાજ (૨) પ્રયોજન; હેતુ (૩) વિરોધ સામે કરવું પડતું બળ (૪) કુંડળીમાંનું દશમું સ્થાન (૫) કારજ (૬) પાંચ ધર્મપ્રકૃતિમાંની છેલ્લી જ (૭) બળ સામે કરવાનું બળ (૮) વિ. કરવા યોગ્ય; કર્તવ્ય ।અસરકારક કાર્યસાધક
 કાર્યકર વિ. (સં.) કામકાજ કરનારું-કરે એવું (૨)
 કાર્યકતા(તા) પું. (સં.) કાર્ય કરનારો (૨) સંચાલક
 કાર્યકારણભાવ પું. (સં.) કાર્ય અને કારણ વચ્ચેનો સંબંધ

કાર્યકારી વિ. કાર્ય કરનાર; કામચલાઉ નિમાયેલ
 કાર્યકુશલ(બ) વિ. કાર્યો કરવામાં હોશિયાર-પાવરપું (૨)
 કામની આવડતવાળું
 કાર્યક્રમ પું. (સં.) કામ કરવાની અનુક્રમવાર કરેલ વ્યવસ્થાની યાદી; 'પ્રોગ્રામ' (૨) સભામાં કે સમિતિમાં કરવાનાં કામોનો ક્રમ; 'એજન્ડા'
 કાર્યક્ષમ વિ. (સં.) કામમાં ધીરજ રાખે એવું (૨) કાર્ય કરી શકે એવું; પાવરપું
 કાર્યક્ષમતા સ્ત્રી. (સં.) કાર્યકુશલતા
 કાર્યક્ષેત્ર ન. કામકાજનું ક્ષેત્ર
 કાર્યદક્ષ વિ. કાર્યક્ષિપુણ; કામકાજ કરવામાં પાવરપું
 કાર્યદક્ષતા સ્ત્રી. (સં.) કામ કરવામાં પારવશાપણું
 કાર્યનિપુણ વિ. કાર્યો કરવામાં હોશિયાર-પાવરપું; કામની આવડતવાળું
 કાર્યનોંધ સ્ત્રી. સભાના કાર્યની નોંધ; 'મિનિટ્સ'
 કાર્યપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) કાર્ય-કામ કરવાની પદ્ધતિ-રીત
 કાર્યપરાયણ વિ. (સં.) (નિષ્ઠાપૂર્વક) કામકાજમાં બરોબર લાગેલું
 કાર્યપરીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) ન. (સં.) થયેલાં કે થતાં કાર્યોની તપાસ ।કરનાર, કારોબાર કરનાર; 'એક્ઝિક્યુટર'
 કાર્યપાલક વિ. (સં.) સભા, કચેરી વગેરેનું સંચાલન
 કાર્યપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) કાર્ય-કામ કરવાની પદ્ધતિ-રીત
 કાર્યપ્રથા સ્ત્રી. (સં.) કાર્યપદ્ધતિ
 કાર્યપ્રદેશ પું. (સં.) કાર્ય-ક્ષેત્ર
 કાર્યબોજ પું. કામકાજનો બોજ; કાર્યપ્રમાણ; 'વર્કલોડ'
 કાર્યવાહક વિ. કારોબાર કરનારું (૨) પું. કારભારી
 કાર્યવાહક-સભા સ્ત્રી. કાર્યવાહકોનું મંડળ ।કાર્યક્રમ
 કાર્યવાહી સ્ત્રી. કાર્ય ચલાવવાની રીત; 'પ્રોસીજર' (૨)
 કાર્યશક્તિ સ્ત્રી. કાર્ય કરવાની શક્તિ-ક્ષમતા; 'એનર્જી'
 કાર્યશાલા સ્ત્રી. (ઈ.) કામકાજ કરવાનું સ્થાન કે છાવણી; 'વર્કશોપ'
 કાર્યસરણિ(છી) સ્ત્રી. (સં.) કાર્ય કરવાની સારણી-પદ્ધતિ
 કાર્યસંખ્યા સ. (સં.) મંડળનું કાર્ય કરવાને જરૂરી (સભ્યોની) નાનામાં નાની સંખ્યા; 'કોરમ'
 કાર્યસંજ્ઞા સ્ત્રી. કોઈ બે ભાવની વચ્ચે અમુક સંબંધ કાર્ય વગેરે બતાવવા નક્કી કરેલ સંજ્ઞા
 કાર્યસાધક વિ. (સં.) કાર્ય સાથે - પાર પાડે એવું
 કાર્યસાધકસંખ્યા સ્ત્રી. મંડળોનું કાર્ય કરવાને જરૂરી (સભ્યોની) નાનામાં નાની સંખ્યા; 'કોરમ'
 કાર્યસિદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) કાર્યની સિદ્ધિ; કામ પાર પાડવું તે
 કાર્યસુચિ(ચી) સ્ત્રી. કાર્યક્રમની યાદી; 'એજન્ડા'
 કાર્યાકાર્ય ન. (સં.) કાર્ય અને અકાર્ય; કરવા જેવું અને ન કરવા જેવું કાર્ય
 કાર્યાકાર્યવિવેક પું. (સં.) કાર્યાકાર્યનાં વિવેક કે સમજબુદ્ધિ

કાર્યનુક્રમ

૧૭૫

[કાલિદી]

કાર્યનુક્રમ પું. (સં.) કાર્યક્રમ; 'એજન્ડા'
 કાર્યાન્વિત વિ. (સં.) કાર્યવાળું; કાર્ય સાથે સંબંધવાળું
 કાર્યોભય ન. (કાર્ય + આભય) કામ કરવાની જગા;
 'એફિસ' [ફેક્ટરી]
 કાર્યોત્તર વિ. (સં.) કાર્ય થઈ ગયા પછીનું; 'એક્સ-પોસ્ટ-
 કાલ સ્ત્રી. ચાલતા દિવસનો આગલો કે પાછલો દિવસ
 કાલ કિ.વિ. (સં.) કલ્પ-કલ્પે, પ્રા. કલ્પે) ગઈ કાલે અથવા
 આવતી કાલે (૨) હમણાં; થોડા દિવસ ઉપર કે પછી
 કાલ(-ળ) (સં.) કાળ; વખત (૨) સમયનું માપ; વેળા
 (૩) મોત; નાશ (૪) મોસમ; ઋતુ (૫) જ્યાં ઠેકો
 ન આવે એવું માત્રાનું સ્થળ (સંગીત)
 કાલકૂટ ન. (સં.) હલાહલ ઝેર (૨) અફીસ (૩) મંથન
 વખતે નીકળેલું અને શિવે પીધેલું હલાહલ
 કાલ(-ળ)ક્રમ પું. કાલા(-ળા)નુક્રમ (સં.) વખતનું જવું
 તે (૨) કાળગણનાની કમિકતા
 કાલક્રમવિદ્યા સ્ત્રી. ધટનાઓની તિથિ કે સમય નક્કી કરવા
 સંબંધી વિદ્યા; 'કોનોલોજી' ['એનેકોનિઝમ'
 કાલક્રમદોષ પું. કાળની કમગણનામાં કે સમજમાં દોષ;
 કાલક્રમાનુસારી વિ. (સં.) કાળક્રમ પ્રમાણેનું [નું
 કાલાનુક્રમિક વિ. (સં.) કાલક્રમાનુસારી; કાલક્રમ પ્રમાણે-
 કાલભ્રમ પું. (સં.) કાલભંધન પું. ન. વખત ગુમાવવો
 તે; વિલંબ કરવો તે
 કાલબંધ પું. (સં.) સમયનો ગાળો (૨) પિત પેદા કરનારો
 અને શિરાઓનું મેલું લોહી શુદ્ધ કરનારો એક મોટો
 માંસલ અવયવ; ચક્રત ['ઓબ્સોલિટ'
 કાલવ્રસ્ત વિ. કાળનો વ્રાસ થઈ ગયેલું; જૂનું થયેલું;
 કાલચક્ર ન. (સં.) કાળનું ચક્ર-પૈડું (૨) ભાગનું ચક્ર;
 જિંદગીના વારાફેરા (૩) મોટી આકત્[(૨) પું. જોથી
 કાલજા વિ. (સં.) કાલને-સમયની યોગ્યાયોગ્યતાને જાણનારું
 કાલજ્ઞાન ન. (સં.) સમયનું જ્ઞાન; કાળસંબંધી જ્ઞાન
 કાલજ્વર પું. (સં.) કાળરૂપ જ્વર; મોતનિપજાવે એવો તાવ
 કાલત્રય ન. (સં.) ત્રણે કાળનો - ભૂત, ભવિષ્ય અને
 વર્તમાનનો સમૂહ
 કાલદંડ પું. (સં.) મૃત્યુની સજા; દેહાંતદંડ
 કાલદોષ પું. (સં.) સમયનો દોષ (૨) કાલવ્યુત્ક્રમ
 કાલધર્મ પું. (સં.) સમયનો યોગ્ય એવો ધર્મ-કર્તવ્યધર્મનો
 માર્ગ (૨) સમયનો ધર્મ-ગુણ-નિયમ (૩) મોત
 કાલનિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) મોતની નિદ્રા; મોત
 કાલ(-ળ)નિર્ણય પું. સમયનો નિર્ણય કરવો તે
 કાલપણ ન. કાલાપણું; કાલા થવું તે
 કાલપાશ પું. (સં.) ધમનો કાંસો-સકંજો
 કાલપુરુષ પું. (સં.) યમરાજા
 કાલ(-ળ)બલ(-ળ) ન. સમયનું બળ; સમયની બલિહારી
 કાલભૂત ન. (કા. કાલબુદ) જોડાની અંદર ઢોકવાનો

લાકડાને પગનો ઘાટ (૨) ઘાટ; બીલું (૩) પાથો;
 એહું (કજિયાનું) (૪) મૂખ
 કાલ(-ળ)ભેદ પું. સમયનો ફેર કે ફરક
 કાલ(-ળ)માન ન. (સં.) સમયનું માપ (૨) સમય-સંજોગોની
 યોગ્યાયોગ્યતાની ગણતરી (૩) ઋતુનું-વાતાવરણનું
 આકલન કરવું તે [માપકથન: 'કોનોમીટર'
 કાલ(-ળ)માપક વિ. સમયને માપે એવું (૨) ન. કાળ-
 કાલ(-ળ)મુખું વિ. સામું મળતાં મૃત્યુની આગાહી આવે
 તેવું (૨) કાળના જેવા મોંવાળું
 કાલરાત્રિ(-ત્રી)સ્ત્રી. (સં.) ધોર અંધારી રાત (૨) કાળરૂપી
 રાત્રિ; જગતના નાશની રાત્રિ (૩) ૭૭ વર્ષે આવતી
 આસો સુદ આઠમ કે શ્રાવણ વદ આઠમની રાત (૪)
 કાળીના જન્મની રાત (૫) યમરાજાની બહેન
 કાલવવું સ.કિ. (દે. કલ્લાવિય = ભીંજાયેલું) પ્રવાહી સાથે
 મેળવી ધૂંટવું
 કાલ(-ળ)વાચક વિ. સમયનો ખ્યાલ આપનારું (વ્યા.)
 કાલવિપચયંસ પું. કાલક્રમદોષ (૨) કાળની કમગણનામાં
 કે સમજમાં દોષ; 'એનેકોનિઝમ'
 કાલ(-ળ)વિવર્ત પું. કાળનું કરવું-બદલાવું તે; વારોફેરો
 કાલ(-ળ)વ્યુત્ક્રમ પું. (સં.) કાલક્રમદોષ
 કાલ(-ળ)સર્પ વિ. કરકતાવેંત માણસ મૃત્યુ પામે તેવો
 સાપ; ઘણો ઝેરી સાપ; કાળોતરો
 કાલસિદ્ધ વિ. (સં.) કાળની કરોટીએ ઊતરેલું
 કાલાગ્નિ પું. (સં.) કાળરૂપી અગ્નિ; પ્રલયાગ્નિ
 કાલાતીત વિ. (સં.) કાળથી અતીત-પર (૨) વીતી ગયેલું
 (૩) જૂનું થઈ ગયેલું
 કાલાનુક્રમ પું. કાળક્રમ; સમયનો ક્રમ; સમયની આનુપૂર્વી
 કાલાપણું ન. કાલપણ; કાળાશ
 કાલાપણ પું. બ.વ. કરગરવું તે; આજીજી [વદ આઠમ
 કાલાષ્ટ્રી સ્ત્રી. કાર્તિક વદ આઠમ (૨) દરેક મહિનાની
 કાલાં ન. બ.વ. કાલપણ (૨) કપાસના છોડનાં ફળ
 કાલાંતર કે.વિ. (સં.) કાલાંતર) ઘણા લાંબા સમયના-
 યુગોના અંતર પછી (૨) કેટલોક કાળ વીત્યા પછી
 (૩) કદી પણ
 કાલિક વિ. (સં.) કાળ-સમયને લગતું [નો સમૂહ
 કાલિકાસ્ત્રી. (સં.) ચંડિકા; કાલી; મહાકાળી (૨) વાઘાં-
 કાલિદાસ પું. (સં.) સંસ્કૃત ભાષાનો એક પ્રખ્યાત કવિ
 - કાલિદાસ [છાપા
 કાલિમા સ્ત્રી. (સં.) કાળપ (૨) અંધારું (૩) કલંક (૪)
 કાલિય પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણે નાથેલો કાળીનાગ [ભૂટું કોળું
 કાલિંગનું ન. (સં.) કાલિંગ ઉપરથી) કાલિંગડ; તડબૂચ (૨)
 કાલિંગડો પું. (સં.) કાલિંગ) એક રાગ
 કાલિદી સ્ત્રી. (સં.) કલિદ પર્વતમાંથી નીકળતી યમુના
 નદી (૨) કૃષ્ણની એક પટરાણી

કાલી]

૧૭૭

[કાસ્ટિંગવોટ(-મત)]

કાલી સ્ત્રી. (સં.) કાળી; કાળકા માતા; મહાકાળી
-કાલીન વિ. (સં.) (અમુક) સમય સંબંધી (સમાસમાં).

ઉદા. તત્કાલીન

કાલીંગુ ન. કાલિંગુ; તડબૂચ

કાલીંગરો પું. કાલિંગરો (એક રાગ) [બનાવનારી માછલી
કાલુ પું., સ્ત્રી. દરિયાઈ ખડક (ર) એક જાતની મોતી
કાલું વિ. ભાળકની વાણી જેવું; ભાંગ્યુંતૂટ્યું અને મધુરું (ર)

તોતળું (ડ) બાલિશ; અણસમજું

કાલું ન. (સં. કલક) કપાસનું થંડું

કાલે કિ.વિ. (સં. કલ્પિ, કલ્પે) ગઈ કે આવતી કાલે (ર)

ચોડા દિવસ ઉપર કે પછી; હમણાં

કાલ્પનિક વિ. (સં.) સાચું નહિ એવું; કલ્પેલું; કૃત્રિમ [તુલ્યા

કાવડ (-કી) સ્ત્રી. (દે.) ખાંધે બોજો ઉપાડવાને બનાવેલી

કાવડ સ્ત્રી. ખામી; ખોટ

કાવડિયું ન. પૈસો (જુના વખતનો)

કાવડિયો પું. (દે. કાવડિઅ) કાવડ ઊંચકનારો

કાવડી સ્ત્રી. જુઓ 'કાવડ'

કાવડું ન. કાવડનું લાકડું કે વાંસ

કાવડું વિ. પૂર્ત; ઠગડું

કાવતરા(ઓર, ઠબાજ) વિ. કાવતરું કરનારું; પ્રપંચી

કાવતરું ન. છળ; પ્રપંચ; કારસ્તાન (ર) ગુપ્ત અને

કપટપૂર્ણ યોજના

કાવડું (ઠબાવડું) વિ. બેબાકયું; આકુળઆકુળ

કાવલી સ્ત્રી. ખટખટ

કાવલું વિ. ધણું નાજુક (ર) શોભીતું પણ તકલાદી [ફૂલ

કાવળી સ્ત્રી. પાણી, દૂધ વગેરે પર તરતું પાતળું પડ (ર)

કાવળી સ્ત્રી. કાચની અંગડી [વાસણ; કીટલી

કાવાદાન(-ની) સ્ત્રી. (ફા. કહલદાની) કાવો કરવાનું

કાવાદાવા પું.બ.વ. છળપ્રપંચ; કપટબાજ

કાવું ન. છાપરા ઉપરની નળિયાંની પ્રત્યેક ઓળ (ર)

ખાટલાની પાટીનો આંટો

કાવું અ.કિ. કંટાળવું (ર) કાપર થઈ જવું (ડ) યાકી જવું

કાવેરી પું. એક રાગ (ર) સ્ત્રી. દક્ષિણ ભારતની એક

નદી

[કાઢો

કાવો પું. (ફા. કહબહ) બુંદદાણાનો ઉકાળો (ર) ઉકાળો;

કાવોદાવો પું. છળકપટ

કાવ્ય ન. (સં.) કવિતામાં જે કલાત્મક રસનું તત્ત્વ ભોય છે

તે (ર) રસાત્મક વાક્ય કે પદભંધ; કવિતા

કાવ્યકાર પું. (સં.) કવિતા કરનાર; કવિ

કાવ્યમય વિ. (સં.) કાવ્યથી ઓતપ્રોત થયેલું [રસચર્ચા

કાવ્યમીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) કાવ્યશાસ્ત્ર (ર) કાવ્યની શાસ્ત્રીય

કાવ્યરચના સ્ત્રી. (સં.) કાવ્યની રચના

કાવ્યરસ પું. (સં.) કાવ્યથી અનુભવાતો રસ

કાવ્યરસિક વિ. (સં.) કાવ્યનો રસ માણનારું; ભાવક

કાવ્યશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) કાવ્યની શક્તિ (ર) કાવ્ય કરવાની
આવડત-સિદ્ધિ

કાવ્યશાસ્ત્ર ન. (સં.) કાવ્ય-કવિતાનું શાસ્ત્ર

કાવ્યાનંદ પું. કાવ્યની ખૂબીઓ માણવાથી થતો આનંદ

કાશ કિ.વિ. (ફા.) ખુદા કરે; ભગવાન કરે

કાશ પું. (સં.) પાણીમાં થતું એક ઘાસ; કાસડો કે તેનું ફૂલ

કાશ(-સ) પું. (સં. કાસ) ખાંસી; ઉધરસ

કાશ(-સ) સ્ત્રી. આડખીલી (ર) ચીકણાશ; ચોળાચોળ

કાશમય વિ. (સં.) કાસડાથી ભરેલું

કાશ(-સ)કી(-દી, -ઢી) સ્ત્રી. (કાશીની બનાવટનો) મોટા

પેટનો પડધીવાળો લોટો; શિરાઈ

કાશી(-શી) સ્ત્રી. (સં.) યાત્રાનું પ્રસિદ્ધ સ્થળ; (જ્ઞાનનું)

અજવાળું આપનારી નગરી; વારાણસી [દેવ

કાશી(-શી)નાથ પું. (સં.) કાશીવિશ્વનાથ; કાશીના મહા-

કાશી(-સી)દું ન. વૈતરું

કાશ્મીર સ્ત્રી. (સં.) એક જાતનું કપડું (ર) ન. કેસર (ડ)

સુખડ (જ) પું., ન. ભારતની છોક ઉત્તરમાં આવેલો

એક પ્રદેશ

કાશ્મીરક ન. (સં.) કેસર [કાશ્મીરની ભાષા

કાશ્મીરી વિ. કાશ્મીરનું; કાશ્મીર સંબંધી (ર) સ્ત્રી.

કાશ્યપ પું. (સં.) એક પ્રસિદ્ધ ઋષિ (ર) મુનિ

કાશ્ય ન. (સં.) કૃશતા; દુબળાપણું (ર) પાતળાપણું

કાશ્ય વિ. (સં.) ભગવું (ર) ન. ભગવું વસ્ત્ર

કાષ ન. (સં.) લાકડું (ર) કાઠી; બળતણ

કાષકળ ન. કોચલાવાળું કળ

કાષવત્ કિ.વિ. (સં.) લાકડાની માફક જડ થઈ ગયેલું

કાષ્ઠોષધિ સ્ત્રી. (સં.) વનસ્પતિમાંથી બનતી દવા

કાસ પું., ન. પાણીમાં થતું એક ઘાસ; કાસડો (ર) ન.

કાસનું ફૂલ

કાસ પું. ઉધરસ

કાસ પું. નાની નહેર; કાંસ

કાસ સ્ત્રી. આડખીલી [જનાર આદમી - ખેપિયો

કાસદ પું. (અ. કાસિદ) સંદેશો - કાગળ લાવનાર લઈ

કાસદિયું ન. કાસદું (ર) વિ. એ કામ કરનાર (કબૂતર)

કાસદું ન. કાસદનું કામ

કાસરોગ પું. (સં.) ઉધરસનો રોગ

કાસળ ન. આડખીલી; નડતર

કાસાર ન. (સં.) સરોવર; તળાવ [જેમ કે માનપત્ર]

કાસકેટ ન. સ્ત્રી. નાની પેટી કે ડબી (ક્રીમતી વસ્તુ રાખવાની,

કાસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) નટોને તેમની ભૂમિકા આપતી તે (ર)

અભિનેતા મંડળ (ડ) ઢાળેલો ઘાટ

કાસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) જ્ઞાતિ

કાસ્ટિંગવોટ પું. (ઈ.) (-મત) પું. બે પક્ષે સરખા મત

પડતાં અપાતો વધારાનો નિર્ણાયક મત; તુલસીપત્ર

કાળી

૧૭૭

[કાળોચોર]

કાળ પું. કાલ; સમય (૨) દુકાળ (૩) કોષ (૪) સમયનું
માપ (૫) મોત; નાશ (૬) મોસમ; ઋતુ (૭) જ્યાં
કેડો ન આવે એવું માત્રાનું સ્થાન (સંગીત)
કાળકરાળ વિ. કાળ જેવું ભયંકર (૨) મૃત્યુ
કાળકા સ્ત્રી. દેવી કાલિકા; મહાકાળી
કાળકૂટ ન. જુઓ 'કાલકૂટ'
કાળગણના સ્ત્રી. કાળ કે સમય ગણવો તે (જ્યોતિષ)
કાળગણનાશાસ્ત્ર ન. (સં.) જ્યોતિષ
કાળચક્ર ન. કાલચક્ર; સમયનું ચક્ર (૨) ભાગ્યનું ચક્ર (૩)
જિંદગીના વારાઠેર (૪) મોટી આકત
કાળચંદ્ર પું. (સં.) ધાતક ગણાતી રાશિનો ચંદ્ર
કાળચોધડિયું ન. નુકસાનકારક-ધાતક ચોધડિયું
કાળજ(ઠડું) ન. કલેજું; કાળજું
કાળજાનૂટ વિ. કાળજું તૂટી જાય એવું આકરું (કામ)
કાળજી સ્ત્રી. હૃદયપૂર્વ સંભાળ-ચિંતા; ચીવટ
કાળજીભું વિ. કાળ જેવી નુકસાનકારક-ધાતક ઝાભવાળું;
અત્યંત કડવાબોલું [અંદરનો ડવ; દિલ
કાળજું ન. (સં. કાલેચક્ર, પ્રા. કાલિજજ) કલેજું (૨) અંતર;
કાળજું વિ. કાળ જેટલું - અતિ જૂનું; પુરાણું
કાળજવર પું. કાલજવર; ડવલેણ તાવ
કાળઝાળ વિ. ભયંકર [કરજ (૩) મોત; મૃત્યુ (જૈન)
કાળધર્મ પું. ઋતુઋતુનું લક્ષણ (૨) સમયને યોગ્ય એવી
કાળનિદ્રા સ્ત્રી. મૃત્યુની નિદ્રા (૨) ગાઢ નિદ્રા
કાળપ સ્ત્રી. કાળાપણું; કાળાશ (૨) કલંક
કાળપગું વિ. અપશુકનિયાળ; અપશુકનિયું
કાળપુરુષ પું. યમરાજ; કાલપુરુષ
કાળભૈરવ પું. શિવ; મહાદેવ (૨) શિવનો એક ગણ
કાળમીઠ વિ. ઘણું જ કાળું (૨) નિષ્કર (૩) પું. એક
જાતનો કઠણ અને કાળો પથ્થર [જેવા મોંવાળું
કાળમુખું વિ. (સં. કાલમુખ, પ્રા. કાલમુહમ્) કાળના
કાળમૂર્તિ(-ત્તિ) વિ. કાળના જેવી મૂર્તિવાળું (૨) સ્ત્રી.
શરીરધારી કાળ પોતે (૩) કાળના જેવી ભયંકર
આકૃતિવાળો માણસ
કાળપોગ પું. સમયનો યોગ; સંજોગ [રાત્રિ
કાળરાત્રિ(-ત્રી) સ્ત્રી. કાળરૂપી રાત્રિ; જગતના નાશના
કાળવેળા સ્ત્રી. ભયંકર વખત (૨) સંધ્યાકાળ (૩) ક-ટાણું
કાળવેળિયો પું. છોકરાં ચોરી જનારો (૨) પુતારો બાવો
કાળવ્યુત્ક્રમ પું. (સં.) કાલક્રમદોષ (૨) યોગ્ય કાળ વીતી
જવો તે
કાળસરું વિ. કાળાશ પડતું [વેપારી
કાળા-બજારિયો પું. કાળું બજાર ચલાવનારો માણસ કે
કાળાગ્નિ પું. કાળરૂપી અગ્નિ; પ્રલયાગ્નિ
કાળાટ પું. (-શ) સ્ત્રી. કાળાપણું
કાળાશ સ્ત્રી. કાળાટ (૨) કાળાપણું (૩) કાલિમા

કાળાંતરે કિ. વિ. લાંબા સમયના (કે યુગોના) અંતર પછી
(૨) કેટલોક કાળ વીત્યા પછી (૩) કંઠી પણ
કાળાંધોળાં ન. બ. વ. કારસ્તાન; બદચાલ
કાળિદાસ પું. જુઓ 'કાલિદાસ'
કાળિધાર પું. હરણના ટોળાનો મુખી - કાળો નર
કાળિયું વિ. કાળા રંગનું (૨) ન. કાળી કંઠી (૩) અકીણ
(૪) કાળિયો (કાળી તમાકુ)
કાળિયો પું. કાળી તમાકુ (૨) વિ. પું. કાળો-શામળો
(પુરુષ); શ્રીકૃષ્ણ
કાળિયો કોશી પું. એક કાળું લાંબી પૂંછડીવાળું પશુ
કાળી વિ. સ્ત્રી. કાળા રંગની સ્ત્રી (૨) કાળી છપવાળી
ગંજકાના પતાની એક જાત (૩) દેવી કાલિકા
કાળી પું. કાલિયનાગ [એક ધરેણું
કાળીક(-ગાં)ઠી સ્ત્રી. (સં. કલ્પકંઠિકા) સ્ત્રીઓની કોટનું
કાળીચીસ સ્ત્રી. ભયંકર ચિચિયારી
કાળીચૈદશ(-સ) સ્ત્રી. આસો વદ ચૈદશ
કાળીજીરી સ્ત્રી. એક ઔષધ - તેનાં બીજ કે તેનો છોડ
કાળીટીલી સ્ત્રી. કલંક; લાંછન
કાળીનાગ પું. કાલિયનાગ (૨) કાળો નાગ [પરજ
કાળીપરજ સ્ત્રી. દૂબળા વગેરે આદિવાસી લોકો; રાની-
કાળીરોટી સ્ત્રી. માલપુરનો
કાળીરોળી સ્ત્રી. રોળીકોળી - સાંજનો વખત
કાળીંગો પું. કળિયુગ
કાળું વિ. (સં. કાલ, પ્રા. કાલઅ) મેશના રંગનું (૨)
નહરું; દુષ્ટ (૩) અધોર; અનીતિમય (જેમ કે, કાળું
કામ, કાળું બજાર વગેરે) (૪) વસમું, સખત, કારમું
વગેરે ભાવવાળું (જેમ કે, કાળો ચોર, કાળી મજૂરી)
કાળુંકટ વિ. તદન કાળું
કાળુંકૂબડું વિ. કાળું, કદરૂપું
કાળુંડિબાંગ વિ. અતિશય કાળું
કાળુંધોળું ન. ખરાબ કામ; અતિશય કાળું કામ
કાળુંપાણી ન. દેશનિકાલ; જન્મટીપ
કાળુંબજાર ન. છાનમાનું ચાલતું ગેરકાયદે નફાખોરીનું
બજાર-વેચાણ ને ખરોટ
કાળુંબલ્લ(-લ)ક વિ. કાળુંકાળું ભૂત જેવું; અતિ કાળું
કાળુંભમ્મર વિ. ભમરા જેવું ખૂબ કાળું
કાળુંભ(-ભ)ઠ વિ. સાવ કાળું
કાળુંમી(-મિ)ઠ વિ. સાવ કાળું
કાળુંમેશ વિ. મેશ જેવું કાળું
કાળુંમોં (-મોઠું) પું. કલંક કે શરમથી પડી ગયેલું મોં
કાળોકાયદો પું. ખરાબ આકારો જુલમી કાયદો (૨) પહેલા
વિચ્છુદ પછી અંગ્રેજ સરકારે ભારતમાં લાગુ કરેલો
જુલમી કાયદો - રોલેટ એક્ટ
કાળોચોર પું. ભારે જખરો ચોર; મહા ખરાબ માણસ

કાળોતરિયો

૧૭૮

[કાંઠી(-ઠિયું, -ઠિયો)

કાળોતરિયો પું. કાળોતરી (અશુભ પત્રિકા) લઈ જનારો
 ખેડિયો [મરણના સમાચારની ચિઠ્ઠી
 કાળોતરી સ્ત્રી. (સં. કાલપત્રિકા, પ્રા. કાલવતરિયા)
 કાળોતરું વિ. ખૂબ કાળું (ર) ભયાનક
 કાળોતરું વિ. જૂના સમયનું
 કાળોતરો પું. કાળો નાગ; ક્ષીયર
 કાળોત્રી સ્ત્રી. કાળોતરી; અશુભ પત્રિકા
 કાળોમુગ પું. કળિયર મૂગ; કૃષ્ણસાર
 કાં કિ.વિ. કેમ; કેવી રીતે
 કાંઈ, (૦ક) વિ. (ર) સર્વ. કંઈ; કંઈક
 કાંક સર્વ., વિ. કાંઈક; કશુંક
 કાંકય પું. કાચકી; એક વનસ્પતિ; કાકચિયાનો છોડ
 કાંકણદોરો પું. કંકણદોરો; વિવાહની વિધિ કરી કાંઠે
 બાંધેલા મીઠા સાથેનો નાણાછડીનો દોરો
 કાંકરાળું(-યાળું), કાંકરિયું વિ. કાંકરીવાળું
 કાંકરી સ્ત્રી. જીણો કાંકરો (ર) રેતી; પથરી (૩) એ નામનો
 રોગ (૪) કાકરી-દાવની કૂટી [અડપલું; ઉચ્છેરણી
 કાંકરીયાળો પું. કોઈના પર મશકરીમાં કાંકરી નાખવી તે;
 કાંકરીદાવ પું. છોકરાંની એક રમત
 કાંકરેજ ન. ઉત્તર ગુજરાતનો ભાગ જ્યાંનાં ગાય, બળદ
 વગેરે પંકાય છે. [વગેરેનું મિશ્રણ
 કાંકરેટ પું. (ઈ. કો-કીટ) રોડ, પથરા, ચૂનો, સિમેન્ટ
 કાંકરો પું. (સં. કર્કર, પ્રા. કંકર) જીણો પથ્થર (ર) કોઈ પણ
 કઠણ પદાર્થનો નાનો ગાંગડો (૩) કંટક; કાંસ; નડતર
 (૪) શંકા; વહેમ; ખટકો (૫) ખીલ (આંખમાં થતો)
 કાં કે સંધો. કેમ જે; કારણ કે
 કાંઠા સ્ત્રી. (સં.) આકાંઠા; ઇચ્છા; ઝંખના
 કાંઠાણી વિ. સ્ત્રી. આકાંઠા રાખનારી (સ્ત્રી) [અંતિકાંઠી
 -કાંઠી વિ. (સં.) ઇચ્છા કરનારું (સમાસમાં અંતે. ઉદા.
 કાંગ પું., સ્ત્રી. (સં. કંગુ) એક જાતનું પાન્ય
 કાંગ સ્ત્રી. કાંસકી [એવો દાણો; ગોળ
 કાંગડું ન. (પ્રા. કંકડુઅ) ગાંગડું; ન પલળે કે ન બફાય
 કાંગરી સ્ત્રી. દાંતા જેવી હાર-ભાત; કાંગરાં (ર) કોર; ધાર
 કાંગરો પું. (કા. કંગુરા) દાંતો (ર) શિખર (૩) કોટની
 કોરણ ઉપરનું એક ચણતર (૪) મોટા દાંતાની કાંગરી
 (૫) ભરત ભરવાની એક પદ્ધતિ
 કાંગલું વિ. કાંગુ; રાંક (ર) કાપર (૩) નિર્બળ
 કાંગાઈ સ્ત્રી. કાંગાવેણ; ગરીબગણ
 કાંગારૂ ન (ઈ.) ઓસ્ટ્રેલિયાનું એક ચોપગું પ્રાણી
 કાંગાવેણ પું. અ.વ. ગરીબવેણ; કાંગાઈ
 કાંગું વિ. રાંક; ગરીબ (ર) કાપર
 કાંચન ન. (સં.) કંચન; સોનું (ર) ધન-દોલત
 કાંચનચિરિ પું. ઘેરુ પર્વત [હીજડો; પર્વતો
 કાંચચિયો સ્ત્રી. ભવાઈમાં સ્ત્રીપાઠ ભજવનારો નટ (ર)

કાંચળી સ્ત્રી. (સં. કંચુલિકા, પ્રા. કંચુલિઆ) કાપડું; કમળો
 (ર) સાપે ઉતારી દીધેલી ચામડી-ખોળ
 કાંચિ(-ચી) સ્ત્રી. (સં.) ધૂધરીવાળો કંદોરો (ર) દક્ષિણમાં
 આવેલું હિંદુઓનું પવિત્ર ધામ
 કાંજ સ્ત્રી. (સં. કાંજિકા, પ્રા. કંજિઆ) રાખ (ર) લાલી
 (૩) ખેળ (૪) કાંજખોરાક
 કાં જે સંધો. કેમ જે; કારણ કે
 કાંટ સ્ત્રી. કાંટાવાળો વૃક્ષોની ગીચ ઝાડી
 કાંટાછોળું ન. બસિ તરીકે યજ્ઞમાં વપરાતું એક જાતનું કોળું
 કાંટાદાર વિ. કાંટાવાળું (ર) પાણીદાર; જુસ્સાવાળું
 કાંટાળું વિ. કાંટાવાળું (ર) ખૂબ મુશ્કેલ
 કાંટાળો તાજ પું. (સં.) અંતરાય; મુશ્કેલ જવાબદારી
 કાંટાળો તાર પું. કાંટાવાળો તાર; 'બાર્બ વાયર'
 કાંટાળો થોર પું. કાકડા થોર, જેના પર કાંટા હોય તે
 કાંટિયું ન. મડદા ઉપર નાખવાનું કપડું; કકન (ર) સંઝાસ
 કાંટિયો પું. ('કાંટિયો' ઉપરથી) સંઝાસ; જાજરૂ (ર) મડદા
 માટે સામાન વેચનાર વેપારી
 કાંટિયો પું. કાંટો-અંટસ રાખનારો [પાતળો કાંટો
 કાંટી સ્ત્રી. ગોખરૂ (ર) નાકમાં પહેરવાનો જીણો, નાનો,
 કાંટું ન. માલ આપવા અને લેવાની ગોઠવણ - કરાર
 (અણજાજતો) (ર) કઠોળનાં પાંદડાં ડાંખળાં વગેરેનો
 ભૂકો; ગોતર
 કાંટો પું. (સં. કંટક, પ્રા. કંટઅ) કેટલીક વનસ્પતિ પર
 ઊગતો કઠણ અણીદાર સીધો કે વાંકો અંકુર; શૂળ
 (ર) એના જેવા આકારની કોઈ પણ વસ્તુ
 (ધડિયાળનો કાંટો) (૩) યુરોપી ઢબે જમતાં વપરાતું
 દાંતાળું, ચમચા ઘાટનું સાધન ઉદા. છરીકાંટો (૪)
 તોલ કરવાનું યંત્ર; કંપાણ વગેરે (૫) નાકે પહેરવાનું
 સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું (૬) રોમાંચ (૭) નડતર; કાંસ
 (૮) અંટસ; કીનો (૯) વહેમ; શંકા (૧૦) જુસ્સો;
 પાણી (જેમ કે કાંટાદાર માણસ) (૧૧) ટેક; મમત
 (૧૨) માછલાં પકડવાનો ગલ
 કાંટોકાંટ કિ.વિ. બરાબર કાંટે ઉતરે એવું (ર) ધડિયાળના
 કાંટે; બરાબર સમય પ્રમાણે
 કાંઠલી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓના કંઠનું એક ઘરેણું; હાંસડી (ર)
 વાજાનો તાર તાણામાં નાખવાનું વણકરનું એક
 ઓજાર; કાંઠલો
 કાંઠલો પું. (સં. કંઠ) ગળાને બેસતો આવતો અંગરખાનો
 કાપ (ર) પોપટને કંઠે કાળું વર્તુળ હોય છે તે (૩)
 કાંઠલી (૪) ઘડા, ગાગર વગેરેના પેટાની ઉપરનો-
 કંઠના ભાગનો ગોળ કાંઠો (૫) ઘાટ; કિનારો
 કાંઠાળ વિ. કાંઠાવાળું; કિનારાવાળું (ર) પું. કાંઠાવાળો
 વિસ્તાર; કંઠાર [ડણ-જાજરૂ
 કાંઠી સ્ત્રી. (-ઠિયું) ન. (-ઠિયો) પું. એક જાતનું જાજરૂ;

કાંઠો/

૧૭૯

[કાંસ્યપાત્રી

કાંઠો પું. (સં. કંઠક, પ્રા. કંઠમ) કિનારો; તટ; ધાટ (૨)
અંત; છોડે (૩) ઘડો, ગાગર, કૂવો વગેરેની છેક
ઉપરનો વર્તુળાકાર ભાગ

કાંડ પું. (સં.) પ્રકરણ; વિભાગ (૨) છોડની બેગાંઠ વચ્ચેનો
ભાગ; પેરી (૩) કાળી; શાખા (૪) ન. તીર; બાણ
કાંડરુહ વિ. (સં.) કાતળી કે પેરાઈમાંથી ઊગતું (શેરડી,
ધરો વગેરે)

કાંડાધરિયાળ સ્ત્રી. કાંડે પહેરવાની ધરિયાળ; 'રિસ્ટ-વોચ'
કાંડાછોડ વિ. ગમે તેવું સખત પકડેલું કાંડું છોડવી નાંખે
એવું; બળવાન (૨) કાંડાબળની અજમાયેશની રમત
(૩) ચડસાયડી; હુંસાતુંડી

કાંડાબળ ન. કાંડાનું-સાથનું બળ

કાંડાબળિયું વિ. કાંડાના બળવાળું; મજબૂત

કાંડા-વછોડ વિ. ગમે તેવું મજબૂત પકડેલું કાંડું છોડવી નાંખે
એવું (૨) કાંડાબળની રમત (૩) ચડસાયડી

કાંડિયું ન. સ્ત્રીઓનું કાંડે પહેરવાનું ધરણું (૨) ખમીસ
વગેરેનો કાંડા આગળનો ભાગ પેટી (૨) કાંડું

કાંડી સ્ત્રી. (સં. કંડિકા, પ્રા. કંડિમ) દીવાસળી કે તેની
કાંડું ન. (સં. કાંડક, પ્રા. કંડઅ) જયાં સાથનો પંજો

જોડાયેલો છે તે ભાગ

કાંદૂર વિ. બીકણ; ડરપોક

કાંદર પું. તાદળજો

કાંત વિ. (સં.) ઈચ્છિત; પ્રિય (૨) મજેનું; અનુકૂળ (૩)
સુંદર; મનોહર (૪) પું. પ્રીતમ (૫) વર; પતિ (૬)
ચક્રમકનો પથ્થર (૭) ન. લોહચુંબક

કાંત સ્ત્રી. રેંટિયાની ગ્રાક

કાંત સ્ત્રી. કાંટાની ઝાડી

કાંતણ ન. કાંતવું તે; કાંતવાની ક્રિયા

કાંતણકામ ન. કાંતવાનું કામ

કાંતણવર્ગ પું. કાતણકામ શીખવવા માટેનો વર્ગ કે તે જગા

કાંતણિયો પું. સૂતર કાંતી ગુજરો કરનાર પુરુષ

કાંતવું સ.કિ. (સં. કૃત્તિ) વળ દઈને તાર કાઢવો (૨)

ઝીણી-નકાની ચર્ચા કરવી (૩) પાતળું કરવું; ઘટાડવું

કાંતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રિયા (૨) સુંદર સ્ત્રી (૩) પત્ની (૪)

પૃથ્વી

કાંતાર ન. (સં.) મોટું કે નિર્જન જંગલ (૨) દુર્ગમ માર્ગ

કાંતિ સ્ત્રી. (સં.) સૌંદર્ય; મનોહરતા (૨) તેજ; દીપ્તિ (૩)

ચલેરાનું તેજ તેજદાસ

કાંતિમય વિ. (સં.) મનોહર; રૂપાળું (૨) પ્રકાશિત;

કાંતિમાન વિ. (સં.) કાંતિવાળું; તેજસ્વી

કાં તો સંધો. અથવા; અગર તો

કાંદો પું. (સં. કંદક, પ્રા. કંદઅ) ડુંગળી (૨) કંદ; સરકોઈ વન-

સ્પતિના મુળની ગાંઠ-જડ (૩) લાભ; કામદો [આંટણ

કાંધ સ્ત્રી. (સં. કંધ, પ્રા. કંધિ) ખભો (૨) ખાંધ; ધૂસરીનું

કાંધવો પું. કાંધ દેનારો પુરુષ; કાંધિયો
કાંધાખત ન. હપતા પ્રમાણે દેવું ભરી દેવાનું લખત
કાંધાંખાજરો ન. બ. વ. કરેલાં કાંધાં ચૂકતે ન થાય તો વ્યાજ
સાથે તેનાં ફરી કાંધાં કરવાં તે

કાંધિયો પું. ખભા ઉપર ભાર ઉપાડનાર મજૂર (૨) બળદ
(૩) માર્દુ ઊંચકનાર આદમી (૪) કાંધાખત કરી નાણાં
પીરનાર આદમી (૫) મુશામત કરનારો સાગરીત

કાંધું ન. હપતા પ્રમાણે ભરી દેવાની રકમ; હપતો (૨)
ડુંગાના સારા દાણા કાઢી લીધા પછી રહેતો હલકો
પોયો દાણો [(૨) સાથી (ખેતી કામમાં)

કાંધિવાળિયો પું. મોટો છોકરો; ધરનો ભાર વહેનાર દીકરો

કાંધો પું. મુદત પ્રમાણે ભરી દેવાની રકમ; કાંધું; હપતો

કાંપ પું. કાળો-ચીકણો કરેલો કાદવ

કાંપ પું. કંપ; કંપારો

કાંપ પું. (ઈ.) કેમ્પ

કાંપવું અ.કિ. (સં. કંપતે, પ્રા. કંપઈ) કંપવું; ધ્રુજવું (૨)

ભયથી રથધરવું

કાંબળ(-બી) સ્ત્રી. (સં. કંબલ) કામળી

કાંબળો પું. કામળો; કામળો

કાંબી સ્ત્રી. (સં. કંબી) સ્ત્રીઓના પગનું એક ધરણું (૨)

કોસના મોંનો કાંઠલો (૩) સારણગાંઠ દબાવવાથી

કંઠોરો પ્રાચીન દેશ

કાંબોજ પું. (સં.) હિંદુકુશ પર્વત પ્રદેશમાં આવેલો એક

કાંશિયાં ન. બ. વ. કાંસીજોડ; મંચરા

કાંસ પું. પાણી લઈ જવાને બનાવેલી નાની નહેર (૨)

પાણી વહી જવાને માટે કરેલી નીક; ગટર

કાંસકી સ્ત્રી. (સં. કંકતિકા, પ્રા. કંકશિકા, કાંકશી) વાળ

ઓળવાનું એક સાધન (૨) એક વનસ્પતિ

કાંસકો પું. ('કંકશ' ઉપરથી 'કાંકસો' અને પછી વ્યત્પય

થઈને 'કાંસકો') વાળ ઓળવાની મોટી કાંસકી

કાંસવું અ.કિ. (સં. કાસ) કાંસવું (૨) ખોંખારવું (૩)

હાંકવું; ફેંફં કરવું (૪) સ.કિ. કાંસવું; ચણદીને ભરવું

કાંસાં ન. બ. વ. (સં. કાંસ્ય, પ્રા. કંસ) કાંસીજોડ

કાંસિયો પું. પિત્તળની કડછી (૨) કાંસાનો મોટો વાડકો-

તાંસળું (૩) કાંસકો

કાંસી, (૦જોડ) સ્ત્રી. (૦જોડ) ન. (બહુવચનમાં) કાંસાની

બનાવેલી મોટી ઝાંઝ; કાંસાનું છબછબિયું

કાંસુડી સ્ત્રી. નાની વાટકી

કાંસું ન. (સં. કાંસ્ય, પ્રા. કાંસ-કંસ) તાંબું, જસત અને

કલાઈથી બનતી એક મિશ્રધાતુ

કાંસ્ય ન. (સં.) કાંસું

કાંસ્યકાર પું. (સં.) કંસારો

કાંસ્યપાત્ર ન. (સં.) કાંસાનું વાસણ

કાંસ્યપાત્રી સ્ત્રી. (સં.) કાંસાની ધાળી

કિકી

૧૮૦

[કિલોવોલ્ટ

કિક સ્ત્રી. (ઈ.) ઠોકર; લાત (ર) વાહનને ચાલુ કરવા માટે પગથી અપાતો બલાયાન
કિકલાવડું સ.કિ. 'કીકલાવડું'નું પ્રેરક [તિ
કિકિયાજ ન. એકસામટા પજા મોટા તીજા અવાજે થવા
કિકિયારી સ્ત્રી. તીજી કારમી ચીસ
કિકિયારો પું. મોટી કિકિયારી
કિચન ન. (ઈ.) રસીડું
કિયૂકો પું. કયૂકો; આમલીનો ઢળિયો [ચાકળાનો)
કિયૂડ કિ.વિ. તેવો અવાજ થાય તેમ (જેમ કે, કાંસના
કિયૂ-ચો)ડો પું. કિયૂકો (ર) કિયૂડકિયૂડ થતો અવાજ
(૩) થાંભલે ભેરવેલ પાટિયાના બે છેડે બેસવાથી
ઊંચાનીચા થવાથી મળતા આનંદની બાળકોની રમત
કિટ સ્ત્રી. (ઈ.) સાજસરંજામ; સાધનસામગ્રી (ર)
પ્રવાસી, સિપાલી કે બવસાપી વગેરે માટેને સાધન-
સામગ્રીનો થેલો
કિટકિટ પું. કિટકિટ અવાજ (ર) વાદવિવાદ
કિટા સ્ત્રી. અક્કા; દોસ્તીનો ભંગ
કિદશન(ઠલાઈટ, ઠલેમ્મ) ન. ધાસલેટની કાંઠી દ્વારા
પશ્ચિમથી થતો તેજસ્વી દીવો
કિડની સ્ત્રી. (ઈ.) મૂતપિંડ; કુકડો; ગુરદો
કિડનેપર પું. (ઈ.) અપહરણ કરનાર; અપહરણકર્તા
કિતવ પું. (સં.) જુગારી (ર) કપડી; ઠગારો
કિતવી સ્ત્રી. (સં.) પુતારી
કિતાબ સ્ત્રી. (અ.) ચોપડી; ગ્રંથ; પુસ્તક
કિતાબ(ઠખાનું, ઠધર) ન. ગ્રંથભંડાર; પુસ્તકાલય
કિતાબપરસ્ત વિ. ચોપડીચુંબક; ચોપડીઓના વાંચનમાં
મશગૂલ રહેનારું
કિતાબી વિ. (અ.) કિતાબ-પુસ્તકને લગતું; પુસ્તકિયું
કિત્તો પું. (અ. કિતુઅહ=તેલો કાપું ઉપરથી) જાડા કાપની
ક્લમ-લેખણ (ર) સારો લખેલો ખરડો-નમૂનો (૩)
ખેતરનો કકડો-વિભાગ (જ) કિ.વિ. એનું એ જ;
એજન; 'ડિહો'; ઉપર મુજબ
કિનખાબ પું. (ફા. કમ્ખાબ) જરીબુઢાના વજાટનું એક
જાતનું કાપ (ર) કસબ
કિનાર(રી) સ્ત્રી. (ફા.) કારનો ભાગ; કોર (ર) વસ્ત્ર
પર મુકવાની કોર (૩) કિનારો
કિનારો પું. કાંકો; તટ (ર) અવધિ; અંત; છેડો
કિન્ડરગાર્ટન ન. (ઈ.) બાલવાડી; બાલમંદિર
કિન્નર પું. (સં.) એક જાતનો દેવ; કુબેરનો ગણ[વાળી
કિન્નરકંઠા વિ. (-ઠી) વિ., સ્ત્રી. કિન્નર જેવા મધુર કંઠ-
કિન્નરી સ્ત્રી. (સં.) કિન્નરની સ્ત્રી (ર) સારંગી
કિન્નાખોર વિ. વેર રાખનારું; ખારીલું; દેખીલું
કિન્નો પું. અંટસ; ખાર; દેષ
કિકાયત સ્ત્રી. ખયત (ર) વિ. (અ.) સસ્તુ; સોંપું

કિકાયતી વિ. કાયદા પડતું; સસ્તું; સોંપું
કિમર્થમ કિ.વિ.(સં.) શા માટે ? શા હેતુથી ? શું કામ?
કિયું વિ. (ર) સર્વ. ક્યું
કિરકિરી સ્ત્રી. રજકણ (ર) અપમાન [ચોંચોરે કરીને
કિરકોલ(ળ) વિ. (સં.) પરચૂરણ (ર) કિ.વિ. છૂટક;
કિરણ ન. (સં.) તેજની રેખા; રશ્મિ
કિરણમય વિ. (સં.) કિરણોવાળું
કિરણમાલી પું. (સં.) સૂર્ય; સૂરજ
કિરણવંતું વિ. કિરણવાળું
કિરણશાલ ન. (સં.) (કા-કિરણો જેવાં વિકરણ થતાં)
કિરણોનું શાલ; 'રેડિયોલોજી'
કિરાણાળ વિ. કિરણોવાળું; કિરણવંતું ['રેડિયો એક્ટિવ'
કિરણોત્સર્ગ પું. (સં.) હાનિકારક કિરણો છોડવાં તે;
કિરતાર પું. (સં. કર્તા) સૃષ્ટિનો કરનારો-સ્રષ્ટા; કર્તાર
કિરપા સ્ત્રી. કૂપા; મહેર [છે તે) એક હથિયાર
કિરપાજ સ્ત્રી. (સં. કૂપાણ) (શીખો પર્મચિહ્ન તરીકે રાખે
કિરમજ પું. (અ. કિર્મજ) એક જાતનો કીડો (ર) એમાંથી
નીકળતો કિરમજ-રાતો રંગ અને દવા
કિરમજ વિ. કિરમજના રંગનું; થેડું લાલ
કિરાત પું. (સં.) પહાડી જંગલી લોકોની એક જાત (ર)
વનવાસી ભીલોની એક જાતિ [પાર્વતી; દુર્ગા
કિરાતી સ્ત્રી. (સં.) કિરાતની સ્ત્રી; કિરાતિની (ર)
કિરાયાદાર વિ. કિરાયે-ભાડે રહેનારું (ર) પું. ભાડૂત
કિરાયું ન. (અ. કિરાયદ) ભાડું
કિરા(-લા)વડું સ.કિ. સૂપરેથી ઝાડકડું
કિરીટ પું. (સં.) ઊભો મુગટ; તાજ
કિરીટી વિ. કિરીટવાળું (ર) પું. રાજ (૩) અર્જુન
કિલ ઉદ્ધ. (સં.) ખરેખર [કિકિયારી
કિલકાર પું. આનંદભર્યા કલખલાટ (ર) આનંદની
કિલકારવું અ.કિ. કિલકાર કરવો
કિલકારી સ્ત્રી. કિલકાર (ર) તીજી ચીસ કે પોકાર
કિલકિલ સ્ત્રી. (સં.) પશીઓના એકીસાથે બોલવાથી થતો
કિલકિલ એવો હર્ષભર્યો અવાજ
કિલકિલાટ પું. પશીઓનું કિલકિલ કરવું તે (ર) હર્ષાધ્વનિ
કિલાવો પું. (ફા. કલાવા) મહાવતને ચડવા માટે હાથીને
ગળે લટકતું રાખેલું દોરડું [માપ
કિલો પું. (ઈ.) દશાંશપદ્ધતિમાં ૧૦૦૦ ગ્રામું એમ ખતાવતું
કિલોગ્રામ પું. (ઈ.) એક હજાર ગ્રામ વજન; 'કિલો'
કિલોમીટર પું. એક હજાર મીટર (૩૨૮૦.૮૮ ફૂટ)
કિલોલિટર પું. (ઈ.) એક હજાર લિટર (પ્રવાહી);
૩૫.૩૧ ઘ. ફૂ.
કિલોવોટ પું. (ઈ.) એક હજાર વોટ (વીજળીનો એકમ)
કિલોવોલ્ટ પું. (ઈ.) વીજળીની શક્તિ માપવા વપરાતું
એક દશાંશ માપ

કિલોસાયકલ

૧૮૧

[કીચ, ૦૬]

કિલોસાયકલ સ્ત્રી. (ઈ.) એક હજાર આવર્તન દર સેકન્ડે થાય એવો મોજાની કરીતાનો એકમ (રેડિયો, વાપરલેસમાં) [(૩) રોગ; માંદગી કિલ્બિ-(લ્બિ)ષ (સં.) કિલ્બિશ ન. પાપ (૨) અપરાધ કિલ્લી સ્ત્રી. કૂચી; તિજોરી; નાણાપેટી કિલ્લીદાર પું. કિલ્લા તિજોરી વગેરેની ચાવી જેની પાસે રહેતી હોય તે વ્યક્તિ [ભોટપું કિલ્લું ન. (સં. ક્રીટ+લું) અનાજમાં પડતું એક જીવડું; કિલ્લેદાર પું. કિલ્લાનો ઉપરી અમલદાર (૨) કિલ્લાનો કબજો ધરાવનાર કે તેનું રક્ષણ કરનાર સૈનિક કિલ્લેદારી સ્ત્રી. કિલ્લેદાર અમલદારની ફરજ (૨) કિલ્લેદારને મળતું વેતન કિલ્લેબંદી-(ધી) સ્ત્રી. શત્રુની સામે રક્ષણ મળે એવું બાંધકામ-કિલ્લો કરવો તે (૨) કિલ્લાનું બાંધકામ કિલ્લો પું. (અ. કિલઅહ) કોટ; દુર્ગ કિલ્બિષ ન. (સં.) જુઓ 'કિલ્બિષ' કિવામ સ્ત્રી. તમાકુ ભેળવેલો ઉઝાળીને બનાવેલો ઘટ્ટ રસ કિશોર વિ. (સં.) નાની ઉંમરનું; સગીર (૨) પું. અગિયારથી પંદર વર્ષ સુધીની ઉંમરનો છોકરો કિશોરવય સ્ત્રી., ન. (સં.) કિશોરાવસ્થા કિશોરાવસ્થા સ્ત્રી. કિશોર વય કે સ્થિતિ કિશોરી સ્ત્રી. (સં.) કુમારી; ૧૧ થી ૧૫ વર્ષની છોકરી કિશ્ત સ્ત્રી. (ફા.) શોતરંજનો એક દાવ; શેહ (૨) વાવેતર; ખેતી કિશ્તી સ્ત્રી. (ફા.) હોડી; નાવ કિશ્કિંધા સ્ત્રી. (સં.) સુગ્રીવની રાજ્યાની (અજના અનાગોંદી પાસેનું સ્થળ-દક્ષિણ ભારતમાં મૈસુર અને હૈદરાબાદ વચ્ચે) કિસ સ. (હિં.) કોણ; શું કિસબત પું. મસક ઊંચકતા ભિસ્તીઓ પોતાની ડાબી કેડ અને થાપા ઉપર પહેરે છે તે ચામડું કિસમ સ્ત્રી. (અ. કિશ્મ) જાત; પ્રકાર; રીત [સુકી દ્રાક્ષ કિસમિસ સ્ત્રી. (ફા. કિશ્મિશ) નાના દાકાની એક જાતની કિસલય ન. (સં.) કૂંપળ કિસાન પું. (હિં.) ખેડૂત કિસાનપત્ર ન. કૃષિવિકાસ માટે બચતપત્ર કિસાનતંત્ર પું. ખેડૂતોનું મંડળ; ખેડૂતસંઘ કિસ્ત સ્ત્રી. (ફા.) મહેસૂલ વગેરેનો હપતો (૨) મહેસૂલ; કીસ (૩) ખંડણી; કર (૪) કિશ્ત કિસ્તી સ્ત્રી. કિશ્તી (હાડી) કિસ્મત ન. (અ.) નસીબ; ભાગ્ય કિસ્સો પું. (અ.) કહાણી; અદ્દમુત કથા-બનાવ (૨) કલ્પિત વાર્તા (૩) ઘટના; બનાવ કિહાં કિ.વિ. ક્યાં

કિંકર પું. (સં.) ચાકર; સેવક કિંકરતા સ્ત્રી. (સં.) ચાકરી; ચાકરપણું કિંકરી સ્ત્રી. (સં.) ચાકરી; સેવિકા કિંકર્તવા ન. (સં.) શું કરવું ને શું ન કરવું એ [એરી દશા કિંકર્ત-(ત્ત)વ્યતા સ્ત્રી. (સં.) કર્તવ્ય શું છે તેવો પ્રશ્ન ઊઠે કિંકર્ત-(ત્ત)વ્યમૂઢ વિ. કિંકર્તવ્યતાથી મુઢ-મૂંઝાયેલું કિકિણાટ પું. કિકિણી (ઘંટી)ના જેવો અવાજ; ધૂધરી-ઓનો ખણખણાટ [કાંગરાવાળું વલય (૩) ધૂધરી કિકિણી સ્ત્રી. (સં.) ધૂધરીવાળો કંદોરો; કાંચી (૨) કક્ષા; કિંચ પું. (ઈ.) રાજ્ય કિંચલાક્ષ ન. કિંગલાવું તે; આનંદનો મલકાટ (૨) કિંગલાવાનો હર્ષધ્વનિ [હરખાવું કિંગલાવું અ.કિ. આનંદમાં આવી જવું; ખૂબ ખુશી થવું કિચિત્ત્વ સર્વ. વિ. (સં.) થોડુંક (૨) કિ.વિ. સહેજ; જરા કિચિત્કર વિ. (સં.) કિચિત્ કરે એવું; કંઈકમાત્ર કરનારું કિચિદપિ સર્વ., વિ. (સં.) જરા જેટલું પણ; થોડું પણ કિચિન્માત્ર વિ. (૨) (સં.) કિ.વિ. કિચિત જ કિંડરગાર્ટન ન. (જર્મન) ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપવાની બાળશિક્ષણની એક પદ્ધતિ (રમકડાંની રમતની); બાલવાણી; શિશુમંદિર કિંતુ સંધો. (સં.) પરંતુ; તોપણ [જાત કિન્નર પું. (સં.) કુબેરનો ગણ; એક પ્રકારની અર્ધ દેવી કિન્નરાધિપ; કિન્નરાધીરા પું. (સં.) કિન્નરોના સ્વામી; કુબેર કિન્નરેશ-(શ્વર) પું. (સં.) કુબેર કિંપુરુષ પું. (સં.) કિન્નર (૨) પ્રાચીન કાળની એક જંગલી જાતનો પુરુષ (૩) વર્ણસંકર - તુચ્છ માણસ કિંબહુના સંધો. (સં.) વિશેષ (કહેવા)થી શું? (૨) ઊલટ પક્ષે (૩) દુંકમાં; સંશેષમાં [લેખું કિંમત સ્ત્રી. કીમત; મૂલ્ય; બદલો; વળતર (૨) કદર; બૂજ; કિંમતવાર કિ.વિ. કિંમત ઉપરથી કે કિંમત પ્રમાણે (સિસાબ ગણતારી); 'એડવેલોરમ' કિંવદંતી સ્ત્રી. (સં.) લોકવાયકા; અકવા કિંવા સંધો. (સં.) અથવા; યા [ફૂલ કિંશુક પું. (સં.) ખાખરો; કેસુલો (૨) પું., ન. કેસુગ્રનું કીકરો પું. ફરસી; ટાંકણું; વીંજણું કીકરો પું. ચૂનો બનાવવાનો કાંકરો; મરડિયો કીકલાવું અ.કિ. (સં.) કિલકિલ પરથી) કિંગલાવું; ખૂબ ગેલમાં આવવું કીકલી સ્ત્રી. નાની કીકી-છોકરી કીકલો (સં. કિક્ક) પું. નાનો કીકો-છોકરો કીકી સ્ત્રી. (પ્રા. કીયા) આંખની પૂતળી કીકી સ્ત્રી. નાની બાળકી કીકી પું. (સં. કિક્ક, પ્રા. કિક્ક) નાનો બાળક કીચ, ૦૬) પું. કાદવ; ગારો

કીજિયે, કીજો

૧૮૨

[કીસ્તોન

કીજિયે, કીજે આજાર્ય બી.પુ. કરવામાં આવે; કરો
 કીટ વિ. બરાબર પાઠ-મોઢે કરેલું (૨) પૂરું માસિતગાર;
 કાબેલ; હોશિયાર [(૩) ગઢો; ગાંઠ
 કીટ પું. (સં. કિટ) મેલ; કાટ (૨) કચરો; કસ્તર; કીટું
 કીટ, (૦ક) પું. (સં.) કીડો; જંતુ
 કીટ(૦ક)શાસ્ત્ર ન. જીવજંતુ વિશેનું શાસ્ત્ર; 'એન્ટોમોલોજી'
 કીટખ વિ. (સં.) જંતુનાશક; જંતુખ [ખાનાહું
 કીટ(૦ભભક, ૦ભભી, ૦ભોજ) વિ. (સં.) કીડાઓ
 કીટલી સ્ત્રી. (ઠં.) ચાદાની (૨) ચાની રેંકડી
 કીટવિજ્ઞાન ન. (સં.) જુઓ 'કીટશાસ્ત્ર'
 કીટાણું ન. નાની નાની જવાત; જવાણુ
 કીટાં ન.બ.વ. લાકડાં
 કીટિયું વિ. (સં. કિટ, પ્રા. કિટ) કીટીયાળું (૨) ન.
 લાકડાની ચીપટ (૩) સળગતું લાકડું
 કીટી સ્ત્રી. (પ્રા. કિટ્ટિ) રૂમાં જે (કપાસિયાની કરચ કે
 પાંદડીનો ભૂકો વગેરે) કસ્તર વળગી રહેલું હોય તે
 કીટું ન. (સં. કિટ) ધીને તાવ્યા પછી નીચે જામતો કચરો
 કીટો, (૦ડો) પું. (સં. કટકૂટ, કિટકટ) ઈંટો કે નળિયાં
 પકવતાં પીળાગરિને ગઢો થઈ ગયેલી માટી (૨) બળી-
 પીળાગરિને ઢરેલો કોઈ પણ કચરો (૩) ધાતુના પદાર્થો;
 ધણ તાપથી રસરૂપ થઈ બંધાઈ જાય છે તે (૪)
 બાવળના લાકડાનો ગાંઠવાળો કકરો
 કીડ સ્ત્રી. (સં. કીટ) કીટ; ઊધ (૨) એક રોગ; દાદર,
 ઊદર વગેરે (૩) ખંજવાળ; ચળ [દર-ધર
 કીડિયારું ન. (સં. કીડકાગાર, પ્રા. કીડિયારમ) કીડીઓનું
 કીડિયાસેર સ્ત્રી. કીડિયાં-મોતી પરોવી બનાવેલી સેર-કંઠી
 કીડિયાહાર પું. કીડિયાંની હાર
 કીડિયું ન. ખૂબ નાનો કાચનો મણકો
 કીકી સ્ત્રી. (સં. કીટિકા) એક ઝીણો જીવ-જંતુ
 કીકીખાઈ વિ., ન. કીડીઓ ખાનાહું એક પ્રાણી
 કીકીવેગ પું. કીડીના જેવો-ધીમો વેગ; મંદગતિ
 કીકો પું. (સં. કીટક, પ્રા. કીડમ) પેટે ચાલનારો નાનો
 જીવડો (૨) કોઈ વાત કે વસ્તુમાં પાવરણું કે રચ્યુંપચ્યું
 હોય તે (૩) અજંખો; ફિકર; ચિંતા
 કીધ(-મું) વિ. (સં. કથિત, પ્રા. કથિદ) કહું
 કીધું સ.કિ. (સં. કૃતક, પ્રા. કિદમ) કર્યું
 કીનાખોર વિ. કિન્નાખોર; કીનો રાખે એવું; દંશીલું
 કીનાખોરી સ્ત્રી. કિન્નાખોરી
 કીનો પું. (ફા.) કિન્નો; વેર; અંટસ
 કીબોક્સ સ્ત્રી. (ઠં.) આવીઓની પેટી
 કીબોર્ડ ન. (ઠં.) કળપટ; કળકલક
 કીમત સ્ત્રી. (અ.) કિંમત; મૂલ્ય; દર; ભાવ (૨) કદર
 કીમતી વિ. (ફા.) ભારે કિંમતનું
 કીમિયાગર પું. (ફા.) કીમિયો કરી જાણનારો આદમી

(૨) કળાવાન-યુક્તિબાજ આદમી (૩) ધુતારો
 કીમિયો પું. (અ. કીમિયા) હલકી ધાતુને કીમતી
 બનાવવાની ગુપ્ત રસાયણવિદ્યા (૨) ઇલમ; યુક્તિ
 (૩) સહેલાઈથી ધણું દ્રવ્ય મળે અથવા કાપદો ધાપ
 એવો ઇલમ-ધંધો અથવા વસ્તુ
 કીર પું. (સં.) પોપટ; સૂરો [‘એયોનેટ’
 કીરચ સ્ત્રી. કરચ; ધણો નાનો કકરો (૨) સંગીન;
 કીરત સ્ત્રી. કીર્તિ; યશ; પ્રતિષ્ઠા
 કીરતન ન. કીર્તન; ઈશ્વરનું યશોગ્ગન
 કીરતનિયો ન.બ.વ. કાંસીજોડ; કીર્તન કરવાનાં છબછબિયાં
 કીરતનિયો પું. કીર્તનકાર; હરદાસ
 કીરવો પું. પોપટ
 કીર્ત(-તી)ન ન. (સં.) યશોગ્ગન; ગુણકીર્તન (૨) ગાયન
 અને સંગીત સાથેનું ઈશ્વરનું ગુણવર્ણન
 કીર્ત(-તી)નકાર પું. કીર્તન કરનારો આદમી; હરદાસ
 કીર્ત(-તી)નીય વિ. (સં.) વખાણવા જેવું (૨) ગુણગાન
 કરવા જેવું
 કીર્તિ(-તિ) (સં.) સ્ત્રી. ખ્યાતિ; નામના; યશ
 કીર્તિ(-તિ)કર વિ. ખ્યાતિ કરનારું
 કીર્તિ(-તિ)ગાન ન. (સં.) યશોગાન; પ્રશસ્તિ
 કીર્તિ(-તિ)ત વિ. (સં.) પ્રખ્યાત; જાણીતું
 કીર્તિ(-તિ)દામી(-યક) વિ. (સં.) યશ આપનારું
 કીર્તિ(-તિ)ધ્વજ પું. કીર્તિરૂપી ધજા; યશોધ્વજ
 કીર્તિ(-તિ)માન વિ. કીર્તિવાળું; યશસ્વી; નામાંકિત
 કીર્તિ(-તિ)લાલસા સ્ત્રી. (સં.) યશ ખાટવાની લોલુપતા
 કીર્તિ(-તિ)વંત વિ. કીર્તિમાન; યશસ્વી
 કીર્તિ(-તિ)લેખ પું. કીર્તિનું સૂચન કે વર્ણન કરતો લેખ
 કીર્તિ(-તિ)સ્તંભ પું. કીર્તિ કરવા (કે કામમ રાખવા) માટે
 રોપેલો કે ચણેલો સ્તંભ-મિનારો; સ્મરણસ્તંભ
 કીલ પું. (ગાડાની) મળી (૨) જવાળા
 કીલ પું. (સં.) મેખ; ખૂંટો (૨) ઢોર બાંધવાનો ખીલો
 કીલક ન. મેખ; ખૂંટો (૨) ઢોર બાંધવાનો ખીલો (૩) ધરી
 (૪) જયોતિષનો એ નામનો ધ્રુવ યોગ (૪) ચાવી
 કીલકાસ્થિ ન. જેની વચ્ચે કરોડરજજી હોય છે તે કરોડની
 હાડમાળાનો બીજો મણકો
 કીલિકા સ્ત્રી. (સં.) ખીલી (૨) ચાવી; ફૂંચી [ચાવી; ફૂંચી
 કીલી સ્ત્રી. (સં. કીલ=મેખ) તિજેરી; નાણાંની પેટી (૨)
 કીલી સ્ત્રી. નાની છોકરી; ગગી
 કીલીદાર પું. જેની પાસે ફૂંચી રહેતી હોય (કિલ્લો, તિજેરી,
 વગેરેની) તે વ્યક્તિ; કિલ્લીદાર (૨) હિસાબનીશ
 કીલો પું. કીકો; છોકરો; ગગો
 કીશ પું. (સં.) વાંદરો (૨) સૂર્ય
 કીસ સ્ત્રી. (ફા. કિસ્ત) જમીન-મહેસૂલ; સરકારીભરણું
 કીસ્તોન પું. (ઠં.) ચક્ષતરમાં કમાનનો ચાવીરૂપ પથ્થર

કુ/

૧૮૩

/કુનેહબાજ

કુ પૂર્વ. (સં.) નામ પૂર્વે આવતાં 'ખરાબ, હલકું, નિહિત' એવો અર્થ સૂચવે. ઉદા. કુમાર્ગ
 કુ સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી [વચન
 કુકથન ન. (સં.) સામાને ખોટું લાગે તેવું વચન; ખરાબ
 કુકરેકુંક ન. કુકગ્રાનો અવાજ
 કુકર્મ ન. (સં.) ખોટું-ખરાબ કર્મ
 કુકર્મરત વિ. (સં.) ખરાબ કર્મમાં રચુંપચું રહેનારું
 કુકર્મી વિ. કુકર્મ (ખરાબ કામ) કરનારું; અધર્મ
 કુકૃત્ય ન. (સં.) ખરાબ-ખોટું કર્મ
 કુકુંકુટ પું. (સં.) કુકડો; મરધો
 કુલ(સિ) સ્ત્રી. (સં.) કૂબ; પેટનું પડખું; ગર્ભાશય
 કુભ પું. ગર્ભ; કુશ
 કુખ્યાત વિ. ખરાબ ખ્યાતિવાળું; બદનામ
 કુખ્યાતિ સ્ત્રી. (સં.) બદનામી; અપમાન
 કુચ પું. (સં.) સ્ત્રીની છાતી; સ્તન
 કુચરિત ન. (સં.) ખરાબ આચરણ[અચારસ્ત્રીય વાતચીત
 કુચરિત સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ વિષયને લગતી વાતચીત (ર)
 કુચાલ સ્ત્રી. કચલા; 'ખરાબ વર્તણૂક
 કુચાલ પું. ખરાબ રીતરિવાજ [ભાત)
 કુચેષ્ટા સ્ત્રી., (-ષ્ટિ) ન. (સં.) ખોટી-ખરાબ ચેષ્ટા (રીત-
 કુછંદ પું. (સં.) ખરાબ છંદ-વ્યસન કે ચસકો; લંપટપણું
 કુછંદી વિ. કુછંદે ચરેલ; વ્યભિચારી
 કુજવાર પું. (સં.) મંગળવાર
 કુજોગ પું. કુષોગ; 'ખરાબ યોગ-સંયોગ
 કુટજ પું. (સં.) ઈંદ્રજવ [(ર) કૂટવાનું મહેનતાણું
 કુટામણ ન., (-ણી) સ્ત્રી., કુટારો પું. કુટાવું તે; ટિયામણ
 કુટાવવુંસ.કિ. 'કૂટવું'નું પ્રેરક [સુઝન પડવી; કુટારો થવો
 કુટાવું અ.કિ. 'કૂટવું'નું કર્મણિ (ર) ટિયાવું; અષગવું (ર)
 કુટિ, (૦૨) સ્ત્રી. (સં.) ઝૂંપડી; કુટી; કુટીર
 કુટિરઉઘોગ પું. (સં.) ગૃહઉઘોગ [કપટી
 કુટિલ વિ. (સં.) વાંકું; વળેલું (ર) હઠીલું (ર) છળવાળું;
 કુટિલતા સ્ત્રી. કપટ; વંકાઈ (ર) હઠીલાપણું
 કુટિલાઈ સ્ત્રી. કુટિલપણું; કુટિલતા
 કુટી, (૦૨) સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'કુટિ'
 કુટુંબ ન. (સં.) એક બાપનો પરિવાર-વંશ (ર) સ્ત્રી.
 છોકરાં વગેરે ધરનાં માણસોનો સમૂહ (ર)
 સ્ત્રીછોકરાંનો સમૂહ; પરિવાર [ઓનો સમૂહ
 કુટુંબકર્મીલો પું. કુટુંબ અને કર્મીલો; નજીકનાં સગાંસંબંધી-
 કુટુંબનિયોજન ન. કુટુંબને વધતું અટકાવવાની વૈદ્યકીય
 પ્રક્રિયા કે નિરોધને 'ગાતાં સાધનોનો ખ્યાલ આપતી
 વ્યવસ્થા (ર) આયોજનપૂર્વકનો વસ્તાર; 'કેમિલી
 ખાનિગ'

કુટુંબિની સ્ત્રી. (સં.) કુટુંબી સ્ત્રી [કુટુંબનું માણસ
 કુટુંબી વિ. (સં.) કુટુંબનું (ર) કુટુંબવાળું (ર) ન., પું.

કુટેવ સ્ત્રી. ખરાબ ટેવ-આદત [ચલાવનારી સ્ત્રી
 કુદૃષ્ટી (પ્રા.), (-ની) (સં.) સ્ત્રી. કુટણી (ર) કુટણખાનું
 કુઠાર પું. (સં.) કુહાડો (ર) ફરસી
 કુઠારાધાત પું. કુઠારનો ધા; કુહાડીનો ધા
 કુઠનું ન. (સિ. કુરતા) પહેરણ; કુરતું
 કુષા સર્વ. કોણ; કયું
 કુષિયાટવું જુઓ 'કોષિયાટવું' [દંડીકો
 કુત(ઠ)કું ન. (-કો) પું. (તુર્કી કુતક) ડફળું; ખૂં (ર)
 કુતરિયું ન. એક ધાસ; કૂતરી
 કુતર્ક પું. (સં.) ખોટો તર્ક (ર) ખરાબ વિચાર
 કુતર્કી વિ. (સં.) કુતર્ક કરનારું
 કુતુબ પું. (અ. કુતુબ) ઘંટીનો ખીલડો (ર) ધ્રુવતારો
 કુતુબખાનું ન. (અ.) ગ્રંથાલય; પુસ્તકાલય
 કુતુબનુમા ન. (કા.) હોકાધંત્ર
 કુતુબસિનાર(-રો) દિલ્હીમાં આવેલો એક પ્રસિદ્ધ મિનારો
 કુતુહલ ન. (સં.) અમુક વસ્તુ-નવી વસ્તુ જોવા જાણવાની
 ઉત્કંઠા; કૌતુક (ર) નવાઈભરી વસ્તુ
 કુત્તી સ્ત્રી. (સિ.) કૂતરી
 કુત્તી સ્ત્રી. પતંગના દોરામાં પડતી દાંતી
 કુત્તો પું. કૂતરો (ર) બંદૂકનો ઘોડો
 કુત્સા સ્ત્રી. (-ત્સી) ન. (સં.) કૂચલી; નિંદા
 કુત્સિત વિ. (સં.) પિકારવા ધોગ્ય; નિહિત (ર) નીચ;
 નહારું; અધમ (ર) મેલું; ગંદું (ર) ન. નિંદા (પ)
 કુકર્મ [થેતરંજ (ર) કંથા
 કુષ પું. (સં.) ત્રાથી ઉપર નાંખવાની ગૂલ (ર) સાદડી;
 કુદકુંક વિ. કુદાકુદ કરનારું (ર) વધુ પડતું ઉત્સાહી
 કુદકણું ન. કુદવાની ક્રિયા (નાચણામાં)
 કુદકારો પું. કુદકો; ઢેકડો
 કુદકું ન. (-કો) પું. જુઓ 'કુટકું-કો'
 કુદરત સ્ત્રી. (અ.) ઈશ્વરી શક્તિ; નિસર્ગ; પ્રકૃતિ (ર)
 જાતિસ્વભાવ (ર) જોર; તાકાત
 કુદરતી વિ. કુદરત સંબંધી; નૈસર્ગિક (ર) સ્વાભાવિક
 કુદર્શન ન. (સં.) મિથ્યાત્વનું દર્શન (જૈન)
 કુદાન ન. (સં.) કુપાત્રને અપાયેલું દાન
 કુદાવલું સ.કિ. 'કુદવું'નું પ્રેરક
 કુદાવું અ.કિ. 'કુદવું'નું કર્મણિ
 કુદૌષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) મેલી નજર (ર) ખોટા મત-ક્લપના
 (ર) ખોટા-ખરાબ ખ્યાલથી જોવું તે; બદનજર
 કુદવ્ય, કુધન ન. (સં.) ખરાબ પૈસો-સંપત્તિ
 કુધાન ન. હલકા પ્રકારનું પાન્ય [ખોટી દિશામાં ગતિ
 કુધારો પું. ખરાબ રિવાજ (ર) સુધારાથી વિરુદ્ધ એવી
 કુનીતિ સ્ત્રી. (સં.) અનીતિ; દુરાચાર
 કુનેહ સ્ત્રી. (અ. કુન્હ) હિકમત (ર) ચતુરાઈ
 કુનેહબાજ વિ. કુનેહવાળું; ચાલાક

કુપથ]

૧૮૪

[કુરંદિ

કુપથ પું. (સં.) ખરાબ-અનીતિનો માર્ગ
 કુપથગામી વિ. વિપથગામી; ખરાબ માર્ગે જનારું
 કુપથ્ય વિ. (સં.) પથ્ય નહિ તેવું; આરોગ્યને માફક ન
 આવે એવું (ર) ન. પરેજી-કરી ન પાળવી તે
 કુપાત્ર વિ. (સં.) નાલાયક; અનધિકારી (ર) બે-અદબ;
 છડી ગયેલું (૩) ન. ખરાબ વાસણ (૪) ખરાબ માસસ
 કુપિત વિ. કસં.) કોપે ભરાયેલું; કોપેલું
 કુપુત્ર પું. (સં.) નહારો દીકરો; કપૂત [પ્રાપ્ત
 કુપ્પી સ્ત્રી. (સં.) કૂપિકા) નાનો કુપ્પો; યંત્રમાં તેલ ઊંજવાનું
 કુપ્પો પું. (સં.) કૂપક) કુલ્લું
 કુપ્રથા સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ રીત-રિવાજ
 કુફર ન. (અ. કુફર) નાસ્તિકતા; કાકરપણું
 કુફરાન ન. (અ.) કુફર; નાસ્તિકતા; કાકરપણું (ર) ખોટું
 તલોમત; આળ (૩) પાંચળ; તોફાન
 કુબજ સ્ત્રી. કુબજ; ખૂંધી (ર) ખરાબ સ્ત્રી (૩) કેંદળી-નીદાસી;
 મથરા (૪) કૃષ્ણની કૃપાપાત્ર એવી કંસની એક દાસી
 કુબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) નહારી બુદ્ધિ (ર) લુચ્છાઈ; કપટ
 કુબેર ન. (સં.) ઇન્દ્રના ધનનો ભંડારી-એક દેવ (ર)
 સૂર્યમાળાનો એક ગ્રહ; 'ભૂટો'
 કુબેરભંડારી પું. અત્યંત ધનવાન
 કુબજ, (૦ક) વિ. (સં.) ખૂંધવાળું; ખૂંધ-કૂળડું
 કુબજન્ય ન. (સં.) કૂબપણું (ર) સપ્રમાણતાનો અભાવ
 કુબજ વિ. સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'કુબજ'
 કુભારજ સ્ત્રી. (કુ+ભાર) નહારી સ્ત્રી (ર) કજિયાખોર
 સ્ત્રી; કર્કશા (૩) કુવાડ
 કુભાંડ ન. (સં. કુખાંડ) જુદું તલોમત (ર) તરકટ
 કુભાંડી વિ. ઢોંગી; વેષધારી; તરકટ કરનારું (ર) ખોટો
 આરોપ મૂકનારું (૩) કૌભાંડી
 કુમક સ્ત્રી. (તુર્કી) મદદ; સહાય [(ર) કેસર
 કુમકુમ ન. (સં. કંકુમ) કુંકુમ; કંકુ (કુમકુમ અગ્રુદ શબ્દ)
 કુમકુમપત્રિકા સ્ત્રી. કંકોતરી (કુંકુમપત્રિકા શબ્દ)
 કુમતિ સ્ત્રી. (સં.) નહારી બુદ્ધિ; દુર્બુદ્ધિ
 કુમળાશ સ્ત્રી. કુમળાપણું; મુલાયમતા
 કુમળું વિ. (સં. કોમલ, પ્રા. કોમલ) કોમળ; મુલાયમ (ર)
 સુકુમાર; તાજુ (૩) મૃદુ; નરમ (૪) મધુર (૫) દયાળુ
 કુમાતા સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ માતા; સંતતિ પ્રત્યે વાત્સલ્ય
 કે કરજના ભાન વિનાની માતા
 કુમાન ન. (સં.) અપમાન
 કુમાર પું. (સં.) પાંચ વર્ષની અંદરનો બાળક (ર)
 પુવાવસ્થા અથવા એની પહેલાંની અવસ્થાવાળો
 છોકરો (૩) કુંવારો છોકરો (૪) પુત્ર (૫) રાજપુત્ર
 કુમારસંદિર ન. (સં.) પ્રાથમિક શાળા; કુમારશાળા
 કુમારાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) કુમારવયની કે કુંવારી સ્થિતિ
 કુમારી-(રિકા) સ્ત્રી. (સં.) બાર વર્ષ સુધીની કન્યા (ર)

કુંવારી કન્યા (૩) રાજકુંવરી (૪) પુત્રી
 કુમારિકાવ્રત ન. (સં.) આજીવન કુંવારા રહેવાનું કન્યાનું વ્રત
 કુમારીપુત્ર પું. (સં.) કુંવારી કન્યાને થયેલો પુત્ર [કુછંદ
 કુમાર્ગ પું. (સં.) ખરાબ-આગે રસ્તો (ર) અધર્મ (૩)
 કુમાવિસદાર પું. (મ. કમાવીસદાર) મહેસૂલ ઉધરાવનાર
 આદમી; મહેસૂલી અમલદાર; મહાલકારી
 કુમાવિસી સ્ત્રી. તહેસીલ; મહેસૂલ [સકાઈદાર વજાટ
 કુમાશ સ્ત્રી. (અ.) મુંવાળપ; નરમાશ (કપડાની) (ર)
 કુમાશદાર વિ. કુમાશવાળું; સૂકોમળ [નિત્ર
 કુમિત્ર પું. (સં.) નહારો-નિત્ર; ધર્મથી ઊલટો ચાલનાર
 કુમુદ ન. (સં.) (રાત્રે ખીલતું) ધોળું કમળ; પોયણું (ર)
 નૈર્ઝન્ય પૂજાનો દિગ્ગજ
 કુમુદ (૦નાથ, ૦પતિ, ૦બંધુ) પું. (સં.) ચંદમા; ચંદ્ર
 કુમુદિની સ્ત્રી. (સં.) કુમુદના ફૂલનો વેલો (ર) જેમાં
 પોયણા થતાં હોય તેવી જગા
 કુમોળ પું. અણબનાવ; કુસંપ
 કુમુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) દાવપેચ; કપટ (ર) ખોટો તર્ક [વખત
 કુમોળ પું. (સં.) ગ્રહનો ખરાબ યોગ (ર) કવાખત; ખરાબ
 કુરકુર પું. કુરકુરિયાને બોલવવાનો ઉદ્દગાર (ર) દાંત વડે
 થોડુંથોડું કરાવાથી અવાજ થાય છે તે [ગલુડિયું
 કુરકુરિયું ન. (સં. કુર્કુર) કૂતરાનું નાનું બચ્ચું; ભડોળિયું;
 કુરતું ન. (કા. કુર્તલ) કુલ્તું; પહેરણ [રવરી તે
 કુરન-(નિ)સ સ્ત્રી. (કા. કુર્નિસ) નમીને-ઝૂકીને સલામ
 કુરબાન વિ. (અ.) બલિદાન તરીકે સમર્પેલું (ર) ફૂલ;
 ન્યોણવર
 કુરબાની સ્ત્રી. કુરબાન થવું કે કરવું તે; બલિદાન
 કુરમ-(મુ)રા પું. લીલા ચોખા બાફી-કૂટીને કરવામાં
 આવેલી વાનગી; મમરા
 કુરર પું. (સં.) એક પંખી; ટિટોડી (નર)
 કુરરી સ્ત્રી. (સં.) ટિટોડી
 કુરંગ પું. (૦ક) ન. (સં.) હરણ; મૃગ
 કુરંગ-(ગિ)છી, કુરંગી (સં.) સ્ત્રી. હરણી; મૃગી
 કુરાન ન. (અ.) ઇસ્લામનો મુખ્ય ધર્મગ્રંથ
 કુરાન-(ને)શરીક, કુરાને-મજ્હદ ન. કુરાન (માનવાચક)
 કુરિયર પું. (ઈ.) આંગડિયો; મારફતિયો
 કુરિયરસર્વિસ સ્ત્રી. (ઈ.) માલ વગેરેની હેરફેર માટે
 આંગડિયા-મારફતિયા જેવી સેવા
 કુરુ પું. (સં.) પાંડવકૌરવોનો પૂર્વજ (ર) અર્વાચીન
 દિલ્હીની આજુબાજુના પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ
 કુરુક્ષેત્ર ન. (સં.) દિલ્હીની પાસે આવેલું એક વિશાળ
 મેદાન; જ્યાં પાંડવો અને કૌરવો વચ્ચે યુદ્ધ થયું હતું.
 કુરુંદમ પું. (સં. કુરુવિન્દ) એક સખત ખનિજ પદાર્થ
 જેમાંથી ઝવેરાતનાં નંગ બને છે.
 કુરંદિ સ્ત્રી. (સં.) નહારો રિવાજ

કુરૂપ/

૧૮૫

[કુશકા

કુરૂપ વિ. (સં.) કદરૂપું; બેરોગ; વરવું
 કુરૂપતા સ્ત્રી. કદરૂપાપણું; વરવાપણું
 કુર્નિશ સ્ત્રી. (તુર્કી) નમીને થતી સલામ; કુર્નિસ
 કુલ વિ. (અ. કુલ્લ) એકંદરે (૨) તમામ
 કુલ (સં.) ન. કુટુંબ; વંશ; કુળ (૨) ખાનદાની; કુલીનતા
 (૩) યોગ્ય; જથ્થા (૪) અસીલ (વકીલનો)
 કુલક ન. (સં.) પાંચ શ્લોકોના સળંગ અવયવવાળો શ્લોક-
 સુમલ (કા.શા.) [(૩) કિ.વિ. કુલ અખત્યાર સમેત
 કુલકુલાં વિ. કુલ અખત્યાર ભોગવતું (૨) અંગત; ખાસ
 કુલશાસ્ત્ર ન. (સં.) અપલશાસ્ત્ર; ખોડ (૨) કુટેવ
 કુલશાસ્ત્રું વિ. કુલશાસ્ત્રવાળું; ખોડીલું; અપલશાસ્ત્રું
 કુલ(-ળ)શય વિ. કુળનો નાશ
 કુલગુરુ પું. કૌટુંબિક કે વંશપરંપરાના ગુરુ
 કુલગન ન. (સં.) ખરાબ મુહૂર્ત [એવું-કરનારું
 કુલખ(-ધા)તક, (-ધાતી) વિ. (સં.) કુળનો નાશ કરે
 કુલઝપટ કિ.વિ. બપું મળીને; કુલ
 કુલટા સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ ચાલની સ્ત્રી; વ્યભિચારિણી સ્ત્રી
 કુલકી સ્ત્રી. (સં.) કુલ્લા, પ્રા. કુલ્લાડિઆ) કસલી જેવું નાનું
 માટીનું વાસણ; ચડવો (૨) સોનું કે રૂપું ગાળવાનું
 એક પાત્ર (૩) ગુદાનો ભાગ જેમાંથી મળ બહાર
 આવે છે.)
 કુલદીપક પું. (સં.) કુલને દીપાવનારી વ્યક્તિ (૨) પુત્ર
 કુલદેવ પું., (ઠા) (સં.) પું.બ.વ. સ્ત્રી. કુળના ઇષ્ટદેવ
 કુલદેવી સ્ત્રી. કુળની ઇષ્ટદેવી [ધર્મ-આચાર
 કુલધર્મ પું. (સં.) વંશપરંપરાથી ચાલતો આવેલો વિશિષ્ટ
 કુલનાયક પું. કુલાધિપતિ પછી બીજા ક્રમનો વિશ્વ-
 વિદ્યાપીઠનો અધિકારી
 કુલપતિ પું. (સં.) કુટુંબનો-કુળનો વડો (૨) ૧૦,૦૦૦
 શીખોનું -વડાવનાર અને ભણાવનાર ઋષિ (૩)
 વિશ્વવિદ્યાલયનો કુલાધિપતિ પછીના દરજ્જાનો
 અધિકારી; 'વાઈસ ચાન્સેલર'
 કુલપર્વત પું. (સં.) કુલાચલ; મુખ્ય પર્વત; (માહેન્દ્રગિરિ,
 મલય, સહ્યાદ્રિ, શુક્તિમાન, ઋષા, વિંધ્ય, અને
 પારિધાત્ર)
 કુલકી સ્ત્રી. (હિ.) બરફમાં ઠારેલ દૂધની એક બનાવટ
 કુલમયાંદા સ્ત્રી. કુળની મર્યાદા; લજ્જા
 કુલવધૂ સ્ત્રી. (સં.) સારા કુટુંબની વહુ-સ્ત્રી
 કુલવ્રત ન. (સં.) કુળનું વિશિષ્ટ વ્રત
 કુલસચિવ પું. (સં.) વિશ્વવિદ્યાલયનો અધ્યક્ષ (૨)
 યુનિવર્સિટીનો 'રેક્ટર'
 કુલહીન વિ. કુળ વિનાનું (૨) કુલીન નહિ એવું
 કુલાચલ (સં.) (-ળ) પું. મુખ્ય પર્વત; કુલપર્વત
 કુલાચાર પું. (સં.) કુળધર્મ; કુળનો આચાર
 કુલાધિપતિ પું. (સં.) વિશ્વવિદ્યાલયમાં સર્વોપરી સ્થાનનો

અધિકારી; 'ચેન્સેલર' (પૂર્વે 'કુલપતિ' કહેવામાં આવતું)
 કુલાધીશ(-શ્વર) પું. (સં.) કુળનો મુખ્ય માણસ
 કુલાધ્યો પું. ભૂશિરની જમીન (૨) બાંધનો કાપ (૩)
 માછલાં પકડવાનો કાંદો [ગોંડવ
 કુલાભિમાન ન. (સં.) પોતાના કુળ વિશેનું અભિમાન-
 કુલાલ પું. (સં.) કુંભાર
 કુલાંગના સ્ત્રી. (સં.) કુલીન ઘરની સ્ત્રી
 કુલાંગાર પું. (સં.) કુળમાં અંગાર જેવો નીલડેલો આદમી
 કુલિશ ન. (સં.) ઇન્દ્રનું અસ્ત્ર-વજ્ર
 કુલી પું. (તુર્કી) ભાર ગ્રીચકનારો; મજૂર
 કુલીન વિ. (સં.) ગ્રીયા કુળનું; ખાનદાન; કુળવાન
 કુલીનતા સ્ત્રી. (સં.) ખાનદાની; કુળવાનપણું
 કુલીશ ન. (સં.) ઇન્દ્રનું વજ્ર; કુલિશ
 કુલે(-લ્લે) કિ.વિ. (અ. કુલ્લા) એકંદરે; સરવાળે
 કુલેર સ્ત્રી. (દે. કુલ્લરી) ધીંગોળ સાથે યોળેલો બાજી
 વગેરેનો કાચો લોટ - તેનું એક ખાદ્ય
 કુલોત્પત્તિ વિ. કુળમાં જન્મેલું
 કુલોદ્ધાર પું. (સં.) કુળનો ઉદ્ધાર-ઉત્કર્ષ
 કુલોદ્ધારક વિ. (સં.) કુળનો ઉદ્ધાર કરનારું [અથવા ઝરણું
 કુલ્યા સ્ત્રી. (સં.) મુશીલ સ્ત્રી (૨) નાની નદી; નહેર
 કુલ્લી સ્ત્રી. નાનું કુલ્લું (૨) કુલકી
 કુલ્લું ન. ધીતેલ ભરવાનું ચામડાનું મોટું પાત્ર
 કુલ્લે કિ.વિ. જુઓ 'કુલે'
 કુવચન ન. (સં.) ગાળ (૨) કડવું વેણ [નિંદક
 કુવચની વિ. (સં.) અપશબ્દ બોલનારું (૨) નિંદા કરનારું;
 કુવર્ષ ન. (સં.) દુકાળનું વરસ (અતિવૃષ્ટિ કે અનાવૃષ્ટિનું)
 કુવલય ન. (સં.) ભૂરું કમળ (૨) પોયણું
 કુવાક્ય ન. (સં.) કુવચન; ગાળ; અપશબ્દ
 કુવાસ સ્ત્રી. ખરાબ વાસ; કુર્ગધ
 કુવાસ પું. (સં.) ખરાબ રહેઠાણ
 કુવાસી(-શી) સ્ત્રી. કુમારિકા; કુંવારી કન્યા
 કુવાહક વિ. (સં.) ગરમી અગર વિદ્યુતનો ન વહી શકે
 કે પરાણે વહી જાય તેવું
 કુવિચાર પું. (સં.) ખરાબ વિચાર-ભાવના
 કુવેચ સ્ત્રી. જેના સ્પર્શથી ચળ આવે એવી એક વનસ્પતિ
 કુવેણ ન. કુવચન; ખરાબ વચન
 કુવેણી સ્ત્રી. ઢંગધડા વિનાનો વાળેલો ચોટલો
 કુવેતર ન. કૂવાવાળી જમીન; વાડી-પડું
 કુવેતર ન. ખરાબ સંતાન; કુસંતિ
 કુવેતી પું. કૂવા પરનો કોસ ભાંકનારો આદમી; કોસિયો
 કુવ્યત ન. (કા.) કીવત; તાકાત [પુત્ર
 કુશ પું. (સં.) એક જાતનું પાસ; દર્બ (૨) રામનો એક
 કુશકા પું.બ.વ. (સં.) કુક્કુસ, પ્રા. કુક્કસ) ડાંગર કોદરા
 વગેરેનાં છોડાં (૨) ઠળિયા (ખારેક, ખજૂર વગેરેનાં)

કુશકી/

૧૮૬

[કુંડા

કુશકી સ્ત્રી. ખાંડેલા ચોખાનું ઝીણું ઝટકામણ
 કુશન ન. (ઈ.) મોટર, રેલવે વગેરેમાં તેમજ ખુરશી
 વગેરેમાં પોચાપણું રાખવા માટે મુકાતી ગાદી (૨)
 બિલિયર્ડ રમવાની મેજની ધાર (૩) કમાન ઉપર
 આંચકા ખાળવા માટે કરવામાં આવતું ચણતર
 કુશલ (સં.) (-ળ) વિ. શુભ; કલ્યાણકારી (૨)
 આરોગ્યવાન (૩) પ્રવીણ (૪) ન. કુશળતા
 કુશલક્ષેમ વિ. (સં.) સુખી અને આરોગ્યવાન (૨) ન.
 આબાદી અને તંદુરસ્તી (૩) લેખ-કુશળ
 કુશલતા (સં.) (-ળતા) સ્ત્રી. કુશળ હોવાપણું; કૌશલ્ય
 કુશળસમાચાર પું. સલામતીને લગતી ખબર
 કુશળું વિ. કુશળક્ષેમ
 કુશંકા સ્ત્રી. (સં.) ખોટી કે વહેમી શંકા
 કુશાસ્ર ન. (સં.) કુશાસ-ગ્રામગ્રાની તીક્ષ્ણ અણી (૨)
 કિ.વિ. જીભને ટેરવે બરોબર પાદ
 કુશાસ્રતા સ્ત્રી. (સં.) તીક્ષ્ણતા; સૂક્ષ્મતા; તીવ્રતા
 કુશાસ્રબુદ્ધિ વિ. (સં.) તીવ્ર બુદ્ધિવાળું [નિઃશ્વાસ
 કુશાસ્રા વિ. (કા.) ખુલ્લું (૨) વિશાળ; સગવડવાળું (૩)
 કુશાવતી સ્ત્રી. (સં.) બુદ્ધનું મૃત્યુસ્થળ; કુશીનગર
 કુશાસન ન. (સં.) દર્ભાસન; દર્ભનું બનાવેલું આસનિયું
 કુશાસન ન. (સં.) ખરાબ રાજ અમલ; જુલ્મી સત્તા
 કુશિકક પું. (સં.) ખરાબ શિક્ષણ આપનાર શિક્ષક
 કુશિક્ષણ ન. (સં.) ખરાબ પ્રકારનું ભણતર-શિક્ષણ
 કુશિક્ષિત વિ. (સં.) ખરાબ રીતે શિક્ષણ પામેલું
 કુશીલવ પું. (સં.) ભાટચારણ (૨) ગવૈયા (૩) નટ;
 નાટકનો ખેલાડી (૪) વાલ્મીકિ (૫) કુશ અને લવ
 કુષ પું., ન. (સં.) કોઢ (રક્તપિત્ત અને સફેદ ગ્રંથ એ કોઢ
 નથી. કોઢની અંતિમ કક્ષાની વિકૃતિ એ કુષરોગ છે.)
 કુષરોગ પું. (સં.) રક્તપિત્ત; કોઢનો રોગ
 કુષ્ઠી વિ. કોઢીલું; કોઠિયું [સોબત
 કુંસંગ પું. (સં.) (૦ત, ૦તિ) સ્ત્રી. નહારો સંગ; ખરાબ
 કુંસંપ પું. (સં. કુ+સંપ) સંપ નહિ તે; અણખનાવ
 કુંસંસ્કાર પું. (સં.) ખરાબ સંસ્કાર-રીતભાત
 કુંસુમ ન. (સં.) ફૂલ; પુષ્પ
 કુંસુમ(૦ધન્વા, ૦બાણ) પું. (સં.) કામદેવ
 કુંસુમાકર પું. (સં.) વસંતઋતુ (૨) બાગ; બગીચો
 કુંસુમાયુધ પું. (સં.) કામદેવ; કુંસુમધન્વા
 કુંસુમાંજલિ સ્ત્રી. (સં.) ફૂલોનો ભરેલો ખોબો
 કુંસુમિત વિ. (સં.) ફૂલવાળું; ફૂલથી ભરેલું-પૂર્ણ
 કુંસેવા સ્ત્રી. (સં.) સેવાથી ઊલટું આચરણ; ખરાબ સેવા
 કુંસ્ત્રી સ્ત્રી. (કા.) અંગકસ્ત્રાવતની એક રીત (૨)
 બચ્ચંબચ્ચા; દંદપુદ્ર
 કુંસ્ત્રીબાજ વિ. કુંસ્ત્રીમાં પ્રવીણ
 કુંસ્ત્રીબાજી સ્ત્રી. (સં.) કુંસ્ત્રી ખેલવી તે

કુહર ન. (સં.) ગુફા; બખોલ (પહાડની)
 કુહાડી સ્ત્રી. નાનો કુહાડો (૨) ફરસી; પરશુ
 કુહાડો પું. (સં.) કુહાર, પ્રા. કુહાડ-કુહાર લોકગ્રંથ કાપવાનું
 ફાડવાનું એક હથિયાર (૨) પરશુ; ફરસી
 કુહ્ (૦કુહ્, ૦કાર) પું. કોપલનો ટેકુકા
 કુળ ન. કુલ; વંશ
 કુળકર્ણી પું. (સં.) તલાટી (૨) એક મરાઠી અટક; કુલકર્ણી
 કુળ(૦ગુરુ, ૦ગોર) પું. કુલગુરુ; વંશના ગોર
 કુળતારક વિ. કુળને તારે એવું
 કુળદીવો(-પક) જુઓ 'કુલદીપક'
 કુળદેવતા પું. જુઓ 'કુલદેવ'
 કુળદેવી સ્ત્રી. જુઓ 'કુલદેવી'
 કુળધર્મ પું. જુઓ 'કુલધર્મ'
 કુળધરજાદ સ્ત્રી. કુળની અદભ-મર્યાદા
 કુળવધૂ સ્ત્રી. જુઓ 'કુલવધૂ'
 કુળવંત વિ., (-ની) વિ. સ્ત્રી. કુલીન
 કુળવાટ સ્ત્રી. (કુળ+વાટ) કુળની રીત
 કુળવાન વિ. કુલીન; કુળવંત
 કુળહીણ(-હું) વિ. જુઓ 'કુલહીન'
 કુંકુમ ન. (સં.) કંકુ (૨) કેસર (૩) હળદરનો ખારાની
 મદદથી બનતો લાલ પદાર્થ
 કુંકુમપત્રિકા સ્ત્રી. કંકોતરી
 કુંચિકા સ્ત્રી. (સં.) કુંચી; ચાવી [ધટા; લતામાંડપ
 કુંજ સ્ત્રી. (સં.) ઝાડ અથવા વેલાનાં પાંદડાંથી થયેલી
 કુંજ એકાદશી સ્ત્રી. ફાગણ સુદ અગિયારસ
 કુંજકુટીર સ્ત્રી. (સં.) લતાગૃહ
 કુંજગલી સ્ત્રી. (-લ) ન. કુંજમાં થઈને જતો સાંકડો માર્ગ
 (૨) સાંકડો અને છાયાવાળો ગીચ વનમાર્ગ (૩)
 વૃંદાવનની પ્રાચીન યાત્રારૂપ સ્થળ
 કુંજકી સ્ત્રી. નાની કુંજ; કુંજગલી
 કુંજકી સ્ત્રી. (સં.) કુંજ પરથી એક પક્ષી; કુંજડી
 કુંજડું ન. એક પક્ષી; કુંજડું
 કુંજડો પું. કાછિયો (૨) માળી (૩) એક પક્ષી [શ્રીકૃષ્ણ
 કુંજબિ(-વિ)હારી વિ. કુંજમાં વિહાર કરનારું (૨) પું.
 કુંજર પું. (સં.) હાથી (૨) હસ્ત નક્ષત્ર
 કુંજરકાળ પું. કુંજર(હાથી)નો શત્રુ-સિંહ
 કુંજરાવું અ.કિ. ખીલતું અટકવું; બટકું અને અણખીલું રહી
 જવું (૨) અંતરમાં બળવું
 કુંજવું અ.કિ. ગુંજન કરવું; મીઠું ગણગણવું [પટાહાર
 કુંજર સ્ત્રી. કુંજવાળી હરિયાળી (૨) વિ. કુંજ જેવું;
 કુંજો પું. કુંજો; ભોટવો; ચંબુ [તિ
 કુંઠવ ન. (સિં.) ચોક્કસ પ્રકારની માનસિક ગ્રંથિ હોવી
 કુંઠન ન. કુંઠિત હોવું તે
 કુંઠા સ્ત્રી. (સિં.) સંકીર્ણ માનસિકતા; 'કોમ્પલેક્સ'

કુંઠિત]

૧૮૭

[કૂઈ

કુંઠિત વિ. (સં.) બૂઠું; ખાંડું (૨) રૂંધાયેલું; અટકી પડેલું
 (૩) સંકીર્ણ માનસિક ગ્રંથિ ધરાવનાર
 કુંડ પું. (સં.) જમીન ખોદી બાંધેલો ખાડો (૫૬ માટેનો);
 વેદી (૨) પાણી માટેનો પાકો પગથિયાવાળો હોજ
 (૩) કુંડના આકારનું પાત્ર (૪) બલિ આપવાની જગા
 (૫) કૂંડી; નાનો હવાડો (૬) ખાડો (૭) કુંડપુત્ર;
 વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર
 કુંડકુંવર પું. સપ્તમા સ્ત્રીમાં પરપુરુષને થયેલ પુત્ર-સંતાન
 કુંડલ ન. (સં.) (-ળ) કાને ધરેરવાનું એક ધરેણું
 કુંડલિની સ્ત્રી. (સં.) મૂલાધારમાં સુષુપ્તના નાડીની જડની
 નીચે રહેતી મનાતી એક સંપાંકાર શક્તિ; જેને જાગ્રત
 કરવી એ યોગીઓનો એક મહા પુરુષાર્થ ગણાય છે.
 કુંડલી સ્ત્રી. (સં.) નાનું કુંડાળું (૨) લાકડી ભાલા વગેરેને
 છેડે બેસાડાતી પાતુંની ખોળી (૩) ગ્રહ વગેરેની
 ગણતરીનું ખાનાવાળું ચોકડું કે ચકરું (જયો.)
 કુંડળ ન. (સં.) કુંડલ; કુંડલ; કાનનું એક ધરેણું
 કુંડળી સ્ત્રી. જુઓ 'કુંડલી'
 કુંડાળું ન. ગોળ વર્તુળ
 કુંડી સ્ત્રી. જુઓ 'કૂંડી'
 કુંડું ન. કુંડ જેવું પલોળા મોનું નાનું મોઢું શકોરું (૨) છોડ
 વાવવાનું માટીનું વાસણ (૩) ઢોર માટે દાણાભરી
 રાખવાનું વાસણ (૪) ચોમાસામાં પાણી ભરાઈ રહે
 તેવી ખેતરાઈ વિશાળ જમીન
 કુંત, (૦ક) પું. (સં.) ભાલો
 કુંતલ પું. (સં.) માથાના વાલ; જુલકું (૨) હળ
 કુંતા-(તી) (સં.) સ્ત્રી. શરસેન પાદવની પુત્રી -
 કુંતીપ્રદેશના રાજા કુંતીભોજની દત્તક દીકરી અને
 પાંડુરાજાની પત્ની
 કુંતાગ્ર ન. (સં.) ભાલાની અણી
 કુંતીસુત પું. કુંતીનો પુત્ર
 કુંયુંનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 સત્તરમા [૨] એનું ફૂલ
 કુંદ પું. ન. (સં.) એક જાતનો મોગરો; કસ્તૂરી મોગરો
 કુંદ વિ. (ફા.) પાણી વિનાનું (હથિયાર); બૂઠું
 કુંદન ન. શુદ્ધ સોનું; સુવર્ણ
 કુંદવ વિ. કૂંસ; દૂધળું
 કુંદું વિ. કાંસાઈ-ભરાઈ ગયેલું; રૂંધાયેલું (૨) તેવો અવાજ
 કરતું (૩) તેજ વગરનું; બુઠું
 કુંદી સ્ત્રી. (હિ.) ધોયેલાં કપડાંને ટીપીને સફાઈદાર
 કરવાનું એક ઓજાર; લાકડાની મોગરી (૨) ધોયેલાં
 કપડાંને સફાઈદાર કરવાની ક્રિયા; ઈસ્ત્રી કરવી તે
 (૩) ટીપવું-મારવું તે
 કુંદીપાક પું. માર; ઠોક (બંદૂકના ફંદાથી થતો સખત માર)
 કુંદો પું. (ફા.) દંડૂકો; ધોકો (૨) લાકડી અથવા બંદૂકનો

જાડો છેડો
 કુંભ પું. (સં.) ઘડો (૨) હાથીના માથા ઉપર બે બાજુ
 ઊપસી આવેલો ભાગ; ગંડસ્થળ (૩) એક રાશિ (૪)
 ચૌદ શેરનું એવું વજન-માપ
 કુંભક પું. (સં.) પ્રાણાધ્યાન કરતાં શ્વાસ રૂંધી રાખવો તે
 કુંભકર્ણ પું. (સં.) રાવણનો એક ભાઈ (૨) તેના જેવો
 ઊંઘણાડી માણસ
 કુંભકાર પું. (સં.) કુંભાર
 કુંભમેળો પું. (કુંભ+મેળો) મોટો મેળો (૨) દર બાર વરસે
 ભરાતો એક હિંદુ મેળો [રાશિ
 કુંભરાશિ સ્ત્રી. (સં.) કુંભ; બાર રાશિઓમાંની અગિયારમી
 કુંભસ્થળ(-ળ) ન. હાથીનું લમણું; ગંડસ્થળ
 કુંભાર પું. (સં.) કુંભકાર, પ્રા. કુંભઆર) માટીનાં વાસણ
 ઘડનાર એક જાતિનો માણસ (૨) અણધાર અથવા
 મૂર્ખ માણસ
 કુંભારકામ ન. કુંભારનું કામ; કુંભારી કામ
 કુંભારવાડો પું. કુંભારો રહેતા હોય તે વાસ
 કુંભારી વિ. કુંભારને લગતું
 કુંભારી સ્ત્રી. એક પ્રકારની ભમરી; અંજનહારી
 કુંભિયો પું. જુઓ 'કુંભિયો'
 કુંભિલ વિ. પું. અધૂરે માસે જન્મેલું બાળક
 કુંભી સ્ત્રી. (સં.) કુંભક; જુઓ 'કુંભી'
 કુંભી સ્ત્રી. (સં.) નાનો કુંભ-ઘડો (૨) નાનું કુલ્લું
 (મથાલમાં તેલ પૂરવા માટે)
 કુંભીપાક પું. (સં.) એક જાતનું નરક (૨) માર; ઠોક
 કુંવર પું. (સં.) કુમાર, કુમારક, પ્રા. કુમાર-કુમારઅ) કુંવારો
 છોકરો (૨) રાજકુમાર (૩) પુત્ર-લાડકો પુત્ર
 કુંવરપછેડો પું. રાજકુલમાં સંતાન જન્મે તે પ્રસંગે પ્રજા
 તરફથી રાજ્યને અપાતી ભેટ
 કુંવરી સ્ત્રી. (સં.) કુમારી) કુંવારી કન્યા (૨) રાજકુમારી
 (૩) દીકરી; લાડકી દીકરી
 કુંવાર સ્ત્રી. (સં.) કુમારી) એક વનસ્પતિ-ઔષધિ
 કુંવારકા સ્ત્રી. (સં.) કુમારિકા) કુંવારી કન્યા (૨) સમુદ્રને
 મળતી ન હોય એવી નદી
 કુંવારડું ન. (સં.) કુમાર ઉપરથી) નાના બાળકના મરણ
 પાછળ અપાતું ભોજન (૨) કુંવારું બાળક
 કુંવારપાકું ન. કુંવારનો બરછી જેવો શણગો (આમાંથી
 એળિયો બને છે.)
 કુંવારિકા સ્ત્રી. જુઓ 'કુંવારકા'
 કુંવારી વિ., સ્ત્રી. (સં.) કુમારી) સમુદ્રને નહિ મળતી
 (નદી) (૨) જેનું વાગ્દાન થયું નથી તેવી છોકરી
 કે કન્યા
 કુંવારું વિ. (સં.) કુમારક) નહિ પરણેલું; અપરિણીત
 કૂઈ સ્ત્રી. (સં.) કૂપિકા, પ્રા. કૂઈઆ) નાનો ફૂવો

કુકુકુકુ

૧૮૮

કૂતરી

કૂકુકુકુ પું. (રવા.) કોપલનો અવાજ; ટહુકો
 કૂક ન. કૂકીકૂક (ર) એજિનની સિસોટોનો અવાજ
 કૂક પું. (ઈ.) રસોઈયો; 'બટલર'
 કૂકગાડી સ્ત્રી. રેલગાડી; આંગગાડી (બાળબાપામાં)
 કૂકડાં ન.બ.વ. (સં. કુકુટ) મરખાં બતકાં વગેરે
 કૂકરી સ્ત્રી. (સં. કુકુટી) મરધી; કૂકડાની માદા
 કૂકરીકૂક ઉદ્. સંતાકૂકડીની રમતમાં કરાતો અવાજ
 કૂકડેકૂક ન. કૂકડાના બોલવાનો શબ્દ
 કૂકડી પું. (સં. કુકુટ, પ્રા. કુકુડ) મરધો
 કૂકર પું. (સં. કુકુટર, પ્રા. કુકર) કૂતરો; કુત્તો; ચાન
 કૂકર પું. (ઈ.) રાંધવાનું એક ખાસ પાત્ર
 કૂકરી સ્ત્રી. હાથમાં મારેલી ફાયર
 કૂકરી સ્ત્રી. ગુરખા પાસેનું એક છરા જેવું શસ્ત્ર[કાંકરી
 કૂકરી (સં. કકર) સ્ત્રી. નાનો કૂકો (ર) (કરમ) રમવાની
 કૂકરેકૂક ન. જુઓ 'કૂકરેકૂક' [ખૂખવો
 કૂકવો પું. મરનારને નામે પુરુષો શિષ્યાચાર ખાતર રહે તે;
 કૂકી સ્ત્રી. નાનો કૂકો-કાંકરો
 કૂકી સ્ત્રી. કૂતરી (બાળબાપામાં)
 કૂકું ન. કૂતરું (બાળબાપા)
 કૂકો પું. પથ્થરનો ગોળ કાંકરો (ર) ઠીકરીનો ગોળ કકડો
 કૂખ સ્ત્રી. (સં. કુસિ, પ્રા. કુકિખ) પેટનું પડખું (ર)
 ગભાશાય; પેટ (૩) સંતતિ; સંતાન
 કૂખિયો પું. સ્ત્રીઓના કબજાનો કૂખો ઢાંકતો ભાગ
 કૂચ સ્ત્રી. (ફા.) રવાના થવું-મુકામ ઉપાડી ચાલતા થવું
 તે (ર) લશ્કરી ઢબની ચાલ
 કૂચ પું. (સં. કૂચ; સ્તન) જાડા વાળની પીછી
 કૂચરી સ્ત્રી. (સં. કૂચ, પ્રા. કૂચ્ય) નાનો કૂચરો; પૂંજણી;
 કૂચરો પું. (સં. કૂચ, પ્રા. કૂચ્ય) વાસણને અંદરથી
 માંજવાનો એક છેડે કૂચાવાળો લાકડાનો કકડો (ર)
 ધોળવા માટે બનાવેલો ભીંડી કે મુંજના રેસાનો ઝૂડો
 (૩) વજાટમાં પવાયત વખતે વપરાતું એક સાધન
 કૂચલ પું. (ફા.) કળિમું; શેરી
 કૂચાપાણી વિ. કૂચા અને પાણી જેવું; એકરસ નહિ થયેલું
 એવું (ર) ન.બ.વ. કૂચા અને પાણી (૩) સત્ત્વહીન
 વસ્તુઓ
 કૂચિપૂડી ન. એક દક્ષિણી નૃત્યપ્રકાર
 કૂચી સ્ત્રી. (સં. કૂચિકા, પ્રા. કૂચી) કૂચી
 કૂચો પું. કચરાવાથી અથવા થાવવાથી જેના રેસેરેસા જુદા
 થઈ ગયા હોય એવી વસ્તુ (ર) પ્રવાહીની નીચે ઠરેલો
 કચરો અથવા ઓગળેલી કૂચા જેવી વસ્તુ (૩)
 વારંવાર કહેવાયેલી-સત્ત્વહીન થઈ ગયેલી વાત (૪)
 પૂરી સમજા વિચારી લીધેલી વસ્તુ (૫) નિદા
 કૂજડો પું. માટીનાં વાસણ વેચનારો
 કૂજન ન. (સં.) મધુર ગાન; કૂજવું તે

કૂજવું અ.કિ. (સં. કૂજ) મધુર શબ્દ કરવો; મધુર ગાવું
 કૂજિત ન. (સં.) કૂજન; કૂજવું તે (ર) કલરવ; કલગાન
 કૂજો પું. (ફા.) ચંબુ; ભોટવો
 કૂટ વિ. (સં.) ભેદ અથવા ગૂંચવણભર્યું (ર) કૂટભર્યું (૩)
 પું., ન. કૂડ; છોતરપિંડી (૪) પર્વતની ટોચ; શિખર
 (૫) ઢગલો (૬) ન સમજાય એવું જે કાંઈ હોય તે
 (રહસ્ય, કોયડો વગેરે)
 કૂટ સ્ત્રી. લમણાડીક (ર) ભંગાર (૩) કડાકૂટ
 કૂટશાની વિ. કપટી (ર) દંભી
 કૂટણખાનું ન. વેરયાગૃહ [ર) ચાડીચૂગલી
 કૂટણાં ન.બ.વ. કૂટની વખતે બોલવાના બોલ; સજિયા
 કૂટણી સ્ત્રી. (સં. કુટિની, પ્રા. કુટિણી) અનીતિના કામમાં
 દલાણું કરનાર કે કૂટણખાનું ચલાવનાર સ્ત્રી
 કૂટણું ન. ભાવર્ધ - દલાણું
 કૂટણું વિ. કૂટણું-દલાણું કરનારું [પ્રસંગ
 કૂટણું ન. (કૂટવું પરથી) મરણ પાછળ કૂટવું તે (ર) તેવો
 કૂટનીતિ સ્ત્રી. (સં.) કપટી નીતિ; દાવપેચવાળી નીતિરીતિ
 કૂટનીતિક વિ. (સં.) દાવપેચને લગતું (ર) દાવપેચથી
 કામ કરનારું; પ્રપંથી
 કૂટનીતિજ વિ. (સં.) મુત્સદી; દાવપેચને જાણનારું
 કૂટપ્રશ્ન પું. કૂટ એવો પ્રશ્ન; કોયડો (ર) ઉખાણો ભાષા
 કૂટભાષા સ્ત્રી. (સં.) સાંકેતિક ભાષા; પારસી (ર) ગુપ્ત
 કૂટશબ્દ પું. (સં.) સંકેતશબ્દ; સાંકેતિક શબ્દ
 કૂટવું સ.કિ. (સં. કૂટવતિ, પ્રા. કૂટઈ) મારવું; ઠોકવું (ર)
 ખાંડવું (૩) મૂએલા પાછળ છાતી પીટવી
 કૂટસ્થ વિ. ટોચે; ઊંચામાં ઊંચા સ્થળે ઊભેલું (ર) શ્રેષ્ઠ
 (૩) સર્વકાળે એકરૂપે રહેનારું; અચળ (૪) પું. ઈશ;
 પરમાત્મા
 કૂટાકૂટ સ્ત્રી. ઠોકઠોક (ર) મૂએલા પાછળ ખૂબ કૂટવું તે
 કૂટિયું ન. મારપીટ (ર) બાજરીને ખાંડીને કરેલી એક વાની
 કૂટી સ્ત્રી. કૂકરી; સોકટી [ભૂકો (ર) માર; ઠોક
 કૂટો પું. (કૂટવું પરથી) કચરાયેલું-ખંડાયેલું હોય તે; ભંગાર;
 કૂડ ન. (સં. કૂટ) કપટ; કળાઈ (ર) વાંધોવચકો
 કૂડકપટ ન. છળપ્રપંચ; દગોફટકો
 કૂડાઈ સ્ત્રી. (-પણ) ન. કપટ; દગો (ર) ડુષ્ટતા
 કૂડાદાની સ્ત્રી. (હિ.) કચરાપેટી
 કૂડું વિ. (સં. કૂટક, પ્રા. કૂડઅ) કપટવાળું; કપટી (ર)
 વાંકું (૩) ન. વાંધોવચકો (ખાસ કરીને દેવીને કે
 માતાને પટે તે)
 કૂડો પું. (હિ.) કચરો
 કૂણપ, કૂણાશ સ્ત્રી. કૂણાપણું; કોમળતા (ર) નમ્રતા
 કૂણું વિ. કુમળું; પોચું; કૂળું
 ફન(-ઈ)કું ન. (તુકી કુત્કફ) કુતકું; ફણું [જાય છે.)
 ફતરી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ (તેની ચમરી કપડામાં ચોંટી

ફૂતરી

૧૮૯

ફૂત

ફૂતરી સ્ત્રી. ફૂતરાની માદા

ફૂતરો પું. ચાન; કુત્તો [એક પશુ; ચાન

ફૂતરું ન. (સં. કુકુર, દે. કુત) શિયાળના જેવું ગ્રામવાસી

ફૂથલી સ્ત્રી. (દે. કુત્થ=સડવું) નિદા; ખોટી ચકચાર

ફૂથો-(થલો) પું. ગરબડ - ગોટો; ગૂંચવાડો (ર) કડાકૂટ

(૩) કચો (૪) ફૂથલી; નિદા

ફૂદકું ન. જુઓ ફૂતકું

ફૂદકો પું. (ફૂદવું ઉપરથી) ઠેકડો; છલંગ

ફૂદવું અ.કિ. (સં. ફૂદિત, પ્રા. ફૂદઈ) છલંગ મારવી; ઠેકડો

મારવો (ર) ગજા ઉપરવટનો ભપકો - ખર્ચ કરવો

ફૂદ-(લા)ફૂદ-(દી) સ્ત્રી. વારંવાર ફૂદવું તે (ર) વલવલાટ

(૩) હદથી વધુ ખર્ચ કરવો તે [ચોરસ વાવ

ફૂપ પું. (સં.) ફૂવો; પગથિયાં વિનાની સાંકડી ગોળ કે

ફૂપનન ન. (સં.) ફૂવો ખોદવો તે

ફૂપન સ્ત્રી. (ઈ.) વસ્તુની લેવડેવડ તેમજ વ્યાજ ડિવિડંડ

વગેરે અંગે અગાઉથી અપાતું ખાતરીપત્ર; પહોંચના

કોર્મનું અડધિયું [દૃષ્ટિવાળી વ્યક્તિ

ફૂપમંદૂક પું. (સં.) ફૂવામાંનો દેડડો (ર) ખૂબ સંકુચિત

ફૂપી સ્ત્રી. (સં.) નાનો ફૂપો (ર) યંત્રોમાં તેલ ઊંચવાનું

સાધન [કુલ્લું (ર) એ ઘાટનો કાચનો શીશો

ફૂપો પું. ફૂલેલા પેટનું અને સાંકડા મોંનું ચામડાનું પાત્ર;

ફૂબડ-(ડું) વિ. (સં. ફૂબ, પ્રા. ફૂબડ) ખૂંધવાળું; ખૂંધું

ફૂબડી સ્ત્રી. ચાલવા માટે ટેકા સારુ લેવાતી લાકડી

(બગલમાં લેવાની)

ફૂબો પું. (અ. કુબ્બહ=કુમ્મટ) પક્ષીએ બાંધેલો માથો (ર)

કુમ્મટ જેવા છાપરાવાળું ધાસનું ઝૂંપડું

ફૂબો પું. (ફા. ફૂબહ=મોગરી) છો-કાંકરેટવાળી જમીન;

રચ્ચડ (ર) તે ટીપવાનું લાકડાના કે લોહાના વજનદાર

ડચકામાં લાકડી ખોસી બનાવેલું સાધન

ફૂર પું. (સં.) ભાત; રાંધેલા ચોખા

ફૂરિયર પું. (ઈ.) આંગરિયો

ફૂરિયો પું. જુવારને મોટીમોટી ભરડીને બનાવાતી એક

વાની (ર) જુવારનો પોંક (૩) જુવારના કોઠા (૪)

ચોખા

ફૂચ પું. (સં.) દાડી (ર) ફૂચડો (૩) મૂછ

ફૂચફૂચ કિ.વિ. (સં. ફૂચાનો દિભાવ) ટુકડે ટુકડા

ફૂચો પું. હાડકાંના સાંધા પરનો દોરી જેવો પ્રત્યેક સ્નાયુ

ફૂર્મ પું. (સં.) કાચબો; કચ્છપ (ર) કચ્છપાવતાર

ફૂર્માવતાર પું. (સં.) કાચબારૂપે વિષ્ણુનો એક અવતાર;

કચ્છપાવતાર

ફૂલ પું. (સં.) ડિનારો; કાંઠો; તટ; તીર

ફૂલર ન. (ઈ.) પાણી ઠંડું કરવાનું સાધન-પંચ [નિતંબ

ફૂલો પું. (સં. ફૂલ, પ્રા. ફૂલ) ધગડો; ઢગરો; જધન;

ફૂવાથં-(સ્થં)ભ પું. (ફૂવો + સ્થંભ) વહાણના વચલા

સઢનો મુખ્ય થાંભલો; ફૂવો; 'માસ્ત'

ફૂવો પું. (સં. ફૂપક, પ્રા. ફૂવઅ) જમીનમાંથી પાણી કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો

ફૂળું વિ. (સં. કોમલ, અપ. કોવલઅ) ફૂંછું; કુમળું

ફૂંચી સ્ત્રી. (સં. ફુંચિઆ, પ્રા. ફુંચિઆ) ચાવી (ર) ઉપાય;

ઈલાજ (૩) રહસ્ય જાણવાનું સાધન

ફૂંજડી સ્ત્રી. (સં. ફુંજ ઉપરથી) એક પક્ષી; ફુંજડી

ફૂંજડું ન. એક પક્ષી; ફુંજડું

ફૂંજડો પું. ફુંજ પક્ષી-નર [મનમાં બળવું

ફૂંજરાવું અ.કિ. ફુંજરાવું; ખીલતું અટકવું (ર) હીજરાવું;

ફૂંડલી-(ળી) સ્ત્રી. ફૂંડલી; નાનું ફૂંડળું (ર) પાતુની ખોળી;

ચોકડું (અલ વગેરેની ગણતરીવાળું)

ફૂં-(ફું)ડાળી સ્ત્રી. નાનું ફૂંડળું

ફૂં-(ફું)ડળું પું. (સં. ફુંડપાલ, પ્રા. ફુંડવાલ) વતુંલ; ગોળ

આકૃતિ (ર) ગોટાળો; ગોટો

ફૂં-(ફું)ડી સ્ત્રી. (સં. ફૂંડ ઉપરથી) ફુંડ જેવો નાનો ખાડો

(ર) પહોળા મોંનું નાના ફુંડ જેવું વાસણ (૩) નાનો

હવાડો (૪) વીસની સંખ્યાનો સંકેત (૫) મળતું પાણી

એકડું થાય તેવો વહાણના તળિયાનો ભાગ (૬) ગળી

ફૂં-(ફું)ડું ન. ફુંડ જેવું પહોળા મોંનું નાનુંમોટું શકોરું (ર)

ફૂલઝાડ વાવવાનું એવું પાત્ર (૩) ફૂંડળું

ફૂં-(ફું)છાપ, ફૂં-(ફું)છાથા સ્ત્રી. જુઓ 'ફૂંછાપ'

ફૂંછું વિ. ફૂંછું; કુમળું

ફૂં-(ફું)દલી સ્ત્રી. સાંભેલાને છોડે લગાવેલું ગોળ લોટું

ફૂંદવું સ.કિ. ફૂંટી કરવી (ટીપવું - મારવું તે)

ફૂં-(ફું)દ-(ધ)વું ન. ધાસની નાની ગંચ [ઢંગલો

ફૂં-(ફું)દ-(ધ)વો પું. ફૂંદવું (ધાસની ગંચ) (ર) લાકડાનો

ફૂં-(ફું)પળ સ્ત્રી. (સં. કુમ્મલ, પ્રા. કુમ્મલ-કુંપલ) કુમળું

- નવું ફૂટતું પાંદડું

ફૂં-(ફું)પી સ્ત્રી. (સં. કુંપક, પ્રા. કુંપઅ) ફૂપી; નાનો ફૂપો

ફૂં-(ફું)પો પું. (સં. કુંપક, પ્રા. કુંપઅ) તેલ-ધીરાખવાનો ફૂપો

ફૂં-(ફું)ભિયો પું. (સં. કુંભક) થાંભલા નીચે મુકાતો પહેલો

પથ્થર

[ભિસપી]

ફૂં-(ફું)ભી સ્ત્રી. કુંભી (થાંભલા નીચેની પથ્થર કે લાકડાની

ફૂં-(ફું)વાડિયો ન. એક વનસ્પતિ-છોડ; પુંવાડિયો

ફૂંળું વિ. (સં. કોમલ, પ્રા. કોમલ) કુમળું; ફૂંછું

ફૂચ્છ વિ. (સં.) કચ પડે એવું (ર) પું. કચ (૩)

પ્રાયશ્ચિત્ત-વ્રત

ફૂચ્છચંદ્રામણ ન. ધણા કચે થાય એવું એક વ્રત; વદ

એકમથી પંદર કોળિયામાંથી એકેક ઓછો કરતાં જવું

અને સુદ એકમથી એકેકે વધારતા જવું એવું એક

માસનું પ્રાયશ્ચિત્ત માટેનું વ્રત

ફૂત વિ. (સં.) કરેલું; બનાવેલું (ર) પું. ફૂતપુગ; સત્યપુગ

(૩) ન. કર્મફળ (૪) ચારની સંખ્યા

કૃતક/

૧૯૦

/કે

કૃતક વિ. કૃત્રિમ; બનાવટી
 કૃતકૃત્ય વિ. (સં.) પોતાની ફરજ પૂરી કરી ચૂકવું હોય એવું
 (૨) તેના સંતોષવાળું [નિમકહરામ; લૂણહરામ
 કૃત્ત્વન(-બી) વિ. કરેલો ઉપકાર ભૂલી જાય એવું;
 કૃત્ત્વનતા સ્ત્રી. (સં.) કૃત્ત્વપણું; અપકાર
 કૃતજા વિ. (સં.) કરેલા ઉપકારની કદર કરનારું;
 નિમકહલાલ; લૂણહલાલ
 કૃતજ્ઞતા સ્ત્રી. (સં.) ઉપકારની લાગણી; કૃતજ્ઞપણું
 કૃતનિશ્ચય વિ. (સં.) નિશ્ચય કરી બેઠેલું; જેણે નિશ્ચય કરી
 લીધો છે તેવું
 કૃતપૂર્વ વિ. (સં.) અગાઉ કરેલું
 કૃતયુગ પું. (સં.) સત્યયુગ
 કૃતાત્મા વિ. (સં.) જેને જ્ઞાનદશા પ્રાપ્ત થઈ છે તેવું
 કૃતાર્થ વિ. (સં.) કૃતકૃત્ય; જેનું કાર્ય સિદ્ધ થઈ ચૂકવું છે
 તેવું (૨) પું. જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થકરોમાંના
 ઓગણીસમા
 કૃતાંત પું. (સં.) મૃત્યુનો દેવ; યમ (૨) કાળ; મૃત્યુ
 કૃતિ સ્ત્રી. (સં.) કાર્ય; કામ (૨) રચના; સર્જન (૩)
 આચરણ; કરણી [દેવી તે; તફરંચી
 કૃતિચૈર્થ ન. (સં.) કોઈની રચના પોતાને નામે ચડાવી
 કૃતિસંગ્રહ પું. લખાણોનો સંગ્રહ; સાહિત્યિક કે તે વિશેની
 રચનાઓનો સંગ્રહ
 કૃતિહક્ક પું. કર્તૃત્વનો માલિકીહક્ક; 'કોપીરાઈટ'
 કૃતી વિ. (સં.) કૃતકૃત્ય (૨) ભાગ્યશાળી (૩) વિદ્વાન
 કૃતિકા સ્ત્રી. (સં.) ત્રીજું નજર; કાતીસાડો
 કૃતપ્રત્યય પું. (સં.) પાતુંને લાગી નવો શબ્દ બનાવતો
 પ્રત્યય; જેમકે, અક(પારક), આમણું(લોભામણું) વગેરે
 કૃત્ય ન. (સં.) કાર્ય; કામ (૨) આચરણ; વર્તન (૩)
 ભૂમિતિમાં રચના કરવાને અંગેનો સિદ્ધાંત; 'પ્રોબ્લેમ'
 (૪) કાપદો; 'એક્ટ'
 કૃત્યા સ્ત્રી. (સં.) મેલી દેવી; મેલડી (૨) ડાકણ; યુગલ
 (૩) જાદુ કરનારી સ્ત્રી (૪) કર્કશા; શંખણી
 કૃત્રિમ વિ. (સં.) બનાવટી; અકુદરતી
 કુદંત પું. ન. (સં.) જે કિપારૂપ મુખ્ય કિપાપદ તરીકે
 આવી શકતું નથી પણ મુખ્ય કિપાપદની પૂર્ણકાલિક
 કિપા દર્શાવવા કિપાવિશેષણની પેઠે પ્રયોજાય છે તે.
 જેમ કે, કરતું, કરનારું, કરેલું વગેરે [નીચ; દુષ્ટ
 કુપણ વિ. (સં.) કંજૂસ; લોભી (૨) દીન; દયાપાત્ર (૩)
 કુપણતા સ્ત્રી. (સં.) કંજૂસાઈ; કાપંચ્ય
 કુપયા કિ. વિ. (સં.) મહેરબાની કરીને
 કૃપા સ્ત્રી. (સં.) મહેરબાની (૨) દયા (૩) રહેમ
 કૃપાણ પું. (સં.) તરવાર; ખરૂં; કિરપાણ
 કૃપાણિકા સ્ત્રી. (સં.) કટાર (હથિયાર)
 કૃપાદૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) કૃપાભરી દૃષ્ટિ; રહેમનજર

કૃપાનાથ પું. (સં.) કૃપા કરવી જેના હાથની વાત છે એ
 કૃપાનિધિ પું. (-ધાન) ન. કૃપાના ભંડારરૂપ
 કૃપાપત્ર પું. ન. (વિવેકની ભાષામાં) પત્ર; કાગળ
 કૃપાપાત્ર વિ. (૨) ન. કૃપાને યોગ્ય હોય (તે)
 કૃપાપુકત વિ. (સં.) દયાળુ; કૃપાળુ
 કૃપાણુ (સં.) (-ળ, -ળી) વિ. દયાળુ; કડુણાળુ
 કૃપાસિંધુ વિ., પું. (સં.) કૃપાનો સાગર; અપાર દયાવંત
 (૨) પરમેશ્વર
 કૃમિ પું. (સં.) કીડો (૨) પેટમાંનો એક જીવ; કરમિયો
 કૃમિભ વિ. (સં.) કૃમિનો નાશ કરનારું
 કૃશ વિ. (સં.) દુર્બળ; સૂકું (૨) પાતળું; નાજુક
 કૃશતા સ્ત્રી. દુર્બળતા (૨) પાતળા હોવું તે [પાતળું અંગ
 કૃશાંગ વિ. (સં.) કૃશ અંગ-શરીરવાળું (૨) ન. દુર્બળ-
 કૃશાંશી વિ. સ્ત્રી. (સં.) કૃશ-નાજુક શરીરવાળી સ્ત્રી
 કૃશોદર ન. (સં.) પાતળું પેટ (૨) વિ. પાતળા પેટવાળું
 કૃશોદરી વિ. સ્ત્રી. (સં.) કૃશ-ઉદર પાતળા પેટવાળી સ્ત્રી
 કૃષક પું. (સં.) ખેડૂત (૨) બળદ
 કૃષિ સ્ત્રી. (સં.) ખેતી (૨) ખેડ
 કૃષિક (-કાર) પું. (સં.) ખેડૂત; ખેડ (૨) બળદ
 કૃષિજન્ય વિ. (સં.) ખેતીમાંથી ઉત્પન્ન કરી શકાય તેવું
 કૃષિવિજ્ઞાન ન. (સં.) ખેતીના પાકનું-ઉત્પાદન અંગેનું
 વિજ્ઞાન; 'એગ્રોનોમી' [યા વિજ્ઞાન
 કૃષિવિદ્યા સ્ત્રી. (ઠશાસ્ત્ર) ન. ખેતી વિશેની વિદ્યા કે શાસ્ત્ર
 કૃષીવલ પું. (સં.) ખેડૂત; ખેડ [પાયેલું (૩) ખેરેલું
 કૃષ્ટ વિ. (સં.) તાણેલું; ખેરેલું; ખેંચી કઢાયેલું (૨) આક-
 કૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ખેતી; ખેડાણ
 કૃષ્ણ વિ. (સં.) શ્યામ; કાળું (૨) અંધારિયું (૩) પું.
 વિષ્ણુનો આઠમો અવતાર (૪) પરાશરના પુત્ર;
 દ્વૈપાવન વ્યાસ
 કૃષ્ણતા સ્ત્રી. (સં.) કાળાશ
 કૃષ્ણાપણ પું. ન. (સં.) ચાંદ્ર માસનો વદ પક્ષ; અંધારિયું
 કૃષ્ણસાર પું. (સં.) કાળિયાર મૃગ [(૩) દુગાદિલી
 કૃષ્ણા સ્ત્રી. (સં.) દ્રૌપદી (૨) દક્ષિણભારતની એક નદી
 કૃષ્ણાગર (-રુ) ન. (સં.) કૃષ્ણારુર) કાળું અગર; કૃષ્ણગદન
 કૃષ્ણાર્પણ ન. શ્રીકૃષ્ણને અર્પણ કરેલું તે; ઈશ્વરાર્પણ
 કૃષ્ણાવતાર પું. (સં.) વિષ્ણુનો આઠમો અવતાર/આઠમ
 કૃષ્ણાષ્ટમી સ્ત્રી. (સં.) શ્રીકૃષ્ણની જન્મતિથિ; શ્રાવણ વદ
 કૃષ્ણ વિ. (સં.) ખેડી શકાય તેવું
 કે સંયો. (સં.) કિમ્બુ અથવા; યા; વા
 કે સંયો. વાક્યને અંતે આવતાં પ્રશ્નસૂચક. ઉદા. આવશ્યો
 કે ? (૨) ઉક્તિ-બોધક સંયોજક ઉદા. મેં એને કહ્યું
 કે આવ; કારણ કે, જેમ કે, કેમ કે વગેરે (૩) નિરર્થક
 સંબોધક. 'જે' સર્વનામ આગળ આમ વપરાય છે.
 'દુષ્ટાંત રાજા કે જેને શત્રુતલાનો વિયોગ ભોગવવો

કેઈન/

૧૯૧

/કેન્સલ

પડ્યો હતો તે...' (૪) એટલે, એથી તરત, ઉદા.
 'હું કંઈ શિખામણ આપું છું કે તેનું મોં ચઢે છે.'
 કેઈન ન. (ઈ.) નેતર (૨) નેતરની સોટી
 કેક સ્ત્રી. (ઈ.) વિલાપતી ઢબે કરાતી એક વાની-મીઠાઈ
 કેકર વિ. (સં.) બાડું
 કેકરી વિ., સ્ત્રી. બાડી સ્ત્રી
 કેકા સ્ત્રી. (સં.) કેકારવ; મોરનો ટલુકો
 કેકાણ પું. ધોંધાટ (૨) ધોડો
 કેકારવ પું. (સં. કેકા+રવ) મોરનો ટલુકાર; કેકાનો અવાજ
 કેકાવલ (સં.) (-ળ) પું. મોર [પરંપરા
 કેકાવલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં. કેકા+આવલિ) મોરના ટલુકારની
 કેમી પું. (સં.) મોર
 કેકટસ પું. (ઈ.) ધોર; એક વનસ્પતિ [ટેન્ડી
 કેચ પું. (ઈ.) ઝીલવું તે (૨) સ્ત્રી. બારણું બંધ રાખવાની
 કેચઆઉટ વિ. (ઈ.) દડો ઝિલાઈ જવાથી રમનારનું બહાર
 નીકળી જવું તે
 કેજ્યુઅલ વિ. (સં.) આકસ્મિક; અણધાર્યું
 કેજ્યુઅલ લીવ સ્ત્રી. (ઈ.) આકસ્મિક રજા
 કેટ(-ટે)ગરી સ્ત્રી. (ઈ.) કોટિ; શ્રેણી; વર્ગ
 કેટરિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) આહાર-વ્યવસ્થા
 કેટલ કંમ્પ પું. (ઈ.) પાંજરાપોળ [કે મોટર-ખટારો
 કેટલ ટ્રક પું. (ઈ.) ઘોરને લઈ જવાનો રેલવેનો ડબ્બો
 કેટલું સર્વ., વિ. (સં. કિયત+તુલ્ય, અપ. કેતુલ્ય) માપ,
 સંખ્યા કે કદમાં શા માપનું-પ્રમાણનું
 કેટલુંક(-એક) વિ. અમુક માપ કે પ્રમાણનું (અનિશ્ચિતાર્થક)
 કેટલું(કેટલું, બપડું, ઓપ) વિ. થોડું કે સાધારણ નહિ પણ
 અનિશ્ચિત છતાં પ્રમાણમાં ઘણું (માપ, સંખ્યા કે કદનું)
 કેટ(-ટે)લોગ ન. (ઈ.) નોંધણીપત્રક; કમબહ યાદી;
 સુચિપત્રનો મધ્ય ભાગ; કમર (૨) કુમક; પીઠબળ
 કેડ સ્ત્રી. (સં. કટિ, પ્રા. કટિ, ગુ. 'કડ'નો વિકલ્પ) શરીર-
 કેડબિયમ ન. (ઈ.) એક ધાતુ - મૂળ તત્વ (૨.વિ.)
 કેડર સ્ત્રી. (ઈ.) દરજ્જો; કક્ષા; સંવર્ગ [નાહડું તે
 કેડિયું ન. કેડ સુધી આવે એવું બદન; બંદી (૨) કેડ સુધી
 કેડી સ્ત્રી. સાંકડો પગરસ્તો; પગથી; પગદંડી
 કેડે કિ.વિ. ('કેડી' પરથી) પૂંડે; પાછળ
 કેડેટ પું. (ઈ.) સૈનિકવિદ્યાનો વિદ્યાર્થી
 કેડેટકોર સ્ત્રી. (ઈ.) કેડેટની ટુકડી-તેમનો સમૂહ
 કેડેસ્કૂલ ન. (ઈ.) એતીની આવકનું નોંધણીપત્રક
 કેડો પું. (સં. કટિ) પગરસ્તો (૨) પીછો; પૂંઠ (૩) છેડો;
 અંત (૪) કેડે પડવું તે; સત્તામણી [કઈ બાજુ
 કેફી(ઓર, ઓમ, ઓપાર, ઓપા, ઓમગા, ઓમેર) કિ.વિ.
 કેતક પું. (સં.) એક વનસ્પતિ; કેવડો (૨) ન. અંબોગ્ર
 પર ખોસવાનું એક પરેશું; ચાક (૩) કેવડનું ફૂલ
 કેતકી સ્ત્રી. (સં.) એક ફૂલગાડ (૨) એ ગાડનું પાન

કેતન ન. (સં.) ચિહ્ન (૨) પજા; વાવટો (૩) પર;
 નિવાસસ્થાન
 કેતુ પું. (સં.) એક ગ્રહ; પૂમકેતુ (૨) પજા; નિશાન
 કેતુદંડ પું. (સં.) પજાનો દંડ; વ્યજની દાંડી
 કેથલિક વિ. (૨) પું. (ઈ.) એ નામના એક ખ્રિસ્તી
 સંપ્રદાયનું (માણસ)
 કેથાસિસ ન. (ઈ.) વિરેચન
 કેથી(-થે)ડૂલ ન. (ઈ.) મોટું ખ્રિસ્તી દેવળ; 'ચર્ચ'
 કેથે ન. (ઈ.) પૂર્વ ચીનનું પ્રાચીન નામ
 કેથેટર ન. (ઈ.) મૂત્રાશયમાંથી પેશાબ કાઢવા માટેનું એક
 નળી જેવું (વેદકીય) ઓજાર; મૂત્રશલાકા
 કેથોડ પું. (ઈ.) (વીજળીનો) ઋણધ્રુવ
 કેથોલિક જુઓ 'કેથલિક' [કારાગૃહ
 કેદ વિ. (અ.) અંધનયુક્ત (૨) સ્ત્રી. એવી સ્થિતિ (૩)
 કેદખાનું ન. જેલ; કારાગાર; તુરંગ
 કેદાર પું., ન. (સં.) એતર (કાંગરના કપારડા પ્રકારનું)
 (૨) પું. સિમાલયનું એક શિખર-એક યાત્રાસ્થાન (૩)
 એક રણ
 કેદારનાથ પું. (સં.) શિવ (૨) સિમાલયનું એક યાત્રાસ્થાન
 કેદાર(-રો) પું. (સં.) સાંજે ગવાતો એક ગંભીર રાગ
 કે દી કિ.વિ. કયે દહાડે ? ક્યારે ? [માણસ; બંદીવાન
 કેદી વિ. કેદમાં પડેલું (૨) કેદ કરેલું (૩) પું. કેદ કરેલો
 કેન ન. (ઈ.) ડબ્બો; બરણી
 કેન, (-નોપતિષદ) ન. એક ઉપનિષદનું નામ
 કેનન સ્ત્રી. (ઈ.) તોપ
 કેનાલ સ્ત્રી. (ઈ.) નહેર; કાંસ (૨) નીક; ધોરિયો
 કેનિયા પું. (ઈ.) પૂર્વ આફ્રિકાનો પ્રદેશ
 કેનિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) ડબાબંધી
 કેનું વિ. કોનું ?; કઈ વ્યક્તિનું ?
 કેનોપનિષદ ન. જુઓ 'કેન'
 કેન્ટર સ્ત્રી. (ઈ.) ધોડાની એક ચાલ
 કેન્ટીન સ્ત્રી., ન. ચાપાણી નાસ્તાની હોટેલ (મોટે ભાગે
 કોઈ ખાસ જગ્યામાં કામ કરનાર માટે કરાતી)
 કેન્ટોન્મેન્ટ પું. (ઈ.) લટકરી છાવણી વિસ્તાર
 કેન્ડલ સ્ત્રી. (ઈ.) જાનસ (૨) મશાલ (૩) મીણબત્તી
 કેન્ડલ પાવર પું. (ઈ.) દ્યુતિમાપ; પ્રકાશમાન
 કેન્ટ્રીડેટ પું. (ઈ.) ઉમેદવાર; પ્રત્યાશી
 કેન્ડી સ્ત્રી. (ઈ.) સળી પર કારેલો આઈસક્રીમ
 કેન્વાસ ન. (ઈ.) એક જાતનું જડું કપડું પ્રચારક
 કેન્વાસર વિ. (ઈ.) મતો કે ગ્રાહકો મેળવી આપનાર (૨)
 કેન્વાસિંગ ન. (ઈ.) કોઈ પણ પ્રકારનો પ્રચાર
 કેન્સર પું. (ઈ.) શરીરનું પોષણ હરી લઈ (ગાંઠ વગેરે
 દ્વારા) પીડાવે પથો રોગ (૨) કર્ક સારી
 કેન્સલ (ઈ.) રદબાતલ; કમી; રદ

કંપ/

૧૯૨

[કેલિડોસ્કોપ

કંપ સ. (ઈ.) ટોપી (૨) કારતૂસનું (પાતળું) ટોચકું
કંપિટલ સ્ત્રી. (ઈ.) રાજધાની (૨) મૂડી; પૂંજ (૩)
અંગ્રેજી ભાષાની પહેલી અને ત્રીજી વર્ષમાળાનો દરેક
અક્ષર

કંપેસિટી સ્ત્રી. (ઈ.) અલ્પજ્ઞાક્ષિત; તાકાત (૨) યોગ્યતા
કંપન પું. (ઈ.) કપાન (૨) ક્રિકેટ જેવી રમતોમાં બંને
તરફનો જે તે મુખ્ય આગેવાન ખેલાડી (૩) વહાણ
કે આગબોટનો ઉપરી; ટોલ

કંપાન ન. (ઈ.) સમજૂતીનું લખાણ-શીર્ષક
કંપ્સ્યુલ સ્ત્રી. (ઈ.) ટોટી (દવા કે કોઈ પદાર્થ ભરવાની)
કેક પું., સ્ત્રી. (ફા.) નશો; ધેન

કેલિયત સ્ત્રી. (અ.) અધિકારી આગળ રજૂ કરાતી હકીકત
(૨) જુથાની (૩) ખુલાસો

કેફી વિ. કેફવાળું; કેફ ચઢે એવું; માદક

કેફીન ન. (ઈ.) કોફીમાં રહેલું ઉતેજક દ્રવ્ય [તાર
કેબલ ન. (ઈ.) દરિયાઈ તારનું દોરડું (૨) દરિયા પારનો
કેબલગ્રામ પું. (ઈ.) કેબલનો તાર કે તેથી મળતો સંદેશ
કેબિન સ્ત્રી. (ઈ.) નાની ઓરડી (૨) લાકડાના ખોખાની
દુકાન

કેબિનેટ સ્ત્રી. (ઈ.) નાની કેબિન (૨) પ્રધાનમંડળ
(દેશનું) (૩) અમુક ઘાટની લાકડાની પેટી કે
ખાનાંવાળું ટેબલ

કેબે ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું કામોત્તેજક પાશ્ચાત્ય નૃત્ય
કેમ કિ.વિ. શા કારણે ? શા માટે ? (૨) કેવી રીતે ?

(૩) પ્રશ્નસૂચક અવ્યય

કેમ કે, (૦ જે) સંધો. કારણ કે

કેમનું વિ. કેવું; કઈ રીતનું; કઈ તરફનું

કેમ રે ઉદ્ધ. (ધમકાવવા માટે) કેમ અલ્યા?; અરે શા માટે?

કેમિકલ વિ. (ઈ.) રાસાયણિક, રસાયણને લગતું (૨)
ન. રસાયણી દ્રવ્ય

કેમિકલ વર્ક્સ (ન.બ.વ.) કેમિકલનું કારખાનું; રસાયણ-
રંગ ઔષધ વગેરે બનાવવાનું કારખાનું

કેમિસ્ટ પું. (ઈ.) કેમિકલ બનાવનાર કે વેચનાર (૨)
રસાયણશાસ્ત્રી

કેમિસ્ટ્રી ન., સ્ત્રી. (ઈ.) રસાયણશાસ્ત્ર

કેમેરા પું. (ઈ.) ફોટા પાડવાનું યંત્ર; છબીયંત્ર

કેમેરામેન પું. (ઈ.) છબી પાડનાર; 'ફોટોગ્રાફર'

કેમ્પ પું. (ઈ.) છાવણી (૨) પડાવ; મુકામ

કેમ્પસ ન. (ઈ.) શાળા, કોલેજ કે યુનિ.નું મેદાન; પ્રાંગણ

કેમ્પેન ન. (ઈ.) અભિયાન; ચળવળ; આંદોલન

કેમિકલ ન. (ઈ.) એક જાતનું ઝીણું વસ્ત્ર; કેમરિક

કેપ્ટર ન. (સં.) બાજુબંધ; બેરખો [દેખરેખ

કેર સ્ત્રી. (ઈ.) પરવા; ધ્યાન (૨) ચિંતા (૩) દેખભાળ;

કેર પું. (અ. કહ) જુલમ; ગજબ

કેરખી સ્ત્રી. કાંગરી (૨) સોનાની ગોળ ટીપકીઓની હાર
કેરડાં ન.બ.વ. કેરડાનાં ફળ; કેરાં

કેરડી સ્ત્રી. (સં. કરીર) (જેનાં ચણીબોર જેવડાં ફળનું
અથાણું થાય છે એવી પાંદડાં વિનાની કાંટાવાળી)

એક વનસ્પતિ

કેરડી સ્ત્રી. નાની વાછરડી (૨) ચાણક (૩) સપાટો
કેરડું ન. કેરડીનું ફળ; કેરું [વનસ્પતિ

કેરડો પું. (સં. કરીર, અપ. કઈર) કેરડી નામની એક
કેરબો પું. (ઈ.) પ્રવાહી ભરવાનું હાથાવાળું પ્લાસ્ટિકનું

પાત્ર

[૩] એનો રાગ

કેરબો પું. એક નાય; કારવો (૨) એમાં ગવાતું ગાયન
કેરબો (ફા. કહરુબા) મુગળી ગુંદર જેવો એક પદાર્થ (તેના

પારા ફકીરો રાખે છે.); 'એમ્બર' [રમત

કેરમ ન. (લખોટી દાવ જેવી) કેરમબોઈ પર રમાતી એક
કેરમબોઈ પું. (ઈ.) કેરમ રમવા માટેનું ખાસ પાટિયું;

ચારેબાજુ ચાર કાણાંવાળું લાકડાનું ચોરસ બોઈ
કેરલ (સં.) (-ળ, -લા) પું. દક્ષિણ ભારતનો પશ્ચિમ સમુદ્ર-

તટ પરનો પહેલાં મલબાર નામે ઓળખાતો પ્રદેશ

કેરાં ન.બ.વ. કેરડાં

કેરિકેચર ન. (ઈ.) બંગચિત્ર; ઠઠાચિત્ર

કેરિયર ન. (ઈ.) (ભાર વહી જનારું) વાહન (૨)
સાઈકલને લગતેલું (ભાર મૂકવા ઘોડી જેવું) સાધન

(૩) સ્ત્રી. કારકિર્દી (૪) કામકાજ; ધંધો (આઝવિકાનું
સાધન) [આંખાનું ફળ (૨) કપાસનું ઝંડું

કેરી સ્ત્રી. (મૂળ કેરડાનું ફળ તે કેરી, પછી અર્થવિકાસ)
કેરીગાળો પું. કેરીની મોસમ

કેરું ન. કેરડીનું ફળ

કેરું (દે. કેર) નું (સંબંધ વિભક્તિનો અર્થ બતાવે છે.)

કેરેક્ટર ન. (ઈ.) પાત્ર (૨) ચારિત્ર્ય; શીલ (૩) માત્ર
પુરુષ (૪) પ્રકૃતિ; સ્વભાવ (૫) આચરણ

કેરેજ ન. (ઈ.) કોઈ પણ વાહન

કેરેટ પું. (ઈ.) સોનાના કસ કે શુદ્ધિનો આંક; ટથ

કેરેટિયું કેરેટનું કે કેરેટને લગતું

કેરેવાન સ્ત્રી. (ઈ.) કારવાં

કેરેમલ ન. (ઈ.) દૂધ-સાકરનું મિશ્રણ

કેરોસીન ન. (ઈ.) ગ્વાસતેલ

કેલ પું. (સં. કેલુ=કેળવવું પરથી) કેળવેલો યુનો

કેલરી સ્ત્રી. (ઈ.) એક ગ્રામ વજનના પાણીને શૂન્ય ઊંચી
(સેંટી.)થી ૧ ઊંચી સુધી લાવવામાં અપાતી ગરમી

કેલરીમીટર ન. (ઈ.) કેલરી-ગરમી માપવા વપરાતું યંત્ર

કેલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) રમત (૨) રતિકીડા; મૈથુન

કેલિકો પું. (ઈ.) એક જાતનું મુલાયમ અને સફેદ સુતરાઉ

કાપડ

કેલિડોસ્કોપ ન., પું. (ઈ.) બહુદર્શક; બહુબીમ દર્શક

કેલિપર/

૧૯૩

[કેસરોલ

કેલિપર પું. (ઈ.) ગોળ પદાર્થનો વ્યાસ માપવાનું સાધન;
 પરકાર (૨) નબળા કે જખમી પગ માટે પાતુનો ટેકો
 કેલિપર્સ ન. (ઈ.) નબળા પગ માટે પાતુનો ટેકો
 કેલેન્ડર ન. (ઈ.) તારીખિયું (૨) પંચાંગ
 કેલેન્ડર-મશીન ન. (ઈ.) મિલમાં વપરાતું, કાપડની
 સફાઈ લાવતું પંત્ર [તરીકે વપરાય છે.
 કેલોમેલ ન. (ઈ.) પારો અને ક્લોરિનનું સંયોજન જુલાબ
 કેલ્ક્યુલેટર ન. (ઈ.) ગણકપંત્ર
 કેલ્સિયમ ન. (ઈ.) એક પાતુ-તત્ત્વ; ચૂનાનું તત્ત્વ
 કેવટ (૦ક, -ટિયો) પું. માછીમાર (૨) વલાણ ચલાવવાનો
 પંથો કરનાર
 કેવડિયું વિ. કેવડામાં રાખેલું; કેવડાની સુગંધવાળું
 કેવડિયો પું. કેવડો
 કેવડું વિ. (સં. કિયત્) (માપ, કદ કે વયમાં) કેટલું મોટું?
 કેવડુંક વિ. આશરે-અંદાજે કેવડું ?
 કેવડુંય વિ. અનિશ્ચિત છતાં પ્રમાણમાં મોટું
 કેવડો પું. (સં. કેતક, પ્રા. કેવઝ) સુગંધીદાર કેતકીનો છોડ
 (૨) એનો ડોડો [છેક (૪) કક્ત; માત્ર
 કેવલ વિ. (સં.) શુદ્ધ (૨) એકમાત્ર (૩) કિ.વિ. સાવ;
 કેવલજ્ઞાન ન. બ્રાહ્મિશાસ્ત્ર વિશુદ્ધ જ્ઞાન
 કેવલજ્ઞાની વિ. (સં.) કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનારું; કેવળી
 (૨) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરમાંના પહેલા
 કેવલધામ ન. (સં.) મુક્તિપદ; મોક્ષધામ
 કેવલાદૈત પું. (સં. કેવલ+અદૈત) શંકરાચાર્ય સ્થાપેલો જીવ
 અને બ્રહ્મા અદૈતનો સિદ્ધાંત; બ્રહ્મનું માયામાં પડેલું
 પ્રતિબિંબ તે જગત અને અવિદ્યામાં પડેલું પ્રતિબિંબ
 તે જીવભાવ — આ બંને સર્વથા મિથ્યા છે અને જીવ
 તો બ્રહ્મ છે તથા માત્ર કાંઈ પણ હોય તો એ કેવળ
 નિરંજન નિરાકાર બ્રહ્મ જ છે એવો આ માયાવાદ
 નામથી ઓળખાતો સિદ્ધાંત
 કેવલાદૈતવાદી વિ. પુ. કેવલાદૈતમાં માનનાર
 કેવલી વિ. (સં.) કેવલાદૈતમાં માનનારું (૨) કેવલજ્ઞાન
 જેને પ્રાપ્ત થયું હોય તે (જૈન) (૩) સ્ત્રી. ચેતન અને
 અચેતનની એકતાનો સિદ્ધાંત
 કેવળ વિ. એકમાત્ર; અનન્ય (૨) કિ.વિ. કક્ત; માત્ર
 કેવળજ્ઞાન ન. બ્રાહ્મિશાસ્ત્ર-વિશુદ્ધ જ્ઞાન
 કેવળધામ ન. મુક્તિપદ; મોક્ષધામ
 કેવળપ્રયોગી વિ. વાક્યમાંના અન્યપથી અગલ રહેનારું
 (ઉદા. અરે, અહો, રે વગેરે); ઉદ્ગારવાચક
 કેવળી વિ. જુઓ 'કેવલી'
 કેવું સ., વિ. કયા પ્રકારનું ?
 કેવુંક વિ. કેવું ?
 કેવુંય વિ. અજ્ઞાત-અનિશ્ચિત પ્રકારનું
 કેશ સ્ત્રી. (ઈ.) રોકડું નાણું

કેશ પું. બ.વ. (સં.) વાળ
 કેશકર્ત્ર ન. (સં.) વાળ કાપવા તે; હજમત કરવી તે
 કેશકલાપ પું. (સં.) કેશનો સમૂહ; અંબોડો; (૨) વેણી;
 ચોટલો [‘કેપિલરી’
 કેશળી (-લિક્ષ) સ્ત્રી. વાળ જેવા બારીક વેલવાળી નળી;
 કેશાશા પું. (સં.) વેણી; ચોટલો (૨) અંબોડો
 કેશપ્રભાલન ન. (સં.) વાળ ધોવા તે [રોકડમેળ
 કેશબુક સ. (ઈ.) રોકડે થતી આપ-લેની હિસાબપોથી;
 કેશબાંકસ સ્ત્રી. (ઈ.) રોકડ રાખવા માટેની પેટી
 કેશભાર પું. અંબોડો; ચોટલો
 કેશમેષો પું. (ઈ.) રોકડેથી માલ ખરીદીને ચૂકવેલું બિલ
 કેશ ન. (સં.) કેસર નામનો છોડ (૨) તેના ફૂલની
 વચમાં ભિગતો રેસો - તંતુ (૩) હરકોઈ ફૂલમાં થતો
 તંતુ (૪) સ્ત્રી. વાળ
 કેશરંજન ન. (સં.) વાળ રંગવા તે
 કેશરી વિ. પું. કેસરના રંગનું; પીળું
 કેશરી પું. (સં.) કેસરી; સિંહ
 કેશલુંચન ન. વાળ ખૂંટી કાઢવા તે (જૈન)
 કેશવ પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ [કપાવવા તે
 કેશવપન ન. (સં.) માથાના વાળનું વપન-મૂંઝાવવા કે
 કેશવાહિની સ્ત્રી. (સં.) કેશનલિક્ષા
 કેશવાળી સ્ત્રી. સિંહ કે ઘોડાની ગરદનના પરના કેશ
 કેશવર્ટિકેટ ન. (ઈ.) મુદતબંધી ભૂટી [ખેંચાણ
 કેશકર્ષણ ન. કેશવાહિનીમાંનું (પ્રવાહી પદાર્થનું) આકર્ષણ-
 કેશકેશિ કિ.વિ. (સં.) સામસામા વાળની ખેંચાખેંચી
 કરીને [વનસ્પતિ; જટામાંસી (૩) દુર્ગા
 કેશિની સ્ત્રી. (સં.) સુંદર લાંબા કેશવાળી સ્ત્રી (૨) એક
 કેશિયર પું. (ઈ.) રોકડિયો; કેશનું કામ કરનારો કારકુન
 કેશી પું. (સં.) સિંહ (૨) ઘોડો (૩) શ્રીકૃષ્ણ સંહારેલો
 એક રાક્ષસ
 કેશીનિષૂદન પું. (સં.) કેશીદૈત્યને હણનાર કૃષ્ણ
 કેસ ન. (ઈ.) મુકદ્દમો; ખટલો (૨) દરદી કે તેના વિષેની
 હકીકતનો દવાખાનામાં કરાતો કાગળ (૩) કોઈ
 અમુક બાબત કે કિસ્સો વા તે સંબંધમાં આવતી વ્યક્તિ
 કેસર ન. (સં.) જુઓ ‘કેશર’
 કેસરભીનું વિ. કેસરિયાં કરીને નીકળેલું
 કેસરવર્ણ સ્ત્રી. (સં.) કેસરી
 કેસરિયાં ન. બ.વ. કેસરી વાધા પહેરીને અથવા તો છેલ્લો
 કસુંબો પીને મરણિયા થઈને રજપૂતોએ લરવું તે
 કેસરિયું વિ. કેસરી રંગનું; પીળું (૨) રંગીલું; ઉમંગી;
 આનંદી (૩) ન. સ્ત્રીઓને પહેરવાનું કેસરી રંગનું વસ્ત્ર
 કેસરી વિ. કેસરના રંગનું; પીળું
 કેસરી પું. (સં.) સિંહ; કેશરી [વાનુઈ-ન્યુલેટેડ સાપન-પાત્ર
 કેસરોલ ન. (ઈ.) રાંધેલો ખોરાક જે સ્થિતિમાં હોય તેમ રાખ-

કેસીન/

૧૯૪

[કોકડિયો કુંભાર

કેસીન ન. (ઈ.) દૂધમાં રહેલ એક પદાર્થ
 કેસુ(ડોડી) ન.બ.વ. (સં. કેશુક, પ્રા. કેસુઅ) કેસરી રંગનાં
 એક જાતનાં ફૂલ; ખાખરાનાં ફૂલ
 કેસુકી સ્ત્રી. (ડોડી) પું. ખાખરાનું ઝાડ; ખાખરો
 કેસેટ સ્ત્રી. (ઈ.) મેગ્નેટિક ટેપ
 કેસ્ટર-ઓઈલ ન. (ઈ.) દિવેલ; એરંડિયું
 કેહ વિ. (ર) સર્વ. કોણ ? [છે તે ઝાડ
 કેળ સ્ત્રી. (સં. કદલી, પ્રા. કયલી-કેલી) જેને કેળાં બેસે
 કેળડો(દો)ડો પું. કેળનાં ફૂલનો યોડો-પોટો
 કેળવણી સ્ત્રી. કેળવવું તે (ર) વ્યવસ્થિત ઉછેર, ખિલવણી
 અને શિક્ષણ (૩) શિક્ષણ (૪) ભણતર; વિદ્યા
 કેળવણીકાર પું. કેળવણીના સિદ્ધાંતોનો-તેના શાસ્ત્રનો
 જાણકાર અથવા તેનો અમલ કરનાર પુરુષ
 કેળવવું સ.કિ. (દે. કેલાય) વ્યવસ્થિત રીતે ખીલવવું,
 ઉછેરવું-સુધારવું-તાલીમ આપવી (ર) (કક્ષક-લોટ)
 ગૂંદીને તૈયાર કરવું (૩) (કાચા ચામડાને) પકવી
 નરમ ને સફાઈદાર બનાવવું (૪) પલોટવું
 કેળસોપારી સ્ત્રી. ઊંચી જાતની એક સોપારી
 કેળિયું ન. કેલ-કેળવેલો ચૂનો ભરવાનું - ઊંચકી જવાનું
 લોહાનું વાસણ; તગાડું [કે શણિયાનું પલ્લું
 કેળિયું ન. કાનનું એક જાતનું ધરેણું (ર) ત્રાજવાનું લૂગડાનું
 કેળું ન. (સં. કદલક, પ્રા. કયલઅ) કેળનું ફળ
 કેંગરવું અ.કિ. ટહુકા કરવા (ખાસ કરીને મોરનાં)
 કેચી સ્ત્રી. (તુકી) કાતર (ર) છાપરાના આધાર માટે મુકાતું
 ત્રિકોણાકાર ચોકું
 કેન્દ્ર ન. (સં.) મધ્યબિંદુ (ર) મધ્ય-મુખ્ય સ્થાન (૩) ઈષ્ટ
 લગ્નથી ગ્રહનું પહેલું, ચોથું અને દશમું સ્થાન (જ્યો.)
 કેન્દ્રગામી વિ. (સં. પું.) કેન્દ્ર તરફ જતું; 'સેન્ટ્રિપેટલ'
 કેન્દ્રત્યાગી વિ. (સં. પું.) કેન્દ્રમાંથી વિખરાતું; 'સેન્ટ્રિફ્યુગલ'
 કેન્દ્રવર્તી વિ. (સં.) કેન્દ્રમાં રહેતું-રહેલું; મધ્યવર્તી
 કેન્દ્રશાસિત વિ. (સં.) કેન્દ્રના સીધા નિયંત્રણ હેઠળનું
 કેન્દ્રસ્થ વિ. (સં.) કેન્દ્રવર્તી; મધ્યવર્તી
 કેન્દ્રસ્થતા સિ. કેન્દ્રસ્થાનમાં રહેવાપણું
 કેન્દ્રસ્થાન ન. (સં.) કેન્દ્રરૂપ સ્થાન; મધ્ય-મુખ્ય સ્થાન
 કેન્દ્રાનુસારી વિ. કેન્દ્રને અનુસરનારું; કેન્દ્રગામી
 કેન્દ્રાપગામી વિ. કેન્દ્રત્યાગી
 કેન્દ્રાભિમુખ વિ. (સં.) કેન્દ્ર તરફ મુખ છે જેનું એવું
 કેન્દ્રિત વિ. (સં.) કેન્દ્રમાં સ્થિત થયેલું
 કેન્દ્રિતતા સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'કેન્દ્રીકરણ'
 કેન્દ્રીય વિ. (સં.) કેન્દ્રને લગતું; 'સેન્ટ્રલ'
 કેન્દ્રીકરણ ન. કેન્દ્રમાં ન હોય તેને કેન્દ્રમાં લાવવાની ક્રિયા
 કેન્દ્રીભવન ન. કેન્દ્રમાં ન હોય તેનું કેન્દ્રમાં આવી જવું તે
 કેન્દ્રીય વિ. (સં.) કેન્દ્રમાં રહેલું; 'સેન્ટ્રલ' [માતા
 કેક(-કે)થી સ્ત્રી. (સં.) દશરથની એક પત્ની; ભરતની

કેટબ પું. (સં.) એક પૌરાણિક દાનવ
 કેતવ ન. (સં.) શરતમાં મૂકેલી વસ્તુ (ર) જુગાર (૩)
 જૂઠાણું (૪) છાત્રકપટ (૫) પું. જુગારી (૬) કુતારો;
 ઠગ (૭) ચંતૂરો
 કેતવવાદ પું. (સં.) જૂઠાણું
 કેરવી પું. (સં.) ચાંદની [નિવાસસ્થાન
 કેલાસ પું. (સં.) સિમાલયનું એક શિખર (ર) શિવનું
 કેલાસવાસ પું. કેલાસમાં રહેલું તે (ર) મૃત્યુ; અવસાન
 કેલાસવાસી વિ. કેલાસમાં રહેનારું (ર) મૃત્યુ પામેલું;
 સદ્ગત
 કેવર્ત પું. (સં.) માછી; માછીમાર
 કેવર્તક પું. (સં.) નાવિક
 કેવલ્ય ન. (સં.) દ્વૈતાભાવ સર્વથા લુપ્ત થઈ કેવલસ્વરૂપ-
 બ્રહ્મસ્વરૂપ થવું તે (ર) નિર્લિપ્તપણું; મોક્ષ
 કેશિક વિ. (સં.) કેશ જેવું; વાળ જેવું ઝીણું; વાળનું બનેલું
 કેશિકીવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) નાટકની લખાવટની (કૌશિકી,
 આરભટી, સાવત્રી અને ભારતી) ચારમાંની એક શૈલી
 જેમાં શુંગાર, કુણ અને હાસ્ય ત્રણે રસની જમાવટ
 હોય છે.
 કેસર પું. (અ.) બાદશાહ; રાજા
 કો સર્વ. (ર) વિ. કોઈ (૩) કોણ
 કો પું. (રવા.) હોહાના બોલવાનો અવાજ
 કોઈ સર્વ. (ર) વિ. (સં. ક: અપિ) ગમે તે (જણ કે વસ્તુ
 માટે, અનિશ્ચિતાર્થ વાચક)
 કોઈ(૦ક, ૦એક) વિ. (ર) સર્વ. ગમે તે એક
 કોઈતું ન. સરપણનાં લાકડાં ચીરવાનું ઉપકરણ
 કોઈતો પું. નાળિયેરની છાલ ઉખેડવાનો મોટો છરો
 કોઈલ ન. (ઈ.) વીજળી પસાર થવા માટે તાર વીંટીને
 કરાતી તેવી રચના, ગૂંચળી, વીંટો
 કો-એજ્યુકેશન ન. (ઈ.) સહશિક્ષણ [સહકારી
 કો-ઓપરેટિવ વિ. (ઈ.) એકબીજાના સહકારથી ચાલતું;
 કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી સ્ત્રી. (ઈ.) સહકારી મંડળી
 કો-ઓપરેશન ન. (ઈ.) સહકાર; સહયોગ
 કો-ઓપ્ટ વિ. (ઈ.) સમિતિ વગેરેમાં વધારાના સભ્ય કે
 સભ્યો ઉમેરવાનું
 કોક વિ. (ર) સર્વ. કોઈક
 કોક પું. (ઈ.) કાર્બનનો એક પ્રકાર; અમુક જાતનો કોલસો
 કોક પું. દેડકો (ર) વરુ (૩) હોલો (૪) ચક્રવાક; સારસ
 (૫) પું. વિષ્ણુ (૬) કોકશાસ્ત્ર જાણનાર પંડિત (૭)
 ન. કોકશાસ્ત્ર [ભાદી
 કોકટી વિ. (સં. કુક્કુટી) રૂની એક જાત (ર) એની બનેલી
 કોકડાણું અ.કિ. કોકડું વળવું; કોકડા જેવું થવું
 કોકડિયો કુંભાર પું. કુંભારનાં ટપલાંથી થતા અવાજ જેવો
 અવાજ કરતું પક્ષી

કોકડી]

૧૯૫

[કોટિ

કોકડી સ્ત્રી. નાનું કોકડું (૨) ચામડી વળી ચડી જાય તે; કરચલી (૩) સૂકવેલી રાખણ (૪) સૂતરની દડી (૫) ગૂંચળી

કોકડું ન. શંકુ આકારમાં વીંટાળેલા સૂતરનો કે કોઈ દોરાનો દડો (૨) ચામડીનું કે શરીરનું વળી-ચડી જવું કે સંકોચાવું તે (૩) ગૂંચવણભર્યું કામકાજ કે મામલો કોકપિટ ન. (ઈ.) ઓરોધેનમાં પાપલટને બેસવાની જગા કોકમ ન. (મ. કોકબ) એક ખાટું ફળ કોકમડી સ્ત્રી. કોકમનું ઝાડ

કોકર (ઠવરણું, ઠવાયું) વિ. (સં. કોષ્ઠ = ક+ઉષ્ઠ = થોડું ઊંનું+વર્ણ) જરાતારા ઊંનું કે ગરમ; નવશેકું કોકરવું સ.કિ. છેતરવું (૨) કોસલાવવું (૩) ખજાવું કોકરવું ન. કાનનું એક ધરેણું [જ્ઞાનનું પુસ્તક; કામવિજ્ઞાન કોકશાસ્ત્ર ન. (સં.) કોકદેવ પંડિતે રચેલું કોકશાસ્ત્ર; જાતીય કોકશાસ્ત્રી વિ. કોકશાસ્ત્ર જ્ઞાનાત્ર

કોકબી ન. કોકમનું ઝાડ

કોકા પું. અ.વ. સારાં ને કીમતી કપડાં-જામા વગેરે

કોકા સ્ત્રી. ચુંબન; બચી

કોકા પું. (અ.) દૂધભાઈ

કોકા સ્ત્રી. (ઈ.) એક વનસ્પતિ, જેમાંથી કોકેન બને છે કોકિલ પું. (સં.) કોયલનો નર; (એ કાળો હોય છે અને એ ટહુકે છે.) (૨) સંગીતમાં એક અલંકાર

કોકિલા સ્ત્રી. (સં.) કોકિલની માદા; કોયલ

કોકીશું ન. કામઠાનો છેડો-ગાળો, જેમાં પછાછ ચડવાય છે. (૨) કોસીશું (કોટમાંથી બંદૂક, તીર વગેરે મારવાનું બાકું; કોટ પરનું શોભાનું શિખર)

કોકેન ન. (ઈ.) એક કેફી ઔષધિ

કોકો ન. (ઈ.) નાળિયેરની જાતનું એક ઝાડ (૨) તેનું બીજ (૩) પીણા માટે કરાતી તેના બીજની ભૂકી (૪) તેમાંથી બનાવાતું પીણું

કોકો પું. ઝભલું

કોકો પું. (રવા.) ચુંબન; બકી [વાંઝિયણ કોખજલી સ્ત્રી. બાળક મરી જતાં હોય તેવી સ્ત્રી (૨) કોગળિયું ન. ઝાડા અને ઊલટીનો એક રોગ; કોલેરા કોગળો પું. મોં ભરાય એટલું પાણી - કોઈ પણ પ્રવાહી વસ્તુ (૨) તેને મોંમાં હલાવી બહાર કાઢી નાખવું તે

કોચ ન. ('કોચવું' ઉપરથી) કોચાઈને થયેલું તે; કાણું કોચ પું. (ઈ.) સુખાસન; સોફા (૨) છત્રપલંગ (૩) સુખા-સનવાળી ચાર પૈડાંની ગાડી (૪) રેલગાડીનો ઝબ્બો

કોચબાન, કોચબેન પું. કોચગાડી હાંકનારો કોચમણી સ્ત્રી. લોખંડના સળિયાથી ભીની જમીનમાં તાકીને ખુંપાડવાની બાજ-રમત

કોચરાની સાલ સ્ત્રી. ઘણા જૂના સમયની સાલ

કોચરી સ્ત્રી. સ્ત્રી (તિરસ્કારમાં)

કોચરી સ્ત્રી. એક જાતનું એ નામનું પક્ષી [લુચ્ચું કોચરું વિ. કોચાઈ ગયેલું; છિદ્રવાળું (૨) ધણું જૂનું (૩) કોચરો પું. વૃદ્ધ પુરુષ (તિરસ્કારમાં) [ઉપરનું] કોચલું ન. (સં. કવચ) કોટલું; કઠણ છોડું (ફળ, ઈંડાં વગેરે કોચવવું સ.કિ. ફૂલવવું

કોચવાન જુઓ 'કોચબાન' [(૩) દિલ દુખવવું; સતાવવું કોચવું સ.કિ. કાણું પાડવું (૨) (ધરમાં) ખાતર પાડવું કોચિંગ ન. (ઈ.) ખાનગી શિક્ષણ; અનુ શિક્ષણ (ક્રમિક કોચિંગ ક્લાર્ક પું. (ઈ.) રેલવેની ટિકિટ કાઢી આપનાર કોચીન ન. દક્ષિણભારતનું એક નગર

કોચું વિ. પાકતાં પહેલાં સુકાઈ સંકોચાઈ ગયેલું (૨) સત્ત્વલીન (૩) સડી ગયેલું (૪) ન. કોટલું (૫) છોતરું; છોડું [(પૂનમ)

કોજગરી સ્ત્રી. (સં. કોજગર ઉપરથી) માણેકઠારી કોઝ-વે ન. (ઈ.) (નદીનાખામાં બાંધેલો) બેઠો પુલ કોટ પું. (સં. કોટ) કિલ્લાની દીવાલ; રક્ષણ માટે કરેલી ભીંત (૨) શત્રુ ન ભેદી શકે એવી વ્યૂહરચના (૩) વંડો; વંડો (૪) કોટની અંદરનો ભાગ

કોટ પું. કોટિ; કરોડ

કોટ પું. (ઈ.) ડાલો (૨) એકદમ સાત લાથ કરી લેવા અને સામાને એકેન કરવા દેવો તે (ગંજકાની રમતમાં) કોટ સ્ત્રી. (સં. કોટ, પ્રા. કોટ) ડોક; ગણું; ગરદન

કોટ પું. (ઈ.) ખાટલો; પલંગ [ખોલી કોટડી સ્ત્રી. (સં. કોજ ઉપરથી) ઓરડી; નાની ઓરડી; કોટડું ન. નાનું-પીઢેરી ઘર (૨) દીવાલ

કોટન ન. (ઈ.) કપાસ (૨) રૂ (૩) વિ. સુતરાઉ

કોટબંધી સ્ત્રી. (સં.) કિલ્લેબંધી

કોટર ન. (સં.) ઝાડની અખોલ

કોટલું ન. (સં. કોજ ઉપરથી) કઠણ છોડું; કોચલું (૨)

જેની અંદર કંઈ સાર ન હોય તેવી ચીજ [કોજર કોટલો પું. (સં. કોજ) માટીનો બનાવેલો પટારો (૨) કોટવાલ (બ.) પું., (સં. કોટ-પાલ, પ્રા. કોટવાલ)

કોટનો-શહેર કે ગામનો બંદોબસ્ત રાખનાર અમલદાર (૨) એક અટક

કોટવાલી (ળી) પું., સ્ત્રી. કોટવાળનું કામ

કોટા (કવોટા) પું. (ઈ.) માલસામાન-અનાજ-પાણી વગેરેનો નક્કી કરેલો અંશ કે ભાગ, કોટા

કોટાકોટ વિ. કરોડોની સંખ્યાનું

કોટાનકોટ (ટિ, ટી) વિ. (સં. કોટિ-અનુ-કોટિ) કરોડો કોટિ વિ. (સં.) કરોડ; સો લાખ; કોટિક; અગણિત (૨) સ્ત્રી.

એક કરોડનો આંકડો કે સંખ્યા; ૧,૦૦૦,૦૦૦ (૩) કમાનનો છેડો (૪) તકરારના પ્રશ્નની એક બાજુ-પૂર્વપક્ષ (૫) વર્ગ; પ્રકાર (૬) ઊંચામાં ઊંચું બિંદુ; અંતિમતા (૭) કાટખૂણ ત્રિકોણની કર્ણ સિવાયની બાજુ; 'એબ્સિસ'

કોટિક/

૧૯૬

/કોઠાડું

કોટિક વિ. (સં.) કરોડોની સંખ્યાનું; અગણિત
 કોટિકોણ પું. પૂરો કાટખૂણો બનાવનાર પૂર્તિરૂપ ખૂણો;
 'કોમ્પલિમેન્ટરી એન્ગલ' (ગ.)
 કોટિજયા સ્ત્રી. (સં.) અનુક ખૂણાની કોટિકોણની જયા;
 'કો સાઈન' (ગ.) [કરોડાધિપતિ
 કોટિધ્વજ પું. કરોડપતિના ધર પર કરકતી ધજા (૨)
 કોટિયું ન. કોડકું; મછવો
 કોટિયું ન. (-યો) પું. મોઈદંડાની રમતનો એક દાવ (૨)
 જાનવરના ગળામાં બંધાતું ગોળ લાકડું
 કોટિંગ ન. (ઈ.) અસ્તર ચડાવવાની ક્રિયા (૨) અસ્તર;
 પડ (૩) કોટ-ડગલા કરવા માટેનું કાપડ
 કોટી સ્ત્રી. આલિંગન
 કોટી સ્ત્રી. (સં.) કોટિ (કરોડ)
 કોટીલી સ્ત્રી. કાળાં રંગેલાં કપડાં પર ઢોકવાની મોગરી
 કોટીલો પુ. પીંજવા માટે પીંજણની તાંતને થડકાવવાનું
 ઓજાર; ગોટીલો
 કોટું ન. સામો છેતરાય ને આપણને ફાયદો થાય એવો
 પેતરો-બાજી (૨) તકરાવી-ખટપટનું વચ્ચે ઊભું કરેલું
 ક્રમ [મકાન
 કોટેજ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) કુટિર; ઝૂંપડી (૩) નાનો બંગલો;
 કોટેજ ઈન્ડસ્ટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) કુટિર ઉદ્યોગ; ગૃહઉદ્યોગ
 કોટેશન ન. (ઈ.) છાપવામાં ખાલી જગા પૂરવા માટેનું
 સીસાનું ગથિયું (૨) ચીજવસ્તુનો ભાવ જણાવતી
 રકમ (જેમ કે ટેન્ડર વગેરેમાં) (૩) અવતરણ; ઉતારો
 કોટચક્ષ પું. (સં. કોટિ-અક્ષ) કરોડ આંખવાળો-ઈન્દ્ર
 કોટચવધિ વિ. (સં. કોટિ+અવધિ) કરોડોથી ગણાતું હોય
 તેવું (૨) અપાર; બેસુમાર [નાનો કોઠલો
 કોઠલી સ્ત્રી. (સં. કોષ ઉપરથી) નાની કોઠી; ટાંકી (૨)
 કોઠલો પું. માટીનો બનાવેલો પટારો (ખાવાની વસ્તુઓ
 મુકવાનો) (૨) કોઠાર
 કોઠાદાવ પું. એક જાતની રમત [યુદ્ધ
 કોઠાયુદ્ધ ન. કોઠામાંનું-ચકરાવામાંનું-અટપટા દાવપેચવાળું
 કોઠાર પું. (સં. કોષાગાર, પ્રા. કોટ્ઠાર) અનાજ ભરવાનો
 ઓરડો (૨) ભોંયડું કે ચાર ભીંતોવાળી ચલેલી ઊંચી
 કોઠી (૩) ભંડાર; વખાર (૪) ખજાનો
 કોઠારિયું ન. નાનો કોઠાર; ભંડારિયું
 કોઠારી પું. કોઠારનો ઉપરી; વખારિયો (૨) ભંડારી
 કોઠાવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) હૈયા-ઉકલત (૨) કોઠાયુદ્ધની વિદ્યા
 કોઠાવિરામ પું. (સં. કોષ+અભિરામ) જુદી જુદી પ્રકૃતિને
 જુદું જુદું ખાવાનું અનુકૂળ આવડું તે [‘કોમન સેન્સ’
 કોઠાસુત્ર સ્ત્રી. હૈયા-ઉકલત; હાજર-બુદ્ધિ; પોતીકી સમજ;
 કોઠી સ્ત્રી. (સં. કોષ ઉપરથી) માટીનો (કે ધાતુનો) ઊંચો
 નળો (૨) વખાર (૩) વેપારીની પેઢી-દુકાન (૪) મથક;
 થાણું (૫) કોઠીના આકારનું એક દારૂખાનું (૬) સરકારી

અમલદારને રહેવાની જગા (૭) પોલીસથાણું
 કોઠી સ્ત્રી. કોઠાનું ઝાડ
 કોઠીમડી સ્ત્રી. રાજગરાનાં ફળોથી વધુ નાનાં કદના ફળ
 આપનારો એક ચોમાસુ વેલો; કોઠીબડી
 કોઠીમડું ન. કોઠીમડીનું ફળ; કોઠીબડું
 કોટું ન. સામી વ્યક્તિ છેતરાય ને આપણને ફાયદો થાય
 એવી પેતરાબાજી; ખટપટનું વચ્ચે ઊભું કરેલું ક્રમ
 કોટું ન. (સં. કપિત્થ, પ્રા. કવિટ્ઠઅ-કવિત્થ) કોઠીના
 ઝાડનું ફળ
 કોટું ન. ચલેરો; મોં
 કોઠો પું. (સં. કોષક, પ્રા. કોટ્ઠકઅ) પેટ (૨) શરીરની
 અંદરનો કોઈ પણ કોષરૂપ ભાગ (૩) મન;
 અંતઃકરણ (૪) ખાનું, ઉદા. કોઠા પાણીને લખવું (૫)
 (સોગટાં ઈત્યાદિ બાજીનું) ધર; ખાનું (૬) મોટી કોઠી
 (૭) મોટો ફૂલો (૮) કિલ્લાનો બૂરજ (૯) સુપરસઈની
 મુખ્ય ઓફિસ (૧૦) રખડતાં ઢોર પૂરવાનો ડબો
 (૧૧) વ્યુહરચના (૧૨) કોષક; આંકનો પાટો (૧૩)
 અંગરખાનો ગળાની આસપાસનો ભાગ (૧૪)
 પાણીના કોસનો ઉપલો ભાગ
 કોડ પું. (દે. કોક) મનોભાવ; અંતરની ઉમેદ; અભિલાષા
 કોડ પું. (ઈ.) કાપદાના નિયમોનો સંગ્રહ-સંસિતા (૨)
 સાંકેતિક લિપિ
 કોડલિવર-(ઓઈલ) ન. (ઈ.) કોડ નામની માછલીના
 ‘લિવર’ કલેજામાંથી કઢાતું તેલ (દવા તરીકે ખપતું)
 કોડવર્ડ પું. (ઈ.) સાંકેતિક શબ્દ
 કોડામણું વિ. કોડવાળું; કોડીલું (૨) વરણાગિયું
 કોડિયું ન. (દે. કોડિઅ) માટીનું નાનું થકોડું; ચપણિયું
 (૨) એ આકારનું દીવો કરવાનું પાત્ર
 કોડિયું વિ. કોડીલું; કોડામણું રૂપ વીલ; વિલની પૂર્તિ
 કોડિસિલ ન. (ઈ.) (વિલમાં સુધારો-વધારો કરતું) પૂર્તિ-
 કોડી સ્ત્રી. (સં. કર્પિકા, અપ. કવકિયા) એક જાતનું
 દરિયાઈ જીવજાનું ધર; શંખલી (૨) એક હલકું ચલણ
 કોડી સ્ત્રી. વીસની સંજ્ઞા
 કોડીનું વિ. કિંમતમાં સાવ નજીવું [ધણું
 કોડીબંધ વિ. ૨૦-૨૦ની સંખ્યાનાં ગણાય એવું કે એવડું;
 કોડીલું વિ. કોડવાળું; કોડામણું
 કોડું વિ. રીતભાત વગરનું; એટું
 કોડું ન. (સં. કર્પક) શંખલી
 કોડો પું. શંખલો (૨) મૂર્ખ માણસ
 કોઢ પું. (સં. કુષ, પ્રા. કોઢ) (રક્તપિત અને સફેદ ગ્રાધથી
 ભિન્ન એવી) ચામડીનો એક રોગ
 કોઢ પું. (સં. ગોષ) ગમાણ; ઢોરને બાંધવાની જગા (૩)
 કારીગર લોકોને કામ કરવા બેસવાની જગા
 કોઠારું ન. ઢોરની કોઢ

કોઢિયું(પેલ)

૧૯૭

/કોપિંગ

કોઢિયું(પેલ) વિ. કોઢના રોગવાળું

કોઢિયું ન. ઢોરની કોઢ; કઢારું

કોઢી સ્ત્રી. કુહાડી

કોઢી (૦હું) વિ. કોઢના રોગવાળું

કોઢો પું. કુહાડો (૨) વિ. પું. કોવાડ; કોદાળ

કોજ પું. (સં.) ખૂણો[(પશ્ચાર્થક. બહુધા માણસ માટે)

કોજ સર્વ. (સં.) વિ. (સં. કાપુન, પ્રા. કવણ) કમું

કોજજાણે રૂ.પ્ર. શી ખબર ? હું નથી જાણતો એ અર્થમાં

કોજમાત્ર વિ. જેનો સિસાબ નહિ એવું; નજીવું

કોજમાપક વિ. કોજ - ખૂણો માપનારું (૨) ન. એ માટેનું

એક ઓજાર

[આકાર

કોજાકાર વિ. કોજ-ખૂણાના આકારનું (૨) પું. કોજનો

કોજિયાટું સ.કિ. કોજીએ કોજીએ મારવું

કોજી સ્ત્રી. (સં. કહોજિયા, પ્રા. કહોજિઆ) ખભા નીચેનો

લાથનો (પહેલો) સાંધો (૨) એ સાંધાનું અણીદાર

લાડું

કોજી વિ. ખૂણાવાળું; ખૂણો પડે એવું

કોજે સર્વ. કોઈએ પણ; કઈ વ્યક્તિએ ? (૨) કોઈથી પણ

કોતર ન. (સં. કોટર) જમીન કે પર્વતમાં ઊંડો પહોળો

ખાડો કે બખોલ

કોતર સ્ત્રી. કોતરવાની ક્રિયા; કોતરણી

કોતરકામ ન. કોતરીને કરેલું નકશીકામ

કોતરણી સ્ત્રી. કોતરવું તે (૨) કોતરવાની પદ્ધતિ (૩)

કોતરકામ; નકશી (૪) કોતરવાની મજૂરી (૫)

કોતરવાનું ઓજાર

[ટંકણું

કોતરણું ન. (કોતરવું ઉપરથી) ખોતરણું (૨) કડિયાનું

કોતરણું સ.કિ. આછુંઆછું ખોદવું; ખોતરવું; કોરવું

કોથમી, (૦ર) સ્ત્રી. (સં. કુચુંબરી; પ્રા. કોથુંબરી)

ધાણાની ભાજી [મારી પહેલો પહોંચવાની રમત

કોથળાદોડ સ્ત્રી. કોથળામાં પગ નાખી ખેલાડીએ ફૂદકા

કોથળી સ્ત્રી. (દિ. કોથલિઆ) થેલી (૨) વૃષણ (૩)

હજારની સજા (૪) પન; પૈસો (૫) વાળંદની કોથળી

કોથળી-છોડામણ ન. કરજે રૂપિયા પ્રથમથી કાપી લે છે તે

કોથળીસાંધ સ્ત્રી. જમીનદારના, ગરાસિયાના અથવા

સરકારના ભરજામાંથી અપાતો વટાવ

કોથળો પું. (દિ. કોથલ) થેલો; મોટી કોથળી [ધાન્ય

કોદરા પું. બ.વ. (સં. કોદવ, પ્રા. કોદાલ) એક જાતનું ખા-

કોદરી સ્ત્રી. કોદરાના દાણા-કણ

કોદડ ન. (સં.) ધનુષ્ય; કામડું

કોદાળ વિ. ખાધોકડું; ખાઉધર (૨) જાડી બુદ્ધિનું; મૂર્ખ

કોદાળી સ્ત્રી. (સં. કુદાલ, પ્રા. કોદાલ) ખોદવાનું એક ઓજાર

કોદાળો પું. મોટી કોદાળી

કોદી સ્ત્રી. ધરડી ભેંશ

કોદી કિ.વિ. કોઈ દિવસ; કે દી; કોઈ વાર

કોહું ન. થોડું યા નહિ જેવું દૂધ દેતી અથવા ધરડી ભેંસ

કોદો પું. કોદાળ (જાડી બુદ્ધિનો) આદમી

કોનું સર્વ., વિ. કોનું ? કઈ વ્યક્તિનું ? ('કોજા'નું સંબંધ

વિભક્તિનું રૂપ) (૨) કોનું

કોન્ટિનેન્ટલ વિ. (ઈ.) ગ્રેટ બ્રિટન અને આયર્લેન્ડ

સિવાયના યુરોપના બીજા ખંડીય દેશોને લગતું

કોન્કીટ વિ. (ઈ.) મજબૂત (૨) ચૂના-રેતી-કાંકરી-કપથીનું

ઘટ થયેલું મિશ્રણ

કોન્ટુર સ્ત્રી. (ઈ.) પાળો

કોન્ટૂરબંધ પું. પાળાબંધ

[કાચ

કોન્ટેક્ટ લેન્સ પું. (ઈ.) આંખની કીકીને લગાડાતો દ્રવ્ય-

કોન્ટેક્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) હરીફાઈ; પ્રતિયોગિતા (૨) વિવાદ

કોન્ટ્રાસ્ટિવિ. પું. (ઈ.) ગભનિરોધક (દવા કે સાધન)

કોન્ટ્રાસ્ટ પું. (ઈ.) વૈષમ્ય; વિરોધ

કોન્ટ્રીબ્યુશન ન. (ઈ.) યોગદાન; ફાળો કે તે આપવો

કોન્ટ્રેક્ટ પું. (ઈ.) કરારથી કરવાનું કામ; ઠેકો

કોન્ટ્રેક્ટર પું. (ઈ.) કંટ્રાક્ટ રાખનાર; કંટ્રારી; ઠેકેદાર

કોન્ટ્રોલસી સ્ત્રી. (ઈ.) વાદવિવાદ; વિવાદ

કોન્ટ્રોલ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) કુટુંબનિયોજન માટે વપરાતી

પુરુષો માટેની રબરની ટોટી; નિરોધ

કોન્ટ્રોલ્સ સ્ત્રી. (ઈ.) સંમેલન; પરિષદ (૨) અધિવેશન

કોન્કિરેશિયલ વિ. (ઈ.) ગોપનીય; ખાનગી [સ્થાપક

કોન્ક્રીશિયસ પું. (ઈ.) બુદ્ધનો સમકાલીન ચીનનો એક ધર્મ-

કોન્ક્રેસ વિ. (ઈ.) બાહ્યાગોળ કાચ

કોન્ક્રેકશન ન. (ઈ.) પદવીદાન સમારંભ [પ્રતિનિધિ

કોન્સલ પું. (ઈ.) પરદેશના નગરમાં રહેતો રાજ્યનો

કોન્સલેટ ન. (ઈ.) કોન્સેલની કચેરી કે ઘર

કોન્સેટ પું. (ઈ.) વિભાવના; ખ્યાલ

કોન્સ્ટન્ટ વિ. (ઈ.) સતત (૨) અવિચલ સંખ્યા

કોન્સ્ટિટ્યુશન ન. (ઈ.) બંધારણ; સંવિધાન

કોન્સ્ટેબલ પું. (ઈ.) પોલીસનો સિપાઈ

કોન્સ્યુલેટ પું. સ્ત્રી. (ઈ.) એલચી કચેરી; દૂતાવાસ

કોપ પું. (સં.) કોષ; રોષ (૨) નાશકારક આક્રમ; ગજબ

કોપરું(ડું) ન. ગુમડા કે વાગેલ ધા ઉપરનું વળતું ભીંગડું

કોપર ન. (ઈ.) તામ્ર; તાંબું

કોપરબાસ ન. (ઈ. કોપરબ્રાસ) તાંબું અને પિત્તળ મળીને

બનતી એક ધાતુ

[(૨) (કટાક્ષમાં) માર

કોપરાપાક પું. કોપરાના ખમણની બનાવેલી એક મીઠાઈ

કોપરું ન. (સર. તમિળ કોપરા-કોપર) નાળિયેરની

અંદરનો ગર; ટોપડું

કોપરેલ ન. કોપરાનું તેલ

કોપરું અ.કિ. (સં. કુપ) કોપ-ગુસ્સો કરવો

કોપાયમાન, કોપાવિષ્ટ, કોપિત વિ. (સં.) કોપેલું; રૂઠેલું

કોપિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) મકાનની પીઠિકાનો કંદોરો

કોપી]

૧૯૮

[કોયાબોલું]

કોપી સ્ત્રી. (ઠ.) પ્રતિલેખ; નકલ (૨) પુસ્તકની નકલ કે પ્રત (૩) અનુકરણ

કોપી વિ. (સં. પું.) કોપવાળું; કોપી [કોપીન કોપીન ન. (સં. કોપીન) લંગોટી (ખાસ કરીને સંન્યાસીની);

કોપીબુક સ્ત્રી. (ઠ.) અનુલેખનપોથી

કોપીરાઈટ પું. (ઠ.) લેખક પ્રકાશકાદિને પોતાની કૃતિ કે પ્રકાશન પર મળતો કાનૂની હક; કૃતિહક્ક; માલિકીહક કોફતા-કરી સ્ત્રી. (ઠ.) મૂઠિયાં નાખેલી દાળ; ખાવાની એક વાનગી

કોફિન ન. (ઠ.) શબપેટી; મડદાપેટી (૩) કફન [પીણું કોફી સ્ત્રી. (ઠ.) શેકેલા બુંદદાણાનો ભૂકો કે તેનું બનાવેલ કોફેપોશ પું. વિદેશી ઇંડિયામજા-જાળવણી અને દાણચોરી-નિવારણ અધિનિયમ [(પ) ભંડરિયું

કોબાડ વિ. મૂર્ખ (૨) ભોળું (૩) સાહસિક (૪) ન. કબાટ કોબાહટ ન. (ઠ.) એક સફેદ ધાતુતત્ત્વ [કરમકલ્લો કોબી, (૦જ) સ્ત્રી., ન. (ઠ.) કેબેજ એક શાકભાજી-કોબા પું. (ઠ.) કાળા રંગનો ફેણ યજમાનારો એક ઝેરી સાપ; નાગ

કોમ સ્ત્રી. (અ. કૌમ) એક જ નામથી ઓળખાતો લોક-સમૂહ (જ્ઞાતિ, ધર્મ કે જાતવારનો) નાતજાત; ફિરકો; 'કોમ્યુનિટી' [(૩) સહિયારું

કોમન વિ. (ઠ.) સર્વસામાન્ય (૨) મામૂલી; સાધારણ કોમરેડ પું. (ઠ.) બિરાદર; સાથી (સામાન્યતઃ સામ્યવાદી) કોમર્સ પું. (ઠ.) વાણિજ્ય; વેપાર

કોમર્સિયલ વિ. (ઠ.) વેપાર સંબંધી દિશોનો રાષ્ટ્રસમૂહ કોમનવેલ્થ ન. (ઠ.) બ્રિટિશ સામ્રાજ્યના સ્વાતંત્ર થયેલા કોમલ વિ. (સં.) (-બ) કુમળું; મુલાયમ (૨) સુકુમાર; નાજુક (૩) નરમ; મૃદુ (૪) મધુર (૫) દયાળુ

કોમલતા સ્ત્રી. (સં.) (-બતા, -તાઈ) સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) કોમળપણું [વખત જતાં હાડકું બને તે પદાર્થ

કોમલાસ્થિ ન. (સં. કોમલ + અસ્થિ) કુમળું હાડકું (૨) જેનું કોમલાંગી વિ. (કોમલ + અંગી) કોમળ શરીરવાળી (૨) સ્ત્રી. કોમળ અંગોવાળી સ્ત્રી [ખત-સ્તિદ્ધાંત

કોમલાદ પું. કેવળ કોમના જ સાંકડા સિતાસ્તિતની દષ્ટિનો કોમલાદી વિ. કોમલાદમાં માનતું કે તેને લગતું

કોમળ વિ. જુઓ 'કોમલ'

કોમળતા (૦ઈ) સ્ત્રી. જુઓ 'કોમલતા'

કોમા પું. (ઠ.) અલ્પવિરામ

કોમા પું. (ઠ.) બેભાનઅવસ્થા; દીર્ઘમૂર્છા

કોમળત્વ ન. જુઓ 'કોમલત્વ' [(૩) કારસ; વિનોદ કૌમિક વિ. (ઠ.) રમુજ (૨) ન. હાસ્પરસની નાટ્યરચના કૌમિક્સ સ્ત્રી., ન. (ઠ.) રમુજ જન્માવે એટલી બાળકો

માટેની ચિત્રપટ્ટી (૨) એવી ચિત્રપટ્ટીઓ ધરાવતું સામયિક કે પુસ્તક

કોમી વિ. કોમનું; કોમ સંબંધી [પ્રહસન

કોમેડી સ્ત્રી. ન. (ઠ.) હાસ્પરસ પ્રધાન લખાતી નાટ્યકૃતિ; કોમેન્ટ સ્ત્રી. (ઠ.) ટિપ્પણી; ટીકા (૨) સમીક્ષા (૩) અભિપ્રાય (૪) ચર્ચા

કોમેન્ટરી સ્ત્રી. (ઠ.) (ચાલુ રમતનો) આંખે દેખ્યો અહેવાલ આપતાં બોલવું તે (૨) ભાષ્ય; ટીકા કોમેન્ટેટર પું. (ઠ.) આંખે દેખ્યો અહેવાલ આપનાર (૨)

ટીકાકાર; ભાષ્યકાર

કોમ્પિયુટેરી કોમ્પી સ્ત્રી. ભેટ નકલ

કોમ્પાઉન્ડ-(ઉડ) ન. (ઠ.) પર કે મકાનની ચોતરફની આંતરી લીધેલી જમીન; વાડો (૨) બે કે વધુ મૂળતત્ત્વના સમાસથી બનતો (રસાયણ) પદાર્થ (૩) સંયોજન (૪) મિશ્રણ

કોમ્પોઝિશન ન. (ઠ.) નુકસાનીનું વળતર (૨) એ રીતે આપવાની રકમ કે વસ્તુ વગેરે

કોમ્પોઝિશન ન. (ઠ.) સંયોજન (૨) રચના; સર્જન; કૃતિ (૩) સ્વરનિયોજન [કરાયેલું ખાતર

કોમ્પોસ્ટ ન. (ઠ.) કચરો અને છાણમૂતરમળના મિશ્રણથી કોમ્પોમાઈઝ ન. (ઠ.) તલજોડ કરવી તે; સમાધાન કોમ્પ્રેશર ન. (ઠ.) દાબક [અભિવાદન

કોમ્પિલમેન્ટ ન. (ઠ.) પ્રશંસા (૨) અભિનંદન; શુભેચ્છા; કોમ્પ્લેક્ષ ન. (ઠ.) સંકુલ; જુદાં જુદાં રહેદાણ (૨) સંદિગ્ધ કોમ્યુનલ વિ. (ઠ.) કોમી; જાતિનિષ્ઠ

કોમ્યુનિકેશન ન. (ઠ.) પ્રત્યાપન; સંપ્રસારણ (૨) સંદેશા-વ્યવહાર; પત્રવ્યવહાર (૩) પરિવહન

કોમ્યુનિઝમ પું. (ઠ.) સામ્યવાદ

કોમ્યુનિટી સ્ત્રી. સમાન લક્ષણો ધરાવતો સમુદાય કે જૂથ કોમ્યુનિટી-હોલ પું. (ઠ.) સાર્વજનિક ભવન, સભાખંડ કોમ્યુનિસ્ટ વિ. સામ્યવાદમાં માનનારું; સામ્યવાદી

કોષ સર્વ. (સં. કઃઅપિ) કોઈ

કોષ સ્ત્રી. કાબર જેવું એક વગડાઉ પક્ષી

કોષડો પું. (સં. કુહક, પ્રા. કુહઅ-કુહેઅ) કોરડો; સાટકો (૨) સમસ્યા; ઉખાણું (૩) દોર; સત્તા (૪) જુલમ; સખતાઈ; ગ્રાસ

કોષલ સ્ત્રી. (સં. કોકિલ, પ્રા. કોઈલ) એક પક્ષી; કોકિલા (૨) એ નામનું એક રમકડું (દોરી ખેંચી ફેરવતાં ધું અવાજ કરતું છેડે દડા જેવા ગોળાકારવાળું રમકડું)

કોષલ પું. મંદિરનો આગલો ધૂમટ (સ્થા.)

કોષલકી સ્ત્રી. કોષલ (પદમાં)

કોષલી સ્ત્રી. ગળાનો એક રોગ; 'ડિપ્થેરિયા'

કોષલી સ્ત્રી. પેટમાં ખાડો પડવો તે (૨) તકલીફ (૩) મંદવાડ; દુઃખ

કોષલી પું. કોલસો (૨) કારેલો કોલસો

કોયાબોલું વિ. બોલાવનું ઝંઘણું

કોર/

૧૯૯

[કોલસી

કોર સ્ત્રી. વસ્તુનો છેડો; કિનાર (૨) ત્યાં મૂકવાની ભાત
કે પટ્ટી (૩) બાજુ; પડખું (૪) બાજુ પરનો કડકો;
થોડોક ભાગ

કોર સ્ત્રી. (ઈ.) લશ્કરની પલટન; સેના

-કોર સ્ત્રી. ('કુંવર' ઉપરથી) સ્ત્રીઓના નામને છેરે મુકાતો
શબ્દ. જેમ કે. જીવકોર; પાનકોર

કોરટ સ્ત્રી. (ઈ.) કોર્ટ અદાલત; ન્યાયાલય

કોરડું વિ. ભીનાશ વિનાનું; કોડું; સૂકું

કોરડો પું. ગૂંથેલો ચાલકો; સાટકો (૨) દોર; સત્તા (૩)

ત્રાસ; જુલમ; સખાઈ (૪) ઝટ નીકળી શકે એવો પ્રશ્ન

કોરણ સ્ત્રી. કોરવું તે; નવો કોર કૂટવો તે

કોરણ સ્ત્રી. આંધી (૨) લશ્કર ચાલવાથી ઊંડેલ ધૂળ

કોરણિયો પું. કોરીને કરેલો ખોભણખાંચો (૨) કોરવાનું

કામ કરનાર કારીગર (૩) શરીર કોરી ખાતે તેવો

તાવ; હાડજવર; હાડનો તાવ [કારીગર

કોરણી સ્ત્રી. કોરવાનું ઓજાર (૨) કોરવાની રીત -

કોરમ ન. (ઈ.) સભા-સમિતિનું કામ શરૂ કરવા કે

ચલાવવા માટે સભ્યોની જરૂરી આંકેલી કાનૂની સંખ્યા;

કાર્યસાધન સંખ્યા

કોરમું ન. કઠોળનો ભૂકો-ચૂરો

કોરવું વિ. એક કોરથી વાંકું-ઢળતું

કોરવું સ.કિ. (સં. કોરતિ, પ્રા. કોરઈ) વીંપવું; કાણું પાડવું

(૨) અંદરથી કોતરવું; કંઠરવું (૩) કોરેથી જરા જરા

તોડવું

કોરવું અ.કિ. કોળવું (૨) વિક્સવું [સાથેનું ગાયકવુંદ

કોરસ ન. (ઈ.) વૃન્દગાન; સમૃદ્ધગાન (૨) વાજિન્દો

કોરસસ્પોન્ડસ પું., ન. સંલગ્નતા (૨) પું. પત્રવ્યવહાર

કોરાડું, (-જા, -ણું) વિ. કોડું; સૂકું [કાનો કે સીમા

કોરાણ સ્ત્રી. બાજુ; પડખું (૨) વસ્તુના છેડા પરનો ભાગ;

કોરાણ વિ. કોડું; સૂકું (૨) સ્ત્રી. સૂકાપણું; સૂકવાણ

કોરાણે કિ.વિ. બાજુએ; પડખે

કોરિંકોર પું., સ્ત્રી. (ઈ.) મકાનમાંનો જુદો જુદો સ્વતંત્ર

ઓરડોઓમાં જવાનો રસ્તો કે પરસાળ

કોરિયા પું. (ઈ.) પૂર્વ એશિયાનો એક દેશ [રૂપાનાણું

કોરી સ્ત્રી. રૂપિયાના ત્રીજા ભાગની કિંમતનું એક જૂનું

કોરી સ્ત્રી. કચ્છમાં લખપત પાસેથી ઉતરમાં રણમાં દાખલ

થવાની દરિયાઈ ખાડી [આવતો ભાતનો કોળિયો

કોરી સ્ત્રી. વામમાર્ગમાં પાટને નમન કરતી વખતે લેવામાં

કોડું વિ. ભીનું નહિ એવું; સૂકું (૨) વાપર્યા વિનાનું તદન

નવું (૩) પડ (૪) લખ્યા વિનાનું (૫) પડ,

કાગળ વગેરે (૫) રાંધેલું નહિ એવું (સીપું; અનાજ)

(૬) રંગ્યા વગરનું

કોડું (૦કટ, ૦પાકોડ(૨)) વિ. તદન કોડું

કોડું કડકડતું વિ. તદન નવું (વજ્ર); ન વપરાયેલું

કોડુંમોડું વિ. તદન નવું; વાપર્યા કે ઉઠેલ્યા વિનાનું

કોરેકોરું ન. તદન કોરું

કોરેન્ડાઈન ન., સ્ત્રી. (ઈ.) ક્વોરેન્ડીન (૨) ન. રોગના

ચેપથી બચવા વસાણામાં ખાણસ કે પ્રાણીને અલગ

રાખવામાં આવે છે તે અવધિવાળો પ્રતિબંધ કે મનાઈ

(૩) એક પ્રકારનું સૂતક [તપાસ કરનાર અધિકારી

કોરોનર પું. (ઈ.) અપમૃત્યુથી મરેલાના શબ પર અદાલતી

કોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) ન્યાયમંદિર; ઇન્સાફની અદાલત (૨)

બેડમિન્ટન વગેરે રમતો માટેનું સ્થળ

કોર્ટફી સ્ત્રી. (ઈ.) કોર્ટના કેસના ખર્ચની સરકારને ભરવી

પડતી રકમ-સ્ટેમ્પ ખર્ચ [પા. કુશળતા

કોર્ટખાજી સ્ત્રી. કોર્ટમાં કેસ લડવા-કરવા તે કે તેમાં રસ

કોર્ટખાજી સ્ત્રી. (ઈ.) સૈનિકો માટેની લશ્કરી અદાલત

કોર્ટપાર્ક ન., સ્ત્રી. (ઈ.) વાગો

કોર્ડ ન. (ઈ.) ચક્રવ્યૂહ; પોલીસ વડે ધેરીને અલગ પાડવું

તે (૨) ચકાકારે ગોઠવેલી સૈન્યરચના

કોર્નર ન. (ઈ.) ખૂણો (૨) નાકું (૩) ખૂણામાં રાખી

શકાય તેવું ટેબલ

કોર્પોરેટ ન. (ઈ.) સંસ્થાપિત

કોર્પોરેશન ન. મહાનગરપાલિકા (૨) નિગમ (૩)

આયોગ (૪) મોટું મંડળ

કોર્સ પું. (ઈ.) અભ્યાસક્રમ; ભણવાનો પાઠ્યક્રમ

કોલ પું. કેલ; ચૂનાની મેળવણીનો ગારો (૨) શેરડીનો

રસ કાઢવાનો સંચો (૩) શિયાળ (૪) રમકડું (૫) કોલું

કોલ પું. (અ.) વચન; કબુલાત; ખાતરી

કોલ પું. (ઈ.) કોન પર બોલવું તે (૨) કોનથી વાતચીત

કોલ પું. બંદરમાં આવતાં જતાં વહાણની જકાત ખાતાની

નોંધ (૨) સ્ત્રી. છોડી

કોલકરાર પું. કોલ અને કરાર; પાળવાનું વચન આપું

હોય એવું કબુલાતપત્ર (૨) સંધિપત્ર; તહનામું

કોલગેસ પું. કોલસામાંથી કઢાતો બળે એવો વાયુ

કોલગ્રાફિક્સ ન. (ઈ.) લિપિ આલેખક

કોલટા(ના)ર પું. (ઈ.) ખનિજ કોલસાનો ચૂવો; ઝમર

કોલન ન. (ઈ.) (:) આવું ચિહ્ન; મહાવિરામ

કોલન-વોટર ન. (ઈ.) એક પ્રવાહી દવા

કોલબેલ પું., સ્ત્રી. (ઈ.) બોલાવવા માટેની ઘંટડી

કોલમ પું., સ્ત્રી. (સં. કલમ) ડાંગરની એક જાત

કોલમ ન. (ઈ.) વર્તમાનપત્ર, ગ્રંથ વગેરેના પાનાના

લખાણની ઊભી ઓળ; કટાર (૨) વિભાગ; ખાનું; કોઠો

કોલમિસ્ટ પું. (ઈ.) (છાપાનો) કટારલેખક

કોલર પું. (ઈ.) કપડાનો ગળા માટેના સીવણનો ભાગ

(૨) (અંગ્રેજી લેખાસમાં) ગળે પહેરાતી કાંઠલા જેવી

બનાવટ

[ભૂકી

કોલસી સ્ત્રી. દિ. કોલ્લ, ઈ. કોલ) કોલસાની કે કોમલાની

કોલસો/

૨૦૦

/કોહિનૂર

કોલસો પું. એક જાતનું બળતણ
 કોલાબો પું. જુઓ 'કુલાબો'
 કોલાહલ પું. (સં.) શોરબકોર; ઘોઘાટ
 કોલાહલી વિ. કોલાહલવાળું
 કોલિયારી સ્ત્રી. (ઈ.) કોલસાની ખાણ [(૨) ચિયોડો
 કોલુ પું. (સં. કોષ્ટક, પ્રા. કોલુઅ) શેરડી પીલવાનો સંયો
 કોલું ન. (દે. કુલ્હ, કોલ્હઅ) શિયાળ
 કોલું વિ. ધઉવર્ણુ; ગોરું [વિદ્યાલય
 કોલેજ સ્ત્રી. (ઈ.) મહાવિદ્યાલય; ઉચ્ચ શિક્ષણ માટેનું
 કોલેજિયન પું. (ઈ.) કોલેજનો વિદ્યાર્થી [કોગળિયું
 કોલેરા પું. (ઈ.) ઝાડા અને ઊલટીનો એક ચેપી રોગ;
 કોલો પું. મકાનનો ખૂણો; કોણ (૨) કૂવામાંનું દર કે કાણું
 કોલોની સ્ત્રી. (ઈ.) વસાહત (૨) પરું (૩) સંસ્થાન
 કોલ વિ. હુંડું (૨) સ્ત્રી. ઠંડી
 કોલડ્રિન્ક ન. (ઈ.) હુંડું પીણું
 કોલડ્રિન્ક્સ ન.બ.વ. (ઈ.) ઠંડાં પીણાં
 કોલડસ્ટોરેજ ન. (ઈ.) શીતાગાર
 કોવડામણ સ્ત્રી. કોવડાવડું તે; સડાવડું તે
 કોવડા(-રા)વડું સ.કિ. 'કોલવડું'નું પ્રેરક
 કો(ઠહ)વાટ પું. કોલવાલું તે [લાકડું
 કોવાડ પું. જોડણમાં જેના આધારે કોસનું પૈડું રહે છે તે
 કોવાડ વિ. કુહાડીની ધાર જેવી (વાણી, જીભ) (૨)
 કોદાણ; જાડી બુદ્ધિનું-ઝટ મારફાડ કરી બેસે એવું
 કોવાડું અ.કિ. સડવું; 'કોલડું'નું કર્મણિ
 કોવિદ વિ. (સં.) જાણકાર; પ્રવીણ (૨) વિદ્વાન; પંડિત
 કોશ સ્ત્રી.(સં. કુશિકા, પ્રા. કુસિઆ) ખોદવાનું એક
 ઓજાર; નરાજ
 કોશ પું. (સં.) શબ્દકોશ (૨) કોઈ પણ વસ્તુ સંધરવા-
 સાચવવાનું પાત્ર; ખાનું આવરણ અથવા ઘર (૩)
 ભંગેળ; ખજાનો (૪) મ્યાન (૫) કૂવામાંથી પાણી
 કાઢવાનું ચામડાનું પાત્ર; કોસ (૬) જીવતા પ્રાણીના
 શરીરનો અણુ જેવો મૂળ ઘટક (૭) વીજળીની
 બેટરીનો એકમ
 કોશકાર પું. (સં.) શબ્દકોશ બનાવનાર વ્યક્તિ
 કોશકેશ પું. કોશના તંતુઓ; 'સિલિક'
 કોશન મની સ્ત્રી. (ઈ.) અનામત રકમ
 કોશરચનાવિજ્ઞાન ન. (સં.) કોશવિદ્યા; 'લેક્સિકોગ્રાફી'
 કોશવિજ્ઞાન ન. (સં.) શબ્દકોશ બનાવવાનું વિજ્ઞાન;
 'લેક્સિકોલોજી'
 કોશિ(-સિ)યો પું. કોસ ચલાવનાર-હાંકનાર (૨) પાણી
 કાઢનાર; કુવેતી (૩) જેનો કોસ ચાલતો હોય તેવો
 'કૂવો [નારેલો (ભૂસકો) (૨) કૂવો
 કોશિયો વિ. (સં.) કોસની જેમ પાણીમાં તદન ઊભો
 કોશિશ સ્ત્રી. (ફા.) પ્રયત્ન; મહેનત

કોશટાઉછેર પું. રેશમ માટે કોશટો ઉછેરવાનું કામ કે ધંધો;
 'સેરિકલ્ચર' [ધર-કોકડું
 કોશટો પું. (સં. કોશકીટ, પ્રા. કોસઈટ) રેશમના કીડાનું
 કોષ (સં.) ખજાનો [ત્મક બધારણીય એકમ; 'સેલ'
 કોષ પું. (સં.) સજીવના શરીરનો રચનાત્મક તેમજ ક્રિયા-
 કોષકેન્દ્ર ન. (સં.) શરીરના કોશનું કેન્દ્ર; 'ન્યુક્લિયસ'
 કોષવિદ્યા સ્ત્રી. કોષવિજ્ઞાન ન. (સં.) શરીરના કોશ વિશેની
 વિદ્યા; 'સાઈટોલોજી'
 કોષાધ્યક્ષ પું. (સં.) કોષનો અધ્યક્ષ; ખજાનચી; ભંડારી
 કોષ્ટક ન. (સં. કોષક) આડી અને ઊભી સમાંતર લીટીઓ
 દોરવાથી જે ચોખ્ખી આકૃતિ પડે તે; કોલો (૨) તોલ
 માપ નાણાં વગેરેના હિસાબો સહેલાઈથી કરી શકાય
 એ માટે તૈયાર કરેલો એમના પરિણામનો કોલો
 કોષ પું. (સં.) પેટ; કોલો (૨) પેટનો નીચેલો ભાગ;
 મજાશય (૩) કોઠાર [કિલોમીટર]નું અંતર
 કોસ પું. (સં. કોશ) ગાઉ અથવા દોઢ માઈલ (અડી
 કોસ પું. (સં. કોશ) કૂવામાંથી પાણી કાઢવાનો ચામડાનો
 કોથળો
 કોસનું કિ. શામનું; ડામનું [વત્સ દેશની રાજધાની]
 કોસંબી સ્ત્રી. (સં. કોશાબી, પ્રા. કોસમ્બી) એકપ્રાચીન નગરી
 કોસિયો પું. કોશિયો
 કોસીયું ન. (સં. કપિશીર્ષ) કોટમાંથી બંદૂક, તીર વગેરે
 મારવાનું બાકું; કોકીયું (૨) કોટ ઉપરનું શોભાનું
 નાનકડું શિખર
 કોસું ન. (સં. કુશ ઉપરથી) બાજરી જુવાર વગેરેના
 ગાંઠામાંથી ફૂટેલો ફણગો (૨) બાણનો છેડો
 કોસ્ટિક પોટાશ(-સ) પું. (ઈ.) એક જલદ રસાયણ
 કોસ્ટિક સોડા પું. (ઈ.) એક જલદ દારૂ (સાબુ બના-
 વવામાં વપરાતો)
 કોસ્મ્યુમ પું., ન. પોશાક; પહેરવેશ
 કોસ્મિક વિ. (ઈ.) અંતરિક્ષ-બ્રહ્માંડ સંબંધી; વૈશ્વિક
 કોસ્મોટિક સર્જન પું. (ઈ.) પ્લાસ્ટિક સર્જન
 કોસ્મોટિક્સ ન.બ.વ. (ઈ.) સૌંદર્યપ્રસાધનો
 કોસ્મોપોલિટન વિ. (ઈ.) પંચરંગી વસ્તીવાળું (૨) પું.
 વિશ્વનાગરિક [વર્ષ રાષ્ટ્ર વગેરે ભેદથી પર
 કોસ્મોપોલિન વિ. (ઈ.) વિશ્વ કુટુંબભાવનાવાળું; જાતિ,
 કોસ્મોલોજી સ્ત્રી., ન. (ઈ.) અંતરિક્ષવિજ્ઞાન
 કોસ્મોસ ન. (ઈ.) અંતરિક્ષ; બ્રહ્માંડ
 કોહ પું. કોહવું તે; સડો (૨) ચામડીનો એક રોગ
 કોહ પું. પહાડ; પર્વત
 કોહડું ન. (સં. કોષ્ટક, પ્રા. કોલુઅ) શિયાળ; કોલું
 કોહવ(-વા)ણ ન. કોહવાટ(-લો) પું. કોહ; સડો
 કોહડું અ.કિ. (સં. કુથતિ, કુપઈ) સડવું (૨) કોહ થયો
 કોહિનૂર પું. (ફા.) તેજનો પર્વત (૨) એક તેજસ્વી હીરો

કોહિસ્તાન/

૨૦૧

[ક્યાસ

કોહિસ્તાન ન. (ફા.) પહાડી પ્રદેશ
 કોહિસ્તાની વિ. (ફા.) કોહિસ્તાનને લગતું (૨) સ્ત્રી.
 પહાડી સ્ત્રી (૩) એક પૌશાચી ભાષા
 કોહાબોલું વિ. ચીરિયું (૨) કચાટિયું
 કોહું-હેલું વિ. સહેલું (૨) કોહવણવાળું
 કોળ પું. (સં. કોલ) મોટો જાડો ઉંદર; પુસ
 કોળ સ્ત્રી. નદીકાંઠાની મીઠી જમીન
 કોળવાઈ સ્ત્રી. ઉંદરિયું [વિકસવું
 કોળવું અ.કિ. ખીલવું; ફૂલવું; પાંગરવું (૨) ફેલાવું;
 કોળામણી સ્ત્રી. કોળવું તે (૨) ખિલવણી
 કોળાવું અ.કિ. હર્ષ કે અભિમાનથી ફેલાવું
 કોળિયું ન. ઉંદરિયું; કોળવાઈ
 કોળિયું ન. ઊંચળમાં માથ એટલું ઘાસ
 કોળિયો પું. (સં. કવલ, પ્રા. કવલ) મોંમાં એક વાર લેવાય
 એટલો ખોરાક-ગ્રાસ
 કોળી પું. (સં. કૌલિક) પ્રાચીન કૌલ જાતિમાંથી ઊતરી
 આવેલી એક જાતિ અને એનો પુરુષ
 કોળી સ્ત્રી. (સં. કુખાણી) કોળાનો વેલો
 કોળું ન. (સં. કવિલ, પ્રા. કવિલઅ) શાક તરીકે વપરાતું
 એક જળ (ભુટું અને પતકોળું) [પ્રદેશ
 કોક્ષ પું. (સં.) સભાદિ પર્વતની પશ્ચિમે આવેલો એક
 કોક્ષપટ્ટી સ્ત્રી. કોક્ષનો (કિનારાનો પટ્ટી જેવો) મુલક
 કોક્ષા પું. બ.વ. કોક્ષના આદિવાસીઓની એક જાત
 કોક્ષી વિ. કોક્ષનું (૨) સ્ત્રી. મરાઠીની એક બોલી
 કૉગ્રેસ સ્ત્રી. (ઈ.) અખિલ ભારતીય રાષ્ટ્રીય મહાસભા
 (૨) મેળાવણી; સભા
 કૉગ્રેસી વિ. કૉગ્રેસનું કે તેને લગતું (૨) પું. મહાસભાવાદી
 કોટાઈ સ્ત્રી. મગરૂરી; ગર્વ (૨) વેરઝેર
 કોટી સ્ત્રી. તલવારને મ્યાન સાથે બાંધી રાખવાની દોરી
 અથવા સાંકળી (૨) તાળો (ગ.)
 કોટું ન. કોટું; પેંતરો
 કોટો પું. (સં. કંટક) ફણગો; અંકુર [કુટિલતા
 કોટિલ્ય પું. (સં.) કુટિલ રાજનીતિજ્ઞ ચાણક્ય (૨) ન.
 કો(ઠવ)ચ સ્ત્રી. ન. એક વનસ્પતિ (૨) એના ખજૂરીવાળો
 ફાકડો [(૨) સગું-સાગવું
 કોટુંબિક વિ. (સં.) કુટુંબનું; કુટુંબને લગતું; પારિવારિક
 કૌતક ન. કૌતુક; કુતૂહલ[નવાઈ; અજાયબી (૩) ટીખળ
 કૌતુક ન. (સં.) કુતૂહલ જાગ્રત કરે એવું ગમે તે (૨)
 કૌતુકપ્રિય (સં.), કૌતુકરાગી વિ. કૌતુકના શોખવાળું
 કૌતુકવાદ પું. 'રોમેન્ટિસિઝમ'
 કૌતુકાચાર પું. (સં.) વિવાહવિધિનો એક ભાગ, જે
 દરમિયાન કેટલીક રમતો તેમજ મીઠળ બાંધવું વગેરે
 માંગલિક ક્રિયા
 કૌતુકી વિ. (સં.) કૌતુકવાળું

કૌતુહલ ન. (સં.) કુતૂહલ; ઈંતેજારી
 કૌપીન ન. (સં.) લંગોટી; કોપીન
 કૌભાંડ ન. (સં. કુખાણ, પ્રા. કુંભાંડ) કાવતરું; તરકટ
 કૌમાર-ચં ન. (સં.) કુમારાવસ્થા (૨) કુંવારાપણું
 કૌમાર-ચં)વ્રત ન. (સં.) કુમાર દશામાં કરવાનું વ્રત (૨)
 કુંવારા રહેવાનું વ્રત
 કૌમાર્ય ન. (સં.) કુમારાવસ્થા; કુંવારાપણું
 કૌમુદી સ્ત્રી. (સં.) ચાંદની; જ્યોત્સ્ના (૨) એક સંસ્કૃત
 વ્યાકરણ ગ્રંથ
 કૌમોદકી સ્ત્રી. (ઈ.) વિષ્ણુની એ નામની ગદા [દરેક
 કૌરવ પું. (સં.) કુરુનો વંશજ (૨) પૂતરાણના પુત્રોમાંનો
 કૌલ વિ. (સં.) વામનાગી; શક્ત [જાતિ
 કૌલ પું. (સં.) પ્રાગૈતિહાસિક કાળની આર્યેતર આદિવાસી
 કૌલીન્ય ન. (સં.) ખાનદાની; કુલીનતા
 કૌલચ સ્ત્રી., ન. જુઓ 'કૌંચ'
 કૌલત ન. (અ. કુલ્વત) તાકાત; શક્તિ
 કૌલતદાર વિ. કૌલતવાળું
 કૌલો પું. કાગડો
 કૌશલ-લ્થ ન. (સં.) કુશલપણું; પ્રવીણતા
 કૌશ-સ)થ્યા સ્ત્રી. (સં.) શ્રીરામની માતા
 કૌશિક પું. (સં.) વિશ્વામિત્ર (૨) ઇન્દ્ર (૩) ન. ધુવડ
 કૌશિકી, (ઠગુત્તી) સ્ત્રી. (સં.) નાટકની ચારમાંની એક શૈલી,
 જેમાં શૂંગાર, કટુણ અને હાસ્ય ત્રણે રસની જમાવટ હોય
 કૌસ્તુભ પું. (સં.) એક જાતનો મણિ; સમુદ્રમંથનથી નીકળેલાં
 ચૌદ રત્નોમાંનું એક રત્ન [{ },] આવ્યાં ચિહ્ન
 કૌંસ પું. (ઈ. કાઉસ) કંસ; લખાણમાં વપરાતાં ()
 ક્યામત સ્ત્રી. (અ. કિયામત) મરણ બાદ ખુદા આગળ
 ઊભા થઈને જવાબ આપવાનો દિવસ; ઈશ્વર
 આગળનો ઇન્સાફનો દિવસ (૨) મહાપ્રલય (૩)
 મોટી આકત; સંકટ
 ક્યમ કિ.વિ. કેમ ?
 ક્યહું કિ.વિ. ક્યાંય પણ
 ક્યારી સ્ત્રી. નાનો ક્યારેડો; ક્યારી [(ડાંગર વગેરેનું)
 ક્યારડો પું. જેમાં પાણી ભરાઈ રહે એવું પાળ બાંધેલું ખેતર
 ક્યારી સ્ત્રી. નાનો ક્યારો (૨) પાણી પાવું પડે તેવી જમીન
 (૩) પાણી ભરાઈ રહે એવી જમીન (૪) ખેડાણ
 જમીન
 ક્યારે કિ.વિ. (પ્રા. કિવારઈ) કયે વખતે ?
 ક્યારેક કિ.વિ. કોઈક વખતે
 ક્યારેય કિ.વિ. ગમે ત્યારે (૨) કદી પણ
 ક્યારો પું. (સં. કેદાર, પ્રા. કેઆર) ક્યારડો (૨) ઝાડછોટ
 વગેરેની આજુબાજુ પાણી ભરવા માટે કરેલો ખારો
 ક્યાસ પું. (અ. કિયાસ) અટક; ધારણા (૨) કિમતની
 આંકણી; અંદાજ (૩) કસોટી; પરીક્ષા

ક્રમાં

૨૦૨

[ક્રિયાપૂરક

ક્રમાં કિ.વિ. કઈ જગ્યાએ ?

ક્રમાંક કિ.વિ. કોઈક જગ્યાએ

ક્રમાંક કિ.વિ. કોઈ પણ જગ્યાએ

ક્યુરેટર પું. (ઈ.) (સંગ્રહાલય, પુસ્તકાલય વગેરેમાં)

વ્યવસ્થાપક કે સંચાલક જેવો એક અધિકારી (૨)

રક્ષક; રખોપિયો

ક્યુસેક પું. (ઈ.) પાછી વહે તેનું કદ માપવાનો (સિંચાઈ

વગેરે માટે) એકમ (દર સેકન્ડે એક ઘનફૂટ)

કયું વિ. (સર્વ.) કોણ, શું (પ્રશ્નવાચક)

ક્યૂ સ્ત્રી. (ઈ.) કતાર; હરોળ [બાહ્યેશ

ક્યૂટ વિ. (ઈ.) કુશળ; ચતુર (૨) સુધડ (૩) વિચલણ;

ક્યૂબ પું. (ઈ.) ઘન (સંખ્યા) (૨) છ સરખી બાજુવાળી

આકૃતિ

ક્યૂબિઝમ ન. (ઈ.) ઘનવાદ

કતુ પું. (સં.) પણ

કમ પું. (સં.) એક પછી એક આવે એવું વસ્તુસંકલન (૨)

ક્રેશી; હારમાળા (૩) ગાલું; પગલું (૪) ધારો; રિવાજ

(૫) આક્રમણ; હુમલો (૬) સંગીતમાં એક અલંકાર

કમપુર:સર, કમપૂર્વક કિ.વિ. કમ પ્રમાણે એક પછી એક

કમબદ્ધ વિ. નિયત કમવાળું

કમભંગ પું. (સં.) કમ-નિયમનો ભંગ [‘ક્રેશન લિસ્ટ’

કમયાદી સ્ત્રી. (સં.) આગળપાછળનો કમ બતાવતી યાદી;

કમવાચક વિ. (સં.) કમ બતાવનારું (વ્યા.)

કમવાર કિ.વિ. હારબંધ; અનુક્રમ પ્રમાણે; કમશ:

કમશ: કિ.વિ. (સં.) નિયત કમ પ્રમાણે; કમ પ્રમાણે એક

પછી એક (૨) કમકેમ; હપતેથી [અથવા મળેલું

કમાગત વિ. (સં.) વંશપરંપરા પ્રમાણે ઊતરી આવેલું

કમાનુસાર કિ.વિ. (સં.) કમવાર; કમાનુસારી

કમાંક પું. અનુક્રમ પ્રમાણેનો આંકડો

કમિક વિ. (સં.) એક પછી એક-કમ પ્રમાણે આવે એવું

(૨) વંશપરંપરાગત

કમિકતા સ્ત્રી. (સં.) કમિક કે કમમાં હોય તે;

કમાનુસારીપણું (૨) પરંપરા (૩) નિયમિતતા

કય પું. (સં.) ખરીદવું તે; ખરીદી

કંદન ન. (સં.) રડવું તે; ડુદન (૨) કલ્યાંત; રોકકળ

કાઈટેરિયા પું. બ.વ. (ઈ.) માપદંડ; માનદંડ

કાઈમ પું. (ઈ.) ગુનો; અપરાધ

કાઈમબ્રાન્ચ સ્ત્રી. (ઈ.) ગુનાશોધક શાખા

કાઈસિસ સ્ત્રી. (ઈ.) સંકટભરી સ્થિતિ; કટોકટી

કાઈસ્ટ પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી ધર્મના સ્થાપક; ઈશુ ખ્રિસ્ત

કાઉડ ન. (ઈ.) ભીડ; ટોળું; જનસમૂહ

કાઉન વિ. (ઈ.) (છાપવાના) કાગળના એક માપનું -

૨૦ ઈંચ x ૩૦ ઈંચ (૫૧ x ૭૬ સેમી.) (૨) પું.

એક અંગ્રેજી નાણું-પાંચ શિલિંગ

કાંત વિ. (સં.) ઓળંગી જવાયેલું; વીતેલું (૨) આકાંત

(૩) જૂના સમયનું (૪) ઊંડાણમાં રહેલું [તિ

કાંતદર્શન ન. (સં.) કોઈ પણ વિષયમાં ઊંડાણમાં ઊતરવું

કાંતદર્શી વિ. (સં.) અતીત, અનાગત તથા સુક્ષ્મ પદાર્થ

જોઈ શકનારું (૨) વસ્તુનું રહસ્ય જોઈ શકનારું (૩)

સર્વજ્ઞ

કાંતદેશ વિ. (સં.) જુઓ ‘કાંતદર્શન’

કાંતિ સ્ત્રી. (સં.) એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને જવું તે; ગતિ

(૨) (ધરમગ્રંથી) પરિવર્તન; ઊથલપાથલ; ‘રેવોલ્યૂશન’

(૩) સૂર્યના ફરવાનો ભાસ આપતો માર્ગ

કાંતિ (૦કર, ૦કારક, ૦કારી) વિ. કાંતિ-પરિવર્તન કરનારું

કાંતિકાર, (૦ક) વિ. (સં.) (-રી) વિ. પરિવર્તન

લાવનારું; ‘રેવોલ્યૂશનિસ્ટ’ [‘ક્રિટિકલ એન્ગલ’

કાંતિકોણ પું. (સં.) કાંતિ કે ગતિ જે કોણથી થાય તે;

કાંતિબિંદુ ન., પું. (સં.) જે બિંદુએ પદાર્થમાં ફેરફાર થાય

તે; ‘ક્રિટિકલ પોઈન્ટ’

કાંતિવૃત્ત ન. (સં.) સૂર્યની ગતિથી જે ગોળાકાર રેખા

ખગોળમાં થતી કલ્પાય છે તે; સૂર્યમાર્ગ

કિઝ સ્ત્રી. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં પીચ પર નિશ્ચિત સ્થાને

દોરેલો પાટો (૨) કરચલી [રમાતી રમત

ક્રિકેટ સ્ત્રી. (ઈ.) એક અંગ્રેજી રમત; બોલ અને બેટથી

ક્રિકેટર પું. (ઈ.) ક્રિકેટ રમી જાણનાર; ક્રિકેટનો ખેલાડી

ક્રિટિકલ વિ. (ઈ.) સંકટપૂર્ણ; ગંભીર (૨) વિવેચનાત્મક

ક્રિટિસિઝમ ન. (ઈ.) વિવેચન

ક્રિમિનલ વિ. (ઈ.) ફોજદારી (૨) પું. ગુનેગાર અપરાધી

ક્રિમિનલ કોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) ફોજદારી અદાલત

ક્રિમિનોલોજી સ્ત્રી., ન. (ઈ.) અપરાધ ચિકિત્સા વિજ્ઞાન

ક્રિયામાજા વિ. (સં.) થતું; બનતું; કરાતું (૨) ન. ક્રિયાકર્મ;

ધર્મ-સંસ્કારવિધિ (૩) નસીબ; ભાગ્ય

ક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) કાર્ય; કર્મ (૨) સંસ્કારવિધિ; ક્રિયામાજા

(૩) કામ કરવાની રીત; કૃતિ (૪) મરણ પાછળનું

કારજ (૫) પ્રવૃત્તિ; વ્યાપાર [કર્મકાંડ

ક્રિયાકાંડ પું. ક્રિયા-ધર્મવિધિને લગતો વેદશાસ્ત્રનો ભાગ;

ક્રિયાકાંડી સ્ત્રી., પું. ક્રિયાકાંડ કરનાર વિદ્વાન બ્રાહ્મણ

ક્રિયાતિપતિ સ્ત્રી. (સં.) ન જ થયેલી ક્રિયા થઈ છે એની

સંભાવના

ક્રિયાતિપત્યથ પું. ક્રિયાપદનું સાંકેતિક ભવિષ્યકાળનું રૂપ.

ઉદા. જો વૃષ્ટિ થઈ હોત તો સારો થાક થાત. (૨)

એક કાવ્યાલંકાર

ક્રિયાત્મક વિ. અમલી; અમલમાં આવતું (૨) પ્રયોગાત્મક

ક્રિયાનાથ પું. ક્રિયાપદનાં લિંગ, વચન વગેરે જેના પર

આધાર રાખે છે તે પદ (વ્યા.)

ક્રિયાપદ ન. (સં.) ક્રિયા બતાવનારું પદ (વ્યા.) [વ્યા.]

ક્રિયાપૂરક વિ. ક્રિયાનો અર્થ પૂરો કરનાર (પદ કે પદાં)

ક્રિયાફલ(-ળ)/

૨૦૩

/કૌંચરંધ્ર

ક્રિયાફલ(-ળ) ન. ક્રિયાનું-કર્મનું પરિણામ
 ક્રિયાયોગ પું. (સં.) ક્રિયાપદ સાથેનો સંબંધ (૨) ઉપાયો
 યોજવા તે (૩) દેવતાનું આરાધન; દેવમંદિર
 બનાવવાં વગેરે પુણ્યકર્મ (૪) યોગનો અભ્યાસ થઈ
 શકે તે માટે કરવાનાં સાધનરૂપ કર્મ [(વ્યા.)
 ક્રિયાવાચક વિ. (સં.) જેનાથી ક્રિયાનો ભોધ થાય એવું
 ક્રિયાવિશેષણ ન. (સં.) ક્રિયાપદના વિશેષણ તરીકે
 વપરાતો શબ્દ
 ક્રિયાશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ક્રિયા-કામ કરવાનું બળ (૨)
 ઈશ્વરની એ શક્તિ, જેથી બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ થયેલી
 મનાય છે.
 ક્રિષ્ણિયન પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી; ઈસાઈ |પ્રવૃત્તિશીલ
 ક્રિયાશીલ વિ. કાંઈ કર્યા કરવાના સ્વભાવવાળું;
 ક્રિસ(-સ્ટ)મસ પું. (ઈ.) નાતાલ; પચીસમી ડિસેમ્બરે
 થતી ઈસુખ્રિસ્તના જન્મદિનની વાર્ષિક ઉજવણી
 કીડન ન. (સં.) ખેલવું તે; કીડા
 કીડવું અ.ક્રિ. (સં.) કીડાતે ખેલવું; રમવું
 કીડા સ્ત્રી. (સં.) ખેલ; રમતગમત (૨) કીડન
 કીડાગર ન. રમતગમતનું સ્થાન કે મકાન; વિલાસ-ભવન
 કીડાભૂમિ(-મી) સ્ત્રી., કીડાંગણ ન. કીડા કરવાનું ભેટ-
 સ્થળ (૨) રમતગમતની જગા કે મેદાન |ટિકરો
 કીડાશૈલ પું. (સં.) બાગમાં કરાતો બનાવટી (પર્વત જેવો)
 કીડાંગણ ન. (સં.) કીડા કરવાનું ભેટ-સ્થળ (૨)
 રમતગમતની જગા કે મેદાન
 કીત વિ. (સં.) ખરીદેલું (૨) સ્ત્રી. ખરીદી
 કીમ સ્ત્રી. (ઈ.) મલાઈ (૨) એક પ્રકારનું સૌંદર્યપ્રસાધન;
 મોં પર લગાવાનો એક શુગંધી પદાર્થ (૨) સર્વોત્તમ
 અંશ
 કુદ (સં.) (-ધિત) વિ. કોષે ભરાયેલું; ગુસ્સે થયેલું
 કુસેડ સ્ત્રી. (ઈ.) મુસલમાનો પાસેથી પોતાનાં ધર્મસ્થાન
 પાછાં મેળવવા ખ્રિસ્તીઓએ મધ્યકાળમાં આદરેલું
 ધર્મયુદ્ધ (૨) ધર્મયુદ્ધ; જેહાદ
 ફૂડ-ઓઈલ ન. (ઈ.) કાચું ખનિજતેલ
 ફૂમ ન. (ઈ.) ચામડાની એક મુલાયમ જાત
 ફૂર વિ. (સં.) ધાતકી; મિસક (૨) દયાલીન; નિર્દય
 ફૂરતા સ્ત્રી. ધાતકીપણું; ફૂરપણું
 ફૂસ પું. (પો. ફૂસ, ઈ. કોસ) કોસ (ચોકડીધાટનો
 વપસતંભ) (૨) ખ્રિસ્તી ધર્મચિહ્ન
 ફૂસારોહણ ન. કોસ પર ચડવું તે; 'ફૂસિકિક્સન'
 ફૂસિકિક્સન પું. (ઈ.) કોસ પરની કાંઈસ્ત્રની મૂર્તિ
 ફેંક સ્ત્રી. (ઈ.) તિરાડ (૨) વિ. (લા.) ગાંડું; ચક્રમ
 ફેંકી વિ. (ઈ.) ખૂની (૨) થેલું (૩) ટાઈલ્સ કે પથ્થરના
 ટુકડાઓની ફરસબંધી
 ફેટ ન. (ઈ.) ખાનાંવાળી ખુલ્લી પેટી

ફેડલ ન. (ઈ.) ધોડિયું; પારણું (૨) કોનનું રિસિવર મૂકવા
 માટેની જગ્યા; આધારફલક
 ફેડિટ સ્ત્રી. (ઈ.) આભરૂં કે સજ્જતા (૨) તત્કાળ નાણાં
 ચૂકવ્યા વિના વસ્તુની ખરીદપદ્ધતિ (૩) કરજો-નાણાં
 મેળવવાની વ્યક્તિની શક્તિ (૪) દિનોંધી નામા-
 પદ્ધતિમાં જમણી બાજુલખવામાં આવતી વિગત-જમા
 ફેડિટ-કાર્ડ ન. (ઈ.) શાખપત્રક; પિરાણપત્રક
 ફેડિટ સોસાયટી સ્ત્રી. (ઈ.) પિરાણમંડળી
 ફેના પું. (સં.) ખરીદનાર
 ફેન પું. (ઈ.) ભારે વજન ઉપાડવાનું એક સાધન; ઊંટડો
 ફોકરી સ્ત્રી. (ઈ.) ચિનાઈમાટીનાં જુદી જુદી જાતનાં વાસણ
 ફોડપત્ર ન. (સં.) પૂર્તિ; વધારો (૨) પરિશિષ્ટ
 ફોડ વસા કિ.વિ. (કરોડ+વસો) જરૂર; ચોક્કસ
 ફોષ પું. (સં.) ગુસ્સો; કોપ
 ફોષયુક્ત વિ. (સં.) કોષવાળું
 ફોષવર્જિત વિ. (સં.) કોષ વિનાનું
 ફોષવશ(-શાત) કિ.વિ. કોષને તાબે થઈને; ગુસ્સામાં
 ફોષાગ્નિ પું. (સં.) ભારે કોષ
 ફોધાયમાન વિ. (સં.) કુધ્યામાન) કોષે ભરાયેલું; ખફા
 ફોધાવેશ પું. કોષનો આવેશ; કોષનો ઉછાળો
 ફોષિષ વિ. (સં.) ભારે કોષી; કોપાવિષ
 ફોષી વિ. (સં.) કોષવાળું; કોષયુક્ત
 ફોનોગ્રાફ ન. (ઈ.) સમયનું માપ કાઢવા માટેનું યંત્ર
 ફોનોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) કાલક્રમ વિજ્ઞાન
 ફોમ ન. (ઈ.) ચામડું કેળવવાનો એક પ્રકાર (તે રંગવાળું
 બને છે); કે તેવી રીતે કેળવાયેલ ચામડું કે તેની જાત
 ફોમિયમ ન. (ઈ.) એક પાતુ-તત્ત્વ
 ફોમોઝોમ ન. (ઈ.) રંગસૂત્ર [આકોશ
 ફોશ પું. (સં.) બે કિલોમિટરનું અંતર; કોસ (૨) બૂમ;
 ફોસ પું. (ઈ.) ચોકડીધાટનો વધસતંભ (૨) ખ્રિસ્તી ધર્મચિહ્ન
 ફોસ અપીલ ન. અપીલ સામે કરવામાં આવેલી અપીલ
 ફોસ-એક્ઝામિનેશન ન., સ્ત્રી. (ઈ.) ઊલટતપાસ
 ફોસ-એન્ટ્રી સ્ત્રી. પ્રતિપ્રવિષ્ટિ; પ્રતિનિર્દેશ
 ફોસ ચેકિંગ ન. (ઈ.) સામસામી ચકાસણી
 ફોસિંગ ન. (ઈ.) પગરસ્તામાં વચ્ચે આવતા રેલમાર્ગને
 ઓળંગવા રખાતો રસ્તો (૨) બે રેલગાડીઓનું એક
 જગાએ સામસામેથી આવીને મળવું તે (૩) ચોકડી
 ફોસ ચેક પું. (ઈ.) રેખિત ચેક, રેખાંતિક ચેક; બેંક દ્વારા
 ખાતામાંથી પૈસા જમા થાય એવું સૂચવતો ચેક
 ફોસ્મોલોજી ન. (ઈ.) અંતરિક્ષવિજ્ઞાન
 ફોંચ પું. (સં.) બગલા જેવું એક પક્ષી (૨) સારસ પક્ષી
 (૩) પુરાણોમાં વર્ણવેલા સમ દ્રીપોમાંનો એક (૪)
 સિમાલયમાંનો એક પર્વત
 ફોંચરંધ્ર ન. (સં.) સિમાલયની એક ઘાટી

કોચી]

૨૦૪

[ક્વોરેન્ટીન

કોચી સ્ત્રી. (સં.) કોચ પક્ષીની માદા
 કલચ સ્ત્રી. (ઠ.) એન્જિનની ગતિ ફેરફાર કરવાની કળ
 કલબ સ્ત્રી. (ઠ.) મનોરંજન તથા મળવા કરવા માટે કઠાતું
 મંડળ (૨) સ્વતંત્ર વ્યવસ્થાથી એક રસોડે જમતું મંડળ
 કે તેનું રસોડું (૩) એવી મંડળીનું મકાન
 કલાઈબેક્સ ન. સ્ત્રી. (ઠ.) ચરમસીમા; પરાકાષ્ટા
 કલાપન્ટ પું. (ઠ.) વકીલનો ગ્રાહક; અસીલ (૨) ગ્રાહક
 કલાર્ક પું. (ઠ.) કારકુન [વગેરેનો વર્ગ
 કલાસ પું. (ઠ.) વિશિષ્ટ સામાજિક વર્ગ; શ્રેણી (૨) શાળા
 કલાસ-ટીચર પું. (ઠ.) વર્ગશિક્ષક
 કલાસમેટ પું. (ઠ.) સહાધ્યાયી; સહપાઠી
 કલાસરૂમ પું. (ઠ.) વર્ગખંડ
 કલાસિકલ વિ. (ઠ.) પ્રશિષ્ટ પરંપરાનું (૨) શાસ્ત્રીય
 કલાસિકમ પું. (ઠ.) પ્રશિષ્ટવાદ; પ્રશિષ્ટતાવાદ
 કલાસિકિકેશન ન. (ઠ.) વર્ગીકરણ
 કલાંત વિ. (સં.) થાકેલું; ગ્લાનિ પામેલું
 કલાંતિ સ્ત્રી. (સં.) થાક; મનની ભેચની; ગ્લાનિ
 કલાસિક વિ. (ઠ.) પ્રશિષ્ટ (૨) ઉત્કૃષ્ટ (૩) પ્રાચીન
 ક્લિપ સ્ત્રી. (ઠ.) કાગળો; ચિત્રીઓ વગેરે સાથે રાખવા
 માટેની ધાતુ વગેરેની પકડના પ્રકારની ચાંપ
 ક્લિપ્ત વિ. (ઠ.) ભીનું; આદ્ર
 ક્લિપ્તતા સ્ત્રી. (ઠ.) આદ્રતા; ભીનાશ
 ક્લિનિક ન. (ઠ.) માંદાના ઉપચાર કરવા માટેની
 દાક્તરી-કામની વિશેષ જગ્યા; ચિકિત્સાગૃહ
 ક્લિનિકલ વિ. ક્લિનિકને લગતું
 ક્લિપર વિ. (ઠ.) સ્વચ્છ; નિર્મળ (૨) સ્પષ્ટ
 ક્લિપરિંગ પું. (ઠ.) બેંકોની નાણાકીય લેવડદેવડની
 પતાવટ માટેની કિયા (૨) હિસાબપતાવટ; સમાશોધન
 ક્લિપરિંગ બેંક સ્ત્રી. (ઠ.) હવાલાબેંક [શોધનગૃહ
 ક્લિપરિંગ હાઉસ ન. (ઠ.) હવાલાબેંક કાર્યાલય; સમા-
 ક્લિષ્ટ વિ. (સં.) સમજતાં મહેનત પડે એવું; અર્થની
 ખેંચણ કરવી પડે તેવું; સ્પષ્ટ નહિ તેવું; દુર્બોધિ (૨)
 પીડિત
 ક્લીન વિ. (ઠ.) ચોખ્ખું; સ્વચ્છ; નિર્મળ (૨) કોઢું
 ક્લીનર પું. (ઠ.) (મોટર વગેરે માટેનું) સફાઈકામ કરતો
 માણસ
 ક્લીનિંગ પાઉડર પું. (ઠ.) સાફસૂફી માટેનો પાઉડર
 ક્લીબ વિ. (સં.) નપુંસક; નામદ [પક્ષીનો
 ક્લેદ પું. (સં.) ભેજ; ભીનાશ; આદ્રતા (૨) પરસેવો;
 ક્લેદન ન. ભીનું કરવું તે (૨) પરસેવો આણવો તે
 ક્લેશ પું. (સં.) માનસિક સંતાપ (૨) કઞ્જિયો; કંકાસ (૩)
 પીડા; દુઃખ
 ક્લેશકર વિ. (સં.) ક્લેશ કરનારું [જયધો કરાવનારું
 ક્લેશ(ઠદાતા, ઠદાથી, ઠદદ) વિ. ક્લેશ આપનારું (૨)

ક્લેબ ન. (સં.) ક્લીબપણું; નામદાઈ
 ક્લૉક ન. (ઠ.) મોડું ઘડિયાળ, દીવાલ ઘડિયાળ
 ક્લૉકરૂમ પું. (ઠ.) મુસાફરોએ સામાન મૂકવા માટેનો
 સ્ટેશન પરનો ઓરડો; સામાનઘર [ની છબી
 ક્લૉઝઅપ પું. (ઠ.) બહુ નજીકથી કોઈ વ્યક્તિ કે દશ્ય-
 ક્લૉથ ન. (ઠ.) વસ્ત્ર; કાપડ
 ક્લૉરાઈડ પું. (ઠ.) જેમાં ઋષ્ટ્રાપયન તરીકે ક્લોરિન હોય
 તેવો પદાર્થ (૨) મીઠાના તેજબનો શાર (૩) કોઈ
 પણ ધાતુનું ક્લોરિન સાથેનું સંયોજન
 ક્લોરિન પું. (ઠ.) મીઠાના શારનું એક વાયુરૂપ તત્ત્વ
 ક્લૉરેટ પું. (ઠ.) (ક્લોરિન કે ઓક્સિજનનું બનેલું) એક
 રસાયણી દ્રવ્ય [વપરાતી એક ઔષધિ-દવા
 ક્લૉરોફોર્મ ન. (ઠ.) શક્તિક્રિયા માટે દરદીને અચેત કરવા
 ક્લૉરોમાઈસેટિન ન. (ઠ.) તાવ માટેની એક રસાયણી દવા
 ક્વચિત્ ક્રિ. વિ. (સં.) કદાપિ; કદી; કોક વખત (૨) ક્યાંક
 ક્વથન ન. (સં.) ઉકાળવું તે
 ક્વાથ પું. (સં.) ઉકળો; કાઢો (૨) કાવો
 ક્વાર્ટર પું. (ઠ.) ૨૮ રતલનું વજન (૨) ન. મોટા ભાગે
 સંસ્થાના કર્મચારીને માટેનું મકાન (૨) ચતુર્થાંશ
 ક્વાર્ટરલી વિ. (ઠ.) ત્રણ મહિને પ્રગટ થતું સામયિક;
 ત્રૈમાસિક; ત્રિમાસિક
 ક્વાર્ટ્ઝ ન. (ઠ.) કાચમણિ; સ્ફટિક; એક ખનિજનું નામ
 ક્વાર્ટ્ઝ ઘડિયાળ ન. (ઠ.) એક પ્રકારનું ઘડિયાળ
 ક્વાર્ટર્સ ન. (ઠ.) નિવાસસ્થાન (પ્રાપ્ત; સંસ્થાના
 કર્મચારીઓ માટેનું)
 ક્વિઝ સ્ત્રી. (ઠ.) પ્રશ્નોત્તરી સ્પર્ધા-હરીકાઈ
 ક્વિનાઈન, ક્વિનીન ન. (ઠ.) સિકોના નામના ઝાડની
 છાલનું સત્ત્વ; તાવની એક દવા
 ક્વિન્ટલ પું. (ઠ.) ૧૦૦ કિલોગ્રામ જેટલું વજન
 કવીન સ્ત્રી. (ઠ.) ભેગમ; રાણી
 ક્લેશન પું. (ઠ.) પ્રશ્ન; સવાલ (૨) સમસ્યા (૩) સંદેહ
 ક્લેશનપેપર ન. (ઠ.) પ્રશ્નપત્ર [માટે તૈયાર કરાતી)
 ક્લેશન બેંક સ્ત્રી. (ઠ.) પ્રશ્નસંચય (ખાસ કરીને પરીક્ષા
 ક્વાન્ટમ પું. (ઠ.) ઊર્જાના એકમનો ઘટક [મિત
 ક્વોટા પું. (ઠ.) જથ્થો; પ્રમાણ-માત્રા; કોટા (૨) અના-
 ક્વોટેશન ન. (ઠ.) ભાવના આંકડા આપવા તે (૨)
 ઉલ્લેખ (૩) સંદર્ભમાંથી ઉતારો (૪) સીસાનો
 ચોક્કસ તે તે માપનો ટુકડો
 ક્વોસી સ્ત્રી. (સં.) પથ્થરમાંથી કપચી બનાવવાનું કારખાનું
 (કોરી) (૨) પથ્થરથી ખાણ
 ક્વોરેન્ટીન સ્ત્રી., ન. (ઠ.) રોગચાળાને ફેલાતો રોકવા
 માટે રોગના શકમંદ વહાણ, મુસાફર કે રોગીની
 અવરજવર ઉપર મુકાતો અમુક વખતનો પ્રતિબંધ કે
 મનાઈ (૨) એક જાતનું સૂતક

શ્વોન્દિટી]

૨૦૫

[શારક

શ્વોન્દિટી સ્ત્રી. (ઈ.) માત્રા; પ્રમાણ
 શ્વોન્દિટી સ્ત્રી. (ઈ.) ગુણવત્તા; યોગ્યતા (૨) લક્ષણ;
 ગુણધર્મ (૩) ખાસિયત
 શ્વોન્દિકેશન ન. (ઈ.) લાપકાત; યોગ્યતા
 શ પું. (સં.) ૬ + પનો જોડાલર
 શકિરણ ન. શરીરની અંદરના ભાગનો ઉપરના આવરણને
 ભેદીને ખ્યાલ મેળવવાની ચોક્કસ પ્રકારની ફોટોગ્રાફની
 પ્રક્રિયા; 'એક્સ-રે'
 શણ પું., સ્ત્રી. (સં.) વખતનું એક માપ; સેકન્ડનો
 ૪/૫ ભાગ (૨) છેક જ જૂજ સમય (૩) અવસર;
 મોકો; તક
 શણજીવી વિ. શણ સુધી જ જીવે કે ટકે એવું; અલ્પાયુ
 શણબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) શણેશણે જેની બુદ્ધિ કરે એવું; ચલિત
 બુદ્ધિવાળું; તરંગી
 શણભર કિ.વિ. શણને માટે; શણવાર
 શણભંગુર વિ. (સં.) શણમાં નાશ પામે એવું; નાશવંત
 શણમાત્ર કિ.વિ. જુઓ 'શણભર'
 શણિક વિ. (સં.) શણનું; શણભંગુર; નાશવંત; નશ્વર
 શણુ સ્ત્રી. શણ
 શણુ(-ણું)શણુ(-ણું) કિ.વિ. શણે શણે
 શત વિ. (સં.) ઈજા પામેલું; જખમી (૨) ઓછું થયેલું
 (૩) ન. નાનો છેક; ધા (૪) ચાંદું
 શતવિશત વિ. (સં.) ખૂબ ધાયલ-જખમી કે લોહીલુહાણ
 શતિ સ્ત્રી. (સં.) નુકસાન; હાનિ (૨) ઊણપ; ખોડ (૩)
 કલંક (૪) શત; ધા (૫) ભૂલ; ચૂક
 શતિપૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) નુકસાની ભરપાઈ આપવી તે (૨)
 હાનિરક્ષા[માટે લખી આપવામાં આવતો બંધણીપત્ર
 શતિપૂર્તિપત્ર પું. (સં.) નુકસાન ભરી આપવા કે હાનિરક્ષા
 શત્ર પું. (સં.) શત્રિય
 શત્રતા સ્ત્રી. (સં.) શત્રિયપણું [નામનો એક રાજવંશ
 શત્રપ પું. (સં.) સુબો; રાજ્યપાત્ર (૨) શત્રિય (૩) એ
 શત્રવટ સ્ત્રી. શત્રીવટ; શત્રિય જાતિનું બિરુદ
 શત્રાણી સ્ત્રી. શત્રિય જાતિની સ્ત્રી; રજપૂતાણી
 શત્રિય વિ., પું. જેનો ધર્મ પ્રજાનું સંરક્ષણ કરવાનો છે
 તે વર્ણનો (પુરુષ); રાજપૂત
 શત્રિયાણી સ્ત્રી. (સં.) શત્રાણી; રજપૂતાણી
 શત્રી પું. (સં.) શત્રિય [શત્રિય હોવાની ટેક
 શત્રીવટ સ્ત્રી. (સં.) શત્રિય+વૃત્તિ) શત્રિય જાતિનું બિરુદ;
 શપણ પું. (સં.) ઉપવાસ
 શપણક પું. (સં.) બૌદ્ધ ભિક્ષુ (૨) જૈન સાધુ
 શપા સ્ત્રી. (સં.) રાત્રિ; રાત
 શપાકર પું. (સં.) ચંદ્ર; ચંદ્રમા
 શમ વિ. (સં.) સમર્થ; શક્તિમાન (૨) યથાર્થ; યોગ્ય (૩)
 ધન કરી શકે એવું (૨) સાધી શકે એવું (૫) ધીરજ-

વાળું (૬) સ્ત્રી. માફી; શમા [(૩) સહનશક્તિ
 શમતા સ્ત્રી. (સં.) શક્તિમતા; 'કોમ્પિટન્સી' (૨) લાપકાત
 શમતાકેન્દ્રી વિ. શમતા અર્થાત્ માનવ શક્તિનો અંશ જેના
 કેન્દ્રમાં છે એવું (શિક્ષણ); આત્માસકમનો એકેક મુદો
 નક્કી કરી તે મુદો સંપૂર્ણ શીખવાથી ભજનારમાં કઈ
 શક્તિ (કયું કૌશલ્ય) વિકસશે તે સ્પષ્ટ કરતું વિધાન
 કે વિધાનો જેના કેન્દ્રમાં છે એવો (આત્માસકમ)
 શમવું કિ. શમા આપવી; ખમી લેવું
 શમા સ્ત્રી. (સં.) દરગુજર કરવું તે; માફી
 શમાદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) રહેમનજર
 શમાધર વિ. શમા ધારણ કરનારું (૨) પું. પર્વત (૩)
 પૃથ્વીને ધારણ કરનાર-શેષનાગ [તે
 શમાપન ન., (-ના) સ્ત્રી. (સં.) શમા માગવી તે-આપવી
 શમાપાત્ર ન. શમાને યોગ્ય; શમ્ય [શીલવાળું
 શમાવંત(-વાન, -શીલ) વિ. (સં.) શમાવાળું; શમાના
 શમ્ય વિ. (સં.) શમા આપી શકાય એવું; શમાપાત્ર
 શપ પું. (સં.) શીજ થવું-પસારાઈ જવું તે (૨) નાશ (૩) શીજ;
 યશ્મા; શયરોગ (૪) ચાંદ્રમાસનો શયતિથિનો દિવસ
 શયતિથિ સ્ત્રી. જેનો લોપ થતો હોય તે તિથિ
 શયધર્મી વિ. (સં.) શય કે પસારો થવાના સ્વભાવનું;
 ખવાઈ જવાવાના સ્વભાવનું; 'ક્રોરોસિવ'
 શપનિવારણ ન. (સં.) શયરોગને દૂર કરવાની પ્રક્રિયા
 શયપણ પું. (સં.) તેર દિવસનું પખવારિયું
 શયમાસ પું. (સં.) એક જ ચાંદ્ર માસમાં બે સૂર્યસંક્રાંતિ
 આવી પડવાથી વચ્ચેથી ન ગણવામાં આવતો માસ.
 મોટે ભાગે કારતક, માગશર, પોષ અને માહ એ
 ચારમાંથી જ કોઈ એક શય પામે છે, બાકીના શયમાસ
 ન થતાં અધિક માસ બને છે. (જયો.)
 શયરોગ પું. (સં.) કેકસાં કે બીજાં અંગ સુકાઈને સરી
 જવાનો રોગ; યશ્મા [શરીર
 શર વિ. (સં.) નાશ પામે એવું; નાશવંત (૨) ન. દેહ;
 શંતવ્ય વિ. (સં.) શમ્ય; શમા યોગ્ય
 શત્ર વિ. (સં.) શત્રિયનું; -ને લાગતું (૨) ન. શત્રિયનું કર્મ
 (૩) શત્રિયપણું (૪) પું. શત્રિયોનો સમૂહ; શત્રિય જાતિ
 શાત્રતેજ ન. (સં.) શત્રિયનું તેજ-પરાક્રમ; શત્રીવટ
 શાત્રધર્મ પું. (સં.) શત્રિયોનો ધર્મ; યુદ્ધમાંથી પાછા ન
 હકવું તે (૨) શૌર્ય; તેજ [બિરુદ
 શાત્રવટ સ્ત્રી. (સં.) શત્રિય હોવાની ટેક; શત્રિય જાતનું
 શાત્રવૃત્તિ સ્ત્રી. શત્રીવટ; શત્રિયનો સ્વભાવ
 શાત્રોદ્રેક પું. (સં.) શત્રિયપણાનો ઉદ્રેક; વધારે પડતી
 શત્રિયતા; 'મિલિટેરિઝમ' (૨) શત્રિયપણાનો ઊભરો
 કે આવેશ
 શાર વિ. (સં.) ખાતું (૨) પું. ખારાશવાળું તત્ત્વ
 શારક પું. 'આલ્કલી' (૨.વિ.)

હારગુણી

૨૦૬

[સૌંદરિક]

હારગુણી વિ. (સં.) હારના ગુણવાળું; ખાડું
 હારભૂમિ(-મી) સ્ત્રી. ખારાશવાળી જમીન; ખારી જમીન
 શાલન ન. પલાળવું-ધોવું તે
 શાંત વિ. શમાવાળું; સહનશીલ
 શાંતિ સ્ત્રી. (સં.) શમા; સહિષ્ણુતા
 શાંતિ સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી; ભૂમિ (૨) શય; નાશ
 શાંતિજ સ્ત્રી. (સં.) આંખને પૃથ્વી આકાશ સાથે મળતી
 જગ્યા એ કલ્પિત રેખા; દષ્ટિમર્યાદા [આવેલું
 શાંતિજસમાંતર વિ. સપાટ; શાંતિજ રેખાની સપાટીએ
 શાંતિશ પું. (સં.) રાજ્ય
 શાંતિશ ન. (સં.) નાખેલું; ત્યજેલું (૨) ભ્રમિત; વ્યગ્ર (ચિત્ત)
 શાંતિ (અ.) તરત; જલદી; એકદમ
 શાંતિ સ્ત્રી. ત્રિયડી (૨) શિપ્રા નદી (ઉજ્જૈન પાસેની)
 શીઘ્ર વિ. ધસાયેલું; સૂકાયેલું; નબળું
 શીઘ્રવયુ વિ. (સં.) જેનું શરીર દુબળું છે તેવું; દુર્બળ
 શીઘ્ર વીર્ય વિ. જેનું વીર્ય-પરાક્રમ શીઘ્ર થયેલું છે તેવું (૨)
 નમાલું; નિર્બળ [રસ
 શીર ન. દૂધ (૨) પાણી (૩) ખીર (૪) ઝાડનું દૂધ-
 શીરજ ન. (સં.) દહીં
 શીરનિધિ પું. (સં.) દૂધનો સાગર; શીરસાગર
 શીરસાગર પું. દૂધનો સમુદ્ર; શીરનિધી
 શીરોદક ન. દૂધ જેવું સફેદ પાણી (૨) શીરસાગર (૩)
 એક જાતનું ધોળું રેશમી વસ્ત્ર
 શુષ્ણ વિ. (સં.) ખોદેલું; ખાડેલું; દળેલું; ભાંગેલું (૨)
 પગ તળે વટાયેલું (૩) ખરોબર વિચારેલું (૪)
 કચડાયેલું; ચગદાયેલું
 શુદ્ધ વિ. (સં.) તુચ્છ; પામર (૨) દરિદ્ર; કૃપણ (૩)
 આકારમાં નાનું; ઝીણું; બારીક [કંદોરો
 શુદ્ધધંટાળી, શુદ્ધધંટિકા સ્ત્રી. ઝીણી ધૂધરીઓવાળી મેખલા-
 શુદ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) શુદ્ધપણું
 શુધા સ્ત્રી. (સં.) ભૂખ (૨) તીવ્ર ઈચ્છા; લાલસા
 શુધાકાંત વિ. (સં.) ખૂબ ભૂખ્યું
 શુધાર્ત(-ત્ત) વિ. ભૂખે પીડાતું; શુધાપીડિત
 શુધિત વિ. (સં.) ભૂખ્યું (૨) લાલચુ
 શુધ્ય વિ. (સં.) હોળાયેલું; અસ્થિર (૨) શોભ પામેલું;
 ખળભળેલું (૩) ડેરેલું (૪) આકુળવ્યાકુળ
 શુભિત વિ. (સં.) શોભ પામેલું (૨) હોળાયેલું; હોળું
 શુર પું. (સં.) અશ્વો (૨) છરો
 શુરા સ્ત્રી. (સં.) જાનવરના પગની ખરી
 શુરિકા સ્ત્રી. છરી
 શુલ્લક વિ. થોડું; અલ્પ (૨) નજીવું; તુચ્છ
 સેત્ર ન. (સં.) જમીન; ખેતર (૨) જાત્રાનું ઠેકાણું; તીર્થ
 (૩) જગા; લંબાઈ (૪) કાર્ય કે ધંધાનો અવકાશ;
 મોકળાશ (૫) રણાંગણ (૬) દેહ; શરીર

સેત્રગણના સ્ત્રી. (સં.) સેત્રફળની ગણતરી
 સેત્રજ પું. (સં.) રીતસર નીમેલા પુરુષ દ્વારા પોતાના પતિ
 માટે ઉત્પન્ન કરેલું બાળક (૨) વિ. ખેતરમાં ઉત્પન્ન થયેલું
 સેત્રજા વિ. (સં.) સેત્રને જાણનારું; જ્ઞાની (૨) ચતુર; ગ્રહ્ય
 (૩) પુ. આત્મા (૪) પરમાત્મા (૫) ખેડૂત (૬)
 સ્વચ્છંદી પુરુષ [‘ટ્રિગોનોમેટ્રી’
 સેત્રત્રિકોણમિતિ સ્ત્રી. (સં.) સમતલ ત્રિકોણમિતિ;
 સેત્રપાલ પું. (સં.) (-ળ) ખેતરનો રખેવાળ (૨) ખેતરનું
 રક્ષણ કરનાર (૩) ‘ફિલ્ડર’ (ફિક્ટેની રમતમાં) (૪)
 સર્પ; સાપ
 સેત્રફલ ન. (સં.) (-ળ) જમીનની લંબાઈ-પહોળાઈના
 ગુણાકારનું માપ; ‘એરિયા’
 સેત્રભૂમિતિ સ્ત્રી. સમતલ ભૂમિતિ; ‘પ્લેન જયોમેટ્રી’
 સેત્રશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) આત્મશુદ્ધિ
 સેત્રસંન્યાસ પું. (સં.) ધણાંબધાં સેત્રોને છોડી એક જ
 સેત્રને-સ્થાને વળગી બેસવું તે (૨) પોતાની ચાલુ
 પ્રવૃત્તિ છોડી દઈ નિવૃત્તિ લેવી તે
 સેત્રાધિકાર પું. (સં.) અધિકારસેત્ર; ‘જ્યુરિડિકશન’
 સેત્રી(-ત્રિય) વિ. ખેતરને લગતું (૨) કાર્યપ્રદેશને લગતું
 (૩) ન. ચરિયાણ બીડ વગેરે (૪) પું. ખેડૂત
 સેપ પું. (સં.) કંકવું-નાખી દેવું તે (૨) ગાળવું-ગુમાવવું
 તે (સમયનું); દાખલ કરવું તે
 સેપક વિ. પાછળથી ઉમેરેલું-ચુસાડેલું (૨) પું. નાખનાર
 પુરુષ (૩) પાછળથી ઉમેરેલી વસ્તુ; ઉમેરો [હલેસું
 સેપણી સ્ત્રી. ગોકણ (૨) માછલાં મારવાની જાળ (૩)
 સેમ વિ. (સં.) સુખશાંતિ આપનારું (૨) સુખશાંતિવાળું
 (૩) ન. સુખશાંતિ (૪) શ્રેય; કલ્યાણ (૫) સલામતી;
 રક્ષણ (૬) આરોગ્ય
 સેમ(-મં)કર વિ. (સં.) કલ્યાણકારક
 સેમકુશલ વિ. (સં.) (-ળ) સુખશાંતિ અને આરોગ્યવાળું
 (૨) ન. તેવી સ્થિતિ કે તેના સમાચાર (૩) વિ.
 એકદમ સલામત [‘કોન્સર્વેટિઝમ’
 સેમવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) વસ્તુનું સેમ સાચવવા તરફની વૃત્તિ;
 સોણી(-ણી) સ્ત્રી. (સં.) એકની સંખ્યા (૨) પૃથ્વી
 સોભ પું. (સં.) મનનો ગભરાટ; વ્યગ્રતા (૨) ખળભળાટ
 (૩) ઓસારો ખાવો-શરમાવું તે (૪) સંકોચ; આંચકો
 સોભક વિ. (સં.) સોભ કરનારું
 સોભસીઆ સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વીની સપાટીથી ઊંચે જતાં જ્યાં
 તાપમાન ઘટતું અટકી જાય છે તે સપાટી; ‘ટ્રોપોપોઝ’
 સોભાવરણ ન. (સં.) પૃથ્વીની સપાટીથી એકદમ નજીક
 આવેલા વાતાવરણનું આવરણ; ‘ટ્રોપોસ્ફિયર’
 સોર ન. (સં.) હજામત; મુંડન
 સોરકર્મ ન. (સં.) મુંડન; હજામત
 સોરિક પું. (સં.) નાઈ; વાળંદ

ખ/

૨૦૭

[ખટ

ખ

ખ પું. (સં.) કંઠસ્થાની બીજો વ્યંજન (૨) ન. પોલાણ;

આકાશ (૩) શૂન્ય; મીડું (૪) મીડાનો સંકેત (પદ્યમાં)

(૫) શૂન્ય; મીડું (૬) હર કોઈ નશતથી દસમું નશત

ખઈ પું. કષયરોગ (૨) ખાઈ

ખખ વિ. ખખળી ગયેલું (૨) ઝાંઝાં દમામદાર; ભવ્ય

ખખડધ્વજ વિ. (ખખળેલું-વૃદ્ધછતાં) મજબૂત બાંધાનું (૨)

ખ(૦ડ)ખડવું અ.કિ. ખડખડ એવો અવાજ થવો

ખ(૦ડ)ખડટ પું. ખખડવાથી થતો અવાજ

ખખડાવવું સ.કિ. ધમકાવવું (૨) મારવું (જેમ કે, લાકો)

(૩) ખડખડ અવાજ કરવો

ખખરવખર કિ.વિ. ખખળેલું-દોદળું હોય એમ (૨)

આમતેમ વીખરાયેલું પડ્યું હોય એમ

ખ(૦ર)ખરી સ્ત્રી. ગણમાં બાહેલો કફ કે ખાધેલી વસ્તુનો

ભાગ (જેનાથી અવાજ ખોખરો થાય છે.) (૨) સૂર;

અવાજ (૩) ગાતી વખતે સૂર કંપાવવો તે (૪) ચિંતા;

ચટપટી [શક; અંદેશો

ખખરો પું. પસ્તાવો; ખશ્તાપ (૨) શોક; સંતાપ (૩)

ખ(૦ળ)ખળતું વિ. ('ખખળવું'નું વર્તમાન કૃદંત) ખૂબ

ઊનું; ઊકળતું (૨) ખળખળ (કરતું) વહેતું

ખખળવું અ.કિ. ખૂબ ઊનું થવું; ઊકળવું (૨) વહેતાં

ખળખળ અવાજ કરવો (૩) બાંધાનું હાલી ઊઠવું;

ખખ - ઝાંઝાં - અશક્ત થવું [યોવું

ખખળાવવું સ.કિ. 'ખખળવું'નું પ્રેરક (૨) ઘણા પાસીથી

ખખા સ્ત્રી. મગજમારી; પંચાત (૨) પરવા; ચિંતા [તે

ખખેયું ન. વાંદરો ખિજવાટમાં મોં પહોળું કરી અવાજ કરે

ખખ પું. (સં.) પક્ષી (૨) સૂર્ય (૩) ગ્રહ (૪) તારો (૫)

દેવ (૬) નવની સંખ્યા

ખગનાથ પું. (સં.) ગુરુડ પક્ષી

ખગરાજ પું. (સં.) ગુરુડ

ખગપતિ પું. (સં.) પક્ષીઓનો રાજા-ગુરુડ (૨) હંસ

ખગવાહન પું. (સં.) ગુરુડ જેમનું વાહન છે તેવા-વિષ્ણુ

ખગેશ(-ન્દ્ર) પું. (સં.) ગુરુડ; ખગનાથ

ખગોલ(-ળ) (સં.) પું. ખગનમંડળ [વગેરેનું ગણિત

ખગોલ(-ળ)ગણિત ન. (સં.) ખગોલના પદાર્થોની ગતિ

ખગોળવિજ્ઞાન ન. ખગોળશાસ્ત્રી; 'એસ્ટ્રોનોમી'

ખગોલ(-ળ)વિદ્યા સ્ત્રી. ગ્રહનક્ષત્ર વગેરે સંબંધી શાસ્ત્ર

ખગોલ(-ળ)વેત્તા, ખગોલ(-ળ)શાસ્ત્રી પું. ખગોળવિદ્યાનો

જ્ઞાકાર

ખગોલ(-ળ)શાસ્ત્ર ન. (સં.) ખગોળવિદ્યા [મોહું

ખગોલી(-ળી)ય વિ. ખગોલને લગતું (૨) અતિશય; ધણું;

ખગ્ગ ન. ખડગ; તલવાર

ખગ્રાસ પું. (સં.) સૂર્ય, ચંદ્ર કે કોઈ પણ ગ્રહનું પૂર્ણ ગ્રહણ

ખચ કિ.વિ. (સં. ખચ્ = ખેંચી બાંધવું) ખેંચીને; સખત
રીતે (૨) અંદર પેસી જવા કે ભોંકાવાનો કે તેથી
ઊલટી ક્રિયાનો અવાજ (ખચ કરતું ધૂસી ગયું.)

ખચકવું અ.કિ. અચકવું; ખમચાવું

ખચકાટ પું. ખચકાવું તે

ખચકાવવું સ.કિ. ખચ દઈને ખોસી દેવું

ખચકાવું અ.કિ. પાછા પડવું (૨) અચકાવું [અંતરાય

ખચકો પું. સપાટી પર પડેલો ખાડો-ખાંચો (૨) અટકાવ;

ખચખચવું અ.કિ. ('ખચવું'નો દ્વિર્ભાવ) ખીચોખીચ

ભરાવું; ભિડાવું

ખચર ન. જુઓ 'ખચ્યાર'

ખચરી સ્ત્રી. ખચરની માદા [ધોડું (૩) જુવાનનું મરણ

ખચરું વિ. ધરડું; નબળું (૨) ન. નિર્માલ્ય-ખચ્યર જેવું

ખચવું સ.કિ. (સં. ખચ્ ઉપરથી) જડવું; બેસાડવું (૨)

ખીચોખીચ ભરવું-લાદવું

ખચાક કિ.વિ. ખચ દઈને ખૂંપી જવાનો અવાજ થાય એમ

ખચાખચ કિ.વિ. ખચખચ (૨) ખીચોખીચ [ભીડ

ખચાખચી કિ.વિ. ખચીત; અવશ્ય (૨) સ્ત્રી. ગિરદી;

ખચિત વિ. (સં.) બેસાડેલું; જડવું

ખચીત કિ.વિ. જરૂર; અવશ્ય

ખચૂકખચૂક કિ.વિ. ખદુકખદુક; ઊછળતું અને ધીરું ચાલતું

હોય તેમ (ઘોડાની ચાલ માટે)

ખચોખચ કિ.વિ. ખીચોખીચ (૨) ભચોભચ

ખચ્ય કિ.વિ. ખચ અવાજ થાય તેમ

ખચ્યર ન. ઘોડો અને ગધેડું એ બંનેની મિશ્ર જાતિનું પ્રાણી

ખચ્યરગાડી સ્ત્રી. ખચ્યર દ્વારા ખેંચાતી ગાડી

ખજવાળ સ્ત્રી. (સં. ખર્જ પરથી) ખંજવાળ; વલૂર

ખજવાળવું સ.કિ. વલૂરવું; ખંજવાળવું; ધોયા નખે ખણવું

ખજાનચી પુ. (ફા.) ખજાનાનો ઉપરી; કોષાધ્યક્ષ

ખજા(-જા)નો પું. (અ.) નાણું રાખવાની જગા; પનભંડાર

(૨) ધન; દોલત (૩) બંદૂકમાં ગોળી ભરવાનું ખાનું

(૪) ચલમમાં તમાકુ મૂકવાનો ખાડો (૫) હથિયાર

ભરવાની ખોલ (૬) બાકાવાળો પટો (૭) મીઠું

પકવવાનો અગર [છે તે કળ

ખજૂર ન. (સં. ખર્જૂર, પ્રા. ખજજૂર) સુકાવાથી ખારેક બને

ખજૂરિયું વિ. ખજૂરી-ખંજવાળ લાવે તેવું

ખજૂરી સ્ત્રી. (સં. ખર્જૂ; પ્રા. ખજજૂ) ખંજવાળ લાવે એવા

નાનાનાના કાંટા (૨) ખંજવાળ; વલૂર

ખજૂરી સ્ત્રી. ખજૂરનું ગાડ (૨) એક મીઠાઈ (૩) ખજૂર

- જેમાંથી નીરો નીકળે છે.

ખજૂરું પું. (સં. ખર્જૂ - ખર્જૂરહ = વીંછી) કાનખજૂરો (૨)

વજાટમાં તાણાવાણાના તાર વધારે આવી જવા તે

ખટ વિ. (સં. ષટ્) છ (૨) એક રાગ (સં.)

ખટ પું. (સં. શઠ) લખાડ; લુચ્ચો (નટખટ)

ખટ/

૨૦૮

/ખડક

ખટ પું. 'ખટ' એવો અવોજ (૨) કિ.વિ. કથું ઢોકવાનો
અવાજ થતો હોય એમ

ખટક સ્ત્રી. (રવા.) ખટદો (૨) ચાનક; ખંત | એમ

ખટકખટક કિ.વિ. (રવા.) ખટખટ એવો અવાજ થાય

ખટ(૦કરમ, ૦કર્મ) ન.ખ.વ. (સં. પટ્ટ+કર્મ) બ્રાહ્મણો
કરવાનાં છ ધર્મકાર્યો (યજ્ઞન, યાજ્ઞન, અપ્યયન,
અધ્યાપન, દાન અને પ્રતિગ્રહ) (૨) ધર્મ સંબંધી
નિત્યકર્મ (૩) તાંત્રિક છ કર્મ

ખટકવું અ.કિ. (પ્રા. ખટકય) કાંકરીને પેઠે ખુંચવું;

ભોંકાવું; સાલવું (૨) અંદરથી લાગવું; પશ્ચાતાપ થવો

ખટકો પું. ખટકવું તે કે તેનો અવાજ અથવા પીડા (૨)

હરકત; નડતર (૩) શક; અંદેશો (૪) ચાનક; કાળજી

ખટખટ પું. (રવા.) 'ખટ ખટ' એવો અવાજ; ખટખટાટ

ખટખટ પું. પંચાત; માથાકૂટ

ખટખટારો પું. કંટાળો આવે એવી માથાગ્રીક; કચકચાટ

ખટખટાવવું અ.કિ. 'ખટખટ' એવો અવાજ કરવો (૨)

સ.કિ. ખખડાવવું

ખટગુણ પું.ખ.વ. (સં. પટ્ટ+ગુણ) (માનવના) છ ગુણ :

ઉદ્યોગ, સાહસ, ધૈર્ય, બળ, બુદ્ધિ અને પરાક્રમ (૨)

(ઈશ્વરના) ઐશ્વર્ય, તીર્થ, યશ, શ્રી, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય

ખટચક ન.ખ.વ. (સં. પટ્ટ+ચક) (યોગ) શરીરની

અંદરનાં છ ચક્રો : આધાર, લિંગ, નાભિ, અનાહત,

કંઠ અને મૂર્ધા

ખટદર્શન ન.ખ.વ. (સં. પટ્ટ+દર્શન) ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાનનાં

છ શાસ્ત્રો : સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક, મીમાંસા

અને વેદાંત

ખટપટ સ્ત્રી. યુક્તિપ્રયુક્તિથી કામ સાધી લેવાની તજવીજ-

રીત (૨) કડાકૂટ; પંચાત (૩) ઝપડો; કઞ્જિયો

ખટપટિયું વિ. ખટપટી; કારસ્તાની

ખટપટી વિ. જુઓ 'ખટપટિયું'

ખટપટ પું. (સં. પટ્ટ+પટ) છ પગવાળાં પ્રાણીઓનો વર્ગ

(૨) ભમરો (૩) મધમાખ (૪) કરોળિયો

ખટપટી સ્ત્રી. ખાટલામાં ભરેલ પાટી

ખટમધુર(-રું) વિ. (દે. ખટ્ટ+મધુર) કંઈક ખાટા અને કંઈક

મીઠા સ્વાદવાળું; ખટમીઠું

ખટમલ પું. (સિ.) માંકડ; માંકણ

ખટમાસી વિ. છ છ મહિને આવતું; છ માસિક

ખટમાસી વિ. (સં. પટ્ટ+માસ) છ મહિને આવતું શ્રાદ્ધ;

છમાસી શ્રાદ્ધ

ખટમીઠું વિ. (દે. ખટ્ટ+મીઠું) ખટમધુરું

ખટરસ પું.ખ.વ. (સં. પટ્ટ+રસ) છ સ્વાદ : ખાટો, ખારો,

કડવો, તૂરો, તીખો અને ગળ્યો (૨) વિ. છ રસ-

સ્વાદવાળું; બધા રસવાળું

ખટરાગ પું. (સં. પટ્ટ+રાગ) છ રાગ : (એક મત પ્રમાણે)

ભૈરવ, માલકોશ, હિંદોલ, શ્રીરાગ, કેદાર અને મલાર

ખટરાગ પું. અણબનાવ (૨) સાંસારિક જંજાળ; કડાકૂટ

(૩) તકરાર; ઝપડો [કરાવનારું

ખટરાગી વિ. કઞ્જિયાખોર; ઝબડાખોર (૨) અણબનાવ

ખટલો પું. કુટુંબકબીલો; પરિવાર; રસાલો (૨) સરસામાન;

સરંજામ (૩) મુકદ્દમો; કેસ (૪) ગૂંચવણવાળું-મુશ્કેલ

કામ

ખટવવું સ.કિ. ખટાશ ચડે એમ કરવું

ખટવવું સ.કિ. 'ખાટવું'નું પ્રેરક; ખટાવવું

ખટશાસ્ત્ર ન.ખ.વ. (સં. પટ્ટ+શાસ્ત્ર) ભારતીય તત્ત્વજ્ઞાનનાં

છ શાસ્ત્રો : સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક, મીમાંસા,

વેદાંત; ખટદર્શન

ખટાઈ સ્ત્રી. ખાટાપણું; ખટાશ (૨) ખાટી વસ્તુ

ખટાઈ વિ. ખટાવે-લાભ કરાવે એવું (૨) પું. ભાટિયાની

એક અટક અને તેનો પુરુષ [અવાજથી

ખટક પું. (રવા.) એવો અવાજ (૨) કિ.વિ. એવા

ખટાખટ કિ.વિ. ખટપટ અવાજથી

ખટાખટ, (-ટી) સ્ત્રી. ખટાખટ એવો અવાજ (૨) કઞ્જિયો;

તકરાર [ધમપછાડા

ખટાટોપ પું. આડંબર; (ખોટો) મોટો દેખાવ (૨)

ખટાજા સ્ત્રી. ખટાશ; ખટાઈ (૨) ખાટો પદાર્થ

ખટાપટી સ્ત્રી. ગરબડ; ખટપટ (૨) કઞ્જિયો; તકરાર

ખટામણ સ્ત્રી. ખટાશ (૨) ખાટો પદાર્થ

ખટામણ સ્ત્રી. ફાપદો, લાભ, નફો

ખટારો પું. (સં. ખટ્ટવાકારક) ભાર ભરવાનું વાહન (૨)

તેના જેવું મોટું કોઈ વાહન; ભારની 'મોટર-લોરી'

(૩) કર્કશ અવાજ કરે એવું-ખરાબ વાહન

ખટારો પું. ખટપટ (૨) અણબનાવ; તકરાર

ખટાવવું સ.કિ. 'ખટાવું', 'ખાટવું'નું પ્રેરક

ખટાવું અ.કિ. ખટાશ ચડવી; ખાટું થવું; અખરાવું (૨)

'ખાટવું'નું કર્મણિ (૩) લાભ આપવો

ખટાશ સ્ત્રી. (દે. ખટ્ટ=ખાટું ઉપરથી) ખટાઈ; ખાટાપણું;

(૨) ખાટી ચીજ (૩) અણબનાવ

ખટાંદ સ્ત્રી. ખાટી ગંધ

ખટું(-ટું)ખડું વિ. થોડુંક ખાટું

ખટલી સ્ત્રી. નાનો ખાટલો; ખાટલી

ખટલા પું. ખાટલો (૨) ડિડોળો [એ અર્થમાં

ખડ વિ. (દે. ખટ્ટ=મોટું) સમાસના પૂર્વપદ તરીકે 'મોટું'

ખડ ન. (સં. ખટ, પ્રા. ખડ) ધાસ; કડખ (૨) ખેતરમાં

ઊગેલું નકામું ધાસ; નીંદામણ

ખડ સ્ત્રી. તાડી ભરવા માટેનું માટીનું વાસણ

ખડક પું. (સં. ખડક=સ્થાણ) પાણીમાંનો કે જમીન ઉપરનો

પથ્થરનો ટેકરો (૨) ખરાબો

ખડક પું. એક પ્રકારની લાથની કાંડાની ચૂરી (સ્ત્રીઓનો)

ખડકલો

૨૦૯

/ ખડાઉતાર

ખડકલો પું. ખડકેલી ચીજોનો જથ્થો, કગલો
 ખડકું સ.કિ. ઉપરાઉપરથી ગોઠવવું
 ખડકાળ વિ. ખડકવાળું; પથરાણ
 ખડકી સ્ત્રી. (સં. ખડકિકા, પ્રા. ખડકિઆ) ઘર
 આગળની બાંધેલી-આરણ્યાવાળી છૂટી જગા; ઢેલી (૨)
 બે અથવા વધારે ઘર આગળની એક સામાન્ય
 દરવાજાવાળી ગલી કે શેરી (૩) એવી જાતની-
 દરવાજાવાળી રચના અથવા એની ઉપરની ઢેલી
 ખડ ખડ કિ.વિ. ખડ ખડ એવો અવાજ કરીને (હસવું)
 (૨) સ્ત્રી. એવો અવાજ (૩) પીડા; ઉપાધિ (૪)
 તકરાર; ખટખટ [ખડખડિયું (૩) બરતરફ થવું તે
 ખડખડવું વિ. ખડખડ અવાજ કરતું (૨) ન. સૂકું નાળિયેર;
 ખડખડ કિ.વિ. ખડખડ એવો અવાજ કરીને (૨) સ્ત્રી.
 એવો અવાજ (૩) ગરબડ
 ખડખડવું અ.કિ. ખડ ખડ એવો અવાજ થવો
 ખડખડાટ પું. ખડ ખડ એવો અવાજ થવો તે (૨) કિ.વિ.
 એવો અવાજ કરીને (હસવું)
 ખડખડાવવું સ.કિ. ખડખડાવવું
 ખડખડિયું વિ. (૨) ન. ખડખડતું (૩) વસાય ખોલાય
 એવી નાનાંનાનાં પાટિયાંની બારીબારણાંની મુકાતી
 રચના (૪) ન. સૂકું નાળિયેર (૫) ખાવાની એક
 વાની (૬) બરતરફ થવું તે; બરતરફી
 ખડગ ન. ખડ્ગ; તલવાર (૨) ગેડાનું શિંગડું
 ખડગ પું. ખડક; એક પ્રકારની ચૂરી
 ખડચંદી સ્ત્રી. ધોડાને ઘાસ સાથે અપાતું જોગણ
 ખડચંપો પું. (દિ. ખડ=મોઢું+ચંપો) એક જાતનો ચંપો
 ખડજા વિ. ('ખડવું' ઉપરથી) હરામ હાડકાંનું; આળસુ
 ખડતર-(બ) વિ. (સં. ખરતર) દુઃખ ખમી શકે એવું;
 ખરવાજા (૨) મજબૂત બાંધાનું (૩) મહેનતું (૪) તુચ્છ
 ખડતાલ પું. એ નામનો તાલ (સંગીત)
 ખડતાલ ન. કાંસીજોડાં; ગંઝ
 ખડતાલ પું. ગધેડાનું પાટું
 ખડતાલ પું. આંતરો; ફરેતાળ [જમીન)
 ખડતાલ-(ળ)વું સ.કિ. ખરી વડે તોડવું-ખોદવું-ઠોકવું
 ખડતુ-(ત્ર)સ ન. ખડખડતું; બરતરફી
 ખડતું વિ. ખડી પડતું (૨) બરતરફ થતું
 ખડદાદા પું. બ.વ. દાદાના દાદા; પરદાદા [નું ચોસલું
 ખડદું ન. પ્રવાસી પદાર્થનું જામેલો પોપડો; ખડબું (૨) દહીં-
 ખડદું ન. છિદ્ર; દોષ; ખૂપડું (ખોતરણું)
 ખડધાન(ઠન્ય) ન. ('ખડ' જેવું 'ધાન') વગરખેડ્યે
 ઊગતું-ખેડ્યા કે વાવ્યા વિના થતું ધાન (સામો,
 રાજગરો વગેરે) (૨) હલકી જાતનું અનાજ
 ખડધાલ-(યેલું) વિ. (ખધરાવું ઉપરથી) ચાઠાં; ખૂજલી
 વગેરે થવાથી ખરાબ થયેલું; કીડા પડી હોય તેવું;

ખવાયેલું (૨) ખરડાયેલું; મેલું (૩) ઘસાયેલું; નબળું
 ખડ-(૨)પવું સ.કિ. (ખડવું ઉપરથી) ખોતરી-ઉખેરી કાઢવું
 (૨) સોરવું
 ખડખિતરાઈ, ખડખિત્રાઈ વિ. મોટી પાંખીના પિતરાઈ
 ખડખીઠ સ્ત્રી. ઘાસનું ખરીદ-વેચાણ બજાર
 ખડપું ન. (ખૂરપી ઉપરથી) ખડપવાનું ઓજાર; ખરપી
 ખડપો પું. ખરપો; ખરપડે (૨) ચામડાં ઉતારવાનું ઓજાર
 ખડ-(૨)બચવું વિ. ખાડાખેંચાવાળું; ઊંચું-નીચું
 ખડભડાટ પું. ખડખડવાળો અવાજ; ખડભડાટ (૨) (લા.)
 ધમાચકડી (૩) તોફાન; ધાંધલ (૪) પેટમાં આવતી
 ચૂંક [ખડે તેવું
 ખડબાદાર વિ. ખડબાં નીકળે એવું; ઉપરના પડમાં ચોસલા
 ખડબું ન. જામી ગયેલા પ્રવાલીનું ચોસલું; ખડદું
 ખડબૂચ-(ચું) ન. (સં. ખર્બુજ, ફા. ખર્બુજહ) એક જાતનું
 ફળ; તરબૂચ
 ખડબૂચી સ્ત્રી. તરબૂચી (૨) ટેટીનો વેલો
 ખડબૂચું ન. ખડબૂચ; તરબૂચ (૨) ટેટી
 ખડભડ સ્ત્રી. એવો અવાજ (૨) ગરબડ; ધાંધલ (૩)
 કજિયાં; તકરાર (૪) દખલ
 ખડભડવું અ.કિ. ખડભડ અવાજ થવો (૨) તકરાર થવી
 ખડભડાટ પું. ખડભડ અવાજ (૨) ગરબડ; ધાંધલ
 ખડ-(ળ)ભળવું કિ. ખળભળ અવાજ થવો (૨) હાલી
 ઊઠવું; તળે ઉપર થવું (૩) મનમાં અજંપો થવો;
 ગભરાવું [એક જીવવું
 ખડમા-(મો)કડી સ્ત્રી. પાતળા લાંબા પગવાળું લીલા રંગનું
 ખડમોસાળ ન. (દિ. ખડ+મોસાળ) માનું કે બાપનું મોસાળ
 ખડવેવાઈ પું. (દિ. ખડ+વેવાઈ) વેવાઈનો બાપ
 ખડવું સ.કિ. (પ્રા. ખડ=મર્દન કરવું) ખરેડવું (૨) લેપ
 કરવો (૩) ગ્રામ લગાડવો (૪) સંડોવવું; આળ મૂકવું
 (૫) નકારા કામમાં ભેળવવું
 ખડવું અ.કિ. (દિ. ખડિઅ) અટકવું; થંભી જવું (૨)
 હાથપગ વગેરે અવયવ ઊતરી જવો (૩) પડી જવું
 ખડંગ પું. પડવાથી ધાતુના વાસણનો થતો અવાજ (૨)
 કિ.વિ. એવો અવાજ કરીને
 ખડંગ કિ.વિ. ઊભાં ઊભાં (૨) સાવધાન; જાગ્રત
 ખડા સ્ત્રી. જોડાની પાની તરફનો ઊભો ભાગ (૨)
 પાદુકા; ચાખડી (૩) પાડી; ખેડણી
 ખડાઈ સ્ત્રી. ('ખટ'=શક) શક્તા (૨) કામચોરી
 ખડાઈ સ્ત્રી. ભેંસની માદાબચ્ચું; પાડી
 ખડાઈ વિ. ઊભું; ખડું
 ખડાઈ સ્ત્રી. પાવડી; ચાખડી
 ખડાઈ સ્ત્રી. સૂકા ઘાસનો જથ્થો
 ખડાઈ વિ. સીપું ઊભું, ખડું [હંડી)
 ખડાઉતાર વિ. જોડા ઉતારતાં વૈંત-તરત સ્વીકારવાય એવી

ખડાખડ/

૨૧૦

/ખતા

ખડાખડ કિ.વિ. એવો અવાજ થાય એમ (૨) ઉતાવળથી
ખડાખડ ન. (સં. ષટ્+અષ્ટ) જયોતિષમાં છ અષ્ટકવાળો
યોગ (૨) અગ્રજનાવ

ખડાખાહું (-ષ્ટકું, -સટું, -સ્ટું) ન. ખડાખાડ; ખડાષ્ટક
ખડાજંબી સ્ત્રી. ગેરવાજબી રીતનો અડધો

ખડિયાખખડ વિ. ઝૂંઝૂં; સખખડખખ; ખખખી ગયેલું (૨)
સ્ત્રી. ભાંગીતૂટી હાલત (૩) જંજાળ (૪) માયાકોડ;

પંચાત

ખડિયાટ પું. તળાવમાં ઊતરવાની ઢાળ પડતી પણ ખસી
ન પડાય એવા ચણતરવાળી ઓકળીબંધ રચના

ખડિયું ન. સુકવણું (૨) સુકાવાથી તરો પડી ગઈ હોય
તેવી જમીન (૩) ચોમાસામાં કેટલાક દિવસ વરસાદ
ન થવાથી જે તાપ પડે છે તે

ખડિયું ન. (ખડું) બાજમાં છેવટની કરી ઘરમાં બરાબર
પહોંચે એથી વધારે દાણા પડતાં તેણે બહાર નીકળવું
પડે તે

ખડિયું ન. ચિત્તો; વાધ (૨) પહેલા વેતરની ભેંસ
ખડિયો પું. કિતાથી લખવા પ્રવાહી ખડી કે લખવાની શાહી

રાખવાનું પાત્ર (૨) દીવો કરવાનો નાનો ડબો (૩)
ધણા પડવાળી ઝેળી; ખભાની બે તરફ ચૂલતો નખાય
એવો કોથળો (૪) ખલતો; વાટવો [ટંકણખાર

ખડિયો, (૦ખાર) પું. ('ખડી' + શાર) એક જાતનો શાર;
ખડિંગ કિ.વિ. એવો અવાજ કરીને

ખડી સ્ત્રી. (સં. ખટિકા, પ્રા. ખડિઆ) ખડી માટી (૨)

રસ્તા પર નખાય છે એવા પથ્થરના કાંકરા-મરડિયા

ખડી સ્ત્રી. વગર વિચાવેલી ભેંસ; ખડેલી

ખડીફોજ સ્ત્રી. (ખડું+ફોજ) કાચમી લકર-સેના

ખડીભોલી સ્ત્રી. (હિં.) (દિલ્હી પાસેની-પશ્ચિમી) હિંદી-
સિંદુસ્તાની ભાષા

ખડીમાટી સ્ત્રી. ખડી; એક જાતની ધોળી માટી

ખડી-સાકર સ્ત્રી. એક જાતની પાસાદાર સાકર

ખડુ સ્ત્રી. નનામી; ઠાઠડી

ખડુ ન. પાણીનો ધોધ (૨) કોતર; ખીણ

ખડુ ન. મુસ્લિમો પેશાબ કર્યા પછી ભીનાશ દૂર કરવા
વાપરે છે તે પથ્થરનો-ઈંટનો કે માટીનો ટુકડો

ખડું વિ. ઊભું રહેલું (૨) તત્પર

ખડું ન. સુકાવાથી તરો પડી ગઈ હોય તેવી જમીન
ખડેઘાટ વિ. (ખડું + ઘાટ) ભઠ્ઠીમાં બાક્યા વગર ધોયેલું

(કપડું) (૨) કિ.વિ. ટકાર; મગરૂર રીતે સજ્જ;
તત્પર

ખડેચોક કિ.વિ. છયોક; જાહેર રીતે

ખડેજોડે કિ.વિ. ઊભેઊભે; આવતાવેંત

ખડેધડે કિ.વિ. સજ્જત; ટકાર [ગેંઝનું શિંગડું

ખડુંગ ન. (સં.) નાની જાડા પાનાની તલવાર; ખડગ (૨)

ખણ સ્ત્રી. ('ખણું' પરથી) વલૂર; ચળ; ખંજવાળ (૨)
એક જાતની ગરોળી (૩) ટેબલનું કે કબાટનું ખાનું

ખણક પું., સ્ત્રી. ખણણણ એવો અવાજ

ખણકાર પું. ખણણણ એવો અવાજ [એવો અવાજ

ખણખણ કિ.વિ. ખણખણ અવાજ થાય એમ (૨) પું.

ખણખણ સ્ત્રી. બારીક તપાસ-શોધ (૨) ખણખોદ; નિંદા

ખણખણવું અ.કિ. (પ્રા. ખણખણ) ખણખણ અવાજ થવો

ખણખણાટ પું. ખણખણે એવી નાનીનાની ધૂધરીઓ કે

કાંસીજોડ જેવાં પતરાં (રથ વગેરેનાં) (૨) કાંસીજોડ;

છબછબિયાં (૩) ખણખણ એવો અવાજ

ખણખણું વિ. ખણકો ઊઠે એવું (૨) ખૂબ શોકાયેલું (૩)

ખડું થયેલું; ખૂબ તપેલું

ખણખોજ(-ત, -તર, -દ) સ્ત્રી. (ખણવું + ખોજવું, ખોત-

રવું, ખોદવું) બારીક તપાસ-શોધ (૨) કોઈના દોષ

શોધા-કાઢ્યા કરવા તે (૩) નિંદા કર્યા કરવી તે

ખણખોદિયું વિ. ખણખોદ કરવાની ટેવવાળું

ખણખોળ સ્ત્રી. ખણખોજ; બારીક શોધ - તપાસ

ખણજ સ્ત્રી. ખંજવાળ; વલૂર; ખણ; ચળ

ખણવું સ.કિ. (સં. ખન, પ્રા. ખણ) ઉગરડવું; ખોતરવું

(૨) ખોદવું (૩) વલૂરવું; ખંજવાળવું (૪) ચીમટી-

ચૂંટી ભરવી-ખણવી [છજત

ખણસ સ્ત્રી. ઉદિયની લાગણી (૨) (જાડા-પેશાબની)

ખણુ ન. કાણ

ખણુખણુ કિ.વિ. કાણેકાણે

ખત ન. (અ.) લેખ; લખત; દસ્તાવેજ

ખત સ્ત્રી. દાઢી કે મૂછ (૩) પું. દાઢી કે મૂછનો વાળ [‘ડીડ’

ખતપત્ર(-તર) ન. ખત કે તેને લખતાં કાગળિયાં; દસ્તાવેજ;

ખતમ કિ.વિ. (અ. ખત્મ) ખલાસ; સમાપ્ત

ખતરણ સ્ત્રી. ખત્રીની સ્ત્રી

ખતરનાક વિ. ખતરાવાળું; જોખમભર્યું; ભયંકર

ખતરવટ કિ.વિ. આગ્રહપૂર્વક; અદ્વપૂર્વક (૨) સ્ત્રી.

કત્રીવટ; કાત્રવટ

ખતરિયાંવટ સ્ત્રી. કત્રીવટ

ખત્રી(-તરી) વિ. (સં. કત્રિય) કત્રિયની એક જાતનું (૨)

કાપડ વણવાનો કે રંગવાનો ધંધો કરતી એક ન્યાતાનું

(૩) પું. એ ન્યાતાનો માણસ

ખતરું ન. ખતરો; આકત

ખતરું ન. ખોડ; છિદ્ર; ખૂધું (૨) દોષ; વાંધો

ખતરો પું. (અ.) ભય; જોખમ (૨) અંદેશો; સંદેહ

ખતવણી સ્ત્રી. ખાતાવાલીમાં ખતવવું તે [કરવી

ખતવડું સ.કિ. (રોજમેળમાંની રકમની) ખાતાવાર નોંધ

ખતા(-તા) સ્ત્રી. (અ.) નુકસાન (૨) ચૂક; ભૂલ

ખતીબ પું. (અ.) ઉપદેશક; વ્યાખ્યાતા (૨) પેશ-ઈમામ

ખત્તા સ્ત્રી. જુઓ ‘ખતા’

ખતો/

૨૧૧

/ખબરું

ખતો પું. ઠોકર (૨) પાખો
 ખતો પું. ધાબળો; કામળો
 ખત્રાણી સ્ત્રી. ખત્રીની સ્ત્રી; ખતરણ [ખતરી
 ખત્રી વિ. (સં. શત્રિય) (૨) પું. ખતરી જાતનો પુરુષ;
 ખદખદ કિ.વિ. એવો અવાજ થાય તેવું; ખદખદ કરતું
 સડતું હોય - કીડીઓથી તળે ઉપર થતું હોય એમ
 ખદખદવું અ.કિ. ખદખદ થવું (૨) ખદખદ અવાજ સાથે
 ઉડતું; ખદખદ થવું
 ખદ-(દે)ડવું સ.કિ. ખૂબ દોડાવવું; તગેડવું (૨) કેરા
 ખવડાવવા; અથડાવવું (૩) ખૂબ મહેનત આપવી
 ખદડામણ સ્ત્રી. ખદડવું કે ખદડાવું તે
 ખદડુક ખદડુક કિ.વિ. એવો અવાજ કરીને (ધણુંખડું
 ધોડાનો); ખદડુક ખદડુક એવો અવાજ
 ખદડું વિ. (દિ. ખધ્ય) ઘટ પોતનું જડું (કપડું) રાંડવો
 ખદડો પું. (સં. શુદ્ર, હિં. ખદરા=શુદ્ર; નકામું) હીજડો;
 ખદખદ કિ.વિ. ખદખદ કરતું સડતું હોય-કીડાથી તળેઉપર
 થતું હોય એમ
 ખદખદવું અ.કિ. ખદખદ થવું [મોજમજા
 ખદખદિયાં ન.બ.વ. પૈસા ખદખદે એવી સુખી સ્થિતિ;
 ખદર સ્ત્રી. નવા કાંપવાળી જમીન
 ખદિર પું. (સં.) ખેરનું ઝાડ
 ખદિરસાર પું. (સં.) ખેરસાર; કાથો (૨) ખેરનો વેર
 ખદુક-(શ)ખદુક-(શ) કિ.વિ. ખદુક ખદુક; ટૂંકે ડગલે
 ધોડું ગપેડું ચાલે તેમ; ખદુક ખદુક
 ખદેડવું સ.કિ. ખદડવું; ખૂબ દોડાવવું; કેરા ખવડાવવા;
 ખૂબ મહેનત આપવી
 ખદડ વિ. ઘટ (કાપડ) [સૂરજ વગેરે
 ખદોત પું. (સં.) આકાશમાં તેજ કરે તે આગિયો; તારો;
 ખધરાવું અ.કિ. (દિ. ખધ્ય=ખાધેલું) સપાટી પરથી ખવાડું-
 કતરાવું; ખરબચડું થવું
 ખધ્યા સ્ત્રી. સુધા; ભૂખ (૨) વારંવાર ખાવાની વૃત્તિ [ચોર
 ખનક પું. (સં.) ખાણ ખોદનાર; ખાણિયો (૨) ખાતરિયો;
 ખનકડું અ.કિ. (રવા.) ખખડવું; ખણખણવું
 ખનખન સ્ત્રી. છંદ; વ્યસન (૨) ખંત (૩) તપાસ;
 ખણખોદ (૪) શંકા; હાજત; ખણસ
 ખનન ન. (સં.) ખોદવું તે; ખોદવાની ક્રિયા [‘માઈનિંગ’
 ખનનવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ખાણો ખોદવા વિશેનું જ્ઞાત;
 ખનિ સ્ત્રી. (સં.) ખાણ
 ખનિજ વિ. ખનીજ; ખાણમાંથી નીકળેલું; જમીનમાંથી
 ખોદી કાઢેલું (૨) જેમાં કાર્બન ન હોય તેવું;
 ‘ઇનઓર્ગેનિક’ (૩) ન. તેવી ધાતુ (સોનું, લોહું
 વગેરે) [(૩) ત્રીક્રમ
 ખનિત્ર ન. (સં.) ખોદવાનું ઓજાર; કોદાળી (૨) પાવડો
 ખની સ્ત્રી. ખનિ; ખાણ

ખનીજ વિ. જુઓ ‘ખનિજ’
 ખન્ય વિ. (સં.) ખોદાવી કાઢવા જેવું
 ખપ પું. (ખપડું ઉપરથી) વપરાશ (૨) ખગત્ય; જરૂર
 (૩) તગી; ખોટ (૪) માલનો ઉપાડ; ખપત (૫)
 પ્રપત્ન
 ખપજોગ-(ગું) વિ. ઉપયોગ પૂરતું; જોડતા પ્રમાણનું
 ખપત સ્ત્રી. વેચાણ તરીકેનો ઉપાડ
 ખપનું વિ. વપરાશ એવું ઉપયોગી (૨) વેચાય એવું (૩)
 વ્યવહારમાં ચાલે એવું; લેવાય-ખવાય એવું
 ખપનું વિ. ઉપયોગી [ટટ્ટી; ખપેડી
 ખપરડી સ્ત્રી. નાનો ખપરડો (૨) વાંસની ચીપોની સાદરી-
 ખપરડો પું. વાંસની ચીપોની સાદરી-ટટ્ટી; ખપેડો
 ખપડું અ.કિ. (સં. કપ્પતે, પ્રા. ખપ્પઠ) વેચાણ; ઉપાડ
 હોવો (૨) વપરાણું; ખરચાણું; ખતમ થવું (૩)
 લેખાણું; ગણાણું (૪) વહેવારમાં ખપતું હોવું (૫)
 કામ લાગણું; ખપમાં આવવું
 ખપાટ સ્ત્રી. વાંસની-લાકડાની ચીપ (૨) કામઠું
 ખપાટિયું ન. ખપાટ; વાંસની ચીપ (૨) વાંસનું-લાકડાનું
 ફારિયું (૩) ખપાટનું ઢોરનું છાપડું
 ખપાડવું અ.કિ. ‘ખપડું’ પ્રેરક [દલાલી
 ખપામણ-(ણી) સ્ત્રી. ખપાવી આપવાનું મહેનતાણું;
 ખપુખ ન. (સં.) આકાશકુસુમ (૨) મિથ્યા કલ્પના
 ખપુખાવત્ કિ.વિ. આકાશકુસુમની જેમ (અસંભવિત)
 ખપૂકલી સ્ત્રી. ગુંપડી
 ખપૂસડું અ.કિ. ખંતથી પાછળ લાગવું-મંડવું; એકધ્યાન
 થવું (૨) સ.કિ. મારવું; ગૂડવું
 ખપેડી સ્ત્રી. ઊગતા છોડ ખાઈ જનારું એક જીવડું (૨)
 છોડું; પોપડો (૩) નાકમાં બાજેલું ગૂંચું
 ખપેડો પું. ખપરડો; વાંસની ટટ્ટી (૨) પાલખમાં વપરાતો
 વાંસનો ત્રાપો
 ખપોટી સ્ત્રી. પોપડી; ભિંગડું (૨) કપોટી
 ખપોટું ન. પાતળું છોડું; ભિંગડું
 ખપોડી સ્ત્રી. જુઓ ‘ખપોટી’
 ખપ્પર ન. (સં. ખર્પર, પ્રા. ખપ્પર) જેમાં આવેલું બધું
 નાશ પામે એવું પાત્ર (દિલીનું) (૨) જેની નારિયેળનું
 કે બીજું કોઈ પણ વિકાસપાત્ર
 ખફગી સ્ત્રી. (ફા.) ખફાપણું; નાખુશી (૨) રોષ; ગુસ્સો
 ખફા વિ. (અ.) નાખુશ; કોંધાપમાન
 ખખકાવવું કિ. ચોરડું; ઉચાપત કરવી (૨) ખોસવું
 ખખ ખખ કિ.વિ. ખદૂક ખદૂક (૨) એવા અવાજથી
 ખખડખત વિ. જાડું; ઘટ (ઉદા. દૂધ)
 ખખડદાર વિ. ખબરદાર; હોશિયાર
 ખખડદારી સ્ત્રી. જુઓ ‘ખબરદારી’
 ખખડું ન. જાડું પડ કે થર - ખપોટું

ખબર/

૨૧૨

[પરચુ(પાણી)]

ખબર પું.બ.વ. સ્ત્રી. (અ.) સમાચાર; ખાતમી (૨)
 સંદેશો; કહેણ (૩) જાણ; જ્ઞાન; જ્ઞાન (૪) નજર;
 સંભાળ [તબિયતના સમાચાર
 ખબરઅંતર પું.બ.વ., સ્ત્રી. માહિતી; સમાચાર (૨)
 ખબરદાર વિ. હોશિયાર; કાબેલ (૨) સાવધ (૩) ઉદ્ધ.
 'સાવધ રહો, યાદ રાખો' એવા અર્થનો ઉદ્દગાર
 ખબરદારી સ્ત્રી. સાવચેતી; સાવધાની (૨) કાળજી
 ખબરપત્ર પું. ખબરઅંતર; કાળજીપત્ર (૨) ખબર દેતો પત્ર
 ખબરપત્રી પું. (છાપામાં) ખબર મોકલનાર (૨)
 સંવાદદાતા; વૃત્તાંતનિવેદ; 'રિપોર્ટર'
 ખબાખબ કિ.વિ. ઘોંઘાટ-ઘાંટાઘાંટ થાય એમ (૨) સ્ત્રી.
 ઘોંઘાટ; ઘાંધલ (૩) ઘાંટાઘાંટ; તકરાર; બોલાબોલી
 ખબૂકું સ.કિ. જોયા વિના કૂદી પડવું; ખપૂસવું; મંડવું
 (૨) મારવું-ઝડવું
 ખબેડવું સ.કિ. ગમેતેમ ખુંદવું
 ખબ્બડ વિ. ખબડ; જાડું; ઘટ્ટ
 ખભળવું અ.કિ. ખજભળ અવાજ થવો (૨) હાલી ઊઠવું;
 તળે-ઉપર થવું (૩) મનમાં અજોખો થવો
 ખભળાટ પું. ખડભળાટ; ખજભળવું એ
 ખભો પું. (સં. સ્કંભક, પ્રા. ખંભઅ) ઘડ ને હાથ જ્યાં
 જોડાય છે તે (કાંધ પાસેનો) અવયવ
 ખમચ-(ચા)વું અ.કિ. ખંચાવું; અટકવું; સંકોચ અનુભવવો
 ખમણ ન. (સં. ક્ષપણ, પ્રા. ખવણ) છીણીને કરેલો છુંદો
 (૨) ખમણ-ઢોકળા [કાકડી
 ખમણ-કાકડી સ્ત્રી. ખમણી શકાય એવી કાકડી; સુરતી
 ખમણ-ઢોકળાં ન.બ.વ. એક ખાવાની વાની; ખમણવાળાં
 ઢોકળાં
 ખમણવું સ.કિ. છીણવું (ખમણીમાં) [એક વાનગી
 ખમણી સ્ત્રી. ખમણવાનું ઓજાર; છીણી (૨) ખાવાની
 ખમતલ વિ. ખમનારું; સહન કરનારું; ખમી ખાય તેવું
 ખમતી વિ. બોજો સહનાર
 ખમતીધર વિ. ખમી શકે તેવું; ખમતું (૨) સધર; પેસાદાર
 ખમતું વિ. ખમી શકે એવું (૨) ગજ પ્રમાણનું (૩) સધર;
 પેસાદાર
 ખમવું સ.કિ. (સં. ક્ષમતે, પ્રા. ખમઈ) સહન કરવું; સાંખવું
 (૨) ક્ષમા કરવી (જૈન) (૩) ખમણવું (૪) અ.કિ.
 થોભવું; રાહ જોવી [ઉદ્ધ. ખમ્મા એવો ઉદ્દગાર
 ખમા સ્ત્રી. (સં. ક્ષમા, પ્રા. ખમા) ક્ષમા (૨) સખૂરી (૩)
 ખમાચ, (-જ, -ચી) પું. એક રાગ
 ખમાર પું. (અ. ખમ્માર) દાડુ ગાળનારો; કલાલ
 ખમારવું કિ. ક્ષમા માગવી (જૈન)
 ખમાસણું (સં. ક્ષમાસન, પ્રા. ખમાસણઅ) ક્ષમાપન; ક્ષમા
 માગવી તે (૨) પર્યુષણને અંતે જૈન સાધુને વંદન
 કરવાની ક્રિયા (૩) જૈન ખાંડુની ક્ષમા માગવા

બોલાતા સૂત્રનું નામ
 ખમાસણું સ.કિ. ખમાસણું કરવું
 ખમીર ન. (અ.) ખટાર કે આથો ચણવનારું તત્ત્વ; 'પીસ્ટ'
 (૨) ખટારાણું ઉભરણ (૩) જોશ; તાકાત
 ખમીરી વિ. ખમીરવાણું
 ખમીસ ન. (અ. કમીસ) એક પ્રકારનું પહેરણ
 ખમેડો પું. ઓસરીની જાળી [ખમા
 ખમૈયા પું.બ.વ. 'ખમાખમા' એવો ઉદ્દગાર (૨) ક્ષમા;
 ખમ્મા ઉદ્ધ. (સં. ક્ષમા) 'ક્ષેમકુશળ રહો-દુઃખ ન થાઓ'
 એવું બતાવતો ઉદ્દગાર
 ખયાલ પું. (અ. ખિયાલ) ખ્યાલ (૨) તર્ક; વિચાર; કલ્પના
 (૩) છાલ; કેડો (૪) એક જાતનું ગાયન - તેનો પ્રકાર
 ખર પું. (સં.) ગવેડો (૨) પું. રાવણનો ભાઈ [ખોખરું
 ખર વિ. (સં.) તીક્ષ્ણ (૨) કઠોર (૩) ઠોઠ; મૂર્ખ (૪)
 ખરકડો પું. રાયને ઉપર-નીચે કરવા માટે મોભનું સ્થાન
 ધરાવતો સાળનો આડો દંડો
 ખરકલો પું. ખડકલો; ઢગલો
 ખરખબર પું.બ.વ., સ્ત્રી. ખબર; સમાચાર
 ખર ખર સ્ત્રી. ખરખરી (ખખરી; ગળામાં થતો કફનો
 અવાજ) (૨) કિ.વિ. એક પછી એક ખરતું હોય એમ
 (આંસુ); સપાટાબંધ
 ખરખરવું કિ. લાગવું; બળાપો-શોક થવો; સાલવું (૨)
 ખૂંચવું (આંખમાં) (૩) ખખળવું; ખૂબ ઊંડું થવું;
 ઊકળવું (૪) વહેતાં ખળખળ અવાજ કરવો (૫)
 ખાંધાનું હાલી ઊઠવું; ખખ-જીર્ણ-અશક્ત થવું
 ખરખરાજાત સ્ત્રી. પરચૂરણ ખર્ચ (૨) ઘટ; ખાધ; નુકસાન
 ખરખરી સ્ત્રી. ખખરી; ગળામાં થતો કફનો અવાજ
 ખરખરો પું. શોક; સંતાપ; ખખરો (૨) પસ્તાવો;
 પશ્ચાતાપ (૩) શક; અંદેશો
 ખરખલો પું. ખડકલો; ઢગલો
 ખરગોશ(-સ) ન. સસલું
 ખરચ ન., પું. ખર્ચ; વાપર (૨) કિંમત; લાગત (૩)
 મોટી રકમ વાપરવાનો સારો કે નરસો અવસર
 ખરચખટણ ન. પરચૂરણ-કાલતુ ખર્ચ (૨) અવસર વખતે
 કરવાનું ખર્ચ; વરો [છુટથી ધન ખરચવું તે
 ખરચપાણી ન. ખરચીપાણી (૨) વરો જમણવાર વગેરેમાં
 ખરચવું સ.કિ. ખર્ચ કરવું; વાપરવું ['એક્સપેન્ડિચરટેક્સ'
 ખરચવેરો પું. ખરચ પર પડતો કે આકારાતો વેરો;
 ખરચાઉ(-ળ, -ળી) વિ. ખર્ચ કરે એવું; હાથનું છુંદું (૨)
 મોંધું [ખરચ-સાધન
 ખરચી સ્ત્રી. ખરચવાને માટે જોઈતી રકમ (૨) ગુજરાનનું
 ખરચીપાણી ન. ખરચી (૨) પરચૂરણ ખરચ (૩)
 ગુજરાનનું સાધન
 ખરચુ(પાણી) ન. (કા. ખર્ચ) ઝાડે જવું તે; મળત્યાગ

અરથો

૨૧૩

/અરીદવેરો

અરથો પું. અર્થ
 અરથો પું. ખાંપો (વાળોનો કે છોડનો)
 અરજ પું. (સં. ષડ્જ) ષડ્જ-સા સ્વર (સંગીત)
 અરજ સ્ત્રી. (સં. અર્જ, પ્રા. અરજજુ) ચામડીનો એક રોગ
 (૨) ખંજવાળ; વલૂર [ચામડીનો એક રોગ
 અરજવું ન. (સં. અર્જક, પ્રા. અરજજુઅ-અરજજુવઅ)
 અરડ સ્ત્રી. જાડા રંગાનો લેપ
 અરડવું સ.કિ. (સં. અરતિ, પ્રા. અરડઈ) અરડ-લેપ કરવો
 (૨) અરાળ-મેલું કરવું; બગાડવું (૩) સંત્રેવવું; લબદાવવું
 અરડાવવું સ.કિ. 'અરડવું'નું પ્રેરક
 અરડાવું અ.કિ. 'અરડવું'નું કર્મણિ
 અરડિયું ન. (દે. અરડિઅ) દુકાળ જેવું વર્ષ; સુકવણું
 અરડો પું. ઘૂંટવાના અશરોનો કાગળ (૨) કાચું લખાણ;
 મુસદ્દો (૩) યાદી (૪) અરડ; લેપ
 અરતલ વિ. ખરી પડે એવું; 'ડેસિડ્યુઅસ'
 અરતાડ પું. ગુજરાતની ભૂમિમાં થતું તાડનું ઝાડ
 અરપડી સ્ત્રી. અરપવાનું-ખોતરી-ઉખેરી કાઢવાનું ઓજાર
 અરપડો પું. મોટી અરપડી (૨) મોટો તાવેથો (૩)
 ઍજિનની આગળનું ઘાટા પર થોડું ઊંચું રહેતું ખરપી
 જેવું હોય છે તે (૪) મોચીનું ચામડું નરમ કરી
 ઉઝરવાનું ઓજાર (૫) કમઅક્કલ ગામડિયો; ગમાર
 માણસ [ટકી
 અરપડો પું. વાંસની ચીપોની સાદડી; અપેડો (૨) પાસની
 અરપડું સ.કિ. (સં. સુરપ્ર, પ્રા. ખુરખ) ખડપડું
 અરપી સ્ત્રી. ખુરણી (૨) અરપડી
 અરપો પું. અરપડો; મોટી અરપડી કે મોટો તવેથો
 અરબચડું વિ. ખડબચડું; ખાડાખંવાવાળું; ઊંચું-નું જાત
 અરભીડી સ્ત્રી. રેસા કાઢવાના કામમાં આવતી ભીંડીની એક
 અરચુડું વિ. ગધેડાના મોંઢા જેવા મોંઢાવાળું [તારો)
 અરરર, (ઠખટ) કિ.વિ. ઝપાટાબંધ ખરે તેમ (જેમ કે
 ખરલપું. (સં. ખલ્લ, ખલ્વ, પ્રા. ખલ્લ) ઔષધઘૂંટવાનો ખલ
 ખરવ વિ. ખર્વ (દસ અબજ; હજાર કરોડ)
 અરવડ સ્ત્રી. (દે. અરડિઅ=સૂકું; તત્તેલું) ઝાડની છાલ
 ઉપરનો સુકાયેલો ભાગ (૨) (ખાત દૂધ વગેરેમાં)
 નીચે દાઝીને વળતું ખબડું; ખરેટો (૩) તળાવ સુકાઈ
 ગયા પછી તળિયે બાકી જતી કાઢવની પોપડી
 અરવણ વિ. (ખરું ઉપરથી) ખરવાણ; દુઃખ ખમી શકે
 એવું; કઠણ (૨) ખડતલ
 અરવા પું. પશુઓની ખરીમાં કીડ પડીને થતો એક રોગ
 અરવાડ સ્ત્રી. ગામનું પાદર; જ્યાં ખળાં કરાય છે.
 અરવાણ વિ. ખડતલ; દુઃખ ખમી શકે એવું [રોગ
 અરવા-મોંવાસો પું. પશુઓનો ખરી તથા મોંમાં થતો એક
 અરવાહન ન. (સં.) ગધેડા પર સવારી કરવી તે (૨)
 વિ. જેને ગધેડાનું વાહન છે તેવું

ખરવું અ.કિ. (અરતિ, પ્રા. ખરઈ) ઉપરથી નીચે પડવું
 (૨) સુકાઈને પડી જવું; ગરવું (૩) ભારીને દૂર થવું-
 જતા રહેવું
 ખરવો પું. અરવા જેવું મોચીનું એક ઓજાર
 ખરસટ વિ. અરબચડું; અરબચડી સપાટીવાળું [ખસલું
 ખરસલી સ્ત્રી. પશુઓને ખાવાનું ઝીંણું સૂકું પાસ; ખસલી (૨)
 ખરસલું ન. ખસલું; ધાસ કે તેનું પાન યા તણખલું
 ખરસાણી, ખરસાંડી સ્ત્રી. (ફા. ખુરાસાની) પાન વગરની
 ને જેમાંથી દૂધ નીકળે છે એવી ધોરની એક જાત
 ખરસૂરું (-લું) વિ. જરા ખારું
 ખરાઈ સ્ત્રી. ખરાપણું; 'વેરિક્ષિકેશન' (૨) માંદગી વખતે
 રખાતી હિંમત અને સહનશક્તિ
 ખરાખર કિ.વિ. નક્કી; ખરેખર [અંકટવેળા; બારીકવખત
 ખરાખરી સ્ત્રી. ખરાપણું; સમ્યાઈ (૨) સાબિતી (૩)
 ખરાચ ન. ખાતરિયું [માલ પાછળ થતું ખર્ચ
 ખરાજાત સ્ત્રી. (અ. અખાજાત) ખજૂરી કે બગાડને કારણે
 ખરાદ સ્ત્રી. (ફા. ખરદ) લાકડું, લાથીદાંત વગેરેનો ઘાટ
 ઉતારવાનું યંત્ર; સંધાડો
 ખરાદવું સ.કિ. ખરાદીકામ કરવું
 ખરાદી પું. ખરાદથી ઘાટ ઉતારનારો કારીગર [સામાન
 ખરાદીકામ ન. ખરાદીનો ધંધો (૨) ખરાદીએ કરેલો
 ખરાપણું ન. ખરું હોવાપણું; સમ્યાઈ
 ખરાફત સ્ત્રી. (અ.) વૃદ્ધવસ્થા (૨) વિ. શિથિલ; ઢીલું
 ખરાબ વિ. (અ.) (કોઈ બાબતમાં) સાદું નહિ તેવું; નકારું
 (૨) અનીતિમાન; ભ્રષ્ટ [થયેલું
 ખરાબખસ્ટ (-સ્તા) (ફા.) વિ. અત્યંત ખરાબ; પાપમાલ
 ખરાબી સ્ત્રી. (ફા.) બગાડ; નુકસાન (૨) નાશ;
 પાપમાલી; બરબાદી
 ખરાબો પું. (ફા.) પાણીથી ઢંકાયેલો ખડક (૨) ખેડવા
 લાયક ન હોય તેવી જમીન; પડતર જમીન
 ખરાબોલું વિ. ખરાવાદી; સાચાબોલું; સત્યવક્તા
 ખરાવાડ વિ. ખરવાડ (ગામનું પાદર-જ્યાં ખળાં કરાય
 છે); ખળાવાડ
 ખરી સ્ત્રી. (સં. ખુર, પ્રા. ખુર) કેટલાંક ચોપળાં પ્રાણીઓને
 પગનાં આંગળાંને ઢેકાણે જે આખા કે ફાટવાળા નખ
 હોય છે તે [ખલીતો
 ખરીતો પું. (અ.) સરકારી કાગળિયાંનો લખોટો-થેલો (૨)
 ખરીદ સ્ત્રી. (ફા.) ખરીદવું તે; ખરીદી
 ખરીદકિંમત સ્ત્રી. વસ્તુની ખરીદી કરવા ચુકવાતી કિંમત
 ખરીદદાર વિ. ખરીદ કરનાર; વેચાતું લેનાર
 ખરીદદારી સ્ત્રી. ખરીદવું તે; ખરીદી
 ખરીદનારું વિ. ખરીદ કરનાર; ગ્રાહક; ધરાક
 ખરીદવું સ.કિ. (ફા. ખરીદન) વેચાતું લેવું [ટિક્સ'
 ખરીદવેરો પું. ખરીદી પર પડતો કે આકારાતો વેરો; 'પર્ચેઝ

ખરીદશક્તિ]

૨૧૪

[ખવાવું

ખરીદશક્તિ સ્ત્રી. ખરીદવાની શક્તિ; તે માટે પાસે છત
કે નાણાં હોવાં તે

ખરીદાવું સ.કિ. 'ખરીદવું'નું પ્રેરક

ખરીદાવું અ.કિ. 'ખરીદવું'નું કર્મણિ [ઉપાઃ

ખરીદી સ્ત્રી. ખરીદવું તે; વેચાતું લેવું તે (૨) માગણી;

ખરીદટ્ટી સ્ત્રી. ગામને દેવામાંથી મુક્ત કરવા માટેનું ઉધરાણું

ખરીફ સ્ત્રી. (અ.) ચોમાસુ પાક

ખરું (સં. ખર) વિ. સાચું; 'ખોટું'થી ઊલટું; યથાર્થ; જેવું

હોય તેવું (વાત, હિસાબ) (૨) નક્લી કે બનાવટી

નહિ એવું; અસલ (ખરો રૂપિયો) (૩) સાચાબોલું;

ઈમાનદાર (માણસ) (૪) શેકીને કડક કરેલું કે થયેલું

(ખરી રોટલી) (૫) બરોબર; ઊણપ વગરનું (ખરા

બયોર) (૬) આશ્ચર્યના ઉદ્ગારનો ('ભલું', 'બરોબર'

જેવો) ભાવ બતાવે છે ('કાકાએ તો ખરી વાત

કાઢી!') (૭) ઉદ્ધ. અહા, હા-સાચું, વારુ, અલબત્ત,

જેવા અર્થનો ઉદ્ગાર સૂચવે છે. (ઉદા. 'ખરું,

ખરું!' 'જો ખરું ને!' વગેરે)

ખરે ઉદ્ધ. સાચે; ખરેખત (૨) ખરીત; નક્કી

ખરેખર કિ.વિ. સાચે (૨) નક્કી

ખરેખરું વિ. સાચેસાચું

ખરેખાત ઉદ્ધ. જુઓ 'ખરે' [વાસમાં બાઝેલી પોપડી

ખરેટી સ્ત્રી. કાઢવ સુકાઈ ફાટી ગયેલી જમીન (૨)

ખરેટું ન. કરેટું; તરત વિપાયાલી ગાય-ભેંસનું દૂધ; ખીરું

(૨) દિવને) વાંકું-કુડું પડવું તે

ખરેટો પું. ઓઘરાળો; રેલાનો ડાઘ (૨) દાઝી ગયેલા

અન્નનો પોપડો [ખરખરી

ખરેડી સ્ત્રી. ગરગડી; ગરેડી (૨) ગળામાં પડતી કાચકી;

ખરેરી સ્ત્રી. ખખરી (૨) ગળામાં ખરખર થવું તે

ખરેરો પું. ઘોડા, બળદ વગેરેની માલિસ કરવી તે કે તે

કરવાનું ઓજાર

ખરેટી સ્ત્રી. (-ટું) ન. કાઢવ સુકાઈને ફાટી ગયેલી જમીન

ખરોખર ઉદ્ધ. ખરેખર; સાચે (૨) નક્કી

ખરોષ્ટી સ્ત્રી. સમ્રાટ અશોકના સમયની વાયવ્ય ભારતમાં

પ્રચલિત (ત્રીજી સદીની) એક જૂની લિપિ

ખચ ન., પું. (અ.) ખરચ; વાપર; કિંમત (૨) લાગત

(૩) મોટી રકમ વાપરવાનો સારોનરસો અવસર

ખચખૂટણ ન. પરચૂરણ-ફાલતુ ખરચ; અવસરે કરવાનું

ખરચ-વરો

ખચવું સ.કિ. ખરચ કરવું; વાપરવું [પેન્ડિયર-ટેક્સ'

ખચવેરો પું. ખચ પર પડતો કે આકારાતો વેરો; 'એક્સ-

ખચઉ(-ળ, -ળ) વિ. ખરચ કરે એવું; હાથનું છૂટું (૨)

મોંછું [અધંગ (૩) વામન; ઠીંગણું

ખર્વ વિ. (સં.) દસ અબજ; હજાર કરોડ (૨) ખોડીલું;

અધંગ (૩) વામન; ઠીંગણું (૪) પું. ખર્વનો આંકડો

કે સંખ્યા; ૧૦,૦૦,૦૦,૦૦,૦૦૦

ખલ પું. (સં. ખલ્લ, ખલ્લ) 'ઔષધ' વગેરે કચરવાનો

કે ધૂંટવાનો ખાડાવાળો ધંડલો પથરો; ખરલ

ખલ વિ. (સં.) શઠ; પૂર્ત [માણસજાત

ખલક સ્ત્રી. (અ. ખલ્ક) જગત; દુનિયા (૨) સંસાર;

ખલકત સ્ત્રી. (અ.) સર્જન; સૃષ્ટિ (૨) આદત; ટેવ

ખલકી પું. (અ. ખિક) કકીરનો લેભાસ (૨) પહેરેલું

પહોળું ખૂલતું વસ્ત્ર [વાટવો

ખલતો પું. (ફા. ખલીતહ) ખાનાંખાનાંવાળી થેલી; મોટો

ખલનાયક પું. (સં.) નાટકમાં નાયકથી બીજા કલાનો પૂર્ત

નાયક [બત્તો

ખલબત્તો પું. ખલતો બત્તો; ઉપરવટણો (૨) ખલ અને

ખલલ સ્ત્રી., ન. (અ.) હરકત; અડચણ; ખલેલ

ખલવું સ.કિ. ખરલ કરવું; ખલમાં ધાલીને ધૂંટવું; બારીક

કરવું (૨) ન. ગાડાનાં પાંજરાં ટેકવવા માટે નંખાતો

લાકડાનો ઠાંપો; આડું (૩) કિકેટમાં રોપાતો દાંડિયો;

'સ્ટમ્પ'

ખલવો પું. મૂર્ખ (૨) આડું આવે તે

ખલવો પું. કારેલાંમાં વેસણ ભરી કે છાંટી કરાતું શાક

ખલા(-ળા)વું કિ. ખટકી રહેવું

ખલાસ વિ. (અ.) સમાપ્ત; પૂરું

ખલાસ(-ઝી) પું. (અ.) ખારવો; નાવિક

ખલિત વિ. સ્પષ્ટિત; ખરી પહેલું

ખલી સ્ત્રી. ખિસકોલી

ખલી સ્ત્રી. બાળકોની એક રમત; ખોભિલ્લુ

ખલી સ્ત્રી. ખળું (૨) કઠોળની દાળ કરવાની જગા

ખલીફ વિ. (અ.) નમ્ર; સુશીલ

ખલીતો પું. (ફા.) લખોટો; પરબીડિયું; ખરીતો

ખલીફ(-ફા) પું. (અ.) હજરત મહંમદ પેગંબર સાહેબ

પછી એમની ધર્મની ગાદી સંભાળનાર તે તે ઈસ્લામી

ગુરુ; ધર્મરક્ષક

ખલુ ઉદ્ધ. (સં.) જરૂર; નક્કી [થેલી

ખલેચી સ્ત્રી. (ફા. ખલીતહ ઉપરથી) ખાનાંવાળી કોથળી;

ખલેકી(-રી) સ્ત્રી. ખિસકોલી; ખલી

ખલેલ સ્ત્રી., ન. ખલલ; હરકત; અડચણ (૨) નુકસાન

ખલક સ્ત્રી. (અ.) ખલક; જગત; દુનિયા

ખવડા(-રા)વવું સ.કિ. 'ખાવું'નું પ્રેરક

ખવળવું અ.કિ. ભોંય, બિછાના પર આળોટવું (૨)

વલુરવું; ખણવું (૩) ખળભળવું

ખવાઉ વિ. ખવાય, સરે, કાટ લાગે, તેવું; 'કોરોઝિવ'

ખવાડવું સ.કિ. ખવડાવવું

ખવાણ ન. ખવાવું તે; 'કોરોઝન'

ખવાણ પું. ખ્વાણ; સ્વપ્ન; સોણવું [લીણ થવું

ખવાવું અ.કિ. 'ખાવું'નું કર્મણિ (૨) કાટ કે સડો લાગવો;

ખવાસ]

૨૧૫

[ખંખોળા(-ળા)

ખવાસ પું. સ્વભાવ; પ્રકૃતિ (૨) પદાર્થનો ગુણ; ખાસિયત
 (૩) બિજમતદાર; હજૂરિયો; નોકર (૪) એક જાતનો
 માણસ (૫) વિ. સેવાયાકરીનો પંથો કરતી એક જાતનું
 ખવાસણ(-ણી) સ્ત્રી. દાસી (૨) ખવાસની સ્ત્રી
 ખવીસ પું. (અ.) એક જાતનું ભૂત-પ્રેત (૨) રાક્ષસ
 ખશ(-સ)કુંડું વિ. વામણું; ઠીંગણું
 ખશિ(-સિ)યાણું વિ. ખિશિયાણું; છોભું; ઝંખવાણું
 ખસ સ્ત્રી. (સં. ખસ, અપ. ખસ) ચામડીનો એક રોગ
 ખસ સ્ત્રી. (કા.) લીરણનો વાળો
 ખસકવું અ.કિ. ખીસકવું; લપસવું; પીમે પીમે ખસકતું જવું
 ખસકુંડું વિ. વામણું; ઠીંગણું
 ખસકો પું. ખચકો; ખાંચો (૨) ખસરો; ખસરકો
 ખસખસ સ્ત્રી. (સં. ખસખસ) અકીણનો છોડ (૨) એ
 છોડનું બીજ
 ખસખસ પું. દાંત કરડવા એ [અવાજ થાય એમ
 ખસડકસડ કિ.વિ. પસડાતું હોય તેમ; કાટેલા જોડાનો
 ખસમ પું. (અ. ખસમ) પતિ; ધણી; ખાવિંદ
 ખસર સ્ત્રી. નાનો ખસરકો; લીટીનું નિશાન
 ખસરકો પું. લીટો; ખચકો (૨) ઉગરડો; કાપો
 ખસલી સ્ત્રી. પથુને ખાવાનું ઝીણું ચૂકું ધાસ; ખરસલી
 ખસલું ન. જુઓ 'ખસલી'
 ખસલું ન. ખસના રોગવાળું; ખસભ
 ખસવું અ.કિ. (દે. ખસ) સરકવું; આધા થવું (૨) લપસવું
 (૩) કરાર, મત, માન્યતા, કથન વગેરેમાંથી ફરી જવું
 ખસિયાણું વિ. ખિશિયાણું; ઝંખવાણું; ખશિયાણું
 ખસિયું(-યેલ) વિ. ખસના રોગવાળું
 ખસિયું(-યેલ) વિ. ખસી કરેલું
 ખસી સ્ત્રી. (અ.) અંડ-વૃષણ પર ઉપચાર કરી તેમને
 નિરુપયોગી કરવા તે (પથુના)
 ખસૂકલાં ન.બ.વ. ચાડી-ચૂગલી [કરીને
 ખસૂસ(ઠન) કિ.વિ. (અ.) ખચીત; જરૂર (૨) ખાસ
 ખસેડવું સ.કિ. ('ખસવું' ઉપરથી) દૂર કરવું; ખસાવવું
 ખસેલું વિ. મગજ ખસી ગયું હોય તેવું; ખસકેલું
 ખસ્વાસ્તિક પું. કિતિજ (૨) ખમધ; 'ઝેનિથ'
 ખસ્તી સ્ત્રી. જુઓ 'ખસી'
 ખળ વિ. ખલ; શઠ; પૂર્ત
 ખળ સ્ત્રી. હાલી (૨) આર; કાંઝ; ખેળ
 ખળકવું અ.કિ. શોભવું; દોપવું
 ખળકવું અ.કિ. ખડખડવું; ખજાખજાવું
 ખળકો પું. (સં. ખલ=ખડકું કરવું) ઉચ્ચક રકમ; અસુક
 સંખ્યા (૨) જથ્થો; સમૂહ
 ખળકો પું. ખળખળ થઈ પાણીનું વહેવું એ
 ખળખળ કિ.વિ. ખળખળ અવાજ થાય એવી રીતે (૨)
 સ્ત્રી., ન. ખળખળાટ [ઊકળતું

ખળખળતું વિ. ખળખળતું; ઘણું ગરમ થવાથી એવા અવાજે
 ખળખળવું અ.કિ. (સં. ખલખલાય) ખળખળું; ખળખળ
 અવાજથી ખૂબ ઊકળવું (પ્રવાહીનું) (૨) વહેતાં
 ખળખળ અવાજ કરવો (૬) બાંધાનું હાલી ઊઠવું (૭)
 ખખ-જીર્ણ-ખરાબ હોવું
 ખળખળાટ કિ.વિ. ખળખળ અવાજ સાથે; અટક્યા વગર
 વહેતું હોય એમ (૨) પું. ખળખળ અવાજ
 ખળખળ સ્ત્રી. (દે. ખલખલિય) ગરબડ; ઘોંઘાટ (૨)
 મનનો અજંખો; ગભરાટ
 ખળખળવું અ.કિ. ખળખળવું; ખળખળ અવાજ થવો;
 હાલી ઊઠવું; તળેઉપર થવું; ગભરાવું
 ખળખળાટ પું. કોભ; ગભરાટ (૨) ગરબડ; કોલાહલ
 ખળવું અ.કિ. (સં. સ્ખલતિ, પ્રા. ખલઈ) અચકાવું;
 અટકવું (૨) ચૂકવું; ભૂલવું (૩) નાશ પામવું
 ખળવું સ.કિ. છેતરવું; ફોસલાવવું (૨) હસવું
 ખળાવાડ સ્ત્રી. ખળું કરવાની જગા; ખરાવાડ [હોય એમ
 ખળાંઢાં કિ.વિ. ખળાં ઊભરાઈ જાય એમ; પુષ્કળ છત
 ખળી સ્ત્રી. (સં. ખલ, પ્રા. ખલ) જુઓ 'ખલી'
 ખળી સ્ત્રી. (પાદરા તરફ) દૂધની બળી
 ખળું ન. (સં. ખલ, પ્રા. ખલ) કણસલાં ગૂંદીને કે ઝૂડીને
 અનાજ કાઢવાની જગા
 ખળેળો પું. ખળખળ પડતો દદૂડો
 ખંક વિ. નળળું
 ખંખ વિ. ખાલી (૨) ખોખા જેવું નકામું (૩) નિર્ધન
 ખંખ પું. પાયમાલી (૨) બદલો વાળવો તે
 ખંખ સ્ત્રી. ભૂખ (૨) ખંત (૩) દબામણી
 ખંખડ પું. હાડપિંજર
 ખંખરોટવું સ.કિ. જરાતરા ચોપડવું; ખાંખરોટવું
 ખંખળાવવું સ.કિ. ઝબકોળીને ધોવું; ખંખાળવું
 ખંખાર પું. (રવા.) ખાંખારો (૨) બળખો (૩) હજાહજાટ
 ખંખારવું અ.કિ. ખાંખારવું
 ખંખાળવું સ.કિ. પાણીમાં ઝબકોળીને અને હલાવીને ધોવું;
 પાણી વડે ખૂબ ધોવું-સાફ કરવું (૨) પાણીના કોગળા
 કરી (મોં) ખૂબ સાફ કરવું
 ખંખેરવું સ.કિ. ખેરવી નાખવું (૨) ઝાટકણી કાઢવી;
 ધમકાવવું (૨) માર મારી લૂટી લેવું (૪) માર મારવો
 ખંખોરવું સ.કિ. ખોરવું; સંકોરવું (દેવતા) (૨) વેરી
 નાખવું; લીંખી નાખવું (૩) નખથી ખોતરવું (૪)
 ઊંનખિન્ન કરી નાખવું
 ખંખોળવું કિ. વેરણછેરણ કરી નાખવું; ચૂંચી નાખવું (૨)
 ખૂણેખાંચેરે શોધવું (૩) પાણીમાં ઝબકોળીને અને
 હલાવીને ધોવું; પાણી વડે ખૂબ ધોવું; સાફ કરવું (૪)
 પાણીના કોગળા કરી (મોં) ખૂબ સાફ કરવું
 ખંખોળા પું.બ.વ. (-ળા) ન.બ.વ. ખોળખોળા

ખંખોળિયાં

૨૧૬

/ ખંભાતી

ખંખોળિયાં ન.બ.વ. પાણીથી નવડાવવું તે [તે
ખંખોળિયું ન. (ભાળકોની ભાષામાં) માથે પાણી રેડી નાહવું
ખંગ પું. ખડકલો; ઢગલો (૨) દાગ; વેર (૩) સારો બદલો
આપવો (૪) ખંત; ખાંત [ખાંતું
ખંગ વિ. ખંજ (લંગડું); લૂલું (૨) એક બાજુ નમેલું;
ખંગડ વિ. કોપી; ઉગ્ર
ખંગડ સ્ત્રી. બહુ પાકી ઈંટ; ખંજર
ખંગળાવવું સ.કિ. ખંખળાવવું (ઝબકીને ધોવું)
ખંગાળવું સ.કિ. પાણીથી ખૂબ ધોઈ સાફ કરવું (૨)
પાણીના કોગળા કરી મોં સાફ કરવું
ખંચકાવું અ.કિ. ખમચાવું; ખંચાવું; અટકવું; પાછા પડવું
ખંચામણ સ્ત્રી. ખંચાવું તે; ખચકાટ; આનાકાની
ખંચાવું અ.કિ. ખમચાવું; અટકવું; પાછા પડવું
ખંચેરવું સ.કિ. ખંચેરવું; ખેરવી નાખવું (૨) ઝાટકણી
કાઢવી; ધમકાવવું (૩) મારવું
ખંજ વિ. (સં.) લંગડું; લૂલું
ખંજત્વ ન. (સં.) લંગડાપણું [નાનો ખાડો
ખંજન ન. (સં.) એક પક્ષી (૨) હસતાં ગાલમાં પડતો
ખંજર ન. (ફા.) કટાર જેવું બેધાતું એક શસ્ત્ર; જમ્બો
ખંજરી સ્ત્રી. (સિં.) ધૂધરીઓવાળી નાની નગારી - ડક
ખંજરી સ્ત્રી. ઘાસ રાખવાની જગા
ખંજવાળ સ્ત્રી. (સં. ખર્જૂ, પ્રા. ખજજુ ઉપરથી) ચામડીનો
એક રોગ; લૂખસ; ચુંટ (૨) ચળ; વલુર
ખંજવાળવું સ.કિ. (સં. ખર્જૂ, પ્રા. ખજજુ ઉપરથી 'આલું'
પ્રત્યય લાગી 'ખજજઆલું' દ્વારા) ખણવું; વલુરવું
ખંજોળ સ્ત્રી. ખંજવાળ; વલુર [ખણવું; વલુરવું
ખંજોળવું સ.કિ. (સં. ખર્જૂ, પ્રા. ખજજુ) ખંજવાળવું;
ખંટાવું કિ. સમાવું (૨) ધોધાવું; નભવું
ખંડ વિ. (સં.) વિભાગવાળું (૨) નાનું; ટુંકું (૩) પું.
ભાગ; કકડો (૪) જૂથ; સમૂહ (૫) પ્રકરણ (૬)
એક યોગી કે કાંચળી જાય તેટલું મોળિયાં સાથે વણેલું
કાપડું; રેશ્મે (૭) ઘરનો એક ભાગ; ઓરડો (૮)
પૃથ્વીના પાંચ મોટા ભાગોમાંનો પ્રત્યેક (એશિયા,
અમેરિકા, આફ્રિકા, યુરોપ અને ઓસ્ટ્રેલિયા)
ખંડક પું. નાનો ઓરડો
ખંડકથા સ્ત્રી. (સં.) નાની-ટૂંકી વાર્તા
ખંડકાવ્ય ન. (સં.) મહાકાવ્યનાં બધાં લક્ષણ જેમાં ન હોય
તેવું વિભિન્ન વૃત્તો-છંદોવાળું અને પ્રસંગનિરૂપણવાળું
કાવ્ય
ખંડગ્રહણ ન. (સં.) સૂર્ય કે ચંદ્ર સંપૂર્ણ ગ્રસ્ત ન હોય એવું
ગ્રહણ (૨) જે ગ્રહનો જ સ્વીકાર કરી પ્રધાન સ્થાને
સ્થાપવાના દોષ [તાલની જાતિ
ખંડજાતિ સ્ત્રી. (સં.) પાંચ કે પંચમંશ માત્રાના ખંડવાળા
ખંડણી સ્ત્રી. ખંડિયું રાજ્ય ઉપરી રાજ્યને જે રકમ દર વર્ષે

ભરે તે [પાડવો-રદિયો આપવો તે; પ્રત્યાખ્યાન
ખંડન ન. (સં.) તોડવું તે (૨) દલીલ કે વાદને તોડી
ખંડન-મંડન ન. તોડવું અને માંડવું તે (૨) ચર્ચામાં વાદને
તોડવો અને માંડવો તે
ખંડનાત્મક વિ. (સં.) જેમાં બીજાના સિદ્ધાંતો કે દલીલોને
તોડી નાખવાનું ઠેર ઠેર હોય તેવું
ખંડવું સ.કિ. (સં. ખંડ) તોડવું; કકડા-વિભાગ કરવા (૨)
માગતા પેટે અમુક ઓછું આપી પતાવવું (૩) સામટો
ભાવ ઠરાવીને સોંધામાં ખરીદવું
ખંડશ કિ.વિ. (સં.) ટુકડેટુકડા; થોડું થોડું કરીને
ખંડશિખરણી સ્ત્રી. પું. (સં.) શિખરિણી છંદનાં ચરણોને
૬ અને પછીના ૧૧ અક્ષરોના ટુકડા પાડી તે તે
ટુકડાના આવર્તનવર્ણો કરેલો છંદ પ્રકાર
ખંડહરિગીત ન., પુ. ૨૮ માત્રાના હરિગીત છંદની પહેલી
બે માત્રા જતી કરી સાધવામાં આવેલો છંદ પ્રકાર
ખંડખંડા સ્ત્રી. ('ખાંડવું ઉપરથી) ઉપરાઉપરી ખાંડવું તે
(૨) ખંડખંડી; તોડકોટી [ભીડ; તોડકોટી
ખંડાખંડી સ્ત્રી. (સર. પ્રા. ખંડાખંડિ) કચરંકચરા; ભીડ-
ખંડામણ ન. ખાંડવાની કિયા (૨) ખંડામણી
ખંડાવું અ.કિ. 'ખાંડવું', 'ખંડવું'નું પ્રેરક
ખંડાવું અ.કિ. 'ખાંડવું', 'ખંડવું'નું કર્મણિ (૨) નુકસાનમાં
આવવું (૩) પીડાવું; ભીડમાં હેરાન થવું
ખંડિત વિ. (સં.) ભાંગેલું; જેનો એક કે વધુ ભાગ તૂટ્યો
છે તેવું (ખાંડ) [તાબેદાર (૨) ખંડિત
ખંડિયું વિ. (પ્રા. ખંડિઅ=પરાજિત) ખંડણી ભરનારું;
ખંડિયેર ન. (સં. ખંડિતગૃહ, પ્રા. ખંડિઅર) ભાંગીતૂટી
ઈમારત; પડી ગયેલા ઘરનું ખોખું
ખંડેર ન. (સં. ખંડગૃહ, પ્રા. ખંડહર) ખંડિયેર [પુરુષ
ખંડે(ઠલ)ચલ પું. રાજસ્થાનની વણિકોની એક જાતિકે તેનો
ખંત સ્ત્રી. (સં. જ્ઞાન્તિ, પ્રા. ખંતિ) ચીવટપૂર્વક લાગ્યા-મંજ્યા
રહેવાનો ગુણ (૨) ચીવટ; કાળજી (૩) ખાંત; હોશ
ખંતીય, (ઠલું) વિ. ખંતવાળું; હોશીલું; ચીવટવાળું [ખામે
ખંદક પું. (અ.) કોટ કે કિલ્લાને ફરતી આવેલી ખાડી (૨)
ખંધ પું. (સં. સ્કંધ) ખભો; ખાંધ
ખંધાઈ સ્ત્રી. ('ખંધુ' પરથી) લુચ્છાઈ; ધૂર્તતા
ખંભાડિયો પું. રાનીપરજમાં રખાતો ધરજમાંઈ
ખંધું વિ. (સં. સ્કંધ, ફા. કન્દલ = હસેલું) લુચ્છું; ધૂર્ત
ખંધોલું ન. (સં. સ્કંધક) કાંધ; ખાંધ (૨) બળદની ખૂંધ
(૩) બળદને કાંધ પાડવા ખાંધે મૂકાતું લાકડું
ખંધોલો પું. ખભાનો ઉપરનો ભાગ; કાંધ
ખંપાલી(ની) સ્ત્રી. ખેતીનું એક ઓજાર; પંજેટી
ખંભ પું. (સં. સ્કંધ) થાંભલો; સ્તંભ
ખંભાતી વિ. (મૂળ ખંભાતમાં ખનતું) એક મજબૂત જાતનું
(તાળું) (૨) ખંભાત ગામનું કે તેને લગતું

ખાંભો/

૨૧૭

/ખાડું

ખંભો પું. થાંભલો (૨) ખામો
ખા ઉદ્ધ. ('ખાડું' ઉપરથી) વારતાં છતાં ન માને ને
નિષ્ફળતા મળે ત્યારે કટાક્ષનો બોલ; 'લેતો જા'
ખાઈ સ્ત્રી. (સં. ખાતિકા, પ્રા. ખાઈઆ) ખાણ; ઊંચે ખાડો
(૨) કોટને ફરતી ખાડી (૩) ગામનું પાણી જવા
ખોદેલો કાંસ
ખાઈ સ્ત્રી. ખાવાની ચીજ; આજીવિકાનું સાધન; ખાઉકી
ખાઈખપૂસીને કિ.વિ. ખંત અને એકાગ્રતાથી
ખાઈપીને કિ.વિ. ખાઈખપૂસીને; ખંત અને એકાગ્રતાથી
ખાઈખદેલું વિ. પહોંચેલું; પાડું; યુક્તિપ્રયુક્તિ વગેરે પામી
ગયેલું [છેડે વપરાય છે. ઉદા. ભાજખાઉ
ખાઈ વિ. ખાનાડું; સહન કરનાડું; એવા અર્થમાં નામને
ખાઈ ન. ખાવાનું; ખાવાની ચીજ
ખાઈધરાવેડા પું.બ.વ. ખાઈધરાપણું [લાંચિયું
ખાઈધરું વિ. ખાખા કરનાડું; ખાતાં ધરાય નહિ એવું (૨)
ખાઈખાઈ કિ.વિ. ખા-ખા કરવું એ રીતે
ખાએશ સ્ત્રી. (ફા. ખાલિશ) ઈચ્છા; અભિલાષા; ખ્વાલેશ
ખાક સ્ત્રી. (ફા.) રાખ; ધૂળ (૨) મારેલી ધાતુ (૩) નાશ;
પાયમાલી
ખાકટી સ્ત્રી. (-ટું) ન. કેરીનો મરવો; ખાખડી
ખાકસાર વિ. (ફા.) પગની રજ જેવું તાલેદાર; નમ્ર;
વિવેકી (૨) પામર; અધમ (૩) એક રાજદારી
ઉસ્લામી સંપનો સભ્ય
ખાકસારી સ્ત્રી. વિનમ્રતા; વિવેક
ખાકી વિ. (ફા.) ખાખવાણું; રાખોડી ચોળનાડું (૨)
રાખોડિયા રંગનું (૩) ઘેરા પીળા રંગનું (૪) પું.
ખાખી બાવો; ફકીર
ખાખ સ્ત્રી. જુઓ 'ખાક'
ખાખર પું. (દિ. ખંખર) પલાશ; કેસૂડો
ખાખર પું. (ગોતા તરીકે ઘેર ખાય તે) તુવેરની સૂકી પાંદડી
ખાખર-વીખર કિ.વિ. તદન જુદું જુદું વીખરાઈ ગયેલું
ખાખરી સ્ત્રી. માર; શિક્ષા [પાંદડાં
ખાખરી સ્ત્રી. નાનો ખાખરો (૨) તંબાકુનાં સુકાઈ ગયેલાં
પાંદડાં [ખાવાની વાનગી
ખાખરો પું. (દિ. ખકખરગ) શેકીને કડક કરેલી રોટલી જેવી
ખાખરો પું. કેસૂડો; જેનાં પાનનાં પતરાળાં થાય છે. (૨)
તુવેરની સૂકી પાંદડી
ખાખરોટવું સ.કિ. જરાતરા ચોપડવું; ખખરોટવું
ખાખસૂસ કિ.વિ. ખસૂસ; જરૂર; ખચીત
ખાખાખીખી સ્ત્રી. ખીખી કરીને હસવું તે; દાંત કાઢવા તે
ખાખાવીખી ('વીખરાવું' ઉપરથી) વિ. ખાખરવીખર;
'છિન્નખિન્ન' (૨) ઢુખી; હેરાન (૩) સ્ત્રી.
પાયમાલી; ધૂળપાણી
ખાખી વિ. ખાલી; નિર્ધન (૨) ન. ખાખી રંગનું લૂગડું

(૩) ખાખી બાવો (૪) સ્ત્રી. બીડી [ફરનાડું
ખાખીબંગાલી(-બી) વિ. ખાલી હાથે ખિસ્સે ફક્કડ થઈને
ખાખીખાવો પું. રાખ ચોળનાર બાવો
ખાખો પું. સાચાં મોતી (૨) એક જાતનું ઝવેરાત
ખાખાં ન. ખાડા; તલવાર
ખાજ ન. (સં. ખાધ) ખાધ; ખાવાનો પદાર્થ (૨) ખાજું
ખાજ સ્ત્રી. (સં. ખજું) ખૂજલી; ખંજવાળ
ખાજરું ન. પૂર્વે ખેડૂતો પાસેથી લેવાતો લગનવેરો
ખાજલી સ્ત્રી. નાનું ખાજું; એક ખાવાની વાની
ખાજણું ન. (સં. ખાધ, પ્રા. ખજજ) એક ખાવાની વાની;
ખાજું (૨) કુંડાળું [હીંડોળાનું પાટિયું
ખાટ સ્ત્રી. (સં. ખટ્ટા, પ્રા. ખટ્ટા) હીંડોળાખાટ (૨)
ખાટ સ્ત્રી. ખાટવું તે; લાભ; ફાયદો [ધાતકી
ખાટકી પું. (સં. ખટ્ટિક) કસાઈ; હલાલખોર (૨) વિ.
ખાટખટખટું, ખાટખટમટું વિ. ખટમટું (૨) ખાટખટમટાનું
ફળ [થાય છે તેવી એક વનસ્પતિ
ખાટખટખટો, ખાટખટમટો પું. જેનાં પાંદડાંનાં ભજિયાં
ખાટલાવશ વિ. સુવાવાડ કે સખત માંદગીથી પથારીવશ
ખાટલી સ્ત્રી. નાનો ખાટલો; માંચી (૨) ઠાઠડી
ખાટલો પું. (સં. ખટ્ટા, પ્રા. ખટ્ટાલિઆ) સૂવાનો ખાટ;
ચરપાઈ (૨) માંદવાડ (૩) પ્રસૂતિ (૪) (માંદગીનો)
ખાટલો
ખાટવું સ.કિ. ફાયદો મેળવવો; રખવું
ખાટસવાદુ(-દિયું) વિ. પોતાના સંબંધ વિનાની નકામી
વાતમાં રસ લેનાર [ખનાવાતી પ્રવાલી વાની
ખાટિયું ન. ખાટું પ્રવાલી શાક (૨) કાચી કેરીને બાકીને
ખનાવાતી પ્રવાલી વાની (૩) ખાટી કડી [ખિંટ'
ખાટીમીકીસ્ત્રી. ખટમટુરીખાવાની ચકતી કેગોળી; 'પિપર-
ખાટું વિ. (સં. ખટ્ટ, પ્રા. ખટ્ટ) ખટાશવાળું (૨)
કચવાયેલું; નારાજ
ખાટું(ઠચરડ, ઠખકક(-સ)) વિ. ખૂબ ખાટું [ખાટવું
ખાટું વડું ન. લગનની નાત (લગનને આગલે દિવસે);
ખાટોડી સ્ત્રી. એક જાતની ખાટી ભાજી
ખાડ સ્ત્રી. (સં. ખાક, પ્રા. ખકા) ખાઈ; ગર્તા
ખાડાખાતર ન. ખાડામાં અમુક ઢબે ઉકરડો કરી કરાતું
ખાતર; 'કંપોસ્ટ'
ખાડાખેયા પું. ખાડાટેકરા [જજર
ખાડાજજર ન. ખાડા ઉપર ગોઠવાતું ફેરવી શકાય એવું
ખાડાળું વિ. ખાડાવાળું
ખાડી સ્ત્રી. (સં. ખાડ) દરિયાની ભરતી પહોંચે ત્યાં સુધીનો
નદીનો ભાગ (૨) જમીનમાં ગયેલો દરિયાનો સાંકડો
પ્રવાહ; ભૂશિર (૩) ગટર; મોરી
ખાડી પું. કોરનો દલાલ
ખાડું ન. ભેંસોનું ટોળું

ખાડો/

૨૧૮

/ખાન

ખાડો પું. (સં. ખાઠ, પ્રા. ખાઠા) ખાધરો; જમીનમાં ખોદાણ (૨) ખોટ; નુકસાન

ખાડો(ઠખડિયો, ઠખેયો) પું. ખાડો કે ખાધરો

ખાણ સ્ત્રી. (સં. ખાનિ, પ્રા. ખાણિ, ખણિ) ખનિજ પદાર્થો કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો (૨) તેવા પદાર્થો ખોદતાં મળી આવે તેવું સ્થળ-છૂપો ભંડાર (૩) અખૂટ ભંડાર (૪) જેમાંથી બહાર નીકળ્યા પછી તેવો ઊંડો ખાડો (૫) અનાજ ભરવા માટે બનાવેલું ભોંયડું; ભંડાર (૬) ઉત્પત્તિસ્થાન (૭) ધારવાળી વસ્તુની ધારમાં પડેલો ખચકો

ખાણ ન. (સં. ખાદન, પ્રા. ખાણ) ઢોરને ખાવાનું અનાજ કે ગોતું [છે તેવું જમણ; ખાણીપીણી

ખાણાપીણી સ્ત્રી. (ખાણું+પીણી) ખાવાનું અને પીવાનું

ખાણિયો પું. ખાણનો મજૂર

ખાણી સ્ત્રી. ખાણ; ઉત્પત્તિસ્થાન (૨) ભંડાર

ખાણીપીણી સ્ત્રી. જુઓ 'ખાણાપીણી'

ખાણું ન. (સં. ખાદન) જમણ; ભોજન (૨) મિજબાની

(૩) ખાવાપીવામાં પળાતો મરજનો શોક

ખાતમુ(ઠરત, ઠહૂત) ન. બાંધકામનો પાયો નાખવાનો મંગળ સમય કે તેનો વિધિ

ખાતમો પું. (અ. ખાતિમહ) અંત; છેડો (૨) મોત; મરણ

ખાતર સ્ત્રી. ચાકરી; સરભરા (૨) તરફદારી

ખાતર ન. (દે. ખત) ખેતર સુધારવા માટે તેમાં નખાતાં છાણ, કાંપ, લીંડી વગેરે પદાર્થો; તેવો બીજો રસાયણી પદાર્થ [ખાડું (૨) ચોરી

ખાતર ન. (સં. ખાત્ર, પ્રા. ખાતર) ચોરે ભીંતમાં પાડેલું ખાતર ના.યો. માટે; વાસ્તે (૨) લીધે

ખાતર(ઠપડો, ઠપાડું) પું. ખાતર પાડનાર; ચોરીલાયક

ખાતરદાર વિ. ચાકરી કરે એવું (૨) ભરોસાપાત્ર; ખાતરી-

ખાતરદારી સ્ત્રી. બરદાશ; ચાકરી (૨) તરફદારી, પક્ષપાત

ખાતરપૂંજો પું. ખાતરમાં કામ આવે એવો કચરો-પૂંજો;

ઘાસ, છાણ, વાસીદું વગેરે કચરો

ખાતરબરદાશ(સ) સ્ત્રી. (ફા. ખાતિર+બરદાશ્ત) આગતા-સ્વાગતા; સરભરા; ચાકરી [હથિયાર; ગણેશિયું

ખાતરિયું ન. (સં. ખાત્ર = કોદાળો) ઘર કોચવાનું ચોરનું

ખાતરિયો પું. ખાતરનાં છાણ વગેરે પદાર્થ એકઠા કરનારો

મજૂર [માણસ; ભૂલાનો માણસ

ખાતરિયો પું. (અખંતર ઉપરથી) મેલી વિદ્યામાં પ્રવીણ

ખાતરી સ્ત્રી. (અ. ખાતિર) ભરોસો; પતીજ (૨) ચોકસાઈ;

નિઃશંકપણું (૩) સાબિતી; પ્રમાણ (૪) પું. ચોર

ખાતરીદાયક વિ. ખાતરી આપનારું

ખાતરી(ઠપૂર્વક, ઠખંધ) કિ.વિ. ચોકસાઈથી (૨)

ખાતરીથી; વિશ્વાસપૂર્વક

ખાતરીદાર વિ. ખાતરીવાળું; ભરોસાપાત્ર

ખાતરીલાયક વિ. ભરોસાપાત્ર; વિશ્વાસપાત્ર

ખાતલ વિ. સુખી (૨) ખાચ તેટલી કમાણી આપે તેટલું (૩) ખોટ ખવડાવતું; ઉધાર

ખાતાકીય વિ. ખાતાને લગતું [રિયતવારી પદ્ધતિ

ખાતાબંધી સ્ત્રી. (ફા. ખત+બંદિશ) જમીન-મહેસુલની

ખાતાબાકી સ્ત્રી. ખાતે બાકી નીકળે તે [કે ચોપડો

ખાતાવહી સ્ત્રી. ખાતાવાર હિસાબ નોંધવાની વહી-ચોપડી

ખાતાવાર કિ.વિ. દરેક ખાતાદીઠ

ખાતાંપીતાં કિ.વિ. નિર્વાહનું ખર્ચ કાઢતાં

ખાતાંપોતાં ન.બ.વ. હિસાબકિતાબ; ચોપડામાંનાં ખાતાં

ખાતું ન. (ફા. ખત) આસામીવાર અથવા આવકખર્ચની

જાતવારજમે-ઉધારનોહિસાબ (૨) લેણદેણીનુંલખાણ

(૩) કામકાજનીફાળવણીનુંઅંગઉદા. 'ન્યાયખાતું'

ખાતુંપતું ન. લેવડદેવડ (૨) લેણદેણને લગતું લખાણ

ખાતુંપીતું વિ. કીકીક ગુજરાનના સાધનવાળું

ખાતૂન સ્ત્રી. (તુકી) મોટા ઘરની સ્ત્રી; ભેગમ

ખાતે કિ.વિ. સ્થળે; મુકામે. ઉદા. સુરત ખાતે મળેલી સભા

(૨) ખાતામાં; હિસાબે

ખાતેદાર પું. સરકારના મહેસૂલી ખાતાવાળાં (૨) કોઈના

ખાનગી ચોપડે ખાતાવાળો; 'ડિપોઝિટર'

ખાદું ન. મોટો ખાડો (૨) ચક્ષતર વિનાનો કૂવો (૩)

પું. ઊંડો ખાડો

ખાદી સ્ત્રી. (ખડું) હાથે કાંતેલા સુરતનું હાથે વણેલું કાપડ

ખાદીધેલું વિ. ખાદી માટે અત્યંત પ્રેમ ધરાવનારું

ખાદીફેરી સ્ત્રી. ખાદી વેચવા નીકળતું તે

ખાદીભંડાર પું. ખાદીની બનાવટોનું વેચાણ કરતી દુકાન

ખાધ વિ. (સં.) ખવાય એવું; ખાવા યોગ્ય (૨) ન.

ખાવાનું; ખાવાની ચીજ

ખાધાખાધ વિ. ખવાય અને ન ખવાય એવું

ખાધ સ્ત્રી. (સં. કુધા) ખોરાક; આહાર (૨) ખોટ, નુકસાન

(૩) ખોડ; ખાંપણ

ખાધરું, ખાધોકું વિ. ખાઉધરું; ખાઉખાઉ કરનારું

ખાધરો પું. ઊંડો ખાડો

ખાધરોપું. નુકસાન [પોષણ માટેની જોઈતી જરૂરી રકમ

ખાધા(ઠખરચ, ઠખર્ચ, ઠખાઈ, ઠખોરાકી) સ્ત્રી. ભરણ-

ખાધાવેધ પું., સ્ત્રી. સામાને ભોગવવા ન દેવું એવા

પ્રકારની શત્રુવટ; વેર

ખાધાળું વિ. ખાપ-ખોટ કે નુકસાનવાળું

ખાધાળું વિ. ખાઉધરું; અકરાંતિયું

ખાધું સ.કિ. (દે. ખદ) 'ખાધું'નું ભૂતકાળ

ખાધેલ ભૂ.કૂ. (ઠ-પીધેલ) વિ. (-લું) ભૂ.કૂ. ખાધેપીધે

સુખી (૨) માટેલું; કષ્ટપુષ્ટ

ખાધોડ, (ઠકું) વિ. ખાઉધરું

ખાન પું. (ફા.) શાહજાદા, અમીર ગૃહસ્થ વગેરેને અપાતું

મુસલમાની ઉપનામ (૨) પઠાણ લોકોનો વાચક શબ્દ

ખાનખાના, (૦ન)/

૨૧૯

/ખારેક-ટોપરાં

ખાનખાના, (૦ન) વિ. (ફા.) ખાનના ખાન - સૌથી મોટા
ખાનનો ઈલકાબ ધરાવનાર; મોટો ઉમરાવ
ખાનગી વિ. (ફા.) પોતીકું; અંગત (૨) જાહેર નહિ એવું;
ગુપ્ત; 'પ્રાઇવેટ' [(૩) ન. કુટુંબ; કુળ
ખાનદાન વિ. (ફા.) સારા ધરનું; કુળવાન (૨) પ્રતિષ્ઠિત
ખાનદાની સ્ત્રી. ખાનદાનપણું; કુલીનતા (૨) સજ્જનતા
ખાનદેશ પું. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યનો એક પ્રદેશ
ખાનદેશી વિ. ખાનદેશને લગતું
ખાનપાન ન. (સં.) ખાણુંપીવું તે (૨) તેની વસ્તુ
ખાનબહાદુર વિ. (૨) પું. એ ઈલકાબ ધરાવનાર
ખાનસામા પું. (ફા.) (મુસલમાન અને અંગ્રેજ ધરમાં)
રસોઈ વગેરેનો કારભારી
ખાનસાહેબ વિ. (૨) પું. એ ઈલકાબ ધરાવનાર
ખાનાખરાબ વિ. (ફા.) સત્યાનાશ વાળનારું
ખાનાખરાબી સ્ત્રી. સત્યાનાશ; પાપમાલી
ખાનાજંગ વિ. ધરમાં કજિયો કરનારું [ધર-કજિયો
ખાનાજંગી સ્ત્રી. (ફા.) ધરમાં-આપસઆપસમાં લડવું તે;
ખાનાબદાશ પું. (ફા.) ધરખટલા સાથે આમતેમ ભટકતું
જજીવન ઝવનાર; વણજરો
ખાનાશુ(સુ)મારી સ્ત્રી. (ફા.) ધરોની (વસ્તીની)
ગણતરી; વસ્તી ગણતરી
ખાનું ન. (ફા.) ભંડાર; નિધિ (૨) પેટીપટારો કે મેજ,
કબાટ વગેરેમાં વસ્તુ મૂકવા કરેલો વિભાગ (૩)
લખાણ માટે અલગ પડાતો વિભાગ કે કોઠો
ખાપ સ્ત્રી. (સં. કર્કર ઉપરથી) દર્પણ; ભરતમાં ભરવામાં
આવતું આભણું (૨) અભરખની પતરી
ખાપણ ન. શબ ઉપર ઓઢાડાતું કપડું; કફન
ખાપરિયું ન. (સં. ખર્પરી) આંખનું એક ઔષધ (૨)
બાળકને ખાવવાનું એક ઔષધ
ખાપરી સ્ત્રી. નાકનો મેલ; ગૂંચું [બહુજ પહોંચેલું; ચતુર
ખાપરું વિ. (સં. ખર્પર, પ્રા. ખપર) ગાંજપું ન જાય એવું;
ખાપરો કોડિયો પું. એકબીજાથી ઠગાય નહિ એવો બે
ધૂતોમાંનો એક (૨) સમાન હરીફ
ખાપરો ઝવેરી પું. ચાંપાનેરનો એક પ્રાચીન, મહા કાબેલ
અને ધૂર્ત ઝવેરી (૨) મહા ઠગ (૩) હીરાપારખુ
ખાપરું સ.કિ. ખાંપવું; થોડુંથોડું સોરવું; પાતળું કરવું
ખાબ પું. (ફા. ખ્વાબ) ઊંઘ (૨) સ્વપ્ન
ખાબકવું અ.કિ. ઝંપલાવવું; ઊંઘેથી ટપકવું (૨) વચ્ચે
બોલી ઊઠવું (૩) ધસી જવું
ખાબડ વિ. ખડબચું (૨) ન. ખાબોચિયું
ખાબડખૂબડ વિ. ખાડાખેવાવાળું; ટેકાટેવાવાળું
ખાબડું ન. ખોરડું
ખાબોચિયું ન. પાણીથી ભરેલો નાનો ખાગે
ખામણ ન. (પાણિયારા વગેરેમાં) વાસણ મૂકવા સારું

કરેલી બેસણી (૨) છીછરો ક્યારો (ઝાડનો) (૩)
ખામું; કદ (૪) વિ. ઠીંગણું
ખામણિયું ન. નીચે ખામણા પર રહેતું કોસનું દોરડું; વરત
ખામણું ન. (પાણિયારા વગેરેમાં) વાસણ મૂકવા સારું
કરેલી બેસણી (૨) છીછરો ક્યારો (ઝાડનો) (૩)
શરીરનો બાંધો
ખામવું સ.કિ. ક્ષમા કરવી [(૩) ભૂલ; દોષ
ખામી સ્ત્રી. (ફા.) ખોડખાંપણ; ઊણપ (૨) ખોટ; ઘટ
ખામખા કિ.વિ. (ફા. ખાહખાહ) ઈજ્જત એ કે અનિચ્છાએ;
ન છૂટકે (૨) ખાસ કરીને (૩) જાણીજોઈને
ખામોશ ઉઠું. (ફા.) 'સબૂર, થોભો શાંત' એ અર્થનો ઉદ્ગાર
ખામોશ(શી) સ્ત્રી. (ફા.) સબૂરી; ધીરજ
ખાયકી સ્ત્રી. પેદાશ; મળતર (૨) કોઈનું છાનું ખાવું-
મેળવવું તે (૩) લાંચરુશવત
ખાર પું. (ફા.) કાંટો (૨) વેર (૩) ઈર્ષા; અદેખાઈ
ખાર પું. (સં. કાર, પ્રા. ખાર) ખારાશવાળો પદાર્થ; કાર
ખારપાટ પું., ન. ખારવાળી-જેમાં મીઠું પાકતું હોય એવી
જમીન
ખારપાટિયું વિ. ખારાપાટવાળું
ખારપાટિયું વિ. ઈર્ષ્યાથી બળ્યા કરનારું (૨) દાવપેચિયું;
પ્રપંચી [ખેંચી લીધેલા સાંઠા
ખારવાં ન.ખ.વ. વરસાદને અભાવે મુકાતી જરબાજરીના
ખારવો પું. (સં. કાર+વહ) ખલાસી; વહાણ ચલાવનારો
(૨) સંચારો
ખારવો પું. ખારાશવાળો ગોળ
ખારાઈ સ્ત્રી. ખારાપણું; ખારાશ
ખારાટ પું. ખારાશ; ખારાપણું (૨) વિ. ખારાશવાળું
ખારાશ સ્ત્રી. ખારાટ; ખારો સ્વાદ
ખારાશ સ્ત્રી. ખાર; દ્રેષ (૨) અણબનાવ
ખારિજ વિ. (અ.) રદ કરેલું (૨) બહિષ્કૃત [કકરો
ખારિયું વિ. ખારવાળું (૨) ન. મીઠું ચડાવેલો ચીભડાનો
ખારિયું વિ. ખારીલું; ઈર્ષ્યાખોર
ખારી સ્ત્રી. (સં.) એક વજન (દોઢ મણ, ત્રીસ કિલો)
ખારી સ્ત્રી. (સં. ખારી, પ્રા. ખારિઆ) ખારવાળી માટી કે
જમીન (૨) ખારાશવાળી એકભાજી (૩) ખારી બિસ્કિટ
(૪) એક નદી [(૨) ઈર્ષ્યાળુ (૩) કિનાખોર
ખારીલું વિ. ('ખાર' ઉપરથી) વેરઝેર રાખનારું; દેખીલું
ખારુઈ સ્ત્રી. વિધવાને પહેરવાનું એક જાતનું વજ્ર
ખારું વિ. (સં. કાર) મીઠા જેવા સ્વાદનું (૨) મીઠામાં
આથેલું; મીઠું ચડાવેલું (ઉદા. ખારી સુંઠ)
ખારું વિ. ઈર્ષ્યાળુ (૨) દેખીલું (૩) કિનાખોર
ખારેક સ્ત્રી. (દિ. ખારિકક) સૂકવેલું ખજૂર
ખારેક-ટોપરાં ન.ખ.વ. છોળીના તહેવારે કન્યાના સાસરેથી
કન્યા માટે મોકલાતી ભેટ

ખારેકી

૨૨૦

/ખાંગ

ખારેકી વિ. ખારેક જેવું કે જેવું (જમ કે બોર)
 ખારેજ વિ. (અ.) જુદું કાઢેલું (૨) રદખાતલ
 ખારોપું. (સં. ઘાર) એક ઘાર; સંયોરો; પાપડખાર[જમીન
 ખારોં વિ. ઘારવાળું (જમીન વગેરે માટે) (૨) પું. એવી
 ખારોપાટ પું. ખારપાટ; જેમાં મીઠું પાકતું હોય એવી
 ખારવાળી જમીન (૨) એક રમત; અગરપાટો
 ખાલ(ઠડી) સ્ત્રી. (સં. ખલ્લ, પ્રા. ખલ્લા) ચામડી (૨)
 ઝાડની છાલ
 ખાલપી સ્ત્રી. ચામડિયણ; ખાલપા જાતિની સ્ત્રી
 ખાલપો પું. (ખાલ+સં. પૂ = સાક કરવું) ચામડિયો; ચખાર
 ખાલવવું સ.કિ. ખાલી કરવું; ઠાલવવું
 ખાલસા વિ. (ફા. ખાલિસહ) પોતાની કુલ માલિકીનું;
 આગવું (૨) સરકારના વસીવટનું; સરકારનું (૩) ગુરુ
 ગોવિંદસિંહે શીખોમાં પ્રવર્તવેલ વિધાનને માનનારું
 ખાલિક પું. (અ.) સર્જનહાર; માલિક
 ખાલિસ વિ. (અ.) શુદ્ધ (૨) કડાકૂટ વિનાનું
 ખાલી વિ. (અ.) ઠાલું; કયું ભયાં વગરનું (૨) નિર્ધન; ગરીબ
 (૩) શૂન્ય; અવકાશમય (૪) કિ.વિ. માત્ર; ફક્ત
 ખાલી સ્ત્રી. શરીરનો કોઈ ભાગ એક જ સ્થિતિમાં રહેતાં કે
 દબાતાં હોઈ વહેતું અટકી જાય ત્યારે થતી ઝાઝાઝાટી
 ખાલી કિ.વિ. અમથું; વ્યર્થ (૨) માત્ર; ફક્ત ['વેક્યુમ'
 ખાલી(ઠખમ, ઠખમ) વિ. તદ્દન ખાલી; ઠાલુંઠમ (૨) શૂન્ય;
 ખાલીપીલી કિ.વિ. વગર કારણે; અમથું
 ખાલું ન. (સં. ખલ્લ, પ્રા. ખલ્લઅ) જોડાનું ઉપલું ચામડું
 (૨) ખાળાના અનાજ ઉપર ઢાંકવાનું ઘાસ
 ખાલું વિ. ખાલી પડેલું (૨) ન. ('ખાલી' ઉપરથી) વાણા-
 ની કોકડી ભરવાનો નેતર કે બરુનો પોલો કકડો (૩)
 પડતર રાખેલું ખેતર (૪) ક્યારો (ઉદા. તમાકુનું ખાલું)
 ખાવડું વિ. ખા-ખા કરનારું
 ખાવટી સ્ત્રી. શાહુકાર કે ધણિયામા (માલિક)ને ત્યાંથી
 ખાવા માટે ઉછીનું લેવાતું અનાજ (૨) જિવાઈ
 ખાવડા પું. કચ્છના રણમાં આવેલો એ નામનો પ્રદેશ
 ખાવડું વિ. ખાઈધરું; ખાખા કરનારું
 ખાવં(વિં)દ પું. (ફા.) માલિક; શેઠ (૨) પતિ (૩) ઈશ્વર
 ખાવું સ.કિ. (સં. ખાદતિ, પ્રા. ખાઈઈ-ખાઈ) અન્ન લેવું;
 જમવું (૨) વેઠવું; ખમવું (ઉદા. 'માર ખાવો') (૩)
 વાપરવું; ભોગવવું (ઉદા. હવા ખાવી) (૪) લેવું;
 ખર્ચ કરાવવું; ખર્ચ તરીકે કઢાવવું (ઉદા. 'આ દુકાને
 સો રૂપિયા ખાયા'; 'આ ધંધાએ બહુ દહાડા ખાયા.')
 (૫) દમ; છીક; બગાડું; ઉધરસ વગેરે સાથે વપરાય
 છે - શરીરની તે ક્રિયા કરવી કે થવી; એ અર્થમાં
 (૬) ખવાવું; કાટ ચઢવો (૭) વગરહકે લેવું;
 ચોરીછૂપીથી લેવું; ઉચાપત કરવી (ઉદા. 'ધણા પૈસા
 ખાઈ ગયો.') (૮) ન. પકવાન (૯) ખાવાની ચીજ;

ભાથું (ઉદા. 'ખાથું બંધાવવું')
 ખાશ સ્ત્રી. ('ખાથું' ઉપરથી) ખાવાની શક્તિ (૨)
 ખાવાનો જથ્થો (૩) ખાચકી; લાંચ-કુશવત
 ખાસવિ. (અ.) પોતીકું; અંગત (ઉદા. 'ખાસ માણસ') (૨)
 વિશિષ્ટ; અસાધારણ (૩) ખરું; અસલ (ઉદા. ખાસ
 માલ, ખાસ ખખર) (૪) અમીરી (ઉદા. દીવાને ખાસ)
 ખાસગી(ગત) વિ. (અ.) પોતાનું; અંગત (૨) પાનગી;
 ગુમ (૩) અગત્યનું; મુદાનું કિશુ
 ખાસડિયું વિ. ખાસડાના જેવું (૨) ન. એક હલકી જાતનું
 ખાસડું ન. જૂલું; જોડો (ધસાપેલ કે જૂના) (૨) ઠપકો (૩)
 બદનામી
 ખાસદાન ન. પાનનો ડબો; પાનદાન [અથવા
 ખાસદાર પું. સેવક; હજૂરિયો (૨) ધોડાની ચાકરી કરનાર;
 ખાસબજાર પું. મોટું-મુખ્ય બજાર
 ખાસબરદાર પું. (ફા.) સરદારનાં હથિયાર લઈ સાથે
 કરનાર; અનુચર (સેવક) (૨) રાજાનો હજૂરિયો
 ખાસખાસ વિ. પોતીકું; એકદમ નજીકનું
 ખાસિયત સ્ત્રી. (અ.) સ્વભાવ; પ્રકૃતિ (૨) વિશિષ્ટ
 ગુણધર્મ (૩) આદત; ટેવ
 ખાસિયું ન. ગધેરા ઉપર લાદવાની બે પાસિયાંવાળી ગૂણ;
 પોઠ (૨) તેની નીચે મૂકેલી ગાદલીગોદડી; આછર
 ખાસું વિ. (અ. ખાસહ) રૂઝું; મજેનું; સુંદર; બરોબર;
 યોગ્ય (૨) કિ.વિ. શાખાસ (૩) સુંદર ! બેશ ! સરસ
 ખાહિશ સ્ત્રી. (ફા.) ઈશ્વર; ભાવના
 ખાળ પું., સ્ત્રી. (સં. ખલ્લ, પ્રા. ખાલ) મેલા પાણીના
 નિકાલ માટેનો નળ-નીક (૨) ખાળવાળી ચોકડી
 ખાળકૂવો પું. ખાળનું પાણી જેમાં છોડાતું હોય તેવો ઊંડો
 ખાગો-કૂવો (૨) જાજર માટે કરેલો કૂવો
 ખાળકૂંડી સ્ત્રી. ખાળના મેલા પાણીની કૂંડી
 ખાળવું સ.કિ. (સં. સ્ખાલયતિ, પ્રા. ખાલઈ) 'ખાળવું'નું
 પ્રેરક; અટકાવવું; રોકવું ['(જ) મુકામ; વિસામો
 ખાળો પું. અટકાવ; રોકાણ (૨) વાર; વિલંબ (૩) બંદર
 ખાં પું. મુસલમાન ગૃહસ્થ અથવા અમીરને બોલાવવાનો
 માનવાચક શબ્દ (૨) ઉસ્તાદ; નિષ્ણાત
 ખાંખત(દ) સ્ત્રી. કુતુહલ (૨) ચીવટભરી ખંત (૩)
 ખણખોટ (જ) ઈર્ષ્યા; અદેખાઈ
 ખાંખતી(દી) વિ. ખાંતવાળું
 ખાંખદ(દી) જુઓ 'ખાંખત, ખાંખતી'
 ખાંખરોટવું સ.કિ. થોડું લઈને ઘસીને ચોપડવું
 ખાંખાં ન.ખ.વ. ફાંફાં મારવાં તે
 ખાંખાંખાંખા પું.ખ.વ. (ખાંખાં = ફાંફાં + ખાંખા =
 ખાંખાં) ખૂણાંખાંચરે ખૂબ ખોળાખોળ કરવી તે
 ખાંગ પું. ફૂંકો (૨) અતિ ગરમીથી પીગળી ગયેલો ઈંટ
 કે નળિયાનો કટકો; કીટો

ખાંડુ

૨૨૧

/ ખાંસાહેબ

ખાંડુ પું. જાણવેલું; જાસુસ (૨) ખાડો
 ખાંડું વિ. એકબાજુ નમેલું (૨) ન. ટેબલનું ખાંડું
 ખાંડું વિ. કોરવુંકું જેમ કે રમતમાં પાસો કે કોરી
 ખાંચ સ્ત્રી. ખાંચો; નાનો ખાડો-કાપ (૨) સાંકડા; ગૂંચવણ
 (૩) ખોટ; તોટો (૪) આંચકો (૫) જમે-ઉયારનો
 તાળો નહિ મળવો તે; વધપટ
 ખાંચકો પું. ખાંચો; ખચકો (૨) આંચકો [ખૂલચૂક
 ખાંચખંચ સ્ત્રી. નાનીમોટી ખોડખાંપણ (૨) ઝીણવટ (૩)
 ખાંચવું સ.કિ. ખેંચત રાખવું; પાછું હઠાવવું (૨) ખમચાવું;
 અટકવું (૨) લાકડામાં ખાંચ કરવી; ખાંચો પાડવો
 ખાંચાખંચી સ્ત્રી. નાનો ખાડોખેંધો; ખૂણો-ખાંચરો (૨)
 ગલીફૂંચી [ફૂંચીવાળું
 ખાંચાળું વિ. ખાંચાવાળું (૨) ગલીફૂંચીવાળું (૩) આંટી-
 ખાંચો પું. એકસરખી ધાર, સપાટી અથવા લીટીમાં પડતો
 કાપ, ખાડો કે વાંક (૨) સાંકડો રસ્તો; ગલી (૩)
 વાંધો; હરકત (૪) ખૂણો
 ખાંજા સ્ત્રી. જ્યાં દરિયાનું પાણી આવી ભરાઈ રહેતું
 હોય એવી જગા; ભાઠાની જમીન (૨) ખાડી
 ખાંજઈ ન. ખૂણો; ખૂણે પડતું-જાહેર નહિ તેવું સ્થળ (૨)
 ફૂંટણીનુંધર; ફૂંટણખાંડું (૩) અનાજનો કોઠાર (૪) માંસ
 ખાંટ સ્ત્રી. સૌરાષ્ટ્રમાં વસતી એક જાતિ
 ખાંટ(ટું) વિ. પક્કું; ધૂર્ત
 ખાંટુ વિ. નિષ્ણાત
 ખાંડ સ્ત્રી. (સં. ખંડુ, પ્રા. ખંડ) એક ગળ્થો પદાર્થ (સાકર
 તે ગાંડગ અને ખાંડ તે ભૂકો-દળવાથી તે 'ખૂડું' બને
 છે.) [કામ (૨) માનસિક મૂંઝવણ; અકળામણ
 ખાંડકૂટ સ્ત્રી. ખાંડવું-કૂટવું તે; ખાંડવા કરવાનું પરચૂરણ
 ખાંડખાજું ન. ખાંડ પાયેલ ખાજું
 ખાંડણિયું ન. ('ખોડવું' ઉપરથી) સાંભેલું
 ખાંડણિયો પું. અનાજ કે બીજ ચીજ ખાંડવા માટે બનાવેલું
 લાકડા કે પથ્થરનું સાધન-પાત્ર [નાનો ખાંડણિયો
 ખાંડણી સ્ત્રી. (સં. ખંડન, પ્રા. ખંડણ) ખાંડવાનું પાત્ર;
 ખાંડણું ન. ખાંડવું તે (૨) ખાંડવાની વસ્તુ
 ખાંડણું ન. ખાંડવાનું સાધન; સાંભેલું
 ખાંડવ ન. (સં.) કુરુક્ષેત્ર પાસેનું એક વન
 ખાંડવી સ્ત્રી. ખાંડની ચાસણીવાળી એક વાનગી
 ખાંડવી સ્ત્રી. પાટવડી; ચણાના લોટને બાકી, તેનું પલતળું
 થર થાળી પર પાથરી, જેના ગોળ વીંટા વાળી તેના
 પર વધાર કરી બનાવાતી એક ગુજરાતી વાનગી
 ખાંડું સ.કિ. (સં. ખંડપતિ, પ્રા. ખંડઈ) ફોતરાં-છોડાં જુદાં
 કરવા કૂટવું (ગંગર વગેરેને)
 ખાંડું સ.કિ. મારવું; ઠોકવું (૩) કચરવું; કૂટવું
 ખાંડસરી(સારી) સ્ત્રી. દેશી જુનવાણી પદ્ધતિથી તાવડામાં
 બનાવેલ ખાંડ

ખાંડાધર વિ. ખાંડું ખાલનાર અર્થાત્ વાપરી જાણનાર
 ખાંડાધાર સ્ત્રી. તલવારની ધાર
 ખાંડિયું વિ. (સં. ખંડિત, પ્રા. ખંડિઅ) ખંડિત થયેલું;
 ખોડખાંપણવાળું (૨) ન. ભાગલાં સિંગડાંવાળું ઢોર
 (૩) નાની ભેંસ; પાડું; જોટડું(કિલોનું) તોલ-માપ
 ખાંડી સ્ત્રી. (દે. ખંડિઆ) વીસ કાચા મણનું (૪૦૦
 ખાંડી સ્ત્રી. રમવા માટે બનાવેલી લાકડાની તલવાર
 ખાંડીબંધ કિ.વિ. ખાંડીને હિસાબે; જથ્થાબંધ
 ખાંડું વિ. (સં. ખડ, પ્રા. ખંડ) ખંડિત; ભાંગેલું
 ખાંડું ન. (સં. ખડગ) સામાન્ય કે ભેધારી તલવાર (૨)
 વરને બદલે એનું ખાંડું લઈને ગયેલી જાન
 ખાંડું ન. સારિયો; ઊંટ (૨) ઊંટનું યોળું
 ખાંઢ પું. બે ધારવાળી સીધી તલવાર; કિરપાણ
 ખાંત (સં. શાંતિ, પ્રા. ખંતિ) સ્ત્રી. ખંત (ઉત્સાહ) (૨)
 હોશ; ઉમંગ (૩) લાલસા; તૃષ્ણા
 ખાંતીલું વિ. ખાંતવાળું; હાંશીલું
 ખાંધ સ્ત્રી. (સં. સ્કંધ, પ્રા. ખંધ) ખભો (૨) પશુની ગરદન
 (૩) ભાર વહેતા પશુની ગરદન પર પડતું આંટણ
 (૪) મદદ
 ખાંધિયો પું. ખાંધે ચડાવી લઈ જનારો; મુઠ્ઠું ઊંચકનારો;
 કાંધિયો (૨) મદદ કરનારો; સાથી (૩) ખુશામતિયો
 ખાંધી વિ. ખાંધવાળું (૨) પું. ખાંધવાળો બળદ
 ખાંપ વિ. લાંબું થઈને મહેલું કે સૂતેલું
 ખાંપ (ઠણ) સ્ત્રી. ખામી; ખોડ; એબ (૨) ગ્લાનિ;
 દિલગીરી [કપડું; કફન
 ખાંપણ સ્ત્રી. (દે. ખંપણય=વજ્ર) મુદ્રા પર ઓઢાડવાનું
 ખાંપવું સ.કિ. કાઢી નાખવા સોરવું (૨) થોડુંથોડું ખોદવું;
 પાવડાથી (ડંગલામાંથી લઈ) આમતેમ ફેરવવું
 ખાંપું ન. હજાનો અણીદાર દાંતો; ચવટું
 ખાંપે પું. (સં. ખંપ, પ્રા. ખંપઅ) કાપ્યા પછી રહેલું વજ્ર-
 ખોદાયેલું જડિયું (૨) ભાંગેલી ડાંખળીનું થડને વળગી
 રહેલું ઢૂંકું (૩) કોઈ પક્ષ સપાટી ઉપર રહી ગયેલો
 કરચો; ખૂંપરો (૪) ખાંપ; ખામી (૫) રાત્રો માણસ
 ખાંબ પું. (સં. સ્કંભ) થાંભલો; ખંભો
 ખાંભી સ્ત્રી. પાળિયો; સ્મરણસ્તંભ (૨) ખોભણ; પાટિયાં
 બેસાડવા લાકડામાં પાડેલી ખાંચ
 ખાંભો પું. (સં. સ્કમ્બક, પ્રા. ખંભ) સીમાડાની લદ
 બતાવતો પથ્થર (૨) ખાંભી; પાળિયો
 ખાંધાણું ન. ખાંડતી વખતે ગવાતું ગીત (૨) પલાળી અને
 ખાંડી રાંધવા માટે તેંધાર કરાતી બાજરી
 ખાંસ સ્ત્રી. ખાંસી; ઉપરસ
 ખાંસવું અ.કિ. (સં. કાસ) ખાંસી ખાવી; ઉપરસ ખાવી
 ખાંસાહેબ પું. મુસલમાન ગૃહસ્થ અથવા અમીરને
 બોલાવવાનો માનવાચક શબ્દ (૨) સંગીતનો ઉત્પાદ

ખાંસી]

૨૨૨

/ ખીલડી

ખાંસી સ્ત્રી. (સં. કાસા, પ્રા. કાસ-ખાસ) ઉપરસ; કાંસો
 ખિખિયાટો પું. ખીખી કરવું તે; હસાહસ
 ખિખિયારો પું. (રવા.) કંટાળો ઊપજે તેવી રીતે હસવું
 ખિચડિયું વિ. ('ખીચડી' ઉપરથી) પંચરાડ; ભેળસેળવાળું
 (૨) ખીચડીના જેવું
 ખિજમત સ્ત્રી. (અ. ખિદમત) સેવાયાકરી; તહેનાત
 ખિજમતગાર પું. સેવક; નોકર; ચાકર
 ખિજમતગારી સ્ત્રી. ખિદમતગારી; સેવાભાવ
 ખિજવણી સ્ત્રી. (અ.) ખીજવવું કે ચીડવવું તે
 ખિજવાટ પું. ખિજવું તે; ગુસ્સો; ક્રોધ (૨) ચીડ
 ખિજવવું સ.કિ. 'ખીજવું'નું પ્રેરક
 ખિજવું અ.કિ. 'ખીજવું'નું કર્મણિ ['ખજા']
 ખિજાં(-ઓ) સ્ત્રી. (કા.) પતજડ; પાનખર (શુદ્ધ ઉચ્ચાર
 ખિડકી સ્ત્રી. (હિ.) ખારી
 ખિતાબ પું. (અ.) ઇલકાબ; પદવી; ઉપાધિ
 ખિદમત સ્ત્રી. ખિજમત; સેવાયાકરી
 ખિદમતગાર પું. ખિજમતગાર; સેવક; નોકર
 ખિન્ન વિ. (સં.) દિલગીર; ગમગીન
 ખિન્નતા સ્ત્રી. ખિન્ન હોવાપણું
 ખિન્નમનસ્ક વિ. ઉદ્દેગભર્યા મનવાળું
 ખિન્ની સ્ત્રી. (સં. શીરિક્ષી) રામણ
 ખિરાજ સ્ત્રી. ખંડણી [ખાજરાના કાચા કણવાળું (ડુંડ)
 ખિરોયું વિ., ન. (સં. શીર=દૂધ) દુધાળ (ઢોર) (૨)
 ખિલકોડી સ્ત્રી. ખિસકોલી; ખિલોડી
 ખિલખિલ કિ.વિ. ખિસકોલીનો અવાજ હોય એવા
 અવાજથી (૨) પું. ખૂબ હસવાનો અવાજ
 ખિલખિલાટ પું. ખિલખિલ અવાજે હસવું તે
 ખિલવટ(-ણી) સ્ત્રી. ખીલવવું તે
 ખિલવાડ પું., સ્ત્રી. રમત; ખેલ; તમાશો (૨) મન
 ખેલેલાવ (૩) છળકપટ; પ્રપંચ; દગો
 ખિલાફ વિ. (અ.) વિરુદ્ધ; પ્રતિકૂળ
 ખિલાફત સ્ત્રી. (અ. ખલીફત) ખલીફની ગાદી અથવા
 સત્તા (૨) ઇસ્લામની સેવા
 ખિલાફતી વિ. ખિલાફતને લગતું
 ખિલાવટ સ્ત્રી. ખિલવટ; ખીલવવું તે
 ખિલાવવું સ.કિ. ખીલે એમ કરવું
 ખિલાવું અ.કિ. ઊંચે અટકી રહેવું; ભરાઈ જવું; ટિંગાવું
 ખિલોડી સ્ત્રી. ખિલકોડી; ખિસકોલી
 ખિલોણું ન. (હિ. ખિલોના) રમકડું
 ખિસકાવવું સ.કિ. 'ખીસકવું'નું પ્રેરક
 ખિસકોલી સ્ત્રી. એક જનાવર; ખિલકોડી
 ખિસિયાણું વિ. ખસિયાણું; અંખવાણું; ખસિયાણું
 ખિસ્સાકાતરુ વિ. ખીસાકાતરુ; ખીસું કાતરી ચોરી કરનાર
 ખિસ્સાખર્ચ(-રચ) ન. ખરચવા માટે ખિસ્સામાં રખાતું

નાણું (૨) ખાસ વાપરવા મળેલું નાણું
 ખિસ્સું ન. ખીસું; ગજવું
 ખિટી સ્ત્રી. જુઓ 'ખીટી'
 ખિટો પું. જુઓ 'ખીટો'
 ખીખી કિ.વિ. એવો અવાજ કરીને (૨) સ્ત્રી. ખીખી હસવું
 તે; ખડખડાટ હસવું તે
 ખીચ વિ. ગીચ; ભરચક
 ખીચડંપાક પું. ખીચડી (તુચ્છકારમાં)
 ખીચડી સ્ત્રી. (સં. ખિચ્યા, પ્રા. ખિચ્યા) ચોખા અને
 દાળની મિશ્રણની એક વાની
 ખીચડીખાઉ વિ. ખીચડી ખાનારું (૨) હલકી પંક્તિનું
 ખીચડું ન. ખીચડી (તુચ્છકારમાં)
 ખીચડો પું. આખા મગ અને ચોખાની અથવા આખા ઘઉં
 અને દાળની ખીચડી (૨) ખીચડું (૩) ગોટાળો;
 સેળભેળ તે
 ખીચા(-ચો)ખીચ કિ.વિ. ગીચોગીચ; ભરચક; કાંસીકાંસીને
 ખીચિયું ન. ચોખાના બાફેલા લોટનો પાપડ-પાપડી માટે
 બાફેલ લોટ
 ખીચી સ્ત્રી. જરચોળાનો બાફેલો લોટ [માટે પાડેલું નામ
 ખીજ સ્ત્રી. (દે. ખિજિજા) ચીડ; ગુસ્સો (૨) ખીજવવા
 ખીજડો પું. (સં. ખદિર) એક ઝાડ; સમડો (૨) શમીવૃક્ષ
 ખીજવવું સ.કિ. ખીજે એમ કરવું; ચીડવવું
 ખીજવાવું અ.કિ. 'ખીજવવું'નું કર્મણિ
 ખીજવું અ.કિ. (સં. ખિદાતિ, પ્રા. ખિજજી) ગુસ્સે થવું
 (૨) સ.કિ. ડાંટવું; વઢવું; ઠપકો આપવો
 ખીજા સ્ત્રી. બે ટેકરીઓ વચ્ચે આવેલો સાંકડો માર્ગ (૨)
 પર્વતના બે ઊંચા ભાગ વચ્ચેનો પ્રદેશ [જેણું નંગ
 ખીમણું ન. નંગની બેસણીનું ખાનું (૨) વાળી કે નથમાં
 ખીમો પું. (અ. કીમહ) માંસનો છુંદો
 ખીર સ્ત્રી. (સં. શીર, શીરક, પ્રા. ખીરઅ) દૂધભાતની
 એક વાની (૨) શીર; દૂધ
 ખીરું ન. લોટ અને પાણીને અડવાળી કરેલો રગડો (પૂણ,
 ભજિયાં વગેરે બનાવવા) (૨) ખમીર ચણાવેલો
 આથો (જલેબી વગેરેનો) (૩) એક જાતનું જડું કાપડ
 (૪) ખરેટું; કરેટું (૫) એક જાતની કુમળી કાકડી
 ખીરો પું. એક શાક; કાકડી
 ખીરોટક ન. શીરોટક; દૂધ જેવું સફેદ પાણી (૨) સાગરનાં
 મોજાંની છાપણીવાળું સ્ત્રીઓનું એક વસ્ત્ર (૩) એક
 ધોળું રેશમી વસ્ત્ર (૪) શીરસાગર
 ખીલ પું. (સં. કીલ) જુવાનીમાં મોં પર થતી ફોલ્લી (૨)
 આંખનાં પોપચાં પર થતી લોહીમાંસની ગડી (૩)
 ઘંટીનો ખીલડો (૪) ચીચવાનો ઊભો ડાંડો
 ખીલગોટીલો પું. ઘંટીનો ખીલડો (૨) બાળકોની એક રમત
 ખીલકી સ્ત્રી. નાની ખીલી

ખીલડો

૨૨૩

[પુરાસાની

ખીલડો પું. ઘંટીના હેઠલા પડમાં વચ્ચેવચ આવેલી ખીલી,
જેના પર ઉપલું પડ કરે છે.

ખીલમા-(મો)કડી સ્ત્રી. ઘંટીના ઉપલા પડિયાની વચ્ચેવચનું
લાકડું, જે ખીલડામાં પરોવાય છે. (૨) ખીલડો અને
માંકડી [સીવવું (ધાબળા ચોકાળના બે પાટ પેઠે)
ખીલવવું સ.કિ. ખીલે એમ કરવું (૨) ખીલવું; કાંટવવું;
ખીલવું અ.કિ. ફૂલવું-ફાલવું; વિકસવું (૨) શોભવું;
દીપવું (૩) ખુશીમાં આવવું; ગમ્મતે ચડવું (૪)
ચગવું; ઉશ્કેરાવું; વીકરવું

ખીલવું સ.કિ. (ચોકાળ, કામળા વગેરેની વચ્ચે) બખિયા
દઈને સીવવું; કાંટવું; ખીલવવું

ખીલાપાટી સ્ત્રી. પેચ પાડવાનું-સ્કૂ બનાવવાનું ઓજાર
ખીલારમું વિ. અમુક ખીલે જ બંધાવાની આદતવાળું (૨)

બહાર ચરવા નહિ જતાં ઘેર ખીલે બાંધું રહેવાની
ઠેવવાળું [વગેરેમાં મુકાતી પેચવાળી સળી

ખીલી સ્ત્રી. નાનો ખીલો; ચૂંક (૨) ખીંટી (૨) બંગડી
ખીલી-ખટકો પું. ખીલી ખૂંચવા જેટલી પીડ; ઈજા (૨)
અડચણ; વિઘ્ન; હરકત

ખીલીપખિ(-સિ)યારાં ન.બ.વ. ખીલી અને પસિયારાં;
અંદર ખીલી નાખવાથી ઉધાડાસ થાય એવાં બરડવાં
ખીલો પું. (સં. કીલક, પ્રા. ખીલઅ) ખૂંટો; મેખ (૨)
આધાર-સ્થાન; મૂળ બળ (૩) છક્કાપંજના જુગારમાં
પૈસાની હોડ લાગે તે લેનારો મધ્યસ્થ જુગારી (૪)
અડચણ

ખીસકવું અ.કિ. (દિ. ખિસ) લપસવું; ખસવું

ખીસાકાતડુ વિ. જુઓ 'ખિસ્સાકાતડું'

ખીસાખચ(-રચ) પું. જુઓ 'ખિસ્સાખચ'

ખીસાભડું વિ. ખિસ્સાભડું; લાંચિયું (૨) લોભિયું

ખીસામાર વિ. ખીસાકાતડું; ખિસ્સામાર

ખીચું ન. (ફા. કીસહ) જુઓ 'ખિસ્સું'

ખી(-ખિ)ટી સ્ત્રી. નાનો ખીટો (૨) કપડાં ભરાવવા
ભીંતમાં જડેલું ટેકણ (૩) નાના ખીટો

ખી(-ખિ)ટો પું. ખૂંટો; ખીલો; મેખ

ખુટાડવું સ.કિ. ખૂંટે એમ કરવું; ઘટાડવું (૨) પુડું કરવું

ખુટામજ ન. ખોટ; ઘટ (૨) દગો; વિશ્વાસઘાત

ખુટદો પું. (ફા. ખુટલ) ખુરદો; મોટા સિક્કાની કિંમતના
નાના સિક્કા તે; પરચુરજ (૨) કકડે-કકડ; ભૂકો

ખુજિયાળું વિ. ખુજાવાળું

ખુખો પું. (અ. ખુતબા) તારીક; પ્રશંસા (૨) જુનાને
દિવસે નમાજ વખતે પઠાતો ખાસ સ્તુતિ-પાઠ

ખુનાડવું સ.કિ. 'ખુતવું'નું પ્રેરક

ખુદ વિ. (ફા.) અસલ; શુદ્ધ (૨) સર્વ. પોતે; જાતે

ખુદઅખત્યારી સ્ત્રી. પોતાનો કાબૂ હોવો તે

ખુદકલમી વિ. મૌલિક કલમવાળું (લખાણ)

ખુદકાશતા(-સ્તા) વિ. (ફા.) જાતે ખેડેલું

ખુદકુશી સ્ત્રી. (ફા.) આપઘાત; આત્મહત્યા

ખુદગરજ વિ. (ફા.) સ્વાર્થ; આપમતલબી (૨) સ્ત્રી.

આપગરજખણું

ખુદનુમાઈ સ્ત્રી. (ફા.) ખોટી શાનનું પ્રદર્શન; આત્મદર્શી

ખુદપરસ્ત વિ. (ફા.) અહંકારી (૨) આપમતલબી;

સ્વાર્થ [સ્વાર્થ

ખુદપરસ્તી સ્ત્રી. (ફા.) અહંકાર (૨) આપમતલબીપણું;

ખુદફરેબી સ્ત્રી. (ફા.) આત્મવંચના

ખુદબખુદ કિ.વિ. (ફા.) આપમેળે; સ્વતઃ

ખુદા પું. (ફા.) ઈશ્વર; પ્રભુ

ખુદાઈ વિ. ઈશ્વરનું-ઈશ્વરને લગતું (૨) પવિત્ર કુદરતી;

દેવી (૩) ભોળું (૪) સ્ત્રી. ઈશ્વરપણું (૫) સૃષ્ટિ

ખુદાતાલા પું. (ફા.) મહાન પ્રભુ; પરમેશ્વર

ખુદાપરસ્ત વિ. (ફા.) પ્રભુપરાયણ; આસ્તિક

ખુદાપરસ્તી સ્ત્રી. (ફા.) ઈશ્વરની ભક્તિ

ખુદાબક્ષ વિ. (ફા. બક્ષિદન એટલે દિલપૂર્વક અપાયેલું)

ઈશ્વરે બહેલું (૨) જેનો પિતા કોણ છે, તે જાણવામાં

નહિ આવેલું; અનાથ (૩) મફતિયું; ટિકિટ વિના

મુસાફરી કરનારું

ખુદાવંત(-દ) વિ. (ફા.) ઈશ્વરતુલ્ય (સંબોધન માટે)

ખુદાહાફેજ (અ. હાફિજ - રક્ષણ કરનાર) 'પ્રભુ તમારું

રક્ષણ કરે' એવું આશીર્વાચન

ખુદી સ્ત્રી. (ફા.) હુંપણું; હુંપદ; ગર્વ

ખુનામરકી સ્ત્રી. (ખુન+મરકી) ખુનરેજ [વેરઝેર

ખુનસ સ્ત્રી., ન. ખુન કસવે એવી ઝેરી લાગણી; ખુનસ;

ખુનસી વિ. ખુનસવાળું

ખુપાવવું સ.કિ. 'ખૂપવું'નું પ્રેરક

ખુપાવું અ.કિઉ 'ખૂપવું'નું કર્મણિ

ખુફિયા વિ. (અ.) છુપાયેલું; રુખ

ખુફિયા પોલીસ સ્ત્રી. છુપી પોલીસ

ખુમારી વિ. (અ.) આંખમાં દેખાતો નશો; ઘેન; મસ્તી

(૨) ઘન, વૈભવ, ઓછા વગેરેનો ગર્વ

ખુર સ્ત્રી. (સં.) (પગની) ખરી

ખુરદો પું. (ફા.) ખુડો; ભૂકો (૨) મોટા સિક્કાની

કિંમતના નાના સિક્કા તે; પરચુરજ

ખુરમી સ્ત્રી. (-મું) ન. (ફા.) એક જાતની મીઠાઈ

ખુરમો પું. સેવનો બિરંજ (૨) ખજૂર

ખુરશી સ્ત્રી. (અ. કુસી) એક જાતનું ચાર પાયાવાળું આસન

(૨) માનનું કે પદ અથવા અમલનું સ્થાન

ખુરશેદ પું. (ફા.) સુરજ; સૂર્ય

ખુરસી સ્ત્રી. ખુરશી

ખુરચું ન. નાની ખુરશી [નામના પ્રદેશનું કે તેને લગતું

ખુરાસાની વિ. (ફા.) ઈરાન દેશમાં આવેલા ખુરાસાન

પુરાંટ/

૨૨૪

[ખૂંચિયું]

પુરાંટ વિ. વૃદ્ધ; સમર્થ (૨) માથાભારે; ભારણી
પુરી સ્ત્રી. (પગની) ખરી [ભારે
પુરાં(રાં)ટ વિ. અનુભવી; ચાલાક (૨) ઉસ્તાદ; માથા-
ખુલાસવું અ.કિ. ખુલાસો થવો
ખુલાસાવાર કિ.વિ. ખુલાસા સાથે; નિરાકરણપૂર્વક
ખુલાસો પું. (અ.) સ્પષ્ટીકરણ; ચોખવટ (૨) સારાંશ;
ભાવાર્થ (૩) નિકાલ; રસ્તો (૪) મોકળાશ (૫)
દસ્ત; ઝાડો

ખુલ્લેખુલ્લા કિ.વિ. ખુલ્લેખુલ્લી રીતે; ઉધાડે છોળે
ખુલ્લું વિ. (અ. ખલા) ઉધાડું (૨) નિખાલસ; ચોખ્ખું (૩)
સ્પષ્ટ (૪) નાળું; ઢોકલું નહિ તેવું (૫) છૂપું નહિ-
જાહેર (૬) અસભ્ય (૭) અણધેરાયેલું (૮) થેડું નહિ-
આણું (જેમ કે આકાશ)

ખુલ્લેખુલ્લું વિ. સાવ ખુલ્લું
ખુવાર વિ. (કા. ખ્વાર) અતિદુઃખી; હેરાન (૨) પાપમાલ
ખુવારી સ્ત્રી પાપમાલી; હેરાનગતિ (૨) (વૃદ્ધ, આકત
વગેરેમાં) જાનહાનિ

ખુશ વિ. (કા.) આનંદી; હર્ષિત; પ્રસન્ન (૨) તંદુરસ્ત
ખુશ (ઉઠિરમત, ઠનસીબ) વિ. નસીબવાળું; સફળાગી
ખુશ (ઉઠિસ્મતી, ઠનસીબી) સ્ત્રી. સફળાગ્ય; સાદું નસીબ
ખુશકી સ્ત્રી. (કા.) જમીનમાર્ગ

ખુશખબર સ્ત્રી. સારા-શુભ સમાચાર
ખુશખયાલી સ્ત્રી. (અ., કા.) સારો વિચાર (૨) સંજમ
ખુશખુશાલ વિ. તંદુરસ્ત તેમજ ખુશ; ખૂબ ખુશ
ખુશદિલ વિ. પ્રસન્ન; આનંદી

ખુશનુમા વિ. (કા. ખુશ+નુમા) સુંદર; રમણીય
ખુશમહમી સ્ત્રી. (અ., કા.) બીજા કરતાં પોતે સારા
હોવાનો વિચાર કે પારસા (૨) સંજમ

ખુશબખતી(ખતી) (કા.) સ્ત્રી. સફળાગ્ય (૨) ખુશાલીની
બેટ - બકિસ

ખુશબો(ઠઈ) સ્ત્રી. (કા. ખુશબૂ) સુગંધી
ખુશબોદાર વિ. સુગંધીવાળું (૨) ખુશમિજજવાળું
ખુશમિજજ પું. (સં.) સારો આનંદી સ્વભાવ (૨) વિ.
ખુશમિજજ

ખુશમિજજ વિ. ખુશમિજજવાળું; આનંદી (૨) સ્ત્રી.
આનંદી હોવું તે [તંદુરસ્ત

ખુશહાલ વિ. ખુશ હાલતમાં હોય એવું; સુખી (૨) કુશળ;
ખુશહાલી સ્ત્રી. ખુશ હાલત; સુખ; ખુશખુશાલપણું
ખુશામત (કા.) સ્ત્રી. સ્વાર્થ માટે કરેલાં હદ બહારનાં
વખાણ; પળશી; હાજી - હા

ખુશામતખોર વિ. ખુશામતની ટેવવાળું; ખુશામતિયું
ખુશામતિયું વિ. ખુશામત કરનારું; ખુશામતખોર
ખુશામતિયો પું. ખુશામત કરનારો પુરુષ
ખુશામદ સ્ત્રી. (કા.) ખુશામત; પળશી

ખુશામદખોર વિ. (કા.) ખુશામતખોર; ખુશામતિયું
ખુશાલ વિ. ('ખુશાલ' ઉપરથી) ખુશ હાલતમાં હોય
એવું; સુખી (૨) કુશળ; તંદુરસ્ત

ખુશાલી સ્ત્રી. આનંદ; પ્રસન્નતા
ખુશી સ્ત્રી. (કા.) આનંદમગ્નતા; હર્ષ (૨) મરજી; ઇચ્છા
(૩) વિ. ખુશ; રાજી

ખુશક વિ. (કા.) સુંક; શુષ્ક (૨) નીરસ (૩) બુદ્ધિહીન
ખુખારવું અ.કિ. જુઓ 'ખૂખારવું'

ખુખારો પું. જુઓ 'ખૂખારો'
ખૂંચ, (ઠખાંચ) જુઓ 'ખૂંચ, (ઠખાંચ)'
ખૂંચવલું સ.કિ. જુઓ 'ખૂંચવલું'

ખૂંચાવલું અ.કિ. જુઓ 'ખૂંચાવલું'
ખૂંટ પું. જુઓ 'ખૂંટ'

ખૂંટડું પું. જુઓ 'ખૂંટડું'
ખૂંટડું સ.કિ. જુઓ 'ખૂંટડું'
ખૂંટિયો પું. જુઓ 'ખૂંટિયો'

ખૂંટી સ્ત્રી. જુઓ 'ખૂંટી'
ખૂંટો પું. જુઓ 'ખૂંટો'

ખૂંદડું સ.કિ. જુઓ 'ખૂંદડું'
ખૂંદાખૂંદ સ્ત્રી. જુઓ 'ખૂંદાખૂંદ'

ખૂંધ સ્ત્રી. જુઓ 'ખૂંધ'

ખૂંધાળું, ખૂંધિયું, ખૂંધી જુઓ અનુક્રમે 'ખૂંધાળું', 'ખૂંધિયું',
'ખૂંધી'

ખૂંપ સ્ત્રી. જુઓ 'ખૂંપ'

ખૂંપડું ન. જુઓ 'ખૂંપડું'

ખૂંપરો પું. જુઓ 'ખૂંપરો'

ખૂંપ(ખા)વલું જુઓ 'ખૂંપાવલું'

ખૂંપડું સ.કિ. જુઓ 'ખૂંપડું'

ખૂજલી(ખી) સ્ત્રી. (સં. ખર્જૂ, પ્રા. ખજજુ-ખુજજુ + લ
પરથી ખૂજળી અને ખુજજુ + લ પરથી ખૂજલી) યજ;
વહૂર; ખંજવાળ (૨) ચામડીનો એક રોગ (૩) જે
લાગવાથી ખંજવાળવું પડે તે; ખજૂરી

ખૂટ સ્ત્રી. ખોટ; ઘટ (૨) છાપખાનામાં બીબાં ગોઠવતાં
ખૂટતાં બીબાં

ખૂટલ વિ. ખૂટીને સામા પક્ષમાં જનારું; અપ્રામાણિક;
ખોટાખૂટું; વિશ્વાસઘાતી

ખૂટલવેડા પું. અપ્રામાણિકતા

ખૂટલાઈ સ્ત્રી. ખૂટલપણું

ખૂટડું અ.કિ. (દિ. ખુટદઈ) ઓછું થવું; ઘટવું (૨) ખૂટલ
થવું [ફૂટેલું; વિશ્વાસઘાતી

ખૂટેલ(હું) વિ. ખાલી થયેલ; કંગાળ; દેવાળિયું (૨)

ખૂંચિયું વિ. ખૂંચાવાળું (૨) ન. સાલને મજબૂત કરવા
લગાડતી લોઢાની કાટખૂંચ આકારની ચીપ; 'બેકેટ'

(૨) કાટખૂંચાના આકારનો નળનો નાનો ટુકડો

[પૂજિયો]

૨૨૫

[ખૂ(-ખું)૫]

ખૂજિયો પું. ખૂજા માપવાનું સાધન

ખૂણી સ્ત્રી. નાનો ખૂણો

[જગાએ

ખૂણેખાંચરે કિ.વિ. કોઈ ખૂજામાં-ખૂજા પડતી અપરિચિત

ખૂણો પું. (સં. કોણક, પ્રા. કોણક) જ્યાં બે દિશા કે લીટી

મળતી હોય તે જગા; કોણ; ખાંચો (૨) જાહેર કે

આગળ ઉપાડું નસિ એવું સ્થાન કે પદ (૩) શોક-

પતિના અવસાન પછી વિધવાએ ઘરમાં રહેવું તે

ખૂણોખાંચરો પું. ખૂણો કે ખાંચો (૨) ખૂજા પડતી કે

ખાંચામાં આવતી જતી-ઓછી જાહેર-જગા

ખૂતવું અ.કિ. (સં. સ્તુપતિ, પ્રા. ખુપ્પર) કાદવમાં ઊતરી

જવું; કળવું (૨) અંદર જઈ ચોટી જવું (૩) ખૂંતવું;

ખૂંપવું [વાંધોવચકો; છિદ્ર

ખૂદ(-ધે)ડું ન. ખોતરણું (૨) દેષ ખાતર કાઢેલી ભૂલ; (૩)

ખૂન ન. (ફા.) લોહી (૨) ખૂનની-વેરની તરસ; ખૂનસ

(૩) જીવથી મારી નાખવું તે; હત્યા

ખૂન-ખરાબો પું. (ફા. ખૂન+ખરાબી) મારફાડ; ખૂનામરકી

ખૂનખાર વિ. (ફા.) લોહી રેડાય એવું (૨) પ્રાણધાતક;

જીવલેણ

ખૂનતરણું વિ. લોહીતરણું

ખૂનરેજી સ્ત્રી. (ફા. ખૂન+રેજી) લોહી રેડવું તે; કાપાકાપી;

ક્તલ (૨) લોહી રેડાય એવી-ખૂનખાર મારામારી;

ખૂનામરકી

ખૂનસ સ્ત્રી. ન. ખૂનની-વેરની તરસ; ખૂનસ

ખૂનસદાર વિ. ખૂનસદાર; કિત્તાખોર

ખૂની વિ. ખૂન કરે એવું; ધાતકી (૨) ખૂન કરનારું; હત્યાડું

ખૂપડું ન. દાઢીના વાળનો રહી ગયેલો કોંસો (૨) મોલ

કપાઈ ગયા પછી રહી ગયેલ તે તે ઢૂંઢું

ખૂપવડું સ.કિ. 'ખૂપડું'નું પ્રેરક (૨) બરાબર ગોઠવડું;

જમાવડું (જેમ કે, દુકાન)

ખૂપડું અ.કિ. (પ્રા. ખુપ્પ=ફૂલવું) ખૂંપવું; ઊંડા ઊતરવું;

ભોંકવું (૨) કળી જવું; અંદર ઊતરી ચોટી જવું; ખૂંતવું

ખૂખ વિ. (ફા.) ઘણું; પુષ્કળ (૨) સારું; સુંદર

ખૂખસૂરત વિ. રૂપાળું; ફૂટું

ખૂખસૂરતી સ્ત્રી. સૌંદર્ય; ફૂટપપણું; દેખાવડાપણું

ખૂખી સ્ત્રી. (ફા.) ખાસ ગુણ; રહસ્ય (૨) મજા; વિજ્ઞાત

(૩) ચાતુરી-ચતુરસઈ (૪) સૌંદર્ય; ચમત્કાર (૫) ભલાઈ

ખૂખીદાર વિ. ખૂખીવાળું

ખૂમચાવાળો પું. ખૂમચામાં ભરીને વસ્તુઓ વેચનારો ફેરિયો

ખૂમચો પું. (ફા. ખાન્યહ) ઢળતા કાનાનો છાછરો યાળ

(૨) વેચવાની વસ્તુઓથી ભરેલો છાછરો યાળ (૩)

એમાં ભરેલી વસ્તુ; ભેટની વસ્તુ

ખૂરપી સ્ત્રી. (સં. કુરપ, ખુરાપ) નાનો ખૂરપો; ખરપડી

ખૂલડું વિ. ('ખૂલવું' ઉપરથી) ખુલ્લું કે પહોળું; ભીંસાતું-

તંગ નહિ એવું (૨) ઊંચડતું (રંગમાં)

ખૂલવું અ.કિ. (સં. ખુલ્લ, પ્રા. ખુલ્લ) ખુલ્લું થવું; ઊંધડવું

(૨) ખીલવું (ફૂલ) (૩) દીપવું; શોભવું (રંગ) (૪)

ઉપાડ નીકળવો [બેવફૂફ

ખૂસટ ન. (સં.) વૃદ્ધ માણસ (૨) વિ. મનહૂસ (૩)

ખૂં(-ખું)ખારવું અ.કિ. ખૂંખૂ અવાજ કરવો (૨) (અમુક

અવાજ કરી) ગળું સાફ કરવું (૩) હણહણવું (૪)

(પોતાની હાજરી, મરદાઈ કે બગાસ બતાવવા)

ખૂંખારાથી અવાજ કરવો

ખૂં(-ખું)ખારો પું. ખૂંખારવું તે (૨) ખૂંખારવાનો અવાજ

ખૂં(-ખું)ખૂં(-ખું) ન. (ખૂંખારવાનો કે ખાંસીનો) અવાજ

ખૂં(-ખું)ચ, (ઠખાંચ) સ્ત્રી. ખૂણો; ખાંચો (૨) ખૂંચવાની

અસર; ભોંક (૩) લાગણી; અસર (૪) દાઝ; વેર

(૫) બારીક સમજ (૬) વાંધોવચકો; ખોડખાપણ

ખૂં(-ખું)ચવડું સ.કિ. ખેંચીને લઈ લેવું; પડાવી લેવું

ખૂં(-ખું)ચવું અ.કિ. નડવું; ભોંકાવું (૨) મનમાં ખટકવું;

દુખવું (૩) બંધનમાં પડવું; ખૂંપવું

ખૂં(-ખું)ચાવડું સ.કિ. ખૂંચવી લેવું; ચૂંટવી લેવું

ખૂં(-ખું)ટ પું. આખલો; સાંઢ [સીમાસ્તંભ; બાણ

ખૂં(-ખું)ટ પું. જમીનની હદ બતાવતો ખોરેલો પથ્થર;

ખૂંટ સ્ત્રી. પાટના ચાર ખૂંસે કરાતી સોનાની ઢગલી (મો.)

ખૂં(-ખું)ટડું ન. ખૂંટવાનું (મૂળ સાથે ખેંચવાનું) ઓજાર

ખૂં(-ખું)ટડું ન. જાડનું ઢુંઢું; ખૂંટું (૨) ખોરિયું; કોપણું

ખૂં(-ખું)ટડું સ.કિ. મૂળ સાથે ખેંચી-ટૂંપી કાઢવું (૨)

ચૂંટવું; ટુંપવું

ખૂં(-ખું)ટિયો પું. ખૂંટ; સાંઢ

ખૂં(-ખું)ટી સ્ત્રી. (સં. ખુંટ) ખીંટી (૨) લાકડાની મેખ;

ખીલ (તથા જમીન માપવા) (૩) કપાળની બે

બાજુથી વાળ ટૂંપાવીને કરાવેલો ખૂણો (૪) અંગ-

રખાની કળી (૫) (તંતુવાધના) તાર લપેટવાની ખીંટી

ખૂં(-ખું)ટો પું. (સં. ખુંટ, પ્રા. ખુંટ) ખીલો

ખૂં(-ખું)તવું સ.કિ. (સં. સ્તુપતિ) પગ વડે ગદડડું

ખૂદતલ વિ. ખોળાનો ખુંદનાર

ખૂં(-ખું)દવું સ.કિ. (સં. કુંદપ્તિ, પ્રા. ખુંદઈ) ગુંદડું;

કચરવું (૨) કુંદતાં-કુંદતાં હમચી લેવી (૨) હેરાન

કરવું; વિતાડવું

ખૂં(-ખું)દાખૂં(-ખું)દ સ્ત્રી. ('ખુંદડું' પરથી) ગુંદાગુંદ;

ચગદાચગદી (૨) કૂદાકૂદ; ધમાચકડી

ખૂં(-ખું)ધ સ્ત્રી. (ખાંધ ઉપરથી) (પશુના) વાંસા પર હોતો

ઢેકો (૨) વાંસો વળી જવાથી થતો ઢેકો (માણસને)

ખૂં(-ખું)ધાખું, ખૂં(-ખું)ધિયું, ખૂં(-ખું)ધું વિ. વાંસે ખૂંધવાળું

(માણસ)

ખૂં(-ખું)પ પું. પરણવા જતાં વરને પહેરવાનો ફૂલનો એક

શણગાર (૨) હજામત કરતાં રહી ગયેલ ખાંધા જેવા

વાળ (૩) વિ. ખૂંપી ગયું હોય એવું ગરદ

ખૂં(-ખું)પડું

૨૨૬

/ખેર

ખૂં(-ખું)પડું ન. ખાંપો (૨) કાંટો; ફણગો (૩) આંખ માંહેનો ખીલ
 ખૂં(-ખું)પડો પું. (ઝાડ-છોડ કાપ્યા પછી રહેલું) જડિયું; ખાંપો (૨) હજામત વેળા રહી ગયેલા ખાંપા જેવા વાળ (૩) ખીલો કે ખાંપો ભરાવાથી કપડામાં પડેલ ફાટ કે ચીરો
 ખૂં(-ખું)પ(-પા)વડું 'ખૂંપડું, ખૂંપાડું'નું પ્રેરક
 ખૂં(-ખું)પડું સ.કિ. (સં. સ્કુપતિ) ખૂંતવું (૨) અ.કિ. ઊંડું ઊતરવું; ભોંકાવું (૨) કળીજવું; અંદર ઊતરી ચોટી જવું
 ખૂંભાનાડું ન. કળશ અને જ્યોતને જોડતું નાડું; નાંગળ (૨) જવ અને શિવના મિલન બંધનું પ્રતીક (લા.)
 ખે ન. ક્ષયરોગ
 ખેકડો પું. (સં. કર્કટ, પ્રા. કક્કડ) કરચલો
 ખેખાણ વિ. નુકસાન કરનારું (૨) ભયાનક
 ખેચર વિ. (સં.) આકાશમાં કરનારું (૨) ન. પક્ષી (૩) ભૂતપ્રેત (૪) પું. તારા, ચંદ્ર, ગ્રહ વગેરે (૫) દેવ ખેચરાઈ સ્ત્રી. ખેચરાપણું [(૩) એક યોગમુદ્રા ખેચરી સ્ત્રી. દેવી; ભૂતડી; જોગણી (૨) પંખિણી; સમડી ખેટ ન. (સં.) ખેડ; ગામડું (૨) પું., ન. શિકાર ખેટક પું. શિકારી (૨) ન. નાનું ગામડું (૩) ખેડાનગર ખેટકી પું. (સં.) શિકારી રિખા ખેટલી સ્ત્રી. ગૂંસેલા ચોટલા વચ્ચેની સેંચી-ખાલી દેખાતી ખેડ સ્ત્રી. ખેતી ખેડ ન. ખેટ; ગામડું ખેડ સ્ત્રી. કાંટાવાળી એક વનસ્પતિ ખેડણ વિ. ખેડનાડું (ઉદા. 'રથખેડણ') ખેડણહાર પું. ખેડનાર ખેડૂત (૨) હાંકેડુ ખેડતર વિ. ખેતીલાયક (જમીન) ખેડવડું સ.કિ. બારણું અણિયારામાંથી છટકાવડું ખેડવાણ સ્ત્રી. ખેતીને લાયક જમીન ખેડડું સ.કિ. (સં. ખેટપતિ, પ્રા. ખેડઈ) જમીનને હળ વડે ખોદી, ચાસીને પોથી કરવી (૨) સુધારવું; કેળવડું (૩) સાહસ કે વેપારધંધો કરવો (૪) મુસાફરી કરવી (૫) ચલાવડું; હાંકવું ખેડહક(-હક) પું. ખેડવાનો હક ખેડઈ વિ. ખેડવા જેવું; ખેડી શકાય એવું ખેડણ વિ. ખેડેલું; ખેડાતું હોય એવું (૨) ન. ખેડેલી-ખેડાતી હોય એવી જમીન (૩) ખેતી (૪) ખેડડું તે (૫) કોઈ વિષયમાં ઊંડા ઊતરતી વખતે કરવામાં આવતું પરિશીલન, લેખન વગેરે ખેડામણ ન. ખેડવાનું મહેનતાણું ખેડી સ્ત્રી. કીડા માટેની હોદી ખેડુ વિ. ખેડનારો; ખેતી કરનાર (૨) પું. ખેડૂત ખેડું ન. (સં. ખેટક, પ્રા. ખેડઅ) ગામડું

ખેડૂત પું. ખેડવાનો ધંધો કરનાર (૨) તે વર્ગનો આદમી ખેત ન. (સં. ક્ષેત્ર) ખેતી માટેનો જમીનનો ટુકડો; ખેતર ખેતમજૂર પું. (બીજાની) ખેતીની મજૂરી વડે નિર્વાહ કરનાર; ખેતરનો મજૂર ખેતમજૂરી સ્ત્રી. ખેતીકામ કે ખેતરનાં મજૂરીકામ ખેતર ન. (સં. ક્ષેત્ર, પ્રા. ખેત્ર) ખેત (૨) ક્ષેત્ર ખેતરપાદર ન. સ્થાવર મિલકત ખેતરપાળ પું. ('પાળ' પાલ ઉપરથી) ખેતરનું રક્ષણ કરનાર દેવ (૨) ગ્રામદેવતા (૩) સાપ ખેતરવા કિ.વિ. એક ખેતરની લંબાઈ જેટલે ખેતરાઈ(-ડું) વિ. ખેતરનું-ને લગતું (૨) ખેતર વચ્ચે થઈને જતો (માર્ગ) [કામ ખેતી સ્ત્રી. જમીનમાં અનાજ વગેરે પકવવા માટે કરવાનું ખેતીકાર વિ. ખેતી કરનારું; ખેડુ [એવું ખેતીપ્રધાન વિ. ખેતી જેનો પ્રધાન કે મુખ્ય ઉદ્યોગ હોય ખેતીવાડી સ્ત્રી. ખેતર અને શાકભાજી કે ફળફળાદિની વાડી (૨) ખેડૂતનો કામધંધો ખેતીવિષયક વિ. (સં.) ખેતીને લગતું [શાક ખેદ પું. (ઠના) સ્ત્રી. (સં.) શોક; સંતાપ; દિલગીરી (૨) ખેદજનક વિ. (સં.) ખેદ થાય તેવું; ખેદ જન્માવે તેવું ખેદનીય વિ. (સં.) ખેદ કરવા-કરાવા લાયક-જેવું ખેદયુક્ત વિ. (સં.) ખેદવાળું ખેદાનખેદાન વિ. તારાજ; પાપમાલ ખેદીવ પું. (ઈ., અ. ખદીવ) મિસરનો રાજા ખેદો(-ધો) પું. કેરો; પીછો (૨) એદખાઈ; ઈર્ષ્યા ખેન ન. કંટાળો આપે એવું માણસ કે કામ; પીડા (૨) મુસીબત; વિપદ ખેપ સ્ત્રી. (સં. ક્ષેપ) ભાર લઈને કોઈ દૂરની જગ્યાએ જઈ આવવું તે; આંટો; કેરો (૨) લાંબી મુસાફરી; સફર (૩) કેરાનું મહેનતાણું (૪) વેપારની વસ્તુનું એક દેશથી બીજે દેશ આવવું તે (૫) પછવાડે લાગવું તે; ખંત (૬) હપતો; વારો (૭) ધોબીને ધોવા આપેલાં લુગડાંની ગાંસડી ખેપટ સ્ત્રી. ધૂળ; કચરો (૨) કિ.વિ. મૂડીઓ વાળીને; ગપટાબંધ (જેમ કે, દોડવું) ખેપાન(-ની) વિ. તોફાની (૨) યુક્તિભાજ ખેપિયો પું. ('ખેપ' ઉપરથી) દૂત; કાસદ ખેમ વિ. સુખશાંતિ આપનારું (૨) સુખશાંતિવાળું; આબાદ (૩) ન. સુખશાંતિ (૪) કલ્યાણ; ક્ષેમ (૫) આરોગ્ય (૬) સલામતી; સંરક્ષણ [સમાચાર ખેમકુશળ વિ. (૨) ન. ક્ષેમકુશળ; સાજુંનરવું કે તેના ખેમડો પું. (સંગીતમાં) એક તાલ (૨) એ તાલમાં ગવાતું ગાયન [તે ઝાડ ખેર ન. (સં. ખદિર, પ્રા. ખઈર) જેમાંથી કાચો બને છે

ખેર]

૨૨૭

[ખેંચાખેંચ(-ચી)

ખેર ઉદ્ધ. (અ.) ભલે; હશે; ફિકર નહિ (૨) સ્ત્રી.

ખેરિયત; સાજાનરવાપણું

ખેર સ્ત્રી. પૂજા; ખેરો (૨) ઊપદ્રવ

ખેરખાહ વિ. (કા.) ભણુ ચાલનારું; શુભેચ્છક; 'પેટ્રના'

ખેરખાહી જિ. ખેરખાહપણું

ખેરવવું સ.કિ. (સં. સ્કેરયતિ, પ્રા. ખેરવઈ) ખરી પરે એમ

કરવું; ગેરવવું (૨) ખસેડવું; દૂર કરવું; કાઢી મૂકવું

(૩) પજવવું; માથું ફોડવું

ખેરવિખેર કિ.વિ. વેરણછેરણ; આમતેમ; ગમેતેમ પરેડું

ખેરવું સ.કિ. ખેરવવું; ગેરવવું (૨) હલકું ચીતરવું

ખેરસલા સ્ત્રી. (અ. ખેરસલાહ) સુખરૂપતા; સુલેહશાંતિ

(૨) ઉદ્ધ. ખેર, હશે, બધું, એવો મન વાળવાનો

ઉદ્ગાર

[પદાર્થ; કાથો

ખેરસાર(-લ) પું. ખેરના લાકડામાંથી નીકળતો-કઠાતો

ખેરંચો(-ટો) પું. પૈર; રજ; પૂજા (૨) પરચૂરણ ચીજવસ્તુ

ખેરાચોલ(-ળ) વિ. કાથા જેવું રાતું; લાલચોળ

ખેરાત સ્ત્રી. (અ.) દાન; પુણ્ય; સખાવત [એવું

ખેરાતી વિ. ખેરાત માટે કાઢેલું; ધર્માદાનું (૨) ખેરાત કરે

ખેરિયત સ્ત્રી. (અ.) સુખરૂપ-સેમકુશળ હોવું તે;

સાજાનરવાપણું

કિ થાંભલો

ખેરિયું વિ. ખેરના લાકડા સંબંધી (૨) ન. ખેરનો સોટો

ખેરિયો પું. ખેરિયા બાવળનો ગુંદર; ખેરી ગુંદર

ખેરી સ્ત્રી. દાંત ઉપર બાઝતી પોપડી

ખેરી વિ. ખેરના લાકડામાંથી કાઢેલું-બનાવેલું

ખેરી વિ. ખેરના લાકડાનું બનાવેલું

ખેરી સ્ત્રી. ગરમ લુગડામાં પડતી એક જીવાત

ખેરી પું. ઘેટો (૨) બકરો (૩) સ્ત્રી. બકરી

ખેરીઓ પું. (અ. ખરીજ=પરચૂરણ ઉપરથી) પરચૂરણ

ચીજોનો ડાબડો (૨) ધાતુનો જેરો-ખેરો

ખેરીજ વિ. (અ. ખારિજ) વધારાનું; અંદર આવી ગયેલું

ન હોય તેવું (૨) ના. વિના; સિવાય; વગર

ખેરો પું. ગુંથીને બનાવેલો દોરીઓનો જાબીદાર

થેલો-ઝોળી

ખેરો પું. બાજપક્ષી; સીંચાણો

ખેરો પું. પોંક પાડવાનો ખેરના લાકડાનો કે પછી કોઈ

પક્ષ લાકડાનો ટુકડો; ખેરિયો

ખેરો પું. અડાયનો જેરો; ભૂકો (૨) ડાંગરના ડુંડાનો એક

રોગ (૩) ચોખાના લોટની વડી (૪) પોંક પાડવાનો

ડાંટિયો

ખેરોગ પું. ક્ષયરોગ

ખેલ પું. (સં.) રમત (૨) તમાશો; ભવાઈ (૩) રચના;

લીલા (૪) મામલો; કિસ્સો (૫) સહેજ-જરામાં થાય

એવું કામ

ખેલકૂદ સિ. રમવા-કૂદવાની ક્રિયા

ખેલણ ન. (સં. ખેલન, પ્રા. ખેલણ) ખેલવું-કૂદવું તે

ખેલદિલ વિ. ખેલદિલવાયું; મોટા મનનું

ખેલદિલી સ્ત્રી. દિલમાં ખેલ કે રમતનો પ્રસન્ન ભાવ હોવો

તે (૨) નિખાલસતા

ખેલન ન. (સં.) ખેલવું-રમવું તે (૨) તમાશો; ખેલ

ખેલપંચ પું. નિર્જાયિક; 'રેકરી'

ખેલવવું સ.કિ. (સં. ખેલ્લતિ, પ્રા. ખેલ્લઈ) ઘોડાને સવારી

કરી ફેરવવું

ખેલવું અ.કિ. (સં. ખેલ્લતિ, પ્રા. ખેલ્લઈ) રમવું; ગેલ-

ગમ્મત કરવી (૨) યુક્તિ કે પ્રપંચથી કાર્ય કરવું (૩)

જુગાર રમવો (૪) શિકાર કરવો

ખેલંદું અ.વિ. ખેલવામાં કુશળ; ખેલાડી

ખેલાડી વિ. રમતમાં કાર્ય કાઢી લે એવું; ચતુર મુત્સદી (૨)

પું. ખેલ કરે-રમત રમે તે; નટ (૩) મુત્સદી (૪)

ખેલકૂદમાં ભાગ લેનારું

ખેલાડું વિ. ખેલાડી સ્વભાવનું (૨) રખડું

ખેલેયો પું. ખેલ કરનાર માણસ; ખેલંદો [(૩) નાવિક

ખેલટ (હિ.) (-ટિયો) પું. માર્ગદર્શક; નેતા (૨) સુકાની

ખેલટું ન. સુકાનીનું-હોડી હંકારવાનું કામ; વહાણવટું

ખેલના સ્ત્રી. કાળજી; સંભાળ (૨) ગરજ; પરવા

ખેલેયો પું. પાણી પુરું પાડનાર પખાલી

ખેસ પું. (પુરુષ) ખભે નાખવાનું વસ્ત્ર; દુપટ્ટો

ખેસવવું સ.કિ. ('ખસવું' ઉપરથી) ખસેડવું

ખેસિયું ન. ખેસ તરીકે ચાલે એવું વસ્ત્ર; ખેસ

ખેસિયું ન. નજીકનું સંયું

ખેહ સ્ત્રી. (દિ.) પૂજા; રજ

ખેહ પું. (સં. ક્ષય) ક્ષય

ખેજ સ્ત્રી. લાહી (૨) આર; કાંજ; 'સ્ટાર'

ખેકડો પું. ખેકડો; કરચલો

[અત્યંત અશક્ત

ખેખલી વિ. (ખે ખે ઉપરથી) ખવાઈ-ખળખળી ગયેલું;

ખેખે કિ.વિ. (૨) સ્ત્રી. ઉપરસનો એવો અવાજ

ખેંચ સ્ત્રી. (પ્રા. ખંચ=ખેંચવું) ખેંચાણ; તાણ (૨) આગ્રહ

(૩) તાણ; તંગી

ખેંચણગાડી સ્ત્રી. ખેંચવાથી ચાલતી ગાડી

ખેંચણિયું વિ. ખેંચી જાય તેવું

ખેંચતાણ સ્ત્રી. ખેંચવું અને તાણવું તે; ખેંચાખેંચ;

તાણતાણી (૨) રસાકસી (૩) વાદવિવાદ

ખેંચપકડ સ્ત્રી. ખેંચી કે પકડી રાખવું તે (૨) જીદ; હક

ખેંચવું સ.કિ. પોતા તરફ આણવું; આકર્ષવું; તાણવું (૨)

કસવું; તંગ કરવું (૩) આગ્રહ કરવો; આગ્રહથી

વળગી રહેવું (૪) શોષી લેવું; ચૂસવું (૫) અર્ક કાઢવો

ખેંચખેંચા સ્ત્રી. તાણતાણા; ખેંચાખેંચ (૨) તંગી; તાણ

(૩) અત્યંત આગ્રહ

ખેંચાખેંચ(-ચી) સ્ત્રી. જુઓ 'ખેંચખેંચ'

ખેંચાણી

૨૨૮

[ખોડ-ખાંપણ]

ખેંચાણ ન. ખેંચ; તાણ (૨) આસ્રહ (૩) તંગી; તાણ
 (૪) આકર્ષણ (૫) પાણીનું સખત તાણ
 ખેંચાતાણ સ્ત્રી. જુઓ 'ખેંચાખેંચ' [મહેનતાણું; 'કાઠેજ'
 ખેંચામણ ન. (ગાંધી વગેરે વડે) માલ વસી જવાનું
 ખેંટવું સ.કિ. (અનાજ) ઝટકવું
 ખેંપટ વિ. ખૂબ પાતળું; સૂકલકડી
 ખેંસરા પુ. બ.વ. ઓળી અને અછબડાનો રોગ
 ખેંડ સ્ત્રી. (ખરડિયું ઉપરથી) પાણી ન પાવું-સુકાવા દેવું
 તે (૨) સૂકવણું; સૂક
 ખેંડિયું વિ. પાણી વિનાનું (૨) નીક કે નહેર વગેરેથી
 જેને પાણી ન પવાતું હોય તેવું (ખેતર) (૩) ન.
 સૂકવણું; ખરડિયું; સૂકો ઢુકાળ
 ખો પું. વંશ; મૂળ
 ખો સ્ત્રી. (ફા. ખૂ) ટેવ (૨) ખાર; દેવ; વેર
 ખો સ્ત્રી. ખાઈ (ખોહ); ખીણ; ખાઈ (૨) કોતર
 ખો સ્ત્રી. એક રમત (૨) ખોખો રમતનો એક બોલ
 ખોઈયું ન. ઘોડિયાની ખોઈ; ખોયું
 ખોઈ સ્ત્રી. બાળકને સુવાડવા માટે કરેલી કે બાંધેલી ઝોળી
 (૨) ઘોડિયું (૩) ખોળો
 ખોકલી સ્ત્રી. (રવા.) ઉધરસ
 ખોખ ન. મોટા કદનું પણ ખાલી ખોખું હોય તે
 ખોખ વિ. નકામું થઈ ગયેલું
 ખોખરાટ પું. ખોખરાપણું
 ખોખરું વિ. જાણે ને પોલો અવાજ નીકળે એવું (૨) અડધું-
 પડ્યું ભાંગેલું-તૂટેલું
 ખોખલી સ્ત્રી. ('ખોખું' ઉપરથી) થરડી શિયાળ (૨) પડી
 ગયેલા દાંતવાળી વૃદ્ધા-ડોશી (૩) મોટી ઉધરસ;
 ઉંટાંટિયું
 ખોખલું વિ. ખખળી ગયેલું; વૃદ્ધ (૨) ઉધરસ ખાતું હોય
 તેવું [આદમી (૩) ઝાડની બખોલ
 ખોખલો પું. ઉધરસનો ઠાંસો (૨) વૃદ્ધ ખખળી ગયેલો
 ખોખું ન. (સં. શુષ્ક) અંદરથી પોલું ને સાર(ગર) કાઢી
 લીધેલું જે કાંઈ હોય તે (૨) માલ કાઢી લીધો હોય
 તેવી ખાલી તકલાદી પેટી; હલકી બનાવટની પેટી
 (૩) કાગળ અને લુગડું લાલીથી ચોપડી બનાવેલો
 પાધરીનો આકાર; કકડાઓની બનાવેલી પાધરી (૪)
 ભરપાઈ થઈ ગયેલો સૂંડીનો કાગળ (૫) નમૂનો;
 બીજું (૬) કાચું લખાણ; મુસદ્દો (૭) ક્લેવર;
 હાડપિંજર (૮) વાહનની 'બોડી'
 ખોખો સ્ત્રી. એક રમત; ખોખિલ્લુ
 ખોગીર ન. (ફા.) ઘોડા ઉપર મૂકવાની ઊનની ગાદી;
 ઝન (૨) તકિયો (૩) પાધરી
 ખોચ વિ. બીજાના કામમાં દખલ કરનારું
 ખોચરું વિ. પોલું (૨) ખાંચા-ખાંચાવાળું (૩) ન. ખો;

કોતર (૪) જૂનો જમાનો
 ખોચરે કિ.વિ. ઝટ પ્યાન ન પડે તેવી જગાએ; ખૂણે
 ખોચરો પું. (ખૂણે)ખાંચરે સાથે પ્રયોજાય છે) ખૂણો; ખાંચો
 ખોચંડો પું. ('ખોચરું' પરથી) અયોગ્ય સ્થળ, કઠેકાણું
 ખોજ સ્ત્રી. (અ. ખાજજ) તપાસ; શોધમોળ
 ખોજવું સ.કિ. ખોજ કરવી; ખોળવું; શોધવું
 ખોજ-(જે)ણ સ્ત્રી. ખોજની સ્ત્રી; ખોજ
 ખોજી સ્ત્રી. જુઓ 'ખોજણ'
 ખોજી વિ. (ફા. ખ્વાજહ) આગાખાની ઇસ્માઈલી મુસ્લિમ
 સંપ્રદાયનો અનુયાયી (૨) પું. એ જાતિનો પુરુષ
 ખોજી પું. (ફા. ખોજહ) બેંડળ; હીજડો (૨)
 જમાનાખાનામાં સ્ત્રીઓની તહેનાતમાં રહેનારો નોકર
 ખોટ સ્ત્રી. ('ખૂટવું' ઉપરથી) થટ; ઓછાપણું; અપૂર્ણતા
 (૨) નુકસાન; ગેરલાભ (૩) ભૂલચૂક (૪) નાની
 ભરતી (ઉધાનથી ઊલટા પ્રકારની)
 ખોટક-(કા)વું અ.કિ. (સં. ખોટું=લંગડાવું ઉપરથી)
 અટકવું; અથકાવું (૨) અટકી પડવું
 ખોટકો પું. થટ (૨) ખોટકાવું તે
 ખોટવટાવ પું. નફોતોટો
 ખોટવથ સ્ત્રી. નુકસાન કે નફો
 ખોટખોટા કિ.વિ. જૂઠેજૂઠું
 ખોટાઈ સ્ત્રી. ('ખોટું' ઉપરથી) ખોટાપણું; જૂઠાપણું (૨)
 મરામીપણું (૩) આળસુપણું; એટીપણું
 ખોટાબોલું વિ. ખોટું બોલે તેવું; બોલીને ફરી જાય એવું
 ખોટારવો પું. છાણાં બળી ગયા પછી રહેલો રાખનો ગોટો
 ખોટારું વિ. ('ખોટું' ઉપરથી) જુદું (૨) ભૂંડું; ખોટું (૩)
 ન. જૂઠાણું (૪) તરકટ [પોર્ષધો
 ખોટારો પું. ઈંટનો કકડો; રોડું (૨) અંગારો; લાખો (૩)
 ખોટારો પું. નખરાં
 ખોટાળું વિ. ધણાં બાળકો મર્યા પછી ઊછરેલું; ખોટનું
 ખોટી કિ.વિ. વિલંબ-ઢીલ થાય એમ; નકામું થોભી રહેવું
 પડે-વખત બગડે એમ (૨) સ્ત્રી. વાર; વિલંબ
 ખોટીપો પું. ખોટી થવું તે; રોકાઈ રહેવું તે
 ખોટીલું વિ. ('ખોટું' ઉપરથી) આખાં હાડકાંનું; કામચોર
 (૨) ખોડવાળું (૩) ન. નિઃસંતાનને ધણા વખત બાદ
 થયેલું-ખોટનું બાળક
 ખોટું વિ. જુદું; અસત્ય (૨) ભૂલચૂકવાળું (૩) ખરાબ;
 નહાડું (૪) ફરી જાય એવું; ભેવફા (૫) ચેતન વિનાનું
 (૬) કામ ન દે એવું; નકામું (૭) ન. નુકસાન;
 અન્યાય; ખોટું કામ (ઉદા. 'કોઈનું ખોટું કરીએ તો
 આપણું પણ ખોટું થાય.')
 ખોડ સ્ત્રી. ખો; આદત; કુટેવ (૨) શારીરિક ખામી (૩)
 ભૂલ; ખામી (૪) કલંક; લાંછન
 ખોડ-ખાંપણ સ્ત્રી. 'ખોડ' કે ખામી; શારીરિક ખામી

ખોડવું

૨૨૯

[ખોરાકીખર્ચ

ખોડવું સ.કિ. (સં. શોડ=છાંથી બાંધવાનો થાંભલો; દે.
ખોડ=સીમાકાષ્ટ) દાટવું (૨) રોપવું; ઊભું કરવું (૩)
તોડવું; ભાંગવું (૪) ખોડું કરવું
ખોડવું ન. મોટું લાકડું - ફૂલડું (૨) ઝાડનું જૂનું થડિયું
ખોડંગ(ગા)વું, ખોડાવું અ.કિ. (સં. ખોડ) લંગડાવું; ખોડું
ચાલવું [એક રૂપ]
ખોડિયાર સ્ત્રી. ખોડિયાળ માતા; એક દેવી દુર્ગાનું મનાતું
ખોડિયું વિ. ખોડવાળું; અપંગ
ખોડીખારું ન. (લાકડાં 'ખોડી'ને કરેલું બારું) ખેતરમાં જવા
આવવા માટે બે પાંખિયાંવાળું લાકડું ધાલી કરવામાં
આવતો રસ્તો - છીંડું
ખોડીલું વિ. ખોડિયું; ખોડ-ખાંપણવાળું [(અક્ષર માટે)
ખોડું વિ. (સં. ખોડ) ખોડિયું (૨) લંગડું (૩) સ્વર વિનાનું
ખોડેટ સ્ત્રી. (રવા.) ફૂકડીનું સેવન વખતનું બોલવું તે
ખોડો પું. (સં. સ્વિટ્ઠ) માથાની ચામડી પર બાઝતો મેલ
(૨) માથાની ચામડીનો રોગ (૩) સંહાર; નાશ
ખોતરણી સ્ત્રી. ('ખોતરવું' ઉપરથી) ખરપડી (૨)
કોતરવાનું ઓજાર; ટાંકણું (૩) કોતરણી; નકશીકામ
(૪) ખોતરવાનું મહેનતાણું
ખોતરણી સ્ત્રી. દાંત ખોતરવાની ધાતુની સળી
ખોતરણું ન. ટાંકણું (૨) ખરપડી (૩) ખોતરવાનું સાધન
(૪) ખુપડું; દોષ
ખોતરવું સ.કિ. કોતરવું; આણું ખોદવું; ખણવું (૨)
પાપમાલ કરવું; (કોઈનું) ખોદવું [મહેનતાણું]
ખોતરાઈ સ્ત્રી. (ઠમણ) ન. ખોતરવાનું-ખોતરાયવાનું
ખોદકામ ન. ખોદવાનું કામ (૨) પ્રાચીન સ્થળો ખોદવાનું
કામ
ખોદણિયો પું. ખોદવાનું કામ કરનાર મજૂર
ખોદણી સ્ત્રી. ('ખોદવું' ઉપરથી) ખણખોદ; નિંદા;
બગદોઈ (૨) ખોદવાની ક્રિયા
ખોદણી સ્ત્રી. બીજની નિંદા કરવી તે
ખોદવું સ.કિ. (સં. ખુદ્દઈ, અપ. ખોદ્દઈ) અ.કિ. ભોંધ
ઉખાડવી; ખણવું (૨) કોતરવું; નકશી પાડવી (૩)
ખોદણી કરવી; નિંદા કરવી [ખોદણી
ખોદાખોદ સ્ત્રી. વારંવાર ખૂબ ખોદવું તે (૨) સામસામી
ખોદાણ ન. ખોદાવું કે ખોદવું તે; ખોદકામ (૨) પાણીના
જોરથી ખોદાયેલી જમીન [મહેનતાણું]
ખોદામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. ખોદવાનું-ખોદાવવાનું
ખોધું ન. લાડકાનો જાડો અને વજનદાર ટુકડો (૨) મૂર્ખ
ખોપરી સ્ત્રી. (સં. ખોપ્પર, પ્રા. ખોપ્પર) માથાનું પેટી
જેવું હાડકું; જેમાં મગજ છે તે (૨) અસામાન્ય
બુદ્ધિશાળી હોવું તે [(૪) રોષ
ખોક પું. (અ.) ડર (૨) ગુસ્સો (૩) અવકૃપા; ઈતરાજ
ખોકશી સ્ત્રી. ખકગી; ખોક

ખોકનાક વિ. ભયાનક; ડરામણું (૨) વિનાશક
ખોખો(-બસો) પું. બે હાથ છતા જોડવાથી બનતો પાત્રનો
આકાર; પોશ (૨) તેમાં માપ તેટલું માપ
ખોભણ(-ણી) સ્ત્રી. ખો; ગુફા (૨) કોતરની બે બાજુનો
ખાંચો (૩) ખાડો (ઠેસ, ચાંપ કે ઉલાળો અટકે એવો)
ખચકો [પહેરણ વગેરે
ખોભળો પું. ડીલો-કદ કરતાં મોટો-ગલેક (૨) એવું
ખોભિલ્લુ સ્ત્રી. ખોખોની રમત
ખોયણી સ્ત્રી. રાઈમેથીનો વધાર
ખોયણી સ્ત્રી. ખોરણી; ઉછેરણી
ખોયણી સ્ત્રી. એક છોડની મઠના જેવી શિંગ
ખોયણું ન. બળતું લાકડું કે સળેખડું (૨) જામગરી (૩)
ચાંદવું; ઉછેરણી
ખોયું ન. ઘોડિયાની ખોઈ (૨) ઘોડિયું
ખોર વિ. (ફા.) 'ખાનારું', 'ની ટેવવાળું', 'ખાઉ' એવા
અર્થમાં ધણુંખડું નામને અંતે અનિષ્ટ ભાવ સૂચવે છે.
ઉદા. હરામખોર; દગાખોર [ખોરડી
ખોરડું ન. ઝૂંપડું; માટીની ભીંતનું નાનું ધર (૨) ખોલી;
ખોરડું ન. એક વનસ્પતિ
ખોરણ ન. ('ખોરવું' ઉપરથી) હોલવાઈ ગયેલું જે હોમ
તે (૨) ખોરવાનું સાધન
ખોરણી સ્ત્રી. ખોરવું તે (૨) ઉછેરણી
ખોરણું ન. જુઓ 'ખોયણું'
ખોરદાદ પું. (ફા.) જરથોસ્તી ધર્મની માન્યતા પ્રમાણેના
મુખ્ય સાત ફિરસ્તાઓમાંના છઠા (૨) જરથોસ્તી
વર્ધનો ત્રીજો મહિનો (૩) જરથોસ્તી મહિનાનો છઠો
દિવસ
ખોરદાદસાલ પું. (ફા.) જરથોસ્તી વર્ધના-ત્રીજા માસનો
છઠા દિવસનો પારસી તહેવાર કે તે દિવસ
ખોરવણી સ્ત્રી. ખોદણી (૨) અંદેખાઈ; ઈર્ષ્યા
ખોરવવું સ.કિ. (વાહન વગેરેને) અટકાવવું (૨) ખોરવી
નાખવું
ખોરવાવું અ.કિ. ('ખોરવું' ઉપરથી) વેરવિખેર થઈ જવું;
તૂટી પડવું
ખોરવું સ.કિ. (દિવસને સતેજ કરવા કે બળતાને જલદી
બાળવા) ખંખેરવું-તપેઉપર કરવું
ખોરંચે કિ.વિ. ખૂસેખાંચરે; નિકાલ ન થાય એવે ઠંડાણે;
ખોરંબે
ખોરંચો પું. અડચણ; નડતર
ખોરંભો પું. વિલંબ; ખોળંભો
ખોરાક (ફા. ખુરાક) ખાવાનો પદાર્થ; ભોજનસામગ્રી (૨)
ખાવાનું પ્રમાણ (૩) દવાનું પ્રમાણ; 'ડોઝ'
ખોરાકી સ્ત્રી. ખોરાક; શુજરાનની વસ્તુ (૨) તેનું ખરચ
ખોરાકીખર્ચ ન. ખોરાકીનું ખર્ચ; નિર્વાહખર્ચ

ખોરાકીપોશાકી

૨૩૦

[ખ્વાહિ(-હે)શ

ખોરાકીપોશાકી સ્ત્રી. અન્નવ્રત (૨) તેનું ખરચ
 ખોરાટ પું., (-શ) સ્ત્રી. ખોરાપણું; ખોરાશ
 ખોરિયું ન. ખોયણું; ઉખાડિયું; ઉખાડિયું
 ખોરું વિ. જૂનું થવાથી સ્વાદ વગરનું; બેસ્વાદ
 ખોલ સ્ત્રી. (દિ. ખોલ, ખોલ્લ) ખાની; કરચલી;
 પોલાણ (૨) ઊતરી ગયેલી જીર્ણ ચામડી (૩)
 સાપની કાંચળી (૪) ખોળી (૫) ખોળ; ગાદી-તકિયા
 વગેરેનું ઉપરું પડ-ગલેફ
 ખોલકી સ્ત્રી. (દિ. ખોલ) ગધેડી; ખોલી
 ખોલકું ન. ગધેડાનું બચ્ચું
 ખોલકો પું. ગધેડો
 ખોલકું ન. માટીનું ઘર
 ખોલકું સ.કિ. ઉધાડું (૨) કાઢવું; સ્થાપન કરવું
 ખોલી સ્ત્રી. (સં. ખોલ્લ, પ્રા. ખુલ્લ) મૂઠને સ્થાને ઓજાર
 માટે વાળવામાં આવતી ભૂંગળી
 ખોલી સ્ત્રી. (દિ. ખુલ્લ=કુટીર) નાની કોટડી; ઓરડી
 ખોલી સ્ત્રી. ગધેડી; ખોલકી
 ખોલો પું. ગધેડો (૨) ગધેડાનું નરબચ્ચું
 ખોવડા(-રા)વડું સ.કિ. 'ખોવું'નું પ્રેરક
 ખોવાવું અ.કિ. 'ખોવું'નું કર્મણિ
 ખોવું સ.કિ. (સં. શપથતિ, પ્રા. ખવઈ) ગુમાવવું (૨)
 ગેરલાભ થવો (૩) હારી જવું
 ખોસવું સ.કિ. (સં. સ્કોષતિ, પ્રા. ખોસઈ) જોરથી દાખલ
 કરવું; ઘાલવું; ઘોંચવું
 ખોસ સ્ત્રી. (સં. ગોહ) ખો; કોતર; ખીણ; ખાઈ (૨)
 રમતામાં કરાતો જમીનનો નાનો ખાડો; ગખી
 ખોળ સ્ત્રી. ઊતરી ગયેલી જૂની ચામડી (૨) સાપની
 કાંચળી; ખોળી (૩) ખોળ (ગાદી કે તકિયાનું ઉપરું
 પડ); ગલેફ
 ખોળ પું. (દિ. ખીલ) તેલ કાઢી લીધા બાદ રહેતો તેલી
 બીનો કૂચો
 ખોળ સ્ત્રી. તપાસ; શોધ; તલાશ
 ખોળવું સ.કિ. શોધવું; તપાસ કરવી; ઢુંઢવું
 ખોળખોળ, ખોળાખોળ(-ળી) સ્ત્રી. શોધાશોધ; ખોળાખોળ
 ખોળંબો, (-બો) પું. વિલંબ; ઢીલ
 ખોળાખોળ(-ળી) સ્ત્રી. ખોળંબોળા; શોધાશોધ
 ખોળાઢંઢોળ પું.બ.વ. ખોળંખોળ; ખૂબ ઢુંઢવું તે
 ખોળાધર પું. (ખોળો+ધરવો) જામીન; 'ગેરન્ટર'
 ખોળાધરી સ્ત્રી. જામીનગીરી; 'ગેરન્ટી'
 ખોળાભરણું ન. (ખોળો+ભરવું) સીમંત; અધરણી (૨)
 તેનો માંગલિક વિધિ
 ખોળંખંખોળં, ખોળંખંખાં ન.બ.વ. ખૂબ બારીક
 તપાસ
 ખોળિયું ન. (સં. ખોલિ) ગોદડાં વગેરે ભરવાનો ઓઢો;

ગલેફ (૨) શરીર; ક્લેવર
 ખોળી સ્ત્રી. (સં. ખોલિ) વસ્તુના રક્ષણ માટે છેડા ઉપર
 ગોઠવેલું ઢાંકણ
 ખોળો પું. (સં. કીડક) પલાકી મારી બેસતાં બંને જંબ
 ઉપરથી ઘૂંટણ લાગી થતી આસન જેવી જગતનો ભાગ
 (૨) એ ભાગ ઉપરના વસ્ત્રને (તેમાં કાંઈ લેવા) ઝોળી
 પેટે કરાય છે તે
 ખોખારવું અ.કિ. ખૂખું અવાજ કરવો (૨) અમુક અવાજથી
 ગળું સાફ કરવું (૩) ખૂખારાથી અવાજ કરવો (૪)
 હસાહસાવું
 ખોખારો પું. ખૂખારવું તે; ખૂખારો (૨) ખૂખારવાળો
 અવાજ; ખૂખારો
 ખોં ખોં કિ.વિ. ઉપરસનો અવાજ થાય તેમ
 ખ્યાત વિ. (સં.) પંકાયેલું; નામીયું
 ખ્યાત સ્ત્રી. ખ્યાતિ; કીર્તિ (૫.)
 ખ્યાતનામ વિ. (સં.) કીર્તિસંપન્ન; પ્રખ્યાત
 ખ્યાતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રસિદ્ધિ; જાહેરાત (૨) પ્રતીતિ; જ્ઞાન
 ખ્યાતિપંચક ન. (સં.) અસત્પ્ર્યાતિ, આત્મપ્ર્યાતિ,
 અન્યથાપ્ર્યાતિ, અપ્ર્યાતિ અને અનિર્વચનીયપ્ર્યાતિ
 એવા ચૈત્યવાદી, શક્તિવાદી, ન્યાય, મીમાંસા અને
 શાંકરવેદાંતના મતે અનુક્રમે આવતી ભ્રમમૂલક
 જ્ઞાનની પાંચ પ્ર્યાતિઓનો સમૂહ
 ખ્યાપન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) જાહેરાત (૨) કબુલાત
 ખ્યાલ પું. તર્ક; કલ્પના (૨) સ્મરણ (૩) કેડો (૪) એક
 જાતનું ગાયન
 ખ્યાલટપ્પો પું. ગાતાંગાતાં બે માણસોથી ગોળ ફરતે
 કરવામાં આવતું એક નૃત્ય
 ખ્યાલી વિ. તરંગી; મનસ્વી (૨) ખ્યાલ-લાવણી જોડનારું
 ખ્રિસ્ત પું. (ગ્રીક-ખ્રિસ્તોસ) જીસસ ક્રીસ્ટ
 ખ્રિસ્તી વિ. ઈસુ સંબંધી; ઈસુના ધર્મનું (૨) પું. એ ધર્મ
 માનનારો માણસ
 ખ્રિસ્તીકરણ ન. ખ્રિસ્તી ન હોય તેવાં અન્ય ધર્મનાં
 માણસોને ખ્રિસ્તીધર્મમાં લાવવાની ક્રિયા
 ખ્રિસ્તેતર વિ. (ખ્રિસ્ત + ઈતર) ખ્રિસ્તનું અનુયાયી ન હોય
 તેવું; 'હીથેન'
 ખ્વાજ પું. અમીર જેવો મોટો માણસ; હાકેમ (૨) મોટો
 ફકીર કે પીર
 ખ્વાબ પું., ન. (ફા.) ખવાબ; સ્વપ્ન
 ખ્વાબી વિ. સ્વપ્નનું; તે સંબંધી (૨) સ્વપ્નમાં રચ્યા
 કરનારું; સ્વપ્નશીલ
 ખ્વાહિ(-હે)શ સ્ત્રી. (ફા.) ખાહેશ; અભિલાષા

ગ/

૨૩૧

/ ગજબ

ગ

ગ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો કંઠસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન
 ગ પું. ગાંધાર સ્વરની સંજ્ઞા
 ગ પું. ગુરુવર્ષ કે શ્રુતિ દર્શાવતો વર્ષ [ઉદા. ખગ; ઉરગ
 ગ (સં.) (સમાસને અંત) 'જતું', 'ચાલતું' એવા અર્થમાં.
 ગઈ ભૂ.કૃ. 'ગયો' ભૂતકાળનો સ્ત્રીલિંગ (૨) વિ. ગયેલી;
 વીતેલી
 ગઈકાલ સ્ત્રી. આજની પહેલાનો દિવસ
 ગઈકાલે કિ.વિ. આજની પૂર્વેના દિવસે; કાલે (૨) બહુ
 જૂના કાળમાં નહીં - તાજેતરમાં
 ગઈગુજરી સ્ત્રી. બની ગયેલી-ભૂતકાળની લોકીકત
 ગગડવું અ.કિ. નરમ પડવું; શક્તિહીન થવું (૨) ઓછું
 થવું (૩) હિંમત હારવી
 ગ(ઠડ)ગડવું અ.કિ. 'ગડ ગડ' અવાજ થવો
 ગ(ઠડ)ગડાટ પું. ગડગડ એવો અવાજ (૨) કિ.વિ.
 સપાટાબંધ; વગર સરકતો
 ગ(ઠડ)ગડાવવું સ.કિ. ગડગડે એમ કરવું (૨)
 ઝપાટાબંધ-અટક્યા વગર કામ ચલાવવું (જેમ કે,
 વાચનનું) (૩) નરમ પડવું (૪) ઓછું થવું
 ગ(ઠણ)ગણવું અ.કિ. ગણગણ એવો અવાજ કરવો (૨)
 નાકમાં બોલવું (૩) પોતાની નામરજી અસ્પષ્ટ રીતે
 બતાવવી (૪) સ.કિ. મનમાં બબડવું; ગગણતાં કહેવું
 (૫) અતિશયતા દર્શાવવી; આનાકાની કરવી
 ગ(ઠણ)ગણાટ પું. ગગણવું તે (૨) ગુપ્ત બાતમી
 ગગન ન. (સં.) આકાશ; આભલું; આસમાન
 ગગનગામી વિ. ગગનમાં જનારું; આકાશગામી
 ગગનગાંઠિયા પું.બ.વ. એક મીઠાઈ; ધઉના લોટના
 ચાસણી પાચેલા ગાંઠિયા
 ગગનચર વિ. આકાશમાં ફરનારું; ગગનગામી
 ગગનચુંબી(-બિત) વિ. આકાશને ચુંબતું; ધણું ઊંચું
 ગગનપ(-પં)થ પું. આકાશ માર્ગ
 ગગનભેદી વિ. ગગનને ભેદે એવું મોટું (અવાજ કે નાદ)
 ગગનવિહાર પું. આકાશમાં વિહાર (૨) બહુ ઊંચાઊંચા
 ખાલો કરવા તે
 ગગનવિહારી વિ. (સં.) ગગનવિહાર કરનારું
 ગગનસ્પર્શી વિ. આકાશને અડે એવું; બહુ જ ઊંચું
 ગગરી સ્ત્રી. (સં. ગગરિકા, પ્રા. ગગરિઆ) (પાતુનો)
 નાનો ગગરો-ધડો
 ગગરો પું. પાતુનો ધડો; મોટી ગાગર [ઉપર આવેલું
 ગ(ઠળ)ગળું વિ. (સં. ગલિત) ડીલું; દીન (૨) પાકવા
 ગગા સ્ત્રી. (બાળબાળામાં) બાળકનું ઝબલું
 ગગી સ્ત્રી. છોટી (૨) દીકરી
 ગગો પું. છોકરો (૨) દીકરો

ગચ કિ.વિ. ધોંચાવાના અવાજથી; ગચ એવા અવાજથી
 ગચ સ્ત્રી. ચૂનો; કેલ
 ગચ કિ.વિ. માકક; જેમ [ગચરું
 ગચકરું, ગચકિયું ન. (જૂનાતા) તરફિયાં મારવાં તે (૨)
 ગચરું ન., (-કો) પું. ખાટો કે તીખો આંકાર; ધચરું
 ગચિ(-ચિ)યું ન. ('ગચ્ય' ઉપરથી) ઢેકું; ચોસલું (જેમ
 કે, ઈંટ ચૂનો વગેરેનું) (૨) આડ; નડતર
 ગચું(-ચૂ)બું ન. ગોળાકાર એકરું થયેલું ટોળું; ધચુંબલો
 ગચ્ય કિ.વિ. ગચ (૨) સજ્જા-તુટેજૂટે નહિ એવી રીતે
 ગચિયું ન. જુઓ 'ગચિયું'
 ગચ્ચી સ્ત્રી. (કા. ગચ) માટી, ઈંટો, કાંકરા અને ચૂનો
 વગેરેનું બાંધી જતું તે; ઉદા. ચૂનાગચ્ચી (૨)
 અગાસી; ધાણું (૩) છોંબપ જમીન
 ગચ્ચું ન. જુઓ 'ગચિયું'
 ગચ્ચ પું. (સં.) સમુદાય; જથ્થો; ફિરકો (જેન) (૨)
 શ્રેણીમાં અમુક પદોનો સમુદાય (ગ.) (૩) ન.
 (પાલિ ગચ્ચ=ગડ) વંશવૃક્ષ; ગાછાનાસી જવું તે
 ગચ્ચની સ્ત્રી. (સં. ગચ્ચ પરથી) આધાપાછા થઈ જવું તે;
 ગચ્ચી(-છ્ચી) સ્ત્રી. જુઓ 'ગચ્ચી'
 ગજ પું. (કા., સં.) લંબાઈ ભરવાનું ચોવીસ તમ્બુનું મા.
 (૨) બારણાની ભૂંગણ (૩) પાતુનો નકર સળિયો
 (૪) બંદૂકની નાળમાં દાડ કાંસવા માટે વપરાતો
 સળિયો (૫) તંતુવાદ વગાડવાનું ધનુષ્ય જેવું સાધન
 (૬) ધાણીમાંથી તેલ કાઢવાનો સળિયો
 ગજ પું. (સં.) હાથી
 ગજક ન. (કા.) નશો કર્યા પછી કરવામાં આવતા
 નાસ્તાની ચીજ [(૩) ગજપતિ
 ગજકણ(-રણ) (સં.) હાથીનો કાન (૨) દરાજ; દાદર
 ગજગતિ સ્ત્રી. (સં.) હાથીની ચાલ (૨) તેના જેવી ગ્રેલતી
 ને મગરૂર ચાલ [(સ્ત્રી)
 ગજગામ્યા(-મિની) (સં.) વિ., સ્ત્રી. ગજગતિથી ચાલનારી
 ગજગામી વિ. (સં. ગજગામિનું) ગજગતિથી ચાલનારું
 ગજગ્રાહ પું. પક્ષ પાડીને દોરડું ખેંચવાની રસાકસીની
 રમત; 'ટગ ઓફ વોર'
 ગજજ્યમ ન. (સં.) હાથીનું ચામું
 ગજદળ ન. હાથીનું લશ્કર; હસ્તિસેના
 ગજદંત પું. (સં.) દંતશુળ (૨) ગણપતિ (૩) ખોટી
 ગજધર પું. (સં.) દરજી (૨) સુધાર (૩) કડિયો
 ગજનાળ સ્ત્રી. હાથી ખેંચે તેવા પ્રકારની તોપ
 ગજપતિ પું. (સં.) હાથીનો માલિક (૨) ગજદળનો નાયક
 (૩) મોટો ઉત્તમ હાથી [મહાવત
 ગજપાલ(-ળ) પું. હાથીની માવજત કરનારો આદમી (૨)
 ગજબ પું. (અ.) કેર; જુલમ (૨) મોટું કુખ (૩) આશ્ચર્ય;
 નવાઈ

ગજબનાડ

૨૩૨

/ ગડદો

ગજબનાડ વિ. (ફા.) ગજબ કરનારું; કેર વર્તાવનારું
ગજર પું. પહોર પહોરને આંતરે ધડિયાળાં વગાડવામાં
આવે છે તે; ગજજર (ર) ચોષડિયાં; સમયચૂક ટકોરા
ગજરાજ પું. (સં.) ઉત્તમોત્તમ સાથી
ગજરું ન. (-રો) પું. કોઈ કે અંધાંડ પહેરવાનો ફૂલનો
હાર (ર) કોઈ પહેરવાનું સ્ત્રીનું ઘરેણું
ગજલ સ્ત્રી. સ્ત્રીઓના પ્રેમની, મૈત્રીની અને જવાનીની
લડકાંત રજૂ કરતી કવિતા (ર) એક ફારસી રાગ;
રેખનો (ગજલ)

ગજલિસ્તાન ન. ગજલિસ્તાન; ગજલનો સંગ્રહ
ગજવક્ત્ર, (-દન) પું. (સં.) ગજાનન; ગજપતિ
ગજ(-જા)વળું સ.કિ. ગાજે એમ કરવું; ગાજવું; ગરજવું;
જાહેર થવું; નામના થવી
ગજવાડ સ્ત્રી. હાથીખાનું; ગજશાળા
ગજવાકાતરું પું. ખીસાકાતરું; ખીસાચોર; પાકીટમાર
ગજવું ન. (સં. ગુલા) ગૂંજું; ખીસું (ર) પાસે પૈસો હોવો
તે; ધનબળ

ગજવેલ સ્ત્રી. ખરું લોહું; પોલાદ
ગજવેલ સ્ત્રી. સત્તાવરી
ગજશાલા(-ળા) સ્ત્રી. હાથીખાનું | ગજપતિ
ગજાનન પું. (સં.) (હાથીના જેવું મોટું કર્ણુ છે તે)
ગજાનીક ન. (સં.) હાથીનું સૈન્ય; ગજસેના
ગજર સ્ત્રી. (સર. ગોઝાર) (રસોડા કે બંદાર તરીકે
વપરાય એવો) મુખ્ય ઓરડાની બાજુનો ખંડ
ગજરકોટ પું. લાકડાનો બનાવેલો કોટ
ગજારોહણ ન. (સં.) હાથી ઉપરની સવારી
ગજાવળું સ.કિ. ગજવળું; 'ગાજવળું'નું પ્રેરક
ગજિયાણી સ્ત્રી. ગજ પનાનું એક રેશમી કાપડ
ગજિયું વિ. એક ગજ માપનું (ર) ન. જાડા ભૂતરતું
(બહુધા ગજ) કપડું

ગજ વિ. ગજિયું (ર) સ્ત્રી. ગજિયાણી | પોગ્યતા
ગજું ન. ગુંજાશ; શક્તિ (ર) શરીરનું કદ; કાઠું (ર) પાત્રતા;
ગજેન્દ્ર પું. (સં.) ઉત્તમ હાથી (ર) ઔરાવત
ગજજર પું. (ગજ+વર) વડો સુતાર; મિસ્ત્રી (ર) વડો
મુકાદમ (ર) ગુજજર જાતિના સુતારની એક અટક
ગજજર પું. અમુક વખત થયો એવું દર્શાવનારો ટકોરો;
ગજર (ર) સમય; કાળ | પું. એક મુસલમાની અટક
ગજનવી વિ. (ફા.) ગિજની નામના શહેરનું; નેલગતું (ર)
ગજલ સ્ત્રી. (અ.) સ્ત્રીઓના પ્રેમની, મૈત્રીની અને
જવાનીની લડકાંત આપતી કવિતા (ર) એક ફારસી
રાગ; રેખતો (ગજલ)

ગજલગોહિ(-હી) સ્ત્રી. પ્રેમની કવિતાનું ગાન તેમજ
શ્રવણ (ર) (લા.) ગપ્પા, ટાઢા પહોરનાં ગપ્પા
ગજલિસ્તાન ન. ગજલનો સંગ્રહ; ગજલિસ્તાન

ગજાલા ન. (અ.) હરજનું માઠા બચ્નું (ર) પું. સૂર્ય
ગટકગટક કિ.વિ. ગટગટ; સપાટાબંધ | કરવું
ગટકાવળું સ.કિ. ગટગટ કરતાં પીવું કે ખાઈ જવું; ઓસિયા
ગટગટ કિ.વિ. ગટગટ અવાજ થાય એમ
ગટગટાવળું સ.કિ. ગટગટ કરતાં-ગટ પી જવું
ગટર સ્ત્રી. (ઈ.) ગંદું પાણી જવાની નીક; મોરી; ખાળ
(ર) એ માટે આખા ગામની ભેગી વ્યવસ્થા (ર)
ગટર જેવું ગંદું કે હીણું તે | સિજવટ
ગટરપટર કિ.વિ. ગમે તેમ આડુંબચળું (ર) ઊંધીયતી
ગટરવ્યવસ્થા સ્ત્રી. ગટરની વ્યવસ્થા; 'ટ્રેનેજ'
ગટિયું વિ. ગઢું; ઠીંગણું (ર) ખટકું અને જાડું
ગટ્ટી સ્ત્રી. (સં. ગુટ્ટી) એક વનસ્પતિ, ગળો
ગટ્ટી(-ઠું) વિ. (સં. ગ્રથિત=ગંઠાઈ ગયેલું) ઠીંગણું (ર)
ખટકું અને જાડું

ગટ્ટી પું. જુઓ 'ગટ્ટો'
ગઠકી સ્ત્રી. (હિં.) પોટલી; બચકી | તે
ગઠન ન. (સં. ગ્રથન) ગાંઠવું - બાંધવું તે; એકત્રિત કરવું
ગઠબંધન ન. (હિં.) ગાંઠ બાંધવી તે; (લગનમાં) છેડાછેડી
બાંધવી તે કરે) જોડાણ; સાઠગાંઠ
ગઠિયાણ વિ., સ્ત્રી. (ગઠિયું) લુચ્ચી; પાકી સ્ત્રી.
ગઠિયું (સં. ગ્રથિત=ગંઠાઈ ગયેલું) લુચ્ચું; પાકું (ર) ધુતારું
ગઢો પું. (સં. ગ્રથિ, પ્રા. ગઠિ) ગાંગડો; ગચિયું; બાગી
ગયેલો જથ્થો

ગડ ન. (સં. ગઢુ=ગાંઠ કે દે. ગડ=મોટો પથ્થર) ગાંઠ;
આંટી (ર) ગૂમડું; ગોડ (ર) સ્ત્રી. ગડી (લૂગડાની); ગેડ
ગડગડ કિ.વિ. એવા અવાજથી
ગડગડવું અ.કિ. ગાજવું | સપાટાબંધ; વગર હરકતે
ગડગડાટ પું. ગડગડ એવો અવાજ (ર) કિ.વિ.
ગડગડાવળું સ.કિ. ગડગડે એમ કરવું (ર) જપાટાબંધ
અટક્યા વગર કામ ચલાવવું (જિમ કે, વાચનનું)
ગડગૂમડ ન. નાનાંમોટાં ગૂમડાં (ર) ગૂમડાં થઈને થતો
ચામડીનો એક રોગ

ગડગુંદી સ્ત્રી. ગડગુંદાનું ગડ
ગડગુંદું ન. ગડગુંદાનું કળ; મોટું ગુંદું
ગડગુંદો પું. ગડગુંદાનું ગડ
ગડગડક કિ.વિ. ગરડગડ; જટ; જોતજોતામાં
ગડથોલું(-લિયું) ન. ગોચું; લથડિયું; ગુલાંટિયું | ભીડભીડ
ગડદાગડદી સ્ત્રી. ગડદાથી મારામારી; મુક્કામુક્કી (ર)
ગડદાટવું સ.કિ. ગડદાવળું; ગડદે ગડદે મારવું | મારામારી
ગડદાપાટું ન. બ.વ. ગડદા અને પાટું (ર) હાથપગની
ગડદાવળું સ.કિ. ગડદે ગડદે મારવું; ગડદાટવું
ગડદો પું. દિ. ગુડદાલિઅ=મારીને પિયો કરી નાખેલું
ઉપરથી) કોંસો; પીબકો; મુક્કો (ર) તુટેલા પથ્થરનો
ટુકડો

ગડબ/

૨૩૩

/ ગણવેશ

ગડબ સ્ત્રી. ગડ; ગાંઠ; સોજો
 ગડ(-ર)બડ સ્ત્રી. (દે.ગડબડ) ઘોંઘાટ (ર) અવ્યવસ્થા;
 ગોટાળો (૩) તોફાન; ધમાલ [પાલમેલ; તફાંચી
 ગડ(-ર)બડગોટો પું. ગોટાળો; અવ્યવસ્થા (ર) સિસાબમાં
 ગડબડવું અ.કિ. ગબડવું (ર) પાચન ન થવું
 ગડબડસડબડ સ્ત્રી. ગડબડગોટો (ર) ધમાલ; ઘોંઘાટ
 ગડ(-ર)બડાટ પું. ગરબડ કરવી તે [અડબડિયું; ગોથું
 ગડ(-ર)બડિયું વિ. ગડબડ કરે તેવું; ધાંધલિયું (ર) ન.
 ગડબડવું સ.કિ. (ગડબ ઉપરથી) દારૂની ભરવું; ઠાંસવું
 (ર) મારી મારી અથમીવું કરવું

ગડબું ન. ગડબ; ગાંઠ
 ગડમધલ સ્ત્રી. ફાંફાં; પાલમેલ; નિરર્થક મહેનત
 ગડરિયો પું. ચરાવનારો, ચરવેયો [ગડગડવું
 ગડવું અ.કિ. અંદર પેસવું-જવું; ગરવું (ર) ગબડવું (૩)
 ગડવો પું. (સં. ગડુક) ધડના જેવો ગોળ પડધીદાર લોટો
 (ર) ગાડવો

ગડકુ પું., સ્ત્રી. ગોળ કે કાકબ ભેળવી કરાતી તમાકુ
 ગડિયું ન. ('ગડ' ઉપરથી) તમાકુનાં પાન આમળીને
 વાળેલી ગૂડી (ર) ગડકુનો ગોળો - નાનો ગડો (૩)

ન. પાલી કે મણ.. સોળમા ભાગનું માપ
 ગડિયો પું. ઘડિયો; આંકનો પાટો [(૩) ગરેડીનો ખચકો
 ગડી સ્ત્રી. (ગડ) ગાંઠ; આંટી (ર) ગેડ (જેમ કે કપડાની)

ગડી પું. (મ.) દક્ષિણી ચાકર; ધાટી
 ગડીબંધ વિ. વપરાયા વિનાનું; ગડીસહિત; ગડીભેર
 ગડુગડવું સ.કિ. 'ગડુડવું'નું પ્રેરક

ગડુગડવું અ.કિ. 'ગડુડવું'નું ભાવે
 ગડુડુ કિ.વિ. (ગબડવાના) એવા અવાજથી
 ગડુચી સ્ત્રી. (સં. ગુડુચી) ગડુચી; ગળો

ગડુચો પું. નગારું મૂકવાની ત્રણ પાયાની ધોરી
 ગડુ(-ડે)ડવું અ.કિ. ગડુડ એવો અવાજ કરવો; ગાજવું
 ગડેડાટ કિ.વિ. એવા અવાજથી (ર) પું. ગડગડાટ

ગડેર પું. થેટો (ર) બકરો
 ગડેરિયો પું. ગાડાં સાચવનાર કે ચારનાર ભરવાડ
 ગડો પું. (સં. ગડ) કાંકરો; મોટો ગાંગડો (ર) તમાકુ-

ગડકુનું મોટું ગડિયું
 ગડરિકાપ્રવાહ પું. ગાડરિયો પ્રવાહ
 ગઢ પું. (દે.) પર્વત પરનો કોટ; કિલ્લો

ગઢવી પું. ગઢનો રહેવાળ (ર) ચારણ (૩) ચારણ-
 આરોટનો ઈલકાબ [ગોળનું]
 ગઢવું ન. (સં. ઘટિત. પ્રા. ગઢિઅ) ઘડવું; માટલું

ગઢાણ ન. જ્યાં એકલું ઘાસ થતું હોય એવી જમીન; બીઃ
 ગઢી સ્ત્રી. નાનું ગઢવું-માટલું [કિલ્લેદાર
 ગઢી સ્ત્રી. નાનો ગઢ (ર) ગઢમાં રહેનારું (૩) ગઢવી;

ગઢેયા પું. બ.વ. ગઢના રક્ષક મનાતા દેવ; ગત્રપતિ

ગઢેચી સ્ત્રી. ગઢની અધિકારી દેવી
 ગણ પું. (સં.) ટોળું; મંડળ (ર) જાત; વર્ગ (૩) શિવનો
 સેવક-સમુદાય (૪) છંદશાસ્ત્રમાં ત્રણ અક્ષરનો ખંડ
 ઉદા. પગાન. મગાન

ગણ પું. (સં. ગુણ) પાડ; ઉપકાર [ભાગ
 ગણ સ્ત્રી. હથમાં નખાતો આડો ઊભો અને ત્રાંસો એક
 ગણક પું. (સં.) ગણતરી કરનાર માણસ (ર) ગેષી (૩)

ન. 'કેલ્ક્યુલેટર' (કમ્પ્યુટર = સંગણક)
 ગણકારવું સ.કિ. ગણતરીનાં - લેખામાં લેવું; દરકાર
 કરવી; ધ્યાનમાં લેવું

ગણગણ કિ.વિ. ગણગણતું હોય એમ (ર) ગણગણાટ
 ગણગણવું અ.કિ. ગણગણ એવો અવાજ કરવો (ર)
 સામી વ્યક્તિ ન સમજે એ રીતે બોલવું

ગણગણાટ પું. ગણગણવું તે; ગણગાટ
 ગણગીત પું. (સં.) સમૂહમાં ગવાતું ગીત; સમૂહ ગીત
 ગણતર વિ. ('ગણવું' ઉપરથી) ગણી શકાય એવું; ગણ્યગાંઠવું

ગણતર ન. ગણતરી (ર) હાથપણ હોવું તે
 ગણતરી સ્ત્રી. ગણવું તે (ર) ગણવાની રીત (૩) ગણીને
 કાટેલી સંખ્યા (૪) અંદાજ ઉદા. ગણતરી બહારનું

ખર્ચ (૫) માન; પ્રતિષ્ઠા
 ગણતંત્ર ન. ગણરાજ્ય; પ્રજાસત્તાક; લોકશાહી
 ગણતી સ્ત્રી. ગણતરી; ગણના; ગણતર

ગણધર પું. (સં.) વર્ગ અથવા સમૂહના મુખી (ર) એક
 પ્રકારના આચાર્ય, જેઓતીર્થકરના શિષ્ય હોય છે. (જૈન)
 ગણન ન. (સં.) ગણવું તે; ગણતરી કરવી તે

ગણના સ્ત્રી. (સં.) ગણવું તે; ગણતરી
 ગણનાથ પું. (સં.) ગણોના ઉપરી; ગણપતિ (ર) શિવ
 ગણનાયક પું. (સં.) ગણોના નેતા; ગણપતિ (ર) શિવ

ગણનીય વિ. (સં.) ગણાય એવું; ગણવા યોગ્ય (ર)
 ગણતરીમાં લેવા જેવું
 ગણપતિ પું. (સં.) મહાદેવના નાના પુત્ર; ગણેશ;

ગણનાયક [મળેલી હોય એવું
 ગણમાન્ય વિ. (સં.) લોકપ્રસિદ્ધ; જનસમૂહ વડે માન્યતા
 ગણભૂતક પું. (સં.) ગણરાજ્યનો સેવક

ગણરાત્ર પું., ન. (સં.) રાત્રીઓનો સમૂહ
 ગણરાજ્ય ન. (સં.) ગણતંત્ર; પ્રાચીન ભારતનું એક
 પ્રકારનું પ્રજાસત્તાક રાજ્ય

ગણવત ન. (ઠપટી) પું. ગણોત; સાંચ (ર) ગણોતનામું
 ગણવું સ.કિ. (સં. ગણપતિ, પ્રા. ગણ્ઠ-ગુણર્ક) સંખ્યા
 કાઢવી; ગણતરી કરવી (ર) સિસાબ કે ગણિતનો

દાખલો કરવો (૩) લેખામાં લેવું; માનવું; આદર
 કરવો (૪) સમજણ કે હાથપણ મેળવવું (જેમ કે,
 ભણ્યો પણ ગણ્યો નહિ.) [યુનિફોર્મ]

ગણવેશ પું. આખા સમૂહનો એક સમાન પહેરવેશ;

ગણસારો/

૨૩૪

/ ગદાધર

ગણસારો પું. અવાજથી ચેતવણી આપવી તે; ગણસારો
 ગણાધિપ પું. (સં.) ગણોનો અધિપતિ; શંકર (૨)
 ગણપતિ
 ગણિક પું. ગણક; શ્રેયી
 ગણિકા સ્ત્રી. (સં.) વેરયા; વારાંગના; ગુણકા
 ગણિત વિ. (સં.) ગણેલું (૨) ન. ગણિતવિદ્યા (૩) તેની
 (ખાસ કરી અંકગણિતની) ચોપડી
 ગણિતપાસ પું. (સં.) અંકપાશ; 'પરમ્યુટેશન'
 ગણિત(વિદ્યા, ઓશાસ) ન. ગણિતનું જ્ઞાન કે શાસ્ત્ર;
 આંકડાની ગણતરી કરવાનું શાસ્ત્ર
 ગણિતશ્રેણી(-ઢી) સ્ત્રી. (સં.) પ્રત્યેક અંક વચ્ચે સમાન
 સંખ્યાનું અંતર રહેતું હોય એવો અંકોનો ક્રમ
 ગણિતી પું. (સં.) ગણિતશાસ્ત્રી
 ગણિતીય વિ. ગણિતને લગતું
 ગણિપિટક ન. (સં.) જૈન ધર્મગ્રંથોનો સમૂહ [તે; 'ગ્રંથિંગ'
 ગણીકરણ ન. (સં.) રકમમાં પદોના ગણ-સમૂહ કરવા
 ગણું વિ. (સં. ગુણ) થી ગુણતાં આવેતેટલું (ઉદા. ચાર ગણું)
 ગણેલ(-લું) અનુભવ લીધેલું; અનુભવી
 ગણેશ પું. (સં.) ગણપતિ; વિનાયક; ગજાનન
 ગણેશ(ઓચતુર્થી, ઓચ) સ્ત્રી. ગણેશના પૂજનનો દિવસ;
 ભારદવા સુદ ચોથ
 ગણેશભાગિયો પું. ફક્ત નફામાં જ ભાગવાળો ભાગીદાર
 ગણેશિયું ન. (-યો) પું. ખાતરપાડનું એક હથિયાર; ખાતરિયું
 ગણોત સ્ત્રી., ન. (સં. ગણ+પત્ર) ગણવત; સાંધ (૨)
 ગણોતનામું; જમીનદાર અને ખેડૂત વચ્ચે થતો
 સાંધનો લેખ (૩) વિધોટી; મહેસૂલ (૪) ભાડે ખેડવા
 આપેલી જમીન
 ગણોતધારો પું. ગણોતનો કાયદો
 ગણોત(ઓનામું) ન. ઓપટે(-ટો) પું. જમીનદાર અને ખેડૂત
 વચ્ચેનો સાંધનો કરાર-દસ્તાવેજ
 ગણોતિયો પું. જમીન ગણોતે રાખનાર-ખેડનાર; સાંધીડો
 ગણોતી વિ. ગણોતે રાખનાર
 ગણ્ય વિ. (સં.) ગણનામાં લેવા જેવું
 ગણ્યુંગાંઠયું વિ. ગણતર; થોડુંક; અલ્પ સંખ્યામાંનું
 ગત વિ. (સં.) ગયેલું (૨) ભૂતકાળનું; વીતી ચૂકેલું (૩)
 મરી ગયેલું (૪) ના. સુધી. ઉદા. 'પેઢીઓ ગત કોઈનું
 પન પહોંચતું નથી.' (૫) (સમાસને અંતે) 'નાં
 આવેલું', 'ને અંગેનું કે લગતું' એ અર્થમાં. ઉદા.
 વ્યક્તિગત; અંતર્ગત [(કોઈ રાગના) સ્વરોની રચના
 ગત સ્ત્રી. (સં. ગતિ) ગતિ (૨) વાદ્ય પર વગાડવાની
 ગતકુંડું ન. નવાઈનો બનાવ (૨) ટોળા; મરકરી; મજાક
 ગતકાલીન વિ. (સં.) ભૂતકાળનું; ગયા જમાનાનું
 ગતભૂતકા સ્ત્રી. (સં.) વિષયવા [જવર (૩) જન્મ ને મરણ
 ગતગત વિ. (સં.) ગયેલું અને આવેલું (૨) ન. અવર-

ગતાગમ સ્ત્રી. (ગતિ+ગમ) સમજ; જ્ઞાન
 ગતાનુગતિક (સં.) વિ. ચીલે ચાલનારું; આડરિયું;
 અનુકરણ કરનારું
 ગતાંક પું. (સં.) ગયા નંક
 ગતિ સ્ત્રી. (સં.) ચાલ (૨) ઝડપ (૩) પ્રવેશ; પ્રવેશ
 કરવાની બુદ્ધિ-શક્તિ (૪) સમજ; મતિ (૫) શક્તિ;
 બળ (૬) સ્થિતિ; દશા (૭) મૂઆ પછીની હાલત
 (૮) રસ્તા; માર્ગ; ઉકેલ
 ગતિચક્ર વિ. વેગ આપનારું; વેગનું બળ સંગૃહીત કરનારું
 અથવા વેગનું નિયમન કરનારું પૈડું
 ગતિજ વિ. ગતિમાંથી પેદા થતું; 'કાર્બોનિક'
 ગતિજનક વિ. (સં.) વેગ જન્માવનારું-ઉત્પન્ન કરનારું
 ગતિનંતુ પું. મગજમાંથી સંદેશા લઈ જનાર-બહિર્ગામી
 જ્ઞાનતંતુ; 'એકેસ્ટસમ' (શ.શા.) [ગતિનો ભંગ
 ગતિભંગ વિ. (સં.) ભંગ ગતિવાયું; નિશ્ચેત (૨) પું.
 ગતિમય વિ. (સં.) સતત ચાલ્યા કરતું [પ્રમાણ
 ગતિમાન વિ. (સં.) ગતિવાયું (૨) ન. ગતિ-વેગનું માન-
 ગતિમાપક યંત્ર ન. વાહનોની ગતિ કે વેગ માપતું યંત્ર;
 'સ્પીડોમેટર'
 ગતિયું વિ. સદ્ગતિ પામવું
 ગતિરોધક પું. વાહનો ધીમે પાડવા રસ્તા ઉપર કરેલ
 ઉપસેલ ભાગ (૨) વેગ અટકાવનારું ઉપકરણ; 'બ્રેક'
 ગતિવાદ પું. (સં.) પદાર્થો (જેન કે વાયુ)ના અણુઓમાંથી
 ગતિથી દબાણ વગેરે બળ પેદા થાય છે એવો વાદ;
 'કાર્બોનિક થિયરી' [એનર્જી]
 ગતિશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ગતિથી પેદા થતી શક્તિ; 'કાર્બોનિક'
 ગતિશાસ્ત્ર ન. ગતિની ગણિતવિદ્યા; 'કાર્બોનિક્સ'
 ગતિશીલ વિ. (સં.) ગતિમાન થવાના કે કહેવાતા
 લક્ષણવાળું; ગતિવંત; 'મોબાઇલ'
 ગતિહીન વિ. (સં.) હલનચલન ન કરનારું; સ્થિર
 ગદકુંડું ન. બહાનું; મિષ
 ગદગદ વિ. (૨) કિ.વિ. ગદગદ અવાજથી
 ગદગદિયાં ન.બ.વ. ખાનપાન, નાણાં કે આનંદની
 રેલંછેલ (૨) ગલીપચી થવી તે
 ગદગદું વિ. (ગદગદ) પાત્રીપોયું (૨) કોહી ગયેલું
 ગદડડું સ.કિ. (પગ વતી) દબાવવું; મસળવું (૨) હેરાન
 કરવું; રગડવું
 ગદબ સ્ત્રી. ઢોરને ખવડાવવાની એક વનસ્પતિ; રજકો
 ગદબદ વિ. જેમાં કીડા ખદબદતા હોય તેવું; ખદબદ
 ગદબદિયાં ન.બ.વ. ગદગદિયાં; ગલીપચી થવી તે;
 ખાનપાન, નાણાં કે આનંદની રેલંછેલ
 ગદળું વિ. ડોળું
 ગદા સ્ત્રી. (સં.) લડાઈનું એક હથિયાર
 ગદાધર પું. (સં.) ગદા પારખ કરનાર (૨) વિખ્ખું

ગદાપુદ્ધ

૨૩૫

[ગબોળો]

ગદાપુદ્ધ ન. (સં.) ગદા વડે થતું પુદ્ધ
 ગદાવયું સ.કિ. દડ કે રેતીમાં દોડાવયું; થકવયું
 ગદિયાણો (સં. ગદાણક) અર્થાં તોલાનું વજન
 ગદેલું ન. ગાદલું (ર) જાડી ગાદી
 ગદ્ગદ વિ. (સં.) ગળગળું (ર) કિ.વિ. ગળગળા કંઠે
 (૩) જેમાં કીડા ખદબદતા હોય એવું [ગયેલું
 ગદ્ગદિત વિ. (સં.) ગદ્ગદ (ગળગળું) થયેલું; ગળગળું થઈ
 ગદાર વિ. કૃતખ (ર) દેશદોહી
 ગદ્ય ન. (સં.) ગવાય નહિ એવું; પદ્યથી ઊલટું
 ગદ્યકાર પું. (સં.) ગદ્ય લખનારો
 ગદ્યકાવ્ય ન. (સં.) કાવ્યાત્મક ગદ્ય-રચના
 ગદ્યાત્મક વિ. (સં.) ગદ્યવાળું; ગદ્યના સ્વરૂપમાં હોય એવું
 ગદ્યાળ (જી) ગદ્યના ભાવવાળું; ઊર્મિ વિનાનું
 ગદ્યાડિયું ન. જે ચપટા અને મોટા લાકડામાં ગાડીના પેડાના
 લઠા બેસાડાય છે તે (ર) વિ. જાડું; ગદ્યયા જેવું (જેમ
 કે, કપડું) (૩) મૂર્ખ
 ગદ્યાડી સ્ત્રી. જુઓ 'ગધેડી'
 ગદ્યાડું ન. (સં. ગદ્યભ) જુઓ 'ગધેડું'
 ગદ્યાડો પું. જુઓ 'ગધેડો'
 ગદ્યેડિયું ન. જુઓ 'ગદ્યાડિયું'
 ગધેડી સ્ત્રી. ગધેડાની માદા (ર) વરાધ
 ગધેડું ન. ધોડાના પ્રકારનું એક ભારવાહક ચોપડું પ્રાણી
 ગધેડો પું. (સં. ગદ્યભ; ગદહ) નર ગધેડું
 ગધેડ્યો પું. એક પ્રાચીન સિસ્કો; ગધ્યું
 ગધ્યાપયીશી, (-સી) સ્ત્રી. સોજથી પચીસ વર્ષ સુધીનો
 સમય, જ્યારે માણસમાં ગધ્યાપણાનું જોર હોય છે.
 (ર) જુવાનીનો ઉદ્ભવો ભરેલો સમય
 ગધ્યાપાટુ સ્ત્રી., ન. ગધ્યામસ્તી; લાતલાતા [તે
 ગધ્યામજુરી સ્ત્રી. ગધ્યાવૈતરું; ગજ ઉપરાંત મહેનત કરવી
 ગધ્યામસ્તી સ્ત્રી. મૂર્ખાઈભર્યું અતિશય તોફાન; લાતલાતા
 ગધ્યાવૈતરું ન. સખત વૈતરું (ર) લાભ વગરની-નકામી
 મહેનત
 ગધ્ધી સ્ત્રી. ગધેડી; ગધાડી [પડતું] એક છવડું
 ગધ્ધો(-દ્ધે)યું ન. (સં. ગદ્યભ, પ્રા. ગદહય) (દાણામાં
 ગધ્ધો(-દ્ધો) પું. ગધેડો (ર) મૂર્ખ
 ગન સ્ત્રી. (ઈ.) બંદૂક; પિસ્તોલ
 ગનારવું સ.કિ. ('ગજકારવું' ઉપરથી) ગજકારવું
 ('ગનારવું નથી' એમ નકાર સાથે વપરાય છે.)
 ગની વિ. (અ.) ધનવાન; માલદાર
 ગનીમત સ્ત્રી. (અ.) ઈશ્વરકૃપા; સદ્ભાગ્ય [રિંગ
 ગપ સ્ત્રી. (ફા.) ઊડતી વાત; અફવા (ર) ખોટી વાત;
 ગપ કિ.વિ. ગબ; ઝટ [કે ખાઈ જવું
 ગપ(-બ)કાવવું સ.કિ. 'ગપ' કે 'ગબ' દઈને લઈ લેવું
 ગપગપ કિ.વિ. એક પછી એક; ઉપરાઉપરી

ગપગોળો પું. (ગપ+ગોળો) ગપાટો [સાદી ગપતાળીસ
 ગપતાળીસ વિ. 'અનિશ્ચિત સંખ્યા'નું એમ સૂચવે છે. ઉદા.
 ગપસપ સ્ત્રી. ('ગપ' ઉપરથી) ગપ્પાં; આડીઅવળી
 નવરામની વાત; અર્થ વિનાની વાત
 ગપાગપ કિ.વિ. ગપગપ; ઉપરાઉપરી
 ગપાટી વિ. ગપાટા લાંકનાડું; ગખી
 ગપાટો પું. ગપ; ગપ્પું (ર) અફવા
 ગપાવવું સ.કિ. 'ગપાવું'નું પ્રેરક
 ગપાવું અ.કિ. (સં. ગુપ્) યુગચાપ કે છાનામાના ફૂસવું
 ગપાષ્ટક ન. ખોટા તકાક; ગપ
 ગપોડશંખ પું. ગખીદાસ
 ગપોડી વિ. ગપ મારનારું; ગખી
 ગપોડું ન., (-ડો) પું. ગપ્પું; ગપાટો
 ગપોલિયું ન. (સં. ગુપ્ ઉપરથી) કસામાંથી છટકી જઈને
 ભરાઈ બેસવું તે (ખાસ કરીને નિશાળમાંથી) (ર)
 વ્યભિચાર [કિલ્લાવનારું
 ગખી વિ. ગપ્પાં મારે એવું; ગપોડી (ર) અફવા
 ગખીદાસ પું. ગપ મારવાની આદતવાળો માણસ; ગપોડી
 ગપ્પું ન. ગપાટો; ઊડતી વાત (ર) ખોટી વાત; રિંગ
 ગફલત સ્ત્રી. (જા.) બેદરકારી; અસાવધાની (ર) ભૂલ
 ગફલતી (-તિયું) વિ. ગફલત કરનારું [વિ. જમાશીલ
 ગફાર (અ. ગફાર ઉપરથી) પું. ઈશ્વર; મોક્ષદાતા (ર)
 ગફાર વિ. (અ.) દયાળુ (ર) માફ કરનારું [બુક્રો
 ગફ્ફો પું. ઉતાવળમાં-ગપ દઈને ભરેલો મોટો કોળિયો-
 ગબ કિ.વિ. ગપ; ઝટ; ચટ (ર) એવા અવાજથી
 ગબકાવવું સ.કિ. ગપકાવવું
 ગબ કિ.વિ. ટપોટપ
 ગબડગંડ(-ડું) વિ. (ગરબડિયું+ગાડું) દાધારંગું; મૂર્ખ
 ગબડગંદું વિ. (ગરબડિયું+ગંદું) ગંદું અને અવ્યવસ્થિત
 ગબડવું અ.કિ. ગડબડવું; તખે-ઉપર થતાં સરવું (ર)
 આળોટવું (૩) (વગર વાંધે કે વિખે) ચાલી કે નભી
 જવું; આગળ વધવું [જવું તે
 ગબડી (-ડી) સ્ત્રી. ('ગબડવું' ઉપરથી) એકદમ દોડી
 ગબડ વિ. ગાભલા જેવું; ગોરું અને માંસલ (ર) ભોળું
 ગબાગબ કિ.વિ. ગબગબ; ટપોટપ
 ગબાગબી સ્ત્રી. મુક્કામુક્કી (ર) બોલાબોલી
 ગબારો પું. ગપગોળો
 ગબારો પું. (અ. ગુભારહ) નાનું બહુન (ર) હવાઈ;
 હવામાં ઊંચે જઈ ફૂટે એવું એક જાતનું દારૂખાનું (૩)
 ગપ [ખાંગે
 ગખી સ્ત્રી. લખાંટી કે મોઈદંડાની રમત રમવાનો નાનો
 ગખો પું. (અ. ગખી) મૂરખો; રાબો
 ગખોગબ કિ.વિ. ગખગબ; ઉપરાઉપરી
 ગખોળો પું. ગપગોળો (ર) ભવાંગે

ગબ્બર/

૨૩૬

/ગરનાળું

ગબ્બર પું. (સં. ગહ્બર, પ્રા. ગબ્બર) અંબાજી પાસેનો એક (ચડવામાં કઠણ) ડુંગર (૨) ગુફા; ગખાર (૩) વિ. જખરું; સંગીન

ગબર પું. પેસાદાર

ગબ્બો પું. ગબો; મૂરખો

[પ્રાસકા; દહેશત

ગભરાટ પું. ('ગામરાણું' ઉપરથી) ગભરામણ (૨)

ગભરાટિયું વિ. ગભરાટવાળું; ગામરાટિયા સ્વભાવનું

ગભરામણ સ્ત્રી. અકળામણ; મૂંઝવણ (૨) ભય

ગભરાવું અ.કિ. ગૂંચાવું; મૂંઝાવું (૨) બીવું; ડરવું

ગભરુ વિ. ગાભલા જેવું; ગોરું અને માંસલ (૨) નિર્દોષ;

ભોળું; ઢીલા સ્વભાવનું [લાકડું રાખી કરેલી જગા

ગભા(-આ)જી સ્ત્રી. (સં. ગવાદની) ઘોરનાનીરણ માટેઆડું

ગભાજ ન. ગામના પાદર પરની ગોચર જમીન; ચરો;

ચરાણ [અંદરનો ભાગ; ગર્ભગૃહ

ગભાર(-સો) પું. (સં. ગભાંગાર, પ્રા. ગબ્બાર) મંદિરની

ગભીર વિ. (સં.) ઊંડું (૨) ઘાડું (૩) ગંભીર

ગમ સ્ત્રી. (સં. ગમ્ ઉપરથી) તરફ; બાજુ (૨) મનનું

વલણ (૩) ગતિ; પ્રવેશ (૪) સૂઝ; સમજ

ગમ સ્ત્રી. (અ.) શોક; દુઃખ (૨) ગમ ખાવી તે; ખામાંસી

ગમ પું. (ઈ.) ગુંદર; ગુંદ (૨) એને મળતો કોઈ પત્ર પદાર્થ

ગમખાનું ન. (અ.,કા.) સંસ્કાર

ગમખવાર વિ. ગમ ખાય એવું (૨) કરુણ

ગમગીન વિ. ખિન્ન; ઉદાસ [દિલગીરી

ગમગીની સ્ત્રી. (કા.) ગમગીનપણું; ઉદાસીનતા;

ગમચાં ન.ખ.વ. બોલતાં બોલતાં અચકાવું તે (લાગણી

વિચાર કે નામરજ્યથી)

ગમછો પું. (સિ. ગમાના) શરીર લૂછવાનું કપડું; 'ટોવેલ'

ગમ(-મ્)ત સ્ત્રી. જુઓ 'ગમ્મત'

ગમતી વિ. આનંદી (૨) વિનોદી

ગમતું વિ. ગમે એવું; પસંદ પડે - રુચે એવું [સ્ત્રીસંગ

ગમન ન. (સં.) જવું-ચાલવું તે (૨) ચાલ; ગતિ (૩)

ગમવું અ.કિ. (સં. ગમ્મતે, પ્રા. ગમ્મઈ) મનને સારું

લાગવું; ગોઠવું (૨) પસંદ પડવું

ગમા પું.ખ.વ. શક્તિ (૨) મરીરના સાંચા ['ગભાણ'

ગમાણ સ્ત્રી. (સં. ગમાદની, પ્રા. ગવાણિ) જુઓ

ગમાણિયું ન. ગમાણનું આડું લાકડું

ગમાર વિ. (સં. ગમાચાર, પ્રા. ગમાચાર-ગામાર,

'ગાનું' હસ્તીકરણ થઈ 'ગમાર') અજસમજુ (૨)

ચોંચું; મૂર્ખ [ઈચ્છા મુજબનું

ગમે તે સર્વ. (૨) વિ. કોઈ કે કશું પણ (૨) રૂચિ કે

ગમેતેમ કિ.વિ. રૂચિ મુજબ; ઈચ્છા પ્રમાણે (૨) કાર્ડ

અંધન કે મર્યાદા વગર; નિરંકુશ-ઉચ્ચુંબલ રીતે (૩)

અવ્યવસ્થિત રીતે

ગમો પું. ગમવું તે; રૂચિ

ગમ્મત સ્ત્રી. ગમત; ગંમત

ગમ્મ વિ. (સં.) જવાબ-પહોંચાય એવું કે જવા ધારેલું તેવું

(૨) સમજાય એવું (૩) ઔષધ વગેરેથી મટાડી

શકાય એવું; સાધ્ય (૪) સ્ત્રીસંગ-ગમનને યોગ્ય

ગયવર પું. (સં. ગજવર) માટો લાથી; ગજેન્દ્ર

ગયંદ પું. (સં. ગજેન્દ્ર) લાથી

ગયાવ(-વા)ળ પું. (સિ. ગયાવાલ) ગયાનો પંડો

ગયું (સં. ગત, અપ. ગયઈ) 'જવું'નું ભૂતકાળનું રૂપ;

ગયેલું (૨) વિ. ગયેલું; વીતેલું; ભૂતકાળનું (૩) મરી

ગયેલું

ગર પું. (સં. ગર્ભ) ફળની કે જાડના થડની અંદરનો ગર્ભ

(૨) ફળની અંદર રહેલો માવો (૩) મનનો ભેદ

(૪) કૃત્રિમ ઝેર

ગર પું. (સં.) ઝેરી અધાર; ગલ ['સોદાગર', 'કારીગર'

-ગર (કા.) 'કરનાર' એવો અર્થ સુચવતો પ્રત્યય. ઉદા.

-ગર પું. ગોસાંઈની એક જાતના નામના અંતે વપરાતો

પ્રત્યય. ઉદા. કેશવગર (કેશવગિરિ, કેશવગીર)

ગરક વિ. (અ.) ડૂબેલું (૨) મગન; લીન

ગરકવું અ.કિ. કળી-મૂંપી જવું (૨) ડૂબી જવું (૩) મગન-

લીન થઈ જવું

ગરકાવ વિ. ગરક; મશગૂલ [દોરાની ગરબડી; 'રીલ'

ગરબડી સ્ત્રી. ('ગડગડ' ઉપરથી) ફરે તેવું નાનું પેડું (૨)

ગરજ સ્ત્રી.(અ.) ખપ; જરૂર (૨) સ્વાર્થ

ગરજ સ્ત્રી. (સિ.) વાદળોનો ગડગડાટ; મેઘગર્જના

ગરજવંત(-વાન) વિ. ગરજવાળું; સ્વાર્થી

ગરજવું અ.કિ. (સં. ગર્જી) ગર્જના કરવી; ગાજવું (૨)

મોટેથી બરાડવું; તૂટકવું

ગરજુ(-જાઉ, -જિપું, -જી, -જીલું) વિ. ગરજવાળું; સ્વાર્થી

ગરજો પું. ફણગો; અંકુર (૨) કાંટો; ઊભો ખીલો (૩)

ખૂંપરો

ગરડગપ(-ક) કિ.વિ. ગડગડક; જટ દઈને; અચાનક

ગરડવું સ.કિ. (સં. ધર્ષ) (અસર) ઘૂંટવા [જૈન સાધ્વી]

ગરણી સ્ત્રી. (સં. ગુરુ ઉપરથી) સ્ત્રીગુરુ (૨) ગરણીજી

ગરણી સ્ત્રી. એ નામની એક ઔષધિ-વનસ્પતિ

ગરણીજી સ્ત્રી. (જી માનાથી) જૈન સાધ્વી

ગરથ પું. નાણું; પૈસો (૨) સમૃદ્ધિ

ગરદ સ્ત્રી. (કા. ગદ) ધૂળ

ગરદ વિ. ભિડાયેલું; સાંકડામાં આવેલું (૨) ઠટાયેલું

ગરદન સ્ત્રી. ડોકી; ગળચી; બોચી

ગરદી સ્ત્રી. ગિરદી; ભીડ

ગરદો પું. (કા. ગદ) તમાકુમાં પાંદડાંનો ભૂકો; જરદો

ગરનાળ સ્ત્રી. (પો. ગાર્નેલ) છરાના ગોળા ભરવાની

ખાંણી જેવી તોપ [ખાંધેલો સાંકડો માર્ગ; નાળું

ગરનાળું ન. (ગર=ગરવું+નાળું) પાત્રી આવવા જવા માટે

ગરબડ/

૨૩૭

/ ગરુડાસન

ગરબડ સ્ત્રી. (દે. ગડબડ) ધોંધાટ (૨) અવ્યવસ્થા; ગોટાળો (૩) ગડબડ [ધાલમેલ; તફાવત] ગરબડગોટો પું. ગોટાળો; અવ્યવસ્થા (૨) હિસાબમાં ગરબડવું અ.કિ. ગડબડવું ગરબડસરબડ સ્ત્રી. ગરબડગોટો (૨) ધોંધાટ; ધમાલ ગરબડિયું વિ. ગરબડ કરે તેવું; ધાંધલિયું (૨) ગરબડવાળું (૩) ન. અડબડિયું; ગોથું ગરબી સ્ત્રી. સમૂહનૃત્યમાં ગાવા માટેની ઊર્મિમય દેશી કાવ્યરચના (૨) સ્ત્રીઓના રંગમાં ગાવાની એક જાતની કવિતા [રાંડવો; કીજડો ગરબીબટ પું. ગરબીઓ ગાનારો બ્રાહ્મણ (૨) વિ., પું. ગરબી પું. નોરતામાં અથવા માતા સ્થાપન પ્રસંગે જેમાં ચાલુ ધીનો દીવો રખાય છે તે કાજાવાળી માટલી (૨) દીવા કે માંડવીની આસપાસ ફરતાં ફરતાં તાળી પાટીને ગાવું તે (૩) મોટી ગરબી; રાસડો ગરબ પું. (સં. ગર્ભ; માના પેટમાં રહેલું જીવનું રૂપ (૨) ફળમાંનો માવો-ગર (૩) કોઈ પણ વસ્તુનો અંદરનો ભાગ [તોપ (૩) અફવા ગરબછાંટ સ્ત્રી. છરા ભરેલો દારૂનો ગોળો (૨) ગરનાબ; ગરબ(ઠસુતરાઈ, ઠસુતર) વિ. તાણામાં રેશમ અને વાણામાં સૂતરના વણાટવાળું (કાપડ) ગરબોળું ન. (સં. ગર્ભ પરથી) મકાઈનો દૂધિયો ડોડો (૨) દાણા ન પડ્યા હોય એવું કુંડ ગરમ વિ. (ફા. ગમી) ઊનું (૨) થારીમાં ઉષ્ણતા પેદા કરે-વધારે તેવું (૩) જોસમાં કે કોષમાં આવેલું (જ) તેજ; જાલીલ (સ્વભાવમાં) (પ) તીખું; તેજ (સ્વાદમાં) (૬) બરોબર રંગમાં આવેલું; ઉત્કટ ગરમમસાલો પું. તેજ, લવિંગ વગેરે ગરમ તેજનાનો ભૂકો ગરમર સ્ત્રી., ન. એક વનસ્પતિ (તેનાં મૂળનું અથાણું થાય છે.) ગરમાગરમ વિ. ગરમગરમ; ઊનુંઊનું [તે; ઉકેરાટ ગરમાગરમી સ્ત્રી. ગરમાગરમ-બરોબર ગરમ થવું કે હોવું ગરમાટો(-વો) પું. ગરમી; ઉષ્ણતાવાળી સ્થિતિ ગરમાવું અ.કિ. ગરમી આપવી (૨) હુંક આપવી ગરમાળાનો ગોળ પું. ગરમાળાની શીંગમાંથી નીકળતો રેચક પદાર્થ [ફૂલવાળું અડ ગરમાળો પું. (સં. કૂતમાલક) એ નામનું સુંદર પીળાં ગરમી સ્ત્રી. ઉકેરાટ; અથડો [પરમિયાનો રોગ ગરમી સ્ત્રી.(ફા.) ઉષ્ણતા; તાપ (૨) ગરમી-ચાંદી કે ગરમી સ્ત્રી. માપસર આંક પાડવા માટેનું સુતારનું એક આંજીર ગરમું ન. તપેલી જેવો પડવી વિનાનું મોટું પાત્ર કે વાસણ ગરબ ન. (સં.) વિષ; ઝેર ગરબ ન. ધાસનો પુળો ગરબ સ્ત્રી. જિલોટી; ગરોળી

ગરવ પું. (સં. ગર્વ) ગર્વ; અહંકાર ગરવાઈ સ્ત્રી. ગરવાપણું [ગૌરવવાળું ગરવું વિ. (સં. ગુરુક) મહાન (૨) મોટા દિલનું (૩) ગરવું અ.કિ. (સં. ગલ્) ખરવું; પડવું (૨) ધીરે રહીને અંદર પેસવું [વ્યસની ગરાડી વિ. બધાણી; ભાંગ અફીણ કે ગાંજો વગેરેનો ગરાડી સ્ત્રી. ગાડામાર્ગ ગરાડી સ્ત્રી. ગરેડી; ગરગડી ગરાશિયાણી સ્ત્રી. ગરાશિયાવર્ણની સ્ત્રી ગરાશિયો પું. (ગામગરાસ મળ્યાં હોય તેવો) રજપૂત (૨) રાજવંશી (૩) ગરાસ ખાનારો; ભાયાત ગરાસ પું. (સં. ગ્રાસ) ગામનું રક્ષણ કરવાના બઢલામાં કાઠી આપેલી જમીન અથવા ઊંચક રકમ (૨) ગુજરાન માટે આપેલી જમીન (રાજવંશીઓને) ગરાસણ(છી) સ્ત્રી. ગરાસિયાની સ્ત્રી (૨) ગરાસિયા જાતની સ્ત્રી ગરાસદાર વિ. ગરાસ ધરાવનારું; ગરાસિયો ગરાસિયાણી સ્ત્રી. ગરાસિયાવર્ણની સ્ત્રી ગરાસિયો પું. જુઓ 'ગરાશિયો' ગરિમા સ્ત્રી. (સં.) મોટાઈ; પ્રોઢતા; ગૌરવ (૨) ઈશ્વર પ્રમાણે ભારે થઈ જવાની યોગની એક સિદ્ધિ ગરિયો પું. ('ગરવું' ઉપરથી) ભમરડો ગરિહ વિ. (સં.) ભારેમાં ભારે (૨) સૌથી વધુ અગત્યનું ગરીબ વિ. (અ. ગરીબ એટલે બેવતન) નિર્ધન; કંગાલ (૨) બાપડું; દુઃખી (૩) રોક; સાલસ ગરીબખાનું ન. (અ., ફા.) ગરીબનું ઘર (૨) (વિવેકમાં) પોતાનું ઘર-મકાન ગરીબગ(ગુ)રબું ન. (અ. ગરવા-ગરીબનું બ.વ.) ગરીબ અને કંગાલ માણસ; તદન ગરીબ ગરીબન(નિ)વાજ વિ. (અ. ગરીબ + ફા. નવાજ) ગરીબ પર રહેમ રાખે-ગરીબનું પોષણ કરે એવું ગરીબપરવર વિ. (અ. ગરીબ+ફા. પરવર) ગરીબને પાળનારું; ગરીબોનો બેલી [નમ્રતા; સાલસાઈ ગરીબી(-બાઈ) (ફા.) સ્ત્રી. નિર્ધનતા; કંગાલિયત (૨) ગરીબીરેખા સ્ત્રી. ગરીબાઈની વ્યાખ્યા માટે નિયત ન્યૂનતમ આવકમર્યાદા [વધારે મોટી ગરીયસી વિ., સ્ત્રી. (સં.) ગૌરવશાળી; મહાન (૨) ગરુડ પું., ન. (સં.) એક પક્ષી; પક્ષીરાજ (૨) કશ્યપનો વિનતાથી થયેલો પુત્ર (૩) વિષ્ણુનું વાહન ગરુડગામી પું. (સં.) વિષ્ણુ ગરુડધ્વજ પું. યજ્ઞ પર ગરુડના ચિહ્નવાળા; વિષ્ણુ ગરુડવ્યૂહ પું. (સં.) એક જાતનો વ્યૂહ (યુદ્ધમાં) ગરુડારૂઢ વિ. ગરુડ પર ગરુડબેઠેલું ગરુડાસન ન. ગરુડના જેવું એક યૌગિક આસન

ગરુડો

૨૩૮

/ ગલતકોડ, ગલત્કુષ

ગરુડી પું. (સં. ગુરુ ઉપરથી) હરિજનનો ગોર
 -ગરુ પ્રત્ય. વિશેષણ બનાવતો પ્રત્યય. ઉકા. કામગરું
 ગરૂર વિ. (અ. ગરુર=અભિમાન) મગરૂર; ગર્વાલું
 ગરૂવું વિ. ગરવું; ગૌરવવાળું
 ગરૂડી સ્ત્રી. ગરગડી
 ગરુડો પું. (સં. ગુરુ) ગરુડે; હરિજનનો ગોર
 ગરોળ (-ળુ) ન. (વોકળા વગેરેને કાઠે ઊગતું) એક ધાસ
 ગરોળી સ્ત્રી. (સં. ગૃહગોલિકા, પ્રા. પરોલિઆ) પરોળી;
 ગિલોડી; ચિપકલી [અવાજ
 ગર્જન ન., (-ના) સ્ત્રી. (સં.) ગર્જવું તે (ર) એનો
 ગર્જન વિ. ગર્જવું; ગાજવું [અરાવું; તાડૂકવું
 ગર્જવું અ.કિ. ગરજવું; ગર્જના કરવી; ગાજવું (ર) મોટેથી
 ગર્જિત વિ. (સં.) ગર્જના કરી ઊઠેલું (ર) તાડૂકી ઊઠેલું
 (ર) ન. ગર્જન
 ગર્ડર પું. (ઈ.) લોખંડનો પાટો (નાનો કે મોટો)
 ગર્ત પું., ન. (સં.) ખાડો; ખાણ
 ગર્થ પું. ગરથ; પંસો
 ગર્દ સ્ત્રી. (કા.) ધૂળ; રજ; ગરદ
 ગર્દભ પું. (સં.) ગધેડો (ર) મૂખ
 ગર્દભી (-ભિકા) સ્ત્રી. (સં.) ગધેડી
 ગર્દેશ સ્ત્રી. મુકેલી; આપતિ
 ગર્ધવ પું. ગર્દભ; ગધેડો
 ગર્ભ પું. (સં.) માના પેટમાં રહેલું જીવનું રૂપ (ર) ગર;
 અંદરનો માવો (ર) કોઈ પણ વસ્તુનો અંદરનો ભાગ
 (૪) નાટકની એક સંધિ; ગર્ભસંધિ [ગર્ભાશય
 ગર્ભકોશ (-ષ) પું. (સં.) કળેલો અંકોશ; 'અઈગોટ' (ર)
 ગર્ભગૃહ ન. (સં.) મકાનની અંદરનો ભાગ (ર) ગભાર
 ગર્ભજોગી પું. જન્મથી જ યોગી; શુકદેવ
 ગર્ભદાર ન. મંદિરનો છેક અંદરનો ભાગ; ગભાર (ર)
 ગર્ભાગારનું બારણું
 ગર્ભધારણ ન. (સં.) ગર્ભ ધારણ કરવો-રહેવો તે
 ગર્ભનાટક ન. (સં.) નાટકમાંનું નાટક
 ગર્ભનિરોધ વિ. (સં.) ગર્ભ રોકવો તે; ગર્ભાધાન-નિરોધ
 ગર્ભનિરોધક પું. (સં.) ગર્ભ રહેતાં રોકનારું
 ગર્ભપાત પું. (સં.) ગર્ભનું પાડવું-પડવું તે [ગાર
 ગર્ભમંદિર ન. ગભાર; મંદિરનો અંદરનો ભાગ; ગર્ભા-
 ગર્ભવ (-વં)તી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સગર્ભા (ર) સ્ત્રી. ગર્ભ
 ધારણ કર્યા છે તેવી માદા કે સ્ત્રી; ગર્ભિણી
 ગર્ભવાસ પું. (સં.) ગર્ભનો ઉદરમાં વાસ [જન્મેલું
 ગર્ભશ્રીમંત વિ. ગર્ભથી - જન્મથી પૈસાદાર; શ્રીમંતને ધેર
 ગર્ભસાવ પું. (સં.) ગર્ભનું સર્વી-ગળી જવું તે; ગર્ભપાત;
 ક્યુવાવડ [નિકાલ
 ગર્ભહત્યા સ્ત્રી. ગર્ભમાંના બાળકનો અકુદરતી કરાતો
 ગર્ભાગાર પું., ન. (સં.) ગર્ભાશય (ર) અંદરનો ખાનગી

-સુવાનો ઓરંગ (૩) મંદિરનો ગભાર-અંદરનો
 મૂર્તિવાળો ભાગ; ગર્ભગૃહ
 ગર્ભાધાન ન. (સં.) ગર્ભ મૂકવો તે (ર) ગર્ભ ધારણ કરવો
 તે (૩) એક જાતના સિદ્ધ સંસ્કાર
 ગર્ભાશય ન. શરીરમાં ગર્ભ રહેવાની જગ્યા - તે અવયવ
 ગર્ભાડ પું. (સં.) નાટકના કોઈ એક અંકમાં રજૂ થતો અન્ય
 કોઈ નાટકનો અંશ
 ગર્ભિણી સ્ત્રી. (સં.) સગર્ભા સ્ત્રી
 ગર્ભિત વિ. (સં.) જેના ગર્ભમાં-ઊંટાણમાં કંઈ ખીજ વસ્તુ,
 અર્થ કે ભાવ રહેલો હોય તેવું; છૂપું (ર) માનિક;
 અર્થસૂચક
 ગર્વ પું. (સં.) અભિમાન; ગુમાન [અભિમાની
 ગર્વિત (સં.) (-જ), (ઠગવી), (ઠઠું) વિ. ગર્વવાળું;
 ગર્વોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ગર્વ ભરેલી ઉક્તિ-વાણી કે વચન;
 અલંકારનો બોલ
 ગર્હણ ન. (-ણા) સ્ત્રી. (સં.) નિંદા; ગીલા
 ગર્હણીય વિ. નિંદા; નિંદાપાત્ર
 ગર્હા સ્ત્રી. (સં.) નિંદા; ગીલા
 ગર્હિત વિ. (સં.) નિંદિત; નિંદાયેલું
 ગર્હા વિ. (સં.) નિંદા; નિંદાને પાત્ર
 ગલ પું. (સં. ગલ=ગળું) માછલાં પકડવાનો આંકડો (ર)
 કુવામાંથી વાસણ વગેરે કાઢવાની મીંદડી; બિલાડી
 (૩) લાંચ; લાલચ (૪) ગુપ્ત વાત; બાતમી (૫)
 ગર; માવો
 ગલ પું. (સં. ગલ = ખરવું) ગર; ઝેરી અધાર કે લાણ
 (ર) બતીનો મોગરો (૩) પિવાઈ ગયેલી - બળી
 ગયેલી ચલમમાંની ગણક
 ગલ (સં.) (-ળ) પું. કઠ; ગળું
 ગલ પું. એક ફૂલ છોડ; ગુલબાલ
 ગલ ન. (ઈ.) એ નામનું પક્ષી [ગોટડી જેવી ચામડી
 ગલકંબલ પું. (સં.) ગાય તથા બગદને ગળે લટકતી
 ગલકી સ્ત્રી. શાકનો એક ચોમાસુ વેલો
 ગલકું ન. ગલકીનું ફળ
 ગલખોડ પું., (-ડી) સ્ત્રી. અછોડ કે ડોરને ગાળિયે ધાલેલો
 મોઈના આકારનો લાકડાનો કકડો
 ગલગલી સ્ત્રી. (-લિયાં) ન.બ.વ. ગલીગલી; ગલીપથી
 ગલગંડ પું. ગળામાં ગાંઠો થવાનો રોગ; ગાલપચોટિયું
 ગલગોટો પું. (ગલ+ગુલ+ગોટો) એક ફૂલનો છોડ (ર)
 તેનું ફૂલ
 ગલકું વિ. ધરડું; વૃદ્ધ; જૈક (ર) મોટું
 ગલકેરો પું. (ગલકું = મોટું; વૃદ્ધ ઉપરથી) કાઠી ગરાસિયો
 ગલત વિ. (અ.) ભૂલભરેલું; જૂઠું
 ગલતકોડ; ગલત્કુષ પું. લાંબો કે રસ ટપક્યા કરે એવો
 કોડનો એક પ્રકાર; ગળતો કોડ

ગલતફલમી

૨૩૯

/ ગલ્લવર

ગલતફલમી સ્ત્રી. ગરસમજ

ગલતી સ્ત્રી. (હિ.) ભૂલ; ચૂક

ગલતી સ્ત્રી. ગોળ પાનાવાળું સુતારનું એક સાધન

ગલધૂથી સ્ત્રી. (ગોળ+ધૂથી-ધૂથો - પૂમડું) તરત જન્મેલા

બાળકને આપવાનું ગોળ-ધી-પાણીનું મિશ્રણ; ગળધૂથી

ગલધાણી સ્ત્રી. ધાણીની ગોળપાપટી

ગલન ન. (સં.) ઓળગી જવું તે (ર) ટપકવું તે [અંક

ગલનબિંદુ ન. (સં.) પદાર્થ ઓળગવા માંડે તેના તાપના

ગલનશીલ વિ. (સં.) ઓળવાના સ્વભાવનું

ગલપટો(-છો) પું. (સં. ગલ+પટો) ગળું લીટવાનો પટો;

ગલબંધ; 'મફલર'

ગલબો પું. (સર. ફા. ગુલબાંગ) ગપાટો; ગપ

ગલબો પું. (ફા. ગુલબાન) એક ફૂલગાડ

ગલધુંડી(-ડિકા) સ્ત્રી. જીભનો આગળનો ભાગ; ગળાનો

કાકડો (ર) કાકડા ફૂલવાનો રોગ

ગલસ્થલ ન. (સં. ગલ્લસ્થલ) ગળું; ગળસ્થળ (ર) ગાલ

ગલિત વિ. (સં.) પહેલું; ટપકેલું (ર) ગળી ગયેલું

ગલી સ્ત્રી. (દિ. ગંજોલિઅ) ગલીપથી

ગલી સ્ત્રી. (હિ.) સાંકડી વાટ (ર) શેરી

ગલીફું(-ફું) સ્ત્રી. (ગલી+ફા. ફૂલ) ગલીઓમાંનો

આડોઅવળો અને સાંકડો માર્ગ-રસ્તો

ગલીગલી સ્ત્રી. ગલીપથી

ગલીચ વિ. (અ.) ગંદું-અતિ ગંદું (ર) અશ્લીલ (૩) અધુદ્ધ

ગલીચો પું. જુઓ 'ગાલીચો'

ગલીપથી સ્ત્રી. શરીરના અમુક ભાગમાં સ્પર્શથી થતા

સજવળાટની મજેદાર અસર

[ચાલવું]

ગલુડગલુડ કિ.વિ. જાણે ગલડતું હોય તેમ (બળદ વગેરેનું

ગલુ(-લુ)ડિયું ન. ભટોળિયું; કુરકુરિયું; ફૂતરીનું બચ્ચું

ગલુબંદ(-ધ) પું. (ફા. ગુલુબંદ) ગલપટો

ગલેક પું. (અ. ગિલાક) ગાદીતકિયા વગેરેની ખોલ

ગલેકી સ્ત્રી. (ગલેક ઉપરથી) એક જાતનું ભજિયું

ગલેકું ન. (ગલેક ઉપરથી) ખાંડ પામેલી એક મીઠાઈ (ર)

ગલોફું

ગલેલી સ્ત્રી. તાકનાં કળની અંદરનો ગર - ગર્ભ

ગલોટિયું ન. ગુલાંટ; ગોટીમું

ગલોફું(-ફું) ન. ગાલ નીચેનો મોની અંદરનો ભાગ

ગલોલ સ્ત્રી. ગોક્ષ જેવું ગલોલા ફેંકવાનું એક સાધન (ર)

તેના વડે ફેંકાતો ગલોલો

ગલોલી સ્ત્રી. નાનો ગલોલો

ગલો પું. (અ. ગલુલ) ગલોલ વડે મારવાનો ગોળ કાંકરો

કે પથરો

ગલ્ક પું. (ઈ.) ખાટી; અખાત

ગલ્ક કન્ઝીલ પું.ખ.વ. (ઈ.) ખાટીના દેશો

ગલ્લાંતલ્લાં ન.ખ.વ. ખમાનાં; આનાકાની

ગલ્લો પું. (ફા. ગુલ્લક) નાણું રાખવાનું ઠામ-ખજાનો (ર)

પરચૂરણ વકરાનું નાણું નાખવાનું પાત્ર

ગવડાવવું સ.કિ. 'ગાવું'નું પ્રેરક; ગવરાવવું

ગવન ન. (ઈ. 'ગાડન') એક જાતનો સાલ્લો કે તેનું કપડું

ગવરાવવું સ.કિ. ગવડાવવું

ગવરી સ્ત્રી. (સં. ગૌરી) ગાય (ર) વિ., સ્ત્રી. ગૌરી;

ધોળી ને સહેજ લાલ ધાબાવાળી (ગાય)

ગવર્નમેન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) સરકાર

ગવર્નર પું. (ઈ.) રાજ્યપાલ; રાજ્યના વડા હાકેમ (ર)

સાઈકલનો હાથો (૩) ઍજિનમાં જનારી વસાળનું

નિયમન કરનારો ભાગ

ગવર્નર જનરલ પું. (ઈ.) વડા ગવર્નર

ગવલી(-ળી) પું. (મ. ગવળી) ગોવાળિયો (ર) ઢોર

રાખનાર કે દૂધ વેચનાર (મુંબઈમાં)

ગવાણ પું. (સં.) બાકું; જાળિયું (ર) ગરૂખો

ગવાનિ(-ને)ક ન. (સં. ગવાહિનક) જમતાં પહેલાં ગાયને

માટે જુદું કાઢેલું અન્ન; ગોઝાસ

ગવાર પું. એક કઠોળ; ગુવાર (ર) તેની શીંગ અને બીજ

ગવારફળી, ગવારશિ(-શી, સિં, સી)ગસ્ત્રી. ગવારની સીંગ

ગવાવું અ.કિ. 'ગાવું'નું કર્મણિ (ર) નિહાવું; ફજેત થવું

ગવાહ પું. (ફા.) સાક્ષી પૂરનાર

ગવાહી સ્ત્રી. સાક્ષી, પુરાવો; શાહેદી[ભરવાનો કોથળો

ગવાળો પું. સરસામાન વગેરેનો પરચૂરણ ઢગલો (ર) એ

ગવેષક વિ. (સં.) અન્વેષક; તપાસ કરનાર (ર)

[શોધખોળ; સંશોધન

ગવેષણ ન. (સં.) (-ણ) સ્ત્રી. (સં.) અન્વેષણ;

ગવેષવું સ.કિ. ખોજ કરવી; સંશોધવું

ગવેષી વિ. (સં.) ગવેષણા કરનાર

ગવૈયો પું. ગાવામાં ઉંસાદ; ગાનારો; ગાયક

ગવ્ય ન. (સં.) ગાયમાંથી નીપજતું દૂધ; દહીં, ઘી, છાણ,

મૂત્ર વગેરે પાંચ પદાર્થ [લશ્કરીઓની ટુકડી

ગઠન(-સ્ત) સ્ત્રી. (ફા.) ચોકી-પહેરો (ર) તેવા

ગઠગઠવું અ.કિ. રાજ રાજ થઈ જવું

ગઠન વિ. (સં.) ઊંટું; ગાદ (ર) ન. દુર્ગમ; દુર્ભેદ (૩)

અકળ; ગૂઢ (૪) ગાદ વન; ગાદી

ગઠનતા સ્ત્રી. (સં.) ગલનપણું; ઊંડાણ

ગઠર પું. દ્રાક્ષ કે કેળાંનો ઝૂમખો

ગહિરગંભીર વિ. (દિ. ગહિર = ઊંટું + ગંભીર) ગલન

અને ગંભીર (ર) ઊંડાણ અને ગંભીરતાવાળું

ગહેક પું. મોરનો ટહુકો

ગહેકવું અ.કિ. મોરનું ટહુકવું (ર) મહેકવું (૩) ઉમંગમાં

આવવું; હરખાવું (૪) ગરજવું

ગહેકાટ પું. ગહેકવું નં; મોરનો ટહુકો; કેકારવ

ગહ્વર ન. (સં.) પલાટની અંદરની બખોલ; કુદરતી ગૂફા

ગળકબારી]

૨૭૭

/ ગંગાપૂજન

ગળકબારી સ્ત્રી. મોટા દરવાજામાં રાખેલી બારી; યોગબારી
ગળકું કિ. વિ. ગલેકું; ટલુકું [સકાં
ગળકાં ન. બ. વ. (ગળું ઉપરથી) ઢૂળકાં; ડૂળતી વખતનાં
ગળકો પું. એક વાર ચામેલી વસ્તુનો રહી ગયેલાં સ્વાદ
(૨) ચસકો

ગળગળું વિ. (સર. સં. ગદ્ગદ) પાણીપોચું; ઢીલું (૨)
ગળગળી કે લાગણીથી હેમું કે કંઠ ભરાઈ જવાથી થાય
એવું; ગદ્ગદિત

ગળચકું ન. ગૂચકું; (ડૂબતાં) તરફિયાં મારવાં તે; ગચરકું

ગળચકું ન. (સ્વા.) ધચરકો; ખાટો-તીખો ઓડકાર

ગળચટું વિ. જરા ગળપણના સ્વાદવાળું

ગળચવાં ન. ખ. વ. ગૂંચવાઈને ભોત જેવા ઊભા રહેલું કે
બોલતાં અચકાવું તે [કે તુચ્છકારમાં]

ગળચવું સ.કિ. ગળા સુધી ઈચવું; ખૂબ ખાવું (તિરસ્કાર

ગળચવું ન. અચકાતાં અચકાતાં બોલવું તે [ધરેણું

ગળચવું ન. (-વો) પું. ગળામાં પહેરવાનું પુરુષનું એક

ગળચિયું વિ. ગળા સુધી આવે એટલું [ખાવાં તે

ગળચિયું ઢૂબતા માણસનું ઉપરનીચે આવવું તે; ઢૂળકાં

ગળચી સ્ત્રી. ગળું; બોચી; ગરદન

ગળચું ન. ગળું; ગળચી (તિરસ્કારમાં)

ગળણી સ્ત્રી. ગાળવાનું છિદ્રવાળું સાધન

ગળણું ન. પાણી વગેરે પ્રવાહી ગાળવાનો કપડાનો કકડો

ગળતી સ્ત્રી. (સં. ગલતી) જેમાંથી ટીપેટીપે પાણી ગળ્યા

કરે એવું શિવલિંગ ઉપર લટકાવાતું પાણીનું વાસણ

ગળથૂથી સ્ત્રી. (સં. ગુલ, પ્રા. ગુલ = ગોળ+થૂથી =

પૂમડું) તરત જ-મેલા બાળકને આપવાનું ગોળ ધી તથા

પાણીનું મિશ્રણ કે તે પાવાની ક્રિયા

ગળધરી, ગળધી(-ધાઈ) સ્ત્રી. (ગળું + સં. દાહ)

પિત્તવિકારથી ગળું બળવું તે; અન્નનળીની બળતરા

ગળપણ ન. ગળ્યો સ્વાદ (૨) ગોળ ખાંડ જેવી ગળી વસ્તુ

ગળહો પું. ગળામાંથી જે કફ મોમાં આવતાં થૂંકીએ છીએ

તે; બળખો

ગળબંધ પું. ગલપકો; ગળૂબંધ

ગળમાણું ન. એક ગળ્યું પેય [ખજાવાડ જેવું સ્થાન

ગળવાઈ સ્ત્રી. તૈયાર થયેલાં ગોળનાં માટલાં રાખવાનું

ગળવું સ.કિ. (સં. ગિલતિ, પ્રા. ગિલઈ) ગળામાં ઉતારી

જવું (૨) ગાળવું; શુદ્ધ કરવું (૩) અ.કિ. બોલવું ન

બોલવું કરવું

ગળવું અ.કિ. (સં. ગલતિ, પ્રા. ગલઈ) ઝમવું (૨) ઓગ-

ળવું (૩) ઢીલું થવું; પાકવું (૪) અંદર ઊતરી જવું

ગળસૂણું ન. ગળું સૂજી આવવું તે

ગળસ્થળ ન. (સં. ગલસ્થલ) ગળાનો-કંઠનો ભાગ

ગળાકાપ વિ. (ગળું+કાપવું પરથી) ગળું કાપે એવું; વસતુ

ગળાકાપુ વિ. ગળું કાપનાર (૨) નિમકદરામ

ગળાટૂંપો પું. ગળું ટૂંપી-દબાવીને નારી નાખવું તે

ગળાકાંસો પું. ગળે કાંસો ખાવો-દેવો તે

ગળાબૂક વિ. ગળું બૂકું એવું; ગળાચિયું

ગળામણ ન. (મોનું રૂપું વગેરે) ગાળવાની રીત કે તેનું

મહેનતાણું (૨) ગાળતાં નીકળેલાં કચરો [તે

ગળાવ પું. ગળાવેલું હોય તે (૨) અડસહો-અંદાજ કાઢવો

ગળાવવું સ.કિ. 'ગળવું', 'ગળાવવું'નું પ્રેરક

ગળિયારો પું. (ગળી+સં. કાર) ગળીથી કપડાં સૂતર વગેરે

રંગનારો (૨) રંગનાર કાઠીગર

ગળિયું વિ. (સં. ગલિ, પ્રા. ગલિઅ) બેઠું ઊઠે નહિ એવું

(૨) નિર્માલ્ય (૩) જક્કી

ગળિયેલ વિ. ગળીના રંગનું

ગળિયેલ વિ. બેઠું ઊઠે નહીં તેવું (ઢોર); ગળિયું

ગળી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ (૨) એનાં પાંદડાંમાંથી કમ્બો

નીલો રંગ [(૨) અવાજ; સૂર

ગળું ન. (સં. ગલ, પ્રા. ગલઅ) શરીરનું એક અંગ-ગરદન

ગળબંધ પું. ગળાનું એક ધરેણું (૨) ગલપકો

ગળેચી સ્ત્રી. ઢોરનો એક રોગ

ગળેપડુ વિ. પારકી વસ્તુ બધાવી પાડનારું (૨) ખોટો

આરોપ મુકનારું; આળ ચડાવનારું

ગળો સ્ત્રી. (સં. ગુડ્ડી, પ્રા. ગલોઈ) એક વેલ; ગડ્ડી

ગળોટી સ્ત્રી. (સં. ગલપટ્ટિકા, પ્રા. ગલપટ્ટિયા) ગળે

બાંધવાની લૂગડાની પટ્ટી; 'નેક-ટાઈ'

ગળ્યું વિ. (સં. ગુલ્ય પરથી) ગોળ સાકરના જેવા

સ્વાદવાળું; મીઠા સ્વાદનું

ગળ્યું (૦મધ, ૦સાકર) વિ. મધ, સાકર જેવું બહુ ગળ્યું

ગંગ સ્ત્રી. ગંગા નદી

ગંગ પું. એક હિંદી કવિ

ગંગરી સ્ત્રી. ગળે બંધાતી સગડી (કાદમીરમાં)

ગંગા સ્ત્રી. (સં.) પવિત્ર મનાતી એક નદી; ભાગીરથી

(૨) ગંગાજળ

ગંગાગોળી સ્ત્રી. ગંગા જેવી પવિત્ર ગોળી (જે ગોળીમાંથી

બોટેલે વાસણે જ કાઢીને પાણી પિવાય છે તેને એમ

મરકરીમાં કહે.) [હોય તેવું (મુદ્રણ)

ગંગાછપ વિ. વચમાં મૂળ અને તળે-ઉપર ટીકા છાપી

ગંગાજમની વિ. બે બાજુ જુદાજુદા રંગવાળું (૨) જુદીજુદી

ધાતુઓનું બનેલું

ગંગાજળ ન. ગંગા નદીનું (પવિત્ર) પાણી

ગંગાજળિયું વિ. ગંગાજળ જેવું [(૩) ધોડાની એક જાત

ગંગાજળી સ્ત્રી. ગંગાજળ રાખવાનું વાસણ (૨) તાંબાડું

ગંગાજળું વિ. ધોડાની એક જાત

ગંગાતટ પું. (સં.) ગંગાનાં કાંઠા-કિનારો

ગંગાધર પું. (સં.) શિવ [પૂજનવિધિ-વરો

ગંગાપૂજન ન. ગંગાયાત્રા કરી ઘેર ગંગા લાવે ત્યારે કરાતો

ગંગાલાભ/

૨૪૧

/ ગાઉન

ગંગાલાભ પું. (સં.) અવસાન; મરણ; મૃત્યુ
 ગંગાવતરણ ન. ગંગાનું પૃથ્વી પર અવતરણ થવું તે
 ગંગાસ્વરૂપ વિ. પવિત્ર (વિધવાના નામ આગળ માનાયે
 વપરાતું ગં.સ્વ. વિશેષણ) |વનન્વતિ
 ગંગોત્રી સ્ત્રી. ગંગા નદીનું મૂળ-એક તીર્થ (૨) એક
 ગંગોદક ન. (સં.) ગંગાજળ
 ગંજ પું. (ફા., સં.) ઢગલો (૨) એક જાતની એકપીજમાં
 બેસતી વસ્તુઓની ઉતરડ (૩) (જથ્થાબંધ) અનાજનું
 અજાર [૮] વિ. જુલમો (૫) ચડિયાતું
 ગંજન ન. જુલમ (૨) ચડિયાતાપણું (૩) નાશ; પરાજય
 ગંજવર વિ. (ફા.) થયું મોટું; ભારે વિશાળ
 ગંજિયું ન. ગંજમાંનું એક પાત્ર; છાલિયું
 ગંજી સ્ત્રી. (ગંજ) ઘાસનો ઢગલો (૨) ઓધો
 ગંજી ન. ગંજકરાક
 ગંજીકરાક ન. (ગંજ + કી. કોક) શરીરે ચપટ આવી
 રહે એવું ગૂંથેલું બદન; 'અનર-વેર'
 ગંજીકો પું. (ફા.) રમવાનાં પાનાંનો જથ્થો
 ગંજેડી(-રી) વિ. (ગંજા ઉપરથી) ભાંગ-ગાંજાનો વ્યસની
 ગંઠાવું અ.કિ. 'ગાંઠવું'નું કર્મણિ (૨) વધતું અટકવું
 ગંજો પું. વાળ જતા રહ્યા હોય એવો બોરો માખસ (૨)
 એક મોટું વસાણ
 ગંઠન ન. ગૂંથણી કે તેનું મહેનતાણું [કળા
 ગંઠાઈ સ્ત્રી. ગાંઠવાનું મહેનતાણું (૨) ગાંઠવાની રીત કે
 ગંઠામણી સ્ત્રી. ગંઠાઈ
 ગંઠાવું કિ. વધતું અટકવું; ગાંઠવું (૨) ગૂંથવું (૩) ગઠેલું
 ગંઠિયું વિ. (સં. ગ્રથ, પ્રા. ગંઠ = દુષ્ટ હોવું) ઠગ (૨)
 ખિસ્સાકાતરુ
 ગંઠો પું. કોટે પહેરવાનું એક ગાંઠેલું ધરણું; કંઠો (૨)
 ઠાબીને બાંધેલી ગાંસડી (૩) આઠ ફૂટ (અડી
 મીટર)ની લંબાઈનું માપ (૪) ગાંઠિયો
 ગંઠોડો પું. ('ગાંઠવું' ઉપરથી) સ્ત્રીના પગનું એક ધરણું
 (૨) સાથનું સોનાનું સાંકળું (૩) પીપરીમૂળ; એક
 ઔષધિ
 ગંડ પું. (સં.) લમણો (૨) ગાલ (૩) ગાલ ને લમણા
 સહિત ચહેરાની એક બાજુ (૪) ગાંઠ; ગોઠ; કાચું
 ગૂમરું (૫) ગાળ
 ગંડમાળ સ્ત્રી. (સં.) કંઠમાળ નામનો રોગ
 ગંડસ્થલ (સં.) (-ળ) ન. (સાથીનો) લમણાનો ભાગ;
 કુંભસ્થળ (૨) ગાલ
 ગંડું વિ. ગાંઠિયું; ગાંડું
 ગંડુષ પું. (સં.) કોગળો; કુલ્લો
 ગંડેરી સ્ત્રી. (સં. ગંડ, પ્રા. ગંડિયા) છાંદેલી શેરડીના કકડ
 (૨) લાકડાના ગોળાયા
 ગંદકી સ્ત્રી. (ફા. ગંદગી) ગંદવા;

ગંદવાડ પું. સ્ત્રી. (-ડો) પું. (ગંદું) વાસ મારતો કચરોપૂંજો
 અથવા મળમૂત્ર (૨) અસ્વચ્છતા
 ગંદું વિ. (ફા. ગંદા) ગંદકીવાળું; મેલું |સ્વભાવવાળું
 ગંદુંગોબરું વિ. મેલું અને વાસ મારતું; ગંદું રહેવાના
 ગંધ પું. સ્ત્રી. (સં.) સોડમ; વાસ (૨) સુગંધી પદાર્થ;
 ચંદન {સમવાસ (૩) લવલેશ
 ગંધ સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ સોડમ; ખટનો (૨) અસર;
 ગંધક પું. (સં.) એક ખનિજ પદાર્થ; 'સલ્ફર'
 ગંધકિયું વિ. ગંધકને લગતું (૨) ગંધકના રંગનું
 ગંધદ્રવ્ય ન. (સં.) સુગંધી પદાર્થ [વૃક્ષમાંથી નીકળતો રસ
 ગંધબિરોજો પું. એક વનસ્પતિ; બેરજો (૨) દેવદારના
 ગંધમાદન પું. ગેરુની પૂર્વે આવેલો સુગંધીદાર એક પર્વત
 ગંધર્વ પું. (સં.) સ્વર્ગનો ગર્વધો [મૃગજાળ
 ગંધર્વનગર ન. (સં.) ગંધર્વોની કાલ્પનિક નગરી (૨)
 ગંધર્વ(ઠલગ્ન) ન. (ઠવિવાહ) (સં.) પું. જેમાં વરકન્યા
 પોતાની મેળે છાની રીતે પરણે છે એવો લગ્નનો એક
 પ્રકાર {સંગીતશાસ્ત્ર
 ગંધર્વવેદ પું. (સં.) સંગીત વિશે ચર્ચા કરતો એક ઉપવેદ;
 ગંધવતી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સુગંધ ધરાવનાર (૨) પૃથ્વી
 ગંધવા પું. (ગંધ+વા) બોડખાંપણ કાઢવાની ટેવ (૨)
 સમવાસ; સોબત
 ગંધવાહ પું. (સં.) પવન; વાયુ [૩] ગંધક
 ગંધસાર પું. (સં.) સુગંધીવાળી વસ્તુ; અત્તર (૨) સુખડ
 ગંધાક્ત પું. અ.વ. (સં.) ચંદન અને ચોખા
 ગંધાતું વિ. ગંધ મારતું (૨) ચીડિયું
 ગંધાર પું. (સં.) ભારત અને ઈરાન વચ્ચે આવેલા દેશનું
 પ્રાચીન નામ; ગાંધાર; કંદહાર (૨) 'ગ' સ્વર (સં.)
 ગંધાવું અ.કિ. (સં. ગંધ ઉપરથી) ગંધ-બદ્ધો મારવી
 ગંધીલું વિ. ('ગંધ' ઉપરથી) વાસ મારતું (૨) અંદાં (૩)
 કંકાસિયું (૪) અતિશય ચીકણા સ્વભાવનું
 ગંભીર વિ. (સં.) ઊંડું (૨) અહોભાવ ને માન ઉપજાવે
 તેવું; પ્રૌઢ (૨) પુખ્ત; ઠરેલ; વજનદાર (માણસ,
 વિચાર વગેરે) (૩) ધીર; સહનશીલ (સ્વભાવ)
 ગંમત સ્ત્રી. ગમ્મત; વિનોદ
 ગંસી સ્ત્રી. બાજની લોખંડની અણી
 ગાઈડ સ્ત્રી. (ઈ.) (વિદ્યાર્થીની અભ્યાસની) માર્ગદર્શિકા;
 માર્ગદર્શક પુસ્તિકા (૨) રેલવેની) ટાઈમ-ટેબલની
 ચોપરી (૩) પું. ભોમિયો; માર્ગદર્શક
 ગાઈડન્સ ન. (ઈ.) સલાહસૂચન; માર્ગદર્શન
 ગાઉ પું. (સં. ગવ્યુત, પ્રા. ગાઉમ) અંતરનું એક પરિમાણ
 (ટોકેક માર્કલ, અડી કિલોમીટર)
 ગાઉટ પું. (ઈ.) ગાંઠિયો વા; સંધિવાનો રોગ
 ગાઉન પું. (ઈ.) સ્ત્રીઓનું લાંબું પહેરણ (૨) પાઠરી
 ન્યાયાધીશ વગેરેનો અધિકૃત ઝાખમો

ગાગર/

૨૪૨

/ ગાભણી

ગાગર સ્ત્રી. (સં. ગર્ગરી) સાકડા નોંનું પાણી ભરવાનું
 વાસણ; અમુક ઘાટનો ઘડો
 ગાગર સ્ત્રી. હજ વચ્ચેનો જાડો ભાગ
 ગાગરબેડિયું ન. બેત્રણ ગાગરોની ઉતરડ
 ગાગરિયો ભટ પું. માણભટ
 ગાગલી સ્ત્રી. અળવીની ગાંઠ
 ગાજ પું. (ઈ. ગોઝ) બટન ધાલવાનું નાકું
 ગાજ સ્ત્રી. ગાજયું તે; ગર્જના
 ગાજબટન ન. બ. વ. બોરિયું અને તે માટેનું નાકું-ગાજ [કંઠ
 ગાજર પું, ન. (સં. ગર્જર, પ્રા. ગર્જર) એક વનસ્પતિ-
 ગાજરિયું ન. ધોરબોરિયું [વીજળી
 ગાજવીજ સ્ત્રી. (ગાજનવીજ) વાદળાની ગર્જના અને
 ગાજવું અ.કિ. (સં. ગર્જ) ગર્જના કરવી; ગરજવું (ર)
 ગાગર ધણું; નામના થવી [વીર
 ગાજી(-ઝી) વિ. (અ.) ધર્મને માટે લડનાર કે મરનાર
 ગાજોવાજો પું. (ગાજવું-વાજવું) શંકરબકોર; બુમબરાણ;
 લકલા-પડકાર
 ગાઠવું અ.કિ. ઠગાવું; છેતરાવું
 ગાઠવું વિ. ગઠિયું; છેતરનારું
 ગાઠ્યો પું. ગઠિયો [(૩) છેતરાયેલું
 ગાઠું વિ. (સં. ધૃષ્ટ) ધસાયેલું; નબળું પડેલું (ર) હારેલું
 ગાઠર(-રું) ન. (સં. ગઠર, પ્રા. ગઠર) ઘેટું; મેઠું
 ગાઠરિયું વિ. ગાઠર (ઘેટા)ને લગતું (ર) ગાઠર(ઘેટા)ની
 જેમ-આંધળી રીતે અનુસરતું; ગતાનુગતિક
 ગાઠરિયો પું. ગાઠરાં ચરાવનારો; ભરવાડ
 ગાઠરું ન. ગાઠર (ઘેટું) [ત્રિકોણાત્મક સમૂહ
 ગાઠવી સ્ત્રી. ગાલ્લી; સેલેસ્ટી નજરનો આકાશમાં દેખાતો
 ગાઠલું ન. ગાલ્લું; નાનું ગાડું
 ગાઠવું સ.કિ. (સં. ગર્ત, પ્રા. ગઠ ઉપરથી) ખાદો કરીને
 દાટવું-રોપવું [તેલનો કૂપો (ર) (લા.) માથું
 ગાઠવો પું. (સં. ગુપ્ત, પ્રા. ગુપ્ત) ઘડા જેવું વાસણ; ધી-
 ગાઠામેડું પું. ગાડું ચલાવનારો; ગાઠનો હાંકેડું
 ગાઠાગર વિ. પું. ગાઠાં બનાવનાર સુધાર
 ગાઠાંમાર્ગ પું. (-વટ, -વાટ) સ્ત્રી. ગાઠાનો માર્ગ, ચીલો
 ગાઠી સ્ત્રી. (પ્રા. દે. ગઠી) એક વાહન (રેલગાડી,
 મોટરગાડી, યોડાગાડી વગેરે)
 ગાઠી(ઠન, ઠવાન) પું. ગાઠી હાંકનાર
 ગાઠું ન. (સં. ગર્ઠ-ગર્ઠ = ગાઠીની બેઠક, પ્રા. ગઠ) એક
 બ્રહ્મથી ચાલતું વાહન (ર) ઘરસંસાર; રોજગાર (૩)
 (લા.) વ્યવહાર; કામકાજ
 ગાઠ (સં.), (-ઠું) વિ. ઘટ્ટ; ઘાડું (ર) અત્યંત; ઘણું (અજ્ઞાન,
 અંધારું) (૩) ભારે; ધોર (નિદ્રા) [(૨) ધોરજ
 ગાઠ સ્ત્રી. કામ કરતી વખતે વણકરે પગ રાખવાનો ખાડો
 ગાઠના સ્ત્રી. ગાઠાપણું

ગાઠેરું વિ. વધુ ગાઠ; વધુ ઘાટું
 ગાઠું વિ. ઘટ્ટ; ઘાડું (ર) અત્યંત; ઘણું (અજ્ઞાન, અંધારું)
 (૩) (લા.) ચીકણું; કંજૂસ [જાણકાર
 ગાણિતિક વિ. (સં.) ગણિતને લગતું (ર) પું. ગણિતનો
 ગાણું ન. (સં. ગાપન, પ્રા. ગામણ) ગાવું તે (ર) ગાપન;
 લગ્નગીત (૩) વાત, વિવરણ, કથની જેમ કે પોતાનું
 જ ગાણું ગાવું (૪) સ્તુતિ
 ગાતરી સ્ત્રી. (સં. ગાત્રિકા, પ્રા. ગનિઆ) વગર સીવેલું
 કપડું ઓઢીને ગળે વાળેલી ગાંઠ
 ગાતર ન. બ. વ. (સં. ગાત્ર) શરીરના અવયવ; ગાત્ર
 ગાત્ર ન. (સં.) શરીરનો અવયવ-ભાગ
 ગાત્રસૌહવ ન. ગાત્રોની સુંદરતા [(ઉદા. બૌદ્ધ ગાથા)
 ગાથા સ્ત્રી. (સં.) કથા (ર) છંદબદ્ધ વાર્તા (૩) શ્લોક
 ગાઠલાપાટ ન. ગાઠલાં કરવા માટેનું કાપડ
 ગાઠલી સ્ત્રી. નાની (આસન જેવી) ગાદી
 ગાઠલું ન. (સં. ગર્ઠ, પ્રા. ગઠ) રૂઢી ભરેલું ગોદડું
 ગાદી સ્ત્રી. બેસવાના માપનું નાનું ગાઠલું (ર) શેઠ કે
 મોટા માણસ કે મહંત વગેરેનું આસન કે પદ (૩)
 રાજાનું તખ્ત; સિંહાસન [કારીગર
 ગાદીગર પું. ગાદીતકિયો પડદા વગેરેની સજાવટ કરતો
 ગાદીતકિયો પું. ગાદી અને તકિયો (ર) આરામ અને
 સુખની સ્થિતિ (૩) શેઠાઈ [રાજપાઙ્ક; તખ્તનાશીન
 ગાદીનાશીન વિ. ગાદીએ આવેલું; ગાદી પર બેઠેલું (ર)
 ગાદીપતિ પું. ગાદીનો સ્વામી; રાજા (ર) ગાદીનો વારસ
 ગાધિ(-ધી)સુત પું. (સં.) ગાધિના પુત્ર વિશ્વામિત્ર
 ગાન ન. (સં.) ગાવું તે; ગાપન (ર) ગાવું તે
 ગાનતાન ન. ગાવું બજાવવું તે (ર) ચેનબાજ; જલસો
 ગાનશાસ્ત્ર ન. (સં.) સંગીતશાસ્ત્ર
 ગાપ(-બ)થી સ્ત્રી. મુક્તિભરે કાઢી કે નીકળી જવું તે
 ગાપયું ન. ગાપથી (ર) ગળ્યું; દળદાર ટુકડો
 ગાફ(-ફે)લ વિ. (અ. ગફિલ) ગફલત કરનાર; અસાવધ
 ગાફેલી, (-લિયત) સ્ત્રી. ગોકલપણું; બેદરકારી; ગાફેલાઈ
 ગાભથી સ્ત્રી. (-યું) ન. ગાપથી; ગાપયું
 ગાબડગૂબડ ન. બ. વ. નાનાંમોટાં પરચૂરણ ગાબડાં
 ગાબડી સ્ત્રી. કાણું (ર) નાનો ખાડો (ઉદા. ગાબડીદાર
 રૂપિયો) (૩) ગાપથી
 ગાબડું ન. ખાડું; કાણું (ર) ખાડો (૩) નુકસાન; ખોટ
 (૪) છપવાની ગોઠવણીમાં (મૂળમાંથી-મૂળ પ્રમાણે)
 રહી ગયેલું લખાણ; પુસ્તકમાં આમ મળી આવે તે
 ગાભ પું. (સં. ગર્ભ, પ્રા. ગર્ભ) ગર્ભ (પશુની માદાનો)
 ગાભજ ન. એક જાતનો પોચો પથ્થર (ચિરોડી) (ર) વિ.
 સ્ત્રી. ગામણી; ગર્ભવાળી (હોર માટે)
 ગાભણી વિ. સ્ત્રી. (સં. ગર્મિણી, પ્રા. ગર્મિણી)
 ગર્ભવાળી (પશુની માદા)

ગામડું

૨૪૩

/ ગાર્ડન

ગામડું વિ. ગમરાયેલું; બેબાકયું
 ગામલું વિ. (સં. ગર્ભઉપરથી) નરમ; પોચું (૨) ન. પીજેલા
 રૂનો પોલ (૩) વાદળનો જથ્થો [નાડૂઆ-ગામ્વા
 ગાભાચુંથા પું. બ.વ. (ગાભો+ચુંથા) રહી કાગળ કે કપડાં-
 ગાભો પું. (સં. ગર્ભક, પ્રા. ગબ્મઅ) જેનાથી વસ્તુની
 અંદરનું પોલાણ પૂરવામાં આવે તે (૨) પાંધળીનું
 બોતાનું (૩) ઘરેણાની અંદરનો તાંબા-પિત્તળનો
 સળિયો (૪) અંદરનો ગર-ગરભ (૫) રહી કપડું-ડૂંચો
 ગાભોડ ન. વાછરડાંનોનું ટોળું
 ગામ ન. (સં. ગ્રામ, પ્રા. ગામ) માણસના વસવાટનું સ્થળ
 (બહુથા શહેરથી નાના પાયા પરનું) (૨) વતન;
 રહેઠાણ
 ગામઈ વિ. આખા ગામનું; -ને લગતું
 ગામગપ સ્ત્રી. (-પાટો) પું. ગામમાં ચાલતી અકવા
 ગામગરાસ પું. રાજાએ બક્ષિસ આપેલી જમીન (૨) ગામ
 કે જમીનની આવકરૂપી આજીવિકા (૩) ગામ કે
 ગરાસ; માલમિલકત [તે જમીન કે સ્થળ; ગામતળ
 ગામઠાણ ન. (ગ્રામ+સ્થાન) જેની પર ગામ વસ્તું હોય
 ગામઠી વિ. (સં. ગ્રામસ્થિત, પ્રા. ગામટ્ટિઅ) ગામડાનું;
 ગામડાને લગતું; ગામડિયું; -ને-લગતું (૨) ગ્રામ્ય
 ગામડિયણ સ્ત્રી. ગામડિયા સ્ત્રી
 ગામડિયું વિ. ગામડાનું; -ને લગતું (૨) તેવી રીતભાતનું;
 રોંચા જેવું; પ્રાકૃત (૩) ન. ગામડાનું રહીશ
 ગામડિયો પું. ગામડાનો પ્રાકૃત માણસ
 ગામડી સ્ત્રી. નાનું ગામડું
 ગામડું, ગામ ન. નાનું ગામ
 ગામડું ન. દેવદેવતા સામે દીવો કરવા માટે લોટનું બનાવેલું
 કોડિયું-કુલરું (લા.) [જવું-ગ્રામાંતર કરવું તે
 ગામતરું ન. (સં. ગ્રામાન્તર) એક ગામ છોડી બીજે ગામ
 ગામલોક પું. બ.વ. ગામની બધી વસ્તી
 ગામવખો પું. (ગ્રામ+વખો = વિખૂટા પડવું) ગામનો
 વિયોગ (૨) તેનુંકુખ (૩) આખા ગામસાથેલગાઈટટો
 ગામસ-(સા)રણી સ્ત્રી. આખા ગામને જમાડવું તે; ગામેરું
 ગામાત વિ. ('ગામ' ઉપરથી) ગામઈ; આખા ગામનું;
 આખા ગામને લગતું [મુખી (૨) ગામવાળો
 ગામી પું. (સં. ગ્રામી, પ્રા. ગામિઅ) ગામનો માલિક;
 ગામી પું. (દિ. ગમ્હિઅ) માળી
 -ગામી વિ. (સં.) (સમાસને અંતે) 'જતું; પહોંચતું' એવા
 અર્થમાં. ઉદા. વિપથગામી (૨) ની સાથે વ્યભિચાર
 કરનારું
 ગામેરું ન. ગામનાં કોરોનું ટોળું
 ગામેતી પું. (સં. ગ્રામપતિ) ગામનો મુખ્ય માણસ; મુખી
 (૨) ગામનો રખવાળ (૩) ગામ ગરાસિયો
 ગામેરું ન. આખા ગામને જમાડવું તે - મોટો વરો; ગામ-

સરણી (૨) ગામ (મેઘ જિલ્લામાં) (૩) વિ. આખા
 ગામનું; ગામઈ [(૩) પું. ગામનો ગોર
 ગામોટ(-ટી) વિ. ('ગામ' ઉપરથી) ગામનું (૨) ગામડિયું
 ગામોટું ન. આખા ગામનું ગોરપડું
 ગામોતર પું. (સં. ગ્રામ+ઉતર) ગામનો બહારવટિયો
 ગામોતરું ન. ગામતરું; ગ્રામાંતર કરવું તે
 ગાય સ્ત્રી. (સં. ગો) દૂધ દેતું એક ચોપરું પશુ; ગાવડી
 ગાયક પું. (સં.) ગાનારો; ગદૈયો [એક દેવી
 ગાયત્રી સ્ત્રી. (સં.) એક વૈદિક છંદ (૨) વૈદિક મંત્ર (૩)
 ગાયત્રી પુરસ્કરણ ન. (સં.) સવા લાખ ગાયત્રી જપ [ગીત
 ગાયન ન. (સં.) ગાવું તે; ગાન (૨) ગાવાની યીજ;
 ગાયનવાદન ન. ગાવું-અજાવવું તે [વિદ્યાલય
 ગાયનશાલા(-ળા) સ્ત્રી. સંગીતની શાળા; સંગીત-
 ગાયનશાસ્ત્ર ન. સંગીતશાસ્ત્ર; ગાનવિદ્યા
 ગાયનેકોલોજિસ્ટ પું. (ઈ.) સ્ત્રી રોગનું નિદાન અને
 ચિકિત્સા કરતા દાકતર
 ગાયનેકોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) સ્ત્રીઓની શારીરિક સમસ્યાઓ
 અને રોગોના અભ્યાસ અને ચિકિત્સા સંબંધી
 તબીબીવિજ્ઞાન
 ગાયબ વિ. (અ. ગાઈબ) ગેબ; અલોપ [સાધન
 ગાયરોસ્કોપ ન. (ઈ.) પૃથ્વીના ભ્રમણની અસર દર્શાવતું
 ગાયિકા સ્ત્રી. (સં.) ગાનારી સ્ત્રી; ગાયક સ્ત્રી
 ગાર સ્ત્રી. લીંપવા માટે બનાવેલો છાણ-માટીનો ગારો
 ગાર વિ. (પ્રાચ; 'ઠુંડું' સાથે) ઘણું ઠુંડું (ઠુંડું ગાર)
 -ગાર વિ. (કા.) 'કરનાર' એવા અર્થનો-નામને લાગતો
 તદ્વિત પ્રત્યય (ઉદા. મદદગાર)
 ગારત(-દ) વિ. (અ.) જેર; મૃત્યુવશ (૨) ઉઠ્ઠડ
 ગારટી પું. પહેરેદાર; ચોકીદાર; 'ગાર્ડ'
 ગારવો પું. ગર્વ; ગૌરવ; અભિમાન
 ગારિયું ન. ('ગાર' ઉપરથી) ગૂંદીને ગાર કરવા છાણ
 માટીનો કરેલો ગોળો
 ગારિયું ન. રોપેલું અન્ન ઢાંકવાનું ટોપલા જેવું માટીનું ઠામ
 ગારુડણ સ્ત્રી. ગારુડીની સ્ત્રી
 ગારુડી પું. (સં. ગારુડિક, ગારુડિઅ) મદારી (૨) સાપનો
 મંત્ર જાણનાર (૩) જાદુગર
 ગારુડીવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ગારુડીની વિદ્યા; સાપને પકડવા
 તેમ જ તેનું ઝેર ઉતારવાની વિદ્યા
 ગારો પું. કાદવ; ક્રીયડ (૨) ચણતરમાં વાપરવા કરેલી
 તૈયાર માટી વગેરેનું મિશ્રણ (૩) કેલ [સ્ત્રી
 ગાળી સ્ત્રી. (સં.) ઉપનિષદમાં પ્રસિદ્ધ એવી ભ્રમવાદિની
 ગાર્ટર ન. (ઈ.) પગનાં મોઝાંનો વ્યવસ્થિત રાખવા બંધાતી
 દોરી [સંભાળીને હંકાવી જનાર અપિકારી
 ગાર્ડ પું. (ઈ.) (લશ્કરી) પહેરેગીર; રક્ષક (૨) રેલગાડીને
 ગાર્ડન પું. (ઈ.) બાગ; બગીચો; ઉપવન

ગાર્હિયન/

૨૪૪

/ગાંજો

ગાર્હિયન વિ. સગીરનું રક્ષણ કરનાર; વાલી; સંરક્ષક
ગાબેજ પું. (ક.) કચરો; પૂંજો (૨) ઉકરડો (૩) અશ્લીલ
સાહિત્ય

ગામિક વિ. (સં.) ગર્ભને લગતું
ગામેન્ટ ન. (ઇ.) પહેરવાનું વસ્ત્ર
ગાર્હપત્ય પું. (સં.) હિંદુ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે ગૃહસ્થે રાખવા-
ના ત્રણ અગ્નિમાંનો એક (૨) વિ. ગૃહસ્થને લગતું

(૩) ન. ગૃહસ્થાઈ, ગૃહસ્થાશ્રમ; કામકાજ વગેરે
ગાર્હમેધ પું. ગૃહસ્થે રોજ કરવાના પાંચ મહાપત્રો
ગાર્હસ્થ ન. (સં.) ગૃહસ્થાશ્રમ; ગૃહસ્થપશું
ગાલ પું. (સં. ગલ્લ, પ્રા. ગલ્લ) માણસના મોંની બે
આજુબાંનો દરેક ભાગ

ગાલપચોરિ(ગિ)યાં ન.બ.વ. કાકડા કે ચોળિયા ફૂલવા
ગાલમશૂ(શુ, સુ, -સુ)રિયું ન. ગાલ તળે રાખવાનું મશરૂ
વગેરેનું નાનું ગોળ ઓશીકું [ઓછી સમજવાળું
ગાલાબેલું વિ. અર્થુ ગાંડું; દાધારંગુ (૨) ભોળું ને કંઈક
ગાલિ(લી) સ્ત્રી. (સં.) ગાળ [ભાંડવી તે

ગાલિપ્રદાન ન. (સં. ગાલિનપ્રદાન) ગાળ આપવી-
ગાલીઓ પું. (કા.) ઊનનું એક જાતનું પાથરણું
ગાલોહું ન. ગલોહું; ગલોહું [આકાશનું સપ્રતિ મંડળ
ગાલ્લી સ્ત્રી. નાનું ગાલું (ભારનું કે વાહનનું) (૨)
ગાલ્લી સ્ત્રી. ત્રીસ મણ(છસો કિલો)નું જૂનું માપ

ગાલ્લું ન. ગાડું; નાનું ગાડું

ગાવકું ન. થોરનું પાંદડું

ગાવડી સ્ત્રી. ગાય

ગાવડોલ પું. મુખ્ય કૃવાસ્થંભ (વસાણનો)

ગાવણું ન. ભૂંજળ વગેરે વાઘોનો પ્રયોગ કરી ભવંધાઓ
લોકોને ભવાઈ તથા તેની ઉત્પત્તિ વિશે ગાઈને કહે
છે તે કિયા (૨) ગાવાની કિયા

ગાવલડી સ્ત્રી. ગાવડી; ગાય

ગાવલી સ્ત્રી. (સિ.) દલાલી; કમિશન

ગાવલું ન. ગાવલી (કમિશન) કાઢી જવું તે (૨) બહાનું
કાઢી કામમાંથી છટકવાની કિયા

ગાવી પું. ગાવડોલ ચડાવેલો શઢ

ગાવું સ.કિ. (સં. ગાયતિ, પ્રા. ગાઅઈ) સુરેલ અવાજ
કાઢવો; સંગીતમાં બોલવું (ગીત વગેરે) (૨) વખાણ
કરવાં (૩) એકની એક વાત વારંવાર કહેવી [યાસિયો
ગાશા(શિયો) (અ.) ધોડાની પીઠ ઉપર નાખવાની ડાળી;
ગાસ(હ) પું. ઘાણીની આસપાસનો બળદ નીચે વટાયેલો
કચરો (૨) તુવેર, મગ વગેરેનાં ઝીણાં છોડાં કે
કણસલાં [ખરાબ બોલ

ગાળ સ્ત્રી. (સં. ગાલિ, પ્રા. ગાલિ) અપશબ્દ; ભૂંડો કે
ગાળ પું. કૂવો વગેરે ગાળતાં નીકળેલો માટી વગેરે કચરો
ગાળણ ન. ગાળતાં નીકળેલું (કિલ્ટેડ); ગળાઈને આવેલું

પ્રવાલી (૨) ગાળવું તે [‘કિલ્ટર-પેપર’
ગાળણપત્ર ન. ગાળવા માટે કામમાં લેવાતો ખાસ કાળખ;
ગાળણી સ્ત્રી. (ખનિજતેલ વગેરે) ચોખ્ખું કરવું-ગાળવું તે
કે તેનું કારખાનું; ‘રિકાઈનરી’

ગાળવું સ.કિ. (સં. ગાલયતિ, પ્રા. ગાલઈ) કચરો કાઢી
શુદ્ધ કરવું (કૂવો, પાણી વગેરે) (૨) આંચ દઈ
ઓગાળવું; ચોખ્ખું કરવું (ધાતુ વગેરે) (૩) શોષવું;
ઓછું કરવું (૪) વિતાવવું; પસાર કરવું [તે

ગાળંગાળા(ળી), ગાળાગાળી સ્ત્રી. ઘરસ્પર ગાળો દેવી
ગાળિયું ન. ડોરને બાંધવાનું ગાળાવાળું દોરડું (૨) કામનો
બોજો; જવાબદારી (૩) ગળણી

ગાળિયું ન. ગાળતાં નીકળેલો કચરો [ખીણ
ગાળી સ્ત્રી. (‘ગાળો’ પરથી) પર્વતો વચ્ચેનો સાંકડો માર્ગ;
ગાળો પું. (ગળું પરથી) સરકાવી જવાપ એવું નાડું; ફાંસો
(૨) અમુક સમય (૩) મોસમ. ઉદા. કેરીગાળો (૪)
પરનો વિભાગ; ખંડ (૫) બે સ્થળ કે કાળ વચ્ચેનું
અંતર (૬) પહોળાઈ; પનો (૭) અમુક જગા; પ્રદેશ
(૮) દળજીંદોરવાનું પંટીનું મોં (૯) બંગાળીનો વ્યાસ
(૧૦) શરીરનો બાંધો (૧૧) કેર; વટાવ (૧૨)
પેટમાં ગળાઈને જામેલો મળ (૧૩) બેત્રણ ડાળીઓ
નીકળતી હોય તે ઘડનો ભાગ

ગાળો પું. સ્ત્રીને પહેરવાનું એક જાતનું રેશમી વસ્ત્ર

ગાંગડી સ્ત્રી. નાનો ગાંગડો

ગાંગડું વિ. (સં. કાફકટ, પ્રા. કકુઅ) ન પલળે અને ન
બફાય એવું (૨) પું. પલાળવા કે બાફવા છતાં નરમ

ન થાય એવો દાણો [નસિ ફાટેલું કપાસનું જીંડું
ગાંગડો પું. વસ્તુનો બાજી ગયેલો નક્કર કકડો-કાકરો (૨)

ગાંગરવું સ.કિ. (સં. ગંગરીતિ, પ્રા. ગંગરઈ) બરાડું
(ઝીટનું) (૨) ભેંકડા તાણી રડવું

ગાંગલું વિ. કાંગલું; નકામું (૨) ન. ગણગણાટ (૩)
આનાકાની (૪) બહાણું-ફરિયાદ કરવી તે

ગાંગાંતલ્લાં ન.બ.વ. ગલ્લાંતલ્લાં [પ્રકૃતિનું; અજાણ્ય
ગાંગું વિ. (ગાંગલું ઉપરથી) કાંગું; નમાલું (૨) મૂર્ખ

ગાંગેય પું. ગંગાના પુત્ર; ભીખ

ગાંગેરિયું ન. ખંજન પક્ષી [ગાંગલું, ગરીબ-રાંક માણસ
ગાંગો પું. ધેરધેર ફરીને તેલ-દિવેલ વગેરે વેચનારો (૨)

ગાંગલું, ગરીબ-રાંક માણસ [ગુંથનારો

ગાંછો પું. વાંસફોડો; વાંસની ચીપટોનાં ટોપલા-ટોપલી

ગાંજરો પું. હાથીને કાબૂમાં રાખવાનો અંકુશ

ગાંજલું સ.કિ. (સં. ગંજતિ, પ્રા. ગંજઈ) ફોસલાવવું (૨)

હરાવવું (૩) બદલું; ગાંઠવું; લેપવું

ગાંજિ(જી)વ(ઠપન્વા, ઠપાણિ) પું. (સં. ગાંડ્રીવન્વા,

ગાંડ્રીવપાણિ) અર્જુન [કળી

ગાંજો પું. (સં., પ્રા. ગંજ) ભાંગનો છોડ અથવા તેની

ગાંજો

૨૪૫

/ ગિની

ગાંજો પું. શરીરનાં બાંધો; કંઠ
 ગાંઠ સ્ત્રી. (સં. ગ્રંથિ, પ્રા. ગંઠિ) આંટીવાળો બંધ; ગ્રંથિ
 (૨) આડને (શરીર વગેરેને) જ્યાંથી ઘણાં ફૂટે છે તે ભાગ
 (૩) લાકડામાંનો ભ્રમરાવાળો ગાંઠાઈ ગયેલો ભાગ
 (૪) મૂળના ગઢા જેવો ભાગ (જેને વાવવાથી ફક્કણો ફૂટે
 છે.) (૫) શરીરમાં લોટી ગાંઠાઈ જઈ બાહેલી ગાંઠી
 (૬) એક રોગ; પ્લેગની ગાંઠ (૭) અંટસ; કીનો (૮) સંપ
 (૯) લગ્નગાંઠ (૧૦) પોતાની અંગત માલિકી
 ગાંઠકંઠ પું., ન. સૂરણ કે અળવી જેવો જમીનમાં યઃ
 ફૂલીને થયેલો કંઠ [(૨) ખટકો; સંશય
 ગાંઠગળકો પું. ગાંઠ કે રૂનો કોદો (સૂતરના તારમાંનો)
 ગાંઠકી સ્ત્રી. ગાંસડી (૨) ધન; સંપત્તિ
 ગાંઠકો પું. મોટી ગાંઠડી; ગાંસડો
 ગાંઠણ ન. સાંધો (૨) બે તારને જોડતી ગાંઠ (૩)
 ગાંઠવાના દોરા (૪) ગાંઠવાની ઢબ-કળા
 ગાંઠદાર વિ. ગાંઠવાળું
 ગાંઠનું વિ. ખાસ પોતાનું; પદરનું
 ગાંઠનું સ.કિ. (સં. ગ્રંથુ) મજાક કે એવી વેલવાળી વસ્તુને
 દોરામાં પરોવી ગાંઠ વાળી એકબીજા સાથે ગૂંથવું (૨)
 દોરી, તાર વગેરેને એકબીજા સાથે ગાંઠ વાળીને
 બાંધવું (૩) મેળવવું; ગાંઠ કરવું (૪) તાબે રહી હુકમ
 માનવો; બદવું (૫) ગાંઠ બાંધવી; નક્કી કરવું
 ગાંઠાળું, ગાંઠિયું વિ. ગાંઠવાળું; ગાંઠાગાંઠવાળું
 ગાંઠિયો પું. ('ગાંઠ' ઉપરથી) સૂકવેલી હથેદરનો કાંકરો
 (૨) ચણાના લોટની એક તથેલી વાની (૩) મોટી
 ગાંઠ (૪) ગાંઠનો આકાર (૫) વિ. ગાંઠ સાથે-
 સંબંધવાળું [એક ધરેણું
 ગાંઠી સ્ત્રી. (સં. કણ્ઠિકા) સ્ત્રીઓનું કોણી પર પહેરાનું
 ગાંઠે કિ.વિ. પાસે; કબજામાં
 ગાંઠો પું. મોટી ગાંઠ; પેરાઈ આગળનો ભાગ
 ગાંઠોગળકો પું. ગાંઠગળકો (ગાંઠ કે રૂનો કોદો) (૨)
 સંગ્રહ; પટકો [(૨) કશાયની બેસડી - બૂધું
 ગાંઠ સ્ત્રી. (દે. બંડી = અપદાર) (અગિષ્ઠ પ્રયોગ) ગુદા
 ગાંઠગુલાબી સ્ત્રી. હલકા પ્રકારની ખુશામત
 ગાંઠાણ સ્ત્રી. (-પણ) ન., ગાંઠાઈ ગોડાપણું; ઘેલણ
 ગાંઠિયું વિ. ગાંડું; ગાંડા જેવું [ટુકડે
 ગાંઠિયું ન. કોસ હાંકનારનો કેડ ઉપર બાંધવાનો ચામડાનો
 ગાંઠિવન. (સં.) અર્જુનનું ધનુષ્ય (૨) (લા.) કોઈ પણ ધનુષ્ય
 ગાંઠિવ (ઠપચા, ઠપાણિ) પું. અર્જુન
 ગાંડી સ્ત્રી. ('ગાંડું'નું સ્ત્રીરૂપ) બાજમાં અવળી ચાલે
 ચાલતી ફૂટી-ફૂકતી (૨) ગાંડી સ્ત્રી
 ગાંડીવ ન. (સં.) અર્જુનનું ધનુષ્ય
 ગાંડીવ (ઠપચા, ઠપાણિ) જુઓ 'ગાંડિવધન્ય'
 ગાંડું વિ. ઘેલું; અજ્ઞસમજુ; નાદાન; મજાનું ચસકેલું (૨)

ન. ગાંડું કામ કે વર્તન (૩) બાજમાં અવળી ચાલે
 ફૂટી ચારવાનું રમવું તે
 ગાંડુંધેલું વિ. ગાંડા જેવું (૨) ભોળું
 ગાંડુંતુર વિ. છેક ગાંડું (૨) પ્રેમથી આતુર
 ગાંઠડું ન. (-રો) પું. ગાંઠડું; ગામનાં દોર ઊભાં રહેવાની
 ભાગોળ પાસેની જગા (૨) ગામની ભાગોળ
 ગાંધર્વ વિ. (સં.) ગંધર્વોને લગતું (૨) પું. ગંધર્વ
 ગાંધર્વનગર ન. ગંધર્વોનું નગર; ગંધર્વનગર
 ગાંધર્વ (ઠલગન) ન. (ઠવિવાહ) પું. વિવાહનો એક પ્રકાર,
 જેમાં વરકન્યા પોતાની મેળે છાની રીતે પરણે છે;
 ગંધર્વલગન; ગંધર્વવિવાહ
 ગાંધર્વવેદ પું. (સં.) સંગીતશાસ્ત્ર
 ગાંધાર પું. (સં.) સંગીતના સાત સ્વરોમાંનો એક 'ગ'
 ગાંધાર પું. ભારત અને ઈરાન વચ્ચે આવેલા દેશનું પ્રાચીન
 નામ (હાલનું કંદહાર)
 ગાંધારી સ્ત્રી. ગાંધારના રાજાની પુત્રી-ધૃતરાષ્ટ્રની પત્ની
 (૨) કૌરવોની માતા (૩) શરીરમાંની દસ
 નાડીઓમાંની એક (તત્ત્વ)
 ગાંધિયાદું (-ણું) ન. ગાંધીવડું (૨) ભેળસેળ; ગૂંચવાયે
 (૩) (લા.) અધી બાબતોનું થોડુંથોડું જ્ઞાન હોવું તે
 ગાંધી પું. (સં. ગાંધિક, પ્રા. ગંધિઅ) કરિયાણું વગેરે
 વેચનારો વેપારી (૨) સરેયો
 ગાંધીટોપી સ્ત્રી. ખાદીની સફેદ લાંબી ટોપી
 ગાંધીવડું ન. (-ટો) પું. ગાંધીનો ધંધો (૨) અધી બાબતોનું
 થોડુંથોડું જ્ઞાન હોવું તે
 ગાંધીવાદ પું. સત્ય અને અસિંચાના પાયા પર આધી
 સમાજવ્યવસ્થા તથા માનવજીવનની ગાંધીજીએ
 બતાવેલી દૃષ્ટિ કે ફિલસૂફી
 ગાંધીવાદી વિ., પું. ગાંધીવાદમાં માનનારું
 ગાંડું ન. (રોગથી) ગાંઠાઈ ગયેલો તુવેરનો દાણો
 ગાંભીર્ય ન. (સં.) ગંભીરતા; ગંભીરાઈ
 ગાંધજો પું. (દે. ગંઝ) વાળંદ; નાઈ (૨) ટચાક માણસ
 ગાંસડી સ્ત્રી. ગાંઠડી; અનંક વસ્તુ એકઠી બાંધી કરેલો
 બાંજો; પોટલી
 ગાંસડો પું. મોટી ગાંસડી; પોટલો
 ગાંસી સ્ત્રી. તીરની લોકાની અણી
 ગિગલાવવું સ.કિ. 'ગિગલાવું'નું પ્રેરક
 ગિટાર ન. (ઈ.) (સિતાર જેવું) એક વિલાયતી વાદ્ય
 ગિદરડું ન. (સં. ગદર ઉપરથી) ધેતાનું બચ્ચું [શિયાળ
 ગિદડ વિ. (સં. ગૂઢ) સુસ્ત; ભારે (ધણું ખાવાથી) (૨) ન.
 ગિનતી સ્ત્રી. (દિ.) હાજરી લેવી તે; ગણતરી
 ગિની સ્ત્રી. (ઈ.) ગીની; વીસ શિલિંગની કિંમતનો
 સોનાનો અંગ્રેજી સિક્કો (૨) પું. પશ્ચિમ આફ્રિકાનો
 (કિનારાનો) એક દેશ

[ગિન્નાવું]

૨૪૬

[ગીમ]

ગિન્નાવું અ.કિ. ('ગિન્ની' ઉપરથી) (પતંગનું) એક બાજુ નમતું-ક્તરાતું રહેવું (૨) રિસાવું; ગુસ્સે થવું
 ગિન્ની સ્ત્રી. (સિ.) ચક્કર ખાવું-ખવરાવવું તે
 ગિક્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) ભેટ; ઉપહાર
 ગિસ્લેટ સ્ત્રી. (ઈ.) શારડી; ગિરમીટ
 ગિયર ન. (ઈ.) દંતચક્ર વડે કરાતી અમુક યાંત્રિક રચના કે યંત્રનો તે ભાગ જેથી તેની ગતિ નિયમનમાં લઈ શકાય
 ગિરજા સ્ત્રી. ગિરિજા; પાર્વતી
 ગિરજા, (ઠપર) ન. (પો. ઈંગ્રિજિયા) ખ્રિસ્તી દેવળ; 'ચર્ચ'
 ગિરદી સ્ત્રી. (ફા.) ભીડ; ગરદી
 ગિર(ઠપર, ઠપારી) પું. (સં. ગિરિ+ધર) શ્રીકૃષ્ણ
 ગિરનાર પું. (સં. ગિરિનગર, પ્રા. ગિરિનગર) સૌરાષ્ટ્રનો જૂનાગઢ પાસેનો એક પર્વત
 ગિરનારી વિ. ગિરનારનું કે તેને લગતું
 ગિરક્તાર વિ. (ફા. ગિરિક્તાર) પકડાયેલું
 ગિરક્તારી સ્ત્રી. કેદ પકડવું તે; બંધન [સારડી
 ગિરમીટ ન. (ઈ. ગિસ્લેટ) છેદ પાડવાનું એક ઓજાર;
 ગિરમીટ ન. (ઈ. એક્રીમેન્ટ) ભારત બહાર સંસ્થાનોમાં મજૂરી માટે મજૂરો પાસે કરાવી લેવાતું કરારપત્ર
 ગિરમીટિયો પું. ગિરમીટ(કરાર)થી બંધાયેલો મજૂર
 ગિરવી સ્ત્રી. ગીરવી; ગીરો
 ગિરા સ્ત્રી. (સં.) વાણી (૨) ભાષા કે બોલી
 ગિરિ પું. (સં.) પર્વત; ડુંગર
 ગિરિકંદર(-રા) સ્ત્રી. (સં.) પર્વતની ગુફા
 ગિરિજા સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી
 ગિરિજા(ઠપતિ) (સં.) (ઠપર) પું. મહાદેવ
 ગિરિજાસુત પું. (સં.) ગણેશ; ગણપતિ
 ગિરિતનયા સ્ત્રી. પાર્વતી
 ગિરિધર પું. (સં.) ગિરિધારી પું. શ્રીકૃષ્ણ
 ગિરિરાજ પું. (સં.) પર્વતોનો રાજા-મોટો પર્વત (૨)
 સિમાલય (૩) ગોવર્ધન પર્વત
 ગિરિસોત પું. પહાડી ઝરણું
 ગિરીશ પું. (સં.) મહાદેવ (૨) સિમાલય
 ગિરો પું. (ફા.) ગીરો; ગીરવી (૨) ગીરવવું તે; દેવા પેટે આદમાં કાંઈ મૂકવું તે
 ગિલ્તાન પું. મોભ વગેરેને ત્રિશૂલાકાર દેહો મૂકવામાં આવે છે તે (૨) ફેટાલ જડતાં માંડવીમાં પાટડી ઉપર મુકાતી બીજા બે ચીતરેલી પાટડીઓમાંની પહેલી
 ગિલા સ્ત્રી. ચાડીચૂગલી (૨) નિંદા
 ગિલાખોર વિ. ચારિયું; ગિલા કરનાવું
 ગિલિંડર વિ. ચાલાક; જબડું (૨) છેતરી જાય તેવું; ઠગ
 ગિલેટ પું. (ઈ. ગિલ્ટ) ધાતુ પર (સોના વગેરેનો) ઢોળ ચણવો-રસવું તે
 ગિલોટિ(-તિ) ન. મનુષ્યનો વધ કરવાની રીતે કે તે

માટેનું યંત્ર કે ઓજાર વા વધસ્થળ (૨) ધારાસભા કે પાર્લામેન્ટમાં અમુક પ્રકારના બિલને ઝટ અને વગર વિરોધે તે પસાર કરવાની રીત કે પદ્ધતિ (૩) છાપ-ખાનાનું કાગળ સરખા એકધારા કાપવા માટેનું યંત્ર
 ગિલ્લી સ્ત્રી. મોઈ (૨) ગડગૂમડ કે બીજા દરદરે લીધે આવતો સોજો; વેળ (૩) ખિસકોલી
 ગિલ્લીદંડો પું. મોઈ ને દંડો કે તેની રમત
 ગિસ્ત સ્ત્રી. (ફા. ગિસ્ત) લુંટારાઓને પકડવા જનારી ફોજ (૨) ચોકી-પહેરો
 ગિસ્ત વિ. નકામું; ફોગટ
 ગી પ્રત્ય. એક ફારસી તદ્ભવ તદ્ભિત પ્રત્યય. વિશેષજ્ઞ પરથી ભાવવાચક નામ બનાવે છે. ઉદા. રવાનગી
 ગીગલાવું અ.કિ. અકળાવું; ગભરાવું (૨) ડિંગલાવું; ખુસ થવું
 ગીગલી સ્ત્રી. નાની છોકરી; કીકી
 ગીગી સ્ત્રી. નાની છોકરી; કીકી; ગીગલી
 ગીગો પું. નાનો છોકરો; કીકો; ગીગલો
 ગીય વિ. પાસેપાસે સંકડાઈને આવી રહેલું; પાટું
 ગીચોગીચ કિ.વિ. ખીચોખીચ; ભીડ-ગીરદી થાય તેમ (૨) વિ. ખૂબ ગીચ ; ચાલતું સાધન
 ગીઝર ન. (ઈ.) પાણી ગરમ કરવા માટેનું વીજળીથી ગ્રીત ન. (સં.) ગાયન (૨) અવસર પર ગવાતું ગાણું
 ગીતકથા સ્ત્રી. (સં.) ગવાય એવે સ્વરૂપે રચેલી વાર્તા; 'બેલેડ'
 ગીતકાર પું. (સં.) ગીતની રચના કરનાર
 ગીતસંગ્રહ પું. (સં.) ગેય કાવ્યોનો સંગ્રહ
 ગીતા સ્ત્રી. (સં.) 'ભગવદ્ગીતા' (૨) કેટલાક ધાર્મિક પદ્યસંગ્રહોને આપવામાં આવેલું નામ. ઉદા. 'શિવગીતા'
 ગીતાકાર પું. (સં.) ગીતા રચનાર; શ્રીકૃષ્ણ
 ગીતાજયંતી સ્ત્રી. (સં.) ભગવદ્ગીતા કહેવાયાના દિવસનો ઉત્સવ; માગશર સુદ અગિયારસ
 ગીતામૃત ન. (સં.) ગીતા કે તેના ઉપદેશરૂપી અમૃત
 ગીતાર્થ પું. ગીત કે ગાનનો અર્થ
 ગીતાર્થ પું. (સં.) ગીતાનું રહસ્ય
 ગીતાહાર્ટ ન. (સં.) ભગવદ્ગીતાનો રહસ્યાર્થ
 ગીતિ સ્ત્રી. (સં.) એક માત્રમેળ છંદ
 ગીદડું ન. થેટાનું બચ્ચું [ગરજાડું
 ગીધ ન. (સં. ગૃધ્ર, પ્રા. ગિદ્ધ) એક મોટું માંસહારી પક્ષી;
 ગીની સ્ત્રી. (ઈ.) સોનાનો એક બ્રિટિશ સિક્કો (૨) પશ્ચિમ આફ્રિકાનો (કિનારાનો) એક દેશ
 ગીબત સ્ત્રી. (અ.) પીઠ પાછળ કરાતી નિંદા; બદબોઈ (૨) આળ; તહોમત
 ગીમ ન. (ઈ. ગેઈમ) ગંજીફાની રમતમાં થતી પૂરી હાર (૨) ગંજીફાનાં પત્તાંની એક રમત

ગીર/

૨૪૭

/ગુણ

ગીર પું. (સં. ગિરિ) ગોસાંઈની એક જ્ઞાતના નામને અંતે વપરાય છે. (૨) ગિરનારનો ગિરિપ્રદેશ (જેમાં સિંહોની વસ્તી છે.)

-ગીર (કા.) એક પ્રત્યય. 'વાયું', 'જાલનાર' એવા અર્થમાં નામને અંતે. ઉદા. જહાંગીર; દસ્તગીર

ગીરણી સ્ત્રી. (મ.) યંત્રથી ચાલતું કારખાનું; 'મિલ'

ગીરવવું સ.કિ. ગીરો-ધરેણે મૂકવું

ગીરવાવવું સ.કિ. 'ગીરવવું'નું પ્રેરક

ગીરવાવું અ.કિ. 'ગીરવવું'નું કર્મણિ

ગીરવી કિ.વિ. (કા. ગિર્વી) ગીરવેલું; ધરેણે મૂકેલું

ગીરવીદાર વિ. ગીરો રાખનાર-મુકનાર

-ગીરી (-ગીર + ઈ) સ્ત્રી. નામ બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા.

ગુમાસ્તાગીરી; ગુંગાગીરી

ગીરો કિ.વિ. (કા. ગિરા) ગીરવી (૨) પું. ગીરવવું તે;

દેવા પેટે આડમાં કાંઈ મૂકવું તે

ગીરો(ખત) ન. (૦૬સ્ત્રાવેજ) ગીરો મૂક્યાનું ખત-લખાણ

ગીરોહક(-ક્ક) પું. ગીરો રાખવાથી મળતો લક્ક

ગીર્વાણ પું. (સં.) દેવ; સુર

ગીર્વાણભાષા સ્ત્રી. (દિવભાષા) સંસ્કૃત

ગીલી સ્ત્રી. ગિલ્લી

ગીલીદંડે પું. ગિલ્લીદંડો

ગીસ સ્ત્રી. (અ. ગીશ=નકારાપણું) ચોરી [જિગોડો

ગીગોડો પું. કૂતરા, ગાય વગેરેના શરીરે બાઝતા છવ;

ગુગુલ ન. (સં.) ગૂળળનું ઝાડ (૨) તેનો ગુંદર

ગુચપુચ કિ.વિ. ગુસપુસ; છાની રીતે; કોઈ સંભાળી ન

જાય એમ (૨) એકંકમાં ગૂંચવાતું ગપેલું હોય તેમ;

અસ્પષ્ટ(લખાણ) (૩) સ્ત્રી. એમ કરેલી વાત

ગુચપુચિયું વિ. અસ્પષ્ટ (૨) ગુપગુપ કરનારું

ગુચપુછ કિ.વિ. ગુપગુપ

ગુચ્છ (સં.) ગુચ્છો; ગોદો; કલગી (૨) વાળનો જથ્થો-

ગુજગોષ્ઠિ સ્ત્રી. બે પ્રેમીઓ વચ્ચે થતી વાતચીત

ગુજર સ્ત્રી. (કા.) ગતિ; પ્રવેશ

ગુજરકાં-ગોરમટી સ્ત્રી. ગુજરું ને ગોરમટી; તે લાવવાનો

લગ્નનો એક વિધિ

ગુજરું ન. ગણપતિ આગળ મૂકવાનું માટીનું વાસણ

(૨) ગારાની ગાજર જેવી આકૃતિ, જે માંગલિક

પ્રસંગે વેદી ઉપર મૂકવામાં આવે છે. (૩) પાણી

કાઢવાનો ડોયો; ઉલેચણો

ગુજરબસર સ્ત્રી. (હિં.) ગુજરાન; ગુજારો

ગુજરવું અ.કિ. (કા. ગુજર-ઉપરથી) જવું; વહી જવું (૨)

વીતવું; માથે આવી પડવું (૩) મરણ પામવું (૪)

અ.કિ. જતું કરવું; દરગુજર કરવું

ગુ(-ગુ)જરાત પું., સ્ત્રી. ન. (સં. ગુર્જરત્રા, પ્રા.

ગુજજરતા) ગુજરાત. અત્યારે તથાગુજરાત સૌરાષ્ટ્ર

અને કચ્છ એ ત્રણ પ્રદેશોનો બનેલો ભારતનો એક રાજકીય એકમ પ્રદેશ

ગુજરાતણ સ્ત્રી. ગુજરાતની રહેવાસી સ્ત્રી

ગુજરાતી વિ. ગુજરાતનું; -ને લગતું (૨) સ્ત્રી. ગુજરાતી

(ભાષા) (૩) પું. ગુજરાતનો રહેવાસી

ગુજરાતીતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. ગુજરાતીપણું

ગુજરાન ન. (કા.) નિર્વાહ; ગુજારો; ભરણપોષણ

ગુજરી સ્ત્રી. સ્ત્રીના હાથનું એક ધરેણું (૨) ભેરવ રાગની

એક રાગજી

ગુજરી સ્ત્રી. (કા. ગુજર) શહેર-કસબમાં ભરાતું બજાર

ગુજરેજી સ્ત્રી. ગુજરાત અને અંગ્રેજના મિશ્રણવાળી ભાષા

ગુજરવું સ.કિ. (કા. ગુજર્દન) નિર્ગમન કરવું; ગાળવું

(૨) રજૂ કરવું; દાદ માગવી (૩) માથે નાખવું;

વિતાડવું

ગુજરિશ સ્ત્રી. (કા.) પ્રાર્થના; નિવેદન

ગુજારો પું. (કા. ગુજારહ) નિભાવ; નિર્વાહ; ગુજરાન

ગુજજર વિ. (સં. ગુર્જર, પ્રા.) સુતાર; વાણિયા; આહીરો

ને કાનિયોનો એક ભેદ

ગુજજુ વિ. ગુજરાતી (તુચ્છકારવાળો પ્રયોગ)

ગુટકો પું. (સં. ગુટિકા) ઘણી ઓછી લંબાઈ-પહોળાઈની

જાડી ચોપડી

[ગોટપોટ

ગુટપુ(-મુટ) કિ.વિ. બરોબર ઓઢી કરીને (સૂવા માટે);

ગુટી, (-ટિકા) સ્ત્રી. (સં.) ગોળી (દવાની)

ગુટી સ્ત્રી. માટીનો ગોળો બાંધીને (છોડની કે ઝાડની)

કલમ કરવાની રીત અથવા એવી રચના (૨) ગોળી

ગુટીમાતા સ્ત્રી. (સં.) શીતળાદેવી (૨) શીતળાનો રોગ

ગુડ પું. (સં.) ગોળ

[સલામ

ગુડ ઈવનિંગ ઉદ્. સાંજ ટાંણે મળતાં અંગ્રેજ રસમમાં

ગુડગુડ કિ.વિ. એવો અવાજ કરીને (જેમ કે, પેટમાં,

દુકાથી) (૨) ધીરે ધીરે ગબડતું હોય એમ (બોટીલાં

કે બાળક ચાલે એમ) [શુક્રવારનો તહેવાર

ગુડ ફાઈડે પું. (ઈ.) ઈસુ ખ્રિસ્તને વધસ્થંભે ચડાવેલા તે

ગુડવિલ સ્ત્રી. (ઈ.) શુભેચ્છા; સદ્ભાવ (૨) વેપારધંધાની

આબર; પ્રતિષ્ઠા કે તેનું મૂલ્ય

[(૩) શિવ

ગુડકેશ વિ. (સં.) વાંકડિયા વાળવાળું (૨) પું. અર્જુન

ગુડાવવું સ.કિ. 'ગૂડવું'નું પ્રેરક

ગુડાવું અ.કિ. 'ગૂડવું'નું કર્મણિ (૨) (તિરસ્કારમાં)

છુપાવું; સંતાવું

ટિન'

ગુડ્ડ ન. (ઈ.) સરસામાન (૨) સ્ત્રી. માલગાયી; 'ગુડ્ડ

ગુણ પું. (સં.) જાતિસ્વભાવ; મૂળ લક્ષણ; લાક્ષણિકતા

(૨) સાડું લક્ષણ, સદ્ગુણ (૩) પ્રકૃતિના ત્રણ ધર્મ

- સત્ય, રજ, તમ (૪) (તે પરથી) ત્રણની સંખ્યા

(૫) અસર; ફાયદો (૬) ઉપકાર (૭) પક્ષ (૮)

દોરી; દોરો; દોરવું (૯) દોકડો; 'માર્ક' (૧૦)

ગુણક/

૨૪૮

/ગુપ્તમત

સ્વરોના બે ફેરફાર - ગુણ, વૃદ્ધિ - માનો પ્રથમ (૧૧)
 કૃતિનું રસપ્રદ લક્ષણ (શૈલી, લાલિત્ય વગેરે)
 ગુણક પું. (સં.) ગુણનાર એક - સંખ્યા - રકમ (ગ.)
 ગુણકશા સ્ત્રી. (સં.) ગુણની કશા કે કમ; 'ઝેરિંગ'
 ગુણકથન ન. (સં.) સદ્ગુણો કહી બતાવવા તે
 ગુણકર વિ. (સં.) ગુણકારી; કાયદાકારક
 ગુણ(-ણિ)કા સ્ત્રી. ગણિકા; વેશ્યા
 ગુણકારી(-રક) વિ. કાયદો કરે એવું; કાયદાકારક
 ગુણગાન ન. (સં.) ગુણ ગાવા તે; વખાણ (ર) કથા;
 આખ્યાન
 ગુણગુણ કિ.વિ. ગણગણ; ગણગણાટ
 ગુણગ્રહણ ન. (સં.) ગુણની બૃજ-કદર કરવી તે; કૃતજ્ઞતા
 ગુણગ્રામ ન. (સં.) સદ્ગુણનો સમૂહ [કૃતજ્ઞ
 ગુણગ્રાહક ન. (સં.) સામાના ગુણોને સ્વીકારનાર (ર)
 ગુણજ, (-ગ્રાહક, -ગ્રાહી) વિ. (સં.) કૃતજ્ઞ; કદરદાન
 (ર) સામી વ્યક્તિમાં ગુણો હોવાનું સ્વીકારનાર
 ગુણત્રય ન.બ.વ. (સં.) સત્ય, રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણ
 (ર) કૃતિના ત્રણ ગુણનો સમૂહ ['ક્યોલિટેટિવ'
 ગુણદર્શક(-દર્શી) વિ. (સં.) ગુણ કે લક્ષણ બતાવતું;
 ગુણદાયક વિ. (સં.) કાયદાકારક
 ગુણદોષ પું. (સં.) ગુણ અને દોષ; સારાસાર
 ગુણધર્મ પું. (સં.) વસ્તુસ્વભાવથી પ્રાપ્ત થયેલા ગુણ-ધર્મ
 ગુણન ન. (સં.) ગુણવું તે; ગુણાકાર
 ગુણનચિહ્ન ન. (સં.) ગુણ્યાનું ચિહ્ન 'x'
 ગુણાયુક્ત વિ. ગુણવાળું
 ગુણવત્તા સ્ત્રી. (સં.) ગુણવાળા હોવું તે (ર) ઉત્તમતા
 ગુણવંતી વિ. સ્ત્રી. ગુણવાળી
 ગુણચાયક વિ. (સં.) ગુણ બતાવનારું (વિશેષણ) (વ્યા.)
 ગુણવિગ્રહ પું. (સં.) ગુણાકારના અવયવોને છૂટા
 પાડવાની ક્રિયા; 'કેક્ટરાઈઝેશન' ['કેક્ટરાઈઝેશન'
 ગુણવિશ્લેષણ પું. (સં.) ગુણવિગ્રહ; ગુણપૃથક્કરણ;
 ગુણવિષયક વિ. (સં.) ગુણને લગતું; ગુણસંબંધી
 ગુણવું સ.કિ. (સં. ગુણ) એક સંખ્યાને બીજી સંખ્યા જેટલી
 વાર વધારવી
 ગુણસંપન્ન વિ. (સં.) સદ્ગુણવાળું; સદ્ગુણી
 ગુણાકાર પું. ગુણવું તે (ર) એથી આવતી રકમ
 ગુણાક્રય વિ. (સં.) ગુણથી ભરપૂર (ર) પૈશાચી ભાષામાં
 'બૃહત્કથા' લખનાર એક પ્રાચીન ગ્રંથકાર
 ગુણાતીત વિ. (સં.) સત્ય વગેરે ત્રણ ગુણોને - તેમનાં
 કાર્યોને ઓળંગી ગયેલું; પરમજ્ઞાની
 ગુણાત્મક વિ. (સં.) પ્રવૃત્તિના ત્રણ ગુણવાળું; સગુણ
 ગુણાનુસંગ પું. (સં.) બીજાના ગુણો પ્રત્યે આસક્તિ કે
 આદર કે પ્રેમ
 ગુણાનુસંગી વિ. (સં.) બીજાના ગુણ તરફ પ્રેમવાળું

ગુણાનુવાદ પું. (સં.) ગુણગાન; ગુણો કહી બતાવવા તે
 (ર) શ્રદ્ધાસુખન અર્પતા થતી પ્રશંસા
 ગુણાન્વિત વિ. (સં.) ગુણવાળું; ગુણયુક્ત
 ગુણાવધવ પું. (સં.) ગુણાકારનો અવયવ; 'કેક્ટર'
 ગુણાંક પું. (સં.) ગુણાકાર કરવાથી આવેલી રકમ (ર)
 ગુણવાનું-ગણા કરવાનું બતાવતો આંકડો; ગુણક;
 'કોઈકિશન્ટ'
 ગુણિકા સ્ત્રી. ગણિકા
 ગુણિયલ વિ. સદ્ગુણી; ગુણવાન
 ગુણી વિ. (સં.) સદ્ગુણી (ર) પું. ગુણવાન પુરુષ (૩)
 કલાકોવિદ (૪) જંતરમંતર જાણનાર
 ગુણીજન પું., ન. કદરદાન, ચતુર માણસ (ર) સજ્જન;
 ગુણિયલ માણસ (૩) ભાટ; ચારણ; બંદીજન
 ગુણીભૂત વિ. (સં.) ગૌણ બનેલું (ર) ગુણરૂપ-ભૂષણરૂપ
 બનેલું-કરેલું
 ગુણોત્તર પું., ન. (સં.) બે રકમ વચ્ચેનું પ્રમાણ; 'રેશિયો'
 ગુણોપેત વિ. (સં.) સદ્ગુણી [તે (ગ.)
 ગુણ્ય વિ. (સં.) ગુણાકારમાં જે રકમને ગુણવાની છે
 ગુન્થી સ્ત્રી. (સિ.) ગૂંચ; ગાંઠ (ર) કોપણ; સમસ્યા (૩)
 ગ્રંથિ
 ગુદગુદી સ્ત્રી. (સિ.) ગલીપચી
 ગુદા સ્ત્રી. (સં.) શરીરમાંની વિષ્ટાની કીડાવાનું દ્વાર; ગાંઠ;
 મળદ્વાર [ત્રિકોણ ભરતું
 ગુદાસ્થિ ન. (સં.) માણસના શરીરમાં કરોડને છેડે આવેલું
 ગુદાંકુર પું. (સં.) હરસનો મસો
 ગુનાઈ(-હિ)ત વિ. ગુનેગાર; ગુનામાં આવેલું
 ગુનાબોર વિ. ગુનો કરવાની વૃત્તિવાળું
 ગુનાબોરી સ્ત્રી. ગુનો કરવાનો સ્વભાવ
 ગુનાવિજ્ઞાન ન. ગુનાને લગતું વિજ્ઞાન
 ગુનાવિદ્યા સ્ત્રી. અપરાધવિજ્ઞાન ['ક્રિમિનોલોજી'
 ગુનાશોધનવિદ્યા સ્ત્રી. ગુના શોધી કાઢવા અંગેનું શાસ્ત્ર;
 ગુનેગાર વિ. ગુનો કરનારું; અપરાધી
 ગુનેગારી સ્ત્રી. ગુનેગારપણું; અપરાધ
 ગુનો પું. (કા.) અપરાધ; તકસીર
 ગુપયુપ કિ.વિ. (ગુપ-ગુપ્ત + યુપ) યુપચાપ; છાનુંમાનું
 (ર) દહીં-બટાકાની) એક વાની
 ગુપ્ત વિ. (સં.) છુપાવેલું; સંતાડેલું (પન વગેરે) (ર)
 છાનું; ગૂઢ (વાત વગેરે) (૩) પું. એક પ્રાચીન રાજવંશ
 ગુપ્તચર પું. (સં.) વેશપલટો કરી માહિતી મેળવનાર
 રાજપુરુષ; જાસૂસ [મેળવવા કરવું તે; અજ્ઞાતચર્યા
 ગુપ્તચર્યા સ્ત્રી. (સં.) કોઈ આંખબે નહિ તેવી રીતે માહિતી
 ગુપ્તના સ્ત્રી. (સં.) ગુપ્ત રહેલું તે (ર) ખાનગીપણું
 ગુપ્તદાન ન. (સં.) છપ્પું દાન
 ગુપ્તમત ન. ગુપ્ત રીતે અપાતો મત; 'બેલેટ'

ગુમલિયિ/

૨૪૯

/ગુર્જરી

ગુમલિયિ સ્ત્રી. સાંકેતિક ભાષા; ગુઢલિયિ
 ગુમવાસ પું. ગોળખ છુપાવીને રહેવું તે; છૂપી રીતે રહેવું
 તે (૨) અજ્ઞાતવાસ
 ગુમાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) છુપાઈ રહેવાની પરિસ્થિતિ
 ગુપ્તિ સ્ત્રી. ગુપ્તા (૨) રક્ષણ ક્રિયા
 ગુમ્મી સ્ત્રી. (સં. ગુમ) લાકડીની અંદર ગુમનશ્યું રહે એવું
 એક અખીદાર સળિયા જેવું હથિયાર
 ગુકતગૂ સ્ત્રી. (કા.) છાની વાતચીત; મસલત
 ગુકા સ્ત્રી. (સં. ગુહા) પહાડની બખોલ-ઊંડું કોતર; ગુહા
 ગુકત(ફને)ગો સ્ત્રી. (કા.) છાની વાતચીત; મસલત
 ગુખાર પું. (અ.) ધૂળ; રજ (૨) મનનો મેલ
 ગુખારો પું. ગખારો; કાગળનું નાનું વિમાન (૨) ગપગોળો
 ગુમ વિ. (કા.) ખોવાયેલું [અજ્ઞાત નામ
 ગુમનામ વિ. (કા.) જેને કોઈ જાણતું નથી તેવું (૨)
 ગુમરાહ વિ. (કા.) રસ્તો ભૂલેલું (૨) અવળે માર્ગે વળેલું
 ગુમસૂસ કિ.વિ. સુમસામ; ગુપકુપ
 ગુમાન ન. (કા.) અભિમાન; ગર્વ; ફાંફો
 ગુમાની વિ. અભિમાની; અહંકારી; ગર્વીલું
 ગુમાવડા(રા)વવું અ.કિ. ખોવાડાવવું [કરવું; ઉડાવી દેવું
 ગુમાવવું સ.કિ. (કા. ગુમ ઉપરથી) ખોવું (૨) ધૂળધાણી
 ગુમાસ્તાગીરી સ્ત્રી. ગુમાસ્તાનું કામ; મહેતાગીરી
 ગુમાસ્તી સ્ત્રી. જુઓ 'ગુમાસ્તાગીરી'
 ગુમાસ્તો પું. (કા. ગુમાસ્તહ) કારકુન; મહેતો
 ગુમ્મો પું. ધોબકો; મુક્કો; ધુમ્મો; ગડદો
 ગુરખર પું. જંગલી ગધેડો
 ગુરખો પું. નેપાળ, ભૂતાન જેવા દેશનો વતની
 ગુર ગુર કિ.વિ. એવો અવાજ થાય તેમ
 ગુરગુરવું અ.કિ. ગુર ગુર અવાજ કરવો [(મગદળ)
 ગુરજ સ્ત્રી. (કા. ગુર્જ) ગદા જેવું હથિયાર; મુદ્ગર
 ગુરદો (કા.) લોઢાનો મગદળ; મગદળ (૨) મુત્રપિંડ;
 'કિડની' (૩) સિમત; સાહસ
 ગુરુ વિ. (સં.) મોટું (૨) ભારે (૩) દીર્ઘ; લાંબુ (૪)
 પું. શિક્ષક (પ) પુરોહિત; ગોર (૬) એ નામનો ગ્રહ;
 ભૂહસ્પતિ (૭) ગુરુવાર (૮) પહોંચી વળે એવી
 ચડિયાતી અક્કલ-આવડત કે શક્તિવાળો માણસ
 ગુરુકસ પું. મોટો કૌંસ; ઉદા. | |
 ગુરુકિલ્લી સ્ત્રી. ગમે તેવી મુશ્કેલીમાં માર્ગ કાઢવાની
 યુક્તિ; ગુરુકૂચી; 'માસ્ટર કી'
 ગુરુકુલ(ળ) ન. ગુરુને રહેવાનું ઠેકાણું, જ્યાં વિદ્યાર્થીઓને
 રાખીને તે શિક્ષણ આપે છે. (૨) તે પદ્ધતિને
 અનુસરતી શિક્ષણ સંસ્થા
 ગુરુકૂચી સ્ત્રી. અનેક તાળાને લાગુ પડે એવી કૂચી;
 'માસ્ટર-કી' (૨) ગમે તેવા સ્થળેગોમાં કામ આપે
 એવી યુક્તિ; ઉપાય; સાધન વગેરે

ગુરુકોણ પું. કાટખૂણાથી મોટો ખૂણો; 'ઓખ્યૂઝ એગલ'
 ગુરુકમ પું. (સં.) ગુરુ-પરંપરા
 ગુરુગમ્ય વિ. ગુરુ દ્વારા જ સમજાય એવું
 ગુરુચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) ગુરુની સેવા; ગુરુસેવા [વગેરે]
 ગુરુજન પું. ન.ખ.વ. (સં.) વડીલવર્ગ (માબાપ, શિક્ષક
 ગુરુજાન ન. (સં.) ગુરુ પાસેથી મેળવેલી સાચી સમજ
 ગુરુતમ વિ. (સં.) સૌથી મોટું (૨) સૌથી ભારે (૩) સૌથી
 લાંબું
 ગુરુતમ સાધારણ અવયવ પું. કંઠમાજક અવયવ [પશું
 ગુરુત્વ ન. (સં.) ગુરુપણું (૨) મોટાઈ; ગોરવ (૩) ભારે-
 ગુરુત્વ(ઠકેન્દ્ર, ઠમધ્યધિદ્) ન. જે બિંદુથી વજનનું
 સમતોલપણું થતું હોય તે; 'સેન્ટર ઓફ ગ્રેવિટી'
 ગુરુત્વરેખા(ના) સ્ત્રી. ગુરુત્વકેન્દ્રના આકર્ષણની લીટી
 અથવા દિશારેખા [ખેંચાવું તે; 'ગ્રેવિટેશન'
 ગુરુત્વાકર્ષણ ન. (સં.) પદાર્થોનું પૃથ્વીના કેન્દ્ર તરફ
 ગુરુદક્ષિણા સ્ત્રી. (સં.) અભ્યાસ પૂરો કર્યા પછી ગુરુને
 આપવાની દક્ષિણા કે ભેટ
 ગુરુદાસ વિ. પું. ભલો, બાધો (માણસ) (કટાક્ષમાં)
 ગુરુપત્ની સ્ત્રી. (સં.) ગુરુની પત્ની
 ગુરુપદ ન. (સં.) ગુરુનું પદ-પદવી; ગુરુનું સ્થાન
 ગુરુપૂજા સ્ત્રી. (સં.) ગુરુજનોની પૂજા-આદર-માન
 ગુરુ(ઠબંધુ, ઠભાઈ) પું. એક ગુરુનો શિષ્ય; સહાધ્યાયી
 ગુરુભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ગુરુજનો પ્રત્યે ભક્તિ-આદરભાવ
 ગુરુભાર પું. ગુરુ તરીકેની જવાબદારી (૨) ભારે દબાણ
 ગુરુમંત્ર પું. ગુરુએ આપેલો મંત્ર (૨) છૂપી સલાહ; શિખવણી
 ગુરુમુખ વિ. (સં.) ગુરુના મોંએથી મળેલું (૨) મનસ્વી
 નહિ પણ દોષિત-ગુરુના મોંએથી મળેલું (૩) ન.
 ગુરુનું મુખ
 ગુરુમુખી વિ. સ્ત્રી. (સં.) ગુરુના મુખથી મળેલી (વિદ્યા)
 ગુરુમુખી વિ. (સં.) સ્ત્રી, શીખોમાં શરૂ થયેલી પંજાબની
 એક લિપિ
 ગુરુયોજના સ્ત્રી. (સં.) અનેક બાબતોને સમાવી લઈ થતી
 સમગ્ર મોટી યોજના; 'માસ્ટર પ્લાન' [ચિહ્ન
 ગુરુરેખા સ્ત્રી. (સં.) મહારેખા. (—) આવું વિરામ
 ગુરુવાદ પું. (સં.) સાધના માટે ગુરુ અનિવાર્ય છે અને
 તેના પ્રત્યે અનન્ય ભક્તિ હોવી જોઈએ એવો વાદ
 ગુરુવાર પું. (સં.) અઠવાડિયાનો પાંચમો દિવસ;
 ભૂહસ્પતિવાર
 ગુરુવિરામ ન. (સં.) (:) આવું વિરામચિહ્ન
 ગુર્જર વિ. (સં.) ગુજરાતનું (૨) પું. ગુજ્જર જાત-મધ્ય
 એશિયાના જયોર્જિયા કે કુર્દિસ્તાનમાંથી આવેલી પશુ-
 પાલક જાતિ (૩) ગુજરાત (૪) ગુજરાતનો વતની
 ગુર્જરી સ્ત્રી. (સં.) ગુજરાતજ (૨) રબારજ; ગોવાળખી
 (૩) એક જૂનો ગુજરાતી રાસ (૪) રાગની એક ઢબ

ગુર્જત/

૨૫૦

/ગુંચળી

(૫) ગુજરાતી ભાષા (૬) ગુજરાત રૂપી દેવી (૭)
 વિ. ગુર્જર-ગુજરાત દેશને લગતું
 ગુર્જત સ્ત્રી. (અ.) ગરીબી; કંગાલિયત
 ગુલ ન. (ફા.) ફૂલ (૨) ગુલાબનું ફૂલ (૩) બતી ઉપરનો
 બળેલો ભાગ; મોગરો [મુરબ્બો
 ગુલકંદ પું. (ફા.) ગુલાબની પાંખડીઓ ને સાકરનો
 ગુલચમન પું. (ફા.) આનંદ; મોઝમજ
 ગુલચશ્મ વિ. (ફા.) ફૂલના જેવું સુંદર
 ગુલછડી સ્ત્રી. એક ફૂલઝાડ (૨) તેનું ફૂલ (૩) ગુલાબનો
 ગોટો અથવા તોરો (૪) એક ઘરેણું
 ગુલજાન વિ. (ફા.) ગુલાબના ફૂલ જેવું; મોલક; સુંદર
 ગુલજા(અ)ર પું. (ફા.) ગુલાબની વાડી; ગુલવાડી (૨)
 મનોહર; સુંદર
 ગુલતાન વિ. (ફા.) મજાગૂલ; તલ્લીન [(૨) એક ફૂલછોડ
 ગુલતોરો પું. (ગલ+અ. તુર્કી) ગુલાબનો ગોટો-ગજરો
 ગુલદસ્ત પું. (ફા.) ફૂલનો ગોટો-તોરો; ગજરો
 ગુલદાન ન. (ફા.) ફૂલદાની; 'ફૂલાવરપોટ'
 ગુલદાવદી(રી) સ્ત્રી. (ફા. ગુલિ(લે)દાવદી) સેવતી
 ફૂલવેલ (૨) તેનું ફૂલ
 ગુલનાર ન. (ફા.) દાડમ કે તેનું ફૂલ (૨) પું. દાડમના
 ફૂલ જેવો કિરમજી રંગ
 ગુલફામ વિ. (ફા.) ફૂલ જેવા રંગનું
 ગુલખદન વિ. (ફા.) ફૂલ જેવા કોમલ અંગોવાળું [ફૂલ
 ગુલખાસ ન. (ગુલ+અ. અખાસ) એક ફૂલછોડ (૨) તેનું
 ગુલખાંગ ન. (ફા.) શોરબકોર (૨) આનંદની-
 ઠઠામથકરીની વાત (૩) ગામગપાટો
 ગુલમોર સ્ત્રી. (ફા. ગુલમુલ) એ નામનું સુંદર લાલ
 ફૂલવાળું ઝાડ (૨) તેનું ફૂલ
 ગુલશન ન. (ફા.) ગુલિસ્તાન; ફૂલવાડી
 ગુલાબ ન. (ફા.) એક ફૂલછોડ (૨) તેનું ફૂલ
 ગુલાબજાળ ન. ગુલાબની ખુશબોવાળું પાણી
 ગુલાબજાંબુ ન. માવાની એક મીઠાઈ
 ગુલાબદાન ન. (ફા.), (-ની) સ્ત્રી. (ફા.) ગુલાબજાળ
 છાંટવાની શિરોઈના આકારની ઝારી
 ગુલાબી વિ. (ફા.) ગુલાબના રંગનું (૨) મીઠું; મજેદાર
 (ઉદા. ઊંધ, સ્વભાવ) (૩) સ્ત્રી. ગુલાબ જેવો રાતો
 રંગ [પરતંત્ર માણસ
 ગુલામ પું. (અ.) ખરીદ કરેલો ચાકર; લૂંટો (૨) પરવશ-
 ગુલામખત ન. ગુલામ તરીકેના વેચાણનું લખત (૨)
 પરતંત્ર જનાવે એવું લખાણ-કરાર
 ગુલામગીરી સ્ત્રી. (ફા.) ગુલામી; ગોલાપો
 ગુલામડી સ્ત્રી. ખરીદ કરેલી દાસી - નોકરડી
 ગુલામદાર પું. ગુલામનો પક્ષિયામો-શંક [(૩) પરાધીનતા
 ગુલામી સ્ત્રી. (ફા.) ગુલામપણું (૨) ઘણી હલકી તાબેદારી

ગુલાલ પું., ન. એક રાતા રંગનો સહેજ સુગંધીદાર ભૂકો
 ગુલાંટ સ્ત્રી. (-ટિયું) ન. (દે. ગુલુત્થ, ગુલુચ્છ) ગોટીમંદું
 (૨) ઊલટું ફરી જવું તે
 ગુલિસ્તાન ન. (ફા.) ગુલશન; ફૂલવાડી
 ગુલ્ફ પું., ન. ઘૂંટણ; કીચણ
 ગુલ્મ ન. (સં.) ગોળાનો રોગ (૨) ગાંઠ (૩) ઝૂંડ; ઝાડી
 (૪) અમુક સંખ્યામાં ચતુરંગ સેનાની પલટણ
 ગુલ્લર ન. ગૂલર; ઉમરડો
 ગુલ્લું ન. પાપડની કણકનો લૂઓ; ગૂલડું
 ગુલાતરી સ્ત્રી. ગુવારની શિંગની સૂકી કાંતરી [બીજ
 ગુવાર પું. એક વનસ્પતિ; ગવાર (૨) તેની શિંગ અને
 ગુવારશિ(-શી, -સિ, -સી)ગ, ગુવારકળી સ્ત્રી. ગવારશિંગ
 ગુસપુસ સ્ત્રી. છાની વાતચીત-મસલત
 ગુસલ ન. નાલવું તે; સ્નાન
 ગુસલખાનું ન. નાલવાની ઓરડી; 'બાથરૂમ'
 ગુસ્તાખ વિ. (ફા.) બેશરમ; બેઅદબ
 ગુસ્તાખી સ્ત્રી. (ફા.) બેશરમી; અસભ્યતા
 ગુસ્લ ન. જુઓ 'ગુસલ'
 ગુસ્લખાનું ન. જુઓ 'ગુસલખાનું'
 ગુસ્સો પું. (અ.) કોપ; ક્રોધ; રોષ
 ગુલ પું. (સં.) કાર્તિકેય (૨) એક રાજા; ગુલક [રાજા
 ગુલક પું. (સં.) (રામચંદ્રને ગંગા પાર ઉતારનાર) નિષાદ
 ગુહા સ્ત્રી. (સં.) ગુફા [મર્મ (૩) છુપી વાત
 ગુહ્ય વિ. (સં.) છુપું; છુપાવવા યોગ્ય (૨) ન. રહસ્ય;
 ગુહ્યક પું. (સં.) દેવોનો એક વર્ગ; કુબેરનો અનુચર
 ગુહ્યતા સ્ત્રી. ગુપ્તતા; ખાનગીપણું (૨) મર્મ
 ગુહ્યાર્થ પું. (સં.) ગૂઢ અર્થ; ગૂઢાર્થ (૨) રહસ્યપૂર્ણ
 ગુહોન્દિય સ્ત્રી. (સં.) જનન્દિય
 ગુંગ (ફા., સ.) (-ગું) વિ. ગુંગ, ગૂંગું
 ગુંગણું વિ. જુઓ 'ગુંગણું'
 ગુંગળામણ ન. જુઓ 'ગુંગળામણ'
 ગુંગળાવવું સ.કિ. જુઓ 'ગુંગળાવવું'
 ગુંગાવેડા પું. બ.વ. જુઓ 'ગુંગાવેડા'
 ગુંગું વિ. જુઓ 'ગુંગું'
 ગુંગો પું. જુઓ 'ગુંગો'
 ગુંચ સ્ત્રી. જુઓ 'ગુંચ'
 ગુંચવણ સ્ત્રી. જુઓ 'ગુંચવણ'
 ગુંચવણિયું વિ. જુઓ 'ગુંચવણિયું'
 ગુંચવવું સ.કિ. જુઓ 'ગુંચવવું'
 ગુંચવાડિયું વિ. જુઓ 'ગુંચવાડિયું'
 ગુંચવાડો પું. જુઓ 'ગુંચવાડો'
 ગુંચવાળું અ.કિ. જુઓ 'ગુંચવાળું'
 ગુંચળિયાળું વિ. જુઓ 'ગુંચળિયાળું'
 ગુંચળી સ્ત્રી. જુઓ 'ગુંચળી'

ગુંચળું

૨૫૧

/ ગૂઢવાદ

ગુંચળું ન. જુઓ 'ગૂંચળું'
 ગુંચાવું સ.કિ. જુઓ 'ગૂંચાવું'
 ગુંછળિયાળું વિ. જુઓ 'ગૂંછળિયાળું'
 ગુંછળી સ્ત્રી. જુઓ 'ગૂંછળી'
 ગુંછળું ન. જુઓ 'ગૂંછળું'
 ગુજ પુ. (૦ન) ન. (સં.) ગણગણાટ; કોમળ-મધુર ધ્વનિ
 ગુજ ન. છૂપી વાત; ભેદ (૨) વિ. ગુહ્ય; ગુપ્ત (૩) સ્ત્રી.
 ગાંઠ; ગૂંચ; આંટી (૪) ચણોટી કે તેનું ઝાડ (૫)
 ચણોટી જેટલું વજન; રતી (૬) પુ. ગુજન
 ગુંજક વિ. (સં.) ગુંજારવ કરે તેવું
 ગુંજન ન. (સં.) કોમળ મધુર ધ્વનિ; ગુંજારવ
 ગુંજક વિ. ગુંજારવ કરે એવું; 'રેઝોનેટર'
 ગુંજવું અ.કિ. (સં. ગુંજ) ગણગણવું; ગુંજાર કરવો
 ગુંજ સ્ત્રી. (સં.) ચણોટી કે તેનું ઝાડ (૨) ચણોટી જેટલું
 વજન; રતી
 ગુંજઈશ સ્ત્રી. (કા.) સમાવાની શક્તિ; ગુંજશ
 ગુંજફલ (સં.) (-ળ) ન. ચણોટી [અવાજ
 ગુંજાર, (૦વ) પું. ગુંજવાનો અવાજ (૨) અવ્યક્ત મધુર
 ગુંજશ સ્ત્રી. (કા. ગુંજઈશ) ગજું; તાકાત (૨)
 સમાવવાની શક્તિ (૩) સમાઈ શકવું તે
 ગુંજહાર પું. (સં.) ચણોટીની માળા
 ગુંજ(-ગું) ન. જુઓ 'ગૂંજ'
 ગુંજે પું. જુઓ 'ગૂંજે'
 ગુંજ્ય વિ. ગુંજારવ કરે એવું; 'રેઝોનેટર'
 ગુંફન ન. (સં.) ઢાંકવું તે; છુપાવી દેવું તે
 ગુંફિત વિ. (સં.) છુપાવી દીધેલું; ઢાંકેલું
 ગુંફો પું. (ઈ. ગુંતર મામની વ્યક્તિ. તેની સાંકળ માપમાં
 લેવાતી તે પરથી) જમીનનું એક માપ (એકરનો ૪૦
 મો ભાગ; ૧૧ ગણ્યા ૧૧ ચોરસ વાર)
 ગુંડ વિ. જુઓ 'ગુંડો'
 ગુંડાગીરી સ્ત્રી. ગુંડાપણું; ગુંડા જેવું વર્તન
 ગુંડાશાહી સ્ત્રી. ગુંડાઓના અમલની પરિસ્થિતિ
 ગુંડું, (-ડો) વિ. જખરદસ્તીનાં કામ કરનારું; બદમાશ; દાંડ
 (૨) પું. એવો આદમી
 ગુંથણ ન. જુઓ 'ગુંથણ'
 ગુંથણી સ્ત્રી. જુઓ 'ગુંથણી'
 ગુંથવું સ.કિ. જુઓ 'ગુંથવું'
 ગુંથામણ(-ણી) સ્ત્રી. જુઓ 'ગુંથામણ(-ણી)'
 ગુંથાવવું સ.કિ. જુઓ 'ગુંથાવવું'
 ગુંથાવું અ.કિ. જુઓ 'ગુંથાવું'
 ગુંદ, (૦ર) પું. (સં. ગુંદ, પ્રા. ગુંદ) કેટલાંક ઝડમાંથી
 ઝરતો ચીકણો રસ (૨) ચોટાડવાના કામમાં આવતો
 તેવો (ખાવળનો) રસ [મીઠાઈ (૩) માર; મેથીપાક
 ગુંદરપાક પું. ગુંદર ભેળવીને બનાવેલું વસાણું (૨) એક

ગુંદરિયું ન. પલાળેલો ગુંદર રાખવાનું પાત્ર (૨) કંટાળો
 આવે તોય ન ખસે એવું-ચોટણવૃત્તિનું માણસ (૩)
 વિ. ગુંદર જેવું ચીકણું-ચોટે એવું
 ગુંદવું સ.કિ. જુઓ 'ગૂંદવું'
 ગુંદાપાક પું. જુઓ 'ગૂંદાપાક'
 ગુંદાવું અ.કિ. જુઓ 'ગૂંદાવું'
 ગુંદિયું ન. ગુંદરનું પાત્ર, ગુંદરિયું
 ગુંદી સ્ત્રી. જુઓ 'ગૂંદી'
 ગુંદીપાક પું. જુઓ 'ગૂંદીપાક'
 ગુંદું ન. જુઓ 'ગૂંદ'
 ગુંફન ન. (સં.) ગૂંથવું તે; ગૂંથણી
 ગુંફાશર પું. બે અથવા વધારે અક્ષરોના સંયોજનથી બનેલો
 એક અક્ષર; 'મોનોગ્રામ'
 ગુંફિત વિ. (સં.) ગૂંથેલું
 ગુંબજ પું. (કા. ગુંબદ) ધૂમટ (૨) મિનારો; બૂરજ
 ગૂ(-ગુ) ન. (સં. ગૂથ, પ્રા. ગૂહ) વિષા; મળ (માનવનું)
 ગૂઢલી વિ. (ઈ.) દેખીતી લેગ-બ્રેક એક્શન દ્વારા કેંકવામાં
 આવતો ઓક બેક દડો
 ગૂઢળ પું. (સં. ગૂઢગુહ, પ્રા. ગૂઢગુહ) એક ડુંગરી ઝાડનો
 ગુંદર (દવાના તેમજ ધૂપ કરવાના કામમાં આવે છે.)
 ગૂજ સ્ત્રી. (સં. ગુહ) ગુપ્ત વાત; રહસ્ય (૨) બે બાજુ
 અણીવાળો (પાટિયાં જોડવાનો) ખીલો (૩) વિ.
 ગુહ્ય; ગુપ્ત
 ગૂજર પું. જુઓ 'ગુજર'
 ગૂજરાત પું., સ્ત્રી. ન. (સં. ગૂર્જરગા) જુઓ 'ગુજરાત
 ગૂજરાતી વિ. જુઓ 'ગુજરાતી'
 ગૂઝ સ્ત્રી. જુઓ 'ગૂઝ'
 ગૂટી સ્ત્રી. રેશમના કીડાએ બાંધેલું કોકડું
 ગૂડ વિ. (ઈ.) ઉત્તમ; સારું (૨) ભલું (૩) શુભ
 ગૂડબાય શ.પ્ર. (ઈ.) આવજો; અલવિદા; 'બાય'
 ગૂડલું ન. (સં. ગૂડ=દડો) ગુલ્લું
 ગૂડવું સ.કિ. કાપવું; વાઢવું (૨) ખોદવું; ગોડવું
 ગૂડાલાકરી સ્ત્રી. એક પ્રકારની જૂની સજા-રિખામણી
 ગૂડી (મ. ગુડી (કન્નડ ગુડિ = ધ્વજ)) ઉત્સવને દિવસે
 ઊભો કરેલો ઝંડો; માણેકચંબ
 ગૂડીપડવો પું. ચૈત્ર સુદ પડવો-એકમ [હાજી
 ગૂડો પું. (દિ. ગોડ=પગ) પગનો નળો (૨) બળ; શક્તિ;
 ગૂઢ વિ. (સં.) ગુહ્ય; છાનું (૨) ન સમજાય એવું; ગહન
 (૩) ઈન્દ્રિયાતીત; 'મિસ્ટિક'
 ગૂઢતમ વિ. (સં.) અત્યંત ગૂઢ
 ગૂઢતા સ્ત્રી. (સં.) ગૂઢપણું
 ગૂઢલિપિ સ્ત્રી. (સં.) ગુપ્તલિપિ
 ગૂઢવાદ પું. વસ્તુ ગૂઢ હોઈ સ્વાભાવિકો જ વિષય છે
 એવો તત્ત્વજ્ઞાનનો વાદ; 'મિસ્ટિસિઝમ'

ગુરુવાદી

૨૫૨

[ગૃહસી

ગુરુવાદી વિ. (૨) પુ. ગુરુવાદમાં માનનારું; રમસ્યવાદી
 ગુરુવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) મંત્રતંત્રની વિદ્યા
 ગુરુશ્વર પુ. (સં.) ગુરુ અશ્વર; છુપાઈ રહેતો વર્ણ
 ગુરુશ્મિ સ્ત્રી. (સં.) છુપાઈ રહેલો કે ભારેલો અગ્નિ
 ગુરુશ્ચ પુ. (સં.) ગુરુ, ઊંડો કે ગહન રહેતો અર્થ
 ગુરુ સ્ત્રી. (સં.) ગંભીરી શક્તિનો થેલો; કોથળો (૨) છાલક
 (ગંધન વગેરે ઉપરનું) (૩) સો કિલોનું માપ; પાંચ
 મહાનું માપ
 ગુરુપાટ ન. કાષ્ઠ કે સૂત્રથીનું વણેલું તાપરું; ટાટિયું (૨)
 ન. બ. વ. તેનાં વસ્ત્ર કે તે પહેરવાની જૈલશિકા
 ગુરુપિયું ન. ગુરુપાટનો બનાવેલો થેલો; શણિયું; કંતાન
 ગુરુપિયો પુ. તોબાનો ઘડો (૨) થેલો; ગુરુ (૩) પુ.
 કાટખૂણો (કારીગરનો) (૪) અમુક વજનનું માપ
 ગુરુ વિ. (સં.) ગુરુ, ગુરુ રમતિયાળ (૨) કામી
 ગુરુક (ગુ) ન. (સં.) ગુલ્મ; પ્રા. ગુમ્મ) શરીરે ઊઠતો ફોલો
 - ટેટા જેવો ગઢો
 ગુરુમૂત્ર ન. મળમૂત્ર
 ગુરુજી પુ. એક જાતનું ખૂબ વાળવાળું ઠીંગણું ફૂટરું
 ગુરુજર વિ. ગુરુજર પુ. ગુરુજરાત (ગોર્જર અપભ્રંશ)
 ગુરુજરી સ્ત્રી. ગુરુજરાતની સ્ત્રી (૨) ગુરુજરાતની ભાષા (૩)
 ગુરુજરાતની એક આધ્યાત્મિક દેવી |પરચું
 ગુરુજર ન. ગુલ્લર; ઉમરડો (૨) ઉમરડું (૩) કાનનું એક
 મૂલક ન. (ગુડું પરથી) પાપડનો લૂઓ (૨) ગુલર (૩)
 ધોડિયે લટકાવવાનું લાકડાનું એક રમકડું
 ગુલસો પુ. ઉમરડો; ગુલ્લર
 ગૂં-(ગું)ગણું વિ. (સં.) ગુંગ) નાકમાંથી બોલતું-બોલનારું
 ગૂં-(ગું)ગળામણ ન. સ્ત્રી. ગુંગળાવું તે; ચાસ રૂંધાવો તે
 ગૂં-(ગું)ગળાવવું સ.કિ. 'ગુંગળાવું'નું પ્રેરક
 ગૂં-(ગું)ગળાવું અ.કિ. (ગુંગું અવાજ ઉપરથી) હવાની
 ખોટ કે અટકાતને લીધે અમૂઝાવું; ચાસ રૂંધાવો
 ગૂં-(ગું)ગાવેડા પુ. બ. વ. ગુંગાના જેવું વર્તન-ચાલા;
 ગૂંગાપણું (૨) કોઈ કામમાં ચીકાશ કર્યા કરવી તે (૩)
 વગર આવજો કામમાં ચૂંચણા કરવાં તે
 ગૂંગણું વિ. નાકમાં થણા ગૂંગા ભરાયા હોય તેવું [મૂં
 ગૂં-(ગું)ગું વિ. (સં.) ગુંગ) નાકમાંથી બોલતું; ગૂંગણું (૨)
 ગૂં-(ગું)ગું ન. નાકના મળનો બંધાઈ ગયેલો પોપડો
 ગૂં-(ગું)ગો પુ. (નાકમાંનું) ગુંગું; નાકના મળનો બંધાઈ
 ગયેલો પોપડો (૨) એક જાતનો જવડો
 ગૂં-(ગું)ચ સ્ત્રી. (દોરા વગેરેનું) ગંદાઈ જવું તે (૨) ઉકેલ
 ન મળે એવી સ્થિતિ; આંટીવુંદી; મુરકેલી
 ગૂં-(ગું)ચવણ સ્ત્રી. ગુંચાઈ જવું તે (૨) જેમાંથી ઉકેલ
 કાઢવો મુરકેલ થઈ પડે એવી પરિસ્થિતિ
 ગૂં-(ગું)ચવણી સ્ત્રી. જૂઓ 'ગુંચવણ'
 ગૂં-(ગું)ચવણિયું વિ. ગુંચવણવાળું

ગૂં-(ગું)ચવવું સ.કિ. ગુંચવણમાં નાખવું
 ગૂં-(ગું)ચવાડિયું વિ. ગુંચવાડવાળું
 ગૂં-(ગું)ચવાડો પુ. ગુંચવણ; ગુંચવણી
 ગૂં-(ગું)ચવાડું અ.કિ. ગંદાવું (દોરા વગેરેનું) (૨)
 સપડાવું; ઉકેલ ન સૂઝવો (૩) મૂઝવું; ગભરાવું
 ગૂં-(ગું)ચળિયાળું વિ. ગૂંછળીવાળું
 ગૂં-(ગું)ચળી સ્ત્રી. દોરાની અંટોટીને કરેલી આંટી કે ગોળો
 ગૂં-(ગું)ચળું ન. (સં.) ગુચ્છ, પ્રા. ગુંછ) ગોળ આકારમાં
 વળેલું કે વીટિલું હોય તે
 ગૂં-(ગું)ચવું અ.કિ. ગુંચવાવું
 ગૂં-(ગું)છળિયાળું વિ. ગૂંચળીવાળું
 ગૂં-(ગું)છળી સ્ત્રી. ગૂંચળી
 ગૂં-(ગું)છળું ન. ગૂંચળું
 ગૂંઝી-(જી) સ્ત્રી. નાનું બિસ્સું
 ગૂં-(ગું)જું-(જું) ન. (સં.) ગુઢ, પ્રા. ગુજઝ) ગજવું; બિસ્સું
 ગૂં-(ગું)તો પુ. ગૂંચ (૨) વાંધો; શંકા (૩) કલંક
 ગૂં-(ગું)થણ ન. ગૂંથવું તે (૨) ગૂંથવાનું કામ (૩)
 ગૂંથવાની કળા |આવડત (૨) ગૂંથામણી
 ગૂં-(ગું)થણી સ્ત્રી. ગૂંથવાનું કામ (૨) ગૂંથવાની કળા કે
 ગૂંથણીકામ ન. ગૂંથણકામ
 ગૂં-(ગું)થવું સ.કિ. (સં.) ગ્રંથયતિ-ગુંકતિ, પ્રા. ગુંથઈ-
 ગુંકઈ) દોરો કે સેરને આંટી પાડીને પાડીને સાંકળવું
 - જાળીદાર રચના કરવી (૨) ઓળવું (માથું)
 ગૂં-(ગું)થામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. ગૂંથવાનું મહેનતાણું કે
 તેની રીત
 ગૂં-(ગું)થાવવું સ.કિ. 'ગુંથવું'નું પ્રેરક
 ગૂં-(ગું)થાવું અ.કિ. 'ગુંથવું'નું કર્મણિ
 ગુંદડવું સ.કિ. કચડવું
 ગૂં-(ગું)દવું સ.કિ. પગ તળે કચરવું; ખુંદવું (૨) દાબી
 મસળીને નરમ કરવું (૩) મારવું; કોકવું
 ગુંદાગુંદી સ્ત્રી. વારંવાર ગુંદવું તે
 ગૂં-(ગું)દાપાક પુ. (ગુંદ) એક મીઠાઈ (૨) માર
 ગૂં-(ગું)દાવવું સ.કિ. 'ગુંદવું'નું પ્રેરક
 ગૂં-(ગું)દાવું અ.કિ. 'ગુંદવું'નું ભાવે |ઝડ
 ગૂં-(ગું)દી સ્ત્રી. (સં.) ગુન્દ) નાનાં કેસરી કળ આપતું એક
 ગૂં-(ગું)દીપાક પુ. ગુંદાપાક (૨) માર
 ગૂં-(ગું)દું ન. ગુંદીનું કળ
 ગૂં-(ગું)દી પુ. ગુંદવું એ; સખત માર મારવો તે
 ગુંદી પુ. ગુંદાનું જાડ
 ગુધ્યા સ્ત્રી. (સં.) લાલચ; લોહુપતા
 ગુધ્ર ન. (સં.) ગીધ; ગરજાડું
 ગુધ્રપત્ર વિ., ન. ગીધનાં પીંછવાળું (ખાણ)
 ગુધ્રસી સ્ત્રી. કમર અને તેની નીચેના ભાગમાં લાગુ પડતો
 એક પ્રકારનો વાત રોગ (૨) એ નામની નાડી

ગુહ/

૨૫૩

/ ગેરઅમલ

ગુહ ન. (સં.) ઘર (૨) છાત્રાલય (૩) જગા; આલય; મકાન કે ઓરડો (અંતે સમાસમા, જેમ કે, કાયનગુહ, ભોજનગુહ) (૪) વિધાનસભા કે લોકસભાનો ખંડ ગુહઉદ્યોગ પું. (કાલતુ સમયમાં) ઘેર બંધ થઈ શકે તેવો ઉદ્યોગ (ઉદા. કાંતવાનો ઉદ્યોગ) કે હુન્નર; 'કોટેજ-ઇન્ડસ્ટ્રી' [લાવવાનું લેસન-ભણવાનું કામ

ગુહકાર્ય ન. (સં.) ઘરનું કામકાજ (૨) ઘેરથી કરી ગૃહત્યાગ પું. (સં.) ઘર છોડી જવું - સંન્યાસ લેવો તે ગૃહદેવતા સ્ત્રી. (સં.) ઘરની દેવી (૨) પું. બ.વ. ઘરના દેવો (કુલ ૪૫ છે.)

ગૃહદ્વાર ન. (સં.) ઘરનું બારણું
ગૃહનિર્માણ ન. આવાસો બાંધવા તે
ગૃહપતિ પું. (સં.) ગૃહસ્થ (૨) છાત્રો પર દેખરેખ રાખનાર શિક્ષક અધિકારી; છાત્રાલયના સંચાલક ગૃહપત્ની સ્ત્રી. ગૃહિણી; ઘરધણિયાણી
ગૃહપ્રધાન પું. (સં.) ગૃહસચિવ; ગૃહખાતાનો પ્રધાન ગૃહપ્રવેશ પું. (સં.) ઘરમાં વિધિપૂર્વક પ્રવેશ કરવો તે (૨) બીજાના ઘરમાં કે હદમાં રજા વિના પેસવું તે; 'ટ્રેસપાસ' [મિનિસ્ટર

ગૃહમંત્રી પું. (સં.) ગૃહખાતાનો પ્રધાન; ગૃહપ્રધાન; 'હોમ ગૃહખાતા સ્ત્રી. છાત્રો કે છાત્રાઓ પર દેખરેખ રાખનારી સ્ત્રીઅધિકારી; છાત્રાલય સંચાલિકા (ખાસ કરીને કન્યા છાત્રાલયમાં)

ગૃહરાણી સ્ત્રી. (સં.) ઘર-ધણિયાણી
ગૃહરેખા સ્ત્રી. (સં.) ગૃહીત લેખાતી કે મનાતી રેખા; સ્વીકાર તરીકે રખાયેલી હદ; 'ડેટમ લાઈન'

ગૃહલક્ષ્મી સ્ત્રી. સુશીલ, સચ્ચરિત સ્ત્રી (૨) ઘરની લક્ષ્મીરૂપ ઘરધણિયાણી ['જ્યુડિશિયલ સેપરેશન'

ગૃહવિચ્છેદ પું. (સં.) કાયદેસર રીતે પતિ-પત્ની જુદા થવાં તે; ગૃહવિજ્ઞાન ન. (સં.) ઘરને લગતું જ્ઞાન; 'હોમસાયન્સ'

ગૃહસચિવ પું. દેશની આંતરવ્યવસ્થા સંભાળનાર અધિકારી ગૃહસંસાર પું. ઘરની કૌટુંબિક વ્યવસ્થા; ઘરસંસાર ગૃહસંસ્કાર પું. બ.વ. ઘરમાંથી મળતા કે પડતા સંસ્કાર ગૃહસૂત્ર ન. (સં.) ગૃહતંત્ર; ઘરનો કારભાર (૨) ઘરસંસાર ગૃહસ્થ ન. (સં.) બ્રહ્મચર્યાશ્રમ પૂરો કરી ગૃહસ્થાશ્રમમાં

દાખલ થયેલો પુરુષ (૨) સારો ખાનદાન માણસ; સંજ્ઞન

ગૃહસ્થાઈ સ્ત્રી. ગૃહસ્થપણું; ગૃહપણું [ગૃહસ્થ-જીવન ગૃહસ્થાશ્રમ પું. (સં.) બ્રહ્મચર્યાશ્રમ પછીનો બીજો આશ્રમ; ગૃહસ્થાશ્રમી વિ. (૨) પું. ઘરસંસારી પુરુષ

ગૃહસ્થી વિ. ગૃહસ્થને લગતું (૨) સ્ત્રી. ગૃહસ્થાઈ; ગૃહસ્થાશ્રમનું કામકાજ વગેરે

ગૃહસ્થામી વિ. પું. (ગૃહસ્થ સ્વામિનું) ઘરધણી ગૃહસ્થાગત વિ. (સં.) ગૃહસ્થને ઘેર આવેલું; મહેમાન

ગૃહાંગણ ન. (સ. ગૃહ+અંગન, પ્રા. આંગન) ઘરનું આંગણું ગૃહિણી સ્ત્રી. (સં.) ગૃહસ્થની સ્ત્રી; ઘરધણિયાણી ગૃહી પું. (સં.) ગૃહસ્થાશ્રમી; ઘરસંસારી (૨) ઘરધણી ગૃહીત વિ. (સં.) અલગ કરેલું (૨) માની લીધેલું (૩) ન. અલગ કરેલું તે; 'સર્કીપોથેસિસ'

ગૃહોચિત વિ. (સં.) ઘરને લાયક ગૃહોદ્યોગ પું. (સં.) ગૃહ-ઉદ્યોગ [માટે ઉપયોગી ગૃહોપયોગી ન. (સં.) ગૃહોપયોગિન) ગૃહમાં ખપનું; ઘરને

ગૃહ વિ. (સં.) ગૃહનું; ગૃહ સંબંધી ગૃહસ્ત્ર ન. (સં.) ગૃહધર્મ સંબંધી સૂત્રોનો સંસ્કૃત ગ્રંથ ગૈર્ધમ સ્ત્રી. (ઈ.) રમત; 'ગેમ'

ગેજ પું. (ઈ.) માપ; માપવાનું સાધન; માપનું ધોરણ (જેમ કે તેને - બ્રૉડ કે મીટર)

ગેજમીટર પું. (ઈ.) પતરાંની જાડાઈ માપવાનું સાધન ગેઝેટ ન. (ઈ.) સરકારી સમાચારપત્ર કે છાપું; રાજપત્ર; આજ્ઞાપત્રિકા

ગેઝેટિયર ન. (ઈ.) સર્વસંગ્રહ; ભૂગોળની માહિતી આપતું પુસ્તક (એક સરકારી પ્રકાશન) (૨) સરકારી આદેશપત્રિકા

ગેઝેટેડ વિ. (ઈ.) રાજપત્રિત ગેટ પું. (ઈ.) દરવાજો (૨) સ્ત્રી. પોલીસચોકી; થાણું ગેટઅપ ન. (ઈ.) વસ્તુનો બહારનો ઊપસતો આવતો દેખાવ; ઊઠાવ

ગેડ સ્ત્રી. ગડ; પડ; ગડી (કપડાંની) (૨) સળ (કાગળનો) (૩) મેળબેસવો તે; સપુસ્તિકતા (૪) બંધન ગેડી સ્ત્રી. (દે.) ગેડિઆ) ગેડીદમની રમતમાં વપરાતી

છેદથી વાંકી લાકડી ગેડીદડો પું. ગેડી અને દડો કે તે વડે રમાતી રમત ગેડીબાજ વિ. ગેડીદડામાં કુશળ (ખેલાડી)

ગેડો પું. ગેડી જેવી વળેલી મોટી લાકડી ગેણું(-ણિયું) ન. (દે. ગોણ=બળદ) ઠીંગણો પણ વેગથી ચાલનાર એક જાતનો બળદ

ગેધરિંગ ન. (ઈ.) કોઈ ખાસ હેતુ માટે ભેગા થવું તે; સ્નેહમિલન; મેળાવડે

ગેનેટ ન. (ઈ.) બતક જેવું એક દરિયાઈ પક્ષી ગંપ પું. (ઈ.) જે વસ્તુ વચ્ચેનો ગાળો-અંતર; ખાલી જગ્યા ગેબ વિ. (અ.) ન દેખાય એવું; અદૃશ્ય (૨) ન. ગુપ્ત

ગેબી વિ. ગુપ્ત; અદૃશ્ય; ગૂઢ (૨) ઈન્દ્રિયાતીત; અગમ્ય ગેય વિ. (સં.) ગવાય એવું કે ગાવા જેવું

ગેયતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. ગવાય એવું હોવાનો ગુણ ગેર પું. ('ગરવું' ઉપરથી) ગરેલો ભૂકો [વનાર પૂર્વગ ગેર પૂર્વ. (ફા.) 'નિષેધ, આભાવ, ખોટું' એવો અર્થ દર્શાવે ગેરઅમલ પું. કાબૂની સત્તાનો ગેરઉપયોગ કરવો તે; ખોટો અમલ કરવો તે; 'મિસક્રિંગ્સ'

ગેરઆબરૂ/

૨૫૪

/ગંગ

ગેરઆબરૂ સ્ત્રી. અપકીર્તિ; બદનામી
 ગેરઆવડત સ્ત્રી. આવડત ન હોવી તે
 ગેરહિ-સા(-નસા)ક પું. અન્યાય; ખોટો ન્યાય
 ગેરઉપયોગ પું. ખરાબ ઉપયોગ; દુરુપયોગ
 ગેરઉપયોગી વિ. દુરુપયોગી
 ગેરકાનૂની(-કાયદે) વિ. અં. કાયદા વિના; કાયદા વિરુદ્ધ
 ગેરકાયદે વિ., કિ.વિ. (ફા.) કાયદા વિના; કાયદા વિરુદ્ધ
 ગેરકાયદેસર કિ.વિ. ગેરકાયદે; કાયદા પ્રમાણે નહિ
 ગેરત સ્ત્રી. માન; આબરૂનું ભાન; લાજશરમ
 ગેરદોરવણી સ્ત્રી. ખોટી કે ભૂલભરેલી દોરવણી
 ગેરન્ટર વિ., પું. બાંહેધરી આપનાર
 ગેરફાયદો પું. ફાયદાથી ઊલટું; ગેરલાભ; નુકસાન
 ગેરબંદોબસ્ત પું. અવ્યવસ્થા; અરાજકતા [કે બહારનું
 ગેરબંધારણીય વિ. બંધારણીય નહિ એવું; બંધારણથી વિરુદ્ધ
 ગેરમરજ સ્ત્રી. નારાજ; નારાજગી
 ગેરમુનાસ(-સિ)બ વિ. ગેરવાજબી; અણધરતું
 ગેરરસ્તે; ગેરરાહે કિ.વિ. ખોટો માર્ગ; ખરાબ રસ્તે
 ગેરરીત(-તિ) સ્ત્રી. ખોટી રીત; ખરાબ રીત કે પદ્ધતિ
 ગેરલાભ પું. ખોટ; નુકસાન (૨) ખોટો લાભ (૩) ગેરફાયદો
 ગેરલાયક વિ. લાયક નહિ એવું; 'ડિસકવોલિકાઈડ'
 ગેરવર્તણૂક સ્ત્રી. ગેરવર્તન ન. ગેરવર્તણૂક પું. ખરાબ
 રીતભાત - વર્તન [જગાએ; ખોટી જગાએ
 ગેરવલ્લે કિ.વિ. (અ. વલા પરથી) જ્યાંથી ન જરે એવી
 ગેરવડું સ.કી. ('ગરવું' ઉપરથી) પાડવું; ખંખેરવું
 ગેરવસૂલી સ્ત્રી. ખોટું કે વધારે પડતું કે ગેરકાનૂની વસૂલ
 કરવું તે - તેવી વસૂલાત; 'એમ્પ્રેશન'
 ગેરવહીવટ પું. અવ્યવસ્થા; અંધેર; અરાજકતા
 ગેરવાજબી વિ. અયોગ્ય; અધર્મિત; અણધરતું
 ગેરવિશ્વાસ પું. અવિશ્વાસ કે ખોટો વિશ્વાસ
 ગેરવું વિ. ગેરના રંગનું
 ગેરવું અ.કિ. ઊલટી કરવી (૨) સ.કિ. ત્યજ દેવું
 ગેરવો પું. ઘઉંના પાકમાં થતો એક રોગ; ગેરુ
 ગેરવ્યવસ્થા સ્ત્રી. ગેરવહીવટ; ગોટાળો [અભાવ
 ગેરશિસ્ત સ્ત્રી. (સં.) અશિસ્ત; ખોટી શિસ્ત કે શિસ્તનો
 ગેરસમજ(-જૂત, -જૂતી) સ્ત્રી. ખોટી, ઊંધી, અવળી,
 ભૂલભરેલી સમજ
 ગેરહાજર વિ. હાજર નહિ તેવું; અનુપસ્થિત
 ગેરહાજરી સ્ત્રી. હાજરીનો અભાવ; ગેરહાજર હોવું તે
 ગેરંદી સ્ત્રી. (ઈ.) ખાતરી કે તેની જામીનગીરી
 ગેરંદીખત ન. ગેરંદીનું ખતપત્ર; 'વોરંદી'; 'બોન્ડ'
 ગેરંદેક વિ. બાંહેધરીવાળું [રીતે કામ કરતો હરવંધા
 ગેરીલા પું. સેનામાં નિયમથી બંધાઈને નહિ પણ આઝાદ
 ગેરીલાયુદ્ધ ન. ગેરીલાની રીતનું યુદ્ધ; છાપામાર યુદ્ધ
 ગેરુ પું., ન. (સં. ગૈરિક, પ્રા. ગેરુઅ) એક જાતની લાલ

મટોડી (૨) ઘઉંના ખેતરમાં થતો એક રોગ
 ગેરુઓ(-વો) પું. ગેરુના - ભગવો રંગ
 ગેરેજ ન. (ઈ.) મોટર જેવા વાહન રાખવાનું કે સમારકામ
 કરવાનું મકાન કે જગા [ખેરો
 ગેરો પું. ('ગરવું' ઉપરથી) પાંદડાંનો ગરેલો ભૂકો; ગેર;
 ગેલ ન. લાડ (૨) લાડભર્યો ખેલ; રમત (૩) લટકો
 ગેલ સ્ત્રી. ગલી; વાટ; રસ્તો (૨) યુવરનું પાકું પાન જે
 સ્લેટ ઉપર ઘસાપ છં (૩) કિ.વિ. કેર; પાછળ
 ગેલક્સી સ્ત્રી. (ઈ.) આકાશગંગા
 ગેલન પું. (ઈ.) પ્રવાહીનું વિલાયતી માપ (આશરે બે કિલો)
 ગેલપ સ્ત્રી. ફૂદકાચાલ (ઘોડાનું)
 ગેલફળ ન. મીઠળ [વાળી જગા; 'લોબી'
 ગેલરી સ્ત્રી. વિશાળ મકાનની આગળ-પાછળની લંબાઈ-
 ગેલિયમ ન. (ઈ.) એક નવી શોધાયેલ ધાતુ
 ગેલરી સ્ત્રી. એક પછી એક હાર ઊંચીઊંચી ગોઠવી હોય
 તેવી બેઠક (૨) છજુ (૩) કલાત્મક વસ્તુઓના
 પ્રદર્શનનો ઓરણો
 ગેલિના ન. (ઈ.) કાચું સીસું
 ગેલી સ્ત્રી. (ઈ.) છાપખાનામાં ગોઠવેલાં બીબાંના
 ચોકઠાંને મૂકવાનું લંબચોરસ પતરું કે પાટિયું (૨)
 ગેલીમૂક
 ગેલીમૂક ન. (ઈ.) ગેલીનાં બીબાં પરથી કઢાતું મૂક
 ગેલેરી સ્ત્રી. (ઈ.) જુઓ 'ગેલરી'
 ગેલ્વેનાઈઝ્ડ વિ. (ઈ.) જસતના ડોળવાળું
 ગેલ્વેનોમીટર ન. (ઈ.) વિદ્યુતપ્રવાહનું અસ્તિત્વ તેમજ
 દશા બતાવતું સાધન (૨) વિદ્યુતશક્તિ માપક
 ગેસ પું. (ઈ.) વાયુરૂપી પદાર્થ (૨) કોલસામાંથી કઢાતો
 બળે એવો વાયુ
 ગેસએન્જિન ન. (ઈ.) તેલ કે તેના ગેસથી ચાલતું એન્જિન
 ગેસ પ્લાન્ટ પું. (ઈ.) ગેસ પેદા કરવા માટેનું ઊભું કરાયેલ
 માળખું [વાળો પ્રદેશ
 ગેસફિલ્ડ ન. (ઈ.) જમીનમાંથી ગેસ નીકળવાની શક્યતા-
 ગેસ બેંગ સ્ત્રી. (ઈ.) ગેસ ભરવાની રબરની કોથળી
 ગેસલાઈટ ન. (ઈ.) ગેસથી બળતો દીવો કે તેનો પ્રકાશ
 ગેસલાઈટર ન. (ઈ.) ગેસની સગડી સળગાવવા માટેનું
 સાધન
 ગેસુ પું. (ફા. ગેસુ) વાળની લટ; જુલકું
 ગેસુ પું. (ઠડી) સ્ત્રી. ધૂળ; જેડુ
 ગેસ્ટ પું. (ઈ.) મહેમન; અતિથિ
 ગેસ્ટ-હાઉસ ન. (ઈ.) અતિથિનિવાસ, મહેમાનગૃહ (૨)
 ઊતરવાનું સ્થળ
 ગેહ ન. (સં.) ધર; ગૃહ
 ગેહિની સ્ત્રી. (સં.) ગૃહિણી
 ગેંગ સ્ત્રી. (ઈ.) ટોળકી

ગંગવોર/

૨૫૫

[ગોટીલું(-મડું)]

ગંગવોર સ્ત્રી. (ઈ.) ટોળકીઓની અંદરોઅંદરની અથડામણ
ગેંગું વિ. સહેજમાં રડી પડે એવું; રોતલ

ગેંગાટ પું. ભારે શોક (ર) ધોધાટ; ગરબડાટ [એમ
ગેંગેફે કિ.વિ. ગભરાટથી બોલવામાં લોચા પડે કે ફેંકાય
ગેંગીન ન. (ઈ.) લોહીના ભમજના અભાવે અંગોપાંગોની

પેશીઓનું વિઘટન કે કહોવાજ સાથે થતું મૃત્યુ
ગેન્ગસ્ટર પું. (ઈ.) ગુનાખોર ટોળકીનો સભ્ય; ગુંડો

ગેંધટ વિ. ચકચૂર; મસ્ત

ગેંડી સ્ત્રી. ગેંડાની માદા [એક જંગલી જાનવર

ગેંડો પું. (સં. ગયંડ-ગંડ, પ્રા. ગયંડ-ગંડ) જાડી ચામડીનું

ગેંદ સ્ત્રી. (સં. ગેંદુક, પ્રા. ગેંદુઅ) દડી (ખાસ કરીને

ફૂલ કે રેશમની)

ગેરેય ન. (સં.) શિલાજિત [(૫) આકાશ

ગો સ્ત્રી. (સં.) ગાય (ર) ઇન્દ્રિય (૩) વાણી (૪) પૃથ્વી

ગોક્ષ પું. (સં.) ગાયનો કાન (ર) અંગૂઠાથી અનામિકા

સુધીના વિસ્તારનું પ્રમાણ (૩) એક જાતનો મૃગ (૪)

ન. એક ધોળું ફૂલ (૫) દક્ષિણમાં આવેલું શિવનું એક

પ્રસિદ્ધ તીર્થ (૬) ખચ્ચર (૭) સાપ (૮) ગાયના

કાનના આકારમાં બેળેલો હાથ

ગોકશી સ્ત્રી. ગોવપ; ગોહત્યા

ગોકળઆઠમ સ્ત્રી. (સં. ગોકુલ + અષ્ટમી) શ્રાવણ વદ

આઠમ; શ્રીકૃષ્ણની જન્મતિથિ

ગોકળગાય સ્ત્રી. ચોમાસામાં થતું એક લાલ અને સુંવાળું

જીવડું; ઇન્દ્રગોપ (ર) શિંગડાંવાળું એક જીવડું (તેને

ઇન્દ્રની ગાય પણ કહે છે.) [વગરનું

ગોકળખાંડું વિ. ગોકુળની ગોપી જેવું ગાંડું; સાવ ભાન

ગોકળિયું ન. ગોકુળ (લાલિયવાચક) (ર) વિ. ગોકુળનું

ગોકળી પું. ગાયનો ગોવાળ (ર) રખારી (૩) ભરવાડ

ગોકીરો પું. શોરબકોર; ધોંધાટ

ગોકુલ (સં.) (-ળ) ન. ગાયોનું ટોળું; ધણ (ર) મથુરા

પાસેનું, શ્રીકૃષ્ણ ઊછર્યા હતા તે ગામ

ગોકુલ(ઠચંદ્ર, ઠનાથ, ઠજી) પું. શ્રીકૃષ્ણ

ગોકુલાષ્ટમી સ્ત્રી. ગોકળ આઠમ

ગોખ પું. (સં. ગવાણ, પ્રા. ગોકખુરઅ) છજું; ઝરખો;

અગાસી (ર) ગોખલો

ગોખણ ન. ગોખવું તે

ગોખણપટ્ટી સ્ત્રી. ગોખી પાડવું તે [કરેલું

ગોખસિયું વિ. ગોખી પાડનારું (ર) ગોખી ગોખીને યાદ

ગોખડુ પું., ન. (સં. ગોભુરક, પ્રા. ગોકખુરઅ) એક

પૌષ્ટિક વનસ્પતિ (ર) એનું કાંટાવાળું બીજ (૩)

હાથીના પગે બાંધવાનું કાંટાવાળું સાધન

ગોખલી સ્ત્રી. નાનો ગાખલો

ગોખલો પું. ગોખ; તાકું (ર) દાંત વિનાનું મોઢું

ગોખવું સ.કિ. (મોઢે કરવા) વારંવાર બોલવું

ગોખાટવું સ.કિ. ગોખગોખ કરવું; વારંવાર ગોખવું
ગોગલ્સ ન.બ.વ.(ઈ.) (તડકામાં પહેરાતા) અમુક રંગીન
ચશ્મા

ગોગળી પું. ઘેરો અવાજ (ર) હડપચીની નીચેનો ગળા
તરફ લથી પડતો ભાગ (૩) ઊંટ મસ્તીમાં આવે ત્યારે

મોંમાંથી જીભની પાછળથી તાળવાનો ભાગ બહાર

કાઢે છે તે

ગોગિધો પું. ખાંચાખંચાવાળા પથ્થર [વિનાનું

ગોગું વિ. માલ વગરનું (ર) આવડત વગરનું; વેતા

ગોગો પું. સાપ; સર્પ [અનન; ગવાનિક

ગોગ્રાસ પું. (સં.) જમતાં પહેલાં ગાયને માટે જુદું કાઢેલું

ગોધર પું. (સં. ગોગ્રહ, પ્રા. ગોધર) મોટો અને પકરેલો

ખિલાડો

ગોધાતી(-તક) વિ. (સં.) ગાયનું હત્યારું

ગોચર વિ. (સં.) ઇન્દ્રિયગમ્ય (ર) ન. ગૌચર; ચરો

ગોચરાઈ સ્ત્રી. ગાયોને ચરાવવાનું મહેનતાણું [ગતિ

ગોચરી સ્ત્રી. ખિલા; માપુકરી (ર) ચાહોની એક પ્રકારની

ગોચલું ન. વર્તુળાકારમાં એકકા થવું તે (ર) ફૂંડાળું કરવું તે

ગોચું ન. ચૂનાના પથ્થરવાળી જમીન

ગોઝાર સ્ત્રી. (સં. ગુહાગાર) રસોડા કે ભંડાર તરીકે

વપરાય એવો મુખ્ય ઓરડાની બાજુનો ખંડ; ગજાર

ગોઝારું વિ. (સં. ગોનહત્યારું) ગાયની હત્યા કરનાર;

પાપી (ર) જ્યાં હત્યા થઈ હોય એવું; અપવિત્ર

ગોઝારો પું. ગોહત્યા કરનાર (ર) હત્યારો

ગોટ પું. ગોટો (ધુમાડાનો) (ર) પૂંટરો (૩) સ્ત્રીઓ તથા

છોકરાંને સાથે પહેરવાનું એક ધરેણું (૪) બીજા રંગના

કપડાને ઓટીને મૂકેલી કિનાર

ગોટપિટ ન. અંગ્રેજ કે તે બોલવું તે (કટાક્ષમાં)

ગોટપો(-મો)ટ કિ.વિ. બરોબર ઓટી કરીને (સૂવા માટે);

ગુટપુટ [(૩) કામમાંથી ગપોલિયું

ગોટલી સ્ત્રી. નાનો ગોટલો (ર) ગોટલાની અંદરની મીજ

ગોટલીભાજ વિ. ગોટલી મારવામાં હોશિયાર; કામચોર

ગોટલો પું. કળની અંદરનું કોટલાવાળું બીજ (ર) કઠણ

માંસપિંડ (૩) પગ વગેરેના સ્નાયુને ગોળાકાર સોજે

ગોટવવું સ.કિ. ગોટે ચડાવવું; મૂંઝવણમાં મૂકી દેવું

ગોટાવું અ.કિ. ('ગોટો' પરથી) ગોળગોળ ગોટા વળવા

(ર) ધુમાવું (૩) ગૂંચાવું

ગોટાળિયું વિ. ગોટળાવાળું; ગોટાળો કરે એવું

ગોટાળો પું. (ગોટો ઉપરથી) અવ્યવસ્થા; છબરો (ર)

ગૂંચવણ (૩) હિસાબ કે પેંસાની બાબતમાં ગરબડ

કે ધાલમેલ અથવા અફરાતફરી

ગોટી સ્ત્રી. (સં. ગુટી) ગોળી (ર) નાની ગાંઠ (૩) કસબ

બધ્યા પછી રહેલી ધાતુની ગોળી

ગોટીલું(-મડું) ન. ગુલાંટ; ગુલાંટિયું

ગોદાવરું

૨૫૬

[ગોદાવરી

ગોદીલો પું. પીજણની તાંતને યડકાવવાનું ઓજાર (૨)
નકર ગોળો; દડો (૩) કાંઠલો (૪) કપડાનો વણેલો
સાટકો [અનેક ગૂંછળાં

ગોટગોટ(-ટા) પું. બ.વ. બૂળ ગોટા; ધુમાડાનાં નીકળતાં
ગોટો પું. ગોળો; પિંડો (૨) ફૂલનો તોરો; કલગી (૩)
ગલગોટો (૪) વાદળા જેવો ગોળો (ધૂળ ધુમાડાનો)
(૫) ફળની અંદરની ગોળા ચીજ; દા.ત. નાળિયેરનો
ગોટો (૬) છબરડો; ગોટાળો (૭) પેટમાં થયેલો ગોળો
ગોટ સ્ત્રી. (સં. ગોઠિ) છાની-અંતરની વાતચીત; ગુંજ
(૨) મિજબાની; ઉજાણી (૩) મરકરી; ટોળ (૪)
મિત્રતા (૫) ભેટ (ખાસ કરીને સ્ત્રીની દિવસોમાં
ગુલાલ વગેરે છાંટનારને અપાતી)

ગોઠ ન. ગામડું; ગોઠડું [મીઠી વાતચીત; પ્રેમાલાપ
ગોઠડી સ્ત્રી. છાની-અંતરની વાતચીત (૨) (લાલિત્યવાચક)
ગોઠડું ન. નાનું ગામડું [ગોઠિયણ; સખી
ગોઠણ પું. ડીંચણ; ધૂંટણ (૨) સ્ત્રી. (ગોઠ પરથી)
ગોઠણી સ્ત્રી. ('ગોઠવું' ઉપરથી) ઉતરતી બેસણી;
ઈંટોણી; સૂચિયું (૨) ગોઠવણ

ગોઠણ બુઠ વિ. ડીંચણ ડૂબે એટલું ઊંડું; ગોઠણભેર
ગોઠમડું ન. ગોઠીમડું (૨) ગુલાંગ
ગોઠ(-ઠી)પણાં ન. બ.વ. મૈત્રી; દોસ્તી
ગોઠવણ(-ણી) સ્ત્રી. ગોઠવવું તે કે તેની રીત; રચના (૨)
સગવડ; બંદોબસ્ત

ગોઠવવું સ.કિ. વ્યવસ્થિત બંધબેસતું મૂકવું કે કરવું (૨)
નોકરીમાં કે કામધંયામાં રાખવું-રખાવવું

ગોઠવું અ.કિ. અનુકૂળ આવવું; ગમવું; ડુચવું
ગોઠિયણ સ્ત્રી. સ્ત્રીમિત્ર; સખી; ગોઠણ [દોસ્ત
ગોઠિયો પું. (સં. ગોઠિક, પ્રા. ગોઠિકા) મિત્ર; સાથી;
ગોઠી પું. જૈન દેરાસરનો નોકર-પૂજારી (૨) ગોઠિયો;
ભાઈબંધ

ગોઠીપણાં ન. બ.વ. ગોઠપણાં; મૈત્રી; મિત્રતા
ગોઠીમડું ન. ગોઠીમડું; ગુલાંટ
ગોંડ પું. (ઈ.) ઈશ્વર; ભગવાન
ગોંડ ન. (સં. ગડ; ગંડ) ઉપર થતી ગાંઠ; કીમડું
ગોંડ સ્ત્રી. ગોંડવું તે
ગોંડવું સ.કિ. ખોદવું

ગોડાઉન સ્ત્રી., ન. (ઈ.) માલ ભરવાની વખાર; ગોદામ
ગોડિયો પું. બગાળના ચૈતન્ય સંપ્રદાયનો અનુયાયી (૨)
ગોડવજાણિયો

ગોડી સ્ત્રી. એક રાગિણી; ગોંડી (૨) મીઠાશ; મધુરતા
ગોંડે કિ.વિ. પેઠે; જેમ (૨) ની સાથે; સાંબતમાં
ગોણિયું ન. ગાય દોલવાનું વાસણ
ગોત સ્ત્રી. શોધ; ખોળ
ગોત ન. (સં. ગોત્ર) કુળ

ગોતર ન. (ગોત્ર પરથી) કઠાળની શિગોનાં ફોતરાં અને
પાંદડાંનો ભૂકો (ઢોરનું ખાણ)

ગોતર ન. ગોત્ર; કુળ

ગોતરજ પું., સ્ત્રી. ગોત્રજ

ગોતરડું ન. ગોત્રજની પૂજા માટે આપેલી માટી અથવા વસ્તુ
કે તેલાવવાનો સમારંભ (લગનમાં મંગળતરીકે કરાતો)

ગોતરું સ.કિ. (દિ. ગુન) શોધવું; ખોળવું

ગોતામણ સ્ત્રી. ગોતવાની મહેનત કે મજૂરી

ગોતું ન. (દિ. ગવત=વાસ) ઢોરને માટે બાંધેલું ખાણ (૨)

ગમેતેમ રાંધેલું કે ટાકું ને સ્વાદ વગરનું અન્ન

ગોત્ર ન. (સં.) વંશ; કુળ; 'દ્રાઈબ' દિવતા; ગોતરજ

ગોત્રજ વિ. (સં.) ગોત્રમાં જન્મેલું (૨) પું., સ્ત્રી. કુળ-

ગોત્રીય વિ. એક ગોત્રનું; સગોત્ર

ગોથ સ્ત્રી. (અ. ગોતહ=ડૂબકી) ઊંધે માથે કરી જવું તે;

ગુલાંટ (પતંગની) (૨) ભૂલથાપ; ગોથું

ગોથ પું. વેપારીનો 'ચાર'ના આંકડાનો સંકેત

ગોથણો પું. ધૂંસરી નાડવાનો ખીલો; ગોકણો

ગોથાટું સ.કિ. ગોથે ગોથે મારવું

ગોથાં અ.કિ. ગોથાં ખાવાં

ગોથિક સ્ત્રી. પ્રાચીન ગોથ લોકની ભાષા (૨) વિ.

(પશ્ચિમ યુરોપની) અમુક સિલ્પ-સ્થાપત્ય કાળનું કે

તેને લગતું (૩) ગોથ લોકનું કે તેમની ભાષાને લગતું

ગોથું ન. માથું નીચે હોય તેવી શરીરની સ્થિતિ; ગડશોલિયું

(૨) ગુલાંટ (૩) માથું મારવું તે

ગોથાં ન. બ.વ. નકામાં ફાંકાં (૨) ભૂલથાપ

ગોદ સ્ત્રી. (સિ.) ખોળો [અંતરાય; પજવણી

ગોદ સ્ત્રી. (ગોદવું) વારંવાર ટોક્યા કરવું તે (૨) ડબલ;

ગોદડિયું વિ. ('ગોદડું' ઉપરથી) ખડખડું ને જાડું (૨)

ગોદડીમાં હોઈએ ને થતું-રાતનું (ગ્રહણ) (૩) પાસે

માત્ર ફાટેલી ગોદડી કે ચીથરાં રાખનાર (બાવો, સાધુ)

(૪) ન. એક જાતનો શીતજાનો રોગ-ઓરી

ગોદડી સ્ત્રી. નાનું ગોદડું (૨) ઢૂંગાંના કકડા વગેરે

ગોદવીને કરાતું હલકું પાતળું ઓઢણ કે પાથરણું (૩)

ગાયની ડેક નીચેની લબડતી ગોદડી જેવી જાડી

ચામડી (૪) એક વૃક્ષ [પાથરણું

ગોદડું ન. (દિ. ગાડૂ) રૂ ભરીને કરાતું મોટું ઓઢણ કે

ગોદવણી સ્ત્રી. ગોદ; ડબલ; પજવણી; ઢબલ

ગોદડું સ.કિ. ગોડવું; ખોદવું (૨) ગોદી મારવો

ગોદાટું સ.કિ. વારંવાર કહ્યા કરવું; ટોક્યા કરવું (૨)

વારંવાર ગોદાવવું; ગોદા મારવા [સંસ્કાર-વિધિ

ગોદાન ન. (સં.) ગાયનું દાન (૨) કેશ કપાવવાનો

ગોદામ સ્ત્રી., ન. (ઈ. ગોડાઉન) માલ ભરવાની ગોદી;

'ગોડાઉન'

[વિ. બાર (સંકેતમાં)

ગોદાવરી સ્ત્રી. મહારાષ્ટ્રમાં આવેલી એક પવિત્ર નદી

ગોદાવરી

૨૫૭

/ ગોપણી

ગોદાવરું સ.કિ. 'ગોદવું'નું પ્રેરક (૨) ગોદો મારવો (૩) ટોકીને જાગ્રત કે સતેજ કરવું
 ગોદી સ્ત્રી. અંદર પાત્રી કઢાયથલામ એવી સગવડવાળું. વલાણો બાંધવાં કે ઊભાં રાખવાનું અંદર (૨) ગોડાઉન; વખાર
 ગોદો પું. ગોદાવે-નુંથે યા ભોંકાય એવું ઊપસેલું તે (૨) મુકકો; ઠોંસો (૩) અણીદાર વસ્તુથી ઘોંચાયેલું તે; ઘોદો (૪) ખોટ; નુકસાન
 ગોદોહન ન. (સં.) ગાયને દોહવી તે
 ગોદોહની સ્ત્રી. (સં.) ગાય દોહવાનું વાસણ
 ગોધણ ન. ગાયોનું ટોળું; ગોધન
 ગોધન ન. (સં.) ગાયો રૂપી ધન - દોલત (૨) ગોધણ ગોધલો પું. (-લિયું) ન. નાનોગોધો; (ખસી કરેલો) વાછરડો
 ગોધાલગન ન. ગોધૂલિક-સમીસાંજનું લગન
 ગોધુમ પું. બ.વ. (સં.) ઘઉં
 ગોધુમચૂર્ણ ન. (સં.) ઘઉંનો આટો
 ગોધુલગન ન. ગોધૂલિક-સમીસાંજનું લગન
 ગોધું ન. ગોધલિયું; નાનો ગોધો; વાછરડું
 ગોધૂમ પું. બ.વ. (સં.) ગોધુમ; ઘઉં
 ગોધૂલિક વિ. (સં.) (-ળિક) ગોરજ-સમી સાંજનું લગન
 ગોધે પું. (સં.) ગોઃ+ધવ, પ્રા. ગોદ્ધઅ) આખલો; ખસી નસી કરેલો બળદ
 ગોધ પું. (સં. ગુંફ) (પુરુષનું) સોનાનું કોટનું એક ધરેણું
 ગોધ પું. (સં.) ગોવાળિયો; ગોવાળ [કવિતા
 ગોપકવિતા સ્ત્રી. ગ્રામજીવન કે ગોપજીવન વર્ણવતી
 ગોપકાવ્ય ન. ગ્રામજીવન વર્ણવતું કાવ્ય
 ગોપકુલ ન. (સં.) (-ળ) ગોવાળિયાઓનું કુળ-વંશ [ગીત
 ગોપગીત ન. (સં.) ગ્રામજીવન કે ગોપજીવન વર્ણવતું
 ગોપદ ન. (સં.) ગાયનું પગલું [તિ
 ગોપન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) સંરક્ષણ (૨) ગુપ્ત રાખવું
 ગોપનીય વિ. (સં.) ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય; ગોપ્ય
 ગોપવરું સ.કિ. છુપાવી રાખવું; સંતાડી રાખવું (૨) સંકેલવું [છુપાવવું
 ગોપવું (-વવું) સ.કિ. (સં. ગુપ્ ઉપરથી) સંતાડવું; ગોપહાર પું. (સં. ગુફ+હાર) (સ્ત્રીનું) કોટનું એક ગૂંથેલી સાંકળીનું ધરેણું [શ્રીકૃષ્ણ
 ગોપાલ, (ઠક) પું. (સં.) ગોવાળિયો (૨) રાજા (૩) ગોપાલન ન. (સં.) ગાયનાં રક્ષણ અને સંભાળ
 ગોપાલી (-લિકા) સ્ત્રી. (સં.) ગોપી
 ગોપાલમી સ્ત્રી. (સં.) કારતક સુદ આઠમ; ગોપ આઠમ
 ગોપી (-પિકા), ગોપવધૂ સ્ત્રી. (સં.) ગોવાળણ (૨) વૃંદાવનની શ્રીકૃષ્ણભક્ત ગોવાળણ
 ગોપિત વિ. ગોપાયેલું; ગુપ્ત કે રક્ષિત રખાયેલું
 ગોપી સ્ત્રી. ગોવાળની સ્ત્રી; ગોપીજન; ગોવાલણી

ગોપીચંદન ન. (સં.) ટીલું કરવામાં વપરાતી એક પીળી માટી
 ગોપુર (ઠમ્) ન. (સં.) દક્ષિણમાં મંદિરોનો તે તે દરવાજાનો ઉત્તમ શિલ્પના નમૂનારૂપ ઘાટ અને તે તે દરવાજો (૨) મુખ્ય દ્વાર
 ગોખા પું. (સં.) રક્ષક; વાલી
 ગોપ્ય વિ. (સં.) ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય; ગોપનીય
 ગોફ પું. (સં. ગુંફ) કોટનું એક ધરેણું (૨) હાથનું એક ધરેણું (૩) રાસ રમતાંની સાથે હાથમાંનાં રંગબેરંગી દોરડાં ગૂંથાતાં જથ્થા છે તે રમત-રાસ
 ગોફણ સ્ત્રી. (દિ. ગોફણા) ગોળા-પથરા ફેંકવાનું નાના જોતર જેવું સાધન (૨) પું. અંબોડે લટકાવવાનું સ્ત્રીઓનું એક ધરેણું
 ગોફણિયું વિ. ગોફણના કામનું; કફણ (પથ્થર)
 ગોફણિયો પું. ગોફણમાં ફેંકવાનો ગોળો (૨) થોડા ધીના કફણ લાડુ
 ગોફણી સ્ત્રી. અંબોડે લટકાવવાનું સ્ત્રીઓનું એક ધરેણું
 ગોફણો પું. તુંગા પર જોડેલો લાકડાનો એક ભાગ (૨) અંબાડનું એક ધરેણું [ભૂકો
 ગોબર ન. (દિ. ગોબર) (ગાયનું) છાણ (૨) છાણાંનો ગોબરગણેશ પું. (સિ. મૂર્ખ [માટેનો] ગેસ
 ગોબરગેસ પું. છાણ, મળમૂત્રાદિમાંથી કઢાતો (બળતણ ગોબરપ્લાન્ટ પું. (ઈ.) ગોબરગેસ મેળવવા કરાતી યોજના
 ગોબરુ પું. ઓરી; એક જાતની શીતળા; ગોદરિયું
 ગોબરું વિ. (ગો + ઉલ્લર) ગુંદું (૨) ન. ગોબર (ગાયનું છાણ) (૩) અસ્વચ્છ; મેલું
 ગોબરો પું. ધૂસરી બાંધવાની હળની દાંડી [થવું
 ગોબાવું અ.કિ. ગોબો પડવો; ધોબાવું (૨) મનમાં દુઃખ
 ગોબો પું. પછડાવાથી ધાતુની બનેલી વસ્તુની સપાટી ઉપર પડતો ખાડો [બ્રાહ્મણનો રક્ષક (રાજા)
 ગોબાહ્મણપ્રતિપાલ (સં.) (-ળ) વિ. (૨) પું. ગાય ને ગોમય (સં.), (-ળ) ન. ગાયનું છાણ; ગોબર
 ગોમંડલ (સં.), (-ળ) ન. પૃથ્વીનો ગોળાકાર-ચક્ર (૨) ગાયોનો સમૂહ (૩) શબ્દસંગ્રહ (૪) જ્ઞાનકોશ (૫) વ્યાપક વાણી
 ગોમંસ ન. (સં.) ગાયનું માંસ; 'બીફ'
 ગોમુખ ન. (સં.) ગાયનું મોઢું (ખાસ કરીને પથ્થર વગેરેમાંથી બનાવેલું) (૨) એક જાતનું નગાડું
 ગોમુખી સ્ત્રી. (સં.) માથા જપવાની ગોમુખ જેવી કોથળી
 ગોમૂત્ર ન. (સં.) ગાયનું મૂતર
 ગોમૂત્રિકા સ્ત્રી. (સં.) ગાયના મૂતરની ધાર જેવી આકૃતિ (૨) એક પ્રકારનું ચિત્રકાવ્ય
 ગોમેદ પું. (સં.) એક જાતનો ભીરો; પોખરાજ [યજ્ઞ
 ગોમેધ પું. (સં.) જેમાં ગાયનો ભોગ આપવાનો ભોધ તેવો
 ગોયણી સ્ત્રી. ગોરાણી

ગોયણી]

૨૫૮

[ગોલાર્ધ

ગોયણી સ્ત્રી. (સં. ગૌરી ઉપરથી) સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી (૨)
 વ્રત નિમિત્તે જન્મવા બોલાવેલી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી
 ગોયરો સ્ત્રી. (સં. ગૌરી) ગોરમાનું વ્રત; ગોયો
 ગોર પું. (છાજાનો) ભૂકો; ગેરો (૨) કોરનો સમૂહ
 ગોર પું. (સં. ગુરુ, પ્રા. ગઉરુ) પુરોહિત (૨) પંડે
 ગોર સ્ત્રી. (સં. ગૌરી સાથે સંબંધ) કુમારિકાઓનું
 ગૌરીપૂજનનું (ગોરમાનું) વ્રત (૨) એવી કુમારિકા
 ગોરશ વિ. (સં.) ગાયોનું રક્ષણ કરનારું (૨) ઉદિયોને
 કળજે રાખનાર

ગોરશક પું. (સં.) ગાયોનું રક્ષણ કરનાર; ગોવાળ
 ગોરશા સ્ત્રી. (સં.) ગાયોનું રક્ષણ-પાલન
 ગોરખ વિ. (સં. ગોરશ) ઉન્દિયોને સ્વાપીન રાખનારું;
 સંયમી (૨) પું. શિવમાર્ગી સાધુઓનો એક પ્રકાર (૩)
 મત્સ્યેન્દ્રનાથના પ્રસિદ્ધ શિષ્ય ગોરખનાથ [જળ
 ગોરખ (ઠઆમલી, ઠઆંબલી) સ્ત્રી. એક ઝાડ (૨) એનું
 ગોરખધંધો પું. ખોટાઈ કે ખોટો ધંધો (૨) એકના એક
 કામનું નિરર્થક પુનરાવર્તન (૩) છેતરપિંડી
 ગોરખનાથ પું. શૈવ સંપ્રદાયના કાનકટા સાધુ-પેટા
 સંપ્રદાયના સંસ્થાપક ગુરુ [ચાપેલો પંથ
 ગોરખપંથ પું. ગોરખ સાધુઓનો પંથ (૨) ગોરખનાથે
 ગોરખપંથી વિ. ગોરખપંથનો અનુયાયી
 ગોરખવાણી સ્ત્રી. ગોરખનાથની વાણી (૨) અવળવાણી
 ગોરજ સ્ત્રી. (સં.) ગાયોના ચાલવાથી ઊડતી રજ-ધૂળ
 (૨) સમીસાંજ

ગોરજમુહૂર્ત ન. (સં.) સમીસાંજનું માંગલિક ટાણું
 ગોરજલગન ન. સમીસાંજનું લગ્ન; ગાધૂલિકલગ્ન; ગોધુલગ્ન
 ગોરજી પું. (સં. ગુરુ+જી) જૈન સાધુ-ધર્મોપદેશક
 ગોરટ(ટિયું, ટું) વિ. (સં. ગૌર) ગોરા વર્ણનું; ગોટું
 (૨) ગોટું અને રેતાળ; ગોરાટ [(૨) ગોયણી
 ગોરણી સ્ત્રી. વ્રત નિમિત્તે જન્મવા તેડેલી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી
 ગોરણું ન. લુવો; ગુલ્લું [જમાડવાનું એક વ્રત
 ગોરતો પું. (સં. ગૌરી ઉપરથી) સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓને
 ગોરધન પું. ગોવર્ધન
 ગોરપદું ન. (સં. ગુરુ+પદ) પજમાનવૃત્તિ; ગોરનું કામ
 ગોરબસરા ન. નાની પાંખનું કલાગીવાળું બાજ
 ગોરમટી સ્ત્રી. (સં. ગૌરમૃતિકા) લાલ-પીળી માટી; મટોડી
 ગોરમા સ્ત્રી. (સં. ગૌરી+માતા) ગૌરી; પાર્વતી (૨)

કુમારિકાઓનું ગૌરીપૂજનનું વ્રત; ગોર
 ગોરસ ન. (સં.) ગાયનાં દૂધ, દહીં વગેરે (૨) તે
 રાખવાનું પાત્ર; ગોરસી
 ગોરસડું ન. ગોરસું; દોણું (૨) ગોરસ
 ગોરસિયું વિ. ગોરસવાળું (૨) ન. ગોરસી; દોણું [દોણી
 ગોરસી સ્ત્રી. (-સું) ન. દહીં, દૂધ રાખવાનું મારીનું વાસણ;
 ગોરસી સ્ત્રી. ગૂરસી; ચૂલો

ગોરંબ(ભા)નું અ.કિ. (સં. ધોરન+ભાવ) ધનધોર થવું
 (વાદળાંથી અકારાનું) (૨) ધુમાવું (૩) સૂઝ ન
 પડવાથી ગૂંચવાવું [ચંદ્રી આવવાં તે
 ગોરંભો પું. ગોરંભાવું તે; ગૂંચવણ (૨) ઘેરો (૩) વાદળાં
 ગોરાટ વિ. ગોરટ; ગોટું
 ગોરાટ(-ડું) વિ. (સં. ગૌર ઉપરથી) ખોચી, રેતાળ અને
 લાલાશ વા પીળાશ મારતી (માટી વા જમીન)
 ગોરાણી સ્ત્રી. ગોરની સ્ત્રી (૨) ગુરુપત્ની કે સ્ત્રીગુરુ
 ગોરાશ સ્ત્રી. ગૌરતા; ગોરાપણું [રૂપાળી સ્ત્રી
 ગોરી(-રાંદે) સ્ત્રી. (સં. ગૌરી) ગોરા દેહવાળી સ્ત્રી;
 ગોરીલો પું. (ઈ.) એક જાતનો મોટો વાંદરો [વર્ણ
 ગોરું વિ. (સં. ગૌર, પ્રા. ગોરિઆ) ઊજળા રંગનું; ગૌર-
 ગોરુચંદન ન. ગોરોચન
 ગોરેવાન વિ. ગોરા રંગનું; ગૌરવર્ણ [વગેરેનો] માણસ
 ગોરો પું. ગોરી ચામડીનો પરદેશી (પુરોપ, અમેરિકા
 ગોરોચન ન. (-ના) (સં.) સ્ત્રી. ગાયના માથામાંથી
 મળતી કે તેના પિત વા મૂત્રમાંથી કરાતી એક ઔષધિ
 ગોયો સ્ત્રી. (સં. ગૌરી) ગોરમાનું વ્રત; ગોયરો
 ગોલ પું. (ઈ.) ફૂટબોલ વગેરે રમતોમાં જ્યાં દરો
 પહોંચવાથી જીત ગણાય તે મુકરર કરેલી હદ; પોયું
 (૨) લક્ષ્ય

ગોલ(-ળ) વિ. (સં.) વર્તુલના - દડાના આકારનું (૨)
 પું. ગોળ આકાર [થયેલો પુત્ર (૩) ગોલો
 ગોલક પું. (સં.) આંખનો ગોળો (૨) વિષવાને જરકર્મથી
 ગોલક પું. (ફા. ગુલ્લક) પૈસા નાખવાનો ગલ્લો-પેટી
 ગોલકિક સ્ત્રી. (ઈ.) ફૂટબોલ, હોકી વગેરે રમતોમાં પૈયા
 પર જઈ મરાતી લાત કે હોકીની ઠોક
 ગોલકી વિ., સ્ત્રી. હલકી સ્ત્રી; દાસી [ખેલાડી
 ગોલકીપર પું. (ઈ.) ગોલ સાચવનાર; પોયું સાચવનાર
 ગોલખ સ્ત્રી. (ફા. ગુલ્લક = પૈસા રાખવાનું વાસણ) રોકડ
 ભેટ નખાય તેવી ધર્મોદાપેટી
 ગોલપોસ્ટ પું. (ઈ.) ફૂટબોલ અને હોકી વગેરે રમતમાં પૈયા
 પાસે ખોડેલી ચાર થાંભલીઓમાંની પ્રત્યેક થાંભલી
 ગોલબ્લેકર સ્ત્રી. (ઈ.) શરીરમાંનું પિતાશય [પાલમેલ
 ગોલમાલ પું., સ્ત્રી. (હિં.) ગરબ,ગોટો; અધ્યવસ્થા;
 ગોલભાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) ફૂટબોલ, હોકી વગેરેની રમતમાં
 પૈયા પાસે દોરેલી લીટી

ગોલવાડ સ્ત્રી. ગોલાઓનો વાસ-મહોલ્લો
 ગોલવું સ.કિ. પગ વડે ખૂંદી નાખવું; ગુંદવું [‘બોલર’
 ગોલંદાજ પું. (ફા.) તોપથી (૨) કિકેટમાં દરો ફેંકનાર;
 ગોલંદાજી સ્ત્રી. તોપમાંથી ગોળા ફેંકવાની ક્રિયા (૨)
 કિકેટમાં આકરી દડાફેંક; ‘બોલિંગ’
 ગોલાબારુદ ન. દારૂગોળો
 ગોલાર્ધ પું. (સં.) અર્ધગોળ (૨) પૃથ્વીનો અર્ધ ગોળો

ગોલી

૨૫૯

/ ગોળાકાર

ગોલાં ન. બ. વ. જનાનખાનામાં હલકા દરજજાનાં દાસદાસી
ગોલી સ્ત્રી. ગોલણ (૨) વડારણ
ગોલીય વિ. ગોળાકાર (૨) ગોળાને લગતું; 'સ્ફેરિકલ'
ગોલો પું. (સં. ગોલ, ગોલા) એ નામની સાતિનો માણસ
(૨) જનાનખાનાનો નોકર (૩) ગંજફાનું એક પતું
(૪) અનાજનો (ગોળાકાર) ભંડાર

ગોલોક પું. (સં.) વિષ્ણુ યા કૃષ્ણનું નિવાસસ્થાન
ગોલ ન. (ઈ.) સોનું; સુવર્ણ
ગોલન વિ. (ઈ.) સોનાના રંગનું; સોનેરી
ગોલન એજ પું. (ઈ.) સુવર્ણયુગ
ગોલન જ્યુબિલી સ્ત્રી. (ઈ.) વ્યક્તિ કે સંસ્થાને ૫૦ વર્ષ
થતાં ઊજવાતો ઉત્સવ; સુવર્ણજયંતી; સુવર્ણમહોત્સવ
ગોલડફિલ ન. (ઈ.) સોનાની ખાણનો પ્રદેશ
ગોલ્ડ પું. (ઈ.) ગેડી જેવી ખાસ લાકડીથી રમાતી દડાની
એક રમત [ભક્ત

ગોલ્લો પું. (સં. ગો ઉપરથી) વાહરડો (૨) માતાનો યુસ્ત
ગોલ્લો પું. વગર નોતરે જમવા ફરતો માણસ; લાખો
ગોલ્લો પું. બારસાખ પાસેનો કમાડનો ભાગ
ગોલ્ધ પું. (સં.) ગાયનો વધ; ગો-હત્યા
ગોલુરું ન. ગોબરું; ઓરી
ગોલ્ધન પું. (સં) વૃંદાવનમાં આવેલો એક ડુંગર
ગોલ્ધન(ઠધર, ઠધારી) પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
ગોલંશ પું. (સં.) ગાય-બળદની ઓલાદ
ગોલંશવધન ન. (સં.) ગાય-બળદની ઓલાદનો ઉછેર
ગોલાનીઝ પું. ગોલાનો વતની; ગોવાઈ
ગોલારું ન. (સં. ગો+વૃંદ) ગાય-ઢોરનું ટોળું
ગોલારું ન. ઠાકમાઠ [ગોલાજની સ્ત્રી

ગોલાલણ(સ્ટી) સ્ત્રી. (સં. ગોપાલિની) ગોવાળણ;
ગોલાળ પું. (સં. ગોપાલ) ગાય-ઢોર ચરાવનારો; ગોવાળિયો
ગોલાળિયો પું. જુઓ 'ગોવાળ'
ગોલાળી સ્ત્રી. ગોવાળનો ધંધો (૨) દલાલી
ગોલાળી પું. ગોવાળ; ગોવાળિયો [ગોવાળનો વાસ
ગોલાળું ન. ગોવાળનો ધંધો (૨) ગાયોનું ધણ (૩)
ગોલાળો પું. ગોવાળ; ગોવાળિયો
ગોલિંદ(દો) પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
ગોલુંદ ન. (સં.) ગાયોનું ટોળું; ધણ
ગોલજ ન. (સં.) ગાયોને બાંધવાનો વાડો (૨) ગાયોને
ચારવાની જગા (૩) ગાયોનું ટોળું; ધણ [માટે
ગોશપેય વિ. (ફા.) કાન ઠાંકી-દે તેવું (પાથરી, સાફા
ગોશાલા (સં.), (-ખા) સ્ત્રી. ગાયોને બાંધવા-પાળવાની
જગા

ગોશીતલા સ્ત્રી. (ગો+શીતલા) શીતળાનો રોગ; બળિયા
ગોશ્ત ન. (ફા.) ગોસ; માંસ; માટી; 'મટન'
ગોષ્ટ પું. (સં.) ગાયોનો વાડો; ગોઠડું (૨) ભરવાડવાડો

ગોષ્ઠિ(ષ્ટી) સ્ત્રી. (સં.) વાતચીત; ગોઠડી (૨) મસલત;
છૂપી વાતચીત (૩) એક ગેય પ્રકારની એકાંકી રચના
ગોષ્ઠ્ય(ષ્ટ્યા)દ ન. (સં.) ગાય કે બળદનું પગલું; ગોપદ
કે તેનાથી પડતો ખાડો [ન. સડની નાથનું દોરડું
ગોસ વિ. જમણી બાજુનું (સુકાન ફેરવવા વિશે) (૨)
ગોસ ન. (ફા. ગોશ્ત) માંસ; ગોશ્ત
ગોસંવર્ધન ન. (સં.) ગાય-બળદનો ઉછેર
ગોસાઈ પું. (સં. ગો+સ્વામી) મોગલાઈમાં ગાયોનો
સ્વામી એવા ગોપાલક આચાર્યો માટેનો ઈલકાબ (૨)
વલ્લભાચાર્યના વંશજ આચાર્ય - ગોસ્વામી

ગોસિપ સ્ત્રી. ગપસપ ગપાટા
ગોસેવા સ્ત્રી. (સં.) ગાય ને તેના વંશની સેવા-પરિચર્યા
ગોસ્વામી પું. (સં.) વૈષ્ણવોના આચાર્ય
ગોહ સ્ત્રી. ગુફા; ગોહર
ગોહત્યા સ્ત્રી. (સં.) ગાયને મારી નાખવી તે (૨) તેનું
ગોહત્યારું વિ. ગોહત્યા કરનારું (૨) ગોઝારું
ગોહરું પું. (સં. ગહવર) ગોહ; ગુફા
ગોહલું બ.કિ. અંધારે અથડાવું (૨) મૂંઝાવું
ગોહિલ પું. એ નામની જાતનો કે અટકનો ક્ષત્રિય
ગોહિલ સ્ત્રી. વણવાના સાધન તરીકે વપરાતી વાંસની
પાતળી લાકડી [સૌરાષ્ટ્રનો પૂર્વ-દક્ષિણ પ્રદેશ
ગોહિલવાડ પું. ગોહિલોએ આવી જ્યાં રાજ્ય કર્યું તે પ્રદેશ;
ગોળ વિ. વતુંલના આકારનું (૨) પું. ગોલ (ગોળ આકાર)
ગોળ પું. પરસ્પર કન્યાની લેવફેવડ માટે નક્કી કરેલું
નાતીલાઓનું જૂથ [ખનાવાતું એક ગળ્યું ખાદ્ય
ગોળ પું. (સં. ગુડ, ગ્રા. ગુલ) શેરડીના રસને ઉકાળીને
ગોળકેરી સ્ત્રી. ગોળવાળું કેરીનું અથાણું
ગોળગોળ વિ. (વર્તુલાકાર પરથી) અસ્પષ્ટ; ઉગાઉ
ગોળગોળ વિ. (ખાવાના ગોળ પરથી) નરમ; પૂર્ણ રીતે
ચડી ગયેલું (૨) જેનું મન પીગળી ગયું હોય એવું
ગોળનું ન. જેમાં ગોળનું પ્રમાણ વધારે હોય એવું અથાણું
ગોળખાણ પું. બ.વ. ગોળ સાથે મેળવેલા ધાણા
ગોળપાપડી સ્ત્રી. એક મીઠી વાની; સુખડી
ગોળમટોળ વિ. તદન-બરાબર ગોળ (૨) ઢચપુષ્ટ
ગોળમેજી વિ. (૨) સ્ત્રી. ગોળ મેજને ફરતાં બેસીને
ભરાતી (પરિષદ)

ગોળવા પું. બ.વ. ('ગોળ' ઉપરથી) સ્ત્રીઓનાં હાથનાં
સોનાનાં કડાં (૨) તેવા ઘાટની કાચની બંગડી (૩)
લાકડાના ગોળ ટુકડા

ગોળવો પું. ગોકુલ વડે કેંકવાનો ગોળ પથ્થર કે ગોળો
(૨) ટૂંકા અને ગોળ મોભિયાનાં કકડો (૩) ગોળો;
ગોળ આકૃતિ

ગોળાઈ સ્ત્રી. ગોળપણું
ગોળાકાર વિ. ગોળ; ગોળ આકાર

ગોળાકૃતિ/

૨૪૦

/ અલ્પશીલ

ગોળાકૃતિ વિ. ગોળાકાર (૨) સ્ત્રી. ગોળ આકૃતિ
 ગોળાકોકળું ન. પાણીના ગોળા ઉપર ઢંકાતું ઢંકળું
 ગોળાર્થ પું. ગોલાર્થ; અર્ધગોળ (૨) પૃથ્વીનો અર્ધ ગોળો
 ગોળી સ્ત્રી. (સં. ગુલી) કોઈ નાનો ગોળ પદાર્થ (૨)
 ઢવાની ગોળી; ગુટિકા (૩) બંદૂક કે પિસ્તોલના
 ભરીને મારવાની (સીસાની) ગોળી (૪) પાણી
 ભરવાની માટલી (૫) દહીં વલોવવાનું ગોળ વાસણ
 (૬) અંકોષ (૭) નુકસાન; ખોટ
 ગોળીલો પું. લોખંડનો ગોળ માથાવાળો ખીલો
 ગોળો પું. (સં. ગોલક; ફા. ગોલસ) કોઈ પણ ગોળ વસ્તુ;
 પિટો (૨) ગોક્ષથી મારવાનો ગોળો (૩) તોપથી
 મારવાનો ગોળો (૪) પાણી ભરવાની મોટી ગોળી
 (૫) પેટનો એક રોગ (૬) ગપગોળો (૭) ફાનસનો
 કે લીજળીના દીવાનો પોટો
 ગોંદડું ન. (સં. ગોવુંદ) ગાંદડું; ગામનાં ઘોર ઊભા
 રહેવાની ભાગોળ પાસેની જગા (૨) ગામની ભાગોળ
 ગોંદરો પું. ગાંદરો
 ગોંધવું સ.કિ. બંધ જગામાં પૂરવું; કેદ કરવું
 ગોંધળ પું. સંજભેજ; ખીચડો (૨) ગોંટાળો
 ગોંધિયારું વિ. ગોંધાઈ મરાય એવું અંધિયાર (૨) ન. ધોલકું
 ગોં સ્ત્રી. (સં. ગો) (અશુદ્ધ) ગાય
 ગોંઘાસ ન. (સં. ગોઘાસ) (અશુદ્ધ) જમતાં પહેલાં ગાયને
 માટે જુદું કાઢેલું બન્ન; ગવાનિક
 ગોંચર ન. (અશુદ્ધ) ગોચર; ચરો
 ગોંડ પું. (સં.) બંગાળનો એક પ્રાચીન વિભાગ (૨) એક
 રાગ (૩) વિ. ગોંડ - બંગાળને લગતું
 ગોંડિયો પું. (ગોંડ પરથી) ગારુડી; મહારી
 ગોંડી સ્ત્રી. (સં.) ગોંડ પ્રદેશની સ્ત્રી (૨) એક બોલી (૩)
 ગોળમાંથી કાઢેલો દારૂ
 ગોંણ વિ. (સં.) મુખ્ય નહિ એવું; પેટમાં આવતું
 ગોંણતા સ્ત્રી. (-ત્વ) (સં.) ગોંણ હોવાપણું
 ગોંણાર્થ પું. (સં.) મુખ્યવાચિક નહિ તેવો અર્થ; લાક્ષણિક
 અર્થ; લક્ષ્યાર્થ [સંસ્થાપક (૩) કૃપાચાર્ય
 ગોંતમ પું. (સં.) જુદા ભગવાન (૨) ન્યાયદર્શનના
 ગોંત્રા(-તરા)ટ ન. (સં. ગોમત્રિરાત્ર) (અશુદ્ધ) ત્રણ રાત
 પાળવાનું ગોપુજનનું સ્ત્રીઓનું વ્રત (ભાદરવા સુદમાં)
 ગોંદાન ન. (અશુદ્ધ) ગાયનું દાન; ગોદાન
 ગોંધન ન. (અશુદ્ધ) ગાયો રૂપી ધન; ગોંધન
 ગોંધાલક વિ. પું. (અશુદ્ધ) ગાયો પાળનાર; ગોંધાળ
 ગોંધાલક્ષપ્રતિપાલ(-ળ) વિ. (અશુદ્ધ) ગાયો અને
 બ્રાહ્મણનું પાલન-પોષણ કરનાર (રાજા)
 ગોંમુખ ન. (અશુદ્ધ) ગોમુખ; ગાયનું મોઢું [માખવાળું
 ગોંમુખિયું વિ. (અશુદ્ધ) દેખીતું ગાયના મોં જેવું-દીન
 ગોંમુખી સ્ત્રી. (અશુદ્ધ) ગોમુખી; માથા જપવાની કોથળી

ગોમુત્ર ન. (અશુદ્ધ) ગાયનું મૂતર
 ગોર વિ. (સં.) ગુલાબી અંચવાળું ધોળું; ગોરું
 ગોરશા સ્ત્રી. (અશુદ્ધ) ગાયોની રશા
 ગોરવ ન. (સં.) ભાર; વજન (૨) મહત્તા (૩) આદર
 ગોરવપૂર્ણ વિ. (સં.) ગોરવથી ભરેલું; મહત્તાવાળું
 ગોરવપ્રદ વિ. ગોરવ આપનારું; મહત્તા અપાવનાર
 ગોરવર્ણ વિ. ગોરા રંગનું (શરીર માટે); ગોરું
 ગોરવશાલી(-ળી) વિ. ગોરવવાળું; મહત્તાવાળું [પ્રભુ
 ગોરાંચ વિ. ગોરા અંગવાળું; ગોરું (૨) પું. ચૈતન્ય મહા-
 ગોરાંચિની વિ. સ્ત્રી. (૨) સ્ત્રી. ગોરી સ્ત્રી
 ગોરી સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી, ઉમા (૨) આઠ વર્ષની બાળા
 (૩) સ્ત્રીઓના નામ સાથે માનાર્થે વપરાતો એક શબ્દ
 (ઉદા. ચિમળાગોરી) (૪) એક રાગ
 ગોરીપુત્ર (સં.) ગણેશ (૨) કાર્તિકેય
 ગોરીપુજન ન. પાર્વતીની પૂજા (૨) એક વ્રત
 ગોરીવ્રત ન. કુંવારીકન્યા દ્વારા કરાતું પાંચ દિવસનું
 મોળાકત વ્રત
 ગોરી(ઠશંકર, ઠશિખર) ન. સિમાલયનું એક ઊંચું શિખર
 ગોશાલા, (-ળા) સ્ત્રી. (અશુદ્ધ) ગાયો રાખવાનું મકાન
 અથવા વાડો; ગોશાલા (૨) દુગ્ધાલય
 ગોહત્યા સ્ત્રી. (અશુદ્ધ) ગોહત્યા; ગાયની હત્યા
 ગ્યાસતેલ (-લેટ) ન. ધાસતેલ; ધાસલેટ; 'કેરોસીન'
 ગ્રંથન ન. (સં.) ગ્રંથન; ગૂંથવું તે (૨) પુસ્તક રચવું-
 લખવું તે (૩) ઘાડું થઈ જવું, ગાંઠા પડી જવા તે
 ગ્રંથવું સ.કિ. (સં. ગ્રંથ) ગૂંથવું; ગાંઠવું (૨) રચવું; લખવું
 ગ્રંથિત વિ. (સં.) ગ્રંથેલું; ગૂંથેલું (૨) રચેલું
 ગ્રંસન ન. (સં.) ગ્રંસવું તે
 ગ્રંસવું સ.કિ. (સં. ગ્રંસ) પકડવું (૨) કોળિયો કરવો; ખાવું
 (૩) સૂર્યચંદ્રને રાહુએ ઘેરવું; ગ્રહણ કરવું
 ગ્રંસ, (-સિત) વિ. (સં.) પકડાયેલું; ગ્રાસ કરેલું
 ગ્રંહ પું. (સં.) પ્રાચીન વ્યાખ્યા પ્રમાણે સૂર્ય, ચંદ્ર,
 મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ એ
 નવમાંનો કોઈ એક (૨) સૂર્યની આસપાસ ફરતો
 આકાશીય ગોળો (ઉદા. બુધ, શુક્ર, પૃથ્વી વગેરે)
 (૩) ગ્રહવું તે; ગ્રહણ (૪) પૂર્વગ્રહ (૫) ભાગ્ય;
 નસીબ; ગ્રહદશા (૬) ગીતાના આરંભમાં જેનો પ્રયોગ
 થાય છે તે સ્વર [ફરવાની કિયા
 ગ્રહગતિ સ્ત્રી. (સં.) આકાશીય ગ્રહોની સૂર્યની આસપાસ
 ગ્રહણ ન. (સં.) લેવું-પકડવું તે (૨) સમજવું તે (૩)
 સૂર્ય અને પૃથ્વી વચ્ચે ચંદ્રના આવવાથી કે સૂર્ય અને
 ચંદ્ર વચ્ચે પૃથ્વીના આવવાથી સૂર્ય અને ચંદ્રનું પ્રેરાવું-
 ગ્રસાવું તે [પારજ્ઞાશક્તિ; આકલનશક્તિ
 ગ્રહલશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) સમજા લેવાની શક્તિ (૨)
 ગ્રહણશીલ વિ. (સં.) ગ્રહણ કરવાના સ્વભાવનું

શ્રલદશા/

૨૯૧

/ શ્રામોફોન

શ્રલદશા સ્ત્રી. (સં.) શ્રલોની સ્થિતિ (૨) તેને કારણે થતી મનુષ્યની ભલી કે બૂરી અવસ્થા (૩) દુર્દશા
 શ્રલદાન ન. (સં.) શ્રલની નહારી અસર મટાડવા માટે અપાતું દાન | જયવા કરાતું શ્રલોનું અર્ચન-પૂજન
 શ્રલપૂજા સ્ત્રી. (-જન) ન. (સં.) શ્રલોની પીડામાથી શ્રલભલ(-ળ) ન. શ્રલનું જોર - સારીમાઠી અસર
 શ્રલમંડલ(-ળ) ન. (સં.) શ્રલોનું મંગળ-ચક્ર
 શ્રલમાન ન. શ્રલોની ગણતરી
 શ્રલયંત્ર ન. (સં.) આકાશીય શ્રલોની ગતિ દર્શાવતું યંત્ર
 શ્રલયોગ પું. (સં.) શ્રલનો યોગ; સંજોગ
 શ્રલરાજ પું. (સં.) શ્રલોનો રાજા; સૂર્ય
 શ્રલવું સ.કિ. (સં. શ્રલ) લેવું; પકડવું (૨) સમજવું
 શ્રલશાંતિ સ્ત્રી. (સં.) (૦ક) ન. કોઈ પણ મંગળ કાર્યની શરૂઆતમાં શ્રલોની માઠી અસર નિવારવા માટે કરાતી ધાર્મિક ક્રિયા
 શ્રલીતા પું. (સં.) શ્રલજ કરનાર; શ્રલનારો
 શ્રલેશ પું. (સં.) સૂર્ય
 શ્રંથ પું. (સં.) પુસ્તક; પોયું (૨) બત્રીસ અસરોનો બનેલો અનુષ્ટુપ છંદનો શ્લોક (૩) બધન (૪) ગ્રંથ સાહેબ
 ગ્રંથ(૦કતા, ૦કાર) પું. (સં.) પુસ્તક રચનાર; લેખક
 ગ્રંથકીટ પું. (સં.) પુસ્તકિયો કીડો; 'બુકવર્મ'
 ગ્રંથગત વિ. (સં.) ગ્રંથમાં લખેલું-લખાયેલું | લખવું તે ગ્રંથનન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) ગૂંથણ; ગંઠણ (૨) પુસ્તક રચવું-ગ્રંથપાલ(-ળ) પું. પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકોની રક્ષા કરનાર અને તેમને આપવાલેવાની વ્યવસ્થા કરનાર; ગ્રંથાલયી
 ગ્રંથભંડાર પું. (સં.) પુસ્તકોનો ભંડાર કે સંગ્રહ (૨) પુસ્તકાલય
 ગ્રંથમાલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. ગ્રંથોની હારમાળા
 ગ્રંથસંકલન ન. (સં.) ગ્રંથમાંના વિષયોની આંતરિક ગોઠવણી
 ગ્રંથસાહેબ પું. શીખ લોકોનો ધર્મગ્રંથ
 ગ્રંથસૂચિ(-ચી) સ્ત્રી. (સં.) ગ્રંથોની યાદી
 ગ્રંથસ્થ વિ. ગ્રંથમાં રહેલું | અધિકાર; 'કોપીરાઈટ'
 ગ્રંથસ્થાપિત ન. (સં.) ગ્રંથ-લેખન કે પ્રકાશનના સર્વ ગ્રંથાગાર પું. (સં.) પુસ્તકાલય; ગ્રંથાલય; ગ્રંથભંડાર
 ગ્રંથાર્પણ ન. (ગ્રંથ+અર્પણ) ગ્રંથનું અર્પણ કરવામાં આવ્યું હોય તેનું નામ (૨) ગ્રંથના પ્રસિદ્ધ થવાનો વિધિ; લોકાર્પણ
 ગ્રંથાલય ન. (સં.) (ગ્રંથ+આલય) પુસ્તકાલય; 'લાયબ્રેરી'
 ગ્રંથાવલિ(-લી, -ળિ, -ળી) સ્ત્રી. ગ્રંથમાળા | અવલોકન
 ગ્રંથાવલોકન ન. (ગ્રંથ + અવલોકન) પુસ્તકના ગુણદોષનું ગ્રંથિ સ્ત્રી. (સં.) ગાંઠ (૨) સાંધો (૩) શરીરમાં અમુક રસ ગ્રવતો વિશેષ અવયવ
 ગ્રંથિક પું. (સં.) જોશી
 ગ્રંથિજવર પું. (સં.) ગાંઠિયો તાવ; મરકી; 'વેગ'

ગ્રંથિત વિ. (સં.) ગ્રંથિત; સંકળાયેલું; ગંઠેલું
 ગ્રંથિલ વિ. (સં.) ગ્રંથિવાળું; ગાંઠવાળું
 ગ્રંથિવાત પું. (સં.) સાંધાનો વા; સંધિવા
 ગ્રંથોત્તમ વિ. (સં.) શ્રેષ્ઠ ગ્રંથ
 ગ્રંથોન્નર ન. (ઈ.) દળવા માટેનું સાધન
 ગ્રાઉન્ડ ન. (ઈ.) રમતગમતનું મેદાન (૨) જમીન
 ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર પું. (ઈ.) ભોંયતળિયું (૨) સોથી નીચેનો માળ (૩) તળિયું | ગમનુદાન
 ગ્રાન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) મદદ તરીકે અપાતી સરકારી રકમ;
 ગ્રાન્ડ વિ. (ઈ.) ભવ્ય; ઉદાત્ત
 ગ્રાન્ડ રિહર્સલ ન. (ઈ.) નૃત્ય, નાટક વગેરેનો કાર્યક્રમ જાહેરમાં રજૂ કરતાં પહેલાં પૂર્વ તૈયારીરૂપ અંતિમ પ્રયોગ
 ગ્રાફ પું. (ઈ.) રેખાલેખન; રેખાંકન
 ગ્રાફપેપર પું. ન. (ઈ.) આલેખપત્ર
 ગ્રાફિક સ્ત્રી. (ઈ.) ગ્રાફની ચોપડી | સ્વર-સમૂહ
 ગ્રામ ન. (સં.) ગામ; ગામડું (૨) મૂર્છાનાના આશ્રયરૂપ
 ગ્રામ પું. (ઈ.) દશાંશ પદ્ધતિમાં વજનનો એકમ
 ગ્રામઉદ્યોગ, ગ્રામોદ્યોગ પું. ગામડામાં ને તેની અર્થનીતિની દૃષ્ટિએ કરીને ખીલવી શકાય એવો ઉદ્યોગ-ધંધો; 'વિલેજ-ઈન્ડસ્ટ્રી'
 ગ્રામજન ન. (સં.) ગામડાનું માણસ; ગામડિયું
 ગ્રામજનતા (સં.) (-પ્રજા) સ્ત્રી. (સં.) ગામડામાં વસતી પ્રજા; ગ્રામીણ જનતા | પદ્ધતિ વગેરે
 ગ્રામજીવન ન. (સં.) ગ્રામજનતાનું જીવન, તેનું ધોરણ, ગ્રામદેવતા પું. બ.વ. (સં.) ગામનું રક્ષણ કરનાર દેવતા (૨) સ્ત્રી. ગામની ઈષ્ટ દેવતા | ચલાવનાર પંચાયત
 ગ્રામપંચાયત સ્ત્રી. (૦મંડળ) ન. ગામનો વ્યવહાર ગ્રામર ન. (ઈ.) વ્યાકરણ
 ગ્રામસુધાર પું. (૦ણા) સ્ત્રી. ગામડાના આખા જીવનને સુધારવું તે | વિકાસ; તેમની ખિલવણી
 ગ્રામવિકાસ પું. (સં.) ગામડાંનો (દરેક બિંદુ અને ક્ષેત્રમાં) ગ્રામવિદ્યાપીઠ સ્ત્રી. (સં.) ગામડાંમાં આવેલી અને ગ્રામજનતાના પ્રશ્નો તથા જીવન વિશે વિશેષ શિક્ષણ આપતી વિદ્યાપીઠ | જીવન-સંસાર
 ગ્રામસમાજ પું. (સં.) ગ્રામજનોનો સમાજ; ગામડાંનો ગ્રામસુધાર પું. (૦ણા) સ્ત્રી. (સં.) ગામડાના આખા જીવનને સુધારવું તે | ગામડું (૨) બીજું ગામ
 ગ્રામાંતર ન. એક ગામથી બીજે ગામ જવાનો પ્રયાસ; ગ્રામીણ વિ. (સં.) ગામડાનું, -ને લગતું (૨) પું. ગામડિયો (૩) કૂતરો (૪) કાગડો (૫) ભૂંડ; સૂવર ગ્રામોદ્યોગ પું. જુઓ 'ગ્રામઉદ્યોગ'
 ગ્રામોફોન ન. (ઈ.) થાળી ચડાવીને વગાડવાનું એક વિલાસતી વાજું; થાળીવાજું

શ્રામોફોન રેકર્ડી

૨૬૨

[ગ્વાલ

શ્રામોફોન રેકર્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) શ્રામોફોનમાં વગાડવાની
ઘણી-રેકર્ડ
આમ્ય વિ. (સં.) ગામડાનું, -ને લગતું (ર) લા. તેવી
રીતભાતનું; રોંચા જેવું; પ્રાકૃત; ગામડિયું (૩)
અશ્લીલ [ધરાપેલી ભાગ (૩) ગરાસ
આસ વિ. (સં.) કોળિયો (ર) અલ્પને લીધે સૂર્યચંદ્રનો
આહ પું. (સં.) અલ્પ; પકડ (ર) મગર
આહક વિ. (સં.) અલ્પ કરનારું; સમજનારું (ર) પું.
ધરાક (૩) અલ્પ કરનાર
આહી વિ. (સં.) અલ્પ કરનારું (સમાસને અંતે) ઉદા.
ગુણપ્રાલી (ર) કબજિયાત કરનારું (૩) પું. એક છંદ
આહ્ય વિ. (સં.) અલ્પ કરવા યોગ્ય
આહ્યા સ્ત્રી. (ન-વ) ન. (સં.) આહ્ય હોવાપણું
ઝિટિંગકાર્ડ ન. (ઈ.) અભિનંદનપત્ર
ઝિડ સ્ત્રી. (ઈ.) (વીજળીના વાલ્વમાં વપરાતી) તારની
જાળી (ર) વીજળીનાં મથકોને સાંધીને કરાતી તેની
યોજના કે વ્યવસ્થા (૩) તે રીતે વીજળી પૂરી પાડવી તે
ઝિલ સ્ત્રી. (ઈ.) મકાનમાં વપરાતી જાળી (ર) ફૂકર,
ઓવન વગેરેમાં વપરાતી સળિયાવાળી જાળી
ઝીક વિ. (ઈ.) ઝીસ દેશનું (ર) પું. ઝીસનો વતની (૩)
સ્ત્રી. ઝીસની ભાષા
ઝીડ ન. (ઈ.) પ્રાણીઓની ચરબી (ર) યંત્રનાં ફરતાં ચક્રો
વગેરે ઘસાતાં અટકાવવા વપરાતો તેલી ઘટ્ટ પદાર્થ
ઝીટિંગ ન. (ઈ.) અભિનંદન; અભિવાદન
ઝીટિંગ કાર્ડ ન. (ઈ.) અભિનંદન પત્ર
ઝીન વિ. (ઈ.) લીલું; લીલ
ઝીનકાર્ડ ન. (ઈ.) વિદેશમાં કાચખી અધિવાસ માટેનો એક
પ્રકારનો પરવાનો
ઝીનલુક સ્ત્રી. (ઈ.) વાર્ષિક નાણાકીય પત્રક
ઝીનરી સ્ત્રી. (ઈ.) હરિયાળી; લીલોતરી
ઝીનરૂમ પું. (ઈ.) નેપથ્યશાળા (ર) પાત્રોને સજ્જ
થવાનો રૂમ (નાટકમાં)
ઝીનહાઉસ ન. (ઈ.) યોગ્ય તાપમાને રાખી છોડ ઉછેરવા
માટેનું પારદર્શક કાચ કે પ્લાસ્ટિકનું ઘર
ઝીવા સ્ત્રી. (સં.) ડોક; ગરદન [ઉનાળો
ઝીખ પું. સ્ત્રી. (સં.) (છ જુલુમાંની) ગરમીની મોસમ;
ઝીખવર્ગ પું. ઝીખ-ઉનાળાની રજાઓમાં ચલાવવામાં
આવતો વર્ગ
ઝીસ પું. (ઈ.) પુનાન દેશ
ઝુપ ન. (ઈ.) સમૂહ; યોયું
ઝે વિ. (ઈ.) રાખોડી રંગનું; ભૂરા રંગનું (ર) ઘૂંધણું (૩)
પું. રાખોડી રંગ
ઝેઈપ સ્ત્રી. (ઈ.) દ્રાક્ષ [બક્ષિસ; ઉપદાન
ઝેયુઈટી સ્ત્રી. (ઈ.) નોકરીને અંતે અપાતી અમુક રકમની

ઝેચ્યુએટ પું. (ઈ.) યુનિવર્સિટીનો સ્નાતક
ઝેટ વિ. (ઈ.) મહાન (ર) વિશાળ
ઝેડ સ્ત્રી. (ઈ.) કલા; દરજ્જો (ર) પગારનો કમ કે પાયરી
ઝેન પું. (ઈ.) એક ઘણું નાનું વજન (ચોખા કે જવનમાર
જેવું) [વપરાતો]
ઝેનાઈટ પું. (ઈ.) એક જાતનો પથ્થર (મકાન માટે
ઝેપ સ્ત્રી. (ઈ.) દ્રાક્ષ [પેન્સિલની અણી બને છે.
ઝેકાઈટ પું. (ઈ.) એક કાળો ખનિજ પદાર્થ જેમાંથી
ઝેકોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) હસ્તાક્ષર પરથી માણસની
ચાલચલગત વગેરે જણવાની વિદ્યા
ઝેવલ પું. (ઈ.) પથ્થરના નાના કકડા કે કાંકરા (ફરસ
રસ્તા વગેરેમાં ઉપયોગી); મોટી કપચી
ઝેવિટી સ્ત્રી. (ઈ.) ગુરુવાકર્ષણ
ઝેસ સ્ત્રી. (ઈ.) રહેમ; કૃપા
ઝેસફલ વિ. (ઈ.) મોહક (ર) શાલીન
ઝેહાઉન્ડ પું. (ઈ.) શિકારી કૂતરો
ઝોથ પું. (ઈ.) વિકાસ; વૃદ્ધિ
ઝોસ ન. (ઈ.) ભાર ડાન-૧૪૪ નંગ
ઝ્હાઈડર ન. (ઈ.) ઍજિનરક્ષિત વિમાન
ઝ્હાનિ સ્ત્રી. (સં.) થાક (ર) અનુભાસ; ગમગીની (૩)
ધૂણા; અણગમો (૪) અછત; કટોકટી (૫) શોક
ઝ્હાઈડિંગ ન. (ઈ.) ઍજિનરક્ષિત વિમાનમાં લવાઈ સહેલ
ઝ્હાસ પું. (ઈ.) કાચ (ર) કાચનો ખાલો (૩) ઊભો
અને લાંબો કોઈ પણ ખાલો
ઝ્હાસવેર ન. (ઈ.) કાચનો સામાન
ઝ્હિક્રોજન ન. (ઈ.) પ્રાણિજ સ્તર્ય [જેવો પદાર્થ
ઝ્હિક્સરિન ન. (ઈ.) વનસ્પતિ તેલોમાંથી નીકળતો મધ
ઝ્હુકોઝ પું. (ઈ.) સાકર જેવો એક રાસાયણિક પદાર્થ;
કળશક્રા
ઝ્હેડ પું. (ઈ.) સફાઈવાળી લીસી સપાટી
ઝ્હેન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) શરીરમાંનો કોઈ પણ પ્રકારનો રસ
ઉત્પન્ન કરનારો પિંડ; અંતઃસ્ત્રાવી ગ્રંથિ (ર) ગાંઠ;
ગ્રંથિ [મોહકતા
ઝ્હેન્ડર પું. ન. (ઈ.) જીદ; માયા (ર) ભભકો (૩)
ઝ્હેન્ડરસ વિ. મોહક; લોભામણું
ઝ્હેશિયર પું. (ઈ.) બરફનો ખસતો તે તે પહાડ;
હિમશીલા [ગોળો
ઝ્હોબ ન. (ઈ.) વીજળીના દીવાનો ગાળો (ર) પૃથ્વીનો
ઝ્હોબલ વિ. (ઈ.) વૈશ્વિક
ઝ્હોબલાઈઝેશન ન. (ઈ.) વશીકરણ
ઝ્હોબ્યુલર વિ. (ઈ.) ગોળાકાર; ગોળ
ઝ્હાલ પું. (સં.) ગોપાલ, પ્રા. ગોવાલ ઉપરથી) ગોપ;
ગોવાળ (ર) વનમાં શ્રીકૃષ્ણ ગાયો ચરાવવા જાય
એવો ખ્યાલ આપતો વૈષ્ણવ મંદિરમાંનો દર્શનપ્રકાર

દ

ધ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો કંઠસ્થાની ચોથો વ્યંજન
 ધઈ સ્ત્રી. ધાઈ; ઉતાવળ; દોડાદોડી (૨) ધાંધલ; ધમાલ
 (૩) ભીડ; ભરાવો [એક અનાજ
 ધઈ પું. બ. વ. (સં. ગોધૂમ, કા. ગંદુમ) (સારું ગણાતું)
 ધઈલું(-વણી) વિ. ધઈ જેવા રંગનું
 ધઈલો પું. ધઈમાંથી બનાવાતું એક ખાદ્ય
 ધકાર પું. (સં.) 'ધ' વર્ણ (૨) 'ધ' ઉચ્ચારણ
 ધકારાંત વિ. જેને છેડે 'ધ' વર્ણ લીધ તેવું
 ધધરણું ન. નાતરું; ધરધરણું
 ધધ, (૦ક) કિ. વિ. (ભોંકાવાનો અવાજ) એવા અવાજથી
 ધધડવું સ. કિ. કચડવું (૨) ભીડવું (૩) ધચરડવું
 ધધડાધધડ(-ડી) સ્ત્રી. ભીડાભીડ; કચડાકચડી
 ધચરકું ન. (-કી) પું. ખાટો કે તીખો ઓડકાર; ગચરકું
 ધચરડવું સ. કિ. ધચડવું; ધચડ-ધચડ અવાજ થાય એમ
 જોરથી હીંચોળવું (૨) કચડવું
 ધયાધય કિ. વિ. ઉપરાઉપરી ભોંકવું એમ; ધયધય
 ધચુ(-ચું)મલ વિ. (ધૂમચો ઉપરથી) ધચૂમલાવાળું (૨)
 સ્ત્રી. ધચૂમલો
 ધચુ(-ચું)મલો પું. જૂથ; ઝોલું (૨) ગૂંચવાડો; અવ્યવસ્થા
 ઘટ સ્ત્રી. ઘટવું તે; ઘટાડો (૨) ખોટ
 ઘટ વિ. ઘટ; ઘાટું; ઘાડું (૨) મજબૂત
 ઘટ કિ. વિ. પ્રવાહી ગળતાં ગળામાંથી થતો અવાજ
 ઘટ પું. (સં.) ઘડો (૨) શરીર (૩) કદય; મન
 ઘટક વિ. (સં.) વસ્તુના અંશરૂપ (૨) યોજનારું; રચનારું
 (૩) પું. વસ્તુનો એકમ કે અંગભૂત અવયવ; 'યુનિટ'
 (૪) કિ. વિ. કોઈ પેય ગળતાં થતાં અવાજની જેમ
 ઘટક કિ. વિ. પ્રવાહી ગળતાં ગળામાંથી થતા અવાજથી;
 અવાજની જેમ
 ઘટકઘટક કિ. વિ. 'ઘટક ઘટક' એવા અવાજથી
 ઘટકાવધવ પું. (સં.) અંગભૂત અવયવ કે ભાગ; 'કોમ્પોનન્ટ'
 ઘટકાવડું સ. કિ. ઘટક ઘટક - ઝટ પી જવું
 ઘટત સ્ત્રી. (હિ.) ઘટ; ઘટવું તે (૨) ખોટ
 ઘટતા સ્ત્રી. (સં.) ઘડો હોવાપણું
 ઘટતા સ્ત્રી. ઘટપણું
 ઘટતું વિ. ('ઘટવું' વ. કું.) યોગ્ય; વાજબી (૨) કમી; ખૂટતું
 ઘટત્વ ન. (ઘટ ઉપરથી) ધનકળના એકમ જેટલા પદાર્થનું
 વજન; ધનત્વ; ધનતા; સધનતા; 'ડિન્સિટી'
 ઘટત્વાંક પું. કોઈ પક્ષ પદાર્થ પાછી કરતાં કેટલો ભાર
 છે તે દર્શાવનાર ગુણોત્તર; સાપેક્ષ ધનત્વ; વિશિષ્ટ
 ધનત્વ; 'સ્પેસિફિક ગ્રેવિટી' (૨) ધનત્વનો માપદર્શક
 એક [કારીગરી
 ઘટના સ્ત્રી. (સં.) રચના; બનાવટ (૨) બનાવ (૩)

ઘટનાક્રમ પું. (સં.) બનાવોનો સિલસિલો
 ઘટનાલોપ પું. કૃતિમાં ઘટના તત્ત્વ હોવા છતાં ન જણાય
 તે; ઘટનાતત્ત્વનું તિરોધન
 ઘટમાન વિ. (સં.) બનતું; થતું (૨) બને એવું; સંભવિત
 (૩) યોગ્ય; ઘટતું [હાર (૨) કમ; પરંપરા; પ્રણાલી
 ઘટમાળ(-ળા), (-લિકા) સ્ત્રી. રેંટમાં ગોઠવેલી ઘડાની
 ઘટવું અ. કિ. (સં. ઘટતિ, પ્રા. ઘટ્ઠઈ) યોગ્ય હોવું; છાજવું
 (૨) બનવું; થવું (૩) બેસતું આવવું; લાગુ પડવું
 (જેમ કે, શ્લોકનો અર્થ) [(૩) બંધ પડવું
 ઘટવું અ. કિ. ઓછું કે કમી થવું (૨) (કપડું) ચડી જવું
 ઘટસ્થાપન ન. (સં.) નવા ઘરમાં વસતાં પહેલાં ત્યાં
 પાણીનો ઘડો મુકવાની ક્રિયા; કુંભસ્થાપન (૨) નવ-
 રાત્રિમાં ઘડ દ્વારા માતાજીની સ્થાપના કરવાની ક્રિયા
 ઘટસ્ફોટ પું. મડદાને બાળી ચિતા છાંટ્યા પછી છેલ્લી વાર
 તે તરફથી મોં ફેરવી ઘડો ફોડી નાખવો તે (૨)
 હંમેશને માટે સંબંધ તોડી નાખવો તે (૩) છૂપી
 વાતનો ભેદ ભાંગી નાખવો તે (૪) તોડ; નિકાલ
 ઘડાસ્ત્રી. (સં.) જમાવ; ઝુંડ; સમૂહ (ઝડ, વાદળાં વગેરેની)
 ઘડાકાશ ન. (સં.) ઘડામાંનું આકાશ-ખાલી જગા
 ઘડાટોપ પું. (સં.) ચારે બાજુ ઢંકાઈ જાય તેવી ઘડા (૨)
 (વાદળાંનું) તેવું ઢાંકણ (૩) આંબર; ભપકો
 ઘડાડવું સ. કિ. 'ઘટવું' (ઓછું થવું)નું પ્રેરક; ઓછું કરવું
 ઘડાડો પું. (ઘટવું ઉપરથી) ઘટવું-કમી કે ઓછું થવું તે;
 ઘટ; ઊજાપ (૨) બંધ પડવું તે
 ઘડાદાર વિ. સારા ઘાટવાળું; ઘાટીલું (૨) ભારે ઘાટવાળું
 ઘડારત વિ. (સં. ઘટિતાર્થ) યોગ્ય; ઘટતું; વાજબી
 ઘડાવવું સ. કિ. 'ઘટવું'નું પ્રેરક; બેસતું કરવું; લાગુ પાડવું
 (ઉદા. શ્લોકનો અર્થ ઘટાવવો)
 ઘટિકા સ્ત્રી. (સં.) ચોવીસ મિનિટ જેટલો વખત; ઘડી
 (૨) ઘડી માપવાનો વાડકો; ઘડિયાળ
 ઘટિકાંચંત્ર સ્ત્રી. ઘડી માપવાનું યંત્ર; ઘડિયાળ
 ઘટિત વિ. (સં.) યોગ્ય; ઉચિત; વાજબી (૨) બનેલું;
 બનાવેલું
 ઘટિયા વિ. (હિ.) નિહર; હીન
 ઘટી સ્ત્રી. (સં.) ઘડી; ચોવીસ મિનિટ જેટલો સમય
 ઘટોત્કચ પું. (સં.) ભીમસેનનો સિડિંબાથી થયેલો પુત્ર
 ઘટ્ટ વિ. (પ્રા.) ઘાટું; ઘાડું (૨) મજબૂત
 ઘટ્ટતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. ઘટ્ટ હોવાપણું
 ઘડઘડાટ પું. ઘડઘડ અવાજ; ઘેરો ગડગડાટ
 ઘડતર ન. ('ઘડવું' ઉપરથી) ઘડીને-ટીપીટીપીને કરેલી
 બનાવટ (૨) ઘડવું, રચવું કે બનાવવું તે કે તેની રીત (૩)
 ઘડમણ (૪) ઘડાઈને-કેળવાઈને તૈયાર થવું તે; કેળવણી
 (૫) વિ. ઘડીને-ટીપીને થતું (સરખાવો 'ભરતર')
 ઘડપણ ન. વૃદ્ધાવસ્થા; ધરડાપણું

ધડભાંગ(-જ)/

૨૬૪

/ ધનફલ(-ળ)

ધડભાંગ, (-જ) સ્ત્રી. ધડવું અને ભાંગવું તે (૨) વિચારોનું ગ્રમાર્થપણું (૩) સંકલ્પ-વિકલ્પ
 ધડમથલ સ્ત્રી. ('ધડવું' + મથવું) ગડમથલ; નિરર્થક મહેનત; નિરર્થક વિચારણા અને વાટાઘાટ
 ધડમાંચી સ્ત્રી. (ધડો+માંચી) માટલું રાખવાની ત્રણ પાપાની ધોડી; ધડમં(-વોચી)
 ધડવું ન. ગોળનો ગાડવો; ધડવો
 ધડવુંસ.કિ. (સં. ધટયતિ, પ્રા. ધડઈ) ઘાટ-આકાર આપવો (૨) બનાવવું; રચવું (જેમ કે, ગાદી, ખુરશી વગેરે) (૩) ગોઠવવું; સંકલના કરવી (૪) ટીપવું (જેમ કે, ધાતુ) (૫) ખરડો તૈયાર કરવો (જેમ કે, ઠરાવ, અરજી, યોજના, મુસદ્દો વગેરે) (૬) (લા.) કેળવીને તૈયાર કરવું (૭) મારવું

ધડવું ન. નાનો ઘડો
 ધડવૈયો પું. ધડવામાં પાવરપો માણસ [ગાડવો]
 ધડવો પું. (સં. ધટ) ધડના ઘાટનો લોટો (૨) ગોળનો ધડાઈ સ્ત્રી. ધડમણ; ધડવાનું મહેનતાણું (૨) ઘાટ આપવો તે

ધડાઈ વિ. ધાર્યો ઘાટ ધડી શકાય તેવું; 'પ્લાસ્ટિક'
 ધડાબૂડ વિ. ધડો બૂડે એટલું ઊંડું (પાણી)
 ધડામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. ધડવાનું મહેનતાણું
 ધડાયેલ(-લું) વિ. ('ધડવું'નું ભૂ.કૃ.) અનુભવથી પાકું થયેલું; કસાયેલું; અનુભવી [કસાવું]
 ધડાવું અ.કિ. 'ધડવું'નું કર્મણિ (૨) અનુભવથી પાકું થવું;
 ધડિયાળ સ્ત્રી., ન. (સં. ધડીતાડ, પ્રા. ધડિયાલ) વખત જણાવનારું યંત્ર (૨) કાંસાનો ગોળ સપાટ ઘંટ-ગ્રહાર ધડિયાળો ન.બ.વ. કલાકે કલાકે તેમજ અમુક નક્કી સમય બતાવવા વગાડાતા ટકોરો

ધડિયાળી પું. ધડિયાળો વેચનાર તથા દુરસ્ત કરનાર
 ધડિયાં લગન ન.બ.વ. વખત નહિ ગુમાવતાં નજીકના

સારામાં સારા મુહુર્તનો લગનવિધિ
 ધડિયું ન. તાડી ઝીલવાનો (લાંબી ડોકનો) ધડો [લગન]
 ધડિયું વિ. ગમે તે ધડીએ થતું; તાત્કાલિક (જેમ કે, ધડિયું ધડિયો પું. (સં. ધટિત) આંકનો પાટો; ગડિયો ધડિયો પું. સોનાનાં ધરણાં ધડનારો [તક; પ્રસંગ ધડી સ્ત્રી. (સં. ધટિકા, પ્રા. ધડિઆ) ઘટી (૨) ભણ (૩) ધડીક કિ.વિ. થોડીવાર માટે ધડીકમાં કિ.વિ. થોડીવારમાં જ ધડીધડી કિ.વિ. ધડીએ-ધડીએ; વારંવાર ધડીતાળ કિ.વિ. મરવાની અણી પર; ધડીસાધ ધડીબંધ વિ. વપરાયા દિનાનું ધડીભર કિ.વિ. એક ધડી સુધી; થોડીવાર માટે ધડીસાધ કિ.વિ. ધડીતાળ; મરવાની અણી પર ધડુડાટ પું. ધડુડુ અવાજ

ધડુલિયો પું. જુઓ 'ધડુલિયો'
 ધડુલી સ્ત્રી. જુઓ 'ધડુલી'
 ધડુલો પું. જુઓ 'ધડુલો'
 ધડૂડ-ધડૂડ કિ.વિ. ધડૂડ-ધડૂડ એવા અવાજથી ધડૂ(-ડુ)લિયો પું. ધડુલો; ધડો (૨) (કવિતામાં) યોધું ચરણ ટૂંકાવેલો દુહો

ધડૂ(-ડુ)લી સ્ત્રી. નાનો ધડૂલો; ઢોચકું [દુહો ધડૂ(-ડુ)લો પું. ધડો (કવિતામાં) (૨) યોધું ચરણ ટૂંકાવેલો ધડો પું. (સં. ધટ, પ્રા. ધડઅ) પાણી ભરવાનું ધાતુ કે માટીનું પાત્ર (૨) (લા.) માથું

ધડો-લાડવો પું. મડદાને બાળ્યા પછી સ્મશાનમાં લાડવા-વાળો ધડો ભાંગવો તે (૨) છેવટનો નિકાલ; ફેંસલો ધણ પું. (સં. ધન, પ્રા. ધણઅ) મોટો ભારે સ્થોળે ધણ પું. (સં. ધુણ) લાકડામાં થતો એક કીડો ધણાપણી સ્ત્રી. ધણો સ્નેહ; ગાદ સંબંધ ધણું વિ. (સં. ધન, પ્રા. ધણઅ) (-છોડું) ખૂબ; પુષ્કળ; બહુ [ખાસ કરીને

ધણુંક વિ. ધણુંથી જરાક ઓછું (૨) કેટલું (૩) કિ.વિ. ધણુંખડું કિ.વિ. બહુધા; મોટે ભાગે ધણુંચ વિ. ધણુંથી વધુ ધણેરું વિ. (સં. ધન + તરક) ધણું; ખૂબ ધન વિ. (સં. નક્કર (૨) ધાડું; ગીચ (૩) ધણું; પુષ્કળ

(૪) લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંચાઈવાળું; 'ક્યૂબિક' (૫) વેદપાઠનો એક પ્રકાર (૬) પું. કોઈ સંખ્યાને તેનાથી જ બે વાર ગુણવાથી આવતો ગુણાકાર; 'ક્યૂબ' (ગ.) (૭) છ સરખી બાજુઓની આકૃતિ (૮) પું., ન. મેષ; વાદળું

ધનકોણ પું. (સં.) ત્રણ સપાટી એક ખૂણા કે બિંદુએ મળે તે કોણ; 'સોલિડ એન્ગલ' [જિમાવટ ધનઘટા સ્ત્રી. વાદળાંની ઘટા (૨) વૃક્ષવેલીઓની ઘાટી ધનઘોર વિ. ગાદું (જેમ કે, વાદળ); ધેધૂર (૨) ભયાનક-કાળાં વાદળોથી આંખું છવાયેલું; ધેધૂર ધનચક્કર વિ. મગજનું ચક્કરું. બદ્ધિલીન ધનતા સ્ત્રી. (-ન્વ) ન. (સં.) ધનપણ; નક્કરપણું

ધનદર્શક, (૦ચંત્ર) ન. એક જાતનું યંત્ર, જેમાં બેવડી છબી મૂકી એવાથી પદાર્થની ઊગ્રાઈ-જાડાઈ પણ આબેહૂલ દેખાય છે; 'સ્ટિરિયોસ્કોપ' [ધ્રુવ; 'એનોડ' (પ.વિ.) ધનધ્રુવ પું. (સં.) વીજળીના ઋણ ધ્રુવથી ઊલટા ગુણવાળો ધનપદી સ્ત્રી. (સં.) જે પદીનું દરેક પદ ત્રણ ધાતવાળું હોય અને બાકીનાં પદ ત્રણથી વધુ ધાતવાળાં ન હોય તેવી સંખ્યા; 'ક્યૂબિક એક્સપ્રેશન'

ધનપરવલય પું. (સં.) પરવલય પોતાની ધરી કરતાં ઉત્તમ થતો ધન આકાર; 'ધેરેબોલોઈડ' (ગ.) ['વોલ્યૂમ' ધનફલ (સં.) (-ળ) ન. વસ્તુના કદનું માપ; ધનમાપ;

ધનકૂટ/

૨૬૫

/ધરજમાઈ

ધનકૂટ પું. (સં.) એકેક કૂટ લાંબું. પહોળું અને જડું — એટલા કદનો એક માપ; ધનમાનનો કૂટનો એકમ ધનભૂમિતિ સ્ત્રી. લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંચાઈ — ઊંડાઈ કે જડાઈ એ ત્રણ પરિમાણોના સિદ્ધાંત વિચારતું શાલ; 'સોલિડ જ્યોમેટ્રી' ધનમાન. (-પ) ન. લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંચાઈ-ઊંડાઈ કે જડાઈનું માપ; 'ક્યુબિક મેઝર' ધનમૂળ ન. (સં. ધનમૂલ) ભાજ્યને ત્રણ વખત એક જ ભાજકથી ભાગતાં નિઃશેષ રહે તો તે ભાજકને જે તે સંખ્યાનો ધનમૂળ કહેવાય. 'ક્યુબરૂટ' કિમિસ્ટ્રી ધનરસાયણ ન. (સં.) રસાયણશાસ્ત્રની એક શાખા; 'સ્ટિરિયો-ધનવાદ ન. ઘંટ મંઝરા વગેરે નક્કર વાદ ધનરથામ વિ. (સં.) મેષ જેવું કાળું (ર) પું. શ્રીકૃષ્ણ ધનસમીકરણ ન. ધનનું સમીકરણ; 'ક્યુબિક ઇક્વેશન' ધનસમુત્સાર પું. (સં.) ધનપરવલય ધનસર પું. (સં.) કપૂર (ર) પાણી (૩) પારો (૪) ચંદન ધનાક્ષર (-રી) પું. (સં.) ૩૨ અક્ષરનો એક છંદ ધનાતિપરવલય, ધનાધિકૃત્સાર પું. (સં.) અતિપરવલય; 'હાઈપર ઓલોઈડ' ધનિષ્ઠ વિ. (સં.) સૌથી ધન; ગાઢ; નિકટનું ધનીકરણ ન. (સં.) ધનરૂપ કરવું તે ધનીભવન ન. (સં.) ધનરૂપ થવું તે ધનીભૂત વિ. (સં.) નક્કર કે ઘટ્ટ બનેલું ધપણું ન. (હિં.) કોભાંડ (ર) ગોલમાલ ધમ કિ.વિ. ધમ એવો અવાજ થાય તેમ ધમકવું અ.કિ. ધમ ધમ અવાજ થવો (જેમ કે, ઘૂઘરાનો, વલોજાનો વગેરે) |કાવણું ધમકાર, (-રો), ધમકો પું. ધમકવાનો અવાજ (ર) ધમ-ધમધમવું અ.કિ. ધમધમ અવાજ થવો ધમધમાટ પું. ધમધમ અવાજ ધમધમાવવું સ.કિ. ધમદઈને ઐરથી મારવું (ર) ધમકાવવું ધમ(-મ્મ)ર પું. (રવા.) વલોજાનો અવાજ ધમર-ધમર કિ.વિ. ગોળગોળ ગતિના અવાજની જેમ ધમરડી-ચકરડી સ્ત્રી. છોકરાંની એક રમત (ર) પું. બ. વ. ફેરફુદરડી ધમસણ ન. (સં. ધર્મણ) રમણભમણ; તોફાન (ર) ભયંકર યુદ્ધ (૩) વિનાશ (૪) લોકોની ભીડ-ટોળું ધમંડ પું. અહંકાર; ગર્વ (ર) ખોટો દેખાવ; ડોળ ધમંડી વિ. ધમંડવાળું; અભિમાની ધમેણું ન. તગાડું; તખાલ્લું ધમોડવું સ.કિ. હલાવવું (ર) ચોરીને લઈ જવું ધમ્મર કિ.વિ. ગોળ ગતિના ધોર અવાજની જેમ (ર) ધમર-ધમર ધૂમે એમ ધમ્મરધંટી સ્ત્રી. મોટી ભારે ધંટી

ધમ્મરધાધરો પું. મોટો-ખૂબ ધેરવાળો ધાધરો ધમ્મરવલોણું ન. મોટું ભારે વલોણું ધર ન. (સં. ગૃહ, પ્રા. ધર) (માણસ કે પશુપંખીનું) રહેવાનું ઠેકાણું (ર) વસ્તુને રાખવાનું કે રહેવાનું ખાનું; ખાનું, ધોરી, ઠેકાણું વગેરે (ઉદા. ચરમાનું ધર, સોકટીનું ધર) (૩) ચલનું જે રાશિમાં સ્થાન હોય તે (૪) કુટુંબ (કે લક્ષણથી તેની આબરૂ, સુખસંપત્તિ, વ્યવહાર વગેરે) (૫) ધરસંસાર (લક્ષણથી સ્ત્રી. પુત્ર વગેરે) (૬) ખાનદાન; કુળ ધરઆંગણું ન. ધરનું આંગણું; ગૃહાંગણ (ર) અતિ પરિચિત-પાસેનું સ્થાન [કંકાસ ધરકંકાસ પું. ધરમાંનો કંકાસ; ધરના માણસોનો કંજિયો-ધરકાજ (-મ) ન. ધરનું સાધારણ કામકાજ [શરમાળ ધરકૂકડી (-ડિયું) વિ. ધરમાં ને ધરમાં ભરાઈ રહેનારું (ર) ધરખટલો પું. ધરને લગતો સરસામાન; ધરવાખરો (ર) સંસાર-વલેવારનું કામકાજ (૩) સ્ત્રી, છોકરાં વગેરે સમુદાય ધરખર્ચ (-રચ) પું. ન. ધર ચલાવવામાં થતો ખરચ ધરખર્ચી (-રચી) સ્ત્રી. ધરખર્ચ માટેની રકમ [અપ્રસિદ્ધ ધરખૂણિયું વિ. ધરકૂકડિયું (ર) ધરખૂણે પડી રહેલું; ધરખૂણે કિ.વિ. ધરના ખૂણે; ખાનગીમાં; એકાંતમાં ધરખેડ સ્ત્રી. ધરના માણસે જાતે પોતાની જમીન ખેડવી તે; ખાતેદારે જાતે કરેલ ખેતી ધરખોયું વિ. ધરનું ગુમાવે તેવી બુદ્ધિવાળું ધરખાનું (-ત્યું, -યું, -થ્યું) વિ. જેની ઉત્પત્તિ કે વપરાશ ધરમાં જ હોય તેવું (ર) વેચવા માટે નાંચે કરેલું (૩) ખાનગી ધરધર કિ.વિ. ધેરધેર ધરધર સ્ત્રી. એ નામની એક બાળરમત ધરધરણું ન. નાતરું; ધધરણું; પુનર્લગ્ન ધરધરવું અ.કિ. 'ધરધર' એવો અવાજ કરવો (ર) અંતકાળનો એવો શ્વાસ ઊપડવો ધરધરવું અ.કિ. ધરધરવું; નાતરું કરવું ધરધરાઈ વિ. માંલોમાંલેતું; ખાનગી (ર) ધેર બનાવેલ ધરધરાટ પું. ધરધર અવાજ; ધરધરવું તે ધરધરવું અ.કિ. વિદુર કે વિધવાએ ફરી ધર કરવું; પુનર્લગ્ન કરવું; નાતરવું કરવું ધરધંટી સ્ત્રી. ધરવપરાશનું અનાજ દળવા માટેની હાથ કે વીજળીથી ચલાવવાની ધંટી ધરધાટી પું. ધરકામ કરનારો; રામો; ધાટી ધરધાણું વિ. ધર થાલું એવું; પોતાના જ ધરને નુકસાન પહોંચાડનારું (ર) ખરથાળ (૩) દગાબાજ ધરચોળું ન. સ્ત્રીઓએ પહેરવાનું એક રેશમી વસ્ત્ર ધરજમાઈ ન. સસરાને ધેર સંસાર માંડી રહેનારો જમાઈ

ધરડ]

૨૬૬

[ધરોધર

ધરડ સ્ત્રી. (દે. ધરટ=રેંટ) ચીલો (૨) ચાલુ પ્રજાલી કે
રૂઠિ (૩) રૂઠિમસ્ત કે ચીલાચાલુ થવું તે (૪)
આમલીની સૂકી છાલ

ધરડ, (૦ધરડ) કિ.વિ. ધરડ ધરડ અવાજથી
ધરડપણ ન. ધડપણ; વૃદ્ધાવસ્થા
ધરડવું સ.કિ. જોરથી વલુરવું (૨) ધસડાતું ખેંચવું
ધરડાધર ન. વૃદ્ધોને રાખવા-રહેવાની આશ્રમ જેવી
અવસ્થા [ડહાપણ; દોઢ-ડહાપણ

ધરડાપો પું. ધડપણ-બુઢાપો (૨) (લા.) ધરડના જેવું
ધરડામું વિ. ધરડું દેખાવ એવું (૨) ધરડાને યોગ્ય
ધરડિયું વિ. ધરડું; વૃદ્ધ
ધરડિયો પું. ધરડો; વડીલ માણસ [માણસનો)
ધરડિયો પું. ગળામાં બોલતો શ્વાસ (ખાસ કરીને મરતા
ધરડું વિ. (સં. જરડ, દે. જરડ) પાકી ઉંમરે પહોંચેલું;
મોટી વયનું (૨) પુરાણું; જૂનું (૩) પાકી ગયેલું; કઠણ

ધરડુંખખ વિ. સાવ ધરડું - ખખળી ગયેલું
ધરડું ઠચ્ચર વિ. સાવ ધરડું (તિરસ્કારમાં)
ધરડેડું વિ. ધણું ધરડું; વડીલ
ધરણ ન. (સં. ગ્રહણ) સૂર્યચંદ્રનું ગ્રહણ
ધરણધેલું વિ. અર્ધું ગાંડું (૨) શંકાશીલ
ધરથાર વિ. સ્ત્રી. મકાનના બાંધકામ માટે નક્કી કરેલી
જગા; ધરભેણી; 'હોમસાઈટ' [ધરવાજી

ધરધણિયાણી સ્ત્રી. ધરધણીની પત્ની (૨) ધરની માલિક;
ધરધણી પું. ધર ચલાવનારો મુખ્ય પુરુષ (૨) ધરનો માલિક
ધરધંધો પું. ધરને લગતું કામકાજ
ધરધોણી સ્ત્રી. ધરનાં કપડાંલતાં ધોવાનું કામકાજ

ધરનું વિ. પોતીકું; પોતાના ધર જેવું (૨) ખાનગી
ધરપ્રવેશ પું. ગૃહપ્રવેશ; નવા ધરમાં દાખલ થવાની વિધિ
ધરફાડુ વિ. ધર ફાડીને ચોરી કરનારું; ખાતર પાડનારું
ધરફૂટ સ્ત્રી. ધરનાં જ માણસે અંદરથી ફૂટવું-દગી દેવો તે
ધરફોડ સ્ત્રી. ધર ફાડીને કરાતી ચોરી

ધરફોડું-ડિંધું વિ. ધરફોડ ચોરી કરનારું; 'બર્જર્'
ધરબાર ન. (સં. ધરદાર) ધર; રાયરચીલું; માલમિલકત
વગેરે (૨) કુટુંબકબીલો

ધરબારી વિ. ધરબારવાળું (૨) સંસારી; ગૃહસ્થાશ્રમી
ધરબોળુ વિ. ધરને બોળે - બેઆબરૂ કે પાયમાલ કરે એવું
ધરબડુ વિ. પોતાનું ધર ભરવાની-સ્વાર્થી વૃત્તિવાળું
ધરબંગ પું. (સ્ત્રી મરવાથી) ધર ભંગાવું તે (૨) વિ.

તેવી દશામાં આવેલું; વિપુર
ધરભાડું પું. ધરનું ભાડું કે તેવી રકમ
ધરભેલું વિ. પોતાના ધરનો ભેદ જાણનારું (૨) ધરનો
ભેદ બહાર પાડી દઈ દગો દેનારું
ધરમેળે કિ.વિ. માંભેમાંભે સમજીને (ત્રીજા પક્ષ પાસે ગયા
વિના) (૨) મિત્રતાની રીતે-પદ્ધતિએ

ધરમોડું (-લું) વિ. (સં. ગૃહ+મુખ) ધરફૂકડિયું [શાણું
ધરરખુ વિ. ધરની સંભાળ રાખે એવું; પોતાનું સમજનારું;
ધરવાખરી સ્ત્રી. ધારવાખરો; ધરમાંની ચીજવસ્તુ; રાયરચીલું
ધરવખુ વિ. ધરની ચાલનાવાળું; ધરમોણું
ધરવટ સ્ત્રી. એક ધરનાં હોય તેવો ગાઢ સંબંધ; ધરોબો
(૨) વિ. ધર જેવા સંબંધવાળું [રહેનારું

ધરવલું વિ. ધર પ્રત્યે મમતાવાળું (૨) ધરમાં જ પડી
ધરવાખરો પું. ધરને લગતો સરસામાન; રાયરચીલું;
ધરવાખરી [પત્નીનો સહવાસ

ધરવાસ પું. ધર કરીને રહેવું તે; ગૃહસ્થાશ્રમ (૨) પતિ-
ધરવાળી સ્ત્રી. ધરધણિયાણી (૨) પત્ની
ધરવાળો પું. ધરધણી (૨) પતિ

ધરવેરો પું. ધર ઉપર લેવાતો કર-વેરો
ધરવૈદું ન. ધરગથ્યું વૈદું
ધરસંસાર પું. ગૃહસ્થાશ્રમ (૨) સંસારવહેવાર; ધરવહેવાર

ધરસંસારી વિ. ધરસંસારવાળું; ગૃહસ્થાશ્રમી (૨)
ધરસંસારને લગતું [સંસાર-વહેવાર
ધરસૂત્ર ન. ધરસંસાર; ગૃહસ્થાશ્રમ (૨) ધરવહેવાર;

ધરાઉ(-ળું) વિ. અંદરઅંદરનું; ખાનગી
ધરાક પું., ન. (સં. ગ્રાહક) ખરીદનાર (૨) ખૂબી
પિછાનનાર-પારખનાર [ખખત; ઉઠાવ

ધરાકી સ્ત્રી. ધરાકપણું (૨) ખરીદનારાનો આવરો (૩)
ધરાણિયાત વિ. ધરેણે લીધેલું કે આપેલું [હોય એમ
ધરાણે કિ.વિ. (સં. ગ્રહણ) ધરેણે; ગીરો આપેલું - લીધેલું
ધરાળુ વિ. ધરને લગતું; ધરધરાઉ

ધરાળુ ન. એક પોશાક
ધરિયા સ્ત્રી. પાતુ ગાળવાની ફુલડી [(જેમ કે ચમનાનું)
ધરું ન. (ધર ઉપરથી) કોઈ વસ્તુ રાખવાનું ખોખું - ધર

ધરૂણી સ્ત્રી. ગૃહિણી; ધરવાળી; પત્ની
ધરેડ સ્ત્રી. ધરડ; રૂઠિ (૨) ચીલો (૩) ફૂવા ધરના પથ્થર

ઉપર દોરડાના ધસારાથી પટેલો ખાડે
ધરેડી સ્ત્રી. ગરગડી (૨) ધરડ ધરડ એમ બોલતો - મરતી
વખતનો શ્વાસ [ચીલો

ધરેડો પું. મરતી વખતના શ્વાસથી થતો અવાજ (૨) ધરડ;
ધરેણાઉ વિ. ગીરો સંબંધી (૨) ગીરો રાખેલું
ધરેણાખત ન. ગિરોખત; ગિરો-દસ્તાવેજ

ધરેણિયું(-યાત) વિ. ધરાણિયાત; ધરેણે લીધેલું કે આપેલું
ધરેણું ન. (સં. ગ્રહણ) દાગીનો; આભુષણ
ધરેણુંગાંડું ન. ધરેણું ને બીજો ગાંઠેલો અલંકાર; દરદાગીનો

ધરેણે કિ.વિ. (સં. ગ્રહણ) આંટમાં - ગીરો આપેલું -
લીધેલું હોય તેમ [- અપખખત્યાર હોય એમ
ધરેબારે કિ.વિ. ધરબારવાળું હોય તેમ (૨) ધરમાં કર્તામર્તા

ધરેરાટ પું. ધરર ધરર અવાજ
ધરોધર કિ.વિ. ધેરધેર; દરેક ધેર

ધરોધું/(-પો, -બો)/

૨૬૭

[ધાધરાપાટ

ધરોધું ન. (-પો, -બો) પું. ધરના જેવો ગાઢ સંબંધ; ધરવટ
ધરોળી સ્ત્રી. (સં. ગૃહગોલિકા, પ્રા. ધરોલિઆ) ગરોળી;

એક જાનવર

[અસ્પષ્ટ

ધર્ધર વિ. 'ધર ધર' એવો અવાજ થાય-કરે તેવું (૨)

ધર્મ પું. (સં.) ધામ; ઉકળાટ; બકારો

ધર્ષ પું. (સં.) ધર્ષણ; ધસારો

ધર્ષણ ન. (સં.) ધસાવું તે; ધસારો (૨) સામસામી

બોલાચાલી; અથડામણ; તકરાર

[કરે છે તે

ધર્ષણકોષ્ટ્ર પું. એ પદાર્થો વચ્ચે જે કોણે ધર્ષણનું બળ કામ

ધર્ષણગુણક ન. (સં.) ધર્ષણ અને સપાટી વચ્ચેના બળનું

પ્રમાણ

[દિલ્હી/બા)

ધર્ષણવાદ્ય ન. ધર્ષણથી વાગતું વાદ્ય (જેમ કે સારંગી,

ધર્ષણાંક પું. ધર્ષણના માપનો અંક, 'કોઈકિશર ઓફ ફિક્શન'

ધર્ષિત વિ. (સં.) ધસેલું (૨) આથડી પડેલું

ધલાત સ્ત્રી. ધાલી કે ધલાઈ જતું તે (૨) નુકસાની; ખોટ

(૩) વસુલાત ન આવવી તે (૪) ફસાઈ પડવું તે

ધલાવું અ.કિ. 'ધાલવું'નું કર્મણિ (૨) ફસાઈ પડવું (૩)

ખોટ વહોરવી

ધલ્લોડી સ્ત્રી. ટીંગોડા શાકનો વેલો; ધિલોડી (૨) ગરોળી

ધલ્લેડું ન. ધિલોડું; ટીંગેડું [વેલું (૩) ખેંચવું; તાણવું

ધવડું અ.કિ. ખસવું; જોરથી વલૂરવું (૨) સહન કરવું;

ધવાવું અ.કિ. ('ધાવ' ઉપરથી) ધાયલ થવું; ધા પડવો;

જનમી થવું

ધસ ધસ, (-સાટ) કિ.વિ. ગાઢ રીતે (ઊંધવું તે)

ધસડપટ્ટી સ્ત્રી. ખૂબ કે ગમે તે ધસડવા કરવું તે (૨) (લા.)

નકામી મહેનત-મજૂરી

[ધસડપટ્ટી

ધસડબોરો પું. ધસડવા-લખલખ કરવાની મહેનત;

ધસડવું સ.કિ. (સં. વૃષ્ટિ, પ્રા. ધિસઈ) ઠસરડાવું ખેંચવું

(૨) ઝપાટાબંધ - ગમેતેમ લખવું કે કામ કરવું

ધસરકો પું. (ધસડવું ઉપરથી) કાપો; આંકો; ધસરડો

ધસરડવું સ.કિ. ધસડવું; ખેંચવું

ધસરડો પું. ધસરકો; ઉઝરડો (૨) ઉસરડો; વેઠ

ધસરપસર કિ.વિ. ધસડવું-પછડાવું; જેમતેમ (૨) પરાણે;

વેઠ લેખે; ધસડ-પસડ

ધસડું સ.કિ. (સં. વૃષ્ટિ, પ્રા. ધિસઈ) એક વસ્તુને બીજી

વસ્તુ પર દાબીને જોરથી આમતેમ ખેંચવી (૨)

ચોળવું; મસળવું (૩) માંજવું (વાસણ) (૪) ધસીને

ધાર ચડાવવી કે ઓપ આપવો

ધસાધસ સ્ત્રી. ખૂબ ધસવું તે (૨) અથડામણ; તકરાર

ધસાનું વિ. (ધસાવુંનું વ.કૃ) ઉતારી પાડે એવું (૨)

નુકસાનકારક

ધસાર પું. (સં. ધર્ષ(કાર) ધસારો; ધર્ષણ

ધસાણ ન. ધસાવું તે; ધસારો (૨) ધસાવાથી પડેલી રજ

(૩) ધસાવાથી લાગતી ખોટ; નુકસાન (૪) ધસીને

પીવા-પાવાનું ઓસડ; ધસારવું

ધસારવું ન. ધસીને પીવાનું ઓસડ; ધસારો

ધસારાખર્ચ(-રચ) પું., ન., મિલકત વાપરવાનું ખર્ચ

ધસારો પું. ધસારણ; ધસાવું તે; નુકસાની (૨) ધસીને

પીવાનું ઓસડ (૩) ધસારાખર્ચ

ધસાવવું સ.કિ. 'ધસવું'નું કર્મણિ (૨) ધસારો વેઠવો; ખર્ચ

કે નુકસાનમાં ઊતરવું

ધસિયું વિ. ગાંગડું નહિ-ભૂકા જેવું (મીઠું)

ધસિયો પું. લોટ શેકીને કરાતી એક વાની (૨) ધસવાનું

કામ કરનારો માણસ

ધસીટ સ્ત્રી. (ધસવું પરથી) એક સ્વર પરંથી બીજા સ્વર

પર જતાં વચ્ચેનું અંતર નાદસ્વરથી પ્રકાશિત કરવું

તે; મીઠું (સંગીત)

ધસેડું વિ. ધાસ વાઢનાડું

[અકચારિયું

ધસમર વિ. (સં.) વિનાશક (૨) નઠાડું; ખરાબ (૩)

ધંધોડી સ્ત્રી. સારંગીનો ગડ

ધંધોલિયું ન. (દિ. ધંધ + અપ. ઉલ્લ) નકામું, ખરાબ ધર-

ખોરડું (૨) માથેમોઢે-ગોટપોટ ઓઢવું તે; ધોધો (૩)

ધૂળધાણી

ધંટ પું. (સં. ધંટા) ધાણીની બળદથી ચાલતી મોટી ધંટી

ધંટ પું. (સં. ધંટા) ધાતુની (કાંસાની) ઊંધા પ્યાલાના

આકારની વસ્તુ (૨) જાડી લોઢી જેવી વગાડવાની

વસ્તુ; ઝાલર (૩) એના પર વગાડેલો ટકોરો (૪)

ઉસાદ; પાકો ધૂર્ત

[નહિ

ધંટડી સ્ત્રી. છેક નાનો ધંટ; ટોકરી (૨) (લા.) શૂન્ય; કાંઈ

ધંટલો પું. ભરડવાની યાજા વિનાની ધંટી; ધંટડો

ધંટા સ્ત્રી. (સં.) ધંટ; ધંટડી (૨) ઝાલર [ધર; 'ટાવર'

ધંટાધર ન. જાહેર ઉપયોગ માટે રખાતી મોટી ઘડિયાળનું

ધંટારવ પું. ધંટનો અવાજ-રણકો

ધંટાળી સ્ત્રી. (સં. ધંટાલી) ધૂધરીઓની હાર [યાંત્રિક]

ધંટી સ્ત્રી. (જૂ. યુ. ધરંટી) દળવાનું સાધન (હાથનું કે

ધંટીલો પું. ધંટીને ફેરવવા માટેનો ઉપલા પડમાં રખાતો

હાથો

ધંટીચોર પું. (મૂળ શબ્દ 'ગંદીછોડ - ગાંઠે બાંધેલ પન

છોડી લઈ જનાર) ચાલાક ચોર (૨) ખિસ્સાકાતડુ

ધંટો પું. મોટો ધંટ (૨) એનો ટકોરો

ધંડુર ન. લસણ

ધા (ઠવ) પું. (સં. ધાત, પ્રા. ધાય) ઝટકો; પ્રહાર (૨)

જખમ (૩) (લા.) દુખની ઊંડી અસર

ધા (ઠવ) પું. ચોવીસ કાગળનો જથ્થો; દસ્તો

ધાઈ સ્ત્રી. ઉતાવળ; દોડાદોડી (૨) ધાંધલ; ધમાલ (૩)

ભીડ; ભરાવો; ગિરદી

ધાધરાપલટન સ્ત્રી. સ્ત્રીઓનું ટોળું (કટાણમાં)

ધાધરાપાટ પું. ધાધરા માટે કામમાં આવે એવું લૂગડું

ધાધરિયું

૨૭૮

/ ધાસ

ધાધરિયું વિ. ધાધરી પહેરનારું; ધાધરાવાળું
 ધાધરિયો પું. ફાતરો; હીજરો; રાડવાં
 ધાધરી સ્ત્રી. નાનો ધાધરો
 ધાધરો પું. (સં. ધર્ધરી, પ્રા. ધધર) ચણિયો
 ધાટ પું. (સં. ઘટ ઉપરથી) આકાર; દેખાવ (૨) પ્રસંગ;
 લાગ (૩) વુક્તિ-પ્રયુક્તિથી કામ કાઢી લેવાની
 યોજના; તજવીજ (૪) રીત; લક્ષણ; શોભા
 ધાટ પું. (સં.) બાંધેલો આરો; ઓવારો (૨) પહાડી રસ્તો
 (૩) સલાહિનો પહાડી પ્રદેશ
 ધાટ પું. સ્ત્રીઓને પહેરવાનું એક રેશમી વસ્ત્ર
 ધાટપૂટ પું. આકાર; સારો સુરેખ સપ્રમાણ આકાર
 ધાટડી સ્ત્રી. રાતા રંગનું બાંધણીની ભાતનું સ્ત્રીઓને
 પહેરવાનું રેશમી વસ્ત્ર-ચૂંદડી (૨) ગાતડી
 ધાટજા સ્ત્રી. ધાટીની સ્ત્રી
 ધાટાખાનું ન. ખોટાખાનું
 ધાટી વિ. દબ્બજાના ધાટમાં રહેતી એક જાતિનું (૨) પું.
 તે જાતનો માણસ; રામો (૩) (મુંબઈમાં) ઘરકામ
 કરનાર નોકર; ઘરધાટી
 ધાટીલું વિ. ધાટવાળું; રૂપાળું
 ધાટું, (નું) વિ. (સં. ગાઢ) ઘટ; લચકાદાર (૨) ખીચો-
 ખીચ ભરેલું (૩) પુષ્કળ; ગાઢ (૪) કઠણ; સંગીન
 ધાડવું ન. (ઘડો ઉપરથી) ગોળ ભરવાનું માટલું (૨) ધી-
 તેલનો ફૂંપો
 ધાડવો પું. ગાડવો; ધીતેલનો ફૂંપો (૨) (લા.) માથું
 ધાડું વિ. (સં. ગાઢક) ધાટું
 ધાણ પું. (સં. ધાતન) એક વેળા રંધાય, તળાય કે કચરાય,
 ખંડાય એટલો જથ્થો; આખા જથ્થાનો ભાગ (૨)
 સંહાર; ખરાબી
 ધાણ પું. (સં. ધન, પ્રા. ધણ) મોટો સથોડો; ધણ
 ધાણ પું. (સં. ધુણ) લાકડું કોરી ખાનાર એક કીડો
 ધાણ સ્ત્રી. (સં. ધ્રાણ) ગંધ; બદબો [સ્થાન
 ધાણી સ્ત્રી. (દે. ધાણ) તેલી શ્રી ધીલવાનું યંત્ર અને તેનું
 ધાત પું. (સં.) ઝટકો; વા (૨) નાશ; ખૂન (૩) એકની
 એક સંખ્યાને તેની તે સંખ્યાથી એક કરતાં વધારે વાર
 ગુણવાથી આવતો ગુણાકાર; 'ધાવર' (ગ.)
 ધાત સ્ત્રી. અકાળ મૃત્યુની ધાંટી-સંભાવના
 ધાતક વિ. (સં.) મોતનિપજાવે એવું; નાશક (૨) ધાતમાન
 ધાતકી વિ. ખૂની (૨) કૂર; નિર્દય
 ધાતચિહ્ન ન. આંકડાને જ આંકડાથી જેટલી વાર ગુણ્યો હોય
 તે બતાવનાર અંક; ધાતાંક; 'ઈન્ડાઈસ'; 'ઈન્ડેક્સ'
 ધાતતિથિ સ્ત્રી. કુંડળીમાની જે સ્થિતિને કારણ મૃત્યુ થવાની
 સંભાવના હોય તે અશુભ સ્થિતિ
 ધાતારોહ પું. (સં.) ચડતી ધાત; 'એસેન્ડિંગ ઓર્ડર'
 ધાતાવરોહ (સં.) પું. ઊતરતી ધાત; 'ડિસેન્ડિંગ ઓર્ડર'

ધાતાંક પું. (સં.) આંકડાને તે જ આંકડાથી કેટલી વાર
 ગુણવાનો છે તે બતાવતો અંક; 'ઈન્ડેક્સ'
 ધાતિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) હત્યારી, ધાત કરનારી (સ્ત્રી)
 ધાતી વિ. પું. (સં.) હત્યા-ખૂન કરનાર (પુરુષ)
 ધાતીલું વિ. ધાત કરવાની દેવવાળું
 ધાતેલ ન. ધા ઉપર રૂઝ લાવનારું તેલ
 ધાપહાણ પું. ઔષધિ તરીકે વપરાતો એક પથ્થર
 ધાબાજરિયું ન. ધા પર કામ આવતી એક વનસ્પતિનું ફૂંડું
 ધામ પું. (સં. ધર્મ, પ્રા. ધમ્મ) તાપ (૨) ઉકળાટ; બકારો
 (૩) પરસેવો [ન. પરસેવો
 ધામય, (-છ, -ટ) વિ. ધામ-પસીનાથી ગંદું થયેલું (૨)
 ધામય(-છ, -ટ, -ત) ન. તડમાં થઈને વહાણમાં ભરાયેલું
 ધાણી [થવાની ફૂંડી
 ધામતડુંડી સ્ત્રી. વહાણમાં તડમાંથી પેસતા ધાણીને એકડું
 ધામડું અ.કિ. ધામ થયો; બકારો થયો
 ધાયડમલ(-લ્લ) વિ. પહેલવાન; શૂરવીર [કે પીડાયેલું
 ધાયલ વિ. ધાવાળું; જનમી (૨) કામવાસનાથી પીડાતું
 ધાયાંપડધાયાં, ધાયાંબુડયાં વિ. ધવાયા, બૂડવા વગેરેથી
 કમોતે મરેલાં (તેવાંઓનું શ્રાદ્ધ ભાદરવા વદ ચૌદસે
 કરાતું હોય છે.)
 ધારણ ન. (પ્રા.) ધોર નિદ્રા-ગિંધ (૨) ગિંધથી ધોરવું તે
 (૩) ગિંધ લાવે એવું ઔષધ
 ધારી સ્ત્રી. (સં. ધારિકા, પ્રા. ધારિઆ) એક મીઠાઈ (૨)
 અડદ કે મગની દાળનું વડું (૩) ચોટલીની ચારે
 બાજુએ રાખેલા કેશનું ચકરડું
 ધારું ન. રોગથી શરીરમાં પડેલું નાડું
 ધાડું ન. બકરી કે ઘેટીનું અચ્ચું [પંગતનો આખો સમૂહ
 ધાલ સ્ત્રી. સાથે જમવા બેઠેલાઓની હાર-ઓળ (૨) તેવી
 ધાલખાદ(-ધ) સ્ત્રી. (ધાલવું) નુકસાન; ખાધ
 ધાલમેલ સ્ત્રી. કાઢધાલ; ગરબડ-સરબડ (૨) પંચાત;
 ધમાલ (૩) ખટપટ; પ્રપંચ
 ધાલમેલિયું વિ. ધાલમેલ કરે એવું; ખટપટી
 ધાલવું સ.કિ. (સં. ધલ્યતિ, પ્રા. ધલ્લઈ) ખોસવું; અંદર
 નાખવું; ધુસાડવું (૨) પહેરવું (૩) પ્રસંગે ભેટ તરીકે
 પસેરાવવું. ઉદા. મેં કન્યાની કોટમાં અછોડો ધાલ્યો.
 (૪) અંદર નાખવા-મૂકવાની રીત સુચવનાર
 સહાયકારી ક્રિયાપદ સાથે વપરાય છે. જેમ કે, 'ખોસી
 ધાલવું', 'ચગદી ધાલવું' (૫) નાણાં ખાઈ જવાં.
 ઉદા. પૈસા ધલાઈ ગયા. (૬) બગાડવું; ધાપમાલ
 કરવું. ઉદા. ભાઈએ ઘર ધાલ્યું.
 ધાવ પું. (સં. ધાત) ધા; જનમ (૨) સમસ્યા (૩) ચોવીસ
 કોરા કાગળનો જથ્થો; ધા [તિ
 ધાવટો પું. સોનાચાંદીમાંથી સોની ચોરી કરે કે કાઢી લે
 ધાસ ન. (સં.) ખડ; ચાર; તુણ

ધાસચારો, ધાસપાલો/

૨૬૯

/બુદ્ધ

ધાસચારો, ધાસપાલો પું. ઢોરનું ધાસ, ચારો વગેરે ધાસણી સ્ત્રી. કાયરોગ; 'દી.બી.' ધાસતેલ ન. (ઈ. ગેસ + તેલ) ગ્યાસતેલ; કેરોસીન ધાસપૂંજો પું. ધાસનો કચરો ધાસલ(-લિપું) વિ. ધાસવાળું ધાસલેટ ન. બાળવાનું એક ખનીજ પ્રવાહી; ધાસતેલ ધાસલેટિયું વિ. હલકા પ્રકારનું ધાસલેટિયો પું. ધાસલેટ વેચનારો કેરિયો ધાસવું સ.કિ. ધસવું; મસળવું (ર) માંજવું; ધસીને ઓપ આપવો (ર) અ.કિ. ધસાવું; નુકસાન પામવું; કાય પામવું ધાસાળું વિ. ધાસવાળું ધાસિયું વિ. જેમાં ધાસ નીપજતું હોય તેવું (ર) ધાસમાંથી ઉત્પન્ન થતું (૩) સત્ત્વ વગરનું; હલકું (જેમ કે, ધાસિયું થી, સોનું) (૪) ન. એક પક્ષી (૫) ધાસ માટેની જમીન કે ખેતર ધાસિયો પું. સાથરો; ધાસનો પાથરો (ર) ધાસ કાપનારો ધાસિયો પું. ધોડાની પીઠ પર નાખવાની ણી; ગાશિયો ધાસે(-સો)ટિયું ન. (ધાસવું ઉપરથી) ઘરમાં પહેરવાની (સામાન્ય) ચૂરી ધાસોટી સ્ત્રી. ધસારો |આરડવું (જેમ કે, પાડીનું) ધાંધરડવું અ.કિ. ભારે ધાંટો કાઢીને - ખૂબ રોવું (ર) ધાંધલું ન. ઓવારણું (ઉદા. ધાંધલાં લેવાં) (ર) ગોડ જેવું આચરણ (ધાંધલાં કાઢવાં) (૩) વિ. વ્યાકુળ ધંધાઈ સ્ત્રી. ધાંધાપણું ધાંધું વિ. ઉતાવળું (ર) ગભરાયેલું; વિહ્વળ (૩) રધવાયું ધાંચ સ્ત્રી. ('ગૂંચ' કે 'ખાંચ' ઉપરથી) ચીલામાં પડેલો ખાડો; ખાડો (ર) ગૂંચ; મુકેલી (૩) ધાંધો; અડચણ ધાંચણ સ્ત્રી. ધાંચી સ્ત્રી ધાંચી પું. (સં. ધંચિક, પ્રા. ધચિઅ) ધાણી ચલાવી તેલ કાઢવાનો ને તે તેલ વેચનાર અથવા દૂધ વેચવાનો ધંધો કરનાર ન્યાતનો માણસ ધાંચીવાડ સ્ત્રી. (-ડો) પું. ધાંચીઓને વસવાનો મલોલ્લો ધાંચો પું. ટોપલા સાદરી વગેરે બનાવનાર; વાંસફોડો ધાંટા સ્ત્રી. એરંડાની પાકેલી લૂમ ધાંટાધાંટ(-ટી) સ્ત્રી. બૂમાબૂમ ધાંટી સ્ત્રી. ધાંટા કે કંઠની - પડજીભની જગા; હૈંડિયો ધાંટી સ્ત્રી. ધાટ; બે પર્વતની કે ડુંગરાની વચ્ચેનો સાંકડો રસ્તો (ર) મુકેલીનો બારીક સમય (૩) હરકત; અડચણ |મુકેલી કે મુકેલીનો સમય ધાંટીધૂંટી સ્ત્રી. (ધાંટી + ધૂંટી) આંટીધૂંટીવાળો માર્ગ (ર) ધાંટું ન. તલનો ડોડવો; તલસડું ધાંટો પું. મોટી ધાંટી-ડુંગરાળ રસ્તા ધાંટો પું. (સં. ઘફટ = ખોલવું) કંઠ; સાદ (ર) મોટો સાદ;

બૂમ (૩) બિજાઈને કાઢેલો સાદ-અવાજ ધાંધજો પું. વાગક; નાઈ; હજામ |જીવડું; ઝિમેલ ધિમેલ સ્ત્રી. એક જાતનું લાલ રંગનું મંકોડાની જાતનું ચિયાવાડ સ્ત્રી. ધીના વેપારીઓનો મલોલ્લો (ર) ધીકાંટો; ધીખાણિયું ધિયાળ વિ. વધારે ધી આપે એવું (ઢોર) ધિયાળ વિ. ધણું ધી આપે તેવું ધિયો પું. ધી વેચનારો ધિલોડી સ્ત્રી. ધલોડી; ટીડોરી ધિલોડું ન. ધિલોડીનું કળ-ધલોડું; ટીડોરું ધિસાવવું સ.કિ. 'ધીસવું'નું પ્રેરક ધિસાવું અ.કિ. 'ધીસવું'નું કર્મણિ ધિસોડી સ્ત્રી. તૂરિયાનો વેલો ધિસોડું ન. તૂરિયું (શાક) |ધસારો (ર) ધકડો; ઠોકર ધિસ્સો પું. (ધિસાવું ઉપરથી) એકદમ જોરથી પડેલો ધસારકો-ધી ન. (સં. ધૂત) છાથ કરતાં તરી આવતા માખણને ઉકાળી કરેલ સત્ત્વ; ધૂત; ધૂપ |ખાણિયું; ધી બજાર ધીકાંટો પું. જ્યાં ધી જોખાતું, વેચાતું હોય એ જગા; ધીનું ધીકેળાં ન.બ.વ. ધી અને કેળાં (ર) ભારે લાભ ધીચ વિ. ગીચ; ધાડું ધીચોધીચ વિ. ગીચોગીચ; ખૂબ ધાડું-ગીચ ધી-ચોપડ ન. ધી ને તેવો ચીકટ પદાર્થ ધીતેલી સ્ત્રી. ધીતેલાનો વેલો |ખૂમમાં થતી ગાંઠ ધીતેલું ન. પાણીમાં થતા એક વેલાનું કળ; પોયણીના ધીવટી પું. ધીનો વેપારી; ધિયો ધીવટો પું. ધીકાંટો; ધીખાણિયું; ધીનું બજાર ધીસ સ્ત્રી. (ફા. ગશત) રોન ધીસ સ્ત્રી. ધિસ્સો; ધસરકો (ર) ચોરી (૩) માર; ઠોક ધીસ સ્ત્રી. હોળીની લડવા નીકળતી ગેર; હોળીનો વરઘોડો ધીસડું ન. (સં. ધસ, પ્રા. ધિસ) કઢામણું ધીસડું ન. ('ધિસાવું' ઉપરથી) બળદ પલોટવાનું ત્રણચાર હાથ લાંબું છેડે બે ધાંખવાળું લાકડું; જૈંસલો ધીસવું સ.કિ. ધસવું |ઉપર ધસવું તે ધીસાધીસ સ્ત્રી. ('ધીસાવું' પરથી) ઠોકઠોકા (ર) ઉપરા ધીંધર સ્ત્રી. સંકડો માણસોનું મોટું ટોળું ધીંસડું ન. ધીસડું; કઢામણું ધુધરવટ સ્ત્રી. (ધુધરી+વૃત્તિ) ધાધરાના ધેરની નીચેની ધુધરીઓવાળી જૂલ (ર) પું. જૂલ પર ધુધરીઓની હાર હોય એવો ધાધરો ધુધરિયાળું વિ. ધુધરીઓવાળું ધુધવાટ, (-ટો), ધુધાટ પું. ધૂંધવવું તે ધુધુ કિ.વિ. જુઓ 'ધુધુ' ધુચ્ચો પું. ધુમ્મો; ગડદો ધુણ પું. (સં.) સૂકું લાકડું કોરી ખાનારો એક કીડો

ધુણાસર/

૨૭૦

[ધૂલર(-રું)/(-રો)]

ધુણાસર પું. ધુણના કોરવાથી લાકડામાં કે પાનામાં પડેલો
અક્ષર જેવો આકાર

ધુમકાવવું સ.કિ. 'ધૂમકું'નું પ્રેરક

ધુમરડવું સ.કિ. ધુરમડી ખવડાવવા

ધુમરડી સ્ત્રી. ('ધૂમવું' ઉપરથી) ચકાકારે ફરવું-નાચવું તે;

ફૂદડી (ર) ફેર; ચક્કર (૩) પકડનારને યુકાવી દેવા

ધૂમી જવું તે (૪) લીંચોળવું તે (૫) પેટની ચૂક,

આંકડી કે અમળાવું તે [ભમરી

ધુમરાઈ સ્ત્રી. ('ધૂમરાવું' ઉપરથી) ધુરમડી (ર) વમળ;

ધુમરાવવું સ.કિ. 'ધૂમરાવું'નું પ્રેરક

ધુમાવદાર વિ. ચકારાવી દે તેવું; પ્રભાવી (ર) વળાંકવાળું

ધુમાવવું સ.કિ. 'ધૂમવું'નું પ્રેરક

ધુમાવું અ.કિ. 'ધૂમવું'નું ભાવે

ધુમ્મટ પું. ધુમટ, ગુંબજ

ધુમ્મો પું. ગુમ્મો; મુક્કો

ધુરકાટ પું. ધૂરકવું તે કે તેનો અવાજ

ધુરકાવવું સ.કિ. 'ધૂરકવું'નું પ્રેરક [ખોલ

ધુરકિયું ન. ધૂરકવાનો અવાજ (ર) છાછિયું; ગુસ્સાનો

ધુરધુર કિ.વિ. ધુરધુર એવા અવાજથી

ધુરધુરાટ પું. ધૂરકવાનો તેવો અવાજ (ર) કફને લીધે

માણસને ગળામાં થતો અવાજ (૩) પેટમાં થતો

વાયુનો અવાજ [એક પક્ષી

ધુવડ પું., ન. (સં. ધૂક, પ્રા. ધૂઅ) રાત્રે જ દેખી શકતું

ધુસણ(ખોરી, ઠનીતિ) ધૂસીને કાંઈ કરવાની નીતિ કે

રીતિ [(ર) તેવા સ્વભાવનું

ધુસણિયું વિ. અમેતેમ કરીને ધૂસનારું કે ધૂસી જાય એવું

ધુસપુસ કિ.વિ. અંદર-અંદર છાની રીતે (ર) સ્ત્રી.

ગુસપુસ [(વગર રજાએ કે હકે)

ધુસાડવું સ.કિ. ('ધૂસવું' ઉપરથી) પેસાડવું; દાખલ કરવું

ધુસાવવું સ.કિ. 'ધૂસવું'નું પ્રેરક

ધુસાવું અ.કિ. 'ધૂસવું'નું ભાવે

ધુસ્તો પું. પગખામાં મરાતી બાંધી મુઠ્ઠીનો ધુમ્મો, ગડદો

ધું(-ધું)ધટ પું. જુઓ 'ધૂંધટ'

ધુંટ પું. જુઓ 'ધૂંટ'

ધુંટડો પું. જુઓ 'ધૂંટડો'

ધુંટણ(-ણિયું) જુઓ 'ધુંટણ(-ણિયું)'

ધુંટવું સ.કિ. જુઓ 'ધૂંટવું'

ધુંટાવવું સ.કિ. જુઓ 'ધુંટાવવું'

ધુંટાવું અ.કિ. જુઓ 'ધુંટાવું'

ધુંટી સ્ત્રી. જુઓ 'ધુંટી'

ધુંમટ પું. (ફા. ગુંબટ) દેરા અથવા મકાન ઉપરનું છત્રાકાર

ધાણું; ગુંબજ (ર) ધુંમટ નીચેનો દેરાનો અંદરનો ભાગ

ધૂક ન. (સં.) ધુવડ; ધૂડ

ધૂધર સ્ત્રી. ધૂધરી

ધૂધરમાળ સ્ત્રી. (બળદને કોટે બાંધવાની) ધૂધરાની માળા
ધૂધરી સ્ત્રી. (સં. ધર્ધરી) ધાતુના પતરાની પોલી

ખણખણતી ગોળી (ર) સ્ત્રીઓના હાથનું ધૂધરિયાળું

એક ધરેણું (૩) એક રમકડું; નાનો ધૂધરો (૪) બાંહેલી

જારબાજરી વગેરે

ધૂધરો પું. અંદર કાંકરા જેવી વસ્તુ ભરીને કરેલો ખખડે તેવો

ધાતુ વગેરેનો પોલો ગોળો (ર) તેવું એક રમકડું (૩)

એક વાની (૪) વલોણાનો ઢાંઢો ધૂધરા જેવા જે ઘાટમાં

ફરે છે, ને જે ગોળીને મોઢે ગોઠવાય છે તે ગોળ ઘાટ

(૫) દાળ પાડવા માટે પલાળીને ચૂકવેલું કઠોળ

ધૂધવવું અ.કિ. 'ધૂધૂ' એવો અવાજ કરવો (ર) ગર્જવું

ધૂધવાવું અ.કિ. ધૂ ધૂ અવાજ થવો [થાય એમ

ધૂ(-ધુ)ધૂ(-ધુ) કિ.વિ. રેલગાડી, સમુદ્ર વગેરેનો અવાજ

ધૂટન સ્ત્રી. (સં.) ગૂંચામણ (ર) બેચેની

ધૂડ પું., ન. ધુવડ; ધૂક (ર) વિ. મૂર્ખ

ધૂડખર પું. જંગલી ગધેડો (કચ્છના રણમાં દેખાતો)

ધૂમ અ.કિ.વિ. (ફા. ગુમ, પ્રા. ગુમ્મ) એવા અવાજથી (ર)

વિ. ગરક; લીન (૩) ચક્કર-બેભાન [ધુમરડી

ધૂમચી સ્ત્રી. ('ધૂમવું' ઉપરથી) ચકાકારે ફરી વળવું તે;

ધૂમચો પું. (ફા. ગુંચલ=પાંદડીઓનો જથ્થો) જથ્થો; સમૂહ

ધૂમટ પું. જુઓ ધુંમટ

ધૂમટદાર વિ. ધૂમટવાળું

ધૂમટી સ્ત્રી. ધુંમટ જેવી નાની આકૃતિ (ર) નાનો ધૂમટ

ધૂમટો પું. ધુંમટ (સ્ત્રીઓ સંપૂર્ણશ્રે મોં ઢાંકતાં થતો માથાનો

આકાર) (ર) (લા.) લાજ [ચકર ફેરવવું

ધૂમડવું સ.કિ. ('ધૂમવું' ઉપરથી) લીંચોળવું (ર) ચકર

ધૂમડાવું અ.કિ. 'ધૂમડવું'નું કર્મણિ [ધુમ્મણ) ધુમરડી

ધૂમડી, (-ણી) સ્ત્રી. ('ધૂમવું' ઉપરથી ધુમરડી, પ્રા.

ધૂમરાવું અ.કિ. ('ધૂમવું' ઉપરથી) રીસમાં મોં ચડવું;

ધૂંધવાવું (ર) ધૂમરી ખાવી (૩) વરસાદનું ચડી

આવવું (૪) ડહોળાવું [ધુમરડી

ધૂમરી સ્ત્રી. ('ધૂમવું' ઉપરથી) વમળ; ભમરો (ર) ધૂમરી;

ધૂમવું અ.કિ. (સં. ધુમ્મતિ, પ્રા. ધુમ્મઈ) ગોળ કરવું (ર)

રખડવું (૩) મહાલવું (૪) મથા રહેવું (૫) વિચાર

આવવો

ધૂમાધૂમ, (-મી) સ્ત્રી. ('ધૂમવું' ઉપરથી) હરકર; દોડધામ

ધૂરકવું અ.કિ. (દે. ધુરુક્ક) ધુરધુર કરવું (ર) જોરથી

ભસવું (૩) ગુસ્સામાં ઘાંટો પાડવો; તડૂકવું

ધૂરકાધૂરકી સ્ત્રી. સામસામે ધૂરકવું તે

ધૂરકાવું અ.કિ. 'ધૂરકવું'નું ભાવે; ધૂરકવાની ક્રિયા થવી

ધૂણાયમાન વિ. (સં.) ચકાકારે ધૂમટું-ફરતું

ધૂલર, (-રું) ન. (-રો) પું. ગૂલ્લર; ઉમરડો (ર) પ્રાનનું

એક ધરેણું (૩) ગૂલરું (પાપડનો લૂઓ) (૪) ધોડિયે

લટકાવવાનું લાકડાનું રમકડું

ધૂસ/

૨૭૧

/ ધોધરરાણો

ધૂસ પું. મોટી જાતનો ઉંદર; કોળ [ધૂસણિયું; ધૂસણખોર
 ધૂસણ ન. ધૂસવું તે; વગર હકનો પ્રવેશ (ર) વિ.
 ધૂસણખોર ન. ધૂસણિયું; ધૂસણિયા વૃત્તિવાળું [ધૂસણખોરી
 ધૂસણનીતિ સ્ત્રી. ધૂસીને કાંઈ કરવાની નીતિ કે રીતિ;
 ધૂસવું અ.કિ. જોરથી કે ગમેતેમ કરી પેસી જવું
 ધૂસાધૂસ સ્ત્રી. વારંવાર ધૂસવું તે
 ધૂસિયું ન. (ધૂસ=ઉંદર ઉપરથી) ઉંદરિયું; કોળવાઈ [તે
 ધૂં(-ધું)પટ(-ટો) પું. ધૂમટો; સ્ત્રીઓ માં પર કપડું ઢાંકે છે
 ધૂં(-ધું)ટ પું. (દિ. ધૂટ) ધૂંટો (ર) ધાંટો; કંઠ (૩) સ્ત્રી.
 (જવનું) ધૂંટાવું-ગૂંચળાવું તે [પ્રવાલી પદાર્થ
 ધૂં(-ધું)ટો પું. ગળા વાટે એકીવખતે ઊતરી શકે તેટલો
 ધૂં(-ધું)ટણ(-ણિયું) ન. (સં. ધૂટ) ક્રીચણ; ગોઠણ (ર)
 (આસાનીથી બેસતાં) ધૂંટણ નીચે રખાતું ટેકણ
 ધૂં(-ધું)ટવું સ.કિ. લસોટવું; પીસવું (ર) ધેરવું; રોપવું
 (માસને) (૩) અભ્યાસથી-પુનરાવર્તનથી પાકું કરવું
 (જેમ કે, અક્ષર, રાગ)
 ધૂં(-ધું)ટાવવું સ.કિ. 'ધૂંટવું'નું પ્રેરક
 ધૂં(-ધું)ટાવું અ.કિ. 'ધૂંટવું'નું કર્મણિ [આગળનું હાટું
 ધૂં(-ધું)ટી સ્ત્રી. પગની પાટલી અને નળાને જોડનાર સાંધા
 ધૂં(-ધું)ટી સ્ત્રી. ('ધૂંટવું' ઉપરથી) ધૂંટીને બાળકને પવાતું
 ઔષધ [નુરંકેલી; ગૂંચવણ
 ધૂં(-ધું)ટી સ્ત્રી. (સર. 'ધાંટી') ભરાઈ પડાય એવી
 ધૂં(-ધું)ટો પું. ધૂંટીને બનાવેલો લોંદો (ર) ધૂંટવાથી
 આવેલો ઔષ
 ધૂંટો પું. ધૂંટવાનું કે લસોટવાનું સાધન; બતો
 ધૂણ સ્ત્રી. (સં.) તિરસ્કાર; અણગમો (ર) દયા; અનુકંપા
 ધૂણાજનક વિ. (સં.) ધૂણા-તિરસ્કાર જન્માવે તેવું
 ધૂણાપાત્ર વિ. (સં.) ધૂણા કરવા-બતાવવા યોગ્ય; ધૂણાસ્પદ
 ધૂણાલુ વિ. (સં.) (-વાન) વિ. ધૂણાવાળું (ર) દયાળુ
 ધૂણાસ્પદ વિ. (સં.) અણગમો-તિરસ્કાર ઉપજાવનારું;
 ધૂણાપાત્ર
 ધૂણિત વિ. (સં.) ધૂણા પામેલું
 ધૂન ન. (સં.) ધી; તૂપ
 ધૂનપકવ વિ. (સં.) ધીમાં પકાવેલું કે તળેલું
 ધૂનપાત્ર ન. (સં.) ધીનું વાસણ-પાત્ર
 ધેધૂર વિ. ગાઢ; ધનધોર (ર) મસ્ત; ચકચૂર
 ધેટી સ્ત્રી. ઘેટાની માદા; માદા ધેટું
 ધેટું ન. જેના શરીર ઉપર ઊન થાય છે તે પ્રાણી; ગાડર
 ધેટો પું. ઘેટાનો નર; નર ધેટું; મેંઢો
 ધેન ન. (અ. ગૈન) નશો; કેક (ર) મઢ; અભિમાન
 ધેબર ન. (સં. ધૂતપૂર, દે.પ્રા. ઘટઉર-ધેઉર) ધીનું મોણ
 નાખી તળી ચાસણી પાયેલ એક પકવાન
 ધેબરિયું વિ. ધેબરના જેવું
 ધેબરું ન. ધેબર - એક પકવાન

ધેર કિ.વિ. ધરમાં (ર) ધર તરફ
 ધેર પું. ધેરાવો: 'સર્કમ્ફરન્સ' (ર) સમૂહ; ટોળી (૩) સ્ત્રી.
 કોર પરનો ભાગ (૪) ચોટલીની આસપાસ રાખેલી ધારી
 ધેર સ્ત્રી. ગેરૈયાનું ટોળું; ગેર
 ધેરગ(-ગં)ભીર વિ. ધેરું અને ગંભીર; ધનધોર; ધેધૂર
 ધેરદાર વિ. ધેરવાળું (કપડું) (ર) ખૂલતું; ચપસીને નસિ
 એવું; ધેરાવાવાળું
 ધેરની સ્ત્રી. રંટિયો કેરવવાનો હાથો [પાણી પાવું
 ધેરવું સ.કિ. ચારે તરફથી વીંટળાઈ વળવું (ર) (પથુને)
 ધેરાવ પું. ધેર; ચારે તરફનો વિસ્તાર; પરિધિ (ર) ધેરવું
 તે; રોકણ; અટકાવત
 ધેરાવું અ.કિ. 'ધેરવું'નું કર્મણિ (ર) સપડાવું; ધેરામાં
 આવી જવું (૩) ધેરું થવું; વ્યાપવું (જેમ કે, આંખ નશા
 કે ઊંધથી, આકાશ કે ચંદ્ર વાદળથી, વાદળ કાળાશથી)
 ધેરાતો પું. ધેરવું તે; ધેરાવ
 ધેરું વિ. (સં. ગભીર; પ્રા. ગહિર) ગાઢ; પાકું (રંગના
 સંબંધમાં); ધણી માત્રામાં રંગવાળું (જેમ કે, ઘેરો
 લાલ) (ર) ઊંડું; ગહન (૩) ચકચૂર; ખુમારીવાળું
 (આંખના સંબંધમાં) [ધેરમાંનો માણસ; હોળીયો
 ધેરૈયો પું. ('ધેર' = ટોળી) હોળી ખેલવા નીકળેલો;
 ધેરો પું. ધેરી લેવું તે (ર) રોકણ; અટકાવ (૩) સમૂહ;
 ધચુમલો (જેમ કે, જાડનો)
 ઘેલછા સ્ત્રી. ઘેલાપણું; ગાંડપણ (ર) આંધળી ધૂન
 ઘેલાઈ સ્ત્રી. ઘેલાપણું; ગાંડપણ
 ઘેલું વિ. (સં. ગહિલ, પ્રા. ગહિલ્લઅ) ગાંડું; અક્કલ
 વગરનું (ર) ન. ગાંડપણ; ઘેલછા
 ઘેવર ન. (સં. ધૂતપૂર) ઘેબર
 ઘેવરિયું વિ. ઘેબરિયું
 ઘેવરું ન. ઘેબર; ઘેબરું
 ઘેંધટ વિ. ઊંધ કે કેકથી ઘેરાયેલું (ર) ચકચૂર; મગ્ન (૩)
 સ્ત્રી. વરસાદ અંધારો હોય એવી આકાશની સ્થિતિ
 ઘેંશ(-સ) સ્ત્રી. ખાવાની એક હલકી વાની - ભરડું
 ઘેશિ(-સિ)યું ન. સાવ પાતળા કાગળનું બનેલું (ર) ઘેંશના
 જેવું નરમ
 ઘેમું ન. (સં. ગહુવર) ખાટો; ખાપરો
 ઘો સ્ત્રી. (સં. ગોધીઆ, પ્રા. ગોહા) ગરોળીના આકારનું
 એનાથી મોટું એક પ્રાણી, જેમ કે પાટલા ઘો (ર)
 કંકાસ; કજિયો (૩) આકત; મુઝેલી (૪) અડચણરૂપ
 દાખલ થઈ મધેલું માણસ [બિવડાવવાનો હાડ
 ધોધર પું. ભારે માથાનો જંગલી બિલાટો (ર) બાળકને
 ધોધર ન. એ નામનું એક વૃક્ષ કે પક્ષી
 ધોધરબિલાટો પું. ભારે માથાનો જંગલી બિલાટો
 ધોધરરાણો પું. ધોધરનો રાજા; મોટો ધોધર (નવરાત્રીમાં
 બનાવાતો)

ધોધરું

૨૭૨

[ધોંકું]

ધોધરું વિ. ખોખરું - ભારે સાદવાણું
 ધોધરો, (-ળી) પું. ભારે સાદ; ધાંટો (૨) ગળાના જે
 ભાગમાંથી અવાજ નીકળે છે તે
 ધોધો વિ., પું. અભણ; મૂર્ખ (માણસ) (૨) પું. મોટો સાપ
 (૩) મોંમાંથી ઢંકાય એમ ઓઢવું તે; ધંધોલિયું
 ધોચ સ્ત્રી. ધોંચવું-ધોંચાણું તે; ધોંચાયાની અસર
 ધોચપરોણી સ્ત્રી. ધોંચપરોણી
 ધોચપરોણો પું. ધોંચપરોણો
 ધોચવું અ.કિ. ધોંચવું; ભોંકવું
 ધોટ પું. ધૂંટ; ધૂંટડો
 ધોટક પું. (સં.) ધોડો [માટેનું મેદાન કે રસ્તો
 ધોડદોડ સ્ત્રી. ધોડાઓની દોડવાની હરીકાઈ (૨) એને
 ધોડાગાદી સ્ત્રી. ધોડા વડે ખેંચાતી ગાડી
 ધોડાગાંઠ સ્ત્રી. બેવડી સંડકાગાંઠ (૨) શેતરંજમાં બે ધોડાને
 એકમેકના જોરમાં રાખવા તે [બ્રિટિશ સિક્કો
 ધોડાગ્રીની સ્ત્રી. ધોડાની છાપવાળી ગીની; સોનાનો એક
 ધોડાધાટડી સ્ત્રી. ધોડે બેઠેલી કન્યાને વર તરફથી માથે
 ઓઢાડાતી ચુંદડી
 ધોડાપૂર ન. ધોડાની જેમ એકદમ ધસી આવતું મોટું પૂર
 (૨) કિ.વિ. તેની જેમ; જોશથી; ઝડપથી
 ધોડાર સ્ત્રી. (સં. ધોડાસર, પ્રા. ધોડાસર) ધોડાને
 બાંધવાની જગ્યા; અશ્વશાળા
 ધોડારિયો પું. ધોડારની સાફસૂફી રાખનારો; ખાસદાર
 ધોડારિયું ન. વાંસની ચીપમાંથી બનાવેલું વાજું
 ધોડાવજ સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ ઔષધ
 ધોડાવેગ પું. ધોડાના જેવી ઝડપી ગતિ [‘હોર્સપાવર’
 ધોડાશક્તિ સ્ત્રી. ધોડાની તાકાત જેટલી તાકાત કે બળ;
 ધોડાસર સ્ત્રી. ધોડાર; અશ્વશાળા
 ધોડિયાખાનું, ધોડિયાઘર ન. કારખાનામાં કામ કરતી
 સ્ત્રીઓનાં બાળકોને સાચવવાનો વિભાગ
 ધોડિયું પું. (‘ધોડી’ ઉપરથી) એક જાતનું પારણું (૨) તાડ-
 છાંનો દાંડો (૩) ધોડિયામાં બાંધવામાં આવતું ખોયું
 ધોડી સ્ત્રી. ધોડાની માદા (૨) જેની ઉપર કોઈ વસ્તુ મુકાય
 અથવા ગોઠવાય કે ટેંગાવાય એવી લાકડા કે પાતુની
 બનાવટ (૩) જેનો ટેકો લઈ ચલાવ એવી લાકડી (૪)
 ઊંચે ચડવાની નિસરણી [ટફ
 ધોડું ન. ધોડો અથવા ધોડી (૨) નાનું અથવા દુર્બળ ધોડું;
 ધોડે કિ.વિ. પેટે; ગોડે; જેમ [સિપાઈ; અસવાર
 ધોડેસવાર પું. ધોડા ઉપર સવારી કરનારો માણસ કે
 ધોડેસવારી સ્ત્રી. ધોડા ઉપર સવાર થતું તે
 ધોડો પું. (સં. ધોટક, પ્રા. ધોડા) સવારીનું એક પશુ;
 અશ્વ (૨) નદી કે દરિયાનું મોટું મોજું; લોઢ (૩)
 ધોડા જેવા આકારની જાડી નકશીદાર ખાંટી (૪)
 ચાંપ-કળ (જેમ કે, બદ્ધકની) (૫) મોટી ધોડી; કોઈ

વસ્તુ મૂકવા માટે બનાવેલું ઉભેલું ચોકડું
 ધોણિયું ન. તબલાં જોડામાંનું ભોણિયું; બાંયું (૨) દોહવાનું
 વાસણ; દોણું
 ધોયડું ન. ગોતું બાફવાનો ચૂલો (ઢોરના ખાણ માટેનું)
 ધોયું ન. ભમરડા ઉપર બીજા ભમરડાની આળથી પાડવામાં
 આવતો ખાંચો
 ધોર વિ. (સં.) બિહામણું; ભયંકર (૨) કમકમાટી ઉપજાવે
 એવું (૩) ગાઢ; અત્યંત (માત્રામાં)
 ધોર પુ. એવો અવાજ કે રણકો (૨) તંબૂરા વગેરેમાં ખરજ
 સ્વરના તારનો અવાજ કે રણકો (૩) ઊંધમાં તાક
 બોલવાનો અવાજ
 ધોર સ્ત્રી. (કા. ધોર) મડદું દાટવાનો ખાડો; કબર
 ધોરખોદિયો પું. ધોર ખોદનારો (૨) ધોર ખોદીને મડદાં
 કાઢી ખાનારું એક પ્રાણી; ધોરખોદિયું (૩) હીણું કામ
 કરનારો [ખોદિયો
 ધોરખોદુ વિ. ધોર ખોદનારું; વિનાશક (૨) ન. ધોર-
 ધોરવું અ.કિ. (સં. ધુર, પ્રા. ધોર) (ઊંધમાં) નસકોરાંથી
 અવાજ કરવો (૨) ધસધસાટ ઊંધવું [ધેરાવાં
 ધોરંભવું (-ભાવું) અ.કિ. વાદળાં ચડી આવવાં; વાદળ
 ધોરંભો પું. વાદળાં ચડી આવવાં તે; ગોરંભો
 ધોરાવું અ.કિ. અવાજથી ગાઝા ઊઠવું
 ધોરી વિ. (‘ધોરવું’ ઉપરથી) ઊંધણશી
 ધોરી પું. ઢોરનું ટોળું (ચરવા માટે જતું આવતું)
 ધોરી વિ. ધોર પ્રાંતનું વતની
 ધોલક (-કી) સ્ત્રી. ધોલકું ન. સાવ નાનું અંધારું ઘર; ‘શ્લમ’
 ધોલકું (-લૈયું) વિ. વગર નોતરે જમવા જનારું
 ધોષ પું. (સં.) મોટો ધ્વનિ; અવાજ (૨) ઢંઢેરો (૩)
 ગોવાળિયાનું રહેણા; નેસડો (૪) મૂઠું વ્યંજનના
 ઉચ્ચારણનો બાહ્ય પ્રયત્ન
 ધોષક પું. સાદ પાડનારો; ડાંડિયો
 ધોષણ ન. (-ણા) સ્ત્રી. જાહેરાત (૨) ઢંઢેરો
 ધોષણાપત્ર ન. (સં.) જાહેરનામું; ઢંઢેરો
 ધોષવ્યંજન પું. કોમળ મૂઠું વ્યંજન (ગ, જ, ડ...ધ, ઝ...
 વગેરે ૨૦ વ્યંજનો)
 ધોષિત વિ. (સં.) ગર્જને કહેલું; જાહેર કરેલું
 ધોળવું સ.કિ. (સં. ધોલયતિ, પ્રા. ધોલઈ) ફરતેથી દાબીને
 નરમ કરવું (૨) ઓગાળવું (૩) મેળવવું (૪) જોરથી
 ધૂમડવું
 ધોળાધોળ (-ળી) સ્ત્રી. ખૂબ ધોળવું તે (૨) મનમાં વિચાર
 ધોળાયા કરવો તે; મનની અનિશ્ચિત સ્થિતિ; ગડમથલ
 ધોળાવું સ.કિ. ‘ધોળવું’નું કમંજિ
 ધોળ્યું વિ. ધોળેલું - ધૂટેલું (૨) બળ્યું; મૂંઝ (ઉદા. ધોળ્યો
 પગાર ૧)
 ધોંકવું સ.કિ. કોણી કે ગોદો મારવો (૨) ધોંચવું

ધોંકારિયું

૨૭૩

/ચકવી

ધોંકારિયું ન. કોથે ભરાઈ દાંતિયાં કરવાં તે
 ધોંકો પું. કોણીનો ગોદો; ઈંસો (૨) મુક્કો
 ધોંયાટ ન. શોરબકોર; ગરબડાટ
 ધોંચ સ્ત્રી. ચીલામાં પડેલો ઊંડો ખાડો (૨) ભોંકાવાથી
 પડેલો ખાડો - ધા કે તેની અસર (૩) નુકસાન
 ધોંચપરોણો પું. વારેવારે પરોણો ભોંકવો તે
 ધોંચવું સ.કિ. ભોંકવું; ધોંચો મારવો
 ધોંચાટવું સ.કિ. વારંવાર ધોંચવું
 ધોંચામણ સ્ત્રી. ધોંચવાની ક્રિયા; ધોંચામણ
 ધોંચાધોંચ સ્ત્રી. સામસામે ધોંચવું-ગોદા મારવા તે
 ધોંચાવું અ.કિ. ભોંકાવું
 ધોટવું અ.કિ. ધોરવું; ઊધવું (તુચ્છકારમાં)
 -ખ વિ. (સં.) હજાનારું-નાશ કરનારું (સમાસને અંતે).
 ઉદા. કૃત્ત્વન

ધ્રાણ ન. (સં.) નાક; નાસિકા (૨) સુંધવું તે
 ધ્રાણેન્દ્રિય સ્ત્રી. (સં.) શ્વાસ લેવાની ઈન્દ્રિય - નાક
 ધ્રાવું સ.કિ. સુંધવું (૨) ચુંબવું

S

ક પું. કંઠસ્થાની અનુનાસિક (આ વ્યંજનથી શરૂ થતો કોઈ
 શબ્દ નથી.)

ચ

ચ પું. (સં.) તાલુસ્થાની પહેલો વ્યંજન
 ચ સંધો. અને; વળી; તથા
 ચક પું. (તુર્કી ચિહ્ન) બારણા પર નાખવાનો સળીઓનો
 પડદો; જાળીદાર અંતરપટ-કિનારી
 ચક પું. (સ્ત્રીઓનું) એક ધરેણું
 ચક પું. (સં. ચક) કુંભારનો ચાક (૨) બચકું
 ચક ચક પું. ચકલાનો અવાજ (૨) નકામો બકવાટ કે
 લવારો (૩) વિ. કિ.વિ. 'ચક ચક' એવો અવાજ
 થતો હોય તેમ [એમ
 ચકચક કિ.વિ. ચળકતું હોય એમ; ચકચકાટ થતો હોય
 ચકચકવું અ.કિ. (સં. ચક; પ્રા. ચિકચિકાય) ચળકાટ
 મારવો; ઝળકવું
 ચકચકવું અ.કિ. 'ચક ચક' એવો અવાજ કરવો
 ચકચકાટ પું. ચળકાટ (૨) સફાઈદાર પોલિશ [વાળું
 ચકચકિત વિ. ચકચકતું; ચળકતું (૨) સફાઈદાર પોલિશ-
 ચકચાર સ્ત્રી. પડપૂછ; ચર્ચા; વાતનો ઊલ્લસ
 ચકચૂર વિ. (અનુ.) નશામાં ચૂર-મરક
 ચકચૂર કિ.વિ. (આ.) ચૂરેચૂરા; ભૂકેભૂકા
 ચકચોલ-(જ) પું. (સં. ચક+દોલ) પારણા જેવી ડોળીમાં

બેસીને ગોળ ફરવાનો ફાળકો; ફજેત-ફાળકો (૨) ફેર;
 ચકરી
 ચકની સ્ત્રી. નાની ચપટી ગોળ તકતી (૨) ફૂલબેસણીનો
 વૃદ્ધિ પામતો ભાગ, જેમાં કોઈકવાર મધ હોય છે;
 'ચક' (૨) ચંદો; 'ઝાયલ'
 ચકનીદાર વિ. ચકતીઓવાળું
 ચકતું ન. ગોળ કે ખૂણાદાર ચોરસ ટેકું; જાડું દળદાર પડ
 (૨) ચકામું (ચામડી પરનું)
 ચકતું વિ. ('ચકવું' ઉપરથી) સાવધ; સાવચેત
 ચકનાચૂર વિ. (હિ.) ચૂરેચૂરા થયેલું
 ચકભિલ્લુ ન. એક દેશી રમત; ખોભિલ્લુ; માટલી
 ચકમક પું. (તુર્કી) અગ્નિ સળગાવવાનો પથ્થર (૨) સ્ત્રી.
 તણખો (૩) ચમક; ઝલક (૪) તકાર; કજિયો
 ચકમંડળ ન. ઉપર ચકરચકર ફરવું તે (૨) તેમ ફરતી
 વસ્તુઓનો સમૂહ (૩) અતિ ખટપટથી વધી ગયેલી
 અવ્યવસ્થા (૪) મજાકમકરી કરવાને મળેલી ટોળી
 ચકરચકર કિ.વિ. ગોળગોળ ફરતા ચકની માફક
 ચકરડી સ્ત્રી. (સં. ચક ઉપરથી) ફૂદડી (૨) ફેર; ચકરી
 (૩) ચકર ફરતી ચકતી; ફરકડી (૪) ચકર ફરે
 એવું એક રમકડું
 ચકરડી-ભમરડી સ્ત્રી. ફૂદડી કરવાની એક રમત
 ચકરડું ન. ચક (૨) શૂન્ય; મીડું (૩) ચકરી પાઘડી
 (તિરસ્કારમાં)
 ચકરભમર કિ.વિ. (ચકર + ભમવું) ફરતા ચકની જેમ
 ચકરવકર કિ.વિ. ચકરી આવવાથી ભેભાન (૨) ફરતા
 પૈડાંની પેઠે ગોળગોળ ફરવું ને લંકાવું એમ (જેમ કે,
 આંખ)
 ચકરાવું અ.કિ. ચકર લેવું; ધૂમરી લેવી [યુદ્ધ; ચક્રવ્યૂહ
 ચકરાવો પું. ફેરાવો; ચકાવો (૨) ઘેર; પરિધ (૩) ક્રોડા-
 ચકરી વિ. (સં. ચક) ગોળ આકારનું (જેમ કે, ચકરી
 પાઘડી = ગોળ દક્ષિણી પાઘડી (૨) સ્ત્રી. ફેર; તમ્મર
 (૩) ચકરડી
 ચકરીદાર વિ. ગોળ આંટાવાળું
 ચકલી સ્ત્રી. ('ચક' એવા અવાજ ઉપરથી અથવા સં.
 ચટકા, ચટકા) ચકલાની માદા (૨) પાણીનો નળ
 ખોલવાની ચકલી (૩) પાણીનો નળ (૪) બારી-
 બારણાં વાસવાની ઠેસી
 ચકલું ન. ચકલીનું નપુંસકલિંગનું રૂપ (૨) કોઈ નાનું પંખી
 ચકલું ન. (સં. ચક + લું, અપ. ઉલ્લઅ અથવા ચતુષ્ક
 -ચઉક + લું) મહોલ્લા આગળની છૂટી જગ્યા (૨)
 ચાર રસ્તા મળતા હોય એવું નાકું
 ચકલો પું. ચકલું કે ચકલામાં બેસતું બજાર (૨) આડણી
 ચકલો પું. નર ચકલું; એક પંખી
 ચકવી સ્ત્રી. ચકવાની માદા; ચકવાકની માદા

ચકવું/

૨૭૪

/૪૮

ચકવું વિ. (સં. ચક્ર) લાગ જોતું બેઠેલું; તત્પર
ચકવું અ.કિ. લાગ જોતાં બેસવું (૩) તકાસવું
ચકવે કિ.વિ. (સં. ચક્રપતિ, પ્રા. ચક્રવર્થ) ચક્રવર્તીપદ્મે
ચકવો પું. (સં. ચક્રવાક, પ્રા. ચક્રવાચ) એક પંખી; ચક્રવાક
ચકવો પું. ચક્રોળ [વકળ = વ્યાકુળ] આકુળવ્યાકુળ
ચકળવ-(વિ)કળ વિ. (૨) કિ.વિ. (સં. ચક્ર = ચકિત અને
ચકાચક કિ.વિ. (સં. ચક્ર = પરિત્રમ થવું) ભરપદે; પેટ
ભરીને (૩) વચ્ચે મિજબાની ઊડવી એમ
ચકામું, (-યું) ન. ચામડી પર પડેલું ચાંદું કે ચાંદું
ચકારાણા, ચકો પું. ચકલો (બાળભાષામાં)
ચકાર પું. (સં.) 'ચ' વર્ણ કે વ્યંજન (૨) 'ચ' ઉચ્ચારણ
ચકાસણી સ્ત્રી. તપાસીને જોવું તે; પરીક્ષણ
ચકાસવું સ.કિ. તપાસીને જોવું; કસોટી કરવી (૨) પ્રકાશવું
(૩) મૂલ્ય આંકવું

ચકાસિત વિ. (સં.) ચકાસેલું
ચકિત વિ. (સં.) આશ્ચર્ય પામેલું; દિઝ્યુદ
ચકિતતા સ્ત્રી. (સં.) નવાઈ; વિસ્મય
ચકી, (ઠાઈ) સ્ત્રી. ચકલી (બાળભાષામાં)
ચકોતરું ન. (-રો) પું. મોટા લીંબુ જેવું પપનસ
ચકોર વિ. (સં.) તરત ચેતી જાય એવું; ચપળ
ચકોર પું., ન. (સં.) તેતરને મળતું એક પક્ષી; ચક્રવાક
ચકોરી સ્ત્રી. ચકોરની માદા; ચક્રવાકી
ચક્કર વિ. (સં. ચક્ર ઉપરથી) અસ્થિર મનવાળું; ગાંડું;
ચક્કેલું (૨) ન. ચક્ર; પૈડું (૩) આંટા મારવા-ફરવું
તે (૪) ફૂંડાળું; ગોળાકાર (૫) ચક્રાકાર ગોઠવણમાં
મકાનનો વાડો (જેલનો) (૬) ચકરી; તમ્મર (૭)
કિ.વિ. ગોળાકાર

ચકરી સ્ત્રી. (સં. ચક્રિકા, પ્રા. ચક્કિઆ) ઘંટી (૨) ધાણી
ચક્કું ન. (ચપ્પુ અને ચાકુના મિશ્રણથી થયેલ) ચાકુ; ચપ્પુ
ચક ન. (સં.) પૈડું (૨) ધારવાળું એક ગોળ હથિયાર (૩)
વિષ્ણુનું એક હથિયાર - સુદર્શનચક્ર (૪) ફૂંડાળું;
ગોળાકાર (૫) ઘણું મોટું રાજ્ય (૬) સમૂહ; સમુદાય;
મંડળ (૭) તંત્રમાં વર્ણવેલાં ગુદાથી તાળવા સુધીનાં
છ સ્થાનોમાંનું કોઈપણ

ચક્રગતિ સ્ત્રી. (સં.) ગોળાકાર ચાલ; પરિભ્રમણ
ચક્રધર વિ. (સં.) ચક્ર ધારણ કરનારું (૨) પું. વિષ્ણુ
ચક્રધારી વિ. ચક્ર ધારણ કરનારું (૨) ન. પાણીમાં થતું
એક સૂક્ષ્મ જંતુ (૩) પું. વિષ્ણુ (૪) શ્રીકૃષ્ણ
ચક્રનાભિ સ્ત્રી. (સં.) ચક્રનો મધ્યભાગ, જેમાં આરા
ખોસેલા હોય છે; પૈડાની નાપડી, નારખુ
ચક્રનેમિ સ્ત્રી. (સં.) ચક્રનો પરિઘ-ધેરાવો
ચક્રપાણિ પું. (સં.) (હાથમાં સુદર્શનચક્રધારી) વિષ્ણુ
ચક્રકેક ન. લોખંડના ચક્રને કેંકવાની એક રમત
ચક્રમ પું. ગાંડો - ચક્કર માણસ (૨) વિ. ગાંડું

ચક્રવર્તિત્વ ન. ચક્રવર્તીપદ્મ; સાર્વભૌમતા
ચક્રવર્તીવિ. (સં. ચક્રવર્તિત્વ) એકચક્ર રાજ્ય કરનારું; સાર્વ-
ભૌમ (૨) પું. તેવો રાજા (૩) જટામાંસી (વનસ્પતિ)
ચક્રવાક પું. (સં.) એક પક્ષી; ચક્રવો
ચક્રવાકી સ્ત્રી. (સં.) ચક્રવાક પક્ષીની માદા; ચક્રવી
ચક્રવાત, (-યું) પું. (સં.) વંટોળિયો
ચક્રવાલ ન. ગોળ ધેરાવ; ફૂંડાળું [હોય તેવું
ચક્રવૃદ્ધિ વિ. (સં.) મુદલ સાથે વ્યાજનું પણ વ્યાજ ગણાતું
ચક્રવ્યૂહ પું. (સં.) ચક્રાકાર ગોઠવેલી સૈન્યચલા
ચક્રાકાર વિ. (સં.) ચક્રના આકારનું (૨) પું. સંગીતમાં
એક અલંકાર [ભૌમ રાજા (૪) વિષ્ણુ (૫) કુંભાર
ચકી વિ. (સં.) ચક્રવાળું (૨) સાર્વભૌમ (૩) પું. સાર્વ-
ચકીય વિ. (સં.) ચક્રને લગતું; ચક્રની જેમ ક્રમ પ્રમાણે
આવતું; 'સાઈકલિક'

ચક્ષુ(-ખ) ન. (સં. ચક્ષુ) આંખ; નેત્ર
ચક્ષુ સ્ત્રી. (સં.) આંખ; નેત્ર
ચક્ષુગોચર વિ. આંખથી દેખાય એવું
ચક્ષુદાન ન. (સં.) આંખનું દાન; નેત્રદાન [સગ-પ્રેમ
ચક્ષુરાગ પું. (સં.) આંખોની લાલાશ (૨) આંખોવડે દેખાડાતો
ચક્ષુરોગ પું. (સં.) આંખનો રોગ
ચક્ષુધ્માન વિ. (સં.) દેખતું; આંખોવાળું [સાંભળનાર-સ્થાપ
ચક્ષુઃશ્રવા પું. (સં.) (લોકમાન્યતા મુજબ) આંખથી
ચપ્પ ન. (સં. ચક્ષુ) ચક્ષુ; આંખ
ચખાડવું સ.કિ. 'ચાખવું'નું પ્રેરક
ચગડોલ, (-ળ) ન. પારણા જેવી ડોળીઓમાં બેસી ચક્રાકારે
ફરાય તેવો કાજકો; ચક્રોળ (૨) ફેર; ચકરી (૩)
ન. એક પક્ષી [ફરવો; ચગડવું

ચગદવું સ.કિ. પગ તળે કચરવું; જોરથી દબાવું (૨) વધ
ચગદાવવું સ.કિ. 'ચગદવું'નું પ્રેરક
ચગદાવું અ.કિ. 'ચગદવું'નું કર્મણિ
ચગવું અ.કિ. (સં. ચક્ર ઉપરથી) આકાશમાં - ઊંચે ઊડવું
(૨) રંગમાં આવવું; ખીલવું
ચગળવું સ.કિ. ધીમેધીમે ચાવવું; મમળાવીને ખાવું
ચચણવું અ.કિ. બળતરા થવી; લાય બળવી (૨) ચણચણ
થઈને બળવું (૩) મનમાં દુઃખી થવું-બળવું (૪) રોષે
ભરાવું [ચામડીની બળતરા થવી તે

ચચણાટ પું. ચચણવું તે; લાય (૨) ગુમડું-સોજા વગેરેમાં
ચચરવું અ.કિ. બળતરા થવી; લાય બળવી-થવી
ચચરાટ પું. બળતરા; લાય બળવી તે; બળતરા
ચચૂ(-ચુ)કો(-ડો) પું. (સં. ચિયા=આંબલી ઉપરથી)
ચિચૂકો; કચૂકો; આંબલીનો ઠળિયો

ચચ્ચાર વિ. ચાર ચાર [વાળેલી દાબની સળી
ચટ પું. શ્રાદ્ધમાં દેવ વગેરેના પ્રતીક તરીકે મુકાતી ગાંઠ
ચટ સ્ત્રી. (સં. ચટ્ટ ઉપરથી) કાળજી; ચાનક (૨) જીદ; નક

ચટ/

૨૭૫

[ચડસાચડસી]

ચટ કિ.વિ. સાથે (૨) તદન સફા (ખાવાનું) (૩) ઝટઃ
 ચપટી સાથે
 ચટક પું. (સં.) ચકલો
 ચટક વિ. (સં. ચટ ઉપરથી) આંખે બાજે એવું દીપતું
 (ઉદા. લાલ ચટક) (૨) સ્ત્રી. લહેજત; સ્વાદ (૩)
 ચટકો; ડંખ (૪) ચાનક; લાગણી
 ચટકચાંદની સ્ત્રી. ઘણી સ્વરૂપવાન સ્ત્રી
 ચટકતું વિ. ભપકાદાર; ચટકદાર
 ચટકતું વિ. ચટક ચટક કરતું
 ચટકદાર વિ. સ્વાદિષ્ટ; લહેજતદાર (૨) મોહક;
 ચિત્તાકર્ષક (૩) મનમાં ડંખે તેવું (૪) લાગણી ઉત્કેરે
 એવું (લખાણ, ભાષણ)
 ચટકમટક વિ. કાંકડું; નખરાંબાજ (૨) સ્ત્રી. વરણાગિયો-
 નખરાંબાજ દેખાવ કે ચાલવાની રીત
 ચટકવું સ.કિ. ચટકો ભરવો (૨) મનમાં ચટકો લાગવો
 (૩) અ.કિ. (ચાંદનીનું) દીપવું; ખીલવું
 ચટકતું વિ. ચટકતું
 ચટકાવવું સ.કિ. ચટકો ભરવો; ડંખ મારવો; કરડવું
 ચટકાવવું સ.કિ. મનમાં ખુંચવું
 ચટકી સ્ત્રી.તીવ્ર લાગણી (૨) ચુંટી; ચપટી (૩) મોહિની (૪)
 ખુલતો લાલ રંગ (૫) કપડાં વગેરેનો રંગ ખુલવો તે
 ચટકીલું વિ. (સિં.) ભપકાવાળું; ભટકીલું (૨) મજેદાર
 ચટકો પું. દંશ; ડંખ (૨) મનની તીવ્ર લાગણી (૩) સ્વાદ;
 લહેજત; ચસકો
 ચટચટ કિ.વિ. ઝટઝટ; સપાટામાં એક ચટાકેદાર વાની
 ચટણી સ્ત્રી. દિ. ચટ = ચાટવું+અણી વાટીને બનાવાતી
 ચટપટ કિ.વિ. તાબડતોબ; ઝટપટ [સંતાપ
 ચટપટી સ્ત્રી. અતિ ઉત્સુક્તા; તાલાવેલી (૨) અકળામણ;
 ચટવું અ.કિ. (સં. ચટ) દિલ પર ચોટ લાગવી
 ચટાઈ સ્ત્રી. (સં. કટ) સાદરી
 ચટાકેદાર વિ. સ્વાદિષ્ટ; લહેજતદાર [સ્વાદ
 ચટાકો પું. દિ. ચટ = ભૂખ ચટકો; તીવ્ર લાગણી (૨)
 ચટાચટ કિ.વિ. ચટચટ; ઝટઝટ; ઝટપટ
 ચટાડવું સ.કિ. 'ચાટવું'નું પ્રેરક
 ચટાપટા પું.ભ.વ. રંગબેરંગી આગ્રમવળા પટા
 ચટાપટાળું વિ. ચટાપટાવાળું
 ચટાપટી સ્ત્રી. ચટપટી; તાલાવેલી (૨) અકળામણ; સંતાપ
 ચટિયું વિ. ('ચટ' સ્ત્રી. ઉપરથી) જિદી; હકીલું (૨) ચટવાળું
 ચટીલું વિ. ચટવાળું; ચટિયું (૨) હકીલું; જિદી
 ચટૂકલું ન. દંષ્ટાંતરૂપ ટુચકો [લાંચિયું
 ચટૂ-ટૂ) વિ. ('ચાટવું' ઉપરથી) ખાવાનું લાલચું (૨)
 ચટોચટ-ક) કિ.વિ. ('ચટ' કિ.વિ. ઉપરથી) તાબડતોબ;
 ઝટપટ
 ચટ કિ.વિ. ચટ; ઝટ

ચટાં કિ.વિ. ચટ; ઝટ (૨) ખતમ; ઓસિયાં [ખડક
 ચટાન સ્ત્રી. (સિં.) મોટી પલોળી શિલા કે ઊભો આખો
 ચડ-ક) સ્ત્રી. ચડવું તે; મમત [ઊતરી
 ચડ-ક)ઊતર-રી) સ્ત્રી. ચડવું અને ઊતરવું તે; ચડ-
 ચડચડ કિ.વિ. બળવાના એવા અવાજથી [બળવું
 ચડચડવું અ.કિ. તતડવું (૨) ચડચડ એવા અવાજ સાથે
 ચડચડાટ પું. ચડચડ એવો અવાજ; તતડાટ
 ચઢઊતર-રી) સ્ત્રી. જુઓ ચઢઊતર-રી) [ચડવ
 ચડ-ક)ખ ન. ('ચડવું' ઉપરથી) ઊંચે ચડવાનો ઢોળાવ;
 ચડ-ક)તી સ્ત્રી. (ચડવું પરથી) ઉન્નાતિ (૨) બઢતી; વૃદ્ધિ
 ચડ-ક)તીપડતી સ્ત્રી. ચડવું અને પડવું તે; અસ્તોદય
 ચડ-ક)તી ભાંજણી સ્ત્રી. નાનામાંથી મોટા પરિમાણમાં
 રકમ ફેરવવી તે
 ચડ-ક)તી શ્રેદી સ્ત્રી. સરખા ઉત્તરની અથવા સરખા
 ગુણોત્તરની વધતી સંખ્યાઓનો સિસાબ ગણવાની
 રીત (ગ.)
 ચડ-ક)નું વિ. વધતું; ઊંચે જતું (૨) ચડિયાતું
 ચડપ (ઠચડપ) કિ.વિ. ઉતાવળથી; ઝડપથી
 ચડપવું સ.કિ. ચડપ કરી ઊંચકી લેવું; ઝડપવું
 ચડભડ સ્ત્રી. દિ. ચડપડ ચડભડવું તે; તીવ્ર બોલાચાલી
 ચડભડવું અ.કિ. ગુસ્સે થવું; ખીજવું; લડી પડવું;
 ઊંચાનીચા થવું
 ચડભડાટ પું. ચડભડ; ભારે બોલાચાલી (૨) મનદુઃખ
 ચડવું સ.કિ. અ.કિ. (સં. ચઢતિ. પ્રા. ચઈ) નીચેથી ઉપર
 જવું (૨) વધવું; ઊંચે જવું (ઉદા. ભાવ, રેલ) (૩)
 સવાર થવું; ભેસવું (ઉદા. ચોરે ચડવું) (૪) ચડાઈ કરવી
 (ઉદા. માળવા ઉપર ચડી આવ્યો.) (૫) બકાવું;
 રંધાવું (ઉદા. દાળ ચડી ગઈ છે.) (૬) ગુસ્સે થવું
 (ઉદા. ચડીચડીને બોલે છે.) (૭) સંકોચાવું; ઢંકું થવું
 (ઉદા. કપડું ચડી ગયું.) (૮) ના કરતાં શ્રેષ્ઠ કરવું
 (૯) નો નશો કે ખૂબ અસર કે પાસ લાગવો (ઉદા.
 અકીજ વગેરે તથા થાક, કોષ, કાટ, રંગ વગેરે)
 (૧૦) ની લતમાં કે નાદમાં ફસાવું (ઉદા. હટે ચડવું)
 (૧૧) કોઈ વસ્તુની બાકી વધવી; ચૂકતે કે અદા
 કરવાનું એકલું થવું (ઉદા. કામ, ઉપરાણી, રજા વગેરે)
 (૧૨) લેપ કે અર્ચા કરવી (ઉદા. હનુમાનને તેલ
 ચડવું; પીઠી ચડવી) (૧૩) ગર્વથી ફૂલવું (૧૪) નૈવેદ્ય
 વગેરે તરીકે અપાવું (ઉદા. દેવને ફૂલ, નાળિયેર ચડવું)
 (૧૫) ના ઉપર ઢાંકણ કે ગલેક પેટે આવવું (ઉદા. પૂઠું,
 ગલેક વગેરે) (૧૬) ચઢવું
 ચડવો પું. માટીની નાની લોટી; ઉલેચણું
 ચડસ પું. એક માદક પદાર્થ (૨) વ્યસન; ચસકો; લત
 (૩) મમત; જીદ (૪) ઈર્ષ્યા [ક) વિરોધ
 ચડસાચડસી સ્ત્રી. ઘુંસાતુંસી (૨) રાત્રુતા ભરેલી હરીફાઈ

ચજાસીલો

૨૭૬

[ચતુરાસન

ચડસીલું વિ. ચડસ ભરેલું
 ચડાઈ સ્ત્રી. ('ચડવું' ઉપરથી) લશ્કરી આકમણ; હુમલો
 ચડાઉ વિ. ફૂલછાજ (૨) ઝટ ગુસ્સે થઈ જાય એવું (૩)
 જમીનને માફક એવું; ગુણકારી (૪) ચઢવા-સવારી
 કરવા યોગ્ય [ઉતરાણ (૨) સારી અને માઠી દશા
 ચડાઊતર(-રી) સ્ત્રી. ચડવું અને ઊતરવું તે; ચડણ-
 ચડાચડ(-ડી) સ્ત્રી. હુંસાતુંસી; સરસાઈની સ્પર્ધા
 ચડામણી સ્ત્રી. ચડાવવું-ઉછેરવું તે; ઉછેરણી
 ચડાણ ન. ઊંચે ચડવાનો ઢોળાવ; ચડાવ
 ચડાવ પું. ઊંચાણ (૨) ચડતા ઊંચાણવાળી જગા (૩)
 તેવો માર્ગ (૪) વૃદ્ધિ; વધારો
 ચડાવવું અ.કિ. 'ચડવું'નું પ્રેરક (૨) ઉછેરવું (૩) આરોગી
 જવું; ખાઈ જવું [તે (૪) ચડાવવું તે
 ચડાવો પું. ચડાવ; (૨) ચડાઈ (૩) ચડવું કે ચડી આવવું
 ચડિયાતાપણું ન. ચડિયાતું હોવું તે (ગુણલક્ષણમાં) [એવું
 ચડિયાતું વિ. ('ચડવું' ઉપરથી) વધારે સરસ; ચડતું; ચડે
 ચડીચોટ કિ.વિ. એકદમ; ઝપાટાબંધ (૨) ભયંકર રીતે
 ચડેડાટ કિ.વિ. મોટે અવાજે (ફાટવું)
 ચડી સ્ત્રી. (કન્નડ) અર્થ પાટલુન
 ચઢઊતર સ્ત્રી. ચડવું અને ઊતરવું તે; ચડઊતર
 ચઢવું સ.કિ., અ.કિ. ચડવું; નીચેથી ઉપર જવું (૨)
 વધીને ઊંચે જવું (૩) સવાર થવું (બેસવું) (૪)
 ચઢાઈ કરવી (૫) ગુસ્સે થવું (૬) ઢૂંકું થવું (.દા.
 પેન્ટ ચઢી ગયું) (૭) -ની લતમાં ફસાવું
 ચઢાઈ સ્ત્રી. લશ્કરી આકમણ; ચડાઈ; હુમલો
 ચઢાઉ વિ. ચડાઉ; ફૂલછાજ (૨) ઝટ ગુસ્સે થઈ જાય એવું
 (૩) જમીનને માફક એવું; ગુણકારી (૪) ચઢવા-
 સવારી કરવા યોગ્ય
 ચઢાઊતર(-રી) સ્ત્રી. ચડવું અને ઊતરવું તે
 ચઢાચઢ(-ડી) સ્ત્રી. હુંસાતુંસી; સરસાઈની સ્પર્ધા
 ચઢાવ પું. ચડાવ; ઊંચે ચડવાનો ઢોળાવ (૨) વૃદ્ધિ;
 વધારો (૩) ચડાઈ
 ચઢાવવું અ.કિ. ચડાવવું; ઉછેરવું (૨) આરોગી જવું
 ચઢાવો પું. ચડાવો; વૃદ્ધિ; વધારો (૨) ઊંચે ચડવાનો
 ઢોળાવ (૩) ઉછેરણી
 ચડિયાતાપણું ન. ચડિયાતાપણું
 ચડિયાતું વિ. ચડિયાતું (૨) વધારે સરસ; ચડતું
 ચણ સ્ત્રી. પંખીઓને ચણવા માટે નખાતું અનાજ
 ચણ સ્ત્રી. ચીણ; કરચલીવાળી કપડાની સીવણી
 ચણક પું. (સં.) ચણો
 ચણચણ કિ.વિ. ચણણ થાય એમ
 ચણચણવું અ.કિ. ચણવું; બળતરા થવી
 ચણચણાટ પું. ચણાટ; બળતરા
 ચણતર ન. ચણવું તે; ચણવાનું કામ (૨) ચણવાની રીત

ચણતરિયો પું. ચણનારો કારીગર
 ચણભણ કિ.વિ. ધીમે અવાજે ધુસધુસ થાય એમ (૨)
 સ્ત્રી. ધીમે અવાજે ચાલતી લોકચર્ચા
 ચણભણવું સ.કિ. ચણભણ કરવી; ધુસધુસ કરવી
 ચણભણાટ પું. ચણભણવું તે; ધુસધુસ (૨) અકવા
 ચણવું સ.કિ. (સં. ચિનોતિ; પ્રા. ચિણઈ) (ઈંટ વગેરે વડે)
 ટીવાલ; મકાન વગેરે બનાવવું
 ચણવું સ.કિ. (સં. ચિનોતિ, પ્રા. ચિણઈ) = એકઠું કરે છે
 ઉપરથી) વીણીને ખાવું (પક્ષી માટે)
 ચણાખાર પું. ચણાના છોડ ઉપરથી મળતો કાર
 ચણાપણી સ્ત્રી. ચણાનો પોપટાવાળો છોડ (૨) તેવા
 છોડની ઝૂંટી
 ચણિયારું ન. જે ખાડામાં ટેકાવાથી બારણું કરે છે તે
 ચણિયો પું. ('ચરણ' પરથી) ધાધરો; ચરણિયો
 ચણી સ્ત્રી. નાનો ચણો; ચણાની એક જાત
 ચણીભોર ન. ચણા જેવું નાનું એક જાતનું ભોર
 ચણો પું. છોડેલી કોદરી
 ચણો પું. (સં. ચણક, પ્રા. ચણઅ) મગ જેવું એક કઠોળ
 ચણોઠિયું વિ. ચણોઠીના રંગનું; કસુંબલ
 ચણોઠી સ્ત્રી. (પ્રા. ચિણોટ્ટી, પ્રા. ચિણોટ્ટી) રાતી
 અથવા કાળીપીળી કે સફેદ ગુંજની વેલ (૨) તેનું
 ફળ (૩) વાલના ત્રીજા ભાગનું વજન; રતી
 ચણોઠીભાર વિ. બહુ થોડું; ચણોઠી જેટલા વજનનું
 ચતરમાર પું. બિલાડીનો ટોપ
 ચતરંગ વિ. ચાર અંગવાળું (૨) ન. એક જાતનું વાજું
 ચતરંગી વિ. વિવિધ પ્રકારનું; ભાતભાતનું
 ચતુર વિ. (સં.) ચાર (સમાસમાં પૂર્વપદ તરીકે). ઉદા.
 ચતુર્મુજ, ચતુર્મુખ)
 ચતુર વિ. (સં.) ચાલાક; હોશિયાર; યુક્તિબાજ
 ચતુરતા સ્ત્રી. (સં.) ચતુરાઈ; ચતુરપણું
 ચતુરશિરોમણિ વિ. ચતુરોમાં શ્રેષ્ઠ
 ચતુરસુજાણ વિ. ચતુર અને સમજુ
 ચતુરસ્ર વિ. (સં.) ચોખ્ખણિયું; ચાર ખુણાવાળું
 ચતુરંગ વિ. (સં.) ચાર અંગવાળું (સંન્ય) (૨) પું. શેતરંજ
 ચતુરંગિણી વિ. સ્ત્રી. (સં.) હાથી, ઘોડે, રથ અને
 પાયદળ એ ચાર અંગવાળી (સેના)
 ચતુરંગી વિ. (સં.) ચતુરંગ; ચાર અંગવાળું
 ચતુરંત વિ. (સં. ચતુર + અંત) ચાર છેડાવાળું
 ચતુરા વિ. સ્ત્રી. (સં.) ચતુર સ્ત્રી (૨) સ્ત્રી
 ચતુરાઈ સ્ત્રી. ચતુરપણું; ચાલાકી
 ચતુરાસન વિ. ચાર મુખવાળું (૨) પું. (સં.) ચાર
 મુખવાળા-બ્રહ્મા
 ચતુરાશ્રમ પું. (સં.) ચાર આશ્રમ : બ્રહ્મચર્યાશ્રમ,
 ગૃહસ્થાશ્રમ, વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને સંન્યસ્તાશ્રમ

ચતુર્ધાત/

૨૭૭

[ચપાટી-(તી)]

ચતુર્ધાત પું. અમુક સંખ્યાને તેની તે જ સંખ્યા વડે ત્રણ વાર ગુણતાં આવે તે ગુણાકાર (૨ = ૧૯) (ગ.)
 ચતુર્થ વિ. (સં.) ચોથું
 ચતુર્થક વિ. (સં.) ચોથું (૨) પું. ચોથિયો તાવ
 ચતુર્થાશ્રમ પું. (સં.) ચોથો આશ્રમ-સંન્યસ્તાશ્રમ
 ચતુર્થાશ્રમી વિ. સંન્યસ્તાશ્રમી; સંન્યાસી
 ચતુર્થાશ પું. (સં.) ચોથો ભાગ-અંશ [વિભક્તિ
 ચતુર્થી સ્ત્રી. (સં.) ચોથ (૨) ચોથી વિભક્તિ; સંપ્રદાન
 ચતુર્દશી સ્ત્રી. (સં.) ચૌદશ; ચૌદમી તિથિ
 ચતુર્દિશ કિ.વિ. ચોતરફ; ચારેબાજુ
 ચતુર્ધામ ન.બ.વ. ભારતના ચાર ખૂણે આવેલાં - પૂર્વે જગન્નાથપુરી, ઉત્તરે બદરીકેદાર, પશ્ચિમે દ્વારકા અને દક્ષિણે રામેશ્વર એ ચારે તીર્થ
 ચતુર્ભુજ વિ. (સં.) ચાર હાથવાળું (૨) હાથ પાછળ બાંધ્યા હોય તેવું - કેદ પકડેલું (૩) ચાર ખૂણા કે બાજુઓવાળું (૪) પું. ચાર બાજુઓવાળી આકૃતિ (૫) વિષ્ણુ; નારાયણ (૬) આજસુ માણસ
 ચતુર્માસ પું.બ.વ. (સં.) ચાતુર્માસ (દિવપોઢીથી દેવગિરી એકાદશી સુધીના ચાર માસ); ચોમાસાના ચાર માસના
 ચતુર્મુખ પું. (સં.) ચાર મુખવાળું-બ્રહ્મા; ચતુર્શનન [કિ.વિ.
 ચતુર્યુગ પું.બ.વ. (સં.) ચાર યુગ : સત્ય, ત્રાપર, ત્રેતા, ચતુર્વર્ણ પું.બ.વ. (સં.) ચાર પુરુષાર્થ : ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ [અને શૂદ્ર
 ચતુર્વર્ણ પું.બ.વ. (સં.) ચાર વર્ણ : બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય ચતુર્વિધ વિ. (સં.) ચાર પ્રકારનું
 ચતુર્વેદ પું.બ.વ. (સં.) ચાર વેદ : ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદ
 ચતુર્વેદી વિ. ચારે વેદ જાણનારું
 ચતુર્વ્યૂહ પું. વાસુદેવ, સંકર્ષણ, પ્રદ્યુમ્ન અને અનિરુદ્ધ એ ચાર રૂપ ધારણ કરનાર - વિષ્ણુ
 ચતુષ્ક ન. (સં.) ચારનો સમૂહ; ચતુષ્ટય
 ચતુષ્કલ વિ. ચાર માત્રાઓવાળું (પિં.)
 ચતુષ્કોણ વિ., પું. (સં.) ચાર ખૂણાવાળું કે તેવી આકૃતિ; 'ક્વાડ્રિલેટરલ' (૨) ચાર ખૂણા
 ચતુષ્ટય ન. (સં.) ચારનો સમૂહ; ચતુષ્ક (૨) વિ. ચાર પ્રકારનું (૩) ચાર ભાગવાળું [ચક્રલું (૨) ચોકડી
 ચતુષ્પથ પું. (સં.) ચાર રસ્તા એકઠા થતા હોય એવી જગા-
 ચતુષ્પદ વિ. (સં.) ચાર પગવાળું
 ચતુષ્પદી સ્ત્રી. (સં.) ચાર પદની બનેલી કડી
 ચતુઃસીમા સ્ત્રી. ચાર બાજુની સીમા-ભૂદ [પાંસરું
 ચતું. (નું) વિ. છતું; સવળું (૨) ઉપાડું; જાહેર (૩) સીપું;
 ચતું(નું)પાટ વિ. છતુંપાટ; તદન સીપું પહેલું કે સૂતેલું
 ચતા(ના)પાટ કિ.વિ. છતાપાટ; તદન સીપું પહેલું કે સૂતેલું

ચતુઃસીમા સ્ત્રી. ચાર બાજુની સીમા-ખુદ
 ચનમનિયાં ન.બ.વ. ગઢબદિયાં (૨) ચેનબાજી; લહેર ચનોઠી સ્ત્રી. ચણોઠી
 ચપ કિ.વિ. ચટ લઈને; એકદમ [વધાર કરવો
 ચપકાવવું સ.કિ. ઊંનું કરીને ચાંપવું (૨) ચોટાડવું (૩) ચપકો પું. ('ચપકાવવું' ઉપરથી) ડામ (૨) મહેલું (૩) મહેસાનો ડામ
 ચપ ચપ કિ.વિ. તેવા અવાજથી (૨) ઝટપટ (૩) લપ ચપચપું વિ. ચીકણું થયેલું; ભીનું થયેલું
 ચપટ વિ. (સં. ચિપટ) ચોટેલું; ચપટું; ચપ્પટ [આવવું
 ચપટાડું અ.કિ. ચપ્પટ થવું; દબાવું (૨) નુકસાનમાં ચપટી સ્ત્રી. (પ્રા. ચપ્પડિયા) હાથનો અંગૂઠો અને આંગળી ભીડવાં તે (૨) તેમાં પકડાય તેટલું માપ (૩) તેમ કરીને કરાતો ચટ એવો અવાજ (૪) એ અવાજ કરતાં લાગે એટલો સમય; જરા વાર (૫) પકડ; ચીમટી
 ચપટું વિ. ('ચપટ' પરથી) બેઠેલું; દબાયેલું
 ચપટો પું. મોટી ચપટી
 ચપડવું સ.કિ. ટીપીને ચપડું કરવું
 ચપડાલાખ સ્ત્રી. ચપડીને લગડી બનાવેલી ચોખ્ખી લાખ ચપડિયો પું. સોનારૂપાના તારને ચપટા કરનારો કારીગર
 ચપડું વિ. ચીકડું (૨) ચીકણું; લીસું (૩) ખુશામતિયું (૪) ચાર પડવાળું [મિલાપાત્ર
 ચપણ(-ણિયું, -ણું) ન. ચપ્પણ; શકોરું; બટેરું (૨) ચપતરું ન. ('પતરું' સં. પત્ર પરથી) કાગળની કક્કડી; ચબરડી
 ચપરચપર કિ.વિ. ચબડચબડ (૨) મનમાં આવે એમ ચપરાસ સ્ત્રી. સિપાઈના પટાની પિતળની તખતી (૨) મિજગરું (૩) બગાઈ; પતરાજી [(૨) સ્ત્રી. બગાઈ
 ચપરાસી પું. (ફા.) ચપરાસવાળો-પટાવાળો; 'ઓડલી' ચપલ વિ. (સં.) ચંચલ (૨) હોશિયાર; ચાલાક
 ચપલતા સ્ત્રી. હોશિયારી; ચાલાકી; ચંચલતા
 ચપલા સ્ત્રી. (સં.) ચપળ સ્ત્રી (૨) લક્ષ્મી (૩) વીજળી (૪) એક છંદ
 ચપસવું અ.કિ. (ફા. ચસ્પીદન) દાબવું; જોરથી દાબવું (૨) ચપ દઈને બરાબર બંધબેસવું
 ચપળ વિ. ચાલાક; ચંચળ
 ચપળતા સ્ત્રી. ચાલાકી; હોશિયારી
 ચપળા સ્ત્રી. ચપળ સ્ત્રી; વીજળી (૨) લક્ષ્મી
 ચપાચપ કિ.વિ. ઝટઝટ
 ચપાટ કિ.વિ. સાફ; ચટ (૨) સપાટ
 ચપાટવું સ.કિ. સપાટાબંધ ખાવું; ચટ કરી જવું
 ચપાટી-(તી) સ્ત્રી. (ફા. ચપાતી) ચાર પડવાળી રોટલી (૨) જાડી રોટલી

ચપેટ(-ટી)/

૨૭૮

/ચમાર

ચપેટ(-ટી) સ્ત્રી. (સં. ચંપટ) ઝપોટ; તમાચો (૨)
સકંચો; કબજો (ખાસ કરીને ભૂતના વળગણ માટે)

(૩) નુકસાન; આકત

ચપેટો પું. તમાચો; થપ્પડ

ચપોચપ કિ.વિ. ઝટઝટ

ચપોતરું ન. કાગળની કકડી; ચપતરું [તિવું

ચપ્પટ વિ. ચપટ; ચોટેલું; ચપટું (૨) બરોબર ચોંટીને હોય

ચપ્પણ(-ણિયું) ન. ચપણ; શકોરું; બટેરું (૨) ભિક્ષાપાત્ર

ચપ્પાચપ્પા પું.બ.વ. તસુએ તસુ જમીન; દરેક જગ્યા

ચપ્પુ પું., ન. (સર. મ. ચાપુ) ચાકુ [તિ

ચપ્પો પું. લખોટીની રમતમાં સામાની લખોટીને તાકવી

ચબકાવવું સ.કિ. ચપકાવવું; જિનું કરી ચાંપવું (૨)

ચોંટાડવું (૩) વધાર કરવો

ચબકો પું. ચપકો; ડામ (૨) મહેણું (૩) મહેણાનો ડામ

ચબડચબડ અ.કિ., વિ. ચપચપ (૨) મનમાં આવે એમ

ચબરકી(-બી) સ્ત્રી. (પત્ર પરથી, વરખ=પાનું) કાગળનો

નાનો કકડ

ચબરાક વિ. (ફા. ચાબક=ચાલાક, ચર્બ=ચપળ; તેજ)

ચપળ; ચાલાક (૨) બોલવામાં કુશળ; વાચાળ

ચબરાકિયું ન. ટૂંકી ચબરાક ઉક્તિ

ચબરાકી સ્ત્રી. ચબરાકપણું; ચાલાકી

ચ(-ચિ)બાવલું વિ. દોકડાણું; ચાંપી ચાંપીને બોલતું

ચબાં કિ.વિ. મોંમાંથી ઉચ્ચાર નીકળતો હોય તેમ

ચબાં કરવું રૂ.પ્ર. (ચબાં = ઉક્તિ; ઉચ્ચાર) ચૂકે ચાં કરવું;

કાંઈ પણ બોલવું; જીભ ચલાવવી

ચબૂતરી સ્ત્રી. નાનો ચબૂતરો; પરબડી

ચબૂતરો પું. ધોલીસચાણું; 'ગેટ' (૨) કર લેવાની ચોકી;

નાકું (૩) ચોતરો (૪) પંખીઓને માટે દાણા

નાખવાની જગા; પરબડી

ચબૂરિયો પું. હીચકો (૨) હિરોળાખાટ

ચબોલા પું.બ.વ. સામસામે ટોણાં મારવાં તે; કટાક્ષબોલ

ચબોળવું સ.કિ. ગાળો ભાંડવી

ચભડ ચભડ કિ.વિ. આવવાના અવાજથી; ભયડ ભયડ

ચભડવું અ.કિ. ચડભડવું; ગુસ્સે થવું; ખીજવું; લડી પડવું

ચભડાટ પું. ચડભડાટ; ભારે બોલાચાલી

ચમક સ્ત્રી. (પ્રા. ચમક્ક) ચમકારો (૨) ધ્રુજારી-તાણ

આવવી તે (૩) તાજુભી; આશ્ચર્ય; ચોક (૪) પું.

લોહચુંબક (૫) ન. રેશમ જેવું ચમકતું એક

બનાવટી કાપડ કે સૂતર; 'રેયોન'

ચમકગિરિ પું. લોહચુંબકનો પર્વત

ચમકચમક કિ.વિ. ચળકાટ મારે એમ; ઝબક ઝબક

ચમકદાર વિ. ચમકવાળું; ચમકતું

ચમક(ઠપાચર, ઠપાચર, ઠપાણ) પું., (ઠબાણ) ન.

લોહચુંબક (૨) ચમકનો પથ્થર

ચમકવું અ.કિ. (પ્રા. ચમક્કઈ) ઝબકવું (૨) ચોકી ઊઠવું;

ચોકવું (૩) વંદી જવું (૪) ધ્રુજવું [વંદી જવું તે

ચમકાટ પું. ચમકારો; ઝબકારો (૨) વાઈનો આવેશ (૩)

ચમકાર(-રો) પું. (સં. ચમત્કાર, પ્રા. ચમકાર) ઝબકારો

(૨) ચમક; કંપારી (૩) ચમચમ થતો અવાજ

ચમકાવવું સ.કિ. 'ચમકવું'નું પ્રેરક (૨) ચોડી દેવું; મારવું

ચમકિત વિ. ચમકવાળું; ચકચકતું (૨) ચમકી ઊઠેલું

ચમકીલું વિ. ચમકદાર; ઝળઝળતું

ચમચમ કિ.વિ. ચમચમે એમ [ઝળઝળતા થવી

ચમચમવું અ.કિ. 'ચમચમ' એવો અવાજ થવો (૨) તીવ્ર

ચમચમટ પું. (-ટી) સ્ત્રી. ચમચમવું તે

ચમચી સ્ત્રી. નાનો ચમચો (૨) (લા.) 'નુશામત'નોર

મતલબી સ્ત્રી [ખલેચી

ચમચી સ્ત્રી. પાનસોપારી વગેરે રાખવાની ખાસ કોથળી;

ચમચો પું. (તુર્કી ચુમ્બલ) રસોઈમાં તથા ખાવાપીવાનું

પીરસવામાં કામ આવતું એક કડછી જેવું સાધન (૨)

(લા.) 'નુશામત'નોર પુરુષ

ચમડી સ્ત્રી. (ભિ.) ચામડી; ત્વચા

ચમડી(ઠાનૂટ, ઠાનોડ) વિ. ચમ્મડતોડ; કંઠૂસ; કૃપણ

ચમત્કાર પું. (સં.) આશ્ચર્ય; આશ્ચર્યકારક બનાવ - દેખાવ

(૨) કરામત; અલૌકિક ક્રિયા

ચમત્કાર(-રિ)ક વિ. (સં.) ચમત્કારવાળું

ચમત્કારિતા સ્ત્રી. ચમત્કારી હોવાપણું

ચમત્કારી વિ. (સં. ચમત્કારિન) ચમત્કારવાળું

ચમત્કૃતિ સ્ત્રી. (સં.) ચમત્કાર; આશ્ચર્ય; આશ્ચર્યકારક

બનાવ-દેખાવ (૨) કરામત; અલૌકિક ક્રિયા

ચમન પું., ન. (ફા.) બાગ (૨) આનંદ; મોજમજ

ચમર સ્ત્રી. (સં. ચામર) વાળ કે પીંછાં (૨) સ્ત્રી., ન.

ચમરી ગાયના કે બીજા વાળની બનેલી ચમરી; ચામર

ચમરખું ન. (સં. ચર્મરજક) રેંટિયાની ત્રાક જેમાં રખાય

છે તે (ચામડાનો કકડો)

ચમરબંધ પું. (સં. ચર્મ+બંધ) ચામડાનો પટો

ચમરબંધી વિ. કેરે ચમરબંધવાળું (૨) શુરવીર (૩) પું.

જેના માથા આસપાસ ચમર કરે છે તેવો રાજા કે

શ્રીમંત (૩) સત્તાધારી માણસ [બળદ

ચમરિયો પું. પૂંછડે ચમરી ગયાના જેવા ધોળા વાળવાળો

ચમરી સ્ત્રી. (સં. ચામરિકા) રેસાવાળી ફૂલની માંજર-

મંજરી (૨) ફૂલની મંજરીના આકારની રેશમ કે

ઊનની બનાવટ (૩) મચ્છર વગેરે ઉડડવાની

ધોડાના વાળની બનાવેલી ચામર

ચમરીગાય સ્ત્રી. એક પ્રકારની પહાડી ગાય, જેના પૂંછડા-

ના વાળની ચામર બને છે. [(૨) એક યજ્ઞપાત્ર

ચમસ પું. (સં.) સોમરસ પીવાનો એક પ્રકારનો ચમચો

ચમાર પું. (સં. ચર્મકાર, પ્રા. ચમ્માર) ચામડિયો

ચમુ/

૨૭૯

[ચરામણ(-સ્રી)]

ચમુ સ્ત્રી. (સં.) સેના (૨) ટુકડી; 'ટીમ'
 ચમુપતિ પું. સેનાપતિ; સેનાપ્ત્ય [ફૂલવેલ; ચંપેલી
 ચમ્પેલી સ્ત્રી. (સં. ચમ્પકવેલ્લી, પ્રા. ચંપયવલ્લી) એક
 ચમ્પક વિ. (સં. ચર્મનું ઉપરથી) ચામડા જેવું, ઝટ તૂટેકાટે
 નાસે એવું (૨) ફૂપણ; કંજૂસ
 ચમ્પકવેલ્લી વિ. કંજૂસ; ચમડીતૂટ; ચમડીતોડ
 ચમ્પર સ્ત્રી. ન. (સં. ચામર) ચમરી ગાયના કે બીજા
 વાળની બનેલી ચમરી; ચામર
 ચપ પું. (સં.) ઢગલો; રાશિ (૨) વધારો (૩) ગણિતની
 શ્રેણીમાં નજીક નજીકની સંખ્યા વચ્ચે તફાવત
 બતાવનારી સામાન્ય સંખ્યા; 'કોમન ડિઓમિનેટર'
 ચયન ન. (સં.) એકદું કરવું તે; સંચય; સંગ્રહ (૨)
 પસંદગી
 ચયાપચય ન. (સં.) પાચનતંત્ર
 ચર વિ. (સં.) ચંચળ; અસ્થિર; કરતું (૨) કરનાડું
 (સમાસને છેડે) ઉદા. 'જલચર; ખેચર' (૩) પું.
 જાસુસ; બાતમીદાર; 'ડિક્ટેક્ટિવ' [અન્ન
 ચર પું. (સં. ચરુ) હોમ નિમિત્તે રાંધેલું બલિ આપવાનું
 ચર કિ.વિ. (કપડું વગેરે ફાટવાનો અવાજ) 'ચર' એવા
 અવાજથી [ચૂલ; તમણ
 ચર સ્ત્રી. કિલ્લાની આસપાસ ખોદેલી ખાઈ; નીક (૨)
 ચરક સ્ત્રી. પંખીની ચરકેલી અધાર [ગુમચર
 ચરક પું. (સં.) પ્રસિદ્ધ પ્રાચીન વેદકલાસ્ત્રી (૨) જાસુસ;
 ચરક પું. શેરડી પીલવાનો કોલું; ચિયોડે (૨) ખોખિલ્લું
 (રમત) [જાય એવું; ડરકણ; ડરપોક
 ચરકણ(-ણું) વિ. ચરક્યા કરતું (૨) બીકનું માર્યું ચરકી
 ચરકણું વિ. ચરકણું (૨) ન. ચકલું; ચલ્લું [પક્ષીનું
 ચરકણું અ.કિ. થોડું પ્રવાહી જેવું અથવાં ખાસ કરીને
 ચરકું(-ખું) વિ. સહેજ તમતનું તથા કડ્ડું; બેસ્વાદ; ચિમ-
 બામેલું [ખરાદ; સંધાડે (૪) રેંટિયો (૫) ચક્રોળ
 ચરખો પું. (ફા.) કપાસ લોઢવાનો સંચો (૨) મિલ (૩)
 ચરચર કિ.વિ. બળવાના એવા અવાજથી (૨) ઝડપથી;
 જલદીથી (૩) સ્ત્રી. 'ચરચર' એવો અવાજ (૪)
 ધીમી બળતરા; ચચરાટ (૫) (લા.) ચિંતા; ફિકર
 ચરચરવું સ.કિ. ચચરવું; બળતરા થવી
 ચચરાટ પું. લાય બળવી તે; ચચરાટ; બળતરા
 ચચરી સ્ત્રી. બળતરા; ચિંતા
 ચચરવું સ.કિ. (સં. ચર્ચ પરથી) (ચંદન વગેરેનો) લેપ
 કરવો; અર્ચા કરવી (૨) કથુલી કરવી
 ચરડ કિ.વિ. કપડું વગેરે ફાટતાં થતા અવાજથી (૨)
 જોડામાંથી નીકળતા અવાજથી
 ચરડકો પું. ચરડ થતો અવાજ (૨) દિલ ચિરાય એવી
 લાગણી; ઉગ્ર ચિંતા; પ્રાસકો
 ચરડવું સ.કિ. 'ચરડ' થાય એવી રીતે ચીરવું કે ફાડવું

ચરણ પું., ન. (સં.) પગ (૨) તૂક; કડી (કવિતાની)
 (૩) ચોથો ભાગ; ચોથિયું; 'કોન્ટ્રેટ'
 ચરણ ન. (ઢોર) ચરવું તે કે ચારો યા ચરો
 ચરણકમલ ન. (સં.) સુકોમળ ચરણ; પઠકમળ
 ચરણરજ સ્ત્રી. પગની રજા-ધૂળ; ચરણપૂલિ
 ચરણસેવા સ્ત્રી. (સં.) પગચોળી (૨) ભક્તિનાં એક પ્રકાર
 ચરણસ્પર્શ પું. પગનો સ્પર્શ
 ચરણામૃત ન. (સં.) ચરણોદક (૨) દૂધ, દહીં, ઘી, મધ
 અને પાણી વગેરેનું મિશ્રણ, જેના વડે દંવમૂર્તિને
 સ્નાન કરાવ્યું હોય તે
 ચરણારવિંદ ન. (સં.) ચરણરૂપી અરવિંદ-કમળ
 ચરણિયો પું. (ચરણ ઉપરથી) ચણિયો; ધાધરો
 ચરણોદક ન. (સં.) દેવ, શુરુ વગેરેનાં ચરણ ધોયેલું
 પાણી; ચરણામૃત [(૨) (લા.) મદ; અભિમાન
 ચરબી સ્ત્રી. (ફા.) પ્રાણીઓના માંસમાં રહેલો તેલી પદાર્થ
 ચરબજ ન. (સં. ચરુ+બજ) હોમ માટે રાંધેલું અન્ન
 વરકન્યાએ એકબીજાને ખવડાવવું તે (૨) લગ્નને
 બીજે દિવસે કરાતી એક વિધિ
 ચરમ ન. (સં. ચર્મ) ચામડું (૨) કુમિ; કરમિયો
 ચરમ વિ. (સં.) અંતિમ; છેવટનું
 ચરમપંથી વિ. (સં.) અંતિમ-મોક્ષ માર્ગ ચાલનાડું
 ચરમ્મો પું. તમાકુના પાનને આવતો એક રોગ
 ચરચરર કિ.વિ. કપડું વગેરે ફાટવાના તેવા અવાજથી
 ચરવામો પું. ઢોર ચરાવનારો; ગોવાળ
 ચરવું અ.કિ. (સં. ચરતિ, પ્રા. ચરઈ) ચાલવું; કરવું (૨)
 ધાસ, દાણો વગેરે કરીને શોધી ખાવો (પશુ પંખીએ)
 (૩) રળવું; પેદા કરવું
 ચરવૈયો પું. ઢોર ચરાવનારો; ચરવાધો
 ચરસ પું. એક માદક પદાર્થ; ચડસ (૨) મમત; મમત્વ
 ચરસાચરસી સ્ત્રી. ચડસાચડસી; શત્રુતા ભરેલી હરીફાઈ
 (૨) વિરોધ
 ચરસી વિ. ચરસનું વ્યસની
 ચરસી પું. કોસ માંકનાર મજૂર; કોસિયો
 ચરસીલું વિ. ચડસીલું; હડીલું (૨) લતવાળું
 ચરંદું વિ. (ફા. ચરંદલ) ચરનાડું - ધાસ ખાનાડું (૨)
 ન. જાનવર; પશુ
 ચરાઈ સ્ત્રી. ઢોર વગેરે ચારવાનું મહેનતાણું; ચરામણી
 (૨) ઢોર વગેરેને ચારવાને લઈ જવાં તે [ન. ચરો
 ચરાઈ વિ. ચરવા માટે યોગ્ય; ચરા તરીકે વાપરવાનું (૨)
 ચરાચર વિ. (સં.) ચર અને અચર; ચેતન અને જડ;
 સ્થાવર અને જંગમ (૨) ન. આખી સૃષ્ટિ
 ચરાણ ન. ચરો; ગોચર (૨) ચરામણ (૩) સમુદ્રકાંઠાની
 મીઠું પકવવાની જગા [ચારવાનું મહેનતાણું
 ચરામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. ચરાઈ (૨) ઢોર વગેરેને

ચરાવણી

૨૮૦

[ચલમ

ચરાવણું સ.કિ. 'ચારવું', 'ચરવું'નું પ્રેરક
 ચરિત ન. (સં.) આચરણ; વર્તન (૨) જીવનચરિત્ર
 ચરિતાર્થ વિ. કૃતકૃત્ય; કૃતાર્થ (૨) સાર્થક; સફળ (૩)
 પું. નિર્વાહ (૪) ભાવાર્થ
 ચરિત્ર ન. (સં.) વર્તન; આચરણ (૨) (લા.) ચરિતર;
 કપટ; પાખંડ; કાવાદાવા (૩) પાત્ર (૪) જીવનચરિત્ર
 ચરિત્રકાર પું. જીવનચરિત્ર લખનાર
 ચરિત્રકીર્ત(ત્ત)ન ન. (જીવન) ચરિત્રનું ગુણગાન લેખન
 ચરિત્રનિરૂપણ ન. જીવનનું વર્ણન; જીવનકથા (૨) પાત્રા-
 ચરિયાણ ન. ચરો; ચરાણ; ગોચર; 'પાશ્ચરલેન્ડ'
 ચરી સ્ત્રી. ઊભું થવાતું ન હોય તેમ બેઠેલા ઢોરને ઊભું
 રાખવાની લાકડાની થોડી (૨) ચારા માટે વાવેલો પાક
 ચરી સ્ત્રી. (સં. ચર્પા) કરી; પરજી [વર્તન
 ચરીતર ન. પાખંડભરેલું વર્તન (૨) ચમત્કારવાળું ભૂતનું
 ચડુ પું. (સં.) એક પછોળા મોનું વાસણ; દેગ (૨) હોમમાં
 હોમવા રાંધેલ ધાન્ય
 ચડુડી સ્ત્રી. નાનો ચડુ; દેગડી
 ચડુભક્ષણ ન. હોમ માટે રાંધેલું અન્ન વરકન્યાએ એકએકને
 ખવડાવવું તે; ચરભક્ષણ [પ્રાસકો; ફાળ
 ચરેડાટ કિ.વિ. ચરેડાટ; મોટે અવાજે (ફાટવું) (૨) પું.
 ચરેડો પું. પ્રાસકો; ચીરો; ચરડકો
 ચરેરાટ પું. ચરેડો; ચર એવો અવાજ
 ચરેરો પું. ચરેડો; ચીરો; પ્રાસકો [પકતર જમીન
 ચરો પું. ('ચરવું' ઉપરથી) ગૌચર તરીકે ઇલાયદી રાખેલી
 ચરોતર ન. (સં. ચતુરતરશત, પ્રા. ચઉરતર) મલી અને
 વાત્રક એ બે નદીઓ વચ્ચેનો ગુજરાતનો પ્રદેશ (૨)
 ચતુરતર (શત) - ૧૦૪ ગામનો પ્રદેશ
 ચર્ચ ન. (ઈ.) દેવળ; ખ્રિસ્તીઓનું પ્રાર્થનામંદિર કે આપું
 પર્મતંત્ર; ચિરજીધર
 ચર્ચક વિ. (સં.) ચર્ચા કરનાર
 ચર્ચન ન. (સં.) ચર્ચાવિચારણા (૨) લેપન; લેપ
 ચર્ચધાર્ડ પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી દેવળની આસપાસની વાડ કે
 વંદીથી વાળી લીધેલ ખુલ્લી જમીન (૨) ખ્રિસ્તીઓનું
 કબ્રસ્તાન
 ચર્ચવું સ.કિ. (સં. ચર્ચ) ચર્ચાવિચારણા કરવી (૨) કૂથલી
 કરવી (૩) ચરચવું; લેપ કરવો; ચોપડવું
 ચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) વાદવિવાદ (૨) કૂથલી (૩) લેપ
 ચર્ચાત્મક વિ. (સં.) ચર્ચા કરતું; ચર્ચાર્થી ભરેલું; ચર્ચા
 જગલે એવું (જેમ કે, નિબંધ, વાત, મુદ્દો વગેરે)
 ચર્ચાપત્ર ન. ચર્ચાકેવિવેચનનો છાપામાં આવેલો પત્ર-લખાણ
 ચર્ચાપત્રી પું. ચર્ચાપત્ર લખનાર [સભા; 'સેમિનાર'
 ચર્ચાપરિષદ સ્ત્રી. ચર્ચા કરવા મળેલી કે મળતી પરિષદ-
 ચર્ચાપાત્ર વિ. ચર્ચા થાય તેવું; ચર્ચાસ્પદ
 ચર્ચાવિચારણા સ્ત્રી. (સં.) વિચારવિનિમય; સલાહ

ચર્ચાવું અ.કિ. 'ચર્ચવું'નું કર્મણિ ['સેમિનાર'
 ચર્ચાસત્ર ન. (સં.) ચર્ચા-વિચારણાનો નિયત સમય;
 ચર્ચાસ્પદ વિ. ચર્ચાને જેમાં સ્થાન હોય તેવું; ચર્ચાપાત્ર
 ચર્ચિત વિ. (સં.) ચર્ચાયેલું (૨) નિંદિત
 ચર્પટ પું. (સં.) થપડ; ધોલ
 ચર્મ ન. (સં.) ચામડું; ત્વચા
 ચર્મકામ ન. ચામડાનું કામ
 ચર્મકાર પું. (સં.) ચામડિયો (૨) મોચી
 ચર્મચશુ ન. ભૌતિક-કુદરતી આંખ (જ્ઞાનચશુથી ઊલટું)
 ચર્મમય વિ. (સં.) ચામડાકૃપ; ચામડાનું
 ચર્મવાદ્ય ન. (સં.) જેને ચામડું મઢેલ છે તેવું વાદ્ય
 ચર્મલય ન. ચામડાનું કારખાનું; 'ટેનરી'
 ચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) કામકાજ; વ્યવહાર (૨) રીતભાત;
 વર્તણૂક (૩) સેવા (૪) અંદરનો ભાવ સમજાય તેવો
 દેખાવ - ચલેરો
 ચર્વણ ન. (સં.) ચાવવું-વાગોળવું તે (૨) (લા.) મનન
 ચર્વણા સ્ત્રી. (સં.) ચર્વણ (૨) આસ્વાદ; ઉપભોગ
 ચર્વણીય વિ. (સં.) ચાવવા જેવું; ચર્વિતવ્ય
 ચર્વિત વિ. (સં.) જેનું ચર્વણ થઈ ગયેલું છે એવું; ચાવેલું
 ચર્વિતચર્વણ ન. એકની એક વાત કરી કરેલી તે;
 ચિષ્ટપેષણ [(૩) ફેરફારવાળું; 'વેરિયેબલ'
 ચલ વિ. (સં.) ચાલતું; હાલતું (૨) અસ્થિર; ચલાયમાન
 ચલકચલાણું ન. છોકરાંની એક રમત; 'બાઈ બાઈ ચાળણી'
 ચલકેતુ પું. (સં.) ધૂમકેતુ
 ચલચિત્ર ન. સિનેમાની ફિલ્મ (૨) બોલપટ; 'મૂવી'
 ચલણ ન. (સં. ચલન) ચાલવું તે; અમલ; સત્તા (૨)
 ચલણી નાણું; 'કરન્સી' (૩) ધારો; રિવાજ (૪) એક
 જાતની ચેક જેવી સરકારી નાણાચિઠ્ઠી
 ચલણી વિ. વ્યવહારમાં વપરાતું હોય એવું
 ચલણીનાણું ન. ચલણમાં હોય તે નાણું
 ચલણીનોટ સ્ત્રી. કાગળની નોટોનું ચલણ કે તેની (કોઈ)
 નોટ; 'પેપર મની'
 ચલતાપુષ્પ પું. (હિ. ચલતા + ફા. પુર્જલ) વ્યવહાર-કુશળ;
 પહોંચેલ (૨) ગાડરિયા પ્રવાહમાં તણાયે જનાર (૩)
 (લા.) હોશિયાર કે પહોંચેલ ચાલાક માણસ
 ચલતી સ્ત્રી. સંગીતની એક ઢબ, જેમાં પદ કે કીર્તનની
 છેલ્લી કડીએ તાલની ગતિને બહુ ઝડપથી વધારી
 મુકાય છે. (૨) આઠ માત્રાનો એક તાલ [ગતિ
 ચલન વિ. (સં.) હાલતું; કંપતું (૨) ન. ચાલવાની ક્રિયા;
 ચલનવલન ન. હાલવું-ચાલવું તે; હરફર
 ચલનશાસ્ત્ર ન. (સં.) ગતિવાળા પદાર્થોના વિષયનું શાસ્ત્ર
 ચલનશીલ વિ. (સં.) હાલવાના સ્વભાવવાળું; ગતિશીલ
 ચલમ સ્ત્રી. (ફા.) તમાકુ વગેરે પીવા માટેનું માટીનું એક
 સાધન (૨) હોકાનું માટીનું ચાડું

ચલવવું

૨૮૧

[ચળવળવું]

ચલવવું સ.કિ. ચલાવવું; ચાલે એમ કરવું
 ચલવિચલ વિ. અસ્થિર; ડગમગવું
 ચલાઉ વિ. ચાલી શકે - નભે એવું
 ચલાચલ વિ. (સં.) સ્થાવર અને જંગમ
 ચલાણી સ્ત્રી. નાનું ચલાણું (૨) એ નામની એક રમત
 ચલાણું ન. પડધીવાળું કચનું કે ધાતુનું નાનું પ્યાલું (૨) છાલિયું
 ચલન ન. (હિં.) સરકારી નાણાચિકી (૨) ભરતિયું
 ચલાયમાન વિ. (સં.) હાલતું (૨) કરતું; બદલાતું
 ચલાવવું સ.કિ. 'ચાલવું'નું પ્રેરક
 ચલાવું અ.કિ. ચાલવાની ક્રિયા થવી; 'ચાલવું'નું ભાવે
 ચલિત વિ. (સં.) ચળેલું; સ્થાનબદ્ધ (૨) અસ્થિર (૩)

પું. સંગીતનો એક અલંકાર
 ચલિયું ન. ચલકું; એક નાનું પંખી
 ચલુડી સ્ત્રી., ન. નાની છીછરી વાટકી
 ચલુડું ન. કચોડું (૨) માટીની લોટી; લોટું
 ચલો ઉદ્ધ. (હિં.) ચાલો; તૈયાર થાઓ (૨) ખસો
 ચલ્લું ન. ચકલાની જાતનું નાનું પંખી; ચકલું
 ચલ્લું ન. (સં. યુલુક) ચાંગળું; અંજલિ
 ચલ્લોવું ન. વરને પરણતાં અગાઉ નિમત્રણ આપવા
 કન્યાપક્ષવાળાનું જાનીવાસામાં જવું એ
 ચવ પું., સ્ત્રી. મોતીનું એક તોલ; વજનિયું (૨) હોશ;
 રામ (૩) આવડત; ગમ (૪) ઢંગ; ઠેકાણું (૫)
 સ્વાદ; લહેજત [ચુંટી કાઢેલી-કુટકળ બાબતો
 ચવચવ વિ. પરચરણ; કુટકળ (૨) સ્ત્રી. જુદે જુદે ઠેકાણેથી
 ચવટિયું ન. પગની આંગળીએ પહેરવાનું એક ધરણું
 ચવડ વિ. મુશ્કેલીથી તૂટે ફાટે કે ચવાપ એવું
 ચવડાવવું સ.કિ. 'ચાવવું'નું પ્રેરક [ભોંયમાં પેસે છે.
 ચવડું વિ. ચવડ (૨) ન. હળનો અણીદાર દાંતો, જે
 ચવન્ની સ્ત્રી. (હિં.) જૂની ચાર આની; પાવલી (૨) પા
 પૈસાનો સિક્કો)

ચવરાવવું સ.કિ. 'ચાવવું'નું પ્રેરક
 ચવર્ગીય વિ. (સં.) 'ચ' વર્ગને લગતું; 'ચ' વર્ણનું [તેવું
 ચવરું(-લિયું) વિ. પાંપણોના વાળ ધોળા થઈ ગયા હોય
 ચવરું સ.કિ. (પ્રા. ચવ=કહેવું) કહેવું; વર્ણવવું (૨) જન્મવું
 ચવળવું અ.કિ. સળવળવું; ચળ આવવી
 ચવળાટ પું. ચળ (૨) તનમનાટ; ચળવળાટ
 ચવાણું ન. (સં. ચર્વણ) કાચું કોતું કે શેકેલું ખાવાનું (પાણી,
 ચણા, મમરાશેવ વગેરે) ખાધ
 ચવાણું અ.કિ. 'ચાવવું'નું કર્મણિ (૨) લોકમાં ગવાવું
 ચવ્યું વિ. ચાવેલું (૨) અનુભવેલું
 ચશ્મ સ્ત્રી. (ફા.) આંખ; નેત્ર [કરવા તે
 ચશ્મપોશી સ્ત્રી. દીઠું અણદીઠું કરવું તે; આંખ આડ કાન
 ચશ્માં ન. બ. વ. આંખે બરાબર દેખાય તે માટે પહેરવાના
 ક્રય

ચશ્મું ન. આંખે બરાબર દેખાય તે માટે પહેરવાનો ક્રય
 ચશ્મબદ્ધ સ્ત્રી. (ફા.) બૂરી નજર
 ચશ્મધબ વિ. તદન આધળું
 ચશ્મો પું. (ફા. ચશ્મલ = આંખ) પાણીનો ઝરો કે ફુવારો
 ચસક સ્ત્રી. (નસ કે સાંધાના સ્નાયુના એકાએક)
 ચસકવાથી થતું દુઃખ
 ચસકવું અ.કિ. પકડમાંથી અથવા એકાદા સ્થાનમાંથી
 ખસવું; છટકવું (૨) ગોંડા થવું; મગજ ઠેકાણે ન રહેવું
 ચસકેલ વિ. ગોંડપણને વશ થયેલું
 ચસકો પું. ચસક; સળક (૨) તલબ; ભાવ; ચડસ (૩)
 લત; ખો (૪) નખરાંબાજી
 ચસ ચસ કિ.વિ. બરોબર ખેંચીને; ખસે નહિ તેમ
 ચસચસવું અ.કિ. તંગ હોવું; જકડાવું (૨) સ.કિ.
 ચસચસાવવું; બરાબર ખેંચીને પીવું
 ચસચસાટ કિ.વિ. ચસી ન જાય તેમ - તંગ (૨)
 સપાટાબંધ (પીપું) (૩) પું. તંગ હોવું તે [પીપું
 ચસચસાવવું સ.કિ. તંગ કરવું (૨) ઝપાટામાં કે બરોબર
 ચસચસાવું અ.કિ. 'ચસચસવું'નું કર્મણિ
 ચસમ પું. (હિં.) રેશમના દોરાની ગુંથણી
 ચસમપોશી સ્ત્રી. ચશ્મપોશી; દીઠુંઅદીઠું કરવું તે
 ચસમું ન. આંખે પહેરવાનો ક્રય (ચસમાં બ.વ.)
 ચસવું અ.કિ. ચળવું; ખસવું (૨) નુકસાનીમાં આવી પડવું
 ચસાચસી સ્ત્રી. ચડસાચડસી; રસાકસી (૨) ખેંચતાણ
 ચહલકદમી સ્ત્રી. (હિં.) ધીરેધીરે ચાલવું કે આંટા
 મારવા તે
 ચહલપહલ સ્ત્રી. અવરજવર
 ચહુ વિ. (સં. ચતુર, પ્રા. ચઉ) ચાર
 ચહુદિશકિ.વિ. ચારે દિશાએ; બધી બાજુ [ભરપૂર હોજ
 ચહેબચો પું. (ફા. ચહબચહ) લીલ અને વનસ્પતિથી
 ચહેરાદાર વિ. ધાટીલું; સુંદર; શક્કાદાર; સુંદર
 ચહેરો પું. (ફા. ચહરહ) મોનો ધાટ; શિક્કલ; સૂરત (૨)
 કપાળ પરની એક હજમત
 ચળ વિ. ચલ; અસ્થિર
 ચળ સ્ત્રી. ખૂજલી; ખંજવાળ (૨) (લા.) અજંખો; ચટપટી
 ચળક સ્ત્રી. ચળકાટ; ઝખારો
 ચળકવું અ.કિ. તેજ મારવું; ઝબકવું (૨) શોભવું; દીપવું
 ચળકાટ પું. ચકચકાટ; ઝગઝગારો
 ચળકારો પું. પ્રકાશનો ચમકારો; ઝબકારો
 ચળકી સ્ત્રી. ચળકાટ (૨) ચળકારા મારતી વસ્તુનું છાંટણું
 (ઉદા. કપડા ઉપર ચળકી છંટાવી છે.)
 ચળવળ સ્ત્રી. (સં. ચલ + વલ) ચટપટી; અજંખો; વલો-
 પાત (૨) સિલચાલ; પ્રવૃત્તિ; આંદોલન (૨) ઉકેરણી
 ચળવળવું અ.કિ. જરા હાલવું; સળવળવું (૨) કર્તક
 કરવાને ઊંચાનીચા થવું; ડગમગવું (૩) મનમાં ખૂંચવું

ચળવળાટી

૨૮૨

/ ચંદો

ચળવળાટ પું. ચળવળવું તે (૨) તલસાટ; વલવલાટ (૩)
 અંજવાળ [ચળવળવાળું
 ચળવળિયું વિ. ચળવળ જગાડવાના સ્વભાવનું; ધમાલિયું;
 ચળવિચળ વિ. ચલવિચલ; અસ્થિર
 ચળવું અ.કિ. (સં. ચલતિ, પ્રા. ચલઈ) ડગવું; ખસવું
 (૨) (લા.) પતિત થવું; ચ્યુતિ થવી (૩) પડવું;
 લાલચમાં પડવું; ચ્યુતિ થવી
 ચળાઈ સ્ત્રી. ('ચાળવું' પરથી) ચળામણી
 ચળાચળ વિ. સ્થાવર અને જંગમ; ચરાચર; ચળ-અચળ
 ચળામણ ન. ચળામણી (૨) ચાળતાં નીકળેલું ભૂસું-કચરો
 ચળામણી સ્ત્રી. ચાળવાનું મહેનતાણું (૨) ચાળવાની ક્રિયા
 કે રીત
 ચળામમાન વિ. ચલામમાન; હાલતું; બદલાતું; ફરતું
 ચળાવવું સ.કિ. 'ચળવું', 'ચાળવું'નું પ્રેરક
 ચળાવું અ.કિ. 'ચાળવું'નું કર્મણિ (૨) 'ચળવું'નું ભાવે
 ચળિયું ન. ચાળતાં વધેલું તે (૨) ચૂરમું ખાંડ્યા પછી ચાળતાં
 વધેલુ ટુકડો (ચળિયાં એમ બહુવચનમાં વપરાય છે.)
 ચળુ ન. (સં. ચુલુક, પ્રા. ચલુઅ) હાથમાં પાણી લેવા
 હથેળીને પાત્રાકાર કરવામાં આવે છે તે (જમી ઊંડી
 હાથમાં ધોતી વખતે) (૨) જમી ઊંડીને કોળા કરતાં
 મોં ધોવું તે [(૨) ગાંડું
 ચળું વિ. (સં. ચલક, પ્રા. ચલખ) ચલિત થયેલું; વહેલું
 ચંગ વિ. (સં.) સ્વચ્છ (૨) મજેદાર (૩) તંદુરસ્ત (૪) પુષ્કળ
 ચંગ પું. (ફા.) મોંથી પકડીને વગાડવાનું એક વાજું;
 મોરચંગ (૨) વગાડવાની પિતળની તક્તી; તાળ (૩)
 પતંગનું પુંછડું (૪) ગંજફાની એક રમત (૫) ન. ઘંટ
 ચંગી, (ઠભંગી) (ચંગ+ભંગ=ભાંગ) ભાંગાંગાંજામાં મસ્ત
 રહેનાર; વ્યસની (૨) વ્યભિચારી; કામુક
 ચંગું વિ. (સં. ચંગક, પ્રા. ચંગઅ) નીરોગી; તંદુરસ્ત (૨)
 સુંદર (૩) પવિત્ર
 ચંગુલ પું. પક્ષીનો નહોર
 ચંચ સ્ત્રી. ચંચુ; ચાંચ
 ચંચરી પું. (સં.) ભમરો (૨) સ્ત્રી. ભમરી
 ચંચલ વિ. (સં.) (-ળ) ડગમગતું (૨) અધીરું (૩)
 ક્ષણિક; ફાની (૪) ચકોર ચાલક (૫) પ્રવૃત્તિશીલ
 ચંચલ(-ળ)તા સ્ત્રી. ચંચળપણું; અચીરાઈ
 ચંચલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) ચંચળ સ્ત્રી (૨) લક્ષ્મી (૩)
 વીજળી (૪) એક છંદ
 ચંચવાળું સ.કિ. (સં. ચંચુ પરથી ચંચ થઈને) ચાંચમાં
 આવે તેટલું થોડુંથોડું મોંમાં લઈને મમળાવવું (૨)
 પંખાળ્યા કરવું
 ચંચળ વિ. જુઓ 'ચંચલ'
 ચંચળતા સ્ત્રી. જુઓ 'ચંચલતા'
 ચંચળા સ્ત્રી. જુઓ 'ચંચલા'

ચંચુ(-ચુ) સ્ત્રી. (સં.) ચાંચ (પક્ષીની)
 ચંચુ(-ચુ) (ઠપાત, ઠપવેશ) પું. ચાંચ ભોળવી તે (૨) પ્રવેશ
 માત્ર; અલ્પ પરિચય
 ચંડ વિ. (સં.) ગરમ (૨) ક્રોધી (૩) ભયંકર; ભયાનક
 ચંડરશ્મિ પું. (સં.) ઉગ્ર કિરણો જેનાં છે તે; સૂર્ય
 ચંડકિરણ વિ., પું. (સં.) જેનાં કિરણ ઉગ્ર છે તેવો; સૂર્ય
 ચંડા સ્ત્રી. (સં.) ઉગ્ર સ્વભાવની સ્ત્રી (૨) દુર્ગા દેવી
 ચંડાલ (સં. ચાંડાલ, પ્રા. ચંડાલ) (-ળ) વિ. નિર્દય; ધાતકી
 (૨) પાપી; નીચ (૩) પું. મારો; જલ્લાદ (૪)
 (લા.) નીચ-ધાતકી કર્મ કરનારો
 ચંડાલ(-ળ)ચોકડી સ્ત્રી. કળાં કામ કરનારાઓની ટોળકી
 ચંડિ, (ઠકા), ચંકી સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા દેવી (૨) ઉગ્ર
 સ્વભાવની સ્ત્રી
 ચંકીપાઠ પું. (સં.) દુર્ગા દેવીનું સ્તોત્ર-સપ્રશંતી
 ચંડૂલ પું. અંકીણનું સત્ત્વ (ચલમમાં પીવાતું હોય છે.)
 ચંડોલ(-ળ) પું. (હિં. ચંડૂલ, મ. ચંડોલ) એક પક્ષી (૨)
 ચંક્રગ્રેહ
 ચંત સ્ત્રી. ચિંતા (૨) ન. ચિત
 ચંતવવું સ.કિ. (સં. ચિન્ત્વ) ચિંતવવું; વિચારવું
 ચંદ વિ. (ફા.) કેટલુંક; થોડું; જૂજ (ખાસ કરીને દિવસો કે
 મુદતના અર્થના શબ્દો સાથે વપરાય. જેમ કે ચંદરોજ)
 ચંદ પું. (સં.) ચંદ્ર (૨) ચાંલ્યા તરીકે કપાળે ચોડવાની
 ટીકી [(૩) ટીલું; તિલક
 ચંદન ન. (સં.) સુખડનું ઝાડ-લાકડું (૨) સુખડનો લેપ
 ચંદનગિરિ સ્ત્રી. (સં.) જ્યાં સુખડનાં ઝાડ થાય છે એવો
 એક પર્વત; મહાપાયલ
 ચંદનલો પું. ઊંડણધો
 ચંદન-ચિંતા સ્ત્રી. (સં.) ચંદનના લાકડાંની ચિંતા
 ચંદનહારપું. સ્ત્રીઓના કોટનું એક ઘરેણું
 ચંદની સ્ત્રી. (સં. ચંદ્ર = ચંદ) ચાંદની (૨) ચંદરવો; છત
 (૩) એક વનસ્પતિ-ખારમાસી (૪) ચંદન ભરવાની
 કટોરી
 ચંદરવું સ.કિ. વાત કઢાવી લેવી (૨) છેતરવું
 ચંદરવો પું. (સં. ચંદોદય, પ્રા. ચંદોવઅ) છતનું રંગબેરંગી
 કપડું (૨) છત; ચંદની
 ચંદા સ્ત્રી. (સં. ચંદ્ર, પ્રા. ચંદ. અંગ્રેજ સાહિત્યના સાદૃશ્યે
 સ્ત્રીલિંગ) ચંદ્ર (૨) ચંદ્રિકા, ચાંદની (૩) ચંદની;
 ચાંદરણું
 ચંદાવું અ.કિ. ચાંદું પડવું (૨) કોહવાણ લાગવું
 ચંદિર પું. ચંદ્ર
 ચંદી સ્ત્રી. ધોડ કે બળદને અપાતો સૂકો દાણો (૨) (લા.)
 (લશ્કરના વાહનને ચંદીરૂપે) ખંડણી (૩) લાંચદુસ્વત
 ચંદો પું. (સં. ચન્દ્રક) ચાંદો (૨) ધાતુના પતરા ઉપર
 લખેલું બક્ષિસનામું (૨) ચંદરો; મુખવટો (૪) ચંદમા

ચંદ્રાસી

૨૮૩

/ ચાકટ

જેવો ગોળ આકાર (ચોખીનો ચાંદો) (૫) ચાંલ્લો (૬)
મહોર; છાપ (૭) ઘડિયાળનું ડાયલ
ચંદ્રાસી પું. એક પ્રકારની ઊંચી જાતના ગણાતા ઘઉં
ચંદ્ર પું. (સં.) ચાંદો (૨) ઉપગ્રહ જેમ કે, શનિને અમુક ચંદ્ર
છે. (૩) છૂંદણું; ટપકુ (૪) ચાંલ્લો (૫) એકની સંજ્ઞા
ચંદ્રક પું. (સં.) ચાંલ્લો (૨) મોરના પીછાની ટીલડી (૩)
મહોરછાપવાળો સિક્કો; બિલ્લો (૪) ચંદ્ર જેવો આકાર
ચંદ્રકલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) ચંદ્રની કળા; બિંબનો સોળમો
ભાગ (૨) એક જાતની સાડી (૩) ચંદ્રનું કિરણ (૪)
અંબોડનું એક ઘરેણું; ચાક
ચંદ્રકાંત પું. (સં.) એક જાતનો મણિ, જેના ઉપર ચંદ્રનાં
કિરણ પડતાં તેમાંથી પાણી ઝમે છે.
ચંદ્રકાંતા સ્ત્રી. (સં.) રાત્રિ (૨) ચાંદની (૩) પું. એક છંદ
ચંદ્રગ્રહણ ન. (સં.) ચંદ્રનું ગ્રહણ; પૂનમની વેળાએ સૂર્ય
અને ચંદ્ર વચ્ચે પૃથ્વી સીધી લીટીમાં આવે ત્યારે ચંદ્ર
ઉપર પડતી પૃથ્વીની છાયા [શિવ
ચંદ્રચૂડ, (-ડામણિ) મું. (સં.) (કેશકલાપમાં ચંદ્રવાળા)
ચંદ્રજ્યોતિ સ્ત્રી. (સં.) ચાંદની; ચંદ્રપ્રકાશ (૨) એક જાતનું
દારૂખાનું [હોય એ પ્રકારની ગણાતી નારી; ઈડા
ચંદ્રનાડી સ્ત્રી. (સં.) ગાબા નસકોરામાંથી ચાસ ચાલતો
ચંદ્રપ્રભા સ્ત્રી. (સં.) ચંદ્રનો પ્રકાશ; ચાંદની (૨) શિલા-
જિતમાંથી બનતી એક રાસાયણિક દવા (આયુ.)
ચંદ્રપ્રભુસ્વામી પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ
તીર્થંકરોમાંના આઠમા [નિશાની
ચંદ્રચિહ્ન ન. (સં.) અનુનાસિક અવાજની (*) આવી
ચંદ્રચિંબ પું. (સં.) ચંદ્રનો ગોળો
ચંદ્રમણિ પું. (સં.) ચંદ્રકાંત નામનો કાલ્પનિક મણિ
ચંદ્રમંડલ (સં.) (-ળ) ન. ચંદ્ર અને તેની આસપાસનું કુદ્ગળું
ચંદ્રમા પું. (સં.) ચંદ્ર; ચાંદો
ચંદ્રમાન ન. (સં.) ચંદ્રની ગતિ પ્રમાણેની ગણતરી [વદની
ચંદ્રમુખી વિ., સ્ત્રી. (સં.) ચંદ્રના જેવા મુખવાળી; શશી-
ચંદ્રમુખી ન. ચંદ્રના પ્રકાશમાં ખીલતી ફૂલની એક વેલ
ચંદ્રમોહિ પું. (સં.) (મુગટમાં ચંદ્રવાળા) મહાદેવ; ચંદ્રચૂડ
ચંદ્રયાન ન. (સં.) ચંદ્ર તરફ જવા માટેનું વૈજ્ઞાનિક સાધન
ચંદ્રરે(-લે)ખા સ્ત્રી. (સં.) ચંદ્રની કળા (૨) બીજનો ચંદ્ર
ચંદ્ર(ઠવલ્લરી, ઠવલ્લી, (-લ્લિકા)) સ્ત્રી. (સં.) સોમ
નામની વેલ; સોમવલ્લી
ચંદ્રવાર પું. (સં.) સોમવાર
ચંદ્રશાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. અગાસી કે અગાસીમાંનો
એવો ખંડ જેમાં ચંદ્રનાં કિરણ પડતાં હોય
ચંદ્રશેખર પું. (સં.) મસ્તકભાગમાં ચંદ્રવાળા મહાદેવ
ચંદ્રહાસ પું. (સં.) (ચંદ્રની જેમ) ચક્રચક્રી તલવાર (૨)
રાવણની તલવારનું નામ (૨) એક પૌરાણિક રાજા
ચંદ્રાર્ધ વિ., પું. (સં.) આઠમનો ચંદ્ર

ચંદ્રાસ્ત પું. ચંદ્રનું આયમી જવું તે
ચંદ્રાંશુ ન. (સં.) ચંદ્રનું કિરણ
ચંદ્રિકા સ્ત્રી. (સં.) ચાંદની; જ્યોત્સ્ના; કૌમુદી (૨) ચંદ્રની
સોળ કળામાંની એક (૩) નાનું મોરપિચ્છ
ચંદ્રિકોત્સવ પું. (સં.) શરદપૂર્ણિમાનો ઉત્સવ
ચંદ્રી સ્ત્રી. ચંદા; ચાંદની (૨) ચાંદો; ચંદ્ર [દવા
ચંદ્રોદય પું. (સં.) ચંદ્રનું ઊગવું તે (૨) એક ઔષધિ-
ચંપક પું. (સં.) ચંપો; એક ખૂશબોદાર ફૂલ ઝાડ કે તેનું
ફૂલ
ચંપકવર્ણુ વિ. ચંપાના ફૂલના વર્ણ-રંગનું; ચંપાવર્ણુ
ચંપલ પું. સ્ત્રી., ન. ઉપર પટ્ટીઓવાળું એક જાતનું પગરખું
ચંપાતે પગલે શા.પ્ર. દબાતે પગલે; ધીમેથી
ચંપાવડું સ.કિ. 'ચાંપડું'નું પ્રેરક [(૩) દઝાવું
ચંપાવડું અ.કિ. 'ચાંપડું'નું કર્મણિ (૨) ગંદકીમાં પગ પડવો
ચંપી સ્ત્રી. (દે. ચંપીઆ = આકમણ; દબાવ) મસળવું
- દબાવવું તે (હાથ કે પગને)
ચંપૂ સ્ત્રી., ન. (સં.) સંસ્કૃતની ગદ્ય અને પદ્ય બન્નેવાળી
લલિત પ્રકારની કથા કે આખ્યાયિકા
ચંપેલી સ્ત્રી. ચમેલી; એક ફૂલવેલ [ફૂલ
ચંપો પું. (સં. ચંપક, પ્રા. ચંપઅ) એક ફૂલઝાડ કે તેનું
ચંબુ પું. ભોટવા-ખાટનું એક વાસણ (૨) ફૂલ; ભોટવો
(૩) વિજ્ઞાનની પ્રયોગશાળાનું એક પાત્ર; 'ફ્લાસ્ક'
ચંબૂ(-બુ)ડિયો પું. ઊંચા ધાતનો હોટો; નાનો ચંબુ
ચંબૂ(-બુ)ડી સ્ત્રી. બૂબ નાનો ચંબુ
ચંબેલી સ્ત્રી. ચંપેલી; ચમેલી
ચા પું., સ્ત્રી. (ચીની = તા, ત્યા) એક ઊંઠ (૨) તેની
સૂકી પત્તીનું પીણું (૩) ચાની સૂકી પત્તી
ચાઈના પું. ચીનનો પ્રદેશ (૨) વિ. ચીનના પ્રદેશનું
ચાઈનીઝ વિ. (ઈ.) ચીનના પ્રદેશને લગતું [ઓજાર
ચાહી(-હી)ર ન. વાવણી માટે અનાજ ઓરવાનું એક
ચાહી(-હી)સ પું. (તુકી ચાવૂસ) લશ્કરમાં ડંકા-નિશાન
વગેરેની ટુકડીનો જમાદાર (૨) આરબ સિપાઈ;
ચોકીદાર (જૂના જમાનાનો) [ઓજાર
ચાઓળ ન. ચાહીર; વાવણી માટે અનાજ ઓરવાનું એક
ચાક વિ. (તુકી) તંદુરસ્ત; બરોબર તૈયાર જેમ કે, એની
તબિયત ચાક છે.)
ચાક પું. (સં. ચક, પ્રા. ચક્ક) ચક; પૈડું (૨) કુંભારનું
ચક; ચાકડો (૩) ચકની ગોળ ગતિ; ચકર ચકર ફરવું
તે; ધૂમરી (૪) અંબોડમાં નંખાતું એક ગોળાકાર
બિલ્લા જેવું ઘરેણું
ચાક પું. (ઈ. ચોક) એક જાતની ધોળી પોથી માટી; ખડી
ચાક વિ. (કા.) ફાટેલું; ચીરેલું
ચાકધર્ષણ ન. ગભડતા પદાર્થનું ધર્ષણ; 'રોલિંગ ફિક્શન'
ચાકટ સ્ત્રી. (દે. ચક્કુલડા) બે મોઢાળો આંધળો સાપ

ચાકડો

૨૮૪

/ ચાણાક્ષ

ચાકડો પું. (સં. ચક) કુભારનો ચાક
 ચાકણ સ્ત્રી. ચાકટ; બે મોઢાળો આંધળો સાપ
 ચાકર પું. (ફા.) દાસ; નોકર
 ચાકરડી સ્ત્રી. ચાકરનું કામ કરનારી સ્ત્રી; નોકરડી
 ચાકરિયાત વિ. ચાકરી કરનારું (૨) ચાકરિયું (૩) પું.
 નોકર; ચાકર
 ચાકરિયું વિ. ચાકરી પેટે મળેલું
 ચાકરી સ્ત્રી. ચાકરનું કામ (૨) સેવા; સારવાર (૩)
 ચાકરનું મહેનતાણું (૪) નોકરી
 ચાકલો પું. કાંચળી ઉપર પાડેલી રેશમ કે કસબની ભાત
 ચાકવું સ.કિ. ખજામાં અનાજના ઢગલા વગેરે ઉપર રાખ
 કે ખીનીનાં નિશાન કરવાં (૨) હદ બાંધવી; સીમા
 આંકવી
 ચાકળ, (ઠણ) સ્ત્રી. (દે. ચકુલંડા-ચાકુલંડા-ચાકળણ-
 ચાકણ) ચાકટ; બે મોઢાળો આંધળો સાપ
 ચાકળો પું. (સં. ચકલ, પ્રા. ચકલ) આખળિયો; આડળી
 (૨) કોસની મોટી ગરગડી (૩) ગોળ કે ચોરસ નાની
 ગાદી (ખાસ કરીને ચામડાની) (૪) ભરતકામ કરેલો
 કપડાનો ચોરસ કકડો (ભીત શણગારવા માટેનો)
 ચાકી સ્ત્રી. (સં. ચક ઉપરથી) ખીલા, સ્કૂ વગેરે સાથે
 વપરાતી પેચવાળી કે પેચ વિનાની ચકતી; 'નટ' (૨)
 ગોળ ગાંઠડી (૩) ગોઠવીને કરેલો ઢગલો
 ચાકું-(ક) પું., ન. (ફા.) ચપ્પુ ખજૂરનું વાઢિયું
 ચાકું ન. (સં. ચક ઉપરથી) ચકતું (૨) ગચિયું (૩)
 ચાકું પું., ન. જુઓ 'ચાકું' શિકાતું (૩) આંખથી થતું
 ચાકુષ(-સ) વિ. (સં.) આંખને લગતું (૨) પ્રત્યક્ષ જોઈ
 ચાખડી સ્ત્રી. પગપાવડી; પાદુકા
 ચાખવું સ.કિ. (સં. ચક્ષતિ, પ્રા. ચકખઈ) જીભથી સ્વાદ
 જોવો (૨) (લા.) જરા-થોડુંક ખાવું (૩) અનુભવ
 લેવો
 ચામ પું. લાડ; ખ્યાર (૨) ચાગલાઈ
 ચાગલા(-ખા)ઈ સ્ત્રી. ચાગલાપણું; ચાગલાવેગ
 ચામલું(-ળું) વિ. મૂર્ખ છતાં ચતુર હોવાનો ડોંગ કરતું;
 ચલાવલું (૨) લાડ કે ખ્યાર ઈચ્છતું
 ચાગેવાળો પું. કાચુંકેતું ખાવાનું; નાસ્તો
 ચાઘર ન. ચા પીવા-મળવાનું સ્થળ; 'ટી હાઉસ'
 ચાચર પું. (સં. ચત્વર, પ્રા. ચચ્ચર) મંડપની બહારનો
 ખુલ્લો ચોક (૨) ચાર રસ્તાનું ચકલું
 ચાચર સ્ત્રી. (સં. ચત્વરી, ચચ્ચરી) (લા.) ચોટામાં
 સ્થાપવામાં આવેલી દેવી; ચકલાની દેવી
 ચાચરિયાં ન.બ.વ. ચકલાની દેવીના ગણનાં દેવલાં
 ચાચા (માનાચે) ચાચો પું. (ઉર્દૂ ચાચા) કાકો; પિતાનો
 ભાઈ (૨) (વ્યગ્રમાં) દુશ્મન
 ચાટ વિ. ભોંઠું; શરમિંદું

ચાટ સ્ત્રી. કૂતરા વગેરેને ખાવાનું નાખવાનું ઠામ (૨)
 ખાવાનો ચસકો; લાલસા [મહેણું; ટોણો
 ચાટ સ્ત્રી. (સં. ચટ ઉપરથી) લપડાક; તમાચો (૨)
 ચાટ પું. (સં.) વિશ્વાસમાં લઈ લૂટી લેનારો પુરુષ
 ચાટકો પું. મનમાં લાગતો ચટકો (૨) મહેણું; ટોણો
 ચાટણ ન. ચાટવું તે (૨) ચાટવાની ઔષધિ; અવલેહ
 ચાટણિયું વિ. ચાટવા-ખાવાની લોલુપતાવાળું (૨) લાંચિયું
 (૩) ખુશામતિયું
 ચાટણું ન. ચાટવાની ઔષધિ
 ચાટણું ન. દર્પણ; આખનો (૨) મોઢું (તિરસ્કારમાં)
 ચાટવી સ્ત્રી. સામાન્ય નાની કણ્ઠી (૨) કાનમાંથી મેલ
 કાઢવાની સળી
 ચાટવું સ.કિ. (સં. ચક્ષિતિ, પ્રા. ચક્ષઈ) જીભ વતી અડીને
 વસ્તુને સ્પર્શવો; જીભ તે પર ફેરવવી કે તે વડે
 ચાખવું; ચૂસવું કે ખાવું (૨) ખુશામત કરવી
 ચાટવો પું. (સં. ચટ્ટક, અપ. ચટ્ટમ-ચટ્ટવઈ) લાકડાનો
 કણો (૨) હલેસું [તેવું વાક્ય-વાત (૩) ખુશામત
 ચાટુ વિ. (સં.) પ્રિય; મીઠું (વચન) (૨) ન. પ્રિય લાગે
 ચાટુકાર વિ. (સં. મીઠું-પ્રિય લાગે તેવું બોલનાર;
 ખુશામતખોર
 ચાટુકારી સ્ત્રી. ખુશામત [ધર
 ચાટૂકી સ્ત્રી. નાનો ચાટવો (૨) કાંટામાં નંગ બેસાડવાનું
 ચાટૂડું વિ. દોઢાણું; ચિખાવણું
 ચાટૂડું વિ. ચાટણિયું (૨) લાંચિયું
 ચાટો પું. ('ચાટવું' ઉપરથી) ચાટણ; ચાટણું
 ચાટું ન. ચામડું; ચકામું
 ચાડિયણ વિ. સ્ત્રી. ચાડી ખાનારી (સ્ત્રી)
 ચાડિયું વિ. ચાડી ખાનારું
 ચાડિયો પું. સુકલકડી માણસ (૨) પંખી, વાંદરાં વગેરેને
 ડરાવવા કરેલો માણસ જેવો આકાર (૩) ગામ કે
 ફળિયાનો નકારો માણસ (૪) નિંદાપાત્ર માણસનું
 પૂતળું (૫) વિ., પું. ચાડી ખાનારો (માણસ)
 ચાડી સ્ત્રી. જેમાં ગોળો મુકાય તેવો ગોફણનો ભાગ
 ચાડી સ્ત્રી. (સં. ચાટ, પ્રા. ચાડ) એકની વાત બીજાને
 કહી દેવી તે; ચુગલી
 ચાડીખાઈ વિ. ચાડી ખાવાની ટેવવાળું; ચુગલાખોર
 ચાડીચુગલી સ્ત્રી. ચાડી; ચુગલી (૨) નિંદા અને કૂચલી
 ચાડું ન. (દે. ચક) ગોફણની ચાડી (૨) ખાડાવાળું દીવો
 મૂકવાનું ચોકડું (૩) મોં; ગાયું (તુચ્છકારમાં) (૪)
 ખામણું
 ચાણક્ય પું. (સં.) અર્થશાસ્ત્રનો પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ લેખક -
 કૌટિલ્ય; ચંદ્રગુપ્ત મૌર્યનો બ્રાહ્મણ અમાત્ય વિષ્ણુગુપ્ત
 (૨) વિ. (લા.) મુસ્લદી; કૂટનીતિજ
 ચાણાક્ષ વિ. મુત્સદી

ચાતક]

૨૮૫

[ચારખૂંછિયું

ચાતક નં. (સં. પું.) એક પંખી (તેને વિશે એમ કહેવાય છે કે તે આકાશમાંથી પડતાં વરસાદનાં ટીપાં જ પીને રહે છે.)

ચાતકી સ્ત્રી. ચાતકની માદા

ચાતરણ ન. ચાતરવું તે

[(૩) ખસેડવું

ચાતરવું સ.કિ. ચુપચાપ સરકાવી લેવું (૨) છુપાવરાવવું

ચાતરી સ્ત્રી. રેંટિયાની ત્રાક

ચાતુર વિ. (સં.) ચતુર

ચાતુરી સ્ત્રી. (સં.) ચતુરાઈ; દક્ષતા

ચાતુર્માસ પું. બ.વ. (સં.) ચતુર્માસ; ચાર માસનો સમૂહ (દેવપોઢીથી દેવગીરી અગિયારસ સુધીના ચાર મહિના) (૨) વર્ષાઋતુ

ચાતુર્થ ન. (સં.) ચાતુરી; ચતુરાઈ

ચાતુર્વર્ણ્ય ન. (સં.) ચાર વર્ણ : ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, બ્રાહ્મણ અને શૂદ્ર (૨) ચારે વર્ણના પર્યં કે તે પ્રમાણેની સમાજવ્યવસ્થા [લગતું

ચાતુર્વેદ વિ. (સં.) ચાર વેદો કે જ્ઞાનશાખાઓવાળું; -ને ચાતુર્વેદી વિ. (સં.) ચાર વેદ જાણનારું

ચાદર સ્ત્રી. (કા.) ઓછાડ (જેમ કે, ઓઢવાની, પથારીની, મડદા કે કઢનની)

ચાદરપાટ પું. ચાદરો કરવા લાયક કપડાની એક જાત ચાદરું ન. ચાદરથી મોઢું અને રંગેલું પાથરણું કે ઓછાડ

ચાદાન-(નંદી) સ્ત્રી. ચાની કીટલી

ચાનક સ્ત્રી. કાળજી (૨) ચેતવણી (૩) જાગૃતિ; ચાલાકી

ચાનકી સ્ત્રી. નાનો રોટલો કે ભાખરી

ચાનકું ન. ચાનકી; નાનો રોટલો

ચાન્સ પું. (ઈ.) નસીબ; ભાગ્ય (૨) ફાયદો; લાભ (૩) અવસર; મોકો; તક

ચાન્સેલર પું. (ઈ.) યુનિવર્સિટીનો અધ્યક્ષ; કુલાધિપતિ (૨) વહીવટીતંત્રનો ઉચ્ચ અધ્યક્ષ [એ સર્કલ'

ચાપ ન. (સં.) કામરું; યનુષ્ય (૨) વર્તુલખંડ; 'આર્ક ઓફ

ચાપકોણ પું. (સં.) યનુષ્ય આકારનો ખૂણો; 'સ્ટેરિકસ એન્ગલ'

ચાપ(ખા)ચીપ સ્ત્રી. ટાપટીપ (૨) દોઢડલાપણ

ચાપટ સ્ત્રી. (સં. સંપટ) લપડાક; તમાચો

ચાપટ કિ.વિ. ('ચપટ' ઉપરથી) પલાંકી વાળીને (બેસવું)

ચાપડો પું. ચપટ-સજજડ સામે એવો બંધ - પટો (૨) ગોળ નહિ પણ ચપટા પત્તા પર વીંટલો દોરો (પતંગનો)

(૩) કણકના બેલુઆને ભેગા કરી એક બનાવેલો લૂઓ

ચાપણ સ્ત્રી. લોઢામાં ખાંચ પાડવાનું સાધન

ચાપણિયું ન. રામપાતર; ચપ્પણિયું ['આર્ક લેમ્પ'

ચાપ(ઠદીપ, ઠદીવો) પું. એક પ્રકારનો વીજળીનો દીવો;

ચાપલ ન. ચપળતા; ચપળપણું [તે; ચલાવલાપણું

ચાપલુસી સ્ત્રી. (કા.) ખુશામત (૨) ચીપીચીપીને બોલવું

ચાપલ્ય ન. (સં.) ચપળતા (૨) સાહસ; અવિચારી કામ ચાપવું ન. હાથ કે પગની આંગળીઓવાળો ભાગ; ચાપું (૨) કાનની બૂટ (૩) કાનનું એક ઘરેણું

ચાપાચીપ સ્ત્રી. જુઓ 'ચાપચીપ' [કે વિદ્યામની મિજલસ ચાપાણી ન. બ.વ. ચા કે ચા સાથેનો નાસ્તો (૨) સ્વાગત

ચાપીય વિ. (સં.) અર્ધગોળાકાર

ચાપુ ન. ચપ્પુ; ચાકુ

ચાપું (-ખું) ન. પગનું ચાપવું

ચાખખો પું. (કા. ચાબુક ઉપરથી) ચાબુક; કોરડો (૨)

(લા.) અસરકારક-માર્મિક વર્ન

ચાબવું સ.કિ. ટાંકણી ભોકવી

ચાબુક પું. (કા.) પાતળી દોરીનો કોરડો; સાટકો

ચાબુકબાજી સ્ત્રી. ચાબુકની લડાઈ

ચાબુકસવાર પું. ધોરો કેળવનારો

ચામ ન. (સં. ચર્મ, પ્રા. ચમ્મ) ચામડી; ચામડું [લાકડી

ચામખેડું ન. મદારી કે જાદુગરની ઝેળી (૨) જાદુગરની

ચામખેડું ન. એ નામનું એક પ્રકારનું જીવડું

ચામકું ન. ચામડી ઉપરનું ચાકું કે સોળ

ચામકું વિ. વાંકખોરિયું (૨) દોઢડાણું (૩) છદીલું

ચામડ વિ. ચામડ જેવું ચીકણું

ચામડિયણ સ્ત્રી. ચામડિયાની સ્ત્રી

ચામડિયો પું. ચામડાં ઉતારવાં-કેળવવાનું કામ કરનારો

ચામડી સ્ત્રી. (સં. ચર્મ, પ્રા. ચમ્મ) ત્વચા (શરીર પરની);

ખાલ

[કરે તેવું; કામ ન કરનારું; કામચોર

ચામડી(ઠચોર, ઠરખું) વિ. કામમાં પોતાની જાત સંભાળ્યા

ચામડું ન. (સં. ચર્મ, પ્રા. ચમ્મ) ઢોરની ઉતારેલી ખાલ

(કેળવેલી કે ન કેળવેલી) (૨) ચામડી (તુચ્છકારમાં)

ચામર પું., ન. (સં.) ચમર; ચમરી (૨) એક છંદ

ચામરસ પું. ચામડામાંથી કાઢેલાં ચીકણાં પદાર્થ; સરેસ

ચામચીડિયું ન. વાગોળની જાતનું એક નાનું પ્રાણી

ચામચેણ સ્ત્રી. છછુંદર (૨) માદા ચામચીડિયું

ચામુંકા સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગાનું એક સ્વરૂપ

ચામોટિયું વિ. નખરાખોર (૨) અડપણું; ચાંદવું (૩) ન.

નખરું (૪) અડપણું

[સ્વભાવ

ચામોટી સ્ત્રી. નખરાંખોરી; ચાજોચમકો (૨) ચાંદવો

ચાર પું. (સં.) જસૂસ (૨) ખેપિયો

ચાર સ્ત્રી. (પ્રા. ચારિ) લીલું ઘાસ; ચારો

ચાર વિ. (સં. ચત્વારિ, પ્રા. ચાચાર) ત્રણ વત્તા એક

(૨) શોધણું; કાંઈક ગણનામાં લેવા જેટલું (જેમ કે,

મનુ ચાર પૈસા કમાયો છે.) (૩) થોડું; અલ્પ (જેમે

કે ચાર દિવસનું ચાંદરણું) (૪) પું. ચારનો આંકડો

કે સંખ્યા; '૪'

ચારક વિ., પું. પશુ ચરાવનારો; ગોવાળ

ચારખૂંછિયું વિ. ચાર ખૂંછાવાળું; ચોરસ ઘાટનું

ચારખૂંટ/

૨૮૬

/ ચાલવું

ચારખૂંટ કિ.વિ. ચોખૂંટ; સમગ્ર ખૂંટ; તમામ (૨) વિ.
 ચાર ખુખાવાળું (૩) આખી પુષ્પીનું
 ચારચક્ષુ વિ.. પુ. (સં.) જાસુસની આંખે જોતો-રાજા
 ચારણ વિ. (સં.) રાજદરબારમાં કવિતા કરનારી એક
 જાતિનું (૨) પું. એ જાતિનો માણસ
 ચારણ ન. (સં.) ચારવાની કિયા (૨) ડોરની ચરામણી
 ચારણકાવ્ય ન. સ્તુતિકાવ્ય; 'બેલડ'
 ચારણિયાણી સ્ત્રી. ચારણની સ્ત્રી (૨) ચારણજાતિની સ્ત્રી
 ચારણી વિ. ચારણનું, -ને લગતું (૨) ચારણની રચેલી
 કવિતાની ભાષા; ડિગ્ગળ પ્રકારની ભાષા (૩) ચારણ-
 સ્ત્રી; ચારિણયા
 ચારણી સ્ત્રી. ચારવાની કિયા (૨) ચારવાનું સાધન
 ચારધામ ન.બ.વ. હિંદુઓનાં ચાર મુખ્ય તીર્થો :
 જગન્નાથપુરી, સેતુંબધ રામેશ્વર, દારકા, બઢરી-કેદાર
 ચારપદાર્થ પું.બ.વ. જીવનના ચાર મુખ્ય પુરુષાર્થ : ધર્મ,
 અર્થ, કામ, મોક્ષ
 ચારપાઈ સ્ત્રી. (હિં.) ખાટલો [(૨) સોગંદું ચલાવવું
 ચારવું સ.કિ. (સં. ચારપતિ, પ્રા. ચારઈ) (ડોર) ચરાવવું
 ચારસેં(સો) વિ. ચારસોની સંખ્યાનું (૨) પું. ચારસોનો
 આંકડો કે સંખ્યા; '૪૦૦'
 ચારસો-વીસ વિ..સ્ત્રી. પીનલકોઁની ૪૨૦મી કલમ-
 છેતરપિંડી, દગાબાજી, વગેરે માટે (૨) વિ. તેવા
 ગુના કરનારું
 ચારિત્ર, (-ત્ર) ન. (સં.) આચરણ (૨) સદાચાર; શીલ
 ચારિત્ર(-ત્ર)ક્ષમ વિ. સદાચારી; ચારિત્ર્યવાળું
 ચારિત્ર(-ત્ર)બળ ન. ચારિત્રનું બળ; સદાચરણની શક્તિ;
 'મોરલ ફોર્સ'
 ચારિત્ર(-ત્ર)મીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) નીતિશાસ્ત્ર; 'એથિક્સ'
 ચારિત્ર(-ત્ર)શીલ વિ. (સં.) ચારિત્ર્યવાળું; સદાચારી
 ચારિયું વિ. જેમાં માત્ર ચાર થતી હોય તેવું (ખેતર) (૨)
 કક્ત ચાર - ધાસ પામનારાં ડોરનું (ધી) (૩) ન.
 ચાર વાઢી લાવનાર માણસ (૪) ચાર આંધવાનું વલ
 ચારુ વિ. (સં.) સુંદર; મનોહર; રણિયામણું
 ચારુતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) સુંદરતા; રમણિતા
 ચારું ન. બીજાં ડોર સાથે ચરવા જતું ડોર-પ્રાણી (૨)
 ખોદીને ચારો કરવા પડતર રાખેલું ખેતર
 ચારું ન. વારંવાર ચાર ભોંકવાથી પડેલું આંટણ
 ચારેક વિ. લગભગ કે અંદાજે ચારની સંખ્યાનું
 ચારો પું. ('ચારવું' ઉપરથી) પશુપંખીનો ખોરાક; ભજ
 (૨) ડોર માટેનું ધાસ; 'કોડર
 ચારો પું. (કા.) ઈલાજ; ઉપાય (૨) સત્તા; ચલણ
 ચારોલું ન. ઘોડા તથા ડોરનો ચારો (૨) ગોચર |મેવો
 ચારોળી સ્ત્રી. (સં. ચારુફલી, પ્રા. ચારુફલી) એક ચૂકો
 ચાર્કોલ પું. (ઈ.) બાળેલાં લાકડાંનો કોલસો; ચાલુ કોલસો

ચાર્જ પું. (ઈ.) મૂલ્ય (૨) આરોપ; તલોમત (૩) સુપરન;
 તેવું કામ કે જવાબદારી (૪) કામનો હવાલા (૫)
 કાર્યભાર; સત્તા (૬) બેટરીમાં સંગ્રહીત કરવામાં
 આવતી ઊર્જા
 ચાર્જશીટ ન. (ઈ.) તલોમતનામું; આરોપનામું
 ચાર્ટ પું. (ઈ.) નકશો; આલેખ (૨) પત્રક
 ચાર્ટર પું. (ઈ.) પરવાનો; અધિકારપત્ર (૨) (વહાણ,
 વિમાન વગેરે) ફરારથી ભાંગે લેવાં-રાખવાં તે
 ચાર્ટર્ડ-એકાઉન્ટન્ટ પું. (ઈ.) સનદી હિસાબનીસ
 ચાર્વાક પું. (સં.) નાસ્તિક મતનો પ્રવર્તક (૨) સ્ત્રી.
 દુર્યોધનનો એક મિત્ર
 ચાર્વાકમત પું. (સં.) ચાર્વાકનો નાસ્તિક સિદ્ધાંત
 ચાર્વાકવાદ પું. (સં.) ચાર્વાકે પ્રવર્તવિલ નાસ્તિક મત કે
 વાદ; દેહાત્મવાદ
 ચાર્વાકવાદી વિ. પું. ચાર્વાકવાદને લગતું કે માનનારું
 ચાલ પું. ('ચાલવું' પરથી) રિવાજ, શિરસ્તો
 ચાલ સ્ત્રી. ચાલવાની પદ્ધતિ હીડછા (૨) ચાલવાની ગતિ
 (૩) રમતમાં ફૂટી વગેરે ચલાવવી કે તેનો દાવ
 (૪) ચાલચલગત; વર્તણૂક (૫) પાઘડીપને બાંધેલી
 અનેક ઓરડીઓવાળી ઇમારત; ચાલી
 ચાલક વિ. (સં.) ચલાવનારું; પ્રવર્તક; કાર્યવાહક
 ચાલચલગત સ્ત્રી., ચાલચલણ ન. વર્તણૂક (૨) ચારિત્ર્ય;
 શીલ; 'ક્રેકટર'
 ચાલણગાડી સ્ત્રી. છોકરાંને ચાલતાં શીખવવાની ગાડી
 ચાલણચૂલો પું. ફરતો, કામચલાઉ ચૂલો (૨) 'સ્વવ'
 ચાલતી વિ., સ્ત્રી. ચાલ્યા જવું; જતા રહેવું |ઉપયોગી
 ચાલતું વિ. ચાલું; વર્તમાન (૨) ગતિમાન (૩) કામ દેતું;
 ચાલન ન. (સં.) ચલાવવાની કિયા; એક વસ્તુને એક જગા-
 એથીબ્રાજ જગાએલઈ જવી-મૂકવી તે (૩) ચલાવવું તે
 ચાલનહાર વિ. ચાલનારું (૨) ચલાવનારું 'વિશન'
 ચાલના સ્ત્રી. ચાલવું કે ચલાવવું તે (૨) પ્રેરણા; 'મોટિ-
 ચાલબાજ વિ. યુક્તિબાજ; ચતુર (૨) ધૂત; કપટી
 ચાલબાજી સ્ત્રી. રમતમાં ફૂટી વગેરે ચલાવવાની રીત કે
 હોશિયારી (૨) (લા.) પ્રપંચ; ચાલાકી
 ચાલવું અ.કિ. (સં. ચલ્યતિ, પ્રા. ચલ્લઈ) હીડવું (૨)
 કોઈ યંત્રનું ગતિવાળું કે ક્રિયાવાન થવું (૩) નિર્વાહ
 થવો; નમવું (૪) ટકવું; પહોંચવું (આટલા ધડે બસા
 દિવસ ચાલશે.) (૫) કલાનો અમલ થવો; સત્તા
 હોવી (મગનનું કઈ ચાલતું નથી.) (૬) વર્તવું;
 અનુસરવું (વડીલના કલા પ્રમાણે ચાલશે તો સુખી
 થશો.) (૭) બસ-પૂરતું ધવું (આટલું દૂધ ચાલશે.)
 (૮) કોઈ પણ પ્રવૃત્તિનું ગતિમાન થવું કે હોવું (અહીં
 મસલત ચાલે છે.) (૯) વ્યવહારમાં - અત્યારે
 ઉપયોગમાં હોવું (વર્ગમાં આ પુસ્તક નથી ચાલતું.)

યાસાક્ષી

૨૮૭

/ચાંચવો

યાલાક વિ. (કા.) ચતુર; લેશિયાર (૨) પૂર્ત
 યાલાકી સ્ત્રી. યાલાકપણું; ચતુરણી (૨) પૂર્તતા
 યાલી સ્ત્રી. પાણીપને આંધીથી અનેક આરતીઓવાળી
 ઈનારન; 'યાલ' યાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા; 'જા' યાલીસ(-શ) વિ. (સં. ચત્વારિંશત્) યાળીસ; (૨) પું.
 ચાલુ વિ. ચાલતું; જાડી (૨) લાલનું; વર્તમાન
 ચાલો ઉદ્ધ. વારુ; સારું; અસર
 ચાવડી સ્ત્રી. (ચાર+વાટ) પોલીસપ્રાણું; ગેટ (૨)
 જકાતનાકું (૩) રાજમહેલ જેવાં મકાનોની દોઢી
 ઉપરની ચોકી; દેવડી
 ચાવડું ન. અનાજ વાવવા-ઓરવાનું સાવન; ચાહીર (૨)
 વિ. દોઢાપણ કરનારું (૩) ચાંપલું; ચિખાવલું
 ચાવણ ન. ચાવવું તે (૨) ચાવવાનો પદાર્થ
 ચાવણું ન. ('ચાવવું') કાચુંકોરું ખાવાનું; ચવાણું
 ચાવરિયું વિ. માંક; ભરાઈ રહે એવું કાષાંવાળી લાકડાની
 વસ્તુ; માંકડિયું
 ચાવરો પું. માંકડ
 ચાવલ પું. બ.વ. (સિ.) ચોખા
 ચાવલાં ન. બ.વ. નખરાં; હાવભાવ (૨) મલાવડાં
 ચાવડું સ.કિ. (સં. ચર્વતિ, પ્રા. ચર્વઈ) (અન્નને) ખાવા
 માટે દાંત વડે કચરવું
 ચાવળ પું. (સં. ચામલ, પ્રા. ચાઉલ) કડકો; વાવણિયો
 ચાવળાઈ સ્ત્રી. ચાવળાપણું; ચિખાવલાઈ
 ચાવળું વિ. (સં. ચાપલક, પ્રા. ચાવલઓ) દોઢાપણ
 કરનારું (૨) ચાંપલું; ચિખાવલું
 ચાવી સ્ત્રી. (પો. ચાવે) કૂચી (૨) ઉપાય; યુક્તિ
 ચાપ(-સ) પું. (સં.) એક પક્ષી; નીલકંઠ
 ચાસ પું. (સં. ચર્ષ, પ્રા. ચાસ) ખેડવાથી પડતો લાંબો
 આંકો (૨) રોપાની હાર; વાવણીનો લીટો
 ચાસ સ્ત્રી. ખોટ; નુકસાની; ખાપ
 ચાસટિયો પું. (છાસઠ દિવસમાં તૈયાર થતી) પાણી પાઈને
 ઉગાડેલ જુવાર; છાસટિયો
 ચાસણી સ્ત્રી. (કા. ચાશની=શરખત) ઉકાળીને કરાતું
 ખાંડનું પ્રવાહી (૨) કસોટી (૩) (સોના વગેરેનો)
 નમૂનો; માછલો
 ચાસણી સ્ત્રી. ચાસ પાડવાની કિયા
 ચાસ(-હ) ન કિ.વિ. (૨) જાહેર રીતે; છડે ચોક
 ચાસડું સ.કિ. ચાસ પાડવા (ખેતરમાં) ઊંચેલા (થઈ)
 ચાસિયા વિ. બ.વ. ('ચાસ' ઉપરથી) પાણી પાયા વિના
 ચાસિયું વિ. ચાસના જેવા સળવાળું હેત
 ચાહ પું. ('ચાહવું' પરથી) પસંદગી; ઈચ્છા (૨) ખાર;
 ચાહક વિ. ચાહનાર; હેતાળ (૨) આગ્રાક; ચાહનાર
 ચાહન વિ. (૨) કિ.વિ. જુઓ 'ચાસન'
 ચાહના સ્ત્રી. ચાહ; પ્રેમ; હેત; ભાવ

ચાહવું સ.કિ. (સં. ચાહતિ, પ્રા. ચાહઈ = જુએ છે)
 ઈચ્છવું (૨) પ્રેમ કરવો (૩) અપેક્ષા હોવી
 ચાહીને કિ.વિ. ('ચાહવું' પરથી) જાણીબૂઝને; ઈશદાપૂર્વક
 ચાહે કિ.વિ. ('ચાહવું' પરથી) ઈચ્છા મુજબ; મરજમાં
 આવે તેમ [દેર (૨) ચાળવવું તે
 ચાળ સ્ત્રી. ('ચાળવવું' પરથી) અંગરખાનો છાતી નીચેનો
 ચાળક ન. (ધેંટાં, બકરાં કે ઊંટનું તે તે) ટોળું
 ચાળણ ન. ચાળમણ; થૂલું
 ચાળણી સ્ત્રી. (સં. ચાલનિકા, પ્રા. ચાલણિઆ) ચાળવાનું
 બારીક છિદ્રોવાળું સાવન
 ચાળણો પું. મોટાં છિદ્રોવાળી કે મોટી ચાળણી
 ચાળવ-ચૂળવ પું. ઊથલપાથલ; ફેરફારી
 ચાળવણી સ્ત્રી. ચાળીને અલગ પાડવું તે; ચાળવવું તે (૨)
 ઊથલપાથલ (૩) ચાળવાનું મહેનતાણું
 ચાળવડું સ.કિ. ('ચાળવું'નું પ્રેરક) અવારનવાર ઉથલાવવું-
 ફેરબદલ કરવું (૨) એક ઉપર બીજું દોઢવાતું આવે
 એમ ચોકવડું કે સીવડું (૩) જુદીજુદી રીતે ઉપયોગ
 કરવો (૪) ચારવું (બાજનાં); કૂટી ચલાવવી
 ચાળવું સ.કિ. (સં. ચાલયતિ, પ્રા. ચાલઈ) ચાળણી વડે
 ચોખ્ખું કરવું (૨) સંચારવું (છાપડું) (૩) સારુંમાલું
 વીણી અલગ કરવું (૪) છણવું; ચકાસવું
 ચાળા પું. બ.વ. મશ્કરી ખાતર કોઈનું અનુકરણ-નકલ કરવી
 તે (૨) હાવભાવ; નખરાં; અંગચેષ્ટા (૩) અડપલાં;
 તોફાન
 ચાળાચસકા પું. બ.વ. નખરાં; હાવભાવ (૨) આનાકાની
 ચાળીસ(-શ) વિ. (સં. ચત્વારિંશત્, પ્રા. ચાલીસ) ત્રીસ
 વત્તા દસ (૨) પું. ચાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા; 'જા' યાળીસ(-શ)મું વિ. ચાળીસની સંખ્યાએ પહોંચેલું (૨)
 ચાળીસમા દિવસનું [(૩) અડપલું
 ચાળો પું. ચાળાનું એ.વ. (૨) લક્ષણ; નિશાની; અંધાણ
 ચાળો પું. છાપડું ચાળનારો; સંચારો
 ચાંઈ વિ. શરમિલું (૨) સ્ત્રી. નાનો ચાંલો
 ચાંઈ કિ.વિ. મોઢામાં ગળી જવાય તેમ [તેટલો જથ્થો
 ચાંગળું ન. (સં. ચતુરંગુલક) ચાર આંગળાંની અંજલિ કે
 ચાંગળુંક વિ. લગભગ એક આંગળા જેટલું
 ચાંચ સ્ત્રી. (સં. ચંચુ) પક્ષીઓનું અણિયાળું મોં (૨) તેના
 આકારની વસ્તુ (પાધડીની ચાંચ)
 ચાંચક પું. આંખા રાતા રંગનું એક ધણું નાનું કરડતું જંતુ
 ચાંચલ્ય ન. (સં.) ચંચળતા; ચંચળપણું
 ચાંચવું ન. ચાંચવાળું; અનાજમાં પડતું ચાંચવાળું એક જીવડું
 (૨) વિ. બહુ ખોલખોલ કરનારું; બોલકું
 ચાંચવો પું. ('ચાંચ' ઉપરથી) જમીન ખોદવાનું સધિયાર;
 તીકમ (૨) ફૂવામાંથી પાણી કાઢવાનું એક યંત્ર
 ચાંચવો પું. દરિયાઈ લૂંટારો; ચાંચિયો

ચાંચાટવું

૨૮૮

/ ચિકિત્સા

ચાંચાટવું અ.કિ. ચાંચો મારવી
 ચાંચાળું વિ. ચાંચવાળું
 ચાંચાળો પું. બપૈયો (પશી)
 ચાંચિયાગીરી સ્ત્રી. ચાંચિયાનો ધંધો; દરિયાઈ લૂંટ
 ચાંચિયો પું. (સં. ચંચ = ગુનાખોર વૃત્તિવાળો, ચંચિક.
 ચાંચ = અરબ સાગરનો એક ભેટ) દરિયાઈ લૂંટારો
 ચાંચિયો પું. લાંબી ચાંચની પાણી પહેરનારો પુરુષ
 ચાંડાલ (સં.) (જ) વિ. (૨) પું. ચંડાળ
 ચાંડાભી (ચિની) સ્ત્રી. ચંડાળ સ્ત્રી ચંદ્રક; બિલ્લો; 'મેડલ'
 ચાંદ પું. (સં. ચંદ, ચંદ્રક, પ્રા. ચંદ, ચંદ્ર) ચાંદો (૨)
 ચાંદસી સ્ત્રી ખાટલાની પાંગત
 ચાંદની સ્ત્રી. ('ચાંદ' પરથી) ચંદ્રપ્રકાશ (૨) ચંદરવો (૩)
 સફેદ ફૂલનો છોડ (૪) અજવાળી રાત
 ચાંદની રાત સ્ત્રી. ચાંદવાળી-અજવાળી રાત
 ચાંદબીજ સ્ત્રી. સુદ બીજ
 ચાંદરડું (-છું) ન. (સં. ચંદ્ર ઉપરથી ચંદ્ર થઈ; જૂ. ગુ.
 ચાંદ્રસાઉ - ચાંદ્રસી = ચાંદની) તારાઓનો ઝાંખો
 પ્રકાશ (૨) ચાંદની (૩) ઝીંજા કાજામાંથી પડતું
 અજવાળાનું ચાંદું [ચાંદરસું
 ચાંદરસી વિ. ચાંદરસાવાળી (૨) સ્ત્રી. તારો (૩)
 ચાંદરસું ન. જુઓ 'ચાંદરડું'
 ચાંદરું વિ. ધોળા કે જુદા જુદા રંગનાં ચાંદાવાળું (ઉદા.
 ચાંદરી ભેંસ) (૨) (લા.) નિરંકુશ; મસ્તાની
 ચાંદલા-વહેવાર પું. (ચાંલો+વહેવાર) શુભ પ્રસંગે નાજાં-
 ની ભેટ આપવા લેવાનો વહેવાર-સંબંધ; ચાંલ્યાવહેવાર
 ચાંદલિયો પું. ચાંદો; ચંદ્રમા (૨) ચાંલ્લો (પદ્યમાં)
 ચાંદલો પું. ('ચાંદ' પરથી) (કપાળનો તેમજ લગ્નનો)
 ચાંલ્લો [અડપણું; અટકચાળું
 ચાંદડું વિ. ચાંદડું (૨) અડપલાંખોર; અટકચાળું (૩) ન.
 ચાંદાધેણું વિ. કોહવાણ કે ગૂમડાંનાં ચાંદાંવાળું
 ચાંદી સ્ત્રી. (સં. ચંદ્રિકા, પ્રા. ચંદ્રિઆ) એક ધાતુ; રજત;
 સુદ્ર રૂપું [ખસી ગઈ હોય કે ઊપસી હોય એવું ચાંદું
 ચાંદી સ્ત્રી. (ચાંદું) એક ચેપી રોગ (૨) જ્યાંથી ખાલ
 ચાંદીકામ ન. ચાંદી ઉપરની નકશી
 ચાંદું ન. ધાતું; ચાંદી (૨) ચાંદાનો ડાઘ; ચાંદું (૩) લાંછન;
 ડાઘ (૪) છિદ્ર; દોષ
 ચાંદૂડિયાં ન. બ. વ. ચાંદવાં (૨) અટકચાળાં; અડપલાં
 ચાંદો પું. (સં. ચંદ્ર) ચંદ; ચંદ્રમા (૨) તેના જેવો ગોળ
 આકાર
 ચાંદ્ર વિ. (સં.) ચંદનું; ચંદ્રને લગતું
 ચાંદ્રમાન ન. (સં.) ચંદની ગતિ પરથી કઠાતું સમયનું માપ
 ચાંદ્રમાસ પું. (સં.) ચંદ્રની ગતિ ઉપરથી ગણાતો માસ
 ચાંદ્રવર્ષ ન. (સં.) ચાંદ્રમાનથી ગણાતું વર્ષ
 ચાંદ્રાયણ ન. (સં.) ચંદ્રની કળાની વધવટ પ્રમાણે રોજ

કોળિયો વધારતા-ઘટાડતા જવાનું એક વ્રત કે તપ
 ચાંપ સ્ત્રી. ('ચાંપવું' ઉપરથી) કોઈ પણ ધંત્ર કે યુક્તિને
 ચાલુ કે બંધ કરવાની કળ; પેચ (૨) નાનો ઉલાળો
 (૩) પૈસાનું પાકીટ (૪) (લા.) દાબ; પાક (૫)
 સાન; ચેતવણી (૬) કાળજી
 ચાંપણ સ્ત્રી. ચાંપવું-દાબવું તે (૨) ઉરકેરણી (૩) અંકુશ;
 દાબ (૪) કળ; જેને દાબવાથી ગતિ અટકે તેવી
 ચોખણ; 'બ્રેક' [ખારસાના ચોકઠાનું ઉપલું લાકડું
 ચાંપણિયું વિ. લાંચ આપવાની ટેવવાળું (૨) ન.
 ચાંપણી સ્ત્રી. ચાંપવું-દાબવું તે (૨) ઉરકેરણી (૩) અંકુશ;
 જેને દાબવાથી ગતિ અટકે તેવી કળ; 'બ્રેક'
 ચાંપણું ન. સાળમાં તાર ઊંચાનીચા કરવાની પાવડી
 ચાંપતી વિ., સ્ત્રી. (ચાંપવું પરથી) તાકીદ; ચેતવણી
 ચાંપતું વિ. (ચાંપવું ઉપરથી) સખત; આકડું (૨) ઝટ
 અસર કરે તેવું (૩) ખંતીલું; કાળજીવાળું
 ચાંપલાવેડા પું. બ. વ. ચાંપવું વર્તન; દોઢસાપણ (૨)
 ચંબવલાપણું
 ચાંપલાસ સ્ત્રી. ચાંપલાપણું; દોઢસાપણ
 ચાંપલું વિ. (ચાંપલુસી પરથી) દોઢસાણું; ચિલાવલું
 ચાંપલું સ.કિ. (સં. ચંપતિ, પ્રા. ચંપઈ) દબાવવું (૨)
 લગાડવું; દબાડવું (૩) લાંચ આપવી (૪) ઠાંસવું
 (૫) તળાંસવું
 ચાંપું ન. ફણસની પેશી (૨) ચંપાનો છોડ કે ચંપો
 ચાંભ્યાવહેવાર પું. ચાંદલાવહેવાર; શુભપ્રસંગે નાજાંની
 ભેટ આપવાલેવાનો વ્યવહારસંબંધ
 ચાંભ્લો પું. કપાળે કરાતું (કંકુનું) ગોળ ટપકું (૨) તેની
 ઉપર ચોડવાની ટપકી (૩) શુભ પ્રસંગે અપાતી
 નાજાંની ભેટ (૪) બરાબર નહિ ગળેલો (દાળનો)
 દાણો (૫) (લા.) દંડ કે સજ્જરૂપે વેઠવું પડતું ખર્ચ
 ચિકટાવવું સ.કિ. 'ચિકટાવું'નું ગ્રેરક [કામવાળું કાપડ
 ચિકન (ફા. ચિકિનું) ન. ભરતકામ (૨) એવા ભરત
 ચિકન ન. એક જાતનું કાકડી જેવું ફળ
 ચિકન ન. (ઈ.) ફૂકડી-મરવીનું બચ્ચું
 ચિકનકારી સ્ત્રી. કશીદાકારી
 ચિકનદોજ વિ. (ફા.) ભરતકામ કરનારો કારીગર
 ચિકનદોજી સ્ત્રી. (ફા.) ચિકન પરનું ભરતકામ
 ચિકાખાઈ સ્ત્રી. મેલ કાપનાર એક વનસ્પતિ; શિકાકાઈ
 ચિકાટી સ્ત્રી. ચીટકીને રહેવાનો ગુણ; ચીકટપણું [ભરપૂર
 ચિકાર વિ. (૨) કિ.વિ. જરાય ખાલી ન હોય એવું;
 ચિકારડું ન. શિંગડાવાળું કથ્થાઈ નાનું દરણ; ચિકારું
 ચિકિત્સક વિ. (સં.) ચિકિત્સા કરનારું (૨) પું. વૈદ,
 હકીમ (૩) ઊંડી શોધખોળ કરનાર
 ચિકિત્સા સ્ત્રી. (સં.) વૈદકનો ઉપચાર (૨) ગુણદોષ
 પારખવાની શક્તિ (૩) ટીકા; દોષદર્શન

ચિકિત્સાખોર/

૨૮૯

/ચિત્રવિચિત્ર

ચિકિત્સાખોર વિ. ટીકાખોર; ખણખોદ કરનારું
 ચિકિત્સાલય ન. (સં.) દવાખાનું; ઈસ્પતાલ
 ચિકિત્સુ વિ. (સં.) ચિકિત્સા કરનારું
 ચિકોરી સ્ત્રી. (ઈ.) બુંદદાણા સાથે દળવામાં આવતું એક
 છોડનું મૂળિયું (કોફીને બદલે પક્ષ વપરાય છે.)
 ચિખલ પું. (સં.) ચિકિલ કાદવ
 ચિચરવટી સ્ત્રી. પ્રાસકો; કાળ
 ચિચરૂકો પું. ઈચકો (૨) ચીચવો [(૨) ટળવ/ખાવવું
 ચિચવાવું સ.કિ. ('ચીચવાવું'નું પ્રેરક) ચીસ પડાવવી
 ચિચિયારી સ્ત્રી. (દુ:ખ કે ભયની) ચીસ; કિકિયારી
 ચિયુ(ચુ)કો(કો) પું. (સં.) ચિયા = આમલી પરથી)
 આંબલીનો ઠળિયો; કચુકો
 ચિયુકો પું. ચિયોડો; કોહુ (૨) પાવો; સિસોરો
 ચિયોટો પું. હેડિયો [(૩) હાલારમાં રમાતી એક રમત
 ચિયોડો પું. શેરડીનું કોહું (૨) ચિયુડો (આંબલીનો ઠળિયો)
 ચિઝલ સ્ત્રી. (ઈ.) ટાંકણું (૨) લીધણું; છીણું
 ચિટનવીસ પું. ચિટનીસ; અવલકારકુન
 ચિટનીસ પું. મંત્રી; અવલકારકુન
 ચિટફંડ ન. (ઈ.) સમૂહનાં નાજાં એકઠાં કરી ચિઢી ઉપાડી
 સભ્યને રકમ આપતી ઈનામી યોજના
 ચિટ્ટી(ટ્ટી) સ્ત્રી. થોડી મતલબનો નાનો કાગળ કે કાપલી;
 ચબરડી (૨) કાષોતરી (૩) ભલામણપત્ર
 ચિટ્ટી(ટ્ટી)ચપાટી ન. ચિઢીરૂપ કાગળ; કાગળપત્ર
 ચિટ્ટી(ટ્ટી)દોરો પું. ભૂતપિશાચનું વળગણ દૂર કરવા
 બાંધવામાં આવતો મંતરેલો દોરો કે ચિઢી
 ચિડકણું વિ. ચીડિયા સ્વભાવનું; ચીડિયું
 ચિડાનું અ.કિ. ખીજવાનું; ગુસ્સે થવું
 ચિડિયલ વિ. ચીડિયું [મુકાતું (માટીનું) વાસણ
 ચિડિયાનું ન. માટલીમાંથી ઝમતા પાણીને ઝીલવા નીચે
 ચિઠાણું વિ. ચીકટવાળું (૨) વાસ મારતું
 ચિણ(ન)ગારી સ્ત્રી. તણખી; ચિનગારી
 ચિત ન. (સં.) જ્ઞાન; ચેતના (૨) ચિત (૩) ચૈતન્ય;
 જ્ઞાનસ્વરૂપ બ્રહ્મ
 ચિતચોર પું. ચિતચોર; ચિત ચોરી જનાર
 ચિતનું ન. ચિત; અંતઃકરણ; મન [નું મહેનતાણું
 ચિતરામણ ન. ચિત્ર (૨) ચીતરવાની ક્રિયા (૩) ચીતરવા-
 ચિતરાવું સ.કિ. 'ચીતરવું'નું પ્રેરક [ચેલ
 ચિતા સ્ત્રી. (સં.) મડદું બાળવા ગોઠવેલી લાકડાની ચોકી;
 ચિતાક પું. ગળાનું એક ઘરેણું
 ચિતાર પું. ચિત્ર (૨) આબેહૂણ વર્ણન (૩) રૂપરેખા
 ચિતારો પું. (સં.) ચિત્રકાર, પ્રા. ચિત્રઆર) ચિત્રકામ
 કરનારો; ચિત્રકાર
 ચિતાળ સ્ત્રી. ચીરેલો લાડકાનો કકડો, ચીતળ, ફાયરો
 ચિત્કાર પું. (સં.) ચીસ; ચીત્કાર (૨) હાથીનો અવાજ

ચિત ન. (સં.) અંતઃકરણ; મન (૨) (લા.) લક્ષ; ધ્યાન
 ચિતશોભ પું. (સં.) ચિતનો શોભ; મનની વ્યગ્રતા
 ચિતગત વિ. (સં.) મનમાં રહેલું
 ચિતચોર પું. ચિત ચોરી જનાર - વશ કરનાર
 ચિતભ્રમ પું. (સં.) ઉન્માદ (૨) ભ્રમ; ગાંડપણ
 ચિતવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ચિતનું વલણ; મનોવૃત્તિ
 ચિતશાસ્ત્ર સ્ત્રી. ન. (સં.) માનસશાસ્ત્ર; મનોવિજ્ઞાન
 ચિતશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) ચિતના મેલ - કામાદિ વિકારો તથા
 વૃત્તિઓની શુદ્ધિ - સફાઈ
 ચિતહ(હા)ર વિ. (સં.) મનોહર
 ચિતાકર્ષક વિ. (સં.) ચિતને આકર્ષે એવું; મનોહર
 ચિત્તો પું. (સં.) ચિત્રક, પ્રા. ચિત્રઅ) વાઘ જેવું એક હિંસ્ર
 પ્રાણી
 ચિત્ર ન. (સં.) ચીતરેલું તે; છબી (૨) વિ. વિચિત્ર (૩)
 વિવિધ (૪) રંગબેરંગી (૫) ઉદ્ગ. અહો
 ચિત્રકથા સ્ત્રી. ચિત્રોના રૂપમાં વાર્તા [અલેખન-વિદ્યા
 ચિત્રકલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. ચિત્ર દોરવાની કળા;
 ચિત્રકંઠ ન. (સં.) કબૂતર
 ચિત્રકામ ન. ચિત્રનું કામ; ચિતારાનો ધંધો
 ચિત્રકાર પું. (સં.) ચિત્ર દોરનારો; ચિતારો
 ચિત્રકારી સ્ત્રી. (સં.) ચિત્ર દોરવાની કળા; ચિત્રકામ
 ચિત્રકાવ્ય ન. (સં.) ચિત્રના આકારમાં લખેલ કવિતા
 ચિત્રકૂટ પું. (સં.) પ્રયાગ નજીક આવેલો એક પર્વત
 ચિત્રગર્હલ પું. (સં.) ચટાપટાવાળું એક પ્રાણી; 'ઝિઝા'
 ચિત્રગુપ્ત પું. (સં.) જીવોનાં કર્મો નોંધી રાખનાર
 યમરાજાનો સેવક (૨) ગુપ્તચર (૩) જૈનોના અનાગત
 ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના સત્તરમા
 ચિત્રણ ન. (સં.) ચીતરવું તે; આલેખન
 ચિત્રપટ પું., ન. (સં.) જેના પર ચિત્ર દોર્યું હોય તે કપડું
 કે પાટિયું (૨) પડદો (૩) સિનેમાની ફિલ્મ
 ચિત્રપોથી સ્ત્રી. ચિત્ર દોરવા માટેની પુસ્તિકા-પોથી (૨)
 માત્ર ચિત્રોવાળી પુસ્તિકા
 ચિત્રપ્રલેખિકા સ્ત્રી. (સં.) શબ્દો અને ચિત્રોના સંયોજન
 દ્વારા પૂજાનું ઉપાત્તું
 ચિત્રકલ્પક ન (સં.) ચિત્ર કાઢવાનું પાટિયું-ફલક
 ચિત્રભાનુ પું. (સં.) સૂર્ય (૨) આકાશ (૩) અગ્નિ (૪)
 ચીતરો; એક વનસ્પતિ
 ચિત્રમંજૂષા સ્ત્રી. ચિત્રોના સંગ્રહની વહી; 'આલ્બમ'
 ચિત્રલ વિ. (સં.) કાળરચીતરું
 ચિત્રલિપિ(-પી) સ્ત્રી. (સં.) સાંકેતિક ચિત્રોની બનેલી
 લિપિ [વિધાતા
 ચિત્રલેખા સ્ત્રી. (સં.) બાણાસુરકન્યા ઓખાની સખી (૨)
 ચિત્રવત્ ક્રિ.વિ. ચિત્ર જેવું; સ્તલ્ય; દિગ્મુક
 ચિત્રવિચિત્ર વિ. (સં.) રંગબેરંગી (૨) વિચિત્ર; વિલક્ષણ

ચિત્રવીચિ(૦કા)/

૨૯૦

/ચિત્રોડી

ચિત્રવીચિ; (૦કા) સ્ત્રી. (સં.) ચિત્ર દર્શન પદ્યગી; 'આર્ટ ગેલેરી' [કાદતાં શીખવાનું સ્થાન; કલામંડપન
ચિત્રશાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. ચિત્રો કાઢવાનું અથવા
ચિત્રશૈલી સ્ત્રી. (સં.) ચિત્રો ચીતરવાની ચોક્કસ પરિપાટી
ચિત્રકથા સ્ત્રી. (સં.) ચિત્રમય વાર્તા
ચિત્રસંગ્રહ પું. (સં.) ચિત્રોનો સંગ્રહ; 'આલ્બમ'
ચિત્રસંગ્રહાલય વિ. પું. ચિત્રોનો સંગ્રહ કરનાર સ્થળ/મૂર્ઠના
ચિત્રા સ્ત્રી. (સં.) ચોદનું નક્ષત્ર (૨) ગાંધાર ગ્રામની એક
ચિત્રાકાર વિ. (સં.) ચિત્રવત્; સ્તંભ (૨) પું. ચિત્રરૂપ ઘાટ
ચિત્રાત્મક વિ. (સં.) ચિત્રવાળું; ચિત્રમય
ચિત્રાર્પિત વિ. (સં.) ચીતરેલું; ચિત્રમાં ઉતારેલું
ચિત્રામણ ન., સ્ત્રી. ચિત્રામણ
ચિત્રાંકન ન. (સં.) ચિત્ર દોરવું તે; ચીતરવાની ક્રિયા
ચિત્રાંગદા સ્ત્રી. (સં.) મણિપુરની પુરુષવેશધારી રાજકન્યા
જે અર્જુનને પરણી હતી; અબુવાલનની માતા
ચિત્રિણી સ્ત્રી. (સં.) ચતુર સુંદર અને ગુણવાન સ્ત્રી (પશ્ચિની.
ચિત્રિણી, હસ્તિની, શંખિની એ ચારમાંની એક)
ચિત્રિત વિ. (સં.) ચીતરેલું (૨) રંગબેરંગી; ચિત્રવિચિત્ર
ચિત્રો પું. ચીતરો; એક જાતનો સાપ
ચિત્રાકિત સ્ત્રી. (સં.) ચિત્ + શક્તિ ચૈતન્ય
ચિત્સ્વરૂપ વિ. (સં.) ચિત્ + સ્વરૂપ ચૈતનાત્મક (૨) ન.
પરબ્રહ્મ વા આત્મતત્ત્વ
ચિ(-ચિ, ચી)ધરિયું વિ. ચીધરેલાલ; ચીધરિયું
ચિદંશ પું. (સં.) જ્ઞાનરૂપ બ્રહ્મ કે ચિત્શક્તિ-ત્તેનો અંશ
ચિદાકાશ ન. (સં.) ચિત્ + આકાશ શુદ્ધ બ્રહ્મ
ચિદાત્મા પું. (સં.) ચિત્ + આત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપ પરબ્રહ્મ
ચિદાબાસ પું. (સં.) ચિત્ + આબાસ છવાઈ (૨) પું. બ્રહ્મ
ચિદધન વિ. (સં.) ચિત્ + ધન જ્ઞાનથી ભરેલું; જ્ઞાનસ્વરૂપ
ચિદરૂપ વિ. (સં.) ચિત્ + રૂપ જ્ઞાનસ્વરૂપ; ચૈતન્યસ્વરૂપ
ચિદિલાસ વિ. (સં.) ચિત્ + વિલાસ જ્ઞાનમાં જ વિલાસ
છે જેનો એવું (૨) પું. પરબ્રહ્મમાં રમણ (૩)
ચિત્સ્વરૂપ ઈશ્વરની નાયા-લીલા
ચિનગારી સ્ત્રી. (સં.) ચિણગારી; તણખો
ચિનાઈ વિ. ચીનમાં બનાવેલું; ચીન દેશનું (૨) ચિનાઈ
માટીનું બનાવેલું (૩) તકલાદી; આકર્ષક પણ ટકે
નહીં તેવું (૪) સ્ત્રી. એક જાતની રેશમી સાડી
ચિનાઈ માટી સ્ત્રી. એક જાતની સફેદ માટી, જેમાંથી
વાસણ વગેરે ઘાટ બનાવાય છે. [મગજથી
ચિનાઈસિ(-સી)ંગ સ્ત્રી. શેકેલી કે મીઠાથી પાયેલી
ચિનાર પું. (ફા.) એક જાતનું ઝાડ
ચિનિકબાલા સ્ત્રી. એક વનસ્પતિનાં બીજ-બીપધિ
ચિન્મય વિ. (સં.) ચિત્ + મય જ્ઞાનમય (૨) ન. બ્રહ્મ
ચિન્માત્ર વિ. (સં.) ચિત્ + માત્ર ચિન્મય; જ્ઞાનમય (૨)
ન. શુદ્ધ જ્ઞાન

ચિપકાઉટકિટ સ્ત્રી. ચોટી જાય એવી ટિકિટ
ચિપકાવવું સ.કિ. ચોટાડવું; લગાવવું
ચિપાવવું સ.કિ. 'ચીપવું'નું પ્રેરક
ચિપાવું અ.કિ. 'ચીપવું'નું ક્રમણિ [વર્તન; કંટુસવેદ
ચિપાસિયાવેકા પું. બ.વ. ચિપાસિયું થવાની ટેવ કે તેવું
ચિપાસિયું વિ. કંટુસ (૨) વાતને ચોળીને ચીકડું કરવાની
ટેવવાળું; ચોકડું ને દીર્ઘસૂત્રી
ચિખાવલું વિ. જુઓ 'ચખાવલું'
ચિખુક સ્ત્રી. (સં.) લડપચી; દાઢી
ચિખોળવું સ.કિ. ચીખોળવું; ચીમળવું; આમળવું (કાન)
ચિમળાવવું સ.કિ. 'ચીમળાવું', 'ચીમળવું'નું પ્રેરક
ચિમાડવું સ.કિ. ચોટાડવું; લગાડવું
ચિમાવું અ.કિ. ચુમાવું; અમુક વસ્તુ પોતાની પાસે નહિ
હોવાથી મનમાં બળવું કે શરમાવું (૨) તે મેળવવાની
ઈચ્છાથી તાકીતાકીને જોવું
ચિમે(-મોડ) સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ ઔષધિ
ચિમોડી સ્ત્રી. (-ડિયું) ન. જિંગોડો; ચિમોડું
ચિર વિ. (સં.) લાંબું સમય માટે (૨) લાંબા વખતનું
(૩) કિ.વિ. લાંબા વખત સુધી
ચિરકાલ (સં.) (-ળ) પું. લાંબો વખત, સમય
ચિરકાલીન વિ. (સં.) લાંબા વખતનું-જૂનું; દીર્ઘકાલીન
ચિરજાત વિ. (સં.) લાંબા સમયે કે પછી જન્મેલું
ચિરનિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) મૃત્યુરૂપ ગ્રીષ્ઠ; મરણ કે મોત
ચિરપરિચિત વિ. (સં.) લાંબા સમયથી ઓળખાણ મળી
હોય તેવું
ચિરસ્થાયી વિ. (સં.) દીર્ઘકાળ સુધી ટકી રહે એવું
ચિરસ્મરણીય વિ. ચિરકાળ યાદ રાખવા જેવું-યોગ્ય
ચિરસ્મૃતિ સ્ત્રી. (સં.) લાંબા સમયની યાદગીરી
ચિરંજીવ વિ. (સં.) લાંબા આવરદાવાળું (૨) પું. પુત્ર
ચિરંજીવિતા સ્ત્રી. (સં.) ચિરંજીવીપણું [સ્ત્રી. પુત્રી
ચિરંજીવિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) લાંબા આવરદાવાળી (૨)
ચિરંજીવી વિ. (સં.) લાંબા આવરદાવાળું (૨) પું. પુત્ર
ચિરંતન વિ. (સં.) ચિરકાલીન; જૂનું; પ્રાચીન
ચિરાઈ સ્ત્રી. ચીરવાની ક્રિયા (૨) ચીરવાનું મહેનતાણું
ચિરાગ પું. (ફા.) દીવો; બત્તી (૨) શગ; દીવાની જ્યોત
ચિરાગદાન ન. (-ની) (ફા.) દીવો રાખવાની ધોડી
ચિરાડ સ્ત્રી. (-ડો) પું. ચીરો; કાટ
ચિરામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. ચિરાઈ; ચીરવાનું મહેનતાણું
ચિરાપુ વિ. (સં.) લાંબા આવરદાવાળું; દીર્ઘપુ
ચિરાવવું સ.કિ. 'ચીરવું'નું પ્રેરક
ચિરાવું અ.કિ. 'ચીરવું'નું ક્રમણિ
ચિરૂટ પું., સ્ત્રી. (ઈ.) તમાકુનો પાનનો જ વાળેલો મોટો
ટોટો [એક પ્રકારની વિલાપતી બીડી [જિન્મ
ચિરોડી પું. એક જાતનો પોચો વિલાપતી પધ્ધર-ખનિજ;

ચિલગોજા/

૨૯૧

[ચીરિયું]

ચિલગોજા ન. (કા.) એક મેવો-કળ
ચિશ્તી પું. (અ.) સંપદોના જેવી એક મુસલમાન જાતિ
ચિહ્ન ન. (સં.) નિશાની (૨) 'સાઈન' (ગ.) (૩) પ્રતીક
(૪) ગ્રામ (૫) વિરામચિહ્નોમાંનું પ્રત્યેક (૬) લક્ષણ
ચિહ્નાંતર ન. (સં.) ચિહ્નનો ફેરફાર; 'ચેન્જ ઓફ સાઈન્સ'
ચિહ્નિત વિ. (સં.) ચિહ્નવાળું; મુદ્રિત (૨) ગ્રામવાળું
ચિકારું ન. શિંગડાવાળું કચ્છાઈ નાનું હરણું; ચિકારડું
ચિગું (ગૂસ) વિ. બહુ કરકસરિયું; કંજૂસ સ્વભાવનું (૨)
મીકું

ચિંગૂસાઈ સ્ત્રી. કરકસર; કંજૂસાઈ
ચિંધાડ સ્ત્રી. હાથી અવાજ કરે તે
ચિંચવો પું. જુઓ 'ચીંચવો'
ચિંચિ પું. જુઓ 'ચીંચી'
ચિંત સ્ત્રી. ચિંતા; ફિકર (૨) વિચાર [ફિલસૂફ
ચિંતક વિ. (સં.) ચિંતન કરનારું (૨) પું. વિચારક;
ચિંતન ન. (સં.) વિચાર કરવો તે; મનન (૨) ધ્યાન પરવું તે
ચિંતનશીલ વિ. (સં.) ચિંતન કરવાના સ્વભાવવાળું
ચિંતનાત્મક વિ. (સં.) વિચાર-મનનથી ભરેલું
ચિંતનીય વિ. (સં.) ચિંતન કરવા યોગ્ય; વિચારણીય
ચિંતન ન. (ચિંતવવું પરથી) ચિંતન
ચિંતવવું સ.કિ. (સં. ચિંતપતિ, પ્રા. ચિંતવઈ) મનન કરવું;
વિચારવું (૨) ચિંતા કરવી

ચિંતવું સ.કિ. ચિંતવવું
ચિંતા સ્ત્રી. (સં.) ફિકર (૨) વિચાર; ધારણા
ચિંતાકુલ (સં.) (ળ) વિ. ચિંતાથી આકુળ થયેલું-ગભરાયેલું
ચિંતાતુર વિ. (સં.) ચિંતાથી વ્યાકુળ
ચિંતામણિ પું. (સં.) ચિંતવેલું આપે તેવો મણિ
ચિંતિત વિ. (સં.) વિચારેલું; ધારેલું
ચિંત્ય વિ. (સં.) ચિંતનીય; વિચારણીય
ચિંથરિયું વિ. જુઓ 'ચીંથરિયું'
ચિંથરું ન. જુઓ 'ચીંથરું'
ચિંથરેહાલ વિ. જુઓ 'ચીંથરેહાલ'
ચિંદરડી સ્ત્રી. જુઓ 'ચીંદરડી'
ચિંદરડો પું. જુઓ 'ચીંદરડો'
ચિંધવું સ.કિ. જુઓ 'ચીંધવું'
ચિંબોળવું સ.કિ. જુઓ 'ચીંબોળવું'
ચિંધડું ન. જુઓ 'ચીંધડું' [એક વાનર જાત
ચિંપાળ પું. (ઈ. શિંપૈન) માણસને વધુ મજતી આવતી
ચી (તુકી) 'વાળું' એ અર્થનો નામને લાગતો પ્રત્યય
(ઉદા. તોપચી)

ચીક પું., સ્ત્રી. વનસ્પતિનાં કળ, ગ્રાંખળાં વગેરેમાંથી
નીકળતું ચીકણું પાણી અથવા દૂધ; ચીર
ચીકટ વિ. ચોંટી રહે એવું; ચીકણું (૨) તેલ ઈત્યાદિના
પાસવાળું (૩) ન., સ્ત્રી. ચીકાશ (૪) ચીકાશવાળી

વસ્તુ (ધી તેલ વગેરે) કે પદાર્થમાં ભીતું તેલી તત્ત્વ;
'કેટ' (૫) ચિંગૂસ; કંજૂસ (૬) દોડડાહું
ચીકટાવું અ.કિ. ચીકટવાળું થવું; તેલ વગેરેથી ખરડાવું
(૨) ચીકટવાળો પદાર્થ ખાવામાં આવવાથી રોગ કે
ગૂમડાનું વીકરવું-વકરવું (૩) ચોંટવું
ચીકટું વિ. ચીકટવાળું - ચીકાશવાળું
ચીકણાઈ, (-શ) સ્ત્રી. ચીકણાપણું (૨) ચીકણાવેડા
ચીકણું વિ. (સં. ચિકણ) ચોટી રહે તેવું (૨) ચિંગૂસ;
કંજૂસ (૩) ચાપચીપિયું; દોઢડાહું (૪) પકડી વાત
છોડે નહીં તેવું

ચીકણું લાટ વિ. અતિ ચીકણું (૨) અતિઆગ્રહી
ચીકાશ સ્ત્રી. ચીકણાઈ; ચીકણાશ
ચીકી સ્ત્રી. નાની ચકતી પેટે (ગોળ-ખાંડની ચાસણીની)
પાટલી એક મીઠી વાની
ચીકુ ન. એક કળગાડ (૨) એનું કળ
ચીકુકી સ્ત્રી. ચીકુંતું ગાડ [આવતી ફૂલલી
ચીખલું ન. ડુંગ ગુંદરની વેડા બળદને મોઢે બાંધવામાં
ચીચવાટો(-ડો) પું. બુમાટો; ચીસ
ચીચવાવું અ.કિ. ટળવળવું
ચીચવું અ.કિ. ચીસ પાડવી (૨) ચી ચી અવાજ કરવો
ચીચવો પું. અણીદાર ઊભા લાકડા પર એક આડી મૂકી
હીંચાતા ગોળ કરવાનું રમતનું સાધન
ચીચી સ્ત્રી. સ્ત્રીના સ્તનની ડીંટી (૨) નાની કીકલી
ચીચી પું. ચીચીકાર-એવો અવાજ
ચીજ, (-જ) (કા.) સ્ત્રી. વસ્તુ; 'આર્ટિકલ' (૨) સરસ
ગાયન, પદ કે ઉસ્તાદી કવિતા; સરસ ગીત
ચીઝ ન. દૂધમાંથી બનાવાતો એક ખાદ્ય પદાર્થ
ચીટકવું સ.કિ. ચોંટવું; વળગવું; વળગી રહેવું
ચીટકી સ્ત્રી. ચપટી (૨) તડકો
ચીટકું વિ. ચીટકી રહેનારું [ચુટી
ચીટિયું ન. લાકડાની પાતળી ચીપ (૨) પાતળી પટ્ટીની
ચીટી સ્ત્રી. લાકડાં ફાડતાં થતી અણધાર પાતળી ચીપ
ચીટું વિ. ચીકણું; ચીકટવાળું (૨) ન. ધી તાલ્યા પછી
નીચે ઠરતો કચરો-કીટું

ચીડ ન. હિમાલય તરફ થતું એક ગાડ; 'પાર્કન'
ચીડ સ્ત્રી. ગુસ્સો; રીસ (૨) સખત અણગમો
ચીડ પું. વનસ્પતિનો ચીકણો રસ; ચીકણું દૂધ
ચીડવવું સ.કિ. ગુસ્સે કરવું; ખીજવવું
ચીડવાવું અ.કિ. ખિજવું; ચિડાવું
ચીડવું અ.કિ. ચિડાવું; ગુસ્સે થવું
ચીડિયાખાનું ન. પશુપંખીનું સંજલસ્યાન; 'જૂ' (૨) જ્યાં
શોરબકાર થતો હોય તેવું સ્થાન
ચીડિયાધર ન. (સિં.) ચીડિયાખાનું; 'જૂ'
ચીડિયું વિ. સહેજમાં ચિડાઈ જતું (૨) ન. છાંછિયું; છણકો

ચીડિયું

૨૯૨

/ ચીરડાં

ચીડિયું ન. ચકલું; પક્ષી [પારથી
ચીડીમાર પું. પક્ષીઓને મારી નાખનાર; પક્ષીનો શિકારી;
ચીણ સ્ત્રી. ('ચીણવું' ઉપરથી) સ્ત્રીઓની કોટનું એક
જાતનું ધરેણું
ચીણ સ્ત્રી. વાધારાના નેકા અણગળની કચરલીઓ
ચીણવું સ.કિ. (સં. ચિં. પ્રા. ચિણ) ચીણ ભરવી (૨)
કણેકણે ખાવું; ચાંચ વડે ખાવું
ચીણો પું. (પ્રા. ચીણ) જેનો ભાત (તેમજ રોટલા) થઈ
થકે એવું પીળાશ પડતા દાણાવાળું એક અનાજ
ચીત કિ.વિ. પીઠ પર પડેલું; ચતું (કુસ્તીમાં)
ચીત ન. (સં. ચિત) ચિત્ત; અંતઃકરણ; મન
ચીતનું ન. ચિત્ત; મન (પદ્યમાં)
ચીતરવું સ.કિ. ચિત્ર કાઢવું; આલેખવું (૨) જેમતેમ લખી
કાઢવું (૩) વર્ણન કરી બતાવવું [કરીગર
ચીતરિયો પું. સોનાનાં ધરેણાં ઉપર ચિત્રસમ કરનારો
ચીતરી સ્ત્રી. સૂગ કે અણગમ્મની કંપારી (૨) જુવાર,
શેરડીમાં થતો રોગ (૨) સુગવાળી અણગમતી કંપારી
ચીતરો, (-ળ) પું. (સં. ચિત્રક, પ્રા. ચિતલ) ચિતો (૨)
એક જાતનો સાપ; ચીતળો
ચીતળ સ્ત્રી. લાકડાની કાચ [પહોળી બંગડી; પાટલી
ચીતળ સ્ત્રી. સ્ત્રીઓની કોટનું એક ધરેણું (૨) ચપટી
ચીતળ ન. (સં. ચિત્રક, પા. ચિતલ) હરણનો એક પ્રકાર
ચીતળી સ્ત્રી. ચીતરી; સૂગ કે અણગમ્મની કંપારી
ચીતળો પું. એક જાતનો સાપ; ચીતરો
ચીત્કાર પું. (સં.) દુખની ચીસ; ચિત્કાર
ચીથડું(-ડું) ન. કાઠેલા કપડાનો નાનો ટુકડો; ચીથડું
ચી(-થિ, -ચી)ધરી સ્ત્રી. નાની ચીદરડી; ચીથરી
ચીથરિયું વિ. જુઓ 'ચિથરિયું'
ચીથરેહાલ વિ. કાટચાંતૂટ્યાં કપડાં પહેર્યાં હોય તેવું કંગાળ;
ચીથરેહાલ (૨) અત્યંત ગરીબ દિશ
ચીન પું. (સં.) ભારતની ઉત્તરે આવેલો એશિયાનો એક
ચીનગવું અ.કિ. ચીસ પાડવી [મનન કરવું
ચીનવું સ.કિ. (સં. ચીર્ણ) જાણવું; ઓળખવું (૨) સતત
ચીનાંશુક ન. (સં. ચીન + અંશુક) ચીનનું રેશમી કાપડ
કે સાડી
ચીની વિ. ચીન દેશનું; -ને લગતું (૨) સ્ત્રી. એક જાતની
સફેદ માટી (૩) ચીન દેશની ભાષા (૪) ખાંડ; બૂટું
ચીનીકબાલા પું. (ચીન + સં. કક્કોલ, અ. કબાબ) એક
વનસ્પતિનાં બીજ - ઔષધિ
ચીનીકામ ન. ચીની માટીનું કામ (૨) કાચનું કામ
ચીનીખાનું ન. દારૂખાનું
ચીનો પું. ચીન દેશનો વતની
ચીપ સ્ત્રી. (ચીપવું ઉપરથી) લાંબી ચપટી પટી; ચીપટ
(૨) પત્તાંચીપવાનું કામ કે તેની વારી (૩) દબાવવું એ;

દાબ (૪) ચૂડી જેવામાં ચડાવેલી ધાતુની પાતળી પટ્ટી
ચીપકવું અ.કિ. ચોંટવું (૨) વળગવું
ચીપટ સ્ત્રી. ચીપ; પટી
-ચીપટવું સ.કિ. ચોંટાડવું કરે) બાથ ભરવી
ચીપટી સ્ત્રી. ચપટી ભરવી તે
ચપટું વિ. ચપટ બેઠેલું
ચીપટો પું. જરા મોટી ચપટી; ચપટો (૨) ચીમટો
ચીપડું ન. (-ડો) પું. સુકાઈ ગયેલો આંખનો મેલ; ચીપડો
ચીપડો પું. આંખનો મેલ; પિયો
ચીપણી સ્ત્રી. (-ણી) ન. પત્તાંની ચીપ (કંઈક તુચ્છકારમાં)
ચીપવું સ.કિ. (પ્રા. ચિપ્પ) દાબી ખેંચીને ચીપ બનાવવી
(૨) સફાઈથી ઠીક કરીને ગોઠવવું (જેમ કે,
ધોતિયાની પાટલી, ગંજકાનાં પાનાં, બોલવાની ઠબ
વગેરે) (૩) ગંજકાનાં પાતાંને છૂટાં ખાડવા ઉપરતળે
કરવાં; પીસવું (૪) (વાતને) ચોળીને લાંબી કરવી
ચીપાચીપ સ્ત્રી. વારંવાર ચીપવાની ક્રિયા (૨) અત્યંત
ચોક્કાઈ
ચીપિયું ન. ચીપ જડેલી પાતળી પટ્ટી
ચીપિયો પું. ('ચીપ' ઉપરથી) દેવતા વગેરે પકડવાનું
સાધન; ચીમટો [(૨) પું. અધ્યક્ષ; સરદાર
ચીફ વિ. (ઈ.) મુખ્ય; વડું (જેમ કે 'ચીફ ઓડિટર')
ચીબડી(-રી) સ્ત્રી. ('ચિવચિબ' રવ કરે તે ચિલ્ચિરી,
ચિલ્ચિરી, પ્રા. ચિબ્બિર) ધુવડની જાતનું એક પક્ષી;
ચીબરી; ભેરવ (૨) બહુ બોલ બોલ કરનારી સ્ત્રી
ચીબડું વિ. દબાયેલા નાકવાળું; ચીબું; ચપટું
ચીબરી સ્ત્રી. જુઓ 'ચીબડી'
ચીબું વિ. (સં. ચિપટ=ચપટું નાક) બેઠેલા ચપટા નાકવાળું
ચીબડી સ્ત્રી. (સં. ચિર્બટિકા) ચીબડાંનો વેલો
ચીબડું ન. (સં. ચિર્બટ, પ્રા. ચિબ્બડ) ચીબડીનું ફળ
ચીમકી સ્ત્રી. ચીમટી; ચૂંટી (૨) (લા.) સૂચક ચેતવણી;
ચાનક [ચીમકી
ચીમટી સ્ત્રી. (દિ. ચિપ્પ) ચપટી; ચીપટી (૨) ચૂંટી (૩)
ચીમટો પું. ચૂંટલો (૨) ચીપિયો
ચીમડ(-ર)વું સ.કિ. વળ દેવો; યરડું
ચીમની સ્ત્રી. (ઈ.) ધુમાડિયું (૨) કાનસની બત્તીનું રણણ
કરનારી કાચની નળી-ગોળો કે તેનું કાનસ
ચીમળવું સ.કિ. ચીબોળવું; આમળવું (કાન)
ચીમળાવું અ.કિ. ('ચીમળવું' ઉપરથી) કરમાવું (૨)
મનમાં બળ્યા કરવું; ઝૂરવું
ચીમળાવું સ.કિ. 'ચીમળવું'નું કર્મણિ
ચીર સ્ત્રી. ('ચીરવું' ઉપરથી) ચીરી (૨) ફાટ; તરડ
ચીર ન. (સં.) સ્ત્રીઓનું એક રેશમી વસ્ત્ર (૨) વલ્કલ
(૩) કોઈ કીમતી વસ્ત્ર (પ્રાયઃ કટાણમાં) [કકડ
ચીરડાં ન. બ.વ. ગરાસિયા કે પટેલે વેચી દીધેલી જમીનના

ચીરપટોળું

૨૯૩

[ચુંગી]

ચીરપટોળું ન. ફાટેલું કપડું (વ્યંગમાં)
 ચીરફાડ સ્ત્રી. (ચીરવું + ફાડવું) ચીરીને ફાડિયાં કરવાં
 તે (૨) ચીરવું-ફાડવું તે; વાઢકાપ
 ચીરવું સ.કિ. (સર. સં. ચીર્ણ = ફાટેલું) ફાડવું; કાપવું
 (૨) વચ્ચેથી બે ભાગ કરવા; સોંસરું કે આરપાર જાય
 એમ કરવું (જેમ કે, ચીરીને જવું) (૩) (લા.) ધરાક
 પાસેથી ખૂબ ભાવ લેવો
 ચીરિયાં ન. બ.વ. કેરીની ચીરીનું અથાણું [કકડો
 ચીરિયું ન. ફાડ; ચીરી (૨) (પ્રાપ્ત: કેરીનો) અથાણાનો
 ચીરી સ્ત્રી. ચીર; નાની પાતળી ફાડ-કકડો
 ચીરો પું. લાંબો પાતળો કકડો (ચીરી પાડેલો) (૨) ફાટ;
 તરડ (૩) ઓવારો; ઘાટ
 ચીર્ણ વિ. (સં.) ફાટેલું; ચીરેલું (૨) એકડું કરેલું
 ચીલ સ્ત્રી. વનસ્પતિમાંથી દૂઝતો ચીકણો રસ; ચીક (૨)
 એક ભાજી
 ચીલ સ્ત્રી. (સં. ચિલ્લ, દે. ચિલ્લા) સમડી
 ચીલઝડપ સ્ત્રી. ચીલ-સમડી પેઠે ઝડ ઝડપવું તે
 ચીલાચાલુ વિ. ચાલુ રીત-રિવાજને અપીન; એકધારી રૂઢિ
 પ્રમાણે ચાલનારું; 'રૂઢીન' [રૂઢિ (૩) માર્ગ; રસ્તો
 ચીલો પું. (દે. ચિલ્લય) ગાડાવાટ - ધરડ (૨) રિવાજ;
 ચીવટ સ્ત્રી. કાળજી; દરકાર [ભિક્ષુઓનું અંગવસ્ત્ર
 ચીવર ન. (સં.) વસ્ત્ર; કપડું (૨) ફાટેલું કપડું; કંથા (૩)
 ભિક્ષુઓનું અંગવસ્ત્ર
 ચીવરી પું. (સં.) બૌદ્ધ ભિક્ષુ (ચીવરધારી)
 ચીસ સ્ત્રી. (દે. ચીલાડી) તીક્ષ્ણ બૂમ; રાડ
 ચીસાચીસ સ્ત્રી. ઉપરાઉપરી ચીસો પાડવી તે
 ચી(-ચિં)ચલો પું. હીંચલો (૨) ચકડોળ; કજેતકાળકો
 ચી(-ચિં)ચી પું. (ચકલાનો) એવો અવાજ
 ચીચું પું. (રવા.) ચિથોડો; કોલુ
 ચી(-ચિં)થરિયું વિ. ફાટ્યાંતૂટ્યાં વસ્ત્ર પહેર્માં હોય તેવું
 ચી(-ચિં)થરી સ્ત્રી. નાનું ચીથરું; ચીંદરડી
 ચી(-ચિં)થરું ન. ફાટી ગયેલું કપડું કે તેનો કકડો
 ચી(-ચિં)થરેલાલ વિ. ફાટ્યાંતૂટ્યાં વસ્ત્ર પહેર્માં હોય એવું
 (૨) છેક જ ગરીબ
 ચી(-ચિં)દરડી સ્ત્રી. લૂગડાની લાંબી પટી
 ચીંદરડું ન. સાંકડો પક્ષ લાંબો લૂગડાનો કાપલો
 ચી(-ચિં)દરડો પું. મોટી ચીંદરડી
 ચી(-ચિં)દરી સ્ત્રી. ચીંદરડી
 ચી(-ચિં)ધનું સ.કિ. (સં. ચિહન, પ્રા. ચિંધ, ચિન્હ)
 આંગળી કરીને દેખાડવું (૨) કરમાવવું
 ચી(-ચિં)બોળવું સ.કિ. આમળવું; ચીમળવું (કાન)
 ચુકવણી સ્ત્રી. ચુકવવું કે ચુકતે કરવું તે
 ચુકાઉ વિ. નક્કી કરેલું (૨) જથ્થાબંધ
 ચુકાદો પું. ('ચુકવવું' ઉપરથી) ફેસલો (૨) નિર્ણય

ચુકાવવું સ.કિ. 'ચુકવું'નું પ્રેરક
 ચુકાવું અ.કિ. 'ચુકવું'નું કર્મણિ
 ચુગલ વિ. (તુકી ચુગલ, ફા. ચુગુલ) ચુગલખોર;
 ચાડીખાનારું (૨) સ્ત્રી. પીઠ પાછળ કરેલી નિંદા
 ચુગલખોર વિ. ચુગલી કર્યા કરનારું; ચાડી ખાનારું
 ચુગલી સ્ત્રી. ચુગલ; ચાડી; પીઠ પાછળ કરેલી નિંદા
 ચુગલીખોર વિ. ચુગલખોર; ચાડી ખાનારું
 ચુડેલ સ્ત્રી. (હિ. ચુડેલ) ડાકણ (૨) ચોમાસામાં જમીન
 પર થતી અને કશું અડકે તો ગોળ વળી જતી એક
 જીવાત (એને સૌરાષ્ટ્રમાં 'ભરવાડ' કહે છે.)
 ચુનંદા વિ. (ફા.) (-દું) ખાસ પસંદ કરેલું; ઉત્તમ
 ચુનાઈ વિ. ચૂનાનું; ચૂના સંબંધી
 ચુનારું ન. ચૂનાનો કેલ ભરવાનું તગારું, બકડિયું
 ચુનારો પું. ચૂનો પકવનાર (૨) ચૂનાથી ધોળનાર કડિયો
 (૩) ચુનારાની ન્યાતનો માણસ
 ચુનાવ પું. (હિ.) ચૂંટણી; 'ઇલેક્શન'
 ચુનાળું વિ. ચૂનો દીધેલું; ધોળેલું (૨) ચૂનાનું (૩) ન.
 કડિયાનું એક ઓજાર-લેલું
 ચુનોતી સ્ત્રી. (હિ.) પડકાર
 ચુપ વિ. જુઓ 'ચૂપ'
 ચુપકી, (ઠઠી) સ્ત્રી. જુઓ 'ચૂપકી(ઠઠી)'
 ચુપકેચુપકે કિ.વિ. ચૂપચાપ; છાનુમાનું [છાનામાના
 ચુપચાપ, ચુપાચુપ કિ.વિ. કંઈ પણ અવાજ કર્યા વિના;
 ચુપકારવું સ.કિ. ચુંબન કરી વહાલ કરવું
 ચુપ્પી સ્ત્રી. (હિ.) ખામોશી; મૌન
 ચુમકાવવું સ.કિ. ચુંબક બનાવવું[આંકડો કે સંખ્યા; 'જઝ'
 ચુમાલીસ વિ. ચાલીસ અને ચાર (૨) પું. ચુંવાળીસનો
 ચુમાવવું સ.કિ. 'ચૂમવું'નું પ્રેરક [મનમાં બળવું
 ચુમાવું અ.કિ. ચિમાવું; મરજી વિરુદ્ધ શાંત થવું (૨)
 ચુલેતરું ન. પાટલીને જોડેલી પારિયાના ઘાટની પાળી
 ચુલેતરો પું. કેરી કાપવાનું ઓજાર; સૂડો
 ચુલ્લિકા સ્ત્રી. (સં.) ચૂલો
 ચુલ્લું પું., ન. ચાંગળું [ચૂસવાનું રમકડું; ધાવણી
 ચુસણિયું વિ. ચૂસવાના સ્વભાવવાળું (૨) ન. બાળકને
 ચુસાડ(-વ)વું સ.કિ. 'ચૂસવું'નું પ્રેરક
 ચુસાવું અ.કિ. 'ચૂસવું'નું કર્મણિ [તંગ પહેર્માં હોય તેવું
 ચુસ્ત વિ. (ફા.) આઝલી; દઢ; તંગ; સક્કસ (૨) ચપોચપ
 ચુસ્તી સ્ત્રી. ચુસ્તપણું
 ચું ન. જુઓ 'ચું'
 ચુંક સ્ત્રી. જુઓ 'ચુંક'
 ચુંકાવું અ.કિ. જુઓ 'ચુંકાવું'
 ચુંખડું(-ળું) વિ. જુઓ 'ચુંખડું(-ળું)' [પકડ; સકંચો
 ચુંગ(-ગા)લ સ્ત્રી. (ફા.) પંજો (૨) એની કે એવી મજબૂત
 ચુંગી સ્ત્રી. તમાકુ પીવાની નળીના આકારની ચલમ

ચુંગી

૨૯૪

/ચૂણ

ચુંગી સ્ત્રી. (દિ.) દાબ; જકાત
 ચુંગીખાનું ન. જકાતી ઘાણું
 ચુંગીઘર ન. (દિ.) જકાતનાકું; ચુંગીખાનું
 ચુંગીનાકું ન. જકાતનાકું; દોલનાકું
 ચુંચવાવું સ.કિ. જુઓ 'ચુંચવાવું'
 ચુંચળું વિ. જુઓ 'ચુંચળું'
 ચુંચાં ન. જુઓ 'ચુંચાં'
 ચુંચું ન. જુઓ 'ચુંચું'
 ચુંટ સ્ત્રી. જુઓ 'ચુંટ'
 ચુંટણી સ્ત્રી. જુઓ 'ચુંટણી'
 ચુંટલો પું. જુઓ 'ચુંટલો'
 ચુંટવું સ.કિ. જુઓ 'ચુંટવું'
 ચુંટાવવું સ.કિ. જુઓ 'ચુંટાવવું'
 ચુંટાવું અ.કિ. જુઓ 'ચુંટાવું'
 ચુંટિયાટવું સ.કિ. જુઓ 'ચુંટિયાટવું'
 ચુંટી સ્ત્રી. જુઓ 'ચુંટી'
 ચુંથ સ્ત્રી. જુઓ 'ચુંથ'
 ચુંથાવું ન. જુઓ 'ચુંથાવું'
 ચુંથવું સ.કિ. જુઓ 'ચુંથવું'
 ચુંથાચુંથ સ્ત્રી. જુઓ 'ચુંથાચુંથ'
 ચુંથરો પું. જુઓ 'ચુંથરો'
 ચુંથાવું અ.કિ. જુઓ 'ચુંથાવું'
 ચુંથો પું. જુઓ 'ચુંથો'
 ચુંદડી સ્ત્રી. જુઓ 'ચુંદડી'
 ચુંધવું વિ. જુઓ 'ચુંધવું'
 ચુંધીખોર વિ. જુઓ 'ચુંધીખોર'
 ચુંવાળ પું. જુઓ 'ચુંવાળ'
 ચુંવાળાં ન.અ.વ. જુઓ 'ચુંવાળાં'
 ચુંવાળીસ વિ. (ર) પું. જુઓ 'ચુંવાળીસ'
 ચુંવોતેર વિ. (ર) પું. જુઓ 'ચુંવોતેર'
 ચુંબક વિ. (સં.) ચુંબન કરનારું (ર) પોતાની તરફ આકર્ષનારું (૩) ન. ચુંબક ઉદા. લોહચુંબક (૪) કંજૂસ ચુંબકતા સ્ત્રી. (સં.) (ન્વ) ન. ચુંબકપણું; આકર્ષણશક્તિ ચુંબકીય વિ. (સં.) લોહચુંબકને લગતું
 ચુંબન ન. બચ્ચી; બોકી; ચૂમી
 ચુંબવું કિ. (સં. ચુંબ) બચ્ચી કરવી; ચૂમી લેવી
 ચુંબિત વિ. (સં.) ચુંબેલું; બચ્ચી કરેલું
 ચુંમાળાં ન.અ.વ. ચુંમાળીસ વર્ષની ઉમ્મર થતાં આંખે ઝાંખ પડવી-નબળાઈ આવવી તે; ચુંવાળાં
 ચુંમાળીસ વિ. (સં. ચત્વારિશત્, પ્રા. ચંત્રાલીસ) ચાળીસ અને ચાર (ર) પું. ચુંવાળીસનાં આકાંકે સંખ્યા; '૪૪'
 ચુંવોતેર વિ. (સં. ચતુઃસપ્તિ, પ્રા. ચંત્રાત્રી) ચુંવોતેર (ર) પું. ચુંવોતેરનો આકાંકે સંખ્યા; '૭૪'
 ચૂઈ સ્ત્રી. માછલાંની આસ લેવાની ઈન્દ્રિય (ર) કેટલાંક

પક્ષીઓની યાંચ નીચે લટકતી રાતી જૂલ
 ચૂઓ(-વો) પું. (સિ. ચુલા) ઉદર
 ચૂક સ્ત્રી. ('ચૂકવું' ઉપરથી) ચૂકવું તે (ર) ભૂલ; કસૂર
 ચૂકતી સ્ત્રી. ચૂકવવું-ચૂકતે કરવું કે થવું તે; ચૂકવણી; પતાવટ
 ચૂકતું વિ. ચૂકવી દીધેલું (ઉદા. દેવું ચૂકતે કયું.)
 ચૂકતે કિ.વિ. ચૂકવી દીધું હોય એમ
 ચૂકવનાર વિ. નાણાં ચૂકવી આપનાર [દેવું વગેરે]
 ચૂકવવું સ.કિ. ચુકાવવું; ભુલાવવું (ર) પતાવવું (કજિયો, ચૂકવાવું અ.કિ. 'ચૂકવવું'નું કર્મણિ
 ચૂકવું અ.કિ. (પ્રા. ચુક્ક=ભૂલવું) ભૂલ કે ગફલત કરવી; ભૂલવું (ર) ચૂકતે થવું; પતવું (જેમ કે દેવું, કજિયો)
 (૩) બીજા ક્રિયાપદની સહાયમાં આવતાં તે ક્રિયા કરી પરવારવું. એવો અર્થ બતાવે છે. જેમ કે, રમાડી ચૂક્યો (૪) સ.કિ. ખોવું (જેમ કે, વખત, ગાડી, તક) ચૂગવું સ.કિ. (સં. ચિન્તેતિ, પ્રા. ચિલ્લઈ) (પક્ષીનું) યાંચ વડે ખાવું-ચણવું
 ચૂચવવું અ.કિ. ચૂચૂ કે કચૂડ કચૂડ અવાજ કરવો (પેડાંએ) ચૂચી સ્ત્રી. સ્ત્રીના સ્તનની ડીટડી
 ચૂટકવું સ.કિ. ચાબુક મારવી (ર) તોડવું
 ચૂટકી સ્ત્રી. ચપટી (ર) ચીંટિયો [શિરોભાગ ચૂડ પું. (સં.) પક્ષીઓના માથા ઉપરની કલગી (ર) લા. ચૂડ સ્ત્રી. (દિ.) આંટી; ભરડો; પકડ (સાપની) (ર) ચુડેલ ચૂડગર પું. (ચૂડી+ગર) ચૂડી વહેરનાર - ઉતારનાર; મણિયાર; ચૂડીગર
 ચૂડલો પું. સ્ત્રીઓના કાંઠાનું એક ધરેણું; ચૂડો
 ચૂડા સ્ત્રી. (સં.) ચોટલી (ર) મસ્તક (૩) શિખર (૪) (મોરની) કલગી
 ચૂડાઉતાર વિ. ચૂડી પેઢે નાનું થતું જાય એવું
 ચૂડાકર્મ(-રણ) ન. (સં.) સોળ સંસ્કારમાંનો એક; માથાના વાળ ઉતારવા તે (ર) પતિ મરી જતાં પત્નીની ચૂડીઓ ભાગી નાખવાની ક્રિયા [આપવું તે (વેધ માટે)
 ચૂડાદાન ન. પતિને બચાવી સ્ત્રીએ ચૂડીઓ - સૌભાગ્ય ચૂડામણિ પું. (સં.) મુગટમાં જોડો મણિ (ર) (સમાસને છેડે) તે વર્ગમાં ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ. ઉદા. નરચૂડામણિ
 ચૂડી સ્ત્રી. (દિ. ચૂડ) નાનો ચૂડો (ર) શ્રામોફોનની જૂની ચૂડી-ટબની રેકર્ડ; શ્રામોફોનની તાવડી [ભાંગવી તે ચૂડીકરમ ન. પતિનું મરણ થતાં સ્ત્રીના લાથની ચૂડીઓ ચૂડીગર પું. ચૂડગર; મણિયાર
 ચૂડીદાર વિ. એક પર એક ચૂડીઓ હોય એવાં કરચલી-ઓનો પાટસહિત (પાયજામો) (ર) પું. તેવો પાયજામો
 ચૂડો પું. (સં. ચૂડ, પ્રા. ચૂડ) સ્ત્રીઓના કાંઠાનું એક ધરેણું; ચૂડલો [(ર) ચૂણી; બાંપની કરચલી
 ચૂણ સ્ત્રી. ('ચૂણવું' ઉપરથી) ખોરાકની શોષ (પક્ષીની)

ચૂલવું/

૨૯૫

/ચૂં(-ચું)ટાવું

ચૂલવું સ.કિ. (સં. ચિ. પ્રા. ચુલ) ચીલવું; ચીલ ભરવી;
 ક્ષેત્રો ખાવું
 ચૂલી સ્ત્રી. બાંપની કરગલી; ચીલ
 ચૂત પું. (સં.) આંખો
 ચૂતપલ્લવ ન.બ.વ. આંખાની ફૂંછ
 ચૂતાંકુર પું. આંખાનો મોર
 ચૂન પું. (સં. ચૂર્ણ, પ્રા. ચુન) લોટ; આટો
 ચૂનવું સ.કિ. વીંછવું; ચૂંટવું; ચૂલવું (ર) પસંદ કરવું
 ચૂનાચચી(-ચી) સ્ત્રી. ચૂનાનું મજબૂત ચણતર (ર) તેની
 બનાવેલી અગાસી; ધાતું
 ચૂની સ્ત્રી. હીરાકણી (ર) ચૂનીવાળી નાકની નાની જડ
 (૩) ચૂનું; અનાજનો નાનો ટુકડો
 ચૂનું ન. કઠોળ ભરડતાં પટેલો ઝીણો ભૂકો કે ભુંસુ
 ચૂનો પું. (સં. ચૂર્ણ, પ્રા. ચુન) ચણવામાં વપરાતો પથ્થર
 મરડ વગેરેનો પકવેલો ભૂકો
 ચૂપ વિ. શાંત કે મૂક (ર) કિ.વિ. શાંત કે મૂક રહેવા
 સુચવતી નિશાની કે ઉદ્દગાર
 ચૂ(-ચું)પકી સ્ત્રી. શાંતિ; મૌન; ચુપકી
 ચૂ(-ચું)પ(-પા)ચૂ(-ચું)પ કિ.વિ. કંઈપણ બોલ્યા કે અવાજ
 કર્યા વિના; ચુપચાપ; ચુપાચુપ; ચુપાચૂપ
 ચૂમવું સ.કિ. (સં. ચુંબતિ, પ્રા. ચુંબઈ) બચ્ચી કરવી; ચુંબવું
 ચૂમી સ્ત્રી. બચ્ચી; ચુંબન; બોકી
 ચૂર પું. ('ચૂરવું' પરથી) ચૂરો; ભૂકો
 ચૂરણ ન. ભૂકો; ચૂરો (ર) ઔષધિનો ભૂકો [લાડુ
 ચૂરમું ન. (જૂ. ચૂ. ચૂરિમડ) ભોજનની એક વાની - છટો
 ચૂરવું સ.કિ. (સં. ચૂર્ણ, પ્રા. ચૂર) ભૂકો કરવો
 ચૂરી સ્ત્રી. ચૂર; ઝીણો ચૂરો (જેવો કે, સોપારીનો)
 ચૂરેચૂરા પું.બ.વ. ભૂટેભૂકા; ભાંગીને ભૂકો થઈ જવું તે
 ચૂરો પું. ભૂકો; ચૂર્ણ
 ચૂર્ણ વિ. (સં.) ચૂરો થયેલું (ર) ન. ચૂરણ
 ચૂર્ણિ(-ણી) સ્ત્રી. (સં.) પાણિનીનાં સૂત્રનું પતંજલિનું
 મત્રાભાષ્ય (ર) ચૂરણ; ચૂર્ણ [સ્થર
 ચૂર્ણિ(-ણી)કા સ્ત્રી. (સં.) કવિતાનો ગદ્યમાં સમજાવેલો
 ચૂર્ણિત વિ. (સં.) ચૂરો કરેલું; દળેલું
 ચૂર્ણીકરણ ન. (સં.) ભૂકો કરવો તે
 ચૂર્ણીકૃત વિ. (સં.) ભૂકો કરેલું; ચૂર્ણિત [મોટો ચૂલો; તમણ
 ચૂલ સ્ત્રી. (સં. ચુલ્લી, પ્રા. ચુલ્લી) રસોઈ માટે ખોદેલો
 ચૂલડી સ્ત્રી. બાળકીઓને રમવાનો ચૂલો
 ચૂલાશ(-સ)ગ(-ધ)ડી સ્ત્રી. ચૂલાની પણ ગરજ સારે એવી
 શગડી; સગડીચૂલો
 ચૂલી સ્ત્રી. (સં. ચુલ્લિ-લ્લી) નાનો ચૂલો [કે ગોઠવણ
 ચૂલો પું. રાંધવા વગેરે માટે બજાતણ ગોઠવવા કરાતી જગા
 ચૂલાચંદન ન. એક જાતનું ચૂલા અને ચંદનનું મિશ્રણ
 ચૂવું અ.કિ. (સં. ચ્યોતતિ, પ્રા. ચુઅઈ) ટપકવું; ગળવું;

લવવું; ઝમવું (છિડમાંથી)
 ચૂવો પું. જુઓ 'ચૂઓ'
 ચૂવો પું. પાણી ચુવે એવું છાપરામાંનું કાણું (ર) લાકડું
 કે કાચલી 'બાજતાં નીકળતો રસ
 ચૂવો પું. (હિ. ચૂલ ઉપરથી) ઉદર
 ચૂસ સ્ત્રી. ('ચૂસવું' ઉપરથી) ચૂસી ખાવું તે; શોષણ
 ચૂસકી સ્ત્રી. (હિ. ચૂસકી) હુકાની ફૂંક (ર) પાણીના
 કોગળો
 ચૂસણ ન. ચૂસ (શોષણ) (ર) વિ. ચૂસનારું
 ચૂસણખોર વિ. ચૂસનારું; ગેરલાભ લેનારું; 'એક્સલોઈટર'
 ચૂસણ(ઠ)નીતિ, ઠપક્રતિ સ્ત્રી. પારડું ચૂસી ખાવાની
 પદ્ધતિ; 'એક્સલોઈટરશન' [તે
 ચૂસણી સ્ત્રી. ચૂસવાનું સાધન; ધાવણી (ર) ચૂસી ખાવું
 ચૂસવું સ.કિ. (સં. ચૂપતિ, પ્રા. ચૂસઈ) મોં વડે રસ ખેંચવો
 (ર) નિઃસત્ત્વ કરવું (૩) આર્થિક રીતે નિયોવી લેવું
 ચૂં(-ચું) ન. ઉદરનો અવાજ
 ચૂં(-ચું)ક સ્ત્રી. (સં. ચુક) પેટની આંકડી
 ચૂં(-ચું)ક સ્ત્રી. નાની ખીલી; રેખ (ર) ચૂની
 ચૂં(-ચું)કલવું સ.કી. ત્રોફવું
 ચૂં(-ચું)કારો પું. 'ચૂં' એવો અવાજ
 ચૂં(-ચું)કાવું અ.કિ. (પેટમાં) ચૂંક આવવી (ર) (લા.)
 મનમાં ગુપ્ત વાંધો હોવો-ના ગમવું
 ચૂંકે ચાંકિ.વિ. એવો અવાજ (ર) આનાકાની (૩) સામે
 ઉત્તર કરવો તેમ
 ચૂં(-ચું)ખડું(-ળું) વિ. (તેજથી અંજાઈ જાય તેવી) ઝીણી
 આંખોવાળું; મંદ દષ્ટિનું; ચૂંચળું
 ચૂંચ સ્ત્રી. સ્તનની ડીટડી
 ચૂં(-ચું)ચવાવું અ.કિ. મનમાં ચુમાવું
 ચૂં(-ચું)ચળું વિ. ચૂંખવું; (તેજથી અંજાતી) દષ્ટિવાળું
 ચૂં(-ચું)ચાં ન. ચૂંકે ચાં-જરા પણ બોલવું તે; સામે જવાબ
 આપવો તે (ર) આનાકાની
 ચૂં(-ચું)ચું વિ. ચૂંખવું (તેજથી અંજાતી) દષ્ટિવાળું
 ચૂં(-ચું)ચૂં(-ચું) ન. ઉદરનો તેવો અવાજ
 ચૂં(-ચું)ટ સ્ત્રી. (ચૂટી ઉપરથી) ખંજવાળ; વલૂર
 ચૂં(-ચું)ટણી સ્ત્રી. ચૂંટવું તે; પસંદગી (ર) પ્રતિનિધિને
 ચૂંટવો તે; 'ઇલેક્શન'
 ચૂં(-ચું)ટણીજંગ પું. ચૂંટણીનો જંગ; ચૂંટણી લડાપ તે
 ચૂં(-ચું)ટણીમંડળ ન. જેઓએ ચૂંટણી કરવાની હોય તેઓનું
 મંડળ; 'ઇલેક્ટ્રોરિયલ કોલેજ'
 ચૂં(-ચું)ટલી સ્ત્રી. ચૂટી
 ચૂં(-ચું)ટલો પું. મોટી ચૂટી [(ર) પસંદ કરવું
 ચૂં(-ચું)ટવું સ.કિ. (સં. ચુટતિ, પ્રા. ચૂટઈ) તોડવું; ટૂંપવું
 ચૂં(-ચું)ટાવવું સ.કિ. 'ચૂંટવું'નું પ્રેરક
 ચૂં(-ચું)ટાવું અ.કિ. 'ચૂંટવું'નું કર્મણ

ચૂં-(ચું)ટિપાટવું

૨૯૬

[ચેનબાજી

ચૂં-(ચું)ટિપાટવું સ.કિ. બહુ ચૂંટીઓ ખણવી
 ચૂં-(ચું)ટી સ્ત્રી. (સં. ચુટ=કાપવું; છુટું પાડવું) ચીમટી
 ચૂં-(ચું)થ સ્ત્રી. ચૂંથારો - પીડા
 ચૂં-(ચું)થવું ન. ચૂંથવું તે; ચૂંથાચૂંથ (૨) વગોળું
 ચૂં-(ચું)થવું સ.કિ. આમતેમ અસ્તવ્યસ્ત કરીને ચોળી
 નાખવું; કેંદવું; કમ કે વ્યવસ્થા વગેરે બગાડી નાખવાં
 (૨) છસાવટ કરવી [(૨) ભાંજગડ
 ચૂં-(ચું)થાચૂં-(ચું)થ સ્ત્રી. ફરીકરીને ચૂંથવું તે; કેંદાકેંદ
 ચૂં-(ચું)થારો પું. ચૂંથાઈ ગયેલી વસ્તુ (૨) શરીરમાં થતું
 કળાતર (૩) ચૂંથાચૂંથ (૪) કદમ ચૂંથાતું શ્રેય એવી
 પીડા; ગભરામણ (૫) કૂચો
 ચૂં-(ચું)થાવવું સ.કિ. 'ચૂંથવું'નું પ્રેરક
 ચૂં-(ચું)થાવું અ.કિ. 'ચૂંથવું'નું કર્મજિ (૨) શરીરમાં કે
 મનમાં ચૂંથારો થવો
 ચૂં-(ચું)થો પું. ચોળાયેલો, ચોળાયેલો કૂચો
 ચૂં-(ચું)દડિયાળી વિ. સ્ત્રી. ચૂંદડીવાળી; સુહાગણ; સંધવા
 ચૂં-(ચું)દડી સ્ત્રી. એક જાતનું ભાતીગર રેશમી લૂગડું
 ચૂં-(ચું)ધણું વિ. ચૂંપડું; મંદ દષ્ટિનું
 ચૂં-(ચું)ધી સ્ત્રી. ટીકાખોર નજર (૨) ખજાખોદ
 ચૂં-(ચું)ધીખોર વિ. નકામી ખજાખોદ કરવાના સ્વભાવનું
 ચૂં-(ચું)ધવું સ.કિ. પ્રવાહી પદાર્થને થોડો થોડો લઈને પીવો
 ચૂં-(ચું)વાળ પું. ઉત્તર ગુજરાતનો પાટણ અને કડી વચ્ચેનો
 ૪૪ ગામોનો અમુક જથ્થો-પ્રદેશ [પડવી તે
 ચૂં-(ચું)વાળાં ન.બ.વ. ચુંમાળાં, ચુંમાળીસ વર્ષે આંખે આંખ
 ચૂં-(ચું)વાળીસ વિ. ચાળીસ વત્તા ચાર (૨) પું.
 ચુંમાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૪૪'
 ચૂં-(ચું)વોતેર વિ. (સં. ચતુરપતિ, ત્રા. ચઉતારી) સિતેર
 વત્તા ચાર (૨) પું. ચુંવોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૪'
 ચેઈન સ્ત્રી. (ઈ.) સાંકળ (૨) અછોડો; 'ચેન'
 ચેઈન-સ્મોકર પું. (ઈ.) સતત પુશ્પાન કરનારો
 ચેઈનજ પું. (ઈ.) પરિવર્તન (૨) પરચૂરણ (ધંસા)
 ચેક પું. એક જાતનું ચોકડી ભાતનું કાપડ (૨) દાબ
 ચેક પું. (ઈ.) બેંકમાંથી નાણાં ઉપાડવાની ચિઠ્ઠી
 ચેકડોમ પું. (ઈ.) આડબંધ
 ચેકપોસ્ટ ન. (ઈ.) તપાસનારું; ચોકી
 ચેકબુક સ્ત્રી. (ઈ.) કોરા ચેકની ચોપડી
 ચેકચેઈટ ન. (ઈ.) શતરંજમાં માત અને સેહ
 ચેકર વિ. પુ. (ઈ.) તપાસનાર; ચેક કરનાર [નાખવું
 ચેકવું સ.કિ. છેકવું; ચેરવું (૨) લાખેલું કાઠી નાખવું; ભૂંસી
 ચેકચેકા, ચેકાચેક સ્ત્રી. છેકાછેક; ચેરાચેર
 ચેકિંગ ન. (ઈ.) તપાસ; તપાસણી
 ચેકો પું. છેકો (૨) છેકાવાથી પડેલો લીટી કે ઘાથો
 ચેટ(૦ક) પું. (સં.) દાસ; સેવક [ભવાઈ
 ચેટક ન. ભૂત; વળગણ (૨) જાદુના ખેલ (૩) નકામી

ચેટકિયું વિ. નખરાં કે છાંડ કરનારું; નાટકવેડા કરનારું
 ચેટકી વિ. જાદુગરી; ઈંદ્રજાળી [દારા થતું પ્રત્યાયન
 ચેટિંગ ન. (ઈ.) ગપસપ (૨) કોમ્પ્યુટર પર ઈન્ટરનેટ
 ચેટી, (ટીકા) સ્ત્રી. (સં.) દાસી; લોડી; ચાકરડી
 ચેકાં ન.બ.વ. ગાંડાં (૨) અડપલાં; ચાંદવાં
 ચેશ ન. છછુંદર [ચેતવું એ; સાવધાની
 ચેત સ્ત્રી. ચેતના; જ્ઞાન (૨) હોશ; સુષ (૩) ન. ચિત્ત;
 ચેતન વિ. (સં.) ચેતનાવાણું; સજીવ (૨) ન. ચૈતન્ય;
 જીવનશક્તિ; પ્રાણ (૩) હોશ; સુષ
 ચેતનતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) ચેતન હોવાપણું
 ચેતનદાથી(-યક) વિ. ચેતન આપનારું
 ચેતનદેહ પું. (સં.) સુષ્પદેહ
 ચેતનદ્રવ્ય ન. (સં.) જીવાત્મા
 ચેતનમય વિ. (સં.) ચેતનથી ભરેલું; ચેતનથી પૂર્ણ
 ચેતનવાદ પું. (સં.) જીવનનું મૂળ જડ નહિ પણ ચેતન
 છે એવો વાદ; 'વાઈટેલિઝમ'
 ચેતનવાદી વિ. (સં.) ચેતનવાદમાં માનનારું
 ચેતનશાસ્ત્ર ન. (સં.) માનસશાસ્ત્ર; મનોવિજ્ઞાન; 'સાઈકોલોજી'
 ચેતના સ્ત્રી. (સં.) ચૈતન્ય; જીવનશક્તિ (૨) સમજશક્તિ
 ચેતનાતંતુ પું. (સં.) જ્ઞાનતંતુ
 ચેતનાશક્તિ સ્ત્રી. શરીરમાંનું ચૈતન્ય તરફ દોરનારું બળ
 ચેતવણી સ્ત્રી. ચેતવવું તે; અગાઉથી આપેલી ખબર;
 સાવચેતી (૨) તાકીદ
 ચેતવવું સ.કિ. 'ચેતવું'નું પ્રેરક
 ચેતવું અ.કિ. (સં. ચિહ્ન) સજગવું; લાગવું (૨) આગ
 લાગવી (૩) ઈશ્વારમાં સમજ જવું (૪) સાવધાન
 થવું; અગાઉથી જાણી જવું
 ચેતસ ન. ચિત્ત; અંતઃકરણ; મન [ચેતવણી
 ચેતા સ્ત્રી. ચેતી જવું એ; સભાનતા (૨) સૂચના; ખબર;
 ચેતાતંતુ વિ. જ્ઞાનતંતુ
 ચેતાતંત્ર ન. જ્ઞાનતંત્ર
 ચેતાવવું સ.કિ. ચેતવવું; સાવધ કરવું
 ચેતાવું અ.કિ. 'ચેતવું'નું ભાવે
 ચેટિ પું. (સં.) બુદ્ધેલખંડ પાસેના પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ
 ચેટિ(૦પતિ, ૦રાજ) પું. (સં.) ચેટિનો રાજા; શિશુપાલ
 ચેન ન. (સં. ચૈતન્ય, પ્રા. ચેઅન્ન) સુખ; આરામ (૨)
 ગમ્મત
 ચેન ન. (સં. ચિહ્ન) ચિહ્ન; લક્ષણ; ઔપાસ
 ચેન સ્ત્રી. (ઈ.) સાંકળ; માથા
 ચેનકાં ન.બ.વ. ચાળા; બહાનાં (૨) ચિહ્ન
 ચેનચાળા પું.બ.વ. લટકાંમટકાં; હાવભાવ
 ચેનચાળો પું. નામનિશાન; ચિહ્ન
 ચેનબાજ વિ. મોજલું; લહેરી
 ચેનબાજી સ્ત્રી. સુખચેન; મોજમજ; રંગરાગ

ચેનલો

૨૯૭

[ચોક

ચેનલ સ્ત્રી. (ઈ.) દૂરદર્શનના પ્રસારણ માટે વપરાતો
આવર્તનોનો સાંકડો પટ્ટો (૨) દરિયાનો સાંકડો પટ્ટો
(૩) ખાડી; સમુદ્રપુની (૪) વીજમાર્ગ

ચેપ પું. પરુ; રસી (૨) બીજના રોગ કે સંબંધની અસર

ચેપ પું. દબાણ (૨) તંત; દુરાગ્રહ; ચીકણાશ

ચેપક વિ. અસર કરે એવું; ચેપી

ચેપનાશક વિ. રોગના ચેપનો નાશ કરનારું (દવા વગેરે)

ચેપવું સ.કિ. ચાંપવું; દાબવું (૨) નિયોવવું (૩) ખોસવું;

ચેપવું (૪) ચેપની અસર કરવી [(૩) કંજૂસ

ચેપી(-પિયું) વિ. ચેપ લગારે એવું (૨) ચીકણું; દુરાગ્રહી

ચેપટર ન. (ઈ.) પુસ્તકનું પ્રકરણ

ચેપટરકેસ પું. (ઈ.) કોજદારી કપદાના અમુક પ્રકારના

ગુનાનો કેસ; જામિનકેસ

ચેમ્પિયન પું. (ઈ.) સર્વોત્તમ ખેલાડી [સમાજ

ચેમ્બર પું. (ઈ.) ખાનગી-ખાસ ખંડ (૨) મંડળી; સભા;

ચેર ન. એક કબજાડ

ચેર સ્ત્રી. (ઈ.) ખુરશી (૨) (લા.) અધ્ધલનું પદ (૩)

વિદ્યાપીઠમાંનું કોઈ પણ વિષયનું મહત્વનું અધ્યાપક-
સ્થાન

ચેરપરસન પું. સ્ત્રી. (ઈ.) અધ્ધલીય મહોદય કે મહોદયા

ચેરમેન પું. (ઈ.) (સભા કે સચિતિનો) અધ્યક્ષ

ચેરવું સ.કિ. છેકવું (૨) ખોતરણી કરવી; ચર્ચા કરવી

ચેરં(-રા)ચેર સ્ત્રી. ખૂબ ચેરવું તે; છેકાછેક

ચેરાં ન. બ.વ. બહાનાં (પારસી)

ચેરિટી સ્ત્રી. (ઈ.) દાન; સખાવત (૨) કડુણા; ઉદારતા

ચેરિટીકમિશનર પું. (ઈ.) ધર્માદા, ટ્રસ્ટ વગેરે પર દેખરેખ

રાખનાર મુખ્ય સરકારી અધિકારી; સખાવત આપુક્ત

ચેરિટીબલ વિ. ધર્માદા; સખાવતી

ચેરી સ્ત્રી. ગુલામડી; દાસી

ચેરીમેરી સ્ત્રી. (આંગ્લભારતીય) બક્ષિસ; બોક્ષી

ચેરો પું. છેકો (૨) નિંદા; દીકા

ચેલ ન. (સં.) વણ; કપડું

ચેલ સ્ત્રી. ફૂટી (વહાણ) [(તિરસ્કારમાં)

ચેલકી સ્ત્રી. છોડી (વહાલ તેમ જ તિરસ્કારમાં) (૨) ચેલી

ચેલકું ન. છોકરું (૨) ચેલો

ચેલકો પું. છોકરો (૨) ચેલો

ચેલી સ્ત્રી. શિષ્યા

ચેલી-ચેલો સ્ત્રી., પુ. શિષ્યા કે શિષ્ય

ચેલેન્જ સ્ત્રી. (ઈ.) પડકાર; લલકાર

ચેલો પું. (સં.) ચેલ્લક, પ્રા. ચેલ્લઅ) શિષ્ય

ચેવડો પું. (સં. ચિપિટ=પાંવા) પાંવાની એક વાની

ચેલવું સ.કિ. શેકવું; ગરમ કરવું (બળતા રૂ કે મીઠાથી)

ચેષ્ટક વિ. ચેષ્ટા કરનારું (૨) ટીખળ કરનાર

ચેષ્ટન ન. (સં.) ચેષ્ટા; સિલચાલ (૨) ટીખળ [કરતું

ચેષ્ટમાન વિ. (સં.) ચેષ્ટા-સિલચાલ કરતું (૨) ટીખળ

ચેષ્ટા સ્ત્રી. (સં.) ચાળા (૨) કઠો; મશકરી (૩) ચાલ-

ચલગત (૪) સિલચાલ

ચેષ્ટાખોર વિ. ચેષ્ટા કરનારું; ટીખળી; તોફાની

ચેષ્ટાળી સ્ત્રી. ઢેકડી; મશકરી (૨) પંચાત

ચેષ્ટિક વિ. (સં.) ટીખળી; તોફાની

ચેષ્ટિત સ્ત્રી. (સં.) સિલચાલ (૨) વર્તન; અચરણ

ચેસ પું. (ઈ.) શાતરંજની રમત

ચેસ-બોર્ડ ન. (ઈ.) શાતરંજ ખેલવાનું પાટિયું

ચેહ સ્ત્રી. (સં. ચિંતા, પ્રા. ચિઆ) મડદાની ચિતા

ચેળ સ્ત્રી. ખંજવાળ; ખૂજલી; ચળ

ચેલેં સ્ત્રી. ચીંચી (૨) કચકચ; બકવાટ

ચેલેપેલે કિ.વિ. ખાનગી રીતે; માંદામાંદો (૨) સ્ત્રી.

આનાકાની (૩) ન. બડબડ (૪) સ્ત્રી. જાભાજોડી

ચૈતન્ય ન. (સં.) ચૈતના; ચૈતનપણું (૨) આત્મા (૩)

પરમાત્મ (૪) સમજ; જ્ઞાન (૫) બળ; પરાક્રમ (૬)

પું. ચૈતન્ય મહાપ્રભુ

ચૈતન્યધન વિ. જ્ઞાનથી ભરેલું; જ્ઞાનસ્વરૂપ (૨) પું. બ્રહ્મ

ચૈતન્યદાથી વિ. (સં.) ચૈતન કે બળ-પરાક્રમ આપનારું

ચૈતન્યવાદ પું. (સં.) જડવાદથી ઊલટો-આત્મા છે એવો
વાદ

ચૈતન્યવાદી વિ., પું. ચૈતન્યવાદમાં માનનારું

ચૈતર પું. ચૈત્ર માસ

ચૈતરિયું વિ. ચૈત્ર માસમાં થતું (૨) ન. મહુડાનું ફૂલ

ચૈતરી વિ. ચૈત્રનું; ચૈત્રથી શરૂ થતું (૨) (લા.) ચૈત્રની

પૂનમ

ચૈતસિક વિ. (સં.) ચૈત (ચૈતસ) કે ચિત્તસંબંધી

ચૈતિક વિ. (સં.) ચિત્તને લગતું; માનસિક

ચૈત્ય ન. (સં.) હદ બતાવતો પથ્થર (૨) સ્મરણસ્તંભ;

પાણિયો (૩) બુદ્ધદેવના અવશેષ ઉપર બાંધેલો

મિનારો; બૌદ્ધ મંદિર (૪) દેરાસર (જૈન) (૫) દેવાલય

ચૈત્ર પું. (સં.) વિક્રમ સંવતનો છઠો માસ; ચૈત્ર માસ

ચૈત્રરથ પું. (સં.) કુબેરનો બગીચો [ચૈત્રની પૂનમ

ચૈત્રી વિ. (સં.) ચૈત્રનું; ચૈત્રથી શરૂ થતું વર્ષ (૨) સ્ત્રી.

ચૈલ ન. (સં.) વણ; લૂગડું

ચૈલાજિન ન. (સં.) મૃગયર્મનું વણ

ચો વિ., પૂર્વ. (સં. ચતુર, પ્રા. ચઉ) (સમાસની શરૂઆત-
માં) 'ચાર' એવું બતાવતો પૂર્વગ. ઉદા. 'ચોતરફ'

ચોઈસ સ્ત્રી. (ઈ.) પસંદગી; રુચિ

ચોક વિ. ('ચોકવું' ઉપરથી) સજ્જગ; સાવધ

ચોક વિ. (સં. ચુતપ્ક, પ્રા. ચઉક્ક) ચાર ગણું (આંકમાં)

(૨) પું. ઘર વચ્ચેની ચોપંડી ખુલ્લી જગા (૩)

આંગણા આગળની ખુલ્લી જગા (૪) વસ્તી વચ્ચેની

ખુલ્લી જગા (૫) બજાર; ગુજરી

ચોક/

૨૯૮

/ ચોખ્ખા(-ચિયું)

ચોક પું. (ઈ.) ખરી; ચાક [એક ભાત; ચોકડી
ચોકટ સ્ત્રી. ગંજકાની પાનની ચારે બાજુ ખૂણા આવે એવી
ચોકડું ન. (સં. ચતુષ્કાષ, પ્રા. ચઉક્કટ્ટ) ખારી કે બારણાં
બેસાડવા ચાર લાકડી સાલવીને કરેલો ચોખંડે ઘાટ
(૨) એવો કોઈ ચોખંડે ઘાટ; 'કેમ' (૩) યુક્તિ;
બાજી (૪) શેરી કે પોળનું ચકલુ-ચોગાન (૫) દોતનું
ચોકડું; 'કેન્યર' [સ્ત્રીનું વસ્ત્ર
ચોકડિયું વિ. ચોકડીવાળું; ચોકડી ભાતનું (૨) ન. તેવું
ચોકડી સ્ત્રી. (સ્. ચતુષ્ક, પ્રા. ચઉક્ક ઉપરથી) X આવડી
આકૃતિ (૨) ચોરડામાં (સામાન્ય રીતે તેના ખૂણામાં)
પાણી ઢોળવા કરવામાં આવતું ખાળવાળું કડિયાકામ
(૩) ચારની ઢોળી ઉદા. ચંડાળચોકડી (૪) ચાર
પુગનો સમુદાય (૫) ગંજકાની ચોકટ-એક ભાત (૬)
ચાર રસ્તા મળતા હોય તેવું સ્થાન

ચોકડીદાર વિ. ચોકડી ભાતનું

ચોકડું ન. (સં. ચતુષ્ક ઉપરથી) કાનનું એક ઘરેણું (૨)
ગાડા ઉપર માલ ભરવા મૂકવામાં આવતું લાકડાનું
પાંજરું (૩) ધોડાના મોંમાં રહેતો લગામનો લોઢાનો
ભાગ (૪) ચોકડી X (તુચ્ચકારમાં) (૫) લગામ;
અંકુશ; દાખ (૬) ચારનો સમુદાય

ચોકલ વિ. (-ચિયું) ચાર માત્રાવાળું; ચતુષ્કલ

ચોકલેટ સ્ત્રી. (ઈ. ચોકોલેટ પરથી) પીપરમિન્ટના
પ્રકારની ખાવાની એક ગળી વાનગી (૨) વિ. ઘેરા
કથ્થાઈ રંગનું

ચોકલેટી વિ. (ઈ.) ઘેરા કથ્થાઈ રંગનું

ચોકલો પુ. ખસખસનો ઘેડવો (૨) છાલ

ચોકવું અ.કિ. ચોંકવું; ચમકવું

ચોક(કસ) કિ.વિ. (સં. ચતુઃ+કષ્) ચોક્કસ; નક્કી;

ખરાબર (વસ્તુ) (૨) સાવધાન (માણસ) (૩)

ખાતરીદાર (માણસ) (૪) કિ.વિ. નક્કી; અવશ્ય

ચોકસપણું ન. ચોકસાઈ સ્ત્રી. ચોક્કસપણું (૨) ખાતરી

(૩) સાવધાની; ખબરદારી

ચોકસી પું. સોનારૂપાનો કસ કાઢનાર (૨) સોનારૂપાનો

ધંધો કરનાર [પારખું; પરીક્ષા

ચોકસી સ્ત્રી. ચોકસાઈ; સાવધાની (૨) ખાતરી (૩)

ચોકાધર્મ પું. રસોઈના ચોકાના-ખાનપાનાદિના નિયમો

વગેરે પાળવા તે કે તેટલામાં મનાતો ધર્મ [પાત્ર

ચોકાં ન.ખ.વ. (સં. ચતુષ્ક, પ્રા. ચઉક્ક) 'ચોકું'ના ધડિયા-

ચોકિયારુ ન. ચોકિયાતપણું; રખેવાળું (૨) ચોકી કરવાનું

મહેનતાણું

ચોકિયાત પું. ચોકી કરનાર; રખેવાળ

ચોકિયાતી વિ. ચોકિયાતને લગતું (૨) રખેવાળું;

ચોકિયાતપણું (૨) ન. દાક્ષ; જકાત

ચોકિયું વિ. ચાર જગદ કે ચોટ જોડેલું (૨) ન. ચાર

બળદનું ગાડું

ચોકી સ્ત્રી. (સં. ચતુષ્કિક, પ્રા. ચઉક્કિકા) રખેવાળને

રહેવાનું સ્થાન; 'ગેટ' (૨) રખેવાળી (૩) તપાસ;

સંભાળ (૪) જકાત લેવાનું નાકું (૫) એક ઘરેણું

(૬) નાનાં બાજઠ (૩) પહોરો

ચોકીદાર પું. ચોકિયાત; રખેવાળ

ચોકીદારી સ્ત્રી. રખેવાળી; રખવાળી

ચોકીપહેરો પું. ચોકી અને પહેરો; સખત જાપતો

ચોકું ન. (સં. ચતુષ્ક, પ્રા. ચઉક્ક) ચારનાં ચીંટો-પાટાં

ચોકો પું. (સં. ચતુષ્ક, પ્રા. ચઉક્કન) ચાર ખૂણાવાળી

જગા (૨) રસોઈ કરવા અખોટ કરેલી જગા (૩)

મરનારને સુવડાવા લીંપી તૈયાર કરેલી જગા (૪)

ગંજકાનો ચોંગો (૫) અલગ કે જુદો-નિરાળો

વિભાગ કે જગ્યા (૬) ચારનો સમૂહ

ચોક્કસ જુઓ 'ચોક્સ'

ચોક્કો પું. ચોકો (ગંજકાનો) (૨) ચાર રન (કિકેટ)

ચોક્ખાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'ચોખખાઈ'

ચોક્ખાખોલું વિ. જુઓ 'ચોખખાખોલું'

ચોક્ખું વિ. જુઓ 'ચોખખું'

ચોક્ખું(ઠચણક, ઠચટ) જુઓ 'ચોખખું(ઠચણક, ઠચટ)'

ચોક્ખુફૂલ વિ. જુઓ 'ચોખખુફૂલ'[ચોખખાઈ (૩) નિકાલ

ચોખ વિ. (સં. ચોલ, પ્રા. ચોક્ખ) ચોખખું (૨) સ્ત્રી.

ચોખચાખ સ્ત્રી. ચોખખાઈ

ચોખડિ(-ચિ)યાત વિ. વટાળ-આમ.છેટ વિનાનું

ચોખડિ(-ચિ)યાવેડા પું.ખ.વ. આમ.છેટ-વટાળ બહુ

પાળતા હોઈએ એમ ખતાવવું તે

ચોખડિ(-ચિ)યું વિ. વટાળ વિનાનું (૨) મુદ્દિ કે નીતિનો

અતિ આગ્રહ રાખનાર

ચોખવટ સ્ત્રી. ચોખખાઈ; પવિત્રતા (૨) સ્પષ્ટતા (૩)

(લા.) નિકાલ; ખુલાસો

ચોખખું ન. આજુબાજુ આવેલાં ગામડાંનો સમૂહ

ચોખંડ વિ. ચાર ખંડવાળું; ચારખૂણિયું (૨) ચોરસ (૩)

પું. ચોખંડી આકૃતિ (૪) ચારે ખંડ (પૃષ્ઠીના)

ચોખંડું વિ. ચારખૂણિયું (૨) સમચોરસ (૩) ચાર ખંડવાળું

ચોખા પુ.ખ.વ. (સં. ચોલ, પ્રા. ચોક્ખન) (ગંગર)

ભરડીને કઠાતું એક અનાજ [જરાક; થોડુંક

ચોખાપૂર વિ. એક ચોખા જેટલું (માપ કે વજનનો) (૨)

ચોખાખાર વિ. એક ચોખાના વજન જેટલું (૨) (લા.)

જરાક; થોડુંક [જેટલા માપનું; ચોખાપૂર

ચોખાવા લિ., કિ.વિ. ચોખા જેટલું અંતર દૂર (૨) ચોખા

ચોખામું વિ. ('ચોખખું' ઉપરથી) ચોખકિયાત; વટાળ

વિનાનું (૨) એટું ન ગણાય તેવું

ચોખું, (ઠચટ) વિ. (સં. ચોલ, પ્રા. ચોક્ખન) નફન સાફ

ચોખૂણ(-ચિયું) વિ. ચાર ખૂણાવાળું

યોખું/(-ખું)ટ/

૨૯૯

/યોધાર

યોખું/(-ખું)ટ વિ. ચારે દિશાની મર્યાદામાં આવતું - તમામ

(૨) કિ.વિ. ચારે ખૂણાઓમાં - ચારે બાજુ

યોખો પું. યોખાનો દાણો

[નિખાલસતા

યોખ્યા-(ફ્યા)ઈ સ્ત્રી. સ્વચ્છતા; શુદ્ધતા (૨) પ્રામાણિકતા;

યોખ્યા-(ફ્યા)બોલું વિ. યોખ્યું બોલનાર; સ્પષ્ટ વક્તા

યોખ્યું/(-ફ્યું) વિ. (સં. ચોક્ષક, પ્રા. ચોકખઅ) સ્વચ્છ

(૨) ભેળ, ભગાડ કે કચરા વગેરેનું (૩) સાચું;

પ્રામાણિક (૪) ખુલ્લું; સ્પષ્ટ (૫) કાપવા જેવું કે બાદ

કરવા જેવું બધું જતાં રહેતું યોખ્યું; 'નેટ' (જેમ કે,

ખર્ચ, નફો વગેરે) (૬) ભૂલચૂક વિનાનું (૭)

ગોટાળા વિનાનું

[સાફ

યોખ્યું/(-ફ્યું)(ઠચણક, ઠચટ) વિ. બિલકુલ યોખ્યું; તદ્દન

યોખ્યું/(-ફ્યું)ફૂલ વિ. ફૂલ જેવું ખૂબ યોખ્યું-સાફ

યોગદ સ્ત્રી. (યો + સં. ગ્રંથિ, ગંઠિ દ્વારા) ચારે છેડે ગંઠાવું

તે; લગ્નની ગાંઠ (૨) ચોરીની આસપાસ બાંધેલી

દોરીની ગાંઠ

યોગડો પું. ચારનો આંકડો કે સંખ્યા; '૪'

યોગદ સ્ત્રી. વીંટીનું પહેલું આંગળી પરનું નિશાન; વેઢ

યોગજી વિ. (સં. ચતુર્ગુણ, પ્રા. ચઉગ્ગણ) ચારગણું;

યોગજી

[ચારે દિશામાં; ચોમેર; ચોતરફ

યોગમ, (-રદમ)કિ.વિ. (યોઽચાર + ઠા. ગમ, યોગદમ)

યોગાન ન. (કા.) ખુલ્લી જગા; મેદાન[જુમલો (ફિકેટ)

યોગ્ગો પું. ગંજાફાનું ચોક્કાનું પાનું (૨) ચાર રતનો

ચોધડિયો ન.બ.વ. ચારચાર ધરીને ચોતરે વગાડતાં નગારાં

ચોધડિયું ન. ચાર ધરી જેટલો વખત (૨) મુરત (૩) દોઢ-

દોઢ કલાકનું

યોજાવો પું. જાવાથી આવતી ચાર તેજાનાની વસ્તુ :

લરિંગ, ઈલાયચી, તજ અને જાયફળ (૨) ગરમ

મસાલો; તેજાનો

ચોટ સ્ત્રી. (દિ. ચહુટઈ) આધાત; પ્રહાર; મુક્કી (૨)

દાવ; લાગ (૩) એક જાતનું જાદુ-મારણ; મૂઠ (૪)

નિશાન (તીર, ગોળીનું) (૫) મૂઠ (મેલીવિઘા)

ચોટ સ્ત્રી. ચોટવાની અસર

ચોટડું (-ફૂક, -છા) વિ. ચોટી રહે - ખસે નહિ એવું

ચોટણું વિ. ચોટે એવું; ચીકણું (૨) ન. ચોટેલી વસ્તુ

ચોટદાર વિ. ચોટવાળું; તાકેડું (૨) અસરકારક

ચોટલી સ્ત્રી. (દિ. ચોટી) શિખા; ચોટી (૨) નાળિયેરના

ઉપરનારેસા (૩) મકાઈ જેવા દોઝામાં સ્ત્રીકેસરનું ઝૂમખું

ચોટલો પું. વેણી; અંબોડો (૨) બૈરાંના જોડાના આગલા

ભાગમાં મોરની ડોક જેવો રખાતો ભાગ (૩) નારી;

સ્ત્રી (તિરસ્કારમાં)

ચો(-ચો)ટવું સ.કિ. (દિ. ચહુટઈ) ચીકાશને લીધે વળગવું

(૨) (લા.) આગ્રહપૂર્વક વળગવું; અડો જમાવવો

(૩) અ.કિ. બેસવું (તિરસ્કારમાં) (૪) નુકસાન થવું

ચો(-ચો)ટાડવું સ.કિ. 'ચોટવું'નું પ્રેરક

ચોટિયાલાડુ પું.બ.વ. ચૂરમાના લાડુ

ચોટી સ્ત્રી. (દિ. ચોટી) ચોટલી; શિખા (૨) પહાડ કે

ડુંગરનું શિખર (૩) પક્ષીના માથા પરની કલગી

ચોટીદાર વિ. ચોટીવાળું (૨) શંકુ આકારનું

ચોટાઈ સ્ત્રી. ચોટાપણું; ચોરીની આદત

ચોટું વિ. ચોરી કરવાની ટેવવાળું; ચોરડું (૨) લુચું

ચોડ સ્ત્રી. (દિ. ચોડ) વસ્તુઓની થપ્પી

ચોડ વિ. (હિ. ચોડા) પહોળું

ચોડવું સ.કિ. ચોટાડવું; ચિપકાવવું (૨) જડવું; બેસાડવું

(જેમ કે, ખીલી) (૩) લગાડવું; ઠોકવું (જેમ કે,

સોટી, પોલ) (૪) બરોબર લાગે તેવો સચોટ આકરો

બોલ કહેવો (જેમ કે કડક વેણ) [મહેનતાણું

ચોડાઈ સ્ત્રી. (-ણ) ન. પહોળાઈ; વિસ્તાર (૨) ચોડવાનું

ચોડાઈ સ્ત્રી. ચોડવાની કિયા

ચોડાવવું સ.કિ. 'ચોડવું'નું પ્રેરક

ચોડાવું અ.કિ. 'ચોડવું'નું કર્મણિ

ચોડું વિ. ચાર પડવાળું; ચોવડું (૨) પહોળું

ચોડો પું. એક ઉપર એક વસ્તુઓનો ખડકલો

ચોતરફ કિ.વિ. ચારે તરફ; ચોગમ

ચોતરફી વિ. ચારે બાજુનું

ચોતરો વિ. (કા. ચવતરહ) મોટો આંટલો; ચબૂતરો (૨)

પોલીસચોકી; ચાવડી

[કાપડ

ચોતાડું વિ. ચાર તારવાળું (૨) ન. ચાર તારના વણાટવાળું

ચોતારો પું. (ચાર તારનો) તંબૂરો

ચોતાલ(-ળ) વિ. ચાર તાલ-ઠોકવાળું (ગાયન) (૨) પું.

સંગીતનાં ૧૨ માત્રાનો એક તાલ

ચોત્રીસ(-શ) વિ. (સં. ચતુર્વિંશત્, પ્રા. ચઉત્રીસ) ત્રીસ

વત્તા ચાર (૨) પું. ચોત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૩૪'

ચોત્રીસા પું.બ.વ. ચોત્રીસાનો ધરિયો

ચોથ સ્ત્રી. (સં. ચતુર્થી, પ્રા. ચઉત્થ) પંખવાડિયાની ચોથી

તિથિ (૨) ચોથો ભાગ

ચોથાઈ સ્ત્રી. ચોથો ભાગ

[ભાગ

ચોથાઈ સ્ત્રી. ખંડણી તરીકે આપવાનો મહેસૂલનો ચોથો

ચોથિયું વિ. ચોથે દિવસે આવતું (૨) ન. ચોથો ભાગ

(૩) નાના બાળકના મરણ પછી ચોથા દિવસે કરાતી

કિયા કે ભોજન

ચોથિયો (૦ તાવ) પું. ચોથે ચોથે દહાડે આવતો તાવ

ચોથું વિ. ક્રમમાં ત્રીજા પટ્ટીનું [ચોતરફ; ચોગમ

ચોદ(-દિ)શ કિ.વિ. (સં. ચતુર્દિશમુ) ચારે દિશાઓમાં;

ચોધરો પું. ગાડીવાન (૨) એક અવટંક

ચોધાર વિ. (૨) કિ.વિ. (યોઽચાર+ધાર) આંખના ચારે

ખૂણાઓથી ધારા નીકળતી હોય તે પ્રકારનું; પુષ્કળ

(૨) વિ. ચોધારું; ચાર ધારવાળું

ચોધાડું

૩૦૦

[ચોરાઈ

ચોધાડું વિ. ચાર ધારવાળું (૨) બધી વાતમાં ડહાપણ કરતું
 (૩) ન. ચાર ધારવાળું એક હથિયાર ચોબ
 ચોપ સ્ત્રી. (સર. 'ચોપ') ખંત (૨) ઉત્સાહ (૩) છડી;
 ચોપગ (-ગું) વિ. ચાર પગવાળું (૨) ન. જાનવર; પશુ
 ચોપટ સ્ત્રી. સોગટાંની રમત (૨) તે રમવાનું કપડું કે પાટિયું
 ચોપડ ન. ચાર પડવાળું [બનાવેલું મિશ્રણ
 ચોપડ ન. ચોપડવાની વસ્તુ ધી વગેરે (૨) વહાણ રંગવાને
 ચોપડવું સ.કિ. (સં. ચોપ્પ, પ્રા. ચોપ્પઈ) લગાડવું;
 લપેડવું (૨) ગાળ દેવી (૩) ખુશામત કરવી
 ચોપડાપૂજન ન. દિવાળીએ થતું હિસાબવહીઓનું પૂજન
 ચોપડાવડું સ.કિ. 'ચોપડવું'નું પ્રેરક (૨) ગાળ કે અપશબ્દ
 કહેવો
 ચોપડી સ્ત્રી. (સં. ચતુષ્પુટિકા, પ્રા. ચઉપ્પુડિઆ) પુસ્તક
 ચોપડીબોર વિ. ચોપડી ખાનાડું; ચોપડીમાં દટાઈ રહેનાડું
 ચોપડીચુંબક વિ. ચોપડીઓમાં મજગુલ રહેનાડું
 ચોપડું વિ. (ચો = ચાર + પડ) ચાર પડવાળું (૨) ચીકટું
 (૩) ચીકટું; લીટું (૪) (લા.) ખુશામતિયું
 ચોપડું ન. ચાર પડવાળી ચોટલી
 ચોપડું ન. ચોપડી (તિરસ્કારમાં) [લખવાની વહી
 ચોપડો પું. (સં. ચતુષ્પુટક, પ્રા. ચઉપ્પુડઅ) હિસાબ
 ચોપન વિ. (સં. ચતુ:પંચાશત, પ્રા. ઉચ્ચન્ન) પચાસ વત્તા
 ચાર (૨) પું. ચોપનનો આંકડો કે સંખ્યા; 'પ૪'
 ચોપનમું વિ. ચોપનની સંખ્યાએ પહોંચેલું
 ચોપડું સ.કિ. (સર. ચાંપડું) ખોસવું; રોપવું (૨) ટીપવું;
 ટીપીને બેસાડવું (૩) મારવું; ઠોકવું
 ચોપાઈ સ્ત્રી. (સં. ચતુષ્પાટિકા, પ્રા. ચઉપ્પાઈઆ) એક
 છંદ (૨) ચારપાઈ; ખાટલો
 ચોપાટ સ્ત્રી. (સં. ચતુષ્પટ, પ્રા. ચઉપ્પટ) ચોપટ; ચોસર
 (૨) સરખી સુધરેલી જમીન; ચોગાન (૩) પરસાળ
 જેવો બેઠકનો ભાગ; ચોપાડ
 ચોપાટી સ્ત્રી. ચારે બાજુ ખુલ્લો હરવાફરવાનો વિસ્તાર
 (૨) મુંબઈમાં ઉપસાગર કાંઠાનું એક સ્થળ
 ચોપાડ સ્ત્રી. ચારે બાજુએ અચાપ તેવી પરસાળ
 ચોપાનિયું ન. બ.વ. ચાર પાનાંનું પતાકડું; 'પેમ્ફલેટ' (૨)
 નાનકડું જાહેરનામું (૩) વર્તમાનપત્ર
 ચોપાસ કિ.વિ. ચારે પાસ-બાજુ; ચારે તરફ
 ચોકાળ પું. ચાર કાળ સાથે સાંધી બનાવેલો ઓઢો
 ચોકેર-રી) કિ.વિ. (ચો = ચાર+કેર) ચારે બાજુ; ચોગમ
 કરતે
 ચોબ સ્ત્રી. (ફા.) (વાદ્ય વગાડવાની) નાની લાકડી; દંડૂકો
 (૨) (ધર કે તંબૂનો) વચલો વાંસ-ચાંભલો
 ચોબદાર પું. (ફા.) છડીદાર
 ચોબદારી સ્ત્રી. ચોબદારનું કામ
 ચોબવું અ.કિ. ચાંપવું; ડામવું; ડામ દેવો

ચોબો પું. (સં. ચતુર્વેદ, પ્રા. ચઉબેઅ) મધુરાતરકનો બ્રાહ્મણ
 ચોબો પું. ચબકો; ડામ (૨) છુંદજું
 ચોબો પું. ઢોલ વગાડવાનો દંડૂકો; દાંડી (૨) એ દાંડીનો
 ઢોલની પડી ઉપર પડેલો સોળ
 ચોભવું અ.કિ. કોભ પામવો; શરમાવું
 ચોભિ(-ભી)જું વિ. ભોંકું; છોભીજું
 ચોમગ કિ.વિ. (ચો = ચાર + ગમ. વ્યત્યયથી; અથવા
 ચો + મગ = માર્ગ) ચોપાસ; ચોમેર; ચોતરફ
 ચોમટિયું વિ. ચારે છેડે પહેરેલું (ધોતિયું વગેરે)
 ચોમાસુ વિ. ચોમાસામાં થતું; ચાર મહિનાને લગતું
 ચોમાસું ન. (સં. ચતુર્માસ, પ્રા. ચઉમાસ) વરસાદના ચાર
 મહિના; વર્ષાઋતુ
 ચોમુખ(-ખું) વિ. ચાર મોં, બારણાં કે બાજુવાળું [બાજુ
 ચોમેર કિ.વિ. (ચો = ચાર + મેર = બાજુ) ચારે તરફ-
 ચોર પું. (સં.) ચોરી કરનાર માણસ; ડુંગો [આંકડો
 ચોરઅં(-આં)ક પું. માલ ઉપર લખેલો મૂળ કિંમતનો છૂપો
 ચોરકડી સ્ત્રી. છૂપી કડી-નાનો આંકડો
 ચોરખલી સ્ત્રી. ઉપરથી દેખાય નહીં તેવો છૂપો ખાડો
 (પ્રાણીઓને ફસાવવાનો) [કળ (૨) ચોર આગળી
 ચોરખીલી સ્ત્રી. છૂપી ખીલી-ચૂંક; વારજું વાસવાની છૂપી
 ચોરખાનું ન. (કબાટ, પેટી વગેરેનું) છૂપું ખાનું
 ચોરચખાર પું. ('ચખાર' અર્થહીન શબ્દ, માત્ર 'ચોર'
 સાથે) ચોર વગેરે
 ચોરડું વિ. ચોટું; ચોરીની આદતવાળું
 ચોરણી સ્ત્રી. (સર. સં. ચલની; ચલનક; દે. ચલ્લનગ =
 ચક્ષિયો) લેંઘી; ચૂંઘણી; પાંચજમો [ખોટી ચારણી
 ચોરણો પું. સાઘળ આગળ ખૂલતો હોય એવો લેંઘો (૨)
 ચોરદાનત, ચોરદંષ્ટિ (સં.), ચોરનજર સ્ત્રી. ચોર જેવી
 ઝીણી-છૂપી નજર (૨) ખોટી દાનત; અપ્રામાણિકતા
 ચોરપગલે કિ.વિ. છાનીમાની રીતે; ચોરીછૂપીથી
 ચોરબજાર પું., સ્ત્રી., ન. જ્યાં ચોરીનો માલ વેચાતો હોય
 તેવું બજાર
 ચોરબાતમી સ્ત્રી. છૂપી-જાસુસ દ્વારા મળેલ ખાતમી
 ચોરવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ચોરી કરવાની વિદ્યા
 ચોરવું સ.કિ. (સં. ચોરયતિ, પ્રા. ચોરઈ) પારકાનું છૂપી
 રીતે લઈ જવું (૨) પૂરેપૂરું કામ ન દેવું; કસર રાખવી
 ચોરસ પું. (સં. ચતુરસ, પ્રા. ચઉરસ્સ) ચારે સરખી બાજુ
 ને સરખા ખૂણાની ચતુષ્કોણ આકૃતિ (૨) વિ. તેવા
 આકારનું; 'સ્કવેર'
 ચોરસી સ્ત્રી. ચોરસ આકારની તખતી (૨) સુધારની ફરસી
 (૩) ચોખંડુ છજું (૪) નાનો ચોરસો [ચોંઘજું
 ચોરસો પું. જાડા કાપડનો સમચોરસ ધાટનો ઓઢો કે
 ચોરાઈ સ્ત્રી. ચોરનું કાર્ય; ચોરી
 ચોરાઈ વિ. ચોરીને લગતું; ચોરાયેલું

યોરાયોર(-રી)/

૩૦૧

[ચોંદું]

યોરાયોર(-રી) સ્ત્રી. ચોરેયોરા; વારંવાર ચોરી કરવી તે
(૨) માંહોમાંહે અરસપરસ ચોરી થયા કરવી તે
યોરાણુ વિ. (સં. ચતુર્નરવતિ, પ્રા. ચઉણઉઈ) નેવુ વત્તા
ચાર (૨) પું. ચોરાયુંનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૪'
ચોરાશી(-સી) વિ. (સં. ચતુરશીતિ, પ્રા. ચઉરાસીઈ)
એશી વત્તા ચાર (૨) પું. ચોરાશીનો આંકડો કે સંખ્યા;
'૮૪' (૩) સ્ત્રી. બ્રાહ્મણોની ચોરાશી-બધી નાતોનું
જમણ (૪) ચોરાશી જન્મના ફેરા (૫) ચોરાશી
ગામોનો ગોળ કે સમૂહ

ચોરિત વિ. (સં.) ચોરેલું
ચોરિયાદું વિ. ચોરીચપાટી કરે એવું; ચોરડું
ચોરિયું વિ. (વહાણોનો) લુંટનારું (૨) ચોરીને લગતું
ચોરિયો પું. ચાંચિયો; દરિયાઈ લુંટારો
ચોરી સ્ત્રી. (સં. ચત્વરિકા, પ્રા. ચઉરિઆ) માહવું;
વરકન્યા પરણવા બેસે છે તે મંડપ

ચોરી સ્ત્રી. ચોરવું અથવા ચોરાવું તે (૨) ચોરનો પંથો
ચોરીચપાટી સ્ત્રી. કોઈ જાતની ચોરી અથવા ગુનો (૨)
ચોરનું-છીનવી લેવું તે

ચોરીછૂપી સ્ત્રી. ચોરી કે ગુમતા કે છૂપા દગાવાળું વર્તન
ચોરીફેરાપું. બ.વ. ચોરી-માલારામાં વરકન્યાને ફેરવાતા ફેરા
ચોરો પું. (સં. ચત્વરક, પ્રા. ચઉરઅ) ગામમાં સહુને
બેસવાની જગા (૨) પોલીસથાણું; 'ગેટ' (૩) મોટો
ઓટલો (૪) ગામના તલાટીની કચેરી

ચોવટ પું., ન. (સં. ચતુર્વર્ત્ત, પ્રા. ચઉવ્વટઅ) ચકલું;
બજાર; ખુલી જગા (૨) પંચનો નિર્ણય-ચુકાદો (૩)
કિ.વિ. ચોતરક; ચોવાટ (૪) સ્ત્રી. પંચાત; (લાંબી
દોઢગાલી) ચોળાચોળ

ચોવટિયણ વિ., સ્ત્રી. દોઢગાલી (સ્ત્રી) [ચુકાદો
ચોવટિયું વિ. દોઢગાલું (૨) પંચાતિયું (૩) ન. પંચનો
ચોવટિયોપું. ચોરેબેસનારો (૨) આગેવાન પુરુષ (૩) 'પંચ'
ચોવડ સ્ત્રી. ચાર પડ (૨) વિ. ચાર પડ કે સ્તરવાળું; ચોવડું
ચોવડું વિ. ચાર પડવાળું (૨) ચાર ગણું
ચોવાટ(-ટે) કિ.વિ. (ચો = ચાર + વાટ) ચોતરક; બધી
બાજુએ (૨) સ્ત્રી. ચાર રસ્તા ઉપરની જગા; ચકલો
ચોવાડ વિ. ચારે બાજુએ વાડવાળું (૨) પું., ન. એવું
ખેતર (૩) પું. ચોરાશીનું જમણ

ચોવાડો પું. ઠોર-બકરાં ચરતાં હોય તે સ્થળ
ચોવિહાર સ્ત્રી. સૂર્યાસ્ત પછી નહિ જમવાનું જૈન વ્રત
ચોવીસ(-શ) વિ. (સં. ચતુર્વિંશતિ, પ્રા. ચઉવીસઈ) વીસ
વત્તા ચાર (૨) પું. ચોવીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૪'

ચોવીસા ન.બ.વ. ચોવીસનો ધરિયો-પાડો
ચોવું સ.કિ. ધોંયવું; ખોસવું
ચોષવું સ.કિ. (સં. ચૂષ) ચુસવું [ખાદ્ય
ચોથ્ય વિ. (સં.) ચૂસવાલાયક (૨) ન. ચૂસીને ખાવાનું

ચોસઠ વિ. (સં. ચતુષ્ઠિ, ચઉસઠઈ) સાઠ વત્તા ચાર
(૨) પું. ચોસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૪'

ચોસર વિ. (સં. ચતુસર, પ્રા. ચઉસર) ચોસેરું (૨) સ્ત્રી.
ચાર દોરીવાળો; ચાર સેરવાળું (૩) ચાર સેરનું ભરત-
ગૂંથણ (૪) સાંગટાં વડે રમાતી એક બાજી (૫)
ચારની જોડ (બળદની) [ગચિયું; દડયું
ચોસલું ન. (સં. ચતુઃશૈલ્યક, પ્રા. ચઉસેલ્લઅ) સમચોરસ
ચોસાર સ્ત્રી. દાંડીની ચારે બાજુ બબ્બેની જોડમાં પરસ્પર
કાટખૂસે પાન બેસવાની પદ્ધતિ; 'ઉક્યુસેટ'

ચોસિયું ન. સોળ મધાનું વજન
ચોળ વિ. દિ. ચોલ = મજાઈ 'રાતું' અને 'લાલ' સાથે
'ખૂળ' એ અર્થમાં (ઉદા. ચાતું ચોળ)

ચોળ સ્ત્રી. ચોળવાની કિયા (એકલો નથી વપરાતો.)
ચોળવું સ.કિ. પસવું-મસળવું (૨) ચૂંથવું; વારંવાર
ઉથલાવવું; બગાડવું [એક કઠોળ

ચોળા પું.બ.વ. (સં. ચવલક, પ્રા. ચઉલઅ) મગ જેવું
ચોળાઈ સ્ત્રી. એક બાજી; ચોળાકળી (૨) તાંદળજાની બાજી
ચોળાઈ સ્ત્રી. ચોળવાની-મસળવાની કિયા
ચોળાચોળ(-ળી) સ્ત્રી. ('ચોળવું' ઉપરથી) સૌરાષ્ટ્રી
સ્ત્રીઓમાં વપરાતું લાલ કપડું

ચોળાકળી સ્ત્રી. ચોળાની શિંગ; ચોળી
ચોળિયા પું.બ.વ. ગજાની દીવાલના બંને બાજુનો સોજો;
કાકડા (૨) તેથી ચતું દઈ

ચોળિયું ન. એક જાતના કાંકરા
ચોળી સ્ત્રી. (સં. ચોલી) સ્ત્રીઓનો ટૂંકી બાંયનો કબજો
ચોળી સ્ત્રી. ચોળાની શિંગ (૨) એક કઠોળ; નાની જાતના
ચોળા

ચોળીમાર્ગ પું. કાંચળિયો પંથ; વામમાર્ગ
ચોળું વિ. ચખાવણું; દોઢગાલું

ચોળો પું. ('ચોળવું' ઉપરથી) પ્રવાહીમાં ચોળીને કે
ઉકાળીને બનાવેલું પેય (૨) વિચારોની ઘડબાંગ
ચોળો પું. (સં. ચોલ) અંગરખાનો કોઠો (૨) (સાધુ ફકીરો
ઢીલો ખૂલતો પહેરે છે એવો) એક જાતનો ઝબ્બો
ચોંક સ્ત્રી. (સં. ચમત્ક, પ્રા. ચમક્ક = ચમકવું) ચોંકવું-
ચમકવું તે (૨) પ્રાસકો

ચોંકવું અ.કિ. (સં. ચમત્ + કરોતિ, પ્રા. ચમ.ઈ)
ચમકવું; નવાઈ પામવું (૨) પ્રાસકો પડવો; ભડકવું

ચોંચવું વિ. ઉછાંછળું; તોફાની (૨) ચૂંખળું
ચોંટવું સ.કિ. (પ્રા. ચહુટઈ-ચહુટઈ) ચોટવું; વળગવું
ચોંટાડવું સ.કિ. ચોટાડવું; વળગાડવું

ચોંટિયાટવું સ.કિ. ખૂબ ચૂંટીઓ ખણાવી
ચોંટી સ્ત્રી., (-ટિયો) પું. ચૂંટી; ચમટી
ચોષ સ્ત્રી. ખંત; ચીવટ; ઉમંગ

ચોટું ન. (સં. ચતુર્દશ, પ્રા. ચઉલદશ) બજાર (૨) ચોક

ચૌડકર્મી

૩૦૨

/૯૪૮

ચૌડકર્મ ન. ચૂડકર્મ; મુંડણ-વાળ ઉતારવા તે
ચૌદ વિ. (સં. ચતુર્દશ, પ્રા. ચઉદસ) દસ વત્તા ચાર (૨)
પું. ચૌદનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૪'

ચૌદ(૦ભવન, ૦લોક) પું. બ.વ. (ભૂલોક, ભુવલોક,
સ્વલોક, મહલોક, જનલોક, તપોલોક, સત્યલોક
(બ્રહ્મલોક), અતલ, વિતલ, સતલ, રસાતલ,
તલાતલ, મહાતલ, પાતાલ) સમગ્ર બ્રહ્માંડ, વિશ્વ
(૨) ચૌદ બ્રહ્માંડ

ચૌદમું વિ. ક્રમમાં તેર પછી આવે એવું (૨) ન. માણસના
મરણને ચૌદમે દિવસે કરાતો જમણવાર

ચૌદમું રતન ન. અમૃત (૨) માર; દંડ

ચૌદ રત્ન ન. બ.વ. સમુદ્રમંથનમાંથી નીકળેલાં ચૌદ રત્ન:
લક્ષ્મી, કૌંસ્તુભ, પારિજાતક, સુરા, ધન્વંતરી, ચંદ્રમા,
કામદુધા, ઐરાવત, રંભા, સાતમુખી ઘોડો, ઝેર,
સારંગ ધનુષ, પાંચજન્મ શંખ અને અમૃત
ચૌદવિદ્યા સ્ત્રી. પ્રાચીન ચૌદ વિદ્યાઓ : ચાર વેદ, છ
વેદાંગ, ધર્મ, પુરાણ, ન્યાય ને મીમાંસા
ચૌદશ સ્ત્રી. (સં. ચતુર્દશી, પ્રા. ચઉદસી) પખવારિયાની
ચૌદમી તિથિ

ચૌદશિયો પું. વિષ્ણુસંતોષી માણસ; પંચાતિયો

ચૌદસ સ્ત્રી. ચૌદશ (ચૌદમી તિથિ)

ચૌર પું. (સં.) તસ્કર; ચોર

ચૌર્ય ન. (સં.) ચોરી

ચૌલ, (૦કર્મ) ન. (સં.) ચૂડકર્મ (૨) જન્મ્યા પછી એકાદ
વર્ષ બાદ પુત્રના માથાના વાળ ઉતારાવવાની ક્રિયા

ચ્યવન પું. (સં.) એક ઋષિ (૨) પતન; બ્રહ્મતા

ચ્યવનપ્રાશ પું. (સં.) એક પૌષ્ટિક ચાટણ (આપું.)

ચ્યવતું અ.કિ. (સં. ચ્યુ) પડતું; ખસી પડતું (૨)
સ્થાનબ્રહ્મ થવું

ચ્યુત વિ. (સં.) ખસી પડેલું; બ્રહ્મ થયેલું

ચ્યુતિ સ્ત્રી. પતન (૨) ખામી (૩) સ્ખલન; ભૂલ

છ

છ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો તાલુસ્થાની બીજો વ્યંજન

છ વિ. (સં. ષટ્, પ્રા. છલ-છ) પાંચ વત્તા એક (૨)

પું. છનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬'

છ ઉદ્. 'છિ', 'છટ' એવી તિરસ્કારસૂચક ઉદ્ગાર

છક કિ.વિ. નવાઈ પામ્યું હોય એમ; ચકિત; દિગ્મૂઢ

છક પું. (છકવું પરથી) છાક; તોર

છકડિયો પું. દોડિયો દુહો (લો.સા.)

છકડું ન. (સં. ષટ્ક, પ્રા. છક્ક) છનો જથ્થો-સમૂહ

છકડું ન. ગાડું

[યાનકી

છકડું ન. બાજરાના લોટની સાથે થાબડી કરેલ પૂરી કે

છકડો પું. (સં. શકટ) એક બળદ જોડાય તેવું જરી મોટો

પૈડાંવાળું ગાડું (૨) ચારથી વધુ કે છ જેટલા માણસ

બેસી શકે એવી સગરામઘાટની રિક્ષા-વાહન

છકવું અ.કિ. (સં. ચક્ર) બહેડી જવું; વંદી જવું (૨) નશામાં

ચકચૂર હોવું (૩) તોરમાં આવવું; ચગવું [ઉચ્ચાર

છકાર પું. (સં.) 'છ' વર્ણ કે અક્ષર (૨) 'છ' વર્ણનો

છકેલ વિ. છકી ગયેલું

છકોશિયું વિ. છ ખૂશિયું

છક્કડ સ્ત્રી. તમાચો; થપ્પડ (૨) ભૂલઘાપ

છક્કડ, (-ડિયો) પું. (સં. ષટ્ક, પા. છક્ક પરથી) છ

આંગળીવાળો માણસ

છક્કો પું. (સં. ષટ્ક, પ્રા. છક્ક) છ ચિહ્નવાળું ગંઢફાનું

પત્તું (૨) છ દાણાવાળો પાસો (૩) કિકેટમાં છ રન

મળે એવો ફટકો (૪) (લા.) હીજરો

છક્કોપંજો પું. સકાનો ખેલ કે ગંઢફાની એક રમત (૨)

જુગાર (૩) (લા.) દાવપેચ; દગલબાજી

છખૂણ, (-શિયું) વિ. છ ખૂણા કે બાજુવાળું (ષટ્કોણ)

છગ પું. (સં.) બકરો; છાગ

છગડો પું. (સં. ષટ્ક) છનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬'

છગડું વિ. (સં. ષટ્કગુણિત, પ્રા. છગુણિય) છએ

ગુણવાથી થાય એટલું

છગન પું. (સં. ષટ્કગુણ, પ્રા. છગુણ, વ્રજ ભાષામાં

છગન) એક નામ (પુરુષપું) (૨) પ્યારું નાનું બાળક

છગાર સ્ત્રી. ઝાડની ઊંચામાં ઊંચી ઝાળનું ટોચનું

છગાલ સ્ત્રી વડવાઈ

છગુની સ્ત્રી. ટચલી આંગળી

છગ્ગો પું. જુઓ 'છકો'

છચોક કિ.વિ. છડેચોક; ખુલ્લી રીતે; જાહેરમાં

છછણવું અ.કિ. છણછણ અવાજ કરવો (૨) ગણગણવું

(૩) ઊકળતું (પાણી હોવું) (૪) ગુસ્સે થવું

છછણાટ પું. ખણખણાટ (૨) મિજાજ; ગુસ્સો

છછડું વિ. છીછડું; ઊંડું નહિ તેવું (૨) ઉપર છલ્લું

છછું(-છું)દર(-ડું) ન. (સં. છચ્છુંદર, પ્રા. છચ્છુંદર)

ઉંદરના જેવું એક પ્રાણી (૨) એક જાતનું દારૂખાનું

(૩) વિ. અડપલાંખોર; તોફાની (૪) ધુસણખોર

સ્વભાવનું; ધુસણિયું

છછું(-છું)દરી સ્ત્રી. છછુંદરની માદા

છડું(-છું)દડું ન. જુઓ 'છછુંદર' [કવું

છછોડું વિ. છોડવાદ; બાળકબુદ્ધિનું; નાદાન (૨) આછ-

છજાવટી સ્ત્રી. છજા પરનું નાનું છાપડું; વાછટિયું

છજાવડું સ.કિ. 'છાજવડું'નું પ્રેરક (૨) છજું કાઢી ધરને

શોભાવવું (૩) છાપડું બનાવવું; છાજ નંખાવવું

છજું ન. (સં. છાધ, પ્રા. છજજ) નાનો ઝડખો; 'ગેલેરી'

છટ ઉદ્. ધુત્કારસૂચક ઉદ્ગાર; છીટ

૬૪૮/

૩૦૩

/છતુપાટ

છટ-સ્ત્રી. ગંધ

છટકકળ સ્ત્રી. છટકી શકે તેવી કળની યોજના

છટકણું વિ. છટકી જાય એવું

છટકખારી સ્ત્રી. (-રું) ન. જેમાંથી છટકી જવાય એવી

બારીક, યુક્તિ કે કરામત (ર) નાસી છૂટવાનું બારણું

(૩) ગૂંચમાંથી ઉકેલ કાઢવાનો ઉપાય

છટકવું અ.કિ. એકદમ છૂટવું-ખસવું (ર) નાસી જવું;

સટકવું (૩) નિશાન ચૂકવું (૪) બહેકી જવું

છટકારવું સ.કિ. છટ કહેવું; પુનઃકારવું

છટકિયું ન. (છટકવું = છાંટવું) ઠંડક માટે રખાતો ભીનો

રૂખાલ (ર) ઉદર પકડવાનું પાંજરું; ઉદરિયું (૩)

પેય; દાવ પેય; જાગ; કસામણી; કાવતરું

છટકું ન. ('છટકવું' ઉપરથી) છટકવાનું કાર્ય (ર) દાવ-

છટકેલ વિ. વંદી ગયેલ (ર) વ્યભિચારી

છટણી સ્ત્રી. કાપરૂપ; 'રિટ્રેયમેન્ટ' (ર) કપાત (૩) (લા.)

કર્મચારીઓ અથવા કામદારોને ઘટાડવાની ક્રિયા

છટા સ્ત્રી. (સં.) શોભા; કાંતિ (ર) રીત; ખૂબી (૩)

અર્થા (૪) પ્રભાવશાળી દબછબ (૫) વાફ્યાપુરી

છટાછટ કિ.વિ. 'છટ છટ' એવા અવાજ સાથે

છટાદાર વિ. છટાવાળું

છટાંક ન. (છ + સં. ટંક) આશરે સાઠ ગ્રામ; નવટાંક

છટી સ્ત્રી. જુઓ 'છટી'

છટું કિ. જુઓ 'છટું'

છટ સ્ત્રી. (સં. ૫૪, પ્રા. છટક) પખવાડિયાની છટી તિથિ

(ર) પું. એકસાથે ચાર ટંક - બે દિવસ ન ખાવાનું

વ્રત (જૈન) [બાળકને ઓઢાડતું લૂગડું

છટિયું ન. જન્મ પછી છટીનો દિવસ (ર) છટીને દિવસે

છટી-(ટી) સ્ત્રી. (સં. ૫૪, પ્રા. છટકી) બાળકના જન્મ

પછીનો છઠો દિવસ (ર) તે દિવસે કરવામાં આવતી

ક્રિયા (૩) દૈવ; વિધાતા (૪) છઠની તિથિ [પછીનું

છટું-(ટું) વિ. (સં. ૫૪, પ્રા. છટિઆ) ક્રમમાં પાંચ

છડ સ્ત્રી. છડવું તે

છડ સ્ત્રી. જિદ; હઠ; જક [બાલાનો હાથો

છડ પું. વાંસ (ર) બરુનો છોડ (૩) જટામાંસી (૪)

છડકવું સ.કિ. (સિ.) છાંટવું; છટકાવ કરવો

છડવું સ.કિ. (સં. શટ્ટ, પ્રા. છડ) ખાંડીને છોડાં જુદાં કરવાં

(ર) મારવું; ઠોકવું (૩) છેતરી-ચોરી લેવું

છડા પું. બ.વ. કંકુના થાપા મારવા તે

છડા પું. બ.વ. (સ્ત્રી કે બાળકના) પગનું એક ઘરેણું

છડાગાંઠણ(-ણું), છડાબંધન, છડાબાંધણ(-ણું) ન. વર-

કન્યાનાછેડાગાંઠવાનું વસ્ત્ર [નીકળેલોભૂકો; કુશકી

છડાણ, (-મણ) ન. છડવાનું મહેનતાણું (ર) છડતાં

છટી સ્ત્રી. સીંધી પાતળી સોટી (ર) રાજચિહ્ન તરીકે રાજ

આગળ રખાતો દંડ (૩) સળી ઉપર ફૂલ બાંધી કરેલો

ગોટો; કલગી

[ચોબદાર

છટીદાર વિ. છટી ઝાલનાર (ર) પું. નેકી પોકારનાર;

છટીસવારી સ્ત્રી. છટી-સાથે કે રસાલા વગર-એકલા જવું

તે [વિનાનું (ર) કુંવારું (૩) છોકરાંછંથાં વિનાનું

છડું વિ. (પ્રા. છક = છોડવું; તજવું પરથી) એકલું; સાથ

છડેચોક કિ.વિ. (છડું = જાતે + ચોક = જાણીબુઝીને)

ચોકમાં એકલું ઊભું હોય તે રીતે; ખુલ્લી રીતે;

જાહેર રીતે

છડેછડું વિ. સાથ એકલું (ર) છોકરાં વિનાનું (૩) કુંવારું

છડો પું. 'છડા'નું એકવચન; (સ્ત્રી કે બાળકનું) પગનું

ઘરેણું; સાંકળું (ર) મોતીનો કંઠો (૩) છટકાવ

છણકછ(-ભ)ણક કિ.વિ. છણકા કરતું હોય તેમ

છણક(-કાર)વું સ.કિ. છણકો કરવો; ગુસ્સામાં બોલવું

(ર) સૂપડા વડે ઝાટકવું

છણકાખોર વિ. છણકા કરવાની ટેવવાળું (ર) મિજાજ

છણકાખોરી સ્ત્રી. છણકા કરવાની ટેવ

છણકારો પું. છણકો

[અવાજ

છણકો પું. ગરમ તેલમાં પાણીનો છાંટો પડવાથી થતો

છણકો-છાકોટો પું. છણકો; ગુસ્સાનો બોલ (ર) તચ્છોડવું

તે (૩) મિજાજ

છણ છણ કિ.વિ. (રવા.) 'છણ છણ' એવા અવાજથી

છણછણવું અ.કિ. છણ છણ એવો અવાજ કરવો (ર)

છણકો કરવો (૩) ઊકળવું (પાણીનું) (૪)

ગણગણવું (૫) ગુસ્સે થવું; મિજાજ કરવો

છણછણાટ પું. છણાટ; ખણખણાટ (૩) મિજાજ; ગુસ્સો

છણણી, છણાવટ સ્ત્રી. છણવું તે; બારીક તપાસ

છણવું (સં. છિનતિ, પ્રા. છિણટ) સ.કિ. કપડાથી ચાળવું

કે ચાળવું (ર) બારીક તપાસ કરવી (૩) ખસવું;

વલૂરવું (૪) દબાઈ ગયેલી વાતને ફરી છેડવી-

ઉખેળવી (૫) ખમણવું [(૪) સ્પષ્ટીકરણ

છણાવટ સ્ત્રી. છણવું તે (ર) બારીક તપાસ (૩) ખુલાસો

છત સ્ત્રી. (સં. સત્તા) હોવાપણું; હસ્તી (ર) પુષ્કળપણું;

ભરતી (૩) સત્ત્વ; હીર (૪) ધનાઢ્યતા

છત સ્ત્રી. (સં. છત્રી; પ્રા. છતા) ઓરડા કે મકાનના

છાપરાનો અંદરનો ભાગ - ચંદરવો; વિતાન;

'સીલિંગ' (ર) ધાણું; અગાશી

છતરડી સ્ત્રી. મૂતદેહને અગ્નિદાહ દીધો હોય કે દાટ્યો

હોય તે સ્થળે કરેલું છત્રાકાર બાંધકામ [છતું; ખુલ્લું

છતરાયું વિ. (છત્ર-છત્ર દ્વારા) સૌના જોવામાં આવે તેવું;

છતાં સંધો. (સં. સત્ ઉપરથી) તોપણ

છતાંય સંધો. છતાં પણ

છતું વિ. (સં. સત્ ઉપરથી) જીવનું; વિદ્યમાન (ર) ચતું;

સવળું (૩) સીધું; પાંસડું (૪) ઉધાડું; જાહેર

છતુંપાટ વિ. ચતુંપાટ

છતો

૩૦૪

/છબલીકાં

છતે ઉદ્ધ. ('છે + તે'નું લઘુરૂપ) એક નકામો વાક્યારંભનો શબ્દપ્રયોગ (જેમ કે, છતે તમે ક્યારે આવશો ?)
(૨) 'છતુ'નું 'સતિસમ્મતી' પ્રયોગનું રૂપ (જેમ કે, છતે પૈસે લાચાર છું.)

છત્તર ન. (સં.) છત્ર છત્ર

છત્તા(-તું)પાટ વિ. છતુંપાટ; ચતુંપાટ

છત્ર ન. (સં.) મોટી ભારે છત્રી (૨) રાજચિહ્ન તરીકે વપરાતી છત્રી (૩) રક્ષણ કરનાર; પાલક (૪) ફૂલભેસણીનો એક પ્રકાર જેમાં બધાં જ ફૂલ એક જ સપાટીએ હોય છે; 'અંબેલ' (૫) મુરબ્બી

છત્રક ન. (સં.) નાનું છત્ર (૨) બિલાડીનો ટોપ

છત્ર(અછા)છાયા સ્ત્રી. છત્રની છાયા (૨) આશ્રય

છત્રધર, (ઠધારી) પું. માથે છત્રવાળો; રાજા

છત્રપતિ પું. (સં.) રાજા; શહેનશાહ; સમ્રાટ

છત્રપલંગ પું. છપ્પરપલંગ; છત્રીવાળો પલંગ [કાબરચના

છત્ર(ઠમ)બંધ પું. (સં.) છત્રના આકારમાં વંચાય એવી

છત્રબંગ પું. (સં.) રાજ્ય ખોલું તે (૨) પરતંત્રતા (૩)

વિષવાપણું; વૈધવ્ય ['પેરેશૂટ'

છત્રવાહન ન. (સં.) વિમાનમાંથી નીચે ઊતરવાની છત્રી;

છત્રાક ન. (સં.) બિલાડીનો ટોપ (૨) નાની છત્રી

છત્રાકાર વિ. છત્રના આકારનું-પાટવાળું

છત્રી સ્ત્રી. તાપ તથા વરસાદથી બચવા માથે ઓઢવાનું

એક સાધન (૨) ગાડી, પલંગ વગેરે પર હોતી છત-

ઢાંકણ (૩) મૃતદેહને અગ્નિદાહ દીધો હોય કે દાટયો

હોય તે સ્થાન ઉપર કરેલું છત્રાકાર બાંધકામ (૪)

વિમાનમાંથી-અધરથી ઊતરવા માટેની છત્રી જેવી

રચના; 'પેરેશૂટ'

છત્રીવાજું ન. વાદકવૃંદ (૨) એક પ્રકારનું વાદ્ય; 'બેન્ડ'

છત્રીશ(સ) વિ. (સં. પદ્મિંશત્, પ્રા. છત્રીસ) ત્રીસ વત્તા

છ (૨) પું. છત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૩૬'

છત્રીસ(શ)મું છત્રીસની સંખ્યાએ પહોંચેલું

છત્રીશી(સી) સ્ત્રી. છત્રીસ પદ્યોનો સમૂહ

છત્રીસેક વિ. આશરે છત્રીસ

છચ ન. (સં.) છગકપટ (૨) બનાવટ; ઢોંગ; બહાનું

છચત્તા સ્ત્રી. (સં.) કપડીપણું; કપટ

છચનામ ન. (સં.) તખલ્લુસ

છચવેશ સ્ત્રી. (સં.) છેતરે એવો બનાવટી વેશ

છચવેશી વિ. (સં.) છચવેશવાળું; બનાવટી વેશવાળું

છધાડું વિ. છ ધારવાળું; છ બાજુવાળું

છનાછની સ્ત્રી. ઉપરાઉપરી છનછન અવાજ થયા કરવો

તે (૨) પૈસાની રેલછેલ

છન્ન વિ. (સં.) ઢંકાયેલું (૨) છુપાયેલું; સંતાડેલું

છન્નુ વિ. (સં. પદ્મવતિ, પ્રા. છન્નવર્ઠ-છન્નઉર્ઠ) નેવું

વત્તા છ (૨) પું. છન્નુનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૬'

છન્નુમું વિ. છન્નુની સંખ્યાએ પહોંચેલું

છપતરું વિ. છાછરું (૨) ધસાઈને પાતળું થઈ ગયેલું

છપર ન. (સં. છત્વર) છપ્પર; છાપરું

છપરખાટ સ્ત્રી., પું. (મચ્છરદાનીની) છત્રીવાળો પલંગ

છપરપગું વિ. ચાલતાં જેનું જમીન પર આખું પગલું પડે

એવું (તે અભાગીનું ચિહ્ન મનાય છે.); અભાગિયું

છપરપલંગ પું. છપરખાટ; છત્રીવાળો પલંગ

છપરું અ.કિ. છુપાવું; સંતાવું [છાપ; છાપણી

છપાઈ, (-મણ, -મણી) સ્ત્રી. છાપવાનું મહેનતાણું (૨)

છપાણ ન. છાપવું તે; છાપકામ કે તેની રીત

છપાનિયું ન. છ પાનાનું પતકડું-ચોપાનિયું

છપામણ સ્ત્રી. (-ણી) સ્ત્રી. જુઓ 'છપાઈ'

છપાવડું સ.કિ. 'છપવું', 'છાપવું'નું પ્રેરક

છપાવું અ.કિ. 'છાપવું'નું ક્રમ્પિ (૨) છાપવાની ક્રિયા

થવી; 'છપવું'નું ભાવે (૩) (પતંગનું) એકદમ નીચે

પડવું

છપાં ન. બ.વ. કમળનાં ફળ; કમળકાકડી

છપ્પન વિ. (સં. પદ્મચંચારાત્, પ્રા. છપ્પન્ના) પચાસ વત્તા

છ (૨) ઘણું; અનેક; બહુ; બધું (૩) પું. છપ્પનનો

આંકડો કે સંખ્યા; '૫૬'

છપ્પનભોગ પું. ઠાકોરજીને ધરાવવાની છપ્પન પ્રકારની

રસોઈ (૨) જગતના બધા ભોગવિલાસ

છપ્પનિયું વિ. છપ્પનની સંખ્યાએ પહોંચેલું

છપ્પનિયો વિ., પું. સંવત ૧૯૫૬નો મોટો દુકાળ; છપનો

છપ્પય પું. છપ્પો (પિ.)

છપ્પર ન. છપર; છાપરું

છપ્પરખાટ સ્ત્રી. છપ્પરપલંગ; છપરખાટ; છપરપલંગ

છપ્પરપગું વિ. છપરપગું; ચાલતાં જેનું જમીન પર આખું

પગલું પડે એવું (૨) જેના આવવાથી ધરની પડતી

ઘાય તેવું; અપશુકનિયાળ

છપ્પરપલંગ પું. છત્રીવાળો પલંગ; છત્રપલંગ

છપ્પો પું. (સં. પદ્મપદ, પ્રા. છપ્પમ) છ પદનો એક છંદ

છબ, (ઠછબ, ઠકછબક) કિ.વિ. પાણીમાં કાંઈ

અફાવવાનો અવાજ થાય એમ

છબકડું વિ. સોહામણું; સુંદર

છબકડું ન. અચાનક હુમલો કરવો તે

છબકડું ન. ટૂંકી ચાળનું કેડિયું [ધોવું

છબછાપાવડું સ.કિ. 'છબછબ' કરવું (૨) તેમ કરતાં કપડું

છબછબિયું ન. છીછરા પાણીમાં તરવું તે

છબછબું વિ. છીછરું

છબતરું વિ. છીછરું (૨) ગંદું; ચૂંથાયેલું (૩) ન. છપતરું;

ધસાયેલું પતરું (૪) ચૂંથાયેલો કાગળનો કકડો [મીડું

છબરડો પું. ગોટાળો; અવ્યવસ્થા (૨) કામ કે ફળને નામે

છબલીકાં ન. બ.વ. છબછબિયાં; કાંસીજોડ

છબિ(-બી)

૩૦૫

/છસે(-સો)

છબિ(-બી) સ્ત્રી. (છવિ ઉપરથી) તસવીર (૨) કાંતિ; સૌંદર્ય (૩) ચહેરો; સુરત [નાર; 'ફોટોગ્રાફર' છબીકાર વિ., પું, ચિત્ર કરનાર; ચિતારો (૨) ફોટો પાઠ-છબીઘર ન. સિનેમાઘર
છબીલું વિ. (સં. છવિ + ઇલ્લ, પ્રા. છવિલ્લ) રૂપાળું; મોલક; દેખાવું
છબોતરું વિ. જુઓ 'છબતરું'
છમ (છમ, ઠકછમક) કિ.વિ. એવા અવાજથી
છમકવું ન. અટક્યાળું; ચાંદવું (૨) નાનકડું તોફાન (૩) અચાનક હુમલો કરવો તે [છમકો કરીને ચાલવું તે
છમકવું અ.કિ. છમકછમક થવું તે (જેમ કે, ધૂધરીનું) (૨)
છમકાટ(-ર) પું. છમકવું તે
છમકારવું સ.કિ. છમ અવાજ કરવો (જેમ કે, ઊની વસ્તુ પ્રવાહીમાં બોળીને) (૨) વધાર કરવો
છમકારો પું. છમકારવાનો અવાજ [પમકાવવું
છમકારવું સ.કિ. છમ એવો અવાજ થયા એમ વધારવું; છમછમ કિ.વિ. એવો અવાજ કરીને (૨) મદમાં; તોરમાં
છમછમવું અ.કિ. 'છમ છમ' એવો અવાજ કરવો (૨) તળાપમાં અવાજ થવો
છમછમાટ પું. 'છમછમ' અવાજ (૨) (લા.) તોર; મદ
છમછમિયાં ન.બ.વ. કાંસીજોડું (૨) ઝાંઝરિયાં
છમછરી સ્ત્રી. (સં. સંવત્સરિકા, પ્રા. સંવચ્છરિકા) સંવત્સરી (૨) પજુસણનો છેલ્લો દિવસ
છમાસિક વિ. (સં. ષષ્ઠાસિક, પ્રા. છમાસિય) છ મહિને થતું કે બહાર પડતું (૨) છ માસનું
છમાસિયો પું. મરણ પછી છ માસે કરાતી ક્રિયા; છમાસી
છમાસી સ્ત્રી. (સં. ષષ્ઠાસિકા) મરણ પછી છમાસે કરાતી ક્રિયા
છમાસી વિ. છમાસિક
છર પું. (સં. શુર) અસ્ત્રો; સજિયો
છર પું. તોર; મદ (૨) મસ્તી; તાન
છર સ્ત્રી. બરુની સોટી-સળી [ક્તરાવું
છર(ઠક)તું વિ. ('છર' અવાજ કરતું) આડું; ઢળતું (૨)
છરણું ન. (સં. શરણક, પ્રા. છરણઅ) દહીં વગેરે છણવાનું કપડું [અવાજની જેમ સરરર
છરર, (ઠર) કિ.વિ. વસ્તુ છરતી જતાં કે કપાતાં થતા
છરાણું, (-યેલું) વિ. ('છર' ઉપરથી) માટેલું; ફાટેલું
છરાવું અ.કિ. તોર કે મસ્તીમાં આવવું; ફાટવું
છરી સ્ત્રી. (સં. શુરિકા, પ્રા. છુરિકા) છૂરી; પાળી; કાતું
છરીકાનસ સ્ત્રી. પાતળી ચપટી નાની કાનસ
છ'રી' પાલક સંધ પું. સમ્યક્ત્વધારી (દેદ્યમાં સૌં પ્રત્યે સમાનતા ધારણ કરવી), પાદચારી (પગે ચાલવું), એકાશનકારી (એકાસણું કરવું), સચિત્તપરીહારી (સચિત્ત-મનપસંદ આહાર છોડવો), બ્રહ્મચારી

(વિષયજ્ઞા છોડવી) અને ભૂમિસંસ્તારકારી (સંધારામાં જ શયન રાખવું) એમ છ પ્રકારના 'રી' પાળતા રહી યાત્રા કરનારાઓનો સંઘ (જેન) [કે પથ્થર
છરુ ન. થાંભલાના મથાળા ઉપર ગુફાનું નકશીવાળું લાકડું
છરો પું. (સં. શુરક) મોટી છરી (૨) સીધો જમ્મયો (૩) બંદૂકના બારમાં ઊંડે એવી ગોળીઓ (૪) બોલ-બેરિંગમાં વપરાતી ગોળી (૫) ચાંદલા વિનાનું મોરનું પીંછું; તરવારડી [વેશ (૩) બહાનું
છલ પું., ન. (સં.) છળ, છેતરપિંડી; કપટ (૨) ખોટો
છલક સ્ત્રી. છાલક (૨) પાણીનું બેડું
છલક કિ.વિ. છાલક પાળતી હોય એમ
છલ(-ળ)કપટ ન. છેતરપિંડી; દગો; પ્રત્યંચ
છલકાર પું. છલકાવું તે
છલકારો પું. છાલક; છળ (પાણીની)
છલકાવું અ.કિ. (લાલવાથી) પ્રવાહી પદાર્થનું ઊછળી બહાર પડવું કે ઊભરાવું (જેમ કે, વરસાદથી તળાવ છલકાઈ ગયાં.) (૨) અભિમાનથી ફુલાવું
છલછલવું અ.કિ. છલકાવું
છલતી સ્ત્રી. છલકાતા પાણી માટેનો માર્ગ; 'સ્પિલ-વે'
છલન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) છળવું-છેતરવું તે; ઠગાઈ
છલવું અ.કિ. છેતરવું; ઠગવું (૨) બીકથી ચમકવું; હબકવું
છલંગ સ્ત્રી. ઠેકડો; છલાંગ
છલાછલ કિ.વિ. (દિ. છલ્લુચ્છલ = છલકાવું; ઊછળવું) છલકામ તેમ-છેક સુધી (ભરેલું); ભરપૂર
છલાવું અ.કિ. છલકાવું
છલાંગ સ્ત્રી. (સં.) ઠેકડો; છલંગ
છલિ(-ળિ)ત વિ. છેતરાયેલું (૨) છળેલું; ચમકેલું
છલ્લી સ્ત્રી. નાનું છાલિયું; નાની વાડી (૨) લગ્ન વખતે પહેરવાની વીંટી (૩) પૂજના સામાનની છાબડી
છલોછલ કિ.વિ. છલાછલ (છલકાય તેમ)
છલ્લા સ્ત્રી. કાનનો વેહ વધારવા થતાતી કપડી (૨) પું.બ.વ. એક જાતની ધૂધરીઓની વીંટી; લગ્નવેળા પહેરવાની વીંટી
છલ્લાં ન.બ.વ. છલ્લા-વીંટીઓ
છલ્લેયું ન. (દિ. છલ્લી ઉપરથી) સાવ ઘસાઈ ગયેલું છલુડું (૨) છાલ કે લાકડાની ચૂડી [પહેરવાની વીંટી
છલ્લો પું. છલો; એક જાતની ધૂધરીઓની વીંટી-લગ્નવેળા
છલ્લો પું. મદદા વિનાની કબર [ઠંકાવું; ઘેરાવું (૨) કેલાવું
છલાવું અ.કિ. (દિ. છલ્લિઅ=છલાયેલું) ('છાવું'નું કર્મણિ)
છવિ સ્ત્રી. (સં.) છબી; તસવીર (૨) શોભા; સૌંદર્ય
છવ્વીશ(-સ) વિ. (સં. ષડ્વિંશતિ, પ્રા. છવ્વીસ) વીસ વત્તા છ (૨) પું. છવ્વીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૬'
છવ્વીસા પું.બ.વ. છવીસનો પાગો-બડિયો ['૨૦૦'
છસે(-સો) પું.બ.વ. (છ + સો) છસોનો આંકડો કે સંખ્યા;

છજા/

૩૦૬

/છાનુછપતું(-નું)

છજા પું., ન. કપટ; છેતરપિંડી (૨) ખોટો વેશ (૩) બહાનું
 છજાકપટ ન. પ્રપંચ; દગોફટકો
 છજાકી પું. પાણીની છાજ
 છજાપ્રપંચ પું. દગોફટકો; છજાકપટ
 છજાવું સ.કિ. (સં. છલયતિ, પ્રા. છલતિ) છેતરવું; ઠગવું
 છજાવું અ.કિ. બીકથી ચમકવું; સમકવું
 છંછજાવું અ.કિ. છજાછજાવું; ગજાગજાવું (૨) ગુસ્સે થવું
 છંછજાટ પું. છજાછજાટ; ગજાગજાટ (૨) ગુસ્સો
 છંછેડવું સ.કિ. (છડવું પરથી) ચીડવું; સળી કરવી;
 ઉકેરવું
 છંટકાર પું. (પાણી) છાંટવું તે
 છંટકારવું સ.કિ. છંટકાર કરવો; છાંટવું
 છંટકાવ પું. (પ્રા. છંટ = છાંટવું) છાંટવું-છંટાવું તે
 છંટકાવસિંચાઈ સ્ત્રી. પાણી છાંટીને થતી સિંચાઈ
 છંટકોર પું. (છંટકાવ પરથી) છંટકોરવું તે |મોલવવું
 છંટકોરવું સ.કિ. છંટકાવ કરવો; છાંટવું (૨) પાણી છાંટી
 છંટાવ પું. છંટકાવ; છાંટવું તે
 છંટાવવું સ.કિ. 'છાંટવું'નું પ્રેરક
 છંટાવું અ.કિ. 'છાંટવું'ને કર્મણિ (૨) છાંટાડીડવા; છાંટાથી
 ભીંજવું (૩) ગાભણું થવું (ગાય, ભેંસ વગેરેનું)
 છંદ પું. (સં.) લત; વ્યસન (૨) સ્વભાવ
 છંદ પું. (સં. છંદસ્) અક્ષર કે માત્રાના મેળ-નિયમથી
 બનેલો પંક્તિ-સમૂહ; વૃત્ત
 છંદ વિ. પુષ્પજ; બહુ
 છંદબદ્ધ વિ. પદ્યરૂપે ગોઠવેલું-બનાવેલું
 છંદભંગ પું. છંદ-વૃત્તનો ભંગ
 છંદ(-દઃ)શાસ્ત્ર ન. વેદનાં છ અંગમાંનું એક (૨) પિંગળ
 છંદી, (ઠડું) વિ. મોઝ; શોખીન (૨) અમુકલતવાળું; વ્યસની
 છંદોબદ્ધ વિ. (સં.) છંદબદ્ધ; પદ્યરૂપે ગોઠવેલું-બનાવેલું
 છંદોભંગ પું. (સં.) છંદભંગ; છંદ-વૃત્તનો ભંગ
 છાક પું. નશો; કેક (૨) તોર; મિજાજ
 છાક સ્ત્રી. ગોવાળનું ભાથું
 છાક સ્ત્રી. સડા કે કોહવાણની ગંધ [બેશરમ
 છાકટ (-ટું) વિ., ન. દારૂ પીને ભાન ભૂલેલું (૨) નિર્લજ્જ;
 છાકટા (ઠઈ) સ્ત્રી., (ઠપણું) ન. દારૂ પીને ભાન ભૂલવું તે
 છાકટો પું. દારૂરિયો [સ્ત્રી. પુષ્પજતા; રેલમછેલ
 છાકમછેલ કિ.વિ. છોળો ઉપર છોળો વાગે એમ (૨)
 છાકવું અ.કિ. (છકવું ઉપરથી) છલકાઈ-ફુલાઈ જવું (૨)
 બહેકી-વંકી જવું [છાછિયું (૨) ગર્વ; રોક
 છાકો, (ઠટો) પું. ભારે છાકભર્યા છજાકો - તિરસ્કાર;
 છાજ પું. (સં.) બકરો; બોકરો [ભરવાની ચામડાની બતક
 છાજળ પું. (સં. છાગલ) બકરો; બોકરો (૨) સ્ત્રી. પાણી
 છાજોળ સ્ત્રી. વલોણા માટેની ગોળી
 છાછર સ્ત્રી. છીછરી થાળી; તાસક [રીતે કાંઈ કેંકવું તે

છાછર સ્ત્રી. પાણીની સપાટી પર છરર કરતું જાય એવી
 છાછરું વિ. છીછરું
 છાજ ન. (સં. છાઘ, પ્રા. છજજ) છાપરામાં ઘાસ પાટિયાં
 કે વાંસ વગેરેનું કરાતું આચ્છાદન કે તે વસ્તુઓ (૨)
 અભરાઈ
 છાજજ ન. છાજવાની ક્રિયા; છાજવું તે (૨) છાજ
 છાજલી સ્ત્રી. નાનું છજું (૨) અભરાઈ (૩) છજા પરની
 નાની અગાસી [ઢાંકવું; છાવું (૨) છવાઈ રહેવું
 છાજવું સ.કિ. (સં. છાદયતિ, પ્રા. છજજઈ) છાજથી
 છાજવું સ.કિ. (સં. છદયતિ-છદયતિ, પ્રા. છજજઈ) લાયક
 હોવું (૨) શોભવું; સારું દેખાવું (૩) ઘણો વખત
 નભવું; ટકવું (ઉદા. અતિસુખ એને ન છાજયું.)
 છાજિયું ન. શોકના આવેશમાં છાતી ફૂટવી તે
 છાટ સ્ત્રી. પથ્થરનો લાંબો પહોળો કકડો; લાંબી સાંકડી
 શીલા (૨) બળદ ઉપર લાદેલો ભાર
 છાણ ન. (સં. છકન, છગણ, શકનૂ, પ્રા. છઅણ)
 ગાયભેંસનો મળ; ગોબર
 છાણપૂંજે પું. કચરોપૂંજે (૨) (ઢોરનું) વાસીદું
 છાણવું સ.કિ. (દિ. છાણણ) બારીક રીતે યાળવું (૨)
 છાણવું (૩) તપાસવું
 છાણિયું વિ. છાણ જેવું; પોચું; દમ વગરનું (૨) છાણ
 ખાઈને રહેનારું (૩) ન. છાણમાટીનું બનાવેલું ટોપલું
 છાણું ન. (સં. છકન - શકનૂ, પ્રા. છઅણ) બાળવા માટે
 છાણને થાપીને સૂકવેલું ચકરું
 છાત ન. છત્ર; છત્રી
 છાતરવું સ.કિ. ખેંચીને બહાર લાવવું
 છાતી સ્ત્રી શરીરનો પેટથી ઉપરનો પહોળો ભાગ (૨)
 (લા.) હેંચું; દિલ (૩) તાકાત; હિંમત (૪) સ્તન
 છાતીપૂર વિ. છાતી સુધી આવે એટલું
 છાતીફાટ કિ.વિ. છાતી ફાટી જાય એમ; ખૂબ લાગણીથી
 છાતીભેર કિ.વિ. હિંમતથી (૨) (ઊંચું ચડતાં) છાતી
 ભરાઈ આવે-દમ ચડે તેમ
 છાત્ર પું. (સં.) વિદ્યાર્થી
 છાત્રપતિ પું. (સં.) ગૃહપતિ
 છાત્રવૃત્તિ સ્ત્રી. શિષ્યવૃત્તિ
 છાત્રા સ્ત્રી. (સં.) વિદ્યાર્થિની
 છાત્રાલય ન. છાત્રોને રહેવાનું સ્થળ; 'બોર્ડિંગ'; 'હોસ્ટેલ'
 છાદન ન. (સં.) ઢાંકવું કે ઓઢવું તે કે તે ઓઢવાની વસ્તુ
 છાદિત વિ. (સં.) આચ્છાદિત (૨) ઢાંકેલું
 છાનગપતિયાં ન.બ.વ. છાની છાની વાતો
 છાનાછાની સ્ત્રી. વાતને છાની રાખવી તે (૨) કિ.વિ.
 વાત છાની રહે તેમ [ખાનગી
 છાનું વિ. (સં. છન્ન, પ્રા. છન્નઅ) ગુમ (૨) મૂંઝું (૩)
 છાનુછપતું, (-નું) વિ. છૂપું; કોઈ જાણે નહિ તેવું; ગુમ

છાનુમાનું

૩૦૭

[છાશી

છાનુમાનું વિ. છાનુછપતું (૨) ગુપચૂપ
 છાપ સ્ત્રી. ('છાપવું' ઉપરથી) એક વસ્તુ બીજા પર
 દબાવાથી તેની આકૃતિ પડે તે (૨) આકૃતિ પાડવાનો
 સિક્કો (૩) પતંગની ગોથ (૪) છાપવાની સફાઈ
 (૫) મન ઉપર થયેલી અસર - તે પરથી બંધાયેલો
 અભિપ્રાય (૬) શેઠ; દાબ; પ્રભાવ [રીત; છપાઈ
 છાપકામ ન. છાપવાનું કે તેને લગતું કામ (૨) છાપવાની
 છાપખાઈ વિ. છાપ ખાનાર (પતંગ માટે)
 છાપખાનું ન. છાપકામ થતું હોય તે સ્થળ; મુદ્રણાલય
 છાપગર પું. છીપો; 'પ્રિન્ટર'
 છાપજ(ં-યો)ત્ર પું. છાપવાનું યંત્ર
 છાપટ સ્ત્રી. પાણીની છાલક; છોળ (૨) થાપટ; લપડાક
 છાપણી સ્ત્રી. છાપવાની રીત કે તેની સફાઈ
 છાપભૂલ સ્ત્રી. છાપવામાં થયેલી ભૂલ; છાપદોષ
 છાપર ન. છાપડું
 છાપર સ્ત્રી. વાટવાનો મોટો ચપટો પથ્થર
 છાપરિયું વિ. છાપરાનું; છાપરાને લગતું
 છાપરી સ્ત્રી. નાનું છાપડું (૨) ઝૂંપડી
 છાપડું ન. (સં. છત્તર, પ્રા. છપ્પર) મકાન પર કરેલું
 ઢાંકણ (૨) છાજ (૩) ઝૂંપડું
 છાપડું સ.કિ. બીબા વડે છાપ-આકૃતિ પાડવી
 છાપાંગરી સ્ત્રી. છાપાં વેચવા-પહોંચાડવાનો બંધો
 છાપાંગરો પું. છાપાનો વેપારી, ફેરિયો
 છાપું ન. ('છાપવું' ઉપરથી) વર્તમાનપત્ર (૨) બીજું
 છાપું ન. ચાખાચીડિયું [પંકાપેલો માણસ
 છાપેલ કાટલું ન. (છાપેલું + કાટલું) પહોંચેલું; બંધા તરીકે
 છાપો પું. ('છાપવું' ઉપરથી) ઓચિતો હુમલો (૨) છાપ
 વડે કરેલું ચિહ્ન (૩) લાગો; વેરો (૪) બધાં છાપાં;
 'ધી પ્રેસ' [ટોપલી
 છાખ, (ઠડી) સ્ત્રી. (ઠડું) ન. (દિ. છખ્ખ) વાંસની છાછરી
 છાખડીઘાટ વિ. છાખડીના આકારનું
 છાખલ સ્ત્રી., ન. એક જાતનો છાપેલો સાલ્લો; છીદરી
 છાયા સ્ત્રી. (સં.) પડછાયો (૨) આશ્રય; ઓથ (૩)
 અસર; છાપ; 'ટોન', 'ઈમેજ' (૪) છાંયો; છાંયડો
 છાયાકાવ્ય ન. (સં.) બીજા કાવ્યની છાયાવાળું કાવ્ય
 છાયાચિત્ર ન. (સં.) કેવળછાયા-ઓળાડપેઆલેખાયેલું ચિત્ર
 છાયાજોશી(ં-થી) પું. (સં.) વ્યક્તિની છાયા માપી તે
 પરથી ભવિષ્ય વાંચનાર જોશી [ભાવાનુવાદ
 છાયાનુવાદ પું. (સં.) મૂળની છાયા ઉતારતો અનુવાદ;
 છાયામ્બન ન. (સં.) છાયાનું માપ (૨) ચંદ્ર
 છાયાચંત્ર ન. (સં.) છાયા ઉપરથી વખત જાણવાનું ચંત્ર;
 'સન-ડાયલ' (૨) હોકાચંત્ર
 છાયો પું. (સં.) છાયા છાંયો; પડછાયો; ઓળો
 છાર પું., સ્ત્રી. (સં. કાર) ઈટવાડાનો ભૂકો (૨) ફૂળ

(૩) ધૂળ (૪) રાખોડી (૫) છારી
 છાર પું. (પ્રા. છાર) મત્સર; અભિમાન
 છારવડું સ.કિ. વાસીદું વાળવું
 છારવડું સ.કિ. ('છાર' ઉપરથી) બાળીને ખાખ કરવું (૨)
 છાવું દબાવવું (૩) માંડી વાળવું; છાવરવું (૪)
 છમકારવું
 છારા વિ. બ.વ. (સં. કાર) પિત્તવાળા; તીખા (ઓડકાર)
 છારાં ન. બ.વ. છારા જાતિનાં માણસ (તુચ્છકારમાં)
 છારિયું ન. સાંકડા મોનાં વાસણ ધસવા માટે વપરાતો
 ફૂચો [ધર
 છારી સ્ત્રી. વસ્તુ પર બાજતો (મેલ કે કારનો) આછો
 છાડું ન. ઈંટો, મટોડી અને ચુનાવાળો ભૂકો
 છારો પું. એ નામની એક જિપ્સી જેવી જાતનો પુરુષ
 છારોડિયા વિ. બ.વ. પિત્તવાળા તીખા (ઓડકાર); છારા
 છારોડિયાં ન. બ.વ. મરનારના તેરમા દિવસે ચકલામાં
 પીળું વસ્ત્ર ઓઢાડીને મુકાતા ત્રણ ઘડા
 છારોડી સ્ત્રી. છારી (૨) રાખોડી; રાખ [વગેરેની)
 છાલ સ્ત્રી. (સં. છલ્લિ, પ્રા. છલ્લિ) ત્વચા (જાડ
 છાલ પું. કેડો; પીછો
 છાલક સ્ત્રી. (સં. કાલ ઉપરથી) પાણીની છોળ; છલ-
 કાઈને પ્રવાહી ઊછળવું કે ફેંકવું તે [પાછ; હલકું
 છાલકું વિ. ('છાલક' ઉપરથી) છાછડું (૨) આછલકું;
 છાલકું ન. ગણેડા ઉપર નાખવાની બે પાસિયાવાળી ખુલ્લી
 ગુણ (૪) ચાર છાલ - એસી ડિલોનો સંતોલો
 છાલાં ન. બ.વ. (સં. છાલ) ફોતરાં; છોડાં (૨) ચામડી
 પરનાં બરછટ ભિંગડાં
 છાલિયું ન. પહોળા મોની વાડકી; છાલું
 છાલી સ્ત્રી. નાનું છાલું; વાડકી (૨) મૂડી
 છાલું ન. પહોળા મોનો વાડકો; છાલિયું
 છાલું ન. (છાલ સ્ત્રીલિંગ ઉપરથી) ઘંટીમાંથી લોટ
 વાળવાનું નાળિયેરનું છોડું
 છાલોપાલો પું. ગરગથ્થું ઓસડ-વેસડ [કિ મથક; 'કેમ્પ'
 છાવણી સ્ત્રી. (દિ. છાવણી, છાવણિયા) (લકરી) પડાવ
 છાવર પું. ઢાંકણ (૨) ઢાંકપિછોડો
 છાવરવું સ.કિ. ઢાંકવું (૨) ઢાંકપિછોડો કરવો
 છાવું (વવું) સ.કિ. (સં. છાદતિ, પ્રા. છાઅઈ) ઢાંકવું
 (૨) છાજ વડે ઢાંકવું
 છાવો પું. લુચ્ચો લકળો દાદો (૨) દુશ્મન; શત્રુ
 છાશ સ્ત્રી. (દિ. છાસી) દહીં મધી કરાતું પ્રવાહી
 છાશવાર પું. વલોજાનો દિવસ
 છાશવારે કિ.વિ. જ્યારે-ત્યારે; હરવખત; વારંવાર
 છાશિયું વિ. છાશવાળું; છાશ જેવું (૨) હલકી જાતનું
 છાશી વિ. (સં. ખડશીતિ, પ્રા. છાસીઈ) એસી વત્તા છ
 (૨) પું. છ્યાસીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૬'

છાસ/

૩૦૮

/છીટ

છાસ સ્ત્રી. છાસ [ઉગાડેલી જુવાર
છાસટિયો પું. (છાસક દિવસમાં તેંપાર થતી) પાણી પાઈને
છાસક વિ. (સં. ષટ્પષ્ટિ, પ્રા. છાસટિઠે) સાઠ વત્તા છ
(૨) પું. છાસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૬'

છાસિયું વિ. જુઓ 'છાશિયું'
છાસી વિ. જુઓ 'છાશી' [છાપ
છાઈ સ્ત્રી. છાપા; છાંચો (૨) પડછાપો (૩) આશરો;
છાંકું વિ. છાંટું; ગખ્ખી; ગપોડી
છાંછવું વિ. ઉછાંછળું; ઉદ્દત (૨) ન. છાછિયું; છજાકો
છાછિયું ન. રોષ કે તિરસ્કારપુક્ત છજાકો કે પુરકિયું
છાંટ સ્ત્રી. (દિ. છંટા) આછા છાંટા; ફરફર (૨) ઉપર-
ઉપરથી કાપતાં પહેલા કક્કા (૩) ગખ્ખું; બડાઈ

છાંટ સ્ત્રી. ગૂણપાટનો કોથળો
છાંટણી સ્ત્રી. છાંટવું તે; છાંટવાની કિયા
છાંટણી સ્ત્રી. છંટણી; અલગ કરવાની કિયા
છાંટણું ન. (કુંકુ-કેસર વગેરેથી) છાંટવું તે (૨) (કપડામાં
કે કપડા પર) છાંટાની ભાત

છાંટવું સ.કિ. (સં. છંટતિ, પ્રા. છંટઈ) વિખેરાઈને પડે
એમ નાંખવું (૨) (બી) વેરવું (૩) છોળવું (૪) ઠપકો
દેવો (૫) લાંચ આપવી [તારવવું (૪) આળવું
છાંટવું સ.કિ. ધાર કાપવી (૨) સોરવું (૩) અલગ પાડવું;
છાંટા પું. બ.વ. થોડો છાંટા જેવો વરસાદ

છાંટાભાર વિ. છાંટા જેટલું થોડું
છાંટુ વિ. ગખ્ખી; છાંટે એવું
છાંટો પું. (દિ. છંટઅ) મુંદ; ટીપું (૨) ડાચ; કલંક (૩)
સ્પર્શસ્પર્શ કે ખાવાપીવાનો સંબંધ (૪) વિ. થોડુંક;
ચપટીક (જેમ કે, એનામાં છાંટો અક્કલ નથી.)

છાંટોપાણી ન. દારૂ; મદિરા
છાંડણ ન. છાંડવું તે (૨) જમતાં છાંડેલ અન્ન; છંડામણ
છાંડવું સ.કિ. (સં. છંદતિ, પ્રા. છંડઈ) તજવું (૨)
કારગતી આપવી (૩) ભાણામાં પડી રહેલા દેવું

છાંડી, (-ડેલી) વિ., સ્ત્રી. ('છાંડવું' પરથી) પતિએ
તજેલી-કારગતી આપેલી; ત્યક્તા

છાંદવું સ.કિ. (સં. છંદ = છાંદવું, લેપવું, પ્રા. છંદઈ)
છાંદાથી લેપવું - જાડું લીપવું

છાંદસ વિ. (સં.) વેદ ભણેલું; વેદપાઠી
છાંદું ન. ગાર કે છો ઊખડવાથી પહેલ ખાડો કે બાકડું
છાંદો પું. છાણમાટીનો લોંદો (૨) જાડું લીપણ
છાંચ, (ઠડી) સ્ત્રી. (ઠડો, -થો) પું. છાપા; પડછાપો (૨)
આક્રપ; છાપ

છિકાડું ન. એક પ્રકારનું ઘરણ; છિકારડું [(૩) મસ્તીખોર
છિછલ્લું(-કલું) વિ. આછકલું; ઉછાંછળું (૨) છોકરવાદ
છિટ ઉદ્. છટ અર્થનો ઉદ્ગાર
છિટકાર પું. (રવા.) છિટકાર; તિરસ્કારના બોલ

છિટકોરવું સ.કિ. ઝારીથી પાણી છાંટવું; છટકોરવું
છિટ છિટ ઉદ્. છટછટ એવો ઉદ્ગાર
છિણાવવું સ.કિ. 'છીણવું'નું પ્રેરક
છિણાવું અ.કિ. 'છીણવું'નું કર્મણિ
છિદ્ર ન. (સં.) કાણું; બાકું; નાકું (૨) દોષ; ખામી
છિદ્રમય વિ. (સં.) કાણાં-કાણાંવાળું
છિદ્રયુક્ત વિ. (સં.) છિદ્રવાળું; કાણું
છિદ્રયંત્ર ન. (સં.) છિદ્ર-કાણું પાડવાનું યંત્ર; 'પંચ'
છિદ્રાન્વેષણ ન. (સં.) બીજાના દોષ શોધવા તે
છિદ્રાન્વેષી વિ. દોષ શોધનારું
છિદ્રાણુ વિ. છિદ્રવાળું; કાણાંવાળું
છિનાળ વિ. (સં. છિન્નાલિ, પ્રા. છિન્નાલિઆ) છિનાળવું
(૨) સ્ત્રી. વ્યભિચારિણી; કુલટા

છિનાળવું વિ. વ્યભિચારી
છિનાળી સ્ત્રી. (-ળી) ન. જરકર્મ; વ્યભિચાર
છિન્ન વિ. (સં.) છેદેલું (૨) જુદું પાડેલું; તૂટી પડેલું
છિન્નભિન્ન વિ. ભાંગીતૂટી ગયેલું (૨) અસ્તવ્યસ્ત;
વેરણછેરણ [વેરણછેરણ

છિન્નવિચિન્ન વિ. (સં.) કપાઈને છૂટું પડેલું; કપાઈને
છિન્નવ્રણ પું. (સં.) કપાવાથી પડેલો જખમ [અંગવાળું
છિન્નાંગ ન. (સં.) કપાયેલું અંગ (૨) વિ. કપાયેલા
છિપકળી સ્ત્રી. ગરોડી; ગિલોડી (૨) એક જાતનો સાપ
(૩) કાનનું એક ધરેણું

છિપાવવું સ.કિ. 'છીપવું'નું પ્રેરક
છિપાવું અ.કિ. 'છીપવું'નું કર્મણિ
છિપોલી સ્ત્રી. છીપ [છીડીને પહેલી રજ
છિયાડી સ્ત્રી. (દિ. ખેહ = ધૂળ; રજ) રજોટી; પવનથી
છિયાડો પું. પવનથી ઊડીને પડેલો કચરો
છિલેટું ન. છોડું; છોતડું; છીલટું
છિ: ઉદ્. ચિકાર કે તુચ્છકાર બતાવતો ઉદ્ગાર

છિક સ્ત્રી. જુઓ 'છીક'
છિકણી સ્ત્રી. જુઓ 'છીકણી'
છિકવું અ.કિ. જુઓ 'છીકવું'
છિકારડું(-કું) ન. જુઓ 'છીકારડું(-વું)'

છિકાડું ન. જુઓ 'છીકાડું'
છિટ સ્ત્રી. જુઓ 'છીટ'
છિટલો પું. જુઓ 'છીટલો'
છિડી સ્ત્રી. જુઓ 'છીડી'

છિડું ન. જુઓ 'છીડું' [મળત્યાગ
છી સ્ત્રી., ન. ગંદી વસ્તુ (૨) (બાળભાષા) મળ; વિષ્ટા;
છી ઉદ્. છિ: (૨) ગંદકીસૂચક ઉદ્ગાર
છીછડું વિ. થોડી ઊંડાઈવાળું; ઓછા જ્ઞાનવાળું; છછડું
છી છી ઉદ્. ગંદી વસ્તુ સૂચવતો ઉદ્ગાર
છીટ ઉદ્. છિટ (૨) સ્ત્રી. સૂગ; અપ્રગમો; તિરસ્કાર

છીણવું

૩૦૯

/છૂટકો

છીણવું સ.કિ. (સં.) છીણી ઉપર ધસવું; છુંદો પાડવો
(૨) મોળવું; સમારવું (શાક) (૩) ગાળવું
છીણી સ્ત્રી. (સં. છેદન, પ્રા. છેઅણ) છીણવાનું સાધન
(૨) લાકડાં કાઢવામાં વપરાતું લોઢાનું ઓજાર (૩)
પાત્ર કાપવાનું લોઢાનું વીંધણું (૪) પાણીમાં થતું એક
જાતનું નેતર

છીત સ્ત્રી. સુગ; તિરસ્કાર (૨) અણગમો
છીદડી, (-રી) સ્ત્રી. (સં. છિદ્ર ઉપરથી) ટીપકી
ટીપકીવાળો એક જાતનો સાલ્લો; છાયલ (૨) ચીદરી
છીદરું વિ. છીછરું (૨) આછું (૩) છૂંદ-છવાયું
છીનવવું સ.કિ. (સં. છિન્ન, પ્રા. છિન્ન) ઝૂંટવી લેવું (૨)
છેતરી લેવું

છીનવાવું અ.કિ. 'છીનવવું'નું કર્મણિ; ખૂંચાવવું
છીનવું સ.કિ. કાપવું; છેદવું; છીણવું
છીનાઝપટી સ્ત્રી. છીનવી લેવું તે
છીપ સ્ત્રી. (સં. યુક્તિ, પ્રા. સિષ્ટિ) એક જાતની માછલીનું
કોટલું-ધર; સીપ; છીપવું
છીપર સ્ત્રી. પથ્થરની થયેલી લાંબી સાંકડી પાટ; છાટ
છીપવું ન. છીપ; સીપ; છીપવું
છીપવું અ.કિ. (સં. છિષ્ટે, પ્રા. છિજજઈના સાદૃશ્યથી
છિપ્પઈ) શમવું; શાંત થવું (તરસનું) (૨) સીમવું;
છીનવું (૩) લાંબરવું (વહાણ)

છીપવું અ.કિ. છૂપાવું; ઓથે ભરાવું
છીપો પું. (દિ. છિપઅ) કપડાં છાપનારો; છાપગર
છીનું ન. (દિ. છબ્બ) તપેલીનું ઢાંકણું; એક પ્રકારની ઢાંકવા
માટેની તાસક

છીરકવું સ.કિ. છાંટવું; છંટકાવથી નવરાવવું
છીલકું(-કું) ન. (દિ. છલ્લી) છિલેટું; છોતરું
છીલવું સ.કિ. છોડાં કાઢવાં; છોલવું

છી ઉદ્ધ. છીંકવાનો અવાજ
છી(-છિ)ક સ્ત્રી. (સં. છિક્કા, પ્રા. છિક્કા) છીં કરીને
જોરથી શ્વાસ બહાર ફેંકવો તે (૨) (લા.) અપચુકન
થવા તે

છી(-છિ)કણિયું વિ. વારંવાર છીંક ખાનારું
છી(-છિ)કણિયું વિ. બાજરાના રંગનું; છીંકણીના રંગનું
છી(-છિ)કણી સ્ત્રી. સુંઘવા માટે ધૂંટીને તૈયાર કરેલી
તમાકુની ભૂકી

છી(-છિ)કવું અ.કિ. છીંક ખાવી (૨) નાક સાફ કરવું
છી(-છિ)કારવું(-વું) ન. (સં. છિક્કાર, પ્રા. છિક્કાર)
કાચંડા જેવું એક એક પ્રાણી

છી(-છિ)કારવું, છી(-છિ)કારું ન. એક જાતનું કથ્થાઈ
નાનું સરખ; ચિકારું; ચિકારું (૨) વિ. વારંધડીએ
- થણી છીંકો ખાનારું

છી(-છિ)ટ સ્ત્રી. એક જાતનું રંગિત, ભાતીગર કાપડ

છી(-છિ)ટલો પું. કાંટાનો ભારો ઉપાડવાની બે પાખિયાંવાળી
લાકડી; છેટલો [નવેળિયું (૨) નાનું છીંડું
છી(-છિ)ડી સ્ત્રી. (સં. છિદ્ર, પ્રા. છીડી) સાંકડી ગલી-
છી(-છિ)ડું ન. (સં. છિદ્ર, પ્રા. છિક્ક) વાડમાં રાખેલું બાકું-
માર્ગ (૨) દોષ (૩) બહાનું

છુકછુક ઉદ્ધ. રેલગાડીના એજિનનો અવાજ [બાળ-રમત
છુકછુકગાડી સ્ત્રી. (બાળભાષામાં) રેલગાડી (૨) તેની
છુછકારવું સ.કિ. કરડવા કે પાછળ પડવા ઉશ્કેરવું
(ફૂતરાને) [એક્ટિવટલ' કે 'ડિસ્ચાર્જ'

છુટકારા હુકમ પું. છોડવાનો હુકમ; 'ઓર્ડર ઓફ
છુટકારો પું. છૂટકો; મુક્તિ (૨) અંત; છેલ્લો(કિરણોનું)
છુટાણ ન. છૂંટ પથરાઈ જવું તે (અણુઓનું અગર પ્રકાશનાં
છુટાવું અ.કિ. છૂટવાની ક્રિયા થવી; 'છૂટવું'નું ભાવે
છુટ્ટી સ્ત્રી. છૂટ્ટી; રજા (૨) નવરાશ

છૂડું વિ. છૂંટ; મુક્ત
છુપાડવું સ.કિ. જુઓ 'છુપાવવું'
છુપામણી સ્ત્રી. છુપાવવું તે; ગુપ્ત રાખવું તે
છુપાવવું સ.કિ. ('છુપવું' ઉપરથી) સંતાડવું; ગુપ્ત રાખવું
છુપાવું અ.કિ. છુપવું; સંતાવું; 'છુપવું'નું ભાવે
છુમ, (ઠછુમ) ઉદ્ધ. (ધૂધરી વગેરેના) એવા અવાજથી
છુમંતર ન. જુઓ 'છુમંતર'

છૂરી(-રિકા) સ્ત્રી. (સં.) છૂરી; છરી
છુવાવું અ.કિ. 'છૂંડું'નું કર્મણિ
છું અ.કિ. 'છોવું'નું વર્તમાનકાળ પ્રથમ પુરુષ એકવચન
છુંછાં ન. બ.વ. જુઓ 'છૂંછાં'

છુંછું ન. જુઓ 'છૂંછું'
છૂંછણી સ્ત્રી. જુઓ 'છૂંછણી'
છૂંછણું ન. જુઓ 'છૂંછણું'

છૂંદવું સ.કિ. જુઓ 'છૂંદવું'
છૂંદાવવું સ.કિ. જુઓ 'છૂંદાવવું'
છૂંદાવું અ.કિ. જુઓ 'છૂંદાવું'

છૂંદો પું. જુઓ 'છૂંદો'
છૂ(-છૂ) ઉદ્ધ. ફૂતરાને કોઈની પાછળ પડવા ઉશ્કેરવાનો-
છુછકારવાનો ઉદ્ગાર

છૂ કિ.વિ. ગૂમ કરી દેવા - જવામાં આવે એમ (૨) ન.
સરકી જવું - જતા રહેવું તે

છૂટ સ્ત્રી. ('છૂટવું' પરથી) મોકળાશ (૨) રજા;
પરવાનગી (૩) છોડી દીધેલી - જતી કરેલી રકમ
(૪) ઊડવા માટે પતંગને દૂરથી, ઊડે એમ ઊંચી
કરી, છોડવી તે (૫) છૂટાપણું; સ્વતંત્રતા (૬) તંગી
કે સખ્તાઈ, સંકોચ યા મનાઈનો અભાવ

છૂટક વિ. છૂંટું છૂંટું (૨) કિ.વિ. જથ્થાબંધ નહિ તેમ
છૂટકબારી સ્ત્રી. છટકબારી; નાસી છૂટવાની બારી-રસ્તો
છૂટકો પું. છૂટકારો; મુક્તિ

છૂટછાટ/

૩૧૦

/છેતાળીસ

છૂટછાટસ્ત્રી. (લેણી રકમ) થોડીપણી જતી કરવો તે (૨) છૂટ; મોકળાશ (૩) નપાંદાથી આગળ વધવું તે; 'કન્સેશન' છૂટવું અ.કિ. (સં. છૂટ) બંધનમાંથી છૂટા થવું (૨) (એકા-એક કે જોરથી) બહાર નીકળવું (જેમ કે, પરસેવો, દુર્ગંધ, બાસવા તોપ-બદ્ધકની ગોળી વગેરે) (૩) પાસંથી જવું કે નીકળવું (જેમ કે, ચમડી તૂટી પડે દમડી ન છૂટે.) (૪) (જવાને માટે) છૂટ કે રજા મળવી (જેમ કે, ઠોર, સભા, નિશાળ, કચેરી વગેરે છૂટવું) (૫) ડોકલવું (જેમ કે, ગાંઠ) (૬) કોઈ ભાવ કે લાગણી એકદમ પ્રગટવી (જેમ કે, ગુસ્સો, દયા, લાજ, કમકમાટી) (૭) બીજા કિયાપદ જોડે સહાયમાં આવી, તે કિયા કરી નાંખી તેમાંથી છૂટ્યો એવો ભાવ બતાવે છે. (જેમ કે, હું તો કહી છૂટ્યો, તેને ફાવે તે સવે કરે.) (૮) એળે જવું (જેમ કે, મારી મહેનત છૂટી પડી.)

છૂટાછેડા પું. બ.વ. ફારગતી; લગ્નના બંધનમાંથી છૂટકારો; છેડાછૂટકો; તલાક; 'ડાઈવોર્સ' (૨) બાળકનો પ્રસવ છૂટી સ્ત્રી. છૂટી; મુક્તિ (૨) રજા; પરવાનગી (૩) આરામનો દિવસ

છૂટું વિ. (સં. છૂટયતે, પ્રા. છૂટ) બંધન વિનાનું; મુક્ત (૨) (નોકરી કે કામયા કોઈ રોકાણમાંથી) ફારેગ (૩) બરતરફ થયેલું યા કરાયેલું (૪) નવડું (૫) અલગ; જુદું; કોઈ સાથે ભેગું સંધાયેલું કે ગોઠવાયેલું યા મુકા-યેલું નહિ એવું (૬) ભભડું (૭) મોકળું; વચમાં અંતર હોય તેવું (૮) ન. પરચૂરણ (નાણાનું) (૯) ચૂરમું

છૂટુંછવાયું વિ. અલગ-અલગ; વેરાયેલું; આછું છૂતઅછૂત સ્ત્રી. સ્પૃશ્ય-અસ્પૃશ્ય એવો ભેદભાવ છૂપવું અ.કિ. સંતાવું; છુપાવું છુપાછુપ કિ.વિ. છુપી રીતે; ગુપ્ત રીતે છુપીપોલીસ સ્ત્રી. ગુનાની છુપી રીતે તપાસ કરતી પોલીસ; ગુપ્તચરદળ; 'સી.આઈ.ડી.'

છૂપું વિ. ગુપ્ત; છાનું; છુપાયેલું છૂ(છુ)મંતર ન. જાદુ; જંતરમંતરનો પ્રયોગ છૂરી(ચિકા) સ્ત્રી. (સં.) છરી; છૂરી છૂવું સ.કિ. (સં. છુપતિ, પ્રા. છુપઈ) ઝડવું; છોવું છૂ(છુ)છાં ન.બ.વ. ઈંછાં; વજ્રતાં કે બીજે કારણે રહી ગયેલા તારના છેડા (૨) ધંતરમંતર; જાદુવિદ્યા છૂ(છુ)છું ન. ડાયું; મોં (તિરસ્કારમાં) (૨) વજ્રાટ વગેરેમાં ઊપડી આવેલો નાનો કોદો; ઈંછું છૂ(છુ)છણી સ્ત્રી. છુંદવું તે; છુંદણું (૨) છુંદવાની રીત છૂ(છુ)છણું ન. શરીર પરછુંદીને પાડેલું ટપકું-ચાકું કે આકૃતિ છૂ(છુ)છડું સ.કિ. (સં. છુંદતિ, પ્રા. છુંદઈ) સોય કે તેવા અણીવાળા હથિયાર વગેરે ટોચવું (૨) બારીક કચરવું; છુંદા જેવું બનાવવું છૂં(છું)દાવવું સ.કિ. 'છુંદવું'નું પ્રેરક

છૂં(છું)દાવું અ.કિ. 'છુંદવું'નું કર્મણિ છૂં(છું)દો પું. છુંદાછુંદીને બનાવેલો લોચો (૨) છીંસેલી કેરીનું એક અથાણું [કિયાપદનું વર્તમાનકાળનું રૂપ છે. કિ. (સં. આશોતિ, પ્રા. અચછઈ; જૂ.ગુ. છઈ) 'છ' છેક કિ.વિ. (પ્રા. છઅ - ક) તદના; સાવ (૨) પું. અંત; છેયો; હદ (૩) છેકો

છેકછાક, છેકછેકા સ્ત્રી. ખૂબ છેકવું તે; ચેરાચેર છેકણી સ્ત્રી. છેકવું તે (૨) કાંબેલું છેકી નાખવાનું ઓજાર છેકણું ન. છેકવાનું સાધન; છેકણી; 'રબ્બર' છેકવું સ.કિ. ચેકવું; લાંબેલું રદ છે એમ જણાવવાને ઉપર લીટો ખેંચવો (૨) લાંબેલું કાઢી નાખવું - ભૂંસી નાખવું છેકાછેક કિ.વિ. છેક; તદન

છેકાછેક(કી) સ્ત્રી. જવાંત્યાં છેકા-લીટા કરવા તે; ચેરાચેર છેકો પું. (સં. છેદ, પ્રા. છેઅ - ક) છેકવા માટે દોરેલો લીટો છેટકું ન. ધાસ બાંધવાનું કાપડું; ચારિયું છેટી સ્ત્રી. નાની પોતી; કાળિયું (૨) ખેસ; પછેડી છેટું વિ. વેગળું; દૂર (૨) ન. બે જગા વચ્ચેનું અંતર (૩) અશક્તતા (પ્રાયઃ બહુવચનમાં. ઉદા. વિશ્વમાં આના જેવી બીજી મળવી, તેનાં તો છેટાં.)

છેટે કિ.વિ. દૂર; આથે [પજવણી (૨) બીજ છેડ, (૦ણી) સ્ત્રી. (છડવું ઉપરથી) બીજવવું તે - છેડ સ્ત્રી. હળનો વચ્ચે રહેલો લાંબો દાંડો છેડતી સ્ત્રી. ('છેડવું' ઉપરથી) (૨) અડપલું; અટકચાળું છેડલો પું. છેડો (લાલિત્યવાચક) છેડવું સ.કિ. અટકચાળું કરવું; બીજવવું (૨) ટકોરવું; જરા હળવો સ્પર્શ કરવો (જેમ કે, લીજાના તાર છેડવા, વાત છેડવી)

છેડાગાંઠા(છું) ન. વરકન્યાના છેડા ગાંઠવાનું વજ્ર છેડાછૂટકા પું.બ.વ. છૂટાછેડા; તલાક છેડાછેડ(ડી) સ્ત્રી. વારંવાર છેડવું તે; સતામણી છેડાછેડી સ્ત્રી. ('છેડો' ઉપરથી) વરના જામા સાથે વહુની ઘાટીની ગાંઠ બાંધે છે તે [અપાતી રકમ છેડાઝાલણું ન. પરણીને આવતાં વહુ સાસુનો છેડો ઝાલતાં છેડાવું અ.કિ. 'છેડવું'ની કર્મણિ; બીજવાવું છેડો પું. (સં. છેદ, પ્રા. છેઅ+ડ) અંતનો ભાગ; અંત (૨) હદ; સીમા (૩) પાલવ (૪) આશરો; મદદ છેતર(ઉપિયો, ઠબાજી) સ્ત્રી. ('છેતરવું' પરથી) છેતરામણી; ઠગાઈ [હસાવવું છેતરવું સ.કિ. (સં. છિત્વર = હુચ્ચું) ઠગવું; છાજવું (૨) છેતરામણ ન. (જા) સ્ત્રી. છેતરાવાપણું; છેતરાવું તે છેતરામણું વિ. છેતરી લે એવું; વંચક છેતરી સ્ત્રી. છાશની ગોળીને ગળે ખાંધવાનું દોરડું છેતાળીસ વિ. (સં. ષટ્ચવાચરિણ, પ્રા. છચ્ચાલીસ) ચાળીસ વત્તા છ (૨) પું. છેતાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા; 'જદ'

છેદ/

૩૧૧

/છોડવું

છેદ પું. (સં.) કાપો; ચીરો (૨) છિદ્ર; કાણું (૩) છેદનારી.
 - ભાગનારી સંખ્યા (અપૂર્ણાક્રિમાં લીટી નીચે લખવામાં આવે છે તે) [ગ.] (૩) પું. છેદનાર
 છેદક વિ. (સં.) છેદનારું - કાપનારું (૨) ભાગનારું
 છેદન ન. (સં.) છેદવું-કાપવું એ; ઉપાડવું તે [લીટી
 છેદન(ઉરેખા) (સં.), (ઠલીટી) સ્ત્રી. વર્તુળને છેદનારી
 છેદવું સ.કિ. (સં.) છિદ્ર કાપવું (૨) છિદ્ર - કાણું પાડવું
 (૩) નિકદન કાઢવું (૪) છેદરૂપે થઈને ભાગવું (ગ.)
 છેદશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) છેદ ઉગ્રી દેવો તે (ગ.)
 છેદિત વિ. (સં.) છેદવામાં આવેલું
 છેદ વિ. (સં.) છેદાય એવું; છેદનીય
 છેપ, (ઠી) સ્ત્રી. પૂછી [ખેરો; ખેરંટો
 છેર પું., સ્ત્રી. છેરવું તે (૨) પશુનો પાતળો મળ (૩)
 છેરવું અ.કિ. પાતળો ઝાડો કરવો
 છેરંટો પું. છેરામણ; પાતળો ઝાડો (૨) ધૂળ; કચરો
 છેરાટો પું. (-મણ) ન., સ્ત્રી. છેરવું તે; પાતળો ઝાડો
 છેલ વિ., પું. (સં.) છલિ+ઈલ્લ, પ્રા. છઈલ્લ - છલિલ્લ)
 છેલખટાડ; વરજાગિયો માણસ
 છેલછબીલું વિ. રંગીલું ને મોહક રૂપવાળું
 છેલછેલું વિ. ('છેલ્લું'નો દ્વિભાવ) છેલ્લામાં છેલ્લું; તદન
 છેલ્લું; છેલવેલું
 છેલછોગાળું વિ. વરજાગિયું; છેલછબીલું; છેલખટાડ
 છેલડ પું. છેલખટાડ; છેલછબીલું
 છેલડી સ્ત્રી. વરજાગિયણ સ્ત્રી
 છેલડો પું. છેલખટાડ, વરજાગિયો માણસ
 છેલજ સ્ત્રી. છેલડી; વરજાગિયણ સ્ત્રી
 છેલજ ન. પાણીનું નદી બહાર ઊભરાઈ જવું તે
 છેલખટાઈ વિ. (ઠ) પું. છેલ; વરજાગિયો માણસ
 છેલછેલું વિ. છેલ્લામાં છેલ્લું; છેલ્લુંવેલું; છેક છેલ્લું
 છેલવહેલું, છેલવેલું વિ. છેલછેલું
 છેલઈ સ્ત્રી. છેલપણું (૨) અક્કડખાજ (૩) ઉદ્ભટાઈ
 છેલણી પું. છેલ; સહેલાણી
 છેલારવું સ.કિ. ચોરવું; લૂંટવું
 છેલી સ્ત્રી. વરજાગિયણ; છેલછબીલી
 છેલો પું. છોકરો; છંધો
 છેલું વિ. (સં.) છેદ+ઈલ્લ છેવટનું; આખરી [નિવેડો
 છેવટ સ્ત્રી., ન. (સં.) છેદ+પૂષ્ઠ અંત; છેડો (૨) પરિજ્ઞામ;
 છેવટ(ટો) કિ.વિ. અંતે; છેડે (૨) પરિજ્ઞામે
 છેવાડું વિ. (સં.) છેદ + પૂષ્ઠ પરથી છેવાડું - છેવાડું)
 છેલ્લું; છેડા ઉપરનું; છેડે આવેલું
 છેવાડું કિ. છેલ્લું-મોડા આવડું-પડવું (૨) મોડા પડવાથી
 ધારમાડું; છેલ્લા પડવું
 છેહ પું. દગો; વિશ્વાસપાત્ર (૨) ત્યાગ
 છેહ પું. છેડો; અંત

છેટલી સ્ત્રી. છાણ વીણવા કરવાની રદી તૂટીફૂટી ટોપલી
 (૨) તેવી ગંદી ટોપી (તિરસ્કારમાં 'છેટલું')
 છેટલો પું. છીટલો; કાંટાનો ભારો ઉપાડવાની લાકડી
 છેતાળીસ વિ. ચાળીસ વત્તા છ (૨) પું. છેતાળીસનો
 આકરો કે સંખ્યા; '૪૬' [પરિવાર
 છેયાંછોકરો ન.અ.વ. છોકરાંછેયાં; બાળકો; સંતાન કે
 છેયું ન. (સં.) શાવ, પ્રા. છાવ) છોકરું; સંતાન
 છેયો પું. છોકરો (૨) દીકરો
 છો સ્ત્રી. (સં.) સુધા, પ્રા. સુહા) ચૂનાનો કેલ
 છો અ.કિ. 'છોડું'નું વર્તમાનકાળ બીજા પુરુષ અ.વ.
 છો ઉદ્ધ. ભલે; બેલાશક
 છોકરમત વિ. (છોકડું + મતિ) બાળક જેવી અલ્પબુદ્ધિનું
 કે છોકું (૨) સ્ત્રી. બાળક જેવી સહ
 છોકરવાદ વિ. (છોકડું + વૃત્તિ) થોડી અક્કલનું;
 ઉછાછળું; અચિવેકી (૨) સ્ત્રી. તેવું વર્તન
 છોકરવાદી સ્ત્રી. છોકરવાદપણું
 છોકરી સ્ત્રી. (દિ. છોકરી) સ્ત્રીજાતિનું છોકરું (૨) કન્યા;
 દીકરી (૩) (વ્યંગમાં) નામદ
 છોકડું ન. સંતાન; બાળક (૨) નાનો છોકરો કે છોકરી
 છોકરો પું. નરજાતિનું છોકરું (૨) નાની વયનો - સોળ
 વર્ષ સુધીનો પુરુષ (૩) દીકરો [છોડે (૨) તોરો
 છોગલો પું. ('છોડું' ઉપરથી) પાઘડીનો લટકતો ખોલેલો
 છોગાળ(ળું) વિ. (માથે પાઘડીમાં) છોગાં રાખનારું (૨)
 છેલછબીલું; વરજાગિયું
 છોળું ન. (સં.) સોહાગ) કલગીની જેમ ખોસેલો ઊડતો
 કે જૂલતો કેંટો-કાળિયાનો છેડો (૨) પાઘડીમાં ખોસેલો
 ફૂલનો તોરો
 છોછ સ્ત્રી. ચોખ્ખાઈ કે આચારની ચટ - તીવ્ર લાગણી
 છોછત સ્ત્રી. છોછ (૨) ખજાખોડ (૩) કાળજી; અંત
 છોછીલું વિ. છોછવાળું; અડવા-અભડાવવાનો વહેમ
 રાખનારું [‘ક’ પ્રત્યય] નાનું
 છોટું વિ. (સં.) શુદ્ધ પરથી સોદ, પ્રા. છોઅ + લઘુતાવાચક
 છોટું ન. છોડિયું (૨) ભીંડીનું ફેલું; રેસાદાર એવી લટ
 (૩) પેંગડાનો ચામડાનો પટો
 છોટું વિ. નાનું
 છોડ પું. રોપો; છોડવો; 'પ્લાન્ટ'
 છોડ ન. (દિ. છવડી = ચામડી) સુકાઈને થયેલું છોડું (૨)
 સુકાઈ ગયેલો ગર્ભ (૩) નાકમાં બાઝતું લીંટ વગેરેનું
 સૂકું પડ
 છોડકળ ન. સાદાં ફળનો એક પ્રકાર; 'એકિનિયલ ફ્રૂટ'
 છોડ(કા)વણી સ્ત્રી. છોડવવું તે [કરાવવું
 છોડવવું સ.કિ. ('છોડવું' ઉપરથી) અંધનમાંથી છૂટું
 છોડવળળ સ્ત્રી. છોડવું અને વળગવું તે [ત્યાગ કરવો
 છોડવું સ.કિ. (સં.) સોટપતિ) છૂટે એમ કરવું (૨) તજવું;

છોડવો]

૩૧૨

[જન્મ(ક્રમ)]

છોડવો પું. છોડ; રોપો (૨) પોચા થડવાળો છોડ; 'હર્ષ'
છોડામણ ન. છોડાવવું તે; મુકાવવું તે
છોડાવવું સ.કિ. બંધનમાંથી છૂટું કરાવવું
છોડાંફાડ પું. મુતાર (તિરસ્કારમાં) [કકડો (ભૂકરી)
છોડિયું ન. છોડું; છાલ કે તેનો કકડો (૨) લાકડાનો પાતળો
છોડી સ્ત્રી. (દિ. છોડિ = નાની) છોકરી; છોરી
છોડું ન. છોડું; છોડિયું (૨) છોતરું; કોતરું
છોત સ્ત્રી છોછ; ચોખ્ખાઈ કે આચારની તીવ્ર લાગણી
છોતરું, છોતિયું ન. છોડું; કોતરું; પડ
છોતેર વિ. (સં. ષટ્સમતિ, પ્રા. છાહતરિ) સિતેર વત્તા
છ (૨) પું. છોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૬'

છોતો પું. ચૂનો ધોળવાનો ફચડો [કે સંખ્યા; '૭૬'
છોતેર વિ. સિતેર વત્તા છ (૨) પું. છોતેરનો આંકડો
છોને ઉફ્. ભલેને; બેલાશક; જરૂર; ભલેને
છોબ પું. (રવા.) ડામ; ટાઢો
છોબંધ વિ. છોવાળું; પ્લાસ્ટરવાળું [ખસિયાણું પડવું
છોભાવું અ.કી. (સં. શુભ; પ્રા. છુભ્ પરથી) છોભું-
છોભું-(ભીંડું) વિ. (સં. શુભ) ખસિયાણું; ઝંખવાણું;
શરણિંદું

છોયણું ન. છો કરવામાં આવી હોય તેવું
છોર પું. (સં. શુર) અસ્ત્રો
છોર પું. (હિ.) કિનારો (૨) હદ; સીમા
છોરું ન. નાનું છોકરું; શિશુ
છોરી સ્ત્રી. છોકરી; છોડી
છોરુ(રું) ન. ('છોકરું'નું લઘુરૂપ) છોકરું; સંતાન
છોરો પું. છોકરો
છોલ પું., સ્ત્રી. વનસ્પતિ ઉપરની ત્વચા
છોલપું, સ્ત્રી. ('છોલવું' ઉપરથી) (લાકડાના) છોલવાથી
પડતાં છોલાં (ફળ, શાક વગેરેને છોલતાં પડે તે)
છોલણી સ્ત્રી. છોલવાનું ઓજાર
છોલણી સ્ત્રી. છોલવું તે (૨) છોલવાની ક્રિયા
છોલવું સ.કિ. (સં. છાલ્યતિ, પ્રા. છોલઈ) ઉપર ઉપરથી
ઉખેડવું (૨) (ફળની) છાલ કાઢવી (૩) (લાકડું)
પડવું (૪) (વ્યંજમાં) અણઆવડતથી કે ખરાબ
સાપનથી હજમત કરવી (૫) સખત ઠપકો આપવો;
ઝાટકવું (૬) ગપ્પાં મારવાં [આપવો
છોલાટું સ.કિ. ખૂબ છોલછોલ કરવું (૨) સખત ઠપકો
છોલાવવું સ.કિ. 'છોલવું'નું પ્રેરક
છોલાવું અ.કિ. 'છોલવું'નું કર્મણિ
છોલાં ન. બ. વ. છોડાં; છોલાં
છોલા(-રા)વવું સ.કિ. 'છોડું'નું પ્રેરક; છો કરાવવી
છોલાવું અ.કિ. 'છોડું'નું કર્મણિ
છોડું સ.કિ. અડકવું; અડકીને અપવિત્ર કરવું (૨) અ.કિ.
અડકવાથી અપવિત્ર થવું

છોડું સ.કિ. (પર વગેરેને) છો કરવી
છોહ પું. (પ્રા. છોહ = ડેંકવું તે) છેહ; દગો (૨) વિયોગ
છોળ સ્ત્રી. તરંગ; મોજું (૨) છલકાવું તે; છાલક (૩)
પુષ્કળપણું; અતિશયતા
છોળવું અ.કિ. (બાળકે વધારાના) ધાવણની ઊલટી કરવી
છોતેર વિ. સિતેર વત્તા છ (૨) પું. છોતેરનો આંકડો કે
સંખ્યા; '૭૬' [આંકડો કે સંખ્યા; '૮૬'
છ્યાશી(-સી) વિ. એંશી વત્તા છ (૨) પું. છ્યાસીનો

જ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો તાલુસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન
જ પ્રત્ય. સમાસને છેડે 'જન્મેણુ, ઉત્પન્ન થયેણું' એવો અર્થ
બતાવતો પ્રત્યય; જેમ કે, 'અનુજ'
જ નિપા. (સં. ચૈવ, અપ. જિ, જેવ, જેવ્ય) વાક્યના પદ
પાછળ આવતાં તેને અંગે માહત્વ, અનન્યતા, નિશ્ચય,
ખાતરી વગેરે બતાવે છે. ઉદા. 'આવીશ જ'; 'ત્યાં જ'
જઈફ વિ. (અ.) વૃદ્ધ; જૈફ (૨) અશક્ત
જઈફી સ્ત્રી. થડપણ; વૃદ્ધાવસ્થા (૨) અશક્તિ
જક સ્ત્રી. જીદ; સક (૨) રકઝક; પંચાત
જકડ સ્ત્રી. જકડવું તે; પકડ; સકજો; સાજસો [પકડવું
જકડવું સ.કિ. ખેંચીને-ચસકે નહિ એમ સખત બાંધવું-
જકાત સ્ત્રી. (અ.) નાકાવેરો; દાણ; 'ઓક્ટોઈ ડ્યુટી'
(૨) (ઈસ્લામમાં) દાન; ખેરત (આવકનો ચાળીસમો
ભાગ ધર્માંદા કરવાની આજ્ઞા)

જકાતધર ન. જકાત લેવાની જગા કે તેનું નાકું
જકાતદાર પું. જકાત લેનારો અમલદાર; નાકાદાર
જકાતનાકું ન. જકાતધર
જકાતનામું ન. દાણ-જકાત-મહેસુલના દરની યાદી; 'ટેરિક'
જકાતમાફી સ્ત્રી. જકાત ભરવામાંથી મુક્તિ [જકાતદાર
જકાતી વિ. જકાતનું, -ને લગતું (૨) જકાતને પાત્ર (૩) પું.
જકિયું વિ. જક્કી; હઠીયું દિંગનું (સાતમું-છેલ્લું) માપ
જકુ પું. (તેલુગુ જકુ = ૭) મોઈદંગની રમતમાં ગણાતું
જક્કી વિ. જક કરનારું; જકિયું
જકૂખડ વિ. જૂઓ 'જખ્ખડ'
જણ પું. યજ્ઞ; કુબેરનો અનુચર [પત્ની
જણ(-શિ)ણી સ્ત્રી. યજ્ઞણી; યજ્ઞિણી; યજ્ઞ સ્ત્રી (૨) યજ્ઞની
જખ સ્ત્રી. (સં. ઝખ = માછલું) માછલી
જખમ પું. (ફા. જખમ) પા; વણ
જખમાવવું સ.કિ. જખમી કરવું
જખમાવું અ.કિ. જખમી-ધાવલ થવું
જખમી વિ. (ફા.) જખમ થયો હોય એવું; ધાવલ
જખ્ખ(ફખ)ડ વિ. સહેલાઈથી ફાટેનું નહિ એવું -
મજબૂત; જડજું

જામોજિગર/

૩૧૩

/ જટિત

જામોજિગર ન. (ફા.) ઈશ્કનો ધા
 જામોદિલ પું. (ફા.) જામોજિગર
 જગ ન. (સં. જગત્) જગત; દુનિયા
 જગ પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો લોટો-પાત્ર; ચંબુ
 જગકતા(-ત્તા) પું. જગતના કરનાર - ઈશ્વર; વિશ્વપતિ
 જગ(ઠાજેર, ઠપ્રસિદ્ધ) વિ. જગતમાં બધે જાણીતું; વિશ્વ
 વિખ્યાત
 જગજીવન પું. જગતના જીવનરૂપ - પરમેશ્વર
 જગજ્ઞનની સ્ત્રી. (સં.) જગદંબા; દુર્ગા; જગતની માતા
 જગજ્ઞ પું. 'જ' સંજ્ઞાથી ઓળખાતો બે લઘુ વચ્ચે એક ગુરુ
 એવા ત્રણ અક્ષરનો ગણ (છંદશાસ્ત્ર)
 જગત ન. (સં. જગત્) સૃષ્ટિ; વિશ્વ (૨) દુનિયા; પૃથ્વી
 (૩) લોકો; લોકમત (ઉદા. જગત જિતાયું નથી
 કોઈથી.)
 જગતજનની સ્ત્રી. જગદંબા-દુર્ગા; જગજ્ઞનની
 જગતિયું ન. જીવતાં કરાતું અવસાન પછીનું ધાર્મિક કારજ
 જગતી સ્ત્રી. (સં.) જગત (૨) (મંદિરની) બેસણી;
 'ચિન્થ' (૩) એક છંદ
 જગત્ત્રય ન. (સં.) ત્રણે જગત: સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ
 જગત્પતિ પું. (સં.) જગતના સ્વામી - પરમેશ્વર
 જગદંબા સ્ત્રી. (સં.) જગતની માતા - દુર્ગા; જગજ્ઞનની
 જગદાત્મા પું. (સં.) જગતના આત્મા - પરમેશ્વર
 જગદાધાર પું. (સં.) જગતના આધાર - પરમેશ્વર
 જગદીપ પું. (સં.) સૂર્ય
 જગદીશ, (-શ્વર) પું. (સં.) જગતના પશ્ચી - પરમેશ્વર
 જગદીશ્વરી સ્ત્રી. (સં.) જગતનાં સ્વામિની; જગદંબા
 (૨) લક્ષ્મી [મુખ્ય આચાર્યની ઉપાધિ (૩) મહાદેવ
 જગદ્ગુરુ પું. (સં.) આખા જગતનો ગુરુ (૨) શાંકર - મતના
 જગદ્ગત્રી સ્ત્રી. (સં.) જગતની ધાત્રી - જગદંબા
 જગધી સ્ત્રી. (સં. જગ્ધ = ખાધેલું) છોકરી (તિરસ્કારવાચક)
 જગધું ન. છોકરું (તિરસ્કારમાં)
 જગધો પું. છોકરો (તિરસ્કારમાં)
 જગદંધ પું. (સં.) આખા જગતને વંદન કરવા યોગ્ય
 જગન પું. યજ્ઞ (૨) અતિ મુશ્કેલ કે મોટું કામ
 જગન્નાથ પું. (સં.) જગતના નાથ - પરમેશ્વર (૨)
 વિષ્ણુનો એક અવતાર (૩) જગન્નાથપુરીમાં આવેલી
 એ નામની મૂર્તિ (૪) સંસ્કૃતનો એક કવિ
 જગન્નાથી સ્ત્રી. એક જાતનું ઝીણું સુતરાઉ કાપડ
 જગન્નિયંતા પું. જગતના નિયંતા, પરમેશ્વર
 જગન્નિવાસ પું. પરમેશ્વર [(૨) મહામાયા
 જગન્મોહિની સ્ત્રી., વિ. (સં. જગત્ + મોહિની) જગદંબા
 જગપતિ પું. જગતના પતિ - ઈશ્વર
 જગપ્રસિદ્ધ વિ. જગજ્ઞેર; જગપ્રસિદ્ધ
 જગબત્રીશી(-સી) સ્ત્રી. લોકવાયકા; લોકનિંદા

જગમગ સ્ત્રી. જગમગાટ; જગારો
 જગમગલું અ.કિ. જગારા મારવા; જગમગલું
 જગમગાટ પું. જગમગ
 જગમશહૂર વિ. જગપ્રસિદ્ધ
 જગમોહન વિ. (૨) પું. જગતને મોહ પમાડનાર (પ્રભુ)
 જગ્મા સ્ત્રી. (ફા. જાવગાહ) સ્થળ; ઠેકાણું (૨) ખાલી જગા
 (૩) નોકરી (૪) સાધુબાવનો મઠ (૫) પદવી; લોહો
 જગાડ(-વ)લું સ.કિ. 'જાગલું'નું પ્રેરક
 જગલું અ.કિ. 'જાગલું'નું ભાવે
 જગાહક પું. નોકરીની જગ્યાનો હક; 'લિયન'
 જગુ પું. જહુ; મોઈદંડની રમતનો એક દાવ
 જગો સ્ત્રી. જગા; જગ્યા
 જગોજગ કિ.વિ. ઠેરઠેર; સર્વત્ર; બધી જગાએ
 જગ્યા સ્ત્રી. જગા
 જઘન સ્ત્રી., ન. (સં.) શરીરનો ધાપાનો ભાગ (૨) ગ્રંથ
 જઘન્ય વિ. (સં.) હલકું; કનિષ્ઠ (૨) અંતિમ; છેલ્લું (૩)
 નિઘ; નિંદનીય (૪) હલકી જાતિનું; શૂદ્ર [તિથિ
 જઘતિયું વિ. ભાગવયમાં કે કુવારું મરી ગયેલાંના શ્રાદ્ધની
 જઘતિયો પું. કુવારો છોકરો [કાવલું
 જઘલું અ.કિ. (હિ.) માફક આવલું; ગમલું; ડુચલું (૨)
 જજ, જઝજ પું. (ઈ.) ન્યાયધીશ; ન્યાયમૂર્તિ
 જજમાન પું. યજમાન; યજ્ઞ કરનાર (૨) ગૌર કે બ્રાહ્મણને
 દક્ષિણ આપી ધાર્મિક ક્રિયા કરાવનાર (૩) આશ્રમ
 આપનાર (૪) યજમાન; પરોક્ષાગત કરનાર [નિભાવ
 જજમાનવૃત્તિ સ્ત્રી. યજમાનવૃત્તિ; યજમાનો ઉપરનો
 જજમેન્ટ ન. (ઈ.) કચેરીનો નિર્ણય; ચુકાદો (૨) મૂલ્યાંકન
 જજિયો(-યાવેરો) પું. (અ. જિઝમલ=ફેરિયો) મુસલમાની
 રાજ્યમાં મોટી ઉંમરના (ફેરિયાવાળા) પરધર્મીઓ
 પાસેથી લેવાતો માથાવેરો
 જઝબાત પું. બ.વ. (અ.) ભાવનાઓ
 જઝૂબા પું. (અ.) ભાવના
 જટા સ્ત્રી. (સં.) બાવાઓ માથે રાખે છે તે કે તેવું વાળનું
 ઝુંડ (૨) અલ્પવસ્થિત લાંબા વાળ (૩) વડ તેમજ
 પીપરનાં લાંબાં લટકતાં મૂળિયાં; વડવાઈઓ (૪)
 જટામાંસી
 જટાજૂટ પું. (સં.) જટાને આંટો દઈ વાળેલો ઝૂંડો-ભારો
 જટા (ઠધર, ઠધારી) વિ. માથે જટા લોપ એવું (૨) પું.
 વડલો (૩) જોગી; તપસ્વી (૪) શિવ
 જટામાંસી સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ ઔષધિ; છઃ
 જટામુકુ(-ગટ) પું. કેશના ગુંથાના આકારનો મુગટ
 જટાધુ પું. (સં.) દશરથ રાજાનો મિત્ર - ગૃધ્રરાજ
 જટાળું વિ. જટાવાળું
 જટિ, (-ટી) સ્ત્રી. (સં.) જટા (૨) સમૂહ (૩) જટામાંસી
 જટિત ન. વાળની છૂટી કે ગૂંચવાયેલી લટ (૨) ગૂંચવાયેલું

જટિયું

૩૧૪

/ જતિ

જટિયું ન. માથાના વાળની છૂટી કે ગૂંચવાયેલી લટ
 જટિલ વિ. (સં.) જટાવાળું (૨) ગૂંચાયેલું; અટપટું (૩)
 પું. તપસ્વી (૪) બ્રાહ્મચારી
 જટિલતા સ્ત્રી. અટપટાપણું; જટિલપણું
 જઠર ન. (સં.) ઉદરની અંદરનો અન્નકોષ; હોજરી
 જઠરસ પું. જઠરમાં ઝમતો પાચક રસ
 જઠરાગ્નિ પું. (સં.) ખાધેલું પચાવનારો જઠરનો અગ્નિ-
 જઠરની પાચનશક્તિ
 જઠોળી સ્ત્રી. જવની રોટલી
 જડ વિ. (સં.) જીવ વિનાનું (૨) લાગણી, બુદ્ધિ કે સ્ફૂર્તિ
 વિનાનું (૩) પું. એવો પુરુષ
 જડ સ્ત્રી. (સં.) જટા, પ્રા. જડ-જડ) જડમૂળ (૨) ખીલી;
 મેષ (૩) સ્ત્રીઓના નાકનું ધરેણું
 જડજ પું. (ઉ. જજ) ન્યાયાધીશ; જજ; ન્યાયમૂર્તિ
 જડતર વિ. જડવકામનું; ને લગતું (૨) ન. જડવું તે;
 જડવાની રીત; જડવકામ (૩) મળતર; પ્રાપ્તિ
 જડતા સ્ત્રી. (સં.) જડપણું; મૂઢતા (૨) એક વ્યભિચારી
 ભાવ
 જડતી સ્ત્રી. ('જડવું' દ્વારા) તપાસ; અંગ તપાસ
 જડતું વિ. ('જડવું' પરથી) બંધબેસતું; યોગ્ય રીતનું
 જડત્વ ન. (સં.) જડતા; જડપણું
 જડયું ન. ('જડ' પરથી) અનેક મૂળવાળું મોટું મૂળડિયું
 જડદેહ પું. (સં.) સ્પૂળ શરીર
 જડધી વિ. (સં.) જડ બુદ્ધિવાળું
 જડભા-(આ)તોડ વિ. ઉચ્ચાર કરતાં મુશ્કેલી પડે તેવું (૨)
 જડબું તોડી નાખે એવું; સચોટ
 જડબુદ્ધિ વિ. (સં.) મંદ બુદ્ધિનું |સાડું; 'જોબોન'
 જડબું ન. દાંતવાળો મોનો નીચેનો ભાગ (૨) તે ભાગનું
 જડબેસ-(સુ)લાક(પ) કિ.વિ. (જડ + બે = નહીં +
 સુલાખ. 'સુરાખ' કા. = કાણું) સજજડ; મક્કમ
 જડભરત વિ. (સં.) અજસમજ; મૂર્ખ (૨) પું. એક યોગી
 જડમતિ વિ. (સં.) જડ બુદ્ધિવાળું
 જડમૂળ-(ળિયું) ન. ('જડ' એટલે પણ મૂળ. આમ આ
 પર્યાયસમાસ છે.) મુખ્ય મૂળિયું
 જડવત્ કિ.વિ. જડની જેમ; તદન નિશ્ચેષ્ટ
 જડવાઈ સ્ત્રી. દાગીનામાં હીરા વગેરે જડવાનું મહેનતાણું
 જડવાદ પું. (સં.) જડવાદિનું જગતનું મૂળ કારણ જડ
 પ્રકૃતિ છે, ચેતન નહિ, એવો વાદ; 'મટિરિયેલિઝમ'
 જડવાદિતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. જડવાદી હોવાપણું |નારું
 જડવાદી વિ. જડવાદનું; ને લગતું (૨) જડવાદમાં માન-
 જડવાસણું ન. જનોઈવેળા બટકને કે વિવાહવેળા
 વરકન્યાને વાળમાં ફોઈએ વીંટી બાંધવાની ક્રિયા
 જડવું સ.કિ. સજજડ બેસાડવું-જોડવું (જેમ કે, ખીલો,
 નરમાદા વગેરે જડવાં; બેસણીમાં નંગ ગોઠવવું)

જડવું અ.કિ. સાથ લાગવું; મળી જવું (૨) ખોવાયેલું ફરી
 મળવું
 જડસણું ન. વાદળિયું વાતાવરણ (૨) ટાઢેડું
 જડસાઈ સ્ત્રી. જડસાપણું; જડતા; જાડવ [જડ બુદ્ધિનું
 જડવું વિ. (સં.) જડી શરીરે મોટું પણ અક્કલમાં ઓછું;
 જડઈ સ્ત્રી. જડવાની-બેસાડવાની રીત (૨) જડતરનું
 મહેનતાણું; જડમણ
 જડડઈ-(વ) વિ. જડેલું-બેસાડેલું; જડતરવાળું (૨) પું., ન.
 જેમાં હીરામાણેક વગેરે જડમાં હોય તેવો દાગીનો
 જડમણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. જડવાનું મહેનતાણું
 જડિત, (-ત્ર) વિ. જડેલું; બેસાડેલું; ચિપકાવેલું
 જડિમા પું., સ્ત્રી. (સં.) જડતા; જડપણું
 જડિયું ન. મૂળિયું; જડ; મૂળ |પચ્ચીગર (૨) બડવો
 જડિયો પું. હીરામાણેક વગેરે જડવાનું કામ કરનાર;
 જડી સ્ત્રી. ('જડ' ઉપરથી) ઔષધિના ગુણવાળું મૂળિયું
 જડીકરણ ન. (સં.) જડ ન હોય તેને જડ કરવાની ક્રિયા
 જડીબુદ્ધી સ્ત્રી. જડદૃષ્ટિ ગુણવાળી જડી (મૂળાડિયું) (૨)
 રામબાણ ઔષધ |ચઈ ગયેલું
 જડીભૂત વિ. (સં.) જડરૂપ બનેલું; સાલે ચાલે નહિ તેવું
 જણ પું., ન. (સં.) જન, પ્રા. જણ) આદમી; વ્યક્તિ
 જણ પું. બ.વ. રૂ પીજતાં તેમાંથી ઊડતા બારીક રેસા
 જણતર ન. જણવું તે; પ્રસવ (૨) બાળક (૩) ઓલાદ
 જણવું સ.કિ. (સં.) જનપતિ, પ્રા. જનઈ) જન્મ આપવો;
 પેદા કરવું
 જણસ સ્ત્રી. (અ. જિન્સ) વસ્તુ; ચીજ (૨) માલ; સોદો
 (૩) સિલક (૪) ધરેણું (૫) અડીણ (૬) નવની
 સંજ્ઞા (સંકેત ભાષામાં)
 જણસખાતું ન. રોકડમેળનો ચોપડો
 જણસભાવ સ્ત્રી., ન. દરદાગીનો; કીમતી સરસામાન;
 માલમિલકત
 જણસાઈ વિ. જણસ ઉપર આપેલું કે લીધેલું
 જણાવવું સ.કિ. 'જાણવું'નું પ્રેરક
 જણાવું અ.કિ. 'જાણવું'નું કર્મણિ
 જણી સ્ત્રી. દોકરી; પુત્રી (૨) સ્ત્રી-વ્યક્તિ
 જણું ન. મનુષ્ય-વ્યક્તિ
 જત કિ.વિ. (સં. વત્) 'જત લખવાનું કે' એમ પત્રનો
 મજકૂર લખતાં શરૂઆતમાં લખાતો (જૂના જમાનામાં)
 શબ્દ |સાચવણી; કાળજી
 જતન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં. યતન, યતન) સંભાળ;
 જતરડી સ્ત્રી. નાનું જતરડું
 જતરડું ન., (-ડો) પું. (જતરડું પરથી) સોનારૂપાના તાર
 ખેંચવાનું એક સાધન (૨) સફંજે; ચુંગલ
 જતાવવું સ.કિ. અનુભવ કરાવવો; જણાવવું
 જતિ પું. (સં.) યતિ (૨) ગૃહસ્થ જૈન સાધુ

જીતમતિ/

૩૧૫

/ જનશ્રુતિ

જીતમતિ સ્ત્રી. દરેકની જુદી કે સામટી-સહિયારી જે
જવાબદારી તે (અપદામાં)
જીત-સતિ સ્ત્રી. શંકર-પાર્વતી
જનુ સ્ત્રી. (સં.) લાક્ષા; લાખ
જનુગૃહ ન. (સં.) લાક્ષાગૃહ; લાક્ષાભવન
જનુમણિ પું. શરીર ઉપરનો તલ (ર) લાખું
જનુરસ પું. લાખનો બનાવેલો રસ - અળતો
જનુવર્ણ વિ. (સં.) થેરું લાલ
જનતત્ર કિ.વિ. (સં. યત્રતત્ર) જયાંત્યાં
જન્મા(ધ્યા)બંધ કિ.વિ. જુઓ 'જઘ્યાબંધ'
જન્મો(ધ્યો) પું. જુઓ 'જઘ્યો'
જનુ ન., સ્ત્રી. ગળાની હાંસડી; કાંઠલો
જથરપ(વ)થર વિ. જયાંત્યાં, ક્યાંનું ક્યાં તોય એવું (ર)
આમતેમ ખસી ગયેલું; અવ્યવસ્થિત
જથા સંયો. (સં. યથા) જેવી રીતે
જથાબંધ કિ.વિ. છૂટક નહિ પણ એકસામટું
જથાર્થ, (-રથ) વિ. યોગ્ય; યથાર્થ
જથો(ધ્યો) પું. જૂથ; સમૂહ; સમુદાય
જઘ્યા(ત્યા)બંધ કિ.વિ. જથાબંધ; એકસામટું
જઘ્યો(ત્યો) પું. જથો; જૂથ; સમૂહ; સમુદાય
જઘપિ સંયો. (સં. યઘપિ) જોડે; યઘપિ
જઘા સંયો. (સં. યઘા) જે વખતે; જ્યારે
જઘાનદા સંયો. જ્યારેત્યારે; કોઈ પણ સમયે
જઘુ પું. (સં.) યઘુ નામે પ્રતાપી રાજા
જઘુ(ઠનાથ, ઠપતિ, ઠરાય) પું. યાદવોના સ્વામી-શ્રીકૃષ્ણ
જઘુવંશ પું. યાદવવંશ; યઘુનો વંશ
જઘોજઘ સ્ત્રી. (અ., ફા.) જઘોજઘદ; મથામણ (ર) સંઘર્ષ
જઘોજઘદ સ્ત્રી. જુઓ 'જઘોજઘ'
જઘપિ સંયો. જઘપિ; જોડે
જંઘાનદા કિ.વિ. આમતેમ; ગમેતેમ; ઠેકાણા વિના
જથામણ(ણી) સ્ત્રી. હેરાનગતિ; પજવણી
જન પું. (સં.) માણસ (એકવચનમાં સામાન્ય રીતે
સમાસમાં. ઉદા. પ્રજાજન, સ્વજન, પ્રિયજન) (ર)
જનતા; લોકોનો સમુદાય (૩) સાત લોક મનાય છે
તેમાંનો પાંચમો : જનલોક
જનક વિ. (સં.) ઉત્પન્ન કરનાર; પેદા કરનાર (પ્રાથ.
સમાસને અંતે. ઉદા. દયાજનક) (ર) પું. બાપ (૩)
સીતાના પિતાનું નામ
જનકતનયા સ્ત્રી. (સં.) વૈદેહી; મૈથિલી; સીતા
જનક(ઠનંદિની, ઠપુત્રી, ઠસુતા) સ્ત્રી. (સં.) સીતા
જનકથા સ્ત્રી. (સં.) લોકોમાં ચાલતી આવેલી કે ચાલતી
વાત; લોકવાયકા
જનકાન્મજા સ્ત્રી. (સં.) સીતા
જનગણના સ્ત્રી. (સં.) વસ્તીગણતરી; 'સેન્સસ'

જનતંત્ર ન. (સં.) પ્રજાતંત્ર; લોકતંત્ર; 'રિપબ્લિક'
જનતા સ્ત્રી. (સં.) બધા લોકોનો સમૂહ; આખો મનુષ્ય-
સમાજ [નિઝમ]
જનતાસ્મિતા સ્ત્રી. (સં.) માનવબંધુતા; 'લુમેનિટેરિયા-
જનદયા સ્ત્રી. (સં.) લોકો પ્રત્યેનો કરુણાભાવ
જનન (સં.) ઉત્પન્ન કરવું તે; ઉત્પત્તિ (ર) પ્રસવ
જનનનાથ સ્ત્રી. ગર્ભમાં બાળકની ઢૂંટી સાથે જોડાયેલી
નાળ; નાયડો
જનનશાસ્ત્ર ન. (સં.) પ્રજનનશાસ્ત્ર
જનનાંગ ન. (સં.) જનનેન્દ્રિય
જનની સ્ત્રી. (સં.) જન્મ આપનારી - માતા; જનેતા
જનનેન્દ્રિય સ્ત્રી. ગુહોન્દ્રિય; પ્રજ્ઞેત્પાઠક ઈન્દ્રિય
જનપતિ પું. (સં.) લોકોનો સ્વામી; રાજા
જનપદ પું., ન. (સં.) દેહાત; ગ્રામપ્રદેશ; 'રૂરલ એરિયા'
જનપ્રવાહ પું. (સં.) લોકસમુદાય; જનમેદની
જનબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સામાન્ય માણસની બુદ્ધિ
જનભાષા સ્ત્રી. (સં.) લોકભાષા; લોકબોલી; 'ગ્રાયલેક્ટ'
જનમ પું. (સં. જન્મનું) જન્મ; અવતરવું તે (ર)
જનમારો; જિંદગી
જનમકુંડળી સ્ત્રી. જન્મ વખતના ગ્રહસંયોગનો બરાબર
કાળ લઈને બનાવેલું બાર રાશિવાળું ચક્ર; જન્માક્ષર
જનમકેદ સ્ત્રી. જીવે ત્યાં સુધીની સજા; જિંદગી સુધીની
કેદ; જન્મટીપ
જનમકેદી વિ., પું. જન્મકેદ થઈ હોય એવું (કેદી)
જનમગાંઠ સ્ત્રી. વરસગાંઠ; જન્મતિથિ
જનમટીપ સ્ત્રી. જનમકેદ; જન્મટીપ
જનમભોમ સ્ત્રી. જન્મભૂમિ; માતૃભૂમિ
જનમત પું. (સં.) લોકોનો અભિપ્રાય; લોકમત; જનાદેશ
જનમવું અ.કિ. જન્મવું; પેદા થવું
જનમંડલ(ળ) પું., ન. જનસમુદાય; લોકસમુદાય [ભવ
જનમારો પું. જન્મથી મરણ લગીનો કાળ; આખી જિંદગી;
જનમેજય પું. (સં.) પરીક્ષિત રાજાનો પુત્ર
જનમોજનમ કિ.વિ. દરેક જન્મે; જન્મોજન્મ
જનમોત્રી(તરી) સ્ત્રી. જન્મ પછી ઉત્તરોત્તર બનનારા
બનાવ ને લાભહાનિ જણાવતી જન્મકુંડળી પરથી
જોષીએ બનાવેલી પત્રિકા [મા
જનધિત્રી સ્ત્રી. (સં.) જનની; જનેતા; જન્મ આપનારી-
જનરલ પું. (ઈ.) સેનાપતિ (ર) એક મોટી લશ્કરી પદવી
(૩) સર્વસામાન્ય [મેનેજર; મુખ્ય વ્યવસ્થાપક
જનરલ મેનેજર પું. (ઈ.) (પેદી કે કચેરીનો) સર્વસામાન્ય
જનરલઈઝેશન ન. (ઈ.) સામાન્યીકરણ
જનરેટર ન. (ઈ.) જનિત્ર; વીજ-ઉત્પાદક યંત્ર
જનવાતા સ્ત્રી. (સં.) લોકવાયકા (ર) લોકવાર્તા; લોકકથા
જનશ્રુતિ સ્ત્રી. (સં.) અકવા; જનવાણી; લોકવાયકા

જનસમાજ

૩૧૬

/ જાનર(-જ)દસ્તી

જનસમાજ પુ. (સં.) જનતા; જનસમૂહ
 જનસમુદાય, જનસમૂહ પુ. (સં.) લોકોનો સમૂહ; જનતા
 જનસંખ્યા સ્ત્રી. (સં.) વસ્તી; વસ્તીનો આંક
 જનસંપર્ક પુ. (સં.) લોકો સાથેનો સંપર્ક; લોકસંપર્ક
 જનસુખાકારી સ્ત્રી. આખા જનસમાજની સુખાકારી
 જનસેવા સ્ત્રી. (સં.) જનતાની સેવા; લોકસેવા
 જનસ્વભાવ પુ. (સં.) માણસનો કે જનતાનો સ્વભાવ
 જનહિત ન. (સં.) લોકોનું હિત [ઉદ્દેશવાળો વાદ
 જનહિતવાદ પુ. (સં.) લોકોનું હિત સાધવું એ સામાજિક
 જના (અ. જિના), (ઠકારી) (ફા. જિનાકારી) સ્ત્રી.

બલિયાર; છિનાળું; જારકર્મ

જનાજો પુ. (અ.) મુસલમાનોમાં મરદું દાટવા લઈ જવાની
 ખાટલી (ર) એની પાછળ જનાર માનવ સમુદાય
 જનાદેશ પુ. (સં.) જનમત; લોકમત; પ્રજામત
 જનાનખાનું ન. (ફા.) અંત:પુર; રણવાસ; રાણીવાસ
 જનાની વિ. સ્ત્રીઓને લગતું; સ્ત્રીઓનું [જનાનખાનું
 જનાનો પુ. (ફા.) ઓઝલમાં રહેનારો સ્ત્રીસમુદાય કે તેનું
 જનાન્તિક વિ. (સં.) અપવાય; (પાત્રથી) કાનમાં થતી
 વાતચીત

જનાન્તિકે કિ.વિ. (સં.) પ્રેશકો સાંભળે પણ મંચ પરનાં
 પાત્રો ન સાંભળે તેમ; એકબાજુએ (નાટક)

જનાબ વિ. (અ.) મહેરબાન; કૃપાળુ (સંબોધન કે નામ
 પૂર્વે આદર તરીકે; જેમ કે જનાબ સૈયદ)

જનાબેઆલી વિ. (અ.) મોટા મહેરબાન; પરમ કૃપાળુ

જનાર્દન પુ. (સં.) વિષ્ણુ (ર) કૃષ્ણ

જનાવર ન. જાનવર; પશુ (ર) સાપ; એડુ

જનાવરખાનું ન. જનાવરોનું સંગ્રહસ્થાન; પ્રાણીસંગ્રહાલય;

‘જૂ’ (ર) પાંજરાપોળ [પ) દીકરાની વહુ

જનિ(-ની) સ્ત્રી. જન્મ (ર) સ્ત્રી (૩) માતા (૪) પત્ની

જનિત વિ. (સં.) જન્મેલું; ઉત્પન્ન થયેલું

જનિતા સ્ત્રી. પિતા; બાપ

જનિત્ર ન. (સં.) વીજઉત્પાદક યંત્ર; ‘જનરેટર’

જનિત્ર ન. (સં.) જન્મસ્થાન; જન્મભૂમિ

જનીન પુ. (સં.) કોષનાં કાર્ય, લક્ષણો તથા વંશપરંપરાના

નિયંત્રક એકમ; ‘જિન’

જનીનવિદ્યા સ્ત્રી. કોષનાં કાર્ય, લક્ષણો તથા વંશવારસા

વિષયક વિજ્ઞાન; ‘જિનેટિક્સ’ [મા

જનેતા સ્ત્રી. (સં.) જનપિત્રી, જનિત્રી) જન્મ આપનારી;

જનેત્રી સ્ત્રી. (સં.) માતા; જન્મદાત્રી

જનોઈ સ્ત્રી. ન. (સં.) યજ્ઞોપવીત, પ્રા. જન્નોઈઅ-

જન્નોવીઅ) યજ્ઞોપવીત; ઉપવીત

જનોઈ(ઠવઠ-ઠો), ઠવાઠ) વિ. ઘડ પર જનોઈ રહે છે

તેની લીટીમાં વાડતો (ધા)

જન્મત ન. (અ.) સ્વર્ગ; જિન્મત

જન્મતનશીન વિ. સ્વર્ગસ્થ; સદ્ગત (ર) મૃત [જિંદગી

જન્મ પુ. (સં.) જન્મવું-પેદા થવું તે (ર) જનમારો;

જન્મકુંડલી (સં.) (-ળી) જનમકુંડળી; જન્માક્ષર

જન્મકેદ સ્ત્રી. જીવે ત્યાં સુધીની સજા; જનમકેદ

જન્મકેદી વિ., પુ. જન્મકેદ થઈ હોય એવું (કેદી)

જન્મગાંઠ સ્ત્રી. વરસગાંઠ; વર્ષગાંઠ; જન્મતિથિ

જન્મજાત વિ. (સં.) જન્મથી કે જન્મને કારણે પેદા થયેલું

જન્મરીપ સ્ત્રી. જનમકેદ [દિવસ; જનમગાંઠ; વર્ષગાંઠ

જન્મ(ઠ)તિથિ સ્ત્રી., (ઠદિવસ) પુ. (સં.) જન્મનો

જન્મદાતા વિ. (સં.) જન્મ આપનાર (માતાપિતા)

જન્મભાષા સ્ત્રી. (સં.) માતૃભાષા; સ્વભાષા

જન્મભૂમિ સ્ત્રી. (સં.) જ્યાં જન્મ થયો હોય તે સ્થાન

કે દેશ; માતૃભૂમિ

જન્મરાશિ સ્ત્રી. (સં.) જન્મસમયે ચંદ્ર જેમાં હોય તે રાશિ

જન્મલગ્ન ન. (સં.) જન્મનક્ષત્ર; જન્મરાશિ

જન્મનું અ.કિ. જનમનું; જન્મ લેવો

જન્મસિદ્ધ વિ. (સં.) જન્મથી જ પ્રાપ્ત થયેલું - મળેલું

જન્માક્ષર પુ. બ.વ. જન્મકુંડળી

જન્મારો પુ. જનમારો; જીવનકાળ [વદ આઠમ

જન્માષ્ટમી સ્ત્રી. (સં.) શ્રીકૃષ્ણનો જન્મદિવસ; શ્રાવણ

જન્માંતર ન. (સં.) પૂર્વનો કે પછીનો જન્મ; બીજો જન્મ

જન્માંધ વિ. (સં.) જન્મથી આંધળું; પ્રજ્ઞાયક્ષુ

જન્મોજન્મ કિ.વિ. જનમોજનમ; પ્રત્યેક જન્મમાં

જન્મોતરી સ્ત્રી. જન્મોત્રી; જનમોતરી

જન્મોત્સવ પુ. (સં.) જયંતી; જન્મદિવસનો ઉત્સવ

-જન્ય વિ.(સં.) -થી જન્મેલું; પેદા થયેલું (સમાસને અંતે)

જપ પુ. (સં.) નામ, મંત્ર વગેરેનું રટણ; નામસ્મરણ

જપત વિ. (અ. જપ્ત) જુઓ ‘જપ’

જપતી સ્ત્રી. જુઓ ‘જપી’

જપમાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. જપ કરવાની માથા-બેરબો

જપવું સ.કિ. (સં. જપ્) જપ કરવો (ર) રટવું

જપા ન. (સં.) એક ફૂલગ્રંથ; જસૂદ કે તેનું ફૂલ

જપ વિ. ગુનાસર દંડરૂપે સરકારે કબજે કરેલું; જપત (ર)

માગતા પેટે કબજે કરેલું

જપી સ્ત્રી. ગુનાના દંડરૂપે સરકારે કે માગતા પેટે કોઈએ

લીધેલો કબજો; જપતી (ર) ટાંચ

જફા સ્ત્રી. (ફા.) જુલમ; જબરદસ્તી (ર) પીડા; તકલીફ

(૩) હાનિ; નુકસાન

જબ સંધો. (સિ.) જપારે

જબર સ્ત્રી. (ફા.) જબરું; જબ્બર; મોટું; ભારે; કઠણ (કદ,

બળ, સત્તા, ગતિ વગેરેમાં ઘણું) (ર) પુ. ઉર્દૂ

લિપિમાં વપરાતું એક ચિહ્ન

જબર(-જ)દસ્ત વિ. જોરાવર; જબરું; જબરજસ્ત

જબર(-જ)દસ્તી સ્ત્રી. જબરજસ્તી; જુલમ

જખરી(-રાઈ)/

૩૧૭

/જમીનમહેસૂલ

જખરી(-રાઈ) સ્ત્રી. જખરજસ્તી; જુલમ
 જખરું વિ. જખર; જોરાવર; બળવાન (ર) (લા.) મુકદ્દલ
 જખાન સ્ત્રી. (ફા.) જીભ (ર) બોલી; બાષા [જખાની
 જખાની સ્ત્રી. (ફા.) બોલીને જણાવેલી હકીકત; સાક્ષી;
 જખાં સ્ત્રી. (ફા.) જખાન; જીભ
 જખી સ્ત્રી. દોરને મોઢે બાંધવાનું જાળીવાળું ગૂંચણ
 જખ્ખર વિ. જખરું; બળવાન; જખર
 જમ પું. (સં. યમ) મૃત્યુના દેવ; યમ; યમરાજ
 જજકિકર પું. યમદૂત; જમદૂત
 જમડું ન. લોખંડને સીધું કરવાનું એક ઓજાર
 જમઘટ પું. (હિ.) બીડ
 જમડો પું. યમરાજ (તિરસ્કારમાં)
 જમણવાર સ્ત્રી. સ્નેહીસંબંધીઓ કે નાતને અપાતું ભોજન;
 નાતવરો (ર) નાતવરાનો દિવસ
 જમણ ન. (સં. જેમન, પ્રા. જેમણ, જૂ.યુ. જિમણા)
 જમવું તે; ભોજન (ર) નાતવરો (૩) જમવાની
 વાનગી કે પદાર્થ
 જમણું વિ. પૂર્વભિમુખ થતાં દક્ષિણ તરફનું
 જમણું વિ. જમણી બાજુનું; 'રાઈટિસ્ટ'
 જમદગ્નિ પું. (સં.) એક ઋષિ-પરશુરામના પિતા
 જમદંડ પું. યમદંડ; યમે કરેલી શિક્ષા
 જમદૂત પું. યમદૂત; યમનો દૂત [યુમના; કાલિદેવી
 જમના સ્ત્રી. (સં. યમુના) ગંગાને મળનારી એક નદી;
 જમનોત્રી સ્ત્રી. જમના નદીનું મૂળ; હિમાલયનું એ નામનું
 શિખર [નગરી
 જમપુરી સ્ત્રી. (-ર) પું. જમરાજની નગરી-સંધમની
 જમરાજ પું. યમરાજ
 જમરૂપ ન. (સં. જંબુરૂપ, પ્રા. જંબુરૂપ) જામફળ
 જમરૂખી(-ખડી) સ્ત્રી. જમરૂખનું ઝાડ; જામફળી
 જમલે કિ.વિ. બધું મળીને; એકંદર [એક
 જમલો પું. જુમલો; સરવાળો (ર) વિ. જોરિયું; યુગલમાંનું
 જમડું સ.કિ. (સં. જમતિ, પ્રા. જિમઈ, જૂ.યુ. જિમઈ)
 ભોજન કરવું; ખાવું (ર) (લા.) લાભવું; ખાટવું
 (વ્યંગમાં) [પારસી તહેવાર
 જમશેદી નવરોજ પું. (ફા.) બાવીસમાં માર્ચનો એક
 જમા વિ. (અ.) એકડું ઘયેલું; એકડું (ર) ચોપડામાં (ગ્રામી
 બાજુ) જમા બાજુનું (૩) સ્ત્રી. આવક; ઊપજ; વસૂલ
 (૪) સરવાળો; જુમલો [પતિ
 જમાઈ પું. (સં. જામાતુક, પ્રા. જામાઈઅ) દીકરીનો વર-
 જમાઈધાર ન. જમા અને ઉધાર; આવકજાવકનો હિસાબ
 જમાખર્ચ(-ખરચ) પું., ન. ઊપજ અને ખર્ચ
 જમાખોર વિ. (હિ.) એકડું કરવાની વૃત્તિવાળું
 જમાડું સ.કિ. 'જમવું'નું પ્રેરક
 જમાત સ્ત્રી. (અ.) (એક નાતના કે પંથના લોકોનો)

સમુદાય: સમૂહ (ર) બાવાઓનો સમૂહ
 જમાતી વિ. જનાતનું; જમાતને લગતું; સામુદાયિક
 જમાદાર પું. સિપાઈઓની નાની ટુકડીનો ઉપરી (ર)
 ઉપરીપણું કે પ્રભાવ દાખવે એવું માણસ (કટાક્ષમાં)
 જમાદારી સ્ત્રી. જમાદારનું કામ-પદ
 જમાદિલ અવલ પું. (અ. જમાદિલ અવ્યલ) અરબી-
 મુસલમાની પાંચમો મહિનો
 જમાદિલ આખર પું. (અ. જમાદિલ આખિરહ) અરબી-
 મુસલમાની છઠો મહિનો
 જમાન પું. (અ. જામિન) જામીન
 જમાનખત ન. જામીનગીરીનું લખાણ; જામીનખત
 જમાનત સ્ત્રી. જામીનગીરી; 'સિક્યુરિટી'
 જમાનતી(-તદાર) વિ. જામીન
 જમાનાજીવું વિ. જમાનાઓથી ચાલતું આવેલું; પ્રાચીન
 જમાની સ્ત્રી. જામીનગીરી; જામીન; જમાનત
 જમાનો પું. (ફા.) યુગ; લાંબો સમય (ર) દેશાજાની,
 આચારવિચારાદિની અમુક સ્થિતિ કે તેનો સમય
 જમાનોંધ સ્ત્રી. ખરીદનો માલ નોંધવાનો ચોપડો [છે.
 જમાપાસું ન. ચોપડામાં (ગ્રામી) પાસું, જ્યાં જમારકમલખાપ
 જમાપુંજી સ્ત્રી. બચાવેલી મૂડી
 જમાખંદી(-ખી) સ્ત્રી. જમીનમાપી, જાતવગેરેતપાસી કરીને
 તેનું સરકારખરેત આકારવું; 'લેન્ડ-રેવન્યુ સેટેલમેન્ટ'
 જમાબાજુ(-જૂ) સ્ત્રી. જુઓ 'જમાપાસું'
 જમાલ પું. (ફા.) સૌંદર્ય
 જમાલગોટો પું. નેપાળો (ઔષધોપયોગી વનસ્પતિ)
 જમાવ પું. ('જામવું' પરથી) ભરાવો; ભીડ [મિશ્રણ
 જમાવટ સ્ત્રી. જમાવવું તે (ર) બંધબેસતી મેળવણી-
 જમાવવું સ.કિ. 'જામવું'નું પ્રેરક [વસૂલાત
 જમાવસૂલ સ્ત્રી., ન. મહેસૂલની ઊપજ; મહેસૂલની
 જમાવણી સ્ત્રી. જમાનોંધ
 જમાવું અ.કિ. 'જમવું' તથા 'જામવું'નું કર્મણિ-ભાવે
 જમાલવાલો પું. જમાબાજુનો હવાલો; 'કોન્ટ્રા-કેરિટ'
 જમિયત સ્ત્રી. (અ. જમીયત) સમૂહ; મંડળ; જમાત
 જમીન સ્ત્રી. (ફા.) ભોંય (ર) ખેતર તરીકે વપરાય તેવી
 જમીન (૩) થા રુઝાવાથી આવતી નવી ચાખડી
 જમીનદાર વિ. જમીનની માલિકીવાળો (ર) પું. જમીનનો
 માલિક (૩) લાટબંધ જમીનનો માલિક [દારપણું
 જમીનદારી વિ. જમીનદારનું; નેલગવું (ર) સ્ત્રી. જમીન-
 જમીનદારી પદ્ધતિ સ્ત્રી. મહેસૂલ માટે સીધો ખેતૂ સાથે
 વ્યવહાર રાખવાને બદલે જમીનદાર પાસેથી જ
 મહેસૂલ લેવાની પદ્ધતિ [પાયમાલ
 જમીનદોસ્ત વિ. (ભાંગીતોટી) જમીનસરખું કરેલું;
 જમીનમહેસૂલ ન. જમીનના આકારની રકમ; વિદ્યોટી;
 'લેન્ડ-રેવન્યુ'

જમીનમાલિકા

૩૧૮

[જરિયાન

જમીનમાલિક પું. જમીનનો માલિક; જમીનદાર
 જમીનમિલકત સ્ત્રી. જમીનરૂપે મિલકત; 'લેન્ડ પ્રોપર્ટી'
 જમીનમોજણી સ્ત્રી. જમીનના તળની માપણી; 'લેન્ડસર્વે'
 જમીનવેરો પું. જમીન ઉપર લેવાતો વેરો
 જમીનસત્તા પ્રકાર પું. જમીન-હક્ક; 'લેન્ડટેન્ચર'
 જમીલ વિ. (અ.) સુંદર
 જમે વિ. એકું; જમા બાજુનું (૨) સ્ત્રી. ઊપજ; સરવાળો
 જમેલો પું. જમાવ; ભરાવો (૨) મોટો સમુદાય; ભીડ
 જમૈયો પું. કટાર જેવું એક કથિયાર [માંથી
 જમોટ પું. ફવામાં દીવાલ લેવા માટેની નીચેની લાકડાની
 જમોર પું. (સં. યમપુર, પ્રા. જમઉર) જૈહર;
 રજપૂતાણીઓનું સામુદાયિક આત્મસમર્પણ
 જમોરિયું પું. જમોર (સામુદાયિક આત્મસમર્પણ) કરનારું
 જમ્મો વિ. (ઈ.) ખૂબ જ મોટું; વિશાળ
 જમ પું. સ્ત્રી. જીત; ફતેહ; સફળતા (૨) મૂળ મહા-
 ભારત; જયસંહિતા
 જયઘોષ પું. (ઠણા) સ્ત્રી. (સં.) વિજય મળવાથી કરેલો
 પોકાર (૨) વિજય થયો છે એવું જણાવતો ઢંઢેરો
 જયજય પું. જયજયકાર (૨) ઉદ્. જે જે (કોઈને સામા
 મળતાં કે છૂટા પડતાં બોલાતો શબ્દ)
 જયજયકાર પું. જીતની ખુશાલીનો પોકાર
 જયજયવંતી સ્ત્રી. (સં.) એક રાગિણી; જેજેવંતી
 જયજિર્નેદ ઉદ્. (સં.) 'દે જિર્નેદ તમારો વિજય થાઓ'
 એવો ઉદ્ગાર [(૨) ન. જય અને મંગળ
 જયમંગલ(-ળ) પું. રાજાને બેસવાનો હાથી; ઉત્તમ હાથી
 જયજ્ઞા સ્ત્રી. (સં. પતના) જતન; સંભાળ
 જયમાળ સ્ત્રી. વિજયના અભિનંદનાર્યે ગળામાં નાંખવાનો
 ફૂલહાર [જયશાળી
 જયવંત વિ. (સં. જયવત્, પ્રા. -વંત) જય મેળવનારું;
 જયવારો પું. લાખ; ફાપદો (૨) સફળતાનો સમય
 જયશાલી (સં.) (-ળી) વિ. વિજયવંત; ફતેહમંદ
 જયશ્રી સ્ત્રી. (સં.) વિજયની દેવી-શોભા [મહાભારત
 જયસંહિતા સ્ત્રી. (સં.) વીર કાવ્ય; 'એપિક' (૨) મૂળ
 જયસ્તંભ પું. (સં.) ફતેહની યાદગીરીમાં ઊભો કરેલો
 સ્તંભ; કીર્તિસ્તંભ [એવો ઉદ્ગાર
 જયહિંદ ઉદ્. (સં.) 'હે હિંદભૂમિ, તારો વિજય થાઓ'
 જયંત પું. ઈંદનો પુત્ર
 જયંતી સ્ત્રી. (સં.) મહાન વ્યક્તિનો જન્મદિવસ (૨) તે
 દિવસે ઉજવાતો ઉત્સવ (૩) વિજયનો વાવટો
 જયા સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા; પાર્વતી
 જયિત વિ. (સં.) જયવાળું; વિજયી
 જયિષ્ઠુ વિ. જયની આકાંક્ષા-ઈચ્છાવાળું
 જયી વિ. (સં.) વિજય મેળવનાર; વિજયી
 જર પું. (ફા.) પૈસો; નાણું (૨) સોનું (૩) કસબ (સોના-

રૂપાના તાર) કે કસબનું વસ્ત્રતર
 જર સ્ત્રી. જરાયું; ઓર
 જરકસ પું. (ફા. જરકશ) સોનારૂપાનો તાર; કસબ; જરી
 જરકસી વિ. (ફા.) કસબી; કસબના ભરતવાળું
 જરખ ન. (સં. તરસ, પ્રા. તરકખ) ઝરખ; એક જંગલી
 પ્રાણી; ધોરખોદિયો; તરસ
 જરજમીન સ્ત્રી., ન. બ. વ. (સં.) પૈસો ટકો ને જમીન-
 જાગીર; ખનલોલત; 'એસ્ટેટ' [કસબી ભરતકામ
 જરજરિયાન ન. પૈસો, ધરણાં વગેરે કીમતી વસ્તુઓ (૨)
 જરજરિયું વિ. (સં. જર્જર) ઝખ્ખં થઈ ગયેલું; જર્જરિત
 જરજોખમ ન. પૈસા વગેરે જોખમની વસ્તુઓ
 જરઠ વિ. (સં.) વૃદ્ધ; ધરું (૨) કઠણ
 જરઠતા સ્ત્રી. (સં.) ધડપણ; વૃદ્ધાવસ્થા
 જરડું ન. કાંટાવાળાં ઝાડની નાની તુટેલી સૂકી ડાળી
 જરણવિઘ્ના સ્ત્રી. (સં.) પદાર્થોના નાશનાં કુદરતી કારણો
 વિશે વિચાર આપતું શાલ
 જરથુષ્ટ્ર પું. (અવેસ્તા) પારસીઓના ધર્મસંસ્થાપક
 જરથોસ્તી વિ. જરથુષ્ટ્રનું, -ને લગતું (૨) જરથુષ્ટ્રનું
 અનુવાધી (૩) પું. પારસી
 જરદ(-દું) વિ. (ફા. જર્દ) પીળું; ઝાંખુંપીળું
 જરદાલુ(-ળુ) ન. (ફા. જર્દ પરથી) એક સૂકો મેવો; આલુ
 જરદી સ્ત્રી. (ફા.) ઈંડામાંનો પીળા રંગનો રસ
 જરદો પું. (ફા.) તમાકુની ખાવા માટેની પત્તી
 જરડું અ.કિ. (સં. જરડિ, પ્રા. જરઈ) ઝખ્ખં થયું; ધસાઈ
 થયું (૨) પચયું; હજમ થયું (૩) પાંખું કે છૂટું થયું
 જરસ પું. બ. વ. મરડામાં પડતો આમ; ધોળો કાચો મળ
 જરા સ્ત્રી. (સં.) ધડપણ (૨) સાપની કાંચળી
 જરા વિ. (૨) કિ.વિ. (અ.) લગાર; થોડું; અલ્પ
 જરાક, (-એક) વિ. (૨) કિ.વિ. થોડું; લગાર; સહેજ
 જરાગ્રસ્ત વિ. (સં.) તદન ધરડું
 જરાઝખ્ખં વિ. (સં.) ધડપણને કારણે ખખડી ગયેલું
 જરાતરા કિ.વિ. થોડું - નહિ જેવું; જરાક
 જરાતરામાં કિ.વિ. સહેજ સહેજમાં; ખાસ કારણ વિના
 (૨) ઝટ; જરા વખતમાં
 જરાપત વિ. વરસાદના પાણીથી થતું (ખેતી કે પાક માટે)
 (ઊલટું આગાપત - ફવાના પાણીથી થતું)
 જરાયુ ન. (સં.) ગર્ભને વીંટળાયેલ ઓર
 જરાયુજ વિ. (સં.) ગર્ભાશયમાંની ગર્ભને વીંટળાયેલી
 ઓર સહિત જન્મતું (ઈંડામાંથી નહિ)
 જરાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) વૃદ્ધાવસ્થા; ધડપણ
 જરાસંધ પું. (સં.) મગધંશનો રાજા; કંસનો સસરો
 જરિત વિ. (સં.) ઝખ્ખં; ખખડી ગયેલું
 જરિયાન વિ. (ફા. જરીન) જરીનું; જરીના કસબવાળું;
 કસબી (૨) ન. સોનારૂપાનાં ધરણાં

જરી/

૩૧૯

/ જલ(-ળ)યંત્ર

જરી સ્ત્રી. (ફા. જર) કસબ; કસબી માલ (ર) વિ. કસબ સાથે વણેલું; કસબી
 જરી કિ.વિ. થોડું; લગાર
 જરી સ્ત્રી. પથ્થરના વિભાગ કરવા કુલાડો કે કીટાણું મારવાના સ્થળે આછો કરેલો લિસોલો
 જરીક વિ. (ર) કિ.વિ. સહેજ; થોડુંક
 જરીકામ ન. કસબી ભરતકામ
 જરીપટકો પું. પેશવાઈમાં લશ્કરી સરદારને કમરે બાંધવાનો કસબી પટકો (ર) કસબી વાવટો
 જરીપુરાણું વિ. (સં. 'જરવું' પરથી + પુરાણ) જૂનું; ફાટીતૂટી ગયેલું; ઘણું જૂનું
 જરીફ સ્ત્રી. (ફા. જરીફ) જમીન માપણીનું કામ (ર) પું. મોજણીદાર (૩) વિ. વિનોદી; મશ્કડું (૪) બુદ્ધિમાન; સમજદાર
 જરીમરી સ્ત્રી. કોગણિયું; 'કોલેરા' (ખાસ કરીને)
 જરૂખો પું. (ફા. ઝરૂકહ) ઝરૂખો; હીચકો અલબન
 જરૂર સ્ત્રી. (અ.) જરૂરત (ર) કિ.વિ. અવશ્ય; નક્કી;
 જરૂર(-રિયા)ત સ્ત્રી. અગત્ય; આવશ્યકતા; ગરજ; હાજત
 જરૂરી વિ. જરૂરનું; અગત્યનું
 જરેજર કિ.વિ. જરા પછા છોડ્યા વિના; રજેરજ; બધું જ જર્જર, (-રિત) વિ. (સં.) તદન ઝર્ષ થઈ ગયેલું; શીષા થયેલું [વિજ્ઞાની નોંધપોથી
 જર્નલ ન. (ઈ.) સ્વાધ્યાયપોથી (ર) સામયિક (૩) જર્નાલિઝમ ન. (ઈ.) પત્રકારત્વ
 જર્નાલિસ્ટ વિ. વર્તમાનપત્રકાર; પત્રકાર
 જર્ની સ્ત્રી. (ઈ.) મુસાફરી; પ્રવાસ
 જર્મન વિ. (ઈ.) જર્મની નામના દેશનું (ર) પું. તે દેશનો વતની (૩) સ્ત્રી. ત્યાંની ભાષા
 જર્મનિસલ્વર ન. (ઈ.) તાંબું, જસત અને નિકલના મિશ્રણમાંથી થતી એક ધાતુ
 જલ, (-ળ) ન. (સં.) પાણી; વારિ; તોય
 જલકષા પું. પાણીનું ટીપું; જલબિદુ
 જલ(-ળ)કમલ ન. કમળ (ર) પાણીમાં થતું કમળ
 જલકમલવત્ કિ.વિ. (સં.) નિર્લેપપણે; વણસ્પર્શ્ય
 જમકેલિ(-લી) સ્ત્રી. પાણીમાં રમાતી રમત; જલક્રિડા
 જલ(-ળ)ક્રીડા સ્ત્રી. (સં.) પાણીમાં રમાતી રમત; જલકેલિ
 જલ(-ળ)ગતિશાસ્ત્ર ન. જળની ગતિ વિશેનું વિજ્ઞાન; 'હાઇડ્રાઇનેમિક્સ' [લાવી આપનારો
 જલ(-ળ)ગરિયો પું. મંદિરમાં ઠાકોરજીની પૂજા માટે પાણી
 જલગૃહ ન. (સં.) વારિગૃહ (ર) તળાવ કે સરોવર પરનું કીડગૃહ [યડિયાળ; 'વોટર ક્લોક'
 જલ(-ળ)ધરી સ્ત્રી. પાણીની યુક્તિથી સમય બતાવતું
 જલચર વિ. (સં.) જળચર; પાણીમાં ચાલનારું (ર) ન. પાણીનું પ્રાણી

જલ(-ળ)ચરગૃહ ન. જળચરોનું સંગ્રહસ્થાન; 'એક્વેરિયમ'
 જલચિકિત્સા સ્ત્રી. (સં.) જલોપચાર; માત્ર પાણીના પ્રયોગથી અપાતી માદાની સારવાર
 જલચુસ્ત વિ. જેમાંથી પાણી ઝરી ન શકે તેવું; 'વોટરપ્રૂફ'
 જલજ વિ. (સં.) જળજ વિ. પાણીમાં ઊગનારું (ર) ન. કમળ; રાત્રિકમળ; ઈંદીવર (૩) શંખ
 જલ(-ળ)જલ(-ળ)બંબાકાર કિ.વિ. બધે પાણીપાણી થઈ ગયું હોય તેવું [પાણી ભરીને યોજાતું] એક વાદ્ય
 જલ(-ળ)તરંગ પું. પાણીનું મોજું (ર) (ચલાણાઓમાં જલતરંગી વિ. જલતરંગ ઉપર વગાડનાર
 જલ(-ળ)તુલા સ્ત્રી. જલની મદદથી વજન કરવાનું ત્રાજવું; 'હાઇડ્રોસ્ટેટિક બેલેન્સ'
 જલદ પું. (સં.) જળદ; વાદળ; મેઘ
 જલદ વિ. (ફા. જલ્દ) ઊંચ; આકડું; તેજ
 જલદી સ્ત્રી. (ફા.) ઉતાવળ; ત્વરા (ર) કિ.વિ. ઉતાવળથી; ઝટ; સત્વર [દીક્ષા; 'બેપ્ટિઝમ'
 જલ(-ળ)દીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) જળથી અપાતી ખ્રિસ્તી ધર્મની જલદીર્ધિકા સ્ત્રી. (સં.) પગથિયાંવાળી વાવ [નીપરી
 જલ(-ળ)દેવતા પું. બ.વ., સ્ત્રી. (સં.) જળનીદેવી; પાણી-જલ(-ળ)ધર પું. મેઘ; વાદળ (ર) સમુદ્ર
 જલધારા સ્ત્રી. પાણીની ધારા; પાણીનો પ્રવાહ
 જલ(-ળ)ધિ, જલ(-ળ)નિધિ પું. (સં.) સમુદ્ર; દરિયો
 જલધિતરંગ પું. સાગરનું મોજું
 જલ(-ળ)ધોધ પું. પાણીનો ઊંચેથી પડતો પ્રબળ પ્રવાહ
 જલન સ્ત્રી. (સં.) બળતરા; દાઝ (ર) (લા.) કોષ; ગુસ્સો (૩) ઈર્ષ્યા
 જલ(-)નીલિ(ઠકા) સ્ત્રી. સેવાળ
 જલપતિ પું. વરુણદેવ (ર) સમુદ્ર
 જલ(-ળ)પાત્ર ન. (સં.) પાણીનું વાસણ [ઉપાસ્યર
 જલ(-ળ)પાન ન. પાણી પીવું તે (ર) હળવો નાસ્તો; જલપ્રપા સ્ત્રી. પાણીની પરબ
 જલ(-ળ)પ્રપાત પું. પાણીનો ધોધ [થવો તે
 જલ(-ળ)પ્રલય પું. (સં.) ભારે વરસાદ કે પૂરથી નાશ
 જલ(-ળ)બંબાકાર કિ.વિ. બધે પાણીપાણી થઈ ગયું હોય એવું; જલમય [વિભાજન થવું તે; 'હાઇડ્રલિક્સિસ'
 જલ(-ળ)ભેદન ન. (સં.) પાણીથી કોઈ રસાયણી દ્રવ્યનું
 જલ(-ળ)મય વિ. (સં.) બધે પાણીપાણી થઈ ગયું હોય એવું; જળબંબાકાર
 જલમાપકયંત્ર ન. (સં.) પાણીના વપરાશનો જથ્થો બતાવનારું યંત્ર; પાણીમાપક; 'વોટર મીટર'
 જલ(-ળ)માર્ગ પું. (સં.) જળ ઉપર-વલાણમાં બેસીને જવાનો રસ્તો (ર) નહેર; વહેણો (૩) મોરી નીક; 'ગટર' [કુવારો (૩) રેંટ (૪) પમ્પ
 જલ(-ળ)યંત્ર ન. (સં.) જળની શક્તિથી ચાલતું યંત્ર (ર)

જલ(-ળ)યાત્રા/

૩૨૦

/જવાબું

જલ(-ળ)યાત્રા સ્ત્રી. (સં.) જળપ્રવાસ (૨) ઠાકોરજીને જળવિહાર કરાવવાનો તહેવાર

જલ(-ળ)યાન ન. (સં.) વહાણ (૨) મછવો | કરાતુંયુદ્ધ

જલ(-ળ)યુદ્ધ ન. (સં.) પાણી ઉપર-વહાણમાં રહી કરેલું-

જલરંગ પું. ચિત્ર ચીતરવા માટેના પાણીમાં કાલેવેલા રંગ;

‘વોટર કલર’

જલરંગી જલરંગમાંથી બનાવેલું

જલરુહ ન. (સં.) કમળ [‘વોટર-પ્રુફ’

જલ(-ળ)રોધક વિ. પાણીની અસરથી મુક્ત હોય તેવું;

જલવંતુ વિ. પાણીવાળું [વાદળ

જલ(-ળ)વાહક વિ. (સં.) પાણી વહી જનારું (૨) પું.

જલ(-ળ)વિદ્યુત, જલ(-ળ)વીજ(-જળી) સ્ત્રી. (સં.)

પાણીના બળથી પેદા કરાતી વીજળી; ‘હાઈડ્રો-

ઇલેક્ટ્રિસિટી’

જલ(-ળ)વું અ.કિ. સળગવું; બળવું

જલવ્યાહ પું. (સં.) પાણીમાં થતો સાપ

જલ(-ળ)દી(સી)કર પું. પાણીની છાંટ કે ફરફર

જલ(-ળ)સમાપિ સ્ત્રી. (સં.) પાણીમાં કરેલો પ્રાણત્યાગ

જલ(-ળ) (૦સંગ્રહ, ૦સંચય) પું. પાણીનો સંધરો;

‘વોટર સ્ટોરેજ’ [સંપત્તિ; ‘વોટર-રિસોર્સિઝ’]

જલ(-ળ)સંપત્તિ સ્ત્રી. (સં.) પાણીની છત (૨) જળરૂપી

જલસાપાણી ન.બ.વ. નાસ્તાપાણી; આનંદઉત્સવ

જલ(-ળ)સેના સ્ત્રી. (સં.) નૌકાસેન્ય; ‘નેવી’

જલસો પું. (અ.) આનંદ યા ઉત્સવનો મેળાવડો (૨)

સંગીતનો મેળાવડો

જલ(-ળ)સ્થિતિશાસ્ત્ર ન. (સં.) પાણીનાં દબાણ તેમજ

સમતોલપણું દર્શાવતું શાસ્ત્ર; ‘હાઈડ્રોસ્ટેટિક્સ’

જલ(-ળ)હરણ ન. (સં.) પદાર્થમાંથી પાણી અને ભેજ

ઉડાવી દેવાની ક્રિયા; ‘ડિહાઈડ્રેશન’ [‘ડિહાઈડ્રેટર’

જલ(-ળ)હારક વિ., ન. જળ હરે-ઉડાવે તેવું (રસા.);

જલહ(-ધ)ર ન. (સં.) જલોદર) પેટમાં પાણી ભરાવાનો

રોગ; જલોદર

જલાઉ વિ. સળગાવવા માટેનું (૨) સળગવાના ગુણવાળું

જલા(-ળા)ગાર ન. (સં.) જલ + આગર) પાણીનો હોજ;

ટાંકી

[આવરણ

જલા(-ળા)વરણ ન. પૃથ્વીની સપાટી પર આવેલું જળનું

જલા(-ળા)ધારી સ્ત્રી. શિવલિંગની યોગિનાઆકારની વેસણી

જલાન્વિત વિ. (સં.) પાણીવાળું

જલા(-ળા)ભાસ પું. પાણીનો આભાસ; મૃગજળ [પ્રુફ’

જલાભેદ વિ. (સં.) પાણી જેને ભેદી ન શકે તેવું; ‘વોટર-

જલાવર્ત પું. (સં.) પાણીના પ્રવાહમાં પડતો ધૂમરો,

ભમરો, વમળ

[સ્મળ

જલા(-ળા)શય ન. (સં.) કૂવો, તળાવ વગેરે પાણીનું

જલીલ વિ. (અ.) પ્રતિષ્ઠિત; મહાન (૨) પૂજ્ય

જલેભી સ્ત્રી. ગોળ ગુંછામાંવાળી એક મીઠાઈ [જલંદર

જલો(-ળો)દર પું. (સં.) પેટમાં પાણી ભરાવાનો રોગ;

જલો(-ળો)પચારપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) પાણીથી કરાતી

ચિકિત્સા; ‘હાઈડ્રોપથી’

જલ્દબાજ વિ. (ફા.) ઉતાવળું

જલ્દબાજી સ્ત્રી. (ફા.) ઉતાવળ

જલ્પ પું. (સં.) બકવાદ; લવારો (૨) કથન; કહેવું તે

(૩) તત્વનિર્ણયની ઇચ્છાથી નહિ પણ પરપક્ષખંડન

અને સ્વપક્ષ-સ્થાપનની ઇચ્છાએ કરેલો વાદ

જલ્પક વિ. (સં.) બકવાદ-લવારો કરનારું

જલ્પન ન. (સં.) કહેવું તે; કથન (૨) બબડાટ; બકવાદ

જલ્પવું અ.કિ. (સં.) જલ્પું બબડવું-લવારો કરવો

જલ્લાદ પું. (સં.) ગરદન મારનાર; શિરચ્છેદ કરનાર (૨)

કસાઈ; ખાટકી (૩) વિ. ધાતક

જલ્લા પું. (સં.) શૂંગાર; શોભા કે વૈભવનું પ્રદર્શન

જવ પું. (સં.) યવ ઘઉંના જેવું એક ધાન્ય (૨) જવ જેટલી

લંબાઈ અથવા વજનનું માપ (૩) જવચિહ્ન

જવ પું. (સં.) વેગ; ત્વરા; ઝડપ

જવ કિ.વિ. (હિં. જબ) જ્યારે

જવખાર પું. જવનો ખાર-શાર; પોટેશિયમનો કાર્બોનેટ

જવતલ પું.બ.વ. (લગ્ન કે શ્રાદ્ધ વગેરેમાં) જવ અને તલ

દ્વારા કરાતો એક વિધિ

જવની(-નિકા) સ્ત્રી. (સં.) પડદો; અંતરપટ

જવરઅવર સ્ત્રી. વારંવાર જવું આવવું તે; અવરજવર

જવલું ન. જવનું પાણી

જવલ્લે કિ.વિ. (જવરવું-જેવરવું-જવરવરવું ઉપરથી જવલ્લું

= વિરલ) ક્વચિત્; ભાગ્યે જ

જવવું અ.કિ. (ફળ માટે) બેસવું; ફળ થવું; ઉત્પન્ન થવું

(જેમ કે, ફલ બેસશે પછી સીંગ થશે.) (૨) (ફળ

કે કશામાં) જવ પડવા; જવાત પડવી

જવાન વિ. (૨) પું. (ફા.) જુવાન; યુવાન (૨) સૈનિક;

સિપાઈ (ભારતની ફોજનો)

જવાની સ્ત્રી. જુવાની; યુવાની; યૌવન

જવાબ પું. (અ.) ઉત્તર; પ્રશ્નનો ખુલાસો

જવાબદાર વિ. (ફા.) જવાબદારીવાળું; જુમ્હેદાર

જવાબદારી સ્ત્રી. જવાબ દેવાનું જોખમ અથવા ફરજ;

જુમ્હેદારી; જોખમદારી; બાંધધરી

જવાબી વિ. (ફા.) જેનો જવાબ માંગેલો હોય એવું (૨)

જેના જવાબનું ખર્ચભરેલું હોય એવું (જેમ કે, પોસ્ટકાર્ડ,

તાર) [નાણાં ભરવાનાં હોય એવી ટૂંકી

જવાબીટૂંકી સ્ત્રી. સ્વીકારાવાનો જવાબ મળ્યા પછી જ જેનાં

જવારા પું.બ.વ. (દિ. જવરય; જવવારય) જવ વગેરેના

નાના-નાનાં ઊંચેલા અંકુરો

જવાબું અ.કિ. જવાની ક્રિયા થવી; ‘જવું’નું ભાવે

જવાસો/

૩૨૧

/ જળાતિસાર

જવાસો પું. (સં. યવાસ) ઉનાળામાં ખેતરોમાં થતી એક કાંઠાવાળી વનસ્પતિ જે ચોમાસામાં સુકાઈ જાય છે.
 જવાહ-(હિ)ર ન. (અ.) હીરામાણિક વગેરે ઝવેરાત
 જવાહ-(હિ)રખાનું ન. ઝવેરાતની જગા; જવરોત રાખવાનું સ્થાન [દિલવાળો માખસ
 જવાંમઈ પું. (ફા.) બહાદુર; વીરપુરુષ (ર) (લા.) ઉદાર-જવાંમઈ સ્ત્રી. જવાંમઈપણું; વીરતા (ર) (લા.) ઉદારતા
 જવિયું ન. જવને ભરડી બનાવાતી લાપસી
 જવું અ.કિ. (સં. યા, પ્રા, જા) (તેનાં રૂપો - જાઉં, જાય, જા, જાઓ, જતું, ગયું, ગઈ, જઈશ વગેરે થાય છે.)
 ગતિ કરવી; પગથી આગળ વધવું (ર) પાસેથી ખસવું; ઓછું થવું (૩) ઘટવું; નુકસાન થવું; નાશ પામવું (૪) વીતવું; પસાર થવું (૫) અન્ય ક્રિયાપદ સાથે આવતાં તે ક્રિયા બરાબર યા ચોક્કસ થવાનો કે ચાલુ રહેવાનો ભાવ બતાવે. ઉદા. ખાઈ જવું
 જશ પું. (સં. યશ) કીર્તિ; યશ [પારસી]
 જશન ન. (ફા. જશ્ર) ઉત્સવનો કે આનંદનો દિવસ
 જશનખી વિ. કીર્તિમંત
 જશવંત વિ. જશવાળું; યશવંત; કીર્તિવાળું
 જશું-(સું) વિ. જેવું; મળતું આવતું (પદમાં)
 જશો-(સો)દા સ્ત્રી. યશોદા-શ્રીકૃષ્ણનાં પાલક માતા
 જશન પું. (ફા.) જલસો (ર) હર્ષ
 જસ પું. જશ; યશ; કીર્તિ
 જસત ન. (દે. જસદ) ન કટાતી એવી એક ધાતુ રિખા
 જસ-(શ)રેખા સ્ત્રી. યશનો નિર્દેશ કરતી હથેલીમાંની એક જસું વિ. (સં. યાદશ; પ્રા. જઈસ) જેવું; મળતું આવતું
 જસોદા સ્ત્રી. જુઓ 'જસોદા'
 જસ્તિસ પું. (ઈ.) ન્યાયાધીશ; ન્યાયમૂર્તિ (ર) ન્યાય
 જહતી, -(ત્સવાથી) વિ., સ્ત્રી. વાચ્યાર્થનો ત્યાગ કરતી લક્ષણાવૃત્તિ (કા.શા.)
 જહદજહલ્લક્ષણ સ્ત્રી. (સં.) વાચ્યાર્થનો કેટલેક અંશે ત્યાગ ને કેટલેક અંશે તેનું ગ્રહણ થતું હોય તેવી લક્ષણા (કા.શા.)
 જહદાજહદ સ્ત્રી. જડ્યેતન; સચરાચર
 જહનમ ન. (અ.) નરક; દોજમ
 જહનખી વિ. નરકનું અધિકારી
 જહાજ ન. (અ.) મોટું વહાણ
 જહાજવાડો પું. જહાજ બનાવવાનું સ્થળ; 'શિપયાર્ડ'
 જહાજી પું. જહાજ ચલાવનારો (ર) વિ. જહાજનું;
 જહાજને લગતું; 'કાગી'
 જહાન સ્ત્રી. (ફા.) જહાં; દુનિયા
 જહાનઆરા વિ. (ફા.) સંસારને સુશોભિત કરનારું
 જહાનમ ન. જહનમ; નરક
 જહાલ વિ. ઉદામ, આકર્ષુ (ગિલદું 'મવાલ')

જહાં કિ.વિ. (સં. યસ્માત્, અપ. જહાં) જ્યાં (પદમાં)
 જહાં સ્ત્રી. (ફા.) દુનિયા; જહાન; આલમ
 જહાંગીર પું. દુનિયાને ઊતનારો; ચક્રવર્તી (ર) એક મોગલ બાદશાહ
 જહાંગીરી વિ. જહાંગીરનું; -ને લગતું (ર) (લા.) આપબુદ; જોહુકમીભયું (૩) સ્ત્રી. જોહુકમી; આપબુદી (૪) અમીરી [કરનાર: બાદશાહ
 જહાંપના, (ઠહ) વિ. (ર) પું. (ફા.) જળતાનું રક્ષણ
 જહી કિ.વિ. (સં. યસ્મિન્, પ્રા. જસ્મિ-જહિ-જહિ) જ્યાં; જે કેકાણે
 જહેમત સ્ત્રી. (અ. જહમત) શ્રમ; મહેનત
 જહુનુ પું. (સં.) ગંગાને પી જનાર એક ચંદ્રવંશી રાજા
 જહુનુ(ઠકન્યા, ઠજ, ઠસુના) સ્ત્રી. (સં.) ગંગા નદી
 જળ ન. (સં. જલ) પાણી; વારિ [હોયતેકાઢવાનીક્રિયા
 જળકિયું ન. નાનાં બાળકોને બીક કે અન્ય અપદ લાગી
 જળકૂકડી સ્ત્રી. એક જળચર પક્ષી
 જળકુંડું ન. ચંદ્રની આજુબાજુ આછાં પાણીભર્યાં વાદળાંને લીધે દેખાતું કૂડાળું
 જળકૃત વિ. જળથી બનેલાં (ખડક)
 જળકેલી, જળકીડા સ્ત્રી. પાણીમાં ખેલવું તે
 જળઘોડો પું. ઘોડાના આકારનું એક દરિયાઈ પ્રાણી; 'હિપોપોટેમસ'
 જળચકડી સ્ત્રી. પાણીના જોરથી ચાલતી ચકડી; જલચંચ
 જળજળવું અ.કિ. ('જળવું') બળવું (ર) બળતરા થવી
 જળજળું વિ. આંસુથી ભરાયેલું (લોચન) [દિખાવું તે
 જળજળિયું ન. (-યાં) ન.બ.વ. આંખમાં આછાં અશ્વ
 જળઝીલણા-(ણી) વિ., સ્ત્રી. ભાદરવા સુદ અગિયારશ
 જળજા ન. ('જળવું' ઉપરથી) બળતણ; લાકડાં; ઈંધણ
 જળઘણ ન. જળ અને સ્થળ; પાણી અને જમીન
 જળધમણ સ્ત્રી. પાણીના દબાણથી ચાલતી ધમણ
 જળપ્રપાત પું. પાણીનો ધોધ
 જળખંબોળ વિ. (ર) કિ.વિ. જળજળખંબાકાર
 જળખિલાડી સ્ત્રી. એક જળચર ખિલાડી
 જળરંગ પું. પાણીમાં મેળવીને વપરાતા રંગ [‘હાઈડ્રોલોજી’
 જળવિજ્ઞાન ન. જલધટકોનો અભ્યાસ કરતું વિજ્ઞાન;
 જળવિદ્યુતીય વિ. જળવિદ્યુતને લગતું
 જળવું અ.કિ. (સં. જવલતિ, પ્રા. જલઈ) બળવું; સળગવું
 જળસ ન. ઝાડ વાટે પડતો પર જેવો ચીકણો પદાર્થ;
 જળપડું [સુવાડું તે (સંન્યાસીને)
 જળસોઈ સ્ત્રી. (બાળવા કે દાટવાને બદલે) જળમાં જળદ-ધર જલધર; પેટમાં પાણી ભરાવાનો રોગ
 જળાઉ વિ. ('જળવું' ઉપરથી) બાળવાના કામનું (લાકડું)
 જળાતિસાર પું. (સં. જલ + અતિસાર) પાણી જેવા ઝાડા ધાય તેવો એક રોગ

જળાધારી

૩૨૨

/ જ

જળાધારી સ્ત્રી. (સં. જલાધાર ઉપરથી) જેમાં શિવલિંગ બેસાડવામાં આવે છે તે ક્યારા જેવો ઘાટ (૨) શિવલિંગ ઉપર ટેંગાતું નીચે કાણાવાળું જળપાત્ર જળાપો પું. ('જળવું' ઉપરથી) મનમાં થતો બળાપો; કકાપો; બળતરા

જળાબોળ વિ. જળમાં બોળાવેલું-ટૂંકેલું

જળો સ્ત્રી. (સં. જલોંકા) પાણીમાં રહેતો એક કાળો ચપટો કૃમિઆકારનો જીવડો (ખરાબ લોહી ચૂસી લેવા તેને ચામડી ઉપર વળગાડાય છે.)

જળોજથા સ્ત્રી. સંસારની જજળ (૨) વિમેરી નાંખવું તે જળોયું ન. મેરો જડતી વખતે પીઠો ઉપર પાટિયા જડે છે ત્યારે તેની તડ પૂરવા નીચે મુકાતી પાતળી ચીપટ; જલોયું

જંકશન ન. (ઈ.) બેથી વધુ ગાડીઓ આવે-જાય તેવું મથક; (૨) રસ્તાઓ અને રેલમાર્ગોનું સંગમસ્થાન

જંગ પું. (કા.) મોટી લગઈ; યુદ્ધ (૨) (લા.) ઝઘડો; કંકાસ

જંગમરસ્ત વિ. (કા.) યુદ્ધપિથ; યુદ્ધપરાયણ [ઈલ્લાખ

જંગબહાદુર પું. (કા.) પ્રબળ યોદ્ધો (૨) એ પ્રકારનો

જંગબાર ન. મોટાં વસાણ માટેનું બારું બંદર (૨) ઝાંઝીબાર

જંગબારી વિ. જંગબારને લગતું; જંગબારનું

જંગમ વિ. (સં.) એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે ખસી શકે

એવું ('સ્થાવર'થી ઊલટું) 'મુવેબલ' (૨) ગતિશીલ

જંગમંડાળ ન. યુદ્ધની શરૂઆત

જંગમાત્મક વિ. (સં.) હાલેચાલે તેવું; જંગમ

જંગમેતર વિ. (સં.) જંગમ નહિ તેવું; સ્થાવર

જંગલ ન. (સં., કા.) વન; અરણ્ય; રાન (૨) (લા.) વેરાન

કે રહેવાય નહિ એવી ઝાડીની જગ્યા ['ફોરેસ્ટર'

જંગલપાલ(-ળ) પું. (સં.) જંગલનો રક્ષક; વનપાલ;

જંગલિયત સ્ત્રી. જંગલીપણું; જંગલી વર્તન

જંગલી વિ. જંગલનું; રાની (૨) ખેડવા વિના ઊગેલું (૩)

(લા.) કુધારો, સંસ્કાર કે વિવેક વિનાનું

જંગલ પું. (કા. જંગાર) તાંબાનો કાટ; જંગાર

જંગલિયત સ્ત્રી. (અશુદ્ધ) જંગલિયત

જંગી વિ. (કા.) જંગ-લગઈને લગતું (૨) મોટું; જબરું (૩)

સ્ત્રી. કિલ્લાની ભીંતમાંનું ત્રાંસું બારું (૪) પું. લડવૈયો

જંયા સ્ત્રી. (સં.) જંથ; સાથળ

જંયાવિષયક વિ. (સં.) જંથને લગતું-સંબંધી

જંયાસ્થાન ન. (સં.) સાથળનો ભાગ

જંજરી સ્ત્રી. બેઠા ઘાટનો ધાતુનો હોઠો [જંબૂરો

જંજર(-લ) સ્ત્રી. લાંબી નાળીવાળી નાની તોપ કે બંદૂક;

જંજળ સ્ત્રી. ઉપાધિ; ખટપટ (૨) કુટુંબ-કબીલાની

ઉપાધિમય જમાવટ

જંજળી વિ. જંજળવાળું [ઝાંઝર

જંજર સ્ત્રી. (કા.) સાંકળ (૨) બેટી (૩) બંધન (૪)

જંજરો પું. (અ. જંજરલ) પાણીમાં ખાંધેલો કિલ્લો (૨) ટાપુ; બેટ (૩) જંબુરી, એક જાતની પૈઝાવાળી નાની તોપ (૪) હનુમાનને સાધવાનો મંત્ર

જંત પું., ન. જુઓ 'જંતુ'

જંતર પું., ન. (સં. યંત્ર) તાત્ત્વિક આકૃતિ (૨) તેવી આકૃતિ

કે અક્ષરવાળો કાગળ કે પતરું; તાવીજ (૩) જાદુ

જંતરડું ન. (સં. યંત્ર) સોના-રૂપાના તાર બંધવાનું એક

સાધન; જતરડું (૨) સકંજ; ચુંગલ (૩) ગોફણની દોરી

જંતરમંતર પું., ન. જંતર અને મંત્ર; જાદુ (૨) નજરબંધી

જંતરવું સ.કિ. જતર કરવું; (તાવીજને) જાદુઈ અસર આપવી

જંતુ પું., ન. (સં.) નાનું જીવડું; જીવાત (૨) પ્રાણી

જંતુખા, (-નાશક) વિ. (સં.) જંતુઓનો નાશ કરે એવું

જંતુમુક્ત વિ. (સં.) જંતુઓ વિનાનું તિબું

જંતુસંહિત વિ. (સં.) જેમાં કોઈ પ્રકારની જીવાત નથી

જંતુ (ઠવિજ્ઞાન, ઠવિધા) સ્ત્રી. (ઠશાસ્ત્ર) ન. (સં.) જંતુ

વિશે વિચાર કરનારું શાસ્ત્ર; 'બેઝિરિયોલોજ'

જંતુભક્ષી વિ. જીવજંતુ ખાનારું

જંતુવિજ્ઞાન ન. કીટકશાસ્ત્ર; 'બેક્ટેરિયોલોજ'

જંતુશુદ્ધ વિ. (સં.) જીવતાં જીવાણુથી મુક્ત કરેલું;

જંતુમુક્ત; 'સ્ટેરિલાઈઝ્ડ'

જંત્ર ન. (સં. યંત્ર) છાયાયંત્ર (૨) એક જાતનું તંતુવાદ્ય;

જંતરો (૩) પું., ન. જંતર

જંત્રી પું. જંત્ર વગાડનાર (૨) જાદુગર; ખેલાડી

જંત્રી સ્ત્રી. જંતરવાનું તાવીજ (૨) તૈયાર ગણતરીનો કોઠો;

કોષ્ટક (૩) સાંકળિયું; અનુક્રમણિકા

જંપ, (ઠવારો) પું. (દે. ઝંપ) શાંતિ; નિરાંત

જંપ પું. (ઈ.) ફૂંકો; ઠેકડો

જંપવું અ.કિ. નિરાંત વાળવી; શાંત પડવું (૨) જરા

ઊંધવું-આંખ મળવી (૩) તોફાન, ધમાચકડી,

વગેરેમાંથી રોકાવું; તે બંધ કરી શાંત થવું

જંપાણ ન. પાલખી

જંબુ, (-બૂ) ન. (સં.) જંબુ

જંબુ(-બૂ)ક પું., ન. (સં.) શિયાળ; કોલુ

જંબુ(-બૂ) (ઠખંડ, ઠદીપ) પું. (સં.) (પૌરાણિક ભૂગોળ

પ્રમાણ) મેરુ પર્વતની આજુબાજુ આવેલા સાત ખંડ-

માંનો એક (૨) (બૌદ્ધોની માન્યતા પ્રમાણે) ભારતવર્ષ

જંબુ(-બૂ)દીપીય વિ. (સં.) જંબુદીપને લગતું

જંબુસરી વિ. જંબુસરને લગતું [પકડ (૨) નાની તોપ

જંબૂર ન. ખીલા ખેંચી કાઢવાનું ઓજર - એક જાતની

જંબૂરથી પું. (કા.) તોપ કોડનાર હૈનિક; તોપચી

જંબૂરિયો પું. ('જંબૂરો' ઉપરથી) નાનો છાંકરો

જંબૂરો પું. (કા.) ઊંટ પર લઈ જઈ શકાય તેવી તોપ

(૨) બાજીગરનો મદદનીશ છોકરો

જા કિ. ગતિ કર; ખસો; જાવ ('જવું'નું આજારી)

જાભાવ/

૩૨૩

[જણવું]

જાભાવ સ્ત્રી. જડું ને આવવું તે; આવજા; અવરજવર
જઈ વિ. સ્ત્રી. (સં. જાતિકા, પ્રા. જઈઆ) જણી; જણેલી
(૨) સ્ત્રી. પુત્રી; દીકરી [એક ફૂલવેલ
જઈ સ્ત્રી. (સં. જાતી, પ્રા. જઈ) મોગરા જેવી સુગંધી
જાઓ 'જડું'નું આશય બીજે પુરૂષ બહુવચન
જાકાર-(રો) પું. 'જાઓ' એવો ઉદ્દગાર; સત્કાર ન થવો
તે (૨) રૂપસત
જાકીટ ન. (ઈ. જેકેટ) વાસકોટ; બાંય વિનાનો કબજો
જાગ પું. (સં. યાગ) યજ્ઞ (૨) માતા-દેવીનું ઘટસ્થાપન
વગેરે કરી કરાતું અનુષ્ઠાન
જાગ સ્ત્રી. જાગવું તે; જાગરણ
જાગ પું. જગ્યા, જગ્યા
જાગતલ વિ. જાગતું; જાગત (૨) સાવધાન
જાગતિક વિ. (સં.) જાગતને લગતું; કુનવલી
જાગતી જોત વિ., સ્ત્રી. જેની જ્યોતિ શક્તિ જાગત હોય
- તરત પારખું બતાવતી હોય તેવી (દેવી)
જાગતું વિ. ઊંધતું નહિ તેવું; જાગત (૨) સાવધાન
જાગરણ ન. (સં.) જાગવું તે; ઉજાગરો (૨) જાગૃતિ
જાગરણિયું ન. જાગરણ કરનારું
જાગરિત વિ. (સં.) જાગેલું; જાગત
જાગરિયો પું. ભૂવાની સાથે રહી ડાકવું વગાડનાર (૨)
જાગરણ કરનારો; જાગરણિયો
જાગરૂક વિ. (સં.) જાગતું રહેનારું (૨) સાવધ; સજાગ;
સાવચેત [સભાનપણું
જાગરૂકના સ્ત્રી. જાગતું રહેવાપણું (૨) સાવધાની;
જાગર્ત સ્ત્રી. (સં.) જાગવું તે (૨) સાવધપણું
જાગલિયો પું. પગી; ચોકિયાત
જાગવું અ.કિ. (સં. જાગતિ) ઊંધમાંથી ઊઠવું; જાગત થવું
(૨) પ્રમાદમાં ન પડવું; જાગત રહેવું (૩) જાગતા
હોવું (૪) ફરી ઊપડવું; તાજું થવું (જેમ કે, ચર્ચા
પાછી જાગી છે.) (૫) અજ્ઞાનમાંથી નીકળવું; જ્ઞાન
પામવું (૬) દૂરવું (૭) અજ્ઞાતિ ઊભી થવી
જાગામીડું વિ. થોડું જાગતું-ઊંધતું; કાગ-નીંદરવાળું
જાગીર સ્ત્રી. (કા.) સરકાર તરફથી બક્ષિસ તરીકે મળેલી
જમીન કે ગામ (૨) ગામ-ગરાસની જમીન
જાગીરદાર વિ. ગામ ગરાસની જમીન ધરાવનારું (૨)
પું. જાગીરનો ધણી; ગરાસદાર
જાગીરદારી સ્ત્રી. જાગીરદારપણું; ગરાસદારી
જાગીરી વિ. જાગીરને લગતું (૨) સ્ત્રી. જાગીરદારી
જાગૃત વિ. (અશુદ્ધ રૂપ) જાગેલું; જાગતું; જાગત
જાગૃતતા, જાગૃતિ સ્ત્રી. જાગવું તે; જાગર્તિ (૨) સાવધપણું;
સાવધતા (સર્વસ્વીકૃત થયેલ હોવાથી માન્ય ગણવું)
જાગૃત વિ. (સં.) જાગતું (૨) હોશિયાર; સાવધ
જાગૃદવસ્થા સ્ત્રી. (સં. જાગૃત + અવસ્થા) જાગૃતિની

અવસ્થા (૨) ચિત્તની ત્રણ દશામાંથી એક
જાયક પું. (સં. યાયક) યાયક; માગણ
જાયકતા સ્ત્રી. (સં.) જાયકપણું [ભીખ
જાયકવૃત્તિ સ્ત્રી. ભીખ માંગવાની દેવ; યાયકવૃત્તિ (૨)
જાયના સ્ત્રી. (સં. યાયના) યાયના; વિનંતી (૨) માગણી
જાયવું સ.કિ. (સં. યાયું) યાયવું; માગવું [પાથરણું
જાજમ સ્ત્રી. (તુકી) એક પહેણું જડું પાથરણું; વિશાળ
જાજર વિ. (સં. જર્જર, પ્રા. જજર) જર્જરિત થયેલું
જાજરમાન વિ. જાજવલ્યમાન; દેદીપ્યમાન (૨) તરત
પારખું દેખાડે એવું (૩) કરડા મિજાજનું (૪)
રુખાબદાર; તેજણું [જાદરિયું
જાજરિયું ન. જુવારના લીલા પોંકની બનાવેલ એક મીઠાઈ;
જાજડું વિ. (સં. જર્જર, પ્રા. જજર) તરત નાશ પામે
એવું; બિયાડું; પામર (૨) જરી ગયેલું; પાંખા વણાટનું
જાજડું ન. (કા. જયેજરુર) સંડાસ; પાપખાનું
જાજડું વિ. જર્જરિત થયેલું
જાજવલ્યમાન વિ. (સં.) પ્રકાશથી ઝગઝગતું; દેદીપ્યમાન
જાડપું વિ. જડ, જડી કે મોભાસ બુદ્ધિવાળું; જડબુદ્ધિનું
જાડપણ ન., જાડાઈ સ્ત્રી. જાડપણું; સ્થૂલતા
જાડપોતું વિ. જાડા પોતનું; જાડા પોતવાળું
જાડાઈ-(શ) સ્ત્રી. જાડપણું; સ્થૂલતા
જાડિયું વિ. જડું (તિરસ્કારમાં)
જડું વિ. (સં. જડ, પ્રા. જડ) દળદાર (૨) ચરબીથી
ભરેલું; સ્થૂળ (૩) રંગડાવાળું; યાદું (૪) તીક્ષ્ણ નહિ
એવું (૫) ખોખરું; ભારે (૬) મંદ બુદ્ધિવાળું; જડ
(૭) અશિષ્ટ; ગામડિયું (૮) ઓછી ઝીણવટવાળું
(એનું કામ જરા જડું હોય.)
જડું ન. જડપું; હડપગી
જાડ્ય ન. (સં.) જડતા (બુદ્ધિની); જાડપણું (૨) આજસ
જણ વિ. ('જણવું' ઉપરથી) જણનાર [માહિતી
જણ સ્ત્રી. જણવું તે; જ્ઞાન; માહિતી (૨) ઓળખાણ;
જણકાર વિ. (૨) પું. જણનાર; માહિતી ધરાવનાર;
'નોલેજિયેબલ'
જણકારી સ્ત્રી. જણકારપણું; માહિતી
જણણહાર વિ. ('જણવું' ઉપરથી) જણનાર
જણતલ વિ. માહિતી રાખનારું; જણનાર
જણપણ ન. માહિતગારપણું (૨) આવડત; જ્ઞાન
જણપિછાણ-(નો) સ્ત્રી. ઓળખાણ-પિછાન
જણભેદુ વિ. વાતનો ભેદ જણનારું; અંદરની વાત જણાવું
જણવું સ.કિ. (સં. જાનાતિ, પ્રા. જણઈ) (કશા વિશે)
ખબર, માહિતી, સમજ, જ્ઞાન, આવડ કે પરિચય
વગેરે હોવું કે પામવું (૨) માનવું; કલ્પવું (જેમ કે,
હું જણું કે તે કરશે.) (૩) સમજવું (૪) ઓળખવું;
પિછાણવું

જાણીજોઈ(૦ને)/

૩૨૪

/ જાન્યભિમાન

જાણીજોઈ, (૦ને) કિ.વિ. જાણતાં છતાં; ઈરાદાપૂર્વક જાણીતું વિ. (સં. જ્ઞાત, પ્રા. જાણિઅ) ઓળખીતું (૨)

અનુભવી (૩) પ્રસિદ્ધ; નામીયું

જાણીબૂજી, (૦ને) કિ.વિ. જાણતાં છતાં; ઈરાદાપૂર્વક જાણે કિ.વિ. (સં. જ્ઞાને, પ્રા. જાણે) 'એવું જ હોય ને'

એવી ઉત્પ્રેક્ષા બતાવતો શબ્દ (૨) 'માનો કે', 'ધારો કે' એવો ભાવ બતાવતો શબ્દ

જાણે-અજાણે કિ.વિ. જાણતાં કે અજાણતાં; વગર ઈરાદે જાણે કે કિ.વિ. જાણે; માનો કે; ધારો કે; થું ન હોય ! જાણ્યું વિ. જાણેલું (૨) ન. જાણેલું તે; જેમ કે; જાણ્યામાં આવ્યું

જાણ્યે-અજાણ્યે જુઓ 'જાણે-અજાણે'

જાત વિ. (સં.) જન્મેલું; ઉત્પન્ન થયેલું

જાત સ્ત્રી. (સં. જાતિ) જાતિ; વર્ગ (૨) ખાનદાન; કુલ (ઉદા. તેં તારી જાત બતાવી.) (૩) નાત; જ્ઞાતિ (૪) પંડ; દેહ (૫) (લા.) મૂળ સ્વભાવ (૬) (સમાના પૂર્વપદ તરીકે) 'જાતનું-પોતાનું', 'આપ' એ અર્થમાં

જાતઅનુભવ પું. પોતાનો જ અનુભવ; સ્વાનુભવ જાતક ન. (સં.) જાતકર્મ (૨) જન્માક્ષર; જન્મકુંડળી (૩)

જાતકકથા

જાતકકથા સ્ત્રી. (સં.) બુદ્ધ ભગવાનના પૂર્વજન્મની કથા જાતકમાઈ સ્ત્રી. પોતે-જાતે કરેલી-જાતમહેનતની કમાણી જાતકર્મ ન. (સં.) (જન્મ વેળા કરાતો) જેમાં ભાવિ સુરક્ષા

અને કલ્યાણ માર્ગનો સોજ સંસ્કારમાંનો એક [અંથ જાતકઅંથ પું. (સં.) જાતકકથા (૨) ફલજયોતિષનો તે તે જાતનું વિ. જાતે; જાતિથી (ઉદા. જાતનો કોણ છે એ ?)

જાતબુદ્ધિ સ્ત્રી. પોતાની બુદ્ધિ (પારકાની ઊપવણી વિનાની); આત્મબુદ્ધિ

જાતભાઈ પું. જ્ઞાતિબંધુ; નાતીલો [શરીરશ્રમ

જાતમહેનત સ્ત્રી. જાતે કરેલી મહેનત; સ્વાશ્રય (૨)

જાતમાહિતી સ્ત્રી. જાતે મેળવેલી માહિતી

જાતમુચરકો પું. પોતે જ પોતાના જમીન થયું તે

જાતમૃત વિ. (સં.) જન્મ પામતાં જ મરણ પામેલું

જાતર સ્ત્રી. (સં. યાત્રા) કેટલીક કોમો પાટા-બકરાનો ફૂર

વધ કરી દેવીનો ઉત્સવ કરે છે તે (૨) જાત્રા

જાતરખું વિ. જાત સાચવનારું (૨) સ્વાર્થી

જાતરા સ્ત્રી. જાત્રા; યાત્રા [લેવાતો વેરો

જાતરાવેરો પું. યાત્રાનાં સ્થાનોમાં યાત્રાળુઓ પાસેથી

જાતરૂપ ન. (સં.) સોનું

જાત(૦વંત, ૦વાન) વિ. ઉચ્ચ ખાનદાન કે ઓલાદનું (૨)

ઊંચી જાતનું (૩) ઊંચા ગુણ ધરાવતું (૪) ખાનદાન

જાતવેદ(દા) પું. (સં.) અગ્નિ [સ્વભાવ

જાતસ્વભાવ પું. જાતિસ્વભાવ; કુળનો - બાપદાદાનો

જાતિ સ્ત્રી. (સં.) કુળ વર્ણ કે નાત તથા યોનિના ભેદસૂચક

વર્ગ; સમુદાય. ઉદા. 'મનુષ્યજાતિ', 'આર્યજાતિ'

(૨) લિંગભેદસૂચક વર્ગ (વ્યા.) (૩) અમુક વર્ગની

જુદીજુદી જાતિઓમાં રહેલો સમાનધર્મ (ન્યા.) (૪)

માત્રામેળના બંધારણવાળો એક છંદવિભાગ

જાતિગત વિ. (સં.) તે તે જાતિને-વસ્ત્ર-લિંગને લગતું

જાતિછંદ પું. માત્રામેળ છંદ (પિંગળ)

જાતિદોષ પું. (સં.) લિંગ બતાવવાની ભૂલ (વ્યા.)

જાતિદ્રેષ પું. જાતિજાતિ વચ્ચેનો દ્રેષ-અદેખાર્થ

જાતિધર્મ પું. (સં.) દરેક જાતિની વિશિષ્ટ ફરજો (૨) એક

આખી જાતિનો વિશિષ્ટ સ્વભાવ

જાતિબહિષ્કાર પું. (સં.) નાત બહાર મૂકવું તે

જાતિબહિષ્કૃત વિ. (સં.) નાત બહાર મૂકાયેલું

જાતિભાઈ પું. એક જ જાતિ કે જ્ઞાતિનો સોઈ ભાઈ

જાતિભેદ પું. (સં.) જાતિજાતિ વચ્ચેનો તફાવત

જાતિબદ્ધ વિ. (સં.) જાતિમાંથી બદ્ધ થયેલું; ન્યાત બહાર

જાતિમીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) જાતિઓના ગુણધર્મ ચર્ચતું શાસ્ત્ર;

જાતિવિજ્ઞાન; 'એન્થ્રોલોજી'

જાતિલક્ષણ ન. (સં.) જાતિનું લક્ષણ-વિશિષ્ટતા [વહાર

જાતિવહેવાર પું. જ્ઞાતિજ્ઞાતિ વચ્ચેનો ખાપાપીયાનો વ્ય-

જાતિવાચક વિ. (સં.) જાતિ બતાવનારું (વ્યા.)

જાતિવાદ પું. (સં.) જાતિ વ્યક્તિથી લિપ્ત રહી શકે છે તેવો

મત-સિદ્ધાંત; 'રિયાલિઝમ' (ન્યા.) (૨) કોમવાદ;

'ક્રોમ્યુનાલિઝમ'

જાતિવિશેષ પું. અમુક ખાસ જાતિભેદ; 'સ્પીશીઝ' (પ.વિ.)

જાતિવ્યવહાર પું. (સં.) જાતિવહેવાર

જાતિસંકર પું. (સં.) વર્ણસંકરતા

જાતિસ્મર પું. (૦ણ) ન. (સં.) પૂર્વજન્મનું સ્મરણ

જાતિસ્વભાવ પું. (સં.) જાતિ કે કોમનો વિશિષ્ટ સ્વભાવ

(૨) પોતાનો સ્વભાવ

જાનીકુંવિ. પોતીકું; પોતાનું [સંબંધનેલગતું; 'સેક્સ્યુઅલ'

જાનીય વિ. (સં.) જાતિનું; -ને લગતું (૨) સ્ત્રી-પુરુષ

જાનીકુંવિ. ('જાતિ ઉપરથી) પોતાની જાતિનું; સ્વજાતીય;

નાતીકું; નાતનું (૨) ખાનદાન કુટુંબનું

જાતુધાન પું. (સં.) રાક્ષસ; યાતુધાન

જાતુષ વિ. (સં.) લાખનું બનાવેલું

જાતે કિ.વિ. ('જાત' ઉપરથી) પોતે; પોં (૨) જાતિથી;

જાતિ પ્રમાણે; ઉદા. તે જાતે કોણ છે ?

જાન્ય વિ. (સં.) મૂલકોષીય; 'ચાઈટ એંગલ' (૨)

અભિજાત; ઉત્તમ કુળનું

જાન્યચતુષ્કોણ પું. (સં.) લંબચોરસ; 'રેક્ટેન્ગલ'

જાન્યપ્રસંધ પું. (સં.) લંબકોષીય પ્રસંધ; 'ઓર્થોગોનલ

પ્રોજેક્શન'

જાન્યપ્રતિષ્ઠાપક પું. સમયતુષ્ટકોષીય નિર્દેશક; 'રેક્ટેમ્યુલર

જાન્યભિમાન (સં.) પોતાની જાતનું અભિમાન; સ્વાભિમાન

જાન્યંબ/

૩૨૫

/ જામદાર

જાન્યંબ વિ. (સં.) જનમથી આંધળું; જન્યાંબ
 જાત્રા સ્ત્રી. (સં. યાત્રા) તીર્થોની મુસાફરીએ જવું તે (૨)
 દેવ કે મહાપુરુષને નિમિત્તે થતો મોટો સમારંભ કે
 મેળો (૩) ભરપોષણનો માર્ગ [વેરો-કર
 જાત્રાવેરો પું. યાત્રાધામોમાં યાત્રાળુઓ પાસેથી લેવાતો
 જાત્રાળુ પું. (૨) વિ. જાત્રા કરવા જનાર; યાત્રાળુ
 જથ્થુ. (-થૂક) કિ.વિ. હંમેશ રહે-ચાલ્યા કરે એમ; કાયમનું
 જાદર ન. (દે. જદર) એક જાતનું આછા વજાટનું પોળું
 રેશમી કપડું
 જાદરિયું ન. જુવાર કે ધંધના પોંકના લાડુ; જાદરિયું
 જાદવ પું. યાદવ; પદ્મવંશમાં થયેલો પુરુષ (૨) શ્રીકૃષ્ણ
 જાદવરાય પું. યાદવોનો રાજા; શ્રીકૃષ્ણ
 જાદવાસ્થળી સ્ત્રી. જાદવોની અંદરઅંદર થયેલી લગાઈ
 (૨) (લા.) એકવર્ગના માણસોની માંહોમાંહેની લગાઈ
 જાદવી સ્ત્રી. યાદવી; જાદવાસ્થળી (૨) દુર્ગા
 જાદી સ્ત્રી. (ફા.) દીકરી; પુત્રી (જેમ કે, શાહજાદી)
 જાદુ (-દુ) (ફા.) પું., ન. મંત્રતંત્ર કે હાથચાલાકીનું કામ;
 નજરબંદી; મંત્રમોહિની [(૨) ચમત્કારિક
 જાદુ (-દુ) ઈ વિ. જાદુથી થયેલું-કરવામાં આવેલું; 'મેજિક';
 જાદુ (-દુ) કપટ ન. જાદુ અને કપટ; છળકપટ [માણસ
 જાદુ (-દુ) ગર પું. જાદુના ખેલ કરનાર (૨) (લા.) ખેપાની
 જાદુ (-દુ) ગરી સ્ત્રી. જાદુની વિદ્યા (૨) જાદુનું કામ
 જાદુ (-દુ) ગાડું વિ. જાદુઈ અસર કરે એવું (૨) માયાવી; મોહક
 જાદુ (-દુ) ગીરી સ્ત્રી. જુઓ 'જાદુગરી'
 જાદુ (-દુ) ટોણો પું. જાદુનો નાનો પ્રયોગ (૨) (લા.)
 ભૂતપિશાચ વગેરેની અસર કાઢવા કરાતો ટુચકો
 જાદુ (-દુ) મંતર પું. જાદુનો મંત્ર; ઈલમ
 જાદે વિ. (અ. જિયાદલ) જયાદા; વધારે
 જાદો પું. (ફા.) દીકરો; પુત્ર (જેમ કે, શાહજાદો)
 જાન સ્ત્રી. (દે. જન્યા, પ્રા. જન્ના) લગ્નમાં વર સાથે
 જનારાઓનો સમૂહ; બરાત [દમ; શક્તિ
 જાન પું. (ફા.) જીવ; પ્રાણ (૨) પ્રાણપ્રિય વ્યક્તિ (૩)
 જાન ન. નુકસાન; હાનિ
 જાનકી સ્ત્રી. (સં.) જનકદુસ્તિતા; જનકનંદિની; સીતા
 જાનકીનાથ પું. સીતાપતિ; શ્રીરામ
 જાનડી સ્ત્રી. જાનમાં ભાગ લેનારી સ્ત્રી; જાનરડી
 જાનનિસાર વિ. (ફા.) પ્રાણને ભોગે સેવા કે ભક્તિ
 કરનારું (૨) પું. પ્રાણનો ત્યાગ
 જાનનિસારી સ્ત્રી. પ્રાણપ્રેક્ષા; જનકિશાની
 જાનપદ વિ. (સં.) જાતપાનું; ન્ને લગતું (૨) પું.
 ગામડિયો ('પોર' થી ઊલટો) (૩) દેશ
 જાનપદી વિ. ગ્રામીણ; ગ્રામજીવનને લગતું; આંગણિક
 જાનકિશાન વિ. (સં.) ખંતવાળું; ઉમંગી [ખંત
 જાનકિશાની સ્ત્રી. (ફા.) પ્રાણપ્રેક્ષા; જાનનિસારી (૨)

જાનમાલ પું. જીવ અને માલમતા
 જાનરડી સ્ત્રી. (લગ્નની) જાનમાંની સ્ત્રી; જાનડી
 જાનવર ન. (ફા.) જનાવર; પશુ (૨) વાધવરુ જેવું હિંમત
 પશુ (૩) સાપ જેવું જેરી પ્રાણી
 જાનિબ સ્ત્રી. (અ.) તરફ (૨) દિશા
 જાની વિ. (ફા.) જાન સમું પ્રિય; પ્રાણપ્રિય (૨) જીવલેણ
 જાની પું. (સં. યાજ્ઞિક) યજ્ઞ કરાવનાર; પુરોહિત (૨)
 પ્રાણપ્રાનો એક અટક
 જાનીવાસો પું. જાનનો ઉતારો
 જાનુ સ્ત્રી. (સં.) ઘૂંટણ; ગોઠણ
 જાનેવારી પું. જાન્યુઆરી
 જાનૈયો પું. (લગ્નની) જાનમાં જનાર પુરુષ
 જાનોતર (સર. દે. જન્ના) સ્ત્રી. જાન (લગ્નની) (૨)
 વિ. જાનને લગતું; જાનમાંનું
 જાન્યુઆરી પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી વર્ષનો પહેલો મહિનો
 જાપ પું. (સં.) જપ; નામસ્મરણ
 જાપક પું. (સં.) જાપ કરનારો [તકેદારી
 જાપતો પું. (અ. જામલ) પાકો બંદોબસ્ત; જામો; કાબુ;
 જાપાન પું. (ઈ.) એક દેશનું નામ
 જાપાની વિ. (ઈ.) મૂળ નિપ્પોન = સૂર્યોદય ઉપરથી)
 જાપાન દેશનું કે તેને લગતું (૨) તકલાદી (૩) સ્ત્રી.
 જાપાનની ભાષા (૪) પું. જાપાનનો વતની
 જામો પું. જાપતો; પાકો બંદોબસ્ત; તકેદારી
 જાફત સ્ત્રી. જિયાફત; મિજબાની; ઉજાક્ષી
 જાફરમાની વિ. કેસરના રંગનું; કેસરી
 જાફરાન ન. (અ.) કેસર
 જાફરાની વિ. કેસરના રંગનું; કેસરી
 જાફરાં, (-રિયો) ન.બ.વ. લાંબા વાળ (ખાસ કરીને
 અગ્યવસ્થિત) (૨) બાબરાં
 જાફરું (-રિયું) વિ. જાફરાંવાળું; બાબરાંવાળું
 જામ પું., ન. (ફા.) પડખીવાળો પ્યાલો
 જામ પું. જામસાહેબ; જામનગરના રાજપૂતોનો ઈલકાબ
 જામ પું. (સં. યામ) એક પહોર; પ્રહર
 જામ ન. જામફળ
 જામ કિ.વિ. સજ્જદ ચોટી ગયેલું; ઠરીને ચોટી ગયેલું
 જામ પું. (ઈ.) ખાંડની ચાસણીમાં ફળ ભેળવી કરાતો
 મુરખો
 જામગરી સ્ત્રી. બંદૂક કે તોપના દાડને સળગાવવા માટેની
 કાકડી-પલીતો
 જામણ ન. જામવું - બંધાવું તે (૨) અપરકણ; મેળવણ
 જામદગ્ન્ય પું. (સં.) જમદગ્નિ ઋષિનો પુત્ર; પરશુરામ
 જામદાર પું. (ફા. જામહ + દાર) જામદારખાનાનો ઉપરી;
 કપડાં-દાગીના વગેરે સાચવનાર અમલદાર
 જામદાર વિ. (ફા.) પાણી પાવાનું કામ કરનાર

જામદારખાનું

૩૨૬

/ જાવરી

જામદારખાનું ન. જવાસિર, દાગીના, રોકડ વગેરે કીમતી વસ્તુઓ રાખવાની જગા; ઝવેરખાનું
 જામદારી સ્ત્રી. જામદાર ખાતાની કામગીરી
 જામદારી સ્ત્રી. (કા.) પાણી પાવાની કામગીરી
 જામ(મિ)ની સ્ત્રી. (સં. યામિની) રાત; રાત્રી
 જામફળ ન. એક ફળ - જમરૂખ
 જામફળી સ્ત્રી. જામફળનું ઝાડ; જમરૂખી (ર) તેની વાડી
 જામલી વિ. જાંબલી; જાંબુવૃક્ષ; જાંબુડિયું
 જામવું અ.કિ. (સં. યમ્યતે, પ્રા. જમ્મઈ) છૂંટાંછૂંટાં તત્ત્વોનું
 એકત્ર થવું; એકઠા થવું (જેમ કે, ટોળું જામ્યું. મેલ જામ્યો.) (ર) ઠરીને ધન થવું; ઠરવું; બાઝવું; બંધાવું
 (જેમ કે, દૂધ, બરફ જામવાં) (૩) સ્થિર કે દૃઢ થવું
 (જેમ કે, ખીલો જામવાં) (૪) બરોબર ચાલવું; પૂરું
 રંગમાં આવવું; પૂરબહાર થવું (જેમ કે, મેત્રી, પંથો
 જામવાં) (૫) મની પડવું (જેમ કે યુદ્ધ)
 જામાતા, (-ત્ર, -ત્ર) પું. (સં.) જમાઈ; દીકરીનો પતિ
 જામિન પું. (અ.) જવાબદારી લેનાર; બાંધધરી આપનાર;
 'બેઈલ'
 જામિનકેસ પું. જામીન માગવાનો કેસ; 'ચેપટર કેસ'
 જામિનખત ન. જામીન તરીકેનો લેખી કરાર; જામિનગીરીનું
 લખાણ
 જામિનગીરી સ્ત્રી. જામીન થવું તે; ખાતરી આપવી તે
 જામિની સ્ત્રી, જામિનગીરી
 જામિની સ્ત્રી. (સં. યામિની) જામની; રાત્રિ
 જામીન પું. જુમ્મેદારી લેનાર; જામિન
 જામીનકેસ પું. જુઓ 'જામિનકેસ'
 જામીનખત ન. જુઓ 'જામિનખત'
 જામીનગીરી સ્ત્રી. જુઓ 'જામિનગીરી'
 જામીની સ્ત્રી. જુઓ 'જામિની' [જાતનો અંગરખો
 જામો પું. (કા.) મોટા ઘેરવાળો ઘણો જ નીચો એવો એક
 જામો પું. જામવું-એકઠું થવું તે; જમાવટ
 જાયકો પું. સ્વાદ; લહેજત
 જાયદાદ સ્ત્રી. (કા.) માલમિલકત (ર) જાગીર; ગરાસ
 જાયન્ટ વિ. (ઈ.) વિશાળ; ભીમકાય (ર) પું. રાક્ષસ (૩)
 ભીમકાય માણસ
 જાયફળ ન. (સં. જાતિકલ) એક ફળ-તેજનો
 જાયફળી સ્ત્રી. જાયફળનું ઝાડ
 જાયા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી; પત્ની (ર) પુત્રી
 જાયાપતિ(-ત્તી) (સં.) ન. બ. વ. પતિપત્ની; દંપતી
 જાયું વિ. (સં. જાતક, પ્રા. જાયઅ) જન્મેલું (એનું
 સ્ત્રીલિંગ રૂપ 'જાઈ') ન. સંતાન [પુત્ર
 જાયો પું. પુત્ર; દીકરો (ર) વિ., પું. જણેલો; જન્મેલો
 જાર સ્ત્રી. (દિ. જુઆરી, ગુ. 'જુવાર'નું લાઘવ) એક
 અનાજ; જુવાર

જાર સ્ત્રી. (ઈ.) બરછી
 જાર પું. (સં.) પરસ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરનાર; યાર
 જારકર્મ ન. વ્યભિચાર; જાનાળું; 'એડલરી'
 જારકર્મી વિ. (સં.) વ્યભિચારી; છિનાળું
 જારજ વિ. (સં.) વ્યભિચારથી જન્મેલું [(ર) વશીકરણ
 જારણ(-ણું) ન. (સં.) માણસ રોગીશથી જાયતેવો મંત્ર-પ્રયોગ
 જરત સ્ત્રી. (જિવારત) મુસલમાનોમાં મરણને ત્રીજે દિવસે
 કરવામાં આવતી ઉકમણાની ક્રિયા - બેસણું
 જરમીનિ સ્ત્રી. (સં.) પરપુરુષ સાથેનો પ્રેમ
 જરબાજરી સ્ત્રી. જાર અને બાજરી જેવી ઓછામાં ઓછી
 જરૂરિયાત; ભરણપોષણ (ર) બરછટ અનાજ
 જરવું સ.કિ. (સં. જૂ-જારય પરથી) છર્ણ કરવું
 જારિણી સ્ત્રી. (સં.) વ્યભિચારિણી; છિનાળ
 જારિયું ન. જુવારનું કુંડું; કણસલું
 જારી કિ.વિ. (અ.) ચાલુ
 જારી સ્ત્રી. (સં. જાર ઉપરથી) જારકર્મ; છિનાળું
 જારીવિજારી સ્ત્રી. પકડાય નહિ અથવા શક પડે નહિ એવો
 વ્યભિચાર (ર) કાવાદાવા; છળકપટ
 જરુ કિ.વિ. (અ. જારી) ચાલુ; જારી
 જરુ ન. (સં. જાર ઉપરથી) જારકર્મ
 જલ સ્ત્રી. (સં.) માછલાં, પંખી વગેરે પકડવા માટેની
 જળી (ર) ઘણી વસ્તુઓ ગૂંચવાઈને થયેલું જાળું (૩)
 કાંદો; કરેબ
 જાલમ વિ. જાલિમ; જુલમી
 જાલમજોર વિ. જુલમ કરવામાં પૂરું
 જાલમી સ્ત્રી. કૂરતા; નિર્દયતા (ર) જુલમ કરવો તે
 જાલંધર પું. (સં.) બિયાસ અને સતલજ વચ્ચેનો પ્રદેશ
 (ર) એક દૈત્ય કે સિદ્ધ (૩) ન. પંજાબનું એક નગર
 જાલિમ વિ. (અ.) જુલમી; નિર્દય
 જાલી વિ. (હિ. જાલ) ખોદું ઊભું કરેલું; બનાવટી
 જાલીનોટ સ્ત્રી. બનાવટી નોટ
 જાવ સ્ત્રી. જવાની ક્રિયા (ર) નિકાસ
 જાવઆવ સ્ત્રી. જાઆવ; અવરજવર; આવજા
 જાવક વિ. બહાર જતું કે મોકલાતું (ર) સ્ત્રી. બહાર
 મોકલેલું તે (૩) ખરચ; ઉધારેલી રકમ
 જાવક પું. અળતાનો રંગ; લખિયો રંગ, લાલ રંગ
 જાવકકર પું. નિકાસ પરનો વેરો
 જાવકનોંધ સ્ત્રી. જાવકપત્રોની નોંધપોથી
 જાવકબારનીશી સ્ત્રી. જાવકપત્રોની નોંધપોથી આજીવન
 જાવજીવ કિ.વિ. (સં. યાવજીવ) જિંદગી પર્યંત;
 જાવત સંધો. (સં. યાવત્) જ્યાંસુધી
 જાવતચંદ્રદિવાકરૌ કિ.વિ. (સં. યાવત્ - ચંદ્રદિવાકરૌ)
 ચંદ્રસૂર્ય ટકે ત્યાં સુધી; અમરપદાથી [ખાંણું
 જાવરી સ્ત્રી. ચોખા અને દાળનું (માંદાનું પથ્થ) એવું હલકું

જવડું/

૩૨૭

[જાંચ

જવડું વિ. ઝર્ણ; ધસારી ગયેલું (૨) કાણભંગુર (૩) નાજુક
 જવરો પું. જવક; 'ઈસ્યુ' (જેમ કે, આવરોજવરો)
 જવલી સ્ત્રી. ખજૂરીનાં પાંદડાંની સાદરી-ટાંદું
 જવળ વિ. ખૂબ ઝર્ણ થયેલું (૨) ધરડું; વૃદ્ધ
 જવળું વિ. જવડું; ધસારી ગયેલું (૨) ન. રાખનું પાતળું
 પડ; કાજળી [એક તેજાનો; જાયપત્રી
 જાંબની (નતરી) સ્ત્રી. જાયફળ ઉપરનું સુગંધીદાર છોડું -
 જાવા પું. હિંદી મહાસાગરનો એક ખેટ; યવદ્વીપ
 જવું અ.કિ. (સં. જત્, પ્રા. જાઅ દ્વારા નામધાતું) જન્મ
 પામવો; વેદા થવું
 જવું અ.કિ. ('જવું' ઉપરથી) ગતિ કરવી; જવું
 જવું ન. નકામો પ્રયાસ; ફાંફું
 જસક વિ. પુષ્કળ; જોઈએ તે કરતાં વધુ
 જસકિયાં ન.ખ.વ. પુષ્કળતા; વિપુલતા [ખાંધાનું; માંદલું
 જસલ વિ. તરત તૂટી જાય તેવું; તકલાદી (૨) નબળા
 જાસચિટ્ટી(દી) સ્ત્રી. જાસાનું કારણ દર્શાવતી ચિટ્ટી
 જસુ, (૦૬, ૦૬) સ્ત્રી. જપાકુસુમનું ફૂલછોડ; જસવેણ
 જસૂસ પું. (અ.) શત્રુની છૂપી રીતે બાતમી જણી
 લાવનાર; ગુપ્તચર; 'સી.આઈ.ડી.'
 જસુસકથા સ્ત્રી. રહસ્યકથા
 જસુસી સ્ત્રી. છૂપી બાતમી લાવવાનું કામ; ગુપ્તચર્યા
 જસુસીખાતું ન. ગુપ્તચરખાતું
 જાસો પું. અંગત વેર વાળવા લોકો પર કરાતી જબરદસ્તી
 (૨) તેને માટે અપાતી છૂપી ધમકી
 જાસ્ત વિ. (મ.) જોઈએ તેના કરતાં વધારે
 જાસ્તી કિ.વિ. વધુ પડતું; જોઈએ તેના કરતાં વધારે
 જાસ્તી વિ. જોઈએ તેના કરતાં વધારે (૨) સ્ત્રી. જુલમ;
 જબરદસ્તી (૩) બળજબરી; સમ્પત્તાઈ
 જાસ્મિન સ્ત્રી. જૂઈની વેલ કે તેનું ફૂલ
 જહરે સંયો. જયારે (પદ્યમાં)
 જહિલ વિ. (અ.) નિરક્ષર; અભણ (૨) અસભ્ય (૩) મૂર્ખ
 જહર વિ. (અ. જહર) ગુપ્ત નહિ એવું; લોકોને જહીતું
 (૨) સાર્વજનિક; 'પબ્લિક' [જહરજીવન; કાર્યવિસ્તાર
 જહરજોત્ર ન. (સં.) નિયંત્રિત ઉદ્યોગ-સંચાલન (૨)
 જહરખબર સ્ત્રી. સૌ કોઈની જાણ માટેની ખબર (૨)
 તેને માટે લખાણ છપાણ વગેરેને લગતું સાધન;
 'એડવર્ટાઈઝમેન્ટ'
 જહરનામું ન. જહરખબર; ડહેરો (૨) જહરાત;
 જહરપાદી કે બયાન; 'નોટિફિકેશન'; 'મેનિફેસ્ટો'
 જહરવાહન ન. સાર્વજનિક; વાહન; 'પબ્લિક ટ્રેસિયર'
 જહરનીતિ સ્ત્રી. સરકારી કાર્યપ્રણાલિ; 'પબ્લિક પોલિસી'
 જહરસભા સ્ત્રી. જહરે જગાએ અને સૌને માટે થાતી સભા
 જહરસૂચના સ્ત્રી. સૌની જાણ માટેની જહરાત; નિવેદા;
 'પબ્લિક નોટિસ'

જહરસેવા સ્ત્રી. લોકસેવા ['પબ્લિક પ્લેસ'
 જહરસ્થળ ન. જ્યાં બધા લોકો જઈ શકે તેવી જગ્યા;
 જહરહિસાબ પું. સૌને જોવાનો અધિકાર હાથ તેવા
 હિસાબી ચોપડા; 'પબ્લિક એકાઉન્ટ્સ'
 જહરહિંમત સ્ત્રી. લોકોથી દબાયા વગર વિચાર વ્યક્ત
 કરવાની ક્ષમતા; 'મોરલ કરેજ'
 જહરાત સ્ત્રી. (અ. જહરાત) જહરે કરવાની ક્રિયા;
 પ્રસિદ્ધિ (૨) જહરખબર (૩) કિ.વિ. છરેચોક; ચાલન
 જહરાતી વિ. જહરાતને લગતું
 જહેલ વિ. જહાલ; ઉમ્મ; ગટ તપી જાય તેવું
 જહોજલાલી સ્ત્રી. (ફા.) દબાઈ; આભાદી; વૈભવ
 જહનવી સ્ત્રી. (જહનુમુનિ દ્વારા) ગંગા નદી
 જાળ (સં. જાલ) માછલાં, પંખી વગેરે પકડવાની જાળી
 (૨) ઘણી વસ્તુ ગૂંચવાઈને થયેલું જાળું (૩) ફાંદો;
 કપટભાજ; ફરેબ (૪) ભમરડો ફેરવવાની દોરી (૫)
 કરોળિયાનું જાળું
 જાળગૂંથણી સ્ત્રી. માળખું; 'નેટવર્ક' (૨) ભુલભુલામણી
 જાળવણી સ્ત્રી. (દે. જાલવણી) જાળવવું તે; સંભાળ;
 સાચવણી (૨) નિભાવ; 'મેન્ટેનન્સ'
 જાળવવું સ.કિ. સંભાળવું; સાચવવું [જાળિયું
 જાળવાળિયું ન. અંગ દેખાય એવું ઘણું જીંજીલું કપડું (૨)
 જાળાવાળા વિ. અંગ દેખાય એવા આછા વણાટવાળું (૨)
 જરી ગયેલું
 જાળાંઝાંખરાં ન.ખ.વ. જાળાં અને ઝાંખરાં
 જાળિયું ન. (સં. જાલિક) મકાનમાં અજવાળા માટે મૂકેલું
 બાકોરું (૨) જાળીદાર પુમાડિયું
 જાળી સ્ત્રી. (સં. જાલિકા) વચમાં કાણાં રહે એવી ગૂંચણી
 કે તેવી બનાવટની વસ્તુ (૨) તેવી ગૂંચણીવાળા
 વાળાથી કે સળિયાથી ભરેલું બારીબારણાનું કમાડ કે
 ભીંતનું જાળિયું (૩) ભમરડાની જાળ (૪) કેરી જેવાં
 ફળોમાં પાકવા આવતાં જમતું રેસાઓનું જાળું
 જાળીદાર વિ. જાળીવાળું કે તેના પ્રકારની ગૂંચણીવાળું
 જાળું ન. (સં. જાલક) એકબીજા સાથે ગૂંચાઈ કે ગૂંચાઈને
 બનેલું કોકડું; ધુળું (જેમ કે છોડ વેલા વગેરેનું) (૨)
 કરોળિયાની લાખની જાળી જેવી રચના (૩) આંખની
 છારી (૪) જાળ; ફાંસલો (જેમ કે, કપટનું જાળું)
 જાંગડ વિ. જોવા-દેખાડવા, કિંમત આપ્યા કે સોદો કર્યા
 સિવાય લીધેલું
 જાંગડ કિ.વિ. ખૂબ ધેરા અવાજથી
 જાંગલ વિ. (સં.) જંગલવિષયક; જંગલને લગતું [જંગલી
 જાંગલો પું. ગાંરો; દોપીવાળો (કાંઈક તુચ્છકારમાં) (૨)
 જાંધ સ્ત્રી. જંધા; સાધળ
 જાંધિયો પું. જાંધ ઢંકાય એવડી યજી-તંત્રિયો
 જાંચ સ્ત્રી. (સિ.) તપાસ; તલાશ

જાંબાજ/

૩૨૮

/જિલેટીન

જાંબાજ વિ. (કા.) કોઈકના માટે જાનની ખાત્રી લગાવી

દેનાર (ર) બસાદુર

જાંબલી (-લું, -વું) વિ. જાંબુના રંગનું; જામલી

જાંબુ ન. (સં. જાંબુ) જાંબુડાનું ફળ

જાંબુ(-બુ)ક પુ., ન. શિયાળ (ર) પુ. ભૂતપોનિનું માણસ

જાંબુરિયું વિ. જાંબુના રંગનું; કિરમજી રંગનું

જાંબુડી સ્ત્રી. લાકડાની પાવણી

જાંબુડી સ્ત્રી. સફેદ જાંબુનું ઝાડ

જાંબુડું વિ. જાંબુના રંગનું (ર) ન. જાંબુ

જાંબુડો પું. જાંબુનું ઝાડ

જાંસો પું. ઠપકો (ર) પ્રહાર; માર [હક; મમત

જિકર સ્ત્રી. (અ. જિક) કથન; વાતચીત (ર) આગ્રહ;

જિકરિયું વિ. જિકર કરનારું; મગજમારી કરનારું

જિગર ન. (કા.) દિલ; હૃદય (ર) (લા.) હિંમત (૩)

વિ. દિલોજાન; પ્રાણપ્રિય

જિગરજાન વિ. (કા.) દિલોજાન; પ્રાણપ્રિય

જિગીષા સ્ત્રી. (સં.) જીતવાની ઇચ્છા

જિગીષુ વિ. (સં.) જીતવાની ઇચ્છાવાળું; જિગીષાવાળું

જિઘત્સા સ્ત્રી. (સં.) ખાવાની ઇચ્છા

જિઘત્સુ વિ. (સં.) ખાવાની ઇચ્છાવાળું

જિઘાંસા સ્ત્રી. (સં.) મારી નાખવાની ઇચ્છા

જિઘાંસુ વિ. (સં.) મારી નાખવાની ઇચ્છાવાળું

જિજીવિષા સ્ત્રી. (સં.) જીવવાની ઇચ્છા; 'સિબિડો'

જિજીવિષુ વિ. (સં.) જીવવાની ઇચ્છાવાળું

જિજ્ઞાસક વિ. (સં.) જિજ્ઞાસુ [ઇચ્છા

જિજ્ઞાસા સ્ત્રી. (સં.) જાણવાની ઇચ્છા; જ્ઞાન પ્રાપ્તિની

જિજ્ઞાસાહીન વિ. (સં.) જિજ્ઞાસા વિનાનું [જિજ્ઞાસક

જિજ્ઞાસુ વિ. (સં.) જિજ્ઞાસાવાળું; જાણવાની ઇચ્છાવાળું;

-જિત વિ. (સં. જિત્) જીતનારું (સમાસને અંતે. ઉદા.

વિન્યજિત)

જિત વિ. (સં.) જિતાયેલું; પરાજિત

જિતલ પું. મોગલકાળનો એ નામનો એક સિક્કો

જિતાડવું સ.કિ. 'જીતવું'નું પ્રેરક [હોય એવું

જિતાત્મા વિ. (સં.) જીતને-પોતાની વાસનાઓને જીતી

જિતાવવું સ.કિ. 'જીતવું'નું પ્રેરક

જિતાવું અ.કિ. 'જીતવું'નું કર્મણિ

જિમેંદ્રિય વિ. (સં.) ઈંદ્રિયોને જીતી હોય એવું

જિદ સ્ત્રી. (અ.) જદ; હક; આગ્રહ

જિદી વિ. જકડી; હઠીલું; દુરાગ્રહી, 'એગ્રેસિવ'

જિન પું. (ઈ.) જનીન

જિન ન. (ઈ.) કપાસ લોઢવાનું કારખાનું

જિન વિ. (સં.) (રાગદ્વેષાદિ ઉપર) જય મેળવનારું (ર)

પું. બુદ્ધ (૩) વિષ્ણુ (૪) જૈન તીર્થંકર (૫) જૈન

જિન અસ્થાય પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ

તીર્થંકરોમાંના પંદરમા

જિનતાનસ્ત્રી. ખાસ પ્રકારની ઔષધીય ગુણવાળી ગોળીઓ

જિનધર્મ પું. જૈન ધર્મ [સિદ્ધિ (જૈન)

જિનપદ ન. (સં.) જિન તરીકેનું પદ; તીર્થંકરની અંતિમ

જિનમંદિર ન. જૈન મંદિર; દેરાસર

જિનાલય ન. જૈન મંદિર; દેરાસર [પ્રતિષ્ઠા

જિનિયસ સ્ત્રી. (ઈ.) પું. પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિ (ર) સ્ત્રી.

જિનેટિક વિ. (ઈ.) જનીન સંબંધી

જિનેટિક્સ ન. (ઈ.) જનીન વિજ્ઞાન [ભગવાન

જિનેન્દ્ર, (-શ્વર) પું. (સં.) જૈન તીર્થંકર; જિન (ર) બુદ્ધ

જિનેશ્વર પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના

વીસમા [જનીનકાય

જિનોમ પું. (ઈ.) કોષમાંના સધળા જનીનોનો સમૂહ;

જિનોમિક્સ ન. (ઈ.) જનીનકાય વિજ્ઞાન

જિન્નત ન. જન્મત; સ્વર્ગ

જિન્નતનશીન વિ. સ્વર્ગવાસી

જિન્સ ન. (ઈ.) જીનમાંથી બનાવેલ વસ્ત્ર

જિન્સી વિ. (સં.) જાતીય; સ્ત્રી-પુરુષ સંબંધી

જિન્સી કિ.વિ. માલને બદલે માલ મળે એ રીતે [માણસ

જિન્સી વિ. (ર) પું. (ઈ.) એ નામની એક રમતગતી જીતનું

જિબલ પું. ખુદાનો એક કિસ્સો

જિભાળ(-ળું) વિ. (જીભ ઉપરથી) બહુબોલું (ર)

અસભ્ય; તોછડું (ર) ભુંડું (શબ્દ-વેષ્ટ)

જિમ સંયો. જેમ (પદમાં)

જિમખાનું ન. (ઈ. જિમખાના) (મેદાની) રમતગમતની

મંડળીને ખેલવાની જગા

જિનેશિયમ ન. (ઈ.) વ્યાયામશાળા; અખાડો

જિનેસ્ટિક વિ. (ઈ.) કસરતને લગતું

જિનેસ્ટિક્સ ન. (ઈ.) અંગકસરત કે તેના ખેલ

જિયાફત સ્ત્રી. (અ.) જાફત; મિજબાની; ઉજાસી

જિયારત સ્ત્રી. (અ.) જરત; મુસલમાનોમાં મરજાના ત્રીજા

દિવસે કરાતી ઉકમણાની વિધિ - બેસણું

જિયાવર પું. વરરાજા

જિરાફ ન. (ઈ. અ. જરાફ) આફ્રિકાનું હરણ જેવું પણ

લાંબી ટ્રેકવાળું નેસારી ઊંચાઈપરાવતું એક જંગલી પશુ

જિરાફી સ્ત્રી. જિરાફની માદા [પાક માટે]; જરાપત

જિરાયત વિ. (અ.) વરસાદના પાણીથી થતું (ખેતી કે

કિ(-જી)રાણું ન. જેમાં જીવું મુખ્ય હોય તેવું મીઠું, ઠિંગ,

હળદર વગેરેનું પૂર્ણ [સંમેલન; કિરગા

જિર્ગા પું. (કા.) (સરહદ પ્રાંતની કોમોમાં) પંચ; પરિષદ;

જિલકદ પું. (અ. જિલ્લઅદલ) ઇસ્લામી અગિયારમો માસ

જિલહજ પું. (અ. જિલ્લીજહલ) ઇસ્લામી બારમો માસ

જિલાયત વિ. જિલ્લાનું; જિલ્લાને લગતું

જિલેટીન ન. (ઈ.) એક પ્રાણિજ ચીક્ષો પદાર્થ (ર.વિ.)

[જિલેટીન-પેપર]

૩૨૯

[જાભાજોડી(-રી, -ળી)]

જિલેટીન-પેપર પું., ન. (ઈ.) રસોઈ કે ફોટોગ્રાફીમાં ઉપયોગમાં લેવાતો પદાર્થ
 જિલ્લો પું. (હિ.) જુઓ 'જિલ્લો' [જુદા બાંધેલો વિભાગ
 જિલ્લ સ્ત્રી. (અ.) પુસ્તકનું ચામડાનું પૃંદું (ર) પુસ્તકનો જિલ્લા (ઠપંગચાપત) સ્ત્રી. (ઠબોડ) પું. જિલ્લાનું બોર્ડ કે તેની પંચાયત[નીચે મુકાતો પ્રદેશનો ભાગ; 'ડિસ્ટ્રિક્ટ' જિલ્લો પું. (અ. જિલ્લ) વિભાગ (ર) કલેક્ટરની સ્થૂમત જિવાઈ સ્ત્રી. (જવ ઉપરથી) જવનનિવાંલ પંટે બાંધી આપેલી રકમ કે જમીન-ગરાસ; આજીવિકા
 જિવાઈદાર વિ. જિવાઈ ધરાવનારું-મેળવનારું
 જિવાડું સ.કિ. જવતું કરવું; મરતું બચાવવું (ર) પોષવું જિવાસો પું. (જવ ઉપરથી) જન્માસો; જિંદગી
 જિવાવું અ.કિ. 'જવવું'નું ભાવે
 જિવાળી સ્ત્રી. તબલાના ચામડા ઉપરનું કાળું વર્તુલ (ર) તંબૂરાના ઝરા પર તારને લગાડતા દોરા (તેને લઈને સૂર બસોબર મળે ને રણકે છે.) [વિજયી
 જિય્થુ પું. (સં.) ઈંદ્ર (ર) વિષ્ણુ (૩) વિ. ક્તેહમંદ; જિસમ ન. (અ. જિસ્મ) શરીર
 જિસસ કાઈસ્ટ પું. (ઈ.) ઈશુ ખ્રિસ્ત
 જિસ્મ ન. (અ.) દેહ; શરીર; જિસમ
 જિહાદ સ્ત્રી. (અ.) જેહાદ; ધર્મ ખાતર કરેલું યુદ્ધ; ધર્મયુદ્ધ જિહીયા સ્ત્રી. (સં.) હરણ કરી જવાની ઈચ્છા
 જિહીયું વિ. (સં.) હરણ કરી જવાની ઈચ્છાવાળું
 જિહીવા પું. (ઈ.) ઈશ્વરનું યહૂદી નામ
 જિહ્વા સ્ત્રી. (સં.) જીભ
 જિહ્વાગ્ર પું., ન. (સં.) જીભનું ટેરવું
 જિહ્વાદોષ પું. (સં.) બોલવામાં થતી-થયેલી ભૂલ
 જિહ્વાપત્ર ન. દાંડી અને પાંદડું મળે ત્યાં ઊગતું જીભ આકારનું નાનું પાન (ર) નાનો જિંગોડો
 જિહ્વામૂલ(-ળ) ન. (સં.) જીભનું મૂળ
 જિહ્વામૂલીય વિ. (સં.) જીભના મૂળમાંથી બોલાતું
 જિહ્વાલીલ્ય ન. (સં.) જીભની ચળતા-લોલુપતા; ખાવાનો ચટકો
 જિહ્વાળી સ્ત્રી. શાસનશીના આદિમાં આવેલું સૂરનું નિયમન કરનારું વાચાનું દ્વાર; 'ગ્લોડિસ'
 જિંગલ ન. (ઈ.) સહેલાઈથી યાદ રાખી શકાય તેવું ગેયસૂત્ર કે નાની ગીત યા તેવી તૂકબંદી
 જિંગા ન. કાચબાની પેઠે કઠણ કોચલાવાળું એક પ્રાણી (ર) એક જાતની સ્વાદિષ્ટ માછલી
 જિંગોડી સ્ત્રી. ફૂતરો. ગાય. (ભેંસ વગેરે પરમુખોના કાન વગેરે અંગો પર બાજતો જવ; નાનો જિંગોડો
 જિંગોડો પું. મોટી જિંગોડી; ગીંગોડો
 જિજર પું. (ઈ.) આદુના રસવાળું એક પીણું
 જિંદગાની સ્ત્રી. (ફા.) જનમારો; જવતર; આયુષ્ય

જિંદગી સ્ત્રી. (ફા.) જીવન (ર) આયુષ્ય; આયુરદા
 જિંદગીભર કિ.વિ. આખો જિંદગી સુધી; આખો જન્મારો
 જિંદાદિલ વિ. (ફા.) હસમુખ (ર) વિનોદી (૩) જીવનરસથી છલકાતું
 જિંદાદિલી સ્ત્રી. (ફા.) જિંદાદિલ હોવું તે
 જ પું. જઈ: પૈસો (ફ્રેમ કે, બેજ, અધોજી)
 જ ઉદ્ધ. 'આ રહ્યો', 'વારુ' વગેરે અર્થ બતાવનાર માનવાચક ઉદ્દગાર (પ્રશ્નાર્થક કે 'હા'નો નિશ્ચયાર્થક; જેમ કે, 'જ ?' = શું ?, 'જ' = હાં; ઠીક) (ર) પાદપૂર્તિમાં આવે છે.
 જ અનુ. (સં. 'જવ' ધાતુનું આશ્ચર્ય બીજા કે ત્રીજા પુરુષ એ.વ. જવ = જવતો રહે; થઈ જવો) નામને જોડાતો માનવાચક. ઉદા. પિતાજી
 જ સ્ત્રી. (પ્રા. જઆ) સ્ત્રી. માતા; જનની (ર) દાદી
 જજ પું. (હિ.) જજ = મોટી બહેનનો વર) બનેલી
 જજજ પું. જજ
 જજ સ્ત્રી. બા. (ર) મોટી બા; દાદી
 જજબા(-બહેન) સ્ત્રી. મોટી નણંદ
 જજમા સ્ત્રી. બાપ કે માતાની મા [માતાનો પિતા
 જજો પું. દાદો (ર) જજજ (બનેલી) (૩) નાનો;
 જજ સ્ત્રી., ન. (સર. દે. ઝીણ=અંગ) કેરીમાં ગોટલી પરનું ફંવાડીવાળું સખત પડ [એક અલંકાર
 જત સ્ત્રી. ('જતવું' ઉપરથી) કતેહ; વિજય (ર) સંગીતનો
 જતવું સ.કિ. (સં. જિત, પ્રા. જિત નામધાતુ) કતેહ મેળવવી; સફળ થવું
 જતૂન ન. જેતૂન (એક તેલી બી; ઓલિવ) [(ફળ)
 જતેલું ન. એક ફળ અને તેમાંનું બીજ; થીતેલું (નામનું
 જનોડ વિ. (હિ.) સખત; તત્તલોડ
 જદ સ્ત્રી. જિદ; હઠ
 જન પું. (અ. જિન્ના) એક જાતનું ભૂત
 જન ન. (ફા. જન, પ્રા. જજ) ધોડનું પલાણ [કાપડ
 જન ન. એક જાતનું જડું મિલનું કપડું; જાડ પોતનું થક
 જનગર વિ. જન બનાવનાર કાંચીગર
 જનપોશ પું. જન પર નાખવાનું કપડું
 જનો પું. (ફા.) દાદરબારી (ર) અલગ કાઢેલી સીડી
 જપ સ્ત્રી. (ઈ.) એક જાતની (મજબૂત) મોટરગાડી
 જપ સ્ત્રી. એક જાતની માછલી
 જભ સ્ત્રી. (સં. જિહ્વા, પ્રા. જિભ્બા) બોલવાની કર્મેન્દ્રિય (ર) વાચા; વાણી (૩) સ્વાદની ઈન્દ્રિય (૪) જોડ પહેરવા વપરાતી પટીનું સાધન (૫) પાવા વગેરેનું મોડું દાબવાની પટી (૬) અણિયું
 જભડ(-ડો) સ્ત્રી. પુ. જભ (તુચ્છકારમાં)
 જભલડી સ્ત્રી. જભ (પદ્યમાં)
 જભાજોડી(-રી, -ળી) સ્ત્રી. બોલાચાલી; તકરા

જાભી/

૩૩૦

/અવનપ્રક્રિયા

જાભી સ્ત્રી. જાભના આકારનો વલ્લભાનો આગળનો ભાગ
(૨) દેશી વલ્લભોમાંના ત્રણમાંનો વચ્ચેનો સડો (૩)
ઊલ ઉતારવાની ચીપ કે પટ્ટી; ઊલિયું
જામી સ્ત્રી. ધાધરાને ખદલે કાઠી સ્ત્રીઓ કચ્છાઈ રંગનું
જે કપડું પહેરે છે તે
જામૂત પું. ન. (સં.) મેઘ; વાદળ
જામૂતવાહન પું. (સં.) મેઘ જેનું વાહન છે એવો; ઈન્દ્ર
જરણ વિ. જર્ણ, જૂનું (૨) જરેલું; જર્ણ
જરવવું સ.કિ. (સં.) જરયતિ, પ્રા. જરયઈ) પચાવવું;
હજમ કરવું (૨) સાંખવું; વેઠવું; સહન કરવું
જરવાવું અ.કિ. 'જરવવું'નું કર્મણિ
જરાકેરી સ્ત્રી. જરા સાથે આથેલી કેરી
જરાસાળ સ્ત્રી. એક જાતની ડાંગર
જરિયાકેરી સ્ત્રી. જરા જેવી વાસવાળી એક જાતની કેરી
જરં ન. (સં.) જરક, પ્રા. જરઅ, ફા. જરહ) એક મસાલો
(એના ત્રણ પ્રકાર છે: સાદું, કલોજ અને ઊંચમું જરું)
જર્ણ વિ. (સં.) છેક જૂનું; પસાઈ કે ખવાઈ ગયેલું (૨)
પચી ગયેલું; જરેલું [ત્રીણો થીમો તાવ
જર્ણજર પું. (સં.) માલૂમ ન પડે એવો શરીરમાં રહેતો
જર્ણશીર્ષ વિ. (સં.) તદન જર્જરિત; સાવ તૂટ્યુંફૂટ્યું
જર્ણાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) તદન પસાઈ ગયેલી દશા (૨)
પડપણ [‘રિનોવેશન’
જર્ણોદ્ધાર પું. (સં.) જર્ણ થયેલાને સમરાવવું તે;
જલભે ઉદ્ધ. અતિશય તાબેદારી સૂચવતો ઉદ્ધાર
જવ પું. (સં.) શરીરનું ચેતનતત્ત્વ; પ્રાણ (૨) કોઈ પણ
પ્રાણી (૩) મન; દિલ (૪) પૂંજ; દોલત (૫) દમ;
સાર (૬) કાળજી; લક્ષ ઉદા. જવ દઈને કામ કરવું.
(૭) સિંમત; ખંત
જવઉકાળો પું. બળાપો; માનસિક કલેશ
જવકૂત વિ. (સં.) જવે કરેલું
જવજંત(નુ) પું. ન. નાનાં જંતુ; જવાત
જવજાન વિ. અત્યંત વલ્લહું; પ્રાણપ્યારું
જવટ સ્ત્રી. કદવની વૃત્તિ; મદાનગી
જવડું ન. કદમાં નાનું જંતુ
જવડી પું. જવ; આત્મા (૨) કીડો
જવણ, (૦જ) પું. (સં.) જવન) જવનનો સ્વામી;
પ્રાણપતિ (૨) (લા.) પ્રિયતમ
જવત ન. જવિત; જવતર
જવત(૦કિયા, ૦ચરા) સ્ત્રી. પોતાના મરણ પાછળ
કરવાની ક્રિયા (વરો વગેરે) જવતાં જ કરવી તે
જવતજાગત કિ.વિ. હયાતી સુધી; જવનપર્યંત (૨)
જવતાં જાગતાં
જવતત્ત્વ ન. (સં.) આત્મારૂપી તત્ત્વ; આત્મા
જવતદાન ન. આકૃતમાં સપડાયેલાને કે પોતાના સંક્રાંતમાં

પડેલાને ન મારવો - પ્રાણનું દાન કરવું તે; અવિતદાન
જવતર ન. જન્મારો; આયુષ્ય; જવ
જવડું વિ. ('જવડું'નું વ.ફ.) જવવાયું; જવનશક્તિવાળું
સહવ ('મરેલું'થી ઊલટું) હયાત
જવતે(નો)જવત કિ.વિ. જવતાં; હયાતીમાં
જવતોડ વિ. અતિશય મહેનત કરાવે એવું
જવદયા સ્ત્રી. જવો પ્રત્યે દયાની લાગણી |અવસ્થા
જવદશા સ્ત્રી. (સં.) જવની આહવાન દશા; જવની
જવદેહ પું. (સં.) સ્થૂળ શરીર
જવધારી વિ. (સં. પું.) જવવાળું (પ્રાણીમાત્ર); જવંત
જવન ન. (સં.) જવવું તે (૨) આયુષ્ય; જિંદગી (૩)
જવનશક્તિ; પ્રાણ (૪) પાણી; જળ (૫) (લા.)
જવનનો આધાર; આજીવિકા
જવનકથા સ્ત્રી. (સં.) જિંદગીનું વૃત્તાંત; જવનચરિત્ર
જવનકલહ પું. (સં.) જવનસંઘ્રામ
જવનકલા(ના) સ્ત્રી. જવન જવવાની કળા
જવનકાળ પું. જવનનો સમય; આવરદા; જિંદગી
જવનયક ન. (સં.) વિશ્વમાં જવન નભે છે તેનો ક્રમ
કે વ્યવસ્થા
જવનકાલ્ય ન. (સં.) જિંદગીનું નુપ્ત્ય કાર્ય; 'મિશન'
જવનચરિત(ત્ર) ન. જિંદગીનું વૃત્તાંત
જવનચર્યા સ્ત્રી. (સં.) જવન જવવાની રીત
જવનઝરઝર સ્ત્રી. જવનચરિત્ર [ખ્યાલ
જવનદર્શન ન. (સં.) જવન કેવી રીતે જવવું એનો સાચો
જવનદાન ન. (સં.) જવનનું સમર્પણ કરવું તે (૨) જવન
બચાવી આપવાની ક્રિયા
જવનદીપ, (૦ક) પું. (સં.) જવનરૂપી દીવો; પ્રાણ
જવનદંદિ સ્ત્રી. જવન વિશેની દંદિ-દંદિકોણ
જવનદોરી સ્ત્રી. જવનરૂપી દોરી; આયુષ્ય (૨) જવનનો
નુપ્ત્ય આધાર [કે નભાવનારું
જવનધારક વિ. (સં.) જવનને ધારણ કરનારું-પોષનારું
જવનધારણ ન. જવનને ટકાવી રાખવું તે
જવનધારા સ્ત્રી. (સં.) જવન જવાતું થવાની અવિરત
પ્રક્રિયા; જવન-પ્રવાહ; જવનસરણી
જવનધોરણ ન. જવનના નિર્વાહનું ધોરણ; રહેણીકરણની
કક્ષા કે દરજ્જો
જવનધ્યેય ન. (સં.) જવનનો ઉદ્દેશ-લક્ષ્ય-હેતુ
જવનનિર્વાહ પું. (સં.) ભરણપોષણ; ગુજારો
જવનપ(પ)થ પું. (સં.) જવનનો માર્ગ
જવનપર્યંત કિ.વિ. જવન સુધી-દરમિયાન |પરિવર્તન
જવનપલટો પું. આખા જવનમાં થતો પલટો; જવન
જવનપાથેય ન. (સં.) જવન જવવા માટેનું જ્ઞાનરૂપી
ભાથું; જવનપંથ માટેનું ભાથું [ક્રિયા
જવનપ્રક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) જવ ટકાવવામાં થતી રાસાયણિક

જવનપ્રજ્ઞાલી||

૩૩૧

[જસલી

જવનપ્રજ્ઞાલી સ્ત્રી. (સં.) જવન જવવાની રીત; જવનચર્ચા
જવનપ્રેરક વિ. (સં.) ઉચ્ચ જવન જવવાની પ્રેરણા
આપનારું

જવનબુકી સ્ત્રી. સંજવની; સજવ કરી દે એવી બુકી
જવનમંત્ર પું. (સં.) જવનનો મુખ્ય ધ્યાનમંત્ર
જવનમુક્ત વિ. (સં.) છતે દેહે માયાનાં બંધનોમાંથી
છૂટેલું; બ્રહ્મનિષ્ઠ

જવનમુક્ત સ્ત્રી. (સં.) જવનમુક્ત દશા (૨) નિર્વાણ
જવનમૂળી સ્ત્રી. જવનનું મૂળ; જવનાધાર
જવનધાત્રી સ્ત્રી. (સં.) જવનની સફર; જવનપ્રવાહ
જવનધાપન ન. (સં.) જવન ગાય્ધે જવાની ક્રિયા
જવનરસ પું. (સં.) જવન જવવામાં કે તે માટેનો રસ
(૨) શરીરના કોષનો એ રસ; 'પ્રોટોપ્લાઝમ' (૨.વિ.)

જવનરસાયણ ન. (સં.) પ્રાણીના શરીરની ધાતુઓનું
રસાયણશાસ્ત્ર; 'બાયોકેમેસ્ટ્રી'

જવનરેખા સ્ત્રી. (સં.) હૃદયેથીમાં આયુષ્યની રેખા
જવનલીલા સ્ત્રી. (સં.) જવનરૂપી લીલા; જવનનાં ખેલ
જવનવિકાસ પું. (સં.) જવનની કેળવણી; જવનનું વડતર
જવનવીમો પું. જિંદગીનો વીમો

જવનવીર વિ., પું. (સં.) જવનસંગ્રામમાં વીર

જવનવૃત્તાંત ન. (સં.) જવનચરિત્ર

જવનવ્યાપાર પું. (સં.) જવનની સમગ્ર હિલચાલ (૨)

ઈન્દ્રિયોનું હલનચલન [‘એનર્જી’

જવનશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) જવનની મૂળ શક્તિ; ‘લાઈફ-
જવનશાસ્ત્ર ન. (સં.) સમગ્ર જવનને વિચારતું શાસ્ત્ર (૨)

જવશાસ્ત્ર; ‘બાયોલોજી’

જવનસંભી સ્ત્રી. (સં.) સહધર્મચારિક્ષી; પત્ની

જવનસંગ્રામ પું. (સં.) જવતા રહેવા માટે પ્રાણીઓને

કરવો પડતો સંગ્રામ [આપવો તે

જવનસંદેશ પું. (સં.) સારું જવન જવવાનો ખ્યાલ

જવનસાથી પું. (સં.) સહધર્મચારી; પતિ (૨) પત્ની

જવનસાહચર્ય ન. (સં.) જિંદગીની સફળતા [મંત્ર

જવનસિદ્ધાંત પું. (સં.) જવનનો ખાસ સિદ્ધાંત; જવન-
જવનસૂત્ર ન. (સં.) જવનદોરી; આયુષ્ય (૨) જવનમંત્ર

જવનસ્પર્શી વિ. (સં.) જવનને લગતું; જવનવિષયક

જવનસ્મૃતિ ન. (સં.) સ્મરણરૂપે લખાતેલી આત્મકથા;

‘રેમિનિસન્સીઝ’

જવનાસક્તિ સ્ત્રી. જવન જવવાની આસક્તિ-લગની

જવની સ્ત્રી. (હિં.) જવનચરિત્ર

જવનોપાય પું. (સં.) ગુજરાનનું સાધન; જવનપ્રવૃત્તિ

જવભક્ષી વિ. જવને મારી ખાનારું; ‘કાર્નિવોરસ’

જવભૂત વિ. (સં.) જવ નસિ છતાં જવસ્વરૂપે થયેલું;

જવનસ્વરૂપમાં સરજાયેલું

જવમંડલ ન. જવાવરણ; ‘બાયોસ્ફિયર’

જવમુક્ત વિ. (સં.) જવદશામાં પણ માયાનાં બંધનોમાંથી
મુક્ત; બ્રહ્મનિષ્ઠ

જવરપું વિ. જવનને કષ્ટથી બચાવી કામ કરનારું

જવરં વિ. (‘જવ’ ઉપરથી) ચાલાક; ચપલ; તરવરિયું

જવલેણ વિ. મૃત્યુ ઉપજાવે એવું; પ્રાણહારક

જવલોક પું. (સં.) મૃત્યુલોક; પૃથ્વી [શાસ્ત્ર; ‘બાયોલોજી’

જવ(ઠ)વિદ્યા, ઠશાસ્ત્ર ન. (સં.) જવોના ભૌતિકજવનનું

જવવું અ.કિ. (સં.) જવતિ, જવઈ નામધાતું જવનક્રિયાઓ

કરવાની શક્તિ હોવી; પ્રાણ ધરવા; શ્વાસ ચાલવો

(૨) જવતું હોવું કે રહેવું (૩) હયાત હોવું કે રહેવું

(૪) જવન ગુજારવું

જવશેષ પું. વનસ્પતિ કે પ્રાણીનો પૃથ્વીના પડમાંથી મળી

આવતો અવશેષ; ‘કોસિલ’

જવસંલોસક કિ.વિ. જવને જોખમે

જવસૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી ઉપરની બધી ચેતનસૃષ્ટિ

જવહત્યા સ્ત્રી. પ્રાણીની હત્યા કરવી તે [સક્રિય; કાર્યક્ષમ

જવંત વિ. (સં.) જવતું; પ્રાણવાન; ‘ઓર્ગેનિક’ (૨) (લા.)

જવંતતા સ્ત્રી. સજવતા; (૨) (લા.) સક્રિયતા[રજૂઆત

જવંતપ્રસારણ ન. દરય-શ્રાવ્ય માધ્યમ દ્વારા તત્કાલીન સીધી

જવા સ્ત્રી. (સં.) ધનુષ્યની દોરી; પણછ (૨)

અર્ધવર્તુળના બે છેડાને જોડનારી લીટી (ભૂમિતિમાં)

જવાણુ પું., ન. (સં.) અણુ જેવો જવ; સૂક્ષ્મ જંતુ (૨)

વનસ્પતિસૃષ્ટિમાં નાનામાં નાનો એકમ; ‘બેક્ટેરિયા’

જવાણુનાશક દવા સ્ત્રી. સૂક્ષ્મજવનાશક ઔષધિ

જવાણુવિશાન ન. જંતુશાસ્ત્ર; ‘બેક્ટેરિયોલોજી’

જવાત સ્ત્રી. (‘જવ’ ઉપરથી) જવગ્ર કે કીડાનો સમૂહ

જવાતભૂત વિ. (સં.) જવતું રાખી રહેલું; પ્રાણભૂત

જવાત્મા પું. જવ; જવદશાવાળો આત્મા; પ્રાણતત્ત્વ

જવાદોરી સ્ત્રી. આવરંદા; આયુષ્ય (૨) ભરણપોષણનો

આધાર

જવારોપણ ન. (સં.) જવનું આરોપણ; સજવારોપણ

જવાવરણ ન. (સં.) જે આવરણમાં જવો વસે છે તે

જવમંડલ; ‘બાયોસ્ફિયર’

જવાંતક પું. (સં.) પારથી કે ખાટકી (૨) મારો; ખૂની

જવિકા સ્ત્રી. (સં.) આજવિકા; ગુજરાનનું સાધન (૨)

પગાર (૩) જવાઈ; ‘પેન્શન’

જવિત વિ. (સં.) જવતું (૨) ન. જવતર; જિંદગી

જવિતત્ત્વ ન. (સં.) આવરંદા (૨) જવવાનું પ્રયોજન

(૩) વિ. જવવા યોગ્ય (૪) જવી શકે તેવું

જવી વિ. (સં.) (સમાસને અંતે) જવનારું; નભનારું

અર્થમાં ઉદા. ‘શ્રમજવી’

જવી સ્ત્રી. મુંજ વગેરેથી ખાટલો ભરતાં વચમાં જે બે સેરો

વારાફરતી બુગડે છે અને તારે છે તે

જસલી સ્ત્રી. ખેતીના કામમાં વપરાતું એક સાધન

જસસ, (૦ કાર્ડસ્ટ)]

૩૩૨

[જુવાનિયો

જસસ, (૦ કાર્ડસ્ટ) પું. (ઈ.) ઈશુ ખ્રિસ્ત
 જ સાહેબ ઉદ્. એક માનવાચક ઉદ્ગાર; જ
 જ હજૂર ઉદ્. ભલે હજૂર
 જ હજુરિયો પું. સાજા સા કરનારો; ખુશામતખોર
 જાંડું ન. (દે. જિહ્વા) છોડના કોટલાવાળો બીજકોષ (૨)
 કપાસનું બંધાયેલું કળ (૩) (લા.) જોડું [વાળ
 જંથરાં ન. બ. વ. ઝીથરાં; માથાના છૂટા અને અવ્યવસ્થિત
 જંથરિયું વિ. જંથરાંવાળું; ઝીથરિયું
 જુઆ, (-વા) ન. (સં. ઘૂત) જુગદું; જુવું
 જુઆ(-વા)ખાનું ન. જુગારખાનું
 જુઆ(-વા)ખોર પું. જુગારી [ગુલસંસાર; જુગલબારું
 જુઆ(-વા)રું ન. સંયુક્ત કુટુંબમાંથી છૂટા પડી નવો માંડિલો
 જુઆ(-વા)ળ પું. જુઓ 'જુવાળ'
 જુઓ સ.કિ. 'જોવું'નું આજ્ઞાર્થ બીજો પુરુષ બહુવચન;
 દેખો; નિલાળો (૨) સમજો; ધ્યાનમાં લો
 જુક્ત વિ. (સં. યુક્ત) જોડેલું (૨) યોગ્ય; અનુકૂળ
 જુક્તિ સ્ત્રી. (સં. યુક્તિ) ઉપાય; કરામત; તદબીર (૨)
 રીત; પ્રકાર
 જુગ પું. (સં. યુગ) જમાનો; યુગ (૨) ન. જોડ; યુગલ
 જુગત વિ. જુક્ત; જોડેલું (૨) યોગ્ય; અનુકૂળ
 જુગત(-ની) સ્ત્રી. ઉપાય; જુક્તિ; રીત
 જુગતું વિ. બંધબેસતું; યોગ્ય
 જુગતે કિ.વિ. જુક્તિભેર (૨) યોગ્યતાપૂર્વક
 જુગદાખાર પું. જગદાધાર; જગતનો આધારરૂપ; પરમેશ્વર
 જુગલ ન. (સં. યુગલ) જોડું; યુગ્મ; બે (૨) જોડ; જુવાન
 દંપતી; પતિ-પત્ની
 જુગલકિશોર પું. શ્રીકૃષ્ણ અને બળદેવ
 જુગલજોડી સ્ત્રી. યુગલ; પતિપત્ની; દંપતી
 જુગલબંધ સ્ત્રી. (હિ.) બે સંગીતકારોની સંગતની સંગતિ
 (૨) ગાઠ મિત્રતા
 જુગાર પું. જુગદું; ઘૂત
 જુગારખાનું ન. જુગાર રમવાનું સ્થળ-ઘર
 જુગારિયો પું. જુગારી; જુગાર ખેલનાર
 જુગારી વિ. જુગાર રમવાની લતવાળું (૨) પું. જુગાર
 રમનારો; જુગદું ખેલનારો
 જુગુખા સ્ત્રી. (સં.) ચીતરી; સખત અણગમો (૨) નિંદા
 જુગુખિત વિ. (સં.) ચીતરી થયે તેવું (૨) નિંદિત
 જુગ્મ ન. (સં. યુગ્મ) યુગલ; જોડું; બે
 જુદું (વિ.) જુદું; અસત્ય (૨) રહી ગયેલું - જડ (અંગ)
 જુતાવડું સ.કિ. 'જૂતવું'નું પ્રેરક; જોડાવું (૨) લાગી પડવું
 જુતાવું અ.કિ. 'જૂતવું'નું કર્મણિ
 જુદાઈ સ્ત્રી. (ફા.) જુદાપણું; અણગાપણું [જુદારું
 જુદાઈખત ન. (હિ.) જુદા થવાનું ખતપત્ર કે દસ્તાવેજ;
 જુદારું ન. જુદા પડવું તે કે તેનું ખતપત્ર

જુદારો પું. જુદાપણું (૨) તફાવત; કેર
 જુદેરું વિ. જુદું [અસાધારણ
 જુદું વિ. (ફા. જુદા) છુટું; અલગ; ભિન્ન (૨) અનોખું;
 જુદેરું વિ. જરા જુદું
 જુદ ન. (સં. યુદ્ધ) લડાઈ; યુદ્ધ
 જુનવટ સ્ત્રી. જૂનાપણું; જુનવાણીપણું; અસલિયત
 જુનવાણી વિ. જૂનું (૨) જૂના વિચારનું; 'આર્થોગ્રેફ્ટ'
 જુનિયર વિ. (ઈ.) નીચલાદરજાનું; નાનું (ઉંમરકેમ્પોમાં)
 જુબાન સ્ત્રી. જમાન; જામ (૨) બોલી; ભાષા
 જુબાની સ્ત્રી. બોલીને જણાવેલી મકીકત; સાક્ષી
 જુમલો પું. (અ.) એકંદર આંકડો; સરવાળો
 જુમા પું. (અ. જુમઅલ) શુક્રવાર; નમાજનો દિવસ
 જુમામસી(-સ્ત્રિ)દ સ્ત્રી. (શુક્રવારની નમાજ પઢવાની)
 મોટી મસીદ [રાત્રીનો દિવસ - ગુરુવાર
 જુમેરાત સ્ત્રી. (અ. જુમા + રાત) શુક્રવારની પૂર્વની
 જુમ્મેદા(-વા)ર વિ. (ફા.) જોખમદાર; જવાબદાર
 જુમ્મેદા(-વા)રી સ્ત્રી. (ફા.) જોખમદારી; જવાબદારી
 જુમ્મો પું. (અ. જિમ્મહ) જોખમદારી; જવાબદારી
 જુમ્ પું. (અ.) અપરાધ; ગુનો
 જુમાના પું. (ફા.) આર્થિક દંડ; સજા [લટ-ગૂંછણું
 જુલકું નં. (અ. જુલ્કનું બ.વ. જુલક + ઉ પ્રત્યય) વાળની
 જુલમ પું. (અ. જુલ્મ) જબરદસ્તી; બળાત્કાર (૨)
 અત્યાચાર; અન્યાય (૩) કોઈ વાતમાં અતિશયતા
 કરવી કે ખૂબ કરી નાખવું એવો ભાવ ખતાવે છે.
 જુલમગાર વિ. જુલમી; અત્યાચારી; સિતમગર
 જુલમાટ પું. ભારે જુલમ [જુલમ હોય તેવું; જુલમભરેલું
 જુલમી વિ. (ફા.) જુલમ કરનારું; જુલમગાર (૨) જેમાં
 જુલાઈ પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી સનનો સાતમો મહિનો
 જુલાબ પું. (અ. જુલ્લાબ) જાડા થાય એવું ઓસડ; રેય
 (૨) દસ્ત; જાડો [સરપસ (૩) સભા; મેળાવણે
 જુલસ ન. (અ.) રાજ્યાભિષેક (૨) શોભાયાત્રા; ઉત્સવનું
 જુલ્ક ન. (ફા.) કપાળની બેડ બાજુનું વાળનું તે તે ઝૂમખું;
 જુલકું
 જુલમ પું. (અ.) જુલમ
 જુવડું ન. જુગદું
 જુવતી સ્ત્રી. યુવતી; જુવાન સ્ત્રી
 જુવા ન. જુઓ 'જુઆ'
 જુવાખાનું ન. જુઓ 'જુઆખાનું'
 જુવાખોર પું. જુઓ 'જુઆખોર'
 જુવાન વિ. (૨) પું. જવાન; યુવાન
 જુવાનજોષ વિ. ભરજુવાન (૨) મજબૂત; કદાવર
 જુવાનિયાવાજું ન. જુવાન સ્ત્રીપુરુષોનું ટોળું
 જુવાનિયું વિ. જુવાન
 જુવાનિયા પું. જુવાન; યુવાન; યુવક

જુવાની]

૩૩૩

[જેઠ

જુવાની સ્ત્રી. યુવાની; યૌવન [જર
 જુવાર સ્ત્રી. (સં. યવાકાર; પ્રા. જુઆરી) એક અનાજ;
 જુવારું ન. જુઓ 'જુઆરું' [ભરતી; જર
 જુવા(-આ)ળ પું. (સં. જવચાલ, પ્રા. જવઆલ) વેળ;
 જુવું ન. જગડું; જુગાર; ઘુત [ચલાવતી કોટ
 જુવેનાઈલ કોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) સગીર ગુનેગારોના મુકદ્દમા
 જુસ્સાદાર વિ. જુસ્સાવાળું; જોમવાળું [જોમ; બળ
 જુસ્સો પું. ઊભરો; જોશ (૨) લાગણીનો જુસ્સો (૩)
 જુહાર પું. (દિ. જોહાર) 'નમસ્કાર', 'સલામ' એ ભાવ
 બતાવતો શબ્દ [લેવા જુહાર કરવા તે
 જુહારપટોળાં ન. બ. વ. બેસતા વર્ષને દિવસે આશીર્વાદ
 જૂ(-જુ) સ્ત્રી. (સં. યુક્ષા, પ્રા. જૂઆ) માથામાં કે ચામડી
 પર પડતું એક જંતુ; ટોલો [મળતી એક ફૂલવેલ
 જૂ(-જુ)ઈ સ્ત્રી. (સં. યુષિકા, પ્રા. જૂહિઆ, જૂહિ) જઈને
 જૂગટાબોર વિ. જૂગટિયું; જુગારી
 જૂગડું ન. ઘૂત; જુગાર; જુવું
 જૂજ વિ. બહુ ધોડું; જરા
 જૂજજૂજ વિ. ધણું ધોડું; જરાતરા; સહેજસાજ ભાતભાતનું
 જૂજવું વિ. (અપ. જુઅંજુઅ) જુદું; નોખું (૨) જુદું જુદું;
 જૂટ પું. (સં.) (વાળનો) ઝૂંઝે; સમૂહ (૨) દંડનો એક
 પ્રકાર (વ્યાયામ)
 જૂઠ ન. અસત્ય; જૂઠાણું
 જૂઠન ન. (હિ.) છારેલો ખોરાક; અજીવવા
 જૂઠડું વિ. છારેલું; એકું
 જૂઠડું વિ. જૂઠાબોલું; અસત્યવાદી
 જૂઠણ ન. અજીવવાડ; છંડામણ (૨) પું. ભવાઈવેશનું
 એલફેલ અને જૂઠું પછાબોલનાર મશરોનું પાત્ર; રંગલો
 જૂઠલવેગ પું. બ. વ. જૂઠણના જેવું વર્તન કરવું તે; રંગલાવેગ
 જૂઠાણ, (-ણું) ન. જૂઠી વાત; અસત્ય
 જૂઠાબોલું વિ. જૂઠું બોલવાની ટેવવાળું [ગયેલું-જડ(અંગ)
 જૂઠું વિ. અસત્ય; જૂઠું (૨) કૃત્રિમ; બનાવટી (૩) રસી
 જૂઠું વિ. (સં. જુષ્ટ, પ્રા. જુટક) અજીવું; એકું; ઉચ્છિષ્ટ
 જૂઠેજૂઠું કિ.વિ. તદન જૂઠું; સાવ અસત્ય
 જૂઠી સ્ત્રી. (સં. જૂટ) જૂઠી
 જૂઠો પું. (ઈ.) જાપાની કુસ્તીનો પ્રકાર [બળદ વગેરે)
 જૂઠો પું. (સં. જૂટક, પ્રા. જૂઠઅ) સાવરણી (૨) ઝૂંઝે
 જૂનવું સ.કિ. (સં. યોકત્ર; પ્રા. જૂત) જોડવું (ચાડું; બળદ
 વગેરે) (૨) કામમાં લાગી પડવું
 જૂતી સ્ત્રી. મોજડી
 જૂતું (-તિયું) ન. પાસડું; જોડો
 જૂષ ન. (સં. યુષ) ટોળું; સમૂહ (૨) અલગ ટોળી; 'યુષ'
 જૂષબંધી સ્ત્રી. વાડાબંધી
 જૂષવાદ પું. જૂષબંધીની પ્રક્રિયા; 'યૂષિઝમ'
 જૂન પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી સનનો છઠ્ઠો મહિનો

જૂનાગઢી વિ. જૂનાગઢને લગતું
 જૂનું વિ. (સં. જૂર્ણ, જૂન) પુરાણું; પ્રાચીન; અગાઉનું
 (૨) જર્જરિત; અર્ધ (૩) ઘણો વખત વીતેલું (જેમ
 કે, જૂનો ગોળ; જૂનો મિત્ર) (૪) ઘણો વખત વાપરેલું
 (જેમ કે, જૂનું વાસણ વગેરે)
 જૂનુંપુરાણું વિ. ખૂબ જ જૂનું (૨) ફાટવુંતુટવું; અર્ધ
 જૂરર પું. (ઈ.) જૂરીનો સભ્ય [કરનારું પંચ
 જૂરી સ્ત્રી. (ઈ.) ફેસલો આપવામાં ન્યાયધીશને મદદ
 જૂલ પું. (ઈ.) કાર્યશક્તિનો એકમ (પ.વિ.)
 જૂલો પું. (સં. યુક્ષ) ઢોરના શરીર પર ચોટતું એક અવડું
 જૂ(-જુ)કવું અ.કિ. (સં. જૂખમ) બેઠાબેઠાં ઝોકાં ખાવાં
 જૂભકાજ નં. (સં.) શત્રુને ઊપમાં નાખી દે તેવું અજ
 જૂભણ ન. (સં.) બગાસાં ખાવાં તે
 જૂભા સ્ત્રી. (સં.) બગાસું
 જે સર્વ. (૨) વિ. (સં. યા; અપ. જેહ) ('તે' સાથે સંબંધ-
 માં વપરાય છે. તેનાં રૂપો - જેણે, જેને, જેનું વગેરે)
 જે સંયો. કે (વાક્યના બે વિભાગને જોડતું અપેક્ષાપૂરક)
 ઉદા. તેનું એ છે કે જે (કે)...)
 જે પું., સ્ત્રી. (સં. જય આશ્ચર્ય બી.પુ.એ.વ., પ્રા. જઈ)
 ક્તેહ(૨) દીવો; અજવાળું(૩) પ્રજ્ઞામ (બાળભાષામાં)
 જેઓ સર્વ. ('જે'નું બ. વ. જેનું, જેમનું, જેમનાથી વગેરે)
 જેક પું. (ઈ.) નાનો ઊંટડો (વજન ઊંચકવાનો)
 જે કાર્ડ વિ. (ઈ.) વજાટની ભાતવાળું કાપડ
 જેકેટ ન. (ઈ.) જાકીટ; વાસકૂટ (૨) પુસ્તકના પાકાપૂઠા
 ઉપર ચડાવવાનું જાડ કાગળ કે ચામડાનું યા
 પ્લાસ્ટિકનું રસક પડ
 જેજે ('જય' સંસ્કૃત) આશ્ચર્ય બી.પુ.એ.વ.નું રૂપ છે. એને
 બેવડાવી સં. જયજય, પ્રા. જઈજઈ અને પછી જેજે)
 પું. જયજય, વંદન (૨) ઉદ્ધ. વંદનસૂચક ઉદ્દગાર
 જેજેકાર પું., સ્ત્રી. જયજયકાર
 જેજેવંતી સ્ત્રી. (સં.) એક રાણી; જયજયવંતી [નળી
 જેટ ન. (ઈ.) જેટવિમાન (૨) પાણી બહાર કાઢવા માટેની
 જેટ સ્ત્રી. (ઈ.) વાપુ કે પ્રવાહીની જોરદાર ધારા
 જેટ-એજિન ન. (ઈ.) જેટ પેદા કરનારું પંચ કે વિમાન
 જેટ-જેટલું વિ. જેટલું જેટલું
 જેટલું વિ. (અપ. જેતુલ) ('તેટલું'ના સંબંધમાં વપરાય.
 કદ, સંખ્યા વજન વગેરેનું માપ કે મપાઈ સૂચવે છે.)
 (૨) જે વખતે; જ્યારે [મપાઈ વગેરેમાં
 જેટલે સંયો. ('તેટલે' સાથે સંબંધમાં) જેટલે અંતરે હદે કે
 જેટવિમાન ન. (ઈ.) જેટ એજિનવાળું વિમાન
 જેટી સ્ત્રી. (ઈ.) ડકો; ફરજો
 જેઠ પું. (સં. જયેષ્ઠ, પ્રા. જેટક) વરનો મોટો ભાઈ (૨)
 વિક્રમ સંવતનો આઠમો મહિનો (૩) વિ. જયેષ્ઠ;
 સૌથી મોટું

જેઠાણી

૩૩૪

/ જોકે

જેઠાણી સ્ત્રી. જેઠની વહુ | મહિનાની પૂનમ
 જેઠી વિ. જેઠ મહિનાનું; ને લગતું (૨) સ્ત્રી. જેઠ
 જેઠીપુત્ર પું. પહેલા ખોળાનો અથવા વડો પુત્ર [ઔષધિ
 જેઠીમથ ન. (સં. યષ્ટિ, પ્રા. જટ્ટિ + મયુ) એક વનસ્પતિ-
 જેઠીમલ(-લ્લ) પું. વડો મલ્લ
 જેણે સ. 'જે'નું ત્રીજું વિભક્તિનું રૂપ
 જેતવ્ય વિ. (સં.) જીતવા યોગ્ય; જીતવા જેવું
 જેતા પું. (સં.) જીત મેળવનાર; વિજેતા [વિજયેચ્છુ
 જેતુકામ વિ. (સં.) વિજય મેળવવાની ઇચ્છાવાળું;
 જેનૂન ન. (અ.) એક તેલી બી; 'ઓલિવ'
 જે તે સર્વ. (૨) વિ. ગમે તે કોઈ; હરકોઈ (૩) ફાલતું;
 સામાન્ય (ઉદા. આ કાંઈ જે તે માણસનું કામ નથી.)
 જેથી, (૦ કરીને) સંયો. જે કારણે; જેને લીધે
 જેન્ટલમેન પું. (ઈ.) સદ્ગુણસ્થ; સજ્જન
 જેખ પું. (અ.) ગજવું; ખિસ્સું
 જેખ પું., સ્ત્રી. (ફા.) શોભા; સુંદરતા
 જેમ સંયો. (અપ. જિવં-જેવં) જે રીતે; જે પ્રમાણે
 જેમ કે સંયો. દાખલા તરીકે; ઉદાહરણ તરીકે
 જેમતેમ કિ.વિ. ગમેતેમ; હરકોઈ પ્રકારે
 જેમનું સર્વ.અ.વ. જેઓનું (૨) વિ. જે પ્રમાણેનું; જે
 રીતનું; જેવું (૩) જે બાજુ કે તરફનું
 જેર કિ.વિ. (ફા.) વશ; તાબે (૨) પરાજિત
 જેરકડી સ્ત્રી. ધોડાના ચોકડામાંની કાંટાવાળી કડી
 જેરણી સ્ત્રી. દહીં ભાંગવાનો સંયો
 જેરબંદ(-બ) પું. (ફા.) લગામને તંગ સાથે જોડનારી
 ચામડાની કે જાડી બનાતની પટી (૨) ચામડાનો
 કોરડો; સાટકો
 જેરવું સ.કિ. દહીંને ભાંગીને છાશ બનાવવી
 જેરવું અ.કિ. (કથાકમાંથી) ઝરે એમ કરવું
 જેરો પું. (સર. 'મેરો') વેરવાથી પડતો ભૂકો; વેર (૨)
 તંબાકુનો ભૂકો; જરદો
 જેલ સ્ત્રી. (ઈ.) કેદખાનું (૨) જેલની સજા; કેદ
 જેલજા(-યા)ત્રા સ્ત્રી. જેલમાં જવું તે; જેલનિવાસ
 જેલ(૦નિ)વાસ પું. જેલમાં જવું તે; કારાવાસ
 જેલર પું. (ઈ.) જેલનો વ્યવસ્થાપક
 જેલી વિ. જેલનું; ને લગતું (૨) પું. કેદી
 જેલી સ્ત્રી. (ઈ.) ફળનો મુરબ્બો
 જેવું વિ. (સં. યદ્યુત્તક, અપ. જેવડડ) ('તેવું' સાથે
 સંબંધમાં) જેટલા કદ કે માપનું
 જેવર ન. (ફા.) અલંકાર; દાગીના
 જેવારો પું. જપનો વારો - વખત
 જેવું વિ. (અપ. જિવ, જેવ) ('તેવું' સાથે સંબંધમાં
 વપરાય છે.) અમુક જાત, રીત કે ગુણ - લક્ષણનું
 જેવુંતેવું વિ. સાધારણ (૨) ગમેતેવું; મામૂલી

જેષ્ટિકા સ્ત્રી. (સં.) લાકડી; સોટી
 જેસ્યુઈટ પું. રોમન કેથલિક સંસ્થાપતી આંક જિસરનો સભ્ય
 જેહ સ. (સર. અપ. જિહ, જેહ) જે ['કુસેડ'
 જેહાદ સ્ત્રી. (અ. જિહાદ) ધર્મ ખાતર કરેલું યુદ્ધ; ધર્મયુદ્ધ
 જેહુ સ્ત્રી. (દે. ખેહ) ધૂળ; રજ
 જેહોવા પું. યહૂદીઓના ધર્મમાં પરમેશ્વર
 જેસલી સ્ત્રી. (સર. ધીસલુ) નાનો જેસલો (૨) ખેતીનું
 ચાસ પાડવાનું ઓજાર
 જેસલો પું. પૈડાં વગરનું બળદ પલોટવાનું સાધન
 જૈન વિ. (સં.) જિને (તીર્થંકર) પ્રવર્તવિહુ (૨) જૈન ધર્મને
 લગતું (૩) પું. જિનનો ઉપાસક; શ્રાવક; જૈનધર્મી
 જૈનેતર વિ. (સં.) જૈન સિવાયનું બીજું
 જૈમિનિ પું. (સં.) પૂર્વમીમાંસાદર્શનના પ્રવર્તક ઋષિ
 જૈવઆંકડાશાસ્ત્ર ન. સજીવોના અધ્યયન સાથે સંકળાયેલી
 આંકડાશાસ્ત્રની એક શાખા
 જૈવ(-વિ)ક વિ. (સં.) જીવસંબંધી; 'બાયોલોજિકલ'
 જૈવિક વિ. (સં.) જીવોને લગતું
 જૈવિક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) જીવને લગતી ક્રિયા
 જો સંયો. (સં. પત; અપ. જડ-જઓ) (સંચાય કે શરત
 બતાવે છે. 'તો' સાથે વપરાય છે) યદિ
 જો કિ. 'જોવું'નું આભાર્ય બી.પું.એ.વ. નજર કર; દેખ
 જોઈન્ટ પું. (ઈ.) સાંધો; જોડણ (૨) વિ. સંયુક્ત;
 અવિભક્ત
 જોઈએ 'જોઈવું'નું વ.કા.નું રૂપ. (જોઈએ છે (હવે જોઈએ
 છીએ પણ કરી શકાય) = જરૂરનું છે એ અર્થમાં
 વપરાય છે. બાકી અપૂર્ણ ક્રિયાપદ.) (૨) ખપ કે
 જરૂર યા ઇચ્છા હોય તેમ - એવો ભાવ બતાવે છે.
 જોઈએ (જોઈએ) કિ. 'જોવું'નું વર્તમાનકાળ પહેલો પુરુષ
 બહુવચનનું રૂપ [આવશ્યક
 જોઈતું વિ. ('જોઈવું'નું વ.ક.) જોઈએ તેટલું; જરૂરી;
 જોઈતું(૦કરતું, ૦કારવતું) વિ. જરૂરી; ખપનું
 જોઈવું અ.કિ. ખપ, જરૂર કે ઇચ્છા હોવી (૨) સામાન્ય
 કુદંત જોરે વપરાતાં 'તે ક્રિયા કરવાની જરૂર કે ફરજ
 હોવી' એમ અર્થ થાય છે. ઉદા. તમારે જવું જોઈએ.
 જોઈશે 'જોઈવું'નું ભવિષ્યકાળનું રૂપ
 જોક સ્ત્રી. દોરનો વાડો; જોક (૨) દોરનો સમૂહ
 જોક પું. (ઈ.) રમૂજ; ટૂંકો (૨) મજાક; મશકરી
 જોક(-ખ) પું. જળો [વિદુષક
 જોકર પું. (ઈ.) ગંજકામાં આવતું એક પત્તું (૨) મશકરો;
 જોકી પું. (ઈ.) ધોડાદોડની શરતમાંનો ધોરેસવાર
 જોકે સંયો. (જો+કે) અગરજો (વિરોધી શરત કે વિધાન
 બતાવે છે) (૨) 'છતાં' અથવા 'પણ' સાથે સંબંધમાં
 વપરાય છે. (જેન કે, જોકે તમે કહો છો તે ખરું હશે,
 પણ મને નથી લાગતું.) (૩) 'બલકે'થી ઊલટો ભાવ

જોખ/

૩૩૫

/ જોડું

જાતાવવા (બે વાક્યો વચ્ચે) વપરાય છે. (તેણે પેસા આપવા કહ્યું; જોકે એનું મન નથી.) [ત્રાજવું
જોખ ન. જોખવાનું કાટલું (૨) જોખવાની રીત; તોલ (૩)
જોખ પું. કાચબો
જોખમ ન. (સં. યોગસેમ, જોખમેમ, જુ.યુ. જોખિમ)
ભવિષ્યમાં થવાના નુકસાનની ધાસ્તી (૨) નુકસાન;
ધોકો (૩) જેમાં નુકસાનની ધાસ્તી હોય એ; સાહસ
(૪) જુમ્મો; જવાબદારી [‘જેજરસ’
જોખમકારી-(૨ક) વિ. જોખમવાળું; જોખમ પહોંચારે એવું;
જોખમદાર વિ. જવાબદાર; જુગેદાર; ‘રિસ્પોન્સિબલ’
જોખમદારી સ્ત્રી. જવાબદારી; ‘રિસ્પોન્સિબિલિટી’
જોખમાપ ન. બ.વ. જોખવું અને માપવું તે; તોલ-માપ (૨)
જોખવાનું કાટલું અને ભરવાનું માપ [વહોરવું
જોખમાવું અ.કિ. જોખમમાં આવવું; જોખમ કે નુકસાન થવું-
જોખવું સ.કિ. (સં. યોદ્ધતિ, જોખઈ) તોળવું; વજન કરવું
(૨) (લા.) મનમાં તોળીને વિચારી લેવું (જેમ કે,
તમે શબ્દો જોખીને વાપરો.) [જોખવાનું મહેનતાણું
જોખાઈ સ્ત્રી. (-મણ) ન. (-મણી) સ્ત્રી. જોખવું તે (૨)
જોખ વિ. (સં. યોગ્ય, પ્રા. જોગ્ય) જોગું; લાયક; છાજતું
(નામ કે ક્રિયા સાથે નામયોગી પેઠે) જેમ કે, લાખવા
જોગ બાબત, ખાવા જોગ કામ (૨) માટેનું; -ના
તરફનું (જેમ કે, શાહ જોગ, નામ જોગ ધૂંડી) (૩)
-ના પ્રતિ; તરફ (જેમ કે ...ના તંત્રી જોગ)
જોગ પું. યોગ; સંયોગ (૨) જોગવાઈ; સગવડ (૩)
(વજાટમાં તાણાના) કમવાર તાર તથા-ઉપર કરી
સખાતી ચાકેડી જેવી આંટીની યોજના (૪) વેગવ્ય;
સંસારત્યાગ [‘તુચ્છકારમાં’
જોગટી સ્ત્રી. જોગ સાધનારી દંભી સ્ત્રી; સાધુડી; બાવણ
જોગટો પું. જોગી; બાવો (તુચ્છકારમાં) [સાધુડી; વેરાગણ
જોગણ સ્ત્રી. યોગિની (૨) બાવાની સ્ત્રી; દંભી જોગી
જોગણી સ્ત્રી. ઈશ્વરશક્તિનાં કલ્પેલાં ચોસઠ સ્ત્રીરૂપોમાંનું
એક; યોગિની
જોગનિદા સ્ત્રી. યોગયુક્ત નિદ્રા - અર્ધી લિપ્તની ને અર્ધી
સમાધિની સ્થિતિ (૨) યુગને અંતે વિષ્ણુની નિદ્રા
(૩) બ્રહ્માની નિદ્રા (જે વખતે પ્રલય થાય છે.)
જોગમાયા સ્ત્રી. સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરનારી ઈશ્વરની મોટી
શક્તિ; જગતના કારણરૂપ ઈશ્વરી માયા (૨) દુર્ગા
જોગવટી પું. જોગ પારણ કરવો તે; જોગીપણું; સંન્યાસ
જોગવણી સ્ત્રી. અનુકૂળતા; સગવડ
જોગવવું સ.કિ. (સં. યોગ્ય, પ્રા. જોગ્ય દ્વારા નામધાતુ)
જોગ ખવરાવવો; મેળ કરાવવો; ગોઠવવું (૨)
વિવેકથી ભોગવવું; માણવું; સાચવીને કામમાં લેવું
જોગવાઈ સ્ત્રી. ગોઠવણ; બંદોબસ્ત; તજવીજ (૨) અનુકૂળતા
જોગંદર પું. યોગીન્દ્ર; યોગીશ્વર

જોગણ ન. યોગ, બળદ વગેરેને ખાવાનું ખાદ્ય; થદો
જોગાનજોગ કિ.વિ. (સં. યોગ + અનુયોગ) જોગ આવી
મળવાથી; ખનવાકાળ હોવાથી; સંજોગવચ્ચાતુ
જોગિયો પું. યોગી
જોગિયો પું. એ નામનો એક રાજ
જોગિંગ ન. (ઈ.) એકધારી ધોમી દોડ [‘(૪) ભરથરી
જોગી પું. યોગી (૨) શૈવપંથી ખાખીબાવો (૩) રાવણિયો
જોગીરાજ પું. યોગીશ્વર [પ્રતિ
જોગું વિ. જોગ; લાયક; છાજતું (૨) માટેનું; -ના તરફનું;
જોગેશ પું. (સં. યોગેશ) મહાદેવ
જોજન પું., ન. (સં. યોજન) તેર કિલોમીટરનું અંતર
જોટડી સ્ત્રી. (-ડું) ન. (દ. જોટ્ટી) જોટડી; જુવાન
પહેલવેતરી ભેંસ (૨) (લા.) મોટી થયેલી કન્યા
(તુચ્છકારમાં) [જાતના કરડ
જોટલાં(-વાં) ન. બ.વ. પગની આંગળીએ પહેરવાના એક
જોટાળી વિ., સ્ત્રી. બે નાળવાળી (અદૂક)
જોટો પું. (સં. યોજિતપટ્ટક, પ્રા. જોઈઅઉઠઅ) બે સરખી
વસ્તુની જોડ (૨) એક વસ્તુને બધી રીતે મળતી
આવતી બીજી વસ્તુ
જોડ સ્ત્રી. (અપ. જોડ=જોડી) બે સરખી વસ્તુઓની જોડી
(૨) હરીકાઈ કે સરખામણીમાં બરાબર લીતરે તેવી
બીજી વસ્તુ (૩) તંબૂરાના ચાર તારમાંના વચલા બે
તાર (૪) સંગતિ; સોબત; જોડણ
જોડ પું. સરવાળો
જોડકણું ન. ગમેતોમ જોડી કાઢેલું ગીત કે કવિતા (૨)
ઉત્પટાંગ જોડી કાઢેલી વાત
જોડકામ ન. જોડવાનું કામ કે રીત
જોડકું ન. એકબીજાની સાથે વળગેલી વસ્તુઓ; યુગ્મ (૨)
જોડે અવતરેલાં બે બાળક (બહુવચનમાં)
જોડણી સ્ત્રી. જોડવાનું કામ કે રીત (૨) અમુક ચોક્કસ
નિયમો પ્રમાણે શબ્દ લખવા, અક્ષરોને જોડવાની રીત;
‘સ્પેલિંગ’ [ખતાવતો શબ્દકોશ
જોડણીકોશ પું. જોડણીની શુદ્ધિ અર્થે રચેલો કે શુદ્ધજોડણી
જોડપત્ર પું. મૂળ પત્ર સાથે બીડેલો પત્ર; ‘એન્કલાઝર’
જોડવું સ.કિ. (સં. યુજ્વપરથી પ્રેરક ‘યોજય’ને બદલે સં.માં
જુડ, પ્રા. જોડ ધાતુ ઉપરથી) જુદી વસ્તુઓનો સંબંધ
કરવો-સાંધવી; ભેગું કરવું; વળગાડવું (૨) છૂટા
ભાગો કે ઘટકોને ભેગા કરી એક આખી રચના કરવી.
(જેમ કે, વાક્ય કે કવિતા જોડવી; સાઈકલ કે યંત્ર જોડવું)
(૩) (વાહન કે કામમાં) લગાડવું; જોતવું (જેમ કે,
ગાડીએ ધોરે જોડવો) (૪) વાહનને કે ઓજારને બળદ
કે ધોરે જોતીને તંધાર કરવું (૫) ખોટ કે નુકસાન આવે
ત્યારે ભરી આપવું; ખૂટતું પૂરું કરી આપવું (૩) રચવું
(જેમ કે, પ્રીત જોડવી; વાત જોડવી)

જોડવું

૩૩૬

[જોડાકી

જોડવું ન. જોડું; જોડું; જોડું [એક સંપુક્ત અક્ષર
જોડાક્ષર પું. બે અથવા વધારે અક્ષરો જોડવાથી બનેલો
જોડાક્ષર કિ.વિ. જોડેજોડે; પાસેપાસે; અડોઅડ
જોડાક્ષ ન. ('જોડવું' પરથી) સાંધો; સંધાન (૨) એકું
કરવું; ભેગું કરી દેવું તે (૩) એકઠા થવું; જોડવું
તે (ઉદા. બે રાજ્યોનું જોડાક્ષ)
જોડામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. જોડવાની ક્રિયા કે મહેનતાણું
જોડિયણ વિ., સ્ત્રી. જોડે રહેનારી, સાથીદાર સ્ત્રી
જોડિયું વિ. ('જોડ' ઉપરથી) સાથે રહેનારું (૨) બેની
જોડમાંનું એક; જોડીદાર (૩) જોડાક્ષરનું (છાપવાનું
બીજું) (૪) જોડાયેલું
જોડિયો પું. સાથી; જોડીદાર
જોડી સ્ત્રી. બે સરખી વસ્તુઓની જોડ (૨) નાનાં છોકરાંનું-
નાનું પગરખું (૩) દંપતી; યુગલ
જોડીદાર વિ. સાથી (૨) બરાબરિયું [(૩) ખાસડું
જોડું ન. બે વસ્તુઓની જોડી (૨) વરવહુની જોડી; દંપતી
જોડે કિ.વિ. સાથે; જોડમાં (૨) પાસે; નજીક
જોડો પું. પગરખું; કાંટારખું
જોડો પું. જોડો
જોડું ન. જોડું તે (૨) તમાસો; ફજેતો [રાગ
જોત સ્ત્રી. (સં. જયોતિ) તેજ; પ્રકાશ (૨) દીવાની શિખા;
જોત સ્ત્રી. જોતર; જોતરું (૪) વિધોટી કે જમીનનું ભાડું
જોતજોતા(-તાં)માં કિ.વિ. ભણ્યાં; પલક વારમાં
જોતર ન. (સં. યોક્ત, પ્રા. જોત્ર) ધૂંસરીની સાથે બળદને
જોડવાનો પટો; જોતરું
જોતરડું સ.કિ. (સં. યોક્ત્રમતિ, પ્રા. જોતરઠ) જોતર વડે
પથને ધૂંસરી સાથે જોડવું
જોતરું ન. જોતર; ધૂંસરીની સાથેનો પટો
જોદો, (-ધ) પું. ચોદો; લડવૈયો
જોધારમલ(-લ્લ) પું. જબરો અને શૂરવીર મર્દ - ચોદો
જોન્ડિસ પું. (ઠં.) કમળાનો રોગ; પીળિયો
જોખ પું. (ઠં.) નોકરીધંધા માટેનો નાનો મોટો લોદો;
નોકરીની જગ્યા; 'પોસ્ટ' (૨) નોકરી (૩) પરચૂરણ-
છૂટુંછવાયું કામ
જોખન ન. (સં. યૌવન) જુવાની; યુવાવસ્થા
જોખનવંડું વિ. જોખનવાળું; યૌવનથી ભરેલું
જોખનવેશ વિ. યુવાન
જોખનિયું ન. જોખન (લાલિત્યવાચક) યૌવન
જોખર પું. (ઠં.) (મિલમાં) મજૂરો લાવી આપી તેમના
કામ પર દેખરેખ રાખનાર [પત્રકો વગેરેનું કામ
જોખર્ક ન. (ઠં.) છાપખાનાનું નાનું પરચૂરણ નમૂના
જોખાવું અ.કિ. જોખો આવવો; મરણની ધાટીમાં સપડાવું
જોખો પું. ઊપડેલો બિતરી જવો-બેભાન થઈ જવું તે; તમ્મર
જોખાવું અ.કિ. જુઓ 'જોખાવું'

જોખો પું. જુઓ 'જોખો'
જોખ ન. (અ. જખમ) જુસ્સો (૨) બળ; શક્તિ; ઉત્સાહ
જોમદાથી વિ. જુસ્સો-જોમ આપે એવું
જોમદાર, જોમી વિ. જોમવાળું
જોર ન. (ફા.) બળ; શક્તિ; કૌંવત (૨) શ્રમ; મહેનત
(૩) વશ; કાખ; ચલણ (૪) ચડતી; તેજ; જોસ;
વેગ (૫) દાબ; ભાર; વજન
જોરકસ વિ. જોરવાળું (૨) કસરતી
જોરજબરી(-રાઈ) સ્ત્રી. (ફા.) જબરદસ્તી; જુલમ
જોરજુલમ પું. બળાત્કાર; પ્રબળ જુલમ [તે] ખંડણી
જોરતલથી સ્ત્રી. (ફા.) (શક્તિના જોરથી ઉધરાવાતી હતી
જોરદાર વિ. જોરવાળું; તાકાતવાળું; બળવાન
જોરભેર કિ.વિ. જોરથી; બળથી
જોરશોર પું. (ફા.) મોટેથી પાડવામાં આવતા બુમબરાડ
જોરાવર વિ. (ફા.) જોરવાળું; બળવાન; તાકાતવર
જોરાવરી સ્ત્રી. (ફા.) જબરદસ્તી; બળાત્કાર; જુલમ
જોરાળ(-ળું) વિ. જોરવાળું; જોરદાર
જોર સ્ત્રી. (સિ.) પત્ની; વહુ; બેરી
જોરડું વિ. જોરદાર; જોરવાળું
જોરેટ ન. (ઠં.) એક પ્રકારનું ભારીક વજાટનું કીમતી કાપડ
જોલી વિ. (સં.) ખૂબ આનંદી; પ્રસન્ન ચિત્તવાળું (૨)
નિર્દોષ મજાક-મજકરી કરનારું
જોવડા(-રા)વડું સ.કિ. 'જોવું'નું પ્રેરક
જોવાવું અ.કિ. 'જોવું'નું કર્મણ
જોવું સ.કિ. (સં. ધ્યોતતે, પ્રા. જોવઠ-જોઐઠ) દેખવું;
નિહાળવું; આંખ વડે જાણવું (૨) તપાસવું;
વિચારવું; ધ્યાન આપવું (૩) વાંચવું; અભ્યાસ કરવો
(૪) જોશની રીતે અથવા વળગાડ છે કે નહિ તે
તપાસવું (જેમ કે, ટીપણું, અક્ષત, ચોખા) (૫)
અખતરો કરવો; પ્રયોગ કરવો (૬) કદર કરવી
જોશ પું. (સં. જયોતિષ, પ્રા. જોઈસ) જયોતિષનું જ્ઞાન;
ઝાહ, ઝાહકળ વગેરે જોવું તે [વેગ; જોર
જોશ પું., ન. (ફા.) ઉછાળો; ઊભરો (૨) જુસ્સો (૩)
જોશબંધ કિ.વિ. જોમપૂર્વક (૨) વેગથી; વેગપૂર્વક
જોશભેર કિ.વિ. ભારે વેગથી; જોશબંધ
જોશી પું. (સં. જયોતિષિક; પ્રા. જોઈસિઓ) જોશ જોનારો
જોશીલું વિ. જોશવાળું; જોશદાર
જોષિતા સ્ત્રી. જુવાન સ્ત્રી; યોષિતા
જોસ પું., જુઓ 'જોશ' ૧ અને ૨
જોસતા(-દા)ન ન. (અ. જુજદાન) ચોપડીઓ વગેરે
રાખવાની કોષળી-પાકીટ
જોસીલું વિ. જુઓ 'જોશીલું'
જોસો પું. જુસ્સો [ઉપરથી] જોહુકમી; આપવુંદી
જોહાકી સ્ત્રી. (અ. જહ્નકા - એક જુલમી પાદશાહ

જોડુકમ/

૩૩૦

/જયંછ

જોડુકમ પું. (ગુ. 'જ' = દેખ + હુકમ) જુલમ; દોર
(૨) કિ.વિ. હુકમ પ્રમાણે

જોડુકમી સ્ત્રી. જોડુકમ; આપબુદી (૨) વિ. જોડુકમવાળું
જોસરવું સ.કિ. ઉતાવળે ઉતાવળે ખૂબ ખાવું

જોસો પું. જોસો; ઠપકો

જોહર ન. (સં. યમગૃહ, સિ. જોહર) સામુદાયિક આત્મ-
સમર્પણ (કેસરિયાં કરનારા રાજપૂતોની પત્નીઓનું

વિશાળ ચિતાસળગાવી સમૂહમાં બળી મરવું તે); જમોર

જોહર ન. (અ.) જવાહર; અવેરાત

જોહરી પું. અવેરી [(સમાસને છરે) ઉદા. 'સર્વજ્ઞ'

-શ પું. (સં.) જ + ગ્ નો જોડાસર (૨) વિ. જણનારું

શામિ સ્ત્રી. (સં.) જણવું તે (૨) બુદ્ધિ (૩) સભાનતા

શાન વિ. (સં.) જણેલું; વિદિત (૨) સમજેલું

શાનયૌવના સ્ત્રી. (સં.) પોતાને યૌવન આવી પહોંચ્યું

એવા ખ્યાલવાળી સ્ત્રી; મુગ્ધા નાચિકા

શાતવ્ય વિ. (સં.) જણવા યોગ્ય-જેવું

શાતા પું. (સં.) જણનારો; જણકાર

શાંતિ સ્ત્રી. (સં.) ન્યાત; નાત; 'કાસ્ત'

શાંતિ(ઠજન, ઠબંધુ) પું. (સં.) નાતભાઈ; નાતીલો

શાંતિવ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) નાતનું બંધાયેલું માળખું

શાન ન. (સં.) જણવું તે; જણ (૨) ખબર; માહિતી (૩)

ભાન; પ્રતીતિ (૪) સમજ કે સમજવા જેવી વસ્તુ (૫)

બ્રહ્મજ્ઞાન [તત્ત્વજ્ઞાનને લગતો (વેદનો) વિભાગ

શાનકાંડ પું. (સં.) અવાત્મા - પરમાત્મા સંબંધીના

શાનકોશ(-ય) પું. (સં.) બધી જાતના જ્ઞાનના-માહિતીના

સંગ્રહરૂપ મોટો ગ્રંથ; વિશ્વકોશ; 'એન્સાઈક્લોપીડિયા'

શાનગોષ્ઠિ(-છી) સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાનભરેલી ગોષ્ઠી-વાતચીત

શાનચક્ર સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાનરૂપી ચક્ર-આંખ (ચર્મચક્રથી

ઊલટું)

શાનતંતુ પું. જ્ઞાનેન્દ્રિયોને મગજ સાથે સાંધતો તંતુ; 'નર્વ'

શાનતંતુવ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાનતંતુઓની રચના, કામ

વગેરેનું તંત્ર; 'નર્વસ સિસ્ટમ' [બનેલું

શાનદગ્ધ વિ. (સં.) અડધાપડધા જ્ઞાનને કારણે વિપરીત

શાનદાતા પું. (સં.) જ્ઞાન આપનાર ગુરુ

શાનદાન ન. (સં.) જ્ઞાન-ઉપદેશ આપવો તે

શાનદીપ પું. (સં.) જ્ઞાનરૂપ દીવો [જ્ઞાનવાળું; જ્ઞાની

શાનધન ન. (સં.) જ્ઞાનરૂપી સંપત્તિ (૨) વિ. જ્ઞાનરૂપ;

જ્ઞાનનિષ્ઠ વિ. (સં.) જ્ઞાનમાં નિષ્ઠાવાળું; જ્ઞાનપરાયણ

જ્ઞાનપરક વિ. (સં.) જ્ઞાનપરાયણ (૨) જ્ઞાનવિષયક

જ્ઞાનપરાયણ વિ. (સં.) જુઓ 'જ્ઞાનપરક' [પાંચમ

જ્ઞાન(ઠપંચમી, ઠપંચમ) સ્ત્રી. કારતક સુદ પાંચમ; લાભ-

જ્ઞાનપ્રક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાન નિપજવાની પ્રક્રિયા;

'એપિસ્ટેમોલોજી'

જ્ઞાનપ્રસાર પું. (સં.) જ્ઞાનનો કરાતો ફેલાવો

જ્ઞાનભંડાર પું. પુસ્તકાલય; જ્ઞાન આપનારા (મુખ્યત્વે

હસ્તલેખિત) ગ્રંથોનું સંગ્રહાલય

જ્ઞાનમય વિ. જ્ઞાનથી ભરેલું

જ્ઞાનમાર્ગ પું. જ્ઞાન દ્વારા મોક્ષ મેળવવાનો રસ્તો

જ્ઞાનમૂલક વિ. (સં.) જેના મૂળમાં જ્ઞાન રહેલું છે તેવું

જ્ઞાનયોગ પું. (સં.) શ્રવણ મનન ને નિદિધ્યાસનનાં

સાધનવાળો એક યોગ

જ્ઞાનરજ્જુ સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાનતંતુ [ભાંગ

જ્ઞાનવશ્ચિ સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાનરૂપી વેલ; જ્ઞાન-સરણી (૨)

જ્ઞાનવાદ પું. (સં.) બધામાં જ્ઞાન મુખ્ય છે એવો મત

જ્ઞાનવાદી વિ. (સં.) જ્ઞાનવાદને લગતું કે તેમાં માનનારું

જ્ઞાનવાન વિ. (સં.) જ્ઞાનવાળું; જ્ઞાની [(૨) બ્રહ્મજ્ઞાન

જ્ઞાનવિજ્ઞાન ન. (સં.) સામાન્ય અને વિશેષ બધું જ્ઞાન

જ્ઞાનવિષયક વિ. (સં.) જ્ઞાનને લગતું

જ્ઞાનસત્ર ન. (સં.) જ્યાં કોઈ એક કે વધુ વિષયો પર

અર્થ-વિચારણા કરવામાં આવતી હોય તેવું આયોજન;

'સેમિનાર'

જ્ઞાનાત્મક વિ. (સં.) જ્ઞાનસંબંધી; જ્ઞાનનાં લક્ષણવાળું

જ્ઞાની વિ. (સં.) જ્ઞાનવાળું; સમજદાર

જ્ઞાનેન્દ્રિય સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાનગ્રહણ કરનારી ઈન્દ્રિય; પંચેન્દ્રિય

જ્ઞાપક વિ. (સં.) જણાવનારું; સૂચવનારું

જ્ઞાપન ન. જણાવવું તે (૨) જાહેરાત; ઢંઢેરો

જ્ઞાપિત વિ. (સં.) જણાવેલું; સૂચવેલું

જ્ઞાપ્ય વિ. (સં.) જણાવવા યોગ્ય

જ્યહાં કિ.વિ. જહી (૨) જ્યાં

જ્યા સ્ત્રી. (સં.) ધનુષ્યની પજાહ-દોરી (૨) વર્તુળની

રેખાને વચ્ચેથી દોરતાં સ્પર્શતી રેખા (ગ.)

જ્યારથી કિ.વિ. જે સમયથી

જ્યારનું વિ. જે સમયનું

જ્યારલગી કિ.વિ. જે સમય લગી; જ્યાં લગી-સુધી

જ્યારે સંયો. જે વખતે [વારંવાર

જ્યારેત્યારે કિ.વિ. કોઈને કોઈ વખતે (૨) ગમે તે વખતે;

જ્યાં કિ.વિ. જે જગાએ [(૩) કોઈ પક્ષ રીતે

જ્યાંત્યાં કિ.વિ. જહીતહી; દરેક જગાએ (૨) મુશ્કેલીથી

જ્યુડિશિયરી સ્ત્રી. ન્યાયાતંત્ર

જ્યુડિશિયલ સ્ત્રી. (ઈ.) ન્યાયાખાતાને લગતું; ન્યાયસંબંધી

જ્યુબિલી સ્ત્રી. (ઈ.) મહોત્સવ (અમુક વર્ષ વીત્યા

પછીનો) (૨) પરીક્ષામાં નાપાસ થઈ તેના તે વર્ગમાં

રહેવું તે

જ્યુ પું. (ઈ.) યહૂદી

જ્યૂટ ન. (ઈ.) શણ

જ્યૂટ બેંગ સ્ત્રી. (ઈ.) શણમાંથી બનાવેલ થેલો-કોથળો

જ્યૂસ પું. (ઈ.) કળોનો રસ [(૩) પતિનો મોટો ભાઈ

જયંછ વિ. (સં.) સૌથી મોટું; વડું (૨) પું. જેઠ માસ

જ્યોત્સના

૩૩૮

[અડઅમક

જ્યેષ્ઠા વિ., સ્ત્રી. અઢારમું નક્ષત્ર (૨) વચલી આંગળી
જ્યોતિ પું. (સં.) સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા વગેરે આકાશના તેજસ્વી
પદાર્થ (૨) આંખનું કુદરતી તેજ

જ્યોતિ સ્ત્રી. તેજ; પ્રકાશ (૨) તેજસ્વિતા; ચળકાટ
જ્યોતિર્ધર પું. જ્યોતિ ધારણ કરનાર; પ્રકાશ ફેલાવનાર
(ખાસ કરીને જ્ઞાનનો)

જ્યોતિર્મય વિ. (સં.) તેજસ્વી; તેજોમય [સૂર્યમંડળ
જ્યોતિર્મંડલ-(ળ) ન. તારાનક્ષત્રો વગેરેનો સમૂહ;
જ્યોતિર્લિંગ ન. બાર મુખ્ય શિવલિંગોમાંનું દરેક

જ્યોતિર્વિદ પું. (સં.) જ્યોતિર્વિદ્યા જાણનારો; જ્યોતિષી
જ્યોતિર્વિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) જ્યોતિષશાસ્ત્ર (૨) જગોળશાસ્ત્ર
જ્યોતિષ ન. (સં.) જ્યોતિ:શાસ્ત્ર (૨) જગોળશાસ્ત્ર (૩)

વેદનાં અંગોમાંનું એક

જ્યોતિષશાસ્ત્ર ન. (સં.) જ્યોતિષનું ફાળદેશ શાસ્ત્ર
જ્યોતિષી પું. (સં.) જ્યોતિષ જાણનારો; જોશી
જ્યોતિષ્ઠોમ પું. (સં.) સોમ રસને લગતો એક ધણ
જ્યોતિષ્મતી વિ., સ્ત્રી. (સં.) તારા અને નક્ષત્રોના
પ્રકાશવાળી (રાત)

જ્યોતિષ્માન વિ. (સં.) પ્રકાશમાન; કાંતિમાન
જ્યોતિ:પુંજ પું. નક્ષત્રસમૂહ (૨) આકાશગંગા; 'નેબ્યુલા'
જ્યોતિ:શાસ્ત્ર ન. (સં.) ગ્રાહ્યોની મનુષ્યની સ્થિતિ ઉપર
થતી શુભાશુભ અસર જાણવાનું શાસ્ત્ર (૨)

જગોળશાસ્ત્ર [ચંદ્રની સોળ કળામાંની એક

જ્યોત્સના-(સ્ત્રિકા) સ્ત્રી. (સં.) ચાંદની; ચાંદરણું (૨)
જ્વર પું. (સં.) તાવ [ઉત્તારનારું

જ્વરશ્ન-(નાશક) વિ. (સં.) તાવનો નાશ કરનારું; તાવ
જ્વલન ન. (સં.) બળતરા; બળવું તે

જ્વલન પું. (સં.) અગ્નિ
જ્વલંત વિ. (સં.) બળતું (૨) પ્રકાશમાન; જળ્મળતું (૩)

ઉઘાડું; સ્પષ્ટ (૪) પ્રબળ

જ્વલિત વિ. (સં.) સજગી ઊઠેલું (૨) પ્રકાશિત
જ્વાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. અગ્નિની શિખા; અગ્નિની જાળ

જ્વાલાગ્રાહી વિ. સજગી ઊઠે તેવું
જ્વાલામુખ ન. જ્વાળામુખી પર્વતનું મોં

જ્વાલામુખી વિ., પું. (સં.) જેના મુખમાંથી જ્વાલા નીકળે
છે એવો - બળતો (પદાર્થ)

જ્વેલરી સ્ત્રી. (ઠં.) ઝવેરાત

અ

ઝ પું. (સં.) તાલુસ્થાની ચોથો વ્યંજન; તાલવ્ય ધોષ
મહાપ્રાણ વ્યંજન [હિલોળો પરથી] મશગૂલ
ઝકઝોલ-(ળ) વિ. (ઝક = ઝખકારો; ધક્કો + ઝોળ =
ઝકઝોલ-(ળ) સ્ત્રી. રેલંગેલ (આનંદની)

ઝકઝોળવું અ.કિ. આનંદ કરવો (૨) રેલમછેલ કરવી
ઝકાર પું. (સં.) ઝ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર

ઝફું-(ફું)બવું અ.કિ. ઝૂકવું; લળી પડવું
ઝકોર સ્ત્રી. (દિ.) પવનમાં ફરફરવું તે (૨) ઝકઝોળ

(આનંદની); મોઝમઝ [ઝૂમવું]

ઝકોર ન. (સં.) ગાડું; ખટારો (૨) ગાલ્લી (તારાનું
ઝખ સ્ત્રી. જખ; નકામી મહેનત કરવી તે (૨) માછલું [તેમ

ઝખઝ-(મ)ગકિ.વિ. (પ્રા. જગજગ) ખૂબ તેજ મારતું હોય
ઝખઝ-(મ)ગવું અ.કિ. ઝખમળ થવું; પ્રકાશ વેરવો

ઝખઝ-(મ)ગાટ પું. ઝખમળ થતો પ્રકાશ; તેજની ભડક
ઝખવું અ.કિ. લડવું; ટટો કરવો; સામસામે બોલાબોલી કરવી

ઝખવું અ.કિ. ઝખઝખવું (૨) ઢીપવું; શોભવું
ઝખાર-(રો) પું. ઝખઝખવું; ચળકાટ

ઝખડવું અ.કિ. લડવું; કઠિયો કરવો
ઝખડાખોર વિ. ઝખડવાના સ્વભાવનું; ટંકાખોર

ઝખડાણું વિ. ટંકાખોર; ઝખડાખોર
ઝખડાઝખરી સ્ત્રી. મોટો ઝખડો

ઝખડો પું. (ઠં. ઝખડખ) લગારી; ટંકો
ઝખડાટ પું. ઝખઝખાટ; મોટો ઝખકારો (૨) ઝખઝખાટ;

બળતરા (૩) ધમધમાટ

ઝખજી સ્ત્રી. ઝખઝખી; ખાલી (૨) રીસની લાગણી
ઝખમવું અ.કિ. (સં. ઝખ્ખ = લટકવું) ઉપર લચી પડવું;

ખહાર કે ઉપરથી ઝૂકવું (૨) ટમટમી રહેવું; જોર કપા
કરવું

ઝટ કિ.વિ. (સં. ઝટિતિ, પ્રા. ઝટ્ટ) તરત; તાબડતોબ
ઝટક સ્ત્રી. ઝટકો - આંચકો (૨) સપાટો; ત્વરિત ગતિ

(૩) કુસ્તીનો એક દાવ [૩] ઝટકવું

ઝટકવું સ.કિ. ઝટકો-આંચકો મારવો (૨) ઝટકાથી કાપવું
ઝટકાવવું સ.કિ. ખૂબ ઝટકાવવું - ઝટકા મારવા

ઝટકામણ ન. ઝટકવાની કિયા (૨) ઝટકવાથી પડતો
કચરો (૩) ઝટકવાનું મહેનતાણું; ઝટકામણી

ઝટકાવવું સ.કિ. 'ઝટકવું'નું પ્રેરક (૨) ઝટકો મારવો;
ઝટકાથી કાપવું

ઝટકો પું. જોરથી ઉગામી કરેલો કાપ - ધા (૨) આંચકો;
જોરબંધ ખેંચ (૩) ધાની માફક થતું ઢુખ

ઝટ(-ટો)ઝટ કિ.વિ. તરત; તાબડતોબ
ઝટપટ કિ.વિ. તરત; તાબડતોબ

ઝટપટી સ્ત્રી. જોશમાં ચાલેલી તકરાર; બોલાબોલી
ઝટાઝ(-પ)ટી સ્ત્રી. બોલાબોલી; જામાજોરી

ઝટેરવું સ.કિ. સખત કપડો આપવો; ઉધરો લેવો
ઝટેરઝટ કિ.વિ. ઝટઝટ; તરત; તાબડતોબ

ઝડકો પું. કપડાનો ચીરો; ઝરડકો (૨) વલોણું ઝડકો
મારીને ફેરવવું તે [વારંવાર આવે; ઝડ

ઝડઝખક સ્ત્રી. શબ્દનો એક અલંકાર જેમાં એકનો એક વર્ણ

જાડતી

૩૩૯

[અમણ

જાડતી સ્ત્રી. (પ્રા. જડ=જપટ મારવી) બારીક તપાસ (૨)
 ટાંચ; જપતી (૩) પોલીસની તપાસ
 જડપ સ્ત્રી. (દે. જડપ્પ) ત્વરા; વેગ (૨) જડપવાની ક્રિયા
 (૩) જાપટ; અડકડ
 જડપ(અંધ, ઠભેર) કિ.વિ. જડપથી; સપાટાંધ
 જડપડું ન. જૂંટ મારવી તે; ઓથિતું જૂંટવી લેવું (૨)
 એકદમ પકડવું [ઓથિતું જૂંટવું-લઈ લેવું
 જડપવું સ.કિ. (દે. જડપ્પ = લઈ લેવું) એકદમ પકડવું;
 જડપાઝડપી સ્ત્રી. લૂંટાલૂંટ; પડાપડી (૨) જપાઝપી; મારામારી
 જડપી વિ. જડપવાળું; વેગીલું [રમઝટ; જપાટો
 જડી સ્ત્રી. (દે.) એકીસપાટે - એસભેર વરસવું તે (૨)
 જણ સ્ત્રી. જીણી રજ (૨) વરસાદની બારીક છાંટ-ફરફર
 જણ સ્ત્રી. જીણો રણકાર; હળવો જણજણાટ
 જણકો (-કાર, -કારો) પું. (સં. જણત્કાર) જણજણ અવાજ
 જણજણ પું., સ્ત્રી. બળતરા; ચરચરે એવી અસર
 જણજણવું અ.કિ. (પ્રા. જણજણ) જણજી - ખાલીના જેવી
 અસર થવી; તમતમવું (૨) જણકાર કરવો; જણકારવું
 જણજણાટ પું. જણજીની અસર; જમજમાટ (૨) જણકારો
 જણજણાટી સ્ત્રી. જણજણાટ; જણજી જેવી તીવ્ર અસર
 જણજણી સ્ત્રી. જણજી; ખાલી (૨) રીસની લાગણી
 જણત્કાર પું. (સં.) જણકાર [ગુસ્સો
 જનૂન સ્ત્રી., ન. (અ. જુનૂન) ગાંડો જુસ્સો; અવિચારી
 જનૂની વિ. આંધળા જુસ્સાથી ભરેલું
 જપ, (જપ) કિ.વિ. જટજટ; ટપ ટપને; એકાએક
 જપટ સ્ત્રી. જપાટો; ઉતાવળ (૨) જડપી લેવું તે; જડપ
 (૩) ભૂતપ્રેતની અડકટ (૪) અડકટ
 જપટવું સ.કિ. જડપી લેવું (૨) જટપ-ઉતાવળ કરવી (૩)
 જડપડું; જૂંટવું (૪) મંતરવું; મૂઠ મારવી
 જપટાવવું સ.કિ. 'જપટવું'નું પ્રેરક; જપડાવવું (૨)
 મંતરાવવું [ભરાવું; ફસાવું
 જપટાવું અ.કિ. જપટમાં આવવું; વચ્ચે આવી જવું (૨)
 જપટાલ પું. (સં.) સંગીતનો એક તાલ
 જપવું અ.કિ. જંપવું; સખજી (શાંત) રહેવું
 જપાઝપ(પી) સ્ત્રી. ('જપ' ઉપરથી) મારામારી; ઠંડો (૨)
 કપાકાપી; કતલ
 જપાટવું સ.કિ. જપાટો કરવો (૨) મારવું; જપાટામાં લેવું
 (૩) જટજટ, ચાંપીને ખાવું; ઠાંસીને ખાવું
 જપાટાંધ કિ.વિ. જપાટાથી; વેગપૂર્વક
 જપેટ સ્ત્રી. જપટ; જડપી લેવાની ક્રિયા (૨) જપાટો; ભૂત-
 પ્રેતની અડકટ (૩) અડકટ [સપાટો (૩) અડકટ
 જપા(પે)ટો પું. જડપ; વેગ (૨) જોરમાં કરેલો પ્રહાર;
 જપેટ સ્ત્રી. જુઓ 'જપટ'
 જપેટવું સ.કિ. જપટ-ઉતાવળ કરવી
 જપેટો પું. જુઓ 'જપાટો'

જપોજપ કિ.વિ. જપાટાથી; જપજપ
 જબ કિ.વિ. જપ; ઓથિતું; એકદમ
 જબ, (જબ) સ્ત્રી. જબકવું તે; જબકારો
 જબકડી સ્ત્રી. (-ટીવડી) પું. ભૂતપ્રેતના ઉતાર તરીકે ચાર
 રસ્તા મળતાં લોમ ત્યાં મૂકાતો દીવો
 જબકવું અ.કિ. ચમકવું; ચોકવું (૨) જબૂકવું
 જબકાર(-રો) પું. પ્રકાશનો જબૂકો
 જબકારવું અ.કિ. પ્રકાશની રેખા વાળવી; જબકારો કરવો
 જબકોળ સ્ત્રી. પાણીમાં જબકાવવું તે; જબકોળું
 જબકોળવું સ.કિ. પાણીમાં ભોળવું-જબોળવું
 જબકોળા પું. જ.વ. ધણાં જબકોળાં
 જબકોળું ન. પાણીમાં જબકોળવું તે
 જબલું ન. (અ. જબ્બલ) નાના છોકરાનું પહેરણ; જબલું
 જબાકો પું. જબકારો; જબૂકો
 જબૂકાવવું સ.કિ. 'જબૂકવું'નું પ્રેરક
 જબૂક કિ.વિ. (સર. 'જબક') રહીરહીને ચમકે તેમ (૨)
 સ્ત્રી. જબૂકો; જબકારો
 જબૂકણ ન. જબકારો; જબૂકો
 જબૂકવું અ.કિ. જબૂકજબૂક પ્રકાશવું
 જબૂકો પું. જબાકો; જબકારો
 જબે સ્ત્રી. (અ. જબ્બ) વધેરવું - ભોગ આપવો તે; કતલ
 જબો પું. (અ. જુબ્બલ) લાંબો અને ખૂલતો ડગલો
 જબોજબ કિ.વિ. જપોજપ; જપાટાપૂર્વક
 જબોળવું સ.કિ. પાણીમાં જબકોળવું; જબકોળવું
 જબ્બો પું. જુઓ જબ્બો
 જબ્બો પું. જુઓ જબ્બો
 જબલું ન. નાના છોકરાનું પહેરણ; જબલું [ડગલો
 જબો-બ્બો, બ્બો) પું. જબો; જબ્બો; લાંબો અને ખૂલતો
 જમ કિ.વિ. 'જમ' એવા અવાજથી
 જમક સ્ત્રી. (સં. યમક) એક શબ્દાલંકાર; યમક (૨)
 જમકાર (૩) ભભક; તેજ (૪) નખરાળી ચાલ
 જમકઝોલ(-ળ) વિ. આનંદ અને લાલિત્યયુક્ત
 જમકદાર વિ. જમકવાળું
 જમકવું અ.કિ. જમકાર - મધુર રણકાર થવો (૨) રણકાર
 થવો (૩) ચળકવું (૪) નખરાં કરતાં ચાલવું
 જમકારવું અ.કિ. જમકાર કરવો
 જમકો (-કાર, -કારો) પું. રણકો; કણકો
 જમકોળું વિ. જમકારવાળું (૨) જમકવાળું
 જમજમ પું. (અ.) કાબા પાસેનો પવિત્ર દ્રવ્યો
 જમજમ કિ.વિ. રણકે તેમ (૨) ઝીણુંઝીણું બળે તેમ (૩)
 જમજમાટી ધાય એમ [ખળવું; ચચરવું
 જમજમવું અ.કિ. જમજમ થવું; રણકવું (૨) ઝીણુંઝીણું
 જમજમાટ પું., (-ટી) સ્ત્રી. જમજમવું તે
 જમજા ન. ટપકીને પાણી એકઠું થવું તે

અમર/

૩૪૦

/અળમ(-હ)ળ

અમર પું. અમોર; જૈહર

અમર(-રૂ)ખ ન. ('જમરૂખ' ઉપરથી) શોભા માટે ટંગાતો
બિલોરી કાચનાં લોલકોવાળો કાચની હાડીઓનો
દીવો; ઝુંમરઅમરખ દીવડી પું. (લગ્નપ્રસંગે વપરાતો) રામજાદીવો
અમરી સ્ત્રી; પ્રભા; તેજ (ર) તેજની અસરથી આંખે
અંધારાં આવવાં તેઅમરૂખ ન. જુઓ 'અમરખ' |યૂવું
અમરું અ.કિ. પ્રવાલીનું જરાજરા થઈને બહાર ઝરવું;
અમાઝમી સ્ત્રી. હાથના ચાળા સહિત બોલાચાલી (ર)
અપાઝખી

અમેલો પું. અધ્યો; બખેરો (ર) જમાવ; ભીડ

અમેલિયું વિ. અધડાળું; અધડાખોર

અમોર પું. જમોર; જૈહર

અમોરિયું પું. અમોર (જૈહર) કરનાડું |તરસ

અરખ ન. (સં. તરસ, પ્રા. તરફખ) ધોરખોદિયું; જરખ;

અરખર પું. (ફા.) સોની

અરખરી સ્ત્રી. (ફા.) સોનીનો ધંધો

અરડ સ્ત્રી. લૂગડું ફાડતાં થતો અવાજ (ર) અરડાંના કકડા

અરડકી સ્ત્રી. ધમકી

અરડકો પું. ઝડકો; કપડાનો ચીરો

અરડવું સ.કિ. અરડ એવા અવાજ સાથે ફાડતું (કપડું)

અરડું ન. અંખરું; કંઠાવાળું ડાળું (ર) (લા.) લકડું; પંચાત

અરણ ન. (સં. શરણ, પ્રા. અરણ) જમીન કે પહાડમાંથી

ઝરતો પાણીનો વહેળો (ર) પહાડમાંથી પાણીનું

ઝરવું તે

અરણી સ્ત્રી. નાનું ઝરણું

અરણું ન. (સં. શરણ, પ્રા. અરણ) અરણ; વહેળો

અરમર ન. સ્ત્રીઓની કોટનું સોનાનું એક ધરેણું (ર) સ્ત્રી-

ઓના પગનું એક ધરેણું (૩) એક જાતનું ઝીણું લૂગડું

અરમર સ્ત્રી. વરસાદની ફરફર (ર) કિ.વિ. ઝીણેઝીણે

છાંટે (વરસવું તે)

અરમરવું અ.કિ. અરમર અરમર વરસવું

અરમરિયું વિ. આછા વણાટનું (ર) ન. તેવું વણ

અરમરિયું વિ. અરમરઅરમર વરસવું (ર) ન. તેવો વરસતો

વરસાદ |ધીમેધીમે બહાર નીકળવું; સવવું; ટપકવું

અરડું ન., અ.કિ. (સં. શરતિ, પ્રા. ઝરતિ) (પ્રવાલીનું)

અરડું અ.કિ. ધસાઈ અહાહાવાળું થઈ જવું (લૂગડું વગેરે)

અરાણી સ્ત્રી. અણી; ખાલી

અરામણ ન. ઝરવું તે |અરેલું પ્રવાહી

અરામણ ન. ઝરવાનું મહેનતાણું (ર) ઝરેલો ભાગ (૩)

ઝરી સ્ત્રી. ધણું નાનું ઝરણું (ર) રેલો

ઝરૂખાધાર વિ. ઝરૂખાવાળું |છજું; જરૂખો

ઝરૂખો પું. (ફા. ઝરુકહ) બારી બહાર કાઢેલું બાંધકામ;

ઝરેણી સ્ત્રી. અણી; ખાલી

ઝરેણી સ્ત્રી. ધુજારી; કંપારી (ર) તાવલી; તાવની જરકી

ઝરેણો પું. (સં. અળ) ચામડી બળવાથી ઊઠેલો ફોલ્લો

ઝરો પું. (સં. ઝર) મોટું ઝરણું; વહેળો

ઝઈ વિ. (ફા.) પીયું; જરદ (ર) ફીકું |રંગનો રસ

ઝઈ સ્ત્રી. જરદી; આછો પીળો રંગ (ર) ઈંદ્રમાંનો પીળા

ઝલક સ્ત્રી. (સં. ઝલા) ઓપ; ચળકાટ (ર) ગાવામાં ઝુંદર

મરોડ |પ્રકાશવું

ઝલકવું અ.કિ. તેજ મારવું; ચળકવું (ર) (લા.) પોત

ઝલકાવું અ.કિ. (ઝલકવુંનું ભાવે) ઝળકવું; ઝળહળવું

ઝલમલસ્ત્રી. (સિં.)તેજ; ઝળક(ર) વિ. ઝળકતું; ઝળકદાર

ઝલમલતું વિ. ઝળહળતું (ર) ચમકતું; ઝળકદાર

ઝમિલ વિ. (અ.) નીચ; હલકટ (ર) બદનામ

ઝલાવું અ.કિ. 'ઝલાવું'નું કર્મણિ (ર) અકડ થઈ જવું;

હલનચલન બંધ થવું; (અંગનું) રહી જવું

ઝલું વિ. ('ઝલાવું' પરથી) તૈયાર; તત્પર (સેવા કરવામાં)

ઝલ્લક ન. (સં.) કાંસીઝોડ

ઝલ્લરી સ્ત્રી. (સં.) ઝાલર; ઝાંઝ; મંછરા

ઝલવું ન. ઝરતું ઝીણું ટીપું

ઝલવું અ.કિ. (સં. અમવું) ટપકવું; અમવું |દમ

ઝવેર ન. (અ. જૈહર) જવાહિર; ઝવેરાત (ર) પાણી;

ઝવેરખાનું ન. ઝવેરાત જેમાં રખાતું હોય તે જગા;

જવાહિરખાનું

ઝવેરાત ન. (અ. જૈહરતર) હીરા, માણેક, મોતી વગેરે

(ર) જડાવ દાગીના (૩) બળ; સત્ત્વ; દમ

ઝવેરી પું. ઝવેરાતનો વેપારી (ર) (લા.) સાચી પરીક્ષા

કરનાર વ્યક્તિ

ઝખ ન (સં.) ઝખ; માછલું

ઝખ સ્ત્રી. પ્રકાશની ઝલક; ચળકાટ

ઝખકવું અ.કિ. ઝલકવું; તેજ મારવું (ર) પોત પ્રકાશવું

ઝખકાટ પું. ઝખકવું તે

ઝખકાર(-રો) પું. તેજનો ચમકારો; ઝખકાટ

ઝખકિત વિ. ઝખકાટ મારતું; ચળકતું

ઝખકી સ્ત્રી. ઝખક; ભભક (ર) કોઈ પણ અસર સહેજ-

સાજજણાવી તે. ઉદા. 'તાવનીઝખકી', 'ટાકનીઝખકી'

ઝખકો પું. ઓપ; ચળકાટ; ઝખકાટ

ઝખઝખ કિ.વિ. (પ્રા. ઝલઝલ) તેજથી ઝખકતું હોય તેમ

ઝખઝખવું અ.કિ. ઝખહળ થવું (ર) આંજ નાંખવું

ઝખઝખાટ પું. ઝખઝખાટ (ર) કિ.વિ. ઝખઝખ થઈ રહે

તેમ |([સિવાસંજનું ઝુંપું અજવાળું])

ઝખઝખિયું ન. આંખમાં ઝમતું પાણી - આંસુ (ર) ઝખઝખું

ઝખઝખું ન. સુરજ ઊગ્યા પહેલાંનું અને આથમ્યા પછીનું

આંખું અજવાળું |પ્રકાશમાન

ઝખમ(-હ)ળ કિ.વિ. ઝખઝખ (ર) વિ. ચળકતું;

જળમ(-હ)બવું

૩૪૧

/આપટવું

જળમ(-હ)બવું અ.કિ. ખૂબ તેજ મારવું - પ્રકાશવું
 જળમ, (૦ળ) કિ.વિ. તેજથી જળકતું ભંધ તેમ
 જળાંઝ(-મ, -હ)ળાં કિ.વિ. જળજળાટ (ર) ન.બ.વ.
 તેજતેજનો અંખાર

જળું(-ળું)બવું અ.કિ. ઝૂકવું; ઝૂમવું
 જળેળો પું. ઝરેળો; ચામડી બળવાથી ઊઠેલો ફીલો
 ઝંકાર પું., ઝંકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) (સોના જેવી ધાતુનો) ઝણકાર
 ઝંખના સ્ત્રી. (ઝંખવું પરથી) આતુરતાપૂર્વક રટણ; વારં-
 વાર સ્મરણ (ર) ચિંતા; ધમારી (૩) ઝંખના કરવી તે

ઝંખવું સ.કિ. ઝાંખું પાડવું
 ઝંખવાણું વિ. ('ઝાંખું' પરથી) ભોંલું પડેલું; ખસિયાણું
 ઝંખવાવું અ.કિ. ઝાંખું પડવું (ર) ભોંલું પડવું
 ઝંખવું સ.કિ. (સં. ધ્યાંલા, પ્રા. ઝંખા) ઝંખના કરવી;
 આતુરતાપૂર્વક રટણ કરવું

ઝંખા સ્ત્રી. આતુરતાપૂર્વક રટણ; ઝંખના
 ઝંખાવું અ.કિ. ઝંખવાવું (ર) તેજથી અંજારું જવું
 ઝંઝટ સ્ત્રી. (પ્રા. ઝંઝા) નકામી પીડા; ઝઘરો; પંચાત
 ઝંઝા સ્ત્રી. (સં.) પવનનો કે પવન સાથે પડતા વરસાદનો
 સુસવાટ; વંટોળિયો [તોફાન

ઝંઝા(ઠનિલ, ઠવાત) પું. (સં.) વરસાદ ને વંટોળિયાનું
 ઝંઝેડવું સ.કિ. ખૂબ હલાવવું કે ઝૂડવું (ર) (લા.) ખૂબ
 ધમકાવવું; તરછોડી નાખવું

ઝંડ પું. (ફા. જિંદ) એક ભૂત; ઝન (ર) વિ. અલભસ્ત;
 માટેલું (૩) મત્સરવાળું [ચલાવનાર

ઝંઝાધારી વિ. હાથમાં ઝંઝાવાળું (ર) (લા.) ઝુંડો - ઝુંબેશ
 ઝંડિયું વિ. ખૂબ ઊંડું (ખાતરું વગેરે)

ઝંડી સ્ત્રી. નાનો ઝંડો
 ઝંડો પું. ઝંડો; ધ્વજ (ર) (લા.) ઝુંબેશ (૩) પક્ષ કે તેની
 આગેવાની કે દોરવણી

ઝંડો પું. ભવાઈ વેશમાંનું એક ખાસ પ્રકારનું પાત્ર
 ઝંદ સ્ત્રી. (ફા.) ઈરાનીઓની પ્રાચીન ભાષા
 ઝંદઅવ(-વે)સ્તા સ્ત્રી. પારસીઓનો મુખ્ય ધર્મગ્રંથ
 ઝંપલાવવું અ.કિ. (સં. ઝંપ) યાહોમ કરીને ફૂદી પડવું -
 સાહસ કરવું

ઝંપા સ્ત્રી. (સં.) મોટો ફૂદકો [ગિચકીને ચાલે છે.)
 ઝંપાન સ્ત્રી. રોળી જેવું એક પહાડી સાધન (માણસો તે
 ઝંપાવાત પું. ઓચિંતું ફૂદી પડવું તે; ઝંપલાવવું તે (ર)
 (લા.) આંપળિયું

ઝંપાવવું અ.કિ. ઝંપલાવવું; સાહસથી ફૂદી પડવું
 ઝકઝકોર, ઝકઝમાક પું. (ઝક=ઝબકારો; ધક્કો+ઝોળ
 = સિલોળો અથવા ઝકોળ = પવનનો કોમળ ઝપાટો)
 ઝળક; ઝળહળાટ; ભપકો (ર) આનંદનો હેલારો
 ઝકઝમાળ વિ. ઉકળવલ; ઝગઝગાતું; દેદીપ્તમાન
 ઝકમઝોળ વિ. (ઝક=ઝબકારો; ધક્કો+ઝોળ = સિલોળો

પરથી) સ્વચ્છ અને સુસ્પષ્ટ (ર) પું. મહાલવું તે;
 આનંદ (૩) આનંદની રેલમછલ

ઝકરિયો પું. નાનો પહોળા મોનો માટીનો વાટકો
 ઝકળ સ્ત્રી., ન. ઓસ; તુષાર (ર) (લા.) તોર; મિજજ
 ઝકળભયું વિ. લીધું; તાજું (ર) (લા.) ઉત્સાહી
 ઝકળિયું વિ. ઝકળ વરસતાં થયેલું (ર) ઝકળની મદદથી
 પાકતું (૩) ન. ઝકળથી બચવા કરેલું ઝૂંપડું; ખેતરમાં
 રહેવા કરાતો માળો કે છાપરી (ઝકળથી બચવા)
 (૪) વહેલી સવાર

ઝાઝું વિ. પુષ્કળ; ધણું
 ઝાઝેરું વિ. પુષ્કળ; વધારે; ઝાઝું (લાસિત્યવાચક)
 ઝાટકઝૂટ(-ડ)ક; ઝાટક(-ડ)ઝૂમક(-ડ) ન. (દાણાફૂણી
 વગેરે) ઝાટકી સાક કરવાં તે

ઝાટકણ ન. ઝાટકતાં નીકળેલો ક્યરો; ઝટકામણ
 ઝાટકણી સ્ત્રી. ઝાટકવું-સૂપડા વડે સોવું તે (ર) ઝાટકવાનું
 મહેનતાણું (૩) (લા.) સખત ઠપકો

ઝાટકવું સ.કિ. સૂપડાથી ઊપણવું-સોવું (ર) જોરથી
 ખંખેરવું; આપટવું (૩) (લા.) ખૂબ ઠપકો આપવો
 ઝાટકો પું. ઝટકો (ર) જોરથી ઉગામી કરેલો વા (૩)
 આંચકો; ધાની માફક થતું દુખ

ઝાડ ન. (સં. જટા ઉપરથી જાટ, પ્રા. ઝાડ) વૃક્ષ; તડુ
 (ર) દારૂખાનાની એક ચીજ

ઝાડકણ ન. ઝાટકણ; ઝટકામણ
 ઝાડઝંખાર ન.બ.વ. ઝાડનાં ઝાંખરાં

ઝાડઝૂડ ન. (ઝાડવું + ઝૂડવું) વાળઝૂડ; સાકસૂક
 ઝાડપાન ન. વનસ્પતિમાત્ર; બધી વનસ્પતિ

ઝાડફટણી સ્ત્રી. ઝાડમાં કોર આવવાની ઋતુ; વસંતઋતુ
 ઝાડબીડ ન. ઝાડ અને ઘાસથી ભરેલો પ્રદેશ

ઝાડવું ન. નાનું ઝાડ

ઝાડવું સ.કિ. (સં. ઝાટપતિ, પ્રા. ઝાડઈ) ઝાડથી વાળવું;
 ક્યરો કાઢવો (ર) ઝાટકવું; ખંખેરવું (૩) ઊંજણી
 નાખવી (૪) (લા.) ઠપકો આપવો

ઝાડી સ્ત્રી. ઝાડ, વેલા, ઘાસ વગેરેનો ભરાવો; ગીચ જંગલ
 ઝાડુ ન. મોટો સાવરણો (ર) સાવરણી (૩) (લા.)
 ઝાટકણી; ઠપકો (૪) અપમાન; અનાદર

ઝાડુવાળો પું. ઝાડુ લઈ (સ્ત્રી) વાળનાર; સફાઈ-કામદાર
 ઝાડો પું. વિષ્ટા (ર) દસ્ત; જુલાબ (૩) બારીક તપાસ
 ઝાડો પું. ઝાડવું - ઊંજણી નાંખવી તે
 ઝાડોપેશાબ પું. શૌચ; મળની ઉત્સર્ગક્રિયા

ઝાનમ ન. જહન્નમ; નરક
 ઝાપટ સ્ત્રી. ઝપટ (ર) ઝડફટ (૩) ભૂતપિશાચની ઝપટ
 ઝાપટઝૂપટ સ્ત્રી. ધૂળ વગેરે ખંખેરવાં તે (ર) મંત્ર વગેરે
 ભણી ઝાડો નાંખવો તે [મારવું (૩) ખૂબ ખાવું
 ઝાપટવું સ.કિ. કપડાની ઝાપટથી સાક કરવું (ર) ફટકારવું;

આપટિયું

૩૪૨

/ ઝિકાળી

આપટિયું ન. આપટીને સાફસૂફ કરવા માટે લાકડાની ટોચે કપડું બાંધીને બનાવેલી એક બનાવટ (૨) વાંસની ચીપોનો પંખો [તિ]

આપટું ન. થોડા સમય માટે વરસાદનું એકદમ તૂટી પડવું
આમણ ન. મેળવણ; અથરકણ

આમર પું. (દે. આમલ) માથા અને આંખનાં એક રોગ
આમરી સ્ત્રી. (દે. આમ = દાઝવું) હથેળીમાં કે પગને તળિયે થતાં ફોલ્લો [પાકેલી-દાઝેલી ઈંટનો કકડો]
આમરો પું. આમરી (૨) ચામરીનો એક રોગ (૩) બહુ આમવું સ.કિ. (દે. આમ) તપાવેલી ઈંટ - ઠીકરી વડે પાણી કે ઓસડ છમકારવું

આમલ વિ. (અ. જાલિલ) જાહેલ; ઉચ્ચ; તામસી

આર પું. જુવાળ; ભરતી

આર પું. (ઈ.) રશિયાના રાજાનો ઇલકાબ

આરણ ન. (પ્રા. અરય = સોની - આરનારો) રેણ (પાતુનાં વાસણ સાંધવાનું) (૨) તેનાથી કરેલું સાંધણ

આરવું સ.કિ. ('અરવું' પરથી) ઊના પાણીની ધાર વડે ધોવું કે શેકવું (૨) ધીમેધીમે સ્થિત કરવું (૩) નકામાં ડાળાં કાપી નાખવાં; છાંટવું (૪) જુદાર; પૂજવું તે

આરવું સ.કિ. આરણ વડે પાતુના વાસણને સાંધવું; આળવું
આરશાલી સ્ત્રી. રશિયાના આરના જેવો જુલમી અમલ

આરી સ્ત્રી. (સં. આરિકા, પ્રા. આરિઆ) નાળચાવાળી ટોચલી (૨) પેજામાંથી તળેલી વસ્તુઓ કાઢવાનું

તવેથા જેવું કાણાંવાળું ઓજાર; નાનો આરો
આરો પું. મોટી આરી (૨) (બાગમાં કે જમીન પર) પાણી છાંટવાનું નાળચાવાળું વાસણ (૩) ખરજ-સ્વરનો તાલ

આલ સ્ત્રી. કાનનું એક ઘરેણું

આલક સ્ત્રી. છાલક; છોળ

આલર પું. એક કકોળ - વાલ

આલર સ્ત્રી. (સં. ઝલ્લરી, પ્રા. ઝલ્લરી) ઝૂલ (૨)
મોઝરીથી વગાડવાની ઘડિયાળ (૩) પક્ષીની ચાંચ

નીચેની ઝૂલતી ચામરી (૪) માછલાં વગેરેનો શ્વાસ

તેવાનો અવયવ; ચૂઈ

આલરટાણું ન. સાંજનો સમય; આરતીટાણું

આલરી સ્ત્રી. વગાડવાની નાની આલર (૨) ખંજરી

આલવું સ.કિ. હાથમાં લેવું; પકડવું (૨) કેદ કરવું; પકડી રાખવું; બંધનમાં લેવું (૩) જડવત રલી જાપ તેમ કરવું

(જેમ કે, વાએ મહિનાથી કેડ આલી છે.)

આલાં ન.બ.વ. મહેસાં-ટોશાં

આવલી-(ળી) સ્ત્રી. નાળિયેરી અને ખજૂરીની સૂકી ડાંખળી (૨) પાંદડાંની ગુંથેલી સાદડી; ટકી

આવાં ન.બ.વ. ડુબતા માણસનાં તરફડિયાં; વલખાં; કાંકાં
આવું ન. હાથથી મરાતું ફાંફું (૨) પક્ષીની તરાપ (૩) બચડું

આળ સ્ત્રી. (સં. જવાલા, પ્રા. જાલા) જવાલા કે તેની આંચ (૨) (લા.) કોપનો આવેશ

આળણ ન. આરણ; રેણ

આળવું સ.કિ. રેણ વડે સાંધવું [આછો પ્રકાશ

ઝાંઈ સ્ત્રી. (સં. આમિકા, પ્રા. ઝાંઈઅ) ઝાંખી (૨) ઝાંચ;

ઝાંખ, (ઠપ) સ્ત્રી. ઝાંખાપણું (૨) (લા.) બકો; લાંછન

ઝાંખરું ન. (સં. ઝંખ, પ્રા. ઝંખઈ) સુકાઈ ગયેલું ડાળું;

કાંટાવાળું ડાંખળું

ઝાંખવું સ.કિ. (સં. ઝંખતિ, પ્રા. ઝંખઈ) ઝાંખી કરવી (૨)

છાનુમાનું સંતાઈને જોવું (૩) અ.કિ. ઝાંખા પાડવું

ઝાંખાશ સ્ત્રી. ('ઝાંખવું' ઉપરથી) ઝાંખો ખ્યાલ કે દર્શન;

ઝાંખાપણું (૨) છાનુમાનું જોવું તે (૩) ભાવપૂર્વક દર્શન

ઝાંખી સ્ત્રી. ઝાંખી નજરથી જોવું તે (૨) ધૂંધળું; અસ્પષ્ટ

દેખાવું તે (૩) છાનુમાનું જોવું તે (૪) ભાવપૂર્વકનાં

દર્શન [(૩) (લા.) નિરુત્સાહ (૪) ધૂંધળું

ઝાંખું વિ. અસ્પષ્ટ; આછું (૨) ઓછા પ્રકાશવાળું; નિસ્તેજ

ઝાંજ સ્ત્રી. (સં. ઝંજા, પ્રા. ઝંજા) છબલીકાં; કાંસીજોડ

ઝાંજ સ્ત્રી. ગુસ્સો; રીસ (૨) ઝંજા

ઝાંજપખા(ઠવ)જ ન.બ.વ. કાંસીજોડ અને મૂદંગ

ઝાંજર ન. (સં. ઝાંજર) સ્ત્રીઓનું પગનું એક ઘરેણું; નૂપુર

(૨) (લા.) બેડી; જંજર (૩) ઝાંજરું

ઝાંજરિયાળ-(ળું) વિ. ઝાંજરવાળું; ઝાંજર પહેરેલું

ઝાંજરિયાં ન.બ.વ. ઝાંજર; નૂપુર

ઝાંજરી સ્ત્રી. બાળકનું ઝાંજર (૨) ઘૂપરી બાંધેલી લાકડી

(જે ખખડાવાય છે.) (૩) નાનું ઝરણું

ઝાંજવાં ન.બ.વ. (સં. ઝંજવાત, પ્રા. ઝંજવાત) પાણીનો

આભાસ; મૃગજળ (૨) તેજથી કે આંસુથી થતી

આંખની ઝાંખપ [નીર

ઝાંજવાનું જળ ન. મૃગજળ; પાણીનો આભાસ; ઝાંજવાનું

ઝાંજી વિ. ઝટ ચિડાઈ જાય તેવું-ચીડિયું

ઝાંપ સ્ત્રી. (સં. ઝંપ = ઢાંકવું) છપરા ઉપરનું છાજ (૨)

સમડી (૩) મરઘાં-કૂકડાં રાખવાનું પાંજરું

ઝાંપડી સ્ત્રી. (-ડો) પું. એક મલિન ભૂત કે દેવી

ઝાંપલી સ્ત્રી. નાનો ઝાંપો (મોટે ભાગે વાડ કે ખેતરનો)

(૨) (શેરી કે વાડા વગેરેનો) દરવાજો

ઝાંપલીબંધ વિ. નાના ઝાંપાવાળું [દાબગ્રે કે દાબડી

ઝાંપી સ્ત્રી. ઝાંપ, વાંસ કે ખજૂરીની પાતરીનો ગુંથેલો

ઝાંપો પું. (સં. ઝંપ, પ્રા. ઝંપઅ) (શેરી, વાડા વગેરેનો)

દરવાજો (૨) ગામની ભાગીણ (૩) પોલીસ ચોકી

ઝાંચ સ્ત્રી. (સં. આમિકા, પ્રા. ઝાંઈઅ) પ્રતિબિંબ;

પડછાયો (૨) ઝલક; તેજ (૩) ઝાંખ; ઝાંઈ

ઝાંસો પું. જાસો (૨) હઠ; ત્રાણું (૩) મહેણું

ઝિકાવું અ.કિ. 'ઝીકવું'નું કર્મણિ

ઝિકાળી સ્ત્રી. ઈંટ

ઝિકાળો/

૩૪૩

/ઝી(-ઝિ)કો

ઝિકાળો પું. ઈંટ - રોડાનો ભુકો
 ઝિકક સ્ત્રી. (હિ.) સંકોચ; ખચકાટ (૨) ચોકવું તે
 ઝિપ સ્ત્રી. (ઈ.) બંધ બેસી જાય તેમ વાસવા માટેની ધાતુ
 કે પ્લાસ્ટિકની બે લવચીક પટ્ટીઓ; 'ચેઇન'
 ઝિબ્રા ન. (ઈ.) શરીરે કાળાધોળા પટ્ટાવાળું ખચ્ચર જેવું
 એક પ્રાણી [સફેદ પટ્ટાઓવાળો રસ્તાનો ભાગ
 ઝિબ્રાકોસિંગ ન. (ઈ.) રાહદારીઓને રસ્તો ઓળંગવાનો
 ઝિયાવું અ.કિ. 'ઝીપવું'નું કર્મણિ
 ઝિમેલ સ્ત્રી. ધિમેલ (રાત્રી કીટી જેવું જીવડું)
 ઝિયાણું, ઝિયા(રા)ધણું ન. પહેલી મુવાવડ પાછી દીકરીને
 બાળક સાથે વળાવવી તે કે તે વેળાનું આણું કે કરાતો
 રિવાજ
 ઝિરકોન્સિવ ન. એ નામની એક મૂળ ધાતુ
 ઝિલસિયું કિ.વિ. (૨) ન. ઝીલનાવું; ઉપરથી આવેલું;
 પકડી રાખનાવું (૩) નદી વગેરેમાં સ્નાનનો આનંદ
 લેનાવું
 ઝિક સ્ત્રી. (ઈ.) જસતની ધાતુની ભસ્મ
 ઝિક સ્ત્રી. ઝીક; પછાડ
 ઝિકવું સ.કિ. જુઓ 'ઝીકવું'
 ઝિંગો પું. જુઓ 'ઝીંગો'
 ઝિંગારવું સ્ત્રી. જુઓ 'ઝીંગારવું'
 ઝિકલાવું અ.કિ. જુઓ 'ઝીકલાવું'
 ઝિકાવવું સ.કિ. જુઓ 'ઝીકાવવું'
 ઝિકાવું અ.કિ. જુઓ 'ઝીકાવું'
 ઝિંઝી સ્ત્રી. જુઓ 'ઝીઝી'
 ઝિંટ સ્ત્રી. જુઓ 'ઝીંટ'
 ઝિંટવું સ.કિ. જુઓ 'ઝીંટવું'
 ઝિંટાવવું સ.કિ. જુઓ 'ઝીંટાવવું'
 ઝિંટાવું અ.કિ. જુઓ 'ઝીંટાવું'
 ઝિંટું ન. જુઓ 'ઝીંટું'
 ઝિંથરાં ન.બ.વ. જુઓ 'ઝીંથરાં'
 ઝિંથરિયું વિ. જુઓ 'ઝીંથરિયું'
 ઝિંદાદિલ વિ. (ફા.) ઉદાર હૃદયનું (૨) ખુશમિજાજ
 ઝિંદાદિલી સ્ત્રી. (ફા.) હૃદય જીવંતજાગતું ઉત્સાહિત
 હોવું તે
 ઝિંદાબાદ શ.પ્ર. 'અમર રહો' એવો શબ્દપ્રયોગ
 ઝીક સ્ત્રી. ઝીક; ઝીકવું તે
 ઝીક સ્ત્રી. કસબી તારનું ભરત [ટીપકી વગેરે
 ઝીકચળક સ્ત્રી. ભરવામાં વપરાતા સોનારૂપાના તાર
 ઝીકટીકી(કકી) સ્ત્રી. ભરવામાં વપરાતી સોનારૂપાની
 ગોળ ટીપકી [હરાવવું
 ઝીકવું સ.કિ. જોરથી ફેંકવું - પછાડવું (૨) પાટી નાખવું;
 ઝીણ સ્ત્રી. ('ઝીણું' પરથી) ઝીણી રજોટી (જેમ કે, પીંજાતા
 રૂની) (૨) વરસાદની કરફર (૩) કેરીની ગોટલી

પર બંધાવા માંડતું જાળીદાર પડ
 ઝીણવટ, ઝીણાશ સ્ત્રી. ઝીણાપણું; બારીકી; બારીકાઈ (૨)
 ચતુરાઈ; હસાપણ
 ઝીણું વિ. (સં. શીણ, પ્રા. ઝિણમ) બારીક (જેમ કે ઝીણું
 કાણું) (૨) તીણું; અણીદાર (ઝીણી અણી, ધાર
 વગેરે) (૩) પાતળું (ઝીણું કપડું) (૪) નાજુક; ઝીણ-
 વટ અને સંભાળની જરૂરવાળું (જેમ કે, ઝીણું કામ:
 ઝીણી વાત) (૫) (અવાજમાં) પીંચું કે મંદ (જેમ
 કે, ઝીણુંઝીણું બોલવું) (૬) ઝીણવટભર વર્તનાર-કામ
 કરનાર (માણસ) (૭) બહુ કરકસરિયું; કંજુસ જેવું
 ઝીણો તાવ પું. ધીમો પણ સતત આવ્યા કરતો તાવ
 ઝીપડું ન. ઝીપટાનું કપડામાં ચોટી જાય છે તે ફૂલ
 ઝીપટો પું. એક વનસ્પતિ (એનાં ફૂલ ખપાટ લાગતાં લૂગડે
 ચોટી જાય છે.) [બોલ ઉપારી લેવા
 ઝીપડું સ.કિ. ઝીલવું; પકડી લેવું; જાતવું (૨) એકબીજાના
 ઝીબ્રા કોસિંગ ન. (ઈ.) રસ્તો ઓળંગવા માટેનો ખાસ પટ્ટો
 ઝીમી સ્ત્રી. (દિ. ગામિઅ = કાળું) એક જાતનો કાળો સાલ્લો
 ઝીરો પું. (ઈ.) શૂન્ય; નીંદું
 ઝીરો અવર પું. (ઈ.) (સંસદમાં) પ્રશ્નોત્તરી સમય; આક-
 મણ સમય (૨) સંકટ સમય (૩) મધ્યરાત્રિ; મધરાત
 ઝીરો બજેટ ન. (ઈ.) શૂન્ય આધારિત અંદાજપત્ર
 ઝીલ સ્ત્રી. નીચાણવાળી જગા (૨) ઊંડા પાણીની જગા
 (૩) છોળ; છાલક
 ઝીલ સ્ત્રી. એક વગડાઉ છોડ (તેનાં દાતણ કરાય છે.)
 ઝીલ સ્ત્રી. સામો લણવા માટેનું વાંસનું એક ઓજાર
 ઝીલ સ્ત્રી. માટી, કાચ વગેરેની મોટી કોઠી
 ઝીલ સ્ત્રી. તંબૂરાનો તાર [નવાણમાંનું સ્નાન
 ઝીલણ ન. ઝીલવું તે (૨) ઝીલેલું તે (પ્રવાલી) (૩)
 ઝીલણ સ્ત્રી. સાળાની પત્ની; સાળાવેલી; સાળેલી
 ઝીલવું સ.કિ. (દિ. ઝિલિઅ = ઝીલેલું) પકડી લેવું; ઝીપવું
 (૨) એક જણનું બોલવું કે ગાવું બીજાએ ઉપારી લેવું
 ઝીલવું સ.કિ. (પ્રા. ઝિલ્લ = નાહવું) જળકીડા કરવી;
 નાહવું; નવાણમાં પડી સ્નાન કરવું
 ઝીલું ન. ('ઝીલવું' ઉપરથી) લટકતાં સુપડાં બાંધી નીચેથી
 ઉપર (ખેતરમાં) પાણી ચડાવવાની એક રચના
 ઝીં(-ઝિ)ક સ્ત્રી. ઝીક; પછાડ
 ઝીં(-ઝિ)કણું વિ. દાબીને કામ લેનારું; ઝીકણું
 ઝીં(-ઝિ)કવું સ.કિ. ઝીકવું; જોરથી ફેંકવું-પછાડવું; પાટી
 નાખવું; હરાવવું (૨) જોરથી મારવું; ફટકારવું
 ઝીં(-ઝિ)કલાવું અ.કિ. નંખાઈ જવું; ખૂબ અશક્ત થઈ જવું
 ઝીં(-ઝિ)કાવવું સ.કિ. 'ઝીકવું'નું પ્રેરક
 ઝીં(-ઝિ)કાવું અ.કિ. 'ઝીકવું'નું કર્મણિ
 ઝીં(-ઝિ)કી સ્ત્રી. રજ: ધૂળ (૨) રેતી
 ઝીં(-ઝિ)કો પું. પાટી ઉપર ધૂળ નાખવાની ક્રિયા

ઝી(-ઝિ)ગાર/

૩૪૪

[ઝૂલડી

ઝી(-ઝિ)ગોર પું. મધુર અવાજ; ટહુકાર
 ઝી(-ઝિ)ગોરવું સ.કિ. (મોરે) ટેહુકું ને કળા કરી નાયવું
 ઝી(-ઝિ)ઝું ન. ચઘાનો પોપટા સાથેનો છોડ
 ઝી(-ઝિ)ઝી સ્ત્રી. એક ઝાડ (એનાં પાન બીડી વાળવામાં
 વપરાય છે.); આસોતરી
 ઝી(-ઝિ)ઝી પું. માટીનો ગરબો
 ઝી(-ઝિ)ટ સ્ત્રી., ન. નકામી પીડા; લફટું
 ઝી(-ઝિ)ટવું સ.કિ. (કાંઈક કાંટાળું - ઝરડું કે એના જેવું)
 વળગાડવું; બઝાડવું (ર) બડકવું
 ઝી(-ઝિ)ટાવું સ.કિ. 'ઝીટવું'નું પ્રેરક
 ઝી(-ઝિ)ટાવું અ.કિ. 'ઝીટવું'નું કર્મણિ
 ઝી(-ઝિ)ટું ન. ઝાંખડું (ર) નકામી પીડા; લફટું
 ઝી(-ઝિ)થરાં ન.બ.વ. માથાના અવ્યવસ્થિત અને છૂટા
 વાળ; ઝીથરિયાં
 ઝી(-ઝિ)થરિયું વિ. ઝીથરાં જેવું કે ઝીથરાવાળું
 ઝુકારવું સ.કિ. (ઊંટને) બેસાડવું
 ઝુકાવ પું. ઝુકાવવાની ક્રિયા; તેથી પડતો ઝોક કે ઝૂલ
 ઝુકાવવું સ.કિ. નમાવવું (ર) ઝંપલાવવું; પાલીમ કરવું
 ઝુકાવું અ.કિ. ઝૂકવાની ક્રિયા થવી
 ઝુઝાઈ વિ. લડે એવું; ઝૂઝનાડું
 ઝુઝાવવું સ.કિ. 'ઝૂઝવું'નું પ્રેરક; મરાવવું
 ઝુઝાવું અ.કિ. 'ઝૂઝવું'નું કર્મણિ; મરાવું
 ઝુઝઝુઝ કિ.વિ. એવા અવાજથી
 ઝુમખડી સ્ત્રી. તૂરિયા-ગલકાંના પ્રકારનાં સારી રીતે નાનાં
 ફળ (ર) ઝૂમખામાં આવનારો એ નામનો વેલો
 ઝુમખડું ન. ઝુમખડાના વેલામાં થતાં જે તે ફળ
 ઝુરાપો પું. ઝૂરણ; કલ્યાંત; વિયોગદુઃખ
 ઝુરાવવું સ.કિ. 'ઝૂરવું'નું પ્રેરક
 ઝુરાવું અ.કિ. 'ઝૂરવું'નું ભાવે
 ઝુલણિયું વિ. ઝૂલતું (ર) ન. એક ઝૂલતું પરેણું
 ઝુલાવનહાર વિ. ઝુલાવનાડું
 ઝુલાવવું સ.કિ. 'ઝૂલવું'નું પ્રેરક
 ઝુલાવું અ.કિ. 'ઝૂલવું'નું ભાવે
 ઝુંક સ્ત્રી. જુઓ 'ઝુંક'
 ઝુંકાવવું સ.કિ. જુઓ 'ઝુંકાવવું'
 ઝુંકાવું અ.કિ. જુઓ 'ઝુંકાવું'
 ઝુંટ સ્ત્રી. જુઓ 'ઝુંટ'
 ઝુંટવડું સ.કિ. જુઓ 'ઝુંટવડું'
 ઝુંટવાડું સ.કિ. જુઓ 'ઝુંટવાડું'
 ઝુંટાઝુંટ(-ટી) સ્ત્રી. જુઓ 'ઝુંટાઝુંટ(-ટી)'
 ઝુંટાવવું સ.કિ. જુઓ 'ઝુંટાવવું'
 ઝુંટાવું અ.કિ. જુઓ 'ઝુંટાવું'
 ઝુંડ ન. જ્ય; ટોળું; સમૂહ
 ઝુંડાધારી વિ. ઝંડાધારી; ધ્વજધારી

ઝુંડો પું. ઝંડો; ધ્વજ
 ઝુંપડી સ્ત્રી. જુઓ 'ઝુંપડી'
 ઝુંક સ્ત્રી. જુઓ 'ઝુંક'
 ઝુંકવું અ.કિ. જુઓ 'ઝુંકવું'
 ઝુંબેશ સ્ત્રી. (ફા. જુબિશ = ગતિ; હલનચલન)
 ઝેશપૂંકની ચળવળ - હિલચાલ કે આંદોલન
 ઝંમર ન. ઝમરખ; ઊંધા જમરખ જેવા આકારનું રમકડું
 (ર) કાચની હાંપીઓનો દોલો
 ઝંસરી સ્ત્રી. જુઓ 'ઝંસરી'
 ઝંસડું ન. જુઓ 'ઝંસડું'
 ઝૂ ન. (ઈ.) પ્રાણીસંગ્રહાલય; પ્રાણીબાગ
 ઝૂઓલાંછ ન. પ્રાણીવિજ્ઞાન પ્રવૃત્ત થવું (૪) લટકવું
 ઝૂકવું અ.કિ. નમવું; લથી પડવું (ર) વાંકું વળવું (૩)
 ઝૂલ સ્ત્રી. ઝૂલવું તે; યુદ્ધ; લડાઈ
 ઝૂલવું અ.કિ. (સં. યુધ્ધે, પ્રા. ઝુજઝઈ) મથ્યા રહેવું (ર)
 ઝેરથી યુદ્ધ કરવું; ઝૂઝમવું [ભૂત-ઝોડ
 ઝૂ ન. મોટો મગર (ર) મજબૂત પક્કડ (૩) એક જાતનું
 ઝૂઝખટ ન. સાફસુફ કરવાની ક્રિયા; ઝૂઝઝૂ; ઝાપટઝાપટ
 ઝૂડવું સ.કિ. (દિ. ઝોડ) પોકા કે બૂધા વડે ઠોકવું (ર)
 ઝાપટવું; બંબેરવું (૩) (લા.) ઊંપુ ધાલીને બોલ્યે
 રાખવું (૪) કાંઈ કામ કર્યે રાખવું
 ઝૂડિયું ન. જેનાથી ઝૂડાય એવું સોટું કે બધું
 ઝૂડી સ્ત્રી. નાનો ઝૂડે; જૂડી
 ઝૂડો પું. (સં. જૂટ, પ્રા. જૂડ) ધણી ચીજોનો જથ્થો; જૂડો
 ઝૂપડી સ્ત્રી. ઝોડું; ઝોણું; ઝોણું [પુષ્પળતા
 ઝૂમ વિ. ધણું; પુષ્પળ (ર) પું. સ્ત્રી. ઝૂમવું (ર) પાંદડાંની
 ઝૂમ સ્ત્રી. ઉમંગ; હોંશ (ર) લેન; કેક
 ઝૂમખું ન. (-ખો) પું. અનેક વસ્તુઓનો જથ્થો; લૂમખો
 ઝૂમણી સ્ત્રી. ('ઝૂમવું' પરથી) એક જાતનો હાર (વચમાં
 ચકતું હોય તેવો) [ચકતાંવાળો હાર
 ઝૂમણું ન. નીચે મોટું ચકતું અને બંને સેરમાં નાનાં
 ઝૂમર ન. રાજસ્થાનના એક નૃત્ય પ્રકારમાં ગવાતું ગીત
 (ર) ઝૂમણું
 ઝૂમવું અ.કિ. (સર. દે. ઝુંવણગ = પ્રાલંબ) ઝૂમવું
 (ર) લટકવું; ટિંગાવું (૩) આતુરતાથી ટાંપી રહેવું
 ઝૂરણ ન. ('ઝૂરવું' પરથી) ઝુરાપો (ર) કલ્યાંત (૩) પસ્તાવો
 ઝૂરવું અ.કિ. (સં. ઝૂરતિ, પ્રા. ઝૂરઈ) -ને માટે તલસવું;
 કલ્યાંત કરવું (ર) કલ્યાંતથી શીક્ષ થવું; હીજરાવું
 ઝૂરી સ્ત્રી. દેવીને પ્રસન્ન કરવા ડાકલાં વગાડવાં તે
 ઝૂલ સ્ત્રી. શોભા માટે રાખેલી ઝૂલતી કિનાર; ચીજવાળી
 કોર (ર) કવિતામાં (લાવણી વગેરેમાં) આવતો
 આંતરો (૩) બળદ કે ધોડાને પહેરાવતો ઓઢો (૪)
 ઝૂલો (૫) કોરના ગળા નીચે લટકતી માંસલ ગાંઠડી
 ઝૂલડી સ્ત્રી. ઝૂલતું રહે એવું બાળકનું ખૂલતું પહેરણ; ઝૂમણું

ઝૂલણહાર/

૩૪૫

/ઝોલો

ઝૂલણહાર વિ. ઝૂલનારું; હીચકા ખાનારું
 ઝૂલણ પું. (દિ. ઝૂલણ) પાંચપાંચ માત્રાનાં વચ્ચેની ત્રીજી
 માત્રા લધુ જ હાય તેવાં ઝૂમખાંવાળી સાડત્રીસ
 માત્રાનો એક છંદ [સાલારું
 ઝૂલણું ન. ઝૂલવું તે; હીચકો (૨) પારણું (૩) ગાવાનું
 ઝૂલવું વિ. ('ઝૂલવું' ઉપરથી) ઝોલાં ખાતું; લટકતું
 ઝૂલવું અ.કિ. (સં. ઝુલતિ, ઝુલઈ) હીંગોલે કે પારણે
 હીચવું; લટકવું [(૨) (લા.) નુકસાન; ખાપ; તોટો
 ઝૂલો પું. ('ઝૂલવું' પરથી) જેમાં ઝૂલી શકાય તે; હીચકો
 ઝૂલોજી સ્ત્રી. પ્રાણી-વિજ્ઞાન
 ઝૂં-ઝૂંક સ્ત્રી. (ઝૂકાવું ઉપરથી) એકાએક આંખમાં કાંઈ
 ઝપટાવું તે (૨) ઝોક; ઝૂકાવું તે
 ઝૂં-ઝૂંક વિ. બહાદુર; શૂરવીર
 ઝૂં-ઝૂંકાવવું સ.કિ. ઝૂંખાય એમ કરવું [વાગવું
 ઝૂં-ઝૂંકાવું અ.કિ. ઝૂંક લાગવી (૨) (આંખમાં) કાંઈક
 ઝૂં-ઝૂંટ સ્ત્રી. ઝૂટવી લેવું તે
 ઝૂં-ઝૂંટવવું સ.કિ. 'ઝૂટવું'નું પ્રેરક
 ઝૂં-ઝૂંટવું સ.કિ. ઝડપ મારી ખૂચવી-પડાવી લેવું
 ઝૂં-ઝૂંટજૂટા, ઝૂં-ઝૂંટાઝૂં-ઝૂંટ સ્ત્રી. સામસામે ઝૂંટ
 ચલાવવી તે
 ઝૂં-ઝૂંટાવવું સ.કિ. 'ઝૂંટવું'નું પ્રેરક
 ઝૂં-ઝૂંટાવું અ.કિ. 'ઝૂંટવું'નું કમ્પિ
 ઝૂં-ઝૂંપડી સ્ત્રી., (-ડું) ન. (સં. ઝુંપ, પ્રા. ઝુંપા ઘાસ,
 સાંકી, છાજ વગેરેથી બનાવેલું છાપડું-ધર
 ઝૂં-ઝૂંફ સ્ત્રી., (ઠણ) ન. ઝૂંકવું-ઝોકાં ખાવાં તે [ભવવી
 ઝૂં-ઝૂંફવું અ.કિ. જૂંકવું; ઝોકાં ખાવાં (૨) સુસ્તી અનુ-
 ઝૂં-ઝૂંસરી સ્ત્રી. ધૂંસરી
 ઝૂં-ઝૂંસરું ન. પુરા; ધૂંસરું
 ઝેકારવું સ.કિ. બેસાડવું (ઊંટને)
 ઝેણ સ્ત્રી. (ઝીણું પરથી) ઝીણ; ઝીણી રજોટી (જેમ કે,
 પીંજતા રૂની, તમાકુની) (૨) વરસાદની ફરકર;
 પાણીની છાંટ
 ઝેણ સ્ત્રી. ઝણી; કીધની ધુજારી - કમકમી [છં)
 ઝેન ન. ધ્યાન (૨) બૌદ્ધ ધ્યાન માર્ગ (જે જાપાનમાં ગયો
 ઝેચિન ન. (જર્મન) ઝેચિને શોધેલ વિમાન
 ઝેબએબ, ઝેબેએબ કિ.વિ. (૨) ન.બ.વ. પરસેવાના રેલા
 પર રેલા; પરસેવાથી રેબઝેર
 ઝેર સ્ત્રી. ઊંચી જગા કે બેઠકની પાર (૨) ધરની ઓટલી
 કે તેની પાર
 ઝેર ન., સ્ત્રી. ઝાંઝર
 ઝેર ન. (ફા. જહર) વિષ (૨) ઈર્ષ્યા (૩) વેર
 ઝેરકચૂરો-લો) પું. ઝેરકચોલું, ઝેરકોથલું ન. (ફા.
 કુચલલ) એક કડવું બી-ઔષધિ [વિષ; પરસેવો
 ઝેરકાજળી સ્ત્રી. પરસેવા વાટે બહાર આવતું શરીરમાંનું

ઝેરણો પું. મોટી રવાઈ [તાળવામાંનો એક પદાર્થ
 ઝેરમહોરો પું. સાપનું ઝેર ઉતારવા કામ લાગતો સાપના
 ઝેરવું સ.કિ. નાની રવાઈથી દહીં વલોવવું (૨) ન.
 વલોવણ; મથામણ
 ઝેરવું અ.કિ. ઝેર દેવું [એવું
 ઝેરી, (ઠણ) વિ. ઝેર-વિષવાળું (૨) અંદેખું; અંટસ રાખે
 ઝેરણી સ્ત્રી. દહીં વલોવવાની નાની હાથ રવાઈ
 ઝેરોક્સ મશીન ન. (ઈ.) ફોટો નકલ કાઢતું વીજળીથી
 ચાલતું યંત્ર
 ઝેરોક્સ (ઠનકલ) સ્ત્રી. યાંત્રિક ક્રિયા દ્વારા થયેલી નકલ
 ઝોક પું., સ્ત્રી. ('ઝૂંકવું' પરથી) વાંક; વલણ (૨) ઝૂંકવાપણું
 ઝોક પું., સ્ત્રી. આંખમાં કંઈ ઝપટાવું તે; ઝૂંક (૨) નુકસાન
 ઝોક પું., ન. ગોષ્ઠ; ગાય કે ઘેટાંબકરાંનો વાગો
 ઝોકવું સ.કિ. ઊંધમાં ઝોકાં ખાવાં (૨) એકદમ ફેંકવું;
 નાખવું (૩) વળવું; ઝૂંચવું (૪) ઝોકવું
 ઝોકાર વિ. ઝાકમઝોળ
 ઝોકારવું સ.કિ. ઝુકારવું; ઝુકાવવું
 ઝોકાળિયું વિ. ઝોકાં ખાવાની ટેવવાળું
 ઝોલું ન. ('ઝોકવું' ઉપરથી) ઊંધ કે ધેનનું ડોલું; ઝોલું
 ઝોકો પું. ('ઝોકવું' ઉપરથી) હેલો; હડસેલો (૨) આંખની
 ઝોક (૩) ત્રાજવાં ખોટાં નમાવવાની યુક્તિ
 ઝોટ(-ટી, ઠડી) સ્ત્રી. ઝોટું(-ટું) ન. (દિ. ઝોટી) (પાડી
 તરીકે જેની અવસ્થા પૂરી થવા આવી છે પણ જે હજુ
 ગાભણી બની નથી તેવી) જુવાન ભેંશ
 ઝોટિંગ પું. (સં. જોટિંગ) એક પ્રકારનું ભૂત (૨) મેલું
 કે રખડતું દાંડ માણસ
 ઝોડ ન. ઝૂંડ; વળગણ
 ઝોડઝપટ સ્ત્રી. ભૂતપિશાચાદિની અડકટ; વળગાડ
 ઝોન પું. (ઈ.) અમુક વિસ્તાર, પ્રદેશ
 ઝોનબંધી સ્ત્રી. ઝોન-વિસ્તારમાંથી અનાજ વગેરે ન જઈ
 શકે તેવો કરેલો સરકારી મનાઈ હુકમ
 ઝોનલ વિ. (ઈ.) સૈનીય; વિભાગીય
 ઝોબા-ભાડું અ.કિ. જોબો આવવો; મરણધાંટીમાં મુકાવું
 ઝોબો-ભો) પું. જોબો; જીવ ઊંડે ઊતરી જવો તે
 ઝોયણો અ.લણો; ખાનાંવાળી કોથળી; મોટી ઝોળી;
 ખડિયો
 ઝોરોસ્ટ્રિયન વિ. જરથુસ્ત્રને લગતું; જરથુસ્ત્રી, જરથોસ્ત્રી
 ઝોલ સ્ત્રી. વચ્ચેથી ઝૂલી જવું તે
 ઝોલણી સ્ત્રી. ઝોળી; ખાનાંવાળી કોથળી; ખડિયો [ખડિયો
 ઝોલણો પું. મોટી ઝોલણી; ખાનાંવાળી કોથળી; ઝોળી;
 ઝોલવું અ.કિ. ઝૂલવું; ઝેલવું (૨) ઝોકાં ખાવાં
 ઝોલું ન. ઝૂંડ; ટોળું; સમૂહ
 ઝોલું ન. ('ઝોલવું' પરથી) ઝોકું; ડોલું [(૩) ઝોલ
 ઝોલો પું. ઝૂલો; હિંગોળો (૨) હેલો; હીચકાનો એક ઝોક

[ઓળ]

૩૪૭

[ટકી]

ઓળ સ્ત્રી. (સં. જવાલા) ઝાળ; જવાલા [ખડિઓ
ઓળણી સ્ત્રી. (-ણો) પું. ખાનાંવાળી કોથળી; ઓળી;
ઓળી સ્ત્રી. (દે. ઝોલિયા) કપડાના ચાર છેડા પકડીને
ઝૂલતું પાત્રાકાર કરાય છે તે. ઉદા. શાકની, સાધુની
ઓળી (૨) ઝુલતી ઝલાતી થેલી (૩) બાળકની ખોઈ
ઓળીપીળી સ્ત્રી. બાળકના નામકરણ વખતે ખોધામાં ઘાલી
હીંચોળવાની ક્રિયા

ઓળો પું. ઓલો; નમી પડવું તે (૨) મોટી ઓળી
ઝોંકવું સ.કિ. ઝોંકવું; પટકવું; પછાડવું
ઝોંકી પું. ઝોકો; આખની ઝોક
ઝોંટ સ્ત્રી. ઝૂંટ; ઝડપ
ઝોંટવું સ.કિ. ઝૂંટવું; ખૂંચવી લેવું
ઝોપ સ્ત્રી. ઊપ (૨) ઉતાવળ; ઝડપ
ઝોંસવું સ.કિ. (દે. ઝોસ = નાખવું; કૈંકવું) રીસથી -
અભાવથી આપવું - નાખવું કે મૂકવું - પટકવું (૨)
ઠાંસીને ખાવું - ગળાયવું
ઝોંસો પું. (ઝોંસવું પરથી) હસેલો; પક્કો

ઝ

ઝ પું. (સં.) ચ વર્ગનો અનુનાસિક. એનાથી શરૂ થતો
એકે શબ્દ નથી.

ટ

ટ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો મૂળસ્થાની પહેલો વ્યંજન
ટક સ્ત્રી. ટંકાવાથી થતો અવાજ યા ખટ ઘઈને થતો અવાજ
(૨) કિ.વિ. 'ટક' એવો અવાજ થાય એમ
ટકટક કિ.વિ. સતત ટક ટક અવાજ થાય તેમ (જેમ કે,
ઘડિયાળનો) (૨) ટગર ટગર (જોડું) (૩) સ્ત્રી.
ટકટકારો [નકામો લવારો
ટકટકાટ (-રો) પું. ટકટક અવાજ (૨) કંટાળો આવે તેવો
ટકટકિયું વિ. ટક ટક કર્યા કરતું (૨) ન. તાર ઝીલનારું
(ટકટક કરતું) યંત્ર
ટકરામણ સ્ત્રી. ટકરાવું તે; અથામણ
ટકરાવું અ.કિ. ટિચાવું; અકળાવું
ટકવું સ.કી. (સં. તડ) લાંબા વખત સુધી ચાલવું - નાખવું
(૨) એક સ્થળે લાંબો વખત ધોભવું; સ્થિર રહેવું
ટકાઉ વિ. ટકે, રહે કે નભે તેવું (૨) મજબૂત
ટકાદાસ પું. પૈસાનો ગુલામ; લાલચુ માણસ
ટકાવ પું. ટકવું તે; ટકાઉપણું; મજબૂતાઈ
ટકાવારી સ્ત્રી. ટકા પ્રમાણે ગણતરી; સોએ કેટલા તેનું
પ્રમાણ; 'પરસન્ટેજ' [પાત્ર
ટફૂલી સ્ત્રી. કાગળને પલાળી ગૂંદી બનાવેલ વાટકી જેવું

ટકો પું. (સં. ઝિક) ત્રણ પૈસા [ગણતરી; 'પરસન્ટેજ'
ટકો પું. (સં. ટક) રૂપિયો; નાણું (૨) સેંકડાના પ્રમાણમાં
ટકો પું. ટકકો; સાવ બાંહેડું યાજ વિનાનું માથું
ટકોર સ્ત્રી. (દે. ટકકોર) ટકારવું-ટોકવું તે; પીમેથી
ગોંદાવવું તે (૨) સહેજ ઈશારો કે સૂચના (૩) વ્યંગ
કે મરોમાં કહેવું તે; મીઠી ટીકા; વકોક્તિ
ટકોરખાનું ન. ચોધડિયાં કે તે વગાડનારને બેસવાની જગ્યા
ટકોરવું સ.કિ. ટકોરો મારવો (૨) ટોકવું; ટકોર કરવી;
ગોંદાવવું [મોગરી વડે વગાડવાની]; ઝાલર
ટકોરી સ્ત્રી. નાનો ટકોરો; ઘંટડી (૨) નાની ઘડિયાળ
ટકોરો પું. રણકે એમ વાગતો કોક (૨) ઠાંકનો રણકો
ટકકર સ્ત્રી. (દે.) ઠાંકર; પ્રહાર (૨) અથામણ; સામનો
ટકકો પું. ટકો; સાવ ખોડું માથું
ટગ સ્ત્રી. (દે.) યાત્રિક ભોટી; ખેંચનાંકા
ટગટગ કિ.વિ. ટગર-ટગર; એકી નજરે
ટગબોટ સ્ત્રી. જુઓ 'ટગ' [ટગટગર
ટગમગ વિ., સ્ત્રી. ડગમગ; ટગમગ (૨) કિ.વિ.
ટગટટ (-મ)ગર કિ.વિ. (સં. ટગર ઉપરથી) એકી નજરે;
મીટ માંડીને
ટગલી સ્ત્રી. પાતળી ઊંચી ડાળી [એમ
ટગમગુ વિ. ડગમગુ; ડોલતું (૨) કિ.વિ. ટગમગુ હોય
ટથ વિ. (દે.) ઊંચી જાતનું (૨) પું. સોનાના કસનો આંક
ટથ પું. ટથકાનો અવાજ (૨) કિ.વિ. જરી વારમાં; ઝટ
ટથકકી સ્ત્રી. ચપટી; અંગૂઠો અને મધ્યમા દ્વારા કરાતો
અવાજ [કાપવું
ટથકાટ (-વ)વું સ.કિ. ટથકે ટથકે કાપવું; ટથકો મારીને
ટથકિયું ન. કમ્મરથી રલી જવું તે (૨) ટપકિયું મોત
ટથકું ન. (ટોચકું ઉપરથી) ટેરવું; ટોચકું (૨) નાનો પ્રસંગ;
ટાણું ટોચકું [લા.] માર્મિક વચન
ટથકો પું. (દે. ટથક) ઝટકો; ધા (૨) તેનો અવાજ (૩)
ટથરું વિ. ઠયરું; અતિ ધરડું-બુઢું [આંગળી; કનિષ્ઠિકા
ટથલી આંગળી સ્ત્રી. હાથપગની આંગળીઓમાંની છેલ્લી
ટથાક કિ.વિ. 'ટથ' એવો અવાજ થાય એમ
ટથાક વિ. આછકલું; કોખી મારનારું
ટથાકકી સ્ત્રી. નાનો ફટાકડો કે તેવું સાધન
ટથાકો (-કિયો) પું. શરીરના સાંધાનો કડાકો
ટથી વિ. (દે.) અતિલાગણીશીલ; અતિસંવેદનશીલ
ટથૂકું વિ. ધણું નાનું
ટટવું ન. ટટ્ટ જેવું નાનું ઠીંગણું ધોડું (૨) ખચર
ટટળવું અ.કિ. ટળવળવું; પીગવું; ઝૂરવું (૨) લટકી રહેવું
ટટળાટ પું. ટટળવાનું દુઃખ (૨) ટટળવું તે
ટટા (-ટ્ટી)ર વિ. બરાબર ઊંચું; અક્કડ (૨) (લા.) સ્પષ્ટ
ટટી સ્ત્રી. (દે. ટટ્ટીઆ = પડદો; દે. ટટ્ટી = વાડ) કામઠાંનો કે
વાંસની ચીપાંનો પડદો (૨) વીરણનાં બનાવેલો ચક

ટકું/

૩૪૭

/ટમલર

(૨) જાજરુ: સંગ્રહ [કામકાજ કે તેની ગાજવીજ
ટકું પું., ન. ઈંગણું ધોડું (૨) નખણું ધોડું (૩) (લા.)
ટડકાવવું સ.કિ. તડકાવવું (૨) ધમકાવવું
ટડટડ પું. મિજાજ [શિખી; ગર્વ
ટડપડ સ્ત્રી. (-ડાટ) પું. ખાલી ડંકાસ-દોરતોરનો દેખાવ;
ટઢિયાણું વિ. ('ટાઢ', 'ટાહું' પરથી) ટાઢ વાય એવું (૨)
ન. એવું વાતાવરણ; ટાહોડું (૩) ટાહોડાવાળું સ્થાન
ટણકો પું. ખોદું લાગવું-રીસ ચઢવી તે
ટન પું. (ઈ.) આશરે અગિયારસો કિલોગ્રામ વજનનું
એરેજ તોલ; ૧૦૦ ક્વિન્ટલ [અવાજ
ટનટન કિ.વિ. એવા અવાજથી (૨) ન. એવો ઘંટનો
ટનલ સ્ત્રી. (ઈ.) (રેલવેનું) બોગડું; ભોંયડું
ટનેજન. (ઈ.) (વહાણ વગેરે વાહન લઈ જઈ શકે તે) ટનનો
ભાર કે તેનું માપ [ટપકવાનો અવાજ થાય એમ
ટપ પું. ટપકવાનો અવાજ (૨) કિ.વિ. ઝટ (૩) ટપકે કે
ટપક, (ઠટપક) કિ.વિ. ટપકનું હોપ એમ
ટપકલું વિ. ટપકાંવાળું [દિખાવું
ટપકવું અ.કિ. ટીપેટીપે નીચે પડવું; ચૂવું (૨) અચાનક
ટપક-સિંચાઈ સ્ત્રી. ટીપેટીપે થતી સિંચાઈ
ટપકાવવું સ.કિ. ('ટપકું' પરથી) ટીપાં પાડવાં (૨)
ટૂંકાણાં લખવું; નોંધ કરી લેવી (૩) બીજામાંથી
નકલ કરી લેવી (૪) મારી નાખવું/ટૂંટવું; 'કોલેરા'
ટપકિયું ન. (ટપ ઉપરથી) ટપ દઈને મરી જવું તે (૨)
ટપકી સ્ત્રી. ટપકું; કપાળમાંનો નાનો ચાંલો; ટીપકી (૨)
ટીલડી; મીનાકારી અખરખ કે સોનારૂપાની નાની
ગોળ પતરી
ટપકું ન. ટીપું (૨) નાનું ગોળ બિંદુ-ચિહ્ન
ટપકો પું. ('ટપકાવવું' પરથી) જન્મપત્રિકા; જન્માશર
ટપટપ કિ.વિ. એવા અવાજથી (૨) ઝટઝટ (૩) સ્ત્રી.
બડબડાટ (અણગમનો)
ટપટપિયું વિ. ટપટપ - પાછળથી બડબડાટ કરનારું (૨)
ન. અસ્ત્રો ચડાવવાનો ચામડાનો કકડો; સલાડી
ટપટપી સ્ત્રી. અસ્ત્રો ચડાવવા માટેનો ચામડાનો કકડો; સલાડી
ટપલાખાજ સ્ત્રી. સામસામી ટપલીની મારામારી
ટપલી સ્ત્રી. ધીમેથી મારેલી થપાટ (૨) (લા.) ટોપ્રો; મહેણું
ટપલીદાવ પું. એ નાગની એક રમત [ટપટપિયું
ટપલું ન. ('ટપ' પરથી) કુંભારનું હાંલવાં ટીપવાનું ઓજાર;
ટપલો પું. મોટી જોરપૂર્વક ટપલી (૨) કુંભારનું ટપલું (૩)
(લા.) મહેણું (૪) (તિરસ્કારમાં) કુંભાર તેમ જ
વાળંદ
ટપડું સ.કિ. કૂદી જવું (૨) (લા.) વધવું-ચરિયાનું થવું
ટપકી પું. ટપ અવાજ (તાળી પાડવાનો કે રોટલો પાડવાનો)
ટપાટપ કિ.વિ. ઝટપટ; જલદી જલદી (૨) સ્ત્રી. ટપાટપી
ટપાટપી સ્ત્રી. બોલાચાલી; વાણીનો ઝથા

ટપાડવું સ.કિ. 'ટપવું'નું પ્રેરક
ટપાર સ્ત્રી. સંભાળ રાખવી કે દરકાર રાખવી તે
ટપારવું સ.કિ. મારવું; હોકવું (૨) વારંવાર કહેવું; ટકોર
કર્તા કરવી; હોક્યા કરવું
ટપાલ સ્ત્રી. ('ટપ્પો' ઉપરથી) ડાક; પોસ્ટ
ટપાલ-ઓફિસ સ્ત્રી. ડાકઘર; પોસ્ટઓફિસ
ટપાલખર્ચ (-રચ) ન. ટપાલનું ખર્ચ
ટપાલવાળો પું. ટપાલ વહેંચનારો; ટપાલી; 'પોસ્ટમેન'
ટપાલી પું. ટપાલવાળો
ટપડું (-ડિયું) વિ. ખૂબ નાનું; બટકું
ટપૂસ ટપૂસ કિ.વિ. ધીરેધીરે; ઘસડાનું ઘસડાનું
ટપૂસિયાં ન.બ.વ. ઘસાઈ ગયેલાં ખાસાં (૨) દક્ષિણી
પાટની સપાટ (૩) અનાજ ઝાટકનાં સૂપડાને મરાતો હોક
ટપૂસિયું વિ. ટપૂસ ટપૂસ કરતું (૨) ધીરેધીરે ઘસડાનું જતું
ટપેરવું સ.કિ. ટપારવું; વારંવાર કહેવું; ટકોર કરવી;
મારવું; હોકવું
ટપોટપ કિ.વિ. એક પછી એક (૨) જલદીથી; તરત જ
ટપ્પાવાળો પું. ટપ્પો હાંકનારો; ગાડીવાન; ટાંગાવાળો
ટપ્પી સ્ત્રી. દડો પડવો તે, તેની પછડાટ (૨) સમજણ;
ભાન
ટપ્પો પું. અનુક લંબાઈનો આંતરો (૨) મુસાફરી; મજલ;
વિસામો (૩) આવજા; આંટો (૪) ધોડા કે બળદનું
વાહન (૫) સંગીતનો એક પ્રકાર (બીજા બે તે કુપદ
ને ખ્યાલ) (૬) ગપ્પું (જેમ કે, ટોળટપ્પો)
ટક વિ. (ઈ.) મુરકેલ (૨) મજબૂત
ટબ ન. (ઈ.) ઘણું પહોળું લાકડાનું અથવા પતરાનું
પ્લાસ્ટિકનું એક વાસણ
ટબકલું ન. ટપકું (૨) વિ. ટપકલું; ટપકાંવાળું
ટબકિયું ન. ટપકિયું; કોલેરા
ટબૂકડું વિ. (સં. બટુકડું, અત્યપ થઈને) સાવ નાનું
ટબૂકલું ન. ટાહોડું (૨) વિ. ટબૂકડું; ટપૂડું
ટબૂડી સ્ત્રી. (ટબૂકડું ઉપરથી) નાની લોટી; ટોપલી
ટબો પું. પાનાના હાંસિયામાં પ્રચલિત સ્થાનિક ભાષામાં
લખેલી ટીકા-અર્થ (જૈન)
ટમકવું અ.કિ. ધીમો પ્રકાશ આપવો (૨) દૂરથી ઝીણો
પ્રકાશ દેખાવો
ટમટમ સ્ત્રી., ન. (હિ.) (ઉત્તર ભારતની) એક ધોડાગાડી
(૨) એક જાતનું ફરસાણ (૩) કિ.વિ. દૂરથી થોડો,
આછો પ્રકાશ આવતો હોય તેમ
ટમટમવું અ.કિ. પડપડ થઈ રહેવું (૨) આતુર થઈ જવું
(૩) ટમકવું (દીવો); ધીમેધીમે મંદ પ્રકાશ આવવો
(૪) દીવો ખુજાતાં પહેલાં ટગમગ થવું
ટમટમિયું ન. ટમટમતાં-આખો પ્રકાશ આપતો દીવો
ટમલર ન. (ઈ.) એક જાતનું ખાલા જેવું વાસણ; 'ટંબલર'

ટમેદું(-ટો))

૩૪૮

/ટાઈટેનિયમ

ટમેદું ન. (-ટો) પું. (ઠ.) એક શાકફળ
 ટકી ન. (ઠ.) તુર્કસ્તાન [પલટો
 ટર્ન પું. (ઠ.) વારો; (રમતની બાબતમાં) દાવ (ર)
 ટર્નઓવર ન. કુલ વેચાણ (ર) વકરો (૩) આર્થિક ઊંચલો
 ટર્નર પું. (ઠ.) પાઈપ બેસાડનાર (ર) સંધારણો; ખરાદી
 ટર્નિંગ પોઈન્ટ પું., ન. (ઠ.) વળાંક; મોડ
 ટર્પેન્ટાઈન ન. (ઠ.) અમુક ઝાડના ગુંદરમાંથી બનતું તેલ
 ટર્બાઈન ન. (ઠ.) વીજળી ઉત્પન્ન કરતા વરાળચંત્રનો એક
 પ્રકાર [માટેનો નિયત ગાળો; નિશ્ચિત મુદત
 ટર્મ સ્ત્રી. (ઠ.) (શાળાનું) સત્ર; વર્ષમાં અભ્યાસ કરવા
 ટર્મિનલ વિ. (ઠ.) સત્રાંત; છાત્તિક (ર) ન. અંતિમ
 મથક; સ્ટેશન (૩) અંત; છેલ્લે [કે સ્ટેશન
 ટર્મિનસ ન. (ઠ.) (રેલવે, બસ વગેરેનું) છેવટનું મથક
 ટર્મિનોલોજી સ્ત્રી. (ઠ.) પરિભાષા (ર) પારિભાષિક કોશ
 ટલ્લો પું. ધક્કો; આઘાત (ર) ફેરો; આંટો (૩) માથાનો
 ટકો [(ર) આતુરતાથી ઝંખવું-ઝૂરવું (૩) પીડાવું
 ટવળવું અ.કિ. (દિ. ટલવલ) વલખા-તરફડિયાં મારવાં
 ટશ સ્ત્રી. મીટ; અનિમેષ નજર
 ટશર સ્ત્રી. (સં. તસર, પ્રા. ટસર=એક પ્રકારનું સુતર)
 તસર (ર) આંખમાં દેખાતી રાતી લાલ રંગ (૩)
 ટશિયો (૪) ધારા; સેર [કે તેની રેખા
 ટશિયો પું. ઉઝરડામાં કે ચીરામાં લોહી ઝમી આવવું તે
 ટસ સ્ત્રી. ટશ; મીટ; અનિમેષ નજર
 ટસટસ કિ.વિ. ટગર ટગર; ટસે ને ટસે
 ટસટસ કિ.વિ. ફાટુંફાટું થઈ જાય તેમ
 ટસટસવું અ.કિ. તસતસવું; ફાટુંફાટું થઈ રહેવું
 ટસર સ્ત્રી. ટશર; આંખમાં દેખાતી ઝીણી લાલ નસ (ર)
 એક જાતનું રેશમ કે તેનું કપડું; તસર
 ટસલ સ્ત્રી. (ઠ.) અધામખ; ઝથડો (ર) મારામારી
 ટહકારો પું. કુખને લીધે થતો ઉદ્ગાર (ર) ટહુકો
 ટહુકવું અ.કિ. (મોર કે કોયલે) બોલવું
 ટહુકાર(ઠવ) પું. (કોયલ કે મોરનો) ટહુકો; ટહુકારવ
 ટહુકો પું. (દિ. ટઉયા) કોયલ કે મોરનો બોલવાનો અવાજ;
 ટહુકો (ર) કોઈને બોલાવવા દીધેલો લાંબો સાદ; ટાંકો
 (૩) ચાલતી વાતમાં હાજિયો પૂરવો તે; હુકારો
 ટહેલ સ્ત્રી. (ટહેલવું ઉપરથી) ધૂમવા સાથે પ્રબોધ આપતાં
 મંગાતી ભીખ (ર) એકનું એક વારંવાર કહેવું કે ધ્યાન
 પર નાંખવું તે
 ટહેલ ભટ્ટ પું. ટહેલ નાખનારો ભિક્ષુક; ટહેલિયો
 ટહેલવું અ.કિ. લહેરથી આંટા મારવા; આમતેમ ફરવું
 (ર) ગામમાં ટહેલ નાખવી [ટહેલભટ્ટ
 ટહેલિયો વિ., પું. (ર) પું. ટહેલ નાખનારો ભિક્ષુક;
 ટળકવું અ.કિ. લલચાવું (ર) વિ. લાલચુ
 ટળકું વિ. ટળકવું; લાલચુ [હીજરાવું (૩) સખત પીડાવું

ટળવળવું અ.કિ. ટવળવું; આતુરતાથી ઝંખવું-ઝૂરવું (ર)
 ટળવળાટ પું. ટળવળવું તે; ટળવળવાની ક્રિયા
 ટળવળિયું વિ. ટળવળાટ કરનારું
 ટળવું અ.કિ. (સં. ટલતિ, ટલઈ) દૂર થવું; ખસવું; છઠ્ઠવું
 (ર) આધા જવું; મરવું (જેમ કે, આધો ટળ.) (૩)
 મરવું કે સાજું થવું; નિર્મૂળ થવું
 ટંક પું. (સં.) છાપ મારેલો સિક્કો; ટકો (ર) પૈસાભાર;
 ટાંક [ટોલવાનો)
 ટંક સ્ત્રી. નક્કી વેળા-વાખત (જેમ કે, ખાવાનો કે
 ટંકણ ન. ટાંકવાની ક્રિયા [શાલી બનાવવામાં વપરાતો)
 ટંકણખાર પું. (સં. ટંકણસાર) એક જાતનો સાર (પહેલાં
 ટંકન ન. (સં.) ટાંકણથી ટાંકવું તે [પાડવાનું કારખાનું
 ટંકશાળ સ્ત્રી. (સં. ટંકશાલા, પ્રા. ટંકસાલ) ચલણી સિક્કા
 ટંકશાળી પું. ટંકશાળનો ઉપરી; ટંકશાળવાળો [ક્રિયા
 ટંકામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. ટાંકવાનું મહેનતાણું (ર) ટાંકવાની
 ટંકાર, (ઠવ) પું. (સં.) ધનુષ્યની પછાઇનો અવાજ
 ટંકારિત વિ. (સં.) ટંકાર કરાયેલું
 ટંકારી વિ. ટંકાર કરે એવું (ર) પું. ટાંકનારો (ધંટી)
 ટંકારો પું. ટાંકનાર (જેમ કે, ધંટીના)
 ટંકાવવું સ.કિ. 'ટાંકવું'નું મેરક
 ટંકાવું અ.કિ. 'ટાંકવું'નું કર્મસિ
 ટંકે(-કો) ટંકે કિ.વિ. દરેક ટંકે (ર) બરાબર નિયત સમયે;
 યોગ્ય વખતે જ (૩) ટોચ સુધી; છલાછલ
 ટંગ સ્ત્રી. (સં. ટંગા) ટાંગો; પગ[ઠોકર કે આંટી (કુસ્તીમાં)
 ટંગડી સ્ત્રી. ટાંગો; તંગડી (તિરસ્કારમાં) (ર) ટાંગાથી મારેલી
 ટંગાડ (-વ) પું. સ.કિ. લટકાવવું
 ટંગાવું અ.કિ. ટિંગાવું; લટકવું
 ટંગસ્ટન ન. (ઠ.) એક મૂળ ધાતુ (ર.વિ.)
 ટંટાખોર વિ. ટંટો કરવાની આદતવાળું; કજિયાખોર
 ટંટાણું વિ. ટંટાખોર; કજિયાખોર
 ટંટો પું. કજિયો; ઝથડો; તકરાર
 ટંટોફિસાદ પું. ટંટો-તકરાર; ઝથડો અને ધાંધલ
 ટંડેલ પું. વહાણનો મુખ્ય ખલાસી-સુકાની (ર) ઊંચો
 માણસ કે કાંઈ વધારે ઊંચું લાગે તે (૩) વિ.
 ઊંચાઈવાળું (માણસ કે આસન)
 ટંબ્લર ન. (ઠ.) એક જાતનું ઊભા પ્યાલા જેવું પાત્ર
 ટાઈ સ્ત્રી. અનિશ્ચયાત્મક સ્થિતિ (રમતગમતમાં)
 ટાઈટ વિ. (ઠ.) સખત તંગ; ન ચસે એવું (ર) અક્કડ
 સ્વભાવનું; રોકવાળું
 ટાઈટલ ન. (ઠ.) હક; માલિકીહક (ર) શીર્ષક (૩)
 ખિતાબ; પદવી; ઈલકાબ (૪) જમીન કે મિલકત
 પરનો માલિકીહક
 ટાઈટલ પેજ ન. (ઠ.) મુખપૃષ્ઠ [(ર.વિ.) ર
 ટાઈટેનિયમ ન. (ઠ.) પથ્થરના પ્રકારની એક મૂળ ધાતુ

ટાઈડ]

૩૪૯

[ટાઈટ્યુટ]

ટાઈડ સ્ત્રી. (ઈ.) ભરતી; જુવાળ
 ટાઈપ પું. (ઈ.) છાપવાનું બીજું (૨) પ્રકાર; જાત
 ટાઈપ-ફાઉન્ડ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) છાપવાનાં બીજાં તૈયાર કરનારું
 કારખાનું [યંત્ર; ટેક્સયંત્ર; ટાઈપયંત્ર
 ટાઈપરાઈટર ન. (ઈ.) છાપ જેવા અક્ષરોમાં લખવાનું
 ટાઈપરાઈટિંગ ન. (ઈ.) ટાઈપરાઈટરથી લખવું તે કે તેનું
 કામ; ટાઈપિંગ [નાર; ટાઈપકાર
 ટાઈપિસ્ટ પું. (ઈ.) ટાઈપરાઈટરથી લખવાનું કામ કર-
 ટાઈપિંગ ન. (ઈ.) ટાઈપ કરવાનું કામ; 'ટાઈપરાઈટિંગ'
 ટાઈપોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) બીજાં બનાવવા અને છાપવાની
 વિદ્યા (૨) મુદ્રણશાસ્ત્ર
 ટાઈફસ પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો મુદતિયો તાવ
 ટાઈફોઈડ પું. (ઈ.) એક જાતનો આંતરડાને કારણે થતો)
 મુદતિયો તાવ; આંતરજવર; મોતીઝરો
 ટાઈફોન ન. (ઈ.) દરિયાઈ તોફાન; પ્રચંડ ઝંઝાવાત
 ટાઈમ પું. સમય; વખત; કાળ (૨) જમાનો
 ટાઈમકીપર પું. (કારખાના વગેરેમાં) કામનો સમય
 નોંધનાર કર્મચારી
 ટાઈમટેબલ ન. (ઈ.) સમયપત્રક; સારણી
 ટાઈમફોલોઝિટ સ્ત્રી. (ઈ.) મુદતી યાપણ
 ટાઈમપીસ પું. (ઈ.) ડબ્બા ધરિયાળ; મેજ ધરિયાળ
 ટાઈમબોમ્બ પું. (ઈ.) નિયત સમયે ફૂટનારો બોમ્બ
 ટાઈમર ન. (ઈ.) સમય નોંધક (૨) સમયમાપક યંત્ર
 ટાઈમસર વિ. વખત પ્રમાણે; સમયસર
 ટાઈમિંગ ન. (ઈ.) સમય નિર્ધારણ (૨) સમયમાપન
 ટાઈલ ન. (ઈ.) નળિયું (૨) લાદી
 ટાઈલ્સ સ્ત્રી. નળિયું (૨) લાદી-તખતી (ફરસબંધીની)
 ટાઈ સ્ત્રી. (ઈ.) નેકટાઈ; ગળે બંધાતી વિદેશી ઢબની
 કપડાની પટ્ટી (૨) મડગાંઠ; ગૂંચ
 ટાઈટ પું. (કોર્ટ વગેરેમાં) કેશ શોધી આપવાનું કામ કરનાર
 દલાલ (૨) કજિયા-દલાલ
 ટાઉન ન. (ઈ.) નાનું શહેર; ઉપનગર
 ટાઉન પ્લાનિંગ ન. (ઈ.) નગર-આયોજન
 ટાઉનશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) નગરક્ષેત્ર
 ટાઉન એરિયા પું. (ઈ.) નગરવિસ્તાર
 ટાઉન-હોલ પું. (ઈ.) ગામનો કે નગરનો સાર્વજનિક
 હોલ-સભા વગેરે માટેનું મકાન; નગરગૃહ;
 નગરભવન; નગર સભાગૃહ
 ટાકરો પું. અરણીનું ઝાડ
 ટાચકટુચકી સ્ત્રી. મંતરજતરથી કરાતા ટુચકા
 ટાચકો પું. ટચકો; સાંધાનો કડાકો (૨) ધોડિયે લટકાવાનું
 ઝમખું-રમકડું (૩) ખોટું લાગવું-રીસ ચડવી તે
 ટાટ પું. (કન્નડ તકે) મોટી તાસકના પાટની છછરી થાળી
 (૨) કિ.વિ. સાવ; તદન. ઉદા. 'લૂખો ટાટ'. 'નાગું

ટાટ' (૩) વિ. ચસે કે છૂટે નસિ તેવું; ટાઈટ
 ટાટવિ. (ઈ. ટાઈટ) સજ્જડ; કડક; સક્કસ (૨) મસ્ત; ચકચૂર
 ટાટ ન. (બંગાળી પાટ = શણ) શણની દોરીઓના
 વણાટનું જાડું કપડું
 ટાટપટી, (-ટી) સ્ત્રી. તાડપત્રી; પાથરવાનું ગૂણપાટ-કંતાન
 ટા-ટા શા.પ્ર. (ઈ.) છૂટા પડતી વખતે બોલાતો શબ્દ-
 પ્રયોગ; આવજો
 ટાટવું ન. ટટવું; હલકી જાતનું ધોડું [કામડાંનાં બારણાં
 ટાટિયાં ન.બ.વ. ('ટાટું' ઉપરથી) ગાડાનાં પાંજરાં (૨)
 ટાટિયું ન. ટાટનો કકડો-ટુકડો
 ટાટું ન. (સં. તક, પ્રા. ટકિ-ટકિઆ) કામડાંની ચીપોની
 ગૂંથેલી સાદી, ભીંત કે ઝાંખો (૨) ટાટાંનું બનાવેલું
 કપડું [પરપકડનો ગરાશિમો (તુચકારમાં)
 ટાટું ન. (ટાટ = અફીણ વગેરેના નશામાં ચકચૂર પરથી)
 ટાટું ન. બકરું [પરપકડનો કાપદો
 ટાડા પું. રાષ્ટ્રવિરોધી પ્રવૃત્તિના આરોપસર શીતખતી
 ટાઢ સ્ત્રી. (ટાઢું ઉપરથી) ઠંડીની અસર; શીતખતા
 ટાઢક સ્ત્રી. ઠંડક (૨) નિરાંત (૨) સંતોષ
 ટાઢકિયું વિ. ટાઢક કરે એવું (૨) ન. ઠંડક માટે વપરાતું
 ભીનું કપડું કે પીણું (૩) સુખદુઃખ; તડકો-છાંયડો (૪)
 પાણી ઠંડું કરવાનું પાત્ર
 ટાઢતડકો પું. બ.વ. સુખદુઃખ; તડકો-છાંયડો
 ટાઢવણી સ્ત્રી. ટાઢવવું તે; શીતકપાટભવન; 'રેકિજરેશન'
 ટાઢવવું સ.કિ. ટાઢું કરવું; ઠારવું; 'રેકિજરેટ'
 ટાઢા પું.બ.વ. ડંભાણાથી દેવાતા ડ્રમ (૨) મર્મનાં વચન
 ટાઢાશ સ્ત્રી. ટાઢાપણું; ટાઢપ
 ટાઢિયો, (ઠાતાવ) પું. ટાઢ વાઈને આવતો તાવ
 ટાઢી સ્ત્રી. મડદાની પાણીથી ઠારેલી રાખ; વાની
 ટાઢી (ઠશિયળ, ઠશીળી) સ્ત્રી. શ્રાવણ સુદ કે વદ
 સાતમનો દિવસ; શીતળા સાતમ (૨) ટાઢું-વાસી
 ખાવાનું હોવું તે (વ્યંગમાં)
 ટાઢું વિ. (સં. સ્તબ્ધ, પ્રા. ચઢ્ઢઅ = કુંઠિત, જડસડ ઉપરથી)
 શીતળ; ઠું (૨) વાસી (૩) ધીમું; મંદ (જેમ કે, કામમાં)
 (૪) જટ ઊંચેરાય નહિ એવું; શાંત સ્વભાવનું
 ટાઢુંગાર (-ધોર, -બોળ, -હિમ) વિ. ધણું જ ઠું
 ટાઢો પું. (ટાઢું ઉપરથી) ટાઢો ડ્રમ; અંદરથી બાળી મૂકે
 એવું મર્મવચન
 ટાઢોડામ પું. મહેણું [ભીનું કપડું કે પીણું
 ટાઢોડિયું ન. ટાઢકિયું (૨) ટાઢોડું (૩) ઠંડક માટે વપરાતું
 ટાઢોડું ન. ચાલુ વરસાદને લીધે હવામાં થયેલી શરદી
 ટાઢોડો પું. ટાઢો; મહેણું
 ટાઢોળી સ્ત્રી. પાણી ઠંડું રહે એવી માટલી [સમય; વખત
 ટાણું ન. સારો નરસો પ્રસંગ-અવસર (૨) લાગ; તક (૩)
 ટાણુંટચકું ન. વારતહેવારનો પ્રસંગ-અવસર

ટાપટીપ]

૩૫૦

/ટાંચવું

ટાપટીપ સ્ત્રી. બવસ્થા; સુધગા (૨) મરામત (૩) ઉપલો
ભાભકો - શણગાર; ચાપચીપ
ટાપટીપિયું વિ. ટાપટીપ-શણગાર કર્યા કરવાની ટેવવાળું
ટાપલી સ્ત્રી. ટપલી
ટાપશી (-સી) સ્ત્રી. ચાલતી વાતમાં પુરાતો શાજિયો
ટાપળું વિ. કાંકટ લલચાવનારું
ટાપી સ્ત્રી. ટપલી (૨) છો બેસાડવા ટીપવાનું ઓજાર
ટાપુ પું. બેટ; દીપ
ટાપુડો પું. નાનો ટાપુ
ટાપો (-પુવો) પું. લાથથી ધડેલો રોટલો |તાફતો
ટાફેટો પું. (ઈ.) એક જાતનું બનાવટી રેશમી કાપડ;
ટાબર પું. છોકરો; બાળક
ટાબરિયું ન. નાનું છોકરું
ટાબરો પું. પાણીનો ધડો
ટાબુ સ્ત્રી. બળદને મોઢે બાંધવામાં આવતી સીકલી
ટાબોટો પું. સ્થેળી અકાળી કરેલો અવાજ; તાબોટો
ટાબાટેભી સ્ત્રી. (-ભા) પું. બ. વ. ટાબાટેભા કરવા તે;
કાટેલાં કપડાંની દુરસી
ટાયરી સ્ત્રી. (સં. ટાર, દે. ટાર) ટારડી; નાની ધોડી
ટાયડું ન. નાનું ધોડું; ટારડું
ટાયડો પું. નાનો ધોડો; ટારડો |રબરની વાટ
ટાયર ન. (ઈ.) સાઈકલ, મોટર વગેરે વાહનને છેતી
ટાયરફિટર વિ. (ઈ.) પૈડામાં ટાયર બેસાડનાર કારીગર
ટાયલું ન. વગર જરૂરની હોઠહાપણની અથવા
આપવડાઈની વાત (૨) કૂથલી
ટાર પું. (ઈ.) કોલટાર; ગ્રામ્મર
ટારગેટ પું. (ઈ.) લક્ષ્યાંક; ઉદ્દેશ (૨) નિશાન; લક્ષ
ટારડી સ્ત્રી. (સં. ટાર, દે. ટાર=ટફ) નાની-માલ વિનાની
ધોડી; ટાયડી
ટાર્ગેટ પું. ન. (ઈ.) લક્ષ્ય કે લક્ષ્યાંક
ટાર્ટરિક એસિડ પું. (ઈ.) આમલીનો તેજાબ |તાલ
ટાલ સ્ત્રી. વાળ જતા રહ્યા હોય એવો માથાનો ભાગ;
ટાલકી સ્ત્રી. તાલકી (૨) તાળવું |ભાગ
ટાલકું ન. તાલકું; માથાનો વચલો અને સોંથી ઉપરનો
ટાવર ન. (ઈ.) ઊંચા મિનારા જેવું એક બાંધકામ
ટાસ્ક ન. કાર્ય, નિયતકાર્ય (૨) કાર્ય વિશેષ
ટાસ્કફોર્સ ન. (ઈ.) કાર્યવિશેષ ડળ; વિશિષ્ટ કાર્ય માટે
રચાયેલું ઢળ
ટાલ સ્ત્રી. નિવારણ કરવું; ટાળવું તે
ટાળણટોળણ ન. (ચળામણ, ઝટકામણ જેવો) ટાળી મૂકેલો
નકામો ભાગ |ખરાબ છોડવું
ટાળવું સ.કિ. દૂર કરવું; નિવારવું (૨) સારું કાઢી લઈ
ટાળો પું. ('ટાળવું' ઉપરથી) વાપદા કર્યા કરવા તે (૨)
જુદાઈ-અંતર ગુણવું કે રાખવું ત (૩) ચમત્કાર (૪)

સંજોગ; તાકડો |ખોતી તોળવાનું એક વજન-તોલ
ટાંક પું. (સં. ટક) શેર(પ૦૦ ગ્રામ)નો ૭૨મો ભાગ (૨)
ટાંક સ્ત્રી. ('ટાંકવું'-'પાડવું' ઉપરથી) ધડેલી કલમની
અણી; અણિયું; 'નિખ'
ટાંક પું. નોંધ (૨) ટાંકિયું
ટાંકણસર કિ.વિ. સમયસર; ટાણાસર |'પિનકુશન'
ટાંકણિયું ન. ટાંકણી ખોસવાનું ગાદીવાળું સાધન;
ટાંકણી ('ટાંકવું' ઉપરથી) કાગળ વગેરેમાં ખોસવાની
લોખંડી માથાદાર ઝીણી સળી; 'પિન' (૨) સુતારનું
એક ઓજાર (૩) વારંવાર ટાંકવું તે
ટાંકણું ન. (સં. ટંકતિ ઉપરથી) ટાંકવાનું ઓજાર; 'ચિઝલ'
ટાંકણું ન. જોગ; પ્રસંગ; અવસર; ટાણું
ટાંકલી સ્ત્રી. નાનું ટાંકું (૨) ખોસવાની ટાંકણી
ટાંકલી સ્ત્રી. (ધી-તેલની) પળી, એક પ્રકારનો કોલ
ટાંકવું સ.કિ. (સં. ટંકતિ, ટંકઈ) ખણવું; કોતરવું (૨)
ટાંકા ભરવા; સાંધવું (૩) સાથે જોડવું (૪) ઉતારો
કરવો; અવતરણ આપવું |નીકળી જવાની બારી
ટાંકાબારી સ્ત્રી. ('ટાંકું' ઉપરથી) કફોડી દશામાંથી છટકી
ટાંકી સ્ત્રી. ('ટાંકું+ગુ. ઈ પ્રત્યય) મકાન કે ઊંચા ભાગે
કરાતું લોખંડ, પ્લાસ્ટિક, સિમેન્ટ વગેરેનું નાનું કે મોટું
ટાંકું (૨) ટાંકવાની - કોતરવાની ક્રિયા
ટાંકી સ્ત્રી. આનનું એક દર્દ
ટાંકી સ્ત્રી. ઉપાય કે લાગ
ટાંકું સ્ત્રી. દિ. ટંક = ખોદેલું જળાશય) પાણી ભરવાનો
છોખંધ કે લોખંડનો કોઠી (૨) (ખાસ કરીને મકાનના
ભોતજ નીચે કરવામાં આવતું) પાણીનું ભંડારિયું
ટાંકો પું. ('ટાંકવું') બખિયો; સીવણ; ટેભો
ટાંકો(ઠટેભો, ઠટેયો) પું. સહેજસાજ મદદ
ટાંગ સ્ત્રી. ટાંગો; પગ
ટાંગવું સ.કિ. (સં. ટંકતિ) લટકાવવું; ટંગાડવું; ટાંગાડવું
ટાંગટોળી સ્ત્રી. (ટાંગો+તોળવું) ટાંટિયો અને સ્થંધ ગાલી
લખાડતું ઉપાડવાની ક્રિયા
ટાંગાતોડ સ્ત્રી. (ટાંગો+તોડવું) સપત રખડપટ્ટી
ટાંગાવાળો પું. ટાંગો લાંકનાર; ગાડીવાન
ટાંગો પું. (સં. ટંગા) ટાંગ; ટાંટિયો
ટાંગો પું. ધોડાગાડી; ટપ્પાગાડી
ટાંચ સ્ત્રી. (સં. ટંચતિ) જપતી (૨) કલમની અણીનો
ત્રાંસો કાપ (૩) ટચકી (૪) ધટ; ખોટ
ટાંચણ ન. ટૂંકી નોંધ; 'જોટિંગ'
ટાંચણપોથી સ્ત્રી. નોંધવસી; નોંધલુક; 'જોટિંગ બુક'
ટાંચણી સ્ત્રી. ટાંચણ (૨) ટાંકણી; 'પિન'
ટાંચવું સ.કિ. (સં. ટંચતિ, પ્રા. ટંચઈ) ટાંકા મારવા (૨)
ખોસવું; ચોંચવું (૩) કલમની અણી કાપવી (૪)
કરકસર કરવી; ખર્ચ કરી કરવું

ટાંચું

૩૫૧

/ટિબરચો

ટાંચું ન. ઊભાપ; ધટ
 ટાંચું વિ. ઓછું; ખૂટતું; અધૂરું
 ટાંટિયો પું. પગ (તુચ્છકારમાં)
 ટાંડી સ્ત્રી. દીવાસળી; કાંડી
 ટાંડું ન. પાંક; વણજાર (ર) ટોળું; ધાડું
 ટાંડું ન. ટોચ; શિખર
 ટાંડો પું. ઢાંઢો; ખજા
 ટાંપ સ્ત્રી. ન. વાક્યમાં વિરામનું ચિહ્ન (ર) પૂર્ણવિરામ
 (૩) સ્ત્રી. નજર; નેમ (૪) ટાંક; 'નિભ'
 ટાંપડું સ.કિ. તાકી-તલપી રહેલું
 ટાંપા-ટરડું વિ. વળીને ઘાટ વિનાનું ઘઈ ગયેલું; રાંટું
 ટાંપું ન. મળવા જતું તે (ર) ફેરો; આંટો
 ટાંપુટેપું ન. ફેરો-આંટો ખાવાનું કામ; ધક્કો
 ટિક, (ઠમાક) સ્ત્રી. (ઈ.) જોવા-તપાસ્યાની કરાતી
 નિશાની [પાટવી કુંવર
 ટિકાયત વિ. (ટિક્કો ઉપરથી) પાટવી; વડું (ર) પું.
 ટિકિટ સ્ત્રી. (ઈ.) દાખલ થવા, જવા તથા મોકલવા-
 કરવાના પરવાનાનો કાગળ કે પૂંકાનો કકડો (ર) કાપલી
 ટિકિટ-કલેક્ટર પું. (ઈ.) ટિકિટ લેનાર કે એકઠી કરનાર
 કર્મચારી [તે સ્થાન
 ટિકિટધર ન. પ્રવેશ કરવા જ્યાં પૈસાથી ટિકિટ મળતી હોય
 ટિકિટ-ચેકર પું. (ઈ.) ટિકિટ ચેક કરનાર-તપાસનાર
 કર્મચારી
 ટિકિટખારી સ્ત્રી. જુઓ 'ટિકિટધર'
 ટિકિટ-માસ્ટર પું. પૈસા લઈને ટિકિટ આપનાર કર્મચારી
 ટિક્કડ પું. (ટિક્કો ઉપરથી) ટિક્કડ; જાણે રોટલો (ન ફેલેલો)
 ટિક્કી સ્ત્રી. (ટિક્કો ઉપરથી) સફળતા (ર) લાગવગ;
 સિફારસ (૩) ટીપ્પી-ટીલવી [ગમ; ડિંગો
 ટિક્કો પું. (દિ. ટિક્ક) ચાલ્લો; મોટું ટીલું (ર) લા.)
 ટિખળી-(ળિયું) વિ. ટિખળ કરનારું
 ટિયકારી સ્ત્રી. મશ્કરી; મજાક; તોફાન
 ટિયકારો પું. ટિયવાનો અવાજ (ર) મસ્તી; તોફાન[ગમજ
 ટિયામજા-(જી) સ્ત્રી. ટિયાવું તે; નકામી રખડપટ્ટી કે અથ-
 ટિયાવડું સ.કિ. 'ટીયવું'નું પ્રેરક [૩) 'ટીયવું'નું કર્મણિ
 ટિયાવું અ.કિ. અફળાવડું; કુટાવું (ર) નકામા કેરા ખાવા
 ટિયકડું વિ. ટ્યૂકડું; નાનકડું (ર) ઠીંગણું; ટીચકું
 ટિટિ-(ટિ)ભ ન. (સં.) ટિટોડો (પક્ષી)
 ટિટિ-(ટિ)ભી સ્ત્રી. ટીટોડી [કકળાટ; કંકાસ
 ટિટિયાજ ન. (રો) પું. (દિ. ટિટિયાવ) કકલાજ (ર)
 ટિટોડી સ્ત્રી. (સં. ટિટિભી) એક પક્ષી, ટિટિભી
 ટિટોડો પું. (સં. ટિટિભ) ટિટોડી પક્ષીનો નર; ટિટિભ
 ટિટોડો પું. લોકનૃત્યનો એક પ્રકાર; ટેટ્ટો
 ટિન ન. (ઈ.) એક ઘાતુ-કલાઈ (ર) ટિનના પતરાનું વાસણ
 ટિનગર વિ., પું. ટિનનાં પતરાનાં સાધનો અને રેણ કરનાર

કારીગર; 'ટિનસ્મિથ' [તુચ્છ માણસ
 ટિનપાટ (ઈ. ટિનપોટ) ન. ડબલું (ર) લા.) તેના જેવો
 ટિનપાટિયું વિ. ટિનપાટ જેવું; તુચ્છ; પામર; નકામું;
 કાસફસિયું (ર) ધાંધલિયું
 ટિનપોટ ન. (ઈ.) ટિનનું ડબલું [(ર) સૂચન
 ટિપ સ્ત્રી. (ઈ.) નોકર-ચાકરને અપાતી બક્ષિસ; બોણી
 ટિપટોપ વિ. (ઈ.) ઊંચી કક્ષાનું; સર્વોત્કૃષ્ટ
 ટિપણિયો પું. ટીપણું જોઈ ભવિષ્ય ભાખનાર; જોશી
 ટિપણિયો વિ., પું. ટીપણી કરનાર મજૂર
 ટિપાઈ સ્ત્રી. (સં. ત્રિપાદિકા) ગણ પાવાની ઘોડી; ત્રિપાઈ
 ટિપાઈ વિ. ટીપીને વડી શકાય એવું; 'મેલિયેબલ'
 ટિપાવડું સ.કિ. 'ટીપવું'નું પ્રેરક
 ટિપાવું અ.કિ. 'ટીપવું'નું કર્મણિ
 ટિપ્પણ ન. (જી, ની) સ્ત્રી. સમજૂતી માટે લખેલી નાની
 ટીકા; 'રિમાર્ક' (ર) ટાંચણ; ટૂંકનોંધ
 ટિપ્પણકાર વિ. (સં.) નોંધ ટપકાવનાર (ર) નોંધરૂપી
 ટીકા લખનાર; 'સેનોટેટર' [ભાથું રાખવાનું વાસણ
 ટિફિન ન. (ઈ.) બપોરેનું (નાસ્તા જેવું) ખાણું; ભાથું (ર)
 ટિફિનબોક્સ સ્ત્રી. (ઈ.) ખાવાનું લાવવા લઈ જવામાં
 ફાવે તેવું એક પાત્ર; ટિફિન
 ટિબેટ પું. તિબેટ; હિમાલયના ઉત્તરનો ચીનનો પડોશી દેશ
 ટિબેટી વિ. (ર) પું. તિબેટનું કે ત્યાંનું રહેવાસી
 ટિમ્બર પું. (ઈ.) કંઠસ્વર
 ટિયરગેસ પું. (ઈ.) અશ્વધાધુ
 ટિલાપત વિ. (ર) પું. ('ટીલું' પરથી) ટિકાયત (પાટવી; વડું)
 ટિશ્યુ પું. (ઈ.) પેશી; ઊતક [કાગળ
 ટિસ્કુ-પેપર પું. (ઈ.) પાતળો ચીકણો વીંટવાનો મુલાયમ
 ટિજક પું. (મ.) લોકમાન્ય બાળગંગાધર ટિજક
 ટિંકચર ન. ઔષધનું મધ્યકયુક્ત દ્રાવણ
 ટિંગણિયું ન. ટિંગાડવાનું સાધન; લટકણિયું; 'હેન્ગર'
 ટિંગણાવું અ.કિ. જુઓ 'ટીંગણાવું'
 ટિંગાટોળી સ્ત્રી. જુઓ 'ટીંગાટોળી'
 ટિંગાડ-(વ)ડું સ.કિ. જુઓ 'ટીંગાડ-(વ)ડું'
 ટિંગાડું અ.કિ. જુઓ 'ટીંગાડું'
 ટિંચર ન. (ઈ.) અર્ક; સત્ત્વ
 ટિંટી કિ.વિ. જુઓ 'ટીંટી'
 ટિંગોડું ન. જુઓ 'ટીંગોડું'
 ટિમ્બર ન. (ઈ.) ઈમારતી લાકડું; 'ટિમ્બર' [મર્ચન્ટ'
 ટિમ્બર મર્ચન્ટ પું. (ઈ.) ઈમારતી લાકડાનો વેપારી; 'ટિમ્બર-
 ટિમ્બર માર્કેટ સ્ત્રી. (ઈ.) લાટી; 'ટિમ્બર-માર્કેટ'
 ટિમ્બરવું ન. જુઓ 'ટીમ્બરવું'
 ટિમ્બરવો પું. (સં. ટિમ્બર, પ્રા. ટિમ્બરુગ) એક ગાડ, જેનાં
 પાન બીડી વાળવામાં વપરાય છે. ટીમ્બરનું ગાડ (ર)
 ટિંબડું

[ટિબરું]

૩૫૨

[ટુકડો]

ટિબરું ન. જુઓ 'ટિબરું'

ટિબો પું. જુઓ 'ટિબો'

ટી સ્ત્રી., પું., ન. (ઈ.) ચા કે તેનો છોડ

ટીકડી સ્ત્રી. (સર. ટીકો) દારૂખાનાની નાની ચપટી ચકતી
(૨) ગોળી; 'ટેબ્લેટ'ટીકવું સ.કિ. (સં. ટીક) તાકીતાકીને ઝેવું (૨) ટીકા કરવી
ટીકવૂડ ન. (ઈ.) સાગ કે તેનું ઝાડ

ટીકા સ્ત્રી. (સં.) સમજૂતી આપવા કરેલું વિવરણ (૨)

ગુણદોષની સમાલોચના (૩) નિંદા; વગોવણી

ટીકાકાર પું. ટીકા કરનાર; વિવેચક; સમીક્ષક

ટીકાખોર વિ. ટીકા-નિંદા કરવાની આદતવાળું

ટીકાત્મક વિ. (સં.) ટીકાથી ભરેલું; ટીકાવાળું

ટીકાપાત્ર વિ. (સં.) ટીકાને લાયક-યોગ્ય [ચાંલો; ટીલડી

ટીકી સ્ત્રી. (દે. ટિક્ક) સોનેરી કે રૂપેરી ટપકી (૨) ઝીણો

ટીકી સ્ત્રી. નજર

ટીકો પું. ટિક્કો; ચાંલો; મોટું ટીલું (૨) (લા.) ડામ; ડિંગો

ટીખળ ન. આનંદ ખાતર કરેલી મથકરી-મજાક-તોકાન

ટીખળી વિ. ટીખળ કરે એવું; મથકરું; મજાકિયું

ટીચકું વિ. ઠીંગણું (૨) ન. નાકનું ટેરવું

ટીચર પું. (ઈ.) શિક્ષક; અધ્યાપક; ગુરુ [અચડાવવું

ટીચવું સ.કિ. ઠોકવું; ટીપવું (૨) છુંદવું (૩) અકબાવવું;

ટીચિંગ ન. (ઈ.) અધ્યાપન; શિક્ષણ

ટીચો પું. ગોબો (ટિચાયાથી પડેલો)

ટીટનસ પું. (ઈ.) ધનુર્વા; ધનુર્વાત; ધનુર

ટીણકું, ટીણિયું ન. નાનું છોકરું; બાળક

ટીનેજર પું. (ઈ.) ૧૩ થી ૧૯ વર્ષ વચ્ચેની વ્યક્તિ

ટીપ સ્ત્રી. (સં. ટિપ્પણક) યાદી; નોંધ (૨) પાઠટીપ,
'ફૂટનોટ' (૩) ફંડકાળાની યાદી (૪) ઉપરાજીનો
ઝગળ [લા.) કેદની સજા

ટીપ સ્ત્રી. ઈંટ કે પથ્થરના ચણતરમાં સાંધો પૂરવો તે (૨)

ટીપ સ્ત્રી. (રવા.) તારસ્થાન (સંગીત)

ટીપ સ્ત્રી. પાણીભરવાનું વાસણ; પવાલું (૨) નાની બાલદી

ટીપ ન. (રવા.) ટીપું; ભુંદ; બિંદુ

ટીપ સ્ત્રી. (ટીપવું ઉપરથી) થાબડી; ટીપણી [ટીલડી

ટીપકી સ્ત્રી. (દે. ટિપ્પી) સોનેરી કે રૂપેરી ટપકી (૨)

ટીપણી સ્ત્રી. સારી પેઠે ટીપવું-ટીપી બેસાડવું તે કે તેનું સાધન

ટીપણું ન. (સં. ટિપ્પણક, પ્રા. ટિપ્પણ) ધંચાંગ

ટીપણું ન. ટીપવાનું સાધન (૨) ટીપવાની ક્રિયા

ટીપરી સ્ત્રી. અઢીસો ગ્રામનું માપિયું

ટીપવું સ.કિ. કક્ષ વસ્તુથી થાબડી મારવી-ઠોકવું (જમીન,

ચૂનો વગેરે) (૨) પડીને આકાર બનાવવો (લોકું,

લાંલું વગેરેનો) મારવું; ઠોકવું (૩) સજા ઠોકવી (૪)

એકની એક વાત પર જોર દેવું

ટીપાર્ટી ન. (ઈ.) ચાની મિજબાની

ટીપું ન. પ્રવાલીનું ટપકું; ટપકું

ટીપોર્ટ ન. (ઈ.) ચામાં ખાસ ઉપયોગી વાસણ; ચાદાની

ટી.બી. પું. (ઈ.) કાચ; કાચરોગ

ટીમ સ્ત્રી. (ઈ.) બેલાડીઓની ટુકડી (રમતગમતની)

ટીમણ ન. (સં. તેમન, પ્રા. ટિમ્મણ) નાસ્તો (૨) ભાથું (૩)

લગ્નને આગલે દિવસે સગાસંબંધીને અપાનું જમણ

ટીમર ન. ટિબરું; ટિબરવો નામનું ઝાડ [માટેનું]

ટીમલું ન. ગચિયું (૨) લાકડાનું ઢીમયું (પાપડ ટીપવા

ટીલડી સ્ત્રી. કપાળે ચોડવાની ટીપકી (૨) નાનો ચાંલો

(૩) મોરના પીંછાની આંખ - ચંદ્રક [તિરસ્કારમાં]

ટીલવું વિ. ટીલાવાળું (૨) ન. બ્રાહ્મણ કે બાવો-સાધુ

ટીલવો પું. ટીલિયો (૨) ટીલાવાળો (જેમ કે, ફૂતરો, બળદ

વગેરે) (૩) ટીલાં - ટપકાં કરનારો સાધુ, બાવો કે

બ્રાહ્મણ (તિરસ્કારમાં)

ટીલાનળી સ્ત્રી. ટીલા આકારની નળી

ટીલિયો પું. ટીલું કરનારો; ટીલાવાળો

ટીલી સ્ત્રી. ટીલડી; બિંદી

ટીલું ન. (સં. તિલકમૂ) તિલક; ટીકો; ચાંલો (૨) ત્રિપુંડ

ટીલો પું. ઊમું ટીલું (૨) ડામ

ટી.વી. ન. (ઈ.) ટેલિવિઝનનું ટુંકું રૂપ; દૂરદર્શન

ટીશર્ટ ન. (ઈ.) બટન વિનાનું ગૂંથેલું ખમીસ

ટીશિયો પું. ટીશી પેઠે ફૂટતા અંકુર જેવી કક્ષી યા નાની રેખા

ટીશી, (-સી) સ્ત્રી. અંકુર; કૂંપળ (૨) અણીદાર કળી

(ફૂલની) (૩) રેખા; લીટી

ટીશી (-સી) સ્ત્રી. પતરાજી; બઝાઈ

ટીશી(-સી)ખોર વિ. શેખીખોર; બઝાઈ શાંકનાર

ટીસ સ્ત્રી. વેદના કે પીઝાની પ્રબળ અનુભૂતિ

ટીસેટ પું. બ.વ. ચાના બધાં વાસણ-પાત્ર

ટીસ્ટોલ પું. (ઈ.) ચાની નાની દુકાન [ઉઘ્વાર]

ટીલો પું. ડિંગો ('લેતો જા, કેવો બન્યો !' એ ભાવનો

ટી(-ટિંગ)લાવું અ.કિ. (ટિંગાવું ઉપરથી) લટકવું

ટી(-ટિંગ)ટાટીલી સ્ત્રી. ટિંગાટોળી; ટાંગાટોળી

ટી(-ટિંગ)ગાડ(-વ)પું સ.કિ. ટિંગાડવું; લટકાવવું

ટી(-ટિંગ)લાવું અ.કિ. ટિંગાડવું; લટકાવું

ટી(-ટિંગ)ટી કિ.વિ. એવો અવાજ કરીને

ટી(-ટિંગ)ડોરું ન. એક શાક-કળ; થિલોડું

ટી(-ટિંગ)બરવું ન. ટિબરવાનું કળ; ટિબરવું

ટી(-ટિંગ)બરવો પું. જુઓ 'ટિબરવો'

ટી(-ટિંગ)બરું ન. ટિબરું; ટિબરવો નામનું ઝાડ

ટી(-ટિંગ)બો પું. ટિબો; ટેકરો

ટુક પું. (રવા) ટુકડો; કટકો [ભિખારી

ટુકડા(ઠપ્પાઈ, ઠપોર) વિ. ટુકડા માગીને જીવનાડું;

ટુકડી સ્ત્રી. ટોળી (૨) ધડની એક જાત

ટુકડો પું. નાનો ભાગ; કકડો (૨) (લા.) ખાવાનો કકડો

દુક્કલ/

૩૫૩

/દેઈલર

દુક્કલ સ્ત્રી., પું. (દિ. તુક્કલ) મોટો પતંગ (૨)
ઉત્તસાહવળા રાત્રે દોરી સાથે કાગળનું કાનસ ટંગાડી
ઉડાડતો પતંગ

દુયકો પું. રસ ઊપજે તેવી ટૂંકી વાત કે વાક્ય (૨)
મંતરજંતરને લગતું નાનું વાક્ય કે પ્રયોગ (૩)

અણસારો; સંકેત

|કીડપુદ્ધ

દુનાંમેન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) રમતગમતની સ્પર્ધા; ક્રીડાત્મક સ્પર્ધા;
દુવાલ પું. (ઈ. ટોવેલ) અંગૂઠો; રમાલ |કાષ્ઠા પાડવાં
દુવાવું અ.કિ. (રેશમી કે ગરમકપડાને ટૂંકે-જીવાત ખાવાથી)

દુલુ કિ.વિ. કોયલના ટહુકાની જેમ

દુલુક(કાર) પું. ટહુકો; ટહુકાર

દુંકાર પું. તુંકાર; તું કરીને બોલાવવું તે

દુંકારવું સ.કિ. દુંકારો કરવો

દુંકારો પું. દુંકાર

દુંક સ્ત્રી. જુઓ 'દુંક'

દુંકડું વિ. જુઓ 'દુંકડું'

દુંકમાં કિ.વિ. જુઓ 'દુંકમાં'

દુંકાસરી સ્ત્રી. જુઓ 'દુંકાસરી'

દુંકાણ ન. જુઓ 'દુંકાણ'

દુંકામાં કિ.વિ. જુઓ 'દુંકામાં'

દુંકાવવું સ.કિ. જુઓ 'દુંકાવવું'

દુંકું વિ. જુઓ 'દુંકું'

દુંકુંટય વિ. 'દુંકુંટય'

દુંટમુંટ વિ. જુઓ 'દુંટમુંટ'

દુંટલું વિ. જુઓ 'દુંટલું'

દુંટિયું ન. જુઓ 'દુંટિયું'

દુંપણ વિ. જુઓ 'દુંપણ'

દુંપણું વિ. જુઓ 'દુંપણું'

દુંપવું સ.કિ. જુઓ 'દુંપવું'

દુંપામણ વિ. જુઓ 'દુંપામણ'

દુંપાવવું સ.કિ. જુઓ 'દુંપાવવું'

દુંપાવું અ.કિ. જુઓ 'દુંપાવું'

દુંપો પું. જુઓ 'દુંપો'

દું(દું)બો પું. (દિ. દુંબ) ટોણો; મહેણું (૨) ધબ્બો

દુંક સ્ત્રી. ટોય; શિખર (૨) કવિતાની અમુક કડીઓનો
સમૂહ; તુક

દુંટલું વિ. (દિ. દુંટ=દુંકું) દુંકું; હાથની ખોડવાળું

દૂથ પું. બ.વ. (ઈ.) દાંત

દૂથપાઉડર પું. (ઈ.) દંતમંજનની ભૂકી-પાઉડર

દૂથપેસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) દંતમંજન (પ્રવાલીરૂપે); ટ્યૂબમાં
આવતું દંતમંજન

દૂથબ્રશ ન. (ઈ.) દાંત ધસવાની પીંછી જેવી બનાવટ

દૂમણ ન. ('કામણ'નો દ્વિભાવ=કામણદૂમણ) ધંતરમંતરનો
દુયકો (૨) ઓછપનું વાંકું પડવું-રીસ ચડવી

દૂમણ ન. દૂંપણ; કણક ગદડવાનું ધી કે તેલ

દૂર સ્ત્રી. (ઈ.) સહેલગાહ; પર્યટન; પ્રવાસ

દૂરિગમ ન. (ઈ.) પ્રવાસતંત્ર; પ્રવાસન

દૂરિસ્ટ ન. (ઈ.) મુસાફર; સહેલાણી; પર્યટક

દૂરિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) મુસાફરી; પ્રવાસ

દૂનાંમેન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) રમતગમતની હરીકાઈ-સ્પર્ધા

દૂલ ન. બ.વ. (ઈ.) ઓજાર; ઉપકરણ

દૂલબાંકસ ન. (ઈ.) ઓજારોની પેટી

દૂલો પું. ('ટોલું' ઉપરથી) ખાડો; ગોબો (૨) ઊંડું દર;

નારું (૩) (પ્રવાલીનું) ટપકું; બિદુ (૪) પાણી ટોલું

તે (તમાકુ વગેરેને) (૫) જેના વડે દૂલા મુકાય તે;

પેલ (૬) ચૂંટલો; ચૂંટિયો (૭) મહેણું (૮) પીંજેલા

રતું પૂમડું

દું(દું)ક સ્ત્રી. સ્વમાનની ટેક - લાગણી

દું(દું)ક સ્ત્રી. શિખર; ટોય

દુંક સ્ત્રી. કવિતાની ટૂક; તુક

દું(દું)ક વિ. દુંકું

દું(દું)કડું વિ. દુંકું; નાનું

દું(દું)કમાં કિ.વિ. થોડામાં; સારાંશે

દું(દું)કાસરી સ્ત્રી. દુંકલિપિ; દુંકામાં-ઝડપથી લખવાની
લિપિ; લઘુલિપિ; 'શોટહેન'

દું(દું)કાણ ન. દુંકું હોવું તે (૨) દુંકાવવું તે

દું(દું)કામાં કિ.વિ. દુંકમાં

દું(દું)કાવવું સ.કિ. દુંકું કરવું

દું(દું)કું વિ. લાંબું કે વિસ્તૃત નહિ એવું

દું(દું)કુંટય વિ. સાવ દુંકું

દું(દું)ટમુંટ વિ. (દુંટલું ઉપરથી) ભાંગેલું-તુટેલું

દું(દું)ટલું(ળું) વિ. (દિ. દુંટ=છિન્નભિન્ન અંગોવાળું)
દુંકું; હાથની ખોડવાળું |તાવ; 'ઇન્ફ્યુએન્સ'

દું(દું)ટિયું ન. કોકડું વળીને સૂવું તે (૨) એક પ્રકારનો

દું(દું)પણ ન. ('દૂંપવું' પરથી) મૂળમાંથી ચૂંટી નાખવું
તે (૨) નાદણ (૩) ખૂબ ગૂંદવું-મસળવું તે (૪)

દૂપવાનું ધી કે તેલ; દૂમણ

દું(દું)પણું ન. દૂંપવું તે (૨) દૂંપવાનું ઓજાર

દું(દું)પવું સ.કિ. મૂળમાંથી ખેંચી નાંખવું; ખુંટવું (૨) રૂને
કાલામાંથી ચૂંટી છૂટું કરવું (૩) (મહેણાંથી) પીંખી

નાખવું; ઘરમિદું કરવું (૪) મસળીને ગદડવું; કણસવું

દું(દું)પામણ ન. દૂંપવું તે (૨) તેનું મહેનતાણું

દું(દું)પાવવું સ.કિ. 'દૂંપવું'નું પ્રેરક

દું(દું)પાવું અ.કિ. 'દૂંપવું'નું કમંજિ (૨) ગળે ભીંસાવું

દું(દું)પો પું. ('દૂંપવું' ઉપરથી) ગળું દબાવવું તે; કાંસો
(૨) હેડિયો

દું(દું)બો પું. મહેણું; ટોણો (૨) ધબ્બો

દેઈલર પું. (ઈ.) કપડાં સીવનાર; દરજી

ટેક

૩૫૪

/ટેરવું

ટેક પુ., સ્ત્રી. પણ; નિશ્ચય (૨) શાખ; આબરૂ (૩) ટેકાં
 (૪) કવિતાનું ક્રુવપદ
 ટેક ઓક પુ., ન. (ઈ.) વિમાન ઉડવનનો પ્રારંભ;
 વિમાનનું અધર ઊંચકાવું તે
 ટેકણ ન. ટેકો; આધાર; ઠેસી
 ટેકરાબ વિ. ટેકરાવાળું; ટેકરીઓવાળું | પર્વત
 ટેકરી સ્ત્રી. (દિ. ટેકર) ઊંચી જગા (૨) ડુંગરી; નાનો
 ટેકરો પું. નોટી ટેકરી
 ટેકવવું સ.કિ. ટેકો-આધાર આપવો (૨) નભાવવું; પોષવું
 ટેકવું અ.કિ. ટેકો-આધાર લેવો
 ટેકાવવું સ.કિ. ટેકવવું; ટેકો દેવો; આધાર આપવો
 ટેકી સ્ત્રી. ટીકી; ટપકી; ટીલડી (૨) નજર
 ટેકી વિ. ટેક-વટવાળું; સ્વાભિમાની
 ટેકીલાપણું ન. ટેકીલું હોવું તે
 ટેકીલું વિ. ટેક-વટવાળું; સ્વાભિમાની
 ટેકો પું. આધાર; આશ્રય (૨) આધારની વસ્તુ; થાંભલો
 (૩) ઠરાવનું સમર્થન કે અનુમોદન
 ટેકનિક સ્ત્રી. (ઈ.) તકનીક; પ્રવિધિ (૨) કામગીરી (૩)
 પદ્ધતિ (૪) ટેકનિકલ કામમાં થતી કામગીરી માટે
 વપરાતો શબ્દ
 ટેકનિકલ વિ. (ઈ.) યાંત્રિક વિદ્યા સંબંધી; તકનીકી (૨)
 પારિભાષિક (૩) ન. વિશિષ્ટ કળા, શાસ્ત્ર કે હુન્નરનું
 વિજ્ઞાન | ધરાવનાર નિષ્ણાત; તકનીકવિદ
 ટેકનિશિયન પું. યાંત્રિક વિષયનું ઝીણવટભર્યું જ્ઞાન
 ટેકનોલોજી સ્ત્રી. યંત્રવિજ્ઞાન; પ્રૌદ્યોગિકી
 ટેક્સ પું. (ઈ.) કર; વેરો; કરવેરો
 ટેક્સ ફી વિ. (ઈ.) કરમુક્ત
 ટેક્સી સ્ત્રી. (ઈ.) ભાડાની મોટરગાડી
 ટેક્સેબલ, ટેક્સેબલ વિ. (ઈ.) કરપાત્ર
 ટેક્સોનોમી સ્ત્રી. વર્ગીકરણ વિજ્ઞાન
 ટેક્સ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પાઠ (૨) મૂળ વાચના
 ટેક્સ્ટબુક સ્ત્રી. (ઈ.) પાઠ્યપુસ્તક | પું. કાપડઉઘોગ
 ટેક્સ્ટાઈલ વિ. (ઈ.) કપડાના વણાટકામને લગતું (૨)
 ટેક્સ્ટાઈલ ઈન્ડસ્ટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) કાપડઉઘોગ
 ટેંગ સ્ત્રી. (ઈ.) ફાઈલ માટેની દોરી (૨) 'લેબલ'; કાપલી
 ટેટી પું., સ્ત્રી. સફરટેટી (૨) નાનો ટેટો-ફટાકડો
 ટેટો પું. વગનું કબ (૨) દારૂખાનાનો ફટાકડો
 ટેટાઈ સ્ત્રી. (સિ. ટેટા) ટેટાપણું (૨) (લા.) આડાઈ
 ટેટુ ન. (ઈ.) છંદણું
 ટેટું વિ. વળેલું; વાંકું; આડું (૨) (લા.) મિજાજ
 ટેણકું, ટેણિયું ન. ટીણકું; નાનું; ટીણિયું
 ટેનન્ટ પું. (ઈ.) ભાડૂત (૨) ગણાંતિયો
 ટેનન્સી સ્ત્રી. (ઈ.) ભાડૂત તરીકે રહેવું તે (૨) પટા
 ભોગવટો કે શ્રીજો ભોગવટો

ટેનરી સ્ત્રી. (ઈ.) ચામડાં કમાવવાનું કેન્દ્ર; ચમલિય
 ટેનામેન્ટ ન. (ઈ.) જોડિયું મકાન | 'ટેનિક એસિડ'
 ટેનિન પું. (ઈ.) ચામડાં કમાવવા માટેનો એક પદાર્થ;
 ટેનિસ ન. (ઈ.) જાળીવાળા બેટથી રમાતી અંગ્રેજી રમત
 ટેન્ક ન., સ્ત્રી. (ઈ.) પોલાઈ બખારવાળું, યુદ્ધનું એક
 વાહન; રણગાડી (૨) ટાંકી (૩) તથાવ
 ટેન્કર ન. (ઈ.) ટાંકીવાહન; 'ટેકર'
 ટેન્ટ પું. (ઈ.) તંબુ
 ટેન્ટેલમ ન. (ઈ.) એક મૂળપાત્ર (૨.વિ.)
 ટેન્ટન્સી સ્ત્રી. મનોવૃત્તિ; વલણ | પ્રસ્તાવ
 ટેન્ટર ન. (ઈ.) નિવિદા (૨) ભાવપત્રક (૩) ભાવ-
 ટેશન ન. (ઈ.) તણાવ; ભાર; તંગદીલી
 ટેપ સ્ત્રી. (ઈ.) પટ્ટી (માપવા વગેરેની); માપપટ્ટી (૨)
 પાણીની ચકલી [(૨) શ્રાવ્ય-દશ્ય જન્માવતી પટ્ટી
 ટેપ સ્ત્રી. (ઈ.) ચોંટાડવાની ગુંદરયુક્ત પટ્ટી; 'સેલોટેપ'
 ટેપરેકર્ડર ન. (ઈ.) ધ્વનિને પટ્ટી પર ઉતારી લેવાનું કે
 સાંભળવાનું યંત્ર; ધ્વનિમુદ્રક યંત્ર; પટ્ટી-ધ્વનિમુદ્રક
 ટેપેસ્ટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) શાલ કે બીજા દોરાના તાણા પર લાથથી
 ભરેલું કાપડ (૨) ચાકળો
 ટેબલ ન. (ઈ.) મેજ (૨) કોઠો; કોષ્ટક | કપડું; મેજપોશ
 ટેબલક્લોથ ન. (ઈ.) ટેબલ પર પાથરવાનો રૂમાલ કે
 ટેબલટેનિસ સ્ત્રી. (ઈ.) (વિલાપતી) એક રમતનું નામ
 ટેબલ-ફેન પું. (ઈ.) ટેબલ-પંખો
 ટેબલલેન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) સમતલ ઉચ્ચપ્રદેશ; અધિભૂકા
 ટેબલલેમ્પ પું. (ઈ.) ટેબલ પર મુકાતો વીજળી દીવો
 ટેબલસ્પૂન પું. (ઈ.) નાનો ચમચો
 ટેબ્યુલેશન ન. (ઈ.) સારણીકરણ; કોષ્ટકીકરણ
 ટેબ્લેટ સ્ત્રી. (ઈ.) ગોળી; ટીકડી (૨) તકતી
 ટેબ્લો પું. (ઈ.) નાટકમાં પ્રવેશને અંતે ચીતરેલો હોય એમ
 શાંત રહેલા નટોનું દ્રશ્ય
 ટેબ્લો પું. ટાંકો; સાંધો; બખિયો
 ટેમ પું. (ઈ.) ટાઈમ સમય; વખત
 ટેમ્પર પું. (ઈ.) મિજાજ (૨) સ્વભાવ (૩) ક્રોધ; ગુસ્સો
 ટેમ્પરરી વિ. (ઈ.) હંગામી; કામચલાઉ
 ટેમ્પરામેન્ટ પું. (ઈ.) મિજાજ; પ્રકૃતિ; સ્વભાવ
 ટેમ્પરેચર ન. (ઈ.) (તાવ કે હવાની) ગરમીનું માપ;
 તાપમાન; ઉષ્ણતામાન (૨) તાવ
 ટેમ્પલ ન. (ઈ.) મંદિર; દેવાલય | એક વાહન
 ટેમ્પો પું. (ઈ.) વેગ; ગતિ (૨) મોટર જેવું ત્રણ પેડાંવાળું
 ટેરર પું. (ઈ.) આતંક; ત્રાસ
 ટેરરિઝમ પું. (ઈ.) આતંકવાદ; ત્રાસવાદ
 ટેરરિસ્ટ પું. (ઈ.) આતંકવાદી; ત્રાસવાદી
 ટેરવું ન. પાતળો છેદો (૨) જીભ, નાક, આંગળીનો
 છેદાનો ભાગ; અણી

દેરાકોટો/

૩૫૫

/ટોચમયાદા

દેરાકોટો પું. (ઈ.) પકવેલી માટી (૨) પકવેલી માટીની મુર્તિ; માટીનાં પકવીને બનાવેલાં રમકડાં
 દેરિટરી સ્ત્રી. (ઈ.) ક્ષેત્ર; વિસ્તાર (૨) રાજ્યક્ષેત્ર
 દેરિક સ્ત્રી. (ઈ.) જાકાત, મહેસૂલ વગેરેનો દર (૨) દર-ભાવની વાદી; પ્રશુલ્ક
 દેરિકબોર્ડ ન. (ઈ.) પ્રશુલ્ક બોર્ડ
 દેરેલિન ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું મિશ્રિત તારવાળું કપડું
 દેરેસ ન. (ઈ.) અગામી (૨) ઢોળાવવાળું ખેતર (૩) સીડીદાર ખેતર
 દેલર ન. (ઈ.) પતંગના દોરાનું રીલ (૨) દરજી
 દેલર પું. ગણક (બેન્ક)માંનો શારફી કરનાર ઈસમ)
 દેલરિંગ ન. દરજીકામ
 દેલિકાસ્ટ ન. (ઈ.) ટેલિવિઝન પર થતું પ્રસારણ; દૂરદર્શન પરનું પ્રસારણ [સંદેશવ્યવહાર
 દેલિકોમ્યુનિકેશન ન. (ઈ.) વીજળીનાં સાધનોથી સંધાતો
 દેલિગ્રાફ પું. (ઈ.) તાર-રવાનગી યંત્ર (૨) વીજળીથી તાર મારફત સંદેશો મોકલવો તે કે તેની સામગ્રી
 દેલિગ્રાફ ઓફિસ સ્ત્રી. (સં.) તાર રવાનગી કાર્યાલય; તારઘર
 દેલિગ્રાફર વિ., પું. દેલિગ્રાફ પર કામ કરનાર (વ્યક્તિ)
 દેલિગ્રાફિક, (ઠક્સ) વિ. દેલિગ્રાફ સંબંધી
 દેલિગ્રામ પું. (ઈ.) તાર (૨) તારથી મોકલેલો સંદેશ
 દેલિટાઈપ ન. (ઈ.) દૂરટંકણ
 દેલિટાઈપ રાઈટર ન. (સં.) દૂરટંકણયંત્ર
 દેલિપથી સ્ત્રી. (ઈ.) દૂરસંવેદન; દૂરાનુભૂતિ
 દેલિપ્રિન્ટર ન. (ઈ.) દૂરચુદ્ધક
 દેલિકોટો પું. (ઈ.) દૂરચિત્ર [આવેલી ફિલ્મ
 દેલિકિલ્મ સ્ત્રી. (ઈ.) દૂરદર્શન માટે તૈયાર કરવામાં
 દેલિકોન પું. (ઈ.) વીજળી દ્વારા દૂર વાત કરવાનું યંત્ર કે તે દ્વારા કરાતી વાત; દૂરભાષ
 દેલિકોન એક્સચેન્જ ન. (ઈ.) દૂરભાષકચેરી
 દેલિકોન ઓપરેટર પું. (ઈ.) દેલિકોનની આવજાવ સંભાળનાર વ્યક્તિ
 દેલિકોન રિરેક્ટરી સ્ત્રી. (ઈ.) દૂરભાષ નિર્દેશિકા
 દેલિમીટર ન. (ઈ.) જમીનનું અંતર માપવાનું યંત્ર
 દેલિવિઝન ન. (ઈ.) દૂરદર્શન; ટીવી
 દેલિસ્કોપ ન. (ઈ.) દૂરબીન; દૂરદર્શક યંત્ર
 દેલુરિયમ ન. (ઈ.) એક મૂળ ધાતુ [પદ્ધતિ
 દેલેક્સ પું. (ઈ.) દૂરચુદ્ધક અને તારસંદેશ મોકલવાની
 દેલેન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રતિભા; પ્રતિભાશોધ
 દેઓ સ્ત્રી. (ઈ.) ચરબી [સુગંધિત ખારીક ભુકો
 દેક્કમ પાઉકર પું. (ઈ.) સૌંદર્ય પ્રસાધન તરીકે વપરાતો દેવ સ્ત્રી. લત; આદત (૨) વર્તણૂક
 દેવડું સ.કિ. જોયા કરડું (૨) ધારડું; અટકળ કરવી (૩)

પરિચયમાં લાવવું (૪) થોડું થોડું દેડવું
 દેવાવું અ.કિ. દેવ પડવી; પરિચિત ધવું [મિજ
 દેસ પું. (ઈ.) દેસ્ટ સ્વાદ; લિજ્જત (જેમ કે દારૂની) (૨) દેસદાર વિ. સ્વાદવાળું; લિજ્જતદાર
 દેસી સ્ત્રી. ટીશી; શેખી; પતરાજી
 દેસ્ટ પું. (ઈ.) પરીક્ષા; કસોટી (૨) અજમાયશ (૩) બે દેશો વચ્ચે રમાતી ક્રિકેટમેચ
 દેસ્ટ પું. સ્વાદ
 દેસ્ટ-ટ્યૂબ સ્ત્રી. (ઈ.) કસનળી
 દેસ્ટ-ટ્યૂબ બેબી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રત્યારોપિત શિશુ
 દેસ્ટમેચ સ્ત્રી. (ઈ.) જુદા જુદા દેશની બે ટીમ વચ્ચે રમાતી અધિકૃત મેચ
 દેસ્ટમેન્ટ પું. (ઈ.) બાર્બલ
 દેસ્ટિંગ ન. (ઈ.) ચકાસણી
 દેસ્ટી વિ. (ઈ.) સ્વાદિષ્ટ
 દેં કિ.વિ. થાકાને લોથપોથ (૨) હતાશ
 દેંકાવવું સ.કિ. આશા આપી આપીને આતુર-અધીરું કરવું
 દેંડું વિ. દેં-દેં થઈ ગયેલું (૨) અકીણથી બેહાલ-ચકચૂર (૩) અકીણિયું; દરિદ્રી (૪) ન. રજપૂત (તિરસ્કારમાં)
 દેંડું ન. નાનું બકડું [અણગમાનો બબડટ
 દેંટે કિ.વિ. દેંટે અવાજની જેમ (૨) સ્ત્રી. પતરાજી (૩) દેડ સ્ત્રી. મિજાજ; દેડાપડું
 દેડકો પું. ટણકો; રીસ (૨) છણકો
 દેડપૈડ સ્ત્રી. ટડપડ; ખાલી ડંકાસ; શેખી
 દોઈલેટ ન. (ઈ.) પ્રસાધનકક્ષ (૨) સૌચાલય
 ટોક સ્ત્રી. (ઈ.) વાતચીત (૨) વાર્તાલાપનો કાર્યક્રમ
 ટોકન પું., ન. પ્રતીક (૨) વિ. પ્રતીકાત્મક
 ટોક, (ઠક્ષી) સ્ત્રી. (ઠક્ષ) ન. ('ટોકવું' પરથી) વારંવાર કહેવું-ઠપકો આપવો તે (૨) નજર લાગવી-ટોકાવું તે
 ટોકરી સ્ત્રી. ધંટરી (૨) ધંટડીનું લોલક
 ટોકરો પું. મોટી ટોકરી; ધંટ
 ટોકરો પું. ટોપલો [લાગે એમ કહેવું
 ટોકવું સ.કિ. વારંવાર કહેવું-પૂછવું; ઠપકો દેવો (૨) નજર ટોકી, (ઠક્ષ) સ્ત્રી. (ઈ.) સિનેમાનું બોલતું ચિત્રપટ; બોલપટ (૨) ચલચિત્રગૂલ; સિનેમાધર
 ટોક્સિન ન. (ઈ.) જંતુઓને કારણે શરીરમાં થતું એક ભયંકર ઝેર
 ટોચ સ્ત્રી. છોક ઉપરનો ભાગ; શિખર (૨) ભોંક
 ટોચ સ્ત્રી. ટોચવું-ખોતરવું તે (૨) ટોચો; નાના ખાડો (૩) મહેણું; ટોણું (૪) ઠપકો
 ટોચકી સ્ત્રી. નાનું ટોચડું
 ટોચડું, (-ડું) ન. ટોચનો નાનો પાતળો કે યોગ ભાગ
 ટોચમયાદા સ્ત્રી. અધિકમત ધોરણમયાદા (જમીન, મિલકત વગેરે)

ટોચવું

૩૫૬

/ ટોળચિત્ર

ટોચવું સ.કિ. ભોંકવું (૨) (લા.) વારંવાર કહ્યા કરવું;
 ઠપકો આપવો
 ટોચો પું. ગોદો; તેનો ઘા (૨) મહેણું; ટૂંબો
 ટોટલ પું. (ઈ.) સરવાળો
 ટોટી સ્ત્રી. કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર બેસાડવાનો ખોળી જેવો
 ઘાટ (૨) કારતૂસ (૩) કાનનું એક ધરણું
 ટોટો પું. મોટી ટોટી (૨) ગળાનો હૈડો (૩) એક દારૂ-
 ખાનું; મોટો ટેટો (૪) વિલાયતી મોટી બીડીનો ટેટો
 ટોટો પું. તોટો; નુકસાન; ખોટ (જુવારના); ઠોઠા
 ટોકા પું. બ.વ. બાફેલા આખા દાણા (ધઉ, બાજરી કે
 ટોડર પું. (દિ. તોડર) ડમરો (૨) ડમરાની મંજરી (૩) કલગી
 ટોડલિયો પું. ટોડલો શણગારવાની એક ચીજ; ટોડલાનો
 એક શણગાર
 ટોડલો પું. ટોડલો
 ટોડગરાસ પું. ગરાસ પેટે સરકાર તરફથી ઊચક મળતી
 વાર્ષિક રકમ [સ્ત્રી
 ટોડી સ્ત્રી. તોડી; એક રાણિકી (૨) એ જાતના રજપૂતની
 ટોડો પું. તોડો; પગે પહેરવાનું એક ધરણું (૨) ટોડલો
 (૩) મિનારો (૪) મોખરો; ભાગોળ (૫) સતાર
 વગેરે વાદ્યોમાં અલંકાર તરીકે વગાડાતો સ્વરસમૂહ
 ટોડો પું. બદ્ધ ફોડવાની જાડી લાંબી જામગરી
 ટોણ, (-ણી) ન. (-ણો) પું. (ફા. તાનહ) મહેણું;
 મર્મવચનનો ઠોક (૨) જીદુટોણાં
 ટોન પું. (ઈ.) બજારની રૂખ (૨) સ્વરની લઢણ-લહેકો
 ટોનિક વિ. (ઈ.) શક્તિવર્ધક (૨) ન. શક્તિવર્ધક ઠવા
 કે ખાઘ
 ટોન્ટ પું. (ઈ.) મહેણું; કટાણ
 ટોન્ટૂષ ન. (ઈ.) ટોન ટૂષ; ટોન કરેલું ટૂષ
 ટોન્સિલ પું. બ.વ. (ઈ.) કાકડા; ચોળિયા
 ટોપ પું. (દિ. ટોપિઆ; ટોપ્પર) લોઢાની લથકરી ટોપી (૨)
 વરસાદ વખતે ઓઢવાની બનાતની ટોપી (૩) મોટી
 છત્રી (૪) રાંધવાનું મોઢું તપેલું (૫) બિલાડીનો ટોપ;
 શિલીધ્ર [ઉપરનું (૪) સર્વોચ્ચ
 ટોપ ન. (ઈ.) ટોચ; શિખર (૨) એક વસ્ત્ર (૩) વિ.
 ટોપકું ન. ટોપા જેવું ઉપર આવેલું હોય તે
 ટોપચું ન. સાહેબની ટોપી (૨) તે પહેરનારો (તિરસ્કારમાં)
 ટોપરાપાક પું. કોપરાપાક (૨) ગડદા-મૂઠીનો માર
 ટોપરું ન. નાળિયેરની અંદરનો ગર; કોપરું
 ટોપલી સ્ત્રી. વાંસ કે ઘાસ વગેરેની પાત્ર જેવી બનાવટ
 ટોપલી સ્ત્રી. (કટાણમાં) ટોપી (૨) (કટાણમાં) માથું
 ટોપલો પું. મોટી ટોપલી
 ટોપલો પું. માથે આવેલું કામ; જવાબદારી
 ટોપચું ન. ટોપચું; સાહેબટોપી (૨) સાહેબટોપી પહેરનાર
 (તિરસ્કારમાં)

ટોપિક પું. (ઈ.) મુઠો (૨) વિષય; અધિકરણ
 ટોપી સ્ત્રી. (દિ. ટોપિઆ) માથાનો એક પહેરવેશ
 ટોપીવાળો પું. પુરોપિયન; ગોરો (૨) વેરાળો (૩)
 ટોપીઓ વેચનાર
 ટોપું ન. આંખની ભમર (૨) ટોપી (તુચ્છકારમાં)
 ટોપો પું. મોટી ટોપી; ટોપ
 ટોકી સ્ત્રી. (ઈ.) ખાવાની એક વિદેશી પ્રકારની મીઠાઈ
 ટોબેકો સ્ત્રી., ન. (ઈ.) તમાકુ
 ટોમેટો પું. (ઈ.) ટમેટો
 ટોચ ન. (ઈ.) રમકડું
 ટોચલી સ્ત્રી. લોટી; કસલી
 ટોચવું ન. પહેળા માંનું ઘીતેલ ભરવાનું વાસણ
 ટોચલેટ ન. (ઈ.) શણગાર; સજાવટ (૨) શૌચાલય
 ટોચું ન. દાણાનું માપિયું
 ટોચું ન. ટોવાનું સાધન (૨) રખોપું; રખેવાળું
 ટોચો પું. બૂમો પાડી ખેતરમાંથી પંખી ઉડાડનારો-રખેવાળ
 ટોચં સ્ત્રી. (ઈ.) સાથે રાખી ફરણ એવી વીજળીની એક
 પ્રકારની બત્તી કે દીવો; હાથબત્તી (૨) મશાલ
 ટોચંર ન. (ઈ.) હેરાનગતિ; પાતના
 ટોચંરિંગ ન. (ઈ.) હેરાનગતિ કરવી તે
 ટોચંલાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) હાથબત્તીનો પ્રકાશ
 ટોપીડો સ્ત્રી. (ઈ.) વહાણ પર કેંકવાનું એક દરિયાઈ અસ્ત્ર
 ટોલ પું. (ઈ.) કર; દાણ; નાકાવેરો (૨) જકાત લેવાનું
 સ્થળ; જકાતનાકું; ટોલનાકું
 ટોલકું ન. બોડું માથું; ટાલકું (૨) નાનો ટોલો
 ટોલનાકું ન. ટોલ લેવાનું નાકું કે સ્થાન; જકાતનાકું
 ટોલું ન., (-લો) પું. બોડું માથું
 ટોલો પું. મોટી જૂ
 ટોલ્લી સ્ત્રી. ક્રિકેટમાં બોલને ટોલ્લો મારવો જેથી બે કે
 વધુ રન મળી જાય; 'બાઉન્ડરી'
 ટોલ્લો પું. બારસાખના ઉપલા લાકડા આગળ રહેતો છેગે;
 ટોડલો (૨) ટલ્લો; વાપદો (૩) ઉગ્રવવું-ઉછાળવું તે
 (૪) મોઈને દંડાનો ફટકો મારી ઉડાડવી તે
 ટોવાવું અ.કિ. (ટોવું ઉપરથી) વગોવવું; નિંદાવું (૨)
 'ટોવું'નું ક્રમશઃ [સાચવવા] (૨) ટીપેટીપે પાણી પાવું
 ટોવું સ.કિ. (દિ. ટડિયા) બૂમ પાડી પક્ષી ઉડાડવાં (ખેતર
 ટોવેલ પું. (ઈ.) રૂમાલ; ટુવાલ
 ટોંસ પું. (ઈ.) કોણ પહેલો દાવ લે તે નક્કી કરવા સિક્કો
 ઉછાળવો તે (રમતમાં) [ખાઘ
 ટોસ્ટ પું. (ઈ.) પાઉની કાતરી કરી તેને શેકીને તૈયાર કરાવું
 ટોસ્ટર ન. (ઈ.) ટોસ્ટ શેકવાનું સાધન [મશ્કરી-ઠઠો
 ટોળ પું., સ્ત્રી., ન. હસવું આવે એવી ક્રિયા અથવા બોલ;
 ટોળકી સ્ત્રી. (ટોળું ઉપરથી) ટોળી
 ટોળચિત્ર ન. ઠઠાચિત્ર; 'કાર્ટૂન'

ટોળટપ્પો/

૩૫૭

/ટૂમકી

ટોળટપ્પો પું. મશ્કરીદંડાની વાત; મશ્કરી
 ટોળટીખળ ન. ટોળ અને ટીખળ; ઠઠામશ્કરી
 ટોળબાજી સ્ત્રી. ઠઠામશ્કરી
 ટોળાધર્મ પું. પોતાના જ ટોળા - વર્ગ માટે લાગણી કે
 તે પૂરતી ધર્મભાવના
 ટોળાબંધ કિ.વિ. ટોળું ઘઈને; ટોળે વળીને
 ટોળાવણું વિ. ટોળામાંથી છૂટું પડી ગયેલું
 ટોળાશાહી સ્ત્રી. ટોળાની ગુંડાશાહી
 ટોળિયો પું. (ટોળ પરથી) મશ્કરું; મજાકી
 ટોળી સ્ત્રી. નાનું ટોળું; મંડળી (ર) લાકડાનો ફાગ્યા
 વિનાનો કકડો
 ટોળી સ્ત્રી., વિ. મશ્કરું
 ટોળું ન. (દે. ટોલ) સમુદાય; સમૂહ
 ટોંચ સ્ત્રી. ટોંચવાથી પડેલો ખાવો (ર) ફાયર; ફાંસ (૩)
 મહેણું; ટોણું (૪) ઠપકો; ગોદ [કરવું તે
 ટોંચણું ન. ટોંચવાનું ઓજાર; ટાંકણું (ર) વારંવાર કહ્યા
 ટોંચવું સ.કિ. ટોંચવું; ભાંકવું (ર) વારંવાર કહ્યા કરવું;
 ઠપકો દેવો (૩) કોતરવું
 ટૌકાર, (૦૪) પું. ટહુકાર; ટહુકો (કોયલ કે મોરનો)
 ટૌકો પું. ટહુકો (ર) કોઈને બોલાવવા દીધેલો લાંબો સાદ
 (૩) ચાલતી વાતમાં હાજિયો પૂરવો તે; હુકારો
 ટચુન પું. (ઈ.) સ્વરસંગતિ (ર) રાગ; ધૂન (૩) લય
 ટચુટર પું. (ઈ.) શિક્ષક
 ટચૂબ સ્ત્રી. (ઈ.) ટાચર નીચે રહેતી, હવા ભરવાની
 રબરની ગોળ નળી જેવી બનાવટ (સાઈકલ, મોટર
 વગેરેની) (ર) ગોળ નળી જેવી કાચની શીશી
 ટચૂબલાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) દૂધિયો પ્રકાશ આપતું નળી જેવું
 વીજળીક સાધન
 ટચૂબર ન. (ઈ.) કંદ
 ટચૂબરક્યુલોસિસ પું., ન. કાયરોગ; ટી બી.
 ટચૂબવેલ પું. (ઈ.) નળકૂવો; પાતાળકૂવો
 ટચૂમર ન., સ્ત્રી. (ઈ.) અદીઠ ગૂમડું-ગાંઠ (ર) રસોળી-
 ગાંઠ વિવસ્થા
 ટચૂશન ન. (ઈ.) ઘેર ખાનગી ભણાવવાની શિક્ષણ
 ટુક સ્ત્રી. (ઈ.) માલ કે ભાર વહી જનારી મોટી મોટર-લોરી
 ટુમ્પેટ ન. (ઈ.) રણશિંગું
 ટુસ્ટ ન. (ઈ.) ન્યાસ; સુપરત (ર) સાયવણી અને
 વ્યવસ્થા માટે સુપરત કરેલાં પારકાં માલમિલકત (૩)
 વિશ્વાસ; ભરોસો
 ટુસ્ટીડ ન. (ઈ.) ટ્રસ્ટખત; ન્યાસખત; ન્યાસપત્ર
 ટુસ્ટી પું. (ઈ.) જેને ટ્રસ્ટ સોંપવામાં આવ્યું હોય તે; વાલી;
 નિધિપ; ન્યાસી
 ટુસ્ટીશીપ સ્ત્રી. (ઈ.) ન્યાસીપણું; વાલીપણું
 ટૂંક સ્ત્રી. (ઈ.) (મુસાફરીમાં ચાલે એવી) પતરાની પેટી

ટૂંકકોલ પું. (ઈ.) બહારગામના ટેલિફોન (ર) દૂરનો-
 બીજા શહેરનો ટેલિફોન સંદેશ
 ટ્રાઈસિકલ સ્ત્રી. (ઈ.) ત્રણ પેડાંવાળી સાઈકલ
 ટ્રાન્ઝિસ્ટર ન. (ઈ.) રેડિયો વાલ્વને બદલે કામ આપે
 એવું એક વીજળી-યંત્ર
 ટ્રાન્સપરન્ટ વિ. પારદર્શક
 ટ્રાન્સપોર્ટ પું. (ઈ.) પરિવહન (ર) વહન દિશવટો
 ટ્રાન્સપોર્ટેશન પું. કેદીને કરાતી દેશનિકાલની સજા;
 ટ્રાન્સફર સ્ત્રી. (ઈ.) (નોકરીની) જગ્યાની બદલી થવી
 તે; તબદીલી [પ.વિ.]; પરિવર્તક
 ટ્રાન્સફોર્મર ન. (ઈ.) વોલ્ટેજ બદલવાનું સાધન; ફેરવણું
 ટ્રાન્સફોર્મેશન ન. (ઈ.) રૂપાંતર
 ટ્રાન્સમીટર ન. (ઈ.) ધ્વનિસંકેત મોકલવાનું યંત્ર
 ટ્રાન્સલેટર પું. (ઈ.) અનુવાદક; ભાષાંતરકાર
 ટ્રાન્સલેશન ન. (ઈ.) અનુવાદ; ભાષાંતર
 ટ્રાન્સપેરન્સી સ્ત્રી. (ઈ.) પારદર્શિતા
 ટ્રાન્કિ પું. (ઈ.) માર્ગ પરની અવરજવર કે તેનો વ્યવહાર
 (વેપાર, માલ કે માણસનો)
 ટ્રાન્કિક પોલીસ પું., સ્ત્રી. (ઈ.) વાહનવ્યવહારનું નિયમન
 સંભાળનાર પોલીસ; યાતાયાત પોલીસ
 ટ્રાન્કિક-સિગ્નલ ન. (ઈ.) વાહનવ્યવહાર નિયમન કરતી
 લાલ, લીલી કે પીળી બતી
 ટ્રામ (ઈ.) (ઠગાડી) સ્ત્રી. ભસ જેવું પણ પાટા પર યાંત્રિક
 બળથી ચાલતું એક વાહન
 ટ્રાયલ સ્ત્રી. (ઈ.) અજમાયશ; પ્રયોગ કરી જોવો તે (ર)
 ખટલો; 'કેસ'
 ટ્રાવેલ સ્ત્રી. (ઈ.) મુસાફરી
 ટ્રાવેલર પું. (ઈ.) મુસાફર મવાસી [તે તે બેંકનો ચેક
 ટ્રાવેલર્સ ચેક ન. (ઈ.) મુસાફરીમાં વટાવી શકાય તેવો
 ટ્રાવેલિંગ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) મુસાફરી; પ્રવાસ
 ટ્રિક સ્ત્રી. (ઈ.) યુક્તિ (ર) દાવપેચ; છળકપટ (૩)
 હાથચાલાકી
 ટ્રિકોલિન ન. (ઈ.) એક સુતરાઈ કાપડ
 ટ્રિગોનોમેટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) ત્રિકોણમિતિ [ખ્રિસ્તી મત
 ટ્રિનિટી સ્ત્રી. (ઈ.) ઈશ્વર ત્રણ નથી પણ એક છે તેવો
 ટ્રિપ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રવાસ; સહેલગાહ (ર) ફેરો
 ટ્રિબ્યુનલ સ્ત્રી. (ઈ.) ન્યાયપંચ; તપાસપંચ
 ટ્રિબ્યુટ પું., ન. (ઈ.) શ્રદ્ધાંજલિ (ર) ખંજીરી સિંભાળ
 ટ્રીટમેન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) સારવાર (ર) વર્તણૂક (૩) સાર-
 દૂધ ન. (ઈ.) સત્ય
 ટ્રુપ સ્ત્રી. (ઈ.) લશ્કરી ટુકડી
 ટ્રુપલીડર પું. (ઈ.) લશ્કરી ટુકડીનો નાયક
 ટ્રે સ્ત્રી. (ઈ.) ખાલા-રકાબી માટેની તાસક કે તેવું (લાકડા
 વગેરેનું) સાધન

દ્રુમકીં

૩૫૮

૮૯

દ્રેક પું. (ઠ.) રસ્તો (૨) દોડ માટેનાં વિશિષ્ટ માર્ગ (૩)
 રેલવેના પાટા; રેલપથ (૪) પગદડી તે
 દ્રેકિંગ ન. (ઠ.) પર્યટારોહણ (૨) વગણ કે ડુંગરા ખુંદવા
 દ્રેકટર ન. (ઠ.) યાંત્રિક હથ (જમીન ખેડવાનું)
 દ્રેજિક વિ. (ઠ.) દુઃખદ; કડુણ
 દ્રેજેડી સ્ત્રી. (ઠ.) કડુણિકા
 દ્રેજરર પું. ખજાનચી; કોષાધ્યક્ષ [કે કચેરી
 દ્રેજરી સ્ત્રી. (ઠ.) સરકારી ખજાનો કે તિજોરીની જગ્યા
 દ્રેડ પું. (ઠ.) વેપાર; વાણિજ્ય
 દ્રેડમાર્ક પું. સ્ત્રી. (ઠ.) જે નિયત છાપ કે નિશાની સાથે
 વેપારી પોતાનો માલ બજારમાં મૂકે છે-ચાલુ કરે છે
 તે વેપારી મારકો; વેપારચિહ્ન
 દ્રેડયુનિયન ન. (ઠ.) મજૂર-માલાજન; મજૂરમંડળ
 દ્રેડલ (ઠમશીન) ન. (ઠ.) છાપવાનાં એક પ્રકારનો
 (પગથી ચલાવાતો) સંચો
 દ્રેડિશન સ્ત્રી. (ઠ.) પ્રણાલી; પરંપરા (૨) રિવાજ
 દ્રેડિશનલ વિ. (ઠ.) પરંપરાગત; પારંપરિક
 દ્રેડિંગ ન. (ઠ.) લક્ષ્યાનુસરણ; પગલે-પગલે કરાતું
 અનુકરણ
 દ્રેન સ્ત્રી. (ઠ.) રેલગાડી; ટ્રેન
 દ્રેનર પું. (ઠ.) તાલીમ આપનાર
 દ્રેનિંગ સ્ત્રી. તાલીમ (૨) કેળવણી; શિક્ષણ
 દ્રેનિંગ કોલેજ સ્ત્રી. (ઠ.) શિક્ષણની તાલીમ આપી શિક્ષકો
 તૈયાર કરનારી કોલેજ; અધ્યાપન-મંદિર [આવૃત્તી]
 દ્રેન્ચ સ્ત્રી. (ઠ.) ખાઈ (લશ્કરી વ્યૂહ માટે ખોદવામાં
 દ્રેન્ડ પું., ન. (ઠ.) વલણ; રકતાર (૨) રૂખ
 દ્રેપ ન. (ઠ.) પાંજરું [(૨) ચલચિત્રની ઝલક
 દ્રેલર ન. (ઠ.) પાછળ જોડેલું ઉપવાહન; અનુયાન
 દ્રેસપાસ પું. (ઠ.) અનધિકૃત પ્રવેશ
 દ્રેસર વિ. અનુરેખક
 દ્રેસિંગ ન. (ઠ.) તડકાથી કે વીજળીના પ્રકાશથી લેખન-
 અંકન વગેરેની ખાસ જાતની કાગળ ઉપર લેવાતી
 છાપ
 દ્રેસિંગ પેપર ન., પું. (ઠ.) નકલ કરવા વપરાતો સફેદ
 જેવા રંગનો પારદર્શક કાગળ
 દ્રોપોપોઝ ન. (ઠ.) સોભસીમા
 દ્રોકી સ્ત્રી. (ઠ.) વિજયપદ્મ; વિજયસૂચક પ્રતીક
 દ્રોલી (ઠ.) ઉપગાડી; રેલમાર્ગ ઉપર માણસોના પકડાથી
 કે યંત્રથી ચાલતું નાનું વાહન (૨) એવી બે ડબાની
 ટ્રામગાડી
 દ્રિવલ ન. (ઠ.) વિશિષ્ટ વજાટનું એક જાતનું કાપડ

૬

ઠ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો મૂળસ્થાની બીજો વ્યંજન
 ઠક ઠક કિ.વિ. ઠોકવાનો અવાજ થાય એમ
 ઠકરાઈ સ્ત્રી. (સં. ઠક્કુર ઉપરથી) ઠાકોરપણું; ઠકરાત
 (૨) શેઠાઈ; મોટાઈ
 ઠકરાણાં ન.બ.વ. ઠાકોરની સ્ત્રી (માનાર્થે)
 ઠકરાણી સ્ત્રી. ઠાકોરની સ્ત્રી; ગરાસણી
 ઠકરાણો પું. ઠાકોર; ગરાસિયો
 ઠકરાત સ્ત્રી. ઠકરાઈ; ઠાકોરપણું (૨) ઠાકોરની હકૂમતની
 જાગીર-ગરાસ (૩) શેઠાઈ
 ઠકરાણાં ન.બ.વ. ઠકરાણાં
 ઠકરાણું પું. ઠાકોરનું ગામ કે નાનું રાજ્ય
 ઠકાર પું. 'ઠ' અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર
 ઠગ વિ. (સં. સ્થળ, પ્રા. ઠગ) ઠગનાડું (૨) એ નામની
 લુંટારાની એક જાતનું (૩) પું. એક જાતનો માણસ
 (૪) ઠગનાર; ઠગારો
 ઠગઠગવતું સ.કિ. ગોઠવાઈને વધુ માથ તે માટે પાત્રને
 ઠઠેરવું; જરોબર ગોઠવાય એમ કરવું
 ઠગલ(-લિયું) ન. શુક્રનો તારો-ચલ (૨) તારિયું; તકરોડિયું
 ઠગણું વિ. ઠગાડું; લુચ્ચું; ઠગનાડું
 ઠગપાટણ ન. (ઠગ+સં. પતન) ઠગોનું ગામ
 ઠગબાજી સ્ત્રી. ઠગાઈ; પ્રપંચ; પૂર્તવિદ્યા
 ઠગભગત પું. ભક્તિનો ગ્રેષ્ઠ કરનાર માણસ; ઢંગી ભક્ત
 ઠગવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ઠગવાની વિદ્યા-કામ; પૂર્તવિદ્યા (૨)
 ઠગબાજી
 ઠગવું સ.કિ. ભોળવીને છેતરવું; પૂતવું (૨) છીનવી લેવું
 ઠગવેડા પું.બ.વ. ઠગ જેવું વર્તન; ઠગાઈ
 ઠગવેદ પું. જુઠો વેદ; લેભાગુ વેદ [અફળાવું
 ઠગળાવું સ.કિ. ખાડાટોકરાને લીધે ગાડા જેવા વાહનમાં
 ઠગાઈ સ્ત્રી. ઠગવાની કિયા; ઠગબાજી; છેતરપિંડી
 ઠગાડું વિ. ઠગે એવું; ઠગનાડું; છેતરનાડું
 ઠગી સ્ત્રી. ઠગાઈ; 'ચીટિંગ'
 ઠયરી સ્ત્રી. ડોસી
 ઠયડું વિ. અતિ વૃદ્ધ; ખખડી ગથેલું
 ઠયરો પું. ડોસો [ધીમે
 ઠચૂક, (ઠઠચૂક) કિ.વિ. ખચકાતી મંદ ગતિથી (૨) ધીમે
 ઠચ્ચર વિ. ઠચડું; બહુ ધરડું; ખખડી ગથેલું
 ઠઠાખોર વિ. જુઓ 'ઠઠાખોર'
 ઠઠા(-ટા)ચિત્ર ન. જુઓ 'ઠઠાચિત્ર'
 ઠઠાબાજી સ્ત્રી. જુઓ 'ઠઠાબાજી'
 ઠઠો પું. જુઓ 'ઠઠો'
 ઠઠા(-ટા)મરકરી સ્ત્રી. જુઓ 'ઠઠા(-ટા)મરકરી'
 ઠઠ સ્ત્રી. (દે. યટ્ટ) ભીડ; ગિરદી; જમાવ

ઠઠકારવું

૩૫૯

/ ૯૯૯૦

ઠઠકારવું સ.કિ. ઠપકો દેવો; થપકાવવું; ઠમકારવું
 ઠ(ઠણ)ઠણવું અ.કિ. ઠણઠણ એવો અવાજ થવો
 ઠઠ(ઠમઠ, ઠવેઠ) સ્ત્રી. ચાકરી; ખરદાસ; સેવાવાકરી
 ઠઠરવું અ.કિ. ઠાઠવાળું ખનવું; ઠઠારો કરવો
 ઠઠરવું અ.કિ. ઠંડીથી ધ્રુજવું; થથરવું
 ઠઠવેઠ સ્ત્રી. જુઓ 'ઠઠમઠ' [માટે] (ર) ખખળી જવું-પડવું
 ઠઠખવું અ.કિ. ન બકાતાં દોઠું રહી શિકળ્યા કરવું (દાણા
 ઠઠાડવું સ.કિ. અગાડી-પુસાડી દેવું
 ઠઠારવું સ.કિ. ઠાઠ કરવો; ખૂણ શણગારવું
 ઠઠા-(ઠે)રો પું. ઠાઠમાઠ (ર) આંખર; ડોળ
 ઠઠોઠ કિ.વિ. ઠાંસીઠાંસીને; ખીચોખીચ
 ઠઠોરી-(ખી) સ્ત્રી. ઠંઠોળી; મજાક; મરકરી [વિનોદી
 ઠઠા-(ઠા)ખોર વિ. ઠઠામરકરી કરવાની આદતવાળું;
 ઠઠા-(ઠા)ચિત્ર ન. મર્મચિત્ર; કટાચિત્ર; 'કેરિકેચર'
 ઠઠા-(ઠા)ખાજી, ઠઠા-(ઠા)મરકરી સ્ત્રી. ટોળટોળજ; મરકરી
 ઠઠો-(ઠો) પું. ઠઠોરી; મરકરી; ઠેકડી (ર) ઠકાર
 ઠઠયું વિ. નિરર્થક રહી ગયેલું | એવી ચાલ
 ઠણક સ્ત્રી. એવો અવાજ-રણકો (ર) પગનાં જોડવાં ઠણકે
 ઠણકવું અ.કિ. ઠણક અવાજ થવો; રણકવું (ર) રણકે
 એમ ચાલવું (૩) રહી રહીને રડવું
 ઠણકારો-(ર) પું. ઠણક અવાજ; ઠણકાર
 ઠણકારવું અ.કિ. ઠણકાર કરવો
 ઠણકો પું. ઠણકારો (ર) ઠમકો (૩) ટાકની ધ્રુજારી; કંપ
 ઠણ ઠણ કિ.વિ. ખાલી વાસણના જેવો અવાજ થાય એમ
 (ર) ખાલીખમ
 ઠણઠણપાક પું. રોવું પડે તેવો માર
 ઠણઠણ(ઠળોપાળ, ઠપાળ) પું. ઠંઈ પણ સાધન કે બુદ્ધિ
 વગર-નો આદમી; નિર્ધન
 ઠણઠણવું અ.કિ. ઠણઠણ એવો અવાજ થવો
 ઠણઠણાટ પું. ઠણઠણ એવો અવાજ
 ઠપ કિ.વિ. ઠપ અવાજ થાય એમ [દીકવું
 ઠપકવું અ.કિ. ઠપ એવો અવાજ થવો (ર) પછાડવું;
 ઠપકાર પું. ઠપકવાના અવાજ [(૩) મારવું (જ) તત્તડાવવું
 ઠપકારવું સ.કિ. ઠપકે એમ કરવું; પછાડવું (ર) ઠપકો દેવો
 ઠપકાવવું સ.કિ. 'ઠપકવું', 'ઠપકાવું'નું પ્રેરક
 ઠપકો પું. દોષ બદલ ધમકાવવું-વઢવું તે કે તેવાં વેણ (ર)
 ઉધરસનું ખાંખાં; ઉધરસ (ઉધરસનો ઠપકો પણ
 કહેવાય છે.) (૩) ઠપ, ઠબ એવો ઠોકરનો અવાજ
 ઠમકોરવું અ.કિ. ઠમકો મારવો (ર) લટકાં કરી ચાલવું
 ઠપ ઠપ કિ.વિ. ઠપ ઠપ એવો અવાજ થાય એમ
 ઠપ્પ વિ. બંધ થઈ જવું; સ્થગિત થઈ જવું
 ઠબ કિ.વિ. ઠબ એવો અવાજ થાય એમ; ઠપ
 ઠબકવું અ.કિ. ઠપકવું (ર) અથડાવું
 ઠબકાર પું. 'ઠબ' એવો અવાજ; ઠપકાર

ઠબકારવું સ.કિ. ઠપકારવું
 ઠબકો પું. ટકરાવાનો કે ઠોકરનો ઠબ એવો અવાજ; ઠપકો
 ઠબલાવું અ.કિ. ફૂટાવું; અકળાવું; ટિચાવું
 ઠબવું સ.કિ. ઠોકવું; ઠબકાવવું
 ઠમક સ્ત્રી. ચાલવાની છટા (ર) ઠમકતી ચાલ
 ઠમકઠમક કિ.વિ. વરણાગીથી ઠમકતી ચાલમાં
 ઠમકદીવી સ્ત્રી. ઠમકતી ચાલતી સુદર સ્ત્રી
 ઠમકવું અ.કિ. ઠમકઠમક એવો અવાજ થવો-કરવો (ર)
 તેવો અવાજ થાય તેવી ચાલે ચાલવું
 ઠમકો-(કાર, -કારો) પું. ઠમકવું તે (ર) લટકો
 ઠમઠમ કિ.વિ. 'ઠમઠમ' એવા અવાજથી
 ઠમઠમવું અ.કિ. ઠમઠમ એવો અવાજ થવો
 ઠમઠમાટ પું. ઠમઠમવું તે (ર) ખાલી ભભકો
 ઠમ-(વ)ણી સ્ત્રી. (સં. સ્થાપનિકા, પ્રા. ઠવણિઆ-
 ઠમણિઆ) વાંચતી વખતે પુસ્તક ખુલ્લું રહે એવી
 સગવડવાળી લાકડાની ધોડી; સાપડી; સાપડો
 ઠપકોરવું સ.કિ. ઠંઠોળવું (ર) ખોખું કરવું; અથકથવું કરવું
 ઠરઠરાવ પું. પાકો-છેલ્લો ઠરાવ
 ઠરઠેકાણું ન. (ઠરવું+ઠેકાણું) ઠરીને રહેવાનું-નક્કી ઠેકાણું
 ઠરઠ સ્ત્રી. ઠરઠાટ; વાંકાપણું (ર) (લા.) મિજાજ; તોર
 ઠરઠડવું સ.કિ. બે કે વધુ દોરાને ભેગો વળ દેવો-આમળાવું
 (ર) ઠરઠ આપે એમ કરવું
 ઠરઠાટ પું. વક્તા; વાંકાપણું (ર) (લા.) મિજાજ; તોર
 ઠરઠાડવું અ.કિ. વાંકું વળવું; મરડાવું (ર) 'ઠરઠડવું'નું કર્મણિ
 (૩) (લા.) વંકાવું; રિસાવું
 ઠરડું વિ. ઠરડવાળું; વાંકું
 ઠરવાક પું. ફૂવામાંથી કોસ ખેંચનાર માણસ
 ઠરવું અ.કિ. (સં. સ્થિર; પ્રા. ચિર-ઠિર ઉપરથી નામધાતુ)
 ઠરી સ્થિર થવું; થોભવું (ર) નક્કી થવું; નિશ્ચય પર
 આવવું (ભાવ, મુદ્દરત) (૩) જામવું; તળિયે બેસવું
 (૪) ઠંડીથી જમીને બાજવું કે ઘટ થવું (૫) ઠુંડું થવું
 (૬) ટાંકે મરવું; ટાંક વાવી (૭) (અગ્નિ કે દીવો)
 ઓલવાવું; ખુણવું (૮) ઠંક કે શાંતિ કે તૃપ્તિ થવી
 (૯) (આખ) મીચાવી; ઊંધ આવવી
 ઠરાવ પું. ઠરાવેલી-નક્કી કરેલી વાત (ર) કોઈ ખાબતનો
 નિશ્ચય કે તોડ (૩) પ્રસ્તાવ [આવવું (ર) ઠરાવ કરવો
 ઠરાવવું સ.કિ. ('ઠરવું'નું પ્રેરક) નક્કી કરવું; નિશ્ચય પર
 ઠરાવેલ વિ. નક્કી કરેલું; નિયત કરેલું [નિરાંતે
 ઠરીકામ કિ.વિ. (ઠરવું+કામ) મૂળ-અસલ ઠેકાણે (ર)
 ઠરેલ વિ. ('ઠરવું' ઉપરથી) પુખ્ત વિચારનું; ઠાણું; શાણું
 ઠલવવું સ.કિ. ઠાલવવું; ખાલી કરવું
 ઠલવાવવું સ.કિ. 'ઠલવવું', 'ઠાલવવું'નું પ્રેરક
 ઠલવાવું અ.કિ. 'ઠાલવવું'નું કર્મણિ
 ઠલ્લો પું. મળયુદ્ધિ (જિંન)

ઠવણી]

૩૬૦

[ઠાલવણી-(નખુ)

ઠવણી સ્ત્રી. જુઓ 'ઠમણી'
 ઠસ વિ. ઠાંસીને-સજ્જડ ભરેલું (૨) સજ્જડ; અક્કડ (૩)
 આશ્ચર્યચકિત (૪) કિ.વિ. ઠસોઠસ (૫) થાકી જવાયું
 હોય એમ [(૩) ગર્વ; દર્પ
 ઠસક, (-ઠ્રો) પું. ઠસસો; ભભકો; રોક (૨) ઠમકો; ઠસકો
 ઠસકભાજ વિ. ચાલક; ચકોર (૨) પ્રકાશિત; શોભતું (૩)
 ઠસાવાળું
 ઠસકદાર વિ. ઠસકાવાળું; ભભકાદાર
 ઠસકલાં ન.બ.વ. હાથના માપ કરતાં મોટી બંગડીઓ કે
 ચૂરીઓ (૨) હાથકડી
 ઠસક(-કા)વું અ.કિ. ખમચાવું; ખટકવું (૨) ભાંગી પડવું
 ઠસવું અ.કિ. મનમાં ઊતરવું-સમજામાં આવવું; સારી રીતે
 સમજવું [દબાવીને; ખીઓખીચ
 ઠસાઠસ કિ.વિ. ઠાંસીઠાંસીને ભરાયું હોય એમ; સજ્જડ
 ઠસાવડું સ.કિ. 'ઠસવું'નું પ્રેરક
 ઠસોઠસ કિ.વિ. ઠસાઠસ; ઠાંસીને ભરાયું હોય એમ
 ઠસાદાર વિ. ઠસાવાળું; ભભકાદાર; રોકવાળું
 ઠસાબંધ કિ.વિ. ઠસામાં; ઠસાભેર (૨) રોકભેર
 ઠસસો પું. ભપકો (૨) રોક (૩) લટકો
 ઠળિયો પું. (સં. અજિ, પ્રા. અઢિઠલિયા) કળનું કઠણ બીજ
 (૨) કઠણ ગઢો; ઠીલો
 ઠંઠેરવું સ.કિ. ખૂબ હલાવવું (૨) ખૂબ વઢવું-ઠપકો દેવો
 ઠંઠોરવું સ.કિ. ઠાઠાં ભાંગી નાખવાં; મારવું (૨) છેતરવું
 ઠંઠોળી સ્ત્રી. મજાક; હસણી; ઠઠોરી
 ઠંડ સ્ત્રી. (સિ.) ટાઢ (૨) શીતળતા (૩) શરદ
 ઠંડક સ્ત્રી. શીતળતા (૨) (લા.) શાંતિ; નિરાંત
 ઠંડકિયું વિ., ન. ઠંડક કરે એવું (લૂગડું; પીણું) (૨) શાંતિ
 મિજાજનું
 ઠંડાઈ સ્ત્રી. શીતળતા; ઠંડપણું (૨) ઠંડક આપે એવું પીણું
 (૩) (લા.) ધીમાશ; સુસ્તી (૪) ભાંગ વગેરે પીણું
 ઠંડાશ સ્ત્રી. ઠંડપણું; શીતળતા (૨) (લા.) ધીમાશ; સુસ્તી
 ઠંડિલ ન. હવન કરવાની નાની ઓટલી; વેદી (૨) શૌચ
 જવાની જગા (જેન)
 ઠંડી સ્ત્રી. ટાઢ; શીતળતા [સુસ્ત (૪) નિરાંતવાળું
 ઠંડું વિ. ટાડું; શીતળ (૨) વાસી(રસોઈ) (૩) ધીમું; મંદ;
 ઠંડુગાર વિ. ખૂબ ઠંડું
 ઠકઠીક કિ.વિ. ઠીકઠાક
 ઠકરડો પું. ઉત્તર ગુજરાતની એક જાતિ અને તેનો પુરુષ
 ઠકરી સ્ત્રી. ઠકરાત (૨) ઠકોરપણું; અધિકાર/ઠકોરજ
 ઠકોર પું. ખડિયો સામંત; ગરાસિયો (૨) દેવમંદિરના
 ઠકોરજ પું. દેવની-વિષ્ણુ, કૃષ્ણ વગેરેની મુર્તિ
 ઠગલી સ્ત્રી. ઉગડેલી મોઈને નીચે પડે તે પહેલાં ડંગો
 મારવો તે [ગાળવો તે
 ઠગાઠેયા પું.બ.વ. ઠામ કરવાનો દેખાવ કરીને વખત

ઠગું ન. ઠાંગું; છળકપટ; ઠગાઈ (૨) વિ. પૂર્ત; ઠગ
 ઠગો પું. છૂપી રીતે એકદા થવા કરેલી સંતલસ (૨)
 સંતલસ (૩) થાડી (૪) દગલબાજ
 ઠાગે પું. ઠાડિયો
 ઠાઠ પું. (દિ. થટ્ટ = ઠાઠ) ભપકો; શોભા [નનામી; અર્થી
 ઠાઠડી સ્ત્રી. શબને લઈ જવાની વાંસની એક બનાવટ;
 ઠાઠમાઠ પું. ઠાઠ; ભપકો; શોભા; ઠઠારો
 ઠાઠાઠીઠી સ્ત્રી. ઠઠો મથકરી; ઠોળટીખજ
 ઠાઠિયું વિ. ('ઠાઠું' પરથી) ઠાઠા જેવું-છર્જ થઈ ગયેલું;
 ખાખળી ગયેલું (૨) ન. તેવું વાહન
 ઠાઠું ન. કાઠું; હાડપિજર (૨) છાતી અને થાપાનાં હાડકાં
 (૩) ખોખું; કોઈ પણ છર્જ થઈ ગયેલી વસ્તુ (૪)
 ભાંગીતૂટી ઢાલ (૫) હીકજ; વરસાદની સખત ઠંડી
 (૬) ગાડાનો પાછળનો ભાગ (૩) બે વખત છડેલી
 બાજરીના ચોખ્ખા દાણા
 ઠાઠો સ્ત્રી. ઊઠવેઠ; ઠઠમઠ (૨) સેવાચારી
 ઠાણ ન. (સં. સ્થાન; પ્રા. ઠાણ) સ્થાન; જગા; ઠામ (૨)
 તબેલો (૩) (લા.) ધોડીની ઋતુદશા (૪) સ્ત્રી.
 પ્રકૃતિ; રીત; ઢબ; શરીરનો હાવભાવ
 ઠાણિયો પું. તબેલો સાક કરનારો; રાવત (૨) ઠાણ દેવા
 રાખેલો ઊંચી જાતનો ધોડો
 ઠામ ન. (સં. સ્થામ, પ્રા. ધામ, અપ. ઠામ) (રહેવાનું)
 ઠેકાણું; પત્તો (૨) ન. આસન; બેસવાની જગા
 ઠામ ન. વાસણ; પાત્ર [ખટક
 ઠામકું કિ.વિ. (ઠામ ઉપરથી) સાવ; તદન (૨) તળિયા-
 ઠામઠેકાણું ન. ઠામ કે ઠેકાણું; નામઠામ
 ઠામણું ન. ઠામ; વાસણ
 ઠામપલટો, ઠામખદલો પું. સ્થાનફેર; હવાફેર
 ઠામકું કિ.વિ. ઠામકું; સાવ; તદન (ઠેરઠેર; દરેક ઠેકાણે
 ઠામે(-મો)ઠામ કિ.વિ. ('ઠામ' ઉપરથી) દરેક જગાએ;
 ઠાર પું., ન. (સં.) ઓસ; ઝાકળ (૨) ટાઢી હવા; હીકજ
 ઠાર પું. ઠામ; ઠેકાણું
 ઠાર કિ.વિ. ઠેર-ઠેર એમ; બરોબર ઉદા. ઠાર મારવું-કરવું
 ઠારક વિ. ઠારે-શાંતિ પમાડે એવું; ઠારનહું
 ઠારક સ્ત્રી. સંતોષ; નિરાંત; ટાઢક
 ઠારકો પું. સંતોષ; શાંતિ; નિરાંત ['કંટેન્સેશન'
 ઠારણ ન. દંડ પડવાની ક્રિયા; ઠારે એમ કરવું તે;
 ઠારણપેટી સ્ત્રી. શીતકયંત્ર; 'રેફ્રિજરેટર'; 'કીઝ'
 ઠારણબિંદુ ન. જે અંશે પ્રવાહી ઠારે તે બિંદુ કે તેનો આંક
 ઠારણહાર વિ. ઠારનારું; શાંત કે ઠંડું કરે એવું
 ઠારવું સ.કિ. (સં. સ્થારયતિ, પ્રા. ઠારઈ) ઠારે એમ કરવું
 ઠારોઠાર કિ.વિ. ઠેરઠેર; બધે; દરેક ઠેકાણે
 ઠાલવણી સ્ત્રી. (-ણું) ન. ઠાલવવું તે (૨) એક વાંસણ-
 માંથી બીજા વાસણમાં નાખવું તે

ઠાલવવું]

૩૫૧

[૬૬

ઠાણવવું સ.કિ. ઠાણું-ખાલી કરવું; ઠલવવું
ઠાણિયું ન. ('ઠાણું' ઉપરથી) કપાસ કાઢી લીધેલું ઠાણું
ઠાણું વિ. (દે. ઠલ્લ) ખાલી; નહિ ભરેલું (૨) નકામું;
ધંધા વિનાનું (૩) નહિ વાસેલું; ખુલ્લું (૪) કિ.વિ.

નાહક; કોગટ

ઠાણું(ઠામ, ઠામણું) વિ. તદન ઠાણું-ખાલી; અમયું
ઠાવકાર્થ સ્ત્રી. (-પણું) ન. ઠાવકું હોવું તે; ગંભીરતા
ઠાવકું વિ. ગંભીર; ડાહ્યું; વિવેકી
ઠાંગરું, (-લું) ન. ભાણાનું વાસણ; થાળી
ઠાંગું ન. ઠાગું; છળકપટ (૨) ભાણાનું વાસણ; થાળી
ઠાંસ સ્ત્રી. ('ઠાંસવું' ઉપરથી) વજાટની પદ્ધતિ (૨) ખાલી
દમ; શેખી; બકાર્થ (૩) લૂખી ઉપરસ; ઠાંસો

ઠાંસવું સ.કિ. ઠાંસવું; દાબીદાબીને ભરવું (૨) દાબી
દાબીને ખાણું-પીણું (૩) મનમાં ઉતારવું; ઠસાવવું
ઠાંસવું અ.કિ. ઉપરસ ખાવી; ઠાંસો ખાવો
ઠાંસી સ્ત્રી. ખાંસી; ઉદરસનો બેઠો ઠાંસો
ઠાંસો પું. (સર. ઠાંસો) લૂખી ઉપરસ (૨) ગોદો; મુક્કો
ઠાંસોઠાંસ કિ.વિ. ઠાંસીઠાંસીને; ખૂબ ઠાંસીને

ઠિજવવું સ.કિ. 'ઠીજવું'નું કર્મણિ

ઠિજવું અ.કિ. 'ઠીજવું'નું ભાવે; ઠરી જવું
ઠિઠિયારી સ્ત્રી. (-રો) પું. મશ્કરી; મજાક
ઠિઠોળી સ્ત્રી. મજાક; ઠઠોળી; ઠઠોરી
ઠિસિયારી સ્ત્રી. ઠિઠિયારી; મશ્કરી; મજાક
ઠિકરી સ્ત્રી. જુઓ 'ઠીકરી'

ઠિકરું ન. જુઓ 'ઠીકરું'

ઠિંગણું વિ. જુઓ 'ઠીંગણું'

ઠિંગરાવું અ.કિ. જુઓ 'ઠીંગરાવું'

ઠિંગાઠોળી સ્ત્રી. જુઓ 'ઠીંગાઠોળી'

ઠિંગુજી(-શી) વિ. (૨) પું. વામન; ઠીંગણું (માણસ)

ઠીક વિ. સારું; યોગ્ય; જોઈએ તેવું; બરોબર (૨)

સાપારણ; સામાન્ય (૩) ઉદ્. 'સારું, વારું, ભલું'

એવા અર્થનો ઉદ્ગાર

ઠીકઠાક કિ.વિ. બરોબર; વ્યવસ્થિત ગોઠવેલું હોય એમ

ઠીકરી સ્ત્રી. નાનું ઠીકરું

ઠીકરું ન. (દે. ઠિકરિઆ) માટીના વાસણનો ભાગેલો

કકો (૨) (લા.) માટીનું વાસણ; ઠીબ [એવું

ઠીકાઠીક વિ. (૨) કિ.વિ. જેવુંતેવું; કામચલાઉ; માંડ નભે

ઠીજવું અ.કિ. ઠરી જવું; થીજવું

ઠીઠિયાઠીરી સ્ત્રી. ઠીઠી હસવું તે; ઠિઠિયારી

ઠીઠિયું વિ. ('ઠીકું' ઉપરથી) ભાંગ્યુંતુટ્યું; જર્ણ (૨) ન.

તેવું ધર (૩) ઠીઠી હસવું તે; ઠિઠિયારી

ઠીઠી કિ.વિ. મોટેથી હસવાનો અવાજ

ઠીકું ન. ભાંગીતુટી - જર્ણ અને અવાચન થીજ; ઠોહું

ઠીબ સ્ત્રી. ભાંગેલા હાંલ્લાનો તળિયાનો ભાગ; ઠીબડું

ઠીબડું; (-લું) ન. ઠીબું (તિરસ્કારમાં)

ઠીબું ન. માટીનું ઠામ

ઠી(-ઠિ)કરી સ્ત્રી. નાનું ઠીકરું

ઠી(-ઠિ)કરું ન. (દે. ઠિકરિઆ) ઠીકરું

[વામણું

ઠી(-ઠિ)ગણું વિ. પ્રમાણમાં ઓછી ઊંચાઈનું; ઠિંગુજી;

ઠી(-ઠિ)ગરાવું અ.કિ. ખૂબ ઠંડી લાગવી-ઠરી જવું (૨)

ઠરીને ચોસલું બાજી જવું (૩) ગંદાઈ જવું-વધતા

અટકી જવું (૪) ભૂખ મરી જવી

[કરવી તે

ઠી(-ઠિ)ગાઠોળી સ્ત્રી. ઠઠાબાજી; અડપલાં કરી મશ્કરી

ઠુંગણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. જુઓ 'ઠુંગણ(-ણી)'

ઠુંગવું અ.કિ. જુઓ 'ઠુંગવું'

ઠુંગાપાણી ન.બ.વ. જુઓ 'ઠુંગાપાણી'

ઠુંગાર પું. જુઓ 'ઠુંગાર'

ઠુંગો પું. જુઓ 'ઠુંગો'

ઠુંઘાવવું સ.કિ. જુઓ 'ઠુંઘાવવું'

ઠુંઘાવું સ.કિ. જુઓ 'ઠુંઘાવું'

ઠુંકું વિ. જુઓ 'ઠુંકું'

ઠુંસ સ્ત્રી. જુઓ 'ઠુંસ'

ઠુંસો(-સલો) પું. જુઓ 'ઠુંસો(-સલો)'

[ઠુંઘાવું

ઠુંઘાવું અ.કિ. (દે. ઠુંકું=ઠુંકું) ટાઢથી અકાઠાઈ જવું-ઘૂજવું;

ઠુંઘવો પું. એકદમ મોટેથી રોઈ પડવું તે

ઠુંણકું ન. (સર. સં. સ્થાણ) ઢીમચું; લાકડાની ભારે ગાંઠ

ઠુંમકી સ્ત્રી. (પતંગને મરાતો) ધીમો આંચકો-ઠમકો

ઠુંમકો પું. (પતંગને) જોરથી મારેલી ઠુંમકી

ઠુંમરી સ્ત્રી. એક તરેહની ગાયનપદ્ધતિ [નખળું; નિઃસત્વ

ઠુંસ(-સ) સ્ત્રી. દમ; અડાળ્યો (૨) વિ. તદન નકામું;

ઠુંસકી સ્ત્રી. વાહુટનો ધીમો અવાજ

ઠુંસકું ન. ઠુંઘવો મૂકીને રોવું તે (૨) કટાણનું વેણ

ઠું(-ઠું)ગણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. (અકીણ ખાખા ઉપર) કાચું

કોરું ખાવાનું; ઠુંગો

ઠું(-ઠું)ગવું સ.કિ. ઠાંસીને ખાવું (૨) ઠુંગણ કરવું

ઠું(-ઠું)ગાપાણી ન.બ.વ. ઠુંગણ; (અકીણ ખાખા ઉપર)

કાચુંકોરું ખાવું તે

ઠુંગાર પું. જુઓ 'ઠુંગો'

[કોરું ખાવું

ઠું(-ઠું)ગો પું. ઠુંગાર; ઠુંગણ; અકીણ ખાખા ઉપર કાચું

ઠું(-ઠું)ઠવાવવું સ.કિ. 'ઠુંઘાવવું'નું પ્રેરક

ઠું(-ઠું)ઠવાવું અ.કિ. ઠુંઘાવું; ટાઢથી ઘૂજવું

ઠું(-ઠું)કું વિ. (દે. ઠુંકું) આંગળાં વિનાના કે થોડાઘણા

કપાઈ ગયેલા હાથવાળું (૨) ન. ડાળાં વગરનું આડનું

થડિયું કે એવું નાનું આડ

ઠું(-ઠું)કું વિ. બીડી પિવાઈ રહ્યા પછી રહેલો ભાગ

ઠું(-ઠું)શ(-સ) સ્ત્રી. (ઠાંસ ઉપરથી) ખોટો ગર્વ; ઠાંસ

ઠું(-ઠું)સો(-સલો) પું. ઠાંસો; ગોદો; મુક્કો

ઠેક સ્ત્રી. તાલ (૨) ફૂદકો; છલંગ; થેક

ઠેકઠેકાણે/

૩૭૨

/ઠોસો

ઠેકઠેકાણે કિ.વિ. ઠેકાણે ઠેકાણે: જ્યાંત્યાં
 ઠેકડિયું વિ. ઠેકડી કરનારું; મરકું
 ઠેકડી સ્ત્રી. મરકરી; મજક; ટીખળ
 ઠેકડો પું. ('ઠેકડું' પરથી) ફૂલકો; છલગ; થેકડો
 ઠેકવડું સ.કિ. ઠેકે એમ કરવું [છાપવું
 ઠેકડું સ.કિ. ઠેકડો મારી ફૂદી જવું (ર) (છાપ) બીબાથી
 ઠેકાગાડી સ્ત્રી. ભાડેથી મળતી ગાડી
 ઠેકાણું ન. (હિં. ઠિકાના) રહેવાની જગા; મુકામ (ર)
 સ્થાન; સ્થળ (૩) (કાગળનું) સરનામું (૪)
 કામધંવાની જગા (ઠેકાણે પાડવું) (૫) અમુક નક્કી
 દશા કે સ્થિતિ; સ્થિરતા; નિશ્ચય (જેન કે, એ માણસનું
 કયું ઠેકાણું નહિ; રસોઈનું ઠેકાણું નથી.) (૬) ઢબ;
 વ્યવસ્થા; પ્રબંધ; ડંગપરો
 ઠેકાણે ના. ને બદલે; ની જગાએ
 ઠેકદાર પુ. ઈજારદાર; 'કોન્ટ્રેક્ટર'
 ઠેકો પું. નરથાં કે ડક ઉપર જોરથી દેવાતો તાલ; ઠોક
 ઠેકો પું. ઈજારો; 'કોન્ટ્રેક્ટ'
 ઠેક કિ.વિ. છેડા લગી-સુધી
 ઠેકનું વિ. છેવટ સુધીનું (ર) પૂરું પહોંચેલ; ભેદ; થૂત
 ઠેકું ન. પગની ઠેસ કે ઠોકર (ર) (લા.) લથડિયું
 ઠેમો પું. ટેકો
 ઠેર કિ.વિ. ખરી જગાએ; અસલ ઠેકાણે
 ઠેર સ્ત્રી. રમવાની લખાંટી
 ઠેરઠેર કિ.વિ. સ્થળે સ્થળે; જ્યાંત્યાં; બધે જ
 ઠેરવડું સ.કિ. ઠરાવવું; નક્કી કરાવવું (ર) સ્થિર કરવું;
 હાલી જાપ નહિ એમ કરવું (૩) અટકાવવું; રોકવું
 ઠેરવું અ.કિ. બનવું; થવું (લગાઈ) (ર) રહેવું; થોભવું
 (૩) ઝપડો થવો
 ઠેરાવવું સ.કિ. ઠરાવવું; નક્કી કરવું
 ઠેરાવું અ.કિ. 'ઠેરવું'નું કર્મણિ; ઠરવું - સ્થિર થવું
 ઠેલણગાડી સ્ત્રી. ઠેલીને ચલાવવાની ગાડી; ઠેલો (ર)
 ચાલણગાડી (૩) બાબાગાડી
 ઠેલવું સ.કિ. હડસેલવું; પકેલવું (ર) આગળ પકેલવું -
 કરવું (મુદત ઠેલવી) [ઠેલવું તે; પક્કામુક્કી
 ઠેલઠેલ(-લા), ઠેલાઠેલ(-લી) સ્ત્રી. ઉપરાઉપરી સામાસામી
 ઠેલો પું. હડસેલો; ઠેલવું તે (ર) ઠેલીને લઈ જવાની ગાડી
 ઠેસ સ્ત્રી. ઠોકર (ર) હલકી લાત; ઠોકર (૩) નાનું અટકણ
 - ઉલાળી; નાની ફાયર
 ઠેસણિયું ન. કમાનને છટકવા ન હેતું અટકણ; ઠેસ
 ઠેસવું સ.કિ. ઠોકર મારવી; દૂર કરવું (ર) ન. પગની
 ઠોકર - લાત
 ઠેસી સ્ત્રી. ઠેશી; ફાયર (ઉલાળી) (ર) કળ; 'સ્વિચ'
 ઠે કિ.વિ. સભ્ય; આશ્ચર્યચકિત; છક્ક (ર) થરાઈ ગયું
 હોય એમ (૩) હાથપોથ; થાકી ગયું હોય એમ; ઠે

ઠોક પું. સ્ત્રી. ('ઠોકવું' પરથી) પ્રહાર; ગડો (ર) ઠપકો
 (૩) ટોણો; મહેણું
 ઠોકઠાક સ્ત્રી. આમતેમ ઠોકવું તે
 ઠોકર સ્ત્રી. ચાલવામાં પગનું વસ્તુ સાથે દિવાયું તે; ઠેસ
 (૩) (લા.) ભૂલો (૩) ખોટ
 ઠોકરાવું અ.કિ. ઠોકર ખાવી
 ઠોકવું સ.કિ. એક વસ્તુ પર બીજી વસ્તુ જોરથી ટીચવી
 - અફાળવી (ર) માર મારવો; પીટવું; લગાવવું (૩)
 ગપ મારવી (૪) ખૂબ ખાવું (૫) જરાબર, સચોટ,
 ને પકેલી દેતા હોઈએ એમ કાંઈ કરવાનો ભાવ
 બતાવવા વપરાય છે. (જેમ કે, દાવો ઠોકવો) (૬)
 રોપવું; બાંધવું (તબુ) (૩) સાંભોગ કરવો
 ઠોકંઠોકા સ્ત્રી. વારંવાર-ઉપરાઉપરી ઠોકવું તે; ઠોક્યં રાખવું
 તે (ર) તેની ગરબડ (૩) મારામારી [અવાજ
 ઠોકાટ પું. ('ઠોકવું' પરથી) ઠોકો; ઠોકવું તે (ર) તેનો
 ઠોકાટવું સ.કિ. ખૂબ ઠોકવું
 ઠોકાઠોક સ્ત્રી. ઠોકંઠોકા
 ઠોચ ન. ઉપયોગ વિનાનું-ભાંગ્યુંતૂટ્યું વાસણ |ચરે એવું
 ઠોઠ વિ. ઓછી અક્કલ - સમજવાનું - જાણું (ર) વિદ્યા ન
 ઠોઠ સ્ત્રી. આગ્રહ, તાણ
 ઠોઠું વિ. વિદ્યા ન ચરે તેવું; ઠોઠ (ર) ન પાકે એવું
 ઠોઠા પું.બ.વ. બાકેલા આખા દાણા (વર્ષ, તુવેરના); ટોઠા
 ઠોઠિયું વિ., ન. કુલ્લાનું ફડાશિયું (ર) હાનું અડધિયું
 ઠોઠિયું વિ. ઠોઠ (ર) જૂનું થઈ ગયેલું (૩) ખખડી ગયેલું;
 રદી
 ઠોઠું ન. ઝાંઝ; કમતાકાત; રદી વસ્તુ (ર) પરડું; વૂઢ
 ઠોબરું(-હું) વિ. ઘાટ વિનાનું; કદરૂપું (ર) ન. પાતુ
 અથવા માટીનું વાસણ
 ઠોર ન. ઠામ; ઠેકાણું
 ઠોર સ્ત્રી. ઠઠ; મેદની [ઘાટનું પકવાન (પુષ્ટિ)
 ઠોર પું. (વ્રજ) ઘણા દિવસ ટકી શકે તેવું જાડા રોટલાના
 ઠોલવું સ.કિ. ચાંચ મારી ખાંચા પાડવા; કોચવું
 ઠોલિ(-ળિ)યું વિ. મૂર્ખ; ઠોઠ (ર) ડંગપદ વગરનું;
 અંતોગકાટલા જેવું (૩) ઠઠાબાજ કરનારું
 ઠોલો પું. (ચાંચ મારી ખાંચા પડવાથી) ઠોલવાની ક્રિયા
 ઠોસ વિ. (હિં.) મજબૂત; દઢ
 ઠોસો પું. ખાંપો; સપાટી પર નીકળેલો ગોદા જેવો ડોયો
 (ર) હજમત કરતાં રદી ગયેલો વાળ (૩) સુખડી
 જેવી એક મીઠાઈ [ભરવું
 ઠોસવું અ.કિ. ઠાંસવું; ઠાંસવું (ર) સ.કિ. ઠાંસવું; ઢાબીને
 ઠોસાબાજ સ્ત્રી. સામસામે ઠોસા મારવા તે [ગોદો
 ઠોસો પું. ઠાંસો; લૂખી ઉધરસ (ર) નક્કર સાથનો મુક્કો;

૩]

૩૬૩

[૬૮-(ક)અજ્ઞજર

S

ડ પુ. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો મૂળસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન
 ડકાટી સ્ત્રી. (ઠં. ડેકોઈટી) પ્રકો મારવોતે; લુંટકાટ; ડકાટી
 ડકાર પું. (સં.) 'ડ' અક્ષર (ર) 'ડ' ઉચ્ચાર
 ડકાર પું. ઓડકાર (ર) વાઘ-સિંહ વગેરેની ડાક
 ડકારી સ્ત્રી. વાંસળી કે વીણાનો અવાજ
 ડકો પું. ધક્કો; વહાણનો માલ ચડાવવા-ઉતારવા બાંધેલો
 ધાટ; કુરજો (ર) દરિયા કે નદીના પાણી સામે રક્ષણ
 માટે બંધાયેલો બંધ [ડગડગવું
 ડખડખવું અ.કિ. ડખડખ એવો અવાજ થવો (ર) હાલવું;
 ડખલ સ્ત્રી. દખલ; દરમ્યાનગીરી કરવી તે (ર) નડતર;
 પજવણી; ગોદ
 ડખલગીરી સ્ત્રી. દખલ કરવી તે; દખલગીરી
 ડખલિયું વિ. દખલિયું; પંચાતિયું; પજવણી કરનારું
 ડખળવું અ.કિ. પોચું પડી જવું (ર) હાલી જવું; ખસી
 પડવું [કે કઢી
 ડખળિયું ન. ('ડખો' ઉપરથી) શાક નાખીને કરેલી દાળ
 ડખાડખ સ્ત્રી. ડખો; માંમો ઝપડો (ર) નડતર; દખલ
 ડખુ ન. ('ડખો' પરથી) શાક વગેરે નાખી કરેલી દાળ
 કે કઢી [ખીચડો (ડ) વાંધો; અધડો; ધાંધલ
 ડખો પું. ડખું; શાક વગેરે નાખી કરેલી દાળ (ર) ગોટાળો;
 ડખોળવું સ.કિ. હાથ નાંખી હોળીનાખવું (ર) ચૂંથી નાખવું
 ડગ સ્ત્રી. ડગવું તે; અસ્થિરતા
 ડગ ન. ડગલું; પગલું (ર) બે ડગલાં જેટલું અંતર
 ડગડગ વિ. ડગમગ; ડગડગતું; ઢચુપચુ
 ડગડગવું અ.કિ. આગેતમ ડોલવું - હાલવું (ર) (લા.)
 નિશ્ચયમાંથી ઢચુપચુ થવું - હાલવું; વિચલિત થવું
 ડગડગાવું સ.કિ. 'ડગડગવું'નું પ્રેરક
 ડગડગો પું. મનનો ડગમગાટ (ર) દગદગાં; શંકા; સંશય
 (૩) અવિશ્વાસ; વહેમ
 ડગબેડી સ્ત્રી. હાથીને પગે બાંધવામાં આવતી સાંકળ
 ડગમગ વિ. ડગમગતું; ડગડગ; ઢચુપચુ
 ડગમગવું અ.કિ. આમતેમ ડોલવું (ર) નિશ્ચયમાંથી
 ઢચુપચુ થવું-ડગવું [અનિશ્ચિતતા
 ડગમગાટ પું. ડગમગવું તે (ર) (લા.) અનિશ્ચયાત્મકતા;
 ડગમગાવું સ.કિ. 'ડગમગવું'નું પ્રેરક
 ડગમગાવું સ.કિ. 'ડગમગવું'નું કર્મણિ
 ડગર સ્ત્રી. વાટ; રાહ (ર) (લા.) ધરડ; ચીલો
 ડગરાં ન.અ.વ. ઢોર
 ડગરી સ્ત્રી. પ્રેકરી
 ડગરું ન. ધરડું ડોસું (ર) ઢોર (મોટે ભાગે બહુવચનમાં)
 ડગરો પું. પ્રેકરો; ડોસો (માટેભાગે તુલ્યકારમાં)
 ડગલી સ્ત્રી. નાનું ડગ - પગલું; પગલી

ડગલી સ્ત્રી. (તુફી દુગલ) નાનું ડગલું (પહેરવાનું)
 ડગલું ન. પહેરવાનું કપડું - જાડું બદન કે અંગરખું
 ડગલું ન. ડગ; પગલું
 ડગલો પું. મોટો અંગરખો કે કોટ; 'ઓવરકોટ'
 ડગવું અ.કિ. ડગડગવું; આમતેમ ડોલવું (ર) નિશ્ચયમાંથી
 ચળવું; અસ્થિર થવું (૩) હલચાવું
 ડગશ સ્ત્રી. મોટો પથ્થર; પથ્થરનું મોટું ચોસલું
 ડગળવું સ.કિ. ('ડગળું' ઉપરથી) ચળાવવું; ધીમે ધીમે
 ચાવવું (ર) ઈચવું; જે તે ખાધા કરવું [ખચકાટવું
 ડગળાટવું સ.કિ. ('ડગળું' ઉપરથી) ડગળે ને ડગળે ખાવું;
 ડગળી સ્ત્રી. નાનું ડગળું
 ડગળી સ્ત્રી. ડગળી; સમજશક્તિ [અથવા ફાડિયું કે ભાગ
 ડગળું ન. (કે. ડગલ = ફળનો કકડો) જાડો, મોટો કકડો
 ડગુમચુ વિ., કિ.વિ. ડગપગ; અસ્થિર
 ડગેલું ન. હાંડવો (ર) જુવાર, ચોખા અને તુવેરનો કરકરો
 લોટ સમભાગે લઈ કરેલ ઢોકળાં
 ડગ્ધો પું. જુઓ 'ઢધો'
 ડધાવું અ.કિ. ગભરાટથી સ્તબ્ધ થઈ જવું; લોભ પામવો
 (ર) ગ્રા પડવો (ઉદા. ડધાયેલી કરી) [ભાંણિયું
 ડધો પું. (સં. કકડો) ભાંયું; નરધાની જોડમાંનું નાનું;
 ડચ પું. (ઠં.) વર્લદો; હોલેન્ડનો વાનની (ર) સ્ત્રી. તેની
 ભાષા (૩) વિ. તે દેશને લગતું
 ડચ કિ.વિ. એવા અવાજથી (ર) ટચકો મારતાં કપાઈને
 જુડું પાડવાનો અવાજ (૩) ન. જાલ થડાવીને
 કરાતો નકારસૂચક અવાજ; ડચારો (જ) બજાવ વગેરે
 માંકતાં કરાતો અવાજ
 ડચક ન. ડૂસકું; ડચકું
 ડચકારવું સ.કિ. ડચ એવો અવાજ કરીને પ્રેરવું-માંકવું
 ડચકારી સ્ત્રી., (-રો) પું. ડચ એવો અવાજ (માંકવાનો
 કે નકારનો) (ર) ડચ કરીને ઉત્તેજવું; ઉશ્કેરવું તે
 ડચકું-(કિયું) ન. પાણીમાં ગૂંચળાતાં કે રડતાં કે મુશ્કેલીથી
 ગળતાં ગળાની બારીમાંથી થતો 'ડચક' એવો અવાજ;
 ડૂસકું
 ડચકું ન. નાનો કકડો (ડંગળીનો) (ર) ખટકું (ખોરાકનું)
 ડચકો પું. ઓગળ્યા વગરનો કે બકાયા વિનાનો ગાંગડો;
 લોહો (ર) ડંગળીનો કાકરો કે ટુકડો (૩) લાકડાનો
 મોટો કકડા-ડીમચું [ર] (ચાવતાં વખતે) ડૂધો
 ડચૂરો પું. (સર. ડૂઓ) ગાળા કે છાતીમાં થતી રૂંધામણ
 ડઝન વિ. (ઠં.) બાર (ર) ન. બાર નંગનો સમૂહ
 ડઝનબંધ વિ. ડઝનોથી ગણતરી થાય એવી સંખ્યાવાળું
 ડટ-(ક)જા વિ. (સર. દાટવું) દટાવેલું; જમીનની અંદરનું
 (ર) ન. દટણ; ખાળકૂલો
 ડટ-(ક)જા(ઠકૂલો, ઠખાળ) પું. ખાળકૂલો
 ડટ-(ક)જાજર ન. ડગણકૂવા પર કરેલું જાજર

દર્શન

૩૬૪

/ ૭૭૦

દર્શન પું. દુનિયા દટાઈ જાય એવો ઈશ્વરી કોષ (૨)
મહાવિનાશ (૩) દર્શન
દર્શન વિ. જુઓ 'દર્શન'
દર્શન પું. ડાટા તરીકે વાપરેલો ફૂલો; દર્શન (૨) બારણું ઉઘાડું
રહે તે માટે સાથે લગાડાતો મિજગરાવાળો
લાકડાનો ટુકડો-અટકણ (૩) મોન્ટેસોરી બાલમંદિરના
એક સાધનમાંનો ડાટા જેવો દરેક નળાકાર (૪)
કેલેન્ડરની તારીખની બાંધેલી થોકડી; 'બ્લોક'
દર્શન-દર્શન વિ. લાગણી વગરનું; બુદ્ધ
દર્શન પું. અ.કિ. દોદળું કે ઢીલું થઈ જવું
દર્શન સ્ત્રી. સિંહની ગર્જના; ત્રાડ
દર્શન પું. અ.કિ. (સિંહ) ગર્જના કરવી; ત્રાડ નાખવી
દર્શન ન. જાડું ડંખું (૨) તોફાની ગાયન-ભેંસના ગળામાં
નાખાતું લાકડું; ડેરો
દર્શન-બ)કા પું. બ.વ. દોહવાના અંતમાં કઢાતી સેરો (૨)
ચણાના લોટનું એક રસદાર શાક
દર્શન-બ)કાણું, (-મણ, -મણું) ન. ('ડપકો' ઉપરથી)
દબડાવવું તે (૨) ભય બતાવવો તે
ડપકાવવું સ.કિ. દબડાવવું; ધમકાવવું
ડપન-બ)કી સ્ત્રી. ડૂબકી
ડપન-બ)કું ન. ડૂબકું; ડૂબકી (૨) મોટું ટપકું
ડપન-બ)કો પું. પ્રવાહીનો મોટો છાંટો (૨) ધાણું; ડાધો
(૩) એકલા લોટનું જ કરેલું ભજિયું (૪) વહેમ; શંકા
(૫) કાળ; પ્રાસકો
ડપટ વિ. દપટ; બેવડું; દોપટ (૨) સંતાડેલું
ડપટવું સ.કિ. દપટવું; સંતાડવું (૨) લુચ્ચાઈથી હાથ કરી
લેવું; દબાવી બેસવું [કોથળો-ગૂણ
ડપોટો પું. (કુન્નપટ) ખાંડ વગેરે ભરવાનો બે પડવાળો
ડક સ્ત્રી., ન. (ફા. દક) એક વાઘ
ડક કિ.વિ. (રવા.) ઝટ (ઉદા. ડક દઈને, ડક લઈને)
ડકણાટવું સ.કિ. ખૂબ ડકણાવવું; ડકણે ડકણે મારવું
ડકણાવવું સ.કિ. ડકણા વડે મારવું
ડકણું ન. (દિ. ડપક) નાનો જાડો દંડકો-પોકો
ડકરો પું. રેલવેના ડબ્બા અને વેગનમાં એકબીજાને
જેડવામાં આવે છે ત્યાં સ્થિતિગત રખતા બબ્બે
ડહાઓમાંનો દરેક ડહો; 'બકર'
ડહલાવવું સ.કિ. હથમથાવી દેવું (૨) હેરાન કરવું
ડહાંસ સ્ત્રી. ખોટી બઝાશ; ડહાંસ (૨) ગપ્પાં
ડહીણ વિ. જડવું; બેવકૂફ
ડહીણશંખ પું. મૂર્ખ (એક ગાળ) [એમ (૨) ટપ; ઝટ
ડહ કિ.વિ. ડૂબવાનો અવાજ; 'ડબ' એવો અવાજ થાય
ડહડ-ડહક કિ.વિ. ડહક-ડહક; ફોરાંરૂપે એક પછી એક
નીકળે એમ [પીધેલા વાસણની ઓળાઓ
ડહકડોયાં ન.બ.વ. પાણીમાં ડૂબકાં (૨) (માટલીમાં)

ડહકવડી સ્ત્રી. એક પ્રકારની વડીનું શાક
ડહકવું અ.કિ. ડૂબકાં ખાવાં કે તેનો અવાજ થાય તે
ડહકા પું. બ.વ. ડપકા; દોહવાના અંતમાં કઢાતી સેરો (૨)
ચણાના લોટનું શાક
ડહકાણું ન. દબડાવવું તે
ડહકામણ(-ણું) ન. દબડાવવું તે
ડહકી સ્ત્રી. ડપકી; ડૂબકી
ડહકું ન. ડપકું; ડૂબકી; ડૂબકું (૨) ટપકું
ડહકો પું. પ્રવાહીનો મોટો છાંટો (૨) ધાણું; ડાધો (૩)
લોટનું ભજિયું (૪) વહેમ; શંકા (૫) પ્રાસકો
ડહગર પું. (ફા. દકગર) નળાંક પર ચામડાં મઢનારો
(૨) છત્રી વગેરે પર રંગરોગાન કરનારો
ડહગરવાડ પું. ડહગરનો લાતો
ડહબક કિ.વિ. (૨) ઝટઝટ; એક પછી એક
ડહડબાટ પું. પેટ ચડવું તે; ડહડબો (૨) કોઈ બોલતું હોય
તેમાં વચ્ચે બોલબોલ કરવું તે; ફગકા (૩) મપાંદા
ડહડી(-રી) સ્ત્રી. નાનું ડહડું; દાબડી
ડહડબો પું. ડહડબાટ; પેટ ચડવું તે
ડહડું(-ડું) ન. (ફા. દબ્બહ) ચામડાંનું કુલ્લું (ધી-તેલ
ભરવાનું)
ડહરો પું. તાબાપિતળનો ડબો
ડહલ વિ. (ઈ.) બેવડું; બેગણું
ડહલ-ડેકર સ્ત્રી. (ઈ.) બેમજલી વાહન
ડહલ દોલકી વિ. બે બાજુ-પક્ષમાં બોલનાર
ડહલ શ્રેજયુએટ વિ. (ઈ.) સ્નાતક અને અનુસ્નાતક બંને
પરીક્ષા પાસ કરી હોય તેવું (૨) કોઈ પણ બે જુદી
જુદી શાખાની સ્નાતક પરીક્ષા પાસ કરી હોય તેવું
ડહલબાર પું. (ઈ.) કરસતનો એક પ્રકાર [રોટી; પાઈ
ડહલરોટી સ્ત્રી. (ઈ.) એક પ્રકારની દડા જેવી ફૂલતી
ડહલિયો પું. અનેક વાર કેદ થયેલો ગુનેગાર કે કેદી
ડહલું ન. ચામડાંનું કુલ્લું (૨) વગર પકવેલું હાંલું; લોહું
(૩) પતરાનું લોહું; ટિનપાટ
ડહાડબ કિ.વિ. ડહાડબ (આંધ્રુ પાડવાં) (૨) સ્ત્રી. કોઈ
બોલતું હોય તેમાં વચ્ચે બોલબોલ કરવું તે (૩) વગર
કામે વધારે પડતું બોલવું તે
ડહિંગ ન. (ઈ.) ચિત્રપટની પટ્ટીમાં બીજા ભાષાનો
અવાજ કે સંગીત ડાળવાં તે
ડહી સ્ત્રી. દાબડી; ડબ્બી
ડહૂક કિ.વિ. ડહૂક અવાજ થાય એમ
ડહૂકિયું ન. ડહૂતાનું ડહૂકું
ડહો પું. (ફા. દબ્બહ) ડબ્બો; દાબડો (૨) રેલગાડીનો
ડબો (૩) ધડિયાળો ડબો (૪) એક જાતનું ફાનસ
(૫) હરાયાં કોર પૂરવાનો વાડો (૬) ટિનનો ડબો
(૭) પાથરી (તુચ્છકારમાં)

ડબોડબ]

૩૬૫

[ડંકો

ડબોડબ કિ.વિ. ડબડબ થાય એમ
 ડબોવડું સ.કિ. ડબાવડું; ડબકોળવું [કરવું
 ડબોળવું સ.કિ. પ્રવાહીમાં બોળવું; ડબાવડું (૨) અપવિત્ર
 ડબ્બી સ્ત્રી. ડબી; દાબડી
 ડબ્બો પું. જુઓ 'ડબો'
 ડમક કિ.વિ. ડમરનો અવાજ થાય એમ
 ડમકવું અ.કિ. ડમરનું વાગવું; ડમરનો અવાજ થવો
 ડમકારો પું. ડંકાનો અવાજ (૨) ડર
 ડમકો પું. ડંકો (૨) ડૂધો; કડછી
 ડમકમ સ્ત્રી. ડંકાનો અવાજ (૨) ડંકાનો અવાજ આપવું
 એક લશ્કરી વાદ્ય (૩) કલકતાનું વિમાની મથક (૪)
 તોળાન
 ડમણિયું ન. બે બળદની નાની ગાલ્લી; દમણિયું
 ડમણી સ્ત્રી. (-ણી) ન. નાની લાકડી (૨) શેરડીનો કકડો
 (૩) ડમણિયું ઊંડાની પૂળના ગોટાનો સમૂહ
 ડમરી સ્ત્રી. (સં. ડમરિકા, પ્રા. ડમરિયા) ડમર; હવામાં
 ડમરી સ્ત્રી. નાનું ડમર-ગ્રાકલું
 ડમર ન. (સં.) એક વાદ્ય; ગ્રાકલું
 ડમરુયંત્ર ન. (સં.) ડમરુ ધાટનું યંત્ર કે ઓજાર
 ડમરો પું. (સં. દમનક) એક સુગંધીદાર વનસ્પતિ; મરવો
 ડમાક પું. (અ. દિમાગ) રોક; ભપકો; દાઠ
 ડમ્બી વિ. પું. (ઠં.) ખાલી દેખાવ કે ગણવા પૂરતું અવેજ;
 ખરેખરું નહિ એવું (માણસ) (૨) સ્ત્રી. ચોપડીનું કદ ને
 ધાટવગેરે જોવા; ખાલી ભાંધણી કરીને કરાતો નમૂનો
 ડમ્બેલ્સ ન.બ.વ. (ઠં.) હાથને કસર આપવા લાકડા કે
 લોખંડના ધોકા
 ડર પું. (સં. દર, પ્રા.) ભય; બીક; ધાસતી
 ડરકું(-કણ, -પી, -પોક) વિ. બીકણ
 ડરકવું અ.કિ. બીલું; ભય પામવો
 ડરકાવવું સ.કિ. ડરાવવું; બિવડાવવું
 ડરપોક વિ. ડરવાના સ્વાભાવવાળું
 ડરવું અ.કિ. બીલું; ભયભીત થવું
 ડરામણી સ્ત્રી. ધમકી; સત્તામણી
 ડરામણું વિ. ડર લાગે એવું; ભયાનક (૨) ન. ડરામણી
 ડરાવવું સ.કિ. 'ડરવું'નું પ્રેરક (૨) દાટી-ધમકી દેખાડવી
 કે આપવી
 ડહી(-ળી) સ્ત્રી. ધોડાની પીઠ પર જીનની નીચે નાખવાની
 જીનની ગોદડી; ડળી (૨) ગાંગડાં; ડળું
 ડસ પું. દંશ; વેરની લાગણી
 ડસકલું ન. ડસકું (લાલિત્યવાચક); ડૂસકું (૨) બેડી; હેડ
 (૩) બેડી જેવું ભારે જડું હાથપગનું ધરણું
 ડસકલું સ.કિ. ડૂસકાં ખાવાં
 ડસકું ન. ડૂસકું [રહેલું
 ડસડસવું અ.કિ. ડૂસકાંથી રૂંધાવું (૨) મનમાં અકળાઈ

ડસવું સ.કિ. (સં. દંશ) કરડવું; દંશ દેવો; ડંખ મારવો
 ડશી(-સી)લું વિ. ડસ કે ડંખવાળું; દંસીલું
 ડસ્ટર ન. (ઠં.) લુછણિયું; ઝાપટિયું
 ડહાપણ ન. ડાહ્યાપણું; શાણપણ
 ડહાપણડાણું, (-શ્વલું) વિ. દોઢગણું
 ડહોકવું સ.કિ. છેતરવું; ડગલું
 ડહોકવું અ.કિ. ઊભરાવું (૨) છલકાઈ જવું
 ડહોળ પું. (-ળામણ) ન. ડહોળાવું તે; ડહોળાયેલું તે
 ડહોળવું સ.કિ. (પ્રવાહીને) હલાવવું; ધુમરડવું (૨)
 (આંખ લાલ થાય ત્યાં સુધી) ચોળવી (૩) ખૂબ કામોમાં
 પડવું; અનેકમાં માથું મારવું (કાંઈક નિદાત્મક અર્થમાં)
 ડહોળાવું અ.કિ. 'ડહોળવું'નું કર્મણિ (૨) આંખ લાલ થવી
 (જેમ કે, ચોળવાથી) (૩) હાલી જઈને અવ્યવસ્થિત
 થવું; ગૂંચવાઈ જવું (૪) વધારેપડતી ચોળાચોળ થવી
 ડહોળું વિ. ડહોળાયેલું; કાઢવકચરાવાળું [કસુંબો
 ડહોળો પું. ડહોળાયેલું પ્રવાહી (૨) અફીણનો રસ કે
 ડળક ડળક કિ.વિ. ફોરાં રૂપે એક પછી એક નીકળે એમ
 ડળકવું અ.કિ. લલચાવું; દાઢસળકવી (૨) ટપકવું; પીગળવું
 ડળી સ્ત્રી. ડહી; ધોડાની પીઠ પરના જીન નીચેની ગોદડી
 ડળું ન. (દિ. ડલ) ડગળી (૨) કોડું
 ડંકાપલ્લી સ્ત્રી. ડંકો વગાડી હુકમ આપવાની લશ્કરી
 સાંકેતિક ભાષા [‘દેન્ડપમ્પ’
 ડંકી સ્ત્રી. (ઠં. ડોન્કી પંપ) પાણી ખેંચવાનો પંપ-સંયો;
 ડંકો પું. (સં. ઢક્કા, પ્રા. ડક્ક) નગારું; ઢોલ (૨) ધોડાની
 પીઠ ઉપર બે બાજુ લટકાવેલાં ઢોલ (૩) ટકોરો (૪)
 (લા.) ક્તેહનો અવાજ; ક્તેહ
 ડંખ પું. (સં. દંશ, પ્રા. ડંક) ચટકો; દંશ (૨) ધાનનો
 દાણો સડવાથી પડતું છિદ્ર (૩) આંકડો; જેરી કાંટો-
 અણી (૪) (લા.) કીનો; વેર
 ડંખવું સ.કિ. ડંસવું; દંશ દેવો (૨) જોડો ઘસાઈ પગને
 ઈજા થવી; ડંખ પડવો (૩) (લા.) મનમાં ખટકવું
 ડંખાવું અ.કિ. 'ડંખવું'નું કર્મણિ (૨) ધાનના દાણાને ડંખ
 લાગવો
 ડંખીલું વિ. ડંખવાળું; કિન્નાખોર; દંશીલું
 ડંગેલું ન. હાંડવો-એક વાનગી
 ડંગોરિયું વિ. ડંગોરાથી કામ લે એવું; મારામારી કરે એવું
 (૨) હાથમાં ડાંગ લઈને કરનાવું [લાકડી; ધોકો
 ડંગોરું ન. (-રો) પું. (દિ. ડંગા) ડાંગ જેવી જાડી ટૂંકી
 ડંગાટું સ.કિ. ડે ડે મારવું [કરે એવું
 ડંડાબાજ વિ. ડંડો વાપરવામાં કુશળ; ડંડાથી મારામારી
 ડંડાબાજ સ્ત્રી. ડંડાથી મારામારી; દંડાબાજ
 ડંડી(-ડું)કો પું. નાનો ડંડો; દંડૂકો; દંડીકો
 ડંડો પું. (સં. દંડ, પા. ડંડ) જાડી ટૂંકી લાકડી; દંડો- ડંગોરો
 (૨) મહોલ્લો; ચોરી

કંકાશ(-સ)/

૩૬૬

/૩૮૮

કંકાશ(-સ) સ્ત્રી. ખોટી બગાશ; શેખી
 કંકાશિ(-ર) પું વિ. કંકાસ લોકતું; ખેડશીખોર
 કંબર પું. (સં.) આંબર; બાલ્ય ભભકા
 કંબેલ્સ પું. બ.વ. (ઈ.) લાથની કસરતનું એક સાધન
 કંમર પું. (સં.) કમર લલામાં બિંટી ધૂળના ગોટાનો સમૂહ
 કાઈજેસ્ટ ન. (ઈ.) સંદોહન (ર) સારસંગ્ય (૩) સંદોહન
 આપનાતું સામયિક
 કાઈ સ્ત્રી. સુલેહ; સંધિ (ર) છાપ (૩) કોટીનાર પાસે
 દરિયામાં થતી એક જાતની માછલી
 કાઈન પું. (ઈ.) બળનો એકમ; ૧ ગ્રામને ૬૨ સેકેડે ૧
 સેન્ટિમીટરનો પ્રવેગ પેદા કરે એટલું બળ (પ.વિ.)
 કાઈન સ્ત્રી. જમવું તે; જમણ; ખાણું
 કાઈનિંગકાર સ્ત્રી. (ઈ.) ભોજનયાન
 કાઈનિંગ ટેબલ ન. (ઈ.) ભોજન માટેનું ટેબલ
 કાઈનિંગ રૂમ પું. (ઈ.) ભોજનખંડ
 કાઈનેમાઈટ પું. (ઈ.) સુરંગ (ર) સ્ફોટક પદાર્થ
 કાઈનેમો પું. (ઈ.) વીજળી ઉત્પન્ન કરવાનું એક પ્રકારનું
 યંત્ર [સમયનું બયાન
 કાઈંગ ડેક્લેરેશન ન. (ઈ.) (અકસ્માત સમયે) મરણ
 કાઈરેક્ટર પું. (ઈ.) નિર્દેશક; નિયામક
 કાઈરેક્ટરી સ્ત્રી. (ઈ.) ડિરેક્ટરી; નિર્દેશિકા
 કાઈ પું. (ઈ.) પાસો (જુગાર વગેરેમાં વપરાતો)
 કાઈ સ્ત્રી. (ઈ.) નાણું વગેરે પાડવાનું બીજું
 કાઈ પું. (ઈ.) રંગ; રંગદ્રવ્ય
 કાઉન્ટ પું. (ઈ.) સંદેહ; સંશય
 કાક સ્ત્રી. (સિ.) ટપાલ (ર) મુસાફરો; ટપાલ વગેરે લઈ
 જવા માટેની ટપાઓની ગોઠવણ (૩) ગ્રકગાદી
 કાક ન. કાકલું; ડુગડુગિયું
 કાકગાદી સ્ત્રી. ટપાલ લઈને જનારી ગાદી; 'મેલ'
 કાકધર ન. ટપાલ-કચેરી; 'પોસ્ટ ઓફિસ'
 કાકચોકી સ્ત્રી. ગ્રક; પોસ્ટની સલામતી માટે રાખેલી ચોકી
 કાકડમાક પું. (ગ્રમાક ઉપરથી) ઠાઠમાક; ભભકો
 કાકડમાક(-ળ) પું. ધરનો જૂનો પરચૂરણ સામાન (ર)
 ઠાઠમાક; ભભકો
 કાકણ સ્ત્રી. (સં. ગ્રકિની) એક જાતની ભૂતડી (ર) મેલી
 વિદ્યા જાણનારી સ્ત્રી (૩) જેની નજર લાગે એવી
 સ્ત્રી (૪) ગાજરનું ડીંદ અને અંદરનો કઠણ રેસો
 કાકણિયું ન. જુઓ 'ગ્રકલું'
 કાકણી સ્ત્રી. (સં. ગ્રકિની) ગ્રકણ; પિશાચણી
 કાકણું વિ. ગ્રકણ જેવું; ખાઈ જાય એવું
 કાકણો પું. એક જાતનું ભૂત (પુરુષ)
 કાકબંગલો પું. (સરકારી) મુસાફરી બંગલો; વિશ્રાંતિગૃહ
 કાક(-ખ)લિયો પું. ગ્રકલું વગાડનારો ખૂવાનો સાથી
 કાક(-ખ)લી સ્ત્રી. નાનું ગ્રકલું (ર) સાપનું બોલવું (૩)

જડું

/ડુગડુગિયું

કાક(-ખ)લું ન. (સં. ઢક્કા, ઢક્ક-ડક્ક) એક જાતનું વાદ્ય;
 કાકાટી સ્ત્રી. (ઈ. ડેકોઈટી) ગ્રકો; ધાડ; લૂંટકાટ
 કાકિની સ્ત્રી. (સં.) ગ્રકણી; ગ્રકણ
 કાકિયું વિ. ગ્રકણું; ખાઈ જાય એવું (ર) અકરાંતિયું
 કાકિયો પું. ખાઉધરો
 કાકિયો પું. (સિ. 'કાકિયા' પરથી) ટપાલી; 'પોસ્ટમેન'
 કાકુ પું. લૂંટારો; ધાડપાડ
 કાકું વિ. માનભંગ; બકો લાગેલું; અપમાનિત
 કાકો પું. ધરડો બળદ (ર) ધાડ; લૂંટકાટ
 કાકો પું. લૂંટારો; ધાડપાડ
 કાકોર, (ઠજ) પું. યાત્રાનું એક પ્રસિદ્ધ ધામ
 કાકટર પું. (ઈ. ડોકટર) દાકતર; એલોપથીની પદ્ધતિએ
 તૈયાર થયેલ ચિકિત્સક અને શસ્ત્રવૈદ્ય [વિદ્યા
 કાકટરી સ્ત્રી. દાકતરનું કામ-ચિકિત્સા (ર) 'એલાપથી'
 કાકટરી વિ. દાકતરને લગતું; દાકતરનું
 કાકટરું ન. દાકતરનો ધંધો કે કામ
 કાખલિયો પું. જુઓ 'ગ્રકલિયો'
 કાખલી સ્ત્રી. (-લું) ન. જુઓ 'ગ્રકલી'; 'ગ્રકલું'
 કાગલો(-ળો) પું. વિદ્યુત્ક; રંગલો; (ભવાઈનો) મશરો
 કાગલું સ.કિ. નોંધલું; ટપકાવી લેવું (કોર્ટમાં વપરાય છે.)
 કાગળી સ્ત્રી. (કાગળ) થીંગડી; કાગળી (ર) માણું; મગજ
 (૩) (લા.) સમજશક્તિ
 કાગળો પું. જુઓ 'કાગલો'
 કાગળો પું. ગટો; ડૂસો (ર) મોટું ગાબડું
 કાપ પું. (કા. દાગ) ગંદો દેખાય એવો કપડો (ર) (લા.)
 કલંક; બકો (૩) કીનો; ખાર [અસ્વચ્છતા
 કાપ(-ખા)ઈ(-ધી) સ્ત્રી. કાપાકાપ; કાપા પડીને થતી
 કાપરમી સ્ત્રી. દાકીના ભાગે થતું એક પ્રકારનું ગૂમડું
 કાપાળું વિ. કાપાવાળું
 કાપિયું વિ. ખારીલું; વેર રાખે એવું (ર) કાડી ખાય એવું
 કાપિયો પું. વિકરાળ-કાપિયો કૂતરો
 કાપી વિ. કાપિયું; ખારીલું; વિકરાળ
 કાપી વિ. કાપ કે નુકસાનવાળું (કાપડ વગેરે)
 કાપીલું વિ. કાપવાળું [બહુવચનમાં)
 કાપુ પું. મડદાને બાળવા લઈ જનારો; ખાંધિયો (મોટે ભાગે
 કાપેલ વિ. (સં. દગ્ધ) કાપાવાળું
 કાપેલ વિ. ખારીલું (ર) બળેલું; દગાયેલું
 કાપો પું. કાપ (ર) કાપિયો
 કાપોદૂધો પું. રત્નોબત્તી એકાદ કાપો
 કાપાકૂટ સ્ત્રી. નકામું બોલબોલ કરવું તે - લવારો
 કાપાકૂટિયું વિ. કાપાકૂટ કરે એવું
 કાપું ન. જડું (ર) મોં (તિરસ્કારમાં)
 કાટ પું. ભારે નાશ; ખુવારી; દાટ

ઝટવું

૩૬૭

[ઝાયાલિસીસ

ઝટવું સ.કિ. ઘટવું (૨) સંતાડવું (૩) ધમકાવવું
ઘટી સ્ત્રી. (ઘટવું ઉપરથી) ધમકી; ઘટી (૨) બીડ;

ગિરદી

[બંધ કરવાનું સાધન; બૂચ

ઘટો પું. ઘટો; સાંકડા મોંના પાત્ર (શીશી જેવા)નું મોં
ઘાન્સ પું. (ઠ.) નૃત્ય

ઘાન્સર સ્ત્રી. (ઠ.) નર્તકી (૨) પું. નર્તક [બાલાં મારવાં તે
ઘફર સ્ત્રી. (-રિયું) ન. (ઘફું ઉપરથી) નકામું આમતેમ જોવું-

ઘફાડહોળ સ્ત્રી. કશામાં વચ્ચે પડી હાપણ હોળવું તે
ઘફું ન. કરડવા માટે પહોળું કરેલું મોં [આમતેમ જોવું

ઘફોડિ(-ળિ)પું ન. ('ઘફું' ઉપરથી) ઘફરિયું; નકામું
ઘફોળ સ્ત્રી., (-ળિયું) ન. નકામું આમતેમ જોવું; ઘફર;

ઘફરિયું

ઘબડી સ્ત્રી. દાબડી; ડબી

ઘબડો(-લો) પું. દાબડો; ડબો

ઘબણિ(-રિ)પું ન. દાબવાના કામમાં લેવાતું વજન; દાબ-
વાનું સાધન (૨) બારસાખના ચોકડા ઉપરનું દબાણ

રાખનારું વજન [બંધાતા ઘાટા કે આવરણ (૨) ચશમાં
ઘબલા પું. બ.વ. (પાણીના બળદને કે ધોડાને) આંખ પર

ઘબલા-ડૂબલી ન. બ.વ. ઘબલા વગેરે વસ્તુઓ; ડબલાં-ડૂબલી
ઘબલી સ્ત્રી. નાનો દાબડો; દાબડી

ઘબલો, (-ડો) પું. દાબડો (૨) ધોડાના પગનો નાળ
ઘબાજમણી (-ણું) કિ. વિ. ડાબી અને જમણી બંને બાજુએ

(૨) વારાફરતી બંને બાજુએ (૩) ડાબાનું જમણું ને
જમણાનું ડાબું થાય તેમ (૪) (લા.) પક્ષપાતથી

ઘબાવાદી વિ., પું. રાજકીય બાબતમાં ડાબીબાજુએ-
સરકારી પક્ષની વિરોધબાજુના કે અતિઉદામ વિચાર

ધરાવતા વાદનું કે તેને લગતું; 'લેફ્ટિસ્ટ'
ઘાબું વિ. (દે. ડબ્બ, ડાવ=ડાબો હાથ) જમણાનું ઊલટું

(૨) અળખામણું; અળગું [કરવાની આદતવાળું
ઘાબેરી, ઘાબો(-ભો)ડિયું; ઘાબોડી વિ. ડાબે હાથે કામ

ડાબ, (ઠડી) પું. (સં. દર્ભ, પ્રા. ડભ) એક જાતનું ઘાસ-દર્ભ
ઘાભોડિયું વિ. જુઓ 'ઘાભોડિયું'

ઘામ પું. (સર. પ્રા. ડમણ = ડમવાનું ઓજાર) ગરમ
ગરમ વસ્તુ ચામડી ઉપર ચાંપી દેવી તે; ચપકો (૨)

ઘા; કલંક; લાંછન (૩) કંઈ નહિ; ટીકો (જેમ કે,
લે ડામ !)

ઘામચિયો પું. ગોદડાં વગેરે મૂકવાની ધોરી
ઘામચિયો પું. જંગલનો મોટો મચ્છર; ડાંસ

ઘામણ ન. દામણ; ધોડાંગણેડાં નાસી ન જાય તે માટે તેમના
પગે જકડવાનું દોરડું (૨) રેંટિયાના પૈડાનાં પાંખિયાં

બાંધવાની દોરી (૩) અંગરખાના છેડાનું ઓટણ
ઘામણ ન. સુકાન ડાબી બાજુ ફેરવવું તે

ઘામર પું. કોલટાર; (કોલસામાંથી મળતો) એક કાળો પદાર્થ
ઘામરિયું વિ. ઘામરવાળું

ઘામરેજ ન. (ઠે. ડિમરેજ) (રેલવેમાં) આવેલો માલ
વખતસર ન લેવા જવાથી ભરવી પડતી દડની રકમ,

વિલંબ-શુલ્ક; 'ડિમરેજ' [બાંધવું (૩) મહેણું મારવું
ઘામવું સ.કિ. (સં. દબ્બ, પ્રા. ડબઈ) ઘામદેવો (૨) દમણ

ઘામડોળ વિ. અસ્થિર; ડોલતું; ડગમગ [કાળો ઘા
ઘામીજ(-સ) વિ. ગુનેગાર તરીકે પંકાયેલું; બદમાશ (૨)

ઘામું ન. ડામ્યાનું કે ડામ્યા જેવું ચિહ્ન
ઘાપગ્રામ પું. (ઠે. ડાપગ્રેમ) રેખાકૃતિ (સમજાવવા માટે

કે ઉદાહરણ તરીકે દોરેલી)
ઘાપટ પું. (ઠે.) સંપત આહાર; સંપતાહાર

ઘાપમંડ પું. (ઠે.) હીરો; મણિ[સાકમી જયંતીનો ઉત્સવ
ઘાપમંડ જ્યૂબિલી સ્ત્રી. (ઠે.) હીરક જયંતી, મણિમહોત્સવ;

ઘાપરશાહી સ્ત્રી. અંગ્રેજ સેનાપતિ ડાપર જેવી જોરજુલમ
ને કેર વર્તાવતી વહીવટી રીતિ; જોહુકમી

ઘાપરી સ્ત્રી. (ઠે.) રોજનીશી; દિનંદિની
ઘાપરેક્ટર (ઠે. ડિરેક્ટર) પું. નિયામક (આકાશવાણી)

(૨) નિર્દેશક (૩) સંચાલક (૪) દિગ્દર્શક (સિનેમા)
(૪) નિર્દેશક (સંગીત) ['ડિરેક્ટર'

ઘાપરેક્ટર જનરલ પું. મહાનિયામક (૨) મહાનિર્દેશક;
ઘાપરી, (ઠબુક) સ્ત્રી. (ઠે.) નિત્યનોંધ; દિનંદિની; રોજનીશી

ઘાપરો પું. (અ. દાઈરહ) નાત; જમણ (રજપૂતોમાં) (૨)
ઘરડા અને અનુભવી લોકોનો સમુદાય - રાવણું (૩)

અંગત માણસોનું મંડળ (૪) સંગીત, લોકસાહિત્ય
વગેરેના કલાકારોનો સમૂહ-કાર્પકમ (૫) ગામડામાં

ચોરે કે ટેલીએ મળેલો નાના મોટા દરબારો કે પટેલો
વગેરેનો સમૂહ [દિગુપ્તી શાસનપદ્ધતિ

ઘાપકી સ્ત્રી. (ઠે.) બેભણ સત્તાવાળી રાજ્ય પદ્ધતિ;
ઘાપલ પું. (ઠે.) ઘડિયાળનો અંકવાળો ગોળ ભાગ, જેના

પર કાંટા ફરે છે; ચંદો (૨) ટેલિફોનનું આંકડાવાળું ચક્ર
ઘાપલટોન પું. (ઠે.) ટેલિફોન જોડવા ખુલ્લો છે એ

બતાવતો ધ્વનિ
ઘાપલેકટ સ્ત્રી. (ઠે.) ઉપભાષા; બોલી

ઘાપલોંગ પું. (ઠે.) સંવાદ; કથોપકથન (૨) સંભાષણ
ઘાપવર્તન પું., ન. (ઠે.) આડો ફાંટાનો રસ્તો કે ફાંટો (૨)

દિશા પરિવર્તન (૩) વિષયાંત
ઘાપસ ન. (ઠે. ડેઈસ) સભાગૃહમાંનું ઉચ્ચ સ્થાન (પ્રમુખ

વગેરે માટે બેસવા); વ્યાસપીઠ; મંચ; 'પ્લેટફોર્મ'
ઘાપાગ્રામ પું. (ઠે.) આકૃતિ; આકાર

ઘાપાકેમ પું. (ઠે.) આંતરડાં અને હૃદય તથા ફેફસાં
વચ્ચેનો સ્નાયુઓનો પડો

ઘાપાબિટીસ પું. (ઠે.) મીઠી પેશાબનો રોગ; મધુપ્રમેહ
ઘાપામીટર ન., પું. (ઠે.) વર્તુળની મધ્યરેખા; વ્યાસ(ગ.)

ઘાપાલિસીસ ન. (ઠે.) કીડની બગડી હોય ત્યારે લોહી
શુદ્ધ કરવા માટેની યાંત્રિક પ્રક્રિયા; પારગલન

ગાયેટો

૩૬૮

/ ડિક્શનરીશન

ગાયેટ ન. (ઠ.) ખાવાનું; ખોરાક; ખાદ્ય
 ગાયેટિંગ ન. (ઠ.) અમુક અને તે પણ અમુક માત્રામાં
 આરોગ્ય માટે ખોરાક લેવાની પરેજી; પરહેજી
 ગાયેરિયા પું. (ઠ.) ઝાડનો રોગ; અતિસાર
 ગાયોક્ષ્માઈડ પું. (ઠ.) ઓક્સિજનના બમણા પ્રમાણવાળું
 સંયોજન (ર.વિ.)
 ગાર ન. ભૂડના બચ્ચાનું ટોળું
 ગાર પું. ધમકી
 ગાર પું. જમીનમાંથી સરવાણીનું વાવ-ફૂવામાંનું બાકું (ર)
 પથ્થરમાં દારૂ ફોડવા કરેલ કાણું (ર) સાંકડો ઊંડો
 ખાડો [ખાવાની ક્રિયા
 ગાર સ્ત્રી. નીચાણમાંથી ઊંચાણવાળી જમીનને પાણી
 ગર્લિંગ વિ. વમાલસોયું [અટકાવવું
 ગરવું સ.કિ. ડરાવવું; ધમકી દેવી (ર) મના કરવી;
 ગરો પું. ધમકી; ઠપકો
 ગરો પું. વહાણના ફૂવાથંભને ટેકવતો નાનો થાંભલો
 ગર્કરૂમ પું. (ઠ.) ફોટા વગેરે કામના ખપનો) પ્રકાશ-
 રહિત અંધારો ઓરડો-રૂમ (ર) કાળી કોટડી
 ગર્લિંગ વિ. (ઠ.) વલાલસોયું; પરમપ્રિય
 ગર્વિન પું. (ઠ.) એ નામનો એક યુરોપીયન વિદ્વાન
 ગર્વિનવાદ પું. ગર્વિન નામના યુરોપિયન વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીએ
 જાહેર કરેલો પ્રાણીઓના વિકાસને લગતો સિદ્ધાંત;
 વિકાસવાદ [નિષ
 ગાહડા ન. ધીના જેવું સ્વરૂપ આપ્યું છે તેવું વનસ્પતિજન્ય
 ગાલામ (-મા)યું વિ. મોટું જબરા મોં કે માથાવાળું (જેમ
 કે, સાવજ) [(ર) ભેટનાં ફૂલ વગેરેની ટોપલી
 ગાલી સ્ત્રી. (સં. દલક, પ્રા. દે. દલ્લ) સૂંઘલી; ટોપલી
 ગાલું ન. દોર માટેના ખાણનો ભરેલો ટોપલો (ર) વાંસ
 કે પાસનો ઊભો કંડિયો
 ગાલો પું. મોટો સૂંઘલો-ટોપલો
 ગાવરી સ્ત્રી. લગ્ન સમયે કન્યાને અપાતી ભેટ; કરિયાવર
 ગાલી વિ., સ્ત્રી. હાપણવાળી; સમજુ સ્ત્રી
 ગાલીનો ઘોડો પું. એક બાળરમત
 ગાલ્લું વિ. દોડગાલું; ચાંપલું
 ગાલું વિ. (અ. દાલી, સં. દક્ષિણના સાદૃશ્યે દક્ષક, પ્રા.
 દાહઅ) હાપણભરેલું; સમજુ; બુદ્ધિશાળી
 ગાલુંડમ, (ઠક, ઠરું) વિ. (ગાલું+ડમરું; પ્રા. દાહઅ)
 બહારથી ગાલું અને ઠાવડું દેખાતું (ર) તકનગાલું; શાણું
 ગાળ સ્ત્રી., ન. (સં. ગાલ, પ્રા. ગલા) ગાળું; ગાળી
 ગાળી (-ગાળી) સ્ત્રી. (-ખું) ન. નાની ગાળી
 ગાળું ન. મુખ્ય થડનો ફાંટો; શાખા
 ગાંખળિયું વિ. ગાંખળીવાળું; ગાંઘલીવાળું [ગાંખળી; ગાંઘલી
 ગાંખળી સ્ત્રી. (-ખું) ન. ગાંખળી ફૂટેલી નાની ગાળી;
 ગાંખળું ન. જરા મોટી ગાંખળી; ગાંઘલો

ગાંગ સ્ત્રી. (દે. ગંગા) લાંબી મજબૂત લાકડી
 ગાંગ (ઇરાની ઢંગ = સીમાડાનું ચોકિયાતપણું) ગાંડીવાળો
 ડુંગરી પ્રદેશ (ર) સૂરત બાજુ આવેલો ડુંગરી પ્રદેશ
 ગાંગર સ્ત્રી. એક પાન્ય જેમાંથી ચોખા નીકળે છે.
 ગાંડ-પટ(ત) સ્ત્રી. ગાંડવું તે; ધાકધમકી; દાટી
 ગાંપાટવું સ.કિ. ગાંડે ગાંડે મારવું
 ગાંડવું સ.કિ. ધમકાવવું; દમદાટી આપવી
 ગાંડ (-ગું) વિ. (સં. દંડક, પ્રા. ડંડઅ) છડું; પત્ની-છોકરાં
 વિનાયુ (ર) ગંડાથી કામ લેનાર; લાંઠ (૩) નાળું;
 લખાડ; હુચ્ચું; લાંઠઈ
 ગાંડગી (-ગાઈ) સ્ત્રી. ગાંડપણું; નાગાઈ; દાંડાઈ [હાથો
 ગાંડલી સ્ત્રી. ઝીંસી ગાળી (ર) પાનની ગાંખળી (૩) નાનો
 ગાંડલો પું. મોટી ગાંઘલી (ર) પરેસાનો આંકડો (જેમ કે,
 વાળીનો)
 ગાંડિયારાસ પું. ગાંડિયાથી રમવાનો રાસ; દાંડિયારાસ
 ગાંડિયું વિ. ગાંડાઈ કરનાડું; ગાંડ
 ગાંડિયું ન. (દે. ડંડ, -ડી=સીવેલું જીર્ણ થા જોડિયું વસ્ત્ર)
 ભૂગડાનો જરેલો-ફાટેલો ભાગ વચ્ચેથી કાઢી નાખી બે
 છેડા સાંધી પહેરવા લાયક કરેલું કપડું
 ગાંડિયો પું. ગાંડ આદમી (ર) દાંડી પીટનાર; રોન ફરનાર
 (૩) નાનો પાતળો દંડો
 ગાંડી સ્ત્રી. (સં. દંડ, પ્રા. ડંડ) દાંડી; નાની લાકડી; છાથો
 કે દંડો (ર) જેને બે છેડે ત્રાજવાનાં પલ્લાં
 બંધાય છે તે લાકડી (૩) ગાંડિયાથી વગાડવાનું એક
 વાદ્ય (૪) વહાણને નિશાની બતાવવા સાતું ઊંચી
 ટેકરી ઉપર રોપી રાખેલું લાકડું (૫) દીવાદાંડી (૬)
 સીધી કિનારી-લીટી (નાકનો)
 ગાંડો પું. ટૂંકો દંડો (ર) હાથો (૩) કણગો; ગરજો
 ગાંક સ્ત્રી., (-કું) ન. મોટું પગલું ભરવું તે
 ગાંભવું સ.કિ. (સર. ગામવું) દઝાડવું
 ગાંભલો પું. ગાંડલો; વનસ્પતિનો અંકુર (ર) હાથો
 ગાંસ પું. (સં. દંશ, પ્રા. ડંસ) એક જાતનો મચ્છર (ર)
 માંદા માણસને એકાદ ચીજ ખાવાની રુચિ થવી તે
 ગાંસું વિ. (સં. દંશ, પ્રા. ડંસ=કરડવું; ગળે ચોટવું)
 અપરિપક્વ સ્વાદવાળું (રાપણને માટે); તદન કિંક્રું
 ડિકટેટર પું. (ઠ.) અધિકારપૂર્વક સત્તા ચલાવનાર શાસક;
 સરમુખત્યાર; તાનાશાહ [પિંચ
 ડિકટેકોન ન. (ઠ.) સંદેશા સાંભળવાનું તથા ટાઈપ થવાનું
 ડિકટેશન ન. (ઠ.) બોલીને લખાવવાની ક્રિયા (ર)
 બોલીને લખાવેલું લખાણ; શ્રુતલેખન [નામું
 ડિકી સ્ત્રી. (ઠ.) (દીવાની અદાલતનો) ચુકાદો; હુકમ-
 ડિકલેરેશન ન. (ઠ.) જાહેરાત (ર) ઢંઢેરો
 ડિકશન ન. (ઠ.) વિશિષ્ટ પદ્યોજના; બાની
 ડિકશન (-ને)રી સ્ત્રી. (ઠ.) શબ્દકોશ

ડિઝીલી

૩૬૯

/ ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ

ડિઝી સ્ત્રી. (ઠ.) અંશ (જેમ કે તાપના. ખુશાના) (૨)
પદવી, ઉપાધિ (૩) છાપખાનામાં ટાઈપ સજ્જત
ગોઠવવા નંબાતી પતરી. [ઉપાધિધારક

ડિઝી(ઠધર, ઠધારી) વિ. પદવી ધરાવનારું; પદવીધર;
ડિઝેડેશન ન. (ઠ.) પદચ્યુતિ (૨) અપકર્ષ; અપંગતિ
(૩) માનહાનિ

ડિજિટલ વિ. (ઠ.) આંકડાવાળું

ડિઝાઈન સ્ત્રી. (ઠ.) આકૃતિ; ધાટ (૨) ભાત; તરેહ

ડિઝાઈનર વિ. આકૃતિ દોરી આપનાર; રૂપકાર

ડિટેઈલ(લ્સ) સ્ત્રી. (ઠ.) વિગત; વિવરણ

ડિટેક્ટિવ પું. (ઠ.) જસૂસ; છૂપી પોલીસનો માણસ

ડિડક્શન ન. (ઠ.) બાદબાકી (૨) બાદ કરેલ કે કપાત

રકમ; છૂટ (૩) નિગમન

ડિનર ન. (ઠ.) ખાણું; ખાદ્ય; ભોજન

ડિનરપાટી સ્ત્રી. (ઠ.) ભોજનસમારંભ

ડિનેચર(રેશન) ન. (ઠ.) ગુણવિકરણ ક્રિયા

ડિપાર્ચર ન. (ઠ.) નીકળવાની ક્રિયા; પ્રસ્થાન (૨) વિદાય

ડિપાર્ટમેન્ટ ન. (ઠ.) ખાતું; વિભાગ; શાખા

ડિપોઝિટ ન. (ઠ.) બેન્ક કે કોઈ પાસે મૂકેલી અનામત

(૨) બાના તરીકે અપાતી રકમ

ડિપોઝિટર પું. (ઠ.) બેંકો વગેરેમાં નાણાં અનામત મૂકનાર

ડિપોટી પું. (ઠ.) ડેપુટી) શાખાઓ તપાસનાર સરકારી

નિરીક્ષક (૨) વિ. મદદનીશ [તપાવ

ડિપ્રેશન ન. (ઠ.) ધોર નિરાશા; તીવ્ર વિષાદ-ઉદાસી (૨)

ડિક્વેન્સ પું. (ઠ.) તફાવત; અસમાનતા (૨) ભિન્નતા

(૩) મતભેદ

ડિપ્લોમસી સ્ત્રી. (ઠ.) મુત્સાદીગીરી; રાજનીતિ

ડિપ્લોમા પું. (ઠ.) અમુક કોઈ આવડત કે શિક્ષણ કે જ્ઞાનનું

પ્રમાણપત્ર (૨) પ્રમાણપત્ર અને પદવી વચ્ચેનો અભ્યાસ

ડિકર્ડ વિ. (ઠ.) ખાસ પ્રકારનું જુદું પત્રું

ડિકર્ડશર પું. (ઠ.) (અમુક હકના શેરનું ડિવિડંડ વહેલું

ચૂકવ્યાબાદ રહેતા નફાના હકવાળો) એક પ્રકારનો શેર

ડિક્લેક્ટરી સ્ત્રી. (ઠ.) મુશ્કેલી; આપત્તિ

ડિક્લેટ સ્ત્રી. (ઠ.) ત્રુટી; ખામી; નુકસાની

ડિક્લેટિવ વિ. (ઠ.) ખામીયુક્ત; નુકસાનીવાળું

ડિક્લેન્સ ન. (ઠ.) બચાવ; પ્રતિવાદ (૨) સંરક્ષણ; રક્ષણ

ડિક્થેરિયા પું. મળાનો એક (ચેપી) રોગ

ડિબેટ સ્ત્રી. (ઠ.) ચર્ચા; વાદવિવાદ (૨) વક્તૃત્વ

ડિબેન્ચર ન. (ઠ.) (કોઈ પેઢી કે કંપનીએ) વ્યાજે લીધેલી

રકમ કે તેનો ખતપત્ર

ડિમિડિમ ન., પું. એક જાતનું નગારું; ડિડિમ

ડિમાન્ડ પું., સ્ત્રી. (ઠ.) માગણી (૨) જરૂરિયાત

ડિમાન્ડ ક્લેટ પું. (ઠ.) બંકમાં નાણાંની વસૂલાત લેવા રજૂ

કરવામાં આવતી તેની તે બંકની અન્ય શાખાની હૂંડી

ડિમાન્ડ-નોટિસ સ્ત્રી. (ઠ.) માગણાનો ખાસ પત્ર;

માગણા અંગેની નોટિસ

ડિધર વિ. (ઠ.) પ્રિય; વહાણું; લાડકું

ડિરેક્ટર પું. (ઠ.) સંચાલક; વહીવટદાર (૨) નિર્દેશક;

નિયામક (૩) ડિરેક્ટર્શ (ફિલ્મ) [ચોપડી; નિર્દેશિકા

ડિરેક્ટરી સ્ત્રી. (ઠ.) નામઠામ વગેરે માહિતી આપતી

ફિલ ન. (ફા. ફિલ) શરીર (૨) મન; ફિલ

ડિલક્સ આવૃત્તિ સ્ત્રી. સુશોભિત આવૃત્તિ

ડિલવોટર ન. (ઠ.) સુવાનું પાણી

ડિલિવરી સ્ત્રી. (ઠ.) ટપાલ, માલ વગેરે વાપદા કે

નામઠામ પ્રમાણે પહોંચતું કરવું તે (૨) પ્રસવ (૩)

સોંપણી (૪) વિતરણ

ડિવાઈડસ સ્ત્રી. (ઠ.) તરકીબ (૨) સંરચના [માર્ગવિભાજક

ડિવાઈડર પું., ન. (ઠ.) માર્ગને બે વિભાગમાં વહેંચનાર;

ડિવિઝન ન. (ઠ.) રાજ્યનો (અનેક જિલ્લાના સમૂહથી

બનતો) વિભાગ કે પ્રાંત [તેની રકમ યાદગાર; લાભાંશ

ડિવિડન્ડ ન. (ઠ.) કંપનીના શેર દીઠ મળતો નફાનો ભાગ કે

ડિવિડંડવા(વો)રંટ ન. (ઠ.) ડિવિડંડ મેળવવા માટેનો

હકપત્ર કે (હૂંડી જેવો) કાગળ

ડિવેલ્યુએશન ન. (ઠ.) અવમૂલ્યન

ડિશ સ્ત્રી. (ઠ.) પ્લેટ (૨) (લા.) ભાણું (૩) તાસક

ડિસમિસ કિ.વિ. (ઠ.) બરતરક; રદ; કાઢી નાંખેલું કે

મૂકેલું (૨) સ્ત્રી., ન. સ્કૂ કાઢવા પાલવાનું પેચિયું

ડિસમિસલ ન. (ઠ.) બરતરકી

ડિસ્ટેશન ન. (ઠ.) લઘુ શોધપ્રબંધ

ડિસિપ્લિન સ્ત્રી. (ઠ.) શિસ્ત; શિક્ષાચાર

ડિસિપ્લિનરી વિ. (ઠ.) શિસ્તને લગતું

ડિસીઝ પું. (ઠ.) રોગ; બીમારી

ડિસેબર પું. (ઠ.) ખ્રિસ્તી સનનો બારમો મહિનો

ડિસ્ક સ્ત્રી. (ઠ.) રકાબી જેવું પાતળું ચપટું, ગોળ સાધન

(૨) માહિતીનો સંગ્રહ કરતું કોમ્પ્યુટરનું એક સાધન

ડિસ્ક-થ્રો પું. (ઠ.) ચર્કેક [‘કમિશન’

ડિસ્કાઉન્ટ ન. (ઠ.) કિંમત ઉપર અપાતું વળતર; વટાવ;

ડિસ્કો પું. (ઠ.) પાશ્ચાત્ય નૃત્યનો એક પ્રકાર

ડિસ્ચાર્જ પું. (ઠ.) મુક્તિ; છૂટકારો

ડિસ્ટેન્સ ન. (ઠ.) ફાંસલો; અંતર

ડિસ્ટેન્સ-એજ્યુકેશન ન. (ઠ.) દૂરવર્તી શિક્ષણ

ડિસ્ટર્બન્સ ન., પું. (ઠ.) ખલેલ; હરાનગતિ[નિસ્પંદિતજળ

ડિસ્ટ્રીબ્યુટર ન. (ઠ.) વરાળનું દારીને બનાવેલું પાણી;

ડિસ્ટ્રીબરી સ્ત્રી. (ઠ.) વરાળ પ્રક્રિયાથી પાણી શુદ્ધ કરવાનું

કારખાનું [માટે પોતાના વિભાગમાં ફરવું તે

ડિસ્ટ્રિક્ટ પું. (ઠ.) જિલ્લો (૨) સરકારી અમલદારે તપાસ

ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સ્ત્રી. (ઠ.) જિલ્લાની દીવાન અદાલત

ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ પું. (ઠ.) જિલ્લાનો મેજિસ્ટ્રેટ; કલેક્ટર

ડિસ્ટ્રિક્ટ લોકલબોર્ડી

૩૭૦

/ડુંગરી

ડિસ્ટ્રિક્ટ લોકલબોર્ડી ન. (ઈ.) જિલ્લાના રસ્તા, દવાખાનાં વગેરેનો વહીવટ કરતું પ્રજાકીય મંડળ
 ડિસ્ટ્રિક્ટ સ્કૂલબોર્ડી ન. (ઈ.) જિલ્લાના શિક્ષણ (પ્રાથમિક)નું કામ કરતું પ્રજાકીય મંડળ
 ડિસ્ટેમ્પર કલર વિ. (ઈ.) રંગીન માટીમાંથી દીવાલ રંગવા માટે બનાવેલ રંગ [રવાનગી
 ડિસ્પેચ સ્ટ્રી. (ઈ.) (ટપાલ, માલ વગેરે) મોકલવું તે;
 ડિસ્પેન્સરી સ્ટ્રી. (ઈ.) દવાખાનું
 ડિસ્પેન્સર વિ. (ઈ.) વિસ્થાપિત
 ડિસ્પેશિયા પું. (ઈ.) અજાણ; બદલજમી
 ડિહાઈડ્રેશન ન. (ઈ.) પાણીનું પ્રમાણ ઘટી જવું તે (૨)
 નિર્જલન (૩) નિર્જલીકરણ
 ડિંગ સ્ટ્રી., ન. ખોટી - બનાવટી વાત; ગપ
 ડિંગમાર વિ. ડિંગ મારનારું; ગપ્પીદાસ; ગપોડી
 ડિંગલું ન. ટોચનો ભાગ - કકડો; નવો દૂધભર્યો અંકુર
 (૨) થોરિયાનો કકડો (૩) માથું (૪) સળી કે ગામળી જેવો લાકડાનો કકડો (જેમ કે, દીવાસળીનું રિંગલું)
 ડિંગળ ન. ભાટ-ચારણોની માત્રામેળ છંદોના ઉપયોગવાળી કાવ્યપૂર્તિ (૨) સ્ટ્રી. ભાટ-ચારણોની વિકસાવેલી પ્રાકૃતાભાસી અપભ્રંશ ભાષા
 ડિંગો પું. અંગૂઠો ખતાવી ના કહેવું તે; ટીકો
 ડિડિમ પું., ન. (સં.) એક જાતનું નાનું નગારું
 ડિંબ ન. નાનું છોકરું; બાળક (૨) બચ્ચું
 ડી સ્ટ્રી. સ્ટ્રીલિંગ પ્રત્યય નામને લાગતાં લખતા કે લાલિત્ય યા પ્રેમ કે તુચ્છતા ખતાવતો પ્રત્યય
 ડી.એસ.સી. પું. (ઈ.) વિજ્ઞાનના પંડિતની ઊંચી પદવી (ગ્રોકેટરેટ ઓફ સાયન્સ)નું સંલેપ રૂપ)
 ડી.ઓ. પત્ર પું., ન. અર્પ સત્તાવાર (સરકારી) પત્ર; 'ડેમી ઓફિશયલ લેટર' [વ્યવસ્થા; 'ડેમી'
 ડીકી સ્ટ્રી. (ઈ.) વાહનમાં સામાન રાખવાની વિશિષ્ટ ડીચકું ન. (અંચ ઉદ્ગાર) ડીટું (૨) ટોચકું; ટેરવું (૩) નાનો ગાંઠ જેવો ટુકડો [ગાંઠિયો
 ડીચકો પું. (ઈ.) ઊપસી આવેલો ગાંઠ જેવો ભાગ;
 ડીઝલ, (ઓઈલ) ન. (ઈ.) ખનિજ તેલ (એન્જિન, મોટર વગેરેમાં વપરાતું)
 ડીટ, (ડી), ડીટી સ્ટ્રી. સ્તનનું ટોચકું; ડીટી
 ડીટિયું ન. નાનું ડીટું (૨) ડીટિયું; રીંગણું
 ડીટી સ્ટ્રી. ડીટી [ડીટું
 ડીટું ન. જેનાથી ફળ શાખાને વળગી રહે છે તે ભાગ;
 ડિડ ન. (ઈ.) દસાવેજ [ડિકેનિલ ટ્રાય-ક્લોરો ઈથેન'
 ડીડીટી સ્ટ્રી. (ઈ.) જંતુનાશક પાકિડર; 'ગ્રઈક્લોરો-ડીન પું. (ઈ.) એક ખિસ્તી ધર્મગુરુ કે દેવળનો પદાધિકારી (૨) યુનિવર્સિટીની વિદ્યારાજાખાનો અધ્યક્ષ-વડો [ટોલકું
 ડીફું ન. ડકળી; નાની જાડી લાકડી (૨) લાકડાનું ડીમયું;

ડીબું ન. (સં. ડિંબ) ટેકો; ડીમણું
 ડીબો પું. (સં. ડિંબ) ડૂબો
 ડીમયું ન. લાકડાનું ડૂબકું; ડીમયું
 ડીમુ ન. ડીઝલ મલ્ટિપલ વાનટ
 ડીલર વિ., પું. (ઈ.) માલ વેચનાર; ધંધાદારી; વેપારી
 ડીસડું ન. હસીને કરવામાં આવતી મજાક કે મશકરી
 ડીસન્ટ વિ. (ઈ.) શાલીન; સ્પષ્ટ [પ્રવાહ (પ.વિ.)
 ડી.સી. કરંટ પું. એક જ તરફ સીધો વહેતો વીજળીનો ડી(-ડિ)ચી સ્ટ્રી. (-ચું) ન. નાનું ડીટું; ડીચકું; ડીચું
 ડી(-ડિ)ટ ન. (-ટડી) સ્ટ્રી. ડીટ; ડીટડી; દીટું
 ડી(-ડિ)ટવું સ.કિ. ડીટામાંથી તોડવું (૨) (ફળને લાગી રહેલી) ગાંબળી - પાંખળી તોડી નાખવી
 ડી(-ડિ)ટિયું ન. ડીટું; દીટું
 ડી(-ડિ)કક ન. મોંમાથા વિનાની વાત; અકવા
 ડી(-ડિ)કવાણું ન. (સં. ડિડિમવાદનક, પ્રા. ડિડિમવાણઅ) ગરવહીવટ; અવ્યવસ્થા (૨) અર્થ વિનાની જોડી કદાચેલી લપ (૩) અકાંડ તાંડવ
 ડી(-ડિ)ડવું ન. માવાવાળું ફળ; ડેડવું
 ડુકકર ન. (સં. શૂકર) ભૂંડની મોઢાની એક બાજુ બહાર નીકળતા દાંતરડાવાળી જાત; શૂકર; સૂવર
 ડુગ ડુગ કિ.વિ. ડાકલાના એવા અવાજથી
 ડુગડુમિયું ન. ડમરુઘાટનું વાદ્ય; ડાકલું
 ડુગડુગી સ્ટ્રી. નાનું ડાકલું
 ડુગી સ્ટ્રી. ડુગડુગી ['ચિચકા'
 ડુલિકેટ વિ. (ઈ.) બેવડાનું (૨) અદલબદલ પ્રતિનિધિરૂપ;
 ડુલિકેટર ન. (ઈ.) લખાણ વગેરેની બીજી નકલ કાઢવાનું યંત્ર [માણસ
 ડબકિયો પું. ડૂબકી મારી પાણીમાં વસ્તુ કાઢી લાવનાર
 ડુબડુબા કિ.વિ. ડૂબડૂબું થયું હોય એમ; ડૂબવાની અણી પર
 ડુબાડવું સ.કિ. 'ડૂબવું'નું પ્રેરક
 ડુબાડૂબ વિ. ડૂબડૂબું થઈ રહેલું
 ડુબાડૂબ સ્ટ્રી. વારંવાર ડૂબવું ને બહાર આવવું તે [તેવું
 ડુબામણું વિ. ડૂબી જવાય એટલું (ઉંડું) પાણી (૨) ડુબાડી દે
 ડુબાવવું સ.કિ. 'ડૂબવું'નું પ્રેરક
 ડુબાવું અ.કિ. 'ડૂબવું'નું ભાવે
 ડુમકલાસ ન. (ઈ.) ભારે વજનો ઊંચકવાનું યંત્ર; ઊંટડો
 ડુમડુમ સ્ટ્રી. ઢોલકનો અવાજ
 ડુંખ સ્ટ્રી. જુઓ 'ડૂખ'
 ડુંખળા(-રા)વવું સ.કિ. જુઓ 'ડૂખળા(-રા)વવું'
 ડુંગર પું. (ઈ.) નાનો પર્વત (૨) મોટો ઢગ [ડુંગરાળ
 ડુંગરાઈ, (-ળ) વિ. જેમાં ઢેકેકાણું ડુંગરા હોય એવું; પહાડી;
 ડુંગરાળ(-ળું) વિ. જુઓ 'ડુંગરાઈ'
 ડુંગરી વિ. ડુંગરમાં થતું-નીપજતું (૨) ડુંગરને લગતું (૩) સ્ટ્રી. નાનો ડુંગર; ટેકરી

ફુંગરો

૩૭૧

/ ૩૯ સ્ટોક

ફુંગરો પું. ફુંગર; પહાડ (૨) ખૂબ મોટો ઢગલો
 ફુંગળાવું અ.કિ. જુઓ 'ફુંગળાવું'
 ફુંગળી સ્ત્રી. જુઓ 'ફુંગળી' [હુક્કો: રૂધો
 ફુંગો, (-ધો) પું. જુઓ 'ફુંગો'; ચોર; ફુંગો (૨) માટીનો
 ફુંધો પું. (દે. દુંધો) ટૂંકા ઢાંડાની એક મોટી કડછી (દૂધપાક
 વગેરે પીરસવાના કામમાં વપરાતી) (૨) ઊપસેલો
 હાડકાવાળો કઠણ ભાગ
 ફુંટાળું વિ. જુઓ 'ફુંટાળું'
 ફુંટી સ્ત્રી. જુઓ 'ફુંટી'
 ફુંટો પું. જુઓ 'ફુંટો'
 ફુંડ પું. જુઓ 'ફુંડ'
 ફુંડભ પું. (સં.) એક પ્રકારનો બિનઝેરી સાપ; ડેડું
 ફુંડું ન. જુઓ 'ફુંડું'
 ફુંડો પું. જુઓ 'ફુંડો'
 ફુંડું ન. જુઓ 'ફુંડું'
 ફુંથું સ.કિ. મોટે કોળિયે ખાવું; ઠાંસીને ખાવું
 ફુંથું સ.કિ. રૂધો મારવો
 ફુંથો પું. (દે. ડુજથપ=કપડાનો ટુકડો) નકામા કાગળ કે
 કાપડાનો પિંડો (૨) એનો દાટો (૩) મોટો કોળિયો
 (૪) યોગાઈ કરીને ગમેતેમ ગોટો થઈ ગયેલું વસ્ત્ર
 (૫) અસંસ્કારી માણસ; રાખો (૬) ચાવતાં ન ખવાય
 કે ગળાય એવો નકામો રહેતો ભાગ કે પિંડો
 ફૂબકાં ન. બ. વ. ફૂબકિયાં
 ફૂબકી સ્ત્રી. (-ફું) ન. પાણીમાં પેસવું-ફૂબવું તે
 ફૂબત વિ. ફૂબતું; ફૂબે એવું; વસૂલ ન થાય એવું (લેણું
 કે રકમ); 'સિંકિંગ'
 ફૂબતફડ ન. ફૂબત લેણા પેટે રખાતું તારણકડ
 ફૂબવું અ.કિ. પાણીની અંદર જવું; ગરક થવું (૨) ફૂબીને
 મરણ પામવું (૩) સિતિજમાં ફૂબી અસ્ત પામવું;
 વિલીન થવું (૪) દેવાળું કાઢવું (૫) લેણું વસૂલ ન થવું
 ફૂબાફૂબ વિ., સ્ત્રી. ડુબાફૂબ; ડુબડુબા થઈ રહેલું; વારંવાર
 ફૂબવું ને બહાર આવવું તે
 ફૂમકો પું. નાનું ઢોલ; નગારું
 ફૂમથી સ્ત્રી. (ફા. દુમથેલ) સાજ ખસી ન જાય એ માટે
 ધોડાની પૂંછડીમાં ભરાવાની દોરી (૨) ધોડાનો થાપો
 ફૂમો પું. દૂમો; લાગણીના આવેશથી છાતીમાં ભરાતો
 ડ્યૂરો [એક પાસ
 ફૂલ વિ. (સં. ફુલ) ફૂલેલું (૨) ન. કાનનું એક ધરેણું (૩)
 ફૂલ કિ.વિ. ખોવાઈ ગયેલું; નાશ પામેલું (૨) પાયમાલ
 થઈ ગયેલું
 ફૂલવું અ.કિ. ડુબવું; ગરક થવું (૨) ખુવાર થવું; દેવાળું
 કાઢવું (૩) કાંઈ વિસ્તારમાં ન હોવું (૪) ડ્રેલવું; હાલવું
 ફૂલો પું. રંગરો (૨) નીચે ઠરેલો કચરો (૩) રૂધો
 ફૂસ સ્ત્રી. ફૂસ; અડદાળો

ફૂસકું ન. ડૂસકું; રડતાં રહીરહીને જોરથી ખેંચાતો શ્વાસ
 ફૂ(-ફું)બ સ્ત્રી. ફૂરખ આગળ ફૂટતો ભાગ (૨) રોપવાની
 કલમ [આપવો
 ફૂ(-ફું)ભરા(-ળા)વવું સ.કિ. વઢવું; ધમકાવવું; ઠપકો
 ફૂ(-ફું)ગળાવું અ.કિ. (છોડ, વેલ કે ફળનું) વધતાં અટકવું;
 ફુંજરાવું [છોડનું શાક તરીકે વપરાતું કંદ
 ફૂ(-ફું)ગળી સ્ત્રી. ફુંગળી; તીવ્ર ગંધવાળી એક વનસ્પતિ
 ફૂ(-ફું)ગો(-ધો) પું. ફુંગો; ચોર
 ફૂ(-ફું)ટાળું વિ. ફુંટાવાળું
 ફૂ(-ફું)ટી સ્ત્રી. (સં. તુલિડ) દૂટી; નાભિ [ભાગ
 ફૂ(-ફું)ટો પું. મોટી દૂટી (૨) ફુંટા જેવો ઊપસી આવેલો
 ફૂ(-ફું)ડું ન. કણનો ડોડો-કણસણું [ફુંડું
 ફૂ(-ફું)ડો પું. નમૂનો; કરમો; બીજું (૨) ફુંટો (૩) મોટું
 ફૂ(-ફું)સું ન. બાજરી, જુવાર, વગેરેનાં ફુંડામાંથી કણ
 નીકળી ગયા પછી રહેતું કોતરું (૨) વિ. (લા.)
 અક્કલ વગરનું
 રે(ઠઈ)ટ સ્ત્રી. (ઈ.) તારીખ
 રેક ન. (ઈ.) વહાણનું તૂટક [વાચક શબ્દનો] પૂર્વગ
 રેકાવિ દશાંશપદ્ધતિમાં, 'દસગણું' એવા અર્થનો (પરિમાણ-
 રેકાઈટી સ્ત્રી. (ઈ.) પાડ; ડકાટી [મૌખિક
 રેકોરમ ન. (ઈ.) શોભે તેવું વર્તન; શિષ્ટાચાર (૨)
 રેકોરેટર પું. (ઈ.) સુશોભનકાર
 રેકોરેશન ન. (ઈ.) સુશોભન; સુંદર સજાવટ
 રેકલેરેશન ન. (ઈ.) જાહેરાત; જાહેરનામું
 રેઝર્ટ ન. (ઈ.) રણ; રેગિસ્ત્રાન (૨) ઉચ્છ્રડ ભૂમિ
 રેઝર્ટ ન. (ઈ.) ભોજનાનો અપાતી મીઠાઈ-મિષ્ટાન્ન
 રેઝિનેશન ન. (ઈ.) હોદ્દો; પદ
 રેટ ન. (ઈ.) સાબુની ખાસ પ્રકારની ભૂકી
 રેટ સ્ત્રી. (ઈ.) તારીખ
 રેટા સ્ત્રી. (ઈ.) આધાર-સામગ્રી; માલિતી (૨) આંકડા
 રેટા એન્ડ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) આધાર-સામગ્રી પૂરી પાડવી તે
 રેટિંગ ન. (ઈ.) પ્રશ્નચોક્ષિ માટેની મુલાકાત
 રેડ પું. (ઈ.) પિતા; પપ્પા
 રેડ એન્ડ પું. (ઈ.) રસ્તાનો છેડો
 રેડબોક્કી સ્ત્રી., ન. (ઈ.) મૃતદેહ; મરદું
 રેડબોક્કી-વાન સ્ત્રી. (ઈ.) શબવાસિની [સમયરેખા
 રેડ લાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) કામ પૂરું કરવાની અંતિમ તારીખ;
 રેડ લેટર પું. (ઈ.) (નામકામનો ચોક્કસ પતો ન લાગે
 તેથી પહોંચાટી ન શકાય એવો) નધણિયાતો પત્ર
 રેડ લેટર ઓફિસ સ્ત્રી. (ઈ.) અવૂરાં સરસામાનવાળા કે
 સરનામાં સિવાયના ટપાલના કાગળ તપાસ માટે જાય
 છે તેવી ટપાલ ઓફિસ
 રેડ સ્ટોક પું. (ઈ.) સ્થાયી સરસામાન કે રાચરચીલું (૨)
 ન વપરાતો કે કામમાં ન આવતો મૂલ્ય કે પૂંજ

૩૭૭

૩૭૨

[૩૭૯]

ડેરી પું. (ઈ.) પિતા; પપ્પા; બાપા
 ડેથ ન. (ઈ.) નિધન; દેહાંત; અવસાન [નિવેદન
 ડેથ ડેકલેરેશન ન. (ઈ.) મરણાન્મુખ વ્યક્તિએ કરેલું
 ડેથ સર્ટિફિકેટ ન. (ઈ.) મરણનો દાખલો; મૃત્યુ પામ્યાનું
 પ્રમાણપત્ર [ભાષા
 ડેનિશ વિ. (ઈ.) ડેન્માર્કનું; ડેન્માર્ક સંબંધી (૨) ડેન્માર્કની
 ડેન્માર્ક પું. (ઈ.) એક યુરોપીય દેશ
 ડેન્ચુ પું. (ઈ.) શરીર રહી જવાનો તાવનો એક રોગ
 ડેન્ચર ન. (ઈ.) (બનાવટી) દાંતનું ચોકકું; કૃત્રિમ દાંત
 ડેન્જર પું. (ઈ.) ભય; બીક; સંકટ
 ડેન્જરસ વિ. (ઈ.) જોખમી; ખતરનાક; ભયંકર [નિશાન
 ડેન્જર સિગ્નલ પું. (ઈ.) ભયદર્શક ચેતવણી બતાવતું
 ડેન્ટલ ન. (ઈ.) દંત વિષયક; દાંતને લગતું
 ડેન્ટિન ન. (ઈ.) દાંત જેમાંથી બને તે પદાર્થ
 ડેન્ટિસ્ટ પું. (ઈ.) દાંતનો દાક્તર; દંતવૈદ્ય
 ડેન્ટિસ્ટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) દાંતના રોગોની વિદ્યા; દંતવિદ્યા-
 વિજ્ઞાન [ગીચતા
 ડેન્સિટી સ્ત્રી. (ઈ.) (પદાર્થની) ઘનતા (૨) વસ્તીની
 ડેપ્યુટ સ.કિ. નોકરી ઊછીની આપવી
 ડેપ્યુટી વિ., પુ. (ઈ.) ની અવેજમાં કામ કરવાના
 દરજ્જાવાળું; પ્રતિનિધિ થાય એવું (અધિકારી) (૨)
 નાયબ; ઉપરના અર્થમાં
 ડેપ્યુટેશન ન. (ઈ.) કશી વાત માટે યોગ્ય અધિકારી
 આગળ રજૂ કરવા મોકલવામાં આવતું પ્રતિનિધિમંડળ
 (૨) નોકરી ઊછીની આપવી તે; મૂળ નોકરીથી બીજે
 નિયુક્ત થવું કે કરવું તે (૨) સ્ત્રી. પ્રતિનિધિ
 ડેપો સ્ત્રી. (ઈ.) ભંડાર; કોઠાર; વખાર (બુક-ડેપો); રેલવે-
 સ્ટેશન; બસ-સાચવણી-મથક
 ડેકરાવું અ.કિ. ડિકર્ન ઉપરથી) પેટ ઊપસવું (૨) ફેફડું
 ચડવું (૩) ફીકું પડી જવું [સ્થિતિ-ફેફરાવું તે
 ડેકર્ન ન. મોટું ઊપસેલું પેટ (૨) સોજા ચડી આવવાની
 ડેફિનિશન સ્ત્રી. (ઈ.) વ્યાખ્યા (૨) સ્પષ્ટતા; સ્પષ્ટીકરણ
 ડેકેમેશન ન. (ઈ.) ગેરઆબરૂ કરવું તે; બદનસી
 ડેબિટ ન. (ઈ.) ઉધાર-ખાજું (૨) લેણી થતી જતી રકમ
 ડેબું ન. (સં. ડિબ ઉપરથી) કમરથી નીચેનો પીઠનો ભાગ
 ડેમ પું. (ઈ.) બંધ; પુસ્તો (૨) આડી વાળેલી પાળ; સેતુ
 ડેમરેજ ન. (ઈ.) રેલવે વગેરેમાં આવતો માલ સમયસર
 ન છોડાવવાથી ભરવો પડતો દંડ; ડામરેજ; વિલંબ-
 શુલ્ક; વિલંબ-લાગત
 ડેમફૂલ વિ. (ઈ.) તદન મૂર્ખ [નિદર્શક શિક્ષક
 ડેમોન્સ્ટ્રેટર પું. (ઈ.) વિદ્યાલયમાં પ્રયોગકામનો શિક્ષક;
 ડેમ(ો)-ડેમોન્સ્ટ્રેશન ન. (ઈ.) પ્રયોગ વગેરે કરી બતાવવા
 એ; નિદર્શન [સત્તાવાર (સરકારી) લખાણ
 ડેમી ન. (ઈ.) છાપવાના કાગળનું એક કદ (૨) અર્ધ-

ડેમી ઑફિશિયલ વિ. (ઈ.) અર્ધસત્તાવાર (લખાણ)
 ડેમેજ વિ. (ઈ.) નુકસાન; હાનિ
 ડેમોક્રસી સ્ત્રી. (ઈ.) લોકશાહી; પ્રજાતંત્ર [લોકતાંત્રિક
 ડેમોક્રેટ(ટિક) વિ. (ઈ.) લોકશાહીમાં માનનારું (૨)
 ડેમોન્સ્ટ્રેશન ન. (ઈ.) પ્રયોગ દ્વારા સમજૂતી; નિદર્શન
 ડેર પું. જેમાં રહી રવાઈ કરે છે તે વહોણાની ગોળીના
 કાંઠા પરનું લાકડું
 ડેરાનંથુ પું. બ.વ. ડેરો કે તંબુ યા નાખેલો પડાવ; છાવણી
 ડેરિક ન. (ઈ.) ખનિજતેલના કૂવા પર ગોઠવાતું લોખંડી
 ચોકકું કે ઊંટગા જેવી રચના
 ડેરી સ્ત્રી. (ઈ.) દુગ્ધાલય
 ડેરીકાર્મ ન. (ઈ.) દુગ્ધાલય સાથેની ખેતીવાડી; દૂધવાડી
 ડેરી-વિજ્ઞાન ન. દૂધ ઉત્પાદનને લગતું વિજ્ઞાન
 ડેરો પું. તંબુ (૨) પડાવ
 ડેરો પું. તોફાની ઢોરને ગળે બંધાતું લાકડું-ડકમું
 ડેલિકેટ વિ. (ઈ.) કોમળ; સુકુમાર (૨) નરમ (૩) બારીક
 ડેલિગેશન ન. (ઈ.) પ્રતિનિધિ મંડળ (૨) પ્રતિનિધિત્વ
 ડેલિગેટ વિ. (ઈ.) સભા પરિષદ વગેરેમાં મોકલવામાં
 આવતો પ્રતિનિધિ; પ્રતિનિધિ
 ડેલી સ્ત્રી. ખડકી; પડાળી (૨) પોલીસચોકી
 ડેલું ન. મોટાંપણોમાં ખારણાંવાળું મકાન (૨) મકાનનો ખડકી
 જેવો મોટો દરવાજો (૩) રોપના દાંડાની લાંબી વળી
 ડેલો પું. મોટું ડેલું (૨) રેલાનો દરવાજો (૩) નાની પોળ
 (૪) પોળનો દરવાજો
 ડેલ્ટા પું. (ઈ.) નદીના મુખ આગળ તેના પ્રવાહના કાંઠા
 પડતાં વચ્ચે થતી ત્રિકોણાકાર જમીનનો પ્રદેશ
 ડેવલપમેન્ટ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) વિકાસ
 ડેવિલ પું. (ઈ.) શેતાન (૨) રાક્ષસ (૩) દુષ્ટ વ્યક્તિ
 ડેશ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) (-) આવું એક વિરામચિહ્ન
 ડેસિમલ સિસ્ટમ સ્ત્રી. (ઈ.) દશાંશ પદ્ધતિ
 ડેસી વિ. (ઈ.) દશાંશ પદ્ધતિમાં 'દશમા ભાગનું' એવો
 અર્થ બતાવતો પૂર્વગ
 ડેસ્ક ન., સ્ત્રી. કાગળનું મેજ; ઢાળિયું
 ડેસ્ટિનેશન ન. (ઈ.) ગન્તવ્ય સ્થળ (૨) લક્ષ્ય
 ડેડું ન. વંતાક; રીંગણું
 ડેડવું ન. પાણીનો નાનો સાપ
 ડેડવું અ.કિ. હું-દેડકાનું ડ્રાઈ ડ્રાઈ કરવું
 ડેડું ન. દેડકાનો અવાજ
 ડેથું ન. ડિગો; અંગૂઠો બતાવવો એ
 -ડો પ્રત્ય. પું. અંકને લાગતાં તે અંકનો આંકડો કે સંજ્ઞા
 બતાવે છે. જેમ કે એકડો, નવડો વગેરે (૨) આ
 પ્રત્યય સંજ્ઞાને લાગતાં લાલિત્ય તેમજ તુજ્જતા બતાવે
 છે. ઉદા. વહાલૂડો, સાપુડો
 ડોઈ સ્ત્રી. (ગ્રેયા ઉપરથી) લાંબા ડાંડાનું એક વાસણ

ડોક

૩૭૩

/ ડોડલડોલા

ડોક સ્ત્રી. ગળું; કોટ; ગરદન; ગ્રીવા
 ડોક ન. (ઈ.) બંદરની ગોદી (૨) પક્ષો
 ડોકયાઈ પું. (ઈ.) બંદરની ગોદી વગેરેનો વાડો કે વિસ્તાર
 ડોકવું અ.કિ. ડોકું કાઢીને જોવું; ડોકિયું કરવું
 ડોકરી સ્ત્રી. (દે. ડોકરી) ડોસી
 ડોકરું વિ. ધરું (તુચ્છકારમાં)
 ડોકરો પું. ડોસો
 ડોકા પું. બ.વ. જુવારના સાંઠા [નાની બારી
 ડોકાબારી સ્ત્રી. (ડોકું+બારી) મોટા દરવાજામાં રાખેલી
 ડોકાવું(વવું) અ.કિ. ડોકું બહાર કાઢીને જોવું
 ડોકિયું ન. ડોકું બહાર કાઢીને કે લંબાવીને જોવું તે
 ડોકી સ્ત્રી. ડોક; ગરદન
 ડોકું ન. માથું (૨) ડોકિયું [સામાન પરચોટાગ્રતી કાપલી
 ડોકેટ ન. (ઈ.) કોઈ પણ લખાણનો સાર-ભાગ (૨) માલ-
 ડોકેટ પદ્ધતિ સ્ત્રી. નિર્દેશ-પદ્ધતિ, લખાણનો સારભાગ
 ડોક્ટર પું. (ઈ.) દાકતર; તબીબ; વિલાયતી પદ્ધતિથી
 દવા કરનાર (૨) વિદ્યાની - પડિતાઈની પદવી
 (ટૂંકમાં ડો. લખાય છે.) [તેનો ધંધો; તબીબી
 ડોક્ટરી વિ. દાકતરને લગતું (૨) સ્ત્રી. તેની વિદ્યા કે
 ડોક્ટરું ન. (ઈ.) દાકતરનો ધંધો કે વિદ્યા
 ડોક્ટરેટ પું. (ઈ.) પીએચ.ડી.ની પદવી મેળવી હોય તે
 ડોક્યુમેન્ટ પું. (ઈ.) દસ્તાવેજ; ખત [વિ. દસ્તાવેજ
 ડોક્યુમેન્ટરી સ્ત્રી. (ઈ.) દસ્તાવેજ ચિત્ર; વૃત્તચિત્ર (૨)
 ડોઇલી સ્ત્રી. નાનું ડોઇલું; ડોચકી [વિ. ડોઇ (૩) ડબલું
 ડોઇલું ન. પહોળા મોનો ઊભા પાટનો ઘડો; ડોચકું (૨)
 ડોઇલું વિ. સાબડોઇલું; બોધડ; ડોઇલું
 ડોચકું ન. ('ડોઇ' ઉપરથી) માથું (૨) ડોચકું; ડોચ
 ડોઝ પું. (ઈ.) એક વેળા લેવાની દવાની માત્રા; માપ
 ડોઝન ન. પેટ; હોજન (તિરસ્કારમાં)
 ડોઝનું ન. ડોઝન (પેટ) (૨) પું. ખેતર વચ્ચે પાણી ભરાઈ
 રહે તેવી ખાડાવાળી જગ્યા; ઝાલ
 ડોટી સ્ત્રી. (ઈ. ડોટા) એક જાતનું જાડું કાપડ
 ડોડકું ન. તૂરિયાના જેવું એક જાતનું શાકફળ
 ડોડકું ન. ગમાણમાં મુકાતું આડયનું લાકડું
 ડોડલો પું. ડોડો (લાલિત્યવાચક)
 ડોડલું ન. (ડોડો પરથી) ફળ અથવા ફળસલાવાળો ગોટો;
 ડોડો (૨) જીડવું; કાલું (કપાસનું) (૩) એક જાતનું
 ડોડા જેવું ફળ [ડોડો
 ડોડવો પું. ફળ, ફૂલ કે ફળસલાવાળો વગર ખીલેલો ગોટો-
 ડોડવળું ન. ('ડોડો' ઉપરથી) આંખનું ફૂલી ગયેલું પોપચું
 ડોડી સ્ત્રી. ખરખોડી વેલ કે તેનું ફળ (૨) એ આકારનું
 એક ઘરેલું
 ડોડું ન. ડોડીનું ફળ; ખરખોડ
 ડોડો પું. દોડો; ફળફૂલના ગર્ભવાળો નવો ફૂટતો ગોટો

(૨) દાણા ભરેલું મકાઈનું ડુંડું; મકાઈ-દોડો
 ડોઢી સ્ત્રી. (હિં. ડ્વોઢી) પહેરાવાળાને બેસવા કહેલી
 પડાળી-ડેલી; દોડી (દિવડી; માંડવી)
 ડોન પું. (ઈ.) ગુનેગારોનો સરદાર
 ડોનર વિ. (ઈ.) દાતા; દાન આપનાર
 ડોનેશન ન. (ઈ.) દાન; ભક્તિ; ભેરાત
 ડોબર ન. ભાગેલું - ફૂટેલું માટીનું વાસણ
 ડોબર ન. રાત્રીપરજનું એક વાદ્ય (ફૂંધીનું બનાવેલું)
 ડોધું વિ. કંઈ ન સમજે એવું; સાવ બોધ (૨) ન. કાંઈક
 ધરડી ભેંસ
 ડોબો પું. મૂર્ખ; મંદબુદ્ધિ માણસ
 ડોમ પું. (ઈ.) ધુમ્મટ આકાર (૨) ધુમ્મટ
 ડોમ પું. ભારતની એક પ્રાચીન જાતિ કે તેનો પુરુષ
 ડોમિનિયન ન. (ઈ.) વસાહત (૨) હકુમત; અધિકૃત
 ડોમેસ્ટિક વિ. (ઈ.) ઘરગથ્થું (૨) પારિવારિક (૩)
 પાળેલું; પાલતું [ધોડિયાનું આડું લાકડું
 ડોમણું ન. ('ડોયો' ઉપરથી) ડોરણું; ખોઈ બાંધવાનું
 ડોયો પું. (દે. ડોઅ) નાળિયેરને કોતરીને કરેલું જલપાત્ર
 (૨) નાળિયેરનું ખોખું, જેમાં હૂકાનો મેર ધલાય છે. (૩)
 લાંબા દાંડાનું પાત્ર કે સ્ટીલનું પાણી કાઢવાનું સાધન;
 ડોમલો (૪) મોટો ખીલો; ગરજો[લાલય(૩) અશક્તિ
 ડોર પું. તુવેરની દાળ પાડવા-ભરડવાની થતી ક્રિયા (૨)
 ડોર ન. (ઈ.) બારણું; દરવાજો
 ડોરણું ન. જુઓ 'ડોયણું'
 ડોર-ક્રીપર પું. (ઈ.) ચોકીદાર; દરવાન
 ડોમિટરી ન. (ઈ.) સામૂહિક શયનગૃહ
 ડોલ સ્ત્રી. બાલકો; પાણીનું એક વાસણ
 ડોલ પું. વહાણનો ફૂવાયંભ
 ડોલ પું. (સં. દોલા) સિંદોલ; હીંગોળો
 ડોલ સ્ત્રી. આફતાના પ્રમંગોએ અપાતી રોકડ સહાય (૨)
 નિભાવ-સહાય (૩) બેકારીભથ્થું
 ડોલકાચું(ચિંચી) ડો પું. રાતા ગજાનો કાંચડો ફૂંનનીકાકી
 ડોલકાકી સ્ત્રી. વહાણનો ફૂવાયંભ; ડોલ (૨) તેપરના નિશા-
 ડોલચી સ્ત્રી. (ડોલ+શ. ચી=ચેહ) નાની ડોલ (૨) ચામડાની
 ડોલ (૩) પું. ડોલ વડે વહાણમાંથી પાણી ઉલેચનાર
 ડોલચું ન. ડોલ (૨) ચામડાની ડોલ; બોમ (૩) પાત્ર કે
 સ્ટીલનું પાણી કાઢવાનું સાધન (ડોયો)
 ડોલજા(ફિયું) વિ. ડોલતું; અસ્થિર; ઝૂલનારું
 ડોલન ન. ડોલવાની ક્રિયા; ભીંચોળાવું તે (૨) તાલ અને
 ધ્વનિ વગેરેથી ડોલાવે એવો શબ્દલંકાર; 'રીધમ'
 ડોલનશૈલી સ્ત્રી. કાવ્યમાં ચોક્કસ પ્રકારનું ડોલવાનું ગુંજન
 આવે તેવી રચનાનો પ્રકાર
 ડોલમડોલ કિ.વિ. હાલકડોલક; ડોલડોલ
 ડોડલડોલા પું. બ.વ. હાલકડોલક પરિસ્થિતિ

ડોલર/

૩૭૪

/ ડોપસી

ડોલર પું. (ઈ.) અમેરિકાનો સોનાનો તથા ચાંદીનો ચલણી
સિક્કો; અમેરિકા, ઓસ્ટ્રેલિયા વગેરેનું ચલણી નાણું
ડોલર-(રિયો) પું. એક ફૂલગ્રાહ; બટમોંગરો કે તેનું ફૂલ
ડોલવું અ.કિ. (સં. દોલવ, પ્રા. ડોલ) ઝૂલવું; આમતેમ
લાલવું (ર) ડગવું; ચળવું; ડગમગવું; વિચલિત થવું
ડોલું ન. ('ડોલવું' ઉપરથી) ઝોકું (ર) ગોથું; છક્કડ
ડોલોડોલા પું. બ.વ. આમતેમ ડોલવું-ઝૂલવું તે; હાલકડોલક
ડોલું ન. ઝોકું; ઝોલું (ર) ગોથું; છક્કડ
ડોલો પું. તાબૂત; તાજિયો (ર) મ્યાનો; પાલખી
ડોલોમાઈટ પું. (ઈ.) ચૂનો અને મેગ્નેશિયમનો બનેલો
પથ્થર કે ખડક

ડોવાવું અ.કિ. 'ડોવું'નું કર્મસિ; ડમોળાવું
ડોવું સ.કિ. હલાવી ભેળવી દેવું; ફીણવું; ધોળવું
ડોશી સ્ત્રી. ધરડી સ્ત્રી
ડોસલાં ન. બ.વ. પારસીઓમાં મરી ગયેલાં માટે દર વર્ષે
કરાતી ક્રિયા (ર) ધરડાં માણસો; ધરડિયાં
ડોસી સ્ત્રી. ડેશી; ધરડી સ્ત્રી; વૃદ્ધા
ડોસું-ડગરું ન. ધરડું - નમાવું માણસ
ડોસો પું. ધરડો માણસ; વૃદ્ધ પુરુષ
ડોળ પું. (દિ. ડોલ) મહુડનું બી
ડોળ પું. બ.વ. ધાણીમાં ફૂટ્યા વગર રહી ગયેલા દાણા;
આંગણા(ર) પું. કઠોળભરડાં રહી ગયેલો આખો દાણો
ડોળ પું., ન. આકાર; ઘાટ (ર) બહારનો દેખાવ; ઢોંગ
ડોળધાલુ વિ. ડોળી; દંભી
ડોળડ-(દ)માક પું. ભભકો; ઠાક; ઠઠારો [કોરડું; ગાંગડું
ડોળવા પું. બ.વ. 'ડોળ', ધાણીમાં ફૂટ્યા વગર રહેલા દાણા;
ડોળિયું ન. મહુડના ડોળનું તેલ
ડોળિયું ન. રૂપરેખા; નમૂનો; મુસદ્દો
ડોળિયો પું. ડોળી ડિચકનાર; ભોઈ; ડોળીવાળો
ડોળિયો વિ., પું. લાંબા શિંગડાવાળો (બળદ) (ર) મોરનું
રંગ વિનાનું પીછું; તરવારડી

ડોળી વિ. ડોળધાલુ; દંભી
ડોળી સ્ત્રી. (સં. દોલા, પ્રા. ડોલિઆ) ઝૂલતી ડોળી; માંચી
('સ્ટ્રેચર') (ર) માઠી ખબર; મોઝાણ (૩) બળદ
ડોળી પું. (દિ. ડોલ = આંખ) આંખનો કાય - ગોળો (ર)
આંખ (૩) નજર; ધ્યાન (૪) મોરના પીછાનો ચાંલો
ડોળી પું. ઓઝાણું (ર) દોહડ (૩) ગર્વભતી સ્ત્રીની ઈચ્છા
જ્યુટી સ્ત્રી. (ઈ.) કરજ; કર્તવ્ય; કામધંધો કે નોકરીનું કામ
(ર) કરવેરો (જેમ કે, જકાત, આપાતવેરો વગેરે)
જ્યુઈટ પું. રૂચ કંપનીનો તાંબાનો એક ચલણી સિક્કો
ડૂગ ન. (ઈ.) ઔષધ (ર) નશીલો-કેડી પદાર્થ
ડૂગિસ્ટ વિ., પું. (સં.) દવા વેચનાર (વેપારી)
ડૂગ ન. બ.વ. (ઈ.) અંગ્રેજ વનસ્પતિજન્ય ઔષધી
ડૂમ ન. (ઈ.) વાજવાળાઓ માટે મોટો ઢોલ; પડખમ

ડ્રાઈવ-ઈન વિ. (ઈ.) વાહનમાંથી ઊતર્યા વિના ઉપયોગ
થઈ શકે તેવું (બંક, સિનેમા વગેરે) [હાંકેડું; ચાલક
ડ્રાઈવર પું. (ઈ.) (રેલવે એન્જિન કે મોટર) હાંકનાર;
ડ્રાઈવિંગ ન. (ઈ.) ડ્રાઈવરનું કામ કે આવડત યા વિદ્યા
ડ્રાઈટ પું. (ઈ.) ફૂકાથી રમાતી એક અંગ્રેજી બાજુ-રમત
(ર) બેન્કની એની બીજી શાખા ઉપર લખાતી ફૂંડી
(૩) ખરડો; મુસદ્દો | કામદાર

ડ્રાઈટ્સમેન પું. (ઈ.) નકશાગર (ર) નકલો બનાવદાર
ડ્રામ પું. (ઈ.) પ્રવાહીનું એક અંગ્રેજી માપ (જેમ કે દવામાં
ચાલે છે, એકાદ આની ભાર જેટલું)

ડ્રામા પું. (ઈ.) નાટક; ખેલ | એવા પ્રકારનું
ડ્રામેટિક વિ. (ઈ.) નાટકીય (ર) ઊંદીને નજરમાં આવે
ડ્રામેટિક આયની સ્ત્રી. (ઈ.) નાટ્યાત્મક વક્રાન્તિ
ડ્રામેટિક્સ ન. (ઈ.) નાટ્યશાસ્ત્ર

ડ્રાયફૂટ ન. (ઈ.) સૂકી મેવો
ડ્રાઈ, ડ્રાઈ ડ્રાઈ કિ.વિ. દેડકાનો અવાજ
ડ્રિપ-ઈરિગેશન ન. (ઈ.) ટપકસિંચાઈ
ડ્રિલ સ્ત્રી. (ઈ.) ક્વાયત (ર) શારડી
ડ્રિલ સ્ત્રી. (ઈ.) પોશાક; પહેરવેશ
ડ્રિલમાસ્ટર પું. ક્વાયતનો શિક્ષક
ડ્રિલર ન. કાણું પાડવાનું સાધન; શારડો
ડ્રિલિંગ ન. (ઈ.) શારકામ

ડ્રિલિંગમશીન ન. શારકામ કરતું મશીન
ડ્રેજર પું., ન. (ઈ.) નદી, નહેર, સમુદ્ર વગેરેનો નીચેનો
ગારો, કચરો વગેરે કાઢતી આગબોટ; કાંપચંત્ર
ડ્રેજિંગ ઈજનેર પું. ડ્રેજર પર કામ કરનાર યંત્રવિદ
ડ્રેનેજ ન. (ઈ.) ગટર કે ગંદા પાણીના નિકાલની વ્યવસ્થા;
ગટર; નીક
ડ્રેસ પું. (ઈ.) પોશાક; પહેરવેશ; લિખાસ
ડ્રેસર વિ. (ઈ.) પોશાક તૈયાર કરનાર કે પહેરનાર
ડ્રેસિંગ ન. (ઈ.) ધા, કોડ વગેરે ધોઈ મલમપટી વગેરે
કરવાં તે

ડ્રેસિંગ ટેબલ ન. (ઈ.) દર્પણવાળું પ્રસાધન-ટેબલ
ડ્રો ન. (ઈ.) રમત કે મેચ દારજીત સુધી ન પહોંચે -
અધૂરી રહે તે (ર) ચિઠ્ઠી નાખીને લેવું [આલેખન
ડ્રોઈંગ ન. (ઈ.) ચિત્રકામ; રેખાથી આકૃતિ ચીતરવી તે;
ડ્રોઈંગ રૂમ પું. (ઈ.) દીવાનખાનું; મુલાકાતીઓ માટેનો
ખંડ

ડ્રોપ પું. (ઈ.) પડી જવું કે ઊતરવું તે (જેમ કે, ભાવતાલ
વગેરેનો આંક) (ર) પરીક્ષામાં ન બેસવું તે (૩) ટીપ્પું;
બિંદુ (૪) છોડી દેવું તે (૫) પડતું મૂકવું તે
ડ્રોપસીન પું. (ઈ.) નાટક વગેરેમાં મુખ્ય પાત્રો; જ્વનિકા
(ર) પટાક્ષેપ

ડ્રોપસી પું. (ઈ.) જલંદરનો રોગ; જલંદર

૬/

૩૭૫

[દળિયું]

૮

ઢપું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો મૂર્ધન્યસ્થાનનો ચોથો વ્યંજન
 ઢ વિ. ઠોઠ (૨) પું. સાવ અજ્ઞાન-ઠોઠ માણસ
 ઢકેલ સ્ત્રી. કુસ્તીમાં એક દાવ (૨) ઢકેલવું તે
 ઢકેલવું સ.કિ. ધક્કો મારવો; હડસેલવું; ધકેલવું
 ઢગ પું. ઢગલો; ગંજ (૨) વિ. ધણું
 ઢગરું ન. (-રો) પું. ધગરો; ફૂલો
 ઢગરો પું. (ધગડું ઉપરથી) હલકા પગારનો સિપાઈ
 ઢગ(ઠલા)બાજી સ્ત્રી. પત્તાની એક બાજી
 ઢગલાબંધ વિ. (૨) કિ.વિ. ધણું; પુષ્કળ; થોડબંધ
 ઢગલી સ્ત્રી. નાનો ઢગલો [તે; ઢગલાબંધ
 ઢગલેઢગલા પું. બ.વ. ઢગલાને ઢગલા; અતિ-ખૂબ હોવું
 ઢગલો પું. (દે. ઢિગલા) પુંજ; ખડકલો
 ઢગું વિ. મોટા શરીરવાળું મૂર્ખ
 ઢગેઢગ પું. બ.વ. ઢગલેઢગલા; અતિ-ખૂબ હોવું તે
 ઢગો પું. બળદિયો (૨) મૂર્ખ, ભેવફૂફ આદમી
 ઢથક-ઢચક સ્ત્રી. પાણી પીવાનો અવાજ (૨) કિ.વિ.

એવા અવાજ સાથે

ઢચુપચુ વિ. અનિશ્ચિત; ડચુમગુ (૨) વિચારમાં શિથિલ
 ઢચૂક, (ઠ-ઢચૂક) કિ.વિ. એવા અવાજથી
 ઢચ્ચર વિ. બહુ ધરડું; ખોખા જેવું-છાઈ; ઢચ્ચર [દીધી.)
 ઢડ કિ.વિ. ધડ-આધાતનો અવાજ જેમ કે, ઢડ ઢઈને ચોડી
 ઢઢો પું. જુઓ 'ઢઢો'
 ઢઢણવું અ.કિ. ઢસઢણવું; ઢણઢણ એમ વાગવું
 ઢઢણાટ પું. ઢણઢણાટ; ઢણઢણવાનો અવાજ
 ઢઢણાવવું સ.કિ. 'ઢઢણવું'નું પ્રેરક
 ઢઢો(ઢો) પું. (દે. ઢડઢ = જડ; સાખ્ય) ઠોઠ માણસ (૨)

પતંગ વચ્ચેની ઊભી જાડી અક્કડ સળી કે ચીપટ
 ઢણક(કા)વું અ.કિ. વગર કામે રખડવું; રજળવું
 ઢણઢણ કિ.વિ. એવા અવાજથી [હાલી ઊઠવું; ધણધણવું
 ઢણઢણવું અ.કિ. ઢણઢણવાવું (૨) જોશથી બધું એકસાથે
 ઢણઢણાટ પું. ઢણઢણ અવાજ
 ઢણઢણાવવું સ.કિ. 'ઢણઢણવું'નું પ્રેરક
 ઢપ, (ફ) કિ.વિ. પડવાનો અવાજ
 ઢખ સ્ત્રી. રીત; પદ્ધતિ; છટા (૨) કિ.વિ. પડવાનો અવાજ
 ઢખ કિ.વિ. 'ઢખ' એવા અવાજ સાથે (૨) તદન આંધળું ધબ
 ઢખછબ સ્ત્રી. રીતામાત; છટા; પદ્ધતિ (૨) રમેણી-કરણી
 ઢખઢખિયાં ન.બ.વ. ઢખઢખ કરવું તે; ઢખડખાટ
 ઢખવું અ.કિ. ઢખઢખ એવો અવાજ કરવો (૨) ડૂબવું; બૂડી
 જવું (૩) ધબી જવું; મરી જવું
 ઢબુ, (ઠડી) સ્ત્રી. ચીંથરાની ઢીંગલી
 ઢબુ પું. (કન્નડ. ડબુ, તેલુગુ ઢબ) ભેવડિયો પૈસો (૨)
 બાવલો - નામદ આદમી (૩) વિ. મૂર્ખ

ઢબૂક પું. પાણીમાં પડવાથી થતો ઘેરો અવાજ (ડબ અવાજ
 થાય તો 'ડબૂક' અને આછો અવાજ થાય તો 'ઢબૂક')
 ઢબૂકવું અ.કિ. ઢોલનું વાગવું (૨) પાણીમાં ડૂબકાં ખાવાં
 ઢબૂડ(ર)વું સ.કિ. ('ઢબ' કરવું) બરાબર ઓઢાડીને
 સુવાડવું (૨) થાબડવું (વહાલમાં) (૩) ધીબવું;
 મારવું [ઢીંગલી

ઢબૂડી સ્ત્રી. નાની જાડી સ્ત્રી (૨) લાકડાની પૂતળી (૩)
 ઢબુ(-બુ)લો પું. (મ. ઢમુલા) ઢીંગલો (૨) ઠોઠ-ભોટ માણસ
 ઢબુ પું. જુઓ 'ઢબુ' પું.

ઢમ કિ.વિ. એવા અવાજથી (૨) ન. (બાળબાળામાં)

ઢોલ (૩) વિ. ફૂલેલું (૪) પોલું

ઢમક, (ઠ ઢમક) કિ.વિ. ઢોલના એવા અવાજથી

ઢમકવું અ.કિ. ઢમઢમ થવું

ઢમઢમ કિ.વિ. ઢોલના એવા અવાજથી

ઢમઢોલ વિ. ઢોલ જેવું ફૂલેલું; ખૂબ જાડું દેખાતું (૨)

અંદરથી પોલું; પોકળ

ઢમાક કિ.વિ. એવા અવાજથી (૨) પું. ઢોલનો અવાજ

ઢરડો પું. ઢરડવાનો અવાજ

ઢરડવું સ.કિ. ઢસડવું; ઢસડવું

ઢરડો પું. ('ઢસડવું' ઉપરથી) ઢસરડો; વેઠ; અરસિક વૈતરું

ઢસ વિ. (પ્રા. ઢસ = ઢસી પડવું) ધણું 'ઢીલું' જોડે વપરાય

છે; જેમ કે, ઢીલું ઢસ

ઢસડઢસડ અ. ઢસડવાનો અવાજ [વેઠ

ઢસડપટ્ટી સ્ત્રી. ઢસડ ઢસડ કરવું તે; નકામી મહેનત મજૂરી-

ઢસડબોળો પું. ઢસડપટ્ટી; વેઠ

ઢસ(ઠર)ડવું સ.કિ. (ઢરડવું પરથી) જમીન સાથે ખેંચવું;

ઢસડવું (૨) વેઠ ઉતારવી (૩) ગમેતેમ લખી કાઢવું

(૪) કોઈ કામ ગમેતેમ ખેંચી નાંખવું

ઢસ(ઠર)ડો પું. ઢસરડવાથી થયેલો ઢસરડો (૨) વેઠ;

અરસિક વૈતરું

ઢસવું, (-ળવું) અ.કિ. (પ્રા. ઢસ) ઢગલો થઈને (જેમ

કે, મજાન, ભીંત, ભેખડ વગેરે ધડી જવું)

ઢળકવું અ.કિ. ઢળવું; નમતું રહેવું (૨) નમતું રહેવાથી

સુંદર દેખાવું (જેમ કે, ભાભી મારી ઢળકતી ઢેલ.)

ઢળવું અ.કિ. (સં. ઢલતિ, પ્રા. ઢલઈ) આડું થવું; એક

બાજુ નમવું (૨) પ્રવાહી પદાર્થનું બહાર નીકળી જવું

(૩) બીબામાં રેણી તે ઘટ થવું (૪) અમુક વલણ

તરફ વળવું

ઢળાઈ સ્ત્રી. ધાતુ કે બીજું ઢાળવું તે કે તેની મજૂરી

ઢળામજા ન. ધાતુ ઢાળવાની મજૂરી (૨) ઢાળવાની ક્રિયા;

'કાસ્ટિંગ'

ઢળિયાં ન.બ.વ. સાડા પાંચના આંકના ધરિયા-પાડા

ઢળિયું ન. સાંડા પાંચના આંકનો ધરિયો

ઢળિયું ન. ઢળતું મેજ (૨) રોડું

ઢંકાવું

૩૭૬

[ઢિંગલો

ઢંકાવું અ.કિ. 'ઢંકાવું'નું કર્મણિ [(૩) રીત; ઢબ; પ્રકાર
ઢંગ પું. વર્તન; વર્તણૂક; રીતભાત (૨) ચેનચાળા; ઢાળો
ઢંગઢાળ પું. ઢંગધડો; ઢેકાણું (૨) ઘાટ; આકાર
ઢંગીલું વિ. ઢંગવાળું; ઢંગમાં હોય એવું; વ્યવસ્થિત
ઢંગધડો પું. ઢેકાણું; વિશ્વાસ પડે એવું વર્તન
ઢંઢ વિ. (દે. ઢંઢ=ઢંબી) ('પોલું' જોડે વપરાય છે - પોલું
ઢંઢ) સાવ પોલું
ઢંઢેરો પું. જાહેરનામું (૨) સરકારી જાહેરનામું (૩) લોકોને
વાઘ દ્વારા સભાન કરી કરાતી જાહેરાત
ઢંઢેળવું સ.કિ. (પ્રા. ઢંઢેલ્લ=ધૂમવું, ફરવું) (જગાડવા
માટે) ખૂબ હલાવવું (૨) ઢુંઢવું; ખોળવું; શોધવું
ઢાક પું. લગાઈનું મોઢું ઢોલ કે નગારો
ઢાકઢોળ પું. (સર. ઢાળો) ઢોળ; ઘાટ; દેખાવ; આકાર
ઢાકળો (સર. ઢાળકો) રીતભાત (૨) હાલપણ (૩) ઢંગ;
ભલીવાર (૪) ઢેકાણું
ઢાકો(ઢંઢું-ઢું)બી, ઢંઢમો પું. ('ઢંકાવું' પરથી) વધેલું
ખાવાનું કે ઘરમાં ઉધાડુ હોય તે તપાસ કરીને ઢંકાવું-
બધ કરવું તે
ઢાયલું ન. ભડકું (આદિવાસીનું); ભરડકું
ઢાઢણ સ્ત્રી. ઢાઢી સ્ત્રી [જાતનો માગણ
ઢાઢી પું. (દે. ઢડું=ભેરી) શરણાર્થ વગાડનારો (૨) એક
ઢા(ધા)બા પું.અ.વ. મુસાફરોને જનવા કે વિરામ કરવા
માટેનું સ્થળ
ઢાપલું વિ. મીઠું મીઠું ખોલનાર (૨) કપટી
ઢાલ સ્ત્રી. (સં.) પ્રહાર-ઝટકો ઝીલવાનું ચામડાનું એક
સાધન (૨) રક્ષક વસ્તુ
ઢાલગર પું. ઢાલ બનાવનાર
ઢાલગરવાડ સ્ત્રી. (-ઝી)પું. ઢાલગર લોકોનો મલોલ્લો
ઢાલલકડી સ્ત્રી. ઢાલ અને લાકડી વડે ખેલાતી રમત કે
તેનો એક દાવ
ઢાળ પું. (દે. ઢાલ=ઢાળવું) ઢોળાવ; ઉતાર (૨) ગાવાની
ઢબ (૩) સંબંધ; ધરોબો (૪) ખેતરના પાકનો અંદાજ
ઢાળ સ્ત્રી. ઢાળવાની ક્રિયા, રીત કે પદ્ધતિ
ઢાળકી સ્ત્રી. (ઢાળવું પરથી) ધાતુને ગાળીને પાડેલી લગડી
ઢાળકો પું. મોટી ઢાળકી; લગડી (૨) ઢંગ; વર્તણૂક (૩)
કામકાજની સફાઈ-આવડત; ભલીવાર (૪) સમજણ
ઢાળકોણ પું. ઢાળ કે ઢોળાવનો (સપાટી સાથે થતો) ખૂણો
'ઐંગલ ઐક ઈકલાઈન્ડ પ્લેન' (પ.વિ.)
ઢાળણી સ્ત્રી. ધાતુ ઢાળવાની ક્રિયા કે રીત
ઢાળગર પું. ધાતુ ઢાળનાર કારીગર; 'મોલ્ડર'
ઢાળદાર વિ. ઢાળ-ઢોળાવવાળું
ઢાળવું સ.કિ. (દે. ઢાલ) નીચે નાંખવું; નમાવવું (જેમ
કે, આખ) (૨) પાથરવું (જેમ કે, ખાટલો) (૩) ટીપાં
રૂપે પાડવું; ગેરવવું (જેમ કે, આસુ) (૪) પાકનો

અંદાજ કાઢવો (૬) ગાળીને ઢાળકી પાડવી; બીબામાં
રેડવું [છે તે
ઢાળવું ન. કોળી વગેરેનાં બેરાં સાલ્લા પર જે લૂગડું બાંધે
ઢાળવું વિ. ઢાળવાળું; ઢોળાવવાળું (૨) સીધા ચડાવવાળું
ઢાળિયું વિ. ઢાળદાર; ઢાળવાળું (૨) ન. ઢાળકી (૩)
ઢાળવાળું ખેતર કે જમીન (૪) એક જ ઢાળ-બાજુવાળું
છાપડું (૫) ઢાળવાળું મેજ
ઢાળિયો પું. ખેતરમાં પાણી લઈ જવાનો બાંધેલો ઢાળદાર
માર્ગ (૨) ઢાળેલો પારુલો - ઘાટ (૩) પદ્ધતિ; ઢબ
ઢાળું ના. નાઢાળતરફનું કે તેતરફ, બાજુ (વિશેષજ્ઞાત્મક)
ઢાળો પું. આરામ; વિશ્રાંતિ (૨) ઢંગ; રીતભાત; પદ્ધતિ
(૩) બીલું; ઢાળીને પાડેલો ઘાટ (૪) ઢાળિયો
ઢાંક પું. ખાખરો, પલાશ
ઢાંકણ ન. ઢાંકણું (૨) સંરક્ષણ (૩) ઢાંકવું તે [બળદ
ઢાંકણિયો પું. પૂંછડાના ગુચ્છનાં ધોળા વાળ હોય એવો
ઢાંકણી સ્ત્રી. નાનું ઢાંકણું (ખાસ કરી સાલ્લીનું) (૨) ઘૂંટણ
ઉપરનું લાડકું [(૨) ઢાંકનારું કંઈ પણ
ઢાંકણું ન. વસ્તુને ઢાંકવા તેને બેસતો કરેલો કાંઈ પણ ઘાટ
ઢાંકપ(પિ)છેડી પું. (ઢાંકવું + પછેડે કે પિછોડે) દોષ
છુપાવવાની યુક્તિ-બલાનું (૨) ટપલાબાજીની
છોકસંની એક રમત
ઢાંકવું સ.કિ. (સ. ઢક્કતિ, પ્રા. ઢંકઈ) કશા વડે વસ્તુને
આવરવી - તેની ઉપર ગોઠવવું, મૂકવું કે પાથરવું
(૨) સંતાડવું; ગુમ રાખવું
ઢાંકેલું(-ઢું)કેલ વિ. ઢાંકેલું - ઢખૂરેલું; ગુમ રાખેલું
ઢાંકોઢું(-ઢું)બી, ઢાંકોઢૂમ્મો પું. ઢાંકોઢુંબો; વધેલું ખાવાનું કે
ઘરમાં ઉધાડું હોય તે તપાસી કરી ઢાંકવું તે
ઢાંકયું વિ. ('ઢાંકવું'નું ભૂ.કૃ.) ઢાંકેલું; ગુમ (૨) ન. ઘેર
પહોંચારેલું પિરસણ
ઢાંકયુંધીકયું વિ. અંતરની ગુમ ચિંતાથી બળી રહેલું-દુઃખી
ઢાંચો પું. કાચો ખરડો; મુસદ્દો (૨) આકાર; ઘાટ; પ્રકાર;
જાત; રીત; રસમ (૩) બીલું
ઢાંઢું ન. મરી ગયેલું ઢોર (૨) મૂર્ખ; બેવકૂફ
ઢાંઢો પું. મોટો બળદ (૨) મૂર્ખ
ઢિયાવવું સ.કિ. 'ઢીયવું'નું પ્રેરક
ઢિયાવું અ.કિ. 'ઢીયવું'નું કર્મણિ
ઢિંક સ્ત્રી. જુઓ 'ઢીંક'
ઢિંકણું ન. જુઓ 'ઢીંકણું'
ઢિંકવો પું. જુઓ 'ઢીંકવો'
ઢિંકપાઢું ન. જુઓ 'ઢીંકપાઢું'
ઢિંડો પું. જુઓ 'ઢીંડો'
ઢિંગલી સ્ત્રી. જુઓ 'ઢીંગલી'
ઢિંગલું ન. જુઓ 'ઢીંગલું'
ઢિંગલો પું. જુઓ 'ઢીંગલો'

[ક્રિયણ]

૩૭૭

[દૂં(-દું)કાવું]

ક્રિયણ પું. જુઓ 'ક્રીયણ'
 ક્રિયણિયું ન. જુઓ 'ક્રીયણિયું'
 ક્રિયવું સ.કિ. જુઓ 'ક્રીયવું'
 ક્રિયાવવું સ.કિ. જુઓ 'ક્રીયાવવું'
 ક્રિયાવું અ.કિ. જુઓ 'ક્રીયાવું'
 ક્રિયા ન.ખ.વ. જુઓ 'ક્રીયા'
 ક્રિયું ન. જુઓ 'ક્રીયું'
 ક્રીક સ્ત્રી. ક્રીક; પળ્લો; ધીબકો
 ક્રીકણું વિ. ક્રીકણું; અમુક
 ક્રીલી સ્ત્રી. પથરા ફેંકવાનું ઊટણ જેવું એક પ્રાચીન યંત્ર
 ક્રીકાપાટુ સ્ત્રી., ન. જુઓ 'ક્રીકાપાટુ'
 ક્રીકો પું. જુઓ 'ક્રીકો'
 ક્રીયવું સ.કિ. જુઓ 'ક્રીયવું'
 ક્રીબ પું. મોટો પથરો
 ક્રીબ ક્રિ.વિ. ક્રીબ એવા અવાજ સાથે
 ક્રીબવું સ.કિ. ધીબવું; માર મારવો
 ક્રીઓ પું. ધબ્બો; ક્રીકો; ગડદો; મુક્કો
 ક્રીમ સ્ત્રી., ન. સોનાની લગરી
 ક્રીમ ન. ક્રીમું [૪] માથું
 ક્રીમયું ન. ક્રીમયું (૨) માટીની જાડી ડોડી (૩) ગદ્દ છોકરું
 ક્રીમ્ફું. (-ફું) ન. ગાંઠ જેવો કઠણ સોજો (૨) જેના ઉપર
 મૂકીને છૂંદાય-ટિપાય તેવો લાકડાનો કકડો; ક્રીમણું
 ક્રીમર પું. (સં. ધીવર) માછી; માછીમાર (૨) ખારવો
 (૩) પારથી
 ક્રીમું ન. ક્રીમણું; ગૂમું (૨) ખુંપ [૫] પણું (૩) બેરદકારી
 ક્રીલ સ્ત્રી. વાર; વિલંબ (૨) તંગથી ઊલટું-શિથિલ સોવા-
 ક્રીલ પું. હીજડો; નખુંસક
 ક્રીલું વિ. (સં. શિથિલક, પ્રા. સિદિલ્લઅ - ડિલ્લઅ)
 ખેંચમાં શિથિલ; તંગ ન હોય એવું (૨) કઠણ નહિ
 એવું; પોયું (૩) સિમત વિનાનું (૪) કમજોર (૫)
 સુસ્ત; થીરું; મંદ
 ક્રીલાઈ, (-શ) સ્ત્રી. ક્રીલાપણું
 ક્રીલુંદસ વિ. સાવ ક્રીલું
 ક્રી(-ક્રી)ક સ્ત્રી. ધીબકો; ધપ્પો
 ક્રીકણી સ્ત્રી. પાંવા ખાંડવાની મોટી ખાંડણી (૨) કોલ
 ક્રી(-ક્રી)કણું વિ. કલાણું; અમુક ('કલાણું' સાથે એ
 વપરાય છે, એકલું નહિ)
 ક્રી(-ક્રી)કવો પું. (સં. કેકાકૂપ, પ્રા. કેકાકૂવઓ-કેકૂવઊ)
 નદી કે તળાવના સૂકા તળિયામાં પાણી માટે ખોદેલો
 ખાણ; વડવો (૨) કૂપતુલા
 ક્રીકૂરી સ્ત્રી. નાનો ક્રીકવો
 ક્રી(-ક્રી)કાપાટુ ન.ખ.વ. (ક્રીકો+પાટુ) ધીબકા અને
 સાતોથી કરેલી મારામારી; ક્રીકાપાટુ
 ક્રી(-ક્રી)કો પું. ક્રીકો; મુક્કો; ગડદો; ઠોસો

ક્રી(-ક્રી)ગલી સ્ત્રી. નારીરૂપનો પૂતળી (૨) ક્રીગલી પેઠે
 બનેલી - કનેડી નાના બાંધાની સ્ત્રી; ઘણાંબાર સજેલી
 નાની સ્ત્રી (૩) રેંટિયાના મોડિયાનો એક ભાગ
 ક્રી(-ક્રી)ગલું ન. (સર. ધાંગુ = જાડું) પૂતળુ-રમકડું
 ક્રી(-ક્રી)ગલો પું. નરરૂપની પૂતળી [લોલુપતા
 ક્રીય સ્ત્રી. પીવાનું અકરાતિયાપણું; ખૂબ પીવું તે (૨)
 ક્રી(-ક્રી)ચણ પું. પૂરણ; પગનો ઢાંકણીવાળો સાંધો-ભાગ;
 ગોઠણ
 ક્રીયણપૂર વિ. ક્રીયણ સુધી આવે એટલું
 ક્રી(-ક્રી)ચણિયું વિ. ક્રીયણ જેટલું ઊંચું (૨) જેનું પૂછડું
 ક્રીયણે અડતું હોય એવું (૩) ન. ક્રીયણ નીચે મૂકવાનું
 ટેકણ (૪) ક્રીયણ; પૂરેણિયું
 ક્રી(-ક્રી)ચવું સ.કિ. હદથી વધારે પીવું (૨) પીવું
 (તિરસ્કારમાં) (૩) દાડુ પીવો
 ક્રી(-ક્રી)ચાવવું સ.કિ. 'કૂકવું'નું પ્રેરક
 ક્રી(-ક્રી)ચાવું અ.કિ. 'ક્રીયણ'નું ભાવે
 ક્રી(-ક્રી)ચા ન.ખ.વ. (સં. અર્ધપંચમમ્) સાડા ચારના
 આકના ધરિયા [આંકનો ધરિયો
 ક્રી(-ક્રી)ચું, કૂં(-કૂં)ચું ન. (સં. અર્ધપંચમમ્) સાડા ચારના
 ક્રી(-ક્રી)કું ન. બરડા નીચેનો કમરનો ભાગ
 ક્રી(-ક્રી)ઓ પું. ઠોંકો; ગડદો; મુક્કો; ઠોંસો
 કૂંકાવવું સ.કિ. જુઓ 'કૂંકાવવું'
 કૂંકાવું અ.કિ. જુઓ 'કૂંકાવું'
 કૂંગારવું સ.કિ. પુંગારવું (વધારવું)
 કૂંઠવું સ.કિ. જુઓ 'કૂંઠવું'
 કૂંઠારું ન. જુઓ 'કૂંઠારું'
 કૂંઠાવવું સ.કિ. જુઓ 'કૂંઠાવવું'
 કૂંઠાવું અ.કિ. જુઓ 'કૂંઠાવું'
 કૂંઠિયાખાજ પું. જુઓ 'કૂંઠિયાખાજ'
 કૂંઠિયો પું. જુઓ 'કૂંઠિયો'
 કૂંઠું(-જાસું, -સ) ન. જુઓ 'કૂંઠું(-જાસું, -સ)'
 કૂંઠો પું. જુઓ 'કૂંઠો'
 કૂંસો પું. જુઓ 'કૂંસો'
 કૂંકું વિ. કૂંકું; નજીક
 કૂંકવું અ.કિ. કૂંકવું; નજીક જવું (૨) મંજ્યા રહેવું
 કૂંવો પું. રણમાં રેતી ઊડીને થતો કગલો
 કૂંવો પું. ઘઉંનો કાચો રોટલો
 કૂંસ વિ. નકામું; રદી (૨) સ્ત્રી. દમ
 કૂં(-કૂં)સાં ન.ખ.વ. બાજરા વગેરેનાં બાજરિયાં મસળાઈ
 ગયા પછી રહેતાં ફોતરાં
 કૂંકું વિ. (કૂંકવું ઉપરથી) કૂંકવું; દૂર નહિ એવું
 કૂંકવું અ.કિ. કૂંકવું; નજીક જવું; દેખાવું
 કૂં(-કૂં)કાવવું સ.કિ. 'કૂંકવું'નું પ્રેરક
 કૂં(-કૂં)કાવું અ.કિ. 'કૂંકવું'નું ભાવે

દેહી

૩૭૮

/ દોડકોડો

દેહું વિ. દૂકું; નજીક; દૂર નહિ એવું
 દેંગણું ન. રોપાની આસપાસ કરાતી વાડ; વાડોલિયું
 દેંગણું કિ. ખાવું; જમવું [ભારો
 દેંગું ન. (રમતમાં) બે પદ્યમાંનો એક (૨) વાસ કે ચારાનો
 દે-(દે)ઢવું સ.કિ. (સં. ઢુકન, દે. ઢુંલ્લ) શોષવું; ખોળવું;
 ગોતવું [પછી રહેતું કોતરું; દેહું
 દે-(દે)ઢવું ન. બાજરિયામાંથી બાજરીના દાણા કાઢી લીધા
 દે-(દે)ઢાવવું સ.કિ. 'દેહવું'નું પ્રેરક
 દે-(દે)ઢાવું અ.કિ. 'દેહવું'નું કર્મણિ
 દે-(દે)ઢિયાબાપજી પું. મેષ માગતી સ્ત્રી માથે મૂકેલા
 પાટલા પર પ્રતીકરૂપ જે માટીની મૂર્તિ બનાવે છે તે
 દે-(દે)ઢિયો પું. (સં. ઢુંઢિક, પ્રા. ઢુંઢિયગ) જૈન ધર્મનો
 એક સંપ્રદાય (૨) એ સંપ્રદાયનો આદમી
 દે-(દે)ઢું, -છસું, -સું ન. દૂંઢસું; બાજરિયામાંથી બાજરી-
 ના દાણા કાઢી લીધા પછી રહેતું કોતરું
 દે-(દે)ઢો પું. એક રાસસ [કામળો
 દે-(દે)સો પું. ધઈનો જાડો મોટો ભાખરો (૨) ધૂસો; જાડો
 ઢેકભગલો પું. એક પશી
 ઢેકલી સ્ત્રી. નાનો ઢેકા - ગાઢ (૨) નાની ઢેકરી
 ઢેકલો(-લો) પું. મોટી ઢેકલી; ઢેગો [પંચ
 ઢેકલો પું. (સં. ઢેકાકૂપ) કૂવામાંથી પાણી ખેંચવાનું એક
 ઢેકા(ઠઢળિયા, ઠઢેયા) પું. બ.વ. (ઢેકા+ઢળિયા=ઢળવું
 ઉપરથી) ઊંચીનીચી અસમાન જમીન; ખાડાટેકરા
 ઢેકાળ વિ. ઢેકાવાળું; મોટા કૂલાવાળું
 ઢેકુરી સ્ત્રી. નાનો ઢીંકલો; ઢીંકુરી
 ઢેકો પું. ઊપસેલો ભાગ; ઢેકરો (૨) શરીર પર ઢેકા પેટે
 દેખાતો હાડકાવાળો ભાગ (જેમ કે, કેડ, પીઢ)
 ઢેખલો પું. ઈંટનો કકરો; રોડું
 ઢેખાળી સ્ત્રી. નાનો ઢેખાળો (૨) ઈંટનો ભૂકો
 ઢેખાળો પું. ઢેખલો; ઈંટાળો
 ઢેપ(-ક)લી સ્ત્રી. નાનું-ચપટું ઢેપું; થેપલી
 ઢેપ(-ક)લું ન. રોડું (૨) ચોસલું; દગલું
 ઢેપું(-કું) ન. ઢેપલું
 ઢેકવું સ.કિ. (વરસાદ પહેલાં) કોરાં ઢેકામાં જ વાળી લેવું
 ઢેખર ન. ઢેખરું
 ઢેખરિયું વિ. ઢેખરાં બાંધીને નીકળેલું (સંધ માટે)
 ઢેખરું ન. રોટલી ભાખરી જેવી એક ખાવાની વાની
 ઢેખો પું. સોજો; ગડબ; ઢેકો (૨) પોદળો
 ઢેમકુલ વિ. (ઈ. ડેમકૂલ) પિક્કારાય તેવું; અધમ
 ઢેર(-રો) પું. (સિં. ઢગલો; ગંજ; ખડકલો (૨) વિપુલતા
 ઢેરી સ્ત્રી. (સિં. ઢેર ઉપરથી) ઢગલો
 ઢેલ, (ઠઠી) સ્ત્રી. (પ્રા. ઢેણિવાલિયા) મારની માદા
 ઢેસકું ન. એક ધરેણું (૨) જાડો રોટલો; ભાખરો (૩)
 પોદળો

ઢેસરો, (-લો, -ળો) પું. પોદળો (૨) વિદ્યાનો ઢગલો
 ઢેસર પું. રાકડો
 ઢેક વિ. તદ્દન સ્વલ્પી કોટિનું
 ઢેકી સ્ત્રી. ખગલી; ઢેકલી
 ઢેપું ન. મોટું ઢેકું
 ઢેખો પું. ઢગલો; ઢેકરો
 ઢેકળિયું વિ. વચમાંથી જાડું (વેલજ) (૨) ન. પગમાં
 ગોટલા ચંદ્ર એલુ કદ (૩) ઢેકળા બનાવવાનું વાસણ
 ઢેકળી સ્ત્રી. દાળમાં મૂકી બનાવેલી ખાવાની એક વાની
 ઢેચકી સ્ત્રી. નાનું ઢેચકું
 ઢેચકું ન. સાંકડા મોંનો માટીનો ઘડો (૨) ઢેચકું; માથું
 (૩) વિ. ઢેચકા પેટે અસ્થિર બેસીનું કે તેવા વનનું;
 ઢેચવું
 ઢેર ન. પથુ, ગાય, ભેંસ વગેરે ચોપણું પ્રાણી (૨) વિ.
 મૂર્ખ; બેવકૂફ (લા.) (૩) ન.ખ.વ. ઢેર વગેરેનો
 સમૂહ; ઢેરઢોખર [કામ કે રોજગાર
 ઢેરછછેર પું. ઢેર ઉછેરવાનું કે ઢેરની જાત સુધારવાનું
 ઢેરઢાંક(-ખર) ન.ખ.વ. ઢેર વગેરેનો સમૂહ
 ઢેરમર પું. ઢેરને પડે એવો સખત માર
 ઢેરો પું. (સર. ધોરો) ઊપસેલી જમીન; ઢેકડો; ઢીંબો
 ઢેલ પું. ન. (સં.) એક વાધ; નગારું (૨) પું. ઢોલિયો
 (પલંગ)
 ઢેલકી સ્ત્રી. નાનું ઢેલકું (બંને બાજુ વગાડાય.); પખાજ
 ઢેલકું ન. ઢેલ; નગારી
 ઢેલડી, (-છ, -છી) સ્ત્રી. નાનો ખાટલો; પલંગડી [લાથો
 ઢેલણી સ્ત્રી. નાનો ખાટલો (૨) રૈંટિયાનું ચક્ર ફેરવવાનો
 ઢેલવગાડુ વિ. ઢેલકી વગાડનાર (૨) (લા.) બીજા
 આગળ કોઈનાં ગુણગાન કર્યા કરનારું
 ઢેલિયો પું. ખાટલો; પલંગ
 ઢેલી પું. ઢેલ વગાડનારો
 ઢેલો પું. (દિ. ઢેલ્લ) વર; પછી (પતિ)
 ઢેલો (ઢેલ=નગારું ઉપરથી) જાડો, એદો, મૂર્ખ માણસ
 ઢેસો પું.ખ.વ. એક મદારી વાનગી
 ઢેળ પું. ઓપ; પાતુને રસવી તે
 ઢેળકોડ સ્ત્રી. ઢેળવું કોડવું તે
 ઢેળવું સ.કિ. (દિ. ઢલ=ઢળવું) રેડવું (૨) ગળગવવું (૩)
 ન. બેસકી વગરનું વાસણ (જ) બંને બાજુ ઢળી પડે
 તેવો માણસ
 ઢેળવું પંખો નાંખવો (૨) ઢેળ ચડાવવો
 ઢેગ(-ગી, -ગીલું) વિ. ઢેગથી ભરેલું; દંભી
 ઢેચ વિ. જીર્ણ; ખખળી ગયેલું
 ઢેચરું વિ. ગોતા જેવું; બેસ્વાદ; બેસ્વાદ થઈ ગયેલું (૨)
 (લા.) ગોત ઢેરનું ખાણ
 ઢેડકોડો પું. પચ્ચર કોડનારો; સલાટ

દોડો]

૩૭૯

[તગડું

દોડો પું. પરથર, પાલાસો (ર) (લા.) મૂર્ખ-જાસાં આદમી
દોસા પું. બ.વ. એક મદાસી વાનગી (પૂઝા જેવી)
દોસો, (-સો) પું. પત્નીને કબજે ન રાખી શકે એવો પુરુષ;
નામદ આદમી (ર) સ્ત્રીઓનો દલાલ

૭

છા (સં.) ટ વર્ગનાં-મૂર્ખસ્થાની અનુનાસિક. (આ અક્ષરથી
શરૂ થતો એક શબ્દ ભાષામાં નથી.)
-છી ક્રિયાપદ પરથી તે અંગેનું સ્ત્રીલિંગ નામ બતાવતો
કૃત્યત્વ. ઉદા. તપાસછી; માપછી; મોજછી
-છા(-છી) નપુંસકલિંગ બનાવતો કૃત્યત્વ (આ પ્રત્યય અંતે
અ સિવાયના સ્વરવાળા ધાતુને લાગે છે.) ઉદા.
ખાણું; પીણું; લેણદેણ; જોણું; મોણ વગેરે
-છક કૃત્યત્વ ક્રિયાપદ પરથી તે અંગેનું સ્ત્રીલિંગ નામ
બનાવે છે. ઉદા. વર્તણૂક, નિમણૂક

૮

ત પું. (સં.) દંત્વસ્થાની પહેલો વ્યંજન [લાગ; મોકો
તકસ્ત્રી. (સર. દં. થક = અવસર) અનુકૂળ વખત-પ્રસંગ;
તક(-ગ)તક(-ગ) કિ.વિ. તકતકે એમ; તેજ મારે એમ
તક(-ગ)તક(-ગ)પું અ.કિ. ચકચકવું; આછું તેજ મારવું
તક(-ખ)ત્રી સ્ત્રી. કાય કે ધાતુની ચાર ખુણાવાળી ચકત્રી
(ર) એક ઘરેલું (૩) ઉત્કર્ષ [મોટી તકત્રી
તક(-ખ)ત્રી પું. અરીસો (ર) મહેલું ચિત્ર કે કોટો (૩)
તક(-ગ)દીર ન. (અ.) નસીબ; કિસ્મત
તકનીક સ્ત્રી. (ઈ.) ટેકનીક; પ્રવિધિ (ર) શિલ્પવિજ્ઞાન
તકનીકી સ્ત્રી. ટેકનોલોજી (ર) વિ. પ્રાવિધિક
તકમરિયાં ન.બ.વ. તુકમરિયાં; આવચીનાં બિયાં-ઔષધિ
તકરાંર સ્ત્રી. (અ.) કજિયો; ઝધયે; ટંટો (ર) વાંધો;
ખાંધો [તકરાંર કરવી પડે એવું
તકરાંરિયું વિ. તકરાંર કરવાની દેવવાળું (ર) તકરાંરવાળું-
તકરાંરિયું વિ. તકરાંરિયું (ર) તકરાંરને લગતું; તકરાંરનો
વિષય બનેલું
તકરીર સ્ત્રી. વાતચીત; ભાષણ (ર) ચર્ચા; વિવેચન
તકલા(-લો)દી વિ. (અ. તકલાદી=નકલી; બનાવટી)
મજબૂત અને ટકાઉ નહિ તેવું; નાજુક
તકલી સ્ત્રી. (સં. તર્ફ, પ્રા. તક્કુ) નીચે ગોળ ચકત્રીમાં
ઊભા સળિયાની દાંડીવાળું કાંતવાનું એક સાધન
તકલીક સ્ત્રી. (અ.) તસ્લી; કષ્ટ; શ્રમ
તકલો પું. મોટી તકલી
તકવાદ પું. જેવી તક તે મુજબ વર્તવું એવી નીતિમાં માનતાં
વાદ; 'ઓપોર્ટ્યુનિઝમ'; તાવ કરતાં વ્યવહારને

પોતાનાં પદ, સના કે સ્વાર્થને પહેલાં મૂકીને વર્તવું
તે [અનુસરનાર; તક્સાધુ
તકવાદી વિ. પું. તકવાદને લગતું કે તેમાં માનનાર કે
તક્સાધુ વિ., પું. તક સાધી લેવાનું વૃત્તિવાળું; તકવાદી
તક્સીમ સ્ત્રી. (અ.) વહેંચણી (ર) ભાગ; હિસ્સો
તક્સીમદાર વિ. ભાગીદાર; 'પાર્ટનર'
તક્સીર સ્ત્રી. (અ.) કસૂર; ભૂલચૂક[અપરાધી; દોષિત
તક્સીરવાર વિ. તક્સીરવાળું; કસૂરવાર (ર) ગુનેગાર;
તક્જો, (-દો) પું. (અ. તકાજહ) તગાદો; ચાંપતી ઉપરાણી
તકાર પું. (સં.) 'ત' વર્ગ (ર) 'ત' ઉચ્ચારણ
તકા(-ગા)ત્રી સ્ત્રી. (અ.) પિરાણ; સરકાર તરફથી ખેડૂતને
ધીરવામાં આવતાં નાણાં
તકાસવું સ.કિ. લાલચથી તાકીને જોવું; ઈચ્છવું
તકિયાકલામ પું. બોલવામાં વચ્ચે વારંવાર નકામો નખાતો
શબ્દ. જેમ કે, છતે, શું કશું, વગેરે
તકિયો પું. (ફા.) પાછળ અંદેલવાનું મોટું ઓશીકું (ર)
ઓટલી પર કરાતું તેવા ઘાટનું ચણતર (૩) ફરીરને
રહેવાનું સ્થાન
તકેદારી સ્ત્રી. જપતો; દેખરેખ; સાવચેતી
તકત્રી સ્ત્રી. તક્ત્રી; તખત્રી
તકત્રી પું. તકત્રો; તખત્રો
તક સ્ત્રી., ન. (સં.) છાશ
તથક પું. (સં.) સુતાર (ર) નાગલોકનો એક આગેવાન
(૩) દેવોનો શિલ્પી (૪) નાટકનો સૂત્રધાર
તથણ ન. (સં.) ખરાદીકામ (ર) સ્થાપત્ય; 'સ્કલ્પર'
તથશિલા સ્ત્રી. (સં.) પંજબનું એક પ્રાચીન નગર (પ્રસિદ્ધ
બૌદ્ધ વિદ્યાપીઠની જગા)
તખન, તખ્ત ન. સિંહાસન; રાજગાદી
તખત્રી સ્ત્રી. જુઓ 'તક્ત્રી'
તખત્રો પું. જુઓ 'તક્ત્રો'
તખલ્લુસ ન. (અ.) ઉપનામ; કલમનામ
તખલ્લુસધારી વિ. ઉપનામધારી
તખ્ત ન. (ફા.) તખત; સિંહાસન; રાજગાદી
તખ્તનશીન વિ. તખત ઉપર બેઠેલું; રાજસિંહાસનારૂઢ
તખ્તાલાયકી સ્ત્રી. નાટ્યપીઠ પર ભજવી શકાવાની યોગ્યતા
તખ્તી સ્ત્રી. તક્તી
તખ્તેતાડીસ ન. શાહજહાંનું મયુરાસન
તખ્તો પું. (ફા.) તક્તો [પગદોડ; અથડામણ
તગડ સ્ત્રી. (ફા. ટગદવ) સખત દોડદોડી; દોડ્યામ (ર)
તગડવું સ.કિ. ખૂબ દોડવવું; તગેડવું (ર) થકવવું-
રખાવવું [જૂથ
તગડી સ્ત્રી. (જુગારમાં) અમુક પાન એકઠાં થવાં તે; તણાવું
તગડું વિ. (કન્નાડ ટક્કડ = મજબૂત) ખૂબ જરૂર; મજબૂત;
ઠેપુજ

તગડો]

૩૮૦

/તડૂકડું

તગડી પું. (સં. ત્રિક, પ્રા. તિગ) '૩'ની સંજ્ઞા, આંકડો કે સંખ્યા

તગણ પું. (સં.) 'ગાગણ' માપનો એક ગણ [તમણું તગણું વિ. (સં. ત્રિ+ગુણ) (અપ્રચલિત રૂપ) ત્રણગણું;

તગતગ કિ.વિ. તકતક થાય એમ; ચળકે એમ

તગતગવું અ.કિ. જુઓ 'તકતકવું'

તગર સ્ત્રી., ન. (સં.) સુગંધ માટે તથા ઔષધિમાં ખપ લાગતી એક વનસ્પતિ [થવો

તગવું અ.કિ. તગતગવું; ચકચકવું; આછો ઝીણો ઝગારો

તગાદો પું. જુઓ 'તકાજો' [(૨) પેટ (તિરસ્કારમાં)

તગાઈ ન. (ફા. તગાર) છાત્રાધારતું લોકાનું એક પાત્ર

તગાવી સ્ત્રી. જુઓ 'તકાવી'

તગેડવું સ.કિ. તગડવું; ખૂબ દોડાવવું; થકવવું

તજ સ્ત્રી. ન. (પ્રા. તજા, સં. ત્વજ) એક તેજનો

તજગરો પું. (અ. તજીકર) ઉપરાઉપરી લેવામાં આવતી તપાસ (૨) હિસાબની તપાસ

તજવીજ સ્ત્રી. (અ.) તપાસ; શોધ (૨) યુક્તિ; કરામત (૩) કોશિશ; પ્રયત્ન (૪) ચોકસી; સંભાળ (૫) વ્યવસ્થા; બંદોબસ્ત

તજવું સ.કિ. (સં. ત્વજ) છોડવું; ત્વજવું [એક રોગ તજા, (૦ગરમી) સ્ત્રી. (તજા 'ત્વચા' ઉપરથી) ચામડીનો

તજુખી પું. (અ.) અનુભવ (૨) જાણકારી; માહિતી

તજજ, (૦ચ) વિ. (સં.) તેમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું [તદ્વિવિદ

તજશ વિ. (સં.) (અનુક વિષયનો) જાણકાર; વિદ્વાન;

તટ પું. (સં.) કિનારો; કાંઠો

તટસ્થ વિ. નિષ્પક્ષ (૨) પક્ષપાત રહિત; નિરપેક્ષ

તટસ્થતા સ્ત્રી. તટસ્થપણ; નિષ્પક્ષતા

તટિની સ્ત્રી. (સં.) નદી

તડ કિ.વિ. તરડવાનો અવાજ

તડ સ્ત્રી. તરડ; ફાટ

તડ ન. (સં. તટ, પ્રા.) સરોવર વગેરેના કાંઠાનો કોળાવવાળો માર્ગ; આરો (૨) રણમાં આવેલી

ઝાડપાણીવાળી જગ્યા

તડ ન. પક્ષ; ભાગલો; તડું [ફાટ પડવી; તડ પડવી તડકવું અ.કિ. (તડ ઉપરથી) ડરવું; ગભરાવું (૨) આછી

તડકાટોપી સ્ત્રી. તડકો ચોકવા પહેરાતી ટોપી

તડકાવવું સ.કિ. 'તડકવું'નું પ્રેરક [તડકો

તડકી સ્ત્રી. સહેજ તીખો છતાં મુદ્દ પ્રકારનાં સૂર્યનો તાપ-

તડકીછાંપકી સ્ત્રી. તડકો અને છાંપડો (૨) સુખદુઃખ

તડકો પું. તાપ; સૂર્યનો ગરમ પ્રકાશ

તડકોછાંપો (પડો), તડકોશીનો પું. તડકો અને છાંપડો (૨)

સુખદુઃખ (૩) છોકરાંનો એક રમત [(૨) નિરાકરણ

તડજોડ સ્ત્રી. (તડ+જોડવું) તડો વચ્ચે સમાધાન-સલાહસંપ

તડતડ કિ.વિ. ફાટવાનો અવાજ થાય એમ (૨) ઝટઝટ

તડતડવું અ.કિ. તડતડ અવાજ થવો (૨) ફાટુંફાટું થવું; તડતડવું (૩) ગુસ્સાથી બોલવું

તડતડાટ પું. તડતડવાનો અવાજ (૨) કિ.વિ. ઝપાટાબંધ

તડતડિયું વિ. તડતડ અવાજ કરે એવું (૨) ન. બળતાં

તડતડ અવાજ કરે એવું લાકડું (૩) ગુસ્સા કે જુસ્સામાં બોલે એવું

તડતડિયો પું. દેવતાની તડતડાત સાથે ઊઠતી ચિનગારી (૨) એક દારૂખાનું (૩) એક જીવડું (૪) તડતડ થઈને પડતી ફાટ

તડ ને ફ(-ભ)ડ શ.પ્ર. તડફડ

તડપ(-ફ) સ્ત્રી. તડપવું તે; તલપ

તડપડાટ પું. તડપડ; ખાલી ડંકાસ; શોખી [મારવી

તડપવું અ.કિ. તલપવું; તલસવું; એકદમ તલપ (ફૂદકો)

તડફ સ્ત્રી. તડપ; તલપ [મોઢામોઢ; ખુલ્લેખુલ્લું

તડફડ કિ.વિ. (દિ. તડફડ) લાગણું જ; ઝટ (૨)

તડફડવું અ.કિ. તડફડિયાં મારવાં (૨) લાંકવું (૩) વર્થ

પ્રયત્ન કરવો

તડફડાટ પું. તડફડવું તે; તરફડાટ [વલખાં; ફાંફાં

તડફડિયાં ન.ખ.વ. ફુખમાં હાથપગના પછાડા (૨)

તડફડું અ.કિ. તડફડવું [તા એક વેલાને બેસતું મોંડુંફળ

તડ(-ર)ખૂચ ન. (ફા. તરૂંજર) પાણીવાળી જમીન નજીક

તડ(-ર)ખૂચી સ્ત્રી. તડખૂચનો વેલો

તડભડ કિ.વિ. જુઓ 'તડફડ'

તડવું અ.કિ. મારવા કે ઝપડવા માટે સામે પ્રસવું

તડતડા સ્ત્રી. તડાતડી; બોલાબોલી (૨) મારામારી (૩)

ઝથડો; ડંકાસ

તડહ કિ.વિ. તડવાનો અવાજ (૨) એકદમ; તરત જ

તડકી પું. જૂદી વાત-ગપ (૨) એકાએક પ્રસારો કે વૃદ્ધિ

કે લાભ

તડાગ ન. (સં.) તળાવ

તડાતડ કિ.વિ. ઝટઝટ; ઉપરાઉપરી

તડાતડ, (-ડી) સ્ત્રી. બોલાચાલી; મારામારી (૨) ચડાચડી;

સ્પર્ધાં (૩) ઉતાવળ; પમાચકડી

તડફડી સ્ત્રી. તડાતડી

તડામાર કિ.વિ. (તડવું+મારવું) પમપોકાર; ઝપાટાબંધ

તડામાર(-રી) સ્ત્રી. ઉતાવળ; ત્વરા

તડિત સ્ત્રી. (સં.) વીજળી; વિદ્યુત

તડિંગ કિ.વિ. 'તડ' એવો રણકાવાનો અવાજ [એમ

તડિંગધૂમ કિ.વિ. નગારા પર દોડી પડતા અવાજ થાય

તડી સ્ત્રી. (સં. તડ ઉપરથી) ઝડી; દરોડો (૨) મારની ઝડી

તડું ન. તડ; પક્ષ; ભાગલો (૨) વિ. ઊંચું

તડુકાવવું સ.કિ. 'તડૂકવું'નું પ્રેરક

તડુકાવું અ.કિ. 'તડૂકવું'નું ભાવે

તડૂકવું અ.કિ. ધાંડો કાઢવો; ગર્જવું

નૂકો

૩૮૧

[તથાપિ

તડૂકો પું. તડૂકવાનો અવાજ; તડૂકવું એ
તડડાટ પું. તડડડ અવાજ (ર) કિ.વિ. તડડડાટ
તડીતડ કિ.વિ. તડડાડ; ઝડઝડ; ઉપરાડિપરી
તજાખ સ્ત્રી. (સં. તનૂ, પ્રા. તજા=તજાવું) બળતરા સાથે
સજાકાની વેદના (ર) અવાજમા ખેંચવાથી આવતી
કર્કશતા

તજાખનું ન. (સં. તજા, પ્રા. તિજા) તરજું; ધાસની સળી
તજા(ન)ખવું કિ. તજાખ થવી; પીડાવું; દુઃખવું (ર) ગુસ્સે
થવું [(ર) દોરનો એક પ્રકારનો રોગ
તજાખિ(છિ)યો પું. તજાછને લીધે ડંગણ થયેલો બળદ
તજાખો પું. દેવતાની ચિનગારી કે અંગારો
તજાખો પું. તજાખ; બળતરા થાય તેવી શરીરમાંની વેદના
તજાછ સ્ત્રી. તજાખ; બળતરા સાથે સજાકાની વેદના (ર)

અવાજમાં ખેંચવાથી આવતી કર્કશતા |સજાકાનાખવા
તજાછવું અ.કિ. અવયવ તજાવો (ર) લંગણવું (૩)
તજાછવું અ.કિ. ઝાડનો છાંયો પડવો
તજાછ વિ. તજાછીને તાર ખેંચી શકાય એવું |તનાવ
તજાવ પું. તજાવાનો ગુણ (ર) તજાવાનું માપ (૩)
તજાવું અ.કિ. 'તાજાવું'નું કર્મણિ; ખેંચાવું (ર) ગજા
ઉપરાંતના કામના ઓજા તજે કે ખર્ચમાં આવવું
તજાવો પું. (સં. તનૂ ઉપરથી) રથની સાંગી નીચેનો દોર
કે આડું

તજી સ્ત્રી., (-જી) ન. (-જી) પું. (સં. ત્વજક, પ્રા. તજાઅ)
સંબંધવિભક્તિનો પ્રત્યય; ની-નું-નો અર્થનો પ્રત્યય
તજી સ્ત્રી. (સં. તનિકા = દોરડી) દોરડી (બળદની નાથે
બાંધેલી દોરી કે તંબુની દોરી એવા અર્થ ન થાય.)
તત સર્વ. (સં.) તે (ર) પછી |તારવાળું તંતુવાદ્ય
તત વિ. (સં.) તાણેલું; તજાણેલું (ર) ખેંચેલું (ર) ન.
તત(ઠકાલ, ઠજાણ, ઠખેવ) કિ.વિ. તે જ વખતે; તરત જ
તતડવું અ.કિ. તડડડવું; ફાટુંફાટું થવું (ર) ગુસ્સાથી બોલવું
તતડાટ પું. તડડડવું તે

તતડાવવું સ.કિ. 'તડડડવું'નું પ્રેરક |વગેરે
તતડિયું વિ. બજામાં તડડડિયાં ઊંડે એવું (લાડું; કોલસો
તતડિયો પું. તજાખો; તડડડિયો
તત: સંધો. (સં.) પછી; તો પછી (ર) તેથી
તતૂડી સ્ત્રી. નાનું તતૂડું (રજાશિંગું); પપડું
તતૂડું ન. એક જાતનું રજાશિંગું
તતોબ્રષ્ટ વિ. તેમાંથી બ્રષ્ટ

તત્કાલ કિ.વિ. (સં.) તે જ વખતે; તરત જ
તત્કાલીન વિ. (સં.) તે સમયનું-વખતનું
તત્કાળ કિ.વિ. જુઓ 'તત્કાલ'
તત્કાણ કિ.વિ. (સં.) તે જ કણે; તાબડતોબ
તત્પ ન. (સં.) કોઈ વસ્તુનું મૂળ અસલ કે વાસ્તવિક રૂપ
(ર) સાર; નિષ્કર્ષ; રહસ્ય (૩) પંચામૃતમાંનું દરેક

(૪) સાંખ્યાનો પચીસ તત્ત્વોમાંનું દરેક-પંચમલાભૂત;
પાંચ વિષયો, દસ ઈન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, અહંકાર,
મદૃતિ, પુરુષ

તત્ત્વગત વિ. (સં.) પોતામાં સત્ય કે તથ્ય સમાયેલું છે એવું
તત્ત્વગ્રાહિણી વિ., સ્ત્રી. તત્ત્વ ગ્રહણ કરનારી
તત્ત્વગ્રાહી વિ. તત્ત્વ ગ્રહણ કરનારું; સત્યને પકડી લેનારું
તત્ત્વચિંતક વિ., પું. તત્ત્વનું ચિંતન કરનાર; તત્ત્વજ;
ફિલસૂફ; 'ફિલોસોફર' [વિચારણા; 'ફિલોસોફી'
તત્ત્વચિંતન ન. તત્ત્વ વિશે વિચાર કરવો તે; તત્ત્વ વિશેની
તત્ત્વજ વિ. (સં.) તત્ત્વને જાણનારું (ર) પું. તત્ત્વવેત્તા;

તત્ત્વજ્ઞાની; ફિલસૂફ; 'ફિલોસોફર' ['ફિલોસોફી'
તત્ત્વજ્ઞાન ન. (સં.) તત્ત્વ સંબંધી જ્ઞાન; ફિલસૂફી;
તત્ત્વજ્ઞાની વિ., પું. (સં.) તત્ત્વજ; ફિલસૂફ; 'ફિલોસોફર'
તત્ત્વત: કિ.વિ. (સં.) તત્ત્વની દૃષ્ટિએ; ખરી રીતે જોતાં
તત્ત્વદર્શન ન. તત્ત્વજ્ઞાન; ફિલસૂફી

તત્ત્વદર્શી વિ., પું. તત્ત્વ જોનાર; તત્ત્વજ્ઞાની
તત્ત્વદૃષ્ટિ સ્ત્રી. તત્ત્વ તરફ વળેલી તત્ત્વગ્રાહી દૃષ્ટિ
તત્ત્વનિષ્ઠ વિ. તત્ત્વમાં નિષ્ઠા-આસ્થાવાળું
તત્ત્વમસિ શા.પ્ર. 'તે (મૂળતત્ત્વ-બ્રહ્મ) તું જ છે' એવું
યુજ્જવેદનું એક મહા-વાક્ય

તત્ત્વમીમાંસા સ્ત્રી. તત્ત્વનું મનન-ચિંતન; 'મેટાફિઝિક્સ'
તત્ત્વવેત્તા પું. તત્ત્વજ્ઞાની; ફિલસૂફ
તત્ત્વવિદ્યા સ્ત્રી. તત્ત્વજ્ઞાન; 'ફિલોસોફી'
તત્ત્વશાસ્ત્ર ન. તત્ત્વસંબંધી શાસ્ત્ર; ફિલસૂફી
તત્ત્વશાસ્ત્રી પું. તત્ત્વજ્ઞાની; ફિલસૂફ

તત્ત્વવિદ્ પું. તત્ત્વજ્ઞાની; ફિલસૂફ
તત્ત્વર્થ પું. મૂળ સત્ય (ર) સાર; રહસ્ય
તત્ત્વાભાસી વિ. તત્ત્વના આભાસવાળું; ખરેખર નસિ એવું
તત્ત્વર વિ. (સં.) બરાબર પસોવાયેલું; એકધ્યાન (ર)
તૈયાર; સજજ (માણસ)

તત્ત્વરતા સ્ત્રી. તૈયારી; સજ્જતા (ર) લગની
તત્ત્વરુપ વિ. (સં.) સમાસના ચાર મુખ્ય પ્રકારમાંનો એક,
જેમાં પૂર્વપદ દ્વિતરપદ સાથે વિભક્તિના સંબંધથી
જોડાય છે. (ર) પરમાત્મા

તત્ર કિ.વિ. (સં.) ત્યાં
તત્સમ વિ. (સં.) મૂળ પ્રમાણેનું - બરાબર (ર) મૂળ
ભાષામાં અને પ્રાકૃતમાં સરખો એવો શબ્દ (તદ્ભવથી
ઊલટો)

તથા સ્ત્રી. (દિ. તત્તિ) સ્પૃહા; તમા (ર) વિસ્તાર; લંબાણ
તથા સંધો. (સં.) અને (ર) તે પ્રમાણે; તેમ
તથાકથિત વિ. કહેવાય છે તેમ; કથા પ્રકારનું
તથાગત વિ. (સં.) પરમપદે પહોંચેલું (ર) પું. બુદ્ધ (૩)
જ્ઞાની; સર્વજ્ઞ

તથાપિ સંધો. (સં.) તોપણ; તોય

તથાભૂત]

૩૮૨

[તપસ્વી

તથાભૂત વિ. (સં.) તે પ્રમાણે બનેલું ભાવનો ઉદ્દાર
તથાસ્તુ શ.પ્ર. (તથા+અસ્તુ) 'તેમ ધાઓ'; 'એવું એ' એ
તથ્ય વિ. (ર) ન. (સં.) સત્ય; સાચી હકીકત
તથ્યાતથ્ય વિ., ન. તથ્ય અને અતથ્ય; સત્યાસત્ય; ખરુંખોટું
તથ્યાંશ પુ. તથ્ય(સત્ય)નો અંશ (ર) સારાંશ
તદનંતર કિ.વિ. ત્યાર પછી; તે પછી; ત્યારબાદ
તદનુરૂપ વિ. (ર) ન. (સં.) તેના જેવું; તેના સમાન
તદનુસાર કિ.વિ. (સં.) તે પ્રમાણે; એની જેમ
તદપિ સંયો. (સં.) તોપણ; તથાપિ
તદબીર સ્ત્રી. (અ.) યુક્તિ; તરકીબ (ર) પેરવી; પ્રપત્ન
તદર્થ કિ.વિ. એને માટે; એને ખાતર (ર) તત્કાલ;
કામચલાઉ; 'એહલોક'

તદર્થક વિ. (-ર્થીય) વિ. અને માટેનું
તદર્થ કિ.વિ. (સં.) તેને માટે; તેને ખાતર; તદર્થ
તદનંગત વિ. તેમાં આવેલું-સમાયેલું; અમાંનું
તદા સંયો. (સં.) ત્યારે; એ સમયે [લીન
તદાકાર વિ. (સં.) તેના જ આકારનું; તદ્રૂપ (ર) તન્મય;
તદાત્મ, (૦ક) વિ. તે પ્રભ કે સત્યરૂપ; તદ્રૂપ
તદાત્મ્ય પુ. (સં.) એનો આશરો
તદીય વિ. (સં.) એને લગતું (ર) કૃપાપાત્ર
તદુત્તર કિ.વિ. (સં.) એના પછી; ત્યાર પછી
તદુપરિ (-રાંત) સં. તે ઉપરાંત; વધારામાં
તદૈક્ય ન. તાદાત્મ્ય; એકતા; અનન્યતા [તત્પર
તદ્ગત વિ. તેમાં રહેલું; તેમાં સમાતું (ર) તેમાં ચિત્તવાયું;
તદ્ગુણ વિ. (સં.) તે કે તેના ગુણવાયું (ર) પું. તેનો
ગુણ (૩) એક અર્થાલંકાર, જેમાં વસ્તુ પોતાના
ગુણધર્મ પાસેથી બીજા ઉત્તમ વસ્તુના ગુણધર્મ લેતી
વર્ણવાય છે. (કા.શા.)

તદન કિ.વિ. જિલકુલ; છેક; નર્પ; સાવ
તદ્ભિત વિ. (સં.) મૂળ નામ; સર્વનામ, વિશેષણ કે
અવ્યયને લાગીને નવો શબ્દ બનાવતો પ્રત્યય (ર)
વિ. તે પ્રત્યયો લાગીને બનેલું
તદભવ વિ. (સં.) તેમાંથી થતું - જન્મતું (ર) મૂળ
ભાષામાંથી પ્રાકૃતમાં આવેલો અપભ્રંષ (શબ્દ)
તદ્રૂપ વિ. (સં.) તેના જેવું; તદાકાર
તદ્રૂપતા સ્ત્રી. તદાકારપણું; તદ્રૂપપણું
તદ્વિદ વિ. (ર) પું. (સં.) તજજ્ઞ, વિદ્વાન
તદ્વિષયક વિ. તે વિશેનું; તે સંબંધી; તેને લગતું
તન પું. (સં. તનય) પુત્ર; દીકરો
તન ન. (કા. સં. તનુ) શરીર; દેહ; કાયા
તનખો પું. (કા. તનખાહ) પગાર; વેતન (ર) મહેનતાણું
તનતોડ વિ. તન તુટી જાય કે તોટી નાંખે એવું ભારે કે
અધિક; ખૂબ [વફાદાર
તનબદન વિ. જિગરજન; અતિપ્રિય (ર) વિશ્વાસપાત્ર;

તનમન કિ.વિ. ખૂબ આતુરતાથી; અધીરાઈથી
તનમનધન ન.ખ.વ. સર્વસ્વ; અધી શક્તિ સાધન વગેરે
તનમનાટ પું. આવેશ; ધનગનાટ; જુસ્સો; અધીરાઈ
તનમનિયું ન. એક જાતનું ફૂલ (ર) કાનનું એક ધરેણું (૩)
એક વનસ્પતિ

તનય પું. (સં.) પુત્ર; તનુજ; દીકરો
તનયા સ્ત્રી. (સં.) પુત્રી; તનુજા; દીકરી
તનહા વિ. એકલું (ર) ફકત
તનહાઈ સ્ત્રી. એકલાપણું [‘ઠેંગાન’
તનાવ પું. તણાવ; માનસિક ખેંચ; મનની તંબ હાલત;
તનિક વિ. (હિ.) જરા; થોડું
તનુ વિ. (સં.) કૂશ; પાતળું (ર) થોડું (૩) નાનું (૪) ધરેણું
તનુ(-નુ) સ્ત્રી., ન. (સં.) શરીર; દેહ
તનુ(-નુ)જ પું. (સં.) પુત્ર; દીકરો
તનુ(-નુ)જ સ્ત્રી. (સં.) પુત્રી; દીકરી
તન્મય વિ. (સં.) એકાગ્ર; લીન; મગ્નગૂલ
તન્મયતા સ્ત્રી. એકાગ્રતા; તલ્લીનતા
તન્માત્ર વિ. સહેજસાજ
તન્માત્રા (સં.) સ્ત્રી. પંચમહાભૂતોનું શુદ્ધ - સુક્ષ્મ રૂપ
તન્દી(-ન્દંગી) સ્ત્રી. (સં.) નાજુક સુકુમાર સ્ત્રી; કોમલાંગી
તન્કાઈ સ્ત્રી. (કા.) એકલાપણું; તનહાઈ; એકલતા
તપ ન. (સં.) ઈશ્વરધર્મ; તપસ્યા (ર) લાંબો વખત રાહ

જોવી કે બેઠા રહેવું પડે તે; તપવું પડે તે (૩) બાર
વર્ષનો ગાળો કે સમય (૪) સ્ત્રી. ગરમી, સહેજસાજ
તાવ (પ) સૂર્ય [અચારટ
તપખીર સ્ત્રી. છીંકણી (ર) કંદનો-શિંગોડાનો લોટ;
તપખીરી(-રિયું) વિ. તપખીર(છીંકણી)ના રંગનું; કથ્થાઈ
તપગચ્છ પું. જૈન સાધુઓનો એક વર્ગ-ફિરકો
તપન સ્ત્રી. ગરમી; સહેજસાજ તાવ; તપારો
તપન ન. તપવું તે (ર) તાપ; ગરમી
તપન પું. સૂર્ય (ર) એક નરક (૩) તડકો
તપલોક પું. સાત લોકમાંનો છઠ્ઠો તપસ્વીઓનો લોક
તપવવું સ.કિ. 'તપવું'નું ફેરક
તપવું અ.કિ. (સં. તપ્) જિનુ-ગરમ થવું (ર) તપ કરવું
(૩) લાંબો વખત રાહ જોતાં બિભા રહેવું; ખોટી થવું
(૪) ગુસ્સે થવું (પ) લાગણી કે દુઃખ થવું
તપશ્ચર્યા સ્ત્રી. (સં.) તપ કરવું તે; તપસ્યા
તપસી(-સ્વી) વિ. (ર) પું. તપ કરનાર (માણસ)
તપસીલ સ્ત્રી. વિગત; જુદી જુદી હકીકત
તપસીલવાર કિ.વિ. વિગતવાર
તપસ્યા સ્ત્રી. (સં.) તપ; તપશ્ચર્યા
તપસ્વિતા સ્ત્રી. (સં.) તપસ્વીપણું; 'એસેટિરિઝમ'
તપસ્વિની વિ., સ્ત્રી. તપસ્યા કરનાર સ્ત્રી
તપસ્વી વિ. (ર) પું. (સં. તપસ્વિનુ) તપ કરનાર; તાપસ

તપ:પૂત/

૩૮૩

/તમરી

તપ:પૂત વિ. (સં.) તપથી પવિત્ર થયેલું
 તપાડ(-વ)વું સ.કિ. 'તાપવું'નું પ્રેરક
 તપારો પું. તાપ; ધખારો; ગરમી; તપવું તે
 તપાસ, (ઠણી) સ્ત્રી. (અ. તફલુસ) શોષ; જંચ (ર)
 ચકાસણી (૩) પૂછપરછ (૪) નિરીક્ષણ (૫) મોજણી
 (૬) નિર્પત્રણ; અંકુશ; 'ચેક' ['ઈ-વેસ્ટિગેટર'
 તપાસનીશ(-સ) વિ. તપાસ કરનાર; તપાસનાર;
 તપાસરાવવું સ.કિ. તપાસાવવું
 તપાસવું સ.કિ. (તપાસ ઉપરથી) શોધવું; ખોળવું (ર)
 ચોક્કસી કરવી; ઊંડા ઊતરીને જોવું (૩) સંભાળવું;
 તજવીજ રાખવી
 તપાસ-ચોરંટ ન. તપાસ માટેનો સરકારી હુકમ
 તપાસ-સમિતિ સ્ત્રી. તપાસ કરનારી સમિતિ
 તપાસ્યવું સ.કિ. 'તપાસવું'નું પ્રેરક
 તપિત વિ. (સં.) તપેલું; ગરમ થયેલું (ર) ગુસ્સે થયેલું
 તપિયું વિ. તપ કરનારું; તપસ્વી (ર) ગુસ્સે થયા કરતું
 તપી વિ. તપ કરનારું; તપસ્વી
 તપેલી સ્ત્રી. પહોળા નોનું એક (ધાતુનું) વાસણ
 તપેલું ન. મોટી તપેલી
 તપેશ્રી(-શરી) વિ. પું. તપ કરનાર માટે તપસ્વી
 તપેશ્વર(-રી) પું. મોટો તપસ્વી
 તપો (સં. તપસ) તપ (સમાસમાં પૂર્વ પદે ધોષવ્યંજન પૂર્વે)
 તપોધન વિ. (સં.) તપ એ જ જેનું ધન છે એવું (ર)
 જાલજોની એ નામની જાતનું (૩) પું. તપસ્વી (૪)
 તપોધન જાતિ કે તેનો માણસ
 તપોબલ (સં.) (-બ) ન. તપરૂપી બળ; તપનો પ્રભાવ
 તપોભૂમિ(-મી) સ્ત્રી. તપથી પવિત્ર થયેલી ભૂમિ; તપોવન
 તપોભજ વિ. (સં.) તપ કરવામાંથી ચલિત થયેલું
 તપોલોક પું. (સં.) તપલોક; સાત લોકમાંનો છઠો
 તપોવન ન. (સં.) તપસ્વીનું નિવાસસ્થાન
 તપોવૃદ્ધ વિ. (સં.) તપને કારણે આગળ વધેલું-શ્રેષ્ઠ
 તમ વિ. (સં.) તપેલું કે તપાવેલું (ર) ગુસ્સે થયેલું
 તડકડવું અ.કિ. અસહ્ય વેદના વગેરેના કારણે શરીરનાં
 અંગોનું આમથી તેમ સળવળ્યા કરવું [ચોરી
 તફરંચી, (-બાજી) સ્ત્રી. પાટાના માલ કે કુતિની ઉચાપત;
 તફડાટ પું. તડકડાટ; તરકડવાની ક્રિયા
 તફડાવવું સ.કિ. તફરંચી કરવી; ચોરી જવું; ઉચાપત કરવું
 તફડાવું અ.કિ. 'તફડવું'નું ભાવે
 તફરંકે કિ.વિ. (અ. તફરુ) ચોરાઈ, વેરાઈ કે ઉચાપત
 થયું ભોય એમ; તફરંચી કરવામાં આવે એમ
 તફસીલ સ્ત્રી. (અ.) વિગત; તપસીલ
 તફસીલવાર કિ.વિ. વિગતવાર; તપસીલવાર
 તફાવત પું. (અ.) ફરક; ઓછાવતાપણું; અંતર
 તફો પું. (અ. તાઈફલ) જઘ્યો; વિભાગ

તબક સ્ત્રી. (અ.) રકાબી; તાસક; છીબું (ર) માળ; મજલો
 તબક્કો પું. (અ. તબક્ક) દરજ્જો; પાયરી: ખોરણ (ર)
 કક્ષા; 'સ્ટેઈન'
 તબકડું ન. એક જાતનું છીછરું વાસણ; તગારું
 તબડક કિ.વિ. ધોડાની દોડનો અવાજ થાય એમ; તબડક
 તબડકી સ્ત્રી. ધોડાની દોડનો ધગરવ (ર) દોડ
 તબડકી પું. ઝપાટો; સપાટો; વેગ
 તબડાવવું સ.કિ. દોડાવવું (ર) દબડાવવું; ધમકાવવું
 તબડૂક વિ. ભોટ; કમચકલ (ર) મૂઠ; અવાક
 તબડૂક વિ. ફૂલેલા શરીરનું; સ્થૂળકાય (ર) તદન નવસ્ત્રુ
 તબદીલ કિ.વિ. (અ.) ફેરબદલો કરાવ એમ
 તબદીલી સ્ત્રી. ફેરબદલો; ફેરફાર
 તબલથી પું. (ફા.) તબલાં-નરધાં વગાડનાર
 તબલાં ન.બ.વ. નરધું અને ભોણિયું કે બાંધું મળીને થતી
 નરધાંની જોડ [પ્રચાર
 તબલીધ સ્ત્રી. (અ.) ધર્માતર; ધર્મપરિવર્તન (ર) ધર્મ-
 તબલું ન. (અ. તબલલ) એક વાદ્ય; નરધું
 તબસ્સુમ ન. મંદ હાસ્ય; મુસ્કાલું તે
 તબા, (ઠક) વિ. નષ્ટ; બરબાદ; પાપમાલ
 તબાહી સ્ત્રી. (ફા.) પાપમાલી; ભારે બરબાદી
 તબિયત સ્ત્રી. (અ.) મનની સ્થિતિ - મિજાજ (ર)
 શરીરની હાલત (તંદુરસ્તી કે માંદગી બાબતની)
 તબિયતી વિ. તરંગી; ધૂની; મિજાજ
 તબીબ પું. (અ.) વૈદ્ય; હકીમ; ડોક્ટર; દાકતર
 તબીબી વિ. તબીબને લગતું; વૈદ્યકીય (ર) સ્ત્રી. વૈદ્ય
 તબીબીવિજ્ઞાન ન. આયુર્વિજ્ઞાન; નિદાન
 તમેલો પું. (અ. તબીલલ) ધોડા, બજાદ વગેરે કે ગારી
 રાખવાનું ડેલું કે મકાન (ર) ધોડાર
 તમો પું. ચલમનો તવો
 તબ્બલ પું. (અ. તકલ) તાલકું
 તમ ન. (સં.) અંધારું (ર) તમોગુણ (૩) અજ્ઞાન કે જડતા
 -તમ પ્રત્ય. લાગતાં 'સોમાં શ્રેષ્ઠ' એમ અર્થ બતાવનારો
 પ્રત્યય; ઉદા. ગુરુતમ
 તમ સર્વ. તમે
 તમણ સ્ત્રી. (દે.) ભોંય ખોદીને કરેલો ચૂલો; ચૂલ
 તમણું વિ. ત્રણગણું; ત્રમણું
 તમતમણું અ.કિ. તમરાનો કે તેના જેવો અવાજ થવો (ર)
 તમતમું લાગવું; તીખાશથી જીભ કે મોઢાના ભાગ
 ચમચમવા [અવાજ
 તમતમાટ પું. તીખાશ (ર) તમતમવાનો (તમરાનો)
 તમતમું વિ. બહુ તીખું (ર) ન. તમરાનો અવાજ [રૂપ
 તમ(-મો)ને સર્વ. 'તમે(-મો)'નું બીજી કે ચોથી વિભક્તિનું
 તમન્ના સ્ત્રી. (અ.) ઈચ્છા; આતુરતા [અંધારો
 તમરી સ્ત્રી. (સં. તિમિર) તમ્મર; આંખે આવતાં ચક્કર-

તમરું/

૩૮૪

/તરતપાસ

તમરું ન. રાતે તીજા અવાજથી ઓલતું એક જીવું
 તમસ ન. (સં.) અંધારું (ર) અજ્ઞાન (૩) તમોગુણ
 તમસ્વતી, તમસ્વિની વિ. સ્ત્રી. રાત્રિ; રાત
 તમંચો પું. (તુકી) દેશી પિસ્તાલ |લાલચ
 તમા સ્ત્રી. (અ.) પરવા; દરકાર (ર) કમી; ખોટ (૩)
 તમાકુ સ્ત્રી. (પોટું. તબુકો, ફા. તમ્બાકુ) તંબાકુ
 તમાચ સ્ત્રી. તમાચો; થપ્પડ; લપડાક
 તમાચો પું. (ફા.) થપ્પડ; લપડાક
 તમામ વિ. (ર) કિ.વિ. (અ.) અધું; સંપૂર્ણ
 તમારિ પું. (સં. તમ+અરિ) સુર્ય
 તમારિતનયા સ્ત્રી. સૂર્યપુત્રી યમુના નદી |વિભક્તિનું રૂપ
 તમારું સર્વ. (અપ. તુમ્હાર, તુમ્હકર) 'તમે'નું સંબંધ
 તમાલ પું. (સં.) એના નામનું એક ઝાડ
 તમાલપત્ર ન. (સં.) તમાલવૃક્ષનું પાંદડું
 તમાલપત્રી સ્ત્રી. તમાલપત્ર |તમાશો કરનાર માણસ
 તમાશ(ઠગીર, ઠગીન) પું. તમાશો જોનાર; પ્રેક્ષક (ર)
 તમાશા પું. મરાઠી લોકનાટ્યનો એક પ્રકાર
 તમાશો(સો) પું. ઘણા લોકો જોવા એકઠા મળે એવો ખેલ
 કે રમત (ર) (લા.) ફજેતી. જેમ કે, તમાસો કરવો
 તમાશો પું. મહારાષ્ટ્રનું એક લોકનાટ્ય; લલિત
 તમિસ ન. (સં.) અંધકાર; તમસ; અંધારું
 તમિસા સ્ત્રી. રાત્રિ (ર) અંધારી રાત
 તમીજ સ્ત્રી. સારાનરસા વિશે વિવેકશક્તિ (ર) સભ્યતા;
 વિનય; વિવેક (૩) અદ્ભુત; આમન્યા
 તમે, (-મો) સર્વ. (સં. તુમ્-પુમ્મદ) બીજો પુરુષ સર્વનામ
 તમોગુણ પું. (સં.) પ્રકૃતિનો ત્રીજો કનિષ્ઠ પ્રકારનો ગુણ
 (ર) કોવ; આકાશો સ્વભાવ
 તમ્મર સ્ત્રી. (સં. તિમિર) આંખે આવતાં અંધારાં-ચક્કર
 તર વિ. (ફા.) રસકસથી ભરેલું; તાજુ (ર) થરાયેલું; તૃપ્ત
 (૩) પૈસાદાર (જ) મસ્ત; ચકચૂર
 તર સ્ત્રી. (દે. તરિઆ-તરી) દહીંદૂધ પરની મલાઈની
 પોપડી (ર) નાની ખાડી
 તર સ્ત્રી. તરવાની ક્રિયા કે પદ્ધતિ
 તર સ્ત્રી. પહોળી હોડી; વહાણ; તરાપો (ર) રસ્તો
 -તર પ્રત્ય. ક્રિયાપદને લાગતાં નપુંસકલિંગ બનાવે છે.
 ઉદા. યડતર; ભણતર (ર) વિશેષણને લાગતાં 'તેથી
 અધિક-વિશેષ' અર્થ સૂચવે છે. ઉદા. અધિકતર;
 બદતર |છે. જેમ કે, તરકોશી; તરપારું
 તર ન. ત્રણના અર્થમાં શબ્દની શરૂમાં ઉપસર્ગ પેઠે આવે
 તરકટ ન. પ્રપંચ; કાવતરું; કપટજાળ
 તરકટખોર વિ. તરકટ કરવાની આદતવાળું
 તરકરી(-ટિયું) વિ. તરકટ કરે એવું; પ્રપંચી; કાવતરાખોર
 તરકસ(-શ) ન. (ફા. તીર્કશ) તીરનાં ભાથો
 તરકારી સ્ત્રી. (ફા.) શાકભાજી; ભાજીપાલો (ર) ખાવા

પોગપ માંસ

તરકીબ સ્ત્રી. (અ.) યુક્તિ; તકબોર
 તરકોશી(-સી) વિ. ત્રણ કોસ ચાલતા હોય એમ ચાલી
 શકે તેવું (ફૂવા, વાવ વગેરે)
 તરકી સ્ત્રી. ઉન્નતિ; ચડતી
 તરખડ સ્ત્રી. નાવજત; સંભાળ (ર) ભાજગડ; પંચાત
 તરખાટ પું. ડર; ભીતિ; ત્રાસ (ર) હામા; હોખાળા;
 સનસનાટી (૩) બળાપો (જ) ગુસ્સો
 તરધાપો પું. પહોળા મોંનો જબરો દેગ (ર) મોટું પહોળું
 કોલ (૩) બેઝળ આકારની વસ્તુ
 તરધેલું વિ. ગાંધા જેવું; તોરી |જેર
 તરછ સ્ત્રી. (સં. તિરસ, પ્રા. તિરસ્થ) અહંકાર; ગર્વ (ર)
 તરછટ સ્ત્રી. પ્રવાહી પદાર્થને તળિયે બેઠેલાં ખેલ
 તરછટ કિ.વિ. તદ્દન; છેક
 તરછોડ પું., સ્ત્રી. જોરથી વીંછવાથી - તરછોડવાથી થતી
 અસર (ર) તિરસ્કાર; છિત્કાર
 તરછોડવું સ.કિ. જોરથી આંચકો મારવો (ર) તિરસ્કારપૂર્વક
 કાઢી મૂકવું (૩) તુમ્હકારવું; ધિક્કારવું
 તરછોડો પું. તરછોડ; તરછોડવાની ક્રિયા; તિરસ્કાર (ર)
 (અંગને) ઝટકવાની ક્રિયા
 તરજ સ્ત્રી. તર્જ; ગાવાની ઢબ
 તરજ પું. આવેશ; જોશ (૩) ભય; ત્રાસ
 તરજુમિયું વિ. ભાષાની છટા કે ભાવ વિનાનું; માત્ર
 શાબ્દિક સમાનતાવાળું (ભાષાંતર)
 તરજુમો પું. (અ.) ભાષાંતર; અનુવાદ
 તરડ સ્ત્રી. તડ; આછી ફાટ; ચીસો
 તરડ(-ડા)વું અ.કિ. તરડ પડવી; ફાટવું (ર) વાંકું - ત્રાસું
 થવું (૩) વંચાઈને વિરુદ્ધ ચાલવું
 તરડાટ પું. તરડાવું - ફાટવું તે (ર) અભિમાન; મરડાટ
 તરણ ન. (સં.) તરવાની ક્રિયા (ર) તરવાનું સાધન; હોડી
 તરણ ન. (સં. તુણ) તરણું |થવો એ
 તરણ ન. (સં. તૂતર ક્રિયાવાચક) તરી જવું એ; ઉદ્ધાર
 તરણાતરણ વિ. (ર) પું. તરનારો અને તારનારો;
 ઉદ્ધારનાર; ઉદ્ધાર કરનાર
 તરણી સ્ત્રી. હોડી; તરણી; ત્રાપો
 તરણી(-ણી) પું. સૂર્ય |પુત્રી) યમુના નદી
 તરણિતનયા સ્ત્રી. (પૌરાણિક માન્યતા પ્રમાણે સુરજની
 તરણી સ્ત્રી. (સં.) તરવાનું સાધન; ત્રાપો; હોડી
 તરણું ન. (સં. તુણ) તુણ; તણખલું
 તરણોપાય પું. (સં.) તરી જવાનો - બચવાનો ઉપાય (ર)
 ઉદ્ધાર થવા-કરવાનો ઉપાય
 તરત કિ.વિ. (સં. ત્વરિત, પ્રા. તુરંત) ઝડપ; એકદમ
 તરતનિકાલ પું. ઝડપાપાતો નિકાલ; 'અમરી ડિસ્પોઝલ'
 તરતપાસ સ્ત્રી. ખારીક તપાસ - શોધ

તરતબુદ્ધિ

૩૮૫

/તરંગી

તરતબુદ્ધિ વિ. હાજરજવાબી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી. શોધ
કામ આપે એવી - સમયસૂચક બુદ્ધિ
તરતમ વિ. (સં. પ્રા.) થોડુંધણું; ઓછુંવતું
તરતીબ સ્ત્રી. (અ.) આચાર, રીતભાત વગેરેનું શિક્ષણ
(૨) વ્યવસ્થા; ગોઠવણ (૩) સંભાળ; માવજત
તરતોતરત વિ. તરત જ; એકદમ
તરતુમ ન. (અ.) સ્વરમાધુર્ય (૨) ગાયન; સંગીત
તરપવું સ.કિ. તૂમ કરવું; તર્પવું
તરપડ સ્ત્રી. વાણીનું પુદ્ધ; સખત બોલાચાલી
તરપ-(ત્રિ)ડી સ્ત્રી. (સં. ત્રિ + પિંડ) મરનારની વરસીને
દિવસે કરાતી શ્રાદ્ધક્રિયા
તરફ સ્ત્રી. (અ.) બાજુ; પક્ષ (૨) તત્તુવાધના મુખ્ય તારની
નીચે, રણકવા માટે રખાતા તારનો સમૂહ કે પ્રત્યેક
તાર (૩) કિ.વિ. બાજુ; ભણી
તરફડવું અ.કિ. દઈ કે એવી તકલીફથી અંગેનો આછો
પછાટ કરવો; તરફડવું (૨) હાંકવું (૩) (લા.)
વ્યર્થ પ્રયત્ન કરવો - ફાંફાં મારવાં
તરફડાટ પું. તરફડાટ; તરફડવું એ; ફાંફાં મારવાં એ
તરફડિયાં ન.બ.વ. દુઃખમાં લાથપગના પછાડ (૨)
(લા.) વલખાં; ફાંફાં
તરફડિયું ન. તરફડિયું; વલખું
તરફણ સ્ત્રી. (સં. ત્રિ + ફણ) દાણા વાવવાનું એક
ઓજાર; ત્રણ દાંતાનો નાનો વાવણિયો હિમાયતી
તરફદાર વિ. તરફેણ કરતું; પક્ષવાળું (૨) પુરસ્કર્તા (૩)
તરફદારી સ્ત્રી. પક્ષપાત; ઉપરાણું
-તરફીવિ. (સમાસમાં) તરફનું, ઉદા. એકતરફી|તરફદારી
તરફેણ સ્ત્રી. (અ. તરફનું, બ.વ. તરફેણ) બાજુ; પક્ષ (૨)
તરફોડી પું. છણકો; છાકોટો; પુતકાર |તરબોળ
તરબતર (ફા.) ખૂબ તર; પ્રવાલીથી સંપૂર્ણ ભરેલું;
તરબૂચ ન. જુઓ 'તડબૂચ'
તરબૂચી સ્ત્રી. તડબૂચનો વેલો
તરબોળ વિ. તદન પલળી ગયેલું (૨) તલલીન
તરબડ સ્ત્રી. જોરથી બોલાબોલી; તકરાર
તરબડવું અ.કિ. આવેશપૂર્વક બોલવું; કઠિયો કરવો
તરબાણી સ્ત્રી. (સં. તામ્રભાજન, તંબભાજન - તંબ
ભાજન - તંબાણન - તંબાણું - તરબાણું) ધર્મવિધિમાં
વપરાતી તાંબાની નાની તાસક
તરબાણું ન. મોટી તરબાણી; તંબાણું
તરબેટ-(ટો) પું. ત્રિબેટો; ત્રણ ગામના સીમાડા કે રસ્તા
મેળા થતા હોય એવી જગા
તરબ વિ. (સં.) ચપલ; અસ્થિર (૨) જલદી ઊડી જાય
એવું; 'મોબાઈલ' (૩) પું. હારનું વચ્ચેનું ચતન
તરબના, (-ત્વ) સ્ત્રી. ન. (સં.) તરલપણું
તરબિત વિ. તરલ થયેલું; અસ્થિર |અંત

તરવર કિ.વિ. ત્વચથી તળે ઉપર - સળવળ થતું હોય
તરવર ન. એક નામનો એક છોડ |અધીરા થવું
તરતરવું અ.કિ. ઉપર - તળે થવું; સળવળવું (૨) ત્વચથી
તરવરાટ પું. ધમપછાડ; અધીરાઈ; ચંચળતા
તરવરિયું વિ. ચંચળ; ચપલ; અધીરું
તરવેક વિ. ત્રણ ભાગે વાંકું; ત્રિવક (૨) ન. ત્રણે ભાગે
વાંકાપણું; ત્રિવકતા
તરવાડી પું. ત્રિવેદી; બ્રાહ્મણોની એક અટક
તરવાડો પું. ખજૂરાં છેદી તારી કાઢનારો મજૂર |નાંચો
તરવાયો પું. (સં. ત્રિપાદક, ત્રિવાય) ત્રણ પાયાની ધોત્રી;
તરવાર સ્ત્રી. (સં. તવારિ, પ્રા. તવાર) તલવાર
તરવારિયો વિ.. પું. સહેજ સહેજમાં તરવાર ખેંચે એવો
(૨) તરવાર વાપરી જાણનારો યોદ્ધો
તરવાવું અ.કિ. કાચો ગર્ભ પડવો (કોર માટે)
તરવું સ.કિ. (સં. તરતિ, પ્રા. તરઈ) આંગળવું; પાર કરવું
(૨) અ.કિ. ડૂબ્યા વિના પાણીમાં ઉપર રહેવું કે
ખસવું (૩) બચવું (૪) ઉપર આવવું; સારી દશા
થવી (૫) નોંખું પડવું; જુદું દેખાવું
તરવેણી સ્ત્રી. ત્રિવેણી સંગમ; પ્રયાગતીર્થ
તરવૈયો પું. તરવામાં કુશળ - તારો
તરશ સ્ત્રી. (સં. તૃયા, પ્રા. ત્રિસા) તરસ; વાણી પીવાની
ઈચ્છા (૨) તીવ્ર ઈચ્છા; ખાસ
તરશું વિ. તરસવાળું; ખાસું
તરસ સ્ત્રી. તરશ; ખાસ; તૃયા |જરખ
તરસ (સં. તરશું, પ્રા. તરશ્ચ) એક જંગલી જાનવર -
તરસ પું. (ફા. તરી) કોંપ; આવેશ
તરસવું, તરસાવું અ.કિ. તલસવું; આતુર રહેવું
તરસાડ સ્ત્રી. (સં. તલ=તાડ ઉપરથી) તાડનાં પાંદડાં;
જાવલી; ઝાવલી
તરસાવવું સ.કિ. ('તરસ' ઉપરથી) ઝરાવવું; તલસાવવું
તરસ્યું વિ. તરશું; તૃષાર્ત; ખાસું
તરંગ પું. (સં.) પાણીની લહેર; મોજું (૨) કલ્પના; બુદ્ધિ
(૩) પદાર્થના રજકણ કે અણુઓમાં મોજાં જેવી
હલનચલન કે શોભની ક્રિયા; 'વેવ' (પ.વિ.)
તરંગગતિ સ્ત્રી. (સં.) પદાર્થના અણુઓની તરંગ જેવી
ચલન ક્રિયા; 'વેવમોશન'
તરંગવતી વિ.. સ્ત્રી. તરંગ-મોજાંવાળી નદી
તરંગવાદ પું. (સં.) પ્રકાશ તરંગ દ્વારા આગળ વધે છે
એવો વિજ્ઞાનવાદ; 'વેવ થિયરી' (પ.વિ.)
તરંગિણી સ્ત્રી. (સં.) મોજાંવાળી નદી |કરનાડું; તરંગી
તરંગિત વિ. (સં.) લહેરો ખાતું; હાલતું (૨) કલ્પના કર્યા
તરંગી વિ. (સં. તરંગિન) મનના તરંગ પ્રમાણે વર્તનારું
(૨) તરંગો - કલ્પનાઓ કર્યા કરનારું (૩) તરંગવાળું;
મોજાંથી હાલતું-ગેલતું

તરણી

૩૮૬

/તલખ

તરણી સ્ત્રી. (હિં.) પલાડની તળેટીનો પ્રદેશ (૨) તરવાની રીત કે કથા (૩) પાર લઈ જતી હોડીનું ભાડું; તરપડ્ય તરાડ સ્ત્રી. ઘાટ; ચીરો; તરડ (૨) પું. લાગ; જોગ તરણા(-નો) પું. (ફા.) એક તરેલું ગાયન કે ગીતનો એક પ્રકાર

તરાપ સ્ત્રી. છલંગ; કૂદકો (૨) એકદમ મારેલી ઝૂંટ; ઝપટ તરાપો પું. (સં. ત્રપ્પક, પ્રા. ત્રપ્પઅ-ત્રપ્પગ) વાંસ કે લાકડાંને એકબીજાની સાથે બાંધીને બનાવેલો પાણીમાં તરે તેવો પાટ જેવો ઘાટ; ત્રાપો

તરામણું વિ. તરીને જતું પડે એટલું (૨) તરી શકાય તેટલું તરાસડું અ.કિ. કોતરણી કરવી; કોતરવું તરાહ સ્ત્રી. (અ.) ઢાંચો; પદ્ધતિ; તરેહ તરિ(-રી) સ્ત્રી. (સં.) હોડી

તરિયાંતોરણ ન. આસોપાલવ. આંખાનાં પાન અને નાળિયેર એ ત્રણને કસબના તાર સાથે કપડાના તોરણમાં મૂકીને બનાવેલાં તોરણ

તરિયો પું. (સં. ત્રિ ઉપરથી) એકાંતરિયો (૨) ચોથિયો તાવ (૩) ગંજકાનું ત્રણની સંજાનું પત્તું; તીરી તરિયો પું. (તરી આવવું) ચોખામાં રહેલો ડાંગરનો દાણો તરિયો પું. તરવૈયો; તરવામાં પ્રવીણ તરી સ્ત્રી. (દે. તરિઆ-તરી) મલાઈ (૨) કાંપ (૩) ઉપર તરતી ઢોઈ પોપડી-ચર

તરી ન. (સં. ત્રિક, ત્રિઅ-ત્રી) ત્રણગણું; ત્રણના આંક તરી સ્ત્રી. (સં.) હોડી; તરિ; તાવ

તરી સ્ત્રી. (ફા.) જળમાર્ગ (ખુશકી=જમીનમાર્ગથી ઊલટું) તરીકે ના. (તરીકો ઉપરથી) -ની માફક; પ્રમાણે; પેઠે; રૂપે

તરીકો પું. (અ.) રસ્તો; માર્ગ (૨) રીત; પદ્ધતિ તર ન. (સં.) ઝાડ; વૃક્ષ

તરણ વિ. (સં.) જુવાન (૨) પું. જુવાન પુરુષ તરુણાઈ, (-વસ્થા) સ્ત્રી. જુવાની; યુવાવસ્થા

તરુણી વિ. (સં.) યુવાનીમાં આવેલી (૨) સ્ત્રી. યુવાન સ્ત્રી; યૌવના [વડ, પીપળો, તાડ

તરુવર ન. (સં.) મોટું ઝાડ (૨) ઝાડના શ્રેષ્ઠ; જેમ કે, તરેરાટ પું. (અ. તરોર) ધાંટો તરણઈ જાય એવી બૂમ (૨) કોપનો આવેશ; છણકો

તરેરી સ્ત્રી. (તરેરાટ પરથી) ગુસ્સાના આવેશની કુજરી તરેહ સ્ત્રી. (અ. તરહ) રીત; પ્રકાર (૨) ભાત; જાત તરેહદા(-વાર) વિ. ભાતભાતનું; વિવિધ (૨) વિચિત્ર

તરોતાજું વિ. (ફા.) તાજગીભર્યું (૨) હર્ષભર્યું તરોપો પું. લીલું છાલવાળું નાળિયેર; ત્રોકો

તર્ક પું. (સં.) અનુમાન; કલ્પના (૨) વિચારક્રિયા (૩) સંભવિત ખુલાસો (૪) તર્કશાસ્ત્ર; ન્યાયશાસ્ત્ર

તર્કદુષ્ટ વિ. (સં.) તર્કદોષવાળું; દૂષિત અનુમાનવાળું

તર્કદોષ પું. (સં.) વિચારદોષ; વિચારપ્રક્રિયાનો દોષ તર્કપટુ વિ. (સં.) તર્કમાં કુશળ; તર્કબાજ તર્કપ્રામાણ્ય ન. (સં.) તર્કમાં-વિચારપ્રક્રિયામાં પ્રમાણબુદ્ધિ તર્કપૂત વિ. (સં.) તર્કથી શુદ્ધ થયેલું (૨) વિચાર પ્રક્રિયાથી ઉત્પન્ન

તર્કબદ્ધ વિ. (સં.) તર્કસંગત; તર્કથી અંધાયેલું તર્કબાજ વિ. તર્ક કરવામાં કુશળ; તર્કપટુ

તર્કબાજ વિ. તર્ક કરવામાં કુશળ તર્કબાજી સ્ત્રી. તર્ક કરવામાં કુશળતા

તર્કવાદ પું. (સં.) તર્કને આધારે સ્થાપેલો વાદ તર્કવાદી વિ. પું. (સં.) તર્કવાદ અંગેનું કે તેમાં માનનારું

તર્કવિતર્ક પું. ઊભાપોલ (૨) અમેતેમ વિચાર દોડાવ્યા કરવા તે

તર્કશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) તર્ક કરવાની શક્તિ તર્કશાસ્ત્ર ન. (સં.) તર્કવિજ્ઞાન; ન્યાયશાસ્ત્ર; 'લૉજિક'

તર્કશાસ્ત્રી પું. (સં.) તર્કશાસ્ત્રનો વિદ્વાન તર્કશુદ્ધ વિ. (સં.) તર્કદોષ વિનાનું; 'લૉજિકલ'

તર્કસરણિ(-ણી) સ્ત્રી. (સં.) તર્કની પરંપરા તર્કસંયત વિ. (સં.) તર્કને અનુસરતું; બંધબેસતું

તર્કસંયતતા સ્ત્રી. (સં.) તર્કથી બરોબર હોવું તે; તર્કશુદ્ધતા તર્કસિદ્ધ વિ. (સં.) તર્કથી પુરવાર થયેલું 'ફેલસી'

તર્કાભાસ પું. (સં.) ખોટો-ભૂલભરેલો તર્ક; દુષ્ટ તર્ક; તર્કિત વિ. (સં.) તર્ક કરાયેલું

તર્કી વિ. (સં.) તર્ક કરનારું ત(-તુ)કી પું. તુસ્કસ્તાન દેશ

તર્ક્ય વિ. (સં.) તર્ક કરવા જેવું તર્જ સ્ત્રી. (સં.) તરજ; ગાવાની ઢબ [તિરસ્કાર

તર્જન, (-ન) ન. સ્ત્રી. (સં.) ઠપકો; ધમકી (૨) તરછોડ; તર્જની સ્ત્રી. (સં.) અંગૂઠા પાસેની આંગળી

તર્જનીય વિ. (સં.) તિરસ્કારવા જેવું; તરછોડવા લાયક તર્જવું સ.કિ. (સં. તર્જ) ઠપકો આપવો; ધમકાવવું (૨)

તરછોડવું (૩) પુતકારવું; તિરસ્કારવું તર્જિત વિ. (સં.) તરછોડેલું (૨) તિરસ્કારયેલું; તિરસ્કૃત

તર્પણ ન. (સં.) તૃપ્તિ (૨) પિતૃઓનું તર્પણ કરવા અપાતી જલાંજલિ [કરવા યોગ્ય

તર્પણીય વિ. તૃપ્ત કરી શકાય કે કરવા યોગ્ય (૨) તર્પણ તર્પવું સ.કિ. (સં. તૃપ્) તૃપ્ત કરવું; સંતોષવું

તર્પિત વિ. (સં.) તૃપ્ત થયેલું તલ પું. (સં. તિલ, પ્રા. તિલ) એક તેલ બી કે તેનો છોડ

(૨) એને મળતો ચામડી ઉપરનો પ્રાંથો તલ(-ળ) ન. (સં.) તળિયું; ભુપૃષ્ઠ (૨) નીચેનો પ્રદેશ;

તળેટી; સપાટી (૩) હથેલી કે પગનું તળિયું તલક ના. (હિં.) મુઠી; લગી

તલખ સ્ત્રી. (તલસવું ઉપરથી) ઝંખના; ઈતેજરી (૨)

તલખવલખ/

૩૮૭

[તસ્કરવું]

ખેચેની; વ્યાકૃત્તા (૩) તરસ (૪) વિ. તીવ્ર; તીખું;
 તેજ | મળવાથી અસ્વસ્થ
 તલખવલખ કિ.વિ. (સં. વિલક્ષ ઉપરથી) પાણી ન
 તલખવું અ.કિ. (તલસવું ઉપરથી) ઝંખવું
 તલપ સ્ત્રી. (અ. તલખ) યસનની ચીજની ઉત્કટ ઈચ્છા.
 તાલાવેલી (ર) ફૂદકો; ફલંગ
 તલપવું અ.કિ. એકદમ તલપ - ફૂદકો મારવો (ર)
 તલસવું; ઝંખવું; આતુરતાથી ટપટપવું
 તલપાપડ વિ. (તલ+પાપડ) આતુર; અધીરું
 તલપૂર વિ. તલ જેટલું (ર) સહેજ પક્ષ; થોડું
 તલકવું અ.કિ. તલપવું; એકદમ ફૂદકો મારવો (ર) તલસવું
 તલખ સ્ત્રી. (અ.) ઉત્કટ ઈચ્છા; તલપ
 તલખગાર વિ. (અ., ફા.) ઈચ્છુક; અભિલાષી
 તલ(૦ભાર, ૦માર) વિ. તલ જેટલું; સહેજ
 તલ(-ળ)ભૂમિ સ્ત્રી. તળિયાની જમીન
 તલવટ પું. તલની બનાવેલી એક મીઠાઈ
 તલ(-ળ)વટ પું. ઝિંખરાનો પથ્થર (ર) ઉંબરો
 તલવાર સ્ત્રી. તરવાર; સમશેર; ખડગ
 તલવારખાજી સ્ત્રી. તલવાર વાપરી જાણવાપણું; યોદ્ધાપણું
 તલસવું ન. (પ્રા. તિલસંગલિયા ઉપરથી) જેમાં તલ થાય
 છે તે શીંગ (ર) તલ ખંબેરી લીંધા પછીનો તલનો છોડ
 તલસવલસ વિ. (અ.) અલખવલખ-પાણી વિના અસ્વસ્થ
 તલસવું અ.કિ. (સં. તપ્) અતિ આતુર હોવું; આતુરતાથી
 તરકડવું; ઝંખવું
 તલસાટ(-ટો) પું. (તલસવું ઉપરથી) આતુરતા; તરકડાટ
 તલસાંકળી સ્ત્રી. (પ્રા. તિલસંકુલિઆ) તલની બનાવેલી
 એક વાની || (૩) વિષયના ઊંડાણ સુધી પહોંચવું તે
 તલસ્પર્શ પું. (સં.) તળિયાનો સ્પર્શ (ર) સપાટીનો સ્પર્શ
 તલસ્પર્શિતા સ્ત્રી. તલસ્પર્શીપણું
 તલસ્પર્શી વિ. (સં. તલસ્પર્શિનું) તલસ્પર્શ કરતું (ર)
 વસ્તુના તળિયા સુધી ઊંડે જઈ વિચારતું; મૌલિક
 તલાક સ્ત્રી. (અ.) છૂટાછેડા; ફારગતી (પણુંખતું
 મુસલમાન લગ્ન અંગે)
 તલાકશુદ્ધા વિ. (સિ.) છૂટાછેડા પામેલું; ફારગતી પામેલું
 તલાટી પું. મહેસુલ વસૂલ કરનાર સરકારી કર્મચારી
 તલાટું ન. તલાટીનું કામકાજ કે પદ
 તલાતલન. (સં.) સાત પાતાળમાંનું એક; તળાતળ | તળાવ
 તલાવ ન. (સં. તગા, પ્રા. તલક) નાનું સરોવર; જળાશય;
 તલાવડી સ્ત્રી. (-ડું) ન. નાનું તળાવ
 તલાશ(-શી) સ્ત્રી. (ફા.) શોધ; તપાસ
 તલી સ્ત્રી. ઝીણા તલ
 તલી સ્ત્રી. તિલ્લી (ર) બરોળની ગાંઠ | છેડો
 તલો પું. (અ. તલા = સોનું ઉપરથી) પાપટીનો કસબી
 તલ્પ ન. (સં.) શય્યા; પથારી

તલ્લાક સ્ત્રી. તલાક; ફારગતી; છૂટાછેડા
 તલ્લીન વિ. (સં.) ગરક; લીન; એકાકાર
 તલ્લીનતા સ્ત્રી. એકાકારતા; લીન હોવું તે
 તલ સર્વ. (સં.) તારું (પદ્યમાં)
 તલ સંધો. ત્યાર; તે સમયે
 તલ સ્ત્રી. નાનો તલો; તલી | (ર) શક્તિશાળી
 તલંગર વિ. (ફા. તુલાંગર) પૈસાદાર; તાલેવંત; શ્રીમંત
 તલાઈ સ્ત્રી. (ફા. તલાલી) કમબખ્તી; આફત; પાડ (ર)
 તાકીદ; ધમકી
 તલાજે પું. (અ. તલાજલ) પરોણાચારી; મહેમાનગતી
 તલાજ ન. તલાવું તે; સંતાપ | વિશ્યા
 તલાયક સ્ત્રી. નાશનારી સ્ત્રી; ગણિકા; રામજાણી (ર)
 તવારીખ સ્ત્રી. (અ.) ઇતિહાસ; સત્યપૂર્ણતા | ઇતિહાસકાર
 તવારીખદાર, તવારીખનવીસ પું. ઇતિહાસ લખનાર;
 તલાવું અ.કિ. (સં. તપ્, પ્રા. તલ) 'તાવડું'નું કર્મસિ
 તલી સ્ત્રી. નાનો તલો; લોટી
 તલેથો પું. (સં. તપ્, પ્રા. તલ પરથી) રસોઈમાં ઉપરતલે
 કરવાનું કે ઉથલાવવાનું એક સાધન; તાલેથો
 તલો પું. (સં. તપક, પ્રા. તલવ) રોટલા ચોકવાનું એક
 સાધન; મોટી લોટી (ર) ચલમમાં મૂકવાની ગોળ
 ચપટી કીકરી
 તશરીફ સ્ત્રી. (અ.) મોટાઈ; મહિમા; શ્રેષ્ઠતા (મોટા માણસ-
 ને; 'પદારો' કહેવામાં વપરાય છે - તશરીફ લાવો.)
 તશરી સ્ત્રી. (સિ.) રકાબી કે તાસક જેવું પાત્ર
 તસ સ્ત્રી. ન દેખાય એવી ખારીક ફાટ
 તસતસવું અ.કિ. ભયગ્રસ્ત; તણાવું; ટસટસવું | સ્થિતિ
 તસતસાટ પું. તસતસવું તે; ચપોચપ ભિગઈ રહેવાની
 તસબી સ્ત્રી. (અ.) (જપવાની) માળા; બેરખો; જપમાળા
 તસર સ્ત્રી. (સં. તસર, પ્રા. ટસર) રંગની તીક્ષ્ણ રેખા; ટસર
 તસર ન. એક જાતનું કપડું
 તસલમાન વિ. વચગાળાનું; ઉપલક્ષિયું (જેમ કે, તસલમાન
 ઉપલક ખાતું) (ર) તાબાનું (૩) સ્ત્રી. કમજોર;
 ભોગવડો | નિચોટ
 તસલ્લી સ્ત્રી. (અ.) આશ્વાસન; ભરોસો; વિશ્વાસ (ર)
 તસલી સ્ત્રી. તસબી; બેરખો; જપવાની માળા
 તસલીર સ્ત્રી. (અ.) છબી; ચિત્ર; ફોટો
 તસબુર પું. ન. (અ.) ધ્યાન (ર) ખ્યાલ (૩) કલ્પના
 તસિયો પું. તરડ; ફાટ (ર) લીટી; આંક (૩) (આંખમાં)
 રાતી રેખા; તસર; ટશિયો
 તસુ પું. સ્ત્રી. (અ. તસલ્લી) એક ઈચ જેટલું માપ
 તસું વિ. (અપ. તઈસ: સં. તાદશ) તેવું | તણાવું
 તસોતસ કિ.વિ. તસતસ અંધ (ર) વિ. તંગ; ચપોચપ
 તસ્કર પું. (સં.) ચોર (ર) છેતરનાર માણસ
 તસ્કરવું સ.કિ. ચોરવું; ચોરી કરવી

તસ્કરી/

૩૮૮

/તંતરવું

તસ્કરી સ્ત્રી. ચોરનું કામ; ચોરી
 તસ્ત, (ઠડું, સ્નાનું) ન. (ફા. તશ્ત, તશ્તરી) મળમૂઝ
 ઝીલવાનું વાસણ (ર) કોચળા વગેરેનું પાણી
 ઝીલવાનું વાસણ
 તસ્દી સ્ત્રી. (અ. તસ્વીઅ) મહેનત; તકલીફ
 તસ્વીમ સ્ત્રી. સલામ; નમસ્કાર; પ્રણામ [નીચેની સપાટી
 તહ પું., સ્ત્રી., ન. (ફા.) સુલેહ; સંપિ (ર) તળિયું; તળ;
 તહકીક સ્ત્રી. (અ.) તપાસ; શોષ (ર) સંશોધન
 તહકુ(-ફ)બ વિ. (અ. તવક્કુફ=ઢીલ) મોડુંક; મુલતવી
 તહકુ(-ફ)બી સ્ત્રી. તહકૂબ રાખવું તે: મોડૂકી
 તહખાનું ન. ભોંયડું
 તહઝીબ સ્ત્રી. (અ.) શિષ્ટતા; સભ્યતા (ર) સંસ્કૃતિ
 તહત (અ.) હેઠળ; નીચે (ર) અધીન
 તહનામું ન. (ફા.) સુલેહનો કોલકરાર - લેખ
 તહલકા પું. (અ.) મળભળાટ (ર) ઊંચલપાચલ/બાદ
 તહસનહસ વિ. (હિં.) નજ્દા (ર) ખેદાનમેદાન; બર-
 તહસીલ સ્ત્રી., ન. (અ.) જમાખંદી; જમીનમહેસૂલ (ર)
 તાલુકા કે મહાલ [દાર; મામલતદાર
 તહસીલદાર પું. તાલુકાનું મહેસૂલ વસૂલ કરનાર અમલ-
 તહસીલદારી સ્ત્રી. તહસીલદારનું કામ કે પદ
 તહસીલનામું ન. જમાબંધી વસૂલ કરવાનો ચોપડો
 તહી સંયો. (પ્રા. તહિ) ત્યાં; ત્યાં
 તહેનાત સ્ત્રી. (ફા. તઅનાત) સેવાચારી કરવા માટેની
 હાજરી (ર) સેવાચારી; તાબેદારી
 તહેવાર પું. (સં. તિથિવાર, પ્રા. તિસિવાર) ટાણું;
 ખુશાલીનો દિવસ; ઉત્સવ; પર્વ
 તહોમત ન. (અ. તુહમત) આરોપ; આળ
 તહોમતદાર વિ. આરોપી [નામું
 તહોમતનામું ન. આરોપ મૂક્યા બાબતનું લખાણ; આરોપ-
 તળ ન. (સં. તલ) તળિયું; સપાટી (ર) મૂળ (૩) પાયો
 (૪) જન્મસ્થાન
 તળથિહન ન. તળ બતાવતી નિશાની; 'બેન્ચમાર્ક'
 તળજમીન સ્ત્રી. તળિયાની જમીન
 તળપદ ન. ગામતળની જમીન (ર) અસલ - મૂળ જગા
 (૩) સપાટ જમીન (૪) જેનું પૂરું મહેસૂલ લેવાતું
 હોય એવી ખાલસા જમીન
 તળપહું વિ. સ્થાનિક; મૂળ વતનનું (ર) ગામડી; દેશી
 તળવટ સ્ત્રી. પગનાં તળિયાંનું તળવાવું તે (ર) તળિયું
 (૩) જમાનની સપાટી (૪) ઊમરાનું થેલું લાકડું
 (૫) મોભને ટેકવવા સામસામી ભીંતો પર ગોઠવીને
 રખાતું આડું લાકડું
 તળવાવું અ.કિ. વધારે પડતા ઘસારાથી પગના તળિયાનું
 આળું થવું (ર) ઢોરના કાચા ગર્ભનું પટી જવું |વકવવું
 તળવું સ.કિ. (સં. તલતિ, પ્રા. તલઈ) કકડવેલા ધીતેલમાં

તળવું ન. તળિયું; તળું [ગાદલું
 તળાઈ સ્ત્રી. (સં. તૂલવતી, પ્રા. તૂલાવઈ) ખૂબ રૂ ભરેલું
 તળાઈ પું. તાડનું (નર) ઝાડ
 તળાતળ ન. સાત પાતાળમાંનું એક; તલાતલ
 તળાતાંબળા પું.બ.વ. (તળા = તળવું + તાંબળા) (સં.
 તંડુલ) કોકેલા ચોખા - મમરા (ર) કિ.વિ. છૂટેછૂટું;
 લગારે વળગણ ન રહે એમ
 તળાવ ન. નાનું સરોવર [તલાવ
 તળાવડી સ્ત્રી. (-ડી) ન. (સં. તટાક, પ્રા. તટગો) નાનું
 તળાવો પું. ગાડાની પીંજણી તળેની આડી; તળાવો
 તળાંસવું સ.કિ. (સં. તલધર્મ) ધીમેધીમે ચાંપવું; ચંપી
 કરવી [ખુલ્લું; પૂરેપૂરું ખુવાર
 તળિયાઝાટક કિ.વિ. તળિયું ખુલ્લું થઈ જાય તેમ; ખુલ્લે-
 તળિયું ન. નદી વગેરેના કાંઠાના કોળાવમાં વવાતા એક
 વેલાનું ફળ - તડખૂચ, ટેટી, સકરટેટી [તળિયું
 તળિયું ન. (સં. તલ) છેક નીચેનો ભાગ; તળ (ર) પગનું
 તળી સ્ત્રી. ઝોડમાં પગના તળિયાને અડીને રહેતી
 ચામડાની પટી; સખતળી (ર) નદી, તળાવ વગેરેનો
 પાણીની નજીકનો કાંઠાનો કોળાવ
 તળું ન. તળિયાનો ભાગ; તળિયું
 તળે ના. (સં. તલ) નીચે; તળિયે [તલપાપઃ
 તળેઉપર કિ.વિ. ઊંચુંનીચું; તળે કે ઉપર (ર) અધીરું;
 તળેટી સ્ત્રી. (સં. તાલપટ્ટિકા, પ્રા. તલસદિયા) પર્વતની
 આજુબાજુનો નીચાણનો પ્રદેશ [નહિ એવું - શુદ્ધ
 તળુંતાવ્યું વિ. તળેલું અને તાવેલું (ર) (લા.) અભગ્રાય
 તંગ વિ. (ફા.) ઘિમટાતું; ચપસીને આવી રહેતું; સાંકડું
 (ર) તાણેલું; કસેલું (૩) છૂટ વગરનું; ખંચાતું (નાણાં
 કે વેપારની બાબતમાં) (૪) કાપર; કંઠાણેલું (૫) પું.
 ધોડાનું જીન ખસી ન જાય તે માટે પેટને કસીને બાંધેલો
 પટો (૬) મન ઊંચા ધાય એવું (૭) કજૂસ; અનુદાર;
 સંકુચિત [લેંચો
 તંગડી સ્ત્રી. (ટંગડી ઉપરથી) ટાંટિયો (ર) ટૂંકી ચોરસી-
 તંગદિલ વિ. તંગ દિલવાળું
 તંગદિલી સ્ત્રી. દિલ તંગ થવાં તે; વૈમનસ્ય
 તંગાશ સ્ત્રી. (ફા. તંગ ઉપરથી) તંગી; અછત
 તંગિયો પું. (તંગડી ઉપરથી) નાની સૂંચણી; જાંધિયો
 તંગી સ્ત્રી. (ફા.) તાણ; ન્યૂનતા; અછત; તંગપણું
 તંડુલ પું. (સં.) તંડુલ; તાંડુલ; ચોખા
 તંત પું. (સં. તન્તિ કે તંતુ) તાર; તાંતણો (ર) કોઈ ઘટના
 કે વાતની પરંપરા - તેનો લાંબો તાંતણો (૩) ચર્ચા;
 વાદવિવાદ (૪) છાલ; કેટો (૫) મમત; જિદ; હદ
 તંતની સ્ત્રી. તુનતુની (એક વાદ્ય) (ર) હામાં હા
 તંતરવું સ.કિ. (સં. તંત્ર ઉપરથી) છેતરવું; ધૂતી લેવું;
 બોળવવું

તંત્રીબું

૩૮૯

/તાજગી

તંત્રીબું વિ. તંત્રવાળું; તંત્ર ન મૂકે એવું; જિંદી; છઠાગ્રહી
તંત્રું પું. (સં.) તાર; તાંત્રણ; રેસો (ર) પાતળી નસ
તંત્રુવાદળ ન. બહુ ઊંચું સફેદ વાદળ; 'સિરલ ક્લાઉડ'
તંત્રુવાદ્ય ન. (સં.) તંત્રુથી વાગતું વાજિત્ર
તંત્રે(તો)તંત્ર કિ.વિ. (તંત્ર ઉપરથી) એક કંઠે બીજું એમ;
લગાતાર; એક પછી એક (ર) બરોબર; પૂરેપૂરું
તંત્ર ન. (સં.) હિંદુઓનાં એક પ્રકારનાં શાસ્ત્રો (તેમાં મંત્રો,
પ્રયોગો અને ક્રિયાઓ ઉપર વધુ ભાર મૂકેલો છે.)
(ર) વ્યવસ્થા; વહીવટ; 'એડમિનિસ્ટ્રેશન' (૩) તેની
યોજનાપૂર્વક ગોઠવણ; આયોજન (૪) સિદ્ધાંત (ન્યા.)
તંત્રબદ્ધ વિ. (સં.) બરોબર તંત્રરૂપે ગોઠવાયેલું; વ્યવસ્થિત
આયોજનવાળું [સંપાદક
તંત્રી પું. (સં.) તંત્ર ચલાવનાર; અધિપતિ (ર) છાપાનો
તંત્રી સ્ત્રી. તંત્રુવાદ્યનો તાર (ર) ધનુષ્યની દોરી; પણાછ
(૩) એક તંત્રુવાદ્ય
તંત્રીલેખ પું. સંપાદકીય; અગ્રલેખ; 'એડિટરિયલ'
તંદુરસ્ત વિ. (ફર. તંદુરસ્ત) નીરોગી; સ્વસ્થ
તંદુરસ્તી સ્ત્રી. આરોગ્ય; સ્વાસ્થ્ય
તંદુલ પું. તાંદુલ; તંદુલ; તાંદળા
તંદૂર પું. (અ. તન્નૂર) એક જાતનો ભઠ્ઠો જેવો ચૂલો
તંદૂરી વિ. તંદૂર (તન્નૂર)નું કે તે વડે થતું (ર) સ્ત્રી. એક
પ્રકારની રોટી [અર્ધસભાન અવસ્થા
તંદ્રા સ્ત્રી. (સં.) આળસ; સુસાં; થેન (નિદ્રાનું) (ર)
તંદ્રાલુ(ખ) વિ. તંદ્રાવાળું
તંદ્રિલ વિ. (સં.) થેન કે તંદ્રામાં ડૂબેલું; તંદ્રાપુકત
તંબાકુ(ફ) સ્ત્રી. તમાકુ [લૂગાનું ઘર
તંબુ(ખ) પું. દોરડાં અને થાંભલાને ઢેકે તાણેલું છત્રીઘાટનું
તંબૂર પું. (ફા.) તાનપૂરો; તંબૂરો
તંબૂરાપેટી સ્ત્રી. સૂરપેટી
તંબૂરી સ્ત્રી. નાનો તંબૂરો; એકતારો (ર) સારંગી
તંબૂરો પું. (અ. તંબૂર) એક તંત્રુવાદ્ય; એકતારો
તંબોળ પું. (સં. તંબૂલ, પ્રા. તંબોલ) નાગરવેલનું પાન
(ર) તેની બાંટી કે બીડું (૩) ધાડે લાલ રંગ (૪)
ગળાનો એક રોગ
તંબોળી પું. પાનસોપારી વેચનાર કે એક જાતિ
તઃપ્રત્ય. (સં.) નામને લાગતાં 'માંથી', 'નાં દષ્ટિએ' એવા
અર્થનું ક્રિયાવિશેષણ બનાવતો પ્રત્યય ઉદા. તત્ત્વતઃ
ના પ્રત્ય. (સં.) ભાવવાચક સ્ત્રીલિંગ બનાવતો પ્રત્યય.
ઉદા. એકલા
તા પું. (ફા.) એક કાઠળ; તાવ; 'પેપર-સીટ'
તા પું. ગરમી (ર) (લા.) આવેશ; ક્રોધ
તા સ્ત્રી. 'તારીખ'નું ટૂંકું રૂપ
તાઈ પું. મુસલમાનની એક નાત; પીઝરો (ર) વણકર
તાઈ સ્ત્રી. એક વણ

તાઉ વિ. આકળા સ્વભાવનું; ગુસ્સાવાળું; ગરમ મિત્રજ
તાડીસ પું. (અ. તાવુસ) મોર (ર) ન. એક છેડે મોરનો
આકાર હોય એવું વાદ્ય
તાઓ, (ઠપમ) પું. ચીની ફિલસૂફ લાઓત્સેનો તત્ત્વ-
સિદ્ધાંત કે તેને આધારે ચાલતો (ચીની) ધર્મસિદ્ધાંત
તા.ક. સ્ત્રી. 'તાજ કલમ'નું ટૂંકું રૂપ; મુખ્ય લખાણ પૂરું
થયા પછી તેની નીચે ઉમેરેલું લખાણ
તાક સ્ત્રી. (સં. તક) છાશ
તાક સ્ત્રી. (તાકવું પરથી) નેમ; ચોટ
તાક પું. લાગ; તાકડો
તાકડે કિ.વિ. બરોબર તાકગના-અણીના વખતે; ખરે વખતે
તાકડો પું. તાક; લાગ; મોકો
તાકડો પું. (ત્રાક ઉપરથી) તાગડો
તાકણિયું વિ. તાકનારું; તાકેડું
તાકત સ્ત્રી. તાકાત; શક્તિ; સામર્થ્ય; મગદૂર
નાકતવર વિ. (ફા.) તાકાતવાળું; બળવાન
તાકવું સ.કિ. (સં. તર્કપતિ, પ્રા. તક્કરી) એકીનજરે જોયા
કરવું (ર) નિશાન બાંધવું (૩) ઇચ્છવું; ધારવું
તાકાત સ્ત્રી. (અ.) શક્તિ; મગદૂર; તાકત
તાકીદ સ્ત્રી. (અ.) ઉતાવળ (ર) આજ્ઞા; ફરમાન; તરત
કરવાની જરૂરિયાત (૩) ચેતવણી; ધમકી
તાકીદચિત્રી સ્ત્રી., તાકીદપત્ર પું. શાસનપત્ર; ઉપરીના
હુકમનો તાકીદનાં કાગળ (ર) મનાઈહુકમ
તાકું ન. (અ. તાક) ગોખલો; દીવાલમાંનું છાટિયું
તાકેડું વિ. તાકેડું નિશાન પાડનાર; તાકણિયું; નિશાનચાજ
તાકો પું. (અ.) કાઝા વિનાનું લાંબું એકસરખું લૂગડું; થાન
તાકો પું. તાકું; ગોખલો; છાટિયું
તાકોડી વિ. તાકેડું; તાકણિયું
તાગ પું. (સં. સ્થાવ્ય, દે. ઘચ) છેડો; અંત; નિવેડો (ર)
પરજીને વિદાય થતા વરતરકથી છેવટે ભાગોળે કન્યા-
પક્ષના ભાટ તથા શ્રાવણોને અપાતી દક્ષિણ કે લાગો
તાગડવિન્ના પું. બ.વ. મોજમજ (ર) રંગરાગ; થેનબાજ
તાગડો પું. (ત્રાક ઉપરથી) તાંત્રણો; જનોઈ, ત્રાગડો
તાગડો પું. તાકડો; લાગ
તાગડું અ.કિ. તાગ કાઢવો; માપ કાઢવું; અંદાજ કાઢવો
(ર) પરવારવું; તાગ આણવો; છૂટા થવું (૩) છોટી દેડું
તાજ સ્ત્રી. પથ્થર ટાંકતાં પડતો કચરો-ઝોલ (ર) (દાગીનાને)
છોલતાં પડતો કચરો (૩) ઓપ; ચકચકાટ
તાજ(સ)વું સ.કિ. (સં. તક્ષતિ, તચ્છક) ટાંકણાથી
છોલવું; છોલીને ચકચકતું કરવું (ર) તાણિયું કરવું-કાપવું
તાણિયું ન. કલમની જેમ ત્રાંસો કાપેલો સંદાનો ટુકડો
તાજ પું. (ફા.) મુગટ; રાજમુગટ (ર) ગંજકાનું
બાદશાહના મહોરવાળું પાનું [તંદુરસ્તી
તાજગી સ્ત્રી. (ફા.) તાજપણું (ર) તેજ; સ્ફૂર્તિ (૩)

તાજણી

૩૯૮

/ તાદેશ

તાજણ સ્ત્રી. (તાજ ઉપરથી) સૌરાષ્ટ્રની એક ઉત્તમ પ્રકારની ધોરી તાજણો(-ણિયો) પું. તાજણ ધોરીમાં ઉત્પન્ન થોડો [કરાણ તાજણો પું. (સં. તર્જન, પ્રા. તજજણ) સાટકો; ચાબુક (ર) તાજપ સ્ત્રી. તાજપણું; તાજળી [ક્રિયા તાજપોથી સ્ત્રી. તાજ પહેરવાની - ગાદીએ આવવાની તાજમહાલ પું. આગ્રાની સુપ્રસિદ્ધ ઈમારત તાજવું ન. ત્રાજવું તાજ(-જે)કલમ સ્ત્રી. (ફા.) (ટૂંકમાં લખાય છે તા.ક.) મુખ્ય લખાણ પૂરું થયા પછી તેની નીચે ઉમેરેલું લખાણ તાજિયો પું. (અ.) તાજ કે વૃમ્ભવળા ચંદ્રકારનો કૃત્રિમ મકરખો; તાજુત તાજુલ વિ. (અ.) આશ્ચર્યચકિત; દંગ તાજુભી સ્ત્રી. આશ્ચર્ય; નવાઈ; અચંબો તાજું વિ. (ફા. તાજલ) નવું; તરતનું (ર) થાક ઊતરી જઈને સ્ફૂર્તિમાં આવેલું (૩) પૈસાથી ભરેલું; તર તાજુંતમ વિ. એકદમ તાજું તાજુંમાજું વિ. હૃષ્ટપુષ્ટ (ર) તંદુરસ્ત તાજી સ્ત્રી. ત્રાજી; નાનું ત્રાજવું તાજેકલમ સ્ત્રી. જુઓ 'તાજકલમ' તાજેતર વિ. (ફા. તાજલ + અ. તર) તાજેતાજું; તરતનું તાજેતરમાં કિ.વિ. હમણાં જ; થોડા વખત પર તાટ પું. (સં. તજ) છીછરી મોટી થાળી; ટાટ (ર) તંગ; સકસ; અક્કડ તાટ ન. શણનું કપડું; ગૂણપાટ તાટસ્થ ન. તટસ્થપણું; નિષ્પક્ષતા તાટી સ્ત્રી. (દિ. તટી) કામગાંનો પડો; ટટી તાટું ન. (દિ. તટી) વાંસ - ઘાસની નાની ચટાઈ કે પડો તાડ પું. (તાલ, તાલિ) એક જાતનું ઝાડ તાડ પું. માર-લોકનો સોજો [ગોળ તાડગોળ પું. તાડ - ખજૂરાંના તાજ રસ-નીરાનો બનાવાતો તાડગોળો પું. તાડનું ફળ; તાડિયું તાડછું, (-પત્ર) ન. તાડનું પાંદડું તાડન ન. (સં.) તાડવું તે - મારવું તે; મારપીટ તાડપત્ર ન. તાડનું પાંદડું; તાડછું તાડપત્રી સ્ત્રી. તાડના પાનનું છાજ [શણની એક મોઢ તાડપત્રી સ્ત્રી. (ઈ. ટારપોલિન) વરસાદમાં રજા કરે એવી તાડવું સ.કિ. (સં. તાડ) મારવું; માર મારવો તાડવું અ.કિ. ત્રાડવું; મોટેથી ગર્જવું તાડિયું ન. તાડના પાનનો કકડો (ર) રેંદિયાનું પાંખિયું તાડી સ્ત્રી. તાડ - ખજૂરાં વગેરેનો કેકો બનાવેલ રસ તાડૂકવું અ.કિ. તડૂકવું; ત્રાડવું; બરાડવું તાડૂકો પું. તડૂકો; ત્રાડ તાડી પું. (સં. તાડ પરથી) સોજાને લીધે ચામડી તણાઈ

થતી પીડા; તતટાટ (ર) જૂનો ઝપડો (૩) આગ્રહ; હક તાણ સ્ત્રી. (તાણવું ઉપરથી) થારીની - રગોના ખેંચ (ર) તંગી; અજત (૩) આગ્રહ ['ટેનાન' (પ.વિ.) તાણ ન. પાણીના વહેણનું-તાણીજવાનું જોર (ર) ખેંચાણ; તાણવું સ.કિ. (સં. તાનયતિ, પ્રા. તાણઈ) ખેંચવું (ર) ધસાવું (૩) લાંબું ધાય તેમ ખેંચવું કે કોઈ ક્રિયા ચલાવવી (જેમ કે, રાગો, લહેકો વગેરે) (૪) પક્ષ કરવો. ઉદા. કોઈનું તાણવું તાણતાણ, (-ણા), તાણાતાણ સ્ત્રી. ખેંચાખેંચ; આમ ને તેમ કે ઉપરાછાપરી તાણવું તે તાણિયો પું. છાપરા, કઠેડા વગેરેના આધાર માટે મુકાતો પથ્થર; લાકડા કે લોઢાનો ખુણિયો; 'બ્રેકેટ' તાણી સ્ત્રી. નાનો તાણો; ઊભો તાર તાણીનું(-તો)શી(-સી), (૦ને) કિ.વિ. ખૂલ ખેંચીને; મારીમચીને; મુસીબતથી [આગ્રહપૂર્વક તાણીને અ. લાંબા અવાજ કરીને; મોટેથી; જોરથી (ર) તાણુ વિ. (સં. તયોનવતિ, પ્રા. તેણવઈ-તેણઉઈ) નેવું વત્તા ત્રણ (ર) પું. ત્રાણનો આંકડો કે સંખ્યા; '૯૩' તાણો પું. વણવાનો ઊભો તાર (આડો તાર તે વાણો) તાણોવાણો પું. તાણો અને વાણો તાત પું. (સં.) પિતા; બાપ (ર) (ખાસ કરીને ભાથ નીચેના માણસો, શિષ્યો કે બાળકો માટે) વહાલનું એક સંબોધન તાતા પું. ચોટલો (બાળકની બાપામાં) તાતાથેઈ ઉદ્ધ., સ્ત્રી. (-થૈયા) ઉદ્ધ., પું. બ.વ. નાચવાના તાનનો એક બોલ (૩) નાના બાળકને ઊભું થતાં શીખવતાં વપરાતો શબ્દ તાતું વિ. (સં. તમ, પ્રા. તત) ખૂલ ગરમ - તપેલું (ર) આકળા સ્વભાવનું; ગરમ મિજાજનું (૩) તરતનું; તાજું (૪) તેજસ્વી તાતુંમાતું વિ. હૃષ્ટપુષ્ટ તાત્કાલિ(-ણિ)ક વિ. (સં. તાત્કાલિક) તે કાળ સમય સંબંધી કે તે પૂરતું (ર) તરતનું; તાકીદનું; વિલંબ વિનાનું તાત્વિક વિ. (સં.) તત્ત્વને લગતું (ર) યથાર્થ તાત્પર્ય ન. (સં.) ભાર્યાર્થ; મતલબ; સાર (ર) હેતુ; ધારણા; આશય તાત્પૂરનું વિ. તે વખત પૂરતું; તેટલા કે તે કામ પૂરતું તાથેઈ ઉદ્ધ. તાતાથેઈ તાદર્થ્ય ન. (સં.) 'તેને માટે હોવાપણું' બતાવતો સંપ્રદાન વિભક્તિનો અર્થ (ર) હેતુ; ધારણા; ઉદ્દેશ તાદાત્મ્ય ન. (સં.) સમાનતા; અંકતા; અભિનતા તાદાદ સ્ત્રી. (અ.) સંખ્યા (ર) ગણતરી તાદેશ વિ. (સં.) તેના જેવું જ; આબેહૂબ દિખાવ, સ્વરૂપ, સ્વભાવ, ગુણ વગેરેમાં; અદલોઅદલ

તાદૃશ્યતા/

૩૯૧

/ તારક

તાદૃશ્યતા સ્ત્રી. (સં.) તાદૃશ્યપણું [પુન; લેહ; લગની
તાન સ્ત્રી. (સં.) ગાયનમાં લેવાતા પલટા; આલાપ (ર)
તાન સ્ત્રી. મસ્તી; તોફાન (ર) ઉમંગ; ઉત્સાહ
તાનટપ્પો પું. તાન સાથે ટપ્પો ગાવો તે કે તેની ચીજ;

ગાયન; તાનપલટો

તાનપૂરો પું. ગાયનમાં તાન પૂરતું વાદ્ય; તંબૂરો
તાનબાજી સ્ત્રી. તાના મારવા, મહેણાં મારવાં તે
તાનારીરી સ્ત્રી. ગાયનની એક તરેહ; તરણા
તાનાશાલી સ્ત્રી. આપખુદી; સરમુખત્યારી; 'ડિકટેટરશિપ'
તાનો પું. (અ.) ટોણો; મહેણું (ર) કોથ
તાપ પું. (સં.) તડકો (ર) ગરમી; આંચ (૩) જવર; તાવ
(૪) રુખાબ; કડકાઈ (પ) કટપ; પાક (દ) દુઃખ; સંતાપ
તાપક, (-કારી), (-જનક) વિ. (સં.) તાપ કરનારું
તાપડિયું ન. તાપને લીધે થતો ફોલો; તાપોડિયું (ર)

સખત તાપ

તાપડું ન. તડકો ઝીલવા માટેનો ગણપાટ
તાપણી સ્ત્રી. (-ણું) ન. તાપવા માટે ફૂસ, ધાસ, લાકડાં
વગેરેનો ડગલો કરી લગાડેલો અગ્નિ (ર) તાપડું તે
તાપત(-તિ)લ્લી સ્ત્રી. બરોળની ગાંઠ; 'સ્લીન'

તાપત્રય પું. (સં.) આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ અથવા
આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક અને આધિદેવિક એ ત્રણ
જાતનાં દુઃખ-સંતાપ; ત્રણ તાપનો સમૂહ [કયાવનારું
તાપદાયી(-યક) વિ. (સં.) ચિંતા વગેરે કરાવનારું; સંતાપ
તાપમાન ન. ઉષ્ણતામાન

તાપમાપક ન. થર્મોમીટર

તાપડું અ.કિ. (સં.) તપ્પતિ, પ્રા. તપ્પઈ) સૂર્ય કે અગ્નિથી
ટાઢ ઉગાડવી (ર) સ.કિ. (તપ સાથે) તપ કરવું
તાપશામક વિ. (સં.) ઉષ્ણતા શમાવનારું
તાપસ વિ. (સં.) તપ કરનાર; તપસ્વી (ર) પું. ઋષિ
તાપસી સ્ત્રી. (સં.) તપસ્વી સ્ત્રી (ર) ઋષિ કન્યા/પત્ની
તાપિત વિ. (સં.) ગરમ કરેલું; તપાવેલું

તાપી સ્ત્રી. (સં.) સાતપુડામાંથી નીકળી ગુજરાતમાં થઈને
વહેતી સૂરત પાનેની નદી [લીધે થતી કોલ્લીઓ
તાપોટો પું. (-ટિયું) ન. સખત તાપ; કઠારો (ર) તાપને
તાફતો પું. (ફા.) એક જાતનું રેશમી કાપડ; ટાફટો [ઝટપટ
તાબકતોબ કિ.વિ. તરત જ; જરા પણ વિલંબ કર્યા વગર;
તાબૂત પું. ન. (અ.) મહાપ્રતીક; જનાજો (ર) ખાસ કરીને
ઈસ્લામી શલીદ હુસેનની યાદગીરીમાં મોહરમના
દિવસોમાં કબર જેવા ઘાટ કાઢે છે તે; તાજિયો (૩)

બાધું કે શૂનમૂન જેવું થયેલું માણસ

તાબૂતગર વિ. તાબૂત બનાવનાર કારીગર
તાબું કિ.વિ. (અ.) તાબામાં; હુકમ તળે; કબજે
તાબેદાર વિ. હુકમમાં રહેનારું; આજ્ઞાકિત (ર) પરાધીન
તાબેદારી સ્ત્રી. તાબેદારપણું; અધીનતા

તાબો પું. કબજો; હવાલો [રાબોટો
તાબોટો પું. સથેળી પર હથેળી અફાળી કરેલો અવાજ (ર)
તામકી સ્ત્રી. (સં.) તામ્ર પરથી તાંબડી; ત્રાંબડી
તામડો પું. પાણી ભરવાનું મોટું વાસણ; તાંબડો; ત્રાંબડો
તામરસ પું. (સં.) એક છંદ (ર) કમળ (૩) તાંબું (૪)

સોનું [બનેલું (૩) પું. ગરમ મિજાજ; ગુસ્સો
તામસ વિ. (સં.) તમોગુણને લગતું (ર) અંધારું; તમસનું
તામસિક વિ. કોથી; તામસી (ર) તામસ; તમોગુણી
તામસી વિ. કોથી (ર) તામસ (૩) સ્ત્રી. દુર્ગતનું એક નામ
તામસી વિદ્યા સ્ત્રી. ઊંધમાં નાખવાની વિદ્યા
તામિલ સ્ત્રી. તામિલનાડુ રાજ્યની એક દ્રાવિડ ભાષા
તામિલનાડ, (-ડુ) પું. મદ્રાસ આસપાસનો તામિલ
ભાષાભાષી પ્રદેશ

તામિસ ન. (સં.) ધોર અંધકારવાળું એક નરક
તામીલ સ્ત્રી. હુકમનો અમલ; આજ્ઞાકિતપણું
તામ્ર વિ. (સં.) લાલ; રાતું (ર) ન. તાંબું
તામ્રકાર, તામ્રફટ પું. તાંબાનાં વાસણ બનાવનારો; ફંસારો
તામ્રપટ(-ત્ર) પું., ન. તાંબાનું પતરું (ર) તેના પર લખેલો
લેખ-અભિલેખ

તામ્રભસ્મ સ્ત્રી. (સં.) તાંબાની ભસ્મ-એક ઔષધિ
તામ્રમુદ્રા સ્ત્રી. (સં.) તાંબાનો સિક્કો [સમય
તામ્રયુગ પું. (સં.) તાંબાનાં વાસણો વપરાવા લાગ્યા તેવો
તામ્રલેખ પું. (સં.) તાંબા પર કોતરેલો લેખ; તામ્રપત્ર
તામ્રવર્ણ, (-ણી) વિ. તાંબાના રંગનું; લાલચોળ; લાલધુમ
તાયફાવાળો પું. પાકિસ્તાન અને અફઘાનિસ્તાનની વચ્ચેના
ભાગમાં રહેતા તાયફા(ટોળી)નો આદમી
તાયફાવેડા પું.બ.વ. દારૂ પીને કે બીજી રીતે નિરુદ્ધશપ્લે
માણસું તે (ર) ઉગાઉપણું; વંદી ગયેલા જેવું વર્તન
(૩) નાટકીય વર્તન

તાપકી પું. (અ.) ટોળી; સમૂહ; મંડળ (ર) ગાવા-
બજાવવાનું કામ કરનાર રામજણી અને તેના
સાથીઓનો સમૂહ (૩) તાયફા જેવું નાટકીય વર્તન
કે તેવો દેખાવ કરવો કે દશ્ય ભજવવું તે; 'ફ્લોટ'
તાર વિ. (સં.) તીણો કે ઊંચો (સ્વર) (ર) ઉત્તમ (૩)
પું. ઊનારો; સામો કાંઠો (૪) અંત; છેલો; મુક્તિ (પ)
તરી શકાય તેવી સ્થિતિ (પાણીની)

તાર પું. (ફા., સં.) તંતુ; ઘોરો; રેસો (ર) પાતુને ખેંચીને
બનાવેલો તાર (૩) તાર મારફતનો સંદેશો;
'ટેલિગ્રામ' (૪) તલ્લીનતા; એક લગન (પ) કેફની
ખુનારી (દ) સાતત્ય; એકધારી ધરંધરા

તાર પું. (ધાનો) તાવ; તા; 'પેપર-સીટ' [તારધર
તારઓકિસ સ્ત્રી. તારથી સંદેશો લેવા-મોકલવાનું કાર્યાલય;
તારક વિ. (સં.) તારનાર; ઉદ્ધાર કરનાર
તારક પું. (સં.) તારો; સિતારો

તારક/

૩૯૨

/તાલમેલ

તારક વિ. (સં.) પ્રવાહીમાં તરવા કે તારવાનો ગુણ કે શક્તિવાળું; 'બોયન્ટ' (પ.વિ.)
 તારક પું. (સં.) એક રાક્ષસ-દાનવ
 તારકચિહ્ન ન. (સં.) તારાની આવી ★ નિશાની
 તારકસ પું. (તાર+ફા. કષ) પાતુનો તાર ખેંચનારો (૨) સોનાચાંદીનો કસબ કરનારો
 તારકસબ પું. સોનાચાંદીના તાર તથા કસબ
 તારકા સ્ત્રી. (સં.) તારો; શિતારો
 તારકિત વિ. (સં.) તારાઓથી ભરેલું-ખરેલું (૨) જેને * એવું નિશાન કરવામાં આવ્યું છે તેવું; તારાંકિત
 તારધર ન. (સં.) તાર-ઓફિસ
 તારણ ન. (સં.) પાર ઉતારવું તે; ઉદ્ધાર (૨) તારવી કાઢેલું તે; સાર; તાત્પર્ય (૩) કરજ કરવામાં મૂકવી પડતી માલની કે રોકડની અનામત; કરજ વાળવા અનામત રખાતી રકમ (૪) વસ્તુ તારવી કાઢ્યા પછી રહેતું પ્રવાહી (૫) સિસાબ તારવી કાઢવું તે; તારવણી; તારીજ; 'એલેન્સ' (દ) પ્રવાહીમાં તારક બળ કે ગુણવાળું હોવું તે; 'બોયન્સી' (પ.વિ.)
 તારણતરણ વિ. (૨) પું. ઉદ્ધાર કરનાર; ઉદ્ધારક
 તારણકંડ ન. દેવાનું પાર ઉતારવાનું અનામત કંડ; ડૂબતકંડ; 'સિકિંગ કંડ' |જળ
 તારણબળ ન. પ્રવાહીમાં રહેલા પદાર્થને ઉપર લાવવાનું તારણહાર વિ. (૨) પું. તારણતરણ; ઉદ્ધારક
 તારતમ્ય ન. (સં.) ભાવાર્થ; સારાંશ (૨) ઓછાવત્તાપણું; કેર (૩) ગુણ; પ્રમાણ વગેરેનો પરસ્પર મેળ
 તારતાર વિ. (ફા.) ટુકેટુકડા (૨) ચીંથરેચીંથરા થયેલું તાર-મનીઓર્ડર પું. તારથી મોકલાતો મનીઓર્ડર
 તાર-આસ્તર પું. તારના યંત્ર પર સંદેશ લેવા મોકલવાનું કામ કરનાર અધિકારી; 'સિગ્નલર'
 તારલો, (-લિયો) પું. તારો (લાલિયવાચક)
 તારવણી સ્ત્રી. (સિસાબ) તારવવું તે; તારણ કઢાવવું તે તારવવું સ.કિ. ('તારવું' ઉપરથી) દબાઈ ગયેલી વસ્તુને ઊંચી આણવી (૨) ઉપર-ઉપરથી લઈ લેવું (૩) પાંખો કરી પાણી સોંસરું કાઢી લેવું - બોળી કાઢવું (૪) જમા-ઉધારનો આંકડો ખાતાવાર નક્કી કરવો (૫) નફો-તોટો કાઢવો (૬) બધામાંથી અમુક વીણી જુદું પાડવું તારવાળો પું. તારનો સંદેશો પહોંચાડનારો ખેપિયો કે પટાવાળો |ઉચારવું
 તારવું સ.કિ. તરે એમ કરવું; ઉદ્ધારવું; ડૂબતું બચાવવું; તારા સ્ત્રી. (સં.) વાલીની સ્ત્રી (૨) આંખની કીકી તારાજ વિ. (કા.) ખેદાનખેદાન; જમીનદાંત; કના તારાજ સ્ત્રી. ખુવારી; પાપમાલી તારાટપકી સ્ત્રી. ચાંલ્યા તરીકે ભરતમાં વપરાતી પાતુની ચકચકિત ટીપકી; નાની ટીલટી

તારા(-ધીશ, ઠપતિ, ઠપીડ) પું. (સં.) ચંદ્ર તારામતી સ્ત્રી. (સં.) રાજ હરિશ્ચંદ્રની પત્ની તારામંડલ ન. (સં.) બધા તારાઓનો સમૂહ (૨) એક જતનું દાડવાનું તારામેત્રી સ્ત્રી. (-ત્રક) ન. (સં.), તારાલગ્ન ન. આંખે આંખ મળવીત; નેત્રપલ્લવી (૨) તેનાથી થયેલી પ્રીતિ તારાસ્થાન ન. મળતે તારા અદંશ્ય ન થાય તે પહેલાં કરાતું આકાશ નીચે સ્થાન |ભરેલું તારાંકિત સ્ત્રી. (સં.) ખાસ યાદીમાં સ્થાન (૨) તારાઓથી તારિકા સ્ત્રી. (સં.) તારો તારિણી વિ. સ્ત્રી. (સં.) ઉદ્ધાર કરનારી; તારનારી તારીખ સ્ત્રી. (અ.) એક આખો દિવસ કે તેનો ક્રમિક આંકડો; રોજ; ચાંદ (ઈસ્વી કે મુસલમાની મહિનામાં) તારીખવાર કિ.વિ. તારીખના અનુક્રમવાળું કે તેવા અનુક્રમે, તારીખ પ્રમાણે; 'કાનોલોજિકલ' તારીખિયું ન. તારીખ જાણવા કરેલી યોજના; 'કેલેન્ડર' (૨) તારીખનો દફતર તારીજ સ્ત્રી. (અ.) જમાઉધારનું તારણ (૨) સાર-સારાંશ તારીક સ્ત્રી. (અ.) વખાણ; પ્રશંસા તારણી સ્ત્રી. (સં.) તરણી; જુવાન સ્ત્રી તારણ્ય ન. (સં.) તરણાવસ્થા; યુવાની તારું સર્વ. (અપ. તુહારઅ) શ્રીએ પુરુષ એકવચન, સંખંધ વિભક્તિ; તેને લગતું; તારી માલિકીનું તારે(-રો)તાર કિ.વિ. તાંત્રજેતાંતાણા છૂટા થાય એમ; મળણ (૨) તદન છિન્નભિન્ન (૩) પું. દરેક તાર તારો પું. આકાશમાં જબ્જટો ગોળો (૨) આંખની કીકી તારો પું. (સં. તારક, પ્રા. તારઅ) શોશિયાર તરનારો; તરવેયો તાર્કિક વિ. (સં.) તર્કને લગતું (૨) પું. તર્કશાસ્ત્રી તાર્ય પું. (સં.) ગરુડ પક્ષી (વિષ્ણુનું વાહન) તાલ પું. (સં.) ગાયનના ઢોકનું માપ (૨) મજા; રંગ; રસ (૩) લાગ; યોગ્ય સમય (૪) તાડ (૫) કાંસીજોડ (૬) યુક્તિ; ખેલ; પ્રપંચ તાલ સ્ત્રી. માથાની ટાલ તાલ ન. (સં.) સરોવર તાલકી સ્ત્રી. તાળવું; તાલકું |ટાલકું તાલકું ન. માથાનો વચ્ચો અને ઓઘી ઉપરનો ભાગ; તાલપત્ર ન. (સં.) તાડપત્ર તાલબદ્ધ વિ. (સં.), તાલબંધ વિ., કિ.વિ. પદ્ધતિસર (૨) સંગીતમાં તાલ પ્રમાણે; 'રિથમિકલ' તાલબદ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) તાલબદ્ધ હાવાપણું તાલભંગ પું. (સં.) તાલ તૂટવો તે (સંગીત) તાલમેલ સ્ત્રી. ટાપટીપ; સુચારુ રીતે કરેલી સજાવટ (૨) ઉપર - ઉપરનો ભપકો - સફાઈ

તાલમેલિયું

૩૯૩

[તાંત]

તાલમેલિયું વિ. તાલમેલ કરનારું
 તાલમેલ(-ળ) પું. તાલનું મળતું તે
 તાલવાદન ન. (સં.) વાદ્ય પર તાલ વગાડવો તે
 તાલવ્ય વિ. (સં.) તાલુસ્થાની; તાળવાવાળા ભાગમાંથી
 ઉચ્ચારાતો; 'પેલેટલ' [પાલવેલી
 તાલાવેલી સ્ત્રી. (દિ. તલ્લોવિલ્લિઅ) અલીસારી; ચટપટી;
 તાલિકા સ્ત્રી. (સં.) તાળી (૨) અનુક્રમશિકા (૩) યાદી
 તાલી સ્ત્રી. તાલવૃક્ષ; તાડ (૨) તાડી (૩) તાળી; બે લાથ
 અફાળી કરાતો અવાજ કે સંગીતનો અપાતો તાલ
 તાલી(-ભી)થેલું વિ. વખાણમાં તાળી પર એવી મુરાદવાળું
 તાલીમ સ્ત્રી. (અ. તઅલીમ) કેળવણી; શિક્ષણ (૨)
 અંગકસરતનું શિક્ષણ (૩) શિસ્ત (૪) શીખવવું કે
 તેની આવડત [તાલીમ મેળવેલ; 'ટેઈન્ડ'
 તાલીમબદ, તાલીમબંદ વિ. તાલીમથી વ્યવસ્થિત થયેલું;
 તાલીમખાજ વિ. કસરત જાણનારો; કસરતી (૨) પૂર્ત;
 ખેલાડી [('રિકેશર' જેવો) વર્ગ
 તાલીમવર્ગ પું. અમુક વિશેષ તાલીમ માટેનો ખાસ
 તાલીમાર્થી પું. તાલીમ લેનાર વિદ્યાર્થી
 તાલીમી વિ. તાલીમને લગતું કે તાલીમવાળું કે તાલીમ
 લેનારું કે લેવાની ઉચ્છવાળું
 તાલુ સ્ત્રી., ન. (સં.) તાળવું [કકડો
 તાલુ ન. (અ. તલા=સોનું) કાપડમાં મુકાતો એક કસબી
 તાલુક પું. (અ. તઅલુક) સંબંધ; લાગતું-વળગતું હોતું તે
 (૨) માલમિલકત; ગરાસ (૩) તાલુકો
 તાલુકદાર પું. નાના ગરાસનો ધણી (૨) તાલુકાનો -
 ગામનો વહીવટ કરનાર સરકારી અમલદાર
 તાલુકદારી વિ. તાલુકાદારને લગતું
 તાલુકદારી સ્ત્રી. તાલુકદારનું કામ કે પદ
 તાલુકો પું. જિલ્લાનો નાનો ભાગ; પરગણું
 તાલુમૂલ(-ળ) ન. (સં.) તાળવાના મૂળનો ભાગ
 તાલુસ્થાન ન. (સં.) તાળવાનો ભાગ
 તાલુસ્થાની વિ. તાલુસ્થાનમાંથી ઉચ્ચારાતું; તાલવ્ય
 તાલે ન. (અ. તાલિઅ) નસીબ; કિસ્મત; ભાગ્ય
 તાલેવ(ટર, -વંત, -વાન) વિ. નસીબદાર; ભાગ્યશાળી
 (૨) પેસાદાર; તવગર; પનવાન
 તાવ પું. ('તા' ઉપરથી) આખા ધામાંથી એક કાગળ
 તાવ પું. (સં. તાપ, પ્રા. તાવ) જવર; શરીરની ગરમી
 વધવાનો એક રોગ [લાથ ફેરવવો એ અર્થમાં
 તાવ પું. 'તાવદેવો'એ પ્રયોગમાં; રોક કે ગર્વમાં (મુજ્જ પર)
 તાલી સ્ત્રી. (સં. તાપિકા, પ્રા. તાવિઆ) પેણી; કઢાઈ
 (૨) કોનોસાકની ચૂરી
 તાવડો પું. ખૂબ મોટી પેણી
 તાવણ(-ણી) સ્ત્રી. તાવવાની - કકડાવાની શુદ્ધ કરવાની
 ક્રિયા કે તે કરવાનું વાસણ (૨) કસોટી

તાવ-તરિયો પું. (તાવ+તરિયો) તાવ વગેરે રોગ
 તાવમાપક ન. થરમોમીટર
 તાવલી સ્ત્રી. થોડો થીમો તાવ; થીકડી
 તાવલું વિ. તાવવાળું [તપાવવું (૨) ઓગાળવું (૩) કસવું
 તાવવુંસ.કિ. (સં. તાપયતિ, પ્રા. તાવઈ) શુદ્ધ કરવા માટે ખૂબ
 તાલી સ્ત્રી. નાનો તવો; લોઢી
 તાલીજ ન. (અ.) મંતરજંતરનો દોરો અથવા માદળિયું
 તાલેથો પું. તલેથો [પ્રભાવ
 તાશેરો પું. બંદૂકનો અવાજ; ગોરીબારની ધડાધડ (૨)
 તાસ સ્ત્રી. (અ.) તાસક; તાટ (૨) (ધડિયાળ) ઝાલર
 (૩) ઓપ; ઓપવાળો કસબ (૪) સ્વાદ; મજા; રંગ
 (૫) તાછ (પદ્યમાં વપરાતો શબ્દ) ['પીરિયડ'
 તાસ પું. અધ્યાપન-અધ્યપનનો નક્કી કરેલો પ્રત્યેક ગાળો;
 તાસ પું. તાસતો; એક જાતનું રેશમી કાપડ
 તાસક સ્ત્રી. (ફા.) ધાતુના પતરાની છીછરી ધાળી
 તાસતો પું. (તાસ=કસબ) એક જાતનું રેશમી કાપડ
 તાસળું ન. કાંસાનો પહોળો મોટો વાડકો; તાંસળું
 તાસવું કિ. વિ. તાછવું; ટાંકણાથી છોલવું (૨) છોલીને
 ચકચકનું કરવું (૨) તાછિયું કરવું - કાપવું [ચાટ
 તાસીર સ્ત્રી. (અ.) લક્ષણ; ગુણ; છાપ; અસર (૨) રૂપ;
 તાસીરો પું. તાલ; ઘાટ; મજા
 તાસું ન. (અ. તાસ) એક જાતનું મગાડું
 તાળવું ન. (સં. તાલુ, પ્રા. તાલુઅ) મોંની બખોલનો ઉપલો
 હુંમટ જેવો ભાગ (૨) માથાનું તાલકું
 તાળાફૂંથી સ્ત્રી. તાળું અને ફૂંથી (૨) છોકરાંની એક રમત
 તાળાબંધી સ્ત્રી. માલિક તાળું મારીને મજૂરોને કામ ચડતા
 રોકે તે; 'લોકઆઉટ'
 તાળિયું વિ. માત્ર તાળી પાડી દૂર રહેનારું; સ્વાર્થી (સંયું)
 તાળી સ્ત્રી. (સં. તાલિકા, પ્રા. તાલિઆ) બે લાથ અફાળી
 કરાતા અવાજ યા સંગીતનો અપાતો તાલ
 તાળીથેલું વિ. પ્રશંસામાં તાળી પર એવી ચાલના કે
 વાસનાવાળું; તાલીથેલું
 તાળું ન. (સં. તાલક, પ્રા. તાલઅ) બારણાં, પેટી વગેરે
 બંધ કરવા માટે વપરાતી કળવાળી એક બનાવટ
 તાળેબંદ(-ધ) પું. (તાળો+બંધ) ખાનાં પાડી કરેલી
 સિસાબની રજૂઆત
 તાળો પું. (સં. તાલિકા) મળતું-બંધબેસતું હોવાપણું (૨)
 સિસાબ ખરો છે કે ખોટો જાણવાની યુક્તિ
 તાળોટા પું. જ.વ. મોટા પટાકાની તાળીઓ પાડવી તે
 તાંડવ, (ઠનૂત્ય) ન. (સં.) શિવનું ભયાનક નૃત્ય (૨)
 ભયંકર નૃત્ય (૩) ભારે બેફામ તોફાન
 તાંત સ્ત્રી. (સં. તંત્રી, પ્રા. તંતી) ચીકણા પદાર્થનો તંતુ;
 ચીકણો તાર (૨) આંતરંગની બનાવેલી દોરી (૩)
 એક જાતનો જડાવ ઢાગીનો (૪) પ્રત્યંચા; પાજણ

તાંત્રિયું

૩૯૪

/ તિલસ્મી (-સ્માતી)

તાંત્રિયું વિ. તાંત્રાવાળું
 તાંત્રણું પું. તાર; દોરી (ર) રેસો
 તાંતરડી સ્ત્રી. દોરડી જેવું સૂકલકડી ને બેઝળ શરીર (ર)
 ચામડાની કે આંતરડાની વાધરી
 તાંતરવું સ.કિ. (તાંતરવું ઉપરથી) વણ કરવું (ર) તંતુ વડે
 જાળું કરવું (૩) કસાવવું
 તાંતો પું. (સં. તંતુ) તાંતણો; તાર (ર) પંક્તિ; હાર (૩)
 એસેરી વણેલી દોરીને ઉભેળી તેમાં ત્રીજી સેર મેળવવી
 તે
 [જાજનારી (૩) તંત્ર-શાસ્ત્રને માનનારો
 તાંત્રિક વિ. (સં.) તંત્રશાસ્ત્રને લગતું (ર) પું. મંત્રતંત્રાદિ
 તાંદળજો પું. (સં. તંદુલીયક, પ્રા. તંદુલજજઞ) એક જાતની
 વનસ્પતિ - ભાજ
 તાંદળ પું. બ.વ. (સં. તંદુલક) કાંગ, બાવડો, કોદરા
 વગેરેમાંથી છડીને કાઢેલા દાણા (ર) ભરેલાં મરી
 તાંદળિયો પું. તાંદળજો
 તાંદુલ પું. બ.વ. (સં. તંદુલ) તંદુલ; ચોખા (ર) તાંદળા
 તાંબડી સ્ત્રી. (સં. તામ્ર, પ્રા. તંબ) નાનો તાંબડો; તામડી;
 વટલોઈ
 તાંબડો પું. તામડો; પાણી ભરવાનું મોટું વાસણ
 તાંબડૂંડી સ્ત્રી. નાલવાનું પાણી લેવા વપરાતું તાંબાપીતળનું
 પહોળા મોનું એક વાસણ
 તાંબિયો પું. તાંબાનો લોટો; વાડકો કે સિક્કો [થાતુ; તાંબું
 તાંબું ન. (સં. તામ્ર) આછા રાતા રંગની એક પિત્તળ જેવી
 તાંબૂલ ન. (સં.) નાગરવેલનું પાન (ર) પાનબીડું
 તાંબૂલી સ્ત્રી. નાગરવેલ
 તાંબેલી વિ. રંગમાં તાંબા જેવું કે તાંબાનું બનાવેલું
 તાંસળી સ્ત્રી. નાનું તાંસળું
 તાંસળું ન. તાંસિયું; છાલિયું [તાંસળું
 તાંસિયું ન., (-યો) પું. કાંસાનો પહોળો મોટો વાડકો;
 તાંહાં સંખો. ત્યાં [વગેરેમાંથી છટકવાની યુક્તિ કે ચાલાકી
 તિકકમ ન. (મ. તિકકે ઉપરથી) (જેલમાં) ચોરી; નિયમ
 તિકકડ પું. જાડો રોટલો; ટિકકડ
 તિકત વિ. (સં.) તીનું (ર) કડવું (૩) ન. મરી
 તિકતના સ્ત્રી. (સં.) કડવો સ્વાદ (ર) તીખો સ્વાદ
 તિખારો પું. (સં. તીજાધાર, પ્રા. તિકમ્ભર) તણખો; અંગારો
 તિજેરી સ્ત્રી. (ઈ. ટ્રેઝરી) નાણાં, કીમતી માલમતા વગેરે
 રાખવાની લોખંડી મજબૂત પેટી [‘ટ્રેઝરી ઓફિસર’
 તિજેરી-અધિકારી પું. સરકારી તિજેરીનો અધિકારી;
 તિજેરી-કારકુન પું સરકારી તિજેરીખાતાનો કારકુન
 તિજેરી-ચલણ ન. સરકારી તિજેરીમાં રકમ ભરવાનું
 કાગળિયું [વેરણછેરજ
 તિતર-ખિતર વિ., કિ.વિ. આમતેમ; અહીં તહીં; જ્યાં ત્યાં;
 તિતાલી, (-લિયું) વિ. (ત્રિન્તાલ) ઉછાંછળું; નાદાન
 તિતિશા સ્ત્રી. (સં) સુખદુઃખ આદિ દ્વંદ્વોનું ધોરજથી સહન

કરવું તે; સહનશીલતા; સમિષ્ણુતા [છે તેવું
 તિતિશિત વિ. (સં.) જેને વિશે તિતિશા કરવામાં આવી
 તિતિશુ વિ. તિતિશાવાળું; સમિષ્ણુ; સહનશીલ [ઈચ્છા
 તિતિયાં સ્ત્રી. (સં.) તરી જવાની-પાર ઊતરી જવાની
 તિતિયું વિ. (સં.) તરી જવાની/પાર ઊતરી જવાની ઈચ્છા
 કરનાર
 તિતિર સ્ત્રી. (સં.) તેતર પક્ષી [સંવલસરીનો દિવસ
 તિયિ સ્ત્રી. (સં.) સિદ્ધ મહિનાનો દિવસ; મિતિ (ર)
 તિયિશાય પું. તિયિનો શય - ગણતરીમાં ન આવવું તે (બે
 સૂપોદયમાં ત્રણ તિયિઓ આવે ત્યારે જે તિયિ સૂર્યના
 ઉદયકાળમાં ન આવે તેનો શય ગણાય છે.)
 તિયિપત્ર ન. પંચાંગ; તિયિઓની વિગતવાળું પુસ્તક
 તિયિવૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) તિયિનો વધારો (જે તિયિમાં બે
 સૂપોદય આવે તે તિયિ બે વાર ગણાય છે.)
 તિપાઈ સ્ત્રી. ત્રણ પાયાવાળું મેજ; ટિપાઈ; ત્રિપાઈ
 તિપેટ પું. હિમાલયની ઉત્તરનું એક રાજ્ય; ટિપેટ
 તિમંગળ, તિમિંગિલ(-ળ) પું. (સં. તિમિંગલ); તિમિ
 (માછલીની જાતનું દરિયાઈ પ્રાણી)ને ખાઈ જનારું
 મોટું દરિયાઈ પ્રાણી (ર) મગરમચ્છ (૩) મોટી
 શક્તિશાળી વ્યક્તિ (૪) એક તારામંડલ
 તિમિર વિ. (સં.) અંધારું (ર) ન. અંધકાર
 તિરકસ(-સિયું) વિ. ત્રાંસું; તીરકું (ર) ન. ભીંતમાં
 આડી-વાંકી ઈંટો મૂકીને બનાવેલું નાનું જાળિયું
 તિરસ્કરણીય વિ. (સં.) તિરસ્કારને પાત્ર; તિરસ્કાર્ય
 તિરસ્કાર પું. (સં.) તુચ્છકાર; અનાદર; ધિક્કાર
 તિરસ્કારપૂર્વક કિ.વિ.. (સં.) તિરસ્કારથી
 તિરસ્કારવાચક વિ. (સં.) તિરસ્કાર દર્શાવનારું
 તિરસ્કારવું સ.કિ. તિરસ્કાર કરવો
 તિરસ્કૃત વિ. (સં.) તરછોડી કાઢેલું; તિરસ્કારાયેલું
 તિરાડ સ્ત્રી. ફાટ; ચીરો; તરડ
 તિરોધાન ન. (સં.) અદૃશ્ય થવું તે; આચ્છાદન
 તિરોભાવ પું. (સં.) અદૃશ્ય થવું એ; અદૃશ્યતા (ર) નાશ
 તિરોભૂ(-સિ)ત વિ. (સં.) અદૃશ્ય થઈ ગયેલું (ર) દંકાયેલું
 તિર્યક વિ. (ર) કિ.વિ. (સં.) વાંકું; ત્રાંસું
 તિર્યકતા સ્ત્રી. (સં.) વકતા
 તિર્યગ્યોનિ સ્ત્રી. (સં.) પથુ, પક્ષી વગેરે જીવો
 તિર્યગ્રેખા સ્ત્રી. (સં.) આડી લીટી; ‘ટ્રાન્સવર્સલ’ (ગ.)
 તિર્યક(-ચ) ન. (સં.) મનુષ્યથી સલકી જાતનાં પ્રાણી-
 તિર્યગ્યોનિ
 તિલ પું. (સં.) (જેમાંથી તેલ કઢાય છે તે) તલ
 તિલક ન. (સં.) ટીલું (ર) લોકમાન્ય બાળગંગાધર ટિળક
 તિલક સ્ત્રી. એક છંદ-વૃત્ત [અયંબાની વાત; જાદુ
 તિલસ્મ પું. (-સ્માન) પું. (અ. તિલિસ્માત) ચમત્કાર;
 તિલસ્મી(-સ્માતી) વિ. ચમત્કારી; જાદુઈ; તિલિસ્મવાળું

તિલાણી

૩૯૫

[તુચ્છ]

તિલાણી પું. જેમાં ત. લ. ન. મ. દ. ર એવા કોમળ અને રણકો કરતા અક્ષર કે કોમળ સ્વરો વારંવારે આવ્યા કરે તેવું ગાયન; એ નામનો એક રાગ

તિલાજલિ સ્ત્રી. (સં.) તિલોદક; મૃત વ્યક્તિને તર્પણરૂપે ખોવામાં ભરીને અપાતાં તલ અને પાણી (ર) રૂખસદ

તિલોતમા સ્ત્રી. (સં.) એક અપ્સરા

તિલોદક ન. (સં.) મૂએલાંને અપાતાં તલ અને પાણી તિલ્લી સ્ત્રી. બરોળની ગ્રંથિ

તિસમારખાં વિ. (ત્રીસ જણને મારનાર) ગરમ મિજાજનું (ર) બઘાઈખોર (૩) પું. મોટાં પરાક્રમીની બઘાણો મારનાર વ્યક્તિ

તિહાં સંયો. ત્યાં; ત્યાહાં

તીકમ પું. જમીન ખોદવાનું એક ઓજાર; ત્રિકમ

તીક્ષ્ણ વિ. (સં.) બારીક ધારવાળું (ર) આકરું; તીખું (ભાષણ) (૩) ચકોર; ચપળ; કુશાગ્રબુદ્ધિવાળું

તીખટ વિ. તીખાસ્વાદનું (ર) ન. તીખાશઆવે એવો મસાલો

તીખટ પું. તીખો સ્વાદ (ર) સ્વભાવની ઉગ્રતા

તીખાબોહું વિ. તીખી ભાષા બોલનારું; આકારં વેણ કહેનારું

તીખાશ સ્ત્રી. તીખાપણું; તીખો સ્વાદ

તીખાં ન. બ. વ. મરયાં (ર) મરી

તીખું વિ. (સં. તીક્ષ્ણ, પ્રા. તિક્ષ્મ) ધમધમાટ; જીલ ચયરે એવું (ર) પાણીવાળું; તેજ; જલદ (૩) ઉગ્ર; ગરમ મિજાજનું (૪) ન. ખરું લોટું; પોલાદ

તીખું તમતમું વિ. ખૂબ તીખું [વાડિયાની ત્રીજી તિથિ તીજ સ્ત્રી. (સં. તૃતીયા, પ્રા. તિર્થજી) ત્રીજ; પખતીડ ન. (દે. ત્રિક, તિડ) એક જાતનો પાંખાળો જવ; તીતીધોડાના ઘાટનું, એનાથી મોટું વનસ્પતિ-ભંજક જવડું; શલભ; ઊભો ધાક ખાનાર જવડું

તીખું વિ. (સં. તેજન, પ્રા. તેઅણ) ઝીણી ધારવાળું (ર) ઝીણી અણીવાળું (૩) સૂક્ષ્મ પક્ષ તીવ્ર (સૂર)

તીનર પું. (સં. તિતિર) તેતર પક્ષી

તીની સ્ત્રી. ચકલી; પંખી (બાળભાષામાં) પાંખાળું જવડું

તીનીધોડું પું. ધાસમાં ફરતું તીડ જેવું લીલા રંગનું એક જાતનું તીનપાંચ સ્ત્રી. (દિ.) ટડપડ; મિજાજ (ર) પંચાત

તીર ન. (સં.) કાંઠો; કિનારો; તટ

તીર ન. પારસી યોથો મહિનો (ર) (લા.) (જાપરાનો) ઊભો ટેકો (૩) વહાણનો એક ભાગ (જેને સડક બાંધે તે લાકડું) (૪) પું. પારસીઓના મહિનાનો તેરમો દિવસ; પારસીઓનો ચોથો મહિનો

તીર ન. (સં., ફા.) બાણ

તીરકમાનિયું વિ. ધનુષના જેવું ગોળ-વર્તુળાકાર

તીરકશ પું. બાણનો ભાથો

તીરગર પું. (ફા.) બાણ બનાવનારો કારીગર [ત્રાંછું

તીરછું વિ. (સં. તિરશ્ચક્ર, પ્રા. તિરચ્છક્ર) આડું; ક્તરાતું;

તીરથ ન. જુઓ 'તીર્થ'

તીરથવાસી વિ. તીર્થવાસી; તીર્થસ્થાનમાં રહેનારું

તીરવા કિ. વિ. (તીર+વા) બાણ જાપ એટલે અંતરે (ર) બાણ જેટલું લાંબું કે ઊંચું [નિશાનબાજ તીરંદાજ વિ. (ફા.) તીર મારવામાં કુશળ; બાણાવળી; તીરંદાજ સ્ત્રી. તીરંદાજપણું; બાણવિદ્યાની કુશળતા

તીરંબાજ વિ. (તીર+ફા. બાજ) જુઓ 'તીરંદાજ'

તીરંબાજી સ્ત્રી. તીર મારવાની વિદ્યા (ર) અપરાધીને ધોડે જમીનમાં દાટીને તીરથી મારવાની એક કૂર શિક્ષા

તીરી સ્ત્રી. (સં. ત્રિ પરથી) ત્રણની સંજ્ઞાનું ગંઠકાનું પત્તું

તીર્થ ન. (સં.) ઘાટ; પાર ઊતરવાનો માર્ગ (ર) કોઈ પવિત્ર કે જાતની જગા [ધામ; તીર્થસ્થાન; પુણ્યભૂમિ

તીર્થક્ષેત્ર ન. (સં.) તીર્થ કરવા જેવી-પવિત્ર જગા; યાત્રાનું તીર્થયાત્રા સ્ત્રી. (સં.) તીર્થોની યાત્રા

તીર્થયાત્રી વિ., પું. (સં.) તીર્થયાત્રા કરનાર; યાત્રિક

તીર્થરાજ પું. (સં.) ઉત્તમમાં ઉત્તમ તીર્થ; પ્રયાગ

તીર્થરૂપ વિ. (ર) પું. પૂજ્ય; પવિત્ર (વડીલો માટેનો માનસુચક શબ્દ)

તીર્થવાસી વિ. તીર્થસ્થાનમાં રહેનારું - જઈ રહેલું

તીર્થ(ઠ)ધામ, ઠચ્છલ, ઠચ્છાન) ન. તીર્થ કરવા જેવી પવિત્ર જગા; યાત્રાનું ધામ

તીર્થસ્વરૂપ વિ. (ર) પું. તીર્થરૂપ; પૂજવાને યોગ્ય; પૂજ્ય

તીર્થકર પું. (સં.) જૈનધર્મના પ્રવર્તક (તે ચોવીસ છે.) (ર) વિ. પવિત્ર કરનાર

તીર્થાંટન ન. (સં. તીર્થ+અંટન) તીર્થયાત્રા [પાણી તીર્થોદક ન. (સં.) તીર્થસ્થાનનું - પવિત્ર નદી કે સરવરનું

તીર વિ. (સં.) તીક્ષ્ણ (ર) આકરું; સખત

તીરગંધ(-ધી) વિ. (સં.) આકરી ગંધવાળું

તીર-બુદ્ધિ વિ. (સં.) સતેજ બુદ્ધિવાળું

તીરવેળી વિ. (સં.) ભારે ઝડપવાળું; વેગવંતુ

તીસ વિ. (સં. ત્રિશત, પ્રા. તીસ) વીસ વાત દસ (ર) પું. ત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૩૦'

તી(ત્રી)સી સ્ત્રી. ૨૧થી ૩૦મા સુધીનો દાયકો

તુ સંયો. (સં.) કિતુ; પરંતુ

તુકમ ન. (ફા. તુખ્મ) બીજ (ર) વીર્ય [એક ઔષધિ

તુકમરિયાં ન. બ. વ. (ફા. તુખ્મ + અ. રેહીન) તકમરિયાં;

તુક્કલ સ્ત્રી. ટુક્કલ; મોટી પતંગ (ર) પું. પતંગ ચડાવી તેની દોરી સાથે જે કાળજનું ફાનસ ચડાવે છે તે

તુક્કાભાજ વિ. તરંગી; ગપ્પાં મારવામાં કુશળ [તીર

તુક્કો પું. નાની વાત; ટુચકો (ર) મનનો તરંગ (૩) બૂડું

તુખમ ન. તુકમ; બીજ (ર) વીર્ય (૩) ગોટલો

તુચ્છ વિ. (સં.) તુચ્છકારને પાત્ર (ર) નજીવું; માલ વગરનું (૩) અતિ અલ્પ (૪) મામૂલી (૫) નિંદાપાત્ર; અધમ

તુચ્છકાર/

૩૯૬

/૬

તુચ્છકાર પું. અનાદર; તિરસ્કાર
 તુચ્છકારવું સ.કિ. તરછોડવું; તિરસ્કારવું
 તુચ્છકારો પું. તુચ્છકાર; તિરસ્કાર
 તુજ સર્વ. તાઠં (પદ્યમાં)
 તુજને સર્વ. તને (પદ્યમાં)
 તુણઈ સ્ત્રી. તુણવું તે કે તેનું મહેનતાણું
 તુણાવવું સ.કિ. 'તુણવું'નું પ્રેરક
 તુણાવું અ.કિ. 'તુણવું'નું કર્મણિ કરનારો આદમી
 તુણિયાટ(-ર) પું. તુનિયાટ; તુનારો (ર) પરચૂરણ વેપાર
 તુતંગ ન. (તુત પરથી) બનાવટી વાત; તરકટ; તુત
 તુનતુની સ્ત્રી. તંબૂરા જેવું એક વાદ્ય; સારંગી
 તુનાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'તુણાઈ' [તુનિયાટ
 તુનારો પું. (તુનવું ઉપરથી) તુણવાનું કામ કરનારો;
 તુનાવવું સ.કિ. 'તુનવું'નું પ્રેરક
 તુનાવું અ.કિ. 'તુનવું'નું કર્મણિવેપાર કરનારો આદમી
 તુનિયાટ(-ર) પું. ('તુનવું' પરથી) તુનારો (ર) પરચૂરણ
 તુમાખી વિ. મિજાજ (ર) સ્ત્રી. અભિમાન; અહંભાવ
 તુમાર પું. (અ. તુમાર) બે પક્ષ વચ્ચેનો લાંબો પ્રત્યવધાર
 તુમારશાહી સ્ત્રી. તુમાર પર આધાર રાખીને ચાલતો
 વહીવટ; 'રેડ-ટેપિઝમ'
 તુમારી વિ. તુમારને લગતું [(વહ) (૩) ન. ઘોંઘાટ; ધાંધલ
 તુમુલ વિ. (સં.) ઘોંઘાટ અને ધમાચકડીવાળું (ર) દારુણ
 તુરંગ પું. (સં.) ધોડો; તુરંગ
 તુરત કિ.વિ. તરત; તુરત
 તુરતોતુરત કિ.વિ. તરતોતરત; તરત જ
 તુરંગ ન. (પો.) કેદખાનું; જેલ
 તુરંગ પું. (સં.) ધોડો (ર) વિચાર (તરંગ)
 તુરંગખાનું ન. કેદખાનું; જેલ
 તુરંગખાનું ન. ધોડાનો તબેલો
 તુરંગમ પું. (સં.) ધોડો
 તુરંત કિ.વિ. (સં. ત્વરંતું વ.કૃ.) તરત
 તુરાઈ સ્ત્રી. (સં. તુર્પ) ઢૂંકીને વગાડવાનું વાદ્ય; શરણાઈ
 તુરાઈ સ્ત્રી. (તુરિ ઉપરથી) સાળવીનું એક ઓજાર
 તુરિ(-રી) સ્ત્રી. (સં.) તૂરી; સાળવીનો કાંઠલો કે કૂચડો
 તુરિ(-રી) પું. (સં. તુરંગ, પ્રા. તુરય) ધોડો |વસ્થા
 તુરીય વિ. (સં.) ચોથું (ર) ન. ચોથો ભાગ (૩) તુર્પા-
 તુરીયપદ ન. તુર્પાવસ્થાનું પદ
 તુરીયાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'તુર્પાવસ્થા'
 તુર્ક પું. (ફા.) તુર્કસ્તાનનો રહેવાસી
 તુર્કસ્તાન સ્ત્રી..પું..ન. તુર્ક લોકોનો દેશ |તુર્કી ભાષા
 તુર્કી વિ. તુર્કનું; -ને લગતું (ર) ન. તુર્કસ્તાન (૩) સ્ત્રી.
 તુર્પ વિ. (સં.) તૂરીય; ચોથું
 તુર્પા (સં.) (૦વસ્થા) સ્ત્રી. (તુર્પા + અવસ્થા) ચોથી
 અવસ્થા (જાત, સ્વખ, સુપ્રતિ અને તુર્પા) જેમાં

સમસ્ત ભેદજ્ઞાનનો નાશ થઈ આત્મા બ્રહ્મ બની જાય
 છે. (વેદાંત)
 તુલના સ્ત્રી. (સં.) સરખામણી; સમાનતા
 તુલનાત્મક વિ. તુલનાવાળું; 'કમ્પેરેટિવ'
 તુલનાવાચક વિ. તુલના બતાવનારું
 તુલસી સ્ત્રી. (સં.) પવિત્ર ગણાતો એક છોડ; વૃંદા (ર)
 ન.બ.વ. તુલસીનાં પાંદડાં
 તુલસીક્યારો પું. તુલસીનો ક્યારો
 તુલસીપત્ર ન. (સં.) તુલસીનું પાંદડું (ર) સામામાં બે
 પક્ષના મત સરખા થતાં મડાગાંઠ ઊભી થાય ત્યારે
 પ્રમુખ જ મત આપી શકે છે તે મત; 'કાસ્ટિંગ વોટ'
 તુલસીવિવાહ પું. તુલસીને વિષ્ણુ સાથે પરણાવવાની ક્રિયા
 (કારતક સુદ અગિયારસ)
 તુલા સ્ત્રી. (સં.) ત્રાજવું; કાંટો (ર) સાતમી રાશિ (૩)
 તુલના; સમાનતા (૪) તુલાદાન
 તુલાદાન ન. (સં.) પોતાની ભારોભાર વસ્તુનું દાન
 તુલાપુરુષ પું. (સં.) ત્રાજવામાં જોખવામાં આવેલો પુરુષ
 તુલાયંત્ર ન. (સં.) ત્રાજવું; કાંટો
 તુલાસંપાત પું. (સં.) સૂર્યને તુલારાશિમાં આવવાનો સમય
 (દિવસરાત ત્યારે સરખાં થાય છે.)
 તુલિતવિ. (સં.) તોળાયેલું; બરોબરીનું |થાયતંતું કે તેટલું
 તુલ્ય વિ. (સં.) સરખું; સમાન (ર) બરોબર ઊતરે કે તરે કે
 તુલ્યાનુરાગ પું. (સં.) સમાન-સરખો પ્રેમ |સમાનતા
 તુલ્યાર્થના સ્ત્રી. (સં.) અર્થનું સમાનપણું; અર્થની
 તુલ(-વે)ર સ્ત્રી. (સં.) મગ કે વટાણા જેવું એક કઠોળ
 (ર) એનો છોડવો
 તુષ પું., ન. (સં.) ચોખા ઉપરનું ફોતડું (ર) કાજરલું
 તુષાર ન. (સં.) હિમ; બરફ (ર) ઓસ; ઝાકળ
 તુષારગિરિ પું. (સં.) હિમાલય પર્વત
 તુષ્ટ વિ. (સં.) સંતુષ્ટ; પ્રસન્ન થયેલું
 તુષ્ટિ સ્ત્રી. સંતોષ; રાજપો; તૃપ્તિ; પ્રસન્નતા
 તુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ચંદની સોળ કળાઓમાંની એક
 તુષ્ટિગુણ પું. (સં.) માનવ-જરૂરિયાતને સંતોષવાનો ગુણ
 તુષ્ટિદાયક વિ. (સં.) તુષ્ટિ આપનારું; પ્રસન્ન કરનારું
 તુષ્ટીકરણ ન. (સં.) સંતોષ આપવાની પ્રક્રિયા (ર) રાજ્ય
 રાખવાની પ્રક્રિયા
 તુષ્યમાન વિ. (સં.) તુષમાન; સંતુષ્ટ; પ્રસન્ન થયેલું
 તુલિન વિ. (સં.) ઠરેલું; ઠંડું (ર) ન. બરફ; હિમ (૩)
 ઝાકળ
 તુળસી સ્ત્રી. (સં. તુલસી) તુલસી
 તુળસીક્યારો પું. તુલસીનાં ક્યારો
 તુળસીપત્ર ન. તુલસીનું પાંદડું
 તુળસીવિવાહ પું. તુલસીનો વિવાહ
 તું સર્વ. (સં. તુવં, પ્રા. તુહું) બીજા પુરુષનું એકવચન

તુંકાર/

૩૯૭

/તૂલ

તુંકાર પું. તું કહીને બોલાવવું તે; ટુંકારો; તુચ્છકાર
 તુંકારવું સ.કિ. તુંકારો કરવો; તુચ્છકારવું
 તુંકારો પું. તુંકાર; ટુંકારો
 તુંગ વિ. (સં.) ઊંચું (ર) પું. પર્વત (૩) ટોચ; શિખર
 તુંગભદ્રા સ્ત્રી. (સં.) દક્ષિણ ભારતની એક નદી
 તુંગું વિ. (ફા. તુંગ) જાડું; ભરાડું; સ્થૂલ (ર) ન. ચવડા
 ઉપરનો હળનો જાડો ભાગ (૩) ફૂલેલું પેટ (૪)
 રીસથી ચડેલું મોં
 તુંડ ન. (સં.) મુખ; મોં (ર) સુંદ (૩) ચાંચ (૪) માથું
 તુંડ વિ. (ફા. તુંદ) ચડાડું; ઉતાવળિયા-ગરમ સ્વભાવનું
 તુંડમિજાજ પું. ચડાડું - ગરમ મિજાજ
 તુંડમિજાજ વિ. તુંડમિજાજવાળું; ગરમ પ્રકૃતિનું
 તુંડી પું. ગણપતિ
 તુંતલી સ્ત્રી. (-લું) ન. માથાની ખોપરી
 તુંતાં ન. બ. વ. તુંતું - તુંકારો કરવો તે
 તુંદ ન. (સં.) હુંદ; ફૂલેલું પેટ
 તુંદ (ફા.) ન. તુંડ; મિજાજ
 તુંદમિજાજ પું. તુંડમિજાજ; ગરમ મિજાજ
 તુંદમિજાજ વિ. તુંડમિજાજ; ગરમ મિજાજવાળું
 તુંબ ન. (સં.) તુંબડીનું ફળ (ર) તેનું બનાવેલું પાણી
 ભરવાનું પાત્ર (૩) માથું (તિરસ્કારમાં)
 તુંબડી સ્ત્રી. (સં. તુંબ) એક વેલો (ર) નાનું તુંબડું [પાત્ર
 તુંબડું ન. તુંબડીનું ફળ (ર) તેવું બનાવેલું પાણી ભરવાનું
 તુંબર ન. એક જાતનું તંતુવાદ્ય
 તુંબ(-બુ)ડું પું. (સં.) એ નામનો એક ગંધર્વ
 તુંબિ(-બી) સ્ત્રી. (સં.) તુંબડીનો વેલો (ર) વાદ્યનું તુંબડું
 તુંબિકા સ્ત્રી. તુંબડીનો વેલો (ર) તુંબડી
 તુંબિ(-બી)પાત્ર ન. તુંબડીનું બનાવેલું પાણી ભરવાનું પાત્ર
 તુંબું ન. (સં. તુંબક, પ્રા. તુંબક) તંબૂરામાંનું તુંબડું
 તૂઈ સ્ત્રી. તોઈ; કસબની ગુંથેલી કિનારી, ફીત
 તૂઈ સ્ત્રી. પોપટના જેવું બોલનારી પક્ષીની એક જાત
 તૂઈ સ્ત્રી. ઉજાણી
 તૂક સ્ત્રી. ટૂંક; કવિતાની કડી; ચરણ
 તૂક ન. વજન; બોજ
 તૂક સ્ત્રી. (હિ.) અસરમંત્રી (ર) અંત્યામુપાસ
 તૂકબંદી(-મી) સ્ત્રી. માત્ર પદ્યમાં કરવાની કારીગરી; તૂક
 જોડવાનું કામ
 તૂટ સ્ત્રી. તૂટી જવું તે; ભંગાણ (ર) અણબનાવ; વિરોધ
 (૩) ખોટ; તંગી (૪) શરીરનાં અંગોમાં થતી કળતર
 તૂટક વિ. છૂટું પડી ગયેલું (ર) ખંડિત; અપૂર્ણ (૩)
 કિ.વિ. છૂટક; કકડે કકડે (૪) સતત કે લગાતાર ચાલુ
 નહિ એવું
 તૂટકાટ સ્ત્રી. ફાટફૂટ; ફાટ (ર) અણબનાવ [અણબનાવ
 તૂટફૂટ સ્ત્રી. તૂટવું અને ફૂટવું તે; ભંગવું-ફૂટવું તે (ર) લા.)

તૂટમૂટ વિ. તૂટેલું અને ફૂટેલું; ભંગવું-તૂટવું
 તૂટવું અ.કિ. (સં. તૂટયતિ, તૂટઈ) ટૂકડા થવા; ભંગવું
 (ર) ભાંગલા પડવા; ભંગ થવો (જેમ કે, મંત્રી,
 સગાઈ વગેરે) (૩) દેવાયું કાઢવું (૪) ભંગાણ
 પડવું; નાસભાગ થવી (૫) ઝેઈતું પૂરું ન હોવું;
 ખૂટવું; તોટો પડવો (૬) શરીરનાં અંગો કળવાં
 તૂરો પું. ખોટ; ખેંચ; તાણ; ઊણપ
 તૂટયુંફૂટયું વિ. તૂટેલુંફૂટેલું; ભંગવુંતૂટવું [તૂટવું; રીડવું
 તૂઠવુંઅ.કિ. (સં. તુષ, પ્રા. તુદ્ધ-તુદ્ધ ઉપરથી) પ્રસન્ન થવું;
 તૂણ ન. (સં.) તીર રાખવાનું ખોખું; ભાથો; તૂણીર
 તૂણવું સ.કિ. (સં. તુન્ન, પ્રા. તુણ્ણ=તૂણવું - રફ કરવું
 તે) કપડામાં જ્યાંથી દોરા પસાઈ તણાઈ ગયા હોય
 ત્યાં દોરા ભરી લેવા (ર) રૂને પીંખી રેસા તાણી પૂણી
 બનાવવા માટે હાથથી પીંજવું
 તૂણિયો પું. તૂણવાનું કામ કરનારો; તૂણારો; રફગર
 તૂણીર પું. (સં.) (તીર રાખવાનો) ભાથો [કાવતરું
 તૂત ન. બનાવટી વાત; જૂઠાણું; ગપ (ર) તરકટ; પ્રપંચ;
 તૂતક સ્ત્રી., ન. વણાણના ઉપલા ભાગમાં કરેલી
 સપાટીવાળો ભાગ-અંગાસી
 તૂતી સ્ત્રી. એક પ્રકારનું પિપ્પડું; તતુડું [ફૂંડું (બાળભાષામાં)
 તૂતુ ઉદ્ધ. ફૂતરાને બોલવવા માટે વધરાતો ઉદ્ધગાર (ર) ન.
 તૂતેતૂત ન. તૂત પર તૂતની પરંપરા (ર) સાવ તૂત
 તૂતવું સ.કિ. જુઓ 'તૂણવું'
 તૂપ ન. (સં.) એક
 તૂમડી સ્ત્રી. તુંબડી; તુંબડી (ર) તુંબડીનું ફળ (૩) તેનું
 બનાવેલું પાણી ભરવાનું પાત્ર (૪) લા.) માથું કે
 પેટ (તિરસ્કારમાં) (૫) નાનું તુંબડું
 તૂમડું ન. તુંબડું; તુંબડું [ફૂંડાનો બારીક રૂ જેવો પદાર્થ
 તૂર ન., સ્ત્રી. (સં. તૂલ) શીમળો, આકરો, ડોડી વગેરેનાં
 તૂર પું. વણાયેલું કપડું જેના ઉપર વીટાતું જામ છે તે સાળનો
 ભાગ; તોર [ફૂલજા લોકોનું]
 તૂર સ્ત્રી. (સં.) શરણાઈ; તુરાઈ (ર) ન. એક વાદ્ય
 તૂરા પું. બ. વ. (અ. તૂરહ) તોરા; છોગાં
 તૂરાટ(-શ) સ્ત્રી. તૂરાપણું; તૂરો સ્વાદ
 તૂરિયું ન. વેલા પર થતું દૂધીને મળતું એક શાક-ફળ
 તૂરી સ્ત્રી. (સં. તૂર્પ, પ્રા. તૂરિઅ, તૂર) એક વાદ્ય; તુરાઈ
 (ર) સાળવીનો કાંઠલો કે કુચડો (૩) બે છેડે
 અણીવાળો ખીલો
 તૂરી પું. (સં.) હરિજન જ્ઞાતિનો ભવાયો
 તૂરી પું. (સં. તુરગ, પ્રા. તુરય) ધોડો; તુરી (ધોડો)
 તૂરું વિ. (સં. તુવર, અપ. તૂર) આંખવાના જેવા સ્વાદનું
 તૂરો પું. તોરો; છોગું; પાઘડીનો કસબ (ર) ફૂલની કલગી
 તૂર્પ ન. (સં.) એક જાતનું વાદ્ય (તૂરી) [કણસવું
 તૂલ ન. (સં.) કરસણ; પાક; મોલ; 'કોપ' (ર) રૂ (૩)

તુલિકા/

૩૯૮

/તેડાવણું

તુલિકા સ્ત્રી. (સં.) પીંછી (૨) કલપ
 તુલું(-ળું) વિ. કપટ વિનાનું; ભોળું; ભદ્ર [તુલેર
 તુલર સ્ત્રી. (સં. તુલરી, પ્રા. તુલરી) એક જાતનું કઠોળ-
 તુસ ન. (સં. તુપ, પ્રા. તુસ) કણસલું; ભૂંસું
 તુંબડી સ્ત્રી. તુંબડી; તુંમડી
 તુંબડું ન. તુંબડું; તુંમડું
 તુષા ન. (સં.) તરણું; ધાસ; ખડાહલકું; લેખા વગરનું
 તુષાવનુ કિ.વિ. (સં.) તણખલા જેવું તુચ્છ; તરણા જેવું;
 તુષાવિજ્ઞાન ન. ધાસને લગતી વનસ્પતિજ્ઞાનની એક શાખા
 તુતીય વિ. (સં.) ત્રીજું
 તુતીયમ ન. ઈદંતુતીયમ [સ્ત્રી. ત્રીજ
 તુતીયા વિ., સ્ત્રી. (સં.) ત્રીજી વિભક્તી (૨) ત્રીજી (૩)
 તુતીયા તત્પુરુષ પું. (સં.) તુતીયાના સંબંધવાળો તત્પુરુષ
 સમાસ
 તુતીયાંશ પું. ત્રીજો અંશ-ભાગ
 તુમ વિ. (સં.) ધરાયેલું; સંતુષ્ટ
 તુમ્પિ સ્ત્રી. (સં.) ધરાપાપણું; સંતોષ
 તુમ્પિદાયક વિ. તુમ્પિ આપનારું; સંતોષપ્રદાયક
 તુષા સ્ત્રી. (સં.) તરસ; ખાસ (૨) તીવ્ર ઈચ્છા - આકાંક્ષા
 તુષાતુર વિ. તરસ્યું (૨) આકાંક્ષાવાળું
 તુષાર્ત(-તી) વિ. (સં.) તરસથી પીડાતું; તરસ્યું
 તુષિત વિ. (સં.) તરસ્યું; પિપાસુ
 તુષ્ણા સ્ત્રી. (સં.) તુષા; તરસ (૨) વાસનાવાળી ઈચ્છા
 તે સર્વ. (સં. તદ્) વિ. એ (ત્રીજો પુરુષ એ.વ.)
 તે સંયો. ('તેથી'નું લાવવ) (વાક્યારંભે) તો; તેથી (૨)
 પણ (પૂર્વે 'ય' હોય ત્યારે. 'હુંય તે આવીશ.)
 તેખ, (૦ડ) સ્ત્રી. તજવીજ; ખોજ (૨) ખંત (૩) ત્રેવડ;
 કરકસર (૪) તેખડું (૫) ત્રણ જણની ટોળી-સમૂહ
 તેખડું, (-ળું) ન. (સં. ત્રિપસ્કૃત, તિકખુનો) ત્રણની ટોળી
 - સમૂહ (૨) ત્રણ જણ વચ્ચે કરાયેલું કન્યાનું સાહે
 તેગ, (-ગા) સ્ત્રી. (ફા.) નાની તલવાર; કટાર; શમકોર
 તેજ વિ. (ફા.) તીક્ષ્ણ (૨) ઉગ્ર; આકરું; તીખું (૩)
 ચપળ; સ્ફૂર્તિવાળું (૪) તીવ્ર બુદ્ધિવાળું
 તેજ ન. (સં. તેજ, તેજસ્) પ્રકાશ (૨) પ્રભાવ; પરાક્રમ;
 ઓજસ (૩) પંચમહાભૂતોમાંનું અગ્નિતત્ત્વ
 તેજહ સ્ત્રી. (તાજહ ઉપરથી) ચપળ ધોડી
 તેજકાય પું.બ.વ. તેજના જીવો-જૈન દર્શન પ્રમાણે છ
 જાતના જીવમાંનો એક પ્રકાર
 તેજદાર વિ. તેજસ્વી; પ્રકાશવાળું (૨) (લા.) પ્રભાવશાળી;
 પરાક્રમી (૩) ચાલાક; ચપળ
 તેજપત્ર ન. (હિ.) તમાલપત્ર; તમાલ વૃક્ષનું પાંદડું
 તેજસ્વિતા સ્ત્રી. (સં.) તેજસ્વીપણું; પ્રકાશમયતા
 તેજસ્વિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) તેજસ્વી (સ્ત્રી)
 તેજસ્વી વિ. (સં. તેજસ્વિન) પ્રકાશવાળું (૨) પ્રભાવશાળી;

પરાક્રમી (૩) તીવ્ર બુદ્ધિવાળું
 તેજહીન વિ. તેજ કે તેજસ્વિતા વિનાનું (૨) આંધળું કે
 અંધારાવાળું (૩) નિસ્તેજ
 તેજ:પુંજ પું. (સં.) પ્રકાશનો સમૂહ-ઢગલો; તેજોરાશિ
 તેજાનો પું. (ફા.) તજ, લવિંગ વગેરે ગરમ મસાલો
 તેજાબ પું. (ફા.) જલદ પ્રવાહી તત્ત્વ; અમ્બ દ્રાવણ;
 'એસિડ' [(લા.) આકરું
 તેજાબી વિ. તેજાબને લગતું કે તેના જેવી અસરવાળું (૨)
 તેજ સ્ત્રી. (ફા.) તેજસ્વિતા; ચળકટ; ઝટમગાટ (૨)
 ભાવ - કિમતમાં વધારો (૩) ભ્રંશ; ઉત્સાહ; સ્ફૂર્તિ
 (૪) ચડતી; આબાદી (૫) બજારમાં ભાવતાલ તેજ
 થાય તે; 'બુમ' (ઊલટું 'મંદી')
 તેજ વિ. તેજ; તેજડું; ઉગ્ર; આવેશવાળું
 તેજ પું. તેજ સ્વભાવનો ધોરો
 તેજમંદી સ્ત્રી. ભાવની ચડીતર
 તેજહું વિ. તેજ; તેજવાળું
 તેજો (સં. તેજસ્) તેજ (સમાસના પૂર્વપદે ધોષવ્યંજનાદિ
 શબ્દ પહેલાંનું અંગ) ઉદા. તેજોવધ
 તેજોદેષ પું. (સં.) બીજાના તેજ કે પ્રભાવ પ્રત્યે દેષ;
 બીજાનો ઉત્કર્ષ ન ખમવો તે
 તેજો(૦બંગ, ૦વધ) પું. તેજ - માનપ્રતિષ્ઠા-નો ભંગ
 તેજોમયવિ. (સં.) તેજસ્વી; તેજથી ભરેલું [બિંબ; 'ઓરા'
 તેજોમંડલ(-બ) ન. (સં.) તેજનું કુંડાળું; પ્રભા-મંડળ; તેજો-
 નેજોમય વિ. (સં.) તેજસ્વી; તેજથી ભરેલું
 તેજોમૂર્તિ(-નિર્મિ) વિ. (સં.) તેજની મૂર્તિ જેવું (૨) પું. સૂર્ય
 તેજોરાશિ પું. (સં.) તેજનો રાશિ; તેજ:પુજ; પ્રકાશપુજ
 તેજોવેષ પું. (સં.) તેજ-માન પ્રતિષ્ઠાનો ભંગ; તેજોભંગ
 તેટલાથી કિ.વિ. તેટલા વડે [કે જથ્થાનું
 તેટલેટલું વિ. સરખું ઊંચું કે જાડું પહોળું કે સંખ્યા, સમૂહ
 તેટલામાં કિ.વિ. તેટલા વખતમાં; દરમિયાન (૨) તેટલા
 સ્થળમાં કે ભાગમાં
 તેટલું (સં. તેતક અથવા તાવાન, પ્રા. તેતુલ) વિ. કદ,
 સંખ્યા, અંતર, જગા, સમય વગેરેમાં અમુક જેટલું -
 અમુક બરાબર; સરખેસરખું [વગેરે (૨) તેટલાથી
 તેટલે કિ.વિ. તેટલામાં; તે વખતે; તે જગ્યાએ; તે અંતરે
 તેડ સ્ત્રી. (સં. તટ, પ્રા. તડ) તટ; કાંઠા (૨) બાજુ; તરફ
 (૩) ભાષણ કે થાળીની બાજુ જ્યાં શાક ચટણી વગેરે
 મુકાય છે તે કે તે વસ્તુ
 તેડણ વિ. તેડવા-બોલાવી લાવવા જનારું; તેડગર
 તેડવું સ.કિ. (દિ. તેડ) નોતરું આપવું; નોતરવું (૨)
 બાળકને ઊંચકવું - કંડે બેસાડવું (૩) બોલાવી લાવવું
 તેડાગર વિ. (તેડું+ગર) તેડી લાવનાર; તેડ કરનાર
 તેડાનેડ સ્ત્રી. વારંવાર તેડવા કરવું
 તેડાવવું સ.કિ. 'તેડવું'નું પ્રેરક (૨) નોતરવું (૩) બોલાવવું

તેડાણું

૩૯૯

[તૈયાર

તેડાણું અ.કિ. 'તેડણું'નું કર્મણિ [તે (૨) આણું
તેડું ન. ('તેડણું' પરથી) નોતરું; લેવાબોલાવવા આવડું
તેણી સર્વ. ('તે' ઉપરથી) ત્રીજો પુરુષ એકવચનનું
સ્ત્રીલિંગનું રૂપ. માન્ય ગુજરાતીમાં વ્યાપક નથી.
(જહુધા પારસીઓમાં વપરાય છે.)

તેણીગમ, તેણીમેર કિ.વિ. તે તરફ: તે બાજુ
તેણીવાર કિ.વિ. તે વખતે
તેણે (સ.) 'તે'ની ત્રીજી વિભક્તિનું એકવચન તિતર
તેતર, (ઠડો) પું. (સં. તિતર, પ્રા. તિતર) તીતર; નર-
તેતરવર્ણ(-રણું) વિ. છૂપછાંપ રંગની ઝીણી છાંટવાળું
તેનાલી(-ળી)સ યાળીસ વત્તા ત્રણ (૨) પું. તેંતાળીસનો
આંકડો કે સંખ્યા; '૪૩'

તેત્રીસ વિ. (સં. ત્રયત્રિંશત્, પ્રા. તેત્રીસ) ત્રીસ વત્તા ત્રણ
(૨) પું. તેત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૩૩'

તેત્રીસો વિ., પું. કોઈ પણ સંકાની તેત્રીસની સાલનો
(દુકાળ) [તે કારણે; તેટલા સાડુ

તેથી, (૦ કરીને) સંધો. ('તે'ની તૃતીયા વિભક્તિ) માટે;
તેનું સર્વ. 'તે'નું છઠ્ઠી વિભક્તિનું એકવચન; તેની માલિકીનું
તેપન વિ. (સં. ત્રયપંચાશત્, પ્રા. તેવન્ના) પચાસ વત્તા
ત્રણ (૨) પું. તેપનનો આંકડો કે સંખ્યા; '૫૩'

તેમ, (૦જ) કિ.વિ. (સં. તથા, અપ. તેવં) તે રીતે -
તે પ્રમાણે; એમ; એ રીતે (૨) અને; ને

તેમણે સર્વ. 'તે'નું ત્રીજી વિભક્તિનું બહુવચન; તેઓએ
તેમનું સર્વ. 'તે'નું છઠ્ઠી વિભક્તિનું બહુવચન; તેઓનું
તેર વિ. (સં. ત્રયોદશ, પ્રા. તેરહ) દસ વત્તા ત્રણ (૨)
પું. તેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૩'

તેરમું વિ. કમમાં બાર પછીનું (૨) ન. માણસના મૃત્યુનો
તેરમો દિવસ કે તે દિવસે કરાતો વરો કે ક્રિયા વગેરે
તેરશ(-સ) સ્ત્રી. (સં. ત્રયોદશી, પ્રા. તેરસી) દરેક
પખવાડિયાની તેરમી તિથિ

તેરાપંથ પું. એક જૈન સંપ્રદાય

તેરાપંથી વિ. તેરાપંથનું અનુયાયી કે માનનારું

તેરીખ સ્ત્રી. વ્યાજ ગણવાનો દિવસ કે સમય (૨) વ્યાજનો
દર (૩) (લા.) વ્યાજ

તેરીજ સ્ત્રી. જમાઉધારનું તારણ; તારીજ

તેરીમેરી સ્ત્રી. (હિ.) ગાળાગાળી; તારીમારી

તેલ ન. (સં. તેલ્ય, પ્રા. તેલ્લ) તલ વગેરેનાં બીમાંથી
કઢાતો ચીકણો પ્રવાહી પદાર્થ (૨) તેમાંથી કાઢેલું
સત્ત્વ (૩) કોઈ પણ તેલીબિયાં કે એવી વનસ્પતિ
યા પ્રાણીઓનાં અંગોમાંથી પીસીને કાઢેલું કે જખીનના
પેટાળમાંથી યાત્રિક રીતે કાઢેલું સ્નિગ્ધ પ્રવાહી (૪)
અડધાળો; દમ

તેલએજિન ન. ખનિજતેલથી ચાલતું યંત્ર; 'ઓઈલ એન્જિન'
તેલ(-લુ)ગુ સ્ત્રી. તેલંગણના લોકોની ભાષા

તેલંગણ પું. (સં. તેલંગ, પ્રા. તેલંગ) ઓરીસાથી દક્ષિણના

સમુદ્રકિનારા પરના પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ; અંબરરાજ્ય
તેલગાબણી સ્ત્રી. કાચા ખનિજતેલને ગાળીને સાફ કરનારું

કારખાનું; 'રિફાઈનરી' [છેતેવુંધાન્ય; 'ઓઈલસીડ'

તેલદાણા પું. બ.વ. તેલીબિયાં - જેમાંથી તેલ નીકળી શકે

તેલપૂરણ ન. તેલ પૂરવું કે આંજવું તે [કાઢવાનો સંયો

તેલયંત્ર ન. તેલથી ચાલતું યંત્ર; તેલ-એન્જિન (૨) તેલ

તેલંગણ પું. (સં. તેલંગ, પ્રા. તેલંગ) ઓરીસાથી દક્ષિણના

સમુદ્રકિનારા પરના પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ; અંબરરાજ્ય

તેલં ન. બ.વ. નવરાત્રમાં કરાતું ત્રણ દિવસનું એક વ્રત

(૨) ત્રણ દિવસનો એક પ્રકારનો ઉપવાસ (જૈન)

(૩) ત્રણ ખેલાડીઓનું જૂથ

તેલિયા-ચક્કી સ્ત્રી. તેલ કાઢવાની ચક્કી-મિલ; તેલની ધાણી

તેલિયું વિ. તેલવાળું; તેલથી ચીકણું

તેલિયો રાજા પું. તેલિયાં વસ પહેરનાર અને તેલમાં જોઈ

ગુજરેલી વાત કહેનારો - તાત્રિક (૨) તેલનો ઉધોગ

કરનાર મોટો વેપારી; તેલનો એકલઘ્ય વેપાર કરનાર

ઉધોગપતિ

તેલી વિ. તેલવાળું; તેલિયું (૨) તેલ વેચનાર (૩) પું.

ધાંચી; માત્ર તેલનો વેપાર કરનાર વેપારી (૪) એક અટક

તેલીતંબોળી પું. હલકટ માણસ [તેલદાણા; 'ઓઈલ-સીડ'

તેલીબિયાં ન. બ.વ. જેમાંથી તેલ નીકળે એવાં બી;

તેવડું વિ. (અપ. તેવડ) તેના જેવડું; એવડું

તેવડું વિ. ત્રણગણું (૨) ત્રેવડું

તેવામાં કિ.વિ. તે વખતે, દરમિયાન

તે વાર(-રે) કિ.વિ. તે સમયે - પ્રસંગે; ત્યારે

તેલીસ વિ. (સં. ત્રયોવિંશતિ, પ્રા. તેલીસ) વીસ વત્તા ત્રણ

(૨) પું. તેલીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૩'

તે(-ત્રે)વીસ પું. બ.વ. તેલીસનો ધડિયો [અમુક જેવું

તેવું વિ. (સં. તદ્+વત્; સર. પ્રા. તેવં-તેવંઈ) અમુકને મળતું;

તેવે કિ.વિ. તે સમયે; ત્યારે (૨) તેવાથી

તે(-ત્રે)સઠ વિ. (સં. ત્રયઃષ્ટિ, પ્રા. તેસઠિ) સાઠ વત્તા

ત્રણ (૨) પું. તેસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૩'

તેહ સર્વ. (સર. અત. તેહ=તેવું) તે

તે સર્વ. 'તું'નું ત્રીજી વિભક્તિ એકવચન

તેનાલી(-ળી)સ વિ. (સં. ત્રયશ્વત્વારિશત્, પ્રા. તેવાલીસ)

ચાળીસ વત્તા ત્રણ (૨) પું. તેંતાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા;

'૪૩' [તેસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૩'

તેસઠ વિ. (સં. ત્રયઃષ્ટિ) સાઠ વત્તા ત્રણ (૨) પું.

તૈતિરીય પું. કૃષ્ણચક્રવર્તીની એક શાખા કે તેનો અનુયાયી

(૨) ન. એક ઉપનિષદ

તૈયાર વિ. (અ.) રજૂ કરવા કે ઉપયોગમાં લેવા યોગ્ય;

પરિપૂર્ણતાએ પહોંચેલું; તરત હાજર કરાય કે કામ

આપે એવી સ્થિતિવાળું (૨) સજજ; તત્પર

તેનારી

૪૦૦

/ તોબા

તેનારી સ્ત્રી. તત્પરતા; સજ્જ હોવું તે (૨) વ્યવસ્થા; ગોઠવણ; આયોજન

તેલ ન. (સં.) તેલ [પેઇન્ટિંગ]
તેલચિત્ર ન. (સં.) તેલવાળા રંગથી દોરેલું ચિત્ર; 'ઓઇલ
તેલરંગ પું. તેલમાં ઓગળે તેવા ચિત્ર ચીતરવાના માટેના
રંગ; 'ઓઇલ પેઇન્ટ'

તેલંગ (સં.), (ઠણ) પું. પ્રાચીન તેલંગદેશ
તેલાભ્યંગ પું. (સં.) શરીરે તેલ ચોળી કરાતું સ્નાન
તેલી વિ. (સં.) તેલવાળું (૨) ચીકટું (૩) પું. તેલી; ધાંચી
તો સંયો. (સં. તત્ત્વ; પ્રા. તત્ત્વો) 'જો સાથે કે એકલું; શરતી
'વાક્યમાં વપરાય છે. ઉદા. જો તે આવશે તો આવીશ.
તો સંયો. (સં. તાવત્, પ્રા. તામ) 'તોપણ'ના અર્થમાં.
ઉદા. હું તો જઈશ, તું નહીં આવે તોપણ.

તો સંયો. (સં. તાવત્, પ્રા. તામ) 'તો પછી'ના અર્થમાં. ઉદા. તો
ખા ! (૨) 'બીજું કાંઈ નહિ, તો આટલું તો' એ
અર્થમાં. ઉદા. જાઓ તો ખરા. (૩) ભાર મૂકવા.
ઉદા. 'તું આવ્યો તો નહિ જ !' 'જા તો ખરો.'
તોઈ સ્ત્રી. તૂઈ; કસબની કિનારી; ગૂંથેલી કોર (૨)
પોપટના જેવું બોલનાર પક્ષીની એક જાત
તોક સ્ત્રી. (અ. તૌક) ગળામાં નાખવાની વજનદાર ભેરી
(૨) કોથ; હળપૂણી

તોકવું સ.કિ. (ભિ.) જોખવું (૨) ઊંચકવું
તોખમ ન., સ્ત્રી. તુખમ; તુકમ (૨) બીજ (૩) વીર્ય
તોખાર પું. (દિ. તુખાર, તોકખાર) ધોરો
તોગો પું. પાંદડાંવાળો શેરડીનો સાંઠો
તોછાઈ, (-શ) સ્ત્રી. તોછાપપણું; ઉદ્ભટાર્થ
તોછડું વિ. (સં. તુચ્છ) અસભ્ય; ઉદ્ભટ (૨) બોલવામાં
વિવેકહીન (૩) અરોબર એકેચોટ્યું ન હોય તેમ વળગેલું
તોજી સ્ત્રી. (અ. તૌજી) વિધોટી; સાંચ
તોટક પું. એક અસરમેળ છંદ
તોટો પું. ('તૂટવું' ઉપરથી, સં. તુટ) ખોટ; નુકસાન
તોટો પું. ટોટો; હરડિયો

તોડ સ્ત્રી. ('તોડ' ઉપરથી) નિકાલ; ફડયો; ફેંસલો; ઉકેલ;
(૨) નિર્ણય; ઉપાય (૩) સોગટમાં સામાની સોગટી
પહેલી મારવામાં આવે છે તે કે જે પછી પોતાની
સોગટી ધરમાં લઈ જઈ શકાય. (૪) પગના માંસલ
ભાગમાં થતી પીડ; કળતર
તોડજોડ સ્ત્રી. તડજોડ; સમાધાન; માંડવાળ; 'કોમ્પ્રોમાઈઝ'
તોડજોડક ન. વીજળીના પ્રવાહને તોડે ને જોડે એવું સાધન;
'ઈન્ટરપ્ટર' (૨. વિ.)

તોડફોડ સ્ત્રી. તોડવું ફોડવું તે; ભાંગફાંડ
તોડવું સ.કિ. (સં. તોટવતિ, પ્રા. તોડઈ) જોડાયેલું કે
વળગેલું યા લાગેલું હોય તેને જોર વાપરીને છૂટું કરવું
(૨) ચૂંટવું; ચૂંટીને અલગ લેવું; ઉતારવું (૩)

ભાંગવું; ફોડવું (૪) અલગ બે ભાગ કરવા; ટુકડો
કરી નાંખવો (૫) ભંગ કરવો; ભંગાણ પાડવું. જેમ
કે, વચન; મૈત્રી વગેરે. (૬) ઉતારી પાડવું; અનાદર
કરવો; નિદવું (૭) (ધંધા વગેરેમાં) તૂટે એમ કરવું
(૮) શરીરનાં અંગ કળવાં [સાંકળું (છોકરીનું)]

તોડી સ્ત્રી. એક રાગિણી - ટોડી (૨) નાનો તોડો - પગનું
તોડી પું. (દિ. તોડર) ટોડો; પગનું સાંકળું
તોડી પું. એક સજ્જરની ચેલી
તોડી પું. બંદૂકની જામગીરી
તોડી પું. (તોડવું ઉપરથી) પૂજાઓ કાંતતાં પડેલો ફોદો
(૨) કાચું તોડેલું કળ (કેરી, કોહું વગેરે)
તોડી પું. (ટોડો ઉપરથી) ટોલ્લો; ટોલ્લો (૨) મિનારો; શિખર;
કાંગરો (૩) વાવની ઉપરની ફિવાલ (૪) યજ્ઞતરમાં
દોવાલની જાડાઈની દિશામાં મુકાતી ઈંટ (દોવાલની
લંબાઈની દિશામાં મુકાતી તેવીને 'પટ્ટી' કહે છે.)

તોતડાટ પું. તોતડપણું
તોતડાવું અ.કિ. (તોતડું ઉપરથી) બોલતાં જીભ ચોટવી
તોતડું વિ. બોલતાં તોતડાવું
તોતડું વિ. તોતડું (૨) અડધા અને કાઠા બોલ બોલતું
તોતળાવું અ.કિ. તોતડાવું
તોતળું વિ. તોતડું
તોતળપુરી સ્ત્રી. કેરીની એક જાત

તોતિંગ વિ. બહુ મોટા કદનું; મોટું તોસાન
તોતેર વિ. (સં. ત્રય:સપ્રતિ, પ્રા. તેહતરિ) સિતેર વત્તા
ત્રણ (૨) પું. તોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૩'
તોતો પું. (ફા.) પોપટ [મોટું ગપ્પું
તોપ પું., સ્ત્રી. (તુકી) દારૂગોળો ફેંકવાનું સાધન (૨)
તોપખાનું ન. તોપ તથા એનો સંરક્ષમ રાખવાની જગ્યા
(૨) તોપનો સંરક્ષમ (૩) તોપો ચાલવનારી ટુકડી;
'આર્ટિલરી' [ગપગોળો]

તોપગોળો પું. તોપ દાગવાનો ગોળો (૨) મોટું ગપ્પું;
તોપથી પું. તોપ ફોડનારો માણસ; ગોલંદાજ (૨)
ગપોરિયો; ગપ્પીદાસ

તોપણ સંયો. છતાં; તેમ છતાં; તથાપિ
તોપમારો પું. તોપના ગોળાનો મારો ચલાવવો - ગોળા
પર ગોળા છોડવા તે [(૨) ભેટ; ઉપહાર
તોફા વિ. (અ. તુમપણ) સર્વોત્તમ; સરસ; કીમતી; શ્રેષ્ઠ
તોફાન ન. (અ. તુફાન) મસ્તી; ધાંધલ (૨) લડાઈ;
મારામારી (૩) ધમસાણ; હુલ્લસ [હુલ્લસગોર
તોફાની વિ. તોફાન કરનારું; મસ્તીખોર (૨) ધાંધલિયું;
તોબરો પું. (ફા.) ધોડાને ચંદા ખવડાવવાની ચામડાની
કોથળી (૨) રીસથી થેલું મોં
તોબા ઉદ્ધ. (અ.) 'હવે હટ થઈ' એવો અર્થ બતાવતો
ત્રાસ કે કંટાળાનો ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી. પશ્ચાત્તાપ

તોબાખત]

૪૦૧

/ત્રપા

તોબાખત ન. બળજબરીથી લખાવેલું 'મત-દસ્તાવેજ'
 તોબાહ સ્ત્રી. તોબા; પસ્તાવો; પશ્ચાત્તાપ [છંદ
 તોમર ન. (સં.) ભાલા જેવું એક આયુધ (ર) પું. એક
 તોય સંધો. તોપણ; તથાપિ
 તોય ન. (સં.) પાણી; જળ
 તોયજ ન. પોયજું (ર) કમળ
 તોયદ, (-ધર) પું. મેઘ (ર) ન. (સં.) વાદળ; વાદળું
 તોયધિ, (-મિધિ) પું. (સં.) સમુદ્ર; સાગર
 તોયે સંધો. તે છતાં પણ; તોય
 તોર પું. (અ. તોર, કે તુર્કી તોરહ=જુલમી હુકમ ઉપરથી)
 મિજજ; અંકાર; દમામ (ર) પૂન
 તોર સ્ત્રી. (દે. તરિઆનતરી) તર; મલાઈ
 તોર પું. સાગનો રોલર; જેની પર કપડું વણાય તેમ વીંટાય
 છે તે ગોળ લાકડું
 તોરણ ન. (સં.) મુખ્ય દરવાજો; કમાનવાળો દરવાજો (ર)
 શોભા માટે બંધાતો કાગળ, પાન વગેરેનો છાર
 તોરણદાર ન. (સં.) મુખ્ય દરવાજો
 તોરણિયું ન. નાનું તોરણ [ભાગ; 'એઓર્ટિક આર્ચ'
 તોરણી સ્ત્રી. મહાધમનીતો, ગળા નીચેનો ગોળ વળાંકવાળો
 તોરત ન. (તોરાત) ચઢીઓનું પર્મપુસ્તક; બાઈબલનો
 'જૂનો કરાર' [રીસ; ગ્રાંડ
 તોરી વિ. તોરવાળું; મિજજ (ર) સ્ત્રી. તોર; મિજજ (૩)
 તોરી પું. ઘોડો; તુરી (ર) સ્ત્રી. કંસારીના જેવું એક જીવડું
 તોરીજું વિ. તોરી મિજજ
 તોડું વિ. તાડું (પદમમાં)
 તોરો પું. (અ. તુરહ) છોડું; પાલવ; શિરપેય (ર)
 પાપીના છેડાનો કસબ (૩) ફૂલનો ગોટો; ગજરો
 તોરો પું. તોર; મિજજ; દમામ
 તોલ પું. ન. (સં.) વજન (ર) વજન કરવાનું કાટલું (૩)
 કિંમત; કદર (જેમ કે, તોલ કરવો, થવો) (૪)
 ભારબોજ; વજૂદ; પ્રતિજ્ઞા (પ) ના. તોલે, બરાબર
 તોલડું ન. માથું; તોલું
 તોલકી સ્ત્રી. (તોલું ઉપરથી) રાંધવાનું માટીનું વાસણ -
 દોણકી (ર) સ્પર્શનમાં લઈ જવાની દેવતાની હાંડલી
 તોલડું ન. માટીનું નાનું વાસણ; હાંડલું (ર) ભિક્ષાપાત્ર
 તોલન (સં.) ન. (-ના) સ્ત્રી. તોળવું તે (ર) તુલના;
 સરખામણી (૩) આંકણી; મૂલ્ય; કિંમત
 તોલબિંદુ ન. ગુરુત્વમધ્યબિંદુ
 તોલમાપ ન. તોલવાનું અને માપવાનું ધોરણ
 તોલવું સ.કિ. (સં. તુલ, પ્રા. તોલ) તોળવું; જોખવું;
 ઊંચકવું; તુલના કરવી (ર) ન્યાય કરવો
 તોલાટ પું. તોલનારો; તોલવાનું કામ કરનારો
 તોલું ન. (સં. તુલ, દે. તોલ) દશ શેર (પાંચ કિલો) વજન
 તોલું ન. ધીનું પાટું

તોલું, તોલડું ન. (સં. તાલુકું) માથું (ર) બોંડું કરાવેલું
 માથું [બરેબર
 તોલે કિ.વિ. ('તોલ' ઉપરથી) સરખામણીમાં; તુલનામાં;
 તોલો પું. (સં. તોલ) એક રૂપિયાભાર વજન કે તેટલા
 વજનનું કાટલું [મુકવાની જગા
 તોલાખાનું ન. (ફા. તોશલ + ખાનહ) ભંડાર; સામાન
 તોપ પું. (સં.) સંતોષ (ર) પ્રસન્નતા; રાજપો
 તોપવું સ.કિ. સંતોષવું; સંતુષ્ટ કરવું (ર) પ્રસન્ન કરવું
 તોસ્તાન ન. કોઈ પણ મોટી - તોતિંગ ચીજ કે વટના
 તોળવું સ.કિ. (સં. તોલપતિ, પ્રા. તોલઈ) તોલવું; જોખવું;
 વજન કરવું (ર) ઉપાડવું; ઊંચકવું (૩) તુલના-
 વિચાર-કિંમત કરવી (૪) ન્યાય કરવો
 તોળાટ પું. તોલાટ; તોલવાનું કામ કરનારો
 તોતેર વિ. તોતેર; સિતેર વાના ત્રણ (ર) પું. તોતેરનો
 આંકડો કે સંખ્યા; '૭૩'
 તોરાત ન. (સિજૂ તોરાત) જુઓ 'તોરાત'
 તોરીન સ્ત્રી. (અ.) અનાદર; અપમાન
 ત્યક્ત વિ. (સં.) તજાયેલું; તજેલું; છોડી દીધેલું
 ત્યક્તા વિ. તજાયેલી (ર) સ્ત્રી. પતિએ તજેલી સ્ત્રી
 ત્યજવું સ.કિ. (સં. ત્યજ) તજવું; છોડવું; ત્યાગ કરવો
 ત્યમ સંધો. તેમ; તે પ્રમાણે
 ત્યહાં કિ.વિ. ત્યાં
 ત્યાગ પું. (સં.) તજવાની ક્રિયા (ર) સંન્યાસ (૩) દાન
 (૪) લગ્નાદિ પ્રસંગે અપાતો બારોટનો લાગો; તાગ
 ત્યાગપત્ર ન. (સં.) રાજનામું; 'રેઝિગ્નેશન' [વિધવા
 ત્યાગમૂર્તિ સ્ત્રી. ત્યાગની મૂર્તિરૂપ માણસ (ર) સિદ્ધ
 ત્યાગલીર વિ., પું. ભારે ત્યાગી
 ત્યાગવું સ.કિ. ત્યજવું; છોડવું
 ત્યાગી વિ. ત્યાગ કરનારું (ર) પું. સંન્યાસી (૩) દાતા
 ત્યાગ્ય વિ. (સં.) તજવા યોગ્ય કે તજ શકાય તેવું
 ત્યાર સ્ત્રી. તે સમય કે વખત. જેમ કે, ત્યારકેડે; ત્યારપછી;
 ત્યારથી
 ત્યારે સંધો. તે વારે; તે વખતે (ર) તે સ્થિતિમાં; તો પછી
 ત્યારી(-સી) વિ. (સં. ત્યશીતિ, પ્રા. તેઆસી) ઝંઝી વત્તા
 ત્રણ (ર) પું. ત્યાંથીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૩'
 ત્યાં કિ.વિ. (સં. તસ્માત્, પ્રા. તિહાં-ત્તહા-તમ્હા) તે ઠેકાણે
 (ર) તે સંજોગોમાં; ત્યાંથી - તે જગ્યા અથવા
 પ્રસંગેથી, તેમાંથી
 ત્રણજું વિ. ત્રણજાણું [પું. ત્રણનો આંકડો કે સંખ્યા; '૩'
 ત્રણ વિ. (સં. ત્રીણિ, પ્રા. ત્રિન્નિ) બે વત્તા એક (ર)
 ત્રણપગી સ્ત્રી. બે જણ પોતાના એકેક વગ સાથે બાંધી
 દોડવાની રમત
 ત્રણેક વિ. આશરે ત્રણ
 ત્રપા સ્ત્રી. (સં.) લજ્જા; શરમ; લાજ

ત્રમ(૦૪૮, ૦૪૧૩)/

૪૦૨

/ત્રિગુણી(-જ્ઞાત્મક)

ત્રમ(૦૪૮, ૦૪૧૩) કિ.વિ. પુષ્કળ; ધોધમાર (વરસવું ને)
(૨) સ્ત્રી. ઝડી

ત્રમણું વિ. તમણું; ત્રણગણું

ત્રય વિ. (સં.) ત્રણ (૨) ન. ત્રણનો સમૂહ

ત્રયાનન પું. ત્રણ મુખવાળા - દત્તાત્રેય

ત્રયી સ્ત્રી. (સં.) ત્રણનું જુથ (૨) જક, સામ અને યજુર

એ ત્રણ વેદનો સમૂહ; વેદત્રયી [સંખ્યા; '૧૩']

ત્રયોદશ વિ. દસ વળા ત્રણ (૨) પું. તેરનો આંકડો કે

ત્રયોદશા(-શી) સ્ત્રી. (સં.) તેરજા

ત્રવારી પું. (સં.) ત્રિપાઠી; પ્રા. ત્રિવાદી, જૂ.ગુ. ત્રવાદી-

તરવાદી) ત્રિવેદી; એક અટક [પામેલું; ત્રસિત

ત્રસિત વિ. (સં.) ડેલું; ભડકેલું (૨) શ્રીકૃષ્ણ (૩) ત્રાસ

ત્રંબક પું. ત્રંબક; મલાદેવ

ત્રંબક પું. ત્રાંબાનું નંગારું; ત્રંબાળું

ત્રંબાળું ન. ('તામ્ર' ઉપરથી) ત્રાંબાનું નંગારું

ત્રાક, (૦૪૧) સ્ત્રી. (સં. તુરુક, પ્રા. ત્રક્કુ) જેના પર સૂતર

કંતાય છે તે સોપો

ત્રાગ પું. ત્રાગડી; તાંતણો; દોરો; ધાગો [કરકટી

ત્રાગડી પું. તાંતણો; તંતુ (૨) જનોઈ (૩) વળ દેવાની

ત્રાણું ન. બીજાને ઠેકાણે લાવવા પોતાના ઉપર કરેલી

જબરદસ્તી (૨) હક; જદ

ત્રાગો પું. જુઓ 'ત્રાગ'

ત્રાજવું ન. (કા. તરાજ) ત્રાજું; ત્રાજવું

ત્રાજું ન. જોતવાનું બે પલ્લાવાળું સાધન; ત્રાજવું

ત્રાજું ન. શરીર ઉપર છુંદાવેલું છુંદણું

ત્રાટક પું. (સં.) તાકીને એક જ સ્થાને ઝોઈ ચિત્ત એકાગ્ર

કરવાની યોગની ક્રિયા

ત્રાટકવું અ.કિ. ('ત્રાટક' કે 'ત્રાડ' ઉપરથી) અણધાર્યો

ધસારો કરવો; છાપો મારવો; તૂટી પડવું

ત્રાડ સ્ત્રી. મોટી બૂમ; સિંહની ગર્જના [રાડ પાડવી

ત્રાડવું અ.કિ. (સં. તદ્દતિ, પ્રા. ત્રદઈ) ગર્જના કરવી; ત્રાડ-

ત્રાણ ન. (સં.) રક્ષણ; બચાવ (૨) શરણ (૩) (લા.)

આશ્રય; આશરો

ત્રાણુ વિ. (સં. ત્રયોનવતિ, પ્રા. તેણવઈ-તેણઉઈ) નેવું

વળા ત્રણ (૨) પું. ત્રાણુનો આંકડો કે સંખ્યા; '૯૩'

ત્રાતા પું. (સં.) રક્ષણ કરનાર; બચાવનાર; રક્ષક

ત્રાપો પું. (સં. ત્રપ્પક, પ્રા. ત્રપ્પગ-ત્રપ્પઅ) તરાપો

ત્રાસ પું. (સં.) જુલમ; કેર (૨) પજવણી; કંટાળો (૩)

કમકમાટી (૪) ધાક; બીક (૫) ઉપદ્રવ

ત્રાસદાયી, (-યક) વિ. ત્રાસ આપનારું

ત્રાસવાદ પું. ત્રાસ ફેલાવ એમ કરવાથી કાવી જવાય છે

એવો રાજકીય મત; આતંકવાદ; 'ટેરરિઝમ'

ત્રાસવાદી વિ. ત્રાસ ફેલાવનાર; ઉઘવાદી; આતંકવાદી;

છેલ્લે પાટલે બેસનારું; 'ટેરરિસ્ટ'

ત્રાસવું અ.કિ. ત્રાસ પામવું; કંટાળવું (૨) બીવું; થરથરવું

ત્રાહિ ઉદ્. (સં.) 'રક્ષણ કરો બચાવો' એવો ઉદ્ગાર

ત્રાહિત વિ. અજાણ્યું (૨) તટસ્થ; અપક્ષ (૩) પું. ત્રાહિત

આદમી; ત્રીજી વ્યક્તિ [એવો ઉદ્ગાર

ત્રાહિમામ્ર (શ.પ્ર.) 'મારું રક્ષણ કરો', 'મને બચાવી લો'

ત્રાહ્ય ઉદ્. (૨) સ્ત્રી. ત્રાહિ (રક્ષણ કરો) [પાત્ર; ત્રાંસ

ત્રાંબડ વિ. (સં. તામ્ર ઉપરથી) તાંબાનું (૨) ન. તાંબાનું

ત્રાંબું ન. (સં. તામ્ર) તાંબું; આછા રાતા રંગની એક ધાતુ

ત્રાંસ પું. ત્રાંસાપણું; વાંક (૨) કંસ; કંસો (૩) વજન;

કાટવું (૪) તાંબાની રકાબી; તાસક [ટુકડો

ત્રાંસિયો પું. ત્રાંસ (૨) ત્રાંસા આકારનો બાંધેલો દોરણનો

ત્રાંસું વિ. (સં. ત્ર્યસ, પ્રા. ત્રંસ) વાંકું; કતરાતું

ત્રિ વિ. (સં.) ત્રણ

ત્રિઅંકી વિ. (સં.) ત્રણ અંકોવાળું (જેમ કે, નાટક)

ત્રિઅંકસાઈડ પું. ઓક્સિજનના ત્રણ પરમાણુ હોય એવો

અંકસાઈડ; 'ટ્રાયપ્લોસાઈડ' (૨.વિ.)

ત્રિક ન. ત્રણનો સમુદાય; ત્રિપુટી

ત્રિકટુ ન. સુંઠ, મરી અને પીપરનું ચૂર્ણ (વેદક)

ત્રિકમ (૦૪૭, ૦૨૫) પું. ત્રિવિક્રમ; વિષ્ણુનો વામન-

અવતાર; ત્રીકમ

ત્રિકાલ પું. (સં.) ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન એ ત્રણે

કાળ (૨) સવાર, બપોર અને સાંજ એ ત્રણે સમય

ત્રિકાલજ વિ. (સં.) ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે

કાળનું જ્ઞાન પરાવનાર

ત્રિકાલજ્ઞાની વિ. ત્રિકાલજ્ઞ; ત્રિકાલદર્શી [જ્ઞાની

ત્રિકાલદર્શી વિ. (સં.) ત્રણ કાળ જોઈ શકનારું; ત્રિકાળ-

ત્રિકાલાભાષ(-વિત) વિ. (ત્રિકાલ + અભાષ-અધાષિત)

ત્રણે કાળથી અભાષ એવું; કાલાતીત

ત્રિકાળ પું. ત્રિકાલ; ત્રણ કાળ [વિભાગવાળું

ત્રિકાંડ વિ. (સં.) ત્રણ કાળવાળું (૨) ત્રણ કાંડ-

ત્રિકૂટ વિ. (સં.) ત્રણ શિખરવાળું

ત્રિકૂટાચળ પું. શ્રીલંકામાં આવેલો એક પર્વત

ત્રિકોણ પું. (સં.) ત્રણ ખૂણાવાળી આકૃતિ (૨) વિ. ત્રણ

ખૂણાવાળું [ત્રિકોણ-આકૃતિ

ત્રિકોણાકૃતિ વિ. (સં.) ત્રિકોણના આકારનું (૨) સ્ત્રી.

ત્રિકોણમિતિ સ્ત્રી. ત્રિકોણનું ગણિત; 'ટ્રિગોનોમેટ્રી'

ત્રિકોણાકાર વિ., પું. ત્રિકોણ

ત્રિખૂણિયું વિ. ત્રણ ખૂણાવાળું; ત્રિકોણાકાર

ત્રિગુંડું વિ. ત્રણ ગઢવાળું [અને કામ; ત્રિવર્ગ

ત્રિગણ પું. સંસારી જીવનમાં ત્રણ પુરુષાર્થ : ધર્મ, અર્થ

ત્રિગુણ વિ. (સં.) ત્રણગણું; ત્રેવું (૨) પું.બ.વ. સત્ત્વ,

રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણો

ત્રિગુણ સ્ત્રી. (સં.) માયા (વેદાંતમાં)

ત્રિગુણી(-જ્ઞાત્મક) વિ. (સં.) ત્રિગુણનું બનેલું; ત્રિગુણમય

ત્રિગુણિત/

૪૦૩

/ત્રિવલિ(-લી)

ત્રિગુણિત વિ. ત્રણગાનું; ત્રમણું
 ત્રિગુણીરસી સ્ત્રી. બાળલકવો. ઉઠાટિયું અને વનુર્વા એ ત્રણે
 સામે રણ આપતી રસી
 ત્રિધાતપદી સ્ત્રી. (સં.) ત્રણ ધાત સુધીના પદવાળી રકમ;
 'ક્યુલિક એક્સપેશન' [ને પાતાળ]; ત્રિલોક
 ત્રિજગત ન. (ન્તી) સ્ત્રી. (સં.) ત્રણે દુનિયા (સ્વર્ગ, મૃત્યુ
 ત્રિજ્યા સ્ત્રી. (સં.) વર્તુલના મધ્યબિંદુથી પરિધના કોઈ
 બિંદુ સુધીની સુરેખા કે તેનું અંતર; 'રેડિયસ' (ગ.)
 ત્રિજ્યાકોણ પું. મધ્યબિંદુ આગળ ત્રિજ્યા જેવડા ચાપથી
 થતો ખૂણો; 'રેડિયન' (ગ.) [ઉપાધિ]
 ત્રિતાપ પું. બ.વ. (સં.) તાપત્રય (આધિ, વ્યાધિ અને
 ત્રિતાલ પું. (સં.) સંગીતનો સાંજ માત્રાનો એક તાલ;
 ત્રેતાલ
 ત્રિદંડ પું., ન. (સં.) વાગંદ, મનોદંડ અને કાપાદંડ એ
 ત્રણ સંપત્તિ ધારણ કર્યાની નિશાનીરૂપ સંન્યાસીનો દંડ
 ત્રિદંડી પું. (સં.) ત્રિદંડ (વાગંદ, મનોદંડ, કાપાદંડ)
 ધારણ કરનાર; સંન્યાસી
 ત્રિદેવ ન. (સં.) ત્રિદેવ વસે છે તે સ્વર્ગ
 ત્રિદોષ પું. (સં.) વાત, પિત્ત અને કફ એ ત્રણ દોષના
 પ્રકોપથી થતો રોગ; સન્નિપાત
 ત્રિધા કિ.વિ.(સં.) ત્રણ પ્રકારે; ત્રેધા
 ત્રિનયન, ત્રિનેત્ર પું. (સં.) સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિ એ
 ત્રણ નેત્રવાળા ગણાતા) મહાદેવ
 ત્રિપક્ષી ન. (સં.) ત્રણ પગવારિયાં બાદ મરનાર પાછળ
 કરવાનું શ્રાદ્ધ કે તે ક્રિયા
 ત્રિપથ પું. બ.વ. (સં.) સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ (ર) ન.
 ત્રણ રસ્તા જ્યાં મળે એ સ્થળ
 ત્રિપથગા, (ત્રિપથી) સ્ત્રી. (સં.) (આકાશ, પૃથ્વી ને
 પાતાળમાં વહેતી મનાતી) ગંગા
 ત્રિપદા સ્ત્રી. (સં.) ત્રણ ચરણવાળો ગાયત્રી છંદ (પિં.)
 ત્રિપદી સ્ત્રી. (સં.) ત્રણ પાયાની ધોડી; ત્રિપાઈ (ર) ત્રણ
 પદો કે ચરણોવાળો પદબંધ
 ત્રિપદી વિ. ત્રણ પગવાળું
 ત્રિપદી સ્ત્રી. ત્રણ પદવાળું
 ત્રિપરિમાણ ન. (સં.) લંબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંચાઈ કે
 જાડાઈ એ ત્રણ માપ જે દરેક પદાર્થને હોય તે; 'ત્રી-
 ડાઈમેન્શન્સ' (ગ.) [જાડાઈ બતાવનારું
 ત્રિપરિમાણદર્શક વિ. (સં.) લંબાઈ, પહોળાઈ, ઊંચાઈ કે
 ત્રિપાદ વિ. (સં.) ત્રણ પગવાળું; ચરણવાળું (ર) પોણું;
 પોણાભાગનું [ટિપોઈ
 ત્રિપાઈ સ્ત્રી. (ત્રિ+પાદ) ત્રિપદી; ત્રણ પાયાની ધોડી;
 ત્રિપાડી પું. (સં.) વેદનો પાઠ કરવાની સંસ્થા, પદ અને
 ક્રમ એ ત્રણે રીતો જાણનારો (ર) એક અટક
 ત્રિપાર્થિક વિ. (સં.) ત્રણ પાસાંવાળું

ત્રિપિટક પું. (સં.) સુન, વિનય અને અભિવચ્છ એ ત્રણ
 પ્રકારના બૌદ્ધ ગ્રંથોનો સમૂહ
 ત્રિપુટ વિ. (સં.) ત્રણ પુટવાળું-પડવાળું
 ત્રિપુટી સ્ત્રી. ત્રણનો સમૂહ; ત્રિક
 ત્રિપુર ન. (સં.) મય રાક્ષસ માટે આકાશ, અંતરિક્ષ અને
 પૃથ્વી ઉપર બાંધેલાં સોના, ચાંદી અને લોખંડનાં ત્રણ
 શહેર (ર) પું. શંકરે મારેલો એક રાક્ષસ - ત્રિપુરાસુર
 ત્રિપુરાધિ પું. (સં.) શિવ - ત્રિપુરાસુરના શત્રુ
 ત્રિપુંડ(-ક) (સં.) ત્રણ લીટીનું તિલક [ચૂર્ણ-એક ઔષધિ
 ત્રિકલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. હરડાં, બહેડાં ને આંબળાંનું
 ત્રિભંગ, (-ગી) વિ. (સં.) ત્રણ ઠેકાણે વળેલું
 ત્રિભંગી પું. એક માત્રામેળ છંદ
 ત્રિભાગલું સ.કિ. ત્રણ સરખા ભાગ કરવા
 ત્રિભાજક વિ. ત્રણે ભાગનારું; 'ટ્રાઈસેક્ટર'
 ત્રિભાજન ન. ત્રિભાગનું તે; ત્રણ ભાગ કરવા તે
 ત્રિભુજ પું., ન. (સં.) ત્રિકોણ [-લોક; ત્રિલોક
 ત્રિભુવન ન. (સં.) સ્વર્ગ, પૃથ્વી ને પાતાળ એ ત્રણે ભુવન
 ત્રિભુવન(ત્રિભુવ, ત્રિભુવ) પું. ત્રણે જગતના સ્વામી;
 પરમેશ્વર
 ત્રિભેટો પું. જ્યાં ત્રણ રસ્તા મળે તે જગા; ત્રિપથ [પાતાળ
 ત્રિભોમ સ્ત્રી. (ત્રિ+ભૂમિ) ત્રિભુવન : સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને
 ત્રિભોધું વિ., ન. (ત્રિ + ભૂમિ = ભોધ) ત્રણ માળવાળું
 (મકાન) [ત્રિમાસિક
 ત્રિમાસિક વિ., ન. ત્રણ મહિને બહાર પડતું છાપું;
 ત્રિમુખી વિ. (સં.) ત્રણ મુખ કે તરફ યા બાજુવાળું
 ત્રિમૂર્તિ(-તિ) સ્ત્રી. (સં.) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ એ
 ત્રણેનું સાથે હોલું તે; ત્રિક-એકાત્મક સ્વરૂપ
 ત્રિયા સ્ત્રી. (સં. સ્ત્રી) સ્ત્રી; નારી; મહિલા
 ત્રિયાચરિત્ર ન. (હિં.) સ્ત્રીચરિત્ર [માણી
 ત્રિયામી વિ. (સં. ત્રિયાતિનું) ત્રણ આયામવાળું; ત્રિપરિ-
 ત્રિપારાજ્ય ન. સ્ત્રીઓનું રાજ (ર) સ્ત્રીનું ચલણ હોલું તે
 ત્રિરંગી વિ. ત્રણ રંગનું (ર) પું. સફેદ, લીલો અને કેસરી
 એ ત્રણ રંગવાળો રાષ્ટ્રધ્વજ
 ત્રિરંગો પું. જુઓ 'ત્રિરંગી (ર)'
 ત્રિરાશિ સ્ત્રી. (સં.) આપેલી ત્રણ સંખ્યા કે રાશિ યા પદ
 ઉપરથી ચોથી સંખ્યા કે પદ કાઢવાની રીત [પાતાળ]
 ત્રિલોક પું. (-કી) સ્ત્રી. (સં.) ત્રિભુવન (સ્વર્ગ, પૃથ્વી અને
 ત્રિલોચન પું. (સં.) શિવ - ત્રણ નેત્રવાળા
 ત્રિવર્ગ પું. (સં.) ત્રણનો સમૂહ : ધર્મ, અર્થ અને કામ (ર)
 કાય, સ્થિતિ અને વૃદ્ધિનો સમૂહ (૩) સંગીતમાં એક
 અલંકાર
 ત્રિવર્ણ પું. (સં.) બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય અને વૈશ્યનો સમૂહ (ર)
 સંગીતમાં એક અલંકાર [વાટા કે કરચલી
 ત્રિવલિ, (-લી) સ્ત્રી. (સં.) પેટ પર પડતી ત્રણ વલિ -

ત્રિવિક્રમ/

૪૦૪

/ત્રિપા

ત્રિવિક્રમ પું. (સં.) ત્રણ પગલાં ભરી બહિ રાજાને
હરાવનાર (વિષ્ણુના અવતારરૂપ) વામન ભગવાન
ત્રિવિધ વિ. (સં.) ત્રણ પ્રકારનું; ત્રણ રીતનું
ત્રિવેણિ, (-ણી) સ્ત્રી. (સં.) ગંગા, યમુના અને સરસ્વતી
(૨) તેમનો જ્યાં સંગમ થાય છે તે ધામ-પ્રયાગ (૩)
ઈડા, પિંગલા અને સુપુમ્બા એ ત્રણ નાડીનો સમુદાય
(૪) શ્રીરાગની એક રાગિણી
ત્રિવેણિ(-ણી)સંગમ પું. (સં.) ગંગા, યમુના અને
સરસ્વતી નદીનો જ્યાં સંગમ થાય તે ધામ - પ્રયાગ
ત્રિવેદી પું. (સં.) ત્રણ વેદ જાણનાર (૨) એક અટક
ત્રિશંકુ પું. (સં.) અપોધ્યાનો રાજા; હરિશ્ચંદ્રનો પિતા
ત્રિશંકુની સ્થિતિ, (૦ દશા) શ.પ્ર. અધવચ-અંતરિયાળ
લટકી રહેતું તે; નહિ અહીંનું, નહિ ત્યાંનું એવી સ્થિતિ
ત્રિશંકુ સંસદ સ્ત્રી. (સં.) કોઈપણ પક્ષની સ્પષ્ટ બહુમતી
ન પરાવતું સંસદગૃહ
ત્રિશિખ ન. (સં.) ત્રિશૂલ (૨) (ત્રણ ટોચવાળો) તાજ,
મુગટ, કલગી (૩) કોષ્ટી અને ખભા વચ્ચેનો સાથનો
એક સ્નાયુ; 'ટ્રાઈસેપ' [હથિયાર
ત્રિશૂલ (સં.) (-ળ) ન. ત્રણ અક્ષીઓ - ફાંવાળું એક
ત્રિશૂલપાણ, (-ણિ) પું. (ત્રિશૂલ + પાણિ) હાથમાં
ત્રિશૂલવાળા - શિવ
ત્રિસંધ્યા સ્ત્રી. (ત્રિ+સંધ્યા) સવાર, બપોર અને સાંજ એ
ત્રણે સમયનો સંધ્યાકાળ કે તે વેળા કરાતો સંધ્યાવિધિ
ત્રિસ્થલી (સં.) (-ળી) સ્ત્રી. કાશી, પ્રયાગ અને ગયા એ
ત્રણ તીર્થ
ત્રિસ્વર વિ. (સં.) ત્રણ સ્વરવાળું; 'ત્રિ-સિલેબિક'
ત્રીજ વિ. (સં. તૃતીયા) તીજ; પખવાડિયાની ત્રીજ તિથિ
ત્રીજું વિ. (સં. તૃતીય, પ્રા. ત્રિજજ-ત્રિજજઅ) તીજું; ક્રમમાં
બીજા પછીનું
ત્રીઠ સ્ત્રી. પીઠ; દુઃખ (૨) બીડ; ખેંચ; જરૂરિયાત
ત્રીશ,(-સ) વિ. (સં. ત્રિશત, પ્રા. ત્રીસ - ત્રીસા - ત્રીસઈ)
વીસ વત્તા દસ (૨) પું. ત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા;
'૩૦'
ત્રીસ પું. બ.વ. ત્રીસનો ધેરિયો-પાઠે
તુટ સ્ત્રી. તુટિ; ખામી; ઊણપ
તુટવું અ.કિ. (સં. તુટ) તુટવું
તુટિ(-ટી) સ્ત્રી. (સં.) ઊણપ, ખામી; દોષ; તુટ
તુટવું અ.કિ. (સં. તુષ, પ્રા. તુટક) તુટવું; પ્રસન્ન થવું
ત્રેખડ સ્ત્રી. (-ડું) ન. (સં. ત્રયસ્કૃત, પ્રા. ત્રિકપુનો) તેખડ;
ત્રણનો સમૂહ
ત્રેના, (ઠયુગ) પું. (સં.) ચાર યુગો પૈકીનો બીજો યુગ
ત્રેપન વિ. (સં. ત્રય+પંચાશત, પ્રા. તેવન્ના) પચાસ વત્તા
ત્રણ (૨) પું. ત્રેપનનો આંકડો કે સંખ્યા; '૫૩'
ત્રેપનમું વિ. અનુક્રમમાં ત્રેપનમે આવતું

ત્રેપનમો વિ., પું. ગ્રાવન અક્ષરનો શબ્દસૂચિથી પર એવો
શબ્દાતીત (પરમાત્મા, પરબ્રહ્મ)
ત્રેવડ સ્ત્રી. કરકસર (૨) ગુંજાશ; શક્તિ; પહોંચ
ત્રેવડ સ્ત્રી. તજવીજ; ગોઠવણ [જાતનું
ત્રેવડું વિ. ત્રણ પડવાળું (૨) ત્રણગણું; તેવડું (૩) ત્રણ
ત્રેવડિયું વિ. ત્રણ પડવાળું; તજવીજ કરનારું
ત્રેવીશ, (-સ) વિ. (સં. ત્રયોવિંશતિ, પ્રા. ત્રેવીસ) વીસ
વત્તા ત્રણ (૨) પું. ત્રેવીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૩'
ત્રેશઠ વિ. (સં. ત્રય+ષ્ટિ, પ્રા. તેસઠ્ઠિ) સાઠ વત્તા ત્રણ
(૨) પું. ત્રેસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૩'
ત્રેહ પું. વરસાદનું પાણી ઊંડે જમીનમાં પહોંચવું તે
ત્રેહક(-કા)વું અ.કિ. ફાટુંફાટું થવું; જોર કરવું (૨) ચેન
ન પાડવું
ત્રૈકાલિક વિ. (સં.) ત્રિકાલનું; ત્રિકાલને લગતું; સનાતન
ત્રૈગુણ્ય ન. (સં.) માયાના ત્રણ ગુણોનો સમૂહ કે તેનું કાર્ય
ત્રૈમાસિક વિ. (સં.) ત્રણત્રણ મહિને આવતું - થતું (૨)
ન. દર ત્રીજે મહિને નીકળતું છાપું; ત્રિમાસિક
ત્રૈલોક ન. (સં.) ત્રિલોક - ત્રણ લોકોનો સમુદાય
ત્રૈવર્ણિક વિ. (સં.) બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય અને વૈશ્ય એ ત્રણ
વર્ણને લગતું
ત્રોટક ન. (સં.) નાટકનો એક પ્રકાર
ત્રોફવું સ.કિ. (છૂંદણું) છૂંદવું
ત્રોકો પું. ('ત્રોકવું' ઉપરથી) છૂંદણું; ત્રાજવું
ત્રોકો પું. નાગિયેરનું છાલા સમિતનું કાચું કે પાકું ફળ;
લીલી છાલવાળું નાગિયેર (૨) સોપારીનો એવો
છાલા સાથેનો ઝોડો
ત્રંબક પું. (સં. ત્રિ + અંબક) ત્રણ નેત્રવાળા - શિવ
(૨) નાસિક પાસેનું એક નગર અને યાત્રાધામ
ત્રવ (સં.) વિશેષજ્ઞ પરથી ભાવવાચક નપુંસકલિંગ નામ
બનતો પ્રત્યય. ઉદા. અમરત્વ
ત્વક, (-ગ) સ્ત્રી. (સં.) ચામડી; ત્વચા (૨) છાલ
ત્વર્ગિદ્રિય સ્ત્રી. (સં.) સ્પર્શોન્દ્રિય; ચામડી
ત્વચા સ્ત્રી. (સં.) ચામડી (૨) છાલ
ત્વચારોગ પું. (સં.) ચામડીનો રોગ
ત્વદીપ વિ. (સં.) તાડું; તારી માથિકીનું
ત્વન્મય વિ. (સં. ત્વ=તુ+મય) ચામડીનું બનેલું
ત્વરા સ્ત્રી. (સં.) ઉતાવળ; ઝડપ; તાકીદ; વેગ
ત્વરિત વિ. ત્વરા (ઝડપ)વાળું; ઝડપી; શીઘ્ર; વેગીલું
ત્વરાપત્ર પું. (સં.) તાકીદનો પત્ર
ત્વરિત વિ. (સં.) ત્વરાવાળું; (૨) ઝડપી; વેગીલું
ત્વષ્ટા(-ષ્ટ) પું. (સં.) દેવોના શિલ્પી; વિશ્વકર્મા (૨) બ્રહ્મા
(૩) પ્રજાપતિ
ત્વિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) તેજ; પ્રકાશ; ચમક

૪/

૪૦૫

/૪૬

થ

થ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો દંતસ્થાની બીજો વ્યંજન
થઈ અ.કિ. ('થવું'નું ભૂતકાળ સ્ત્રીલિંગ) બની; રચાઈ;
થડાઈ વગેરે [રસ્તો
થઈ ના. થી; થઈને; દારા; -માંથી પસાર થઈને; -ને
થઈને ('થવું'નું અ.કિ.) નામયોગી બનાવે (ર) થી;
('થવું'નું ભૂતકાળ સ્ત્રીલિંગ + ને)
થકવવું, થકાવવું સ.કિ. 'થાકવું'નું પ્રેરક
થકાવટ સ્ત્રી. (હિ.) થાકવું તે; થાક
થકિત વિ. થકિત; દિગ્મૂઢ (ર) થાકેલું
થકી ના. થી; વડે
થકું ના. -ને લીધે; ની વતી
થડ ન. (દિ. થુડ) ઝાડનો મૂળ જાડો ભાગ, જેમાંથી ઝાડનાં
ડાળાંપાંખડાં ફૂટે છે. (ર) વંશવૃક્ષનું થડ (૩) (કે
ગીતમાં) મંદગ્રજ (૪) ઉત્પત્તિસ્થાન
થડ કિ.વિ. ઠોકવાનો, પડવાનો કે અથડાવાનો અવાજ
થડક સ્ત્રી. બીક; ધ્રુજરી; થડકું તે; થડકારો (ર) બોલતાં
જાભ ચોટવી તે (૩) બીક; ડર; ભય
થડકું અ.કિ. થડકા સાથે ઉચ્ચારણ થવું; બોલતાં જાભ
ચોટવી કે ધ્રુજવી (ર) થડકું; ભયથી કંપવું (૩)
ઊછળવું; ધબકવું
થડકાટ પું. થડકવું તે
થડકાર, (-રો) પું. થડ એવો અવાજ (ર) થડકો
થડકો પું. થડકારો (ર) બોલવામાં અસર પર પડતું જોર
(૩) થડક; બીક (૪) ધબકારો; ધક્કો (૫) ભય, ડર
થડથડવું અ.કિ. થડથડ અવાજ થવો (ર) ધ્રુજવું; થરથરવું
થડથડાટ પું. (-રી) સ્ત્રી. થડથડવાની ક્રિયા તે
થડમાં કિ.વિ. નચ્ચક; બાજુમાં
થડાથડ કિ.વિ. થડથડ થવું; અથડાવાનો અવાજ (ર)
થડાથડ; ઉપરાઉપરી
થડિયું ન. થડ કે થડનો મૂળ આગળનો ભાગ (ર)
વંશવૃક્ષનું (રેટા) થડ [ખાંધો; થાટ; દડી
થડી સ્ત્રી. (દે. થડ=જૂથ) થપ્પી; ગંજ; ઢગલી (ર) કાઠું;
થડું ન. થડિયું (ર) દુકાનમાં દુકાનદારે બેસવાનું સ્થાન
થડો પું. (પ્રા. થુડ) દુકાનનો આગલો ભાગ (ર) ચબૂતરો
થથડવું કિ. થથરવું; કાંપવું
થથડાવવું સ.કિ. ધમકાવવું; ધથડાવવું
થથરડો પું. જાડો લેપ - થર; થથેડો [ત્રાસ; ડરવું
થથરવું અ.કિ. (દે. થરથર) કંપવું; ધ્રુજવું (ર) બીવું;
થથરાટ પું. થથરવું તે; કંપારી
થથેડવું સ.કિ. જાડો થર થાય એમ લપેટવું
થથે(થે)ડો પું. થથરડો (જાડો લેપ); થર [એમ
થનક, (ઠથનક) કિ.વિ. આવો નાચવાનો અવાજ થાય

થનગન, (ઠથનગન) કિ.વિ. એવો અવાજ
થનગનવું અ.કિ. થનગન નાચવું કે ચાલવું [થનથન
થનગનાટ પું. થનગન ચાલવું તે (ર) જુસ્સો; તાન;
થનથન કિ.વિ. આવો અવાજ થાય એમ
થનથનવું અ.કિ. થનગન નાચવું
થનથનાટ પું. જુસ્સો; તાન (ર) થનગનાટ
થપડાક, થપાટ સ્ત્રી. લપડાક; ઠપાટ; તમાચો
થપેડો પું. થપરડો; જાડ થરનો લપેડો
થપેલી સ્ત્રી. ('થાપવું' પરથી) થાપીને કરેલી જાડી પૂરી
થપેલો પું. થાપીને કરેલી ચીજ - થાટ
થપ્પડ સ્ત્રી. તમાચો; થપડાક; થપાટ (ર) માર પડવો
(૩) નુકસાન થવું; છેતરાવું (૪) પાઠ શીખવો; સાન
ઠેકાણે આવવી [એક ગોઠવીને કરેલો ગંજ
થપ્પી સ્ત્રી. (સં. સ્થાપુ, પ્રા. થપ્પ ઉપરથી) એક ઉપર
થપ્પીથોડી સ્ત્રી. એક રમત
થપ્પો પું. લપ્પો (સાડી કબજા પર લગાવાતો) કસબવાળો
વધાટ (ર) એક રમત
થબડાક કિ.વિ. તબડાક એમ દોડવાનો અવાજ થવો એમ
થબથબવું કિ. થબથબ થવું
થમણી સ્ત્રી. થાપણ; મૂડી; દોલત
થયું (સં. સ્થિત, પ્રા. થિય - થિઅ) અ.કિ. 'થવું'નું
ભૂતકાળનું નપુંસકલિંગ (-થઈ સ્ત્રી., -થયો પું.)
(ર) ઉદ્ધ. બસ; પૂરતું
થર પું. (સં. સ્તર, પ્રા. થર) પડ; વળું (ર) એકસરખું
બાજેલું કે ચોપડેલું તે; પોપડો (૩) ચડતીઊતરતી
ચૂડીઓનો જથ્થો
થરક સ્ત્રી. બીક; ધાક (ર) કંપારી; ધ્રુજરી
થરકવું અ.કિ. થડકવું; ભયથી કંપવું
થરકાટ પું. થડકાટ; થરકવું તે [પહેરે છે તે ચૂડીઓ
થરકોકણ ન.ભ.વ. (થર + કાંકણ) લગ્ન વખતે કન્યા
થરથિહન ન. ચણતરનો થર લેવાનું બતાવતું થિહન,
એંધાણી; તળથિહન; 'એન્થમાર્ક'
થરથર કિ.વિ. (દે.) સખત ધ્રુજે કે કંપે એમ
થ(ઠર)થરવું અ.કિ. કંપવું; ધ્રુજવું (ર) બીવું; ત્રાસવું
થરથરાટ પું. થથરાટ; કંપારી
થરથરાટી સ્ત્રી. થરથરાટ; કંપ [વસ્તુ; ઉજ્જાતારોધક
થરમોકોલ ન. (ઈ.) ગરમી તેમજ ઠંડી બંનેનું અવરોધક
થરમોઝાક ન. (ઈ.) એક ઉજ્જાતામાપક સાધન; ઉષ્માલેખક
થરમોમીટર ન. (ઈ.) ગરમીમાપક; તાપમાનમાપક
થરમોસ ન. (ઈ.) પોતાની અંદરની વસ્તુની ગરમીઠંડી
સાચવી રાખે એવી એક કાચની શીશી જેવી બનાવટ
થરેરવું અ.કિ. થરથરવું; ત્રાસવું
થરેરી, થરેરાટી સ્ત્રી. થરથરાટ; ત્રાસ
થઈ વિ. (ઈ.) ત્રીજું (ર) ઊતરતા દરજ્જાનું

શર્ડ-કલાસ/

૪૭૬

/ થાબડથાબડ

શર્ડ-કલાસ પું. (ઈ.) ત્રીજો વર્ગ (આગગાડી, નાટક, સિનેમા વગેરેમાં) (૨) તદ્દન રેડિયાળ; સલકી કોટીનું શર્ડ-ડિઝી સ્ત્રી. (ઈ.) ગુનો મનાવવા માટે આચારાત્મક શારીરિક તેમ જ માનસિક અત્યાચાર
શર્ડ-પાટી વિ. (ઈ.) આંળખાણ કે સંબંધ ન હોય તેવું અન્ય કોઈ (૨) તટસ્થ (૩) અપક્ષ
શર્ડ રેટ વિ. (ઈ.) તદ્દન સલકી કોટીનું કે રેડિયાળ
થમોકેમેસ્ટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) ગરમી અને રસાયણ સાથે સંબંધ ધરાવતું એક વિજ્ઞાન
થમોસ ન. પોતાની અંદરની ગરમી કે ઠંડીને તેજ સ્વરૂપે સાચવી રાખતું એક સાધન [જગ્યા-સ્થળ થલભેડું ન. વલાણ કે મછવા વગેરેને પાણીમાં લાંગરવાની થવા-કાળ પું. ભવિષ્યનો સમય, આવતો સંયોગ, થવાને માટે સજ્જિલો પ્રસંગ, બનવા-કાળ (અમંગળ અર્થમાં) થવું અ.કિ. (સં. સ્થાતિ, પ્રા. થાઈ) અસ્તિત્વમાં આવવું; રચાવું (૨) નીપજવું; પેદા થવું (૩) (અમુક સમય, અંતર, વજન વગેરે પરિમાણ) અસ્તિત્વમાં આવવું; માપમાં હોવું; ગુજરવું (સમય); (વજનમાં) ઊતરવું વગેરે (૪) લાગવું; પ્રતીતિ પડવી (જેમ કે, તને એમ થાય છે કે જઈ આવે.) (૫) અનુભવમાં આવવું; લાગુ પડવું (દુઃખ થવું; રોગ થવો) (૬) વર્તમાન કૃદન્તની સહાયથી તે ક્રિયા કરવા માંગવી એવો અર્થ બતાવે છે. (જેમ કે, ખાતો થા. વાંચતો થા.) [જમીન થળ ન. (સં. સ્થલ, પ્રા. થલ) સ્થળ; જગ્યા; સ્થાન (૨) થળચર વિ. (૨) ન. સ્થળચર; જમીન પર હરીફરી શકનાર થંડિયું ન. (સં. સ્થંડિલ, પ્રા. થંડિલ) સ્થંડિલ; પહાવેદી થંભ ન. (સં. સ્તંભ, પ્રા. થંભ) સ્તંભ; થાંભલો થંભન ન. સ્તંભન; થોભવું તે થંભવું અ.કિ. (સં. સ્તંભતે, પ્રા. થંભઈ) થોભવું (૨) વિસામો ખાવો (૩) રોકાવું; અટકવું થંભો પું. (સં. સ્તંભક, પ્રા. થંભલ) થાંભલો થાઈરોઈડ સ્ત્રી. ગળામાં હૈડિયા પાસેની એક (નાડીની) ગ્રંથિ; ગલગ્રંથિ થાક પું. થાકવું તે; શ્રમની શરીર પર થતી અસર (૨) હુસ્તી થાકલો પું. થાક; વિશ્રામ (૨) વિસામો થાકવું અ.કિ. (સં. સ્થક, પ્રા. થકઈ) કામ કર્યાને લીધે ગિથિલ થવું (૨) કટાળવું; હારવું થાકે-કો)ડો પું. થાક; શ્રમ થાક્યુંપાક્યું વિ. ધણું થાકી ગયેલું (૨) કટાળી ગયેલું થાગડથી-થિ, -થી)ગડ ન. ઊખડેલા કે ફાટેલાની દુરસ્તી; મરામત (૨) જેવોતેવો કામચલાઉ ઉપાય થાટ પું. રાગને ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિવાળો સ્વર (સંગીત) થાણદાર પું. થાણાનો અમલદાર; મામલતદાર (૨) ફોજદાર

થાણ-બો)દારી સ્ત્રી. થાણદારનું કામ-હોદ્દો થાણું ન. (સં. સ્થાન, પ્રા. થાણ) પગ્રવ; કેન્દ્ર (૨) સ્થાન; મથક; 'કોલોની' થાણું ન. (દિ. થાણપ=ચોકી, થાણું) પોલીસચોકી; દેવડી થાણું ન. (સ્થાનક, પ્રા. થાણપ=ક્યારો) ખામણું (વાવવા માટે)
થાણેદાર પું. જુઓ 'થાણદાર' [આળપંખાળ; પટામણી થાથાથાબડી સ્ત્રી. થાબડી-પંખાળીને ચાંત રાખવું તે (૨) થાન ન. કાપડનો તાકો [ઝાલાવાડનું એક ગામ થાન ન. (સં. સ્થાન, પ્રા. થાણ) સ્થાન; ઠેકાણું (૨) થાન, (ઠલો) પું. (સં. સ્તન્ય, પ્રા. થન્ન) સ્તનનો ભાગ (૨) દુધાળો પશુઓનો આંચળવાળો અવયવ; આઉ; બાઉલુ થાનક ન. (સં. સ્થાનક) રહેઠાણ; સ્થાનક (૨) દેવસ્થાન થાનેલો પું. સ્તનનો ભાગ; ધાઈ (૨) આઉ; બાઉલું થાપ સ્ત્રી. થાપટ થાપ સ્ત્રી. ભૂલથાપ; થાપ (૨) છેતરપિંડી (૩) ખોટ થાપ સ્ત્રી. (સં. સ્થાપતે, પ્રા. થાપઈ) થેપ; રથ્થડ (૪) નરધાનો વચલો કાળો ભાગ કે તેના પર વગાડતો ઠોકો (૫) ઠરાવ થાપટ સ્ત્રી. હાથના પંજાનો પ્રહાર; થપાટ થાપડી, થાપી સ્ત્રી. ટીપવા માટેનું કડિયાનું એક ઓઝાર (૨) થપેલી (૩) થાપટ થાપડું પું. થાપીને કરેલું નળિયું (૨) ન. હાથથી થાપીને કરેલી ચીજ-ઘાટ-લીપણ થાપણ સ્ત્રી. (સં. સ્થાપન, પ્રા. થપ્પણ, થાવણ) મૂડી; પૂંજ; 'કેપિટલ' (૨) ન્યાસ: 'ડિપોઝિટ' (૩) લીપ્સા થાપણ ન. થાપેલ લીપણ થાપણદાર પું. થાપણ ધરાવનાર; બનપતિ; મૂડીદાર (૨) થાપણ મૂકનાર; ખાતેદાર; 'ડિપોઝિટર' થાપણદાર વિ. સ્થાપનાર થાપન ન. સ્થાપન; સ્થાપવું તે (દેવ, દેવી વગેરેને) થાપના સ્ત્રી. સ્થાપના થાપવું સ.કિ. (સં. સ્થાપ્યતે, પ્રા. થપ્પઈ) સ્થાપવું (૨) થેપ-રથ્થડ કરવો (૩) પહોળા હાથે દાંબીદાંબીને ચપટો આકાર ધડવો (૪) થાબડવું (૫) સ્થિર કરવું થાપારુંડું ન. (મોટી ભેટક અને પહોળામાંથી) રંગરેજનું મોટું ફુંડું (૨) તેના જેવો બેઠાડું કે આળશુ માણસ થાપી સ્ત્રી. ટીપવા માટે કડિયાનું એક ઓઝાર (૨) થપેલી (૩) થાપટ થાપેડું ન. કમરે વીંટવાનું જાડું કપડું થાપો પું. (થાપવું પરથી) પૂંઠનો ભાગ; ઠગરો; નિતંબ (૨) મોભારિયું (૩) કંકુવાળા પંજાની છાપ થાબડથાબડ કિ.વિ. ધીરેધીરે થાબડીને; થાપટ-થાપટ

શાખડથી(-થિ)ગડ

૪૦૭

/ શેક

શાખડથી(-થિ)ગડ સ્ત્રી. મરામત; સમારકામ
 શાખડયું સ.કિ. પીમે લાથે ઠોકવું; પંખાવું - હળવે હળવે
 ચાંપવું (૨) ઉત્તેજન આપવું (૩) શાંત પાડવું
 શાખડી સ્ત્રી. શાખડવાની કિયા (૨) શાપડી
 શાખડથી(-થિ)ગડ સ્ત્રી. મરામત; સમારકામ
 થામવું સ.કિ. થાભાવવું; અટકાવવું (૨) પકડવું
 થાર પું. સુતાર (૨) કડિયો (૩) સુત્રધાર|સદ; તળિયું; છેડે
 થાહ પું. (સં. સ્નાય, પ્રા. થાહ) ડીઘઈ કે કોઈ પરિણામની
 થાળ પું., સ્ત્રી. (સં. સ્થાલ, પ્રા. થાલ) મોટી થાળી;
 ખૂમથો (૨) ઠાકોરજના નેવેદનો થાળ - પ્રસાદ (૩)
 એ પરાવતી વખતનું સ્તોત્રગાન
 થાળી સ્ત્રી. (સં. સ્થાવિકા, પ્રા. થાલિઆ) નાવામાં વપરાતું
 એકછાંછરું વાસણ (૨) શ્રામોકોન(થાળીવાજા)ની રેકડું
 થાળીવાજું ન. થાળી(રેકડું) વગાડવાનું વાજું; 'શ્રામોકોન'
 થાળું ન. (સં. સ્થાલ, પ્રા. થાલ) ધંટીનું ચોકડું (૨) ફૂવાના
 ખું ઉપર ચણીને બનાવેલી પાત્રાકાર જગા (૩)
 મૂળના ગાંઠવાળો થડિયાનો ભાગ કે ત્યાં કરાતું ખામણું
 થાળો પું. મોટી થાળી; ખૂમથો
 થાંધાવેડા પું. થાંધાપણાની આદત
 થાંધું વિ. મંદ; સુસ્ત (૨) મેલું; ગંદુ
 થાંભલી સ્ત્રી. (સં. સ્તંભ, પ્રા. થંભ) નાનો થાંભલો
 થાંભલો પું. (સં. સ્તંભ, પ્રા. થંભ) લાડગનો ઊભો ટેકો;
 સ્તંભ; થાંભો
 થાંભો પું. (સં. સ્તંભ, પ્રા. થંભ) થાંભલો; સ્તંભ; ટેકો
 (૨) વરકન્યાને સ્નાન કરાવતાં ચારે બાજુ દલીથરાં
 ઉતારે છે તે
 થિંગડિયું વિ. થીંગડાવાળું; થીંગડિયું [નિકસ્યર
 થિજવણું ન. થીજવવા માટેનું ઠંડું દ્રાવણ; 'કીઝિંગ
 થિજવણું સ.કિ. 'થીજવું'નું પ્રેરક
 થિજવું અ.કિ. 'થીજવું'નું ભાવે
 થિયરી સ્ત્રી. (ઈ.) તાત્વિક સિદ્ધાંત [(૩) સિનેમાગૃહ
 થિયેટર ન. (ઈ.) નાટકશાળા; રંગભૂમિ (૨) નાટ્યગૃહ
 થિયોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) તત્ત્વવિદ્યા; બ્રહ્મવિદ્યા
 થિયોસોફિકલ વિ. (ઈ.) થિયોસોફીને લગતું
 થિયોસોફિકલ પું. બ્રહ્મવિદ્યા-ઈશ્વરસંબંધી જ્ઞાનવિચારમાં
 માનતી વ્યક્તિ [તત્ત્વવિચાર
 થિયોસોફી સ્ત્રી. (ઈ.) ઈશ્વર સંબંધી એક જ્ઞાનદષ્ટિ -
 થિસોસર પું. પર્ચાપકોશ
 થિંગડિયું વિ. જુઓ 'થીંગડિયું' [વિભક્તિનો પ્રત્યય
 થી અનુ. (સં. સ્થિત, પ્રા. થિઅ) ત્રીજા અને પાંચમી
 થીંગડાથાગડ ન. ઊખેલા કે કાટેલાની દુરસ્તી, મરામત
 (૨) જેવો તેવો કામચલાઉ ઉપાય
 થીંગડી સ્ત્રી. (દિ. થિંગલ) થીંગડી
 થીંગડું ન. થીંગડું; કાટેલી જગ્યા પર મૂકેલો બીજો કકડો

થીજવું અ.કિ. (સં. સ્થિતું ભૂ.ક. સ્થાન. પ્રા. થીજા-
 થિજા-થિન્ન. જૂ.ગુ. થીજું-થીનું) ઠરી જવું; જામવું
 થીજાક પું. પદાર્થ થીજે તેનું માપ કે તેનું માપકલિકું;
 'કીઝિંગ પોઈન્ટ' [જામેલું] થીજેલું; ધટ
 થીજું, (-નું) વિ. (સં. સ્થાન. પ્રા. થીમજા, થીજા=કઠણ;
 થીમ પું., ન. (ઈ.) કથાતંત્ર; કથ્ય; વિષયવસ્તુ
 થીર વિ. સ્થિર
 થીવર વિ. (સં. સ્થાવિર) સ્થવિર; વૃદ્ધ (૨) દંડ; મક્કમ
 થીસિસ પું.બ.વ. (ઈ.) શોધ-પ્રબંધ; મહાનિબંધ (૨)
 પ્રતિપાદન
 થી(-થિ)ગડિયું વિ. થીંગડાવાળું
 થી(-થિ)ગડી સ્ત્રી. નાનું થીંગડું-થીંગડું [બીજો કકડો
 થી(-થિ)ગડું ન. (દિ. થિંગલ) કાટેલી જગા પર મૂકેલો
 થુ કિ.વિ. જુઓ 'થૂ'
 થુન્કાર પું. (સં.) થૂ અવાજ (૨) ફિટકાર
 થુલિયમ ન. એક વિશિષ્ટ પ્રકારની ધાતુ-મૂળતત્ત્વ (૨.વિ.)
 થુવેર, (-રિયો) પું., સ્ત્રી. ધોરિયો; થૂવર
 થુથુ કિ.વિ. જુઓ 'થૂથૂ'
 થુંક ન. જુઓ 'થુંક'
 થુંકવું સ.કિ. જુઓ 'થુંકવું'
 થુંકદાની સ્ત્રી. જુઓ 'થુંકદાની' [અવાજ ધાપ એમ
 થૂ (-થું) કિ.વિ. (સં. થુલ, પ્રા. થૂ) થુંકવાનો એવો
 થૂઈ સ્ત્રી. રમતમાં થૂ કરીને તેમાંથી વિરામ બતાવતો
 ઉદ્ગાર; તેવો વિરામ [થુકાર
 થૂથૂ (-થુથુ) કિ.વિ. થૂ કરીને; થુંકવાનો અવાજ (૨)
 થૂથૂ પું. (સં. તુસ્તો) ફૂથો (૨) ફુંડું [જથ્થો
 થૂમડું ન. (સં. સ્તંભ=કણસલું, પ્રા. થંભ) કણસલાનો
 થૂલ ન. (સં. તુલ) બાજરી વગેરેનાં કણસલાં ઉપર થતી
 નાનાં ફૂલોની રવાંટી
 થૂલ(-ળ) વિ. સ્થૂળ; જડું
 થૂલિયું ન., (-યો) પું. બાળકની જીભ પર થતો એક રોગ
 થૂલી સ્ત્રી. (પ્રા. થુલી) થઈ વગેરેના ભરડેલા કકડા કે
 તેની વાની
 થૂલું ન. લોટને ચાળવાથી નીકળેલો છાલા વગેરેનો ભૂકો
 થૂવર પું., સ્ત્રી. થુવેર; એક કંટાળી વનસ્પતિ; થોર
 થું(-થું)ક ન. (સં. થુલરોતિ. પ્રા. થુક્કઈ) થૂ કરી મોંમાંથી
 ફેંકાતી લાળ (૨) મોંમાં ઝરતી લાળ [કાઢવું
 થું(-થું)કવું સ.કિ. (સં. થુલરોતિ. પ્રા. થુક્કઈ) થુંક બહાર
 થું(-થું)કદાની સ્ત્રી. પિકદાની; થુંકવાનું સાધન
 થેઈ, (૦થેઈ) કિ.વિ. નાચનો અવાજ (૨) બાળકને ઊભું
 કરતાં કરાતો ઉદ્ગાર
 થેઈકાર પું. થેંકાર; નાચના તાનનો ધ્વનિ
 થેક સ્ત્રી. એક છોડના મૂળમાંથી મળતો જુવાર જેવો
 ખાવાનો પદાર્થ (૨) ફૂદકો

થેકડો/

૪૦૮

/દઈદાત

થેકડો પું. ફૂદકો; ઠેકડો [પાર કરવું (૩) બીબાથી ઠેકવું
થેકવું અ.કિ. છલંગ મારવી (૨) સ.કિ. ઠેકવું; -ને ફૂદી
થેગ સ્ત્રી. જુવારના દાણાં જેવો એક પદાર્થ; થેક
થેગી સ્ત્રી. થેક; થેગ
થેપ સ્ત્રી. ('થાપવું' ઉપરથી) જાડું લીપણ; જાડો લેપ
થેપડો પું. જાડો થેપ (૨) ઊખડેલા લેપનો પોપડો (૩)

લાદ-માટીનું કુંભારનું ફૂંડ

થેપણી સ્ત્રી. થંપવાની ક્રિયા કે રીત [થેપલું
થેપલી સ્ત્રી. લોંદાને થેપીને બનાવેલી થપોલી (૨) નાનું
થેપલું ન. થેપીને બનાવેલી ચીજ; થપોલું (૨) એક વાની
થેપવું સ.કિ. જાડું લીપવું; થેપ કરવો (૨) લોંદાને થીમે
દબાવી દબાવીને ઘાટ કરવો

થેપાડું ન. થોતિયું; જાડું ટૂંકું થોતિયું

થેભો પું. થોભિયો

થેભો પું. થાંભલો; ટેકો

[[ભોદ]

થેર વિ., પું. (સં. સ્થવિર) સ્થવિર; વૃદ્ધ (૨) ભિખુ
થેરી સ્ત્રી. (સં. સ્થવિરિકા) સ્થવિરા; ભિક્ષુણી

થેલિયમ ન. (ઈ.) એક ધાતુ [સેગ

થેલિસિમિયા પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો વારસાગત પંચુતાનો

થેલી સ્ત્રી. (સં. સ્થગિકા, પ્રા. થઈઈલિકા) કોથળી; 'ભેગ'

થેલું ન. ટોળું; ઝેલું; સમુદાય

થેલો પું. મોટી થેલી; કોથળો; ગૂણ

થેક પુ (દા. પ્ર.) (ઈ.) 'તારો આભાર' એવું

થેક્સ પું. બ.વ. આભાર; ઉપકાર; વન્યવાદ

થેકાર પું. (સં.) 'થેઈ' એવો ઉદ્દગાર; થેઈકાર [ખરકલો

થોક પું., સ્ત્રી. (સં. સ્તબક, પ્રા. થવક્ક) જથો; ઝૂડો;

થોકડી સ્ત્રી. (સં. સ્તબક, પ્રા. થવક્ક) નાનો ખરકલો

થોકડાબંધ વિ. જથાબંધ; પુષ્કળ

થોકડો પું. મોટો ખરકલો

થોકેથોક-(કે) વિ. થોકબંધ; જથાબંધ

થોડાબોલું વિ. થોડું બોલનારું; મિતભાષી; ઓછાબોલું

થોડું વિ. (સં. સ્તોક, પ્રા. થોક) અલ્પ; જરાક ('થણું થી ઊલટું')

થોડુંક વિ. જરાક; થોડું; તદન અલ્પ

થોડુંધણું વિ. થોડુંક; ઓછુંધણું

થોડેથોડે કિ.વિ. થીમેથી; જરા જરા કરીને [ફોતરી

થોથ સ્ત્રી. મોં પરનો સોજો અને ફિક્કાશ (૨) ડાંગરની

થોથડી સ્ત્રી. અંગારમાં શેકેલ નાની બાટી

થોથર સ્ત્રી. મોં પરનો સોજો અને ફિક્કાશ

થોથવાવું અ.કિ. તોતડાવું; બોલતાં અચકાવું

થોથારિયું ન. થોથું; નકામું પુસ્તક

થોથું ન. પોલો સળેલો કણ (૨) ફાટેલું તૂટેલું કે લાખાણની

દષ્ટિએ નકામું પુસ્તક (૩) બૂઠું તીર

થોથો પું. પાંદડાં વગરનું કેળનું થડ

થોબડું, (-ડો) પું. ઘણું; જાનવર જેવું લાંબું મોં

થોભ પું. (સં. સ્તોભ, પ્રા. થોભ) અટકવાપણું; અંત;

થોભવું કે થોભાવવું તે

થોભણ સ્ત્રી. ન. ટેકણ; અઠિંગણ

થોભવું અ.કિ. કોઈ ક્રિયા કરતાં અટકવું; વિરામવું (૨)

રાહ જોતાં ઊભા રહેવું; પોંટી થવું (૩) વિરામ

પામવું; થોભ આવવો

થોભા, (-ભિયા) પું. બ.વ. (સં. સ્તોભ) મૂંછના બન્ને છેડા

આગળ માલના ભાગ ઉપર વધારેલા વાળના ગુચ્છા

(૨) સ્ત્રીઓનાં કલ્લાનાં ટેકણ [થોભો]

થોભો પું. થોભવાની જગ્યા: 'બસ-સ્ટોપ' (જેમ કે, બસ

થોર પું. (દિ. થોહર) એક કાંટાળી વનસ્પતિ; થૂવર

થોરિયમ સ્ત્રી. (ઈ.) એક ધાતુ

થોરિયો પું. થોરનું એક છૂટું ડિંગલું-ટુકડો

થોરી એક જાતનો થોર; ફાકડો (૨) તે થોરનાં ઝૂંડ કે

ઝિગેલી જગા [ઓરતો; પશ્ચાત્તાપ

થોરો પું. ઓછું આણવું તે; દુઃખ થયાનું બતાવવું તે (૨)

થોલ પું. લાગ; અનુકૂળ સમય કે ધડી; મોકો; તક

થોલિયું ન. એક પાત્ર-બોધરણું

થોલો પું. (સં. સ્થૂલ ઉપરથી) થોળો; શરીરનો લબડી

પડેલો ભાગ; ફાંદો; મોટું પેટું

થોટ સ્ત્રી. જોરથી મારેલી થપ્પડ, થપાટ

થોંદ સ્ત્રી. ફાંદ

થોંદલ વિ. ફાંદવાળું

થિલ (ઈ.) રોમાંચ ખરાં થઈ જાય તેવું દશ્ય

થિલર ન. (ઈ.) ભેદભરમથી ભરપૂર જસૂસી રોમાંચક

દશ્ય કે શ્રાવ્ય કૃતિ

થ્રીડાઈમેન્શનલ વિ. (ઈ.) ત્રિપરિમાણી-ત્રિયામી

થ્રેટ્ટેઈન (ઈ.) સળંગ રેલગાડી

થ્રબસસર્વિસ સ્ત્રી. (ઈ.) સળંગ બસવ્યવસ્થા

થ્રબુકિંગ ન. (ઈ.) લાંબી મુસાફરી માટેની ટિકિતું વેચાણ

૬

૬ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો દંતસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન

-૬ વિ. (ઉપપદ સમાસને અંતે) 'આપનાર' એ અર્થમાં

ઉદા. 'હુખદ'

૬ઈ સ્ત્રી. (સં. દૈવ) દૈવ 'જાણે' સાથે શ.પ્ર.માં 'કોણ

જાણે' 'દૈવ જાણે' એ અર્થમાં વપરાય છે.

૬ઈ, (૦ને) 'દેવું'નું સંબંધક ભૂત કૃદન્ત (૨) 'ટપ, ધબ,

થડ' વગેરે જેવા અવાજ સાથે, એવો અવાજ કરીને,

તે સાથે (૨) ઝટ; ઝટ ૬ઈને

૬ઈરાશ સ્ત્રી. દૈવ (જેમ કે, 'મારે ૬ઈરાશ ત્યાં આવે છે')

દૈવ લઈ આવે તો જ; નહિ તો કોણ આવે છે', 'હું

તો નથી આવતો.')

દક્રિયાનૂસી

૪૦૯

/દક્રી

દક્રિયાનૂસી વિ. (સિ.) બહુ જૂનો અને નકામું (૨)
જૂનવાણી

દક્રમણ સ્ત્રી. જુઓ 'દખ્ખલ' [પ્રજાપતિ
દક વિ. (સં.) ચતુર; પ્રવીણ (૨) ઉમાના પિતા, દક
દકમણ સ્ત્રી. દકિણા

દકમણી વિ. દકિણી (દકિણનું)

દક્ષતા સ્ત્રી. (સં.) ચતુરાર્થ; પ્રાવીણ્ય; દક્ષપણું

દક્ષિણ વિ. (સં.) જમણું (૨) દક્ષિણ દિશાનું કે તે બાજુ
આવેલું (૩) ચતુર; પ્રવીણ (૪) સ્ત્રી. પૂર્વ દિશા
તરફ મોં રાખતાં જમણા હાથ તરફની દિશા (૫)
પું. દક્ષિણ દિશામાં આવેલો પ્રદેશ (૬) ત્રણ અગ્નિ-
માનો એક [દક્ષિણનો અર્ધગોળ; દક્ષિણાર્ધ

દક્ષિણગોલા(-ળા)ર્ધ પું. પૃથ્વીના ગોળાનો વિષુવવૃત્તથી
દક્ષિણધ્રુવ પું. દક્ષિણમાં આવેલો ઉત્તરધ્રુવ જેવો તારો;
ધ્રુવવૃત્ત તારો (૨) પૃથ્વીની દક્ષિણ દિશાએ આવેલું
મધ્યધિદ્રુ [વર્તુલ પ્રદેશ; 'એ-ટાર્ટિક સર્કલ'

દક્ષિણવૃત્ત ન. દક્ષિણ ધ્રુવથી સાડી ત્રેવીસ અંશ સુધીનો
દક્ષિણ સ્ત્રી. (સં.) ધાર્મિક ક્રિયાને અંતે બ્રાહ્મણોને અપાતું
દાન (૨) લાંચ-રુશવત (૩) વિદ્યાર્થી ગુરુને આપે
તે દાન [મિલયાયલ

દક્ષિણાયલ પું. (સં.) દક્ષિણ દિશામાં કપેલો પર્વત -
દક્ષિણાપથ પું. (સં.) વિધ્યાયથથી દક્ષિણનો પ્રદેશ;

દક્ષિણભારત

દક્ષિણાભિમુખ વિ. (સં.) દક્ષિણ દિશા તરફનું

દક્ષિણામૂર્તિ સ્ત્રી. ભગવાન શિવનું એક તાંત્રિક સ્વરૂપ
દક્ષિણાયન ન. (સં.) સૂર્યનું કર્ક રાશિમાં જવું તે (૨) કર્ક

સંક્રાંતિથી મકર સંક્રાંતિ સુધીનો સમય [ભાગ

દક્ષિણાર્ધ પું. (સં.) પૃથ્વીના ગોળાનો દક્ષિણ તરફનો
દક્ષિણી વિ. દક્ષિણનું; -ને લગતું (૨) પું. દક્ષિણ દેશનું

રહેવાસી; મહારાષ્ટ્રી (૩) સ્ત્રી. દક્ષિણી-મરાઠીભાષા

દક્ષિણીય વિ. (સં.) દક્ષિણને લગતું

દક્ષિણોત્તર વિ. (સં.) ઉત્તરથી દક્ષિણ સુધી જતું

દખ ન. (સં. દુખ, પ્રા. દુકખ) દુઃખ (૨) ખોટું - ન ગમતું
દખજાનું, (-દું) વિ. દક્ષિણ તરફનું (૨) જમણી બાજુનું

દખણી વિ. દક્ષિણનું, -ને લગતું (૨) સ્ત્રી. દક્ષિણી -
મરાઠી ભાષા (૩) પું. દક્ષિણ દેશનો રહેવાસી;

મહારાષ્ટ્રી [પાડવાનું સ્થળ; પારસીઓનું સ્પશ્તાન
દખનું ન. (ફા. દખમલ) પારસીઓનાં શબ્દને ઠેકાણે

દખલ સ્ત્રી. (અ.) વચ્ચે પડવું-દરમિયાનગીરી કરવી તે
(૨) નડતર; પજવણી; હરાનગતિ

દખલગીરી સ્ત્રી. દખલ કરવી તે

દખલિયું વિ. દખલ કરનારું; દખલ કરે એવું; પંચાતિયું
દખિયું વિ. દુખિયું [દેશ

દખ્ખલ સ્ત્રી. દક્ષિણ (૨) પું. દક્ષિણ દિશામાં આવેલો

દખડ પું. (દે. ડગલ) પથ્થર; પહાણો (૨) મોટી પથ્થરની
પાટ

દખડ વિ. દગલબાજ; લુચ્ચું

દખડધમુ વિ. પથ્થર ધસનારું (૨) જંગલી

દખડાર્ધ સ્ત્રી. (કામની) હરામખોરી; લુચ્ચાર્ધ; કામચોરી

દખડાયોથ સ્ત્રી. ભાદરવા સુદ ચોથ; ગણેશચોથ

દખડી સ્ત્રી. નાનું દગડું; પથ્થરની પાતળી લાંબી પાટ

દખડું ન. ઠેકું; ગચિયું (૨) ભારોટિયાના થાંભલાની
ઉપરનું આધારરૂપ નાનું લાકડું કે પથ્થરનું ચોસડું (૩)

વિ. દગલબાજ; લુચ્ચું

દખડો પું. પથરો; પથ્થરનો ઘાટપૂટ વિનાનો મોટો ગઢો
(૨) મોટું ઠેકું (૩) કામચોર આદમી

દખડગાવું અ.કિ. લાલચોળ થઈ જવું

દખડગો પું. (ફા. દખડગલ) શક; વહેમ; વસવસો

દગલબાજ વિ. (અ. દગલ+કા. બાજ) દગો કરનારું;

વિશ્વાસયાત્રી; દગાબાજ

દગલબાજ સ્ત્રી. દગાબાજ; વિશ્વાસઘાત

દગાખોર વિ. (ફા. દગા+ખોર) દગો કરનાર

દગાખોરી સ્ત્રી. દગો કરવાનું કાર્ય; દગલબાજ

દગાબાજ વિ. (ફા. દગા + બાજ) દગો કરનાર

દગો પું. (ફા. દગા) છળ; કપટ; પ્રપંચ (૨) વિશ્વાસઘાત
દગોફટકો પું. છળકપટ; દગા જેવું કાંઈપણ; છેલ દેવો તે

દગ્ધ વિ. (સં.) બળેલું; દાગેલું (૨) માનસિક સંતાપ પામેલું
દગાડવું સ.કિ. (સં. દહ) 'દાગડવું'નું પ્રેરક [સંતાપ

દગાડો, (-પો) પું. ('દગાડવું' પરથી) બળતરા; ઊંડો

દગોડિયું વિ. અડધુંપરધું બળેલું (૨) ખોપણું

દટણ વિ. (સર. ડાટવું) દટાવેલું; જમીનની અંદરનું (૨)
ન. ડટણ; 'નાળકૂવો

[નીક

દટણ(ઠકૂવો, ઠખાળ) પું. બાળકૂવો; જમીનમાં ખૂલેલી
દટણજાજર ન. દટણકૂવા ઉપર કરેલું જાજર (જેમાં મીઠું

નાખાયા કરે.)

દટવું અ.કિ. દટાવું; ગરક થવું [મહાવિનાશ
દટંતર ન. ડટંતર; દુનિયા દટાઈ જાય એવો ઈશ્વરી કોપ;

દટાવવું સ.કિ. 'દાટવું'નું પ્રેરક

દટાવું અ.કિ. 'દાટવું'નું કર્મણિ [દટંતર
દટણ વિ. દટાવેલું; ડટણ (૨) ન. દટાવાથી થતો નાશ;

દટણ(ઠકૂવો, ઠખાળ) પું. બાળકૂવો

દટણજાજર ન. દટણકૂવા ઉપર કરેલું જાજર

દટાપેટી સ્ત્રી. (બાળમંદિરની) દટાઓની પેટી

દટાહાથો પું. એન્જિનના દટાનો હાથો; 'પિસ્ટન-રોડ'

દટ્ટી સ્ત્રી. નાનો દટ્ટો

દટ્ટો પું. ડટ્ટો; ડટો-દાટો; બારણામાંનું ગોળાકાર અટકણ
(૨) તારીખિયાનાં પાનાંનો ગઢો (૩) એન્જિનને
ચલાવવાને તેના નળાકાર ભાગમા જતો આવતો લઢા

દડ/

૪૧૦

/દબનીય

જેવો ભાગ; 'વિસ્તન' (ન) મોન્ટેસોરી બાલમંદિરમાં
વપરાતા પાટીલા દાટા જેવી આકૃતિનું સાધન
દડ પું., ન. ઝીંઝી ધૂળ કે તેના મોટા થરવાળી જમીન (ર)
ખેતરમાં ધાત્ર વગેરે ઊગવાથી દંકારી ગયેલો ખાડો
દડકો પું. પોદળો (ર) લોદો; લચકો
દડધો પું. ધણું જીવું અને ભારે વાસણ (ર) હથપુષ્ટ માણસ
દડદડ કિ.વિ. પાણી પડવાનો એવો અવાજ (ર) ખળખળ
થતું હોય એમ
દડદડવું અ.કિ. દડદડ પડવું (પ્રવાહીનું); સતત ટપકવું
દડબ સ્ત્રી. દડબું (ર) ગબબ
દડબક, (૦ દડબક) કિ.વિ. દોડવાનો અવાજ
દડબકાટ પું. દડબક અવાજ (ર) કિ.વિ. દડબક
દડબકી સ્ત્રી. ઉતાવળી દોટ
દડબવું સ.કિ. દાબીને-ઠાંસીને ભરવું
દડબું ન. ઢેકું; ચોસલું (ર) લોદો; લચકો
દડમજલ સ્ત્રી. કોઈ જગાએ અટક્યા વગરની મજલ (ર)
કિ.વિ. અટક્યા-વિસામો લીધા વિના
દડવું અ.કિ. દોડવું (ર) ગબડવું
દડામાર પું. વર્તુળાકારે રમાતી દડાની એક રમત
દડિયો પું. ('દડવું' પરથી) આધુનિક કોન જેવી પાંદડાં
કે કાગળની બનાવટ
દડી સ્ત્રી. નાનો દડો (ર) ચીંચરાંલપેટી બનાવાતી દડી (૩)
બાંધો; ધડતર. ઉદા. બાંધી દડી-બેટી દડી-નું માણસ)
દડુકાવું સ.કિ. દડુકવું (ર) 'દડુકવું'નું પ્રેરક
દડુકાવું અ.કિ. 'દડુકવું'નું કર્મણિ
દડૂક, (૦દડૂક) કિ.વિ. એવા અવાજથી
દડુકવું સ.કિ. (હુકો) દડૂક દડૂક કરવું; ગબડવું
દડૂલી સ્ત્રી. નાનો દડૂલો; દડી (ર) ધાટી વગેરે
હલાવવાનું નાનું ઓજાર (૩) ગોળાકાર ચીજ (ખાસ
કરીને રમવાની તે)
દડૂલો પું. રમવાનો દડો રમવાની તે)
દડો પું. ('દડવું' ઉપરથી) ગોળાકાર ચીજ (ખાસ કરીને
દડબું ન. ડણું જીવું ડકણું; ડેરો
દટ વિ. (સં.) આપેલું; દત્તક તરીકે આપેલું (ર) પું.
દત્તાત્રેય (૩) પૂર્વજન્મમાં કરેલું પુણ્યદાન પુત્ર
દત્તક પું. (સં.) શસ્ત્રવિધિ પ્રમાણે પોતાનો કરેલો બીજાનો
દત્તકપત્ર (સં.), દત્તકખત ન. પુત્ર દત્તક લીધાનું કરારનામું
દત્તકવિધાન ન. (સં.) દત્તક લેવાની ક્રિયા; દત્તક-વિધાન;
ખોળે લેવું તે [અવતારમાંના એક
દત્તાત્રેય પું. (સં.) એક ઋષિ - વિષ્ણુના ચોવીસ
દદડવું અ.કિ. દદડી પડવી; દડદડવું; રેલો ચાલવો
દદામું ન. (સં.) દુદ્ધભિ લગાડીમાં લશ્કરને મોખરે વાગતું
નગાડું; મોટો ડંકા
દદૂરી સ્ત્રી. નાનો દદૂરો

દદૂડો પું. દડદડ ઊંચેથી પડતી મોટી પાર
દદ્ર સ્ત્રી. (સં.) ચામડીનો એક રોગ - દરાજ
દદો પું. 'દ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર; દકાર
દધિ (સં.) દહીં
દધિ (સં.) ઉદધિ સમુદ્ર; દરિયો; સાગર; ઉદધિ
દધિજા, (-સુતા) સ્ત્રી. સમુદ્રમાંથી જન્મેલી - લક્ષ્મી
દધિમંથન ન. (સં.) દહીં વલોવવું તે
દધિસુત પું. (સં.) સમુદ્ર મંથનમાંથી નીકળેલું દરેક; ઔરાવત
દાથી, ચંદ્ર વગેરે [આખનાર એક પૌરાણિક ઋષિ
દધીચ, (-ચિ) પું. (સં.) વજ્ર બનાવવા પોતાનાં હાડકાં
દન પું. (સં.) દિન દિવસ [ધરાક (૩) દિવસ
દનિયું ન. એક દિવસનું મહેનતાણું (મજૂરી) (ર) રોજનું
દનુ સ્ત્રી. (સં.) રાક્ષસોની માતા-કશ્યપની પત્ની
દનુજ પું. (સં.) દાનવ; દૈત્ય
દનેદન કિ.વિ. દિનેદિન; દિનેદિને; પ્રતિદિન
દપે(-પો)ટો પું. (સર. દુપટ્ટો) એક પ્રકારનું કીમતી કાપડ
દકણાવું વિ. ડકણાવું; હંકારવું (ર) દકનાવું
દકતર ન. (અ.) કામકાજનાં કાગળિયાં, ચોપડા વગેરે
(ર) કચેરીના કાગળ સાચવવાનું કાર્યાલય (ર)
વિદ્યાથીની ચોપડીઓ રાખવાની થેલી; પાકીટ
દકતરખાનું ન. સરકારી દકતરનું ખાનું; 'આર્કાઇવ્સ'
દકતરખાનું ન. (અ. દકતર+ફા. ખાન) દકતરો
રાખવાની જગ્યા; 'રેકૉર્ડ ઓફિસ' [કે રાખનારો
દકતરી વિ. દકતરનું; ને લગતું (ર) પું. દકતર લખનારો
દકતરદાર પું. (સં.) દકતરી કામ કરનારાઓનો ઉપરી
અમલદાર (ર) જમાબંદીનો વહીવટદાર
દકતરદારી વિ. (સં.) દકતરદારનું પદ કે કામ
દકતર(૦નકલ, ૦પ્રત) સ્ત્રી. સ્થળપ્રત; 'ઓફિસકોપી'
દકતરભંડાર પું. દકતર રાખવા-સાચવવાનું સ્થાન
દકતરી વિ. (સં.) દકતરને લગતું (ર) પું. દકતર
લખનારો કે રાખનારો
દકન વિ. (અ.) મુઠદાને દાટવું તે
દકનાવું સ.કિ. દાટી દેવું
દકનાવું અ.કિ. દકન થવું; દટાવું
દકે વિ. (અ. દકઅ) વિખેરી નાખેલું (ર) નાશ કરેલું
(૩) માંડી વાળેલું; તપાવેલું
દકે સ્ત્રી. (અ. દકઅહ) વાર. ઉદા. બે દકે
દકેદાર પું. લશ્કરની ટુકડીનો ઉપરી
દકેદારી સ્ત્રી. દકેદારનું કામકાજ કે પદ
દબડાવું સ.કિ. ધમકાવવું
દબડી સ્ત્રી. નાનું દડબું - ઢેકું
દબડું ન. (સર. દડબું) ઢેકું; ચોસલું
દબદબો પું. (ફા.) ઠાઠમાઠ; ભપકો; દમામ
દબનીય વિ. દબાય એવા મુસવાળું; 'ફોર્મસિબલ'

દબવું

૪૧૧

[દરદાગીનો]

દબવું અ.કિ. દબાવું (ર) નરમ થવું; નમવું; તાબે થવું
દબાણ ન. દબાવવું તે (ર) ભાર; વજન (૩) દાબ
દબાણપાટો પું. લોહી વહી જતું બંધ કરવા ધાની જગ્યા

પર દબાણ આપવાનું પાટો જેવું સાધન; 'ટર્નિ કેટ'
દબાણપ્રપક ન. (વરાળ, વાયુ જેવાનું) દબાણ માપવાનું
પંત્ર; 'મીટર' [દબાણ; વજન (૩) આગ્રહ
દબામણ ન. (-છી) સ્ત્રી. દબાવવાનું મહેનતાણું (ર)
દબાયેલ(-લું) વિ. દબાઈ ગયેલું (ર) ઓશિયાળું
દબાવવું સ.કિ. દાબવું; ભીંસવું (ર) પચાવી પાડવું;
'દાબવું'નું પ્રેરક

દબાવું અ.કિ. ભીંસાવું; દાબમાં આવવું; 'દાબવું'નું કર્મણિ
દબાવો પું. દાબ; દબાણ [તબે આવેલું; ઓશિયાળું
દબેલ(-લું) વિ. ('દબવું'ઉપરથી) દબી ગયેલું (ર) આભાર
દબોચવું સ.કિ. ગળું દબાવવું (ર) સંતાડવું
દબોટો પું. એક જાતની ખાંડ

દમ (કા.) શ્વાસ (ર) (પ્રૂમપાનનો) સડાકો (૩) શ્વાસનો
એક રોગ (૪) પ્રાણવાયુ; જીવ (૫) સત્ત્વ; શક્તિ;
પાક્ષી (૬) ધમકી; સજ્જની શેલ

દમ પું. (સં.) ઈન્દ્રિયોને દમવી-તાબે રાખવી તે; દમન
(મુનુસુની ધટ્સંપતિમાંની એક) [કરનાટું

દમક સ્ત્રી. ધમક; ચમક; ઝળક; તેજ (ર) વિ. દમન
દમકદાર વિ. દમકવાળું; ચમકદાર; તેજસ્વી
દમકવું અ.કિ. ચમકવું (ર) (નગાડું) વાગવું; દ્રમકવું
દમથોડું વિ. (હિં.) અકળાવનારું (ર) શ્વાસ રૂંધાય તેવું
દમડી સ્ત્રી. (સં. દમ્મ, પ્રા. દમ્મ) પૈસાનો ચોથો ભાગ;
કોઈ પણ સિક્કો

દમણ પું. ન. એક વનસ્પતિ ઔષધિ (ર) દમવું-પીડવું તે
(૩) દબાવવું-કાબૂમાં રાખવું તે; ઈન્દ્રિય-નિગ્રહ (૪)
(પૂર્વે પોટુંગીઝતાબાનું) દક્ષિણ ગુજરાતનું એક બંદર

દમદમાટ પું. (પ્રા. દમદમા = ઠાઠ કરવો) ઠાઠમાઠ;
દબદબો; રોક; દંભ (ર) કિ.વિ. ઠાઠથી; દમામંબધ
દમદાટવું સ.કિ. દમદાટી આપવી; ધમકાવવું

દમદાટી સ્ત્રી. (દમ+દાટી) સખત ધમકી
દમન ન. (સં.) દમવું-પીડવું તે (ર) દબાવવું; કાબૂ રાખવું
તે; ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ (૩) કેર; જુલમ

દમનનીતિ સ્ત્રી. દબાવીને-ગમેતેમ પીડીને વશ કરવાની
નીતિ; 'રિપ્રેશન'

દમખદમ કિ.વિ. (કા.) દરેક શ્વાસની સાથે; શ્વેશભણે
દમભર કિ.વિ. ખૂબ ઉતાવળથી; દમ ભીડીને; દમભરે;
એકદમે; એક શ્વાસે

દમથંસી સ્ત્રી. (સં.) નિષધના નળરાજાની રાણી
દમલું, (-લેલ) વિ. દમના રોગવાળું; દમિયલ
દમવું સ.કિ. (સં. દમપતિ, પ્રા. દમઈ) (મનને) દબાવવું-
કાબૂમાં રાખવું (ર) દુઃખ દેવું; પીડવું

દમામ પું. (કા. દમામલ=નોબત) દબદબો; ભપકો; રોક
દમિત વિ. (સં.) દમન કરાયેલું

દમિય(-યો)લ વિ. દમલું; દમના રોગવાળું
દમોદમ (કા.) સરસાઈથી; હરીફાઈથી; ચડસાચડસીથી

દમ્મ વિ. (સં.) દમવા યોગ્ય કે દમી શકાય એવું; દાગમાં
રાખવા જેવું
દમનીય વિ. (સં.) દયાપાત્ર; દયા ખાવા જેવું; દયાજનક
દમા સ્ત્રી. (સં.) કૃપા; કરુણા; અનુકંપા; સહાનુભૂતિનો
ભાવ

દયાભાઉ વિ. દયા ખાપ એવું; દયા ખાતું
દયાદાન ન. (સં.) દયા લાવીને કરાતું દાન; મહેરબાની

દયાધર્મ પું. (સં.) પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે દયાભાવ
દયાધર્મી વિ. (સં.) દયાધર્મવાળું

દયાનિધિ પું. દયાનો ભંડાર-ઈશ્વર; કરુણાનિધિ; કૃપાનિધિ
દયાભાવ પું. (સં.) દયાનો ભાવ; રહેમનજર [દમનીય

દયામણું વિ. રોક; ગરીબ; દયા ઊપજે એવું; દીન;
દયામય વિ. દયાથી ભરપૂર; કરુણાળુ

દયાદ્ર વિ. દયાથી પીગળી ગયેલું; ખૂબ દયાળુ
દયાલ(-લું) (સં.), દયાવંત, (-વાન), દયા (ઠળ) વિ.

દયાવાળું; કૃપાળુ
દયાલું(-ળુ)ના સ્ત્રી. દયાળુ હોવાપણું (ર) કરુણા શ્રુતિનો

એક અવાંતર ભેદ (૩) ઋષભની એક શ્રુતિનું નામ
દયાસિંધુ પું. (સં.) દયાનો સાગર; અતિ દયાળુ માણસ;

દયાનિધિ
દયિત વિ. (સં.) પ્રિય (ર) પું. વલ્લભ; પ્રીતમ

દયિત સ્ત્રી. (સં.) પત્ની; વહાલી સ્ત્રી; કાંતા
દર ન. (કા.) બારણું; દરવાજો [થાપ છે તે જગા

દર પું. ભાવ; કિંમત (ર) વિ. દરેક (૩) જ્યાં ઝિસ-ખાર
દર ન. (સં.) કોઈ પ્રાણીએ જમીનમાં રહેવાને કરેલું કાણું-

છિદ્ર [લકીકતે
દરઅસલ કિ.વિ. ખરેખર; વસ્તુસ્થિતિએ; અસલમાં;

દરકાર સ્ત્રી. (કા.) પરવા; તમા; કાળજી
દરખાસ્ત સ્ત્રી. (કા.) નમ્રતાથી કરેલું તે; અરજ (ર)

મંજૂરી માટે રજૂ થતી સૂચના; પ્રસ્તાવ (૩) નિવેદન;
પ્રાર્થનાપત્ર

દરગાહ સ્ત્રી. (કા.) પીરની કબરની જગા; દરઘા
દરગુજર વિ. (કા.) માફ કરેલું; સાંખી લીધેલું; સહન

કરી જતું કરેલું
દરઘા સ્ત્રી. દરગાહ; પીરની કબરની જગા

દરજી પું. લૂગડાં સીવવાનો પંથો કરનારો
દરજો(-જજો) પું. (અ.) પાપરી; કોટિ; કથા (જેમ કેટલેક

દરજજે; વાતઅટલેદરજજેગઈ.) (ર) સોદો; અધિકાર
દરદ ન. દર્દ; દુઃખ; પીડા; રોગ; અંતરનો સંતાપ

દરદાગીનો પું. પૈસોટકો અને ધરેણુગાહ

દરદાવો

૪૧૨

/દર્શક

દરદાવો પું. હક્ક; અધિકાર
 દરદી વિ. દરદવાળું; દદી; માંદું; રોગી
 દરપતું અ.કિ. દર્પ-ગર્વ કરવો; અભિમાનથી કુલાવું
 દરબદર કિ.વિ. ઠેરઠેર; જ્યાંતાં
 દરબાર પું., સ્ત્રી. (ફા.) રાજસભા-કચેરી (૨) પું. ઠાકોર
 રાજા (૩) મોટા માણસ કે અમીર-ઉમરાવ પાસે
 ભરાતો દાવરો
 દરબારગઢ પું. રાજાનો મહેલ; ગઢી
 દરબારસાહેબ પું. શીખોનો ધર્મગ્રંથ (૨) માનવંત દરબાર
 દરબારી વિ. દરબારનું; -ને લગતું (૨) પું. દરબારનો
 રાજપુરુષ (૩) કાનગ્રા અને ટોળી રાગનો એક ભેદ
 દરભ પું. દર્ભ; દાભ [પ્રાભણ; કાટલિયો
 દરભિયો પું. હલકી મનાતી વખાની મરણક્રિયા કરાવનાર
 દરમાયો પું. (ફા. દરમાહ) માસિક પગાર કે વેતન
 દરમિયાન (ફા.), દરમ્યાન કિ.વિ. અમુક સમયની અંદર
 દરમિયાનગીરી. દરમ્યાનગીરી સ્ત્રી. મારફત (૨) વચ્ચે
 હોવાપણું; દરમિયાનપણું
 દરરોજ કિ.વિ. (દર+રોજ) હરરોજ; રોજ; હંમેશા; નિત્ય
 દરવાજો પું. (ફા.) મોટું બારણું કે ફાટક (૨) ઝાંપો
 દરવાજી, (-ન) પું. (ફા. દરવાન) દરવાજો સાચવનારો;
 દારવાજ
 દરવાનગી સ્ત્રી. દરવાનનું કામ કે ધંધો વિશ; ધોશાક
 દરવંશ પું. (ફા.) ફકીર (દેશેદેશફરનારો યાચક ફકીર) (૨)
 દરશ, (૦ન) ન. દર્શન
 દરસણિયું; દરશનિયું ન. (સં. દર્શનીય) સ્ત્રીઓ અને
 બાળકોને કડિ પહેરવાનું એક ધરણું
 દરશ(-સ)નું અ.કિ. દેખાવું; દર્શવું
 દરાખ સ્ત્રી. (સં. દ્રાણ) દ્રાણ; કિંસમિસ
 દરાજ સ્ત્રી. દાદર; ચામડીનો એક રોગ
 દરાજ સ્ત્રી. (અ. દર્જી) લાકડામાં ખોભણ પાડવાનું
 સુધારનું એક ઓજાર (૨) પેટી મેજ વગેરેનું ખાનું
 દરાજ(-જ) વિ. દીર્ઘ; લાંબું
 દરાસ સ્ત્રી. (સિ.) ફાટ; તિરાડ [ગિનની ગાદી
 દરિ(-રી) સ્ત્રી. (સં.) ગુફા (૨) શેતરંજ; ધોડાની પીઠની
 દરિદ્ર વિ. (સં.) ગરીબ; કંગાળ (૨) એટી (૩) સ્ત્રી.,
 ન. દારિદ્ર; દળદર
 દરિદ્રતા, દરિદ્ર(-ત્રી)પણું સ્ત્રી. ગરીબાઈ; એટીપણું
 દરિદ્રનારાયણ પું. (સં.) દરિદ્ર લોકોનો પ્રભુ; દરિદ્રરૂપી
 ભગવાન (૨) આદરપાત્ર એવી ગરીબ જનતા
 દરિદ્રાલય ન. (સં.) ગરીબો માટેનું નિવાસસ્થાન;
 ગરીબધર
 દરિદ્રાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) ગરીબાઈ; ગરીબ હાલત
 દરિદ્રી વિ. ગરીબ [જાતનું દેશમી કાપડ
 દરિયાઈ વિ. (ફા.) દરિયાનું; -ને લગતું (૨) સ્ત્રી. એક

દરિયાદિલ વિ. દરિયા જેવા ઉદાર દિલવાળું
 દરિયાદિલી સ્ત્રી. ઉદારદિલ હોવું તે [વિચાર
 દરિયાફ, (-ફત) સ્ત્રી. (ફા. દર્પાફત) દર્પાફ; વિવેક;
 દરિયામહેલ પું. નદી કે દરિયાકિનારે બાંધેલો મહેલ
 દરિયાલાલ પું. (સં.) દરિયો (મમતા અને હેતવાચક)
 (૨) વસાણવટી; નાવિક (૩) દરિયાનો દેવ
 દરિયાલ (ફા. દરિયા) પું. દરિયો (૨) વિ. દરિયાના જેવું
 વિશાળ; ઉદાર
 દરિયાવદિલ વિ. દરિયા જેવા ઉદાર દિલવાળું
 દરિયાવદિલી સ્ત્રી. ઉદારદિલ હોવું તે
 દરિયાસારંગ પું. વસાણવટી; ખલાસી
 દરિયો પું. (ફા. દરિયા) સમુદ્ર (૨) ખૂબ વિસ્તાર કે
 ઊંડાણવાળું કાંઈ પણ [ગિનની ગાદી
 દરી સ્ત્રી. (સં.) ગુફા; દરિ (૨) શેતરંજ; ધોડાની પીઠની
 દરેક વિ. (દર+એક) હરેક; પ્રત્યેક
 દરેકેદરેક વિ. એકેએક; પ્રત્યેક; તમામ [દરેડો કરવો
 દરેડું સ.કિ. ('દરોડો' ઉપરથી) વાવવા માટે દાણાનો
 દરેડો પું. ધારા; રેલો; દરેડો [વનસ્પતિ-ધરો; દુર્વા
 દરો સ્ત્રી. (સં. દુર્વા, પ્રા. દ્રોવ, દુલ્વા, દુડુલ્વા) એક
 દરો પું. રેતી માટી ધૂળ વગેરેનો બનેલો ટીંબો
 દરોઆઠમ સ્ત્રી. ભાદરવા સુદ આઠમ (જ્યારે સ્ત્રીઓ
 ધરોની પૂજા કરે છે); ધરોઆઠમ
 દરોઈ સ્ત્રી. દરો; ધરો; દુર્વા
 દરોગો પું. દારોગો; તપાસ રાખનારો અમલદાર
 દરોડો, (-રો) પું. ધાડ; ટોળા સાથે ઓચિંતો છાપો (૨)
 સરકારી અધિકારીઓનો છાપો; 'રેડ'
 દઈ ન. (ફા.) દરદ; રોગ; પીડા (૨) લાગણી; પ્રેમ (૩)
 અંતરનો સંતોષ
 દઈનાક વિ. (ફા.) દુઃખથી ભરેલું; દઈથી ભરેલું
 દઈ વિ. દઈવાળું; દરદી; રોગી; માંદું; બીમાર
 દઈર પું. (સં.) દેડકો (૨) ઢોલ (૩) વાંસળી
 દર્પ પું. (સં.) ગર્વ; અહંકાર; મગરૂર
 દર્પણ ન. (સં.) બાપ; ચાટણું; અંરસો; આપનો
 દર્પણપ્રબંધ પું. (સ્ત્રી.) એક ચિત્રકાવ્ય
 દર્પણી વિ., સ્ત્રી. દર્પવાળી, ગર્વિષ્ઠ સ્ત્રી
 દર્પી(-ર્પિત) વિ. (સં.) દર્પવાળું; ગર્વિષ્ઠ
 દર્ભ પું. (સં.) એક વનસ્પતિ-દરભ (દાભ)
 દર્ભશલાક સ્ત્રી. (સૂ.) ડાભની સળી
 દર્ભાસન ન. દર્ભનું બનાવેલું આસન
 દર્પાફત(-ફત) સ્ત્રી. (ફા.) સારાનરસાનો તોલ; વિવેક
 દર્વી સ્ત્રી. (સં.) કડછી (૨) પળી (૩) ચમચો
 દર્શ પું. (સં.) દેખાવ; દરશ (૨) અભાવાસ્થા
 દર્શક વિ. (સં.) દેખાડનારું (૨) જાનારું; નિરીક્ષક (૩)
 સ્વર્ણામનો એક પ્રકાર (ધ્યા.)

દર્શન/

૪૧૩

[દર્શ-(સ)મૂલ

દર્શન ન. (સં.) જોવાની ક્રિયા (૨) ભક્તિભાવથી
જોવાની ક્રિયા (૩) દેખાવ (૪) શાસ્ત્ર (૫) દર્શન
(૫) રુચિ; શ્રદ્ધા (જેન) (૬) તત્ત્વજ્ઞાન; કિલસૂકી
દર્શનકોણ પું. (સં.) દૃષ્ટિચિહ્ન
દર્શનશાસ્ત્ર ન. તત્ત્વજ્ઞાનની વિચારશાસ્ત્ર શાસ્ત્ર; કિલસૂકી
દર્શનાકાંક્ષી વિ. દર્શનની આકાંક્ષાવાળું
દર્શનાતુર વિ. દર્શન કરવા માટે આતુર
દર્શનાર્થી વિ. દર્શનની ઇચ્છાવાળું
દર્શનિકા સ્ત્રી. (સં.) દર્શનશાસ્ત્ર (લાલિત્યવાચક) (૨)
જ્ઞાનમય કવિતાનો સંગ્રહ [ચરેણું; દરશનિયું
દર્શનિયું ન. સ્ત્રીઓ અને બાળકોને કાંઠે પહેરવાનું એક
દર્શની વિ. પ્રગટ; ખુલ્લું; દેખીતું (૨) (વિ. સ્ત્રી.)
જોતાવેત શિકારવાની (ફુંડી)
દર્શનીય વિ. (સં.) જોવા યોગ્ય; સુંદર
દર્શનદ્રિય સ્ત્રી. (સં.) આંખ
દર્શવું અ.કિ. દેખાવું; દરશવું
દર્શાવું સ.કિ. (સં.) દર્શ પરથી દેખાવું; બતાવવું
દર્શિત વિ. (સં.) દેખાડેલું [જેમ કે પ્રિયદર્શિની
દર્શિની વિ., સ્ત્રી. (સમાસને અંતે વપરાય છે.) જોનારી.
-દર્શી વિ. (સં.) (સમાસને અંતે વપરાય છે.) જોનારું.
જેમ કે, દૂરદર્શી (૨) બતાવનારું
દલદલ ન. (અ.) કાદવકીચડ (૨) કળણભુષિ
દલ-(બ) ન. (સં.) પાંદડું (૨) ફૂલની પાંખડી (૩) સૈન્ય
(૪) જાડાશ; ધનતા
દલન ન. (સં.) દળી નાંખવું-ચૂરેચૂરા કરવા તે
દલ-(બ)પતિ પું. સેનાપતિ (૨) મંડળીનો નામક
દલવાડી પું. (સં.) દલિ = માટીનું કેટું ઉપરથી) ઈંટો
પકવનાર કુંભાર કે ધંધેદાર [મળતું ચામું
દલવાડું ન. (મરેલા ઢોરના બદલામાં) ચમારને ત્યાંથી
દલાડ-(૨)વું સ.કિ. (સં.) પીરજ આપવી; મન વળાવવું;
સમજાવવું (૨) વીંદારવું (૩) નભાવવું
દલાલ પું. (અ. દલ્લાલ) સાદું ગોઠવી આપનાર માર-
ફતિયો (૨) ભડવો; ફટણો (૩) વચેટિયો; 'એજન્ટ';
'મિડલમેન' [દલાલ તરીકેનું મહત્ત્વપૂર્ણ; હકસાઈ
દલાલી સ્ત્રી. (અ. દલ્લાલી) દલાલનું કામ; મારફત (૨)
દલાલું ન. દલાલનું કામ; દલાલી; મારફત
દલિત વિ. (સં.) દબાયેલું; કચરાયેલું; પીડિત
દલિતોદ્ધાર પું. દલિતોનો ઉદ્ધાર
દલીલ સ્ત્રી. (અ.) (વાતના ટેકામાં દર્શાવેલો) સબબ;
વિવાદના મુદ્દાની રજૂઆત; ચર્ચા; વાદ-વિવાદ; તર્ક
દલીલખોર વિ. દલીલ કર્યા કરવાની ટેવવાળું
દલીલબાજ વિ. દલીલ કરવામાં કુશળ
દલીલબાજી સ્ત્રી. સામસામી દલીલોનો મારો
દલ્લો પું. (દિ. દલ્લ=ટોપલો) થાપણ; પૂંછ; મૂડી

દવ પું. (સં.) વન (૨) દાવાનળ (૩) સંતાપ
દવરાવવું સ.કિ. ('દાવું'નું પ્રેરક) નર દેખાવો; આપાન
કરાવવું (પશુમાં)
દવલું વિ. અણખામણું; અણમાનીતું; અણગમતું
દવા પું. (સં.) ખરાબ વા; વાવર [ઉપાય; ઈલાજ
દવા (અ.), (ઠઈ) (ફા.) સ્ત્રી. ઓસડ; ઔષધ (૨)
દવાખાનું ન. ઔષધાલય; ચિકિત્સાલય; હકીમખાનું;
'ઓસ્પિટલ' ['ચિકિત્સાન'
દવાચિટ્ટી સ્ત્રી. શી દવા લેવાની છે તે બતાવતી ચિટ્ટી;
દવાત પું. (અ.) (શાલીનો) ખડિયો; 'ઇન્કપોટક'
દવા(ઠઠાડ, ઠપાણી) ન.બ.વ. ઓસડવેસડ
દવાપેટી સ્ત્રી. ઔષધપેટી; 'મેડિસિન-બોક્સ'
દવાપોથી સ્ત્રી. દવાઓના નુસખાની પોથી; 'ફામકોપિયા'
દવાબજાર ન. દવાઓનું બજાર
દવારો પું. કાકરમંદિર (૨) ધર્મશાળા
દવાવાળો પું. દવાઓ વેચનારો; 'ડેમિસ્ટ' ['ફાર્મસી'
દવાશાળા સ્ત્રી. દવા બનાવવાની કે વેચવાની જગ્યા;
દવાશાસ્ત્ર ન. દવા બનાવવાનું શાસ્ત્ર
દવાશાસ્ત્રી પું. દવાનું શાસ્ત્ર જાણનાર; 'ફાર્મસિસ્ટ'
દર્શ-(સ) સ્ત્રી. દિશ; દિશા (૨) ઉપાય, ઈલાજ
દર્શ-(સ) વિ. (સં.) દર્શ, પ્રા. દસ) નવ વત્તા એક (૨)
પું. દર્શની સંખ્યા કે આંકડો; '૧૦'
દર્શ-(સ)ક પું. (સં.) દર્શકો; દર્શનો જથ્થો (૨) સંખ્યા-
લેખનમાં એકમથી આગળનું બીજું સ્થાન (૧૧.)
દર્શકંધ, (૦૨) પું. દર્શગ્રીવ; દર્શાનન; રાવણ
દર્શ-(સ)કો પું. દર્શક (૨) દર્શ વર્ણનો સમય
દર્શગ્રીવ પું. (સં.) દર્શ ગરદનવાળો - રાવણ
દર્શ-(સ)દિશ, -(સા) સ્ત્રી. ચાર દિશા, ચાર ખૂણા, આકાશ
તથા પાતાળ એમ દર્શ દિશાઓનો સમૂહ
દર્શ-(સ)ધા કિ.વિ. દર્શ રીતે
દર્શાબ્દી સ્ત્રી. દાયકો (૨) દર્શ વર્ષ પૂરાં થયાનો ઉત્સવ
દર્શન પું. (સં.) દાંત
દર્શનપંક્તિ સ્ત્રી. દાંતની હાર
દર્શ-(સ)નામી પું. (સં.) દર્શ નામો (તીર્થ, આશ્રમ, વન,
અરણ્ય, ગિરિ, પર્વત, સાગર, સરસ્વતી, ભારતી, પુરી)
વાળા (શંકરાચાર્યના) દર્શવર્ણનો સંખ્યાસી [તિથિ
દર્શમ વિ. (સં.) દર્શમું (૨) સ્ત્રી. પખવાડિયાની દર્શમી
દર્શમદાર ન. શરીરમાંનું દર્શમું દાર - જલરંધ્ર; તાળવું
દર્શમી સ્ત્રી. (સં.) દર્શમ
દર્શમી સ્ત્રી. દૂધ બાંધીને બનાવેલી ભાખરી
દર્શમુખ પું. (સં.) દર્શ મુખવાળો - રાવણ
દર્શ-(સ)મું ન. મરણ પછી દર્શમે દિવસે કરવાની ક્રિયા
(૨) વિ. કમમાં નવમાની પછી આવતું [મૃતિયાં
દર્શ-(સ)મૂલ ન. (સં.) ઔષધમાં વપરાતાં દર્શ જાતનાં

દશરથ

૪૧૪

[દહાડીદહાડી]

દશરથ પું. (સં.) શ્રીરામના પિતા - અયોધ્યાના રાજા
 દશ(-શે, -સ, -સે)રા પું. (સં.) દશહરા) આસો સુદ દશમ;
 દશેરા; વિજયાદશમી
 દશહરા ન. (સં.) જેઠ સુદ પડવાનું ગંગાજન્મનું પર્વ
 (ચોરી, હિંસા, વ્યાભિચાર, કઠોર વચન, અસત્ય,
 ચાડી, બકવાસ, પરાયા ધનની સ્પૃહા, અનિષ્ટચિંતન,
 અસત્યપ્રેમ આ દસ પાપને હરનારી ગંગાવતરણની
 આ તિથિ કહેવાય છે.) (૨) દશેરા
 દશા સ્ત્રી. (સં.) ગાડી ઊંજવા પૈડામાં નંખાતી તેલવાળી
 ચીંદરડી (૨) કપડાંની આંતરી; દશી
 દશા સ્ત્રી. સ્થિતિ; હાલત (જ) મનુષ્યના નસીબ પર સારી-
 માઠી અસર કરનારી ગ્રહ વગેરેની સ્થિતિ (પ) પડતી
 હાલત
 દશાનન પું. (સં.) (દશમુખ) રાવણ
 દશાવતાર પું. બ. વ. (સં.) વિષ્ણુના દશ અવતાર (મત્સ્ય,
 કૂર્મ, વરાહ, નૃસિંહ, વામન, પરશુરામ, શ્રીરામ,
 કૃષ્ણ, બુદ્ધ અને કલ્કિ)
 દશાવતારી સ્ત્રી. (દશાવતારનાં પતાની) એક રમત
 દશાવિપર્યય પું. (સં.) દશા ફરવી તે
 દશાશ્વમેધ પું. (સં.) કાશી પ્રયાગ વગેરે સ્થળોમાંનું એ
 નામના ધાટનું એક તીર્થસ્થાન (ત્યાં અશ્વમેધ યજ્ઞ
 હતા એવી પુરાણકથા છે.)
 દશાહીન વિ. (સં.) નબળી હાલતનું; દુઃખની સ્થિતિનું
 દશાંગ વિ. (સં.) દશ અંગવાળું (જેમ કે, ક્વાથ, ધૂપ,
 લેપ વગેરે) [(અપૂર્ણાંક) (ગ.)
 દશાંશ પું. (સં.) દશમો ભાગ (૨) વિ. દશકથી ગણાતું
 દશાંશ અપૂર્ણાંક ન. (સં.) જેના છેદમાં દશ અથવા દશની
 કોઈ ધાત હોય એવો અપૂર્ણાંક; 'દ્વિસિમ્લ કેકશન'
 દશાંશપદ્ધતિ સ્ત્રી. વિવિધ પરિમાણોને દશકથી ગણવાની
 કોષ્ટકપદ્ધતિ
 દશાંશબિંદુ ન. દશાંશનું ચિહ્ન-ટપકું (ગ.)
 દશી સ્ત્રી. (સં.) દશા ઉપરથી) કપડાની આંતરી; દશા
 દશી(-સી) સ્ત્રી. દશ વર્ષનો સમય
 દશી(-સી)વીશી(-સી) સ્ત્રી. ચરતીપડતી
 દશેરા સ્ત્રી. દશરા; વિજયાદશમી
 દશોદિશકિ વિ. (દશ+દિશા) બધી દિશામાં; સર્વત્ર ['૧૦'
 દસ વિ. નવ વત્તા એક (૨) પું. દસની સંખ્યા કે આંકડો;
 દસકત પું. (ફા. દસતખત) અક્ષર; હરફ (૨) અક્ષરની
 લખાવટ (લાયની) (૩) સહી [(૨) 'ઝોપીબુક'
 દસકત-શિક્ષક પું. સારા અક્ષર કાકેનાં શીખવનાર શિક્ષક
 દસકો પું. દશકો; દસનો સમૂહ (૨) દશ વર્ષનો સમય
 દસમું ન. દશમું (૨) દસમો દિવસ
 દસ(-સે)રા સ્ત્રી. દશરા; વિજયાદશમી [અધિકાર
 દસ્ટ પું. (ફા.) લાય (૨) ઝાડો; જુલાબ; રેય (૩) સત્તા;

દસ્ટક પું. દસકત; અક્ષરની લખાવટ; સહી
 દસ્ટક પું. (ફા.) (બારણે) ટકોરા
 દસ્ટકારી સ્ત્રી. લાયની કારોગરી; હુન્નર
 દસ્ટખત પું. (ફા.) દસકત; સહી; હસ્તાક્ષર
 દસ્ટગીર વિ. (ફા.) લાય ઝાલનાર - સલામક
 દસ્ટગીરી સ્ત્રી. (અ., ફા.) સલામતા; મદદ
 દસ્ટદરાજી સ્ત્રી. (સં.) સત્તામણી
 દસ્ટબસ્તા વિ. અનુચર; સેવક
 દસ્ટરખાન ન. (સં.) ભાણું મૂકવા માટેનું પાયરણું
 (મુસલમાન વગેરેમાં) (૨) ભોજનનો ધાણ; ભાણું
 દસ્ટરખા સ્ત્રી. પારકાની સીમમાં પ્રવેશ કરવો તે (એ ગુનો
 બને છે.) (૨) પજવણી; સત્તામણી
 દસ્ટાનું ન. દસ્ટ; ઝાડો ઝીલવાનું વાસણ; 'બેડપેન'
 દસ્ટાવેજ પું. (ફા.) લેણદેણ વગેરે સંબંધી લખાણ (૨)
 આધારભૂત કે અધિકૃત કોઈ પણ લખાણ કે કરાર
 દસ્ટાવેજ વિ. દસ્ટાવેજનું; ને લગતું કે તેના આધારવાળું
 (૨) લેખી (૩) અધિકૃત અને આધારભૂત;
 'ગ્રેક્ષ્યુમેન્ટરી' [દાપું; કર (૩) પારસીઓના ગોરા
 દસ્ટૂર પું. (ફા.) રિવાજ; ધારો; કાયદો; કાનૂન; રીત (૨)
 દસ્ટૂરપદ્ધ ન. પારસીનું ગોરપદ્ધ
 દસ્ટૂરી વિ. દસ્ટૂરના કામ બદલ મળતું મહેનતાણું (૨)
 હકસારી; દાપું; સુખી (૩) દસ્ટૂરપદ્ધ (જ) ભથ્થું;
 વેતન
 દસ્ટો પું. (ફા.) ખાંડીનો દાંડો; પરાઈ (૨) હાથો (૩)
 ચોવીસ કાગળની ચોકડી; ધા (જ) સિપાઈઓની
 અમુક સંખ્યાની ટુકડી [જતનો માણસું
 દસ્ટુ પું. (સં.) ચોર; લૂંટારો (૨) અનાર્થ લોકોની એક
 દસ્ટો પું. દસની સંખ્યાનું ગંજીફાનું પાનું
 દહકતું અ.કિ. સળગવું ['કમ્પશ્ચન'
 દહન ન. (સં.) દહવું-બાળવું તે (૨) બળવાની ક્રિયા;
 દહનક્રિયા સ્ત્રી. બાળવાની ક્રિયા (૨) અગ્નિસંસ્કાર
 દહનશીલ, દહનીય વિ. બળવાના સ્વભાવનું; અગ્નિના
 સ્પર્શથી સળગી ઊઠે એવું; 'કમ્પશ્ચિબલ' (૨) બળે એવું
 દહર પું. નરક (૨) હૃદય કે તેની અંદરનું ખેલાણું; હયાકાશ
 દહર ન. જમાનો (૨) જગત [બળવું; સળગવું
 દહવું સ.કિ. (સં.) દહું બાળવું; સળગાવવું (૨) અ.કિ.
 દહાડા પું. બ. વ. દિવસો (૨) (લા.) વખત; સમય (૩)
 આવરદા; જિંદગી (જ) ગર્ભ રહેલો તે (૫) દશા
 દહાડાવાળી વિ., સ્ત્રી. (દહાડો ચડેલ) સગર્ભા; ગર્ભવતી
 દહાડિયું વિ. (૨) ન. રોજબરોજનું મહેનતાણું [રોજમદાર
 દહાડિયો પું. (દહાડો પરથી) રાજા કામ કરનારું માણસ;
 દહાડી સ્ત્રી. (દહાડો પરથી) રોજિંદું મહેનતાણું
 દહાડી કિ.વિ. રોજ; હંમેશા; દરરોજ
 દહાડીદહાડી કિ.વિ. રોજેરોજ; હરહંમેશ

દહાડી/

૪૫

[દંતશાસ્ત્ર]

દહાડો પું. (સં. દિવસ, પ્રા. દિવલ) દિવસ; વાર (૨)
 તારીખ; તિથિ (૩) મરનાર પાછળ કરવામાં આવતું
 જમણ (૪) વખત; સમય (૫) ભાગ્ય; સિતારો
 દહાડોપાણી ન.બ.વ. મરનાર પાછળનું જમણ (૨)
 વખત; સમય; અંત [અહર્નિશ
 દહાડોરાત અ. રાતદહાડો; બધો વખત; દિવસ-રાત;
 દહીં ન. (સં. દધિ, પ્રા. દહિ) દૂધ જમાવતાં મળતો પદાર્થ
 દહીંત-(ય)રું ન. (સં. દધિસ્તર, દે. દહિત્યર) દહીંમાં
 નાખેલ એક જાતની જાડી પોચી પૂરી; દાથડું
 દહીંદૂધિયું વિ. દૂધ અને દહીં બંનેમાં પગ રાખનારું; બંને
 પક્ષ સાચવવા ઈચ્છનારું-મેળ રાખનારું
 દહીંવડું ન. દહીંમાં પલાળેલું વડું [દાવજો; કરિયાવર
 દહોજ સ્ત્રી. (ફા.) દેજ; પરજાતીવેળા કન્યાને અપાતો
 દહોશત સ્ત્રી. (અ. દહશત) બીક; ભય; ધાસ્તી; ડર
 દહોશતખોર વિ. ડરપોક; બીકજા
 દળ ન. (સં. દલ) દલ; સૈન્ય (૨) ફૂલપાંખડી (૩) પાંદડું
 (૪) ધનતા (૫) કઠોળના દાણાનું ફાંડું
 દળ ન., પું. ઘઉંના લોટનો મગદળ
 દળણું ન. દળવાનો પદાર્થ (૨) દળણું તે
 દળદર ન. (સં. દરિદ્ર, પ્રા. દલિદ્ર) દરિદ્રતા; ગરીબાઈ
 (૨) આજસ; એદીપણું
 દળદરી વિ. દળદરવાળું; એદી
 દળદાર પું. દળવાળું; જડું (૨) ભારે
 દળદ્રી વિ. દળદરી; દરિદ્રો; એદી
 દળવાદળ ન. તોફાનનું વાદળ (૨) લશ્કર
 દળવું સ.કિ. (સં. દલતિ, દલઈ) પીસવું; ઘંટીમાં નાંખી
 ભૂકો કરવો (અનાજ વગેરેનો) (૨) દલન કરવું;
 દલવું; નાશ કરવું [દળવાની ક્રિયા
 દળાઈ સ્ત્રી. (-મજા, -મણી) ન. દળવાનું મહેનતાણું (૨)
 દંગ (ફા.) દિંગ; ચક્રિત; આભું; નવાઈ પામેલું
 દંગડી સ્ત્રી. ધાસ વેચવાનું પીઠું; ધાસ-બજાર; 'નડપીઠ
 દંગલ વિ. (ફા.) ટેટો; તકરાર (૨) કુસ્તી (૩) કુસ્તીની
 હરીકાઈ (૪) અખાડો (૫) રણભૂમિ; રણક્ષેત્ર
 દંગો પું. (ફા. દંગલ) તોફાન; બખેરો; હુલ્લડ (૨) બંડ;
 ફિતૂર (૩) લા.) છાવણી; ડેરાંતબુ
 દંગોફિસાદ પું. લડાઈટેટો; હુલ્લડ; ફિતૂર
 દડ પું. (સં.) હાથમાં ઝાલવાની લાકડી (૨) વેજ; છડી
 (૩) શિક્ષા; સજા (૪) શિક્ષા તરીકે લેવાનું નાણું (૫)
 એક જાતની કસરત (૬) ચાર હાથની લંબાઈ જેટલું
 માપ (૭) દડ જેવો હાથ
 દડક પું. (સં.) દંડકો; લાકડી (૨) એક છંદ (૩) ધારા-
 સળામાં કોઈ પક્ષની શિસ્ત, હાજરી વગેરે વિશેની
 વ્યવસ્થા સંભાળનાર; 'સિપ'
 દડકા સ્ત્રી. (સં.) (-રણ્ય) ન. નર્મદા અને ગોદાવરી

વચ્ચે આવેલું એક પ્રાચીન વન
 દંડન ન. (સં.) દંડ-શિક્ષા કરવી તે
 દંડનાયક પું. (સં.) ન્યાયાધીશ (૨) પોલીસનો વડો
 અમલદાર; કોટવાળ (૩) સેનાપતિ
 દંડનીતિ સ્ત્રી. (સં.) રાજનીતિ (૨) ન્યાયવહીવટ
 દંડપાલ પું. (સં.) વડો ન્યાયાધીશ; 'મેજિસ્ટ્રેટ' (૨) દરવાન
 દંડપાલિક પું. મુખ્ય પોલીસ અધિકારી (૨) ફાંસીગર
 દંડપ્રણામ પું. દંડવત પ્રણામ [કરવાની ક્રિયા
 દંડબેઠક ન.બ.વ. કસરતમાં દંડ પીલવાની અને ઊંઠબેસ
 દંડવત કિ.વિ. (સં.) દંડની પેઠે લાંબા પડીને
 દંડવત ન.બ.વ. (અપ્રણામ) પું.બ.વ., વિ. દંડની જેમ
 સાજાંગ નમસ્કાર
 દંડવું સ.કિ. (સં. દંડ) શિક્ષા-સજા કરવી (૨) દંડ કરવો
 દંડશાસ્ત્ર ન. (સં.) દંડ-શિક્ષા કરવાનું શાસ્ત્ર; 'પીનોલોજી'
 દંડાણું પું. સળી આકારનો ઊવાણું
 દંડાદંડી સ્ત્રી. દંડાબાજ; દંડાધી થતી મારામારી
 દંડાબાજ વિ. દંડાધી મારામારી કરવામાં કુશળ
 દંડાબાજ સ્ત્રી. દંડ કે લાકીથી કરેલી મારામારી
 દંડાબેડી સ્ત્રી. વચ્ચે દંડવાળી પગની બેડી (જેલમાં કરાતી
 એક શિક્ષા)
 દંડિત વિ. (સં.) દંડાવેલું [અવ્યથાસ્ત્રી
 દંડી પું. (સં.) દંડધારી સંન્યાસી (૨) સંસ્કૃતના એક
 દંડી-(ડું)કો પું. (સં. દંડ) જાડી ટૂંકી લાકડી; ધોકો; 'બેટન'
 દંડીજું વિ. ઉદ્ભવ; દાંડ
 દંડકિયું વિ. દંડકાવાળું [રમવાનો દંડો
 દંડો પું. (સં. દંડ) ટૂંકી જાડી લાકડી; ડો (૨) મોઈ
 દંત પું. (સં.) દાંત [લોકવાયકા; કિંવદંતી
 દંતકથા સ્ત્રી. મુખપરંપરાથી ચાલતી આવેલી વાર્તા;
 દંતજાત ન. (સં.) દાંત બેસવાથી પડેલો ધા-વ્રણ
 દંતગરગડી સ્ત્રી. દાંતાવાળી ગરગડી; 'ક્રોંગ-બ્લીલ'
 દંતચક્ર ન. (સં.) દાંડાવાળું ચક્ર; દાંતાચક્ર; 'ગિયરબ્લેલ'
 દંતધાવન (સં.) દાંતજા (૨) દાંત સાફ કરવા તે [પદ્ધતિ
 દંતબંધન ન. (સં.) વાંકા દાંત સીધા કરવા માટેની ચિકિત્સા
 દંતપત્ર ન. (સં.) દાંતિયો (૨) કાનનું એક ધરણું
 દંતપંક્તિ સ્ત્રી. (સં.) દાંતોની હાર [રાખનાર સ્નાયુ
 દંતમજજા સ્ત્રી. દાંતની અંદરનો ગરબ; દાંતને પકડી
 દંતમંજન ન. દાંત માંજવાની ભૂકી-ઔષધિ
 દંતરોગ પું. દાંતનો રોગ; 'પાયોરિયા' ['ડિન્ટિસ્ટ્રી'
 દંતરોગશાસ્ત્ર ન. દાંતના રોગોને લગતી વિદ્યા; દંતવિજ્ઞાન;
 દંતવિદ્યા સ્ત્રી. (-જ્ઞાન) ન. દાંત વિશેનું જ્ઞાન; દંતશાસ્ત્ર
 દંતવિશોધન ન. (સં.) દાંત સાફ કરવા તે
 દંતવૈદ્ય પું. દાંતનો વૈદ્ય; દંત ચિકિત્સક; 'ડેન્ટિસ્ટ'
 દંતશાસ્ત્ર ન. દાંત વિશેનું શાસ્ત્ર; દાંતનું વૈદક; દાંતના
 રોગોનું ઉપચાર શાસ્ત્ર; 'ડેન્ટિસ્ટ્રી'

દંતસ્થાન/

૪૧૬

/દાટવું

દંતસ્થાન ન. દાંતનું સ્થાન

દંતસ્થાની વિ. દાંતનો મદદથી બોલાતું; દંત્ય

દંતારો પું. (સં. દંતકાર, પ્રા. દંતાર) હાથીદાંતનું કામ કરનારો; યુગ્મર

દંતાળ ન. ('દંત' ઉપરથી) પંજેટી; ખેતીનું એક ઓજાર (૨) પું. (હળ દંતાળી વગેરેનો) દાંતો (૩) વિ.

ખહાર નીકળેલા દાંતવાળું; દંતાળું

દંતાળી સ્ત્રી. પંજેટી; ખંપાળી (૨) દાંતી

દંતાળું દાંતા-ફળાંવાળું (૨) દંતવું; દાંતવું

દંતિયો પું. ('દંત' પરથી) દાંતિયો; કાંસકો (૨) ખરેરો

દંતી પું. (સં.) હાથી (૨) વિ. દંતસ્થાની (૩) દાંતવાળું

દંતુચિત વિ. દાંતવાળું (૨) આગળ પડતા દાંતવાળું; દંતવું

દંતુડી સ્ત્રી. ફૂટતો નાનો દાંત (૨) નાનકડો રૂપાળો દાંત

દંતુશ, (-સ)ળ પું. (સં. દંત + શૂલ) હાથીનો દાંત

દંતેયું ન. દાંતિયું

દંત્ય વિ. (સં.) દાંતસંખ્યા (૨) દંતસ્થાની

દંત્યોષ્ઠ્ય વિ. (દંત્ય-ઔષ્ઠ્ય) દાંત અને હોઠ બંનેની

મદદથી કેમ્ચારાતું; ઉદા. 'વ' [ઞંદું

દંપની ન.બ.વ. (સં.) પતિપત્ની; વરવહુ; સ્ત્રી-પુરુષનું

દંપતીલક (-ક) પું. દંપતીના જાતીય સંબંધનો લક

દંભ પું. (સં.) ડોળ; ઢોંગ; આંબર

દંભક, દંભી (-ભિયું) વિ. દંભ કરનારું

દંભી વિ. (સં.) દંભવાળું; ઢોંગી; આંબરી

દંશ પું. (સં.) ડંપ; સાપ વગેરે જેરી જીવજંતુનું કરડવું

તે (૨) કીનો; વેર; દુશ્મનાવટ

દંશકોશ (-ષ) પું. (સં.) ડંપનું કોચલું; જેરની કોચળી

દંશવું સ.કિ. દંશ દેવો; કરડવું; ડંપવું

દંશી વિ. (સં.) દંશવાળું (૨) સ્ત્રી. એક જાતની માખી

દંશીલું વિ. જેરીલું; કિન્નાબોર; ડંખીલું

દંશૂ સ્ત્રી. (સં.) મોટા દાંત; દાઢ (૨) જેરી દાંત

દા પું. દાવ, રમતમાં આવતો વારો (૨) પાસામાં પડતા

દાસા (૩) લાગ; અનુકૂળ વખત (૪) યુક્તિ; પેચ

-દા વિ., સ્ત્રી. (સં.) આપનારી; 'દ'નું સ્ત્રીલિંગ; ઉદા.

વરદા [પ્રસવ કરાવનારી સ્ત્રી

દાઈ, (ઠપણ, ઠપણી) સ્ત્રી. દાયણ; ધાવ (૨) સુધાણી;

દાઈદુશ્મન પું. (પ્રા. દાઈઅ=વારસામાં હિસ્સેદાર + દુશ્મન)

વારસામાં ભાગીદાર અને દુશ્મન (૨) ઘેરવી; શત્રુ

દાઉદખાની વિ. (અ. દાઉદ + ફા. ખાન) એ નામની

જાતના (ધર્મ કે ચોખા) (મોગલ બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણાલમ-

નો ઉમરાવ દાઉદખાન ઈજિપ્તમાંથી ધર્મની આ જાત

ભારતમાં લાવેલા.)

દાઉડી સ્ત્રી. (અ. દાઉદ પરથી) એક ફૂલગ્રહ;

ગુલદાવરી (૨) એ નામની જાતના (ધર્મ) (૩) વિ.

મુસલમાન કે વહોરાની એક જાતનું

દાક્તર પું. (ઈ. પ્રેક્ટર) યુરોપીય તબીબી વિજ્ઞાન પ્રમાણે

દવા કરનાર; ચિકિત્સક; તબીબ

દાક્તરી વિ. દાક્તરનું; -ને લગતું (૨) સ્ત્રી. દાક્તરની

વિદ્યા કે વંધો; દાક્તરું

દાક્ષિણ વિ. (સં.) દક્ષિણાને લગતું (૨) દક્ષિણ દિશા

સંબંધી

દાક્ષાયણી સ્ત્રી. (સં.) દક્ષની કન્યા; પાર્વતી (૨) નક્ષત્ર

દાક્ષિણાત્ય ન. (સં.) દક્ષિણમાં આવેલું (૨) પું. દક્ષિણ

દેશનો વતની

દાક્ષ્ય (-ક્ષિણ્ય) ન. (સં.) સામ્યતા; વિવેક; નમ્રતા (૨)

ચતુરાઈ; દક્ષતા (૩) દક્ષિણ દિશામાં જવું તે

દાખડો પું. ગ્રમ; મહેનત; તકલીફ (૨) દાખલો

દાખલ વિ. (અ. દાખિલ) અંદર ગયેલું - પેઠેલું (૨)

કિ.વિ. બદલે; માટે; પેટે; તરીકે

દાખલો પું. (અ. દાખિલ) દેષાંત; ઉદાહરણ (૨)

અનુભવ; પાઠ; શિક્ષા (૩) પુરાવો; પ્રમાણ (૪)

ગીત પ્રમાણે ગણવાની રકમ - સિસાંખ

દાખવું (-વવું) સ.કિ. (સં. દક્ષિત - દક્ષિત, પ્રા. દક્ષવર્ધ-

દક્ષવર્ધ) દેખાડવું; બતાવવું; ધ્યાન પર લાવવું;

કહેવું (૨) અ.કિ. અસર બતાવવી; ગુણ દેખાડવો

(પ્રાયઃ સારો નહિ) (૩) દુખ કરવું; પીડા થવી

દાગવું, (-વવું) સ.કિ. (સં. દાષ ઉપરથી) સળગાવવું;

પલીતો ચાંપી ફોડવું; પેડાવવું; ચેતવવું

દાગીનો પું. અલંકાર; ઘરેણું (૨) રકમ; નંગ

દાઘ પું. (ફા.) ડાઘ; નિશાની

દાઘ પું. (સં.) બળવું તે: મહાનો અગ્નિદાહ

દાઘાંજલિ સ્ત્રી. (સં.) અગ્નિદાહ વખતની અંજલિ

દાજી પું.ખ.વ. પિતા કે વડીલ (સંબોધન)

દાજ સ્ત્રી. (સં. દહ, પ્રા. દજ્જ ઉપરથી) લાગણી;

અનુકંપા (૨) ચીડ; ગુસ્સો (૩) દેષ; વેર (૪)

દાઝેલો-બળેલો ભાગ (ખોરાકમાં)

દાજણું વિ. દાઝવાય એવું

દાજણું ન. દાઝવાની ક્રિયા કે સ્થિતિ

દાજનું અ.કિ. (સં. દહતે, દજ્જઈ) ઊનું ચંપાવાની અસર

થવી (૨) બળવું; સળગવું (૩) (રસોઈનું) અતિતાપ-

થી બળવું (૪) મનમાં દાઝ ધોવી કે ચઢવી; દાઝેબળવું

દાઝીલું વિ. દાઝવાળું; અંધેયું; દેખીલું; કીનાખોર (૨) રીસે

ભરાયેલું [અતિશય મોંધું]

દાટ વિ. (ક. દટ્ટ) ભરચક; પુષ્કળ. ઉદા. મોંધું દાટ

દાટ પું. પ્રટ; ભારે નાશ; ખુવારી; ગજબ (૨) નોટો; ખોટ

દાટવું સ.કિ. ખાડો કરી તેમાં માટીથી ઢાંકી દેવું; દફનાવવું

(૨) તેમ કરીને સંતાડવું (૩) કાંઈ છૂપો. લાખ

છુપાયેલો હોવો. જેમ કે ત્યાં શું દાટવું છું કે શોધ્યા

કરે છું ? (૪) પ્રટવું; દાટી દેવી; ચમકાવવું

દાટી/

૪૧૭

/દાન

દાટી સ્ત્રી. (સિં.) ધમકા; દમદાટી (ર) ભીડ; ગીરદો
દાટો પું. ('દાટવું' ઉપરથી) ડાટો; બૂચ; સાંકડા મોના
પાત્રનું (બરણી, શીશી જેવાનું) મોં બંધ કરવાનું
સાધન; ડૂંચા (ર) દમદાટી; ધમકી કણ; અનાર
દાડમ ન. (સં. દાડિમ, પ્રા. દાડિમ) અંદર દાણાવાળું એક
દાડમકળી સ્ત્રી. દાડમનું કણ થાય તે પહેલાંનો ડોડો
દાડમિયું વિ. દાડમને લગતું (ર) દાડમના બીના રંગનું
દાડમી-(મડી) સ્ત્રી. દાડમનું ઝાડ | ચાવવાનો દાંત
દાઢ સ્ત્રી. (સં. દેષ્ટા, પ્રા. દાઢા) ચપટા માથાનો
દાઢલવાદિયું વિ. સ્વાદિષ્ટ ખાવાની ઈચ્છાવાળું; સવાદિયું
દાઢા પું. બ.વ. લોઢાના દાંતા (કરબડીના)
દાઢાળો, દાઢિયાળો વિ., પું. દાઢીવાળો-મરદ
દાઢી સ્ત્રી. (સં. દાંષ્ટ્રિકા, પ્રા. દાઢિઆ) હડપચી કે ત્યાં
ઊગતા વાળ - તેની હજમત

દાણ ન. (સં. દશક) દસના આંકનો ધડિયો
દાણ ન. (સં. દાન, પ્રા. દાણ) જકાત; હાંસણ; 'ટોલ'
દાણ ન. ફેરો; ચારો

દાણ સ્ત્રી. રમવાની કોડી

દાણચોકી સ્ત્રી. જકાતનાકું; ટોલ લેવાની જગા

દાણચોરી સ્ત્રી. દાણ ભરવાનું ન ચુકાવવું તે; કાયદેસર
થતી જકાત ન આપવી તે; 'સ્મગલિંગ' | ફરેલી લીલા
દાણલીલા સ્ત્રી. ગોપીઓ પાસે દાણ લેવાની શ્રીકૃષ્ણે
દાણદાણ સ્ત્રી. દાણેદાણો છૂટો થઈ જાય તેમ કરવું કે
થવું તે; ખાનાખરાબી; વેરણછેરણ; છિતભિત્ર

દાણાદાર વિ. (ફા. દાનહદાર) દાણાદાણાવાળું; કણ-
દાર કે જથ્થાબંધ અનાજ વેચાતું હોય તે સ્થળ
દાણાપીઠ સ્ત્રી. દાણાબજાર; કણપીઠ; અનાજબજાર; છૂટક
દાણિયા પું. બ.વ. સોગટાંબાજ વગેરે રમતમાં વપરાતી
મોટી કોડીઓ

દાણિયું ન. સૌખ્યાગ્યવતીનું કોટનું એક વરેણું (ર) અરધું
અનાજ અને અરધાં ફોતરાંવાળું ઢોરનું ખાણ (૩)
ગુવારનું ગોતર

દાણિયો પું. દાણ ઉપરાવનાર અધિકારી; દાણી

દાણી વિ. ('દાણ' ઉપરથી) દાણનું હકદાર

દાણો પું. (ફા. દાનહ) અનાજ; ધાન્ય (ર) અનાજનો
કણ (૩) એના જેવો કોઈ પણ કણ (૪) સોગટાંબાજ
વગેરે રમતમાં પાસા કે કોડીથી દાવ નાખતાં પોલો એક
દાણોદણી પું. અનાજ વગેરે ખોરાકનો સામાન
દાણોપાણી પું. ન. ખાવાપીવાનું સાધન (ર) અન્નશામગ્રી;
સ્થાનની લેણાદેણી

દાણોવાટો પું. કચ્છરધાણ; ખુવાર થઈ જવું તે

દા.ત. કિ.વિ. દાખલા તરીકે (ટુંકું રૂપ)

દાતણ ન. (સં. દંતધાવન, પ્રા. દંતવણ) દાંત સાફ કરવા
માટે આવળબાવળ વગેરેની સોટીનો કડડો

દાતણપાણી ન. દાતણ અને પાણી (ર) તે વડે દાંતમોઢું
સાફ કરવાં તે

દાતણભેર કિ.વિ. માત્ર દાતણ કર્યું હોય એમ

દાતણિયો પું. દાતણ વેચનારો

દાતણોદાતણ કિ.વિ. ફક્ત દાતણભર; ભૂખ્ય પેટેનાસ્તો
દાતરડી સ્ત્રી. (સં. દાત્ર, પ્રા. દત્ર) નાનું દાતરડું (ર)
દાતરડી જેવા દાંત (જેમ કે સૂવરની દાતરડી)

દાતરડું ન. ઘાત કાપવાનું એક આજર

દાતવ્ય વિ. (સં.) આપવા યોગ્ય-પાત્ર

દાના (સં.) (૦૨) વિ. આપનારું (ર) દાન કરનારું; ઉદાર
(૩) પું. દાન આપનારો પુરુષ

દાત્રી વિ. દેનારી (ર) સ્ત્રી. દાતા સ્ત્રી

દાઘરો પું. રસોઈમાં વરાળથી બાફવા વાસણમાં વસ્તુને
અથ્થર રાખવા કરાતું ઘાસ વગેરેનું પડ

દાઢ સ્ત્રી. (ફા.) ફરિયાદ; અરજ (ર) ઇન્સાફ; ન્યાય

દાઢખાહ વિ. (ફા.) દાઢ માગનાર

દાઢગર પું. દાઢનો ન્યાય આપનાર; ન્યાયાધીશ | અરજ

દાઢફરિયાદ સ્ત્રી. કોઈ પણ જાતની ફરિયાદ; ન્યાય માટેની

દાઢર સ્ત્રી. (સં. દદુ, પ્રા. દદુ) દરાજ-ચામડીનો એક રોગ

દાઢરબારી સ્ત્રી. દાઢરનું નાનું બારણું; જીનો

દાઢરાતાલ પું. સંગીતનો દાઢરો તાલ; કીડાતાલ

દાઢરો પું. નિસરડી (ર) નિસરડી ઉપરનું બારણું (૩)

તાળાની અંદરની કળ (જે) એક જાતનો તાલ (સંગીત);

કીડાતાલ (૫) એક વનસ્પતિ-ઓપધિ | પિતાનાહ

દાદા, (૦જી) પું. બ.વ. દાદો (માનાથે બહુવચન),

દાદાચીરી સ્ત્રી. ('દાદો' ઉપરથી) જબરદસ્તી; બળજોરી;

ગુંગરી

દાદી સ્ત્રી. પિતાની માતા; વડિયાઈ

દાદી વિ. દાદ માગનાર; ફરિયાદી

દાદીમા સ્ત્રી. દાદી (માનાથે)

દાદુર પું. (સં. દદુર, પ્રા. દદર) દેડકો; મૂંઝૂક

દાદી પું. બાપના કે માતાના બાપ; વડવો (ર) ગુંગો;

જબરદસ્તી કરવાની ટેવવાળો

દાધાબળ્યું વિ. (સં. દગ્ધ+બળ્યું) અદેનું (ર) રડતી

સુસ્તવાળું (ર) અર્ધદગ્ધ

દાધારનું વિ. (સં. દગ્ધ ઉપરથી) અદેખું; ગાડિયું

દાધું વિ. (સં. દગ્ધક, પ્રા. દદગ્મ) દાઝણું; બળણું (ર)

મનમાં ને મનમાં સળગી ઊઠેલું

-દાન (ફા.) પ્રત્ય. નામને લાગતાં તે રાખનાર, ધારણ
કરનાર કે તે જાણનાર એવા અર્થનું વિશેષણ બનાવે.

ઉદા. 'કદરદાન'

દાન ન. (સં.) આપવું તે; સખાવત (ર) ધર્મબુદ્ધિથી,
પુણ્યાર્થે આપવું તે (૩) રમતનો આપવાનો દાવ;

વારો (૪) સાધીના લમણામાંથી ઝરતો મદ

દાન/

૪૧૮

/દારિદ્ર(-દ્રય)

દાન પું. બ.વ. દશનો ધરિયો; ૧ x ૧૦ = ૧૦
 દાનકર્મ ન. (સં.) દાન આપવાનું કામ [ભાવ
 દાનત સ્ત્રી. (અ. દિયાનાત) મનનું વલણ; વૃત્તિ; મનો-
 દાનદક્ષિણા સ્ત્રી. (સં.) દાન અને દક્ષિણા
 દાનદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) દાન દેવાનું વલણ; દાનવૃત્તિ
 દાનધર્મ પું. (સં.) દાન કરવાનો ધર્મ
 દાનપત્ર ન. પ્રશિસપત્ર; દાનનું લખાણ
 દાનવ પું. (સં.) રાક્ષસ; દૈત્ય [લગતું; રાક્ષસી
 દાનવી સ્ત્રી. દાનવ સ્ત્રી; રાક્ષસી (૨) વિ. દાનવને
 દાનવીર પું. (સં.) દાન કરવામાં થુરો માણસ; દાનેશરી
 દાનશાલી(-ળી), દાનશીલ વિ. (સં.) દાન કરવાની
 વૃત્તિવાળું; દાતાર
 દાનાઈ સ્ત્રી. (ફા.) દાનાપણું; ગ્રાહ્યપણું; વિવેક (૨)
 ભલમનસાઈ (૩) પ્રામાણિકતા; ઈમાનદારી (૪)
 (લા.) ગર્વ; અહંકાર
 દાનિશ સ્ત્રી. (ફા.) હાપણ; વિવેક; સમજ
 દાનિશમંદ વિ. ગ્રહું; સમજ; વિવેકી
 -દાની સ્ત્રી. (ફા. દાન) પાત્ર; આલય; - ને રાખવાનું
 ઠામ, એ અર્થમાં નામને અંતે. જેમ કે ચા-દાની,
 પીકદાની વગેરે [દાતા
 દાની વિ. (સં.) દાન આપનારું; સખી; ઉદાર (૨) પું.
 દાનેશ(-સ)રી પું. (સં. દાન + ઈશર) દાનવીર; મોટો
 દાની માણસ; દાતાર
 દાનો વિ., પું. (ફા. દાના) ગ્રાહ્યો; સમજ; વિવેકી; ઉદાર
 દાપું ન. (સં. દાપન) હકનું માગણું; લાગો
 દાબ પું. દાબવું તે; દબાણ (૨) વજન; ભાર; બોજ (૩)
 અગ્રહ (૪) અંકુશ; ધાક
 દાબડદીબડ કિ.વિ. ('દાબડ' - 'દાબડુ' ઉપરથી -નો
 દ્વિભાવ) સંતાડી, છુપાવી, દાબી રાખીને
 દાબરી સ્ત્રી. (અ. દબ્બહ ઉપરથી) નાનો દાબડો; ડબી
 દાબડો પું. ઢાંકણવાળું એક જાતનું ધાતુનું પાત્ર; ડબો
 દાબણિયું ન. કાંઈ દાબવા માટેનું વજન; 'પેપર વેઈટ'
 દાબમાપક ન. (વરાણ, વાયુ જેવાનું) ભાર કે બોજ
 માપવાનું સાધન; દબાણ માપવાનું યંત્ર; દબાણમાપક;
 'મેનોમિટર'
 દાબલો પું. આખી કેરીનું સંખાર ભરી કરાતું એક અથાણું
 દાબવું સ.કિ. દબાવવું; ચળવવું; ચાંપવું (૨) સખતી
 કરવી; અંકુશમાં રાખવું (૩) દાબીને ખાવું (૪) છાનું
 રાખવું [વાનગી
 દાબેલી સ્ત્રી. બે બ્રેડ વચ્ચે મસાલો વગેરે મૂકીને બનાવેલી
 દાભ પું. (સં. દર્ભ, પ્રા. દબ્બ) એક વનસ્પતિ-દર્ભ
 દામ પું. (સં. દ્રમ્મ, પ્રા. દમ્મ) પૈસો; ધન (૨) ન. કિંમત;
 મૂલ્ય
 દામ ન. (સં.) દામણ (૨) સ્ત્રી. માળા

દામણ ન. (સં. દામન, પ્રા. દામણ) ધોળ-ગધેડોના પગ
 બાંધવાનું દોરડું (૨) સ્ત્રી. (વસાણની) ગ્રામી બાજુ
 દામણી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓના કપાળનું એક ધરેણું; શીશફૂલ
 દામણું ન. નેતરું (૨) રેંટિયાની આરે બાંધવાની દોરી (૩)
 દોરડું [દયામણું; ગરીબ
 દામણું વિ. (દિ. દયાવણ) ઓશિયાળું; પરવસ (૨)
 દામદ્(-દુ)પટ ન. (દામ + દૂપટ) પીરેલાથી બમણું લેવું
 ને [ચાળ
 દામન ન. (ફા.) છોડો; પાલવ (૨) અંગરખા વગેરેની
 દામાદ પું. જમાઈ
 દામિની સ્ત્રી. (સં.) વીજળી; સૌદામિની (૨) દામણી
 દામી વિ. દામવાળું; પૈસાદાર [આવતો ખાંચો
 દામું ન. ક્યારપ્રામાં પાણી જતું કરવા કિનારનો ઉધાડવામાં
 દામોદર, (ઠરામ, ઠરાયજી) પું. (સં. દામન + ઉદર)
 શ્રીકૃષ્ણ [નવમ્યા
 દામોદર પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થકરોમાંના
 દાય પું. (સં.) વડીલોપાર્જિત મિલકતમાંનો ભાગ (૨)
 આપવું તે; દાન; ભેટ [લાભદાયક
 -દાયક વિ. (સં.) (પ્રાપ્ત) સમાસને અંતે) આપનાર. ઉદા.
 દાયકર પું. (સં.) વારસામાં મળેલ સંપત્તિ ઉપરનો
 કરવેરો; વારસાવેરો [દસકો
 દાયકો પું. (સં. દશનું ઉપરથી) દશ વર્ષનો સમયગાળો;
 દાયજો પું. (સં. દાયાજ, પ્રા. દાયજજ=લગ્ન વખતે વર-
 વહુને અપાતું દ્રવ્ય) સ્ત્રીધન; દહેજ
 દાયણ સ્ત્રી. (ફા. દાયહ) સુયાણી; દાઈ
 દાયભાગ પું. વારસ તરીકેનો મિલકતમાંનો ભાગ
 દાયભાગી વિ. (સં.) દાયાદ, દાયભાગના હકવાળું
 દાયાદ પું. (સં.) દાયનો અધિકારી; ઔરસપુત્ર; વારસ
 (૨) સગોત્ર [રાવણું
 દાયારો પું. (અ. દાયિરહ) સમુદાય; ટોળું (૨) ગાયરો;
 દાયિત્વ ન. (સં.) જવાબદારી; કર્તવ્ય
 -દાયિની વિ., સ્ત્રી. દાયી - આપનારી અર્થમાં શબ્દને
 અંતે ઉદા. વરદાયિની [ઉદા. લાભદાયી
 -દાયી વિ. (સં.) 'આપનારું' એવા અર્થમાં સમાસને અંતે.
 -દાર વિ. (ફા.) 'વાળું' અર્થમાં શબ્દને છોડે. ઉદા.
 માલદાર, દાવેદાર
 દાર વિ. સ્પંધર; 'સોલ્વન્ટ'
 દાર, (-રા) સ્ત્રી. પત્ની
 દારક પું. (સં.) બાળક; વત્સ; પુત્ર
 દારકર્મ ન. (સં.) લગ્ન; વિવાહ
 દારપણું ન. સંધારતા; 'સોલવન્ટી'
 દારવું સ.કિ. (સં. દ - દારવું) ચીરવું; ફાડવું
 દારા સ્ત્રી. (સં. દારનું બ.વ. દારા) પત્ની; ભાર્યા
 દારિદ્ર(-દ્રય) ન. (સં.) દરિદ્રતા; ગરીબાઈ

દાડુ/

૪૧૯

/દાંડિયારાસ

દાડુ ન. (સં.) દેવદારનું ઝાડ (૨) લાકડું
 દાડુષે વિ. (સં.) નિર્દય; કઠોર (૨) ભયાનક; તુમુલ (૩)
 તીવ્ર; સખત (દૃઢ)
 દાડુષ્ય ન. (સં.) ભયાનકતા; કડુણતા; કાડુષ્ય
 દાડુ હળદર સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ; ઔષધિ
 દાડુ (ફા.) મદિસા; સુરા (૨) બંદૂક, દાડુખાના વગેરેમાં
 ફોડાતું ગંધક અને કોલસા વગેરેનું મિશ્રણ (૩) દવા.
 જેમ કે, દવાદાડુ

દાડુકામ ન. આતશબાજી
 દાડુખાનું ન. આતશબાજીની યોજ (૨) આતશબાજી
 દાડુખળી પું. દાડુખાનું ખનાવનારો
 દાડુગાળણી સ્ત્રી. (પીવાનો) દાડુ ગાળવો તે કે તેનું
 કારખાનું; 'બ્રૂઅરી' (૨) દાડુનું પીકું
 દાડુગોળી પું. દાડુ, ગોળા વગેરે યુદ્ધનો સામાન
 દાડુડિયો પું. દાડુનો વ્યસની માણસ
 દાડુડી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ (૨) એક પક્ષી
 દાડુનિષેધ પું. દાડુ પીવાનો નિષેધ-મનાઈ; દાડુબધી
 દાડુનિષેધક વિ. દાડુ નિષેધ કરનારું - કરાવનારું (વસ્તુ
 કે માણસ)

દાડુબંધી સ્ત્રી. દાડુની બંધી; દાડુનિષેધ; 'પ્રોસિબિશન'
 દારોળી પું. (તુકી) દરોળો; તપાસ રાખનારો અમલદાર
 દારોમદાર પું. ('દારો' નિરર્થક -અ.દાર) મદાર; આધાર
 (૨) આવલન

દાર્શનિક વિ. (સં.) દર્શનશાસ્ત્રને લગતું (૨) પ્રત્યક્ષ (પુરાવો)
 (૩) પું. દર્શનશાસ્ત્ર જાણનાર, ફિલસૂફ; 'ફિલોસોફર'
 દાર્શયીની સ્ત્રી. (ફા. દારયીની) તેજાનીની એક વસ્તુ-તજ
 દાલાન પું. (ફા.) ઘરનો મોટો ઓરડો; દીવાનખાનું (૨)
 ચોક; આંગણું
 દાવ પું. (ફા.) રમતમાં આવતો વારો; દા (૨) પાસામાં
 પડતા દાણાં (૩) લાગ; અનુકૂળ વખત (૪) યુક્તિ;
 પેચ

દાવ પું. (સં.) દાવાનળ; દાવાગ્નિ
 દાવડું ન. રેંટ (પાણી ખેંચવાનો)
 દાવન સ્ત્રી. (અ.) નોતડું; ઈજન; મિજબાની; ગોઠ
 દાવ-દગ્ધ વિ. (સં.) દાવાગ્નિથી બળેલું
 દાવપેચ વિ. યુક્તિપ્રયુક્તિ
 દાવર પું. (ફા.) ન્યાયાધીશ (૨) ખુદા; ઈશ્વર
 દાવાઅરજી સ્ત્રી. (દાવો-અરજી) ફરિયાદનામું
 દાવાગીર પું. દાવો કરનાર; ફરિયાદી; દાવાદાર
 દાવાગ્નિ પું. (સં.) દવ; વનમાં એની મેળે સળગતો
 અગ્નિ; દાવાનળ

દાવાદળ ન. દળવાદળ (૨) વાવાઝોડું
 દાવાદાર વિ. હક્કદાર; હક ધરાવનારું; દાવો કરનારું
 દાવાનલ (સં.) (-ળ) પું. દાવાગ્નિ; દવ; વનમાં એની

મેળે સળગતો અગ્નિ
 દાવાપાત્ર વિ. દાવો કરવા યોગ્ય
 દાવો પું. (ફા. દઅવા) માલિકી; સ્વામિત્વ (૨) હક
 મેળવવા સારુ સરકારમાં ફરિયાદ (૩) પ્રામાણ્ય કે
 પુરાવો હોવાનો નિશ્ચય કે તેની રૂએનો હક. જેમ કે.
 હું દાવાની સાથે કહું છું.

દાશમિક વિ. (સં.) દશાંક સંબંધી
 દાશરથિ પું. (સં.) દશરથપુત્ર - શ્રીરામ
 દાશર્હ પું. (સં.) દશર્હ વંશમાં જન્મેલ શ્રીકૃષ્ણ
 દાશે(-સે)ર પું. ઊંટ; મારવાડી ઊંટ
 દાસ પું. (સં.) સેવક (૨) સ્ત્રી. દાસ્ય: સેવા
 દાસત્વ ન. (સં.) દાસપણું; દાસતા (૨) ગુલામી
 દાસાનુદાસ પું. (દાસ-અનુદાસ) દાસનો પણ દાસ (૨)
 અત્યંત નમ્ર સેવક

દાસી સ્ત્રી. સેવિકા; નોકરડી; બૂંડી
 દાસીત્વ ન. (સં.) દાસીપણું
 દાસ્તાન સ્ત્રી. (ફા. દાસ્તાન) વર્ણન; અહેવાલ (૨) ન.
 મોટી વાર્તાનું પુસ્તક (૩) કલાણી (૪) હેવાલ
 દાસ્ય ન. (સં.) દાસપણું; ગુલામી (૨) નવધા
 ભક્તિમાંનો ભગવાનની સેવા કરવાનો એક પ્રકાર

દાહ પું. (સં.) બળવું કે બાળવું તે (૨) બળતરા; અગન
 દાહક વિ. (સં.) દાહ કરનારું; બાળનારું; સળગાવનારું
 દાહકર્મ ન. (સં.) મઠદાને સળગાવવાનું કાર્ય
 દાહકજ્વર પું. (સં.) દાહ જન્માવતો એક જાતનો તાવ
 દાહકતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) દાહકપણું
 દાહભૂમિ સ્ત્રી. (સં.) શ્મશાન

દાહામક વિ. (સં.) દાહક ગુણવાળું [દહનીય
 દાહ્ય વિ. (સં.) બાળવા જેવું (૨) તરત સળગી ઊઠે એવું;
 દાળ સ્ત્રી. (સં. દાલ, પ્રા. દાલિઆ) કઠોળનું દળ-ફાંટિયું
 (૨) એનો (પ્રવાહી કે ભભરી) બનાવેલી એક વાની
 (૩) ગડગૂમડ પર વળતું પડ-છોડું (૪) ઈંડાની જરદી

દાળદોકળી સ્ત્રી. દાળમાં રાંધેલી દોકળી
 દાળભાત ન.ખ.વ. દાળ અને ભાત
 દાળરોટી સ્ત્રી. દાળ અને રોટી (૨) નિર્વાહ; આજીવિકા
 દાળિયા પું.ખ.વ. (છોડાં વગરના) શેલેલા ચપ્પા
 દાળિયું વિ. દાળખાઉ; દાળનું સવાદિપું
 દાળિયો પું. દાળિયા વેચનારો-તૈયાર કરનારો; ભાડખુંજો
 દાળોવાટો પું. દાટ; મદાવિનાશ; ખેદાનમેદાન (-ન્યા.)
 દાંડ વિ. (૨) પું. ડાંડ; દંડણી કે ધાકધમકીથી કામ લેનાર
 કે વર્તનાર (૩) નાગું; ઉદ્ભવ; લલાટ; લુચ્ચુ; લાંઠ
 (૪) છડું; બેરીછોકરા વિનાનું

દાંડગી (-ગાઈ) સ્ત્રી. નાગાઈ; ઉદ્ભાઈ; દાંપઈ
 દાંડાઈ સ્ત્રી. દાંડપણું; નાગાઈ; લાંઠાઈ [ન્યૂ
 દાંડિયારાસ પું. ડાંડિયારાસ; ડાંડિયા રમતાં કરાતું સમૂહ-

દાંડિયું

૪૨૦

[દિયોર

દાંડિયું ન. (દિ. દાંડી) ડાંડિયું કે તેવું કરેલું વસ્ત્ર-લૂગડું
દાંડિયો પું. (સં. દંડ) ડાંડિયો; દંડીકો
દાંડી સ્ત્રી. ડાંડી; નાની લાકડી; હાથો કે દંડો (૨)
તંતુવાદનો તુંબડ સાથેનો લાંબો દાંડો (૩) જેને બે
છેડે ત્રાજવાનાં પલ્લાં બંધાય છે તે લાકડી-ડાંડી (૪)
દીવાદાંડી (૫) (સૂરત જિલ્લાનું) એક ગામ (૬)
સીંચી કિનારી-લીટી (નાકની)

દાંડીકૂચ સ્ત્રી. (દાંડી + કૂચ) ઈ.સ. ૧૯૩૦માં ગાંધીજીએ
સાબરમતી આશ્રમથી સૂરત જિલ્લાના સમુદ્રકાંઠાના
દાંડી ગામ સુધી મીઠાના કાચદાબંગ માટે કરેલી કૂચ
દાંડો પું. ડંડો; દંડૂકો (૨) જુવાર બાજરી શેરડી વગેરેનો
સાંકો (૩) હાથો (૪) ફણગો; અંકુર

દાંત પું. (સં. દન્તા) દંત (૨) દાંતો (૩) હાથીદાંત ઉદા.
દાંતની ચૂડી (૪) વેર; કીનો (૫) વિ. વશમાં કરેલું;
કાબૂમાં આણેલું (૬) સંધમી

દાંતાચક્ર સ્ત્રી. દાંતાવાળું પૈડું (ચંત્રનું); 'ગિયર-વીલ'
દાંતડું(-ડું) વિ. (સં. દંતુર) હોઠ બહાર નીકળેલા દાંતવાળું
દાંતાળું વિ. દાંતાવાળું
દાંતિયું વિ. દાંતાવાળું (૨) ન. છાંછિયું (૩) દાંત દેખાડી
કરવા ધાતું તે (૪) પાક લાણી લીધા પછી ઊંચેલો
ફણગો

દાંતિયો પું. એક બાજુ દાંતાવાળો કાંસકો
દાંતી સ્ત્રી. (સં. દંતિકા, પ્રા. દંતિઆ) ખેડૂતનું એક
વાવણીનું ઓજાર; ચાઓળ (૨) તરડ; તડ; ફાટ (૩)
ધસરકાને લીધે થયેલો કે દાંતથી મૂકેલો દોરા પરનો
કાપ (૪) દાંતાની વચમાંના અંતરને ઓછું કરવા
તુવેરની દાળ ડાંગર વગેરે ધાલી સજાજ કરેલી કાંસકી
(લીંબ વગેરે કાઢવા સાડું) (૫) નવા દાંત ફૂટતા હોય
ત્યારે બાળકને પહેરવાનું ધરેણું, જેમાં વાધનાખ,
ચુવડનો પગ વગેરે હોય છે. (૬) ધારિયું

દાંતી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ
દાંતો પું. (સં. દંતક, પ્રા. દંતઅ) કાકર (૨) ખચકો;
ખસરકો (૩) ચકનો ખચકો કે કાકર; 'ગિયર' (૪)
વેર; દુશ્મનાવટ

દાંપત્ય ન. (સં.) દંપતીપણું; લગ્નસંબંધ
દાંભિક વિ. (સં.) દંભી; ગેબી; ઢોંગી
દિક(-ગ) સ્ત્રી. (સં.) દિશા ત્રિરીકેવપરાયછે; દિકામાળી
દિકામાળી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ (૨) તેનો ગુંદર જે ઓસડ
દિક્કત સ્ત્રી. (અ.) મુકેલી; મરકત (૨) અંદેશો; શક
(૩) આનાકાની (૪) સતામણી

દિક્કાલ(-ળ) પું. દિશા અને કાળ
દિકખંડ પું. (સં.) દિશાનો પ્રદેશ
દિકપાલ (સં.) (-ળ) પું. દિશાનો રક્ષક દેવ
દિકપ્રાંત પું. (સં.) દિશાને છેડે આવેલો પ્રદેશ

દિગ સ્ત્રી. દિશા

દિ(-દી)ગર વિ. (કા.) બીજું; અન્ય (૨) કિ.વિ. 'બીજું
કે', 'વિશેષ લખવાનું કે' એ અર્થમાં મુસ્લિમ-કાળની
પદ્ધતિમાં પત્રની શરૂઆતમાં વપરાતો શબ્દ

દિગંત પું. (સં.) દિશાનો અંત; ચિતિજ (૨) દૂરનું સ્થાન
(૩) વિ. દિશાઓના અંત સુધી જતું. જેમ કે,
દિગંતકીર્તિ

દિગંતર ન. (સં.) દિશાઓનો ગાળો (૨) બીજીબીજીદિશા
દિગંતરેખા(-યા) સ્ત્રી. ચિતિજ રેખા

દિગંબર વિ. (સં.) દિશાઓરૂપી વસ્ત્રવાળું; નગ્ન (૨)
એ નામના એક જૈન સંપ્રદાયનું (૩) પું. દિગંબર
સંપ્રદાયનો માણસ [પાર્વતી; દુર્ગા

દિગંબરી વિ. (સં.) દિગંબર સંપ્રદાયને લગતું (૨) સ્ત્રી.
દિગીશ પું. દિશાઓનો અધિપતિ (૨) ઈન્દ્ર વગેરે દિક્પાલ
દિગ્ગજ પું. (સં.) દરેક દિશામાં દિક્પાળ સાથે કલ્પવામાં

આવેલો હાથી (કુલ આઠ: ઔરાવત, પુંડરીક, વામન,
કુમ્ભ, અંજન, પુષ્પદંત, સાર્વભૌમ અને સુપ્રતીક)
દિગ્દર્શક પું. નાટક કે કિલ્મનો સૂત્રધાર; 'દિરેક્ટર'

દિગ્દર્શન ન. (સં.) દિશાનું દર્શન, સૂચન, આંખી (૨)
રૂપરેખા દર્શાવવી તે (૩) દિગ્દર્શનનું સંચાલન-કાર્ય
દિગ્દાહ પું. (સં.) ચિતિજ પર દેખાતી અગન જેવી લાલાશ

દિગ્મુ(-કમ્)ઠ વિ. (સં.) સ્તબ્ધ; ચકિત; છક [વિજય
દિગ્વિજય પું. (સં.) યારે દિશાઓમાં વિજય; સંપૂર્ણ
દિગ્વિજયી વિ., પું. (સં.) દિગ્વિજય કરનારું; ચકવર્તી

દિક્મુઠ વિ. (સં.) દિગ્મુઠ; ચકિત; છક
દિગ્વ્યાપી વિ. (સં.) બધી દિશાઓમાં વ્યાપેલું-પ્રસરેલું
દિતવાર પું. રવિવાર; આદિત્યવાર; આતવાર

દિનિ સ્ત્રી. (સં.) દેવોની માતા - કશ્યપ ઋષિની પત્ની
દિન પું. (સં.) દિવસ [સૂર્ય; સૂરજ
દિનકર પું. (સં.) રાત્રિ જતાં ખુલ્લો દલાહો બતાવનાર)

દિનકી સ્ત્રી. રોજનીશી; વાસારિકા; 'પ્રાયરી'
દિનચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) રોજનું કામકાજ

દિન(ઠનાથ, ઠપતિ, ઠમણિ) (સં.) પું. સૂર્ય; દિનકર
દિનમાન પું. ન. (સં.) દિવસનું માપ (૨) ગ્રહ
દિનરાત કિ.વિ. દિવસે અને રાત્રે; દિવસરાત

દિનાંક પું. (સં.) તિથિ કે તારીખ
દિનેન્દ્ર(-શ) પું. (સં.) સૂર્ય; ભાસ્કર; દિનકર
દિનોદિન કિ.વિ. દિનેદિને; રોજેરોજ; પ્રતિદિન

દિમાક, (-ગ) પું. (અ. દિમાગ) મગજ; બુદ્ધિ (૨) ગર્વ;
અભિમાન (૩) રોક; રુઝાબ [ભાઈ

દિય(-યે)ર પું. (સં. દેવર, પ્રા. દિઅર) વરનો નાનો
દિય(-યે)રવડું ન. (સં. દેવર - વૃત્તિ) દિયર સાથે નાતડું
દિય(-યે)રિયો પું. દિયર (વલાલમાં)
દિયોર પું. દિયર (૨) (ઉત્તર ગુજરાતમાં) સાળો

દિલ્હી

૪૨૧

[દિશાશૂલ(-ન)]

દિલ ન. (ફા.) કદય; અંતઃકરણ; મન; ચિત્ત
 દિલકશ (-સ) વિ. મનને આકર્ષે એવું; મનોહર; મનપસંદ
 દિલગાર વિ. (સં.) હેતાળ; પ્રેમાળ; સ્નેહી; પ્રેમી
 દિલગીર વિ. (ફા.) નાપુશ; અપ્રસન્ન (ર) શોકાતુર
 દિલગીરી સ્ત્રી. નાપુશી; અપ્રસન્નતા (ર) શોકાતુરતા
 દિલચમન વિ. (સં.) દિલ ખુશ થાય એવું; દિલને ખુશ
 કરનારું (ર) ન. દિલનો આનંદ
 દિલચસપ વિ. (ફા.) મનને સાડું લાગે - ગમે એવું; રોચક
 દિલચસપી સ્ત્રી. ગમવું તે; દિલચસપપણું; પ્રેમાકર્ષણ (ર)
 રસ; રુચિ [વનાર (ર) દિલનું આકર્ષણ કરનાર
 દિલચોર પું. દિલ દઈને કામન કરનાર; દિલની વાત છુપા-
 દિલચોરી સ્ત્રી. દિલચોરપણું [દુષ્ટ
 દિલદદ ન. દિલનું આંતરિક દર્દ; કદયની વેદના; મનનું
 દિલદાર વિ. (ફા.) ઉદાર (ર) પ્રાણપ્રિય (૩) પું. આગક
 (૪) ગાઢ મિત્ર (૫) સ્ત્રી. માથૂક
 દિલદારા સ્ત્રી. પ્રિયતમા; માથૂક
 દિલદારી સ્ત્રી. (સં.) દિલદારપણું (ર) ઉદારતા
 દિલપકક વિ. કદયના ધબકારા વધારી દે તેવું; આશ્ચર્યકારક
 (ર) ડરી જવાય તેવું; ડરામણું
 દિલનવાજ (-ઝ) વિ. (ફા.) મહેબૂબા; પ્રિયતમ
 દિલપસંદ વિ. (સં.) મનને ગમે તેવું
 દિલફરેબ વિ. (સં.) મનને કળે એવું-દગ્ગો દે એવું
 દિલબર વિ. (ફા.) દિલનું હરણ કરનારું; વહાલું; પ્રિય
 (ર) સ્ત્રી. માથૂક; પ્રિયતમા
 દિલબરી સ્ત્રી. (સં.) દિલબરપણું; પ્રેમ; વહાલ
 દિલબાજ (-ઝ) વિ. (ફા.) બહાદુર; શૂરવીર (ર) સાહસી
 (૩) ઉત્સાહી [ઉત્સાહ (૩) સાહસ
 દિલબાજ (-ઝી) સ્ત્રી. (ફા.) બહાદુરી; શૂરવીરતા (ર)
 દિલરુબા સ્ત્રી., ન. (ફા.) એક તંતુવાદ્ય
 દિલસોજ વિ. (ફા.) લાગણીવાળું; સમભાવી; સહૃદય
 દિલસોજ સ્ત્રી. કોઈનું દુઃખ જોઈ દિલમાં થતી લાગણી;
 સમભાવ; હમદદી [બહાદુર; વીર
 દિલાવર વિ. (દિલ+ફા. આવર) મોટા મનનું; ઉદાર (ર)
 દિલાવરી સ્ત્રી. મનની મોટાઈ; ઉદારતા (ર) ખાનદાની
 (૩) બહાદુરી
 દિલાસાપત્ર પું. દિલસોજ ખતાવતો પત્ર
 દિલાસો પું. (ફા. દિલાસા) ધીરજ; આશ્વાસન; સાંત્વન
 દિલીપ પું. (સં.) અયોધ્યાના એક સૂર્યવંશી રાજા -
 રઘુરાજાના પિતા
 દિલેર વિ. (ફા.) બહાદુર; હિંમતવાન (ર) ઉદાર
 દિલેરી સ્ત્રી. બહાદુરી; શૂરવીરતા (ર) ઉદારતા
 દિલોજાન વિ. (ફા.) અત્યંત વહાલું; પ્રાણપ્રિય
 દિલોજાની સ્ત્રી. (ફા.) દિલોજાનપણું; અત્યંત વહાલ; પ્રાણપ્રિયતા

દિલ્લગી સ્ત્રી. દિલચસપી (ર) વિનોદ; મજાક; મનોરંજન
 દિલ્લી, (-લી) ન., સ્ત્રી. ભારતનું પાટનગર
 દિલ્લ પું. (સં.) સૂર્યોદયથી સૂર્યાસ્ત સુધીનો સમય; રાતથી
 ઊલટો તે (ર) એક સૂર્યોદયથી બીજા સૂર્યોદય સુધીનો
 સમય (૩) પું. બ. વ. સમો; જમાનો; વખત
 દિલંગત વિ. (સં.) પરલોકવાસી; મરણ પામેલું; સ્વર્ગસ્થ;
 સદગત; સ્વર્ગવાસી
 દિવા કિ. વિ. (સં.) દિવસે; દિવસ દરમિયાન
 દિવાકર પું. (સં.) સૂર્ય; સૂરજ; દિનકર
 દિવાળીત વિ. (સં.) દિવસે પણ બીતું (ર) (ન.) ધ્રુવડ
 દિવારાત કિ. વિ. દિવસે અને રાત્રે
 દિવાસો પું. અષાઢ વદ અમાસનું પર્વ [સ્વાખ
 દિવાસ્વાખ ન. (સં.) મનોરાજ્ય; દિવસે આવેલી ઊંપમાંનું
 દિવાળી સ્ત્રી. (સં.) દીવાવલી, પ્રા. દીવાવલિ-દીવાલી) આસો
 વદ અમાસ; દીપોત્સવી (ર) ખુશાલી; આનંદ કે મજા
 દિવાંધ પું. (સં.) ધ્રુવડ (ર) વિ. દિવસે ન દેખતું
 દિવેટ સ્ત્રી. (સં.) દીપવર્તિ, પ્રા. દીવવટિ, દીવવટિ)
 બત્તી; દીવાની વાટ
 દિવે(-વો)ટિયો પું. મશાલચી, મશાલવાળો [એરંડિયું
 દિવેલ ન. (સં.) દીપતેલ, પ્રા. દીવએલ) એરંડીનું તેલ
 દિવેલિયું વિ. દિવેલવાળું; ચીકુંદું (ર) દિવેલ પીધું હોય
 એવું (મોં કે ખાણસ) ઉદાસ
 દિવેલિયું ન. દિવેલ ભરવાનું પાત્ર; ધાતુનું કોડિયું (ર)
 જાનવરની ખરીદી પડેલો કોડિયા જેવો ખાગે (૩)
 મંદિરમાં દીવાબત્તી માટે અપાયેલ ખેતર
 દિવેલી સ્ત્રી. જેમાં દિવેલ નીકળે છે એ બીજ-મીજ; એરંડી
 દિવેલો પું. એરંડીનો છોડ; એરંડો
 દિવ્ય વિ. (સં.) દેવી; દેવતાઈ (ર) પ્રકાશમાન; સુંદર
 (૩) ન. (પ્રાચીન કાળમાં) માણસ અપરાધી છે કે
 નહિ તે નક્કી કરવા પાણી કે અગ્નિ વડે કરવામાં
 આવતી પરીક્ષા-કસોટી
 દિવ્યગણ પું. દેવગણ; દેવોનો સમૂહ (ર) દેવદૂત
 દિવ્યચક્ર વિ. (સં.) દિવ્ય ચક્રવાળું (ર) ન. જ્ઞાનચક્ર
 દિવ્યજ્ઞાન ન. (સં.) દેવી જ્ઞાન (ર) લોકોત્તર જ્ઞાન
 દિવ્યતા સ્ત્રી. (સં.) દિવ્યપણું
 દિવ્યા, (-વ્યાંગના) સ્ત્રી. (સં.) દેવી; અપ્સરા
 દિવ્યાંબર ન. (સં.) દિવ્ય વસ્ત્ર; દેવતાઈ વસ્ત્ર
 દિશ, (-શા) સ્ત્રી. (સં.) બાજુ; તરફ; પડખું (ર) પૂર્વ
 વગેરે ચાર દિશ તથા ચાર ખૂણા અને આકાશ-પાતાળ
 સાથે દશ દિશામાંની દરેક (૩) માર્ગ; રસ્તો; ઉપાય
 (૪) સૂચના; માર્ગદર્શન
 દિશાવિજય પું. (સં.) દિગ્વિજય
 દિશાશૂલ (સં.) (-ળ) ન. જ્યોતિષ પ્રમાણે અમુક
 દિશાઓમાં જવા માટે અશુભ ગણાતા દિવસો કે વાર

દિશાસૂચી

૪૨૨

/ દીર્ઘદેશી

દિશાસૂચી સ્ત્રી. દિશાભાન (૨) યથાયોગ્ય સૂચસમજ
 દિશે-(શો)દિશ કિ.વિ. દરેક દિશામાં; ચોમેર
 દિષ્ટ વિ. (સં.) દર્શાવેલું; નિર્દેશેલું (૨) ન. હેતુ: લક્ષ્ય
 (૩) નસીબ [સદ્ભાગ્ય
 દિષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) સૂચના (૨) આજ્ઞા; આદેશ (૩)
 દિંગ વિ. દંગ; ચક્રિત; છક
 દિટ(-ટ, -ટિયું) જુઓ 'દીટ(-ટુ)
 દિંડવું ન. જુઓ 'દીંડવું'
 દિંડું ન. જુઓ 'દીંડું'
 દિંડી સ્ત્રી. એક જાતનું વાદ્ય; એક રાગ કે છંદ કે કાળ
 દી પું. (સં. દિવ, પ્રા. દિઅ) દિવસ; રોજ; દિન (૨)
 દશાનો ગ્રહ
 દીકરી સ્ત્રી. પુત્રી; બેટી
 દીકરો પું. પુત્ર; બેટો
 દીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) ગુરુ પાસેથી વ્રત, નિયમ કે મંત્ર લેવો
 તે (૨) યજ્ઞયાગાદિ શરૂ કરતાં પહેલાં તેનો વિધિપૂર્વક
 સંકલ્પ કરવો તે કે એવો કોઈ ધર્મવિધિ. જેમ કે,
 જનોઈ, પદવીદાન (૩) સંન્યાસ; સમર્પણ
 દીક્ષાંત વિ. (સં.) દીક્ષાને અંતેનું
 દીક્ષાંત-સમારંભ પું. (સં.) પદવીદાન સમારંભ
 દીક્ષિત વિ. (સં.) દીક્ષા લીધી હોય એવું (૨) યજ્ઞ કરનાર;
 યાજ્ઞિક, ઋત્વિજ; 'મિશનરી'
 દીગર વિ. (૨) કિ.વિ. (ફા.) જુઓ 'દિગર'
 દીઠ ના. દરેક, હિસાબે; પરત્વે
 દીઠ (સં. દષ્ટિ દિર્ઘ) નજર; દષ્ટિ
 દીઠેલ(-લું) વિ. (સં. દષ્ટ, પ્રા. દિટ્ઠ) ('દેખવું'નું ભૂ.કૃ.)
 દેખેલું; જોયેલું; ભાળેલું
 દીદાર, (-રી) પું.બ.વ. ચહેરો; કાંતિ, સાક્ષાત્ દર્શન (૨)
 દર્શન; જાંખી થવી તે (૩) દેખાવ
 દીદી સ્ત્રી. (સિં. બંગાળી, સં. દુસિતા) મોટી બહેન
 દીધેલ(-લું) વિ. ('દેવું'નું ભૂ.કૃ.) આપેલું [પણ ધર્મ
 દીન ન., પું. (અ.) મુસલમાનોનો ધર્મ-મજલસ (૨) કોઈ
 દીન શ.પ્ર. મુસલમાનોનો પુઢપોકાર
 દીન વિ. (૨) પું. (સં.) ગરીબ; રાંક; લાચાર
 દીનતા સ્ત્રી. (સં.) ગરીબી (૨) લાચારપણું; લાચારી
 દીનદયાળ વિ. ગરીબ પર દયા કરનાર
 દીનદાર વિ. દીન-ધર્મ પાળનારું; ધર્મયુક્ત
 દીન(-ના)નાથ પું. ગરીબોનો બેલી [ધર્મયુક્ત
 દીનપરસ્ત વિ. દીન-ધર્મ પર આસ્થાવાળું; ધર્મિષ્ઠ;
 દીનપરસ્તી સ્ત્રી. દીન પરસ્ત હોવું તે; ધર્મયુક્તપણું
 દીનબંધુ પું. (સં.) ગરીબનો બેલી
 દીનવસ્ત્રલ વિ. ગરીબ પર વસાવ-મનતા રાખનારું
 દીનાનાથ પું. દીનનાથ; ગરીબોનો બેલી-પ્રભુ
 દીનાર પું. (ફા.) બે રૂપિયા પચાસ નવા પૈસાનો પ્રાચીન

સિકો(૨) પુગોસ્ત્રેવિયા, ઈરાક, કુવૈત, જોડાનું ચલણ
 દીનેઈલાહી પું. (ફા.) અકબરે સ્થાપેલ તુસ્લિમ ધર્મનો
 એક ફિરકો-સંપ્રદાય
 દીપ પું. (સં.) દીવો; દીપક
 દીપ પું. (સં.) લાંબી (દ્વિપ)
 દીપક વિ. (સં.) ઉત્તેજક; સતેજ કરનારું (૨) દીપાવનારું
 (૩) પું. દીવો; દીપ (૪) દીપકલ્પાણ (એક રાગ)
 દીપકલ્પાણ પું. (સં.) કલ્પાણ રાગનો એક પ્રકાર
 દીપચંદી પું. ચૌદ માત્રાનો સંગીતનો એક તાલ
 દીપડી સ્ત્રી. દીપડાની માદા [પ્રાણી
 દીપડો પું. (સં. દીપ્ય, પ્રા. દિપ્ય) વાઘની જાતનું એક
 દીપદાન ન. મૂએલા પાછળ દીવો તરતો કરવો તે (નદી
 હોય તો પરિવામાં વસેતો મુકાય અથવા તળાવડિનારે
 ઝૂંપડી જેવું કરીને મુકાય.) [ઉત્તેજવું તે
 દીપન વિ. (સં.) દીપક; ઉત્તેજક (૨) ન. સતેજ કરવું-
 દીપમાલા સ્ત્રી. (સં.) દીવાઓની હારમાળા
 દીપમાળ સ્ત્રી. મંદિર આગળ દીવાઓ ગોઠવવા કરેલો
 મિનારો (૨) દીવાઓનું તોરણ [શોભે એમ કરવું
 દીપ(-પા)વનું સ.કિ. (સં. દીપ્યતે, પ્રા. દિપ્યઈ) દીપે-
 દીપવું અ.કિ. (સં. દીપ્) પ્રકાશવું; ચળવળ (૨) શોભવું
 દીપાવલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) દીવાઓની હાર (૨) દિવાળી
 દીપાવનું સ.કિ. (સં. દીપ્) દીપવવું; દીપે એમ કરવું (૨)
 શોભાવવું
 દીપિકા સ્ત્રી. (સં.) દીવી (૨) મશાલ
 દીપોચ્છ(-ત્સ)વ (સં.) પું., (-લી) સ્ત્રી. દિવાળી
 દીપ વિ. (સં.) સળગાવેલું (૨) પ્રકાશિત; તેજસ્વી;
 ઉત્તેજિત [સંગીત)
 દીપ્ત સ્ત્રી. (સં.) શ્વતિના પાંચ પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર
 દીપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રકાશ; પ્રભા; કાંતિ
 દીપ્તિમાન વિ. (સં.) દિપ્તિવાળું; ઝળઝળતું; પ્રકાશિત
 દીપ્તિયો પું. (ફા.) પ્રસ્તાવના; પ્રાસ્તાવિક; ભૂમિકા (૨)
 છપાવેલ પુસ્તકનું કાચી બાંધણીમાં ચડાવાતું છાપેલ
 મુખપૃષ્ઠવાળું આવરણ કે પૂઠું
 દીબો પું. ડૂમો; છાતી ભરાઈ આવવી તે
 દીમ સ્ત્રી. (સં. દિશા) દિશા; બાજુ
 દીર્ઘ વિ. (સં.) લાંબું; લાંબે સુધી જતું કે પહોંચતું (સમય,
 અંતર કે જગામાં) (૨) ઉચ્ચારણમાં લાંબું (સ્વર,
 માત્રા, અક્ષર વગેરે)
 દીર્ઘચ્છવી વિ. લાંબું ઢવનારું
 દીર્ઘદર્શિતા સ્ત્રી. દીર્ઘદર્શીપણું; દૂરંદેશિતા
 દીર્ઘદર્શી વિ. (સં. દૂરદર્શિનું) દૂરદર્શી; અગમબુદ્ધિ [નજર
 દીર્ઘદષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) અગમબુદ્ધિ; દુરંદેશીપણું (૨) લાંબી
 દીર્ઘદ્રષ્ટા પું. (સં.) દીર્ઘદષ્ટિવાળો; દુરંદેશી
 દીર્ઘદેશી વિ. (સં.) દીર્ઘકાળ સુધી જતો દેશ ટકે એવું

દીર્ઘબાહુ

૪૨૩

/દુખશૂંઢ

દીર્ઘબાહુ વિ. (સં.) લાંબા ભયવાળું
 દીર્ઘવંત્રલ(-બ), દીર્ઘવૃત્ર ન. (સં.) લંબગોળ; 'ઇલિપ્સ'
 દીર્ઘસૂત્ર(-ત્રી) વિ. (સં.) નાલક લંબાણ કરનારું; ઝટ પાર
 ન લાવે એવું; ચીકણું
 દીર્ઘસૂત્રતા સ્ત્રી., દીર્ઘસૂત્રીપણું ન. યોગ કામમાં લાંબો
 વખત વિતાવવો એ; લપિયાવેણ (૨) નાલક લંબાણ
 કરવું; ઝટ પાર ન આણવું તે
 દીર્ઘાંયુ વિ. (સં.) લાંબા આયુષ્યવાળું (૨) ન.
 લાંબી આવરદા; દીર્ઘજીવીપણું
 દીર્ઘિકા સ્ત્રી. (સં.) પગથિપાંચળી લાંબી વાવ (૨)
 જળાશય (૩) લાંબા આકારનું તથાવ
 દીર્ઘાંયુષી વિ. લાંબા આવરદાવાળું; દીર્ઘાયુ
 દીર્ઘું ન. ('દીવો' ઉપરથી) કણકના લોચાનું બનાવેલું
 દીવાનું કોડિયું (૨) દીવી (૩) દીવો [વાચક]
 દીવસે પું. દીવડામાં કરેલો દીવો (૨) દીવો (લાલિત્ય-
 દીવાદાણું ન. દીવા કરવાનો વખત; સમીસંજ
 દીવાદાંડી સ્ત્રી. (દીવો+દાંડી) જતાં અને આવતાં વણાણને
 ચેતવવા માટે સમુદ્રમાં ખડક ઉપર બાંધેલો દીવાવાળો
 મિનારો
 દીવાન પું. (અ.) વજર; પ્રધાન (૨) રાજસભા; કચેરી
 (૩) મોટો ઓરડો; ખંડ (૪) સાદો પલંગ (૫)
 પ્રકરણ (૬) ન. ગજલસંગ્રહ
 દીવાનખાનું ન. મુલાકાત માટેનો ખાસ ઓરડો; બેઠકખંડ
 દીવાનગીરી સ્ત્રી. દીવાનનું કામ કે પદ
 દીવાનાપણું ન. દીવાના હોવું તે; ગાંડપણ
 દીવાની વિ. (ફા.) લેણદેણના ઇન્સાફને લગતું;
 ફેજદારીથી ઊલટું; 'સિવિલ' (૨) સ્ત્રી. દીવાનગીરી
 (૩) રાજ્યનું મહેમુલી કામ (૪) દીવાની અદાલત
 (૫) દીવાની અદાલતમાં કરેલી ફરિયાદ કે કેસ
 દીવાની સ્ત્રી. દીવાનાપણું; ગાંડપણ
 દીવાનું વિ. (ફા.) ગાંડું; ધેલું; ચિત્ત ભ્રમિત
 દીવાને આમ પું., સ્ત્રી., ન. (અ. દીવાન+ઇ+આમ)
 આમવર્ગના લોકોની રાજસભાને મળવાનું દીવાનખાનું
 (૨) આમસભા; (નવા અર્થમાં) લોકસભા
 દીવાને ખાસ પું., સ્ત્રી., ન. (અ. દીવાન+ઇ+ખાસ)
 અમીર-ઉમરાવોની રાજસભાને મળવાનું દીવાનખાનું
 (૨) અમીર-ઉમરાવોના પ્રતિનિધિઓની રાજસભા
 દીવાખતી સ્ત્રી. (દીવો+ખતી) દીવા વગેરે કે તેની કરાતી
 ચવસ્યા
 દીવાલ સ્ત્રી. (ફા. દીવાર) ભીત (૨) આડશ
 દીવાલગીરી સ્ત્રી. ભીતે ટંગાવાય તેવી દીવી; 'વોલ્લીટ'
 દીવાવખત પું., સ્ત્રી. દીવા કરવાનો વખત; દીવાદાણું;
 સમીસંજ [રિસાવણવાળી સળી
 દીવાસળી સ્ત્રી. (દીવો + સળી) અગ્નિ પેટાવવાની, છેટે

દીવી સ્ત્રી. (સં. દીપિકા) દીવો મૂકવાની ધોડી (૨) નાનો
 દીવો બનાવટ; દીપ; બતી (૨) (લા.) કુળદીપક
 દીવો પું. (સં. દીપક, પ્રા. દીવઅ) પ્રકાશ આપનારી એક
 દીશ પું. સૂર્ય
 દીશ(-સ) પું. દિવસ; દહાડો [ભાસવું; મુગવું
 દીસવું અ.કિ. (સં. દશયતે, પ્રા. દિસસ) દેખાવું (૨)
 દી(-દિ)ટ (-ટું, -ટિયું) ન. ડીટું (ફળનું મૂળ) (૨) સ્તનનું
 ટોચનું ડિંડવું (૪) થોર વગેરેનો દૂધ ભર્યો કકડો
 દી(-દિ)ડવું ન. ઝીંડવું (૨) દીડું (૩) માવાવાળું ફળ,
 દી(-દિ)ડું ન. થોર વગેરેનો દૂધભર્યો કકડો; દીડવું
 દુ વિ. (સં. દિ, પ્રા. દુ) (સમાસના આરંભમાં) બે
 દુઆ સ્ત્રી. (અ.) આશીર્વાદ; દુવા
 દુઆગીર વિ. આશીર્વાદ લેનારું
 દુઆગો વિ. આશીર્વાદ આપનારું-દેનારું
 દુકાન સ્ત્રી. (અ. દુકાન, ફા.) વસ્તુઓ વેચવા વેપારી
 જ્યાં બેસે તે જગા; હાટડી; હાટ
 દુકાનદાર પું. દુકાનવાળો; વેપારી
 દુકાનદારી સ્ત્રી. દુકાનદારનું કામ; આવડત કે ધંધો
 દુકાની સ્ત્રી. લુકાની (૨) બે પાઈ (જૂનો સિક્કો)
 દુકાનીભાર વિ. દુકાની-બે પૈસા ભાર
 દુકાળ પું. (સં. દુઃખાલ, પ્રા. દુઃકાલ) વરસાદ ન આવતાં
 અનાજ, ઘાસ વગેરેની તંગીનો કપરો સમય (૨) કોઈ
 પક્ષ વસ્તુની તંગી, અછતનો સમય
 દુકાળગ્રસ્ત વિ. દુકાળની અસરથી ધેરાયેલું
 દુકાળવું વિ. અત્ર પાણી વગેરેની તંગી-અછતવાળું
 દુઃખણિયું વિ. દુકાળ વેઠતું (૨) ભૂખે મરતું (૩) દુકાળના
 સમયમાં જન્મેલું
 દુઃકલ ન. (સં.) ભારીક રેશમી વસ્ત્ર [અસુખ
 દુખ ન. (સં. દુઃખ) દુઃખ; સંકટ; આપત્તિ; અડચણ;
 દુખડું ન. દુઃખ (૨) ઓવારણું; દુખણું
 દુખણાં ન.બ.વ. ઓવારણાં
 દુખણી વિ., સ્ત્રી. દુઃખિની [દુખાવો
 દુખણું ન. દુખવું તે (૨) પ્રસવ થતાં પહેલાં પેટમાં થતો
 દુખણું ન. દુખની કથા
 દુખણું વિ. દુઃખિયું
 દુખ(ઠઠાથી, ઠઠાધક, ઠઠેણ) વિ. દુઃખ દેનારું; દુઃખદ
 દુખભંજક વિ. દુઃખ ભાંગનારું-દૂર કરનારું
 દુખવડું ન. (-ટો) પું. શોકની સ્થિતિ (૨) દિલાસો
 આપવા જવું તે (૩) શોક કરવો તે
 દુખવડું સ.કિ. (સં. દુઃખ, પ્રા. દુઃખ) દુખાવડું; પીડા
 કે વેદના પહોંચાડવી [વેદના થવી
 દુખવું અ.કિ. (સં. દુખતિ, પ્રા. દુઃખઈ) દુઃખ થવું; પીડા-
 દુખશું વિ. દુખથી હારે નહિ તેવું; દુખનો સામનો કરી
 ટકી રહેનારું

દુખાડવું

૪૨૪

/દુરુપયોગ

દુખાડવું સ.કિ. 'દુખવું'નું પ્રેરક; દુખાવવું (૨) ગૂમડું કે ઘા વગેરે દુખાય એમ કરવું
 દુખાવ(-વો) પું. દુખવું તે; વેદના
 દુખાવવું સ.કિ. 'દુખવું'નું પ્રેરક; દુખે એમ કરવું
 દુખાવું અ.કિ. દુખ પામવું; દુખવું (૨) માઠું લાગવું (૩) વિષવા થવું
 દુખાવો પું. દુખવું તે; પીડા; વેદના
 દુખાળું, દુખી(-ખિયારું, -ખિયું) વિ. દુખથી પીડાતું
 દુખી વિ. દુખવાળું; દુખમાં પડેલું
 દુગદુગી સ્ત્રી. સ્ત્રીના કાનનું એક ઘરેણું
 દુગદુગી સ્ત્રી. ડાકલા જેવું એક વાદ્ય [રસ
 દુગ્ધ ન. (સં.) દૂધ (૨) આકડે વગેરેમાંથી નીકળતો ધોળો
 દુગ્ધજ વિ. (સં.) દૂધમાંથી ઉત્પન્ન થતું-થયેલું
 દુગ્ધમય સ્ત્રી. દૂધનું બનેલું; દૂધવાળું
 દુગ્ધસાવ પું. (સં.) સ્તનમાંથી દૂધ સ્તવી જવું તે
 દુગ્મા સ્ત્રી. પીડા; આપદા (૨) મુશ્કેલી; ચૂંલવણ (૩) જળા [થતું હોય તે જગા; 'ઉરી'
 દુગ્ધાલય ન. (સં.) દૂધ અને તેની વસ્તુઓનું કામ જ્યાં
 દુગ્ધાહાર પું. (સં.) માત્ર દૂધનો આહાર; દૂધ ખાઈ રહેવું તે
 દુગ્ધાહારી વિ. માત્ર દૂધ પર જીવન જીવનારું [ઘેર
 દુગ્ધાણું (૦-વાડાણું) ન. (દુગ્ધાણુંનો દિભાવ) દૂધ દેતું-દૂગણું
 દુગ્ધાવવું સ.કિ. 'દૂગવું', 'દુગાવું'નું પ્રેરક
 દુગ્ધાવું અ.કિ. (સં.) દુ-દૂન = બળેલું, ઘા. દૂક્ષ-દૂક્ષિઅ) (ખાવાપીવાનું) દાઝવું; બળવું (૨) 'દૂક્ષવું'નું કર્મણિ મનમાં બળવું
 દુગ્ધાશ(-સ) સ્ત્રી. દુગ્ધાશની વાસ
 દુગ્ધાઈ સ્ત્રી. પડકાઈ, પૂર્વતા
 દુગું વિ. પાકું; પૂર્વ (૨) જસૂરી કરનારું
 દુધામણી સ્ત્રી. દૂધની દોણી
 દુધારો પું. દૂધનો વેપારી; દૂધવાળો
 દુધાળ, (-ળું) વિ. દૂધવાળું; દૂધ આપે એવું (ઘેર)
 દુધેલ વિ. દુધાળ; દૂધ આપે એવું (ઘેર) [પાક
 દુધેલી સ્ત્રી. દૂધ ને શેરડીના રસની એક વાની; દૂધેલી-દુનિયા સ્ત્રી. (અ.) સૃષ્ટિ; જગત; સંસાર
 દુનિયાઈ વિ. દુનિયાનું; દુન્યવી; સંસારી
 દુનિયાદારી સ્ત્રી. દુનિયાનો વ્યવહાર
 દુન્યવી વિ. (અ.) દુનિયાનું; સંસારી
 દુપટ વિ. એવું (૨) બે ગણું; દુપટ/પ્રકારનું ઓઢણું
 દુપટ્ટો પું. ખેસ (૨) સલવાર-કમીઝ પર ઓઢવાનું એક દુખારા કિ.વિ. (ફા. દૂખારહ) બીજી વખત; ફરીથી
 દુભાગવું સ.કિ. (દૂખ+ભાગવું) બેએ ભાગવું; અડવું કરવું
 દુભાવવું સ.કિ. દૂભવવું; દુખિત કરવું; મનદુખ પહોંચાડવું
 દુભાવું અ.કિ. દૂભવું; મનમાં બળવું; દુખી - નારાજ થવું

દુભાષિયો પું. (સં. દ્વિભાષિક) બે ભાષા જાણનારો (૨) એક ભાષાની મતલબ બીજામાં બોલી સમજાવનારો
 દુભાષી વિ. બે ભાષાવાળું; બે ભાષાનું જ્ઞાન ધરાવનાર; દિભાષી
 દુભેટ સ્ત્રી. (-ટો) પું. બે માર્ગ મળતા હોય તેવું સ્થાન
 દુમ સ્ત્રી. (ફા.) પુંછડી [યંત્ર
 દુમકલાસ ન. દુમકલાસ; ઊંટડો; ભારે વજન ઊંચકવાનું
 દુમચી સ્ત્રી. (ફા.) ધોડના સાજનો પુંછડા નીચે દબાતો પટો (૨) અફીણ, ગણકુ રાખવાની ચામડાની કોથળી
 દુમજલી વિ. બે મજલાવાળું; બે માળનું
 દુમદુમ કિ.વિ. નગારાનો અવાજ ઘાય એમ
 દુમાવવું સ.કિ. 'દૂમવું'નું પ્રેરક
 દુમાવું અ.કિ. દૂમો ભરાવો; ચૂંલવાવું (૨) દુભાવું; નારાજ થવું; મનમાં ને મનમાં સંતાપ કરવો (૩) 'દૂમવું'નું કર્મણિ [ઉદા. દુર્ગમ, દુર્જય
 દુર (સં.) 'નહાતું; નુકસાન' એવો અર્થ જતાવનારો ઉપસર્ગ.
 દુરન્ધ્ય પું. (સં.) વાક્યોમાં પદોનો અસ્વાભાવિક ક્રમ (દુર્બોધ) (૨) વિ. એવા કમવાળું
 દુરભિમાન ન. (સં.) ખોટું-ખરાબ અભિમાન
 દુરભિમાની વિ. (સં.) દુરભિમાનવાળું
 દુરર્થ પું. (સં.) ખોટો અર્થ
 દુરવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ અવસ્થા; દુર્દશા
 દુરસ્ત વિ. (ફા. દૂરસ્ત) જેવું જોઈએ એવું (૨) ઠીકઠીક કરેલું; સમારેલું (૩) ખરું; વાજબી
 દુરસ્તી સ્ત્રી. સમારવું-સુધારવું તે; સમારકામ
 દુરંત વિ. (સં.) અનંત; અપાર (૨) અંતે ખરાબ પરિણમતું-પરિણામવાળું
 દુરાગ્રહ પું. (સં.) ખોટી ઠઠની જિંદ; ખોટો આગ્રહ
 દુરાગ્રહી વિ. જિંદી; ઠઠીલું; દુરાગ્રહવાળું
 દુરાચરણ ન. (સં.) ખરાબ વર્તણૂક-આચરણ
 દુરાચરણી વિ. ખરાબ વર્તણૂકવાળું-આચરણવાળું
 દુરાચાર પું. (સં.) ખોટો - અનીતિયુક્ત આચાર
 દુરાચારી વિ. દુરાચાર કરનારું કે દુરાચારવાળું; વ્યભિચારી
 દુરાત્મા વિ. (૨) પું. (સં.) દુષ્ટ; પાપી [તેવું
 દુરાસાધ્ય વિ. (સં.) મુશ્કેલીથી રાજ (પ્રસન્ન) કરી શકાય
 દુરાસોઢ વિ. (સં.) મુશ્કેલથી યરી શકાય - ચલવામાં મુશ્કેલ એવું [ન થઈ શકે તેવી આશા
 દુરાશા વિ. (સં.) દુષ્ટ આશા - ઈચ્છા (૨) ફળીભૂત
 દુરાસદ, દુરાસાધ્ય વિ. (સં.) દુષ્ટાચાર (૨) દુઃસાધ્ય (૩) જીતી ન શકાય એવું
 દુરિચ્છા સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ ઈચ્છા
 દુરિજન વિ. (૨) પું. દુર્જન; ખરાબ માણસ
 દુરુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) દુવેજ; ખરાબ વચન (૨) અભિશાપ
 દુરુપયોગ પું. ખોટો ઉપયોગ; ગેર ઉપયોગ

દુર્લભ

૪૨૫

/દુર્લભ

દુરુહ વિ. (સં.) જટિલ; ક્લિષ્ટ
 દુર્ગા પું. (સં.) કિલ્લો; ગઢ [અધોગતિ (૩) વિપત્તિ
 દુર્ગતિ સ્ત્રી. (સં.) નહારી ગતિ; પડતી (૨) અવગતિ;
 દુર્ગપતિ પું. (સં.) કિલ્લાનો માલિક/કરનાર; કિલ્લેદાર
 દુર્ગપાલ (સં.) પું., દુર્ગરક્ષક, દુર્ગાધ્યક્ષ કિલ્લાનું રક્ષણ
 દુર્ગમ-(મ્ય) વિ. (સં.) મુશ્કેલીથી જઈ શકાય તેવું (૨)
 મુશ્કેલીથી સમગ્ર શકાય એવું

દુર્ગમ સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ વાસ; બદબો
 દુર્ગમનાશક વિ. (સં.) દુર્ગમ દૂર કરનાર
 દુર્ગમયુક્ત વિ. (સં.) દુર્ગમવાળું; ગંધાતું
 દુર્ગમી વિ. (સં.) ખરાબ વાસવાળું; ગંધાતું
 દુર્ગા સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી; ભવાની
 દુર્ગાદેવી સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા; પાર્વતી
 દુર્ગાપૂજા સ્ત્રી. (-જન) ન. દુર્ગાની પૂજા [આઠન
 દુર્ગાષ્ટમી સ્ત્રી. (દુર્ગા-અષ્ટમી) આસો અને ચૈત્ર સુદ
 દુર્ગમ્બ પું. (સં.) ખરાબ ગુણ; અવગુણ
 દુર્ગમ્બી વિ. દુર્ગમ્બવાળું; દુરાચારી; અપલક્ષણું
 દુર્ગમ્બ પું. (સં.) દુર્ગા+ઈશ) શિવ-પાર્વતીપતિ [અશક્ત
 દુર્ઘટ વિ. (સં.) મુશ્કેલીથી પાર પડે એવું-બને એવું;
 દુર્ઘટના સ્ત્રી. (સં.) દુર+ઘટના) ખરાબ બનાવ; અશુભ
 પટના; અકસ્માત

દુર્ઘર્ષ પું. (સં.) અઘરાઅઘરી; હરીફાઈ; અઘરામણ
 દુર્જન પું. (સં.) દુષ્ટ-ખરાબ માણસ
 દુર્જ(જે)ય વિ. (સં.) જીતવું મુશ્કેલ
 દુર્જયતા સ્ત્રી. (સં.) દુર્જય હોવાપણું
 દુર્જય વિ. (સં.) ભારે મુશ્કેલીથી જેનું જ્ઞાન મેળવી શકાય
 તેવું; ગભન; દુર્બળ [સોય એવું
 દુર્દમ, -(મ્ય, ઠનીય) વિ. (સં.) કાઝૂમાં રાખવું મુશ્કેલ
 દુર્દશા સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ - માટી દશા [ગર્વિષ્ઠ
 દુર્દાન વિ. (સં.) દુર્દમ; કાઝૂમાં રાખવું મુશ્કેલ (૨)
 દુર્દિન પું. (સં.) ખરાબ દિવસ (૨) વાદળાં વરસાદ કે
 વંદોત્રવાળો દિવસ

દુર્દૈવ, -(વ્ય) ન. (સં.) કમનસીબી; દુર્ભાગ્ય; અવદશા
 દુર્ધર્ષ વિ. (સં.) ઉગ્ર; પ્રયઃ (૨) પાસે ન જઈ શકાય
 તેવું (૩) જીતી ન શકાય એવું
 દુર્નિવાર; -(ર્વ) વિ. (સં.) નિવારવું મુશ્કેલ; અનિવાર્ય
 દુર્બલ-(ળ) (સં.) વિ. કમજોર; દૂબળું (૨) ગરીબ; રાંક
 દુર્બલ-(ળ)તા સ્ત્રી. (સં.) કમજોરી; ગરીબી; દૂબળાપણું
 દુર્બલાસ્થિ ન. (સં.) એક બાળરોગ; 'ફિક્ટેસ' (૨) વિ.
 નબળાં ભાગવાળું; 'રિકેટી' [ખરાબ બુદ્ધિ
 દુર્બુદ્ધિ વિ. (સં.) ખરાબ બુદ્ધિવાળું; કુબુદ્ધિ (૨) સ્ત્રી.
 દુર્બોધ વિ. (સં.) સમજવું મુશ્કેલ (૨) પું. ખરાબ ઉપદેશ-
 સલાહ [અધર્મ
 દુર્બોધ વિ. (સં.) સમજવામાં મુશ્કેલી પડે તેવું; દુર્બોધ;

દુર્બક્ષ્ય ન. (સં.) ન ખાવા યોગ્ય - નિષિદ્ધ ખોરાક (૨)
 વિ. મુશ્કેલીથી ખાઈ શકાય એવું
 દુર્ભાગ વિ. (સં.) કમનસીબ; દુર્ભાગી; અભાગિયું
 દુર્ભાર વિ. (સં.) ભારવામાં મુશ્કેલ (૨) વજનદાર;
 ઊંચકતાં કાવે નહિ તેવું (૩) ન. પેટ; ઉદર
 દુર્ભવ્યતા સ્ત્રી. (સં.) બનવું મુશ્કેલ તે; અસંભવિતતા (૨)
 (જેન) મોશનો અનધિકાર
 દુર્ભાગી વિ. (સં.) દુર્ભાગ્ય ઉપરથી) કમભાગી; અભાગિયું
 દુર્ભાગ્ય ન. (સં.) કમનસીબી
 દુર્ભાવના સ્ત્રી. (સં.) દુષ્ટ ભાવના-વિચાર
 દુર્ભિષ્ઠ પું. (સં.) દુઃકાળ; દુષ્કાળ
 દુર્ભેદ વિ. (સં.) ભેદી ન શકાય તેવું; મજબૂત
 દુર્મતિ વિ. (૨) સ્ત્રી. (સં.) દુર્બુદ્ધિ; ખરાબ બુદ્ધિવાળું
 દુર્મિત્ર પું. દુષ્ટ-ખરાબ મિત્ર; કુમિત્ર [તેવું
 દુર્મિલ વિ. (સં.) દુર+મિલ) -(ળ) દુર્બલ; મુશ્કેલીથી મળે
 દુર્મુખ વિ. (સં.) કઠરૂષા મુખવાળું (૨) ગાળો ભાંડતું
 દુર્મંથ વિ. બુદ્ધિ વગરનું; કુબુદ્ધિ
 દુર્ધોગ પું. (સં.) ખરાબ સંજોગ; દુર્ભાગ્ય; કમનસીબી
 દુર્ધોષન વિ. (સં.) દુર + યોષન) જીતવું મુશ્કેલ; અજિત
 (૨) પું. પુતરાષ્ટ્રનો મોટો પુત્ર

દુર્લભ ન. બેઠરકારી; ઉપેક્ષા (૨) (લા.) અવજ્ઞા; અવ-
 ગણના (૨) વિ. લક્ષ વગરનું [(૨) ન. ઉપેક્ષા
 દુર્લભ વિ. (સં.) મુશ્કેલીથી જોઈ શકાતું; લગભગ અદશ્ય
 દુર્લભ વિ. (સં.) મળવું મુશ્કેલ; મુશ્કેલીથી મળે તેવું
 દુર્લભતા સ્ત્રી. (સં.) દુર્લભપણું
 દુર્લભતાણું ન. કોઈ પુરાંતવાળા દેશનું નાણું પાઘવાળા
 દેશને મેળવવું મુશ્કેલ હોય તે; 'હાર્ડ કરન્સી'
 દુર્લભ્ય ન. (સં.) મળવું મુશ્કેલ
 દુર્લભ્ય ન. (સં.) ખરાબ વેણ-બોલ; ગાળ; અપશબ્દ
 દુર્લભ્યની વિ. (સં.) ખરાબ વચન કહેનારું (૨) ગાળો
 આપનારું-દેનારું

દુર્વર્તન ન. (સં.) ખરાબ વર્તન-વર્તણૂક [મુશ્કેલ, અતિભારે
 દુર્વંહ, -(નીય) વિ. (સં.) વહન કરવું-ઉપાડવું કે લઈ જવું
 દુર્વાર વિ. (સં.) અનિવાર્ય; અટલ; વારવું મુશ્કેલ
 દુર્વાસ સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગમ
 દુર્વાસના સ્ત્રી. (સં.) દુષ્ટ-ખરાબ વાસના
 દુર્વાસા પું. (સં.) કોપથી જાણીતા થયેલા એક ઋષિ
 દુર્વિકાર પું. ખરાબ-દુષ્ટ વિકાર; અનિષ્ટ પરિવર્તન
 દુર્વિનિયોગ પું. ખોટી-ઝેરીતિભર્યા વિનિયોગ; અવયોગ;
 'મિસ-એપ્રોપ્રિયેશન' (૨) ઉપાપત
 દુર્વિનીત વિ. અવિવેકી; અવિનયી; ઉદ્વિત [પરિણામ
 દુર્વિપાક પું. (સં.) હાનિકારક પરિણામ; ખરાબ પ્રકારનું
 દુર્વૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ વૃત્તિ; દુર્વાસના [દુરૂપયોગ
 દુર્વ્યંય પું. ખોટો-ઝેરીતિભર્યા વ્યય, બ્રગ્ગા; ખોટો ખર્ચ;

દુર્વવસ્થા/

૪૨૬

/દુઃસાધ્ય

દુર્વવસ્થા સ્ત્રી. ખરાબ વ્યવસ્થા; ચેરવ્યવસ્થા
 દુર્વ્યસન ન. (સં.) ખરાબ વ્યસન
 દુર્વ્યસની વિ. દુર્વ્યસનવાળું; ખરાબ લતવાળું-વ્યસનવાળું
 દુષ્કલન સ્ત્રી. (સિ.) દુલ્હિન; નવી વહુ
 દુવાઈ સ્ત્રી. કીમતી રજાઈ
 દુહારી સ્ત્રી. (સિ.) લાડીલી દીકરી-પુત્રી
 દુહારો પું. લાડલો દીકરો-પુત્ર
 દુહલું વિ. (સં. દુર્લભ, પ્રા. દુલ્લહ) દૂધું; ઉદાર દિલનું
 દુહ્લા, (ઠરાજ) પું. (સં. દુર્લભ, પ્રા. દુલ્લહ) વર; પતિ;
 વરરાજા
 દુલ્હિન સ્ત્રી. નવી વહુ
 દુલા સ્ત્રી. (અ. દુઆ) આશિષ; દુઆ
 દુવાઈ સ્ત્રી. દુહાઈ; જાહેરનામું; ધોષજ્ઞા (૨) આજ્ઞા
 દુવાર ન. દ્વાર; બારણું
 દુવિષા સ્ત્રી. દ્વિષા; અનિશ્ચય; ડામાડોળપણું
 દુશાલો પું. (દુ+શાલ) મોંઘી બેવડી શાલ
 દુશ્ચરિત્ર, (-ત્ર) ન. (સં.) દુરાચરણ (૨) ખરાબ ચરિત્ર-
 જીવન (૩) દુરાચરણી
 દુશ્મન પું. (કા.) શત્રુ; રિપુ; વેરી
 દુશ્મનદાલો પું. દુશ્મનાવટ; શત્રુતા; વેરભાવ
 દુશ્મનાઈ, (-વટ), દુશ્મની સ્ત્રી. શત્રુવટ; અદાવત
 દુશ્વર વિ. મુશ્કેલ; અઘરું; લગભગ અશક્ય
 દુષ્કર વિ. (સં.) કરવું મુશ્કેલ; અઘરું
 દુષ્કર્મ ન. (સં.) દુરાચરણ; પાપકર્મ
 દુષ્કાલ (સં.), (-ળ) પું. દુઃકાળ; આવશ્યક ચીજ-વસ્તુની
 તંગી (૨) પું. અનાજ-ધાસ વગેરેની તંગીનો સમય
 દુષ્કાલ(-ળ)નિવારણ ન. દુઃકાળનું દુઃખનિવારણ (૨)
 દુષ્કાળ રાહત; 'કેમિન-રિલીફ'
 દુષ્કૃત ન. (-તિ) સ્ત્રી. (સં.) દુષ્કર્મ; દુરાચરણ; પાપકર્મ
 દુષ્કૃત ન. ખરાબ કર્મ
 દુષ્કૃત્ય ન. (સં.) દુષ્કૃત; ખરાબ આચરણ; પાપકર્મ
 દુષ્ટ વિ. (સં.) અપમ; પાપી (૨) દોષવાળું
 દુષ્ટતા સ્ત્રી. (સં.) બદદાનત; પાપી બુદ્ધિ
 દુષ્ટબુદ્ધિ સ્ત્રી. બદદાનત; પાપી બુદ્ધિ (૨) વિ. દુષ્ટ
 બુદ્ધિવાળું (૩) પું. દુષ્ટ માણસ
 દુષ્ટા વિ. 'દુષ્ટ'નું સ્ત્રીલિંગ (૨) સ્ત્રી. દુષ્ટ સ્ત્રી; કુલટા
 દુષ્ટાત્મા પું. (સં.) દુષ્ટ માણસ; દુરાત્મા [દાનતવાળું
 દુષ્ટાશય પું. (સં.) દુષ્ટ આશય કે ભેત (૨) વિ. બૂરી
 દુષ્પથ પું. કુપથ; કુમાર્ગ; આડો માર્ગ
 દુષ્પરિક્ષામ ન. (સં.) ખરાબ પરિક્ષામ
 દુષ્પાપ, (-પ્પ) વિ. (સં.) દુર્લભ; મળવું મુશ્કેલ
 દુસ્તર વિ. (સં.) મુશ્કેલીથી તરાય - ઓળંગાય એવું
 દુસ્પૃજ, (-જ્ય) વિ. (સં.) મુશ્કેલીથી તજાય એવું
 દુહવું સ.કિ. દોહવું

દુહાઈ સ્ત્રી. (સિ.) આજ્ઞા; દુવાઈ [કમનસીબ સ્ત્રી
 દુહાગણ સ્ત્રી. (દુહાગી પરથી) અણમાનીતી પત્ની (૨)
 દુહાગી વિ. દુભાગી; દુખિયું
 દુહાગીર પું. કુલો ગાનાર-લલકારનાર આદમી
 દુહિતર પું. દોહિત્ર; દીકરીનો દીકરો
 દુહિતર સ્ત્રી. દીકરીની દીકરી
 દુહિતા સ્ત્રી. (સં.) દીકરી; પુત્રી; તનયા
 દુહો પું. ('દુહો' બે અર્થનો હોઈ મૂળમાં સં. દ્વિ,
 પ્રા. દુ છ.) દોહરો છંદ (અર્ધસમ માત્રામેળ છંદ,
 ૧૩ + ૧૧ માત્રાનાં બે અર્ધનો) (૨) દોહરા-
 સોરઠાનાં અનિયમિત સંમિશ્રણનો લૌકિક છંદ
 દુંગું વિ. દોંગું; લુચું; ધૂર્ત
 દુંગો પું. ચોર; દુંગો
 દુંદ સ્ત્રી. (સં. તુંદ) પેટની ફાંદ
 દુંદાળ, (-ળ) વિ. દુંદવાળું; ફાંદવાળું
 દુંદાળો પું. દુંદવાળા દેવ - શ્રીગણેશ
 દુંદુભિ સ્ત્રી., ન. (સં.) એક જાતનું નગારું; ભેરી
 દુંખ ન. (સં.) વ્યથા; પીડા; કષ્ટ; દુઃખ; અસુખ
 દુંખર વિ. (સં.) દુંખ કરનારું; દુંખદ
 દુંખર્તા(-ત્તા) વિ. દુંખ કરનારું
 દુંખારી(-રક) વિ. દુંખર; દુંખદ
 દુંખદ, (-દાયક, દાપી) વિ. દુંખદ વિ. દુંખદેનારું
 દુંખભંજક, (-ન), દુંખભંજ વિ. દુંખ દૂર કરનારું;
 દુંખનાશક
 દુંખભાગી વિ. (સં.) દુંખી; દુંખી થયેલું
 દુંખમય વિ. (સં.) દુંખથી ભરેલું
 દુંખમોચન ન. (સં.) દુંખમાંથી છોડાવવું તે
 દુંખમોચની વિ. સ્ત્રી. (સં.) દુંખમાંથી છોડાવનાર સ્ત્રી
 દુંખવાદ પું. (સં.) નિરાશવાદ; 'પેસિમિઝમ'
 દુંખશરું વિ. દુંખથી ભારે નહિ તેવું
 દુંખહર, (-ત્તી) વિ. (૨) પું. દુંખ હરી લેનારું
 દુંખહારી, (-હારણી) વિ., સ્ત્રી. દુંખહર; દુંખ દૂર
 કરનાર [પર્યવસાપી
 દુંખાન્ત, (ઠક) વિ. (સં.) અંતે દુંખવાળું (નાટક); દુંખ-
 દુંખાત વિ. (સં.) દુંખથી પીડિત
 દુંખિત વિ. (સં.) દુંખથી પીડાયેલું; દુંખી
 દુંખિની વિ. (સં.) દુંખણી (સ્ત્રી)
 દુંખી વિ. (સં.) દુંખી [ખરાબ રાજકારોનાર
 દુંશાસન પું. (સં.) દુર્મોચનનો એક નાનો ભાઈ (૨) ન.
 દુંશીલ વિ. (સં.) ખરાબ ચારિત્ર્યવાળું; ચારિત્ર્યહીન
 દુંસહ વિ. (સં.) સહેવું મુશ્કેલ; અસહ્ય
 દુંસંસ્કાર પું. (સં.) ખરાબ-દુષ્ટ સંસ્કાર
 દુંસાધ્ય વિ. (સં.) મુશ્કેલીથી સાધી શકાય એવું (૨) ન
 મટી શકે તેવું (રોગ માટે) (૩) વિ. કરવું મુશ્કેલ

દુઃસાહસ/

૪૨૭

/ દૂરદર્શી

દુઃસાહસ ન. (સં.) અવિચારી અને ઉતાવળિયું કામ:
અયોગ્ય સાહસ

દુઃસ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) ખરાબ-કફોરી સ્થિતિ; દુર્દશા

દુઃસ્વર પું. (સં.) ખરાબ કંઠ-સુર

દુઃસ્વપ્ન ન. (સં.) ખરાબ-અશુભ સ્વપ્ન

દુંગો પું. જુઓ 'દુંગો'

દુંદી સ્ત્રી. જુઓ 'દુંદી'

દુંદો પું. જુઓ 'દુંદો'

દુંડું ન. જુઓ 'દુંડું'

દુંડો પું. જુઓ 'દુંડો'

દુઃ(દુ) વિ. (સં. દિ, પ્રા. દુ, દો, ફા. દો) બે (સમાસમાં)

(૨) ન. બેના આંકનો પડિયો; બમણું (આંકનો)

દૂકડ ન. નરપું (૨) એક ચમવાધિ

દૂગજા(ન) સ્ત્રી. ગાવાવગાવાની બેવડી ઝડપ (૨) વિ.

બેવડી ઝડપવાળું; બેગણું

દૂજું વિ. (પ્રા. દુઈજજ) બીજું; અન્ય (૨) જુદું; અવર

દૂજા સ્ત્રી. (દૂજવું ઉપરથી) દૂધ આપતી ગાય-ભેંસ

દૂજણું(નું) વિ. (૨) ન. દૂધ આપતું (દોર માટે) (૨)

વિધાયા કરતું (દોર માટે) [ઝરવું; નીગળવું; ટપકવું

દૂજવું અ.કિ. (સં. દુઘટે, પ્રા. દુજઝઈ) દૂધ દેવું (૨)

દૂજા સ્ત્રી. (સં. દૂન, પ્રા. દૂજા = બળેલું) દૂજાવું તે;

દૂજાયાની અસર [૨) નારાજ કરવું

દૂજવું સ.કિ. (સં. દુનોતિ, પ્રા. દૂજઈ) સંતાવવું; સંતાવવું

દૂણું વિ. મન બાળે - નાખુશ કરે તેવું

દૂણું ન. નારાજ કે તેનું કારણ

દૂણો પું. બળવું - ચોટવું તે; દૂજાવું તે

દૂન, (ઠક) પું. (સં.) સંદેશો પહોંચાડનારો (૨)

ખાતમીદાર; જસૂસ (૩) રાજ્યનો પ્રતિનિધિ

દૂનકર્મ ન. (સં.) દૂનતું કામકાજ [કાર્યાલય; 'એમ્બેસી'

દૂનવાસ પું. (સં.) રાજદૂતનું રહેવાનું સ્થળ કે એનું

દૂતી, (-તિકા) સ્ત્રી. (સં.) સંદેશો પહોંચાડનારી સ્ત્રી (૨)

આશકમાશૂક વચ્ચેના છાના સંદેશા પહોંચાડનારી કે

તેમનો મેળાપ કરાવી આપનારી સ્ત્રી

દૂનું વિ. (સં. પુતી) લુચું; પૂત

દૂધ ન. (સં. દુધ, પ્રા. દુધ) સ્તન કે આંચળમાંથી નીકળતું

ધોળું પ્રવાહી (૨) કેટલીક વનસ્પતિમાંથી નીકળતો

એવો ધોળો રસ

દૂધકસી સ્ત્રી. દૂધની પરીક્ષા કરવાનું યંત્ર; 'લેક્ટોમીટર'

દૂધકોલટુંકિ ન. દૂધમાં બનાવેલ ઠંડું પીણું

દૂધધર ન. દૂધ વેચતું હોપ તેવું સ્થાન; 'મિલ્કબાર'

દૂધધાક પું. દૂધ અને ચોખાના એક વાની

દૂધધીતું વિ. દૂધમાં મોં ડુબાડી મારી નાખેલું (બાળક)

દૂધબહેન સ્ત્રી. બાપ જુદાને એક જ મા હોય એવી બહેન

(૨) પાવતી દીકરી

દૂધભાઈ પું. બાપ જુદા પણ માતા એક જ હોય એવો

ભાઈ (આંગણિયાત) (૨) પાવતો દીકરો

દૂધમલ, (-લ) પું. જેને દૂધનો આહાર છે એવો મલ્લ

(૨) વિ. પુર; મજબૂત (૩) દૂધ પીને ઉછેરલો બાળક

દૂધમ્મ સ્ત્રી. પાવણ પવડાવી ઉછેરનારી માતા-પાપ

દૂધવંતું વિ. દૂધવાળું; દૂધ ધરાવતું ['ડીસી-ફર્મ'

દૂધવાડી સ્ત્રી. દૂધ માટે દોર રાખીને સાથે કરાતી બેતીવાડી;

દૂધવાળી સ્ત્રી. દૂધ વેચનારી સ્ત્રી

દૂધવાળો પું. દૂધારો; દૂધ વેચનારો; દૂધનો વેપારી

દૂધધારી વિ. (દૂધ+આહારી) ફક્ત દૂધ પર જીવનારું;

દૂધહારી [પાવણ બાળકને ફૂટેલા (દાંત)

દૂધિયા વિ., પું. બ.વ. દૂધના જેવા સફેદ (દાંત) (૨)

દૂધિયું વિ. દૂધવાળું; દૂધ આપે એવું (દોર); દૂધાળ (૨)

દૂધના રંગનું; સફેદ. ઉદા. 'દૂધિયા પેન' (૩) નવું;

તાજું; શરૂઆતનું. ઉદા. 'દૂધિયું લોહી' (૪) ન. મીઠી

જાતનું તૂંલું; દૂધી (૫) બદામ વગેરેને ધૂંટીને દૂધ

જેવું પાણી કઢાય છે તે [એવો] કાચ

દૂધિયો કાચ પું. દૂધ જેવા રંગનો (આરવાર ન દેખાય

દૂધી સ્ત્રી. (સં. દુષ્ણિકા, દે. દુષ્ણિઆ) ગલકા કે તુરિયા

જેવું એક વનસ્પતિ-શાક (૨) એક મીઠી જાતનું તૂંલું

દૂધટ વિ. (દૂ + ટટ) બેવડું (૨) બે ગણું; બમણું

દૂધળું વિ. (સં. દુર્બલ, પ્રા. દુબલ) કમજોર; દુર્બળ;

નબળું (૨) શક્તિહીન

દૂધળો પું. બીલને મળતી એક જાતનો આદમી (૨) અર્ધ

ગુલામ જેવો (સૂરત તરફ) ખેડૂતનો નોકર [તેવું

દૂધર વિ. (સિં.) દુઃસહ; મુશ્કેલીથી સહન કરી શકાય

દૂધવડું સ.કિ. દુભાવવું; અપ્રસન્ન કરવું; બીજાને દુઃખી

કરવું [મન દુઃખ પામવું

દૂધવું અ.કિ. (દે. દુભ = દુખી થવું) દુખિત થવું; દુભાવું;

દૂધવું સ.કિ. દુખ દેવું; પીડા કરવી (૨) દુભાવવું

દૂમો પું. દૂમો

[વેગળે; આપે

દૂર વિ. (સં., ફા.) છેટે; વેગળું; આપું (૨) કિ.વિ.

દૂરઅંદેશ વિ. દૂરઅંદેશો રાખનારું; ભવિષ્યનો ખ્યાલ કરી

વિચારનાર

દૂરઅંદેશી સ્ત્રી. દૂરઅંદેશપણું; અગમચેતી; દૂરદેશી

દૂરઅંદેશો પું. ભાવિનો વિચાર પ્રથમથી જ કરી રાખવો

તે; અગમચેતી

[છે તેવું

દૂરગામી વિ. દૂર સુધી જાય એવું; જેમાં ભવિષ્યનો ખ્યાલ

દૂરદરાજ વિ. (ફા.) પણું જનું

દૂરદર્શકયંત્ર ન. દૂરની વસ્તુ જોઈ શકાય એવું યંત્ર; દૂરગ્રીન

દૂરદર્શન ન. વીજયંત્રની મદદથી દૂરબનતી કેબેલી યંત્રના-

નેપ્રત્યક્ષદેખાડતી વૈજ્ઞાનિક કરામત; 'ટેલિવિઝન'

દૂરદર્શિતા સ્ત્રી. દૂર જોનારી દષ્ટિ (૨) દૂરદર્શીપણું

દૂરદર્શી વિ. (સં. દૂરદર્શિન) દૂરદર્શિવાળું; દૂરદર્શીપણું

દૂરદેશી

૪૨૮

[દેખતું]

દૂરદેશી સ્ત્રી. દૂર સુધી જતી નજર-દૂરદેશી (૨) વિ.

ભવિષ્યનો વિચાર કરનારું

દૂરબીન (ફા.) દૂરદર્શકયંત્ર

દૂરભાષ પુ. દેવિકાન

દૂરવતી વિ. દૂર-આવું રહેલું; દૂરનું

દૂરસંચાર પું. (સં.) સંદેશા-વ્યવહાર; 'દેવિકોમ્યુનિકેશન'

દૂરસંવાહન ન. (સં.) દૂરસંવેદન

દૂરસંવેદન ન. (સં.) દૂરવતી અસર ઝીલનાર; 'દેવિપથી'

દૂરસ્થ વિ. (સં.) દૂર; આધું; દૂરવતી

દૂરદેશ વિ. (ફા.) જુઓ 'દૂરઅંદેશ'

દૂરદેશી સ્ત્રી. દૂરઅંદેશી; અગમયેતી

દૂરદેશી પું. જુઓ 'દૂરઅંદેશી'

દૂરાકૃષ્ટ વિ. (સં.) તાજીતીશીને કરેલું કે સાથેલું; અસહજ

દૂરાનુભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) દૂરસંવેદન; 'દેવિપથી'

દૂરાન્વય પું. (સં.) વાક્યરચનાને પદોના ક્રમનો દોષ -

પોતાના ઉચિત સ્થાનેથી દૂર કે આધુંપાછું હોવું તે

દૂરી સ્ત્રી. ('દૂ' ઉપરથી) બેની સંજ્ઞાવાળું પત્તું (ગણકામાં)

દૂરોદરાજ વિ. (ફા.) ધણું દૂરનું

દૂર્વા સ્ત્રી. (સં.) એક ઘાસ; દરો; ધરો

દૂર્વાછમી સ્ત્રી. (દૂર્વા + અછમી) ધરોઆઠમ

દૂલ ન. (સં. દુલ) સ્ત્રી-છોકરાંના કાનનું એક પરેણું

દૂલવું અ.કિ. દૂલવું; દૂલવું; ગરક થવું (૨) પાયમાલ થવું

(૩) દેવાળું કાઢવું (૪) કાંઈ વિસાતમાં ન હોવું (૫)

ગોલવું

દૂલું વિ. (સં. દુર્લભ, પ્રા. દુલ્લભ) દુલ્લું; ઉદાર દિલનું

દૂષક વિ. (સં.) દોષ કાઢનારું; છિદ્ર શોષનારું (૨) દોષ

ઉત્પન્ન કરનારું; દોષ લગાડનારું

દૂષણ ન. (સં.) દોષ; ખોડખાંપણ; અપલક્ષણ

દૂષિત વિ. (સં.) દોષ-દૂષણવાળું; બગડી ગયેલું; બ્રહ્મ

થયેલું

દૂસરું વિ. બીજું; દ્વિતીય

દું-(દું)ગો પું. દુંગો; ડુંગો; ચોર

દું-(દું)ટી સ્ત્રી. ડૂંટી; નાભિ

દું-(દું)ટો પું. ડૂંટો; મોટી ડૂંટી

દું-(દું)ડું ન. ડુંડું; કપાસડું

દું-(દું)ડો પું. ડુંડો; મોટું ડુંડું (૨) ડુંડો [સંજ્ઞા

દંક, -ગ) સ્ત્રી. (સં.) દંષ્ટિ; નજર (૨) આંખ (૩) બેની

દંઠ વિ. (સં.) સ્થિર (૨) મજબૂત; ટકાઉ (૩) નિશ્ચિત

(૪) અટળ (૫) ગાઢ

દંઢચિત્ત વિ. (સં.) મજબૂત હૃદયવાળું

દંઢતા સ્ત્રી. (સં.) દંઢપણું; મક્કમતા (૨) સ્થિરતા;

નિશ્ચિતતા (૩) મજબૂતાઈ; ટકાઉપણું

દંઢભાજક પું. બે કે વધારે આંકડાનો મોટામાં મોટો

સાધારણ અવયવ (ગ.)

દંઢભાજ્ય પું. (સં.) લઘુતમ સાધારણ ભાજ્ય

દંઢશ્રદ્ધ વિ. (સં.) દંઢ શ્રદ્ધાવાળું

દંઢીકરણ ન. (સં.) દંઢ કરવું તે

દંઢીભૂત વિ. (સં.) મજબૂત બનેલું-થયેલું

દંઢ વિ. (સં.) મગરૂર; દર્પવાળું; અભિમાની

દંઢદા પું. (સં.) પથરો; પથ્થર; પાષાણ

દંઢય વિ. (સં.) જોવા જેવું (૨) દેખાવ એવું (૩) ન.

દેખાવ (૪) દેખાતું આ વિષય

દંઢ્યમાન વિ. (સં.) દેખાતું હોય એવું; નજરે દેખાતું

દંઢદ પું. (સં.) દંઢદ; પથરો

દંઢ પું. (સં.) જોયેલું; દેખેલું (૨) સ્ત્રી. દંષ્ટિ

દંષ્ટાંત ન. (સં.) ઉદાહરણ; દાખલો (૨) એક અલંકાર

દંષ્ટાંતકથા સ્ત્રી. દંષ્ટાંત તરીકે કહેલી કથા; 'પેરબલ'

દંષ્ટાંતભૂત, દંષ્ટાંતરૂપ વિ. (સં.) ઉદાહરણરૂપ (૨) યાં

લેવા જેવું; અનુસરવા જેવું [લક્ષ (૪) દંષ્ટિકોણ

દંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) નજર (૨) જોવાની શક્તિ (૩) ખાન;

દંષ્ટિકોણ પું. (સં.) વસ્તુને નિહાળવાની વિચારવાની રીત

કે માર્ગ

[સુધીનો બધો વિસ્તાર

દંષ્ટિકેત્ર ન. (સં.) દંષ્ટિદેશ; દંષ્ટિમાં આવતો-દંષ્ટિમર્યાદા

દંષ્ટિકૌપ પું. (સં.) દંષ્ટિપાત; નજર પડવી તે [એવું

દંષ્ટિ-ગોચર વિ. (સં.) નજર પડે એવું; દંષ્ટિ પહોંચી શકે

દંષ્ટિદોષ પું. આંખની ખોડ (૨) નજરચૂકથી રહી ગયેલી

ખામી (૩) આંખ વડે થયેલો દોષ-અપરાધ

દંષ્ટિપથ પું. (સં.) દંષ્ટિમર્યાદા

દંષ્ટિપાત પું. (સં.) નજર પડવી-જેવું તે

દંષ્ટિપૂત વિ. (સં.) આંખથી જોયેલું-તપાસી લીધેલું (૨)

નજર કરવા માત્રથી પવિત્ર થયેલું [બધો વિસ્તાર

દંષ્ટિકલક ન. (સં.) દંષ્ટિમાં આવતો-દંષ્ટિમર્યાદા સુધીનો

દંષ્ટિકેર પું. દંષ્ટિભેદ; જોવામાં થતો તફાવત કે ભેદ

દંષ્ટિભિદુ ન. દંષ્ટિકોણ; લક્ષ; હેતુ; અભિપ્રાય

દંષ્ટિભેદ પું. દંષ્ટિનો - દંષ્ટિકોણનો ભેદ કે કરક

દંષ્ટિભ્રમ પું. (સં.) જોવામાં થતી ભ્રાંતિ [શિતિજ

દંષ્ટિમર્યાદા સ્ત્રી. જ્યાં સુધી આંખ જોઈ શકે તે સદ (૨)

દંષ્ટિમેળાપ પું. એકબીજાને જોવા પૂરતું કે તે રીતે મેળાપ-

નળવાનું થાય તે (૨) સામસામી આંખો મારવી તે

દંષ્ટિવાદ પું. (સં.) નજરે દેખાય એ જ સાચું એવો વાદ

દંષ્ટોદંઢ સ્ત્રી. દંષ્ટિ સામે દંષ્ટિ; નજરોનજર; પ્રત્યક્ષ

-દે સ્ત્રી. (સં.) દેવી, પ્રા. દેઈ પરથી સ્ત્રીના નામને અંતે

આવે. જેમ કે, રૂપાદે, ગોરોદે

દેકારો પું. ('દે' + કાર) દે દે - માર માર એવો પોકાર

(૨) ધાંપલ; ધમાલ

દેખણહાર વિ. જોનારું; દેખનારું

દેખત કિ.વિ. ('દેખવું' ઉપરથી) જોતાંવેંત

દેખતું વિ. જોતું; આંધળું નહિ એવું (૨) સમજૂ; સમજદાર

દેખભાળ, દેખરેખ/

૪૨૯

/દેવદાસી

દેખભાળ, દેખરેખ સ્ત્રી. ('દેખવું' ઉપરથી) સંભાળ; તપાસ (૨) તકેદારી; વ્યવસ્થા [નિહાળવું; દેખવું સ.કિ. (સં. દિશતિ, પ્રા. દેખઈ) જોવું; ભાળવું; દેખતું વિ. દેખીતું (૨) દેખવા પૂરતું; જોવા પૂરતું દેખા સ્ત્રી. દેખાવું-પ્રત્યક્ષ જણાવું તે; દર્શન દેખાડું પું. દેખાડો; બતાવવું તે દેખાડવું સ.કિ. 'દેખવું'નું પ્રેરક; બતાવવું (૨) સાથ, ડાંગ, ચાકુ, આંખ વગેરે બતાવીને) ડરાવવું (૩) પશુની માદાને નર દેખાડવો-સંભોગ માટે ભેગાં કરવાં દેખાડો પું. સામાને બતાવવા પૂરતો દેખાવ-ડોળ (૨) દેખાડવું-બતાવવું તે દેખાદેખી સ્ત્રી. સામાનું જોઈને વાદોવાદ કરવું તે; અનુકરણ (૨) કિ.વિ. જોઈજોઈને; વાદોવાદ; અનુકરણમાં [(૩) જૂઠો દેખાવ; ડોળ દેખાવ પું. દેખાવું તે; દશ્ય (૨) આકાર; આકૃતિ; બાંધો દેખાવું વિ. સુંદર; રૂપાળું; દર્શનીય; શોભીતું દેખાવું અ.કિ. 'દેખવું'નું કર્મણિ; જોવાવું; જણાવું; નજરે પડવું; સૂઝવું દેખીતું વિ. પ્રત્યક્ષ; ખુલ્લું; સ્પષ્ટ (૨) માત્ર બહારથી જ દેખાતું; વાસ્તવિક નહિ એવું; દેખતું [એક વાસણ દેગ પું. (ફા.) મોટો દેગડો (૨) સ્ત્રી. દેગડી; તાંબાનું દેગડી સ્ત્રી. તાંબાનું વાસણ; નાનો દેગડો; હાંડી દેગડો પું. પાતળું એક મોટું વાસણ; હાંડી દેજ સ્ત્રી., ન. (સર. ફા. દહેજ) કન્યાને વરપક્ષ તરફથી આપવાની લુગડાં વગેરેની ભેટ કે જમણ; દહેજ (૨) કન્યાનું શુલ્ક દેડકી સ્ત્રી. દેડકાની માદા [મેડક દેડકું ન. ભીનાશમાં રહેતું ને ડાંઉં ડાંઉં બોલતું એક પ્રાણી; દેડકો પું. નર-દેડકું [દુઃખદેજ દેજ વિ. ('દેવું' પરથી) દેનારું (સમાસને અંતે) ઉદા. દેજ ન. (અ. દેન) દેવું; કરજ (૨) સરકાર-ભરણું (૩) ઉપકારનું દબાણ દેજગી સ્ત્રી. દિજ + ફા. ગી) બલિસ (૨) દાન દેજદાર, દેજિયાત વિ. ('દેણું' ઉપરથી) દેવાદાર; કરજદાર દેજદારી સ્ત્રી. દેવાદાર દણ દેણું ન. જુઓ 'દેણ' દેદાર પું. દીદાર; દેખાવ; દર્શન દેદીપ્યમાન વિ. (સં.) દીપતું; ઝગઝગતું દેન ન. (સં.) અગ્નિસંસ્કાર; અગ્નિદાસ દેન સ્ત્રી. તાકાત; મગદૂર (૨) ગાય દેખાર કિ.વિ. (દેવું+મારવું પરથી) ઝડીની સાથે; ઝપાટાભેર. જેમ કે, દેમાર કરતાં પહોંચ્યા ત્યાં ગાડી ઊપડી ગઈ. દેય વિ. (સં.) આપવા યોગ્ય કે આપી શકાય એવું

દેર પું. (સં. દેવર, પ્રા. દિઅર) દિયર; વરનો નાનો ભાઈ દેર સ્ત્રી. (ફા.) ઢીલ; વાર દેરડી સ્ત્રી. દેરું-નાનું મંદિર (૨) ઉતરડ દેરવડું ન. દિયરવડું; દિયર સાથે નાતરું દેરાણી સ્ત્રી. દિયરની પત્ની; દેવરાની દેરાસર ન. ધરમાં દેવ રાખવાની જગા (૨) જૈન દેવમંદિર દેરાસરી વિ. દેરાસરમાં રહી નિયમિત દેવપૂજા કરનારું દેરી સ્ત્રી. નાનું દેરું [દેવદેવીનું સ્થાન-મંદિર; દેવાલય દેરું ન. (સં. દેવગૃહ અપ. દેહરઅ, દેઅહર, દેવધર) દેવ પું. (સં.) દેવતા; સુર; સ્વર્ગમાં રહેતું દિવ્ય સત્ત્વ (૨) ભગવાન; પરમેશ્વર (૩) સ્વામી; શેઠ; રાજા (આદર - શ્રેષ્ઠતાસૂચક)

દેવઋણ ન. મનુષ્યનું દેવો પ્રત્યેનું ઋણ દેવકથા સ્ત્રી. (સં.) કોઈ દેવની ધાર્મિક કથાવાર્તા [કન્યા દેવકન્યા ન. (સં.) દેવની કન્યા (૨) અતિ રૂપ-ગુણવાળી દેવ-કપાસ પું. એક વિશિષ્ટ જાતનો કપાસ દેવકી સ્ત્રી. (સં.) શ્રીકૃષ્ણની માતા દેવકુલ-(ળ) ન. (સં.) દેવાલય; મંદિર (૨) સમાધિસ્થળ દેવકુલિક પું. (સં.) મંદિરમાં રહી પૂજા કરનારો પૂજારી દેવકુલિકા સ્ત્રી. (સં.) નાનું મંદિર; દેરી દેવગુપ્ત પું. જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના છઠ્ઠા દેવગૃહ ન. મંદિર; દેવાલય દેવધર ન. દેરાસર; દેવમંદિર; દેવાલય દેવચલ્લી-(કલી) સ્ત્રી. એક જાતની ચકલી; કાળી ચકલી દેવડાવડું સ.કિ. 'દેવું'નું પ્રેરક દેવડાવું અ.કિ. 'દેવું'નું કર્મણિ [વપરાય છે.) દેવડ સ્ત્રી. આપવું તે; આપવાનો વહીવટ (લેવડ સાથે દેવડી સ્ત્રી. (સં. દેવકુટ્ટી, પ્રા. દેઅડડી) દારપાળને બેસવાની જગા (૨) ચોકી; ચખતરો (૩) સાધુ સંન્યાસી અથવા સતીને જ્યાં દાટ્યાં-બાળ્યાં હોય ત્યાં કરેલું નાનું દેરા જેવું ચખતર; છત્રી દેવતરુ ન. (સં.) સ્વર્ગમાં પાંચ વૃક્ષોમાંનું દરેક (મંદાર, પારિજાત, સંતાન, કલ્પ અને હરિચંદન) (૨) જેની નીચે ગામના લોકો ભેગા મળતા હોય તે જાડ દેવતાપું. (સં.) દેવ (૨) અગ્નિ (૩) સ્ત્રી. દેવી (૪) દેવત્વ દેવતાઈ વિ. દેવને લગતું; દેવી; અલૌકિક દેવતાઈ સ્ત્રી. દિવ્યતા; દેવત્વ દેવત્વ ન. (સં.) દેવ હોવું તે; દિવ્યતા; દેવપણું દેવદર્શન ન. (સં.) દેવનું દર્શન દેવદાર, (-રુ) ન. (સં. દેવદારુ) જેનાં હળવા વજનના પાટિયાં બારદાન તરીકે વપરાય છે તેવું એક જાતનું જાડ કે તેનું લાકડું દેવદાસી સ્ત્રી. (સં.) દેવને અર્પણ કરેલી-દેવ આગળ નાચનારી સ્ત્રી (તામિલનાડુ તરફની એક પ્રથા)

દેવદિવાળી]

૪૩૦

[દેશસેવક

દેવદિવાળી સ્ત્રી. કારતક સુદ પૂનમનું પર્વ; કાર્તિકીપૂનમ દેવદૂત પું. (સં.) દેવનો દૂત; કિરસ્તો; પેગંબર [હિંધિ દેવનાગરી વિ. (૨) સ્ત્રી. (સં.) સંસ્કૃત અથવા બાળબોધ દેવપથ પું. (સં.) સ્વર્ગમાં જવાનો રસ્તો (૨) દેવમંદિરે જવાનો રસ્તો (૩) આકાશગંગા (૪) સ્વર્ગ દેવપૂજા સ્ત્રી. (સં.) દેવસેવા; દેવની મૂર્તિની પૂજા વગેરે દેવપ્રેક્ષી અગિયારશ, (-સ) સ્ત્રી. અષાઃ સુદ અગિયારશનું પર્વ

દેવભાગ પું. (સં.) દેવપક્ષ તરીકે દેવોને અર્પવાનો ભાગ દેવભાષા સ્ત્રી. (સં.) સંસ્કૃત ભાષા; ગીર્વાણભાષા દેવભૂમિ, (-મી) સ્ત્રી. (સં.) સ્વર્ગ; દેવલોક દેવમંદિર ન. દેવસ્થાન; દેવાલય [દિશા] દેવમાતૃક વિ. (સં.) વરસાદના પાણીની ખેતીથી પોષાયેલું દેવમુનિ પું. (સં.) નારદ; નારદ ઋષિ [યત્રો નિત્યયજ્ઞ દેવયજ્ઞ પું. હોમ વગેરે (પંચયજ્ઞોમાંનો એક); દેવોને ઉદેશીને દેવયાન ન. (સં.) સ્વર્ગનો રથ; સ્વર્ગીય વાહન દેવયાની સ્ત્રી. (સં.) શુક્રાચાર્યની પુત્રી-વયાતિની પત્ની (૨) એક નક્ષત્ર

દેવયોનિ સ્ત્રી. (સં.) દેવ તરીકેનો જન્મ દેવર પું. (સં.) દિયર, પતિનો નાનો ભાઈ દેવરાવડું સ.કિ. દેવગ્રંથવડું; અપાવડું દેવરાડું અ.કિ. 'દેવું'નું કર્મણિ; અપાવડું દેવરિયો પું. દેવર (વસાહતમાં); દિયર દેવરાજ પું. (સં.) ઈંદ્ર [મરીચિ વગેરે] (૩) બ્રહ્મર્ષિ દેવર્ષિ પું. (સં.) નારદ (૨) દેવા જેવા ઋષિ (અત્રિ, દેવયાં ન.બ.વ. ધરના દેવસ્થાનની મૂર્તિઓ દેવલોક પું. (સં.) દેવોનો લોક-સ્વર્ગ દેવવાણી સ્ત્રી. (સં.) આકાશવાણી (૨) આર્ષવાણી દેવવાહન ન. (સં.) અગ્નિ [સુદ અગિયારશ દેવશયની એકદશી સ્ત્રી. દેવપોદી અગિયારશ; અષાઃ દેવસેવા સ્ત્રી. દેવની મૂર્તિની પૂજા દેવસ્થલ(-ળ), દેવસ્થાન ન. (સં.) મંદિર દેવળ ન. (સં.) દેવકુલ, પ્રા. દેઅઉલ-દેઉલ) દેવું (ખાસ કરીને ખ્રિસ્તીઓનું)

દેવાત્મજ, (-ન) ન. (સં.) દેવત્વ ઉપરથી) દેવપણું; દેવત્વ દેવાદાર વિ. (દેવું+દાર) કરજદાર; માથે દેવું હોય એવું દેવાધિદેવ પું. (સં.) દેવોના પક્ષ દેવ-પરમેશ્વર; ઈંદ્ર દેવાનાં પ્રિય વિ. (સં.) ખાસ કરીને અશોક માટેનો ઈલક્રમ - દેવોનો પ્રિય (૨) પું. બકરો ['મોરેટ્ટેરિયમ' દેવામોદુકી સ્ત્રી. દેવું યુદ્ધવાનું મોદુક રાખવા દેવું તે; દેવાલય ન. (સં.) દેવમંદિર; દેવસ્થાન; દેવું દેવાડું અ.કિ. 'દેવું'નું કર્મણિ. અટકી જવું (૨) ખૂટવું; કાંઈ બાકી ન રહેવું (૩) નિર્વંશ થવું [એવું દેવાળિયું વિ. દેવાળું કાઢનારું; નાદાર; દેવું ન આપી શકે

દેવાળિયો પું. નાદાર માણસ; દેવાળું કાઢવું હોય તેવો માણસ દેવાળું ન. દેવું આપવાની અશક્તિ; નાદારી દેવાંગના સ્ત્રી. (સં.) દેવની સ્ત્રી; દેવી (૨) અપ્સરા દેવાંશી વિ. (સં.) દેવના જેવા અંગવાળું; દેવતાઈ દેવાંશી વિ. (સં.) દેવના અંશવાળું; દેવતાઈ; દિવ્ય દેવી સ્ત્રી. (સં.) દેવની સ્ત્રી; દિવ્ય શક્તિ; માતા (૨) રાણી (સંબોધનમાં) (૩) સ્ત્રીના નામને અંતે લગાડાતો ગૌરવવાચક શબ્દ. ઉદા. ઉષાદેવી (૪) સ્ત્રી (ગૌરવવાચક)

દેવીપુત્ર પું. (સં.) ચારણ; ગઢવી દેવું સ.કિ. (સં.) દદાતિ, પ્રા. દેઈ) આપવું (૨) મારવું; ઠોકવું (૩) વાસવું; બંધ કરવું (૪) સામાન્ય કૃદંતની સાથે આવતાં તે ક્રિયાની રજા આપવી એવો ભાવ બતાવે છે. જેમ કે, ખાવા દેવું; જવા દેવું (૫) અભ્યષી ભૂત-કૃદંતની સાથે આવતાં તે ક્રિયા બરોબર કરી છૂટવું એવો ભાવ બતાવે છે. જેમ કે, આપી દો, છોડી દીધા.

દેવું ન. (સં.) દેમ, અપ. દેવું) કરજ; ઋણ દેવું-લેવું ન દેશલેણ [માના ત્રેવીસમા દેવોપવાદ પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરો-દેશ સ્ત્રી. (સં.) દિશા

દેશ પું. (સં.) રાષ્ટ્ર; કોઈ અમુક પ્રજાનું વતન; મુલક (૨) (કોઈ મોટી વસ્તુનો અમુક) વિભાગ (૩) વતન (૪) ભેત્ર; પ્રદેશ; જગ્યા; ભૂ-ભાગ (૫) ભાગ; હિસ્સો; અંશ (૬) એક રાગ

દેશકાલ (સં.), (-ળ) પું. દેશ અને કાળ; સમય અને સ્થળ (૨) દૈન્ય પદાર્થને વિચારવા માટેનાં બે પરિમાણ (૩) ચાલતો રીતરિવાજ

દેશત્યાગ પું. (સં.) દેશ છોડવો કે તેની બહાર જવું તે

દેશદાઝ સ્ત્રી. દેશની લાગણી; રાષ્ટ્રભક્તિ

દેશદ્રોહ પું. દેશ પ્રત્યે ભેવફાઈ

દેશદ્રોહી વિ. દેશદ્રોહ કરનારું; પોતાના દેશને ભેવફા

દેશના સ્ત્રી. (સં.) ભોધ; ઉપદેશ (જૈન)

દેશનિકાલ પું. દેશમાંથી કાઢી મૂકવું તે

દેશપાર કિ.વિ. દેશની બહાર - દેશનિકાલ થયેલું

દેશપ્રેમ પું. દેશને માટે પ્રેમ; સ્વદેશભિમાન; રાષ્ટ્રપ્રેમ; દેશભક્તિ

દેશપ્રેમી વિ. (સં.) દેશપ્રેમવાળું; દેશભક્ત

દેશબંધુ, દેશબંધવ પું. દેશભાઈ; પોતાના વતનનો માણસ

દેશભક્ત પું. દેશભક્તિવાળો; રાષ્ટ્રસેવક

દેશભક્તિ સ્ત્રી. દેશ પ્રત્યેની ભક્તિ; દેશપ્રેમ; રાષ્ટ્રપ્રેમ

દેશભાઈ પું. પોતાના દેશનો માણસ; દેશબંધવ

દેશવટો પું. દેશની બહાર લાંકી કાઢવું એ (૨) પરદેશમાં

વાસ (૩) દેશાટન; દેશનિકાલ

દેશસેવક પું. દેશસેવા કરનાર

દેશસેવા

૪૩૧

[દૈશિક

દેશસેવા સ્ત્રી. દેશની સેવા
 દેશસેવિકા સ્ત્રી. દેશની સેવા કરનારી સ્ત્રી
 દેશહિત ન. દેશનું હિત કે ભલું યા કલ્યાણ
 દેશહિતૈષી વિ. (સં.) દેશહિત ઇચ્છનારું
 દેશાઈ પું. એક અટક (૨) રાજ્યને કરેલી સેવા બદલ મળેલી બક્ષિસનો માલિક; વતનદાર (૩) રબારી માટેનો માનવાચક શબ્દ
 દેશાચાર પું. (સં.) દેશનો આચાર-રૂઢિ; સ્થાનિક વ્યવહાર
 દેશાટન ન. (સં.) જુદાજુદા દેશોમાં ફરતું તે [ટિઝમ]
 દેશાભિમાન ન. (સં.) પોતાના દેશનું અભિમાન; 'પેટ્રિયો-દેશાભિમાની વિ. (સં.) દેશાભિમાનવાળો
 દેશાવર પું. (સં.) પરદેશ; વિદેશ
 દેશાંતર ન. (સં.) દેશાવર; બીજો દેશ; પરદેશ; વિદેશ
 દેશાંતર્ગત વિ. (સં.) પોતાના દેશની અંદરનું; દેશમાં આવેલું-સમાયેલું [ગુરુ (૪) મુસાફર
 દેશિક વિ. (સં.) સ્થાનિક (૨) પું. ભોમિયો (૩) ધર્મગુરુ; દેશી વિ. (સં.) દેશનું; -ને લગતું (૨) સ્વદેશી (૩) પું. સ્વદેશનો રહીશ (૪) પ્રાકૃત ભાષાનો એક પ્રકાર (૫) સંસ્કૃત નહિ પણ પ્રાકૃત છંદ કે પદ્યરચના (૬) એક રાગિણી (૭) સંગીતના બે પ્રકારોમાંનો એક
 દેશીજન પું. દેશનો માસજન; દેશબાઈ
 દેશીય વિ. (સં.) દેશનું (૨) સ્થાનિક
 દેશીવાદ પું. નિજવાદ; 'નેટિવિઝમ' [સર્વત્ર
 દેશો-(શો)દેશ ક્રિ.વિ. (સં.) બધા દેશોમાં (૨) સર્વ સ્થળે; દેશોન્મતિ સ્ત્રી. (સં.) દેશની ઉન્મતિ-ચડતી
 દેશ્ય વિ. (સં.) સ્થાનિક; પ્રાંતિક (૨) દેશી; દેશના મૂળ વતનીઓનું વા એમની ભાષામાંથી આવેલું
 દેસ પું. એક રાગ
 દેસાઈ પું. (સં.) દેશસ્વામી, પ્રા. દેસસાઈ) જુઓ 'દેશાઈ'
 દેહ ન. (સં.) ગામડું; દેહાત
 દેહ પું., સ્ત્રી. (સં.) શરીર; કાયા દિહવિલય
 દેહત્યાગ પું. (સં.) દેહનો ત્યાગ - મરણ; અવસાન;
 દેહદમન ન. દેહનું દમન; શારીરિક તપસ્યા
 દેહદશા સ્ત્રી. (સં.) શરીરની હાલત
 દેહદંડ (૦ન) પું. (સં.) શરીરને કષ્ટ આપવું તે (૨) શારીરિક શિક્ષા (૩) શરીરનો અવયવ કાપી નાખવાની શિક્ષા
 દેહધર્મ પું. (સં.) શરીરના ગુણધર્મ
 દેહધર્મવિદ્યા સ્ત્રી. શરીર ક્રિયા વિજ્ઞાન; 'ફિઝિયોલોજી'
 દેહધારણ ન. (સં.) દેહ ધારણ કરવો તે (૨) દેહ ટકાવી રાખવો-જીવવું તે
 દેહધારી વિ. (સં.) જેને દેહ હોય એવું; શરીરી
 દેહપાત પું. દેહનું પડવું તે; મરણ
 દેહબંધ પું. શરીરનું કાલું; શરીરે બાંધો [મરણ

દેહયાત્રા સ્ત્રી. (સં.) શરીરનિર્વાહ; ભરણપોષણ (૨) મરણ [જાતરપુ; સ્વાર્થી
 દેહરમુ વિ. શરીરની જ વધારે ફિકર કર્યા કરનારું (૨) દેહલગ્ન ન. શરીર પૂરતું લગ્ન - સ્નેહલગ્ન નહિ તે દેહલિ, (-લી) સ્ત્રી. (સં.) ઉંબરો
 દેહલિ(-લી)દીપકન્યાય પું. ઉંબરા પર મૂકેલો દીવો જેમ બંને બાજુ પ્રકાશ આપે તેમ બંને બાજુને એકસાથે લાગું પાડવું તે
 દેહવાસના સ્ત્રી. (સં.) વાસનાના ત્રણ પ્રકારોમાંની એક
 દેહવિક્રય પું. (સં.) શરીરનું વેચાણ; વેશ્યાગીરી
 દેહવિલય પું. (સં.) મૃત્યુ; મરણ; દેહનો નાશ; દેહત્યાગ
 દેહાત સ્ત્રી. (ફા.) ગામડું
 દેહાતી વિ. ગામડાનો (૨) પું. ગામડાનો રહીશ
 દેહાત્મવાદી વિ. (સં.) દેહાત્મવાદનું; -ને લગતું (૨) તેમાં માનનારો આદમી
 દેહાત્મા પું. (સં.) શરીર અને આત્મા
 દેહાધ્યાસ પું. (સં.) દેહ જ આત્મા છે એવો મિથ્યા ભ્રમ
 દેહાભિમાન ન. (સં.) દેહનું અભિમાન; દેહની તાકાત વિશેનો ગર્વ
 દેહાવરણ ન. (સં.) શરીરનું ઢાંકણ
 દેહાંત પું. દેહનો અંત; મૃત્યુ; દેહત્યાગ; દેહવિલય
 દેહાંતદંડ પું. મોતની સજા [ચૈતન્યતત્ત્વ-આત્મા; જીવાત્મા
 દેહી વિ. (સં.) દેહધારી; શરીરવાળું (૨) પું. દેહમાં રહેલું
 દેહી સ્ત્રી. શરીર; દેહ[ત્યાગ કરેલો તેસ્થળ (પ્રભાસ-પાટણ)
 દેહોત્સર્ગ પું. દેહત્યાગ; મૃત્યુ (૨) ન. શ્રીકૃષ્ણે જ્યાં દેહ-દેડવું ન. દેડવું; પાણીનો સાપ
 દૈત્ય પું. (સં.) રાક્ષસ; અસુર; દાનવ
 દૈનંદિની સ્ત્રી. (સં.) રોજનીશી; ગાયત્રી
 દૈનિક વિ. (સં.) દિવસને લગતું; નિત્યનું; રોજિંદું;
 હંમેશનું (૨) ન. રોજ નીકળતું છાપું
 દૈન્ય ન. (સં.) દીનતા; ગરીબાઈ; દીનપણું [ભાગ્ય
 દૈવ વિ. (સં.) દૈવ-દેવતાને લગતું; દૈવી (૨) ન. નસીબ;
 દૈવગતિ સ્ત્રી. (સં.) નસીબની ગતિ-ઘટના; દૈવીઘટના
 દૈવજો(-યો)ગ પું. નસીબનો જોગ - સંયોગ; ભાગ્યવશ;
 વિધિવશાત્
 દૈવજ પું. (સં.) નસીબને જાણનારો - જોષી
 દૈવન ન. (સં.) દેવત્વ દિવ્યતિજ (૨) સત્ત્વ; સાર (૩) શક્તિ; શરીરની તાકાત [‘કૈટાલિઝમ’
 દૈવવાદ પું. (સં.) પુરુષાર્થવાદથી વિરુદ્ધ વાદ; કર્મવાદ;
 દૈવયોગ પું. (સં.) દૈવજોગ; નસીબનો જોગ-સંયોગ
 દૈવાધીન વિ. (સં.) દેવને-નસીબને આધીન
 દૈવી વિ. (સં.) દેવ સંબંધી; દેવતાઈ (૨) અલૌકિક (૩) આકસ્મિક [ગુરુ; ભોમિયો; જાણકાર
 દૈશિક પું., વિ. (સં.) દેશનું; -ને લગતું (૨) પ્રાંતિક (૩)

દેહિક/

૪૩૨

/દોરીસંચો

દેહિક વિ. (સં.) દેહનું; ને લગતું; શારીરિક
 દો 'દેવું'નું આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ. આપો ('દેવું'નું આજ્ઞાર્થ
 બ.વ. રૂપે) [ધારું' વગેરે] બે
 દો વિ. (સં. દૌ, પ્રા. દો. ગુજરાતીમાં સમાસમાં 'દો-
 દોઆબ પું. બે નદીઓ વચ્ચેનો પ્રદેશ / (૩) ગુણ; માર્ક'
 દોકડો પું. રૂપિયાનો સોમો ભાગ (૨) બાર ટકા વ્યાજ
 દોખ પું. દોષ; ખામી
 દોખી વિ. દોષિત (૨) દોષ આપનાર (૩) પું. ધનુ
 દોગ્રાની સ્ત્રી. જૂઠો આરોપ (૨) અપકીર્તિ; નામોશી
 દોજખ ન. (કા.) નરક; મરણ બાદ પાપના કળ રૂપે
 મળતી શિક્ષા ભોગવવાનું કલ્પિત સ્થાન - એક લોક
 (૨) દુઃખથી ભરપૂર કોઈ જગા; નરકાગાર
 દોટ સ્ત્રી. દોડવાની ક્રિયા; દોડ
 દોટવું અ.કિ. લોટવું; આળોટવું; ગળવું
 દોટ્ટે(-ટા)દોટા સ્ત્રી. દોડદોડ
 દોટી સ્ત્રી. એક જાતનું કાપડ (૨) કન્યાના બાપને વેવાઈ
 તરફથી મળતી બક્ષિસ-પહેરામણી
 દોઢું ન. જાડી પૂરી
 દોડ સ્ત્રી. દોડવાની ક્રિયા કે ઝડપ; દોટ; હડી
 દોડકી સ્ત્રી. એક જાતની તુરિયાની વેલ
 દોડકું ન. દોડકીનું કળ; એક જાતનું તુરિયું
 દોડધામ, દોડમાર સ્ત્રી. દોડદોડ; ધમાચકડી; દોડદોડી
 દોડવું અ.કિ. (સં. ઢુ) નાસવું; ઝડપથી કુદતે પગલે
 હીંચવું; પસતા ચાલવું (૨) ખૂબ ઉતાવળથી કામગીરી
 કરવી તે [વારંવાર દોડવું તે; દોટ્ટેદોટા
 દોડંદોડા, દોડાદોડ, (-ડી) સ્ત્રી. દોડ્યામ; અહીંતહીં
 દોડી પું. ડોડી; એક વનસ્પતિ
 દોડું ન. ડોડું; ડોડીનું કળ
 દોડો પું. ડોડો; દાખા ભરેલું કુંડું
 દોઢ સ્ત્રી. દોઢવવું તે ['વા']
 દોઢ વિ. એકને અડધું (૨) પું. દોઢનો આંકડો કે સંખ્યા;
 દોઢડાપણ ન. વધારે પડતું ડહાપણ; ચિંતાવલાપણું
 દોઢડાણું વિ. વધારે પડતું ડહાપણ કરનારું (૨) ન.
 દોઢડાપણ કે તેવી વાત
 દોઢપણું વિ. લંગડું; લુણું
 દોઢવવું સ.કિ. દોઢ ગણું કરવું [કરવું
 દોઢવું સ.કિ. સીવવું; દોરવવું (૨) દોઢવવું; દોઢ ગણું
 દોઢાં ન.બ.વ. (સં. દિકાઈ) દોઢના આંકના ધરિયા
 દોઢિયાં ન.બ.વ. પૈસો; ધન
 દોઢિયું વિ. દોઢું (૨) ન. દોઢ પને સીવેલું વસ્ત્ર (૩)
 પૈસો; કાવરિયું (૪) જેમાં પ્રાસ દોઢવાપ છે એવું ગીત
 દોઢી સ્ત્રી. (દેવડી ઉપરથી) માંડવી; દેવડી
 દોઢીદાર વિ., પું. દોઢી ઉપરનો ચોકીદાર; દરવાન
 દોઢું ન. દોઢના આંકનો ધરિયો

દોણી સ્ત્રી. (સં. દોલન, પ્રા. દોલણ) લાંબલી (દૂધ, દહીં
 વગેરે ભરવાની)
 દોણું ન. મોટી દોણી (૨) (દોણી જેવું) પેટ; ઉદર
 દોન પું. દવાત; શાલીની ખડિયો; 'ઠીક-પોટ'
 દોથો પું. ખોખો; મૂઠો
 દોઢરું(-ળું) વિ. (સં. દર્દર) જાણ; નબળું (૨) ખોખું
 દોઢ(-દિ)શ કિ.વિ. (દશોદિશ ઉપરથી) બંને બાજુએ;
 (૨) આમતેમ-આજુબાજુ
 દોઢળું વિ. જુઓ 'દોઢરું'
 દોષક પું. (સં.) એક ગણમેળ છંદ
 દોષડ ન. પાણી ભરેલું બેડું
 દોષટ વિ. (દો+પટ) બેવડું; બમણું; દૂષટ (૨) પુષ્કળ
 દોપિસાં ન.બ.વ. (કા. દો+પુશ્ત) અક્ષર ઘૂંટવાનું જડું
 પૂઠું (૨) દસ્કતશિક્ષક; 'કોપીબુક'
 દોમદોમ વિ. પુષ્કળ; અતિશય; ઘણું
 દોર પું. (અ. દૌર) અમલ; સત્તા (૨) ભભકો; દમામ
 દોર પું. (સં. દવરક, પ્રા. દોરઅ-દોરિઆ) પતંગની દોરી
 દોરડી સ્ત્રી. પાતળું દોરડું; દોરી; રસ્તી
 દોરડું ન. દોર; રેસાદાર વસ્તુને વળ દઈ કરાતી બનાવટ;
 જાડી દોરી; જાડી રસ્તી
 દોરડો પું. દોરો (૨) મંત્રેલો દોરો [બાહ્યાંબર
 દોરદમામ પું. દોર અને દમામ; સત્તાનો ભપકો (૨)
 દોરવણી સ્ત્રી. દોરવવું તે (૨) શિખવણી (૩) માર્ગદર્શન
 દોરવવું સ.કિ. હાથ ઝાલી ચલાવવું; રસ્તો બતાવવો (૨)
 દોરા ભરવા; સીવવું (૩) ખાતાવહીમાં ખાતાં
 મેળવી જવાં
 દોરડું સ.કિ. (સં. દોર ઉપરથી નામધાતુ) હાથ ઝાલી
 ચલાવવું; રસ્તો બતાવવો (૨) દોરા ભરવા; સીવવું
 (૩) આંકવું (લીટી) (૪) ચીતરવું (ચિત્ર);
 માર્ગદર્શન; શિખવણી
 દોરંગી(-ગું) વિ. (દો+રંગ) બે રંગવાળું; સમપેસમયે
 જુદોજુદો પ્રકાર પારણ કરતું (૨) મનસ્વી; ચંચળ
 દોરાચિટ્ટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી. મંત્રેલા દોરા ચિટ્ટી વગેરે; તાવીજ;
 માદળિયું
 દોરિયું ન. (સં. દવરક ઉપરથી) એક જાતનું વસ્ત્ર
 દોરિયો પું. (સં. દવરક, પ્રા. દારિઆ) એક જાતનું કાપડ
 (૨) ગજાનું એક ધરેણું
 દોરી સ્ત્રી. (સં. દવરક, પ્રા. દોરઅ) રસ્તી; દોરડી (૨)
 પતંગની પાતળી દોરી (૩) લગામ; કાબૂની ચાવી
 (૪) કાંઈ માપવાની દોરી
 દોરીસંચાર, (-રો) પું. દોરી ખેંચવાથી હાલતાં ચાલતાં
 પૂતળાંને નચાવવો તે (૨) પાછળ રહીને યુક્તિ
 પ્રયુક્તિ કરવી તે [દોરીસંચારો
 દોરીસંચો પું. પાછળથી દોરી ખેંચવાનો સંચો - યુક્તિ;

દોરેદાર/

૪૩૩

[દ્રવીભવન, દ્રવીભાવ

દોરેદાર વિ. દોરાભરેલું
 દોરી પું. (સં. દવરક, પ્રા. દોરઅ) દોરડો; સીવવા વગેરે માટેનો પાતળો દોરો (૨) ગળાનું એક ધરેણું (૩) કંદોરો (૪) મંતરેલો દોરો
 દોરોધાગો પું. મંતરેલો દોરો
 દોલ પું. (સં.) ઝૂલો; હીંચકો; હીંગોળો
 દોલ સ્ત્રી. તંગી; ભીડ; અછત
 દોલક પું. ન. (ધરિયાળનો) લોક
 દોલત સ્ત્રી. (અ. દોલત) પૈસો; પૂંજી [માલદાર દોલત(અંદા, ઠવાન) વિ. પૈસાદાર; શ્રીમંત; ધનવાન; દોલન ન. (સં.) ઝેલન; લખપ્રકાર - 'રીધમ' દોલનકેન્દ્ર ન. (સં.) ઝેલવાનું મધ્યવર્તી બિંદુ દોલા સ્ત્રી. (સં.) હીંચકો; ઝૂલો (૨) પાલખી; ઝેળી દોલાયમાન વિ. (સં.) ડોલાયમાન; ઝેલતું (૨) ડોલાવી શકાય તેવું (૩) અસ્થિર ચિત્તવાળું દોલચંદ્ર ન. (સં.) ષડાંગપ્રવાલીભરી તેની અંદર ઔષધિની પોટલી લટકતી રાખી ઔષધિતૈયાર કરવાની રચના દોલું વિ. ભોળું (૨) ઉદાર જીવનું; ઉદાર દિલનું દોલોત્સવ પું. (સં.) વૈષ્ણવ મંદિરનો સિડોળાનો ઉત્સવ દોલડા(રા)વડું સ.કિ. 'દોલડું'નું પ્રેરક દોલાવું અ.કિ. 'દોલડું'નું કર્મણિ [કાપડનો વેપારી દોશી પું. (સં. દોશિક, પ્રા. દોસિઅ) કાપડવેચનારો ફેરિયો; દોષ પું. (સં.) ભૂલ; ચૂક (૨) ખોડખાંધણ; ખામી (૩) અપરાધ; ગુનો; વાંક (૪) લાંછન; કલંક (૫) પાપ દોષગ્રાહી વિ. (સં.) દોષનું જ પ્રસંગ કરનારું; છિદ્રો ઘોઘા કરનારું દોષદર્શી વિ. (સં.) (પારકાના) દોષ જોનારું - ખોળનારું દોષદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) (પારકાના) દોષ જોવા તે દોષદેખું વિ. સામાનો દોષ જ જોનારું; દોષદર્શી દોષમય વિ. (સં.) દોષથી ભરેલું; દોષરૂપ દોષરહિત વિ. (સં.) દોષ વિનાનું; નિર્દોષ દોષારોપી(-પક) વિ. તલોમત ચડાવનાર દોષારોપ, (ઠણ) ન. (સં.) માથે દોષ ચડાવવો તે; આળ ચડાવવું તે; આલેપ [ગુનેગાર (૨) પાપી દોષી, (-ધિત) (સં.) વિ. દોષવાળું (૨) અપરાધી; દોષકેદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) દોષ+એકદંષ્ટિ માત્ર (પરાયા) દોષ જોવાનો જખ્યાલ (૨) વિ. દોષ કાઢવાની જવૃત્તિવાળું દોસ્ત પું., (ઠદાર) પું. (ફા.) મિત્ર; ભાઈબંધ દોસ્તદારી સ્ત્રી. મિત્રાચારી; ભાઈબંધી; મિત્રતા [મિત્રતાનું દોસ્તાના પું. (ફા.) મિત્રતા; દોસ્તી (૨) વિ. દોસ્તીનું; દોસ્તાર પું. મિત્ર; ભાઈબંધ; 'કેન્ડ' દોસ્તી સ્ત્રી. મૈત્રી; ભાઈબંધી (૨) ના. માટે; વાસ્તે દોહડ પું., ન. (સં.) ગર્ભવતી સ્ત્રીને થતો અભિલાષ; ભાવો (૨) તીવ્ર ઈચ્છા

દોહદવતી સ્ત્રી. (સં.) દોહદવાળી-સગભા સ્ત્રી [સાર દોહન ન. (સં.) દોહવું તે; દોહવાની ક્રિયા (૨) તારણ; દોહરાવડું સ.કિ. બે વાર કહેવું; ફરી કહેવું (૨) બેવડાવડું દોહરો પું. (સર. હિં. દુહો) એક છંદ; ૧૩+૧૧ માત્રાનાં બે અર્ધવાળો અર્ધસમ માત્રામેળ છંદ દોહવું સ.કિ. (સં. દોહતિ, પ્રા. દોહઈ) ડોરનું દૂધ કાઢવું (૨) સાર ખેંચવો; કસ કાઢી લેવો [દોહિત્ર દોહિતર પું. (સં. દોહિત્ર, પ્રા. દોહિત્ર)(દોહરીનો દોહરો) દોહિતર પું., ન. મૂએલા માણસ પાછળ વહેંચવામાં આવતા દૂધખાંધી કરેલા લાડુ દોહિતરી સ્ત્રી. (સં. દોહિત્રી) દોહરીની દોહરી; દોહિત્રી દોહિત્ર પું. (સં. દોહિત્ર) દોહરીનો દોહરો; દોહિતર દોહિત્રી સ્ત્રી. (સં. દોહિત્રી) દોહરીની દોહરી દોહલું વિ. (સં. દુગ્ધ + ઇલ્લ, પ્રા. દુહેલ્લ-દુસિલ્લ) અથડું; મુથેલ (૨) ન. દુગ્ધ; સંકટ [ઉદ્ધતાઈ દોંગાઈ સ્ત્રી. (દોંગુ ઉપરથી) લુચ્ચાઈ; શહતા (૨) દોંગું વિ. ધૂત; લુચ્ચું (૨) બેઅદબ; ઉદ્ધત (૩) માંસલ; જાડું દોજંચ ન. (સં.) દુર્જનતા; બદમાશી દોર્બલ્ય ન. (સં.) દુર્બળતા; નબળાઈ; નિર્બળતા દોભાંગ્ય ન. (સં.) કમનસીબી; દુર્દૈવ દોહિત્ર પું. (સં.) દોહરીનો દોહરો; દોહિત્ર દોહિત્રી સ્ત્રી. (સં.) દોહરીની દોહરી; દોહિત્રી [ધરતી ધાવાપૃથિવી ન.બ.વ. (સં.) ઘોં અને પૃથ્વી; આકાશ અને દ્યુતિ સ્ત્રી. તેજ; કાન્તિ; પ્રકાશ; પ્રભા (૨) લાવણ્ય દ્યુતિમંત વિ. (સં.) તેજસ્વી; ક્રાંતિમાન દ્યુલોક પું. (સં.) સ્વર્ગ (૨) આકાશ દ્યૂત ન. (સં.) જુગટું; જુગાર દ્યૂતવિદ ન. જુગટું જાણનાર; જુગારિયો દ્યૂત પું. (સં.) દ્યુતિ; તેજ; પ્રકાશ [દર્શાવનારું દ્યૂતક વિ. (સં.) પ્રકાશ પાડનાર (૨) સ્પષ્ટ કરનારું; ઘૌ સ્ત્રી. (સં.) આકાશ (૨) સ્વર્ગ [સિક્કો દ્રમ્મ પું. (સં.) જૂના ચાર રૂપિયાનો ચાંદીનો એક પ્રાચીન દ્રવ, (ઠણ) પું. (સં.) દ્રવનું તે (૨) ગળેલો રસ; પ્રવાહી રસ [ગળવું (૩) ગદ્ગદ થવું (દિલનું) દ્રવવું અ.કિ. (સં. દુન્દ્રવ) પીગળવું; ઓગળવું (૨) ઝરવું-દ્રવગતિશાસ્ત્ર ન. (સં.) પ્રવાહીની ગતિ વિશેનું શાસ્ત્ર; 'લાઈગ્રેનેટિક્સ' [‘લાઈગ્રેનેટિક્સ’ દ્રવસ્થિતિશાસ્ત્ર ન. (સં.) પ્રવાહીની સ્થિતિને લગતું શાસ્ત્ર; દ્ર(-દ્રા)વિઢ પું. (સં.) દશિજના એક પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ (૨) ત્યાંનો વતની [ગદગદિત દ્રવિત વિ. (સં.) દ્રવેલું; પીગળેલું; ઓગળેલું (૨) દ્રવીકરણ ન. (સં.) પ્રવાહીરૂપ થવું તે; ધન પદાર્થને ઓગાળવો તે [ઓગળી જવું તે દ્રવીભવન ન. દ્રવીભાવ પું. દ્રવરૂપ થવું તે; ધનપદાર્થનું

દ્રવીભૂત

૪૩૪

[દિગ્વીલી

દ્રવીભૂત વિ. (સં.) દ્રવેલું; દ્રવિત થયેલું; ઓગળી ગયેલું
 (૨) લાગણીથી ગદ્ગદિત થયેલું
 દ્રવ્ય ન. (સં.) વૈસો; નાણું (૨) વસ્તુ; પદાર્થ; મૂર્ત કે અમૂર્ત વસ્તુ; 'મેટર' (૩) મૂળ તત્ત્વ
 દ્રવ્યમાન ન. (સં.) દ્રવ્યની કિંમત (૨) પદાર્થમાં રહેલ પ્રકૃતિ તત્ત્વનું પરિમાણ (૩) પિંડમાત્રા; માત્રામાન
 દ્રવ્યવાચક વિ. (સં.) પદાર્થવાચક; દ્રવ્યવાચી
 દ્રવ્યવાન વિ. (સં.) પનવાન; પનિક; પૈસાદાર તિ
 દ્રવ્યસંગ્રહ, દ્રવ્યસંચય પું. (સં.) દ્રવ્ય સંધરવું કે એકઠું કરવું
 દ્રવ્યોપાર્જન ન. (સં.) ધન મેળવવું તે; અર્થોપાર્જન
 દ્રષ્ય વિ. (સં.) જોવા યોગ્ય; દર્શનીય
 દ્રષ્ટા પું. (સં.) જોનારો (૨) પ્રકૃતિના સાક્ષીરૂપ આત્મા
 (૩) લાંબી નજર કે બુદ્ધિવાળો પુરુષ (૪) દેખરેખ
 રાખનાર; નિરીક્ષક (૫) આત્મદર્શન કરનારો
 દ્રષ્ટુકામ વિ. (સં.) જોવાની ઇચ્છાવાળું
 દ્રષ્ટ્રી વિ., સ્ત્રી. (સં.) જોનાર સ્ત્રી; દ્રષ્ટ સ્ત્રી
 દ્રઢ પું. (સં.) પ્રદ, પ્રા. દ્રઢ. વ્યત્પથ) ધરો; હ્રદ; ધૂનો
 દ્રાક્ષ-(શ્મા) સ્ત્રી. (સં.) એક જાતનું ફળ; દરાખ; અંગૂર;
 કિસમિસ; ધરાખ
 દ્રાક્ષ-(શ્મા)લતા સ્ત્રી. દ્રાક્ષની વેલ
 દ્રાક્ષાપાક પું. (સં.) જેમાં દ્રાક્ષ છે તેવું એક અંશુષ્પ (૨)
 રસિક છતાં અર્થગંભીર કાવ્યરચના
 દ્રાક્ષારસ પું. (સં.) દ્રાક્ષનો રસ
 દ્રાક્ષાસવ પું. દ્રાક્ષનો આસવ
 દ્રામ ન. ધન; દોલત
 દ્રાવ પું. (સં.) દ્રાવણ
 દ્રાવક વિ. (સં.) ઓગાળી નાખે એવું (૨) ન. ધાતુઓ
 વગેરેનો ઝટ રસ બને એ માટે એની સાથે ભેળવવાનો
 એક પદાર્થ
 દ્રાવણ ન. (સં.) દ્રાવાલું-પ્રવાહીરૂપ બનાવેલું તે
 દ્રાવિડ વિ. (સં.) દક્ષિણમાં પૂર્વકિનારે આવેલા દ્રવિડ
 દેશનું (૨) પું. એ દેશની વ્યક્તિ (૩) દક્ષિણના
 બ્રાહ્મણોની પાંચ જાતિમાંની એકનો માણસ (દ્રાવિડ,
 ક્ષાટ્રિ, ગુર્જર, મહારાષ્ટ્ર અને તેલંગ) [લંબાણ
 દ્રાવિડી પ્રાજ્ઞાયામ પું. બિનજરૂરી કે સીપું સરખ નહિ એવું
 દ્રાવ્ય વિ. (સં.) ઓગળે એવું; 'સોલ્યુબલ'
 દ્રુત વિ. (સં.) ઝરેલું; ટપકેલું (૨) ઉતાવળું; ઝડપવાળું
 (૩) ઝડપી ઉચ્ચારેલું
 દ્રુતગતિમાર્ગ પું. વિના અવરોધે ઝડપથી વાહનો જઈ શકે
 એવો પાકો રાજમાર્ગ; 'એક્સપ્રેસ-હાઈવે'
 દ્રુતવિલંબિત ન. (સં.) એક ગણમેળ હ્રદ
 દુપદ પું. (સં.) પાંચાલ દેશના રાજા; દ્રૌપદીના પિતા
 દુમ ન. (સં.) ઝાડ; વૃક્ષ
 દુમ્તળાઈ સ્ત્રી. પાંદડીની બનેલી પાથરવાની ગોદડી

દ્રોણ પું. (સં.) પાંડવકૌરવના ગુરુ (૨) પું., ન. એક
 માપ (એક કે ચાર આઠક જેટલું) (૩) દડિયો (૪)
 કાગડો (૫) લાકડાનો ધડો
 દ્રોણમુખ ન. (સં.) જ્યાં સુમુદ્ર, નદી અને જમીન ત્રણે
 પ્રકારે વેપારની સુવિધા હોય તેવું બંદર
 દ્રોણિ-(શ્ત્રી) સ્ત્રી. (સં.) હોજ; કૂંડી
 દ્રોહ પું. (સં.) દગો; બેવફાઈ (૨) ઈર્ષા; વેર; દ્વેષ
 દ્રોહી વિ. (સં.) દ્રોહ કરનારું; બેવફા (૨) વિષાતક
 દ્રોણિયાન-(નિ) પું. (સં.) દ્રોણ પુત્ર; અશ્વત્થામા
 દ્રૌપદી સ્ત્રી. (સં.) દુપદ રાજાની પુત્રી; પાંડવોની પત્ની;
 પાંચાલી
 દ્રૌપદેય પું. (સં.) દ્રૌપદીના પાંચ પુત્રોમાંનો દરેક
 -દ્રષ વિ. (સં.) બે (સમાસને અંતે)
 દ્રવી સ્ત્રી. (સં.) બેનો સમૂહ [(૪) ઝપડો; બખેડો
 દંઢ પું. (સં.) દંઢ સમાસ (૨) ન. બેનું જોડું (૩) દંઢપુદ
 દંઢપુદ ન. (સં.) બે જણ વચ્ચેનું પુદ
 દંઢસમાસ પું. બે કે વધારે શબ્દોનો સમાસ. ઉદા.
 'રામલક્ષ્મણ', 'મામાપ'
 દંઢાતીત વિ. (સં.) સુખદુઃખ, પાપપુણ્ય વગેરે દંઢોને તરી
 ગયેલું; બે પદાર્થ કે તત્ત્વ હોવાના અનુભવની પાર
 ગયેલું
 દંઢી વિ. (સં.) દંઢમાંનું એક (૨) પ્રતિસ્પર્ધી
 દાદશ વિ. (સં.) દસ વત્તા બે (૨) પું. બારનો આંકડો
 કે સંખ્યા; '૧૨'
 દાદશી સ્ત્રી. (સં.) બારશ તિથિ
 દાપર પું. (સં.) ચાર યુગોમાંનો ત્રીજો યુગ
 દાર ન. (સં.) બારણું; દરવાજો
 દારકા સ્ત્રી., ન. (સં.) એક તીર્થ-શ્રીકૃષ્ણની રાજધાની
 દારકા(ઠપીશ, ઠપતિ, ઠનાથ) પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ;
 દારિકાના સ્વામી
 દારકેશ પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
 દારપાલ (સં.), (-ળ) પું. દરવાન; ચોકિયાત
 દારા ના. (સં.) ચારફતે; વાટે; વડે
 દારામતી, દારિકા (સં.) સ્ત્રી. દારકા [જેમ કે, દિગુણ]
 દિ વિ. (સં.) બે (સમાસના પહેલા પદ તરીકે આવે છે.
 દિઅર્થી વિ. બે અર્થવાળું (૨) અસ્પષ્ટ; સંદિગ્ધ; દિઅર્થી
 દિઅંગી વિ. (સં.) બે અંગ કે ઘટકવાળું ['ડાયોક્સાઈડ'
 દિઓક્સાઈડ પું. ઓક્સિજનના બે પરમાણુવાળો ઓક્સાઈડ;
 દિકર્મક વિ. (સં.) બે કર્મવાળું (ક્રિયાપદ) [પંચવટી
 દિગુ પું. (સં.) કર્મધારય સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા.
 દિગુણ વિ. (સં.) બમણું; બેવડું
 દિગુણિત વિ. બેથી ગુણેલું; બમણું
 દિગ્વીહી વિ. (સં.) બે ગૃહ કે વિભાગવાળું (જેમ કે,
 પારાસભા); 'બાઈડમેરલ'

દિધાત]

૪૩૫

[ધકાવવું

દિધાત વિ. (સં.) એકની એક રકમ તેની તે રકમથી ગુણતાં
આવતી રકમ, વર્ગ; 'ક્વોર્ટિક' (ગ.)

દિધાતપદી સ્ત્રી. જે પદીનું દરેક પદ બે ધાતનું અથવા
એક પદ બે ધાતનું હોય અને અન્ય કોઈ પદ બે ધાતથી
વધુ ધાતનું ન હોય એવી પદી; 'ક્વોર્ટિક એક્સેશન'
(ગ.)

દિજ વિ. (સં.) બે વાર જન્મેલું (ર) પું. બ્રાહ્મણ, ભગિનિ કે
દિજન્મા પું. (સં.) દિજ, બ્રાહ્મણ

દિજરાજ પું. (સં.) ઉત્તમ દિજ-બ્રાહ્મણ (ર) ગરુડ

દિજેન્દ્ર પું. (સં.) ચંદ્ર (ર) બ્રાહ્મણ

દિજેશ(-શ્વર) પું. (સં.) ચંદ્ર (ર) બ્રાહ્મણ

દિતલ વિ. (સં.) બે માળનું; બે સપાટીવાળું; 'ડાઈલેટ્રલ'

દિતલકોણ પું. (સં.) દિતલ પ્રકારનો ખૂણો

દિતીય વિ. (સં.) બીજું

દિતીયા સ્ત્રી. બીજી વિભક્તિ (ર) બીજી (તિથિ)

દિત્ય ન. (સં.) બે હોવાપણું [વાળું (૩) ન. કહોળ

દિદલ (સં.), (-ળ) વિ. બે દલ-કાડવાળું (ર) બે પાંખડી-

દિધર્મી વિ. બે ગુણધર્મવાળું (રા) બે ધર્મ પાળનારું

દિધા કિ.વિ. (સં.) બે રીતે (ર) સ્ત્રી. દુવિધા; જંજાળ;

મુચ્છેલી

દિપ પું. (સં.) હાથી

દિપજ વિ. (સં.) બે પાંખવાળું (ર) ન. પક્ષી

દિપશી, (૦ય) વિ. (સં.) બંને પક્ષોને લગતું; ઉભયપક્ષી

દિપત્નીત્વ ન. (સં.) બે પત્ની પરથી શકાય તે; 'બાઈગેમ'

દિપદ વિ. (સં.) બે પગવાળું; દિપાદ (ર) જેમાં માત્ર

બે પદ છે એવું સમીકરણ; 'બાયનોમિયલ'

દિપદસમીકરણ ન. (સં.) માત્ર બે પદ હોય તેવું

સમીકરણ; 'બાયનોમિયલ ઈક્વેશન'

દિભાજક વિ. (ર) પું. (સં.) દુભાગનાર; 'બાયસેક્ટર'

દિભાષી વિ. (સં.) બે ભાષાવાળું; બે ભાષા બોલતું

દિમાસિક વિ. (સં.) દ્વેમાસિક; દર બે માસે આવતું; બનતું

(ર) ન. દર બે માસે પ્રગટ થતું છાપું - સામયિક

દિમુખી વિ. (સં.) બે મુખવાળું; બે તરફ કે પ્રકારવાળું

દિરદ પું. (સં.) હાથી

દિરુક્ત વિ. (સં.) બે વાર કહેવાયેલું

દિરુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) બે વાર કહેલું તે

દિરેક પું. (સં.) બમર; બમરો

[તિ

દિર્ભાવ પું. (સં.) વર્ષનું બેવડાવું તે; બે ભાવ હોવાપણું

દિવચન ન. (સં.) બેનો બોધ કરે એવું વચન [ગ.)

દિવર્ચાભ્યક વિ. (સં.) ચાર ધાતવાળું; 'બાઈક્વોર્ટિક'

દિવર્ચાપુ વિ. બે વર્ષના આયુષ્યવાળું; બે વર્ષ જીવનારું

દિવિષ વિ. (સં.) બે પ્રકારનું-ચીતનું

દિવેદી પું. (સં.) બે વેદ જાણનાર

દીપ પું. (સં.) બેટ; ટાપુ; 'આઈલેન્ડ'

દીપકલ્પ પું. જેની ત્રણ બાજુએ પાણી હોય તેવો લગભગ
દીપ(ટાપુ) જેવો જમીનનો ભાગ; 'પેનિનસુલા'

દીપસમૂહ પું. (સં.) ટાપુઓનો સમૂહ; 'આર્કિપેલેગો'

દેષ પું. (સં.) ઈર્ષા; વેર; ઝેર (ર) અપ્રિયતા; તિરસ્કાર;

શત્રુતા

દેષભાવ પું. દેષની લાગણી

દેષિણી વિ. સ્ત્રી. દેષ કરનારી સ્ત્રી

દેષી વિ. (સં.) દેષવાળું; દેષ કરનારું

દેષ્ટ પું. (સં.) દેષ કરનારો; દુશ્મન

દૈત ન. (સં.) બેપણું; ભિન્નતા

દૈતબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'દૈતભાવ'

દૈતભાવ પું. ઈશ્વર અને જગત વચ્ચે દૈતની બુદ્ધિ-ભાન

દૈતમત પું., ન. ઈશ્વર અને એમાંથી નીકળેલા જડ ચેતન

પદાર્થ હવે સર્વથા અલગ છે એવો આચાર્ય મધ્વનો

સિદ્ધાંત; 'જ્યુઆલિઝમ'

દૈતવાદ પું. (સં.) બ્રહ્મ અને જગત, જડ અને ચેતન વગેરે

તત્ત્વો એકબીજાથી ભિન્ન છે એવો મધ્વાચાર્યનો મત

દૈતવાદી વિ. (સં.) દૈતવાદને લગતું (ર) દૈતવાદને

માનનારું (૩) પું. દૈતવાદમાં માનનારો

દૈતાદૈત ન. (સં.) દૈત કે અદૈત; ભેદભાવ; જીવ જગત

અને ઈશ્વર અલગ અલગ અનુભવાતાં હોવા છતાં

આત્મિક રીતે અનન્ય છે એવો નિબંધકાચાર્યનો સિદ્ધાંત

દૈથીભાવ પું. (સં.) ભેદભાવ; દૈત (ર) અનિશ્ચય; સંશય

(૩) બહાર અને અંદર જુદો ભાવ રાખવો તે

દૈપાયન પું. (સં.) મહાભારતના કર્તા - વેદવ્યાસ

દૈમાસિક વિ. (સં.) દર બે માસે આવતું, બનતું (ર) ન.

દર બે માસે પ્રગટ થતું છાપું

દ્ય વિ. (સં.) બે [અસ્પષ્ટ; સંદિગ્ધ

દ્યર્થ, (-થી) વિ. (સં.) બે અર્થવાળું; દ્વિ-અર્થી (ર)

દ્વાચાચી વિ. બે ઉપર આશ્રયવાળું

ધ

ધ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો દંતસ્થાની ચોથો વ્યંજન

(ર) સારીગમમાં પૈવત સ્વરની સંજ્ઞા

ધક(-ખ) સ્ત્રી. તરસ (ર) ધગશ; ઉત્સાહ (૩) ઉતાવળ

(૪) ધ્યાન (૫) માનસિક ઉકળાટ

ધકમક સ્ત્રી. ઉતાવળ; ત્વરા (ર) કિ.વિ. ઉતાવળથી;

ત્વરાથી

ધકવું અ.કિ. આગળ ચાલવું; ધપવું; ધકેલાવું

ધકવું અ.કિ. ધપવું; સળગી ઊઠવું [ભીડ

ધકાધકી સ્ત્રી. ધક્કાધક્કી; સામસામી ધક્કા મારવા તે (ર)

ધકાવવું સ.કિ. ધક્કાવાવું; ધકેલવું (ર) તડામાર આગળ

ચલાવવું

પકેલવું

૪૩૬

/ ધણી

પકેલવું સ.કિ. પકો મારવો; હડસેલવું (૨) ગમેતેમ બેદરકારીથી આગળ ને આગળ ચલાવે જવું; દીધે રાખવું [કરવું એ; ધીરે ધીરે કામ કરવું તે પકેલપટ્ટી સ્ત્રી. ઢીલ કરતે કામ કરવું એ; કરવા ખાતર કામ પકેલ-પાંચશેરી સ્ત્રી. હડસેલો, ઠેલો: પકો] (૨) બીડ પકડપકડા, પકડાપકડી સ્ત્રી. સામસામી પકડા મારવા તે પકડામુકડી સ્ત્રી. (પકડામુકડી ઉપરથી) પકડા અને મુકડાથી મારામારી કે પકડાપટ્ટી કરવી તે; ઠેલઠેલા [આંટો પકો પું. હડસેલો, ઠેલો (૨) નુકસાન; તોટો (૩) ફેરો; પકો પું. (અ. 'ડોક') ડકો; માલ ચડાવવા અને ઉતારવાની જગા

ધખધખવું અ.કિ. ધખવું; સમસમવું ધખધખાટ પું. ધખધખવાની ક્રિયા (૨) કોધનો આવેશ ધખખા સ્ત્રી. ('ધખવું' ઉપરથી) રટણ; ચિતન (૨) બળતરા ધખમખ સ્ત્રી. ધકમક; ઉતાવળ; ત્વરા; ઝડપ ધખવું અ.કિ. (સં. ધક્ષતિ, પ્રા. ધકખઈ) ધીકવું (૨) ગુસ્સે થવું (૩) સ.કિ. ઠપકો આપવો ધખારો પું. (ધખવું ઉપરથી) બાફ; ગરમી; તપારો (૨) અંખના; મનમાં ઘુમ્મા કરવું તે ધગડધોશ(-સ) સ્ત્રી. ખોટી ઉતાવળ

ધગડમલ પું. જોરાવર અને ખડતલ માણસ; ધિંગડમલ ધગડું ન. ફૂલો; ઢગરો (૨) પડાવાળો (તિરસ્કારમાં) (૩) વિ. ચરમીને લીધે જાડા શરીરવાળું (૪) વ્યભિચારી ધગડો પું. ફૂલો; થાપો (૨) લંગોટિયો આવો ધગધગ કિ.વિ. એકદમ સળગી ઊઠે એમ [ગરમ થવું ધગધગવું અ.કિ. (દે. ધગધગ) જોશથી બળવું (૨) ખૂબ ધગવું અ.કિ. ધખવું; ધીકવું; ગુસ્સે થવું; ઢાગવું (૨) સ.કિ. ઠપકો આપવો [લાગણી; ઉત્કટતા ધગશ સ્ત્રી. (ધગવું ઉપરથી) પ્રબળ હોશ; ઉત્સાહ ભરેલી ધગારી ન. તાવની જરડી; ઝીણો તાવ ધજ વિ. (સં. ધજ) શ્રેષ્ઠ (૨) મજબૂત (૩) જોશીલું (૪) સ્ત્રી. ચાલ; આકૃતિ

ધજ સ્ત્રી. (સં. ધ્વજ) વાવટો; ધ્વજ; ઝંડો [નિંદા ધજગરો પું. ધજ પકડનારો (૨) ધજનો દંડ (૩) ફજેતી; ધજપતાકા સ્ત્રી. ધજ અને પતાકા; નાનામોટા વાવટા ધડ ન. (દે.) માથા વિનાનું શરીર (૨) મૂળ પાથો (૩) શક્તિ; તાકાત

ધડ કિ.વિ. કાંઈ પડવાનો અવાજ - 'ધડ' અવાજથી ધડ સ્ત્રી. માથાફૂટ [એવા અવાજથી ધડક સ્ત્રી. હૃદયનો કંપ (૨) બીક; ભય (૩) કિ.વિ. ધડકધડક વિ. ધડકતું હોય એમ (હૃદય) ધડકણ વિ. બીકણ; ડરપોક (૨) જેનું હૃદય ધડક ધડક થાય છે તેવું [ભય લાગવો ધડકવું અ.કિ. ધબકવું; ધડકવું; ધડક ધડક થવું (૨) (લા.)

ધડકાર, (-રો) પું. ધડ અવાજ; ધબકારો ધડકી સ્ત્રી. ધાબળી (૨) ગોઠડી (૩) નાનું આસન ધડધડ કિ.વિ. ધારા પર કે લાકડી વગેરે ઉપરાઉપરી ને જોરથી પડે તેનો અવાજ થાય તેમ (૨) બેધડક; ડાંચિના ધડધડવું અ.કિ. ધડધડ થવું (૨) એકદમ તૂટી પડવું ધડધડાટ પું. ધડધડ અવાજ (૨) કિ.વિ. ઝપાટાભેર (૩) રોકથી; ડુઆભથી [તે ધડધડાટી સ્ત્રી. ઉતાવળ (૨) ધડબડ ધડબડ અવાજ કરવો ધડધડાવવું સ.કિ. ધધડાવવું; ખૂબ ઠપકો આપવો ધડધડા સ્ત્રી. ધડધડ અવાજ સાંધેની મારામારી; ધડાપટ્ટી ધડાકાભંપ કિ.વિ. ધડાકા સાથે (૨) સપાટામાં; એકદમ ધડાકાભડકા પું. બ.વ. ધડાકા અને ભડાકા (૨) તોપ અને બંદૂકના અવાજ

ધડાકો પું. મોટો અવાજ; ભડાકો (૨) સાંભળનાર ચોકે એવી નવી કે વિચિત્ર વાત કે બનાવ (૩) કાળનો ઝપાટો ધડાધડ કિ.વિ. તડાતડ, ઉપરાધાપરી, ઝપાટામાં એમ કુચવતો અવાજ (૨) (લા.) એકદમ; જલદી ધડાધડી સ્ત્રી. ધડધડા (૨) ધમાલ (૩) (લા.) ઉતાવળ; ત્વરા (૪) મારામારી; વાગ્યુદ ધડાપીટ સ્ત્રી. જોરથી છાતી ફૂટવી એ (૨) મારપીટ; કંકસ ધડિંગ કિ.વિ. ઢોલ પર ઢાંડિયો પડવાનો અવાજ થાય એમ; ધડીમધડીમ

ધડીમધડીમ કિ.વિ. ધડધડ ધડી સ્ત્રી. એક તોલ કે વજન (૨) અડસટો ધડકવું અ.કિ. (દે. ધુડક) ગાજવું (૨) ધાંટા કાઢવા ધડસ ધડસ કિ.વિ. આછો 'ધડ' અવાજ થાય એમ; 'ધૂમ ધસ' એવા અવાજથી (૨) ફૂટવાનો અવાજ થાય એમ ધડો પું. (સં. ધટક, પ્રા. ધરમ) ત્રાજવાનું સમતોલપણું ન હોવું તે (૨) તેનું સમતોલપણું લાવવા મુકાતો ભાર (૩) બોધ (૪) નિયમ; ઠેકાણું; ધોરણ (૫) ગણના; કદર; બૂજ (૬) સમતોલપણું; મગજની સ્થિરતા (૭) દૃષ્ટાંત ધણ સ્ત્રી. (દે. પ્રા. ધણિઆ-ધણી) ગર્ભવતી જુવાન વહુ ધણ ન. (સં. ધન, પ્રા. ધણ) [ગાધોનું] ટોળું ધણખટું પું. ધણમાં રાખેલો આંકેલો સંદં, આખલો ધણધણવું અ.કિ. ધણધણ થવું (૨) કંપવું ધણધણાટ પું. ધણધણ એવો અવાજ (૨) (લા.) સખત બોલાચાલી કે ઝપડો

ધણિયાટી સ્ત્રી. ધણધણવું તે [માલિક સ્ત્રી ધણિયાણી સ્ત્રી. ('ધણી' ઉપરથી) વહુ; પત્ની (૨) ધણિયાનું વિ. ધણી-માલિકવાળું (૨) માલિકીનું; સ્વામિત્વવાળું ધણિયાઓ પું. દૂબળાનો ધણી ધણિયાપું ન. (સં. ધનિકત્વક, પ્રા. ધણિયપ્પઅ) ધણીપણું ધણી પું. (સં. ધનિક, પ્રા. ધણિઆ) માલિક (૨) પત્તિ (૩) વિ. માલિક. જેમ કે. આનું કોઈ ધણી નથી.

ધણીજોગ(-ગી)/

૪૩૭

[ધબાધબી

ધણીજોગ, (-ગી) વિ., સ્ત્રી. વેચાણ લેનારને જ મળે એવી
(ઢૂંડી)

ધણીધોરી પું. માલિક (ર) રક્ષક; સંભાળ રાખનાર

ધણીપદ(-દુ) ન. ધણીનું સ્થાન; ધણીપણું

ધણીમૂઠું વિ. જેનો ધણી મરી ગયો છે તેવું (ઢોર)

ધણીરણી પું. કુલ માલિક; ધણીધોરી

ધણીવખું વિ. ધણીના પદનું (ર) અસહાય

ધણેછાટ પું. (-ટી) સ્ત્રી. ધણણવું તે; ધણપણાટી (ર)

ગર્જના (૩) કપારી

ધન ઉદ્ધ. તુલ્યકારદર્શક-ધુતકારવાનો ઉદ્ધગાર [(૩) ગપ

ધર્તિંગ ન. ઢોંગ; ખાલી ધામધૂમ (ર) ધૂર્તતા; છેતરપિંડી

ધનૂ(-નુ)રો પું. (સં. ધનૂર) એક વનસ્પતિ; ધનૂરો

ધતા પું. એક છદ (ધિ.)

ધધક(-ખ, -જ)નું વિ. ધગધગતું

ધધડાવવું સ.કિ. ધડધડ-ખૂબ ઠપકો આપવો; ધડધડાવવું

ધધૂડો પું. ધડધડ પડતો-મોટો જબરો દદૂડો

ધન, (૦ધન) ઉદ્ધ. ધન્ય; શાબાશ

ધન ન. (સં.) દોતલ; પૈસો (ર) સમૃદ્ધિ; જેમ કે, ધનુધન,

વિદ્યાધન (૩) ધન રાશિનું (૪) વત્તા બતાવતું પદ;

‘પોઝિટિવ’ (ગ.)

ધનતેરશ, (-સ) સ્ત્રી. આસો વદ તેરસ; ધનત્રયોદશી

ધનદ પું. (સં.) કુબેર

ધનદોલત ન.બ.વ. માલમલિકત; માલમત્તા

ધનધન ઉદ્ધ. ધન્ય ધન્ય (ર) અહોભાવ

ધનધાન્ય ન. આર્થિક સંપત્તિ અને અનાજ; ધન અને ધાન્ય

ધનપતિ, ધનપાલ પું. (સં.) કુબેર (ર) ધનિક; પૈસાદાર

ધનભંડાર પું. (સં.) ધનનો ભંડાર; ખજાનો

ધનરેખાસ્ત્રી. (સં.) (હાથમાંની) ધનભતાવનારી હસ્તરેખા

ધનવંત, ધનવાન (સં.) વિ. ધનવાળું; શ્રીમંત; પૈસાદાર

ધનસંગ્રહ, ધનસંચય પું. (સં.) ધન એકઠું કરવું તે; ધનનો

સંધરો

ધનહરણ ન. (સં.) ધન હરી લેવું-પડાવી લેવું તે

ધન(-ને)તર વિ. બહુ પૈસાદાર; બહુ લાગવગવાળું

ધનંજય પું. (સં.) અર્જુન

ધનાઢ્ય વિ. (સં.) ધનવાન; ધનિક

ધનાત્મક વિ. (સં.) પદની પહેલાં વત્તાની નિશાની હોય

કે ન હોય તેવી સ્થિતિનું; ‘પોઝિટિવ’ (ગ.)

ધનાધિપતિ પું. (સં.) ધનવાન માણસ; ધનિક

ધનારક, (-ખ), ધનાર્ક (સં.) પું. ધન રાશિનો સૂર્ય

ધનિક વિ. (સં.) ધનવાન; શ્રીમંત

ધનિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) એક નક્ષત્ર

ધની વિ. (સં.) ધનવાન; ધનિક; પૈસાદાર

ધનુ ન. (સં.) કામઠું; ચાપ; ધનુષ્ય (ર) ધનરાશિ

ધનુર પું. (સં. ધનુ) એક રોગ (ધનુર્વા, ધનુર્વાત)

ધનુરાસન, ધનુષ્યાસન ન. ધોગનું એક આસન [કરનારું

ધનુર્ધર (સં.), (-રી) પું. બાણાવળી (ર) વિ. ધનુષ્ય ધારણ

ધનુર્ધાસ પું. સૂર્ય ધન સંક્રાંતિમાં હોય તે મહિનો

ધનુર્વા, (૦ત) પું. (સં. ધનુ-વાત) એક રોગ; ધનુર

ધનુર્વિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ધનુષ્ય વાપરવાની વિદ્યા

ધનુર્વેદ પું. (સં.) ધનુર્વિદ્યા (ર) એક ઉપવેદ

ધનુષ, (-ધ્ય) ન. (સં. ધનુસ, પ્રા. ધનુષ્) કામઠું; ચાપ

ધનુષ(-ધ્ય)તકલી સ્ત્રી. ધનુષ જેવા સાધન વડે ફેરવવાની

તકલી

ધનુર્ધસ પું. { } આવો કોંસ

ધનેડું, (-ડું) ન. (સં. ધાન્યકીટક, પ્રા. ધાનકીડ) દાણામાં

સડો કરનારું એક ઝવડું; કિલ્લું

ધનેતર વિ. બહુ પૈસાદાર (ર) બહુ લાગવગવાળું

ધનેશ, (-શર) પું. (સં.) કુબેર

ધનોતપનોત ન. નખોદ; સર્વનાશ

* ધન્ય વિ. (સં.) ભાગ્યશાળી (ર) વખાણવા યોગ્ય (૩)

કૃતાર્થ (૪) ઉદ્ધ. શાબાશ; વાહવાલ

ધન્યતા સ્ત્રી., (-ભાગ્ય) ન. અહોભાગ્ય; સુભાગ્ય

ધન્યવાદ પું. (સં.) શાબાશી

ધન્યા વિ. (સં.) સુખી; સુભાગી (ર) સ્ત્રી. આપા; ‘નર્સ’

ધન્યાશ્રી સ્ત્રી. (સં.) દીપક રાજની એક રાણિકી (સંગીત)

ધન્વંતરિ પું. (સં.) દેવોના વૈદ્ય

ધન્વી પું. (સં.) બાણાવળી

ધપડું અ.કિ. આગળ ધસવું-વધવું [મારી

ધપાધપ, ધપધપ્યા, ધપ્યાધપી સ્ત્રી. ધપ્પાથી થતી મારા-

ધપાવડું સ.કિ. આગળ વધારવું; ધકેલવું [થાપટ; ધબ્બો

ધપ્પો પું. (ધપ ઉપરથી) મુકો; ખુલ્લા કે પોલા હાથની

ધકડું વિ. જડું; ધિંગું [સાથે બોલાય છે.]

ધકોડું સ.કિ. ધોતું (ર) ધોયા પછી મુકું કરવું (ધોતું ધકોડું

ધબ કિ.વિ. કાંઈ પડવાનો કે પછડાવાનો કે ઠોકાવાનો

અવાજ (ર) ધબ્બો મારવાનો અવાજ (૩) વિ. સાવ અંધ

ધબક સ્ત્રી. ધબકારો (ર) આઘાત (૩) હબક; શોભ

ધબક ધબક કિ.વિ. ધડકતું હોય એમ; ધબકારા થાય એમ

ધબકડું અ.કિ. ધડકડું; ધબકારા કરવા

ધબકાર(-રો) પું. ધડકારો; ધબકવાની ક્રિયા

ધબકડો પું. (ધબ પરથી) એકદમ બધું નકામું થવું; મીડું

વળવું કે છબરડો વળવો તે

ધબધબાટ પું. ધબધબ અવાજ (ર) કાર્યનો પ્રબળવેગ

ધબધબાવડું અ.કિ. એકદમ ખૂબ રેડવું (ર) વેગથી રેડવું

ધબડું અ.કિ. ધબ અવાજ સાથે પડવું (ર) દેવાળું કાઢવું

(૩) મરી જવું; ઢલવું (૪) તરવું

ધબડું સ.કિ. ‘ધબ’ અવાજ થાય એમ ઠોકડું

ધબાકો પું. મોટો અવાજ; ધબકાર

ધબાધબી સ્ત્રી. મારામારી

ધબાય નમઃ

૪૩૮

[૫૨૬]

ધબાય નમઃ શ. પ્ર. ('ધબ' = શૂન્ય ઉપરથી) મીંડું; શૂન્યતા
 (૨) ધબડકો (૩) ધબી જવું; પડી જવું તે
 ધબે (બો)ડવું સ.કિ. (ધબ ઉપરથી) હાથથી મારવું (૨)
 છેતરવું (૩) (લા.) વધારે પડતું રેડવું કે નાખવું
 ધબોધબ કિ.વિ. ઉપરાઉપરી; ધબધબ (૨) ઝડપથી;
 એકદમ ઉતાવળે [(૩) મોટી ડાથ; ધાબું
 ધબ્બો પું. ધપ્પો; મુક્કો (૨) ખુલ્લા કે પોલા હાથની થાપટ
 ધમ વિ. કાંઈ પડવાનો કે ધમકવાનો અવાજ થામ એમ
 (૨) ન. નગારું; ઢમ
 ધમક સ્ત્રી. જોશ; ત્વરા (૨) તેજ (૩) ભપકો
 ધમક સ્ત્રી. સુગંધી; ફોરમ
 ધમકવું અ.કિ. ગાજવું (૨) કોપવું (૩) પ્રકાશવું
 ધમકવું અ.કિ. સુગંધ, ફોરમ, સોડમ આવવી
 ધમકાર, (-રો) પું. ધમધમ થવું તે (૨) ધમક; જોશ
 ધમકાવવું સ.કિ. ધમકી આપવી; ડરાવવું (૨) ધમકાવવું
 ધમકી સ્ત્રી. ડર; ડરામણી (૨) ઢપકો
 ધમ (મા)ચકડ સ્ત્રી. ધમાલ (૨) તોફાન; ઉપમાત
 ધમણ સ્ત્રી. (સં. ધમની, પ્રા. ધમણી) પવન ફૂકવાનું એક
 સાધન (૨) બગી જેવા વાહનનો ઓઢો
 ધમણવું સ.કિ. ધમણ ચલાવવી (૨) (લા.) ઉછેરવું
 ધમધમ કિ.વિ. એવા અવાજથી [(૩) બહુ ગરમ થવું
 ધમધમવું અ.કિ. ધમધમ થવું (૨) (લા.) કંપવું; ટ્રજવું
 ધમધમાટ સ.કિ. 'ધમધમવું'નું પ્રેરક (૨) ધમકાવવું (૩)
 જોશથી કામચલાવવું (૪) જોશથી (બીડીનો) દમમારવો
 ધમધોક્કર કિ.વિ. પુરજોશમાં; સપાટાબંધ
 ધમનિ, (-ની) સ્ત્રી. (સં.) સ્વચ્છ લોહી વહેનારી નસ;
 'આર્ટરી' (૨) ફૂકણી; ભૂંજળી
 ધમપછાડ સ્ત્રી. (-ડા) પું. અ.વ. (ધમ+પછાડ) તોફાન અને
 અધીરાઈ (૨) તોફાન મસ્તી (૩) નિરર્થક મહેનત
 ધમરો પું. (ધોળો) બળદ
 ધમરોળ પું. ભારે રોકકળ (૨) ધમાધમ; શોરબકોર
 ધમરોળવું સ.કિ. ધમાધમ કરીને રગદોળવું (૨) ભારે દુઃખ
 આપવું; રંજાડવું (૩) માથાફૂટ કરવી (૪) શોરબકોર
 કરવો
 ધમવું સ.કિ. (સં. ધમતિ, પ્રા. ધમઈ) ધમણ ચલાવવી
 (૨) દેવતાને પવન નાંખવો (૩) અગ્નિથી બરાબર
 તપાવવું (૪) પૂતવું; ચોરવું
 ધમા (મા)ચકડી સ્ત્રી. ધમચકડ; ધમાલ; તોફાન; ઉપમાત
 ધમા (મા)ધમ (મી) સ્ત્રી. (૨) મારામારી; ગરબડ
 ધમાકો પું. ધમાલ; ધમાચકડી (૨) તોફાન; ઉપમાત
 ધમાધમી સ્ત્રી. મારામારી; ગરબડ; ધમચકડ ક્રીતન
 ધમાર પું. (સં.) એક જાતનો તાલ (૨) એ તાલમાં ગવાતું
 ધમારવું સ.કિ. નવાડાવું (પાળેલા પશુને)
 ધમાલ સ્ત્રી. (અ. 'ધમાલ' એટલે ખુદના બંદાએ મકબરા

પાસે શ્રદ્ધાથી મસ્તીમાં નાચવું) ધાંધળ; ધમાચકડી
 ધમાલિયું વિ. ધમાલ કરી મૂકે એવું-એવા સ્વભાવનું
 ધમાવવું સ.કિ. 'ધમવું'નું પ્રેરક (૨) ધમવું; ચોરવું
 ધમાચકડી સ્ત્રી. ધમાધમ કરી મૂકવું તે; કામ કરતાં
 કરવામાં આવતી દોડધામ; ધમાલ (૨) ઉપમાત;
 તોફાન; ધાંધલ
 ધમ્મિલ, (-લ્લ) પું. (સં.) ફૂલ વગેરે સાથે ગૂંથેલો અંબોડો
 -ધર વિ. (સં.) ધારણ કરનારું (સમાસને અંતે) ઉદા.
 મોરલીધર; ગજધર [સંતોષ; તૃપ્તિ
 ધર સ્ત્રી. ('ધરાવું' અથવા 'ધરવું' ઉપરથી) ધરપત;
 ધર સ્ત્રી. (સં. ધુર) ધુસરી; પુરા (૨) બળદ જોડાતો થાય
 ત્યારથી ગણાતું તેનું વર્ષ (૩) શરૂઆત; આરંભ
 ધરમમ વિ. ધર - પુરા ખમે એવું; મજબૂત; સંગીન (૨)
 પ્રવીણ; નિષ્ણાત
 ધરધડી સ્ત્રી. આરંભની પળ
 ધરધડીથી કિ.વિ. છેક મૂળથી-પહેલેથી; શરૂઆતથી
 ધરણ સ્ત્રી. ધરણી; ભૂમિ; જમીન; ધરા
 ધરણિ, (-ણી) સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી; ભૂમિ (૨) જમીન;
 ભોંય; પૃથ્વીની સપાટી
 ધરણિ (ણી)ધર પું. (સં.) પૌરાણિક માન્યતા પ્રમાણે
 શેષનાગ (૨) વિષ્ણુ (૩) પર્વત; પહાડ
 ધરણું ન. (સં. ધરણ, પ્રા. ધરણ) ગ્રાણું (૨) લંબગોળ
 ક્રીડીઓવાળી હાથને બાંધવાની સાંકળ (૩) પોતાની
 માગણી ન સંતોષાતાં સામેની વ્યક્તિને ઘેરો ધાલવો
 એ (બહુવચનમાં ધરણા)
 ધરતી સ્ત્રી. (સં. ધરત્રી) પૃથ્વીની સપાટી (૨) જમીન
 ધરતીકંપ પું. ધરતી ડોલવી તે; ભૂકંપ
 ધરપકડ સ્ત્રી. (ધરવું+પકડવું) કામદાથી પકડવું તે;
 ગિરફતારી (૨) પકડાપકડી [(૨) ધીરજ
 ધરપત સ્ત્રી. (ધર = ધરાવું + તૃપ્તિ) ધરાવાપણું; સંતોષ
 ધરબવું સ.કિ. ધરવવું (૨) ઠાંસવું; જમીનમાં ખોદેલા
 ખાડામાં વાંસ વળી વગેરે મૂકી પૂળ કે રોડના ટુકડા
 નાખી કોશથી દબાવી દેવું
 ધરબોળ ન. (સં. દ્રલ = પાણીનો ધરો. આ ધરામાં બોળી
 દેવું - દ્રલબોળ - ધરબોળ) પ્રલપ; સત્યાનાશ (૨)
 સાવ ઊંડું મારવું એ
 ધરમ પું. ધર્મ (૨) ફરજ
 ધરમધકકો પું. નકામો કેરો
 ધરમશાળા સ્ત્રી. (સં. ધર્મશાલા) ધર્મશાળા
 ધરમૂળ ન. (ધર+મૂળ) છેક શરૂઆત; તદન પ્રારંભ
 ધરવ પું. સંતોષ; પર્વ
 ધરવવું સ.કિ. ('ધરાવું'નું પ્રેરક) સંતોષવું; તૃપ્ત કરવું
 ધરવું સ.કિ. (સં. ધરતિ, પ્રા. ધરઈ) સાહવું; પકડવું (૨)
 પહેરવું (૩) ધારણ કરવું (વેષ, જન્મ) (૪) પાસે

ધરા]

૪૩૯

[ધર્મપિતા

મૂકવું; ની આગળ રજૂ કરવું (પ) સંતોષવું; તૃપ્ત કરવું (દ) ઝીલવું
 ધરા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી; ભોંય; ધરતી
 ધરાતલ (સં.) (જ) ન. પૃથ્વીની સપાટી
 ધરાધર પું. (સં.) ધરણીધર (રોષનાગ, વિષ્ણુ)
 ધરાધરી સ્ત્રી. ('ધર' ઉપરથી) શરૂઆત
 ધરાધરી કિ.વિ. સાથે; જોડે (૨) ધરા (૩) સુખ્યાં; પણ
 ધરાભોળ ન. (દ્રલભોળ = ધરામાં ભોળવું ઉપરથી)
 ધરભોળ; પ્રલય; સત્યાનાશ [સાવ; તદ્દન
 ધરાધર કિ.વિ. (સર. ધરાધર) અલબત્ત; અવશ્ય (૨)
 ધરાધર પું. (સં. ધરા ઉપરથી) વાહનમાં ધૂસરી આગળ
 વધારે ભાર હોવાપણું ('ઉલાળ'થી ઊલટું) (૨)
 અગ્રણી; આગેવાન
 ધરાવવું સ.કિ. (સં. ધૃ-ધર) 'ધરવું', 'ધરાવું' કે 'ધારવું'નું
 પ્રેરક (૨) નૈવેદ્ય કરવું; દેવ આગળ ધરવું
 ધરાવું અ.કિ. (સં. પ્રાપ્તિ, પ્રા. પ્રાઉ) તૃપ્ત થવું; સંતોષ
 પામવો; ધરવ થવો
 ધરાળ પું. જુઓ 'ધરા'
 ધરાશ(શા)યી (સં.) વિ. જમીનદોસ્ત
 ધરિત્રી સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી; ધરા; ધરણી; ભૂમિ
 ધરી સ્ત્રી. (સં. ધર, પ્રા. ધરી) વાહનની લકી; આંસ
 (૨) પૃથ્વી કે ખગોળની ધરી - ઉત્તર દક્ષિણ સાંધતી
 કલ્પિત સુરેખા [ઉછેરેલા રોપા
 ધર પું. ભ.વ., ન. (સં. તર) ઉખાડીને રોપવા માટે
 ધરવાડિયું ન. ધરું કરવા માટેનું ખેતર [(પાણીનો)
 ધરો પું. (સં. દ્રદ - દ્રલ) ઊંડો ખાણે (ખાસ કરીને
 ધરો પું. (ધરી ઉપરથી) જેની બે બાજુ પૈડાં પરોવાય છે
 તે ગાડાની આડી [ધાસ; દૂર્ધવા; ધ્રો
 ધરો સ્ત્રી. (સં. દૂર્વા, અપ. દ્રાવેઉ - દોવઉ) એક જાતનું
 ધરોઆઠમ સ્ત્રી. દરોઆઠમ; દૂર્વાજમી; ભાદરવા સુદ
 આઠમ - એક પર્વ [વારસો
 ધરોહર સ્ત્રી. (હિં.) થાપણ; અનામત (૨) સાંસ્કૃતિક
 ધર્મ પું. (સં.) નીતિ, સદાચાર વિશેનું તથા મરણ,
 સંપ્રદાય, ઈશ્વરાદિ ગૃહ તત્ત્વો વિશેનું જ્ઞાન, શ્રદ્ધા કે
 માન્યતા (૨) શાસ્ત્રોક્ત વિધિનિષેધ - આચાર (૩)
 પુણ્ય; દાન (૪) કરજ; કર્તવ્ય (૫) ચાર પુરુષાર્થ-
 માંનો એક (૬) ગુણ; લક્ષણ; સ્વભાવ (૭) ધર્મરાજ;
 યુગિજિર (૮) જગતના સર્વચેતન પદાર્થો તરફ
 સમભાવ (૯) આત્મદર્શન તરફ ગતિ (૧૦) ધર્મરાજ
 ધર્મઋણ ન. (સં.) ધર્મ સમજને પાણું આપવાની સમજથી
 અપાતું ઋણ [ઉદારતા
 ધર્મઔદાર્ય ન. (સં.) ધર્મો વચ્ચે અથવા ધર્મના વિષયોમાં
 ધર્મકથા સ્ત્રી. (સં.) ધાર્મિક બોધ આપતી કથા; ધાર્મિક કથા
 ધર્મકર્મ ન. (સં.) ધર્મયુક્ત-ધર્મનું કામ

ધર્મકામ વિ. (સં.) ધર્મની ઈચ્છા રાખનારું; ધાર્મિક
 વૃત્તિઓવાળું
 ધર્મકૃત્ય ન. (સં.) ધર્મકર્મ; ધર્મક્રિયા
 ધર્મક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) ધર્મસંબંધી વિધિ
 ધર્મક્ષેત્ર ન. (સં.) પવિત્ર સ્થળ - ધામ
 ધર્મગુરુ પું. ધર્મની દીક્ષા દેનાર કે તે ઉપદેશ દેનાર ગુરુ
 ધર્મગોપ્તા પું. (સં.) ધર્મનું રક્ષણ કરનાર પુરુષ
 ધર્મગ્રંથ પું. (સં.) જેમાં ધર્મનું નિરૂપણ હોય તેવો ગ્રંથ;
 પવિત્ર પુસ્તક
 ધર્મચક્ર ન. (સં.) ધર્મનું સામ્રાજ્ય કે પ્રસાર; ધર્મનું પ્રવર્તન
 ધર્મચક્ર-પ્રવર્તન ન. ધર્મનો પ્રચાર; તેનું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તવું
 તે; ધર્મપ્રચાર
 ધર્મચર્યા સ્ત્રી. (સં.) ધર્મની કે ધાર્મિક ચર્યા [(પત્ની)
 ધર્મચારિણી વિ., સ્ત્રી. (સં.) ધર્મ પ્રમાણે ચાલનારી
 ધર્મચારી વિ. (સં.) ધર્મ પ્રમાણે ચલાનારું
 ધર્મચુસ્ત વિ. (સં.) ધર્મની બાબતોમાં સખત આગ્રહી
 ધર્મજગૃતિ સ્ત્રી. (સં.) ધર્મની બાબતમાં જાગૃતિ
 ધર્મજિજ્ઞાસા સ્ત્રી. (સં.) ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજવાની
 જિજ્ઞાસા
 ધર્મજ વિ. (સં.) ધર્મને-ધર્મશાસ્ત્રને જાણનારું ['બિગટે'
 ધર્મજનૂની વિ. ધાર્મિક બાબતોમાં જનૂનવાળું; અતિ ધર્મીય;
 ધર્મદારા સ્ત્રી. (સં.) ધર્મપત્ની; પત્ની [તે
 ધર્મદીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) ધર્મની કોઈ દીક્ષા - તે સ્વીકારવો
 ધર્મદૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ધાર્મિક કે ધર્મ વિશે દૃષ્ટિ; ધર્મબુદ્ધિ
 ધર્મદેશના સ્ત્રી. (સં.) ધર્મનો ઉપદેશ
 ધર્મદ્રોહ પું. (સં.) ધર્મનો કે કર્તવ્યનો દ્રોહ
 ધર્મદ્રોહી વિ. ધર્મનો દ્રોહ કરનારું
 ધર્મદેષ પું. (સં.) ધર્મ-ધર્મ વચ્ચેનો દેષ; સાંપ્રદાયિક વિદેષ
 ધર્મધુરંધર વિ. પું. ધર્મની બાબતમાં અગ્રેસર; આગેવાન
 ધર્મધ્વજ પું. (સં.) ધર્મની ધ્વજ (૨) (લા.) ધર્મને નામે
 પાખંડ કરનાર
 ધર્મનાથ પું. (સં.) જેનોના વર્તમાન ઓવીસ તીર્થંકરોમાંના
 પદરમા
 ધર્મનિરપેક્ષ વિ. બિનસાંપ્રદાયિક; પોતાનો કોઈ ધર્મ કે
 સંપ્રદાય નહિ પણ વિવિધ ધર્મો પાળનારા પ્રત્યે
 સમદૃષ્ટિ રાખનારું
 ધર્મનિષ્ઠ વિ. (સં.) ધર્મ ઉપર આસ્થાવાળું
 ધર્મનિષ્ઠા સ્ત્રી. ધર્મ વિશેની આસ્થા [સ્ત્તો
 ધર્મપ(પં)થ પું. (સં.) ધર્મનો પંથ; ધર્મને અનુકૂળ, ધર્મનો
 ધર્મપત્ની સ્ત્રી. (સં.) ધર્મપ્રમાણે-વિધિપૂર્વક થયેલી પત્ની
 ધર્મપરાયણ વિ. (સં.) ધર્મનિષ્ઠ
 ધર્મપરિવર્તન ન. (સં.) ધર્મ બદલવો તે; ધર્માતર
 ધર્મપિતા પું. જન્મથી નહિ પણ ધર્મથી માનેલો પિતા;
 પાલકપિતા

ધર્મપુત્ર/

૪૪૦

[ધર્મિષ્ઠ

ધર્મપુત્ર પું. (સં.) (વિષયને વશ થઈને નહિ પણ) ધર્મ સમજી ઉત્પન્ન કરેલો પુત્ર (૨) જન્મથી નહિ પણ ધર્મની માનેલો પુત્ર; દત્તક પુત્ર [તેવો ગ્રંથ ધર્મપુસ્તક ન. (સં.) ધર્મગ્રંથ, જેમાં ધર્મનું નિરૂપણ હોય ધર્મપ્રચાર પું. (સં.) (અનુક) ધર્મનો પ્રચાર ધર્મપ્રચારક વિ., પું. (સં.) ધર્મપ્રચાર કરનાર; 'મિશનરી' ધર્મપ્રવર્તક પું. ધર્મ પ્રવર્તવનાર(સમજીને માનેલો ભાઈ ધર્મભંધુ, ધર્મભાઈ પું. પોતાના ધર્મનો માણસ (૨) ધર્મ ધર્મભુદ્ધિ સ્ત્રી. ધર્મની સમજ; ધર્મદંષ્ટિ; ધર્મધર્મની વિવેકશક્તિ [પોતાના ધર્મની સ્ત્રી ધર્મભગિની સ્ત્રી. (સં.) ધર્મ સમજીને માનેલી બહેન (૨) ધર્મભાન ન. (સં.) ધર્મ કે કર્તવ્ય વિશેનું ભાન-તેની સમજ ધર્મભાવના સ્ત્રી. ધર્મની ભાવના; ધર્મભુદ્ધિ [પાપભીરુ ધર્મભીરુ વિ. (સં.) ધર્મથી ડરીને વર્તનાર-ચાલનાર; ધર્મભૂમિ(-મી) સ્ત્રી. (સં.) પવિત્ર ભૂમિ ધર્મભ્રષ્ટ વિ. ધર્મમાંથી ચળેલું - પતિત ધર્મમાર્ગ પું. (સં.) ધર્મનો કે ધાર્મિક રસ્તો ધર્મમીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) ધર્મ અને અધર્મની ચર્ચા; ધર્મના સ્વરૂપની ચર્ચા [અનુસાર કરેલું યુદ્ધ (૩) જેહાદ ધર્મયુદ્ધ ન. ધર્મ ખાતર કરેલું યુદ્ધ (૨) યુદ્ધના નિયમો ધર્મરક્ષક વિ. (સં.) ધર્મનું રક્ષણ કરે કે તેમાં મદદરૂપ એવું [તે સાચવવો તે ધર્મરક્ષા સ્ત્રી. (-ક્ષણ) ન. (સં.) ધર્મનું રક્ષણ કરવું તે- ધર્મરાજ, (-જા) પું. (સં.) ધર્મરાજ (૨) યુધિષ્ઠિર [વહીવટ ધર્મરાજ ન. નીતિના સિદ્ધાંતોના પાલનથી ચાલતો રાજ- ધર્મલાભ પું. (સં.) ભિક્ષા માગનાર સાધુનો 'ધર્મનો લાભ ધાર્યો' એવો આશીર્વાદ (જૈન) (૨) ધાર્મિકતાની પ્રાપ્તિ-ધાર્મિકતાનો ગુણ વધવો તે ધર્મલોપ પું. (સં.) ધર્મનો લોપ; અધર્મ; ધાર્મિક આચાર- વિચારનો ત્યાગ ધર્મવક્તા પું. (સં.) ધર્મપ્રચારક; ધાર્મિક પ્રવચન આપનાર ધર્મવચન ન. (સં.) ધાર્મિક કે ધર્મયુક્ત વચન કે વાક્ય; ધર્મનો ઉપદેશ ધર્મવાક્ય ન. (સં.) ધાર્મિક કે ધર્મયુક્ત વચન કે વાક્ય ધર્મવિદ પું. (સં.) ધર્મના વિષયનો જ્ઞાણકાર (૨) ધર્મના તત્ત્વોને જાણનારું; ધર્મજ [વિધિ ધર્મવિધિ પું. સ્ત્રી. (સં.) ધર્મની વિધિ; ધર્મક્રિયા; ધાર્મિક ધર્મવિમુખ વિ. (સં.) ધર્મ તરફથી મુખ ફેરવી લેનારું ધર્મવિરુદ્ધ વિ. (સં.) ધાર્મિક સિદ્ધાંતો અને પ્રણાલીથી પ્રતિકૂળ; પાખંડી ધર્મવીર પું. (સં.) ધર્મકાર્યમાં વીર (૨) શહીદ (૩) ધર્મનિષ્ઠા અથવા સદ્ગુણમાંથી ઊપજતો વીરરસ ધર્મવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ધર્મની વૃત્તિ; ધાર્મિક વલણ; સારાસાર બુદ્ધિ

ધર્મવેત્તા પું. ધર્મવિદ; ધર્મ અંગેનું જ્ઞાન ધરાવનાર; ધર્મજ ધર્મશાસ્ત્ર ન. (સં.) ધર્મનું જ્ઞાન આપનાર શાસ્ત્ર ધર્મશાળા સ્ત્રી. મુસાફરખાનું; જ્યાં ધાર્મિકોને રહેવાની સવલત હોય તેવું સ્થળ ધર્મશાસ્ત્રી પું. (સં.) ધર્મશાસ્ત્ર જાણનાર ધર્મશીલ વિ. (સં.) ધર્મિષ્ઠ; ધાર્મિક આચરણની આદતવાળું ધર્મશ્રદ્ધા સ્ત્રી. (સં.) ધાર્મિક શ્રદ્ધા ધર્મસભા, (-માજ) સ્ત્રી., પું. (સં.) ધર્મના ધોરણ પર રચાયેલો સમાજ કે મંડળ [પ્રસંગ ધર્મસંકટ ન. જેમાં ધર્મઅધર્મની સૂઝ ન પડે એવો કઠણ ધર્મસંધ પું. (સં.) ધર્મના પ્રેરક બળથી સંગઠિત થયેલા કે પડાયેલા સંધ કે તે ધર્મના અનુયાયીઓનું મંડળ; ધર્મસંગઠન; ધર્મસમાજ [કે ફાંટો ધર્મસંપ્રદાય પું. (સં.) ધર્મનો કે ધાર્મિક સંપ્રદાય - પંથ ધર્મસંસ્થાપક પું. (સં.) ધર્મની સ્થાપના કરનાર; ધર્મપ્રવર્તક [કરવી તે; ધર્મચક્રપ્રવર્તન ધર્મસંસ્થાપન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) ધર્મની સ્થાપના ધર્મસંહિતા સ્ત્રી. (સં.) ધર્મશાસ્ત્ર, જેમ કે, મનુસ્મૃતિ વગેરે ધર્મસુધારક વિ., પું. (સં.) ધર્મસુધારો કરનારું; ધર્મમાં પ્રવેશોમાં દૂષણો દૂર કરનાર [ધર્મશોધન ધર્મસુધારણા સ્ત્રી. (સં.) ધર્મમાં સુધારો કરવો તે; ધર્મસુધારો પું. ધર્મમાં સુધારો; ધર્મસુધારણા; 'રેકર્મેશન' ધર્મસૂત્ર ન. (સં.) ધર્મનું સૂત્ર (૨) ધર્મશાસ્ત્રનો સૂત્રગ્રંથ ધર્મ સ્વાતંત્ર્ય ન. (સં.) પોતપોતાનો ધર્મ આચરવાનું સ્વાતંત્ર્ય; ધર્મની બાબતમાં સ્વતંત્રતા [તે ધર્મચારણ ન. (ધર્મ + આચરણ) ધર્મને અનુસરીને ચાલવું ધર્મચાર્ય પું. ધર્મગુરુ (૨) સંપ્રદાયના આચાર્ય ધર્મશા પું. (સં.) ધાર્મિક આજ્ઞા [માણસ ધર્માત્મા વિ. (૨) પું. (સં.) ધર્મિષ્ઠ માણસ; ધર્મનિષ્ઠ ધર્મદા વિ. દાનમાં આપેલું (૨) ધર્મદાને અંગેનું ધર્મદોષ પું. ધર્મ તથા પુણ્ય યામ એ હેતુથી અપાયેલું દાન; સખાવત ધર્મધિકાર પું. (સં.) ધર્મની બાબતમાં સત્તા-અધિકાર ધર્મધિકારી પું. (સં.) ધર્મની બાબતમાં દેખરેખ રાખનાર અધિકારી; ન્યાયાધીશ [(૨) ન્યાયાધીશ ધર્માધ્યક્ષ પું. (સં.) ધર્મની બાબતોનો અધ્યક્ષ; ધર્મચાર્ય ધર્મનુશાસન ન. (સં.) ધર્મનુસાર ચાલતું શાસન ધર્માભિમાન ન. ધર્મ માટેનું અભિમાન ધર્માલય ન. ધર્મસ્થાન; મંદિર (૨) મઠ ધર્માસન ન. ધર્મનું આસન; ન્યાયાસન ધર્મતર ન. (ધર્મ + અંતર) ધર્મ બદલવો તે; એક ધર્મ છોડી બીજા ધર્મમાં પ્રવેશવું તે [ધર્મજડ ધર્માધ વિ. ધર્મની બાબતમાં અવિચારી આગ્રહવાળું; ધર્મિષ્ઠ વિ. (સં.) ધર્મ પ્રમાણે ચાલનાર; ધર્મપરાયણ

-ધર્મી

૪૪૫

/ધાતુપુષ્ટિ

-ધર્મી વિ. (સં.) અમુક ધર્મ કે ગુણવાળું (૨) ધર્મિષ્ઠ (૩)
 ધર્મને લગતું (બહુધા સમાસને અંતે. ઉદા. જૈનધર્મી)
 ધર્મન્ત્ર પું. (સં.) ધર્મરાજ
 ધર્મચર પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 ઓગણીસમા
 ધર્મોદય પું. (સં.) ધર્મનું કે ધાર્મિક ઉત્થાન-ઉદ્ભવ; ધાર્મિક
 જાગૃતિ અને ઉન્નતિ; 'રેફર્મેશન'
 ધર્મોપદેશ પું. (સં.) ધર્મસંબંધી ઉપદેશ
 ધર્મોપદેશક પું. ધર્મોપદેશ કરનાર
 ધર્મ્ય વિ. (સં.) ધર્મને અનુસરતર; ધર્મવાળું; ન્યાયી
 ધવ પું. (સં.) પતિ; પત્ની ['ધાવણું'નું પ્રેરક; ધવાડવું
 ધવડા(રા)વડું સ.કિ. (સં. ધે, પ્રા. ધાવ ઉપરથી)
 ધવલ (સં.), (-ળ) વિ. ધોળું; શ્વેત, સફેદ રંગનું (૨)
 નિર્મળ; શુદ્ધ; સ્વચ્છ
 ધવલગિરિ પું. (સં.) હિમાલયનું એક હિયામાં હિંચું શિખર
 ધવલમંગલ, (-ળ) ન.બ.વ. ધોળમંગળ; ધોળ અને
 માંગલિક ગીતો; લગ્ન વખતનાં ગીતો
 ધવા સ્ત્રી. (દે. ધવ્ય=વેગ) તંદુરસ્તી; શક્તિ (૨) સારી
 દશા (૨) સંતોષ; તુષ્ટિ [કિ.વિ. ત્વરાથી; ઝડપથી
 ધસમસ સ્ત્રી. (ધસવું ઉપરથી) દોડયામ; ઉતાવળ (૨)
 ધસમસવું અ.કિ. ધસમસ કરવી (૨) દોડીને ધસી આવવું
 ધસવું અ.કિ. (સં. ધ્વસતિ, પ્રા. ધસઈ) જોશથી આગળ
 જવું (૨) સામે ધવું
 ધસારો પું. ધસવું તે; હલ્લો
 ધંખના સ્ત્રી. ઝંખના (૨) ધ્યાન; કાળજી
 ધંખવું સ.કિ. ઝંખવું; આતુરતાપૂર્વક યાદ કરવું
 ધંતર ન. (સં. તંત્ર ઉપરથી) જદુ; તાંત્રિક પ્રયોગ (૨)
 પૂતી લેવાની કળા
 ધંતરમંતર ન. (સં. તંત્રમંત્ર) ધંતર અને મંતર; મંત્રસાધના;
 જાદુ-પ્રયોગ (૨) પૂતી લેવાની કળા; વંચના
 ધંતૂરો પું. (સં. ધનૂર) એક વનસ્પતિ; ધતૂરો
 ધંધાકીય વિ. ધંધાને લગતું [કારીગર; કસબી
 ધંધાદાર વિ. ધંધાવાળું (૨) ઉદ્યોગી (૩) પું. વેપારી (૪)
 ધંધાદારી વિ. ધંધાદાર; ધંધો કરનારું; 'પ્રોફેશનલ'
 ધંધાદારી સ્ત્રી. ધંધો; ઉદ્યમ; રોજગાર ચલાવવાપણું
 ધંધાભાઈ પું. પોતાના જેવો-સમાન ધંધો કરનાર ખાણસ
 ધંધાથી વિ. ધંધાદારી; ઉદ્યોગી; ધંધો શોધવા મથતું
 ધંધાઈ કિ.વિ. ધંધાને માટે
 ધંધાવેરો પું. ધંધા ઉપર લેવાતો વેરો; 'પ્રોફેશન ટેક્સ'
 ધંધો પું. (સં. ધન્ય, પ્રા. ધંધા) ઉદ્યમ; હુનાર; રોજગાર;
 પ્રવૃત્તિ (૨) વેપાર (૩) જેમાંથી વળતર મળે તેવું કામકાજ
 ધંધોપાણી ન. વેપારવજાજ; કામકાજ; ધંધોધાપો
 ધંધોધાપો, ધંધોરોજગાર પું. ધંધો ને રોજગાર
 ધા પું., સ્ત્રી. (સં. ધાવય, પ્રા. ધાસ) મદદ માટેનો પોકાર

-ધા (સં.) પ્રત્યય. 'પ્રકારે, રીતે' અર્થમાં શબ્દને અંતે. ઉદા.
 અનેકધા.
 ધાઈ સ્ત્રી. (ધાવવું ઉપરથી) સ્તન; થાન
 ધાક પું., સ્ત્રી. (દે. દવક્ક = ભવથી ધડકવું) ડર; બીક
 (૨) અંકુશ (૩) (લા.) દોર; સત્તા
 ધાક સ્ત્રી. બહેરાપણું; બહેરાશ
 ધાકડો પું. શાકભાજી વેચવાનો ધંધો કરનારો; કાણિયો
 ધાકધમકી સ્ત્રી. ધાક અને ધમકી; ડરાવવું અને ધમકાવવું
 તે; ઠપકો
 ધાકધમાક સ્ત્રી. દોરદમામ; પ્રભાવ
 ધાગડિયાં ન.બ.વ., (-યો) પું. તોફાન; મસ્તી; ઉદ્યમાત
 બાગડી સ્ત્રી. ધાગાની ગોદડી; ધડકી [(૨) દોરો; તાંતણો
 ધાગો પું. (દે. ધરગ્ગ=કપાસ) જૂનું કાંટેવું લૂગડું; ચીથરું
 ધાટી સ્ત્રી. રીત; ઢબ; શૈલી (૨) ગતિ; ચાલ
 ધાડ સ્ત્રી. (સં. ધાટી, પ્રા. ધાડી) લૂંટારાની ટોળીનો
 હુમલો-હલ્લો (૨) દરોડો (૩) (લા.) ઉતાવળ
 ધાડપાડુ પું. ધાડ પાડનારો; લૂંટારો
 ધાડવું અ.કિ. ગર્જના કરવી; ત્રાડ પાડવી
 ધાડસ સ્ત્રી. નીંડર સાહસિકતા; ધસી જવાનું ધૈર્ય
 ધાડાંશાહી સ્ત્રી. ધાડાઓનું રાજ્ય; ટોળાશાહી (૨) સંયમ
 વગરના લોભોનું શાસન
 ધારિયું ન. ધાડું; મોટું ટોળું (૨) ઉતાવળ
 ધારિયો પું. ધાડ પાડનાર લૂંટારો
 ધાડું ન. મોટું ટોળું (૨) ધાડ
 ધાણા પું.બ.વ. (સં. ધાનક, પ્રા. ધાણા) એક મસાલો
 ધાણાજીવું ન. ધાણા અને ઝરાનો દળી કે ખાંડીને કરેલો
 ભૂકો [મુખવાસની એક વસ્તુ
 ધાણાદાળ સ્ત્રી. ધાણાની મીઠું ચડાવેલી શેકેલી દાળ,
 ધાણિયો પું. રજાઈ (૨) ધાણી શેકવાનું કપાડું
 ધાણિયું વિ. ('ધાણી' પરથી) થોડા કસ અને વાકવાળું
 (અનાજ; ગુંદર)
 ધાણી સ્ત્રી. (સં. ધાના) શેકવાથી ફૂટેલા અનાજના દાણા
 ધાત સ્ત્રી. (ધાતુ પરથી) વીર્ય; શુક [નો પાડો
 ધાત સ્ત્રી. કોષ્ટક; કોઠામાં મૂકેલી યાદી (૨) ધાગિયો; આંક-
 ધાત સ્ત્રી. રીત; પ્રકાર; ભેદ
 ધાતવું અ.કિ. ફાવવું; અનુકૂળ આવવું (૨) છાજવું
 ધાતા પું. (સં.) શ્રદ્ધા (૨) સરજનહાર; પરમેશ્વર
 ધાતુ પું. (સં.) કિયાપદનું મૂળ રૂપ (૨) સ્ત્રી. ખનિજ
 દ્રવ્ય (૩) શરીરનાં સાત દ્રવ્યોમાંનું દરેક (રસ, રક્ત,
 માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા અને શુક્ર) (૪) વીર્ય
 ધાતુશય પું. (સં.) વીર્યનો ધટાડો
 ધાતુપાઠ પું. કિયાપદોનાં મૂળ રૂપોની યાદી
 ધાતુપાત્ર ન. (સં.) ધાતુનું વાસણ [પોષણ
 ધાતુપુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) વીર્યની પુષ્ટિ; શરીરમાંની ધાતુઓનું

ધાતુવાદી]

૪૪૨

[ધારાધોરણ

ધાતુવાદી પું. (સં.) ધાતુઓ વિશે જ્ઞાન ધરાવનારો (૨)
 ક્રિમિધાગર
 ધાતુવિકાર પું. (સં.) વીર્યનો વિકાર; એક રોગ; ધાતુબગાડ
 ધાતુવિદ્યા સ્ત્રી. (-જ્ઞાન) ન. (સં.) ધાતુઓ વિશેની વિદ્યા,
 વિજ્ઞાન કે શાસ્ત્ર; 'મેટેલર્જી'
 ધાતુશુદ્ધિ સ્ત્રી., ધાતુશોધન ન. (સં.) કાચી ધાતુને ભઠ્ઠીમાં
 તપાવી ચોખ્ખી કરવી-શોધવી તે; ખનિજ ધાતુઓનું
 શુદ્ધિકરણ; 'સ્મેલ્ટિંગ' [એકરસકરી જોડવા; 'હેલિંગ'
 ધાતુ-સંધાન ન. (સં.) ગરમી આપી ધાતુના છેડા કે સાંધા
 ધાતુસાધિત વિ. (સં.) ધાતુ પરથી બનાવેલું (વ્યા.)
 ધાતુસામ્ય ન. (સં.) શરીરની ધાતુઓ પ્રમાણસર હોવી
 તે; આરોગ્ય
 ધાત્રી સ્ત્રી. (સં.) દાઈ; ધાવ; બરદાસી (૨) પૃથ્વી
 ધાત્રીફલ(-ળ) ન. આમળું [શબ્દાર્થ
 ધાત્વર્થ પું. (સં.) મૂળ ધાતુ પરથી નીકળતો અર્થ; મૂળ
 ધાન ન. (સં. ધાન્ય; પ્રા. ધન્ય) અનાજ; ધાન્ય
 ધાનિયું વિ. રાંધેલું અનાજ ખાનારું કે તે ખાધે તુમિ લાગે
 એવી દેવવાળું (૨) ન. ગરમું; રાંધેલું ધાન રાખવાનું
 વાસણ
 ધાન્ય ન. (સં.) ધાન; અનાજ [ખાઈ જીવનારું
 ધાન્યા(નૈકા)હારી વિ. નિરામિષાહારી; માત્ર અનાજ
 ધાપ સ્ત્રી. ઉતાવળમાં થયેલી ભૂલ (૨) થાપ; છેતરપિંડી;
 ફરેબ (૩) ચોરી (૪) ગપ; ડિંગ [છેતરનાર
 ધાપબાજ વિ. દગલબાજ; ફરેબી; થાપ ખવરાવનાર;
 ધાપમારુ વિ. જૂઠી વાત કહેનાર; ગમ્પીદાસ [અનુન્ય
 ધાપલાં ન.બ.વ. રિસાપેલાં ને કરવામાં આવતું મનામણું;
 ધાપણું ન. ખુશામત (૨) ચાડીચૂગલી (૩) વિ.
 ખુશામતખોર (૪) સાચા-જૂઠું કરનાર (૫) ચાડિયું
 ધાખડધિ(-ધી)ગું વિ. લટ; પુચ્છ; જોરાવર (૨) તોફાની
 ધાખડણું સ.કિ. ધાપ મારવી; ઠગી લેવું; છેતરવું (૨)
 મારવું; ઢીબવું
 ધાખળ(-ળી) સ્ત્રી. કામળી; પાતળો ધાખળો
 ધાખળો પું. કામળો; જાડ ઊનનું બનૂંસ [નારો મજૂર
 ધાખાવાળો પું. દૂધનું ધાણું ઊંચકનારો દૂધવાળો કે છોંટીપ-
 ધાણું ન. (છાપરાને ઠેકાણે કરેલી) અગાસી; ગચ્ચી (૨)
 ડાથો (૩) દૂધનું મોટી બરછી-ધાટનું વાસણ (૪)
 વાદળથી ઢંકાઈ ગયેલ આકાશની સ્થિતિ
 ધાળો પું. યુનો, પંખોયા વગેરેના રચ્છડને ટીપવો કે તેનો
 ફૂનો (૨) વીશી (૩) (મીઠાઈ કરવા) દૂધ કે ઘી વડે
 મોઈને લોંટનો દાણો પાડવો તે
 ધામ ન. (સં.) રહેવાનું સ્થળ; ધર; ઠામ; ઠેજણું;
 નિવાસસ્થાન (૨) દેવસ્થાન; તીર્થ (૩) ઠામઠેકાણું;
 સ્થાનક; મથક
 ધામણ સ્ત્રી. (સં. ધર્મણ) એક જાડો સાપ; આંધળી ચાકળ

ધામણ સ્ત્રી. તાડ અગર ખજૂરીમાં છેદ પાડવા ચડનારો
 કેડ ઉપર બાંધે છે તે દોરડું [એ (વહાણ)
 ધામણ સ્ત્રી. વહાણમાંની નીચેની સાંધમાંથી પાણી ભરાવું
 ધામણ સ્ત્રી. ધામલા પ્રકારની વાછરડી-પાડી કે ગાય-ભેંસ
 ધામણ સ્ત્રી. કાંઠાને બંધાતું મજબૂત દોરડું (વહાણ)
 ધામણી સ્ત્રી. જાડી-જબરી ભેંસ
 ધામધૂમ(-મી) સ્ત્રી. ભારે તેંધારી; એની ધમાલ; ઉજવણી
 ધામધૂમિયું વિ. ધામધૂમવાળું; ધામધૂમ કરનાર
 ધામધોડ વિ. પાડું લુચ્ચું; ખેપાની [અપાતું વાછરડું-પાડરડું
 ધામણું ન. કન્યા પરણીને સાસરે જઈ પિયર તરફથી બક્ષિસ
 ધામણું પું. ધામલા પ્રકારનો વાછરડો
 ધામી વિ. ધામવાળું; ઠેકાણે સ્થિર થયેલું. [કરિવાયર
 ધામણું ન. પહેલા આજ્ઞામાં કન્યાને અપાતો દાયજ્ઞે;
 ધામો પું. ('ધામ' ઉપરથી) લાંબા વખત માટેનો પડાવ;
 મુકામ; ઉતારો
 ધામણો પું. (દૂધ દોહવાનાં) અવાજની રમઝટ
 ધાર સ્ત્રી. (સં. ધારા) હથિયાર કે ઓજરની તીક્ષ્ણી કોર
 (૨) પ્રવાહી પદાર્થની પાતળી ધારા - શેડ (૩)
 કોરણ; કિનારો; છેડો (૪) ધામણ
 ધારક વિ. (સં.) ધારણ કરનારું (૨) ઉપાડી રાખનારું
 ધારકચેક પું. (સં.+ઈ.) બેરત-ચેક (૨) ધારણ કરનારને
 નાણાં ચૂકવવાનો ચેક
 ધારણ વિ. (સં. કિયાભાવ) પહેરી લેવાની ક્રિયા (૨)
 પકડી રાખવાની ક્રિયા (૩) આધારભૂત હોવું તે
 ધારણ વિ. (સં. કર્તૃવાચક) જવાબદારી ઉઠાવી લેનાર (૨)
 પું. પતિ [ધારણ; ભારવટિયો
 ધારણ સ્ત્રી. તોલ; જોખ (૨) ધીરજ (૩) હિંમત (૪)
 ધારણા સ્ત્રી. (સં.) મનસૂબો (૨) ખ્યાલ; કલ્પના (૩)
 યાદશક્તિ (૪) ધારણ કરવું-ધરવું તે
 ધારણાગત સ્ત્રી. માલની કિંમતમાં છૂટ આપવી-ઓછું લેવું
 તે (કસર કે કમિશન દ્વારા)
 ધારણાધિકાર પું. (સં.) કબજામાં રાખવાનો હક; 'લિયન'
 ધારણાધારણાં વ્રત ન.બ.વ. (સં. ધારણ + ધારણા)
 (શ્રાવણ મહિનામાં) એકાંતરે જમવાનું વ્રત
 ધારદાર વિ. ધારવાળું; તીક્ષ્ણ; તીજું
 ધારવું સ.કિ. (સં. ધારયતિ, પ્રા. ધારઈ) માનવું (૨)
 ઇચ્છવું (૩) અટકળ કરવી (૪) ઝીણી નજરે જોવું
 (૫) નક્કી કરવું (૬) પકડી રાખવું (૭) ધારણ કરવું
 ધારા સ્ત્રી. (સં.) પરંપરા; હાર; પક્તિ (૨) પ્રવાહીની
 ધાર-શેડ (૩) વૃષ્ટિ
 ધારાકીય વિ. ધારા કે કાયદા સંબંધી; કાનૂની; વૈધાનિક
 ધારાગૃહ ન. (સં.) કુવારાની ધારાઓ છૂટે એવી
 સગવડવાળું નાવણિયું; 'શાવરબાથરૂમ' [ની રીત
 ધારાધોરણ ન. કાયદા, નિયમો વગેરે; બંધારણ, કામકાજ-

ધારાપોથી

૪૪૩

[ધીબકારો]

ધારાપોથી સ્ત્રી. કાપદાની પોથી-ચોપડી, કાપદાનું પુસ્તક
ધારાધંત્ર ન. (સં.) જળનો કુવારો
ધારાધોરણ ન. (ધારો + ધોરણ) કાપદાકાનું; અંધારણ
ધારાપોથી સ્ત્રી. કાપદાની ચોપડી; નિયમાવલી
ધારાભાડુ પું. ભ.વ. ધીનીધારેડતાંરેડતાંકરેલા ચૂરમાના લાડુ
ધારાવાઈ, (-ડી) સ્ત્રી. માંગલિક કે ધાર્મિક પ્રસંગે જમીન
પર ગોળાકારે કે સીધી લીટીએ કરવામાં આવતી દૂધની
કે પાણીની ધાર [‘સિચિયલ’]

ધારાવાહિક વિ. હમાવાર; અવિચ્છિન્ન ક્રમ કે ગતિવાળું;
ધારાશાસ્ત્ર ન. ધારાઓ-કાપદાઓનું શાસ્ત્ર [નો નિષ્ણાત
ધારાશાસ્ત્રી પું. કાપદાનો નિષ્ણાત; કાપદાશાસ્ત્રી; ધારાશાસ્ત્ર-
ધારાસભ્ય સ્ત્રી. કાપદા ધનારી સભ્ય; વિધાનસભ્ય
ધારાસભ્ય પું. ધારાભ્યાનો સભ્ય કે સભાસદ
ધારાળું વિ. ધારવાળું; તીક્ષ્ણ પાનાવાળું
ધારાળો પું. કોળી, ઠાકરડા જેવી એક કોમ [‘સ્ત્રી’]
ધારિણી સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી (ર) વિ., સ્ત્રી. ધરનારી
ધારિયું ન. (‘ધાર’ ઉપરથી) એક હથિધાર (ર) એક જાતનું
કાપડ [‘ખાદીધારી, વેશધારી’]

ધારી વિ. (સં.) (સમાસને અંતે) ધારણ કરનારું. ઉદા.
ધારો પું. (સં. ધારક, પ્રા. ધારઅ) રિવાજ; પ્રથા (ર)
કાપદો; નિયમ (૩) મુકરર કરેલો દર (૪) વેરો; કર
ધારોષ્ટ્ર વિ. (સં.) તરતનું દોહેલું; શેડકું
ધાર્મિક વિ. (સં.) ધર્મને લગતું; ધર્મસંબંધી (ર) ધર્મનિષ્ઠ
ધાર્યું વિ. (ધારવું ઉપરથી) ધારેલું; મનસૂબો કરેલું; નક્કી
કરેલું (ર) ન. ધારણા; સંકલ્પ; મનસૂબો
ધાલાવેલી સ્ત્રી. તાલાવેલી; ઉત્કટ અધીરાઈ (ર) માનસિક
અને શારીરિક ભેચેની

ધાવ સ્ત્રી. (સં. ધાત્રી, પ્રા. ધાવી-ધાઈ) બાળકને
ધવડાવવા રાખેલી સ્ત્રી; ધાત્રી [પોકાર
ધાવ પું. (સં. ધાવ્=દોરવું) ધા; ‘ધાઓ’ એમ મદદ માટે
ધાવણ ન. (‘ધાવવું’ ઉપરથી) માનું દૂધ
ધાવણી સ્ત્રી. ધાવણા બાળકને ધાવવાનું રમકડું; ચૂસણી
ધાવણું વિ. ધાવતું; ધાવણ પર રહેતું (ર) તે ઉમરનું (૩)
ન. ધાવતું બાળક

ધાવન ન. (સં.) દોડવું તે; દોડ
ધાવન ન. (સં.) ધોવું તે; પ્રજ્ઞાલન (ર) માંજવું તે
ધાવભાઈ પું. દૂધભાઈ [હોથ તે સ્ત્રી; ધાત્રી
ધાવ-મા સ્ત્રી. માતા સિવાય બીજી સ્ત્રીને બાળક ધાવતું
ધાવડું ન. જેમાં હાથ, મોં, આંખો ઉપર સોજો આવી જાય
છે એવું એક દર્દ (ર) ભયને વખતે વાગતું (૩)
રક્ષણું [કે માદાનું દૂધ પીવું
ધાવડું સ.કિ. (સં. ધાપયતે, પ્રા. ધાવઈ) (બચ્ચાઓ) સ્ત્રી
ધાવડું અ.કિ. (સં. ધાવતિ, પ્રા. ધાવઈ, ધાઈ) દોડવું; મદદ
દોડવું (ર) એકદમ રોગ વ્યાપવો કે આવેગથી

ઉત્પન્ન થવું (ઉદા. ધનુર્વા, શીળસા)
ધાશ(-સ)કો પું. (દે. ધસક) પ્રાસકો; કાળ
ધાસ્તી સ્ત્રી. ડર; દહેશત; બીક; ભય (ર) જોખમ
ધાંખ, (ઠડી) સ્ત્રી. (સં. ધ્વાંશા, પ્રા. ધંબા. સંસ્કૃતમાં
‘ધ્વાલ’ = ‘કાગડો’) ધંખના; ઝંખના; આતુરતા
ધાંખના સ્ત્રી. ઝંખના (ર) પ્યાન; કાળજી
ધાંધલ, (-જ) સ્ત્રી., ન. (સં. ધંધ, પ્રા. ધંધલ) ગરબડ;
ધમાલ; તોફાન; ઉત્તદ્રવ
ધાંધલખોર, ધાંધલિ(-ળિ)યું વિ. ધાંધલ કરનારું [અંધાધૂંધી
ધાંધિયો ન. ગાળા ચાવવા તે (ર) કામ ઠેલવું તે (૩)
ધિક્ ઉદ્ધ. (સં.) ધિકારવાચક ઉદ્ધાર; ફટ
ધિકધિકાવડું સ.કિ. ખૂબ ધિકાવડું
ધિકારો પું. ધિકાવડું કે ધીકવું-ધખવું તે; તાપ; ધખારો
ધિકાવડું સ.કિ. (‘ધીકવું’નું પ્રેરક) ખૂબ ગરમ કરવું (ર)
જોરથી સળગાવડું
ધિકાર પું. (સં.) ક્રિટકાર; ધિક્ કહેવું તે
ધિકારપાત્ર વિ. (સં.) ધિકારને લાયક (ર) નિંદાપાત્ર
ધિકારવું સ.કિ. ધિકાર કરવો (ર) તુચ્છકારવું (૩)
નિંદવું; નિંદા કરવી [એમ
ધિનકટ, (ઠધિનાં) કિ.વિ. (તબલાંનો)એવો અવાજ થાય
ધિધાવડું સ.કિ. ‘ધીબવું’નું પ્રેરક
ધિધાવડું અ.કિ. ‘ધીબવું’નું કર્મણિ
ધિરાણ ન. ધીરવું તે કે તેમાં રોકાયેલ નાણું; ‘કેડિટ’ (ર)
વ્યાજે ધીરેલ રકમ; ‘લોન’ [માજસ
ધિંગડમલ, (-લ) પું. (ધિંગું+મલ) જોરાવર ને ખડતલ
ધિંગાઈ સ્ત્રી. જુઓ ‘ધીંગાઈ’
ધિંગાણું ન. (‘ધિંગું’ ઉપરથી) જુઓ ‘ધીંગાણું’
ધિંગામસ્તી સ્ત્રી. જુઓ ‘ધીંગામસ્તી’
ધિંગું વિ. જુઓ ‘ધીંગું’ [છોકરી; દીકરી
ધી, (ઠડી) સ્ત્રી. (સં.) બુદ્ધિ; મેધા; સમજશક્તિ (ર)
ધીકડી સ્ત્રી., (-ડું) ન. (‘ધીકવું’ ઉપરથી) સહેજ ગરમી;
ઝીસો તાવ
ધીકતી ધરા શ.પ્ર. શરૂના હાથમાં કઈ ન આવે તે માટે
પોતાનાં સ્થાનોને સળગાવી મૂકવાની ચાલ ચાલવી તે
ધીકતું વિ. (‘ધીકવું’નું વ.કૃ.) ધગધગતું (ર) જોશભેર
ચાલતું; આબાહ
ધીકધીકતું વિ. (‘ધીકતું’ ઉપરથી) ધગધગતું; ખૂબ ગરમ
ધીકવું અ.કિ. (સં. ધશ્ય, પ્રા. ધાકખ) ધગધગતું; ખૂબ
તાપવું કે બળવું
ધીટ, (-ઠ) વિ. (સં. ધૂષ, પ્રા. ધિટ્ઠ) સહનશીલ (ર)
નીડર (૩) ખંધું; પકડું; નફકટ; ધૂષ [ખંધાઈ
ધીટ(-ઠ)તાસ્ત્રી. નીડરતા; સહનશીલતા (ર) ધીરપણું (૩)
ધીબ કિ.વિ. એવા અવાજથી (ર) સ્ત્રી. ધીબવું તે
ધીબકારો પું. ધીબ એવો અવાજ

ધીબકો]

૪૪૪

[કુસમુસ

ધીબકો પું. મુક્કો; ગાદો (૨) કીબો
 ધીબવું સ.કિ. ધીબધીબ મારવું (૨) કીબવું
 ધીબા(-બો)ધીબ કિ.વિ. એવા અવાજથી
 ધીમર પું. (સં. ધીવર) ધીમર; માછી
 ધીમંત, ધીમાન વિ. (સં.) બુદ્ધિમાન
 ધીમાશ સ્ત્રી. ધીમાપણું
 ધીમું વિ. (સં. ધીમાન, પ્રા. ધીમ) હળવું; ધીરું (કિયાની
 ગતિ, વેગ, અવાજ વગેરેમાં) (૨) ઉચ્ચ નહિ એવું;
 શાંત (જેમ કે, ગરમી, સ્વભાવ) (૩) ઠંડું (સ્ફૂર્તિ,
 ચપળતા, શ્રેષ્ઠ વગેરેમાં)
 ધીમે, (ઠથી) કિ.વિ. ધીરેથી; આસ્તે; હળવે
 ધીર વિ. (સં.) ધૈર્યવાન; અડગ; સ્થિર (૨) ગંભીર; ઠરેલ
 ધીર સ્ત્રી. (સં. ધૈર્ય, પ્રા. ધીર) ધીરજ (૨) ભરોસો; પતીજ
 ધીરગંભીર વિ. (સં.) શાંત અને નિશ્ચયી; ધીરજવાળું તેમ
 જ ભદ્ર પ્રકૃતિનું; સર્વથા ઉછાંછળું નહિ તેવું
 ધીરજ સ્ત્રી. (સં. ધૈર્ય, પ્રા. ધિરિઅ, ધિરિજજ) આકળું,
 ઉતાવળું ન થવાનો ભાવ (૨) ધૈર્ય; હિંમત; ધીરપણું;
 ખામોશી
 ધીરજવાન વિ. ધીરજવાળું; ધીર
 ધીરતા સ્ત્રી. (સં.) ધીરજવાળા હોવું તે; ધીરજ
 ધીરમાર સ્ત્રી. (ધીરવું+ધારવું) વ્યાજે નાણાં આપવાં તે
 (૨) લેવડદેવડ; શરાફી
 ધીરપ સ્ત્રી. (સં. ધીરત્વ, પ્રા. ધીરપા) ધીરજ
 ધીરમ સ્ત્રી. પૃથ્વી [નાયકનો એક પ્રકાર
 ધીરલલિત વિ. ધીર અને લલિત (૨) પું. (નાટ્યમાં)
 ધીરવું સ.કિ. (સં. ધીરપ, પ્રા. ધીર) ભરોસો રાખવો (૨)
 વિશ્વાસે સોંપવું; ભરોસે સોંપવું (૩) ઉછીનું કે વ્યાજે
 આપવું [એક પ્રકાર
 ધીરા વિ., સ્ત્રી. 'ધીર'નું સ્ત્રીલિંગ (૨) સ્ત્રી. નાયિકાનો
 ધીરાશ સ્ત્રી. ધીરપ; ધીરાપણું
 ધીરું વિ. (સં. ધીર, પ્રા. ધીરઅ) ધીમું (૨) ધીરજવાળું
 ધીરે, (ઠથી, ઠધીરે) કિ.વિ. ધીમેધીમે કે ધીરતાથી;
 આસ્તેઆસ્તે [(૨) પું. એક પ્રકારનો નાયક (કા.)
 ધીરોદાત વિ. (સં.) ધીર સ્વભાવનો અને ઉમદા પ્રકૃતિનો
 ધીરોદત વિ. ધીર સ્વભાવનો પણ ઉછાંછળો (૨) પું.
 એક પ્રકારનો નાયક (કા.શા.)
 ધીવર પું. (સં.) ધીમર; ધીમર (૨) ખલાસી; નાવિક
 ધીશ પું. (સં. ધિ + ઈશ) વિદ્વાન; ભારે બુદ્ધિમાન
 ધીશ પું. રાજા; અધિપતિ [મચેલી લડાઈ
 ધી(-ધિ)ગાઈ સ્ત્રી. ધીંગાપણું (૨) ધિંગાણું; શ્રેષ્ઠમાં
 ધી(-ધિ)ગાણું ન. શ્રેષ્ઠમાં મચેલી લડાઈ
 ધી(-ધિ)ગામસ્તી સ્ત્રી. ધિંગામસ્તી; તોફાન
 ધી(-ધિ)ગું વિ. જાડું; મજબૂત; લઘ [‘ચવડ’
 ધીંહરું ન. હળમાંનો નીચેનો લાકડાનો ત્રિકોણાકાર ભાગ;

પુક્કડ ન. નરખું; તખલું [ધરધરાટ
 પુજારી સ્ત્રી. (-રો) પું. (પૂજવું પરથી) કંપારી; ધુજારી;
 પુજાવવું સ.કિ. ‘પૂજવું’નું પ્રેરક
 પુજાવવું સ.કિ. ‘પૂજવું’નું પ્રેરક [તિરસ્કારવાચક ઉદ્ગાર
 પુત વિ. (સં.) તુચ્છકારણું; તરછીડાયેલું (૨) ઉદ્ધ.
 પુતકાર પું. પૂતકાર; તુચ્છકાર
 પુતકારવું સ.કિ. તુચ્છકારવું; તિરસ્કારવું; હડપૂત કરવું
 પુનાઈ સ્ત્રી. ઠગાઈ; પૂતતા; છેતરપિંડી
 પુનારી(-રણ) સ્ત્રી. ઠગારી સ્ત્રી
 પુનારું વિ. (સં. પૂતકાર, પ્રા. પુનાર) ઠગારું; પૂતનારું
 પુનારો પું. ઠગ; વંચક
 પુનાવું અ.કિ. ‘પૂતવું’નું કર્મણિ
 પુન (-નિ) સ્ત્રી. (સં.) સૂરનો ગુંજારવ; પૂન; ગાનધારા;
 મનમાં એક તરફ જુસ્સાદાર તરંગ ઊઠે તે
 પુપેડો પું. રબારીઓનું સામૂહિક ઉષરાણું (૨) મોટું પૃષ્ઠિયું
 પુપેલ ન. (સં. પૂખ્ત+તેલ્ય પરથી) માથામાં નાખવાનું એક
 જાતનું તેલ [પુપેલ રાખવાનું ચલાણું
 પુપેલિયું વિ. પુપેલ જેવું (૨) પુપેલના જેવું મેલું (૩) ન.
 પુપેલી, (-લિયો) પું. પુપેલ વેચનાર-ખનાવનાર
 પુપ્પલ ન. હવાઈ ગોળા જેવી વાત
 પુખાકો પું. કૂદકો; ભુસકો; પખાકો
 પુમસિયું વિ. પુમસવાળું [જિમાંથી નીકળે એવું (ધાસતેલ)
 પુમાડિયું ન. પુમાડી નીકળવા કરેલો માર્ગ (૨) વિ. પુમાડો
 પુમાડી સ્ત્રી. (સં. પૂમ, પ્રા. પૂમ) પૂણી (૨) પુમાડાની
 આછી સેર [પુમારી
 પુમાડો (સં. પૂમ) પું. પુમાડી; પૂણી (૨) મિજાજ; તોર;
 પુમાર પું. સંગીતનો એક તાલ; ધમાર
 પુમાલી પું. સંગીતનો એક તાલ [ધુંધવાવું
 પુમાવું અ.કિ. (સં. પૂમ ઉપરથી) બળતાં પુમાડો થવો (૨)
 પુમાસ પું. (સં. પૂમ ઉપરથી) પુમાડાનો લાગેલો કચરો
 (ભીત વગેરે પર)
 પુમ્મસ ન. (સં. પૂમશ, પ્રા. પૂમસ) પૂમસ; જાકળ; ઓસ;
 ઠંડીને લીધે વાતાવરણનું પાત્રી ઠરીને પુમાડા જેવું થઈ
 હવામાં જામે તે
 પુમ્મસિયું વિ. પુમસવાળું
 પુર ન. (સં.) પૂંસરું (૨) આગલો ભાગ
 પુરંધર વિ. બોજો વહેનારું; જવાબદારી ઉઠાવનાર (૨)
 શ્રેષ્ઠ; મોટો વિદ્વાન (૩) પું. બોજો વહેનાર પશુ (૪)
 અગ્રેસર; આગેવાન [કે આગેવાની
 પુરા સ્ત્રી. (સં.) પૂંસરી (૨) કામ કે જવાબદારીનો બોજો
 પુરીણ પું. (સં.) મહત્ત્વની જવાબદારી ઉઠાવનાર (૨)
 અગ્રેસર
 પુસકો પું. પુસકો; ભેંકડો [ઉતાવળે; અડપથી
 પુસમુસ કિ.વિ. (પસમસ ઉપરથી) દોડાદોડ કરતાં (૨)

કુસળમુસળ

૪૪૫

[પું(-પું)આપું(-પું)આં]

કુસળમુસળ ન. (પુંસળ+મુસળ) વરને પોંખતાં વપરાતી વસ્તુઓ (નાનું પુંસડું અને સાંભેલું)
 પુખ્તો પું. પૂળકોટ; પૂળનું ઊંચે ઊડવું તે [પૂળી-પડવો પુળેટી સ્ત્રી. (દે. પૂલિહડી) છેળી પછીનો દિવસ-એક ઉત્સવ; મુંઆપુંઆ કિ.વિ. જુઓ 'પુંઆપુંઆ' પુંડું ન. ઝરડાં ઝાંખરાનું જથ્થું (૨) સંગ્રહ પુંડું વિ. પુમાડો આપતું; પુમાડિયું પુંધ સ્ત્રી. જુઓ 'પુંધ' પુંધકાર પું. જુઓ 'પુંધકાર' પુંધવાટ પું. જુઓ 'પુંધવાટ' પુંધવાળું અ.કિ. જુઓ 'પુંધવાળું' પુંધવાવું અ.કિ. જુઓ 'પુંધવાવું' પુંધળું વિ. જુઓ 'પુંધળું' પુંભો પું. ગાદો; મુકો (૨) મહેણું; ડોણું પુંવાડો પું. જુઓ 'પુંવાડો' પુંવાંપુંવાં કિ.વિ. જુઓ 'પુંવાંપુંવાં' પુંસરી સ્ત્રી. જુઓ 'પુંસરી' પુંસો પું. જુઓ 'પુંસો' પૂખળ વિ. (સં. પૂસર) પૂળથી ઝાંખું થયેલું (૨) ન. પૂળકોટ પૂજ સ્ત્રી. (પૂજવું પરથી) ધૂજ; કંપારી ધૂજવું અ.કિ. (સં. પૂપતે, પ્રા. પૂજજઈ) કાંપવું; ધૂજવું ધૂસ સ્ત્રી. પૂળ [લેવાતું તે જમાનાની (પૂરીશાળા) પૂરી(-ડિયું) વિ. પૂળવાળું (૨) પાટી પર પૂળ નાખી કામ પૂજવું અ.કિ. (સં. પૂનોતિ, પ્રા. પૂજઈ) આવેશમાં આવે માથું ડોલાવતા કાલવડું (૨) હા-ના કરવી (૩) મનમાં પક્ષ ન હોય એવું બોલી નાખવું પૂણિયું વિ. પૂણી કરે એવું (લાડું વગેરે) પૂણી સ્ત્રી. (સં. પૂપન, પ્રા. પૂવણ) પુમાડી; કાંઈ બળતાં તેમાંથી હવામાં જતી રજેટી (૨) જોગીબાવાઓની આગળનો અખંડ અગ્નિ કે તેનું સ્થાન પૂણો પું. બાવાની પૂણી કે તેનું સ્થાન પૂણોધરમ પું. સનાતન ધર્મ; મહાધરમ પૂતકાર પું. જુઓ 'પૂતકાર' [છેતરવું પૂતવું સ.કિ. (સં. પૂત, પ્રા. પૂત પરથી નામધાતુ) ઠગવું; પૂતું વિ. (સં. પૂતક, પ્રા. પૂતઅ) પુતાડું; ઠગ પૂતકાર પું. (સં.) પૂતકાર; તુચ્છકાર; પૂતકારવું તે પૂતકારવું સ.કિ. તુચ્છકારવું; તિરસ્કારવું; હડપૂત કરવું પૂન સ્ત્રી. (સં.) લેહ; લત; પૂન (૨) તરંગ; લહેર (૩) સુરનો ગુંજરવ (૪) ભજનની તાન તરીકે વપરાતી પદપંક્તિ [લત (૩) તરંગ પૂની સ્ત્રી. (સં.) સુરનો ગુંજરવ; ગાનધારા (૨) લહેર; પૂની વિ. પૂનવાળું (૨) તરંગી પૂપ પું. (સં.) સુગંધી દ્રવ્ય પૂપ પું., સ્ત્રી. (હિં.) તડકો

પૂપછાંધ(-વ) સ્ત્રી. તડકો-છાંધો (૨) દશાના વારાફેરા (૩) એક રમત (૪) એક પ્રકારનું રંગીન કપડું પૂપદાન ન., (-ની) સ્ત્રી. પૂપ કરવાનું પાત્ર; પૂપિયું પૂપસળી સ્ત્રી. અગરબતી [સુગંધવાળું પૂપાપિત, પૂપિત વિ. (સં.) પૂમાડો અપાયેલું; પૂપની પૂપિયું ન. પૂપદાની; પૂપ કરવાનું પાત્ર પૂમ વિ. પુષ્કળ; સખત (૨) કિ.વિ. આવેશભેર (૩) સ્ત્રી. શોર; ધમાલ; તોફાન; મસ્તી પૂમ પું. (સં.) પુમાડો પૂમકેતું પું. (સં.) પૂછડિયો તારો (૨) અગ્નિ પૂમધડાકો, પૂમધામ પું., સ્ત્રી. ધામધૂમ પૂમધામ સ્ત્રી. ધામધૂમ; ગાનતાનવાળો સમારંભ પૂમપાન ન. જુઓ 'પૂમપાન' [પુમાડિયું (૩) પિતૃયાન પૂમમાર્ગ પું. (સં.) સાધનાનો પજપાગાદિનો માર્ગ (૨) પૂમર, (-સ) સ્ત્રી., ન. (દે. પૂમરી) પુમ્મસ; ઝકળ; ઠાર પૂમિલ વિ. (હિં.) પૂમાડાવાળું; પૂમાડિયું (૨) પૂંધ પૂમ પું. (સં.) પુમાડો; પૂણી (૨) વિ. પુમાડાવાળું (૩) પુમાડાના રંગનું; ભૂખરા રંગનું પૂમપાન ન. (સં. પૂમ + પાન. પૂમ ખોટો ચલણી થયો છે.) પુમાડો બેંચવો તે (૨) બીડી પીવી તે પૂર્જટિ પું. (સં.) શંકર; મહાદેવ પૂર્ત વિ. (સં.) લુચ્ચું (૨) કાચેલ (૩) પું. ઠગ પૂર્તતા સ્ત્રી. ઠગપણું; છેતરપિંડી; ઠગાઈ પૂર્તવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) છેતરવાની યુક્તિ કે વિદ્યા પૂલિ, (-લી) સ્ત્રી. (સં.) પૂળ; રજ; રજેટી પૂલિકા સ્ત્રી. (સં.) રજ; પૂળ પૂસર વિ. (સં.) પૂળના રંગનું; પૂણિયું (૨) રાખોડી રંગનું પૂળ સ્ત્રી. (સં. પૂલી-પૂડિ, પ્રા. પૂલિ) મટોડીનો ઝીણો ભૂકો; જેલું (૨) રસ્તાની રજ (૩) નકામું - માલ વગરનું કે તુચ્છ તે પૂળક(-કો)ટ પું. વંટોળિયો; પૂળનું ઊંચે ઊડવું તે [કિવાત પૂળધમા સ્ત્રી. (ઠસ) ન., (ઠસો) પું. માલ વગરની વસ્તુ પૂળધાણી સ્ત્રી. ખરાબી; બરબાદી; તદન પાપમાલ પૂળધોયું વિ. વળે છવાયેલું (૨) વૂળ ધોવાનો ધંધો કરનાર (૩) જૂની વસ્તુઓની શોધ કરનાર પૂળધોયો પું. સોનાચાંદીની રજ શોધવા પૂળ ધોનાર (૨) (લા.) જૂની વસ્તુની શોધ કરનાર પૂળીનિશાળ સ્ત્રી. પૂડીનિશાળ; ગામઠી નિશાળ પૂળીપડવો પું. પુળેટીનો દિવસ; પૂળેટી પૂળીશાળા સ્ત્રી. પૂડીનિશાળ ધૂઆંધાર વિ. (હિં.) જબરદસ્ત; જોરદાર પૂં(-પું)આપું(-પું)આં કિ.વિ. (સં. પ્રૂમ, પ્રા. પૂમ = પુંઆ+પુંઆ દ્વિભાવ થઈને) આવેશ કે ગુસ્સાથી બેબાકળું; પુંવાંપુંવાં

ધૂ(-ધુ)ધ/

૪૪૬

[ધોયલો

ધૂ(-ધુ)ધ સ્ત્રી. (દે. ઉધ્ધુધલિય = ધૂધળું થયેલું) આંખની
આંખ (૨) આંધી (૩) ધૂમસ (૪) ઝાકળ (૫) ગંદી
હવા

ધૂ(-ધુ)ધકાર પું., ન. વરોળિયાથી થયેલું અંધાંડું
ધૂ(-ધુ)ધવાટ પું. ધુમાડું તે (૨) દબાઈ રહેલો કોષ (૩)
ધૂધવાયા કરતું એ [થલું-અકળાડું

ધૂ(-ધુ)ધવાડું અ.કિ. ધુમાડું; ગોટાડું (૨) મનમાં ગુસ્સે

ધૂ(-ધુ)ધળડું ન. આંખું અજવાળું (૨) મળસડું; પરોઢિયું

ધૂ(-ધુ)ધળાડું અ.કિ. (ધુમાડાથી) આંખું પડતું; અંધરાડું

ધૂ(-ધુ)ધળું વિ. (સં. ધૂપાંધ, પ્રા. ધૂપંધ+લ) ધૂમસવાળું;

આંખું (૨) ન. સવારસાંજનો આંખો પ્રકાશ (૩)
અસ્પષ્ટ

ધૂધી વિ. લીન; ગરક (૨) મોટું; જખડું

ધૂ(-ધુ)ધાકો પું. (પ્રા. ધૂવ ઉપરથી) ધુમાડો

ધૂ(-ધુ)ધાંધું(-ધુ)ધાં કિ.વિ. ધૂઆંધૂઆં

ધૂશ(-સ) પું. તડકો (૨) સ્ત્રી. રમઝટ; રજ; ધુળ (૩)
ઝાકળની ઝીણી ફરફર

ધૂ(-ધુ)સરી સ્ત્રી. (-ડું) ન., (-ળ) ન. (સં. ધૂર્શલ)

ઝૂસરી; પ્રાણીની કાંધ પર ગાડું ખેંચવા બંધાતું લાકડું

ધૂ(-ધુ)સો પું. (સં. ધૂર્સ, પ્રા. ધૂસ) જાડો કામળો (૨)

ફૂસો; મુક્કો

ધૂત વિ. (સં.) ધારણ કરેલું (૨) ઝાલી રાખેલું

ધૂતરાષ્ટ્ર પું. (સં.) કૌરવોના પિતા

ધૂતિ સ્ત્રી. (સં.) સ્થિરતા (૨) ધૈર્ય; ધીરજ (૩) મક્કમતા

(૪) ધારણ કરતું કે પકડી રાખતું તે (૫) પહેરેલું

તે (૬) પકડેલું તે; ઝીલેલું તે (૭) ચંદ્રની સોળ
કળામાંની એક [નર્ફકટ

ધૂષ્ટ વિ. (સં.) હિંમતવાન; નીડર (૨) બેશરમ; ઉદ્ધત;

ધૂષ્ટતા સ્ત્રી. હિંમત (૨) બેશરમી; ઉદ્ધતાઈ

ધૂષ્ટદુઝ્મ પું. દ્રૌપદીનો ભાઈ

ધેડી સ્ત્રી. કન્યા (પદ્યમાં)

ધેણ સ્ત્રી. (દે. પ્રા. ધણિઆ-ધણી) વહુ; જુવાન પત્ની

(૨) પહેલી વાર ગર્ભવતી થયેલી સ્ત્રી

ધેણાડું અ.કિ. (ગાય-ભેંસનું) ઋતુમતી થવું [ધેનું; ગાય

ધેન સ્ત્રી. ધેણ; પહેલી વાર ગર્ભવતી થયેલી સ્ત્રી (૨)

ધેનુ સ્ત્રી. (સં.) ગાય (૨) પૃથ્વી

ધૈર્ય ન. (સં.) હિંમત (૨) ધીરજ; ખામોશી (૩) સ્વસ્થતા

ધૈર્યવાન, ધૈર્યશીલ વિ. (સં.) ધૈર્યવાળું; ધીરજવાળું

ધૈવત પું. (સં.) સંગીતના સ્વરસમૂહમાંનો છઠો સ્વર 'ધ'

ધો પું. (સં. ધૌવતિ ઉપરથી) પ્રવાહ (૨) પું., સ્ત્રી.

ધોવણ; ધોવું તે (૩) ધોવાવું તે

ધોકડી સ્ત્રી. (-ડું) ન. (સર. ધોકડી, સં. સ્તોક) રૂની મોટી

ગાંસડી (૨) કાયા; શરીર (૩) ધોવાનો ધોકો; ધોકળું

ધોકણી સ્ત્રી. નાનું ધોકળું

ધોક(-ઠર)જી ન. ધોવાનો ધોકો

ધોકાટવું સ.કિ. ધોકેધોકે મારવું

ધોકારાબંધ, ધોકારે કિ.વિ. અપાટાભેર; ઝડપથી

ધોકાપંથી વિ., પું. ધોકાપંથને લગતું કે તેમાં માનનારું કે
તેમ ચાલનારું

ધોકાપાક પું. ધોકાનો માર

ધોકાબાજ વિ. દગાબાજ; દગાખોર; ધોખાબાજ

ધોકાબાજી સ્ત્રી. દગાબાજ; દગાખોરી

ધોકાવડું સ.કિ. જોશભેર ચલાવવું; ધકાવવું (૨) ધોકાટવું

(૩) ઉતાવળે ચાલવું; માર મારવો

ધોકો પું. (સં. ધાવક, પ્રા. ધોઅગ પરથી) જાડી લાકડી

(૨) ધોકજી (૩) ગડકો; સોનાનો વાળો ખેંચવાનું

ઓજર (૪) નુકસાન (૫) ધોખો; દગો (૬)

ખાંડસ્યંત્ર; મુસળ

ધોકો, (-ખો) પું. (સં. ધોભ, પ્રા. ધોકખ) નુકસાન (૨)

ચિંતા (૩) દગો (૪) રોષ

ધોજ ન., (-ણી) સ્ત્રી. ધો; ધોવું તે; ધોવણ

ધોત વિ. (સં. ધોત) સ્વચ્છ (૨) સફેદ

ધોતપનોત વિ. અતિઉદાર

ધોતપનોત કિ.વિ. સત્યાનાશ થઈ જાય એમ; ધનોતપનોત

ધોતલી સ્ત્રી. નાનું ધોતિયું; પંચિયું

ધોતિયું ન. (ધોતી ઉપરથી) થેપાડું; મોટું ધોતિયું

ધોતી સ્ત્રી. (સં. ધોત્ર, પ્રા. ધોત્ત) ધોતલી

ધોતી સ્ત્રી. ધોતી; હકયોગ માટેની કપડાની પટ્ટી

ધોતીજોટો, (-ડો) પું. ધોતિયાંની જોડ

ધોધ, (ઠકો) પું. ઊંચેથી જોરથી પડતો પાણીનો પ્રવાહ

ધોધમાર કિ.વિ. પુષ્કળ; મોટી ધારાઓમાં

ધોધવો પું. નાનો ધોધ; દહેડો

ધોન સ્ત્રી. પૃથ્વી; ધરા (૨) ધૈસો; દોલત

ધોબણ સ્ત્રી. ધોબીની સ્ત્રી કે ધોબી સ્ત્રી [ધંધો કરનારો

ધોબી પું. (સં. ધાવક, પ્રા. ધોવય - ધોવઈ) કપડાં ધોવાનો

ધોબીખાનું ન. ધોબીકામ કરવાનું સ્થાન

ધોબીઘાટ પું. ધોબીને કપડાં ધોવાની જગા

ધોબીપછાડ સ્ત્રી. કુસ્તીનો એક દાવ (વ્યા.) [ઈંટ; રોડું

ધોબું વિ. (સર. ક. દોખ=જડું) ઠોક; કમઅક્કલ (૨) ન.

ધોબો પું. ઠોક માણસ

ધોબો પું. ધોબી (ખિજવણું)

ધોબો પું. ખોખો; અંજલિ (૨) ખોખાના આકારનું ચાંદીનું

ખાત્ર (૩) અકીણના કસુંબાનું યોગળું

ધોખ પું. સૂર્ય (૨) સખત તડકો; આકરો તડકો (૩) કોપ

(૪) પુષ્કળ; થણું; ધૂમ

ધોયલાપાક પું. સખત માર મારવો તે [લાડુ

ધોયલો પું. ('ધોયું' ઉપરથી) અડદનો લાડુ; ખડદિયો

ધોયલો પું. સખત માર

ધોરણ/

૪૪૭

/ધુજારો

ધોરણ ન. (સં.) વલણ (૨) શાળાનો વર્ગ; શ્રેણી; કક્ષા (૩) પ્રમાણ; માપ; ઘડો (૪) વહીવટ; પદ્ધતિ [નિયમબદ્ધ ધોરણવા(-સ)ર વિ. ધોરણ પ્રમાણે (૨) નિયમ પ્રમાણે; ધોરિયો પું. (સં. પુર્ણ, પ્રા. ધોરિય) બે બળદની વચ્ચે રહેતું ગાડાનું લાકડું; ઊપ [૩] ધોરો ધોરિયો પું. બળદ (૨) પાણીની નીક; ઢાળિયો; પરનાળ ધોરી વિ. (સં. ધોરેય, પ્રા. ધોરેઅ) મુખ્ય; સરિયામ; મોઢું ધોરી પું. ધોરી બળદ (૩) દીકરો ધોરો પું. (સં. ધોરક, પ્રા. ધોરઅ) અગાસીની પાળ (૨) ઓટલાનો તકિયો (૩) ગાડની ચોતરફ કરાતો માટીનો ઓટો (૪) ખેતરની પાળ (૫) વહાણના તળિયાનો માલ ભરાય છે તે ભાગ

ધોરો પું. આગેવાન ભાવડો; મરદ માણસ ધોલ સ્ત્રી. તનાચો; લાકો ધોલધાપટ સ્ત્રી. થોલધાપટ; ધોડોપણો માર (૨) ધમકી ધોલા(-વા)ઈ સ્ત્રી. ધોવાનું મહેનતાણું કે તે ક્રિયા (૨) માર ધોલા(-વા)ઈભત્નું(-થ્યું) ન. નોકર કર્મચારીને તેની વરદીનાં કપડાં ધોવા અંગે અપાતું ભથ્થું; 'વોશિંગ એલાવન્સ'

ધોલાટવું ક્રિ.વિ. ધોલેધોલે મારવું; લાકા મારવા ધોવડા(-રા)મણ ન. ('ધોવું' ઉપરથી) ધોવાઈ; ધોવાનું મહેનતાણું (૨) થોતાં વધેલું પાણી; નિગાળ ધોવડામણી સ્ત્રી. ધોવાઈ; ધોલાઈ (૨) માર ધોવડાવવું સ.કિ. ધોવરાવવું; 'ધોવું'નું પ્રેરક ધોવણ ન. (સં. ધોવન, પ્રા. ધોઅન) ધો; ધોણ (૨) ધોવડામણ (૩) ધોવાની ક્રિયા; ધોલાઈ ધોવરામણ ન. ધોવડામણ; ધોવાનું મહેનતાણું ધોવરાવવું સ.કિ. ધોવડાવવું [તિ ધોવાઈ સ્ત્રી. ધોવાનું મહેનતાણું; ધોવડામણ (૨) ધોવું ધોલા(-લા)ઈભત્નું(-થ્યું) જુઓ 'ધોલા(-વા)ઈભત્નું(-થ્યું)' ધોવાણ ન. ('ધોવું' ઉપરથી) (પાણીથી માટીનું) ધોવાઈ જવું તે [યવું

ધોવાવું અ.કિ. 'ધોવું'નું કર્મણિ (૨) (શરીર) ધસાવું; સીણ ધોવું સ.કિ. (સં. ધોવતિ, પ્રા. ધોવઈ) પાણીથી સાફ કરવું (૨) મેલું કે ખરાબને ચોખ્ખું કે દૂર કરવું ધોળ પું., ન. (સં. ધવલ, પ્રા. ધવલ) ગીતનો એક પ્રકાર ધોળકું ન. ધોળું કરવું કે ધોળવું તે (૨) મળસકું (૩) (શ.પ્ર.મો) (કટાક્ષમાં) સફળતા; બલાદુરી (૪) નિષ્ફળતા ધોળમંગળ ન. બ.વ. ધોળ અને મંગળ; લગ્નવખતનાં ગીતો ધોળવું સ.કિ. (સં. ધવલપતિ, પ્રા. ધવલઈ) ચૂનો લગાડવો (૨) (કટાક્ષમાં) કાર્પસિદ્ધિ ન થવી તે (૩) જાડી છાશ

ધોળાઈ સ્ત્રી. ધોળવાનું મહેનતાણું કે કામ

ધોળાશ સ્ત્રી. સફેદ; ધોળાપણું

ધોળિયા ઘઉં પું. બ.વ. ઘઉંની એક જાત ધોળિયો વિ., પું. ધોળો (બળદ, કૂતરો વગેરે) ધોળો ન. બ.વ. પળિયાં; (માથાના) ધોળા વાળ ધોળું વિ. (સં. ધવલ) સફેદ; ઊજળું; ધવલ ધોળુંધબ વિ. સાફ સફેદ ધોળુંકક, (-ગ) વિ. એકદમ ધોળું [ધોળું ધોળુંબબ વિ. (ધોળું + સં. બક) બગલાની પાંખ જેવું ધોળેશરી સ્ત્રી. (સં. ધવલેશર, પ્રા. ધઉલેસર) રૂની અધિજાતા દેવી (૨) નાણું; પૈસો દોલત

ધોંસ(-શ) સ્ત્રી. ધસારો; હલ્લો (૨) અફવા; ગપ ધોંસરી સ્ત્રી. ધૂંસરી ધોંસરું ન. ધૂંસરું

ધોત વિ. (સં.) ધોયેલું (૨) સ્વચ્છ; ચોખ્ખું ધોતિ, (-તી) સ્ત્રી. (સં.) હઠધોગની એક ક્રિયા કે તે કરવાની કપડાની પદ્ધતિ; ધોતી (૨) ધોતલી

ધ્યાત વિ. (સં.) ધ્યાન ધરાયેલું ધ્યાતવ્ય વિ. (સં.) ધ્યાન ધરવા યોગ્ય-લાયક ધ્યાતા પું. (સં.) ધ્યાન ધરનાર

ધ્યાન ન. (સં.) ચિંતન (૨) લક્ષ; એકાગ્રતા (૩) યોગનાં આઠ અંગોમાંનું એક (૪) ખ્યાલ; વિચાર (૫) કાળજી; ફિકર (૬) સ્મૃતિ; સ્મરણ

ધ્યાનબહેરું વિ. ધ્યાનની એકાગ્રતાને લીધે બહેરું (૨) વિચારમાં હોય ત્યારે કહેલું ન સાંભળનારું ધ્યાનમંત્ર પું. ધ્યાનનો મંત્ર; 'મોટો' [સાધનાનો માર્ગ

ધ્યાનમાર્ગ પું. (સં.) જેમાં ધ્યાન મુખ્ય સાધન છે એવો ધ્યાનયોગ પું. (સં.) ધ્યાન જેનું મુખ્ય અંગ છે તે યોગ ધ્યાનસ્થ વિ. (સં.) ધ્યાનમાં બેઠેલું; સમાધિમાં બેઠેલું ધ્યાનભંગ વિ. (સં.) તુટી ગયેલ ધ્યાનવાણું (૨) પું.

ધ્યાનમાં આવતો વિકેષ ધ્યાનમગ્ન વિ. (સં.) ધ્યાનમાં લીન થયેલું; ધ્યાનમાં રૂબેલું ધ્યાનાકર્ષક વિ. (સં.) ધ્યાન ખેંચવું તે

ધ્યાની વિ. (સં.) ચિંતનશીલ (૨) ધ્યાન ધરનારું; ધ્યાનમાં રહેલું; ધ્યાનરત; ધ્યાનમગ્ન [ચિત્ત બનવું ધ્યાવું સ.કિ. (સં. ધ્યૈ) ચિત્તવતું (૨) ધ્યાન ધરવું; એકાગ્ર-ધ્યાસ પું. (સં.) મનમાં પેસી ગયેલો કે વળગેલો ભાવ;

અધ્યાસ [લક્ષ્ય; નેમ (૩) માનસિક વલણ ધ્યેય વિ. (સં.) કરવા યોગ્ય; ચિંતનીય (૨) ન. આદર્શ; ધ્યેયવાદ પું. (સં.) ધ્યેય-આદર્શ પરથી, નહિ કે વ્યવહાર પરથી, કર્મધર્મ વિચારનારો વાદ; 'આઈડિયેલિઝમ'

ધ્યેયવાદી વિ., પું. (સં.) ધ્યેયવાદમાં માનનાર દ્રાશ(-સ)કો પું. (પાસકો) કાળ પડવી તે; ઓચિંતો અનુભવાતો ત્રાસ

ધુજટ પું. (-રી) સ્ત્રી. કંપારી; ધુજારી; થરથરાટ [ડર ધુજારો પું. ધુજારો; કંપવા; ભારે કંપ (૨) ભય; બીક;

કુજવવું/

૪૪૮

/ નકલ

કુજવવું સ.કિ. 'કુજવું'નું પ્રેરક
 કુજવું અ.કિ. 'કુજવું'નું ભાવે
 કુ(૦વ)પદ પું. ગાયનનો એક પ્રકાર (૨) પદની પ્રથમ
 કડી; મોરો; ટેક (૩) એક જાતનો તાલ; કુપદ
 કુપદિયો પું. કુપદ ગાનારો
 કુવ વિ. (સં.) સ્થિર; નિશ્ચય (૨) નિશ્ચિત (૩) પું. પૃથ્વી
 જે કલ્પિત પરી પર ફરે છે તે ઉત્તર અને દક્ષિણ તરફના
 બે છેડામાંનો પ્રત્યેક (૪) તે છેડાના સ્થાન પાસેનો
 તારો (૫) ઉત્તાનપાદનો પુત્ર-પ્રખ્યાત વિખ્યાત
 (૬) લોહચુંબકનો એક છેડો; 'પોલ' (પ.વિ.) (૭)
 કુવા, મોરો; ટેક
 કુવકાંઠો પું. સીકાંચંત્ર
 કુવકોણ પું. ઉત્તર, દક્ષિણ દિશાની રેખા અને ચુંબકની
 સોયને રેખા વચ્ચે થતો ખૂણો; 'એન્ગલ ઓફ
 ડેક્લિનેશન' (પ.વિ.)
 કુવતારો (-રક) પું. (સં.) કુવનો તારો (૨) અટલ લક્ષ્ય
 કુવતાલ પું. (સં.) સંગીતનો એક તાલ
 કુવપદ ન. અચળપદ-ધામ (૨) કુપદ
 કુવપદિયો પું. કુપદ ગાનારો ગવૈયો; કુપદિયો
 કુવમત્સ્ય ન. કુવ અને તેની પાસેના છ મળીને સાત
 તારાઓનું ગ્રૂમખું [અંશ સુધીનો]
 કુવવૃત્ત ન. ઉત્તર કે દક્ષિણ કુવ પાસેનો પ્રદેશ (૨૩)°
 કુવા સ્ત્રી. (સં.) યજ્ઞમાં આહુતિ માટે વીકરાના લાકડાનો
 બનાવેલો લાંબા સાથાવાળો ચમચો (૨) એક છદ્
 કુવીભવન ન. (સં.) સામસામે બે કુવ કે છેડા તરફ ભિન્ન
 દિશામાં ભેડાવું કે વળવું કે ગતિ કરવી તે
 'પોલોરાઈઝેશન' (પ.વિ.)
 કુસકો પું. ભેંકડો; પુસકો
 કુજ સ્ત્રી. (કુજવું ઉપરથી) કુજરી; ઘરઘરાટ; કંપ
 કુજવવું સ.કિ. કુજવવું; કંપાવવું
 કુજવું અ.કિ. (સં. કુપતે, પ્રા. કુજજઈ) કંપવું; ઘરઘરવું
 ક્રો સ્ત્રી. દુર્વા; ધરો
 ક્રોઆકમ સ્ત્રી. ધરોઆકમ
 ક્ષજ પું. (સં.) વાવટો; ઝંડો; પતાકા; ધજા
 ક્ષજદંડ પું. (સં.) ક્ષજનો દંડ; જેના પર ક્ષજ ચડાવે-
 ફરકાવે છે તે
 ક્ષજધારી વિ., પું. (સં.) ધજા ધરનારો-ધારણ કરનારો
 ક્ષજધણિ સ્ત્રી. (સં.) ધજાની લાકડી; ક્ષજદંડ
 ક્ષજવંદન ન. ક્ષજને વંદવું તે કે તેનો વિધિ (જેમ કે,
 રાષ્ટ્રધ્વજનું)
 ક્ષજસ્તંભ પું. (સં.) ક્ષજ ચડાવવા માટેનો સ્તંભ-થાંભલો
 ક્ષજરોહણ ન. (સં.) વાવટો ચડાવવો તે; ધજા ચડાવવી તે
 ક્ષનિ પું. (સં.) અવાજ; નાદ (૨) ગદ્યપદ્યાત્મક ઉક્તિનો
 ગમિત અર્થ - વ્યંજના

ધ્વનિકાવ્ય ન. (સં.) વ્યંગ્યાર્થપ્રધાન કાવ્ય
 ધ્વનિઘટક પું. (સં.) અર્થમેદ કરતો ધ્વનિ સંકેત; 'ફોનીમ'
 ધ્વનિત વિ. (સં.) અવાજવાળું (૨) વ્યંજનાવાળું
 ધ્વનિપ્રવર્તક વિ. અવાજને ફેલાવનાર-મોટો કરનાર;
 'લાઉડ સ્પીકર' [મોટર' (પ.વિ.)]
 ધ્વનિમાપકયંત્ર ન. (સં.) ધ્વનિ માપવાનું યંત્ર; 'સોનો-
 ધ્વનિયંત્ર ન. (સં.) અવાજને ફેલાવવા કે મોટો કરવાનું
 વીજળીયંત્ર; 'માઈક - માઈક્રોફોન' ['એમ્પ્લિફાયર'
 ધ્વનિવર્ધક ન. ધ્વનિને વધારનારું એક યંત્ર; 'મેગાફોન';
 ધ્વનિવિસ્તારક વિ., પું. અવાજને આકાશમાં પ્રસરાવનાર;
 આકાશવાણી; 'રેડિયો'
 ધ્વનિ(ઠવિજ્ઞાન, ઠશાસ્ત્ર) ન. સ્વરનું શાસ્ત્ર; 'ફોનેટિક્સ'
 ધ્વન્યાત્મક વિ. (સં.) ધ્વનિવાળું; વ્યંજનાત્મક; અવાજરૂપે
 રહેલું
 ધ્વન્યાલોક પું. (સં.) ધ્વનિ કે વ્યંજના વિશેનું જ્ઞાન કે
 પ્રકાશ (૨) એ નામનો સંસ્કૃત કાવ્યશાસ્ત્રનો એક ગ્રંથ
 ધ્વન્યાંકન ન. (સં.) ધ્વનિને કિલ્લમાં આલેખવો કે
 ઉતારવો તે [પામેલું; કના-કાતિમા થયેલું
 ધ્વસ્ત વિ. (સં.) ઉખાડી નામેલું (૨) રંજીતેલું (૩) નાશ
 ધ્વંસ પું. (સં.) વિનાશ; સર્વનાશ

ન

ન પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો દંતસ્થાની અનુનાસિક
 વ્યંજન
 ન કિ.વિ. ના; નહિ
 નઈયું ન. દૂધીના છોડ પર થતું શાકફળ
 નઈયું ન. નખ આગળની ચામડીનો ભાગ; નૈયું
 નઈ સ્ત્રી. દૂધી
 નઈ તાલીમ સ્ત્રી. (હિં.) પાયાની કેળવણી
 નકટી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ
 નકટી સ્ત્રી. મોટી ઉધરસ
 નકડું વિ. નાકકટું; નાક વિનાનું (૨) બેશરમ
 નકતો પું. ભવાઈમાં નટનો સંગીત અને કરામત સાથેનો
 ફૂદડી-નાચ (લો.ના.)
 ન(ની)કર અ. નહિ તો; નહિતર
 નકરામણ ન. ફૂંડી ન સ્વીકારતાં આપવી પડતી નુકસાની
 નકડું વિ. (ન+કર ઉપરથી) મહેસૂલમાંથી મુક્ત; કરમુક્ત
 નકડું વિ. જંજીર કે લકરાં વિનાનું (૨) નયું; સાવ (૩)
 એકલું; અલગ; જુદું (પ) ચોખ્ખું; સ્વતંત્ર; તદન
 નકરો પું. એક પ્રકારનો ધાર્મિક વેરો (જૈન)
 નકલ સ્ત્રી. (અ. નકલ) મૂળ ઉપરથી ઉતારેલું બીજું
 લખાણ; પ્રત; 'કોપી' (૨) અનુકરણ (૩) જોડી
 કાઢેલી વાર્તા (૪) મકરી; મજાક

નકલ/

૪૪૯

[નખેતર

નકલ સ્ત્રી. ઊંટની નાથ [વેપધારી
 નકલ(ઓપર, ઓખાજ) વિ. અનકલ કરનાર; મશકરું (ર)
 નકલનવીસ પુ. કલે એમ લખવાનું કે નકલનું કામકાજ
 કરનાર; 'સાઈટર' [ઉપાસ્ય દેવ
 નકલ(વે)ક પુ. કલ્પી અવતાર (ર) મુસ્લિમ પિરશાપંથનો
 નકલ(ક-કુ) વિ. કલક વિનાનું; ચુદ્ધ
 નકલિયો પુ. નકલ કરનાર-કારકુન (ર) વેશધારી; મશકરો
 નકલંકી અવતાર પુ. કલ્પી અવતાર
 નકલી વિ. કૃત્રિમ; બનાવટી (ર) પુ. વેશધારી; મશકરો
 (૩) નકલ કરનાર; નકલખોર [પ્રકૃત્સમેન
 નકશાગર પુ. નકશાનું કામ કરનાર; નકશા તૈયાર કરનાર;
 નકશાનવીસ પુ. નકશા દોરવાના કામમાં કુશળ-નિષ્ણાત
 નકશાશાસ્ત્ર ન. નકશા દોરવાની વિદ્યા; 'કાર્ટોગ્રાફી'
 નકશાપોથી સ્ત્રી. નકશાઓની ચોપડી; 'એટલાસ'
 નકશી સ્ત્રી. (અ.) જીવું કોતરકામ (પાતુ લાકડા પરનું)
 નકશીકામ ન. નકશી; બારીક કોતરણી
 નકશીગર પુ. કોતરકામ કરનાર; નકશી કરનાર કારીગર
 નકશીદાર વિ. નકશીવાળું; બારીક કોતરકામવાળું
 નકશો પુ. (અ.) જગા કે પ્રદેશનો માપસર આલેખ;
 જમીનનું ભૌગોલિક દષ્ટિએ ખ્યાલ આપતું આલેખન
 (ર) ચીતરેલો દેખાવો રેખાંકન; 'પ્લાન'; 'બ્લ્યુ
 પ્રિન્ટ' (૩) આકૃતિ; 'ડિઝાઈન'
 નકષ પુ. સરાણ (ર) કસોટી કે તેનો પથ્થર
 નક્સ પું., સ્ત્રી. શાખ; આબરૂ (ર) જોર; પાણી
 નકાબ પું. મોં પર ઘુંઘટ તરીકે નંખાતું બારીક વણ; બુરખો
 (જેવું કે મુસ્લિમ સ્ત્રીઓમાં)
 નકામું વિ. (સં. નિષ્કર્મન, પ્રા. નિકમ્મ) ઉપયોગ વિનાનું
 (ર) કિ.વિ. નિરર્થક; વિના કારણ; કામ વિનાનું
 (૩) એજે; વ્યર્થ; ફોગટ અસ્વીકાર (૪) મનાઈ
 નકાર પું. ન અક્ષર કે ઉચ્ચાર (ર) નત્રો; ના, નહિ (૩)
 નકારતું સ.કિ. ના પાડવી (ર) (હૂંડી)ના સ્વીકારવી
 નકારણક પું. ના કહેવાનો હક; 'વીટો'
 નકારાત્મક વિ. નકારવાળું; નિષેધક
 નકારાન્ત વિ. છોડે નકારવાળું
 નકાસી સ્ત્રી., (-રી) પું. નકારવું તે; નન્નો
 નકાતું વિ. (કા. નાકારહ) ભૂંડું; નહાતું (ર) જિદ્દી
 નકી સ્ત્રી. (અ.) રાજા, આચાર્ય, અમલદાર વગેરેની
 પ્રશસ્તિનો પોકારાત્તો પાઠ; નેકી
 નકીબ પું. (અ.) છડીદાર; નેકી પોકારનારો
 નકુલ (સં.), (-ળ) પું. નોખિયો (ર) સૌથી નાનો પાંડવ
 નકુશો પુ. વાળેલો આંકડો (સાંકળ કે આંકડી ભરવવાનો)
 નકો(-કો)ર વિ. નક્કર (ર) કિ.વિ. સાવ, તદન, જેમ
 કે, નવું નકોર
 નકો(-કો)રડો વિ., પુ. કથું ખાધા વિનાનો (ઉપવાસ)

નક્કર વિ. પોલું નહિ તેવું; ધન; 'સોલિડ'
 નક્કારું વિ. નહાતું (ર) હઠીલું
 નક્કાશી સ્ત્રી. ચિત્રકામ [ખચીત; અવશ્ય
 નક્કી વિ. (અ.) ચોક્કસ; ખાતરીવાળું (ર) કિ.વિ. જરૂર;
 નક્કૂર વિ. નક્કર; પોલું નહિ તેવું; ધન; 'સોલિડ'
 નક્કોરડો વિ. ,પુ. નકોરડો; કથું ખાધા વિનાનો (ઉપવાસ)
 નક્ખોદ ન. જુઓ 'નખો(-ખ્ખો)દ'
 નક્ખોદિયું વિ. જુઓ 'નખો(-ખ્ખો)દિયું' [ન. નકશો
 નક્ષ પું. કોતરણી (ર) વેલબુદ્ધા (૩) છાપ; મહોર (૪)
 નક્ષબંદ પું. (અ., ફા.) ચિત્રકાર; ચિતારો
 નક્ષોકદમ ન. (અ.) પદચિહ્ન; પગલાંનું ચિહ્ન; પગલું
 નક્ષત્ર ન. (સં.) તારાનું ઝૂમણું; કૃત્તિકા, રોહિણી, મૃગશીર્ષ
 વગેરે સત્તાવીસમાંનું દરેક (ર) રઠની સંજ્ઞા
 નક્ષત્ર(ઓખા, ઓપતિ) પું. (સં.) ચંદ્ર; ચાંદો
 નક્ષત્રમંડલ(-ળ), નક્ષત્રમાલા (સં.), (-ળા) સ્ત્રી.
 સત્તાવીસ નક્ષત્રોની હાર, માથા કે સમુદ્ર
 નક્ષત્રયોગ પું. (સં.) ચંદ્રની કે સૂર્યની સાથે નક્ષત્રનો સંબંધ
 નક્ષત્રી વિ., સ્ત્રી. (ન+ક્ષત્ર) શત્રિય વિનાની
 નખ પું. (સં.) હાથપગનાં આંગળાંનાં ટેરવાં પરનું હાડકું
 (ર) પશુપંખીને હોતો નહોર (૩) ન. વીસની સંજ્ઞા
 નખસાન ન. નખથી થયેલો વ્રણ-થા
 નખચિત્ર ન. નખથી ઉપસાવેલ ચિત્ર
 નખતેલ ન. (અ. નક્ત) એક તેલ; 'નેખ્ખા'
 નખર પું. (સં.) નહોર (હિંદુ પશુપક્ષીનો)
 નખરાળું, નખરાં (ઓપર, ઓખાજ) વિ. નખરાં કરનારું
 નખરું ન. (કા. નખલ) લટકું; શૃંગારિક ચંપ્પા (ર) ચાળો
 નખલિયું ન. સ્ત્રીઓનું કાનનું એક ધરેણું; નખલી
 નખલી સ્ત્રી. ('નખ' ઉપરથી) સ્ત્રીઓનું કાનનું એક ધરેણું
 (ર) નખલિયું; નખલી (૩) તંતુવાદ વગાડવાને માટે
 નખ પર પહેરાતું (વીંટી જેવું) સાધન; નખી (૪)
 સુતારનું એક ઓજાર (પ) અંગૂઠી (દરજીની)
 નખલો પું. નખનો ઉગરડો
 નખશિખ કિ.વિ. (સં.) પગથી માથા સુધી; આખે શરીરે;
 સર્વાંગે (ર) વિ. પૂર્ણ; પૂરેપૂરું; સાંગોપાંગ; સમસ્ત
 નખાવવું સ.કિ. 'નાખવું'નું પ્રેરક
 નખાવું અ.કિ. 'નાખવું'નું કર્મણિ (ર) નિર્બળ થઈ જવું
 નખિયું ન. નખકાપવાનું એક ઓજાર; 'નેલ-કટર' (ર) નખનો
 ઉગરડો (૩) નખવાળું; નખના આકારનું (૪) નસ
 ઉતારેલી શિંગ
 નખી વિ. અણીદાર નખવાળું કે નહોરવાળું
 નખી સ્ત્રી. મહેલો નખ (ર) વાઘના તાર વગાડવાની
 તારની એક વીંટી (૩) નખિયું (૪) આખું પર્વત પર
 આવેલું એક સરોવર [દયા વિનાનું (૪) ન. નક્ષત્ર
 નખેતર વિ. (સં. નક્ષત્ર) અશુભ; નખંદ (ર) નક્ષત્રી (૩)

નખેદ/

૪૫૦

[નજીકદેખું]

નખેદ વિ. (સં. નિષિદ્ધ, પ્રા. નિષિદ્ધ) અશુભ (૨) કુપાત્ર
 (૩) (લા.) લુચ્ચ; કુષ્ટ; પાછ (૪) ખરાબ; નહારું
 નખો-(કુખો, ખ્ખો)દ ન. (સં. નિ = અત્યંત - ખોદ)
 વંશનો ઉચ્છેદ; નિર્વંશ થવો તે (૨) સત્યાનાથ
 નખો-(કુખો, ખ્ખો)દિયું વિ. વિનાશકારક (૨) વાંઝિયું
 (૩) ન. નિર્વંશ થયેલાનું ધન-માલમિલકત
 નખોરિયું ન. નખનો ઉચ્છેદ (૨) તીજો નખ
 નખ પું. (સં.) પર્વત (૨) ઝાડ; વૃક્ષ (૩) સાતની સંજ્ઞા
 નખ-(ગુ)ણું વિ. (ન+ગુણ) કૃતજ્ઞ; ઉપકર ભૂલી જનારું
 નખ-(ગુ)રુ વિ. નધોરું; નગણું (૨) ગુરુ વિનાનું (૩)
 બેશરમ [હલકું; મામૂલી
 નગણ્ય વિ. (સં.) ગણતરીમાં ન લેવા જેવું (૨) તુચ્છ;
 નગદ-(દી) વિ. (અ. નકદ) રોકડું (૨) કીમતી (૩) ભારે;
 સંગીન (૪) નક્કર [રૂપિયા મળેતેવી મિલકત
 નગદ-(દી)નાણું ન. રોકડી મિલકત, ગમે તે વખતે રોકડા
 નગદ-(દી)નારાયણ પું. રોકડનાણું; રૂપિયા (૨) રોકડ
 નાણાંવાળાં માણસ (૩) (વ્યંગમાં) કંગાળ માણસ
 નગદમાલ પું. માલમલીદા જેવો તર ખોરાક; પાકો માલ
 નગદી વિ. જુઓ 'નગદ'
 નગપતિ પું. (સં.) નગાધિરાજ; હિમાલય
 નગર ન. (સં.) શહેર; પુર
 નગરકીર્તન ન. (સં.) શહેરમાં ગાતાંગાતાં કરવું તે [યથા
 નગરચર્ચા સ્ત્રી. લોકવાયકા; નગરના લોકોમાં ચાલતી
 નગરચર્ચા સ્ત્રી. (રાજ્ય વગેરેએ) ગુપ્ત રીતે રાત્રે નગરની
 સ્થિતિ જોવા નીકળવું તે (૨) લોકોની હિલચાલ
 નગરનારી સ્ત્રી. (સં.) નગરવધૂ; વેશ્યા; ગણિકા
 નગરપતિ પું. (સં.) નગરની સુધરાઈનો અધ્યક્ષ;
 નગરશેઠ; 'મેયર' ['મ્યુનિસિપાલિટી'
 નગરપાલિકા સ્ત્રી. (સં.) શહેરની સુધરાઈ;
 નગરવાસી વિ. શહેરમાં વસનારું; નગર નિવાસી (૨)
 પું. શહેરમાં રહેનાર વ્યક્તિ-નાગરિક [પતિ
 નગરશેઠ, નગરશ્રેષ્ઠી પું. નગરનો આગેવાન શેઠ; નગર-
 નગરિયું ન. એક જાતની સાડી
 નગરી સ્ત્રી. (સં.) શહેર; પુરી
 નગરી વિ. નગરનું; નાગરિક; શહેરી
 નગરું વિ. (સં. નિર્ગુરુ, પ્રા. નિર્ગુરુ) ગુરુ વિનાનું (૨)
 બેશરમ (૩) નગણું; નધોરું [મોટો પર્વત
 નગાધિપ, -(રાજ) પું. (સં.) પર્વતરાજ-હિમાલય; મોટામાં
 નગારથી પું. નગારું વગાડનાર
 નગારખાનું ન. ટકોરખાનું
 નગારું ન. (ફા. નકારહ, અ. નકારા) દ્રોહ
 નગીન ન. (ફા.) રત્ન; કીમતી પત્થર
 નગીનાવારી સ્ત્રી. તળાવ વચ્ચે (જેલેલ નંગ પેટે શોભતી)
 આવેલી વારી કે બગીચો

નગીનો પુ. નગીન; રત્ન (૨) ચતુર માણસ
 નગણું વિ. જુઓ 'નગણું'
 નગરું વિ. (સં. નિર્ગુરુ) જુઓ 'નગરું'
 નગેન્દ્ર પું. (સં.) પર્વતોમાં સૌથી મોટો-હિમાલય
 નગોડ સ્ત્રી. (સં. નિર્ગુરી, પ્રા. નિર્ગુરી) એ નામની એક
 વનસ્પતિ [(૨) ઉધારું (૩) બેશરમ; લુચ્ચ
 નગ્ન વિ. (સં.) નાગું; શરીર પર કાંઈ કાંકયું નથી એવું
 નગ્ન-સત્ય ન. (સં.) જરા પણ છુપાવ્યા વિનાનું સાચ
 નધરોળ વિ. (દે. નિર્ધોર=દયાલીન) નહોર; જડ (૨)
 બેફિકરું; બેદરકાર (૩) આળસુ; એદી
 નથ-(ચા)વડું સ.કિ. 'નાયવું'નું પ્રેરક
 નથાડું અ.કિ. 'નાયવું'નું ભાવે
 નચિંત, -(તા) પું. (સં.) યમરાજ પાસેથી બ્રહ્મવિદ્યા
 શીખી લાવનાર બ્રાહ્મણ-કુમાર; ઉદાલક આરુણિ
 ઋષિનો પુત્ર (૨) અગ્નિ
 નચિંત કિ. વિ. (સં. નિચિંત, પ્રા. નિચિંત) બેફિકર (૨)
 વિ. ચિંતા વિનાનું; નિરાંતવાળું
 નચ્છો પું. નક્યો
 નછટકે કિ.વિ. નાછટકે; ન ચાલ્યે; લાચારીથી
 નજદીક કિ.વિ. (ફા.) પાસે; સમીપ; નજીક; નિકટ
 નજમ સ્ત્રી. કવિતા
 નજર સ્ત્રી. (અ. નજ) ભેટ; નજરાણું; બક્ષિસ
 નજર સ્ત્રી. (અ.) દષ્ટિ (૨) લક્ષ (૩) નહારી દષ્ટિથી
 થયેલી અસર
 નજરઅંદાજ-(જ) પું. નજર નાંખીને મેળવેલો અંદાજ;
 અડસટ્ટો; 'આઈએસ્ટિમેટ' (૨) ઉપેક્ષિત; અવગણાયેલું
 નજરકંઠ સ્ત્રી. નજર આગળથી ખસે નહિ તેટલા પૂરતી કેદ
 નજરચૂક સ્ત્રી. ધ્યાન બહાર રહેલી ભૂલ; સરતચૂક
 નજરથોર પું. નજર ચુકાવનાર માણસ
 નજરબંધી સ્ત્રી. જાદુથી લોકોની આંખોને ભુલાવામાં
 નાખવી-છેતરવી તે [ચોમેરનો ભાગ
 નજરભાગ પું. મકાન પાસેનો ભાગ (૨) મકાનનો - તેની
 નજરાણું ન. -(છો) પું. (ફા. નજરાનહ) ભેટ; બક્ષિસ
 નજરાણું અ.કિ. નજર લાગવી; ખરાબ નજરનો ભોગ
 બનવું
 નજરિયા પું. (અ.) દષ્ટિકોષ
 નજરિયું ન. ટુચ્છો; નજર નલાગવા માટે કરાતું ગાલ પરનું
 મેશનું ટપકું કે હાથે કે ગળે પહેરવાનું માદળિયું વગેરે
 નજરોનજર કિ.વિ. આંખ સામે; પ્રત્યક્ષ
 નજીકત સ્ત્રી. નાજીકઈ; સુકુમારતા; નાજીકપણું
 નજરા પું. (અ.) દીદાર; દર્શન (૨) રમણીય દશ્ય
 નજીક કિ.વિ. નજદીક; પાસે; પડખે; બાજુમાં
 નજીકદેખું વિ. (દૂરના કરતાં) પાસેનું ઠીક જોઈ શકે એવી
 ખામીવાળી આંખવાળું; 'શોર્ટસાઈટ'.

નજીબ/

૪૫૧

/નપુંસક

નજીબ વિ. (અ.) ખાનદાન
 નજીવું વિ. (ન+જીવ) માલ વિનાનું (૨) સહેજ;
 સહેજસાજ (૩) મામૂલી; સામાન્ય કોટિનું
 નજમ પું. (અ.) જ્યોતિષવિદ્યા
 નજમી વિ. (અ.) જ્યોતિષને લગતું (૨) પું. જોષી
 નજમ પું. (અ.) આકાશનો તારો; સિતારો
 નઝીર વિ. (અ.) બૂરી ખબરથી ડરાવનારું (૨) પું. પેંગબર
 સાહેબનું એક નામ (૩) અગાઉથી સાવધાન કરનાર
 નઝૂ પૂર્વ. (સં.) નકારવાચક પૂર્વગ
 નઝૂતનુરુષ પું. (સં.) તત્તુરુષ સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા.
 અસ્તિ; નશિત; નાસ્તિમત
 નઝૂબહુલીહિ પું. (સં.) બહુલીહિ સમાસનો એક પ્રકાર
 નઝુવાદ પું. (સં.) કોઈ નથી એવી માન્યતા; માધાવાદ;
 'નિલિલિખ્ય'
 નઝાત્મક વિ. (સં.) નકારવાચક; 'નેગેટિવ'
 નટ પું. (સં.) વેશ ભજવનાર અભિનેતા (૨) દોરડા પર
 નાયનાર; ગોડિયો (૩) એક રાગ [ખૂસિયા] ચાકી
 નટ સ્ત્રી. (સં.) સ્કૂ કે પેચવાળી લોખંડીની (પ્રાચ્ય: છ
 નટક પું. (સં.) નટ (૨) એક વર્ણમેળ છદ્દ [અભિનય કલા
 નટકલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. નટની કળા કે વિદ્યા;
 નટખટ વિ. (સં.) લગ્નની ગોઠવણ કરી આપનાર વ્યક્તિ;
 ખટપટી; પૂર્ત (૨) બાહોશ; ચાલક (૩) ટીખળી; ગમતી
 નટનાગર પું. કુશળ નટ (૨) શ્રીકૃષ્ણ [સંગીત]
 નટનારાયણ પું. (સં.) એક રાગ - મેઘરાગનો પેટા પ્રકાર
 નટબોલ્ટ પું. (ઈ.) છેડે સ્કૂ કે પેચવાળો ખીલો કે ખૂંટો
 જેને નટ વડે ટાઈટ કરાય છે તે
 નટરાજ પું. શિવ (૨) નૃત્યકલાના આરાધ્ય દેવ
 નટવર પું. (સં.) ઉત્તમ નટ; નટરાજ (૨) શ્રીકૃષ્ણ
 નટવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) નટની વિદ્યા; અભિનયકલા - વિદ્યા
 નટી સ્ત્રી. (સં.) નટની કે નટ સ્ત્રી (૨) સૂત્રધારની સ્ત્રી-
 પત્ની (૩) અભિનેત્રી
 નટેશ્વર પું. (સં.) શિવ (૨) ઉત્તમ નટ
 નઠાડું વિ. (સં.) નષ્ટર, પ્રા. નટકઅર) ખરાબ; ગંદું
 નઠોર વિ. (સં.) નિષ્કર, પ્રા. નિટૂર) શિખામણ ન લાગે
 એવું; નફકટ(૨) નિર્દય; કદયહીન (૩) ઘૃષ્ટ; અસભ્ય
 નડ સ્ત્રી. અવરોધ; અડચણ; અંતરાય; હરકત; વિઘ્ન
 નડ ન. (સં.) નેતર; બરુ [અંતરાય (૨) ન. વળગણ
 નડતર સ્ત્રી., ન. હરકત; વિઘ્ન; અવરોધ; અડચણ;
 નડડું સ.કિ. (સં.) નટતિ, પ્રા. નડઈ) હરકત કરવી;
 અડચણ કરવી; પીડવું [- નણંદ; નણંદી
 નણદલ સ્ત્રી. (સં.) નનાન્દા, પ્રા. નણંદા) પતિની બહેન
 નણદલબીર પું. પતિ; નણદીનો ભાઈ
 નણદી સ્ત્રી. પતિની બહેન - નણંદ [વર-પતિ
 નણદીઈ પું. (સં.) નનાંદાપતિ, પ્રા. નણંદવઈ) નણંદનો

નણંદ સ્ત્રી. (સં.) નનાન્દા, પ્રા. નણંદા) વરની બહેન
 નત વિ. (સં.) નમેલું
 નતકિ.વિ. નિત્ય; હમેશ્વર; દરરોજ [એનિથિસ્ટન્સ' (ખ.)
 નતાંશ પું. (સં.) આકાશીય શિરોબિંદુથી મપાતું અંતર;
 નતિ સ્ત્રી. (સં.) નમસ્કાર (૨) એક બાજુ નમવાની ક્રિયા
 નતીજો પું. (અ.) પરિણામ; ફળ (૨) નિકાલ; ફેસલો
 (૩) બદલો; વળતર
 નત્રવાયુ પું. નિર્ગુણવાયુ; 'નાઈટ્રોજન'
 નથ, (ઠડી, ઠશી, ઠની) સ્ત્રી. (સં.) નસ્તા, પ્રા. નત્યા)
 નાકની વાળી; વેસર; નકવેસર
 નથી અ.કિ. (સં.) નાસ્તિ, પ્રા. નત્થિ) છે નહિ
 નથુભાઈ પું. ('નાથવું' દ્વારા) મોટો માણસ
 નદ પું. (સં.) મોટી નદી
 નદાવા કિ.વિ. (ન+દાવો) હક્ક-દાવો ન રહ્યો એ રીતે
 નદી સ્ત્રી. (સં.) પર્વત કે સરોવરમાંથી વહેતો મોટો કુદરતી
 જળપ્રવાહ; સરિતા
 નદીતટ પું. (સં.) નદીનો તટ-કાંઠો [યોગ-સંબંધ
 નદીનાવસંજોગ પું. અકસ્માત ધોગ વખત માટે પ્રાપ્ત થયેલો
 નદીનાળું ન. નાનકડી નદી કે વહેણો
 નદીપ્રદેશ પું. (સં.) નદી જે પ્રદેશમાંથી વહે-જેનો પાણી
 તેમાં વલી આવે તે વિસ્તાર; 'રિવર બેસિન'; ધોડનો
 પ્રદેશ
 નદીમ પું. (અ.) મિત્ર; ભાઈબંધ
 નદીમાતૃક વિ. (સં.) નદીના પાણીથી પોષાયેલો (પ્રદેશ)
 નદીવ્યાઘ્રન્યાય પું. (સં.) આમ જાય તો વાહના પંજમાં
 સપડાય અને તેમ જાય તો નદીમાં ડૂબી મરે તેવો ન્યાય
 (બંને રીતે ઉગાર ન હોય તેવી સ્થિતિ)
 નધણિયું-(યાતું) વિ. ધણી વિનાનું (૨) રખડતું; રેડિયાળ
 નનામી સ્ત્રી.કાઠડી; અર્થી (૨) વિ. સ્ત્રી. નનામું; અનામી
 નનામું વિ. (સં.) નિર્નામિક, પ્રા. નિન્નામ) નામ વિનાનું
 (૨) લખનારની સ્ત્રી વિનાનું
 નનૈયો પું. નકાર; નન્નો
 નન્નો પું. નકાર; ના ભણવી તે
 નન્નો પું. 'ન'વર્ણ (૨) 'ન' ઉચ્ચારણ
 નપાટ-(વટ) વિ. નઠાડું; ઊતરતું
 નપાણિયું વિ. પાણી વિનાનું (પ્રદેશ) (૨) પાણી પાયા
 વિના ઊછરેલું (૩) શમૂર વિનાનું; તકાત વિનાનું;
 બળહીન; નમાડું (૪) આવડત વિનાનું
 નપાવટ વિ. નઠાડું; હલકટ; ઊતરતું (૨) બદમાશ
 નપાતર વિ. પાત્ર નહિ તે; નાલાયક; નીચ; હીજું
 નપાસ વિ. પાસ નહિ થયેલું; નાપાસ [તેવી સ્ત્રી
 નપીરી વિ., સ્ત્રી. જેને પિયરમાં બધાં મરી પરવાર્થી હોય
 નપુંસક વિ. (સં.) નાન્યતરજાતિનું (૨) પુરુષત્વ વિનાનું
 (૩) પું. હીજડો; ફાતડો

નપુસકતા/

૪૫૨

[નમૂનો

નપુસકતા સ્ત્રી. (સં.) નપુસકપણું
નફ-(ફિ)કરું વિ. (ન + ફિકર) બેફિકર; નિશ્ચિત
નફટ વિ. બેશરમ; નફરટ; નિર્વજજ
નફટાઈ સ્ત્રી. બેશરમી; નફટપણું; નિર્વજતા
નફરખંડું, (-યું) વિ. નફટ અને ખંડું (૨) બેશરમ
નફરત સ્ત્રી. (અ.) તિરસ્કાર; પૂણા; લ્યાનત
નફાખોર વિ. (ફા.) નફા ખાવાની વૃત્તિવાળું; વધારે

પડતો નફો લેનાર-તાકનાર

નફાખોરી સ્ત્રી. (ફા.) નફો જ તાકવો તે; નફાખોરપણું
નફિકરું વિ. (ન+ફિકર) નફકરું; બેફિકર
નફેરી સ્ત્રી. (અ. નફેરી) એક વાદ્ય-ઢોલ
નફો પું. (અ. નફઅ) કમાણી; લાભ; ફાયદો
નફોતોટો, નફોનુકસાન પું. નફો કે તોટો; નફો કે નુકસાન
(૨) નફોતોલેકાઢવાનુંગણિત; અંકગણિતનોએકભાગ

નફટ વિ. નફટ; નિર્વજજ; બેશરમ
નબળાઈ સ્ત્રી. અશક્તિ; કમજોરી
નબળું વિ. (સં. નિર્બલ, પ્રા. નિબ્બલ) અશક્ત; કમજોર
(૨) માનસિક રીતે તદન ઢીલું-નબળું (૩) ભેગ અને
મિશ્રણવાળું; હલકા પ્રકારનું [એવું

નબળુંપાતળું વિ. કમજોર; દુર્બળ (૨) સારું ખોટું-જેવું હોય
નબાપું વિ. બાપ વિનાનું; માબાપ વિનાનું
નબી પું. (અ.) પેગંબર [અને દૌષ્ટિ
નબીરો પું. (ફા.) દીકરા કે દીકરીનું પુરુષ સંતાન; પૌત્ર
નબ્જ સ્ત્રી. (અ.) નારી

નભ ન. (સં.) આકાશ; આસમાન
નભપત્ર ન. (સં.) (લા.) આકાશકુંસુમ; અસંભવિત વસ્તુ
નભબિંદુ ન. નભોબિંદુ; આકાશનું બિંદુ; મોટા આકાશમાં
ટપકા જેવું તે દિખાતું આખું આકાશ; ખગોળ
નભ-(ભો)મંડલ, (-ળ) ન. આકાશમંડળ; પૃથ્વી ઉપરથી
નભમાસ પું. શ્રાવણમાસ
નભવું અ.કિ. (સં. નિર્વહતિ, પ્રા. નિવ્વહઈ) ટકવું (૨)
પોષાવું; નિર્વાહ થવો (૩) કામચલાઉ થવું (૪)
સચવાવું; જળવાવું

નભાઈ વિ. નભી શકે એવું; 'વાયેબલ'
નભાવ પું. (નભવું પરથી) નિભાવ; પોષણ; સુજરો
નભાવવું સ.કિ. 'નભવું'નું પ્રેરક
નભાવું અ.કિ. 'નભવું'નું ભાવે

નભોમંડલ (સં.) (-ળ) ન. આકાશમંડળ; પૃથ્વી ઉપરથી
દેખાતું આખું આકાશ; ખગોળ
નભોવાણી સ્ત્રી. (સં.) આકાશવાણી; 'રેડિયો'
નમક ન. (ફા.) નિમક; લૂણ; મીઠું
નમકહરામ વિ. (ફા.) જેનું અનાજ ખાણું હોય તેનો દ્રોહ
કરનાર; નિમકહરામ
નમકહરામી સ્ત્રી. (ફા.) નિમકહરામી

નમકહલાલ વિ. (ફા.) જેનું અનાજ ખાણું હોય તેને હક
કરી આપનારું; કૃતબ્ધ

નમકહલાલી સ્ત્રી. (ફા.) કૃતજ્ઞતા
નમણ ન. નમવું તે (૨) દેવપૂજનું પાણી
નમણાઈ, (-શ) સ્ત્રી. નમણાપણું; સુંદરતા; સૌંદર્ય
નમણું વિ. (સં. નમન, પ્રા. નમણ) નમેલું; તોલમાં
વધારો; નમતું [(૩) ન. નમન

નમણું વિ. વાંકું (૨) સુંદર વળાંકવાળું (નાક); ધાટીલું
નમતું વિ. ('નમવું'નું વ.ફ.) નીચે વળતું-ઢળતું (૨)
(ત્રાજવાનું પલ્લું) એક બાજુ નીચે જતું (૩) ઢીલું (૪)
નમ્ર; વિવેકી (૫) ન. નમવું-પાછા પડવું તે
નમદો પું. દબાવી-ટીપીને કરાણું જાડું ઊની કાપડ
નમન ન. (સં.) નમસ્કાર; વંદન (૨) નમવું કે નીચે
વળવું-ઢળવું તે; 'રિપ' (૫.વિ.)

નમનીય વિ. (સં.) નમવાને પાત્ર; પૂજનીય (૨) બચી
જાય કે નમે-ઝૂકે એવું [નમના
નમનીયતા સ્ત્રી. લવચીકતા; 'ફ્લેક્સિબિલિટી' (૨)
નમથનું વિ. નમેલું; નમતું; નમસ્કાર કરતું
નમવું સ.કિ. (સં. નમતિ, પ્રા. નમઈ) નીચા વળવું (૨)
નમસ્કાર કરવા (૩) નમ્ર થવું (૪) સામે થવું; ઘરણે
જવું (૫) નીચેની બાજુ તરફ ઢળવું

નમસ્કાર પું. (સં.) નમન; વંદન; અભિવાદન
નમસ્કૃતિ, નમસ્કૃતિ સ્ત્રી. (સં.) નમસ્કાર; પ્રજ્ઞામ; નમવું
તે (૨) વંદન; અભિવાદન

નમસ્તે ઉદ્ધ. 'તને કે તમને નમસ્કાર'; 'જય જય'
નમઃ કિ.વિ. (સં.) 'નમન હો'
નમાજ, (-ઝ) (ફા.) સ્ત્રી. બંદગી

નમાજી, (-ઝી) વિ. બંદગી કરનાર; નમાજ પઢનાર
નમાયું વિ. (સં. નિર્માતૃક, પ્રા. નમાઈઅ) મા વિનાનું
નમાર પું. (નીવાર) ખેડવા વિના ઊગેલી ઝાંઝર
નમારમુંડું વિ. (ન + મારવું + મુંડું) જેના માથા ઉપર
કોઈ મરનાર ન હોય એવું કામધંધા વિનાનું; નવરું
(૨) નિરંકુશ (૩) કુટુંબપરિવાર વિનાનું

નમાણું વિ. માલ-શહુર વિનાનું; નિર્માલ્ય (૨) કમજોર
નમિત વિ. (સં.) નમેલું (૨) વાંકું વળી ગયેલું
નમિનાથ પું. (સં.) જેનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થકરોમાંના
એકવીસમા

નમી સ્ત્રી. (સં.) આદ્રતા; ભીનાશ
નમીણું વિ. મૂછ વિનાનું (૨) બાપલું
નમૂના-(ને)દાર વિ. આદર્શરૂપ; નમૂનારૂપ; ઉત્તમ
નમૂનાઈ વિ. નમૂના તરીકેનું કે તે વિશેનું (૨) 'મોડેલ'
નમૂનો પું. (ફા.) વાનગી (૨) જેના ઉપરથી નકલ
કરવાની હોય તે મૂળ પ્રત કે વસ્તુ (૩) બીજું; ધાંટ;
ફરમો (૪) દંષ્ટાંત; ઉદાહરણ

નમૂનોનિશાની/

૪૫૩

[નરે(-યે)નરું(-યું)]

નમૂનોનિશાની સ્ત્રી. પુરાવા પેટે આપેલું પરિશિષ્ટ કે કાગળ
નમેરું વિ. (ન + મહેર) દયામાયા વિનાનું; લાગણી
વિનાનું; નિર્દય

નમો કિ.વિ. (સં.) નમ; 'નમન હો' એવો ઉદ્દગાર
નમોનમ: કિ.વિ. (વારંવાર) 'નમસ્કાર હો' એવો ઉદ્દગાર
નમોરડું વિ. ગજા વિનાનું

નમ્ય વિ. લવચીક; નમનશીલ

નમ્યું વિ. નમેલું (ર) ન. નમસ્કાર

નમ્મ વિ. (સં.) વિનયી; સાલસ (ર) નમતું; રાંક

નમ્મતા સ્ત્રી. (સં.) સાલસતા; નમનતાઈ; વિનય

નય પું. (સં.) સદ્વર્તન (ર) રાજનીતિ (૩) દાર્શનિક મત-
સિદ્ધાંત (૪) અનેકધર્મી વસ્તુનો તેના કોઈ એક ધર્મ

દ્વારા સ્વરૂપનિશ્ચય કરવામાં આવે તે (પ) ન્યાય;

નીતિ (૬) પદાર્થને સમજવાની દૃષ્ટિ જાણનાર

નયણ પું. (સં.) નય (રાજનીતિ, ન્યાય, નિતિ વગેરે)ને

નયણું વિ. (સં. નિરન્ન, પ્રા. નિરણ્ણ) નરણો - ખાલી
(કોઠો) [જવું તે

નયન ન. (સં.) નેત્ર; આંખ (ર) પહોંચાડવું - લઈ

નયનગોચર વિ. (સં.) આંખે દેખાય એવું; દૃષ્ટિગોચર

નયનપથ પું. જ્યાં સુધી આંખ જોઈ શકે તે પથ; દૃષ્ટિપથ;

ક્ષિતિજ [સુંદર; મનોહર

નયનહારી, નયનાકર્ષક વિ. (સં.) નયન ખેંચે કે હરે એવું-

નયનાભિરામ વિ. (સં.) આંખને ગમે તેવું; આંખને પસંદ

પડી જાય તેવું; સુંદર

નયનામૃત સ્ત્રી. (સં.) (લા.) કૃપાદૃષ્ટિ

નયર પું. શહેર; નગર [‘ગિયોમસી’

નયવહેવાર, નયવ્યવહાર પું. (સં.) રાજનીતિનો વ્યવહાર;

નયશાસ્ત્ર ન. (સં.) નીતિશાસ્ત્ર (ર) રાજનીતિશાસ્ત્ર

નર પું. (સં.) પુરુષવાચક પ્રાણી (ર) મનુષ્ય; પુરુષ; આદમી

(૩) ચક્ષિયારામાં કરતો કમાડનો ખીલો (૪) એક જાણી

નરક ન. (સં.) દોષમ (ર) વિષ્ટા; ગૂ (૩) પું. નરકાસુર

નરકકુંડ પું. (સં.) નરકરૂપી કુંડ [ગંદકીવાળું સ્થાન

નરકાગાર ન. (સં.) નરકનું સ્થાન - નરક; અત્યંત

નરકચતુર્દશી સ્ત્રી. (સં.) કાળીચૌદશ

નરકવાસ પું. (સં.) નરકમાં વાસ

નરકેસરી પું. (સં.) સિંહ જેવો વીર પુરુષ; નરશ્રેષ્ઠ

નરખડું સ.કિ. નીરખડું; બરાબર જોવું [‘(ર) કલાબ

નરગિસ, (અ.) નરગેશ ન. નર્ગિસ (એક ફૂલ કે ફૂલગાડ)

નરધું ન. સંગીતમાં તાલ આપવા માટેનું વાદ્ય-તબલું

નરજાતિ સ્ત્રી. (સં.) પગ વર્ગ (ર) પુલિંગ (વ્યા.)

નરડી-(કો) પું. ગળું (ર) શ્વાસનળી/નયણું (ર) એકલું

નરણું વિ. (સં. નિરન્ન, પ્રા. નિરણ્ણ) ખાધા વિનાનું;

નરતું વિ. નહાતું; ખરાબ [તદન; ખિલકુલ

નરદમ વિ. શુદ્ધ; ચોખ્ખું; ભેજભેજ વિનાનું (ર) કિ.વિ.

નરદેવ પું. (સં.) પુરુષશ્રેષ્ઠ (ર) રાજા (૩) બ્રાહ્મણ

નરનારાયણ પું. (સં.) નર અને નારાયણ (અર્જુન અને
ક્રીકૃષ્ણ)

નરપતિ પું. (સં.) શ્રેષ્ઠ પુરુષ (ર) રાજા

નરપલું વિ. દૂબળું-પાતળું (ર) નમાલું [બુદ્ધિહીન માણસ

નરપથ પું. (સં.) પથ જેવો માણસ; અધમ પુરુષ;

નરપિશાચ પું. (સં.) પિશાચ જેવો-અધમ માણસ; રાક્ષસ;

અતિક્રૂર અને ઘાતકી પુરુષ

નરભે વિ. નિર્ભય

નરમ વિ. સુવાળું; મુલાયમ; સુકોમળ (ર) નમ્ર; સાલસ

(૩) પોયું; કીલું (૪) કમજોર; નબળું (૫) ભાવ

નીચા ગયા હો તેવું

નરમદિલ વિ. (ફા.) દયાળુ; દયાવંત

નરમાઈ(-શ) સ્ત્રી. નરમપણું; મૂઢતા [ની જોડી

નરમદા ન.ખ.વ. નર અને માદા (ર) બરડા(મજાગરા)-

નરમમિજાજ વિ. (અ., ફા.) નમ્ર સ્વભાવનું; વિનીત

નરમેધ પું. (સં.) જેમાં માણસનો બલિ આપવામાં આવે

છે તેવો યજ્ઞ

નરમો પું. એક જાતનો કપાસ; દેવકપાસ

નરરન્ન ન. (સં.) નરોમાં રન્ન જેવો - ઉત્તમ પુરુષ

નરવર પું. (સં.) ઉત્તમ કે શ્રેષ્ઠ નર

નરવાઈ સ્ત્રી. નરવાપણું; નીરોગિતા

નરવી વિ., સ્ત્રી. કુંવારી [કિ.વિ. નરદમ

નરવું વિ. (સં. નીરુજ, પ્રા. નિરુઅ) નર્યું; નીરોગી (ર)

નરવો પું. કુંવારો (ર) નીરોગી માણસ

નરવો પું. (સં. નિર્વાહ) કાયમી જમાબંધીવાળી જમીન

(ર) જમીનનો વંશપરંપરાનો વહીવટ

નરસિંહ પું. (સં.) રાજા (ર) સિંહ જેવો બહાદુર પુરુષ

(૩) નરસિંહાવતાર, વિષ્ણુનો ચોથો અવતાર (૪)

કવિ નરસિંહ મહેતા [નૃસિંહાવતાર

નરસિંહાવતાર પું. (સં.) વિષ્ણુનો ચોથો અવતાર;

નરસ, (-સું) વિ. (સં. નીરસ, પ્રા. નીરસ) રસ વિનાનું

(ર) નહાતું; ગુણરહિત; અધમ

નરહરિ પું. (સં.) નૃસિંહ; સિંહ જેવો કે ધોગ જેવો મર્દ

પુરુષ (ર) નૃસિંહાવતાર (૩) રાજા

નરાજ સ્ત્રી. ક્રોધ (ખોદવાની)

નરાણી સ્ત્રી. (સં. નખહરણી, પ્રા. નહહરણી-નહરણી)

નખ કાપવાનું ઓજાર; નરેણી

નરાતાર, (-ળ) કિ.વિ. નરદમ; નર્યું; તદન; સાવ; સંદંતર

નરાધમ પું. (સં.) અધમ-નીચ આદમી [બ્રાહ્મણ

નરાધિપ, (ઠનિ), નરાધીશ પું. (સં.) રાજા (ર) નરપતિ;

નરી કિ.વિ. સાવ; તદન

નરું વિ. નરવું; તંદુરસ્ત; નીરોગી (ર) કિ.વિ. નરદમ

નરે(-યે)નરું(-યું) વિ. નરદમ; સાવ; તદન; ખિલકુલ

નરેશ્વી/

૪૫૪

[નવતર(-રું)]

નરેશ્વી સ્ત્રી. (સં. નખહરણી, પ્રા. નહરણી) નરાણી; નખ
કાપવાનું ઓજાર
નરેશ, નરેંદ્ર પું. (સં.) રાજ; નૃપતિ
નરોત્તમ પું. (સં.) ઉત્તમ પુરુષ (ર) રાજ; નૃપ
નરો વા કુંજરો વા શ.પ્ર. (સં.) (માણસ કે હાથી - બંનેને
લાગુ પડે તેવો) સંદિગ્ધ ભ્રામક જવાબ
નર્ગિસ ન. (અ.) એક ફૂલ કે તેનું ફૂલગ્રાહ
નર્ત, (૦ન) પું., ન. (સં.) નાચ; નૃત્ય
નર્તક પું. (સં.) નાચનારો (ર) નટ; અભિનેતા
નર્તકી સ્ત્રી. (સં.) નાચનારી (સ્ત્રી) (ર) નટી; અભિનેત્રી
નર્તન ન. (સં.) નાચ; નાચવું તે; નૃત્ય
નર્તિકા સ્ત્રી. નાચનારી; નર્તકી
નર્મ ન. (સં.) આનંદ; વિનોદ (ર) હાસ્યશક્તિ (૩) રમત
નર્મગોષ્ઠિ, (-શી) સ્ત્રી. ગેલ ગમત કે મજાકની વાત (ર)
હળવી મજાકવાળી વાતચીત
નર્મચિત્ર ન. નર્મસુચક ચિત્ર; હાસ્યચિત્ર; 'કાર્ટૂન-કેરિકેચર'
નર્મદ વિ. (સં.) નર્મ-આનંદ આપનાર (ર) પું.
નર્મદાશંકર કવિ
નર્મદા સ્ત્રી. (સં.) આનંદ આપનારી (ર) મધ્યપ્રદેશના
અમરકંટકના પહાડમાંથી નીકળી ગુજરાતમાં થઈ
ભરૂચ પાસે અરબ સાગરને મળતી પવિત્ર ગણાતી
નદી; રેવાનદી [વાણી
નર્મવાણી સ્ત્રી. (સં.) નર્મવાળી વાણી; મજાક ભરેલી
નર્મહાસ્ય ન. (સં.) મજાકભર્યું હસવું તે; ટીખળ; 'વિટ'
નર્પું વિ. (ર) કિ.વિ. નરવું; તંદુરસ્ત
નર્વસ વિ. (ઈ.) ઉદિગ્ન (ર) ધોયું
નર્વસનેસ સ્ત્રી. (ઈ.) ઉદિગ્નતા (ર) ધોયાપણું
નર્સ સ્ત્રી. (ઈ.) માંદાની સારવારનું કામ કરનાર બાઈ;
પરિચારિકા; બરદાસી [પરુવાડિયું
નર્સરી ન. શિશુસંહન; બાળઉછરે કેન્દ્ર (ર) ધરુવાડી;
નર્સિંગ ન. (ઈ.) નર્સનું કામ; બરદાસ-ચાકરી; માવજત;
સારવાર
નર્સિંગહોમ ન. (ઈ.) ઈસ્પિતાલ; પરિચર્યાગૃહ
નલ પું. (સં.) (-ળ) પેટમાંનું મોટું આંતરડું (ર) માટી
કે ધાતુનો ગોળ ધોલો લાંબો ઘાટ (૩) નળ રાજા-
દમ્પતીનો પતિ (૪) પાણીના પાઈપને છેડે ભરાવેલી
ચકલી (પ) બહાર આવતા પ્રવાહી કે પાણીનું
નિયમન કરતી ચકલી-પાઈપ (દ) સેતુ બાંધનારો
રામની સેનાનો એક વાનનાયક
નલાસ્થિ ન. (નલ+અસ્થિ) નળાનું હાડકું
નલિકા સ્ત્રી. નળી
નલિકાધંત્ર ન. દૂરબીન (ર) અર્ક કાઢવાનું યંત્ર; નાડિકાધંત્ર
નલિન ન. (સં.) કમળ (ફૂલ)
નલિનદલ ન. (સં.) કમળના ફૂલની પાંખડી

નલિની સ્ત્રી. (સં.) કમળનો છોડ (ર) કમળનો સમૂહ
(૩) કમળવાળું તળાવ [ના; ન
નવ કિ.વિ. (સં. ન + અપિ - નાપિ, પ્રા. નવિ) નહિ;
નવ વિ. (સં.) આઠ વત્તા એક (ર) પું. નવનો આંકડો
કે સંખ્યા; '૯' (૩) કશું ન આપવું તે
નવ વિ. નવીન; નવું
નવકાર પું. (સં. નમસ્કાર, પ્રા. નમકાર-નવકાર) જામો
સિદ્ધાંત જામો આચરિયાણું વગેરે પંચપરવેષી
નમસ્કાર; નોકાર; જૈનોને જપવાનો એક મંત્ર
નવકારવાળી સ્ત્રી. નવકાર મંત્ર ગણવાની જપમાળા
નવકારશી(-સી) સ્ત્રી. નવકારનો જપ કરનારાંને અપાતું
સમૂહભોજન (ર) બધા જૈનાને કરાવાતું સમૂહભોજન
નવકુશનાગ પું. બ.વ. નાગનાં નવ કુલ (અનંત, વાસુકિ,
શેષ, પદ્મનાભ, કંબલ, શંખમાલ, પૂતરાણ, તક્ષક,
કાલિય)
નવખંડ પું. બ.વ. (સં.) પૌરાણિક ભૂગોળ પ્રમાણે પૃથ્વીના
૯ ખંડ (ઈલાવૃત્ત, ભદ્રાશ્વ, હરિવર્ષ, કિપુરુષ,
કેતુમાલ, રમ્યક, ભારત, હિરણ્યમય ને ઉત્તરકુરુ. બીજા
મતે ભરત, વર્ત, રામ, દ્રામાલા, કેતુમાલ, હિરે,
વિધિવસ, મહિ ને સુવર્ણ) (ર) આખી પૃથ્વી
નવગ્રહ પું. (સં.) સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર,
શનિ, રાહુ અને કેતુ એ આકાશીય પદાર્થો (હવે
નવના દસ થયા છે.) [(ર) કસબી મોળિયું
નવધડું ન. નવ ગ્રહનાં નંગ જેમાં જોડાં છે એવું ધરેણું
નવચંડી સ્ત્રી. નવ દુર્ગાઓ (શૈલપુત્રી, પ્રલંચારિણી,
ચંદ્રવંદા, કુખાંગ, સ્કંદમાતા, કાત્યાયની, કાલરાત્રિ,
મહાગૌરી, સિદ્ધિદાત્રી) (ર) તેમની સ્તુતિ, પૂજન,
હોમ વગેરે [ધોળાં ચાંદાવાળી (મિંસ)
નવચાંદરી વિ., સ્ત્રી. શરીરનાં જુદાં જુદાં નવ અંગ પર
નવચેતન, નવચૈતન્ય ન. (સં.) નવું ચેતન-જાગૃતિ કે જોમ,
પ્રકૃત્તિનતા [(ર) પું. ઊગતો જુવાન
નવજવાન વિ. (શ. નૌજવાન) જુવાનીમાં પ્રવેશ કરનારું
નવજાગૃતિ સ્ત્રી. (સં.) નવી ચેતના; પુનરુત્થાન
નવજાત વિ. (સં.) નવું-તરતું જન્મેલું
નવજીવન ન. (સં.) નવું જીવન; નવીન ચેતન
નવજુવાન વિ. (ર) પું. નવજવાન; ઊગતો જુવાન
નવજોત સ્ત્રી. (સં. નવ + જ્યોતિ) પારસીઓનો કસ્તી
પહેરવાનો સંસ્કાર
નવજોબન ન. નવી જુવાની; નવ-ધૌવન
નવજોબના સ્ત્રી. નવજુવાન સ્ત્રી; નવધૌવના
નવડાવવું સ.કિ. (સં. સ્પાપ્) 'નાલડું'નું પ્રેરક (ર)
કળવું; નુકસાન કે ખાડામાં ઉતારવું
નવડો પું. '૯'નો આંકડો કે ચિહ્ન [ઉપજાવે તેવું
નવતર, (-રું) વિ. નવું; નવીન; નવલું (ર) નવાઈ

નવત્સુ

૪૫૫

/ નવશ્રાદ્ધ

નવત્સુ વિ. (ન+વત્સ) વત્સ-બાળક કે વાછઠા વગરનું
નવદંપતી ન.બ.વ. (સં.) નવાં પરણેલાં દંપતી-વરવપૂ
નવદાર ન. (સં.) શરીરનાં દ્વાર જેવાં નવ અંગો - બે
આંખ, બે કાન, નાકનાં બે કાણાં, મોં અને ગુદોન્દ્રિય
(૨) વિ. નવ દ્વારોવાળું (શરીર)

નવદારી વિ., પું. દેહી; શરીરી [સ્ત્રીકારનાં
નવધર્મી વિ. (૨) પું. (સં. નવધર્મિનું) નવો ધર્મ
નવધા ક્રિ.વિ. (સં.) નવ પ્રકારે; નવ રીતે-પદ્ધતિએ
નવધાભક્તિ સ્ત્રી. નવ પ્રકારની ભક્તિ (શ્રવણ, કીર્તન,
સ્મરણ, પાદસેવન, અર્ચન, વંદન, સખ્ય, દાસ્ય અને
આત્મનિવેદન)

નવનવું વિ. અવનવું; નવુંનવું (૨) ભાતભાતનું
નવનિધ. (-ધિ) સ્ત્રી. બ.વ. (સં. નવનિધિ) કુબેરના નવ
ભંડાર (મહાપદ્મ, પદ્મ, શંખ, કચ્છપ, મુકુંદ, કુંદ,
નીલ, ખરી) (૨) સર્વ પ્રકારની સમૃદ્ધિ

નવનિર્માણ ન. (સં.) નવું નિર્માણ; નવરચના
નવનીત ન. (સં.) માખણ

નવનેશ્ર પું.બ.વ., સ્ત્રી. નવનેશ્રાં ન.બ.વ. (નવ+નેશ્રો)
નવ વાવટા; નવ ધ્વજ (૨) મહામુશ્કેલી

નવપલ્લવ પું. (સં.) નવાં પાનવાળી ડાળી; ફૂંપણ
નવપલ્લવિત વિ. નવાં પલ્લવવાળું-પાંદડાંવાળું

નવપ્રવર્તન ન. નવી પદ્ધતિઓ, વિચારો, વસ્તુઓ વગેરે
રજૂ કરવાં તે; 'ઈ-નોવેશન'

નવપ્રાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) જમીનકામ આપે તે રીતે સમી કરવાની
ક્રિયા; નવસાધ્ય; 'રિકલેમેશન' [પોઈટર્સ'ક્લ']

નવબિંદુવૃત્ત ન. (સં.) નવ બિંદુવાળું વર્તુળ; 'નાઈન-
નવમલ્લિકા સ્ત્રી. (સં.) ચમેલી; ચંપેલી (૨) જૂઈ

નવમી સ્ત્રી. (સં.) નોમ તિથિ (બંને પખવાડિયાંની) (૨)
વિ., સ્ત્રી. 'નવમું'નું સ્ત્રીલિંગ

નવમું વિ. (સં. નવમ્, પ્રા. નવલ) કમમાં આઠમા
પછીનું; નવની સંખ્યાએ પહોંચેલું

નવયુગ પું. (સં.) નવો યુગ કે જમાનો
નવયુગીન વિ. (સં.) નવા યુગનું કે તે સંબંધી

નવયુવક પું. (સં.) નવજુવાન; નવયુવાન
નવયુવતી સ્ત્રી. (સં.) નવજુવાન સ્ત્રી

નવયૌવન ન. (સં.) નવી જુવાની (૨) વિ. નવજુવાન
નવયૌવના સ્ત્રી. નવયૌવનવાળી સ્ત્રી

નવરચના સ્ત્રી. (સં.) નવેસર રચવું તે; નવનિર્માણ
નવરત્ન ન.બ.વ. (સં.) નવ પ્રકારનાં રત્નો (હીરો,

માણેક, મોતી, પાનું, પોખરાજ, ગોમેદ, લસણિયો,
પરવાળું, નીલમ) (૨) ભોજરાજના દરબારના નવ

પંડિતો (કાલિદાસ, ધન્વંતરિ, ક્ષપણક, અમર, શંકુ,
વેતાલ, ઘટકર્પર, વરાહમિહિર, વરુણિ)

નવરસ પું.બ.વ. (સં.) કાવ્યશાસ્ત્રમાં વર્ણવેલા નવ રસ

(શૃંગાર, હાસ્ય, કરુણ, રૌદ્ર, વીર, ભયાનક,
બીભત્સ, અદ્ભુત, શાંત) [(૩) ન. એક પક્ષી

નવરંગ વિ. (સં.) નવા કે વિવિધ રંગવાળું (૨) મોહક
નવરંગ પું. (સં.) નૃત્યશાળા [છિલછબીલું

નવરંગી વિ. નવા રંગનું (૨) વિવિધ રંગવાળું (૩)
નવરાઈ સ્ત્રી. કુરસદ; નવરાપશું; નવરાશ

નવરાત, (૦૨) સ્ત્રી. (સં. નવરાત્રિ, પ્રા. નવરાત્રિ પરંતુ
સં. નવરાત્ર અર્વાચીન એ.વ.) ચૈત્ર તથા આસો

માસની શુકલ પક્ષની નવ તિથિઓ (ખાસ કરીને
દશેરા પહેલાંનાં નોરતાં); નવરાત્રી

નવરાત્ર ન.બ.વ., (-ત્રિ, -ત્રી) સ્ત્રી. (સં.) નવરાત્ર; નોરતાં
નવરાવડું સ.કિ. નવરાવડું

નવરાશ સ્ત્રી. નવરાઈ; કુરસદ; અવકાશ
નવડું વિ. કામ વગરનું (૨) કામથી કારણ

નવરૂપ વિ. સાવ નવડું
નવરોજ પું. (કા.) વસંત ઋતુનો સરખાં દિવસ અને

રાતવાળો દિવસ (૨) પારસીઓનું બેસતું વર્ષ
નવલ વિ. (સં. નવલ્લ) નવલું (૨) આશ્ચર્યકારક

નવલ સ્ત્રી. (સર. ઈ. નોવેલ) નવલકથા; 'નોવેલ' (૨)
નવલી બીના રચના; ગદ્યમાં લખાયેલ કલ્પિત વાર્તા

નવલકથા સ્ત્રી. અમુક લંબાઈની કથા નિરૂપતી કલ્પક ગદ્ય-
નવલકથાકાર પું. (સં.) નવલકથાનો લેખક

નવલકાર પું. નવલકથાકાર
નવલકિશોર પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ

નવલખ વિ. (સં. નવ+લખ) નવ લાખની કિંમતનું (૨)
અમૂલ્ય (૩) અગણિત; અસંખ્ય [પૈસાદાર

નવલખું વિ. નવ લાખની પૂજા કે આવકવાળું (૨) ખૂબ
નવલિકા સ્ત્રી. (સં.) ટૂંકી વાર્તા કે વીજળીના ચમકારા પેઠે

એક દષ્ટિબિંદુ રજૂ કરતાં-કરતાં હ્રદય સોસરવી નીકળી
જાય એવી ટૂંકી વાર્તા અને બીજી ઝાઝી લપછપ વિનાં

અંગુલિનિર્દેશ કરી સૂતેલી લાગણીઓ જગાડીને
વાચકની આસપાસ એક નવી કલ્પનાસૃષ્ટિ ઘડી કાઢે

એવી ટૂંકી રચના
નવલિકાકાર પું. (સં.) નવલિકાનો લેખક કે કર્તા

નવલું વિ. (સં. નવલ્લ, પ્રા. નવલ્લ) નવલ; નવું [જુવાન
નવલોહિયું(-યાળ) વિ. નવા-ચડતા લોહીનું; ઉછાંછળું

નવવધૂ સ્ત્રી. (સં.) નવી પરણેલી સ્ત્રી
નવશિક્ષણ ન. નવું-અર્વાચીન યુગનું-નૂતન શિક્ષણ

નવશિક્ષિત ન. (સં.) તાજું ભણેલું; શિક્ષિત થયેલું
નવશિખાઈ વિ. તાજેતરમાં શીખવું શરૂ કર્યું હોય તેવું;

શિખાઉ; આવડતમાં કાચું કે ઓછું
નવશોકું વિ. જરાક ગરમ; કોકરવરશું

નવશ્રાદ્ધ ન. (સં.) મરણ પછી ત્રીજે, પાંચમે, સાતમે,
નવમે અને અગિયારમે એમ એકી દિવસે થતું શ્રાદ્ધ

નવસર/

૪૫૬

/ નશાબાજી

નવસર વિ. (સં. નવનૃ+સર) નવ સેરનું; નવસેરું [તે
નવસંસ્કરણ ન. (સં.) નવું કે ફરીને સંસ્કરણ કરવું-સુધારવું
નવસંસ્કાર પું. (સં.) નવો સંસ્કાર; પરિસ્કૃત કરવું તે
નવસંસ્કૃતિ સ્ત્રી. (સં.) નવી સંસ્કૃતિ; નવો સુધારો
નવસાર-(ગર) પું. પાતુઓ ગાળવાનો એક પાર
નવસેર-(રૂં) વિ. નવ સેરનું; નવસેરું
નવસેં-(સો) વિ. આઠ વત્તા એક સો (૨) પું. '૮૦૦'નો
આંકડો કે સંખ્યા

નવસ્તું વિ. વસ્ત્ર વગરનું; નાગું; નગ્ન
નવહથ્થું-(ત્થું) વિ. નવ હાથ લાંબું-માપ
નવાઈ સ્ત્રી. નવાપણું; નવીનતા (૨) અચરજ; આશ્ચર્ય
(૩) અપૂર્વતા; અદ્ભુતતા

નવાગતુંક વિ. (સં.) નવું આવનારું કે આવેલું
નવાજવું સ.ક્રિ. (ફા. નવાપ્તન-નવાજ) વધાવવું (૨)
લેટ આપવી [તે
નવાજિશ સ્ત્રી. (ફા.) કૂપા (૨) બક્ષિસ (૩) નવાજવું
નવાજની સ્ત્રી. (નવું+જનું) નવા-જાણવા જેવા સમાચાર
(૨) તદન તાજા ખબર; નવી અસધારણ ખબર (૩)
ઊંઘલાપાથલ; ભારે ફેરફાર

નવાજેશ જુઓ 'નવાજિશ'
નવાજ ન. (સં. નિપાન, પ્રા. નિવાજા) જળાશય
નવાણુ વિ. (સં. નવનવતિ, પ્રા. નવણઉઈ) નેવું વત્તા
નવ (૨) પું. નવાણુનો આંકડો કે સંખ્યા; '૯૯'
નવાન ન. (સં.) નવું પાકેલું અનાજ (૨) તે ખાતી વેળા
કરાતો એક વિધિ

નવાબ પું. (અ. નવાબ) સુબો; મુસલમાન રાજા; ગવર્નર
(૨) એક ઈલકાબ (૩) (લા.) આપખુદ કે લહેરી-
નવાબ જેવો ગુમાની માણસ

નવાબજાદી સ્ત્રી. નવાબની પુત્રી (૨) તેના જેવી આપખુદ
સ્ત્રી; લહેરી કે મનસ્વી સ્વભાવની સ્ત્રી

નવાબજાદી પું. નવાબનો પુત્ર (૨) તેવો આપખુદ, લહેરી
કે મનસ્વી સ્વભાવનો માણસ; બહુ શોખીન માણસ
(૩) પુત્ર [ખુદ સત્તા

નવાબશાહી સ્ત્રી. નવાબની સત્તા (૨) આપખુદી; આપ-
નવાબી વિ. નવાબ સંબંધી કે તેના જેવું (૨) સ્ત્રી. નવાબનું
પદ (૩) નવાબશાહી [વારસ

નવારસ-(સિયું, -સુ, -સું) વિ. વારસ વગરનું; બિન-
નવાં, -(વ્યં) ન. બ. વ. નવના આંકના ધરિયા

નવાંકુર પું. (સં.) નવો ફૂટેલો અંકુર

નવાંકુરતિ વિ. (સં.) નવા અંકુર ફૂટેલું; નવાંકુરવાળું
નવી સ્ત્રી. બ્રીજ લગ્નની સ્ત્રી (૨) વિ. સ્ત્રી. નવું; નવીન
નવી(ઠની)કરણ ન. (સં.) નવું કરવું તે; તાજું કરવું તે;

'રિન્યુઅલ'

નવીજૂની સ્ત્રી. નવાજૂની

નવીન વિ. (સં.) નવું; નવલું; અપૂર્વ (૨) વિચિત્ર
-નવીસ-(શ) પ્રત્ય. (ફા.) લખનાર, એ અર્થમાં નામને
અંતે આવે છે. જેમ કે, ફડનવીસ, અખબારનવીસ
(તેનું તદ્દભવ 'નીસ'. જેમ કે, ચિટનીસ)

નવું, -(વ્યું) ન. (સં. નવક) નવના આંક
નવું વિ. (સં. નવ) અગાઉ ન જોયુંજાણ્યું હોય એવું (૨)
તરતનું; તાજું; શરૂનું (૩) શિખાઉ; બિનઅનુભવી
(૪) અપૂર્વ; અપરિચિત (૫) પૂર્વે નહિ વાપરેલું
(જેમ કે, વસ્ત્ર વગેરે) (૬) બદલાયેલું; ફરી જઈ બીજું
બનેલું; નવેસરનું

નવુંજનું વિ. નવું અને જનું

નવુનકકોર વિ. તદન નવું

નવુંસવું વિ. તરતનું; સાવ નવું (૨) અપરિચિત

નવેણ સ્ત્રી. (સં. સ્નાન, પ્રા. ન્વાણ = નહાણ દ્વારા)
રસોડું; નાહાધોયા વગર જ્યાં જઈ ન શકાય એવી
જગા (૨) કોઈને અડકાય નહિ એવી જમતાં પહેલાં-
ની પૂજા સેવા વગેરેમાં રહેવાની લાલત; અપરસ
નવેણિયું વિ. સ્વચ્છ; નવેણને લગતું (૨) ન. નવેણમાં
પહેરવાનું કપડું

નવેલી સ્ત્રી. (નવલ ઉપરથી) નવવધુ; નવોઢા

નવેલું-(લું) વિ. તાજું; નવું; નવલ

નવેલો પું. નહિયું; નખને લગતી ચામડીનો ભાગ

નવેસર, (ઠથી) ક્રિ.વિ. ફરીથી શરૂ કરીને [નાની ગલી
નવેણિયું ન. નેળ; સાંકડી ગલી (૨) ધર પાછળની છીટી-
નવેળી સ્ત્રી. નાનું નવેળું; ધર પાછળની છીટી (૨) પાણી
જવાની નીક [છીટી

નવેળું ન. -(થિયું) ન. નેળ; સાંકડી ગલી; ધર પાછળની
નવેલું ન. (સં.) બીજનો ચંદ્રમા

નવેબર પું. (ઈ.) ઈ.સ.નો અગિયારમો માસ

નવોઢા સ્ત્રી. (સં. નવ+ઊઢા) નવવધુ; નવપરિણીતા (૨)
નાથિકાનો એક પ્રકાર

નવોદિત વિ. (સં.) નવું ઉદય પામેલું કે ઊગેલું

નવ્ય વિ. (સં.) નવું; નવીન

નવ્યાશી, -(સી) વિ. (સં. નવાશીતિ, પ્રા. નવાસીઈ)
એંશી વત્તા નવ (૨) પુ. નેવ્યાશી; નેવ્યાસીનો આંકડો
કે સંખ્યા; '૯૯'

નવ્યાણુ વિ. (સં. નવનવતિ, પ્રા. નવણઉઈ) નેવું વત્તા
નવ (૨) પું. નવાણુનો આંકડો કે સંખ્યા; '૯૯'

નવ્યો પું. (સં. નવક, પ્રા. નવાપ) ૯ અંકવાળું પનું કે પાસો

નશરમું વિ. શરમ વિનાનું; બેશરમ; નિર્લજ્જ

નશાખોર વિ. નશામાં ચકચૂર રહેનારું

નશાખોરી સ્ત્રી. વ્યસનમાં ચકચૂર રહેવું તે

નશાબાજ વિ. જુઓ 'નશાખોર'

નશાબાજી સ્ત્રી. નશાખોરી; વ્યસનમાં ચકચૂર રહેવું તે

નશીન/

૪૫૭

/નંદ

નશીન વિ. (ફા.) બેઠેલું; આરૂઢ (ઉદા. તખ્તનશીન)
 નશીલું વિ. નશાવાળું; નશો ચડાવે એવું કે નશામાં આવેલું
 નશો પું. (ફા. નશાહ) કેફી થીજથી ચડતો કેફ (ર) પન,
 સના, વિદ્યા વગેરેનો ગર્વ
 નશ્વર વિ. (સં.) નાશ પામે તેવું; નાશવંત
 નશ્વરતા સ્ત્રી. (સં.) નાશવંતપણું; શણભંગુરતા
 નષ્ટ વિ. (સં.) નાશ પામેલું (ર) પાપમાલ થયેલું (૩)
 નીચ; ખરાબ [ફનાફાતિયા થયેલું
 નષ્ટબ્રહ્મ વિ. (સં.) સાવ નષ્ટ થયેલું; તદન પાપમાલ;
 નસ સ્ત્રી. (સં. સ્પસા, પ્રા. નસા) રગ; રસવાહિની;
 નાડી; પમની (ર) (ફળ કે પાંદડાનો) રેસો
 નસકોરી સ્ત્રી. નાખોરી; નસકોરામાંની કુમળી ચામડી
 નસકોરું ન. (પ્રા. નાસાકુસર) નાકનું કાણું (ર) નાક
 નસબંધી સ્ત્રી. કુટુંબ-નિયોજન માટેની એક શસ્ત્રક્રિયા; પુરુષ
 વંધીકરણ [ગોત્ર (૩) પત્નો; નિશાની
 નસલ સ્ત્રી. (અ. નસ્લ) મૂળ; ઉત્પત્તિસ્થાન (ર) વંશ;
 નસંતાન વિ. (સં.) (નિઃસંતાન) સંતાન વગરનું; વાંઝિયું
 (ર) ન. નિર્વંશપણું; નખોદ
 નસાડવું સ.કિ. 'નાસવું'નું પ્રેરક
 નસિકાવવું સ.કિ. 'નસીકવું'નું પ્રેરક
 નસિકાવું અ.કિ. 'નસીકવું'નું કર્મણિ [સજા; ઠપકો
 નસિયત સ્ત્રી. (અ. નસીહત) નસીહત; શિખામણ (ર)
 નસી-(સે)કવું સ.કિ. (સં. નાસા દ્વારા) નાકમાંથી લીટ
 સાફ કરવું
 નસીબ ન. (અ.) ભાગ્ય; કિસ્મત; તકદીર
 નસીબદાર વિ. ભાગ્યશાળી; કિસ્મતવાળું
 નસીબવાદી વિ. (ર) પું. નસીબ પર આધાર રાખી બેસી
 રહેનારું; દૈવવાદી (૩) નસીબને માનનારું
 નસીબવાન વિ. ભાગ્યશાળી; નસીબવાળું
 નસીમ સ્ત્રી. (અ.) પવનની મીઠી લહેર; મંદ સમીર
 નસીહત સ્ત્રી. (અ.) નસિયત; શિખામણ (ર) સજા; ઠપકો
 નસ્તર ન. (ફા. નશ્તર) વાઢકાપ કે તે કરવાનું હથિયાર
 નસ્ટી પું. (અ.) મંગલકાલીન એક સિક્કો
 નહાણ ન. (સં. સ્નાન, પ્રા. નહાણ) નાલવું તે
 નહાનીધોની વિ., સ્ત્રી. (નાલવું+ધોવું) અટકાવ આવતો
 થયો હોય તેવી ઉમરલાયક (સ્ત્રી)
 નહાર ન. વરુ
 નહાર પું. (ફા.) દિવસ
 નહાર ન. અનાહાર સ્થિતિ
 નહિ (સં.) કિ.વિ. (સં. ન+હિ) નહીં; ના; ન; મા
 નહિતર સંયો. (સં. નહિતર્હિ, પ્રા. નહિતરિ) નહિ તો;
 એમ ન હોય તો; નકર [નો ભાગ; નખનું મૂળ
 નહિયું ન. (સં. નખિક્ક, પ્રા. નહિયઅ) નખને લગતી ચામડી-
 નહિવત્ કિ.વિ. (સં. નહિ + વત્) નહિ જેવું કે જેટલું;

નજલું; જરાતરા [તો
 નહીં, (ઠતર) સંયો. (સં. નહિતર્હિ, પ્રા. નહિતરિ) નહિ
 નહીવત્ કિ.વિ. (સં. 'નહિ'નો અપ. 'નહિ' + વંત)
 નહિવત્; નહિ જેવું કે જેટલું; નજલું; નહિસરખું
 નહેર સ્ત્રી. (અ. નહર) સરોવર કે મોટી નદીમાંથી ખોદેલો
 મોટો કાંસ; 'કેનાલ'
 નહેરિયું ન. નાની નહેર (ર) નાળું; વહેળો
 નહેરી સ્ત્રી. નહેરથી પાણી પીતી જમીન
 નહેરુ પું. એક અટક (જેમ કે, જવાહરલાલ નહેરુ)
 નહેરું ન. વહેળો; નાળું; વાંધું
 નહોતું કિ.વિ. ન હતું [નખ (ર) નખનો ઉઝરડો
 નહોર પું. (સં. નખર, પ્રા. નહર) (પશુ-પક્ષીના) પંજનો
 નહોરા પું. બ.વ. (સં. નખરક, પ્રા. નહરઅ) કાલાવાલા;
 આજીજીખોતરીને કાઢવાનું નહોરના ઘાટનું સાધન
 નહોરિયું ન. નખનો ઉઝરડો (ર) ખેતરમાંથી મગફળી
 નળ પું. (સં. નલ) નલ; માટી કે ધાતુનો પોલો લાંબો
 ઘાટ; 'પાઈપ' (ર) પેટમાંનું મોટું આંતરડું (૩)
 દમપતીનો પતિ [રસ્તો; નેળિયું
 નળ સ્ત્રી. (સં. નલી) નળીના ઘાટનો સાંકડો ઊંડાણવાળો
 નળકૂવો પું. જમીનમાં નળ ઉતારીને કરાતો પાણીનો કૂવો;
 'ટ્યૂબવેલ'
 નળવાયુ પું. આંતરડાનો વાયુ
 નળવેરો પું. પાણીના નળ અંગેનો વેરો-પાણીવેરો
 નળાકાર વિ. નળ જેવા આકારનું (ર) પું. નળના
 આકારના વસ્તુ; 'સિલિન્ડર'
 નળિયું ન. ('નળ' ઉપરથી) કવલું; છાપરું કાંકવાની
 પરનાળા જેવી માટી, કાચ, પ્લાસ્ટિક કે માટીની
 બનાવટ [ઊંચું નળાકાર એક વાસણ (૩) ચાંડું
 નળી સ્ત્રી. (સં. નલ) ભૂંજળી; 'પાઈપ' (ર) પવાલી;
 નળો પું. (સં. નલ) મોટી નળી (ર) ઘૂંટણથી પાટલી
 સુધીનો લાંબો અવયવ કે તેનું હાડડું (૩) પેંદુથી છાતી
 સુધીનો ભાગ (૪) ધાતુની મોટી નળાકાર કોલી કે પવાલું
 (૫) વાણાની કોકડી રાખવાનું ધરું [(૩) એકવું
 નંખાવું અ.કિ. 'નાંખવું'નું કર્મણિ (ર) દુર્લભ થઈ જવું
 નંગ ન. (ફા. નંગ) એક વસ્તુ; વસ્તુની એક સંખ્યા (ર)
 પહેલ પાડેલો હીરો (૩) મૂર્ખ માણસ (૪) લુચ્ચો-
 ખંધો માણસ (૫) ધરેણું; દાગીનો (૬) વહાણને
 પકેલવા માટે વપરાતો વાંસડો
 નંગદાર વિ. નંગવાળું; નંગ જડેલું (ર) પાજી; બદનાસ
 નંગધડંગ વિ. (હિં.) સાવ નગ્ન-નાગું; નાગુંપૂગું
 નંદ પું. (નંદન ઉપરથી) દીકરો
 નંદ પું. (સં.) આનંદ (ર) શ્રીકૃષ્ણનો ઉછેરનાર ગોકુલનો
 ગુખી (૩) મગધનો એક પ્રાચીન રાજવંશ (૪)
 સંગીતનો એક અલંકાર (૫) કુશળ યુક્તિભાજ માણસ

નંદ(ઠકિશોર, ઠકુમાર, ઠકુવર)/

૪૫૮

[નાગજું]

નંદ(ઠકિશોર, ઠકુમાર, ઠકુવર) પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
 નંદન ન. (સં.) ઇન્દ્રનું ઉપવન (૨) પું. દીકરો; પુત્ર
 (૩) એક છંદ (૪) વિ. આનંદ આપનાર
 નંદનવન ન. ઇન્દ્રનું ઉપવન [કિશોર; નંદકુંવર; નંદલાલ
 નંદનંદન પું. (સં.) નંદરાયના પાલિત પુત્ર શ્રીકૃષ્ણ; નંદ-
 નંદલાલ પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
 નંદવડું સ.કિ. (સં. 'નંદ = આનંદ આપવો' ઉપરથી)
 ભાંગવું; તોડવું (ખાસ કરીને કાચની વસ્તુ માટે
 માંગલિક શબ્દપ્રયોગ)
 નંદવાડું સ.કિ. ભાંગવું; તૂટવું [ભાંગવું; તોડવું
 નંદવું અ.કિ. (સં. નન્દ) આનંદવું; રાજ થવું (૨)
 નંદવું સ.કિ. નિંદવું
 નંદા સ્ત્રી. (સં.) એક પ્રવેશદ્વાર અને ત્રણ કૂટ હોય તેવી
 વાવ (૨) આનંદ (૩) નક્ષત્ર (૪) દુર્ગા (૫) પડવો,
 અગિયારસ કે છઠ (૫) ગાંધાર ગ્રામની એક મુર્છના
 નંદાવર્ત પું. (સં.) ચાર લુબિવાળો એક ગોખ (૨) સાથિયા
 આકારે રચાયેલું નગર [(૨) મહાદેવજનો પોઠિયો
 નંદિ-દી) પું. (સં. નંદિન) શિવનો એ નામનો એક ગણ
 નંદિની સ્ત્રી. (સં.) છોકરી; પુત્રી (૨) કામધેનુ ગાય
 નંદી પું. જુઓ 'નંદિ'
 નંબર પું. (ઈ.) આંકડો; ક્રમાંક; ટૂંકમાં 'નં.'
 નંબરદાર પું. ગામનો જમીનદાર; જે મહેસૂલની વસૂલીમાં
 મદદ કરે છે. (૨) 'રેકૉર્ડર'
 નંબરવાર કિ.વિ. કમસર; કમવાર; નંબર પ્રમાણે
 નંબરી વિ. નંબરવાળું; નંબર નાંખ્યા હોય એવું; જાણીતું
 ના સ્ત્રી. નાયકી
 ના કિ.વિ. (સં.) નહિ (૨) સ્ત્રી. નકાર; નિષેધ
 ના (ફા.) નામ અને વિશેષજની આગળ વપરાતો નકાર-
 સૂચક પૂર્વગ. ઉદા. નાસમજ [માંતેતેરાત્રિનો ખેલ
 નાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) રાત; રાત્રિ (૨) નાટક, સિનેમા વગેરે-
 નાઈટ પું. (ઈ.) અંગ્રેજ રાજ્ય સમયનો એક ઇલ્કાબ
 નાઈટિક એસિડ પું. (ઈ.) સુરાખારનો તેજાબ
 નાઈટ્રોજન પું. (ઈ.) હવામાં મોટા પ્રમાણમાં રહેલો એક
 વાયુ; નત્રવાયુ
 નાઈલાજ વિ. (ફા.) ઈલાજ (ઉપાય) વગરનું; લાચાર
 નાઈ-વી) પું. (સં. નાપિત, પ્રા. નાવિઅ) વાળંદ
 નાઈમેદ વિ. (ફા.) નિરાશ; ઉમંગ કે અશા વિનાનું
 નાઈમેદી સ્ત્રી. નિરાશા; નિરાશપણું
 નાક ન. (સં. નાસાનું ટુંકું રૂપ નસ + લયુતાવાચક ક =
 નસ્ક, પ્રા. નક્ક) પ્રાણેન્દ્રિય; નાસિકા (૨) આખરૂ;
 પ્રતિષ્ઠા (૩) કોઈ પણ વર્ગની મુખ્ય વસ્તુ; અગ્રણી;
 મુખ્ય કે મોખરાનું માણસ
 નાક ન. (સં.) દુઃખ વગરનું સ્થળ; સ્વર્ગ [નિર્લજ્જ
 નાકકંટું વિ. કપાયેલા નાકવાળું (૨) નકટું; બેશરમ;

નાકબૂલ વિ. (ફા.) નામંજૂર; કબૂલ નહીં એવું
 નાકર પું. કર ન ભરવો તે; 'નો-ટેક્સ' (સત્યાગ્રહી યુદ્ધનો
 એક પ્રકાર)
 નાકર ન. દોર બાંધવા માટે પથ્થરમાં કે લાકડામાં પાડેલું
 કાણું (૨) ધ્વજદંડને જોડેલા લાકડાના બે ટુકડાઓમાંનો
 એક (૩) નાથ પરોવવા માટેનું બળદ-પાદા વગેરેના
 નાકમાં પાડેલું કાણું
 નાકર પું. એક આખ્યાનકાર [તે (૨) તોભા પાકારવું તે
 નાકવીટી સ્ત્રી. માકી માગવા માટે જમીન ઉપર નાક ધસવું
 નાકસૂર ન. નાકનો એક રોગ
 નાકાબંદી-(ધી) સ્ત્રી. નાકેબંધી; માલની આવજા રોકવા
 નાકેનાકે ચોકી મૂકી દેવી તે; 'બ્લોકેડ' (૨) રસ્તો બંધ
 કરી દેવો તે (૩) જકાત વસૂલ લેવી તે
 નાકામ-(શિ)યાબ વિ. અસફળ; નિષ્ફળ
 નાકામ-(શિ)યામી સ્ત્રી. નિષ્ફળતા; અસફળતા
 નાકાર-(રો) પું. નકાર; ના પાડવી તે
 નાકાં ન.બ.વ. દાળચોખાના ઝીણા ટુકડા
 નાકું ન. (સં. નસ્ક, પ્રા. નક્ક) કાણું (૨) સોયનું કાણું
 (૩) જકાત લેવાનું થાણું (૪) જ્યાં ધણા રસ્તા મળતા
 હોય તેવું સ્થળ (૫) રસ્તાનો છેડો કે પ્રવેશદ્વાર (૬)
 ગામમાં પેસવા બદલ અપાતો કર
 નાકેદાર પું. નાકાવાળો; ધાણદાર; જકાતી કારકુન
 નાકેદારી સ્ત્રી. ધાણદારપણું
 નાકેબંધી સ્ત્રી. જુઓ 'નાકાબંદી'
 નાકીવત વિ. અશક્ત; કમજોર; નિર્બળ; કૌવત વિનાનું
 નાખવું સ.કિ. (સં. નંધપતિ, નકનઈ) નાંખવું; દાખલ
 કરવું; ફેંકવું; ઉમેરવું
 નાખુદા પું. (ફા.) ટેલ; કપાન; વહાણનો મુખ્ય અધિકારી
 (૨) ખલાસી; વહાણ ચલાવનાર નાવિક
 નાખુશા વિ. (ફા.) નારાજ (૨) અપ્રસન્ન
 નાખુશી સ્ત્રી. નારાજ (૨) અપ્રસન્નતા (૩) નામરજી
 નાખોરી સ્ત્રી. નસકોરી
 નાખોરું ન. પ્રા. નક્કકુહર) નાક; નસકરું
 નાગ પું. (સં.) ફેણવાળો સાપ (બધા સાપ 'નાગ' નથી
 કહેવાતા.) (૨) પાતાળમાં રહેતો એક જાતનો
 કાલ્પનિક સર્પ; એક ઉપદેવ (૩) હાથી (૪) શક
 લોકોની એક શાખાનો માણસ (૫) નાગલોક (૬)
 એક આદિજાતિ [પરમ સુંદર સ્ત્રી; રમણી
 નાગકન્યા સ્ત્રી. (સં.) નાગની કન્યા; નાગકન્યાકા (૨)
 નાગકેસર ન. (સં.) એક વનસ્પતિ; કબાબચીની
 નાગચંપો પું. એક જાતનો ચંપો [સજ્જડ પકડ
 નાગચુડ સ્ત્રી. નાગની ચુડ કે તેવી સખત કે જીવલેણ પકડ;
 નાગડું વિ. નાગું; ઉપાડું; નગન (૨) બેશરમ
 નાગડું ન. સાપોસિયું; નાગડું

નાગરી

૪૫૯

[નાટકકંપની

નાગડો પું. બાવાઓનો એક પ્રકાર; નાગો બાવો (૨)
બાવો (તિરસ્કારમાં) (૩) લુચ્ચો માણસ
નાગણ, (-ણી) સ્ત્રી. સાપણ; નાગની માદા (૨) હાથણી
(૩) એક ઘરેણું (૪) સીધી તલવાર
નાગ(-ગર)ણું ન. વાસણ ઊંચકવા કરાતો એક ગાળો (૨)
દામણ (૩) હળને ધૂસરી બાંધવાનું દોરડું
નાગદમન(-દા) ન. (શ્રીકૃષ્ણે કરેલું કાલિય) નાગનું દમન
નાગદંત પું. ભીતમાં મારેલો ખીલો (૨) ટોલ્લો
નાગદેવતા પું. (સં.) નાગરૂપી દેવતા, દેવ તરીકે પૂજાતો
ફણીધર સર્પ અને એની આકૃતિ
નાગપંચમી (સં.), નાગપાંચમ સ્ત્રી. નાગપૂજનો એક
તહેવાર; શ્રાવણ માસની સુદ પાંચમ
નાગપાશ પું. (સં.) નાગના ગૂંચળા જેવો ફાંસો (૨) એક
પ્રકારની વ્યૂહરથના (૩) સરકાગાંઠ; સરકિયું (૪)
વરુણનું આયુધ
નાગપાશપ્રબંધ પું. (સં.) ચિત્રકાવ્યનો એક પ્રકાર
નાગપુષ્પ ન. (સં.) નાગચંપો
નાગફણી સ્ત્રી. અંબોડાનું ચોકણો નામનું એક ઘરેણું (૨)
એક પ્રકારનો ખૂટો-ખીલી (૩) એ નામની એક
વનસ્પતિ (૪) હાથલો યોર
નાગફેણ સ્ત્રી. (સં. નાગફણા) નાગની ફેણ
નાગર વિ. (સં.) નગરનું (૨) સભ્ય (૩) ચતુર (૪)
પું. નાગર ન્યાતનો માણસ (૬) સ્ત્રી. સૂંક
નાગરમોષ સ્ત્રી. (સં. નાગરમુસ્તા) એક વનસ્પતિ
નાગરવેલ, (-લી) સ્ત્રી. (સં. નાગવલ્લી. વચ્ચે 'ર'નો
પ્રસેધ) મુખવાસમાં ખવાતાં પાનનો વેલો
નાગરાજ પું. શેષનામ
નાગરિક વિ. (સં.) શહેરનું (૨) પું. શહેરી; શહેરમાં
રહેનાર કે રાજ્યનો સામાન્ય પ્રજાજન; 'સિટિઝન'
નાગરિકતા, (-ત્વ) સ્ત્રી. (સં.) નાગરપણું; શહેરીપણું;
સભ્યતા; 'સિટિઝનશિપ' [લગતું (૩) નગરનું
નાગરી વિ. (સં. નાગરિનું) નાગર સંબંધી; નાગરોને
નાગરી સ્ત્રી. (સં.) શહેરી સ્ત્રી (૨) નાગરણ (૩)
'દેવનાગરી' લિપિ
નાગલી સ્ત્રી. બાવટા જેવું એક અનાજ (૨) કાનમાં પહેરવા-
નું એક ઘરેણું (૩) એક વનસ્પતિ (૪) ભેંસની જાત
નાગલો પું. (સં. નાગ + લ પ્રત્યય) જવારા ગોર વગેરેને
પૂજતાં એને યજ્ઞવાતો રૂનો પૂંભડાં કરેલો દોરો (૨)
એ નામનો એક દાવ (વ્યાયામ)
નાગલોક પું. (સં.) પાતાળ (૨) નાગ કે સર્પોની પ્રજા
નાગાઈ સ્ત્રી. નકઠાઈ (૨) લુચ્ચાઈ; દાંડાઈ
નાગાત્ર ન. (સં.) સર્પાત્ર; નાગની શક્તિવાળું અસ્ત્ર
નાગું વિ. (સં. નગન, પ્રા. નગગ) નગન; નવરત્નું; ઉધાડું
(૨) અલંકાર કે શોભા વગરનું (જેમ કે, નાગાં કાન,

નાક વગેરે) (૩) નિર્લજ; બેશરમ (૪) લુચ્ચું; ઢોંગું;
માથામારે
નાગુંપૂડું વિ. તદન નાગું-ઉધાડું [તેવું; સાવ કંગાળ
નાગુંભૂખ્યું વિ. પહેરવા વસ્ત્ર નહિ અને ખાવા અન્ન નહિ
નાગેશ, (-શ્વર) પું. (સં.) શેષનાગ
નાગેદ્ર પું. (સં.) શેષનાગ (૨) ઔરવત; ઈંદ્રનો હાથી
નાગોડિયું વિ. નગન; નાગુંપૂડું (બાળક)
નાય પું. (સં. નૃત્ય, પ્રા. નચ્ચ) નૃત્ય કે તેનો જલસો (૨)
ખેલ; તમાશો (૩) નખરાં; ચાળા
નાયણ ન. નાયવું તે; નાયણું [સ્ત્રી
નાયણ સ્ત્રી. નાયનારી (૨) (લા.) નખરાંબાજ જુવાન
નાયણવેડા પું. બ.વ. નાયનારીના ચાળા; નખરાં
નાયતમાશો, (-સો) પું. નાય ને એવી બીજી મોજમજા
નાયનારી સ્ત્રી. નાય કરનાર સ્ત્રી; નર્તકી
નાયરંગ પું. નાય અને મોજમજા; નાયગાનનો જલસો
(૨) આમોદ-પ્રમોદ (૩) નાટક-વેટક
નાયવું અ.કિ. (સં. નૃત્યતિ, પ્રા. નચ્ચઈ) નાય કરવો (૨)
બીજાની ઈચ્છા મુજબ કામ કરવું
નાયારો(-લો) પું. અશક્તિ; હાચારી
નાયિકેત પું. (સં.) અગ્નિનું એક નામ
નાયીજ વિ. (ફા.) નજવું; તુચ્છ; નામું; કુદ [ઘઈને
નાયટ્ટે કિ.વિ. (ના+ટ્ટકો) હાચારથી; પરાણે; અવશ
નાજ સ્ત્રી. (ફા.) નખરાં; હાવભાવ (૨) હાડ
નાજનીન સ્ત્રી. (ફા.) પ્રિયા; પ્રિયતમા (૨) ખૂબસૂરત સ્ત્રી
નાજર પું. (અ. નાજિર) કબૂલાતનામાં કરનારાંઓના
સાક્ષી સિક્કા કરી આપનાર અદાલતી અમલદાર (૨)
અદલાતી જમી લાવનાર અમલદાર (૩) દરવાન
(૪) હીજડો
નાજરી સ્ત્રી. નાજરની કામગીરી
નાજરી વિ. નાજરને લગતું
નાજુક વિ. (ફા.) સુકુમાર; કોમળ; મુલાયમ; મૃદુ (૨)
નખળું; બોદું; કમજોર (૩) બારીક; તંગ; કડોકડીનું
નાજુકપણું, નાજુકી(-કાઈ) સ્ત્રી. નાજુક લોડું તે; નજાકત
નાજણાસાંકળ સ્ત્રી. (નોજણું+સાંકળ) દોહતી વખતે
ગાયને પાછલે પગે બાંધવાનું દોરડું
નાઝિમ પું. (અ.) વડો હાકેમ; ગવર્નર; રાજપાલ
નાઝી વિ., પું. જર્મનીમાં હિટલરે સ્થાપેલો એક રાજકીય
પક્ષને લગતું કે તેનો સભ્ય [અભિનય
નાટ પું. (સં. નાચ્ય, પ્રા. નટ્ટ) નાટ્ય (૨) નૃત્ય;
નાટ ન. (સં.) સ્ત્રી. દીપકની એક રાજિણી
નાટ કિ.વિ. નક્કી; ચોક્કસ
નાટ ન. એ નામનું એક કાપડ
નાટક ન. (સં.) દશપ્રકાવ્ય (૨) ભવાણે; કજેતો (૩) ઢોંગ
નાટકકંપની સ્ત્રી. નાટક કરવાનો ધંધો કરનારી મંડળી

નાટકકાર/

૪૭૦

/ નાથપંથ, નાથસંપ્રદાય

નાટકકાર પું. (સં.) નાટક બનાવનાર; નાટકનો લેખક અને સર્જક; નાટ્યકાર (ર) અભિનેતા; નટ નાટકચેટક ન. હાસ્યચિનોદ; ટોખજ; નખરાં [મંડળી નાટકમંડળી સ્ત્રી. નાટક કંપની (ર) નાટક કરનારાઓની નાટકવેડા પું. બ.વ. નાટકમાં કરાતા લોચ છે તેવા ચેનચાળા; નખરાં (ર) ઢોંગ નાટકશાલા (સં.), (-ળા) સ્ત્રી. નાટક ભજવવાનું સ્થાન; રંગમંચ; નાટ્યગૃહ; 'થિયેટર' નાટકિયું વિ. નાટકને લગતું (ર) ઢોંગી; દંભી નાટકી વિ. (સં.) નાટકના જેવું; નાટકિયું નાટકીય વિ. (સં.) નાટકને લગતું નાટ્યરંગ પું. (નાટ+રંગ) નાટક, નૃત્ય વગેરેનો રંગ-આનંદ નાટિકા સ્ત્રી. (સં.) ટૂંકું નાટક; જેમાં માત્ર એક જ અંક છે તેવી ભિન્નભિન્ન દૃશ્યોવાળી નાટ્યરચના; એકાંકી નાટ્ય ન. (સં.) નૃત્ય અને અભિનય (ર) કોઈપણ ભજવી શકાય તેવી સંવાદાત્મક રચના (૩) નટનું કાર્ય નાટ્યકલા, (-ળા) સ્ત્રી. નાટક-અભિનયની કળા નાટ્યકાર પું. (સં.) નાટક લખવાનું કામ કરનાર (ર) નાટકનો લેખક અને સર્જક; નાટકકાર નાટ્યગૃહ ન. (સં.) નાટકશાળા; રંગભૂમિ; રંગભવન; 'થિયેટર' [નાટક ભજવવાનો અખતરો નાટ્યપ્રયોગ પું. (સં.) નાટક; સંવાદ વગેરે કરવાં તે (ર) નાટ્યરસ પું. (સં.) નાટકમાં આવતો કે એના જેવો રસ નાટ્યરૂપાંતર ન. કોઈ પણ સાહિત્ય સ્વરૂપનું નાટકના સ્વરૂપમાં પરિવર્તન નાટ્યવિદ પું. (સં.) નાટ્યશાસ્ત્રી; નાટ્યનિષ્ણાત નાટ્યશાસ્ત્ર ન. (સં.) નાટ્યકથાનું શાસ્ત્ર નાટ્યાત્મક વકાક્તિ સ્ત્રી. (સં.) નાટકમાં પાત્રાએ ન વાર્યા હોય એવો વિશિષ્ટ કે વિપરીત અર્થ પ્રેક્ષકોને પહોંચે એવી સંવાદની પ્રયુક્તિ; 'ડ્રામેટિક આપની' નાટ્યાંગ ન. (અ.) નાટ્યનાં અંગ (તે દસ છે.) નાટાભારી સ્ત્રી. (નાટું = નાસતું + બારી) નાસી છૂટવાની બારી કે માર્ગ; છટકબારી [થઈ ગયું નાટું વિ. (સં. નષ્ટ, પ્રા. નટ) નાસી છૂટ્યું; પલાયન નાટ સ્ત્રી. (સં. નાટી) રગ (ખાસ કરીને કાંડા પાસેથી, જેના ઉપરથી વૈદ્ય લોહીની ગતિ પારખે છે.) (ર) (લા.) વલણ (૩) લગામ; કાબૂ (૪) ડોક (૫) આળા ચામડાને આમળીને બનાવેલો દોર; નાડણ (દ) કમળની પોલી નળી-દાંડી નાડણ ન. ઝૂંસરું બાંધવાનું દોરડું; નાડું નાડું સ.કિ. નાડ-દોરડાથી ધૂંસરું જકડીને બાંધવું નાડાછડી સ્ત્રી. બે કે વધારે રંગની સૂતરની દોરી નાડી સ્ત્રી. (સં.) નાડ; રગ (ર) નાની દોરી નાડીતંત્ર ન. (સં.) નાડીઓનું તંત્ર

નાડીપરીણા સ્ત્રી. (સં.) નાડી દ્વારા કરાતી પરીણાવિદ્ય નાડીવૈદ્ય(-દ) પું. (સં.) નાડી ઉપરથી રોગ પારખનાર નાડું ન. ('નાડ' ઉપરથી) નાની દોરી (ર) નાડાછડી (૩) લેલા કે ઘાઘરાની દોરી (૪) અંબોઘે બાંધવાની દોરી (૫) હદ; આંકો [અજમાવી જોવું નાણું સ.કિ. (સં. જ્ઞાન, પ્રા. નાણઈ નામધાતું) તપાસવું; નાણાકીય વિ. નાણા સંબંધી; આર્થિક નાણાબજાર ન. શરાફોનું બજાર; નાણાવટ નાણાભીડ સ્ત્રી. નાણાની તંત્રી નાણામંત્રી પું. નાણાખાતાનો મંત્રી; 'ફાઈનાન્સ મિનિસ્ટર' નાણાવટ સ્ત્રી. નાણાબજાર; શરાફબજાર નાણાવટી પું. શરાફ (ર) પૈસાદાર નાણસ નાણાવટું ન. ધીરધારનો ધંધો; શરાફનો ધંધો નાણાશાસ્ત્ર ન. નાણાની લેવડદેવડ વગેરે સર્વ વ્યવહારનું શાસ્ત્ર; અર્થશાસ્ત્ર; 'ઈકોનોમિક્સ' ['ફાઈનાન્સિયર' નાણાશાસ્ત્રી પું. નાણા અંગેનું શાસ્ત્ર જાણનાર; અર્થશાસ્ત્રી; નાણાસંકટ ન. (સં.) નાણાકીય સંકટ કે મુશ્કેલી કે કટોકટી નાણાં ન. બ.વ. (નાણું) ધન (ર) કિંમત [ધન; પૈસાં નાણું ન. (સં. નાણક, પ્રા. નાણઅ) ચલણી સિક્કો (ર) નાત સ્ત્રી. (સં. જ્ઞાતિ) જ્ઞાતિ; જાત; કુળ, વાડા કે વર્વાનો લોકસમૂહ (ર) નાતને આપેલું જમણ; નાતવરો નાતજાત સ્ત્રી. જ્ઞાતિ અને જાતિ નાતભાઈ સ્ત્રી. એક જ જ્ઞાતિનો હોઈને ભાઈ તે નાતરિયું વિ. નાતરાનું; નાતરાને લગતું (ર) નાતડું કરવાની છૂટવાળું (૩) ભિન્ન કુળનું નાતડું ન. (સં. જાત્ર, પ્રા. નાત્ર) સંબંધ. ઉદા. 'જામનાતરે ભાઈ' (ર) લગનવિધિ વગર, રોહીલી કે ફારગતીથી છૂટી થયેલી સ્ત્રીનું કે એવી સ્ત્રી સાથે પુરુષનું પરણવું તે (૩) જોડકામાંથી એક નંગ જતું રહી તેની જગાએ બીજી વિજાતીય વસ્તુનું આવવું તે નાતવરો પું. જ્ઞાતિભોજન; નાતજમણ નાતાલ સ્ત્રી. (પો.) ડિસેમ્બરની પચ્ચીસમીથી એકત્રીસમી સુધી ઉજવાતા ખ્રિસ્તી તહેવારો; ઈયુજન્ટી; 'ક્રિસ્ટમસ' નાતીલું વિ. પોતાની નાતનું નાતો પું. (સં. જ્ઞાતિ) સંબંધ; મેળ; વહેવાર નાથ પું. (સં.) સ્વામી (ર) માલિક (૩) સંન્યાસીઓની દશમાંની એક અટક નાથ સ્ત્રી. (સં. નસ્તા, પ્રા. નથા) નથ, નાકની વાળી (ર) બ્રહ્મ વગેરેના નાકના નંખાતી દોરી (૩) જમીનનું ધોવાણ રોકવા બંધાતી પાજ નાથજું ન. પલ્લા લટકાવવાની દોરી નાથ નમીશ્વર પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરો-માંના સોળમા [કે સોપ્રદાય નાથપંથ, નાથસંપ્રદાય પું. (સં.) નાથ સંન્યાસીઓનો પંથ

નાથવું

૪૬૧

[નાથજીવીવો

નાથવું સ.કિ. (દે. નાથજી=નાકમાં છંદ પાડવો) બજાદને
નાથ પાલવી (૨) અંકુશમાં આણવું (૩) પલોટવું
નાથ સુનેજી પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થકરો-
માંના છઠા

નાદ પું. (સં.) અવાજ; ઘોષ; ધ્વનિ (૨) વાચા કે વર્ણોનું
મૂળ ધ્વનિનું રૂપ (૩) (લા.) ટેવ; છંદ (૪) લહે;
ધૂન (૫) ગર્વ; અભિમાન

નાદબિંદુ ન. (સં.) નાદનું અનુસંધાન કરવાનું કેન્દ્ર (યોગ)
નાદબ્રહ્મ પું., ન. નાદરૂપી પરમાત્મા

નાદર વિ. (અ. નાદિર) અસાધારણ; ઉત્તમ

નાદાન વિ. (ફા.) અણસમજી; મૂર્ખ

નાદાની, (-નિયત) સ્ત્રી. નાદાનપણું; મૂર્ખામી [માણસ

નાદાર વિ. (ફા.) કંગાલ (૨) દેવાળિયું (૩) પું. તેવો

નાદારી સ્ત્રી. ગરીબી (૨) દેવાળું

નાદિર વિ. (અ.) અદિતીય; અદ્ભુત

નાદિરશાહ પું. (ફા.) એક જુલમી બાદશાહ

નાદિરશાહી સ્ત્રી. જુલમી રાજ્યકારભાર (૨) વિ.

નાદિરશાહને લગતું

નાદી વિ. (સં.) નાદવાળું; નાદને લગતું (૨) તોરી; છંદી

નાદુરસ્ત વિ. (ફા. નાદુરસ્ત) માંદું; બીમાર

નાદુરસ્તી સ્ત્રી. માંદગી; બીમારી [શેકેલી ચોટલી

નાન ન. (ફા.) મોટી દગા જેવી એક ચોટી; પાંઉ (૨)

નાનક પું. શીખધર્મના પ્રવર્તક એક સંત

નાનકડું વિ. નાનું (લાલિત્યવાચક)

નાનકપંથી વિ. (૨) પું. શીખધર્મ [નાનકપંથી

નાનકશાહી(-ઈ) વિ. ચુરુ નાનકે સ્થાપેલું કે પ્રવર્તવેલું;

નાનકું વિ. નાનું; નાનકડું; નાનું

નાનખટાઈ સ્ત્રી. (ફા.) એક ખાદ્ય પદાર્થ-મીઠાઈ

નાનકિયું વિ. નાનું; નાનકડું

નાનપસ્ત્રી. ('નાનું' ઉપરથી) નાનમ (૨) નાનપણ; બાળપણ

નાનપણ ન. બાળપણ

નાનમ સ્ત્રી. નાનાપણું; નાનપ (૨) હલકાઈ; ઊણપ

નાના વિ. (સં.) વિધવિધ; અનેક; તરેહતરેહનું

નાના પું. (માનાર્થે બ.વ.) માતાના પિતા; આજી

નાનારૂપ વિ. (સં.) વિવિધ રૂપનું [પ્રકારના રંગ

નાનાવણ વિ. (સં.) વિવિધ વર્ણનું (૨) પું. બ.વ. અનેક

નાનાવિધ વિ. અનેક પ્રકારનું (૨) કિ.વિ. અનેક પ્રકારે

નાની સ્ત્રી. માની મા; આજી (૨) વિ., સ્ત્રી. 'નાનું'નું

સ્ત્રીલિંગ

નાનું વિ. (સં. શ્વજી, પ્રા. લણ, મ. લણન, હિં. નાન્હ,

નન્હા) થોડી ઉંમરનું (૨) કદમાં અલ્પ (૩) હલકું;

ઊતરતું

નાનું આંતરડું ન. લાંબું પાતળું આંતરડું

નાનુશીક વિ. જરાક સરખું (કદ કે ઉંમરમાં)

નાનુંસું વિ. નજીવું; સાધારણ

નાનેરું વિ. નાનકડું; નાનું

નાનો પું. (સર. દે. નજી=મોટો ભાઈ, સં. નાન્ન, પ્રા.

નન્ન) માનો બાપ; આજી; માતામહ

નાનો પું. 'નાનું'નું પુલિંગ [એવું

નાન્યતર વિ. (સં.) નપુંસકલિંગનું; નહિ નર કે નહિ નારી

નાપસંદ વિ. (ફા.) અણગમતું (૨) અમાન્ય

નાપસંદગી સ્ત્રી. અણગમો (૨) માન્ય ન થવું તે

નાપાક વિ. (ફા.) અપવિત્ર

નાપાકી સ્ત્રી. (ફા.) અપવિત્રતા

નાપાચ(-યા, -યે)દાર વિ. (ફા.) અધારિયું; પાપા કે

આધાર વગરનું [નાપસંદ

નાપાસ વિ. (ના+પાસ) નપાસ; પાસ નહીં થયેલું (૨)

નાપિક, (-ત) પું. (સં.) વાળંદ; નાઈ

નાફરમાન વિ. (ફા.) હુકમનો અનાદર કરનારું

નાફરમાની સ્ત્રી. હુકમની અવજા-અવગણના

નાફરવાદ પું. જે નીતિ છે તેમાં ફેરફાર ન કરવો-ન ફેરવવું

જોઈએ એવો મત (૨) અસહકાર તરીકે ધારાસભાઓના

બહિષ્કારમાં ફેરફાર ન કરવો એવો કોન્ગ્રેસ પક્ષનો

(સને ૧૯૨૦-૩૦ યુગમાં) મત

નાફેરવાદી વિ. (૨) પું. નાફેરવાદમાં માનનાર

નાબાલિગ વિ. (ફા.) સગીર (કાપદામાં ઠરાવેલું તેથી)

નાની ઉંમરનું [તેવું કરેલું-થયેલું

નાબૂદ વિ. (ફા.) નિર્મૂળ; સમૂળ ખલાસ; હોષ જ નહિ

નાબૂદી સ્ત્રી. સમૂળ ઉચ્છેદ-નાશ

નાભિ સ્ત્રી. (સં.) દૂટી (૨) મધ્યભાગ; કેંદ્ર (૩) પૈરાનો

મધ્યભાગ જ્યાં આરાઓ મળે છે. [ઊંચેલું કમળ

નાભિકમલ, (-ળ) ન. દૂટીરૂપી કમળ (૨) નાભિમાંથી

નાભિનાલ (સં.) (-લ) સ્ત્રી. ગર્ભમાં બાળકની દૂટી સાથે

જોડાયેલી રગોની લાંબી નળી

નામ સંયો. (સં.) એટલે કે; અર્થાત્

નામ ન. (સં., ફા.) સંજ્ઞા (૨) વસ્તુનો સંજ્ઞારૂપ શબ્દ

(૩) યાદગીરી; કીર્તિ [‘દશરથ નામક’

નામક વિ. નામનું; નામવાળું (સમાસને અંતે. ઉદા.

નામકરણ ન. (સં.) નામ પાડવાનો વિધિ (સોળમાંનો

એક સંસ્કાર) [પછી કરી જનારું

નામ(-નુ)કકર વિ. (ફા. નામુકિર) નાકબુલ; હા કલા

નામચા સ્ત્રી. (ફા. નામચહ) નામના; ખ્યાતિ

નામચીન, નામજીવું વિ. (નામ + ફા. ચીન; ફા. જાહહ)

નામીયું; કુખ્યાત; ખરાબ રીતે જાણીતું

નામજોગ, (-ગી) વિ., સ્ત્રી. જેનું નામ લખ્યું હોય તેને

જ મળે તેવી (ફૂંટી)

નામઠામ ન. નામ અને ઠામ; સરનામું; પત્તો

નામણદીવો પું. રામણદીવો

નામદારો

૪૬૨

/ નારાય

નામદાર વિ. (કા.) મશહૂર (૨) માનવંત; શ્રીમાન
 નામદારી સ્ત્રી. (કા.) પ્રખ્યાતિ; વિખ્યાતિ; પતિષ્ઠા
 નામધાતુ પું. નામ ઉપરથી બનેલો ધાતુ
 નામધારી (૨૬) વિ. (સં.) નામ ધારણ કરનારું (૨)
 નામનું જ; જુદું; ઢોંગી
 નામધૂન સ્ત્રી. ((ઈશ્વરનાં) નામની ધૂન કે લહે
 નામના સ્ત્રી. કીર્તિ (૨) આબરૂ (૩) જાહેરાત
 નામનિર્દેશ પું. (સં.) નામનો ખાસ ઉલ્લેખ (૨) નામ
 બોલીને કરેલી ગણતરી [પ્રમાતરીકે]
 નામનિશાન ન. નામ કે બીજું કંઈ ચિહ્ન (ઓળખ યા
 નામનું) વિ. નામવાળું (૨) માત્ર દેખાડવાનું જ; કહેવા પૂરતું
 નામબદલી સ્ત્રી. નામ બદલવું તે; 'ટ્રાન્સફર' [સ્વલ્પ
 નામમાત્ર વિ. (સં.) નામ પૂરતું; નામનું જ (૨) (લા.)
 નામમુદ્રા સ્ત્રી. (સં.) નામવાળો સિક્કો (સીલ મારવાનો)
 નામયોગી વિ. શબ્દયોગી (અવ્યય. જેમ કે, પાસે); નામ
 સાથે યોગ (સંબંધવાળું) (વ્યા.) [મરજનો અભાવ
 નામરજ સ્ત્રી. (કા.) અનિચ્છા; મરજ ન હોવી તે;
 નામરાશિ વિ. એક નામનું; એક રાશિવાળા નામનું
 નામર્દ વિ. (કા.) બાપલું; પુરુષત્વહીન (૨) નપુંસક
 નામદી, (-દઈ) સ્ત્રી. બાપલાપણું; નપુંસકતા
 નામવર વિ. (નામ+ફા. વર) પ્રખ્યાત; સારી નામનાવાળું
 નામવાક્ય ન. નામ તરીકે વપરાયેલું ગોણ વાક્ય (વ્યા.)
 નામવાચક વિ. (સં.) નામ જતાવનાર (વ્યા.)
 નામવું સ.કિ. (સં. નમ્ર) નમાવવું (૨) રેડવું (૩) અ.કિ.
 વળવું; તરફ જવું
 નામશીષ વિ. માત્ર નામ બાકી રહ્યું હોય તેવું; નાશ પામેલું
 નામસ્મરણ ન. નામ લેવું - યાદ કરવું તે; નામનો જપ
 નામંજૂર વિ. (કા.) નાકબૂલ; રદબાતલ કરેલું
 નામંજૂરી સ્ત્રી. નામંજૂર થવું તે
 નામાવલિ, (-લી, -ળિ, -ળી) સ્ત્રી. (સં. નામાવલિ,
 નામાવલી) નામની ટીપ - યાદી
 નામોક્તિ વિ. (સં.) પ્રખ્યાત; જાણીતું [સંજ્ઞા
 નામોત્તર ન. (સં.) નામ બદલી નાખવું તે (૨) બીજું નામ,
 નામિક વિ. (સં.) નામવાળું; નામ સંબંધી
 નામી, (૦થું) વિ. (કા.) પ્રખ્યાત, મશહૂર (૨) સુંદર;
 ઉત્તમ (૩) નામચીન [અધટિત; અણછાજતું
 નામુનાસ(સિ)બ વિ. (કા. નામુનાસિબ) ગેરવાજબી;
 નામુરાદ વિ. (કા.) નિરાશ; નાઉમેદ; આશાભંગ
 નામું ન. (કા.) જમેઉધારનો હિસાબ (૨) હક; દાપું (૩)
 વર્ણન; ઉત્તિહાસ. ઉદા. બાબરનામું(જ) નામલખવાંતે
 નામુંદામું, નામુંલેખું ન. નામાનો વિગતવાર હિસાબ
 નામે ઉદ્. નામ ઉપર, -ને ખાતે (૨) નામથી. ઉદા. નામે
 ફલાણા
 નામેનામ ઉદ્. બરોબર એક જ નામથી

નામેરી વિ. ('નામ' પરથી) સમાન-એક જ નામનું
 નામસ્થાપના ન. નામ ઉચ્ચારવું તે
 નામોશી સ્ત્રી. (અ. નામુસ) બેઆબરૂ; હીજાપત; અપયશ
 નાયક પું. (સં.) આગેવાન; સરદાર (૨) નાટકનું કે
 વાર્તાનું મુખ્ય પાત્ર (૩) અસાધીતના ચારસની એક
 બ્રાહ્મણ-અટક તેમજ તે જ્ઞાતિનો પુરુષ (૪) લશ્કરી
 ટુકડીનો વડો [સ્ત્રી.; નાયકગની સ્ત્રી
 નાયકડી સ્ત્રી. (સર. નાયકો) એક આદિવાસી કોમની
 નાયકડો પું. આદિવાસી નાયકડા કોમનો પુરુષ
 નાયકણ, (-ણી) સ્ત્રી. (નાયક ઉપરથી) વેશ્યા; ગણિકા
 નાયકા સ્ત્રી. નાયકણ (૨) નાયિકા [પરજનો માણસ
 નાયકો પું. ('નાયક' ઉપરથી) સુરત બાજુની એક રાની-
 નાયકું ન., (-કો) પું. (સં. નાભિ, પ્રા. નાભિ) નારડું;
 નારડો; શિશુ જન્મે ત્યારે એની દૂડીએ વળગેલ નસ
 નાયડી સ્ત્રી. (સં. નાભિ, પ્રા. નાભિ) (પૈડાંની) નાભિ
 નાયડી (નાડ ઉપરથી) તાંત; ચામડાની પાતળી દોરી
 નાયબ વિ. (અ. નાઈબ = પ્રતિનિધિ, અવેજમાં કામ
 કરનાર) લાષ નીચેનું - મદદગાર; 'ડેપુટી' (૨)
 સહાયક અધિકારી; 'ડેપુટી ઓફિસર'
 નાયબપ્રધાન પું. મદદનીશ પ્રધાન; 'ડેપુટી મિનિસ્ટર'
 નાયલોન ન. (ઈ.) એક રાસાયણિક પદાર્થ, જેમાંથી કપડાં
 બને છે. [નાયકા; ગુણકા; રામજણી
 નાયિકા સ્ત્રી. મુખ્ય સ્ત્રીપાત્ર (૨) અગ્રેસર સ્ત્રી (૩)
 નાર સ્ત્રી. (૨) પું. (સં.) પાણી
 નાર પું. મનુષ્યમાત્રનો સમૂહ
 નાર સ્ત્રી. ગિલ્લીદંડાની રમતનો એ નામનો એક દાવ
 -નાર, -નારુપ્રત્ય. કર્તૃવાચક કૃદંતપ્રત્યય. (મરનાર, મરનારું)
 નાર(રી) સ્ત્રી. નારી; સ્ત્રી
 નારકી, (૦ય) વિ. (સં.) નરકનું; નરકને લગતું
 નારખું ન. (નાભિ=નાયડી + રખું સં. રક્ષ ઉપરથી)
 પૈડાંની નાભિમાં નાખવામાં આવતી લોઢાની ચૂડી
 (૨) ચમરખું
 નારડું ન. (-ડો) પું. (સં. નાભિ, પ્રા. નાભિ) નાયકું;
 નાયડો; શિશુ જન્મે ત્યારે એની દૂડીએ વળગેલ નસ
 નારદ પું. (સં.) એક દેવર્ષિ, બ્રહ્માના એક માનસપુત્ર (૨)
 બે જણને આમતેમ કહીને લગ્નવી મારનાર; તેમાં મજા
 માણનાર માણસ; ખટપટિથી માણસ
 નારદવિદ્યા સ્ત્રી., નારદવેદા પું.બ.વ. બે જણને
 લગ્નવાની કળા કે ટેવ
 નારંગ પું. (સં., કા.) નારંગીનું ઝાડ
 નારંગિયું વિ. નારંગી રંગનું [કળ
 નારંગી વિ. નારંગી રંગનું (૨) સ્ત્રી. એક ઝાડ કે તેનું
 નાસ ઉદ્. સુતોચ્ચાર; વિજયધોષ [એક ગણમેળ છંદ
 નારાય ન. (સં.) લોકાનું બ્રાહ્મ (૨) પું. અદાર અસરનો

નારાજ

૪૬૩

[નાસ્તિકતા, (-પણું), નાસ્તિક્ય

નારાજ વિ. (ફા.) નાપુશ; અપ્રસન્ન (ર) દુભાયેલું (૩)
 ક્રોધયમાન [ક્રોધ
 નારાજ, (-જગી) સ્ત્રી. (ફા.) નાપુશી; અપ્રસન્નતા (ર)
 નારાખાજ સ્ત્રી. વારંવાર થતો સૂત્રોચ્ચાર (ર) વ્યર્થ ભાષણ
 નારાયણ પું. (સં.) શેષશાયી વિષ્ણુ (ર) એક ઋષિ;
 નરના સાથી (૩) સંન્યાસી [ગિરવાળ સેના
 નારાયણી સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા (ર) લક્ષ્મી (૩) શ્રીકૃષ્ણની
 નારિકેર, (-લ) ન. (સં. નારિકેલ) નારિયેળ; શ્રીકૃષ્ણ
 નારિયેળ ન. (સં. નારિકેલ, પ્રા. નારિએલ) શ્રીકૃષ્ણ
 નારિયેળી સ્ત્રી. નાળિયેરનું ઝાડ; નાળિયેરી
 નારિયેળી પૂનમ સ્ત્રી. શ્રાવણી પૂર્ણિમા
 નારી સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી; મલિલા; નાર [શરીરની ગોઠવણ
 નારીકુંજર પું. હાથીનો દેખાવ દેખાવ તેવી સ્ત્રીઓના
 નારીકેર, (-લ) ન. (સં. નારિકેલ) નારિયેળ
 નારીજાતિ સ્ત્રી. સ્ત્રીજાતિ (ર) સ્ત્રીલિંગ (બા.)
 નારીપ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી. સ્ત્રીઓ પ્રત્યેનો આદર-સન્માન;
 સ્ત્રીસન્માન (ર) સ્ત્રીદાશિષ્ય
 નારુ પું. વસવાપો (ર) વસવાયાની હકસાઈ
 નારુકારુ વિ. કાલતુ-હલકી જાતનું (ર) પું. બ. વ.
 વસવાયાની ચોંદ જાત (નવ નારુ અને પાંચ કારુ)
 નારું ન. (સં. સ્નાડ, પ્રા. ન્હારુ) ગૂમરું પાકીને પરેલો
 શાર-તેનું મોઢું (ર) એક રોગ જેમાં ફોલ્લાઓ થઈ
 અંદરથી સૂતર જેવો લાંબો કીડો નીકળે છે.)
 નારું પ્રત્ય. જુઓ 'નાર' પ્રત્યય
 નારો પું. સૂત્રોચ્ચાર [લાવનાર દવા
 નાર્કોટિક વિ. (ઈ.) માદક કે કેફી દ્રવ્ય (ર) ભેહોશી
 નાર્સિસિઝમ ન. (ઈ.) આત્મરતિ-સ્થોધાની વિકૃતિ
 નાલ (સં.), (-ળ) સ્ત્રી. દાંડી (કમળ વગેરેની)
 નાલાયક વિ. (ફા. નાલાઈક) અયોગ્ય; અણછાજતું;
 અસભ્ય; અપાત્ર
 નાલાયકી સ્ત્રી. અયોગ્યતા; અસભ્યતા; નાલાયકપણું
 નાલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) મોરી; નીક (ર) નસ; નાડી
 નાલિકેર ન. (સં.) નાળિયેર; શ્રીકૃષ્ણ
 નાલિકેરી સ્ત્રી. નાળિયેરી; નાળિયેરનું ઝાડ
 નાલી સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'નાલિ' [અવજા; અવગણના
 નાલેશી, (-સી) સ્ત્રી. (ફા. નાલિશ) નિદા; બદગોઈ (ર)
 નાવ સ્ત્રી., ન. (સં. નાવ, પ્રા. નાવા) હોડી; વહાણ; યજ્ઞવો
 નાવ (સં. નાપ, પ્રા. નાપું) નાથ; પતિ
 નાવડી સ્ત્રી. નાનું નાવ; હોડી
 નાવડું ન. હોડકું; નાનું નાવ
 નાવણ ન. (સં. સ્નાપન, પ્રા. ન્હાવણ) સ્નાન (ર)
 નાલવાનું પાણી (૩) ઋતુસ્નાન (૪) રજ; આર્તવ
 નાવણિયું ન. સ્નાન [ઉનામણિયો
 નાવણિયું નાલવાની જગા (ર) નાલવાનું પાણી (૩)

નાવણિયો પું. ઉનામણિયો
 નાવલો(-લિયો) પું. (સં. નાથ, પ્રા. નાલો, અપ. નાહું
 = નાથ; ધણી ઉપરથી) પતિ (લાલિત્યવાચક)
 નાવકેફ વિ. (ફા. નાન્ન. વાકેફ) અજાણ; અપરિચિત;
 અજ્ઞવાકેફ વારસી (ર) નવણિયાતું; ધણીધોરી વિનાનું
 નાવરસ, (-સી) વિ. (ફા. નાવારિસ) વારસવગરનું; બિન-
 નાવિક પું. (સં.) વહાણવટી; ખલાસી (ર) સુકાની
 નાવી પું. (સં. નાવિત, પ્રા. ન્હાવિઅ) વાળંદ; નાઈ
 નાવીન્ય ન. (સં.) નવીનતા [તોલો
 નાશ પું. (સં.) સંહાર; પાપમાલી; ખુવારી (ર) નુકસાન;
 નાશક (સં.) (-કારક) વિ. નાશ કરનારું; વિનાશક
 નાશન વિ. (સં.) નાશક
 નાશન ન. નાશ
 નાશવંત, નાશવાન વિ. નાશ પામે તેવું; નશ્વર [સર્વનાશી
 નાશી વિ. (સં.) નાશક (સમાસને અંતે આવે છે. દા.ત.
 નાસ પું. (સં. નસ્ય) નાક વાટે ધૂણી કે વરાળ લેવી તે
 (ર) કામઠેકાણું; નાસતપાસ (૩) તપાસ; ભાળ
 નાસણું ન. નાસવું તે; નાસભાગ [એક ફળ
 નાસપાતી સ્ત્રી., ન. (ફા. નાશપાતી) સફરજનના જેવું
 નાસભાગ સ્ત્રી. (નાસવું+ભાગવું) નાસાનાસ; ભાગાભાગ
 નાસમજ વિ. (ફા. નાન્સમજ) અજ્ઞાનમજ
 નાસવું અ.કિ. (સં. નસ્યતિ, પ્રા. નસ્સઈ-નાસઈ) દોડવું
 (ર) જતું રહેવું; ભાગવું (૩) પાછું પડવું; પીછેહઠકરવી
 નાસા સ્ત્રી. (સં.) નાક (ર) દરવાજાનો ઉપલો ભાગ જેમાં
 ગણપતિનું ચિત્ર કાઢેલું હોય છે. (૩) અરડૂસી
 નાસાત્ર ન. (સં.) નાકનું ટેરવું
 નાસાનાસ, (-સી) સ્ત્રી. દોડાદોડ; ભાગાભાગ
 નાસાચિત વિ. (ફા.) સાબિત ન થયેલું; અસિદ્ધ
 નાસિકા સ્ત્રી. (સં.) નાસા; નાક
 નાસિકાત્ર ન. (સં.) નાસાત્ર; નાકનું ટેરવું
 નાસિક્ય વિ. (સં.) નાકનું; નાકને લગતું (ર) પું.
 અનુનાસિક અવાજ કે બંજન
 નાસિ(-સી)પાસ વિ. (ફા.) નિરાશ; નાઉમેદ
 નાસિ(-સી)પાસી સ્ત્રી. નિરાશા; નાઉમેદી
 નાસૂર ન. (અ.) નાક, કાન, આંખ વગેરેમાં સડાના કારણે
 પડતું કાણું-છિદ્ર [માણસ)
 નાસેડુ વિ.. પું. ('નાસવું' ઉપરથી) નાસી જનાર; ભાગેડું
 નાસોદર પું. નાકનો એક રોગ [હોલું તે
 નાસ્તિ સ્ત્રી. (સં. ન + અસ્તિ) અસ્તિત્વનો અભાવ; ન
 નાસ્તિક વિ. (સં.) ઈશ્વર, પરલોક, કર્મફળ વગેરે નથી
 એવી માન્યતાવાળું (ર) પું. તેવી માન્યતા ધરાવતો
 માણસ (૩) ચાર્વાક; અશ્રદ્ધાવાન
 નાસ્તિકતા સ્ત્રી. (સં.), (-પણું) નાસ્તિક્ય ન. નાસ્તિક
 હોવું ન કે તેનો ભાવ; અનાસ્થા

નાસ્તિકવાદ]

૪૬૪

[નિખરાવવું

નાસ્તિકવાદ પું. (સં.) નાસ્તિક મત

નાસ્તિકવાદી વિ. (સં.) ઈશ્વર, પરલોક, કર્મફળ વગેરે

નથી એમ માન્યતાવાળું (ર) પું. ચાવાંક (ર) નાસ્તિક

માણસ

નાસ્તો પું. (ફા. નાસ્તલ) શિરામણ; ઉપાહાર

નાહક કિ.વિ. (ફા. નાહકક) વગર કારણે; ખાલીપોલી

(ર) વગર હકે; અન્યાયી રીતે

નાહકનું કિ.વિ. કારણ કે હક વગર; નાહક

નાહવું અ.કિ. (સં. સ્નાતિ, પ્રા. ન્હાઈ) સ્નાન કરવું

નાહવું-નિચોવવું અ.કિ. લાગતું-વળગતું હોવું; સંબંધ હોવો

નાહિમત વિ. (ફા.) કાયર; હિંમત વિનાનું

નાહી કિ.વિ. (અપ. નાહિ) નહિ; નહીં

નાહુલો(-લિયો) પું. નાથ; પ્રીતમ

નાળ પું. (અ. નઅલ) ધોડા તથા બળદને પગે કે જોડાની

એડીએ જડવામાં આવતી લોખંડની જાડી પટી

નાળ પું. (સં. નાલ) નાલ; લાંબી પોલી દાંડી કે નળી (ર)

ગર્ભાશયમાં આળકની દૂટી સાથે જોડાયેલી રગોની

લાંબી નળી - નાયગ્રો (૩) સ્ત્રી. ધોડા, બળદને પગે

યા જોડાની એડીએ જડાતી લોખંડની જાડી પટી (૪)

નેળ (૫) નેળિયું (૬) પરનાથ (૩) બંદૂકની નળી

નાળગોળો પું. તોપનો ગોળો [ભુંગળી

નાળનું ન. પ્રવાહી પદાર્થ રેડવા માટેની અમુક આકારની

નાળછેદન ન. (સં. નાલચ્છેદન) શિશુ જન્મતાં ગર્ભાશય

સાથે દૂટીને જોડનારા નાયડાને કાપી નાખવાની ક્રિયા

નાળબંદ(-ધ) પું. નાળ જડનારો કારીગર

નાળબંદી(-ધી) સ્ત્રી. નાળ જડવાની ક્રિયા કે ધંધો

નાળિયું ન. (નાળ પરથી) નેળ; સાંકડી ગલી (ર) ગાડા

જવાનો સાંકડો માર્ગ

નાળિયેર (સં. નારિકેલ) શ્રીફળ

નાળિયેરી સ્ત્રી. નાળિયેરનું ઝાડ [(૩) ગરનાળું

નાળું ન. (સં. નાડ, પ્રા. નાલ) વહેળો (ર) નાની નદી

નાંખવું સ.કિ. (સં. નંશયતિ) નાખવું; ફેંકવું (ર) બાજુ

પર રાખવું; પડતું મૂકવું (૩) મૂકવું જેમ કે, ગોદનું

ક્યાં નાંખવાનું છે ? (૪) અંદર ઉમેરવું; દાખલ

કરવું (દાળમાં કોકમ નાંખવાં) (૫) કારીગરને ત્યાં

તૈયાર કરાવવા સોંપવું (ધોળીને ત્યાં કપડાં નાંખવાં)

(૬) કર કે વેરો બેસાડવો (૭) અન્ય ક્રિયાપદની

સહાયમાં તે ક્રિયા અપાટાબંધ પૂરી કરવાનો (અથવા

કોઈ સ્થાને તે ગમેતેમ પૂરી કરવાનો) ભાવ બતાવે

છે. ઉદા. સંધી નાંખ; ખોદી નાંખ.

નાંગર ન. (દે. નંગર, ફા. લંગર) લંગર

નાંગરણું ન. નાગરણું; નાગણું; વાસણ ઊંચકવા કરાતો

એક ગાળો (ર) દામણું (૩) હળની પૂસરીને બધાતું

દોરડું

નાંગરણું સ.કિ. લંગર નાખવું; લાંગરણું (ર) જોતરણું

નાંદિધો પું. શિવનો પોદિધો; નંદી (ર) છોકરો

નાંદી સ્ત્રી. (સં.) નાટકના આશીર્વાદાત્મક શ્લોક (ર)

આશીર્વાદ નમસ્કાર કે વસ્તુનિર્દેશવાળો નાટકનો

પ્રારંભનો શ્લોક [માંગલિક પ્રસંગે થતું એક શ્રાદ્ધ

નાંદીમુખ, નાંદીશ્રાદ્ધ ન. (સં.) પુત્રજન્મ, વિવાહ વગેરે

નાંધડિયું, નાંધલડું વિ. નાનું (ર) અનાથ

નાંધલું વિ. નાનું

નિ (સં.) ક્રિયાપદ અને સંજ્ઞાની આગળ નીચેના અર્થોમાં

લગાડાતો પૂર્વગ : (૧) નીચે, તળે, અંદર. ઉદા.

નિખાત, નિમગ્ન (ર) સમૂહ, ગાઢતા, અતિશયતા.

ઉદા. નિકુંજ, નિગ્રહ, નિગૂઢ (૩) ચોક્કસપણું;

ભાવાત્મકતા. ઉદા. નિખાલસ. (૪) નિરૂ, નિસૂ એ

સંસ્કૃત પૂર્વગોના રૂપ તરીકે. 'બહાર' અથવા અર્થમાં.

ઉદા. નિકાસ (૫) અભાવના અર્થમાં. ઉદા. નિષકલ.

નિકટ વિ. (સં.) પાસેનું (ર) કિ.વિ. પાસે; નજીક; સમીપ

નિકટતા સ્ત્રી. (સં.) નિકટપણું; સામીપ્ય; નૈકટ્ય

નિકટવર્તી વિ. નજીક રહેલું; નજીકનું; પાસેનું

નિકર પું. (સં.) સમૂહ; જથ્થો (ર) ઢગલો

નિકલ સ્ત્રી. (ઠં.) એક સકેદ ચળકતી ધાતુ

નિકષ પું. (સં.) સરાસ (ર) કસોટી કે તેનો પથ્થર

નિકષશિલા સ્ત્રી. (સં.) સરાસ કે કસોટીનો પથ્થર

નિક્દન ન. (સં.) જડમૂળમાંથી ઉખેડી નાશ કરવો એ;

ભારે વિનાશ

નિકા પું. (અ. નિકાલ) શાદી; લગ્ન [સિમુદયા

નિકાય પું. (સં.) ઘર; રહેઠાણ (ર) શરીર (૩) સમૂહ;

નિકાલ પું. (સં. નિષ્કાલ, પ્રા. નિક્કાલ) ફેંસલો; પતાવટ

(ર) નીકળવાનો માર્ગ (૩) નીકળવું તે (૪) છોડે;

અત

[પરદેશ જવું તે

નિકાશ, (-સ) સ્ત્રી. (સં. નિષ્કાસ, પ્રા. નિક્કાસ) માલનું

નિકાશી(-સી) વિ. નિકાસ માટેનું; તે માટે યોગ્ય [(ર.વિ.)

નિકાસણી સ્ત્રી. નિકાસ કરતી નળી, 'દિલિવરી ટ્યૂબ'

નિકાસનું સ.કિ. (સં. નિરૂ + કાસય, પ્રા. નિક્કાસ)

નિકાસ કરવી (ર) બહાર કાઢવું

નિકાલ પું. (અ.) નિકા; શાદી; લગ્ન

નિકુંજ સ્ત્રી. (સં.) વનસ્પતિની ધટા; કુંજ

નિકુષ વિ. (સં.) અધમ; હલકું; કપાતર

નિકેત પું. (૦ન) ન. (સં.) સ્થાન; ઘર; મકાન; રહેવાની

જગ્યા; નિવાસ [ધાપણ તરીકે મૂકેલું-સોંપેલું

નિશ્ચિત વિ. (સં.) ફેંકેલું (ર) મોકલેલું (૩) ત્યજેલું (૪)

નિશેષ પું. (સં.) ફેંકવું તે (ર) મોકલવું તે (૩) ત્યાગ

(૪) ન્યાસ; થાપણ; 'ટ્રસ્ટ' [નાર (પુરુષ)

નિશેષક વિ., પું. (સં.) નિશેષ કરનાર; ફેંકનાર; મોકલ-

નિખરાવવું સ.કિ. 'નિખારવું'નું શ્રેરક

નિખર્વી

૪૬૫

[નિતાર, (૦૭૫)]

નિખર્વ વિ. (સં.) સો અબજ; દસ ખર્વ (૨) પું. સો અબજ
જેટલી સંખ્યા કે આંકડો; '૧,૦૦,૦૦,૦૦,૦૦,૦૦૦'
નિખાર પું. ખોળ કાઢવી-નિખારવું તે (૨) ખેળ; કાજ (૩)
મોટી ઓટ (૪) ઓટ પછી બાર મિનિટ સુધી પાણી
સ્થિર રહે છે તે (૫) સફાઈ; સજાવટ (૬) નીખરી
આવવું તે; ઓપ [સાફ કરવું; ખેળ કાઢી નાખવી
નિખારવું સ.કિ. (સં. નિઃશારયતિ, પ્રા. નિક્ષારઈ) ધોવું;
નિખાલસ વિ. (નિ + અ. ખાલિસ) ખુલ્લા - શુદ્ધ દિલનું;
હૃદયનું (૨) ભેળસેળ વિનાનું [નિખાલસપણું; 'કેન્ડેર'
નિખાલસતા સ્ત્રી. શુદ્ધ ખુલ્લું દિલ હોવું તે; સાફદિલી;
નિખિલ વિ. (સં.) બધું; અખિલ; સમગ્ર; તમામ
નિખિલેશ (-શ્વર) પું. (સં.) પરમેશ્વર
નિગડ ન. (સં.) ગુનેગારને પગે નાખવાની બેટી; જંજીર-
હેડ (૨) હાથીના પગમાં નાખવાની સાંકળ
નિગમ પું. (સં.) વેદ; ધર્મશાસ્ત્ર (૨) ઈશ્વરનું વચન (૩)
અંત; પરિણામ (૪) તર્ક (૫) કોઈ પણ વિષયનું
તંત્ર-આધોગ; 'કોપરિશત' (૬) વેપાર (૭) વણજાર
નિગમન ન. (સં.) સાર; નિકાલ (૨) ન્યાયના પંચાવયવ
વાક્યમાં છેલ્લું-પાંચમું, જેમાં પ્રતિજ્ઞાવાક્યમાં જણાવેલી
વાત સિદ્ધ થઈ એવું સૂચવવા તેનું કરીથી કથન
કરવામાં આવે છે.
નિગમવું સ.કિ. (સં. નિર્ગમ, પ્રા. નિગ્ગમ પરથી)
ટાળવું; દૂર કરવું (૨) અ.કિ. વીતવું; ગુજરવું
નિગમવું અ.કિ. ટપકવું
નિગમાગમ ન. (સં. નિગમ+આગમ) વેદ વગેરે શાસ્ત્રો
નિગરાની સ્ત્રી. (ફા.) દેખરેખ (૨) ચોકીપહેરો
નિગાહ સ્ત્રી. (ફા.) નજર; દષ્ટિ (૨) ધ્યાન; સંભાળ;
કાળજી (૩) મહેરબાની; કૃપાદષ્ટિ
નિગાહધ્યાન વિ. (ફા.) કૃપાદષ્ટિ-મહેરબાની કરનાર
નિગાહધ્યાની સ્ત્રી. દેખરેખ (૨) મહેરબાની
નિગાળ પું. ('નિગાળવું' ઉપરથી) ઓઘરાણો (૨) પાણે
રસ (૩) ગાળતાં રહેલો કચરો (૪) ઘેરનો વાગોળતાં
પેડો ઓગાળ
નિગાળવું સ.કિ. (નિ+ગાળવું) ટપકે એમ કરવું
નિગાળો પું. નિગાળ; ઓઘરાણો (૨) પાણે રસ (૩)
ગાળતાં રહેલો કચરો
નિગૂઢ વિ. (સં.) ગુપ્ત; બરોબર સંતાપેલું; છુપાયેલું (૨)
અગમ્ય; ગૂઢ; ન સમજાય તેવું (૩) રહસ્યમય
નિગૂઢતા સ્ત્રી. (સં.) નિગૂઢ હોવાપણું [માર્મિક અર્થવાળું
નિગૂઢાર્થ પું. (સં.) છુપાયેલો અર્થ (૨) વિ. રહસ્યમય,
નિગૂઢ પું. (સં.) અવરોધ; અટકાવ; દમન; પકડી રાખવું
તે (૨) બંધન (૩) સજા (૪) ઈશ્વરોનો સંયમ
નિગૂઢકારી (-રક) વિ. (સં.) નિગૂઢ કરનારું
નિગૂઢવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) વિગૂઢ કરવાનું વલણ

નિગૂઢસ્થાન ન. (સં.) વાદમાં પરાજયનું સ્થાન,
વિપ્રતિપત્તિ કે અપ્રતિપત્તિને કારણે જયાંથી વાદીને
અટકાવવો પડે તે; 'પોઈન્ટ ઓફ ઓર્ડર' (ન્યા.)
નિગ્રો પું. (ઈ.) હબસી; સીદી
નિઘટપટ વિ. ઠામઠેકાણા વિનાનું (૨) બેશરમ
નિઘર્ષણ ન. (સં.) ઘસારો; મઠન
નિઘંટુ પું. (સં.) શબ્દકોશ; શબ્દસૂચિ (૨) વનસ્પતિકોશ
(૩) વાસ્તુમુનિએ કરેલો વૈદિક શબ્દોનો પર્યાયકોશ
અને તેનું સ્પષ્ટીકરણ
નિધા સ્ત્રી. જુઓ 'નિગાહ'
નિયથ પું. સંયમ; ઢગલો; જમાવ
નિયુલ પું. (સં.) બુર (૨) નેતર
નિયોડ પું. (નિયોવવું ઉપરથી) નિયોવીને કાઢેલો રસ
(૨) સાર; નિષ્કર્ષ; છેવટનો નિર્ણય
નિયોર, (-લ) (સં. નિયોલ) પું. આચ્છાદન; ધૂંધટનું કપડું
(૨) પછેટી; ચાદર (૩) વજ્ર; કપડું
નિયોવણ ન. નિયોવવું તે (૨) છેવટનો નિર્ણય
નિયોવવું સ.કિ. (સં. નિશ્ચોતયતિ, પ્રા. નિચ્ચોઅઈ)
દબાવીને પાણી બહાર કાઢવું (૨) કસ રહે નહિ તેમ
કરવું (૩) યુક્તિથી ઝૂંટવી લેવું
નિયોવાવું અ.કિ. 'નિયોવવું'નું કર્મણિ
નિછડિયું ન. ઘંટીમાંથી લોટ કાઢવાનું લૂગડું કે છાલું
નિછાળવું સ.કિ. (સં. નિકાલવ, પ્રા. નિચ્છાલવ) વીછાળવું
નિજ વિ. (સં.) પોતાનું; અંગત; સ્વકીય
નિજધામ, નિજપદ ન. (સં.) સ્વધામ; પરમાત્માનું ધામ
નિજમંદિર ન. (સં.) મંદિરનો ગભારો (૨) પોતાનું ખાસ
સ્થાન કે ઘર
નિજરૂપ ન. (સં.) પોતાનું રૂપ; સ્વરૂપ
નિજન્મા પું. (સં.) પોતાનો આત્મા-જીવ [નંદ
નિજનંદ પું. (સં.) પોતાના અંતરનો આનંદ (૨) આત્મા-
નિજરા પું. નેજરા; કટાક્ષ
નિજેચ્છા સ્ત્રી. પોતાની ઈચ્છા [ખાસ
નિજી વિ. (સં.) નિજનું; પોતાનું; અંગત (૨) પોતાનું
નિઝમ પું. (અ.) દક્ષિણેદરાબાદના રાજાની સંજ્ઞા; હાકેમ
નિત કિ.વિ. (સં. નિત્ય) નિત્ય; રોજ; હંમેશા
નિતનવું વિ. હંમેશા નવું; તાજુંતાજું
નિતરા (-રામ)શ ન. નીતરેલું પાણી કે પ્રવાહી
નિતરાવવું સ.કિ. 'નીતારવું'નું શ્રેરક; નિતારાવવું
નિતલ ન. (સં.) સાત પાતાળમાંનું એક [ઊંચતોઢોળાવ
નિર્નય પું. (સં.) ફૂલો; થાપો (સ્ત્રીનો) (૨) ઊંચો અને
નિર્નયવતી, નિર્નયિની સ્ત્રી. (સં.) ભારે અને ઢળતા
નિતભવાળી સ્ત્રી (૨) સામાન્ય સ્ત્રી
નિતાર, (૦૭૫) પું. નિતારવું તે કે તેમ કરતાં કે થતાં મળે
તે પ્રવાહી - નિતારાનજ

નિતારવું

૪૬૫

[નિભાડો

નિતારવું સ.કિ. નીતરે એમ કરવું [મદદ કરવી
નિતારાવવું સ.કિ. 'નિતારવું'નું પ્રેરક (૨) નિતારવામાં
નિતારાવું અ.કિ. 'નિતારવું'નું કર્મણિ
નિતાંત વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) ખૂબ; અતિશય (૨) તદન;
સાવ; સદતર; 'અટલી'

નિત્ય વિ. (સં.) સનાતન; શાશ્વત; અવિનાશી (૨) રોજનું;
રોજ કરવાનું; રોજિદું (૩) કિ.વિ. દરરોજ; હંમેશાં
નિત્યકથા સ્ત્રી. (સં.) દરરોજ થતી ધર્મવાર્તા [વિધિ
નિત્યકર્મ ન. (સં.) રોજનું કાર્ય (૨) નિત્ય કરવાનો પાર્થિક
નિત્યક્રમ પું. (સં.) દરરોજનો ક્રમ; 'રૂટિન' [નાશીપણું
નિત્યતા સ્ત્રી. (ત્વ) ન. (સં.) શાશ્વતતા; સનાતનતા; અવિ-
નિત્યનવીન, નિત્યનૂતન, નિત્યનવું વિ. નિતનવું; હંમેશાં
નવું, તાજું [(૨) નિત્યકર્મ

નિત્યનિયમ પું. (સં.) ન કરી શકે તેવો-સનાતન નિયમ
નિત્યપાઠ પું. હંમેશા કરવાનો પાર્થિક ગ્રંથોનો પાઠ
નિત્યલીલાવાસ પું. (સં.) ભગવલ્લીલામાં વાસ; મૃત્યુ
નિત્યવ્યવહાર પું. (સં.) રોજનો-સાધારણ વ્યવહાર;
દરરોજનું કામકાજ; 'રૂટિન'

નિત્યશઃ કિ.વિ. (સં.) દરરોજ; પ્રતિદિન
નિત્યસમાસ પું. (સં.) આવશ્યકસમાસ, જેનાં પદછૂટાં પાડ-
વાથી તેનો અર્થ નીકળે જનહિ. જેમકે, જ્યદ્રય; જમદગ્નિ
નિત્યાનંદ પું. શાશ્વત આનંદ; બ્રહ્માનંદ [અને વિનાશી
નિત્યાનિત્ય વિ. (સં.) નિત્ય અને અનિત્ય; અવિનાશી
નિત્યાન્ન ન. દરરોજનું અનાજ (૨) દરરોજનું ખાવાનું કંઈકું
નિત્યે કિ.વિ. નિત્ય; સદૈવ [નાર; સુચક; 'ઓન્સ્ટેટર'
નિદર્શક વિ. (સં.) નિદર્શન કરનાર; જોનાર (૨) બતાવ-
નિદર્શન ન. (સં.) બતાવવું તે; 'ઓન્સ્ટેશન' (૨) જોવું
તે (૩) પુરાવો (૪) ઉદાહરણ (૫) ઉપદેશ (૬)
વાર્તા કે કાવ્યમાં વસ્તુને સ્પષ્ટ કરવા દોરાયેલું ચિત્ર;
'ઇલેસ્ટ્રેશન'

નિદર્શના પું. (સં.) એક અર્થાલંકાર જેમાં બે વસ્તુઓના
સંબંધિત કે અસંબંધિત સંબંધ મારફતે તેમની
સમાનતા સૂચિત કરાતી હોય છે.

નિદર્શનીય વિ. (સં.) નિદર્શનને યોગ્ય

નિદાષ પું. (સં.) ઉનાળો (૨) તડકો; તાપ

નિદાન ન. (સં.) મૂળ કારણ (૨) રોગનાં કારણોની તપાસ
(૩) રોગ નક્કી કરવો તે; રોગની ઓળખ (૪)
પરિણામ; અંત (૫) કિ.વિ. ઓછામાં ઓછું; છેવટે;
પરિણામ: આખરે (૬) અવસ્થ; ચોકક્કસ; ખચીત
નિદાનશાસ્ત્ર ન. (સં.) રોગના નિદાનનું શાસ્ત્ર કે તેનો ગ્રંથ
નિદિધ્યાસ પું. (૦ન) ન. (સં.) ચિંતન; ઈષ્ટદેવ કે
પરમ તત્વનું નિત્ય ચિંતન

નિદેશ પું. (સં.) સૂચન (૨) આદેશ; કરમાન; આજ્ઞા
નિદેશક વિ., પું. (સં.) આજ્ઞા આપનાર; નિયામક;

સંચાલક; અધ્યક્ષ; 'ડિરેક્ટર'

નિદેશાલય સ્ત્રી. (સં.) નિયામક કચેરી

નિદા સ્ત્રી. (સં.) ઊંધ; નીંદર

નિદાકર વિ. ઊંધ લાવનારું

નિદા(ઠોપીન, ઠવરા) વિ. નિદાને આપીન; ઊંધતું

નિદાભંગ પું. (સં.) ઊંધમાં ખલેલ; ઊંધ ઊડી જવી તે

નિદારોગ પું. (સં.) ઊંધ ન આવે તેવો રોગ

નિદાવશ વિ. (સં.) નિદાને અપીન; ઊંધતું

નિદાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) ઊંધ આવી ગઈ હોય તેવી અવસ્થા

નિદાસન ન. અતિ લાંબી નિદ્રામાં પડવું તે

નિદ્રિત વિ. (સં.) ઊંધતું; ઊંધેલું; ઊંધી ગયેલું

નિધક કિ.વિ. (નિ+ધક) બેપક; નિર્ભયપણે

નિધન ન. (સં.) મૃત્યુ; અવસાન

નિધાન ન. (સં.) નિધિ (ભંડાર); ખજનો (૨) આધાર;

આશ્રયસ્થાન (૩) પ્રાપ્તિ; 'વેસ્ટિંગ' [અનામત-મૂર્તિ

નિધિ પું. (સં.) ભંડાર; ખજનો (૨) શાપજ; ભંડોળ;

નિન(ના)દ પું. (સં.) અવાજ; નાદ; ધ્વનિ

નિનાદિત વિ. (સં.) અવાજવાળું; ગજવી મૂકેલું

નિષજણ સ્ત્રી. નીપજ; ઊપજ; ઉત્પન્ન

નિષજવવું સ.કિ. ઉત્પન્ન કરવું; 'નીપજવું'નું પ્રેરક

નિષતન ન. (સં.) નીચે પડવું તે; પડતી; દશા (૨) બ્રષ્ટતા

નિપાત પું. (સં.) નીચે પડવું તે; નિપતન (૨) વિનાશ

(૩) મૃત (૪) જે શબ્દનું મૂળ ન મળતું હોય તે

અવ્યયરૂપ શબ્દ

નિપાતી વિ. (સં.) નીચે પડતું (૨) નાશ પામતું-પામનારું

નિપુણ વિ. (સં.) પ્રવીણ; નિષ્ણાત; કુશળ; કાબેલ; 'એક્સર્ટ'

નિપુણતા સ્ત્રી. પ્રવીણતા; હોશિયારી; નિપુણ હોવાપણું

નિષદ્ધ વિ. (સં.) સારી રીતે બંધાયેલું; બાંધેલું (૨)

લિખિત; રચિત (૩) ગૂંથેલ (૪) જડડ; સંબદ્ધ

નિબંધ પું. (સં.) સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપવાળી એકાગ્ર અને સુલ્લિષ્ટ

રીતે લખાયેલી ગદ્યરચના; 'એસે' (૨) કાવ્યો; ધારો;

'એક્ટ'

[(૩) રચના; કૃતિ; 'કોમ્પોઝિશન'

નિબંધન ન. (સં.) બંધન; બાંધણી (૨) બાંધવાનું સાધન

નિબંધક વિ. (સં.) વ્યવસ્થા કરી આપનાર; પ્રબંધક

નિબંધકાર, નિબંધી પું. (સં.) નિબંધ લખનાર-કરનાર

નિબંધિકા સ્ત્રી. (સં.) નાનો નિબંધ (૨) મધુર ભાષામાં અંગી-

ભરપણે લખાયેલ લઘુલેખ; 'શોર્ટ એસે'; 'લાઈટ એસે'

નિબારવું સ.કિ. ખેંચી કાઢવું

નિબિડ વિ. (સં.) ગાઢ; પાણું (૨) ભારે મુઠકેલ

નિબોધ પું., (૦ન) ન. (સં.) જ્ઞાન; સમજ; બોધ

નિભવું અ.કિ. (સં.) નિર્વહતિ, પ્રા. નિવહલઈ) જુઝા 'નભવું'

નિભાઉ વિ. નભે-ટકે તેવું (૨) કામચલાઉ

નિભાડો પું. નિભાડો; કુંભારની ભઠ્ઠી; નીભાડો (૨)

પકવવા ગોઠવેલાં માટીનાં વાસણોનો ઢગલો

નિભાવ]

૪૬૭

[નિયમમય

નિભાવ પું. (સં. નિર્વાહ) ભરણપોષણ; ગુજરાન; નિર્વાહ

· (૨) આધાર; ટકાવ [કરવો (૩) ચલાવી લેવું

નિભાવવું સ.કિ. 'નીભવું'નું પ્રેરક (૨) જેમતેમ કરીને નિભાવ

નિભૂત વિ. (સં.) મૂકેલું; ભરેલું (૨) સંતાડેલું (૩)

નિર્જન; એકાંત (૪) શાંત; સ્થિર; દંઢ (૫) નમ્ર;

લેવેકી (૬) વિશ્વાસુ

નિભમર વિ. (સં. નિર્ભર; પ્રા. નિભમર) ભારે (૨) ભરેલું

(૩) મજબૂત (૪) નહીર; નફ્ટ [દમદમી

નિભંછના સ્ત્રી. (સં.) નિર્ભક્ષના; તુચ્છકાર; તિરસ્કાર;

નિભંછના સ્ત્રી. અત્રીતો

નિભંછવું સ.કિ. નિભંછના કરવી; તિરસ્કાર કરવો

નિમક ન. (નમક) મીઠું; લૂણ; નમક; લવણ

નિમકહરામ વિ. લૂણહરામ; કૃતબ્ધ (૨) બેવકા

નિમકહરામી સ્ત્રી. કૃતબ્ધતા

નિમકહલાલ વિ. કૃતજ્ઞ; લૂણહલાલ (૨) વફાદાર

નિમકહલાલી સ્ત્રી. કૃતજ્ઞતા; લૂણહલાલી (૨) વફાદારી

નિમગ્ન વિ. (સં.) લીન; એકતાર; મશગૂલ; ગરકાવ (૨)

ડૂબી ગયેલું

નિમગ્નતા સ્ત્રી. (સં.) નિમગ્ન હોવું તે

નિમજ્જક વિ. (સં.) ડૂબકી મારનાર; મરજીવો

નિમજ્જન ન. (સં.) ડૂબકું

નિમકાવવું સ.કિ. ('નિમાડો' ઉપરથી) માટીના વાસણને

અગ્નિશુદ્ધ કરવા ચૂલા ઉપર ઊંધું મુકી તપાસવું

નિમણૂક સ્ત્રી. ('નીમવું' પરથી) જગા કે કામ ઉપર

નિમાવું કે નીમવું તે; નિયુક્તિ (૨) પગાર

નિમણૂકપત્ર પું. નિમણૂક કરતો પત્ર; 'એપોઈનમેન્ટ લેટર'

નિમત્ત વિ. વચ્ચે-વચ્ચમાં આવતું

નિમતાણો પું. તપાસ; હિસાબની તપાસ (૨) પગાર

નિમતાનદાર પું. હિસાબ તપાસનાર; અન્વેષક

નિમતાનદારી સ્ત્રી. હિસાબ તપાસવાનું કાર્ય

નિમતાણો પું. નિમતાણો; તપાસ; હિસાબની તપાસ

નિમંત્રક પું. (સં.) નિમંત્રણ કરનાર; નોતરનાર (૨)

આવાહક; 'કન્વીનર'

નિમંત્રણ ન. (સં.) આમંત્રણ; નોતરું; ઈજન; 'ઇન્વિટેશન'

નિમંત્રણપત્ર પું. (નિકા) સ્ત્રી. નોતરું-નિમંત્રણ આપતો

પત્ર; 'ઇન્વિટેશન કાર્ડ'

નિમંત્રવું સ.કિ. નોતરવું; હોલાવવું; નિમંત્રણ આપવું

નિમંત્રિત વિ. (સં.) નોતરેલું; નિમંત્રેલું; નોતરાવેલું

નિમંત્રી પું. (સં.) નિમંત્રક; નોતરનાર; આવાહક; 'કન્વીનર'

નિમાજ સ્ત્રી. નમાજ; બંદગી

નિમાજ વિ. બંદગી કરનાર; ભક્ત; નમાઝી

નિમાડો પું. (સં. નિર્મા, પ્રા. નિમાણ પરથી) માટીનાં

વાસણોને પકવવા ગોઠવેલો ઢગલો (૨) કુંભારની ભઠ્ઠી

નિમાણુ વિ. (સં. નિર્માનક, પ્રા. નિમાણઅ) માન ઊતરી

જતાં કે અપમાન થતાં મોઢું ઊતરી ગયું હોય તેવું

ગમગીન; બિન્ન; ઉદાસ

નિમાવવું સ.કિ. 'નીમવું'નું પ્રેરક

નિમાવું અ.કિ. 'નીમવું'નું કર્મણિ

નિમાણો પું. વાજ; મોલાણો; કેશ

નિમિત્ત ન. (સં.) કારણ (૨) હેતુ; ઉદ્દેશ (૩) યોગનું

શુકન (૪) આજ (૫) બહાનું (૬) અકસ્માત

નિમિત્તકારણ ન. (સં.) જેની સહાયતાથી કે કર્તુત્વથી કાર્ય

થાય તે કારણ. જેમ કે, ધણનું નિમિત્તકારણ કુંભાર.

નિમિત્તભૂત વિ. નિમિત્ત બનેલું; કારણભૂત; નિમિત્તપાત્ર

નિમિષ પું. (સં.) આંખનો પલકારો; મટકું (૨) પળ

નિમીક્ષિત વિ. (સં.) બિણ્ણેલું; મીચાયેલું

નિમેષ પું. (સં.) જુઓ 'નિમિષ'

નિમેષોન્મેષ પું. (સં.) નિમેષ અને ઉન્મેષ; આંખની

ઉઘાડવાસ અને એટલો સમય

નિમ્ન વિ. (સં.) નીચું (૨) ઊંડું

નિમ્નગા સ્ત્રી. (સં.) નદી

નિમ્નતર વિ. ઊતરતી કોટિનું; 'ઇન્ફિરિયર'

નિમ્નતા સ્ત્રી. નીચું હોવાપણું (૨) નીચાણ (૩) ઊંડાણ

નિમ્નલિખિત વિ. (સં.) નીચેલાખેલું; નીચેની બાજુએલાખેલું

નિમ્નાંશ પું. (સં.) તારા કે ગ્રહનું આકાશીય વિષુવવૃત્તથી

ઉત્તરદક્ષિણ માપ; 'ડેક્લિનેશન'

નિયત વિ. (સં.) નક્કી કે નિયમિત થયેલું કે કરેલું; કાઠુમાં

રાખેલું; અંકુશમાં રાખેલું (૨) નિશ્ચિત; નિર્ણીત

નિયતકાલિક વિ. (સં.) નક્કી કરેલા સમયવાળું (૨) ન.

તેવું છાપું; સામયિક [દર્શિકા; 'ડાયરેક્ટ્રીક્સ'

નિયતરેખા સ્ત્રી. (સં.) એક ચોક્કસ પ્રકારની રેખા;

નિયતાર્થ વિ. પું. (સં.) નક્કી કરેલો અર્થ

નિયતિ સ્ત્રી. (સં.) નિયમ (૨) ભાગ્ય; નસીબ (૩)

ઈશ્વરી કાયદો; 'ડિસ્ટિની' (૪) કુદરત; પ્રકૃતિ; 'નેચર'

નિયતિવાદ પું. (સં.) દૈવવાદ

નિયમ પું. (સં.) ચિત્તનું દમન; સંયમ (૨) ધારો; કાયદો;

ધોરણ; દસ્તૂર; રિવાજ (૩) રીત; ચાલ; પ્રજાલી

(૪) વ્રત; પ્રતિજ્ઞા (૫) બંધન; નિયંત્રણ (૬) ઠરાવ

(૭) વ્રત [નિયમપાલન

નિયમચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) નિયમ પ્રમાણેનું આચરણ;

નિયમન ન. (સં.) નિયંત્રિત કરવું; કાઠુમાં રાખવું;

અંકુશમાં રાખવું; મર્યાદામાં રાખવું તે (૨) વ્યવસ્થિત

કરવું તે [પદ્ધતિ (૨) નિયમની પદ્ધતિ

નિયમપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) નિયમ દ્વારા આજવામાં આવતી

નિયમબદ્ધ વિ. નિયમોથી બંધાયેલું; ચોક્કસ; નિયમિત

નિયમભંગ પું. (સં.) નિયમનું ઉલ્લંઘન; કાયદા વિરુદ્ધનું

વર્તન

નિયમમય વિ. (સં.) નિયમથી ભરપૂર; પૂરું નિયમબદ્ધ

નિયમવશ

૪૭૮

/નિરવધિ

નિયમવશ વિ. (સં.) નિયમાધીન; નિયમબદ્ધ
 નિયમવિરુદ્ધ વિ. (સં.) નિયમથી વિરુદ્ધ; ગેરબંધારણીય
 નિયમસર કિ.વિ. નિયમ પ્રમાણે; ધોરણસર; કાયદાને
 અનુસરીને [નિયમબદ્ધ]
 નિયમાધીન વિ. (સં.) કાયદા કે નિયમને અધીન;
 નિયમિત સંસ્થાતંત્ર વગેરેના નિયમો તે-પારાધોરણ
 નિયમાવધિ, (-લી) સ્ત્રી. (સં.) નિયમોની હારમાળા (૨)
 નિયમિત વિ. (સં.) મુકરર કરેલું (૨) નિયમબદ્ધ (૩)
 સમયસર [‘યુનિકોર્મિટી’]
 નિયમિતતા સ્ત્રી. નિયમબદ્ધતા; એકસૂત્ર હોવાપણું;
 નિયમી વિ. નિયમિત (૨) સંયમવાળું; નિયમ રાખનારું
 નિયંતા પું. (સં.) નિયમમાં રાખનાર; કાબૂમાં રાખનાર
 (૨) ઈશ્વર; પરમાત્મા
 નિયંત્રણ ન., (-ણ) સ્ત્રી. (સં.) નિયમન; નિયંત્રિત કરવું
 તે; કાબૂમાં રાખવું તે (૨) મર્યાદામાં રાખવું તે (૩)
 મનાઈ; પ્રતિબંધ [કાબૂમાં લીધેલું; અંકુશમાં રહેલું
 નિયંત્રિત વિ. (સં.) નિયંત્રણમાં હોય તેવું કે આણેલું-કરેલું;
 નિયાજ સ્ત્રી. (ફા.) વિનંતી (૨) ઈચ્છા (૩) નૈવેદ્ય
 નિયામક વિ. (સં.) નિયમમાં રાખનાર (૨) વ્યવસ્થા
 કરનાર; ‘ડિરેક્ટર’ (૩) પું. તેવો માણસ (૪)
 નિયામકસભાનો સભ્ય; ‘સેનેટર’ (૫) શુકાની;
 નાવિક (૬) સારથિ [સભા; ‘સેનેટ’]
 નિયામકસભા સ્ત્રી. વિશ્વવિદ્યાલયનું તંત્ર ચલાવનાર
 નિયુક્ત વિ. (સં.) નિમાયેલું; નીમવામાં આવેલું
 નિયુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) નિમણૂક
 નિયુત વિ. (સં.) તે સંખ્યાનું (૨) પું. દશ લાખની સંખ્યા
 કે આંકડો; ‘૧૦,૦૦,૦૦૦’
 નિયોક્તા પું. (સં.) નોકરીએ રાખનાર; નિમણૂક કરનાર
 નિયોક્તવાસિકલ ન. (ઈ.) નવ્યપ્રશિષ્ટતાવાદ
 નિયોગ પું. (સં.) હુકમ (૨) નિયુક્ત કર્તવ્ય (૩) સંતાન
 વગરની વિધવાએ સંતાન માટે દિપર કે પાસેના સગાસાથે
 શાસ્ત્રોક્તરીતે કરાતો યૌનસંબંધ (૪) પ્રયોગ; ઉપયોગ
 નિયોગી પું. (સં.) અમુક કામ માટે નિમાયેલો અમલદાર
 નિયોજક પું. (સં.) યોજના કરનાર (૨) વ્યવસ્થા કરનાર;
 વ્યવસ્થાપક
 નિયોજન ન. (સં.) કોઈ કામમાં યોજવું; મુકરર કરવું;
 પ્રેરવું તે (૨) યોજના (૩) પ્રેરણા (૪) વ્યવસ્થા
 નિયોજિત વિ. (સં.) નિયોજેલું; પ્રેરેલું (૨) જોડેલું
 નિયોન પું. (ઈ.) વાતાવરણમાંનો એક વાયુ
 નિર્ (સં.) નિસ્; ‘વિનાનું’, ‘-થી મુક્ત’, ‘બહાર’ એવો
 અર્થ બતાવતો ઉપસર્ગ
 નિરક્ષર વિ. (સં.) અભણ (૨) અક્ષરજ્ઞાન વિનાનું
 નિરક્ષરતા સ્ત્રી. અભણતા; અક્ષરજ્ઞાનનો અભાવ

નિરક્ષરી વિ. અક્ષર વગરનું
 નિરત વિ. (સં.) હીન; મગન; મશગુલ
 નિરતિ સ્ત્રી. (સં.) આસક્તિ; પ્રલણ લગની [કોટિનું
 નિરતિશય વિ. (સં.) જેનાથી ચડિયાતું ન હોય તેવું; ઉત્તમ
 નિરધાર પું. નિર્ધાર; નિશ્ચય; નિર્ણય (૨) કિ.વિ. નક્કી;
 ચોક્કસ
 નિરધારવું સ.કિ. નિર્ધારવું; નક્કી કરવું
 નિરનિરાળું વિ. (‘નિરાળું’નો દ્વિર્ભાવ) જુદુંજુદું; અલગ-
 અલગ; ભિન્નભિન્ન
 નિરનુનાસિક (સં. નિર્ + અનુનાસિક) જેમાં અનુનાસિક
 ઉચ્ચારણ ન હોય તેવું; અનનુનાસિક
 નિરનુસ્વાર (સં. નિર્ + અનુસ્વાર) જેમાં અનુસ્વાર નથી
 રહ્યો કે દૂર થયો છે તેવું (એવો સ્વર. જેમ કે, ‘હસવું’
 - ‘હસ’). ‘હં’ અનુસ્વારવાળો) અનુસ્વાર વગરનું
 નિરન્ધવ વિ. (સં.) વંશ વિનાનું; નિર્વંશ (૨) અસંબદ્ધ
 (૩) અન્વય વિના પણ અર્થ બતાવી શકે તેવો (શબ્દ)
 નિરપરાધ, (-ધી) વિ. (સં. નિર્ + અપરાધ. નિરપરાધ જ
 પૂરતું છે.) નિર્દોષ; અપરાધરહિત; બિનશુભેગાર;
 અપરાધ વિનાનું
 નિરપવાદ વિ. (સં.) અપવાદ વગરનું; પૂરેપૂરું
 નિરપેક્ષ(-શી) વિ. (સં. નિર્ + અપેક્ષા. નિરપેક્ષ પૂરતું છે.
 બહુવીરિ) અપેક્ષા વગરનું; નિઃસ્પૃહ (૨) સ્વતંત્ર;
 પોતાની મેળે નભે એવું; ‘એક્સોલ્યુટ’ (૩) તટસ્થ;
 અવ્યક્ત
 નિરપેક્ષતા સ્ત્રી. (-પણું) નિઃસ્પૃહતા તિવું; અનપેક્ષિત
 નિરપેક્ષિત વિ. (સં. નિર્ + અપેક્ષિત) અપેક્ષિત નહિ
 નિરભિમાન વિ. (સં. નિર્ + અભિમાન) અભિમાન
 વગરનું; ગર્વવિનાનું (૨) ન. અભિમાનનો અભાવ
 નિરભિમાનિતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. નિરહંકારીપણું
 (નિરભિમાની અશુદ્ધ શબ્દ પરથી બનેલ શબ્દ)
 નિરભે વિ. (સં. નિર્ભય) નિર્ભય; નીડર
 નિરભ વિ. (સં.) વાદળાં વગરનું
 નિરયન વિ. (સં.) અયનચલનને ગણતરીમાં ન લેતું
 નિરર્ગલ (સં.) (-ળ) વિ. ડુકાવટ વિનાનું; અનર્ગળ;
 અંકુશ વિનાનું (૨) અપાર; પશું (પુષ્કળ)
 નિર્થ, (૦ક) વિ. (સં.) અર્થહીન (૨) નકામું;
 બિનજરૂરી (૩) નિષ્કારણ; નિષ્પ્રયોજન (૪) નિષ્ફળ
 નિરલસ વિ. (સં. નિર્ + અલસ) આળસ વગરનું; અન-
 લસ (નિરલસ અશુદ્ધ) [વિનાનું (૨) તદન ભરેલું
 નિરવકાશ વિ. (સં.) અવકાશ વગરનું; ખાલીજગ્યા
 નિરવધ વિ. (સં. નિર્ + અવધ) દોષરહિત; ખોડખાંપણ
 વિનાનું; અનિધ; અનવધ (નિરવધ અશુદ્ધ)
 નિરવધિ વિ. (સં. નિર્ + અવધિ) અવધિ કે હદ બહારનું;
 પાર વગરનું; અખંડ (અશુદ્ધ)

નિરવયવ/

૪૬૯

/નિરુપયોગ

નિરવયવ વિ. (સં. નિરૂ + અવયવ) અવયવ વગરનું;
 અખંડ (નિરવયવી અશુદ્ધ)
 નિરવશેષ વિ. (સં. નિરૂ+અવશેષ) બધું; તમામ; અવશેષ
 ન રહ્યો હોય તેવું
 નિરવાજ કિ.વિ. (સં. નિર્વાજ) અવશ્ય; જરૂર
 નિરસન ન. (સં.) કાઢી મૂકવું-દૂર કરવું તે (૪) ઓકવું
 તે (૩) નિરાકરણ; સમાધાન; ખુલાસો (૪) નાશ
 નિરસ્ત વિ. (સં. નિરૂ + અસ્ત) કાઢી મૂકેલું; દૂર કરેલું
 (૨) નાશ પામેલું (૩) ના પાડેલું (૪) ઓકેલું
 નિરસ્ય વિ. (સં. નિરૂ+અસ્ય) હથિયાર વિનાનું; અસ્ય વિનાનું
 નિરહંકાર વિ. (સં. નિરૂ + અહંકાર) (નિરહંકારી અશુદ્ધ)
 અહંકાર વિનાનું; નિરભિમાન (૨) પું. અહંકારનો
 અભાવ [મુક્ત]
 નિરંકુશ વિ. (સં.) અંકુશ વગરનું; ઉચ્છૃંખલ; કાબૂ બહાર;
 નિરંકુશતા સ્ત્રી. (સં.) નિરંકુશ હોવાપણું
 નિરંજન વિ. (સં.) અંજન વિનાનું (૨) દોષ વિનાનું;
 નિર્દોષ (૩) ન. શુદ્ધ ચૈતન્ય (૪) નિર્દોષ (વેદાંત)
 નિરંતર કિ.વિ. (સં.) સતત (૨) હંમેશાં (૩) નિરવકાશ
 નિરાકરણ ન. નિવેડો; છેવટ; કેસલો; ચુકાદો; પરિણામ
 (૨) નાકબૂલ - રદબાતલ કરવું તે
 નિરાકાર વિ. (સં.) આકાર વગરનું; અમૂર્ત; સૂક્ષ્મ
 નિરાગસ વિ. (સં.) નિષ્પાપ; પાપ વિનાનું
 નિરાગ્રહ પું. (સં.) આગ્રહનો અભાવ; નમ્રભાવ
 (નિરાગ્રહી અશુદ્ધ) (૨) વિ. આગ્રહ ન કરનારું
 નિરાંબર વિ. (સં.) આંબર રહિત; સરળ; સાદું
 નિરાદર પું. (સં.) અનાદર (૨) વિ. આદર વગરનું;
 તોછડું [સાધન ન હોય તેવું]
 નિરાધાર વિ. (સં.) આધાર વગરનું (૨) નિર્વાહનું કોઈ
 નિરાધારતા સ્ત્રી. (સં.) નિરાધાર હોવાપણું
 નિરાનંદ વિ. (સં.) આનંદરહિત; દુઃખી (૨) આનંદ
 ચાલ્યો ગયો હોય એવું [રહિત; આપદા વિનાનું]
 નિરાપદ વિ. (સં.) આપત્તિ ટળી ગઈ છે તેવું; આપત્તિ
 નિરાધાર વિ. (સં.) અડચણ ન હોય તેવું
 નિરામય ન. રોગ ચાલ્યો ગયો હોય તેવું; નીચેગી; તંદુરસ્ત
 નિરામિષ વિ. (સં.) માંસ વગરનું; 'વેજિટેરિયન' (૨)
 ઐન્દ્રિય સુખની ઈચ્છા વગરનું [શકાહાર
 નિરામિષાહાર પું. માંસ વગરનો ખોરાક; અન્નાહાર;
 નિરામિષાહારી વિ. નિરામિષ આહાર-ભોજન કરનારું;
 શાકાહારી [અધર રહેલું]
 નિરાલંબ વિ. (સં.) આલંબન - આધાર વગરનું (૨)
 નિરાવરણ વિ. (સં.) આવરણ વિનાનું; ખુલ્લું
 નિરાવરું સ.કિ. 'નીરવું'નું પ્રેરક
 નિરાશ વિ. (સં. નિરૂ + આશ. બહુવ્રીહિ) નાઉમેદ;
 આશાભંગ; હતાશા; નાઉમેદ

નિરાશા સ્ત્રી. નાઉમેદી; હતાશા
 નિરાશાજનક વિ. (સં.) નિરાશા ઉપજાવનારું
 નિરાશાવાદ પું. આશાવાદથી ઊલટું તે; 'પેસિમિઝમ'
 નિરાશાવાદી પું. (૨) વિ. નિરાશાવાદવાળું કે તેમાં
 માનનાર; 'પેસિમિસ્ટ'
 નિરાશી વિ. આશારહિત; અનાસક્ત (૨) હતાશા; નાઉમેદ
 નિરાશ્રય વિ. (સં.) નિરાધાર; આશ્રયરહિત [આશ્રયહીન
 નિરાશ્રિત વિ. (સં.) નિરાધાર; આશ્રય ગુમાવી બેઠેલું;
 નિરાસક્ત વિ. (સં. નિરૂ + આસક્ત) આસક્તિ વગરનું;
 (સાચો શબ્દ) અનાસક્ત [ભૂખ્યું; ઉપવાસી
 નિરાહાર વિ. (સં. નિરૂ + આહાર) (નિરાહારી અશુદ્ધ)
 નિરાળું વિ. (સં. નિરાલપ; પ્રા. નિરાલમ) જુદું; ન્યારું;
 અલગ; ભિન્ન; નોખું [સલામતી (૪) નશ્વિતતા
 નિરાંત સ્ત્રી. કુરસદ; નિવૃત્તિ (૨) સુખ; જંપ (૩) શાંતિ;
 નિરાંતે કિ.વિ. આરામથી (૨) ઉતાવળ કે દોડધામ કર્યા
 વગર (૩) સુખચેતથી [(૨) શાળાનો ઈન્સ્પેક્ટર
 નિરીક્ષક પું. (સં.) નિરીક્ષ કરનાર માણસ; 'સુપરવાઈઝર'
 નિરીક્ષણ ન. અવલોકન; તપાસણી; બારીક તપાસ
 નિરીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) અવલોકન; સમીક્ષા
 નિરીશ્વર વિ. (સં.) ઈશ્વર વગરનું (૨) ઈશ્વર નથી એમ
 માનનારું [એવો મત
 નિરીશ્વરવાદ પું. ઈશ્વરના ઈન્કારવાળો વાદ; ઈશ્વર નથી
 નિરીહ વિ. ઈહા-આશા કે ઈચ્છા વગરનું; ચેષ્ટા વગરનું
 નિરીહતા સ્ત્રી. (સં.) નિરીહ હોવું તે
 નિરુક્ત ન. (સં.) એક વેદાંગ; વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્ર (૨) વ્યુત્પત્તિ
 નિરુક્તિ સ્ત્રી. વ્યુત્પત્તિ
 નિરુત્તર વિ. (સં.) જવાબ વગરનું (૨) વાદ કે ચર્ચામાં
 સામો જવાબ ન આપી શકનારું; ચૂપ થઈ ગયેલું
 નિરુત્સાહ વિ. ઉત્સાહ વગરનું (નિરુત્સાહી અશુદ્ધ) (૨)
 પું. ઉત્સાહનો અભાવ; નાઉમેદી
 નિરુત્સાહિત વિ. ઉત્સાહરહિત નહીં એવું
 નિરુદ્ધ વિ. (સં.) રોકેલું (૨) કેદ કરેલું (૩) થંભી ગયેલું
 નિરુદ્ધેશ વિ. ઉદ્દેશ વિનાનું; નિષ્પ્રયોજન
 નિરુદ્ધમ પું. (સં.) બેઠાપણું; ઉદ્યમનો અભાવ (૨) વિ.
 ઉદ્યમ વગરનું; આળસ; કામધંધા વગરનું (નિરુદ્ધમી
 અશુદ્ધ) [ઉદ્યમ વગરનું; નવરું; બેકાર
 નિરુદ્ધોગ પું. (સં.) નિરુદ્ધમ, ઉદ્યમનો અભાવ (૨) વિ.
 નિરુપદ્રવ (સં. નિરૂ + ઉપદ્રવ) (નિરુપદ્રવી અશુદ્ધ) વિ.
 ઉપદ્રવ વગરનું (૨) ઉપદ્રવ ન કરે તેવું; શાંત (૩)
 પું. ઉપદ્રવનો અભાવ (૪) વિ. ઉપદ્રવ વગરનું
 નિરુપમ વિ. (સં.) અનુપમ; અદ્વિતીય; જેની સરખામણી
 કે જોડો ન હોય તેવું
 નિરુપયોગ વિ. (સં. નિરૂ + ઉપયોગ) (નિરુપયોગી
 અશુદ્ધ) ઉપયોગ વિનાનું; નકામું; નિરર્થક

નિરુપાય/

૪૭૭

/નિર્ધારણ

નિરુપાય વિ. (સં.) ઉપાય વગરનું; લાયકાર; નાઈલાજ
નિરૂઢ વિ. (સં.) રૂઢ; પ્રસિદ્ધ; પ્રચલિત
નિરૂઢ વિ. અપરિણીત; ન પરણેલું; વાંઠું
નિરૂઢલક્ષણ સ્ત્રી. (સં.) પ્રયોજનની અવેશા વિના માત્ર
રૂઢિથી જ જ્યાં બીજો અર્થ લેવાતો હોય તેવી લક્ષણા
- શક્તિ (કા.શા.)

નિરૂપક વિ. (સં.) નિરૂપનારું (૨) પું. નિરૂપણ કરનાર
નિરૂપણ ન. (સં.) બરોબર વર્ણવવું-રજૂ કરવું તે; વર્ણન
(૨) અવલોકન; વિવેચન

નિરૂપણવિજ્ઞાન ન. (સં.) નિરૂપણ-કથન શાસ્ત્ર [કહેવું
નિરૂપવું સ.કિ. (સં. નિરૂપું) નિરૂપણ કરવું; વર્ણવવું;
નિરૂપાવવું સ.કિ. 'નિરૂપવું'નું પ્રેરક

નિરૂપાવું અ.કિ. 'નિરૂપવું'નું કર્મણિ [નિરૂપાવેલું
નિરૂપિત વિ. (સં.) જેનું નિરૂપણ થયું હોય તેવું;
નિરૂપ્ય વિ. (સં.) નિરૂપવા યોગ્ય વા નિરૂપી શકાય તેવું

નિરોધ પું. (સં.) રોકાણ; નિગ્રહ; અટકાવત (૨) સંતતિ-
નિયમન માટે વપરાતું કૃત્રિમ સાધન

નિરોધી, (-ધક) વિ. રોકનારું; નિરોધ કરનારું
નિર્મતિ પું. (સં.) નૈર્જન્ય કોણના અધિષ્ઠાતા દેવ

નિર્ગત વિ. (સં.) બહાર નીકળેલું; નીકળી આવેલું
નિર્ગમિ સ્ત્રી. (સં.) બહાર જવું તે; નિર્ગમન

નિર્ગમ પું., (૦ન) ન. (સં.) બહાર જવું તે (૨) દરવાજો
(૩) ગુજરાત - ગાળવું તે (૪) નિકાસ (૫) દેશ
બહાર જવું તે; 'ઈમિગ્રેશન' [રહિત

નિર્ગંધ વિ. (સં.) ગંધ વગરનું; ગંધ ન આવે એવું; ગંધ-
નિર્મુલ વિ. (સં.) (નિર્મુલ્લી અશુદ્ધ) ગુણ વગરનું (૨)

કૃત્તની (૩) ગુણાતીત [પરબ્રહ્મની આરાધના
નિર્મુલ્લોપાસના સ્ત્રી. (સં.) નિર્મુલ્લ નિરાકારની ઉપાસના;

નિર્મલ વિ. ગ્રંથિ - બંધનમાંથી મુક્ત (૨) ગરીબ (૩)
અસહાય; એકલું (૪) પું. બંધનમુક્ત; સાધુ; સપક્ષક

નિર્ધાત પું. પવનનું તોફાન; ગર્જનાનો કડાકો (૨) નાશ
(૩) વીજળીનો કડાકો (૪) અથડામણ

નિર્ધૂજ વિ. (સં.) (નિર્ધૂજી અશુદ્ધ) કૂર; દયા વિનાનું
નિર્ધોષ પું. અવાજ; ઘોંઘાટ (૨) મોટો ધ્વનિ (૩) અવાજ

સહિત [એકાંત
નિર્જન વિ. (સં.) ઉજ્જડ; વેરાન; વસ્તી વગરનું (૨)

નિર્જનતા સ્ત્રી. (સં.) વસ્તીનો અભાવ; વેરાનપણું;
નિર્જન હોવાપણું [(૨) પું. દેવ; સુર

નિર્જર વિ. (સં.) જરા (ધડપણ) વિનાનું; અજર; અમર
નિર્જરા સ્ત્રી. (સં.) તપ-તે વડે પાપ ક્ષીણ કરવું તે (જૈન)

નિર્જલ (સં.) (-ળ) વિ. પાણી વગરનું (૨) પાણી ન
પીવાના પ્રતવાણું

નિર્જલીકરણ ન. (સં.) પાણી કાઢી નાખવાની ક્રિયા;
પાણી સૂકવી નાખવાની ક્રિયા; 'ડિલાઈઝેશન'

નિર્જલ વિ. (સં.) જીવ વગરનું; અચેતન (૨) નિર્બળ;
બળહીન (૩) નકામું; નજીવું

નિર્જર પું., ન. (સં.) ઝરણું; ઝરો (૨) ધોધ
નિર્જરી (-રિણી) સ્ત્રી. (સં.) નાની નદી

નિર્જય પું. (સં.) નિશ્ચય (૨) ફેંસલો; નિરાકરણ
નિર્જ્યાત્મક વિ. (સં.) નિર્ણયવાળું; નિશ્ચ્યાત્મક

નિર્જાયક વિ. (સં.) નિર્ણય કરનાર કે લાવનાર (૨)
ફેંસલારૂપ રહેલું

નિર્જાયકમત ન., પું. નિર્ણય કરનાર મત; બે બાજુ સરખા
મત થતાં અપાતો વધારાનો મત; 'કાસ્ટિંગ વોટ'

નિર્જાતિ વિ. (સં.) નક્કી કરેલું
નિર્દય વિ. (સં.) કૂર; દયા વગરનું

નિર્દયતા સ્ત્રી. કૂરતા; પાતકીપણું; દયાહીનતા
નિર્દલીય વિ. (સં.) અપક્ષ

નિર્દભ વિ. (સં.) દંભરહિત; યોગ વિનાનું
નિર્દશ વિ. (સં.) દશ-ગુણ વિનાનું; વેર-ઝેર ન રાખનારું

નિર્દાવા વિ. (નિરૂનદાવો) ફરીથી દાવો ન થાય તેવું
નિર્દિષ્ટ વિ. (સં.) બતાવેલું; દર્શાવેલું; સૂચિત (૨)

વર્ણવેલું (૩) આજ્ઞા અપાયેલું (૪) નક્કી કરેલું
નિર્દેશ પું. (સં.) આજ્ઞા (૨) ઉલ્લેખ; સૂચન (૩) જ્ઞાનનો

જે વિભાગ ભાષા દ્વારા દર્શાવવામાં આવે તે;
'પ્રોપોઝિશન' (-ન્યા) [સૂત્રધાર; 'ડિરેક્ટર'

નિર્દેશક વિ. (સં.) દર્શાવનાર (૨) આજ્ઞા કરનાર (૩)
નિર્દેશન ન. નિર્દેશવું તે; ડિરેક્શન (૨) સૂચવવું તે (૩)

ફેંસલો (૪) વિધાન [પત્ર; 'એજેન્ડાપેપર'
નિર્દેશપત્ર પું., ન. સભામાં થવાનાં કામનો નિર્દેશ કરનારો

નિર્દેશપાત્ર વિ. (સં.) નિર્દેશવા જેવું; બતાવવા જેવું
નિર્દેશવાક્ય ન. (સં.) આજ્ઞાવચન (૨) અમુક નિશ્ચય કે

નિર્ણય બતાવનારું વાક્ય (તર્ક)
નિર્દેશવું સ.કિ. નિર્દેશ કરવો

નિર્દેશિકા સ્ત્રી. (સં.) માર્ગદર્શિકા; 'ડિરેક્ટરી'
નિર્દેશ્ય વિ. (સં.) નિર્દેશ કરવા લાયક-યોગ્ય

નિર્દોષ વિ. (સં.) દોષ વિનાનું; વિશુદ્ધ (૨) નિરપરાધ
(નિર્દોષી અશુદ્ધ) [હોવાપણું

નિર્દોષતા સ્ત્રી. (-પણું) ન. દોષ ન હોવો તે; નિર્દોષ
નિર્દ્વંદ વિ. (સં.) રાગદ્વેષ, માનાપમાન વગેરે દ્વંદ્વોથી પર-

રહિત (૨) અજોડ; અદ્વિતીય
નિર્ધન (સં.), (નિર્ધું) વિ. પૈસા વગરનું; ગરીબ; ધન

વગરનું; અર્થિયન (નિર્ધની અશુદ્ધ) [મનની દંડતા
નિર્ધાર, (-રણ) પું. (સં.) નિશ્ચય; નિર્ણય; ઠરાવ (૨)

નિર્ધારણવાચક વિ. (સં.) નિશ્ચયવાચક
નિર્ધારણસપ્રમી સ્ત્રી. (સં.) નિશ્ચય બતાવવાના અર્થમાં

વપરાતી સાતમી વિભક્તિ (વ્યા.)
નિર્ધારિવું સ.કિ. નિરધારવું; નક્કી કરવું; ઠરાવવું

[નિર્ધારિત]

૪૭૧

[નિર્વાચનક્ષેત્ર

નિર્ધારિત વિ. (સં.) નક્કી કરેલું; નિર્યાયેલું; કરાવેલું
 નિર્ધૂમ વિ. ધુમાડા વિનાનું
 નિર્ધૂમ ચૂલો વિ. ધુમાડા વગરનો ચૂલો
 નિર્બલ (સં.) (-ળ) વિ. બળ વગરનું; દુર્બળ; શક્તિહીન
 નિર્બધ વિ. (સં.) બંધ કે બંધન વગરનું (૨) પું. આગ્રહ;
 આગ્રહ; વિનંતી; પ્રાર્થના
 નિર્બધિકા સ્ત્રી. સ્વૈરવિહાર નિર્બધ [ઉપદ્રવરહિત
 નિર્બધ વિ. (સં.) બાધનરહિત કે વિના વિનાનું (૨)
 નિર્બોધ વિ. (સં.) સમજબુદ્ધિ વિનાનું; અજ્ઞાન
 નિર્બય વિ. (સં.) નીડર; ભય વિનાનું [પણું
 નિર્બયતા સ્ત્રી. ભયનો અભાવ; નીડરતા; નિર્બય હોવા-
 નિર્ભર વિ. (સં.) ભરેલું (૨) પુષ્કળ (૩) આશ્રિત;
 આધારવાળું; અવલંબિત
 નિર્ભક્ષના સ્ત્રી. (સં.) તુચ્છકાર; તિરસ્કાર; અવગણના
 (૨) દમદાટી (૩) અબજો (૪) નિંદા [ભાગ્યહીન
 નિર્ભાગી(-ગિયું, -ગ્ય) વિ. (સં.) અભાગી; ક્ષમનસીબ;
 નિર્ભીક વિ. નીડર; નિર્ભય
 નિર્ભીક્તા સ્ત્રી. (સં.) ભયરહિતતા; નિર્ભયતા
 નિર્ભેજ વિ. (નિરુન્ભેજ) ભેગ વગરનું; ચોખ્ખું; સાફ;
 છુદ્ધ; નિષ્પાવસ
 નિર્ભેજનું સ.કિ. તુચ્છકારવું; તિરસ્કારવું
 નિર્ભાંત વિ. (સં.) ભ્રાંતિ વગરનું; ભ્રમ નથી રહ્યો તેવું
 નિર્મનું વિ. નિર્મનસ્ક; ભાંગી પડેલા મનવાળું (૨)
 નિષ્કાશૂન્ય (૩) બેધ્યાન (૪) ભાન વિનાનું
 નિર્મમ વિ. (સં.) મમત્વ વિનાનું; વિરક્ત (૨) નિષ્કર
 નિર્મમ પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 સોળમા
 નિર્મમતા સ્ત્રી. (સં.) નિર્મમ હોવાપણું; વિરક્તિ (૨)
 નિષ્કરતા [બિંધુમાર
 નિર્મયાદ વિ. (સં.) મર્યાદા વિનાનું; અમર્યાદ; બેહદ;
 નિર્મલ (સં.) (-ળ) વિ. સ્વચ્છ; પવિત્ર; ચોખ્ખું (૨)
 (લા.) પાપરહિત [ચોખ્ખાઈ; પાપરહિતતા
 નિર્મલતા (સં.) નિર્મળતા સ્ત્રી. સ્વચ્છતા; પવિત્રતા;
 નિર્મલું સ.કિ. (સં. નિર્મળી) નિર્માણ કરવું; રચવું; બનાવવું;
 ઘડવું (૨) નિયત કે નક્કી કરવું [કે નક્કી કરવું
 નિર્મલું સ.કિ. નિર્માણ કરવું; બનાવવું; ઘડવું (૨) નિયત
 નિર્મળ(-ળું) વિ. નિર્મલ; સ્વચ્છ; પવિત્ર
 નિર્મળી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ જેનાં બી મેલું પાણી સ્વચ્છ
 કરવામાં વપરાય છે. [નિયતિ
 નિર્માણ ન. (સં.) રચના-સર્જન; બનાવટ (૨) નસીબ;
 નિર્માતા પું. સર્જન કરનાર; 'પ્રોજેક્ટર' (૨) નિર્માણ
 કરનાર; સર્જક; ફિલ્મ-ચિત્રપટ બનાવનાર
 નિર્માત્રી સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીસર્જક [નિર્માત્રી અશુદ્ધ
 નિર્માન વિ. (સં.) અભિમાન વિનાનું; નમ્ર; નિરભિમાન

નિર્માનુષીકરણ ન. નિર્મનુષીકરણ
 નિર્માલ(-ળ) સ્ત્રી., ન. નિર્માલ્ય; દેવ ઉપરથી ઉતારેલી
 કે દેવને ચોટી વસ્તુ (ફૂલ વગેરે)
 નિર્માલ્ય સ્ત્રી., ન. (સં.) દેવ ઉપરથી ઉતારેલી કે દેવને
 ચોટી વસ્તુ (પુષ્પ વગેરે) (૨) વિ. દમ વગરનું;
 તુચ્છ; શક્તિહીન; કમજોર
 નિર્માલ્યતા સ્ત્રી. તુચ્છતા; કાપરતા
 નિર્માલું અ.કિ. 'નિર્મલું'નું કર્મણિ
 નિર્મિત વિ. (સં.) નિર્માયેલું; રચાયેલું (૨) નક્કી થયેલું;
 નિયત (૩) ન. રચના (૪) ક્રિયા; અમલ
 નિર્મિતિ સ્ત્રી. (સં.) નિર્માણ; રચના; સર્જન
 નિર્મુખ વિ. (સં.) ખાધા વગર પાછું ગયેલું (૨) નિરાશ
 થઈ પાછું ગયેલું
 નિર્મૂલ (સં.) (-ળ) વિ. મૂળ વગરનું (૨) નિર્વંશ (૩)
 આધાર વિનાનું (૪) સર્વથા નાશ પામેલું
 નિર્મોહ (સં.) વિ. (નિરુન્મોહ) મોહ વગરનું; આસક્તિ-
 રહિત; મમતા વગરનું (નિર્મોહી અશુદ્ધ)
 નિર્માત્રિ. (સં.) નિકાર. [રે તોછું
 નિર્ભજજ વિ. (સં.) લાજ વગરનું; બેશરમ; અવિવેકી
 નિર્ભજજતા સ્ત્રી. બેશરમી; નિર્ભજપણું
 નિર્લિપ, નિર્લેપ વિ. (સં.) લેપાયા વગરનું; અનાસક્ત;
 ખરડાયા વગરનું (૨) ચંપતાં ખોરાક ચોટી નજાય તેવું;
 'નોન-સ્ટિક' [લાલસા વગરનું (નિર્લોભી અશુદ્ધ)
 નિર્લોભ (સં.) (નિરુ + લોભ) લોભ વગરનું; લાલચ કે
 નિર્વચન ન. (સં.) બોલવું તે; ઉચ્ચારણ (૨) વ્યાખ્યા;
 વિવેચન; ટીકા; વિવરણ (૩) વ્યુત્પત્તિ
 નિર્વચનીય વિ. (સં.) નિર્વચનને પાત્ર (૨) નિર્વાચ્ય (૩)
 વર્ણન થઈ શકે તેવું [બહારનું
 નિર્વર્ણ વિ. (સં.) રંગ વિનાનું (૨) હિંદુઓના ચાર વર્ણો
 નિર્વસ્ત્ર વિ. (સં.) વસ્ત્ર વગરનું; નગ્ન; નાગું
 નિર્વહણ ન. (સં.) અંત; સમાપ્તિ (૨) નિર્વાહ (૩) નાશ
 (૪) નાટકમાંના પાંચ સંધિમાંનો એક, જેમાં જુદેજુદે
 ઠેકાણે વિકસાવેલ વસ્તુને અંતમાં સમાપ્તિ માટે
 એકત્રિત કરાય છે.
 નિર્વંશ (સં.) વિ. જેના વંશમાં કોઈ ન રહ્યું હોય તેવું;
 નિસ્તંતાન; નિષ્ફળ (નિર્વંશી અશુદ્ધ)
 નિર્વાક વિ. (સં.) મુંઝવું; ચૂપ; અવાક
 નિર્વાટ વિ. (સં.) વાટ-પગરવટ વિનાનું
 નિર્વાચન ન. (સિ.) મતો દ્વારા ચૂંટવું તે; ચૂંટણી (૨)
 વ્યાખ્યા (૩) ચૂંટણી માટે મત આપવાની પ્રક્રિયા
 નિર્વાચનઆયોગ પું., ન. ચૂંટણીનું કામકાજ સંભાળતું
 મંડળ; ચૂંટણીપંચ; 'ઇલેક્શન કમિશન'
 નિર્વાચનક્ષેત્ર ન. (સિ.) ચૂંટણીસ્થળ; મત-વિસ્તાર;
 મતદાર-વિભાગ

નિર્વાચિત/

૪૭૨

/નિવેદિત

નિર્વાચિત વિ. (સિ.) મતો દ્વારા ચુંટવામાં આવેલ; ચુંટાયેલું; 'ઇલેક્ટેડ'

નિર્વાણ ન. (સં.) મોક્ષ; અંતિમ શાંતિ - શૂન્યત્વ; મુક્તિ (૨) આખર; અંત; મરણ (૩) વિ. શૂન્ય; શાંત (૪) અંત કે અસ્ત પામેલું (૫) કિ.વિ. ચોક્કસ; અવશ્ય

નિર્વાણી પું. જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના બીજા નિર્વાત, નિર્વાય વિ. (સં.) વાયુ કે પવન વિનાનું (૨) (લા.) એકાંત (સ્થાન)

નિર્વાસન ન. (સં.) વધ (૨) થર કે ગામ છોડી જવું તે (૩) દેશમાં હાંકી મુકાવું તે; દેશનિકાલ

નિર્વાસન વિ. વાસનારહિત; વાસના વિનાનું

નિર્વાસિત વિ. (સં.) ધરબાર કે વાડીવતનમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવેલું; નિરાશ્રિત; 'રેફ્યુજી'

નિર્વાહ પું. (સં.) ભરણ-પોષણ; ગુજારો (૨) ટકાવ; નિભાવ (૩) અમલ થવો તે; પરિપાલન

નિર્વાહક વિ. (સં.) નિર્વાહ કરનાર; ભરણપોષણ કરનારું (૨) દોરીને લઈ જનાર 'લિવિંગ વેજ'

નિર્વાહ-વેતન ન. નિર્વાહ થવા પૂરતું વેતન કે રોજી-મજૂરી;

નિર્વિકલ્પ વિ. (સં.) વિકલ્પ વિનાનું; જ્ઞાતાજ્ઞેય ઈત્યાદિ ભેદ વગરનું (ધ્યાન) (૨) સ્થિર; નિશ્ચિત

નિર્વિકાર (સં.) વિ. વિકાર વિનાનું; ફેરફાર વિનાનું (નિર્વિકારી અશુદ્ધ)

નિર્વિઘ્ન વિ. (સં.) વિઘ્ન વગરનું; હેમખેમ

નિર્વિઘ્ને કિ.વિ. વિઘ્ન વગર; વગર અડચણે

નિર્વિચાર વિ. (સં.) વિચાર વિનાનું

નિર્વિવાદ (-દિત) વિ. (સં.) ચોક્કસ; બિનતકસારી

નિર્વીર્ય વિ. (સં.) વિર્યહીન; કાયર; અશક્ત; નબળું (૨) બાયલું; નપુંસક

નિર્વૃજ વિ. (સં.) વૃજ વગરનું; ઉજ્જડ

નિર્વૃત વિ. (સં.) સંતોષ પામેલું (૨) પૂરું થયેલું

નિર્વૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સંતોષ (૨) આનંદ (૩) શાંતિ (૪) નાશ (૫) મુક્તિ (૬) પૂરું થવું તે

નિર્વેગ પું. (સં.) વિષયો પ્રત્યે અડચિ (જૈન) (૨) વિ. વેગ વિનાનું; સ્થિર [૪] અફસોસ

નિર્વેદ પું. (સં.) અજ્ઞાનમો (૨) વેરાગ્ય (૩) ખેદ; સંતાપ

નિર્વેર વિ. (સં.) વેરવૃત્તિ વગરનું

નિર્વૈયક્તિક વિ. (સં.) વ્યક્તિગત કે વ્યક્તિનિષ્ઠ નહિ તેવું

નિર્વૈયક્તિકતા સ્ત્રી. (સં.) વ્યક્તિગત કે વ્યક્તિનિષ્ઠ ન હોવાપણું [વિનાનું (નિર્વ્યસની અશુદ્ધ)]

નિર્વ્યસન વિ. (સં.) નિર્વ્યસન) વ્યસન વગરનું; ખરાબ લત

નિર્વ્યાજ વિ. (સં.) કપટરહિત (૨) સાલસ; સરળ

નિર્વ્યાપાર વિ. (સં.) વ્યાપાર કે પ્રવૃત્તિ યા કામધંધા વગરનું; નિષ્કિય

નિર્હતુક વિ. (સં.) હેતુરહિત; નિષ્પ્રયોજન

નિલય ન. (સં.) રહેઠાણ; ઘર; મકાન; આવાસ

નિલવટ ન. (સં.) નિલવટ્ટ, નિલવટ્ટ) હિલવટ; કપાળ

નિલંબન ન. કામચલાઉ ફરજમોડૂકી; 'સસ્પેન્શન'

નિલંબિત વિ. કામચલાઉ ફરજમોડૂકી કરેલું [વાળનારું

નિવર્તક વિ. (સં.) પાછું ફરતું; નિવારનારું (૨) પાછું

નિવર્તન ન. (સં.) પાછું ફરવું તે [નવાજવું

નિવાજવું સ.કિ. સરપાવ, પઢવી વગેરે આપી સંતોષવું;

નિવાપ પું. (સં.) શ્રાદ્ધ વખતે પિતૃઓને અપાતો બલિ કે અંજલિ [ખોબો; શ્રદ્ધાંજલિ

નિવાપાંજલિ સ્ત્રી. શ્રાદ્ધ વખતે તર્પણમાં અપાતો પાણીનો

નિવાર પું. (સં.) નિવારણ [નારું; નિરાકરણ કરનારું

નિવારક વિ. (સં.) નિવારનારું; દૂર કરનારું (૨) મટાડ-

નિવારણ ન. (સં.) વારવું તે; દૂર કરવું તે (૨) કેસલો;

ચુકાદો/રોકવું (૨) અટકાવવું (૩) નિરાકરણ કરવું

નિવારવું સ.કિ. (સં.) નિવારયતિ, ગ્રા. નિવારઈ) વારવું;

નિવાર્પ વિ. (સં.) નિવારી કે ચેંકી શકાય એવું; નિવારણીય

નિવાસ પું. (સં.) રહેઠાણ (૨) વસવાટ

નિવાસસ્થાન ન. નિવાસનું સ્થાન; આવાસન [સ્થીશ

નિવાસી વિ. (૨) પું. (સં.) નિવાસિનું રહેવાસી; રહેનારું;

નિવાસી(-સિ)-શાળા સ્ત્રી. રહેવાની સુવિધા સાથેની શાળા

નિવિદા સ્ત્રી. જાહેરાત; જાહેર ખબર; 'નોટિસ'; 'ટેન્ડર'

નિવિષ્ટ વિ. (સં.) બેઠેલું (૨) એકતાર થયેલું (૩) ગોકવાયેલું (૪) પેઠેલું; દાખલ થયેલું

નિવૃત્ત વિ. (સં.) નિવૃત્તિ પામેલું; ફારેગ; પરવારીને બેઠેલું; નવરું; અવકાશપ્રાપ્ત (૨) પાછું ખેંચેલું કે ખેંચાયેલું

નિવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) નિરાંત; પાછા ફરવું તે (૨) કુરસદ (૩) સંસારની ઉપાધિમાંથી દૂર થઈ એકાંતવાસ સેવવો તે (૪) કામ ન કરવું તે (૫) નોકરીધંધામાંથી થડપણ વગેરેને કારણે ફારેગ થવું તે (૬) સમાપ્તિ

નિવૃત્તિ-નિવાસ પું. એકાંતવાસ

નિવૃત્તિમાર્ગ પું. નિવૃત્તિ દ્વારા સાધનાનો માર્ગ

નિવૃત્તિમાર્ગી વિ. (સં.) નિવૃત્તિમાર્ગનું કે તેમાં માનનારું

નિવૃત્તિવાદ પું. (સં.) નિવૃત્તિ જીવન સાક્ષ્યનું શ્રેષ્ઠ સ્પષ્ટન છે એવો વાદ [પગાર; 'પેન્શન'

નિવૃત્તિ-વેતન ન. ફારેગ થયા પછીનો મળતો અમુક બાંધેલો

નિવેડો પું. ('નીવડવું' ઉપરથી) કેસલો; નિરાકરણ;

નિકાલ (૨) છેવટ; નીવડી રહે તે; પરિણામ

નિવેદક વિ., પું. (સં.) નિવેદન કરનાર; રજૂ કરનાર;

'રિપોર્ટર' (૨) અર્પણ કરનાર

નિવેદન ન. (સં.) નમ્રતાથી રજૂ કરવું તે; જણાવવું તે; રજૂઆત (૨) અરજ (૩) અહેવાલ (૪) પ્રસ્તાવના

નિવેદિત વિ. (સં.) નિવેદન કરાયેલું (૨) નૈવેદ્યરૂપે અપાયેલું

નિવેશ/

૪૭૩

/નિષ્કમણ

નિવેશ પું. (સં.) પ્રવેશ (૨) પ્રવેશદ્વાર (૩) પડાવ;
છાવણી; શિબિર (૪) રહેઠાણ; નિવાસસ્થાન (૫)
મૂડી-રોકાણ
નિશ્વ (નિશ્વ) ઉપ. (સં.) એક ઉપસર્ગ; 'વિનાનું',
'રહિત', અર્થો આપે છે. (જેમ કે નિશ્ચલ)
નિશ સ્ત્રી. (સં.) રાત્રિ; નિશા (૨) હજાર
નિશાદિન કિ.વિ. અહોરાત્ર; રાતદિવસ
નિશા સ્ત્રી. (પ્રા. નિસા, દે. નીસા) નિશાતરાધી જેના
ઉપર વાટવામાં આવે તે પથ્થર; નીસા
નિશા સ્ત્રી. (સં.) નિશ; રાત; રજની
નિશાકર પું. (સં.) ચંદ્ર (૨) મરધો
નિશાકાન્ત પું. (સં.) ચંદ્રમા; ચંદ્ર
નિશાકુસુમ ન. (સં.) રાતે ખીલતું કુસુમ (૨) ઝાકળ; ઓસ
નિશાયર પું. (સં.) રાક્ષસ (૨) ભૂત; પિશાચ (૩) ચોર
(૪) ન. ધુવડ (૫) વાગોળ; વાગળું (૬) વિ.
રાત્રિમાં કરનારું
નિશા(સ્વા)તરો પું. દાળ વાટવાનો પથરો; ઉપરવટજો
નિશાન ન. ડંકો; ચોધડિયું (૨) ઊંટ પરની નોબત [વાવટો]
નિશાન ન. (ફા.) ચિહ્ન (૨) ચોટ; તાકવાનું લક્ષ્ય (૩)
નિશાનબાજ વિ. (૨) પું. બરાબર નિશાન તાકનાર; તાકેડું
નિશાનબાજી સ્ત્રી. નિશાન તાકવાનો અભ્યાસ; મહાવરો
(૨) નિશાન તાકવાની રમત
નિશાનપ પું. (સં.) ચંદ્ર
નિશાની સ્ત્રી. નિશાન; ચિહ્ન (૨) સંજ્ઞા
નિશાપતિ પું. (સં.) ચંદ્ર
નિશાવાસો પું. રાતવાસો
નિશાપ સ્ત્રી. (સં. લખેશલા, પ્રા. લેહસાલા) શાળા
નિશાળિયો પું. વિદ્યાર્થી
નિશિ સ્ત્રી. રાત્રિ; રાત
નિશિત વિ. (સં.) તીક્ષ્ણ; ધાર કાઢેલું; ધારવાળું
નિશીથ પું. (સં.) નિશા; રાત્રિ (૨) મધરાત; અધરાત
નિશ્ચ પું. (સં.) નિરધાર; સંકલ્પ; નિર્ણય (૨) ખાતરી
(૩) કિ.વિ. નિશ્ચ; નક્કી
નિશ્ચપૂર્વક કિ.વિ. ચોક્કસ (૨) ખાતરીપૂર્વક
નિશ્ચયવાચક વિ. (સં.) નિશ્ચયનો અર્થ બતાવનાર
નિશ્ચયાત્મક વિ. નિશ્ચયવાળું; ચોક્કસ; નક્કી કરેલું
નિશ્ચયાર્થ પું. (સં.) ક્રિયાપદનો નિશ્ચયવાચક અર્થ (વ્યા.)
નિશ્ચયી વિ. નિશ્ચયવાળું; દૃઢ નિરધારવાળું
નિશ્ચલ (સં.), (-ળ) વિ. અચલ; સ્થિર
નિશ્ચલતા સ્ત્રી. (સં.) નિશ્ચલપણું
નિશ્ચલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) પૃથ્વી [‘ડિર્મિનેટિવ’ (ગ.)]
નિશ્ચાયક વિ. (સં.) નિશ્ચયાત્મક; નિર્ણાયક (૨)
નિશ્ચિત વિ. (સં.) નક્કી કરેલું
નિશ્ચિત વિ. (સં.) ચિંતા વગરનું; બેકિકર

નિશ્ચે કિ.વિ. ખચીત; ખાતરીથી
નિશ્ચેતક ન. (સં.) ચેતના હાથી લેનાર; સંવેદના-હારક
નિશ્ચેતન વિ. (સં.) ચેતન વગરનું; જડ; મૃત
નિશ્ચેષ્ટ વિ. (સં.) નિશ્ચલ; ચેષ્ટા વિનાનું (૨) બેહોશ
(૩) સુસ્ત; આળસુ
નિશ્ચા સ્ત્રી. ઉપસ્થિતિ; ઉત્તરછાયા (૨) આશ્રય; સાન્નિધ્ય
નિશ્ચાસ પું. (ઠન) ન. (સં. નિશાસ) નિશાસો; નિશ્ચાસ
નિષાઢ પું. (સં.) સંગીતના સાત સ્વરોમાંનો 'નિ' સ્વર-
સાતમો સ્વર (૨) ભીલ (૩) ચંડાળ (૪) માછી
નિષિદ્ધ વિ. (સં.) મના કરેલું; ત્યાજ્ય; બાધિત (૨)
નહાડું; દૂષિત [ન. નાશ (૩) કતલ
નિષૂ(સુ)દન વિ. (સં.) નાશ કરનાર; કતલ કરનારું (૨)
નિષેધ પું. (સં.) મના; બાધ (૨) શાસ્ત્રવિહીત મનાઈ;
'વિધિ'થી ઊલટું (૩) પ્રતિશોષ કરવામાં આવે એવા
પ્રકારની મનાઈ; 'વિટો'
નિષેધક વિ. (સં.) મના કરનારું; નિષેધ કરનારું
નિષેધપત્ર પું. (સં.) મનાઈહુકમનો પત્ર
નિષેધવાચક વિ. નિષેધ કહેતું-બતાવતું-સૂચવતું
નિષેધવું સ.કિ. મનાઈ કરવી
નિષેધાત્મક વિ. નિષેધવાળું; નિષેધરૂપ
નિષેધાવયવ પું. (સં.) નિષેધવાળો ભાગ (૨) 'ફર્લસી
ઓફ નેગેટિવ પ્રેસિસિસ' (ન્યા.)
નિષ્ક પું. (સં.) સોનાનો એક પ્રાચીન સિક્કો [અશુદ્ધ]
નિષ્કપટ વિ. (સં. નિષ્કપટ) કપટ વગરનું (નિષ્કપટી
નિષ્કર્ષ વિ. (સં.) કર્મ ન કરનારું (૨) કર્મો વડે લિપ્ત
ન થનારું; અનાસક્ત (૩) આળસુ; નવરું
નિષ્કર્ષ પું. (સં.) સાર; નિચોડ (૨) સંગીતમાં એક અલંકાર
નિષ્કલંક વિ. (સં.) કલંક વગરનું; શુદ્ધ; નિર્દોષ
નિષ્કશાય પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવી તીર્થંકરોમાંના
ચૌદમા [સરળ (૩) શત્રુ વગરનું; દુશ્મન વગરનું
નિષ્કંટક વિ. (સં.) કાંટા વગરનું (૨) અચ્છલ વગરનું;
નિષ્કંપ વિ. (સં.) અચળ; સ્થિર; કંપન વગરનું
નિષ્કામ (સં.) વિ. કામના વિનાનું (૨) ફળની ઇચ્છા
વિનાનું (૩) નિઃસ્વાર્થ; અનાસક્ત (નિષ્કામી અશુદ્ધ)
નિષ્કારણ વિ. કારણ વગરનું (૨) અ. વગર કારણે
નિષ્કાસન ન. બહાર કાઢવું તે; નિઃસારણ
નિષ્કાસિત વિ. બહાર કાઢવામાં આવેલ; છૂટું કરેલું
નિષ્કાળજી સ્ત્રી. કાળજી ન હોવી તે; બેદરકારી; ઉપેલા
નિષ્કિચન વિ. (સં.) અકિચન; તદન ગરીબ
નિષ્કૃતિ સ્ત્રી. (સં.) નિવારણ (૨) પ્રાપ્તિ (૩)
છૂટકારો; મુક્તિ (૪) ફારગતી (૫) સિરસ્કાર; ઉપેલા
નિષ્કમણ ન. (સં.) બહાર જવું તે (૨) સંન્યાસગ્રહણ
(૩) બાળકને જન્મથી ચોથે માસે ધર બહાર લાવતાં
કરાતો વિધિ

[નિષ્કય]

૪૭૪

[નિંદક

નિષ્કય પું. (સં.) વિનિમય (૨) બદલો (૩) વેચાણ
નિષ્કિય વિ. (સં.) કિયારસિત; પ્રવૃત્તિ વિનાનું; અચેષ્ટ
(૨) નવરું

નિષ્કિયતા સ્ત્રી. કિયાનો અભાવ
નિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) શ્રદ્ધા; ભક્તિ; વફાદારી (૨) આસ્થા;

વિશ્વાસ (૩) એકાગ્રતા; લીનતા (૪) આશય; પારજ્ઞા
નિષ્ઠાવાન વિ. (સં.) નિષ્ઠાવાળું; સંનિષ્ઠ

નિષ્ઠુર વિ. (સં.) નિર્દય; દયાહીન (૨) કઠોર; નઠોર
નિષ્ઠુરતા સ્ત્રી. નિર્દયતા (૨) કઠોરતા પ્રવીણ માણસ

નિષ્ણાત વિ. (સં.) પારંગત; પ્રવીણ વિદ્વાન (૨) પું.
નિષ્ણલ વિ. (સં.) પક્ષ વગરનું; તટસ્થ (૨) ત્રાલિત

નિષ્ણતા સ્ત્રી. (સં.) તટસ્થતા; સમદર્શીપણું
નિષ્ણતાપાત વિ. (સં.) પક્ષપાત વગરનું; સમદર્શી; તટસ્થ

(૨) પું. પક્ષપાતનો અભાવ; સમદર્ષિ (નિષ્ણતાપાતી
અશુદ્ધ)

નિષ્પત્તિ સ્ત્રી. (સં.) સમાપ્તિ; અંત (૨) પ્રાપ્તિ; સિદ્ધિ
નિષ્પન્ન વિ. (સં.) ઉત્પન્ન થયેલું; ફલિત; નીપજેલું; પ્રાપ્ત

થયેલું (૨) સમાપ્ત થયેલું (૩) તૈયાર; પરિપક્વ
નિષ્પલ્લવ વિ. (સં.) પલ્લવ (પાંદડો) વગરનું; બેલું

નિષ્પાદક વિ. (સં.) નિષ્પત્તિ કે નિષ્પન્ન કરનારું
નિષ્પાદન ન. (સં.) નિષ્પત્તિ કરવી તે; નીપજ (૨) સિદ્ધિ

(૩) પ્રાપ્તિ (૪) નિર્વાહ (૫) પરિણામ
નિષ્પાદિત વિ. (સં.) નિષ્પન્ન થયેલું કે કરેલું

નિષ્પાદ્ય વિ. (સં.) નિષ્પન્ન કરાય એવું કે કરવા જેવું
નિષ્પાપ વિ. (સં.) પાપ વગરનું; પવિત્ર; અપાપ; નિર્દોષ

(નિષ્પાપી અશુદ્ધ) [નાના પંદરમા
નિષ્પુલાક પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરો-

નિષ્પ્રપંચ વિ. (સં.) પ્રપંચ વગરનું; નિષ્કપટ; સરળ
નિષ્પ્રભ વિ. (સં.) પ્રભા વિનાનું; તેજહીન; નિસ્તેજ (૨)

કમજોર; શક્તિ વગરનું
નિષ્પ્રયોજન વિ. (સં.) પ્રયોજન વગરનું; નકામું

નિષ્પ્રાણ વિ. (સં.) પ્રાણ વગરનું; મૃત (૨) જોર કે જુસ્સા
વગરનું; દૂબળું; નિર્બળ [નિરર્થક

નિષ્ફલ (સં.), (-ળ) વિ. કળ વગરનું (૨) નકામું;
નિષ્ફલ(-ળ)તા સ્ત્રી. નાસ્તીપાસી; નિષ્ફળ હોવાપણું

નિષ્કૂર્વ. (સં.) 'વિનાનું', 'રહિત' એવા અર્થોમાં નામને
લગાડાતો પૂર્વગ. કિયાપદને લાગતાં તે વિધોગ,

ચોક્કસતા, પૂર્ણતા, ઉલ્લંઘન વગેરે અર્થો બતાવે છે.
નિસબત સ્ત્રી. (અ.) નિસબત; સંબંધ; નાતો (૨) દરકાર;

પરવા (૩) ના. મારફતે
નિસરણી સ્ત્રી. (સં.) નિશ્રવણી, પ્રા. નિસ્સેણી-નિસેણી)

સીડી; દાદરો (૨) એક રમત
નિસર્ગ પું. (સં.) સ્વાભાવ (૨) જગત; સૃષ્ટિ (૩) કુદરત;

પ્રકૃતિ (૪) પરિણામ (૫) દાન [વાદ; 'નેચરલિઝમ'

નિસર્ગવાદ પું. (સં.) દૃશ્ય જગત કે કુદરત સત્ય છે એવું માનતો
નિસર્ગશક્તિ સ્ત્રી. કુદરતી-મૌલિક શક્તિ; પ્રતિભા

નિસર્ગોપચાર પું. કુદરતને અનુકૂળ થઈને તથા જળ, વાયુ,
માટી વગેરે કુદરતી સાધનો વડે ઉપચાર કરતું વેદું;

'નેચરોપધો'
નિસાતરો પું. જુઓ 'નિશાતરો'

નિસાર સ્ત્રી. દાળ વાટવાનો પથરો; ઉપરવટણો
નિસાસો પું. (સં.) નિઃશ્વાસ, પ્રા. નિસ્વાસ, નિસાસ (નિઃશ્વાસ

નિષ્ફુલન ન. (સં.) નિષ્ફુલન; નાશ કરનાર
નિસ્તબ્ધ વિ. (સં.) સ્થિર; નિષ્ફેષ્ટ; જડ

નિસ્તબ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) સ્થિરતા; નિષ્ફેષ્ટતા; જડતા
નિસ્તરણ ન. (સં.), નિસ્તાર(-રો) પું. પાર ગીતરવું

તે (૨) મોહ; ઉદાર; મુક્તિ; છુટકારો
નિસ્તરંગ વિ. (સં.) તરંગ વિનાનું; શાંત [કાર; વર્તુળાકાર

નિસ્તલ(-ળ) વિ. (સં.) તળિયાવિનાનું; અગાધ (૨) ગોળા-
નિસ્તાર(-રો) પું. (સં.) જુઓ 'નિસ્તરણ'

નિસ્તીર વિ. (સં.) તીર કે કાંઠા વગરનું; અપાર
નિસ્તીર્ણ વિ. (સં.) ઓળંગાયેલું (૨) ઉદાર-મુક્તિ-

છુટકારો પામેલું [છટા વગરનું
નિસ્તેજ વિ. (સં.) તેજહીન; અંખું; કીટું (૨) જુસ્સા કે

નિસ્ત્રેગુણ ન. (સં.) ત્રેગુણનો અભાવ; ગુણાતીતપણું
નિસ્પંદ વિ. (સં.) સ્થિર; નિષ્કંપ (૨) પું. મુજ્જરો; કંપ

નિસ્પૃહ વિ. નિઃસ્પૃહ; સ્પૃહા વિનાનું; નિષ્કામ (નિસ્પૃહી
અશુદ્ધ) [મારફતે

નિસ્બત સ્ત્રી. (અ.) નિસબત; સંબંધ; દરકાર (૨) ના.
નિસ્પંદ, (૦ન) પું., ન. (સં.) ટપકે ટપકે પડતું તે (૨)

વહેવું-રેલો ચાલવો તે (૩) ઝરણું (૪) પાણી થુદ
કરવાની એક વૈજ્ઞાનિક પ્રક્રિયા

નિસ્પંદિની સ્ત્રી. (સં.) જેમાંથી પ્રવાહી ટીપે ટીપે ઝરે
એવું યંત્ર કે કાચની નળી; 'પિપેટ'

નિહત વિ. (સં.) હણાયેલું; વધ કરાયેલું
નિહંતા પું. (સં.) હણનારો; પાતક

નિહાયત વિ. (અ.) અત્યંત; અત્યધિક
નિહાર પું. (સં.) નીહાર; હિમ (૨) ઝાકળ; ઓસ (૩)

પુમ્મસ (૪) મળમૂત્રાદિની ઉત્સર્ગક્રિયા
નિહારિકા સ્ત્રી. (સં.) આકાશમાં ફરતા હવામય

તેજસમૂહો (જેમાં ઘનાવસ્થા પામી ગ્રહો વગેરે બન્યા
કહેવાય છે.) આકાશગંગા; 'નેબ્યુલા'

નિહાલ વિ. (કા.) ન્યાલ; કૂતાર્ય
નિહાળવું સ.કિ. (સં.) નિખાલવતિ, પ્રા. નિહાલઈ)

પારીપારીને જોવું; નીરખવું [સંધરાયેલું
નિહિત વિ. (સં.) સમાયેલું; મૂકેલું; ગોઠવાયેલું (૨)

નિહિતાર્થ પું. (સં.) સુધિતાર્થ; ગમિતાર્થ
નિંદક વિ. (૨) પું. (સં.) નિંદા કરનાર

નિદવું

૪૭૫

/ નીકેપ

નિદવું સ.કિ. (સં. નિદ) નિદા કરવી
 નિદા સ્ત્રી. (સં.) વગોવણી; બદગોઈ
 નિદાબોર વિ. (નિદા+ફા. બોર) નિદા કર્યા કરનારું; નિદક
 નિદાપાત્ર, નિદાસ્પદ વિ. નિદ્ય; નિદવા યોગ્ય
 નિદિત વિ. (સં.) નિદાયેલું
 નિદ્ય વિ. (સં.) નિદાપાત્ર; ખરાબ
 નિ: ઉપ. (સં. નિસ્) ઉપસર્ગ જે 'વિનાનું', 'રહિત' અર્થ
 બતાવે છે. જેમ કે, નિ:ચુલ્લ
 નિ:શબ્દ વિ. (સં.) અવાજ વિનાનું; શાંત (૨) (જવાબ-
 માં) શબ્દ ન બોલતું (૩) મૂંગેમૂંગું
 નિ:શબ્દતા સ્ત્રી. (સં.) શાંતિ
 નિ:શસ્ત્ર વિ. (સં.) શસ્ત્ર; હથિયાર વિનાનું
 નિ:શસ્ત્રીકરણ ન. શસ્ત્રહીન, નિ:શસ્ત્ર કરવું તે
 નિ:શંક વિ. (સં.) સંશયરહિત; શંકા, ભય વગરનું
 નિ:શુલ્ક વિ. (સં.) શુલ્ક-લવાજમ ભર્યા વગરનું (૨)
 વેતન લીધા વિનાનું (૩) કિ.વિ. સેવાભાવથી
 નિ:શંષ વિ. (સં.) જેમાં કોઈ બાકી ન રહેતું હોય તેવું;
 સંપૂર્ણ (૨) કિ.વિ. બિલકુલ; સંપૂર્ણ રીતે
 નિ:શ્રેણિ(શ્રી) સ્ત્રી. (સં.) નિસરણી; સીડી (૨) દાદર;
 દાદરો
 નિ:શ્રેયસ ન. (સં.) મોક્ષની અંતિમ દશા; કલ્યાણ (૨)
 સુખ [નિઃશ્વાસ; નિસાસો
 નિ:શ્વસિત વિ. (સં.) શ્વાસ સાથે બહાર કાઢેલું (૨) ન.
 નિ:શ્વાસ પું. (સં.) નિઃશ્વાસ; નિસાસો
 નિ:સત્વ વિ. (સં.) સત્ત્વહીન; કૂચારૂપે રહેલું; માલ
 વિનાનું (૨) તાકાત વિનાનું
 નિ:સરણ ન. (સં.) નીસરવું તે; બહાર નીકળી પડવું
 નિ:સહાય વિ. (સં.) નિઃસહાય; નિરાધાર; સહાય કે મદદ
 વિનાનું [વિના; છૂટથી
 નિ:સંકોચ કિ.વિ. (સં.) સંકોચ વિના; સંકોચ રાખ્યા
 નિ:સંગ વિ. (સં.) એકલું; સોબતી વગરનું; એકલવાયું
 નિ:સંજા વિ. (સં.) સંજા-ભાન વિનાનું; ભેભાન
 નિ:સંતાન વિ. (સં.) વાંઝિયું; સંતાન વગરનું
 નિ:સંદેહ વિ. (સં.) સંદેહરહિત; ચોક્કસ; નિ:સંશય
 નિ:સંશય વિ. (સં.) સંશયરહિત; નિ:શંક
 નિ:સાધન વિ. (સં.) સાધનરહિત (૨) કંગાળ; દરિદ્ર
 નિ:સાર વિ. (સં.) સાર વગરનું (૨) નિ:સત્ત્વ; સત્ત્વ
 વિનાનું (૩) ફીકું
 નિ:સારણ ન. (સં.) બહાર કાઢવું તે
 નિ:સીમ વિ. (સં.) સીમારહિત; અપાર; બેહદ
 નિ:સ્ત વિ. (સં.) બહાર નીકળેલું; નીકળી આવેલું
 નિ:સ્તબ્ધ વિ. (સં.) સાવ સ્તબ્ધ-નિશ્ચેષ્ટ, જડ થઈ ગયેલું
 નિ:સ્તબ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) નિઃસ્તબ્ધ હોવાપણું
 નિ:સ્નેહ વિ. (સં.) સ્નેહ વિનાનું (૨) લૂણુંફું

નિ:સ્પૃહ વિ. (સં.) સ્પૃહા વગરનું; નિષ્કામ; ઝંખના
 વગરનું (૨) ઈચ્છા-આકાંક્ષા રહિત(નિસ્પૃહી અશુદ્ધ)
 નિ:સ્પૃહતા સ્ત્રી. નિ:સ્પૃહ હોવાપણું; નિષ્કામતા
 નિ:સ્વ વિ. (સં.) પોતાનું કોઈ ન રહ્યું હોય તેવું; તદન
 ગરીબ
 નિ:સ્વાદ વિ. (સં.) સ્વાદ વિનાનું; નષ્ટ થયેલા સ્વાદવાળું
 નિ:સ્વાર્થ (સં.) સ્વાર્થરહિત (નિ:સ્વાર્થી અશુદ્ધ) (૨)
 પરોપકારી
 નિંગળવું અ.કિ. જુઓ 'નીંગળવું'
 નિદ સ્ત્રી. જુઓ 'નીદ'
 નિદણ ન. જુઓ 'નીદણ'
 નિદર સ્ત્રી. જુઓ 'નીદર'
 નિદવું સ.કિ. જુઓ 'નીદવું'
 નિદામણ ન. જુઓ 'નીદામણ'
 નિભર વિ. (૨) કિ.વિ. જુઓ 'નીભર'
 નિભાડો પું. જુઓ 'નીભાડો'
 ની પું. નિયાદ સ્વરની સંજ્ઞા (સંગીત) (૨) અનુ. છઠી
 વિભક્તિના પ્રત્યય 'નું'નું સ્ત્રીલિંગ (વ્યા.)
 નીક સ્ત્રી. (સં. નીકા) પાણી જવાનો રસ્તો; ધોરિયો (૨)
 ખાળ; 'ગટર'
 નીકણું ન. નીક સાફ કરવાનું એક સાધન
 નીકર સંયો. નહિ તો; નહિતર; એમ ન હોય તો; નકર
 નીકળવું અ.કિ. (સં. નિષ્કલતિ, પ્રા. નિક્કલઈ) (અંદરથી કે
 આરપાર થઈને) બહાર આવવું કે જવું (ઓરડીમાંથી)
 (૨) પસાર થવું (૩) વીતવું; ગુજારવું (૪) પ્રગટવું;
 બહાર પડવું; ઝરવું (નદી, ઝરો) (૫) દેખાવું; ઉદય
 થવો (ચંદ્ર, સૂર્ય) (૬) છૂંપીછાપી કાઢી પછ જડવું કે હાથ
 લાગવું (ચોરીનો માલ) (૭) અંદરથી દેદા થવું (ગૂમરું,
 બળિયાત) (૮) છૂટવું; મુક્તિ થવી (કેદમાંથી, દેવામાંથી)
 (૯) દૂર થવું. (૧૦) નીવડવું; પાકવું (છોકરો
 ખરાબ નીકળ્યો) (૧૧) રચાઈને પ્રસિદ્ધ થવું (કાપદો,
 છાપું) બહાર પડવું (૧૨) શરૂ થવું; ચાલવું; ઊપડવું
 (વાત, ચર્ચા અથવા રેલવે; સડક) (૧૩) તપાસતાં કે
 હિસાબ કરતાં જે (લેણદેણ) હોય તે જણાવું (માગવું
 નીકળવું-ભૂલ નીકળવી) (૧૪) બીજા કિયાના કૃદંત
 સાથે આવતાં, તે કરવાનું આરંભવું, તેને માટે બહાર
 પડવું એવો ભાવ બતાવે છે. (જવા નીકળવું) (૧૫)
 'આવવું', 'જવું', 'પડવું' કિયાપદની સહાયમાં
 'નીકળી' કૃદંત તરીકે આવતાં નીકળવાનું ઝટ ને
 બરોબર થવાનો ભાવ બતાવે છે.
 નીકળાવું અ.કિ. 'નીકળવું'નું ભાવે
 નીકિયું ન. પાણીનો ધોરિયો સાફ કરવાનું સાધન; નીકળું
 નીકું વિ. ચોખ્ખું; સ્વચ્છ
 નીકંપ સ્ત્રી. (ઈ.) કીચણ પર પહેરવાનું મોજું

નીખરવું/

૪૭૭

/ નીમહકીમ

નીખરવું અ.કિ. (સં. નિશર, પ્રા. નિકખર) ખેળ કે ખરી
પડવાં (૨) ટપકીને નીચે પરવું (૩) સ.કિ. ખેળ
કાઢી નાખવી; સાફ કરવું [ઝરવું
નીગળવું અ.કિ. (સં. નિર + ગલ, પ્રા. નિગલ) ટપકવું;
નીચલ(-ળ)વું, નીચલાવું અ.કિ. રૂંડા ઉપર દાણા આવવા
નીચ વિ. (સં.) અધમ; હલકું (૨) ઊતરતી કક્ષા કે
સ્થાનનું (૩) ઊતરતા વર્ષ કે વર્ગનું
નીચકાવું અ.કિ. કાટી જવું; તૂટી જવું (૨) કશાક પરનાં
ફોતરાં કાઢી નાખવાં [(૨) નીચાપણું
નીચતા સ્ત્રી. (-પણું) ન. હલકાઈ; અધમતા; ઢુષ્ટતા;
નીચવું વિ. નીચેનું; નીચે આવેલું (૨) જેના ઉપર બીજું
આવેલું (૩) ઊતરતી કક્ષાનું
નીચાજોલું ન. નીચું જોવું પડે-લજવાવું પડે એવી સ્થિતિ
નીચાણ ન. નીચી જગ્યા (૨) ઢોળાવ
નીચું વિ. (સં. નીચ, પ્રા. નિચ્ચ) ઢળતું (૨) ઓછી
ઊંચાઈનું; ઠીંગણું; વામણું (૩) નીચ; હલકું (૪)
ધીમું; મંદ (૫) ભાવતાલમાં ઓછું (૬) કિ. વિ. નીચે
નીચે કિ.વિ. છેઢે; તથે
નીચોચવૃત્ત ન. (સં.) મોટા વર્તુળના પરિઘ ઉપર ફરતા
મધ્ય બિંદુવાળું વર્તુળ; 'એપીસાઈડલ' (ગ.)
નીઠ કિ.વિ. (સં. નિજિત, પ્રા. નિઠિઠેઅ) નક્કી; ચોક્કસ
નીઠ પું., ન. (સં.) માથો (૨) બોડ
નીડર વિ. (સં. નિર્ડર, પ્રા. નિકર) નિર્ભય; ડર વિનાનું
નીડરતા સ્ત્રી. નિર્ભયતા; નિર્ભયપણું
નીડલ સ્ત્રી. (ઈ.) સોય (૨) સોમો
નીટરવું અ.કિ. (સં. નિસ્ટરતિ, પ્રા. નિટરઈ) ટપકવું; ગળવું;
ઝરવું (૨) કચરો નીચે ઢળી જઈ સ્વચ્છ થવું (પાણીનું)
નીતરું વિ. નીતરેલું; સ્વચ્છ
નીતિ સ્ત્રી. (સં.) ધર્મ પ્રમાણેનું આચરણ; સદાચાર (૨)
આચરણના ધાર્મિક નિયમ (૩) ચાલચલગત (૪)
રાજનીતિ (૫) પદતિ (૬) નૈતિકધોરણ (૭) દોરવણી
નીતિકથા સ્ત્રી. (સં.) બોધવાર્તા; 'કેબલ'
નીતિકુશલ વિ. (સં.) (-ળ) વિ. રાજનીતિમાં કુશળ
નીતિગ્રંથ પું. (સં.) નીતિ વિશે ગ્રંથ; સદાચારણનો બોધ
આપતું પુસ્તક
નીતિજા વિ. (સં.) નીતિ જાણનાર; નીતિકુશળ [સિદ્ધાંત
નીતિતત્ત્વ ન. (સં.) નૈતિક કે નીતિ વિશેનું તત્ત્વ કે રહસ્ય યા
નીતિદોષ પું. (સં.) નીતિ વિચારવામાં કે આચરવામાં થતો
દોષ [બુદ્ધિપૂર્વકનું સદાચાર
નીતિધર્મ પું. નીતિ અને ધર્મ; નીતિરૂપી ધર્મ (૨) ધર્મ-
નીતિનાશ પું. નીતિનો નાશ; દુરાચારની અવધિ
નીતિનિપુણ વિ. (સં.) રાજનીતિમાં કુશલ
નીતિનિયમ પું. (સં.) સદાચારણ બતાવતો નિયમ
નીતિનિયંત્રક પું. (સં.) નીતિ વિશે નિયંત્રણ કે નિયમન

કરનાર; 'સેન્સર' [કરવું તે; 'સેન્સરશીપ'
નીતિનિયંત્રણ ન. (સં.) નીતિ વિશે નિયંત્રણ કે નિયમન
નીતિનિષ્ઠ વિ. (સં.) સદાચારણમાં શ્રદ્ધાવાળું
નિતિનિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) સદાચારણમાંની આસ્થા
નિતિપથ પું. (સં.) સદાચારણનો માર્ગ
નીતિપરાયણ વિ. નીતિયુક્ત; નીતિમાં દઢ
નીતિપાઠ પું. (સં.) નીતિવિષયક શ્રોધ-ઉપદેશ; 'મોરલ'
નીતિપૂર્ણ વિ. (સં.) સંપૂર્ણ રીતે સદાચારી [અનૈતિક
નીતિખાલ વિ. (સં.) અનીતિવાળું; નીતિથી વિરુદ્ધ;
નીતિબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સદાચારણ વિશે વિવેકવિચાર
નીતિબોધ પું. (સં.) સદાચારણનો બોધ-જ્ઞાન કે ઉપદેશ
નીતિભંગ પું. (સં.) નીતિનો ભંગ-તેનું ઉલ્લંઘન; સદાચારણ
વિષયક નિયમોનો ત્યાગ [થયેલું; અનૈતિક; દુરાચારી
નીતિબ્રજ વિ. (સં.) નીતિ કે સદાચારમાંથી ચળેલું-બ્રજ
નીતિમત્તા સ્ત્રી. નીતિમાન હોવું તે
નીતિમાન, નીતિયુક્ત વિ. (સં.) નીતિવાળું; સદાચારી
નીતિરીનિસ્રી. (સં.) નીતિ અને રીતિ; ચાલચલગત; સદાચાર
નીતિવિદ વિ. (સં.) નીતિ-નિયમોનું જાણનાર; નીતિજ
નીતિવેત્તા પું. (સં.) નીતિજા; નીતિકુશળ
નીતિશાસ્ત્ર ન. (સં.) સદાચારણના નિયમનું શાસ્ત્ર (૨)
રાજનીતિશાસ્ત્ર; 'પોલિટિક્સ'
નીતિશાસ્ત્રી પું. (સં.) નીતિશાસ્ત્ર જાણનાર [નીતિમાન
નીતિશુદ્ધ વિ. (સં.) નીતિમાં કે નીતિ દૃષ્ટિએ બરોબર;
નીતિશૂન્ય વિ. (સં.) નીતિના ખ્યાલ વિનાનું; અનીતિમાન
નીતિસૂત્ર ન. નીતિનું-નીતિવાચક સૂત્ર; 'મેક્સિમ'
નીપજ સ્ત્રી. (નીપજવું પરથી) પેદાશ; ઊપજ; ઉત્પન્ન;
નીપજે તે (૨) લાભ; ફાયદો; નફો
નીપજવું અ.કિ. (સં. નિષ્પજ્યતે, પ્રા. નિપ્પજજઈ) પેદા
થવું; ઊપજવું; ઉત્પન્ન થવું (૨) ખર્ચવું; પરિણામ
આવવું (૩) લાભ થવો; નફો થવો [જવું
નીપટવું અ.કિ. આટોપવું; પૂરું કરવું; પતાવવું (૨) ઝાડે
નીપનવું અ.કિ. નીપજવું; પેદા થવું
નીપવવું અ.કિ. નિપજાવવું; ઉત્પન્ન કરવું
નીભવું અ.કિ. નાભવું; ટકવું
નીમ પું. (સં. નિયમ, પ્રા. નિયમ) નેમ; નિયમ; વ્રત;
પ્રતિજ્ઞા (૨) ભૂતપ્રેત વગેરેને અપાતો બલિ (૩)
રીત; રૂઢિ; રસમ
નીમ વિ. (કા. સર. સં. નેમ) અડધું [રીઠું થવું; સિદ્ધ થવું
નીમડવું અ.કિ. નીવડવું; નક્કી થઈ પ્રકટ થવું (૨) ઘડાઈને
નીમપત્ર પું. અર્ધસરકારીપત્ર; 'પી.ઓ.'
નીમવું સ.કિ. (સં. નિયમપતિ, પ્રા. નિયમઈ) કામ કે પદ
ઉપર સ્થાપવું (૨) નિયોજવું; ધોરણ બાંધી આપવું
નીમવૈધ (-દ) પું. ઊંઠવૈધ [વૈધ
નીમહકીમ પું. હકીનું અડધુપડું જ્ઞાન ધરાવનાર; ઊંઠ-

નીમે/

૪૭૭

[નુક્સાનકર્તા, નુક્સાનકારી(-રક)

નીમે કિ.વિ. અડધે ભાગે; અડધોઅડધ
નીમેનીમ વિ. અડધોઅડધ [પોશાક; વરરાજાનો જામો
નીમો પું. (ફા.) વરરાજાને પહેરવાનો એક જાતનો
નીમત સ્ત્રી. દાનત; વૃત્તિ
નીર ન. (સં.) પાણી; જળ (ર)(લા.)દમ; કસ (૩) આંસુ
નીરશીરન્યાય પું. (સં.) હસ જેમ પાણીવાળા દૂધમાંથી
દૂધ પી લે છે અને પાણી રહેવા દે છે તેવો ન્યાય;
સારાસારી વૃત્તિ

નીરશીર વિવેક પું. (સં.) સારાસારનો ખ્યાલ
નીરમ સ્ત્રી. નીરખવું તે; નિરીક્ષા
નીરમ પું. બજારભાવ (ચાલુ ભાવતાલ)
નીરખવું સ.કિ. (સં. નિરીક્ષાતે, પ્રા. નિરકખઈ) બરાબર
જોવું; નિરીક્ષણ કરવું; નિહાળવું [સ્વજ
નીરજ ન. (સં.) જલજ; કમળ (ર) ઈંદીવર (૩) વિ.
નીરજ ન. દિ. નીરજી નીરેલું તે-ધાસ
નીરદ ન. પું. (સં.) વાદળ; મેષ
નીરધારા સ્ત્રી. (સં.) પાણીની ધાર (ર) આંસુની ધાર
નીરમ ન. વહાણને પાણીમાં સરખું રાખવાને રખાતું વજન
નીરવ વિ. (સં.) શાંત; અવાજ વિનાનું
નીરવતા સ્ત્રી. અવાજરહિતતા; શાંતિ
નીરવું સ.કિ. (સં. નિગરયતિ, નીરઈ) ઢોરને ધાસ નાખવું
(ર) મારવું; ધીબવું
નીરસ વિ. (સં.) રસ વગરનું (ર) શુષ્ક; સૂકું (૩) લૂખું
(૪) સ્વાદ વિનાનું; બેસ્વાદ [શુષ્કતા
નીરસતા સ્ત્રી. (સં.) રસનો અભાવ; રસહીનતા (ર)
નીરંગ વિ. (સં.) રંગ વગરનું (ર) પ્રકાશને રંગ છૂટા
પાડ્યા વિના પોતાનામાંથી પસાર થવા દેતું;
'એકોમેટિક'

નીરંધ્ર વિ. છિદ્ર વિનાનું; કાષ્ઠા વિનાનું (ર) ધન; આખું
નીરાજન ન. (સં.), (-ના) સ્ત્રી. આરતી ઉતારવી તે
નીરાપાન ન. નીરો પીવો તે
નીરો પું. ખજૂરીમાંથી ઝરતો તાજો રસ (જેમાંથી તાડી બને)
નીરો પું. ('નીરવું' પરથી) નીરજ; ચારો
નીરોગ વિ. (સં.) તંદુરસ્ત; નિરામયી (નીરોગી અશુદ્ધ)
નીરોગતા સ્ત્રી. નીરોગપણું; તંદુરસ્તી (નિરોગિતા અશુદ્ધ)
નીલ વિ. (સં.) વાદળી રંગનું; આસમાની (ર) કાળા
રંગનું; શ્યામ (૩) પું. ગળીનો છોડ (૪) સેવાળ
(૫) વાહરડાનું પુજન (૬) રામની વાનરસેનાનો
એક સેનાપતિ

નીલ સ્ત્રી. નાઈલ નદી (ર) વહેલ નામની માછલી
નીલકંઠ પું. (સં.) મહાદેવ; શિવ (ર) મોર; મયૂર (૩)
આસ પક્ષી

નીલકંઠમણિ પું. (સં.) નીલમ
નીલગાય સ્ત્રી. ભૂરા રંગની ગાય જેવું એક વન્ય પ્રાણી

નીલગિરિ પું. દક્ષિણ ભારતનો એ નામનો પર્વત
નીલગીરી ન. એ નામનું ઝાડ
નીલતા સ્ત્રી. (સં.) નીલ રંગનું હોવું તે
નીલમ ન. (ફા.) નીલા રંગનું રત્ન; નીલમણિ; લીલમ
નીલમણિ પું. (સં.) નીલમ; લીલમ
નીલરંગી વિ. નીલ રંગનું; આસમાની ભૂરા રંગનું
નીલવર પું. ગળીની ખેતી કરાવનારો (અંબેજ) જમીનદાર
નીલાશ સ્ત્રી. આદું નીલાપણું; નીલાઈ
નીલાંખર પું. (સં.) બલરામ (ર) વિ. વાદળી કે શ્યામ
રંગનું વસ્ત્ર (૩) આસમાની રંગનું વસ્ત્ર પહેલું હોય તેવું
નીલિમા સ્ત્રી. (સં.) ભૂરાપણું; આસમાની ઝાંઈ
નીલી સ્ત્રી. (સં.) ગળી (ર) એક જાતની વાદળી માખી
નીલું વિ. નીલ રંગનું (ર) લીલું
નીલોત્પલ ન. (સં.) ભૂરુ કમળ [ગાયપરજાવવાની ક્રિયા
નીલોદાહ પું. (સં. નીલ+ઉદાહ) મરનાર પુરુષની પાછળ
નીવડું અ.કિ. (સં. નિવૃત, પ્રા. નિવ્વડ-નિવ્વડ ઉપરથી
નામપાતું) નીમડવું; નક્કી થઈ પ્રગટ થવું; ઘડાઈને
રોડું થવું; સિદ્ધ થવું (ર) કસોટીમાંથી પાર ઊતરવું
નીવળ ન. (પ્રા. નિવ્વલ=જુલું પાડવું) દહીંમાંથી કાઢી
લીધેલું પાણી

નીવાર પું. (સં.) નવાર; સામો (એક ધાન્ય); મોરંચો
નીવિ, (-વી) સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીઓ કમ્પરે પહેરવાના
લૂગડાને જે ગાંઠ વાળે છે તે (ર) મૂકી; ભંડાળ (૩)
ગોળ, ઘી, દૂધ વગેરે ન પાવાનું જૈનોનું એક વ્રત
નીસરવું અ.કિ. (સં. નિસરતિ, પ્રા. નીસરઈ) નીકળવું
(ર) બહાર કરવું

નીહાર પું. (સં.) જુઓ 'નિહાર' [તેજસમૂલો; 'નેબ્યુલા'
નીહારિકા સ્ત્રી. નિહારિકા; આકાશમાં ફરતા સવામય
ની(-નિ)ગળવું અ.કિ. (સં. નિર્ગલતિ, પ્રા. નિગ્ગલઈ)
નીગળવું; ટપકવું; ઝરવું

ની(-નિ)દ સ્ત્રી. (સં. નિદ્રા, પ્રા. નિદા) નિદ્રા; ઊંધ
ની(-નિ)દક્ષ ન. દિ. નિદિક્ષી=નીંદવું તે) નીંદવું તે કે
નીંદી નાપેલું નકામું ધાસ

ની(-નિ)દર સ્ત્રી. નીંદ; ઊંધ; નિદ્રા
ની(-નિ)દવું સ.કિ. (નીંદણ ઉપરથી) ખેતરમાંથી રોપાની
આસપાસનું નકામું ધાસ ખોદી કાઢવું

ની(-નિ)દામણ ન. (-છી) સ્ત્રી. નીંદવાની ખજૂરી (ર)
ખેતરમાંથી નીકળેલ નેંદ; નીંદણ
ની(-નિ)ભર વિ. (ર) કિ.વિ. (સં. નિર્ભર, નિખર)

મુંઝાઈ ગયેલું; દબાઈ ગયેલું; મુઠ
ની(-નિ)ભાડો પું. નિમાયે; કુંભારની ભઠ્ઠી; પકવવા
ગોઠવેલાં માટીનાં વાસણનો ઢગલો

નુક્સાન ન. (અ.) ખાધ; બગાડ; હાનિ (ર) ગેરફાયદો
નુક્સાનકર્તા, નુક્સાનકારી (-રક) વિ. હાનિ કરનારું

નુક્સાની

૪૭૮

/ નેગિયો

નુક્સાની સ્ત્રી. નુક્સાન (૨) નુક્સાનનું વળતર કે ભરપાઈ
 (૩) વિ. નુક્સાનવાળું [શેરીનું નાકું
 નુક્ક પું. અંત; છેડે (૨) પાતળી; અણી; નોક (૩)
 નુક્ની જિ. રાજગરાના લોટની ખાંડ પાપેલી એક મીઠાઈ
 નુક્તેચીન વિ. (અ. નુક્તાલ+જા. ચીન) બીજાનાં છિદ્ર
 શોધનાડું કે ટીકા કરતું [કરવાનું કામ
 નુક્તેચીની સ્ત્રી. બીજાનાં છિદ્ર શોધવાની કામગીરી કે ટીકા
 નુક્તો પું. (ફા.) કારસી-અરબી લિપિમાં શબ્દની ઉપર
 કે નીચે મુકાતું ટપકું-ખિંદુ (૨) કોપડો; ટુચકો (૩)
 બુદ્ધો; તર્ક (૪) ટીખળ (૫) કૌતુક ઉત્પન્ન કરનારો
 પ્રસંગ (૬) યુક્તિ; હિંમત
 નુજ્મી વિ. (અ.) નજ્મી; જયોતિષને લગતું દિખાડે
 નુમાઈશ સ્ત્રી. (ફા.) પ્રદર્શન (૨) સજ્જવટ (૩) વ્યર્થ
 નુસખો પું. (ફા.) વૈદ દરદીને દવા લખી આપે તે કે
 તેનો કાગળ; 'મિસ્તિખાન' (૨) આબાદ; ઇલાજ;
 ઉપાય (૩) (લા.) યુક્તિ (૪) ટુચકો
 નું અનુ. છઠી વિભક્તિનો પ્રત્યય (વ્યા.)
 નુગડું વિ. નગડું; ગુડુ વિનાનું; નગણું (૨) નથોડું; બેશરમ
 નુકલ પું. બ.વ. (ઈ.) ઘઉંની સેવ (૨) પું. ભોમિયો
 નૂતન વિ. (સં.) નવું; નવીન; નવલ (૨) તરતનું; તાજું
 નૂપુર ન. (સં.) નેપુર; અંજર [લઈ જવાની] લાગત
 નૂર ન. ભાડું; (વહાણ, રેલગાડી વગેરેમાં માલ લાવવા
 નૂર ન. (અ.) તેજ; પ્રકાશ (૨) શક્તિ; ઓજ
 નૂરખખા વિ. (અ., ફા.) પ્રકાશ આપનાર
 નૂરાની વિ. (ફા.) ઉજ્જવળ; ચમકદાર [જાતનું એક પક્ષી
 નૂરી વિ. (સં.) નૂરવાળું; તેજસ્વી (૨) સ્ત્રી. પોપટની
 નૃ પું. (સં.) નર; માણસ (સમાસમાં. જેમ કે, નૃપતિ) [તિ
 નૃત ન. (સં.) તાલ અને લય સાથે અભિનયપૂર્વક નાચવું
 નૃત્ય ન. (સં.) નાચ; નર્તન; નાચવું તે; 'ગ્રન્સ' [વિદ્યા
 નૃત્યકલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. નાચવાની કળા; નૃત્ય વિશેની
 નૃત્યકાર પું. નૃત્ય કરનાર; નાચનાર; નર્તક
 નૃત્યગીત ન. (સં.) નૃત્યનું-નૃત્ય સાથે ગાવાનું ગીત
 નૃત્યનાટિકા સ્ત્રી. (સં.) નૃત્ય દ્વારા ભજવાતું નાટ્ય; 'બેલે'
 નૃત્યશાલા (-ળા) સ્ત્રી. (સં.) નાચવાની જગ્યા (૨) નૃત્ય
 શીખવતી શાળા [ઉત્સવ; 'બોલ'
 નૃત્યસમારંભ પું. (સં.) (સમૂહમાં) નૃત્યનો સમારંભ કે
 નૃદેવ(તા) પું. (સં.) બ્રાહ્મણ
 નૃદેહ પું. (સં.) માનવદેહ
 નૃપ, (ઓ) પું. (સં.) રાજા; રાજવી
 નૃપાત્મજ પું. (સં.) રાજકુમાર
 નૃપાલ (સં.) (-ળા) પું. રાજા; રાજવી
 નૃપાસન ન. (સં.) રાજગાદી
 નૃપેંદ્ર પું. (સં.) મહારાજા; મોટો રાજા [નહેમાનગીરી
 નૃપજ પું. (સં.) પંચધસમાંનો એક; આતિથ્ય-સત્કાર;

નૃભોક પું. (સં.) માનવવિશ્વ (૨) પૃથ્વી; મનુષ્યલોક
 નૃવંશ પું. (સં.) માનવવંશ; જુદી જુદી જાતિઓનો વંશ;
 માનવજાતિ
 નૃવંશવિદ્યા સ્ત્રી. નૃવંશશાસ્ત્ર ન. માનવજાતિઓના
 ગુણધર્મ થયેલું શાસ્ત્ર; 'એન્થ્રોપોલોજી'; જાતિમીમાંસા
 નૃવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) નૃમનુષ્ય વિશેની વિદ્યા; નૃવંશવિદ્યા;
 'એન્થ્રોપોલોજી'
 નૃશંસ વિ. (સં.) કૂર; ધાતકી (૨) પું. નરાધમ
 નૃસિંહ પું. (સં.) રાજા (૨) સિંહ જેવો પરાક્રમી માણસ
 (૩) નૃસિંહાવતાર
 નૃસિંહાવતાર પું. વિષ્ણુનો ચોથો અવતાર [તથા
 ને સંધો. (સં. અન્યદપિ, પ્રા. અન્નાવિ-અન્નનઈ) અને;
 ને અનુ. બીજી તથા ચોથી વિભક્તિનો પ્રત્યય (૨) ત્રીજી
 કે સાતમી વિભક્તિના (સ્ત્રીલિંગ વગરના) નામ જોડે
 આવતા છઠી વિભક્તિવાળા શબ્દનો પ્રત્યય. ઉદા.
 'દમયંતી પિતાને ઘેર ગઈ.'
 ને કિ. વિ. વાક્ય કે આજ્ઞાર્થક ક્રિયાપદને અંતે વપરાય છે
 ત્યારે 'આગ્રહ' 'ખરેખરપણું' એવો ભાવ ઉમેરે છે.
 ઉદા. 'બેસ ને.' (૨) પ્રકાશ ક્રિયાપદ જોડે હકાર
 સુચવે છે. ઉદા. 'તમે બોલ્યા હતા ને !'
 ને સ્ત્રી. હોકાળની નળી; નેચો
 નેઈલકટર ન. (ઈ.) નખ કાપવાનું સાધન; નખિયું
 નેઈલપોલિસ સ્ત્રી. (ઈ.) નખ રંગવાનું દ્રવ્ય
 નેક વિ. (ફા.) પ્રામાણિક; સાચું; ન્યાયી (૨) નીતિમાન;
 સદ્ગુણી (૩) ધાર્મિક (૪) સ્ત્રી. નેકી; ન્યાયીપણું
 (૫) પું. કદ; મર્યાદા; પ્રમાણ (૬) ભાવ; દર
 નેકટાઈ સ્ત્રી. (ઈ.) યુરોપી પહેરવેશમાં ગળે બંધાતી એક
 પટી; 'ટાઈ'
 નેકટિલ વિ. નેક ટિલવાળું; પ્રામાણિક
 નેકટિલી સ્ત્રી. પ્રામાણિકતા
 નેકનજર સ્ત્રી. ચોખ્ખી દાનત; કૃપાદષ્ટિ
 નેકનામ, (ઠંદાર) વિ. નેકી માટે પ્રખ્યાત; ભારે પ્રખ્યાત
 (૨) એક માનવાચક શબ્દ કે ઇલકાલ
 નેકનિયત સ્ત્રી. નેક કે સાચી યા સારી નૈપત-દાનત;
 નેકટિલી; પ્રામાણિકતા
 નેકલેસ પું. (ઈ.) (ગળાનો) હાર કે કંઠો - એક આભુષણ
 નેકી સ્ત્રી. (ફા.) પ્રામાણિકપણું; ઈમાનદારી (૨)
 ભલાઈ; સજ્જનતા (૩) સદાચાર; સદ્વર્તન (૪)
 (રાજા, મહારાજા પધારે ત્યારે ઉચ્ચારતાં) સ્તુતિનાં
 વચન; છડી પોકારવી તે
 નેકીદાર પું. નેકી પોકારનાર; છડી પોકારનાર
 નેગ પું. સ્નેહ; સંબંધ (૨) કાકોરજીને ધરાવાતો નિત્યનો
 ભોગ-નેવેધ
 નેગિયો પું. દૂત; કાસદ; સંદેશવાહક

નંગેટિવ]

૪૭૯

[નરેટોલોજી

નંગેટિવ વિ. (ઈ.) નકારાત્મક (૨) સ્ત્રી. કોટોબ્રાફની
 ઊલટી છાપ, જેના પરથી કોટાની નકલ નીકળે તે
 કાચની કે કચકડાની પટ્ટી (૩) જ્ઞપ્તતાર
 નેચર પું. (ઈ.) સ્વભાવ; પ્રકૃતિ (૨) સ્ત્રી. કુદરત; પ્રકૃતિ
 નેચર-ક્યોર સ્ત્રી. (ઈ.) નિસર્ગોપચાર; કુદરતી સારવાર
 નેચરલ વિ. (ઈ.) સહજ; નૈસર્ગિક
 નેચરાલિઝમ પું., ન. (ઈ.) પ્રકૃતિવાદી; વાસ્તવવાદી
 નેચરોપથી સ્ત્રી. (ઈ.) કુદરતી ઉપચાર શાસ્ત્ર, નિસર્ગોપચાર
 નેચો પું. હુક્કાની ગૂંછખાંવાળી નળી
 નેજું ન. છાપરાની પાંખ-મોખિયાનો ટેકો
 નેજું સ.કિ. આંખ પર નેજવા પેઠે હાથ રાખીને જોવું
 નેજરા પું.બ.વ. (અ. નજરહ) નિજરા; કટાક્ષ
 નેજું ન. (-જો) પું. (ફા.) વાવટો; નિશાન (૨) બરછી (૩)
 ભાલાનુંકળું (૪) હુક્કાની ચલમ રાખવાની ઊભી નળી
 નેટ કિ.વિ. નક્કી; ખચીત; ચોક્કસ
 નેટ વિ. (ઈ.) બાદ જતાં બાકી રહેલું; ચોખ્ખું બચેલું
 નેટ સ્ત્રી. જાળીદાર કપડું કે પડો (૨) જાળ
 નેટ ન. ખાસ પ્રકારના વિમાનની જાત
 નેટવર્ક ન. (ઈ.) માળખું; તંત્ર-વ્યવસ્થા
 નેટાં ન.બ.વ. (-ટી) સ્ત્રી. (સં. નેકટચ, પ્રા. નિઅક્રઅ)
 ખજાખોદ (૨) બારીક તપાસ
 નેટાં ન.બ.વ. લીટના સોઝાં
 નેટિવ વિ. (ઈ.) સ્વદેશનું; સ્વદેશી; દેશનું અસલ વતની
 (૨) ગોરાઓના પરરાજ્યનું ગુલામ; બિનગોરું (માણસ)
 નેટિવ લેન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) સ્વદેશ; જન્મભૂમિ
 નેટિવિઝમ પું., ન. (ઈ.) દેશીવાદ; સ્વદેશીવાદ
 નેઠવું અ.કિ. છાતી જવું (૨) હઠવું; હટી જવું
 નેઠવું સ.કિ. નાશ કરવો (૨) બદલાવી લેવું
 નેઠો પું. (સં. નિજા, પ્રા. નિઠા) ઠામઠેકાજી; પત્તો; પડો
 (૨) છેડો; અંત (૩) દંદતા
 નેડું વિ. (સં. નિકટ, પ્રા. નિઅડ) પાસેનું; નજીકનું
 નેડે કિ.વિ. પાસે; નજીક [(ખજાખોદ); સ્નેહ; હેત
 નેડો પું. (સં. સ્નેહ, પ્રા. નેહ) નેહ; પ્રેમ; નેટાં
 નેણ ન. (સં. નયન, પ્રા. નયણ) નયન; નેન; આંખ
 નેતર ન. એક જાતનો વેલો અને તેની સોટી; વેતસ
 નેતરું ન. (સં. નેત્રક, પ્રા. નેત્રઅ) વલોણાનું દોરડું
 નેતા પું. (સં.) આગેવાન; નાયક; અગ્રણી; દોરનાર;
 અગ્રેસર (૨) જસુસ; ગુપ્તચર
 નેતાગીરી સ્ત્રી. આગેવાની (૨) જસુસી [કે વ્યવસ્થા
 નેતાશાહી સ્ત્રી. જેમાં નેતાનું અતિ વર્ચસ હોય એવી સ્થિતિ
 નેતિ કિ.વિ. (સં.) એ નહિ (૨) એટલું બસ નહિ, શૂન્ય,
 કશું જ ન હોય એવું; શૂન્ય [વાદ; શૂન્યવાદ
 નેતિવાદ પું. (સં.) સત્ય વિશે 'નેતિ નેતિ' કહેતો કે માનતો
 નેતી સ્ત્રી. (સં.) હઠયોગની નાક માટેની એક ક્રિયા કે

તેનું સાધન
 નેતુત્વ ન. (સં.) નેતાપણું; નેતાગીરી; આગેવાની
 નેત્ર ન. (સં.) આંખ; હોચન [નેત્રરૂપી કમળ
 નેત્રકમલ (-ળ) ન. (સં.) કમળ જેવું (સફેદ) નેત્ર;
 નેત્રકામણ ન. આંખનો જાદુ
 નેત્રચ્છદ પું. આંખની તે તે પાંપણ
 નેત્રદર્પણ ન. આંખના ડોળાનું ત્રીજું પડ; 'રેટિના'
 નેત્રપટ પું. (સં.) આંખનો અંદરનો પડો, જ્યાં પ્રકાશનું
 કિરણ પડે છે; 'રેટિના' [કરવાની કળા
 નેત્રપલ્લવી સ્ત્રી. (સં.) આંખના અણસારાથી વાતચીત
 નેત્રમણિ પું. (સં.) આંખમાં મુકાતો એક પ્રકારનો કાચ
 નેત્રમલ પું. (સં.) (-ળ) પું. આંખના ચીપડા
 નેત્રરોગ પું. (સં.) આંખનો રોગ-વ્યાધિ
 નેત્રવૈદ્ય સ્ત્રી. (સં.) આંખનો વૈદ, દાકતર [કહેવું તે
 નેત્રસમસ્યા સ્ત્રી. (સં.) નેત્રપલ્લવી; આંખથી સમસ્યામાં
 નેત્રાંજન ન. (સં.) આંખનું આંજણ; મેશ (૨) સુરમો
 નેત્રાંબુ ન. (સં.) આંસુ; અશ્રુ
 નેત્રિક ન. પિચકારી
 નેત્રી સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી-નેતા (૨) વિ. નેત્રવાળું
 નેન ન. (સં. નયન) નેણ; નયન; નેત્ર; આંખ
 નેપથ્ય ન. (સં.) રંગભૂમિનો પડો (૨) તેની પાછળનો
 ભાગ, જ્યાં રહી નટો કપડાં બદલે છે. (૩) વસ્ત્ર;
 પોશાક; વેશભૂષા
 નેપાળો પું. રેચક બીવાળી એક વનસ્પતિ
 નેપુર ન. (સં. નુપુર) ઝાંઝર [પતાંની એક રમત
 નેપોલિયન પું. (ઈ.) ફ્રાન્સનો એક મહાપુરુષ (૨) સ્ત્રી.
 નેપ્ડિન પું. (ઈ.) નાનો ટુવાલ (હાથ, મોં માટે)
 નેપ્યૂ (-પ્યૂ) ન પું. (ઈ.) સૂર્યમાલાનો એક દૂરનો ગ્રહ;
 વરુણ (ખ.) [(હિમાલયનો) એક પહાડી પ્રદેશ
 નેફા પું. (સં.) ભારતના ઈશાન ખૂણે આવેલો
 નેફો પું. (ફા.) જેમાં નાડું નાખવામાં આવે છે તે ચણિયા
 કે સુરવાલની ખોલ
 નેબર પું. (ઈ.) પડોશમાં રહેનાર; પડોશી
 નેબ્યુલા સ્ત્રી. આકાશગંગા; નીહારિકા
 નેમ સ્ત્રી. નિશાન (૨) હેતુ (૩) પારણા; આશય
 નેમ પું. (સં.) અર્થભાગ (૨) નિયમ; વ્રત; પ્રતિજ્ઞા (૩)
 રૂઢિ; ચાલ; રસમ [પૈડાંનો પરિધ
 નેમિ, (-મી) સ્ત્રી. (સં.) કૂવા ઉપરની ગરગટી (૨)
 નેમિ(-મી)નાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ
 તીર્થંકરોમાંના બાવીસમા [પાસે
 નેડું (સર. નેડું) વિ. પાસેનું; નજીકનું (૨) કિ.વિ. નજીક;
 નેડું ન. નાનું વાંચું; નેરડું
 નેરેટર પું. (ઈ.) પ્રવક્તા; કથક
 નેરેટોલોજી સ્ત્રી., ન. કથનશાસ્ત્ર

નંરેશન/

૪૮૦

/ નોકરી

નંરેશન ન. (ઈ.) વિવરણ (૨) કથન
 નંરોગેજ પું. (ઈ.) એક મીટર કરતાં ઓછી પલોળાઈ
 પરાવતો રેલમાર્ગ
 નેલકટર ન. (ઈ.) નખ કાપવાનું સાધન
 નેવ(વું) ન. (સં. નીવ, પ્રા. નિવ્ય) નળિયું (૨)
 છાપરાના છેડા ઉપરનાં નળિયાં, જેમાંથી પાણી બહાર
 પડે છે તે (૩) તેમાંથી પડતું પાણી
 નેવર ન. નેપુર; ઝંઝર
 નેવલ વિ. (ઈ.) દરિયાઈ લશ્કરને લગતું
 નેવલઆર્મી સ્ત્રી. (ઈ.) દરિયાઈ સેના
 નેવલફોર્સ સ્ત્રી. (ઈ.) દરિયાઈ સેના
 નેવલે કિ.વિ. (નેવ+લું) નેવે; નેવાંએ
 નેલી સ્ત્રી., ન. (ઈ.) નૌકાદળ; જળસેના
 નેવુ વિ. (સં. નવતિ, પ્રા. નવઈ, નઈઈ) ઝંશી વત્તા
 દસ (૨) પું. નેવુનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૦'
 નેવું ન. (સં. નીવ) નળિયું (૨) છાપરાના છેડા ઉપરનાં
 નળિયાં જેમાંથી પાણી બહાર પડે છે તે
 નેવ્યાશી(-સી) વિ. (સં. નવાશીતિ, પ્રા. નવાસીઈ) ઝંશી
 વત્તા નવ(૨) પું. નેવ્યાશીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૯'
 નેશન સ્ત્રી. (ઈ.) રાષ્ટ્ર; કોઈ અમુક દેશમાં વસતી સમસ્ત
 મજા
 નેશનલ વિ. (ઈ.) રાષ્ટ્રીય (૨) મજાકીય
 નેશનાલિઝમ ન. (ઈ.) રાષ્ટ્રવાદ
 નેશનાલિઝેશન ન. રાષ્ટ્રીયકરણ
 નેશનાલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) રાષ્ટ્રીયતા
 નેશનાલિસ્ટ (ઈ.) રાષ્ટ્રવાદી; મજાવાદમાં માનનારું
 નેસ પું. દરિયાની ખાડી (વહાણવટું)
 નેસ વિ. અપચુકનિયું (૨) કમનસીબ (૩) કંજૂસ; દરિદ્ર
 નેસ, (ઠગો) પું. (સં. નિવેશ, પ્રા. નિવેસ) ભરવાડોએ
 જંગલમાં બાંધેલાં ઝૂંપડાંનું ગામ (૨) ભરવાડનું ઝૂંપડું
 (૩) ભરવાડોનાં ઝૂંપડાંનો સમૂહ; ગોઠું
 નેસ્તનાબૂદ વિ. (ફા.) જડમૂળથી નાશ પામેલું (૨)
 પાપમાલ; નામશેષ
 નેસ્તી પું. (દે. નેસત્તિ) મોટી
 નેહ પું. (સં. સ્નેહ) પ્રેમ; સ્નેહ; વલાલ
 નેહ સ્ત્રી. (ફા. નૈ) હુકાની નળી; ને
 નેહી વિ. સ્નેહી
 નેળ સ્ત્રી. વૂકાની નળી
 નેળ (સં. નલી) નળીના ઘાટનો સાંકડો ઊંડાણવાળો રસ્તો;
 નેળિયું (૨) સાંકડી ગલી-નળી (૩) ગાડાવાટ
 નેળયો પું. હુકાનો મેર
 નેળિયું ન. લાંબો સાંકડો રસ્તો; નેળ
 નૈઋત વિ. (૨) સ્ત્રી. નૈઋત્ય (દિશા)
 નૈકટ્ય ન. (સં.) નિકટપણું; સમીપતા

નૈગમિક વિ., પું. વેદનો જ્ઞાતા
 નૈતિક વિ. (સં.) નીતિ સંબંધી; ને લગતું (૨) નીતિવાળું
 નૈતિકતા સ્ત્રી. (ઈ.) સહચાર; પ્રામાણિકતા
 નૈપુણ્ય ન. (સં.) નિપુણતા; કાબેલિયત; કૌશલ
 નૈમિત્તિક વિ. (સં.) ખાસ નિમિત્તને કારણે કરવાનું કે કરેલું
 (કર્મનો એક પ્રકાર) (૨) પ્રાસંગિક; આગતુંક (૩)
 ન. નિમિત્તને લઈને થતું કાર્ય
 નૈમિષ વિ. (સં.) શણિક; શણવાર; શણમાત્ર
 નૈમિષારણ્ય ન. (સં.) કુરુદેશમાંના પુરાણ એક પવિત્ર
 અરણ્યનું નામ
 નૈયત સ્ત્રી. (અ.) દાનત; વૃત્તિ; ઈરાદો; નિયત
 નૈયાયિક વિ. (સં.) ન્યાયને લગતું (૨) પું. ન્યાયશાસ્ત્ર
 જાણનાર; તાર્કિક; ન્યાયશાસ્ત્રી
 નૈયું ન. નહિયું; નખને લગતી ચામડીનો ભાગ; નખનું
 મૂળ; નહિયું (૨) છાશ ફેરવતાં ડરને બંધાતી દોરી
 (૩) વેલમાં ફૂલ આવ્યા પછી એમાં જામતું જતું તદ્દન
 કાચું નાનું ફળ
 નૈરાશ્ય ન. (સં.) નિરાશા; નિરાશ હોવું તે
 નૈર્ઋતી સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા (૨) નૈર્ઋત્ય દિશા (૩)
 ધમરાજની પત્ની
 નૈર્ઋત્ય વિ. (સં.) પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશા વચ્ચેનું (૨)
 સ્ત્રી. એ દિશા કે ખૂણો
 નૈર્ઋત્યભ્રોણ પું. (સં.) નૈર્ઋત્ય ખૂણો
 નૈવેદ, (-ધ) (સં. નૈવેદ્ય) ન. પ્રસાદ; દેવને પરાવેલી
 ખાવાની વસ્તુ, નિવેદ (૨) (લા.) લાંચ
 નૈષધ, (ઠગાધ) પું. (સં.) નજરાજ (૨) વિ. નૈષધીય
 નૈષ્ઠ્ય ન. (સં.) નિષ્ઠર્મપણું; કર્મબંધન વિનાની સ્થિતિ
 (૨) અનાસક્તિપૂર્વક કર્મભાગ
 નૈષ્ઠિક વિ. (સં.) નિષ્ઠાવાળું; શ્રદ્ધાવાળું
 નૈષ્ઠિકતા સ્ત્રી. (સં.) નૈષ્ઠિક ભાવપણું
 નૈસર્ગિક વિ. (સં.) કુદરતી; પ્રાકૃતિક
 નૈસર્ગિકતા સ્ત્રી. (સં.) કુદરતીપણું; સ્વાભાવિકતા
 નોઈઝ-પોલ્યુશન ન. (ઈ.) અવાજનું પ્રદુષણ
 નો અનુ. 'નું' છઠ્ઠી વિભક્તિના પ્રત્યયનું પુલ્લિંગ રૂપ
 નોક પું., સ્ત્રી. (ફા.) અણી; છેડો (૨) ટેક; વટ; વકર
 (૩) છાટ; શોભા (૪) ઘાટ; મોખરો; મુખવટો
 નોક વિ. અનોખું; સુંદર
 નોક(-ખ)દાર વિ. નોકવાળું; (અણી, ટેક કે છાટ વગેરેવાળું)
 નોકર પું. (ફા.) ચાકર (૨) સેવક; ખિદમતદાર
 નોકરડી સ્ત્રી. સ્ત્રીનોકર યા નોકરની સ્ત્રી
 નોકરશાહી સ્ત્રી. નોકરોથી ચાલતું-નોકરોની કુલ સત્તાવાળું
 રાજતંત્ર કે સરકાર; 'બ્યુરોક્રસી' [પચારદાર
 નોકરિયાટ, (-ત) વિ. નોકરી કરનારું (૨) પરાધીન (૩)
 નોકરી સ્ત્રી. ચાકરી; સેવા

નોકારસી

૪૮૧

[નોકાદલ(-ળ)]

નોકારસી સિ. બધા જૈનોનું સાથે કરાતું સામુહિક ભોજન
નોકાર, (૦મંત્ર) પું. જૈનોને જપવાનો એક મંત્ર; નવકાર;
નોકાર [ભિન્ન

નોખું વિ. (સં. અન્યપક્ષક, પ્રા. નોકખઅ) જુદું; અલગ;
નોખણું ન. (સં. નિબખ્યતે, પ્રા. નિવજજઈ પરથી
નામધાતુ) દોહતી વખતે ગાયને પાછલે પગે બાંધવાનું
દોરડું; સેલો

નોટ સ્ત્રી. (ઠ.) સિક્કાને ઠેકણે વપરાતો ચલણી કાગળ
(૨) નોંધ (૩) ચિકી (૪) કોરા કાગળની બાંધેલી
વહી; નોંધપોથી

નોટઆઉટ વિ. (ઠ.) રમતમાં બહાર ન થયેલું; અપરાજિત
નોટપેપર પું. (ઠ.) ચિકીપત્ર લખવાનો (પ્રાય: નામઠામ
છાપેલો પોતાનો અંગત) કાગળ

નોટબુક સ્ત્રી. (ઠ.) કોરા કાગળની બાંધેલી વહી; નોંધપોથી
નોટરી પું. (ઠ.) દસ્તાવેજ તથા અન્ય કાયદાવિષયક કામ
કરવાની સત્તા ધરાવતો અધિકારી

નોટાઉટ વિ. (ઠ.) રમતમાં આઉટ-બાદ નહીં થયેલું
નોટિસ સ્ત્રી. (ઠ.) ચેતવણી; સૂચના (૨) તે દેતું કાગળિયું
(૩) જાહેરાત; નિવેદા

નોટિસ-બોર્ડ ન. (ઠ.) નોટિસ મુકવાનું પાટિયું [સ્વરલિપિ
નોટિશન ન. (ઠ.) સંગીતને સ્વરલિપિમાં ઉતારતું-લખતું તે;
નોતર સ્ત્રી. નોતરેલાં મહેમાનોનો સમૂહ (૨) મોસાણું
લઈને આવતો મહેમાનવર્ગ

નોતરતું સ.કિ. (સં. નિમંત્રયતિ, પ્રા. નિવત્રઈ) આમંત્રણ
આપવું; બોલાવવું; આવવા કહેણ મોકલવું (સારા
પ્રસંગ પર કે ભોજન વગેરે માટે) નિમંત્રવું

નોતરિયું વિ. નોતરામાં આવેલું
નોતરિયો પું. નોતરાં દેવાનું કામ કરનાર માણસ
નોતરું ન. આમંત્રણ (પ્રાય: જમવાનું); નિમંત્રણ

નોથારું વિ. (ન+આધાર) આધાર વગરનું; અનાધાર (૨)
આશ્રય વિનાનું; નિરાધાર

નોન-કો-ઓપરેટિવ વિ. (ઠ.) સહયોગ ન આપનારું
નોન-કોન્સિઝેબલ વિ. (ઠ.) માત્ર મેજિસ્ટ્રેટના ઓરડેથી
પકાડવી શકાય તેવું

નોનગેઝેટેડ વિ. (ઠ.) બિનરાજ્યપત્રિત; અનાજાપિન
નોનડિવિસરી સ્ત્રી. (ઠ.) સોંપણી ન કરાય તેવી સ્થિતિ
નોન-વેજ ન. માંસાહાર; શાકાહારી નહીં તે

નોન-વેજિટેરિયન વિ. (ઠ.) માંસાહારી
નોન-સ્ટોપ વિ. (ઠ.) વણધંભું; લગાતાર (૨) નિરંતર
નોન્સેન્સ ઉદ્ધ. (ઠ.) ભાવ, અર્થ કે મતલબ વિનાનું છે

એવું કહેવા માટેનો એક ઉદ્ધાર (૨) વિ. વાહિયાત
નોબત સ્ત્રી. (અ.) મોટું નગારું (૨) અમુક નક્કી વખતે
વગાડતું ટકોરખાનું (૩) પાણી; વારો

નોબતખાનું ન. ટકોરખાનું; નોબત વગાડવાનું સ્થળ

નોબલ વિ. (ઠ.) ઉદાત્ત (૨) જ્ઞાનદાન (૩) ભવ્ય;
મહાન [તેમાંથી અપાતું ઈનામ

નોબેલ પ્રાઈઝ ન. (ઠ.) બર્નાર્ડ નોબેલે એક ફંડ સોંપેલું
નો-બોલ પું. (ઠ.) ક્રિકેટમાં નિયમ વિરુદ્ધ બોલ નંખાય તે
નોમ સ્ત્રી. નવમી તિથિ

નોમિનલ વિ. (ઠ.) સામાન્ય
નોમિની પું. (ઠ.) નામ-નિયુક્ત; નામ-નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિ
નોમિનેશન ન. (ઠ.) નામ-નિર્દેશન; નામાંકન

નોરતાં ન.બ.વ. (સં. નવરાત્રક, પ્રા. નવરત્તઅ) ઉપાસના-
ના નવરાત્રિના દિવસો; આસો, ચૈત્ર સુદ ૧ થી ૯

નોરતું ન. નવરાત્રિમાંનો દરેક દિવસ [નહોરા; આજીજી
નોરો પું. (નહોરા ઉપરથી) (બહુવચનમાં વપરાય છે.)
નોર્થ સ્ત્રી. (ઠ.) ઉત્તર દિશા

નોર્થપોલ પું. (ઠ.) ઉત્તરધ્રુવ
નોર્મલ વિ. સમધારણ; નિયમિત (૨) સામાન્ય (૩) સહજ
નોર્મેજ ન. (ઠ.) જ્ઞાન (૨) માહિતી

નોર્મેલ સ્ત્રી. (ઠ.) નવલકથા (૨) વિ. નવાઈ ભરેલું
નોર્મેલેટ સ્ત્રી. (ઠ.) લઘુનવલ
નોર્મેલી સ્ત્રી. (ઠ.) નવીન વસ્તુ (૨) નવીનતા

નોર્સ્ટ્રાલ્કિયા પું. (ઠ.) ભૂતકાલીન ઝંબના; અતીતરાગ
નોળ, (જિયો) પું. (સં. નકુલ, પ્રા. નઉલ) એક નાનું
ચોપડું ગ્રાણી

નોળવેલ સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ, વેલો (કહેવાય છે કે જે
સૂંધીને નોળિયો સાપને મારતો હોવા છતાં એને સાપનું
ઝેર થઈતું નથી.) [યોગની એક ક્રિયા (૨) કવતરું

નોળીકર્મ ન. (સં. નૌલીકર્મ) પેટના નળ હલાવવાની
નોંધ સ્ત્રી. (સં. નિબખ્યાતિ, પ્રા. નિબંધઈ-નિઉધઈ ઉપરથી
નામધાતુ) ટાંચણ (૨) ટિપ્પણી; શેરો (૩) આપેલો

માલ જેમાં વિગત સાથે નોંધાય છે તે ચોપડી (૪)
મોટા થાંભલાને કામચલાઉ ટેકો આપવા સાકટીઓ
સાથે જોડેલા ખીલા (પ) ટીપ; યાદી

નોંધણી સ્ત્રી. નોંધવાની ક્રિયા; ટાંચણ
નોંધણી-કામદાર પું. નોંધણી કરનાર કર્મચારી
નોંધણીદાર પું. નોંધણી કરનાર કર્મચારી

નોંધણીપાત્ર વિ. નોંધવાલાયક; ધ્યાનપત્ર [‘રજિસ્ટર’
નોંધ(૦પોથી, ૦વહી) સ્ત્રી. નોંધ કરવાની ચોપડી;
નોંધવું સ.કિ. નોંધ કરવી; નોંધમાં કે ધ્યાનમાં લેવું (૨)

લખાણમાં લેવું-લખવું; ટપકાવવું (૩) ચોપડા કે
રજિસ્ટરમાં લખવું (૪) (લા.) નજર ચોંટાડવી
નોંધાઈ સ્ત્રી. નોંધણી કરવાની ફી-મહેનતાણું

નોંધ સ્ત્રી., ન. (સં.) નોકા; હોડી
નોંકા સ્ત્રી. (સં.) હોડી; નાવ (૨) વહાણ; જહાજ
નોંકાધર ન. (સં.) હોડીમાં બનાવેલું ધર

નોંકાદલ(-ળ) ન. (સં.) નોકાસૈન્ય; દરિયાઈ સેના; ‘નેવી’

નૌકાબળ

૪૮૨

/૫૮૭

નૌકાબળ ન. નૌકાસૈન્યનું બળ-તત્કાત
 નૌકાર, (૦મંત્ર) પું. (સં.) નમસ્કાર. પા. નમકાર-
 નવકાર) જેનોને જપવાનો એક મંત્ર; નવકાર
 નૌકારશી(સી) સ્ત્રી. બધા જેનો દ્વારા કરાતું સમુદ્ભોજન
 નૌકાવિદ્યા (સં.), નૌકાશાસ્ત્ર સ્ત્રી., ન. વહાણવટાનું શાસ્ત્ર
 નૌકાસૈન્ય ન. દરિયાઈ લશ્કર; નૌકાદળ
 નૌચાલન ન. (સં.) નૌકા ચલાવવી-હંકારવી તે
 નૌજ(જુ)વાન પું. (કા.) નવપુત્ર; નવજવાન
 નૌટંકી ન. ઉત્તર પ્રદેશનું એક જાતનું લોકનાટ્ય[રૂપાણું
 નૌતમ વિ. (સં.) નવતમ) તદન નૂતન (૨) (લા.) સુંદર;
 નૌપરિવહન ન. (સં.) વહાણ કે વિમાનનું માર્ગ-નિર્ધારણ
 કરતી પદ્ધતિ
 નૌલી, (૦કર્મ, ૦ક્રિયા) સ્ત્રી. નોળીકર્મ; એક યોગક્રિયા
 નૌયાન ન. (સં.) વહાણ વગેરે મારકત કરવાની કે કરેલી
 મુસાફરી, નૌકાગમન (૨) વહાણ વગેરે
 નૌશાહ પું. (કા.) નવા રાજા; વરરાજા
 નૌસૈન્ય ન. (સં.) નૌકાસૈન્ય; દરિયાઈ લશ્કર; નૌકાદળ
 ન્યત વિ. (સં.) નાખી દીધેલું; ફેંકેલું (૨) ન્યાસ - થાપણ
 તરીકે મૂકેલું (૩) દોરેલું; ચીતરેલું
 ન્યાત સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાતિ) નાત; જ્ઞાતિ; ક્રોમ
 ન્યાતજાત સ્ત્રી. ન્યાત અને જાત; ક્રોમ જ્ઞાતિબલિષ્ઠ
 ન્યાતબહાર વિ. ન્યાતમાંથી બહાર મુકાયેલું-બલિષ્ઠ;
 ન્યાતીલું વિ. પોતાની ન્યાતનું (૨) ન. ન્યાતનું માણસ
 ન્યાતીલો પું. ન્યાતનો માણસ
 ન્યાય પું. (સં.) ઇન્સાફ; ખરુંખોટું તપાસીને કેસલો કરવો
 તે (૨) યોગ્યતા; વાજબીપણું (૩) ધારો; રિવાજ
 (૪) દંષ્ટાંત; કહેવત. ઉદા. કાકતાલીયન્યાય (૫) પ્રમાણ
 દ્વારા વસ્તુની પરીક્ષા (૬) ન્યાયશાસ્ત્ર - દર્શન; તર્કશાસ્ત્ર
 (૭) નીતિ; સદાચાર [વિભાગ; 'જ્યુડિશિયરી'
 ન્યાયખાતું ન. ઇન્સાફખાતું; ન્યાયતંત્રનો વહીવટ સંભાળતો
 ન્યાયતંત્ર ન. (સં.) ન્યાય ચક્રવવા માટેની અદાલતી વ્યવસ્થા
 ન્યાયદર્શન ન. ખરૂદર્શનમાંનું એક; ગૌતમ ઋષિએ
 પ્રવતવેલું પ્રમાણશાસ્ત્ર; સંસ્કૃત તર્કશાસ્ત્ર
 ન્યાયદર્શી વિ. (સં.) ન્યાય બરોબર જુએ એવી દષ્ટિ-
 સમજવાણું; ન્યાયી
 ન્યાયનિષ વિ. ન્યાયપરાયણ; ન્યાયી [નેક; ન્યાયી
 ન્યાયપરાયણ વિ. (સં.) ન્યાયને આદર્શ માનીને ચાલનારું;
 ન્યાયમંદિર ન. અદાલત; કચેરી; 'હાઈકોર્ટ'
 ન્યાયમૂર્તિ પું. (સં.) મોટા (હાઈકોર્ટનો) જજ - ન્યાયાધીશ
 ન્યાયમુક્ત વિ. (સં.) તર્કશુદ્ધ; 'લોજિકલ' [વર્તવું તે
 ન્યાયવૃત્તિસ્ત્રી. (સં.) ન્યાયતોળવાની દાનત (૨) ન્યાયપૂર્વક
 ન્યાયશાસ્ત્ર ન. (સં.) જુઓ 'ન્યાયદર્શન' (૨) કાયદાનું
 શાસ્ત્ર [૨] અનુમાનશુંખલા; 'સોરાઈટીસ'
 ન્યાયશ્રેણી સ્ત્રી. (સં.) ન્યાયપરંપરા; અનુમાન-શુંખલા

ન્યાયસભા સ્ત્રી. (સં.) અદાલત; ઉચ્ચ અદાલત (૨)
 'સુપ્રીમ કોર્ટ'
 ન્યાયાધીશ પું. (સં.) ન્યાય આપનાર અમલદાર; જજ
 ન્યાયાધીશી સ્ત્રી. ન્યાયાધીશનું કાર્ય અને તેમજ દરજ્જો
 ન્યાયાન્યાય પું. (સં.) ન્યાય કે અન્યાય; ઇન્સાફ અને
 ગેરઇન્સાફ [વાદી; 'લિટિગન્ટ'
 ન્યાયાર્થી વિ. (સં.) (અદાલત પાસે) ન્યાય માગતું;
 ન્યાયાવતાર પું., વિ. (સં.) ન્યાયના અવતાર સમો -
 અદલ ઇન્સાફ કરે એવો (માણસ, જજ)
 ન્યાયાસન ન. (સં.) ન્યાયાધીશને બેસવાનું સ્થાન; 'બેન્ચ'
 ન્યાયિતા સ્ત્રી. (સં.) ન્યાયાધીપણું; ન્યાયી હોવું તે
 ન્યાયી, ન્યાય વિ. (સં.) બરાબર ન્યાય આપે એવું;
 ઇન્સાફી (૨) વાજબી; ન્યાયપુરસ્કર
 ન્યાતું વિ. જુદું; નોખું (૨) અજાયબ; અનેરું; નિરાણું
 ન્યાલ વિ. નિહાલ; કૃતાર્થ (૨) પૈસાદાર (૩) સુખી
 ન્યાલગરું વિ. જાતે ધસાઈને પણ બીજાનું ભલું કરે એવું;
 હિતકારી
 ન્યાસ પું. (સં.) મૂકવું તે (૨) ચિહ્ન (૩) વિશ્વાસ ઉપર
 સાચવવા આપવું તે; થાપણ (૪) ત્યાગ (૫) મંત્ર
 અને વિધિ સહિત શરીરનાં જુદાંજુદાં અંગોને દેવોને
 સોંપવાં તે - એક ધર્મવિધિ
 ન્યાણવું સ.કિ. નિહાળવું (૨) ધારીધારીને જોવું
 ન્યુ વિ. (ઈ.) નવું; નવીન
 ન્યુક્લિઅર વિ. (ઈ.) અણુશક્તિ સંબંધી
 ન્યુક્લિયસ ન. (ઈ.) પરમાણુની નાખી; કોષકેન્દ્ર
 ન્યુટ્રિશન ન. (ઈ.) પોષણ
 ન્યુટ્રોન ન. (ઈ.) એક જાતનો વીજકણ
 ન્યુમરોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) અંકવિજ્ઞાન [ત્રિદોષ; મૂંઝારો
 ન્યુમોનિયા પું. (ઈ.) ફેફસાંના સોજાથી આવતો એક તાવ;
 ન્યુરોલોજિસ્ટ પું. (ઈ.) મગજ, ચેતાતંતુઓ તથા કરોડ-
 રજીને લગતા રોગોનાં નિદાન અને ચિકિત્સા કરનાર
 ડાકતર [ચિકિત્સા કરનાર ડાકતર
 ન્યુરોસર્જન પું. (ઈ.) શસ્ત્રકીયા દ્વારા મગજના રોગોની
 ન્યૂઝ(સ) પું. (ઈ.) ખબર; સમાચાર
 ન્યૂઝ(સ)પેપર ન. (ઈ.) વર્તમાનપત્ર; છાપું; દૈનિકપત્ર
 ન્યૂઝરીલ ન. (ઈ.) સમાચાર કે માહિતી આપતી ફિલ્મપટ્ટી
 ન્યૂયૉર્ક પું. (ઈ.) એક પ્રખ્યાત શહેર
 ન્યૂન વિ. (સં.) ઓછું; ઊણું (૨) સ્ત્રી. ન્યૂનતા
 ન્યૂનતમ વિ. (ઈ.) સૌથી ન્યૂન; તદન ન્યૂન
 ન્યૂનતા સ્ત્રી. ઓછપ; ઊણપ
 ન્યૂનાધિક વિ. (સં.) ઓછુંવતું (૨) અસમાન
 ન્યૂસપ્રિન્ટ પું. (ઈ.) અખબારી કાગળ
 ન્યોછાવર વિ. (સિ.) કુરબાન કરેલું; ખેરાત (૨) ન.
 (પુષ્ટિમાર્ગમાં) ભેટ

પ

પ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો પહેલો ઔષ્ઠ્ય વ્યંજન
 પ પું. (સં.) સંગીતમાં પંચમ સ્વરની સંજ્ઞા [પ્રપ
 પ પું. ઉપપદ સમાસમાં 'પા'નો આદેશ. જેમ કે, મધુપ;
 પ પ્રત્ય. (સં. ત્વ, પ્રા. ખ, પ) વિશેષણ પરથી ભાવ-
 વાયક નામ બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા. મોટપ, ઊંચપ
 પઈ સ્ત્રી. છાપખાનાનાં નકામાં થયેલાં બીજાં [(પાઈ)
 પઈ સ્ત્રી. ('પા' ઉપરથી) જૂના પૈસાનો ત્રીજો ભાગ
 પઈ પું. (સં. પથિક) મુસાફર (ર) ન. પૈડું
 પકડ સ્ત્રી. પકડવું તે (ર) પકડવાની શક્તિ કે તેનો લાગ
 કે દાવ; સંકળે (૩) પકડવાનું એક ઓજાર
 પકડદાવ પું. એ નામની એક રમત
 પકડવું સ.કિ. ગાલવું; ગ્રહવું (ર) ધારણ કરવું; ધરી
 રાખવું (રંગ) (૩) નાસતું કે છટકી જતું રોકવું (૪)
 શોધી કાઢવું; ખોળી કાઢીને હાથ કરવું (ભૂવ) (પ)
 આકલન કરવું; મનથી પામવું (અર્થ; રાત) (૬)
 કેદ કરવું (ગુનેગાર માનીને) (૭) સપડાવવું
 પકડ-હુકમ પું. પકડવાનું સરકારી ફરમાન; 'વોરન્ટ'
 પકડપકડી સ્ત્રી. ઉપરાઉપરી પકડવું-ધરપકડ થવી તે
 પકડવું સ.કિ. (સં. પચ્, પકવ - પ્રા. પક્ક પરથી) રાંધવું
 (ર) માટી વગેરેના વાસણને પાકું કરવા ભઠ્ઠીમાં
 નાખી તપાવવું (૩) પાકે એમ કરવું
 પકવાન ન. પકવાન્ન; તળીને બનાવેલી મીઠાઈ (ર)
 પાણીનો ઉપયોગ ન થયો તેવી તેવી દરેક મીઠાઈ
 પકવાન્ન ન. (સં.) રાંધેલું (પકાવેલું) અનાજ
 પકાઈ વિ. પકવવા જેવું (ર) પાક ઉપર આવેલું
 પકાવવું સ.કિ. 'પાકવું'નું પ્રેરક; પકવવું
 પકવું અ.કિ. 'પાકવું'નું ભાવે
 પકોડાં ન.બ.વ. એક પ્રકારનાં ભજિયાં [વાની
 પકોરી સ્ત્રી. (સં. પકવટ, પ્રા. પક્કવડ) તખેલી એક
 પકોડું ન. ભજિયું [કાલેચિપત; હોશિયારી
 પક્કાઈ સ્ત્રી. ખંધાઈ; લુચ્ચાઈ (ર) પક્કાપણું (ર)
 પક્કું વિ. (સં. પકવ, પ્રા. પક્ક = પાકુંદાર) માસિતગાર;
 છેતરાય નહિ તેવું (ર) ખંધું (૩) પાકું; દંઢ
 પક્કું વિ. ન બોટાય એવી રીતે કરેલું - ધીથી તળીને કે
 દૂધથી બાંધીને બનાવેલું (રાંધણું)
 પકવ વિ. (સં.) રંધાવાથી પાકેલું; પાકું (ર) પાકટ; પુખ્ત
 (૩) રંધાયેલું (૪) છર્પ થઈ ગયેલું
 પકવતા સ્ત્રી. (સં.) પકવપણું (ર) પાકટતા
 પકવાન્ન ન. (સં.) જુઓ 'પકવાન'
 પકવાશય પું., ન. (સં.) જેમાં અન્ન પચવા ઉપર આવે
 છે તે અવપચ; જઠર; હોજરી
 પક્ષ પું. (સં.) તરફેણ; બાજુ (ર) તડ; ભાગ; 'પાર્ટી'

(૩) તકરારના પક્ષની એક બાજુ (૪) પક્ષપાત (પ)
 પખવાડિયું (૬) સાધ્ય જેને વિશે સિદ્ધ કરવાનું હોય
 તે (વ્યા.) (૭) સ્ત્રી. પાંખ (૮) સંબધ (૯) પીછું
 પક્ષકાર વિ. (ર) પું. પક્ષ કરનાર; 'પાર્ટી' (ર) તરફદારી
 કરનાર; 'એડવોકેટ' (૩) વાદી કે પ્રતિવાદી
 પક્ષગત વિ. (સં.) તરફદારી કરનારું; પક્ષમાં રહેલું
 પક્ષધાતપું. અડધાઅંગનું રહી જવું તે; લકવો; 'પેરેલિસિસ'
 પક્ષપદ ન. (સં.) નિગમનું ઉદ્દેશ્ય પદ; 'માઈનોર ટર્મ'
 પક્ષપલટુ વિ. એક પક્ષમાંથી ખસી જઈ બીજા પક્ષમાં
 જનાર; પક્ષાંતર કરનાર [તે; પક્ષાતર; પક્ષબદલો
 પક્ષપલટો પું. એક પક્ષમાંથી ખસી જઈ બીજા પક્ષમાં જવું
 પક્ષપાત પું. (સં.) વગ; તરફદારી; 'ભાવસ'
 પક્ષપાતિત્વ ન. (સં.) પક્ષપાતી હોવાપણું [પાત કરનારું
 પક્ષપાતી વિ. (સં. પક્ષપાતિત્વ) વગિયું; એકતરફી; પક્ષ-
 પક્ષબદલો પું. પક્ષપલટો; પક્ષાંતર
 પક્ષવાદ પું. (સં.) એકતરફી વલણ; ટોળાવાદ; 'સુપિઝમ'
 પક્ષવાદી વિ. (સં.) વકીલ; પક્ષમંત્રી
 પક્ષાધાત પું. (સં.) લકવો [(ર) તરફદારી; પક્ષપાત
 પક્ષાપથી પું., સ્ત્રી. પક્ષ પડી જવા તે; ભેદભાવની લાગણી
 પક્ષાંતર ન. એક પક્ષમાંથી ખસી જઈ બીજા પક્ષમાં જવું
 તે; પક્ષપલટો
 પક્ષિણી સ્ત્રી. (સં.) પક્ષીની માદા; મંખિણી
 પક્ષિલ વિ. પક્ષપાત કરનારું; પક્ષપાતી
 પક્ષિવિજ્ઞાન ન. (સં.) જુઓ 'પક્ષીવિજ્ઞાન'
 પક્ષિવિદ પું. (સં.) જુઓ 'પક્ષીવિદ'
 પક્ષિસંગ્રહાલય ન. (સં.) જુઓ 'પક્ષીસંગ્રહાલય' [ખાનું
 પક્ષિ(શી)શાલાસ્ત્રી. (સં.) પક્ષીઓની પાંજરાપોજ; ચીડિયા-
 પક્ષી ન. (સં. પક્ષિનું) પંખી; વિહગ [પક્ષ ખેંચવો તે
 પક્ષીકરણ ન. (સં.) પક્ષ પાડવાનું કાર્ય (ર) એકબીજાનો
 પક્ષી(શિ)ધર ન. પક્ષીઓનું સંગ્રહસ્થળ; ચીડિયાખાનું
 પક્ષી(શિ)દર્શન, પંખીદર્શન ન. (સં.) વિહંગાવલોકન
 (ર) પક્ષીની જેમ ગ્રંથ વગેરેને ચકોર દૃષ્ટિથી તપાસી
 કરવામાં આવતી સમીક્ષા; 'બર્ડ આઈ વ્યુ'
 પક્ષી(શિ)રાજ પું. ગડડ (ર) રામાયણમાંનો 'જટાયુ'
 પક્ષી(શિ)વિજ્ઞાન ન. (સં.) પક્ષીઓનું સમગ્રલક્ષી
 અભ્યાસ કરતું વિજ્ઞાન; 'ઓર્નિથોલોજી' [વિજ્ઞાની
 પક્ષી(શિ)વિદ પું. (સં.) પક્ષીઓનો જાણકાર (ર) પક્ષી-
 પક્ષી(શિ)સંગ્રહાલય ન. (સં.) જુઓ 'પક્ષીધર'
 પક્ષમ ન. (સં.) પાંપણ
 પક્ષમાત્ર ન. પાંપણનો આગલો ભાગ
 પખ પું. પક્ષ; તરફેણ
 પખ(ગ)નું વિ. પહોળું; મોકળાશવાળું; મોકળું; મગનું
 પખવાજ સ્ત્રી. (સં. પક્ષાતોધ, પક્ષાઉજજ) પખાજ;
 મૃદંગ જેવું એક વાદ્ય

પખવાડિક

૪૮૪

[પગેપડણું]

પખવાડિક વિ. (પખવાડું ઉપરથી) પંદર દિવસે પ્રગટ થતું; પખવાડિયાનું (ર) ન. પખવાડિયે પ્રસિદ્ધ થતું છાપું; પાક્ષિક

પખવાડિયું ન. પંદર દિવસનો સમય; પક્ષ
પખવાડું ન. પંદર દિવસનો કાળ; પક્ષ; પખવાડિયું
પખાજ સ્ત્રી. (સં. પક્ષાતોષ, પ્રા. પક્ષાઉજજ) મુદ્દગ જેવું એક વાદ્ય; પખવાજ

પખાલ સ્ત્રી. (સં. પ્રક્ષાલ્ય, પ્રા. પક્ષખાલ) કૂલ વગેરે ઉપાડી લઈ સંખ્યાક્રમે દેવસ્થાન ધોવું તે (ર) પખાળવું તે; પક્ષાલન [ચામડાની ગૂણ કે થેલી
પખાલ સ્ત્રી. (સં. પક્ષખલ્લા) પાણી ભરી લાવવાની
પખાલથી, પખાલી, પખાલવાળો પું. પખાલ વડે પાણી ભરી લાવનાર કે છાંટનાર; ભિસ્તી

પખાલી પું. દેવસ્થાનમાં ધોવાનું કામ કરનાર
પખાળવુંસ.કિ. (સં. પ્રક્ષાલયતિ, પ્રા. પક્ષખાલઈ) પાણીથી ધોવું; ખંખોળવું [નાકું (ધરેણામાં) (ર) ચક્ષિયારું
પખિયારું ન. ('પખ - પખું' ઉપરથી) ખીલી નાખવાનું
પખું ન. (સં. પક્ષ, પ્રા. પક્ષમ) પખ; પક્ષ (ર) ઓથ; તરફેણ; આશ્રય (૩) કુળ; વંશ

પખે ના. (સં. પક્ષ, પ્રા. પક્ષમ ઉપરથી) સિવાય; પાખે
પખે પું. (સં. પદાગ્ર કે પાદાગ્ર, પ્રા. પખગ્ગ) પ્રાણીનો ચાલવાનો અવયવ (તે આખો કે માત્ર ચાપતું પા પૂંટણ નીચેનો ભાગ પક્ષ 'પગ' કહેવાય છે.) (ર)
અવરજવર (૩) મૂળ (જ) સ્થાન કે સ્થિતિનો આધાર
પખચંપી સ્ત્રી. પદ દબાવવા તે; ચંપી [કરનાર
પખ(ઘ)ડબંધ(ઢ) પું. પાઘડી બાંધનાર કે તેનો ધંધો
પખ(ઘ)ડબંદી(થી) સ્ત્રી. પાઘડી બાંધવાનો ધંધો
પખતોડ સ્ત્રી. નકામા આંટાકેરા

પખું ન. ચોપાટની રમતમાં ધો ભેસે તે
પખ(-ક, -ર)ધાર પું. (સં. પ્રતિસ્તાર, પા. પડિત્યાર) સીડીનાં થોડાં પગથિયાં પછી આવતું પહોળું પગથિયું
પખથારિયું ન. મોટા માપનું પગથિયું
પખથિયું ન. ચડવા-ઊતરવા માટે કે સીડીમાં પગ માંડવા પૂરની કરાતી રચના (ર) કમ; પાયરી
પખથી સ્ત્રી. (સં. પાદાગ્ર + સ્થિતિ, પ્રા. પગ્ગઅથિઈ) પગરવટ (ર) માર્ગની બાજુએ રાહદારી માટે રાખેલો રસ્તો; ફૂટપાથ

પખઈડી સ્ત્રી. (સં. પાદાગ્ર + દડિકા) પગથી; કેડી
પખપારખુ(-ખું) વિ. પગલાં ઓળખી લેનારું-કાઢનારું
પખપાવડી સ્ત્રી. વાવ ઉપરનો પગથી ચાલવાનો રહેંટ; પાવડી

પખપાળું વિ. (પગ + પળવું) પગે ચાલતું-ચાલીને જનારું
પખપૂરી સ્ત્રી. બાળક ચાલતં શીખે તે વખતે માખાવ દ્વારા ખુશીમાં વહેંચાતી પૂરી

પગપેસા(-ર)રો પું. (પગ + પેસવું) પગ માંડવો - ધૂસવું તે (ર) (લા.) અવરજવર (૩) પરિચય; ઓળખાણ (જ) લાગવગ

પગભ(-ભે)ર વિ. (પગ + ભેર) બીજાના આશ્રય વગર ટકી રહેતેવું (ર) કામ કરવાની શક્તિ આવી ભોપ તેવું
પગર પું. (સં. પ્રકર) ખળું કરવા કરેલો ડૂંગનો ઢગલો કે તે પર બળદ ફેરવવા તે [પાસું; જોડે; 'ખૂટ'

પગરખું ન. (સં. પાદાગ્રરક્ષક, પ્રા. પખગ્ગરક્ષમખ) પગરક્ષ ન. (સં. પ્રકરણ, પ્રા. પગરણ) સાડું ટાણું; શુભ પ્રસંગ (ર) આરંભ [ર) અવરજવર
પગરવ, (-વો) પું. પગનો-ચાલવાનો અવાજ; પગસંચાર
પગરવટ સ્ત્રી. (સં. પાદાગ્રવટક, પ્રા. પખગ્ગવટકમ. 'પગરવ'ના સાદૃશ્યે વચ્ચે 'ર'નો પ્રસંગ) પગના ઘસારાની નિશાની (ર) પગની અવરજવરથી પડેલો શેરડો; પગરસ્તો [કેડી

પગરસ્તો પું. પગપાળા ચાલવા માટેનો રસ્તો; પગઈડી-પગલાં ન.ખ.વ. (સં. પાદાગ્ર, પ્રા. પખગ્ગ) દેવ, સંત વગેરેનાં પૂજા માટેનાં પગલાં-તેનું પદક (ર) આગમન; પધારવું તે

પગલાંનિષ્પ્રાપ્ત વિ. પગલાંન નિશાની કોની છે તે જાણનારું; પગી; 'ફૂટ-પ્રિન્ટ એક્સપર્ટ'
પગલી સ્ત્રી. ('પગ' પરથી) નાનાં નાનાં પગલાં (ર) એવી પગલીનું નિશાન [કાથીતારકે રશ્મરની બનાવટ
પગલુછ(-સ)છિયું ન. પગ લુછવા બારસા પર મુકાતી
પગલુ(-લું)છ(-સ)છું ન. પગલુછછિયું
પગલું ન. (સં. પાદાગ્ર) પગના તળિયાની છાપ-આકૃતિ (ર) ડાલું (૩) એક ઘરેણું (જ) ચાપતો ઉપાય; કાપદેસરની કાર્યવાહી

પગવાટ સ્ત્રી. પગથી (ર) સ્થળમાર્ગ; ખુશકી [દીવાલ
પગાર પું. (સં. પ્રાકાર, પ્રા. પાગાર) કોટ-કિલ્લાની
પગાર પું. (પો.) વેતન; દરમાયો

પગારખાનું ન. પગાર ચૂકવનારું ખાતું કે કાર્યાલય
પગારદાર વિ. પગાર લઈને કામ કરનારો; પગાર ખાનાર કે મેળવનાર [જશે તે બતાવતો કમ; 'ઝેડ'
પગારધોરણ ન. પગારનું ધોરણ જેમાંથી શરૂ થઈ કેટલે પગારપત્રક ન. પગારની આકારણીનું પત્રક
પગારભિલ ન. કુલ પગાર ચૂકતે કરવાનું ભિલ-આંકડો; 'પે-ભિલ' (ર) પગારની વિગત આપતો આંકડો
પગારવધારો પું. પગારમાં થતો ઉમેરો-વધારો; ઈજાકો; 'ઈન્ક્રિમેન્ટ'

પગી પું. ('પગ' ઉપરથી) પગલું પારખી ચોરની ભાળ કાઢનાર; પગલાંનિષ્પ્રાપ્ત (ર) ચોકિયાત; રખોપિયો
પગૂરવું અ.કિ. વાગોળવું [કિંમ્બા
પગેપડણું ન. સાસુને વહુએ પગે પડતાં મૂકેલી ભેટ કે તે

પગેડું/

૪૮૫

/પજવવું

પગેડું ન. ('પગ' ઉપરથી) પગલું; ચોરતું પગલું કે તેની હાર-પંક્તિ (૨) ભાગ
 પગેલાગણું ન. નમસ્કાર (૨) પગેપડણું
 પગોડા ન. ('પો') બૌદ્ધ મંદિર; પેગોડા (૨) એક સિક્કો
 પથરું ન. સોગઠાભાજમાં દાવ આપતાં બેસતી સોગઠી; પો (૨) તે દાવમાં એક ઘર વધારાનું ચલાય છે તે
 પચ કિ.વિ. પચ એવો દબાવાનો પોચાપણાનો અવાજ (૨) ન. પરુ; રસી [ઓશિતું; એકદમ
 પચક કિ.વિ. પચ એવા અવાજ સાથે (૨) જલદી;
 પચકણ વિ. તદન પોયું; પચકું (૨) ડરપોક; બીકણ
 પચમાષ્ટ્ર ન. કથુંક ત્યાગવાનું વ્રત-પ્રતિજ્ઞા (જૈન)
 પચપચ કિ.વિ. દબાવાથી થતો પ્રવાહીનો અવાજ
 પચપચવું અ.કિ. પચપચ અવાજ થવો (૨) પચપચું થવું
 પચપચું વિ. પચપચ થાય એવું; ગદગદ
 પચરકવું અ.કિ. ધાર છૂટવી; શેહ છૂટવી
 પચરકિયું વિ. પચરક એવું થીલું
 પચરકો પું. પાણીની થોડા (૨) વિવિધ વર્ષા કે જાતિનું
 પચરંગ, (-ગિયું, -ગી) વિ. પાંચ રંગવાળું; રંગબેરંગી
 પચવવું સ.કિ. (સં. પચ્ચ) હજમ કરવું; પચાવવું
 પચવું અ.કિ. (સં. પચ્ચતે, પ્રા. પચ્ચઈ) હજમ થવું;
 પાચન થઈ જવું (૨) અંદર સમાઈ જવું. ઉદા. પાણી
 બપું ત્યાં પચી ગયું. (૩) અંદર મગન, લીન કે ફસેલું
 હોવું (૪) હરામનું મળવું; નિરાંતે ભોગવવાને માટે
 મળી જવું - પોતાનું થવું
 પચાઈ વિ. પચી જાય તેવું
 પચાઈગીર વિ. પારકો માલ ઓળવી જનાર
 પચારવું સ.કિ. વારેવારે કહેવું; ટોકવું (૨) મહેસા-
 ટોણાણે કહી અતાવવું (૩) નજર લાગે એમ ટોકવું
 પચાવવું સ.કિ. 'પચવું'નું પ્રેરક; પાચન કરવું (૨) બરોબર
 મહજ કરી પોતાનું કરવું; ઉચાપત કરવું (૩) હરામનું
 લઈ લેવું; ખાલી પાડવું
 પચા(-સ)સ વિ. (સં. પચાશત્, પ્રા. પંચાસ) ચાલીસ વત્તા
 દસ (૨) પું. પચાસનો આંકડો કે સંખ્યા; 'પ૦'
 પચિયું ન. પઈ, શેરડી, ચણા વગેરે વાવવા ચોમાસામાં
 પડતર ચાપેલ ખેતર કે જમીન
 પચીસા, (-સ) વિ. (સં. પંચાવિંશતિ, પ્રા. પંચવીસા) વીસ
 વત્તા પાંચ (૨) પું. પચીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૫'
 પચીસા(-સ)મું, પચીસા(-સ)મું વિ. પચીસની સંખ્યાએ
 પહોંચેલું
 પચીસા પું.બ.વ. પચીસાનો ઘડિયો-પાડો
 પચી(-ચ્ચી)શી(-સી) સ્ત્રી. પચીસનો જયો - સમૂહ (૨)
 પચીસ વર્ષનો સમૂહ (૩) ઉંમરનાં પહેલાં પચીસ
 વર્ષનો કાળ; ગધાપચીસી
 પચી(-ચ્ચી)શે(-સે)ક વિ. લગભગ પચીસ

પચુસણ ન. પચુંપણ; પજુસણ (૨) પૂજા; ભક્તિ
 પચ્ચી સ્ત્રી. (સં. પ્રત્યુપ્ત=જોડેલું) એક યાતુના પદાર્થ ઉપર
 બોજી યાતુનું પતરું જડવાની ક્રિયા (૨) વીંટી વગેરેનાં
 નંગ બેસાડવાની જગા
 પચ્ચીગર પું. પચ્ચી કરનાર; જડિયો
 પચ્ચીશી, (-સી) સ્ત્રી. જુઓ 'પચીશી'
 પચ્છ(-છ્છ)મ વિ. (સં. પચ્ચિમ) પચ્ચિમ (૨) પાછળનું
 પચ્છ(-છ્છ)મબુ(-બુ)દ્ધિ(-ધિયું) વિ. જેને પાછળથી બુદ્ધિ
 સૂઝે તેવું; અગમચેતી વિનાનું
 પચ્ચમાન વિ. (સં.) પચતું (૨) રંધાતું
 પછાડ પું. પછાડવું તે (૨) ચડકો; ચડકાર (૩)
 પછાડાવાથી શરીરને થતી વેદના
 પછાડાટી સ્ત્રી. (-ટો) પું. જુઓ 'પછાડટ'
 પછાડવું અ.કિ. અકળાવું; ઢુટાવું
 પછવાડી કિ.વિ. (સં. પચ્છપાટક) પછાડી; પાછળ; પછવાડે
 પછવાડું વિ. (સં. પચ્છવાટક, પ્રા. પચ્છવાડમ્) છેવાડું
 (૨) ન. પાછળનો ભાગ; પૂંઠ (૩) કેડો
 પછવાડે કિ.વિ. પાછળ; પૂંઠે; છેડે
 પછાટ(-ડ) સ્ત્રી. પછાડવું તે; પછાડો; પછાડટ
 પછાડવું સ.કિ. (સં. પ્રચ્છાટપતિ, પ્રા. પ્રચ્છાડઈ)
 અકાળવું; જોરથી ફેંકવું (૨) હરાવવું (કુસ્તીમાં) (૩)
 નુકસાન કરવું (૪) રોગે હુમલો કરવો
 પછાત વિ. પાછળનું; 'બેકવર્ડ' (૨) કિ.વિ. પાછળ
 પછાતજા(-જા)તિસ્ત્રી. વિકાસમાં પાછળ રહી ગયેલી કોમ-
 જાતિ; 'બેકવર્ડ-ગ્રાઈન્ગ' [પછાત લોકો; 'બેકવર્ડ ક્લાસ'
 પછાતવર્ગ પું. વિકાસમાં પાછળ રહી ગયેલો લોકસમૂહ;
 પછી(-છે) ના. (સં. પચ્છ, પ્રા. પચ્છઈ) ત્યારબાદ
 પછીત સ્ત્રી. (સં. પચ્છભિત્તિ, પ્રા. પચ્છહિત્તિ) ઘરની
 પાછલી દીવાલ; ભીંત
 પછીતિયું ન. ઢાંકણાવાળા ગાડાનું પાછલું પાટિયું (૨) બે
 ઘરની પછીત વચ્ચેનો સાંકડો ભાગ
 પછીથી કિ.વિ. (સમયની દૃષ્ટિએ) પાછળથી
 પછીનું વિ. (સમય તેમજ ક્રમની દૃષ્ટિએ) પછી આવેલું
 કે પાછળ રહેલું-આવેલું [ઓઢવાની જાડી યાદર
 પછેડી સ્ત્રી. (સં. પ્રચ્છદપટ, પ્રા. પચ્છપવડમ્) પિછોડી;
 પછેડીવા વિ. પછેડીની લંબાઈ જેટલું (દૂર) (૨) પછેડી
 પલળે તેટલો (વરસાદ)
 પછેડો પું. (સં. પ્રચ્છદપટ, પ્રા. પચ્છપવડમ્) મોટી પછેડી
 (૨) સંતાનના જન્મ કે લગ્નપ્રસંગે અપાતું કીમતી
 વસ્ત્ર કે અવેજ (૩) ખભેથી પીઠ ઉપર ઢળતું નાખવાનું
 વસ્ત્ર [(૨) સ્ત્રીની છેડતી; 'મોલેસ્ટેશન'
 પજવણી સ્ત્રી. (-ણું) ન. પજવવું તે; હલાકી; સંતામણી
 પજવવું સ.કિ. (સં. પચાંતપતિ, પ્રા. પજજવઈ) તાસ
 આપવો; મેરાન કરવું; સંતાવવું

પજળવું]

૪૮૬

[પટી(-ટી)

પજળવું અ.કિ. (સં. પ્રજવલ્) પ્રજળવું; બળવું; પેટાવું
 પજુસજ ન. (સં. પર્યુપવસન, પ્રા. પજ્જસજ -
 પજ્જસજ) ભગવાન મહાવીરની જયંતી - સમયનું
 જૈન પર્વ (૨) કર્મસ્ય કરવાનો તે તે દિવસ (શ્રાવણ
 વદિ બારસથી ભાદરવા સુદિ ચોથના આઠ
 દિવસોમાંનો તે તે) (૩) પૂજા; ભક્તિ; ઉપાસના
 પઝલ સ્ત્રી. (ઈ.) કોપડો (૨) મુંઝવણ (૩) બુદ્ધિની
 કસોટી કરે તેવી રમત; ઉપાખું
 પઝેશન ન. (ઈ.) ભોગવટો; કબજે
 પઝેસિવ વિ. (ઈ.) વધારે પડતો માલિકીભાવ ધરાવતું
 પટ ન. (સં.) પું. ખાનાં ચીતરેલું પાટિયું કે કપડું (૨)
 પડદો; ચક્ર (૩) નદીની પહોળાઈ (૪) વિસ્તાર (પ)
 જમીનનો સાંકડો અને લાંબો પટો (૬) ચીતરવા
 માટેનું પાટિયું કે કપડું; કલક
 પટ કિ.વિ. ઝટ (૨) પટ એવા અવાજથી
 પટ પું. (સં. પુટ) પુટ; પાસ (૨) અસર; પાસ
 પટ ન. (સં. પટ) વજ્ર; લૂગડું
 પટક સ્ત્રી. પકટવું કે પટકાવું તે; પછાટ
 પટકથા સ્ત્રી. પડદા ઉપર રજૂ કરવા માટે મૂળ વાર્તાનું
 કરેલું રૂપાંતર; 'સ્ક્રીન પ્લે'
 પટકવું સ.કિ. પટકાનું કૈંકવું કે પકેલી દેવું આદત
 પટકૂડવેડા પું. બ.વ. ખુશામતખોરી; પરસી રચવાની
 પટકૂળ ન. રેશમી વજ્ર; કીમતી ઊંચી જાતનું વજ્ર
 પટકો પું. લૂગડાનો ટૂંકો કડકો (૨) છોગલો (૩) લૂગડાના
 ટુકડાની માથે બાંધેલી નાની પાષણી
 પટગૂલ ન. (સં.) તંબુ; મોટી રાવડી
 પટચિત્ર ન. પડદા પર રજૂ કરાતું ચિત્ર કે ચીતરેલું ચિત્ર
 પટણી વિ. (સં. પતન, પ્રા. પટણ પરથી) પાટણ ગામનું
 રહેવાસી (૨) પું. એક અટક કે તેનો પુરુષ
 પટપટ કિ.વિ. ઝટપટ; જલદી (૨) 'પટપટ' થાય એમ
 પટપટ સ્ત્રી. બોલ બોલ કરવું તે
 પટપટવું સ.કિ. પટપટ કરવી (૨) આંખની પાંપણોનું
 ઉઘાડ-બંધ થવું (૩) બોલ બોલ કર્યા કરવું
 પટપટાટ(-રો) પું. પટપટ કરવી તે (૨) પટપટાવવું તે
 પટપટાવું સ.કિ. પટપટ હલાવવું (પૂંછડી)
 પટપટિયું વિ. લવરીખોર; 'પટપટ' અવાજ કરનારું (૨)
 ન. લાકડાનું રમકડું (૩) વાળંદનું ટપટપિયું
 પટરાણી સ્ત્રી. (સં. પટરાણિકા, પ્રા. પટરાણિકા) રાજની
 મુખ્ય રાણી(પટોયું; જથો (૪) ઢાંકણ; આચ્છાદન
 પટલ પું. (સં.) પડદો; ઢાંકણ (૨) આંખનું પડાણ (૩)
 પટલ પું. (દે. પટલ) પટેલ (ગામઠી ભાષામાં)
 પટલાઈ સ્ત્રી. પટેલનો અધિકાર કે કામ; મુખીપણું (૨)
 ખોટું હાપણ અને પછીપણું; પટેલાઈ
 પટલાણી સ્ત્રી. પટેલની સ્ત્રી (૨) તે જ્ઞાતિની સ્ત્રી

પટવારી પું. (હિ.) તલાટી (૨) એક અટક કે તે અટક-
 વાળો પુરુષ
 પટવું અ.કિ. છેતરવું; ફોસલાવવું; પુતવું
 પટવું અ.કિ. પૈસા મળવા
 પટવો પું. (સં. પટવાય) રેશમની દોરીઓની ગુંથણીનું
 અને સોનારૂપાના દાગીનાને ગાંઠવાનું કામ કરનારો
 કારીગર (૨) કાપડ વણનાર કારીગર
 પટલ પું. (સં.) પડપમ (૨) મોટું નગાડું [જુદાઈ
 પટંતર ન., (-રો) પું. (સં. પટ+અંતર) અંતરપટ (૨)
 પટા પું. બ.વ. તરવાર કે લાકડીના દાવ
 પટાઉ વિ. પટાવી-ફોસલાવી જાય એવું; પૂર્ત (૨) અવળે
 રસ્તે દોરનારું (૩) ખુશામતિયું [સાથે
 પટાક કિ.વિ. પટ (૨) તરત (૩) 'પટાક' એવા અવાજ
 પટાભેપ પું. (સં.) નાટકમાં કોઈ અંક પૂરો થતાં સૌથી
 આગળનો પડદો પાડવો તે
 પટાટ પું. ધોડાને તણાતો તંજ
 પટાટો પું. (સર. ઈ. પોટેટો) બટાકો
 પટાદાર વિ. (પટો + દાર) ચટપટાવાળું (૨) પું. પટેથી-
 અમુક વર્ષની બાંધણીથી (જમીન વગેરે) રાખનાર
 (૩) જમીનદાર (૪) પટાવાળો (પ) વિ. પટાપટા-
 વાળું; અટાપટાવાળું
 પટાદારી સ્ત્રી. પટાદારપણું
 પટા(-ટો)પટ કિ.વિ. એક પછી એક (૨) જલદી; પટોપટ
 પટા(-ટે)બાજ વિ. પટા ખેલી જાણનાર
 પટા(-ટે)બાજ સ્ત્રી. પટાબાજપણું (૨) દાવપેચ [મણી
 પટામણી સ્ત્રી. (પટાવવું ઉપરથી) ફોસલાવવું તે; ફોસલા-
 પટામણું વિ. ફોસલાવનારું (૨) પટામણી કરનારું
 પટારી સ્ત્રી. પેટી; નાનો પટારો
 પાટરો પું. (સં. પેટાર, પ્રા. પેટાર) લાકડાનાં પાટિયાંની
 નીચે ચાર નાનાં પૈડાંવાળી થોડી ઊંચી પહોળાઈવાળી
 મોટી પેટી
 પટાવન પું. રાજસેવા બજાવવા બદલ ગામગરાસનો પટો
 ધરાવનાર-ભોગવનાર (૨) રાજપૂત ગરાસિયો;
 સામંત [લેવું-મનાવવું
 પટાવવું સ.કિ. ફોસલાવવું; પુક્તિ-પ્રપુક્તિથી સમજાવી
 પટાવાળું વિ. પટાપટાવાળું; પટાના આકારવાળું
 પટાવાળો પું. (પટો+વાળો) નોકર; ચપરાસી
 પટાંગણ ન. (સં.) વિશાળ યોગાન; કીડાંગણ
 પટિયાં ન. બ.વ. ઓળીને પાડેલા સફાઈદાર વાળના પટા
 પટી, (-ટી) સ્ત્રી. (સં. પટ, પ્રા. પટી) પાતળી વસ્તુનો
 ચીપ જેવો લાંબો કટકો (૨) ગડગૂમડ કે કાગળ પર
 ચોડવાનો નાનો ટુકડો (૩) કેટલીક કિયાના સૂચક
 નામ સાથે સમાસમાં આવતાં, તે 'વારંવાર', 'સંતત'
 કે વધારેપડતી કરવી એવો અર્થ ઊભો કરે છે. જેમ

પડો

૪૮૭

/પડજીભ

કે, ગોખણપટ્ટી, રખડપટ્ટી (૪) જમીનનો સાંકડો
લાંબો પટો (૫) પાનનું ચપટ બીડું (૬) વજાકરનું
એક ઓજાર
પટુ વિ. (સં.) ચાલાક; કાબેલ
પટુ ન. (સં. પટ્ટક; પ્રા. પટ્ટમ) ઊનનો કામળો
પટુડાઈ સ્ત્રી. પટુડાપણું; ખુશામત
પટુડાવેડા પું. બ.વ. પટુડાપણું; ખુશામત કરવાની ટેવ
પટ્ટુંવિ. મીઠુંમીઠુંબોલી રંજિત કરનાર; પટાઉ; ખુશામતિયું
પટુતા (સ્ત્રી.), (-ત્વ) ન. (સં.) ચાલાકી; હોશિયારી
પટ્ટકુંડું વિ. નાનકડું; વામણું; બટકું
પટેદાર વિ. પટેથી લેનાર
પટેલ (દે. પટ્ટેઈલ્લ) જમીનના દસ્તાવેજની નકલ
સાયવનાર આગેવાન; ગામનો મુખી (૨) એક અટક;
પાટીદાર
પટેલી, (-લાઈ) સ્ત્રી. પટેલપણું; પટલાઈ
પટો, (-ટો) (સં. પટ્ટ) સનદ; દસ્તાવેજ (૨) લૂગડાનો
કે ચામડાનો (કે બીજા કશાનો) લાંબો ચીરો (૩)
કમરબંધ (૪) રંગનો પહોળો લીટો (૫) ચપરાસની
નિશાની તરીકે રાખવાનો પટો (૬) જમીનનો જરા
સાંકડો લાંબો જતો વિસ્તાર
પટોપટ કિ.વિ. પટાપટ; ઝટઝટ
પટોળી સ્ત્રી., (-ળી) ન. (સં. પટ્ટફૂલ, પટ્ટીલ) એક
જાતનું રેશમી કપડું (૨) સારીનો એક પ્રકાર
પટ્ટ ન. (સં.) રાજગાદી; સિંહાસન (૨) પથ્થરની પાટ;
ચટાન (૩) ધાતુનું લેખકામ મઠેનું પતરું (૪) વિ.
મુખ્ય (૫) પહેલું; પ્રથમ
પટ્ટફૂલ(-ળ) ન. પટોળું (૨) સર્વસામાન્ય વસ્ત્ર
પટ્ટણ, (-ન) ન. (સં. પટ્ટન) શહેર; પત્તન; નગર
પટ્ટાભિષેક પું. (સં.) રાજગાદી પર બેસાડવાની ક્રિયા;
રાજ્યાભિષેક
પટ્ટી સ્ત્રી. પટ્ટી; 'બેટન' [યુદ્ધનું હથિયાર
પટ્ટિ(-ટ્ટી)શ(-સ) ન. (સં.) એક જાતનું પ્રાચીન સમયનું
પટ્ટું પું., ન. ઊનનું એક વસ્ત્ર
પટ્ટી પું. પટો (કમરબંધ) (૨) સનદ (૩) લૂગડા કે
ચામડાનો લાંબો ચીરો (૪) રંગનો લીટો
પઠન ન. (સં.) અભ્યાસ કરવો એ; ભજાતર (૨) વાંચવું
તે; વાંચન (૩) મોઢેથી પરિશીલન કરવું તે; મુખપાઠ
'રિસાઈલ'વ'
પઠન-પાઠન ન. (સં.) વાંચવું ને વંચાવવું તે (૨) ભજવું
અને ભજાવવું તે [પાઠ કરવા જેવું
પઠનીય વિ. (સં.) વાચવા જેવું (૨) ભજાવા જેવું (૩)
પઠવું અ.કિ. (સં. પઠ) પાઠ કરવો (૨) વાંચવું (૩) ભજવું
પઠાણ પું. (સં. પૃષ્ઠ, પ્રા. પટ્ટક=પીઠ) વહાણની પીઠ
(૨) નખતાં પીઠિયાંને ટેકો દેવા આડે નખાતો મોભ

પઠાણ પું. ખલાસીઓનો નાયક
પઠાણ પું. (પશ્તો પુખ્તાન=પશ્તો ભાષા બોલનાર)એ
નામની મુસલમાન જાતનો આદમી
પઠાણી વિ. પઠાણને લગતું (૨) આકું (વ્યાજ)
પઠાણીચંપલ પું., સ્ત્રી., ન. ચંપલની એક જાત
પઠિત વિ. (સં.) પઠાયેલું; પઠાયેલું (૨) ભજવામાં આવેલું
પઠે, (ઠમ) ના. પેઠે; માફક [પરિપુષ્ટ; તણું
પઠું(-ટું) વિ. (સં. પુષ્ટ, પ્રા. પુટઠ) અલમસ્ત; પહેલવાન;
પઠ ન. (સં. પટ, પ્રા. પડ) થર (૨) ડાંકણ; આચ્છાદન
(૩) ગડી (૪) પરિયું (ધટીનું)
પઠ સ્ત્રી. પડવું તે (૨) પડતી; પતન
પઠ (સં. પ્રતિ, પ્રા. પડિ) 'પ્રતિ'ના અર્થમાં આવતો
ઉપસર્ગ. ઉદા. પડઉતર [જવાબનો જવાબ
પડઉતર પું., ન. (સં. પ્રત્યુત્તર, પ્રાં. પડિઉતર) પ્રત્યુત્તર;
પડ(-ડિ)કમણું ન. પાપની માફીની પ્રાર્થના; પ્રતિકમણ
(જિન) [સંબોધન (૨) આહવાન
પડકાર (-રો) પું. (સં. પ્રતિકાર, પ્રા. પડિઆર) મોઢેથી
પડકારવું સ.કિ. પડકાર કરવો; સામે આવી જવાનું કહેવું;
પ્રેરવું; ઉત્કેરવું (૨) સાવચેત કરવું
પડકારો પું. જુઓ 'પડકાર'
પડબિયું વિ., ન. પડમે રહેનાર (૨) પક્કાર
પડખું ન. (સં. પ્રતિક્ષ, પ્રા. પડિઅકખ) પાસું (૨) પક્ષ
(૩) મદદ; સહાય
પડબોપડબ કિ.વિ. તદન પાસે; લગોલગ
પડગી(-ચી) સ્ત્રી. (સં. પ્રતિગ્રહ, પ્રા. પડિગ્ગહ)
વાસજની કે લાડુની બેસણી (૨) છોડ કે વૃક્ષના મૂળ-
ની ફરતે કરેલી પાળ કે ઓટલી (૩) પડાવલી (૪)
પાણિયારાનું ખામણું [મધ્યમ કદનું નળાકાર વાસણ
પડધમ ન., સ્ત્રી. ઢોલ જેવું એક વિદેશી વાદ્ય (૨) તાંબાનું
પડધમચી પું. પડધમ વગાડનાર [પડ્યા કરે તે
પડધાપડધી સ્ત્રી. સામસામે પડધા પડધા તે; પ્રતિધોષ
પડધી સ્ત્રી. પડગી; વાસજ કે લાડુની બેસણી (૨) છોડ
કે વૃક્ષના મૂળ ફરતે કરેલી પાળ કે ઓટલી
પડધો પું. (સં. પ્રતિધાત, પ્રા. પડિધાઓ) સામો અવાજ;
પ્રતિધોષ; પ્રતિધ્વનિ [ખૂબ ઊંચું અને મોટું લાગતું
પડછંડ(-દ) (સં. પ્રચંડ) પ્રચંડ શરીરનું; મહાકાય (૨)
પડછંદ(-દો) પું. (સં. પ્રતિચ્છંદ) પડયો; પ્રતિધ્વનિ; 'ઈકો'
પડછાયો પું. (સં. પ્રતિચ્છાયા, પ્રા. પડિચ્છાહિયા) ઓળો;
પડછાયો (૨) પ્રતિબિંબ [દન
પડછું ન. (સં. પ્રતિચ્છંદન) શેરડીની ટોચ ઉપરનું આચ્છા-
પડછો પું. (સં.) (પ્રતિચ્છંદ, પ્રા. પડિચ્છંદ) પડછાયો
(૨) સરખામણી (૩) આધાર; સમારો
પડજીભ સ્ત્રી. (સં. પ્રતિજિહ્વા) ગળામાં લટકતી નાની
જીભ; પ્રતિજિહ્વા; 'ઉવ્યુલા'

પડતર/

૪૮૮

/ પડખુંપાયધું

પડતર વિ. ('પડવું' ઉપરથી) નકો ચડાવ્યા વિનાનું (૨)
ખેડ્યા વિનાનું (૩) વેચાયા વગર પડી રહેલું (૪)
વાળા વિનાનું (૫) ખુલ્લું; ઇમારત વિનાનું
પડતર(૦ખયે) ન. (૦ખાવ) પું. તૈયાર કરવામાં લાગેલું
ખર્ચ; લાગત અવદશા; પતન (૨) પડવું સ્ત્રીલિંગ
પડતી વિ., સ્ત્રી. પડતી દશા; અવનતિ; નહારી હાલત;
પડવું વિ. 'પડવું'નું વર્તમાન કૃદન્ત (૨) નબળું (પડતી
દશા) (૩) 'તે તરફ જતું-જૂકતું' એ અર્થમાં શબ્દની
સાથે (પીળાશ પડવું) (૪) ભૂસકો
પડથાર પું. (સં. પ્રતિસ્તાર, પ્ર. પરિસ્તાર) પગથાર (૨)
છોબધ ભોંયતળિયું (૩) પ્રસ્તાવના [આંતરો
પડદી સ્ત્રી. નાનો પડદો (૨) બિલ્લાનો કે પાટિયાનો
પડદેનશીન વિ. પદેનશીન; પડદામાં રહેનારું
પડદો પું. આંતરો; પરદો (૨) કાનનો ઢોલ (૩) ઓઝલ
(૪) તંતુવાદ્ય પર સ્વરોમાં સ્થાન ભતાવવા બંધાતો
આંતરો (૫) દર્યપટલ; 'સ્કીન'
પડપડ કિ.વિ. 'પડ પડ' એવા અવાજથી
પડપડવું અ.કિ. પડપડ અવાજ કરવો
પડપડાટ પું. પડપડ અવાજ (૨) પપડાટ; પડપડવું તે
પડપડિયો ન.બ.વ. પાતળા ઝડાથી થતો અવાજ
પડપડી સ્ત્રી. પડપડ અવાજ સાથેની ઢોટ [મુકું કે દૂબળું
પડપું ન. ('પડ' ઉપરથી) અત્યંત શુષ્ક પદાર્થ (૨) સાવ
પડપૂછ સ્ત્રી. (સં. પ્રતિપૂચ્છ, પ્રા. પરિપૂચ્છ) પૂછપરછ;
પૂછગાછ (૨) તપાસ (૩) પંચાત; ચોટ
પડભીં(ભિં)ત સ્ત્રી. (સં. પ્રતિભિત્તિ, પ્રા. પરિભિત્તિ)
એક ભીંત ચણીને અંતર મુકી ચણેલી ભીજી ભીંત
પડભીં(ભિં)તિયું ન. આગળ ભીંત ચણી લઈ પાછળ
રાખેલો ગુમ ખંડ (૨) ગુમ ઓરડો (૩) પુસ્તો (૪)
વિ. ભીંત અને પડભીંતની વચ્ચેના ગાળાનું
પડવાદળ ન.બ.વ. એક પડ ઉપર બીજું પડ કિતિજ
સમાંતર પાથર્યા હોય તેવાં દેખાતાં વાદળ; સ્તરવાદળ
પડવાયો પું. (સં. પ્રતિપાદક, પ્રા. પરિવાયઅ) પડવૈયો;
પાયા તળે મુકવાનો લાકડાનો કડકો
પડવું પું. (સં. પતિતિ, પ્રા. પડઈ) પતન થવું; નીચે ગરવું
કે ગમડવું - ગતિ થવી (૨) જવું; પળવું (રસ્તે પડવું)
(૩) થવું; બનવું; નીપજવું (સમજ, દુઃખ, ગાદ)
(૪) મુકામ કરવો; પડાવ નાખવો; ઊતરવું (૫)
આરામ લેવા લાંબા થવું; સુવું (૬) કિંમત બેસવી;
મૂલ્ય હોવું (૭) વ્યાજ કે ભાડું હોવું (૮) લાગવું;
પ્રતીત થવું; અનુભવમાં આવવું (તંગ, ઢીલું, વાયડું,
ગરમ ઓછુંવળું વગેરે પડવું) (૯) કશામાં પેદા થવું;
નીપજવું (જવાત) (૧૦) -માં મંડવું; તલ્લીન થવું
(૧૧) બ્રષ્ઠ થવું; પતિત થવું (૧૨) હારવું; મુઢમાં
મરવું (કિલ્લો, યોદ્ધો) (૧૩) ભાજરીની ગણતરીમાંથી

રહી જવું; ગેરભાજરી ગણાવી (દિવસ પડવો) (૧૪)
ટપકવું; ચૂવું (૧૫) નિશાની થવી
પડવૈયો પું. પડવાયો; ચાયા તળે મુકવાનો લાકડાનો કડકો
પડવો પું. (સં. પ્રતિપેદા, પ્રા. પરિવઆ) પખવાડિયાની
પહેલી તિથિ; પ્રતિપેદા; એકમ
પડસાળ સ્ત્રી. (સં. પ્રતિશાલા, પ્રા. પરિસાલા) ધરનો
આગલો ખંડ [૩) નગારી
પડહ પું. (સં. પટહ, પ્રા. પડહ) પડો; ઢોલ (૨) પડથમ
પડળ ન. (સં. પટલ, પ્રા. પડલ) આંખના ડ્રેણાને આવરી
લેવું આવરણ; પોપથું (૨) ઢાંકણ (૩) છારી (આંખે
આવતી)
પડપડા(-ડી) સ્ત્રી. ઉપરાઉપરી આવી પડવું તે; પડાપડી
પડા પું. બ.વ. ('પડવું' દ્વારા) (લથેળીના માંગલિક) થાપા
પડાઈ વિ. પડાવી લીધેલું (૨) વેચાયા વગર પડી રહેલું
(૩) ન. નાનું વહાણ
પડાક કિ.વિ. એકદમ; પટાક દઈને
પડાકિયું વિ. તડાકો
પડાકી પું. તડાકો; શેખી
પડાદાર પું. (પડો+દાર) ઢોલ કે દાંડી પીટનાર
પડાપડ, (-ડી) સ્ત્રી. ('પડવું' પરથી) સ્પર્ધાથી પસવું તે;
ઉપરાઉપરી પડવું તે (૨) હરીફાઈ
પડારો પું. પડારઈ; શેખી (૨) ડોળ; દંભ
પડાવ પું. ('પડવું' પરથી) મુકામ; છાવણી; 'કેમ્પ'
પડાવવું સ.કિ. 'પડવું', 'પાડવું'નું પ્રેરક (૨) ઝૂંટવી-
છીનવી લેવું-મેળવવું
પડાળ ન., સ્ત્રી. છાપરાના બે ઢોળાવમાંનો એક
પડાળી સ્ત્રી. (સં. પટલાલિ, પ્રા. પડાલિ) અડાળી;
ઓસરી (૨) રવેશ; કઠેરો [પરેલું
પડિયાણ વિ. ('પડવું' ઉપરથી) નહીં વાવેલું; પડતર
પડિયું ન. ('પડ' ઉપરથી) ઘંટીનું પડ (૨) તલવારનું મ્યાન
પડિયો પું. (સં. પુટક, પ્રા. પુડઅ) પાંદડાનો વાટકો
પડી સ્ત્રી. પડો-ઢોલ (જાહેરાત માટેનો)
પડી સ્ત્રી. નાનું પડીકું (૨) દરકાર; ગરજ
પડીકી સ્ત્રી. પડી; નાનું પડીકું (૨) દવાની પડી
પડીકું ન. વસ્તુને પાન કે કાગળમાં લપેટીને ઝીપી પોટકી
જેવું કરેલું બાંધણ (૨) દવાની પડીકી (૩) ગપગોળો
પડીદાર પું. (પડી+દાર) પડી-ઢોલ પીટનાર; દાંડી પીટનાર
પડીપથારી સ્ત્રી. પડખોપાયથો વાસ કે પડાવ; થામો
પડો પું. (સં. પુટ, પ્રા. પુડ) મોઢું પડીકું કે મોટી પડી
પડો પું. (સં. પટલ, પ્રા. પડહ) ઢંઢેરાનો ઢોલ (૨) ઢંઢેરો
પડોશ પું. પાડોશ; પાસેનો વાસ કે ઘર (૨) નજીક
પડોશાણ સ્ત્રી. પડોશી સ્ત્રી; પાડોશાણ[રહેનાર; પાડોશી
પડોશી પું. (સં. પ્રતિવેશિક, પરિવેશિક) પડોશમાં
પડખુંપાયધું વિ. થામો નાંખીને પડેલું; નિરાંત કરીને રહેલું

પદાંતપંડિત/

૪૮૯

[પતિપરાયણ

પદાંતપંડિત પું. (સં.) નામનો પંડિત; પોથી પંડિત
 પદાંતપંડિતાઈ સ્ત્રી. પદાંતપંડિતપણું
 પદાંતમૂર્ખ વિ. અવહારજ્ઞાનશૂન્ય; ભણેલું પણ મૂર્ખ
 પદવું સ.કિ. (સં. પઠતિ, પ્રા. પઠઈ) ભણવું (૨) વાંચવું
 (૩) બોલવું (૪) શીખવું
 પઠાઈ સ્ત્રી. પઠવું તે; ભણતર; અભ્યાસ (૨) તાલીમ
 પઠિયાર પું. (સં. પ્રતિહાર; પ્રા. પઠિહાર) પ્રતિહાર (૨)
 એક અટક [(૩) પું. એક પ્રાચીન સિક્કો
 પણ ન. (સં.) પ્રતિજ્ઞા; ટેક; વચન; નેમ (૨) શરત; છોડ
 પણ સંયો. (સં. પુનઃ, અપ. પુષ્ટ-પુષ્ટો) પરંતુ
 (વિરોધવાચક સંયોજક) (૨) વળી; ઉપરાંત; સુધ્યાં
 -પણ પ્રત્ય. નપુંસકલિંગ ભાવવાચક નામ બતાવતો પ્રત્યય;
 ઉદા. ગાંડપણ; બાળપણ
 પણઘટ પું. પનાઘટ; પાણીનો ઘાટ; પાણીનો આરો-ઘાટ
 પણછ સ્ત્રી. (સં. પ્રત્યંચા, પ્રા. પડછા-પડંચા) ધનુષની
 દોરી; પ્રત્યંચા
 પણવ પું. (સં.) એક જાતનું પુદ્ગ વાજિત (૨) નાનું નગાડું
 પણી સ્ત્રી. ભાજની ઝૂડી
 પણુશિયાં ન. બ.વ. કાચા મુતરના તાંતજા
 -પણું પ્રત્ય. (સં. ત્વ, અપ. ધ્વજ, -જુ) સામાન્ય કૂદત્ત
 કે નામ અથવા વિશેષણ ઉપરથી નપુંસકલિંગ
 ભાવવાચક નામ બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા. પુરુષપણું,
 સારાપણું, કહેવાપણું
 પણે કિ.વિ. પેલે-સામે ઠેકાણે; ત્યાં
 પણો પું. પાકાં ફળોની ખાંડ સાકર નાખી કરેલું ક્યુંબર
 પણો પું. કીચડ; ગારો (૨) રેતી અને ધૂળવાળી જગ્યા
 (૩) કેડનો દુપટ્ટો [બજાર (૩) દુકાન; હાટ
 પથ ન. (સં.) વેચવાની ચીજ; વેપારી માલ-વસ્તુ (૨)
 પત સ્ત્રી., ન. (સં. પિત, રક્તપિત્તનું લાઘવ) ગળતો કોઢ
 પત સ્ત્રી. (સં. પ્રત્યય) આબરૂ-ટેક (૨) વિચાર; પતીજ
 પત પું. પતિ
 પતકાળું ન. પીળું કોલું
 પતજ(-જ)ડ(-ડી) સ્ત્રી. પાનખર ઋતુ
 પતન ન. (સં.) પડવું તે (૨) પડતી; નાશ (૩) હાર;
 પરાજય (૪) બચ્તા; અપ-પાત
 પતનકાલ (સં.) (-બ) પું. પડતી દશાનો સમય કે ગાળો
 પતનકોણ પું. (સં.) અપારદર્શક વસ્તુ ઉપર કિરણ પડતાં
 તેની સપાટી સાથે કિરણ જે ખૂણો કરે તે [પતનોન્મુખ
 પતનગામી વિ. (સં.) પતન-પડતી દિશા તરફ જઈ રહેલું;
 પતર, (ઠી) સ્ત્રી. મળદ્વાર; ગુદા (૨) પતર; આબરૂ
 પત(-ત્ત)રવેલિયું ન. (પત્ર+વેલિયું, દે. વેલ્લવિઅ =
 ખરેલું) અળવીનું પાન (૨) તેનું ભજિયું
 પતરાજ, (-જી) સ્ત્રી. બઝાઈ; શેખી [ભિખ્માની
 પતરાજ(-જી)(બોર, બાજ) વિ. બઝાઈબોર; મિથ્યા-

પતરાવળ, (-ળી) સ્ત્રી. (સં. પત્ર + આવલી) પત્રાવળ;
 પતરાળાંની હાર (૨) પતરાળું (૩) પાતળ
 પતરાળી સ્ત્રી. પત્રાળી; પતરાવળ (૨) ભાણું; પિરસણ
 પતરાળું ન. પત્રાળું; પાંદડાંનો કરેલો ઘાળી જેવો આકાર
 પતરી સ્ત્રી. (પતરું પરથી) ધાતુની નાની પાતળી પટ્ટી
 (૨) પાતળી છોલસિપાટ ઘાટ (૨) મોટી કથરોટ
 પતરું ન. (સં. પત્રક, પ્રા. પત્રઅ) ધાતુનો પાતળો મોટો
 પતલું વિ. પાતળું
 પતવવું સ.કિ. (સં. પ્રાપ્ત) પતે એમ કરવું; પતાવવું
 પતવું અ.કિ. (સં. પ્રાપ્ત, પ્રા. પત ભૂ.કૂ. ઉપરથી) અંત
 આવવો; ખતમ-પૂરું થવું (૨) નિકાલ થવો; તોડ
 આવવો (૩) ચૂકતે થવું (૪) સિદ્ધ થવું
 પતળવું અ.કિ. પીગળવું (૨) ગુસ્સે થવું (૩) ફરી જવું;
 નામુકર જવું (૪) વચન તોડવું; છટકવું
 પતંગ પું. (સં.) પતંગિયું (૨) પું., સ્ત્રી. કનકવો
 પતંગનુન્ય ન. પતંગિયાં દીવા પર શહીદ થાય છે તેનું
 નુન્ય (૨) મૃત્યુનાય [આગિયો જીવડો
 પતંગિયું ન. રંગબેરંગી પાંખોવાળું એક જીવડું; ફૂદું (૨)
 પતંજલિ પું. (સં.) મહાભાષ્યના લેખક કે યોગદર્શનના
 પ્રવર્તક ઋષિ
 પતાકડું ન. (સં. પત્રક + ડું) કાગળનો નાનો ટુકડો; પત્રિકા
 પતાકા સ્ત્રી. (સં.) નાની ધજા (૨) નાટકમાં આવતી
 આડકથા-અવાંતર પ્રસંગ (૩) સંકેત; પ્રતીક
 પતાકાસ્થાનક ન. (સં.) નાટકના કોઈ પાત્રમાં ચિત્તનગત
 ભાવ કે વિષયનું સમર્થન આગતુંક પાત્રના ભાવથી
 કે તેના શબ્દ વા શબ્દોથી યામ એવો પ્રસંગ
 પતાવટ સ્ત્રી. પતાવવું તે; તોડ લાવવો તે
 પતાવવું સ.કિ. પતવવું; પતે એમ કરવું
 પતાણું ન. ખાંડની પૈતા જેવી એક બનાવટ
 પતિ પું. (સં.) સ્ત્રીનો સ્વામી; કંથ (૨) (સામાન્યતઃ
 સમાસમાં) સ્વામી; માલિક. ઉદા. પૃથ્વીપતિ; ભૂપતિ
 (૨) ઉપરી; અધ્યક્ષ; આગેવાન જેમ કે સેનાપતિ,
 રાષ્ટ્રપતિ [(૪) વર્ણસંકર
 પતિત વિ. (સં.) પડેલું (૨) (લા.) પાપી (૩) નીતિબદ્ધ
 પતિતતા સ્ત્રી. (સં.) પતિત હોવાપણું
 પતિતપાવન વિ. પાપીને પાવન કરનારું [વગેરે નદી)
 પતિતપાવની વિ. (સં.) પતિતાને પવિત્ર કરનારી (ગંગા
 પતિતા સ્ત્રી. (સં.) પતિત એવી સ્ત્રી
 પતિતાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) પતિત હાલત-દશા
 પતિતોદ્ધાર પું. (સં.) પતિતોને પવિત્ર કરી ઊંચે લાવનારું
 કામ; પતિતોદ્ધારણ
 પતિદેવ(તા) પું. (સં.) દેવ સ્વરૂપ ધણી
 પતિનિષ્ઠ વિ. (સં.) પતિપરાયણ
 પતિપરાયણ વિ., સ્ત્રી. પતિને પરાયણ એવી; પતિનિષ્ઠ

પતિયલ]

૪૯૦

[પથ્ય(-ત્ય)રિયો કોલસો

પતિયલ વિ. પતિયું; પતના રોગવાળું
 પતિયાર પું. ('પત' દ્વારા) વિશ્વાસ (૨) આખરૂ
 પતિયું વિ. (સં. પિતિક, પ્રા. પિતિય) પતના રોગવાળું
 પતિવ્રત ન. પતિભક્તિ; શિષ્ય
 પતિવ્રતા વિ. સ્ત્રી. (૨) પતિવ્રત પાળનારી સ્ત્રી; સતી
 પતીકું ન. પૈતૃ; કાતળી [વિશ્વાસ (૩) દંદ શ્રદ્ધા
 પતીજ સ્ત્રી. (સં. પ્રત્યાયપતિ, પ્રા. પતિજજઈ) આખરૂ (૨)
 પતીજવું અ.કિ. પતીજ પડવી; ખાતરી થવી
 પતીરું ન. બકરીનું ધોળું બચ્ચું (૨) વિ. (લા.) ધીંગું; જડું
 પતેની સ્ત્રી. (ઝંઘ) પારસીઓના બેસતા વર્ષનો તહેવાર
 પત્તન ન. (સં.) શહેર; પટ્ટન
 પત્તર સ્ત્રી. ('પતર' પરથી) આખરૂ; ઈજજત; પતીજ
 પત્તર ન. (સં. પત્ર=પાંદડું) પતરાણું; ભાણું (૨) ભિષાપાત્ર
 પત્તર(ઠવરિયું, ઠવેલિયું) ન. પતરવેલિયું
 પતું ન. (સં. પત્રક) પાંદડું (૨) કાગળનું જડું પાન (૩)
 ગંજકાનું પાનું (૪) પોસ્ટકાર્ડ [ખબર
 પત્તો પું. કામઠેકાણું; નામનિશાની (૨) ખાતમી; ભાળ;
 પત્થર જુઓ 'પથ્થર'
 પત્થરપાટી સ્ત્રી. જુઓ 'પથ્થરપાટી'
 પત્થરપેન સ્ત્રી. જુઓ 'પથ્થરપેન'
 પત્થરફોડો પું. જુઓ 'પથ્થરફોડો'
 પત્થરિયું વિ. જુઓ 'પથ્થરિયું'
 પત્થરિયો પું. જુઓ 'પથ્થરિયો'
 પત્થરિયો કોલસો પું. જુઓ 'પથ્થરિયો કોલસો'
 પત્થરવત્તુ વિ., કિ.વિ. પથ્થર જેવું જડ; અચેતન
 પત્તી સ્ત્રી. (સં.) વહુ; ધણિયાણી [વર્તમાનપત્ર
 પત્ર પું. (સં.) ચિઠ્ઠી; કાગળ (૨) ન. પાંદડું (૩) છાપું;
 પત્રક ન. (સં.) ટીપ-પાદીના કાગળોની નોટ; 'રજિસ્ટર'
 પત્રકાર પું. છાપાનો તંત્રી, માલિક કે તેમાં લખવાના
 ધંધાવાળો; 'જર્નલિસ્ટ' (૨) ખબરપત્રી; 'રિપોર્ટર'
 પત્રકારત્વ ન. (સં. પત્રકાર + ત્વ. સં.) પત્રકારનું કામ
 પત્રકારી સ્ત્રી. પત્રકારનું કામ; 'જર્નલિઝમ'
 પત્રદાન ન. પત્ર, ટપાલ વગેરે રાખવાનું પાત્ર કે સાધન
 પત્રપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) પત્ર લખવાની પદ્ધતિ (૨) તે
 નિરૂપતો ગ્રંથ
 પત્રમિત્ર પું. (સં.) પત્રવ્યવહાર દ્વારા થયેલ મિત્ર
 પત્રલેખક પું. (છાપામાં) પત્ર લખનાર; 'કોરસ્પોન્ડન્ટ'
 પત્રલેખા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીઓએ કપાળે દોરેલાં ચિત્ર
 પત્રવ્યવહાર પું. (સં.) કાગળપત્ર લખવા તે (૨) કાગળ-
 પત્રનો વહેવાર કે સંબંધ [પત્રાળી
 પત્રાવલિ, (-લી) સ્ત્રી. (સં.) પાંદડાંઓની હાર (૨)
 પત્રાવળ, (-ળી) સ્ત્રી. (-ળી) ન. પતરાવળ
 પત્રાળી સ્ત્રી. પતરાળી
 પત્રાળું ન. પતરાળું [ખબર-પત્ર

પત્રિકા સ્ત્રી. (સં.) ચિઠ્ઠી; પત્ર (૨) નાનું છાપું કે નાનું
 પત્રી સ્ત્રી. (સં.) ખપોટી (૨) પત્રિકા (૩) વિ. પત્રવાળું
 (સમાસમાં.) ઉદા. ખબરપત્રી (૪) પું. ઝાડ (૫) પક્ષી
 પથ પું. (સં.) રસ્તો; પંથ; માર્ગ [(૨) મહાલ; તાલુકો
 પથક ન. સૈનિકોની કે સ્વયંસેવકોની (અમુકસંખ્યાની) ટુકડી
 પથરણું ન. (સં. પ્રસ્તરણ) પાથરણું (૨) કાણે આવનારને
 બેસવાનું પાથરણું
 પથરાટ પું. ('પાથરવું' ઉપરથી) પથાર; ફેલાવો
 પથરાણ સ્ત્રી. માટી વગેરે પાથરીને કરેલી ઊંચી જમીન
 (૨) ન. પાથરી મૂકેલી વસ્તુઓ કે પથારો
 પથરાવવું સ.કિ. 'પાથરવું'નું પ્રેરક
 પથરાણું અ.કિ. 'પાથરવું'નું કર્મણિ
 પથરાણ, (-ળું) વિ. પથરાવાળું; પથ્થરિયું
 પથરી સ્ત્રી. (સં. પ્રસ્તરિકા, પ્રા. પત્થરિઆ) કાંકરી; નાનો
 પથ્થર (૨) અસ્ત્રા વગેરેની થાર કાઢવાને માટેનો
 નાનો પથ્થર (૩) પેશાબ કે મૂત્રમાર્ગનો એક રોગ
 કે તેમાં થતો પથ્થર જેવો પદાર્થ
 પથરીલું વિ. પથરાવાળું; પથરાણ
 પથરો પું. (સં. પ્રસ્તર, પ્રા. પત્થર) પથ્થર; પાષાણ (૨)
 જડ કે લાગણીહીન માણસ (૩) વિષ્ણુ; આડખીલી
 (૪) કાંઈ નકામું તુચ્છ કે નિરર્થક એવો ભાવ બતાવે.
 ઉદા. તેને શું પથરા આવડે છે !
 પથવારી સ્ત્રી. છાણાં થાપવાની જગ્યા
 પથાર પું. (સં. પ્રસ્તાર, પ્રા. પત્થાર) મોટી પથારી (૨)
 વિસ્તાર; ફેલાવો (૩) ગથેણ ઉપર નાખવાનું
 ગુણિયાનું પલાણ [(૨) મુકામ (૩) માંદગી
 પથારી સ્ત્રી. (સં. પ્રસ્તારિકા, પ્રા. પત્થારિઆ) વિસ્તારો
 પથારીવશ વિ. માંદગીથી ખાટલાવશ; હાલવા-ચાલવા
 અશક્ત [પથાર
 પથારો પું. (સં. પ્રસ્તાર, પ્રા. પત્થાર) ફેલાવો; મુકામ;
 પથિક પું. (સં.) વટેમાર્ગ; મુસાફર; યાત્રિક
 પથિકાશ્રમ પું. (સં.) યાત્રિકોને ઊતરવા-રહેવા માટેનું
 મકાન; 'ગેસ્ટ-હાઉસ'
 પથ્ય(-ત્ય)ર પું. (સં. પ્રસ્તર, પ્રા. પત્થર) પથરો; પાષાણ
 (૨) રસ્તાની લંબાઈ બતાવતો કે સીમા વગેરે
 બતાવતો પથ્થર (૩) (લા.) પથરો; જડ કે
 લાગણીહીન માણસ
 પથ્ય(-ત્ય)રપાટી સ્ત્રી. સ્લેટ; પથ્થરની લખવાની પાટી
 પથ્ય(-ત્ય)રપેન સ્ત્રી. સ્લેટ પર લખવાની પથ્થરની પેન
 પથ્ય(-ત્ય)રફોડો પું. પથ્થર ફોડનાર મજૂર
 પથ્ય(-ત્ય)રિયું વિ. પથ્થરનું બનાવેલું (૨) પથ્થર જેવું
 કઠણ (૩) ન. પથ્થરનું વાસણ
 પથ્ય(-ત્ય)રિયો પું. પથ્થરનો વાડકો
 પથ્ય(-ત્ય)રિયો કોલસો પું. ખનિજ કોલસો

પથ્થ(ન્ય)રવતું

૪૯૧

[પદ્યપ્રભસ્યામી]

પથ્થ(ન્ય)રવતું વિ., કિ.વિ. પથ્થર જેવું જડ; અચેતન
 પથ્થ વિ. (સં.) અનુકૂળ; હિતકર (ર) ન. પથ્થ ખોરાક
 (૩) કરી; પરેજી [ખાનપાન
 પથ્થાપથ્થ વિ., ન. (સં.) લેવા જેવું અને ન લેવા જેવું
 પદ પું. (સં.) પગ; પગલું (ર) ન. દરજ્જે (૩)
 અર્થવાળો શબ્દ (૪) કાવ્યની મૂળ કડી (૫) શ્રેઢીમાંની
 દરેક સંખ્યા; 'ટર્મ' (ગ.) (૫) મૂળ; 'રૂટ' (૬)
 વાક્યમાં વપરાયેલ શબ્દ
 પદક ન. (સં.) ચાંદ (ર) સિક્કો
 પદકાર વિ. (સં.) ગેય દેશી ઢાળમાં કીર્તન-ભજન રચનાર
 પદચિહ્ન ન. (સં.) પગલાનું નિશાન; પગલાંની છાપ
 પદચ્છેદ પું. (સં.) પદનું વ્યાકરણ (ર) વાક્યના દરેક
 પદનો વ્યાકરણની દૃષ્ટિએ પરિચય આપવો તે
 પદચ્યુત વિ. (સં.) પદ પરથી ઉતારી મૂકાયેલું; પદભ્રષ્ટ
 પદટિપ્પણ(-ણી) (સં.) (-ની) સ્ત્રી. લખાણમાં નીચે
 આપેલ નોંધ; 'ફૂટનોટ'
 પદન્યાગ પું. (સં.) હોદ્દો કે દરજ્જે છોડી દેવો તે;
 રાજગાદી છોડી દેવી તે; 'એગ્રિકેશન'
 પદદલિત વિ. (સં.) કચરાયેલું (ર) (લા.) નીચી કક્ષાનું
 ગણાવાને કારણે પરેશાન થયેલું
 પદધારી વિ. (સં.) પદ કે હોદ્દો ધરાવનાર; પદાધિકારી
 પદનામ ન. (સં.) હોદ્દો; દરજ્જા
 પદપરિચય પું. (સં.) પદોની ઓળખ [કરવો તે
 પદપાઠ પું. (સં.) (વેદનાં) પદો છૂટાં પાડીને અન્યથા
 પદભ્રજ વિ. (સં.) ગાઈ શકાય તેવા દેશી બંધોમાં બંધા-
 યેલાં પદોના રૂપનું
 પદબંધ પું. (૦ન) ન. (સં.) પદોમાં સળંગ કાવ્યની રચના
 પદમ ન. એક વિગિષ્ટ ચિહ્ન
 પદમણી સ્ત્રી. પંચિની સ્ત્રી
 પદધાત્રા સ્ત્રી. (સં.) પગપાળો પ્રવાસ
 પદભ્રષ્ટ વિ. પદ પરથી - અધિકારથી દૂર થયેલું કે કરાયેલું
 પદર પું. પાલવ; લુગડાનો છોરો
 પદર પું. અંગત માલિકી (ર) જત; પંડ
 પદરચના સ્ત્રી. (સં.) વ્યાકરણના નામિકી ક્રિયાવાચક તેમ
 જ અન્ય સિદ્ધ શબ્દોના સ્વરૂપ મુજબની પદરચના;
 'સિન્ટેક્સ'
 પદરજ સ્ત્રી. પગની ધૂળ; ચરણરજ
 પદરવ પું. (સં.) પગલાંઓનો અવાજ; પગરવ
 પદરનું વિ. પોતાનું; ગાંઠનું (ધન) [માધુર્ય
 પદલાલિત્ય ન. (સં.) કવિતામાં પદો કે શબ્દોનું લાલિત્ય-
 પદલોપ પું. (સં.) પદનો લોપ; પદની ઉપસ્થિતિનો અભાવ
 પદવિ(-વી) સ્ત્રી. (સં.) દરજ્જા (ર) ઉપાધિ; ઇલકાબ;
 'ડિગ્રી' (૩) હોદ્દો [સિન્ટેક્સ'
 પદવિચાર પું. (સં.) પદરચના (ર) પદનો વિચાર

પદવિ(-વી)દાન-સમારંભ પું. પદવી આપવાની વિધિ;
 તેનો ઉત્સવ; 'કોન્વોકેશન' [કરનાર (ર) હોદ્દેદાર
 પદવિ(-વી)ધર, પદવિ(-વી)ધારી વિ. પદવી ધારણ
 પદવિન્યાસ પું. (સં.) વાક્યમાં ભિન્નભિન્ન પદોની
 રચના; ગોઠવણી
 પદવ્યક્તમ પું. (સં.) વાક્યના સ્વીકૃત પદક્રમમાં ફેરફાર
 હોવો તે [જેર કરેલું
 પદાકાંત વિ. (સં.) પગે ચાલી જઈને સર કરેલું; જીતેલું;
 પદાંતિ(-ત્તી) પું. (સં.) પગપાળો (ર) ધામદળનો સિપાઈ
 પદાધિકાર પું. હોદાની સત્તા
 પદાધિકારી પું. પદધારી; હોદ્દેદાર
 પદારોહણ ન. (સં.) પદ પર આરૂઢ થવું-આવવું તે
 પદાર્થ પું. (સં.) ચીજ; વસ્તુ (ર) શબ્દાર્થ (૩) તત્ત્વ
 પદાર્થપાઠ પું. ત્રત્યક્ષ પદાર્થ દ્વારા બોધ
 પદાર્થ(૦વિજ્ઞાન, ૦શાસ્ત્ર) ન. ભૌતિક પદાર્થના ગુણધર્મની
 મીમાંસાકરતુશ્ચય; ભૌતિકશાસ્ત્ર; 'ફિઝિક્સ' [પ્રવેશ
 પદાર્પણ ન. (સં.) પદવી આપવી તે (ર) પગલું માંડવું તે;
 પદાવલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) પદો-કાવ્યોનો સંગ્રહ
 પદાવનું સ.કિ. 'પાદવું'નું પ્રેરક (ર) દૂસ કાઢવું; પદેડવું
 (૩) જબરદસ્તીથી કઢાવવું-મેળવવું; લઈ લેવું
 પદાવું અ.કિ. 'પાદવું'નું ભાવે ['એક્સેશન'
 પદી ન. (સં.) ગણિતમાં અનેક પદો મળીને બનતી રકમ;
 -પદું ન. (સં. પદ) પદ; કામ (પ્રાય: સમાસમાં). જેમ
 કે, ગોરપદું
 પદ(-દો)ડવું સ.કિ. પદેડવું; ખૂબ ધારી જાય ત્યાં સુધી
 દોડાવવું (ર) (ગમેતેમ બગડે ત્યાં સુધી) 'ખૂબ
 વાપરવું કે કામમાં લેવું ['પ્રમોશન'
 પદોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) પદ કે હોદામાં થતી ઉત્તતિ-બદતી;
 પદ(-ધ્ય)ત સ્ત્રી. પદ્ધતિ; રીત
 પદ(-ધ્ય)તિ સ્ત્રી. (સં.) રીત (ર) કોઈ પણ કામ કરવાની
 વ્યવસ્થિત કે શાસ્ત્રશુદ્ધ રીત અથવા ક્રમ કે તે નિરૂપતો
 ગ્રંથ [બરોબર રીતસર
 પદતિ(૦પુર:સર, ૦પૂર્વક, ૦સર) કિ.વિ. પદ્ધતિ પ્રમાણે;
 પદ ન. (સં.) સરોજ; રાતું કમળ (ર) હાથીની સુંઢને
 કુંભસ્થળ ઉપરની રંગદાર છાંટ (૩) હજાર અબજની
 સંખ્યા (૪) વિષ્ણુનું એક આયુષ (૫) શરીરનાં પદ
 ચક્રોમાંનું એક (૬) આંગળીનાં ટેરવાં કે પગનાં
 તળિયાં ઉપરનું એક સામુદ્રિક ચિહ્ન-આકૃતિ (૭)
 નાગની કેશ ઉપરનું ચિહ્ન (૮) કુબેરના નવ
 નિધિઓમાંનો એક
 પદ્યગર્ભ પું. (સં.) વિષ્ણુ (ર) બ્રહ્મા
 પદ્યજ, (૦જાત, ૦ન્યા) પું. (સં.) બ્રહ્મા
 પદ્યનાભ પું. (સં.) વિષ્ણુ [કરોમાંના છટા
 પદ્યપ્રભસ્યામી પું. (સં.) જૈનોનાં વર્તમાન યોગીસ તીર્થ-

પદ્યયોગો

૪૯૨

/ પદ્યગંબર

પદ્યયોગી પું. (સં.) બ્રહ્મા (૨) બુદ્ધનું એક નામ
 પદ્ય(વિ)ભૂષણ, પદ્યશ્રી પું. (સં.) રાષ્ટ્રપતિ તરફથી
 વિશિષ્ટ વ્યક્તિને અપાતો એક ઉક્તિ
 પદ્યા સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મી; કમળા
 પદ્યાકર પું. (સં.) કમલિની; કમળનું તળાવ
 પદ્યાકાર પું., પદ્યાકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) કમળનો ઘાટ (૨)
 વિ. કમળના આકારનું [બ્રહ્મા
 પદ્યાસન ન. (સં.) યોગનાં ચોરાશી આસનોમાંનું એક (૨)
 પદ્મિની સ્ત્રી. (સં.) કમળનો છોડ (૨) કમળની તલાવડી
 (૩) કામશાસ્ત્રમાં ગણાવેલા ચાર પ્રકારમાંનો ઉત્તમ સ્ત્રી
 પદ્મોદ્ભવ પું. (સં.) બ્રહ્મા
 પદ્ય ન. (સં.) કવિતા (૨) છંદબદ્ધ શબ્દરચના
 પદ્યકાર પું. (સં.) પદ્યનો લેખક; છંદોબદ્ધ રચના કરનાર
 પદ્યબદ્ધ વિ. (સં.) છંદોબદ્ધ; 'વર્ણિકાઈડ'
 પદ્યબંધ પું. પદ્યમાં કરેલી રચના
 પદ્યરચના સ્ત્રી. (સં.) પદ્ય રચવું તે
 પદ્યરીતિ સ્ત્રી. (સં.) પદ્યશૈલી
 પદ્યાત્મક વિ. (સં.) પદ્યમાં રચેલું
 પદ્યસંગ્રહ પું. (સં.) પદ્યમાં રચાયેલ રચનાઓનો સંગ્રહ
 પદ્યાનુવાદ પું. (સં.) પદ્યમાં કે પદ્યનો કરેલો અનુવાદ
 પદ્યાવલિ સ્ત્રી. (સં.) કાવ્યસંગ્રહ
 પદ્યરામણી સ્ત્રી. પદ્યારવું કે પદ્યરાવવું તે (૨) ગુરુ કે
 આચાર્ય વગેરેની પદ્યરામણી કરાવાય ત્યારે તેમને
 અપાતી ભેટ
 પદ્યારવું સ.કિ. ('પદ્યારવું'નું પ્રેરક) માનથી તેડી આણવું
 કે પહોંચાડવું (૨) (ન ખપતી કે ન જોઈતી વસ્તુ)
 બીજાને બજારી દેવી; તેવી રીતે અનિષ્ટ વસ્તુને ટાળવી
 કે દૂર કરવી [આવવું કે જવું (માન કે કટાક્ષમાં)
 પદ્યારવું અ.કિ. (સં.) પાઠો પારપતિ, પ્રા. પાઆધારેઈ)
 પદ્યત સ્ત્રી. જુઓ 'પદ્યત'
 પદ્યતિ સ્ત્રી. જુઓ 'પદ્યતિ'
 પદ્યતિસર કિ.વિ. જુઓ 'પદ્યતિસર' [પણઘટ
 પનઘટ પું. (સં.) પાનીપઘટ, હિં. પનઘટ) પાણીનો ઘાટ;
 પનાઈ સ્ત્રી. હોડી; નાનો મછવો
 પનારો પું. ફરજિયાત સહવાસ કે સંબંધમાં આવવું પડે
 એવી દશા (૨) કોઈની સાથે પાનું પડવું તે
 પનાહ સ્ત્રી. (ફા.) રક્ષણ; સંભાળ
 પનિહા(હા)રી સ્ત્રી. (સં.) પાનીપહારિકા, પ્રા. પાસિઅ-
 હારિઆ) પાણિયારી; પાણી ભરી લાવનારી સ્ત્રી
 પનિશમેન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) દંડ; સજા [ખાદ્ય પદાર્થ-ચીજ
 પનીર ન. (ફા.) દહીંખાથી પાણી કાઢી લઈ બનાવેલો
 પનું ન. કેરી વગેરેનું કરાતું ખટમથું પ્રવાહી - પીણું
 પનો(ફા. પહ્ના)કાપડની પહોળાઈ(૨) (લા.)ગજુ; શક્તિ
 પનોતી સ્ત્રી. શનિની દશા; પડતી દશા

પનોતી સ્ત્રી. ભાગ્યશાળી સ્ત્રી; જેનું એકે છોકરું મરી નથી
 ગયું તેવી સ્ત્રી (૨) વિ. પનોતું
 પનોતું વિ. (સં.) પુણ્યવંત, પ્રા. પુન્નવંત) શુભ; મંગલકારી
 (૨) સુખી; વંશવિસ્તારવાળું (૩) છોકરો વિનાનાને
 વસે વર્ષે થયેલું (સંતાન)
 પનોળી સ્ત્રી., ન. દાળ વાટીને બાફીને બનાવેલ વાનગી
 પન્નગ પું. (સં.) સાપ; સર્પ
 પન્નું ન. લીલા રંગનું એક રત્ન; મરકતમણિ; પાનું
 પપડાટ પું. પડપડાટ; (તુમાખીભેર) પડપડ બોલવું તે
 પપનસ ન. એક ફળ [પંપાળવું તે (૨) આળપંપાળ
 પપલામણ સ્ત્રી. ('પપલાવવું' પરથી) લાડ; વહાલથી
 પપલાવવું સ.કિ. (દે. પોપ્પવ=હાથકેરવે) (દાંતન હોવાથી
 મોંમાં) પપલામણ કરવી; પંપાળવું [આળપંપાળ
 પપળામણ સ્ત્રી. પપલામણ; લાડ; વહાલથી પંપાળવું તે;
 પપળાવવું સ.કિ. પપલાવવું; પંપાળવું [વામાં આવે છે.)
 પપીનું ન. (તો) પું. એક વેલાનું બી (મરકી વખતે હાથે બાંધ-
 પપેટ સ્ત્રી. (ઈ.) કઠપૂતળી
 પપેટ-શો પું. (ઈ.) પૂતળીઓનો ખેલ
 પપેટી સ્ત્રી. પતેતી; પારસી નવું વર્ષ
 પપેયું ન. (સ્પેનિશ તથા પોર્ટુગીઝ. પાપાયા) પર્યાપાનું ફળ
 પપેયો પું. પર્યાપાનું ઝાડ (અમેરિકાથી પોર્ટુગીઝ લોકોએ
 ભારતમાં આપાત કરેલું મનાય છે.)
 પપેયો પું. (દે. પપ્પીઅ, પ્રા. પપ્પીહ) બપેયો; ચાતક
 પપેયો પું. દાઝવાથી થતો શેલ્લો
 પપ્પા પું. બ.વ. પિતા; બાપા
 પખ ન. દારૂનું પીકું (પાટલી)
 પખાસણ ન. (સં.) પદ્માસન, પ્રા. પખાસણ) દેરાસરમાં
 જેન મૂર્તિને બેસાડવાનું કમળના આકારનું આસન
 પખ્લિક વિ. (ઈ.) સાર્વજનિક (૨) સ્ત્રી. જનતા; આમર્ગ
 પખ્લિક કેરિયર ન. (ઈ.) ભાડૂતી વાહન
 પખ્લિક પાર્ક પું. (ઈ.) સાર્વજનિક-જાહેર બગીચો
 પખ્લિક પ્રોસિક્યુટર પું. (ઈ.) સરકાર પક્ષનો વકીલ
 પખ્લિકેશન ન. (ઈ.) પ્રકાશન છપાવી જાહેરમાં મૂકવું તે
 પખ્લિશર વિ. (ઈ.) છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર; પ્રકાશક
 પખ્લિસિટી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રસિદ્ધિ; જાહેરાત [થવું
 પખરવું અ.કિ. મધમધવું; સુવાસ પ્રસારવી; મહેક મહેક
 પખરાટ પું. મહેક; ખુશબો; સુગંધનો ફેલાવો
 પખરાવવું સ.કિ. મધમધાવવું
 પખરાવું અ.કિ. મધમધાવું
 પખરો પું. રોટલા-રોટલીમાં દાઝનો પડતો ભમરો
 પખાડ(વ)વું સ.કિ. 'પાખવું'નું પ્રેરક
 પય ન. (સં.) પાણી (૨) દૂધ
 પયગંબર પું. (ફા.) પેંગંબર; ખાણસ માટે ખુદાનો સંદેશો
 લઈ આવનાર પવિત્ર પુરુષ

પયગંબરી]

૪૯૩

[પરાતંત્રતા

પયગંબરી વિ. પયગંબરને લગતું (૨) પયગંબરે કહેલું
 પયગંબરી સ્ત્રી. પયગંબરનું કામ
 પયગામ પું. (ફા.) પેગામ; સંદેશો (૨) ઈશ્વરી સંદેશો
 પય(-પઃ)પાન ન. (સં.) દૂધ પીવું તે
 પયામ પું. (ફા.) પેગામ (૨) સમાચાર; ખબર
 પયોદ પું. (સં.) વાદળ (૨) વરસાદ (૩) વિ. દૂધાણું
 પયોધર પું. (સં.) સ્નાન (૨) આઉં; બાઉણું (૩) વાદળ
 પયોધિ પું. (સં.) દરિયો; સમુદ્ર
 પર ના. (પ્રા. પરિ = ઉપર) ઉપર
 પર પૂર્વ. (સં. પ્રતિ, પરિ, પ્રા. પરિ) 'પ્રતિ', 'પરિ'
 તરીકેના અર્થનો તદ્દભવ પૂર્વગ. ઉદા. પરબીડિયું;
 પરકમા [(જ) પછીનું; ઉત્તર (પ) શ્રેષ્ઠ; પરમ
 પર વિ. (સં.) પારકું (૨) અન્ય; બીજું (૩) દૂર; અતીત
 પર ન. (ફા.) પીંછું [પ્રદક્ષિણા
 પરકમા સ્ત્રી. (સં. પરિકમા, પ્રા. પરિકમા) પરિકમણા;
 પરકમાવાસી વિ. લાંબી પ્રદક્ષિણા કરવા નીકળેલું
 પરકાષ(-યા)પ્રવેશ પું. (સં.) બીજાના શરીરમાં પેસવું તે
 - એક સિદ્ધિ [‘ઉવાઈડર’
 પરકાર પું. (ફા.) વર્તુલ દોરવાનો; ‘કંપાસ’ (૨)
 પરકીય વિ. (સં.) બીજાનું; પારકું (૨) અજ્ઞપું
 પરકીયા વિ. સ્ત્રી. પારકાની પરણેતર સ્ત્રી (૨) એક
 પ્રકારની નાયિકા [ઓળખ; પિછાણ
 પરખ સ્ત્રી. (સં. પરીક્ષા, પ્રા. પરિકમા) પરીક્ષા (૨)
 પરખવું સ.કિ. (સં. પરીક્ષતે, પ્રા. પરિકમઈ) પારખવું;
 પરીક્ષા કરવી (૨) ઓળખવું; પરખી કાઢવું; પિછાણવું
 પરખુંદું વિ. પરીક્ષા કરનારું; પરીક્ષક; પારખનારું [આવડત
 પરખામણી સ્ત્રી. પારખવાનું મહેનતાણું (૨) પારખવાની
 પરખાવવું સ.કિ. ‘પરખવું’, ‘પારખવું’નું પ્રેરક (૨)
 આપવું (૩) ભાળવવું (૪) સમજણ પાડવી; સમજ
 પડે એમ કરવું (૫) અરુચિથી આપવું
 પરખાવું અ.કિ. ઓળખાવું; ‘પરખવું’, ‘પારખવું’નું કર્મણિ
 (૨) યોગ્ય વર તરીકે ગણાવું-ઝાપાવું
 પરગજુ વિ. પરોપકારી; પારકાનું ભણું કરનારું; પરમાર્થી
 પરગણું ન. (ફા. પર્ગનહ) તાલુકો; મહાલ
 પરગલ વિ. પ્રગલ્ભ; સિંમતવાન
 પરગામ ન. (સં. પરગામ) પોતાના સિવાયનું બીજું ગામ
 પરગામી વિ. બીજા ગામનો રહેવાસી (૨) નવું માણસ;
 ત્રાહિત માણસ
 પરગામી વિ. (સં.) પરગમન કરનારું; વ્યભિચારી [આફત
 પરચક ન. (સં.) શત્રુસેના (૨) શત્રુ તરફથી આવનારી
 પરચર્ચા સ્ત્રી. પારકા વિશેની કૂંચલી [છુટક; પ્રકીર્ણ
 પરચૂટ(-ર)ણ વિ. જુદું જુદું; કુટકણ (૨) ન. ખુરદો (૩)
 પરચૂટ(-ર)ણિયું વિ. પરચૂરણ (૨) ખાસ મહત્ત્વનું નહિ
 - ફાલતું

પરચો પું. (સં. પરિચય ઉપરથી) પ્રતાપ; ચમત્કાર (૨)
 (લા.) કરામત
 પરછંડ વિ. (સં. પ્રચંડ) કદાવર; કષ્ટપુષ્ટ
 પરછંદો પું. પડધો; પડછંદો; પ્રતિધ્વનિ
 પરજ સ્ત્રી. (સં. પ્રજા ઉપરથી) પ્રજા (૨) દક્ષિણ
 ગુજરાતની આદિમ જાતિ (સાનીપરજ; કાળીપરજ)
 પરજ સ્ત્રી. તલવારની મૂઠ આગળનો ટોપલી જેવો ભાગ
 (૨) ઢાલની મૂઠ-પકડ
 પરજ સ્ત્રી. એક રાગ; પરજિયો [‘સ્વજન’થી ઊલટું તે
 પરજન પું. (સં.) પારકું - સંબંધી નહિ એવું માણસ;
 પરજણવું અ.કિ. (સં. પ્રજવણું) ચેતવું; બળવું; સળગવું
 પરજણવું સ.કિ. ‘પરજણવું’નું પ્રેરક; સળગાવવું; બાળવું;
 પ્રજાળવું [વખતે ગાવાનું ગીત
 પરજિયો પું. રાજિયો; મરસિયો; મરેલાને ઉદેશી કૂટતી
 પરજીવી વિ. બીજાને ભોગે, તેને આધારે રહીને જીવનાર;
 પરાવલંબી; ‘પેરેસાઈટ’
 પરઠ, (ઠણ) સ્ત્રી. (પરઠવું ઉપરથી) વર કે કન્યાની
 પહેરામણી તરીકે ઠરાવેલી રકમ (૨) કબૂલાત; કરાર
 પરઠવું સ.કિ. (સં. પરિષ્ઠાપયતિ, પ્રા. પરિટ્ઠવઈવું) લાધવ
 સ્થાપન કરવું; નક્કી કરવું; ઠરાવવું; કરાર કરવો (૨)
 ઝાલવું; પકડવું (૩) વિદાય થવું (૪) જાણવું
 પરડ સ્ત્રી. માથાફોડ (૨) લપ; પીડા
 પરડકું(-કું) ન. (દિ. પરડ) સાધેલિયું; સાપનું અચ્ચું; કણો
 પરડવું અ.કિ. ટપકવું; ઝરવું
 પરડો(-ડિયો) પું. બાવળની શિંગ [અભરખો
 પરણ ન. પરણવું તે; લગ્ન (૨) પરણવાનો ઉત્સાહ -
 પરણત ન. પરણવું તે; લગ્ન. ઉદા. ચોખું પરણત (૨)
 વિ. પરણિયત
 પરણમવું સ.કિ. પ્રણામવું; નમન કરવું
 પરણવું સ.કિ. (સં. પરિણયતિ, પ્રા. પરિણઈ) લગ્ન કરવું
 (૨) અતૂટ સંબંધ આપવો
 પરણાવું ન. શકોડું; ચપણિયું (૨) માટીનું કોડિયું
 પરણાવવું સ.કિ. ‘પરણવું’નું પ્રેરક (૨) દૂધમાં પાણી
 ભેળવવું (૩) ગળે વળગાડવું; ગળે ધાલવું; બઝાડવું
 પરણિયાત વિ. પરણેલું (૨) સ્ત્રી. પરણેતર; પત્ની
 પરણેત, (ઠર) ન. પરણવું તે; લગ્ન (૨) સ્ત્રી. પત્ની
 પરણીયું ન. પરણાવું; માટીનું કોડિયું
 પરણ્યો પું. પરણનારો; પછી, કંથ; પતિ
 પરત કિ.વિ. (સં. પરાવૃત, પ્રા. પરાઅત) પાછું
 પરત સ્ત્રી. રજ; ઝીણી ભૂકી (૨) ભસ્મ
 પરત ટીકિટ સ્ત્રી. જવા-આવવાની ટિકિટ; ‘રિટર્ન-ટિકિટ’
 પરતત્ત્વ ન. (સં.) પરમ કે શ્રેષ્ઠ તત્ત્વ (૨) બીજું-પરાય તત્ત્વ
 પરતંત્ર વિ. (સં.) પરવશ; પરાધીન; તાબેદાર
 પરતંત્રતા સ્ત્રી. પરાધીનતા; તાબેદારી

પરતી]

૪૯૪

[પરમપુરુષ

પરતી સ્ત્રી. દેશમ કે સૂતરની આંટીઓ ઉતારવાની ફાળકી
 (૨) ગરેડી; ફીરકી
 પરતો પું. (કા. પર્તવ) પરચો; ચમત્કાર
 પરત્ર કિ.વિ. (સં.) પરલોકમાં (૨) બીજે સ્થળે; બીજે
 પરત્વ ન. (સં.) પર-અતીત હોયું તે (૨) શ્રેષ્ઠત્વ (૩)
 ના. પરત્વે
 પરત્વે ના. સંબંધમાં; બાબતમાં; વિશે
 પરથાર પું. (સં. પ્રતિસ્તાર, પ્રા. પડિથાર) પડથાર;
 પગથાર; છોબંધ ભોંયતળિયું
 પરદાદો પું. દાદાના બાપ; પ્રપિતામહ
 પરદાર, (-રા) સ્ત્રી. (સં.) પારકાની સ્ત્રી
 પરદાર-(-રા)ગમન ન. વ્યભિચાર
 પર-(-ડ)દી સ્ત્રી. નાનો પડદો (૨) પથ્થર કે ઈંટો કે
 પાટિયાં ઓટેની નાની સાંકડી દીવાલ
 પરદુઃખ ન. (સં.) પારકાનું દુઃખ
 પરદુઃખભંજન-(-ક) વિ. બીજાનું દુઃખ દૂર કરનાર
 પરદેશ પું. (સં.) પારકો દેશ; દેશાંતર; વિદેશ
 પરદેશી વિ. પારકા દેશનું; વિદેશી [દોલ
 પરદો પું. (કા.) પડદો (૨) ભુરખો; ઓઝલ (૩) કાનનો
 પરધન ન. (સં.) પારકું ધન [સ્વધર્મ નહિ તે; વિધર્મ
 પરધર્મ પું. (સં.) બીજાનો ધર્મ (૨) બીજો - જુદો ધર્મ;
 પરધર્મી વિ. જુદો ધર્મ પાળનારું; ભિન્નધર્મી; વિધર્મી
 પરધાન વિ. વિવાહ પહેલાં વરને શ્રીફળ, લગ્નપત્ની અને
 પીતાંબર આપવાનો વિધિ
 પરધામ ન. (સં.) પરમધામ (૨) પરલોક; સ્વર્ગ કે વૈકુંઠ
 પરનાત, (-નીકું) વિ. બીજા નાતનું
 પરનાર, (-રી) સ્ત્રી. બીજાની સ્ત્રી; પરસ્ત્રી
 પરનાળ સ્ત્રી. (-ળું) ન. (સં. પ્રનાદી, પ્રા. પ્રજાલી) નેવાંનું
 પાણી ઝિલાઈને બાજુએ જવા માટે રખાતી થાતું કે
 લાકડાની-નીક (૨) ઘંટીનો ખીલ્યો રાખવાની ભૂંગળી
 પરપીડન ન. (સં.) બીજાને દુઃખ દેવું તે
 પરપીડનવૃત્તિ સ્ત્રી. બીજાને દુઃખ આપી આનંદ હૂંટવાની
 મનોવૃત્તિ; જાતીય મનોવિકૃતિ
 પરપુરુષ પું. (સં.) પતિ સિવાયનો બીજો પુરુષ
 પરપેઠ સ્ત્રી. પેઠ (હૂંદી) ગુમ થવાથી ફરી લખેલ તે) ગુમ
 થવાથી ફરીથી (ત્રીજા વાર) લખાયેલી હૂંદી
 પરપોટિયું વિ. પરપોટા જેવું; સજાભંગુર
 પરપોટી સ્ત્રી. નાનો પરપોટો
 પરપોટો પું. (પર = ઉપર + ટે. પોટ-પેટ. પાણીની સપાટી
 ઉપર જે પોટા જેવા ગોળાકાર હોય તે) હવાથી પ્રવાહીમાં
 થતો ફુલ્લો - બુદ્ધુલ (૨) થોડા વખતમાં ફૂટીતૂટી નાશ
 પામી જાય તે; સજાભંગુર (૩) ભરમ; ભ્રમ
 પરપ્રકાશિત (સં.) વિ. બીજાના પ્રકાશથી પ્રકાશનારું
 પરપ્રધુમ ન. (ઈ.) સુવાસ; ખુશબો; અત્તર

પરકોમંન્સ પું. (ઈ.) ભજવણી; જાહેર પ્રદર્શન
 પરબ સ્ત્રી. (સં. પ્રપા, પ્રા. પ્રવ, પવા) રસ્તામાં મુસાફરને
 પાણી પાવાની ધર્મદા જગા
 પરબ ન. તહેવારનો દિવસ; તહેવાર
 પરબડી સ્ત્રી. પંખીઓને દાણા નાણાવા (એક થાભલા પર)
 કરેલી સાર્વજનિક બાંધણી
 પરબાણ ન. સક બાંધવાનું આડું લાકડું
 પરબાડું કિ.વિ. બારોબાર
 પરબિયો પું. પરબ ઉપર બેસી પાણી પાનારો; પરબવાળો
 પરબીડિયું ન. (પર = ઉપર + બીડિયું = બીડિયું-બીડારૂપ)
 (કાગળ બીડવાની) કાગળની કોથળી લખોટો;
 'એન્ડલપ'; 'કવર'
 પરબીડો પું. મોટું પરબીડિયું; લખોટો
 પરબ્રહ્મ ન. (સં.) અનાદિ અનંત તરીકે કહેવામાં આવતું
 સૃષ્ટિના આદિ કારણરૂપ પરતત્ત્વ; પરમાત્મા
 પરભલી વિ. (સં. પરભસિન્) બીજાનું ભક્ષણ કરનારું;
 પારકાનું ખાનારું
 પરભવ પું. (સં.) બીજો અવતાર; પરજન્મ
 પરભવવું અ.કિ. વિજયી થવું; કાવવું [પજવવું
 પરભવવું સ.કિ. પરાભવ કરવો (૨) દુખ આપવું;
 પરભા-(-વા) સ્ત્રી. દરકાર (૨) ગરજ
 પરભાતિયું ન. પ્રભાતિયું; પ્રભાતે ગવાતું પદ [બહારનું
 પરભારું, (-યું) કિ.વિ. પરભારું; બારોબાર (૨) વિ.
 પરભાર્યા સ્ત્રી. બીજાની પત્ની; પરસ્ત્રી
 પરભાયા સ્ત્રી. (સં.) બીજા - બીજાની - પારકાની ભાષા
 પરભૂત પું. (સં.) કોયલનો નર; કોકિલ
 પરભૂતા, (-તિકા) સ્ત્રી. (સં. પરભૂતા. સંસ્કૃતમાં નવો
 શબ્દ 'ઈકા' પ્રત્યયથી) કાંચલ
 પરભોગ પું. (સં.) પર-બીજાનો ભોગ લેવો-હણવું તે [છે.
 પરભોગી વિ. બીજા વડે ભોગવાતું. ઉદા. 'યંયો પરભોગી
 પરમ વિ. (સં.) ઉત્તમ [કે, પરમ દહાડે
 પરમ વિ. ગઈ કાલ પહેલાંનું કે આવતી કાલ પછીનું (જેમ
 પરમગતિ સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તમ ગતિ; મોક્ષ
 પરમજ્ઞાન ન. (સં.) ઉચ્ચ કોટિનું બ્રહ્મજ્ઞાન
 પરમત પું. (સં.) બીજાનો કે બીજો-જુદો મત-અભિપ્રાય
 પરમતત્ત્વ ન. અંતિમ-શાશ્વત તત્ત્વ; બ્રહ્મ
 પરમતસહિષ્ણુતા સ્ત્રી. પારકાના મતને સહન કરવાની
 વૃત્તિ-ઉદારતા; સમભાવવૃત્તિ
 પરમતા સ્ત્રી., (-તત્ત્વ) ન. (સં.) પરમપણું; સર્વોચ્ચતા
 પરમ(ઠદહાડો, ઠદિવસ) પું. ગઈ કાલ પહેલાંનો કે
 આવતી કાલ પછીનો દિવસ
 પરમધામ ન. ઉત્તમલોક; મોક્ષ
 પરમપદ ન. (સં.) મોક્ષ; મુક્તિ
 પરમપુરુષ પું. (સં.) પરમાત્મા (૨) પવિત્ર પુરુષ

પરમશાસ્ત્ર]

૪૯૫

[પરસેવો

પરમશાસ્ત્ર ન. (સં.) મોક્ષપ્રાપ્તિનું શાસ્ત્ર
 પરમહંસ પું. (સં.) સંન્યાસીઓના ચાર પ્રકારમાંનો સૌથી
 શ્રેષ્ઠ પ્રકાર (કુટીચક, બહુદક, હંસ અને પરમહંસ)
 પરમાટી સ્ત્રી. (પર + માટી) માંસ
 પરમાણ ન. સદ્ બાંધવાનું આડું લાકડું; પરબાણ | નક્કી
 પરમાણવિ. (સં. પ્રમાણ) સાર્થક; પ્રમાણ (ર) કિ. વિ. નિશ્ચે;
 પરમાણવું સ. કિ. (સં. પ્રમાણ, પ્રા. પરમાણ ઉપરથી
 નામપાતું) પ્રમાણભૂત-સાચું માનવું (ર) જાણવું
 પરમાણુ પું., ન. (સં. પરમ + અણુ) પદાર્થનું સૂક્ષ્મમાં
 સૂક્ષ્મ એક સ્વરૂપ કે અંશ; 'એટમ'
 પરમાણુવાદ પું. પરમાણુથી જગતની ઉત્પત્તિ થઈ છે તેવો
 ન્યાયવૈશેષિકનો સિદ્ધાંત [માપ
 પરમાણું ન. (સં. પરિમાણ, પ્રા. પરિમાણ) પરિમાણ;
 પરમાણું ન. (સં. પ્રમાણ) પુરાવો; દાખલો
 પરમાત્મતત્ત્વ ન. (સં.) પરમતત્ત્વ; પરબ્રહ્મ
 પરમાત્મા પું. (સં.) પરમ આત્મા; પરમેશ્વર
 પરમાનંદ પું. (સં.) પરમ-શ્રેષ્ઠ આનંદ (ર) પરબ્રહ્મ
 પરમારથ પું. પરમાર્થ; પરોપકાર
 પરમારથી વિ. પરમાર્થી; પરગજુ; પરમાર્થ કરનારું
 પરમાર્થ પું. (સં.) ઉત્તમ પુરુષાર્થ-મોક્ષ (ર) પરમતત્ત્વ
 (૩) પરોપકાર
 પરમાર્થક વિ. (સં.) પરમાર્થવાળું; પરમાર્થી
 પરમાર્થન કિ. વિ. (સં.) આધ્યાત્મિક દષ્ટિ
 પરમાર્થબુદ્ધિ સ્ત્રી. પરમાર્થ સાધવાની બુદ્ધિ-સમજ
 પરમાર્થી વિ. (સં. પરમાર્થિનું) પરોપકારી; પરગજુ
 પરમાવધિ સ્ત્રી., પું. (સં.) પરાક્રાહા; પરિસીમા
 પરમિટ સ્ત્રી. (ઈ.) રજા કે પરવાનગી કે તે દેતી (સરકારી)
 ચિઠ્ઠી; પરવાનો (ર) પરવાનગીપત્ર
 પરમિશન સ્ત્રી. (ઈ.) મંજૂરી; પરવાનગી
 પરમેનન્ટ વિ. (ઈ.) કાયમી; કાયમનું
 પરમો-(મિયો) પું. (સં. પ્રમેહ, પ્રા. પ્રમેહ) પેશાબ વાટે
 બગડેલું વીર્ય ઝર્પા કરવાનો એક રોગ 'ગોનોરિયા'
 પરમોન્નેટ ઓફ પોટાશ(-સ) પું. (ઈ.) પાણી સ્વચ્છ
 કરવા વપરાતી લાલ દવા-રસાયણ
 પરમેશ, (-શ્વર) પું. (સં.) પરમાત્મા (ર) શિવ (૩)
 ચક્રવતી રાજાનો એક ઈલકાબ
 પરમેશ્વરી સ્ત્રી. (સં. પરમેશ્વરિનું) ઈશ્વરી; દુર્ગા
 પરમેષી પું. (સં. પરમેષ્ટિનું) બ્રહ્મા (ર) વિષ્ણુ (૩) શિવ
 (૪) તીર્થંકર-જૈન-આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-સાપુ (એ પાંચે)
 (જૈન)
 પરમોત્કર્ષ પું. (સં.) મોટામાં મોટો અભ્યુદય-ઉન્નતિ
 પરમોત્કર્ષની સ્ત્રી. (સં.) પરમોત્કર્ષની સ્થિતિ
 પરરાજ્ય ન. (સં.) બીજું રાજ્ય (ર) વિદેશીનો અમલ
 પરલક્ષી વિ. (સં. પરલક્ષિનું) બીજાને લક્ષ કરતું;

'ઓબ્જેક્ટિવ' (ર) બ્રહ્મનિષ્ઠ
 પરલોક પું. (સં.) મૃત્યુ પછીનો સ્વર્ગ વગેરે બીજો લોક
 પરલોક (ગમન) ન. (ગ્રાપ્તિ, ગ્રાપ્ત્રા) સ્ત્રી. મૃત્યુ
 પરલોકવાસ પું. (સં.) મૃત્યુ; સ્વર્ગવાસ
 પરલોકવાસી વિ. (સં. પરલોકવાસિનું) મરણ પામેલું;
 મરદુમ; સ્વર્ગસ્થ [પાલવવું; પોસાવું
 પરવડવું અ. કિ. (સં. પરિપત્તિ, પ્રા. પરિવડઈ)
 પરવડી સ્ત્રી. (સં. પ્રવાનું પરવ + ડી) પરબડી
 પરવરદિગાર પું. (ફા.) પાલનદાર (ર) પરમેશ્વર
 પરવરવું અ. કિ. (સં. પરિવ્રજતિ, પ્રા. પરિવ્રવઈ) જવું
 પરવરશ(-શી), પરવરિશ સ્ત્રી. પાલનપોષણ (ર)
 સેવાચારી; પરોણાગત [પછીના સમયનું
 પરવર્તી વિ. (સં.) પછીના ભાગમાં કે સામે રહેનારું (ર)
 પરવશ વિ. (સં.) પરાધીન
 પરવળ ન. એક પ્રકારના વેલાનું શાકમાં વપરાતું ફળ
 પરવા સ્ત્રી. (ફા.) દરકાર (ર) ગરજ
 પરવાડ સ્ત્રી. (સં. પરિપાટિ, પ્રા. પરિવાડિ) ગામના
 છેવડાનો ભાગ (ર) ગામને ફરતે કરેલી કાંટા કે
 ધોરની વાડ
 પરવાનગી સ્ત્રી. (ફા.) રજા (ર) મંજૂરી; સંમતિ
 પરવાના પું. પતંગિયું; ફૂંડું
 પરવાનાદાર પું. પરવાનાવાળો; 'લાઈસન્સી'
 પરવાનો પું. (ફા.) રજાનો લેખી હુકમ; સનદ 'લાઈસન્સ'
 (ર) પતંગિયું (૩) ફૂંડું
 પરવાર પું., સ્ત્રી. નવરાશ; કુરસદ
 પરવારવું અ. કિ. (સં. પરિવ્રજતિ, પ્રા. પરિવ્રવઈ) કામ
 આટોપી નવડું થવું; કુરસદ મળવી (ર) ગુમાવવું;
 ખોલું [દરિયાઈ જીવડાંએ બનાવેલું કોટલું-પર
 પરવાળું ન. (સં. પ્રવાલ, પ્રા. પ્રવાલિઅ) પ્રવાલ;
 પરવીન સ્ત્રી. (ફા.) ગુચ્છ; સમૂહ
 પરવેજ વિ., પું. પ્રતિષ્ઠિત; સન્માનિત (વ્યક્તિ)
 પરશુ સ્ત્રી. (સં.) કુલાડી; ફરશી (ર) પું. કુલાડો
 પરશુરામ પું. (સં.) વિષ્ણુનો છઠ્ઠો અવતાર
 પરસાદ પું. પ્રસાદ
 પરસાદિયું વિ. પ્રસાદ ખાવાનો ગમતો હોય તેવું (ર)
 પ્રસાદ ખાવા પૂરતી જ દેવ ઉપર જેની આસ્થા હોય
 એવું (૩) ન. પ્રસાદીના રૂપમાં મળેલ ઉપરજો
 પરસાદી સ્ત્રી. પ્રસાદી; પ્રસાદ
 પરસાલ સ્ત્રી. આવતું વર્ષ
 પરસાળ સ્ત્રી. પડસાળ; ઘરનો આગલો ખંડ
 પરસુખ ન. (સં.) બીજાનું-સામાનું સુખ
 પરસેવા સ્ત્રી. (સં.) બીજાની સેવા (ર) તાબેદારી
 પરસેવો પું. (સં. પ્રસેવ, પ્રા. પ્રસેવ-પરસેઅ) ચામડીનાં
 છિદ્રોમાંથી નીકળતું પ્રવાહી (ર) મહેનત; મજૂરી

-પરસ્ત/

૪૯૬

/પરાભક્તિ

પરસ્ત વિ. (કા.) (સમાસમાં) પૂજક; ભક્ત. ઉદા. ખુદાપરસ્ત
 પરસ્તાર પું. (સં.) સેવક; ગુલામ (૨) માંદાની ચાકરી
 કરનાર [પળશી; ખુશામત
 પરસ્તી સ્ત્રી. (કા.) પૂજ; ભક્તિ (૨) પ્રશંસા (૩)
 પરસ્ત્રી સ્ત્રી. (સં.) બીજાની સ્ત્રી (૨) બીજી કોઈ સ્ત્રી
 પરસ્પર ક્રિ.વિ. (સં.) એકબીજાને; અરસપરસ
 પરસ્પરતંત્ર; પરસ્પરવશ વિ. (સં.) અન્યોન્ય આધારવાળું;
 'ઈંટર રિપેન્ડન્ટ' [વિરોધવાળું; એકમેકથી ઊલટું
 પરસ્પરવિરોધી વિ. (સં.) પરસ્પરવિરોધિનું પરસ્પર
 પરસ્પર સહાય સ્ત્રી. (સં.) આપસમાં કે માંહોમાંહે મદદ
 કરવી તે [અંતરબેસતું
 પરસ્પરાનુકૂળ-બી વિ. (સં.) પરસ્પર અનુકૂળ-કાવતું કે
 પરસ્પરાવલંબન ન. (સં.) પરસ્પર અવલંબન કે આધાર
 હોવો તે
 પરસ્પરાવલંબી વિ. પરસ્પર આધાર રાખતું
 પરસ્પરાશ્રિત વિ. (સં.) પરસ્પર આશરો રાખતું
 પરસ્પરાશ્રિતત્વ ન. (સં.) પરસ્પર આશ્રિત હોવાપણું
 પરસ્પર્શી વિ. (સં.) બીજાને લાગુ પડતું; પરલક્ષી (૨)
 બીજાને અસર કરે તેવું [એ પ્રકારમાંનો એક
 પરસ્પૃષ્ઠ ન. (સં.) સંસ્કૃતમાં ધાતુઓનાં રૂપો કરવાના
 પરસ્પરરૂપજન્ય ન. (સં.) પરલક્ષી; 'ઓબ્જેક્ટિવ' (૨)
 બ્રહ્મનિષ્ઠ [કરતું તે, લઈ લેવું તે
 પરસ્પરપહરણ ન. (સં.) પારકાની માલમિકલતનું અપહરણ
 પરહદ સ્ત્રી. પારકી હદ-સીમા (૨) પરરાજ્યની સીમા
 પરહરવું સ.ક્રિ. પરિહરવું; તજવું
 પરહિત ન. (સં.) પારકાનું-બીજાનું ભવું; પરોપકાર
 પરહેજ વિ. (કા.) બંધનમાં પડેલું; કેદી (૨) કરી-પરહેજ
 પાળનારું (૩) સ્ત્રી. કરી; પરહેજ (૪) સંયમ; નઠારાં
 કામોથી દૂર રહેવું તે
 પરહેજગાર વિ. નઠારાં કામોથી બચનાર; સંયમી
 પરહેજ સ્ત્રી. કેદ (૨) કરી; ચરી; માંદગીને કારણે
 ખાવાપીવામાં પાળવાનો સંયમ
 પરંતુ સંધો. (સં.) પણ; કિંતુ
 પરંદું ન. (કા. પરંદહ) પરિંદું; પક્ષી; ખગ
 પરંપરા સ્ત્રી. (સં.) હાર; શ્રેણી (૨) ઘણા કાળથી ચાલતો
 આવેલો રિવાજ (૩) વંશવેલો
 પરંપરાગત, પરંપરિત, પરંપરીણ વિ. (સં.) પરંપરાથી
 ચાલતું આવેલું; કમાનુસારી
 પરંપરાવાદ પું. રૂઢિવાદ
 પરા ઉપ. (સં.) નામ કે કિયાને લાગતાં (૧) પાછું; ઊલટું
 (જેમ કે, પરાગતિ; પરાજય) (૨) અતિશય, ખૂબ,
 છેવટનું (જેમ કે પરાક્રમ) અર્થો આવે છે.
 પરા સ્ત્રી. બ્રહ્મવિદ્યા; વેદવાણી [ક્રોશ
 પરાઈ સ્ત્રી. (દિ. પારાઈ) ખાંડણીનો દસ્તો (૨) નરાજ;

પરાઈ વિ. પારકી; બીજાની
 પરાકાષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) છેવટની હદ-સીમા
 પરાકોટિ, (-ટી) સ્ત્રી. (સં.) છેલ્લી હદ
 પરાકુસેતન ન. (સં.) પરાસે રહેલું ચેતન (૨) બ્રહ્મ
 પરાક્રમ ન. (સં.) બહાદુરી; શૂરાતન (૨) (વ્યંગમાં)
 અવિચારી કે ખોટા સાહસનું કામ
 પરાક્રમી વિ. પરાક્રમ કરનારું; બહાદુર; શૂરું
 પરાગ પું. (સં.) ફૂલમાંની રજ [‘એન્થર’
 પરાગક્રોશ, (-ષ) પું. પુંકેસરની ટોચની પરાગની થેલી;
 પરાગતિ સ્ત્રી. (સં.) પાછા જવું તે; પીછેહઠ
 પરાગતિ સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તમગતિ; મોક્ષ; નિર્વાણ
 પરાગતિક વિ. પાછી ગતિ કરનારું; પ્રાગતિક નહિ એવું
 (૨) પ્રતિરોધક; ‘રિએક્શનરી’
 પરાગનયન ન. (સં.) પરાગરજ લઈ જવાની ક્રિયા
 પરાગમય વિ. (સં.) પરાગોથી ભરપૂર
 પરાગરજ ન. સ્ત્રી. પરાગનો તે તે કષ્ટ; પુષ્પરજ
 પરાગવંતુ વિ. પરાગવાળું; પરાગમય
 પરાશ્રમુખ વિ. (સં.) બહારની બાજુ નજર હોય તેવું (૨)
 વિમુખ; બેદરકાર (૩) અવળચંડું
 પરાજ સ્ત્રી. ઊભા કાનાની મોટી ઘાળી; પરાશ
 પરાજય પું. (સં.) શિક્ષા; હાર; પરાભવ
 પરાજિત વિ. (સં.) હારેલું; જિતારી ગયેલું કે હરાવેલું
 પરાણ પું. પ્રાણ; જીવ (૨) (લા.) શક્તિ; જોર [લાકડી
 પરાણી સ્ત્રી. નાનો પરોણો; પરોણી; આરવાળી નાની
 પરાણે ક્રિ.વિ. (સં.) પ્રાણી; પ્રા. પ્રાણિહ - પાણી
 બળાત્કારે (૨) મહામહેનતે; માંદમાંદ; બળજબરીથી
 પરાણો પું. (સં.) પ્રાજન, પ્રા. પાઅણ આરવાળી લાંબી
 લાકડી; પરોણો [પિતૃગની મોટી કડાઈ
 પરાત સ્ત્રી. પરાજ; ઊભા કાનાની મોટી ઘાળી (૨)
 પરાત (-શ) સ્ત્રી. છાશ ઉપરનું પાણી; પરાશ
 પરાત્પર વિ. (સં.) પરથી પણ પર; સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થાન (૨)
 ન. પરબુદ્ધ; પરમેશ્વર
 પરાત્મા પું. (સં.) પરમાત્મા; પરમેશ્વર; પરબ્રહ્મ
 પરાત્મૈક્ય ન. (સં.) પરમાત્મામાં લીનતા; એકરૂપતા
 પરાધીન વિ. (સં.) પરતંત્ર; પરવશ
 પરાધીનતા સ્ત્રી. (સં.) પરતંત્રતા; પરવશતા
 પરાનવલ સ્ત્રી. અધિનવલ
 પરાનુભવ પું. (સં.) સ્વાનુભવ નહિ-બીજાનો અનુભવ
 પરાનુભૂતિ સ્ત્રી. (ઈ.) પારકાની-બીજાની અનુભૂતિ
 પરાન્ન ન. (સં.) પારકું અન્ન; બીજાની માલિકીનું અન્ન
 પરાન્નજીવી વિ. પરાન્નથી જીવનારું; પરોપજીવી
 પરાપૂર્વ પું. બહુ જૂનો સમય
 પરાપ્રકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તમ પ્રકૃતિ; જીવ
 પરાભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) પરમ-ઉત્તમ પ્રકારની અનન્ય ભક્તિ

પરાભવ/

૪૯૭

/ પરિણમવું

પરાભવ પું. (સં.) પરાજય; હાર; શિક્ષા
પરાભૂત વિ. (સં.) હારેલું; પરાજિત [(૩) સલાહ; સૂચના
પરામર્શ પું. (સં.) વિચારવિમર્શ; વિચારણા (૨) અનુમાન
પરામર્શક પું. (સં.) પરામર્શ કરનાર-દેનાર; સલાહકાર
પરામર્શન ન. (સં.) પરામર્શની ક્રિયા (૨) સલાહસૂચન
પરામૃષ્ટ વિ. (સં.) સ્પર્શ કરાયેલું; સાફ કરેલું (૨)
સુવિચારિત

પરાયણ વિ. (સં.) એકાગ્ર; હીન (પ્રાય: સમાસમાં)
પરાયતન ન. (સં.) પારકું ઘર (૨) પરમપદ: મુક્તિ
પરાયું વિ. (સં.) પરાગત-પરાયત, પ્રા. પરાયાત) પારકું
પસાર કિ.વિ. (સં.) પસારિ, પ્રા. પસારિ) ગયે કે આવતે
ત્રીજે વર્ષે

પસારું પું. પથ્થર; ખડક [પરોપકાર; સ્વાર્થી ઊલટું
પસાર્થ વિ. (સં.) બીજાને માટે હોય તેવું (૨) પું.
પસાર્થક વિ. (સં.) પારકાના લાભ માટેનું કે તે સંબંધી
પસાર્થાનુમાન, પસાર્થાનુભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) ખોતે અનુમાન
ક્યાં પછી બીજાને સમજાવવા અમુક રીતે વાક્યો રચી
ફરી બનાવેલું અનુમાન (ન્યા.)

પસાર્થે કિ.વિ. (સં.) પસાર્થ-પરોપકાર માટે; બીજાને માટે
પસાર્થ વિ. (સં.) સંખ્યાવાચનમાં છેલ્લી સંખ્યા (એકડા
ઉપર સત્તર મીડાંવાળો અંક) [પચ્છમ્યો
પસાર્ત પું. (સં.) વિનિમય; બદલો (૨) પસાર્તન (૩)
પસાર્તક વિ. (સં.) પસાર્તન કરે એવું; 'રિફ્લેક્ટર'
પસાર્તનન. પાછું ફરવું તે (૨) પાછું ફેંકવું તે; 'રિફ્લેક્શન'
પસાર્તનકોણ પું. (સં.) દર્શક વસ્તુ પર પડતું કિરણ પાછું

ફરતાં પતનકોણથી વિરુદ્ધ દિશામાં ખૂણો કરે છે તે
પસાર્તનશીલ વિ. (સં.) પસાર્તન કરવાના ગુણવાળું
પસાર્તિત વિ. (સં.) પાછું ફરેલું; પલટાવેલું
પસાર્તી વિ. (સં.) પાછું ફરતું-વળતું

પસાર્તલંબન ન. (સં.) પારકા ઉપર આધાર રાખવો તે
પસાર્તલંબિતા સ્ત્રી. પરવશતા; પરતંત્રતા; પરાધીનપણું
પસાર્તલંબી વિ. (સં.) પસાર્તલંબિનું) પારકા ઉપર આધાર
રાખનાર; પરાશ્રયી

પસાર્તવ્યાધ પું. (સં.) અતિપચાર્યવાદ
પસાર્તવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) શ્રેષ્ઠ વિદ્યા; બ્રહ્મવિદ્યા
પસાર્તવિવેચન ન. વિવેચનનું વિવેચન [કરેલું
પસાર્તવૃત વિ. (સં.) પાછું ફરેલું (૨) કંટાળેલું (૩) ગોળાકાર
પસાર સ્ત્રી. પરાત; છાશ ઉપરનું પાણી [પ્રવર્તક
પસાર પું. (સં.) વ્યાસના પિતા અને 'પરાશરસ્મૃતિ'ના
પસાર પું. (સં.) પારકાનો આશ્રય; પસારલંબન
પસાર્ત વિ. (સં.) હારેલું; પરાજિત
પસાર્ત વિ. (સં.) હલ્લો કરાયેલું; આકાંત (૨) ધવાયેલું

(૩) તિરસ્કૃત [પોયું ધાસ-ખરસલું
પસાળ ન. (સં.) પલાલ, પ્રા. પસાલ) ડાંગર વગેરે અનાજનું

પસારંગત સ્ત્રી. (સં.) પારકી સ્ત્રી (૨) શત્રુની સ્ત્રી (ભાખરી
પસારું ન. લોહી પર તળીને કરાતી ચોપડ જેવી એક જાતની
પરિ- ઉપ. (સં.) 'ચારે તરફનું', 'પરિપૂર્ણ' એવો અર્થ
બતાવતો ઉપસર્ગ ઉદા. પરિક્રમણ

પરિક્રમ્યાવાસી વિ. જુઓ પરક્રમ્યાવાસી [(૩) સલાયક
પરિકર પું. (સં.) પરિજન; નોકરચાકરવગેરે (૨) વૃંદ; સમૂહ
પરિકલ્પના સ્ત્રી. (સં.) કરાવ-નિર્ણય કરવો તે (૨)
કલ્પના કરવી તે [(૨) આમતેમ કરવું તે

પરિક્રમ પું. (સં.), (૦ણ) ન. (-મા) સ્ત્રી. પ્રદક્ષિણા
પરિક્રાંતિ સ્ત્રી. (સં.) ફરતું ફરવું તે; પરિક્રમ; ચક્રગતિ
પરિકલ્પેશ પું. (સં.) અત્યંત શોક; દુઃખ (૨) ખૂબ થાક
પરિક્ષિત પું. અભિમન્યુનો પુત્ર; પરીક્ષિત [પામેલું

પરિક્ષીણ વિ. (સં.) બરોબર કે અતિ ક્ષીણ (૨) વિનાશ
પરિગણક પું. (સં.) ગણન માટેનું યંત્ર; 'કમ્પ્યુટર'
પરિગણન ન. (-ન્ના) સ્ત્રી. પૂરી ગણતરી

પરિગ્રહ પું. (સં.) સ્વીકાર; અંગીકાર (૨) જંજળ (૩)
ધનમાલમતા વગેરેનો સંગ્રહ

પરિગ્રહી વિ. પરિગ્રહવાળું; સંગ્રહ કરનાર (૨) ધન
માલમતા વગેરે મેળવવાની વૃત્તિવાળું (૩) જંજળી
પરિધ પું. (સં.) વર્તુળનો ઘેરાવો (૨) આગળો; ભોગળ
(૩) ભોગળ જેવું એક આયુધ [મહાવરો

પરિચય પું. (સં.) ઓળખાણ-પિછાણ (૨) સહવાસ (૩)
પરિચયપત્ર પું. (સં.) ઓળખપત્ર; 'આઈડેન્ટિટી કાર્ડ'
પરિચર પું. (સં.) સેવક; નોકર (૨) પરિચર્યા કરનાર;
'એટેન્ડન્ટ' [સંભાળ

પરિચર્યા સ્ત્રી., (-રણ) ન. (સં.) સેવા, ચાકરી, સાર-
પરિચાયક વિ. (સં.) પરિચયકાર (૨) ઓળખાણને લગતું
પરિચારક પું. (સં.) રોગીઓની સારસંભાળ રાખનાર;
સેવક; પરિચર [સેવિકા; 'નર્સ'

પરિચારિકા, (-ણી) સ્ત્રી. (સં.) સેવિકા; દાસી (૨) દાઈ;
પરિચાલ પું. (સં.) ચલણ; ચાલ; રિવાજ
પરિચિત વિ. (સં.) ઓળખીતું; જાણીતું
પરિચિન્ન વિ. (સં.) મર્યાદિત (૨) વિભક્ત; જુદું પાડેલું
(૩) સુમેય; 'કોમેન્સ્યુરેશન' (ગ.)

પરિચ્છેદ પું. (સં.) ભાગ; ખંડ (૨) સીમા; હદ (૩)
ફકરો; 'પેરેગ્રાફ' (૪) પ્રકરણ; અધ્યાય
પરિચ્છેદક વિ. (સં.) ભાગ પાડનારું; વિભાજક

પરિજન પું., ન. (સં.) નોકર (૨) કુંડુંબીજન [ગયેલું
પરિજીર્ણ વિ. (સં.) અતિજીર્ણ; જર્જરિત (૨) ખખરી
પરિજ્ઞાન ન. (સં.) નિશ્ચયાત્મક જ્ઞાન (૨) સમ્યક્જ્ઞાન
પરિજ્ઞાત વિ. (સં.) પરિજ્ઞાન પામેલું; પરિજ્ઞામરૂપે થયેલું
પરિજ્ઞાતિ સ્ત્રી. (સં.) પરિજ્ઞામ (-) પરિપક્વતા (૩)

ઝૂકવું-નમવું તે [ધવું (૨) નીપજવું
પરિણમવું અ.કિ. (સં.) પરિણમું પરિણામ પામવું; ફલિત

પરિણય, (૦ન)

૪૯૮

/ પરિયું(-યો)

પરિણય પું., (૦ન) ન. (સં.) લગ્ન; વિવાહ
 પરિણામ પું., ન. (સં.) અંત; ફળ; નતીજો (૨) રૂપાંતર;
 વિકાર (૩) પરિપક્વતા
 પરિણામકારી-(૨ક) વિ. પરિણામ લાવે તેવું
 પરિણામદર્શી વિ. (સં.) પરિણામદર્શિનું દૂરદર્શી; દૂરદેશી
 પરિણામવાદ પું. (સં.) સાંખ્યમત
 પરિણામી વિ. (સં.) પરિણામિનું પરિણમતું; ફલિત;
 પરિણામસ્વરૂપે નીપજતું; ફળરૂપે આવતું
 પરિણીત વિ. (સં.) પરણેલું; વિવાહિત
 પરિણીતા વિ., સ્ત્રી. (સં.) પરણેલી સ્ત્રી
 પરિનત વિ. (સં.) સંતાપ પામેલું; સંતમ
 પરિતપવું સ.કિ. બરાબર સંતોષવું; તૃપ્ત કરવું
 પરિતાપ પું. (સં.) તાપ; સંતાપ (૨) પચ્ચાતાપ; પસ્તાવો
 પરિતાપિત વિ. (સં.) સંતમ; પીડિત [કરાવનારું
 પરિતાપી વિ. (સં.) પરિતાપવાળું; સંતમ (૨) પરિતાપ
 પરિતુષ્ટ વિ. (સં.) ખૂબ સંતોષ પામેલું; અતિપ્રસન્ન
 પરિતુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) વણો સંતોષ; પ્રબળ પ્રસન્નતા
 પરિતૃપ્ત વિ. (સં.) સંતોષ પામેલું; ધરાઈ ગયેલું
 પરિતૃપ્તિ સ્ત્રી. અતિ કે ખૂબ સંતોષ; પરવ
 પરિતોષ પું. (સં.) સંતોષ; પ્રસન્નતા [ફૂલું
 પરિત્યક્ત વિ. (સં.) છોડી દીધેલું; ત્યજેલું (૨) મોકળું;
 પરિત્યક્તા સ્ત્રી. (સં.) પતિએ ત્યાગ કર્યો હોય તેવી સ્ત્રી
 પરિત્યાગ પું. (સં.) સંપૂર્ણ રીતે છોડી દેવું તે
 પરિત્યાગવું સ.કિ. પરિત્યાગ કરવો; છોડી દેવું
 પરિત્યાગ ન. (સં.) સંરક્ષણ
 પરિદર્શક ન. (સં.) હાકિસ્તીમાં રખાતું ચારેબાજુ જોવાનું
 સાધન; 'પેરિસ્કોપ' (૨) વિ. તપાસકારી કરનાર (૩)
 મુલાકાતી [ભૂદૃશ્ય; 'લેન્ડસ્કેપ'
 પરિદૃશ્ય ન. (સં.) ચારે બાજુનો દેખાવ; 'પેનોરેમા' (૨)
 પરિદૃશ્યમાન વિ. (સં.) ચોમેર દેખાતું-જોવામાં આવતું
 પરિદેવના સ્ત્રી. (સં.) ખેદ; દિલગીરી [યોગાક
 પરિધાન ન. (સં.) પહેરવું તે (૨) વસ્ત્ર; કપડાં (૩)
 પરિધિ પું., સ્ત્રી. (સં.) વર્તુળનો ધરાવો; 'સર્કફરન્સ'
 (૨) સુર્યચંદ્રની આસપાસ દેખાતું તેજનું કુંડાળું;
 પ્રામાણ્ય (૩) ચોમેર કરતી વાત
 પરિનિર્વાણ ન. (સં.) આત્મિક મોક્ષ; અપુનર્ભવ; પરા
 શાંતિ; પૂર્ણ નિર્વાણ
 પરિપક્વ વિ. (સં.) પૂરેપૂરું પાકેલું (૨) (લા.) ગ્રૌઠ
 પરિપક્વતા સ્ત્રી. પાકટપણું; પ્રૌઠતા; પુખ્તતા
 પરિપત્ર પું. (સં.) લાગતાં-વળગતાંની જાણ માટે ફેરવાતો
 કે મોકલાતો પત્ર; 'સક્યુલર'
 પરિપત્રિત વિ. (સં.) પરિપત્ર દ્વારા જાણ કરવામાં આવેલું
 પરિપથ પું. (સં.) ફરતો માર્ગ (૨) સર્કિટ
 પરિપંથી પું. (સં.) પરિપંથિનું શંતુ (૨) ધાડપાડ; લુંટારો

પરિપાક પું. (સં.) પરિણામ; ફળ (૨) પરિપક્વ થવું તે;
 પરિપક્વતા
 પરિપાટ પું. (સં.) પરિપાટી; રિવાજ; પ્રણાલી
 પરિપાટિ, (-ટી) સ્ત્રી. (સં.) કૌલી; રીતિ (૨) ધારો; પ્રથા;
 નિયમ (૩) કમ; શ્રેણી [બરોબર પાળવું તે
 પરિપાલન ન., (-ના) સ્ત્રી. (સં.) પાલન; રક્ષણ (૨)
 પરિપુષ્ટ વિ. (સં.) સારી રીતે યોગ્ય-વૃદ્ધિ પામેલું
 પરિપુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) પરિપુષ્ટ હોવાપણું (૨) પૂર્ણ વૃદ્ધિ
 પરિપૂર્ણ(-રિત) વિ. (સં.) ભરપૂર; સંપૂર્ણ રીતે ભરેલું
 પરિપૂર્તિ(-ર્ણતા) સ્ત્રી. ભરપૂરતા; સંપૂર્ણતા [પરિપુષ્ટિ
 પરિપોષ પું. (૦બ) ન. (સં.) પરિપુષ્ટ થવું કે કરવું તે;
 પરિપ્રશ્ન પું. (સં.) ફરીફરીને પૂછવું તે
 પરિપ્રેક્ષણ ન. (સં.) બરોબર-ચોમેર જોવું; તપાસવું તે
 પરિપ્રેક્ષ્ય પું. (સં.) દષ્ટિકોણ; સર્વગ્રાહી દષ્ટિબિંદુ
 પરિપ્રવાવિત વિ. (સં.) રેલમછેલ-તરબોળ થયેલું કે કરાયેલું
 પરિબળ ન. (સં.) પરિ + બલ (ચોમેરથી લાગતું) જોર
 કે બળ (૨) પ્રવર્તક સંજોગ
 પરિબ્રહ્મ ન. પરબ્રહ્મ; પરમાત્મા [અનાદાર; અપમાન
 પરિભવ પું. (સં.) તિરસ્કાર (૨) પરાભવ; પરાજય (૩)
 પરિભાષણ ન. (સં.) વાર્તાલાપ; સંભાષણ (૨) નિંદા;
 કીટકાર [કે શબ્દો કે વ્યાખ્યા
 પરિભાષા સ્ત્રી. (સં.) કોઈ પણ શાસ્ત્રની સાંકેતિક સંજ્ઞાઓ
 પરિબ્રમણ ન. (સં.) કરવું-ટહેલવું તે; ભ્રમણ (૨) ગોળ
 ગતિમાં કરવું તે; 'રોટેશન'
 પરિમલ (સં.), (-ળ) પું. સુગંધ; સુવાસ; સૌરભ; સોડમ
 પરિમલ(-ળ)નું અ.કિ. પીમળવું; યોગમ સુગંધ ફેલાવવી
 પરિમલિત વિ. (સં.) સુગંધીદાર; સુવાસિત
 પરિમણ ન. (સં.) માપ (૨) જેને લઈને વસ્તુને માપી
 શકાય છે તે એનું લક્ષણ - મપાઈ શકતું તે કે એની
 રીત; 'ગ્રાઈમેન્શન'
 પરિમાણવાચક વિ. (સં.) પરિમાણ(માપ) બતાવનારું
 પરિમાર્જન ન. (સં.) ધોવું-માંજવું તે; સાફ-સ્વચ્છ કરવું
 તે (૨) સંસ્કારવું તે
 પરિમાર્જની સ્ત્રી. (સં.) સાવરણી; ઝડુ
 પરિમાર્જિત વિ. (સં.) બરોબર માંજ કરીને સાફ કરેલું
 પરિમિત વિ. (સં.) અલ્પ; મર્યાદિત (૨) અંદાજસર; માપેલું
 પરિમિતિ સ્ત્રી. (સં.) માપ; તોલ (૨) સીમા; મર્યાદા
 પરિમેય વિ. (સં.) માપી શકાય તેવું; મર્યાદિત (૨)
 માપવા યોગ્ય (૩) ન. માન; 'મેગ્નિટ્યુડ' (ગ.)
 પરિયાણ ન. (સં.) પ્રયાણ, પ્રા. પ્રયાણઅ-પયાણ) જવાની
 તૈયારી; આરંભ; શરૂઆત (૨) બીલ; વિલંબ [તૈયારી
 પરિયાણું ન. (સં.) પર્યાયન) આણુંપરિયાણું અંગેની રીત કે
 પરિયું ન. (-યો) પું. (સં.) પર્યાય = ઉત્તરોત્તર ક્રમ કે
 પરિપાટી, પ્રા. પર્યાય) પુર્વજ (૨) વંશજ

પરિયોજના]

૪૯૯

[પરિહસિત

પરિયોજના સ્ત્રી. (સં.) પ્રાયોજના; પ્રકલ્પ; 'પ્રોજેક્ટ'
 પરિરક્ષણ ન. (સં.) સર્વત્ર સુરક્ષા; સંરક્ષણ
 પરિરક્ષિત વિ. (સં.) બધી બાજુએથી રક્ષાયેલું
 પરિરંભ પું., (ઠણ) ન. (સં.) આલિંગન
 પરિવર્તન પું. (સં.) યુગ કે કાળનો અંત (૨) ફેરફાર; ક્રાંતિ
 (૩) ગોળ ફરવું તે [ગોળ ફરનાર કે ફેરવનાર
 પરિવર્તક વિ. (૨) પું. (સં.) ફેરફાર-ક્રાંતિ કરનાર (૩)
 પરિવર્તન ન. (સં.) પરિવર્ત; ફેરફાર (૨) ક્રાંતિ (૩) ગોળ
 ફરવું તે
 પરિવર્તનક્ષમ ન. (સં.) ફેરફાર કરવા પાત્ર; 'ફ્લેક્સિબલ'
 પરિવર્તનવાદ પું. (સં.) ક્રાંતિ આવશ્યક તેમજ કાર્યસાધક
 છે એવો વાદ [ધરાવતું
 પરિવર્તનશીલ વિ. (સં.) વારંવાર ફેરફારના ગુણધર્મવાળું-
 પરિવર્તના સ્ત્રી. (સં.) શીખેલાનું પર્યાલોચન (જૈન)
 પરિવર્તિત વિ. (સં.) પરિવર્તન પામેલું; બદલાયેલું
 પરિવર્તી વિ. (સં.) પરિવર્તિતનું બદલાતું; પરિવર્તન પામતું
 પરિવર્ત પું. (સં.) યુગ કે કાળનો અંત (૨) ફેરફાર; ક્રાંતિ
 (૩) ગોળ ફરવું તે
 પરિવર્ધન ન. (સં.) સર્વતોમુખી વૃદ્ધિ; પરિવૃદ્ધિ
 પરિવહન ન. (સં.) ઉતાર તથા માલસામાન લાવવા તથા
 લઈ જવાની વ્યવસ્થા; 'ટ્રાન્સપોર્ટ'
 પરિ-(રી)વાદ પું. જૂદી નિંદા; બદગોઈ (૨) તલ્લોમત;
 આરોપ (૩) તિરસ્કાર
 પરિવાદિની સ્ત્રી. (સં.) સમતારી વીજા
 પરિ-(રી)વાદી વિ. પરિવાદ કરનારું; નિંદા કરનારું (૨)
 વાદી (અદાલતમાંનું)
 પરિવાર પું. (સં.) કુટુંબકીલો; છંયાં-છોકરાં
 પરિવારનિયોજન ન. (સં.) નિયત મર્યાદામાં સંતાનોત્પત્તિ
 કરવાની યોજના; સંતતિનિયમન; 'ફેમિલી-પ્લાનિંગ'
 પરિવાહ પું. (સં.) છલકારીને જવું તે (૨) વધારાનું પાણી
 બહાર નીકળવાનો માર્ગ (૩) વધારાનું પાણી લઈ
 જતો પ્રવાહ [નજર-નપાસ કરવી તે
 પરિવીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) ચારે તરફ નજર રાખવી તે; બારીક
 પરિવૃદ્ધ પું. (સં.) અધિપતિ; માલિક; સ્વામી
 પરિવૃત્ત વિ. (સં.) વીંટાયેલું; ઘેરાયેલું
 પરિવૃત્ત વિ. (સં.) ફેરફાર પામેલું; પલટાઈ ગયેલું
 પરિવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ગોળ ફરવું તે (૨) પાછા ફરવું તે
 (૩) વીંટળાઈ વળવું તે
 પરિવૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) બરોબર-સારી પેઠે વૃદ્ધિ; પરિવર્ધન
 પરિવેશ-(ષ) પું. (સં.) સુર્યચંદ્રની આસપાસ; તેજનું કૂંડાણું
 (૨) મૂર્તિનું પ્રભાવગ્રણ; 'હેલો'
 પરિવેષન ન. (સં.) ઢાંકણ; આચ્છાદન (૨) જાડું પડ
 (૩) ગૂમડાં ધા વગેરે પરનો પાટો
 પરિવેષિત વિ. (સં.) વીંટળાયેલું (૨) ઢંકાયેલું; ઢાંકી દીધેલું

પરિવ્રજિત વિ. (સં.) પરિવ્રજ્યા લીધી હોય તેવું; સંન્યાસી
 થયેલું
 પરિવ્રજ્યા સ્ત્રી. (સં.) સંન્યાસ (૨) ત્યાગ માટેની દીક્ષા
 પરિવ્રાજક પું. (સં.) સંન્યાસી; વિરક્ત
 પરિવ્રાજિકા સ્ત્રી. (સં.) સંન્યાસિની; વિરક્ત સ્ત્રી
 પરિશિષ્ટ ન. (સં.) પુરવણી (ગ્રંથ અથવા લેખની);
 'એપેન્ડિક્સ' (૨) પાટી; 'શિડ્યૂલ' (૩) વિ. બાકી
 રહેલું
 પરિશીલક વિ. (સં.) પરિશીલન કરનારું [અભ્યાસ
 પરિશીલન ન. (સં.) અનુશીલન; દીર્ઘ સેવન; મનનપૂર્વક
 પરિશીલિત વિ. (સં.) પરિશીલન કરાયેલું
 પરિશુદ્ધ વિ. (સં.) પૂર્ણપણે શુદ્ધ, પવિત્ર
 પરિશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પૂર્ણ શુદ્ધિ; પવિત્ર કરવાપણું [અંત
 પરિશેષ વિ. (સં.) બાકી રહેલું; અવશિષ્ટ (૨) પું. સમાપ્તિ;
 પરિશેષ પું. (સં.) ખૂબ શોધ; પાકી શોધ; 'રિસર્ચ'
 પરિશેષક વિ. સંશોધન કરનાર [શુદ્ધ કરવું તે
 પરિશેષન ન. (સં.) બરોબર સાક કરવું તે; સારી રીતે
 પરિશેષિન વિ. (સં.) સુધારેલું (૨) સંશોધિત
 પરિશ્રમ પું. (સં.) મહેનત; પુષ્કળ ઉદ્યમ
 પરિશ્રમી વિ. (સં.) મહેનતુ; ઉદ્યમી
 પરિષદ સ્ત્રી. (સં.) સભા; મંડળ (સમાજ)
 પરિષદ પું. (સં.) પરીષદ; ટાઢ ટાડો ભૂખ તરસ વગેરે
 બાવીસ વિપતિઓમાંની પ્રત્યેક કે તે સહેવી તે (જૈન)
 પરિષ્કૃત વિ. (સં.) સંશુદ્ધ; સંસ્કારેલું (૨) માંજેલું (૩)
 શણગારેલું; અલંકૃત (૪) વાળીઝૂલી સાક કરેલું
 પરિસમાપ્ત વિ. (સં.) પૂર્ણ થયેલું; સંપૂર્ણ
 પરિસમાપ્તિ સ્ત્રી. સંપૂર્ણતા; સંપૂર્ણ અંત
 પરિસર પું. (સં.) પવેશનો કે આસપાસનો પ્રદેશ;
 સીમાક્ષેત્ર (૨) કાંઠાનો ભાગ
 પરિસરણ ન. (સં.) ટહેલવું તે; ભ્રમણ [અંદાજ
 પરિસંખ્યા સ્ત્રી. (સં.) ગણના; ગણતરી (૨) અડસકો;
 પરિસંવાદ પું. (સં.) વિચારણા કરતી નાનીસભા; 'સેમિનાર'
 પરિસીમા સ્ત્રી. (સં.) છેલ્લી હદ; સીમા [(૩) સંશુદ્ધિ
 પરિસ્કરણ ન. પરિષ્કાર પું. (સં.) શણગારવું (૨) સંશોધન
 પરિસ્તાન ન. (સં.) પરીઓનો મુલક (૨) સુંદર સ્ત્રી-
 પુરુષોની જમાવટ
 પરિસ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) આજુબાજુની સ્થિતિ-સંજોગ
 પરિસ્થિતિવિજ્ઞાન ન. 'ઈકોલોજી'
 પરિસ્ફુટ વિ. (સં.) તદન સ્ફુટ; સ્પષ્ટ દેખાય એવું
 પરિસ્ફોટ પું., (ઠન) ન. (સં.) પરિસ્ફુટ થવું કે કરવું
 તે; સંપૂર્ણ સ્પષ્ટતા
 પરિસ્વેદ પું. (સં.) પરસેવો; પસીનો
 પરિહરવું સ.કિ. (સં.) પરિહર છોડવું; તજવું; ત્યાગ કરવું
 પરિહસિત વિ. (સં.) પરિહાસ પામેલું; હાસીપાત્ર

પરિહાર/

૫૦૦

/ પર્યવસાયિની, પર્યવસાયી

પરિહાર પું. (સં.) ત્યાગ (૨) નિરાકરણ
 પરિહાર્ય વિ. (સં.) ટાળી શકાય એવું કે ટાળવા જેવું
 પરિહાસ પું. (સં.) મશકરી; મજાક; હાંસી; ઢેકડી
 પરિહાસક પું. (સં.) મશકરો; વિદૂષક [લેવાયેલું
 પરિહૃત વિ. (સં.) દૂર કરાયેલું; ત્યજાયેલું (૨) લઈ
 પરિહું ન. પરહું; પશી; પંખી
 પરી સ્ત્રી. (ફા.) પાખોવાળી દેવતાઈ સુંદરી (કાલ્પનિક)
 પરીકથા સ્ત્રી. પરીઓ જેમાં આવતી સોય એવી અદ્ભુત કથા
 પરીક્ષક પું. (સં.) પરીક્ષા કરનાર
 પરીક્ષણ ન. (સં.) પરીક્ષા; કસોટી (૨) સર્વગી તપાસ
 પરીક્ષણીય વિ. (સં.) પરીક્ષા કરવા યોગ્ય કે માટેનું
 પરીક્ષણું સ.કિ. પરીક્ષા કરવી
 પરીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) તપાસ; કસોટી
 પરીક્ષાપત્ર પું. (૦ક) ન. (સં.) પ્રશ્નપત્ર
 પરીક્ષાથી પું. પરીક્ષામાં બેસનાર; પરીક્ષા આપનાર
 પરીક્ષાથીની સ્ત્રી. પરીક્ષા આપવા બેસનારી સ્ત્રી
 પરીક્ષિત વિ. (સં.) પારખેલું; તપાસેલું (૨) પું.
 અભિમન્યુનો પુત્ર; પરિક્ષિત
 પરીક્ષ્ય વિ. (સં.) પરીક્ષા કરવા યોગ્ય કે માટેનું
 પરીખ પું. (સં.) પરીક્ષી-પારીક્ષક, પ્રા. પરિક્ષિખ-
 પારિક્ષખ) પારેખ; પરીક્ષા કરી જાણનાર
 પરીવાર પું. (સં.) જુઓ 'પરિવાર'
 પરીવાહ પું. (સં.) જુઓ 'પરિવાહ'
 પરીષ(સ)હ પું. જુઓ 'પરિષહ'
 પરીસૂરત વિ. (સં.) પરી જેવી સૂરતવાળું; સુંદર
 પરુ ન. (સર. સં. પરિપૂષ, પ્રા. પરિક્ષિખ) પાય; રસી
 પરુષ વિ. (સં.) અપ્રિય લાગે તેવું; આકરું; કઠોર
 પરું વિ. (સં. પર) અળગું (૨) કિ.વિ. દૂર; અલગ
 પરું ન. (સં. પુરક, પુરખ) શહેર બહારનો વસવાટ;
 ઉપનગર [ગત; આતિથ્ય
 પરુષાગત સ્ત્રી. (પરુષો ઉપરથી) મહેમાનગતિ; પરોણા-
 પરુષો પું. (સં. પ્રાણુષક) મહેમાન; અતિથિ
 પરુષો પું. પરોષો; આરવાળી મોટી લાકડી
 પરે સ્ત્રી. મળસકું; પરોઢ; પોહ
 પરે કિ.વિ. ઉપર (પદમાં)
 પરે કિ.વિ. (સં. પર) પછે; પેલે ઢેકાણે [પારેલું; કેઢી
 પરેજ વિ. (૨) સ્ત્રી. કરી-પરહેજ પાળનારું; બંધનમાં
 પરેજી સ્ત્રી. પરહેજ; કરી; ચરી (૨) કેદ
 પરેડ સ્ત્રી. (ઈ.) કવાયત; લશ્કરી તાલીમ
 પરેવાસ સ્ત્રી. મળસકાનું અજવાળું; મળસકું
 પરેશ પું. (સં.) પરમેશ; પરમેશ્વર
 પરેશાન વિ. (ફા.) હેરાન (૨) વ્યાકુળ; ઉદ્વિગ્ન
 પરેશાની સ્ત્રી. મુસીબત; હેરાનગત (૨) વ્યાકુળતા; ઉદ્વેગ
 પરોક્ત વિ. (સં.) બીજાએ કહેલું

પરોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) બીજાનું વચન
 પરોક્ષાઈડ પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો ઓક્ષાઈડ
 પરોક્ષ વિ. (સં.) અપ્રત્યક્ષ; નજરની બહારનું; ગેરમાજર
 (૨) પરાલક્ષી
 પરોઠોર પું. (હું) ન. ચોપડા જેવી ધી કે તેલમાં શેકેલી
 પંજાબી રોટી [મળસકું
 પરોઠ(હિયું) પું., ન. (પ્રા. પરોહડ) પ્રભાત; સવાર;
 પરોણાગત સ્ત્રી. પરુષાગત; મહેમાનગીરી
 પરોણી સ્ત્રી. પરાણી; આરવાળી નાની લાકડી
 પરોણો પું. (સં. પ્રતોદન, પ્રા. પ્રઓખણ) મોટી પરોણી;
 આરવાળી મોટી લાકડી [અતિથિ
 પરોણો પું. (સં. પ્રાપણક, પ્રા. પાહુણગ) મહેમાન;
 પરોક્ષાઈડ પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો ઓક્ષાઈડ
 પરોપકાર પું. (સં.) પારકાનું ભણું કરવું તે
 પરોપકારિતા સ્ત્રી. પરોપકાર કરવાનો ગુણ [પરમાર્થી
 પરોપકારી વિ. (સં. પરોપકારિનું) પરોપકાર કરનારું;
 પરોપજીવી વિ. (સં.) બીજાને આધારે જીવનારું
 પ(-પં)રોલ સ્ત્રી. (ઈ.) શરતી છુટકારો (કેદમાંથી)
 પરોવણું ન. પરોવવું તે
 પરોવણી સ્ત્રી. પરોવવું તે કે તેનું કામ કે તેની મજૂરી
 પરોવવું સ.કિ. (સં. મોતવતિ, પ્રા. મોઅઈ) મોવું;
 વેલવાળી વસ્તુને દોરા ઉપર ચઢવવી કે તેમાં દોરો
 નાખવો (૨) જોડવું; લગાડવું [પરીક્ષાનું પ્રશ્નપત્ર
 પર્ચા પું. (ફા.) કાગળનો ટુકડો (૨) પત્ર (૩) છાપું (૪)
 પર્ચી સ્ત્રી. (ફા.) કાગળની કાપલી; નાની ચિઠ્ઠી
 પર્જન્ય પું. (સં.) વરસાદ; મેઘ [અક્ષ
 પર્જન્યાત્ર ન. (સં.) વરદસાદ વરસાવે એવું એક સિદ્ધ
 પર્ટિક્યુલર વિ. (ઈ.) ખાસ; વિશિષ્ટ (૨) ચીવટવાળું
 પર્ણ ન. (સં.) પાંદડું; પાન; પત્તું
 પર્ણકુટિ, (-ટી) સ્ત્રી. (સં.) પાંદડાં વગેરેની કુટિર; ઝૂંપડી
 પર્ણશય્યા સ્ત્રી. (સં.) પાંદડાંની પથારી
 પર્ણશલા(ળ) સ્ત્રી. ઝૂંપડી; પર્ણકુટિ
 પર્ત સ્ત્રી. (હિ.) પરત; થર (૨) ગરી
 પર્દાકાશ પું. (ફા.) ભેદ ખૂલવો તે; સત્ય બહાર આવવું
 તે (૨) ભાંગે કૂટી જવો તે
 પર્દેનશીન વિ. (ફા.) પર્દેપોશ; પડદામાં રહેનારી [રંગ
 પર્યલ વિ. (સં.) જાંબલી; જાંબુડિયો (૨) પું. જાંબુડિયો
 પર્ફોર્મન્સ પું. (ઈ.) કામગીરી (૨) અભિનય (૩) દેખાવ
 પર્ફ્યુમ સ્ત્રી. (ઈ.) સુવાસ. બુશબો
 પર્યટક પું. (સં.) મુસાફર; પ્રવાસી; સહેલાણી; 'ટુરિસ્ટ'
 પર્યટન ન. (સં.) મુસાફરી; પ્રવાસ; યાત્રા; 'ટૂર'
 પર્યવસાન ન. (સં.) અંત; છેરો (૨) પરિજ્ઞાન; નિકાલ
 પર્યવસાયિની વિ., સ્ત્રી. પર્યવસાયી વિ. (સં.) અંતિમ;
 અંતવાળું

પર્યવસ્થા

૫૦૧

/ પલાણિયો

પર્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) વિરોધ; પ્રતિકાર | 'સુપરિન્ટેન્ડન્ટ'
 પર્યવેશક પું. (સં.) કામની દેખરેખ રાખનાર અધિકારી;
 પર્યવેશણ ન. (સં.) દેખરેખ રાખવી તે; નિરીક્ષણ
 પર્યક પું. (સં.) છતવાળો ઢોલિયો; પલંગ
 પર્યત પું. (સં.) યોગદમ કરતી હદ (૨) અંત; છેવટ
 (૩) ના. સુધી; લગી
 પર્યાપ્ત વિ. (સં.) પૂરતું (૨) સંપૂર્ણ (૩) પ્રચુર; પુષ્કળ
 પર્યાપ્તિ-મતા સ્ત્રી. (સં.) પર્યાપ્તપણું; સંપૂર્ણતા
 પર્યાય પું. (સં.) સમાનાર્થ શબ્દ (૨) રીત; રસ્તો (૩)
 યુક્તિ; બહાનું (૪) પ્રકાર (૫) ક્રમ; અનુક્રમ (૬)
 પદાર્થનો ગુણ કે ધર્મ અથવા તેમાંથી નીપજતું પરિજ્ઞાન
 પર્યાયકોશ પું. સમાનાર્થી શબ્દોનો કોશ; 'થિસોરસ'
 પર્યાયચિહ્ન ન. (સં.) પર્યાયની (=) આવી નિશાની
 પર્યાયવાચી (-ચક) વિ. (સં.) પર્યાય બતાવતું; સમાન અર્થ
 બતાવતું
 પર્યાયિક વિ. (સં.) એકાત્મિક (૨) એકરૂપ [સમીક્ષા
 પર્યાલોચન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) સંપૂર્ણ આલોચન;
 પર્યાવરણ ન. (સં.) આસપાસનું વાતાવરણ; આજુબાજુનો
 પ્રદેશ; સ્થિતિ અથવા વસ્તુઓ (૨) ચોપાસની
 સ્વચ્છતા; 'એનવાયર્મેન્ટ' (૩) આસપાસ
 પર્યુત્થાન ન. (સં. પરિ+પ્રત્યાન) ઊભું થવું તે
 પર્યુત્સુક વિ. (સં.) અતિ ઉત્સુક; ઈંતેજાર
 પર્યુત્સુકતા સ્ત્રી. ધણી ઉત્સુકતા હોવી તે
 પર્યુપાસના સ્ત્રી. (સં.) સેવા; પરિચર્યા
 પર્યુષણ ન. (સં.) મહાવીર-જયંતી સમયનું જૈન પર્વ;
 પજ્જસણ (૨) શ્રાવણ વદિ બારસથી ભાદરવા સુદિ
 ચોથના કર્મક્ષય કરવાના તે તે દિવસ
 પર્યેષક પું. (સં.) પર્યેષણ કરનાર; શોષક (૨) તત્ત્વશોષક
 પર્યેષણ ન., (-ણા) સ્ત્રી. (સં.) અન્વેષણ; આલોચના
 (૨) તત્ત્વચિંતન
 પર્વ ન. (સં.) ગ્રંથનો ભાગ (૨) આઠમ, ચૌદશ, પૂનમ,
 અમાસમાંથી કોઈપણ તિથિ (૩) પવિત્ર દિવસ (૪)
 તહેવાર (૫) સાંઠાનો એક ગાંઠાથી બીજા ગાંઠા
 સુધીનો ભાગ; પરાઈ
 પર્વણી સ્ત્રી. (સં.) પવિત્ર દિવસ; પરવણી; પર્વ
 પર્વત પું. (સં.) મોટો પહાડ
 પર્વનમાલા સ્ત્રી. (સં.) (-મા) સ્ત્રી. પર્વતોની હારમાળા
 પર્વનરાજ પું. (સં.) સિમાલય
 પર્વતારોહણ ન. (સં.) પર્વત પર ચડવું તે
 પર્વતારોહી વિ., પું. (સં.) પર્વત પર ચડનારું; પર્વતખેડ
 પર્વતાશ્ર ન. (સં.) વાપરતાં પથરા પડે એવું દિવ્યઅશ્ર
 પર્સ ન. (ઈ.) સ્ત્રીઓનું પાકીટ; બટવો (૨) થેલી
 પર્સનલ વિ. (ઈ.) ખાનગી (૨) વ્યક્તિગત (સાર્વત્રિકથી
 ઊલટું)

પર્સનાલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રભાવી વ્યક્તિત્વ
 પર્સન્ટેજ પું. બ.વ. (ઈ.) ટકાવારી
 પર્હેજ વિ. (ફા.) પરહેજ (ચરી) પાળનારું; બંધનમાં
 પડેલું; કેદી (૨) સ્ત્રી. કરી; સંધમ
 પર્હેજ સ્ત્રી. (ફા.) કરી; ચરી (૨) કેદ [પળ; શણ વાર
 પલ ન. (સં.) અડાલીસ ગ્રામ જેટલું માપ (૨) સ્ત્રી.
 પલક સ્ત્રી. (સં.) આંખનો પલકારો; મટકું [૨] પરમેશ્વર
 પલકદશિયાવ પું. ઘડીમાં રેલમછેલ કરી દે એવો વરસાદ
 પલકવું અ.કિ. મીંચાવું અને ઊંધવું (૨) આંખ
 પલકવાની જેમ ગતિ હોવી કે થવી (૩) ઝબકવું;
 રહીરહીને પ્રકાશવું [અણસારો; ઈશારો
 પલકો, (-કારો) પું. આંખનું પલકવું તે (૨) ઝબકારો (૩)
 પલખવું અ.કિ. ચમકવું
 પલટ સ્ત્રી. પલટો; પરિવર્તન [૧૦૦૦ સૈનિકોની]
 પલટણ (-ના) સ્ત્રી. (ઈ. પ્લેટન) લશ્કરની ટુકડી (લગભગ
 પલટણિ (-નિ)યો પું. લશ્કરનો સિપાઈ
 પલટવું સ.કિ. (સં. પર્યંત, પ્રા. પલ્લટઈ) બદલવું (૨)
 ઊલટું થઈ જવું (૩) વચનભંગ કરવો
 પલટાપલટી સ્ત્રી. ફેરફાર; ફેરબદલી (૨) ઊંચલપાથલ
 પલટાવવું સ.કિ. 'પલટવું'નું પ્રેરક
 પલટાવું અ.કિ. 'પલટવું'નું કર્મણિ [ઊંચલો
 પલટી સ્ત્રી. (-ટો) પું. (પલટવું પરથી) ફેરબદલી (૨)
 પલપ (-વ)સિયાં ન.બ.વ. (આંખનાં) ઝળઝળિયાં
 પલપૈતુક ન. શ્રાદ્ધમાં અપાતો માંસપિંડ
 પલવટ સ્ત્રી. (સં. પલ્લવ) કેડ બાંધવી તે કે તેનું કપડું
 (જેવું ભીલો બાંધે છે.) (૨) પાલવ કે નીચે લટકતો
 છેડો; તેને કેડે કે છાતીએ તાણી બાંધવો તે
 પલવટવું અ.કિ. બદલામાં જવું
 પલવલિયાં જુઓ 'પલપસિયાં' [વીનવવું
 પલવવું સ.કિ. જોઈતું આપી રાજ કરવું; ખુશ કરવું (૨)
 પલવાડ સ્ત્રી. (સં. પરિપાટિ, પ્રા. પરિવાડિ) ખરવાડ;
 ગામને ફરતી વાડ (૨) ઘર ફરતેની દીવાલ કે વાડ;
 ગામના છેવાડાની હદ [થવું; પીગળવું (મન)
 પલળવું અ.કિ. (પલાળવું ઉપરથી) ભીનું થવું (૨) પોસું
 પલંગ પું. (સં. પર્થક, પ્રા. પલ્લંક) મોટો ખાટલો; ઢોલિયો
 પલંગડી સ્ત્રી. નાનો પલંગ; ઢોલણી [મચ્છરદાની
 પલંગપોશ ન. પથારી ઉપર પાથરવાનો ઓછાડ (૨)
 પલાકું, (-ખું) ન. આંકના ઘડિયાનો પ્રશ્ર
 પલાખી સ્ત્રી. આંકના પાડમાંની-ઘડિયામાંની દરેક હાર
 પલાણ ન. (સં. પલ્યાણ-પર્યાણ, પ્રા. પલ્લાણ) ધોડાની
 પીઠ ઉપર નાખવાનો સામાન (૨) તેના પર કરાતી
 સવારી [સામાન કસવો
 પલાણવું સ.કિ. સવારી કરવી (૨) ધોડાની પીઠ પર
 પલાણિયો પું. ધોડા ઉપર સજાઈ બાંધનારો

પલાયન/

૫૦૨

[પવિત્રા

પલાયન ન. (સં.) નાસી જવું તે; ભાગી જવું તે
 પલાયન-પરાયણ વિ. (સં.) ભાગી છૂટવા તત્પર
 પલાયનવાદ પું. પોતાની જવાબદારીમાંથી ભાગી છૂટવાની
 વૃત્તિ (ર) જીવનની વાસ્તવિકતામાંથી છટકવાની વૃત્તિ
 પલાયનવાદી વિ. પોતાની જવાબદારીમાંથી ભાગી
 છૂટવાની વૃત્તિવાળું (ર) જીવનની વાસ્તવિકતામાંથી
 છટકવાની વૃત્તિવાળું

પલાયનવૃત્તિ સ્ત્રી. પલાયનવાદ

પલાયમાન વિ. (સં.) નાસી જતું; ભાગતું

પલાયિત વિ. (સં.) નાકેલું; દોડી ગયેલું; નાસી છૂટેલું

પલાય પું. (સં.) પુલાક, પ્રા. પુલાઅ) ભાતમાં મસાલો
 વગેરે નાખી બનાવેલી એક વાની

પલાશ પું. (સં.) ખાખરાનું ઝાડ; કેસૂરો; ખાખરો

પલાશ-પાપડી સ્ત્રી. ખાખરાની શીંગ

પલાશવેલ સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ [રાગિણી

પલાશી પું. રાક્ષસ (ર) ઝાડ (ર) સ્ત્રી. દીપકની એક

પલાળતું સ.કિ. (સં.) પ્રહલાદપતિ, પ્રા. પલ્લાલઈ)

ભીંજવું (ર) મન પર અસર પહોંચાડવી (ર) વતું

કરવા દાઢી પલાળવી (ર) કોઈ કામ શરૂ કરવું

પલાળિયું ન. નાહતી વખતે પલાળવા બદલાતું પંચિયું

પલાંદિયો પું., વિ. પાણીમાં પલાંદીભેર મારવાનો (ફૂદકો)

ભૂસકો [ઢબે વાળીને ચપટ બેસવાની એર રીત

પલાંદી સ્ત્રી. (સં.) પર્યસ્તિકા, પ્રા. પલ્લવિ) પગ અમુક

પલાંદો પું. મોટી પલાંદી

પલિત વિ. (સં.) ધોળા વાળવાળું; પાળિયાંવાળું [દુષ્ટ

પલીત પું., ન. (કા. પલીદ) ભૂતપ્રેત (ર) વિ. ખરાબ;

પલીતી સ્ત્રી. ઝીણી સળી; સળેખડું

પલીતી સ્ત્રી. વિષ્ણુ; ગુ; નરક

પલીતો પું. (સં.) પ્રદીપ્ત, પ્રા. પલિતઅ) દિવેટ; તેલમાં

બોળેલો ચીંધરાનો કકરો (ર) જામગરી (ર) સુરંગ

પલેટ પું., સ્ત્રી. (ઈ. પ્લેટ) (સીવવાના સંચાથી) કપડાની

પટ્ટી વાળી સાંધવી તે

પલોટ સ્ત્રી. ('પલોટવું'પરથી) અનુભવ; કેળવણી; તાલીમ

પલોટવું સ.કિ. (સં.) પ્રલોત્તિ, પ્રા. પલોટઈ) કામકાજમાં

જોડી પાવરવું કરવું (ર) કેળવી સવારીલાયક કરવું

(ર) ચંપી કરવી; દબાવવું

પલોવવું સ.કિ. વાવ્યા પહેલાં ખેટેલી જમીનને પાણી પાવું

પલ્લવ પું., ન. (સં.) ફૂંપળ (ર) પાંદડું (ર) પાલવ; છેડો

પલ્લવગ્રાહી વિ. ઉપરચોટિયું; ઊંડું નહિ તેવું (જ્ઞાન)

પલ્લવવું અ.કિ. નવાં પાંદડાંનો કોર ફૂટવો

પલ્લવાલેખન ન. (સં.) પત્ર દેલા વગેરેનું આલેખન (ર)

વેલબુઢાવું ચિત્રરામજ

પલ્લવિત વિ. (સં.) નવા પાનના ફાલથી ઘેરૂર થઈ રહેલું

પલ્લવી સ્ત્રી. (સં.) હલનચલનથી કરેલા ઈશારા. ઉદા.

કરપલ્લવી; નેત્રપલ્લવી (ર) વિ. પલ્લવોવાળું

પલ્લાકશ વિ. પક્ષપાત કરનાર; પક્ષપાતી

પલ્લાકશી સ્ત્રી. પક્ષપાત

પલ્લિ-(લ્લી) સ્ત્રી. (સં.) પદ્મિકા, પ્રા. પલ્લિઆ, પલ્લિ-

પલ્લી) નાનું ગામડું (ર) ભીલ શબ્દ કે કિરાતના

વસવાટની જગ્યા (ર) ગરોળી

પલ્લી સ્ત્રી. ગરબાની કોડિયાં મૂકવાની માંડવી; દીવી

પલ્લું ન. (સં.) પલ્લ, પ્રા. પલ્લ) વાંસ વગેરેની ટોપલી;

છાખડું (ર) ત્રાજવાનું એક છાખડું

પલ્લું ન. (પ્રા. પડલું) વર તરફથી કન્યાને અપાતું સ્ત્રીધન

પલ્લવ ન. (સં.) નાનું તળાવ; તળાવડું

પવઈ સ્ત્રી. પવૈયો; લીજડો [શોખનો શિરસ્તો-ફેશન

પવન પું. (સં.) વા; વહેતો વાયુ (ર) તોર; ચિજાજ (ર)

પવનકુક્કુર પું. પવનની દિશા દર્શાવતું ફૂકડાની આકૃતિ-

વાળું સાધન; પવનદિશા-દર્શક યંત્ર

પવનકુમાર પું. (સં.) હનુમાન (ર) ભીમ

પવનચક્રી સ્ત્રી. પવનથી ચાલતું ચક્રવાળું યંત્ર

પવનદિશાદર્શક યંત્ર ન. જુઓ 'પવનકુક્કુર'

પવનપટ્ટી સ્ત્રી. પવનકુક્કુરની ટોચે લગાડેલું તીર જેવું

સાધન [પાવડી; કલ્પિત વાયુમાન

પવનપાવડી સ્ત્રી. જેથી આકાશમાં ઊડી શકાય એવી જાદુઈ

પવનવેગ પું. (સં.) પવન જેટલો અતિ-વેગ

પવનવેગી વિ. પવન જેટલા અતિ-વેગવાળું

પવનશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) પવનની-તેના વેગની શક્તિ

પવનસુત્ર પું. (સં.) હનુમાન (ર) ભીમ

પવનાશી-(શન) વિ. (સં.) પવન ખાઈને જીવનારું (સાપ)

પવનાશ ન. (સં.) તે ફેંકવાથી ભારે પવન અને વાવાઝોડું

સર્જાય તેવું મનાતું એક દિવ્ય અશ્ત્ર

પવમાન પું. (સં.) પવન (ર) ગાર્હપત્ય અગ્નિ

પવાડી સ્ત્રી. અભરાઈ; છાજલી

પવાડો પું. (સં.) પ્રવાહ, પ્રા. પવાથ) વીરનું પ્રશસ્તિકાવ્ય

(ર) નિદાત્મક કાવ્ય (કટાક્ષમાં) (ર) નિદા; આક્ષેપ

પવા(અથ)ત સ્ત્રી. ('પાવું' ઉપરથી) સુતર અને કાપડને

પાવામાં આવતી કાંજ (ર) ખેતર વગેરેમાં પાણી

પાવું તે [વાસજ

પવાલી સ્ત્રી. ખાલી; નાનું ખાલું (ર) એક ઊંચું નળાકાર

પવાલું ન. પાણી પીવા માટેનું નાનું વાસજ; જામ (ર)

એક મોટું નળાકાર વાસજ (ર) અનાજ માપવાની

નાની પાલી

પવિ સ્ત્રી. (સં.) ઈન્દ્રનું આયુધ; વજ્ર

પવિત્ર વિ. (સં.) શુદ્ધ; પાવન (ર) મંગલકારી

પવિત્રતા સ્ત્રી. પાવનપણું; શુચિતા

પવિત્રા પું. (સં.) લાઠી, લેજમ, કુસ્તી વગેરેના દાવની

તૈયારીનું આગળ પગ કરીને ઊભવાનું આસન

પવિત્રાસન/

૫૦૩

[પસ્તાગિયો

પવિત્રાસન ન. (સં.) પવિત્ર આસન (૨) દર્બાસન
પવિત્રાં-અગિયારશ(-સ) શ્રાવણ સુદ અગિયારસ; દેવને
પવિત્રાં ધરવાની અગિયારસ

પવિત્રાં-બારશ(-સ) સ્ત્રી. (પવિત્રું + બારશ) શ્રાવણ સુદ
બારશ; દેવને પવિત્રાં ધરવાની બારશ

પવિત્રિત વિ. (સં.) પવિત્ર-શુદ્ધ કરાયેલું

પવિત્રી સ્ત્રી. (સં. પવિત્રક = વીંટી) દર્બની વીંટી (૨)

પવિત્ર શબ્દો પાડેલી કે ભરેલી રેશમી પટ્ટી (૩) તાંબા
અને સોનાના તારની વળ ચડાવેલી મુદ્રિકા

પવિત્રું ન. (સં. પવિત્ર ઉપરથી) ઠાકોરજીને ધરાવેલી
રેશમની માળા (૨) ઠાકોરજીને ચઢાવવામાં આવતું
સૂતર કે રેશમનું ભાતીગર દોરડું; પવિતરું

પવિધર પું. (સં.) વજીને ધારણ કરનાર; ઈન્દ્ર

પવિલિયન પું. મોટો તંબુ; પ્રેક્ષાગાર [ફાતડો

પવૈયો પું. (સં. પ્રવ્રજિત, પ્રા. પવૈઈય) પાવૈયો; લીજડો;

પશમ સ્ત્રી. (ફા. પશ્મ) ડુવાંટી; વાળ (૨) હિમાલયમાં

થતા એક જાતના બકરાના વાળ (જેનું ગરમ કાપડ
બને છે.) (૩) ઊન

પશમી વિ. (ફા.) પશમ(વાળ)નું; પશમવાળું

પશમીનો પું. (ફા.) પશમ(વાળ)નું બનેલું કાપડ કે શાલ

પશુ ન. (સં.) જાનવર; ચોપડું પ્રાણી (૨) મૂર્ખ

પશુચિકિત્સા સ્ત્રી. પશુરોગનું નિદાન અને તેનો ઉપચાર

પશુજન્ય વિ. (સં.) પશુમાંથી નીપજતું

પશુતા સ્ત્રી. (-ત્વ) પશુપણું (૨) હેવાનિયત

પશુધર્મ ન. (સં.) પશુને છાજે એવો હીન-માનવ ધર્મ

પશુપતાકા, (૦જ) ન. શંકરનું એક દિવ્ય અસ્ત્ર; પાશુપત

પશુપતિ પું. પશુપાલ (સં.) મહાદેવ

પશુપાલક વિ. (સં.) પશુનું પાલન કરનાર; ગોવાળ

પશુપાલન ન. (સં.) પશુને ઉછેરવાં તે

પશુબલિ પું. (સં.) (યજ્ઞમાં કરાતું) પશુનું બલિદાન

પશુભક્ષક વિ. પશુનું માંસ ખાનાર; માંસાહારી

પશુમાર પું. પશુને પડે એવો માર; દોરમાર

પશુયજ્ઞ (સં.) પશુયાગ પું. પશુ હોમી કરાતો યજ્ઞ

પશુવત વિ., કિ. વિ. દોરના જેવું-જેમ

પશુવૃત્તિ સ્ત્રી. પશુતા; પાશવતા; હેવાનિયત

પશુવૈદક ન. (સં.) પશુઓ માટેનું વૈદ્ય; પશુચિકિત્સા

પશુશાસ્ત્ર ન. (સં.) પશુનું-તેના પાલન વગેરેનું શાસ્ત્ર

‘જૂઓલોજી’ [પશુઓમાં મળી આવતું

પશુસામાન્ય વિ. (સં.) પશુઓમાં પણ મળી આવતું; સર્વ

પશુસુધાર પું. (સં.) દંડની ઓલાદ સુધારવી તે;

પશુસંવર્ધન; ‘કેટલ બ્રીડિંગ’

પશોમાન વિ. (સં.) પસ્તાયેલું; પસ્તાવો કરનારું; શરમાયેલું

પશ્ચાત્ કિ. વિ. (સં.) પછી; પાછળ

પશ્ચાત્તાપ પું. (સં.) પસ્તાવો; દિલગીરી

પશ્ચાદ્ભૂમિ સ્ત્રી. પાછળની સપાટી (૨) ચિત્રની પાછળની

ભૂમિકા; જે તેને ઉઠાવ છતાં વગેરે આપે છે;

‘બેકગ્રાઉન્ડ’ [‘રિસ્પોન્સેક્શન’

પશ્ચાદ્દર્શન ન. (સં.) ભૂતકાળ(પાછળ)નું જોવું તે;

પશ્ચાદ્વર્તી વિ. (સં.) પાછળથી અસરથી; ‘રિસ્પોન્સેક્ટિસ’

પશ્ચિમ વિ. (સં.) આશમણું (૨) પાછળનું; પાછલું (૩)

સ્ત્રી. આશમણી દિશા (૪) ન. યુરોપ, અમેરિકા

વગેરે પશ્ચિમનો પ્રદેશ [નૈર્ઋત્ય ખૂણાનું

પશ્ચિમદક્ષિણ વિ. (સં.) પશ્ચિમ અને દક્ષિણ વચ્ચેનું-

પશ્ચિમબુદ્ધિ વિ. પાછળથી જેને ઉકેલ સૂઝે છે તેવું

પશ્ચિમી વિ. પશ્ચિમનું; -ને લગતું

પશ્ચિમોત્તર વિ. (સં.) વાયવ્ય ખૂણો

પશ્નો સ્ત્રી. એ નામની સરહદ પ્રાંતથી અફઘાનિસ્તાન સુધી

ચાલતી એક ભાષા

પશ્મ ન. (ફા.) ડુવાંટી; ઝીણા વાળ (૨) ઊન

પશ્યંતી સ્ત્રી. મુલાધારમાંથી ઉત્પન્ન થયા પછી તરત

વાયુના સંયોગથી નાભિપ્રદેશમાં ઉત્પન્ન થનાર વાજી

પસતાગિયો પું. (સં. પત્રશાકિક, પ્રા. પત્તસાગિઅ)

શાકભાજી વેચનારો; કાઠિયો; બકાલી

પસર ન., સ્ત્રી. હથેળીને સંકોચવાથી પડતો ખાડો (૨) પું.

મજરકે દોરને ચરવા લઈ જવું તે; પહર ફિલાવું

પસરવું અ.કિ. (સં. પ્રસરતિ, પ્રા. પસરઈ) પ્રસરવું;

પસલિયાત વિ. બહેનને પસલી આપવા જનાર (ભાઈ)

પસલી સ્ત્રી. (સં. પ્રસૂતિ, પ્રા. પસઈ) પોશ (૨) એક

આચમનનું જળ રહે એવો હાથના પહોંચાનો આકાર

(૩) ભાઈની બહેનને ભેટ (૪) વીંટી

પસવારવું સ.કિ. શરીરે થીમે હથેળી ફેરવવી; પંપાળવું

પસંદ વિ. (ફા.) ગમતું (૨) ચૂંટી કાઢેલું; સ્વીકારેલું

પસંદગી સ્ત્રી. પસંદ કરવું તે; રુચિ (૨) ગમવું તે; ગમો

પસાયનું ન. (સં. પ્રસાદ, પ્રા. પસાઈતઅ) બક્ષિસ તરીકેની

જમીન

પસાયનો પું. (ગામના) ચોકિયાત; રખેવાળ

પસાર વિ. (પો.) (બહુધા વિવેચ વિશેષણ તરીકે વપરાય

છે.) વટાવેલું; આરપાર ગયેલું (૨) (કસોટીમાં) પાર

ઊતરેલું (૩) સ્ત્રી. (જમ્યા પછી કે ચોરી કરતાં) ઓટા

મારવા તે [પ્રચાર (૨) પ્રવેશ; પેસારો

પસાર પું. (સં. પ્રસાર, પ્રા. પસારો) પ્રસાર; ફેલાવો;

પસારવું સ.કિ. (સં. પ્રસારય, પ્રા. પસાર) ફેલાવવું (૨)

લંબાવવું

પસારો પું. પસાર; ફેલાવ; પધારો [નાકું (ધરેણામાં)

પસિયાડું ન. પખિયાડું; ચણિયાડું (૨) ખીલી નાખવાનું

પસીનો પું. પરસેવો

પસોપેશ સ્ત્રી. (ફા.) માનસિક ગૂંચ; મુંઝવણ [વેચનારો

પસ્તાગિયો પું. (પત્રશાકિક, પત્તસાગિઅ) કાઠિયો; શાકભાજી

પસ્તાનું/

૫૦૪

/ પળકો

પસ્તાનું ન. (સં. પ્રસ્થાન) બહારગામ જવા ઊપડવું તે
 (૨) મુહૂર્ત સાચવવા પોતાને ઘેરથી નીકળી બીજાને
 ઘેર વાસ કરવો તે [ભરવી તે; 'કોન્સન્સ મની'
 પસ્તાવા રકમ સ્ત્રી. કરચોરી જેવા દોષનો પ્રસ્તાવમાં રકમ
 પસ્તાવું અ.કિ. પસ્તાવો કરવો [થતો ખેદ; પશ્ચાત્તાપ
 પસ્તાવો પું. (સં. પશ્ચાત્તાપ) ભૂલ કે દોષને માટે પાછળથી
 પસ્તાળ સ્ત્રી. ઉપરાઉપરી ઠોક (૨) ઠપકાનો પ્રબળ મારો;
 વાણીના પ્રહાર
 પસ્તી સ્ત્રી. નકામા - રદી કાગળ
 પસ્તી સ્ત્રી. પક્ષપાત; ઉપરાણું
 પસ્તું ન. એક સૂકો મેવો; પિસ્તું [જવાં તે
 પહર ન., સ્ત્રી. પસર (૨) મળસ્કે ઢોરને ચારવા લઈ
 પહાડ પું. ડુંગર; પર્વત
 પહાડી વિ. પહાડનું (૨) કદાવર; મજબૂત (૩) સ્ત્રી.
 નાનો પહાડ (૪) પહાડોની હારમાળા [પથરો
 પહાણ, (૦કો) પું. (સં. પાષાણ, પ્રા. પાલાણ) પથ્થર;
 પહાણી ન. ('સં. પરચ, પ્રા. પરસ'ના મરાઠી 'પહ'
 પરથી) તપાસણી; ખેતરના પાકનો અંદાજ બાંધવો તે
 પહાણીપત્રક ન. (મ.) જેમાં ખેતર, તેમાંનાં ઝાડ અને
 પાકની નોંધ લેવાય છે તે તલાટીનું પત્રક
 પહાણો પું. (સં. પાષાણ, પ્રા. પાલાણ) પહાણ; પથ્થર
 પહેરણ સ્ત્રી. પહેરવાની રીત કે ઢબ
 પહેરણ ન. (સં. પરિધાન, અપ. પરિહાણ) કુડતું; બદન;
 ખમીસ (૨) પહેરવું તે કે તેની રીત
 પહેરણું ન. ચણિયાને બદલે કમ્પરે વીંટવાનું વસ્ત્ર (૨)
 પહેરવાનું વસ્ત્ર (૩) પહેરવાની રીત
 પહેરવું સ.કિ. (સં. પરિદાહિત, પ્રા. પરિરઠ) શરીર ઉપર
 ધારણ કરવું (વસ્ત્ર, ઘરેણું; જનોઈ વગેરે) (૨) અંદર
 દાખલ કરવું (ઉદા. અઢીજ પહેરવું.) [પોશાક
 પહેરવેશ પું. (પહેરવું + વેશ) કપડાં પહેરવાંની રીત (૨)
 પહેરામણી સ્ત્રી. પ્રા. પહરિહાવણ) કન્યાના પિતા
 તરફથી વરને તથા તેનાં સગાંને અપાતી બક્ષિસ
 પહેરાવવું સ.કિ. 'પહેરવું'નું પ્રેરક (૨) યુક્તિપૂર્વક બીજાને
 વળગાડવું - વેચવું (માલ વગેરે); પધરાવી દેવું (૩)
 ગમેતેમ સમજાવી કસાવવું
 પહેરાવું અ.કિ. 'પહેરવું'નું કર્મણિ
 પહેરેગીર, પહેરેદાર પું. પહેરો ભરનાર; ચોકીદાર
 પહેરો પું. (સં. પ્રહાર, પ્રા. પહર) જાપતો; ચોકી (૨)
 સંભાળ; હવાલો
 પહેલ સ્ત્રી. (સં. પ્રથિલ, પ્રા. પસિલ્લઅ) પ્રારંભ (૨)
 આગેવાની (૩) કમમાં પહેલું હોવું તે
 પહેલ પું. (ફા. પહલુ) પાસો (જેમ કે હીરાનો)
 પહેલદાર વિ. પાસાદાર; પાસાવાળું
 પહેલપ્રથમ, પહેલવહેલું વિ. પહેલી જ વારનું; સૌથી પ્રથમ

(૨) કિ.વિ. શરૂઆતમાં જ; સૌથી અગાઉ
 પહેલવાડો પું. પ્રારંભ; શરૂઆત
 પહેલવાન પું. (ફા. પહલ્લવાન) મલ્લ; કુસ્તીબાજ (૨)
 બહાદુર; શૂરવીર (૩) જાણે માણસ
 પહેલવારવું વિ. પહેલી વારનું
 પહેલવી સ્ત્રી. (ફા. પહલવી) ઈરાનની પ્રાચીનતમ ભાષા;
 પ્રાચીનતમ ફારસી ભાષા
 પહેલવેતરી વિ., સ્ત્રી. પહેલા વેતરની (ગાય, ભેંસ વગેરે)
 પહેલાઈ સ્ત્રી. પહેલાપણું; 'પ્રાપોરિટી' (૨) પહેલ કરવી તે
 પહેલાં કિ.વિ. અગાઉ; પૂર્વે
 પહેલું વિ. (સં. પ્રથિલ, પ્રા. પસિલ્લઅ) પ્રથમ (૨)
 પહેલા દરજ્જાનું; મુખ્ય (૩) કિ.વિ. સૌથી આગળ
 પહો પું., સ્ત્રી. (સં. પ્રભાત, અપ. પહામ) પરોઢિયું; મળ-
 સું; પો [શક્તિ; સામર્થ્ય (૪) અક્કલ; સમજશક્તિ
 પહો(હો)ય સ્ત્રી. પહોંચવું તે (૨) પાવતી; રસીદ (૩)
 પહોંચબુક સ્ત્રી. પાવતીની ચોપડી; પાવતીબુક
 પહો(હો)ચવું અ.કિ. (ધારેલે ઠેકાણે) જવું; પૂગવું (૨)
 (મોકલેલી વસ્તુનું) મળવું (૩) ટકવું; જારી રહેવું
 (૪) સ.કિ. (સરખામણીમાં કે સ્પર્ધામાં) બરાબર થવું
 પહોંચાડવું સ.કિ. 'પહોંચવું'નું પ્રેરક [પક્તું
 પહો(હો)ચેલું વિ. ('પહોંચવું' ઉપરથી) ન છેતરાય એવું;
 પહોંચો પું. હાથનું કાડું
 પહોંતવું અ.કિ. પહોંચવું [પટક
 પહોર પું. (સં. પ્રહર, પ્રા. પહર) ત્રણ કલાકનો પ્રહર;
 પહોરો પું. વિશ્રામ; વિસામો
 પહોરો પું. ચોકી; પહેરો
 પહોળાઈ સ્ત્રી. (સં.), (-ણ, -શ) ન. વિસ્તાર; પનો
 પહોળું વિ. (સં. પૃથુલ, પ્રા. પહુલ-પિહુલ) ચોડું;
 પાનાદાર (૨) ખૂલતું; મોકળું (૩) બીડું; બંધ નહિ
 તેવું; ખુલ્લું (૪) છૂટું; પથરાયેલું (જેમ કે, દાણા
 પહોળા કરવા)
 પહોંચ સ્ત્રી. જુઓ 'પહોંચ'
 પહોંચવું અ.કિ. જુઓ 'પહોંચવું'
 પહોંચાડવું સ.કિ. 'પહોંચવું'નું પ્રેરક
 પહોંચાવું અ.કિ. 'પહોંચવું'નું ભાવે
 પહોંચી સ્ત્રી. પહોંચાનું એક ઘરેણું
 પહોંચેલું વિ. જુઓ 'પહોંચેલું'
 પહોંચો પું. (સં. પ્રહુચ, પ્રા. પહુચ) હાથનું કાડું [શણ
 પળ સ્ત્રી. (સં. પલ) ધડીનો સાકમો ભાગ; ૨૪ સેકન્ડ (૨)
 પળકવું અ.કિ. (સં. પરકક, પ્રા. પલકઈ-પલકક) ખાવાની
 લાલચથી મોંમાં પાણી છૂટવું (૨) ખાવાની આશાએ
 આવવું - ટળકવું (૩) લાભ મેળવવાની આદત હોવી
 પળકી પું. પલકો; ચમકારો
 પળકી પું. ભરડું

પળવું/

૫૦૫

/ પંચનદ

પળવું અ.કિ. (સં. પલાયતે, પ્રા. પલાયઈ) જવું
 પળવું સ.કિ. (સં. પાલપતિ, પ્રા. પાલઈ = પાળવું
 ઉપરથી) પોષણ થવું; બરદાસ થવી (ર) અનુકૂળ
 આવવું (૩) ભોગવટો, તાબામાં હોવો (જમીન
 વગેરેનો) (૪) સ.કિ. (વચન) પાળવું
 પળશી(સી) સ્ત્રી. ખુશામત; મન મેળવવાની મહેનત
 પળા સ્ત્રી. પાલન; સેવાચક્રી (ર) પાલવવું પરે તેવું
 (બાળક, ધરતું વગેરે) (૩) વળતર (૪) આપત્તિ;
 આફત

પળા સ્ત્રી. બળતરા (ર) કટાળાભર્યું કામ
 પળાવવું સ.કિ. 'પાળવું', 'પળવું'નું પ્રેરક
 પળાવું અ.કિ. 'પાળવું', 'પળવું'નું ક્રમશ્ચિ
 પળિયું ન. (સં. પલિત, પ્રા. પલિઅ) ધોળો થયેલો વાળ
 પળિયેલ વિ. પળિયાંવાળું; ચેતકેશી
 પળી સ્ત્રી. (સં. પલ = પ્રવાહીનું એક માપ) કુલ્લા કે
 બરણીમાંથી ધી-તેલ કાઢવાનું એક લોઢાનું સાધન
 પળી સ્ત્રી. પળિયું

પળો પું. મોટી પળી (ર) કકણો (૩) ડોધો
 પળોજણ સ્ત્રી. બરદાસ; ઊઠવેઠ (ર) ઉપાધિ; ચિંતા
 પળોટવું સ.કિ. પલોટવું (ર) પાવરવું કરવું (૩) કેળવી
 સવારી લાયક કરવું (૪) ચંપી કરવું; દબાવવું
 પંક પું. (સં.) કાદવ; કીચક; ગારો
 પંકજ ન. (સં.) કમળ; પદ્મ
 પંકમય વિ. (સં.) કાદવવાળું; કીચડવાળું
 પંકાઉ વિ. સુવિખ્યાત; પંકાતું
 પંકાવું અ.કિ. (સં. પંક્તિ = કીર્તિ) પ્રખ્યાત થવું; વખણાવું
 પંકિલ વિ. (સં.) કાદવવાળું; કીચડવાળું
 પંકચર ન. (ઠં.) ભોંકવું તે (ર) ભોંકાવાથી પડેલ કાણું
 (૩) ટાપરમાં પડતું છિદ્ર-કાણું

પંકચ્યુઅલ વિ. (ઠં.) નિયમિત-સમયસર આવનારું;
 સમયનું પાલન કરનારું [સમયપાલન
 પંકચ્યુઆલિટી સ્ત્રી. નિયમિતતા; નિયમિત આવવું તે (ર)
 પંક્તિ સ્ત્રી. (સં.) રેખા; લીટી (ર) હાર; પંગત
 પંક્તિપાવન વિ. (સં.) નાતને પવિત્ર કરે તેવું; પવિત્ર
 આચારવાળું [ભેદ
 પંક્તિભેદ પું. જમવા એક પંગતે-અરીને ન બેસાય તેવો
 પંક્તિભોજન ન. (સં.) સાથે પંગતમાં બેસીને જમવું તે;
 સ્વજાતીય ભોજન

પંખ સ્ત્રી. (સં. પક્ષ, પ્રા. પક્ખ) પાંખ
 પંખણી સ્ત્રી. (સં. પક્ષિણી) માદા પક્ષી; પક્ષિણી
 પંખવા પું. પક્ષાધાત; લકવો
 પંખા સ્ત્રી. પાંખ
 પંખાકલ(ળ) સ્ત્રી. વીજળીના પંખાની સ્વિચ-કળ
 પંખાળ વિ. પાંખવાળું (ર) ઝડપથી દોરે એવું

પંખાળી સ્ત્રી. ડાંગરની ત્રણ પાંખાવાળી એક જાત
 પંખાળું વિ. પાંખવાળું (ર) ઝડપથી દોરે એવું
 પંખણી સ્ત્રી. (સં. પક્ષિણી) માદા પક્ષી; પક્ષિણી
 પંખી, (ઠું) ન. (સં. પક્ષી, પ્રા. પક્ષિઅ) પક્ષી; વિહંગ
 પંખેરુ ન. (સં. પક્ષિકરૂપ, પ્રા. પક્ષિઅરૂઅ) પંખીડું; પક્ષી
 પંખો પું. (સં. પક્ષક, પ્રા. પંખઅ) વીજણો; 'કેન' (ર)
 મોટર વગેરેના પૈડાં ઉપરનું ઢાંકણ
 પંગત સ્ત્રી. (સં. પંક્તિ ઉપરથી) જમવા બેઠેલાંની હાર;
 પંક્તિ (ર) એકસાથે જમવા બેઠેલો આખો સમૂહ (૩)
 જમણવારમાં તે સમૂહ એક પછી એક બેસે તે ક્રમ
 પંગુ, (ઠલ) વિ. (સં.) પાંગળું; અપંગ
 પંગોયું ન. એક વાનગી - થઈ મેથીનું વડું
 પંચ વિ. (સં.) પાંચ (ર) ન. કોઈ વાતનો તોડ લાવવા
 માટે નિમાયેલા પાંચ કે તેથી વધારે માણસો; લવાદ
 (૩) પું. તેમાંનો એક

પંચ ન. (ઠં.) કાણાં પાડવાનું ઓજાર કે ધંત્ર
 પંચક, (ઠું) ન. (સં.) પાંચનો સમુદાય (ર) ધનિષ્ઠાની
 ઉત્તરાધી રેવતીના અંત લગી આવતાં પાંચ નક્ષત્રો
 પંચકણકી સ્ત્રી. જુદી જુદી જાતનાં અનાજનું મિશ્રણ
 પંચકલ્યાણી વિ. ચાર પગ અને કપાળ એ પાંચ ધોળાં
 હોય એવું શુભ ચિહ્નવાળું (ઢોર)
 પંચકેશ પું. બ.વ. શરીરના પાંચ ભાગના વાળ (માથું,
 ઉપલો હોઠ, બે બગલ અને ગુહોન્દ્રિય)
 પંચકોષા વિ. (સં.) પાંચ ખૂણાવાળું (ર) પું. પાંચ
 ખૂણાઓની આકૃતિ [કોશની અંદર આવતી જમીન
 પંચકોશી સ્ત્રી. (સં.) મોટા તીર્થની આસપાસની પાંચ
 પંચકોષ પું. બ.વ. (સં.) આત્માનાં શારીરિક પાંચ
 (અનનમય, પ્રાણમય, મનોમય, વિજ્ઞાનમય,
 આપબળ) આચરણ-માંનું દરેક [વગેરે]

પંચકોસી વિ. (સં.) પાંચ કોસ ચલાવાય એવું (વાવ,
 પંચકયાસ પું. પંચે પ્રત્યક્ષ જોઈ-તપાસીને નોંધેલો પોતાનો
 ક્યાસ (ર) તેરીતે કરાતી તેની જાહેર તપાસ [સમૂહ
 પંચગવ્ય ન. (સં.) ગાયનું દૂધ, દહીં, ધી, મૂત્ર અને છાણનો
 પંચતત્ત્વ ન. બ.વ. (સં.) આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, પાણી
 અને પૃથ્વી એ પાંચ મહાભૂત-વિશ્વનાં મૂળ ઘટક તત્ત્વ
 પંચત્ત્વ ન. (સં.) મૃત્યુ (શરીરનાં પાંચ મહાભૂત છૂટાં થઈ
 જવાં તે) [એ પાંચ દિવ્ય તત્ત્વ
 પંચદેવ પું. બ.વ. (સં.) સૂર્ય, યુદ્ધ, વિષ્ણુ, ગણેશ અને દેવી
 પંચધાતુ સ્ત્રી. બ.વ. (સં.) સોનું, રૂપું, તાંબુ, સીસું અને
 લોહું એ પંચ ધાતુ [એ પાંચ અનાજ
 પંચધાન્ય ન. બ.વ. (સં.) ચોખા; જવ, ધઉ, તલ અને મગ
 પંચનદ પું. (સં.) પાંચ નદીઓનો પ્રદેશ પંજાબ (ર)

કચ્છના રણની પૂર્વ-ઉત્તરનો બનાસ, લુણી, સરસ્વતી
 વગેરે પાંચ નદીઓનો પ્રાચીન પ્રદેશ

પંચનામું

૫૦૬

[પંચાતનામું]

પંચનામું ન. પંચ સમક્ષ કરેલી તપાસણીની નોંધ
 પંચપાતક ન.બ.વ. (સં.) બ્રહ્મહત્યા, ચોરી, મદ્યપાન,
 ગુરુસ્ત્રીસંભોગ અને આ ચાર પાપ કરનાર સાથેનો
 સંબંધ આ પાંચ પાપ [નળાકાર ખાલો
 પંચપાત્ર ન. (સં.) (સંખ્યા વગેરેમાં વપરાતું) ખાલું;
 પંચપાપ ન.બ.વ. (સં.) પાંચ મહાપાપ : બ્રહ્મહત્યા,
 સુરાપાન, ગુરુતલ્પગમન, ચોરી અને આ પાપ
 કરનારો સંગ (ર) ખાંડણી, ઘંટી, ચૂલો, ઘડો અને
 સાવરણી - એને કારણે થતાં પાંચ પાપ; પંચપાતક
 પંચપુષ્પ ન.બ.વ. (સં.) પૂજનાં પાંચ ફૂલ (ચંપો, આંબો,
 ખીજરી, કમળ, કરેલ)
 પંચપ્રાણ પું.બ.વ. (સં.) પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, ઉદાન
 અને સમાન એ શરીરમાંના પાંચ પ્રાણો
 પંચબાણ પું. (સં.) કામદેવ (અરવિંદ, અશોક, નવમાલિકા,
 આંબામોર અને નીલોત્પલ એ પાંચ પુષ્પ જેનાં બાણ
 છે તે). કોઈ વળી કમળ, આસોપાલવ, આંબામોર,
 સરસવતું ફૂલ અને ભૂરું કમળનો પાંચ બાણોમાં તો
 કોઈ વળી ચંપો, કેવડો, આંબામોર, નાગકેસર અને
 બીલીનું ફૂલ એ પાંચનો સમાવેશ કરે છે.
 પંચભદ્ર પું. (સં.) કાળજું, મોં, પીઠ, પડમું અને કેડ
 આગળ ભમરો હોય તેવો ઘોડો
 પંચભાગ પું. રસોઈ માટે કાઢેલા સીધામાંથી બ્રાહ્મણને
 આપવાકાઢેલોભાગ (લોટ, ચોખા, દાળ, ઘી અને મીઠું)
 પંચભૂત ન.બ.વ. (સં.) આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, પાણી
 અને પૃથ્વી એ પાંચ મહાભૂત - વિશ્વનાં મૂળ ઘટકતત્ત્વ
 પંચમ વિ. (સં.) પાંચમું (ર) સિદ્ધાંતના ચાર વર્ણ
 ઉપરાંતની વનવાલી નિષાદ વગેરે જંગલી લોકોની
 જાતનું-વર્ણનું ગણાતું (૩) પું. સ્વરસપ્રકમાંનો
 પાંચમો 'પ' સ્વર (૪) પંચમ વર્ણનો માણસ (૫)
 એક રાગ (સંગીત)
 પંચમવેદ પું. (સં.) મહાભારત
 પંચમહાકાવ્ય ન.બ.વ. (સં.) રઘુવંશ, કુમારસંભવ,
 શિશુપાલવધ, કિરાતાર્જુનીય અને નંધવીયચરિત એ
 પાંચ મહાકાવ્ય
 પંચમહાપાતક ન.બ.વ. (સં.) જુઓ 'પંચપાતક'
 પંચમહાપણ પું.બ.વ. (સં.) પાંચ મુખ્ય યજ્ઞો : દેવયજ્ઞ,
 પિતૃયજ્ઞ, ભૂતયજ્ઞ, બ્રહ્મયજ્ઞ, અતિથિયજ્ઞ
 પંચમહાવ્યાધિ પું.બ.વ. મસા, ક્ષય, કોઠ, પ્રમેહ અને
 નિષાદ એ પાંચ ભયંકર રોગ
 પંચમહાસાગર પું.બ.વ. આટલાન્ટિક, પ્રશાંત, હિંદી,
 ઉત્તર અને દક્ષિણ એ પાંચ મોટા સમુદ્ર
 પંચમાસી સ્ત્રી., ન. પહેલી વારની ગર્ભવતી સ્ત્રીને પાંચમે
 માસે કરવામાં આવતો સંસ્કાર
 પંચમાંશ પું. પાંચમો ભાગ

પંચમી વિ., સ્ત્રી. (સં.) પાંચમી (ર) પાંચમી તિથિ;
 પાંચમ (૩) પાંચમી વિભક્તિ
 પંચમુખી વિ. પાંચ મુખવાળું
 પંચમુષ્ટિ સ્ત્રી. કેશ ચુંટી કાઢવાનો એક પ્રકાર (જૈન)
 પંચરત્ન ન.બ.વ. (સં.) સોનું, મોતી, હીરો, માણેક અને
 નીલમ [એ પાંચ રસ
 પંચરસ પું.બ.વ. કડવો, તીખો, તૂરો, ખારો અને ગળ્યો
 પંચરંગ પું.બ.વ. રાતો, લીલો, પીળો, ધોળો અને કાળો એ
 પાંચ રંગ (ર) પંચવર્ણ [મિશ્રણવાળું; સેળભેળિયું
 પંચરાઈ વિ. પરચૂરણ (વેચાણ) (ર) ચારપાંચ જાતના
 પંચરાશિ સ્ત્રી. બેવડી ત્રિરાશિ
 પંચવક્ર પું. (સં.) મહાદેવ (ર) પંચમુખવાળા મહાદેવ
 પંચવટી સ્ત્રી. (સં.) ગોદાવરીને કિનારે આવેલું એક સ્થાન
 (ર) પીપળો, બીલી, વડ, આંબલી અને અશોક એ
 પાંચ ઝાડનો સમૂહ (૩) જ્યાં પાંચ રસ્તા મળતા હોય
 એવું મોટું ચકલું
 પંચવદન પું. (સં.) મહાદેવ; પંચમુખ પાંચ જાતિ-વર્ણ
 પંચવર્ણ વિ. (સં.) પંચરંગી (ર) રંગબેરંગી (૩) પું.બ.વ.
 પંચવર્ષી, (-૫) વિ. (સં.) પાંચ વર્ષના સમયને લગતું
 પંચવાયકા સ્ત્રી. લોકવાયકા; લોકોદ્દગાર
 પંચવાર્ષિક વિ. (સં.) દર પાંચ વર્ષે આવતું
 પંચવિધ વિ. પાંચ પ્રકારનું; પાંચ તરેલનું
 પંચશર પું. (સં.) (પાંચ બાણવાળા) કામદેવ
 પંચશામક પું. (સં.) કામદેવ
 પંચશીલ ન. (સં.) બુદ્ધે ઉપદેશેલો આચાર ધર્મ (ર)
 જૈનોમાં પાંચ મહાવ્રત (૩) પાંચ આંતરરાષ્ટ્રીય
 સિદ્ધાંતોનો સમૂહ
 પંચસત્તા સ્ત્રી. (સં.) પંચની સત્તા
 પંચહત્યુ, (-હ્યું) વિ. પાંચ હાથના માપનું (ર) પાંચ
 જાણની સત્તા નીચેનું (૩) પંચની સત્તા હેઠળનું
 પંચાક્ષર વિ. (સં.) પાંચ અક્ષરોનું બનેલું; પાંચ શ્રુતિવાળું
 પંચાગ્નિ પું.બ.વ. ગાર્હપત્ય, આહવનીય, દક્ષિણ, સત્ય
 અને અત્યસથ્ય એ પાંચ અગ્નિ (ર) ચાર બાજુ ચાર
 ધુણીનો અને પાંચમો માથે સૂર્યનો તાપ
 પંચાજીરી સ્ત્રી. સુંઠ, ખસખસ, અજમો, કોપરું અને સવાના
 ભૂકામાં ખાંડ મેળવીને કરેલું મિશ્રણ; પંજરી
 પંચાશ્વ વિ. (સં.) પંચાનવતિ, પ્રા. પંચાણઉઠ) નેવુ વત્તા
 પંચ (ર) પું. પંચાશુનો આંકડો કે સંખ્યા; '૯૫'
 પંચાત સ્ત્રી. (સં.) પંચ દ્વારા) તકરારનો નિવેડો લાવવા
 નીમેલી પાંચ કે વધુ માણસોની મંડળી, પંચાષ્ટ (ર)
 તેણે કરેલી તપાસ (૩) તેણે આપેલો ફેસલો-નિકાલ
 (૪) ઊલાપોલ; ભાજંગડ (૫) ગૂંચવાડો; મુઝેલી
 પંચાતનામું ન. પંચે કરેલા ઠરાવ કે ફેસલાનો લેખ (ર)
 પંચાત કરવાની સત્તા આપનારો લેખ

પંચાતિયું

૫૦૭

[પંચેળી

પંચાતિયું વિ. પંચાતવાયું; ગૂંચવણવાયું (કાન કે વસ્તુ)

(૨) પાંચ જાણે-પંચાતે મળીને કરવા જેવું (૩)

પંચાતખોર (માણસ)

પંચાતી સ્ત્રી. ભાંજગડ; ગૂંચવડો

પંચાતી વિ. પંચાતખોર

પંચાનન પું. (સં.) શિવ, રુદ્ર (૨) સિંહ

પંચામૃત ન. (સં.) દૂધ, દહીં, ઘી, મધ અને સાકરનું

મિશ્રણ અથવા એનો દેવનો પ્રસાદ

પંચાયત સ્ત્રી. (સં.) પંચ દ્વારા પંચાત અને એનું સંસ્કારેલું

રૂપ પંચાયત) પંચાયત કરનારી મંડળી (૨) કોમનું

કારોબારીમંડળ (૩) પંચાત; ભાંજગડ

પંચાયતન ન. (સં.) ઉપાસ્ય પાંચ દેવની મૂર્તિઓનો સમૂહ

(૨) ગણપતિ, દેવી, સૂર્ય, વિષ્ણુ અને શિવ એ

પાંચનો સમૂહ

પંચાયતી વિ. પંચાયતનું કે તે સંબંધી

પંચાલ પું. પંચાળ; લુહાર

પંચાવન વિ. (સં.) પંચપંચાસત, પ્રા. પંચાવન્ના પચાસ વત્તા

પાંચ (૨) પું. પંચાવનનો આંકડો કે સંખ્યા; 'પપ'

પંચાવયવ(લી) વિ. (સં.) પ્રતિજ્ઞા, હેતુ, ઉદાહરણ,

ઉપનયન અને નિગમન એ પાંચ અવયવ કે

ભાગવાયું (વિધાન)

પંચાશી(-સી) વિ. એશી વત્તા પાંચ (૨) પું. પંચાશીનો

આંકડો કે સંખ્યા; 'ટપ' [લુહાર; પંચાલ

પંચાળ પું. (સં.) પાંચાલ = પાંચ પ્રકારના કારીગરોનું પંચ)

પંચા ન. બ. વ. પાંચના આંકના ઘડિયા

પંચાંગ વિ. (સં.) પાંચઅંગવાયું (૨) ન. (તિથિ વાર નક્ષત્ર

યોગ અને કરણવાયું) ટીપણું; કેલેન્ડર [ફૂલ અને મૂળ

પંચાંગ ન. બ. વ. આઠનાં પાંચ અંગ : છાલ, પાંદડાં, ફળ,

પંચિયું ન. ટુંકું પોતિયું; પોતલી [તિ

પંચિંગ પું. (ઈ.) કાણાં પાડવાનું યંત્ર (૨) કાણાં પાડવાં

પંચી સ્ત્રી. નાકે પહેરવાની જડ-ચૂની-કાંટો (જેમાં પાંચ

રંગના રત્ન જડેલ હોય)

પંચી પું. પ્રપંચી; યુતારો

પંચીકરણ ન. (સં.) સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ માટે પંચમહાભૂતનું

વિશિષ્ટ મિશ્રણ (૨) એ દ્વારા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની

હકીકત

પંચું ન. (સં.) પંચક) પાંચના આંક કે પરિચો

પંચેન્દ્રિય વિ. (સં.) પાંચ ઇન્દ્રિયવાયું (૨) સ્ત્રી. પાંચ

ઇન્દ્રિયો : કાન, નાક, જીભ, આંખ, ત્વચા

પંચો પું. ગંજફાનું પાંચ દાણાનું પાનું; પંજો (૨)

ગીલીદંડાની રમતમાં દંડાથી ગીલીને ઠોક મારી

ગીલી દૂર ફેંકવાની રીત

પંચોતેર વિ. (સં.) પંચસપ્તતિ, પ્રા. પંચહત્તરિ) સિતેર વત્તા

પાંચ (૨) પું. પંચોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭પ'

પંચોપચાર પું. મધ, પુષ્પ, દૂધ, દીપ અને નેવેધ ધરવાનો

પૂજન માટેનો વિધિ

પંકી ન. (સિ.) પક્ષી; પંખી

પંજ પું. સોનાનો એક સિક્કો

પંજર ન. (સં.) પાંજરું; પિંજર

પંજરી સ્ત્રી. જુઓ 'પંચાજરી' (૨) (લા.) માર

પંજાબી વિ. (ફા.) પંજાબને લગતું કે પંજાબનું (૨)

(પંજાબના વતની જેવું) કદાવર

[ભાષા

પંજાબી પું. પંજાબનો વતની (૨) સ્ત્રી. પંજાબી બોલી-

પંજિકા સ્ત્રી. (સં.) ગ્રંથના દરેક પદની ટીકાનો ગ્રંથ

પંજીકરણ ન. (સં.) અધિકૃત નોંધ; (૨) રજિસ્ટરમાં

લખાવવું કે લખવું તે; 'રજિસ્ટ્રેશન'

પંજેટવું સ.કિ. (પંજેટીથી) એકઠું કરવું [ખોતરણી

પંજેટી સ્ત્રી. (સં.) પંચદન્તી) ખેતીનું એક ઓજાર-ખંખાળી;

પંજેલો(-ળી) પું. જાહેર ખળભળાટ (૨) (લા.) ભવાડો;

ફજેતી

પંજો પું. (ફા.) પાંચ આંગળાં અને હથેળીથી બનેલો

અવયવ; 'પોંચો' (૨) પશુના નહોરવાળો અવયવ

(૩) પાંચના આંકવાયું પત્તું કે પાસો

પંજેટવું સ.કિ. વેઠવું; નિભાવવું; સહન કરવું [પિંડ

પંડ સ્ત્રી., ન. (સં.) પિંડ શરીર (૨) પોતાની જાત (૩)

પંડ સ્ત્રી., ન. (સં.) પાંડુ, પ્રા. પંડુ) પાંડુરોગ

પંડરોળી(-ગિયું) વિ. પાંડુરોગવાયું

પંડા સ્ત્રી. શાસ્ત્રજ્ઞાન (૨) ઝભાણ; સમજ (૩) તીર્થમાં

ધર્મવિધિ કરાવતા બ્રાહ્મણ

પંડાણી સ્ત્રી. ગોરાણી; તીર્થગોરની પત્ની

પંડાલ પું. (ઈ.) પેન્ડોલ) માટે વિશાળ તંબુ; શમિયાણો

પંડિત પું. (સં.) શાસ્ત્રમાં નિષ્ણાત પુરુષ (૨) વિદ્વાન,

સાક્ષર (૩) બુદ્ધિમાન માણસ (૪) બ્રાહ્મણોની એક

અટક

પંડિતપણું ન. પંડિતાઈ, પાંડિત્ય

પંડિતચાની, પંડિતંમન્ય વિ. પોતાને પંડિત માનનાર

પંડિતયુગ પું. જે યુગમાં પંડિતોની પ્રચુરતા હતી તેવો સમય

(ગુજરાતમાં ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠીથી આનંદશંકર મુવ

સુધીનો સમય)

પંડિતવર્ધ(-ર) વિ. પંડિતોમાંનો અગ્રણી પંડિત

પંડિતા સ્ત્રી. (સં.) વિદુષી સ્ત્રી

પંડિતાઈ સ્ત્રી. વિદ્વતા; સાક્ષરતા

પંડિતાણી સ્ત્રી. પંડિતની ઘરવાળી

પંડિતોચિત વિ. (સં.) પંડિતને યોગ્ય કે છાજે તેવું

પંડું પું. પંડ; પાંડુરોગ

પંડે સર્વ. (સં.) પિંડ ઉપરથી) જાતે; પોતે; ખુદ

પંડો પું. (તીર્થનો) પંડજો; તીર્થગોર

પંડોળી સ્ત્રી. અર્ધવર્તુળાકાર પૂરણપૂરી-વેઢમી

પંડોળું

૫૦૮

/ પાકવું

પંડોળું ન. (સં. પટોલ, પ્રા. પટોલ) વેલા પર થતું સર્પ આકારનું એક શાક [અટક]
 પંડ્યા પું. (સં. પંડિત) (માનાર્થક) પંડ્યા; ગોર (ર) એક
 પંડ્યો પું. ગામઠી નિશાળનો બ્રાહ્મણ મહેતાજી (ર) ગોર;
 કર્મકાંડ કરનાર; શુક્લ
 પંઠરીનાથ પું. (પંઠરપુરના) વિઠલ-વિઠોબા દેવ; પાંડુરંગ
 પંતપ્રધાન પું. મુખ્યપ્રધાન; પેશવા; 'ચીફ મિનિસ્ટર'
 પંતિયાળું વિ. ('પાંતી' = ભાગ ઉપરથી) ધણા જણનું
 સહિયારું; મહિયારું (ર) ન. સહિયારો વેપાર કે
 વલીવટ [આવતી દાખલાઓની એક રીત
 પંતિયાળો પું. ભાગિયો; ભાગીદાર (ર) ગણિતમાં
 પંતૂજી પું. (મ. પંતોજ, પંત) માત્ર છોકરાં ભણાવી
 જણનાર; મહેતાજી (ર) વેદિયો માત્રસ
 પંથ પું. પથ; માર્ગ (ર) ધર્મનો કાંટો, સંપ્રદાય
 પંથક પું. મુસાફર (ર) દૂત; કાસદા
 પંથક પું. (સં. પથક) પ્રદેશ; વિભાગ
 પંથકી પું. પારસીઓની અગિયારીનો મુખી; મુખ્ય દસ્તુર
 પંથવર પું. (સં. પ્રથમવર) પહેલી વાર પરજાતો પુરુષ
 પંથી પું. ('પંથ' ઉપરથી) મુસાફર (ર) વિ. પંથનું કે
 તેને લગતું (પ્રાયાઃ) સમાસમાં. (જેમ કે, નાનકપથી)
 પંથીદાન ન. મરનાર પાછળ પંથીબ્રાહ્મણને અપાતું શ્યાદાન
 પંથીવેશ વિ. પંથીના વેશવાળું; મુસાફરીના સ્વાંગવાળું
 પંદર વિ. (સં. પંચદશનું, અપ. પન્નરહ-પન્નરસ) દસ
 વત્તા પાંચ (ર) પું. પંદરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૫'
 પંદરમું વિ. ક્રમમાં ચૌદ પછીનું (ર) ન. મરણ પછીનો
 પંદરમો દિવસ
 પંચાસ પું. (સં. પદન્યાસ) જૈન સાધુને દીક્ષા લીધા પછી
 દસમે વર્ષે થતી એક વિશેષ દીક્ષાથી મળતું પદ
 પંપ પું. (ઠં.) પાણી ખેંચવાનું યંત્ર-ડંકી કે તેની ગોકવણ-
 વાળી જગા (ફૂલો વગેરે) (ર) હવા ભરવાનું સાધન
 (સાઈકલ વગેરેમાં) (૩) મોટરમાં પેટ્રોલ ભરવાનું
 યંત્ર કે તે વડે પેટ્રોલ ભરી આપવાની જગા (૪) સ્ટેવ
 વગેરેમાં હવા ભરવાનો ખૂંટો [સીચનનુંકામ
 પંપસિં(સીં)ચાઈ સ્ત્રી. પંપ વડે પાણી ચડાવીને થતું
 પંપાળનું સ.કિ. (સં. પાવું) વહાલથી ભર્યું કેરવલો (ર)
 ખોટોલાડણાવવાં (૩) ખૂબ કાળજીથી સંભાળ્યા કરવું
 પંખોરો પું. ઈંટનો કડકો; ઈંટાળો; ઢેખાળો
 પંસારી પું. કરિયાણાનો વેપારી; ગાંધી [ચતુર્થાશ
 પા વિ. (સં. પાદ, પ્રા. પાઅ) ચોથા ભાગનું; એક
 પા સ્ત્રી. (સં. પાર્શ્વ, પ્રા. પરસ) બાજુ; તરફ ઉદા. પેલી
 પા, આણી પા
 પા પું. (સં. પાટક, પ્રા. પાડઅ) પાડે; મહોલ્લો; લત્તો
 પાઈ સ્ત્રી. વર્તુળના પરિઘ અને વ્યાસનો ગુણોત્તર; $\pi =$
 ૩.૧૪૧૫૯૨૬ (ગ.)

પાઈ સ્ત્રી. (સં. પાટિકા, પ્રા. પાઈઆ) તાંબાનો એક
 સિક્કો; જૂના વખતના પૈસાનો ત્રીજો ભાગ
 પાઈકા પું. (ઠં.) પેકા [અડ
 પાઈન ન. (ઠં.) કંડ અને પલાડી પ્રદેશમાં થતું એ નામનું
 પાઈપ સ્ત્રી. (ઠં.) ધાતુ કે સિમેન્ટની પોલી ભૂંગળી-નળી
 (ર) હુકાની નળી (૩) ચલમ કે ચૂંગી
 પાઈપકિટિંગ ન. (ઠં.) પાણી, વીજળી કે નળને જોડણ
 કરી બેસાડવો તે
 પાઈલટ પું. (ઠં.) અગ્રેસર; પહેલાં જનાર (ર) આગ-
 બોટ; વિમાન વગેરેનો ચાલક કે સુકાની
 પાઈલ્સ પું. બ.વ. (ઠં.) હરસના મસા
 શપાઉચ ન. (ઠં.) ધન અથવા પ્રવાહી પદાર્થ રાખવાની
 કાગળની કે પ્લાસ્ટિકની નાની કોથળી-થેલી. ઉદા.
 દૂધનું પાઉચ
 પાઉડર પું., ન. (ઠં.) ભૂકો; ચૂર્ણ (ર) દંતમંજન (૩)
 ચામડી પર લગાવવાનો સુગંધીદાર ભૂકો (૪)
 ગનપાઉડર; ફોડવાનો દારૂ
 પાઉંડ પું. (ઠં.) એ નામનો ઈંગ્લેન્ડનો સોનાનો અંગ્રેજી
 સિક્કો [કિલોગ્રામ વજન
 પાઉંડ પું. (સં.) રતલ - એક અંગ્રેજી તોલ ૦.૪૫૩૬
 પાક વિ. (કા.) પવિત્ર (ર) પ્રામાણિક (૩) પાકિસ્તાનનું
 દેહું નામ
 પાક પું. (સં.) પરિપક્વતા (ર) નીપજ (૩) ખેતીની
 નીપજ; 'કોપ' (૪) દૂધ, ઘી, ચાસણી વગેરેમાં રાંધી-
 પકવી બનાવવામાં આવેલો ખાવાનો પદાર્થ (૫)
 પાકવું તે (ગૂમરું) (૬) રસોઈ; પકવવું તે (૭)
 હૃદયંગમ અર્થગાંભીરું (કા.)
 પાકગૃહ ન. (સં.) રસોડું; રસોઈઘર
 પાકટ વિ. પાકું (ર) ખુબ ઉંમરનું
 પાકડ ન. અંજીરનું ઝાડ
 પાકડી સ્ત્રી. વસૂકી ગયેલ ગાય
 પાકડું ન. દોહવા ન દે તેવું ધરડું બોર
 પાકણું વિ. પાકી ઊઠે એવું; પાકવાના સ્વાભાવવાળું
 પાકદામન વિ. (કા.) પવિત્ર ચાલચલગતવાળું; શીલવાન;
 સદાયસ્થાઈ
 પાકદિલ વિ. (કા.) પવિત્ર મનનું; પવિત્ર હૃદયવાળું
 પાકડું અ.કિ. (સં. પકવ ઉપરથી) પરિપક્વ થવું (અનાજ,
 ફળ) (ર) ઉત્પન્ન થવું; નીપજવું (બાજરી કેટલી
 પાકી ?) (૩) (શરીરમાં) અંદર પર પેદા થવું (૪)
 નીવડવું (પુત્રી સારી પાકી.) (૫) પાકી ગયું હોય
 તેમ (શરીર કે તેનું કોઈ અંગ); દુઃખવું (૬) ઠરાવેલો
 વખત આવવો; મુદત થવી (હુંડી) (૭) (સોગદીનું)
 ઘરમાં જવું (૮) લાભ થવો; રંધાવું; કળનું મળવું
 (એમાં તમારું શું પાક્યું ?) (૯) ધોળું થઈ જવું (વાળનું)

પાકશાલા(-ળા)/

૫૦૯

[પાજી

પાકશાલા (સં.), (-ળા) સ્ત્રી. રસોડું; રસોઈપર
 પાકશાલ ન. રસોઈ કરવાનું શાલ
 પાકળ વિ. પાળનારું; ઉછેરનારું
 પાકાઈ સ્ત્રી. ('પાકું' ઉપરથી) પક્કાઈ (૨) પક્વતા
 પાકાગાર ન. (સં. પાક+આગાર) રસોડું; રસોઈપર
 પાકિટ ન. (ઉ. પોકેટ) પૈસા રાખવાની ખીસામાં મુકાય
 તેવી એક બનાવટ (૨) અનેક જાતની વસ્તુઓ મુકાય
 એવી થેલી જેવી એક બનાવટ; વિદ્યાર્થીનું પાકિટ (૩)
 પરબીડિયું
 પાકિટમાર પું. પાકિટ મારી જનાર-ચોરનાર; ખીસ્સાકાતરુ
 પાકિસ્તાન પું., ન. (ફા.) મૂળ ભારતમાંથી પશ્ચિમના
 કેટલાક પ્રદેશનું બનેલું એક રાજ્ય (૨) પવિત્ર ભૂ-પ્રદેશ
 પાકિસ્તાની વિ. પાકિસ્તાનને લગતું; પાકિસ્તાનનું
 પાકી સ્ત્રી. કામધંધો બંધ રાખવો તે; પાખી
 પાકીઝા વિ. (ફા.) યુદ્ધ; પવિત્ર
 પાકું વિ. (સં. પક્વ, પ્રા. પક્ક) કાચું નહિ - પાકેલું (૨)
 પુખ્ત ઉંમરનું (૩) મિથાન્નાવાળું (જમણાં); તે બની
 શકે એવું (સીધું) (૪) સ્પર્શથી બોટાય નહિ એવું-
 પીથી પકવેલું (૫) (લા.) છેતરાય નહિ તેવું;
 પહોંચેલ (૬) સાતું જ્ઞાન પરાવતું; હોશિયાર
 (અંગ્રેજીમાં પાકો છે.) (૭) દઢ; અડગ (૮) કયાશ
 વગરનું; બરોબર કરાયેલું (૯) કાયમી પ્રકારના
 બાંધકામવાળું
 પાક્કિ વિ. (સં.) પખવાડિયાનું; -ને લગતું (૨) એક
 બાજુનું-પક્ષનું (૩) ન. પખવાડિયે નીકળતું છાપું;
 પખવાડિક
 પાખર સ્ત્રી. (સં. ઉપસ્કર, પ્રા. પકખર) ઘોડા કે હાથી
 પર નાખવાનું બખતર (૨) ફૂલની ચાદર (૩) ઘોડા
 ઉપર નાખવાની સોનારૂપાનાં ફૂલોની બનાવેલી ઝૂલ
 (૪) ઘોડા પર કસવાનો સામાન; ડબી
 પાખર ન. વડનું ઝાડ; વડલો
 પાખરવું સ.કિ. પાખર પહેરાવવી
 પાખરી(-રિયું) વિ. પાખરવાળું; પાખર કરી સવાર થયેલું
 પાખંડ ન. (સં.) ઢોંગ; દંભ (૨) અસભ્ય કે દંભી મન
 પાખંડી વિ. ઢોંગી; ઢોંગપતુરાવાળી કિયા કરનાર
 પાખી, (-ખે) ના. સિવાય; વિના
 પાખી ત્રિ. અણોજો; અડતો
 પાગ પું. (સં. પાદાગ્ર, પ્રા. પાઅગ્ગ) પગ
 પાગ પું. (સં. પદ્મા, પ્રા. પજજા) પાજ; પાળ
 પાગ પું. પાધડી; માથાબંધન
 પાગડું ન. ('પાગ' ઉપરથી) પેંગલું (૨) બાજઠ
 પાગડી સ્ત્રી. પાધડી; માથાબંધન
 પાગર સ્ત્રી. પવન પડી જવાથી હોડીનાં દોરડાં ખેંચવાં
 તે (૨) હોડી ખેંચવાનું દોરડું (૩) જોડાની વાધરી

પાગરણ ન. (પ્રા. પંગુરુ ઉપરથી પંગુરણ = ઓઢવાનું
 વત્ત, આચ્છાદન) પાધરવાની ચીજવસ્તુ (શેતરંજી,
 જાજમ વગેરે); બિસ્તરો (૨) પગરણ; સાતું ટાણું
 પાખલ વિ. (સં.) ગાંડું (૨) મૂર્ખ; બેવકૂફ
 પાગલખાનું ન. ગાંડાને રાખવાનું સ્થાન; 'લ્યુનેટિક'
 પાગા સ્ત્રી. (ફા. પયગાહ) તખેલો; ઘોડાર (૨) પાચગા
 (૩) ઘોડેસવાર સેનાની ટુકડી
 પાગૂરવું સ.કિ. વાગોળવું (૨) પચાવી પાડવું
 પાગોડા પું. બુદ્ધ દેવસ્થાન; પેગોડા
 પાધ સ્ત્રી. પાધડી (૨) પું. મોટી પાધડી
 પાધડિયાળું વિ. પાધડી પહેરેલું; પાધડીવાળું
 પાધડી સ્ત્રી. માથાનો એક પહેરવેશ (૨) સારાં કામ બદલ
 અપાતી ભેટ; સરપાવ કે ચાલ્યો (૩) મકાન ભાડે
 લેવા માટે અગાઉ ખાનગી આપવી પડતી ઊંચક રકમ
 (૪) લાંચ [પક્ષ પહોળાઈમાં ઓછો]
 પાધડીપનો પું. પાધડીના જેવો વિસ્તાર (લંબાઈમાં વધારે
 પાધડીબંધ વિ. પુરુષો પૂરતું -નોતરું)
 પાધડું ન. ઘાટપૂટ વિનાની મોટી પાધડી
 પાય ન. (સં. પચ્ ઉપરથી) પટ; ગૂમડામાંથી નીકળતી રસી
 પાયક વિ. (સં.) પાચનક્રિયાને મદદ કરનારું; પચાવનારું
 (૨) પું. રસોધો
 પાચન ન. (સં.) હજમ કરવું-પચવું-પચાવવું તે
 પાચનક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) પચવાની ક્રિયા [રસ
 પાચનરસ પું. પચવામાં મદદ કરનાર (જઠરમાંથી ઝરતો)
 પાચનશક્તિ સ્ત્રી. પાધેલું પચાવવાની શક્તિ; જઠરાગ્નિ
 પાચ્ય વિ. (સં.) પચી શકે કે પકવી શકાય એવું
 પાછતર (-રું) વિ. મોસમના પાછલા ભાગનું
 પાછટવું સ.કિ. પછાડવું [પૂર્વનું; પહેલાંનું
 પાછલું વિ. ('પાછું' ઉપરથી) (ક્રમમાં) પાછળનું (૨)
 પાછળ ના. પછવાડે; પૂંઠે; પાછલી બાજુએ
 પાછું વિ. (સં. પચ્ચ, પ્રા. પચ્છ) પાછળનું (૨) કિ.વિ.
 પાછળ (૩) વળી; ફરીથી (૪) ઊલટી કે અવળી-
 સામેની દિશામાં (પાછો આવ.) (૫) બાજુએ કે આધું
 (જરા પાછો ખસ.)
 પાછોટિયું ન. પછીતિયું (૨) કપડાની અંદરનું ખીસું
 પાછોડિયું ન. પીઠ પાછળ હાથ બાંધવા તે
 પાછોતર, (-રું) વિ. (સં. પચ્ચપત્રક, પ્રા. પચ્ચવત્રઅ)
 મોસમના પાછલા ભાગનું
 પાછોવાડિયું વિ. ગામના છેવાડાના ભાગનું
 પાજ સ્ત્રી. (સં. પદ્મા, પ્રા. પજજા = રસ્તો; કેરી ઉપરથી)
 પાળ; સેતુ (૨) બાંધકામ માટેની પાટિયાંની માંડણી
 પાજણી સ્ત્રી. પાંજણી; બંધાણ; નિયત સમયે જેનું સેવન
 કર્યા વિના ન ચાલે તેવી ટેવ
 પાજી વિ. (ફા.) હલકું; નીચ; હરામખોર (૨) કંજૂસ

પાટ]

૫૧૦

[પાઠમાલા(-ળા)

પાટ પું. (સં. પટ્ટ, પ્રા. પટ્ટ) બાજઠ; મોટો પાટલો (૨) આખું થાન; તાકો (૩) જમીનનો લાંબો પટ (૪) બેથી વધારે નંગનો સામટો વણાટ (૫) પગ દઈને ચાલવા માટે માન ખાતર રસ્તામાં પાથરવામાં આવતાં કપડાં (૬) પેશને પહેરવાનો ફાળ (૭) રાજસિંહાસન; રાજગાદી

પાટ સ્ત્રી. (સં. પટ્ટી) લાકડાની ચાર પાયાવાળી બેઠક (૨) ગુરુની બેઠક (૩) નદીમાંનો લંબાઈવાળો છીછરો ધરો (૪) ચપટ લગરી

પાટ સ્ત્રી. આંકનો પાગ્રે કે ઘડિયો બોલાવવો તે

પાટ પું. એક ધાર્મિકક્રિયા

પાટડી સ્ત્રી. (સં. પટ્ટિકા) નાનો પાટડો, ભારવટિયો
પાટડો પું. (સં. પટ્ટક) વહેરેલો પાસાદાર ભારવટિયો
પાટણ ન. શહેર, નગર (૨) ઉત્તર ગુજરાતનો એક જિલ્લો અને શહેર

પાટનગર ન. નગરી (૨) સ્ત્રી. રાજધાનીનું શહેર

પાટપૂજા સ્ત્રી. પાટ પર પૂજનના પદાર્થો-દ્રવ્યો વગેરે મૂકી કરાતી પૂજન વિધિ

પાટલા સ્ત્રી. (પાટલો ઉપરથી) સાંકડી પાટ; બાંક (૨) નાનો પાટલો (૩) ઘૂંટીથી આંગળાં સુધીનો ભાગ (૪) એક પ્રકારનું ધરેણું (૫) કપડાની ચારપાંચ આંગળ પહોળી ગેડ કે તેવી ધોતિયાની ગેડ કરી પહેરાય છે તે

પાટલા ધો સ્ત્રી. પાટલાઘાટની એક પ્રકારની ધો

પાટલાસાસુ સ્ત્રી. મોટી સાળી

પાટલૂન ન. (ઈ. પેન્ટલૂન) બટનવાળો જાડ કપડાનો લેંથો; 'પેન્ટ'

પાટલી સ્ત્રી. સાંકડી પાટ (૨) નાનો પાટલો

પાટલીબહલુ વિ. પક્ષનો પલટો કરનાર; પક્ષપલટુ

પાટલીપુત્ર ન. મગધ દેશની રાજધાની

પાટલીબહલુ પું. પક્ષાંતર કરનાર વ્યક્તિ; પક્ષપલટુ 'પેન્ટ'

પાટલૂન ન. (ઈ. પેન્ટલૂન) બટનવાળો જાડ કપડાનો લેંથો;

પાટલો પું. (સં. પટ્ટક, પ્રા. પટ્ટઅ) ભોંપથી થોડું ઊંચું લાકડાનું એક બાજઠ જેવું આસન (૨) જાડી મોટી લગરી (૩ કે રૂપાની) [ચંચળતા; ચપળતા]

પાટવ ન. (સં.) પટ્ટતા; ચતુરાઈ; કુશળતા (૨) ચાલાકી;

પાટવડી સ્ત્રી. ખાંડવી; માટીની તોલી

પાટવણ વિ., સ્ત્રી. પાટવી સ્ત્રી કે પાટવીની સ્ત્રી

પાટવી વિ. (સં. પટ્ટપતિ, પ્રા. પટ્ટવઈ) સૌથી મોટું

પાટવી(ઠકુમાર, ઠકુવર) પું. ગાદીનો વારસ - યુવરાજ

પાટ(ટો)બર ન. (સં. પ્રા. પટ્ટ = રેશમ કે શણ + અંબર)

એક જાતનું રેશમી વસ્ત્ર

પાટાપિડી, પાટાપૂટી સ્ત્રી. ધા ઉપર મલમપટ્ટી કરવી તે

પાટિયાં ન. જ. વ. (સં. પટ્ટ, પટ્ટી) સ્ત્રીઓનું કોટનું બે

ધરેણું (૨) પાટિયુંનું બ. વ.

પાટિયાંબર વિ. પાટિયાં પાડી શકાય તેવું (લાકડું)

પાટિયું ન. (સં. પટ્ટક, પ્રા. પટ્ટઅ) લાકડાને કે પથ્થરને વહેરીને પાડેલાં પાતળાં પડમાંનું દરેક (૨) લખવા માટે કરેલું કાળું પાટિયું (નિશાળમાં) (૩) છાતીની પેટી પરનાં હાડકાંમાંનું દરેક (૪) વાસણ (૫) કામ-ચલાઉ સ્ટેશન; 'ફ્લેગ સ્ટેશન' (૬) નામનું પાટિયું
પાટિયો પું. પહોળા મોંનું માટીનું કે પાતનું એક ઠામ-વાસણ
પાટી સ્ત્રી. (સં. પાટી = કમ, વારો) પ્રસંગ; બનાવ (ઉદા. સત્તાનાશની પાટી)

પાટી સ્ત્રી. (સં. પટ્ટિકા, પ્રા. પટ્ટિકા) પથ્થરપાટી; 'સ્લેટ' (૨) સૂતરકે રેશમની વણેલી કે ગુંથેલી સાંકડી પટી (૩) લોદાની તેવી પાટી (૪) ગામમાં ગરાસદારનો હિસ્સો; નાનો વાંટો (૫) હારબંધ એક માલકીનાં ખેતર (૬) ધોડાને ફેરવતાં કઢાવાતી દોટ (૭) વારો; કમ

પાટી સ્ત્રી. (સં.) ગણિતવિદ્યા

પાટી સ્ત્રી. (ઈ. પાટી) ટોળી; મંડળી

પાટીગણિત ન. (સં.) ગણિતશાસ્ત્ર; પાટી

પાટીદાર (હિં. પત્નીદાર) પું. જમીનદાર; વતનદાર (૨) જમીનની પાટી રાખીને ખેતી કરનાર (૩) એ નાતનો માણસ

પાટીદારજા સ્ત્રી. પાટીદારની સ્ત્રી

પાટીવાળો પું. (મુંબઈમાં) પાટી-ટોપલાવાળો સેલકરી (૨) રેલવેની સડક પર કામ કરનાર રેલનોકરોની ટુકડીનો માણસ; 'ગેંગમેન'

પાટુ સ્ત્રી. (દિ. પટ્ટયા) લાત (પગથી મરાતી)

પાટૂડી સ્ત્રી. પાટિયાના ઘાટનું નાનું માટીનું વાસણ

પાટૂડી સ્ત્રી. (-ડું) ન. (સં. પિષ્ટવટી) છાશમાં ચણાનો લોટ ઉકાળીને કરેલાં દોકળાં

પાટૂડું સ્ત્રી. પાટૂડી (વાસણ)

પાટો પું. (સં. પટ્ટી) પાટીના આકારનો લૂગડાનો ચીરો (૨) જેના ઉપર આગગાડી દોડે છે તે લોદાનો પાટો (૩) ચીલો

પાઠ પું. (સં.) ભણી જવું - બોલી જવું તે (૨) ધાર્મિક ગ્રંથ કે સ્તોત્ર વગેરેનું રોજનું વાચન (૩) પાઠ્યપુસ્તકોનો એકાદ દિવસમાં પઢી શકાય તેવો વિભાગ (૪) શબ્દ કે વાક્યોનો ક્રમ કે યોજના (૫) બોધ; શીખ; ઉપદેશ (૬) નાટકના પાત્રનું કામ
પાઠક પું. (સં.) વાચક; 'રીડર' (૨) અધ્યાપક (૩) ધર્મોપદેશક (૪) વેદ-શાસ્ત્ર ભણનારો (૫) બ્રાહ્મણની એક અટક

પાઠપૂજા સ્ત્રી. પાઠ, પૂજા વગેરે નિત્યકર્મ

પાઠ(ઠફેર, ઠભેદ) પું. પાઠાંતર [ગોઠવીને અપાતું પુસ્તક

'પાઠમાલા (સં.), (-ળા) સ્ત્રી. વસ્તુને કમિક પાઠો રૂપે

પાઠલેખનો

૫૧૧

/ પાતબિંદુ

પાઠલેખન ન. (સં.) પાઠાંતર નોંધવાં તે | મોકલી આપવું
 પાઠવવું સ.કિ. (સં.) પ્રસ્થાપયતિ, પ્રા. પઢવવું | મોકલવું;
 પાઠશાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. નિશાળ (ર) સંસ્કૃત
 શીખવવાની શાળા | કરવી તે; પાઠસમીક્ષા
 પાઠસંશોધન ન. (સં.) વાચનાઓના પાઠની અશુદ્ધિઓ દૂર
 પાઠસમીક્ષા ન. જુઓ 'પાઠસંશોધન'
 પાઠસંશોધન ન. જુઓ 'પાઠશોધન'
 પાઠસુધાર પું. વાચનાઓમાંના અશુદ્ધિવાળા, ભ્રષ્ટ કે
 પ્રતિષ્ઠિત લાગતા ભાગમાં સુધારો કે ફેરફાર કરવો તે
 પાઠાંતર ન. (પાઠ + અંતર) ગ્રંથની બીજી પ્રતમાં મળી
 આવતું બિન લખાણ; ગ્રંથ કે લખાણનો જુદો પડતો
 પાઠ; પાઠભેદ
 પાઠિકા સ્ત્રી. (સં.) પાઠ કરનાર સ્ત્રી (ર) સ્ત્રી વાચક
 -પાઠી પું. (સં.) પાઠ કરનાર (ગ્રંથનો) (ર) પાઠ કરતાં
 પાઠ કરી લે એવો; જેમ કે, એકપાઠી
 પાઠું ન. (સં.) પૃષ્ઠક, પ્રા. પઢઠઅ) પીઠ ઉપર થતું ગૂમડું
 (ર) કોલુમાં પીલ્યા બાદ રહેલો શેરડીનો ફૂથો
 પાઠું ન. કુંવારનું પાન; કુંવારનો છોડ
 પાઠ્ય વિ. (સં.) ભણવાનું (ર) નિશાળમાં ચાલતું;
 અભ્યાસ વિષય બનેલું (૩) મોઢેથી પાઠ કરવા જેવું
 પાઠ્યક્રમ પું. (સં.) અભ્યાસક્રમ
 પાઠ્યપુસ્તક ન. કેળવણીમાં ચાલતી ચોપડી; 'ટેક્સ્ટ બુક'
 પાઠ પું. (સં.) પાટક, પ્રા. પાઠ્ય, પાઠ) સોનીની કામ
 કરવાની જગા
 પાઠ પું. (સં.) પાટક, પ્રા. પાઠ્યક = જામીન ઉપકાર; આભાર
 (ર) મહેરબાની; કૃપા (૩) પ્રકાર; રીત
 પાઠ સ્ત્રી. વડનું મૂળિયું (ર) કાળીપાઠ; એક વનસ્પતિ
 પાઠપડોશ પું. (પાડો + પાડોશ) એક જ મહોલ્લાનો કે
 પાસેપાસેનો વાસ-વસ્તી
 પાઠડું(-રડું) ન. ભેંસનું નાનું બચ્ચું
 પાઠડું સ.કિ. (સં.) પત્ત દ્વારા) પડે એમ કરવું (ર) બનાવવું
 (સિક્કા; પોંક) (૩) ઘાટ આપવો | અંટસ
 પાડાભાર પું. બે પાડા વચ્ચે હોય છે તેવું પાડું વેર; પ્રબળ
 પાડાપાડોશ પું. જુઓ 'પાડપડોશ' | આવડત વિનાનું
 પાડામૂ(-મૂ)ડિયું વિ. ભણવામાં અણધાર (ર) મૂર્ખ;
 પાડી સ્ત્રી. ભેંસનું માદા બચ્ચું | નર (ર) મૂર્ખ
 પાડો પું. (સં.) પાક, પ્રા. પડઅ) ભેંસનું નરબચ્ચું કે તેનો
 પાડો પું. (સં.) પાડિ, પ્રા. પાડિ) આંકનો ઘડિયો/લતો
 પાડો પું. (સં.) પાટક, પ્રા. પાડ, પાડિય) મહોલ્લો કે
 પાડોશ પું. પડોશ
 પાડોશ સ્ત્રી. પડોશ
 પાડોશી પું. (સં.) પ્રાતિવેશિક, પ્રા. પારિવેશિક) પડોશી
 પાણ સ્ત્રી. ચોથો ભાગ; તે દર્શાવનારી કાના જેવી ઊભી
 લીટી (ર) પૂર્ણવિરામનું ચિહ્ન (સંસ્કૃતમાં)

પાણ ન. (સં.) પાન, પ્રા. પાણ) ખેતરના પાકને પાણી
 પાવું તે; પાણીત (ર) કાંઠ; પવાત
 પાણ પું. (સં.) પાણિ) પાણિ; હાથ (પદ્યમાં)
 પાણ પું. પથ્થર; પહાણો
 પાણકોત ન. (પાણ = કાંઠ + કોરું) ગજિયા જેવું કપડું
 પાણત ન. ખેતરમાં પાણી પાવું તે; પાણ
 પાણતી(-તિયો) પું. ખેતરમાં પાણી વાળનારો મજૂર
 પાણિ પું. (સં.) હાથ | હસ્તમેળાપ (ર) લગન
 પાણિગ્રહણ ન. (સં.) (લગનમાં) હાથ ઝાલવો તે;
 પાણિતલ ન. (સં.) (-ળ) ન. હથેળી
 પાણિદ્રવ્ય પું. બ.વ. બેંડ હાથ
 પાણિનિ પું. (સં.) પ્રસિદ્ધ સંસ્કૃત વૈયાકરણી
 પાણિનીય વિ. પાણિનિને લગતું; પાણિનિએ રચેલું
 પાણિયારી સ્ત્રી. (સં.) પાનીયમારિકા, પાણિઅહારિતા)
 પાણી ભરનારી સ્ત્રી; પનિહારી | માંડણી
 પાણિયારી સ્ત્રી. નાનું પાણિયારું; પાણિયાચની નાની
 પાણિયારું ન. (સં.) પાનીયમારક, પ્રા. પાણિયહારમ)
 ઘરમાં પાણીનાં વાસણ રાખવાની માંડણી કે નાનો
 પડથાર (ખામણાંવાળો) (ર) પાણીની કોટડી
 પાણી ન. (સં.) પાનીય, પ્રા. પાણિઅ) પીવાનું કુદરતી
 પ્રવાહી (ર) જળ જેવું કોઈ પ્રવાહી (૩) પાર; વાઢ
 (૪) નૂર; તેજ (૫) શૂરાતન; પોરસ (૬) ટેક; વટ;
 આબરૂ (૭) ડોળ; સોનારૂપાનો રસ
 પાણીકળો પું. જમીનમાં પાણી ક્યાં છે તે કળવાની
 આવડતવાળો માણસ
 પાણીચકડી સ્ત્રી. પાણીથી ચાલતી ચકડી
 પાણીયું વિ. પાણીથી ભરેલું (ર) ન. પાણીથી ભરેલું
 નાળિયેર (૩) રુખસદ; બરતરડી ભરેલું (નાળિયેર)
 પાણીછલ્લું વિ. શરબિંદું; લજજાસ્ત (ર) પાણીયું; પાણીથી
 પાણીદાર વિ. પાણીવાળું; તેજ (ર) શૂરવીર
 પાણીપંથું વિ. પાણીના જેવી ગતિવાળું; ત્વરિત ચાલનારું
 પાણીપાકું વિ. પાણી ન પેસે એવી પાકી તજવીજવાળું;
 'વોટર-ટાઈટ' | ગદગદું
 પાણીપેચું વિ. જેમાં થાંધું પાણી રહી ગયું હોય તેવું;
 પાણી(ઠંકર, ઠબદલો) પું. પાણી બદલવું-સ્થાનાંતર કરવું
 તે (તંદુરસ્તી માટે) | 'વોટરમીટર'
 પાણીમાપક ન. પાણી માપવાનું એક યંત્ર; જલમાપક;
 પાણીવેરો પું. પાણી પુરું પાડવા પેટે લેવોનો વેરો
 પાણીશેરો પું. પાણી ભરવા જવા માટેનો માર્ગ
 પાત પું. (સં.) પતન; પડતી (ર) પડવું તે
 પાતક ન. (સં.) પાપ (ર) વિ. પાડે એવું; પાડનારું
 પાતકી વિ. (સં.) પાતકિનું) પાપી; દુષ્કર્મી
 પાતબિંદુ ન. (સં.) ખરતા તારાના દેખાતા માર્ગ જ્યાં મળે
 તે સ્થળ; 'કરિયન્ટ'

પાતર]

૫૧૨

[પાનસોપારી

પાતર સ્ત્રી. (સં.) ગણિકા; વેશ્યા
 પાતર સ્ત્રી. ખાટલામાં ચાર ચાર સેરની પાંતી
 પાતરું ન. (સં. પત્રક, પ્રા. પત્રઅ-પત્રઅ) પાંદડું (૨)
 પાતરવેલિયું (૩) એનું ભાજિયું
 પાતરું ન. જૈન સાધુ વાપરે છે તે લાકડાનું એક વાસણ
 પાતળ સ્ત્રી. (સં. પત્રા, પ્રા. પતલ) પત્રાળું (૨) પીરસેલું
 ભાણું (મંદિરમાંથી આવતું) [વગરનું
 પાતળપેટું વિ. પાતળા પેટવાળું; થોડું ખાનાડું (૨) હુંદ
 પાતળિયો પું. પાતળો પત્ર નીરોગી (૨) દેખાવડો પુરુષ
 પાતળું વિ. (સં. પતલ, દે. પતલ) જડું નાસે એવું (૨)
 સૂકલું; એકવાડિયું (૩) ઝીણું; બારીક
 પાતાલ (સં.), (-ળ) ન. પુરાણાનુસાર પૃથ્વીની નીચે
 આવેલા સાત લોકમાંનો છેલ્લો; નાગલોક (૨)
 પૃથ્વીનું બહુ ઊંડું તળ (૩) અતિ ઊંડી જગા
 પાતાળકૂવો પું. અથાગ પાણીવાળી કૂવો; 'ટ્યૂબવેલ'
 પાતાળદેડકી સ્ત્રી. ખટપટી અને ઊંડા હેયાવાળી સ્ત્રી
 પાતાળપાણી ન. પાતાળ કોડીને કાંઠેલું પાણી; અખૂટ પાણી
 પાતાળયંત્ર ન. દવા પકવવાનું એક વૈદ્યકીય યંત્ર-યોજના
 જેથી જમીન નીચેની આંધ્ર મળે તે
 પાતાળિયું વિ. પાતાળ સુધીનું (૨) પાતાળનું; -ને લગતું
 પાતિક ન. પાતક; પાપ
 પાતિવ્રત્ય(-ત) ન. (સં.) પતિવ્રતાનો ધર્મ; પતિવ્રતાપણું
 પાત્રવિ. (સં.) યોગ્ય; લાયક(સમ્પ્રદામાં. ઉદા. વિશ્વાસપાત્ર)
 પાત્ર ન. વાસણ (૨) નદીના બે કાંઠા વચ્ચેનો ભાગ (૩)
 નાટકમાં વેશ લેનાર (૪) કથા કે વાતમાં આવતી
 બ્યક્તિ (૫) અધિકારી; લાયક પુરુષ
 પાત્રતા સ્ત્રી. (સં.) યોગ્યતા; લાયકાત (૨) સ્ત્રક; અધિકાર
 પાત્રાપાત્રવિ. (સં.) પાત્ર અને અથવા અપાત્ર; યોગ્યાયોગ્ય
 પાત્રાલેખન ન. (સં.) પાત્રનું આલેખન કે ચિત્રણ
 પાથરણ, (-ણું) ન. (સં. પ્રસ્તરણ, પ્રા. પત્યરણ) નીચે
 પાથરવા માટેનું જડું મોટું કપડું; શેતરંજ; જાજમ (૨)
 બેસણું (પાથરણે જડું મરનારને ત્યાં શોક દર્શાવવા
 બેસણે જવું) [બિછાવવું (૩) રોકાણ કરવું
 પાથરવું સ.કિ. (સં. પ્રસ્તરતિ) પહોળું કરી ફેલાવવું (૨)
 પાથેય ન. (સં.) ભાટું કડી; ચરણ (૪) ઝાડનું મૂળ
 પાદ પું. (સં.) પગ (૨) ચોથો ભાગ (૩) કવિતાની
 પાદ પું. (પાદવું પરથી) વા-દ્યૂટ
 પાદકણું વિ. ડરપોક; બીકણ [બોલ'
 પાદકંદુક પું. પગના પંજની મદદથી રમવાનો દડો; 'ફૂટ-
 પાદચારી વિ. (સં. પાદચારિન્) પગે ચાલનાર; પગપાળું;
 'પેડેસ્ટ્રિયન' ['ફૂટનોટ'
 પાદટિપ્પણી સ્ત્રી. (સં.) (-ણ) ન. પાદનોંધ; પાદટીપ;
 પાદટીપ સ્ત્રી. દરેક પાના કે પ્રકરણ વગેરેને અંતે કે લેખ
 કે પુસ્તકના પાછલા ભાગે) નિર્દેશ અર્થે તેના

આધારની નોંધ; 'ફૂટનોટ'; પાદનોંધ
 પાદપ ન. (સં.) વૃક્ષ; ઝાડ [પાટલી; બાજોઠ
 પાદપીઠ ન. (સં.) ઊંચે આસને બેઠેલાને પગ મૂકવાની
 પાદપૂર્તિ સ્ત્રી. (-રણ) ન. અધૂરો શ્લોક કે ખૂટતું ચરણ
 રચી દાખલ કરવું તે
 પાદપ્રસાલન ન. (સં.) પગ પખાળવા-ધોવા તે
 પાદમૂલ ન. (સં.) પગની એડી (૨) પર્વતની તળેટી
 પાદર ન. (સં. પદ, પ્રા. પદર) ભાગોળ આગળનું મેદાન
 પાદરડું વિ. પાદરે આવેલું
 પાદરણ, પાદરિયાણી સ્ત્રી. પાદરી કે પાદરીની સ્ત્રી
 પાદરી પું. (પો. પાદરે) ખ્રિસ્તી ધર્મોપદેશક
 પાદરું અ.કિ. વાહ્યૂટ કરવી; અધોવાયુ છોડવો
 પાદશાહ પું. (ફા.) બાદશાહ; શહેનશાહ
 પાદશાહી વિ. પાદશાહનું
 પાદશાહી સ્ત્રી. પાદશાહનું રાજ્ય-હકૂમત
 પાદાકાંત વિ. (સં. પાદ + આકાંત) પગથી હલ્લો કરી
 કચડી નાખેલું; જેર કરેલું; હરાવેલું
 પાદાત(-તિ, -તિક) પું. પાદદળનો સૈનિક
 પાદુકા સ્ત્રી. (સં.) પાવડી; ચાખડી
 પાદ ન. (સં.) પગ ધોવાનું પાણી
 પાધર વિ. (સં. પદ, પ્રા. પદર) વસ્તી કે વનસ્પતિ
 વિનાનું; સપાટ; ઉજ્જડ (૨) ખુલ્લું; મેદાન જેવું
 પાધર ન. પાદર
 પાધર ન. સપાટ જમીન
 પાધરું વિ. (સં. પ્રાધર, પ્રા. પદર) સીધે માર્ગે જનારું;
 પાંસરું (૨) કિ.વિ. બારોબાર (૩) વગરવિલંબે; તરત
 પાધરું વિ. પાંસરું; સીધું; અનુકૂળ
 પાધરુંદોર વિ. પાંસરું; સીધું અને સપાટ
 પાન ન. (સં.) પીવું તે [(૩) નાગરવેલનું પાન; તાંબૂલ
 પાન ન. (સં. પર્ણ, પ્રા. પન્ન) પાંદડું (૨) પૃષ્ઠ (પુસ્તકનું)
 પાનક ન. પીંછું; પેય
 પાનકરસ પું. પેયનો રસાસ્વાદ; તેની મજા (૨) પેય; પીણું
 પાનખ(-ગર) સ્ત્રી. જેમાં પાન ખરે છે એ ઋતુ; મહા-
 ફાગણ; શિશિર ઋતુ
 પાનચમચી સ્ત્રી. પાનનો ખલતો [કાનનું એક ધરેણું
 પાનકી સ્ત્રી. નાનાં કુમળાં કુમળાં પાંદડાં (૨) સ્ત્રીઓનું
 પાનડું ન. પાદડું; પાતું
 પાનદાન ન. (-નિયું) ન., (-ની) સ્ત્રી., પાનપેટી સ્ત્રી.
 ખાવાનાં પાન તથા તેમનો સામાન મૂકવાનું પાત્ર
 પાનપટી, (-કી), પાનભીડી(-ડું) સ્ત્રી. પાનનું બીડું; તાંબૂલ
 પાનફૂલિયું વિ. ફૂલની પાંખડી જેવું કોમળ અને હલકું
 પાનસોપારી સ્ત્રી., ન. પાન તથા સોપારી; મુખવાસ (૨)
 સિપાઈસપરોને નાની બક્સિસ (૩) કોઈના માનમાં
 કરાતો સમારંભ

પાનિયું

૫૧૩

[પાયાદાર

પાનિયું ની. પાનું; પૃષ્ઠ (૨) નસીબનું પાનિયું - ભાગ્ય
 પાની સ્ત્રી. (સં. પાનિ, પ્રા. પનિ) પગના તળિયાનો
 એડી તરફનો ભાગ [શેરડીનું પજાહું
 પાની સ્ત્રી. ભાવજનો પાંદડાં (૨) મગફળીની ડાંખળી (૩)
 પાનીઠંક વિ. પગની પાની ઠંકાય તેટલું કે પાનીને ઢાંકે એવું
 પાનું ન. (સં. પર્ણક, પ્રા. પન્ન) પાંદડું (૨) ચોપડીનું
 પૃષ્ઠ (૩) ગંજકાનું પત્તું (૪) ચપ્પુ વગેરેનું કળું;
 'બ્લેડ' (૫) પન્નું; લીલા રંગનું એક રત્ન (૬)
 જિંદગીભરનો સંબંધ (બહુધા બહુવચનમાં) (૭)
 નસીબનું પાનિયું [કન્યાએ પહેરવાનું ધોળું વસ્ત્ર
 પાનેતર ન. (સં. પારિણેત્ર, પ્રા. પારિણેત્ર) પરણતી વખતે
 પાનેરી વિ. તક્તીવાળું (બારીબારજી)
 પાનો (સં. પ્રસ્નવ, પ્રા. પન્નવ) વાત્સલ્યથી માની
 છાતીમાં દૂધ ઊભરાઈ આવવું તે (૨) પોરસો; પાલો
 (૩) પોરસ; જુસ્સો; ધૈર્ય
 પાન્ય સ્ત્રી. દોરડું ભાંગતાં જેમ જેમ વળ આવે તેમ ઉમેરાતા
 રેસા; કેલું (૨) પલ્લીતો (ઉછેરફીનો)
 પાપ ન. (સં.) ધર્મ વિરુદ્ધ કૃત્ય; દુષ્કૃત (૨) કપટ (૩)
 અજ્ઞાનમતી વ્યક્તિ (૪) પંચાત; આપદા
 પાપકર્તા વિ. (સં.) પાપકર્મ કરનારું
 પાપકર્મ ન. (સં.) પાપનું કામ
 પાપકર્મી વિ. પાપી; પાપ કરનારું
 પાપગી, (-ગલી) સ્ત્રી. બાળકનું ચાલતાં શીખવવું તે
 પાપગ્રહ પું. (સં.) પીડા કરનાર ગ્રહ [કરનારું
 પાપધ્મ વિ. (સં.) પાપનો નાશ કરનારું; પાપને દૂર
 પાપડ પું. (સં. પર્પટ, પ્રા. પપ્પડ) અડદ-ચોખાની
 ખાવાની વાની [સંચોરો
 પાપડ (-ડિયો) ખાર પું. પાપડમાં વપરાતો એક ખાર;
 પાપડપોંઆ પું. બ.વ. પાપડ અને પોંઆની એક વાનગી
 પાપડી સ્ત્રી. (સં. પર્પટિકા, પ્રા. પપ્પડિઆ) ચોખાના
 લોટની પાપડ જેવી વાની
 પાપડી સ્ત્રી. વાલની શિંગ
 પાપણી સ્ત્રી. પાપી સ્ત્રી; પાપિની
 પાપનિવારક વિ. પાપમાંથી છેડવનારું
 પાપપુંજ પું. (સં.) પાપનો ઢગલો; અનેક પાપ
 પાપબુદ્ધિ વિ. પાપી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી. પાપી બુદ્ધિ
 પાપભીડુ વિ. પાપ કરવાથી ડરનારું (૨) પાપકર્મથી ડરીને
 ચાલનારું
 પાપા પું. રોટલી; તાતા (બાળભાષામાં) (૨) ઉદ્દ. બાળકને
 પગલાં મંગવવાનો ઉદ્દગાર
 પાપા પું. (ઈ.) પિતા; પપ્પાનું સંબોધન [પાપકર્મ
 પાપાચરણ ન. પાપાચાર (સં.) પાપકર્મ; દુરાચાર;
 પાપાત્મા પું. (સં.) પાપી; દુષ્ટાત્મા [પાપણી
 પાપિણી, (-ની) વિ., સ્ત્રી. (સં. પાપિની) પાપી સ્ત્રી;

પાપિયું વિ. પાપ કરનારું; પાપી
 પાપિષ્ઠ વિ. (સં.) અત્યંત પાપી
 પાપી વિ. (સં. પાપિનું) પાપ કરનારું; પાપિયું
 પાબંદ વિ. નિયમસર કામને વળગી રહેનારું; નિયમનું
 પાલન કરનાર (૨) બંધાયેલું; પરવશ (૩) પું. કેરી
 (૪) નોકર (૫) પહેરગીર
 પાબંદી વિ. (ફા.) નિયમસર કામને વળગી રહેવું તે (૨)
 નિયમનું પાલન (૩) બાધ્યતા (૪) પરવશતા
 પામણદાર વિ. પામનારું; મેળવનારું
 પામનું વિ. (દિવેલ) પામી શકે તેવું ગોઠવેલું (દીવાવાટે)
 (૨) પૈસેટકે પહોંચેલું
 પામર વિ. (સં.) કંપાલ; રાંક (૨) સાંકડા મનનું; શુદ્ધ
 પામરી સ્ત્રી. (સં.) (ગિન કે રેશમનો) રેશમી કે ગિની
 શાલ (૨) પછેડી; દુપડો
 પામરું સ.કિ. (સં. પ્રાપ્નોતિ, પ્રા. પામઈ) મેળવવું; પ્રાપ્ત
 કરવું (૨) સમજવું; કળી જવું (૩) ભોગવવું
 પામિસ્ત પું. (ઈ.) હસ્તરેખાશાસ્ત્રી
 પામિસ્ત્રી સ્ત્રી. (ઈ.) હસ્તરેખાશાસ્ત્ર
 પામોલીન ન. પાદતેલની એક જાત
 પાય પું. (સં. પાદ, પ્રા. પાય) પગ
 પાયખાનું ન. જાજર; સંગ્રાસ [ધોરેસવારની ટુકડી
 પાયગા સ્ત્રી. (ફા. પાયગાસ) તબેલો; ધોડાર (૨)
 પાયગાડી સ્ત્રી. પગથી ચલાવવાની ગાડી; 'સાઈકલ'
 પાયચો પું. લેંધો; પેન્ટ વગેરેની બાંધ
 પાયજામો પું. (ફા. પાયજામલ) સુરવાળ; સૂંઘણું [શહેર
 પાયતખ્ત ન. (ફા.) રાજધાની (૨) પાટનગર; રાજધાનીનું
 પાયદસ્ત સ્ત્રી. (પારસીની) મરણયાત્રા; શ્મશાનયાત્રા
 પાયદાન ન. (ફા.) પગરખાં ઉતારવાની જગા (૨)
 પગથિયું
 પાયદાર વિ. પાયાવાળું; આધારવાળું
 પાયદળ ન. (સં. પાદ + દલ) પગપાળું લશ્કર
 પાયમાલ વિ. (ફા. પાય + માલિદનું = મસજીવું) છેક
 દુર્દશામાં આવી પહેલું; ખુવાર (૨) તારાજ
 પાયમાલી વિ. ખુવારી; ભારે દુર્દશા
 પાયરી સ્ત્રી. (સં. પાદાકાર, પ્રા. પાયાર) પગથિયું (૨)
 દરજજે; પદવી; હોદ્દો
 પાયરી સ્ત્રી. (પો. પાયરી) એક જાતની કેરી
 પાયરોમીટર ન. અતિ ભારે ગરમી માપવાનું થર્મોમીટર
 પાયલ ન. ('પાય' પરથી) ઝાંઝર; નુપુર
 પાયલાગણ, (-ણું), પાયવંદન ન. પગે લાગવું તે
 પાયલી સ્ત્રી. અનાજ માપવાનું વાસણ; પાલી (૨)
 પાવલી; પચીસ નવા પૈસા
 પાયસ પું. (-સાન્) ન. (સં.) ખીર (૨) દૂધપાક
 પાયદાર વિ. પાયાવાળું; આધારવાળું (૨) ભરોસાપાત્ર

પાયાની કેળવણી]

૫૧૪

[પારાશર

પાયાની કેળવણી સ્ત્રી. પ્રાથમિક કેળવણી; ગાંધીજીએ યોજેલી શિલ્પ-પદ્ધતિ
 પાયાનું વર્ષ ન. ભાવસૂચક આંક માટે જે વર્ષના ભાવની સાથે ચાલુ વર્ષના ભાવની તુલના કરવામાં આવે તે વર્ષ
 પાચારૂપ વિ. પાયાનું; પાયાગત; પાયાનાં રહેલું
 પાયો ન. જ. વ. પાયાના આંકાન ઘડિયા કે પાડ
 પાયું ન. ૧/૪ના આંકનો ઘડિયો કે પાડો
 પાયો પું. (સં. પાદક, પ્રા. પાયમ) ખુરશી, ખાટલા, ટેબલ વગેરેનો પગ (ર) થોકણું (૩) જે મૂળ ચત્રતર ઉપર ઈમારત ઊભી કરવામાં આવે છે તે (૪) જે બાજુ ઉપર ત્રિકોણ ઊભો રહે છે તે બાજુ (૫) સુખડી બનાવવા માટે કરેલો ધીંગોળનો મૂળ પાક (દ) આધાર; મૂળ
 પાયોનિયર પું. (ઈ.) સંસ્થાપક
 પાયોરિયા પું. (ઈ.) દાંતનો એક રોગ
 પાર પું. (સં.) છેલ્લો; અંત (ર) હદ; સીમા (૩) કાંઠો; કિનારો (૪) ઊંડો મર્મ; ભેદ (પ) મંદિરનું આંગણું
 પાર સ્ત્રી. (દિ. પારી) બરછી; લાખેલું માટલું
 પાર પું. જુવાર, બાજરી વગેરેનાં કણસલામાંથી દાણાં છૂટા પાડવાની ક્રિયા (ર) કણસલાં કાપી તકડે નાખવાં તે પારકાપણું ન. પારકાનું છે એવો ખ્યાલ; પરાયાપણું
 પારકું વિ. (સં. પારક્ય, દે. પારકક) બીજાનું; અન્યનું પારખ સ્ત્રી. પારખવું તે; પરીક્ષા
 પારખ પું. પારખનાર; પરીક્ષક (ર) પારખ પારખવું સ.કિ. (સં. પરીક્ષ, પ્રા. પરિક્ષમ) પરીક્ષા કરવી; ગુણદોષ જાણવા (ર) ઓળખી કાઢવું
 પારખદું વિ. પારખનારું; પરીક્ષા કરનારું
 પારખુ વિ. પરીક્ષક; કદર કરનાર
 પારખું ન. પરીક્ષા (ર) પરચો; ચમત્કાર
 પારગત વિ. પાર પામેલું
 પારગામી વિ. પાર જનાર (ર) પાર પામનાર; પારંગત પાર(રે)ઠ વિ. વિધાયા પછી લાંબો સમય દૂધ દેનારું (કોર) પારણિયું ન. પારણું; પાલણું (લાક્ષિત્યવાચક)
 પારણું ન. (સં. પારણ, પ્રા. પારણમ) ઘોડિયું
 પારણું ન. (સં. પારણ, પ્રા. પારણમ) રત કે ઉપવાસની સમાપ્તિએ કરવામાં આવતું બોજન
 પારતંત્ર્ય ન. (સં.) પરતંત્રતા; ગુલામી; પરવશતા
 પારત્રિક વિ. પરલોકનું; પારલૌકિક; પરલોકને લગતું
 પારદ પું. એક પ્રવાહી પાતું; પારો; 'મર્ક્યુરી'
 પારદયંત્ર ન. (સં.) પારાશીશી; 'બેરોમીટર'
 પારદર્શક વિ. (સં.) આરપાર દેખાય એવું
 પારદર્શિતા સ્ત્રી. આરપાર દેખાય એવું હોવાપણું
 પારદર્શી વિ. (સં. પારદર્શિની) પાર કે મર્મ પામનારું (ર) દીર્ઘ ને ઊંડી દૃષ્ટિવાળું

પારદેશિક વિ. પરદેશ સંબંધી; પરદેશને લગતું
 પારથી પું. (સં. પ્રારબ્ધિક, પ્રા. પારિબ્ધિમ) શિકારી; વ્યાધ પારપત્ર પું. પરદેશ પ્રવાસનો પરવાનો (ર) પરદેશ પ્રવાસીનું ઓળખપત્ર; 'પાસપોર્ટ'
 પારમાર્થિક વિ. (સં.) પરમાર્થ સંબંધી; જેનાથી પરમાર્થ પ્રાપ્ત થાય એવું (ર) વાસ્તવિક (ભ્રમ કે પ્રતીતિરૂપ નહિ) (૩) પરોપકારી કોટિએ જઈ પહોંચવું તે પારમિતા સ્ત્રી. (સં.) કોઈપણ ગુણ કે જ્ઞાનની છેલ્લી પારલૌકિક વિ. (સં.) પરલાકને લગતું
 પારવવું સ.કિ. ચાસમાથી વધારાના છોળને ખેંચી કાઢવા (ર) લાખ ચડાવવી (૩) છૂટું પાડવું (૪) ઓપ આપવો
 પારસ પું. (વેદિક સં. પર્ય, પારસ, ફા. પારી) ઈરાન દેશ પારસ પું. પારસમણિ (ર) પાવસ; ચોખાણું (૩) વરસાદ (૪) વિ. મોટું કે સારી જાતનું. ઉદા. પારસજાંબુ
 પારસજાંબુ ન. મોટા કદનું સારી જાતનું જાંબુ
 પારસનાથ પું. જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરામાંના ત્રેવીસમા તીર્થંકર; પારનાથ
 પારસજ સ્ત્રી. પારસી સ્ત્રી
 પારસપીળો પું. પીપજાની જાતનું એક મોટું વૃક્ષ (ર) છોકરાંછોયાની જેજાળ વિનાનો લાપરવા માણસ
 પારસમણિ પું. (સં. સ્પર્શમણિ, પ્રા. પારસમણિ) સ્પર્શથી લોઢાને સોનું બનાવનાર મણિ
 પારસજ ન. પોટકું (ટપાલ કે રેલવે મારગતનું)
 પારસિ(-સી)ક પું. પારસ દેશ; ઈરાન (ર) તેનો વતની (૩) પારસી
 પારસી વિ. (સં. પારસિક, પ્રા. પારસિઅ) પારસીઓને લગતું (ર) પું. ઈરાનથી ભારતમાં આવી વસેલો જરથોસ્તી કે તેનો વંશજ
 પારસી સ્ત્રી. સાંકેતિક બોલી દ્વારાનો ભરાવો થવો તે પારસો પું. (સં. પ્રસવ) ગાય, ભેંસ વગેરેના બાવલામાં પારસોવું અ.કિ. આઉમાંથી દૂધ મળે એમ કરવું
 પારસ્પરિક વિ. (સં.) અરસપરસનું; પરસ્પર સંબંધવાળું
 પારંગત વિ. (સં.) અધ્યયનમાં પાર ઊતરેલું (ર) પૂરેપૂરું માહિતગાર (૩) નિજ્ઞાત (૪) વિદ્યાપીઠની એમ.એ. થયાની પદવી
 પારંગતતા સ્ત્રી. પારંગત હોવાપણું
 પારંપર્ય ન. (સં.) પરંપરા; પરંપરાનો ક્રમ (ર) કુલ ક્રમ
 પારંપરિક વિ. (સં.) પરંપરાગત; પરંપરાને લગતું
 પાશાયણ ન. (સં.) (આખું) વાંચી જવું તે (ર) નિયત સમયમાં વેદ કે પુરાણનો સમગ્ર પાઠ (૩) કંટાળો ઉપજાવે તેવું લાંબું વિવેચન કે વર્ણન
 પાશાવત પું. (સં.) કનૂતર; કપોત
 પાશાવાર પું. (સં. પારમ્બપાર) દરિયો (ર) વિ. અપાર; પાશાશર પું. (સં.) પરાશરના પુત્ર; વ્યાસમુનિ

પારાશીશી

૫૧૫

/પાલણું

પારાશીશી સ્ત્રી. (પારો+શીશી) પારદ શીશી; 'થરમોમીટર'
 પારિજાત, (૦ક) ન. (સં.) સમુદ્રમંથન કરતાં નીકળેલા
 પાંચ દેવવૃક્ષોમાંનું એક (૨) તેનું ફૂલ (૩)
 હારસિંગપારનું ઝાડ કે તેનું ફૂલ
 પારિત વિ. (સં.) પાર કરેલું
 પારિતોષિક ન. (સં.) ઇનામ; પુરસ્કાર [(૨) સજ્જ; શિક્ષા
 પારિપત્ય ન. (સં.) હુમલો કરીને હરાવવું તે; પરાજય
 પારિપાર્શ્વ(-ર્શ)ક પું. (સં.) સૂત્રધારને સહાયતા કરનારો
 નટ
 પારિભાષિક વિ. (સં.) પરિભાષા સંબંધી; -ને લગતું;
 પારિભાષિકતાસ્ત્રી. (સં.) પારિભાષિક હોયતે; 'ટેક્નિકલિટી'
 પારિવારિક વિ. (સં.) પરિવાર સંબંધી
 પારી સ્ત્રી. (દે. પારાઈ) પથ્થર તોડવાની નરાજ-કોશ
 પારી પું. દીકરો; પુત્ર
 પારી પું. (પાણીનો) પડો (૨) પાણીનું પૂર [રૂપ
 પારી પું. શરાવનો ધંધો કરનાર; પરીખ કે પારખનું ટુંકું
 પારેખ પું. (સં. પારીશક, પ્રા. પારિકખઅં) (સિક્કા, ઝવેરાત
 વગેરેની) પરીક્ષા કરી જાણનાર; ઝવેરી (૨) વાણંદ
 પારેઠ (સં. પેરુ, પ્રા. પારિહટ્ટી) વિયાયા પાછી દૂઝવાની
 મુદતનો લગભગ અર્ધો ભાગ જેને વીત્યો હોય એવી
 દૂઝણી (બેંશ)
 પારેવું (-વડું) ન. (સં. પારાવત, પ્રા. પારાવઅ) કબૂતર;
 પારો પું. (સં. પારદ, પ્રા. પારઅ) ખૂબ જ વજનદાર
 એક ખનિજ પ્રવાહી ધાતુ
 પારો પું. માળાનો મણકો (૨) બંદૂકની ગોળી કે છરો (૩)
 પારો પું. સ્થાનક; સ્થાન
 પારો પું. (ઇ. પેરા) પરિસ્થેદ; 'પેરેગ્રાફ'
 પારોઠ સ્ત્રી. પીઠ; પૂંઠ (૨) પીઠ બતાવી નાસી છૂટવું
 તે (૩) કઠણ અને બરડ થઈ ગયેલું
 પાર્ક પું. (ઇ.) મોટો વિશાળ બગીચો, ઉદ્યાન, બાગ
 પાર્કિંગ ન. (ઇ.) વાહનો ઊભાં રાખવાં તે કે તે માટેની
 નિશ્ચિત જગા
 પાર્ટ પું. (ઇ.) ભાગ; હિસ્સો (૨) ખંડ; ટુકડો (૩)
 નાટ્યરચના ભજવનારને ભજવવાનો પાઠ; ભૂમિકા
 પાર્ટાઇઝમ વિ. (સં.) ખંડસમયનું; ઓછા સમયનું
 પાર્ટનર ન. (ઇ.) ભાગીદાર (૨) જોડીદાર
 પાર્ટનરશિપ સ્ત્રી. (ઇ.) ભાગીદારી; હિસ્સેદારી
 પાર્ટિશિપન્ટ વિ. (ઇ.) સામેલ થનાર; ભાગ લેનાર
 પાર્ટિશન ન. (ઇ.) વિભાગ કરવા તે (૨) પડદી; આડશ
 પાટી સ્ત્રી. (ઇ.) પક્ષ; દળ (૨) ટુકડી; જૂથ (૩)
 પાટિલસ; મિજબાની; મહેફિલ
 પાટી-પ્લોટ પું. (ઇ.) સમારંભ આદિ માટેની જગ્યા
 પાર્ડન ન. (ઇ.) માફી; ક્ષમા
 પાર્થ પું. (સં.) પૃથા(કુન્તી)નો પુત્ર; અર્જુન

પાર્થક્ય ન. (સં.) પૃથક્તા (૨) જુદાઈ; વિયોગ
 પાર્થસારથિ પું. (સં.) અર્જુનના સારથિ; શ્રીકૃષ્ણ
 પાર્થિવ વિ. (સં.) પૃથ્વી (મહાભૂત)નું (૨) માટીનું (૩)
 નચર (૪) પું. રાજા (૫) માટીના મહાદેવ
 પાર્થિવપૂજા સ્ત્રી. પાર્થિવચર-માટીથી બનાવેલ મહાદેવની
 પૂજા [બનાવેલ શિવલિંગ
 પાર્થિવેશ્વર પું. (સં.) માટીના મહાદેવ (૨) માટીનું
 પાલંદ ન. (ઇ.) નિપત વસ્તુઓનું વેચાણ કે વિશિષ્ટ
 પ્રકારની સેવાઓ માટેની જગા
 પાલામેન્ટ સ્ત્રી. (ઇ.) ઈંગ્લેન્ડની રાજસભા (૨) કોઈ
 દેશની મુખ્ય લોકપ્રતિનિધિ સભા; લોકસભા
 પાલામેન્ટરી વિ. (ઇ.) પાલામેન્ટને લગતું કે તે વિશેનું
 (૨) પાલામેન્ટમાં છાજતું-પડતું
 પાર્વતી સ્ત્રી. (સં.) હિમાલયની પુત્રી; ઉમા
 પાર્શ્વ વિ. (સં.) પાસેનું; પડખાનું (૨) ન. પડખું; પાસું
 પાર્શ્વગત વિ. (સં.) નજીકમાં રહેલું
 પાર્શ્વગાન ન. (સં.) પડદાની પાછળથી ગવાતું ગીત
 પાર્શ્વગાયક પું. (સં.) પાર્શ્વમાં રહી ગાનાર વ્યક્તિ;
 'બ્લેલેક સિંગર'
 પાર્શ્વગીત ન. (સં.) નેપથ્ય સંગીત
 પાર્શ્વચર વિ. (સં.) પડીને ચાલનારું (૨) પું. નોકર
 પાર્શ્વબ્ધિ પું. (સં.) નેપથ્યમાં થતા અવાજો
 પાર્શ્વનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 ત્રેવીસમા; પારસનાથ
 પાર્શ્વસંગીત ન. (સં.) અભિનય સાથે સાથે પૃષ્ઠભૂમિમાં
 ચાલતું સંગીત; 'બેકગ્રાઉન્ડ મ્યુઝિક'
 પાર્શ્વિક વિ. (સં.) બાજુ પરનું; પાર્શ્વીય
 પાર્શ્વ પું. (સં.) દેવનો સેવક; અનુચર
 પારસલ ન. (ઇ.) પારસલ [એંતે. ઉદા. ગોપાલ
 -પાલ વિ. (સં.) 'પાળનારું, પાળક' એ અર્થમાં સમાસને
 પાલ પું. નાનો તંબૂ કે તેની કનાત
 પાલ પું. (પાલિયું પરથી) કેટલીક જગ્યાના પાણી પર તરતી
 દેખાતી ચીકણ (૨) તેવા પાણીને લીધે રોગીલો
 બનેલો પ્રદેશ [કરનાર (૨) રક્ષક
 પાલક વિ., પું. (સં.) ઉછેરી મોટું કરનાર; ભરણપોષણ
 પાલક(-ખ) સ્ત્રી. (સં. પાલકયા, પ્રા. પાલકકા) એક નામની
 ભાજી [કામ કરવા માટે કરેલો વાંસ-વળીઓનો આધાર
 પાલખ સ્ત્રી. (સં. પર્યંકી) કડિયા વગેરે કારીગરોને ઊંચે
 પાલખ સ્ત્રી. એ નામની એક ભાજી
 પાલખી સ્ત્રી. (સં. પર્યંકિકા) સુખપાલ; મિયાનો
 પાલખીવાળો પું. પાલખી ઊંચકનાર માણસ
 પાલખો પું. નાનું સિંહાસન (૨) ચૂલતી પાલખ
 પાલટવું સ.કિ. પલટવું; બદલવું [પારણું
 પાલણું ન. (સં. પાલન, પ્રા. પાલનઅ) બાળકનું ધોરિયું;

પાલતુ]

૫૧૬

/ પાશુપત

પાલતુ વિ. (સિ.) પાળેલું; પાલિત
 પાલન ન. (સં.) પાળવું તે (૨) પાલનપોષણ
 પાલનપોષણ ન. પાળવું અને પોષવું તે (૨) ભરણપોષણ
 પાલનહાર પું. પાળનારો; પાલનહાર
 પાલવ પું. (સં. પલ્લવ, પ્રા. પલ્લવ) પહેરેલા સાલ્લાનો
 લટકતો છેડો (૨) દુપટ્ટા-પાખડીનો કસબી છેડો (૩)
 આશરો; શરણ
 પાલવવું સ.કિ. (સં. પાલયું) ઉછેરવું; પોષવું; નભાવવું
 પાલવવું અ.કિ. (સર. સં. પારય, પ્રા. પાલ) પરવડવું;
 પોસાવું; ગોઠવું થવું; અનુકૂળ થવું
 પાલાગાન ન. બંગાળનું એક લોકનાટ્ય
 પાલિ સ્ત્રી. (પ્રા. પાલિયાપ = ધર્મોપદેશ = બુદ્ધના
 ધર્મોપદેશની ભાષા) એક પ્રાચીન ભાષા, જેમાં બૌદ્ધ
 ગ્રંથો લખાયેલા છે.
 પાલિકા સ્ત્રી. રક્ષણ કરનાર સ્ત્રી
 પાલિત વિ. (સં.) પાળેલું; રક્ષિત (૨) સગીર
 પાલિતાણા ન. સૌરાષ્ટ્રનું એ નામનું જૈન તીર્થ
 પાલિયું વિ. ('પાલો' ઉપરથી) ઝાડપાલના અને લીલના
 કોહાણવાળું; પાલવાળું (૨) ભાંભડું અને કડકું
 પાલી સ્ત્રી. (સં. પલ્લ = અનાજનો કોઠાર, પ્રા. પલ્લ)
 સૌરાષ્ટ્રનું અનાજનું એક માપ; તેનું વાસણ (૨)
 (મુંબઈમાં) ચાર શેરનું માપ
 પાલી સ્ત્રી. (સં. પલ્લવ) ઝીણાં પાંદડાં
 પાલી સ્ત્રી. ખાલી; નાનું પાલું - ખાલું
 પાલીસ સ્ત્રી. (ઈ. પોલિસ) બૂટ, કબાટ, વાસણ વગેરે
 વસ્તુઓ પર ચળકી લાવવા ચોપડાતું દ્રવ્ય; તે કિંચા
 કે ચળકી
 પાલું ન. (સં. પલ્લ = ધાન્યનો કોઠાર) ખપરડાનો કે
 માટીનો અનાજ ભરવાનો કોઠલો (૨) વાંસની
 ચીપોનું ટાટું (૩) વરસાદમાં માટીની ભીત ધોવાઈ
 ન જાય તે માટે આડું રાખેલું કરંડીનું ટાટું
 પાલું ન. પવાલું; ખાલું
 પાલું ન. પાલવ (૨) આશરો. ઉદા. પાલે પડવું
 પાલો પું. (સં. પલ્લવ) ડોરને ખાવાનાં લીલાં પાંદડાં
 પાલો પું. ખાલો; પવાલું
 પાલો પું. ગાડી કે ગાડા ઉપરની ખપરડાંની છત્રી
 પાલો પું. (સં. પાલેય) વાદળમાંથી પડતો કરો [બાળક]
 પાલ્ય વિ. (સં.) સગીર; વાલી કે પાલક પાસે ઊછરતું
 પાવ પું. (દિ. પાવય) એક જાતની વાંસળી (૨) આગબોટનું
 ભૂંગળું વાગે છે તે તેવી સિસોટી [દેવતા
 પાવક વિ. (સં.) પાવન-પવિત્ર કરનાર (૨) પું. અગ્નિ;
 પાવઠડું ન. પગથિયું (૨) પેંગડું
 પાવઠી પું. કૂવા ઉપર મંડાણના પાચારૂપ બે લાકડાં કે
 પથ્થર પૈકી એક (ગરેડાનો) આધાર

પાવડિયું ન. લાંબા હાથાનો લાકડાનો પાવડો
 પાવડિયો પું. ભવાઈ રમનારાઓનાં ટોળામાં ઝાડું, પાણી
 વગેરેનું કામ કરનારો (૨) પાવડો લઈ મજૂરી કરનારો
 મજૂર
 પાવડી સ્ત્રી. (સં. પાદુકા, પ્રા. પાઉઆ) પાદુકા; ચાખડી (૨)
 પગ વડે દાબવાનું સાળનું એક સાધન (૩) પાવડિયું
 પાવડી સ્ત્રી. નાનો પાવડો (૨) દંડ પીલવાનું સાધન
 પાવડું ન. પેંગડું (૨) પગથિયું; પગું (૩) માર્ગ; રસ્તો
 પાવડો પું. (સં. પાદુ, પ્રા. પાઉ) માટી, કચરો વગેરે
 ઉત્સરડવાનું કે ભરવાનું એક સાધન (૨) ગાડીના
 એજિનનો ખરપડો (૩) હલેલું
 પાવડો પું. (સં. પાદ, પ્રા. પાવ) પેંગડું-પાવડું
 પાવની સ્ત્રી. પલ્લવ; રસીદ [ન. પવિત્રતા; શુદ્ધિ
 પાવન વિ. (સં.) પવિત્ર; શુદ્ધ (૨) શુદ્ધ કરનારું (૩)
 પાવનકારી વિ. (-શિષી) વિ., સ્ત્રી. પવિત્ર કરનારું (દિવ,
 નદી વગેરે)
 પાવનપાદ વિ. પાવન કરે એવાં પગલાંવાળું
 પાવર પું., સ્ત્રી. (ઈ.) વીજળીશક્તિ (૨) સત્તા; અમલ
 (૩) મિજજ; અભિમાન (૪) મંત્રશક્તિ
 પાવર ઓફ એટની પું. (ઈ.) મુખત્યારનામું
 પાવરથું વિ. (ફા. પર્વદહ) કુશળ; હોશિયાર; પ્રવીણ
 પાવરફુલ વિ. (ઈ.) શક્તિશાળી
 પાવરફુલ સ્ત્રી. (ઈ.) યંત્રશાળ [કારખાનું; વીજળીધર
 પાવરહાઉસ ન. (ઈ.) વીજળી પેદા કરનારું મથક કે
 પાવલી સ્ત્રી. (સં. પાદ, પ્રા. પાવ) પાવડું; ચારઆની
 (પચીસ પૈસા)
 પાવડું ન. (-ળું) ન. નાની પળી (૨) વિ. થોડું
 પાવલો પું. ચોથિયા કદનો પતંગ
 પાવિત્ર ન. (સં.) પવિત્રતા; શુદ્ધિતા [પાવડું
 પાવું સ.કિ. (સં. પાવયાતિ, પ્રા. પાઅઈ) પિવડાવડું (૨)
 પાવૈયો પું. (સં. પ્રવ્રજિત, પ્રા. પવૈઈય) હીજડો; કાતડો;
 નપુંસક
 પાવો પું. એક પ્રકારની વાંસળી (૨) સિસોટી
 પાશ પું. (સં.) ફાંસલો; ગાળો (૨) પશુપલી ફસાવવાનું
 શિકારીનું સાધન (૩) ફસાવવાની યુક્તિ (૪) વરુણનું
 આયુધ
 પાશ પું. રોપડી
 પાશવ, (-વી) વિ. (સં.) પશુનું; પશુના જેવું
 પાશવિક વિ. (સં.) પશુને લગતું (૨) પશુ જેવું
 પાશા પું. (તુકી) હાડેમ (૨) તુર્કસ્તાનનો ઊંચા દરજ્જાનો
 અમલદાર [લોખંડનું ફળું (૨) રોપડી
 પાશિયું ન. (દિ. પાસ) કરબી કે રોપડીમાં મુકાતું પારવાળું
 પાશુપત પું. (સં.) એક પ્રાચીન શૈવ સંપ્રદાય (૨) તેનો
 અનુયાયી (૩) ન. શંકરના તેજનું દિવ્ય અસ્ત્ર

પાશુપતાસ્ત્ર/

૫૧૭

[પાંખું]

પાશુપતાસ્ત્ર ન. (સં.) પાશુપત નામે અસ્ત્ર [કિં વજન પાશેર પું. (પા + શેર) શેરના ચોથા ભાગના વજનનું માપિયું પાશેરો પું. શેરના ચોથા ભાગના વજનનું કાટલું પાશ્વર પું. એક કેન્દ્ર વૈજ્ઞાનિક; પદાર્થને જંતુમુક્ત કરવાની પદ્ધતિનો શોધક પાશ્વર પું. અ.કિ. પદાર્થનું જંતુમુક્ત થવું; 'પાશ્વરાઈઝ' પાશ્વાત્ર વિ. (સં.) પશ્ચિમનું; પશ્ચિમમાં આવેલું પાખંડ પું. (વેદધર્મમાં) નાસ્તિક પુરુષ (ર) પાખંડ; ઠોંગ પાષાણ પું. (સં.) પથ્થર; પહાણો પાષાણભેદ પું. (સં.) એક પહાડી વનસ્પતિ પાષાણયુગ પું. (સં.) અસંસ્કૃત પ્રાચીનતમ કાળ જે કાળમાં માત્ર પથ્થરનાં ઓજારો વપરાતાં [નિષ્કુર પાષાણહૃદય (-ધી) વિ. પથ્થર જેવા કઠણ હૃદયવાળું; પાસ પું. (સં. સ્પર્શ) સ્પર્શથી પટ કે રંગ બેસવો તે (ર) સોબતની અસર [કિ.વિ. પાસે પાસ સ્ત્રી. (સં. પાર્શ્વ, પ્રા. પાસ) બાજુ; પાસું (ર) પાસ વિ. (ઈ.) પસાર; ફોતહમંદ; સફળ (ર) મંજૂર; પસંદ (૩) પું. રજા કે મંજૂરીની ચિહ્ની પાસ (-હ)ટવું સ.કિ. પછાડવું (ર) સુપડા વડે ઝટકવું પાસપોટું પું. (ઈ.) દેશાંતર જવા માટેનો પરવાનો પાસબુક સ્ત્રી. (ઈ.) બેન્ક સાથેની લેવડદેવડની નોંધની ખાતેદારને મળતી ચોરડી [કકડો પાસબો પું. પાસાના આકારની પાતુ વગેરેનો લંબચોરસ પાસવાન પું. (શ. પાસવાન) નોકર; હજૂરિયો પાસવવું સ.કિ. પાસા પાડવા [પાસ દેવો પાસવું સ.કિ. રંગ બેસાડવા સાડુ પ્રથમ ખટાશ વગેરેનો પાસાદાર વિ. પાસવાળું (ર) ઓપવાળું; ચળકતું પાસાબંડી સ્ત્રી. (પાસું + બંડી) બે બાજુ કસો બાંધવાની એક જાતની બંડી પાસાશૂળ ન. (પાસું + શૂળ) પડખામાં ઊડતું શૂળ (ર) હંમેશની નજીકની ઉપાધિ કે નડતર ['પેસિફિક' પાસિફિક પું. દુનિયાનો એક પ્રશાંત મહાસાગર; પાસિયું ન. પાશિયું; કરબી કે રાંપડીમાં મુકાતું પારવાળું લોખંડનું ફળું (ર) રાંપડી પાસું ન. (સં. પાર્શ્વ, પ્રા. પાસ) પડખું; બાજુ પાસે ના., કિ.વિ. (સં. પાર્શ્વ) નજીક (ર) પડખે; બાજુમાં (૩) તાબામાં; કબજામાં (૪) સામે; આગળ પાસો પું. (સં. પાશક) ચોપાટ રમવામાં વપરાતા અંક પાડેલા લંબચોરસ કકડામાંનો એક (ર) પદાર્થનો તેવો પાસલો પાસો પું. (સં. પ્રસવ) દૂધને (ઢોરે) આંચળમાં આવવા દેવું તે [એવો ઉદ્ગાર પાસિ, (ઠપાહિ) શ.પ્ર. (સં.) 'રક્ષણ કરો' 'રક્ષણ કરો' પાસો પું. પારસો; (ઢોરના) બાવલામાં દૂધનો ભરાવ

પાળ સ્ત્રી. (સં. પાડિ, પાલી, પ્રા. પાલિ) તળાવ કે સરોવરનો કિનારો (ર) પ્રવાહીને વહી જતું અટકાવવા કરેલી આડ પાળ વિ. -પાલ વિશેષણ. 'પાળનાડું, પાળક' એ અર્થમાં સમાસને અંતે. ઉદા. ગોપાળ [પારણું પાળણું ન. (સં. પાલન, પ્રા. પાલનઅ) બાળકનું પાલણું; પાળવું સ.કિ. (સં. પાલયતિ, પ્રા. પાલઈ) રક્ષણ કરવું (ર) ભરણપોષણ કરવું (૩) પોષવું અને કેળવવું (૪) ભંજ ન કરવો; -ની પ્રમાણે વર્તવું; માનવું (વચન, આજ્ઞા, વ્રત, રજા, અણોજો) [સમુદાય પાળિયું ન. પાળ બાંધી એક ધોરિયા વડે પવાતા ક્યારાનો પાળિયો પું. (સં. પાલિ = પ્રશંસા; ચિહ્ન) સ્મારક તરીકે ઊભો કરેલો પથરો; ખાંભી પાળિયો પું. ('પાળ' ઉપરથી) ધોરિયો પાળી સ્ત્રી. (સં. પાલિકા) છરી પાળી સ્ત્રી. (સં. પાલી = પંક્તિ) વારો પાળી સ્ત્રી. હડતાળ; પાકી; અણૂજો પાળી સ્ત્રી. પાળ (તળાવ વગેરેનો બાંધેલો કિનારો) પાળું વિ. (ર) ન. (સં. પાદચલનું લાઘવ) પગે ચાલનાડું પાળો પું. પગપાળો મુસાફર (ર) પેદળ, મુલકી કે લશ્કરી સિપાઈ પાળો પું. સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનો એક કોટીનો સેવક પાળો પું. મોટી પાળ; બંધ પાંઉ પું., ન. (પો.), (ઠોરી) સ્ત્રી. ડબલ રોટી પાંકડ (-ડું) ન. ગાભણું થવાની ઉંમર થવા છતાં ગર્ભ પારણ ન કર્યો હોય એવું ઢોર પાંકેય વિ. પંક્તિમાં બેસવાલાયક; નાતીલું પાંખ સ્ત્રી. (સં. પક્ષ, પ્રા. પક્ખ) પક્ષીનો ઊડવાનો અવયવ (ર) લશ્કરની બે બાજુમાંની એક (૩) છાપરાનો બે તરફનો બહાર પડતો ભાગ (૪) આશ્રય; પડખું પાંખડી સ્ત્રી. (સં. પક્ષ, પ્રા. પંખ) કળી ખીલતાં છૂટા પડતા અવયવોમાંનું દરેક [કુટુંબની શાખા (૩) પાંગોળું પાંખડું ન. ડાળની બાજુમાંથી ફૂટતી નાની ડાળી (ર) પાંખાળ વિ. પાંખવાળું [જાત પાંખાળી સ્ત્રી. ('પાંખ' ઉપરથી) સૌરાષ્ટ્રની ધોડીની એક પાંખાળું વિ. ('પાંખ' ઉપરથી) પાંખવાળું (ર) દાંતાવાળું (૩) ડાળીવાળું પાંખિયું ન. ('પાંખ' ઉપરથી) પક્ષ; તડ (ર) ડાળી; શાખા (૩) દેશી તાળાનો કે કિલ્લાનો એક બાજુનો નાનો છૂટો પડતો ભાગ (૪) કાતરનું પાનું પાંખી સ્ત્રી. પક્ષ; ગોળ; એકડો (ર) ફૂલની શાખા (૩) પાખી (અણોજો) પાંખું વિ. છૂટે; આછું પાંખું ન. ચપ્પુનું પાનું (ર) રેંટિયાના ચક્કરની અણી

પાંખોડું

૫૧૮

/ પિકેટિંગ

પાંખોડું ન. (સં. પક્ષપદ, પ્રા. પક્ષમવદ) ખાવડું; પાંખડું; ખભાથી કોણી સુધીનો ભાગ [પગ તરફનો ભાગ પાંગત, (-થ) સ્ત્રી. (સં. પંગિત) પથારી કે ખાટલાનો પાંગરણ ન. (પ્રા. પંગુરણ) પોતડી; પંચિયું (૨) ચોળી (૩) ઓઢવાનું વસ્ત્ર; પછેડી [(૨) વંશવૃદ્ધિ થવી પાંગરવું અ.કિ. (સં. પ્રાંકુરયતિ, પ્રા. પંગુરઈ) અંકુર ફૂટવા પાંગરું ન. (-રો) પું. (સં. પ્રગ્રહ) પારખાને કે ખોઈયાને અધર પકડી રાખનાર દોરી (૨) ત્રાજવાની સેર (૩) ગોકળની બેભાજુની દોરી (૪) મુકાનતરફનો વહાણનો છેડો [અશક્ત; નિર્બળ (૩) આધાર-ટેકાવિનાનું પાંગળું વિ. (સં. પંગુલ, પ્રા. પંગુલ) પગે અપંગ (૨) પાંગું વિ. પાંગળું; પંગુ પાંગું ન. ઢોર પાંગોડું ન. (સં. પક્ષપદ, પ્રા. પક્ષમવદ) ખભાથી કોણી સુધીનો હાથનો ભાગ (૨) હાલવા-ચાલવાના અવયવોનાં સાંધા-મૂળ [આંકડો કે સંખ્યા; 'પ' પાંચ વિ. (સં. પંચનો) ચાર વત્તા એક (૨) પું. પાંચનો પાંચજન્ય પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણનો શંખ પાંચડો પું. પાંચનો આંકડો કે સંખ્યા; 'પ' પાંચભૈતિક વિ. પાંચ મહાભૂત સંબંધી; -નું બનેલું પાંચમ સ્ત્રી. પખવાડિયાની પાંચમી તિથિ પાંચમી કતાર સ્ત્રી. વિશ્વાસપાત્રી; રાજદ્રોહી; દેશદ્રોહી પાંચમું વિ. ક્રમમાં ચોથા પછીનું પાંચશેરી સ્ત્રી. પાંચ શેરનું કાટલું પાંચાલી (સં.) (-ળી) સ્ત્રી. હિનાલય અને ચંબલનદી વચ્ચેના જૂના પંચાલ દેશના રાજદ્રુપદની પુત્રી; દ્રોપદી પાંચિયા પું. બ.વ. રાસનો પાંચ પાંચ ઠેકાવાળો પ્રકાર પાંચિકાની રમત સ્ત્રી. ભોંય પર બેસી પાંચ કે સાત પાંચીકા ઉછાળીને હાથમાં ઝીલી લેવાની સામાન્ય રીતે સમૂહમાં રમતી બાળકીઓની એક રમત પાંચીકો પું. રમવાનો ફૂકો પાંચું વિ. પંચગણું; પાંચનો પાડો ઉદા. એક પાંચું પાંચ પાંજણ(-ણી) સ્ત્રી. (સં. પાંચપ, પ્રા. પજજ ઉપરથી) નિયત સમયે જેનું સેવન કર્યા વિના ન ચાલે તેવી ટેવ; બંધાણ (૨) સૂતરને પવાતી કાંઠ કે તે પાવાની કિયા (૩) ટેવ; આદત [ધર્મોદાસ્થાન પાંજરાપોળ સ્ત્રી. અશક્ત કે ધરડાં ઢોરને રાખવાનું પાંજરાં ન. બ.વ. કરેલાં કાંધો ચૂકતે ન થાય તો વ્યાજ સાથે એનાં ફરી કરાતાં કાંધો; કાંધાપાંજરાં પાંજરિયું વિ. પાંજરાવાળું (૨) ન. પાંજરું; પીંજરું પાંજરું ન. (સં. પંજર, પ્રા. પંજર) પશુપક્ષીને પૂરી રાખવા બનાવેલું સળિયાનું ઘર (૨) તેવો કોઈ પણ ઘાટ (૩) અદાલતમાં ન્યાયાધીશ સામે જવાબ આપવા ઊભા રહેવાની પાંજરા જેવી જગા

પાંજી સ્ત્રી. પાંજણી; ટેવ પાંકવ પું. (સં.) પાંડુ રાજાના દોકરા પાંકિત્ય ન. (સં.) પંડિતાર્થ; વિદ્યાતા [પાંડવોનો પિતા પાંડુ વિ. (સં.) ફીકું (૨) પું. એક રોગ; 'એનિમિયા (૩) પાંડુતા સ્ત્રી. શરીરની ફીકાશ; 'એનિમિયા' પાંડુર વિ. (સં.) ફીકું; ધોળુ પાંડુરંગ પું. વિઠલ, વિષ્ણુ; વિઠોભા પાંડુરોગ પું. એક રોગ પાંડુરોગી વિ. પાંડુરોગવાળું પાંડુલિપિ સ્ત્રી. (સં.) મૂળ લખાણ; લક્ષત્ર પાંતી સ્ત્રી. (સં. પંક્તિ, પ્રા. પંતી) પક્ષ; બાજુ (૨) રીત; માર્ગ (૩) ભાગ; સિસ્સો (૪) પરિમાણના વિભાગ પાંતીને હિસાબ ગણવાની ગણિતની એક રીત (૫) પાંથી; સૈથી પાંત્રીશ (-સ) વિ. (સં. પંચત્રિશત, પ્રા. પજત્રીસ) ત્રીસ વત્તા પાંચ (૨) પું. પાંત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા; 'ઉપ' પાંથ પું. (સં. પાન્થ) મુસાફર; પથિક; વટેમાર્ગ પાંથક વિ. મરનારને ઉદેશીને અપાતાં પિંડ વગેરે પાંથશાળા સ્ત્રી. મુસાફરખાનું; ધર્મશાળા પાંથી સ્ત્રી. (સં. પંથા, પ્રા. પંથ) માયાના વાળ ઓળી વચ્ચે પડતી સૈથી [કાનનું એક ધરેણું પાંદડી સ્ત્રી. (સં. પક્ષ) પાનડી; નાનું ફૂળ પાંદડું (૨) પાંદડું ન. પક્ષ; પાન [ઉપરના વાળ પાંપણ સ્ત્રી. (સં. પક્ષન, પ્રા. પખણ) પોપચાંની કિનારી પાંપણિયું ન. આંસુ (૨) ઘઉંના ખેતરના બે સેઠા, જ્યાં ઘઉં સહેજ આછા ઊગે છે તે પાંપણું(-ળું) વિ. નિર્બળ; પોચું (૨) ખાંચલું; કાયર પાંપળાં ન. બ.વ. દુર્બળ પ્રયત્ન પાંશ (-સ) રું વિ. સીધું; ડાહું; પાધરું પાંશ (-સ) રુંદોર ન. સીધુંદોર; આઘાઈ વગરનું પાંશુ (-સુ) સ્ત્રી. (સં.) ઘૂળ પાંશુલ વિ. (સં.) ઘૂળવાળું (૨) ભષ્ટ; દુરાચારી પાંસક વિ. (સં. પંચષષ્ટિ, પ્રા. પંચસષ્ટિ) સાઠ વત્તા પાંચ (૨) પું. પાંસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૫' પાંસરું વિ. જુઓ 'પાંશરું' પાંસળી સ્ત્રી. (-ળું) ન. (સં. પાર્શ્વ, પ્રા. પંસુલિઆ) છાતીના માળાનાં બંને બાજુનાં હાડકાંમાંનું દરેક પાંસુ સ્ત્રી. (સં.) પાંથુ; ઘૂળ પાંસુલ વિ. પાંથુલ; ઘૂળવાળું (૨) ભષ્ટ; દુરાચારી પિક પું. (સં.) કોકિલ; કોયલનો નર પિક સ્ત્રી. થૂંક; પીક (૨) પાનનું થૂંક કે તેની પિચકારી પિક સ્ત્રી. ટોચ; ડિખર; શૂંગ પિકદાની સ્ત્રી. થૂંકદાની પિકનિક સ્ત્રી. (ઈ.) ઉજાણી પિકેટિંગ ન. (ઈ.) પહેરો; ચોકી

પિકચરં/

૫૧૯

/પિનકુશન

પિકચર ન. (ઠં.) ચિત્ર (૨) સિનેમાની ફિલ્મ (૩) ચિત્રપટ; સિનેમાનો શો [ચિત્રવીથિ
પિકચર ગેલેરી સ્ત્રી. (ઠં.) ચિત્રોના પ્રદર્શનનું સ્થળ;
પિખાવવું સ.કિ. 'પીખવું'નું પ્રેરક
પિખાવું અ.કિ. 'પીખવું'નું કર્મણિ [મજતું લોખંડ
પિગઆયર્ન ન. (ઠં.) લોહ ખનિજને ગાળવાથી ગઢારૂપે
પિગળણ ન. પીગળવું તે કે પીગળીને થતું પ્રવાહી
પિગળાવવું, પિગાળવું સ.કિ. 'પીગળવું'નું પ્રેરક; પીગળે
એમ કરવું; ઓગાળવું
પિચ સ્ત્રી. (ઠં.) કિકેટ વગેરેના મેદાનમાં સામસામી
વિકેટોની વચ્ચેની બેટ્સમેનને દોડવાની જગા સખત
કરેલી જમીન [છોટવાસું ભૂંગળી જેવું એક સાધન
પિચકારી સ્ત્રી. (પિચ + કારી) પાણીની સેડ (૨) સેડ
પિચ્છ ન. (સં.) પીંછું
પિચ્છર વિ. પિછાં ધારણ કરનાર; મોરનો મુકુટ પહેરનાર
પિછવાઈ સ્ત્રી. એક જાતનું કપડું; (કાકોરજની મૂર્તિ
આગળ રખાતો) પડદો; પટ [ઓળખાણ
પિછાણ(-ન) સ્ત્રી. (સં. પ્રત્યભિજ્ઞાન) માહિતી (૨)
પિછાણ(-ન)નું સ.કિ. ઓળખવું; પ્રીછવું; પરિચય લેવો
પિછોડી સ્ત્રી. પછેડી [બનાવેલી ઈંટાલિયન વાનગી
પિઝા પું. પાઈ (ડબલ ચેટી) પર સોસ વગેરે નાખીને
પિટકલાસ પું. (ઈ.) સાવ નીચેના દરજ્જાનો વર્ગ કે તેને
માટેની જગા
પિટાવવું સ.કિ. 'પીટવું'નું પ્રેરક
પિટાવું અ.કિ. 'પીટવું'નું કર્મણિ
પિટિશન સ્ત્રી. (ઈ.) અરજી (૨) ધોરણસરની અરજી (૩)
ન્યાયાલયના આદેશ સામે કરાતી અરજી
પિટજિન વિ. (ઈ.) મિશ્ર કે સંકટ (૨) સ્ત્રી. સંકટ ભાષા
પિટિયાળું વિ. પીઠી ચોળેલ (વર કે કન્યા)
પિતપાપડી પું. (સં. પીત=પીળું+પાપડી) ખાખરાની શિંગ
પિતર પું. (સં. પિતૃ) મૃત પૂર્વજ; ગુજરી ગયેલ પૂર્વજો
પિતરાઈ પું. (સં. પૈતૃભાતૃક, પ્રા. પેત્રહાઈએ) પિત્રાઈ;
સગોત્ર
પિતરાણ સ્ત્રી. પિતરાઈને ત્યાં જન્મેલી
પિતવાડો પું. (પીત+વાડો) કુવાના પાણીથી જ્યાં દર વર્ષે
શિયાળુ-ઉનાળુ વાવેતર થતું હોય તેવું ખેતર
પિત(-ત)ળિયું ન. પિતળનું નાનું વાસણ; છાલિયું
પિતા પું. (સં.) બાપ; જનક; તાત
પિતાજી પું. (માનાર્થે) પિતાશ્રી; પૂજ્ય પિતા
પિતામહ પું. (સં.) પિતાના પિતા; દાદા (૨) બ્રહ્મા
પિતામહી સ્ત્રી. બાપુની મા; દાદી
પિતાશ્રી પું. પિતાજી (માનાર્થે)
પિતૃ પું. પિતા; બાપ (પદ્યમાં) [બાપદાદાઓ; વડવા
પિતૃ પું. (સં.) બાપ (૨) પું.બ.વ. પૂર્વજો; મરી ગયેલા

પિતૃજીવ ન. પિતૃઓ પ્રત્યેનું જીવ કે કરજ
પિતૃકંથ વિ. પિતૃસંબંધી (૨) બાપીકું [લગતી શ્રાદ્ધ ક્રિયા
પિતૃ(ઠકમં, ઠકાર્ય, ઠકારજ) ન. (ઠકિયા) સ્ત્રી. બાપદાદાને
પિતૃધાત પું. (સં.) પિતાનો વધ [જલાંજલિ; પિતૃયજ્ઞ
પિતૃતપણ ન. (સં.) પિતૃઓનું તપણ કરવા આપેલી
પિતૃત્વ ન. (સં.) પિતાપણું; વહીવટપણું
પિતૃદેવ પું. (સં.) પિતરો; દેવરૂપ પિતૃઓમાંનો પ્રત્યેક
પૂર્વજ (૨) વિ. પિતાને દેવ તરીકે પૂજનાર
પિતૃપક્ષ પું. (સં.) શ્રાદ્ધપક્ષ (ભાદરવા વદ) (૨) બાપ
તરફનાં સગાંસંબંધી
પિતૃપક્ષીય વિ. (સં.) પિતૃપક્ષ સંબંધી [પ્રધાવાળું
પિતૃપ્રધાન વિ. (સં.) પિતા મુખ્ય હોય એવી કુટુંબ
પિતૃભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) પિતા પ્રત્યેનો ભક્તિભાવ
પિતૃભૂમિ સ્ત્રી. (સં.) વતન; સ્વદેશ; બાપદાદાની
જન્મભૂમિ [એક
પિતૃયજ્ઞ પું. (સં.) પિતૃતપણ (૨) પાંચ મહાયજ્ઞોમાંનો
પિતૃલોક પું. (સં.) મરણ પામેલા પિતૃઓ રહે છે તે સ્થળ
પિતૃવંશ પું. (સં.) માત્ર પિતાનો કે તે તરફનો વંશ [કાકો
પિતૃવ્ય વિ. (સં.) પિતા સંબંધી (૨) પું. પિત્રાઈ (૩)
પિતૃશ્રાદ્ધ ન. (સં.) પિતા કે પિતૃઓનું શ્રાદ્ધ [‘પેટિયાકર્ક’
પિતૃસત્તાક વિ. કુટુંબના વડાની કુલ સત્તાવાળું (વ્યવસ્થા);
પિતૃસ્વસા સ્ત્રી. (સં.) પિતાની બહેન; કોઈ
પિતૃહીન વિ. (સં.) પિતા મરી ગયો છે એવું
પિત્ત ન. (સં.) ક્લેશમાં પેદા થતો રસ, જે આંતરડામાં
ઊતરી ખોરાકને પચાવે છે. (૨) વૈદક પ્રમાણે
શરીરની ત્રણ (કફ, પિત્ત, વાયુ) ધાતુઓમાંની એક
પિત્તજનક વિ. (સં.) પિત્તનું પ્રમાણ વધારનારું
પિત્તજન્ય વિ. (સં.) પિત્તને કારણે થાય તેવું
પિત્તજવર પું. (સં.) પિત્તપ્રકોપથી થતો તાવ-જવર
પિત્તાશય ન. (પિત્ત + આશય) શરીરનો પિત્તનો અવયવ;
કલેજું [ધાતુ (૨) વિ. નકલી; ઊતરતું
પિત્તજ ન. (સં., પ્રા. પિત્તલ) તાંબા અને જસતની મિશ્ર
પિત્તળિયું ન. પિત્તળિયું; પિત્તળનું નાનું વાસણ; છાલિયું
પિત્તો પું. (સં. પિત્તક, પ્રા. પિત્તએ) પિત્ત (૨) કોષની
તીવ્ર લાગણી; મિજાજ
પિત્રાઈ પું. (સં. પૈતૃભાતૃક, પ્રા. પેત્રહાઈએ) કાકાનાં
છોકરાં; સાતમી પેઢી સુધીમાં એક બાપનો વંશજ;
સગોત્ર (૨) પિતાસંબંધી
પિત્રાણ વિ., સ્ત્રી. પિત્રાઈને ત્યાં જન્મેલી (છોકરી)
પિત્રાણ, (-ણી) સ્ત્રી. પિત્રાઈની વહુ
પિન સ્ત્રી. (ઈ.) ટાંકણી (૨) પાટો, વેણી વગેરે જકડી
રાખવા વપરાય છે તે બનાવટ (૩) સ્વેપ માટે વપરાતું
ઉપકરણ [સાધન
પિનકુશન ન. (ઈ.) ટાંકણીઓ ખોસી રાખવાનું ગાદીવાળું

પિનકોડ/

૫૨૦

/પિંગ્વોન્ગ

પિનકોડ પું. (ઈ.) ટપાલની વહેંચણી માટેનો વિભાગ;
 પેટાવિભાગનો નંબર [કરવાનું સ્થાન
 પિનપોઈન્ટ ન. (ઈ.) તેલના કૂવાનું જમીન ઉપર કાણું
 પિનાક ન. (સં.) શિવનું ધનુષ
 પિનાકપાણિ, (-ણિ), પિનાકી (સં. પિનાકપાણિ) પું. શિવ
 પિન્ક વિ. (ઈ.) ગુલાબી
 પિન્ટ પું. (ઈ.) એક ગેલન પ્રવાહીનું વિદેશી માપ
 પિપરમિટ સ્ત્રી. (ઈ. પિપરમિન્ટ) ખાટીમીઠી, ખાવાની
 ખટમધુરી ગોળી
 પિપાસા સ્ત્રી. (સં.) તરસ; તૃષ્ણા
 પિપાસી(-સુ) વિ. તરસ્યું; પીવાની ઇચ્છાવાળું
 પિપીલિકા સ્ત્રી. (ઈ.) કીડી
 પિપૂકી સ્ત્રી. કૂકીને વગાડવાની ભૂંગળી; પીપી
 પિપ્પલ પું. (સં.) પીપળો
 પિખંતું વિ. (સં. પિખન્ત ઉપરથી) પીતું
 પિખળાટ પું. ('પીમળવું' ઉપરથી) સુવાસ; પરિમલ
 પિયકકક વિ. (હિ.) દારૂડિયો
 પિયત વિ. સિંચાઈ કરવી તે (ર) સિંચાઈ થતી હોય તેવી
 જમીન [ધર
 પિયર ન. (સં. પિતૃગૃહ, પ્રા. પિઈહર) સ્ત્રીના માબાપનું
 પિયરપનોતી વિ., સ્ત્રી. પિયરમાં ભાઈભાડુવાળી (સ્ત્રી)
 પિયરિયું ન. પિયરનું સગું (ર) માવતરનું ઘર
 પિયળ સ્ત્રી. કપાળમાં કરેલી કંકુની અર્ચા; પીળ
 પિયાજ ન. (ફા.) કાંદો; ડુંગળી
 પિયાનો પું. (ઈ.) હાર્મોનિયમ જેવું એક વિદેશી વાજિંત્ર
 પિયાતું વિ. (સં. પ્રિયતર) ખાટું (ર) પરાયું; પારકું
 પિયાલો પું. ('પિવાડું' ઉપરથી) પાણી પાયાનું ખર્ચ (ર)
 પરબ (ર) ખેતરમાં પાણેત કરનાર મજૂર
 પિયુ પું. (સં. પ્રિયક, પ્રા. પિયઅ) પતિ; પ્રીતમ; સ્વામી
 પિયુજી પું. બ.વ. પ્રિયતમ [તેની નિશાની; 'ગોલ'
 પિયું ન. રમતમાં (જેમ કે ગેડીદડો) પહોંચવાની હદ કે
 પિયેર ન. પિયર; મહિયર
 પિયેરિયું ન. મહિયર (ર) પિયરનું સગું
 પિયો પું. આંખના ખૂણે બાજનો ચીકણો પદાર્થ-ચીપટો
 પિરસણ ન. (સં. પરિવેષણ, પ્રા. પરિવેસણ) પીરસવું
 તે (ર) પીરસેલું ભાણું (ર) નાતવરાને અંગે ઘેર
 ભાણું પીરસવું તે
 પિરસણિયો પું. પીરસનારો
 પિરસાવવું સ.કિ. 'પીરસવું'નું પ્રેરક
 પિરાઈ સ્ત્રી. પેરાઈ; પેરી; સાંઠાની બે ગાંઠ વચ્ચેનો ભાગ
 પિરામિડ પું. (ઈ.) પ્રાચીન મિસરી રાજાના મૃતદેહ ઉપર
 બંધાવેલી શંકુ આકારની સમાધિ-કબર (ર) શંકુ
 આકાર [પત્રકનો એકમ; તાસ
 પિરિયડ પું. (ઈ.) શૈક્ષણિક સંસ્થાના અભ્યાસના સમય-

પિરિયોડિકલ ન. (ઈ.) સાપ્તાહિક
 પિસોજ પું. (ફા.) પીસોજ (એક રત્ન)
 પિસોજી, (-જી) વિ. પીસોજના જેવા રંગનું; આસમાની
 પિલ સ્ત્રી. (ઈ.) (દવાની) ગોળી; ગુટિકા
 પિલર પું. ધાંભલો; સ્થંભ
 પિલાઈ સ્ત્રી. પીલવું તે (ર) તેનું મહેનતાણું; પિલામણ
 પિલામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. પીલવાનું મહેનતાણું (ર)
 તાસ; યાતના
 પિલાવવું સ.કિ. 'પીલવું'નું પ્રેરક
 પિલાવું અ.કિ. 'પીલવું'નું કર્મણિ
 પિલ્લું ન. (-લ્લો) પું. ('પિંડલું' ઉપરથી) વીટીને કરેલો
 દડો-ગોટો; વીટો
 પિવડાવવું સ.કિ. 'પીવું'નું પ્રેરક
 પિવાવું અ.કિ. 'પીવું'નું કર્મણિ [જેવી એક હલકી યોનિ
 પિશાય પું., ન. (સં.) અવગતિયો જીવ; પ્રેત (ર) ભૂતપ્રેત
 પિશાયી(-ચણી) સ્ત્રી. પિશાય સ્ત્રી [નિષ્કર; કૂર
 પિશુન વિ. (સં.) કઠોર (ર) નીચ (ર) ચાટિયું (ર)
 પિશુનતા સ્ત્રી. (સં.) કઠોરતા (ર) નીચતા (ર) કૂરતા
 પિષ્ટ વિ. (સં.) કૂટેલું; પીસેલું (ર) દબેલું; ભરોડેલું (ર)
 પું. ભૂકો; લોટ; ચૂરો [તે
 પિષ્ટપેષણ ન. (સં.) પુનરુક્તિ; એકનું એક ફરીકરી કહેલું
 પિસાઈ સ્ત્રી. પીસવું તે (ર) પીસવાનું મહેનતાણું
 પિસાવવું સ.કિ. 'પીસવું'નું પ્રેરક
 પિસાવું અ.કિ. 'પીસવું'નું કર્મણિ [દડાવાળો દાંડો
 પિસ્ટન પું. (ઈ.) ઍજિન કે પિચકારી વગેરેમાં વપરાતો
 પિસ્ટનરિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) પિસ્ટન સામે જોડાયેલ કડી
 પિસ્તાળીસ વિ. (સં. પંચયત્વારિંશત, પ્રા. પંચતાલીસ)
 ચાળીસ વત્તા પાંચ (ર) પું. પિસ્તાળીસનો આંકડો
 કે સંખ્યા; 'જપ'
 પિસું ન. (ફા.) પસ્તું; એક મેવો
 પિસ્તોલ સ્ત્રી. (પો.) નાની બંદૂક; તમંચો
 પિંખણી સ્ત્રી., (-ણી) ન. જુઓ 'પીંખણી(-ણી)'
 પિંખાવવું સ.કિ. જુઓ 'પીંખાવવું'
 પિંખાવું અ.કિ. જુઓ 'પીંખાવું'
 પિંગલ (સં.), (-ળ) વિ. લાલાશ પડતા પીળા રંગનું (ર)
 પું. છંદશાસ્ત્રની રચના કરનાર એક મધ્યયુગીન ઋષિ
 (ર) ન. છંદશાસ્ત્ર (ર) અત્યંત વિસ્તાર
 પિંગલ(-ળ)કાર પું. (સં.) પિંગળ બનાવનાર-રચનાર
 પિંગલા (સં.), (-ળા) સ્ત્રી. હઠયોગમાં માનેલી ત્રણ
 પ્રધાન નાદીઓમાંની એક (ઈડા, પિંગળા ને સુષુમ્ણા)
 પિંગળામી વિ., સ્ત્રી. કોથળી પિંગળ આંખવાળી
 પિંગળાજોશી(-ષી) પું. માત્ર સાતું સાતું કહે એવો જોષી
 પિંગળું વિ. જુઓ 'પીંગળું' [વિદેશી રમત
 પિંગ્વોન્ગ ન. (ઈ.) ટેનિસ જેવી (ટેબલ પર રમાતી) એક

[પિંછ]

૫૨૧

[પીઠ]

પિંછ ન. જુઓ 'પીંછ'
 પિંછાળું વિ. જુઓ 'પીંછાળું'
 પિંછી સ્ત્રી. જુઓ 'પીંછી'
 પિંછું ન. જુઓ 'પીંછું'
 પિંજણ સ્ત્રી. જુઓ 'પીંજણ'
 પિંજણી સ્ત્રી. જુઓ 'પીંજણી'
 પિંજર ન. (સં.) પંજર; પાંજરું
 પિંજરું ન. જુઓ 'પીંજરું'
 પિંજરાગાડી સ્ત્રી. જુઓ 'પીંજરાગાડી'
 પિંજરું સ.કિ. જુઓ 'પીંજરું'
 પિંજમણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. જુઓ 'પીંજમણ(-ણી)'
 પિંજરણ સ્ત્રી. જુઓ 'પીંજરણ'
 પિંજરો પું. જુઓ 'પીંજરો'
 પિંજવડું સ.કિ. જુઓ 'પીંજવડું'
 પિંજવું અ.કિ. જુઓ 'પીંજવું'
 પિંટ પું. (ઈ.) પ્રવાલીનું એક વિદેશી માપ (ગેલનનું ૧/૮)
 પિંડ પું. (સં.) ગોળો (૨) પિતૃઓ નિમિત્તે લોટ કે ભાતનો
 વાલેલો ગોળો (૩) માનવીય શરીર
 પિંડદાન ન. (સં.) શ્રાદ્ધમાં પિંડ અર્પણ કરવો તે
 પિંડલું ન. પિંડ; પિલ્લું
 પિંડલો પું. પિંડો
 પિંડાર(-રો) પું. ભરવાડ
 પિંડારણ સ્ત્રી. પિંડાર સ્ત્રી; ભરવાડણ; ગોવાળ
 પિંડાળો પું. જુઓ 'પીંડાળો'
 પિંડારવો પું. જુઓ 'પીંડારવો'
 પિંડારો પું. જુઓ 'પીંડારો'
 પિંડેરી સ્ત્રી. જુઓ 'પીંડેરી' [ધર]
 પિંડેરી, (-ળિયું) વિ. (૨) ન. પીંડેરી; માટીની ભીંતોનું
 ખી ઉદ્ધ. પિપ્પીનો અવાજ
 ખી ઉદ્ધ. તિરસ્કાર્ય ઉદ્ધગાર; હુરિયો
 -પીંઉ વિ. (સમાસને અંતે) પીનાડું (ઉદા. લોહીપીંડ)
 પીક સ્ત્રી. પિક (થૂંક) (૨) પાનનું થૂંક કે થૂંકની પિચકારી
 પીક સ્ત્રી. (ઈ.) શિખર; ટુંગ; ટોચ
 પીકઅવસં પું. બ.વ. (ઈ.) કામે ચક્રવાની ધસારાવેળા
 પીખડું સ.કિ. વગોવણી કરવી; નિંદવું (૨) પાંખો ચૂંઘી
 નાખવી [દીલું-નરમ થવું; દયા આવવી
 પીગળવું અ.કિ. ઓગળવું; પ્રવાહી થવું (૨) (દ્યાર્થ)
 પીચ સ્ત્રી. (ઈ.) કિકેટનો ખેલાડી રમતો હોય તે સ્થળ;
 બેટધર અને ગોલંદાજની વચ્ચેની જગ્યા; સામસામેની
 બે સ્તંભ વચ્ચેની જગા (૨) સ્વરની માત્રા; અવાજની
 તીવ્રતા (૩) ન. એક જીવડું
 પીછ ન. (સં. પિચ્છ) પીંછું
 પીછી સ્ત્રી. (સં. પિચ્છિકા, પ્રા. પિચ્છી) વાળ; પીંછાં
 કે તેવી બીજી વસ્તુની સાથાવાળી બનાવટ (માળો

ઉરાડવાની, ચીતરવાની વગેરે); 'બ્રશ'
 પીછું ન. (સં. પિચ્છ, પ્રા. પિછ) પીછ (૨) તેની કલમ
 પીછેફૂચ, પીછેહઠ સ્ત્રી. (સિં.) પાછા હઠવું કે પડવું તે;
 (૨) હાર; પરાજય [ફૂચો
 પીછો પું. (પ્રા. પિચ્છ = પૂંછડું) કેડો; પૂંઠ (૨) મોટો
 પીટ સ્ત્રી. પીટવું તે; માર (૨) (લા.) રમઝટ; ઝડી
 પીટવું સ.કિ. (પ્રા. પિટ્થતિ, પ્રા. પિટ્ઠ) ખૂબ મારવું
 (૨) મૂએલાની પાછળ ફૂટવું (૩) ઢોકવું; વગાડવું
 (દાંડી)
 પીટ્યું વિ. મૂંઠ (સ્ત્રીઓમાં ગાળ તરીકે)
 પીઠ ન. (સં. પૂષ્ઠિ, પ્રા. પિટ્ઠિ) (દેવ, આચાર્યપાદિનું) સ્થાનક;
 આસન (૨) સ્ત્રી. બજાર (૩) સ્ત્રી. બજારભાવ; રૂખ
 પીઠ સ્ત્રી. (સં. પૂષ્ઠ, પ્રા. પિટ્ઠ) પાછળનો ભાગ; વાંસો
 પીઠઝબકાર પું. ભૂતકાળમાં બનેલ ઘટનાના દશ્યને
 વર્તમાન ઘટનાના વર્ણનમાં વચ્ચે થોડી લાજો માટે રજૂ
 કરવું તે; 'ફ્લેશબેક'
 પીઠબળ ન. પાછળ રલીને જોર દેતું બળ; દૂંઠ; 'બેકિંગ'
 પીઠલું ન. ચણાના લોટની એક વાનગી; પીઠડો
 પીઠિકા સ્ત્રી. (સં.) બાજઠ (૨) મૂર્તિ કે થાંભલાની બેઠક-
 આધાર (૩) ભૂમિકા (૪) મકાનની ઊભણી; બેસણી
 પીઠી સ્ત્રી. (સં. પિષ્ક, પ્રા. પિટ્ઠમ) લગ્નપ્રસંગે
 વરકન્યાને શરીરે ચોળવાનો પીળો સુગંધી પદાર્થ
 પીઠી સ્ત્રી. ગિલ્લીદંડાની રમતનો એક દાવ
 પીઠું ન. (સં. પિષ્ક, પ્રા. પિટ્ઠ) બજાર કે દુકાન
 પીઠું ન. અડદ-ચણા ચોખા વગેરે લોટનું ખીરું
 પીડ સ્ત્રી. (સં. પીડા) પીડા; દુઃખ (૨) ચૂંક; આંકડી (૩)
 વેણ; પ્રસવવેદના
 પીડ સ્ત્રી. દાંતે મૂકવાની રંગની લુગદી
 પીડક વિ. પીડા કરનાર [તે (૩) સતામણી; પજવણી
 પીડન ન. (સં.) પીડા (૨) પીડવું - પકડવું કે દાબવું
 પીડનીય વિ. (સં.) પીડવા જેવું
 પીડવું સ.કિ. (સં. પીડ્યતિ, પ્રા. પીડઠ) દુઃખ દેવું (૨)
 પકડવું; ઝાલવું (૩) ચાંપવું; દાબવું (૪) પજવવું;
 સતાવવું [ઝાળજી (૪) માથાકોડ
 પીડા સ્ત્રી. (સં.) દુઃખ (૨) નડતર (૩) (લા.) ચિંતા;
 પીડાકારી, (-રક), પીડાકર વિ. પીડા કરનારું; પીડક
 પીડાવવું સ.કિ. 'પીડવું'નું પ્રેરક
 પીડાવું અ.કિ. 'પીડવું'નું કર્મણિ [‘પેઈન કિલર’
 પીડાશામક વિ. (સં.) પીડા શાંત કરનાર; દર્દશામક;
 પીડાશૂન્યતા સ્ત્રી. (સં.) નિર્વેદના; વેદનાવિહીનતા
 પીડાહરણ વિ., સ્ત્રી. પીડા હરનાર; પીડા દૂર કરનાર
 પીડિત વિ. (સં.) પીડા પામેલું; પીડમાં આવેલું
 પીઠ વિ. (સં. પ્રવૃદ્ધ; દે. પિટ્ઠમ) પાકેલી ઉમરનું; મૌઠ
 (૨) અનુભવથી ધડાયેલું

પીઠ]

૫૨૨

/ પી(-ચિ)છું

પીઠ ન. (સં. પીઠ, પ્રા. પીઠ) જેના ઉપર મેઝાનાં પાટિયાં જડવામાં આવે છે તે લાંબું લાકડું - પીઠિયું
 પીઠિયું ન. (સં. પીઠ, પ્રા. પીઠ) દાઢનો દાંત (૨) અવાયું; વઢું (૩) પીઠ; પાટો
 પીથું ન. પીવાનો પ્રવાહી પદાર્થ; પેય
 પીત ન. (સં. પિત્ત, પ્રા. પિત્ત) પાણી પાઈને ઉછેરેલો મોલ કે પાક (૨) વિ. (સં.) પીથું
 પીતચંદન ન. (સં.) હળદળ [‘યલોક્વિવર’
 પીતજવર પું. શરીર પીથું પડી જાય છે એવો તાવ;
 પીતજ ન. (સં. પિત્તલ, પ્રા. પિત્તલ) પિત્તજ
 પીતાંબર ન. (સં.) પીથું કે કોઈ પણ રેશમી અબોટિયું (૨) વિ. પીળાં વસ્ત્રાવાયું
 પીતાંબરી સ્ત્રી. નાનું પીતાંબર [છાકું
 પીથેલ, (-હું) ‘પીથું’નું ભૂ.કૃ. (૨) વિ. દારૂના નશાવાયું;
 પીન વિ. (સં.) જાડું; પુષ્ટ; માતું
 પીનતા સ્ત્રી. (સં.) સ્થૂળતા; પુષ્ટતા
 પીનલ વિ. (ઈ.) ફોજદારી ગુનાને લગતું
 પીનલ-કોડ પું. ફોજદારી ગુનાની સજાને લાયક કાયદો
 પીપ ન. ગૂમડાનું પડ [પાત્ર; ‘બેરલ’
 પીપ, (ઠડું) ન. (પો. પોંપા) લાકડાનું કે ધાતુનું નળાકાર
 પીપર સ્ત્રી. પીપળ; પીપળાની જાતનું એક ઝાડ
 પીપર સ્ત્રી. (સં. પિપ્પર, પ્રા. પિપ્પરી) એક વસાણાની શીજ-વનસ્પતિની શીજ
 પીપરીમૂળ ન. પીપરના છોડનાં મૂળ; ગંઠોડો
 પીપલ પું. બ.વ. (ઈ.) જનતા; લોકો
 પીપળ(-બો) પું. (સં. પિપ્પલ, પ્રા. પિપ્પલ) પીપર; પીપળાની જાતનું એક ઝાડ; અશ્વત્થ
 પીપળી સ્ત્રી. નાનો પીપળો
 પીપળીમૂળ ન. પીપરીમૂળ; ગંઠોડો
 પીપળો પું. પીપળ-પીપર (અશ્વત્થ)
 પીપી કિ.વિ. (પ્રા. પિપ્પ) એવો અવાજ (૨) સ્ત્રી. કૂંક્રીને વગાડવાની ભૂંજળી; (ગાજર કે પાંદડાંની) પિપૂડી
 (૩) ‘પી’ બોલાય તે; ફજેતી
 પીપી સ્ત્રી. (બાળભાષા) પિપરપીટ જેવી ગોળી
 પીમળ સ્ત્રી. (સં. પરિમલ) સુગંધ
 પીમળવું અ.કિ. સુગંધ ફેલાવી
 પીયૂષ ન. (સં.) અમૃત; સુધા [ઓલિયો
 પીર પું. (ફા.) મુસલમાનોમાં પવિત્ર ગણાતો પુરુષ;
 પીરજાદો પું. પીરનો છોકરો
 પીરમદ પું. ઘરડો માણસ [માટે ભાણમાં મૂકવું
 પીરસવું સ.કિ. (સં. પરિવેષિત, પ્રા. પરિવિસઈ) જમવા
 પીરસાવું અ.કિ. ‘પીરસવું’નું કર્મણિ
 પીરાનપીર પું. પીરનો પીર; મોટો પીર
 પીરોજ પું. (ફા.) પિરોજ - એક રત્ન

પીરોજ, (-જું) વિ. પીરોજરત્નના રંગનું; આસમાની પિરોજ
 પીલર ન. ફળો કે શાકભાજીની છાલ ઉતારવાનું ઉપકરણ
 પીલવું ન. પીલૂડીનું ફળ; પીલુ
 પીલવું સ.કિ. (સં. પીડ્યતિ, પ્રા. પીલઈ) દબાઈ - કચરાઈ નિયોવાય એમ કરવું (૨) દુઃખ દેવું; કનડવું (૩) લોટવું (કપાસ) (૪) ‘પીલો’ ઉપરથી પીલો નીકળવો; પાંચરવું (૫) પીસવું; મસળવું
 પીલવો પું. (પીલુ ઉપરથી) પીલવું ઝાડ; પીલુડી
 પીલુ પું. (સં.) એક ઝાડ; પીલુડી (૨) તેનું ફળ પીલવું
 પીલુ પું. એ નામનો એક રાગ
 પીલુડી સ્ત્રી. પીલુનું ઝાડ [આંધ્રુગાંનાં દરેક પીલુડું ન. પીલુડીનું ફળ (૨) આંખમાંથી છૂટાંછૂટાં પડતાં પીલું ન. (દિ. પીલુઅ=બચ્ચું) મરણીનું બચ્ચું
 પીલો પું. (દિ. પીલુઅ) થડ કે મૂળમાંથી ફૂટેલો ફણગો
 પીવીસી ન. (ઈ.) જેમાંથી પ્લાસ્ટિક બને છે તે રાસાયણિક પદાર્થ; ‘પોલિથિન કલોરાઈડ’
 પીવું સ.કિ. (સં. પિવતિ, પ્રા. પીઅઈ) પ્રવાહી પેટમાં લેવું; પાન કરવું (૨) પ્રવાહીને પોતામાં સમાવવું કે શોષવું (૩) (પૂષ્પપાન) કરવું (૪) ખમી ખાવું
 પીસ પું. (ઈ.) ટુકડો; કકડો
 પીસ સ્ત્રી. (ઈ.) શાંતિ
 પીસવું સ.કિ. (સં. પિવ્યતિ, પ્રા. પીસઈ) દળવું (૨) લસોટવું; પુંટવું (૩) ચીપવું (ગંજફાને)
 પીસલો પું. મોટી સિસોટી; મોટી પિપૂડી; પાનો
 પીળાશ સ્ત્રી. પીળાપણું; પીળક
 પીળિયું ન. લગ્નના પ્રસંગે કન્યાને પહેરવાનું હળદરથી રંગેલું પીથું વસ્ત્ર (૨) પીળી - કાંઈક કાળી ઈંટ (૩) વિ. પીળા રંગનું; પીળું [પીત
 પીળું વિ. (સં. પીતલ, પ્રા. પીઅલ) હળદરના રંગનું; પીળુંપચ વિ. સાવ પીળું-કીકું
 પીળું પત્રકારત્વ ન. ઉત્તેજક સામગ્રી પીરસવાનું પત્રો, સામયિકોનું વલણ ધરાવતું પત્રકારત્વ; ‘વલો જનાંલિગમ’
 પી(-ચિ)ખણી સ્ત્રી. (-જું) ન. પીખવું તે; ચૂંથણું [વીખવું
 પી(-ચિ)ખવું સ.કિ. વિખેરી નાખવું (૨) ચુંટી નાખવું;
 પી(-ચિ)ખાવવું સ.કિ. ‘પીખવું’નું પ્રેરક
 પી(-ચિ)ખાવું અ.કિ. ‘પીખવું’નું કર્મણિ
 પી(-ચિ)ખવું વિ. (સં. પિગલ) પીળાવડું (૨) માંજડું
 પી(-ચિ)ગળું ન. પારણું
 પી(-ચિ)છ ન. પીછું
 પી(-ચિ)છાળું વિ. પીછાંવાળું
 પી(-ચિ)છી સ્ત્રી. પીછી
 પી(-ચિ)છું ન. પીછું

પી(-પિ)જણ/

૫૨૩

/પુનરાગમન

પી(-પિ)જણ સ્ત્રી. પીજવાનું સાધન (૨) ન. પીજવું તે
 (૩) (લા.) (વાતને) નકામું ચૂંચવું - લંબાવવું તે
 (૪) પગનું એક ધરણું
 પી(-પિ)જણિયું ન. પીજણ ધરણું
 પી(-પિ)જણી સ્ત્રી. પીજણ (૨) પીજવું તે (૩) પૈદા પરનું
 ઢાંકણ (રથનાં પૈદાં પર હોય છે તે) [માટે]
 પી(-પિ)જરાગાડી સ્ત્રી. પીજરાવાળી ગાડી (ફૂતરાં વગેરે
 પી(-પિ)જરિયો પું. વહાણમાં પાંજરા જેવા ચોકઠામાં બેસી
 દરિયામાં નજર રાખતો ચોકિયાત
 પી(-પિ)જરું ન. પિજર; પાંજરું
 પી(-પિ)જરું સ.કિ. (સં. પિજતિ, પ્રા. પિજઈ) રૂના રેસા
 છૂટા પાડવા (૨) પીજણ કરવું-લંબાવવું [મજૂરી
 પી(-પિ)જમણ ન. પી(-પિ)જમણી સ્ત્રી. પીજવાની
 પી(-પિ)જરણ સ્ત્રી. પીજરાની વહુ (૨) પીજવાનું કામ
 કરતી સ્ત્રી
 પી(-પિ)જારી સ્ત્રી. પીજરણ [કામ કરનારો
 પી(-પિ)જારો પું. (સં. પિજકર, પ્રા. પિજરઅ) પીજવાનું
 પી(-પિ)જવું સ.કિ. 'પીજવું'નું પ્રેરક
 પી(-પિ)જવું અ.કિ. 'પીજવું'નું કર્મણિ [ભરવાડ
 પી(-પિ)જાર(-રો) પું. (સં. પિજર, દે. પિજાર) આહીર;
 પી(-પિ)જળો પું. પિંગો; વીટેલો કે વાળેલો ગોટો
 પી(-પિ)જારો પું. (સં. પિજાર) લૂંટારુની એક પ્રસિદ્ધ
 જાતનો માણસ
 પી(-પિ)ઢેરી વિ. પિઢેરી; માટીની ભીંતોવાળું (ધર)
 પુકાર પું. (પ્રા. પુકાર) પોકાર; બૂન
 પુકારવું સ.કિ. પોકારવું (૨) પોકારીને કહેવું; જાહેર કરવું
 પુકર ન. (બંગાળી) નાનું તાળવ; (માછલાં ઉછેરવાની)
 તળાવડી [ઝયદેસર ઉંમરલાયક
 પુખ્ત વિ. (કા.) પાકું; પાકટ (૨) ઠરેલ; પ્રોઠ (૩)
 પુગાવું સ.કિ. 'પુગવું'નું પ્રેરક; પહોંચાવું
 પુગાવું અ.કિ. 'પુગવું'નું ભાવે [મૃદુ અવાજ
 પુચકારી સ્ત્રી. બાળકને શાંત કરવા હોઠ વચ્ચેથી કરેલો
 પુચ્છ ન. (સં.) પૂછડી; પૂછ [રહેલું; છેવટનું
 પુછડિયું વિ. ('પૂછડી' ઉપરથી) પૂછડીવાળું (૨) છેલ્લે
 પુછડિયો તારો પું. કુમકેતુ
 પુ(-પૂ)છાપૂ(-પૂ)છ સ્ત્રી. જુઓ 'પૂછાપૂછ'
 પુછાવું સ.કિ. 'પૂછવું'નું પ્રેરક
 પુછાવું અ.કિ. 'પૂછવું'નું કર્મણિ
 પુટ પું. (સં.) પડિયો (૨) પડિયા જેવો કોઈ પણ વાટ
 (૩) આચ્છાદન; ઢાંકણ (૪) ફૂલડી કે શકોરામાં ધાતુ
 કે ઔષધ મૂકી ઉપર ઢાંકણ કે બીજું શોડનું મૂકી
 કપડાજાકરી કરેલો ધાટ; સંપુટ (૫) તેને ભટ્ટીમાં
 મૂકી ઔષધને આપેલી આંધ (૬) પટ; પાસ
 પુટપાક પું. પુટમાં મૂકી ભટ્ટીમાં ઔષધિ-ધાતુ પકવવી તે

પુઠેવાળ વિ. ('પૂઠ' ઉપરથી) પાછલી વધમાં જન્મેલું;
 પૂછેવાળ
 પુડિંગ પું. (ઇ.) એક મધુર વાનગી; ઘેસ
 પુષ્ય વિ. (સં.) પવિત્ર (૨) પુષ્ય પ્રાપ્ત થાય એવું (૩)
 ધર્મ (૪) ન. સત્કર્મ (૫) તેનું કળ [કાર્ય; સત્કર્મ
 પુષ્યકર્મ, પુષ્યકૃત ન. (સં.) ધાર્મિક તેમજ પરોપકારનું
 પુષ્યકાલ(-ળ) પું. પવિત્ર કાર્યો કરવાનો સમય
 પુષ્યતિથિ સ્ત્રી. (મહાપુરુષના) મરણની તિથિ કે તેની
 ઉજવણી (૨) માંગલિક તિથિ-દિવસ
 પુષ્યતીર્થ ન. (સં.) જ્યાં જવાથી પુષ્ય થાય એવું પવિત્ર
 તીર્થ; પવિત્ર તીર્થસ્થળ [અપાતી ભેટ
 પુષ્યદાન ન. ધર્મદાન; ધર્મ અને પરોપકાર નિમિત્તે
 પુષ્યપુરુષ પું. (સં.) પુષ્યવાન, પુષ્યશ્લોક કે પુષ્યશાળી
 પુરુષ (૨) ધર્માત્મા, પરોપકારી માણસ
 પુષ્યપ્રકોપ પું. (પાપ કે અન્યાય સામે) ધર્મભુદ્ધિને લીધે
 ઊપજેલો ક્રોધ
 પુષ્યપ્રતાપ પું. (સં.) પુષ્યનું બળ; પુષ્યનો પ્રતાપ
 પુષ્યકલ(-ળ) ન. પુષ્યનું-સારું કળ [પવિત્ર
 પુષ્યમય વિ. (સં.) પુષ્યવાળું; પુષ્ય ભરેલું; પાવન;
 પુષ્યશાલી (-ળી) વિ. પુષ્યવાન (૨) પૂર્વજન્મનાં સંકૃતવાળું
 પુષ્યશ્લોક વિ. (સં.) રૂડી કીર્તિવાળું (૨) જેનું નામ
 દેવાથી પુષ્ય થાય તેવું (૩) પું. તેવો માણસ
 પુષ્યાર્થ સ્ત્રી. પુનાર્થ; પુષ્ય
 પુષ્યાત્મા વિ. (૨) પું. (સં.) પવિત્ર મનનું (માણસ)
 પુષ્યાહ ન. (સં.) 'દિવસ માંગલિક હો' એવું આશીર્વાચન
 (૨) પવિત્ર દિવસ
 પુષ્યાહવાચન ન. (સં.) પુષ્યકાર્યને આરંભે બ્રાહ્મણને મુખે
 ત્રણ વાર 'પુષ્યાહ' એમ કહેવરાવવું તે (૨)
 સ્વસ્તિવાચન
 પુત્ર પું. (સં.) દીકરો; બેટો
 પુત્રવતી વિ., સ્ત્રી. (સં.) પુત્રવાળી
 પુત્રવધૂ સ્ત્રી. (સં.) પુત્રની વહુ-પત્ની
 પુત્રિકા સ્ત્રી. દીકરી; બેટી
 પુત્રી સ્ત્રી. દીકરી; બેટી
 પુત્રિણી વિ., સ્ત્રી. પુત્રવતી; પુત્રવાળી
 પુત્રેષણા સ્ત્રી. (સં.) પુત્રપ્રાપ્તિની તીવ્ર કામના-વાસના
 પુદ્ગલ ન. (સં.) પરમાણુ (૨) શરીર (બૌદ્ધ) (૩)
 આત્મા (જૈન) [દર પૂનમે જાત્રાએ જનારું
 પુનમિયું વિ. પૂનમને લગતું (૨) પૂનમથી શરૂ થતું (૩)
 પુનરૂ કિ. વિ. (સં.) ફરીથી (૨) સમાસમાં પૂર્વપદ તરીકે
 'ફરીનું', 'ફરી થતું' એવા અર્થમાં (ઉદા. પુનર્લેખન)
 પુનરપિ સંયો. (સં.) ફરીને વળી
 પુનરાવલોકન ન. ફરી જોઈ જવું તે [આવવું તે
 પુનરાગમન ન. (સં.) ફરીથી આવવું તે; બીજી વાર

પુનરાવર્તન]

૫૨૪

[પુરાણ

પુનરાવર્તન ન. (સં.) પાછા કે ફરી આવવું તે (૨) ફરી
વાંચી-જોઈ જવું તે (૩) એકની એક વાત ફરી કરવી
તે [‘રિકરન્ટ’]

પુનરાવર્તી વિ. (સં.) પાછું ફરનારું; ફરીફરી આવનારું;
પુનરાવૃત્ત વિ. (સં.) ફરીને પાછું આવેલું (૨) ગોમેલું;
વારંવાર પાઠ કરેલું [આવૃત્તિ (પુસ્તકની)]

પુનરાવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) પુનરાવર્તન (૨) બીજી વારની
પુનરીક્ષણ ન. (સં.) જોઈ જવું તે; ‘રિવિઝન’
પુનરુક્ત વિ. (સં.) ફરી ફરી કહેલું

પુનરુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) એકની એક વાત ફરીને કહેવી તે
પુનરુચ્ચાર પું. (સં.) એકની એક વાત ફરીથી બોલવી તે
પુનરુજ્જીવન ન. (સં.) ફરીથી જીવતું થવું તે (૨)

જીર્ણોદ્ધાર; પુનરુદ્ધાર (૩) પુનરુત્થાન (૪) પુનર્જન્મ
પુનરુત્થાન ન. (સં.) ફરીથી ઊભું થવું તે; પુનર્જગૃતિ;
‘રિનેસાં’ [તે]

પુનરુત્પત્તિ સ્ત્રી. ફરીથી ઉત્પન્ન થવું તે; ફરીથી પેદા થવું
પુનરુદય પું. (સં.) ફરીથી ઉદય કે ચઢતી થવી તે
પુનરુદ્ધાર પું. જીર્ણોદ્ધાર (૨) મુક્તિ (૩) ફરીથી જન્મ

પુનર્ધટના સ્ત્રી. (સં.) ફરીથી બોધવું તે; ગોઠવવું તે; રચવું તે
પુનર્જન્મ પું. (સં.) ફરી જન્મવું તે; નવો જન્મ (૨)
પુનરવતાર [‘રિનેસાં’]

પુનર્જગૃતિ સ્ત્રી. (સં.) ફરીથી જગૃત થવું તે; પુનરુત્થાન;
પુનર્જીવન ન. (સં.) પુનર્જન્મ; નવું જીવન [જીવતું થવું તે
પુનર્જીવિત વિ. (સં.) ફરીથી પ્રાણવાન કરવું તે; ફરીથી

પુનર્મૂલ્યાંકન ન. (સં.) નવા માપદંડો દ્વારા નવેસરથી
મૂલવણી કરવી તે [આવેલી બ્યવસ્થા
પુનર્રચના સ્ત્રી. (સં.) પુનર્ધટના (૨) ફરી કરવામાં

પુનર્લેખન ન. (સં.) એનું એ ફરીથી લખવું તે; તે તેની
જ નકલ કરવી તે [‘રિસેબિલિટેશન’]
પુનર્વસવાટ પું. (સં.) ફરી વસાવવું તે; પુનર્નિવેશ;

પુનર્વસન ન. (સં.) ફરીથી વસવું કે વસાવવું તે;
‘રિસેબિલિટેશન’ [ફરનારું કેન્દ્ર; ‘રિસેબિલિટેશન સેન્ટર’]
પુનર્વસન કેન્દ્ર ન. વિસ્થાપિતોને ઠામે પાડવાની બ્યવસ્થા

પુનર્વસ પું. (સં.) ફરીથી વસાવવું તે; પુનર્વસન;
પુનર્વસવાટ
પુનર્વિચારણા સ્ત્રી. ફરી વિચારવું તે [અપ્રોપ્રિએશન’]

પુનર્વિનિયોગ પું. (સં.) ફરીને વિનિયોગ કરવો તે; ‘રિ-
પુનર્વિલોકન ન. (સં.) ફરી જોઈ જવું તે; ‘રિવ્યૂ’
પુનર્વિવાહ પું. (સં.) ફરીથી લગ્ન કરવું તે (૨) વિધવા-

વિવાહ

પુન: કિ.વિ. (સં.) ફરીથી

પુન:પુન: કિ.વિ. ફરીફરીને [‘રિવોલિટેશન’]

પુન:પ્રમાણન ન. (સં.) પ્રમાણિત કરવાની ક્રિયા;

પુન:સ્થાપન ન., (-ના) સ્ત્રી. ફરી તે સ્થાપવું તે; પુન:-

પ્રતિષ્ઠા

[કૃપા; દયા

પુનાઈ સ્ત્રી. (સં. પુણ્ય + આઈ) પુણ્ય; પુણ્યાઈ (૨)
પુનીત વિ. (સં.) પવિત્ર

પુર ન. (સં.) શહેર; નગર

પુર વિ. (ફા.) પૂર; ભરેલું (સમાસમાં પૂર્વપદ તરીકે આવે
છે.) ઉદા. પુરપૂન (લોકીથી ભરાવદાર)

પુરજો પું. (ફા. પુર્જો) ડક્કો

પુરજો પું. યંત્રનો છૂટો ભાગ [(૩) પૂરા વેગથી

પુરજોર, (-શ, -સ) વિ. (૨) કિ.વિ. પૂરી શક્તિપૂર્વક

પુરપાટ કિ.વિ. પૂરા વેગથી

પુરખહાર વિ. (૨) કિ.વિ. પૂરી શોભા સહિત

પુરબિયો (સં. પૂર્વ ઉપરથી), પુરભૈયો પું. ઉત્તર ભારતના

પૂર્વ ભાગનો વતની

[સંગ્રહ

પુરવહો પું. (જરૂરતો પૂરી પાડવા માટે જોઈતો) જથ્થો;

પુરવણી સ્ત્રી. (‘પૂરવું’ ઉપરથી) પૂર્તિ; પરિશિષ્ટ (૨)

ઉત્તેજન; ઉત્કેરણી

પુરવણી સ્ત્રી. (સં.) પુરની વહુવાર; નગરની યુવાન સ્ત્રી

પુરવાર વિ. (પો. પ્રોવાર) સાબિત; સિદ્ધ

પુરવારી સ્ત્રી. સાબિતી

પુરવાસી વિ., પું. નગરવાસી; નાગરિક

પુરવિયો પું. પુરબિયો; પુરભૈયો

પુરવૈયા પું. (હિં.) પૂર્વની હવા [થી કરાતી તેંચારી

પુરસ્કરણ ન. (સં.) અમુક મંત્રનો સકામ જપ (૨) આગળ-

પુરસ્કરણ ન. (સં.) આગળ કરવું-પ્રધાન્ય આપવું તે

પુરસ્કર્તા પું. (સં.) આગળ ધપાવનાર કે રજૂ કરનાર;

પ્રવતક; હિમાયતી

પુરસ્કાર પું. (સં.) પુરસ્કરણ (૨) સંમાન; ‘એવોર્ડ’ (૩)

ઈનામ (૪) લખાણનું મહેનતાણું-વળતર

પુરસ્કારવું સ.કિ. સન્માનવું

પુરસ્કૃત વિ. પુરસ્કાર પામેલું (૨) આગળ-મોખરે

પુરસ્તેવ ન. (સં.) અગ્રેસરપણું; અગ્રેસરતા

પુરંજન પું. શરીરમાં રહેતો જીવાત્મા

પુરંદર પું. (સં.) ઈન્દ્ર

પુરંદરી સ્ત્રી. (સં.) ઈન્દ્રાણી [મુખ્ય દાસી

પુરંધ્રિ (-ધ્રી) સ્ત્રી. (સં.) પતિપુત્રવાણી સુખી સ્ત્રી (૨)

પુર:સર વિ. (સં.) આગળ ચાલનાર (૨) ના. (સમાસને

છેડે) સાથે-પૂર્વક. ઉદા. ન્યાયપુર:સર [પૂર્વપદ તરીકે]

પુરા કિ.વિ. પૂર્વ; પ્રાચીન સમયે; અગાઉ (સમાસમાં

પુરાકથા જિ. પ્રાચીન કાળની વાત-કથા; પુરાકલ્પન

પુરાકલ્પન ન. (સં.) પૌરાણિક પરંપરા દ્વારા પ્રાપ્ત

કલ્પનાત્મક તેમજ કથાત્મક રચના સંદર્ભ; ‘મિથ’

પુરાકાલીન વિ. (સં.) પુરાણો રચાયાના સમયનું; પ્રાચીન

પુરાણ વિ. (સં.) પ્રાચીન; પુરાતન (૨) ન. પ્રાચીન

દેવકથા અને મનુષ્યકથા જેમાં આપેલી હોય એવું

પુરાણકાર/

૫૨૫

[પુષ્કરણી]

પુસ્તક (વેદવ્યાસે લખેલાં કુલ અઢાર પુરાણો છે.)

(૩) કંઠાળાભરેલી લાંબી વાત

પુરાણકાર પું. (સં.) પુરાણના બનાવનાર-રચયિતા

પુરાણપુરુષ પું. (સં.) પરમાત્મા; પરમેશ્વર

પુરાણપ્રિય વિ. (સં.) જૂનાને પસંદ કરનાર

પુરાણવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) પૌરાણિક સાહિત્યશાસ્ત્ર;

‘માઈશોલોઝ’

પુરાણી પું. પુરાણ વાંચી સંભળાવનાર (૨) પુરાણ રચનાર

પુરાણું વિ. (સં. પુરાણ) પ્રાચીન; ઊર્ણ થયેલું; જૂનું

પુરાણોક્ત વિ. (સં.) પુરાણોમાં કહેલું (૨) પુરાણમાં કહ્યા

મુજબ કરવામાં આવતી વિધિ

પુરાતત્ત્વ ન. (સં.) પુરાતન કાળની બાબત [પુરાવિદ

પુરાતત્ત્વવિદ પું. (સં.) પુરાતત્ત્વ જાણનાર; વિદ્વાન;

પુરાતત્ત્વવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) પુરાતત્ત્વની વિદ્યા; ‘આર્કિયોલોજી’

પુરાતન વિ. (સં.) પ્રાચીન; પુરાણું

પુરારિ પું. (સં.) શિવ; ત્રિપુરારિ

પુરાલય ન. (સં.) નગરનું મુખ્ય સભાગૃહ; ‘ટાઉનહોલ’

પુરાલિપિ સ્ત્રી. (સં.) જૂના ગ્રંથો, શિલાલેખો વગેરેમાં

પ્રયોજાયેલી લિપિ

પુરાલિપિશાસ્ત્ર ન. (સં.) પ્રાચીન લખાણો, શિલાલેખો અને

હસ્તપ્રતોને ઉકેલતું શાસ્ત્ર; ‘પેલિયોગ્રાફી’

પુરાલેખ પું. ઐતિહાસિક પુરાવા કે દસ્તાવેજો (૨)

શિલાલેખ; ‘એપિગ્રાફ’

[‘એપિગ્રાફ’

પુરાલેખન પું. (સં.) જૂનું કોતરેલું કે લખેલું લખાણ;

પુરાલેખ સંગ્રહાલય ન. (સં.) અભિલેખાગાર; ‘આર્કાઈવ્ઝ’

પુરાવતું સ.કિ. ‘પૂરવું’નું પ્રેરક [ખેર

પુરાવશેષ પું. (સં.) પુરાણા અવશેષો; પુરાવસ્તુ (૨)

પુરાવ્યવસ્તુ સ્ત્રી. મુદ્રામાલ; ‘એક્રિબિટ’ [જાણનાર

પુરાવિદ પું. (સં.) પુરાતત્ત્વનો શોધક કે તેનો ઇતિહાસ

પુરાવું અ.કિ. ‘પૂરવું’નું કર્મણિ

પુરાવૃત્ત ન. (સં.) પ્રાચીન કથા કે હકીકત

પુરાવો પું. (પો. પ્રોવાર) સાબિતી; પ્રમાણ (૨) દાખલો

પુરાંત વિ. બાકી રહેલું; શેષ (૨) સ્ત્રી. બાકી સિલક;

તારણ; ‘બેલેન્સ’

[જગન્નાથપુરી

પુરી સ્ત્રી. (સં.) મોટું શહેર; નગરી (૨) ઓરિસ્સાનું

પુરીષ ન. (સં.) વિષ્ણુ; નરક (૨) છાણ

પુરુ પું. (સં.) યયાતિ અને શર્મિષ્ઠાનો પુત્ર

પુરુષ પું. (સં.) નર; મરદ (૨) વર; પતિ (૩) આત્મા

(૪) બોલનાર; સાંભળનાર કે તે સિવાયની વ્યક્તિ-

એ ત્રણ પૈકી એક (વ્યા.)

પુરુષકાર પું. (સં.) પુરુષાર્થ; ઉદ્યમ

પુરુષત્વ ન. (સં.) મરદાઈ; પુરુષપણું; મરદાનગી

પુરુષપ્રધાન વિ. પુરુષનું મહત્વ હોય તેવા કુટુંબ કે

સમાજની વ્યવસ્થા

પુરુષપ્રત્યન પું. માણસથી થઈ શકતી મહેનત; પુરુષાર્થ

પુરુષવાચક વિ. પહેલો, બીજો અને ત્રીજો-પુરુષ બતાવનાર

પુરુષસત્તા વિ. પુરુષની સત્તાવાળું (કુટુંબ કે સમાજ)

પુરુષાત્મન ન. મરદાઈ; મરદાનગી; પુરુષપણું [ખપવું તે

પુરુષાન્તર ન. (સં.) એકને બદલે બીજો પુરુષ; તે રૂપે

પુરુષાર્થ પું. (સં.) ઉદ્યોગ; મહેનત (૨) ધર્મ; અર્થ; કામ

ને મોલ એ દરેક

પુરુષાર્થવાદ પું. (સં.) પુરુષાર્થ પર શ્રદ્ધા રાખનારો

(નસીબવાદથી ઊલટો વાદ)

પુરુષાર્થી વિ. ઉદ્યોગી; પ્રયત્નશીલ

પુરુષોત્તમ પું. (સં.) વિષ્ણુભગવાન; પરમાત્મા

પુરુષોત્તમમાસ પું. (સૌર અને ચંદ્ર વર્ષોનો મેળ બેસાડવા

દર ૩૨ ચંદ્રમાસ ૧૫ દિવસ અને ૪ ધરીએ ઉમેરાનો)

અધિકમાસ

પુરુહુત પું. (સં.) ઈન્દ્ર [પુત્ર; ઐલરાજ

પુરુરવા પું. ચંદ્રપુત્ર બુધને ઈલા નામની સ્ત્રીથી થયેલો

પુરોગ પું. (સં.) ઉપસર્ગની જેમ શબ્દની પૂર્વે લગાડતો

પૂર્વગ

[પુરોગામી તે (માણસ વગેરે)

પુરોગામી વિ. (સં.) પૂર્વ-આગળ થયેલું કે જતું (૨) પું.

પુરોડાશ પું. (સં.) યજ્ઞને માટે બનાવેલો યોજાના લોટનો

રોટલો (૨) હવિ (૩) હોમતાં બાકી રહેલો હવિ-

પ્રસાદ

પુરોવચન ન. (સં.) આમુખ; પ્રાક-કથન [અર્થઘટ્ટ

પુરોહિત પું. (સં.) યજ્ઞયાગાદિ કર્મો કરાવનાર ગોર-

પુલ પું. (કા.) સેતુ; ‘બ્રીજ’

પુલક ન. (સં.) રોમ; રૂવાહું; રૂવાડું

પુલકાડું અ.કિ. પુલકિત-રોમાંચિત થવું

પુલકિત વિ. (સં.) રોમાંચિત

પુલાવ પું. (સં. પુલાક) વિવિધ શાકભાજીમાંથી બનાવાતી

ભાતની એક મસાલાદાર વાની

પુલાવ-કુરમાં ન.બ.વ. યોખાની બનાવેલી એક વાની

પુલિન પું., ન. (સં.) નદીનો કાંઠો (૨) નદીના પ્રવાહની

વચ્ચે તરી આવેલો રેતીનો બેટ

પુલી સ્ત્રી. (ઈ.) ગરગડી; ગરેડી

પુલોમા પું. (સં.) એક રાક્ષસ; ઈન્દ્રનો સસરો

પુશ્ત સ્ત્રી. (કા.) વંશ; પેટી (૨) પીઠ; પૂઠ

પુશ્તી-(સ્ત્રી) સહાય; મદદ

પુશ્તો સ્ત્રી. (કા.) અફઘાનિસ્તાન અને પશ્ચિમ પાકિસ્તાનના

પેશાવર વગેરે ભાગની ભાષા

પુશ્તો સ્ત્રી. સહાયક દીવાલ; ‘બ્રેસ્ટ-વોલ’

પુષ્કર ન. (સં.) નીલ કમળ (૨) તે નામનું અજમેર પ્રાંત-

માં આવેલું તીર્થ (૩) દુકાળ લાવનાર મેઘ-મેઘાધિપ

પુષ્કરાવર્તક પું. (સં.) પ્રલય કે કલ્પને અંતે વરસતો મેઘ

પુષ્કરિણી સ્ત્રી. (સં.) તળાવડી (૨) કમળની વેલ

પુષ્કળ]

૫૨૬

/ પૂછપરછ, પૂછપાછ

પુષ્કળ વિ. (સં.) પુષ્કલ) ખૂબ; ઘણું; વધારે
પુષ્ટ વિ. (સં.) પોષાયેલું (ર) જાડું
પુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) પોષણ (ર) સમર્થન (૩) ઉત્તેજન (૪)
કૃપા; પ્રસાદ; અનુગ્રહ (૫) ચંદ્રની સોળ કળાઓ-
માંની એક

પુષ્ટિકારક વિ. પૌષ્ટિક; પુષ્ટ કરે એવું
પુષ્ટિદાયી(-યક) ન. પોષણ આપનારું; પૌષ્ટિક
પુષ્ટિપત્ર ન. કાગળ ઉપર લખતાં નીચે મુકાતું જાડું પૂઠું
પુષ્ટિ(૦પંથ, ૦માર્ગ) પું. શ્રી વલ્લભાચાર્ય ચલાવેલો
વૈષ્ણવ ભક્તિમાર્ગ

પુષ્ટીકરણ ન. (સં.) પુષ્ટ કરવું તે (ર) સમર્થન
પુષ્પ ન. (સં.) ફૂલ; સુમન (ર) સ્ત્રીનો રજઝાવ
પુષ્પક ન. (સં.) રાવણનું વિમાન (મૂળે તે કુંભર પાસેથી
રાવણે લઈ લીધેલું.)

પુષ્પકલી(-લિકા) સ્ત્રી. ફૂલની કળી
પુષ્પદલ(-ળ) ન. ફૂલની પાંખડી
પુષ્પદંત પું. સુવિધિનાથ
પુષ્પધન્વા પું. (સં.) કામદેવ
પુષ્પપરાગ પું. (સં.) ફૂલનું રજ-પુંકેસર અને સ્ત્રીકેશર
પુષ્પપાત્ર ન. (સં.) ફૂલદાની

પુષ્પમાલા સ્ત્રી. (સં.) (ળા) સ્ત્રી. ફૂલનો હાર [રંગ
પુષ્પરાગ પું. (સં.) પોષરાજ નામનો મણિ (ર) ફૂલોનો
પુષ્પવાટિકા સ્ત્રી. (સં.) બગીચો; ફૂલવાડી
પુષ્પવૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ફૂલોનો વરસાદ
પુષ્પાશ્યા સ્ત્રી. (સં.) ફૂલોની પથારી

પુષ્પાક્ષત પું. બ.વ. (સં.) પૂજામાંનાં ફૂલો અને ચોખા
પુષ્પાયુધ પું. (સં.) પુષ્પધન્વા; મદન; કામદેવ
પુષ્પાસન ન. (સં.) ફૂલની પાંદડી વગેરે જેમાંથી રહે છે
તે તેનો ભાગ (ર) ફૂલોનું આસન [સખત માર
પુષ્પાંજલિ (સં.) (-ળિ) સ્ત્રી. ખોખો ભરીને ફૂલ (ર)
પુષ્પિકા સ્ત્રી. (સં.) ગ્રંથાન્તે ગ્રંથકારની માંડી લલિયા
સુધીની ગ્રંથરચનાને લગતી માસિતી આપતો અંશ
(ર) પુરુષની જનનેન્દ્રિયની ટોચકી

પુષ્પિત વિ. (સં.) ફૂલથી છવાયેલું; ફૂલ્યુંકાલ્યું
પુષ્ય ન. (સં.) આઠમું નક્ષત્ર (ર) પું. પોષ માસ
પુસ્તક ન. (સં.) ચોપડી; ગ્રંથ
પુસ્તકપાણિ પું. (સં.) બ્રહ્મા

[તે
પુસ્તકપ્રકાશન ન. (સં.) પુસ્તકનું પ્રકાશન-બહાર પાડવું
પુસ્તકવિકેતા પું. (સં.) ચોપડીઓ વેચનાર; 'બુકસેલર'
પુસ્તકશાલા(-ળા) સ્ત્રી. ગ્રંથાલય; પુસ્તકાલય
પુસ્તકાકાર વિ. (સં.) પુસ્તકના રૂપવાળું
પુસ્તકાલય ન. વાંચવા માટે રાખેલાં પુસ્તકોના સંગ્રહનું
સ્થાન (જાહેર કે ખાનગી); ગ્રંથાલય
પુસ્તકિયું વિ. પુસ્તકથી મળેલું (ગુરુ મારકતે કે અનુભવથી

નસિ) (ર) પુસ્તકમાં જ રાખેલું-ઢાવનમાં નસિ
ઉતારેલું [‘બુકવર્મ’

પુસ્તકિયો કીડો પું. પુસ્તકોમાં જ રૂબરૂ રહેનારો પુરુષ;
પુસ્તકીય વિ. (સં.) પુસ્તક વિશેનું કે સંબંધી
પુસ્તિકા સ્ત્રી. નાનું પુસ્તક; ચોપડી (ર) ચોપાનિયું
પુસ્તી સ્ત્રી. (ફા. પુશ્તી) મજબૂતી માટે કરેલું ચણતર કે
પ્લાસ્ટર (ધરના પાયા વગેરે આગળ)

પુસ્તો પું. (ફા. પુસ્તલ) પાણીનો ધકડો ઝીલે તેવું બાંધકામ
કે ચણતર; લાયણી; ડકો

પુંકેસર ન. (સં.) ફૂલ મધ્યનો નરબીજવાળો રેસો
પુંખણી સ્ત્રી. જુઓ ‘પુંખણી’
પુંખણિયું ન. જુઓ ‘પુંખણિયું’
પુંગવ પું. (સં.) સાંઢ; આખલો (ર) (સમાસમાં) શ્રેષ્ઠ
અર્થ બતાવે

પુંજ પું. (સં.) ઢંગલો; જથ્થો
પુંખ ન. જુઓ ‘પુંખ’
પુંખવું ન. જુઓ ‘પુંખવું’
પુંખવું સ.કિ. જુઓ ‘પુંખવું’
પુંખાવવું સ.કિ. જુઓ ‘પુંખાવવું’
પુંછ ન. જુઓ ‘પુંછ’

પુંછડિયું વિ. જુઓ ‘પુંછડિયું’
પુંછડી વિ. જુઓ ‘પુંછડી’
પુંછડું ન. જુઓ ‘પુંછડું’
પુંજ સ્ત્રી., ન. જુઓ ‘પુંજ’
પુંઠ સ્ત્રી. જુઓ ‘પુંઠ’

પુંઠળ વિ. જુઓ ‘પુંઠળ’
પુંઠિયું ન. જુઓ ‘પુંઠિયું’
પુંઠું ન. જુઓ ‘પુંઠું’
પુંઠે કિ.વિ. જુઓ ‘પુંઠે’
પુંઠેવાળ વિ. જુઓ ‘પુંઠેવાળ’

પુંડરીક ન. (સં.) ધોળું કમળ (ર) આઠ દિગ્ગજોમાંનો
અગ્નિ બૂજાનો એક

પુંડરીકાશ પું. કમળ જેવી આંખોવાળા; વિષ્ણુ
પુંડ્ર પું., ન. (સં.) ચંદન વગેરેનું તિલક
પુંનાગ ન. (સં.) નાગકેસરનું ઝાડ
પુંલિંગ, પુંલિંગ ન. (સં.) નરજાતિ [‘(૩) શેતૂર
પૂગ પું. (સં.) સમૂહ; ઢગલો (ર) સોપારી કે તેનું ઝાડ
પૂગવું અ.કિ. પહોંચવું

પૂગીકલ (સં.), (-ળ) ન. સોપારી
પૂછ ન. (સં.) પુચ્છ) પુચ્છ; પૂછડું [જાણવું તે
પૂછગાછ સ્ત્રી. (માસિતી ખાતર) પૂછવું-કરવું તે; પૂછવું
પૂછડી સ્ત્રી. પૂછડી
પૂછડું ન. પૂછડું
પૂછપરછ, પૂછપાછ સ્ત્રી. પૂછગાછ

પૂછવું/

૫૨૭

/૫૬

પૂછવું સ.કિ. (સં. પૂછ, પ્રા. પૂછ) સવાલ કરવો; જવાબ માગવો (૨) તપાસ કરવી (૩) સલાહ લેવી (૪) લેખામાં લેવું [કરવી
પૂછવુંગાછવું સ.કિ. પૂછવું કરવું; પૂછીને બરાબર તપાસ પૂછા સ્ત્રી. (સં. પૂછા) પૂછપરછ (૨) ખચરખંતર પૂછાપૂછ, (-છી) સ્ત્રી. (પૂછવું પરથી) વારંવાર કે અનેક જણને પૂછવું તે
પૂછવાળ વિ. જુઓ 'પૂઠેવાળ'
પૂજક પું. (ર) વિ. (સં.) પૂજા કરનાર; પૂજનાર
પૂજન ન. (સં.) પૂજા (૨) સંમાન; સત્કાર
પૂજનિક વિ. (સં.) પૂજવાને પાત્ર; પૂજનીય
પૂજનીય વિ. (સં.) પૂજ્ય; પૂજવા યોગ્ય
પૂજવું સ.કિ. (સં. પૂજયતિ, પ્રા. પૂજજઈ) પૂજા કરવી (૨) સેવવું; ભજવું (૩) માન-આદર આપવો
પૂજા સ્ત્રી. (સં.) પૂજન; આરાધના; ઉપાસના (૨) પૂજનની સાધનસામગ્રી (૩) માર
પૂજાપાઠ પું. દેવીની પૂજા અને ધર્મગ્રંથનો પાઠ; પૂજાઅર્ચા
પૂજાપાત્ર વિ. (સં.) પૂજાને યોગ્ય (૨) ન. પૂજામાં વપરાતું વાસણ
પૂજાપો પું. (સં. પૂજાપસ્કર) પૂજાનો સામાન
પૂજારણ, પૂજારણી સ્ત્રી. પૂજા કરનારી સ્ત્રી
પૂજારી પું. પૂજા કરનાર પુરુષ
પૂજાઈ વિ. (સં.) પૂજ્ય; પૂજવા લાયક; પૂજનીય
પૂજાવું સ.કિ. 'પૂજવું'નું પ્રેરક
પૂજાવું અ.કિ. 'પૂજવું'નું કર્મણિ (૨) સત્કાર પામવો
પૂજિત વિ. (સં.) પૂજાયેલું; અર્ચેલું [કે બનેલી
પૂજ્ય વિ. (સં.) પૂજવા યોગ્ય (૨) વહીલ (૩) જમાઈ
પૂજ્યારાધે, (પ્ય) વિ. (સં. પૂજ્ય + આરાધ્ય) પૂજ્ય અને આરાધ્ય (પત્રની ભાષામાં વહીલને ઉદેશીને વપરાતું જનું રૂપ)
પૂઠ સ્ત્રી. (સં. પૂઠ, પ્રા. પૂઠઠ) જુઓ 'પૂઠ'
પૂઠળ કિ.વિ. જુઓ 'પૂઠળ' [(૨) પાછોટિયું (૩) થાપો પૂઠિયું ન. પૈડાનો ઘેર જે કડગઓનો બને છે તેમાંનો દરેક પૂઠ ન. કઠોળ ઉપરનું છોડું (૨) ચોપડીનું ઢાંકણ (૩) ગ્રંથનો થાપો (૪) મૂળનું બંધારણ કે તેની મજબૂતી (શરીરનું)
પૂઠે કિ.વિ. જુઓ 'પૂઠે'
પૂઝી, (-ડોલી) પું. (સં. અપૂપ, પ્રા. પૂઅ) લોટ કે દાળના ખીરાની તળેલી પોળી (૨) મધપૂરો
પૂઝવું અ.કિ. (સં. પૂનપ) માઠારૂપે થવું; દુઃખગરૂપે પરિણ- મવું (૨) સ.કિ. પજવવું; ખરાબ કરવું; ખુવાર કરવું
પૂઝિયું ન. પાસ કે ચાર બાંધવાનું લૂગડું; ચારિયું
પૂઝિયું વિ. પોણિયું
પૂઝી સ્ત્રી. (સં. પૂન, પ્રા. પૂઝીઆ) કાંતવા માટે પાંજેલા

રૂનો વણીને બનાવેલો લાંબો ગોળ આકાર
પૂત પું. પુત્ર; દીકરો (સપૂત = સુપુત્ર)
પૂત વિ. (સં.) પવિત્ર; શુદ્ધ કરેલું (દષ્ટિપૂત = દષ્ટિથી પવિત્ર કરેલું જેથી ગંદકીમાં ન પડાય)
પૂતના સ્ત્રી. (સં.) કંસે બાળક શ્રીકૃષ્ણને મારવા મોકલેલી રાક્ષસી; બકાસુરની બહેન
પૂતળી સ્ત્રી. આંખની કીકી [સ્ત્રીઘટ
પૂતળી સ્ત્રી. (સં. પુત્રલ) માટી થાતુ વગેરેનો બનાવેલો પૂતળું ન. (સં. પુત્રલ) થાતુ, પથ્થર, માટી, લાકડું વગેરેની બનાવેલી આકૃતિ-મૂર્તિ; બાવલું [નીતિયિ; પૂર્ણિમા
પૂનમ સ્ત્રી. (સં. પૂર્ણિમા, પ્રા. પુન્નિમા) પૂર્ણ ચંદ્ર ઊગવા- પૂમ સ્ત્રી. (કા. પુમ્મલ) રૂ પીંજતાં ઊડતી ઝીણી રજ- રૂંવાટી (૨) કાપડ ઉપરની રૂંવાટી
પૂમડી સ્ત્રી. છોડને વળગી રહેલું રૂ (૨) નાનું પૂમડું પૂમડું ન. રૂનો બહુ નાનો પિડ (૨) વચ્ચેથી થોડો ઊભો ભાગ વણીને બનાવેલી વાટ
પૂર વિ. (સં.) પૂરેપૂરું; સંપૂર્ણ (૨) ન. નવા પાણીનું નદી- નાળામાં જોશબંધ આવવું તે (૩) પૂરણપોળી વગેરેનું પૂરણ [એવા અર્થમાં. ઉદા. ચોખાપુર; વીસપૂર
પૂર વિ. નામને અંતે 'જેટલું', -ના માપે, સુધી, પર્યંત
પૂરક વિ. (સં.) (ખૂટતું) પૂરું કરનાર (૨) પું. પ્રાણાવામમાં શ્વાસ અંદર ખેંચવાની ક્રિયા (૩) પૂરક આંકડો કે રકમ (ગ.)
પૂરકતા સ્ત્રી. (સં.) ખૂટતું પૂરું કરવું તે
પૂરણ વિ. (સં.) પૂરનાર; પૂર્ણ કરનાર (૨) ન. પૂરભરવું તે
પૂરણ વિ. (સં. પૂર્ણ) પૂર્ણ (૨) સર્વવ્યાપી (૩) ન. પૂરવાની કે પૂરેલી વસ્તુ (ઉદા. પોળીનું પૂરણ; જમીનનું પૂરણ)
પૂરણપોળી સ્ત્રી. પૂરણ ભરીને બનાવેલી રોટલી; વેડમી
પૂરણી સ્ત્રી. પૂરવું તે (૨) પૂરવાની વસ્તુ (ઈંટ-રોડાં વગેરે) (૩) વધારાનું કથન; પૂર્તિ (૪) ઉશ્કેરણી
પૂરત સ્ત્રી. પહેરામણીમાં અધૂરું પૂરું કરવું તે (૨) પહેરામણીનો અધૂરો અવેજ પૂરો કરવાની રકમ
પૂરતું વિ. ('પૂરવું' પરથી) જોઈએ તેટલું; પર્યાપ્ત
પૂરપાટ કિ.વિ. (સં. પૂર + પાટ) પૂરા-અત્યંત વેગથી; પુરપાટ; ઝપટાંબંધ [ચલાવેલી કવિતા
પૂરવણાપો પું. પહેલાની કડીની છાયા લઈ આગળ પૂરવું અ.કિ. પુરવણી કરવી
પૂરવું સ.કિ. (સં. પૂરયતિ, પ્રા. પૂરઈ) ભરવું; ભરી કાઢવું (૨) ગોંધી રાખવું; અટકાયતમાં રાખવું (૩) પૂરું પાડવું (૪) ફૂક મારવી (૫) કેદ કરવું [પોળી
પૂરી સ્ત્રી. (સં. પૂરિકા, પ્રા. પૂઅલિઆ) એકતળેલી વાની; પૂરુષ પું. (સં.) પુરુષ; નર [લોશિયાર
પૂરું વિ. (સં. પૂર, પ્રા. પૂરઅ) પૂર્ણ; પૂરેપૂરું (૨) કાબેલ;

પૂરુંપાધરું

૫૨૮

/ પૂર્વાર્ધ

પૂરુંપાધરું વિ. સીવેસીધું (૨) સરળ (૩) બરાબર
 પૂરેપૂરું વિ. સંપૂર્ણ; પરિપૂર્ણ; 'ઈન ટોટો' (૨) પૂરતું; પર્માત્મ
 પૂરોદશન ન. (સં.) આગળનું દેખવું-જેવું તે
 પૂર્ણ વિ. (સં.) ઊજું-ખડિત-ઓછું કે અધૂરું નહિ એવું;
 પૂરું (૨) સમાપ્ત (૩) ન. મીઠું; શુન્ય
 પૂર્ણકામ સ્ત્રી. (સં.) જેની કામના પૂરેપૂરી રીતે સિદ્ધ થઈ
 મૂકી હોય તેવું [સંબોધન (૩) શ્રીકૃષ્ણ
 પૂર્ણપુરુષોત્તમ પું. શ્રીકૃષ્ણ (૨) વૈષ્ણવ મહારાજોનું
 પૂર્ણમાસી સ્ત્રી. (સં.) પૂનમ; પૂર્ણિમા
 પૂર્ણવિરામ ન. લખાણમાં વાક્ય પૂરું થવાનું સ્થાન
 બતાવનાર (.) ચિહ્ન
 પૂર્ણા સ્ત્રી. (સં.) ચંદ્રની સોળ કળાઓમાંની એક
 પૂર્ણાવતાર પું. (સં.) પ્રભુનો પૂર્ણ કળાએ અવતાર (૨)
 કૃષ્ણાવતાર
 પૂર્ણાહુતિ સ્ત્રી. (સં.) યજ્ઞની સમાપ્તિએ આપેલી આહુતિ
 (૨) કોઈ પણ કાર્યની સમાપ્તિની ક્રિયા (૩) સમાપ્તિ
 પૂર્ણાક પું. (સં.) (અપૂર્ણાકથી ઊલટો) પૂરો અંક-આંકડો
 પૂર્ણાંગ ન. (સં.) આખું અંગ-શરીર (૨) વિ. અખંડ
 અંગોવાળું
 પૂર્ણિમા સ્ત્રી. (સં.) પૂનમ; પૂર્ણમાસી
 પૂર્ણોપમા સ્ત્રી. (સં.) ઉપમેય, ઉપમાન, સાધારણ ધર્મ
 અને ઉપમાવાચક શબ્દ એ બધાં આવ્યાં હોય એવી-
 પૂર્ણ ઉપમા (કા.શા.)
 પૂર્તિ-(ત્તિ) સ્ત્રી. (સં.) ઉમેરણ; વવારો; 'સપ્લીમેન્ટ'
 પૂર્તિપ્રશ્ન પું. (સં.) પૂછેલામાં પૂર્તિરૂપે કરાતો પૂરક પ્રશ્ન
 પૂર્વ વિ. (સં.) પ્રાચીન (૨) આગળનું; આગલું (૩)
 ઉગમણું (૪) સ્ત્રી. સૂર્યની ઊગવાની દિશા
 -પૂર્વક વિ. સમાસને અંતે 'સસિત', '-થી' એવાં અર્થ
 અતાવે છે. ઉદા. શ્રદ્ધાપૂર્વક
 પૂર્વકમં ન. (સં.) પૂર્વજન્મે કરેલું કર્મ
 પૂર્વકાલ પું. (સં.) (-ળ) પું. પ્રાચીન કાળ
 પૂર્વકાલીન વિ. (સં.) પ્રાચીન કાળનું; અગાઉના સમયનું
 પૂર્વગ વિ. (સં.) પુરોગ; આગળ જનાર (૨) શબ્દની
 આગળ આવનાર ઉપસર્ગ જેવો શબ્દ (ઉદા. કુ,
 પુનાર, બિન વગેરે)
 પૂર્વગામી વિ. (સં.) પુરોગામી; આગળ-પહેલાં જનાર
 પૂર્વગ્રહ પું. પહેલેથી જ બંધાયેલો અભિપ્રાય-મત
 પૂર્વછાયો પું. આખ્યાન કાવ્યને અંતે આવતું વલણ;
 દોહરાની છેલ્લી કડી; ઊધલો
 પૂર્વજ પું. (સં.) વડવો; પિતૃ; વડીલ |જન્મ
 પૂર્વજન્મ પું. (સં.) આ જન્મ પહેલાંનો જન્મ; આગલો
 પૂર્વજિમું ન. પૂર્વજોની તૃપ્તિ ખાતર કારતક માસમાં કરાતી
 ક્રિયા - શ્રદ્ધાંજલિ અને બ્રહ્મમોજન
 પૂર્વજ્ઞાન ન. (સં.) પહેલેથી જાણવું કે જાણેલું તે

પૂર્વતપાસ સ્ત્રી. (સં.) છપાય કે જાહેર કરાય તે પહેલાંની
 જાંચ; 'પ્રી-સેન્સર'
 પૂર્વતૈયારી સ્ત્રી. આગળથી કરેલી કે કરવાની તૈયારી
 પૂર્વદક્ષિણ વિ. (સં.) અગ્નિ મૂકી
 પૂર્વદિશા સ્ત્રી. સૂર્યની ઊગવાની દિશા; ઉગમણી દિશા
 (૨) ઊગતા સૂર્ય જેવું કળદાતા
 પૂર્વદેષ્ટાંત ન. (સં.) આગળનું-અગાઉનું ઉદાહરણ
 પૂર્વધારણા સ્ત્રી. (સં.) અટકળ; અનુમાન (૨) પ્રાકૃતલ્પના;
 'હાઈપોથીસિસ' [આવડું તે
 પૂર્વનિપાત પું. સમાસમાં શબ્દનું અનિયમિત રીતે આગળ
 પૂર્વપક્ષ પું. (સં.) ચર્ચા કે નિર્ણય માટે કોઈ શાસ્ત્રીય
 વિષયની બાબતમાં રજૂ કરેલો પક્ષ કે પ્રશ્ન (૨)
 અદાલતમાં વાદીએ રજૂ કરેલી વાત (૩) હિંદુ માસનું
 અજવાળિયું
 પૂર્વપક્ષી પું. (સં.) પૂર્વપક્ષ રજૂ કરનાર
 પૂર્વપદ ન. (સં.) સમાસ કે વાક્યનું પ્રથમ અંગ (૨)
 ગુણોત્તરનું પહેલું પદ
 પૂર્વપરિચય પું. (સં.) અગાઉની-પહેલાંની જૂની ઓળખાણ
 પૂર્વપીઠિકા, પૂર્વભૂમિકા સ્ત્રી. (સં.) ભૂમિકા; ઉપોદ્દયાત
 પૂર્વપ્રત્યય પું. (સં.) ધાતુ કે અંગની પૂર્વે લગાડાતો પ્રત્યય;
 પૂર્વગ; 'પ્રીફિક્સ' [દર્શન
 પૂર્વમીમાંસા સ્ત્રી. જૈમિનિ મુનિએ રચેલું કર્મકાંડ પ્રધાન
 પૂર્વરંગ પું. (સં.) નાટકની શરૂઆતમાં વિદ્યોની શાંતિ માટે
 નટોએ કરેલ સંગીત, સ્તુતિ વગેરે
 પૂર્વરાગ પું. (સં.) અગાઉની પ્રીત-પ્રીતિ
 પૂર્વવત્ કિ.વિ. (સં.) પહેલાંની જેમ; આગળ હતું તેમ
 પૂર્વશત્રુતા સ્ત્રી. (સં.) જૂનું-પૂર્વનું વેર; અગાઉથી ચાલી
 આવતી દુશ્મનાવટ
 પૂર્વશરત સ્ત્રી. કશું થતાં કે કરતાં પહેલાંની આવશ્યકતા
 (૨) પહેલેથી હોવી જોઈતી શરત; 'પ્રી રિસ્પિજીટ'
 પૂર્વસૂરિ પું. (સં.) પૂર્વ-પહેલાં થઈ ગયેલ વિદ્વાન-આચાર્ય-
 કવિ વગેરે [જેજુખેટ'
 પૂર્વસ્નાતક વિ. (સં.) સ્નાતક પૂર્વેની કક્ષા; 'અંડર-
 પૂર્વા' સ્ત્રી. (સં.) પૂર્વદિશા [આગલો અડધો ભાગ
 પૂર્વાર્ધ પું. ન. (સં.) પૂર્વ બ્રાહ્મનો અર્ધ ભાગ (૨)
 પૂર્વાનુમાન ન. (સં.) આગાહી; વરતારો; પૂર્વાધારણા;
 'હાઈપોથીસિસ' [પાછળ
 પૂર્વાપર વિ. (સં.) આગલુંપાછલું (૨) કિ.વિ. આગળ-
 પૂર્વાકાલ્યુની સ્ત્રી. એ નામનું અગિયારમું નક્ષત્ર
 પૂર્વાભાદ્રપદા સ્ત્રી. (સં.) એ નામનું પચીસમું નક્ષત્ર
 પૂર્વાભાસ પું. (સં.) ભાવી ઘટનાઓનો આગળથી
 આભાસ થવો કે જ્ઞાન થવું તે; 'પ્રીમોનિશન'
 પૂર્વાભિમુખ વિ. (સં.) પૂર્વ તરફ મોંવાળું
 પૂર્વાર્ધ પું. ન. આગલો અડધો ભાગ

પૂર્વાલાપું

૫૨૯

/ પેઈન્ટર

પૂર્વાલાપ પું. (સં.) ઉપોદ્ધાત; પ્રસ્તાવના; પૂર્વકથન
પૂર્વાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) ઘડપણ પહેલાંનું જીવન (૨)

આગલી હાલત કે પરિસ્થિતિ (૩) જુવાનીનો સમય
પૂર્વાશ્રમ પું. (સં.) સંન્યાસ પહેલાંનું જીવન
પૂર્વાપાકા સ્ત્રી. (સં.) એ નામનું વીસમું નક્ષત્ર
પૂર્વી સ્ત્રી. (સં.) એક રાગિણી [દિશા તરફ-માં
પૂર્વે કિ.વિ. પહેલાં; અગાઉ (૨) ભૂતકાળમાં (૩) પૂર્વ
પૂર્વોક્ત વિ. (સં.) પહેલાં કહેવાયેલું-કહેલું [પૂણાનું
પૂર્વોત્તર વિ. (સં.) પૂર્વ અને ઉત્તર દિશા વચ્ચેનું; ઈશાન
પૂર્વોપાર્જન ન. (સં.) પહેલાંની-પૂર્વની કરેલી કમાણી
પૂર્વોપાર્જિતવિ. (પૂર્વ+ઉપાર્જિત) પૂર્વે કે પૂર્વજન્મમાં કમાયેલું
પૂષા પું. (સં.) સૂર્ય (૨) વૈદિક કાળથી ગણાતા દેવ (૩)

ચંદ્રની સોળ કળાઓમાંની એક
પૂળિયું ન. નાનો પૂળો; મોટી ઝૂરી
પૂળી સ્ત્રી. પાસની ઝૂરી; તદન નાનો પૂળો; ઝૂરી
પૂળો પું. (સં. પૂલક, પ્રા. પૂલક) પાસ કે કડખનું મોઢું
પૂળિયું [ભ્રમર પડાનો ભાગ - પાંખ
પૂં-(પું)ખ સ્ત્રી. ('પાંખ' ઉપરથી) છાપરાનો બે બાજુ
પૂં-(પું)ખણી સ્ત્રી. વાવવા માટે ખેતરમાં બી છાંટવાં તે;
વેરણ (૨) પુંખવું તે કે તેમ કરવાનું સાધન
પૂં-(પું, -પોં)ખણિયું ન. પાંખવાનું ચીત કે તેની વેળા (૨)
પાંખણું

પૂં-(પું)ખણું ન. તીરનો પીંછાંવાળો છેડો
પૂં-(પું)ખણું સ.કિ. પાંખણાં વડે વરકન્યાને વધાવવાં (૨)
વાવવા માટે વેરણું (બીજ વગેરે)
પૂં-(પું)ખાવણું સ.કિ. 'પૂંખણું'નું પ્રેરક
પૂં-(પું)ખાવું અ.કિ. 'પૂંખણું'નું કર્મણિ
પૂં-(પું)છ ન. (સં. પુચ્છ) પૂંછડું
પૂં-(પું)છડિયું વિ. પૂંછડીવાળું (૨) છેવટે રહેલું
પૂં-(પું)છડી સ્ત્રી. (સં. પુચ્છ) પૂછડી; પુચ્છ
પૂં-(પું)છડું ન. (સં. પુચ્છ, પ્રા. પુંછ) પૂંછડું; પુચ્છ
પૂં-(પું)જ સ્ત્રી., ન. મીડું; અનુસ્વાર
પૂં-(પું)જણી સ્ત્રી. (પૂંજવું ઉપરથી) ભીડી કે સુતરની
સાવરણી (૨) સાવરણી [ઉદા. છાત્ર પૂંજવું
પૂં-(પું)જવું સ.કિ. (સં. પુંજય, પ્રા. પુંજ) એકઠું કરવું.
પૂં-(પું)જ સ્ત્રી. (સં. પુંજ, પ્રા. પુંજઅ) હોલત; મિલકત
પૂં-(પું)જે પું. (સં. પુંજ, પ્રા. પુંજઅ) કચરો; વાસીદું
પૂં-(પું)ઠ સ્ત્રી. (સં. પૂઠિ, પ્રા. પુટ્ટિક) શરીરનો પાછલો
ભાગ

પૂં-(પું)ઠળ કિ.વિ. પાછળ; પૂઠળ
પૂં-(પું)ઠિયું ન. પેડાનો ઘેર જે કડકાઓનો બને છે તેમાંનો
દરેક (૨) પાછોટિયું (૩) થાપો
પૂં-(પું)ઠું ન. (સં. પૂઠક, પ્રા. પૂઠક) ચોપડીનું ઢાંકણ (૨)
કઠોળ ઉપરનું છાંયું (૩) થાપો (૪) મૂળનું અંધારણ

કે તેની મજબૂતી (શરીરનું)
પું-(પું)કે કિ.વિ. પાછળ; પાછળના ભાગમાં
પું-(પું)કેરાળ વિ. પુઠેવાળ; પાછલી વધમાં જન્મેલું
પૂચ્છક વિ..પું. (સં.) પૂછનાર (માણસ) [જિજ્ઞાસા
પૂચ્છકબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રશ્ન કરીને જાણવાની ઈચ્છા;
પૂચ્છા સ્ત્રી. (સં.) પ્રશ્ન; તપાસ; પૂછપરછ
પૂચ્છ વિ. (સં.) અલગ; છૂટું; જુદું ['એનાલિસિસ'
પૂચ્છકરણ ન. (સં.) ઘટકતત્વો જુદાં પાડવાં તે; વિશ્લેષણ;
પૂચ્છશિક્ષણ ન. એકેક વિદ્યાર્થીને છૂટાછૂટો ભણાવવો તે
(સમૂહ શિક્ષણથી ગ્રીવડું)

પૂચ્છકાર પું. (સં.) પૂચ્છ કરનાર; વિશ્લેષક; 'એનેલિસ્ટ'
પૂચ્છકારક વિ. (સં.) છૂટું પાડનારું
પૂચ્છકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) પૂચ્છકરણ; વિશ્લેષણ [કરવાની રીત
પૂચ્છક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) પૂચ્છકરણ; વિશ્લેષણ (૨) પૂચ્છ
પૂચ્છતા સ્ત્રી, (-ફ્ત્વ) ન. (સં.) બિન્નતા; અલગ થવા
હોવાપણું [મૂર્ખ માણસ
પૂચ્છજન પું. (સં.) ઈતર-સામાન્ય માણસ (૨) નીચ કે
પુથા સ્ત્રી. (સં.) કુંતી [એક (૩) જમીન
પૂથિવી સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી ગ્રહ (૨) પંચમહાભૂતોમાંનું
પૃથુ વિ. (સં.) પહોળું; પૃથુલ (૨) પું. વેનરાજાનો પુત્ર
પૃથુ, (ઠલ) વિ. (સં.) પહોળું; વિસ્તીર્ણ
પૃથ્વી સ્ત્રી. (સં. પૃથુ + ઈ) પૃથિવી; મહી; ધરણી; ધરા
પૃથ્વી પું. (સં.) એક છંદ
પૃથ્વીકાય પું. (સં.) સ્થૂળ જીવોનો એક પ્રકાર
પૂષ ન. (સં.) પીઠ; વાંસો (૨) ગ્રંથનું) પાન; -ની એક
બાજુ (૩) સપાટી

પૂષકળ ન. આકૃતિની સપાટીનું ક્ષેત્રફળ
પૂષભૂ (ઠમી) સ્ત્રી. (સં.) પાછળની ભૂમિકા; 'શ્રેકગ્રાઉન-'
પૂષવંશ પું. (સં.) કરોડરજ્જુ [ન. તેવુંગ્રાણી; 'વેટ્રેટ'
પૂષવંશી વિ. (સં.) પૂષ વંશવાળું; કરોડરજ્જુવાળું (૨)
પૂષાંક પું. (સં.) પૂષનો આંક; પૂષની સંખ્યા અતાવતો
આંકડો

પૂષાંકન ન. (સં.) શેરો; સલી (૨) સમર્થન; મંજૂરી
પે કિ.વિ. (સં. પ્રતિ) સરખામણીમાં; મુકાબલે
પે પું. (ઈ.) પગાર; વેતન [પરવાનગી
પેઓર્ડર પું. (ઈ.) રકમ ચૂકતે આપવાનો હુકમ કે
પેઈજ ન. (ઈ.) પૃષ્ઠ; પાનું
પેઈજબૂક ન. (ઈ.) પાનાં પાડી કરતું મૂક
પેઈડ વિ. (ઈ.) આપેલું; ચૂકવેલું
પેઈડ અપ પોલિસી સ્ત્રી. (ઈ.) ભરપાઈ થયેલી પોલિસી
પેઈન ન. (ઈ.) દર્દ; પીડા
પેઈનકિલર વિ. (ઈ.) દર્દશામક; પીડાશામક
પેઈન્ટ પું. (ઈ.) રંગ
પેઈન્ટર પું. (ઈ.) ચિત્ર બનાવનાર; ચિત્રકાર; ચિતારો

પેઈન્ટિંગ/

૫૩૦

/ પેટું

પેઈન્ટિંગ ન. (ઈ.) ચિત્રકામ (૨) ચિત્રકળા (૩) ચિત્ર;
રંગચિત્ર

પેક વિ. પક્કું; હોશિયાર (૨) ખંબું

પેક વિ. (ઈ.) બરાબર ભરીને બંધ કરેલું

પેકર વિ. (ઈ.) પેક કરનાર

પેકિંગ ન. (ઈ.) બરાબર ભરીને બંધ કરેલું તે (૨) બંધન

પેકેજ ન. (ઈ.) પેક કરેલો દાગીનો; 'પાર્સલ' (૨)

પ્રસ્તાવાવલી; વિભિન્ન પ્રસ્તાવ

પેકેજ-ટૂટ સ્ત્રી. (ઈ.) નિયત રકમ આપીને બધી
આનુષંગિક બાબતોની સુવિધા સાથેની સફર

પેકેજ પ્રોગ્રામ પું. (ઈ.) સંલત કાર્યક્રમ [બીડે]

પેકેટ ન. (ઈ.) પ્લાસ્ટિક, ચામડા કે કાગળની કોથળી (૨)

પેખવું સ.કિ. (સં. પ્રેક્ષ, પ્રા. પેકખ) જોવું; નિહાળવું

પેગબંર પું. માત્રસજાત માટે ખુદાઈ સંદેશો લઈ આવનાર

પવિત્ર પુરુષ; પયગંબર

પેગામ પું. પયગામ; સંદેશ (૨) ઈશ્વરી સંદેશો

પેય પું. (ફા.) આંદો; વળ (૨) વળવાળી ખીલી; 'સ્કૂ'

(૩) પતંગની દોરીઓનો કટાવ (૪) ફાંદો; જાળ;

મુછેલી

પેગામથી, પેગામી પું. સંદેશાવાહક; દૂત

પંગોડા ન. (ઈ.) બૌદ્ધ મંદિર (૨) એક લુપ્ત સિક્કો

પેચદાર વિ. આંટાવાળું; પેચવાળું (૨) (લા.) યુક્તિબાજ;

પ્રપંચી

પેચવર્ક ન. કપડાના ટુકડા ચોરીને કરાતું ભરતકામ[વર

પેચિયું વિ. પેચ ખોલવા તથા બેસાડવાનું સાધન; 'સ્ક્રાઈ-

પેચીદું વિ. (ફા.) પેચવાળું (૨) જટિલ; આંટીધૂંટીવાળું

પેચી, (ઠબું) વિ. યુક્તિબાજ; કાવાદાવાવાળું; પ્રપંચી

પેજ સ્ત્રી. (સં. પેષા, પ્રા. પેજજ) ચોખાની કાંછ (૨)

પવાયત; પવાત; ખેતર વગેરેમાં પાણી પાડું તે

પેજ ન. (ઈ.) (લખાણનું) પાનું; પૃષ્ઠ

પેજપ્રૂક ન. (ઈ.) ગોઠવાયેલાં બીખાંની ગેલીઓમાં માપ

પ્રમાણ પાનાં પાડી એનાં કાઢેલાં પ્રૂક

પેજર ન. (ઈ.) મર્યાદિત વિસ્તારમાં વાયરલેસ સંદેશા
ગ્રીહનારું યાંત્રિક સાધન

પેટ ન. (સં. પેટ) જઠર (૨) જઠર વગેરે ભાગોની

શરીરની આખી બખોલ (૩) આહ્વાન (૪) ગર્ભાશય

(૫) પોતાનું સંતાન; પોતાનો આખો વેલો-વંશ

(૬) અંતર; મન (૭) કોઈ વસ્તુનો અંદરનો ભાગ; પેટું

પેટગુજારો પું. ગુજરાન; ભરણપોષણ

પેટપૂજા સ્ત્રી. ભોજન; ખાવું તે

પેટપૂર, (-ણ, -રતું) વિ. પેટ ભરાય એટલું

પેટબળું વિ. અંદરથી અકળાયેલું (૨) અંદેખું

પેટભરું વિ. પેટ ભરવાની જ કાજણવાળું (૨) એકલપેટું

(૩) સ્વાર્થી (૪) પેટિયું

પેટન વિ. (ઈ.) ઈજારો ધરાવતું (૨) પું. માલિકીલક્ક

(૩) માલિકી-લક્કનો સરકારી પરવાનો [ડિઝાઈન

પેટન સ્ત્રી. (ઈ.) આકાર; આકૃતિ (૨) બીબું (૩)

પેટ(-ટા)વડું અ.કિ. સળગાવડું; બળવું

પેટ(-ટા)વડું સ.કિ. સળગવડું; બળવું

પેટાકલમ સ્ત્રી. કલમની અંદરની કલમ; 'સબકલોઝ'

પેટાકાનૂન પું. મુખ્ય કાનૂનને આધારે કે તેના પરથી થતો

કાયદો; 'બાઈ લો'

પેટાખાતું ન. પેટામાં આવેલું-ગોણ ખાતું

પેટાખાનું ન. મુખ્ય ખાનાના પેટામાં આવેલું ખાનું

પેટાજાતિ સ્ત્રી. મોટી જાતિનો એક ભાગ

પેટાજાતિ સ્ત્રી. મુખ્ય જાતિનો એક ભાગ ['બાઈ-લો'

પેટાનિયમ પું. મુખ્યના ભાગ તરીકે આવતાં-ગોણ નિયમ;

પેટાપંથ પું. સંપ્રદાયનો ફાંદો

[પેદાશ

પેટાપેદાશ સ્ત્રી. મુખ્ય વસ્તુઓમાંથી પેદા થાય તે; ગોણ

પેટાભાબત સ્ત્રી. પેટામાં જણાવેલ બાબત (૨) ગોણ બાબત

પેટાભાગિયો પું. મોટા ભાગમાંનો હિસ્સેદાર

પેટાભાડૂત પું. ભાડૂતનો ભાડૂત

પેટા-મહાલ પું. પેટા તાલુકો

પેટા-રકમ સ્ત્રી. મુખ્યના પેટામાં આપેલી રકમ

પેટારો પું. (દે. પેટાલ) પટારો

પેટાવિભાગ પું. મુખ્ય ભાગનો વિભાગ

પેટાસમિતિ સ્ત્રી. મોટી સમિતિએ નીમેલી નાની સમિતિ

પેટાણ ન. ('પેટ' ઉપરથી) અંદરનો ભાગ કે પોલાણ

પેટાંકોડ વિ. કપાતું, કાપી (વ્યાજ) (૨) મોટી રકમમાં

નાની રકમ સમાવીને ગણાતું વ્યાજ

પેટિકોટ પું. (ઈ.) ચણિયો

[કરનારું

પેટિયું વિ. ('પેટ' ઉપરથી) પેટપૂર અન્ન બદલ નોકરી

પેટિયું ન. પેટનું ખર્ચ; રોજનું ખાવાનું (૨) પગાર પેટે

આપેલું પેટપૂર અન્ન (૩) પગાર; રોજ (૪) ગુજરાન

પેટી સ્ત્રી. (સં. પેટ, પ્રા. પેટ) કાંઈ મુકવા માટે કરાતી

એક બનાવટ; મંજૂયા

પેટી સ્ત્રી. વાજાપેટી; 'હામોનિયમ' (૨) ફટકડાની

લૂમોંનો બોડો (૩) દીવાસળીનું ખોખું

પેટીકોટ પું. (ઈ.) કાંક વગેરેની અંદર પહેરવાનું વસ્ત્ર;

'સ્કર્ટ'

[બનાવટ; 'કોમોડ'

પેટીજાજરૂ ન. પેટી જેવી જાજરૂ માટેની સગવડની

પેટીપેક વિ. તદન નવું; નવું નક્કોર

પેટીસ સ્ત્રી. બટાટાની એક ફરસાણી વાનગી

પેટું ન. ('પેટ' ઉપરથી) કોઈ પણ ચીજનો વચ્ચેથી પોલો કે

ફુંદની પેટે ઊપસેલાં ભાગ (૨) મોટી ચીજની અંદર

સમાત્તભાગ-અંશ (૩) સમાસના પૂર્વપદતરીકે, 'ગોણ',

'અંદરસમાત્ત' એવા અર્થમાં (૪) (તિરસ્કારમાં) પેટી

પેટું વિ. ('પેટ' ઉપરથી) સ્વાર્થી; એકલપેટું

પેટે/

૫૩૧

/ પેન્સિલ

પેટે કિ.વિ. ('પેટું' ઉપરથી) બાબતમાં (૨) સાટે; બદલામાં (૩) ખાતે; સિસાબે
 પેટનું પુ. (ઈ.) મુરબ્બી; આશ્રયદાતા; સંરક્ષક (૨) મંડળ કે સંસ્થામાં અમુક સારી મદદ આપનાર સમાસદ; એક માનવાગક લોહો
 પેટ્રોકેમિકલ્સ ન. (ઈ.) પેટ્રોલ-રસાયણ
 પેટ્રોમેક્સ સ્ટ્રી. (ઈ.) મેન્ટલ દ્વારા વીજળીના દીવા જેવો બળવાનો પ્રકાશ આપે એવી ધાસલેટ કે તેલની બતી
 પેટ્રોલ ન. (ઈ.) (મોટર વગેરેમાં વપરાતું) શુદ્ધ કરેલું પેટ્રોલિયમ
 પેટ્રોલપંપ પુ. (ઈ.) પેટ્રોલ જ્યાં વેચાય છે તેવો પંપ
 પેટ્રોલસ્ટેશન ન. (ઈ.) પેટ્રોલ ભરીઠવા કે ભરવાનું સ્થળ
 પેટ્રોલિયમ ન. (ઈ.) રોનિજતેલ [કરવી તે પેટ્રોલિયમ ન. (ઈ.) રોનિજતેલ; પહેરો ભરવો, ચોકી પેઠ, (૦મ), પેઠે ના. (સં. પીઠિક્યા) રીતે; -ની માકક પેઠું ભૂ.કા. (સં. પ્રવિષ્ટ, પ્રા. પવિટ્ર) પ્રવેશ્યું; દાખલ થયું પેઠેલ(લું) વિ. દાખલ થયેલું; પ્રવેશેલું
 પેડ ન. (ઈ.) કચી બાંધણીની લખવાના કાગળની થોકડી (૨) રબર સ્ટેમ્પની શાલીવાળી કુશનની ડબ્બી (૩) લખવા માટેનું બોર્ડ કે પાટિયું
 પેડ ન. (ઈ.) સાઈકલનું (પગથી ફેરવવાનું) પેંગડું (૨) પગથી ચલાવવાના યંત્રમાં પગનો પંજો મૂકવાનું સ્થળ; 'પેડલ'
 પેડલ ન. (ઈ.) વાહનમાં પગનો પંજો મૂકવાનું સાધન
 પેડુ(ડું) ન. દૂટીની નીચેનો પેટનો ભાગ
 પેડું ન. ટોળું (૨) ભવેયાનું ટોળું
 પેડેસ્ટ્રિયન વિ. પાદચારી; પગપાળું (૨) રાહદારી વ્યક્તિ
 પેદલું ન. અવાળું; (દાંતનું) પેઠું
 પેદલું સ.કિ. કળવું [માના આઠમા પેદાલપુત્ર પુ. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરો-પેઢી કિ.વિ. પેઢી દર પેઢી; પેઢી ઉતાર પેઢી સ્ટ્રી. (સં. પીઠ, પ્રા. પીઠ) શરાફની દુકાન (૨) વેપારીની કોઠી (૩) વંશપરંપરાનું પૂર્વજ-રૂપ પ્રત્યેક પગથિયું (૪) વંશપરંપરા
 પેઢીઆગત વિ. પેઢીઉતાર આવેલું
 પેઢીઉતાર વિ. પેઢી દર પેઢી ચાલતું આવેલું (૨) આનુવંશિક (૩) કિ.વિ. પેઢી દર પેઢી
 પેઢીપંથક ન. વંશનો નાશ કરનાર વ્યક્તિ
 પેઢીનામું ન. વંશવૃક્ષ; વંશપરંપરાનાં નામોનો આંબો
 પેઠું ન. પેડ; દૂટીની નીચેનો પેટનો ભાગ [અવાળું પેઠું ન. (સં. પીઠક; પ્રા. પીઠ્ય) દાંતનાં મૂળ કાંકતો ભાગ; પેણ સ્ટ્રી. પથ્થરપેન
 પેણી સ્ટ્રી. (સં. પચનિકા, પ્રા. પચકિયા) તાવડી; કડાઈ પેણો પુ. મોટી પેણી; મોટી તાવડી

પેથડિનસ્ટ્રી. એક પ્રકારનું ધેનલાવે તેવું ઓપમ [ગરીબ પેથેટિક વિ. (ઈ.) દયનીય; દયા ઉપજાવે તેવું (૩) કંગાળ; પેથોલોજિસ્ટ પુ. (ઈ.) રોગના નિદાન માટે વિભિન્ન રીતે વૈજ્ઞાનિક ચકાસણી કરનાર દાકતર; રોગવિજ્ઞાની
 પેથોલોજી સ્ટ્રી. (ઈ.) રોગવિજ્ઞાન
 પેથોલોજી લેબોરેટરી સ્ટ્રી. રોગનિદાનની પ્રયોગશાળા
 પેટળ ન. પાપટળ (૨) કિ.વિ. પગે ચાલીને (૩) વિ. પગે ચાલનારું; પગપાળું [ઉપજેલું; નીપજેલું પેદા વિ. (કા.) ઉત્પન્ન (૨) કમાયેલું; મેળવેલું (૩) પેદાવાર સ્ટ્રી. (કા. પેદાવર) ઊપજ; પાક (૨) ઉત્પાદન; પેદાશ
 પેદાશ સ્ટ્રી. (કા. પેદાઈશ) ઉત્પન્ન; ઊપજ; નીપજ (૨) કમાણી; આવક [પડતી તે પેથવું અ.કિ. (સં. પ્રત્યુત્થ, પ્રા. પઠઈ) ટેવાવું; આદત પેથું વિ. પેથેલું (૨) પેથી ગયેલું (૩) ન. પેથવું તે; ટેવ પેન સ્ટ્રી. (ઈ.) પથ્થરપેન (૨) અંદર શાલી ભરી રમાય એવી એક જાતની કલમ; 'ફાઉન્ટેન પેન' (૩) કલમ; 'લોલર'
 પેન ન. (ઈ.) તાવડી; કડાઈ (૨) તલો
 પેનલ સ્ટ્રી. (ઈ.) વ્યક્તિઓની યાદી; નામાવલી
 પેનલ્ટી સ્ટ્રી. (ઈ.) શિક્ષા; દંડ; મજા (૨) 'પેનલ્ટીકિક' મારીને કરેલો ગોલ [મારવાની કે મારેલી લાલ પેનલ્ટી કિક સ્ટ્રી. (ઈ.) તદન નજીકથી ગોલ તરફ દડાને પેનસિલ સ્ટ્રી. (ઈ.) સીસાપેન; પેન્સિલ (૨) પ્રસાધનમાં વપરાતી તેના જેવી શલાકા
 પેનિસિલીન ન. (ઈ.) ફૂગમાંથી તૈયાર કરવામાં આવતી રોગના જંતુઓનો નાશ કરનારી એક દવા
 પેની સ્ટ્રી. (ઈ.) શિલિંગના બારમા ભાગની અને પાઉન્ડના ૨૪૦મા ભાગની કિંમતનો અંગ્રેજી ચલણી સિક્કો; 'પેન્સ' [લેંધો; પાટલું
 પેન્ટ ન. (ઈ. પેન્ટલુન) યુરોપિય પદ્ધતિનો બટનવાળો પેન્ટોગ્રાફ પુ. (ઈ.) પ્રતિલેખન યંત્ર; ચિત્ર, આકૃતિ વગેરેની નાની મોટી નકલ કરવા માટેનું યંત્ર
 પેન્ટોલ પુ. (ઈ.) મોટો સપાટ છતનો તંબુ, મંડપ
 પેન્ટ્યુલમ ન. (ઈ.) ઘડિયાળનું લોલક
 પેન્ટ્યુલા પુ. આસોપાલવનું સીધું ઊંચું થતું વૃક્ષ
 પેન્શન ન. (ઈ.) નોકરી બદલ, તેમાંથી નિવૃત્ત થયે મળતો બેઠો પગાર; નિવૃત્તિવેતન ['પેન્શનેબલ' પેન્શનપાત્ર વિ. પેન્શન યોગ્ય; નિવૃત્તિવેતન યોગ્ય; પેન્શનર (ઈ.) પેન્શન મેળવનાર; નિવૃત્તિવેતન મેળવનાર પેન્શનેબલ વિ. (ઈ.) પેન્શનપાત્ર; પેન્શન યોગ્ય
 પેન્સ પુ. (ઈ.) અંગ્રેજી ચલણી સિક્કો-પેની
 પેન્સિલ સ્ટ્રી. (ઈ.) સીસાપેન; પેનસિલ (૨) પ્રસાધનમાં વપરાતી તેના જેવી શલાકા

પેપર/

૫૩૨

/ પેશી

પેપર ન. (ઈ.) વર્તમાનપત્ર; છાપું (ર) પું., ન. કાગળ;
 પરીક્ષાનું પ્રશ્નપત્ર (૩) પરિષદો વગેરેમાં વાંચવાનો
 લેખનિબંધ [ચલણ; છાપેલી નોટોનું ચલણ
 પેપરકરન્સી સ્ત્રી. (ઈ.) કાગળ પર છાપેલી કિંમતવાળું
 પેપરવેઈટ ન. (ઈ.) દાબણિયું; મેજ વગેરે ઉપરના કાગળો
 ઊડી ન જાય એ માટેનો પથ્થર. કાચ વગેરેનો ડહો
 પેપલી સ્ત્રી. કોકડું વળેલી ચોખાની પાપડી કે રોટલી
 પેપ્ટોન ન. (ઈ.) શરીરમાંનું એક પોષણકારક તત્વ
 પેસ્ટ્રિન ન. (ઈ.) જઠરમાંનું એક પાચક દ્રવ્ય
 પેમેન્ટ ન. (ઈ.) પેસા વગેરે આપવું તે; નાણાંની ચૂકવણી
 પેમ્ફ્લેટ ન. (ઈ.) પત્રિકા, ચોપાનિયું (ર) પુસ્તિકા
 પેચ વિ. (સં.) પીવાયોગ્ય; પીવાનું (ર) ન. પી શકાય
 એવું ખાદ્ય (૩) પીણું (યા, કોફી વગેરે)
 પેર સ્ત્રી. (સં. પ્રકાર, પ્રા. પયાર - પયર) પ્રકાર; રીત
 (ર) ખબર (૩) તદબીર; યુક્તિ (૪) કિ.વિ. પેરે;
 પેઠે [ભાગ
 પેર સ્ત્રી. (સં. પર્વનું) પેરાઈ; સાંઠાની બે ગાંઠ વચ્ચેનો
 પેર ન. જામફળ; પેડું
 પેરણી સ્ત્રી. પેરવું તે; વાવણી; વાવેતર
 પેરન્ટ ન. બ.વ. (ઈ.) માબાપ [હેંધારખી
 પેરપિટ સ્ત્રી. ધોરો; અગાથી; ધાબાની પાળી (ર) કોટ;
 પેરલલ વિ. (ઈ. પેરેલલ) સમાંતર
 પેરલલ બાર્સ પું. બ.વ. (ઈ.) કસરત માટેની એક યોજના
 પેરવી સ્ત્રી. (ફા. પેરવી) તજવીજ; ગોઠવણ; યુક્તિ (ર)
 પ્રપત્ન (૩) દરજજો
 પેરા, (-રો) પું. (ઈ.) ફકરો; કંડિકા; 'પેરેગ્રાફ'
 પેરાથોરોઈડ ગ્રંથિ સ્ત્રી. શરીરમાં કેલ્સિયમની માત્રાનું
 નિયંત્રણ કરનારી ગળાના થાઈરોઈડ ગ્રંથિની
 પાછળના ભાગમાં આવેલ એક અંતઃસ્ત્રાવી ગ્રંથિ;
 'પેરાગલ ગ્રંથિ' [ભાગ
 પેરાઈ, પેરી સ્ત્રી. (સં. પર્વનું) સાંઠાની બે ગાંઠ વચ્ચેનો
 પેરાલિસિસ પું. (ઈ.) પક્ષાઘાત; લકવો
 પેરાશૂટ સ્ત્રી. (ઈ.) હવાઈ-છત્રી
 પેરિશેબલ વિ. (ઈ.) નાશ પામે તેવું (શાક વગેરે)
 પેરિસ ન. (ઈ.) ફ્રાંસની સુવિખ્યાત રાજધાની [પંચ
 પેરિસ્કોપ પું. (ઈ.) સહમરીન વગેરેમાંથી પાણીમાં જોવાનું
 પેરેગ્રાફ પું. (ઈ.) ફકરો; 'પેરો' (ર) કંડિકા
 પેરુ ન. જામફળ; પેર
 પેરુ પું. દક્ષિણ અમેરિકાનો એક દેશ
 પેરે ના. (સં. પ્રકાર, પ્રા. પયાર) પ્રકારે (ર) પેઠે
 પેરેફિન ન. (ઈ.) એક જાતના પથ્થર, લાકડું વગેરેમાંથી
 ગાળી કાઢવામાં આવતો મીઠા જેવો પદાર્થ
 (મીઠાબત્તીમાં તેમ જ જુલાબ તરીકે વપરાય છે.)
 પેરેલલ વિ. (ઈ.) સમાંતર; 'પેરલલ'

પેરેલલ-બાર્સ પું. બ.વ. કસરત માટેની બે સમાંતર
 દાંડવાળી યોજના; 'પેરલલ બાર્સ'
 પેરેલિસિસ પું. (ઈ.) પક્ષાઘાત; લકવો
 પેરેશૂટ ન. (ઈ.) વિમાનમાંથી નીચે ઊતરવા વપરાતું
 છત્રી જેવું સાધન
 પેરેશૂટિયો પું. પેરેશૂટથી ઊતરનાર વ્યક્તિ
 પેરેસોલ સ્ત્રી. (ઈ.) સ્ત્રીઓની છત્રી
 પેરો પું. (ઈ.) પેરા; ફકરો; પરિચ્છેદ
 પેરોલ સ્ત્રી. (ઈ.) કેદીને શરતી મુદતી છુટ્ટી
 પેલ ન. (દિ. પિંડલ) પીંજેલા રૂની શેપલી; પેલવું
 પેલવ વિ. (સં.) કોમળ; નાચુક (ર) દૂબળું; પાતળું
 પેલિથોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) પુરાતિપિશાસ્ત્ર
 પેલ(વું) ન. પીંજેલા રૂની પૂણી-થેપલી
 પેલું વિ. (ર) સર્વ. (સં. પરિલ્લ, પ્રા. પર્લલ) સામે
 આંગળીથી બતાવેલું; એલ્યું (૩) આવતા પરમ
 દિવસ પછીનો કે ગયાની પૂર્વનો (દિવસ)
 પેલેડિયમ સ્ત્રી. (ઈ.) એક મૂળ ધાતુ
 પેલેસ પું. (ઈ.) મહેલ; મોટી આલીશાન ઈમારત
 પેશ કિ.વિ. (ફા.) આગળ; ઉપરી અધિકારી તરફ (ર)
 આગળ; ઠેક [ચાઈ; બલ્લો
 પેશકદમી સ્ત્રી. સામે લેવા જવું તે (ર) આગેકૂચ (૩)
 પેશકશ વિ., પું. અગાઉથી ખંડણી-વેરો ઉધરાવનાર
 (માપત્રસ) [(૩) નજરાણું
 પેશકશી સ્ત્રી. (ફા.) પેશકશની કામગીરી (ર) ખંડણી
 પેશકાર પું. કારભારી; શિરસ્તેદાર (ર) ખવાસ; હજૂરિયો
 (૩) દલાલ [બાનું; 'એડવાન્સ'
 પેશગી સ્ત્રી. (ફા.) કામ પેટે આગળથી આપેલું લવાજમ;
 પેશદસ્તી સ્ત્રી. (ફા.) આગળ ઘરેલું કરેલું અનુચિત કામ
 - જબરદસ્તી (ર) ચાલાકી
 પેશન પું., સ્ત્રી. (ઈ.) રાગવેદ
 પેશન્ટ ન. (ઈ.) દર્દી; બીમાર વ્યક્તિ (ર) વિ. ધૈર્યવાન
 પેશવા પું. (ફા.) પેશ્વા; અગેવાન (ર) સતારાના મરાઠા
 રાજાઓનું વંશપરંપરાગત પ્રધાનવડું ધરાવનાર બ્રાહ્મણ
 (૩) મુખ્ય પ્રધાન-મહાઅમત્ય
 પેશવાઈ વિ. પેશવાને લગતું (ર) સ્ત્રી. પેશવાઓની સત્તા
 કે અમલ (૩) પેશવાઓનો રાજ્યકાળ કે તેમનું
 સમ્રાજ્ય [જામો
 પેશવાજ પું. (ફા.) બીબીઓનો એક ધેરદાર કસબ ભરેલો
 પેશાબ પું. (ફા.) મુતર; શિવાંબુ (ર) સંતાન
 પેશાબખાનું ન. મુતરડી [વાનું વાસણ
 પેશાબદાન ન. (-ની) સ્ત્રી., પેશાબિયું ન. પેશાબ ઝીલ-
 પેશી સ્ત્રી. (સં.) માંસનો લોચો; 'ટિશ્યુ' (ર) (ફક્કસ,
 ખજૂર જેવો) ફળના ગરનો પિંડ [તે
 પેશી સ્ત્રી. (ફા.) કેસની સુનાવણી; આગળ કેસ ચાલવો

પેશો/

૫૩૩

/ પોચટ(-ડ)

પેશો પું. (સા.) ધંધો; કસબ; ઉદ્યોગ
 પેશા પું. જુઓ 'પેશવા'
 પેશાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'પેશવાઈ'
 પેસ-નીકળ સ્ત્રી. પેસવું કે નીકળવું તે (ર) કારભાર
 પેસવું અ.કિ. (સં. પ્રવિશતિ, પ્રા. પઈસઈ) દાખલ થવું;
 પ્રવેશ કરવો (ર) દુસવું
 પેસાર, (-રો) પું. (સં. પ્રવિશ, પ્રા. પઈસર) દાખલ થવું
 તે; પ્રવેશ (ર) પરિચય; ગાઢ સંબંધ
 પેસિક્કિ પું. જુઓ 'પાસિક્કિ મહાસાગર'
 પેસેજ પું. (ઠ.) પસાર થવા માટેનો રસ્તો (ર) ભાગ
 પેસેજર સ્ત્રી. (ઠ.) ઉતાડુઓ લાવતી-લઈ જતી રેલગાડી
 (ર) વાહનનો મુચ્ચાકર; યાત્રી; ઉતાડુ
 પેસેજર-ટ્રેન સ્ત્રી. (ઠ.) ઉતાડુ લાવતી-લઈ જતી રેલગાડી
 પેસ્ટ સ્ત્રી., ન. (ઠ.) દાંતનું નરમ દંતમંજન
 પેસ્ટ-કંટ્રોલ ન. (ઠ.) ઉપદ્રવી જીવાત-નિયંત્રણ
 પેસ્ટર વિ. આગામી (ર) કિ.વિ. તદન અગાઉથી
 પે-સ્લિપ ન. (ઠ.) પગારની ચિઠ્ઠી (ર) બંકના ખાતામાં
 રકમ ભરવાની ચખરકી-કાપલી
 પેળ પું. (સં. પેલ) વૃષણ [ર) ઉપર (૩) પે
 પે કિ.વિ. (સં. પ્રતિ, પ્રા. પઈ) સરખામણીમાં; મુકાબલે
 પેંગું ન. ધોડેસવાર જેમાં પગ રાખે તે કડું; રકાબ
 પેંગ્વિન ન. (ઠ.) દક્ષિણ ગોળાર્ધનું એક દરિયાઈ પક્ષી
 પેઈ સ્ત્રી. હૂંડી ગેરવલ્લે પડવાથી બીજ વાર લખી
 આપવામાં આવે છે તે (ર) બજાર; પીઠ
 પેંડાર પું. કોર ચરાવનાર નાનાં ગોવાળ
 પેંડો પું. (સં. પિંડક, પ્રા. પેંડઅ) પિંડ; (માટીનો) લોંદો
 (ર) દૂધના માવાની બનાવેલી એક મીઠાઈ
 પેંચુલમ ન. (ઠ.) ઘડિયાળનું લોલક
 પેંતરો પું. કુસ્તી વગેરેની શરૂઆતમાં આગલા પગને જરા
 વાળીને અને પાછલા પગને ટટાર રાખી ઊભા રહેવું
 તે (ર) પ્રપંચ; દાવપેચ
 પેંધવું અ.કિ. પેંધવું; આદત પડવી [આદત
 પેંધું વિ. (ર) ન. પેંધું; પેંધી પટેલું (ર) ન. પેંધવું તે;
 પેંધી ના (સૌરાષ્ટ્રમાં પેંક = સમુદાય) -માંનું; -માંથી
 પેંઠણ સ્ત્રી. કરિયાપર; દમેજ (ર) કરાર; સાદું
 પેંડ સ્ત્રી. પરડ; યોગાયોગ; પંચાત
 પેંડું ન. (સં. પ્રથિ, પ્રા. પહી) ચક; ચાક
 પેંડું ન. પાતળો કડકો; કાતળી
 પેંત્રક વિ. (સં.) બાપીકું; વારસામાં મળેલું
 પેંતો પું. પાતળો કડકો; નોટું ચકતું
 પેશાય વિ. (સં.) રાક્ષસી; પીશાયને લગતું
 પેશાય પું. લગ્નના આઠ પ્રકારમાંનો એક
 પેશાયિક વિ. (સં.) પેશાયી; રાક્ષસી [પ્રકાર
 પેશાયી વિ. રાક્ષસી (ર) સ્ત્રી. (સં.) પ્રાકૃત ભાષાનો એક

પેંથુન, (-ન્ય) ન. (સં.) વિથુનતા; નીચતા (ર) ફૂરતા
 પેંસા પું. બ.વ. ધન; દોલત; સંપત્તિ
 પેંસાખાઈ વિ. લાચિયું; રુણવતપોર
 પેંસાદાર વિ. ('પેંસો' ઉપરથી) ધનવાન; શ્રીમંત
 પેંસાધાર વિ. પેંસાદાર; શ્રીમંત
 પેંસાભાર વિ. પેંસાના વજન જેટલું (ર) થોડુંક; લેશ
 પેંસો પું. (સં. પદાંશ, પ્રા. પયંસ) એક સિક્કો (ર) દોલત;
 રોકડ સમૃદ્ધિ
 પેંસોટકી પું. ધન; પૂંજ; સંપત્તિ
 પો સ્ત્રી., ન. પાસાના દાવમાં એકનો દાવ (ર) કોડીના
 દાવમાં ૧૦, ૨૫ અને ૩૦ જેવા દાણા કે તે પરે
 ત્યારે લેવાનો એક વધુ દાણો (૩) ચોપટમાં પહેલું
 ખાનું [માનસકું
 પો પું., સ્ત્રી. (સં. પ્રભાત, પ્રા. પલાઅ) પરોઢિયું; પોહ;
 પોઈઝન ન. (ઠ.) ઝેર; વિષ
 પોઈન્ટ ન. (ઠ.) બિંદુ; નિશાન; ટપકું (ર) વીજળીની
 દીવો, પંખો વગેરેની) ચાંપની જગા (૩) રેલવેના
 માર્ગનો સાંધો (૪) મુદ્દો (૫) ગુણવત્તાનો અંક-આંક
 પોઈન્ટ ઓફ ઓર્ડર પું. (ઠ.) ચર્ચાસભાઓમાં મર્યાદાભંગનું
 કારણ લાગતાં ઉઠાવાતો વાંધો
 પોઈન્ટ બોક્સ સ્ત્રી. (ઠ.) રેલવેના સાંધા ઉપરની પેટી
 પોઈન્ટર ન. (ઠ.) અણીવાળી પાતળી દાંડી
 પોએટિક્સ ન. (ઠ.) કાવ્યશાસ્ત્ર
 પોક સ્ત્રી. (પ્રા. પોક્ક) બૂમ પાડીને રડવું તે (મરણ પાછળ)
 પોકરાણ ન. પોકાપોકનો અવાજ (ર) બૂમાબૂમ
 પોકરાવું સ.કિ. પોકારે એમ કરવું
 પોકળ વિ. (દં. પોક્ક) પોલું (ર) ખોટું [કરિયાદ
 પોકાર પું. (સં. પુત્કાર, પ્રા. પુક્કાર, પોક્કાર) બૂમ (ર)
 પોકારવું સ.કિ. મોટે ઘાટે-બૂમ પાડીને બોલવું કે કોઈને
 બોલાવવું
 પોકેટ સ્ત્રી. (ઠ.) ખિસ્સું; ગજવું
 પોકેટબુક સ્ત્રી. (ઠ.) ખિસ્સામાં રહે તેવા ઘાટની ચોપડી;
 (ર) રોજનીશી; 'ઝપરી'
 પોકેટમની પું. બ.વ. ખિસ્સાખર્ચ
 પોકેટમાર વિ. ખિસ્સાકાતડુ
 પોકેપોક કિ.વિ. બૂબ પોકો પાડીને [રત્ન
 પોખરાજ પું. (સં. પુષ્કર, પ્રા. પોક્ખર) પીળા રંગનું એક
 પોખવું સ.કિ. પોખવું [દંભ
 પોગળ ન. (સર. પોકળ) ભોપાળું; જૂઠાણું (ર) ખોટો
 પોચ સ્ત્રી. (દં. પોચ્ચડ) દાણા વગરનું ખોખું (ઝંગરનું)
 પોચકણ વિ. ('પોચું' ઉપરથી) પોચું; બીકણ; પચકણ
 પોચકાઈ સ્ત્રી. પોચકાપણું
 પોચકું ન. છાણનો લોંદો (ર) વિ. બીકણ; ડરપોક
 પોચટ, (-ડ) વિ. પોચું (ર) બીકણ

પોચરું/

૫૩૪

/ પોપડો

પોચરું ન. બીજ ન થયું હોય અથવા અંદર મરી ગયું
હોય એવી શીંગ [બીકણ; પોચકણ
પોચું વિ. (દે. પોચ્ય) નરમ; દબાયું દબાય એવું (ર)
પોઝિટિવ વિ. (કે.) હકારાત્મક (ર) પું. વીજળીના

પ્રવાહનો ધનાત્મક પ્રકાર

પોઝિશન સ્ત્રી. (કે.) સ્થિતિ (ર) દરજ્જો; મોભો; લોહો
પોટ પું. (કે.) વાસણ; પાત્ર (ર) માટીનું કુંડું

પોટકી, (-લી) સ્ત્રી. નાની ગાંસડી: પોટકું [પોટલું

પોટકું, (-લું) (સં. પોટ, પ્રા. પોટ્ટ) ન. ગાંસડી; બચકો;

પોટર પું. (કે.) કુંભાર [ફૂલી

પોટર પું. (કે. પોટર) રેલવે સ્ટેશન વગેરે સ્થાનનો મજૂર;

પોટરી સ્ત્રી. (કે.) કુંભારકામ

પોટલિયું વિ. પોટલીના ઘાટનું-આકારનું

પોટલો પું. મોટું પોટલું; ગાંસડો

પોટાશ, (-સ) પું. (કે.) એક રાસાયણિક દ્રવ્ય-ક્ષાર

પોટી(-ટિ)સ સ્ત્રી. (કે. પોલ્ટીસ) ગડગૂમડ પકવવા માટે

ધડના હોટ વગેરેની ગરમ લૂગાદી [સંભવનીય

પોટેશિયલ ન. (કે.) ક્ષમતા; સંભાવના (ર) વિ.

પોટેશિયમ સ્ત્રી. (કે.) એક ધાતુ

પોટેશિયમ પરમેંગેનેટ ન. (કે.) પાણીની જંતુનાશક દવા

પોટિલ પું. (સં.) જૈનોના અનાગત યોવીસ તીર્થંકરોમાંના

નવમા

પોટી સ્ત્રી. છોકરી

પોટો પું. છોકરો

પોટ સ્ત્રી. (સં. પ્રોજ, પ્રા. પોટ્ટિકમ ઉપરથી) પ્રાણીની પીઠ

પર નખાય તેવી બેવડી ગૂણી (ર) વણજાર (૩) પોઠિયો

પોઠિયો પું. (સં. પ્રોજ, પ્રા. પોટ્ટિકમ) પોટ ઉપાડનાર બળદ

(ર) મહાદેવનો નંદી (૩) (લા.) ભારવાહક માણસ

પોટી પું. પોઠનો બળદ (ર) વણજારો

પોટું ન. (સં. પુટ, પ્રા. પુડગ) લીંપણના ગ્રાહ્ય થરનો

પોપડો-કકડો (ર) મધપૂડો

પોટણ ન. શયન; પોટલું તે

પોટલું અ.કિ. (સં. પ્રવર્ધને, પ્રા. પવડ્ડઈ) સુતું; ઊંચલું

પોણ ન. પ્રતિષ્ઠા; પણ [આંક; પોણું

પોણાં ન. બ.વ. (સં. પાદોન, પ્રા. પાઓજ) પોષાના

પોણિયું વિ. પોષા ભાગનું

પોણિયો વિ., પું. બાયલો; રાંડવો

પોણીસો વિ. સોમાં પા ઓછો [ધડિયો

પોણું ન. (સં. પાદોનક) 'આખામાં પા ઓછું'ના આંકનો

પોણોસો વિ. પંચોતેર (ર) પું. પંચોતેરનો આંકડો કે

સંખ્યા; '૭૫'

પોત ન. (પ્રા. પોત-પોત ઉપરથી પોતું = પોતાપણું, પોતું

+ નું પ્રત્યય = પોતાનું) પોતાનું ખરું સ્વરૂપ (ર)

વસ્ત્રનો વખાટ (૩) તાકાત

પોત ન. (સં.) (પશુપક્ષીનું) અણું (ર) નાનો મછવો

પોત ન. (કા. પોતલ) મહેસૂલનું ભરણું

પોતડી સ્ત્રી. પોતી; નાનું પંથિયું; પોતિયું

પોતદાર પું. (કા. પોતલ+દાર) ખજાનચી

પોતપોતામાં કિ.વિ. માંલોમોલે; દરેકમાં

પોતપોતે સર્વ. પોતેપોતે; દરેક

પોતરો પું. (સં. પૌત્ર, પ્રા. પોત્ર) પૌત્ર; પુત્રનો પુત્ર

પોતાપણું ન. (પોતે+પણું) આત્મીય ભાવ (ર) અક્ષિતાવ

(૩) અસ્મિતા; અહંભાવ

પોતાપું ન. પોતાપણું; અસ્મિતા; પોતાવટ (ર) વ્યક્તિત્વ

પોતારો પું. ભીનું પોતું (ર) પોતું કેરવલું તે

પોતાવટ સ્ત્રી. પોતાપણું; પોતાપું; અસ્મિતા; પોતીકાવટ

પોતિયાદાસ પું. પોતિયું પહેરનારો-ડીલો માણસ

પોતિયું ન. (સં. પોત, પ્રા. પોતિયા) નાનું ધોતિયું; પંથિયું

પોનીકું વિ. (પ્રા. પોન ઉપરથી પોત થઈને તેને ઈકું પ્રત્યય

લગાડીને) પોતાનું; સ્વકીય (ર) બાળક; અણું

પોતું ન. (સં. પુસ્ત, પ્રા. પુત્ય, પોત્ય) પાણીમાં ભીજવેલો

લુગાડો કકડો; લૂછણું (ર) ચૂનામાં કે રંગમાં

ભીજવેલો ફૂલડો

પોતે સર્વ. જાતે; પોં

પોથી સ્ત્રી. (સં. પોતિકા, પ્રા. પોઈઆ) પોઈની વેલ (ર)

પોઈના રંગમાં કે અજાતામાં બોળી રાખેલું રૂનું પોલ

(દાંત ઉપર મૂકવા માટે) [પુસ્તક કે એની પોટકી

પોથી સ્ત્રી. (સં. પોસ્તક, પ્રા. પોત્યઅ) લાંબા છૂટું પાનાનું

પોથીપંડિત પું. પુસ્તકિયા જ્ઞાનવાળો, વેદિયો માણસ

પોયું ન. મોટી પોથી-પુસ્તક

પોટળો પું. (કે. પોહ) છાણનો લોંદો [વડેપર્મણિકારી

પોપ પું. (કે.) રોમમાં રહેતા રોમન કેથલિક સંપ્રદાયનો

પોપયું ન. (પોપ = ગોળાકાર; ફૂલેલું. ઉપર બાજેલું -

અંદરથી પોલું + ય પ્રત્યય) આંખનું પાંપણવાળું

ઢાંકણ (ર) ખસખસના દાણા બાજ્યા વગરનો દોડો

પોપટ પું. લીલા જેવા રંગનું એક પક્ષી; શુક; તોતો

પોપટિયું વિ. પોપટના જેવા રંગનું (ર) પોપટના નાકના

આકારનું (૩) પોપટની પેઠે સમજ્યા વિના ગોખી

મારેલું (૪) કેવળ મોઢાનું; બોલવા પૂરતું

પોપટી વિ. પોપટિયું (ર) સ્ત્રી. પોપટની માદા (૩) એક

છોડ વેલો [આકારની કોઈ પણ શિંગ

પોપટું ન. પોપટી નામની વેલનું કળ-દાણો (ર) પોપટના

પોપડો પું. (પોપ = ગોળાકાર; ફૂલેલું; ઉપર બાજેલું પડ

પણ અંદરથી પોલું) ચણાની શિંગ

પોપડી સ્ત્રી. (સં. પ્ર + ઉત્ + પત્, પ્રા. પડપ્પડ = ઊંચા

થલું; ફરવું) નાનો પોપડો - પડ; કપોટી

પોપડું ન. નાનું પોપડો; પોં

પોપડો પું. ઊપસેલું, ઊપડેલું કે લાગેલું પડ

પોપલાં]

૫૩૫

/ પોલીસ-કબજો

પોપલાં ન.અ.વ. (પોપલું ઉપરથી) અશક્તિનાં ફાંફાં (૨)
ખોટાં લાડ
પોપલિન ન. (ઈ.) એક જાતનું કાપડ
પોપલું વિ. પોપું; કાંઈ સહન કરી શકે નહિ તેવું (૨)
લડવેલું; લાડું કરી નાખેલું (૩) નકામાં ફાંફાં મારતું
પોપસંગીત ન. પાશ્ચાત્ય સંગીતનો એક પ્રકાર
પોપશાહી સ્ત્રી. જેમાં પોપનું ચલણ હોય એવો સમાજ
હોવો તે (૨) વિ. પોપને લગતું
પોપાબાઈનું રાજ ન. (પોપ = ફૂલેલું; ઉપર બાજેલું પડ
પણ અંદરથી પોલું) ગેરવ્યવસ્થા અને અનાવડતને
કારણે ચાલતું અંધેર (૨) (લા.) અશક્ત
પોપિંગ કિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) વિકેટથી નિશ્ચિત અંતરે પીચ પર
દોડેલ રેખા (રનઆઉટ કે સ્ટમ્પ આઉટ થવાથી
બચવા જેમાં પણ કે બેટ રાખી દેવા માટેની)
પોપી ન. અસખસનો દોડવો [પોચાપણું
પોપું વિ. (પોપલું પરથી) કાંચું; પોચું (૨) ન. કાંગાપણું;
પોપેયું ન. (પોપ = ફૂલેલું, ઉપર પડ બાજેલું પણ અંદરથી
પોલું) વર્ષયું
પોપેયો પું. પોપેયાનું જાડ; વર્ષયો
પોપ્યુલર વિ. (ઈ.) લોકપ્રિય
પોપ્યુલારિટી સ્ત્રી. (ઈ.) લોકપ્રિયતા
પોપ્યુલેશન ન. (ઈ.) જનસંખ્યા; વસ્તી
પોબાર પું.અ.વ. (પોમબાર) ત્રણ પાસાની રમતમાં છ
છ અને એક એમ કુલ તેર દાણાનો દાવ (૨) ફતેહ
પોમથો પું. નાની ચુંદરી; સ્ત્રીઓનું એક જાતની ચુંદરી
પોમલું વિ. હરખેલું (૨) પોપલું
પોપણ, (છી) સ્ત્રી. (સં. પચિની, પ્રા. પઠમિકી,
પોમિકી) એક જાતના કમળની વેલ
પોપણું ન. એક જાતનું નાનું કમળ; રાત્રે ખીલતું કમળ
પોપરું ન. છોકરું; બાળક
પોપું ન. (પોવું ઉપરથી) વિભિન્નરમતોમાં જપાંદગે પહોંચા-
વાથી જીત ગણાય તે મુકરર કરેલી સદેકે લક્ષ; 'ગોલ'
પોપું ન. સોગઠાં માટેનું ઘર
પોર ન. પડ; ગામ પાસેની નાની વસાહત [વર્ષે
પોર કિ.વિ. (સં. પરુત, પ્રા. પઠરુ) ગયે વર્ષે કે આવતે
પોરસ પું. (સં. પોરુષ, પ્રા. પોરિસ) ખુશાલીનો ઉકરાંટો
(૨) ઘુસાતન; પાણી (૩) (લા.) ગૌરવ
પોરસાવું અ.કિ. આનંદથી ઊભરાવું; હરખાવું
પોરિયું ન. (સં. પોત કે પુત્ર ઉપરથી) છોકરું
પોરિયો પું. છોકરો; પોપનો
પોરી સ્ત્રી. છોકરી; પોયરી
પોરૂકું વિ. પોરનું; ગઈ સાલનું
પોરો પું. (પ્રા. પોર) પાણીમાં થતો એક બારીક જીવ
પોરો પું. (સં. પ્રહર, પ્રા. પરર) અવસર; સમો

પોરો પું. પોરસ; શૂર; ઘુસાતન [ભાગ
પોચું પું. (ઈ.) પ્રવેશ દાર આગળનો છતવાળો ખુલ્લો
પોચુંગલ પું. (ઈ.) જુઓ 'પોટુંગલ'
પોટ ન. (ઈ.) બંદર
પોટફોલિયો પું. (ઈ.) કામકાજના છૂટા કાગળ રાખવાનું
પાકીટ કે તેની બનાવટ (૨) (લા.) રાજ્યના પ્રધાનનું
પદ કે ખાતું
પોટર પું. (ઈ.) રેલવે સ્ટેશનનો મજૂર; ફૂલી
પોટુંગલ પું. (ઈ.) યુરોપનો પશ્ચિમ તરફનો એક દેશ
પોટુંગીઝ સ્ત્રી. (ઈ.) પોટુંગલ દેશની ભાષા (૨) પું. તે
દેશનો વતની (૩) વિ. તે દેશ કે તેના વતનીને લગતું
પોટુંબલ વિ. (ઈ.) હેરફેર કરી શકાય તેવું
પોટુંટ સ્ત્રી. (ઈ.) પૂરા કદનું વ્યક્તિચિત્ર
પોસ્ટલેન સ્ત્રી. (ઈ.) ચીનાઈ માટી [(૩) પોલવું
પોલ પું. (દિ. પિઉલી) પીજેલું ૩ (૨) ન. પોચું ગોદું
પોલ સ્ત્રી., ન. (દિ. પોલ્લ) પોલાણ (૨) મિથ્યા દેખાવ;
જુઠાણું (૩) અંધાધૂંપી; ગોટાળો
પોલ પું. (ઈ.) ધ્રુવનો પ્રદેશ (૨) વાંસડો; ડાંડો
પોલકું ન. સ્ત્રીઓ કે બાળકોનું એક જાતનું બદન; 'બ્લાઉઝ'
પોલવું ન. રૂની નાની થેપલી [ખુશામત
પોલસન ન. એ નામની કપડીનું માખણ (૨) મસકો;
પોલ પોલ ન. સાવ પોલ હોવું તે (૨) તદન ગેરવ્યવસ્થા
પોલાણ ન. પોલાપણું (૨) પોલો ભાગ જેમ કે, ઝાડનું)
પોલાદ ન. (ફા. પોલાદ) ખડું લોહું; ગજવેલ [તેવું
પોલાદી વિ. પોલાદનું (૨) મજબૂત (૩) કઠી તૂટે નહીં
પોલાર ન. પોલ; કાણું; બાડું
પોલિટિકલ ન. (ઈ.) વિવિધ રોગોનું સારવાર કેન્દ્ર
પોલિટિકલ વિ. (ઈ.) રાજ્ય-પ્રકરણી
પોલિટિક્સ ન. (ઈ.) રાજ્યનીતિ; રાજકારણ [કારણી
પોલિટિશિયન પું. (ઈ.) રાજદ્વારી માગસ; મુસ્તદી; રાજ-
પોલિથીન ન. (ઈ.) એક રાસાયણિક પદાર્થ
પોલિથો પું. એક બાળરોગ-લકવો [વવાની રસી
પોલિથો રસી સ્ત્રી. બાળલકવો ન થાય તે માટેની પીવડા-
પોલિશ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) ચળકાટ; ઓપ; પાલીશ
પોલિસી સ્ત્રી. (ઈ.) નીતિ; તંત્ર ચલાવવાની આચાર-
પદ્ધતિ (૨) વીમાનો કરારપત્ર
પોલિસીહોલ્ડર વિ. (ઈ.) વીમો ઉતરાવનાર
પોલિંગ ન. (ઈ.) મતદાન [મથક
પોલિંગબૂથ ન. (ઈ.) મતદાન કરવાનું મથક; મતદાન-
પોલિંગ સ્ટેશન ન. (ઈ.) પોલિંગબૂથો આવેલાં છે તેવું સ્થળ
પોલીસ પું. (ઈ.) આંતરિક વ્યવસ્થા અને સલામતી માટે
રખાતા મુલકો ઢળનો માગસ - સિપાઈ (૨) સ્ત્રી.
પોલીસની ફાજ ['પોલીસ-કસ્ટરી'
પોલીસ-કબજો પું. પોલીસના કબજામાં કેદીએ હોવું તે;

પોલીસ-કમિશનર/

૫૩૬

/ પૌન:પુન્ય

પોલીસ-કમિશનર પું. (ઈ.) પોલીસ-આયુક્ત
 પોલીસ-કસ્ટડી સ્ત્રી. (ઈ.) પોલીસના કબજામાં હોવું તે
 પોલીસ-કોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) નાના નાના ગુનાની ફોજદારી
 અદાલત [પ્રકારનો ગુનો; 'કેમિનિસ્ટ્રલ ઓફિસ']
 પોલીસગુનો પું. જે માટે પોલીસે ધરપકડ કરવી થતે તેવા
 પોલીસચોકી સ્ત્રી. પોલીસની ચોકી; 'ગેટ'
 પોલીસ-થાણું ન. પોલીસચોકી કે પોલીસ કામ માટેનું મથક
 પોલીસપટેલ પું. ગામની વ્યવસ્થાનો સત્તાધીશ; ગુમી
 પોલીસ-પાટી સ્ત્રી. (ઈ.) પોલીસોની ટુકડી
 પોલીસમેન પું. (ઈ.) રક્ષક કરનાર સિપાઈ
 પોલીસરિપોર્ટ પું. (ઈ.) આરોપીના ગુનાને લગતા
 પોલીસતપાસનો અહેવાલ
 પોણું વિ. (સં. પોણ, દે. પોણ) વચ્ચે પોલાણવાળું-ખાલી
 (ર) મિથ્યા દેખાવનું; નિરર્થક [ગેડીદગ જેવી]
 પોલો પું. (ઈ.) પોડા પર બેસી રમાતી એક મેદાની રમત
 પોલોઆઉટ ન. (ઈ.) પોલોની રમતનું મેદાન
 પોલોનિયમ ન. (ઈ.) જેમાંથી રેડિયમ મળે છે તે ખનિજ
 પોલ્ટ્રીકાર્મ ન. (ઈ.) મરઘાં ઉછેર કેન્દ્ર
 પોલ્યુશન ન. (ઈ.) પ્રદૂષણ
 પોવવું, પોવું સ.કિ. (સં. પ્રોતપતિ, પ્રા. પ્રોઅવઈ) પરોવવું
 (ર) ગભીમાં નાખવું
 પોશ પું., સ્ત્રી. (સં. પ્રસૃતિ) ખોબો (ર) વિ. (એક કે બંને
 હાથની) પોશ જેટલું. ઉદા. પોશ ચોખા ને મૂઠી દાળ
 પોશ-એરિયા પું. (ઈ.) ભદ્રવિસ્તાર; વૈભવી વિભાગ
 પોશધ પું. શ્રાવકે કરવાનું એક વ્રત; પૌષધ, પૈસા
 પોશધશાખા સ્ત્રી. પોષધકરવાનું અલગસ્થાન; પૌષધશાલા
 પોશાક પું. (ફા.) પહેરવેશ; લેખાસ (ર) પહેરવાનાં વસ્ત્ર
 પોશાકી સ્ત્રી. લૂગડાંલતાં કે તેનું ખરચ
 પોશાલય ન. જાઓ 'પોશધશાખા'
 પોશિંદું વિ. આશરો-ઉત્તેજન આપનાર; મુરબ્બી; કદરદાન
 પોષ પું. (સં.) વિક્રમ સંવતનો ત્રીજો મહિનો
 પોષક વિ. (સં.) પોષણ કરનાર; પોષનાર
 પોષકતા સ્ત્રી. (સં.) પોષણપણું; પોષક હોવાપણું
 પોષકવાયુ પું. પ્રાણવાયુ; 'ઓક્સિજન'
 પોષણ ન. (સં.) પોષવું તે (ર) ગુજરાન; નભાવ
 પોષણશ્રમ સ્ત્રી. (સં.) પુષ્ટિકારક [રક્ષક
 પોષણિયું ન. પોષક વસ્તુ (ર) વિ. પુષ્ટિકર (૩) પાલક;
 પોષવું સ.કિ. (સં. પોષય) ખવરાવી-પિવરાવી જતન કરવું
 (ર) ઉત્તેજન-મદદ આપવી [થવી; ખવવું
 પોષા(સા)વું સ.કિ. પાલવવું; પરવડવું (ર) માગણી
 પોષિત વિ. (સં.) પોષાયેલું; પોષાતું
 પોષી(સી) વિ. પોષ માસનું
 પોષ્ય વિ. (સં.) પોષય યોગ્ય [આનંદપ્રસંગની બક્ષિસ
 પોસ પું. (ફા. પોસ) નોકરચાકરોને હોળી-દિવાળીની કે

પોસ પું. (સં. પોષ, પ્રા. પોસ) પોષ મહિનો [છડવું
 પોસ, (ઠોઠો) પું. (ફા. પોસ્ટ + ઠોઠો) 'મસનસનું ખાલી
 પોસવું સ.કિ. પોષવું
 પોસાણ ન. પોષવું તે (ર) માગણી; ખપત
 પોસાતું વિ. પોસાય તેવું (ર) પુર; મોટું [જન્યા
 પોસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) ડાક; ટપાલ (ર) હોદ્દો (૩) સ્થાન;
 પોસ્ટ-ઓફિસ સ્ત્રી. (ઈ.) ટપાલ-કચેરી; ડાકખર
 પોસ્ટકાર્ડ ન. (ઈ.) ટપાલનું પત્ર
 પોસ્ટકલાર્ક પું. (ઈ.) ટપાલ કચેરીનો કારકુન
 પોસ્ટ-ગ્રેજ્યુએટ વિ., પું. (ઈ.) અનુસ્નાતક
 પોસ્ટ-બોક્સ ન. (ઈ.) ટપાલપેટી
 પોસ્ટ-મા(સ્ટ)સ્ટર પું. ટપાલ-કચેરીનો વડો અમલદાર
 પોસ્ટમેન પું. (ઈ.) ટપાલી [કસ્ટોલી ચીરફાડ વગેરે
 પોસ્ટમોર્ટ(ટ)મ ન. (ઈ.) મૃતદેહની તપાસ, તે માટે
 પોસ્ટર ન. (ઈ.) જાહેર સૂચન કે ખબરનું કાગળિયું
 (દીવાલ પર ચોટાડાય એવું) (ર) જાહેરનામું
 પોસ્ટલ વિ. (ઈ.) પોસ્ટને લગતું; ટપાલને લગતું
 પોસ્ટલ-ઓફિસ પું. (ઈ.) ટપાલ ખાતાની હુડી
 પોસ્ટલ-વાન ન., સ્ત્રી. ટપાલ લઈ જનારું વાહન
 પોસ્ટેજ ન. (ઈ.) ટપાલખર્ચ
 પોષ પું. (સં. પ્રમાત, પ્રા. પમાઅ) પરોઢિયું; પો
 પોષ ઉદ્ધ. દોરને પાણી પાવાને ઉચ્ચારાતો ઉદ્ધગાર
 પોળ સ્ત્રી. (સં. પ્રતોલી, પ્રા. પઓલી, પોલી) દરવાજો
 (ર) દરવાજાવાળો મહોલો (૩) શેરી
 પોળિયો પું. ('પોળ' ઉપરથી) દારપાળ; દરવાન
 પોળી સ્ત્રી. (સં. પોલિકા, પોલી) પાતળી અને પોચી
 રોટલી (ર) પૂરણપોળી [ભૂંછને કાઢેલા કણ
 પોંક પું. (સં. પુથુક, પ્રા. પહુક) દૂધ ભરાયેલા કણસલાને
 પોંકણું ન. (દે. પુંખાગા) પોંખવામાં વપરાતો-પુંસળ,
 મુસળ, રવેયો અને ત્રાક - એ ચારમાંનું દરેક (ર)
 પોંખવાની ક્રિયા
 પોંક(ખ)વું સ.કિ. પોંખણા વડે વરકન્યાને વધાવવાં
 પોંકિયું ન. લીલું કણસલું (જેનો પોંક વડાય છે.)
 પોંખ પું. જુઓ 'પોંક'
 પોંખણિયું ન. જુઓ 'પૂંખણિયું'
 પોંખણું ન. (સં. પ્રોક્ષિત, પ્રા. પોંખઈ) જુઓ 'પોંકણું'
 પોંગલ પું. દક્ષિણ ભારતમાં પાક લણણીની ખુશાલીમાં
 ઊજવાતો એક ઉત્સવ
 પોંગડ વિ. (સં.) બાળવયનું કે પાંચથી દસ વર્ષની ઉંમરનું
 (ર) ન. બાલ્યવસ્થા; પાંચથી દસ વર્ષ વચ્ચેની ઉંમર
 પોંગડાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) બાલ્યાવસ્થા; બાળપણ
 પોત્ર પું. (સં.) દીકરાનો દીકરો
 પોત્રી સ્ત્રી. (સં.) દીકરાની દીકરી
 પૌન:પુન્ય ન. (સં.) પુન:પુન: થવું તે; વારંવાર થવાપણું

પૌરં/

૫૩૭

[પ્રકૃતિમંડલ(-ળ)]

પૌર પુ. (સં.) શહેરી; નાગરિક (ર) વિ. પુર-શહેરને
લગતું

પૌરજન પુ. (સં.) નગરવાસી; નાગરિક

પૌરવી સ્ત્રી. (સં.) મધ્યાહ્નામની એક મૂળના

પૌરસ્ત્ય વિ. (સં.) પૂર્વનું; પૂર્વ દિશાને લગતું

પૌરસ્ત્યવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) પૂર્વના દેશોના લોકો અને તેમની
સંસ્કૃતિ-સભ્યતા વિશેનો અભ્યાસ કરતું શાસ્ત્ર;
'ઈન્ડોલોજી'

પૌરાણિક વિ. (સં.) પુરાણને લગતું (ર) પુ. પુરાણી

પૌરુષ વિ. (સં.) પુરુષનું (ર) ન. પુરુષત્વ (૩) પુરુષાત્મન

પૌરુષેય વિ. પુરુષનું; પુરુષને છાજતું (ર) પુરુષે રહેલું

પૌર્ણમાસી, પૌર્ણિમા સ્ત્રી. (સં.) પૂર્ણિમા; પૂનમ

પૌર્વાર્પવ ન. (સં.) પૂર્વા પર હોવાપણું; ક્રમ

પૌર્વિક વિ. (સં.) પૂર્વનું; પહેલાંનું (ર) પૂર્વ દિશાને લગતું

પૌલસ્ત્ય વિ. (સં.) પુલસ્ત્ય ઋષિનું (ર) પુ. રાવણ, કુબેર
કે વિભીષણ (૩) ચંદ્ર

પૌષ પુ. (સં.) પોષ માસ

પૌષ્ટિક વિ. (સં.) પુષ્ટિ આપનાર; પોષણ આપનાર

પૌઆ, (-વા) પુ. બ. વ. (સં.) પૃથક્, પ્રા. ચક્રાં) શેકેલી
ઝંજરને ખાંડીને કાઢેલા ચપટા દાણા

પ્ખાજ ન. પિયાજ; ડુંગળી; કાંદો

પ્ખાજી વિ. ડુંગળીના રંગનું; હલકું ગુલાબી

પ્ખાડું ન. (કા. પિયાદહ) શેતરંજમાં પેદળ સિપાઈનું
મહોડું (ર) પેદળ સિપાઈ

પ્યાર પુ. (સં.) પ્રિયકાર, અપ. પિઆર) પ્રેમ; પ્રીત

પ્યારી સ્ત્રી. (સં.) પ્રિયતર, પ્રા. પિયાર ઉપરથી) વહાલી
સ્ત્રી; પ્રિયતમા [વહાલું

પ્યાડું વિ. (સં.) પ્રિયતર, પ્રા. પિઅર-પિઆર-પિયાર)

પ્યારો પુ. વહાલો પુરુષ [પ્યાલી; જામ

પ્યાલી સ્ત્રી. (કા. પિયાલેહ) નાનું પવાલું (ર) દારૂની

પ્યાલું પુ. પવાલું

પ્યાલો પુ. મોટું પવાલું

પ્યાલો પુ. અધ્યાત્મરસના પાનનો નિર્દેશ કરાવતો એક
ભજન પ્રકાર [તૃષા

પ્યાસ સ્ત્રી. (સં.) પિપાસા, પ્રા. પિઆસ-પિવાસો) તરસ;

પ્યાસી વિ., સ્ત્રી. (-સું) વિ. તરસ્યું; તૃષિત

પ્યુનિટિવ વિ. (ઈ.) ગુના માટે શિક્ષારૂપ સજા તરીકેનું

પ્યુરિટન વિ., પુ. ખ્રિસ્તી પ્રોટેસ્ટન્ટ ધર્મની (બારે
ચોખવિયા) શાખા કે પંથનું

પ્યૂન પુ. (ઈ.) પટાવાળો [પવિત્ર

પ્યોર વિ. (ઈ.) શુદ્ધ; ચોખ્ખું; ભેજસેજ વિનાનું (ર)

પ્ર ઉપ. આગળ, મોખરે, ઘણું, બહાર, મોટું, ઝીતરતી કે
ચડતી કલાનું વગેરે અર્થ આપતો ઉપસર્ગ

પ્રકટ વિ. (સં.) પ્રગટ; ખુલ્લું (ર) પ્રત્યક્ષ (૩) પ્રસિદ્ધ;

પ્રકાશિત (પુસ્તક) (૪) કિ.વિ. ખુલ્લી રીતે; જાહેર
રીતે; સામાન્ય [ટન

પ્રકટન ન. (સં.) આવિર્ભાવ (ર) ઉદય (૩) રહસ્યોદ્ઘા-

પ્રકટિત વિ. (સં.) પ્રગટ થયેલું

પ્રકર પુ. (સં.) સમૂહ; જથ્થો

પ્રકટીકરણ ન. (સં.) ગૂઢ રહેલું સ્પષ્ટ કરવું તે

પ્રકરણ ન. (સં.) પ્રસંગ; વિષય (ર) ગ્રંથનો વિભાગ;
અધ્યાય (૩) કોઈ બાબત ઉપરનો સંપૂર્ણ વ્યવહાર

- મામલો (૪) કવિકલ્પિત વસ્તુવાળું રૂપક-નાટક

પ્રકરી સ્ત્રી. (સં.) નાટકમાંની એક નાની ઉપકથા

પ્રકર્ષ પુ. (સં.) અત્યંતતા (ર) શ્રેષ્ઠતા (૩) ચડતી; અભ્યુદય

પ્રકલ્પ પુ. (સં.) વ્યવસ્થા; ગોઠવણ (ર) આયોજન (૩)

પરિયોજના; 'પ્રોજેક્ટ'

પ્રકંપ પુ. (સં.) અત્યંત કંપ-મુજારો [ધ્વનિ

પ્રકંપી ધ્વનિ પુ. (સં.) જીભનું ટેરવું મૂજવા સાથે ઉચ્ચારતો

પ્રકાર પુ. (સં.) ભેદ; જાત (ર) રીત; તરેહ (૩) બનાવટ

પ્રકારાંતર ન. (સં.) પ્રકારમાં ફેર કે તફાવત

પ્રકાશ પુ. (સં.) અજવાળું (ર) પ્રસિદ્ધિ (૩) પ્રાકટ્ય

પ્રકાશક વિ. (સં.) પ્રકાશ કરનારું (ર) પ્રસિદ્ધ કરનાર

પ્રકાશત્વ ન. (સં.) પ્રકાશ આપવો કે હોવો તે

પ્રકાશન ન. (સં.) પ્રકાશિત કરવું તે (ર) લોકાર્પણ (૩)

પ્રસિદ્ધ કરેલો ગ્રંથ

પ્રકાશનમંદિર ન. પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરનાર સંસ્થા

પ્રકાશમાપક ન. (સં.) પ્રકાશ માપવાનું યંત્ર; 'ફોટોમીટર'

પ્રકાશમાપન ન. (સં.) પ્રકાશ માપવો તે કે તેની વિદ્યા

પ્રકાશમાન વિ. (સં.) પ્રકાશનું; પ્રકાશ પાથરી રહેલું

પ્રકાશભેખન ન. (સં.) છબી પાડવાની કલા; ફોટોગ્રાફી

પ્રકાશવર્ષ ન. (સં.) એક સેકન્ડમાં હવામાં આશરે

૧,૮૬,૬૦૦ માઈલની ગતિએ જતું પ્રકાશનું કિરણ,

એક વર્ષમાં કાપે તે અંતર

પ્રકાશવિજ્ઞાન, પ્રકાશશાસ્ત્ર ન. (સં.) પ્રકાશનું વિજ્ઞાન

પ્રકાશનું અ.કિ. ચળકવું (ર) સ.કિ. પ્રસિદ્ધ કરવું

પ્રકાશિત વિ. (સં.) પ્રકાશવાળું (ર) છપાવી પ્રસિદ્ધ કરેલું

પ્રકાંડ પુ. (સં.) ડાળું (ર) વિ. વિસ્તીર્ણ (૩) (લા.)

પ્રખર (૪) ઉત્તમ (૫) વિ. સમર્થ

પ્રકીર્ણ વિ. (સં.) વેરાયેલું; છટુંછવાયું (ર) પરચૂરણ

પ્રકૃત વિ. (સં.) પ્રસ્તુત; જેની વાત ચાલુ હોય તેવું (ર)

અવિકૃત; મૂળ સ્થિતિનું; કુદરતી

પ્રકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) કુદરત (ર) ધર્મ; પ્રધાન ગુણ (૩)

તથિયત (૪) સ્વભાવ; મિજાજ (૫) અમાત્યવર્ગ

(૬) પ્રજા (૭) પુરુષથી ભિન્ન એવું જગતનું મૂળ

ઉપાદાન (૮) જેને રૂપાભ્યાનના પ્રત્યયો લાગે છે તે

(૯) માયા

પ્રકૃતિમંડલ(-ળ) ન. આખો પ્રજાસમુદાય; જનતા

પ્રકૃતિવાદ]

૫૩૮

[પ્રજાસ્મિતા

પ્રકૃતિવાદ પું. નિસર્ગવાદ; 'નેચરાલિઝમ'
 પ્રકૃતિવાદી વિ., પું. પ્રકૃતિવાદ કે તેમાં માનનારું
 પ્રકૃતિવિન્યાસ પું. (સં.) પ્રકૃતિના રૂપમાં ગોઠવવું તે
 પ્રકૃતિસિદ્ધ વિ. (સં.) પ્રકૃતિ પ્રમાણેનું; સ્વભાવસિદ્ધ
 પ્રકૃષ્ટ વિ. (સં.) ઉત્કૃષ્ટ; ઉત્તમ (૨) પ્રબળ; અતિશય
 પ્રકોપ પું. (સં.) ગુસ્સો; ક્રોધ (૨) પ્રબળતા
 પ્રકોપિત વિ. (સં.) ગુસ્સાવાળું; ગુસ્સે કરાયેલું
 પ્રકોષ્ઠ પું. (સં.) અગ્રભુજ (૨) ચોક (૩) મહેલના
 દરવાજા પાસેનો ઓરડો [કિયા
 પ્રક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) કાર્યપ્રણાલી; પદ્ધતિ (૨) અનુષ્ઠાન;
 પ્રસાલન ન. (સં.) ધોવું તે; ધોવાઈ
 પ્રસાલિત વિ. (સં.) પખાળેલું; ધોયેલું
 પ્રશિષ્ટ વિ. (સં.) નાખેલું; ફેંકેલું (૨) પાછળથી ઉમેરાયેલું
 પ્રશેષ પું. (૦ષ્ઠ) ન. (સં.) દૂર નાંખવું-ફેંકવું તે (૨)
 પાછળથી ઉમેરવું કે ઉમેરેલું તે
 પ્રશેષક પું. (સં.) પ્રશેષણ કરનાર (૨) દૂરસુધી ફેંકનાર
 પ્રશેષણ ન. (સં.) મંત્ર કે યંત્ર દ્વારા ઘણે દૂર સુધી ફેંકી
 શકાય એવું (૨) અતિવિનાશક હથિયાર, 'મિસાઈલ'
 પ્રખર વિ. (સં.) અત્યંત આકર્ષક લાગે તેવું; પ્રચંદ; ઉચ્ચ;
 તીક્ષ્ણ
 પ્રખ્યાત વિ. (સં.) પ્રસિદ્ધ; જાણીતું; વખણાયેલું; પંકાયેલું
 પ્રખ્યાતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રસિદ્ધિ; નામના
 પ્રગટ વિ. (૨) કિ.વિ. પ્રકટ; જાહેર (૨) પ્રકાશિત
 પ્રગટવું અ.કિ. પ્રગટ થવું; જન્મવું (૨) સળગવું (૩)
 સ.કિ. સળગાવવું
 પ્રગટાવવું સ.કિ. 'પ્રગટવું'નું પ્રેરક
 પ્રગતિ સ્ત્રી. આગળ વધવું તે; ઉન્નાતિ (૨) વિકાસ
 પ્રગતિકર વિ. પ્રગતિ કરનારું; પ્રાગતિક (૨) વિકાસશીલ
 પ્રગતિપત્રક ન. અભ્યાસમાં પ્રગતિ કેટલી કરી તે બતાવતું
 પત્રક
 પ્રગતિમાન વિ. (સં.) પ્રગતિ કરનાર; પ્રગતિવાળું
 પ્રગતિવાદ પું. વિકાસવાદ
 પ્રગતિવાદી વિ., પું. પ્રગતિવાદમાં માનનારું
 પ્રગતિશીલ વિ. પ્રગતિ કરતું; પ્રગતિ કર્યે જનારું
 પ્રગલ્ભ વિ. (સં.) પ્રૌઢ; ગંભીર (૨) ઉંમરે પહોંચેલું;
 પુખ્ત (૩) નિર્ભય; નીડર (૪) નિર્લજ્જ; ધૃષ્ટ (૫)
 ઉદ્ધત; અભિમાની
 પ્રગલ્ભતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રગલ્ભપણું; પ્રૌઢ; ગાંભીર્ય
 પ્રગાઢ વિ. (સં.) બહુ ગાઢ; ઘાટું (૨) ખૂબ (૩) દૃઢ
 પ્રચલિત વિ. (સં.) ચાલતું આવેલું; ચાલુ (૨) પ્રચાર
 પામલું [અસહ્ય
 પ્રચંદ વિ. (સં.) ભયંકર (૨) કઠાવર (૩) ઉગ્ર (૪)
 પ્રચાર પું. (સં.) ફેલાવો (૨) વહીવટ; રૂઢિ (૩) જાહેરાત
 પ્રચારક પું. પ્રચાર કરનાર

પ્રચારકામ ન. (સં.) પ્રચાર કરવાનું કામ
 પ્રચારકામી વિ. (સં.) પ્રચાર કરવાની ક્ષમતાવાળું;
 પ્રચારલક્ષી; 'પ્રોપેગેન્ડિસ્ટ'
 પ્રચારકાર્ય ન. (સં.) પ્રચાર કરવાનું કામ
 પ્રચાલક પું. (સં.) ચલાવનાર; સંચાલક (૨) આરંભક
 પ્રચુર વિ. (સં.) ખૂબ; પુષ્કળ (૨) મોટા વિસ્તારવાળું
 પ્રચ્છદ ન. વેષન; ઢાંકણ; 'રેપર'
 પ્રચ્છન્ન વિ. (સં.) ઢાંકેલું (૨) અજાણતું; ગુપ્ત
 પ્રચ્છદન ન. (સં.) થાસ કાઢવો તે (૨) વમન; ઊલટી
 પ્રચ્છાદન ન. (સં.) આવરણ (૨) ઢાંકણ
 પ્રચ્છાદિત વિ. (સં.) ઢાંકેલું; છુપાવેલું
 પ્રજનક સ્ત્રી. જન્મ આપનાર (માતા) (૨) ઉત્પાદક
 પ્રજનન ન. (સં.) જન્મ આપવો-પ્રસવ થવો તે (૨)
 ગર્ભાધાન કરવું તે [વિદ્યા: 'યુજેનિક્સ'
 પ્રજનનશાસ્ત્ર ન. ગર્ભાધાન, પ્રસવ ઇત્યાદિને લગતી
 પ્રજલ્પ, (૦ન) પું., ન. (સં.) વાગુન્માદ; ખડખડટ
 પ્રજવાળવું સ.કિ. સળગાવવું (૨) દીપાવવું
 પ્રજળવું અ.કિ. સળગવું; બળવું
 પ્રજા સ્ત્રી. (સં.) જનતા; લોકસમૂહ (૨) એક સંસ્કૃતિ ને
 એકમાત્રવાળો લોકસમૂહ; એક રાષ્ટ્રની જનતા (૩)
 માનવવંશશાસ્ત્રની રીતે એકસરખો લોકસમૂહ (૪)
 રૈયત (૫) સંતતિ
 પ્રજાકીય વિ. (સં.) પ્રજાનું; -ને લગતું
 પ્રજાપતિ પું. (સં.) સુષ્ટિની ઉત્પત્તિના અધિષ્ઠાતા દેવ;
 બ્રહ્મા (૨) રાજા (૩) કુંભાર (૪) સૂર્યમાળાનો એક
 દુરનો ગ્રહ; 'યુરેનસ'
 પ્રજાશીલ પું. (સં.) પ્રજાનો ખજાનાળાટ
 પ્રજાગર પું. ઉજાગરો (૨) ઊંઘ ન આવવી તે
 પ્રજાતંત્ર ન. (સં.) પ્રજાસત્તાક રાજપતંત્ર; 'રિપબ્લિક'
 પ્રજાનુગ્રહ પું. પ્રજા ઉપર અનુગ્રહ-તેનું ભલું કરવું તે
 પ્રજાપરાયણ વિ. પ્રજામાં પરાયણ-તેની સેવામાં ભાવવાળું
 પ્રજાપાલક પું. (સં.) રાજા; પ્રજાનાથ
 પ્રજાપાલન ન. (સં.) પ્રજાનું પાલન-રક્ષણ
 પ્રજાપ્રિય વિ. (સં.) લોકપ્રિય
 પ્રજાભાવ પું. (સં.) રાષ્ટ્રિયતા
 પ્રજામાનસ ન. (સં.) લોકમાનસ
 પ્રજાવતી સ્ત્રી. (સં.) સંતાનવાળી સ્ત્રી
 પ્રજાવત્સલ વિ. (સં.) પ્રજા પર હેતવાળું; પ્રજાપરાયણ
 પ્રજાવ્યાપી વિ. (સં.) આખી પ્રજામાં વ્યાપેલ
 પ્રજાશાલી સ્ત્રી. લોકશાસન; લોકશાલી; 'ડેમોક્રસી'
 પ્રજાસત્તાક વિ. પ્રજાની સત્તા કે ચલણવાળું; પ્રજાના
 વહીવટવાળું; લોકશાલી; 'ડેમોક્રેટિક'
 પ્રજાસત્તાવાદ પું. પ્રજાશાલી; લોકશાસન
 પ્રજાસ્મિતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રજા તરીકેનું ગૌરવ

પ્રજ્ઞળવું

૫૩૯

[પ્રતિનિર્દેશ

પ્રજ્ઞળવું સ.કિ. (પ્રજ્ઞળવું ઉપરથી) સળગાવવું
 પ્રજ્ઞવ પું. (સં.) સૂક્ષ્મ એકકોશી પ્રાણી; 'પ્રોટોજુઆ' (જેમ કે, અમીબા) ['વિટામીન'
 પ્રજ્ઞવક વિ. (સં.) જીવનતાત્પ આપનાર; પ્રાણદાયી;
 પ્રજોત્પત્તિ સ્ત્રી. (સં.) સંતાન પેદા થવાં તે, ની ઉત્પત્તિ
 પ્રજા વિ. (ર) પું. (સં.) ઊંડું જ્ઞાન ધરાવનાર; જ્ઞાની; સાધું
 પ્રજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) બુદ્ધિ; જ્ઞાન
 પ્રજ્ઞયશુ વિ. (સં.) અંધ (ર) ન. જ્ઞાનરૂપી નેત્ર
 પ્રજ્ઞચલિત વિ. (સં.) પ્રજ્ઞળવું; પ્રદીપ્ત (ર) સળગાવી મૂકેલું; બાળવામાં આવેલું
 પ્રજ્ઞ ન. પક્ષ; વ્રત (ર) હોડ; શરત
 પ્રજ્ઞત વિ. પ્રજ્ઞામ કરતું (ર) નમ્ર; વિનયી
 પ્રજ્ઞતપાળ વિ., પું. ભક્તને પાળનાર-રક્ષનાર; પરમેશ્વર
 પ્રજ્ઞમવું સ.કિ. (સં. પ્રજ્ઞમ) નમવું; નમસ્કાર કરવા
 પ્રજ્ઞય પું. (સં.) પ્રેમ (સ્ત્રીપુરુષનો) [સ્ત્રી (ર) પત્ની
 પ્રજ્ઞયિની સ્ત્રી. (સં.) પ્રેમ કરનારી કે પ્રેમનું પાત્ર થયેલી
 પ્રજ્ઞયી વિ. (સં. પ્રજ્ઞયિનું) પ્રેમ કરનાર કે પ્રેમનું પાત્ર થયેલો (પુરુષ) (ર) પું. પતિ
 પ્રજ્ઞવ પું. (સં.) ઝૂંકાર (ર) નાદમંત્ર
 પ્રજ્ઞવમંત્ર પું. (સં.) ઝૂં મંત્ર (ર) ઓમકારનો નાદ
 પ્રજ્ઞામ પું. (સં.) નમસ્કાર; નમન
 પ્રજ્ઞાલી (લિકા) સ્ત્રી. (સં.) રૂઢિ; પદ્ધતિ [કર્મફલત્યાગ
 પ્રજ્ઞિધાનન. (સં.) સમાધિ; ધ્યાન (ર) ભક્તિ; ઉપાસના (ર)
 પ્રજ્ઞિપત સ્ત્રી. (સં. પ્રજ્ઞિપતિ) કાલાવાલા; આજીજી
 પ્રજ્ઞિપાત પું. (સં.) પગે પડવું તે; પગેલાગણ
 પ્રજ્ઞીત વિ. (સં.) રચેલું; રચિત ['સ્પોન્સર'
 પ્રજ્ઞેતા પું. (સં.) રચનાર; રચયિતા (ર) પ્રેરક; પ્રવર્તક;
 પ્રન, (નિ) સ્ત્રી. ગ્રંથની નકલ (ર) મૂળ લખાણ (ર)
 જાત; વર્ગ [કરણ
 પ્રતબંધી સ્ત્રી. હદ નક્કી કરવી તે; પ્રતવારી (ર) વર્ગી-
 પ્રતવારી સ્ત્રી. જમીનનું વર્ગીકરણ; પ્રતિબંધી; વર્ગવારી;
 'ક્લાસિકીકેશન' [રુઆબ; શૌર્ય
 પ્રતાપ પું. (સં.) સામર્થ્ય; પ્રભાવ (ર) તેજ; કાંતિ (ર)
 પ્રતાપી (પવાન) વિ. (સં.) પ્રતાપવાળું; પ્રભાવવાળું
 પ્રતારક વિ. (સં.) છેતરનારુ
 પ્રતારણા સ્ત્રી. (સં.) છેતરપિંડી; છળ
 પ્રતિ સ્ત્રી. પ્રત (ગ્રંથની નકલ) (ર) મૂળ લખાણ
 પ્રતિ ના. (સં.) તરફ
 પ્રતિ ઉપ. નીચેના અર્થમાં વપરાતો એક ઉપસર્ગ : વિરુદ્ધ;
 વિપરીત (પ્રતિકાર); સામે (પ્રત્યક્ષ); બદલામાં
 (પ્રત્યુપકાર); ટ્રેક-દટ્ટક (પ્રત્યેક; પ્રતિજ્ઞા); સમાન
 - સંદેશ (પ્રતિકૃતિ)
 પ્રતિઉત્તર પું. પ્રત્યુત્તર; વળતો જવાબ [ઉપાય; ઇલાજ
 પ્રતિકાર પું. (સં.) વિરોધ; સામનો (ર) બદલો (ર)

પ્રતિકારી (રક) વિ. પ્રતિકાર કરનારું
 પ્રતિકાર્ય ના. (સં.) બદલો (ર) ઊલટું કાર્ય ['પેરડી'
 પ્રતિકાવ્ય ના. (સં.) ઉપલાસ કરવા કરાતી પ્રતિકૃતિ;
 પ્રતિકૂલ (સં.) (ળ) વિ. અનુકૂળ નહિ તેલું; વિરુદ્ધ; ઊલટું
 પ્રતિકૂલ (ળ)તા સ્ત્રી. અનુકૂળતા ન હોવી તે
 પ્રતિકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) છબી (ર) નકલ
 પ્રતિકોષ પું. સામી બાજુનો ખૂણો
 પ્રતિકમ્બ ન. પાપની માફીની પ્રાર્થના (જૈન)
 પ્રતિકાંતિ સ્ત્રી. કાંતિ સામે જતી ઊલટી-અવળી કાંતિ
 પ્રતિક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) ઉપાય (ર) વિરોધી ક્રિયા-ગતિ
 પ્રતિજ્ઞા કિ.વિ. (સં.) પળેપળે; પ્રત્યેક પળે
 પ્રતિશિમ વિ. (સં.) પાછું ફેંકેલું ['એક્શન'
 પ્રતિશિમ ક્રિયા જિ. ચેતાપરાવર્તી ક્રિયા; 'રિફ્લેક્સ'
 પ્રતિશેષ પું. (સં.) બળપૂર્વક પાછું ફેંકવું કે ધકેલવું તે (ર)
 અસ્વીકૃત કરવું તે (ર) રોકવું તે (ર) વિરોધ કે ખંડન કરવું તે (પ) વિવાદ
 પ્રતિશેષક વિ. (સં.) પ્રતિશેષ કરનાર; પાછું ધકેલનારું
 પ્રતિગામી વિ. (સં. પ્રતિગામિનું) સામી કે પાછી બતિ કરનારું; પ્રગતિથી સામું (ર) અવળથંડું
 પ્રતિગ્રહ પું. (સં.) દાન લેવું તે (ર) સ્વીકાર
 પ્રતિગ્રહણ ન. (સં.) સ્વીકાર (ર) લગન; વિવાહ
 પ્રતિગ્રહી વિ. (સં. પ્રતિગ્રહિનું) દાન લેનાર
 પ્રતિગ્રહિતા વિ. પું. (સં.) સ્વીકાર કરનાર
 પ્રતિધાત પું. (સં.) (માય) સામું મારવું તે (ર) પ્રત્યાધાત;
 સામો આધાત (ર) રુકાવટ (ર) પડથો; પ્રતિધ્વનિ
 પ્રતિધ્યોર (ચ) પું. (સં.) પડથો; પ્રતિધ્વનિ
 પ્રતિધોષિત વિ. (સં.) પડથાવાળું; પડથથી ગાઝ ઊઠેલું
 પ્રતિધ્યકવાત પું. વંદોળિયો-ઊંધો વાતો પવન
 પ્રતિચિત્ર ના. (સં.) કેમેરાથી લીધેલ છબી; 'ફોટોગ્રાફ'
 પ્રતિચ્છયા સ્ત્રી. (સં.) પડછાયો; પ્રતિબિંબ
 પ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) પક્ષ; નિયમ (ર) શપથ
 પ્રતિજ્ઞાપત્ર પું., ના. (સં.) પ્રતિજ્ઞાનો લેખ
 પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ વિ. પ્રતિજ્ઞાથી બંધાયેલું
 પ્રતિદિન (વસ) કિ.વિ. (સં.) દરરોજ; હંમેશા
 પ્રતિધ્વનિ પું. (સં.) પડથો; પડછદો
 પ્રતિનવલ સ્ત્રી. નવલકથાના ખ્યાલને તોડી નવલકથાનું જે નવું સ્વરૂપ બંધાયું છે તે; 'એન્ટિનોવેલ'
 પ્રતિનાયક પું. (સં.) ખલનાયક
 પ્રતિનિધિ પું. (સં.) ને બદલે; ના તરફથી કામ કરવા નિયુક્ત કરેલો માણસ (ર) એલચી; 'ડિલીગેટ'
 પ્રતિનિધિત્વ ના. પ્રતિનિધિપદ (ર) પ્રતિનિધિ ચૂંટેવાનો અધિકાર
 પ્રતિનિયમ પું. (સં.) નિયમનો અપવાદ આપતો નિયમ
 પ્રતિનિર્દેશ પું. (સં.) પ્રતિપ્રવિરિટિ; 'કોસ-એન્ડ્રી'

પ્રતિનિર્માણ/

૫૪૦

/પ્રતિક્ષા

પ્રતિનિર્માણ ન. (સં.) પુનઃસર્જન [કે સામર્થ્ય
પ્રતિનિર્માણશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) પુનઃસર્જન કરવાની શક્તિ
પ્રતિનિવેશ પું. (સં.) વિરોધી રજૂઆત; 'એન્ટિથીસિસ'
પ્રતિપક્ષ પું. (સં.) સામેનો પક્ષ (૨) શત્રુ; સામાવાળિયો
(૩) પ્રતિવાદી [સામાવાળિયો; હરીફ
પ્રતિપક્ષી પું. (સં.) પ્રતિપક્ષિનું પ્રતિપક્ષનો માણસ;
પ્રતિપતિસ્ત્રી. (સં.) પ્રાપ્તિ (૨) પ્રતીતિ; જ્ઞાન (૩) સંમતિ;
સ્વીકાર (૪) નિશ્ચય; ખાતરી (૫) પ્રતિપાદન; નિરૂપણ
પ્રતિપદ, (-દા) સ્ત્રી. (સં.) પડવો; એકમ [પદે; પદેપદે
પ્રતિપદ કિ.વિ. (સં.) પગલે પગલે (૨) વાક્યમાંના દરેક
પ્રતિપન્ન વિ. (સં.) જાણેલું (૨) સ્વીકારેલું (૩) મળેલું
(૪) શરણાગત (૫) સાબિત કરેલું (૬) સંમાન-
પ્રતિક્ષા પામેલું
પ્રતિપાદક વિ. (સં.) પ્રતિપાદન કરનારું (૨) સમર્થક
પ્રતિપાદન ન. (સં.) પ્રમાણો આપી પુરવાર કરવું; 'પ્લીડિંગ'
પ્રતિપાદિત વિ. (સં.) પ્રતિપાદન કરેલું; સમર્થિત
પ્રતિપાદ્ય વિ. (સં.) જેનું પ્રતિપાદન કરવાનું હોય તે
પ્રતિપાલ (-ળ) ક(સં.) પું. ભરણપોષણ કરનાર; રક્ષણ કરનાર
પ્રતિપાલન ન. (સં.) ભરણપોષણ; રક્ષણ
પ્રતિપાળ પું. જુઓ 'પ્રતિપાલક' (૨) સ્ત્રી. સંભાળ; રક્ષણ
પ્રતિપોષણ ન. 'કિંડેષેક'; પ્રતિપોષણ; મૂળકાર્ય કે વસ્તુમાં
સુધારણા કરી શકાય તેવી પ્રમાણપૂર્ણ માહિતી
પ્રતિપ્રકાશક વિ. (સં.) પ્રકાશને પોતે ઝીલી લઈ તેને પાછો
ફેંકે એવું [ફેંકે તેવો ગુણ; 'રિફ્લેક્શન'
પ્રતિપ્રકાશન ન. (સં.) પ્રકાશને પોતે ઝીલી લઈ તેને પાછો
પ્રતિપ્રવિષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રતિનિર્દેષ; 'કોસ-એન્ટ્રી'
પ્રતિપ્રશ્ન પું. સામો પ્રશ્ન; પ્રશ્ન સામે કરેલો પ્રશ્ન
પ્રતિબદ્ધ વિ. (સં.) બંધાયેલું (૨) પ્રતિબંધ -રુકાવટવાળું
(૩) રક્ષિત; 'પ્રોટેક્ટેડ'
પ્રતિબંધ પું. (સં.) વિષ્ણુ; વાંધો; મનાઈ; રુકાવટ
પ્રતિબંધક વિ. (સં.) રોકનારું
પ્રતિબંધિત વિ. (સં.) મના કરાયેલું; 'કોન્ટ્રાબેન્ડ'
પ્રતિબાધ પું. (સં.) બાધ; વાંધો; મુડકેલી
પ્રતિબાધક વિ. (સં.) બાધ કરે એવું; વાંધાવાળું પ્રતિચક્ષ્યા
પ્રતિબિંબ ન. (સં.) પડછાંયો; ચળકતી સપાટીમાં પડતી
પ્રતિબિંબવાદ પું. (સં.) અવિદ્યામાં પરજાતનું પ્રતિબિંબ
પડતાં જગતભાસે છે એ પ્રકારનો મતસિદ્ધાંત; માયાવાદ
પ્રતિબિંબવું સ.કિ. -નું પ્રતિબિંબ ઝીલવું; ગ્રહણ કરવું
પ્રતિબિંબિત વિ. (સં.) જેનું પ્રતિબિંબ પડ્યું હોય એવું
પ્રતિબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) દુશ્મનાવટ; શત્રુતા
પ્રતિબોધ પું. (સં.) જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન; સમજણ (૩)
બોધ; ઉપદેશ (૪) સ્મરણ; યાદ આપવું તે
પ્રતિબોધક વિ. (સં.) પ્રતિબોધ કરનારું
પ્રતિબોધવું સ.કિ. બોધ આપવો; સમજાવવું

પ્રતિભા સ્ત્રી. (સં.) કાંતિ; તેજ (૨) માનસિક શક્તિની
ઝળક-છટા (૩) કલ્પનાસર્જન અને શોધખોળના
ક્ષેત્રમાં નવનવું તેજ જતાવનારી અસાધારણ બુદ્ધિશક્તિ
પ્રતિભાગ પું. (સં.) ભાગ; અંશ (આવક કે ઊપજનો)
પ્રતિભાન ન. (સં.) ભાન; સૂઝ (૨) તરતબુદ્ધિ (૩)
પ્રતિભા ['રિએક્શન'
પ્રતિભાવ પું. (સં.) સામી કે વળતી અસર; પ્રત્યાપાત;
પ્રતિભા (ઠવંત, ઠવાન, ઠશાળી) વિ. પ્રતિભાવાળું;
પ્રતિભાસંપન્ન
પ્રતિભાસ પું. (સં.) આભાસ; ઝાંખી
પ્રતિભાહીન સ્ત્રી. (સં.) પ્રતિભાના અભાવવાળું
પ્રતિમલ્લ પું. (સં.) પ્રતિપક્ષી મલ્લ; સામા પક્ષનો મલ્લ
પ્રતિભા સ્ત્રી. (સં.) મૂર્તિ (૨) પ્રતિબિંબ; છાયા; 'ઇમેજ'
પ્રતિભા ન. (સં.) પ્રતિભા (૨) પ્રતિબિંબ (૩) દૃષ્ટાંત
પ્રતિભાલેખન ન. (સં.) પ્રતિભા જોઈને કરેલું આલેખન;
'પોર્ટ્રેટ-ડ્રોઇંગ'
પ્રતિભાવિધાન ન. (સં.) પ્રતિભા બનાવવી તે
પ્રતિમુખ ન. (સં.) નાટકના વસ્તુનો પાંચમાંની બીજી સંધિ
પ્રતિમૂર્તિ વિ. (સં.) પ્રતિબિંબરૂપ; બરાબર મૂળ જેવું
પ્રતિમૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રતિબિંબ; આબેદૂલ નકલ
પ્રતિયોગ વિ. (સં.) વિરુદ્ધ સંબંધ (૨) વિરોધ; દુશ્મનાવટ
પ્રતિયોગિતા સ્ત્રી. (સં.) દુશ્મનાવટ (૨) સરોફાઈ (૩)
સંઘર્ષ
પ્રતિયોગી વિ. (સં.) પ્રતિયોગિનું, પું. હરીફ
પ્રતિરક્ષ પું. (સં.) સામે રહી લડનાર
પ્રતિરક્ષા સ્ત્રી. (-ક્ષણ) ન. (સં.) સંરક્ષણ
પ્રતિરવ પું. (સં.) પડવો; પ્રતિવ્વનિ
પ્રતિરોધ પું. (સં.) અટકાવ; અટકાવવું તે; અટકાયત
પ્રતિરોધી, (-ધક) વિ. (સં.) રોકનારું; અટકાવનારું
પ્રતિલોભ વિ. (સં.) ઊલટા કમનું (૨) ઉપલા વર્ણની
સ્ત્રી સાથેનું (લગ્ન) (૩) હલકું; નીચું [તોછડાઈ
પ્રતિવચન ન. (સં.) જવાબ; ઉત્તર (૨) સામે બોલવું તે;
પ્રતિવચન ન. (સં.) પરાવર્તન (૨) વચન; ઊલટી
પ્રતિવર્ષ કિ.વિ. દર વર્ષે; વર્ષોવર્ષ [જન્મબ
પ્રતિવાદ પું. (સં.) વિરોધ; ખડન (૨) વિરોધી ઉત્તર;
પ્રતિવાદી પું. (સં.) પ્રતિવાદિનું દાવામાં અવાવપક્ષનો માણસ
પ્રતિવાધ પું. (સં.) વિષ્ણુ; નડતર
પ્રતિવેદક વિ. (સં.) બાતમીદાર; ગુપ્તચર
પ્રતિશબ્દ પું. (સં.) પડવો; પ્રતિદોષ
પ્રતિશયન ન. (સં.) અનગ્રાન કે પરણું લઈ ચૂવું તે
પ્રતિશોધ પું. (સં.) બદલો લેવા-વેર વાળવું તે
પ્રતિશેષ પું. (સં.) નિષેધ; મનાઈ
પ્રતિક્ષા સ્ત્રી. (સં.) આબરૂ; ગૌરવ (૨) (મૂર્તિની)
વિધિપૂર્વક સ્થાપના (૩) સ્થિરતા; મજબૂતી

પ્રતિજ્ઞાન]

૫૪૧

[પ્રત્યુત્પન્ન

પ્રતિજ્ઞાન ન. (સં.) સ્થાન; સ્થળ (૨) સંસ્થા
 પ્રતિજ્ઞાપક પું. (સં.) પ્રતિજ્ઞા કરાવી આપનાર [જામેલું
 પ્રતિષ્ઠિત વિ. (સં.) પ્રતિજ્ઞાવાળું; આખરૂદાર (૨) સ્થિર;
 પ્રતિસંદર્ભ પું. સામો સંદર્ભ; 'કોસ રેકર-સ'
 પ્રતિસંબંધી વિ. વિરુદ્ધ; વિરોધી [‘કોન્વર્સ થિયરમ’
 પ્રતિસિદ્ધાંત પું. (સં.) ચાલુ સિદ્ધાંતથી ઊલટો નિયમ;
 પ્રતિસ્પર્ધા સ્ત્રી. (સં.) હરીકાઈ; પ્રતિયોગિતા
 પ્રતિસ્પર્ધી પું. (સં.) પ્રતિસ્પર્ધિનું હરીક; પ્રતિયોગી
 પ્રતિહત વિ. (સં.) પ્રતિધાત-પ્રતિબંધ પામેલું
 પ્રતિહાર પું. (સં.) દ્વારપાળ; દરવાન; સંગી
 પ્રતિહારી સ્ત્રી. સ્ત્રી-દરવાન; ચોકિયાત સ્ત્રી
 પ્રતિહારું ન. પ્રતિહારનું કામ
 પ્રતિહાસ પું. (સં.) હસનારની સામે હસવું તે
 પ્રતિહિંચા સ્ત્રી. (સં.) હિંચા સામે હિંચા; ખૂન સામે ખૂન
 પ્રતિહ્રદય ન. (સં.) હ્રદય-તેના ભાવોનું પ્રતિબિંબ
 પ્રતીક ન. (સં.) પ્રતિમા; મૂર્તિ (૨) ચિહ્ન; નિશાન;
 ‘સિમ્બોલ’

પ્રતીકાર વિ. (સં.) જુઓ ‘પ્રતિકાર’
 પ્રતીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) વાટ જોવી તે [ઓરડો; ‘વેઈટિંગ રૂમ’
 પ્રતીક્ષાલય ન. (સં.) ઉતાડૂએ માટે ઊઠવા-બેસવા માટેનો
 પ્રતીચી સ્ત્રી. (સં.) પશ્ચિમ દિશા; આધમણી દિશા
 પ્રતીત વિ. (સં.) સ્પષ્ટ જણાવેલું (૨) સ્ત્રી. પ્રતીતિ
 પ્રતીતિ સ્ત્રી. ભરોસો; વિશ્વાસ; પતીજ (૨) ખાતરી (૩)
 સમજ; જ્ઞાન

પ્રતીતિ (૦કર, ૦કારક, ૦જનક) વિ. (સં.) પ્રતીતિ પેદા
 કરે-કરાવે એવું; વિશ્વાસપાત્ર
 પ્રતીપ વિ. (સં.) વિરુદ્ધ; ઊલટું (૨) એક અર્થાલંકાર
 પ્રતીપગામી વિ. (સં.) ઊલટું જનાર; ઊલટી દિશા તરફ
 જનારું (૨) વિરુદ્ધ રીતે વર્તનારું

પ્રતીપમાન વિ. (સં.) સ્પષ્ટ રીતે જોવામાં આવતું (૨)
 સ્પષ્ટ રીતે અનુભવ થતો હોય તેવું
 પ્રતીપમાનાર્થ પું. (સં.) વ્યંજનાથી ખાણે થતો અર્થ (કાવ્ય)
 પ્રતીહાર પું. જુઓ ‘પ્રતિહાર’
 પ્રતીહારી સ્ત્રી. જુઓ ‘પ્રતિહારી’
 પ્રત્યક (અ) વિ. (સં.) પાછું કરેલું; વિમુખ થયેલું (૨) અંત-
 મુખ; અંદર વળેલું (૩) અંતર્વર્તી; આંતર (૪) પશ્ચિમ
 પ્રત્યક્ષ વિ. (સં.) નજર સામેનું (૨) સ્પષ્ટ; ખુલ્લું (૩)
 ઈન્દ્રિયગ્રાહ્ય (૪) ચક્ષુગ્રાહ્ય (૫) ન. ઈન્દ્રિયો દ્વારા
 થતું જ્ઞાન (૬) તેનું સાધન - પ્રમાણ

પ્રત્યક્ષકામ ન. પ્રત્યક્ષ કરવાનું કામ; ‘પ્રેક્ટિકલ વર્ક’
 પ્રત્યક્ષયોગ્યતા સ્ત્રી. પ્રત્યક્ષ થવાની યોગ્યતા
 પ્રત્યક્ષવાદ પું. (સં.) પ્રત્યક્ષ પ્રમાણને જ સત્ય માનનારો
 વાદ; ‘પોઝિટિવિઝમ’
 પ્રત્યક્ષવાદી વિ., પું. પ્રત્યક્ષવાદમાં માનનારો; ‘પોઝિટિ-

પ્રત્યક્ષીકરણ ન. (સં.) પ્રત્યક્ષ કરવું-કરાવવું તે
 પ્રત્યગદર્શી વિ. (સં.) અંતર્મુખ ચક્ષુવાળું
 પ્રત્યગ્ર વિ. (સં.) તાજું; નૂતન (૨) શુદ્ધ
 પ્રત્યપકાર પું. (સં.) અપકાર સામે કરાતો અપકાર
 પ્રત્યભિનંદન ન. (સં.) અભિનંદનની વસ્તુ કે વાતની
 સામેથી રાજી થવું કે તે બતાવવા કાંઈ આપવું તે
 પ્રત્યય પું. (સં.) વિશ્વાસ; ભરોસો (૨) અનુભવજન્ય
 જ્ઞાન; ‘ઈમ્પ્રેશન’ (૩) કારણ; હેતુ (૪) શબ્દો
 બનાવવા શબ્દોને અંતે લગાડવામાં આવે છે તે
 પ્રત્યથી વિ. (સં.) પ્રત્યયવાળું (૨) ખાતરીવાળું (૩)
 વિશ્વાસવાળું [તિ
 પ્રત્યર્પણ ન. (સં.) (કાયદાથી) પાછું આપવું કે સોંપવું
 પ્રત્યવાય પું. (સં.) વિઘ્ન; નડતર (૨) પાપ; દેષ
 પ્રત્યંગ પું. (સં.) શરીરનું ગૌણ અંગ-કપાળ, કાન વગેરે
 પ્રત્યંચા સ્ત્રી. (સં.) પક્ષછ; ધનુષ્યની દોરી [જોડે આવેલું
 પ્રત્યંત પું. સરહદ; છેલ્લી સીમા (૨) વિ. સરહદ પર-
 પ્રત્યાકર્ષણ ન. (સં.) સામી બાજુનું ખેંચાણ; ‘રિપલ્શન’
 પ્રત્યાખ્યાન ન. (સં.) પરિત્યાગ; અસ્વીકાર (૨) ઉપેક્ષા
 (૩) ઠપકો

પ્રત્યાગમન ન. (સં.) પાછા આવવું તે
 પ્રત્યાગ્રહ પું. (સં.) આગ્રહ સામે વિરોધી આગ્રહ [એવું
 પ્રત્યાધાતક, પ્રત્યાધાતી વિ. પ્રત્યાધાતવાળું; પ્રત્યાધાત કરે
 પ્રત્યાત્મા પું. (સં.) દરેક આત્મા-જીવ
 પ્રત્યાધાત પું. (સં.) સામો આધાત કે ધક્કો; ‘રી-એક્શન’
 (૨) પડથો; પ્રતિધ્વનિ

પ્રત્યાયન ન. (સં.) વ્યવહાર; ‘કોમ્યુનિકેશન’
 પ્રત્યારોપ પું. (સં.) સામું આણ (તલોમત)
 પ્રત્યારોપણ ન. સામેનામાં આરોપવું તે (૨) એક અંગ
 બદલી બીજું અંગ દાખલ કરવું તે (૩) પ્રત્યારોપ
 કરવો તે

પ્રત્યાલોચન ન. (સં.) અવલોકનનું અવલોકન
 પ્રત્યાવર્તન ન. (સં.) અથડાઈને પાછું વળવું તે; ‘રિવર્ઝન’
 પ્રત્યાવર્તી વિ. (સં.) અથડાઈને પાછું વળતું (૨) પાછું
 મૂળ જગા પર આવતું; પ્રત્યાવર્તક; ‘રિવર્ઝનર’
 પ્રત્યાવલોક, (૦ન) પું. સિંહાવલોકન (૨) પાછળથી ફરી
 વિચારી જવું તે [આવેગ

પ્રત્યાવેગ પું. (સં.) આવેગ સામેનો આવેગ; પ્રતિક્રિયારૂપ
 પ્રત્યાહાર પું. (સં.) અછાંજનું એક અંગ; વિષયમાત્રમાંથી
 ઈન્દ્રિયોને પાછી લટાવી એક જગાએ સ્થિર કરવી તે
 પ્રત્યુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) જવાબ; ઉત્તર
 પ્રત્યુત્તર કિ.વિ. કિવા; બીજી રીતે (૨) નીકર; નહીં તો
 પ્રત્યુત્તર પું. (સં.) સામો જવાબ; જવાબનો જવાબ;
 પ્રતિઉત્તર
 પ્રત્યુત્પન્ન વિ. (સં.) યોગ્ય સમયે તરત જ ઉત્પન્ન થયેલું

પ્રત્યુન્નમતિ

૫૪૨

/પ્રબલીકરણ

પ્રત્યુન્નમતિ સ્ત્રી. (સં.) તરત-હાજર જવાબી બુદ્ધિ (૨)
 વિ. તેવું (માણસ)
 પ્રત્યુદાહરણ ન. (સં.) સામેનું-વિરુદ્ધનું ઉદાહરણ
 પ્રત્યુપકાર પું. (સં.) ઉપકારના બદલામાં સામો ઉપકાર
 પ્રત્યુપાય પું. (સં.) વળતો ઉપાય
 પ્રત્યે ના. તરફ
 પ્રત્યેક વિ. (સં.) દરેક; હરેક [પહેલેથી; અગાઉથી
 પ્રથમ વિ. (સં.) પહેલું (૨) કિ.વિ. શરૂઆતમાં (૩)
 પહેલેથી; અગાઉથી
 પ્રથમતઃ કિ.વિ. મૂળમાં; શરૂઆતમાં
 પ્રથમતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. પહેલાપણું; 'પ્રાયોરિટી'
 પ્રથમદર્શનીય વિ. શરૂશરૂનું જોયેલું કે જોવાનું
 પ્રથમા વિ., સ્ત્રી. (સં.) પહેલી (વિવાહિત)
 પ્રથમાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) પ્રથમ-પહેલી અવસ્થા
 પ્રથમાવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) પહેલી આવૃત્તિ
 પ્રથમાશ્રમ પું. (સં.) બ્રહ્મચર્યાશ્રમ [એઈડ]
 પ્રથમોપચાર પું. (સં.) પ્રાથમિક ઉપચાર-સારવાર; 'ફર્સ્ટ-
 પ્રથા સ્ત્રી. (સં.) ધારો; વહીવટ (૨) રીત; ચાલ-પરંપરા
 પ્રથાજડ વિ. પ્રથામાં જડ થયેલું; રૂઢિચુસ્ત
 પ્રથાબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રથા પ્રમાણે વિચારતી-ચીલે ચીલે
 ચાલતી બુદ્ધિ (૨) પ્રથા વિશેની સમજ-બુદ્ધિ કે વિચાર
 પ્રથિત વિ. (સં.) પ્રખ્યાત; પ્રસિદ્ધ (૨) દર્શાવેલું; કહેલું;
 જાહેર કરેલું [છેરે. ઉદા. 'કળપદ'
 -પદ વિ. (સં.) 'આપનાર' એ અર્થમાં સમાસમાં નામને
 પ્રદક્ષિણા સ્ત્રી. (સં.) કોઈ પણ વસ્તુ કે વ્યક્તિને જમણી
 બાજુ રાખીને તેની આસપાસ કરવું તે; પરિક્રમા
 પ્રદત્ત વિ. (સં.) અપાયેલું; પ્રદાન થયેલું
 પ્રદર પું., ન. સ્ત્રીઓનો અસાધ્ય ગણતો એક રોગ
 પ્રદર્શ પું. (સં.) પુરાવાવસ્તુ; મુદામાલ; 'એક્ઝિબિટ' (૨)
 પ્રદર્શનમાં મુકેલ વસ્તુ
 પ્રદર્શક વિ. (સં.) બતાવનારું; દેખાડનારું
 પ્રદર્શન ન. (સં.) નિરૂપણ (૨) હુન્નર, વિદ્યા, કળા
 વગેરેનાં દર્શનો જાહેરમાં જોવા મુકવાની પ્રાસંગિક
 યોજના; 'એક્ઝિબિશન'
 પ્રદર્શિત વિ. (સં.) બતાવેલું; જણાવેલું
 પ્રદાતા પું. (સં.) દાન આપનાર; દાતા; 'ડોનર'
 -પ્રદાયક વિ. (સમાસને છેરે) આપનાર ઉદા. બુદ્ધિપ્રદાયક
 પ્રદાન ન. (સં.) આપવું તે; યોગદાન
 પ્રદિગ્ધ વિ. (સં.) ખરડાયેલું; લેપાયેલું
 પ્રદીપ પું. (સં.) દીવો; દીપક [અજવાળું કરનાર
 પ્રદીપક વિ. (સં.) ઉત્તેજિત કરનાર (૨) સળગાવનાર;
 પ્રદીપન ન. (સં.) સળગવું ને (૨) ઉત્તેજના
 પ્રદીપ વિ. (સં.) સળગેલું (૨) ઉત્તેજિત [બગાડું
 પ્રદુષ્ટ વિ. (સં.) ઘણું દુષ્ટ (૨) પ્રદૂષણયુક્ત (૩) ઘણું

પ્રદૂષણ ન. દોષયુક્ત કરવું તે; ખરાબી; ગંદકી
 પ્રદુષ્ટ વિ. (સં.) ઘણું દુષ્ટ (૨) પ્રદૂષણયુક્ત
 પ્રદેશ પું. (સં.) દેશ; મુલક; ભૂમિ (૨) મોટા દેશનો એક
 ભાગ
 પ્રદેશિની સ્ત્રી. (સં.) અંગૂઠાની જોડેની આંગળી; 'તર્જની'
 પ્રદોષ પું. (સં.) સંધ્યાકાળ (૨) તેરસ કરવાનું શિવનું વ્રત
 પ્રદુમ્ન પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણનો રુક્મિણીથી થયેલો પુત્ર (૨)
 કામદેવનો અવતાર
 પ્રદ્યોત પું. (સં.) પ્રકાશ; પ્રભા
 પ્રધાન વિ. (સં.) મુખ્ય (૨) પું. વજર; કારભારી
 પ્રધાનખંડ પું. (સં.) મુખ્ય ખંડ-ઓરડો; દીવાનખાનું
 પ્રધાનપદ, (-દ્વું), પ્રધાનવદ્ ન. પ્રધાનનો હોદ્દો; વજારાઈ;
 મંત્રીપદ [મંત્રીમંડળ
 પ્રધાનમંડલ સ્ત્રી. (સં.) (-ળ) ન. પ્રધાનોનું મંડળ;
 પ્રધાનવિવર્ત પું. (સં.) પ્રધાન કે કારભારી બદલવો તે કે
 પલટવો તે
 પ્રધ્વંસ ન. (સં.) નાશ; ઉઠ્ઠેદ; વિધ્વંસ
 પ્રધ્વંસક વિ. પ્રધ્વંસ કરનાર; નાશક; ઉઠ્ઠેદક
 પ્રનાલી, (-લિકા) સ્ત્રી. (સં.) રૂઢિ; પદ્ધતિ
 પ્રપત્તિ સ્ત્રી. (સં.) શરણ લેવું તે; પ્રણિધાન [ભક્તિયોગ
 પ્રપત્તિયોગ પું. (સં.) ઈશ્વર પ્રણિધાન દ્વારા સંધાતો
 પ્રપન્ન વિ. શરણાગત; પ્રપત્તિવાળું [ભક્ત
 પ્રપન્નાત્મા વિ., પું. પ્રપન્ન આત્માવાળું; ખુદાપરસ્ત;
 પ્રપંચ પું. (સં.) સુષ્ટિના રૂપનો વિસ્તાર; સમગ્ર જગત
 (૨) સંસાર (૩) સાંસારિક માયા (૪) છળકપટ;
 કાવાદાવા
 પ્રપંચવાદ પું. (સં.) ભૌતિકવાદ; 'મટિરિયાલિઝમ'
 પ્રપંચી વિ. પ્રપંચથી ભરેલું; કપટી; પ્રપંચ કરે તેવું
 પ્રપા સ્ત્રી. (સં.) પરબ
 પ્રપાઠક પું. (સં.) વેદનાં પ્રકરણ; અધ્યાય
 પ્રપાત પું. (સં.) ધોષ (૨) મોટો ભૂસકો [કરવું તે
 પ્રપાદાન ન. (સં.) પરબટી માંટી પાણી પાવાનું દાનકર્મ
 પ્રપિતામહ પું. (સં.) બાપનો દાદો; પરદાદો
 પ્રપિતામહી સ્ત્રી. (સં.) બાપની દાદી; પરદાદી
 પ્રપુત્ર પું. (સં.) દાકરાનો દીકરો; પૌત્ર
 પ્રપૂર્ણ વિ. (સં.) સંપૂર્ણપણે ભરપૂર
 પ્રપોઝલ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રસ્તાવ; દરખાસ્ત
 પ્રપૌત્ર પું. પુત્રનો પૌત્ર
 પ્રપૌત્રી સ્ત્રી. પુત્રની પૌત્રી
 પ્રફુલ્લ, (-લ્લિત) વિ. (સં.) ખીલેલું (૨) આનંદ પામવું
 પ્રબલ (સં.) (-ળ) વિ. બળવાન (૨) અત્યંત
 પ્રબલિત કોકરેટ પું. વધુ મજબૂત કરેલ કોકરેટ;
 'આર.સી.સી.'
 પ્રબલીકરણ ન. (સં.) વધારે પ્રબળ કરવું તે

પ્રબંધ/

૫૭૩

/પ્રયત્ન

પ્રબંધ પું. (સં.) ઈતિહાસ અને દંતકથાથી મિશ્રિત લેખ-
કૃતિ (ઉદા. ભોજપ્રબંધ) (૨) ચિત્રકાવ્ય (ઉદા.

છત્રપ્રબંધ, સમુદ્રપ્રબંધ) (૩) ગોઠવણ; બંદોબસ્ત

પ્રબંધક વિ., પું. પ્રબંધ કરનારું; વ્યવસ્થાપક; 'મેનેજર'

પ્રબંધન ન. (સં.) રચના; ગોઠવણ

પ્રબંધસમિતિ સ્ત્રી. વ્યવસ્થા કરનારી સમિતિ

પ્રબુદ્ધ વિ. (સં.) જાગૃતું (૨) જ્ઞાની; સમજુ (૩) ખીલેલું

પ્રબોધ પું. (સં.) જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન (૩) ઉપદેશ

પ્રબોધક વિ. (સં.) પ્રબોધ કરનારું (૨) જગાડનારું

પ્રબોધકાલ, (-ળ) પું. સવાર; જાગવાનો સમય (૨)

જાગૃતિનો સમય; 'રિનેસાં'

પ્રબોધન ન. (સં.) ઉપદેશ; પ્રવચન

પ્રબોધ(-ધિ)ની સ્ત્રી. દેવ ઊઠી એકાદશી-અગિયારશ

પ્રબોધવું સ.કિ. બોધ આપવો; જગાડવું; ઉપદેશ આપવો

પ્રબોધાત્મક વિ. (સં.) પ્રબોધવાળું; પ્રબોધક

પ્રભવ પું. (સં.) ઉત્પત્તિ; જન્મ (૨) ઉત્પત્તિસ્થાન

પ્રભવવું અ.કિ. ઉત્પન્ન થવું; જન્મવું

પ્રભા સ્ત્રી. તેજ; કાંતિ (૨) દમ્ભામ

પ્રભાકર પું. (સં.) સુર્ય

પ્રભાત ન. (સં.) સવાર; પરાંદ (૨) એક રાગ

પ્રભાતફેરી સ્ત્રી. પ્રભાતનું ગાનવાદન કે ફરતાં-ફરતાં તે

કરનારી મંડળી

પ્રભાતિયું ન. સવારમાં ગાવાનું પદ કે તેનો પ્રકાર

પ્રભામંડલ (સં.) (-ળ) ન. તેજનું કુંડાળું; 'હેલો'

પ્રભાવ પું. (સં.) શક્તિ (૨) પ્રતાપ; તેજ (૩) દમ્ભામ;

રુઆબ (૪) અસર; ગુણ

પ્રભાવક (સં.) પ્રભાવશાળી વિ. પ્રભાવવાળું [છંદ

પ્રભાવની વિ., સ્ત્રી. પ્રભા-કાંતિવાળી સ્ત્રી (૨) 'રુચિરા'

પ્રભાવશીલતા સ્ત્રી. પ્રભાવશાળીપણું

પ્રભાવિત વિ. પ્રભાવની અસરમાં આવેલું (૨) પ્રભાવવાળું

પ્રભુ પું. (સં.) પરમેશ્વર (૨) માલિક; સ્વામી (૩) વિ.

શક્તિમાન; સમર્થ [પણું; દેવત્વ

પ્રભુતા સ્ત્રી. (સં.) માલિકી (૨) ગૌરવ (૩) પરમેશ્વર-

પ્રભુત્વ ન. (સં.) માલિકી (૨) કાબૂ

પ્રભુમય વિ. પ્રભુની ભક્તિથી તરબોળ-ઓતપ્રોત

પ્રભુતિ ના. (સં.) વગેરે; ઈત્યાદિ

પ્રભેદ પું. (સં.) ભિન્નતા; તકાવત (૨) ભેદ; પ્રકાર (૩)

ભિન્ન કરવું - જુદું પાડવું તે

પ્રમત્ત વિ. (સં.) પ્રમાદી; ગાફેલ (૨) મદમત્ત; માતેલું

પ્રમથવું (સં. પ્રમથ) વલોવવું (૨) પીડવું (૩) મારી

નાખવું; નાશ કરવો

પ્રમદ પું. (સં.) હર્ષ; આનંદ (૨) ભારે ગર્વ

પ્રમદવન ન. (સં.) રજવાસનો બાગ

પ્રમદા સ્ત્રી. (સં.) જુવાન સુંદર સ્ત્રી

પ્રમા સ્ત્રી. (સં.) યથાર્થ જ્ઞાન (૨) માપ

પ્રમાણ ન. (સં.) યથાર્થ જ્ઞાનનું સાધન (૨) પુરાવો;

સાબિતી (૩) માપ; ધોરણ (૪) બે કે તેથી વધુ

ગુણોત્તરનું સરખાપણું; 'પ્રપોર્શન' (પ) કિ.વિ. નક્કી

(૬) વિ. પ્રમાણભૂત; સત્ય; માન્ય કરવા યોગ્ય

પ્રમાણક વિ. (સં.) પ્રમાણનારું; 'સર્ટિફિકેટ'

પ્રમાણગ્રંથ પું. (સં.) પ્રમાણભૂત ગણાતો ગ્રંથ

પ્રમાણતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. સપ્રમાણ હોવાપણું; 'સિમેટ્રી'

પ્રમાણપત્ર ન. (સં.) પદવી, યોગ્યતા વગેરેની ખાતરી

આપતો પત્ર; 'સર્ટિફિકેટ'

પ્રમાણબદ્ધ વિ. માપ, મેળ કે ધોરણ પ્રમાણનું

પ્રમાણભૂત વિ. (સં.) વિશ્વાસપાત્ર; માન્ય રાખવું પડે એવું

પ્રમાણભૂતતા સ્ત્રી. (સં.) વિશ્વાસપાત્રતા

પ્રમાણવાન વિ. (સં.) પ્રમાણવાળું; સપ્રમાણ

પ્રમાણવું સ.કિ. જાણવું (૨) પ્રમાણભૂત માનવું; કબૂલ

રાખવું (૩) પુરવાર કરવું [તર્કશાસ્ત્ર

પ્રમાણશાસ્ત્ર ન. યથાર્થ જ્ઞાનના સાધનનું શાસ્ત્ર; ન્યાયશાસ્ત્ર;

પ્રમાણસર વિ. (૨) કિ.વિ. માપસર; માપ પ્રમાણે થયેલું

પ્રમાણસિદ્ધ વિ. (સં.) પુરવાર થયેલું; પ્રમાણો દ્વારા સિદ્ધ

પ્રમાણિત વિ. (સં.) પ્રમાણ કરાયેલું; પ્રમાણભૂત થયેલું;

'સર્ટિફિકેટ' [ફિકેશન]

પ્રમાણીકરણ ન. પ્રમાણવું-પ્રમાણિત કરવું તે; 'ઓથેન્ટિ-

પ્રમાણો ના. પેઠે; અનુસાર [કરનાર (૩) જ્ઞાનનો દેહ-સાક્ષી

પ્રમાતા સ્ત્રી. માતાની માતા (૨) પું. પ્રમાણો દ્વારા જ્ઞાનપ્રાપ્ત

પ્રમાતામણ પું. (સં.) માતાના દાદા

પ્રમાતામહી સ્ત્રી. (સં.) માતાનાં દાદી

પ્રમાદિતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રમાદીપણું; પ્રમાદી હોવું તે

પ્રમાદી વિ. (સં. પ્રમાદિનું) પ્રમાદવાળું; આળસુ; એદી

પ્રમાર્જન ન. (સં.) વાળવું, ઝૂડવું કે માંછને સાફ કરવું તે

પ્રમાર્જિત વિ. (સં.) સાવરણી વગેરેથી સાફ કરેલું

પ્રમિત વિ. સાબિત; સિદ્ધ (૨) પરિમિત; અલ્પ (૩)

પ્રમાણજ્ઞાન (૪) ના માપનું, ના જેટલું (સમાસમાં)

પ્રમુખ પું. (સં.) સભાપતિ; અધ્યક્ષ (૨) વિ. મુખ્ય; આગેવાન

પ્રમુખ (ઠસ્થાન, ઠપદ) ન. પ્રમુખની જગા [મત'

પ્રમુખમત પું. પ્રમુખે આપવાનો મત; તુલસીપત્ર; 'ક્રાસ્ટિંગ

પ્રમેય ન. (સં.) પ્રમાણ દ્વારા જેનું જ્ઞાન કરાવાતું હોય તે

(૨) સિદ્ધ કરવાની વસ્તુ; સિદ્ધાંત; 'થિયરમ' (ગ.)

પ્રમેહ પું. (સં.) એક રોગ; પરમિયો

પ્રમોદ પું. (સં.) આમોદ; આનંદ

પ્રમોદી વિ. આનંદી; હર્ષપુક્ત

પ્રમોશન ન. (ઈ.) શાળામાં ઉપલા વર્ગમાં ચઢાવવું તે

(પ્રાપ્ત: નપાસ થનારને) (૨) હોદ્દા કે પગારમાં બઢતી

કે વધારો [ઉચ્ચારણનો પ્રયત્ન (વ્યા.)

પ્રયત્ન પું. (સં.) પ્રયાસ; કોશિશ; યત્ન (૨) વર્ણના

પ્રયત્નબંધ

૫૪૪

/પ્રવેગિત

પ્રયત્નબંધ પુ. શબ્દોના ઉચ્ચારણ પરથી કરાતી પથ્થરચના
 પ્રયત્નવાન વિ. (સં.) પ્રયત્ન કરનારું
 પ્રયત્નશીલ વિ. (સં.) પ્રયત્નમાં મગ્નું રહેનારું
 પ્રયાગ ન. (સં.) હાલનું અલ્પાબાદ
 પ્રયાગવટ-(ડ) પુ. પ્રયાગનો પ્રસિદ્ધ વડ; અક્ષયવટ
 પ્રયાણ ન. (સં.) જવું તે; પ્રસ્થાન (૨) મરણ
 પ્રયાસ વિ. (સં.) શ્રમ; મહેનત (૨) પ્રયત્ન; ઉદ્યોગ
 પ્રયુક્ત વિ. (સં.) યોજાયેલું; કરાયેલું; પ્રયોજિત
 પ્રયુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વિશિષ્ટ યુક્તિ કે કરામત; 'ટેક્નિક'
 પ્રયુત વિ. (સં.) દસ લાખની સંખ્યાનું
 પ્રયોક્તા પુ. પ્રયોગ કરનાર
 પ્રયોગ પુ. (સં.) ઉપયોગ; વાપર (૨) જાણમારણ વગેરે
 તાંત્રિક ઉપચાર (૩) સાધના; અનુષ્ઠાન (૪) અખતરો
 (૫) કિયાનાથના અન્વયે કિયાપદની યોજના ઉદા.
 કર્મોપ્રયોગ (વ્યા.) (૬) (નાટક) ભજવવું તે
 પ્રયોગભોર વિ. પ્રયોગ કર્યા કરવાની ટેવવાળું
 પ્રયોગવિદ પુ. (સં.) નાટ્યપ્રયોગ જાણનાર
 પ્રયોગવીર વિ. (સં.) નવું નવું શોધવા પ્રયોગ કરી
 જોવામાં લીર-શુરું [જગા; 'લેબોરેટરી'
 પ્રયોગશાલા, (-ળા) સ્ત્રી. વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગો કરવાની
 પ્રયોગશીલતા સ્ત્રી. (સં.) વસ્તુને પ્રયોગથી ચકાસવી કે
 અજમાવી જોવાની પ્રયોગવાદી વૃત્તિ
 પ્રયોગસિદ્ધ વિ. (સં.) પ્રયોગથી સિદ્ધ કરેલું
 પ્રયોજક પુ. (સં.) પ્રેરક (૨) લેખક (૩) શરૂ કરનાર
 પ્રયોજન ન. (સં.) સંભળ; હેતુ (૨) ઉપયોગ
 પ્રયોજના સ્ત્રી. ગ્રીણવટથી યોજના કરવી તે
 પ્રયોજવું સ.કિ. ઉપયોગમાં લેવું; પ્રયોજિત કરવું
 પ્રયોજિત વિ. (સં.) યોજેલું; ગોઠવેલું (૨) કામમાં લીધેલું;
 પ્રયોગમાં આણેલું
 પ્રયોજ્ય વિ. (સં.) કામમાં લેવા યોગ્ય; આચરવા યોગ્ય
 પ્રસોહ પુ. (સં.) અંકુર; ફણગો
 પ્રલય પુ. (સં.) વિનાશ (૨) કલ્પને અંતે જગતનો લય
 પ્રલયંકર, પ્રલયકારી વિ. (સં.) પ્રલય કરે એવું; વિનાશકારી
 પ્રલયકાલ(-ળ) પુ. પ્રલય થવાનો કાળ (૨) મહા-મોટી
 આફતનો સમય [આગ
 પ્રલયાગ્નિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રલય કરે એવાં મોટો અગ્નિ કે
 પ્રલાપ પુ. (સં.) આવેશમાં મોટેથી અસંબદ્ધ બોલવું તે;
 મિથ્યા બકવાટ (૨) વિલાપ
 પ્રલોભક વિ. ભારે લોભાવનારું
 પ્રલોભન ન. (સં.) ભારે લાલચ
 પ્રવક્તા પુ. (સં.) પ્રવચન કરનાર
 પ્રવચન ન. (સં.) વ્યાખ્યાન; પ્રબોધન; ભાષણ
 પ્રવચનકાર પુ. (સં.) વ્યાખ્યાન કરનાર; વ્યાખ્યાતા
 પ્રવણ વિ. કળતું; નમેલું (૨) નમ્ર (૩) અભિમુખ

પ્રવર વિ. મુખ્ય - શ્લેષ પુરુષ (૨) ન. જનોઈની
 જલજાંઠની ત્રણ આંટીમાંની દરેક આંટી
 પ્રવરના સ્ત્રી. (સં.) અચતાક્રમ
 પ્રવરસમિતિ સ્ત્રી. ખાસ કામ માટે નિમાયેલી સમિતિ
 પ્રવર્ત(-ત્ત)ક વિ. (સં.) પ્રેરક; પ્રવૃત્ત કરનાર (૨) પુ.
 પ્રવર્તાવનાર (૩) સંસ્થાપક
 પ્રવર્ત(-ત્ત)ન ન. (સં.) પ્રચાર; પ્રસાર
 પ્રવર્તના સ્ત્રી. (સં.) પ્રવર્તવું તે (૨) પ્રવૃત્ત થવું તે
 પ્રવર્ત(-ત્ત)માન વિ. (સં.) પ્રવર્તતું; ફેલાતું [હોવું
 પ્રવર્તવું અ.કિ. (સં.) પ્રવૃત્ત) ફેલાવું (૨) ચાલવું; પ્રમાણિત
 પ્રવાત પુ. (સં.) પવનનો ઝપાટો; સખત પવન
 પ્રવાહ પુ. (સં.) પરસ્પર વાતચીત (૨) લોકોમાં ચાલેલી
 વાત (૩) બદનામી [ધર; પરવાળું
 પ્રવાલ (સં.) ન. સમુદ્રમાં એક જાતનાં જીવદાંત્રે બનાવેલું
 પ્રવાસ પુ. (સં.) મુસાફરી; સફર; યાત્રા
 પ્રવાસન ન. પ્રવાસપ્રવૃત્તિ; પ્રવાસ-વ્યવસ્થા
 પ્રવાસભ્યર્થુ ન. મુસાફરી ખર્ચ અંગે મળતું વળતર
 પ્રવાસી પુ. (સં.) પ્રવાસિનું મુસાફર; યાત્રિક; પથિક
 પ્રવાહ પુ. (સં.) વહેણ
 પ્રવાહન ન. પ્રસારણ; 'ટ્રાન્સમિશન'
 પ્રવાહપતિત વિ. પ્રવાહમાં પડેલું - ચાલતું આવેલું
 પ્રવાહિત વિ. (સં.) વહેતા પ્રવાહરૂપ
 પ્રવાહિતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રવાહીપણું [તેવી વસ્તુ
 પ્રવાહી વિ. (સં.) પ્રવાસિનું રેલો ચાલે એવું (૨) ન.
 પ્રવાહોત્થ વિ. (સં.) પ્રવાહમાંથી પ્રગટતું; પ્રવાહને લગતું
 પ્રવાળ ન. પ્રવાલ; પરવાળું
 પ્રવાળી સ્ત્રી. પરીવાળાંની ઝાપલી
 પ્રવિષ્ટ વિ. (સં.) કુશળ; કાબેલ; દક્ષ; હોશિયાર (૨)
 અંદર દાખલ થયેલું [સામેલગીરી; 'એન્ટ્રી'
 પ્રવિષ્ટિ સ્ત્રી. સામેલગીરી; દાખલ થવાપણું (૨) શબ્દની
 પ્રવીણ વિ. (સં.) કુશળ; નિપુણ; દક્ષ
 પ્રવૃત્ત વિ. (સં.) ચાલુ; વર્તમાન (૨) પ્રવૃત્તિમાં મયેલું
 કે લાગેલું યા રોકાયેલું
 પ્રવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ઉદ્યોગ; વ્યવસાય (૨) હિલચાલ (૩)
 સાંસારિક વિષયોમાં મગ્ન રહેલું તે
 પ્રવૃત્તિ(ઠપખં, ઠમાગી) પુ. સાંસારિક પ્રવૃત્તિનો માર્ગ (૨)
 ઈશ્વરપ્રીત્યર્થે પ્રવૃત્તિ કરીને મોક્ષ પામવાનો માર્ગ
 પ્રવૃત્તિમય વિ. (સં.) પ્રવૃત્તિથી ભરેલું; પ્રવૃત્તિવાળું
 પ્રવૃદ્ધ વિ. (સં.) વધેલું; ફેલાયેલું
 પ્રવૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વધારો; સારો એવો ફેલાવો
 પ્રવેગ પુ. (સં.) વિશેષ વેગ; 'એક્સલેરેશન'
 પ્રવેગક વિ. (સં.) વેગવર્ધક; ગતિવર્ધક
 પ્રવેગબઢતી સ્ત્રી. કમ બહાર બઢતી
 પ્રવેગિત વિ. (સં.) પ્રવેગવાળું; પ્રવેગમાં આવેલું

પ્રવેશ/

૫૪૫

/પ્રસાર

પ્રવેશ પું. (સં.) પેસવું કે દાખલ થવું તે (૨) નાટકમાં અંકનો પેટાવિભાગ (૩) આરંભ

પ્રવેશક વિ. (સં.) પ્રવેશ કરાવનારું કે કરનારું (૨) પું. નાટકમાં તે સ્થળ; જ્યાં વચ્ચે બની ગયેલી પણ રંગભૂમિ ઉપર ન આણેલી બાબત કોઈ પાત્ર વાર્તાલાપ મારફતે જણાવી દે છે.

પ્રવેશદ્વાર ન. દાખલ થવાનો દરવાજો કે આરણ્ય

પ્રવેશપત્ર ન., પું. શાખા, પરીક્ષા વગેરેમાં દાખલ થવા માટે ભરવાનું અરજીપત્ર

પ્રવેશમાર્ગ પું. (સં.) પ્રવેશ કરવાનો રસ્તો; 'એપ્રોચ-રોડ'

પ્રવેશવું અ.કિ. (સં. પ્રવિશ્) પ્રવેશ કરવો; દાખલ થવું (૨) ઊંડો ઊતરવું

પ્રવેશાર્થી વિ., પું. પ્રવેશ કરવા ચાલતું

પ્રવેશિક સ્ત્રી. કોઈ પણ વિષયમાં પ્રવેશ કરાવનારી ચોપડી

પ્રવ્રજિત વિ. (સં.) પ્રવ્રજ્યા (સંન્યસ્ત) લીધેલ લોચ તેવું પ્રવ્રજ્યા સ્ત્રી. (સં.) સંન્યાસ; સર્વત્યાગ (૨) સંન્યાસની દીક્ષા

પ્રશમન ન. (સં.) શાંત કરવું - શમાવવું તે

પ્રશસ્ત વિ. (સં.) વખણાયેલું; ઉત્તમ (૨) વિહિત; શાસ્ત્રે જે કરવાનું વિધાન કર્યું હોય તેવું (૩) સિતકર;

'એનિવોલન્ટ' [કવિતા કે લેખ પ્રશસ્તિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રશંસા; વાલવાલ (૨) પ્રશંસાની પ્રશસ્ય વિ. (સં.) વખણાવવા લાયક-પાત્ર

પ્રશસ્યતા સ્ત્રી. (સં.) વખણવાલાયક હોવાપણું

પ્રશંસક વિ. (સં.) વખણનાર; પ્રશંસા કરનારું

પ્રશંસન ન. (સં.) પશસ્તિ; વખણ

પ્રશંસનીય વિ. (સં.) પ્રશસ્ય; વખણ યોગ્ય

પ્રશંસવું સ.કિ. (સં. પ્રશંસ) વખણવું; તારીફ કરવી

પ્રશંસા સ્ત્રી. (સં.) વખણ; તારીફ

પ્રશાખા સ્ત્રી. (સં.) નાની શાખા; પેટાશાખા; ઉપશાખા

પ્રશાખી વિ. (સં. પ્રશાખિનું) પ્રશાખાવાળું; નાની નાની

ગ્રાણીઓવાળું

પ્રશાસન ન. (સં.) રાજ્ય કરવું તે; સત્તા ચલાવવી તે (૨)

કર્તવ્ય સંબંધી શિક્ષા; ઉપદેશ

પ્રશાંત વિ. (સં.) ખુબ શાંત (૨) અવાજ વિનાનું (૩)

પું. એ નામનો મહાસાગર

પ્રશિષ્ટ વિ. (સં.) ખાનદાન; સંસ્કારી (૨) ઉચ્ચ પ્રકારની સાહિત્યિક લમતાવાળું; સૌષ્ઠવપ્રિયા 'કલાસિકલ'

પ્રશિષ્ય પું. (સં.) શિષ્યનો શિષ્ય; પરંપરામાં શિષ્ય

પ્રશીનક ન. વસ્તુ ઠંડી રાખવાનું સાધન; 'રેફ્રિજરેટર'

પ્રશ્ન પું., ન. (સં.) સવાલ (૨) બાબત; જાણવા

વિચારવાની કે ચર્ચવાની વસ્તુ; 'પ્રોબ્લેમ'

પ્રશ્નકાર પું. (સં.) પ્રશ્ન પૂછનાર; પૂછક

પ્રશ્નપત્ર પું., ન. સવાલપત્રક

[પ્રશ્નાવલિ

પ્રશ્નપરંપરા સ્ત્રી. (સં.) ઉપરાઉપરી પ્રશ્નો પૂછવા તે; પ્રશ્નપાત્ર વિ. જેને વિશે પ્રશ્ન કે શંકા સંભવે એવું (૨)

પ્રશ્ન ઊઠે એવું

પ્રશ્નમાલા (-મા) સ્ત્રી. (સં.) પ્રશ્નાવલિ; પ્રશ્નપરંપરા

પ્રશ્નવિરામ ન. લખાણમાં (?) આવું પ્રશ્નચૂચક વિરામચિહ્ન

પ્રશ્નાર્થ વિ. પ્રશ્નાત્મક (૨) પું. વાક્યની પ્રશ્નસૂચક - પ્રશ્નનો

અર્થ નીકળે એવી રચના

[એવું

પ્રશ્નાર્થક વિ. (સં.) પ્રશ્નાર્થ; જેમાં પ્રશ્નનો અર્થ થતો હોય

પ્રશ્નાવલિ (-લી, -ળિ, -ળી) સ્ત્રી. પ્રશ્નમાળા; પ્રશ્નોની હાર;

પ્રશ્નપરંપરા [ગણતરી કરી કરેલ જન્મોત્તરી

પ્રશ્નોત્તરી સ્ત્રી. જન્મ લગ્નને અભાવે પ્રશ્નના મુહૂર્ત પરથી

પ્રશ્નોત્તર પું. ભ.વ. સવાલો ને જવાબો

પ્રશ્નોત્તરી સ્ત્રી. સવાલજવાબરૂપે થતું વિવેચન

પ્રસક્ત વિ. (સં.) વળગેલું (૨) આસક્ત; અનુરક્ત

પ્રસન્ન વિ. (સં.) ખુશ; આનંદી (૨) સંતુષ્ટ (૩) સરળ;

અર્થ તરત સમજાય તેવું (૪) નિર્મળ; પારદર્શક

પ્રસન્નતા સ્ત્રી. 'ખુશી; આનંદ

પ્રસર પું. પ્રસાર; ફેલાવો (૨) વેગ; ઝાપ

પ્રસરણ ન. (સં.) પ્રસાર; ફેલાવો

પ્રસરવું અ.કિ. (સં. પ્રસૃ) ફેલાવું; પથરાવું [ઉત્પત્તિ

પ્રસવ પું. (સં.) જન્મ આપવો કે થવો તે (૨) જન્મ;

પ્રસવવું સ.કિ. (સં. પ્રસૃ) જન્મવું (૨) અ.કિ. જન્મવું

પ્રસંખ્યાન ન. (સં.) ગણતરી; ગણના (૨) સમ્યક્જ્ઞાન

પ્રસંગ પું. (સં.) અવસર (૨) સહવાસ; સંગ (૩)

પ્રકરણ; વિષય (૪) બનાવ; ઘટના

પ્રસંગકાવ્ય ન. (સં.) પ્રસંગને અનુલક્ષતું કાવ્ય

પ્રસંગભૂત વિ. (સં.) પ્રસંગને લગતું; પ્રસ્તુત

પ્રસંગવશાત્ કિ.વિ. (સં.) પ્રસંગને લીધે; પ્રસંગોપાત

પ્રસંગસેવી વિ. લાગ સાધી લે તેવું; તકસાધું

પ્રસંગાવધાન ન. (સં.) સમયસૂચકતા [વિષયાંતર થવું તે

પ્રસંગાંતરતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રસંગને પ્રસ્તુત ન હોવું -

પ્રસંગોચિત વિ. (પ્રસંગ+ઉચિત) પ્રસંગને યોગ્ય

પ્રસંગોપાત્ કિ.વિ. પ્રસંગે; પ્રસંગ સાવધેથી

પ્રસાદ પું. (સં.) પ્રસન્નતા; રાજ્યો (૨) મહેરબાની (૩)

નિર્મળતા (૪) વરસાદ (૫) સાંભળવાની સાથે જ

ભાવ સ્ફુરે અને હૃદયમાં ઊતરી જાય તેવો કાવ્યનો

એક ગુણ (૬) પ્રસાદી; દેવને ધરાવેલી સામગ્રી

પ્રસાદક વિ. (સં.) પ્રસન્ન કરનારું (૨) પસાદ કરનારું

પ્રસાદાત્મક વિ. (સં.) નિર્મળ (૨) પ્રસાદ ગુણવાળું

પ્રસાદી સ્ત્રી. દેવને ધરાવેલો સામગ્રી (૨) દેવ અથવા

ગુરુએ પ્રસન્ન થઈ આપેલી ચોજ (૩) માર

પ્રસાધન ન. (સં.) સજાવટ; શસ્ત્રગાર કે તે સજાવાની

સાધનસામગ્રી; 'ટોઈલેટ'

પ્રસાર પું. (સં.) ફેલાવો; વિસ્તારણ

પ્રસારક]

પૃષ્ઠ

[પ્રાણ

પ્રસારક વિ. ફેલાવનારું; વિસ્તરણ કરનારું ['પ્રોડક્ટિંગ'
પ્રસારણ ન. (સં.) પ્રસરણ-ફેલાવું તે (ર) પ્રસારણું તે
પ્રસારણું સ.કિ. પ્રસરે એમ કરવું; ફેલાવવું
પ્રસારિત વિ. (સં.) પ્રસારેલું; ફેલાયેલું
પ્રસારી પું. ફેલાવનાર (ર) શરીરને ફેલાવી શકનાર
પ્રસિદ્ધ વિ. (સં.) ખ્યાત (ર) છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવું તે
(૩) જાહેરાત

પ્રસિદ્ધિપત્ર પું., પ્રસિદ્ધિસૂચન ન. જાહેરખબર; સૂચનાપત્ર
પ્રસુમ વિ. (સં.) સુમ; સૂતેલું (ર) ઘસપસાટ ઊંધેલું
પ્રસૂત વિ. જન્મેલું; જન્મેલું (ર) ન. સંતાન; પ્રજા
પ્રસૂતા સ્ત્રી. (સં.) જેને તરતમાં પ્રસવ થયો હોય એવી
સ્ત્રી; સુવાવરી

પ્રસૂતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રસવ (ર) સુવાવડ (૩) સંતતિ
પ્રસૂતિજ્વર પું. (સં.) સુવાવરીનો તાવ
પ્રસૂતિગૃહ ન. સુવાવડ માટેનું દવાખાનું; સુવાવડખાનું
પ્રસૂતિશાલ ન. (સં.) સુવાવડ વિષયક શાસ્ત્ર
પ્રસ્તર પું. ધાસ, પાત વગેરેની પથારી (ર) સપાટી
પ્રસ્તાર પું. (સં.) પ્રસ્તર (ર) ફેલાવ; વિસ્તાર
પ્રસ્તાવ પું. (સં.) આરંભ (ર) પ્રસંગ; બાબત (૩)
દરખાસ્ત; ઠરાવ [કરનાર

પ્રસ્તાવક વિ. (ર) પું. દરખાસ્ત કરનાર (ર) ઠરાવ રજૂ
પ્રસ્તાવના સ્ત્રી. (સં.) ઉપાદ્રવાત; આમુખ
પ્રસ્તુત વિ. (સં.) કહેવામાં આવેલું (ર) ચર્ચાતું (૩) ન.

જેને વિશે કહેવાનું કે કહેવાતું હોય તે (૪) ટાણું; પ્રસંગ
પ્રસ્તુતિ સ્ત્રી. (સં.) નિષ્પત્તિ; રજૂઆત; તૈયાર કરાયેલું;

પ્રસંગ; પ્રકટસ્તુતિ [પસ્તાનું (૩) માર્ગ
પ્રસ્થાન ન. (સં.) પ્રવાસે જવા ઊપડવું તે; પ્રયાજ (ર)

પ્રસ્થાનત્રય ન., (-થી) સ્ત્રી. વેદધર્મના પાચારૂપ
ઉપનિષદ, બ્રહ્મસૂત્ર અને ભગવદ્ગીતા એ ત્રણ

પ્રસ્થાપનું સ.કિ. સ્થાપવું; પ્રમેય તરીકે રજૂ કરવું-મૂકવું
પ્રસ્થાપિત વિ. (સં.) સ્થાપિત કરેલું; સિદ્ધ કરેલું

પ્રસ્ફુરિત વિ. (સં.) પ્રગટ જણાઈ આવતું; સ્ફુરિત (ર)
પ્રજ્વલું [નિરાકરણ

પ્રસ્ટોટક પું. (૦ન) ન. સ્ફુટ થવું કે કરવું તે (ર) ખુલાસો;
પ્રસ્વેદગ્રંથિ સ્ત્રી. (સં.) પરસેવો પેદા કરતી ગ્રંથિ

પ્રસવ પું. (૦જા) ન. પ્રસાવ પું. ટપકવું તે; ઝરવું તે (ર)
ધારા; વહેણ (૩) ઝરણું [ધારા (૪) ઝરણું; ઝરો

પ્રસાવ પું. (સં.) ટપકવું તે (ર) ફૂલવું તે (૩) વહેણ;
પ્રસુત વિ. (સં.) ઝરેલું; ટપકેલું (ર) ફૂટેલું

પ્રસ્વેદ પું. (સં.) પરસેવો; પસીનો
પ્રહર પું. (સં.) ત્રણ કલાક; પહોર; બે ચોપડિયાનો સમય

પ્રહરણ ન. (સં.) પ્રહાર કરવો તે (ર) ઘણ (૩) અસ
પ્રહરી પું. (સં.) પહેરેગીર; ચોકીદાર; સંત્રી

પ્રહર્ષ પું. (સં.) અતિ આનંદ; ઘણી પ્રસન્નતા

પ્રહસન ન. (સં.) ફૂર્ણાની ફજેતી કરનારું એક કે બે અંકનું
હાસ્યરસપ્રધાન નાટક

પ્રહાર પું. (સં.) ધા; ફટકો
પ્રહૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ઉપાખો; સમસ્યા [વિષ્ણુભક્ત

પ્રહ્લાદ પું. (સં.) હિરણ્યકશિપુનો પુત્ર - પ્રસિદ્ધ
પ્રાઈમર પું. (ઈ.) વસ્તુને રંગ કરતાં અગાઉ લગાડતું

અસ્તર (ર) સ્ત્રી. બાળપોથી (૩) કોઈ પણ વિષયનું
પ્રારંભિક પુસ્તક [કંપનીનો] 'સ્ટેવ'

પ્રાઈમસ પું. (ઈ.) વિલાયતી ચૂલો; (અ) નામની
પ્રાઈવેટ વિ. (ઈ.) ખાનગી (ર) વ્યક્તિગત પ્રકારનું

પ્રાઈસ સ્ત્રી. (ઈ.) કિંમત; મૂલ્ય [ની યાદી
પ્રાઈસલીસ્ટ ન. (ઈ.) કિંમત દર્શાવતી વેચાણના પદાર્થો-

પ્રાફ્ટ કિ.વિ. (સં.) પહેલાં; અગાઉ
પ્રાક્તન વિ. (સં.) પૂર્વના સમયનું (ર) પૂર્વ જન્મનું; પૂર્વ

જન્મને લગતું (૩) ન. ભાગ્ય; નસીબ [(પુસ્તકની)
પ્રાકટ્ય ન. (સં.) પ્રગટવું તે; અવતાર (ર) પ્રસિદ્ધિ

પ્રાકાર પું. (સં.) કોટ; કિલ્લો
પ્રાકૃત વિ. (સં.) પ્રાકૃતિક (ર) સામાન્ય વર્ણનું; મામૂલી

(૩) સામાન્ય જનસમુદાયને લગતું (૪) અશિષ્ટ;
સંસ્કાર વિનાનું (૫) સ્ત્રી., ન. (સંસ્કૃત ઉપરથી

ઊપજેલી) એક પ્રાચીન લોકભાષા (૬) સંસ્કૃત પરથી
અપભ્રંશ થઈને આવેલી કોઈ (પ્રાચીન અર્વાચીન)

ભાષા [ભાવિક (૩) લૌકિક
પ્રાકૃતિક વિ. (સં.) કુદરતને લગતું; ભૌતિક (ર) સ્વા-

પ્રાકમ ન. પરાકમ
પ્રાકમી વિ. પરાકમી; શૂરવીર

પ્રાકૃકથન (સં.) આરંભના બે બોલ; ભૂમિકા
પ્રાગ્ કિ.વિ. (સં.) પહેલાં; અગાઉ

પ્રાગડ સ્ત્રી. (સં.) પ્રાચીન પ્રાચ્ન થઈને) પરાંડ; મળસકું
પ્રાગટ્ય ન. પ્રાકટ્ય, પ્રગટવું તે (અવતાર) (ર) પ્રસિદ્ધિ

(પુસ્તકની)
પ્રાગતિક વિ. (સં.) પ્રગતિ કરનાર; પ્રગતિશીલ [હિંમત

પ્રાગલ્ભ્ય ન. (સં.) પ્રગલ્ભતા; વધુ પડતી હિંમત-ખોટી
પ્રાગૈતિહાસિક વિ. (સં.) ઇતિહાસકાળથી; અતિપ્રાચીન

પ્રાચી સ્ત્રી. (સં.) પૂર્વ દિશા
પ્રાચીન વિ. (સં.) જૂનું; પુરાણું (ર) પૂર્વ દિશાનું

પ્રાચીનતા સ્ત્રી. જૂનાપણું; પણું પુરાણું
પ્રાચીનપંથી વિ., પું. પુરાણપંથી; 'ઓર્થોડોક્સ'

પ્રાચ્ય વિ. (સં.) પૂર્વનું (દિશા કે દેશનું)
પ્રાચ્યવિદ્યા સ્ત્રી. પૂર્વ પ્રદેશનાં ઇતિહાસ. સાહિત્ય,

તત્ત્વજ્ઞાન વગેરેનું અન્વેષણ કરતી વિદ્યા; 'ઈન્ડોલોજી'
પ્રાણ વિ. (સં.) બુદ્ધિશાળી; યતુર (ર) જ્ઞાતા; પિણ્ડાન્નાર

પ્રાણ પું. (સં.) શ્વાસ; શ્વાસનો વાયુ (ર) જીવ (૩)
જીવનશક્તિ; બળ

પ્રાણધાત/

૫૪૭

/પ્રામુખ્ય

પ્રાણધાત પું. (સં.) વધ (૨) મૃત્યુ
 પ્રાણધાતક વિ. (સં.) જીવલેણ; મૃત્યુ લાવનારું
 પ્રાણધોષ પું. (સં.) કાન રૂપતાં સંભળાતો શરીરમાં પ્રાણ ચલનનો ધોષ; નાદ [પું. પ્રીતમ; પતિ
 પ્રાણજીવન વિ. (સં.) પ્રાણને જીવનરૂપ; પ્રાણાધાર (૨)
 પ્રાણદાતા પું., વિ. (સં.) પોતાનો પ્રાણ આપે તે કે બીજાનો પ્રાણ બચાવે તે (૨) યોધાણની વ્યવસ્થા કરનાર [બીજાને બચાવવો તે
 પ્રાણદાન ન. (સં.) પ્રાણ આપવો તે; કુરબાની (૨)
 પ્રાણધારણ ન. (સં.) જીવટકાવી રાખવો તે [(૩) પ્રાણી પ્રાણધારી વિ. પ્રાણ ધારણ કરનારું (૨) પું., ન. માણસ પ્રાણનાથ પું. (સં.) પ્રાણનો નાથ-પતિ પ્રાણપણે કિ.વિ. જાનને જોખમે પ્રાણપ્યારું વિ. પ્રાણ સમાન પ્રિય પ્રાણપ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી. પ્રાણ ફૂંકવો તે (૨) મૂર્તિની સ્થાપના કરતાં પહેલાં મન્ત્રો દ્વારા તેમાં પ્રાણનો આરોપ કરવો તે પ્રાણપ્રદ વિ. (સં.) પ્રાણ આપનારું; જીવનદાન કરનારું પ્રાણપ્રિય વિ. (સં.) પ્રાણપ્યારું; ખૂબ વહાલું પ્રાણમય વિ. (સં.) પ્રાણ-શક્તિથી ભરેલું; પ્રાણવાન પ્રાણમયક્રોશ(ય) પું. (સં.) જીવના પાંચ કોષોમાંનો બીજો-આનંદમય કોશ પ્રાણવલ્લભ પું. પ્રાણ સમાન વહાલો પુરુષ-પતિ [દયિતા પ્રાણવલ્લભા સ્ત્રી. પ્રાણ સમાન વહાલી એવી પત્ની; પ્રાણવાન વિ. (સં.) પ્રાણવાળું; ચેતનવાળું પ્રાણવાયુ પું. (સં.) એ નામનો એક વાયુ જે પ્રાણીઓને જીવવાનું બળ આપે છે; 'ઓક્સિજન' પ્રાણવિનિયમ પું. દર્દીમાં પેદા કરેલી મોલાવસ્થા; વશીકરણ; સંગોહનવિદ્યા; 'મેસ્મેરિઝમ' પ્રાણવિષયક વિ. (સં.) પ્રાણને લગતું પ્રાણવિહીન વિ. (સં.) મરણ પામેલું (૨) નિર્બળ પ્રાણસખા પું. પ્રાણપ્રિય સાથી-મિત્ર પ્રાણસાધ્ય પું. (સં.) યોગના આઠ અંગમાંનું એક; ફેકસાંમાંના વાયુનો અટકાવ કરી શુદ્ધ કરવાની સર્વામાન્ય એક યૌગિક ક્રિયા પ્રાણપર્ણ ન. (સં.) જીવ આપવો તે પ્રાણાંત પું. મૃત્યુ; અવસાન (૨) જીવનું જોખમ પ્રાણાંતક વિ. (સં.) પ્રાણધાતક; જીવલેણ ['ઓર્ગેનિક' પ્રાણિજ વિ. પ્રાણીઓમાંથી નીપજેલું કે નિપજાવેલું; પ્રાણિત વિ. (સં.) જીવવાળું; પ્રાણવાળું પ્રાણિયો પું. પ્રાણી; જીવ [હરકોઈ ચેતન સજીવ પ્રાણી ન. (સં.) પ્રાણિનું જીવ; માનવ (૨) માનવસિવાયના પ્રાણી(-જી)ઉછેર પું. પ્રાણીઓને ઉછેરવાં તે પ્રાણી(-જી)ધર ન. પ્રાણીઓનું સંગ્રહસ્થાન; 'ઝૂ' પ્રાણી(-જી)જન્ય વિ. પ્રાણીજ[પ્રાણીદેહવિદ્યા; 'ઝૂલોજી'

પ્રાણી(-જી)વિદ્યા સ્ત્રી. પ્રાણીઓના શરીરને લગતું શાસ્ત્ર; પ્રાણેશ પું. (સં.) પ્રાણનાથ; જીવનસ્વામી પ્રાણેશ્વરી સ્ત્રી. (સં.) પ્રાણની માલિક; પ્રાણપ્રિયા પ્રાત પું., ન. (સં.) પ્રાતરું પરોઢિયું; સવાર [કર્મ પ્રાતઃકર્મ ન. (સં.) સ્નાન. સંધ્યા વગેરે સવારે કરવાનું પ્રાતઃકાળ પું. સવાર; ઉપાકાળ પ્રાતઃસંધ્યા સ્ત્રી. (સં.) સવારની સંધ્યા-વિધિ પ્રાતઃસામગ્રી સ્ત્રી. (સં.) પ્રાતઃ સામગ્રી પ્રાતઃસ્નાન ન. (સં.) સવારનું સ્નાન પ્રાતઃસ્મરણ ન. (સં.) સવારે ઊઠીને પ્રભુને સ્મરવું તે (૨) સવારની પ્રભુપ્રાર્થના [(૨) તેવી પૂજ્ય (વ્યક્તિ) પ્રાતઃસ્મરણીય વિ. (સં.) સવારે ઊઠીને સ્મરવા યોગ્ય પ્રાતિભાસિક વિ. (સં.) (મોટો) પ્રતિભાવ કરાવે એવું; બ્રામક; આભાસવાળું પ્રાતિશાખ્ય ન. (સં.) વેદની જુદી જુદી શાખાઓનો. ઉચ્ચારણ વગેરેના નિયમોને લગતો વ્યાકરણગ્રંથ પ્રાથમિક વિ. (સં.) આરંભનું (૨) આરંભ દશાનું પ્રાદિ વિ. (સં.) આદિમાં 'પ્ર' વગેરે ઉપસર્ગવાળું [વિધુર પ્રાદિબહુવીહિ પું. (સં.) બહુવીહિસમાસનો એક પ્રકાર; ઉદા. પ્રાદુર્ભાવ પું. (સં.) ઉત્પત્તિ; પ્રગટ થવું તે પ્રાદુર્ભૂત વિ. (સં.) પ્રાદુર્ભાવ પામેલું; પ્રગટેલું પ્રાદેશિક વિ. (સં.) પ્રદેશનું; પ્રદેશ સંબંધી પ્રાધાન્ય ન. (સં.) પ્રધાનપણું; મુખ્યત્વ પ્રાધ્યાપક પું. (સં.) (વ્યાખ્યાતાથી ઉપરના સ્થાનનો) વ્યાખ્યાતા, અધ્યાપક; 'પ્રોફેસર' [(૨) ખટપટવાળું પ્રાપંચિક વિ. (સં.) પ્રપંચ સંબંધી; સંસારવલેવારને લગતું પ્રાપ્ત વિ. (સં.) મેળવાયેલું કે મેળેલું (૨) ઉપસ્થિત; રજૂ પ્રાપ્તકામ વિ. (સં.) જેની કામના પૂર્ણ થઈ છે એવું પ્રાપ્તકાલ (સં.) (-ળ) વિ. જેનો યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થયો છે તેવું (૨) પ્રસંગોચિત પ્રાપ્તવ્ય વિ. (સં.) પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય; પ્રાપ્ય પ્રાપ્તક પું. (સં.) મેળવેલા અંક; 'સ્કોર' પ્રાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) લાભ (૨) અવક; મળતર (૩) શક્તિ પ્રાપ્તિસ્થાન ન. (સં.) જ્યાં મળી શકે એ-પ્રાપ્તિનું સ્થાન પ્રાપ્ય વિ. (સં.) લભ્ય; મળે એવું (૨) વર્તમાન [પ્રાધાન્ય પ્રાબલ્ય ન. (સં.) પ્રબળપણું; શ્રેય (૨) તીવ્રતા (૩) પ્રામાણિક વિ. (સં.) પ્રમાણો દ્વારા સાબિત થયેલું; પ્રમાણિત (૨) પ્રમાણભૂત; વિશ્વાસપાત્ર (૩) સાચું; ઈમાનદાર; પ્રામાણિક પ્રામાણિક(તા) સ્ત્રી. (તાપ્ત) ન. ઈમાનદારી; નેકી પ્રામાણ્ય ન. (સં.) પ્રમાણભૂત-માન્ય હોવાપણું (૨) પ્રમાણ; પુરાયો [કે શ્રદ્ધા પ્રામાણ્ય વૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રમાણિત છે એવી સમજ-બુદ્ધિ પ્રામુખ્ય ન. (સં.) પ્રમુખતા; પ્રમુખપણું; પ્રાધાન્ય

પ્રાય/

૫૪૮

[પ્રિયતમા

પ્રાય વિ. (સં.) લગભગ સરખું (સમાસને અંતે) ઉદા.

મૃતપ્રાય (૨) કિ.વિ. પ્રાયઃ; બહુધા; ઘણુંબહુ

પ્રાયશઃ કિ.વિ. (સં.) મોટે ભાગે; ઘણુંબહુ

પ્રાયશ્ચિત ન. (સં.) પાપના નિવારણ માટેનું તપ

પ્રાયઃ કિ.વિ. (સં.) બહુધા; મોટે ભાગે (૨) બધી રીતે

પ્રાયોગિક વિ. (સં.) પ્રયોગને લગતું; તે સંબંધી (૨)

પ્રયોગ કરી શકાય તેવું; પ્રયોગાત્મક

પ્રાયોપવેશન ન. (સં.) અન્નજળનો ત્યાગ કરી મરવા માટે

તૈયાર થઈ બેસવું તે; પ્રયોગપ્રમન

પ્રારબ્ધ વિ. (સં.) શરૂ કરેલું (૨) ન. નસીબ; ભાગ્ય

પ્રારબ્ધરેખા (સં.) (-ખા) સ્ત્રી. પ્રારબ્ધ બતાવતી હાથની

રેખા

પ્રારબ્ધવશ વિ. (સં.) નસીબને અધીન; દૈવાધીન

પ્રારબ્ધવશાત્ કિ.વિ. (સં.) નસીબયોગે; દૈવયોગે

પ્રારબ્ધવાદ પું. (સં.) નસીબમાં લખાયું હશે તે મુજબ વશે

એવા પ્રકારનો મત-સિદ્ધાંત; દૈવવાદ

પ્રારબ્ધવાદી વિ. (૨) પું. દૈવવાદી; નસીબવાદી

પ્રારબ્ધાધીન વિ. (સં.) પ્રારબ્ધવશ; નસીબજોગ

પ્રારબ્ધાનુસાર કિ.વિ. (સં.) પ્રારબ્ધ મુજબ; નસીબ જોગે

પ્રારંભ પું. (સં.) શરૂઆત; આરંભ [‘પ્રાયોનિયર’

પ્રારંભક વિ. પ્રારંભ કરનારું (૨) પું. નવો પ્રારંભ કરનાર;

પ્રારંભશૂર (સં.) (-રૂ) વિ. શરૂઆત કરવામાં જ ખૂબ

ઉત્સાહ બતાવનારું

પ્રારંભનું સ.કિ. પ્રારંભ કરવો; શરૂઆત કરવી

પ્રારંભિક વિ. (સં.) પ્રારંભ-આરંભને લગતું (૨) પ્રાયમિક

પ્રાર્થક વિ. (સં.) પ્રાર્થના કરનાર; પ્રાર્થયિતા

પ્રાર્થના સ્ત્રી. (સં.) અરજ; વિનંતી (૨) ઈશ્વરસ્તુતિ

પ્રાર્થનામંદિર ન. (સં.) પ્રાર્થના માટે મળવાની જગ્યા

પ્રાર્થનાસભા સ્ત્રી. (સં.) પ્રાર્થના કરવા કે તે નિમિત્તે

મળેલી સભા

પ્રાર્થનાસમાજ પું., સ્ત્રી. જેમાં મૂર્તિપૂજા નથી એવો માત્ર

ઈશ્વર-પ્રાર્થનાઓમાં માનનારો એક અર્વાચીન સિદ્ધ

ધર્મસમાજ

પ્રાર્થનું સ.કિ. (સં. પ્રાર્થ) પ્રાર્થના કરવી; વીનવવું; માગવું

પ્રાર્થિત વિ. (સં.) અરજ કરીને માગેલું

પ્રાવરણ ન. (સં.) ઢાંકણ (૨) પછેરી (૩) દુપટ્ટી

પ્રાવીણ્ય ન. (સં.) કુશળતા; પ્રવીણતા; દક્ષતા

પ્રાવૃષ્ટ પું. (સં.) ચોમાસું; અષાઢ-શ્રાવણની વર્ષાઋતુ

પ્રાવેશિક વિ. (સં.) પ્રવેશને લગતું (૨) પ્રારંભિક (૩)

પ્રાયમિક

પ્રાશ પું., (૦ન) ન. (સં.) ખાવું તે; અન્ન બોટવું તે

પ્રાશંસિક વિ. (સં.) પ્રશંસાને લગતું

પ્રાસ પું. (સં. પ્ર + અસ) કવિતાની તૂકને અંતે અક્ષર

મળતા આવવા તે (૨) જૂના સમયનું ભાલા જેવું એક

વાંકી અણીવાળું હથિયાર

પ્રાસમુક્ત વિ. (સં.) છંદોબંધન રહિત; અપદ્યાગદ્ય

પ્રાસંગિક વિ. (સં.) પ્રસ્તુત; પ્રસંગને અનુકૂલ (૨)

વારંવાર નહિ પણ કોઈ વખતનું; પ્રસંગોપાત થતું

કે કયાતું

પ્રાસાદ પું. (સં.) મહેલ; મોટી હવેલી; મહાલય

પ્રાસાદિક વિ. (સં.) પ્રસાદ ગુણવાળું (૨) અનુગ્રહરૂપ;

કલ્યાણકારી (૩) ઈશ્વરની કૃપાથી મળેલું

પ્રાસાનુપ્રાસ પું. (સં.) પ્રાસ અને અનુપ્રાસ

પ્રાસાનુપ્રાસી વિ. (સં.) પ્રાસાનુપ્રાસવાળું

પ્રાસ્તાવિક વિ. (સં.) પ્રસ્તાવનાને લગતું; પ્રસ્તાવ-રૂપ;

પ્રાવેશિક (૨) પ્રસ્તુત

[અતિથિ

પ્રાહુણો પું. (સં. પ્રાહુણક, પ્રા. પાહુણક) મહેમાન;

પ્રાંગણ ન. (સં.) આંગણું; રળિયું [વિનયી (૩) પ્રામાણિક

પ્રાંજલ વિ. (સં. પ્ર + અંજલિ) હાથ જોડીને ઊભેલું (૨)

પ્રાંજલિ વિ. (સં.) અંજલિ-હાથ જોડ્યા હોય તેવું (૨)

પું. ખાંભો; અંજલી

[મળી બનતો વિભાગ

પ્રાંત પું. (સં.) છેડે (૨) દેશનો વિભાગ (૩) જિલ્લા

પ્રાંતક પું. (સં.) નવો શોધાયેલો ગ્રહ; પ્લુટો

પ્રાંતપતિ પું. (સં.) રાજ્યપાલ; ‘ગવર્નર’

પ્રાંતભૂમિ સ્ત્રી. (સં.) સરહદનો પ્રદેશ; સીમાગ્રે

પ્રાંતિક, પ્રાંતીય વિ. પ્રાંતને લગતું; પ્રાદેશિક

પ્રાંતીયતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) પોતાના પ્રાંતનો જ

વિચાર કરવાની સંકુચિતતા

પ્રાંત્ય વિ. (સં.) પ્રાંતનું; પ્રાંતિક (૨) છેડે આવેલું

પ્રિન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) છાપકામનાં રૂપરંગદંડ; છાપ

પ્રિન્ટર પું. (ઈ.) છાપનાર; મુદ્રક

પ્રિન્ટરી સ્ત્રી. છાપખાનું; મુદ્રણાલય

પ્રિન્ટિંગ ન. (ઈ.) છાપવું તે; છાપકામ; મુદ્રણ

પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ પું. (ઈ.) મુદ્રણાલય; છાપખાનું

પ્રિન્ટિંગ મશીન ન. (ઈ.) છાપવાનું યંત્ર; મુદ્રણયંત્ર

પ્રિન્સ પું. (ઈ.) રાજકુમાર (૨) ખંડિયો રાજા; સામંત

પ્રિન્સિપલ પું. (ઈ.) સિદ્ધાંત

[આચાર્ય

પ્રિન્સિપાલ પું. (ઈ.) શાળા, કોલેજ-વગેરેમાં અધ્યક્ષ;

પ્રિમિયમ ન. (ઈ.) વીમા પેટે ભરવાનું લવાજમ; વીમાનો

હમો (૨) શેરની મૂળ આંકેલી કિંમતમાં થતો વધારો

પ્રિમિયર વિ. (ઈ.) સૌથી આગળ પડતું (૨) નાટક,

ચિત્રપટ વગેરેનો પહેલો ખેલ

પ્રિય વિ. (સં.) વહાલું (૨) ગમતું (૩) પું. પિયુ; કાન્ત

(ઠ) ન. સ્તિ; કલ્યાણ (૫) મિષ્ટ વચન

પ્રિયકર વિ. (સં.) સ્તિકર; સ્તિ કરનારું

પ્રિયજન પું. (સં.) પ્રેમપાત્ર માણસ [પ્રીતમ (૩) પતિ

પ્રિયતમ વિ. (સં.) સૌથી વધારે વહાલું (૨) પું. કાન્ત;

પ્રિયતમા સ્ત્રી. (સં.) કાન્તા; પ્રિયા (૨) પત્ની

પ્રિયદર્શન]

૫૪૯

[પ્રેમાનંદ

પ્રિયદર્શન વિ. (સં.) જોતાં પ્રિય લાગે તેવું (૨) ન.

પ્રિયજનનું દર્શન (૩) પ્રેમીનું દર્શન

પ્રિયદર્શી વિ. (સં. પ્રિયદર્શીનું) સર્વ પ્રત્યે પ્રેમથી જોનાર

(૨) પું. અશોક રાજા [પું., સ્ત્રી. એક છંદ

પ્રિયવદા સ્ત્રી. (સં.) પ્રિય બોલનાર; પ્રિય ભાષિણી (૨)

પ્રિયા સ્ત્રી. (સં.) વહાલી સ્ત્રી; પ્રિયતમા

પ્રિલિમિનરી વિ. (ઠં.) (પૂર્વ) તૈયારીનું; પ્રાસ્તાવિક (૨)

પ્રાથમિક; પ્રારંભિક

પ્રિવિયસ કિ.વિ. (ઠં.) પહેલાંનું; પૂર્વનું (૨) ની પહેલાં

પ્રિવી ન. (૦૩મ) પું. (સં.) સંગ્રસ; જજરૂ; પાપખાનું

પ્રિવીકાઉસિલ સ્ત્રી. (ઠં.) રાજનું આમ સલાહકાર મંડળ

પ્રિવીલેજ સ્ત્રી. વિશેષાધિકાર (૨) હક્કની રજા [પત્ર

પ્રિસ્કિપશન ન. (ઠં.) દવાનો નુસખો; દવાચિકી; ઔષધ-

પ્રીછ સ્ત્રી. ઓળખ; પિછાન; ઓળખાણ

પ્રીછવું સ.કિ. (સં. પરીપ્સતિ, પ્રા. પરિચ્છદ) ઓળખવું;

પિછાણવું (૨) સમજવું; જાણવું

પ્રીત સ્ત્રી. પ્રીતિ; પ્રેમ; ચાહ

પ્રીતમ પું. પતિ; પ્રિયતમ (૨) પ્રભુ

પ્રીતાળ વિ. હેતાળ; સ્નેહાળ; પ્રેમાળ

પ્રીતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રેમ; હેત; સ્નેહ

પ્રીતિ(૦કર, ૦કારક) વિ. સ્નેહ કરનારું

પ્રીતિદાન ન. (સં.) પ્રેમનું દાન કે પ્રીતિથી ભેટ કે કાંઈક

આપવું તે; ખુશીની ભેટ

પ્રીતિપૂર્વક કિ.વિ. પ્રેમથી; હેતથી [સામુદાયિક ભોજન

પ્રીતિભોજન ન. (સં.) (વર્ણ કે નાતની સુગ વિનાનું)

પ્રીપેઈક વિ. (ઠં.) અગાઉથી જેનું નુર કે લવાજમ ચૂકવેલું

છે તેવું [લખો (૨) શેરની મૂળ કિંમતમાં થયેલો વધારો

પ્રીમિયમ ન. (ઠં.) વીમાનો અગાઉથી ચૂકવતો તે તે

પ્રીમેચ્યોર વિ. (ઠં.) કાચા દહાડાનું; પાકવાના સમય

પહેલાંનું (૨) સગીર [પ્રવેશ-પરીક્ષા

પ્રીલિમનરી વિ. (ઠં.) શરૂઆતનું; પ્રાથમિક (૨) સ્ત્રી.

પ્રીવિયસ વિ. (ઠં.) અગાઉનું; પૂર્વનું

પ્રૂફ ન. (ઠં.) હાથથી કે યંત્રથી ચોઠવાયેલાં બીબાંની શુદ્ધિ

તપાસવા લેવાતી અજમાયશની છાપ કે તેનો કાગળ

(૨) સાબિતી; પુરાવો

પ્રૂફરીડર, પ્રૂફવાચક પું. છાપવા માટેના અજમાયશી

છાપવાળા લખાણની શુદ્ધિ કરનાર [કાર્ય

પ્રૂફરીડિંગ ન. (ઠં.) છાપેલ અજમાયશી પ્રૂફ સુધારવાનું

પ્રૂફવાચન ન. છાપશુદ્ધિનું કાર્ય

પ્રેક્ટિકલ ન. (ઠં.) અભ્યાસમાં કરવાનું પ્રત્યક્ષ કામ કે

તેની પરીક્ષા; વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગ (૨) વિ. વહેવારુ

પ્રેક્ટિસ સ્ત્રી. (ઠં.) વકીલાત કે દાક્તરીનું કામકાજ (૨)

મહાવરો; અભ્યાસ (૩) તાલીમ

પ્રેક્ષક પું. (સં.) જોનારો; નાટ્યકૃતિના નિરીક્ષણની ઇચ્છા

પરાવનાર (૨) પરિષદ, સભા વગેરેમાં માત્ર જોવા

સાંભળવા આવનાર વ્યક્તિ

પ્રેક્ષકગૃહ ન. (સં.) સભાગૃહ; સભાભવન; 'ઓડિટોરિયમ'

પ્રેક્ષકદીર્ઘા સ્ત્રી. (સં.) વીધિકા; 'ગેલેરી'

પ્રેક્ષણ ન. (સં.) પેખવું-જોવું તે; દર્શન

પ્રેક્ષણક ન. (સં.) તમાશો; જોશું

પ્રેક્ષણવું સ.કિ. જોવું; પેખવું

પ્રેક્ષણીય વિ. (સં.) જોવા જેવું; દર્શનીય [‘થિયેટર’

પ્રેક્ષાગાર, પ્રેક્ષાગૃહ ન. (સં.) નાટકશાળા (૨) સિનેમાગૃહ;

પ્રેજ્યુડિસ પું. (ઠં.) પૂર્વગ્રહ; ‘બાયસ’

પ્રેત ન. (સં.) શબ; મરદું (૨) અવગતિયો જીવ (૩)

પિશાચ જેવી એક યોનિ

પ્રેતકર્મ ન. (સં.) મરેલાના દહનથી માંડીને સંધિરીકરણ

સુધી કરવામાં આવતું કર્મ; પ્રેતકાર્ય

પ્રેતદહન ન. (સં.) શબને અગ્નિદાહ આપવો તે

પ્રેતદેહ પું. (સં.) પ્રેતયોનિમાં મળતું મનાતું શરીર

પ્રેતભૂમિ(-મી) સ્ત્રી. (સં.) સ્મશાન

પ્રેતભોજન ન. (સં.) પ્રેતને પરાવાતું ભોજન (૨) બારમું

પ્રેતયોનિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રેત જીવોની યોનિ-જાતિ

પ્રેતલોક પું. પ્રેતોને રહેવાનો લોક [બોલાવવો તે

પ્રેતાવાહન ન. (સં.) પ્રેતને બોલાવવું તે; મૃતાત્માને

પ્રેતસંસ્કાર પું. (સં.) મરદાને કરવામાં આવતી આખરની

શુદ્ધિની ક્રિયા

પ્રેકરન્સ ન. (ઠં.) પસંદગી

પ્રેકરન્સ શેર પું. (ઠં.) જેનું વ્યાજ આંક્યા પ્રમાણે નક્કી

અને પહેલું ચૂકવાય છે તેવો શેર; અગ્રાધિકાર શેર

પ્રેમ પું. (સં.) હેત; પ્રીતિ (૨) ચાહ; રુચિ

પ્રેમકથા (સં.) (-હાણી) સ્ત્રી. પ્રેમની કે પ્રેમ ભરેલી-

પ્રેમવિષયક કથા કે વાર્તા [મીઠી ઝપડો

પ્રેમકલહ પું. (સં.) પ્રેમને કારણે કે પ્રેમપૂર્વક થતો કજિયો;

પ્રેમદા સ્ત્રી. (સં.) મદ ભરેલી સ્ત્રી; કામિની

પ્રેમપૂર્વક કિ.વિ. પ્રેમથી; હેતપૂર્વક

પ્રેમભાવ પું. (સં.) પ્રેમની લાગણી

પ્રેમલ(-ળ) વિ. પ્રેમવાળું; પ્રેમાળ (૨) પ્રેમમૂલક [ભક્તિ

પ્રેમલક્ષણાભક્તિ સ્ત્રી. નવધા ભક્તિનો એક પ્રકાર; શ્રેષ્ઠ

પ્રેમલગ્ન ન. (સં.) સ્નેહલગ્ન

પ્રેમવશ વિ. (સં.) પ્રેમને અધીન; સ્નેહાધીન [પ્રેમશૌર્યવાળું

પ્રેમવીર, પ્રેમશૂર (-રું) વિ. પ્રેમમાં વીરતાવાળું કે શૂરું;

પ્રેમશૌર્ય ન. પ્રેમ અને શૌર્ય; ‘શિવદિ’ (૨) પ્રેમાળ શૂરાતન

પ્રેમણ વિ. જુઓ ‘પ્રેમલ’

પ્રેમળતા સ્ત્રી. પ્રેમળપણું

પ્રેમાત્મક વિ. (સં.) પ્રેમને લગતું કે પ્રેમવાળું

પ્રેમાનંદ પું. પ્રેમ અને આનંદ (૨) પ્રેમનો આનંદ (૩)

બ્રહ્માનંદ (૪) ગુજરાતીનો ઉત્તમ આખ્યાનકવિ

પ્રેમાનંદી]

/ પ્રોવું

પ્રેમાનંદી વિ. પ્રેમાનંદ માણનારું (૨) પ્રેમાનંદ કવિને લગતું
 પ્રેમાર્દ્ર વિ. (પ્રેમ+આર્દ્ર) પ્રેમથી ભીજાયેલું- તરબોળ
 પ્રેમાળ વિ. હેતાળ; વસાવસોયું
 પ્રેમાંશી વિ. (સં. પ્રેમાંશિન્) પ્રેમવાળું; પ્રેમાંશવાળું
 પ્રેમિકા સ્ત્રી. (સં.) પ્રેયસી; પ્રિયતમા; માથૂક
 પ્રેમી વિ. (સં.) પ્રેમવાળું; પ્રેમ કરનારું
 પ્રેય ન. (સં.) અંશિક-પાર્શ્વ સુખ
 પ્રેયસી સ્ત્રી. (સં.) પ્રિય સ્ત્રી; પ્રેમિકા (૨) વિ., સ્ત્રી.
 વધારે પ્રિય; અતિ પ્રિય
 પ્રેરક વિ. (સં.) પ્રેરણા, ગતિ કે ઉત્તેજન આપનારું (૨)
 બીજા તરફથી પ્રેરણા બતાવનારું (વ્યાકરણમાં આવું
 કિયાપદનું રૂપ) (૩) પુરસ્કર્તા
 પ્રેરણા ન. (સં.) પ્રેરવું તે; પ્રેરણા [આજ્ઞા
 પ્રેરણા સ્ત્રી. (સં.) પ્રેરવું તે (૨) પ્રોત્સાહન (૩) આદેશ;
 પ્રેરણાજનક વિ. (સં.) પ્રેરણા જન્માવનારું
 પ્રેરણાત્મક વિ. (સં.) પ્રેરણારૂપ
 પ્રેરણાદાયી (-યક) વિ. (સં.) પ્રેરણા આપનારું
 પ્રેરયિતા વિ. પ્રેરણા કરનારું; પ્રેરક
 પ્રેરવું સ.કિ. (સં. પ્ર + ઈર) મોકલવું (૨) ગતિ,
 પ્રોત્સાહન, આજ્ઞા કે ખાનગી સલાહ આપવી
 પ્રેરિત વિ. (સં.) પ્રેરાયેલું; પુરસ્કૃત (૨) પ્રેરણા કરેલું
 પ્રેષક વિ. (સં.) મોકલનાર; રવાના કરનાર
 પ્રેષણ ન. (-ણ) સ્ત્રી. (સં.) મોકલવું તે
 પ્રેષણીય વિ. (સં.) મોકલવા જેવું-યોગ્ય
 પ્રેષિત વિ. (સં.) મોકલેલું; મોકલી આપેલું
 પ્રેષ વિ. પ્રિયમાં પ્રિય; સૌથી વસાવું
 પ્રેસ ન. (ઈ.) દાબવાનું યંત્ર (૨) ૩ વજેરેને દાબી
 ગાંસડીઓ બાંધવાનો સંયો (૩) છાપવાનું યંત્ર (૪)
 છાપખાનું (૫) છાપું; વર્તમાનપત્ર (૬) પ્રસાર કે
 સંચારમાધ્યમ
 પ્રેસએક્ટ પું. (ઈ.) છાંપાઓને લગતો કાયદો
 પ્રેસકીપર વિ. (ઈ.) છાપખાનાનો રખેવાળ
 પ્રેસકોપી સ્ત્રી. (ઈ.) છાપવા માટે કરેલ લખાણની નકલ
 પ્રેસકોન્ફરન્સ સ્ત્રી. (ઈ.) પત્રકારપરિષદ
 પ્રેસમેટર સ્ત્રી. (ઈ.) છાપવા માટેનું લખાણ
 પ્રેસર ન. (ઈ.) દબાણ; નિયંત્રણ [અધ્યક્ષ; પ્રમુખ
 પ્રેસિડ(-ડે)ન્ટ પું. (ઈ.) રાષ્ટ્રપ્રમુખ; રાષ્ટ્રપતિ (૨)
 પ્રેસિડન્સી સ્ત્રી. પ્રમુખનું પદ
 પ્રોક્ટર પું. (ઈ.) યુનિવર્સિટીમાં (છાત્રાલય વજેરેની)
 અમુક વ્યવસ્થા માટેનો અધિકારી (૨) એક અદાલતી
 વલીવટદાર
 પ્રોક્ટ વિ. (સં.) ઉક્ત; બોલાયેલું; કહેલું
 પ્રોકલેમેશન ન. (ઈ.) જાહેરાત; ઠંઠેરો; ધોષણ
 પ્રોક્ષણ ન (સં.) પવિત્ર કરવા મંત્રપૂર્વક પાણી છાંટવું તે

પ્રોક્સી સ્ત્રી. (ઈ.) અવેજ; પ્રતિનિધિ (૨) મુખત્યારનામું
 પ્રોગ્રામ પું. (ઈ.) કાર્યક્રમ; કામકાજની યાદી
 પ્રોગ્રેસ પું. (ઈ.) પ્રગતિ
 પ્રોજેક્ટ પું. (ઈ.) પરિયોજના; પ્રકલ્પ; પ્રાયોજના
 પ્રોજેક્શન વિ. (સં.) પૂર્ણ ઉજ્જવળ; બરોબર પ્રકાશ મારતું
 પ્રોટેક્ટર પું. (ઈ.) સંરક્ષક
 પ્રોટેસ્ટન્ટ પું. (ઈ.) રોમન કેથોલિક ખ્રિસ્તી ધર્મની સામે
 ઊભો થયેલો સુધારાવાદી સંપ્રદાય
 પ્રોટેસ્ટ પું. (ઈ.) વિરોધ; સામેનો મત; વાંધો
 પ્રોટીન ન. (ઈ.) ખોરાકનું માંસપોષક એક તત્ત્વ
 પ્રોટોકોલ પું. (ઈ.) રાજદ્વારી શિષ્ટાચાર; રાજકીય
 આચારસંહિતા
 પ્રોટોન પું. (ઈ.) પરમાણુનો ધન-વીજાણુ
 પ્રોટોપ્લેઝમ પું. (ઈ.) જીવનના પાચારૂપ મનાતો મૂળ
 (રસાયણ) પદાર્થ; જીવનરસ; જીવદ્રવ્ય
 પ્રોડક્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પેદાશ; નીપજ
 પ્રોડક્શન ન. (ઈ.) ઉત્પાદન
 પ્રોડ્યુસર પું. (ઈ.) ફિલ્મ બનાવનાર; નિર્માતા
 પ્રોત્સાહક વિ. (સં.) પ્રોત્સાહન આપતું; ઉત્તેજન આપતું
 પ્રોત્સાહન ન. (સં.) મૂળ ઉત્સાહ-ઉત્તેજન આપવું તે
 પ્રોત્સાહિત વિ. (સં.) પ્રોત્સાહન પામેલું; ઉત્તેજિત
 પ્રોપેગેન્ડા પું. (ઈ.) કોઈ વાત વિચાર વજેરે ફેલાવવાં
 તે; પ્રચાર કાર્ય
 પ્રોપેલર ન. (ઈ.) ગતિ આપનાર યંત્ર
 પ્રોપ્રાઈટર પું. (ઈ.) સંચાલક; માલિક
 પ્રોફિટ પું. (ઈ.) લાભ; નફો; કાયદો
 પ્રોફેશનલ વિ. (ઈ.) ધંધાદારી [પ્રાધ્યાપક
 પ્રોફેસર પું. (ઈ.) અધ્યાપક (મહાવિદ્યાલયનો) (૨)
 પ્રોબેટ સ્ત્રી. (ઈ.) વિલ કે વસિયતનામાના બરાપણાને
 દાખલો; પ્રમાણિતવિલ, વસિયતનામું 'પ્રોબટર્યુટી'
 પ્રોબેટવેરો પું. મરનારની મિલકત પર લેવાતો વેરો;
 પ્રોબેશન ન. (ઈ.) સંગામી નિમણૂક; અજમાયશી નિમણૂક
 કે તેનો સમય [વ્યક્તિ
 પ્રોબેશનર વિ., પું. પ્રોબેશન પર નિમાનાર; અજમાયશી
 પ્રોબેસનરી વિ. (ઈ.) પ્રોબેશનને લગતું [સ્વીકારનારું
 પ્રોમિસરી (ઈ.) કબુલાત આપનારું; લખાણથી બાંધણી
 પ્રામેસરી નોટ સ્ત્રી. (ઈ.) વચનપત્ર; વચનચિઠ્ઠી
 પ્રોલિટેરિયેટ પું. ન. (ઈ.) શ્રમજીવી વર્ગ
 પ્રોવિઝન ન. (ઈ.) જોગવાઈ (૨) ખાદ્યસામગ્રી
 પ્રોવિઝનલ વિ. (ઈ.) કામચલાઉ જોગવાઈ; સંગામી
 પ્રોવિડન્ટ ફંડ ન. (ઈ.) પગાર સાથે સંબંધિત એક ફંડ;
 ભવિષ્યનિધિ
 પ્રોવિન્સ પું. (ઈ.) પ્રાંત; દેશવિસ્તાર
 પ્રોવું સ.કિ. (સં. પ્રોત = પરોવેલું) પરોવું

પ્રોપિત/

૫૫૧

/ફક્ત

પ્રોપિત વિ. (સં.) વિદેશ ગયેલું
 પ્રોપિતપતિકા, પ્રોપિતભર્તૃકા સ્ત્રી. (સં.) જેનો પતિ વિદેશ
 ગયો હોય તેવી (નાયિકા)
 પ્રોપિતપત્નીક વિ. જેની પત્ની વિદેશ ગઈ હોય તેવો
 (પુરુષ) [વક્રીલ
 પ્રોસિક્યુટર પુ. (ઈ.) ફોજદારી કેસો માટેનો સરકારી
 પ્રોસિયુટર ન. (ઈ.) સભા, મુકદ્દમો વગેરેની કારવાઈ
 પ્રોસેશન ન. (ઈ.) સરપસ
 પ્રોસેસ સ્ત્રી. (ઈ.) ગતિ (ર) પ્રક્રિયા [ગાંઠ
 પ્રોસ્ટ્રેટ ગ્લેન્ડ પુ. (ઈ.) મૂત્રાશયમાં થતી એક પ્રકારની
 પ્રોસ્પેક્ટસ ન. (ઈ.) વિવરણપત્ર; માહિતીપત્ર; બોધપત્ર
 પ્રૌઢ વિ. (સં.) પુખ્ત; આધેડ (ર) ગંભીર (૩) વિશાળ;
 ભવ્ય (૪) પ્રૌઢિવાળું
 પ્રૌઢતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રૌઢપણું ન. પુખ્તતા; પાકટતા
 પ્રૌઢશિક્ષણ ન. (સં.) પ્રૌઢો માટેનું શિક્ષણ
 પ્રૌઢા સ્ત્રી. (સં.) ત્રીસથી વંચાવન વરસની સ્ત્રી; પ્રગલ્ભા
 પ્રૌઢિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રૌઢપણું (ર) વિચાર અને ભાષાની
 પ્રૌઢતા (૩) સમત્કારપૂર્ણ લાવવપુક્ત વિશદ કથન
 પ્રૌઢોગિકી સ્ત્રી. (સં.) તકનીક; 'ટેક્નોલોજી'
 પ્લગ પુ., સ્ત્રી. (ઈ.) પાણી, વીજળી વગેરેના પ્રવાહ
 પરનો દાટો, જે વાટે તે લઈ શકાય
 પ્લમ્બર પુ. (ઈ.) પાણીના નળ ગોઠવવાનું કામ કરનાર
 પ્લમ્બિંગ ન. (ઈ.) નળને જોડવાનું કામ
 પ્લવંગ, (૦મ) પુ. (સં.) વાંદરો
 પ્લમ્બેગો સ્ત્રી. (ઈ.) પેનસિલ માટેની એક ધાતુ
 પ્લાયવુડ ન. (ઈ.) ત્રણ કે તેથી વધારે પડવાળાં પાટિયાં
 ચોટાડી કરાતું એક જાતનું મજબૂત પાટિયું
 પ્લાન પુ. (ઈ.) યોજના
 પ્લાન્ટ પુ. (ઈ.) કારખાનું [ગિગાડવાની જગ્યા
 પ્લાન્ટેશન ન. (ઈ.) રોપણી; વાવણી (ર) ઝાડપાલો
 પ્લાવિત વિ. (સં.) ડુબારેલું; તરબોળ
 પ્લાસ્ટ-(સ્ટ)ર ન. (ઈ.) ચણતર ઉપર લગાડવાનો ચૂના
 વગેરેનો લેપ (ર) ઔષધનો લેપ (૩) તેવા લેપવાળી
 પટી [જતો એક પ્રકારનો ભૂકો
 પ્લાસ્ટર ઓફ પેરિસ ન. (ઈ.) સુકાઈ જતાં દૂર્ભેદ બની
 પ્લાસ્ટિક ન. (ઈ.) કચકડા જેવો એક બનાવટી પદાર્થ
 પ્લાસ્ટિક સર્જરી સ્ત્રી. (ઈ.) દાક્તરી વાઢકાપ જેમાં
 દર્દીની ચામડી એક જગ્યાએથી ઉતારી ખૂટે તે સ્થળે
 ઉમેરાય છે.
 પ્લિન્થ સ્ત્રી. (ઈ.) ઊભાની; ખડસલ
 પ્લીડર પુ. (ઈ.) વકીલ; 'એડવોકેટ'
 પ્લીડિંગ ન. (ઈ.) વકીલની દલીલ
 પ્લીલા સ્ત્રી. (સં.) બરોળ [ભરાઈ જવાનો એક રોગ
 પ્લુરસી સ્ત્રી. (ઈ.) કેફસાંના પડમાં સોજાનો અને પાણી

પ્લુટો પુ. (ઈ.) એક નાનકડો ગ્રહ [ડૂબેલું; તરબોળ
 પ્લુત વિ. (સં.) દીર્ઘ સ્વરથી દોઢા લાંબા ઉચ્ચારનું (ર)
 પ્લુતિ સ્ત્રી. કૂદકો (ર) પૂર (૩) ધોડાની એક ચાલ (૪)
 સ્વર ત્રણ માત્રા મુશ્કેલી લંબાવવો તે [તાવ
 પ્લેગ પુ. (ઈ.) એક ચેપી રોગ; મરકી; મહામારી; ગાંઠિયો
 પ્લેગ્રાઉન્ડ ન. (ઈ.) રમતનું મેદાન
 પ્લેટ સ્ત્રી. (ઈ.) રકાબી (ર) તાસક (૩) ધાળી (૪)
 ધાતુના પતરાની તખતી
 પ્લેટફોર્મ ન. (ઈ.) સ્ટેશન પરનો લાંબો ઓટલો, જેના
 પર રહીને રેલગાડીમાં ચડીતર થાય છે. (ર)
 વ્યાસપીઠ; સભાનો મંચ (૩) રંગપીઠ; 'સ્ટેજ'
 પ્લેટિનમ સ્ત્રી. (ઈ.) એક કીમતી ધાતુ
 પ્લેટન સ્ત્રી. (ઈ.) લશ્કરી ટુકડી; પલટણ
 પ્લેટો પુ. (ઈ.) ગ્રીક તત્ત્વજ્ઞાની; અફલાતૂન
 પ્લેન ન. (ઈ.) વિમાન; 'એરોપ્લેન'
 પ્લેન પુ. (ઈ.) યોજના; રૂપરેખા; 'પ્લાન' (ર) કાર્યક્રમ
 પ્લેનેટોરિયમ ન. (ઈ.) કૃત્રિમ નભોમંડળ; ખગોળધર;
 આકાશદર્શન ગુલ
 પ્લેન્ટેશન જુઓ 'પ્લાન્ટેશન'
 પ્લેબિસિટર સ્ત્રી. (ઈ.) કોઈ પ્રશ્ન પર લેવાતો પ્રજામત
 પ્લેયર પુ. (ઈ.) ખેલાડી
 પ્લોટ પુ. (ઈ.) જમીનનો નાનોમોટો ટુકડો (ર) નકશો;
 આલેખ (૩) વિષયવસ્તુ; માળખું (૪) કાવતરું

ફ પુ. (સં.) ઔષ્ધ અથવા મહાપ્રાણ વ્યંજન
 ફઈ, (૦બા) સ્ત્રી. ફોઈ; બાપાની બહેન
 ફઈજી સ્ત્રી. પતિ કે પત્નીની ફોઈ; ફોઈસાસુ
 ફઈબા સ્ત્રી. પિતાની બહેન
 ફકતું ન. બાવા જેવું; માગણ; ફકીર [‘પેરેગ્રાફ’
 ફકરો પુ. (અ. ફિકલ) કડિકા; પેરા (ર) પરિચ્છેદ;
 ફકાર પુ. (સં.) ‘ફ’ વર્ણ (ર) ‘ફ’ ઉચ્ચારણ
 ફકીર પુ. (અ.) ત્યાગી; વૈરાગી (મુસલમાન) (ર)
 ઓલિયો (૩) મુસલમાન માગણ
 ફકીરી સ્ત્રી. ફકીરપણું (ર) દરિદ્રાવસ્થા; કંગાલિયત (૩)
 ભિક્ષાવૃત્તિ
 ફક્કડ વિ. (સં.) (ફક્ક અથવા ‘ફગવું’ ઉપરથી) લોક-
 લાજની પરવા વિનાનું; સ્વચ્છંદી (ર) વરજાણિયું;
 છેલ (૩) સુંદર (૪) ઉગ્રાં (૫) પું. મશ્કરો
 (ભવાઈમાં); રંગલો (૩) બ્રહ્મચારી
 ફક્કફક્કા પુ. ભ.વ. (‘ફકવું’ ઉપરથી) ખાઈ-પી ઉગ્રાવી
 દેવું તે (ર) ખાલીપણું; ફાકા
 ફક્ત કિ.વિ. માત્ર; કેવળ

ફગડણ, ફગદડ/

૫૫૨

/ફડકો

ફગડણ; ફગદડ વિ. ઊડાડ (૨) લુચ્ચું (૩) બેફિકરું
 ફગફગવું સ.કિ. કરકરવું; લવામાં ઊડવું; કરકવું
 ફગમગવું સ.કિ. ફગફગવું; કરકરવું; ધ્રુજવું; કંપવું
 ફગ(-ગા)વવું અ.કિ. ફેકી દેવી (૨) છેતરવું (૩) ફેંકવું;
 ઉછેટવું
 ફગવું અ.કિ. (સં. ફલ્ગુ - તુષ્ટ, પ્રા. ફગ્ગુના વિકાસમાં)
 નિયંત્રણમાં ન રહેવું; છકવું (૨) વાંકું બોલવું;
 બોલીને ફરી જવું (૩) ફાગફટાણાં ગાવાં
 ફગાવવું સ.કિ. ફેંકવું; ઉછેટવું
 ફગોટ(-ળ)વું સ.કિ. ફગોટવું; ફગોળવું; ફેંકી દેવું
 ફજર સ્ત્રી. (અ. ફજ) મળસૂકું; પ્રભાત; સવાર
 ફજલ વિ. (અ. ફજલ) સુખી; આનંદી (૨) સ્ત્રી. કૃપા;
 મહેરબાની (૩) આબાદી (૪) સિત (૫) બલિસ
 ફજેત વિ. (અ. ફજલત) ફજેતીવાળું; બદનામ (૨)
 વિક્કારપાત્ર (૩) હેરાનપરેશાન
 ફજેતફાળકો પું. ચક્રોળ (૨) ફજેતો; ભવાડો
 ફજેતી સ્ત્રી. ભવાડો (૨) બદનામી; અપકીર્તિ (૩)
 હેરાનગતિ [ફરાતી કઢી; અમૃતિયો
 ફજેતો પું. ફજેતી (૨) કેરીના ગોટલા, છેતરાં વગેરે પોઈ
 ફટ ઉદ્. તિરસ્કારનો ઉદ્ગાર (૨) કચું ફાટવાનો કે
 ફકડવાનો અવાજ (૩) ફાટેલું-ખુલ્લું એ અર્થમાં
 (ઉધાડું ફટ) [અવાજથી
 ફટક કિ.વિ. ફકડવાનો અવાજ (૨) 'ફટ' એવા
 ફટક સ્ત્રી. બીક; ફડક (૨) ચિંતા; ફિકર
 ફટકડી સ્ત્રી. (સં. સ્ફટિકા) એક જાતનો ખાર; ફટકી
 ફટકદલાલ પું. જોખમ કે જવાબદારી વિના દલાલી કરતો
 માણસ; ફટકિયો દલાલ
 ફટકદેવાળિયો પું. પાકો દેવાળિયો; પાકો દેવાળું ફૂંકનાર
 ફટકડું અ.કિ. (પ્રા. ફિટ = ભ્રષ્ટ થવું ઉપરથી) મગજનું
 ખસવું; ચસકવું (ગાળળી, બુદ્ધિનું) (૨) વંકી જવું
 (૩) ફટ ફટ થવું (૪) તોફાને ચડવું [ની કિયા
 ફટકાબાજી સ્ત્રી. ફિકેટની બલ્લેબાજી-બેટિંગ; ફટકામારવા-
 ફટકાર પું. ફિટકાર; પિક્કાર
 ફટકારવું સ.કિ. ('ફટકો' ઉપરથી) મારવું; ફડકારવું (૨)
 ચાબુક સોટીથી મારવું (૩) આકરી ટીકા કરવી (૪)
 સજા કરવી; જેલમાં મોકલવું
 ફટકાડું વિ. દીવાનું; ઘેલું (૨) ચોકેલું
 ફટકારો પું. ફટકો કે તેનો અવાજ (૨) પ્રાસકો
 ફટકાવવું સ.કિ. ફટકારવું; મારવું (૨) ડંખ દેવો
 ફટકાસાળ સ્ત્રી. ફટકો મારી વાણાનો કાંઠલો ફેંકાય એવી
 યોજનાવાળી સાળ
 ફટકિયું વિ. ('ફટકવું' ઉપરથી) ઝટ ફટી જાપ તેવું (૨)
 ફટફટ અવાજ કરતું (૩) ન. ફટક દઈ ઊધેડે એવું
 આખુંબારણું; ફડકિયું [જોખમ ન રાખે તેવું (દલાલ)

ફટકિયું વિ. સ્થિર કે દઢ ન રહે તેવું (૨) માથે જવાબદારી-
 ફટકી સ્ત્રી. ફટકડી
 ફટકી સ્ત્રી. દરજ્જો પક્ષી (૩) પારધીની જાળ
 ફટકો પું. ચાબુક કે સોટીનો પ્રહાર (૨) ખોટ; હાનિ (૩)
 શિક્ષા લાગે એવો પોકો (૪) નસિયત; સજા
 ફટકો પું. (પટકો ઉપરથી) ટુવાલ; અંગૂઠું
 ફટફટ કિ.વિ. ફટાકડા વગેરેનો અવાજ (૨) ઝટઝટ;
 વગર વિચાર્ય
 ફટફટ કિ.વિ. ફિટકાર; પિક્કારનો ઉદ્ગાર
 ફટફટિયું ન. ફટફટ અવાજ કરતી મોટર સાયકલ
 ફટવવું સ.કિ. ફટાવવું; બહેકાવવું
 ફટાકડી સ્ત્રી. બાળકોને રમવાની બંદૂકડી (૨) ટચાકડી
 ફટાકો(-કિયો) પું. ફટાકડો; ટેટો
 ફટાકી સ્ત્રી. ફટાકડી સ્ત્રી (૨) ખોટી પતરાજી
 ફટાટોપ પું. (સં.) ઊંચી કરેલી ફેજ (સાપની) (૨) ફૂંકાડો
 (૩) આંબર; દમામ
 ફટાણું ન. (સં. ફટગાન; પ્રા. ફટગાણ) લગ્ન વગેરે
 પ્રસંગે સામસામા પક્ષની સ્ત્રીઓનું વધુ પડતું શૃંગારિક
 પણ મજાકભર્યું ગીત કે બોલ
 ફટાફટ કિ.વિ. ફટફટ; ઝપાટાબંધ; ઉપરાઉપરી
 ફટાભાર વિ. તદન ખુલ્લું-ઉધાડું; ઉધાડાં બારણાંવાળું
 ફટા(-ટ્ટે)યો પું. વારસાનો ભાગ લઈ ભાઈથી જુદો પડેલો
 ઠાકોર [બહેકાવવું; ફટવવું
 ફટાવવું સ.કિ. ('ફાટવું' પરથી) વધારે પડતી છૂટ આપીને
 ફટરાં ન.ખ.વ. દાણા કાઢી લીધેલાં ડૂંડાં [ગાયેલું
 ફટોળ વિ. પવનથી તૂટી પોલ (૨) પછડાયેલું (૩) વંકી
 ફડ ન. ઠાડુ ગાળવાનું સ્થાન; ભઠ્ઠી (૨) બજાર; માર્કેટ
 (૩) ચાણું; પોલીસથાણું [(લાવણી ગાવામાં)
 ફડ ન. ગાનાર-નાચનારનું ટોળું (૫) એક પક્ષનું ટોળું
 ફડ કિ.વિ. ઉતાવળથી (૨) ફડ એવા અવાજથી
 ફડક સ્ત્રી. ફટક; પ્રાસકો; બીક (૨) પહેરેલા કપડાનો
 જૂલતો છેડો (૩) ચિંતા; ફિકર (૪) બારણાનું દરેક
 કમાડ [ઓળ વગેરેનું ફડકવું
 ફડકવું સ.કિ. ડરથી કંપવું (૨) ફડકથી ઝાટકવું (૩)
 ફડકાર(-વા)વું સ.કિ. ફટકારવું; માર મારવો (૨) કરડવું
 ફડકિયું ન. છૂટો છેડો; ફડક (૨) દાણા ઊપણવા ચાદર
 પકડીને કરેલો પંખો
 ફડકિયું ન. (દે. ફડ ઉપરથી) બારણાનું દરેક કમાડ (૨)
 બે મળીને આખું બને તેવું દરેક
 ફડકો પું. કપડાની ફડકનો અવાજ (૨) પક્ષી ઊડવા
 માડતાં થતો પાંખનો અવાજ (ચકલીનો)
 ફડકો પું. પ્રાસકો; ફડક
 ફડકો પું. ચિચોડાનો નીચેનો ભાગ (૨) ખેતરમાં અનાજ
 ઓરવાનું સાધન; વાવણિયો (૩) સીવવાનો સંયો

કડચ(-ચાડિયું)

૫૫૩

/કરકણ

કડચ સ્ત્રી. (-ચાડિયું) ન. (દે. કડગ) ચીરી (ફળ કે લાકડાની) [પતાવટ-માંડવાળ; નાદારી
કડચો પું. (ફાડવું + કા. ચહ) નિકાલ; તોડ (૨) દેવાની
કડચાડિયાં ન. બ. વ. ફાડિયાં; ફાડયાં
કડદું ન. ('ફાડવું' ઉપરથી) કંસ; વાંધો
કડનવીસ; કડનીસ પું. (અ. ફર્દનિવીસ) સરકારી
દફતરનો મુખ્ય અમલદાર (૨) સિસાબી ખાતાનો
અમલદાર; અવલકારકુન
કડકડ કિ. વિ. ઊડવાનો, ફૂટવાનો કે ધબકવાનો અવાજ
(૨) ઉપરાઉપરી (૩) ધબકાર (ફેદ્યના) અવાજ જેમ
કડકડવું અ. કિ. કડકડ અવાજ થવો (હવાથી, ઊડવાથી)
(૨) ધ્રુજવું; કંપવું (બીકથી) (૩) ગુસ્સામાં બોલવું
(૪) પૂઠે ગુસ્સામાં બડબડવું [બબડટ
કડકડાટ પું. કડકડવું તે (૨) કડક; બીક (૩) ગુસ્સાનો
કડકડિયું વિ. ઉતાવળિયું; ધાંધલિયું [(૨) તડ ને કડ
કડબખતર, કડબખતર કિ. વિ. ઉધાડી રીતે; ખુલ્લી રીતે
કડચ સ્ત્રી. (-શિયું) ન. કડચ; ચીરી
કડાકિયું વિ. ગપ્પીદાસ (૨) બઝાઈખોર
કડાકી સ્ત્રી. ગપ (૨) બઝાઈ
કડાકીદાસ પું. બઝાઈખોર (૨) ગપ્પીદાસ
કડાકો પું. ટેટો; કડાકડો (૨) ક્રાસકો; બીક (૩) કડાકી
(ગપ; બઝાઈ) (૪) કડાક એવો અવાજ
કડાકડ કિ. વિ. ઉપરાઉપરી; ગપાટાબંધ [સ્ટેટીનો માર
કડાકડી સ્ત્રી. કડાકડ મારવું કે મારામારી કરવી તે (૨)
કડાંભેર કિ. વિ. પગનાં ચાપવાંને આધારે (બેસવું)
કડિણી સ્ત્રી. ગોકણ [દાડૂ ગાળનારો; કલાલ
કડિયો પું. ('કડ' ઉપરથી) દાણા વેચનાર; કણિયો (૨)
કડું વિ. કાંગી નાંખવાળું; કાંડું
કડેડાટ કિ. વિ. કડકડાટ કરતુંક; મુસવાટ કરતુંક
કડેતાળ સ્ત્રી. (સર. પ્રા. કલિહ = પાટિયું) પાટિયાંની
પડદી (૨) સંકેલી શકાય એવું (પાટિયાનું) બારણું
(જેમ કે, દુકાનનું)
કણ સ્ત્રી. કંણ; કણ (૨) ત્રાંબાના કોરિયા ઉપરની જીભ
(૨) પગના પંજાનો આગલો ભાગ; કંણો કોલ્લી
કણથી સ્ત્રી. નાનો કણગો; અંકુર (૨) નાની કોડલી-
કણગો પું. (દે. પડણ) અંકુર; પીલો (૨) આડી ફંટાયેલી
નાની ટાંગી
કણધર પું. (સં.) કણધર; નાગ (૨) મહાદેવ
કણશ પું. કડશ; અડધિયું
કણસ ન. (સં. પનસ, પ્રા. કણસ) એક ફળ
કણસલો પું. અંકુર; પીલો; કણગો
કણસી સ્ત્રી. વાલોળ જેવી એક શાકની શિંગ; કણશી (૨)
કણસનું જાડ કે તેનું લાકડું
કણ સ્ત્રી. (સં.) સાપની કંણ

કણાધર પું. કણધર; નાગ
કણી સ્ત્રી. (દે. ફણીલ) કાંસી (૨) સાબનો લાંબી કાંસકી
જેવો એક ભાગ જેમાં તાણાના તાર પરોવાય છે. (૩)
ગ્રાસ
કણી પું. (સં.) સાપ; સર્પ
કણીશ, (-ન્દ્ર) પું. શેષનાગ (૨) મોટો નાગ
કતન, (-નિયું) વિ. અક્કલનું ઓથમીર; ઉઘાઉ
કતવાખોર વિ. કિતૂર કરનારો; ઢોંગી; પાખંડી
કતવો પું. (અ. કત્વા) મુસલમાની ધર્મશાસ્ત્રનો હુકમ (૨)
હુકમ (૩) ઢોંગ (૪) કિતૂર
કતેમારી સ્ત્રી. વિજયનો જશ-પશ
કતેમારી સ્ત્રી. (પો. પાતામાર) એક જાતનું નાનું વહાણ
કતેહ સ્ત્રી. (અ. કતહ) જીત; સફળતા; વિજય
કતેહમંદ વિ. વિજયી; સફળ; જીતેલ
કતેહમંદી સ્ત્રી. જીત; જય; વિજયી હોવાપણું
કતેહમારી સ્ત્રી. કતેમારી; એક જાતનું નાનું વહાણ
કતોઈ(-ની) સ્ત્રી. બાંધ વગરનો કબજો [ગદી ગયેલું
કદકદ કિ. વિ. કદકદવાનો અવાજ (૨) પોયું અને ગદ-
કદકદવું અ. કિ. કોહીને, અશર્દીને કે ખટારીને ગદગદું થવું
(૨) પરુ ભરાઈને ફૂટવાની તૈયારીમાં આવવું (૩)
પદપદવું (૪) ગર્વ કરવો
કદકદાટ પું. કદકદવું તે; કદકદવાનો અવાજ
કદિયું ન. (ઈ. કાર્થિંગઉપરથી) પૈસો (૨) ચારપાઈ (મુંબઈ)
(૩) બળિયાદેવને ચઢાવાતી ગળી પૂરી-ભાખરી
કદી વિ. ઢોંગી
કદીયન પું. બદનામી; શરમ (૨) કજિયો
કના વિ. (અ.) નાશ પામેલું (૨) પાયમાલ થયેલું
કનાફાતિયા પું. બ. વ. (અ. કના + ફાતિહલ) સમૂળગો
નાશ (૨) સર્વનાશ (૩) પતન
કડકડવું અ. કિ. કડકડવું; (પાંખોનો) અવાજ થવો (૨)
(બીકથી) કંપવું (૩) ગુસ્સામાં બોલવું (૪) (પૂઠે)
બડબડવું
કડકડાટ પું. કડકડાટ; પતરાજી
કડકળવું વિ. ઊડકળવું
કડું પું. (રવા.) પેશાબ; મૂત્ર
કફેયો, કફોલો પું. કોલ્લો (૨) ગૂમું
કરક પું. (કા. કર્ક) કર; તફાવત; 'ડિકર-સ'
કરક કિ. વિ. કરક્યા કરે એ રીતે; કરકર
કરકડી સ્ત્રી. ('કરકવું' ઉપરથી) કાંતવાની કીરડી (૨)
ત્રાકની ચકરડી (૩) બોડીબાડું કે ત્યાં મુકાતું ચકરડું
(૪) હવાથી ચક્કર કરે એવું કાગળનું રમકડું (૫)
કરણી [ફેરો
કરકડો પું. મોટી કરકડી (૨) ફૂદડી કરવી તે; ત્વરિત
કરકણ વિ. કરક કરક કરનાડું

કરકણ

૫૫૪

/કર્મો

કરકણ ન. કરકણુ તે
 કરકણુ અ.કિ. (સં. સ્ફુરઈ, પ્રા. કરઈ-કરકઈ) આઠું
 કપન થવું (૨) ધીમે ધીમે કરવું (૩) મુલાકાતે આવી
 ચાલ્યા જવું (૪) હવામાં કરકરવું
 કરજ સ્ત્રી. (અ. ફજ) કર્તવ્ય; 'ડ્યુટી'
 કરજન, કરજંદ ન. (ફા.) સંતાન; સંતતિ
 કરજમોકૂકી સ્ત્રી. નિહંબન; 'સસ્પેન્શન'
 કરજંદારી સ્ત્રી. પેટી-દર-પેટી સંતતિ ચાલુ રહેવાપણું
 કરજિયાત વિ. (અ. કર્જિયાત) કરજરૂપ; કરજ તરીકે કરવું
 પડે એવું (૨) આદેશાત્મક; 'મેન્ટરી' ફિક્કો
 કરડકો પું. (પંખો) ઊડવા માંડતાં થતો પાંખનો અવાજ;
 કરતલ વિ. કરતું કે કર્યા કરતું; નિત્ય પ્રવાસી
 કરનાકરતી કિ.વિ. વારાકરતી (૨) કિ.વિ., વિ.
 વારાકરતી બદલાતું હોય એમ
 કરતારામ પું. (કરતું + રામ) કર્યા કરતો-એક જગ્યાએ
 સ્થિર ન રહેતો માણસ; નિત્ય પ્રવાસી (૨) સહેલાણી
 કરતું વિ. (કરવું પરથી) ચારે તરફ આવેલું (૨) ચાલતું;
 ગતિવાળું (૩) બદલાતું (૪) હરતું કરતું; 'મોબાઈલ'
 કરતે કિ.વિ. ચોગરદામ; ચારેબાજુ
 કરદ ન. (અ. ફદ) જોડામાંનું એક
 કરકર સ્ત્રી. ('ફોરું' પરથી) વરસાદની ઝીણી છાંટ (૨)
 કરકર-વગી; પાપડ જેવી એક કોરી વાની
 કરકર કિ.વિ. પવનમાં કરકરતું હોય એમ [વીખરાવું
 કરકરવું અ.કિ. (સં. કરકરાયું) હાલવું; કરકવું (૨)
 કરકરાટ પું. કરકર અવાજ (૨) કિ.વિ. જલદી ઊડતું
 હોય એમ [પતાકડું (૩) હવામાં કરકરે તેવું
 કરકરિયું વિ. હરેકરે એવું (૨) ન. કાગળિયું; કાગળનું
 કરકરિયું ન. કોર ન પેસે એ માટેનું ગોળગોળ ફરી શકે
 તેવું ખોરીખાતું
 કરમાન ન. (ફા.) હુકમ; આદેશ (૨) સનદ; પરવાનો
 કરમાનખરદાર વિ. હુકમ પ્રમાણે ચાલનારું; આજ્ઞાકિત
 કરમાવવું સ.કિ. હુકમ કરવો (૨) સૂચવવું; બતાવવું
 કરમાશ-સ) સ્ત્રી. હુકમ; ઉપરીની સૂચના (૨) ભલામણ
 કરમાસી-સુ) વિ. ભલામણથી મળેલું; હુકમ પ્રમાણે
 તૈયાર કરેલું (૨) નમુનેદાર; સૂચના પ્રમાણેનું
 કરમો પું. (ઈ. કોર્મ) બીજું-નમૂનો (૨) છાપવાને માટે
 પાનાવાર ગોઠવીને તૈયાર કરેલ બીજાંનું ચોકડું
 કરવું અ.કિ. (સં. ફિરતિ, પ્રા. ફિરઈ) આમતેમ કે
 ગોળગોળ ચાલવું (૨) મનગમાણ માટે કે હવા ખાવા
 ટહેલવું (૩) ગતિ કરવી (૪) બદલાવું (૫) ભ્રમવું;
 પ્રવાસ કરવો (૬) પેરી વળવું
 કરશી-સી) સ્ત્રી. (સં. પરશુ, પ્રા. કરસુ) સુચારનું એક
 ઓજાર (૨) કુલડીના ઘાટનું એક સથિયાર
 કરસ સ્ત્રી. (ફા. ફશ) છાટ; તખતી

કરસમંબી સ્ત્રી. પથ્થર બેસાડેલી જમીન; ટાઈલ્સ કે લાદી
 જડેલ જગ્યા
 કરસાટ પું. કરસાપણું; કરસો સ્વાદ |વાની
 કરસાણ ન. ('કરસું' પરથી) કોઈ પણ કરસા સ્વાદની
 કરસી સ્ત્રી. (સં. પરશુ, પ્રા. કરસુ) જુઓ 'કરશી'
 કરસીપૂરી સ્ત્રી. એક જાતની પૂરી-વાળાગી
 કરસીબ સ્ત્રી. આજ્ઞા; કાનૂન; ધારો
 કરસું વિ. (સં. પરશુ, પ્રા. કરસ) અજ્ઞા, વટાજ્ઞા વગેરે
 કઠોળ ખાતાં લાગતા સ્વાદનું
 કરંદું વિ. ('કરવું' ઉપરથી) હરાવું; ભટક્યા કરતું (૨)
 પહોંચેલું; કાબેલ (૩) કરતલ |કોક
 કરાક ન. (ઈ. કોક) છોકરીઓને પહેરવાનું એક કપડું;
 કરાર ન. (અ.) ભાગી જવું તે; પલાયન (૨) વિ. નાસી
 ગયેલું (૩) અદૃશ્ય થઈ ગયેલું
 કરારી વિ. (અ.) કરાર થનારું; ભાગેડું (૨) પું. ભાગી
 જનાર; નાસી જનાર
 કરાસ પું. (અ. કરાશ) દીવાબતી તથા સાફસૂકનું કામ
 કરનાર ચાકર કે પટાવાળો
 કરાસખાનું ન. પાથરણાં, દીવા વગેરે સામાનનો ઓરો
 કરાળ ન. (સં. ફલાહાર) ઉપવાસનો ખાસ ખોરાક;
 કળોનો ખોરાક; ફલાહાર
 કરાળી વિ. કરાળ તરીકે ખવાય તેવું
 કરિયાદ સ્ત્રી. (ફા. કર્યાદ) અરજી (૨) જુલમ કે અન્યાય
 સામેનો પોકાર (૩) દાવાઅરજી
 કરિયાદી પું. કરિયાદ કરનાર; વાદી
 કરિયાદી સ્ત્રી. કરિયાદ |વળી; બીજી વાર
 ફરી, (ઠથી, ઠને) કિ.વિ. ('કરવું' ઉપરથી) પુનઃ; પાછું;
 ફરીપાછું કિ.વિ. વળી; બીજી વાર
 ફરીફરીને કિ.વિ. વારંવાર; વખતોવખત
 ફરફો-કઠો) પું. પલકારો (૨) ઈશારો; આળો
 ફરેકી સ્ત્રી. ઉપાડવાસ થઈ શકે એવી ચીપોવાળી બારી
 ફરેકી-છી) સ્ત્રી. લશ્કરી ક્વાયત બાદ કરવામાં આવતા
 બંદૂકના અવાજ
 ફરેકી-છી) સ્ત્રી. આંટો; ફેરો (૨) બારીનો પડદો
 ફરેબ પું., સ્ત્રી. (ફા.) દગો; ધોખો; ડગબાજી (૨)
 ચાલાકી; ચતુરાઈ
 ફરેબી વિ. દગલબાજ; દગાબાજ; દગાખોર
 ફરેબી સ્ત્રી. દગો; પ્રપંચ
 ફરેલ-લું) વિ. ('કરવું' ઉપરથી) બદલાયેલું (૨)
 અનુભવી (૩) મિજાજ; અવિચારી (૪) પ્રવાસ કરી
 કાબેલ થયેલું (૫) યસકેલ મિજાનું; ક્રોધી
 ફર્નિચર ન. (ઈ.) ખુરશી ટેબલ વગેરે જેવું ઘરનું રાચરગીલું
 ફર્મ સ્ત્રી. (ઈ.) વેપારી પેટી |રીતે વાળેલ થોકડી
 ફર્મો પું. (ઈ. ફોર્મ) નમૂનાનો આકાર; 'પેટર્ન' (૨) અમુક

ફલો

પપપ

/ફંદ

ફલો સ્ત્રી. સરકારી અને લશ્કરી વ્યક્તિઓને અપાતી ખાસ પ્રકારની રજા [માપ
ફલોન પુ. (ઠ.) જૂના એક માઈલના આઠમા ભાગનું ફર્સ્ટ સ્ત્રી. (ફા.) ફરસ; છાત; તખતી ફર્સબંદી સ્ત્રી. જુઓ 'ફરસબંદી' ફર્સ્ટ વિ. (ઠ.) પહેલું; અવ્યલ; પ્રથમ ફર્સ્ટ-એઈડ સ્ત્રી. તાત્કાલિક સારવાર; પ્રાથમિક ઉપચાર ફર્સ્ટ-ક્લાસ પુ. (ઠ.) પ્રથમ વર્ગ-દરજા (ર) વિ. ઉત્તમોત્તમ કોટિનું; શ્રેષ્ઠતમ ફર્સ્ટહેન્ડ વિ. (ઠ.) સીધું; પ્રત્યક્ષ ફલ ન. (સં.) વનસ્પતિનું ફળ (ર) પરિણામ (૩) ફાયદો (૪) પાનું (મથિયાર કે ઓજારનું) (પ) દાખલાનો જવાબ ફલક ન. (અ.) આકાશ; આસમાન (ર) સ્વર્ગ ફલક ન. (સં.) સપાટ પાટિયું (ર) મથિયારનું ફળ ફલત: કિ.વિ. (સં.) આખરે; પરિણામે ફલદ (-દાયક) વિ. (સં.) ફળ દેનારું (ર) ફાયદાકારક ફલદાયિત્વ ન. (સં.) ફળદાયીપણું ફલદાયી વિ. (સં.) ફલદાયિનું જુઓ 'ફલદ' ફલન ન. (સં.) ફળનું તે (ર) પાક (૩) પરિણામ ફલપ્રદ વિ. ફલદાયી; ફળ આપનારું [વાળું ફલવનુ વિ. (સં.) ફળવાળું; ફળોથી ભરેલું (ર) પરિણામ-ફલવૃક્ષ ન. ફળાઉ ઝાડ [પરિણામ ફલશ્રુતિ સ્ત્રી. (સં.) કર્મનું ફળ જાણવાનારું કથન (ર) ફલસિદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પરિણામ; ફળની પ્રાપ્તિ ફલંગ સ્ત્રી. (પ્રા. ફાલા) ફાળ; લાંબો કૂદકો ફલાગમ પુ. (સં.) ફળ આપવાં તે (ર) નાટ્યરચનામાંની છેલ્લી-પાંચમી અવસ્થા ફલાણું વિ. (અ. ફલા) અમુક; કોઈ એક [અને તમુક ફલાણુંદીકણું વિ. આ ને તે; અમકડું ને તમકડું; અમુક ફલાદેશ પુ. (સં.) કુંડળી જોઈને ભવિષ્ય કહેવું તે ફલાસક્ત વિ. (સં. ફલ+આસક્ત) ફળમાં આસક્તિવાળું; ફળ મેળવવા ઉત્સુક ફલાલીન સ્ત્રી., ન. (ઠ.) ફ્લેનલ) એક જાતનું ઊનનું કાપડ ફલાસક્તિ સ્ત્રી. (સં.) (કર્મના) ફળમાં આસક્તિ (મોહ) ફલાહાર પુ. (સં.) ફળનો ખોરાક (ર) ફરાળ [નારું ફલાહારી વિ. ફળાહાર કરનારું (ર) ફલાહાર કરી જીવ-ફલાંગવું અ.કિ. ફાળ ભરવી; લાંબા કૂદકા મારવા ફલિત વિ. (સં.) ફળેલું; નીપજેલું (ર) ન. ફળ (૩) પરિણામ [અર્થ: ગર્ભિત અર્થ ફલિતાયું પુ. પરિણામ (ર) ઉત્પન્ન થતો-નીપજી આવતો ફલીભૂત વિ. (સં.) સાર્થક (ર) ફળવાળું; સફળ થયેલું ફલેચ્છા સ્ત્રી. (સં.) (કર્મના) ફળની ઈચ્છા કે અપેક્ષા ફલોન્મુખ વિ. (સં.) ફળ દેવાને ઉન્મુખ-તૈયાર (કર્મ)

ફલોકલ કિ.વિ. ચૂકતે; સરભર [નદી ફલ્યુ પુ. (સં.) વસંત ઋતુ (ર) સ્ત્રી. ગયાલેત્ર પાસેની ફલ્યુન પુ. (સં.) ફાલ્યુન; ફાગણ માસ ફલ્યુની સ્ત્રી. એક નક્ષત્ર; ફાલ્યુની ફશ(-સ) સ્ત્રી. (ફા. ફશ) પરાજય; હાર ફસ સ્ત્રી. (અ. ફસ્) નસ; નાડી [અવાજ થાય તેમ ફસ સ્ત્રી. ફસકવાનો અવાજ (ર) કિ.વિ. ફસકવાનો ફસકવું અ.કિ. છટકવું; નાસિમત થવું (ર) તૂટી પડવું (૩) ફસ લઈને ફાટવું (૪) વિચાર બદલવો ફસકી સ્ત્રી. ફસ (પરાજય); હાર [પડવું ફસકાવું અ.કિ. (દે. ફેલ્ડસ) તૂટી - ખસી પડવું; પછગાઈ ફસલ સ્ત્રી. (અ. ફસ્લ) મોસમ (ર) મોસમનો પાક ફસલી વિ. (ફા.) મોસમનું; ફસલનું (ર) શહેનશાહ અકબરે શરૂ કરેલું વર્ષ ફસામણ ન., (-ણી) સ્ત્રી. ફસાવું તે; સપડામણ (ર) જાળ: પ્રપંચ ફસાવવું સ.કિ. 'ફસાવું'નું પ્રેરક ફસાવું અ.કિ. સપડાવું; ભરાવું (ર) ઠગાવું; છેતરાવું ફળ ન. (સં. ફલ) જુઓ 'ફલ' ફળઝાડ ન. ફળ આપનાર ઝાડ; ફળાઉ ઝાડ ફળદાયી(-યક) વિ. ફલદાયક; ફલદાયી ફળદુ(-દ્રુ)પ વિ. રસાળ; સારો પાક-ફળ આપે એવું ફળદુ(-દ્રુ)પત્ત સ્ત્રી. રસાળતા; ફળદ્રુપ હોવાપણું ફળવંત, ફળવાન વિ. ફળવાળું ફળવું અ.કિ. (સં. ફલતિ, પ્રા. ફલઈ) ફળ આપવાં (ર) સિદ્ધ થવું (૩) લાભદાયી થવું ફળસાકર સ્ત્રી. ફળમાંથી મળતો સાકર જેવો પોષક પદાર્થ ફળસિદ્ધિ સ્ત્રી. ફલસિદ્ધિ; ફળપ્રાપ્તિ; પરિણામ ફળાઉ વિ. ફળ આપતું; ફળે એવું ફળાહાર પુ. ફળનો ખોરાક; ફલાહાર ફળાહારી વિ. ફળનો ખોરાક લેનારું; ફલાહારી ફળિયું ન. (સં. પરિધિ, પ્રા. ફલિહિ દ્વારા) મહોલ્લો ફળી સ્ત્રી. નાનું ફળિયું ફળી સ્ત્રી. શિંગ ફળીભૂત વિ. ફલીભૂત; સાર્થક ફળું ન. (સં. ફલક, પ્રા. ફલઅ) ફળ; પાનું (ર) મેલડી વગેરે દેવીઓના સ્થાનમાં રખાતું તેમનું નિશાન ફંકશન ન. (ઠ.) કાર્ય; વિધિ (ર) મેળાવડો ફંગોળવું સ.કિ. ફંકવું (ર) ધુમાડવું ફંટાવું અ.કિ. ('ફંટો' પરથી) દિશા બદલવી (ર) ફાંટા પાડવા (૩) શાખા તરીકે અલગ પડવું ફંડ ન. (ઠ.) ઉધરાણું; ફાળો; ટીપ (ર) ભંડોળ ફંડફાળો પુ. ફંડ કે ફાળો; ઉધરાણું [(૪) દુર્લભસન ફંદ પુ. (ફા.) કારસ્થાન; કાવતરું (ર) જાળ (૩) ઢોંગ

ફંદી(ઠંબું)

૫૫૬

/ફારગત

ફંદી(ઠંબું) વિ. ફંદવાળું; કપટી (૨) ઢોંગી (૩) દુર્બંસની
 ફંદો પું. જાળ (૨) કાવતરું; ફંદ
 ફંફોસવું સ.કિ. (પ્રા. ફુમ) બારીકાઈથી તપાસવું; ખોળવું
 ફંફોળવું સ.કિ. ફંફોસવું; શોષવા માટે ફાંફાં મારવાં
 ફંફોળા પું.બ.વ. ફંફોળવું તે; તપાસ; શોષ
 ફાઈન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) બે ધોડાની એક જૂની ધોડાગાડી
 ફાઈટ ન. લડવું તે
 ફાઈટર ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું લશ્કરી વિમાન
 ફાઈન વિ. (ઈ.) સુંદર; રમણીય (૨) દંડ; પૈસાની સજા
 ફાઈનલ વિ. (ઈ.) છેવટનું; અંતિમ; છેલ્લું [તંત્ર
 ફાઈનાન્સ ન. (ઈ.) ખર્ચની વ્યવસ્થા (૨) સરકારી નાણાં-
 ફાઈબર પું. (ઈ.) તાંતણા; રેસા
 ફાઈબરગ્લાસ પું. તંતુકાય-વિશિષ્ટ પ્રકારનો એક કાય
 ફાઈલ સ્ત્રી. (ઈ.) કાગળો કે ચોપાનિયાં એકઠાં કરી
 રાખવાનું સાધન કે તેમાં એકઠાં કરી રાખેલ કાગળ
 કે ચોપાનિયાનો સમૂહ (૨) કાનસ; રેતડી
 ફાઈવસ્ટાર પું. (ઈ.) પંચતારક (હોટેલ)
 ફાઈ(વ)કી સ્ત્રી. ફાલુ; લોકડી
 ફાઈન્ટન પું. (ઈ.) ઝરો (૨) ફુવારો
 ફાઈન્ટન પેન સ્ત્રી. (ઈ.) ઇન્કપેન
 ફાઈન્ડ્રી, (-ન્ડરી) સ્ત્રી. (ઈ.) બીભાં ઢાળવાનું કારખાનું
 ફાઈન્ડેશન પું. (ઈ.) પાપો; નીવ [‘બૂકડો’ કહેવાય.]
 ફાકડો પું. ફાકો (ચૂર્ણનો ‘ફાકડો’ કહેવાય; દાણાનો
 ફાકડું સ.કિ. ઊછાળીને મોંમાં નાખવું; ફાકો મારવો
 ફાકા પું.બ.વ. (અ.) તંબી; હાડમારી (૨) અનશન
 ફાકી સ્ત્રી. નાનો ફાકો (૨) દવાનું ચૂર્ણ
 ફાકો પું. દિ. બુગ્ગો=મૂઠી) ફાકવું કે ફાકેલું તે; બુકડો
 (૨) ફાકવા માટેનું ચૂર્ણ
 ફાકો પું. ઉપવાસ
 ફાગ પું. (સં. ફલ્ગુ, પ્રા. ફગ્ગુ) વસંત ઋતુનો ઉત્સવ
 (૨) મધ્યકાળનો એક સાહિત્ય પ્રકાર (૩) પું.બ.વ.
 હોળીનાં શૃંગારી ગીતો કે તે વખતે બોલાતા અપશબ્દ
 ફાગણ પું. (સં. ફાલ્ગુન, પ્રા. ફગ્ગુણ) વિક્રમ સંવતનો
 પાંચમો મહિનો [પોતાનું સ્ત્રીઓનું એક વજ્ર કે સાડી
 ફાગણિયું વિ. ફાગણ માસને લગતું (૨) ન. ઝીણા
 ફાયર સ્ત્રી. (ફાડનયું, ફા. ચલ) લાકડાની નાની ચીર;
 ફાંસ (૨) નડતર
 ફાયરું વિ. પહોળું; છીછરું (૨) શંકુ (૩) ન. ફાયર
 ફાયરો પું. લાકડાની ફાયર; ચીતળ [(૩) નવરું
 ફાજલ વિ. (અ. ફાજિલ) વધેલું (૨) ફાલતું; વધારાનું
 ફાજલ વિ. (અ. ફાજિલ) વિદ્વાન (૨) ગ્રાહ્ય [ફટ
 ફાટ સ્ત્રી. ફાટવું તે (૨) તરડ (૩) કળતર (૪) ભેદ;
 ફાટક પું., સ્ત્રી. (‘ફાટવું’ ઉપરથી) ઝાંપો; દરવાજો (૨)
 બારું (૩) રેલવે કે બીજા માર્ગ એકબીજાને આંતરતા

લોચ ત્યાનો દરવાજો
 ફાટકવાળો પું. રેલવેની ફાટક સાયવનાર
 ફાટચૂસ સ્ત્રી. અંગનો દુખાવો; કળતર
 ફાટફૂટ સ્ત્રી. વિરોધ; કુસંપ; ભાગલા પડવા તે
 ફાટવું અ.કિ. (સં. સ્ફાટ્યતે, પ્રા. ફટઈ) તૂટવું; ફાટ પડવી
 (૨) છડી જવું (૩) ખૂબ દુખવું (અંગ) (૪) બગડી
 જવું (દૂધ વગેરેનું) [છડી ગયેલું
 ફાટું વિ. ફાટેલું (૨) અસભ્ય; અવિવેકી (૩) ઉદ્ધત;
 ફાટુંતૂટું વિ. ફાટેલું ને તૂટેલું; ફાટલ-તૂટલ (૨) જૂનું
 ફાટેલ, (-લું) વિ. ફાટું; ફાટેલું (૨) અસભ્ય; ઉદ્ધત
 ફાટ્યું વિ. ફાટું; ફાટેલું (૨) અસભ્ય; ઉદ્ધત
 ફાટ્યુંતૂટ્યું વિ. જુઓ ‘ફાટુંતૂટું’
 ફાડ સ્ત્રી. (ફાડવું પરથી) ચિરાવું-ફાટવું તે (૨) ચીરી;
 કકડો (૩) ફાટેલો કે ફડાયેલો અર્ધો ભાગ
 ફાડયું ન. ચીરિયું; ફાડિયું; ફાડ
 ફાડવું સ.કિ. (સં. સ્ફાટયતિ, પ્રા. ફાડઈ) ચીરવું; તોડવું
 (૨) ચીરી કરી નાશી જવું (૩) વાપરીને ઘસી નાખવું
 ફાડિયું ન. ચીરી; કકશ; ફાડ [પાવંયો; વ્યઢળ
 ફાટડી પું. (સર. મ. કાત્યા = ખસી કરેલો સાંઢો) હીજડો;
 ફાતિયા પું.બ.વ. (અ. ફાતિહલ) પાપમાલી
 ફાતિયો પું. મરેલા પાછળ ભણાતો કુરાનનો આરંભનો
 અધ્યાય (૨) સંવત્સરીનો દિવસ (મુસલમાન) કે તે
 દિવસે કરાતો વિધિ [સ્વધ
 ફાયર પું. (ઈ.) બાપ; પિતા (૨) પાદરી; ખ્રિસ્તી ધર્મનો
 ફાનસ ન. (અ. ફાનૂસ) ખત્તી; દીવો
 ફાની વિ. (અ.) નાશવંત; નશ્વર
 ફાફડો પું. એક જાતના ઘોરનું પહોળું પાન; પાપડો (૨)
 એક જાતની પહોળી શીંગ (૩) એક ફરસાણ-વાની
 ફામસ્તી (અ. ફામસ્) સ્મરણ; પાદ (૨) સાવચેતી (૩) બુદ્ધિ
 ફાયદાકારી, (-રક), ફાયદેમંદ વિ. લાભદાયક; મુણકારી
 ફાયદો પું. (અ. ફાઈદલ) નફો; લાભ (૨) ગુણ; સારી
 અસર-બંભાવ [ધાય તે
 ફાયર સ્ત્રી. (ઈ.) આગ (૨) બંદૂક તોપ વગેરેના ‘બાર’
 ફાયર-એલાર્મ પું. (ઈ.) આગની ખબર આપે તેવું યંત્ર
 ફાયરએક્શન ન. (ઈ.) આગ ઓલવવાનો બંબો
 ફાયરફૂક વિ. (સં.) આગની અસર ન થાય તેવું;
 આગપૂક; અગ્નિરોધી [ધાય તેવું કરવું તે
 ફાયરફ્રિંગ ન. (ઈ.) આગ સળગે કે તેની અસર ન
 ફાયરફ્રિગેડ ન. (ઈ.) આગ-ટુકડી; બંબાદળ; બંબાવાળા
 ફાયરમેન પું. આગનો બંબાવાળો (૨) એક્શનમાં કોલસા
 પૂરવાવાળો માણસ [નિવૃત્ત
 ફારક(-ગ) વિ. (અ. ફારિગ) છૂટું; મુક્ત (૨) નવરું;
 ફારગત વિ. (અ.) ફારગ; મુક્ત (૨) સ્ત્રી. ફારગતી;
 મુક્તિ

ફારંગતી//

૪૫૭

/ફાંદ

ફારંગતી સ્ત્રી. છૂટાછેડા; 'ઘાવવાંસ' (૨) છૂટાછેડાનો દંસાવેજ | (૨) છાપેલું પત્રક; ફરમાં ફારમ ન. (ઠં. ફાર્મ) ખેતર
 ફારસ પું. (ઠં. ફાર્સ) પ્રહસન (૨) હસવા જેવું કાર્ય
 ફારસ પું. (ફા.) પારસ; ઈરાન દેશ
 ફારસી વિ. ઈરાની (૨) સ્ત્રી. ઈરાનની ભાષા
 ફાર્થિન્ય પું. (ઠં.) ઈંગ્લેન્ડનો એક ચલણી સિક્કો
 ફાર્મ ન. (ઠં.) ખેતર; વાડી
 ફાર્મસી સ્ત્રી. (ઠં.) દવા બનાવવાની ઔષધશાળા
 ફાર્મસીવિજ્ઞાન ન. ફાર્મસીને લગતું વિજ્ઞાન
 ફાર્મહાઉસ ન. (ઠં.) ખેતરમાં નિવાસગૃહ
 ફાર્મ-કોપિયા પું. (ઠં.) દવાઓની વિગતોનો ગ્રંથ
 ફાર્માસ્યુટિકલ વિ. (ઠં.) ફાર્મસીને લગતું
 ફાર્સ ન. (ઠં.) ફારસ; પ્રહસન
 ફાલ પું. (સં. ફાલ, પ્રા. ફાર) પાક (૨) અતિશયતા
 ફાલતુ વિ. (સિ. ફાલતુ) પરચૂરણ (૨) વધારાનું; નકામું
 (૩) બિનજરૂરી (૪) સામાન્ય; મામૂલી
 ફાલવું અ.કિ. (ફાલ ઉપરથી) ખીલવું (૨) પુષ્ટ થવું (૩) કદમાં આડ વિસ્તરવું
 ફાલસી સ્ત્રી. (ફા. ફાલસ) ફાલસાનું આડ
 ફાલસું ન. ફાલસાના આડનું ફળ
 ફાલુ ન. (સં. ભલુક) એક જાતનું શિયાળ; કોલું
 ફાલુનાદ પું. શિયાળવાનો અવાજ; શિયાળી
 ફાલ્ફો પું. (ફા.) મુસલમોનોની એક વાની
 ફાલ્ગુન પું. (સં.) ફાગણ માસ (૨) પાંડુપુત્ર અર્જુન
 ફાલ્ગુની વિ. (સં.) ફાગણને લગતું (૨) સ્ત્રી. એક નક્ષત્ર
 ફાવ સ્ત્રી. ફાવટ; આવડત
 ફાવટ સ્ત્રી. ફાવવું-ગોઠવું તે
 ફાવડી સિ. શિયાળ; ફિયાવડી
 ફાવવું અ.કિ. (સં. સ્પર્વતિ, પ્રા. કલ્પીહ) ગોઠવું; અનુકૂળ આવવું (૨) સફળ થવું; લાગ ખાવો
 ફાશીવાદ પું. (ઠં. ફેશિઝમ) સરમુખત્યારીનો એક રાજદ્વારી
 રાષ્ટ્રીય વાદ (ઈટાલીમાં પેદા થયેલ) | માનનાર
 ફાશીવાદી વિ. (૨) પું. ફાશીવાદને લગતું કે તેમાં
 ફાસફસ સ્ત્રી. નકામો કે રદી માલ
 ફાસફસિયું વિ. નકામું; રદી; નબળું (૨) નમાલું
 ફાસલો પું. (અ. ફાસિલ) સમય, અંતર કે વિસ્તારનો
 કરક (૨) મેદાન
 ફાસિસ્ટ વિ. (૨) પું. (ઠં.) ફાશીવાદી
 ફાસીવાદ પું. જુઓ 'ફાશીવાદ'
 ફાસીવાદી વિ. (૨) પું. જુઓ 'ફાશીવાદી'
 ફાસ્ટ પું. સ્ત્રી. (ઠં.) ઉતારુઓ માટેની ઝડપી રેલગાડી
 (૨) ઉપવાસ (૩) પાકો રંગ (૪) વિ. ઝડપી; વેગીલું

ફાળ સ્ત્રી. (સં. ફાલ, પ્રા. ફાલા) ફલંગ; છલાંગ
 ફાળ પું. (સં. ફાલ, પ્રા. ફલ્લ=સુતરાઉ કપડું) કપડાનો લાંબો પટ્ટો; ચીરો
 ફાળ સ્ત્રી. ફાસકો; બીક
 ફાળકી સ્ત્રી. નાનો ફાળકો (૨) દોરાની આંટી
 ફાળકું ન. દોરા ઉતારવાનો ફાળકો; પરવીટો (૨) નાનો ફાળકો [ફાળકો]
 ફાળકો પું. દોરા ઉતારવાનું સાધન (૨) ચક્રોળ (ફજેત-ફાળકો પું. (સં. ફલક) સ્ટીમરમાં ત્રીજા વર્ગના ઉતારુઓને બેસવાની એક જગા
 ફાળવણી સ્ત્રી. વહેંચણી; વાંટા પાડી આપવા તે
 ફાળવવું સ.કિ. (સં. ફાલ = માથાના વાળને પાંતી પાડી વહેંચી નાખવા તે) વરાળે પડતું વહેંચવું; હિસ્સો પાડી દેવો; વિતરણ કરવું
 ફાળિયું ન. ફેંટો (૨) પંચિયું (૩) ટૂંકું પોતિયું [ફાળ ફાળી સ્ત્રી. એક ફાળવાળી સાડી (૨) લાંબા લૂગડાનો ફાળો પું. હિસ્સો (૨) વહેંચણી (૩) ઉધરાણું; ટીપ ફાંક સ્ત્રી. (સિ.) ચીર (કપડાની); ફાટ ફાંકાઈ સ્ત્રી. વરજાગી; છેલબટાઉપણું ફાંકું વિ. કક્કડ; વરજાગિયું (૨) રસિક (૩) ખુશમિજાજ (૪) સુંદર; દેખાવું
 ફાંકું ન. ગપ્પું; ગપ
 ફાંકું ન. છિદ્ર; બાકાટું; કાણું
 ફાંકું ન. લીટો (૨) ભાથચાલાકી
 ફાંકેબાજ વિ. ફાંકવાળું; ગપોડી; ગપ્પાં મારનાર
 ફાંકો પું. તોર; અભિમાન (૨) બગાથ મારવી તે
 ફાંગ સ્ત્રી. એ નામનો એક છોડ
 ફાંગ પું. મુખત્રિકોણ; 'ટેલા'
 ફાંગું વિ. આંખે ત્રાંસું જોનારું; ઝીંકી આંખવાળું
 ફાંગું ન. મોટું ડાલું; ડાંક .
 ફાંટ પું. (સં.) દવાને બે ઊભરા લાવી બનાવેલું પેય
 ફાંટ સ્ત્રી. ('ફાંટો' પરથી) લૂગડાનો છેડો કે તેની કામચલાઉ કરી લેવાતી ઝોળી જેવું તે (૨) નાના ચરખા સળંગ ટેભા; બખિયા
 ફાંટ સ્ત્રી. ખાઈ
 ફાંટવું સ.કિ. બખિયા લેવા; ટેભા ભરવા
 ફાંટાબાજ વિ. તરંગી (૨) કીનાવાળું (૩) મનસ્વી
 ફાંટિયો પું. આછો દોરો ભરવો તે; ટાંકો (૨) ફાંટો (૩) તડ; પક્ષ [આડવહેણ (૩) આડકથા ફાંટો પું. ('ફાટવું' પરથી) શાખા; ગોણવિભાગ (૨) ફાંટો પું. કીનો; આંટી; મનનો મેલ (૨) તરંગ (૩) ખેતરની સુકાયેલી સાંઈ ભેગી કરવાનું ઝરણું સાધન ફાંડું ન. બાકાટું; ખાડું; ગાબડું
 ફાંદ સ્ત્રી. (સં. ફાંદ) પેટનો ઝૂલતો ભાગ; દૂંદ

કાંદ/

૫૫૮

/કિલ્ડવર્કર

કાંદ સ્ત્રી. શેરડીનો ભારો
 કાંદાવું સ.કિ. જાળમાં ફસાવું (૨) પેટની કાંદ વધવી
 કાંદો પું. પ્રપંચ; જાળ (૨) મોટી દુદ
 કાંકરડવું સ.કિ. કરડી ખાવું (૨) પીંખી નાખવું
 કાંકળ ન. ખુલ્લી જગા; ફાસલો
 કાંકાં ન.ભ.વ. ડફરિયાં (૨) મિથ્યા પ્રયત્ન; વલખાં
 કાંસ સ્ત્રી. લાકડાની ઝીણી કરચ; ફાચર (૨) આળખીલી;
 નકાર [રચના; કાંદો (૨) ડાળખું
 કાંસલો પું. કાંસો; શિકર પકડવા ગોઠવાતી એક યુક્તિપૂર્ણ
 કાંસવું સ.કિ. કાંસો નાંખવો (૨) ગાળો નાખવો (૩)
 તોડવું (ઉદા. ડાળખું) (૪) ફસાવવું
 કાંસાવવું સ.કિ. 'કાંસવું'નું પ્રેરક
 કાંસાવું અ.કિ. ફસાઈ જવું
 કાંસિયો વિ. કપટી; કસાવે એવું (૨) કાંસો દઈ મારે એવું
 કાંસિયો પું. કાંસો દઈ મારનાર; જલ્લાદ
 કાંસી સ્ત્રી. કાંસો દઈ મારી નાંખવાની-શિક્ષા કે યુક્તિ
 કાંસીખોલી સ્ત્રી. કાંસીના કેદી માટેની જેલની ખાસ ઓરડી
 કાંસી(ઠપોર(-રો), ઠગર(-રો)) પું. કાંસિયો; જલ્લાદ
 કાંસીમોકૂફી સ્ત્રી. કાંસી દેવાનું મોકૂફ રહેવું તે; 'રિપીલ'
 કાંસુ કિ.વિ. અમસ્તું; કોગટ (૨) કપટવાળું; કપટી
 કાંસો પું. (સં. સ્પાશ, પ્રા. પાસ) કાંદો (૨) દોરડાનો ગાળો
 ફિકર સ્ત્રી. (અ. ફિક) ચિંતા; કાળજી (૨) વ્યજતા
 ફિક્કાશ સ્ત્રી. ફિક્કાપણું; નખખાઈ
 ફિક્કું વિ.(સં. ફિક્ક, પ્રા. ફિક્ક) નિસ્તેજ; ઝાંખું (૨)
 નીરસ; સ્વાદ વગરનું [થાપણ
 ફિક્કડ ડિપોઝિટ સ્ત્રી. (ઈ.) ખાંધી મુદતની થાપણ; મુદતી
 ફિક્કડ લંચ ન. (ઈ.) મયદિત ભોજન
 ફિગર ન. (ઈ.) આકૃતિ; આકાર (૨) આંક; આંકડો
 ફિઝિશિયન પું. (ઈ.) માત્રદવાદારૂથી ઈલાજ કરનાર દાકતર
 ફિટ વિ. (ઈ.) બરોબર ચપસીને બેસતું કે ગોઠવાતું; યોગ્ય;
 લાયક (૨) સ્ત્રી. ચકરી; તમ્મર; મૂર્છા
 ફિટકાર કિ.વિ. પિક્કાર, તિરસ્કારનો ઉદ્ઘાર
 ફિટકારવું સ.કિ. ફિટકાર કરવો; પિક્કારવું
 ફિટફિટ કિ.વિ. ફટફટ; પિક્ પિક્ (૨) સ્ત્રી. પિક્કાર
 ફિટર પું. (ઈ.) (યંત્રનું) જોડકામ-યંત્ર ફિટ કરનાર કારીગર
 ફિટાડ(-વ)વું સ.કિ. 'ફીટવું'નું પ્રેરક
 ફિડલ સ્ત્રી. (ઈ.) એક વિદેશી તંતુવાદ્ય
 ફિજાવવું સ.કિ. 'ફીજવું'નું પ્રેરક
 ફિજાવું અ.કિ. 'ફીજવું'નું કર્મણિ
 ફિતરત સ્ત્રી. સ્વભાવ; પ્રકૃતિ, આદત; ટેવ [તોફાન
 ફિનુર ન. (અ. ફનુર) ફેલ; ડોંગ (૨) બળવો; ઢંગો (૩)
 ફિનૂરી વિ. ફિતુરવાળું; તે કરનારું (૨) દગાખોર; કપટી
 ફિદલી પું. (અ.) ચાકર; દાસ; નોકર [વર થઈ જનારું
 ફિદા વિ. (અ.) ખૂબ ખુશ (૨) અતિ આસક્ત (૩) ન્યોછા-

ફિદાગીરી સ્ત્રી. (અ. નફા.) કુરબાની; સ્વાત્માર્પણ
 ફિનાઈલ ન. (ઈ.) ખાળ વગેરે માટે જંતુનાશક એક દવા
 ફિનિશ વિ. (ઈ.) ફિનિશ-દેશનું કે તેને લગતું (૨) સ્ત્રી.
 ત્યાંની ભાષા [તેમ
 ફિનિશ કિ.વિ. પૂરું કર્યું હોય એમ (૨) મરણ પામ્યું હોય
 ફિનિશિંગ ન. (ઈ.) આખરી સજાવટ વગેરેનું કામ;
 આખરી ઓપ
 ફિનોમિનોલોજી ન., સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રતિભાવિજ્ઞાન
 ફિયાટ સ્ત્રી. (ઈ.) એક પ્રકારની ગાડી-વાહન
 ફિયાન્સ પું. (ઈ.) મંગેતર પુરુષ
 ફિયાન્સી સ્ત્રી. (ઈ.) મંગેતર સ્ત્રી
 ફિયારકો પું. (ઈ.) ફજેતી; બદનામી (૨) સંપૂર્ણ
 નિષ્જાતા; ભવારો (૩) નામોશી
 ફિરકો પું. (અ.) કોમ; ટોળી; વર્ગ (૨) એક રાષ્ટ્રની
 પ્રજા (૩) ફાટો; સંપ્રદાય
 ફિરદોસ સ્ત્રી. (અ.) સ્વર્ગ; જન્મત
 ફિરદોસી પું. મધ્યકાલીન એક ફારસી કવિ
 ફિરસ્તો પું. (ફા. ફિરિશ્તહ) દેવદૂત (૨) પેગંબર
 ફિરંગ પું. યુરોપનો પોર્ટુગલનામનો ફિરંગીઓનો દેશ; ફાન્સ
 (૨) ચાંદીનો રોગ; 'સિક્કિલિસ' [યુરોપ ખડનો વતની
 ફિરંગી પું. (ફા.) પોર્ટુગલ દેશનો વતની (૨) ગોરો (૩)
 ફિરાક પું. સ્ત્રી. (અ.) વિરહ; વિયોગ (૨) ચિંતા (૩)
 તક; અવસર; મોકો
 ફિલમ (ઈ. ફિલ્મ) ફોટો લેવા માટે વપરાતી કચકડા જેવી
 બનાવાતી પટી (૨) સિનેમાની ફિલમ (૩) ચલચિત્ર
 ફિલર ન. (ઈ.) ખાલી જગ્યા ભરે તે (જેમ કે, દાંતના
 પોલાણ માટે વપરાતો સિમેન્ટ થા ચાંદી) (૨)
 પુસ્તકમાં પૂઠપૂરક
 ફિલસૂફ પું. (અ. ફેલસૂફ) તત્ત્વજ્ઞાની; દાર્શનિક
 ફિલસૂફી સ્ત્રી. તત્ત્વજ્ઞાન; 'ફિલોસોફી'
 ફિલકાલ કિ.વિ. (અ.) સાલમાં; અત્યારે
 ફિલામેન્ટ ન. (ઈ.) તંતુ; વીજળીના ગોળાનો તાર
 ફિલોસોફર પું. (ઈ.) તત્ત્વચિંતક; દાર્શનિક; ફિલસૂફ
 ફિલોસોફી સ્ત્રી. (ઈ.) ફિલસૂફી; તત્ત્વજ્ઞાન
 ફિલ્ટર ન. (ઈ.) પ્રવાહીને ગાળીને સાફ કરવાની
 (વિજ્ઞાની) કરામત કે સાધન [જાનનો કાગળ
 ફિલ્ટરપેપર પું. (ઈ.) પ્રવાહી ગાળવા વપરાતો એક ખાસ
 ફિલ્ડ ન. (ઈ.) ખેતર (૨) મેદાન; ક્ષેત્ર (૩) કાર્યક્ષેત્ર
 (૪) યુદ્ધભૂમિ [અધિકારી
 ફિલ્ડમાર્શલ પું. (ઈ.) ભૂમિદળમાં સર્વોચ્ચ લશ્કરી
 ફિલ્ડર પું. (ઈ.) (ક્રિકેટમાં) ફિલ્ડિંગ કરનાર (૨) દડાને
 રોકીને પાછો આપનાર
 ફિલ્ડવર્ક ન. (ઈ.) ક્ષેત્રકાર્ય
 ફિલ્ડવર્કર વિ., પું. (ઈ.) ક્ષેત્રકાર્ય કરનાર

ફિલિંગ]

પાલ

[કુરસદગી

ફિલિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) ક્રિકેટમાં બેટ રમનાર પક્ષની સામેના પક્ષની દડો રોકવાની કામગીરી; ધોતરણજી
ફિલ્મ સ્ત્રી. (ઈ.) જુઓ 'ફિલ્મ'
ફિલ્મી વિ. ફિલ્મને લગતું; ફિલ્મ વિશેનું
ફિશ સ્ત્રી. (ઈ.) માછલી
ફિશપોન્ડ ન. (ઈ.) દસ્તીમજાકનો કાર્યક્રમ
ફિશપ્લેટ સ્ત્રી. (ઈ.) રેલવેના પાટા માટેનો લોખંડનો સલેપાટ (ર) રેલવેના બે પાટાને જોડનારી પટ્ટી
ફિશબોલ્ટ પુ. (ઈ.) રેલવેના બે પાટાને- બે ફિશ પ્લેટને જોડતો સ્ક્રૂ
ફિશમાર્કેટ સ્ત્રી. (ઈ.) મચ્છીબજાર [મત્સ્યોદ્યોગ કેન્દ્ર
ફિશરી સ્ત્રી. (ઈ.) માછલાં પકવવાનો પંથો કે જગ્યા;
ફિશિ(-સિ)યારી સ્ત્રી. બપોઈ; પતરાજી
ફિસાદ સ્ત્રી. (અ. ફસાદ) તોફાન (ર) હુલ્લડ; બળવો
ફિસાદી વિ. તોફાની (ર) બળવાખોર
ફિસિયારી સ્ત્રી. જુઓ 'ફિશિયારી'
ફિસોટો પુ. ફીણનો લોચો
ફિંગરપ્રિન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) આંગળીઓની છાપ
ફિંડવું ન. જુઓ 'ફીંડવું'
ફિંદવું સ.કિ. જુઓ 'ફીંદવું'
ફિંદાવું સ.કિ. જુઓ 'ફીંદાવું'
ફિંદાવું અ.કિ. જુઓ 'ફીંદાવું'
ફી સ્ત્રી. (ઈ.) લવાજમ (ર) મહેનતાણું (૩) શુલ્ક
ફીકાશ સ્ત્રી. ફિક્કાશ; ફીકાપણું (ર) મોળાશ
ફીંકું વિ. (સં. ફિક્ક, પ્રા. ફિક્ક) ફિક્કું; મોળું (ર) નિસ્તેજ
ફીચ સ્ત્રી. (સં. સ્થિચ) જાંબનો ઉપલો ભાગ; ફીચ
ફીચર ન. (ઈ.) વાચદાના ભાવ પર રમાતો એક જુગાર (ર) વિશેષતા; લક્ષણ (૩) મુખમુદા; ચહેરોમહોરો (૪) વર્તમાનપત્રની કટાર (૫) દશ્ય માધ્યમ માટે ખાસ વિષય પરનો કાર્યક્રમ
ફીચર-ફિલ્મ સ્ત્રી. (ઈ.) દસ્તાવેજી કથાચિત્ર; 'મૂવી'
ફીચરિયો પુ. ફીચર રમનારો; આંકફરક યા સદા જેવો જુગાર રમનારો
ફીટ પુ.બ.વ. ફૂટનું બહુવચન
ફીટ સ્ત્રી. (ઈ.) તાણ; આંચકી; વાઈ
ફીટજ વિ. નાશવત; નાશ પામનારું
ફીટજ ન. નાશ [ફિટાડવું
ફીટવું સ.કિ. ફિટાડવું (ર) લાંચ આપવી; ફીડવું (૩)
ફીટવું અ.કિ. (સં. સ્થિટ્ટયિત, પ્રા. ફિટઈ) નાશ પામવું; ટળવું; મટવું (ર) પતવું; અપાઈ જવું (૩) મરવું
ફીજ ન. (સં. ફેન, પ્રા. ફેજ) પ્રવાહી પર ઘતો ધોળો પદાર્થ; ફિસોટો
ફીણવું સ.કિ. ખૂબ ધુરમદી-ફીણ થાય તેમ-એકતાર કરવું (ર) લાભ કાઢવો; નફો મેળવવો

ફીટ સ્ત્રી. ગૂંથેલી કોર (ર) માપવાની પટ્ટી (૩) નાડું; પટ્ટી ફીંકું ન. અનાજ વગેરેનું ફીટરું - ખોળું
ફીરકી સ્ત્રી. ચક્રરડી (ર) નાની ફાળકી; 'રીલ'
ફીલ્ડબુક સ્ત્રી. (ઈ.) જમીનની માપણીની નોંધપોથી
ફીલ્ડમાર્શલ પુ. (ઈ.) મુખ્ય સેનાપતિનો એક ખાસ માનવાચક મોટો ઈલાખ
ફીલ્ડર પુ. (ઈ.) જુઓ 'ફિલ્ડર'
ફીલિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) જુઓ 'ફિલિંગ'
ફીવર પુ. (ઈ.) તાવ; જવર; બુખાર
ફીસવું સ.કિ. પાનાં ચીપવાં [જાય એવું
ફીંકું વિ. ફિક્કું (ર) ઢીલું; ઓછા જોરવાળું; ઝટ ફસકી
ફીસ્ટ સ્ત્રી. (સિ.) મિજબાની; પ્રીતિભોજ
ફીચ સ્ત્રી. ફીચ; જાંબનો ઉપલો ભાગ
ફી(-ફિ)ંડવું ન. પિલવું; વીટો (ર) (લા.) પાથરી [કચરવું
ફી(-ફિ)ંદવું સ.કિ. ફેંદવું; વેરણછેરણ કરી નાખવું (ર)
ફી(-ફિ)ંદાવવું સ.કિ. 'ફીંદવું'નું પ્રેરક
ફી(-ફિ)ંદાવું અ.કિ. 'ફીંદવું'નું કર્મણિ
ફૂ ઉદ્. જુઓ 'ફૂ'
ફૂઆજી પુ. (માનાથે) ફૂઓ (ર) ફૂઆ-સસરા
ફૂઈ સ્ત્રી. (દે. પુક્રી) ફોઈ
ફૂઓ પુ. ફોઈનો વર; ફૂઆ
ફૂઓસસરો પુ. પત્નીનો કે પતિનો ફૂઓ
ફૂકી પુ. મૂત્રાશય (ર) પરપોટો (૩) ફૂલકો
ફૂગાવવું સ.કિ. 'ફૂગવું'નું પ્રેરક
ફૂગાવું અ.કિ. 'ફૂગવું'નું ભાવે[ચલણમાં અતિગણો વધારો
ફૂગાવો પુ. ('ફૂગવું' ઉપરથી) નાણાના ચિહ્નરૂપ કાગળના
ફૂગો પુ. રબરનું બનેલું એક રમકડું
ફૂજલ વિ. (અ.) વધારેલું (ર) નકામું; વધારે પડતું
ફૂટકળ વિ. ફાલતું; પરચૂરણ
ફૂતાર પુ. (સં.) સર્પનો ફૂંફાડો; 'ફૂ' એવો અવાજ
ફૂતારવું સ.કિ. ફૂંફાડો મારવો
ફૂદરડી સ્ત્રી. ગોળ ફરવું તે; ફૂદડી
ફૂદી સ્ત્રી. ફૂદી; નાની પતંગ
ફૂદીનો પુ. એક વનસ્પતિ; ઔષધી
ફૂદેડો પુ. ફૂદેડો; ઊડતો વંદો
ફૂદેડો પુ. એક જાતનું ધાસ
ફૂફુસ ન. (સં.) ફેંફડું [ગુસ્તાનો આવેશ
ફૂફવાટો, (-ડી) પુ. ફૂંફવાડો; જોસથી મારેલી ફૂંક (ર)
ફૂરચેફૂરયા પુ.બ.વ. ટુકડેટુકડા
ફૂરથો પુ. (ફા. પુર્જલ) નાની મોટી કરચ
ફૂરજો પુ. (અ.) બંદર પરનું જાકત લેવાનું મથક (ર)
વહાણો ટેરવવાનું મથક; પક્કો
ફૂરસદ સ્ત્રી. (અ. ફૂર્સત) નવરાશ (ર) નિરાંત
ફૂરસદગી સ્ત્રી. ભરપૂરા રણ

કુરેરી//

પદ્ય ૦

/કલ્પલુલાથી

કુરેરી સ્ત્રી. (હિ. કુરહરી) પાંખોનો ફફડાટ
 ફલકથું વિ. ફલાયા કરતું; ફલપ્રજ
 ફલવણી સ્ત્રી. ફલવવું તે [પૂર્ણવિરામ
 ફલસ્થોપ ન. (ઈ.) (.) આવા પ્રકારનું વિરામચિહ્ન;
 ફલારોનું. ('ફલવું' પરથી) ફલાઈ જવું તે; બગઈ; પતરાજ
 ફલાવટ સ્ત્રી. ફલાવવું તે
 ફલવારો પું. મહુગ્રાનું પ્રા; મહુગ્રે
 ફલાવવું સ.કિ. ફલે એમ કરવું; 'ફલવું'નું પ્રેરક
 ફલાવું અ.કિ. 'ફલવું'નું ભાવે
 ફલાવો પું. ફલાવું તે; કુગાવો
 ફલાશ સ્ત્રી. ફલાઈ જવું તે; ફુલારો
 ફુલેકું ન. વરધોડો; શોભાપાત્રા
 ફુલેલ ન. (સં. ફુલ્લતૈલ, પ્રા. ફુલ્લએલ) સુગંધીદાર તેલ
 ફુલેવર (ઈ. ફલાવર) ફુલ્લી; ગંજકામાં ફલનું પાનું (ર)
 એક શાક; 'કોલી ફલાવર'
 ફુલ્લસ પું. (અ.) નાણું; પેસોટકો
 ફુલ્લી સ્ત્રી. ફુલેવર; ગંજકામાં ફલનું પાનું [(ર) ઝરો
 ફુવારો પું. (ફા. ફવ્યારસ) પાણી ઊડતું પડે એવી રચના
 ફુસફુસ કિ.વિ. કાનમાં કરેલામાં આવે એમ
 ફું ઉદ્. જુઓ 'ફું'
 ફુંક સ્ત્રી. જુઓ 'ફુંક'
 ફુંકણ ન. જુઓ 'ફુંકણ'
 ફુંકણી સ્ત્રી. જુઓ 'ફુંકણી'
 ફુંકવું સ.કિ. જુઓ 'ફુંકવું'
 ફુંકાર(-રો) પું. જુઓ 'ફુંકાર(-રો)'
 ફુંકારવું સ.કિ. જુઓ 'ફુંકારવું'
 ફુંકાવવું સ.કિ. જુઓ 'ફુંકાવવું'
 ફુંકાવું અ.કિ. જુઓ 'ફુંકાવું'
 ફુંગરાવવું સ.કિ. ગમેતેમ ભરાવીને ઉછેરવું; બહેકાવવું
 ફુંગરાવું અ.કિ. રિસાવું (ર) ફુલાવું; ફલવું (૩) ચિડાવું
 ફુંકવાટો(-ડો) પું. જુઓ 'ફુંકવાટો(-ડો)'
 ફુંવાર પું. જુઓ 'ફુંવાર'
 ફું ઉદ્. ફુંકાગ્રનો એક અવાજ
 ફુંગ સ્ત્રી. (ફુંગવું ઉપરથી) ઊબ (ર) બિલાડીનો ટોપ
 ફુંગવું સ.કિ. કુગાવવું (ર) પવનથી ફુલાવું (૩)
 ગર્ભવંત થવું (૪) સૂજવવું
 ફુંગવું અ.કિ. (સં. ફક્ક અથવા દે. પુગ્ગકુગ્ગ =
 વીખરાયેલા ફુલેલા વાળવાળું) ઊબ વળવી (ર)
 ફલવું (૩) બહેકવું (૪) સૂજ જવું
 ફળી વિ. ફળવાળું |કે મેલ
 ફળી સ્ત્રી. ફળ (ર) પ્રવાહી પદાર્થો પર આવતી છારી
 ફટ પું. (ઈ.) બાર ઈંચ (ત્રીસ સેન્ટિમિટર)નું માપ કે તેવડી
 પટ્ટી (ર) પગનો પંજો; પાવણું |કુસંપ
 ફટ સ્ત્રી. ફટવું તે (ર) ફાટ; ગેરસમજ (૩) ભંગાણ;

ફટ ન. ચક્કરટેટી જેવું ફળ; ચીભડાની જાતનું એક ફળ
 ફટવું વિ. (સં. સ્ફુટ, પ્રા. ફુટ) ફુંદર; રૂપાણું (ર) મનોહર
 ફટ-નોટ સ્ત્રી. (ઈ.) પાદટીપ; પાદ-નોંપ
 ફટપટ્ટી(-ટી) સ્ત્રી. ફટ માપવાની કે ફટમાપની પટ્ટી
 ફટપાથ પું. (ઈ.) પગથી ચાલીને જનારા માટે શહેરી
 રસ્તાની બાજુ પર ચાલવાની પગથી; ફટપાથરી
 ફટપ્રિન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પગલું; પાદચિહ્ન |રમત
 ફટબોલ પું. (ઈ.) હવાભરેલો મોટો દબો કે એનાથી રમવાની
 ફૂટલ વિ. દગો દેનારું; ફૂટલું
 ફૂટવું અ.કિ. (સં. સ્ફુટપતિ, પ્રા. ફુટઈ) ખીલવું; વિકસવું;
 ઊગવું; પલ્લવિત થવું (ર) તૂટવું; ભાગી જવું (૩)
 જોરથી ફાટવું (૪) ખુલ્લું થવું; ઉપાડું પડી જવું (૫)
 ફરી જવું; દગો દેવો
 ફૂટેર ન.બ.વ. (ઈ.) પગરખાં [(૪) ઝપડો
 ફૂટાફૂટ સ્ત્રી. ઉપરાઉપરી ફૂટવું તે (ર) કુસંપ (૩) ભંગાણ
 ફૂડ ન., પું. (ઈ.) ખોરાક
 ફૂડ-પોઈઝન ન. (ઈ.) ખોરાકી ઝેર
 ફૂણગી સ્ત્રી. ઝીણી ફોલ્લી (ર) નાનો પરપોટો
 ફૂટકી સ્ત્રી. સ્કુ-ચકરી ફેરવવાનું સાધન; 'ડિસમિસ'
 ફૂટકી સ્ત્રી. ફાંદો
 ફૂદડી સ્ત્રી. (અપ. ફડિઅ) ગોળગોળ કરવું તે (ર)
 તારાના કે ફૂલના જેવું ચિહ્ન (૩) ફૂડું પતંગ; ફૂદી
 ફૂદી સ્ત્રી. નાની પતંગ; ફૂદી (ર) ચક્કર
 ફૂદી સ્ત્રી. પાંખોવાળું એક નાનું ઢવણું |પતંગિયું
 ફૂડું ન. (અપ. ફુડિઅ) પાંખોવાળું નાનું ઢવણું (ર)
 ફૂડું ન. ફૂદી, નાનો પતંગ
 ફૂમકી સ્ત્રી. ઊછળતાં મોંજાની ટોચ; 'કિસ્ટ'
 ફૂમનું ન. (પ્રા. ફુમ) છોગું; કલગી
 ફૂર પું. પક્ષીનો ઊડવાનો ફરર અવાજ
 ફૂર્તિ સ્ત્રી. (સં. સ્ફૂર્તિ) જાગૃતિ (ર) ઉત્સાહ
 ફૂર્તીલું વિ. ફૂર્તિવાળું; ઉત્સાહી
 ફૂલ ન. (સં. ફુલ્લ, અપ. ફુલ, પ્રા. ફુલ્લ) પુષ્પ; તેના
 આકારની વસ્તુ (ર) આંખનો રોગ (૩) એક ઘરેલું
 (૪) ફૂલકોખી
 ફૂલ સ્ત્રી. બગઈ; પતરાજ
 ફૂલક(-કર)ણી સ્ત્રી. એક જાતનું દારૂખાનું; તારામગળ
 ફૂલકાજલી સ્ત્રી. સધવાએ કરવાનું એક વ્રત
 ફૂલકું ન. નાની રોટલી (ર) જમવાનું નોતડું
 ફૂલકું વિ. ફુલપ્રજ (ર) ફૂલેલું
 ફૂલકો પું. નાની ફુલાવેલી રોટલી (ર) કોઈ પણ વસ્તુનું
 ફૂલવું તે (૩) ફુલાવીને રમવાની રમરની ટોટી; ફૂક્કો
 ફૂલકોખી, (૦જ) સ્ત્રી. એક શાક; ફૂલાવર
 ફૂલગજરો પું. ફૂલની કલગી; પુષ્પગુચ્છ |પદમાનું
 ફૂલગુલાબી વિ. આછા ગુલાબી રંગનું (ર) યૌવનથી

ફૂલગૂંથણિયું

૫૫૧

/કેડવું

ફૂલગૂંથણિયું વિ. એકમેકમાં સંકળાયેલું; ફૂલગૂંથણીવાળું
ફૂલગૂંથણી સ્ત્રી. ફૂલ ગૂંથવાં તે (ર) વસ્તુની બંધબેસતી
સંકલના-ગોઠવણી

ફૂલછાબ સ્ત્રી. ફૂલો રાખવાની છાબ-ટોપલી
ફૂલછોડ પું. ફૂલ માટે ઉછેરાતો છોડ
ફૂલઝડી સ્ત્રી. ફૂલ ઝરે એવું એક દારૂખાનું |તે તે જાડ
ફૂલઝાડ ન. ફૂલને જ માટે ઉગાડાતું ઝાડ; ફૂલ આપનારું
ફૂલ-ટોસ પું. (ઈ.) પીચ પર પડ્યા સિવાય સીધો
બેઠ્ઠમનના બેઠ પર નખાતો દડો

ફૂલડું ન. ફૂલ (ર) ધાણીનો દાણો
ફૂલડોલ પું. ભોળીના બીજ દિવસનો ફૂલના સિંચેળાનો
પુષ્ટિઆગીય મંદિરોમાંનો વસંતનો છેલ્લો ઉત્સવ |તેવું
ફૂલછાજ, (શી) વિ. (ર) પું. વખાણ કર્યાંથી ફુલાઈ જાય
ફૂલનોડો પું. સ્ત્રીનું પગનું એક ધરેણું

ફૂલદાન ન. (-ની) સ્ત્રી. ફૂલ મૂકવાનું-રાખવાનું પાત્ર
ફૂલદારૂ પું. જલદ દારૂ (ર) મદ્યાદી (૩) રંગીલું (૪) ઉદાઉ
ફૂલફટાક, (-કિયું) વિ. વરણાગિયું (ર) નાજુક; તકલાદી
ફૂલ ફળાદિ વિ. ફૂલો, ફળો વગેરે |ઉછરેલું

ફૂલફૂલું વિ. ફૂલની જેમ ખીલેલું; કોમળ (ર) લાડકોડમાં
ફૂલબાગ પું. ફૂલનો બાગ; ઉદ્યાન; ફૂલવાટી
ફૂલબેસણી સ્ત્રી. ફૂલની દાંત નીચેનો ભાગ જેના ઉપર

આખું ફૂલ બેસે છે. |ચુંગાંથી પાંખડીવાળો ભાગ
ફૂલમણિ પું. પુંકેસર અને સ્ત્રીકેસરને કરતી રંગબેરંગી
ફૂલમાલા સ્ત્રી. (સં.) ફૂલની માળા

ફૂલભક્ત સ્ત્રી. (સં.) ફૂલ માટે ઉછેરાતી લતા

ફૂલવડી સ્ત્રી. ચણાના કરકરા લોટનું ગાંઠિયા કે મમરી જેવું
એક કરસાણ

ફૂલવડું સ.કિ. ફૂલાવડું

ફૂલવાટી સ્ત્રી. ફૂલઝાડની વાટી; ફૂલબાગ (ર) છોકરાંછંપાં
ફૂલવાળી સ્ત્રી. કાનની વાળી-કડી (ર) સ્ત્રી. ફૂલ વેચનાર
સ્ત્રી | (૩) બલેકવું (૪) હરખાવું (૫) બગઈ મારવી

ફૂલવું અ.કિ. (સં. ફૂલવતિ, ફૂલવઈ) ઊપસવું (ર) ખીલવું
ફૂલવુંકાલવું અ.કિ. અરોબર ખીલવું ને વધવું-વિકસવું
ફૂલવેલ સ્ત્રી. ફૂલલતા; ફૂલની વેલ

ફૂલશાખા સ્ત્રી. ફૂલોની પથારી

ફૂલસાકર સ્ત્રી. સાકરનો એક પ્રકાર

ફૂલસુંઘણું ન. નાક

ફૂલિયું વિ. ખીલેલું (ર) ન. ફૂલના ઘાટનું ખ્યાલું
ફૂલી સ્ત્રી. સેંધીનું એક ધરેણું; શીશફૂલ (ર) આંખમાં થતું
ફૂલું (૩) ફૂદી (૪) ફૂલેલીનું પાનું (ગંજાકામાં)

ફૂલું ન. (સં. ફૂલવલ, પ્રા. ફૂલવલ) આંખના રતનમાં પડતો
નાના ફૂલ જેવો સફેદ ઘથ

ફૂલસંકેપ પું. (ઈ.) અમુક વિશિષ્ટ કદનો કાગળ

ફૂલડ વિ. આળસુ (ર) ગુંડું (૩) કંચણ વગરનું

ફૂલકતા સ્ત્રી. ફૂલપણું; એદીપણું

ફૂલ સ્ત્રી. (સં. પુષ્પ, પ્રા. પૂસ) કશ (ર) વિ. એદી
(૩) ન. યાસ (સુદું) ખડ (૪) થાક |વેરણછેરણ

ફૂલફાસ, (-સિયું) વિ. હલકું; નિર્માલ્ય; ફાસફૂલિયું (૩)
ફૂલ(ફું) ઉફ. એવો અવાજ; ફૂ

ફૂલ(ફું)ક સ્ત્રી. (કિ. ફૂલ) મોંથી પવન ફેંકવો તે (ર)
ફૂલ(ફું)કણ વિ. ફૂક મારનારું (ર) સશક્ત

ફૂલ(ફું)કવું સ.કિ. (સં. ફૂલરોતિ, પ્રા. ફૂલઈ) ફૂક મારવી
(ર) ફૂકીને વગાડવું (૩) દેવાળું કાકવું (૪) પંખાળવું

(૫) પ્રમપાન કરવું |ફૂલટો

ફૂલ(ફું)કાર(રો) પું. (સં. ફૂલકાર, પ્રા. ફૂકાર) ફૂક (ર)
ફૂલ(ફું)કારવું સ.કિ. મોંમાં પાણી ભરી ફૂકવી છાંટવું (ર)

ફૂક કે ફૂકારો મારવો

ફૂલ(ફું)કાવવું સ.કિ. 'ફૂકવું'નું પ્રેરક

ફૂલ(ફું)કાવું અ.કિ. 'ફૂકવું'નું કર્મણિ

ફૂલ(ફું)કવાટો(-ડો), ફૂલટો(-ડો) પું. ફૂલવાટો

ફૂલ(ફું)વાર પું. ઝરમરિયો વરસાદ; ઝીણો વરસાદ

કે કિ.વિ. જાસ નીકળી ગયો હોય તેમ

કે સ્ત્રી. ડર; હાક [બગી; 'ફેટન'

ફેઈટન સ્ત્રી. (ઈ.) ચાર પૈંડવાળી હળવી ધોડાવાટી;

ફેઈલ વિ. (ઈ.) નાપાસ; નિષ્ફળ ગયેલું

ફેઈલ્યોર સ્ત્રી. (ઈ.) નાપાસ થવાપણું; નિષ્ફળતા

ફેઈસ પું. (ઈ.) ચહેરો (ર) આગળનો ભાગ

ફેકટરી સ્ત્રી. (ઈ.) કારખાનું

ફેક્ટોમીટર ન. (ઈ.) પ્રકાશનું પ્રમાણ જાણવાનું યંત્ર

ફેકલ્ટી સ્ત્રી. (ઈ.) વિદ્યાશાખા (ર) વિદ્યાપ્રાપ્તાનો

પ્રાધ્યાપક ગણ (૩) જન્મજાત લક્ષ્મી-સામર્થ્ય

ફેક્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) હકીકત; તથ્ય [સંખ્યાનો

ફેક્ટર ન. (ઈ.) પરિબળ; બાબત (ર) અવયવ

ફેક્સ પું. (ઈ.) મોકલનારના શબ્દો સાથે આવતો વાયુ-
સંદેશો કે તેની નકલ

ફેચો, (-ચો) પું. ફીચ; જાંધનો ઉપલો ભાગ |દશ

ફેજ પું. (ઈ.) ખરાબી; દુર્દશા (ર) સિક્કા (૩) હાલત;

ફેઝ સ્ત્રી. (તુકી) એક જાતની મુસલમાની ટોપી

ફેટ સ્ત્રી. (ઈ.) ચરબી (ર) વિ. જીડું

ફેટન સ્ત્રી. (ઈ.) બગી; ફેઈટન

ફેટલિજમ ન. (ઈ.) ભાગ્યલાઠ; નસીબવાદ

ફેડ કિ.વિ. એવા અવાજ સાથે

ફેડ સ્ત્રી. નિકાલ; પતાવટ

ફેડણ, (ઠણાર) વિ. ફેડનારું; મટાડનારું

ફેડણી સ્ત્રી. છાંડવણી; 'રિંગમશન'

ફેડરેશન ન. (ઈ.) અનેક ઘટકો કે રાજ્યોનું એક રાજ્યતંત્ર

ફેડવું સ.કિ. (સં. રફેટયતિ, પ્રા. ફેઈઈ) દૂર કરવું; ટાળવું;

મટાડવું (ર) અડા કરવું; વાળવું (૩) નિકાલ કરવો

કેણ/

૫૬૨

/કેસિલિટી

કેણ સ્ત્રી. ફણા; સાપની કેણ (૨) તાંબાના કોટિયા ઉપરની
જીભ

કેણ ન. (સં. કેન) ફીણ

કેણી, (૦ની) સ્ત્રી. સૂતરકેણી (પુષ્ટિમાર્ગીય)

કેથ પું. (ઈ.) વિશ્વાસ; ભરોસો

કેદો પું. લોચો (૨) લોચેલોચા છૂટા પટ્ટી જવા તે

કેધમ પું. (ઈ.) છ ફૂટનું માપ (૨) વાંભ

કેધોમીટર ન. (ઈ.) દરિયાની ઊંડાઈ માપવાનું યંત્ર

કેન ન. (સં.) ફીણ

કેન પું. (ઈ.) ધંધો; હવા નાંખવાનું ઉપકરણ

કેનિલ વિ. (ઈ.) ફીણવાળું |સ્વરચના

કેન્ટસી સ્ત્રી. (ઈ.) તરંગલીલા (૨) સંગીત કે સાહિત્યની

કેનિલ વિ. (સં.) ફીણવાળું

કેન્સિગ સ્ત્રી. (ઈ.) લોખંડના તારની વાડ બાંધવી તે

કેન્સી વિ. (ઈ.) તરેલવાર (૨) અવનવું; ફાંકડું

કેફર સ્ત્રી. (સં. સ્કુર, પ્રા. કુર ઉપરથી) થોથર (૨) મોઢા
પરનો ઓઢો

કેફરાવું અ.કિ. કેફર-થોથર આવવી |'સિસ્ટીરિયા', 'ફિટ'

કેફરી સ્ત્રી., કેફરું ન. (સં. સ્કુર, પ્રા. કુર) વાઈ; અપસ્માર;

કેફનું ન. (સં. કુફુસ) શરીરનું હવા લેવા કાઢવાનું અંગ

કેબલ સ્ત્રી. (ઈ.) બોધાત્મક પ્રાણીકથા; પૌરાણિક કથા

કેબ્રિક ન. (ઈ.) કાપડ

કેબ્રુઆરી પું. (ઈ.) ઈસ્વી સનનો બીજો માસ

કેબર ન. (ઈ.) સાથળનું હાડકું; થાપો

કેમિન પું. (ઈ.) દુષ્કાળ; દુકાળ; દુર્ધિસ

કેમિલી ન., સ્ત્રી. (ઈ.) કુટુંબ; પરિવાર

કેમિલી-ડોક્ટર પું. (ઈ.) પરિવાર માટેનો દાક્તર

કેમિલી-પ્લાનિંગ ન. (ઈ.) પરિવારનિયંત્રણ; કુટુંબ-
નિયંત્રણ

કેમિલીડ્રમ પું. (ઈ.) હોટલ કે રેસ્ટોરામાં પરિવાર માટેનો

કેર પું. (ઈ.) ગોળીબાર (૨) નૂર-ભાડું-લાગત

કેર પું. (દિ. કેરણ) કરક; તફાવત (૨) તમ્મર (૩) પેચ

(૪) ઘેરાવો (૫) લૂગડાની કડક (૬) ચક્કર; વધારે

પડતું કરવાનું થવું તે (૭) કેરવવાની ખીલી (ઉદા.

લવિગિયાનો કેર)

કેર કિ.વિ. ફરીથી

કેરકુંડાળું ન. ચક્કર (૨) ગૂંચવાટો (૩) ગોટાળો

કેરકોપી સ્ત્રી. (ઈ.) ચોખ્ખી નકલ

કેરછી સ્ત્રી. કેરી (૨) રખપટ્ટી

કેરતપાસ સ્ત્રી., પું. ઊલટતપાસ

કેરફાર પું. કરક; તફાવત (૨) સુધારો (૩) બદલી

કેરફૂદ-(દર)ડી સ્ત્રી. ચક્કર-ચક્કર કરવું તે; ધૂમરી

કેરબદલ વિ. કેરબદલીવાળું (૨) કિ.વિ. બદલેલું લોચ

એમ

કેરબદલી સ્ત્રી. (-લો) પું. અરસપરસ ફેરફાર; અદલા-
બદલી વસ્તુવિનિમય

કેરવવું સ.કિ. (સં. કેરવતિ, પ્રા. કેરવઈ) 'કરવું'નું પ્રેરક

કેરવાદી વિ. કેરવવાના વિચારનું (૨) પું. તેવો આદમી

(૩) પરિવર્તનવાદી

કેરવાકેરવ સ્ત્રી. વારંવાર-ઉપરાઉપરી કેરવવું તે

કેરવાળું વિ. પેચવાળું (૨) કરકવાળું |વિદાય

કેરવેલ સ્ત્રી. (ઈ.) છેલ્લી વિદાય વખતની સલામ (૨)

કેરવેલપાટી સ્ત્રી. (ઈ.) વિદાયસમારંભ

કેરવો પું. હાથે પહેરવાનો ફરો (૨) સુતારનું એક ઓજાર

કેરાવો પું. કેર; ઘેરાવો (૨) ચક્કર (૩) વિસ્તાર

કેરિયો પું. કેરી કરનાર વેપારી; 'વેન્ડર'

કેરિસ્ટ સ્ત્રી. (અ. ફિસિસ્ટ) વાદી; ટીપ (૨) તારીજો

કેરી સ્ત્રી. ('કેર' ઉપરથી) ચક્કર; આંટો (૨) વખત;

વારુ (૩) કોઈ પણ વસ્તુ વેચવા માટે ફરવું તે

કેરીબોટ સ્ત્રી. (ઈ.) ઉતાડુઓ માલ વગેરેને આ પારથી
પેલે પાર ઉતારવાની નાની હોડી; ભાડૂતી નૌકા

કેરીવાળો પું. કેરિયો; કેરી કરનાર

કેરો પું. આંટો, ખેપ (૨) વારો (૩) ચક્કર

કેલ વિ. (ઈ.) નાપાસ; નિષ્ફળ ગયેલું [ગુનો; અપરાધ

કેલ પું. (અ. ફઅલ) પાખંડ; ઢોંગ (૨) જુઠાણું (૩)

કેલ સ્ત્રી. ફેલું (દોરાનું ગૂંછણું) (૨) લટ; સેર

કેલાવ પું. વિસ્તાર; પ્રસાર (૨) વૃદ્ધિ

કેલાવવું સ.કિ. (દિ. ફઅલ) ફેલાવ તેમ કરવું

કેલાવું અ.કિ. પ્રસરવું (૨) વધવું

કેલાવો પું. જુઓ 'ફેલાવ' [સેર (૩) ફાંસ (૪) મુઠેલી

ફેલું ન. દોરાનું ગૂંછણું (૨) દોરડું વજાતાં મુકાતી તારની

ફેલો પું. (ઈ.) કોલેજમાં રેજીયુએટ થયા બાદ આગળ

અભ્યાસ માટે અપાતું એક પદ; અધ્યેતા (૨)

યુનિવર્સિટી કે તેના જેવી વિદ્યાસભ્યાનો સભ્ય

કેલોશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) ફેલો થવાપણું (૨) શિષ્યવૃત્તિ

કેવર સ્ત્રી. (ઈ.) પસપાત (૨) મદદ; કૃપા

કેલ્ટ ન. (ઈ.) બનાત જેવું એક પ્રકારનું ઊંની કાપડ

કેશન સ્ત્રી. (ઈ.) આચારવિચારમાં અનુક્રમ આસ વલગન-
ઝોક કે વિશેષતા, ઢબ, શૈલી |છેલ્લી ઢબનું

કેશનેબલ વિ. (ઈ.) કેશનવાળું; ટાપટીપિયું; છેલ્લામાં

કેશિ(-સિ)સ્ટ વિ.(ઈ.) ફાસીવાદી; ફાસિસ્ટ

કેશિઝમ ન. ફાસીવાદ |આગળનો ભાગ

કેસ પું. (ઈ.) ચહેરો; મુખ (૨) કોઈ વસ્તુનો મુખ્ય કે

ફેસલો પું. નિકાલ; નિવેરો (૨) છૂટકો; કડચો

કેસવું સ.કિ. ઉતારી પાડવું (૨) છણવું

કેસિયલ વિ. (ઈ.) ચહેરા કે મુખ સંબંધી (૨) ન.

ચહેરાની સુંદરતા માટે અપાતી માવજત

કેસિલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) સગવડ; અનુકૂળતા

ફેસ્ટિવલ/

૫૬૩

/ફોબિયા

ફેસ્ટિવલ પુ. (ઈ.) તહેવારનો દિવસ; ઉત્સવનો દિવસ
 (૨) પર્વનું સત્ર [સાહકાર
 ફે કિ.વિ. થાકની-હાંફનો અવાજ થાય એમ (૨) સ્ત્રી.
 ફેંક. (ઠણી) સ્ત્રી. ફેંકવાની ક્રિયા [તે રેખા
 ફેંક રેખા સ્ત્રી. જ્યાંથી ગોળો વગેરે ફેંકીને સ્પર્ધા શરૂ થાય
 ફેંકવું સ.કિ. નાખવું (૨) ગપ મારવી (૩) વેડી નાખવું
 ફેંક(કા)ફેંક સ્ત્રી. સામસાની વારંવાર ફેંકવું તે
 ફેંકારવું સ.કિ. ફેંદી કે પીંખીને લાંબુપહોળું કરી નાખવું;
 ઉછાળવું (૨) ફંગોળવું
 ફેટ સ્ત્રી. (સિ.) કમરની આજુબાજુનો લુગડાનો બંધ (૨)
 ખમસીના કોલરવાળો ગળાનો ભાગ
 ફેટ સ્ત્રી. થપ્પડ; ધબ્બો (૨) ઢોરની ઢીંક
 ફેટો પું. ફાળિયું; એક પ્રકારે બંધાતી પાયટી
 ફેડવું ન. જાંડું
 ફેંદવું સ.કિ. ફીંદવું; ચુંચવું (૨) વિખેરી નાખવું
 ફેંદફેંદ, ફેંદફેંદ(દી) સ્ત્રી. ચૂંચાચૂંચ; વારંવાર ફેંદવું
 ફેંફાટ કિ.વિ. પૂરપાટ (૨) બેફાટ (૩) પૂરપાટ
 ફેંફે કિ.વિ. જુઓ 'ફે'
 ફેસલો પું. નિકાલ; ચુકાદો; છૂટકો
 ફેજ પું. (અ.) કીર્તિ (૨) ઉપકાર (૩) નફો; લાભ
 ફેડકો પું. લુગડાની અડ (૨) ઘૂમાઘૂમ; ઉતાવળે જવું-
 આવવું તે
 ફેંચાલ વિ. (અ.) દાતા; દાન કરનાર
 ફોઈપાર્થ(ન) વિ. ફોઈનું; ને લગતું
 ફોઈપાર્થ વિ. ફોઈ તરફનું (૨) ન. ફોઈએ આપેલી ભેટ
 -દરદાગીના કપડાં વગેરે (૩) ફોઈને અપાતી બક્ષિસ
 ફોઈ સ્ત્રી. બાપની બહેન; ફુઈ
 ફોઈજી સ્ત્રી. (માનાથે) ફોઈ (૨) ફોઈસાસુ
 ફોઈબા સ્ત્રી. ફોઈ
 ફોઈસાસુ સ્ત્રી. પતિ કે પત્નીની ફોઈ
 ફોક પું.બ.વ. (ઈ.) લોકો [મિથ્યા
 ફોક વિ. (સં. ફોક્સ, પ્રા. ફુક્કા = મિથ્યા) ફોગટ; રદ;
 ફોકએપિક ન. (ઈ.) લોકમહાકાવ્ય
 ફોકટ વિ. (૨) કિ.વિ. (સં. ફોક્સ, પ્રા. ફુક્કા) નકામું; વ્યર્થ
 ફોકટિયું વિ. મફતિયું (૨) નકામું
 ફોકડ્રામા પું. (ઈ.) લોકનાટ્ય
 ફોક-બેલડ ન. (ઈ.) લોકકથાકાવ્ય
 ફોકલોર ન. (ઈ.) લોકવિદ્યા
 ફોકસ ન. (ઈ.) દૂરથીન કેમેરા વગેરેનું અમુક ખાસ કેન્દ્ર
 કે બિંદુ જ્યાં પ્રતિબિંબ બસેબર સાફ હોય છે.
 ફોકિયત સ્ત્રી. ગર્વ; અહંકાર (૨) આત્મશ્લાઘા
 ફોકો પું. ઢોર ચરાવનાર ચોવાળ; રભારી
 ફોંગ ન. (ઈ.) ધુમ્મસ; ઝાકળ
 ફોગટ, (ટિયું) વિ. (સં. ફોક્સ, પ્રા. ફુક્કા) ફોકટ;

ફોકટિયું (૨) મફત; મફતિયું [એક યંત્ર
 ફોગ-હોર્ન ન. (ઈ.) ધુમ્મસનો ખ્યાલ આપવા વારાનારું
 ફોજ સ્ત્રી. (ફા.) સેના; લશ્કર; સૈન્ય [પોલીસ'
 ફોજદાર પું. એક પોલીસ-અમલદાર; 'સબઈન્સ્પેક્ટર ઓફ
 ફોજદારી વિ. કાયદાથી શિક્ષાપાત્ર ગુનાસંબંધી; 'કિમિનલ'
 ફોજદારી સ્ત્રી. ફોજદારનું કામ કે પદ (૨) ફોજદારી
 અદાલત [ફોટો-આલ્બમ'
 ફોટાવલી સ્ત્રી. ફોટાની હાર - લગાતાર મળતા ફોટા;
 ફોટો પું. (ઈ.) રૂબરૂનો ગોળો કે ચીમની
 ફોટો, (ઠગ્રાફ) પું. (ઈ.) તસવીર; છબી; છાયાચિત્ર
 ફોટોગ્રાફર પું. છબી પાડનાર કે તેનો પંપાદાર;
 તસવીરકાર; છબીકાર
 ફોટોગ્રાફિક વિ. (ઈ.) ફોટોગ્રાફ(ફી)ને લગતું
 ફોટોગ્રાફી સ્ત્રી. છબી પાડવાની કળા; તસવીરકળા
 ફોટોપ્રિન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) ફોટોકામ; ફોટોમુદ્રણ
 ફોડ પું. સ્ત્રી. (સં. સ્કોટ, પ્રા. ફોડ) ફોડવું તે (૨) વિગત
 (૩) નિકાલ (૪) વહેંચણી (૫) ચોખવટ
 ફોડણી સ્ત્રી. ફોડવાની ક્રિયા
 ફોડલી સ્ત્રી. (પ્રા. ફોડ) ફોલ્લી; ફુન્સી
 ફોડલો પું. ફોલ્લો; ફોડકો
 ફોડવાર કિ.વિ. એક એક વસ્તુનો ખુલાસો થતો જાય એમ
 ફોડવું સ.કિ. (સં. સ્કોટપતિ, પ્રા. ફોડ) ફટે એમ કરવું
 (૨) નો નિકાલ લાવવો (૩) ન. સમારીને કરેલો
 શાક વગેરેનો કકડો (૪) દહીંનું દડણું
 ફોટરી સ્ત્રી. ભિંગડું; પોપટી
 ફોટરું ન. પાતળું છોતરું (૨) કાગળનો ટુકડો
 ફોલું વિ. ખાલી ફૂલેલું
 ફોલું વિ. ફીલું; નરમ
 ફોદો પું. લોચો (દૂધદહીં વગેરેનો)
 ફોન પું. (ઈ.) ટેલિફોન; દૂરભાષ કે તેના પરની વાતચીત
 ફોનીમ પું. (ઈ.) ધ્વનિપટક
 ફોનેટિક્સ ન. (ઈ.) ધ્વનિવિજ્ઞાન
 ફોનેચિક્સ ન. (ઈ.) ધ્વનિપટકવિજ્ઞાન
 ફોનોગ્રાફ ન. (ઈ.) ગ્રામોફોન; ધ્વનિમુદ્રકયંત્ર
 ફોનોગ્રામ પું. (ઈ.) બોલનારના વાપુતરંગોનું અંકન
 કરનારું એક યંત્ર [લીલું-સૂઈ કળ; પૂરીકળ
 ફોફળ ન. (સં. પૂગફલ, પ્રા. પોફલ-પુફલ) સોપારીનું
 ફોફળિયું ન. સ્ત્રીઓનું એક જાતનું વસ્ત્ર
 ફોફળી સ્ત્રી. સોપારીનું ઝાડ
 ફોફું ન. (દે. પુષ્પાન = ફૂલેલું; જાડું) ખાલી ફૂલેલું; શક્તિ
 વગરનું માણસ (૨) મગફળી; માંડવી
 ફોફેલો પું. પાણીથી ભરેલો ફોલ્લો
 ફોબિયા પું. (ઈ.) વધુ પડતી ખોટા ડર કે બીકનો
 મનોવિકાર

કોર્મ

૫૬૪

/કોર્મ

કોર્મ સ્ત્રી. (અ. કામ ઉપરથી) યાદ; સ્મૃતિ (ર) ધ્યાન;
ભાન (૩) શંકા; વહેમ (૪) બગાઈ; ડંકાસ
કોરણું ન. નસકોટું; કણચું
કોરન કિ.વિ. (અ.) ઝટપટ; જલદી; એકદમ
કોરમ સ્ત્રી. (અ.) સુગંધ; સુવાસ (ર) આબરૂ
કોરમ ન. (ઈ.) કારમ; કાર્મ
કોરમ ન. (ઈ.) જાહેર ચર્ચાસ્થળ (ર) ગોછી મંડળ; મંચ
કોરમવું સ.કિ. 'કોરવું'નું પ્રેરક [મુખી-મુકાદમ
કોરમેન પું. (ઈ.) જયુરીનો મુખ્ય માણસ (ર) કામદારનો
કોરવું અ.કિ. (કોરમ ઉપરથી) સુવાસ આવવી; સુગંધ
આવવી [મોટું; ખૂલતું (૩) હલકું; અલ્પવજનવાળું
કોરું વિ. (સં. સ્ફુર ઉપરથી) ચંચળ; ચાલાક (ર) જરા
કોરું ન. છાંટો; ટપકું; વરસાદના પાણીનું બિંદુ
કોરન પું. (ઈ.) વિદેશ; પરદેશ (ર) વિ. પરદેશી
કોરન-એક્સચેન્જ ન. (ઈ.) વિદેશી હૂડિયામણ
કોરનકરન્સી સ્ત્રી. (ઈ.) વિદેશી ચલણ
કોરેસ્ટ ન. (ઈ.) જંગલ; અરણ્ય
કોરેસ્ટર પું. (ઈ.) વનપાલ; વનસંરક્ષક
કોર્જરી સ્ત્રી. (ઈ.) છેતરપિંડી કરવાથી થતો અપરાધ
કોર્ટ પું. (ઈ.) કિલ્લો (ર) કિલ્લાની અંદરનો વિસ્તાર
કોર્ડ વિ. સ્ત્રી. એ નામના અમેરિકને કરેલ મોટર-ગાડી
કોર્મ ન. (ઈ.) નમૂનો; પત્રક (ર) આકાર; સ્વરૂપ (૩)
સાહિત્યનું સ્વરૂપ [બાહ્ય આંબરવાળું
કોર્મલ વિ. (ઈ.) ઔપચારિક (ર) નિયમાનુસાર (૩)
કોર્મલિઝમ ન. (ઈ.) સ્વરૂપવાદ
કોર્મલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) ઔપચારિકતા (ર) શિષ્ટાચાર
કોર્મ્યુલા સ્ત્રી. (ઈ.) સૂત્ર; ગુરુસૂત્ર (ર) નિયમ
કોર્વર્ડ વિ. (ઈ.) આગળનું; અગ્રવર્તી (ર) પ્રગતિશીલ
(૩) આધુનિક
કોર્સ પું. (ઈ.) બળ; શક્તિ (ર) સ્ત્રી. સૈન્ય; લશ્કર
કોર્સપંપ પું. (ઈ.) દાબપંપ; ફુવારો
કોર્સપ પું. (ઈ.) ચીરિયો [કચુકા કાઢી નાખેલી આંબલી
કોલ પું. (સં. સ્ફોટયુ ઉપરથી) કોલવાથી કાઢેલું તે (ર)
કોલ પું. (ઈ.) સાડીમાં નીચે મૂકવાનો કાપડનો પટ્ટો
કોલવું સ.કિ. છોડાં વગેરે કાઢી યોગ્યું કરવું
કોલાઈ સ્ત્રી., કોલાણ ન. (અષ્ટી) સ્ત્રી. કોલવું કે કોલવા-
ની મજૂરી [રમતમાં] નિયમભંગ
કોલ્ટ પું. (ઈ.) દોષ; ખામી (ર) ભૂલ; ચૂક (૩)
કોલ્ડર ન. (ઈ.) વાળેલ માહિતીપત્રક (ર) સ્ત્રી. છૂટા
કાગળ-પત્રો રાખવાની થેલી (૩) પુસ્તક-બાંધણીમાં
ગડી કરનાર
કોલ્ડિંગ ન. (ઈ.) છાપેલા કોર્મને વાળવું કે ગડી કરવી
તે (ર) સંકેલવાની કે વાળવાની ક્રિયા
કોલ્લી સ્ત્રી. ('કોડલી' ઉપરથી) નાનો કોલ્લો; કોડલી

કોલ્લો પું. ગૂમડું (ર) ઝમેળો; કોડલો
કોશી વિ. બાપલું; ડરપોક [પટામણ (ર) છેતરામણ
કોસલામણ ન., (અષ્ટી) સ્ત્રી. (સં. સ્પર્શના, પ્રા. કુસણા)
કોસલામણું વિ., ન. પટામણું; છેતરનારું
કોસલાવું અ.કિ. છેતરાવું; પટાવું
કોસિલ પું. (ઈ.) અશ્મીભૂત અવશેષ [રસાયન
કોસ્કરસ પું. (ઈ.) હવા લાગતાં સળગી ઊઠે એવું એક
કોસ્કાઈડ ન. (ઈ.) કોસ્કરસ સાથેનું મૂળ તત્ત્વનું સંયોજન
ફ્યુઅલ ન. (ઈ.) ઈંધણ; બળતણ
ફ્યુઅરિઝમ ન. (ઈ.) ભવિષ્યવાદ
ફ્યૂઝ પું. (ઈ.) વીજળીના જોડાણમાં રખાતો નબળો તાર
જે વધુ દબાણ આવતાં પીગળી જાય છે.
ફાંક; ફાન્ક ન. (ઈ.) ફાન્સનો એક સિક્કો [વિશાળ દેશ
ફાંસ, ફાન્સ પું. (ઈ.) યુરોપનો પશ્ચિમ તરફનો એક
ફી કિ.વિ. (ઈ.) મુક્ત (ર) વિનામૂલ્ય; મફત (૩) માફીવાળું
ફીઝ ન. (ઈ.) શીતક; 'રેફ્રિજરેટર'
ફીટ્રેડ પું. (ઈ.) મુક્ત વેપાર
ફીડમ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) સ્વતંત્રતા; સ્વાતંત્ર્ય [સૈનિક
ફીડમફાઈટર પું. (ઈ.) સ્વાતંત્ર્ય સેનાની; સ્વતંત્રતાનો
ફીશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) ફીની માફી; ફી ભરવામાંથી મુક્તિ
ફીપાસ પું. (ઈ.) વિના મૂલ્યનો પરવાનાપત્ર
ફૂટ ન. (ઈ.) ફળ; લીલો મેવો
ફૂટજૂસ પું. (ઈ.) ફળનો રસ
ફૂટસોલ્ટ ન. (ઈ.) કારવાળી એક દવા
ફેક્ટર ન. (ઈ.) હાડકું ભાંગવું તે; અસ્થિભંગ
ફેઝ ન. (ઈ.) પદબંધ; વાક્યખંડ
ફેનોલોજી સ્ત્રી. મસ્તક સામુદ્રિક શાસ્ત્ર
ફેન્ક પું. (ઈ.) ફાન્સનો એક ચલણી સિક્કો
ફેન્ક વિ. (ઈ.) નિખાલસ; નિષ્કપટ (ર) સ્પષ્ટ વક્તા
ફેન્ચ વિ. (ઈ.) ફાન્સ દેશને લગતું
ફેન્ડ પું. (ઈ.) મિત્ર; દોસ્ત
ફેન્ડશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) મૈત્રી; દોસ્તી
ફેમ સ્ત્રી. (ઈ.) છબી કે ચરમાનું ચોક્કું
ફેશ વિ. (ઈ.) તાજું; હાલનું (ર) નમ્ર; નૂતન (૩)
નિર્મળ; શુદ્ધ (૪) બિનઅનુભવી
ફેચ વિ. (ઈ.) ફાંસ દેશનું (ર) સ્ત્રી. ફાંસની ભાષા
ફોક ન. (ઈ.) ફરડક
ફોડ પું., ન. છેતરપિંડી; છળકપટ
ફ્લડલાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રકાશપૂંજ
ફ્લાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) હવાઈ સફર (ર) ઉડવન [પિંડું
ફ્લાઈટવીલ ન. (ઈ.) ગતિ કાયમ રાખવા વપરાતું મોટું
ફ્લાઈંગ ન. (ઈ.) ઊડવું તે (ર) વિ. ઊડવું
ફ્લાઈંગક્લબ સ્ત્રી. (ઈ.) વિમાન ઉડાડવાની તૈલીમ
આપતી સંસ્થા

ફ્લાઈગબોટ

પક્ષ પ

[અખતરગાડી

ફ્લાઈગબોટ સ્ત્રી. (ઈ.) કિનારે કિનારે ચાલતી નાની
લાંબી સાંકડી હોડી
ફ્લાયઑવર પું. (ઈ.) અધર પુલ
ફ્લુ પું. (ઈ.) એક તીખો તાવ; 'ઈફ્લુએન્ઝા'
ફ્લાવરબોટ પું. (ઈ.) ધરમાં મેજ વગેરે ઉપર ફૂલનો
ગુચ્છો રાખવાનું વાસણ; ફૂલદાની
ફ્લાવરવાઝ ન. (ઈ.) ફૂલદાની [શીશી
ફ્લાસ્ક પું. (ઈ.) ચંબૂ (ર) થરમોસમાં વપરાતી કાગની
ફ્લેક્સિબલ વિ. (ઈ.) સ્થિતિસ્થાપક; લવચીક
ફ્લેક્સિબિલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) સ્થિતિસ્થાપકતા; લવચીકતા
ફ્લિટ ન. (ઈ.) જંતુનાશક એક પ્રવાહી
ફ્લેગ પું. (ઈ.) વાવટો; ઝંડો; ધ્વજ [સંકેત
ફ્લેગ સિગ્નલ પું. (ઈ.) વાવટાથી અપાતી નિશાની કે
ફ્લેગ સ્ટેશન ન. (ઈ.) અજમાયશી સ્ટેશન, પાટિયું
ફ્લેટ પું. (ઈ.) એપાર્ટમેન્ટ
ફ્લેમ સ્ત્રી. (ઈ.) જ્યોત (ર) જવાળા
ફ્લેમિંગો ન. (ઈ.) બતકની જેવી ચાંચવાળું સારસ જેવું
એક જળચર પક્ષી; સુરખાખ
ફ્લેવર સ્ત્રી. (ઈ.) સુગંધ [પ્રકાશનો તીવ્ર ઝબકાર
ફ્લેશ પું. (ઈ.) ઝબકાર; ચમકારો (ર) કોટો લેતાં કરાતો.
ફ્લેશબેક પું. (ઈ.) પીઠઝબકાર
ફ્લોપ વિ. (ઈ.) આશા નિરાશામાં ફેરવાય એવું
ફ્લોપી સ્ત્રી. (ઈ.) ટાઈપનું કંપોઝ સાચવતું રીલ
ફ્લોટ પું. (ઈ.) દેશચર્યાના (ર) તરતો પદાર્થ
ફ્લોર પું. (ઈ.) આટો; હોટ
ફ્લોર પું. (ઈ.) માળ; મજલો (ર) ન. ભોંયતળિયું
ફ્લોરમિલ સ્ત્રી. (ઈ.) આટામિલ
ફ્લોરા ન. (ઈ.) વનસ્પતિ સામાન્ય; વનસ્પતિવિશ્વ
ફ્લોરિન પું. (ઈ.) એક વાયુ (ર) એ નામનો અંગ્રેજી
સિક્કો
ફ્લૂટ સ્ત્રી. (ઈ.) 'ફ્લુટ'

અ

અ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ત્રીજો ઔષ્ઠ્ય વ્યંજન
અ વિ. (સં. દ્વિ, પ્રા. બિ) 'એ'ના અર્થનો સમાસના
પૂર્વપદમાં વપરાતો શબ્દ. ઉદા. બશેર; અમણું
અ મધ્યગ (કા.) સાથે; સહિત ઉદા. કદમબકદમ; રૂબરૂ
અક પું. (સં.) અગ; અગલો
અકડિયું ન. (અ + કડું) અખડિયું; એક વાસણ
અકધ્યાન ન. અગલા જેવું દંભી ધ્યાન-ધ્યાનનો ઢોંગ; ધૂર્તતા
અકનળી સ્ત્રી. લાંબાટુંકા છેડાવાળી વાળેલી નળી;
'સાઈફન' [નકામો લવારો; ડાયાફ્રમ
અકબક સ્ત્રી., (-કાટ, -કાટો, -કારો) પું. (પ્રા. બુક્ક)

અકબકિયું વિ. અકબક કર્યા કરનારું
અકરી સ્ત્રી. (સં. બર્કર, પ્રા. બક્કર) અકરાની માદા
અકરીઈદ સ્ત્રી. (અ. બક્ર + ઈદ) મુસલમાની વર્ષના
છેલ્લા મહિનાની દસમી તિથિનો એક તહેવાર
અકરું ન. (સં. બર્કર, પ્રા. બક્કર) એક ચોપડું પશુ
અકરો પું. અકરાનો નર; બોકડો (ર) રેલવેનાં વેગનોને
ધકેલવા માટે પૈડા નીચે રેલ પર મૂકીને વાપરવાનું
એક લાંબું કોશ જેવું સાધન
અકલ ન. (ઈ.) કમરપટો તંગ કરવા વપરાતી અણીદાર
ઝાંભોવાળી કડી (ર) સ્ત્રીઓના વાળમાં ખોસવાની
ફૂલિપના આકારની ચાંપ
અકલા, (૦ટ, ૦દ, ૦સ) પું. લવારો; બકવાસ
અકલું સ.કિ. નકામો લવારો કરવો (ર) બોલવું
(તિરસ્કારમાં) (૩) હોડ-શરત લગાવવી
અકલૂતી સ્ત્રી. (સં.) અગલા જેવી ધૂર્ત વૃત્તિ; અકધ્યાનની
દંભી સ્વાર્થસાધુવૃત્તિ (ર) વિ. ધૂર્ત; ધુતારું
અકાત વિ. (અ. બાકિયાત) વાપરતાં વધેલું; બાકી બચેલું
(ર) બાકી (૩) બળ; તાકાત
અકારી સ્ત્રી. ઊલટીનો ઊબકો-ઉકરાંટો; ઊલટી
અકાન ન. એક. વનસ્પતિ
અકારો પું. (દિ. બુક્કાર) બૂમ (ર) બકવાદ [તુચ્છકારમાં]
અકાલ (-લી) પું. (અ. બક્કાલ) કાછિયો (ર) વાણિયો
અકાલ (-લા)પીઠ સ્ત્રી. શાકબજાર; શાકપીઠ
અકાલું ન. લીલોતરી શાક
અકાલું ન. અકાલીનો ધંધો; શાકભાજી વેચવાનો ધંધો
અકાસુર પું. (સં.) ખાલકૃષ્ણે મારેલ એક રાક્ષસ [ચુંબન
બકી સ્ત્રી. (સં.) અગલી (ર) અકાસુરની બહેન; પૂતના (૩)
અકુલ ન. (સં.) ખોરસલીનું ઝાડ (ર) તેનું ફૂલ
અકોર પું. (દિ. બુક્કાર) ઘોંઘાટ; ડોલાલ (મોટે ભાગે
'શોરબકોર' એવા સમાસમાં જ વપરાય છે.)
અક્લું સ.કિ. (કા. અખીદન) ભેટ તરીકે આપવું (ર)
આપવું (૩) નવાજવું
અક્ષિશ(-સ) સ્ત્રી. (કા.) ભેટ; નજરાણું (ર) ઇનામ
અક્ષિશ(-સ)પત્ર ન. અક્ષિસ આપ્યા બાબતનું લખાણ;
દસ્તાવેજ [‘ગિફ્ટ-ટેક્સ’
અક્ષિસવેરો પું. ભેટ-સોગાદ પર લેવાતો સરકારી કર;
અક્ષી પું. (કા. અખી) લશ્કરને પગાર ચૂકવનાર અમલદાર
(ર) સિસાબી કારકુન
અખ સ્ત્રી. બાકોડું; કાણું (ર) અખોલ; પોલાણ
અખડજંતર ન. આડોઅવળો ગોટાળો કરી નાખવો એ;
ધાંધલધમાલ (ર) વિ. ગરબડિયું
અખડિયું ન. બકડિયું
અખતર ન. (કા. અખતર) લોહાનો પોશાક; કવચ; અખતર
અખતરગાડી સ્ત્રી. અખતરિયાગાડી; 'ટેન્ક'

અખતરિયો/

૫૬૬

/૪૪

અખતરિયો પું. અખતરવાળો યોદ્ધો
અખર સ્ત્રી. ન. વૃત્તાંત (૨) ઈતિહાસ; તવારીખ
અખાઈલાલ પું. (વહાણવટામાં) નૈર્ઋત્ય ખૂણો
અખાખમી સ્ત્રી. લગ્નલડી; ટંટો (૨) અખેડો; કિસાદ (૩)
બોલાબોલી

અખારો પું. મોટો ઘાંટો; બુમાટો (૨) હોહા
અખાળિયું વિ. અખારા કરવાની ટેવવાળું
અખાળો પું. અખારો; બુમાટો; હોહા [ભારે છૂટ
અખાં ન. બ. વ. ઘણો નફો; મોટી આવક (૨) નાણાંની
અખિયો પું. (ફા. અખ્ખ) આંટી દઈને ભરેલો દોરાનો ટાંકો
અખીલ વિ. (અ.) કંજૂસ; અતિ લોભી
અખીલ(તા, -લાઈ) સ્ત્રી. (ઠવેડા) પું. બ. વ. કંજૂસાઈ
અખું ન. બાકોટું; બાકું
અખૂધી કિ. વિ. ખૂબીથી; મુંદર સ્તિકમતથી
અખેડિયું વિ. કજિયાળું; ટંટાખોર; ઝખગ્રાળુ
અખેડો પું. મારામારી; ટંટો; ઝખરો [વિનાવિલંબે; જલદી
અખોખખ વિ. ભરપૂર; કોઠા સુધી ભરેલું (૨) કિ. વિ.
અખોલ સ્ત્રી. અખું-પોલાણ (જાડ, પહાડ વગેરેમાં)
અખ્ખ-(ક્ક)ડ વિ. જાડું; ઘટ્ટ (ઉદા. દૂધ)
અખ્ત ન. (ફા.) નસીબ; ભાગ્ય
અખ્તર ન. લોહાનો પોશાક; કવચ
અખ્તરિયો પું. અખતરવાળો યોદ્ધો
અગ પું. (સં. બક, પ્રા. અગ) અગલું
અગઠગ પું. અગલા જેવો ઠગ; અગભગત
અગડવું અ.કિ. (સં. વિષટતે, પ્રા. વિષડઈ) ખરાબ થવું
(૨) ભ્રષ્ટ થવું (૩) અજાબનાવ હોવો કે થવો ['ર'
અગડો પું. (સં. દ્રિક, પ્રા. બિગ) બેનો આંકડો કે સંખ્યા;
અગડો પું. જુઓ 'અગઢો'
અગઢો પું. કચરો; પૂંજો (૨) પ્રવાહીની નીચે બેઠેલો રગડો
અગધ્યાન ન. જુઓ 'અકધ્યાન'
અગબગું ન. બગભાંગું; મળસકું; મોંસૂઝળું
અગભગત પું. અગલા જેવો ઢોંગી ભગત
અગરી સ્ત્રી. (-ડું) ન. ઘી તાવવાથી ઉપર તરી આવતો
કચરો (૨) ધીતલનો રગડો
અગલ સ્ત્રી. (ફા.) અભા તળેનો હાથના મૂળ આગળનો
ખાડો [રહે તેવી થેલી
અગલથેલી સ્ત્રી. અભા ઉપર ભેરવતાં અગલ નીચે લટકતી
અગલથેલો પું. મોટી અગલથેલી
અગલઅચ્ચું વિ. અગલની ઓથ કે અગલમાં ભરાઈ રહેતું
(૨) ગઢું (૩) (કટાક્ષમાં) વહાલું; પ્રિય
અગલબિલાડી સ્ત્રી. ખાંબલાઈ
અગલિયું વિ. ખુશામતિયું; ખુશામતખોર
અગલિયો પું. ગમે ત્યારે ગમે તેવું કામ આપે એવો માણસ
અગલી સ્ત્રી. (સં. બક, પ્રા. અગ ઉપરથી) અગલાની માદા

અગલું ન. (સં. બક, પ્રા. અગ) સારસ જેવું એક પંખી
અગલી પું. નરઅગલું (૨) ધૂર્ત માણસ
અગલાવું અ.કિ. બાધા જેવા થવું (શિલ્પમાંથી શિલ્પો)
અગલો પું. નાના બાળકના કાનનો મેલ
અગાઈ સ્ત્રી. (દિ. બિગ્ગાઈ, પ્રા. બિગ્ગાઈઆ) દોર વગેરે
પર બેસતી એક જાતની માખ
અગાડ પું. (સં. વિષટન) નુકસાન (૨) વિકાર; સડો (૩)
અજાબનાવ (જ) ભ્રષ્ટતા
અગાડવું સ.કિ. અગાડ કરવો; વજસાડવું
અગાડો પું. અગાડ; નુકસાન; વિકાર (સડો)
અગાચું ન. (સં. વિકસ, પ્રા. વિગસ) ઊંચ ભરાતાં કે
ફટાળાને વખતે દીર્ઘચાસ લેતાં મોં ફાડવું તે
બગી સ્ત્રી. (ઈ. અગ્ગી) એક જાતની ધોડાગાડી
બગીચો પું. (ફા. બાગ્ચહ) બાગ; ઉપવન; 'ગાર્ડન'
બઘાર વિ. હંપા મુનું; ખરાબ વાદદાસ્તવાળું (૨) વિહ્વળ
અચકારવું સ.કિ. વહાલનો 'અચ્ચ' અવાજ કરવો; તેમ
કરી લાડ લગાવવું
અચકારો પું. અચભચ અવાજ (જેમ કે ખાતાં)
અચકી સ્ત્રી. (તુકી બુચ્ચહ) નાની પોટલી
અચકું ન. પોટલું
અચકું ન. કરડવું તે; ડાકું (૨) અચકામાં માખ એટલો ટુકડો
અચકો ન. મોટી અચકી; પોટલું
અચત વિ. (અચવું ઉપરથી) વધેલું
અચત સ્ત્રી. અચેલું તે (૩) અચાવેલી રકમ
અચતખાતું ન. અચત પૈસાનું ખાતું; 'સેવિગ્સ એકાઉન્ટ'
અચતદાર પું. (ફા.) અચત કરનાર; 'સબ્કાઈબર'
અચતપત્ર ન. (સં.) અચતમાં નાણાં રોકવા બદલ
આપવામાં આવતું પ્રમાણપત્ર; 'સેવિગ્સ સર્ટિફિકેટ'
અચતબેંક સ્ત્રી. અચત જમા કરાવાય તેવી બેંક-પેઢી;
'સેવિગ્સ બેંક'
અચપણ ન. (અચ્ચું પરથી) બાળપણ; બાલ્યાવસ્થા
અચભચ કિ. વિ. સાવવાનો અવાજ થાય એમ
અચરવાળ વિ. છોકરાંછંખાંવાળું; વસ્તારી
અચવું અ.કિ. (સં. વંચતિ, પ્રા. વંચઈ) સલામત રહેવું;
ઊગરવું (૨) વધવું; સિલક રહેવું
અચાઉ વિ. અચત કરનારું (૨) કરકસરિયું [અચાવવું તે
અચાવ પું. (અચવું પરથી) સંરક્ષણ (૨) અચત (૩)
અચાવપણ પું. અચાવ કરનારો પક્ષ; પ્રતિવાદીનો પક્ષ
અચાવવું સ.કિ. (સં. વંચતે, પ્રા. વંચઈ) 'અચવું'નું
પ્રેરક; ઊગારવું
અચાવું અ.કિ. 'અચવું'નું ભાવે
અચી સ્ત્રી. (અચ્ચું ઉપરથી) છોકરી; દોકરી
અચી સ્ત્રી. સુખન; બોકી [ખાટે લાડવાચક રાજ
અચુ પું. (૨) સ્ત્રી. (અચ્ચું ઉપરથી) છોકરા કે છોકરીનો

બચોળિયું

૫૭૭

/બટેકું

બચોળિયું ન. બચ્ચું; નાનું બાળક
 બચ્ચાંકચ્ચાં ન.બ.વ. નાનાં છોકરાં
 બચ્ચી સ્ત્રી. બચી; ચુંબન; બોકો
 બચ્ચી સ્ત્રી. નાની દીકરી; છોકરી [બાળક
 બચ્ચું ન. (ફા. બચ્ચલ) બાળક; છોકરું (૨) (પથુનું)
 બચ્ચો પું. છોકરો (૨) માણસ - 'એની માનો દીકરો',
 એવો ભાવ બતાવે છે. ઉદા. બચ્ચો હોય તે હવે આવે.
 બચ્ચ-છછ)ડ વિ. બચ્ચર; ખરબચું; ખરછટ
 બચ્ચર સ્ત્રી. તમાકુ (૨) છીકણી; તપખીર
 બચ્ચરબટુ(ટું) ન. પોથણીનું કળ (૨) રીંછના મોંમાં
 પાલીને કાઢી લીધેલો કાળો મણકો (નજર ન લાગે
 માટે બાળકની કોટે બાંધવાનો) (૩) માદળિયું
 બચ્ચરંગ પું. (સં. વજાંગ) હનુમાન; મારુતિ
 બચ્ચરંગદંડ પું. એક પ્રકારની દંડ પીલવાની કસરત
 બચ્ચરંગબલી પું. (બળવળ એવા) હનુમાન; પવનપુત્ર
 બચ્ચરિયું ન. બચ્ચર-છીકણીની ડાબલી
 બચ્ચરો ન. (સં. બચ્ચરી) એક જાતનું નાવ-વહાણ
 બચ્ચવણી સ્ત્રી. ('બચ્ચવણું' ઉપરથી) અમલમાં મૂકવું-
 મુકાવું તે (૨) ટાંચ; જખિર
 બચ્ચવણીદાર પું. (ફા.) અદાલતના સમન્સ વગેરે સંબંધિત
 પક્ષને પહોંચાડનાર; 'પ્રોસેસ સર્વર' [-મુકાવું
 બચ્ચું અ.કિ.(સં. વાધતે. પ્રા. વજજઈ) અમલમાં આવવું
 બચ્ચું અ.કિ. વાગવું (વાધનું; કલાકનું)
 બચ્ચૈયો પું. કુશળ વાઘ વગાડનારો; વાદક
 બચ્ચજ પું. (અ.) કાપડિયો; દોશી
 બચ્ચજી સ્ત્રી. વેચવાની ચતુરાઈ (૨) વેચનાર અને
 ખરીદનાર વચ્ચેની રકાજ [નાયનાર નટ
 બચ્ચણિયો પું. (બચ્ચવણું ઉપરથી) દોલી (૨) દોરડાં ઉપર
 બચ્ચર પું. સ્ત્રી. ન. (ફા. બાચ્ચર) ચોટું; હાટ (૨) ગુજરી
 (૩) ભાવ; દર (૪) અપત; ખરીદ
 બચ્ચરકામ ન. બચ્ચરની ખરીદીનું કામ [લોકવાયકા
 બચ્ચરગપ સ્ત્રી. બચ્ચરમાં ચાલતી-જાહેર ઊડતી વાત (૨)
 બચ્ચરદર, બચ્ચરભાવ પું. બચ્ચરમાં ચાલતો ભાવ
 બચ્ચરી વિ. બચ્ચરનું; -ને લગતું
 બચ્ચરુ વિ. બચ્ચરનું; સાધારણ; હલકું (૨) બચ્ચરમાં
 ચાલતું; સત્તાવાર નસિ એવું (૩) અપવિત્ર
 બચ્ચવણી સ્ત્રી. બચ્ચવણી; ટાંચ કે જખતી
 બચ્ચવણી સ્ત્રી. વગડાવાની ક્રિયા કે રીત
 બચ્ચવણું સ.કિ. વગાડવું; 'બચ્ચવું'નું પ્રેરક
 બચ્ચદ વિ. (ફા.) આખરી; હઠીલું; જક્કી
 બચ્ચેટ ન. (ઈ.) અંદાજપત્ર
 બચ્ચેટસત્ર ન. (સં.) અંદાજપત્ર રજૂ કરી, મંજૂર કરવાની
 લોકસભાની કે વિધાનસભાની બેઠક [વળગાડવું
 બચ્ચાડવું સ.કિ. 'બાજવું'નું પ્રેરક (૨) માથે નાખવું; ગળે

બચ્ચળી ન. બુઝૂર્ગ હોવું તે
 બચ્ચમ સ્ત્રી. (ફા.) મહેફિલ; સભા
 બચ્ચમે-અદબ સ્ત્રી. (અ.) વિદ્વાત્સભા
 બટ વિ. (સં. બટુ કે વૃત્ત, પ્રા. બટ) ભરાવદાર (૨)
 નકર; પટ (૩) ન. ટટ્ટું (૪) કિ.વિ. સાવ; તદન
 બટ પું. (ઈ.) ડુંદો
 બટક, (ઠજ, ઠજી) વિ. બરડ; બટકાઈ જાય તેવું
 બટકણ, (ઠજી) ('બટકું' ઉપરથી) વિ. કરડકણું
 બટકબોલું વિ. (બટકું + બોલવું) રોકડું પરખાવી દેનારું-
 કમી દેનારું (૨) ટીખળ કરનાર; વિનોદી (૩)
 અવિવેકી; તોછડું [જવું
 બટકવું અ.કિ. ('બટક' અવાજ) ભાંગી જવું (૨) ખરી
 બટકાવવું સ.કિ. 'બટકવું', 'બાટકવું'નું પ્રેરક (૨) બટકું
 ભરવું; ખાવું [(કપડું)
 બટકાવું અ.કિ. ફાંસાઈ જવું (૨) ફલફલ ફાટી જવું
 બટકી સ્ત્રી. ઠીંગણી; ભરાવદાર સ્ત્રી
 બટકું ન. (સં. બટક) બચ્ચું; ડાહું (૨) કડકો
 બટકું વિ. (સં. બટક) ઠીંગણું
 બટન (ઈ.) બોરિયું; બુતાન (૨) વીજળી ચલાવવા
 દાખવાની બોરિયા જેવી કળ
 બટમોગરો પું. ઘણી પાંખડીઓવાળો મોગરો
 બટર ન. (ઈ.) માખણ (૨) ખુશામત
 બટર-મિલક ન. (ઈ.) છાશ
 બટલર પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી રસોઈયો
 બટલો પું. (સં. વૃત્ત, પ્રા. વટ ઉપરથી) વાટલો (૨)
 બેકા ઘાટનો લોટો (૩) સ્ત્રીઓનું પર્સ [મુસાફર
 બટાઉ વિ. (સં. વટ ઉપરથી) ઉડાઉ (૨) છેલ (૩)
 બટાકા(ટા)પોંઆ પું.બ.વ. બટાટા ને પોંઆના નિશ્ચક્ષની
 એક વાનગી
 બટાકિયું ન. એક જાતનું ખોટું મોતી
 બટાકિયું ન. કેરીનું એક અથાણું (૨) બટકું ભરી લે તેવું
 બટાકીદાસ પું. નાનો ગાંઠિયા જેવો માણસ; બટકું
 બટાકો, (-ટો) પું. (પો. બટાટા) એક કંદ, આલુ
 બટાકિયન સ્ત્રી. (ઈ.) લશ્કરી ટુકડી
 બટાવું અ.કિ. (દિ. વટ્ટ=હાનિ; બટો) (અનાજ કે
 ખાવાનું) ઘણો વખત પડી રહેવાથી વાસ મારવી -
 પાણું વળવું
 બટાશિ(-સિ)યાં ન.બ.વ. દાણાનાં ખોખાં-ફોફાં
 બટુ પું. (સં.) નાનો છોકરો [માણસ
 બટુક પું. (સં.) જનોઈ દીપા વગરનો છોકરો (૨) ઠીંગણો
 બટુકડું વિ. નાનકડું; ઠીંગણું; વામન
 બટું ન. આકડાનું કૂંપળ
 બટેર ન. ભૂખરા રંગનું એક પક્ષી
 બટેરું ન. (દિ. વટ્ટ, વટ્ટ) મોટું કોરિયું; રામપાતર

બટેરો

૫૬૮

/બદનસીબી

બટેરો પું. માટીનો વાડકો; મોટું શકોતું [લાંછન
બક્રો પું. (દે. વક્ર=લાંછન) આળ; તલોમત (ર) ડાઘ;
બકિયું વિ. બટકું; ઠીંગણું (ર) ન. નાની જાતનો બળદ
બડ વિ. (દે.) મોટું; વડું
બડખો પું. કકનો ગળકો; બલગમ
બડધો પું. જાડે લઘ માણસ
બડછો પું. શેરડીનો આખો સાંઠો
બડજંગી વિ. મોટો જંગ ખેલનાર; બસાદુર
બડકું ન. છણકો; તરછાંડી નાખવું તે (ર) ગપ્પું (૩)
ફૂતારાનું ડાકું-વડચકું
બડકો પું. જાડી બુદ્ધિનો-અડબંગ માણસ
બડબડ સ્ત્રી., ઉદ્. બકબક; બકવાટ; લવારો
બડબડવું અ.કિ. બબડવું; બડબડ કરવું (ર) અણગમાને
કારણે મનમાં ગણગણવું (૩) વઢવું
બડબડાટ પું. બડબડવું તે; બકવાટ
બડબડિયું(ડાટિયું) વિ. બડબડાટ કરનારું
બડભાગી વિ. (બડ+ભાગ્ય) મહાભાગ્યશાળી; બડબખ્ત
બડબચ્ચું(ત્યું) વિ. મોટા માથાવાળું (ર) ઉદ્ભત
બડમૂછો(છિયો) વિ., પું. મૂછો વગરનો પુરુષ
બડવા પું. બ.વ. છોલેલી શેરડીના ટુકડા; ગરેરી
બડવું ન. મિજાગરું; બરડવું
બડવો વિ. (સં. બટક, પ્રા. બુડઅ-બુડઅ) માથું
મુંગલેલો; કદરૂપો (ર) પું. જેને જનોઈ દેવામાં
આવતી હોય તેવો છોકરો; બટક
બડવો પું. છોલેલી શેરડી કે સાંઠાનો કકડો
બડહંસ સ્ત્રી. (સં.) મેધરાગની એક રાગણી [ગર્વ
બડાઈ સ્ત્રી. ('બડ' ઉપરથી) મોટાઈ (ર) મગરૂરી (૩)
બડાઈખોર વિ. (ફા.) બડાઈ હાંકનાર; શેખીખોર
બડાબૂટ કિ.વિ. વેરણછેરણ; અવ્યવસ્થિત
બડાશ સ્ત્રી. વડાઈ; ફૂલ (ર) પતરાજી; કિણિયારી
બડીકો પું. દંડકો; દાંડિયો
બડીફજર સ્ત્રી. (હિ.) મળસૂકું; પ્રભાત; પરોઢ
બડું વિ. (સં. વૃદ્ધક, પ્રા. બુડઅ) મોટું; ભારે
બડુકાવવું સ.કિ. બડકો બોલાવીને ખાવું
બડેખાં પું. મોટો માણસ
બડૂકો પું. કઠણ ખાધ ચાવતાં થતો અવાજ
બઢત સ્ત્રી. (હિ.) બઢતી; વૃદ્ધિ
બઢતી સ્ત્રી. (હિ.) આઘાદી (ર) પગારમાં કે દરજજામાં
વધારો; પદોન્નતિ; 'પ્રમોશન'
બઢવું અ.કિ. બઢતી થવી (ર) આગે બઢવું; આગળ વધવું
બઢા પું. બ.વ. બજામાં પડી રહેલા છૂટાછવાયા દાણા
બઢાવો પું. (હિ.) ઉત્તેજન (ર) ઉકેરણી
બઢિયા વિ. (હિ.) ચઢિયાતું
બજાગું ન. રણશિંગું (ર) હુલ્લાડ (૩) વખાણ; ગપગોળો

બણબણ કિ.વિ. બણબણાટ; બણબણનો અવાજ
બણબણવું અ.કિ. બણબણાટ કરવો
બણબણાટ પું. બણબણ અવાજ (માખ વગેરેનો)
બતક ન., સ્ત્રી. (અ.) ચાંચવાળું તરી શકતું એક પક્ષી
(ર) બતકના આકારનું પાણી રાખવાનું પાત્ર
બતલાવવું સ.કિ. દેખાડવું; દર્શાવવું
બતાડ(વ)વું સ.કિ. દેખાડવું [જડવામાં આવે છે તે
બતાન પું. વસાણની મજબૂતાઈ માટે અમુક લાકડાં
બતાન પું. ખુલ્લા ખેતરમાં ઢોરને ભેગાં કરવાનું ઠેકાણું
બત્તી સ્ત્રી. (સં. વતિ) દિવેટ (ર) દીવો (૩) ઉકેરણી;
ઉત્તેજન
બત્તો પું. દસ્તો (ખલ વગેરેનો)
બત્રીશ(સ) વિ. (સં. દાત્રિશત્, પ્રા. બત્રીસ) ત્રીસ વત્તા
બે (ર) પું. બત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૩૨'
બત્રીશ(સ)લક્ષ(ખ)ણું વિ. સંપૂર્ણ માણસનાં બત્રીસ
લક્ષવાળું (ર) લુચ્ચું; પેક
બત્રીશી(સી) સ્ત્રી. બત્રીસ દાંત; 'ડેન્ટર' (ર) બત્રીસ
વસ્તુઓનો સમૂહ (૩) સ્વાદિષ્ટ ભોજન
બત્રીસલક્ષ(ખ)ણું વિ. જુઓ 'બત્રીશલક્ષણું'
બત્રીસું ન. બત્રીસ વસાણાંનું ચૂર્ણ (સુવાવડીનું)
બત્રીસો પું. બત્રીસ-લખણો માણસ તિ
બથામણી સ્ત્રી. પચાવી પાડવું તે; ઓળખી કે પચાવી લેવું
બથાવવું સ.કિ. થકવી નાખવું (ર) પચાવી પાડવું
બન્ન(ચ્ચ)બન્થા(ચ્થા) સ્ત્રી. બાથમાં પકડીપકડી લડવું
તે; મારામારી
બદ સ્ત્રી. ગ્રંથના ખૂણે થતું ગરમીનું એક દર્દ
બદ વિ. (ફા.) ખરાબ; હીન (સમાસમાં પૂર્વપદ તરીકે)
બદકામ ન. (ફા.) ખરાબ કામ (ર) વ્યભિચાર
બદકિસ્મત વિ. (ફા.) કમનસીબ; કરમફટ્યું
બદકિસ્મતી સ્ત્રી. કમનસીબી; દુર્ભાગ્ય
બદગોઈ સ્ત્રી. (ફા.) નિંદા; કૂચલી દિવ
બદખસલત સ્ત્રી. (ફા.) ખરાબ ચાલચલગત (ર) ખરાબ
બદચલન ન. (ફા.) ખરાબ ચાલચલગત; દુરાચરણ
બદચાલ સ્ત્રી. દુરાચરણ (ર) વિ. દુરાચરણી [ગાળ
બદજખાં(ખાન) વિ. (ફા.) ગાળો બોલનારું (ર) સ્ત્રી.
બદતમીજ વિ. (ફા.) અસભ્ય; અસંસ્કારી
બદતર વિ. (ફા.) વધારે ખરાબ
બદદાનત સ્ત્રી. હરામ દાનત; બેઈમાની
બદદુઆ (વા) સ્ત્રી. શાપ
બદન ન. (ફા.) શરીર (ર) કુડતું; પહેરણ
બદનક્ષી સ્ત્રી. બદનામી |દાનત
બદનજર સ્ત્રી.(ફા.) કુદષ્ટિ; ખરાબ નજર (ર) ખૂરી
બદનસીબ ન. (ફા.) દુર્ભાગ્ય; અભાગિયું (ર) વિ. દુર્ભાગી
બદનસીબી સ્ત્રી. દુર્ભાગ્ય; કમનસીબી

બદનામ/

પદ્ધત

/બકરસ્ટેટ

બદનામ વિ. બદનામી પામેલું (૨) નિંદાપાત્ર
 બદનામ ન. (-મી) સ્ત્રી. બહો; લાંછન; નામોશી
 બદનું ન. (-નો) પું. પાણીનું કુંડ કે કુલ્લી (કડિયાકામમાં)
 (૨) જાજરમાં લઈ જવાનું ડબ્બું
 બદકેલ વિ. (ફા.) દુરાચારી; અનીતિમાન; દુરાચરણી
 બદકેલી સ્ત્રી. અનીતિ; દુરાચરણ; દુર્વતન
 બદબખ વિ. (ફા.) કમનસીબ; અભાગિયું
 બદબખતી સ્ત્રી. (ફા.) કમનસીબી; દુર્ભાગ્ય (૨) ચીડિયું
 બદબદનું અ.કિ. જંતુઓથી બદબદ થવું; કોવાવું
 બદ(-બૂ)બો સ્ત્રી. (ફા.) દુર્ગતિ; ખરાબ વાસ
 બદબોઈ સ્ત્રી. (ફા.) નિંદા; બદગોઈ [દુરાચારી
 બદમાશ(-સ) વિ. (ફા.) કાળાં કર્મ કરનાર; લુચ્ચું;
 બદમાશી(-સી) સ્ત્રી. નીચતા; લુચ્ચાઈ (૨) દુરાચાર;
 બ્યભિચાર [ચીડિયું (૩) પું. ખરાબ સ્વભાવ
 બદમિજાજ વિ. (ફા.) મિજાજ; ખરાબ મિજાજનું (૨)
 બદર ન. (સં.) બોર; બોરડીનું ફળ
 બદરિ, (૦કા, -રી) સ્ત્રી. (સં.) બોરડી [આશ્રમ
 બદરિકાશ્રમ પું. (સં.) હિમાલયમાંનો નરનારાયણનો
 બદરિયા સ્ત્રી. (હિ.) નાનું વાદળ; વાદળી
 બદરી સ્ત્રી. (હિ.) વાદળ; વાદળી
 બદરીફલ ન. (સં.) બોર [શ્રમના દેવ કે તેમનું ધામ
 બદરીનાથ(-રાયણ) પું. હિમાલયમાં આવેલા બદરિકા-
 બદલ કિ.વિ. (અ.) ને સાટે; અવેજમાં [લેવું
 બદલવું સ.કિ. ફેરફાર કરવો (૨) -ને બદલે બીજું આપવું-
 બદલાવ પું. (હિ.) ફેરફાર; પરિવર્તન
 બદલાવવું સ.કિ. 'બદલવું'નું પ્રેરક [ફરવું (૩) ગુસ્સે થવું
 બદલાવું અ.કિ. 'બદલવું'નું કર્મણિ (૨) પલટો થવો;
 બદલી સ્ત્રી. બદલાવું કે બદલવું તે; ફેરફાર (૨) નોકરીનું
 કે કામનું સ્થાન કે પ્રકાર ફેરવવાં તે [મળતી રજા
 બદલીરજા સ્ત્રી. બદલી થતાં નવા સ્થાને જવા અગાઉ
 બદલે ના. બદલ; બદલામાં; માટે
 બદલો પું. સહું; અવેજ (૨) ફેરફાર (૩) વેર; પ્રતિકાર
 બદવું સ.કિ. ગાંઠવું; હુકમ માનવો
 બદશિ(-સિ)કલ વિ. વરવું; બેરોળ; કદરૂપું
 બદસલાહ સ્ત્રી. (ફા.) ખરાબ કે ખોટી સલાહ
 બદસૂરત વિ. (ફા.) વરવું; કદરૂપું; બેરોળ
 બદહજમી સ્ત્રી. (ફા.) અપયો; અજીર્ણ
 બદામ સ્ત્રી. (ફા. બાદામ) એક સૂકો મેવો (૨) હિસાબમાં
 એક હલકું ચલણ
 બદામડી સ્ત્રી. બદામનું વૃક્ષ
 બદામપૂરી, બદામપાક સ્ત્રી. બદામની મીઠાઈ-વસાણું
 બદામિયું વિ. બદામી રંગનું [(૩) સ્ત્રી. બદમડી
 બદામી વિ. ભૂખડું લાલ (૨) બદામનું; બદામ સંબંધી
 બદી સ્ત્રી. લખોટી વગેરેની રમત માટેની ગબી (નાનો ખાડો)

બદી સ્ત્રી. (ફા.) દુરાચરણ; અનીતિ (૨) કુટેવ (૩) નિંદા
 બદ્દું ન. ગાયનું નાનું બચ્ચું; વાછરું (૨) બકરીનું બચ્ચું
 બદોલત (અ., ફા.) -ના કારણે; ના લીધે
 બદ્ધ વિ. (સં.) બાંધેલું (૨) બંધાયેલું; બંધનમાં પડેલું
 બધિર વિ. (સં.) બહેરું
 બધિરતા સ્ત્રી. (સં.) બહેરાશ; બહેરાપણું
 બધું વિ. સઘળું; સર્વ; તમામ
 બધે કિ.વિ. સઘળે ઠેકાણે; સર્વત્ર
 બનડી સ્ત્રી. નાની બ્રહ્મ; નવવધૂ
 બનત સ્ત્રી. મેળ; સ્નેહ; બનતું આવવું તે (૨) સંપ
 બનવું અ.કિ. (સં. વનતિ, પ્રા. વણઈ) થવું; રચાવું;
 સંધાવું (૨) બનાવ-મેળ લોવો તે (૩) રૂપ લેવું, વેશ
 ધારણ કરવો (૪) ઠાઠ કરવો (૫) રંગમાં આવવું
 (નશાના) (૬) ફજેતી થવી, ચાટ પડવું તે
 બનવુંકનવું સ.કિ. શણગાર સજ્જ ઠાઠ કરવો (૨)
 વસ્ત્રાભૂષણ સજ્જવાં
 બનાત સ્ત્રી. એક જાતનું ઊનનું કપડું
 બનામ ના. વિરુદ્ધમાં; સામે પક્ષે [વારાણસી
 બનારસ સ્ત્રી. (સં. વારાણસીનો અંગ્રેજી વિકાર) કાશી;
 બનારસી વિ. બનારસનું કે તેનો લગતું [સંપ
 બનાવ પું. પ્રસંગ; બનત; બનતું આવવું તે (૨) મેળ;
 બનાવટ સ્ત્રી. બનાવવાની રીત; રચના (૨) તરકટ (૩) ફજેતી
 બનાવટી વિ. નકલી; કૃત્રિમ
 બનાવવું સ.કિ. ('બનવું'નું પ્રેરક) રચવું; કરવું (૨)
 મશકરી કરવી; ચાટ પડવું (૩) છેતરવું
 બનિયન ન., પું. (ઈ.) પુરૂષો માટેનું ગંજકરાક; બંદી
 બનૂસ ન. (અ. બુનૂસ) ઊનનો જાડો ધાબળો
 બનેટી સ્ત્રી. (ઈ.) બંને છેડે મોટા લખોટાવાળાં માથાંની
 લાકડી કે તેની કસરત [વર; જીજીજી
 બનેલી પું. (સં. બગિચીપતિ, પ્રા. બઈલીવઈ) બહેનનો
 બચ્ચ પું. (ઈ.) સમૂહ (૨) ગૂચ; પુંજ
 બનૂસ ન. ધાબળો; બનૂસ
 બન્ને(-ન્નો) વિ. (પ્રા. બિન્ની ઉપરથી) બેઉ
 બપા(-પ્પા)ઈ સ્ત્રી. બાપની મા; દાદી
 બપા(-પ્પા)વો પું. બાપનો બાપ; દાદો
 બપૈયો પું. (દે. બપીહ) ચાતક પક્ષી
 બપૈયો પું. પપૈયો - પપૈયાનું ઝાડ
 બપોર પું. (સં. દિગ્રહર) મધ્યાહ્ન[સજાવાતું દારૂખાનું
 બપોરિયું ન. (-યો) પું. એક જાતનું દિવાસળીની જેમ
 બપોરા પું. (-રી) સ્ત્રી. બપોરનો સમય [ક્રિગ્ર
 બફર ન. (ઈ.) પક્કો ઓછો લાગે તે માટે વચ્ચે રખાતી
 બફરરાજ્ય ન. બે મોટાં રાજ્યો વચ્ચે તિમનો અથવા ઝીલી
 કે રોકે એવું આવેલું નાનું રાજ્ય; 'બફર-સ્ટેટ'
 બફરસ્ટેટ ન. (ઈ.) જુઓ 'બફરરાજ્ય'

બફરસ્ટોક/

૫૭૮

/અરસાત

બફરસ્ટોક પું. (ઈ.) 'મૂટી પડવાના સંજોગોમાં કામ લાગે તેવો અનાજ વગેરેને સાચવી રાખેલો જથ્થો

બફલર પું. (ઈ.) બદામી રંગ

બફલેધર ન. (ઈ.) બદામી રંગનું ચામડું

બફાટ પું. બફાવું તે; બફારો (ર) બાફવું કે બોલી બગાડવું તે (૩) રોષથી ઉચ્ચારેલા શબ્દ [અધાણું

બફાણું ન. કોઈ પણ બાફેલી વસ્તુ (ર) બાફેલી કેરીનું બફારો પું. ('બાફ' ઉપરથી) ધામ; બાફ (ર) વરાળ (૩) ઉકળાટ

બફાવવું સ.કિ. 'બાફવું'નું પ્રેરક

બફાવું અ.કિ. 'બાફવું'નું કર્મણિ (ર) ધામથી અકળાવું બબડ સ્ત્રી. બડબડાટ; બબડવું તે [લવારો કરવો બબડવું અ.કિ. બડબડવું (ર) અણગમાને કારણે ગમે તેવો બબડાટ પું. બડબડાટ

બબડાટિયું વિ. બડબડાટ કરનારું [ગોરાનો]

બબરથી પું. (ફા. બાવથી) રસોઈયો (મુસલમાન કે બબરચીખાનું ન. બબરચીનું રસોડું (ર) ગંદકી; ગંદવાડો બબાલ સ્ત્રી. ટંટો; વબાલ

બબુલક વિ. મૂર્ખ; બેવકૂફ (ર) ડંગણડા વિનાનું

બબુલ પું. બ.વળ

બબ્બે વિ. બે બે

બબ્બુ વિ. (સં.) ભૂખરા ધિંગળા રંગનું (ર) પું. નોખિયો બમ ઉફ. (સં. બ્રહ્મનું, પ્રા. બમ્હ, બંબ) ઠસોઠસ ભરાયેલું હોવાનો અવાજ 'સજડ'ની પછી વપરાય છે : સજડ બમ કર્યું છે.) [ભોળા

બમ ઉફ. મહાદેવને સંબોધનરૂપે કરાતો અવાજ - બમ બમણવું અ.કિ. પાંખોનો ફરફરાટ થવો (ર) તેવી રીતે આજુબાજુ ઊડ્યા કરવું-બમવું (માખનું)

બમણાટ પું. બમણવું તે [બેવડા માપનું

બમણું વિ. (સં. દ્વિગુણક, પ્રા. બિઉણઅ) બેગણું (ર) બમાસી સ્ત્રી. દાંતનું ચોકડું; 'ડેન્યર'

બમ્મ પું. (ઈ.) રસો ઓળંગવાના સ્થળે જરા ઊંચો-આડો બાધો; ગતિરોધક; 'સ્પીડબ્રેકર'

બમ્પર પું. (ઈ.) (વાહનમાં) ગતિ-અવરોધક; ટક્કર-રોધક (સળિયો) (ર) ક્રિકેટની રમતમાં ઊછળતા અને ઝડપી દડા ફેંકનાર બોલર (૩) વિ. મબલક; અસાધારણ

બમ્પર-ફ્રી પું. (ઈ.) ફાળવણી પદ્ધતિ; જંગી ઈનામ માટેની નિર્ણય પદ્ધતિ

બયામ ન. (અ.) વર્જન; વિગતવાર હેવાલ; બ્યાન

બર પું. ગુણ; જાત

બર કિ.વિ. સફળતા મળે એમ

બર પૂર્વ. વિરુદ્ધ; ઊલટું

બરક પું. (ફા.) કીટના વાળ

બરકત સ્ત્રી. (અ.) ફાયદો; લાભ (ર) ફતેહ; સિદ્ધિ (૩) ભરપૂરતા; પુષ્કળતા (૪) સમૃદ્ધિ

બરકતદાર વિ. બરકતવાળું

બરકમદાર પું. જેલનો ઉપરી; જેલર [સ્થિર

બરકરાર વિ. (અ.,ફા.) અનાલ; કાયમ; દૃઢ; અચળ; બરકરું સ.કિ. (સં. બુક્ક) ભૂમ પાણીને બોલાવવું; સાકલવું બરકંદાજ પું. (ફા.) ઝડપથી બંદૂક કે શસ્ત્ર ચાલવનારો યોદ્ધો; બંદૂકચી (ર) ઘોડેસવાર રણક (૩) જેલર બરકી પું. (બરકવું પરથી) ભૂમ; ઘાટો (ર) જાકારો બરખા સ્ત્રી. (હિ.) વરસાદ; વર્ષા

બરખાસ્ત વિ. (ફા.) વિસર્જિત, ખલાસ; વીખરાયેલ બરછટ વિ. ખરબચડું (ર) હલકું (અનાજ)

બરછી સ્ત્રી. ભાલા જેવું એક હથિયાર

બરછી ફેંક સ્ત્રી. લાંબો, પાતળી બરછીને શક્ય તેટલી દૂર ફેંકવાની એક એથેલિક સ્પર્ધા; 'જેવેલિન-થ્રો'

બરછો પું. ભાલો (ર) ઊભો સીપો સાંઠો (૩) તેવી કોઈ પણ વસ્તુ

બરજોરી સ્ત્રી. જબરજસ્તી; જોરાવરી

બરડ વિ. (સં. ભિદુર) ઝટ ભાંગી જાય તેવું; બટકણું બરડબોલું વિ. બટકબોલું; સાર્વસાફ કરી દેનારું (ર) તોછડું; બરડડું ન. મિજાગરું (ર) કાંદાનો સાંધો

બરડું વિ. ખુંધવાળું

બરડો પું. પીઠ કે વાંસો

બરછી સ્ત્રી. એક જાતનું પાત્ર (મોટે ભાગે નળાકાર)

બરતન ન. (હિ.) વાસણ; પાત્ર

બરતરક વિ. (ફા.) કાઠી મૂકેલું (નોકરીમાંથી); 'ડિસમિસ'

બરતરકી સ્ત્રી. નોકરીમાંથી રુખસદ મળવી તે

બરદાશ-(સ) સ્ત્રી. (ફા. બરદાશત) સંભાળ; તજવીજ; ચાકરી (ર) મહેમાનગીરી; પરોષાગત

બરદાશી-(સી) સ્ત્રી. બરદાસ-ચાકરી કરનાર; 'નસ'

બરદાસ્ત સ્ત્રી. બરદાશ; સંભાળ; ચાકરી; તજવીજ

બરફ પું. (ફા. બર્ફ) હિમ; જામી ગયેલું કે કરાયેલું ધનરૂપ પાણી

બરફગાડી સ્ત્રી. (અ.) બરફ પર ચાલે એવી ખાસ પ્રકારની ગાડી; 'સ્લેજ'

બરફપેટી સ્ત્રી. (અ.) બરફ ચાખવા માટેની ખાસ પેટી; 'આઈસ-બોક્સ' [એક મીઠાઈ

બરફી સ્ત્રી. (ફા. બર્ફ) બરફના દેખાવની દૂધના માવાની બરફીચૂરનું ન. ચોસલાં પડાય એવું ઠારેલું ચૂરનું

બરબડિયું વિ. બડબડિયું (ર) ન. બડબડાટ (૩) પરપોટો બરબાદ વિ. (ફા.) રદ; નકામું (ર) પાપમાલ; નષ્ટ

બરબાદી સ્ત્રી. (ફા.) પાપમાલી (ર) નકામો વ્યય

બરમૂણું વિ. બરમૂણું; મૂઠા વિનાનું

બરસાત સ્ત્રી. (હિ.) વર્ષા; વરસાદ

બરાકી

૪૭૫

[બુલિદાન

બરાક સ્ત્રી. (ઈ. બેરેક) સિપાઈઓને રહેવા માટેની
ઓરડીઓની લાંબી હાર (૨) માણસોને-કેદીઓને
ગોંધવાનું મકાન

બરાગળ સ્ત્રી. ઝીણો તાવ

બરાડ સ્ત્રી. (સં. વિ+રડ, પ્રા. રાડિ) બૂમ; રાડ

બરાડનું અ.કિ. બરાડ પાડવી (૨) ગાય જેવા કોરનું કશી
આપનિવેળાએ રાડ પાડી ઊઠવું

બરાડિયું વિ. બરાડ પાડ્યા કરનારું; રાડારાડ કરી મૂકનારું

બરાડો પુ. બરાડ; મોટી બૂમ

બરાત સ્ત્રી. (ફા.) વરની જાન; વરપોડો

બરાતી પું. (ફા.) જાનંધો

બરાબર વિ. (૨) કિ.વિ. (ફા.) સમાન; સરખું (૨)

ખડું; વાજખી (૩) જોઈએ તેવું; ભુલચૂક વિનાનું

બરાબરિયું વિ. સમોવડિયું; સરખેસરખું

બરાબરિયો પું. સમોવડિયો

બરાબરી સ્ત્રી. સમાનતા; સમોવડિયાપણું (૨) હરીફાઈ

બરાસ ન. કપૂરમાં મસાલો નાખી બનાવેલો એક
સુગંધીદાર પદાર્થ

બરાસ ન. (પો.) સો ધનકૂટનું માપ

બરા(રો)લી સ્ત્રી. સગડી

બરી સ્ત્રી. ખરેટું (૨) અંગરખાની ડોકની આગળની પટ્ટી

બરી વિ. (અ.) આઝાદ; મુક્ત (૨) નિર્દોષ

બર પું., ન. (સં.) નેતરની જાતનું ધાસ

બરૂડિયો પું. વાંસફોડો; ધાંચો [ખરાજી

બરો પું. (સં. જવર) તોર; મગરૂરી (૨) ચામોદી;

બરો પું. ઘસા તાવને લીધે ઓઠના ખુસા આગળ ધતી
ઝીણી ફોલ્લીઓ

બરો ન. (ઈ.) કિલ્લેબધવાળી જગ્યા (૨) ગામ

બરોબર જુઓ 'બરાબર'

બરોબરિયું વિ. બરાબરિયું; સમોવડિયું

બરોબરિયો પું. સમોવડિયો

બરોબરી વિ. સ્ત્રી. બરાબરી; સમાનતા [‘પ્લીલા’

બરોળ સ્ત્રી. પેટને ડાબે પડામે આવેલો એક અવયવ;

બરસંકચુરી સ્ત્રી. (ઈ.) પક્ષી-અભ્યારણ્ય કિ જગ્યા

બર્થ પું. (ઈ.) રેલવેના ડાખાનું (સૂવા-બેસવાનું) પાટિયું

બર્થ પું. (ઈ.) પ્રસવ; જન્મ

બર્થકંટ્રોલ પું. (ઈ.) સંતાન-નિયમન

બર્થ-કે પું. (ઈ.) જન્મગાંઠ; જન્મદિવસ

બર્થમાર્ક પું. સ્ત્રી. (ઈ.) જન્મજાત નિશાની

બર્થરાઈટ પું. (ઈ.) જન્મજાત હક્ક; જન્મસિદ્ધ હક્ક

બર્થ-સાઈફિકેટ ન. (ઈ.) જન્મનો દાખલો; જન્મનું

પ્રમાણપત્ર

બર્નર ન. (ઈ.) સ્ટવ કે ગેસના ચુલાનું મોંઢિયું

બર્બર ન. (સં.) મૂર્ખ; અસંસ્કારી (૨) પું. અનાયોની એક

જાતનો માણસ

[કૂત્તા

બર્બરતા સ્ત્રી. (સં.) અસંસ્કારિતા (૨) ઉદ્ધતાઈ (૩)

બર્મા પું. (ઈ.) બ્રહ્મદેશ [બર્માનો વતની

બર્મા વિ. બ્રહ્મદેશનું (૨) સ્ત્રી. ત્યાંની ભાષા (૩) પું.

બર્બરેક ન. (ઈ.) ભાંગભવાઈ; પ્રહસન

બર્ષી પું. (સં.) મોર (૨) ફૂડો

બલ ન. (સં.) જોર; શક્તિ (૨) લગ્ન; સેના (૩) ભાર

કે વજન (ઉચ્ચારણ કે ક્રિયા વિશે)

બલકારક વિ. બળઆપનારું; બલદાયી

બલકે સંધો. (ફા.) બલકે; એટલું જ નહિ પણ

બલદાયી વિ. (સં.) બળ આપનારું

બલ(બ)દેવ પું. બલરામ; કૃષ્ણના ભાઈ

બલપૂર્વક કિ.વિ. (સં.) પૂરા બળથી; જોરથી

બલપૂર્ણ વિ. (સં.) બળવાન; બળિયું

બલ(બ)પ્રદ વિ. બળઆપનારું

બલપ્રયોગ પું. બળ અજમાવવું તે; બળજબરી

બલભદ્ર પું. (સં.) બલદેવ

બલમ સ્ત્રી. બાફેલ ડાંગર

બલ(બ)રામ પું. બળદેવજી

બલ(બ)વતી વિ., સ્ત્રી. બળવાળી

બલવત્તર વિ. (સં.) ચડિયાતું; વધારે બળવાન

બલ(ઠવંત, ઠવાન) (સં.) વિ. બળવાળું

બલવીર વિ. (હિ.) શક્તિશાળી; બળવાન

બલહીન વિ. (સં.) બળ વગરનું; અશક્ત

બલા સ્ત્રી. (અ.) પીડા કરતું વળગણ-ભૂત (૨) તેવું
માણસ (૩) દુઃખ; મુસીબત

બલાકા સ્ત્રી. (સં.) બગલી

બલામું વિ. કોડ જેવી આંખવાળું

બલાધાત પું. (સં.) વર્ષોના ઉચ્ચારણમાં શબ્દમાંના કોઈ
વર્ણ ઉપર અપાતું વજન; ‘સ્ટ્રેસ’

બલાચાર કિ.વિ. બધું ખાઈ જવાપ એમ; સફાચટ

બલાતકાર પું. (સં.) બળજોરી; જોરજુલમ (૨) સ્ત્રી પર
અત્યાચાર; બળાતકાર

બલાત્મક વિ. (સં.) બળથી ભરેલું

બલાધિપતિ પું. (સં.) સેનાપતિ

બલાન્નિત (સં.) બલવત; બળવાન [પ્રમાણ

બલાબલ ન. (સં.) શક્તિ અને અશક્તિ કે તેનું માપ કે
બલારાત સ્ત્રી. (અ. બલા + સં. અરાતિ) દઈરાત; મને

ખ્યાલ નથી; ભગવાન જાણે - એવો ખ્યાલ

બલાલેડો પું. તોફાની ટોળું (૨) ગંદો છોકરો

બલાહક પું. (સં.) વાદળું (૨) મેથ

બલિ પું. (સં.) ભોગ; દેવને માટે કાઢેલો ભાગ (૨) પ્રહ-

લાદનો પૌત્ર-દાનવોનો રાજા [કુરુખાની; આત્મભોગ

બલિદાન ન. (સં.) બલિ - ભોગ આપવો તે; ત્યાગ (૨)

અભિયો

૫૭૨

/ અભિરત

અભિયો પું. બળદ
 અભિવર્દ પું. (સં.) બળદ
 અભિજી વિ. (સં.) સોથી બળવાન | જવું તે
 અભિહારી સ્ત્રી. (સિ.) ખૂબી (૨) વાહવાહ (૩) વારી
 અભીયસી વિ., સ્ત્રી. (સં.) વધારે બળવાન (સ્ત્રી)
 અભીવર્દ પું. (સં.) અભિવર્દ; બળદ | રહેવાસી
 અબૂય-ચી વિ. (તુકી) અબૂચિસ્તાનનું (૨) પું. ત્યાંનો
 અબૂચિસ્તાન ન. (ફા.) સિંધ અને અફઘાનિસ્તાન વાસેનો
 (અત્યારે પાકિસ્તાનમાંનો) એક મુલક
 અબૂન ન. (ઈ.) આકાશમાં વાયુથી ઊડતું એક વિમાન
 (૨) ગુબ્બારો; હવા ભરેલો ફુગ્ગો
 અલૈ-લો, હલૈયું ન. (સં. વલયક) પલોળી ચૂરી; વલય
 બલોન્કટ વિ. (સં.) બલિજ
 બલોન્પાદક વિ. (સં.) બળ-શક્તિ ઉત્પન્ન કરનારું
 બલોન્પાદન ન. (પાત્રિક) શક્તિ ઉત્પન્ન કરવાની ક્રિયા
 બલોન્મત વિ. (સં.) શક્તિને લીધે ખૂબ છકી ગયેલું
 બલ્કે સંપો. (ફા.) અલકે; બલે; એટલું જ નહિ પણ
 બલ્બ પું. (ઈ.) લીજળીની અતીનો ગોળો
 બલ્ચ વિ. (સં.) બળવાન; વીરવાન (૨) બળપ્રદ
 બલ્લમ પું. ભાલો; અરછી (૨) છરી
 બવારું ન. નવી ખેડપેલી જમીનનું બીજું વર્ષ
 બવારું વિ. બે વખત લેવામાં આવેલું (પાક વગેરે)
 બવાસીર ન. (અ.) મસાને લગતો રોગ; હરસ
 બવો પું. બાઉવો; લાડવો (બાળભાષામાં)
 બશેર વિ. (બ + શેર) બે શેર (૮૦૦ ગ્રામ) વજનનું
 બશેરી સ્ત્રી. (-સો) પું. બશેર વજનનું કાટલું કે તેટલું વજન
 બસ કિ.વિ. (ફા.) થયું; પૂરતું (૨) ભાર-નિશ્ચય
 જણાવતો શબ્દ | ગાત્રી
 બસ સ્ત્રી. (ઈ.) એક વાહન - મોટરનો બટારો; મોટર
 બસડોપો પું. બસ ઊભી રહેવાનું મુખ્ય મથક
 બસથોભો પું. ઉતાડુ બસ ઊભી રાખવાનું મથક
 બસસ્ટોપ પું. (ઈ.) જુઓ 'બસથોભો'
 બસરું વિ. બેસરું; ગાવામાં સ્વરની વ્યવસ્થા ન હોય એવું
 (૨) બગાડી ગયેલા કંઠવાળું
 બસે, (-સો) પું. (સં. દિશત, પ્રા. બિસઅ) બસોનો આંકડો
 કે સંખ્યા; '૨૦૦' | કે ચિત્ર; અર્ધમૂર્તિ
 બસ્ટ ન. (ઈ.) શરીરનો કમર ઉપરના ભાગની પ્રતિમા
 બસ્તિ સ્ત્રી. (સં.) નાભિની નીચેનો ભાગ; પેડું (૨)
 મૂત્રાશય (૩) ગુદા વાટે પાણી ચડાવવાની ક્રિયા કે
 તેની પિચકારી | કાગળો વગેરે બાંધવાનું કપડું
 બસ્તો પું. ગાંસડી (૨) ગૂણ; કોથળો (૩) દફતર કે
 અહલાવવું સ.કિ. મજબૂત કરવું; ખોલવવું (૨) ફેલાવવું;
 વિસ્તારવું (૩) આનંદિત કરવું
 બહસ સ્ત્રી. (અ.) ચર્ચા; વાદવિવાદ (૨) તકરાર

બહાઈ પું. (ફા.) ઈસ્લામનો એક ધર્મ-સંપ્રદાય | કેન્દ્ર
 બહાઈસેન્ટર ન. બહાઈ ધર્મના અનુયાયીઓને મળવાનું
 બહાઉ પું. (બાગદોને જિવગાવવા માટે) હાઉ; બાગદો
 બહાદુર વિ. (ફા.) યુરવીર; સિમતવાન
 બહાદુરી સ્ત્રી. પરાક્રમ; વીરતા; શૌર્ય
 બહાનું ન. (ફા. બહાનમ) મિષ; ખોટું કારણ; નિમિત્ત
 બહાર પું., સ્ત્રી. (ફા.) ભભકો; શોભા (૨) આનંદ (૩)
 વસંતઋતુ; તેનો રંગભર્યો ઉન્નાદક સમય (૪) સુગંધ
 સૌરભ | બહારના સ્થળે
 બહાર કિ.વિ. (સં. બહિર, પ્રા. બહિર) અંદર નહિ;
 બહારગામ ન. પોતાના ગામની બહારનું-દૂરનું કે નજીકનું
 ગામ
 બહારવટિયો પું. (સં. બહિર + વાટ + ઈયો) રાજાથી
 નારાજ થઈ તેને સત્તાવવા કાયદા તોડનારી કે પ્રજાને
 રંજાડવા નીકળેલી વ્યક્તિ (૨) બહાર રહી લૂંટફાટ
 કરનારો; લૂંટારો
 બહારવટું ન. બહારવટિયાનું કામ
 બહારવું સ.કિ. (દે. બહારી, બહુઆરી = સાવરણી)
 ઝાડ કાઢવું; વાસીદું વાળવું
 બહાન કિ.વિ. (ફા.) મંજૂર; કાયમ રખાય એમ
 બહાલી સ્ત્રી. મંજૂરી; સ્વીકૃતિ (૨) કાયમ રાખવું તે
 બહિર પૂર્વ. (સં.) 'બહાર' અર્થનો પૂર્વગ. ઉદા. બહિર્ગોળ
 બહિરંગ વિ. (સં.) બહારનું; અંતરંગ નહિ તેવું (૨) ન.
 કોઈ પણ વિધિનો પ્રારંભનો ભાગ (૩) બહારનો
 અવયવ; બહારનું સ્વરૂપ
 બહિરંતર વિ. (સં.) બહારનું તેમ જ અંદરનું
 બહિરંતર ન. બહારનું દૂરપણું-છેટાપણું
 બહિરિન્દ્રિય સ્ત્રી. (સં.) બહારની (પાંચ) ઈન્દ્રિય
 બહિર્ગત વિ. (સં.) બહાર ગયેલું; બહાર રહેલું
 બહિર્ગમન ન. બહાર જવું તે (૨) બે કે તેથી વધુ પાત્રોનું
 રંગમંથ પરથી જતા રહેલું તે
 બહિર્ગામી વિ. (સં.) બહાર જનારું
 બહિર્ગોળ વિ. બહાર પડતી ગોળ સપાટીવાળું; 'કોન્વેક્સ'
 બહિર્જગત ન. (સં.) બહારની દુનિયા
 બહિર્જીવન ન. વ્યાવહારિક જીવન
 બહિર્દષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) બાહ્ય દષ્ટિ; વ્યાવહારિક નજર
 બહિર્મતદાર પું. (સં.) ચુંટણીના પ્રદેશનાં હદ બહાર રહેતો
 એવો મતદાર; 'આઉટવોટર' | વિષયોમાં આસક્ત
 બહિર્મુખ વિ. (સં.) વિમુખ; પરાક્રમ (૨) બાહ્ય
 બહિર્વર્તી વિ. બહારની બાજુનું
 બહિર્વિકાર પું. (સં.) ચામડી ઉપરનો રોગ
 બહિર્વૃત્ત ન. બહારથી ગોળ વર્તુળ
 બહિર્વૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) બહારનું વલણ (૨) બાહ્ય દેખાવ
 બહિરત ન. (ફા.) જન્મત; સ્વર્ગ

અહિંસનશીન/

૫૭૩

/અહેરું

અહિંસનશીન વિ. સ્વર્ગવાસી; મરણ પામેલું
 અહિષ્કરણ ન. અહિષ્કાર પું. (સં.) અસ્વીકાર; ત્યાગ
 (૨) નાત કે મહાજન કે કોઈ સંઘની બહાર મૂકવું તે
 અહિષ્કૃત વિ. (સં.) અહિષ્કાર પામેલું; બહાર મુકાયેલું
 અહિસ્ત ન. જુઓ 'અહિંસત' [વર્તુળનું કેન્દ્ર
 અહિષ્કેન્દ્ર ન. ત્રિકોણની ત્રણે બાજુ કે બહારથી સ્પર્શતા
 અહિષ્કોણ પું. (સં.) આકૃતિને વધારવાથી થતો ખૂણો
 અહિઃસંબંધ પું. (સં.) બહારથી કે બહારનો - સ્થૂળ કે
 બાહ્યસંબંધ; અહિસ્સંબંધ
 અહિઃસ્થિતિ વિ. (સં.) બહાર ઊભેલું-રહેલું
 અહિઃસ્વરૂપ સ્ત્રી. (સં.) બાહ્ય સ્વરૂપ; બહારનો દેખાવ
 અહુ વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) ખૂબ (સંખ્યા કે માપમાં); પુષ્કળ
 અહુકેન્દ્ર (ન્દ્રી) વિ. (સં.) અનેક કેન્દ્રોવાળું ['પોલિગોન'
 અહુકોણ વિ. અનેક ખૂણાવાળું (૨) પું. તેવી આકૃતિ;
 અહુખૂણિયું વિ. અહુકોણ; અનેક ખૂણાવાળું [શાલજીરું
 અહુગંધા સ્ત્રી. (સં.) પીળી જૂઈ (૨) ચંપાની કળી (૩)
 અહુગુણ (નિષિત) વિ. અનેકગણું; 'મહિપલ'
 અહુચકી વિ. અનેક ચૈત્રવાળું
 અહુચર, (-રા, -રી, -રાજી) સ્ત્રી. (સં. અહિંન + ચર)
 ઉત્તર ગુજરાતના સુંવાળા પ્રદેશમાં આવેલ એક
 દેવીસ્થાનની એ નામની દેવી
 અહુતલ વિ. અનેક સપાટીવાળું
 અહુત્વ ન. અહુ હોવાપણું; પુષ્કળતા
 અહુનામી વિ. (સં.) અનેક નામોવાળું (૨) પું. ઈશ્વર
 અહુપાત્રી ન. (સં.) અનેક પત્નીવાળું [તેવી સ્થિતિ
 અહુપત્નીત્વ ન. (સં.) અનેક પત્નીઓ કરવામાં આવે છે
 અહુપત્રી વિ. (સં.) ઘણાં પાનવાળું
 અહુપટ્ટી વિ. (સં.) ઘણા પટ્ટોવાળું
 અહુપટ્ટી સ્ત્રી. અનેક પટ્ટવાળી સંખ્યા; અહુરાશિ (ગ.)
 અહુકલ્લી (સં.) (-ળી) વિ. અનેક વાર ફળનારું (વૃક્ષ)
 અહુબીન ન. એક નળી, જેમાં પ્રતિબિંબ પડી અનેક
 આકૃતિઓ દેખાય એવું રમકડું; 'કેલિડોસ્કોપ'
 અહુભાષી વિ. અનેક ભાષાઓ ચાલતી હોય એવું; અનેક
 ભાષાવાળું (૨) અનેક ભાષાનું જ્ઞાન ધરાવનાર
 અહુમત પું., ન. (સં.) મોટા ભાગના મત
 અહુમતી સ્ત્રી. મોટા ભાગનો મત (૨) એક પણ કરતાં
 બીજાના મતની અધિકતા
 અહુમાન ન. (સં.) આદર; સંભાન
 અહુમાન્ય વિ. (સં.) ઘણા લોકોએ કબૂલ કરેલું
 અહુમાળી વિ. અનેક માળ કે મજલાવાળું; 'મહિસ્ટોરીડ'
 અહુમુખી વિ. (સં.) અનેક મુખ કે મુદ્રાવાળું
 અહુમૂલું; (-લ્ય) વિ. (સં.) ભારે કિંમતનું; મૂલ્યવાન
 અહુરત્ન વિ., સ્ત્રી. (સં.) ઘણાં રત્નોવાળી (પૃથ્વી)
 અહુરંગી વિ. (સં.) ઘણા રંગવાળું

અહુરાષ્ટ્રીય વિ. (સં.) અનેક રાષ્ટ્રોને લગતું; 'મહિંસનલ'
 અહુરૂપદર્શક ન. (સં.) અહુબીન; 'કેલીડોસ્કોપ' [કરનારો
 અહુરૂપી વિ. ઘણા રૂપવાળું (૨) પું. તરેલવાર વેશ ધારણ
 અહુલ વિ. (સં.) ઘણું; અધિક ['મહિપર્ણ'
 અહુલક્ષી વિ. (સં.) અનેક હેતુવાળું; વિવિધલક્ષી;
 અહુલતા સ્ત્રી. (સં.) અહુલપણું; બાહુલ્ય
 અહુવચન ન. (સં.) એકથી વધારેને માટે વપરાતું વચન
 (વ્યા.); બેથી વધારેને માટે વપરાતું વચન (સંસ્કૃતમાં)
 અહુવર્ધાય વિ. ઘણાં વર્ધાનું આયુષ્ય ધરાવનાર
 અહુવિધ વિ. (સં.) અનેક પ્રકારનું; વિભિન્ન
 અહુઘ્રીહિ પું. (સં.) જેમાં પૂર્વપદ વિશેષણ હોય અને ઉત્તર-
 પદ વિશેષ્ય હોય તેમ જ આખું પદ પાછું અન્ય પદનું
 વિશેષણ હોય તેવો સમાસ (વ્યા.) [પ્રમાણમાં
 અહુશઃ કિ.વિ. (સં.) અનેક પ્રકાર-રીતે (૨) વધારે
 અહુશાખ વિ. (સં.) અહુ-અનેક શાખાવાળું
 અહુશાસન ન. (સં.) ઘણા જનની સત્તાથી ચાલતું રાજતંત્ર
 અહુશ્રુત વિ. (સં.) વિદ્વાન; જેણે ઘણું ઘણું સાંભળ્યું છે તેવું;
 જેણે અનેક શાસ્ત્રોનું શ્રવણ કર્યું છે તેવું [ગૂંચવાયેલું
 અહુસૂત્રી વિ. (ઈ.) અનેક તંતુવાળું (૨) સરળ નહીં એવું;
 અહુસ્તરીય વિ. (સં.) અનેક સ્તર-પડવાળું; 'મહિ-લેવલ'
 અહુહેતુક વિ. (સં.) અનેક હેતુવાળું; અહુલક્ષી; 'મહિપર્ણ'
 અહેક સ્ત્રી. સુગંધ; 'મુશબો [વંદી જવું
 અહેકવું અ.કિ. મધમણવું; મહેકવું (૨) ફાટવું; છડી જવું;
 અહેકાટ પું. અહેકવું તે
 અહેકાવવું સ.કિ. 'અહેકવું'નું પ્રેરક [ફળ
 અહેરું ન. (સં. વિબીટક, પ્રા. અહેર) અહેરના ઝાડનું
 અહેરો પું. અહેરનું ઝાડ
 અહેતર વિ. (ફા. બિહતર) દીક; વધુ સારું
 અહેન સ્ત્રી. (સં. ભગિની; પ્રા. અહિન્નિ, અહિણી) એક
 માતાપિતાની કે કાકા, મામા, માસી, વગેરેની દીકરી
 (૨) કોઈ પણ સ્ત્રી (૩) સ્ત્રીના નામ અંતેનો
 આદરવાયક અનુગ
 અહેનજી સ્ત્રી. (માનાર્થ) અહેન
 અહેનક, (-કી) સ્ત્રી. (વહાલમાં) અહેન [પણું
 અહેનપણાં ન. બ.વ. સ્ત્રીઓની પરસ્પર મિત્રાચારી; સખી-
 અહેનપણી સ્ત્રી. સહેલી; સહિયર
 અહેનાં, (-ની) સ્ત્રી. અહેન (પ્રારદર્શક)
 અહેર સ્ત્રી. (સં. અધિર, પ્રા. અહિર) અહેરાટ (૨) ચેન ન
 હોવું તે (૩) વિ., કિ.વિ. અહેરું કાને ન સંભળાય એમ
 અહેરાટ પું. (-શ) સ્ત્રી. અહેરાપણું
 અહેરું વિ. (સં. અધિર, પ્રા. અહિર) ન સાંભળી શકે તેવું;
 ઓછું સાંભળનારું (૨) ખમડવામાં કસરવાળું (જેમ
 કે, રૂપિયો) (૩) વેદના ન થાય તેવું. ઉદા. ચામડી
 અહેરી થઈ જવી

બહેલાવણું

૫૭૪

/બંડલ

બહેલાવણું સ.કિ. મનોરંજન કરવું (૨) પ્રસન્ન કે ખુશ કરવું
 (૩) મલાવીમલાવી રજૂ કરવું
 બહોવિયા પું. (સિં.) પદ્માઓનો શિકારો; પારથી
 બહારવું સ.કિ. બહારવું; ઝડપ કાઢવું
 બહાણપ, બહાણઈ સ્ત્રી. બહાણપણું; વૈપુલ્ય; વિપુલતા
 બહાણું વિ. (સં. બહુલક, પ્રા. બહુલઅ) મોટું; વિસ્તારવાળું
 બળ ન. (સં. બલ) જોર; શક્તિ (૨) લશ્કર (૩) તાકાત;
 સામર્થ્ય
 બળકટ વિ. બળવાન; મજબૂત; બળિયું
 બળકણું વિ. બળવાના - બળી ઊઠવાના ગુણવાળું (૨)
 (લાગણી કે દાઝથી) મનમાં બળ્યા કરતા સ્વભાવનું
 બળખો પું. ગળફો; બલગમ (૨) કાંધનો બોલ
 બળજબરી (-રાઈ), બળજોરી સ્ત્રી. જબરદસ્તી; જોરાવરી
 બળનશ ન. બાળવાનું લાકડું, છાપાં, કોલસા, પેટ્રોલ
 વગેરે પદાર્થો; ઈધન [એવી લાગણી
 બળતર (-રા) સ્ત્રી. દાઝવાથી થતી પીડા (૨) મનમાં થતી
 બળતુલા સ્ત્રી. બળની સમતોલ ગોઠવણી-સ્થિતિ
 બળતું વિ. સળગતું (૨) ન. સળગતી વસ્તુ (૩) બળતરા
 (૪) તાપણી કે તાપણું
 બળદ (-દિયો) પું. (સં. બલિવદ, પ્રા. રલિદ) એક
 ચોપગું; ગાયનો નર (૨) મૂર્ખ; ગમાર
 બળદગાડી સ્ત્રી. બળદ જોડેલ ગાડી; બેલગાડી
 બળદાયી વિ. બલદાયી; શક્તિ આપનારું
 બળદિયો પું. બળદ (૨) કામનો ઢસરો કરનાર માણસ
 બળપ્રયોગ પું. બળ અજમાવવું તે; બળજબરી
 બળબળ સ્ત્રી. દાઝ (૨) ઈર્ષા (૩) ચિંતા [ચિતાગ્રસ્ત
 બળબળતું વિ. બાળે-દગારે એવું; સળગતું (૨) પીડાતું;
 બળબળવું અ.કિ. બળ્યા કરવું; દાલ લાગ્યા કરવા
 બળવતી વિ., સ્ત્રી. બળવાળી; સબળા
 બળવત્તર વિ. વધુ શક્તિશાળી; બળવાળું
 બળવતા સ્ત્રી. (સિં.) બળ મોવાપણું
 બળવંત વિ. બળવાળું; શક્તિશાળી
 બળવાખોર વિ. (બળવો+ખોર) બંડખોર; બળવો કરનારું
 બળવાન વિ. બળવાળું; સમર્થ
 બળવું અ.કિ. (સં. જવલતિ, પ્રા. બલઈ) સળગવું (૨)
 બળતરા થવી (૩) ઈર્ષ્યા થવી [લડવું એ; વિદોલ
 બળવો પું. (અ. બલ્લહ) બંડ; સત્તા સામે હથિપાર લઈ
 બળાત્કાર પું. જુઓ 'બલાત્કાર'
 બળાપો પું. ('બાળવું' ઉપરથી) કઢાપો; સંતાપ [કિ પ્રમાણ
 બળાબળ ન. બલાબલ; શક્તિ અને અશક્તિ કે તેનું માપ
 બળિ પું. જુઓ 'બલિ'
 બળિયા, (ઠકાકા, ઠબાપજી) પું. ન.વ. શીતળા; સૈયડ
 (૨) એના દેવ (૩) જરાજરામાં વાંકું પાંડ કે ગુસ્સો
 કરે એવું માણસ

બળિયું વિ. (સં. બલી, પ્રા. બલિઅ) બળવાન; શક્તિશાળી
 બળિયેલ વિ. ('બળવું' ઉપરથી) મનમાં બળ્યા કરતું; અંદરું
 બળી સ્ત્રી. તાજ તિરાવેલી બાપ કે ભંડુના ઓર પત્થા
 પહેલાંના ખીરામાં ચાંડ નાખી ચરમ કરી અનાવાતી
 એક મીઠાઈ
 બળુકું વિ. બળિયું; જોરાવર; બળવાળું [પર્વ
 બળેવ સ્ત્રી. ('બલિ' ઉપરથી) શ્રાવણી પૂનમ; રક્ષાબંધનનું
 બળોતિયું ન. બાળોતિયું [પામેલું (૩) અંદરું
 બળવુંજળવું વિ. (બળવું+જળવું) ગુસ્સે થયેલું (૨) સંતાપ
 બંકર ન. રક્ષા માટે ભૂગર્ભમાં તૈયાર કરાતું મજબૂત
 આશ્રયસ્થાન [(૩) બ્રહ્મદૂર
 બંકું વિ. (સં. વેંક ઉપરથી) વાંકું; અટપટું (૨) ફાંકું
 બંકો વિ., પું. છેલબટાઉ; બંકેરાવ (૨) વિજયી માણસ
 બંગ સ્ત્રી. (સં. વંગ) કલાઈ (૨) અંગતસ્મ (૩) પું.
 સીસાનો એક કાર
 બંગ પું. (સં. વંગ) બંગાળ (પશ્ચિમી અંગાળા)
 બંગરી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓનું કાંઈ પહેરવાનું કાચ કે થાતું પાતળા
 ઘાટનું એક વેરણું
 બંગભસ્મ સ્ત્રી. કલાઈની ભસ્મ [ભાગલા કરેલા તે
 બંગબંગ પું. (સં.) ૧૮૦૫ બ્રાદઅંગ્રેજઅમલદારે અંગાળાના
 બંગલી સ્ત્રી. નાનો બંગલો (૨) રેલના ફટકવાળાની
 ઓરડી [મકાન
 બંગલો પું. (ઈ.) (મૂળ અંગાળી) એક વિશિષ્ટ જાતનું
 બંગલો ન. અંગાળમાં થતું નાગરવેલનું પાન
 બંગાળ, (-ળા) પું. (પ્રા. બંગાલ) એ નામનું પશ્ચિમી
 અંગાળાનું રાજ્ય (અત્યારે પૂર્વઅંગાળ પાકિસ્તાનમાંથી
 છૂટું થઈ બાંગ્લાદેશ નામનું રાજ્ય બન્યું છે અને પશ્ચિમ
 અંગાળા ભારતનું એક રાજ્ય છે.)
 બંગાળી વિ. અંગાળનું (૨) સ્ત્રી. અંગાળની ભાષા (૩)
 પું. અંગાળનો વતની
 બંગાળી તોલ પું. ૮૦ રૂપિયાભારના શેર પ્રમાણનો તોલ
 બંગી સ્ત્રી. નાની દીલડી; ટપકી
 બંગી સ્ત્રી. અવાજ કરતો ભમરડો
 બંગીય વિ. (સં.) અંગાળનું (૨) અંગાળ દેશને લગતું
 બંગીડો પું. એક જાતનો સાલ્વા
 બંગોરું ન. બગડી; પતરાજી (૨) ગપ; ગપોડું
 બંટ, (-દિયો) પું. ડાંગર સાથે ઊગતું એક હલકું અનાજ
 બંટી સ્ત્રી. એક જાતનું હલકું અનાજ
 બંક વિ. બૂઠું (૨) અક્કલ વગરનું
 બંડ ન. હુલ્લડ; અળવો (૨) વિ. બંડખોર (૩) લુચ્ચું
 બંડ સ્ત્રી. કપાસનું ખેતર
 બંડખોર વિ. બંડ કરનારું; અળવાખોર
 બંડલ ન. (ઈ.) પટીકું; ચોકડી; પોટલી; 'પેકેટ' (૨)
 ગપગાળા; ગામગપાટો (૩) લુચ્ચું ને ફતરનારું

અંધિયું

૫૭૫

/અંધુર

અંધિયું ન. બદન; પહેરણ; નાની બંદી
 અંધિયું વિ. અંધારો [જકીટ
 બંદી સ્ત્રી. (વ્રજ) એક જાતનું બદન; જકીટ (૨) જવાબર
 બંદ અનુ. (કા.) 'વાળું' અર્થવાળો ફારસી અનુગ
 બંદગી સ્ત્રી. (કા.) પ્રાર્થના; ઈલાહત
 બંદણી સ્ત્રી. બંદી-ચારણ સ્ત્રી
 બંદર ન. (કા., દે. બંદર) દરિયા કે નદીને કિનારે આવેલું
 વસાણીની આવજા થઈ શકે તેવું સ્થાન; બંદરગાહ
 (૨) તેવા સ્થાનવાળું ગામ [કિ ખર્ચ; 'આઉન્ડેજ'
 બંદરખાતું ન. લંગર કરવા માટે વસાણ ભરવાનું ભાતું
 બંદરી વિ. બંદરને લગતું [પકડી લવાપેલી સ્ત્રી
 બંદિ(-દી) પું. (સં.) કેદી (૨) બાંદી; ગુલામી; બખાતકારે
 બંદિની સ્ત્રી. (સં.) કેદી સ્ત્રી (૨) ચારણિયાણી
 બંદિગાર પું. સેવક; ચાકર; ગુલામ [સ્વરની બાંધણી
 બંદિશ સ્ત્રી. (કા.) સ્વરયોજના (સંગીત) (૨) રાગ-
 બંદી પું. (સં.) વખાણ કરનાર; ચારણ (૨) કેદી
 બંદી સ્ત્રી. બાઈ; બંધી
 બંદીખાનું ન. (બંદી+ખાનું) કેદખાનું; તુરંગ
 બંદીજન પું. (સં.) વખાણ કરનાર [ઉમેરણ] કેદી; બંદી
 બંદીયાન પું. (બંદી+યાન. બંદી = કેદી. 'વાન' નિર્વર્તક
 બંદૂક સ્ત્રી. (અ.) દારૂથી ગોળી મારવાનું એક શસ્ત્ર
 બંદૂકિયું વિ. બંદૂક જેવું (૨) બંદૂકવાળું
 બંદૂ(-પૂ)કચી પું. બંદૂકવાળો
 બંદૂ(-પૂ)કડી સ્ત્રી. નાની બંદૂક
 બંદૂ(-પૂ)કબાજ વિ. બંધૂક ફોડવામાં નિપજાત
 બંદૂ(-પૂ)કિયો પું. બંદૂકવાળો; સિપાઈ
 બંદેનવાજ વિ. સેવક ઉપર કૃપા કરનાર (૨) પું. મુરજી
 બંદો પું. (કા.) સેવક; દાસ (૨) પોતે (બંદાઈ બતાવવા
 વપરાય છે.) (૩) ગુલામ
 બંદોબસ્ત પું. (કા.) વ્યવસ્થા; તજવીજ (૨) જાપતો (૩)
 તોફાન વગેરે ન થાય એવી તકેદારી
 બંધ વિ. વાસેલું; ઉપાડું નહિ તેવું
 બંધ અનુ. નામને અંતે સમાસમાં 'સાથે', 'વાળું' -પ્રમાણે,
 કમથી' એવા અર્થમાં વપરાતો અનુગ (જેમ કે,
 હથિયારબંધ, હારબંધ)
 બંધ પું. (સં.) બાંધવું તે કે તેનું સાધન (૨) તેની ગાંઠ - પકડ
 (૩) બંધન; કેદ (૪) રચના; ગૂંથણી (૫) પાળ
 (૬) વિરોધાર્થે પંધાદુકાન બંધ રાખવાં તે [અપહત
 બંધક વિ. (સં.) (૨) પું. બંધનકારક; બંદી કરાયેલ (૨)
 બંધકી સ્ત્રી. વેશ્યા; ગણિકા
 બંધકોશ(-પ) પું. કબજિયાત ['બોન્ડ' (૨) પાટો
 બંધણી સ્ત્રી. ('બંધ' ઉપરથી) વ્યનથી બાંધવાનો કરાર;
 બંધણીખત ન. વચનથી બાંધવાળો કરાર; 'બોન્ડ'
 બંધણીમાલ પું. માલિક જગત ન ભરે ત્યાંસુધી જકાત

ખાતાની વખારમાં રાખેલ માલ; 'બોન્ડે ગુફા'
 બંધન ન. (સં.) અટકાવ; પ્રતિબંધ (૨) કેદ (૩) બાંધ-
 નારી વસ્તુ; તેની પકડ - ગાંઠ (૪) પાશ (૫) જાળ
 બંધનકતા, બંધનકારી(-રક) વિ. બંધન કરનાર
 બંધનમુક્ત વિ. બંધનમાંથી છૂટેલું-મુક્ત થયેલું [અનુકૂળ
 બંધબેસતું વિ. (બંધ + બેસવું) બેસતું; ગોઠતું (૨) માફક;
 બંધબેસવું અ.કિ. બંધબેસતું થવું (૨) કામમાં આવવું;
 ઠેકાણે પડવું
 બંધનમુક્ત વિ. (સં.) બંધનમાંથી છૂટેલું-મુક્ત થયેલું
 બંધવ, (-વો) પું. (સં. બાંધવ) બાઈ (૨) મિત્ર (૩)
 (લા.) કેદી
 બંધાઈ સ્ત્રી. બાંધવાની ઢિયા 'બાઈડિંગ' (૨) બંધામણ-શ્ત્રી
 બંધાણ ન. બાંધવાની વસ્તુ; તેની ગાંઠ - પકડ (૨) વ્યસન
 બંધાણી વિ. વ્યસની; આદતવાળું [મજૂરી
 બંધામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. બાંધવાની રીત (૨) બાંધવાની
 બંધારણ પુરઃસર, બંધારણપૂર્વક કિ.વિ. (સં.) ધારાધોરણ
 પ્રમાણે; યુસ્તપણે અનુસરીને
 બંધારણ ન. (સં. બંધકરણ, પ્રા. બંધારણ) બાંધણી; રચના
 (૨) વ્યસની; આદત (૩) પેટે બાંધવાની ઔપધની
 થેપ (૪) ધારાધોરણનું માળખું; 'કોન્સ્ટિટ્યુશન'
 બંધારણસભા સ્ત્રી. દેશનું બંધારણ ઘડવા માટેની ખાસ
 પ્રજાકીય સભા [પ્રમાણેનું
 બંધારણીય વિ. બંધારણનું કે તેને લગતું કે તેની રીત
 બંધારો પું. (સં. બંધકારક, પ્રા. બંધારમ) રંગવાનો ભાગ
 જુદો બાંધી જુદાજુદા રંગ કરનાર; બાંધણીગર (૨)
 રેશમી કપડાં ધોઈ કુંદી કરી આપનાર (૩) તમાકુના
 પત્ર બાંધનાર (૪) એ નામની એક જાતનો પુરુષ
 બંધાવવું સ.કિ. 'બાંધવું'નું પ્રેરક (૨) સાથે લઈ જવા કાંઈક
 આપવું. જેમ કે, વચગાળા માટે નાસ્તો બંધાવ્યો છે.
 (૩) કદર કરી બહિસ આપવી
 બંધાવું અ.કિ. 'બાંધવું'નું કર્મણિ
 બંધિયાર વિ. (સં. બંધ ઉપરથી) હવા અજવાળા વગરનું
 (સ્થાન) (૨) વસેતું નહિ તેવું (પાણી)
 બંધિયારખાનું ન. બંદીખાનું; કેદ જેવી જગા
 બંધી સ્ત્રી. (સં. બંધ) મના; નિષેધ (૨) પરેજી (૩) પાકી
 (૪) કરાર (૫) દામણી (૬) દોરડાનો બંધ(વહાણ)
 બંધુ પું. (સં.) ભાઈ (૨) સગો (૩) મિત્ર
 બંધુકૃત્ય ન. (સં.) ભાઈચારાનું કામ (૨) મિત્રકાર્ય
 બંધુજન પું. (સં.) સગો; કુટુંબી; આત્મજન [મિત્રતા
 બંધુત સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) બંધુપણું (૨) ભાઈચારો;
 બંધુપ્રીતિ, બંધુપ્રેમ સ્ત્રી. (સં.) બંધુભાવ પું. ભાઈના જેવી
 કે જેટલી પ્રીતિ; ભાઈચારો
 બંધુવર્ગ પું. (સં.) સગાંસંબંધી
 બંધુર વિ. રમ્ય; મનોહર

બંધુહીન/

૫૭૭

/આયકો

બંધુહીન વિ. (સં.) સગાસંબંધી વિનાનું

બંધૂક સ્ત્રી. બંદૂક

બંધૂકિયું વિ. બંદૂકિયું; બંદૂકવાળું (ર) બંદૂક જેવું

બંને વિ. બન્ને; બેઉ

[(૩) ડંકો (૪) બાવળ

બંધ વિ. મોટું; કઢાવર (ર) પું. બાપું; મૃદંગનો એક ભાગ

બંબાકાર વિ. સર્વત્ર એકસરખું; ગોળાકાર [સ્થેશન'

બંબાખાનું ન. આગનો બંબો રાખવાનું સ્થળ; 'ફાયર

બંબાદળ વિ. બંબાવાળાનું દળ; 'ફાયર-બ્રિગેડ'

બંબાવાળો પું. બંબો લઈ આગ ઓલવનાર માણસ;

'ફાયર-ઈન્ટર' [રચનાવાળું લોખંડનું સાધન

બંબી સ્ત્રી. કોથળામાંથી અનાજ કાઢવાનું અર્ધગોળાકાર

બંબી સ્ત્રી. રાફડો (ર) પાક

બંબો પું. (અ. મંબા, પો. પોંપા = પંપ) પાણી કાઢવાનું

યંત્ર (ર) આગ ઓલવવા માટે પાણી ફેંકવાનું યંત્ર;

અગ્નિશામક (૩) પાણી ગરમ કરવાનું એક વાસણ

(૪) પાણીનો મોટો નળ

બંબોળ વિ. તરબોળ; બંબાકાર; જળબંબોળ

બંસરી સ્ત્રી. ('બંસી' ઉપરથી) વાંસળી; વેણુ

બંસી સ્ત્રી. (સં. વંશી, પ્રા. બંસી) બંસરી; વાંસળી

બંસીધર પું. શ્રીકૃષ્ણ; વાંસળી પારણ કરનાર

બંસીવડ પું. ગોફુંગનો એક પ્રખ્યાત વડ

બા સ્ત્રી. (સં. અંબા, પ્રા. અંબા-બાઈ) મા (ર) વડીલ

સ્ત્રીના નામ પાછળ લગાડતો શબ્દ; જેમ કે કસ્તૂરબા

બા ઉદ્. (અ.) વહાલનો એક ઉદ્દગાર

બાઅદબ કિ.વિ. (અ.,ફા.) વિનય સાથે; શિષ્ટતાથી;

સવિનય

બાઈક સ્ત્રી. (ઈ.) પેટ્રોલથી ચાલતી મોટર સાઈકલ-દ્વિચકી

બાઈટ પું. (ઈ.) દિવેંકી પદ્ધતિમાં સામાન્ય રીતે આઠ

અંકોનો સમૂહ (કોમ્પ્યુટર)

બાઈબલ ન. (ઈ.) ખ્રિસ્તીઓનું મુખ્ય ધર્મપુસ્તક

બાઈસ પું. કારણ; ભાષસ (ર) મોટું બહાનું

બાઈસિકલ સ્ત્રી. (ઈ.) બે પૈડાંની સાઈકલ; દ્વિચકી

બાઈ સ્ત્રી. (સં. બાઈ, દે. બાઈઆ) કોઈ પણ સ્ત્રી;

બાઈટ્રી (ર) સ્ત્રીના નામ પાછળ લગાડતો માનસૂચક

શબ્દ (૩) સાસુ (૪) નોકરરી

બાઈજી સ્ત્રી. સાસુ (ર) સર્વ સામાન્ય સ્ત્રી

બાઈડી સ્ત્રી. કોઈ પણ સ્ત્રી (ર) પત્ની

બાઈન્ડર પું. (ઈ.) પુસ્તકોની બાંધણી કરનાર |બંધાઈ

બાઈન્ડિંગ ન.,સ્ત્રી. (ઈ.) બાંધણી (ર) પુસ્તકો વગેરેની

બાઈફોકલ વિ. (ઈ.) દ્વિકેન્દ્રી; નજીક તેમજ દૂરનું જોઈ

શકાય તે માટે તૈયાર કરાયેલાં (ચશ્માં)

બાઈમાણસ ન. સ્ત્રીજન

બાઈ-રન પું. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં દરો બેટને અડ્યા

વિના ચાલ્યો જતાં મળતો રન

બાઈ(૦વો) પું. લાડવો (બાળભાષા)

બાઈ પું. બહાડ; ભાડ; આડ ક્રિકેટ (ર) હદ; સીમા

બાઈન્ડરી સ્ત્રી. (ઈ.) ક્રિકેટના મેદાનની હદ વટાવે એવો

બાઈલ પું. (બંગા.) બંગાળનો એક ભિક્ષુ સંપ્રદાય

બાઈલ પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો વાટકો [ગીત

બાઈલ પું. (બં.) (બંગાળમાં) એક ભિક્ષુ સંપ્રદાય કે તેનું

બાઈલગીત ન. (બં.) બાઈલ-ભિક્ષુક દ્વારા ગવાતું ગીત

બાઈલું ન. પશુનો આંચળવાળો અવયવ; આડ

બાઈવો પું. લાડવો (બાળભાષા) [ઝથડું તે; બાખરી

બાકરી સ્ત્રી. (સં. બખ્ચ, પ્રા. બકખઅ) હઠથી સામે

બાકસ ન. (ઈ. બોક્સ) પેટી (દીવાસળી કે સાબુની)

બાકળા પું. બ.વ. (અ. બાકલા) આપું બાહેલું કઠોળ

બાકાત વિ. ('બાકી' દ્વારા) બકાત; બાકી રહેલું (ર) કમ્પી;

બાદ; વિનાનું [રીતસર; વ્યવસ્થિત રીતે

બાકાયદા કિ.વિ. (ફા.) કાયદા પ્રમાણે; કાયદેસર (ર)

બાકી વિ. (અ.) ખૂટતું (ર) વધેલું (૩) ગણતરીમાં

લેવામાં રહેલું (જેમ કે, સરવાળા વગેરે ગણતી); શેષ

(૪) સ્ત્રી. સિલક; ગણતી છેવટે રહેતું જગા તે (૫)

પત્ન્યા વગર રહેલી કે ચૂકતે કરવામાં ચોટી રકમ (૬)

સંધો. નસિ તો

બાકીતાકી વિ. બાકી રહેલું (ર) માગતું; લહેણું

બાકીદાર પું. (સં.) લહેણું ન ભરનાર; 'રિફાલ્ડર'

બાફું, (-કોરું) ન. બખોરું; મોટું કાણું

બાખડું અ.કિ. બખેરી કરવો; બાખડું; કજિયો કરવો

બાખરી સ્ત્રી. (સં. બખ્ચ, પ્રા. બકખઅ) હઠથી સામે

ઝથડું તે; બાકરી/વખત થઈ ગયો હોય તેવું (શેર)

બાખડું વિ. (સં. બખ્ચ, પ્રા. બકખઅ) વિધવાના જેને ઘણો

બાખુદા વિ. (ફા.) પુણ્યાત્મા; સદાત્મા

બાખું ન. બાફું; મોટું કાણું

બાગ પું. (ફા.) બગીચો; ઉદ્યાન

બાગવાન પું. (આગનફા. બાન) માળી

બાગાયત સ્ત્રી. (ફા. બાગાત) બગીચામાં થતી ખેતી;

શાકભાજી (ર) વિ. ફૂવાના પાણીથી થતી ખેતી)

બાગાયતશાસ્ત્ર ન. બાગાયતનું શાસ્ત્ર; 'હોર્ટિકલ્ચર'

બાગાયતી વિ. ફળફૂલનાં આડ ઉછેરવા લાયક (જમીન)

બાગી પું. (સં.) બગીચો; વિદ્રોહી

બાધડ, (-ડું) વિ. બાધું (ર) બિલામજી

બાધડો પું. બાધો માણસ (ર) બિલામજી માણસ

બાધાઈ સ્ત્રી. બાધાપણું; ગતાગમ ન હોવી તે

બાધાં ન.બ.વ. ફાંકાં; બાલાં

બાધું વિ. મૂઠ; ગતાગમ વિનાનું

બાયકો પું. મૂઠી કે કલ્લા યા તેમાં આવે તેટલું તે (ર)

પાંચ આંગળાં વડે ભરેલાં ચીમટો - વલૂરો (૩)

અનાજ વગેરેનો નાનો થેલો; ગૂણ

બાજી

૫૭૭

/ બાધા-આખડી

બાજ પું. (ફા.) એક શિકારી પક્ષી; શકરો
-બાજ પ્રત્ય. (ફા. બાજ-આખન) નામને લાગતાં 'વાળું'
'અનુરક્ત' વગેરે અર્થો બતાવતો પ્રત્યય. ઉદા.
કસરાબાજ.

બાજ સ્ત્રી., ન. (સં. વ્યજન, પ્રા. વીજણ) પતરાળું
બાજ પું. સિતારમાંનો પહેલો તાર
બાજઠ પું. (સં. પાઠપુષ્ઠ, પ્રા. પજજઠડૂઠ) ચાર પાયાવાળું
એક જાતનું આસન; બાજોઠ

બાજરિયું ન. બાજરીનું ્પૂં (ર) એક ઘરેણું
બાજરિયો પું. બાજરીના લોટનો કંસાર (ર) બાજરીને
છાસમાં સંધી બનાવેલ એક વાનગી

બાજરી સ્ત્રી. ધઉની જેમ એક અનાજ (ર) ખોરાક; અન્ન
બાજરો પું. મોટા દાણાની બાજરી [પૂર્ત; ખેલાડી
બાજે(ં)-જિં(ં)દુ વિ. (ફા. બાજેદહ) ઉત્સાહ; પહોંચેલું (ર)
બાજી સ્ત્રી. (ફા.) જે પાટિયા કે કપડા ઉપર રમત મંડાવ તે

(ર) સોગટાં કે ગંજીકાની રમત (૩) લાથ (ગજીકામાં)
(૪) યુક્તિ; તદબીર (૫) પ્રપંચ [માણસ
બાજગર પું. મદારી; જાડગર (ર) ખેલાડી (૩) લુચ્ચો

બાજુ(જુ) (ફા.) સ્ત્રી. છોરો; અંત (ર) દિશા; પાસું;
પડનું (૩) પક્ષ; તરફેણ (૪) કિ.વિ. તરફ; ભણી
બાજુ(જુ)બંધ પું. લાગનું એક ઘરેણું

બાજોઠ પું. જુઓ 'બાજઠ'
બાજોઠી સ્ત્રી. નાનો બાજઠ [કરવો (ર) વળગનું
બાજવું સ.કિ. (સં. બાંધતે, પ્રા. બજજઈ) લડવું; ટેટો

બાજે(ં)-બાજા(ં)-બાજી(ં) સ્ત્રી. (બાજવું ઉપરથી) લડાઈ; ટેટો
બાટ પું. કંસાર; છૂટી લાપશી (પુષ્ટિ.)
બાટ ન. બટાઈ જવું તે; ફૂગ લાગવી તે

બાટ ન. કાટલાંનો સડ; બાંટ
બાટલી સ્ત્રી. (ઈ. બોટલ) શીશી (ર) દારૂ
બાટલો પું. શીશો (ર) ગેસની કોઠી; 'ગેસ સિલિન્ડર'

બાટિક સ્ત્રી. કાપડ પર રંગની નકશો અને છાપવાની
પદ્ધતિ-જે ભાગ પર રંગ પડતો ન હોય તે પર મીણ
ચોપડવામાં આવે તે [આખરી

બાટી સ્ત્રી. છાપાંની આંચથી શેકેલો કણકનો ગોળો કે જાડી
બાઠું વિ. (સં. વઠ) બાંઠ; ઠીંગણું [(ર) બાળક; છોકરું
બાઠુ(ઠુ)વું વિ. (સં. બટક, પ્રા. બઠબ) બાપું; રાંક; દયામણું

બાઠું વિ. ત્રાંસા ડોળવાળું કે ત્રાંસી નજરવાળું; ફાંડું
બાઠ સ્ત્રી. (સિં.) નદીનું પૂર; રેલ
બાઠમું ઉદ્. (સં.) ભલે; ઠીક

બાઠમ ન. મીઠું; શુન્યતા (વ્યંગમાં)
બાણ ન. (સં.) તીર; શર (ર) એક લંબગોળ પથ્થર
(શિવલિંગ) (ર) જ્યાં ભરતીનું પાણી આવતું હોય

તે ખાડીની જમીન (૪) ખેતરની હદ બતાવવા દાટેલો
પથ્થર કે બીજી વસ્તુ (૫) ઓખાનો પિતા બાણાસુર

બાણધારી વિ. બાણ ધારણ કરનાર
બાણશ્યા સ્ત્રી. (સં.) બાણની પધારી; શરણશ્યા
બાણાકાર વિ. (સં.) બાણના આકારનું

બાણાવળી પું. બાણ મારવામાં હોશિયાર યોદ્ધા; તીરંદાજ
બાણાસુર પું. (સં.) ઓખાનો પિતા એક રાણસ [કમ્બુજાત
બાણી સ્ત્રી. (સં. વાણી) ઠરાવેલી મુદત (ર) શરત;

બાણુ(ણું) વિ. (સં. દાનવતિ, પ્રા. બાણઉઠી) નેવું વના બે
(ર) પું. બાણનો આંકડો કે સંખ્યા; 'હર' [માસિતી
બાતમી સ્ત્રી. (અ. બાત્મી) સમાચાર (ર) ભાગ (૩) છૂપી

બાતમીખાતું ન. બાતમી મેળવનારું ખાતું
બાતમીદાર વિ. (ર) પું. ખબર લાવનાર; 'ઈન્ફોર્મર'
બાતલ વિ. (અ. બાતિલ) રદ; નકામું (ર) કાઢી મૂકેલું

બાથ સ્ત્રી. (સં. દાહસ્ત, પ્રા. બાલ્થ્યા) બે લાથ પહોળા
કરી દીધેલી પકડ (ર) ટક્કર [લોજ
બાથ પું. (ઈ.) સ્નાન; નાલવું તે (ર) નાલવા માટેનો

બાથટબ ન. (ઈ.) નાલવા માટેનું માટી, પાતુ કે પથ્થરનું
વલાણ આકારનું મોટું વાસણ-પાત્ર
બાથડું સ.કિ. બાખડું; આથડું; ઝથડું [સ્નાનગૃહ

બાથરૂમ સ્ત્રી. (ઈ.) નાલવાની ઓરડી; સ્નાનખંડ;
બાથંબાથા(ં)-થી સ્ત્રી. સામાસાની બાજવું તે [પ્રયાસ
બાથોડિયું ન. ('બાથ' ઉપરથી) વલખાં (ર) પ્રયત્ન;

બાદ વિ. (અ.) બાતલ; કમ (ર) બાકી રહેલું (૩) કિ.વિ.
પછી; પછીથી [(૩) કમી કરીને લાવેલી રકમ
બાદબાકી સ્ત્રી. બાદ કરવાની રીત (ર) બાદ કરતાં રહેલી રકમ

બાદરાયણ પું. (સં.) વેદબાસ [કરાયેલો સંબંધ
બાદરાયણસંબંધ પું. તાણીતૂશીને બેસડોલો કે ઊભો
બાદલ ન. (સિં.) વાદળ

બાદલું વિ. ('બાદું' ઉપરથી) તકલાદી (ર) ખોટા પ્રકારનું
બાદલું ન. કસબનું ગૂંછણું (ર) કોળ ચઢાવેલું (૩) કસબ
ભરેલી સાડી (૪) વિ. સોનારૂપાનો કોળ ચઢાવેલું

બાદશાહ પું. (ફા.) રાજધિરાજ; શહેનશાહ; પાદશાહ
(ર) ગંજીકાનું દાઢીવાળા મહોરાવાળું એક પત્તું
બાદશાહન સ્ત્રી. (ફા.) બાદશાહનું રાજ્ય-હકૂમત

બાદશાહી વિ. બાદશાહનું; બાદશાહને લગતું (ર)
બાદશાહને શોભે એવું; તેના જેવા કાઠમાકવાળું
બાદશાહી સ્ત્રી. બાદશાહન; સામ્રાજ્ય (૪) ભારે કાઠમાક

ને સમૃદ્ધિ [વાયુ (૩) કબજિયાત
બાદી સ્ત્રી. (ફા.) અપયો; બદલજમી (ર) પેટમાં થતો
બાધ પું. (સં.) નડતર; અડચણ (ર) વિરોધ (૩) દોષ;

પાપ (૪) પ્રતિબંધ; મનાઈ [રોધક; પ્રતિરોધક
બાધક, (ઠાં, -કારક) વિ. (સં.) બાધ કરનારું; અવ-
બાધ સ્ત્રી. (સં.) માનતા; આખડી (ર) પીઠ; દુઃખ (૩)

વિધન
બાધા-આખડી સ્ત્રી. (સં.) બાધા કે આખડી; માનતા

બાધિત/

૫૭૮

/આયોકેમિકલ

બાધિત વિ. (સં.) પીઠિત (૨) અસંગત ઠરેલું; ૨૬ કરાયેલું

(૩) પ્રતિબંધિત

બાધિય ન. (સં.) બહેરાપણું; બહેરાશ

બાધું વિ. (સં. બદ્ધ; પ્રા. બદ્ધમ) બધું; આખું [વગર

બાધે ભારે કિ.વિ. (બાધેલું + ભાર) મોંઘમ; નામનિર્દેશ

બાધ્ય વિ. (સં.) બાધ કરવા જેવું (૨) બંધનકારક

બાન વિ. (અ. બ્રેઆનહ) જામીન તરીકેનું; સાટાનું (૨)

ન. બાનું (૩) જામીન

બાન પ્રત્ય. (ફા.) નામને લાગતાં 'વાન, વાળું' અર્થ

ખતાવતો પ્રત્યય. જેમ કે, મહેરબાન; બાગબાન

બાનાખત ન. બાનામાં આપેલ પૈસાનું ખત; 'બોન્ડ'

બાની સ્ત્રી. (સં. વાણી) બોલવા-લખવાની છટા (૨)

વાણી (૩) બાનડી

બાનુ(નૂ) સ્ત્રી. (ફા. બાનુ) સન્નારી; ખાનદાન સ્ત્રી

બાનું ન. સોદાના સાટા પેટે અગાઉથી અપાયેલું નાણું;

'અર્નેસ્ટ મની'

બાનુસ્ત્રી. (ફા.) જુઓ 'બાનુ' [દિવસ સુધી થતી જાહેરાત

બાન્સ ન. (ઈ.) થનારાં લગ્નની ખિસ્તી દેવળમાં ત્રણ

બાપ પું. (સં. બાપ, પ્રા. બપ્પ) પિતા (૨) લાડ-વહાલ

કે સન્માનસૂચક એક સંબોધન

બાપકર્મી વિ. બાપની કર્મથી ઉપર આધાર રાખનારું

બાપગોતર ન. પિતૃકુળ

બાપજન્મારે કિ.વિ. આખી જિંદગી દરમિયાન; કદી પણ

બાપજી પું. બાપ, ગુરુ, સંન્યાસી, વડીલ વગેરે જેવા પૂજ્ય

કોટિના પુરુષો માટેનું એક સંબોધન (૨) પિતા; બાપા

બાપડું વિ. (સં. બાપ, બપુડ) ગરીબડું; દયામણું; બિચારું

બાપદાદા પું. બ.વ. પૂર્વજો; પિતૃઓ

બાપલિયો પું. બાપો (મેક્રુતો વાપરે છે.)

બાપા પું. (માનાર્યે બ.વ.) બાપુજી; પિતાશ્રી

બાપીકું વિ. બાપનું; વારસામાં મળેલું કે ઊતરી આવેલું

બાપુ પું. બાપ (૨) વડીલ પ્રત્યે માનવાચક કે નાના પ્રત્યે

વહાલસૂચક ઉદ્દગાર (૩) રાજા, ગરાસિયા વગેરેને

માટેનું સંબોધન

બાપુજી પું. પિતા (માનાર્યે); પિતાશ્રી

બાપુશાહી સ્ત્રી. (ફા.) રજવાડાનું રાજ્યક્ષેત્ર

બાપુશાહી (ફા.) રજવાડી-રસમનું (૨) ધીરું; ધીમું

બાપુકું વિ. જુઓ 'બાપીકું'

બાપો પું. બાપ; પિતા

બાપિસ્મા પું. ન. ખ્રિસ્તીધર્મમાં પ્રવેશતાં કરાતી નામકરણ

કે દીલાની વિધિ; 'બેપ્ટિઝમ' [૩] સ્ત્રી. વરાળ

બાફ પું. (સં. બાખ, પ્રા. બખ) બકારો (૨) પરસેવો

બાફણું ન. બાફલું તે (૨) બાફેલી વસ્તુ (૩) ગોતું (૪)

કાચી કેરીનું શાક (૫) સ્વાદ વગરનો ખોરાક (૬)

ગોટાળો વાળવો ને; બાફવું તે

બાફલો પું. બાફેલી કેરીનો રસ કે તેની વાનગી

બાફડું સ.કિ. પાણીમાં ઉકાળીને રાંધવું (૨) અગાડી મૂકવું;

ગોટો વાળવો; ચૂંકી નાખવું

બાબ પું. (અ.) પ્રકરણ (૨) વિષય; બાબત

બાબત સ્ત્રી. (ફા.) વિષય; મુદ્દો; કામ (૨) વિગત

બાબતી સ્ત્રી. દલાલી; વટાવ (૨) ખજાનાં વસવાયાં માટે

લાગા તરીકે અપાય છે તે

બાબરાં ન. બ.વ. (દે. બબ્બરી) માથાના લીંખાવેલા વાળ

બાબરિયું વિ. બાબરાંવાળું

બાબરી સ્ત્રી. (સં. બર્બર, પ્રા. બબ્બરી) માથા ઉપરના

વાળનો ગુચ્છો (૨) ટોપીની કોરની જૂલ [વાળું

બાબરું વિ. (સં. બર્બર, પ્રા. બબ્બરી) બાબરિયું; બાબરાં-

બાબરો પું. (સં. બર્બર, પ્રા. બબ્બરઅ) ખર્બરિસ્તાનમાંથી

આવેલી પ્રજાનો પુરુષ (૨) સિદ્ધરાજે જીતેલો એક

યોદ્ધા જે પાછળથી 'ભૂત' મનાયો.

બાબા પું. (ફા.) સંત સાધુ કે વૃદ્ધ માટે વપરાતો

આદરસૂચક શબ્દ (૨) એક જાતનો ભીલ

બાબાગાડી સ્ત્રી. (બાબો + ગાડી) નાનાં છોકરાંની ગાડી

બાબાવાક્ય ન. બાબાનું-આત્મપુરુષનું વાક્ય કે કથન;

વેદવાક્ય જેવું સ્વતઃસિદ્ધ વાક્ય

બાબાશી(-શાહી) વિ. (મ. બાબા+શાહી) સહકું; નકામું

(૨)વિ.,પું. વડોદરા રાજ્યમાં પહેલાં ચાલતો(સિકંડો)

બાબુ પું. ગંગાળી માટે કે ઉપરી અમલદાર માટે વપરાતો

શબ્દ [વર્તન; અમલદારી; સાહેબી

બાબુગીરી સ્ત્રી. (બ., ફા.) બાબુ-મોટા માણસ જેવું

બાબો પું. તાતા; રોટલો (બાળબાપા) [સ્ત્રી. બેબી]

બાબો પું. (ઈ.) નાનો છોકરો; બાળક (૩) ધાવણો છોકરો

બામ પું. (ઈ.) ઢુંભાવો મટાડવા ચોંવડાતો મલમ (૨)

માથું ચઢાવે તેવો મુલાકાતી [મળે એવું-લગતું

બામણિયું વિ. (સં. બાલ્મજ, પ્રા. બ્રમ્મજા+ઈયું) બાલ્મજને

બામણી સ્ત્રી. સાપબામણી (૨) બાલ્મજ સ્ત્રી

બામલી(-લાઈ) સ્ત્રી. ગજલમાં થતી ગાંઠ; કાખબલાઈ

બામણી(-સી) સ્ત્રી. વ્રજણ

બામ્મુ પું. (ઈ.) વાંસ; બાંજુ

બાય ગોંડ શ.પ્ર. (ઈ.) બગવાનના સોગંદ

બાયડ વિ. (સં. બાહ્ય) તડ કે સમુદાય બહાર મુકાયેલું

બાયડી સ્ત્રી. (દે. બારીયા) બારીડી; સ્ત્રી (૨) પત્ની

બાયપ્રાંકટ સ્ત્રી. (ઈ.) આપેદાશ; ઉપદેદાશ

બાય બાય ઉદ્દ. (ઈ.) 'આવજો' જેવું વિનયવચન

બાયલાઈ સ્ત્રી. (-વેડા) પું. બાયલા જેવું વર્તન

બાયલું વિ. (બારી+લું) નામદ; બીકણ (૨) પત્નીને વશ

બાયસ પું. (ઈ.) પૂર્વગ્રહ

બાયું ન. નરમાંની જોડમાંનું નાનું

બાયોકેમિકલ વિ. (ઈ.) જીવન રસાયણ શાસ્ત્રને લગતું

બાયાં કેમિસ્ટ્રી

૫૭૯

/ આલગોપાલ

બાયો કેમિસ્ટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) જીવરસાયણશાસ્ત્ર
 બાયોગેસ પું. ગોબરગેસ
 બાયોજિયોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) જૈવભૂગોળ | ચલચિત્રદર્શક
 બાયોસ્કોપ પું. (ઈ.) પડદા પર ચલચિત્ર અનાવનારું વાન;
 બાયોટેક પું. (ઈ.) વ્યક્તિગત માસિતી; જીવનિકા
 બાયોલોજી ન. સ્ત્રી. (ઈ.) જીવશાસ્ત્ર
 બાયોસ્ટેટિસ્ટિક્સ ન. (ઈ.) જીવઆંકડાશાસ્ત્ર
 બાર પું. બંદક વગેરેનો અવાજ | ડિલી (ઠ) કમાડ
 બાર ન. (સં. દાર. પ્રા. બાર) બારણું (૨) આંગણું (૩)
 બાર પું. (ઈ.) પડદો (૨) ઈન્સાફની અદાલત (૩)
 સ્વંભાવેષ (ઠ) ટુકાવટ (૫) શરાબનાનું; દારૂનું પીઠું
 બાર પું. (ઈ.) અદાલતનું વકીલમંડળ
 બાર વિ. (સં. દ્રાદશ, પ્રા. બારહ) દસ વળા બે (૨)
 પું. બારનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૨'
 બાર એટ લો વિ. (ઈ.) કાયદાશાસ્ત્રની ઈંગ્લેન્ડની ઉચ્ચ
 પદવીપારો; 'બેરિસ્ટર'
 બારકસ ન. (ફા. બારકશ) માલ લઈ જનાર વાણી
 બારકસી(શી) વિ. માલ લઈ જનારું; માલવાણક
 બારખલી(ળી) વિ. આંછી આંકણીનું મહેસૂલનું (૨)
 સ્ત્રી. માફી જમીન - ઈનામી જમીન
 બારક પું. નેતરું (૨) એક અટક
 બારણિયું ન. બારણું (પદ્ધતી)
 બારણું ન. દાર. દરવાજો | કે પાત્ર, અથવા તેનું તોલ
 બારદાન ન. (ફા.) જેમાં માલ ભર્યો હોય તે બાલી બાંધણ
 બારનીશ(સ) પું. (ફા.) નોંધણી કારકૂન
 બારનીશી(સી) સ્ત્રી. કાગળોની આવક-જાવક નોંધવાનું
 પત્રક (૨) તે નોંધવાનું કામ (૩) આવી નોંધણી
 કરતી શાખા; 'ફાઈલ બ્યૂરો' [(પુસ્તક)
 બારપેજી વિ. ફર્મો વાળતાં એનાં બાર પૃષ્ઠ થાય તેવું
 બારબાલા સ્ત્રી. ઝનસબારમાં નૃત્ય કરતી બાળા-છોકરી
 બારમાસી વિ. બાર માસનું (૨) સ્ત્રી. બારે માસ ફૂલ
 આપતો છોડ
 બારમાસી સ્ત્રી. બારબાર મહિના પૂરા થયે કરવામાં આવતું
 વાર્ષિક શ્રાદ્ધ; સંવત્સરી (૨) નાયક-નામિકા ચિરહના
 બાર માસનું વિપ્રલંબ શૃંગારનું અને છલ્લે સંયોગ
 શૃંગારનું વર્ણન કરતું કાવ્ય
 બારમું વિ. (સં. દ્રાદશમ, પ્રા. બારસમ) કમમાં અગિયાર
 ઘડીનું (૨) ન. મરનારનો બારમા દિવસ કે તે દિવસે
 કરાતી ક્રિયા - વરો (૩) ઉત્તરક્રિયા-દસાવે
 બારશ(સ) સ્ત્રી. (સં. દ્રાદશી, પ્રા. બારસી) બારમી તિથિ
 બારસાખ સ્ત્રી. (બાર=બારણું+સાખ) બારણાનું ચોકઠું
 બારાજરી, બારાખરી સ્ત્રી. દરેક વ્યંજનમાં બાર સ્વર ઉમેરી
 બનાવેલા અક્ષરો
 બારાબારિયું વિ. બારોબાર-પૂછ્યા વિનાનું; પરબાણું

બારિશ સ્ત્રી. (હિં.) વર્ષા; વરસાદ
 બારિસ્ટર પું. (ઈ. બેરિસ્ટર) વિલાયતની પદવીવાળો
 વકીલ; 'બાર-એટ લો'
 બારીસ્ટરી સ્ત્રી. (ઈ.) બારિસ્ટરનો પંખો કે વ્યવસાય
 બારી સ્ત્રી. (સં. દારિકા, પ્રા. બારિઆ) નાનું બારણું (૨)
 છટકવાનું બારું; બહાનું
 બારીક વિ. (ફા.) ઝીણું; સૂક્ષ્મ (૨) પાતળું (જેમ કે,
 સુતર; કપડું) (૩) કદમાં નાનું (જેમ કે, સોપારી,
 દાણો વગેરે) (૪) કટોકટીનું; અગત્યનું
 બારીકી(કાઈ) સ્ત્રી. બારીકપણું; ઝીણવટ
 બારું ન. (સં. દારક, પ્રા. બારઅ) બંદરમાં પેસવાનો માર્ગ
 (૨) રસ્તો (૩) છટકવાની બારી; બહાનું (૪)
 સમુદ્રના કિનારા નજીકની ખાડી
 બારૂત(દ) પું. (ફા. બારૂત) કોડવાનો દારૂ
 બારૂત(દ)દાન ન. દારૂ રાખવાનું શિંગડું
 બારેવકાન પું. (અ.) હજરત મહંમદ પેગંબરની
 પુણ્યતિથિ-એક તહેવાર | કંઠગણ વગર
 બારેવાટ કિ.વિ. (બાર+વાટ) અસ્તવ્યસ્ત; ઠેકાણા કે
 બારૈયો પું. કાકરગની એક જાત
 બારૈયો પું. બાર સાથનો સાટકો
 બારોટ પું. (સં. દારભટ્ટ, પ્રા. બારહટ્ટ) એ નામની એક
 જાત કે તેમની અટક (૨) પું. ભાટચારણ માટે
 વપરાતો એક માનવાચક શબ્દ
 બારોત્રા ન. બાર ટકા કરતાં વધારે વ્યાજ; ધણું ભારે વ્યાજ
 બારોબાર કિ.વિ. પરભારું; લાગણું જ; વગર પૂછ્યે કે
 વગર ક્ષેપર્ય
 બારોબારિયું વિ. બારોબાર-પૂછ્યા વિનાનું
 બાર્ક ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું વહાણ
 બાર્બેરિયન વિ. (ઈ.) જંગલી અને કૂર સ્વભાવનું
 બાર્બિસોટર ન. (ઈ.) જવનું પાણી
 બાર્જ સ્ત્રી. (ઈ.) એક પ્રકારની હોડી; મછરો
 બાર્બેરિયન વિ. (ઈ.) જંગલી અને કૂર સ્વભાવનું
 બાલ પું. (સં.) વાળ; કેશ (૨) વડિયાળમાંનો ગૂંચળા-
 વાળો તાર | બાળક
 બાલ વિ. (સં.) ઊંચરમાં નાનું (૨) પું. છોકરો (૩) ન.
 બાલક ન. (સં.) નાનું છોકરું (૨) પું. છોકરો
 બાલકથા સ્ત્રી. બાળકો માટે રચાયેલ કથા-વાર્તા
 બાલકબુદ્ધિ વિ. બાળકબુદ્ધિ; છોકરબુદ્ધિ; છોકરમત
 બાલ(ળ)ગીત ન. (સં.) બાળકો માટે લખાયેલું ગીત;
 બાળકોને ગાવું સહેલું પદો તેવું ગીત
 બાલગીર પું. (ફા. બારગીર = ધોરસવાર કૈનિક) બહાદુર
 બાળક; 'સાઉસ્ટ'
 બાલ(ળ)ગુનેગાર પું. બાળ વયે ગુનો કરનાર
 બાલગોપાલ પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ (૨) ન.બ.વ. છોકરાંછંયાં

બાલટી(-દી)/

૫૮૦

/બાલ

બાલટી(-દી) સ્ત્રી. (પો. બાલદી) ગ્રેલ
 બાલતોડ, (-ડો) પું. વાળ તૂટેવાથી થયેલાં ફોલ્લો
 બાલ(-ળ)દિન પું. બાળપર્વ તરીકે ઊજવાતો જવાહરલાલ
 નહેરુનો જન્મદિવસ (૧૪ નવેમ્બર) |બાળા
 બાલ(-ળ)બાળા સ્ત્રી. (સં.) બાળકની કે બાળક જેવી
 બાલમ પું. વહાલમ; આશિક (ર) પતિ |મરણ
 બાલ(-ળ)મરણ ન. (સં.) બાળકનું કે તે અવસ્થામાં થતું
 બાલમંદિર ન. બાળમંદિર; બાળકોને તાલીમ આપવાની શાળા
 બાલ(-ળ)માનસ ન. (સં.) બાળકનું માનસ-મનોવ્યાપાર
 વગેરે બાળપણનું વિજ્ઞાન; 'ચાઈલ્ડ-સાઈકોલોજી'
 બાલ(-ળ)માસિક ન. (સં.) બાલોપયોગી માસિક; બાળકો
 માટેનું માસિક
 બાલ(-ળ)મુકુંદ પું. (સં.) બાલકૃષ્ણ; શ્રીકૃષ્ણ
 બાલ(-ળ)રોગ પું. બાળકને થતો રોગ
 બાલ(-ળ)રોગવિજ્ઞાન ન. બાળરોગનું નિદાન અને
 ઉપચાર કરવાને લગતું વિજ્ઞાન; 'પેડિયાટ્રિક્સ'
 બાલ(-ળ)લગ્ન ન. સગીર વયે થતું લગ્ન
 બાલ(-ળ)વાડી સ્ત્રી. બાલમંદિર; 'કિંડર ગાર્ટન'
 બાલ(-ળ)વાર્તા સ્ત્રી. બાળકો માટેની વાર્તા
 બાલ(-ળ)વિક્રય પું. બાળકોને વેચવાં તે
 બાલ(-ળ)વિવાહ પું. બાળલગ્ન
 બાલ(-ળ)વીર પું. વીર બાળક; 'સ્કાઉટ' |મિત્ર
 બાલ(-ળ)સખા પું. બાળસ્નેહી; બાળમિત્ર (ર) બાળકોનો
 બાલ(-ળ)સાહિત્ય ન. બાળકોને યોગ્ય સાહિત્ય
 બાલ(-ળ)સૂર્ય પું. સવારનો સૂર્ય; ઊગતો સૂર્ય |પાપ
 બાલહત્યા સ્ત્રી. (સં.) બાળકની હત્યા (ર) તેનાથી લાગતું
 બાલા સ્ત્રી. (સં.) છોકરી (ર) સોજ વર્ષની અંદરની સ્ત્રી
 બાલાર્ક પું. (સં.) બાળસૂર્ય; ઊગતો સૂર્ય; બાલરવિ
 બાલાશ સ્ત્રી. (ફા. બાલાઈશ) સારસંભાળ; જાળવણી
 બાલાસ, (ઠગાડી) સ્ત્રી. રેલની સડક સમારવા સામાન
 લઈ જતી બાલી ગાડી-ભારખાનું
 બાલાં ન. બ.વ. ડ્રકરિયાં; ફાંકાં (ર) બહાનાં
 બાલિકા સ્ત્રી. (સં.) બાળા; છોકરી |બિસમજ
 બાલિશ વિ. (સં.) બાળકના જેવું; છોકરવાદ; નાદાન.
 બાલિશતા સ્ત્રી. નાદાની; છોકરમત
 બાલેદુ પું. બીજનો ચંદ્ર; બાળચંદ્ર |નાદાન
 બાલોચિત વિ. (સં.) બાળકને છાજે એવું (ર) બાલિશ;
 બાલોધાન પું. (સં.) બાળકોને ખેલવાનું ઉદ્યાન-બગીચો;
 બાલવાટિકા
 બાલોપયોગી વિ. (સં.) બાળકોને ઉપયોગી-નેમના અપનું
 બાલકની સ્ત્રી. (ઈ.) છજું; જરૂરો (ર) નાટકશાળા
 વગેરેમાં છજ જેવું પ્રેક્ષકો માટે ખાસ સ્થાન
 બાલ્ય ન. (-લ્યાવસ્થા) સ્ત્રી. (સં.) બાળપણ
 બાલજૂદ કિ.વિ. છતાં; તોપણ

બાલટિયું વિ. બાવટા નામના અનાજને લગતું
 બાવટો પું. એક અનાજ - નાગણી
 બાવડું ન. (સં. બાડું) ખખા અને કોણી વચ્ચેનો ભાગ
 બાવન વિ. (સં. દ્વાપંચાશત, પ્રા. બાવન્ન) પચાસ વત્તા
 બે (ર) પું. બાવનનો આંકડો કે સંખ્યા; '૫૨'
 બાવનમું વિ. બાવનના કમે પહોંચેલું |માણસ
 બાવનવીર વિ. બલાદુર; બળવાન (ર) પું. બળવાન
 બાવની સ્ત્રી. બાવનનો સમુદાય (ર) ગુજરાતી મૂળાક્ષરો
 (૩) શરૂઆતમાં કમસર ગુજરાતી મૂળાક્ષરોવાળા
 બાવન શ્લોકનો સમૂહ
 બાવરચી પું. (ફા.) બજરચી; ખાનસામા; રસોયો
 બાવરચીખાનું ન. રસોઈઘર; રસોડું | (ર) ખાગલ; વેલું
 બાવરું વિ. (સં. બાકુલ, પ્રા. બાઉલ) બેબાકળું; ગાંધરું
 બાવડું ન. (દિ. બાઉલલક) પૂતળું; 'સ્ટેચ્યુ'
 બાવડું ન. ઢોરનું આઉ; બાઉલું; અડસ |વાળું વૃક્ષ
 બાવળ(-ળિયો) પું. (સં. બર્વુલ, પ્રા. બબ્બુલ) એક કાંટા-
 બાવળકાંટ સ્ત્રી. બાવળી; બાવળનું જંગલ |બાવળકાંટ
 બાવળી સ્ત્રી. અનેક બાવળોવાળી જગા કે બાવળનું જંગલ;
 બાવી સ્ત્રી. બાવાની સ્ત્રી; સાધુરી
 બાવીશ(-સ) વિ. (સં. દ્વાવિંશતિ, પ્રા. બાવીસ) વીસ
 વત્તા બે (ર) પું. બાવીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૨'
 બાવું ન. કરોળિયાનું જાળું (ર) અનાજમાં જોવા મળતું નાનું
 જાળું |પ્રમાણે
 બાવો પું. સાધુ (ર) બાપ (૩) મૂળ પુરુષ (ખ્રિસ્તી માન્યતા
 બાબલ (સં.) (-ળ) વિ. કરંડું; વંદેલ (ર) ખાઉધરું
 બાબ ન. (સં.) બાક; વરાળ (ર) પુખ્ત (૩) આંસુ
 બાબ્યાધન, બાબીભવન ન. (સં.) પ્રવાલીમાંથી વરાળરૂપ
 થતું તે | (ર) પું. બાસકનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૨'
 બાસક વિ. (સં. દાષકિં, પ્રા. બાસકિં) સાઠ વત્તા બે
 બાસમતી પું. બ.વ. ચોખાકે ડાંગરની એક સારી ગણતી જાત
 બાસુ(-સુદી) સ્ત્રી. ઉઠાળીને કરાતી દૂધની એક વાનગી
 બાસેટ-બોલ પું. (ઈ.) દ્વણી રમાતી વિદેશી એક રમત
 બાસો પું. (ઈ. બટિસ્ટ) એક જાતનું સુતરાઉ કાપડ; બાકડો
 બાહિ(-હી, -હો) રકિ. વિ. (સં. બહિસ, પ્રા. બાહિર) બહાર
 બાહુ પું. (સં.) બાવડું (ર) હાથ (૩) આકૃતિની આજુ (ગ.)
 બાહુક પું. (સં.) વાંદરો (ર) ગટિયો-વરવો-બિલામણો
 માણસ (૩) કરોટકે ફરડા પછી નળે ધારણ કરેલું
 નામ (૪) બાહુક જેવું-બાધું માણસ
 બાહુબલ (સં.) (-ળ) ન. હાથનું જોર-બળ
 બાહુલ્ય ન. (સં.) બહુપણું; બહુલતા; પ્રચુરતા
 બાહેર કિ.વિ. બહાર
 બાહોશ વિ. (ફા.) ચાલાક; હોશિયાર; કુશળ
 બાહોશી સ્ત્રી. ચાલાકી; હોશિયારી; કોશલ્ય; કુશળતા
 બાહ્ય વિ. (સં.) બહારનું

બાહ્યગોળ

૫૮૧

[બાંધણોડ

બાહ્યગોળ વિ. બહિર્ગોળ; 'કોનેક્સ'
 બાહ્યાચાર પું. બહારનું આચરણ (ર) પાખંડ
 બાહ્યતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) બહારનો આચાર-આચરણ
 બાહ્યાંતર કિ.વિ. બહાર અને અંદર; સર્વત્ર
 બાહ્યોપચાર પું. બહારનો ઉપચાર
 બાળ વિ (ર) પું., ન. (સં.) બાલ) બાળક (૩) વિ.
 ઉંમરમાં નાનું; નાદાન (૪) પું. છોકરો
 બાળઉપાણાં પું. બાળકો માટે રમુજભરી કડીઓ-ઉપાણાં
 બાળઉછેર પું. બાળકોને ઉછેરવાં તે
 બાળક પું., ન. બાલક; શિશુ [છોકરમત
 બાળકબુદ્ધિ સ્ત્રી. અપરિપક્વ બુદ્ધિ; અજ્ઞસમજુપણું;
 બાળકી સ્ત્રી. નાની છોકરી
 બાળકીડા સ્ત્રી. બાળખેલ પું. બાળકની રમત-ચેષ્ટા
 બાળકુંવારું વિ. નાનપણથી કુંવારું
 બાળકેળવણી સ્ત્રી. બાળકોની કેળવણી [થવા તે
 બાળગુનાખોરી, બાળગુનેગારી સ્ત્રી. બાળગુના કરવા કે
 બાળગુનો પું. બાળક ઉંમરે થતો કે તેનો ગુનો
 બાળગોપાળ પું. બાળદૃષ્ટા (ર) ન.બ.વ. છોકરાંછેંયાં
 બાળચમૂ સ્ત્રી. બાળકોની (સેના પેઠે રચાતી) શિસ્તબદ્ધ
 મંડળી; 'ઓય સ્કાઉટ' [રેકર્મેટરી
 બાળજેલ સ્ત્રી. બાળગુના માટેની-બાળકો માટેની જેલ;
 બાળપણ(-ણું) ન. બચપણ; નાનપણ
 બાળપોથી સ્ત્રી. બાળકોને વાંચતાં શીખવવા માટેનું પ્રથમ
 પુસ્તક (ર) કોઈ પણ વિષયનું પ્રાથમિક જ્ઞાન આપતું
 પુસ્તક
 બાળબચ્ચાં ન.બ.વ. છોકરાંછેંયાં
 બાળબુદ્ધિ સ્ત્રી. છોકરમત (ર) કાચી બુદ્ધિ [નાગરી લિપિ
 બાળબોધ વિ. બાળકોને જટ સમજાય તેવું (ર) સ્ત્રી. દેવ-
 બાળબ્રહ્મચારી પું. બાળપણથી બ્રહ્મચર્ય પાળનારો
 બાળભાષા સ્ત્રી. બાળકની ભાષા [પ્રસાદી
 બાળભાંગ પું. સવારની પૂજા પછી ઠાકોરજીને ધરાવતી
 બાળભોગ્ય વિ. બાળકો સમજે અને જાણી શકે તેવું
 બાળમંદિર ન. બાળકોને તાલીમ આપવાની શાળા
 બાળમિત્ર પું. બાળપણમાંનો મિત્ર
 બાળલકવો પું. બાળકોને થતો લકવો; 'પોલિયો'
 બાળલગ્ન ન. બાળપણમાં થતું લગ્ન
 બાળલીલા સ્ત્રી. બાળપણની રમતગમત
 બાળવર્ગ પું. બાળકોને શીખવવાનો વર્ગ
 બાળવિધવા સ્ત્રી. બાળપણમાં થયેલી વિધવા
 બાળવું સ.કિ. બળે એમ ડરવું; સળગાવવું
 બાળવૈધ(-દ) પું. નાનાં છોકરાંનાં વૈદ [શિશુક
 બાળશિક્ષક પું. બાળકોના શિક્ષક (ર) નાની ઉંમરે થયેલ
 બાળશિક્ષણ ન. બાળકોનું શિક્ષણ [સરિયર
 બાળસહિયર સ્ત્રી. બાળપણની અથવા બાળપણથી થયેલી

બાળસંગાથી, બાળસંધાતી વિ., પું. બાળપણથી સાથે
 હોય તેવું (ર) પું. બાળસખા
 બાળસ્નેહ પું. નાનપણમાં બંધાયેલો પરસ્પરનો સ્નેહ
 બાળસ્નેહી પું. બાળપણનો સ્નેહી; બાળસખા
 બાળહક સ્ત્રી. બાળકની કે બાળકના જેવી હક
 બાળા સ્ત્રી. (સં. બાલા) બાલા; છોકરી
 બાળાપણ ન. (બાળ+પણું) બાળકપણું; અજ્ઞાનતા (ર)
 બાળા-કુમારી હોવાપણું
 બાળારાજા પું. (બાળ+રાજા) બાળક (બાળક માટે
 વહાલમાં વપરાય છે.) (ર) રાજપદને પામેલો બાળક
 બાળી સ્ત્રી. બાળા (પ્રેમવાચક); બાલિકા
 બાળુડું ન. બાલુડું; નાનું બાળક (લાડમાં)
 બાળુંભોળું વિ. બાળક જેવું અજ્ઞસમજુ ને ભોળું
 બાળોતિયું ન. (સં. બાલપોત, પ્રા. બાલવોત) બાળક નીચે
 રખાતું કપડું (ઝાડો પેશાબ કરે તે માટે) (ર) સાવ
 ગંદું કપડું
 બાળોપયોગી વિ. બાળકોને ઉપયોગી; બાલોપયોગી
 બાંક, (ઠાડો) પું. બેસવાની પાટલી; 'બેંચ'
 બાંકું વિ. (સં. વક) છેલ; કાંકડું (ર) દેડું; વિચિત્ર
 મિજાજનું (૩) સાહસિક (૪) નાજુક (કામ)
 બાંકેબહારી પું. (હિં.) શ્રીદૃષ્ટા (ર) વિ. છેલછબીલું;
 રસીલું [પોકાર
 બાંગ સ્ત્રી. (ફા.) નમાજનો સમય સૂચવવા મુલ્લાંએ કરેલો
 બાંગડ વિ. (બાંકું ઉપરથી) લુચ્ચું; ખંબું (ર) સાહસિક
 બાંગર સ્ત્રી. જૂના કાંપવાળી જમીન
 બાંગલાદેશ ન. બંગાળનો પૂર્વભાગ છૂટો પડી પાકિસ્તાનમાં
 ભળતાં અને હવે પાકિસ્તાનથી સ્વતંત્ર થતાં બનેલું
 એક નવું મુસ્લિમ-રાષ્ટ્ર
 બાંગી પું. (ફા.) બાંગ પોકરનાર મુલ્લાં [જોરથી રડવું
 બાંધ(-થેં)ડવું, બાધાટવું સ.કિ. આરડવું (ર) બૂમ પાડીને
 બાંટ ન. સ્ત્રીઓને પહેરવાનું રેશમી વસ્ત્ર
 બાંટ પું. બાટ; કાટલાંનો સટ (ર) એક મીઠી વાની
 બાંટ પું. કાંટા-ગળખાં
 બાંટ પું. છટ્ટી લાપસી (પુષ્ટિમાર્ગી)
 બાંટવું ન. એક નાનું કાંટાળું ઝાડવું
 બાંટવું સ.કિ. વહેંચવું
 બાંઠ, (-ઠિયું, -ઠું) વિ. ઠીંગણું; ગઠું
 બાંડિયું વિ. બાંડું (ર) ન. ટૂંકી બાયનું પહેરણ
 બાંડિયું, બાંડું વિ. પૂંછડી વગરનું (ર) વરવું (કાંઈક
 અપૂર્ણતાને લીધે) (૩) ખુલ્લું; ઉધાડું (તલવાર)
 બાંદી સ્ત્રી. (ફા. બંદલ) ગુલામી; દાસી
 બાંધ પું. (સં. બંધ) પુસ્તો; પાળ (ર) બંધ
 બાંધકામ ન. બાંધવા - ચણવાનું કામ [તે; માંડવાળ
 બાંધછોડ સ્ત્રી. બાંધવું ને છોડવું તે (ર) તોડ; છૂટ મૂકવી

બાંધણી

૫૮૨

[બિનસાંપ્રદાયિક

બાંધણ ન. (સં. બંધન) બાંધવાનું કપડું (૨) બંધન; ગાંઠ
બાંધણી સ્ત્રી. બાંધવાની રીત (૨) બંધામણી (૩) રચના;
ઈબારત (૪) વચ્ચેવચ્ચે જુદા રંગ રંગવાની રીત (૫)
તેવી રીતે રંગેલું કપડું

બાંધણીગર પુ. (કા.) બાંધણી રંગનાર

બાંધણું ન. બાંધીને રંગેલું કપડું (૨) વેર; અંટસ

બાંધવ પુ. (સં.) બંધુ; ભાઈ (૨) સગો

બાંધવું સ.કિ. (સં. બંધવતિ, પ્રા. બંધઈ) બંધ વડે કાંઈ
વસ્તુને જકડવી (૨) કોઈ વસ્તુ પર (તેને લપેટીને કે
અંદર લઈ લઈને) બંધ લગાડવો (૩) કાયદો, નિયમ,
વચન વગેરેની મર્યાદામાં - બંધનમાં મૂકવું (૪) કોઈ
પાયા કે આધાર ઉપર કલ્પના, તર્ક કે આશા રચવી
(૫) નક્કી કરવું; ઠરાવવું (જેમ કે, દૂધનો વારો
બાંધવો) (૬) બનાવવું; રચવું (જેમ કે, ઘર, પાઘડી)

બાંધી દડીનું વિ. મજબૂત બાંધાનું

બાંધી મૂઠી સ્ત્રી. સચવાઈ રહેલો ભાર-વકર [બંધન
બાંધો પું. (સં. બંધક, પ્રા. બંધઅ) કાઢું; બંધારણ (૨)
બાંધુ પું. પોલો વાંસ; આમ્મુ

બાંભ-(ભો)રો પું. ધોળો ધોયો પથ્થર

બાંધ સ્ત્રી. (સં. બાહુ, પ્રા. બાહા) હાથને ઢાંકતો
અંગરખા, યોગી વગેરેનો ભાગ (૨) હાથ (૩) મદદ
બાંધધર પું. (સં.) જમીન; બાંહેધર; હાનીદાર
બાંધ-(હે)ધરી સ્ત્રી. જમીનગીરી; હામી; ખોળાધરી
બાંધું ન. (પિ. બાયાં) (જાહે હાથે વગાડતું હોઈ)
નરવાંની જોડીમાંનું નાનું નરધું

બાંધું ન. (સં. બાહુ) કમાડનો આડબંધ

બાંહેધરી સ્ત્રી. જુઓ 'બાંધધરી'

બિહાઈ વિ. (સિ.) વેચાણયોગ્ય (૨) વેચાઈ જાય તેવું

બિગબેગ પું. ન. મહાવિસ્ફોટ

બિગાડ પું. (સિ.) બગાડ

બિચાડું વિ. (કા. બેચારહ) બીચાડું; દુઃખી; લાચાર

બિછાત સ્ત્રી. બિછાવવું તે

બિછાત સ્ત્રી. ('બિછાવવું' ઉપરથી) પાયરણું; જાજમ

બિછાનું ન. પાયરણું (૨) પયારી

બિછાવત સ્ત્રી. બિછાત; જાજમ

બિછાવવું સ.કિ. (સં. વિજ્ઞાદય) પાયરણું [દાણો

બિજાઈ સ્ત્રી. ગરીબ લોકોને ખેતરના પાકમાંથી અપાતો

બિજોરી સ્ત્રી. બિજોરાનું ઝાડ

બિજોરું ન. (સં. બીજપૂરક) એક પ્રકારનું મોઢું લીંબુ

બિઝનેસ ન. (ઈ.) કામધંધો (૨) વેપાર-રોજગાર (૩)

કારોબાર

બિઝનેસમેન પું. (ઈ.) ધંધાદારી; વેપારી

બિઝિક સ્ત્રી. (ઈ.) ગંજકાની એક રમત

બિઝી વિ. (ઈ.) કાર્યરત; વ્યસ્ત

બિહાણ ન. મુખ્ય પત્ર સાથે મોકલાતું બીજું વગુ લખાણ;
'એન્કલોઝર' [તે (સં.)

બિહાર સ્ત્રી. ઊંચા સ્વરથી શરૂ કરી નીચા સ્વરમાં આવતું

બિહાવવું સ.કિ. 'બીહું'નું પ્રેરક

બિહાવું અ.કિ. 'બીહું'નું કર્મક્રિ

બિન પું. (અ. ઇબા) દોકરો (કાનો દોકરો એ કહેવા માટે
આ વપરાય છે. જેમ કે મહમદ બિન કાસિમ)

બિન સંયો. (સં. વિના) વિના[સૂચવે છે. જેમકે, બિનનકશા

બિન પૂર્વ. (ઉદ્.) સમાસમાં પૂર્વપદતરીકે નિષેધ કે અભાવ

બિનઅટકાવ કિ. વિ. પ્રતિબંધ કે રોકાણ વિનાનું

બિનઅદાલતી કિ. વિ. અદાલતના ક્ષેત્ર બહારનું

બિનઅનુભવી વિ. અનુભવરહિત; અનુભવ વગરનું

બિનઅમલ પું. (કાયદાથી) અમલ કરવો જોઈએ તે ન

થાય તે; અમલ ન થવો તે

બિનઅંગત કિ. વિ. અંગત નહિ એવું

બિનઆવડત સ્ત્રી. આવડતનો અભાવ; અનાવડત

બિનઉપજાઈ વિ. ઉપજાઈ નહિ એવું

બિનકાયદેસર પું. કાયદેસરના પ્રિયેવું (૨) કિ. વિ. ગેરકાયદે

બિનખબરદારી સ્ત્રી. અસાવધતા; સાવચેતનો અભાવ

બિનચૂક કિ. વિ. અચૂક; ખચીત

બિનજકાતી વિ. જકાત વિનાનું

બિનજરૂરી વિ. જરૂર વગરનું; નકામું; નિર્યંક

બિનજવાબદારી સ્ત્રી. બેપરવાઈ; જવાબદારીનો અભાવ

બિનજોખમી વિ. જોખમ વગરનું

બિનતાક-(કા)ત વિ. તાકાત વિનાનું; અશક્ત

બિનતારી વિ. તાર વિનાનું; 'વાયરલેસ'

બિનતાલીમી વિ. તાલીમ કે કૌશલથી વિનાનું/ 'સેક્સ્યુઅલ'

બિનધર્મી વિ. બિનમજહબી; મજહબના ક્ષેત્ર બહારનું;

બિનધાસ્ત વિ. પાસ્તી વગરનું; નિર્ભય (૨) પ્રેક્ટિકર (૩) ધૃષ્ટ

બિનપગારદાર, બિનપગારી વિ. પગાર વિનાનું

બિનપાયા-(બે)દાર વિ. પાયા વિનાનું; અધાર

બિનપાસાદાર વિ. પાસા ન હોય કે નમી પડે એવું

બિનમાહિતગાર વિ. માહિતગાર નહિ એવું; અજાણ

બિનરાજદ્વારી વિ. રાજદ્વારી નહિ એવું

બિનરોજગારી સ્ત્રી. બેકારી; બેરોજગારી

બિનલશ્કરી વિ. લશ્કરી નહીં એવું

બિનલાયક વિ. લાયક નહીં એવું; ગેરલાયક

બિનવાકેફ(ગપાર) વિ. અણવાકેફ; અજાણ

બિનવારસ-(સી) વિ. નાવારસ; વારસ વિનાનું; લાવારસ

બિનશરતી વિ. શરત વિનાનું

બિનસલામત વિ. સલામતી વિનાનું; જોખમી

બિનસાંપ્રદાયિક વિ. ધર્મનિરપેક્ષ; પોતાના કોઈ ધર્મની

અપેક્ષા વિનાનું પરંતુ વિવિધ ધર્મો પાળનારા પ્રત્યે

સમાન નજરથી જોનારું

[બિનહથિયાર(-રી)]

૫૮૩

/ બિંધાસ્ત

બિનહથિયાર(-રી) વિ. હથિયાર વગરનું; નિઃશસ્ત્ર
 બિના સ્ત્રી. (અ.) બીના; હકીકત (ર) બનાવ; ધટના
 બિન્યાસ્ત વિ. ધાસ્તી વગરનું; લાજશરમરાખ્યા વિના કરતું
 બિખિલ્યોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) ગ્રંથસૂચિ
 બિભીષિકા સ્ત્રી. (સં.) ભયની ધમકી; ડારો [પ્રદેશ
 બિયાબાન ન. (કા.) પાણી વગરનો પ્રદેશ (ર) વેરાન
 બિયાબાનું ન. (સં. દિ + દાદશનું) જયોતિષમાં સામી પ્રીત
 દાખવતા બે અને બારનો જોગ (ર) સામી પ્રીત;
 અજાનબાવ

બિયામાં ન. જુઓ 'બિયાબાન' [માટેનાં બી
 બિયારણ, બિયારું (-વું) ન. અનેક બીજનો સમૂહ; વાવવા
 બિયું ન. (સં. બીજ, પ્રા. બીઅ) બી; બીજ
 બિયો પું. કળિયો (ર) એક આઃ [ગદ્યપદ્યમયરાજસ્તુતિ
 બિરદ ન. બિરુદ; પ્રતિજ્ઞા; ટેક (ર) યશ; ખ્યાતિ (૩)
 બિરદદાર વિ. બિરદ રાખનાર-પાળનાર; બિરુદધારી
 બિરદદાર પું. બિરદ ગાનારો; બારોટ
 બિરદાઈ સ્ત્રી. ટેકીલાપણું
 બિરદાલ(-ળ) વિ. પોતાની ટેક સાથે તેવું
 બિરદાલિ(-લી, -ળિ, -ળી) સ્ત્રી. યશની કથા [ભાંડવું
 બિરદાલવું સ.કિ. ગુણગાન કે સ્તુતિ કરવી (ર) વગોવવું;
 બિરયાની સ્ત્રી. (કા.) ચોખા, માંસ વગેરેમાં કેસર વગેરે
 નાખી કરેલી એક મુસલમાની ખાદ્ય વાની
 બિરંજ પું. કેસરી મીઠો ભાત (ર) (વ્યંજમાં) બીચડી
 (ર) સેવને ધીમાં થોકી પાણી અને 'માંડ નાખી કરેલી
 એક વાની

બિરાજમાન વિ. (સં. વિરાજમાન) બિરાજતું; બિરાજેલું
 બિરાજવું અ.કિ. (સં. વિરાજ) શોભવું; બેસવું (માનવાચક)
 બિરાદર પું. (કા.) ભાઈ (ર) સાથી; ભાઈબંધ (૩)
 સામ્યવાદી [વાળો સમાજ
 બિરાદરી સ્ત્રી. ભાઈચારો (ર) ન્યાત (૩) ભાઈચારા-
 બિરુદ ન. (સં. બિરુદ) બિરદ; ટેક (ર) રાજ વગેરેનું
 સ્તુતિગાન

બિલ ન. (ઈ.) ભરતપું; આપેલા માલની કે કરેલી સેવાનો
 આંકડો (ર) નવા કાચદાનો ખરડો; વિવેચક
 બિલ ન. ગુફા; કોતર (ર) રાકડો (૩) દર
 બિલકુલ કિ.વિ. (અ.) જરા પણ (નકારાત્મક વાક્યમાં)
 (ર) સાવ; સંપૂર્ણતઃ
 બિલટીસ્ત્રી. (ઈ. બિલદાર) માલ પરિવહન માટે, પરિવહન
 સંસ્થા દ્વારા આપવામાં આવતી પાવતી; 'વેબિલ'
 બિલખુક સ્ત્રી. (ઈ.) જિલના કાગળ બાંધેલી થોકડી
 બિલંતરસો વિ. (સં. દિ + અનંતર + શત, પ્રા. બિલંત-
 રસ) એક સો વત્તા બે (ર) પું. એકસો બેનાં આંકડો
 કે સંખ્યા; '૧૦૨'
 બિલાડી સ્ત્રી. (સં. બિગલ, પ્રા. બિલાડ) બિલાડાની માદા

કે કોઈ બિલાડું (ર) કૂવામાં પડેલું વાસણ કાઢવાનું
 આંકડાવાળું એક સાવન (૩) વલાજનું લંગર
 બિલાડીનો ટોપ પું. વરસાદમાં ઊગતી ધોળાશ પડતી છત્રી
 જેવી વનસ્પતિ-ફૂલ
 બિલાડું ન. એક ચોપનું; મીંદડું; માંજાર [લુચ્ચો પુરુષ
 બિલાડો પું. નરજાતિનું બિલાડું; મીંદડો (ર) ચાલાક અને
 બિલિયર્ડ ન. (ઈ.) લાકડાના નાના દડાથી મેજ પર
 રમવાની એક રમત

બિલીપત્ર ન. (સં.) બીલીપત્ર; બિલીના વૃક્ષનું પાન
 બિલોર પું. (અ. બિલ્લૂર) એક જાતનો પાસાદાર જાડો કાચ
 બિલોરી વિ. બિલોરનું બનેલું
 બિલોરી કાચ પું. જુઓ 'બિલોર'
 બિલ્લર પું. (ઈ.) ગુહનિર્માતા; મકાન બાંધનાર-બંધાવનાર
 બિલ્લિંગ ન. (ઈ.) મકાન; ઈમારત
 બિલ્લસ ન. વેતનું માપ
 બિલ્લી સ્ત્રી. (ઈ.) બિલાડી; મીંદડી [ભીંત
 બિલ્લું ન. (સં. બિલ્ = જુદું પાડવું) એક ઈંટના ઓસારની
 બિલ્લું વિ. ચાલાક; લુચ્ચું (ર) હોશિયાર [પદવી
 બિલ્લો પું. મહોર-છાપવાળો ચાંદ; 'બેજ' (ર) ઉપાધિ;
 બિલ્વ ન. (સં.) બીલીનું આડ; બીલી
 બિલ્વપત્ર ન. (સં.) બીલીનું પાંદડું; બીલીપત્ર
 બિલ્ડા(-રા)વળું સ.કિ. 'બીલું'નું પ્રેરક; ડરાવવું
 બિશપ પું. (ઈ.) એક ખ્રિસ્તી ધર્માધિકારી; એ નામનો એક
 ઊંચો હોદ્દો

બિસ ન. (સં.) કમળનો રેસો કે રેસાવાળો ઢાંડો
 બિસમાર વિ. (સં. વિસ્મૃ) વિસ્મૃત; વિસારી મૂકેલું; સાવ
 ભાંગી તૂટી પડેલું; બૂરામાં બૂરા હાલસવાલવાળું
 બિસાત સ્ત્રી. (અ.) વિસાત; પૂંજી (ર) શક્તિમત્તા; પહોંચ
 બિસ્કિ(-સ્કી)ટ પું. (ઈ.) નાસ્તાની એક વાની [પથારી
 બિસ્તર, બિસ્તો(-સ્તરો) પું. (કા. બિસ્તર) બિછાનું;
 બિસ્મથ ન. (ઈ.) એક ધાતુ-તત્ત્વ
 બિસ્મિલ વિ. (અ.) તરફડિયાં મારતું (ર) જેની કુરબાની
 કરવામાં આવી હોય તેવું
 બિસ્મિલ્લા કિ.વિ. (અ.) અલ્લાના નામથી
 બિહાગ, (ડોહો) પું. સાંજનો એક રાગ
 બિહામણું વિ. (સં. ભી, પ્રા. બીહ) ભયંકર; ડરામણું
 બિહારી વિ. વિહારી (ર) વિહાર પ્રદેશનું (૩) સ્ત્રી.
 વિહારની બોલી (૪) પું. વિહારનો વતની
 બિહાવવું સ.કિ. (સં. ભી, પ્રા. બીહ) બિહાવવું
 બિંદી સ્ત્રી. (સં. બિંદુ ઉપરથી) બીનકરી; ચાંઈ (ર)
 અનુસ્વારનું બિંદુ (૩) નાનું ટપકું (૪) શૂન્ય; મીંડું
 બિંદુ ન. (સં.) ટીપું; ટપકું (ર) મીંડું (૩) કેન્દ્રસ્થાન
 બિંધાસ્ત કિ.વિ. (મ. બિન્યાસ્ત, બિન + ધાસ્તી)
 નિર્ભયપણે; અલગારીપણે; વગર પરવાએ

[બિબ]

૫૮૪

[બીકાર્મ]

બિબ ન. (સં.) પ્રતિબિબ પડે તેવો કોઈ પણ ધન આકાર
 (૨) સૂર્યચંદ્રનું મંડળ (૩) ચિલોડું (૪) છાયા;
 પ્રતિમા; કલ્પન (૫) ચંદો; 'ડિસ્ક'
 બિબવાદ પું. કલ્પનાવાદ; 'ઈમેજિઝમ' [આકાર
 બિબાકાર વિ. (બિબ+ આકાર) ગોળ (૨) પું. ગોળ
 બિબાકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'બિબાકાર'
 બિબિત વિ. (સં.) જેનું બિબ પડતું હોય તેવું [હોક
 બિબો(-બી)ષ પું. (સં.) બિબ-પાકા ચિલોડા જેવો સુંદર
 બી ન. (સં. બીજ, પ્રા. બીઅ) બિયું; બીજ (૨) વીર્ય;
 શુક્ર (૩) મૂળ; મૂળ કારણ [એ. એય
 બી સંધો. (સં. અપિય, પ્રા. અવિઅ-વિઅ) પણ, ય,
 બી.આર્ક. વિ. (ઈ. બેચલર ઓફ આર્કિટેક્ચરનું ટૂંકાકારી)
 યુનિવર્સિટી સ્થપતિ વિદ્યાશાખાનું સ્નાતક
 બી.ઈ સ્ત્રી. (ઈ. બેચલર ઓફ એન્જિનિયરિંગની ટૂંકાકારી)
 યુનિવર્સિટીની ઇજનેરી વિદ્યાશાખાની સ્નાતક કક્ષાની
 એક પદવી કે તે માટેની પરીક્ષા (૨) પું. તે પદવી
 ધરાવનાર
 બી.એ. સ્ત્રી. (ઈ. બેચલર ઓફ આર્ટ્સની ટૂંકાકારી)
 યુનિ.ની વિનયનની સ્નાતકક્ષાની એક પદવી કે તે
 માટેની પરીક્ષા (૨) તે પદવી ધારણ કરનારો
 બી.એચ. સ્ત્રી. (ઈ. બેચલર ઓફ એગ્રિકલ્ચરની ટૂંકાકારી)
 યુનિવર્સિટીની કૃષિવિદ્યાની સ્નાતક કક્ષાની એક પદવી
 કે તેની પરીક્ષા (૨) પું. તે પદવીવાળો
 બી.એડ વિ. (ઈ. બેચલર ઓફ એજ્યુકેશનની ટૂંકાકારી)
 યુનિવર્સિટીની શિક્ષણ શાખાનો સ્નાતક
 બી.એસસી સ્ત્રી. (ઈ. બેચલર ઓફ સાયન્સની ટૂંકાકારી)
 યુનિવર્સિટીની વિજ્ઞાનની સ્નાતક કક્ષાની એક પદવી
 કે તે માટેની પરીક્ષા (૨) પું. તે પદવીવાળો
 બીક સ્ત્રી. ('બીયું' ઉપરથી) ભય; ડર; ધાસ્તી
 બીકણ, (-ણું) વિ. બી જાય તેવું; ડરપોક
 બી.કોમ સ્ત્રી. (ઈ. બેચલર ઓફ કોમર્સની ટૂંકાકારી)
 યુનિવર્સિટીની વાણિજ્યની સ્નાતક કક્ષાની પદવી કે
 તેની પરીક્ષા (૨) પું. તે પદવીવાળો
 બીચ ના. (દે. વિચ્ચ) વચ્ચે
 બીચ પું. (ઈ.) દરિયાકિનારો
 બીચકવું સ.કિ. વણસવું; વંઠવું; વચકવું [દુ.બી
 બીચારું વિ. (ફા.) બિચારું; ઉપાધ વિનાનું (૨) લાચાર;
 બીછ(-છ)વા પું.બ.વ. સ્ત્રીઓનું પગના અંગૂઠાનું એક
 ધરણું [બીજી તિથિ (૨) સુદ બીજનો ચંદ્ર
 બીજ સ્ત્રી. (સં. દ્વિતીયા, પ્રા. બિઈઆ) પડવા પછીની-
 બીજ ન. (સં.) બી; બિયું (૨) મનુષ્યદેહનું બીજ - વીર્યનું
 બિદુ (૩) ઓલાદ (૪) વર્ણ; અક્ષર (૫) બીજમંત્ર
 (૬) સમીકરણનું મૂળ, 'રૂટ' (ગ.) (૭) નાટકમાં
 કે કથાના વસ્તુનું મૂળ

બીજક ન. ભરતિયું; 'બિલ' (૨) કબરીનો એક તત્ત્વગ્રંથ
 (૩) કોશકેન્દ્ર; 'ન્યુક્લિયસ' [કોથળી
 બીજકોશ(-ય) પું. (સં.) બીજનો અણુ (૨) બીજની
 બીજગણિત ન. અક્ષરગણિત; 'એલ્જિબ્રા'
 બીજપત્ર ન. બીજ ઉપરનું પાતળું પડ
 બીજભૂમિતિ સ્ત્રી. (સં.) વર્ણાશરોની મદદથી માપન-
 વિદ્યાનું ગણિત; 'એનેલિટિકલ જ્યોમેટ્રી'
 બીજમંત્ર પું. (સં.) ગૂઢ મંત્ર, જેમાં કોઈ દેવને પ્રસન્ન
 કરવાની શક્તિ માનેલી હોય છે.
 બીજમાર્ગ પું. વામમાર્ગનો એક ભેદ
 બીજમાર્ગી વિ. બીજમાર્ગનું અનુયાયી (૨) બીજમાર્ગને
 લગતું; કાંચિયાપંથી [પ્રાચરસ
 બીજરસ પું. (સં.) બીની અંદરનો પ્રવાહી પદાર્થ;
 બીજરૂપ વિ. (સં.) બીજ જેવું; 'બી'ના સ્વરૂપમાં રહેલું
 બીજલ વિ. બીવાળું (૨) તલવાર
 બીજવર પું. પત્ની મરણ પામતાં કે તેને છૂટાછેડા આપતાં-
 લેતાં બીજ પત્ની કરનાર પતિ
 બીજણ પું. બીજનો સૂક્ષ્મ અંશ-અણુ; 'સ્પોર'
 બીજશય ન. (સં.) બીજોનો આશય કે સ્થાન; 'ઓવરી'
 (૨) ગર્ભાશય
 બીજંકુર પું. (સં.) બીજમાંથી ફટેલો કણગો; કોટો
 બીજું વિ. (સં. દ્વિતીય, બિઈજજઅ) દ્વિતીય; 'સેકન્ડ' (૨)
 જુદો જાતનું (૩) કિ.વિ. વળી; વધારામાં
 બીટ ન. છાણ (૨) પક્ષીની અધાર (૩) એક કંદ
 બીટન. (ઈ.) કર્મચારીનું કાર્યક્ષેત્ર-વિસ્તાર-વિભાજ [વારો
 બીટ સ્ત્રી. પાનાં-પત્તાં આપવા તે (૨) પત્તામાં ચીપવાનો
 બીડ ન. ધાસની જમીન; ચરો; ચરિયાણ જમીન
 બીડ ન. કાચું ભરતનું લોટું-લોખંડ [કરવું
 બીડવું સ.કિ. બંધ કરવું (૨) પરભીરિયામાં મૂકી તે બંધ
 બીડી સ્ત્રી. (સં. વીટા, પ્રા. વીડિઆ) પાનબીડી (૨)
 તમાકુની બીડી
 બીડું ન. (સં. વીટા, પ્રા. વીડિઆ) મોટી પાનબીડી
 બીડો પું. કાગળો નાખેલું મોટું પરભીરિયું
 બીધું (સં. ભીત, પ્રા. બીહ) 'બીડું'નું ભૂતકાળ; બીનું
 (૨) વિ. બીધેલું; ડેલું [પામેલું
 બીધેલ(-લું) વિ. ('બીધું' ઉપરથી) ડેલું; બીનેલું; ભય
 બીન ન., સ્ત્રી. (સં. લીજા) એક વાઘ; લીજા
 બીનકાર પું. બીન વગાડનાર ઉસ્તાદ
 બીનવું અ.કિ. બીવું; ડરવું
 બીના સ્ત્રી. બિના; હકીકત
 બીનેલ(-લું) વિ. ડેલું; બીધેલું
 બી.કાર્મ વિ. (ઈ. બેચલર ઓફ કોમર્સની ટૂંકાકારી) દવા
 બનાવવાની યુનિવર્સિટી શાખાનું સ્નાતક
 બીબાંગર પું. બીબાં પાડનાર; બીબાપાડ

બીબાંછાપ, બીબાંઢાળ

૫૮૫

[બુતાનું]

બીબાંછાપ, બીબાંઢાળ સ્ત્રી. બીબાં ઢાળવાં તે (૨) વિ.
 એક્સરખુ નકલિયુ; 'સ્ટિરિયો ટાઈપ'
 બીબાંપાડ પું. બીબાં પાડનાર-બીબાંગર [ફાઉન્ડરી]
 બીબાંશાળા સ્ત્રી. બીબાં ઢાળવાનું કારખાનું; 'ટાઈપ
 બીબી સ્ત્રી. (ફા.) મુસલમાનની સ્ત્રી (૨) ખાનદાન
 મુસલમાન ઓરત
 બીબું ન. (સં. બિવ) કોઈ આકૃતિ ઢાળવાનું ચોકડું (૨)
 કોઈ આકૃતિ છાપવાનું કોતરેલું સાધન (૩) છાપવાનો
 સીસાનો અક્ષર; 'ટાઈપ' (૪) નમૂનો; પ્રતિકૃતિ
 બીભત્સ વિ. (સં.) ચીતરી ચડે તેવું (૨) બિલામણું; ધોર
 (૩) બુંડ; શરમભરેલું
 બીમ ન. (ઈ.) પાટડો (૨) મોભ; ભારવટિયો
 બીમાર વિ. (ફા.) માંદું; રુગ્ગ; આજરી
 બીમારખાનું ન. ઇસ્પિતાલ; દવાખાનું
 બીમારી સ્ત્રી. માંદગી
 બીયર સ્ત્રી. (ઈ.) એક વિદેશી (જવનો) દારૂ
 બીલી સ્ત્રી. (સં. બિલ્વ, પ્રા. બિલ્લ) એક ઝાડ કે એનાં
 પાંદડાં; બીલાંનું વૃક્ષ (૨) તેનું પાન
 બીલીપત્ર ન. બીલીનું પાન; બિલ્વપત્ર
 બીલું ન. (સં. બિલ્વ) બીલીનું ફળ [ગભરાવું
 બીવું અ.કિ. (સં. બિભેતિ, પ્રા. બીલઈ) ડરવું; બીનવું;
 બીસીજી. ન. (ઈ. બેસિલી કાલ્મેટ ગ્યુરિન) ક્ષયરોગ
 પ્રતિકારક એક રસી-દવા
 બુ સ્ત્રી. જુઓ 'બુ'
 બુક સ્ત્રી. (ઈ.) ચોપડી; પુસ્તક[મંજૂર કરનારી સમિતિ
 બુકમિટી સ્ત્રી. (ઈ.) પુસ્તક છાપવા કે અભ્યાસ માટે
 બુકકીપર વિ. (ઈ.) નામું રાખનાર હિસાબનીશ
 બુકકીપિંગ ન. (ઈ.) નામું રાખવું તે; હિસાબી કામ કે
 તેનું શાસ્ત્ર [ખાનું
 બુકકેસ પું. (ઈ.) પુસ્તકો રાખવાનો ધોડો કે છાજલી પા
 બુકપેકેટ ન. (ઈ.) પુસ્તકોનું બીડલું
 બુક-પોસ્ટ ન. (ઈ.) ચોપડી વગેરેને ખાસ ઓછા દરે
 ટપાલમાં મોકલવાની વ્યવસ્થા
 બુકફેર પું. (ઈ.) પુસ્તકમેળો [અંધારીકાર
 બુકબાઈન્ડર પું. (ઈ.) ચોપડીઓ બાંધવાનું કામ કરનાર;
 બુકબાઈન્ડિંગ ન. (ઈ.) ચોપડીઓ બાંધવાનું કામ; પુસ્તક
 બંધાઈ
 બુકવર્મ પું. (ઈ.) પુસ્તકિયો કીડો; ગ્રંથકીટ
 બુકસેલર પું. (ઈ.) ચોપડીઓ વેચનાર; ગ્રંથવિકેતા
 બુકસેલ્ક ન. (ઈ.) ચોપડીઓ વગેરે મુકવાની અભરાઈ
 બુકસ્ટોલ પું. (ઈ.) પુસ્તકોના વેચાણ માટે રાખવાનું સ્થાન
 કે દુકાન
 બુકાટવું સ.કિ. બુકડે-બુકડે ખાવું કે ફાકવું
 બુકિંગ ન. (ઈ.) રેલવેમાં ટિકિટ આપવી કે રવાના

કરવાનો માલ લેવો તે (૨) રેલવે, સિનેમા,
 નાટ્યગૃહો વગેરેની ટિકિટ લેવાની ક્રિયા (૨) નોંધણી
 બુકિંગઓફિસ સ્ત્રી. (ઈ.) ટિકિટ આપતું કાર્યાલય
 બુકિંગક્લાર્ક પું. (ઈ.) ટિકિટ આપતો કારકુન
 બુકી પું. જુગારના આંકડા લેનાર
 બુકે પું. (ઈ.) પુષ્પગુચ્છ; ગુલઝરી
 બુક્કી પું. (સં. બુક્ક, પ્રા. બુક્કા) ફાકો; કોળિયો
 બુખાર પું. (અ.) તાવ; જવર (૨) ઉષ્ણતા; ગરમી
 બુગદો પું. ખોટી કાઢેલો પહાડની અંદરનો માર્ગ; સુરંગ;
 'ટનેલ'
 બુચકલું વિ. ખૂબ નાનું; ટચૂકું
 બુચકારવું અ.કિ. બચકારવું; હેતથી બચકાવ કરવો
 બુજદિલ વિ. (ફા.) બકરીના જેવા બીકણ હૈયાવાળું;
 સિમ્પત વિનાનું; કાપર
 બુજદિલી સ્ત્રી. બુજદિલપણું [અનુભવી
 બુજરગ વિ. (બુઝગ ઉપરથી) ધરડું; વધોવૃદ્ધ (૨)
 બુઝરું ન. (દે. વુજગ્રા = ઢાંકણ) પાણીના માટલા ઉપર
 ઢાંકવાનું પાત્ર; ચોળાઢાંકણું (૨) ફુંડું (૩) મોટું કોચિયું
 બુઝવવું સ.કિ. બૂઝવવું; ઓલવવું [ઓલવવું; ઓલવાવું
 બુઝાવું અ.કિ. (સં. વિખાપયતિ, પ્રા. વિજગ, વિજગઈ)
 બુઝગ વિ. (ફા.) ધરડું; વધોવૃદ્ધ; બુજરગ
 બૂટલેલ પું. (ઈ.) બટલર (૨) બૂટ વગેરે ચઢાવી જાંગલા
 જેવો થઈને કરતો માણસ
 બુઠાદાર વિ. (બુઠોન્દાર) નકશી-ભાતવાળું; બુઠીદાર
 બુઠી સ્ત્રી. (કાનની) બૂટ (૨) તેમાં પહેરવાનું ધરણું
 બુઠી સ્ત્રી. નાનો બુઠો-ભાત
 બુઠી સ્ત્રી. ચમત્કારિક ગુણવાળી વનસ્પતિ (૨) અકસીર
 ઉપાય (૩) મહાયતુર અને પસંદેલ માણસ
 બુઠીદાર વિ. બુઠા-ભરતવાળું
 બુઠો પું. ભરત કે વણાટમાં ફૂલ જેવો આકાર (૨) મનનો
 તરંગ; તર્ક (૩) ઈલાજ (૪) યુક્તિ [વગરનું
 બુઠું-(ઢું) વિ. ધાર વગરનું (૨) જાડી બુઢિનું (૩) લાગણી
 બુઠી-(ઢી) પું. ભુઢો; મકાઈડોડો (૨) બુઢો માણસ
 બુઢલ વિ. બેવફૂક; મૂર્ખ; અક્કલ વગરનું
 બુઢાડ-(વ)વું સ.કિ. 'બૂઢવું'નું પ્રેરક
 બુઢાવું અ.કિ. 'બૂઢવું'નું ભાવે
 બુઢાપો પું. ('બુઢું' ઉપરથી) ધડપણ; વૃદ્ધાવસ્થા
 બુઢું-(ઢું) વિ. (સં. વૃદ્ધ, પ્રા. બુઢ) બુઢું; ધરડું [મૂર્તિ
 બુત ન. (ફા.) મૂર્તિ; પ્રતિમા (૨) પથ્થર, પાતુ વગેરેની
 બુતખાનું ન. (ફા.) મંદિર; દેવાલય; મૂર્તિગૃહ
 બુતપરસ્ત વિ. મૂર્તિપૂજક
 બુતપરસ્તી સ્ત્રી. મૂર્તિપૂજ
 બુતશિકની સ્ત્રી. મૂર્તિખંડન [પાધરી
 બુતાનું ન. (અ. બિતાનસ) બુતાનો (૨) મેલી ફાટેલ

જુતાનો/

૫૮૬

/ બુધશર્ટ

જુતાનો પું. ઝીણી ફાટેલી પાધડીનો ટુકડો; ભોતાનું
 બુદ્ધ(-દો) પું. (સં.) બુદ્ધ(બુદ્ધ) પરપોટો; બુદ્ધબુદ્ધ
 બુદ્ધબુદ્ધ અ.કિ. પરપોટો થઈ ઊભરા આવવા; 'એકરવેર'
 બુદ્ધબુદ્ધ પું. બુદ્ધબુદ્ધ તે; 'એકરવેન્સનાલ'
 બુદ્ધ વિ. (સં.) જ્ઞાતા; સમજુ (૨) જાગેલું (૩) જ્ઞાન પામેલું
 (૪) પું ગૌતમ બુદ્ધ; બુદ્ધવતાર (૫) સ્ત્રી. બુદ્ધિ
 બુદ્ધજયંતી સ્ત્રી. (સં.) બુદ્ધનો જન્મદિવસ; એક તહેવાર
 બુદ્ધમંદિર ન. (સં.) બુદ્ધવતારનું-તેમની પૂજા માટેનું મંદિર
 બુદ્ધસાશન ન. (સં.) બુદ્ધનો ઉપદેશ-શિક્ષણ; બુદ્ધધર્મ
 બુદ્ધતા વિ. (સં.) જેને આત્મજ્ઞાન થયું હોય તેવું
 બુદ્ધાવતાર પું. (સં.) ઈશ્વરનો બુદ્ધ રૂપે નવમો અવતાર
 બુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વસ્તુને જાણવાની ચિત્તની આકલન કે
 સમજશક્તિ; અક્કલ; ચિત્તની એક વિભૂતિ (૨)
 સમજ; જ્ઞાન; વિવેક; હ્લાપણ (૩) વિચાર
 બુદ્ધિઉજાગર વિ. બુદ્ધિશાળી; કુશાગ્રબુદ્ધિ [શકાય તેવું
 બુદ્ધિગમ્ય, બુદ્ધિગ્રાહ્ય વિ. (સં.) બુદ્ધિથી ગ્રહણ-સમજી
 બુદ્ધિજન્ય વિ. (સં.) બુદ્ધિમાંથી ખીલી આવે તેવું;
 સમજપૂર્વક ઊભું થાય તેવું [જીવીથી ઊલટું]
 બુદ્ધિજીવી વિ. (સં.) બુદ્ધિ ઉપર ગુજારે કરનાર (શ્રમ-
 બુદ્ધિતત્ત્વ ન. (સં.) બુદ્ધિનું પ્રથમ પરિણામ (સાંખ્ય)
 બુદ્ધિધન વિ. (સં.) બુદ્ધિમાન; બુદ્ધિશાળી [પાકી બુદ્ધિથી
 બુદ્ધિપુરઃસર, બુદ્ધિપૂર્વક કિ.વિ. (સં.) બુદ્ધિથી જાણીજોઈને;
 બુદ્ધિપ્રધાન વિ. (સં.) બુદ્ધિ જેમાં મુખ્ય હોય તેવું; પાકી
 બુદ્ધિવાળું તિ
 બુદ્ધિપ્રયોગ પું. (સં.) બુદ્ધિનો ઉપયોગ-તેને અજમાવવી
 બુદ્ધિપ્રામાણ્ય ન. (સં.) બુદ્ધિને જ પ્રમાણ માનવી તે કે
 તેનો વાદ
 બુદ્ધિબલ(-બ) ન. સમજશક્તિ; માનસિકશક્તિ
 બુદ્ધિભેદ પું. (સં.) બુદ્ધિનું પ્રમાણભાવનું
 બુદ્ધિભ્રમ પું. (સં.) બુદ્ધિ ભ્રમિત-વિપરીત થઈ જવી તે
 બુદ્ધિભંશ પું. (સં.) બુદ્ધિનો નાશ : હ્લાપણ
 બુદ્ધિમત્તા સ્ત્રી. (-ત્ત્વ) ન. (સં.) બુદ્ધિમાન હોવાપણું;
 બુદ્ધિમાન વિ. બુદ્ધિશાળી; અક્કલમંદ; શાપું
 બુદ્ધિલક્ષણ ન. (સં.) બુદ્ધિની નિશાની
 બુદ્ધિવાદી વિ., પું. (સં.) બુદ્ધિવાદને લગતું કે તેમાં માનતું
 બુદ્ધિવિકાસ પું. (સં.) બુદ્ધિ ખીલીવી કે વધવી તે
 બુદ્ધિવિલાસ પું. (સં.) ખાલી કે નકામો બુદ્ધિનો વ્યાપાર
 બુદ્ધિવિવેક પું. (સં.) સાહેનરસું-સાચું ખોટું જાણવાની
 શક્તિ; 'જાગમેન્ટ'
 બુદ્ધિવૈભવ પું. (સં.) બુદ્ધિની શક્તિ કે તેની વિપુલતા
 બુદ્ધિવ્યાપાર પું. (સં.) બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો તે
 બુદ્ધિશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) બુદ્ધિની શક્તિ; વિચાર-શક્તિ
 બુદ્ધિશાળી વિ. (સં.) બુદ્ધિવાળું; બુદ્ધિમત
 બુદ્ધિસંપન્ન વિ. (સં.) બુદ્ધિવાળું; બુદ્ધિમત

બુદ્ધિહીન વિ. (સં.) બુદ્ધિ વગરનું; અક્કલ વિનાનું
 બુધ્ધુ વિ. મૂર્ખ; બુદ્ધિહીન
 બુદ્ધબુદ્ધ પું. (સં.) બુદ્ધબુદ્ધ; પરપોટો
 બુધ વિ. (સં.) ગ્રહ; વિદ્વાન (૨) પું. એ નામનો ગ્રહ
 (૩) બુધવાર (૪) વિદ્વાન; ગ્રહો માણસ
 બુધવાર પું. અઠવાડિયાનો ચોથો દિવસ
 બુધવારિયું વિ. બુધવારું; બુધવારનું (૨) નાદાર; દેવાળિયું
 (૩) ન. બુધવારે નીકળતું છાપું
 બુનિયાદ સ્ત્રી. (ફા.) પાયો; મૂળ
 બુનિયાદ વિ. કુલીન; ખાનદાન (૨) કુળ; વંશ
 બુનિયાદી સ્ત્રી., વિ. પાખાનું; મૂળભૂત
 બુનિયાદી સ્ત્રી. (ફા.) કુલીનતા; ખાનદાની
 બુનિયાદી તાલીમ સ્ત્રી. પાખાની કેળવણી
 બુફે-ભોજન ન. રુચિભોજન
 બુભુશા સ્ત્રી. (સં.) ભૂખ (૨) ભોગવવાની ઈચ્છા
 બુભુમિત વિ. (સં.) ભૂખનું (૨) ભોગની ઈચ્છાવાળું
 બુભુકુ વિ. ભૂખનું (૨) ભોગની ઈચ્છાવાળું
 બુમરાણ ન. બૂમામૂમ; ઘોંટાઘાંટ; પોકાર [અફવા
 બુમાટ સ્ત્રી., ન. (-ટો) પું. બૂમ; પોકાર (૨) વાપકા;
 બુરખેપાંશ વિ. બુરખો પહેરનાર; બુરખાધારી
 બુરખો પું. (અ. બુર્ખા) ચહેરો ઢાંકવાનું જાળીવાળું કપડું (૨)
 આપું શરીરે ઢંકાય તેમ પડેલો કરવાનું સીવેલું વસ્ત્ર
 બુરજ પું. (અ. બુર્જ) કિલ્લાના મથાળા પર તોપ ગોઠવવા
 કાઢેલી અગાશી જેવી રાવડી (૨) પુસ્તો; હાથથી
 બુરજી સ્ત્રી. શેતરંજની રમતમાં એક પ્રકારની જીત
 બુરાવું સ.કિ. 'બૂરવું'નું પ્રેરક
 બુરવા વિ., પું. સમાજના મધ્યમ વર્ગનું (માણસ)
 બુરાવું અ.કિ. 'બૂરવું'નું કર્મણિ [વિલાયતી કૂતરો
 બુલડોંગ પું. (ઝં.) એક જાતનો મોટો જબરો છાણાતો
 બુલડોઝર ન., પું. (ઝં.) પાવક પેઠે જમીન ખોદતું અને
 સરખી કરતું જતું એક યંત્ર; યંત્ર-પાવડો
 બુલબુલ ન. (કા.) એક ગાનારું પક્ષી
 બુલબુલાટ પું. બુલબુલના જેવો મધુરો અવાજ-રવ
 બુલંદ વિ. (ફા.) ભવ્ય (૨) ઊંચી યોગ્યતાવાળું (૩) મોટો
 ઊંચો (અવાજ) [વેલ (૩) નાકનું એક ધરણું
 બુલાક(-ખ) સ્ત્રી. બે નસકોરાં વચ્ચેનો પડદો (૨) તેનો
 બુલિયન ન. સોનાચાંદીની લગરી-લઠો
 બુલેટ સ્ત્રી. (ઝં.) બંદૂકની ગોળી
 બુલેટ-ટ્રુક વિ. (ઝં.) બુલેટથી અવિધ્ય; અભેદ્ય
 બુલેટિન ન. (ઝં.) જાહેર માધ્યમો દ્વારા અનિવતકાલીન
 સમાચાર પ્રસારણ કે પત્રિકા (૨) મુનપત્ર
 બુશકોટ પું. (ઝં.) અડધી આંખનો અડધો કોટ
 બુશલ ન. (ઝં.) આઠ ગેલનનું એક માપ
 બુશશર્ટ ન. (ઝં.) ખાવડે અડધી આંખનું અર્ધું શર્ટ

બુસટિયો/

૫૮૭

/બેઈન્સાફ

બુસટિયો પું. ('બુસટ' ઉપરથી) સીમંત વખતે સંમંતિનાંને
 બુસટ મારનાર; ઢિયેર [સાધન (૨) ગ્રેજ
 બુસ્ટર ન. (ઈ.) વીજળીના વોલ્ટને વિનિયમિત કરતું
 બુંગિયો પું. જુઓ 'બુંગિયો'
 બુંદ ન. (સં. બિન્દુ) ટીપું [છે.
 બુંદ પું. (ઠઠાણા) (પું. બ.વ.) એક ખી, જેના કોફી બને
 બુદિયાળ વિ. જુઓ 'બુદિયાળ' [કરેલા દાણા
 બુંદી સ્ત્રી. કળી; મોતીચૂર-ચણાના લોટના તળીને ગળ્યા
 બુંદીલાડુ પું. કળીના લાડુ-એક વાનગી [બોલી
 બુંદેલી વિ. બુંદેલ ખંડને લગતું (૨) સ્ત્રી. બુંદેલ ખંડની
 બુંબ સ્ત્રી. બૂમ
 બુંબાણ ન. (-રવ) પું. (દે. બુંબા) ધોંધાટ; શોરબકોર
 બૂ-બુ સ્ત્રી. (ફા.) બો; ગંધ [છે. (ઉદા. મરિયમબુ)
 બૂ સ્ત્રી. (ઉર્દૂ) મુસલમાન સ્ત્રીના નામ પાછળ લગાડાય
 બૂક, (ઠડો), બૂકો પું. (સં. બુક્ક, દે. બુક્કા) કોળિયો
 બુકણી સ્ત્રી. ભૂકી; ચૂરણ; ફાકી
 બુકું સ.કિ. ફાકું (૨) ઝટઝટ ખાવું
 બૂધલી સ્ત્રી. બરણી
 બૂધ પું. ડાટો (૨) એક પ્રકારનું વૃક્ષ
 બૂચું ન. નાના દંડા વાળનો જથ્થો (૨) જૂની સાવરણી
 બૂચટ વિ. મૂર્ખ; બુદ્ધિ વગરનું (૨) છોકરવાદી
 બૂચિયું વિ. બૂચું
 બૂચી સ્ત્રી. છોકરી (લાડમાં); બચી (પારસી)
 બૂચું વિ. (સિં. બૂચા) બેઠેલા કે ટેરવા વિનાના પાકનું (૨)
 ધરેણા વગરનું (કાન કે નાક)
 બૂજ સ્ત્રી. (સં. બુજ, પ્રા. બુજા ઉપરથી) સમજ કે કદર
 બૂજવું સ.કિ. (સં. બુખતે, પ્રા. બુજજઈ) સમજવું; કદર
 કરવી
 બૂજવું સ.કિ. બુજાવવું; ઓલવવું
 બૂટ પું. (ઈ.) વિલાપતી પદ્ધતિનો જોડો
 બૂટ સ્ત્રી. બુટી; કાનની નીચેની ચામડી
 બૂટ પું. ચણાનો પોપટો
 બૂટ(ઠઠેલી) સ્ત્રી. એક દેવી
 બૂટું ન. ધારખોટિયું; એક સિંસક પ્રાણી
 બૂટું ન. પાણી વિનાનો ખાડો [લગાડવી તે
 બૂટપાલીસ સ્ત્રી. જોડાને ચમકાવવાની પાલીસ કે તે
 બૂટલેગર પું. ચોરીછૂપીથી દારૂની હેરકેર કરનાર
 બૂટિયું ન. (કાનની) બૂટે પહેરવાનું ધરેણું [સાધન
 બૂટિયું ન. લાકડાનું લોળિયું; બૂટનો વેલ પહોળો કરવાનું
 બૂદ વિ. બૂટું; ધાર વિનાનું (૨) કમઅક્કલ
 બૂક પું. બૂડવાનો અવાજ [થવું
 બૂડું અ.કિ. (સં. બુડાતિ, પ્રા. બુડઈ) ઢૂબવું (૨) બુવાર
 બૂક પું. (સં. વૂક, પ્રા. વુકક = મોટું) મોટો વાંદરો
 બૂકિયું વિ. બૂદું; ધરું

બૂદિયો પું. બૂટ; મોટો વાંદરો
 બૂદું વિ. બુકિયું; ધરું
 બૂધ વિ. બોધ [કેન્દ્ર
 બૂધ પું. (ઈ.) મતદાન કરવાનું સ્થળ; મતદાન મથક-
 બૂધ સ્ત્રી. (સં. બુદ્ધિ) બુદ્ધિ; સમજ
 બૂધું ન. જાડો ડંગોરો
 બૂધું ન. (સં. બુડન, પ્રા. બુંધ) તળિયું (વાસણને આંચથી
 પડે છે તે કે તેની બેકક) (૨) મહુડાનો મોર
 બૂમ સ્ત્રી. (દે. બુંબા) ધાંટો; બરાડો; પોકાર (૨) અકવા
 બૂમલું ન. સૂકવેલી માછલી; ખેડું
 બૂમાબૂમ સ્ત્રી. બુમરાણ; ધાંટાધાટ
 બૂરડું સ.કિ. (સં. ભૂ ઉપરથી) પૂરવું; પૂરણ કરવું
 બૂરાઈ(-શ) સ્ત્રી. દુષ્ટતા; બૂરાપણું (૨) અણબનાવ
 બૂર ન. ધોયેલી ઝીણી ખાંડ
 બૂરું વિ. બરાબ; નીચ (૨) ન. બૂરી દશા-હાલત
 બૂશિ(-સિ)યું ન. સુંડલો [અંગેનો એક વિધિ
 બૂસટ સ્ત્રી. ઘેણને ગાલે દિયર તમાચો મારે તે; સીમંતને
 બૂહો પું. (સં. બૂહ, પ્રા. બૂહ) આડો જોલો લાકડાનો
 કકડો (૨) મૂર્ખ [ઢોલ; બુમયો
 બું(-બું)ચિયો પું. શૂરાતન ચઢાવવા વગાડવામાં આવતો
 બૂચી વિ., પું. બુંચિયો ઢોલ વગાડનાર
 બુંદ ન. (બાજમાં) 'સોકડી' પાકવાનું છેલ્લું ધર
 બુંદ ન. ટીપું
 બું(-બું)દિયાળ વિ. બેસે ત્યાંથી ઊઠે નહિ એવું; બૂંધા જેવું
 જબુદિનું (૨) બુંદમાં પડેલ સોગડી જેવું (૩)
 કમનસીબ
 બૂહત વિ. (સં. બૂહતું) મોટું; વિશાળ
 બૂહતમ વિ. (સં.) સૌથી મોટું
 બૂહતર વિ. (સં.) બેમાં મોટું
 બૂહદ વિ. (સં. બૂહદું) મોટું; વિશાળ
 બૂહદરથ્ય (સં.) મોટું વન-જંગલ
 બૂહદારથ્યક ન. (સં.) એક મોટું ઉપનિષદ
 બૂહસ્પતિ પું. (સં.) દેવોના ગુરુ (૨) એક ગ્રહ
 બૂહસ્પતિવાર પું. (સં.) ગુરુવાર [પામેયું; વધું
 બુંસિત ન. (સં.) ગર્જના (હાથીની) (૨) વિ. વૃદ્ધિ
 બે વિ. (સં. દ્વે અધિ, પ્રા. બેવિ) એક વત્તા એક (૨)
 પું. બેનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨' [કે, બેવફા
 બે પૂર્વ. (ફા.) નિષેધ કે અભાવ અર્થનો પૂર્વગ. જેમ
 બેઅક્કલ વિ. અક્કલ વગરનું; કમઅક્કલ
 બેઅદબ વિ. અવિવેકો; અસભ્ય (૨) બેશરમ
 બેઅદબી સ્ત્રી. અવિવેક (૨) બેશરમી [પ્રતિષ્ઠાહીન
 બેઆબડૂ સ્ત્રી. અપકીર્તિ (૨) વિ. આખરૂ વગરનું;
 બેઈજજની સ્ત્રી. બેઆખરૂ (૨) અપકીર્તિ; ફજેતી
 બેઈન્સાફ વિ. અન્યાય; ઈન્સાફ ન કરનારું

બેઈન્સાફી/

૫૮૮

/બેટરી

બેઈન્સાફી સ્ત્રી. અન્યાય; ઈન્સાફ ન કરવાપણું
બેઈમાન વિ. વિશ્વાસઘાતી; અપ્રામાણિક (૨) કૃતબ્ધ;

નિમકહરામ (૩) આસ્થા વગરનું
બેઈમાની સ્ત્રી. બેઈમાનપણું; કૃતબ્ધતા (૨) વિશ્વાસઘાત

(૩) અપ્રામાણિકતા
બેઈલાજ વિ. ઉપાય વગરનું; લાઈલાજ
બેઈ વિ. (સં. દે + ખલુ, પ્રા. બેહુ) બંને

બેકગેઈમ સ્ત્રી. (ઈ.) પાસા વેડે બેલાતી વિદેશી રમત
બેકગ્રાઉન્ડ ન. (ઈ.) પાર્શ્વભૂમિ

બેકગ્રાઉન્ડ મ્યુઝિક ન. (ઈ.) પાર્શ્વસંગીત
બેકદર વિ. (ફા.) કદર વિનાનું; ગુણની કિંમત ન કરનારું
બેકાબે સ્ત્રી. (ઈ.) કિકેટની રમતમાં ક્રિકેટની અંદર રહી

રમવું તે
બેકબોન સ્ત્રી., ન. કરોડરજજી; મેડુલ (૨) આધારસ્થભ

બેકમ્યુઝિક ન. (ઈ.) પાર્શ્વસંગીત
બેકાર વિ. બેચેન; અસ્વસ્થ (૨) માંદું

બેકારી સ્ત્રી. બેચેની; અસ્વસ્થતા (૨) માંદગી
બેકરી સ્ત્રી. (ઈ.) બિસ્કીટ, પાઉ વગેરે બનાવવાનું રસોડું

કે ભટિયારખાનું [પાછલા ભાગની બતી
બેકલાઈટ ન. (ઈ.) પાછળથી આવતો પ્રકાશ (૨)
બેકલું વિ. એકલું નહિ તેવું; સાથવાળું (૨) પરિણીત (૩)

સત્રોંડે
બેકવર્ડ વિ. (ઈ.) પાછળનું (૨) પછાત; અવિકસિત

બેકસૂર વિ. કસૂર-વાંક વિનાનું; નિર્દોષ; નિરપરાધ
બેકસ્ટેજ ન. (ઈ.) અંતરંગ; નેપથ્ય

બેકાનૂન વિ. ગેરકાયદે; કાયદા વિરુદ્ધનું
બેકાબૂ વિ. કાબૂ વિનાનું કે બહારનું (૨) નિરંકુશ

બેકાયદા વિ. કાયદા કે નિયમ બહારનું; ગેરકાયદે
બેકાયદે કિ.વિ. ગેરકાયદે [(૩) કિ.વિ. વ્યર્થ; નિર્ઘંક

બેકાર વિ. (સં.) નવરું; રોજગાર વગરનું (૨) નકામું
બેકારી સ્ત્રી. કામધંધાનો અભાવ; બેરોજગારી (બેપરવા

બેકાળજી સ્ત્રી. બેદરકારી; બેપરવાઈ (૨) વિ. બેદરકાર;
બેકિંગ-પાઉડર પું. (ઈ.) રસોઈ તરત પાકી જાય એ માટેનો

એક સાર; પારો; સાજનાં ફૂલ
બેકી સ્ત્રી. ('બે' વિશેષણ ઉપરથી) બેની જોડી (૨) બેથી

ભાગી શકાય એવી સંખ્યા (૩) આંગળીની સંજ્ઞાથી
(બતાવતી) ટટીની હાજત [જવાણુ

બેક્ટેરિયા ન.બ.વ. (ઈ.) એકકોશી અતિ સૂક્ષ્મ જંતુ;
બેક્ટેરિયોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) જંતુશાસ્ત્ર; જવાણુશાસ્ત્ર

બેક્ટ્રિયન વિ. (ઈ.) બેક્ટ્રિયા દેશને લગતું
બેક્ટ્રિયા પું. (ઈ.) અફઘાનિસ્તાનના 'બલ્ખ' નામના

પ્રદેશનું અંગ્રેજી નામ
બેખબર વિ. અજાણ્યું; અજાણ (૨) બંધાન
બેખુદા વિ. (ફા.) ઈશ્વરવિમુખ; નાસ્તિક

બેખુદી સ્ત્રી. (ફા.) બેહારમી; બેશુદ્ધિ (૨) અજ્ઞાન
બેગ સ્ત્રી. (ઈ.) થેલી (૨) ટૂંકપાટની પેટી; ટૂંક [ઈલકબ

બેગ પું. (તુર્કી) નાપક, સરદાર, એક માનવાચક પદ કે
બેગડ ન. કલાઈનું રંગેલું પાતું

બેગપાઈપ સ્ત્રી. (ઈ.) મશકવાળી શરણાઈ
બેગમ સ્ત્રી. (તુર્કી) મોટા દરજ્જાની મુસલમાન સ્ત્રી

બેગરજ, (-જાઉ, -જુ) વિ. (ફા.) ગરજ વિનાનું [ચિત
બેગાના વિ. (ફા.) ત્રાસિત; પરાયું (૨) અજાણ્યું; અપરિ-

બેગાર પું., સ્ત્રી. (સિ.) વેઠ; મફત મજૂરી
બેગારી પું. વેઠિયો (૨) મજૂર

બેગુના, (ઠઠ) વિ. (ફા.) નિર્દોષ; નિરપરાધ
બેગેજ ન., પું. (ઈ.) સરસામાન [આશરા વિનાનું

બેઘર વિ. (ફા., સં.) ઘરબાર વિનાનું; 'હોમલેસ' (૨)
બેઘાઈવું વિ. ન સમજાય તેવું (૨) મિશ્ર (સિગમેન્ટ) (૩)

અવિચારી [જવું; વણસવું
બેયરાવું અ.કિ. એકથી વધુ માણસોમાં ચર્ચાઈને ચૂંઘાઈ

બેચલર પું. (ઈ.) કુવારો; અવિવાલિત (૨) સ્નાતક
બેચિરાજ વિ. ચિરાજ કે પ્રકાશ વિનાનું; અંધારિયુ (૨)

નિસ્તેજ; નિરાશ
બેચેન વિ. (ફા.) અસ્વસ્થ; અજંપાવાળું

બેચેની સ્ત્રી. બેચેનપણું; અસ્વસ્થતા [એવું; નિરુત્તર
બેજવાબ વિ. (ફા., અ.) જેનો જવાબ ન આપી શકાય

બેજવાબદાર વિ. (ફા.) બિનજવાબદાર (૨) જવાબદારી
વિનાનું; બેપરવા [અભાવ

બેજવાબદારી સ્ત્રી. બિનજવાબદારી (૨) જવાબદારીનો
બેજાર વિ. (ફા.) અકળાયેલું; કંટાળેલું

બેજવ(ઠવાળી, ઠસોતી), બેજબી વિ., સ્ત્રી.
(બે+જવ+સોતી - સહિત) ગર્ભવતી; સગભા સ્ત્રી

બેજન વિ. (ફા.) જવ વિનાનું; મૂર્છિત (૨) કરમાયેલું
બેજુબાની વિ. (ફા.) મુંઝું (૨) લાચાર; અસલામ

બેજોડ વિ. (ફા.) જેનો જોડો નથી તેવું; અદિતીય (૨) કજોડું
બેઝ પું. (ઈ.) આધાર (૨) તળિયું (૩) મૂળ; પાયો (૪)

સારક; 'આલ્કલી'
બેઝમેન્ટ ન. (ઈ.) ભોંયતળિયું

બેઝિક વિ. (ઈ.) મૂળભૂત; પાયાનું; બુનિયાદી (૨) મુખ્ય
બેઝિન ન. (ઈ.) (વાસણ) ધોવા માટેનું તથા પાણી

ભરવા માટેનું મોટું ગોળ ખુલ્લું પાત્ર કે ફૂંડી [ટાપુ
બેટ પું. ચારે બાજુએ પાણીથી વીંટળાયેલી જમીન; દ્વીપ;

બેટ ન. (ઈ.) કિકેટમાં બોલને મારવા માટેનું સાધન
બેટન ન., સ્ત્રી. (ઈ.) યોલીસનો દડો-દંડૂકો (૨) બેન્ડના

કપાનની છડી
બેટરમેન્ટ ટેક્સ પું. (ઈ.) વિકાસવેગે

બેટરી સ્ત્રી. (ઈ.) ટોચ (૨) વીજળી રાખવાનું એક સાધન
(જેમ કે, મોટરની)

બેટરીયાજી

૫૮૯

[બેતાળાં]

બેટરીયાજી ન. (ઠ.) વીજપ્રભાવક
 બેટલકૂંઝર સ્ત્રી. (ઠ.) ઝડપી લશ્કરી જલાજ; મનવાર
 બેટવાસી વિ. બેટ ઉપર રહેનારું
 બેટા-બેટી ન. બ. વ. પુત્ર-પુત્રીઓ [લશ્કરની ટુકડી
 બેટા-(ટૅ)લિયન સ્ત્રી. (ઠ.) એક હજાર માણસની
 બેટિંગ ન. (ઠ.) ક્રિકેટની રમતમાં બેટથી દાવ લેવો એ
 બેટિંગ ન. (ઠ.) જુગારમાં પૈસા મૂકવાની ક્રિયા
 બેટી સ્ત્રી. (સં. બેટ, પ્રા. બેટિયા) દીકરી; પુત્રી
 બેટીક ન. કપડાં રંગવાની એક પદ્ધતિ
 બેટીજી સ્ત્રી. ગોસાઈજીની દીકરી
 બેટીહલેવાર પું. કન્યા આપવા-લેવાનો સંબંધ
 બેટો પું. (સં. બેટ) દીકરો; પુત્ર
 બેટોક કિ.વિ. રોકટોક વગર (ર) સતત ચાલુ
 બેટમજી પું. બેટો (વ્યંગમાં) [બેટધર
 બેટ્સમેન પું. (ઠ.) ક્રિકેટમાં બેટ લઈને રમનાર ખેલાડી;
 બેઠક સ્ત્રી. (સં. ઉપવિષ્ટ, અપ. બર્થટક, દે. બિટક) બેસવું
 તે (ર) બેસવાની જગા; આસન (૩) બેસવા
 ઊઠવાનો ઓરડો (૪) ઘણા જથ્થાનું એકત્ર થઈ બેસવું
 તે (૫) બેસણી (૬) એક કસરત (૭) વ્યવસ્થિત સભા
 કે મંડળનું અધિવેશન ભરાવું તે; 'સેશન'
 બેઠક-ઊઠક સ્ત્રી. બેસવું-ઊઠવું કે અવરજવર હોવાનું કે
 તેની જગા કે સ્થાનક (ર) અવાર-નવાર આવવું તે
 બેઠકબિંધું વિ. બેઠાડ રહી આળસુ અને નાજુક થઈ ગયેલું
 બેઠાખાઉ વિ. (બેઠું + ખાવું) શ્રમ કર્યા વિના ખાનારું;
 નિરધમી; આળસુ [બેઠાબેઠ થઈ ગયેલું
 બેઠાડુ-(ગરુ) વિ. (બેઠું ઉપરથી) ઘણું બેસી રહેનાર;
 બેઠાબેઠ સ્ત્રી. ('બેઠું' પરથી) રોજગાર વિના બેસી રહેવું
 તે (ર) નફાખોટ વગરનું હોવું તે (૩) કિ.વિ. બેઠેલું
 ને બેઠેલું હોય એમ
 બેઠાબેટી સ્ત્રી. બેઠાબેઠ; બેઠાડપણું
 બેટી સ્ત્રી. ('બેઠું' ઉપરથી) બેટી મચકરી [તેવી હડતાલ
 બેટી-હડતાળ સ્ત્રી. કામ પર બેસવા છતાં કામ ન કરવું તે-
 બેઠું (સં. ઉપવિષ્ટ, પ્રા. બર્થટક, ઉપવિટક) 'બેસવું'નું
 ભૂતકાળ (ર) વિ. બેઠેલું (૩) નીચું (ઘાટમાં) (૪)
 મૂળભૂત (૫) હપાત (૬) ધાંધલિયા દેખાવ વિના
 શાંતિથી સ્થિર ગતિથી કે ઠેક પેટે થતું, ઉદા. બેઠું કામ;
 બેઠો બળવો [(૪) પડી રહેવાથી બગડી ગયેલું
 બેઠેલ-(લું) વિ. બેઠાગરું (ર) બેઠું; નીચું (૩) દબાયેલું
 બેઠો પગાર પું. કામ કર્યા વગર મળતો પગાર
 બેઠો પુલ પું. નીચી આંધણીનો-વધારે પાણી ઉપરથી વહી
 જાય તેવો પુલ; 'કોઝવે'
 બેડ સ્ત્રી. બેળ; સૂવાનો ઉપરનો છૂટો ભાગ
 બેડ ન. (ઠ.) પથારી; બિછાનું
 બેડકવર ન. (ઠ.) ઓછાડ

બેડપેન ન. (ઠ.) માંઠા માણસને પથારીમાં રહી જાડો
 કરવાનું ટબ
 બેડમિન્ટન ન. (ઠ.) ફૂલરેકેટની એક રમત
 બેડરૂમ પું. (ઠ.) સૂવાનો ઓરડો; શયનખંડ
 બેડલી સ્ત્રી. (દે. બેડ, બેડા) હોડી; નાનો બેડો
 બેડલી સ્ત્રી. જોડું; જોડું
 બેડલું ન. બેડું (લાક્ષિત્યવાચક) (ર) જોડું; જોડું
 બેડશી-(સી) સ્ત્રી. (બડાશ ઉપરથી) હુંપદ; ગર્વ (ર)
 શેખી; બડાઈ [કાશિયું; શેખીખોર
 બેડશી-(સી)ખોર વિ. (કા.) બેડશી મારવાની ટેવવાળું;
 બેડશીટ સ્ત્રી. ન. (ઠ.) ચાદર; ઓછાડ
 બેડિયું ન. ('વેડ' ઉપરથી) આંબેથી કેરીઓ અધ્ધર
 વેડવાની જાળીદાર જોળી
 બેડિયું ('બે' ઉપરથી) બે બળદનું ગાડું (ર) (બેડિયામાં
 માથ એટલું) બત્રીસ મજનું માપ
 બેડિંગ ન. (ઠ.) પથારી; બિસ્તરો
 બેડી સ્ત્રી. (સં. વેષ્ટન) જંજીર; કેદીને બાંધવાની સાંકળ
 (ર) બંધન; પ્રતિબંધ (૩) પગનું રૂપાનું ઘરેણું (૪)
 બે આંગળીએ પહેરવાની જોડેલી વીંટી
 બેડી સ્ત્રી. નાનું વહાણ; હોડી
 બેડું ન. (સં. દ્વિપટક, પ્રા. બિહડઅ) ઘડો ને દેગડો; ઉતરડ
 બેડો પું. (સં. બેડ, દે. બેડઅ) વહાણ (ર) તેમની સમૂહ
 બેડોળ વિ. (કા. બે + ડોળ) કદરૂપું
 બેઠબ વિ. (કા.) બેડોળ (ર) બેઅદબ (૩) ધોરણ-પદ્ધતિ
 વિનાનું (૪) કાપડા વગરનું
 બેઠંગ-(ગું) વિ. (કા. બે + ઠંગ) ઠંગ વગરનું; કઠંગું
 બેઠાળિયું ન. બેઠાળવાળું છાપડું
 બેત પું. વેત; વુક્તિ; તજવીજ (ર) મનસૂબો
 બેત પું. (સં. વેતસુ) નેતર
 બેત સ્ત્રી. (અ.) બે ટૂંકની કારસી કવિતા
 બેતકસીર વિ. (કા.) અપરાધ વિનાનું; નિર્દોષ
 બેતકસીરી સ્ત્રી. અપરાધ ન હોવાપણું
 બેતમા વિ. (કા.) પરવા વિનાનું; બેદરકાર
 બેતમીજ વિ. (કા.) અવિવેકી; અસભ્ય (ર) મૂર્ખ
 બેતરફી વિ. બે તરફનું
 બેતરફી સ્ત્રી. તરફદારી ન હોવી તે; નિષ્પક્ષતા
 બેતાજ વિ. (કા.) તાજ કે મુગટ વિનાનું
 બેતાબ વિ. (કા.) વ્યાકુળ; બેચેન (ર) અસમર્થ; કમજોર
 બેતાર વિ. (કા.) તારનાં દોરડાં વિનાનું; 'વાપરલેસ'
 બેતાડું વિ. બે તાર કે ધાગાવાળું
 બેતાલ-(લું) વિ. તાલ વગરનું (ર) જોગ કે ગોઠવણ
 વગરનું (૩) વહી ગયેલું; હાથથી ગયેલું
 બેતાળાં ન. બ. વ. બેતાળીસ વર્ષની ઉંમરે આંખે આવતી
 આંખ કે ત્યારે પહેરાતાં ચશ્માં

બેતાળીસ/

૫૯૦

/બેરબી

બેતાળીસ વિ. (સં. દિવ્યત્વારિશત્, બેતાલીસ) ચાળીસ
 વતા બે (૨) પું. બેતાળીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૪૨'
 બેતાળું ન. બેતાળીસ શેરના માપનું (વીસ કિલોનું) તોલ
 બેદરકાર વિ. (ફા.) કાળજી વગરનું (૨) બેધ્યાન
 બેદરકારી સ્ત્રી. બેદરકારપણું
 બેદર્દ વિ. (ફા.) લાગણી વિનાનું; નિષ્કર
 બેદર્દી સ્ત્રી. (ફા.) લાગણીનો અભાવ; નિષ્કરતા
 બેદસ્તુર વિ. (ફા.) શિરસ્તાથી ઊલટું
 બેદાશા પું.બ.વ. એક ઔષધી (૨) સફરજનનાં બી
 બેદાશા વિ. ઓછા દાસાવાળું [ચિતાગ્રસ્ત
 બેદિલ વિ. (ફા.) મન ઊઠી ગયું હોય તેવું; નાપુશ (૨)
 બેદિલી સ્ત્રી. નાપુશી (૨) અણબનાવ
 બેદું ન. (અ. બેજલ) ઈંડું; 'એગ' [(૨) બેશક; જરૂર
 બેધડક કિ.વિ. (ફા. બે + ધડક) ડર વગર; હિમતભેર
 બેધાડું વિ. બે ધારવાળું (૨) ગોળગોળ; દ્વિઅર્થી
 બેધ્યાન વિ. ધ્યાન વગરનું; વ્યગ્ર (૨) બેદરકાર
 બેનકાબ વિ. ખુલ્લે મોઢે; પડદા વિના
 બેનઝીર વિ. (અ., ફા.) અનુપમ; અદિતીય
 બેનમૂન વિ. (ફા.) અજોડ; સર્વોત્તમ
 બેનર ન. (ઈ.) ધ્વજપતાકા; વાવટો
 બેનસીબ વિ. (ફા., અ.) અભાગિયું; કમનસીબ
 બેનસીબી સ્ત્રી. દુર્ભાગ્ય; કમનસીબી [(૩) બદનામ
 બેનામી વિ. (ફા.) નામ વગરનું (૨) ભગતા નામવાળું
 બેનાળી સ્ત્રી. બે નાળવાળું (બંદૂક, દૂરબીન વગેરે);
 'બાઈનોક્યુલર'
 બેનિકિટ પું. લાભ; ફાયદો; હિત
 બેન્ક સ્ત્રી. જુઓ 'બેંક'
 બેન્કર, બેંકર પું. (ઈ.) શરાક
 બેન્કરેટ પું. (ઈ.) બેંકના વ્યાજનો દર; બેંકદર
 બેન્કિંગ ન. (ઈ.) બેંકનું કામકાજ; શરાફી
 બેન્કપટ વિ. (ઈ.) દેવાળિયું [(૨) ન્યાયાધીશોનો સમૂહ
 બેન્ચ સ્ત્રી. (ઈ.) બેસવાની લાંબી પાટલી (શાળા માટે)
 બેન્ચ પું. (ઈ.) બેરિસ્ટરીનું શિક્ષણ આપતી સંસ્થાનો એક
 સંચાલક
 બેન્ગ્રાઈન ન. (ઈ.) પેટ્રોલિયમ સાથે નીકળતું એક પ્રવાહી
 બેન્જિન ન. (ઈ.) લોખાનનું તેલ
 બેન્ડ વિ. (ઈ.) સમૂહમાં અનેક વેરવળાગતું, ઉદા. બેન્ડવાજં
 મંગાવ્યાં છે. (૨) ન. વાજંતવાળાનો સમૂહ [વાદ્ય
 બેન્ડ ન. (ઈ.) સમૂહમાં વળાગતું યુરોપીય પદ્ધતિનું લશ્કરી
 બેન્ડેજ ન. (ઈ.) વાળ્યા કે તૂટ્યા પર બંધાતો પાટો
 બેપગું વિ. બેપગાળું; બે પગવાળું (૨) ન. માનવી
 બેપડિયું વિ. બેપડવાળું; બેવડું; બેપડું
 બેપણું ન. દ્વેષભાવ; બે ભેવાની સ્થિતિ
 બેપના વિ. લાપતા

બેપરવા વિ. (ફા.) કોઈની પરવા ન રાખે તેવું; લાપરવા
 (૨) સ્વતંત્ર
 બેપરવાઈ સ્ત્રી. પરવા ન રાખવી તે; લાપરવાઈ
 બેપિટિઝમ ન. (ઈ.) ખ્રિસ્તી ધર્મમાં પ્રવેશતા ધર્મી નામકરણ
 કે દીક્ષાવિધિ; આનિસ્મા
 બેફક, (-ઝ, -ટ) વિ. ('કાટવું' ઉપરથી) ખુલ્લું; અમર્યાદ
 (૨) કિ.વિ. ઉધારે છોડે (૩) પુરપાટ
 બેફામ વિ. (ફા. બેફમ) ધ્યાન કે લલ વિનાનું (૨)
 ગાફેલ (૩) કિ.વિ. વિચાર્યા વિના; જંમ આવે તેમ
 બેફિકર વિ. (ફા.) ફિકર વગરનું; નચિત; નફિકરું
 બેફિકરાઈ સ્ત્રી. બેફિકરપણું; નચિતતા
 બેફિકરું વિ. બેફિકર; નચિત
 બેભસ વિ. (હિ.) પરવશ; લાચાર
 બેભાક વિ. કાંઈ બાકી ન રહ્યું હોય તેવું; ઋણમુક્ત
 બેભાક વિ. કોઈથી ડર નહીં તેવું; ખલાદુર
 બેભાકળું વિ. (સં. વ્યાકુલ ઉપરથી) બાવડું; ગાભડું
 બેબિલોન ન. (ઈ.) પ્રાચીન સુમેર દેશની રાજધાનીનું
 નગર [લાડનું નામ
 બેબી સ્ત્રી. (ઈ.) નાની બાળકી (૨) નાની બાળકી માટે
 બેબીસીટર પું. (ઈ.) માબાપની ગેરહાજરીમાં બાળકોની
 દેખભાળ રાખનાર વ્યક્તિ; બાલપરિરક્ષક; શિશુ-સેવક
 બેબુનિયાદ વિ. (ફા.) કમજાત (૨) પાયા કે આધાર
 વિનાનું (૩) કૃતબ; નિમકહરામ
 બેબોલ પું.બ.વ. થોડુંક બોલવું કે કહેવું તે-નિવેદન કરવું તે
 બેબોલું વિ. જૂઠું; બોલીને કરી જાય તેવું; બેવચની
 બેભતું(-થું, -ત્યું) વિ. (બે+ભાત) બે ભાતનું (૨)
 સંગભેગવાળું
 બેભાન વિ. (ફા. બે+ભાન) બેશુદ્ધ; બેહોશ
 બેભાની સ્ત્રી. બેશુદ્ધિ; બેહોશી
 બેમજલી વિ. બે માળવાળું; બે માળનું
 બેમત પું. (ફા.) મતભેદ; મતમતાંતર
 બેમતલબ કિ.વિ. (ફા. અ.) હેતુ કે કારણ વિના (૨)
 સ્વાર્થ વિના (૩) બેદરકાર રીતે
 બેમના સ્ત્રી. (ફા.) બે બાજુની મનોદશા; સંકોચ; વિકલ્પ
 (૨) દિલગીરી; નારાજગી
 બેમરજાદ વિ. (ફા.) અમર્યાદ; લાજ વિનાનું (૨) ઉધત
 બેમઘાનું, (-ળું) વિ. માથાનું કરેલ; ભારે મિજાજ
 બેમિસાલ વિ. (ફા.+અ.) અજોડ; નિરાણું; અનુપમ
 બેમૂલું વિ. અમૂલ્ય; કીમતી
 બેમોસમી વિ. (ફા.) વર્ષમાં બે વાર પાકે કે ફાલે એવું
 બેય વિ. બંને; બેઉ
 બેયોનેટ ન. (ઈ.) બંદૂકનું સંગીન
 બેરખ સ્ત્રી. નજારું, વાવટો અને ઉકાવાળી ટકડી*
 બેરબી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓનું કાજીનાં એક વસ્ત્ર

બેરખું/

૫૯૧

/બેવફાઈ

બેરખું ન. (સં. બાહુરક્ષક, પ્રા. બાહુરક્ષમન્) બાળકના
 હાથના કાંડાનું મજકાનું ધરેણું | માત્રકાની માળા
 બેરખો પું. પુરુષોના કાંડાનું એક ધરેણું (ર) રુદ્રાક્ષના
 બેરજો પું. પર્વતમાં થતા એક જાડનાં ચુંદર
 બેરડું વિ. ઠઠીલું; દુરાચલી (ર) અંધું
 બેરત વિ. (ફા.) લુચ્ચું (ર) ચડાડ; ઉદ્ભત
 બેરત વિ. કવખતનું (ર) સ્ત્રી. કચ્છતુ
 બેરર પું. (ઠ.) હેરાહેરા ખાનાર પટાવાળી કે નોકર (ર)
 વિ. ચેકધારકને ચેકનાં નાણાં મળી શકે તેવું
 બેરર ચેક પું. (ઠ.) પારક ચેક; ચેક રજૂ કરનારને નાણાં
 મળે એવા પ્રકારનો ચેક
 બેરલ ન. (ઠ.) લાકડાનું પીપ (ર) (અંદૂકની) નાળી-
 નાળ; લુંગળી (૩) છત્રીસ ગેલનનું માપ
 બેરહમ વિ. (ફા., અ.) રહેમ વગરનું; નિર્દય
 બેરંગ-ગી) વિ. (ફા.+અ.) ઊડી કે બગડી ગયેલા
 રંગવાળું (ર) અનિશ્ચિત મનનું
 બેરા પું. (ઠ.) બેરર; નોકર; અટકાસી
 બેરાગી વિ. બેરંગી; બે રાગવાળું (ર) પું. ઘેરાગી બાવો
 બેરિયમ ન. (ઠ.) એક કીમતી ધાતુ-તત્વ
 બેરિસ્ટર પું. (ઠ.) બારિસ્ટર; 'બાર-એટ-લો'
 બેરિસ્ટરી સ્ત્રી. બારિસ્ટરી; બેરિસ્ટરનું કામ-પદ | આવક
 બેરીજ સ્ત્રી. સરવાળો; સરવાળાની રકમ (ર) અધી જ
 બેરેક સ્ત્રી. લશ્કરી છાવણીમાંનો તે તે નિવાસ (ર) કેટી-
 ઓને ગોંધવાની તે તે ઓરડી | (ર) વિના રોકડોક
 બેરોકટોક કિ. વિ. (ઠ.) કોઈ પણ જાતની અડચણ વિનાનું
 બેરોજગાર વિ. (ફા.) રોજગાર વગરનું; બેકાર
 બેરોજગારી સ્ત્રી. (ફા.) રોજગારનો અભાવ; બેકારી
 બેરોનક વિ. નિસ્તેજ; રોનક વગરનું
 બેરોનેટ પું. (ઠ.) 'સર'નો વંશપરંપરાગત ઈલકાબ
 બેરોમીટર ન. (ઠ.) વાતાવરણના દબાણનું માપ
 દેખાડનાર ધંત્ર; વાપુભારમાપક ધંત્ર
 બેરોસ્કોપ પું. (ઠ.) હવાનું દબાણ દર્શાવતું સાધન
 બેલ પું. (સં. અલિલ્લ, પ્રા. બઠલ્લ) બળદ
 બેલ પું. (ઠ.) ઘંટ કે ઘંટરી (ર) સ્ત્રી. કિકેટના સ્ટંપ પરની
 ચકલી-ગિલ્લી
 બેલ સ્ત્રી. બેલડી; જોડી (ર) મિત્રતા
 બેલગાડી સ્ત્રી. બળદગાડી (ગાડું) | (ર) સ્વચ્છંદી
 બેલગામ વિ. (ફા.) લગામ (અંકુશ) વગરનું; નિરંકુશ
 બેલટ પું. (ઠ.) ગુમ મત કે મતદાન | માટેનો મતપત્ર
 બેલટપત્ર (ઠ., સં.) બેલટ પેપર (ઠ.) પું. મતદાન
 બેલટપદ્ધતિ સ્ત્રી. (ઠ., સં.) ગુમ મતદાનપદ્ધતિ
 બેલટબોક્સ સ્ત્રી. (ઠ.) મતપત્ર નાખવાની પેટી
 બેલડ ન. (ઠ.) કથાગીત (ર) ગાથાગીત (૩) ગોંધગીત
 (૪) ચારણકાવ્ય (૫) રાસડો (૬) લાવણી (૭) પાંચાડો

બેલડી સ્ત્રી. બેજાનની જોડી | ઉપરલગાડવાનું એક તેલ
 બેલતેલ ન. (ઠ.) બોઈલ ઉપરથી બેલ + તેલ) લાકડા
 બેલદાર પું. (ફા.) કડિયાને મદદ કરનાર મજૂર (ર)
 સાયવાધી જમીન ખોદનારો
 બેલાખું ન. બે પાંખિયાંવાળું લાકડું
 બેલાડ પું. (ઠ.) પવાડો | [નિઃશંક રીતે
 બેલાશક કિ. વિ. (અ. બિલાશક) સંકોચ રાખ્યા વિના;
 બેલાસ્ટ ન. (ઠ.) વહાણને સમતોલ રાખવા રખાતું વજન
 બેલિક પું. (ઠ.) અદાલતના હુકમ બજાવનાર સિપાઈ
 બેલિસ્ટિક મિસાઈલ સ્ત્રી., ન. (ઠ.) એક જાતનું પ્રક્ષેપાસ્ત્ર
 બેલી પું. ધણી; મુરબ્બી (ર) સહાયતા કરનાર (૩) રસક
 બેલી સ્ત્રી. (ઠ.) ઉદર; હોજરું
 બેલી સ્ત્રી. જોડી; બેલડી
 બેલુક વિ. (અ., ફા.) બેસ્વાદ (ર) રસ વિનાનું; નીરસ
 બેલું ન. પૂત્રીનું જોડું (ર) જોડું
 બેલું ન. પથ્થરનું ચોસલું
 બેલે ન. (ઠ.) નૃત્યનાટિકા કે તેનું ભજનવાર વૃંદ
 બેલેટ પું. (ઠ.) મત
 બેલેટ બોક્સ ન. (ઠ.) મતપેટી | (૩) સિલક; પુરાંત
 બેલેન્સ ન. (ઠ.) સમતોલ સ્થિતિ; સંતુલન (ર) ત્રાજવું
 બેલેન્સ-શીટ ન., સ્ત્રી. (ઠ.) સરવૈયું (ર) તેવા સરવૈયાનું
 પત્રક | સીમા
 બેલ્ટ પું. (ઠ.) નાનો કે મોટો પકો; કટિબંધ (ર) હક;
 બેલ્કર વિ. ભાર-બોજ વિનાનું (ર) પ્રતિષ્ઠા વિનાનું
 બેલ્ફુક વિ. (ફા.) મૂર્ખ; બુદ્ધિ વિનાનું
 બેલ્ફુકી સ્ત્રી. મૂર્ખાઈ; મૂર્ખતા
 બેલ્ફુકર વિ. જુઓ 'બેલ્ફુકર'
 બેવખત કિ. વિ. (ફા.) અયોગ્ય વખતે; કવખતે
 બેવચની વિ. બોલીને ફરી જનાર; વિશ્વાસઘાતી
 બેવચનીપણું ન. બોલીને ફરી જવાનો-ગુણ
 બેવજા વિ. (અ., ફા.) અકારણ
 બેવજૂ વિ. (ફા.) વજૂ કર્યા વિના; અપવિત્ર; નાપાક
 બેવજૂદ વિ. (ફા.) પ્રમાણહીન; નાપાયાદાર | પડ
 બેવડ વિ. (બેનપડ) બેવડેલું હોય તેવું (ર) સ્ત્રી. બેવડું
 બેવડું સ. કિ. બેવડું કરવું
 બેવડાવું સ. કિ. બેવડું કરવું
 બેવડાવું અ. કિ. બેવડું કે બમણું થવું
 બેવડિયું વિ. બે પડવાળું (ર) બેવડા બાંધાનું
 બેવડું વિ. બે પડવાળું (ર) બમણું; બેગણું
 બેવડો પું. ઊતરતી કોટિનો દેશી દારૂ કે તેનો પીનાર
 બેવનન વિ. (ફા.) વતન વગરનું (ર) વતન બહાર
 ગયેલું; દેશનિકાલ પામેલું
 બેવકા વિ. (ફા.) નિમકહરામ: બેઈમાન
 બેવકાઈ સ્ત્રી. બેવકાપણું; નિમકહરામી

બેવારસ/

૫૯૨

/બેંગી

બેવારસ વિ. (ફા.) નવારસું; વારસ વગરનું
 બેશક કિ.વિ. (ફા.) શક વગર; નિઃસંશય
 બેશરમ વિ. (ફા. બેશર્મ) નિર્લજ્જ; ધીટ
 બેશરમી સ્ત્રી. નિર્લજ્જતા
 બેશુદ્ધ વિ. (ફા. બે + શુદ્ધ) બેભાન; બેહોશ
 બેશુદ્ધિ સ્ત્રી. મૂર્છા; બેહોશી
 બેશુમાર વિ. (ફા.) શુમાર વગરનું; બેહદ; પુષ્કળ
 બેસઊઠ સ્ત્રી. બેસવું ઊઠવું તે (૨) મૈત્રી; સંબંધ જગમજ
 બેસડામણ(ણી) સ્ત્રી. બેસાડવાની-જડાવવાની કિંમત;
 બેસણ ન. બેસવું તે (૨) બેઠક; બેસવાનું સ્થાન
 બેસણહાડું વિ. બેસનાડું
 બેસણી સ્ત્રી. જેના ઉપર વસ્તુ ચપટ બેસીને સ્થિર રહે
 તે ભાગ (૨) બેઠક; આસન (૩) મકાન વગેરેની
 ઊભણી; 'ધિલય'
 બેસણું ન. ('બેસવું' ઉપરથી) બેસણી; બેઠક (૨)
 બેસવાની રીત (૩) ઉઠમણું (૪) પથરી (૫) જિપારત
 (નમાજ) (૬) પાપદસ્ત (સ્મશાનયાત્રા)
 બેસતમ વિ. (ફા. બેશતમ) પુષ્કળ; અત્યાધિક
 બેસતી સ્ત્રી. ('બેસવું' ઉપરથી) ગાઢ મૈત્રી-દોસ્તી
 બેસતું વિ. 'બેસવું'નું વ.કૃ. (૨) ગોકત આવતું (૩) નવું
 શરૂ થતું (૪) બરોબર હોય એવું; માફકસરનું
 બેસન ન. (હિ.) વેસણ; ચખ્ખાનો હોટ
 બેસબૂર વિ. (ફા.) ધીરજ વગરનું; ઉતાવળિયું
 બેસબૂરી સ્ત્રી. (ફા.) અધીરાઈ; ઉતાવળ
 બેસમજ વિ. (ફા.) સમજ વગરનું (૨) સ્ત્રી. ગેરસમજ
 બેસબ વિ. (અ., ફા.) તલપાપડ (૨) ઉતાવળિયું
 બેસર વિ. અડધી કાળી અને અડધી રેતાળ (જમીન)
 બેસતું વિ. બે સર કે કાંટાવાળું (મતના વગેરે)
 બેસવું અ.કિ. (સં. ઉપવિસતિ, પ્રા. બઈસઈ) આસન
 માંડવું (ઊભા હોય કે સૂતા હોય તેમાંથી) (૨) નીચે
 આવવું; ઊતરવું (ભાવ, કચરો) (૩) બંધબેસતું
 આવવું (કોટ, જોડા વગેરે) (૪) શરૂ થવું (જાત,
 વર્ષ) (૫) (ફળફૂલનું) આવવું (૬) કિંમત લાગવી;
 મૂલ પડવું (૭) લાગવું; ચોટવું (પાસ, ગ્રામ) (૮)
 પેસી જવું; વાગવું; લાગવું. (૯) સ્થાપિત થવું; જારી
 થવું. (ઉદા. જપતી બેઠી, દશા બેઠી.) (૧૦) અર્થ
 સમજવો; રીત પ્રમાણે ગોઠવાવું (સિસાબ, કોયગો)
 (૧૧) વળવું; સ્થિર થવું. (ચિત્રમાં તેનો હાથ બેઠો
 છે.) (૧૨) કામકાજ વિના પડી રહેવું. ('ભાઈ શું
 કરે છે?' 'બેઠા છે.') (૧૩) જુડું-ખોખડું થવું. (ગળું
 બેસી ગયું.) (૧૪) રાહ જોવી; ખોટી થવું. (બેસી
 બેસીને હું તો ધાક્યો.) (૧૫) કસ કે તીક્ષ્ણતા દૂર
 થવી (કપડું, વાર) (૧૬) આધાર વિનાનું - તેજ
 વિનાનું થઈ જવું; ભાગી પડવું. (ધર બેઠું = પતિ,

પત્ની કે છોકરાં વિનાનું, દેશ કે માલ વિનાનું થયું.)
 (૧૭) વ્યાપવું; જામવું. (૧૮) બ્રીજ કિપાપઢ સાથે
 આવતાં તે કિપા શરૂ કરવી.
 બેસાડું સ.કિ. 'બેસવું'નું પ્રેરક; બેસે તેમ કરવું (૨) બેસતું
 આવે તેમ કરવું; જડવું. (જેલમાં બેસાડી દીધો.) (૩)
 નાંખવું; ઠરાવવું. (લાગો બેસાડ્યો.) (૫) વ્યાપી-
 જામી જાય તેમ કરવું. (તેણે રાજવામાં કરપ બેસાડ્યો.)
 બેસામણ ન. રોગને લીધે ઢોરથી ઊભું ન થવાવું; બેસક
 બેસવું તે
 બેસામણી સ્ત્રી. મૂલ્ય બેસવું તે
 બેસિતમ વિ. (ફા.) બહુ; ખૂબ (૨) થયું જુલમી
 બેસારવું સ.કિ. બેસાડવું; બેસે તેમ કરવું
 બેશુમાર વિ. બેશુમાર; ગણતરી વિનાનું; અગણિત
 બેસરું વિ. (બે જુદાજુદા + સર અથવા ફા. બે + સર)
 ખોટા કે ખરાબ સૂરનું; બસરું
 બેસ્ટ વિ. (ઈ.) સર્વોત્તમ; ઉત્કૃષ્ટ
 બેસ્ટસેલર વિ. (ઈ.) વધારેમાં વધારે વેચાતું હોય તેવું
 બેસ્ટિલ પું. (ઈ.) ફાન્સનો કિલ્લો
 બેસ્વાહ વિ. સ્વાહ વગરનું કે ખરાબ યા બગેરેલા સ્વાદવાળું
 બેહક કિ.વિ. કરી ન ઉઠાય તેમ (બેસવું, ઢોરનું)
 બેહક(ઠક) વિ. (ફા.) હક વગરનું (૨) કિ.વિ. હક
 વગર; અકારણ; નાહક
 બેહદ વિ. (ફા.) હદ વગરનું; અતિશય
 બેહાલ વિ. (ફા.) ભૂંડી હાલતમાં આવી પડેલું (૨)
 બીમાર (૩) પું.બ.વ. દુર્દશા; બેહાલી
 બેહાલી સ્ત્રી. ભૂરી હાલત; દુર્દશા
 બેહુદી(દગી) સ્ત્રી. બેહુદાપણું; અવિવેક
 બેહુદું વિ. (ફા.) નકામું, અથડેત; અવિવેકી
 બેહેસ્ત ન. (ફા. બિસિશ્ત) સ્વર્ગ
 બેહેસ્તનશીન વિ. સ્વર્ગવાસી (૨) મરણ પામેલું [ગાફેલ
 બેહોશ વિ. (ફા.) હોશ વિનાનું; બેભાન; બેશુદ્ધ (૨)
 બેહોશી સ્ત્રી. હોશ વિનાની સ્થિતિ; બેશુદ્ધિ; મૂર્છા
 બેળ સ્ત્રી. બેડ; ચૂલાનો ઉપરનો છૂટો ભાગ
 બેળે, (બેળે) કિ.વિ. પરાણે; જબરદસ્તીથી; મહાનુકૂલીએ
 બેં કિ.વિ. (બકરાંબેટાંનો) એવો અવાજ [કે મંડળ
 બેંક સ્ત્રી. (ઈ.) બેન્ક; શરાફી કામ કરતી અધિકૃત પેઢી
 બેંકનોટ સ્ત્રી. (ઈ.) નાણાં આપવા માટેની વાવડાચિકી
 બેંકર પું. (ઈ.) બેન્કનું કામકાજ કરનારો કે સંભાળનારો
 માખસ; શરાફ
 બેંકરેટ ન. (ઈ.) બેંકના વ્યાજનો દર
 બેંક-હોલીડે પું. (ઈ.) બેંકની રજાનો દિવસ
 બેંકપ્ટ વિ. (ઈ.) દેવાળિયું
 બેંકિંગન. (ઈ.) બેન્કનું કામકાજ; શરાફી [મોકલવાની]
 બેંગી સ્ત્રી. ('બંગ' ઉપરથી) સીવેલી નાની પોટલી (ટપાલમાં

બંધ/

૫૯૩

/બોડિયું

બંધ સ્ત્રી. પાટલી (૨) ન્યાયાધીશનો સમૂહ
 બંડ ન. (ઈ.) સમૂહમાં અનેક વડે વગાડાતાં વાજાં (૨)
 વાજાંવાળાનો સમૂહ (૩) પું. અદાલતમાં વકીલ
 વગેરે ખાસ પહેરે છે તે કોટ
 બંડેજ ન. (ઈ.) દવા લગાડી બંધાતો પાટો
 બૈજિક વિ. (સં.) બીજ સંબંધી (૨) મૂળભૂત (૩) બીજ-
 ગણિતને લગતું; 'એલ્જિબ્રેકલ' (૪) ન. મૂળ કારણ
 બૈયર સ્ત્રી. બૈરી; બૈરું (૨) પત્ની; વહુ
 બૈરું ન. બૈરી; સ્ત્રી (૨) પત્ની
 બો સ્ત્રી. (કા.) બુ; ગંધ; વાસ
 બો સ્ત્રી. અહંકાર; ધમંડ; અભિમાન
 બો સ્ત્રી. (ઈ.) બીડે વગેરે બાંધવામાં વપરાતી એક
 જાતની દોરી (૨) સ્ત્રીઓની વાળ બાંધવાની દોરી;
 બોદોરી [(એંજિનનો) ભાગ
 બોઈલર ન. (ઈ.) જેમાં પાણીની વરાળ થાય છે તે
 બોઈલરમેન પું. (ઈ.) બોઈલર સંભાળનાર કામદાર
 બોકડકુંડું વિ. જાડું (૨) ખરબચડું
 બોકડી સ્ત્રી. બકરી (૨) બકરાનું આંતરડું
 બોકડું ન. બકડું
 બોકડો પું. (સં. બોક્ક, પ્રા. બોક્કડ - બુક્ક) બકરો
 બોકડું વિ. ગંધ માસતું; કુર્ગધવાળું
 બોકાની પું. બુકાની
 બોકાસું ન. રડવાની ભારે મોટી ચીસ; રાડ
 બોકી સ્ત્રી. બચી; ચુંબન
 બોકી વિ. હોડીને દોરડાથી ખેંચનારું
 બોક્સ સ્ત્રી. (ઈ.) પેટી (૨) ચિપેટરની ખાસ (ગ્રેસક
 માટેની) બેઠક (૨) ખોખું
 બોક્સર પું. (ઈ.) મુક્કાબાજ; બોક્સિંગ કરનાર
 બોક્સાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) જેમાંથી એલ્યુમિનિયમ નીકળે છે
 તે પદાર્થ
 બોક્સિંગ ન. (ઈ.) મુઝિયુદ્ધ; મુક્કાબાજી (૨) સિમેન્ટનું
 અમુક યજ્ઞતર ઠારવા કરાતું (લાકડાનું) ખોખું જગ્યા
 બોક્સિંગ રિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) મુક્કાબાજી માટેની નિશ્ચિત
 બોમ સ્ત્રી. ('બમ્બુ', 'બમ્બોલ' ઉપરથી) ભગદાળું; મોટો
 ખાડો (૨) પાણી કાઢવાની ચામડાની ડોલ. (ગ્રીકો
 ક્લો ને ફાટી બોમ)
 બોમ્બુ (-બમ્બુ) વિ. પડી ગયેલા દાંતવાળું (૨) નમાલું
 બોમ્બુ ન. (પો. આબોગદા) બુગડું; ભગદાળું (૨)
 ભોપરું; 'ટનલ' રેલવેનું
 બોમસ વિ. બનાવટી; કૃત્રિમ (૨) ખોટું
 બોમી સ્ત્રી. (ઈ.) રેલગાડીનો ડબ્બો
 બોમરણું ન. પહોળા મોંની વલોઈઈ
 બોમશે પું. મોટો સાવરણો [મદનિયું
 બોમું(-ધલું) વિ. ઓલિયું; મૂર્ખ (૨) ન. દાથીનું બચ્ચું;

બોચ પું. મગર
 બોચ પું. જુવારનો રસદાર સાંહો
 બોચ વિ. સાદું (૨) મૂર્ખ; થોડી બુદ્ધિનું
 બોચલો પું. ('બોચી' ઉપરથી) વાળની કિનારીવાળી
 બાળકોની ટોપી (૨) અંબોડો [બુચું
 બોચિયું ન. વાંસની હલકી ટોપલી (૨) તૂટેલા કાનવાળું;
 બોચિયું વિ. ટીલા સ્વભાવનું
 બોચી સ્ત્રી. ગરદન; ગળથી [ગયેલા નાકવાળું
 બોચું ન. બોચી (તુચ્છકારમાં) (૨) કાન વગરનું કે બેસી
 બોછાડ(-ર) સ્ત્રી. વરસાદનું જોરદાર ઝાપડું; ઝડી
 બોજ પું. (સં. વઘ, પ્રા. વોજ્જઅ) ભાર; વજન (૨)
 મોભો (૩) શાખ; આબરૂ
 બોજ સ્ત્રી. આદત; ટેવ
 બોજ સ્ત્રી. કુમાશ (વજનની) [આબરૂદાર
 બોજલ(-દાર) વિ. બોજવાળું; ભારે (૨) મોભાદાર (૩)
 બોજવાળું વિ. કરજવાળું; દેવાદાર
 બોજો પું. (સં. વઘ) ભાર (૨) જવાબદારી; જોખમ
 બોઝિલ વિ. (હિં.) ભારથી લદાયેલું; ભારે (૨)
 ક્રોળાજનક
 બોટ સ્ત્રી. (ઈ.) હોડી; મછલો (૨) સ્ટીમર; આગબોટ
 બોટ ન. અખોટ; રસોઈ અને જમવાની જગ્યાને છાજી તથા
 માટીથી લીપવી તે (૨) શુદ્ધ અથવા અત્તડાયા
 વિનાની દશા (૩) નાદા વિના જ્યાં જવાપ કે
 અડકાય નહિ એવું સ્થળ [ક્રિયા
 બોટ સ્ત્રી. બોટવાની ક્રિયા; પ્રવાહી કે ખાદ્યને એકું કરવાની
 બોટણ ન. બોટવું તે (૨) બાળકનું અન્નપ્રાસન
 બોટણી સ્ત્રી. (દિ. બોટણ) સ્તનની ડીટી (૨) ડીટીના
 આકારની ચૂસણી (૩) બોટવાની ક્રિયા
 બોટનિકલગાર્ડન ન. (ઈ.) વનસ્પતિ-ઉદ્યાન
 બોટનિસ્ટ પું. (ઈ.) વનસ્પતિશાસ્ત્રી
 બોટની સ્ત્રી. (ઈ.) વનસ્પતિવિદ્યા; વનસ્પતિશાસ્ત્ર
 બોટલ સ્ત્રી. (ઈ.) શીશી; બાટલી (૨) શીશો
 બોટલું સ.કિ. (દિ. બોટલ) ખાઈને કે પીને કે સ્પર્શ વગેરેથી
 એકું કરવું; અભગ્રાવવું (૨) પહેલેથી સોંકી લઈ કબજો
 કરવો
 બોટિયું ન. અબોટિયું; મુગટો [નૌકાવિહાર
 બોટિંગ ન. (ઈ.) હોડી ચલાવવાની કરસત કે ક્રિયા (૨)
 બોડ સ્ત્રી. (સં. પુટ, પ્રા. બુડ) બખોલ; ગુફા (પશુની)
 બોડકી સ્ત્રી. બોડી; વિષવા (તુચ્છકારમાં) કે ગાળ દેવામાં
 બોડકું વિ. બોડું
 બોડકું સ.કિ. (દિ. બોડિય=બોડલું) મૂંડવું
 બોડાકાર પું. બ.વ. બોડિયા અક્ષર; કાનોમાત્રા, અનુસ્વાર
 વગેરે ચિહ્ન વિનાના સાદા મૂળ અક્ષર
 બોડિયું વિ. બોડું; બોડકું (૨) ઉપાડું; ખુલ્લું

બોડિયુતકોડિયું

૫૯૪

[બોરસલ્લી(-ળી)]

બોડિયુતકોડિયું વિ. સાવ બોડું; બોડું-તકોડું
 બોડિયો પું. બોડો માણસ
 બોડી સ્ત્રી. ('બોડું' ઉપરથી) બોડકી; વિપવા (વ્યંગમાં)
 બોડી ન. (ઈ.) મોટર, બસ વગેરેનું (પિંડાંના ચોકકા પર)
 કરાતું વડું-માળખું (૨) શરીર; દેહ (૩) સમિતિ
 બોડીગાર પું. (ઈ.) અંગરક્ષક સિપાઈ
 બોડું વિ. (દે. બોડ) માથે વાળ વિનાનું (૨) માથે શિંગડાં
 વિનાનું (૩) ઉઘાડું; ખુલ્લું; સાફ (માથું, ખેતર,
 મથાળા વગરનો અક્ષર, લૂંટી લીધેલો માણસ વગેરે)
 (૪) ગળાંખોખડાં વિનાનું
 બોણી સ્ત્રી. (સં. બોધન, પ્રા. બોલણ) પહેલો વકરો (૨)
 બેસતા વર્ષની બસિશ (૩) ઠપકો; ગાળ (૪)
 આવડત; પહોંચ
 બોત પું. (કા. બુત=જડ મૂર્તિ) બાધો; મૂર્ખ
 બોતડું ન. ઊંટનું બચ્ચું
 બોતડો પું. વણ પલોટાયેલું નાનું ઊંટ
 બોતાન(-નું) ન. પાઘડીની અંદરનો ગામ્મો
 બોતાન ન. કલંક; આળ
 બોતે(-તે)ર વિ. (સં. દ્વાસપ્રતિ, પ્રા. બાહતરિ) સિત્તેર
 વત્તા બે (૨) પું. બોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૨'
 બોતે(-તે)રી સ્ત્રી. બોતેરનો સમૂહ
 બોતેરું ન. બોતર દિવસનો સમય
 બોથલ વિ. જડ; ઠોક; બુડથલ (૨) સુસ્ત
 બોયું ન. પાઘડું (તિરસ્કારમાં) (૨) માથું
 બોયું વિ. બુડથલ; જડબુદ્ધિનું [કીલું
 બોદલું વિ. બોદું; બોદાઈ ગયેલું (૨) બોખરું (૩) કામમાં
 બોદાડું અ.કિ. પાણી પીને તર થવું (૨) પાણીથી કોવાઈ-
 બગડી જવું
 બોદું વિ. (સં. બોદક) બોદાઈ ગયેલું; સડી બપેલું (૨)
 બોખરું; પોલા અવાજવાળું (૩) કીલું; કાચું (૪) ન.
 તડવાળું કે બરાબર નહિ પકાવેલું માટીનું વાસણ
 બોધ પું. (સં.) ઉપદેશ (૨) જ્ઞાન (૩) માહિતી
 બોધક વિ. (સં.) બોધ આપનારું (૨) બોધ લેવા જેવું;
 ઉપદેશાત્મક
 બોધકથા સ્ત્રી. (સં.) બોધક કથા; 'પેરેબલ'
 બોધદાયી(-યક) વિ. બોધ આપનારું; જેમાંથી બોધ મળે
 એવું બોધક [‘પ્રોસ્પેક્ટસ’
 બોધપત્ર ન. માહિતી આપનારી ચોપડી (૨) માહિતીપત્ર
 બોધપરાયણ વિ. (સં.) બોધથી ભરેલું [શિખામણ; ધ્યે
 બોધપાઠ પું. પદાર્થપાઠ (૨) નમૂના તરીકેનો પાઠ (૩)
 બોધપાત્ર વિ. (સં.) ઉપદેશ કે બોધ લેવા જેવું; બોધલાયક
 બોધપ્રદ વિ. (સં.) બોધક; બોધદાયી [રૂપ ભાષા
 બોધભાષા સ્ત્રી. (સં.) શિક્ષણ આપવા વપરાતી માધ્યમ-
 બોધવચન ન. શિખામણનું વચન; ઉપદેશ વાક્ય

બોધલું વિ. અણસમજું; ભોળું (૨) ન. શિખામણ; સલાહ
 બોધવું સ.કિ. બોધ કરવો; ઉપદેશ દેવો; સમજાવવું
 બોધાત્મક વિ. બોધના લક્ષણવાળું; 'ડિસ્ટ્રિક્ટ'
 બોધિ સ્ત્રી. (સં.) સંપૂર્ણ જ્ઞાન (બૌદ્ધ) (૨) સમ્પદ્ધર્મોન
 (૩) આત્મજ્ઞાન (૪) જીવનમુક્તિ
 બોધિત વિ. (સં.) બોધ પામેલું (૨) બોધ કરાયેલું
 બોધિવૃક્ષ, બોધિનરુ ન. (સં.) ગયામાં આવેલું પીપળાનું
 ઝાડ, જેની જગાએ પૂર્વે ગૌતમ બુદ્ધનો જ્ઞાન થયું હતું.
 બોધિસત્ત્વ પું. (સં.) જે પૂર્ણ જ્ઞાન મેળવવાના માર્ગ ઉપર
 છે અને થોડા જન્મમાં એ સ્થાને પહોંચનાર છે એવો
 (બૌદ્ધ) સાધક (૨) ગૌતમ બુદ્ધનો તે તે પૂર્વાવતાર
 બોનસ ન. હકક ઉપરાંતની રકમ (૨) ભક્તિસ (૩) બોણી
 બોનાકાઈડ વિ. (ઈ.) પ્રમાણિત; પ્રમાણસિદ્ધ; અધિકૃત
 (૨) પ્રામાણિક
 બોનેટ સ્ત્રી. (ઈ.) ચિમની ઉપરની વાળાવાળી જાળી
 બોન્ડ ન. (ઈ.) વૈધાનિક ગ્રાંથધરીપત્ર; બંધપત્રીખત (૨) બંધન
 બોન્ડપેપર ન. (ઈ.) બોન્ડનો કાગળ
 બોબડી સ્ત્રી. ('બોબડું' પરથી) બોલતી; જામ (તિરસ્કારમાં)
 બોબડું વિ. તોતડું; ચોખ્ખું બોલી ન શકનારું [બંગળી
 બોબિન ન. (ઈ.) સાળમાં વપરાતી વાણાના તારની
 બોબું વિ. (સં.) બોબડું (૨) ન. બોખું; કોઠું
 બોમાઈટ પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો શાર
 બોમ્બ, (બોમ્બો) (ઈ.) દારૂગોળાનું એક હિંસક અસ્ત્ર
 બોમ્બપ્રકૃ વિ. (ઈ.) બોમ્બની જેને અસર ન થાય એવું
 બોમ્બમારો પું. સંખ્યાબંધ બોમ્બ મારવાની ક્રિયા
 બોમ્બર (ઈ.) બોમ્બ નાખવા વપરાતું એક લગ્નયક વિમાન
 બોમ્બાર્ડમેન્ટ ન. (ઈ.) વિપુલસંખ્યામાં બોમ્બ ફેંકવાની ક્રિયા
 બોમ્બાર્ડિંગ ન. (ઈ.) ભારે તોપમારો [(૨) છોકરો
 બોય પું. (ઈ.) હજૂરિયા જેવો નોકર (હોટેલ વગેરેમાં)
 બોયસ્કાઉટ પું. (ઈ.) બાલવીર
 બોયકોટ પું. (ઈ.) બહિષ્કાર; ત્યાગ [લીધેલો] સાંઠો
 બોયું ન. જેમાંથી ભીંટી થાય છે તે છોડનો (ભીંટી ઉતારી
 બોયું ન. (ઈ.) બોઈ) પાણીમાંના ખરાબાની ચેતવણી
 આપવા માટે દરિયામાં તરતો રખાતો લોઢાનો ગોળો
 બોર પું. (ઈ.) જમીનમાંથી પાણી વગેરે કાઢવા કરાતો
 ઊંડો શાર (૨) શાર પહોળા કરવાનું સુતારનું સાધન
 બોર ન. (સં. બદર, પ્રા. બવર - બઅર) બોરડીનું ફળ
 બોરકુટો પું. અધકચરું ખાંડવાની ક્રિયા (૨) કચ્છરપાણ;
 પાચમાલી
 બોરટાણું ન. બોર ખાવાની મોસમ (શિખાખામાં)
 બોરડી સ્ત્રી. (સં. બદરી, પ્રા. બોરી) બોરનું ઝાડ
 બોરમાળા સ્ત્રી. બોર જેવા મજાકાની માળા - એક ધરેણું
 બોરસલ્લી(-ળી) સ્ત્રી. (સં. બકુલકી, પ્રા. બઉલસિરી)
 એક ફૂલઝાડ; બકુલવૃક્ષ

બોરો

૫૯૫

/બ્યૂગલ

બોરાં ન.બ.વ. બોર (બહુવચન)

બોરિક પુ. ન. (ઠપાઉડર) પુ. (ઠ.) ટંકજાપાર-તેનું દ્રવ્ય
બોરિયું ન. ('બોર' ઉપરથી) બટન (૨) માથાનું એક
ધરણું; બોરબોરિંગ ન. (ઠ.) જમીનમાં શારરી ઉતારી પાણી, તેલ
વગેરે પ્રદવાની ક્રિયા; શારકામ (૨) તેવી રીતે તૈયાર
થયેલો કૃત્રો; 'બોર' (૨) વિ. કંટાળાજનક

બોરી સ્ત્રી. (ફા. બુરિયા) ગાંસડી; ગૂણ

બોરું ન. જેમાં એકલો કણ રહે છે તે કણસલાનું 'બોમું'
બોરો પુ. (ફા. બુર્યલ્-સાદડી) ધાબળો; બન્નુસ (૨) તાપડું;
રણપાટ (૩) મોટી બોરી; ગૂણ [લોકબોલી]બોડ ન. (ઠ.) પાટિયું (૨) મંજા; સમિતિ (સ્કૂલબોર્ડ);
બોર્ડર સ્ત્રી. (ઠ.) કિનારી; કોર (૨) સીમા; સરહદ (૩)
કિનારો

બોર્ડિંગ સ્ત્રી. (ઠપાઉસ) ન. (ઠ.) છાત્રાલય; છાત્રાવાસ

બોર્શન ન. થાતુ નહીં તેવું મુળતત્ત્વ

બોલ પુ. (ઠ.) દડો [(૩) મહેલું (૪) ગિખામણ
બોલ પુ. ('બોલવું' ઉપરથી) શબ્દ; વચન (૨) કડી; તુક
બોલકું (-કણું) વિ. વાચાણ; વાતોરિયું (૨) લડકણુંબોલચાલ સ્ત્રી. બોલવું ચાલવું તે; વાતચીતનો વહેવાર;
મંથાપ (૨) વાણીથી તકરાર (૩) સાદું; કરાર

બોલછા સ્ત્રી. બોલવાની ઢબ-રીત

બોલણું ન. શબ્દ; વેણ; વચન

બોલતી સ્ત્રી. છબ

બોલપટ ન. બોલતું ચિત્રપટ - સિનેમા; 'ખૂલી'

બોલ-પેન સ્ત્રી. બોલવાળી અક્ષી ધરાતી પેન-લેખિની
બોલબંધ પુ. કરાર વચનથી બંધાવું તે; બોલીના કરાર
બોલબાહા સ્ત્રી. ચલણ કે ચઢતી કળા હોવી તે; ફતેલ (૨)
વાલવાહ (૩) પ્રભાવ; પ્રતાપબોલબેટ ન.બ.વ. (ઠ.) ક્રિકેટની રમત કે તેનાં સાધન
બોલબેરિંગ ન. (ઠ.) છરાને આધારે પૈડું સહેલાથી ફરે
તે માટેની યોજના (જેમ કે સાઈકલમાં) [ગેંટબાજબોલર પુ. (ઠ.) ક્રિકેટની રમતમાં દડો નાખનાર ખેલાડી;
બોલરોલ સ્ત્રી. (ઠ.) એક રમતબોલવું સ.કિ. (સં. બ્રૂતે, પ્રા. બોલ્લઈ) વાચા કાઢવી;
ઓચરવું (૨) કહેવું; વાત કરવી (૩) વઢવું, ગુસ્સો
કે અજાગમો બતાવવા કહેવું (૪) કઞ્જિયો કરવોબોલંબોલા સ્ત્રી. સામસામે બોલવું તે; તેવી તકરાર
બોલાચાલી સ્ત્રી. તકરાર (૨) બોલવા-ચાલવાનો સંબંધ;
દોસ્તી [આપડું; નોતરવું (૩) ખુશી પૂછવીબોલાવવું સ.કિ. (સાદ પાડીને) આવવા કહેવું (૨) આમંત્રણ
બોલાબોલ સ્ત્રી. બોલંબોલા; સામસામે બોલવું તે; તેવી
તકરાર [ગોલકાજી
બોલિંગ સ્ત્રી. (ઠ.) ક્રિકેટની રમતમાં બોલ નાખવા તે;બોલી સ્ત્રી. ભાષા કે ગોણ ભાષા જે બોલવામાં જ ચાલતી
હોય (૨) મહેલું (૩) કબૂલાતબોલીચાલી સ્ત્રી. બોલવા ચાલવાની રીતભાત-ઢબ [બોલું
-બોલું વિ. બોલનારું કે બોલવાની આદતવાળું જેમ કે, ઓછા-
બોલ્ટ પુ. (ઠ.) એક ભાજુ ચાકી ચઢાવવાનો માથાદારબીલો [મંજાનું
બોલોવિક વિ. (ઠ.) રશિયાના એ નામના એક સામ્યવાદી
બોલોવિઝમ ન. (ઠ.) બોલોવિક મંડળની ફિલસૂફી

બોવું સ.કિ. (સં. વપ્) વાવવું (૨) ગુમાવવું

બોસ પુ. માલિક; શેઠ (૨) ઉપરી અધિકારી

બોસ સ્ત્રી. ચર્ચા; પતરાજી (૨) લઠ (૩) બજાતકાર

બોસો પુ. (ફા.) અચ્ચી; ચુંબન

બોસ્કી સ્ત્રી. (ઠ.) એક રેશમી કાપડ [કચરો
બોળ પુ. (સં. બોલ) એક જાતનો ગુંદર (૨) દાસાનો
બોળકેરી પુ. (બોળવું + કેરી) મીઠામાં આથેલી આમી કેરી-
એક અથાણું [ગુમાવું (૨) ગુમાવવું; વણસાવુંબોળવું સ.કિ. (સં. બ્રોડવતિ, પ્રા. બોલઈ) પ્રવાહીમાં
બોળ વાડો પુ. ભ્રષ્ટતા; વટાળ; અપ્રમદ

બોળંબોળ કિ.વિ. છલોછલ

બોળંબોળ(-બા) સ્ત્રી. વારંવાર બોળવું કે બોળાવું તે
બોળિયો વિ. મીઠા પાણીમાં રાખી મુકેલ (કેરી, લીંબું વગેરે)
-બોળુ વિ. ('બોળવું' પરથી) બોળનાર (સમાસને અંતે)[કુળબોળુ] [ફળ
બોળો પુ. પલાળી રાખેલ લોટ (૨) મીઠામાં આથેલાં લીલાં
બોંશ સ્ત્રી. ચર્ચા; વાદવિવાદ (૨) લઠ (૩) બજાતકાર
(૪) પતરાજીબૌદ્ધ વિ. (સં.) બુદ્ધને લગતું (૨) બુદ્ધનું અનુયાયી
બૌદ્ધ(ઠધર્મ, ઠમાર્ગ) પુ. (સં.) બુદ્ધે ચલાવેલ ધર્મ-માર્ગબૌદ્ધ(ઠધર્મ, ઠમાર્ગ) વિ., પુ. બૌદ્ધમાર્ગનું કે તેનું અનુયાયી
બૌદ્ધિક વિ. બુદ્ધિને લગતુંબ્યાન ન. વર્ણન; બયાન; નિરૂપણ
બ્યાશી(-સી) વિ. (સં. વ્યશીતિ, પ્રા. બાસીઈ) એંશી વના
બે (૨) પુ. બ્યાશીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૨'બ્યુટી સ્ત્રી. (ઠ.) સુંદરતા; સૌંદર્ય (૨) સુંદર સ્ત્રી
બ્યુટીકેર સ્ત્રી. સૌંદર્યસંભાળ

બ્યુટીપાલ્સર ન. (ઠ.) સૌંદર્યપ્રસાધન કેન્દ્ર

બ્યુટીફૂલ વિ. (ઠ.) મનોહર; સુંદર

બ્યુટિશિયન પુ., ન. (ઠ.) સૌંદર્યપ્રસાધક

બ્યુરેટ સ્ત્રી. (ઠ.) (પ્રવાહી માપવા માટે) આંકેલી કાચની
એક નળી - માપવાનું તેવું સાધનબ્યુરો પુ. (ઠ.) કાર્યાલય; કચેરી (૨) સરકારી ખાતું
બ્યુરોક્રસી સ્ત્રી. (ઠ.) નોકરશાહી; અમલદારશાહી
બ્યુરોક્રેટ વિ. (ઠ.) અમલદારશાહીમાં માનનારું
બ્યૂગલ ન. (ઠ.) એક વિલાયતી રણવાદ્ય

૫૪૨/

૫૯૬

/અભ્યસૂત્ર

અધર પું. (ઈ.) ભાઈ; અંધુ
 અધરમૂડ ન. (ઈ.) ભાઈચારો; ભાતૃભાવ
 અશ ન. (ઈ.) વાળ, તંતુ કે વાળાની, કશાને ઘસીને સાફ
 કરવા માટેની એક બનાવટ; પીછી, -ફૂચો (૨)
 મુખયુદ્ધિ માટેનું સાધન; 'દૂથઅશ' (૩) વાળ
 ઓળવાનું સાધન
 અશ ન. (સં.) સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ, જગતનું મૂળ-તત્ત્વ
 (૨) વેદ (૩) પરમાત્મા (૪) પું. અશ્વ (પ) બ્રાહ્મણ
 અશ્વકન્યા સ્ત્રી. (સં.) સરસ્વતી (૨) બ્રાહ્મણની દીકરી
 અશ્વકુમાર પું. અશ્વાનો પુત્ર - નારદ
 અશ્વશત્રિય પું. એ નામની નાતની જાતિ
 અશ્વ(ઠગ્રંથિ, ઠગ્રાંઠ) સ્ત્રી. જનોઈમાં વળાતી ગાંઠ [આર
 અશ્વધોષ પું. (સં.) વેદાભ્યાસનો ધ્વનિ (૨) વેદધોષ; વેદો-
 અશ્વધ વિ. (સં.) બ્રાહ્મણની હત્યા કરનાર
 અશ્વચક્ર ન. (સં.) અશ્વરંધ્ર નજીકનું કેન્દ્ર
 અશ્વચર્ય ન. (સં.) અશ્વના સાક્ષાત્કારની સાધના (૨)
 ઈન્દ્રિયનો નિગ્રહ (૩) અશ્વચારીપણું
 અશ્વચર્યા સ્ત્રી. અશ્વચર્ય; અશ્વચારીપણું
 અશ્વચર્યાશ્રમ પું. ચારમાંનો પ્રથમ આશ્રમ - જેમાં અશ્વચર્ય
 સેવીને વિદ્યાભ્યાસ કરાય છે તેવા પચીસ વર્ષનો સમય
 અશ્વચારિણી સ્ત્રી. (સં.) અશ્વચર્ય પાળનાર સ્ત્રી
 અશ્વચારી પું. (સં.) અશ્વચર્ય પાળનાર પુરુષ (૨) કુવારો-
 અવિવાહીત પુરુષ
 અશ્વજિજ્ઞાસુ સ્ત્રી. (સં.) અશ્વજ્ઞાનની ઈચ્છા; ઉત્કંઠા (૨)
 અશ્વવિષયક વિચારણા; તે કરતું શાસ્ત્ર
 અશ્વજીવી વિ. (સં.) અશ્વ કે વેદ યા જ્ઞાનથી નિર્વાહ
 કરનાર; જ્ઞાનનો વેપાર કરી ખાનાર
 અશ્વજ વિ. (સં.) અશ્વને જાણનારું
 અશ્વજ્ઞાન ન. (સં.) પરમતત્ત્વ અશ્વ અને એના સંબંધના
 જગત-જીવના સ્વરૂપની ઊંડી સમજ; તત્ત્વજ્ઞાન
 અશ્વજ્ઞાની વિ. (સં.) અશ્વજ્ઞ; પરઅશ્વના સ્વરૂપનું જ્ઞાન
 પરાવનાર [કરનાર સાધક
 અશ્વઠગ પું. (સં.) મોટો-અઠંગ ઠગ; આત્મજ્ઞાનનો દોંગ
 અશ્વણ્ય વિ. (સં.) અશ્વ સંબંધી (૨) બ્રાહ્મણો પર આસ્થા
 રાખનારું
 અશ્વતત્ત્વ ન. (સં.) અશ્વ કે નાદનું તત્ત્વ; પરમ (અશર)
 અશ્વ (૨) અશ્વપણું; અશ્વ સાધે અભેદ (૩) બ્રાહ્મણપણું
 અશ્વતેજ ન. (સં.) અશ્વચર્ય કે અશ્વજ્ઞાનનું તેજ
 અશ્વતાલ પું. (સં.) એક જાતનો તાલ (સંગીત) [પણું
 અશ્વત્ત્વ ન. (સં.) અશ્વપણું; મોક્ષદશા (૨) બ્રાહ્મણ હોવા-
 અશ્વદીશા સ્ત્રી. અશ્વને પાળવા માટે લેવાતી દીશા
 અશ્વદેવ પું. અશ્વા (૨) પૂજ્ય બ્રાહ્મણ (૩) વિશ્વકર્મા
 અશ્વદેશ પું. 'બર્મા' [અશ્વરધામ
 અશ્વધામ ન. (સં.) પરઅશ્વના આધારરૂપ બનેલું ધામ;

અશ્વનાડી સ્ત્રી. (સં.) સુપુમ્પા નાડી
 અશ્વનિર્વાણ ન. (સં.) મોક્ષપદ; પરમ મુક્તિ
 અશ્વનિષ્ઠ વિ. (સં.) અશ્વના ધ્યાનમાં લીન; અશ્વજ
 અશ્વપદ ન. (સં.) અશ્વત્ત્વ; અશ્વનું પદ; મોક્ષ
 અશ્વપુત્ર પું. (સં.) નારદ; અશ્વાનો પુત્ર (૨) બ્રાહ્મણ (૩)
 સ્ત્રી. ભારતની એક જાણીતી નદી
 અશ્વબીજ ન. ઝેં કાર; પ્રજાવમંત્ર (૨) બ્રાહ્મણનો બાળક
 અશ્વભાવ પું. (સં.) અશ્વત્ત્વ, અશ્વપદ
 અશ્વભાષી વિ. (સં.) અશ્વની વાતો જ કરનાર
 અશ્વભૂત વિ. (સં.) અશ્વરૂપ; અશ્વમય [અષ્ટ બ્રાહ્મણ
 અશ્વબંધુ પું. (સં.) નામનો જ બ્રાહ્મણ (૨) બ્રાહ્મણ આચારી
 અશ્વભોજન ન. અશ્વજ્ઞને જમાવવા તે
 અશ્વચક્ર પું. (સં.) પાંચ મહાભૂતોમાંનો એક - વેદનું
 અધ્યયન અને અધ્યાપન
 અશ્વરસ પું. (સં.) અશ્વનો પરમ આનંદ; અશ્વાનંદ
 અશ્વરંધ્ર ન. (સં.) મનુષ્યના મસ્તકમાં માનેલું એક છિદ્ર,
 જ્યાંથી અશ્વલોકમાં જનારના પ્રાણ નીકળે છે એમ
 કહેવાય છે.
 અશ્વરાશસ પું. (સં.) બ્રાહ્મણમાંથી થયેલ ભૂત
 અશ્વરૂપિ પું. (સં.) બ્રાહ્મણ ઋષિ; વેદદ્રષ્ટા ઋષિસમાધિસ્થ
 અશ્વલીન વિ. (સં.) અશ્વમાં લીન (૨) મરણ પામેલ (૩)
 અશ્વલોક પું. (સં.) અશ્વાનો-ઊંચામાં ઊંચો લોક (૨)
 પરમપદ; મોક્ષ [તેજસ્વિતા (૨) અશ્વતેજ
 અશ્વવર્ચસ ન. (સં.) અશ્વચર્યથી કે અશ્વના જ્ઞાનથી પ્રગટતી
 અશ્વવાક્ય ન. (સં.) અફળ-અટલ બોલ; સિદ્ધ વાક્ય (૨)
 બ્રાહ્મણનો બોલ [પઠનપાઠન
 અશ્વવાદ પું. (સં.) વેદાંતવાદ; અર્થવાદ (૨) વેદનું
 અશ્વવાદિતા ન. (-ત્વ) સ્ત્રી. અશ્વવાદીપણું
 અશ્વવાદિની સ્ત્રી. (સં.) ગાયત્રી (૨) અવિવાહિત સ્ત્રી
 વેદાભ્યાસ કરનારી સ્ત્રી
 અશ્વવાદી વિ. (સં.) અશ્વવાદિનું અશ્વવાદનું અનુયાયી (૨)
 વેદનું પઠનપાઠન કરનારું
 અશ્વવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) અશ્વ, જીવ અને જગત એ ત્રણ
 તત્ત્વોના પરસ્પરનાર સંબંધ વિશેનો વિચાર આપનારી
 વિદ્યા; વેદાંતવિદ્યા
 અશ્વવેતા પું. અશ્વને જાણનાર
 અશ્વવેદી સ્ત્રી. અશ્વચક્રની વેદી
 અશ્વવેલ સ્ત્રી. (સં.) અશ્વ કે અશ્વાંડરૂપ વેલ-લતા
 અશ્વસભા સ્ત્રી. (સં.) બ્રાહ્મણની સભા (૨) બ્રાહ્મણની સભા
 અશ્વસંબંધ પું. અશ્વની સાથે સંબંધ (૨) પુષ્ટિમાર્ગીઓનો
 એક વિધિ [તે; અશ્વાર્થભાવ
 અશ્વસાક્ષાત્કાર પું. (સં.) અશ્વને સાક્ષાત્ જોવું-અનુભવવું
 અશ્વસૂત્ર ન. જનોઈ (૨) બાદરાયણે રચેલા વેદાંતનાં સૂત્ર
 (૩) ઉત્તર મીમાંસા

બ્રહ્મહત્યા]

૫૯૭

[શ્રોકરેજ

બ્રહ્મહત્યા સ્ત્રી. બ્રાહ્મણની હત્યા[વિભૂતિમાના એક દેવ
બ્રહ્મા પુ. (સં.) બ્રહ્મનું સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરનાર વેદધર્મની
બ્રહ્માસર પુ. (બ્રહ્મ + અસર) ઓમકાર; પ્રણવ
બ્રહ્માણી સ્ત્રી. બ્રહ્માની પત્ની - સાવિત્રી (૨) દુર્ગા
બ્રહ્માનંદ પુ. (સં.) બ્રહ્મ સાથે અભેદનો આનંદ; દ્વૈત
સ્થિતિના સંપૂર્ણ અભાવે બ્રહ્મની સાથે એકાત્મકતાનો
અનુભવ; અંદાનંદ

બ્રહ્માર્પણ ન. (સં.) બ્રહ્મને - ઈશ્વરને અર્પણ; બ્રહ્મને
દાનમાં આપવું તે [સયોટ ધા
બ્રહ્માત્મ ન. (સં.) બ્રહ્માનું અત્મ (૨) બ્રાહ્મણનો શાપ (૩)
બ્રહ્માસ્વાદ પુ. (સં.) બ્રહ્મરસનો આસ્વાદ; બ્રહ્માનંદ[તિ
બ્રહ્માંજલિ સ્ત્રી. (સં.) વેદભ્યાસ માટે ગુરુ પાસે હાથ જોડવા
બ્રહ્માંડ ન. (સં.) ઈંડાના આકારનું સમગ્ર વિશ્વ
બ્રહ્માંડવિદ્યા સ્ત્રી. અંતરિક્ષવિદ્યા; 'કોસ્મોલોજી' [લીન
બ્રહ્મિષ્ઠ વિ. (સં.) સંપૂર્ણ વેદ જાણનાર (૨) બ્રહ્મમાં જ
બ્રહ્મીભૂત વિ. (સં.) બ્રહ્મરૂપ થઈ ચૂકેલું; મરણ પામેલ
(સંન્યાસી માટે ખાસ) [બ્રહ્મતત્ત્વની આરાધના
બ્રહ્મોપાસના સ્ત્રી. (સં.) બ્રહ્મપદ મેળવવા માટેની ઉપાસના;
બ્રહ્મોસમાજ પુ. મૂર્તિપૂજા અને ક્રિયાકાંડમાં ન માનનારો
બંગાળમાં રાજા રામમોહન રાય અને કેશવચંદ્ર સેન
વગેરેએ સ્થાપેલો એક બ્રહ્મવાદી સંપ્રદાય

બ્રા સ્ત્રી. (ઈ.) બેસિયર
બ્રાઉનપેપર પુ. (ઈ.) પૂંઠાં વગેરે ચણવવાના ઉપયોગમાં
આવતો ભૂરી કે આછા કથ્થાઈ રંગનો ખાસ કાગળ
બ્રાન્ચ સ્ત્રી. (ઈ.) પેટા શાખા કે સંસ્થા
બ્રાન્ચઓફિસ સ્ત્રી. (ઈ.) શાખા-કાર્યાલય; શાખાકચેરી
બ્રાન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) સિક્કો; 'માર્કો' (૨) પ્રકાર; જાત
બ્રાન્ડ ન્યૂ વિ. (ઈ.) તદન નવું (૨) તદન નવી છાપવાળું
બ્રાન્ડી સ્ત્રી. (ઈ.) એક પ્રકારનો દારૂ
બ્રાહ્મ વિ. (સં.) બ્રહ્મનું; બ્રાહ્મને લગતું
બ્રાહ્મણ પુ. (સં.) હિંદુઓના ચાર વર્ણોમાંના પહેલા
વર્ણનો માણસ (૨) મંત્રોનો જુદાંજુદાં કર્મોમાં
વિનિયોગ જણાવનારો વેદનો ભાગ

બ્રાહ્મશત્વ ન. બ્રાહ્મણપણું; બ્રાહ્મણના સદ્ગુણ
બ્રાહ્મજ્ઞધર્મ પુ. વૈદિક પરિપાટી મુજબ આચારવિચારનું
પાલન જેમાં છે તેવો હિંદુ વેદધર્મ; હિંદુ ધર્મ
બ્રાહ્મણી સ્ત્રી. બ્રાહ્મણની સ્ત્રી [ધર્મીનો સમય
બ્રાહ્મયુદ્ધ ન. (સં.) બ્રાહ્મવેળા; સૂર્યોદય પહેલાંની બે
બ્રાહ્મવિવાહ પુ. વિવાહના આઠ પ્રકારોમાંનો એક, જેમાં
કન્યાને શજાગારી વગને કશું લીધા વિના આપવામાં
આવે છે. [બ્રાહ્મયુદ્ધ
બ્રાહ્મવેળા સ્ત્રી. સૂર્યોદય પહેલાંની બે ધર્મીનો સમય;
બ્રાહ્મસમાજ પુ. બંગાળનો એક અર્વાચીન ધર્મસમાજ;
બ્રહ્મોસમાજ

બ્રાહ્મી સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ (૨) એક પ્રાચીન લિપિ
(૩) સરસ્વતી (૪) વાણી (૫) વિ. બ્રહ્મને લગતું
બ્રાહ્મોસમાજ પુ. બ્રાહ્મસમાજ; બંગાળનો એક અર્વાચીન
ધર્મસમાજ

બ્રાસો પુ. (ઈ.) પિતૃળપાલીસ
બ્રિગ્ગેડ સ્ત્રી. (ઈ.) બેથી ત્રણ પલટણનો સમૂહ
બ્રિગેડિયર પુ. (ઈ.) બ્રિગેડનો ઉપરી અધિકારી
બ્રિજ સ્ત્રી. (ઈ.) પાનાંની એક રમત (૨) પુ. પુલ
બ્રિટન પુ., ન. (ઈ.) અંગ્રેજોનો દેશ; ઈંગ્લેન્ડ [સાતુ
બ્રિટાનિયા પુ., ન. (ઈ.) બ્રિટન (૨) સ્ત્રી. એક જાતની
બ્રિટિશ વિ. (ઈ.) બ્રિટન દેશનું કે તેને લગતું
બ્રિટિશર ન., પુ. (ઈ.) બ્રિટનનો વતની; અંગ્રેજ
બ્રિલિયન્ટ વિ. (ઈ.) પ્રતિભાશાળી; તેજસ્વી (૨)
દૈદીપ્યમાન

બ્રીચ સ્ત્રી. (ઈ.) ભંગ; તોડવું તે
બ્રીચીઝ સ્ત્રી. (ઈ.) ધોરસવારની સુરવાલ
બ્રીડિંગ ન. (ઈ.) ઉછેર
બ્રીધિંગ ન. (ઈ.) શાસ્ત્રચર્ચવાસની ક્રિયા
બ્રીફ સ્ત્રી. (ઈ.) અસીલની વકીલાત કરવા અંગેનું સંક્ષિપ્ત
ટાંચણ કે તેના કાગળ (૨) ઉપરાણું
બ્રીફકેસ સ્ત્રી. (ઈ.) ફાઈલ, પેપર વગેરે મૂકવાની પેટી
બ્રેઈન ન. (ઈ.) મગજ; બુદ્ધિ
બ્રેઈન ટ્યૂમર સ્ત્રી., ન. (ઈ.) મગજની ગાંઠ
બ્રેઈનલીવર પુ. (ઈ.) મગજનો તાવ[કરવા-કરાવવા તે
બ્રેઈનવોશિંગ ન. (ઈ.) રૂઢ પ્થાલો છોડાવીને નવા પ્રહસ
બ્રેઈનવંદેમરેજ ન. (ઈ.) મગજના જ્ઞાનતંતુઓનું તૂટી જવું તે
બ્રેઈલ પુ. (ઈ.) બ્રેઈલ નામનો એક યુરોપીય વિદ્વાન
બ્રેઈલપદ્ધતિ સ્ત્રી. આંખના માટે બ્રેઈલ નામના માણસે
શોધેલી લખવા-વાંચવાની પદ્ધતિ
બ્રેઈલપાટી સ્ત્રી. (ઈ. + ગુ.) બ્રેઈલ પદ્ધતિ પ્રમાણે લખવા
માટેની એક ખાસ પાટી-પાટિયું
બ્રેઈલલિપિ સ્ત્રી. (ઈ. + સં.) આંખનાં લખવા-વાંચવા
માટેની અક્ષરન્યાસ પદ્ધતિ
બ્રેક સ્ત્રી. (ઈ.) ગતિમાન ચક્રને ધોભાવવાની ચાંપ (૨)
રેલવેનો એક ડબો, જેમાં લગેજ સામાન ભરવામાં
આવે છે. [(ભીંતમાં મરાતો)

બ્રેકેટ પુ. (ઈ.) કૌંસચિહ્ન (૨) છાજલી નીચેનો ટેકો
બ્રેડ સ્ત્રી. (ઈ.) બ્રહ્મરોટી; પાંઉ (૨) રોટલો; રોટલી વગેરે
બ્રેડબટર ન. બ. વ. બ્રહ્મરોટી અને માખણ [વાનગી-વડાં
બ્રેડવડાં ન. (ઈ.) બ્રેડને ચણાના લોટમાં બોળીને બનાવેલી
બ્રેસલેટ ન. (ઈ.) કાંડા પર પહેરવાનું એક ધરંજી [શ્રા
બ્રેસિયર સ્ત્રી. (ઈ.) સ્ત્રીના ઉરપ્રદેશને ઢાંકતું યુસ્ત વસ્ત્ર;
બ્રોકર પુ. (ઈ.) દલાલ; આડતિથો
બ્રોકરેજ ન. (ઈ.) દલાલી; આડતનું વજતર

બ્રોન્કાઈટિસ]

૫૯૮

[ભક્ષ્ય

બ્રોન્કાઈટિસ પું. (ઈ.) ફેફસાંની નળીઓ ઉપરનો સોજો;
ભરણીનો રોગ
બ્રોન્કોન્યુમોનિયા પું. (ઈ.) ઉપરસવાળો શરદીનો તાવ
બ્રોડકાસ્ટ વિ. (ઈ.) બિનતારી બ્વનિવર્ધક યંત્ર દ્વારા
પ્રસારિત કરેલું; રેડિયો પર કહેલું
બ્રોડકાસ્ટિંગ ન. (ઈ.) વાયુપ્રસારણ
બ્રોડગેજ પું. (ઈ.) રેલવેના બે પાટા વચ્ચેનું સાદા પાંચ
ફૂટ પહોળું માપ કે તેવા માપની રેલવે
બ્રોન્ઝ સ્ત્રી. (ઈ.) કાંસું
બ્રોમાઈડ પું. (ઈ.) બ્રોમીનના સંયોજનવાળો પદાર્થ
બ્રોમીન પું. (ઈ.) એક વાયુ - મૂળ તત્ત્વ
બ્રડ ન. (ઈ.) લોહી; રક્ત (૨) રક્ત વર્ગ-પ્રકાર (૩)
વંશ; કુળ (૪) સ્વભાવ
બ્રડડોનર પું. (ઈ.) રક્તદાતા [રક્તદાન
બ્રડડોનેશન ન. (ઈ.) લોહી આપવું તે; લોહીનું દાન;
બ્રડપ્રેશર ન. (ઈ.) લોહીનું દબાણ; રક્તચાપ
બ્રડ બેન્ક સ્ત્રી. (ઈ.) રક્ત બેન્ક [કાપડું
બ્રાઈઝ ન. (ઈ.) વિલાયતી ફેશનનો કમખો; પોલકું;
બ્રાસ્ટ પું. (ઈ.) યકૃકો; વિસ્ફોટ
બ્રિસ્ટર પું., ન. (ઈ.) ફોલ્લો; ઝરેળો [ધોવું તે
બ્રીચિંગ ન. (ઈ.) કોરા કાપડને રાસાયણિક પદ્ધતિએ
બ્રીચિંગ પાઉડર પું. (ઈ.) બ્રીચિંગ માટેનો પાઉડર
બ્રીડિંગ ન. (ઈ.) શરીર બહાર લોહી વહેવું તે; રક્તસ્ત્રાવ
બ્રૂ વિ., પું. (ઈ.) વાદળી (રંગ)
બ્રૂપ્રિન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) બાંધકામ વગેરે યોજનાનો ઈજનેરી
નકશો (૨) ભાવિ કાર્યક્રમનનો નકશો
બ્રુકિલ્મ સ્ત્રી. (ઈ.) અશિલ્પ ચલચિત્ર
બ્રેક વિ. શ્યામ; કાળું
બ્રેક-આઉટ પું. (ઈ.) અંધારપટ (સુદસમયે કરાતો)
બ્રેકબુક સ્ત્રી. (ઈ.) ગુનાસંબંધી હકીકત નોંધવાનો ચોપડો
બ્રેકબોર્ડ ન. (ઈ.) કાળું પાટિયું
બ્રેકમેઈલ ન. (ઈ.) ખોટી ધાક, ધમકી કે દબાણથી
ગેરલાભ ઉઠાવવો તે
બ્રેકબિસ્ટ ન. (ઈ.) કાળી યાદી; વજ્ર્યયાદી
બ્રેડ સ્ત્રી. (ઈ.) ધારવાળી પતરી (અસ્ત્રા, યંત્રો વગેરે)
બ્રેડર સ્ત્રી. (ઈ.) મૂત્રાશય; મૂત્ર રહેવાની કોથળી
બ્રેન્ડ વિ. (ઈ.) ખાલી; રિક્ત (૨) કોરું
બ્રેન્ડર્સ સ્ત્રી. (ઈ.) અપવાગદ્ય કાવ્યબંધ
બ્રેન્ડેટ પું. (ઈ.) ધાબળો
બ્રોકેટ પું. (ઈ.) ઘેરો ધાલવો તે
બ્રોકેટર પું. (ઈ.) શાલીયુસનો એક પ્રકારનો કાગળ
બ્રોક પું. (ઈ.) ચિત્ર કે છબી છાપવાનું તૈયાર કરેલું બીજું
(૨) મોટા મકાનમાં એક કુટુંબ સ્વતંત્ર રહી શકે એવો
અલગ ભાગ

બ્રોટિંગ, (૦ પેપર) પું. (ઈ.) શાલીયુસ કાગળ
બ્રુ પ્રિન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) નીલપ્રત; ઈજનેરી નકશો; ટૂંકું
નિરૂપણ; રૂપરેખા
બ્રુકિલ્મ સ્ત્રી. (ઈ.) બિભત્સતાવાળી કિલ્મ
બ્રુ-બુક સ્ત્રી. નિયમાવલીની પુસ્તિકા
બ્રુબ્રેક વિ. (ઈ.) કાળાના પાસવાળું ખાસમાની

ભ

ભ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ઔચય ચોથો વ્યંજન (૨)
નક્ષત્ર (૩) તેજ (૪) ઉદશાસ્ત્રનો 'ગાલલ' પ્રકારનો એક
ગણ [ની ભક્તિવાળું (૩) વકાદાર (૪) પું. ભગત
ભક્ત વિ. (સં.) ભક્તિ કરનારું (૨) ના પર આશરક;
ભક્તકથા સ્ત્રી. (સં.) ભક્તચરિત્ર; પ્રભુના ભક્તોની વાર્તા
ભક્તગણ પું. (સં.) ભક્તોનો સમૂહ; ભક્તમંડળી
ભક્તમણિ પું. (સં.) ઉત્તમ કોટિના ભક્ત
ભક્તશિરોમણિ પું. (સં.) ભક્તોમાં શ્રેષ્ઠ ભક્ત
ભક્તરાજ પું. (સં.) મહાન ભક્ત; ભક્તશિરોમણિ
ભક્તવત્સલ વિ. (સં.) ભક્ત પર પ્રેમરાખનાર (પરમાત્મા)
ભક્તવર-ધર્મ વિ., પું. (સં.) ઉત્તમ ભક્ત
ભક્તાઈ સ્ત્રી. ભક્તપણું [વ્યંગમાં) વેશ્યા
ભક્તાણી સ્ત્રી. ભક્ત સ્ત્રી (૨) ભક્તની સ્ત્રી (૩)
ભક્તાધીન વિ. ભક્તને વશ (પ્રભુ)
ભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ભજવું તે; ભજન (૨) પ્રેમ (૩) આદર
ભક્તિકાવ્ય ન. (સં.) ભક્તિરસનું કાવ્ય; ભજન
ભક્તિ (૦નિષ્ઠ, ૦પરાયણ) વિ. (સં.) ભક્તિમાં સતત
લાગી રહેલું
ભક્તિપૂર્વક કિ.વિ. (સં.) ભક્તિ સમિત; પૂરી લગનીથી
ભક્તિપ્રધાન વિ. (સં.) ભક્તિ જ્યાં મુખ્ય ગ્રોય એવું
ભક્તિભાવ પું. ભક્તિનો ભાવ, આદર, પ્રેમ
ભક્તિમાર્ગ પું. ભક્તિ દ્વારા સાધનાનો માર્ગ
ભક્તિયોગ પું. (સં.) ભક્તિ જેમાં પ્રધાન હોય એવો યોગ
ભક્તિવશ વિ. (સં.) ભક્તિ વડે વશ થાય એવું;
ભક્તાધીન
ભક્ષ પું. (સં.) ખોરાક (૨) શિકારનું પશુ કે પક્ષી
ભક્ષક વિ. (સં.) ભક્ષ કરનાર; ખાનાર
ભક્ષણ ન. (સં.) ખાવું તે; ભોજન કરવું તે
ભક્ષણીય વિ. (સં.) ખાવાને યોગ્ય
ભક્ષ(-ખ)વું સ.કિ. ખાવું; આરોગવું
ભક્ષિણી સ્ત્રી. ભક્ષ કરનારી; રક્ષણી
ભક્ષિત વિ. (સં.) ખાધેલું; જમેલું
ભક્ષિતવ્ય વિ. (સં.) ખાવા યોગ્ય [ભક્ષી, શાકભક્ષી)
-ભક્ષી વિ. (સં.) ભક્ષનારું; ભક્ષક (સમાસને અંતે. [માંસ-
ભક્ષ્ય વિ. (સં.) ખાવા યોગ્ય (૨) ન. ભક્ષ; ખાવાનું

ભક્ષ્યાભસ્મ/

૫૯૯

/ભટ્ટારક

ભક્ષ્યાભસ્મ વિ. (સં.) ખાવા અને ન ખાવા યોગ્ય (૨) ન.
 ભક્ષ અને અભક્ષ વસ્તુ [એવું (૨) ભટકબોલું
 ભખભખિયું વિ. ભખભખ બોલી નાંખે કે બોલબોલ કરે
 ભખવું સ.કિ. ભક્ષવું; ખાવું
 ભખવું સ.કિ. કહેવું; બોલવું (૩) બકવું
 ભખજવું અ.કિ. આચાર ભ્રષ્ટ થવું (૨) ખાડિખાડું કરવું
 ભખન-(કૃષ્ણ) વિ. જાડું (૨) નીડર (૩) ગામડિયું (૪)
 ભખબેલ; ભખજ
 ભજ ન. (સં.) નસીબ; સદ્ભાગ્ય (૨) ઐશ્વર્ય, વીર્ય,
 યશ, શ્રી, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ છનો સમૂહ (૩)
 સ્ત્રીની ગુહ્યેન્દ્રિય (૪) કાષ્ટ; બાકું
 ભગત વિ. (૨) પું. ('ભક્ત' પરથી) ભજન કરનાર
 ભગનામાસ પું. સીધોસાદો અને ઈશ્વરથી ડરીને ચાલનારો
 માણસ
 ભગવતોવા પું. આંખનું એક લોકનાટ્ય
 ભગનાઈ સ્ત્રી. ભક્તિ (૨) ભગત હોવાપણું
 ભગનાણી સ્ત્રી. ભક્તાણી; ભક્ત સ્ત્રી
 ભગદળ ન. મોટું બાકોટું
 ભગદાળું ન. મોટું બાકોટું [ધોળા ચાંદાવાળી (ભંસ)
 ભગરી વિ., સ્ત્રી. (ધણું દૂધ આપે એમ મનાતી) કપાળે
 ભગડું વિ. (સં. ભગ્ન, પ્રા. ભગ્ગ) ભભડું (૨) છૂટું;
 ચોકાશ-વાક વગરનું (૩) બરડ (૪) ઊંડી ગયેલા
 રંઝનું (૫) ભૂરા રંગના શરીરવાળું
 ભગરો પું. છૂટો ભૂકો; ધસિયો
 ભગવતી વિ. (સં. ભગવત ઉપરથી) ભગવાનની ભક્તિ-
 મા રચ્યુંપચ્યું રહેનારું; ઓલિયું (૨) સ્ત્રી. (સં.) દેવી
 ભગવત્કૃપા સ્ત્રી. (સં.) ભગવાન-પ્રભુની કૃપા
 ભગવત્પરાયણ વિ. ઈશ્વરભક્તિમાં પરોવાયેલું [ગીતા
 ભગવદ્ગીતા સ્ત્રી. (સં.) સિદ્ધાંતોનું એક મુખ્ય ધર્મપુસ્તક-
 ભગવદ્ગોમંડળ પું. બુદ્ધ જ્ઞાનકોશ (૨) ગોંડળરાજવીએ
 કરાવેલો નવ ભાગનો શબ્દકોશ - જ્ઞાનકોશ
 ભગવંત વિ. (સં. ભગવત) માનવાચક સંબોધન
 ભગવાન વિ. (૨) પું. (સં.) ઈશ્વર
 ભગવું વિ. ગેરુવા રંગનું (૨) ન. ભગવા રંગનું કપડું
 ભગંદર ન. (સં.) ગુદાની પાસે છિદ્ર - વ્રજ થવાનો એક
 રોગ (૨) બાડું [કે મૂળ સ્થળ તજાવવું
 ભગાડવું સ.કિ. નસાડવું (૨) છતરી ભાંગવીને લઈ જવું
 ભગિની સ્ત્રી. (સં.) બહેન
 ભગીરથ પું. (સં.) આકાશમાંથી ગંગાને પૃથ્વી પર
 લાવનાર રાજા (૨) વિ. મહાયુગ્દેવ [સ્તારા
 ભગ્ન વિ. (સં.) ભાંગેલું; નાશ પામેલું (૨) ભરેલું;
 ભગ્નહૃદય ન., વિ. (સં.) ભાંગેલ હૃદય કે તેવા હૃદયવાળું
 ભગ્નાશ વિ. (સં.) નિરાશ; સ્તારા [લંગડાવું
 ભચકવું સ.કિ. પછાડવું (૨) અ.કિ. પછાડવું (૩)

ભચકાવવું સ.કિ. ભચ દઈને ખોસી દેવું
 ભચડવું સ.કિ. દાખવું; કચડવું (૨) ભરડવું
 ભચડભચડ કિ.વિ. ચાવવા કે કચડાવાના અવાજથી [ભીડ
 ભચડાભચડ; ભચડાભચડી સ્ત્રી. ખૂબ ભચડવું તે; સખ્ત
 ભચરડવું સ.કિ. ભચડવું
 ભચોભચ કિ.વિ. ભચભચ (૨) ઉપરાઉપરી
 ભજન ન. (સં.) નામસ્મરણ; ભક્તિ (૨) જેમાં
 ભગવાનની સ્તુતિપ્રાર્થના તેમ જ્ઞાનની નિરૂપણા હોય
 તેવું ગેય ભક્તિનું ગીત; ભક્તિગીત
 ભજનકીર્તન ન. (સં.) ભજન અને કીર્તન
 ભજનમંડળી સ્ત્રી. ભજન ગાનારાંઓની મંડળી
 ભજનિક વિ. ભજન કરનાર કે ગાનાર
 ભજનિયાં ન.બ.વ. ભજનો (૨) કરતાલ
 ભજનિયો પું. ભજન કરનાર; ભજનિક
 ભજવણી સ્ત્રી. ભજવવાની ક્રિયા; અભિનયન
 ભજવવું સ.કિ. (સં. ભજ) નાટક કરવું; તેનો ખેલ કરી
 દેખાડવો; વેશ કાઢી બતાવવો
 ભજવાડ સ્ત્રી. તુકસાન
 ભજવું સ.કિ. (સં. ભજ) ભજન કરવું (૨) જપવું; જપ
 કરવો (૩) સેવવું; આશ્રય કરી રહેવું (૪) પહેરવું;
 પારણ કરવું (વસ્ત્રાભુષણ)
 ભજવું અ.કિ. (સં. ભ્રાજ = ચમકવું, પ્રા. ભાજ) શોભવું
 (વર્ણથી ચંપક ભજ્યું.)
 ભજિયું ન. (સં. ભજિત, પ્રા. ભજિજમ) પતીકાં વેસણમાં
 બોળી તેલમાં તળીને કરેલ એક ફરસણ
 ભટ પું. (સં.) ધોઢો; લડવૈયો
 ભટ પું. ભટ્ટ; પંડિત (૨) ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ (૩) રસોઈયો
 ભટ કિ.વિ. એવા અવાજ સાથે (ભટ દઈને ભાગ્યું.);
 તરત જ (૨) અથગ્રાય તેમ (૩) ભટ અર્થાત્ કટ
 'થિકકારછે' એવા અર્થમાં. (ભટપટ્ટેતારાજીવતરમાં.)
 ભટજી પું. (માનાર્થે કે વ્યંગમાં) ભટ્ટ; ભટ મહારાજ
 ભટકશ (જી) વિ. ભટકનારું; રખડેલ
 ભટકવું અ.કિ. રખડવું (૨) એલકેલમાં પડી રવાડે ચડવું
 ભટકાવવું સ.કિ. અથગ્રાયવું; અકાળવું
 ભટકાવું અ.કિ. અથગ્રાવું (૨) આરે આવવું (૩) રખડવું
 (૪) આશ્પર્શ્ય મળવું (૫) લગાઈ કે કજિયો થવો
 ભટકાં ન.બ.વ. વલખાં; કાંકા (૨) ફેરા-આંટા
 ભટકું વિ. ભટકવાની આદતવાળું; રખડું
 ભટાઈ સ્ત્રી. ભાટનું કામ કે પદ (૨) ભાટવેગ; ભાટાઈ
 ભટડું ન. પથનું બચ્ચું
 ભટ્ટરિયું, ભટોળિયું ન. ફૂતરાનું બચ્ચું; કુરકુરિયું
 ભટ્ટ પું. (સં. ભર્તા, પ્રા. ભટ્ટ) વિદ્વાન બ્રાહ્મણ; ભટ (૨)
 બ્રાહ્મણની એક અટક (૩) ધોઢો
 ભટ્ટારક વિ. (સં.) માનનીય; નામવર (૨) સૂર્ય

ભકારક/

૬૦૦

[ભતુ(-તું, -ત્યું, -થ્યું)]

ભકારક પું. (સં.) રાજા [શેઠાણી (૩) ભકની સ્ત્રી ભટિની સ્ત્રી. (સં.) ભત્, પ્રા. ભટ દ્વારા] રાણી (૨) ભટ્ટો પું. ગોળ દડા જેવી જાતનું વેગણ; ભુટ્ટો ભટ્ટ પું. જુઓ 'ભટ્ટ' ભટ્ટી સ્ત્રી. જુઓ 'ભટ્ટી' ભટ્ટો પું. જુઓ 'ભટ્ટી' [ભટ.] (૨) કિ.વિ. જટ ભઠ ઉદ્. (સં. બ્રહ્મ, પ્રા. ભટ્ઠ) શિક્ષ (ભીખને માથે ભઠ કિ.વિ. 'ભઠ' અવાજ સાથે ભઠ સ્ત્રી. જટ

ભટિયારખાનું ન. (સં. ભૃષાકાર, પ્રા. ભટ્ટયાર + ખાનું) રસોડું (૨) રસોડાનું કામકાજ [ભટિયારાની સ્ત્રી ભટિયારી(-રણ) સ્ત્રી. ભટિયારું કરનાર સ્ત્રી (૨) ભટિયારું ન. ભટિયારાનું-રાંધવાનું કામ (૨) રસોડું ભટિયારો પું. (સં. ભૃષકાર, પ્રા. ભટ્ટયાર) ભટ્ટી પર શેકનારો (૨) રાંધનારો; રસોઈયો

ભટોડું ન. જમીનમાં પડતી કાટ - ચીરો [અથગ્રાપ એમ ભટ(ટ) ઉદ્. ભઠ; શિક્ષ (૨) કિ.વિ. જટ; તરત જ; ભટ્ટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી. (સં. બ્રહ્મ, પ્રા. ભટ્ઠ) નીચેથી આંચ કે પવન દઈ શકાય એવો થાપી કરી કરેલો ચૂલો (જેમ કે, ભાડભૂજાની) (૨) ચૂનો, ઈંટ જેવું પકવવાની રચના (૩) દારૂ ગાળવાનું કડ (જ) ભટ્ટી પર રાખેલું વાસણ ને તેમાંની વસ્તુ (જેમ કે, વેદની, ધાતુ વગેરે મારવા માટે)

ભટ્ટો(-ટ્ટો) પું. મોટી ભટ્ટી

ભડ વિ. (સં. ભટ, ભૂત, પ્રા. ભડ) બળવાન (૨)

સમૃદ્ધિમાન (૩) પું. યોદ્ધો (જ) શ્રીમંત

ભડ ન. ફૂવામાંથી પાણી ખેંચવાની સવડનું ચણતર કે લાકડું

ભડ ન. સુકાઈ ગયેલી જમીનની કાટ; ભટોડું [ભાકડાની]

ભડ સ્ત્રી. કોસની વરતમાંની છોડે ભરાવેલી ખીલી

ભડક સ્ત્રી. ('ભડકડું' ઉપરથી) ચમક; બીક; ડર

ભડકણ(-ણું) વિ. બીકણ; ચમકનારું

ભડકડું અ.કિ. ચોંકવું; ઓથિતું ડરવું; ચમકવું

ભડકડિયું વિ. ભડકે એવું; ભડકણ

ભડકી સ્ત્રી. ભરડકી; રાબડી કે કાંજ જેવી એક વાની

ભડકું ન. ભરડકું; ભેડકું; ઘટ્ટ રાખ જેવી એક વાની

ભડકું ન. (-કો) પું. (સં. ભટ, પ્રા. ભડક) અગ્નિનો

ભભૂકો (૨) ઝળ; લાપક

ભડત ન. ભડધાવીને તૈયાર કરેલું શાક (રીંગણનું)

ભડધાવું અ.કિ. (ભડથું ઉપરથી) ભડસાળમાં ચડવું-

બકાવું-સીઝવું [ભડધાવેલો પદાર્થ

ભડથું(-થિયું) ન. (પ્રા. ભડિત = શૂળ ઉપર શેકેલું માંસ)

ભડડું ન. (સર. ભડથું) જાળી પડી ગયેલી કાચી કેરી;

ભગદળ (૨) છોડું (૩) વિ. નિર્માલ્ય; મુઠદાલ

ભડભડ કિ.વિ. એવા અવાજથી (૨) ઝડપથી; જટ

ભડભડવું અ.કિ. વગર વિચાર્યું બોલવું (૨) ભડભડ સળગવું; ઓથિતું સળગવું (૩) મનમાં ભરાવેલો ગુસ્સો બહાર કાઢવો [(૩) કિ.વિ. એવા અવાજથી ભડભડાટ પું. ભડભડવું તે (૨) ભડભડ એવો અવાજ ભડભડિયું વિ. મનમાં જે હોય તે કહી દેનારું; ગુમ ન રાખી શકે એવું

[આભરૂદાર ભડભાદર વિ. (ભડ + સં. ભદ્ર) મોટું; ભર્યુંભાદર્યું (૨) ભડલી(-ળી) સ્ત્રી. જાતુ, વરસાદ વગેરે ભાખનારી એક સ્ત્રી [પુત્રીએ ભાખેલું વાક્ય-એવી લોકોક્તિ

ભડલી(-ળી)વાક્ય ન. (સં.) ભડલી નામની જોષીની ભડવીર પું. (ભડ+વીર) બહાદુર યોદ્ધો (૨) વિ. શૂરવીર; બહાદુર

ભડવું અ.કિ. પુદ્ગ કરવું; ઝૂઝવું

ભડવો પું. પોતાની સ્ત્રીના વ્યભિચાર ઉપર જીવનાર (૨) વેશ્યાનો સાથી (૩) સ્ત્રીવશ પતિ

ભડસાળ સ્ત્રી. ચૂલો કે સગડીનો ઊંની રાખવાળો ભાગ

ભડાક કિ.વિ. ભડાકાની સાથે (૨) તરત

ભડાકો પું. (ભડાક ઉપરથી) ધગકો (૨) ભટ્ટક ફૂટવાનો અવાજ (૩) ગાપગોળો

ભડાભડ કિ.વિ. એવા અવાજ સાથે (૨) એકદમ

ભડાભડ(-ડી) સ્ત્રી. ભડાભડઅવાજ (૨) ધાંધલ; ધમાધણા

ભડાભડી સ્ત્રી. મારામારી (૨) ધાંધલ

ભડાભૂટ સ્ત્રી., ન. ધાંધલ (૨) વેરછાછેરણ

ભડુ સ્ત્રી. ખેતરમાં બે ચાસ વચ્ચે વગર ખેડાયેલ જમીન

ભડું ન. (સં. ભિતક, પ્રા. ભિતગ) ધરની આગલી દીવાલ

(૨) પડદા તરીકે કરાતી પાતળી દીવાલ [નાખવું ભડૂસવું સ.કિ. ચૂલામાં વધુપડતાં લાકડાનાખવું (૨) પેટમાં ભડીભડ કિ.વિ. ભડાભડ અવાજથી

ભણક સ્ત્રી. ભણકાર [કિ ગુજારવ

ભણકાર(-રો), ભણકો પું. કથાના અવાજની આગાહી

ભણતર ન. ભણેલું તે; શિક્ષણ; અભ્યાસ

ભણભણવું અ.કિ. 'ભણભણ' એવો અવાજ કરવો

ભણવું સ.કિ. (સં. ભણતિ, પ્રા. ભણઈ) શીખવું; અભ્યાસ

કરવો (૨) બોલવું; કહેવું (૩) વાંચવું

ભણાવવું સ.કિ. 'ભણવું'નું પ્રેરક; શીખવવું (૨) પાઠ

કરાવવો; ઉચ્ચારાવવું

ભણાવું અ.કિ. 'ભણવું'નું કર્મણિ

ભણિત વિ. (સં.) ભણવામાં આવેલું [પ્રતિ

ભણી ના. (સં. ભણિતવા, અપ. ભણિઉ-ભણિય) તરક;

ભતકું ન. (-કો) પું. લાકડીનો સપાટો-પ્રહાર (૨) ફાંસ;

આડખીલી

ભતુ(-તું, -ત્યું, -થ્યું) ન. (સં. ભક્ત, પ્રા. ભત) ભાતું

કે તે બદલ અપાતા પૈસા (૨) ખાસ કામ માટે પગાર

ઉપરાંત અપાતું મહેનતાણું કે ખરચી

ભત્રીજાજમાઈ

૬૭૧

[ભયાવહ]

ભત્રીજાજમાઈ સ્ત્રી. ભત્રીજાનો વર-પતિ
 ભત્રીજાવહુ સ્ત્રી. ભત્રીજાની પત્ની
 ભત્રીજા સ્ત્રી. ભાઈની કે પતિ યા પત્નીના ભાઈની દીકરી
 ભત્રીજો પું. (સં. ભ્રાત્રીયક, પ્રા. ભ્રાત્રિજજમ-ભત્રિજજમ)
 ભાઈનો કે પતિ યા પત્નીના ભાઈનો દીકરો
 ભથવારી સ્ત્રી. ખેતરમાં ભાતું લઈ જનારી
 ભથવારું વિ. ખેતરમાં ભાતું લઈ જનારું
 ભથ્થું ન. જુઓ 'ભત્તું'
 ભદવું ન. માટીનો નાનો ધણે; ઢોચકું
 ભદવું વિ. જાડી બુદ્ધિનું (ર) નમાલું; બાપલું [સાધુ
 ભદંત પું. (સં.) માનવાચક સંબોધન (બૌદ્ધ) (ર) બૌદ્ધ
 ભદર, ભદ્ર ન. (સં. ભદ્ર) મોટા કોટની અંદરનો નાનો
 કોટ (ર) મુંડન; ભદ્રકરણ-ભદ્રાકરણ (ભદલ)
 ભદું વિ. કદરૂપું; ભેડોળ (ર) ભેહરું
 ભદ્ર વિ. (સં.) કલ્યાણકારી (ર) માંગલિક (૩)
 ભાગ્યશાળી (૪) ન. કલ્યાણ
 ભદ્રકાલી (સં.), (-ળી) સ્ત્રી. દુર્ગાનું એક રૂપ
 ભદ્રતા સ્ત્રી. (સં.) ભલાઈ (ર) સભ્યતા
 ભદ્રલોક (સં.) ભદ્રસમાજ; પું. સમૃદ્ધ અને ઊંચા ગણાતા
 લોકો-તેમનો સમાજ
 ભદ્રભદ્ર પું. (સં.) તે નામની નવલ કથાનું મુખ્યપાત્ર (ર)
 જડ; વેદિયો (૩) વગર સમજે સંસ્કૃત ભાષાવાપરનાર
 ભદ્રા સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા (ર) ગળી (૩) ગાપ
 ભદ્રિક વિ. ભદ્ર; ભોળું; ભલું (ર) ભદ્રક; કલ્યાણકારી
 ભપકાદાર વિ. ભભકાવાળું
 ભપ-(ભ)કો પું. રોક; આંબર (ર) ધમકી
 ભપકાબંધ વિ. ભભકાવાળું (ર) કિ.વિ. ભપકાથી
 ભપકાવતું સ.દિ. જોરથી કે ખૂબ રેડવું. (દૂધમાં પાણી
 ભપકાવી દેવું) [દોરની છૂટ મૂકવી તે
 ભપકી સ્ત્રી. ('ભપ' ઉપરથી) (પતંગના પેચમાં) એકદમ
 ભપકી પું. ભભકો; રોક; આંબર
 ભભક સ્ત્રી. ચળકાટ; ઝળક [થવું
 ભભકવું અ.કિ. ભભુકા મારવા (ર) શોભવું (૩) ગુસ્સે
 ભભકાદાર વિ. ભભકાવાળું
 ભભકાબંધ વિ. જુઓ 'ભપકાબંધ'
 ભભકી સ્ત્રી. જુઓ 'ભપકી'
 ભભકો પું. ('ભભકવું' ઉપરથી) જુઓ 'ભપકો'
 ભભડવું અ.કિ. ખાઉખાઈ થવું (ર) બબડવું
 ભભડાટ પું. ભભડવું તે; બકબકાટ [નાખવો કે વેરવો
 ભભરાવવું સ.કિ. ('ભભડું' ઉપરથી) ભૂકો છૂટો છૂટો
 ભભરી દાબ સ્ત્રી. ભભરી રહે તેવી રીતે રાંધેલી દાબ
 ભભરું વિ. ભગરું; વેરાઈ જાય એવું (ર) ન. જાડું દળેલું
 અનાજ
 ભભુકાવતું સ.કિ. 'ભભુકવું'નું પ્રેરક

ભભુકાવું અ.કિ. ભભુકો (ભડકો) થવો
 ભભુકવું અ.કિ. ભભુકો થવો; પ્રકાશી ઊઠવું (ર)
 ગુસ્સાના આવેશમાં આવવું કે આવેશમાં બોલવું
 ભભુકો પું. ભડકો (ર) પ્રકાશ
 ભભૂત, (-તી) સ્ત્રી. (સં. વિભૂતિ) ભસ્મ
 ભભૂતધારી, ભભૂતિયું વિ. વેરાગી બનેલું
 ભમ વિ. જાડપણાનું કે પોલાપણાનું વધારાપણું બતાવવા
 શબ્દની આગળ કે પાછળ વપરાતો શબ્દ. ('જાંભમ',
 'ભમખેલ')
 ભમતારામ પું. ભમતો કરનાર - રખેલ માણસ
 ભમતિયાળ વિ. ભમ્યા કરનારું; રખેલ
 ભમતી સ્ત્રી. મંદિરમાં ગર્ભગૃહની ફરતો આવેલો ફરવાનો
 માર્ગ; પ્રદક્ષિણામાર્ગ
 ભમર પું. (સં. ભમર) ભમરો
 ભમર સ્ત્રી. (સં. ભૂ, પ્રા. ભમયા) ભૂકુટિ; ભવું
 ભમર સ્ત્રી. (સં. ભમિ) વમળ (ર) કિ.વિ. ગોળ ગોળ-
 ચક્કર ફરે તેમ
 ભમરડી સ્ત્રી. નાનો ભમરડો (ર) ચકરડી ['કાંઈ નહિ!'
 ભમરડો પું. (સં. ભમર) એક રમકડું - ગરિયો (ર) શુન્ય;
 ભમરાળું વિ. ભમર ભમર કરતાં ચકોવાળું - ભીષણ
 ભમરાળું વિ. સુંદર ભમરવાળું (ર) અમંગળ; દુર્ભાગી
 ભમરિયું વિ. ગોળગોળ કરતું (ર) ન. ભમરી ભાતનું
 સ્ત્રીઓનું એક વજ્ર (૩) ચકરીનો રોગ
 ભમરિયું વિ. ભમરી માખીનું; ને લગતું [એક માખી
 ભમરી સ્ત્રી. (સં. ભમરી) ભમરાની માદા; કરો એવી
 ભમરી સ્ત્રી. (સં. ભમિ) ધૂમરી; ચકરી
 ભમરો પું. વમળ (ર) વાળનું ફૂંચળું [નરમાખી
 ભમરો પું. (સં. ભમર, પ્રા. ભમરો) ભમર; છ પગવાળી
 ભમરું અ.કિ. (સં. ભમ્, પ્રા. ભમ) ચક્રકારે કરવું (ર)
 રખડવું (૩) તમ્મર આવવાં
 ભમાડ(-વ)વવું સ.કિ. (સં. ભમપ્, પ્રા. ભમાડ)
 'ભમવું'નું પ્રેરક; ભુલાવામાં નાખવું
 ભમ્મર સ્ત્રી. (આંખની) ભમર; (આંખનું) ભવું
 ભય પું. ન. (સં.) બીક; ડર (ર) આકત; સંકટ
 ભયગ્રસ્ત વિ. (સં.) ભયમાં સપડાયેલું; ભયભીત
 ભયગ્રસ્ત વિ. (સં.) ભયથી ત્રાસેલું; ડરી ગયેલું
 ભયભીત વિ. (સં.) બીધેલું; ડરેલું [આપતું
 ભયસુચક વિ. (સં.) ભય સૂચવતું; ભયની ચેતવણી
 ભયસ્થાન ન. (સં.) ભયંકર કે ભયજનક કે ભયવાળું સ્થાન
 ભયંકર વિ. (સં.) ભય ઉપજાવે એવું; વિકરાળ
 ભયા પું. ભાઈ; ભિયા (સંબોધન) (ર) જમાઈ માટે
 સંબોધન (કેટલીક જ્ઞાતિઓમાં) [આઠ રસમાંનો એક
 ભયાનક વિ. (સં.) ભયંકર; ડરામણું (ર) પું. કાવ્યના
 ભયાવહ વિ. (સં.) ભયંકર; ભયાનક

ભયું/

૬૦૨

/ ભરાડ

ભયું (સં. ભૂત, પ્રા. ભૂઅ) થયું; બન્યું (ભૂતકાળનું રૂપ)
ભયો પું. માનતા પૂરી કર્યા પછી પૂજારીની આશિષ
મેળવવી તે (૨) ઉદ્ધ. કૃતાર્થતાનો સંતોષ થયો હોય એમ
ભયોભયો ઉદ્ધ. સારી પહે; વાહવાલ; પશું સાડું થયું
-ભર (સં. ભૂ, પ્રા. ભર ઉપરથી) નામને અંતે લાગતાં
'તેના જેટલું, તે બધું -આખું' અર્થ થાય છે. (શણભર,
દિવસભર) (૨) વિ. બરોબર જામેલું; ભરપૂર;
પરિપૂર્ણ. ઉદા. ભરજોબન
ભરકૂચ(-શ, -સ) સ્ત્રી. (ભર + સં. કૂચ તથા કુશ)
પરપૂરણ નકામી વસ્તુઓ કે છોકરાં ને માણસોનો
સમૂહ [ભોગ લેવો
ભરખડું સ.કિ. (સં. ભક્ષ) ખાવું (૨) કરડું (૩) લા.)
ભરચક(ટ) વિ. (ભર + ચક) પુષ્કળ (૨) ખીચોખીચ
ભરડકી સ્ત્રી. (-કું), ભરડિયું ન. ભરેલા અનાજની એક
ખાવાની વાની
ભરડયું સ.કિ. અનાજને જાડુંજાડું દળવું; બે ફાડ પડે એમ
દળવું (૨) સમજ્યા વિના ગમેતેમ બોલવું
ભરડિયું ન. ભરેલા અનાજની એક વાની
ભરડી પું. ભરડાઈ જાય એમ આજુબાજુ જોરથી વીંટવું-
વીંટાવું તે (૨) ભરેલું તે [તે (૩) જાદુગરનો ટુચકો
ભરજ ન. (સં.) ગુજરાન (૨) આંખમાં ખાપરિયું ભરવું
ભરજાપોષણ ન. ગુજરાન; ખાધાખોરાકી આછવિકા
ભરણી સ્ત્રી. (સં.) બીજું નાશ; ગાલ્લી
ભરણી સ્ત્રી. ભરવું તે [તે (૨) ભરેલું નાણું
ભરથું ન. (સં. ભરજ, પ્રા. ભરજ) ભરણી; ઉમેરો; ભરવું
ભરત પું. (સં.) શ્રીરામનો ભાઈ-કેકેનીનો પુત્ર (૨)
દુષ્ટાંતનો પુત્ર-જેના પરથી ભારતદેશ નામ અપાયું છે.
(૩) જડભરત (૪) ભારતીય નાટ્યશાસ્ત્રના કર્તા
ભરત ન. ('ભરવું' ઉપરથી) માપ; પ્રમાણ (૨) લૂગડા
ઉપર વેલ, બુટ્ટી વગેરે ભરવી તે (૩) બીઆમાં રસ
રેડી ઘાટ બનાવવો તે (૪) મસાલો ભરી કરેલું શાક
ભરતકામ ન. ભરત ભરવું તે
ભરતખંડ પું. ભારતદેશ
ભરતગૃંથણ ન. ભરતકામ અને ગૃંથણકામ; 'એશ્વર્યગરી'
ભરતજાત ન. ભાત બાંધીને લઈ જવાનો કપડાનો ટુકડો;
ભાતોરિયું
ભરતભૂમિ સ્ત્રી. ભરતખંડ; ભારતદેશ
ભરતર(-લ) વિ. ભરતનું; ઢાળેલું [આશીર્વાદનો શ્લોક
ભરતવાક્ય ન. (સં.) સંસ્કૃત નાટકમાં અંતે મુકાતો
ભરતાર પું. (સં. ભર્તૃ, પ્રા. ભત્તાર) પતિ; ભર્તા
ભરતિયું ન. ('ભરવું' ઉપરથી) માલની કિંમતની
લિખતવાર યાદી; 'બિલ' (૨) કક્ષામાં-કોઈમાં માપ
તેટલું માપ (૩) એક વાસણ
ભરતિયો પું. ભરતનું કામ કરનારો (૨) નાણાં ભરે ત્યારે

કન્યા મળે એવો કુળનો માણસ | પુષ્કળતા; આવરો
ભરતી સ્ત્રી. ભરવું કે ભરાવું તે; ઉમેરણ (૨) જુવાળ (૩)
ભરતી-ઓટ સ્ત્રી. ન. બ. વ. ભરતી અને ઓટ (દરિયામાં)
(૨) (લા.) ચડતીપડતી
ભરથરી પું. (સં. ભર્તૃહરિ) ભર્તૃહરિ (૨) અંકતારો
વગાડી માગનાર જોગીની એક જાત
ભરદરબાર પું. સંપૂર્ણ રીતે ભરાયેલ રાત્રની કચેરી
ભરદાજ પું. (સં.) અંગિરા ઋષિના કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ
એક ઋષિ (૨) એક પક્ષી
ભરનિદ્રા સ્ત્રી. ગાઠ ઊંધ
ભરથાર પું. (સં. ભર્તૃ) પતિ; કંથ
ભરનીગળ ન. (ભરાવું + નીગળવું) ભરાવું ને ઠલવાવું
તે (૨) ગૂમડાનો એક રોગ
ભરપટ્ટે કિ. વિ. જોઈએ તેટલું; અતિશય; પુષ્કળ
ભરપાઈ સ્ત્રી. સંપૂર્ણ પતાવટ (લેણું, ખાતું, ઘૂંટી વગેરેની)
ભરપૂર વિ. પુષ્કળ (૨) પૂરેપૂરું ભરેલું (૩) કિ. વિ.
પૂરેપૂરી રીતે
ભરબપોર સ્ત્રી. મધ્યાહન
ભરબપોરે કિ. વિ. મધ્યાહને
ભરભડું વિ. કોરું; ચીકટ વગરનું (૨) કરકડું; કપ્પદાર
ભરમાંખળું ન. પરોડિયું; મળસુંડું
ભરમ પું. (સં. ભ્રમ) ભ્રમ; ભ્રાંતિ (૨) ભેદ; રહસ્ય
ભરમાર સ્ત્રી. ખૂણ હોવું તે; અતિશયતા
ભરમાવું અ.કિ. છેતરાવું (૨) વહેમાવું (૩) ભ્રમમાં પડવું
ભરમી, (ઠડું) વિ. ભ્રમવાળું; શંકાશીલ
ભરવવું સ.કિ. ટંગાડવું; લટકાવવું (૨) જોડવું (૩)
ભંભેરણી કરવી [જાતનો માણસ
ભરવાડ સ.કિ. પું. ઢોર રાખી ગુજરાન ચલાવનારી એક
ભરવું સ.કિ. (સં. ભરતિ, પ્રા. ભરઈ) ખાલી હોય તેમાં
મૂકવું, રેડવું, લખવું વગેરે (વાસણમાં પાત્રી, પાનામાં
લખાણ વગેરે) (૨) સંઘરવું (અનાજ) (૩) ભરપાઈ
કરવું (નુકસાની ભરવી) (૪) લણવું; ફળરૂપે મળવું
(કરશો તેવું ભરશો.) (૫) જમે કરાવવું કે માગતા પેટે
આપવું (વેરા, ભાડું, વીમો વગેરે) (૬) ટીપ કે ફાળા-
માં આપવું-લખાવવું (પાંચસો રૂપિયા ભર્યા.) (૭)
ખાલી પદ કે નોકરી ઉપર સ્થાપવું; નીમવું (જગાઓ
ભરવી) (૮) મેળવવું-એકઠું કરવું-ભેળું કરવું (સભા,
અજાર વગેરે) (૯) ગૂંથવું (ખાટલાની પાટી ભરવી)
(૧૦) ભરતકામ કરવું (૧૧) માપવું (માપિયા કે પટી
વગેરેથી) (૧૨) પૂર્ણ-સમૂદ-છતવાળું કરવું (બાપનું ચર
ભરે છે.) (૧૩) લાદવું; ગોઠવવું (ભાર ભરવો)
ભરસાળ સ્ત્રી. ભડસાળ; ચૂલા કે સગીનો ઊંની
રાખવાળો ભાગ
ભરાઉ વિ. ભરેલું; પુષ્ટ; ભરાવદાર

ભરાડી

૫૦૩

/ભવોભવ

ભરાડી વિ. ('ભરાવવું' ઉપરથી) ઊંધાં-ચતાં કરનારું;
 ખેપાની (૨) ચોર; કંઠાવગીર
 ભરાણ(-ણી) સ્ત્રી. બાળકને થતો વરાધનો રોગ
 ભરામણ ન., (-ણી) સ્ત્રી. ભરત ભરવાનું મહેનતાણું
 ભરાવ પું. ભરાવું - જમા થવું તે; જથો; જમાવ (૨)
 પૂર્ણતા; ભરપૂરતા (૩) જમેલો
 ભરાવદાર વિ. ભરાવવાળું; કષ્ટપુષ્ટ
 ભરાવડું સ.કિ. 'ભરવું' - 'ભરાવવું'નું પ્રેરક
 ભરાડું અ.કિ. 'ભરવું'નું કર્મણિ (૨) સપડાવું; કસાવું
 (૩) સંતાવું; લપાવું (૪) તાવ દાખલ થવો; તપવું
 (શરીર ભરાવું) (૫) થાકથી અડકાવું (ચાલીને પગ
 ભરાવો) (૬) પકડાવું; ઝલાવું (જાખમાં છડો
 ભરાવો) (૭) વ્યાપવું; પ્રસરવું (મોં ફોલાથી ભરાઈ
 ગયું.) (૮) પુરાવું; રૂઝ આવવી (ગુમડું ભરાઈ
 ગયું.) (૯) પુષ્ટ થવું (ગાલ ભરાવો) (૧૦) પૂરું
 થવું; અંત આવવો (દિવસ ભરાઈ ચુક્યો) (૧૧)
 જામવું; એકઠું થવું (મેળો ભરાવો)
 ભરાવો પું. ભરાવ; ભરપૂરતા
 ભરિત વિ. (સં.) ભરેલું (૨) પોષણ પામેલું
 ભરૂચ ન. (સં. ભૂગુકચ્છ, પ્રા.ભરુઅચ્છ) નર્મદા નદીના
 મુખ આગળ આવેલું શહેર
 ભરૂંસા(ઠઠાર, ઠપાત્ર) વિ. ભરોસો કરવા લાયક; વિશ્વાસુ
 ભરૂંસો પું. વિશ્વાસ; ખાતરી
 ભરોસા(ઠઠાર, ઠપાત્ર) વિ. જુઓ 'ભરૂંસાદાર'
 ભરોસો પું. ભરૂંસો; વિશ્વાસ
 ભર્ગ ન. (સં.) તેજ; ઝળજળાટ
 ભર્તા, (-ત્તી) પું. (સં.) સ્વામી (૨) પોષણ કરનાર
 ભત્રી સ્ત્રી. (સં.) પોષણ કરનારી
 ભર્ત્સના સ્ત્રી. (સં.) નિંદા (૨) પુત્કાર
 ભરુંપૂરું વિ. ભરેલું; પૂરેપૂરું [આબાદ
 ભરુંભાદરું વિ. (ભરવું + ભદ્રક, પ્રા. ભદરઅ) સમૃદ્ધ;
 ભલનું વિ. ગમે તેવું; ઠામઠેકાણા વગરનું (૨) ફાલતું;
 અચોક્કસ; અપ્રસ્તુત
 ભલપણ ન. ભલાઈ; ભલમનસાઈ [ભારે વજનવક્કરવાળું
 ભલભલું વિ. કંઈ કંઈ ભલાઈ કે મોટાઈવાળું કે મહત્ત્વનું;
 ભલમનસાઈ સ્ત્રી. ભલાઈ; સજ્જનતા [ઉદ્ગાર
 ભલા ઉદ્ધ. 'ભલાભાઈ' કે 'ભાઈલા' એવાં સંબોધનનો
 ભલાઈ સ્ત્રી. સારાપણું; સુજનતા (૨) નેકી; સાલસાઈ
 (૩) ભલા તરીકેની પ્રસંસા
 ભલાભલી સ્ત્રી. સારાસારી; મૈત્રી [વજનવક્કરવાળું
 ભલાભલું વિ. ભલાભલું; કંઈ ભલાઈ કે મોટાઈવાળું; ભારે
 ભલામણ(-ણી) સ્ત્રી. સિફારસ (૨) સોપણ; ભાગવણી
 ભલામણપત્ર પું., ન. ભલામણનો - સિફારસનો કાગળ
 ભલાશ પું. ભલાઈ; સારાપણું; ભલમનસાઈ

ભલીભૂંડી સ્ત્રી. સારી અથવા ખરાબ વાત; ટીકા કે ચર્ચા
 ભલીવાર પું., સ્ત્રી. સત્ત્વ; સાર; ખરકત (૨) આવડત;
 હોશિયારી (૩) ગમ [સભ્ય (૪) પ્રમાણિક
 ભલું વિ. (સં. ભદ્ર, પ્રા. ભલ્લ) સારું (૨) માયાળું (૩)
 ભલુંભરું વિ. સારું-નરસું (૨) યોગ્ય-અયોગ્ય
 ભલે ઉદ્ધ. ઠીક; સારું; અસ્તુ
 ભલેરું વિ. ભલું; સારું
 ભલ્લ પું., ન. (સં.) એક જાતનું અર્ધચંદ્રાકાર બાણ (૨)
 શિવ (૩) ભિલાળોનો છોટ
 ભલ્લુ(-લ્લુ)ક પું., ન. (સં.) રીંછ [મહાદેવ; શિવ
 ભવ પું. (સં.) સંસાર (૨) જન્મ (૩) જન્મારો (૪)
 ભવચક્ર ન. સંસારરૂપી ચક્ર; જન્મમરણનું સાતત્ય [સાગર
 ભવજલ(-ળ)ધિ ન., પું. (સં.) ભવસાગર; સંસારરૂપી
 ભવતરણ ન. (સં.) કરીથી જન્મ થવામાંથી બચી જવું
 ભવતારણ વિ. (સં.) સંસારમાંથી તારનાર (ઈશ્વર)
 ભવતી સ્ત્રી. (સં.) આપ; તમે; સુશ્રી
 ભવદીપ વિ. (સં.) આપનું; 'ધોસ' (૨) આપને લગતું
 ભવન ન. (સં.) રહેઠાણ; મકાન (૨) અસ્તિત્વ-સ્મારક
 સ્થળ [કિયા
 ભવભટકણ ન. (સં.) સંસારમાં વારંવાર જન્મવા-મરવાની
 ભવભટકણ વિ. જન્મમરણના ફેરાં કર્યા કરનારું
 ભવભૂતિ પું. (સં.) સંસ્કૃત ભાષાના એક કવિ
 ભવરણ ન. (સં.) સંસારરૂપી મુદભૂમિ
 ભવરસ ન. (સં.) ભવરૂપી રસ [આ સંસાર
 ભવસાગર, ભવસિંધુ પું. સંસારરૂપી સમુદ્ર; સાગર જેવો
 ભવાઈ સ્ત્રી. (સં. ભૂકુંસ = સ્ત્રીવેશધારી નટ એટલે
 ભવાઈયો અને એ જે ભાવ - ભાવના - ભાવે તે
 ભવાઈ) ભપકો કે સજ્જવટવાળી ભજવવાની વિશિષ્ટ
 રચના; એક લોકનાટ્ય (૨) કજેતી; ભવાડો
 ભવાઈવિ(-વી) સ્ત્રી. (સં.) સંસારરૂપી વન
 ભવાડનું સ.કિ. શોભી ઊઠે તેમ કરવું; દીપાવડું
 ભવાડો પું. ('ભવાડું' દ્વારા) કજેતો; નામોશી
 ભવાની સ્ત્રી. (સં.) ભવ (રૂદ્ર)નાં પત્ની; પાર્વતી [ભાવિ
 ભવિત્ય વિ. (સં.) ભવિષ્યમાં થનારું (૨) ન. ભવિષ્ય;
 ભવિત્યતા સ્ત્રી. (સં.) નસીબ; ભાગ્ય
 ભવિષ્ય વિ. (સં.) આવતા કાળનું
 ભવિષ્ય ન. નસીબ (૨) દોલત; વારસો (૩) ભવિષ્યકાળ
 ભવિષ્યકાલ (સં.) (-ળ) પું. આવનાર સમય (૨)
 કિયાપદનો એક કાળ
 ભવિષ્યકૃદંત ન. ભવિષ્યકાળચૂકક કૃદંત
 ભવિષ્યવાણી સ્ત્રી. ભવિષ્ય ભાખતી વાણી; વરતારો
 ભવિષ્યવેતા પું. ભવિષ્ય જાણનાર; જ્યોતિષી [ભૂકુટિ
 ભવુન. (સં. ભૂમુખ, અપ. ભુડહ, ભુમુહ, ભુમુહ) ભમ્મર;
 ભવોભવ કિ.વિ. ભવેભવ; દરેક જન્મમાં

ભવ્ય/

૬૦૪

/ભાઈભાઈ

ભવ્ય વિ. (સં.) ભવિષ્યમાં થવા જેવું-બનવા જેવું (૨)
 ગૌરવશાળી; પ્રભાવશાળી (૩) મોક્ષનું અધિકારી
 ભવ્યતા સ્ત્રી. પ્રભાવકતા; ભવકો; રોનક
 ભશ-(સ)કો પું. (સં.) બુભુક્ષા, માગધી ભુશકા, દે. ભુક્ષા)
 ઇચ્છા; ભારે આતુરતા (૨) ખાવાની ભારે આતુરતા
 ભસવું અ.કિ. (સં.) ભયતિ, પ્રા. ભસઈ) કૂતરાનું બોલવું
 (૨) નકામો બકવાટ કરવો
 ભસ્મ સ્ત્રી. (સં.) રાખોડી; રખ્યા (૨) પજની કે મંત્રેલી
 રાખ (૩) ધાતુની વૈદકીય રાખ; માત્રા
 ભસ્મક વિ. (સં.) બાળીને ભસ્મ કરી દે એવું (૨) પું.
 ખાચતેટલું બળી જાય-ગુણ ન કરે એવો પેટનો એક રોગ
 ભસ્મગંધા સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ; પિત્તપાપટો (૨)
 એક જાતનું અતર [એમ
 ભસ્મસાત્ કિ.વિ. (સં.) તદન બળીને રાખોડીરૂપ કરાય
 ભસ્મીભૂત વિ. (સં.) બળીને ભસ્મ થઈ ગયેલું [સંકોચ
 ભજ સ્ત્રી. ભળી જવું તે; મિલાપ (૨) પ્રથમ ભળતાં થતો
 ભજ ભાગવી શ.પ્ર. મળવા વિશેની શરમ તૂટવી
 ભજકડું ન. ભરભાંખળું; પરોડિયું; મળસડું
 ભજા(-ડ)કડું વિ. ભોળું; નિખાલસ
 ભજતું વિ. ભળી જાય-મળતું આવે એવું (૨) ભળતું;
 ફાલતું (ગમે તેવું) (૩) આભાસી
 ભજભાંખળું ન. ભરભાંખળું; પરોડિયું; મળસડું
 ભજવું અ.કિ. (સં.) ભલતિ, પ્રા. ભલઈ) ભેગું મળી જવું
 (૨) અમુકના જેવા હોવું; મળતું આવવું
 ભજામણા(-શી) સ્ત્રી. ભલામણ (૨) ભજાવવું તે; સોંપણ
 ભજાવવું સ.કિ. (સં.) ભલ, પ્રા. ભલાવિઅ) ભલામણ
 કરવી (૨) સોંપણી કરવી
 ભંગ પું. (સં.) તૂટવું કે ભાંગી પડવું તે (૨) તોડવું તે;
 ઉલ્લંઘન (૩) નાશ (૪) વિન્ન (૫) વળાંક
 ભંગ સ્ત્રી. (સં.) ભાંગ
 ભંગડ વિ., પું. ('ભાંગ' દ્વારા) ભાંગનો વ્યસની; ભંગેડી
 ભંગાણ ન. ભંગ (૨) તૂટ (૩) નાસભાગ
 ભંગાર પું. (સં.) ભંગાકર, પ્રા. ભંગઅર) ભાંગેલાં વાસણ
 કે બીજો સરસામાન
 ભંગિ સ્ત્રી. (સં.) વ્યંગ; વાચાની ચાતુરી (૨) રીત; દબ
 (૩) અંગોનો મરોડ (૪) પગથિયું [વળાંક-ભંગિ
 ભંગિમા સ્ત્રી. (સં.) અંગમરોડ; અંગોનો (કલાત્મક)
 ભંગીજંગી વિ. ભંગડ; ભંગેડી (૨) ઢંગપણ વગરનું
 ભંગુર વિ. (સં.) ભાંગી જાય એવું (૨) નાશવંત; નશ્વર
 ભંગુરતા સ્ત્રી. (-ન્વ) ન. (સં.) ભંગુર હોવું તે; નશ્વરતા
 ભંગેડી વિ. ભાંગનો વ્યસની; ભંગડ
 ભંજક વિ. (સં.) ભાંગનાર; ટાળનાર (પરદુખભંજક)
 ભંજન ન. (સં.) ભાંગવું તે (૨) નાશ
 ભંજન વિ. (સં.) ભંજક; ભાંગી-તોડી નાજનાર

ભંજવાડ પું. નુકસાન (૨) હેરાનગત; પજવણી
 ભંજવું સ.કિ. (સં.) ભંજ) ભાંગવું
 ભંટ(-ઠ, -ઠિયો) ન. ઘાસ પર થતું એક પ્રકારનું બીજ
 ભંકક પ્રા. ભંડગ) ભોંપરું (૨) સ્ત્રીમરમાં ફાળકાની ફરતે
 આવેલા ત્રીજા વર્ગના મુસાફરોની જગા
 ભંકકિયું ન. નાનું ભોંપરું
 ભંડાર પું. (સં.) ભાંડગાર, પ્રા. ભંડાર, ભાંડગાર)
 ધનધાન્ય વગેરે ભરી રાખવાની જગા; કોઠાર (૨)
 ખજનો; સંગ્રહ (૩) વલ્લજના તૂતકની નીચેનો ભાગ
 (૪) દુકાન [જમીનમાં દાટી દેવું
 ભંડારવું સ.કિ. ભંડારમાં મૂકવું (૨) છુપાવવું (૩)
 ભંડારિયું ન. ભીંતમાં બારણાવાળો ગોખલો (૨) ગાડા
 નીચેની પેટી જેવી ગોઠવણ (૩) ઘરમાં ઓરડાની
 પાછળનો નાનો બંડ
 ભંડારી પું. (સં.) ભાંડગારિક, પ્રા. ભંડારિઆ, ભાંડગારિઅ)
 ખજનચી; 'ટ્રેઝરર' (૨) કોઠારી (૩) તાડી અને દારૂ
 ગાળવાનો ધંધો કરનારી એક જાતનો માણસ
 ભંડારો પું. ગામ કે નાતના તમામ માણસોને અપાતું જમણ
 (૨) સાપુઓનું જમણ [ગુપ્તવાત
 ભંડો પું. (સિ. ભાંડા) એક પ્રકારનું વાસણ (૨) ભેદ;
 ભંડોળ ન. (સં.) ભાંડપૂ = એકઠું કરવું, પ્રા. ભંડ) ભેગી
 કરેલી કોઈ પણ મૂડી; 'ફંડ' [વાપરનું; પંચાળું
 ભંડોળિયું વિ. ખજાનાને કે ભંડોળને લગતું (૨) સૌના
 ભંપોલ વિ. (ભમ + પોલું) અંદરથી પોલું; બોલું (૨)
 શેખીખોર; બઘાઈખોર [ઘાટની બતક
 ભંભલી સ્ત્રી. (દિ. ભંભા = ભેરી) સાંકડા મોની બદામના
 ભંભારવ પું. (સં.) ગાય, બજાદનું ભાંભરવું તે
 ભંભેરણી સ્ત્રી. ('ભંભેરવું' ઉપરથી) ખોટી ઉકેરણી;
 ચગમણી [ઉકેરવું
 ભંભેરવું સ.કિ. ભંભેરણી કરવી; ચગાવવું; ખોટી રીતે
 ભંભર પું. (સિ.) ભરમો; ભમર (૨) વમળ
 ભા સ્ત્રી. (સં.) ક્રાંતિ; તેજ; આભા [ખાપ કે મોટાભાઈ
 ભા પું. ('ભાઈ' ઉપરથી) વડીલ માટે સંબોધન (૨) દાદા,
 ભાઈ પું. (સં.) ભાતુક, પ્રા. ભાઈઅ) માજાધો; સહોદર
 (૨) કામા, મામા, માસી વગેરેનો દીકરો (૩) કોઈ
 પણ માણસ માટે વિવેકયુક્ત સંબોધન
 ભાઈચારો પું. ભાઈ જેવું વર્તન; દોસ્તી; ભાઈબંધી
 ભાઈજી પું. જેઠ; (પત્ની માટે) પતિનો મોટો ભાઈ
 ભાઈબંધ પું. મિત્ર; દોસ્ત
 ભાઈબંધી સ્ત્રી. મિત્રાચારી; દોસ્તી
 ભાઈભાપા પું. બ.વ. 'ભાઈ, બાપા' એવી નમ્ર વિનવણી
 ને આજીજીસુચક શબ્દો [પમકિતીયા
 ભાઈબીજ સ્ત્રી. કારતક સુદ બીજ; એક તહેવાર;
 ભાઈભાંડુ ન. બ.વ. એક માલાપનાં છોકરાં; ભાંડાર

ભાઈલો

૬૦૫

/ ભાઈલો

ભાઈલો પું. ભાઈ (લાડમાં) (૨) નાનો છોકરો
 ભાઈશ્રી પું. બ.વ. (લખાણમાં) વિવેકનું સંબોધન
 ભાઈસંગ પું. બ.વ. બચ્ચાજી; ખેટમજી (તુચ્છકારમાં)
 ભાઈસાહેબ પું. બ.વ. મોટા ભાઈ !; સાહેબજી !
 ભાઈ પું. (સં. બ્રાહ્મ) ભાઈ (મહારાષ્ટ્રમાં)
 ભાઈસાહેબ પું. પેચાઈનો એક ઈલકાબ
 ભાકરવડી સ્ત્રી. જુઓ 'ભાખરવડી'
 ભાખર પું. (સં. અસ્પૃ = શેકડું ઉપરથી) મોટો જાગે રોટલો
 ભાખ(-ક)રવડી સ્ત્રી. મેંદાની ક્ષાકના વીંટામાં વિભિન્ન
 સૂકા-લીલા મસાલા ભરી ગોળ બનાવાતું એક ફરસાણ
 ભાખરી સ્ત્રી. (સં. ભક્ષ, પ્રા. ભક્ષ દ્વારા) જીરૂ કઠણ
 રોટલી
 ભાખરો પું. ભાખર (કડક જાગે રોટલો) [આગાહી કરવી
 ભાખનું સ.કિ. (સં. ભાખ) બોલવું (૨) ભવિષ્ય કહેવું;
 ભાખા સ્ત્રી. ભાખા
 ભાખોડિયું ન. ઘુંટેણિયું; ગોઠણ
 ભાગ પું. (સં.) અંશ; હિસ્સો (૨) પુસ્તકનો હિસ્સો
 (ભાગ પહેલો) (૩) ભાગાકાર (ગ.)
 ભાગદોડ સ્ત્રી. નાસભાગ; દોડદોડી [આપવો તે
 ભાગબટાઈ સ્ત્રી. મહેસુલ તરીકે ખેતની ઊપજનો ભાગ
 ભાગલાવાદી વિ. ભાગલાનું હિમાયતી [વાસણ]
 ભાગલું વિ. ભાંગેલું; તૂટેલું (૨) ખોખરું; ફાટવાળું (માટીનું
 ભાગલો પું. ભાગ; ટુકડો (૨) માતાજીના નૈવેદ્યનો ઘાળ
 ભાગવત વિ. (સં.) ભગવાનને લગતું (૨) ન. અઢાર
 પુરાણોમાંનું એક
 ભાગવું અ.કિ. (સં. ભગન, પ્રા. ભગ્ગઈ નામધાતુ) તૂટેલું;
 કકડા થવા; નાશ પામવું (૨) દૂર થવું (ભો ભાગવો)
 (૩) દેવાળું કાઢવું (પેટી ભાગી)
 ભાગવું અ.કિ. નાસવું; નાસી જવું
 ભાગવુંસ.કિ. કકડાકરવા; તોડવું (૨) લૂંટીને પાયમાલ કરવું
 (ગામ) (૩) અદા ન કરવું; પાછું ન વાળવું (ઝાણ,
 વ્યાજ) (૫) ભાગ કરવા; ભાગાકાર કરવા (ગ.)
 ભાગવું સ.કિ. વળ ચડાવવો (૨) ધાર પાટી લૂંટી લેવું
 ભાગળ સ્ત્રી. ભાગોળ; ગામનું પાદર
 ભાગભાગી સ્ત્રી. જુઓ 'ભાગાભાગ' [(ગ.)
 ભાગાકાર પું. (સં.) ભાગવું તે (૨) તેથી આવતી રકમ
 ભાગાભાગ(-ગી) સ્ત્રી. નાસાનાસ; નાસાનાસી; નાસભાગ
 ભાગિનેય પું. (સં.) બહેનનો દીકરો; ભાણો
 ભાગિયણ સ્ત્રી. ભાગીદાર સ્ત્રી
 ભાગિયું વિ. ભાગીદાર; હિસ્સેદાર
 ભાગિયો પું. ભાગીદાર; હિસ્સેદાર (૨) ખેતની ઊપજમાંથી
 નક્કી કરેલો હિસ્સો લેનાર ખેડુ [(૩) ગોઠિયો; સાથી
 ભાગીદાર પું. (ભાગ + કા. દાર) ભાગવાળો; હિસ્સેદાર
 ભાગીદારી સ્ત્રી. ભાગીદારપણું; પંતિયાળું

ભાગીરથી સ્ત્રી. (સં.) ગંગા નદી
 ભાગુ વિ. નાસી છૂટનારું (૨) ખેડા'નાઉ
 ભાગું વિ. ('ભાગ' ઉપરથી) -ને કારણે; લીધે
 ભાગેચ્છા સ્ત્રી. (સં.) સુખભોગ ભોગવાની ઇચ્છા;
 ભોગની વાસના
 ભાગેડુ પું. (ભાગવું ઉપરથી) નાસી જનારો
 ભાગોળ સ્ત્રી. (સં. ભગનતોલી, પ્રા. ભગ્ગઓલી)
 શહેરના કોટનો દરવાજો (૨) ગામનું પાદર (૩)
 બજાર; ચકલું
 ભાગ્ય ન. (સં.) નસીબ; તકદીર; પ્રારબ્ધ
 ભાગ્યરેખા સ્ત્રી. (સં.) હથેળીમાંની નસીબ બતાવતી રેખા
 ભાગ્યવશાત્ કિ.વિ. (સં.) નસીબજોગે
 ભાગ્ય(ઠવંત, ઠવાન) (સં.), (ઠશાળી) વિ. નસીબદાર
 ભાગ્યવાદ પું. નિયતિવાદ; દૈવવાદ; 'ફેટાલિઝમ'
 ભાગ્યવિધાતા પું. (સં.) ભાગ્યના ધડનાર; પરમેશ્વર
 ભાગ્યહીન વિ. કમનસીબ; કમભાગી
 ભાગ્યનુત્તરું વિ. ભાંગેલું-તૂટેલું (૨) સર્વજન કે અટક્યા
 વગર નહિ એવું; તૂટક
 ભાગ્યે, (ઠજ) કિ.વિ. (સં.) કદાચ; જવલ્લે; કદીમદી
 ભાજક પું. (સં.) ભાગનાર સંખ્યા (ગ.) (૨) ભાગનાર
 ભાજન ન. (સં.) વાસણ; પાત્ર (૨) (સમાસને અંતે)
 આધારસ્થાન; અધિકારી; એવો અર્થ બતાવે છે.
 (કૃપાભાજન)
 ભાજવું અ.કિ. (૨) સ.કિ. ભાંજવું; તોડવું; ભાંગવું
 ભાજી સ્ત્રી. (સં. ભાજિતા, પ્રા. ભાજિજઆ) શાક લાયક
 કુમળા છોડ કે તેનું શાક
 ભાજખાઉ વિ. ભાજ ખાનારું (૨) તાકાત-શક્તિ વગરનું
 ભાજપાલો પું. તરકારી; ભાજપાલો કે બકાલું
 ભાજપાઉ ન. પાઉ અને (શાક) ભાજની બનેલી વાનગી
 ભાજમૂળા પું. બ.વ. મૂળો અને તેવી ભાજ (૨) તુચ્છ
 - લેખામાં ન લેવા જેવી વસ્તુ [રકમ (ગ.)
 ભાજ્ય વિ. (સં.) ભાગી શકાય તેવું (૨) ન. ભાગવાની
 ભાટ પું. (સં. ભટ્ટ, પ્રા. ભટ્ટ) રાજાઓનાં ગુણગાન ગાનાર
 એક જ્ઞાતિનો માણસ (૨) ખુશામતિયો; ખુશામતપોર
 ભાટાઈ સ્ત્રી. ભાટનું કામ (૨) ખોટી ખુશામત
 ભાટિયણ સ્ત્રી. ભાટિયા કોમની કે ભાટિયાની સ્ત્રી
 ભાટિયો પું. (સં. ભટ્ટ ઉપરથી) એ નામની એક જ્ઞાતિનો
 માણસ (૨) દૂધ વેચનાર; ધાંચી (૩) કાઠિયો
 (ગામગ્રામો) [ચાંદું-ચાંદું
 ભાઠ સ્ત્રી. (સં. ભૂષ્ટ, પ્રા. ભટ્ટ) ચામડી છોલાઈ પડેલું
 ભાઠું ન. (સં. બ્રષ્ટ, પ્રા. ભટ્ટ) નદીકાંઠાની રેતાળ જમીન
 (૨) છીછરા પાણીવાળી જગ્યા (૩) શેરડીનો
 મૂળવાળો કકડો [એક પેટાભાગ
 ભાઠેલો પું. (સં. બ્રષ્ટ, પ્રા. ભટ્ટ) અનાવિલ બ્રાહ્મણનો

ભાડ/

૬૭૬

/ભારખાનું

ભાડ સ્ત્રી. (સં. ભાર્તિ, પ્રા. ભાટી, ભારિયા) અનાજ શેકવાની ભટ્ટી (૨) ભાડભુંજનું કલેલું
 ભાડભુંજણ સ્ત્રી. જુઓ 'ભાડભુંજણ'
 ભાડભુંજો પું. જુઓ 'ભાડભુંજો' [(કોમોદુદાર)
 ભાડમં જાય શ.પ્ર. ભલે બળી જાય; દોસતું રહે
 ભાડભું-(ભું)જણ સ્ત્રી. ભાડભુંજની સ્ત્રી ધિંધો કરનાર
 ભાડભું-(ભું)જો પું. ભટ્ટીથી ધાણીચણા વગેરે શેકવાનો
 ભાડવાત પું. ભાડે રહેનાર; ભાડૂત
 ભાડા(બત, ઠચિટ્ટી) સ્ત્રી. ભાડા સંબંધી દસ્તાવેજ
 ભાડિયો પું. ('ભાડ' ઉપરથી) અનાજ શેકવાનું કાણાંવાળું
 કાંલું [વાપચી બદલ આપવાનું નાણું-રકમ
 ભાડું ન. (સં. ભાટક-ભાર્ત, પ્રા. ભાડઅ) કોઈ પણ વસ્તુ
 ભાડૂત પું. ભાડે રહેનાર; ભાડવાત ['મર્સિનરી'
 ભાડૂતી ભાડે રાખેલું (૨) પૈસા ખાતર કામ કરતું;
 ભાણ પું. (સં. ભાનુ, પ્રા. ભાણુ) ભાનુ; સૂર્ય
 ભાણ પું. (સં.) દસ પ્રકારનાં નાટ્યરૂપકોમાંનો એક પ્રકાર,
 જેમાં વિટ વગેરેનાં આત્મવચનો હોય છે.
 ભાણાવહેવાર પું. (ભાણું+વહેવાર) સાથે બેસી જમવાનો
 સંબંધ; રોટીવહેવાર
 ભાણિયો પું. (સં. ભાગિનેય, પ્રા. ભાઈએજ) બહેનનો
 દીકરો-ભાણેજ (૨) વીંઢાળવી પડે એવી વસ્તુ-સોગાત
 ભાણી સ્ત્રી. બહેનની દીકરી-ભાણેજ [ધાળી
 ભાણું ન. (સં. ભાજન, પ્રા. ભામણ, ભાપણ) પીરસેલી
 ભાણેજ પું. (સં. ભાગિનેય, પ્રા. ભાઈએજજ, ભાપણિજજ,
 ભાઈણિજજ) ભાણો; બહેનનો દીકરો
 ભાણેજવહુ સ્ત્રી. ભાણેજની વહુ
 ભાણેજી ન.બ.વ. બહેનનાં છોકરાં; ભાણિયાં
 ભાણેજી સ્ત્રી. બહેનની દીકરી; ભાણી
 ભાણો પું. ભાણિયો; બહેનનો દીકરો(૨) રીત; પ્રકાર
 ભાત સ્ત્રી. (સં. ભક્તિ, પ્રા. ભત્તિ) વેલબુટ્ટીવાળી છાપ
 ભાત પું. (સં. ભક્ત, પ્રા. ભત્ત) રાંધેલા ચોખા (૨) ભાતું
 (કામગીરીની જગા ઉપર લઈ જવાનું) (૩) પું., ન.
 ડાંગર [સ્વભાવનું દીલું; પોચું
 ભાતખાઈ વિ. વધારે પ્રમાણમાં ભાત ખાનારું (૨)
 ભાતદાળ ન.બ.વ. ભાત અને દાળ કે તેનું સાદું ભોજન
 ભાતભાતનું વિ. રંગબેરંગી; તરેહવાર; ભાતીગર
 ભાતિયું ન. ભાત કાઢવાનો તારવેથો કે ઝરો (૨) ભાત
 ઓસાવવાનો કાણાંવાળો ટોપલો કે તેવું પાત્ર
 ભાતીલું(-ગર, -ગળ) વિ. રંગબેરંગી; ભાતભાતનું
 ભાતું ન. મુસાફરીમાં સાથે લીધેલું ખાવાનું ખાદ્ય; ભાથું
 (૨) ટીમણ
 ભાતોડિયું ન. જુઓ 'ભરતણું'
 ભાથી પું. (સં. ભસ્ત્રા, પ્રા. ભત્ત્યા) બહાદુર લડવૈયો (૨)
 સંગાથી; સાથી (૩) ભવાઈમાં મદકરાનો વેષ લેનાર

ભાથીખનરી પું. સાપ, વીંછી વગેરેનું ઝેર ઉતારવા જેની
 આજ દેવાય છે તેવો પુરુષ
 ભાથું ન. ભાતું; મુસાફરીમાં સાથે લીધેલું ખાવાનું ખાદ્ય
 ભાથું ન. (-થો) પું. (સં. ભસ્ત્રા, પ્રા. ભત્ત્યા) બાજ રાખ-
 વાની કોષળી [વિક્રમ સંવતનો અગિયારમો માસ
 ભાદરવો પું. (સં. ભાદ્રપદ, પ્રા. ભદ્રવઅ, ભદ્રવઅ) પું.
 ભાદ્રપદ પું. (સં.) ભાદરવો મહિનો [ઉત્તર]
 ભાદ્રપદા સ્ત્રી. પચીસમું અને છવીસમું નક્ષત્ર (પૂર્વા અને
 ભાન ન. (સં.) શુદ્ધિ; હોશ (૨) સાવચેતી; કાળજી (૩)
 સ્મરણ (૪) સમજ; અક્કલ (૫) કલ્પના; ભાસ
 ભાનભૂલું વિ. ભાન ભૂલેલું; હોશકોશ ગુમાવી બેઠેલું
 ભાનુ પું. (સં.) સૂરજ; સૂર્ય [સ્ત્રી-પત્ની
 ભાભી સ્ત્રી. (સં. ભાનુજયા, પ્રા. ભાઉજાઈઆ) ભાઈની
 ભાભીજી સ્ત્રી. ભાઈજની પત્ની; જેઠાણી (૨) ભાભી
 (માનાઈ) [કાકાની વહુ (૩) ભાભી
 ભાભુ સ્ત્રી. (ભાભી ઉપરથી) બાપની મા (૨) મોટા
 ભાભો પું. ('ભા' ઉપરથી) કણબી (૨) જડસો (૩)
 આદરપાત્ર વડીલ; વૃદ્ધ ડોસો (૪) સસરો (વહુવારુના
 વિષયમાં)

ભામ પું. ભામા; ભામિની; સ્ત્રી
 ભામટો પું. ('ભમટું' ઉપરથી) રખડેલ; ઉઠાવગીર;
 ભમતો ચોર (૨) ધર્મભ્રષ્ટ બ્રાહ્મણ [ઓવારણાં
 ભામણાં ન.બ.વ. (સં. ભામણ, પ્રા. ભામણ) વારણાં;
 ભામણી સ્ત્રી. બ્રાહ્મણી; બ્રાહ્મણ સ્ત્રી
 ભામની સ્ત્રી. ભામિની; સ્ત્રી
 ભામા સ્ત્રી. (સં.) ભામિની; સ્ત્રી
 ભામિતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રકાશની ધનતા માપવાનું શાસ્ત્ર
 ભામિની સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી (૨) રૂપાળી જુવાન સ્ત્રી
 ભામય ન. (સં. ભાગ્ય, જૂ.ગુ.) ભાગ્ય
 ભામડો પું. ('ભાઈ' ઉપરથી) પુરુષ (૨) પતિ [પિત્રાઈ
 ભાયાત પું. ('ભાઈ' ઉપરથી) પિત્રાઈ (૨) રાજનો
 ભાયાતી વિ. ભાયાતને લગતું
 ભામયેગ ન. (સં. ભાગ્ય) ભામયગ; ભાગ્ય; નસીબ
 ભાર પું. (સં.) વજન (૨) ચોવીસ મણનું વજન
 (કપાસના તોલ માટે) (૩) વીસ તોલાનું કે એક
 તોલાનું વજન (૪) અમુક તોલ જેટલું તે. (પૈસાભાર,
 રતીભાર) (૫) (વધું)પડું પું.બ.વ.) મજું; ગુંજશ
 (એના તે બોલવાના શા ભાર ?) (૬) બ્રહ્મ, દશા
 કે મંતરજંતરની અસર (૭) જથ્થો; સમૂહ (૮)
 અપયો; અજીણ (૯) જવાબદારી; જોખમ (૧૦)
 વજન; વક્કર; વટ (૧૧) આભાર; પાડ
 ભારશમ વિ. જોએ ઉઠાવી લેવા શક્તિશાળી
 ભારખમું વિ. ભાર-ભોજ સહન કરનારું ['ગુલ્લે દ્રેન'
 ભારખાનું ન. ભાર ભરવાનું વાહન (૨) માલગાડી;

ભારજી/

૭૦૭

/ભાવન

ભારજી સ્ત્રી. (સં. ભાયાં) ભાયાં; પત્ની
 ભારજીયું વિ. ભારજી ઝીલનારું; બોલે ઉઠાવી લેનારું;
 ખમતીધર; પરખમ
 ભારટિયું ન., (-યો) પું. ભારવટિયો; મોભ. પાટડો
 ભારજા ન. દબાણ; વજન (ર) ભારજું - રાખમાં દાખવું
 તે (૩) વશીકરણ; જીદુ [નામ
 ભારત પું., ન. (સં.) ભારતદેશ (ર) 'મહાભારત'નું દેહું
 ભારતવર્ષ પું., ન. ભારતદેશ; હિંદ
 ભારતરત્ન વિ. (સં.) રાષ્ટ્રપતિ તરફથી વિશિષ્ટ વ્યક્તિનું
 થતું એક પ્રકારનું સન્માન
 ભારતચક્ષી વિ. (સં.) ભારતનું વતની-રહેવાસી
 ભારતી સ્ત્રી. (સં.) વાણી; સરસ્વતી (ર) સંસ્કૃતીઓના
 દસ વર્ગોમાંનો એક (૩) ભારતમાતા (૪) સંસ્કૃત ભાષા
 (૫) ભારતી વૃત્તિ [સિદ્ધસ્થાની; ભારતનો વતની
 ભારતીય વિ. (સં.) ભારતવર્ષનું કે તેને લગતું (ર)
 ભારતીયવિદ્યા સ્ત્રી. પ્રાચ્યવિદ્યા; 'ઈન્ડોલોજી'
 ભારથી વિ., પું. દશનામી સંસ્કૃતીઓનો એક કિરદો
 ભારદર્શક વિ. (સં.) ભાર-વજન દર્શાવનારું
 ભારદ્વાજ વિ. ભારદ્વાજ ઋષિના વંશનું (ર) પું. અગત્ય
 ઋષિ (૩) ન. એક પક્ષી
 ભારબોજ પું. ભાર; વજન (ર) જવાબદારી
 ભારપૂરક કિ. વિ. (સં.) નિશ્ચિતતાથી; નિશ્ચયપૂરક
 ભારમાપક યંત્ર ન. (સં.) વજન માપવાનું યંત્ર
 ભારયષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) કાવટ
 ભારયુક્ત વિ. (સં.) વજન વધારનારું; વજનવાળું
 ભારવટ(-ટિયો) પું. આડસર; મોભ
 ભારવક્કર પું. ભારબોજ; વક્કર; મોભો (ર) ઈજ્જત
 ભારવાહી(-હક) વિ. (સં.) ભાર વહન કરનારું (ર)
 જવાબદારી ઉઠાવનારું
 ભારજું સ.કિ. ('ભાર' ઉપરથી) રાખમાં દાખી રાખવું
 (દેવતા) (ર) વશીકરણ કરવું; મોહિત કરવું
 ભારકાંત વિ. (સં.) ભારથી લદાયેલું
 ભારાડી વિ. ખુરાંટ; ભારાડી; માથાભારે [વાળું
 ભારી વિ. (સં. ભાર, પ્રા. ભારઅ - ઈ) ભારે; ભાર-
 ભારી સ્ત્રી. નાનો ભારો; મોટી ઝૂલી
 ભારે વિ. (સં. ભારિક, પ્રા. ભારિઅ) વજનદાર; 'હેવી'
 (ર) મુકેલ (૩) કીમતી (૪) પચવામાં મુકેલ એવું
 (ખોરાક, પાણી વગેરે) (૫) કિ.વિ. અતિ; ખૂબ
 ભારેખમ વિ. (સં. ભારધમ) આબરૂદાર; મોભાવાળું (ર)
 ગંભીર (૩) મોટાઈના ડોળવાળું [સ્ત્રી
 ભારેવાઈ સ્ત્રી. (સં. ભારવાહિકા) સગામાં; ગર્ભવંતી
 ભારો પું. (સં. ભાર, પ્રા. ભારઅ) ધાસ. લાકડાં વગેરેને
 એકત્રિત બાંધતાં થતો બોજ; ઝૂરો; મોટું વજન (ર)
 ખુલ્લા સકનો છોરો

ભારોટિયું ન. (-યો) પું. ભારટિયો; મોભ. પાટડો
 ભારોટી સ્ત્રી. લાકડાની ભારી (ર) પોટલી
 ભારોભાર કિ.વિ. સરખે વજન (ર) પૂરેપૂરું; ભરપૂર
 ભારંગવ પું. (સં.) પરશુરામ (ર) શુકાચાર્ય (૩) વિ.,
 પું. ભુગુના વંશમાં જન્મેલો
 ભાયાં સ્ત્રી. (સં.) પત્ની; અર્ધાંગિની
 ભાલ ન. (સં.) કપાળ; લલાટ [બાજુનો પ્રદેશ
 ભાલ ન. ભાદાની જમીન (ર) પું., ન. ધોળકાની આજુ-
 ભાલચંદ્ર પું. (સં.) શિવ; મહાદેવ
 ભાલતલ ન. (સં.) લલાટની સપાટી
 ભાલરેખા સ્ત્રી. (સં.) કપાળમાં પડતી રેખા-કરચલી
 ભાલલોચન પું. શંકર; મહાદેવ
 ભાલાફેક સ્ત્રી. લાંબા, પાતળા ભાલાને શક્ય એટલે દૂર
 ફેંકવાની અંશ્લેષિક પ્રકારની એક હરીફાઈ
 ભાલાળું વિ. ભાલાવાળું (ર) અણીદાર
 ભાલિયા પું.ખ.વ. (ભાલના) ઘઉંની એક જાત
 ભાલિયું વિ. ભાલ પ્રદેશને લગતું
 ભાડુ ન. (સં. ભલ્લુક) રીંછ (ર) ફાલુ; કાઉટી
 ભાડું ન. (-લો) પું. (સં. ભલ્લ, પ્રા. ભલ્લઅ) એક
 હથિયાર [કે તેનું પાનું
 ભાલોડું(-ડિયું) ન. (સં. ભલ્લકૂટ, પ્રા. ભલ્લોઅ) તીર
 ભાવ પું. કિંમત; દર
 ભાવ પું. (સં.) અસ્થિત્વ; હયાતી (ર) પ્રકૃતિ; સ્વભાવ
 (૩) ઈરાદો; મતલબ (૪) વૃત્તિ; લાગણી (૫)
 તાત્પર્ય; અભિપ્રાય (૬) ચેષ્ટા; અભિનય (૭) હેતુ;
 પ્રીતિ; ગમાં (૮) આસ્થા (૯) આર્થ ! પૂજ્ય !
 (નાટકમાં સંબોધન) (૧૦) સ્થિતિ; સ્વરૂપ. ઉદા.
 શિખાભાવ; પુરુષભાવ (૧૧) ગુણવત્તા
 ભાવક વિ. (સં.) કાવ્યનો મર્મ અનુભવનારું; સહૃદય (ર)
 પું. નાટકનો પ્રેક્ષક
 ભાવકત્વ ન. (સં.) સહૃદયતા (નાટ્ય) [વેચનારું
 ભાવખોર વિ. (સં., ફા.) ભાવ ખાનારું; મોટા ભાવે
 ભાવગત વિ. (સં.) આત્મગત; આત્મલક્ષી
 ભાવગીત ન. અંતરની ઊર્મિઓમાંથી નીકળેલી ગેય
 કાવ્યરચના - ભાવપ્રધાન ગીત
 ભાવગ્રાહી(-હક) વિ. (સં.) તાત્પર્યને-મર્મને પકડી લેનારું
 ભાવટ(-ઠ) સ્ત્રી. (સં. ભાવવૃત્તિ, પ્રા. ભાવટિ) ઉપાધિ;
 જંજાળ (ર) ઉચાટ [કે રૂપ વગેરે
 ભાવતાલ પું. (સં.) વસ્તુની કિંમત કે ભાવ - તેની વાગવટ
 ભાવતું વિ. મનને એમતું (ર) બંધબેસતું
 ભાવતુમિ સ્ત્રી. (સં.) માનસિક સંતાપ
 ભાવદર્શન ન. (સં.) હૃદયની લાગણી વ્યક્ત કરવી તે
 ભાવન ન. (સં.) આસ્વાદન (ર) ભાવના; ધ્યાન (૩)
 મહેણું (૪) વેશ (૫) પર્યાલોચન; સમીક્ષા

ભાવના]

૬૦૮

[ભાસવું

ભાવના સ્ત્રી. (સં.) કલ્પના; ધારણા (૨) આસ્થા (૩) અભિલાષા; કામના (૪) પટ; પુટ (૫) અનુશીલન; ધ્યાન; ચિંતન (૬) જૈન મંદિરમાં પૂજાવેળાએ વાઘો સાથેનું સ્તવનગાન [કે લાગણીભરેલું ભાવના (અપ્રાપ્ત, અશીલ) વિ. સ્વભાવે વિશેષ લાગણીવાળું ભાવનાવાદી પું. (સં.) ભાવનાનું જીવનદૃષ્ટિમાં મહત્વ આપનાર; 'આઈડિયાલિસ્ટ' [રાખવા તે ભાવનિયમન ન. (સં.) ભાવનાલ નિયમનમાં કે કાબૂમાં ભાવપત્રક ન. ચીજવસ્તુઓની કિંમત દર્શાવતી યાદી ભાવપલટો પું. હૃદયના ભાવનું કે પ્રેમ તથા આદરનું બદલાઈ જવું તે ભાવપ્રસ્તાવ પું. નિવેદા; 'ટેન્ડર' ભાવભર્યું વિ. ભાવથી ભર્યુંભર્યું; ભાવમય ભાવભીનું વિ. હૃદયના ઉદાત્તભાવથી તરબોળ ભાવમય વિ. (સં.) ભાવપૂર્ણ ભાવમયતા સ્ત્રી. (સં.) ભાવપૂર્ણ હોવું તે [(પ્રતિભા) ભાવચિત્રી વિ., સ્ત્રી. સાક્ષિત્યકલાનું ભાવન કરનારી ભાવચાચક વિ. (સં.) ભાવ બતાવનારું (નામ) ભાવવું અ.કિ. (સં.) ભાવયતિ, પ્રા. ભાવઈ) ગમવું (૨) ભવાડું (૩) પસંદ પડવું ભાવશૂન્ય વિ. (સં.) ભાવ-લાગણી વગરનું; શુદ્ધ ભાવવાહી વિ. (સં.) ભાવવાસિન્ ભાવથી ભરેલું (૨) ભાવવાહક ભાવવિમોચન ન. વિવેચન; 'કથાર્થિસ' ભાવસાહચર્ય ન. (સં.) ભાવો-વિચારોનું સાતત્ય ભાવાત્મક વિ. (સં.) હપાતી કે સ્થિતિ બતાવનારું; અસ્તિ-વાચક (૨) સત્ય; વાસ્તવિક (૩) ભાવવાળું; ભાવમય ભાવાનુવાદ પું. (સં.) શબ્દશઃ નહિ પરંતુ તાત્પર્યસૂચક અનુવાદ [યવો તે ભાવાનુભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) (કલાકૃતિના) ભાવનો અનુભવ ભાવાર્થ પું. (સં.) મતલબ; તાત્પર્ય ભાવાવેશ પું. (સં.) ભાવનો આવેશ-ઉત્તેજકો [આંક ભાવાંક પું. (સં.) કિંમતનો આંક; ભાવનું સૂચન કરતો ભાવિ વિ. (સં.) ભવિષ્યનું કે ભવિષ્યમાં થનારું (૨) ન. ભવિષ્ય; નસીબ; ભાગ્ય ભાવિક વિ. (સં.) આસ્થાવાળું (૨) મર્મજ; ભાવુક ભાવિકથન ન. (સં.) ભવિષ્ય ભાગવું તે; ભવિષ્યકથન ભાવિત વિ. (સં.) ચિંતવેલું (૨) પાસ દીધેલું (૩) ભાવિક; ભાવનાવાળું (૪) શુદ્ધ; નિર્દોષ ભાવિતાત્મા પું. સ્થિર પ્રજ્ઞાવાળો; સ્થિતપ્રજ્ઞ ભાવિલક્ષી વિ. (સં.) ભાવિને લક્ષ કરતું (૨) ભવિષ્યમાં વિકસે તેવું; 'પ્રોસ્પેક્ટિવ' [ભાગ્ય ભાવી વિ. (સં.) ભાવિ; ભવિષ્યનું (૨) ન. નસીબ; ભાવુક વિ. (સં.) વિચારશીલ (૨) રસજ; સહૃદય (૩)

લાગણીશીલ (૪) વેવલું (૫) પું. (કટાક્ષમાં) બનેલી ભાવેપ્રયોગ પું. (સં.) જેમાં ક્રિયાપદનો ભાવ એ જ કર્તા હોય તેવો પ્રયોગ ભાષક પું. (સં.) બોલનાર કે વક્તા; કહેનારો ભાષણ ન. (સં.) બોલવું તે (૨) બ્યાખ્યાન કે પ્રવચન ભાષણખોર વિ. વધુ પડતાં ભાષણ આપનાર; ભાષણો પર ભાષણો કરવાની ટેવવાળું [બાજ ભાષણખોરી સ્ત્રી. વધુ પડતાં ભાષણો કરવાં તે; ભાષણ-ભાષણબાજ સ્ત્રી. વધારે પડતાં ભાષણ કરવાં કે કરાવવાં તે ભાષણવેડા પું. બ. વ. વધુ પડતાં ભાષણો કરવાની વૃત્તિ ભાષણિયું વિ. ભાષણ કર્યા કરવાની ટેવવાળું ભાષા સ્ત્રી. (સં.) યાદચ્છિક વાચિક સંકેતોની એક એવી વ્યવસ્થા જેના વડે કોઈ પણ એક સામાજિક જૂથના સભ્યો એકબીજાનો સહકાર સાધે છે અને એકબીજાના સંપર્કમાં રહે છે. (૨) બોલી; વાણી; જબાન ભાષાકર્મ ન. (સં.) ભાષાને અનુલક્ષીને થતી કામગીરી ભાષાકીષ વિ. (સં.) ભાષા વિશેનું; તેને લગતું ભાષાગત વિ. (સં.) ભાષામાં રહેલું [વાસિતામાં દોષ ભાષાદોષ પું. (સં.) ભાષાના પ્રયોગમાં કે તેની અર્થ-ભાષાપ્રયોગ પું. (સં.) ભાષાનો પ્રયોગ-ઉપયોગ ભાષાપ્રેમ પું. (સં.) પોતાની ભાષા પ્રત્યેનો અનુરાગ ભાષાફેર પું. (સં.) ભાષાનો ફેરફાર (૨) વિ. ભાષાના ફેરફારવાળું ભાષાલક્ષી વિ. (સં.) અર્થના નહિ પણ ભાષાના લક્ષવાળું ભાષાવિકાર પું. (સં.) ભાષાદોષ ભાષાવિજ્ઞાન ન. (સં.) ભાષાશાસ્ત્ર; 'સિંગ્લિસ્ટિક્સ' ભાષાવિદ પું. (સં.) ભાષાનો જાણકાર-જ્ઞાન ધરાવનાર ભાષાશાસ્ત્ર ન. ભાષાનું વિજ્ઞાન; 'ફાઈલોલોજી' ભાષાશાસ્ત્રી પું. ભાષાશાસ્ત્રજ્ઞાનનાર; તેનો જ્ઞાતા [પ્રયોગ ભાષાસંકરણ પું. (સં.) જુદી જુદી ભાષાઓનો મિશ્ર શબ્દ-ભાષાંતર ન. (સં.) અનુવાદ; તરજુમો; 'ટ્રાન્સલેશન' ભાષાંતરકાર પું. અનુવાદક; ભાષાંતર કરનાર ભાષિત વિ. (સં.) બોલવામાં આવેલું; કહેલું (૨) ન. વચન; ઉક્તિ [સિન્ડીભાષી' -ભાષી વિ. બોલનાર (સમાસમાં ઉત્તરપદ તરીકે) ઉદા. ભાષ્ય ન. (સં.) વિસ્તૃત વિવરણ ભાષ્યકાર પું. (સં.) ભાષ્ય કરનાર-રચનાર ભાસ પું. (સં.) આભાસ; ભ્રાંતિ (૨) ખ્યાલ; છાપ (૩) સરખાપણું; ના જેવું દેખાવું તે (૪) આંખો પ્રકાશ (૫) એક સંસ્કૃત નાટકકાર ભાસમાન વિ. (સં.) ભાસતું; દેખાતું ભાસવું અ.કિ. (સં.) ભાસતિ, પ્રા. ભાસઈ) દેખાવું (૨) સમજાવું; લાગવું (૩) પ્રકાશવું

ભાસ્કર/

૬૦૯

[ભિંડ(-ડિ)માળ

ભાસ્કર પું. (સં.) સૂર્ય; ભાનુ; રવિ
 ભાસ્કરાચાર્ય પું. (સં.) પ્રસિદ્ધ ગણિતી અને ખગોળશાસ્ત્રી
 ભાસ્વત(-ર) વિ. (સં.) પ્રકાશ કરનારું; ઝળહળતું
 ભાસ્વરતા સ્ત્રી. (સં.) તેજસ્વિતા; પ્રકાશિતતા
 ભાષ સ્ત્રી. (ભાળવું ઉપરથી) પત્નો; ખબર (ર) સંભાળ
 ભાષવણ(-ણી) સ્ત્રી. સુપરત; સૌપણી (ર) ભલામણ
 ભાષવણું સ.કિ. ભાળ રાખવા સૌપણું (ર) સિકારસ કરવી
 ભાળવું સ.કિ. (સં.) ભાલયતે, પ્રા. ભાલઈ) જોવું;
 અવલોકવું; દેખવું
 ભાંખોડિયું ન. ઢીંચણ; ગોઠણ
 ભાંચ સ્ત્રી. (સં. ભંગ, પ્રા. ભંગા) ગાંજની કળી તથા
 પાંદડાં (ર) તેનું બનાવેલું પીણું ['સેબટિજ'
 ભાંગતો(-ફો)ડ સ્ત્રી. ભાંગવું અને તોડવું-ફોડવું તે;
 ભાંગવું વિ. પાંડતાં ભાંગી જાય તેવું (ચોખા)
 ભાંગરો પું. (સં. ભંગરાજ, પ્રા. ભંગરઅ) એક વનસ્પતિ
 (ર) ગાંજનાં પાકટ પાન, ડાળી અને બિયાંનો ભૂકો
 ભાંગવું અ.કિ. (સં. ભગન, પ્રા. ભંગઈ નામપાતું) કકડા
 થવા; તૂટવું; ભાંગવું (ર) સ.કિ. કકડા કરવા; તોડવું
 (૩) (ગામને) લૂટી-ખાળી પાપમાલ કરવું
 ભાંગ્યુંતૂટ્યું વિ. ભાંગેલું-તૂટેલું [પંચાત
 ભાંજળ(-થ)ડ સ્ત્રી. (ભાંગવું + ધડ) તકરાર (ર)
 ભાંજળ(-થ)ડિયું વિ. ગૂંચવણભરેલું; ગોટાળાભરેલું (ર)
 ભાંજગડ કરનારું; પંચાતિયું
 ભાંજણી સ્ત્રી. (સં. ભંજન, પ્રા. ભંજણ) વહેંચણી (ર)
 ભાગ; હિસ્સો (૩) મોટામાંથી નાના અને નાના-
 માંથી મોટા પરિમાણમાં રકમને ફેરવવાની રીત (ગ.)
 ભાંજવું સ.કિ. (સં. ભંજીત, પ્રા. ભંજઈ) ભાંગવું; તોડવું
 ભાંડ પું. (સં. ભંડ, પ્રા. ભંડ) મકરો (ર) બીભ્રસ બોલ,
 ચાળા વગેરેથી સસાવી ખેલ કરનારી જાતનો માણસ
 (૩) વિ. અસભ્ય; નિર્લજ્જ
 ભાંડ ન. (સં.) પાત્ર; વાસણ
 ભાંડ ન. ઉત્તરપ્રદેશનું એક લોકનાટ્ય
 ભાંડણ ન. ('ભાંડવું' ઉપરથી) ગાળાગાળી; ભાંડવું તે
 (ર) વિ. ભાંડણવાળું; ભાંડતું
 ભાંડારું (સં. ભાંડરૂપ, પ્રા. ભંડરૂઅ) ન.ખ.વ. ભાંડુઓ
 ભાંડવું સ.કિ. (સં. ભંડતે, પ્રા. ભંડઈ) ગાળ દેવી (ર)
 બદગોઈ કરવી (૩) ઠપકો આપવો
 ભાંડભાંડા સ્ત્રી. ગાળાગાળી
 ભાંડાગાર ન. (સં.) ભંડાર [સ્વજન
 ભાંડુ ન. (સં. ભાંડુક, પ્રા. ભંડુઅ) ભાઈ બહેન વગેરે
 ભાંડો પું. (સં. ભાંડડ) બોધધરું; પહોળા મોડાનું તાંબડી
 જેવું પાત્ર (ર) (લા.) ભંડો; ભેંડ; રહસ્ય
 ભાંભરવું અ.કિ. ગાયનું બરાડવું [સ્વાદ વગરનું
 ભાંભરું(-ળું) વિ. (સં. પ્રા. ભંભલ) ખરસૂરું; ખારું (ર)

ભિક્ષુ(-ખ્ખુ) પું. બૌદ્ધ ધર્મનો સાધુ
 ભિક્ષા સ્ત્રી. (સં.) ભીખ (ર) ભિક્ષામાં મળેલી વસ્તુ
 ભિક્ષાટન ન. (સં.) ભિક્ષા માટે ફરવું તે
 ભિક્ષાન્ન ન. (સં.) ભીખી આણેલું અન્ન
 ભિક્ષાપાત્ર ન. (સં.) ભીખ-ભિક્ષા માગવાનું વાસણ
 ભિક્ષાર્થી વિ. (સં. ભિક્ષાર્થિનું) ભિક્ષા માગનાર
 ભિક્ષાવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) ભિક્ષાથી ચલાવેલું ગુજરાન;
 ભિક્ષાનો ધંધો [(૩) બૌદ્ધ સાધુ
 ભિક્ષુ, (૦ક) પું. (સં.) માગણ (ર) ભિક્ષા ઉપર નભનાર
 ભિક્ષુકી(-ણી) સ્ત્રી. સ્ત્રીભિક્ષુ
 ભિખારચોટ વિ. ભિખારી જેવું (ર) ભૂખું
 ભિખારણ સ્ત્રી. માગણ સ્ત્રી
 ભિખારણું વિ. (ર) ન. ભિખારી (તુચ્છકારમાં)
 ભિખારવેડા પું.ખ.વ. ભિખારીના જેવું વર્તન
 ભિખારી વિ. (ર) પું. (સં. ભિક્ષાયરી, પ્રા. ભિક્ષાઅરિઅ)
 ભીખ માગનાર; માગણ
 ભિખારીવેડા પું.ખ.વ. જુઓ 'ભિખારવેડા'
 ભિખારું વિ. (ર) ન. ભિખારી (તુચ્છકારમાં)
 ભિખ્ખુ પું. (પાલી) બૌદ્ધ સાધુ-ભિક્ષુક
 ભિજાવણું સ.કિ. 'ભીજવું'નું પ્રેરક
 ભિજાવું અ.કિ. 'ભીજવું'નું કર્મણિ
 ભિડાવણું સ.કિ. 'ભીડવું'નું પ્રેરક (ર) કસવું; બાંધવું.
 (બારણાં બિગળ્યાં નથી.) (૩) દબાવવું; ભેટવું (૪)
 ગૂંચવાડમાં નાખવું; ગભરાવવું (૫) અંટસ પડાવવી
 (૬) ધમકાવવું [(૩) સંકડાવું; દબાવું
 ભિડાવું અ.કિ. 'ભીડવું'નું કર્મણિ (ર) ભીડમાં આવવું
 ભિતિ સ્ત્રી. (સં.) ભીત
 ભિતિચિત્ર ન. ભીત પરનું ચિત્ર; 'કેસ્કો' ['પોસ્ટર'
 ભિતિપત્ર ન. (સં.) દીવાલ પર ચોંટાડવાનો છાપેલો પત્ર;
 ભિદુર વિ. (સં.) ભાંગી પડે તેવું; બરડા [ભીંજાવું
 ભિનાવું અ.કિ. ('ભીનું' ઉપરથી) ભીનું થવું; પલંગવું;
 ભિન્ન વિ. (સં.) જુદું; ફેરવાળું (ર) ભાંગેલું
 ભિન્નતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) જુદાપણું
 ભિન્નભાવ પું. (સં.) જુદાઈ; ભેદભાવ
 ભિન્નરૂચિ વિ. (સં.) જુદી રુચિવાળું
 ભિન્નવર્ણ (-ણી, -ણીય) વિ. (સં.) જુદા પ્રકારના
 અસરોવાળું (ર) જુદી જાતનું
 ભિરંડેલ ન. કોકમનું તેલ
 ભિલ્હુ પું. રમતનો સાથી; ભેડુ
 ભિષક, (-ગ, -જ) પું. (સં. ભિષક-જી) વૈદ્ય
 ભિષગાલય ન. (સં.) વૈદ્યનું દવાખાનું
 ભિસ્તી પું. પખાલી [કંઠજ છોડું; ભીંગડું
 ભિંગડું ન. (પ્રા. ભિંગ = બળેલો ભાગ) છાલ કે ચામડીનું
 ભિંડ(-ડિ)માળ સ્ત્રી. ગોકળ

ભિદ્યો

૫૧૭

(ભુદો(-દો, -દો)

ભિદ્યાં ન. બ. વ. જુઓ 'ભીદ્યાં'
 ભિજવવું સ.કિ. જુઓ 'ભીજવવું'
 ભિજવું અ.કિ. જુઓ 'ભીજવું'
 ભિડી સ્ત્રી. જુઓ 'ભીડી'
 ભિડો પુ. જુઓ 'ભીડો'
 ભિત સ્ત્રી. જુઓ 'ભીત'
 ભિતપત્ર ન. જુઓ 'ભીતપત્ર'
 ભિતિયું ન. જુઓ 'ભીતિયું'
 ભિસ સ્ત્રી. જુઓ 'ભીસ'
 ભિસવું સ.કિ. જુઓ 'ભીસવું'
 ભી સ્ત્રી. ભય: ડર [ભીભીને મળવેલી વસ્તુ-બીજ
 ભીખ સ્ત્રી. (સં. ભિષા, પ્રા. ભિકખા) ભીખવું તે (ર)
 ભીખવું સ.કિ. (સં. ભિષતે, પ્રા. ભિકખઈ) ખેરાત માગવી
 (ર) અ.કિ. ભિખારી થવું
 ભીચડું સ.કિ. ભીસીને દબાવવું
 ભીજવવું સ.કિ. જુઓ 'ભીજવવું' ભીનું થવું; પલળવું
 ભીજવું અ.કિ. (સં. અભ્યંજયતે, પ્રા. ભિજઈ) ભીજવું;
 ભીડ સ્ત્રી. ટિ. ભિડ = ભીડવું ગિરદો (ર) તંગી (ર)
 પુ. ભીડો બોજર (સુધારનું)
 ભીડબંજન વિ. (સં. ભીડ બાજે મંચું; પરજજી (ર)
 પુ. તયુ (ર) લા. બનુમાન
 ભીડભાડ સ્ત્રી. (સં.) ભરાવો; ગિરદો
 ભીડવું સ.કિ. (સં. અભ્યંજયતે, પ્રા. અભિમતર) વાસવું; ખંખ
 કરવું (ર) કસવું; ખાંચવું (ર) દબાવવું; ભેટવું (ર)
 અ.કિ. જીડવું; ભડવું
 ભીડો પુ. ગાકડું ભીડવા માટેનું સુધારનું એક બોજર (ર)
 સંકોચ: કસામણ (ર) ઝપટો; લગઈ
 ભીત વિ. (સં.) ભય પામેલું; ડરેલું
 ભીતર ન. (સં. અભ્યંતર, પ્રા. અભિમતર) અંદરનો ભાગ
 (ર) ટિલ; હેયું (ર) ના. અંદરની બાજુએ (ર) વિ.
 અંદર
 ભીતિ સ્ત્રી. (સં.) બીક; ડર; ભય (ર) સંદેહ; શંકા
 ભીનાશ સ્ત્રી. ભીનાપણું; આદ્રતા; ભંજ
 ભીનું વિ. ટિ. ભિજ = નાહવું એ દ્રાણો પલળવું (ર)
 રયાન. ઉદા. ભીનેવાન [શામળ; સ્વાન
 ભીનેવાન વિ. (ભીનું+વાન) પાકે રંગે લોપ મેલું (ર)
 ભીમ વિ. (સં.) ભયંકર; વિશાળ (ર) પુ. પાંચ
 પાંડવોમાંનો બીજો; ભીમસેન [મકાદશી
 ભીમઅગિયારશ(-સ) સ્ત્રી. જેઠ મુદ અગિયારસ: નિર્જલા
 ભીમકાય વિ. (સં.) ભીમ જેવા મોટી પ્રજવાન કાયાવાળું;
 જખડું
 ભીમસેન પુ. (સં.) જુઓ 'ભીમ'
 ભીમા સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા
 ભીરુ પુ. ભિલ્લ; ભેરુ

ભીરુ વિ. (સં.) બીક; ડરપાંક
 ભીરુતા સ્ત્રી. ડરપાંકપણું; કાપરતા [માણસ
 ભીલ પુ. (સં. ભિલ્લ, પ્રા. ભિલ્લા) એક રાત્રી પ્રજાનો
 ભીલડી સ્ત્રી. ભીલ જાતિની કે ભીલની સ્ત્રી
 ભીલી વિ. ભીલ સંબંધી (ર) સ્ત્રી. તેમની બોલી
 ભીલી સ્ત્રી. ગોબની ચાકી
 ભીપણ વિ. (સં.) ભયંકર; બિલામણું
 ભીપણતા સ્ત્રી. (સં.) ભીપણપણું; ભીપણ હોવું તે
 ભીખ વિ. (સં.) ભયંકર (ર) પુ. શાંતનુ અને ગંગાનો
 પુત્ર [કે મહાન પ્રતિજ્ઞા
 ભીખપ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) ભીખપિતામહે લીધેલ તેવી દંઢ
 ભીંગ પુ. કાય
 ભી(-ભિ)મડું ન. જુઓ 'ભિમડું' [કચરવપર વાળ
 ભી(-ભિ)છાં ન. બ. વ. (કપાવવાના થયેલા) મોટા વાળ;
 ભી(-ભિ)જવણ સ્ત્રી. ભીજવવાની ક્રિયા
 ભી(-ભિ)જવવું સ.કિ. પલાળવું; ભીનું કરવું
 ભી(-ભિ)જવું અ.કિ. ભીનું થવું; પલળવું
 ભી(-ભિ)જાવું અ.કિ. ભીજવું; પલળવું
 ભી(-ભિ)ડી સ્ત્રી. (સં. ભિટ, ભિટિઆ) શલની જાતનો
 છાંં (ર) એની શલના કદાતા રેસા
 ભી(-ભિ)ડો પુ. (સં. ભિટ, પ્રા. ભિટિઆ) શલની એક
 ખાસ કિઓનો છાંં કે તેનું કળ [જપ; તોપ
 ભી(-ભિ)ડો પુ. (ભીડો કે ભીટી પરથી) કેલું; હરકત (ર)
 ભી(-ભિ)ત સ્ત્રી. (સં. ભિતિ, પ્રા. ભિતિ) દીવાલ
 ભી(-ભિ)તપત્ર ન. સમાચાર વગેરેની જાહેરાત માટે ભીત
 પર કરાતું લખાણ; દીવાલપત્ર
 ભી(-ભિ)તિયું ન. નાની પાતળી ભીત
 ભી(-ભિ)સ સ્ત્રી. ભીસાવું; દબાણ; ધક્કો [મોટી ભીડ
 ભી(-ભિ)સાભી(-ભિ)સ સ્ત્રી. ધણું ભીસવું કે ભીસાવું તે;
 ભી(-ભિ)સાવવું સ.કિ. 'ભીસવું'નું પ્રેરક
 ભી(-ભિ)સાવું અ.કિ. 'ભીસવું'નું કર્મણિ
 ભુ ન. જુઓ 'ભૂ'
 ભુક્ત વિ. (સં.) ખાધેલું; ભોગવેલું [એકવાડ
 ભુક્તશેષ વિ. (સં.) એકો મુકેલો બોરાક; ઉચ્છિદ્ર;
 ભુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ભોગ; સંસારરુપ (ર) ભોજન
 ભુખાણવું વિ. ('ભુખ' ઉપરથી) ખાડાવું
 ભુજ પુ. (સં.) આંગળીનાં ટોચકાંથી ખખા સુધીનો સંપૂર્ણ
 હાથ; ખાલું; ભુજ (ર) ખાજ (ગ.)
 ભુજબંધ પુ. (સં.) બાજુબંધ (ર) બાજુબંધ
 ભુજંગ, (ભ) પુ. (સં.) સાપ (ર) સ્ત્રીનો પાર
 ભૂજંગિની સ્ત્રી. સાપણ; નાગભી
 ભુજંગી પુ. (સં.) એક છંદ
 ભુજ સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'ભુજ' [ર) ગાળ વેતાક
 ભુદો(-દો, દો) પુ. (સં. ભુટ, પ્રા. બુદ) મકાઈદોરો

ભુરાહું(-યું)/

૭૧૧

[ભૂગોળવેત્તા

ભુરાહું(-યું) વિ. બેભાકળું; આવરું; રથવાયું (૨)
કામવિહુલજ (ઢોર)
ભુલકળું વિ. ભૂલી જવાની ટેવવાળું
ભુલભુલામણી સ્ત્રી. ભુલા પરી જવાય તેવી ચાંકીચૂકી
રચના (૨) અટપટી કામગીરી [વાત કે ઘટના
ભુલભુલૈયા સિ. ભુલભુલામણી (૨) બહુ ગૂંચવણવાળી
ભુલવણ(-ણી) સ્ત્રી. ભુલાવવું-ભુલવું તે; ભ્રમ
ભુલામણું વિ. ભુલકળું (૨) ભુલાવે તેવું
ભુલાવવું સ.કિ. 'ભુલવું'નું પ્રેરક
ભુલાવું અ.કિ. 'ભુલવું'નું કર્મણિ
ભુલાવો પું. ભુલવણી; ભ્રમ
ભુવ સ્ત્રી. ('ભુ' પરથી) ભુમિ; પૃથ્વી
ભુવન ન. (સં.) જગત; લોક
ભુવનત્રય ન. (સં.) ત્રણ લોક (સ્વર્ગ, મૃત્યુ, પાતાળ)
ભુવનેશ્વરી સ્ત્રી. (સં.) એક દેવી કે શક્તિ (૨) પ્રભુની
માયા શક્તિ
ભુવર (-લોક) પું. (સં.) ભૂલોક અને સૂર્ય વચ્ચેનો લોક
ભુવલોક પું. (સં.) ચૌદ ભુવન અને સાત લોકોમાંનો એક
ભુસકો પું. ભુસ્કો; ફૂદકો
ભુસાડવું સ.કિ. 'ભૂસાડવું; કાઢી નાખવું
ભુસાવવું સ.કિ. 'ભૂસવું'નું પ્રેરક
ભુસાવું અ.કિ. 'ભૂસવું'નું કર્મણિ
ભુસ્કો પું. ફૂદકો; ભુસ્કો
ભુન્ક સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂન્ક'
ભૂન્કવું સ.કિ. જુઓ 'ભૂન્કવું'
ભૂન્કાવવું સ.કિ. જુઓ 'ભૂન્કાવવું'
ભૂન્કાવું અ.કિ. જુઓ 'ભૂન્કાવું'
ભૂંગરા પું.બ.વ. જુઓ 'ભૂંગરા'
ભૂંગરેટ સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂંગરેટ'
ભૂંગળ સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂંગળ'
ભૂંગળભટિયું ન. જુઓ 'ભૂંગળભટિયું'
ભૂંગળભટિયો પું. જુઓ 'ભૂંગળભટિયો'
ભૂંગળિયો પું. જુઓ 'ભૂંગળિયો'
ભૂંગળી સ્ત્રી. (દે. ભૂંગલ) જુઓ 'ભૂંગળી'
ભૂંગળું ન. (દે. ભૂંગલ) જુઓ 'ભૂંગળું' [નિરુપદ્રવી પદ્ય
ભૂડ ન. (સં.) ભૂંડ; ડુક્કરના વર્ગનું વસ્તીમાં રહેતું એક
ભૂજર સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂજર'
ભૂજરવાડ સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂજરવાડ'
ભૂજવું સ.કિ. જુઓ 'ભૂજવું'
ભૂજાવવું સ.કિ. જુઓ 'ભૂજાવવું'
ભૂજાવું અ.કિ. જુઓ 'ભૂજાવું'
ભૂડ(ઠરું) ન. જુઓ 'ભૂડ(ઠરું)
ભૂડણ(-ણી) સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂડણ(-ણી)'
ભૂડાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂડાઈ'

ભૂડાપો પું. જુઓ 'ભૂડાપો'
ભૂડાશ સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂડાશ'
ભૂડું વિ. જુઓ 'ભૂડું'
ભૂંસવું સ.કિ. જુઓ 'ભૂંસવું'
ભૂંસાવવું સ.કિ. જુઓ 'ભૂંસાવવું'
ભૂંસાવું અ.કિ. જુઓ 'ભૂંસાવું'
ભૂ(-ભુ) ન. (બાળભાષામાં) પાણી
ભૂ સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી; ભૂમિ (૨) ધરા; ધરતી; જમીન
ભૂકરી સ્ત્રી. (-રો) પું. ભૂકો; જેરો
ભૂકપ પું. (સં.) ધરતીકંપ; પૃથ્વીનું હાલવું તે
ભૂકંપવિજ્ઞાન ન. ભૂકંપ અને તેની તીવ્રતા વગેરેનાં કારણો
સમજવા-સમજાવવા મથતું વિજ્ઞાન; 'સિસ્મોલોજી'
ભૂકંપવિદ્યા સ્ત્રી. જુઓ 'ભૂકંપવિજ્ઞાન'
ભૂકંપશાસ્ત્ર ન. જુઓ 'ભૂકંપવિજ્ઞાન'
ભૂકી સ્ત્રી. (સં. ભુગ્ન, પ્રા. ભુગ્ગા) બારીક ચૂર્ણ
ભૂકેભૂકા પું.બ.વ. ચૂરેચૂરા
ભૂકેન્દ્ર ન. (સં.) પૃથ્વીનું મધ્યબિંદુ
ભૂકેન્દ્રીય વિ. (સં.) પૃથ્વીના મધ્યબિંદુને લગતું
ભૂકો પું. ચૂરો; ચૂર્ણ; 'પાઉડર'
ભૂખ સ્ત્રી. (સં. ભુભુક્ષા, પ્રા. ભુકખા, ભુહુકખા) ભુધા;
ખાવાની તલપ (૨) ઈચ્છા; લાલસા
ભૂખડીબારશ(-સ) વિ. (એકાદશી પછીને દિવસે હોય
તેવું) ખાઈખાઈની દાનતવાળું (૨) કંગાલ; ગરીબ
ભૂખવું વિ. ભૂખાળવું (૨) કંગાલ; તંગીમાં આવેલું
ભૂખમરો પું. ભૂખથી મરો થવો તે; ભૂખથી ચીમળાવું કે
મરવું પરે તે કે તેવી દશા
ભૂખર વિ. (સં. ઉખર) ઊખર (૨) વેરાન; ઉજ્જડ
ભૂખરું વિ. કાંઈક ખાંખા રાખોડી રંગનું (૨) હીકું
ભૂખહડતાલ સ્ત્રી. એકથી વધુ માણસો વિરોધમાં ઉપવાસ
ઉપર ઊતરી બેસી જાય તેવો દેખાવ; 'હંગર સ્ટ્રાઈક'
ભૂખ્યું વિ. (સં. ભુભુક્ષિત, પ્રા. ભુહુકખિઅ) જેને ભૂખ
લાગી હોય તેવું (૨) લાલચુ (૩) ગરીબ
ભૂખ્યુંપાખ્યું વિ. ભૂખ્યું; સાવ ભૂખ્યું [તિ
ભૂખર્ભ પું. (સં.) પૃથ્વીનો પેટાળપ્રદેશ (૨) લપાવું-સંતાવું
ભૂખર્ભવિદ્યા સ્ત્રી. ભૂખર્ભશાસ્ત્ર ન. (સં.) પૃથ્વીના
પેટાળના પદાર્થો તેમજ વિભિન્ન પ્રક્રિયાઓને લગતું
શાસ્ત્ર; ભૂસ્તરવિદ્યા
ભૂખર્ભશાસ્ત્રી પું. ભૂખર્ભવિદ્યા કે ભૂખર્ભશાસ્ત્રનો જાણકાર
ભૂગોળ પું. (સં. ભૂગોલ) પૃથ્વીનો ગોળો (૨) સ્ત્રી.
ભૂગોળવિદ્યા
ભૂગોળવિદ્યા સ્ત્રી. પૃથ્વીનાં તળ, ઊપજ, પ્રાણી, લોક,
કુદરતી કે રાજકીય વિભાગ, આબોહવા, વસ્તી વગેરે
હકીકતનું શાસ્ત્ર
ભૂગોળવેત્તા પું. ભૂગોળનો ખાસ વિદ્વાન

ભૂચર/

૩૧૨

/ભૂલું

ભૂચર વિ. (સં.) પૃથ્વી ઉપર કરનાર (ર) ન. પૃથ્વી પરનું પ્રાણી

ભૂછાયા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વીનો પડછાયા

ભૂત વિ. (સં.) થઈ ગયેલું; વીતેલું (ર) 'થયેલું, બનેલું' એ અર્થમાં સમાસને અંતે (ઉદા. અંગભૂત; પ્રમાણભૂત) (૩) ન. પંચમહાભૂતોમાંનું એક (૪) પ્રાણી (૫) પ્રેત; પિશાચ (૬) ભૂતની જેમ પાછળ કરનાર માણસ (બાતમીદાર વગેરે) (૭) વહેમ; ધૂન ભૂતકાલ (સં.) (-જી) પું. ગયેલો વખત (ર) કિયાપદનો ભૂતકાળ (વ્યા.)

ભૂતકાલીન વિ. ભૂતકાળનું; ભૂતકાળને લગતું

ભૂતકૃદંત ન. ભૂતકાળના અર્થનું કૃદંત (વ્યા.)

ભૂતદયા સ્ત્રી. (સં.) સર્વ જીવો પ્રત્યેની દયા; જીવદયા

ભૂત(ઠ)નાથ, ઠપતિ પું. (સં.) શિવ; મહાદેવ

ભૂતપત્ની ન. ભૂતપ્રેત (ર) બેરોજ માણસ

ભૂતપૂર્વ વિ. (સં.) પહેલાં થયેલું; અગાઉનું (ર) માજી

ભૂતપ્રેત ન. ભૂત; પિશાચ [આપવાનો જાણી (ર) બાકળા

ભૂતબલિ (સં.), (-જી) પું. પ્રાણીઓને ઉદેશી નિત્ય

ભૂતભાઈ પું. બહારાત. ઉદા. ભૂતભાઈ જાણે.

ભૂતભાવન વિ. (સં.) પ્રાણીઓને સર્જનાર; પાળનાર

ભૂતપણ પું. (સં.) પાંચ યજ્ઞોમાંનો એક; ભૂતબલિ

ભૂતધોની સ્ત્રી. (સં.) ભૂતપ્રેતની જાતિ (ર) ભૂતમાત્રનું

ઉત્પત્તિસ્થાન

ભૂતવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) પ્રેત વિશેની વિદ્યા

ભૂતલ (સં.) (-જી) ન. પૃથ્વીની સપાટી [સંબંધી વિદ્યા

ભૂતલ(-જી)વિદ્યા (સં.) સ્ત્રી. ભૂતજની ભૌતિક સ્થિતિ

ભૂતાવળ(-ળી) સ્ત્રી. (સં.) ભૂતાવલિ ભૂતોનું ટોળું

ભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) સંભવ; ઉત્પત્તિ (ર) ભસ્મ (૩) સમૃદ્ધિ;

કલ્યાણ

ભૂતિયાંકાર ન. બનાવટી કાર્ડ; બોગસ કાર્ડ

ભૂતિયું વિ. ભૂતવાળું; ભૂતના વાસવાળું

ભૂદાન ન. (સં.) ભૂમિદાન; જમીન દાનમાં આપવી તે

ભૂદેવ(ઠ)ના પું. (સં.) બ્રાહ્મણ; ભૂસુર [(પ) શિવ

ભૂપર પું. (સં.) પર્વત (ર) રાજા (૩) નાગ (૪) કૃષ્ણ

ભૂપ, (ઠ)તિ, -પાલ (સં.), (-પાળ) પું. રાજા

ભૂપટલ(-જી) ન. (સં.) પૃથ્વીનો પોપડો

ભૂપાલી પું. (સં.) ભૂપાલ એક રાજા

ભૂપુષ્પ ન. (સં.) ભૂતલ; પૃથ્વીની સપાટી

ભૂમધ્યરેખા(-પા) સ્ત્રી. (સં.) વિષુવવૃત્ત

ભૂમધ્યસમુદ્ર પું. (સં.) યુરોપ-અમેરિકા વચ્ચેનો સમુદ્ર

ભૂમંડલ (સં.) (-જી) ન. આખી પૃથ્વી

ભૂમા પું. મોટો જથ્થો (ર) અનંત વિસ્તાર; વિશાળપણું

ભૂમિ સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી (ર) જમીન (૩) દેશ; પ્રદેશ

ભૂમિકા સ્ત્રી. (સં.) જમીન (ર) સ્થળ (૩) પાપરી (૪)

મૂળ; ઊગમ (૫) નાટકનું પાત્ર કે તેનો ભાગ કે શણગાર (૬) પ્રસ્તાવના

ભૂમિગત વિ. ભૂમિમાં રહેલું-દાટેલું

ભૂમિગૃહ ન. (સં.) ભોંયડું

ભૂમિતલ (સં.) (-જી) ન. ભૂતલ; પૃથ્વીની સપાટી

ભૂમિતિ સ્ત્રી. (સં.) રેખાગણિત; 'જ્યોમેટ્રી'

ભૂમિદાન ન. (સં.) ભૂમિનું દાન કરવું તે; ભૂદાન

ભૂમિદાહ પું. (શખના) અગ્નિસંસ્કાર કરવા તે (ર) દફન

ભૂમિપૂજન ન. (સં.) આવાસ કે નિવાસના બાંધકામના

ધુભારભ વખતે કરાતું ભૂમિનું પૂજન [ચિત્ર તે

ભૂમિશાસ્ત્ર સ્ત્રી. (સં.) જમીન ઉપર (કશું) પાથર્યા વિના)

ભૂમિશાસ્ત્ર ન. (સં.) ભૂમિ વિશેનું શાસ્ત્ર; 'એઝોનોમી'

ભૂમિશાસ્ત્રી પું. (સં.) ભૂમિશાસ્ત્રનો જાણકાર;

'એઝોનોમિસ્ટ'

[(વ્યક્તિ)]

ભૂમિહીન વિ., પું. (સં.) જેની પાસે જમીન ન હોય એવું

ભૂર વિ. મૂર્ખ; ગમ્માર (ર) લુચ્ચું

ભૂર વિ. (સં.) ભૂરિ થયું; વધારે

ભૂર વિ. ભૂરાટું; ભૂરાધું, બાવડું; કામાંધની જેમ (જેમ કે,

ભાષાને થું વળગે ભૂર.)

ભૂરકી સ્ત્રી. ભસ્મ (ર) જાદુમંત્ર (૩) મોહિની

ભૂરચના સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વીની રચના (ર) ભૌગોલિક

સ્થિતિ

[(ર) લાંચ

ભૂરશી(-સી) સ્ત્રી. (સં.) ભૂપર(સી) બાંધી રકમની દબિણા

ભૂરાકોળું ન. ભૂરકોળું; કોળાના જેવું એક સફેદ ફળ (કંટારું)

ભૂરાટ(-શ) સ્ત્રી. ભૂરાપણું; ભૂરપ

ભૂરિ વિ. (સં.) ભૂર; મૂળ; પુષ્કળ

ભૂરિયું વિ. આસમાની રંગનું (ર) ગોરું

ભૂરું વિ. (સં.) ભૂર, પ્રા. ભૂર ભૂરિયું; ગોરું [કોળું

ભૂરું કોળું ન. કંટારું; કોળાના જેવું એક ધોળું ફળ; ભૂરા

ભૂરેખા સ્ત્રી. પૃથ્વીના નકશામાં દોરેલી કલ્પિત રેખા;

ભૂલેખા[કાગળ તરીકે ઉપયોગ થતો એવું એક વૃક્ષ

ભૂર્જ ન. (સં.) પૂર્વ જેની અંતરજાલનો ગ્રંથલેખનમાં

ભૂર્જપત્ર ન. કાગળ તરીકે વપરાતી ભૂર્જવૃક્ષની છાલ

ભૂલોક પું. (સં.) ભૂલોક; મૃત્યુલોક; પૃથ્વી

ભૂલ સ્ત્રી. ચૂક; ગલત; કસૂર (ર) છોટરાવું તે (૩)

વિસ્મૃતિ (૪) ગેરસમજ

ભૂલકું ન. નાનું બાળક - છોકરું

ભૂલચૂક સ્ત્રી. ભૂલ (ર) સિસાબમાંની વધવટની કસૂર

ભૂલધાપ સ્ત્રી. ભૂલ; ગલત (ર) છોટરામણ

ભૂલપાત્ર વિ. (સં.) ભૂલને પાત્ર; ભૂલ કરે એવું

ભૂલવડું સ.કિ. ભૂલમાં નાખવું; ભૂલ પાડવી; ભુલાવવું

ભૂલવું સ.કિ. (સં.) ભૂલવતિ, પ્રા. ભૂલવઈ) યાદ ન આવવું-

રાખવું (ર) ચૂકવું; ભૂલ કરવી [(૩) ભૂલકણું

ભૂલું વિ. ભૂલેલું (ર) ઓરે રસ્તે ચડેલું; ભ્રમિત થયેલું

ભૂલોક/

૬૧૩

/ભેજધારક

ભૂલોક પું. (સં.) મૃત્યુલોક; ભૂલોક; પૃથ્વી
 ભૂવિદ્યા સ્ત્રી. પૃથ્વી સંબંધી વિદ્યા (૨) ભૂગર્ભશાસ્ત્ર
 ભૂવેતા પું. (સં.) ભૂગર્ભશાસ્ત્રી
 ભૂવે પું. (સં. ભૂકપ, પ્રા. ભૂલિવ) પાણીથી પરેલો ઊંડો
 ખાડો [(૨) કીરિયારામાં થતો એક જીવલો
 ભૂવે પું. (સં. ભૂતવાદી, પ્રા. ભૂઅવાઅ) ભૂત કાઢનાર
 ભૂશભાક, ભૂશિર સ્ત્રી. (સં.) દરિયામાં આધે સુધી ગયેલી
 જમીનની સાંકડી પટ્ટી
 ભૂષણ ન. શોભા (૨) ધરેણું; અલંકાર
 ભૂષા સ્ત્રી. (સં.) ભૂષણ (૨) શોભા (૩) શણગાર સજયા
 હોય તેવી સ્થિતિ [યમાન
 ભૂષિત વિ. (સં.) શણગારવું; અલંકારયુક્ત (૨) શોભા-
 ભૂસકો પું. ફૂદકો; ઊંચેથી નીચે પડવું તે
 ભૂસવું સ.કિ. ભૂસાડવું; ભૂસવું
 ભૂસું ન. (સં. ભૂષ, પ્રા. ભૂસ) દાણાનાં ફોતરાંનો ભૂકો;
 થવું (૨) ચવાણાનું એક મિશ્રણ
 ભૂસ્તર ન. (સં.) પૃથ્વીનું પડ; તેની સપાટી નીચેનો થર
 ભૂસ્તર(ઠવિદ્યા) સ્ત્રી., (ઠશાસ્ત્ર) ન. પૃથ્વીના પડ સંબંધી
 વિદ્યા; 'જિયોલોજી'
 ભૂસ્તરવેતા પું. ભૂસ્તરશાસ્ત્રી પું. ભૂસ્તરશાસ્ત્રનો જાણકાર
 ભૂસ્તરીય વિ. (સં.) પૃથ્વીની અંદરના ધરોને લગતું
 ભૂં(-ભૂં)ક સ્ત્રી. ભૂંકવું તે (ગંધગાનું)
 ભૂં(-ભૂં)કણ વિ. ભૂંકનારું (૨) ન. ભૂંકવું તે [ભૂંભૂં કરવું
 ભૂં(-ભૂં)કવું અ.કિ. (સં. ભૂકતિ, પ્રા. ભૂકઈ) ગંધગાનું
 ભૂં(-ભૂં)કાવવું સ.કિ. 'ભૂંકવું'નું પ્રેરક; ભૂંકે એમ કરવું
 ભૂં(-ભૂં)કાવું અ.કિ. 'ભૂંકવું'નું કર્મણિ
 ભૂં(-ભૂં)ગરા પું. બ.વ. ભૂજેલા ઘઉં, ચણા વગેરે
 ભૂં(-ભૂં)ગરેટ સ્ત્રી. ('ભૂજવું' પરથી) ગરમ ગરમ રાખ
 ભૂં(-ભૂં)ગણ સ્ત્રી. ગજ; બારણું બંધ રાખવાનો લાંબો
 આડો દડો [ફૂંકી વગડાવાનું એક વાજિત્ર
 ભૂં(-ભૂં)ગણ સ્ત્રી. (દિ. ભુંગલ) પોલું નળાકાર પ્રકારનું
 ભૂં(-ભૂં)ગણભટિયું ન. ટીપણું (૨) લાંબુ લખાણ
 ભૂં(-ભૂં)ગણભટિયો પું. ટીપણું પાથડીમાં ખોસી કરતો
 રહી હાથ ઝોનારો બ્રાહ્મણ
 ભૂં(-ભૂં)ગણિયો પું. ભૂંગળ વગાડનાર
 ભૂં(-ભૂં)ગળી સ્ત્રી. પોલી નળી (૨) ફૂંકણી (૩) ખોળી
 (૪) દરદીને તપાસવાની દાક્તરની નળી[પ્રમાણિયું
 ભૂં(-ભૂં)ગળું ન. નળાકાર કોઈ પણ ઘાટ (૨) નળાકાર
 ભૂં(-ભૂં)જર સ્ત્રી. ભૂંગળ ને તેનાં બચ્ચાં (૨) નાનાં
 છોકરાંનું ધાડું
 ભૂં(-ભૂં)જરવાડ સ્ત્રી. (-ડો) પું. ભૂંજર; ભૂંગળ ને તેનાં
 બચ્ચાંનો સમૂહ (૨) નાના છોકરાંનું ધાડું (૩) ગંદવાડ
 ભૂં(-ભૂં)જવું સ.કિ. (સં. ભૂજજતિ, પ્રા. ભૂજઈ) કલાગ્રમાં
 શેકવું

ભૂં(-ભૂં)જાવવું સ.કિ. 'ભૂંજવું'નું પ્રેરક
 ભૂં(-ભૂં)જાવું અ.કિ. 'ભૂંજવું'નું કર્મણિ
 ભૂં(-ભૂં)ડ, (ઠકું) ન. (સં. ભુંડ, પ્રા. ભુંડ) ડુકર;
 સુવરની જાતિનું વસ્તીમાં રહેતું એક પશુ
 ભૂં(-ભૂં)ડ ન. કઠોળમાં પડતી એક જીવાત
 ભૂં(-ભૂં)ડણ(-ણી) સ્ત્રી. ભુંડની માદા
 ભૂં(-ભૂં)ઠાઈ સ્ત્રી. ભુંડાપણું (૨) અણબનાવ
 ભૂં(-ભૂં)ઠાપો પું. ભુંડાપણું (૨) ભુંડાપણાનું કલંક
 ભૂં(-ભૂં)ઠાશ સ્ત્રી. ભુંડાપણું (૨) અણબનાવ [ભીભસ્સ
 ભૂં(-ભૂં)ડુંવિ. (સં. ભુંડ, પ્રા. ભુંડઅ) ખરાબ (૨) દેખી (૩)
 ભૂં(-ભૂં)સવું સ.કિ. ભૂસવું; કાઢી નાખવું; રદ કરવું
 ભૂં(-ભૂં)સાવવું સ.કિ. 'ભૂંસવું'નું પ્રેરક
 ભૂં(-ભૂં)સાવું અ.કિ. 'ભૂંસવું'નું કર્મણિ
 ભૂકુટિ(-ટી) સ્ત્રી. (સં.) (આંખનું) ભવું; ભમ્મર
 ભૂગુ પું. (સં.) એક ઋષિ (૨) શુક; શુકાચાર્ય (૩)
 જમદગ્નિ (૪) પર્વતનું શિખર (૫) શુકવાર
 ભૂગુકચ્છ ન. (સં.) ભૂગુચ શહેર (મૂળ 'ભૂગુકચ્છ') પણ
 પછીથી સંસ્કૃતીકરણથી ભૂગુકચ્છ કરાયું છે.)
 ભૂગુકચ્છીય વિ. (સં.) ભૂગુચ વિશેનું
 ભૂગુપાત પું. ઊંચેથી પડતું મૂકી આપઘાત કરવો તે
 ભૂગુલાંછનપું. (વિષ્ણુની છાતીમાં ભૂગુઋષિએલાત માથા-
 નું નિશાન ધરાવનાર વિષ્ણુના અવતારરૂપ) શ્રીકૃષ્ણ
 ભૂગુવાર પું. (સં.) શુકવાર
 ભૂત્ય પું. (સં.) નોકર; પગારદાર ચાકર
 ભુંગ પું. (સં.) ભમરો; ધટ્ટાદ
 ભુંગી સ્ત્રી. (સં.) ભમરી; ભમરાની માદા
 ભે પું. (સં. ભય) ભય; ડર (૨) જોખમ
 ભેકાર વિ. ભયંકર; ભેંકાર [દીક્ષા (૪) વૈરાગ્ય
 ભેખ પું. સ્ત્રી. વેષ (૨) સંન્યાસનો વેષ (૩) સંન્યાસની
 ભેખ (ઠડ) સ્ત્રી. ઢેકું (૨) ઝગમગતો ઢેકરાનો ખૂણો; કરાડ
 (૩) નાણાંનો ઢગલો [પાછળ મંડી રહેનાર
 ભેખધારી વિ. ભેખ ધારણ કરનાર (૨) કોઈ કામની
 ભેગ પું. મિથાણ; મેળવણી (૨) સેળભેળ
 ભેગવડું વિ. ભેગવાળું
 ભેગાભેગું કિ.વિ. સાથોસાથ; સાથે સાથે
 ભેગું વિ. એકઠું; સાથે (૨) મિશ્ર (૩) મજિયાડું; મજૂમ
 ભેચક વિ. ગાભરું; આભું બની ગયેલું; ચકિત (૨)
 ગભરાઈ ગયેલું [છંદાપેલી વસ્તુ (૩) કસ; દમ
 ભેચો પું. ભેંચો; છંદાપેલો લોચો; માંસનો લોચો (૨)
 ભેજ પું. (સં. અભ્યંજયતે, પ્રા. અબ્ધિમજઈ, ભિજજઈ)
 ભીનાશ; આદ્રતા
 ભેજગ્રાહી(-હક) વિ. ભેજ યુક્ત લે તેવું; 'હાઈગ્રોસ્કોપિક'
 ભેજદ્રવી વિ. સવામાંથી ભેજ યુક્ત દ્રાવણ બની જનારું
 ભેજધારક વિ. (સં.) ભેજને ધારણ કરી રાખનારું

ભેજમાપક/

૫૧૪

/ભેંશા(-સા)સુર

ભેજમાપક ન. (સં.) ભેજ માપવાનું-ભેજમાનનું પંત્ર;
'લાઈસેમીટર'

ભેજવું સ.કિ. (સિં. ભેજના) મોકલવું; રવાના કરવું
ભેજાગેલ વિ. ગેબ થયેલા ભેજવાળું; ચસકેલું (ર) અક્કલ
વિનાનું

ભેજાળ વિ. ભેજવાળું (ર) ભીનાશવાળું

ભેજાળ વિ. બુદ્ધિમાન; બુદ્ધિશાળી; ભેજવાળું

ભેજું ન. (હિ. ભેજા) મગજ (ર) બુદ્ધિશાળી માણસ

ભેજું ન. ગાદાનો ડ્રિટગાવાળો ભાગ

ભેટ સ્ત્રી. મેળાપ; મુલાકાત (ર) બક્ષિસ

ભેટ સ્ત્રી. કમ્મરે તાણી બાંધેલું કપડું

ભેટવું સ.કિ. (સં. સ્મિટ્યતિ, પ્રા. ભેટઈ, ભિટઈ)

આલિંગન આપવું (ર) મુલાકાત થવી (૩) લડવા
માટે ભેગા થવું

ભેટસોગાત સ્ત્રી. ભેટની વસ્તુ

ભેટેભેટા સ્ત્રી. સામસામા ભેટવું તે [અથગમણ

ભેટો પું. મેળાપ (ર) આલિંગન (૩) સંગમ (૪)

ભેડ સ્ત્રી. (સં.) થેડું

ભેડું વિ. બીકણ; ડરપોક

ભેડિયો પું. વડુ; ભેડ(ધેટા)નો કાળ [વાસણ

ભેણું ન. (સં. ભાજન, પ્રા. ભામણ) ધી તલવવાનું માટીનું

ભેઠ પું. (સં.) તકાવત; જુદાપણું (ર) વર્ગ; વિભાગ;

પ્રકાર (૩) છાની વાત (૪) છળભેદ (૫) ફૂટ પાડવી

તે (૬) ચીરો; બાડું

ભેદક વિ. (સં.) ભેદનાડું (ર) રેચક

ભેદડી સ્ત્રી. રાખ (ર) રાખડી; રખડી

ભેદદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ભેદભાવ; જુદાપણું; દષ્ટિભેદ

ભેદન ન. (સં.) ભેદવું તે; ભેદવાની ક્રિયા

ભેદનીતિ સ્ત્રી. (સં.) ફાટફૂટ પગવવાની રાજનીતિ

ભેદબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) ભેદભાવ; જુદાપણાની સમજ

ભેદભર્યું વિ. જુદાપણાના ભાવવાળું (ર) રહસ્યમય

ભેદભાવ પું. જુદાપણું; અંતર (ર) કપટ

ભેદવું સ.કિ. છેદ પાડવો; તોડવું (ર) આરપાર વીધવું

ભેદાભેદ પું. (સં.) ભેદ અને અભેદ; એકતા અને જુદાઈ

ભેદી વિ. (સં.) રહસ્યમય; ફૂટ (ર) ભેદક

ભેદુ પું. ભેદ-રહસ્ય જાણનાર (ઉદા. જાણભેદુ) (ર)

જાસૂસ; ગુપ્તચર (૩) ફૂટ પગવનાર

ભેઘ વિ (સં.) ભેદી શકાય તેવું (ર) ભેદવા યોગ્ય

ભેર સ્ત્રી. ('ભેરુ' ઉપરથી) મદદ; વસાર; સમાપ

ભેર સ્ત્રી. (સં.) ભેરી; પિપ્પીના પ્રકારનું લશ્કરી વાદ્ય

-ભેર (સં. ભુત, ભરિત, પ્રા. ભરિઅ) શબ્દને લાગતાં

તે 'સાથે, સમિત' એ અર્થનું ક્રિયાવિશેષણ બનાવે.

ઉદા. હોશભેર, કેટલીક જગાએ 'માત્ર તે સાથે' એવો

અર્થ પણ થાય છે. ઉદા. થોતિયાભેર

ભેરવ વિ. (સં. ભેરવ, પ્રા. ભેરવ) ભેરવ સંબંધી (ર)
ભયંકર (૩) પું. શિવનું એક સ્વરૂપ

ભેરવ સ્ત્રી. ચીબરી નામનું પશી

ભેરવજપ પું. (સં. ઝંખાપાત = ફૂદકો) મોઢા માટે જપ

કરતાં કરતાં પર્વત પરથી પડતું મૂકવું તે

ભેરવઝોળી સ્ત્રી. ભિશાની ઝોળી

ભેરવવું સ.કિ. (સં. ભેલપતિ, પ્રા. ભેલવઈ) ભરાવવું;

વળગાડવું (ર) ભંભેરવું; ભમાવવું (૩) ફસાવવું

ભેરવાવું સ.કિ. 'ભેરવવું'નું પ્રેરક [સંડોવાવું

ભેરવાવું અ.કિ. 'ભેરવવું'નું કમણિ (ર) ગૂંચવાઈ જવું;

ભેરાન સ્ત્રી. (સં. ભેરથી) એક રાગિણી

ભેરિ(-રી) સ્ત્રી. (સં.) નોબત; નગારું; ભેર

ભેરુ, (ઠબંધ) પું. ભાઈબંધ; દોસ્ત (ર) રમતમાં) ભિલ્લુ

ભેલાડ પું. (સં. ભેલપ્ ઉપરથી મોલનો) બગાડ; નુકસાન;

ભેળાડ

ભેલાડવું સ.કિ. ભેલાણ કરવું; વણસાડવું; ભેળાડવું

ભેલા(-પા)ણ ન. બગાડ; નુકસાન; ભેળાડ

ભેલી સ્ત્રી. ગોળની નાની ચાકી

ભેળ પું. (સં. ભેલપ્ ઉપરથી) મિશ્રણ (ર) ભેલાડ; બગાડ

(૩) ભંગાણ; તૂટ (૪) સ્ત્રી. મમરા, સેવ, ટમેટાં

વગેરે ભેળાં કરી તેમાં ચટણી મેળવી બનાવાતી એક

વાનગી [એક વાનગી

ભેળપકોડી સ્ત્રી. ભેળમાં પકોડીના ટુકડા નાંખી બનાવાતી

ભેળપૂરી સ્ત્રી. જુઓ 'ભેળપકોડી'

ભેળવણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. મેળવણી; મિશ્રણ

ભેળવવું સ.કિ. મેળવવું; મિશ્ર કરવું (ર) સામેલ કરવું

ભેળવું સ.કિ. (ખેતરના ઊભા મોલમાં) ખાવાની દષ્ટિએ

કરી વળવું (ર) સામેલ રાખવું (૩) મેળવવું; મિશ્રિત

કરવું (૪) ભેળવવું

ભેળસેળ વિ. એકદું; મિશ્રિત (ર) સ્ત્રી. મિશ્રણ

ભેળસેળિયું વિ. ભેળસેળવાળું

ભેળાડ પું. મોલનો બગાડ; નુકસાન

ભેળાડવું સ.કિ. મોલને બગાડવો; વણસાડવું; ભેલાડવું

ભેળું વિ. (ર) કિં. વિ. ભેળું; સાથે

ભેં કિ. વિ., ન. રડવાનો અવાજ

ભેંકડો પું. લાંબે સાદે રડવું તે (ર) રડવાનો સાદ

ભેંકવું અ.કિ. ભેંકડો મૂકવો; ભેં ભેં કરવું

ભેંકાર પું. ભેંકડો; લાંબે સાદે રડવું તે કે તેનો સાદ

ભેંકાર વિ. ભેંકાર; ભયંકર પિલી વસ્તુ (૪) કસ; દમ

ભેંચો પું. છુંદાપેલો લોચો (ર) માંસનો લોચો (૩) છુંદા-

ભેંશ(-સ) સ્ત્રી. (સં. મણિષી, પ્રા. મણિસી) દૂધ દેનારું

એક દ્વાર (ર) ડોળું (૩) મણિષાસુર

ભેંશા(-સા)સુર પું. ભયંકર માણસ (ર) પાટાના આકારનો

એક રાક્ષસ; મણિષાસુર

ભેંશા-(સા)સૂર

૬૧૫

ભોર

ભેંશા-(સા)સૂર પું. ભેંસ જેવો જાડો સૂર |તે
ભેંસો પું. (ભીંસ ઉપરથી) દબાણ; પડખાથી જોર દેવું
ભેંડ સ્ત્રી. ('ભીડું' ઉપરથી) કોસની વરત અને ઝૂંસરાના
કોરડાને બાંધવાની લાકડાની મેખ (ર) ભરડ;
કઠોળનો ભૂકો |ધસિયા પ્રકારનું ખાણું
ભેંડકું ન. ભરડકું; રાખ કે કાંઠા જેવું જરા જાડ લોટનું
ભેંધો પું. (સં. બ્રાત્, પ્રા. ભાઈઅ) ભાઈ (ર) ઉત્તર ભારત-
નો વતની | (ર) સવારમાં ગવાતો એક રાગ; ભેરવ
ભેરવ વિ. (ર) પું. (સં.) કાળભેરવ; શિવનું એક સ્વરૂપ
ભેરવધાટી સ્ત્રી. ભયંકર પહાડી માર્ગ
ભેરવજપ પું. (સં. ભેરવજંપ, પ્રા. ભેરવજપ) ભેરવજપ;
જપ કરતાં પહાડ ઉપરથી પડતું મુકવું તે
ભેરવી વિ. (સં.) ભયંકર (ર) સ્ત્રી. દુર્ગા (૩) ભેરવ
રાગની એક ક્રોમળ સ્વરોવાળી રાગિણી; ભેરવી
ભેરવી વિ. ભેરવને લગતું |ધંધો કરનાર
ભોઈ પું. (સં. ભોજિક, પ્રા. ભોઈઅ) પાલખી ઉપાડવાનો
ભોક પું. ('ભોકવું' ઉપરથી) ભોક; છિદ્ર; કાણું
ભોકવું સ.કિ. (સં. ભુક=છિદ્ર) ધોયવું; ભોકવું
ભોક્તવ્ય વિ. ભોગવવા યોગ્ય (ર) ભોજન કરવાને યોગ્ય
ભોક્તા પું. (સં.) ભોગવનાર; ભોગવટો કરનાર
ભોગ પું. (સં.) ભોગવવું તે; ભોગવટો (ર) ભોગવવાની
સામગ્રી (૩) દેવને ધરાવવાનો પ્રસાદ; નેવેશ (૪)
માટી દશા (૫) બલિદાન (૬) વિષય-સુખ
ભોગજોગે કિ.વિ. દેવયોગે (ર) સંજોગવશાત્
ભોગપતિ પું. ભોગ કરનારો ઉપપતિ કે યાર
ભોગભૂમિ સ્ત્રી. (કર્મભૂમિથી ઊલટી) જ્યાં નવો પુરુષાર્થ
નથી થઈ શકતો, પણ જૂના પુરુષાર્થનાં કળ જ
ભોગવવાનાં હોય છે તેવી સ્વર્ગ વગેરે જગ્યા;
અકર્મ-ભૂમિ
ભોગરત વિ. ભોગોમાં રચ્યપચ્ય; કામ-રત
ભોગવટો પું. ઉપભોગ (ર) કબજાસક
ભોગવવું સ.કિ. ઉપભોગ કરવો (ર) સહન કરવું
ભોગવિલાસ પું. (સં.) અમનચમન; મોજશોખ
ભોગળ સ્ત્રી. (સં. ભુજર્ગલા) ભૂગળ; મોટા કે નાના
દરવાજા ઊંધડી ન જાય એ માટે અંદરના ભાગમાં
રખાતો આગળો
ભોગિયો પું. ભોગી પુરુષ; ભોગવનાર
ભોગી વિ. (સં.) ભોગવનાર (ર) પું. ભોગિયો (૩)
આશક; પ્રીતમ (૪) ભમરો (૫) સાપ
ભોગીંદ્ર પું. (સં.) સર્પોનો ગાજ; શેષનાગ |મિલકત
ભોગ્ય વિ. (સં.) ભોગવવા પાત્ર (ર) ન. ધન; પૂંજ; માલ-
ભોજ પું. યાદવોની એક જાતિનો માણસ (ર) ભારમી
સદીનો માણવાનો પરમારવંશનો રાજા - ભોજદેવ
ભોજક પું. (સં.) ભોગવનાર (ર) જૈન મંદિરનો ગવૈયો

ભોજન ન. (સં.) જમણ; ખાણું (ર) જમવું-ખાવું તે (૩)
ખાવાનો પદાર્થ |જમવાનું સ્થાન (ર) વીંછી
ભોજન(ઠગૃહ, -ભાલય) ન. (ઠગાલા) (સં.) -(ળ) સ્ત્રી.
ભોજનયાન ન. (સં.) ભોજન માટે રેલગાડીમાં રખાતો
અલગ ડબ્બો; 'કાઈનિગકાર'
ભોજનવીર વિ. (સં.) વધુ પડતું ખાનાર-ભોજન કરનાર;
અત્યાહારી |વાળો ઉત્સવ-જમણવાર
ભોજનસમારભ પું. (સં.) જમણનો સમારભ-ધામધૂમ-
ભોજપત્ર ન. (સં. ભૂર્જપત્ર) ભૂર્જપત્ર; કાગળની જગ્યાએ
ઉપયોગમાં લેવાતી ભૂર્જવૃક્ષની અંતરછાલ
ભોજપુરી સ્ત્રી. (સિં.) બિહારના એક ભાગની બોલી
ભોજઈ સ્ત્રી. (સં. બ્રાતુજ્ઞયા, પ્રા. ભાઈજજઈઅ)
ભાભી; ભાઈની પત્ની |'માંસભોજ'
-ભોજ વિ. (સં.) ખાનાર (સમાસમાં છેડે. ઉદા.
ભોજ્ય વિ. (સં.) ખાવા કે ભોગવવા લાયક (ર) ન.
ખાવા કે ભોગવવાની વસ્તુ
ભોટ વિ., પું. મૂક; ભેવફૂક
ભોટવો પું. માટીનો ચંબુ
ભોટં-(ટિં)ગડી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ
ભોટીંકું ન. કુરકુરિયું; નાનું ગલૂડિયું
ભોટપ સ્ત્રી., ભોટામણ ન. નીચાજોશું
ભોટું વિ. શરમિંદું |સાખ જેવી (આમલી)
ભોડ વિ. (સં. પોડ, પ્રા. પીઠ) પાકવા પર આવેલી -
ભોડું ન. (સં. મુંડ, દે. બોડ=મૂડું માથું) માથું (ર) સર્પનું
મોંડું
ભોણ ન. (સં. ભવન, પ્રા. ભણ) સર્પ ઉંદર વગેરેનું દર
ભોણ ન. તખલાં પનાજ વગેરેમાં હાથથી વગાડવાના
બાંધા ઉપર લગાડતી ઘઉંની કઠણ ડુગદી
ભોણિયું ન. બાંધું; એક પ્રકારનું નરજું
ભોથું ન. મૂળિયાનો ઝૂંડો (દાભ, શેરડી વગેરેનાં) (ર)
વિ. ગમાર; મૂર્ખ; અડબૂશ (ર) બેરોગ; બદસિકલ
ભોથો પું. ચોટલો
ભોટું વિ. ચોટી સમજવાળું (ર) ભોળું
ભોપું વિ. ઢોઢ (ર) ઉલ્લુ; મૂર્ખ
ભોપાળું ન. પોલ; પોકળ (ર) ઢોંગ
ભોપો વિ., પું. ભેવફૂક; મૂર્ખ; અડબૂશ; ગમાર
ભોમ પું. (સં. ભૌમ) મંગળ ગ્રહ (ર) મંગળવાર
ભોમ, (ઠક્ર) સ્ત્રી. (સં. ભૂમિ) ભૂમિ; જમીન (ર) જન્મભૂમિ
ભોમવાર પું. (સં. ભૌમવાર) મંગળવાર |સ્ત્રી
ભોમિયણ સ્ત્રી. જાણકાર સ્ત્રી; ભોમિયાનું કામ કરનારી
ભોમિયું વિ. જાણકાર (ર) માહિતગાર
ભોમિયો પું. જાણકાર માણસ (ર) વાટ બતાવનાર;
પથદર્શક; 'ગાઈડ'
ભોર પું. સ્ત્રી. પશોડિયું; વહેલી સવાર

ભોર

૬૧૬

[મક(-ગ)તાશ

ભોર પું. (સં. ભર) ઘાસના પૂણાથી ભરેલું ગાડું (ર)
 ગાડું ભરાય તેટલો જથો. ઉદા. ભોર લાકડાં
 ભોરિયો પું. બાજરાનો પૂળો
 ભોરિંગ પું. (સં. ભુજંગ, પ્રા. ભુયં - ભોયંગ - ભોરંગ
 - ભોરિંગ) મોટો નાગ; ભુજંગ
 ભોલ વિ. (દે. પોલ) પોલું; ફૂલેલું. ઉદા. જાડું ભોલ
 ભોલર ન. ગોંડળ વગેરે બાજુ થતું મોટું અને ઓછાં બીવાળું
 પોલું જાડી છાલનું મરચું
 ભોલરિયો પું. ટાંકાની પેઠે મથાળે ખૂબ સાંકડા મોંનો ફૂલો
 ભોલરી સ્ત્રી. ભોલરિયા ફૂલ જેવી વાવ
 ભોલુ પું. વાંદરો
 ભોળ પું. તમ્બર (ર) તેથી થતી ઊલટી નાદાનિયત
 ભોળપ સ્ત્રી. (ઠણ) ન. ભોળાપણું; નિર્દોષતા (ર)
 ભોળવલું અ.કિ. ભરમાવલું; ફોસલાવલું
 ભોળાઈ સ્ત્રી. ભોળાપણું; ભોળો
 ભોળા(ઠનાથ, ઠશંકર) પું. મહાદેવ
 ભોળિયું વિ. ભોળું, સાલસ [સાલસ; વિશ્વાસુ સ્વભાવનું
 ભોળું વિ. (સં. ભોલ, પ્રા. ભોલ) કપટમાં ન સમજે તેવું;
 ભોળું(ઠભટ, ઠભટાક, ઠભલું) વિ. સાવ ભોળું
 ભોં સ્ત્રી. (સં. ભૂમિ, પ્રા. ભુંલ) ભોંય; જમીન
 ભોં કિ.વિ. 'ભોં' અવાજ થાય તેમ
 ભોંક ન. ભોંકવાની અસર (ર) ભોંકણી
 ભોંકું અ.કિ. ભોંકવું; ઘોંચવું
 ભોંકપ સ્ત્રી. ભોંકામણ ન. શરમ; શરમિદાપણું; નીચાજોષ્ટું
 ભોંકું વિ. (સં. જાષ્ટ, પ્રા. ભક) ભોંકપવાળું; શરમિદું
 ભોંજિયું ન. બાંયું (તબલું)
 ભોંય સ્ત્રી. (સં. ભૂમિ) જમીન (ર) નવી ચામડી; રૂઝ
 ભોંયતળિયું ન. ઘરનો છેક નીચેનો ભાગ
 ભોંયભડાકો પું. ભોંય પર અકાળથી ફોડતું એક દારૂખાનું
 ભોંયરસો પું. લીંપણના પોપડાનો બનાવેલો રસો
 ભોંયડું ન. (સં. ભૂમિગુલ, પ્રા. ભુંઈદર) જમીનની અંદર
 કરેલું ધર (ર) ભોંયની અંદર કરેલો રસ્તો [લગતું
 ભૌગોલિક વિ. (સં.) ભૂગોળ સંબંધી (ર) ભૂપ્રદેશને
 ભૌતિક વિ. (સં.) પંચમહાભૂત સંબંધી - તેમનું બનેલું,
 સ્થૂળ; પાર્થિવ (ર) ભૂતપોતિ સંબંધી (૩) પદાર્થ-
 વિજ્ઞાનને લગતું
 ભૌતિકવિજ્ઞાન ન. જુઓ 'ભૌતિકશાસ્ત્ર'
 ભૌતિકવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ભૂતપ્રેત સંબંધી વિદ્યા (ર)
 ભૌતિકશાસ્ત્ર; પદાર્થવિજ્ઞાન
 ભૌતિકશાસ્ત્ર ન. (સં.) ભૌતિક પદાર્થોને લગતું શાસ્ત્ર;
 પદાર્થવિજ્ઞાન; 'ફિઝિક્સ'
 ભૌમ વિ. (સં.) પૃથ્વી સંબંધી; પાર્થિવ (ર) મંગળનું (૩)
 પું. મંગળ શ્રલ (૪) મંગળવાર (૫) સાતડીનો છોડ
 ભૌમવા(ઠસ)ર પું. (સં.) મંગળવાર

ભૌમિક વિ. (સં.) ભૂમિને લગતું
 ભૌમિક વિ. (સં.) ભૂમિતિને લગતું [ગોળ ફરવું તે
 ભ્રમ પું. (સં.) સંદેહ (ર) બ્રાન્તિ; ભ્રમણા (૩) ગોળ
 ભ્રમજનક વિ. (સં.) ભ્રમ જન્માવનારું; ભ્રમક
 ભ્રમજાળ સ્ત્રી. ભ્રમમાં નાખનારી પરિસ્થિતિ
 ભ્રમજન ન. (સં.) ગોળગોળ ફરવું તે (ર) હરવુંફરવું તે
 (૩) ગ્રહોનું સૂર્ય ફરતે ધ્રુમવું તે (૪) ફરવું-રખવું
 તે (૫) ભ્રમ; બ્રાન્તિ [માર્ગ; ભ્રમજમાર્ગ
 ભ્રમજકશા સ્ત્રી. (સં.) ગ્રહો અને પૃથ્વીનો ફરવાનો
 ભ્રમજકારી વિ. (સં.) ભટક્યા કરનારું
 ભ્રમજ્ઞા સ્ત્રી. ભ્રમ; બ્રાન્તિ (ર) વહેમ; સંદેહ
 ભ્રમર પું. (સં.) ભ્રમરો; શ્વેતક; દિવેક
 ભ્રમિત વિ. (સં.) ભ્રમ પામેલું; ભ્રમમાં પડેલું
 ભ્રષ્ટ વિ. (સં.) ઊંચેથી પડેલું (ર) પાપી; દુરાચારી (૩)
 અપવિત્ર થયેલું
 ભ્રષ્ટતા સ્ત્રી. અપવિત્રપણું (ર) દુરાચારીપણું
 ભ્રષ્ટાચાર પું. (ભ્રષ્ટ+આચાર) દુરાચાર; પાપ; રુશવતભોરી
 બંશ(-સ) પું. (સં.) નીચે પડવું તે; અપાપાત
 બાત(-તા) (સં.) પું. ભારી; સહોદર
 બાતૃજાયા સ્ત્રી. (સં.) ભાભી [ભાઈબંધી
 બાતૃતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (-ભાવ) પું. બંધુતા; ભાઈચારો;
 બ્રામક વિ. (સં.) ભ્રમમાં નાખે એવું (ર) ભ્રમાવનારું
 (૩) (લા.) અવાસ્તવિક
 બ્રાંત વિ. (સં.) ભ્રમિત; બ્રાંતિવાળું
 બ્રાંતિ સ્ત્રી. (સં. બ્રાંતિ) ભ્રમ (ર) મોહ; ખોટો ખ્યાલ
 (૩) ખોટું જ્ઞાન (૪) શક; અંદેશો
 બ્રાંતિ(ઠકર) (સં.), (ઠકારક) વિ. બ્રાંતિ ઉપજાવનારું
 બ્રાંતિમૂલક વિ. ભ્રમથી ભરેલું; આભાસાત્મક; અપધાર્ય
 બૂ સ્ત્રી., ન. (ઠકુટિ(-ટી)) સ્ત્રી. આંખનું ભવું; આંખની
 ભમ્મર
 બૂણ પું. (સં.) (માતાના પેટમાંનો) કાચો ગર્ભ
 બૂણહત્યા સ્ત્રી. (સં.) બૂણને પગથી નાખવો એ; ગર્ભહત્યા
 બૂ(ઠભંગ) પું. (ઠવિકાર) (સં.) ભવાં ઊંચાં ચડાવવાં
 તે; આંખનો ઈશારો

મ

મ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ૫ વર્ગનો અનુનાસિક
 મ પું. સંગીતના મધ્યમ સ્વરનો સંકેત
 મ કિ.વિ. (સં. મા, અપ. મ, મા) મા; નહિ; ના
 મઉ વિ. (દે. મઉઅ) યજ્ઞા દિવસનું ભૂખ્યું; ભૂખથી
 ટળવળતું (ર) પું. ભૂખ્યા અને દુઃખી લોકોનું ટોળું
 મઉ વિ. પોયું (ર) કંજૂસ
 મક(-ગ)તાશ સ્ત્રી. મકતાપણું; મોકળાશ

મક(-ગ)તું

૬૧૭

[મગરી]

મક(-ગ)તું વિ. (સં. મુક્ત દ્વારા) મોકળું; પહોળાઈવાળું
મકતો પું. (સં.) ગઝલની છેલ્લી દૂક-બેત (કવિના
નામવાળી)

મક(-ગ)દૂર સ્ત્રી. (અ.) તાકાત; શક્તિ
મકનું વિ. (સં. મનુષ્ય = સિ. મકના) કામાતુર; કામાસક્ત
(૨) મદમસ્ત; મસ્ત (૩) મજબૂત [માણસ
મકનો છાથી પું. માતેલો તોફાની છાથી (૨) છડી ગયેલો
મકબરો પું. (અ.) કબરસ્તાન (૨) રોજો; મકરબો
મકર પું. (સં.) મગરમચ્છ (૨) મગર (૩) દશમી રાશિ
મકર પું. દગો; કપટ

મકરક સ્ત્રી. એક જાતની માછલી; 'મેકરેલ'
મકરફૂદી સ્ત્રી. યરબી; તોફાન
મકરકેતુ(-તન). મકરધ્વજ પું. (સં.) કામદેવ
મકરરાશિ સ્ત્રી. (સં.) મકર; દશમી રાશિ
મકરવૃત ન. (સં.) વિષુવવૃત્તની દક્ષિણે લગભગ ૨૩ા
અક્ષાંશનું વૃત-વર્તુળ [ઉત્તરાયણ

મકરસંક્રાંતિ સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યનું મકર રાશિમાં જવું તે;
મકરેદ પું. (સં.) ફૂલનું મધ (૨) ફૂલની રજ (૩) ભમરો
(૪) ક્રોડિલ

મકરાકર પું. (સં.) સમુદ્ર; દરિયો [માછલાનો ઘાટ
મકરાકાર વિ. (સં.) માછલીના આકારનું (૨) પું.
મકરાકૃત વિ. માછલીના ઘાટનું

મકરાકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'મકરાકાર' [રહેવાસી
મકરાણી પું. જૂના સિંધની વાયબે આવેલા મકરાણદેશનો
મકરાદ સ્ત્રી. મુરાદ; પારણા; ઈરાદો

મકરોડું ન. એ નામનું એક ઝાડ
મકલાવું અ.કિ. મલકાવું; સ્થિત કરવું
મકસદ સ્ત્રી. (અ.) મુરાદ; પારણા (૨) હેતુ

મકાઈ સ્ત્રી., પું. (સં. મકક, પ્રા. મક્કઅ) જુવાર બાજરી
જેમ ડુંગાના રૂપમાં થતું એક અનાજ
મકાઈડો(-દો)ડો પું. મકાઈનો ડોડો

મકાન ન. (અ.) ઘર; ઈમારત
મકાનભાડું ન. (અ. + ગુ.) મકાનનું ભાડું; ઘરભાડું
મકાનમાલિકપું. (સં.) મકાનનોમાલિક; ઘરમણી; 'લેન્ડલોડ'

મકોડી સ્ત્રી. મકોડી [રંગનો એક જીવડો; મકોડો
મકોડો પું. (સં. મલકોટક, પ્રા. મકોડઅ) મોટે ભાગે કાળા
મક્કમ વિ. (અ. મુલકમ) દંઢ; અડગ

મક્કમતા સ્ત્રી. દંઢતા; અડગતા
મક્કર પું. છણ; કપટ (૨) દગો
મક્કા ન. (અ.) એક નગર; હજરત મહંમદ પેગંબરનું

જન્મસ્થાન (અરબસ્તાનમાં)
મક્કાર વિ. કપટી; દગાબાજ (૨) પ્રાંપચી
મક્કારી સ્ત્રી. કપટ; દગો (૨) લુચ્ચાઈ

મક્ખીચૂસ જુઓ 'મખ્ખીચૂસ'

મક્ષતો પું. ઈજારો; ઠેકો; કરાર
મક્ષિ(-શી)કા સ્ત્રી. (સં.) માખ (૨) મધમાખ
મખ પું. (સં.) પક્ષ (૨) ઉત્સવ; તહેવાર

મખમલ ન., સ્ત્રી. (અ.) એક જાતનું રેશમી કાપડ
મખમલિયું ન. (સં.) ઈંદગોપ જીવડું
મખમલી વિ. (સં.) મખમલિયું (૨) મખમલ જેવું

મખશાલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. પક્ષાણા
મખાંતર ન. (સં. મિયાંતર) વિષિત; બહાનું
મખ્ખી(ફખી)ચૂસ વિ. (સિ.) ખૂબ કંજૂસ; કરપી (તેલમાં

પડેલી માખીને પક્ષ ચૂસી તેલ ન જવા દે તેવું)
મગ પું. (સં. મુદ્ગ, પ્રા. મુગ) અંદુના પ્રકારનું લીલા
દાણાનું એક કોળા [વપરાતું એક પાત્ર; મોટો કપ

મગ પું. (ઈ.) કપ જેવા ઘાટનું અને ચા-ઠોફી પીવા
મગ પું. (સં. માર્ગ, પ્રા. મગ્ગ) માર્ગ (૨) સ્ત્રી. બાજુ;
તરફ (૩) ના. ભણી; તરફ

મગજ પું. (સં. મુદ્ગ = મગ) ચક્ષાના લોટની એક મીઠાઈ
મગજ ન. (ફા. મગ્જ) ખોપરીની અંદરનો નરમ ભાગ;
ભેજું (૨) પું. ફળની મીજ

મગજતરી વિ., સ્ત્રી. મગજને તર કરે તેવી (બદામ વગેરે)
(૨) વસાણામાં નંખાતાં અમુક મીજવાળાં બીજ
મગજતંતુ પું. જાનતંતુ

મગજમારી સ્ત્રી. માધાકોડ; લમણાઝીંક
મગજ સ્ત્રી. (ફા. મગ્જ) મુગજ; કોઈ વસ્તુને લગાડતી
બીજા રંગની ઝીણી પાતળી ડિનાર; સંજ્ઞા

મગજદાર વિ. મગજ લગાવેલું [(૩) વિ. કુલ્લક; શુદ્ધ
મગતરું ન. મચ્છર; ડાંસ (૨) એક જાતનું બારીક જેતું
મગતાશ સ્ત્રી. મક્તાપાષ્ટું; મોકળાદા

મગતું વિ. મોકળું; છૂટાશવાળું; પહોળું
મગદળ પું. મગના લોટની મગજ જેવી એક મીઠાઈ
મગદળ ન. (સં. મુદ્ગર, (-દળિયો) પું. કસરત માટે

છાથથી ફેરવવાનો લાકડાનો મગદળિયો
મગદૂર સ્ત્રી. મકદૂર; તાકાત (૨) હિંમત (૩) ગજું; ત્રેવડ
મગન પું. (સં. માર્ગ; પ્રા. મગ્ગ) મગા; જગા

મગન વિ. (સં. મગન) રાજ (૨) મશગૂલ; લીન; ડૂબેલું
મગકળી સ્ત્રી. તેલી બીની એક શીંગ; ભોંયશીંગ
મગમાળા સ્ત્રી. મગ જેવડા સોનાના મણકાની માળા

મગર સંધો. (ફા.) પરંતુ; કિંતુ; પણ
મગર પું. (સં. મકર, પ્રા. મગર) એક જળચર; મગરમચ્છ
મગરમચ્છ પું. (સં. મકર, પ્રા. મગર + સં. મત્સ્ય, પ્રા.

મચ્છ) એક જાતનો મોટો મચ્છ - માછલું; મગર
મગરમસ્ત વિ. મગરના જેવું ખાઈપી પડી રહેનારું-સુસ્ત;
ઠ્ઠપુષ્ટ (૨) જોરાવર [પશ્ચિમ દિશા

મગરિબ સ્ત્રી. (અ.) સંધ્યાકાળ (૨) સાંજની નમાજ (૩)
મગરી સ્ત્રી. મગરની માદા

મગરી

૬૧૮

/મજરે

મગરી સ્ત્રી. નાનો ડુંગર; ટેકરો
 મગરૂબ(-ર) વિ. ગૌરવ (ર) અભિમાની
 મગરૂબી(-રી) સ્ત્રી. અભિમાન (ર) ગૌરવ
 મગરૂર વિ. જુઓ 'મગરૂબ'
 મગરૂરી સ્ત્રી. જુઓ 'મગરૂબી' [કિનારો
 મગરો પું. ટેકરો; ડુંગર (ર) નદીનો ઊંચો ડુંગર જેવો
 મગસ ન. મગજ; યજ્ઞાના લોટની એક મીઠી વાની
 મગહી મગધ દેશની એક જૂની બોલી
 મગા સ્ત્રી. (સં. માર્ગ, પ્રા. મગ્ગ) જગા
 મગાવવું સ.કિ. 'માગવું'નું પ્રેરક (ર) મંગાવવું
 મગાવું અ.કિ. 'માગવું'નું કર્મણિ (ર) મંગાવું
 મગિયું વિ. ('મગ' ઉપરથી) મગ જેવું (ર) ન. સ્ત્રીઓ
 માટેનું એક જાતનું સુતરાઉ લૂગડું
 મગિસ્તાન ન. (ફા.) ઘણા પુરુષોની સભા
 મગી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ (ર) સ્ત્રીઓનું એક જાતનું
 સુતરાઉ લૂગડું (૩) ઝીંજા દાણાના મગ
 મગો પું. જથ્થો (ર) દળ (૩) દળ
 મગોડું ન. મગની દાળનું વડું [ચિજ
 મગન વિ. (સં.) ગરક થયેલું; ઢૂળી ગયેલું (ર) મગન;
 મધમધ વિ. મધમધવું (ર) મધમધાટ
 મધમધવું અ.કિ. (પ્રા. મધમધ) મહેકવું; ખુશબો ફેલાવવી
 મધમધાટ પું. મધમધવું તે; ખુશબો
 મધવા પું. (સં.) ઈન્દ્ર; શક
 મધા સ્ત્રી. (સં.) દસમું નક્ષત્ર [(ર) ગર્વ
 મય પું. (સં. મદ્ = ગર્વ કરવો, પ્રા. મચ્ચ) લટકો; લહેકો
 મચક સ્ત્રી. પાણું લકવું-ગવું તે; પીછેહઠ
 મચકવું અ.કિ. ખસવું થવું; ખસતાં જગા થવી (ર)
 મચકોડવું; મરડવું (૩) લલચાવું [ઈશારો કરવો
 મચકારવું સ.કિ. મીચકારવું; આંખ પટપટાવવી (ર)
 મચકારો પું. ('મચકારવું' ઉપરથી) આંખ મીચવી
 (ઉઘાડવી) તે (ર) આંખ પટપટાવવી તે; પલકારો
 (૩) ઈશારો
 મચકો પું. લટકો; લહેકો (ર) ગર્વ કરવો તે
 મચકોડ પું. મચકો; ઢેલો; હડસેલો (ર) તિરસ્કાર (૩)
 સ્ત્રી. મચડાવું; અમગાવું તે કે જેથી (અંગનું) ઊતરી
 જવું તે
 મચકોડવું સ.કિ. મરડવું; આંખળવું
 મચકોડાવું અ.કિ. 'મચકોડવું'નું કર્મણિ
 મચડવું સ.કિ. મરડવું; આમગવું (ર) મસળવું
 મચડાવવું સ.કિ. 'મચડવું'નું પ્રેરક
 મચડાવું અ.કિ. 'મચડવું'નું કર્મણિ [કરવા
 મચમચાવવું સ.કિ. મટમટાવવું (ર) હલાવવું (૩) ચાળા
 મચમચિયું વિ. મસાલા વિનાનું; મોથું
 મચવું અ.કિ. (સં. માધતે, પ્રા. મચ્ચઈ, મજજઈ) સમાઈ

જવું (ર) તલલીન થઈ જવું; મંડવું (૩) જામવું;
 જોસમાં આવવું (જેમ કે, તોફાન) [વત્તાર
 મચ્છ પું., ન. (સં.) માછલું (ર) મેધધનુષ (૩) મસ્તકા-
 મચ્છ(-છછ)ર પું. (સં. મત્સર, પ્રા. મચ્છર) ગ્રંસ (ર)
 ગુમાન, મત્સર
 મચ્છ(-છછ)રદાની સ્ત્રી. (સર. સં. મશકલરી, ચતુષ્કી.
 સં. મશક = મચ્છર, શિં. મસલરી) મચ્છરને
 અટકાવવા કરાતી જાળીદાર કાપડની બનાવટ (ર)
 મચ્છરથી બચવા નાટે ચતુષ્કોણ કુટિર (ચતુષ્કી)
 મચ્છી(-છછી) સ્ત્રી. મંછલી [કોલાહલવાળું સ્થાન
 મચ્છી(-છછી)બજાર ન. માછલીઓનું બજાર (ર) ખૂબ
 મચ્છી(-છછી)માર પું. (સં. મત્સ્યિકા, પ્રા. મચ્છિકા +
 મારવું) માછી; માછીમાર
 મચ્છી(-છછી)મારી સ્ત્રી. માછલાં પકડવાનો ઉદ્યોગ;
 'કિશિંગ' (ર) માછલાં પકડવાં કે મારવાં તે
 મચ્છી(-છછી) સ્ત્રી. સૌરાષ્ટ્રની એક નદી
 મછરું ન. (સં. મત્સર, પ્રા. મચ્છર + ઈ) મગતરુ; ગ્રંસ
 (મચ્છરના જેવો કરડ મારતી એક નાની જીવાત)
 મછવો પું. (સં. મત્સ્યવાહ, પ્રા. મચ્છવાહ) હોડી; હોડકું
 (એક સરખું માલસામાન અને ઉતાડુઓ માટેનું)
 મછ્છર પું. જુઓ 'મચ્છર'
 મછ્છરદાની સ્ત્રી. જુઓ 'મચ્છરદાની'
 મછ્છી સ્ત્રી. જુઓ 'મચ્છી'
 મછ્છીબજાર ન. જુઓ 'મચ્છીબજાર'
 મછ્છીમાર પું. જુઓ 'મચ્છીમાર'
 મછ્છીમારી સ્ત્રી. જુઓ 'મચ્છીમારી'
 મજ સ. માડું; મુજ
 મજકૂર વિ. (અ.) સદર; આગળ જણાવેલું (ર) પું.
 હેવાલ (૩) બીના; બાબત; સ્કીકત (૪) મતલબ
 મજદૂર પું. (ફા.) મજૂર; શ્રમજીવી
 મજનૂ વિ. (અ. મજનૂન) પ્રેમધેલું (ર) પું. ફારસી
 સાહિત્યમાં આવતો એક પ્રખ્યાત પ્રેમધેલો માણસ
 મજબૂત વિ. (અ.) દૃઢ; હાલે નહિ તેવું (ર) સખળુ;
 શક્તિશાળી (૩) સજજડ; સક્ક (૪) નક્કર; સહેજે
 તૂટે નહીં તેવું
 મજબૂની(-તાઈ) સ્ત્રી. મજબૂતપણું
 મજબૂર વિ. (અ.) નિરુપાય; લાયાર
 મજબૂરી સ્ત્રી. (અ.) નિરુપાયતા; લાયારી
 મજમુ(-મુ) વિ. (અ. મજમૂઅ) મજિપારું; સરિપારું
 મજમુ(-મુ)દાર પું. પરગણાનો મિસાબ રાખનારો
 અમલદાર; મિસાબ તપાસનાર (ર) ભાગીદાર
 મજમુ(-મુ)દારી સ્ત્રી. મજમુદારનો હોદ્દો કે તેનું કાર્ય
 મજમૂન પું. (અ.) બાબત; બીના
 મજરે કિ.વિ. (અ. મુજ) સાટે; બદલામાં; સાટામાં

મજરો

૬૧૯

[મડસું]

મજરો પું. (અ. મુજા) સલામ (૨) બદલો
 મજલ સ્ત્રી. (અ. મંજિલ) એક દિવસની મુસાફરી જેટલું
 અંતર (૨) મજલ પૂરી થાય તે ઠેકાણું; મુકામ (૩)
 મુસાફરી; ટપ્પો
 મજલિસ સ્ત્રી. મિજલિસ (૨) સભા; મંડળી
 મજલો પું. (અ. મંજિલ) માળ; મેડો
 મજહબ પું. (અ.) ધર્મ; પંથ
 મજહબી વિ. મજહબનું કે તેને લગતું; ધાર્મિક
 મજા(ઝા) સ્ત્રી. (ફા.) આનંદ; લહેર
 મજાક સ્ત્રી. (અ.) મશકરી; ટીખળ
 મજાકી વિ. મશકરીખેર; ટીખળી
 મજાગરું ન. મિજાગરું; ખરડવું
 મજા(ઝા)નું વિ. આનંદ પડે એવું; મનોહર; ખાસું
 મજારવાડો પું. (અ. મજાર + વાડો) કબ્રસ્તાન
 મજાલ સ્ત્રી. મગદૂર; તાકાત; શક્તિ
 મજિયારું વિ. (સં. મધ્યકાર, પ્રા. મજૂઝયાર) સહિયારું;
 પંતિયાળું (૨) ન. ભાગિયાભાગ; ભાગીદારી
 મજિયારો પું. સહિયારો સંયુક્ત વલીવટ
 મજઠ સ્ત્રી. (સં. મંજિઠા, પ્રા. મંજિટદા) જેમાંથી રાતો
 રંગ નીકળે છે તેવી એક વનસ્પતિ; મંજિઠ
 મજઠિયું વિ. મજઠના રંગનું; પાકા લાલ રંગનું
 મજઠિયો પું. મજઠનો વેપારી [શ્રમજીવી
 મજૂર પું. (ફા. મજદૂર) રોજિંદા દામ લઈ મહેનત કરનાર;
 મજૂરજી સ્ત્રી. મજૂરી કરનારી સ્ત્રી
 મજૂર(ઝમહાજન) ન. (સં.) (ઝમંઝળ) ન., (ઝમંઝળ) પું.
 (સં.) મજૂરોનું મંડળ; 'ટ્રેડ યુનિયન'
 મજૂરવર્ગ પું. (સં.) શ્રમજીવીઓનો વર્ગ-સમૂહ
 મજૂરિયું વિ. મજૂરી કરનારું [નાણું; પારિશ્રમિક
 મજૂરી સ્ત્રી. વેતનું; મહેનત (૨) તેના બદલામાં મળતું
 મજૂસ સ્ત્રી. (સં. મંજૂષા, પ્રા. મંજૂસા) લાકડાનો મોટો પટારો
 મજે(ઝે) સ્ત્રી. મજ; મઝા [સ્વાદિષ્ટ (૩) સુંદર
 મજે(ઝે)દાર વિ. મજેનું; મજા પડે તેવું (૨) લિજ્જતદાર;
 મજે(ઝે)નું વિ. મજનું
 મજન ન. (સં.) ડુબકી (૨) નાહવું તે; સ્નાન
 મજજા સ્ત્રી. (સં.) હાડકામાંનો માવો; 'બોનમેરો'
 મજજાપેશી સ્ત્રી. મજજાકેશના ઝૂમખાની પેશી
 મજધાર સ્ત્રી. (સં. મધ્ય + ધારા) પ્રવાહની મધ્ય ધારા
 મજકું વિ. (સં. માધિક, પ્રા. મંજિજલ્લ) વચકું; મધ્યનું
 મઝા સ્ત્રી. જુઓ 'મજા'
 મઝાનું વિ. જુઓ 'મજાનું'
 મઝાર સ્ત્રી. (અ.) કબર; સમાધિ (૨) મકબરો
 મઝિયારું જુઓ 'મજિયારું'
 મટક સ્ત્રી. (સં. મટ) મટકો; ચાળો [મટકાં મારતે
 મટકમટક સ્ત્રી. આતુરતાપૂર્વકનાં મટકાં (૨) કિ.વિ.

મટકવું ન. (-લો) પું. આંખનું મટકું (૨) આંખનો ચાળો
 મટકનું સ.કિ. મટકારવું; મટકું મારવું (૨) અંગને વિશિષ્ટ
 રીતે હલાવવું
 મટકાવવું સ.કિ. આંખ મટકાવવી (વાત કરતાં)
 મટકી સ્ત્રી. (-કું) ન. માટલી; હાંલ્લી
 મટકું ન. આંખનો પલકારો
 મટકું ન. માટલું
 મટકું ન. કઠોળમાં થતું એક જીવું
 મટકો પું. ચાળો; હાવભાવ; ચેષ્ટા
 મટન ન. (ઈ.) માંસ (વેંટાબકરાનું)
 મટન માઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) માંસ વેચવાનું બજાર
 મટમટાવવું સ.કિ. આંખના પલકારા મારવા
 મટર પું. એક કઠોળ; વટાણા
 મટવું અ.કિ. (સં. મૃષ્ટ, પ્રા. મટ્ટ, મટઠ) દૂર થવું; ટળવું
 (૨) રોગનુક્ત થવું; સાજું થવું
 મટીરિયલ ન. (ઈ.) પદાર્થ; માલ; સામગ્રી
 મટુકી સ્ત્રી. નાની મટકી; મટુકી
 મટુકી સ્ત્રી. મંટલી; મટકી (લલિત્યવંચક) (૨) હાંડલી
 મટોડી સ્ત્રી. (સં. મૂતિકા, પ્રા. મટ્ટી) માટી
 મટોડું ન. માટી કચરો વગેરે રદી - કચરું
 મઠ પું. (સં. મુઠુષ, પ્રા. મઉટઠ) મઠ, અડદ જેવું ઝીણા
 પીળા દાણાનું એક કઠોળ
 મઠ પું. (સં.) સાધુનો આશ્રમ; મઠ (૨) વિદ્યાનું મથક
 મઠાધિકારી પું. મઠનો વડે; મહંત
 મઠાધિપતિ, મઠાધ્યક્ષ પું. (સં.) મઠનો વડે; મહંત
 મઠારવું સ.કિ. (સં. મૃષ્ટ, પ્રા. મટ્ટ નામધાતુ) ગુંદવું
 (૨) ટીપીને કે રંદો ફેરવીને ઘાટદાર બનાવવું (૩)
 ટાપટીપ કરવી (૪) મારવું; ટીપવું (૫) તૃપ્તિથી
 સ્વાદપૂર્વક ખાવું
 મઠિયું ન. મઠના હોટની પાપડ જેવી એક વાની
 મઠિયો પું. કપાસની એક જાત
 મઠેરવું સ.કિ. મઠારવું; સરખું કરવું
 મકો પું. (સં. મસ્તુ, પ્રા. મટ્ટુ) માખણ કાઢ્યા વિનાનો દહીંનો
 ગળપણ ઉમેરેલો રગડો કે ગળપણ વિનાનો રગડો
 મડગાઈ પું. (ઈ.) મોટર. સાઈકલ વગેરેનાં પૈડાં ઉપરનું
 પતરાનું ઢાંકણ (કાદવ, ધૂળ વગેરે ઊંડતાં રોકનારું)
 મડદાલ વિ. ('મડદું' પરથી) મુડદાલ; મડદા જેવું (૨)
 નિર્બળ (૩) નિર્માલ્ય (૪) મરેલા કોરનું માંસ
 મડદું ન. (સં. મૂતક, પ્રા. મડમ) શબ; લાશ
 મડધો પું. (સં. મુકુટબદ્ધ, પ્રા. મઉદમ) મોટો મલ્લ; જોડો
 હથપુટ માણસ (૨) વીર યોદ્ધો (૩) કાસદનો ઉપરી
 મડમ સ્ત્રી. (ઈ. મેડમ) યુરોપીય-ગોરી સ્ત્રી; મેડમ - બાનુ
 મડસાઈ સ્ત્રી. લુગ્યાઈ
 મડસું વિ. લુચું

મકાગાંઠ

૬૨૦

[મતીરું]

મકાગાંઠ સ્ત્રી. (મકું + ગાંઠ) છોટી છૂટે નસિ તેવી પકડ
 (૨) ચર્ચા-વિચારણા કે કરારમાં પડતી ગૂંચ
 મકું ન. (સં. મૂતક, પ્રા. મઃઅ) મડકું; શબ
 મઠ (સં. મઠ, પ્રા. મઠ) (ખાસ કરીને) માતા કે દેવીનું
 સ્થાન (૨) માઠ (૩) ડેલું
 મઠકું સ.કિ. (સં. મઠતિ, પ્રા. મઠઈ) લપેટી કે આવરીને
 જીડેલું (૨) (લા.) છેતરવું; બનાવવું (૩) શણગારવું
 મઠવો પું. માઠ કે ડેલા ઉપરનો માથા
 મઠાઈ સ્ત્રી. મઠામણી; મઠવું તે (૨) મઠવાનું મહેનતાણું
 મઠામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. મઠવું-મઠાવવું તે કે તેની મજૂરી
 મઠી, (-ઢી) (-લી) સ્ત્રી. (સં. મઠિકા, પ્રા. મઠી) સાધુની
 કુટિર; છાપરી (૨) નાનું કાચું ધર્મસ્થાન
 મણ પું. (અ. મત્ર) ચાલીસ શેરનું જૂનું તોલ [(૨) અંકોડો
 મણકો પું. (સં. મણિ, પ્રા. મણી) વેલવાળા ગોળ દાણા
 મણા સ્ત્રી. (સં. મનાફ = થોડું, પ્રા. મણા) ઊંછપ; ખામી
 (૨) ખોટ [બોલાવ છે.)
 મણારાજ પું. મણારાજ - મોટો માનવ (વરરાજા માટે
 મણિ પું. (સં.) કીમતી પથરો; રત્ન (૨) સર્વના માથા
 ઉપર મનાતો કિમતી હીરો
 મણિકણી (-ણિકા) સ્ત્રી. (સં.) કાશીનો એક ગંગાઘાટ
 મણિકાર પું. (સં.) હીરાનો વેપારી; ઝવેરી; મણિયાર
 મણિથંભ પું. મણિ જોલો થાંભલો
 મણિધર પું. (માથે મણિ ધર્યાનું મનાતો) નાગ
 મણિપુરી નૃત્ય ન. આસામ રાજ્યનું શાસ્ત્રીય નૃત્ય
 મણિબંધ પું. (સં.) કાંડું [મહોત્સવ
 મણિમહોત્સવ પું. સાઠ વર્ષે ઊજવાતો મહોત્સવ; હીરક
 મણિમંડપ પું. (સં.) મણિ જોલો મંડપ; અતિ સુશોભિત
 સ્થાન
 મણિમુદ્રા સ્ત્રી. (સં.) હીરાજોલ વીંટી
 મણિયાર પું. (સં. મણિકાર, પ્રા. મણિયાર) મનિયાર;
 બંગાળીનો બનાવનાર એક જાતનો માણસ
 મણિયારો પું. પ્રિયતમ (૨) રસિક પુરુષ - એને લગતું
 એક વિશિષ્ટ રાગજીનું ગીત
 મણિયું વિ. મણ (ચાલીસ શેર) વજનનું
 મણિયો પું. મણ (ચાલીસ શેર) વજનનું જૂનું કાટલું
 મણીકું ન. (-કો) પું. મણ (ચાલીસ શેર)નું કાટલું કે માપ
 -મત્ત વિ. (સં.) નામને લાગતાં 'વાયું' એવા અર્થમાં.
 ઉદા. નીતિમત (સ્ત્રી. મતી જેમ કે નીતિમતી)
 મત સ્ત્રી. બુદ્ધિ; મતિ; અક્કલ
 મત ઉદ્. (સિ.) મા; નસિ
 મત પું., ન. (સં.) અભિપ્રાય (૨) સંપ્રદાય (૩) હક;
 મમત (૪) પું. ચૂંટણી અંગે ખતાવવામાં આવતો
 અભિપ્રાય; 'વોટ' (૫) ધાર્મિક પથ; 'સ્કૂલ'
 મતગણના (-તરી) સ્ત્રી. (સં.) મત ગણવા તે

મતદાન ન. (સં.) મત આપવો તે; 'વોટિંગ'
 મતદાનમથક ન. (સં.) મત આપવાની જગા; 'પોલિંગ
 બુથ કે સ્ટેશન'
 મતદાનવિધિ પું. મત આપવાની પ્રક્રિયા
 મતદાર વિ. મત આપવાના અધિકારવાળું
 મતદારમંડળ ન. મતદારોનું મંડળ; ચૂંટણી માટે મતદારોનો
 નક્કી કરાતો તકો - સમૂહ; 'કોન્સિટ્યુઅન્સી'
 મતદારપત્ર પું., ન. મત આપવાનો કાગળ
 મતદારપેટી સ્ત્રી. ચૂંટણીમાં મતપત્ર નાખવાની પેટી
 મતદારવાદી સ્ત્રી. મતદારોની યાદી
 મતપત્ર પું., ન. (સં.) મત દર્શાવતો કાગળ; 'બેલટ પેપર'
 મતપેટી સ્ત્રી. (સં.) મતપત્ર નાખવાની પેટી
 મતભેદ પું., ન. મત ભિન્ન હોય તે
 મતમતાંતર ન. મતોની ભિન્નતા; મતભેદ
 મતલબ સ્ત્રી. (અ.) હેતુ; આશય (૨) ભાવ; તાત્પર્ય
 મતલબી (-બિયું) વિ. સ્વાર્થી; પોતાની મતલબ સાધનારું
 મતવાહ પું. (સં.) પોતાના જ મત વિશેનો આગ્રહ;
 મતીલાપણું (૨) સિદ્ધાંત [વાદી
 મતવાદી વિ. (સં.) પોતાના મતનું આગ્રહી (૨) સિદ્ધાંત-
 મતવાહું વિ. (દિ. મતવાલ) માટેલું; મદમસ્ત (૨)
 નશામાં ચક્રચુર; છાકું
 મતંગ, (૦જ) પું. (સં.) માતંગ; હાથી
 મતા સ્ત્રી. (અ.) માલ - મિલકત; દોલત
 મતાગ્રહ પું. (સં.) પોતે બાંધેલ મનની જિદ
 મતાદાર પું. (કા.) ગામમાંથી સરકારને ભરખું ભરાય
 તેની સહીસાખ કરનારો
 મતાધિકાર પું. ચૂંટણીમાં મત આપવાનો અધિકાર
 મતાધીન વિ. (ધારાસભ્યાના) મતને વગ - સંમતિની
 જરૂરવાળું; 'વોન્ટેડ' (ખરી) [આગ્રહ
 મતાભિમાન ન. (સં.) પોતાના મત માટેનું અભિમાન-
 મતાલો પું. (સં. મત દ્વારા) આગસની અસર (૨) તાવની
 અસર [ધર્મસંપ્રદાય કે પંથ
 મતાંતર ન., પું. (સં.) અન્ય મત; મતભેદ (૨) બીજો
 મતાંધ વિ. (સં.) પોતાના મત પાછળ આંધળું બનેલું;
 પોતાના મતનું આગ્રહી
 મતિ સ્ત્રી. (સં.) બુદ્ધિ; અક્કલ; મનનું વલણ
 મતિભ્રમ પું. (સં.) ગોંડપણ; ઉન્માદ
 મતિમંત વિ. બુદ્ધિમાન; ડાહ્યું; અક્કલમંદ
 મતિમૂઢ વિ. મૂઢ મતિવાળું; ભેવફૂક
 મતિયું વિ. પોતાના મતને છોટે નસિ તેવું; હઠીલું
 મતી વિ., સ્ત્રી. (સં.) 'મત્'નું સ્ત્રીલિંગનું રૂપ
 મતી સ્ત્રી. વજાટમાં કપડાનો પનો સરખો તણાઈને રહેવા
 માટે આરવાળી લાકડીની રખાતી યોજના
 મતીરું ન. ચીભું

મતીલું

૬૨૧

/ મધાર્ક

મતીલું વિ. મતિયું; હઠીલું; મતાઃશલી
 મતું ન. શાપ કે કબૂલાતની સહી
 મનૈક્ય ન. (સં.) અભિપ્રાયોની એકરૂપતા
 મન્કુણ પું. (સં.) માંકણ; માંકડ [મસ્ત
 મત વિ. (સં.) મદ થડો હોય તેવું; ઉન્મત (૨) ગાંડું;
 મતગર્હદ, મતમયુર પું. (સં.) એક છંદ
 મત્સર પું. (સં.) અદેખાઈ (૨) ગુમાન
 મત્સ્ય ન. (સં.) માછલું
 મત્સ્યગંધા સ્ત્રી. (સં.) સત્યવતી; શાંતનુની પત્ની
 મત્સ્ય-ઉછેર પું. વેપારના હેતુથી માછલાં ઉછેરવાની ક્રિયા
 મત્સ્ય-ઉઘોગ પું. સમુદ્રમાંથી માછલાં પકડી એની નિકાસ
 કરવાની વ્યવસ્થિત આયોજના; 'ફિશરી'
 મત્સ્યવર્ગ પું. (સં.) માછલાંની વિભિન્ન જાતો
 મત્સ્યવિજ્ઞાન ન. માછલાંઓ અને બીજાં જળચર
 પ્રાણીઓના અધ્યયન સંબંધી વિજ્ઞાન
 મત્સ્યવેધ પું. (સં.) માછલીના નિશાનને અમુક રીતે
 વીંધવાનો - ધનુર્વિદ્યાનો એક પ્રયોગ કે તેની ક્રિયા
 મત્સ્યાલય ન. (સં.) માછલીઘર; 'એક્વેરિયમ'
 મત્સ્યાવતાર પું. (સં.) વિષ્ણુનો પહેલો અવતાર
 મત્સ્યાસન ન. (સં.) માછલી આકારનું યોગનું એક આસન
 મથક ન. (સં. મસ્તક, પ્રા. મત્થક) મુખ્ય સ્થાન; કેન્દ્ર
 મથન ન. (સં.) વલોવવું તે (૨) માથાફૂટ; ગડમથલ (૩)
 સતત વિચારવું તે
 મથનાચલ પું. (અ.) મંદરાચલ પર્વત
 મથની સ્ત્રી. દહીં વહોવવાની ઝોળી (૨) નાની રવાઈ
 મથરાવટી સ્ત્રી. (ગોબલાગ) સાલ્લો ન બગેરે માટે માથા
 ઉપરના ભાગ નીચે સીવેલો અસ્તરનો કકડો (૨)
 માથાના કપડા ઉપર પહેલા તેલના ડાયા (૩) આબરૂ
 મથરી સ્ત્રી. રવાઈ; મથની
 મથવું સ.કિ. (સં. મથુ) વલોવવું (૨) અ.કિ. મહેનત
 કરવી (૩) સતત વિચારવું
 મથામણ સ્ત્રી. મથવું તે; ગડમથલ (૨) મહેનત
 મથામથી સ્ત્રી. વારંવાર કે અનેક મથામણ કરવી તે
 મથાળું ન. (સં. મસ્તતલક, પ્રા. મત્થઅલઅ) શીર્ષક;
 લખાણનું માથું (૨) ટોચ (૩) પાઘડી
 મથિત વિ. (સં.) વલોવાયેલું; મથવામાં આવેલું
 મથિતાઈ પું. (સં.) નવનીત; નિયોડ; સાર; તાત્પર્ય
 મથુ(થુ)રા સ્ત્રી., ન. (સં.) હિંદુઓનું એક તીર્થ
 મથોટી સ્ત્રી. ('માથું' ઉપરથી) ઢોરના શિંગડાનો મૂળમાંનો
 ભાગ (૨) સાલ્લાના માથા આગળના ભાગ ઉપર
 ચીકટનો કે વપરાશનો ડાઘ પડે તે; માથાવટી [માપ
 મથોડું ન. માણસની ડિંચાઈ જેટલું (ડિંચાણ) (૨) તેટલું
 મઠ પું. (સં.) કેફ; કેન્દ્રી ખુમારી (૨) ગર્વ; તોર (૩)
 હાથીના ગંડસ્થળમાંથી ઝરતો રસ

મદકલ વિ. (સં.) મદથી ઉન્મત બનેલું; મદપેલું
 મદકારી વિ. (સં.) મદ કરનારું
 મદગળ પું. (સં.) મેગળ; હાથી [હાથી
 મદગળનો વિ., પું. ગડસ્થળમાંથી મદ ઝરતો હોય તેવો
 મદઝર વિ. મદગળનો (હાથી) (૨) પું. હાથી
 મદદ સ્ત્રી. (અ.) સહાય (૨) કુમક
 મદદ(ઠગાર, ઠનીશ, ઠદિયું) વિ. મદદ કરનાર; સહાયક
 મદન પું. (સં.) કામ; કામદેવ
 મદનકટારી સ્ત્રી. કામોત્તેજના
 મદનગોપાલ (સં.) (-ળ) પું. શ્રીકૃષ્ણ
 મદનચાપ ન. (સં.) કામદેવનું ધનુષ
 મદનકળ ન. (સં. મદનફલ) મીઠળ
 મદનબાણ ન. (સં.) કામદેવનું બાણ (૨) એક સુગંધીદાર
 ફૂલ (૩) આંખનો કામાતુર ઈશ્વરો
 મદનભેર(રિ) વિ., સ્ત્રી. એક લાંબું રણશિંગા જેવું વાદ્ય
 મદનમનોહર વિ. (સં.) કામદેવના જેવું સુંદર
 મદનમોહન પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
 મદનરાજ પું. (સં.) કામદેવ
 મદનિયું ન. હાથીનું બચું [કામદેવનો ઉત્સવ
 મદનોત્સવ પું. (સં.) ચૈત્ર સુદ તેરસ ચૌદશનો ઉજવાતો
 મદભર વિ. (સં.) મદ ભરેલું; મદમસ્ત [મદોન્મત
 મદ(ઠમત, ઠમસ્ત, ઠમાતું) વિ. મદદથી મસ્ત બનેલું;
 મદમસ્તી સ્ત્રી. મદોન્મતા [(મુસલમાની)
 મદરેસા સ્ત્રી. (અ. મદ્રસા) ઉર્દૂ માધ્યમની નિશાળ
 મદહોશ વિ. (સં.) મદથી ચક્રચૂર; પ્રમત્ત
 મદાર પું., સ્ત્રી. (અ.) આધાર; ભરોસો (૨) પાયો
 મદારી પું., સ્ત્રી. રીંછ માંકડાં કે સાપ કેળવી ખેલ કરી
 બતાવનાર
 મદારીગત સ્ત્રી. મદારીપણું; મદારીની ચાલબાજી
 મદાંધ વિ. (સં.) મદથી અંધ બનેલું; મદપેલું [રોગ
 મદિયો પું. આંખ કે કપાસને મધ જેવો પદાર્થ લાગવાનો
 મદિરા સ્ત્રી. (સં.) દારૂ; શરાબ; મધ; સુરા
 મદિરાપાન ન. (સં.) દારૂ પીવો તે; સુરાપાન
 મદિરાસી સ્ત્રી. મદિરા પીવાથી પેરાયેલી હોય તેવી
 આંખવાળી સ્ત્રી (૨) મોહક આંખવાળી સ્ત્રી
 મદી વિ. મદવાળું; મદ ભરેલું [સ્વળ
 મદીના ન. (અ.) અરબસ્તાનમાંનું મુસ્લિમોનું એક તીર્થ-
 મદીલું વિ. (સં.) મદવાળું; મદભર્યું
 મદોન્મત વિ. (સં.) મદથી ઉન્મત બનેલું; મદમસ્ત
 મધ ન. (સં.) મદિરા; દારૂ
 મધનિષેધ પું. દારૂબંધી; દારૂનિષેધ
 મધપ પું. (સં.) દારૂડિયો; દારૂ પીનારો
 મધપાન ન. (સં.) દારૂ પીવો તે; મદિરાપાન
 મધાર્ક પું. મધનો અર્ક; 'આલ્કોહોલ'

મદ્રાસી]

૬૨૨

[મનગમતું]

મદ્રાસી વિ. મદ્રાસનું; તામિલનાડુંનું (૨) પું. મદ્રાસ
તરફનો-પ્રદેશનો રહેવાસી
મધ ન. ('મધ્ય' ઉપરથી) વચ્ચે; મધ્યમાં
મધ ન. (સં. મધુ) મધમાખીઓએ એકઠો કરેલો ફૂલનો
રસ (૨) મધ જેવી મીઠાશ. ઉદા. મધવાળી જીભ
મધદરિયો કિ.વિ. અધવચ્ચે (૨) મુથેલીમાં [મધ્યભાગ
મધદરિયો પું. ભરદરિયો; બરોબર દરિયોનો ખૂબ ઊંડો
મધપૂરો પું. (સં. મધુપુટક) મધમાખીઓનું ઘર
મધમાખ(-ખી) સ્ત્રી. (સં. મધુમસિકા) મધ બનાવનારી
માખી; મધુમસિકા
મધર સ્ત્રી. (ઈ.) માતા (૨) ખ્રિસ્તી-વૃદ્ધા; સાધ્વી
મધરટંગ સ્ત્રી. (ઈ.) માતૃભાષા
મધરલેન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) માતૃભૂમિ
મધરાત સ્ત્રી. (સં. મધ્યરાત્રિ) અરધી રાત; નિશીથ
મધલાળ સ્ત્રી. ખોટી લાલચ; ભ્રામક વાસના
મધુ વિ. (સં.) મીઠું; ગળ્યું (૨) ન. મધ (૩) પું. દારૂ;
મધ (૪) વસંત ઋતુ (૫) ચૈત્રમાસ (૬) એ નામનો
એક પ્રાચીન પૌરાણિક અસુર (જેનો વિષ્ણુએ વધ
કર્ચો હતો.)
મધુ(-ધુ)ક પું. (સં.) મહુદ્રાનું ગાડ; મહુડો
મધુકર પું. (સં.) ભમરો (૨) મધમાખનો નર
મધુકરવૃત્તિ સ્ત્રી. મધુકર(બમર)ના જેવી સાડું સાડું લઈ
સંગ્રહ કરવાની વૃત્તિ
મધુકરી સ્ત્રી. (સં.) ભમરી; મધમાખ (૨) માધુકરી;
મધમાખ અનેક ફૂલોમાંથી જેમ મધ એકઠું કરે છે તેમ
બ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણીએ કે સંન્યાસીએ ઘેરઘેરથી ધોળુંથોળું
લઈને ભિક્ષા ભેગી કરવી તે; પાંચ ઘેરથી માંગેલી
ભિક્ષા [દારૂરિયો
મધુપ પું. (સં.) ભમરો (૨) મધમાખીનો નર (૩)
મધુપર્ક પું. (સં.) દહીં, ઘી, પાણી, મધ અને ખાંડ એ
પાંચનું મિશ્રણ (સત્કાર, પૂજનમાં વપરાતું)
મધુપાન ન. (સં.) મધપાન ['એપિયરિસ'
મધુપાલક પું. (સં.) મધવાડાનો રક્ષક; મધમાખ ઉછેરનાર;
મધુપ્રમેહ પું. (સં.) પેશાબમાં સાકરજવાનો રોગ; 'ગ્રાયાબિટિસ'
મધુભાર પું. (સં.) એક માત્રામેળ છંદ
મધુમસિકા સ્ત્રી. (સં.) મધમાખી
મધુમાલતી સ્ત્રી. (સં.) એક ફૂલવેલ; મધુમલ્લિકા
મધુમાસ પું. ચૈત્ર મહિનો
મધુર વિ. (સં.) મધુરું; ગળ્યું (૨) મીઠું; પ્રિય (૩) સુંદર;
મનોરંજક (૪) શાંત; સૌમ્ય
મધુરજની સ્ત્રી. (સં.) નવદંપતીની પ્રથમ રાત્રિ કે પ્રથમ
મિલનનો સમય; સુહાગરાત; 'હનીમૂન'
મધુરતા, મધુરિમા સ્ત્રી. મધુરપણું; મીઠાશ [(સ્ત્રી)
મધુરભાષિણી વિ., સ્ત્રી. (સં.) મીઠું મધુર બોલનારી

મધુરું વિ. મધુર; મીઠું (૨) સુંદર (૩) શાંત
મધુવન ન. (સં.) શ્રીકૃષ્ણના સમયથી જાણીતું મધુરાપ્રદેશનું
પમુનાના કિનારા ઉપરનું વન; વૃદ્ધાવન
મધુસૂદન પું. (સં.) મધુ દૈત્યને મારનાર (વિષ્ણુના
અવતારરૂપ) શ્રીકૃષ્ણ
મધોમધ સ. વચ્ચોવચ; બરોબર મધ્યમાં
મધ્ય વિ. (સં.) વચ્ચેનું (૨) ન. વચલો ભાગ (૩) પું.
મધ્યમસર અવાજ કે સ્વર (સંગીત)
મધ્યકાલ (સં.) (જી) પું. મધ્યયુગ (૨) મધ્યાહન
મધ્યકાલીન વિ. મધ્યયુગનું કે કાળનું [શરૂપ
મધ્યપ્રદેશ પું. (સં.) ભારતનો મધ્યમાં આવેલો પ્રદેશ; એક
મધ્યમિદ્યુ ન. (સં.) કેન્દ્ર (૨) કોઈ પણ પદાર્થમાં બરાબર
વચ્ચેનું કેન્દ્ર
મધ્યમવિ. (સં.) વચલું (૨) મધ્યમસરનું (૩) પું. સંગીતના
સ્વરસમૂહમાંનો ચોથો સુર-‘મ’ (ઢ) ન. સરાસરી; ‘મીન’
મધ્યમપદ ન. (સં.) વચલું પદ (ત્રિરાશીમાં) [સમાસ
મધ્યમપદલોપી પું. (સં.) જેનું મધ્યમ પદ લોપાય છે એ
મધ્યમમાર્ગ પું. ભગવાન જુદે બતાવેલો સાધનાનો
મધ્યમમાર્ગ (૨) કોઈ બાજુના અતિપણા વગરનો
વચલો, સોનેરી માર્ગ
મધ્યમમાર્ગી વિ. મવાળપક્ષી; ‘લિબરલ’ [માનવસમૂહ
મધ્યમવર્ગ પું. (સં.) નહિ તલવગર કે નહિ ગરીબ એવો
મધ્યમસર કિ.વિ. મધ્યમરીતે; મર્યાદિત પ્રમાણમાં
મધ્યમા સ્ત્રી. (સં.) વચલી આંગળી (૨) વયસ્ક કન્યા;
મધ્યમિકા (૩) વાણીની ત્રીજી સ્થિતિ (૪) વાપિકાનો
એક પ્રકાર
મધ્યમિકા સ્ત્રી. (સં.) અંગૂઠા પાસેની બીજી આંગળી;
મધ્યમા; જ્યેષ્ઠા (૨) વિવાલ યોગ્ય થયેલ કન્યા;
વયસ્ક કન્યા
મધ્યરાત્ર, (-ત્રિ, -ત્રી) સ્ત્રી. મધરાત
મધ્યરેખા(-યા) સ્ત્રી. વિષુવવૃત્ત-રેખા
મધ્યવર્તી, મધ્યસ્થ (સં.) વિ. વચમાં આવેલું (૨) તટસ્થ
(૩) બે પક્ષનું સમાધાન કરનાર કે ન્યાય તોળનાર
મધ્યસ્થી સ્ત્રી. મધ્યસ્થ હોવું તે (૨) લવાઈ; પંચ
મધ્યાન(-હન) પું. (સં. મધ્યાહન) બપોર ['ઈન્ટર્વલ'
મધ્યાન્તર પું. (સં.) કાર્યક્રમની વચ્ચે આવતો વિરામ;
મધ્યે કિ.વિ. વચ્ચે; મધ્યમાં (૨) માં; અંદર
મન ન. (સં.) જ્યાંથી લાગણીઓનો ઉદ્ભવ થાય છે તે
અદૃશ્ય એક અવયવ; સંકલ્પવિકલ્પ વગેરે કરનારી
ઇન્દ્રિય (૨) અંતઃકરણ; દિલ (૩) ઈચ્છા; મરજ
મનખાદેહ પું., સ્ત્રી. મનુષ્યનું શરીર; માનવદેહ
મનખો પું. મનુષ્ય તરીકેની જિંદગી; જીવતર [કાકેલું
મનગ(-ધ)ંત વિ. (સિં.) તરંગતુલકવાળું (૨) ઉપજાવી
મનગમતું વિ. મનને ગમતું; મનપસંદ

મનદુ(-દુઃખ)

૬૨૩

[મનોદૈહિક

મનદુ(-દુઃખ) ન. સામસામી બેઉ વ્યક્તિ વચ્ચે થયેલો
 અણબનાવ (૨) માનસિક વ્યથા
 મનન ન. ચિંતન (૨) તર્કવિતર્ક
 મનનશીલ વિ. ચિંતન કરવાના સ્વભાવવાળું
 મનનીય વિ. (સં.) મનન કરવા લાયક
 મનપસંદ વિ. મનને ગમતું [મન બીજે ફેરવવું તે
 મનફેર વિ. જરાક ફેરવાવું (૨) પું. અકલાયેલું; થાકેલું;
 મનભંગ વિ. (સં.) મનોભંગ નિરાશ (૨) પું. નિરાશ
 મનભાવવું, મનભાવિત વિ. મનપસંદ {યથેચ્છ
 મનમાન્યુ, (-નતું) વિ. મન માને તેવું કે તેટલું; મનગમતું;
 મનમુદા કિ.વિ. (સં.) સ્ત્રી. મનની ખુશી; મનની
 ખુશીથી; મનના આનંદથી
 મનમોજી વિ. મનસ્વી; તરંગી [તેવું
 મનમોહક (સં. મનોમોહક) (-ન) વિ. મનને મોહ પમાડે
 મનરંજન વિ. (સં. મનોરંજન) મનને આનંદ આપનાર
 (૨) ન. મનને આનંદ આપવાની ક્રિયા
 મનવવું સ.કિ. (સં. મનુ પરથી) માને તેમ કરવું (૨)
 રીઝવવું; રાજી કરવું [યુદ્ધયોદ્ધા
 મનવાર સ્ત્રી. (ઈ. મેન ઓફ વોર) લશ્કરી વહાણ;
 મનવાર સ્ત્રી. વિનવણી; મનવર
 મનવાંછિત વિ. મનથી ઇચ્છેલું
 મનસબ પું. પદવી; દરજ્જા; અધિકાર
 મનસા સ્ત્રી. ઇચ્છા; મંછા (૨) એ નામની એક દેવી
 મનસા કિ.વિ. (સં.) મનથી
 મનસિજ વિ. મનમાં ઉત્પન્ન થયેલું (૨) પું. કામદેવ
 મનઃસુખ પું. મનસુખ ન. મનનું સુખ (૨) પું. એક છંદ
 મનસુખી પું. ઇચ્છા; મરજી (૨) (૨) ઇરાદો; ઉદ્દેશ
 મનસુર પું. (અ.) 'અનલહક' બોલવા માટે દેહાંતર
 પામનાર એક મુસલમાન સંત [કે, અન્યમનસ્ક
 મનસ્ક ન. (સં.) મન; ચિત્ત (૨) વિ. સમાસમાં જેમ
 મનસ્વિતા સ્ત્રી. (સં.) મનસ્વીપણું; સ્વચ્છંદ
 મનસ્વિની વિ. મનસ્વી (સ્વચ્છંદી) સ્ત્રી
 મનસ્વી વિ. (સં. મનસ્વિનું) સ્વચ્છંદી; તરંગી (૨) ઉદાર-
 શ્રેષ્ઠ ચિત્તવાળું (૩) ધીર-સ્થિર ચિત્તવાળું (૪) માની
 મનહર વિ. મનોહર; રમણીય
 મનહસ વિ. (અ.) અશુભ; અપશુકનિયાય
 મનઃકલ્પિત વિ. (સં.) મનનું કલ્પેલું; કાલ્પનિક
 મનઃકામ પું. (-ના) સ્ત્રી. મનની ઇચ્છા [કબુલ રાખેલું
 મનઃપૂત વિ. (સં.) મન વડે વિચારી જાયેલું; અંતઃકરણ
 મનઃશિલ પું. (સં.) એક ખનિજ પદાર્થ
 મનઃસંતાપ પું. (સં.) મનમાં થતી બળતરા
 મનઃસ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) મનની હાલત; મનોદશા
 મનઃ(અ.) (૦ઈ) સ્ત્રી. બધી; નિષેધ (૨) અંકુશ; નિયંત્રણ
 મનઃઈહુકમ પું. મનઃઈ કરતો કે જાણવાનારો હુકમ 'સ્ટે-ઓર્ડર'

મનમ(-મ) પું ન. મનાવવું તે
 મનાવવું સ.કિ. 'માનવું'નું પ્રેરક
 મનાવું અ.કિ. 'માનવું'નું કમણિ
 મનિયાર પું. મણિયાર; બંગાળી બનાવનાર
 મની પું. (ઈ.) પૈસો; રોકડ રકમ [નાણાંની હુંડી
 મનીઓર્ડર પું. (ઈ.) ટપાલઓફિસ મારફતે મોકલાતાં
 મનીપર્સ સ્ત્રી. (ઈ.) પૈસાની કોથળી કે પાકીટ
 મનીખિલ ન. (ઈ.) ભરતિયું; આંકડો
 મનીબંજ સ્ત્રી. (ઈ.) પૈસાની થેલો-કોથળો; નાણાકોથળી
 મનીમાર્કટ ન. (ઈ.) નાણાંબજાર (૨) શારફબજાર
 મનીષા સ્ત્રી. (સં.) ઇચ્છા (૨) બુદ્ધિ; જ્ઞાન
 મનીષિકા સ્ત્રી. (સં.) સમજણ
 મનીષિત વિ. (સં.) ઇચ્છેલું; ધારેલું
 મનીષિતા સ્ત્રી. (સં.) મનીષીપણું
 મનીષી વિ. (સં. મનીષિનું) બુદ્ધિમાન; બુદ્ધિશાળી (૨)
 પું. ગ્રંથો પુરુષ; વિદ્વાન (૩) વિચારક
 મનુ પું. (સં.) વિવસ્વતના પુત્ર આદિમાનવ; માનવકુળના
 ઉત્પાદક (૨) બ્રહ્માના ચૌદ પુત્રોમાંના દરેક,
 જેમનાથી મનંવંતર ગણાય છે.
 મનુકુલ (સં.) (-ળ) ન. માનવકુળ; સમગ્ર મનુષ્યજાતિ
 મનુજ પું. (સં.) મનુષ્ય; માણસ
 મનુષ્ય પું., ન. (સં.) માણસ; ઇન્સાન
 મનુષ્યજાતિ સ્ત્રી. (સં.) માણસજાત
 મનુષ્યતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) માણસાઈ
 મનુષ્યલોક પું. (સં.) મૃત્યુલોક; પૃથ્વી
 મનુષ્યવિજ્ઞાન ન. મનુષ્ય વિશેનું વિજ્ઞાન; 'એન્થ્રોપોલોજી'
 મનુષ્યહારી વિ. મનુષ્યનો આહાર કરનારું
 મનુષ્યેતર વિ. (મનુષ્ય + ઈતર) મનુષ્યથી જુદું
 મનુ (૦સંહિતા, ૦સ્મૃતિ) સ્ત્રી. (સં.) મનુએ રચેલી સ્મૃતિ
 મને સં. 'હું'નું બીજી કે ચોથી વિભક્તિનું એકવચન
 મને-ક-મને કિ.વિ. ઇચ્છા-અનિચ્છાએ; કચવાતા મને
 મનેખ ન., પું. માણસ (૨) ન. બ.વ. જનસમૂહ; લોકો
 મનો- (સં.) સમાસમાં ધોષ વ્યંજન પૂર્વેનું મન(મનસ)નું
 રૂપ. જેમ કે, મનોગત [અભિપ્રાય
 મનોગત વિ. (સં.) મનમાં રહેલું (૨) ન. વિચાર;
 મનોગતિ સ્ત્રી. (સં.) મનની ઇચ્છા [કામદેવ
 મનોજ (૦ન્યા) વિ. (સં.) મનમાં ઉત્પન્ન થયેલું (૨) પું.
 મનોજય પું. (સં.) મન ઉપરનો વિજય; મનઃસંયમ
 મનોજયી વિ. (સં.) મનઃસંયમી
 મનોજ વિ. (સં.) મનપસંદ; મુંદર
 મનોજાતા સ્ત્રી. (સં.) મનોજપણું
 મનોદશા સ્ત્રી. (સં.) મનની દશા-સ્થિતિ-હાલ .
 મનોદૈહિક વિ. (સં.) મનના વિકારોની શરીર પર પડે
 અસરને લગતું

મનોદોર્બલ્ય

૬૨૪

[મયા

મનોદોર્બલ્યન. (સં.) મનની દુર્બળતાના બળાઈ (૨) લાચારી
 મનોનિગ્રહ પું. (સં.) મનનો સંયમ; મનઃસંયમ
 મનોબળ ન. માનસિક શક્તિ; મનની શક્તિ
 મનોભાર પું. માનસિક તનાવ; 'સ્ટ્રેસ'
 મનોભાવ પું. (સં.) મનની વૃત્તિ; મનનો વિચાર
 મનોમય વિ. (સં.) માનસિક; મન સંબંધી
 મનોમંથન ન. મનમાં ચાલતું મંથન; મનની ગડમથલ
 મનોમંદિર ન. મનરૂપી મકાન
 મનોમુર્તિ (નિર્) સ્ત્રી. ધ્યાનમુર્તિ [પાક
 મનોમથન પું., ન. મનની મહેનત (૨) સ્વાધ્યાય; અભ્યાસ-
 મનોરથ પું. (સં.) મનની ધારણા; મુરાદ (૨) હવેલીમાં
 કે બહાર પણ ઠાકોરજીને ખાદ્યસામગ્રી અર્પણ કરી
 કરાતો ઉત્સવ
 મનોરદા પું. (સં. મનોહર) દિવાળી બાદ દીવાલ ઉપર
 છાત્રથી કરાતું ચિત્ર, જેને સ્ત્રીઓ અને કન્યાઓ
 રંગબેરંગી ફૂલપાનથી શણગારી રોજ સાંજે દીવો
 પેટાવી પૂજે છે અને ગીત ગાય છે.
 મનોરમ વિ. મનોરંજક
 મનોરમા સ્ત્રી. સુંદર સ્ત્રી
 મનોરંજક વિ. મનને આનંદ આપનાર
 મનોરંજકતા સ્ત્રી. (સં.) મનોરંજક હોવું તે
 મનોરંજન ન. (સં.) મનને આનંદ આપવાની ક્રિયા; મજા
 મનોરાજ્ય ન. (સં.) કલ્પનાવિહાર; શૈમ્યલ્લીના તરંગ
 મનોવલણ ન. (સં.) મનનું વલણ; મનોવૃત્તિ
 મનોવાંછિત વિ. (સં.) મનથી ઇચ્છેલું
 મનોવિકાર પું. (સં.) મનનો ભાગ; મનોવિકૃતિ [શાસ્ત્ર
 મનોવિજ્ઞાન પું. મનની ક્રિયા-પ્રક્રિયાનિરૂપણશાસ્ત્ર; માનસ-
 મનોવિશ્લેષક પું. (સં.) મનનું પૃથ્થકરણ કરનાર
 મનોવૃત્તિ સ્ત્રી. મનની વૃત્તિ; મનોભાવ
 મનોવેગ પું. (સં.) મનનો વેગ કે આવેશ [કરનારું
 મનોવેધક વિ. મનને વીધનારું; મન પર ભારે અસર
 મનોવૈજ્ઞાનિક પું. (સં.) માનસશાસ્ત્રી (૨) વિ. મનો-
 વિજ્ઞાન સંબંધી
 મનોવ્યથા સ્ત્રી. (સં.) માનસિક વેદના
 મનોવ્યાપાર પું. મનની ક્રિયા; સંકલ્પ-વિકલ્પ
 મનોહર વિ. (સં.) મોહક; સુંદર [મોહું
 મનોહર ન. માથાનો પહેરવેશ ઉદા. માથા કરતાં મનોહર
 મનોહારી વિ. (સં. મનોહારિનું) મનોહર; સુંદર
 મન્યલી વિ. (ઈ.) માસિક (૨) ન. દર મહિને પ્રગટ
 થતું સામયિક; માસિક કે માસિકપત્ર
 મન્મથ પું. (સં.) કામદેવ
 -મન્ય વિ. (સં.) સમાસને એતે, 'આત્માસવાયું' 'માનતું'
 એવા અર્થમાં. દા.ત. 'પંડિતમાન્ય'
 મન્યુ પું. (સં.) ગુસ્સો; ક્રોધ (૨) ખમીર

મન્વંતર પું. (સં.) એક મનુની કારકિર્દીનો સમય;
 ૩૦,૬૭,૨૦,૦૦૦ વર્ષ
 મપાવવું સ.કિ. 'માપવું'નું પ્રેરક
 મપાવું અ.કિ. 'માપવું'નું કર્મણિ
 મક્ત કિ.વિ. (અ. મુક્ત) વગર પૈસે; કાંઈ ખર્ચ કે મળતર
 વિના, વિનામૂલ્યે; ફોગટ [વાપરનાર
 મક્તનું, મક્તિયું વિ. ફોગટિયું (૨) મક્ત લેનાર-
 મક્કર ન. (ઈ.) ગલપટા જેવું વિલાયતી ઢબનું વસ્ત્ર
 મબલક વિ. (અ.) અનિશ્ચય; પુષ્કળ
 મભમ વિ. મોષમ; અસ્પષ્ટ
 મમ પું. બ.વ. ચવાણું (બ્રાજભાષામાં); ખાદ્ય
 મમ સ. (સં.) માતું [(૨) ચડસ
 મમત પું., ન. (સં. મમત્વ, પ્રા. મમતા) હક; દુરાગ્રહ
 મમતા સ્ત્રી. મમત્વ; મારાપણું; લાગણી (૨) તૃષ્ણા
 મમતાળુ વિ. હેતાળ (૨) માપાળુ
 મમતી (૦ઠું) વિ. હલીલું; દુરાગ્રહી [મમત (ચડસ)
 મમત્વ ન. (સં.) મારાપણું; કુંપદ (૨) ભેત; સ્નેહ (૩)
 મમરી સ્ત્રી. મમરા જેવા નાના કણ
 મમરી પું. (સં. મર્મર, પ્રા. મમ્મર) ચોખાની ધાણીનો
 દાણો (૨) તેના જેવા આકારની ઈંડાળ (જેમ કે,
 આમલી વગેરેમાં) (૩) દિવેટનો સળગાવેલો મમરા
 જેવો ભાગ (જ) ઉરકેરણી; ફડું [ફેરવવું
 મમળાવવું સ.કિ. ઓગાળવા માટે મોંમાં આમલી તે
 મમાઈ સ્ત્રી. (સં. માતામહિકા, પ્રા. માઆમહિઆ) માની
 મા (પારસી)
 મમાવાસત્રી. માતાની માતા; માતામહી; નાનીમા (પારસી)
 મમાવો પું. (સં. માતામહદ્વારા) માનોબાપ; નાનો (પારસી)
 મમી સ્ત્રી., ન. (ઈ.) સંધરી રાખેલું મટ્કું (મિસર)
 મમ્મી સ્ત્રી. (ઈ. દ્વારા) માતા; બા [ગાળ
 મમ્મો પું. 'મ' વર્ણ કે તેનો ઉચ્ચાર (૨) માને લગતી
 -મય પ્રત્ય. (સં.) નામને લાગતાં '-થી ભરપૂર, -નું બનેલું'
 'તે-રૂપ' એવા અર્થનું વિશેષણ બનાવતો પ્રત્યય.
 ઉદા. વિચારમય
 મય પું. દાનવોનો એક શિલ્પી; મયાસુર
 મય પું. (ફા.) શરાબ; દારૂ; મદિરા
 મયકશ ન. (ફા.) મદિરાલાય; દારૂનું પીઠું
 મયકશ વિ. (ફા.) શરાબી
 મયખાનું ન. શરાબની દુકાન; દારૂનું પીઠું; મદિરાલાય
 મયગલ પું. (સં. મદકલ, પ્રા.) મેગળ; હાથી
 મયણું ન. મૃત્યુ; મરણ; મોત
 મયપરસ્ત વિ. (ફા.) શરાબી; દારૂિયો
 મયંક પું. (સં. મૃગાંક, પ્રા. મિઅંક) ચંદ્ર (૨) મૃગ
 મયંદ પું. સિંહ; મૃગેન્દ્ર
 મયા સ્ત્રી. (સં. માયા) દયા (૨) માયા; સ્નેહ

મયાસુર/

૬૨૫

/ મરમ્મત

મયાસુર પું. (સં.) દાનવોનો શિલ્પી
 મયુખ ન. (સં.) કિરણ
 મયૂર પું. (સં.) મોર
 મયૂરધ્વજ (સં.) એક પૌરાણિક રાજા
 મયૂરધ્વનિ સ્ત્રી. (સં.) કલાપીનો-મોરનો કેકારવ
 મયૂરપિચ્છ ન. (સં.) મોરનું પીછું; મોરપીછ
 મયૂરવાહિની સ્ત્રી. (સં.) સરસ્વતી દેવી
 મયૂરાસન ન. દિલ્હીનું મોગલોનું પ્રસિદ્ધ રાજ્યાસન (૨)
 યોગનું એક આસન (૩) મયૂરવાયું સિદ્ધાસન
 મયૂરી સ્ત્રી. દેલ; મોરની માદા [ઉદ્ગાર
 મર ઉદ્. હશે; છોને; ભલે (૨) 'જતો રહે' એ અર્થનો
 મરકટ વિ. (સં. મર્કટ) સુકલકૃતિ; દુર્બળ
 મરકત ન. (૦મણિ) પું. (સં.) નીલમ; લીલમ
 મરકમરક કિ.વિ. મંદમંદ હસતું હોય એમ
 મરકકું(લડું) ન. ('મરકવું' પરથી) મંદ ભાસ્ય (૨) કટાક્ષ
 મરકવું અ.કિ. મલકવું; પીમું ભાસ્ય કરવું
 મરકી સ્ત્રી. મહામારી; ઘણાં લોક મરે તેવો રોગ;
 કોગળિયું; પ્લેગ (ગાંડિયો તાવ) વગેરે
 મરગલી સ્ત્રી. હરણી; મૃગલી
 મરગલો પું. (સં. મૃગ) મૃગ; હરણ[મૃગલોચના(સ્ત્રી)]
 મરગાનેશ્વરી વિ., સ્ત્રી. મૃગ જેવાં નયનોવાળી; મૃગનયની;
 મરઘટ ન. (સં.) મસાણા; સ્મરાન
 મરઘડી સ્ત્રી. મરઘી; કૂકડી
 મરઘડો પું. મરઘો; કૂકડો
 મરઘી સ્ત્રી. (ફા. મુગી) કૂકડી; મરઘડી
 મરઘું ન. કૂકડું; મરઘડું
 મરઘો પું. કૂકડો; મરઘડો
 મરઘો પું. કમોડનો તળિયાનો વળાંકવાળો ભાગ
 મરચી સ્ત્રી. (સં. મિરચ, પ્રા. મરિચ) મરચાંનો છોડ
 (૨) કાનનું એક ધરેણું (૩) એક દારૂખાનું
 મરચું ન. મરચીનું તીખું ફળ (૨) મરચા જેવું નાનું પક્ષ
 તીખું માણસ
 મરજ પું. (અ.) રોગ; શ્રીમારી; માંદગી
 મરજદ સ્ત્રી. (સં. મર્યાદા) અદબ; લાજ
 મરજદા સ્ત્રી. મર્યાદા; સભ્યતા
 મરજદી વિ. પુષ્ટિમાર્ગના ખાસ આચાર પ્રમાણે ચાલનારું;
 પુષ્ટિમાર્ગનો અનુયાયી (૨) સ્ત્રી. પુષ્ટિમાર્ગની
 આચારપ્રણાલી
 મરજિયાત વિ. મરજી પર આધાર રાખતું; ઐશ્વર્ય; મરજી
 હોય તો કરવાનું (૨) વૈકલ્પિક; 'કરજિયાતથી ઊલટું'
 મરજી સ્ત્રી. (અ.) ઈચ્છા; ખુશી (૨) મુનસૂફી (૩)
 વલણ; સ્વભાવ [(૨) મરજિયો (૩) જીવનમુક્ત
 મરજીવો પું. (દિ. મરજીવઅ) દરિયામાંથી મોતી કાઢનાર
 મરડ પું. મરડિયો

મરડ સ્ત્રી. મરડાટ; અહંભાવ[વાંકું વાળવું (૨) આમળવું
 મરડવું સ.કિ. (સં. મોટયતિ, પ્રા. મુડઈ, પ્રા. મરોડઈ)
 મરડાઈ સ્ત્રી. મરડાટ; અહંભાવ (૨) ટેકીલાપણું [કરવાં તે
 મરડાટ પું. મરડવું તે (૨) વંકાવું; રિસાવું તે (૩) લટકાં
 મરડાશિ(-શી, સિં, સી)ગ સ્ત્રી. આમળાવાળી એક શીંગ
 મરડાવું સ.કિ. વંકાવું; રિસાવું (૨) લટકાં કરવાં છે.
 મરડિયો પું. એક જાતનો કાંકરો, જેને પકવ્યાથી ચૂનો બને
 મરડો પું. એક રોગ જેમાં ગ્રાહ વાટે આમ તથા લોહી
 પડે છે.

મરણ ન. (સં.) મોત; મૃત્યુ (૨) નાશ; ખુવારી; અંત
 મરણકાળ પું. (સં.) મરવાનો સમય
 મરણઘંટ પું. (સં.) મરણ આવે છે એવું સૂચવતો ઘંટ-
 તેનો અવાજ કે ચિહ્ન યા ઘટના; મરણ થવાની
 આગાહી [પા
 મરણયા પું. (સં.) મરણ ઉપજાવી દે એવો ઘા; પ્રાણઘાતક
 મરણઘાત સ્ત્રી. મરણ ઘાય તેવો પ્રસંગ [શ્રાદ્ધનો દિવસ
 મરણતિથિ સ્ત્રી. (સં.) મરણ પામ્યાની તિથિ કે તારીખ; તેના
 મરણતોલ વિ મરી જાય તેવું-તેટલું (૨) મૃતપ્રાપ્ત [દશા
 મરણપથારી સ્ત્રી. મરણની દહેશતવાળો મંદવાડ કે તેવી
 મરણપર્મા વિ. (સં.) મરણ પામવાના સ્વભાવવાળું;

મરણશીલ

મરણપરણ સ્ત્રી. મરવું અને પરણવું તે
 મરણપોક સ્ત્રી. મરણ થતાં સગાં મૂકે છે તે પોક
 મરણભય પું. (સં.) મોત-મરણની બીક
 મરણલાકડાં ન.બ.વ. શબને બાળવાનાં લાકડાં
 મરણશીલ વિ. (સં.) મરણ પામે એવું; મર્ત્ય
 મરણાંત વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) મરણ સુધીનું (ઉદા.
 મરણાંત ઉપવાસ) [વિનાનું

મરણિયું વિ. જીવ પર આવ્યું હોય એવું; મોતની પરવા
 મરણું ન. મરણ; મોત; મૃત્યુ
 મરણોચ્છ્ર (૦ક) વિ. (સં.) મરવા ઈચ્છતું
 મરણોત્તર વિ. મરણ પછીનું
 મરત(૦ક) ન. મૃતક; મરડું
 મરતબો પું. (અ.) દરજ્જા; મોભો (૨) ગૌરવ [વીર
 મરદ પું. મર્દ; પુરુષ (૨) વીર પુરુષ (૩) વિ. બહાદુર;
 મરદાઈ, (-નગી) સ્ત્રી. પુરુષાતન (૨) વીરતા; બહાદુરી
 મરદાના, (-ની) વિ. મરદને લગતું; મરદ માટેનું; મરદને
 છાજે એવું

મરનાર વિ. મરણ પામનાર
 મરને ઉદ્. મર; ભલે; છોને
 મરકાં પું. એક જાતનું વાદ્ય-નગાડું (૨) વિ. સુખી [સ્થાન
 મરમ પું. મર્મ; છૂપી વાત (૨) રહસ્ય; ગુપ્ત અર્થ (૩) મર્મ-
 મરમી વિ. મર્મ જાણનાર (૨) માર્મિક [મારપીટ
 મરમ્મત સ્ત્રી. (અ.) મરામત; જર્ણોદ્ધાર; સમારકામ (૨)

મરણુ

૬૨૬

[મર્યાદા-પુરુષોત્તમ

મરણુ અ.કિ. (સં. ક્રિયતે, પ્રા. મરણ) મરણ પામવું; અવસાન પામવું (૨) ખુવાર થવું; હાનિ ભોગવવી (૩) રમતમાંથી બાદ થવું (૪) (ધાતુની) ભસ્મ થવી (૫) (પ્રવાહી કે ફળનું દૂધ) અંદર ઊતરી કે શોષાઈ તે સમાઈ જવું (૬) ટળવું; દૂર ખસવું કે જવું (નુચ્છકારમાં) (૭) ઠેકાણેથી ઊડી જવું. ઉદા. સોગટી મરી ગઈ. (૮) અન્ય ક્રિયાપદ સાથે 'થાકી જવું' એવા અર્થમાં વપરાય છે. (૯) ગુસ્સામાં 'કરી છૂટવું' એવા અર્થમાં વપરાય છે. (૧૦) આવવું; પાસે જવું (નુચ્છકારમાં) (૧૧) કરમાઈ જવું [ખાકી મરવો પું. (સં. મરુવક, પ્રા. મરુઅઅ) નાની કાચી કેરી; મરસિ(-શિ)યો પું. (અ.) રાજિયો (૨) મરેલા પાછળ શોકમાં ગવાતું પ્રશસ્તિ ગીત (૩) શોકગીત; મૃત્યુગીત
મરહમ પું. (અ.) મલમ; લેપ
મરહમ વિ. (અ.) મરણ પામેલું; સ્વર્ગસ્થ; સદગત
મરાહી વિ. (સં. મહારાષ્ટ્રી, પ્રા. મરહટ્ટી) મહારાષ્ટ્રનું; મહારાષ્ટ્રીય
મરાહી સ્ત્રી. મહારાષ્ટ્રની ભાષા
મરાહી પું. મહારાષ્ટ્રનો વતની; મહારાષ્ટ્રી [મારપીટ
મરામત સ્ત્રી. મરમ્મત; હુજોદાર; સમારકામ (૨)
મરામતી વિ. મરામત કરાવવી પડે તેવું
મરાલ પું. (સં.) હંસ
મરાલી(-ળી) સ્ત્રી. (સં.) હંસી; હંસણી
મરિયું ન. મરી (૨) મરી જેવું તીખું-કોધી માણસ
મરી ન. બ.વ. (સં. મિરિય, મિરિઅ) એક જાતનું ગોળ દાણાનું કાળા રંગનું વસાણું; તીખાં
મરીચિ પું. (સં.) દશ પ્રજાપતિમાંના એક ઋષિ
મરીચિ સ્ત્રી. કિરણ
મરીચિકા સ્ત્રી. (સં.) જાંઝવાનાં જળ; મૃગજળ
મરીચી પું. (સં.) સૂર્ય
મરીઝ વિ., પું. દર્દી; બીમાર વ્યક્તિ
મરીનો પું. (સિપેનિશ મેરિનો) એક જાતના ઊનનું કાપડ
(૨) એ ઊન પેદા કરનાર પેટાની જાત
મરીમસાલો પું. ગરમ મસાલો (૨) અતિશયોક્તિ
મરુત પું. (સં.) પવન; વાયુ
મરુતપુત્ર પું. (સં.) હનુમાન; મારુતિ
મરુત્યપિ પું. (સં.) ઉદ્ર [(૨) મારવાડ
મરુદેશ પું. મરુભૂમિ(-મી) સ્ત્રી. (સં.) રણ; રણપ્રદેશ
મરુડિયો પું. મનિધાર; બંગડી બનાવનાર માણસ; મણિધાર
મરુવો પું. એક છોડ; મરવો; ડમરો
મરે ઉદ્ધ. મર; ભલે; છોને [હિરાનગતિ
મરો પું. ('મરણુ' ઉપરથી) મોત (૨) મોતના જેવું દુઃખ;

મરોડ પું. ('મરણુ' ઉપરથી) વાંક; વલણ; (અક્ષરનો) આકાર
મરોડ સ્ત્રી. મરણટ; મરણવું તે [ચુંદર
મરોડદાર વિ. મરોડવાળો (અક્ષર); ધારીલા વળાંકવાળું;
મરોડવું સ.કિ. (સં. મોટપતિ, પ્રા. મરોડઈ) અંગને વળાંક આપવો; મરડવું [જીવું
મર્કટ પું. (સં.) વાંદરો; માંકડો (૨) કરોળિયો કે એવું
મર્કટવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) માંકડા જેવા ચાળા; વાનરવેડા
મર્કયુરી પું. (ઈ.) જુઓ 'બુધ' (૨) ન. પારો; એક પ્રવાહી ધાતુ
મર્ચન્ટ પું. (ઈ.) વેપારી; સોદાગર
મર્ન પું. (સં.) મૃત્યુ; મરણ (૨) મૃત્યુલોક; પૃથ્વી
મર્ન્ય વિ. (સં.) નાશવંત; મરણશીલ (૨) પું. માણસ
મર્ન્યલોક પું. (સં.) મૃત્યુલોક; પૃથ્વી [(૩) વીર પુરુષ
મર્દ પું. (કા.) મરદ; પુરુષ; નર (૨) બહાદુર માણસ
મર્દન ન. (સં.) યોગવું તે (૨) દમન; નાશ
મર્દવું સ.કિ. (સં. મૃદ. મર્દય) મર્દન કરવું; યોગવું
મર્દાઈ(-નગી) સ્ત્રી. પુરુષાતન; વીરતા [એવું
મર્દાના(-ની) વિ. મર્દને લગતું; મર્દ માટેનું; મર્દને છાજે
મર્મ પું. (સં.) છૂપી વાત; ભેદ (૨) રહસ્ય; તાત્પર્ય
(૩) મર્મસ્થાન
મર્મગ્રાહી વિ. રહસ્યનું શલણ કરનારું [જાણનાર
મર્મજ વિ. (સં.) મર્મ (રહસ્ય) જાણનાર; મનનો ભેદ
મર્મપ્રહાર પું. (સં.) મર્મસ્થાન પર પ્રહાર; હૃદયને કરાતો ધા
મર્મભાણ ન. (સં.) કટાક્ષ વચન; મહેજું
મર્મભેદ, (ઠન) (સં.) પું., ન. બીજાની છૂપી વાતો બહાર પાડવી તે; મર્મચ્છેદન
મર્મભેદી વિ. (સં. મર્મભેદિનું) મર્મસ્થાનને ભેદનાર
મર્મર પું. (સં.) પાંદડાંનો વાયુજન્ય અવાજ
મર્મર પું. (સં.) સ્વરોનું તે તે મહાપ્રાણ ઉચ્ચારણ; હૃદ્યુતિ
મર્મરધ્વનિ પું. હવાના થોડા થસારા સાથે નીપજતો સ્વર; હૃદ્યુતિ
મર્મવચન ન. મહેજું; કટાક્ષબોલ
મર્મવાક્ય ન. (સં.) મર્મ; રહસ્ય કે ભેદ ભરેલું વાક્ય
મર્મવિદ પું. (સં.) મર્મજ; મર્મને જાણનાર
મર્મવેધી(-ધક) વિ. મર્મભેદી; મર્મસ્થાનને ભેદનાર
મર્મવેધકતા, મર્મવેધિતા સ્ત્રી. (સં.) મર્મવેધક હોવાપણું
મર્મસ્થલ (સં.), (-ળ), મર્મસ્થાન ન. (સં.) જ્યાં ઈજા થવાની મૃત્યુ થાય તેવો શરીરનો કોમળ ભાગ
મર્મળ, (-ળું) વિ. મર્મવાળું; રહસ્યમય [(૩) લાજ; શરમ
મર્યાદા, (-દા) (સં. મર્યાદા) સ્ત્રી. હદ (૨) અદબ; વિવેક
મર્યાદા - પુરુષોત્તમ પું. લોક ને વેદની પ્રજાલીનું બરોબર પાલન કરનાર પૌરાણિક માન્યતા પ્રમાણેના પરમાત્માના પૂર્ણ અવતાર દશરથપુત્ર શ્રીરામ

મર્યાદાભક્તિ

૬૨૭

[મશ(-સ)]

મર્યાદાભક્તિ વિ., સ્ત્રી. (સં.) જેમાં વૈદિક ને સામાન્ય ભક્તિમાર્ગની પ્રજ્ઞાલીનું અનુસરણ છે તેવી પરમાત્માની ભક્તિ - સાધનવાળી ભક્તિ [ઉલ્લંઘન મર્યાદાભંગ પું. એકબીજા વચ્ચેનો વિવેક-વિનય-વર્તનનું મર્યાદાભંગ પું. મર્યાદાનો ભંગ-ઉલ્લંઘન મર્યાદાશીલ વિ. (સં.) વિનયી; અદબવાળું મર્્યાદિત વિ. (સં.) મર્્યાદાવાળું; હદવાળું મર્્યાદી સ્ત્રી., વિ. (સં.) મરજાદી મલ પું. (સં. મલ્લ) કુસ્તીબાજ; પહેલવાન મલ પું. (સં.) (-ળ) મેલ (૨) વિદ્યા (૩) ગંદવાડો મલકમલક ક્રિ.વિ. મંદમંદ હસતું હોય એમ મલકવું અ.કિ. મલકાવું; મંદમંદ હસવું [આનંદ મલકાટ પું. ('મલકવું' ઉપરથી) મંદ સ્મિત (૨) હર્ષ; મલકાવું અ.કિ. મલકવું; મંદમંદ હસવું મલકૂં વિ. સહેજમાં મલકાઈ જાય તેવું [ખાસ થાંભલો મલખમ, મલખંબ પું. કસરત માટેનો લાકડાનો લીસો એક મલત્યાગ પું. (સં.) ગાડે કરવું તે; જજરૂ જવું તે મલપતું વિ. (દે. મલપિઅ) ઉમગમાં કાઢથી થીમંધીમે ચાલતું; મોહ પમાડે એવી ચાલવાળું [લેપ મલમ પું. (અ. મર્મ) ગડગૂમડ ઉપર ચોપડવાનું ઔષધ-મલમપટ્ટી(-કી) સ્ત્રી. (-ટો, -કી) પું. મલમવાળી લૂગડાની પટી કે પટો મલમલ ન., સ્ત્રી. એક જાતનું બારીક કાપડ મલમલી વિ. મલમલના પોતનું-તેના જેવું બારીક મલમાસ પું. અધિકમાસ; પુરુષોત્તમ માસ મલ(-ળ)મૂત્ર ન.બ.વ. મળ અને મૂતર; આરોપેશાળ મલય, (ઠગિરિ, ઠપર્વત) પું. (સં.) દક્ષિણમાં આવેલો ચંદનનાં જંગલવાળો પર્વત મલયજ ન. મલયગિરિનાં જંગલોમાં થતું ચંદન-સુખડ મલયકુમ ન. ચંદનનું વૃક્ષ; સુખડનું ગાડ મલયાગરુ ન. (મલય + અગરુ) સારામાં સાડું સુખડ મલયાચલ (સં.) (-ળ), મલયાદ્રિ (સં.) પું. મલયગિરિ (મૈસુર બાજુનો પર્વત); મલય પર્વત મલયાનિલ પું. (સં.) મલય પર્વત પરથી આવતો પવન મલયાલમ સ્ત્રી. કેરળની રાજ્યભાષા મલવું સ.કિ. (સં. મિલ્) મળવું; પ્રાપ્તિ થવી મલવું સ.કિ. (સં. મૂદ, પ્રા. મલ) મરણવું; દબાવવુંતિ મલશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) ગાડે કરવા જવું કે ગાડે સાફ આવવો મલાઈ સ્ત્રી. (કા. બાલાઈ) દૂધની તર (૨) વધારે થી તત્ત્વવાળો; દૂધનો જુદો કરાતો ભાગ; 'કીમ' મલાખું વિ. બાડું; ફાંચું [કાઢવાની કે પડદો રાખવાની ક્રિયા મલાજ પું. મર્્યાદા; અદબ (૨) એ ખાતર પગાતી લાજ મલાર પું. ચોમાસાના આરંભે ગવાતો એક રાગ (૨) મેઘરાગની એક રાગિણી

મલાવડાં ન.બ.વ. મીઠુંમીઠું બોલી સાડું લગાડવું તે મલાવવું સ.કિ. બહલાવવું; દીપાવવું (૨) લંબાવવું; અતિશયોક્તિ કરવી (૩) સાડું લાગે તેમ કરવું; લાડ લગાવવાં મલાવો પું. મલાવવું તે; પોરસ ચડાવવું તે મલાશાય ન. (સં.) શરીરમાં આંતરડાને છેડે મળને રહેવાનું સ્થાન; મળાશાય મલિક પું. (અ.) રાજા; બાદશાહ મલિકા સ્ત્રી. (અ.) રાણી [દૂષિત મલિન વિ. (સં.) મેલું; ગંદું; અસ્વચ્છ (૨) હલોળું (૩) મલિનતા સ્ત્રી. મેલ (૨) મેલાપણું (૩) ગંદકી [૩] માર મલીદો પું. (કા. મલીદહ) ચૂરમું (૨) સત્ત્વવાળો ખોરાક મલીર ન. (કા.) કાઠિયાણીનું ઝીંઝા પોતનું અને કાળા રંગનું ચોદણું-વસ્ત્ર મલૂક વિ. (સં.) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ મલૂન પું. વિદ્યામાં થતો એક કૃમિ; કરમિયો મલેક પું. (ગરાસનો) ધણી; અમીર મલેરિયા પું. (ઈ.) મચ્છર કરડવાથી આવતો ટાઢિયો તાવ મલોખું ન. (માલ-રખું) રેંટિયાની માળ ન ખસી જાય માટે બે ડીંગલીની વચ્ચે નખાતી સળીઓમાંની દરેક (૨) કિત્તો મલોત્સર્ગ પું. (સં.) મળત્યાગ; શૌચ જવું તે મલ્લિનેશનલ વિ. (ઈ.) બહુરાષ્ટ્રીય મલ્લ વિ. (સં.) મજબૂત અને કસરતી (૨) પું. પહેલવાન (૩) બૌદ્ધકાલીન એક પ્રજા [મલ્લવિદ્યા મલ્લકલા(-ળા) સ્ત્રી. (સં.) કુસ્તીની કળા અને શાસ્ત્ર; મલ્લકુસ્તી સ્ત્રી. (સં.) મલ્લયુદ્ધ (૨) પું. પહેલવાની મલ્લયુદ્ધ ન. (સં.) કુસ્તી; મલ્લકુસ્તી મલ્લવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) કુસ્તીની કળા અને શાસ્ત્ર મલ્લાહ પું. નાવિક; ખલાસી; ખારવો [એક છંદ મલ્લિકા સ્ત્રી. (સં.) એક વેલ અને તેનું ફૂલ; જૂઈ (૨) મલ્લિ(-લ્લી)નાથ પું. (સં.) સંસ્કૃતના મહાન ટીકાકાર (૨) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના ચોગણીસમા મલ્હાર પું. ચોમાસાના આરંભે ગવાતો એક રાગ; મેઘરાગની એક રાગિણી [વડું મવડાવવું સ.કિ. ('માવું' ઉપરથી) માય તેમ કરવું; સમા-મવાદ પું. (અ.) પડુ વગેરે જેવો શરીરનો દોષિત પદાર્થ મવાલ(-ળ) વિ. (મ. મવાળ, સં. મૂદલ) (જલાલથી ગિલટું) મોળું; નરમ; 'મોડેટ' મવાલ(-ળ)પક્ષ પું. નરમ ('મોડેટ') લોકનો પક્ષ મવાલી પું. (કા.) કંગાળ; ભિખારી (૨) ગુંડો મવાળ વિ. જુઓ 'મવાલ' મવાળપક્ષ પું. જુઓ 'મવાલપક્ષ' મશ(-સ) ન. બહાનું; મિષ

મશ(-સ)/

૬૨૮

/મસ્કુલર

મશ(-સ) સ્ત્રી. કાજળ; મેશ
 મશક પું. (સં.) મચ્છર
 મશક સ્ત્રી. (ફા.) પાણી ભરવાની ચામડાની કોથળી
 મશગૂલ વિ. (અ.) નિમગ્ન; લીન (ર) ધ્યાનમગ્ન
 મશર(-રિક) સ્ત્રી. પૂર્વ દિશા [પટાવાળું કપડું
 મશરૂ પું. (અ. મશ્રૂ) રેશમ તથા સૂતરનું ઘણા રંગના
 મશરૂમ ન. (ઈ.) એક વનસ્પતિ; બિલાડીનો ટોપ
 મશહૂર વિ. (અ.) પ્રખ્યાત; જાણીતું; પ્રસિદ્ધ
 મશાગત સ્ત્રી. મહેનત (ર) રોજ; મજૂરી [ખેતમજૂર
 મશારી પું. ઉચ્ચ રકમ આપી આખા વર્ષ માટે રખાતો
 મશારો પું. વર્ષ માટેની ખેતીની ઉચ્ચ અપાતી રકમ
 મશાલ સ્ત્રી. (અ.) લાકડી ઉપર ચીંચરાં વીટેલો સળગા-
 વવાનો કાકડો
 મશાલી(-લથી) પું. મશાલ ધરનારો-ધારણ કરનારો
 મશિયાઈ વિ. માસીનું કે માસી તરફનું
 મશી સ્ત્રી. (સં. મષિ) કાજળ; મેશ (ર) દાંત ધસવાનો
 ભૂકો (૩) મસી પડવાનાં વનપક્ષિનો એક રોગ
 મશી સ્ત્રી. (સં. મશક, મશ) મચ્છર જેવું કરડતું નાનું જંતુ
 મશીન ન. (ઈ.) યંત્ર; સંયો
 મશીનગન સ્ત્રી. (ઈ.) યંત્રથી ઝપાટાભેર ગોળીઓ
 વરસાવતી એક ખાસ બંદૂક [સરંજામ
 મશીનરી સ્ત્રી. (ઈ.) યંત્રસામગ્રી; સાંચાકામનો બધો
 મશીનિયર પું. (ઈ.) મશીન ચલાવી જાણનાર કારીગર
 મશકરી સ્ત્રી. (ફા. મસ્ખગી) મજાક; ઠઠો; ટોળ; ટીખળ
 મશકરીખોર વિ. મશકરીમાં રાચનારું; ટીખળી
 મશકરો પું. મશકરી કરનારો (ર) વિદૂષક; રંગલો
 મશવરા પું. (અ.) સલાહ; સૂચન
 મસ વિ. (ફા. મસ્તો) પુષ્કળ; ઘણું
 મસ ન. મિષ; બહાનું
 મસ પું. મસો (ર) અર્થ; હરસ
 મસ સ્ત્રી. મેશ; મશ; કાજળ
 મસકલો પું. ઓપવાનું લોઢાનું ઓજર; ઓપણી
 મસકો પું. (ફા.) માખણ (ર) શિખર માટે દહીંનું પાણી
 કાઢી નાખી તૈયાર કરેલો લોંબો (૩) ખુશામત
 મસનદ સ્ત્રી. (અ.) સિંહાસન; રાજગાદી [પ્રકાર
 મસનવી સ્ત્રી. (અ. મસ્નવી) ઉર્દૂ પાટીનો કાવ્યનો એક
 મસમસવું અ.કિ. મધમધવું
 મસરકો પું. કરડાકીનો બોલ; મર્મવચન
 મસલ પું. (ઈ.) માંશપેશી; સ્નાયુ
 મસલત સ્ત્રી. (અ. મસ્લત) સાથે મળીને થતી
 વિચારણા; સંતલસ; સલાહ (ર) વાટાઘાટ; પરમર્શ
 મસલતસમિતિ સ્ત્રી. વિષયવિચારણી-સમિતિ
 મસલતિયું વિ. મસલત કરનારું; વાટાઘાટ કરનારું
 મસલપાવર પું. (ઈ.) શારીરિક શક્તિ અને તાકાત

મસલમન પું. (ઈ.) ભય, ત્રાસ પ્રેરે એવી શારીરિક તાકાત
 ધરાવતી વ્યક્તિ
 મસવાડું ન. (અ. મવાશ = ઢોર + વાડો) ઘરની પાછળનો
 ભાગ; નવેરું (ર) ગામનું પછવાડું
 મસવાડો પું. (સર. મસવાડું) ભાગોળ; ગામનું પછવાડું
 મસળવું સ.કિ. (સં. મષતિ, પ્રા. મસલઈ) ઘસીને યોળવું;
 ગદડવું; મર્દન કરવું [બાહેલી ગોળ ગાંઠો
 મસા પું. બ.વ. મસાનું-હરસનું દરદ (ર) ચામડી ઉપર
 મસાજ પું. (ઈ.) માલિશ; ચંપી
 મસાણ ન. (સં. સ્પશાન, પ્રા. મસાણ) સ્પશાન
 મસાણિયું વિ. મસાણનું (ર) સ્પશાનમાં જઈ આવેલું (૩)
 કંગાળ; અપશુકનિયું [મસાણાનો સકાર્થ-કામદાર
 મસાણિયો પું. મડદા સાથે સ્પશાનમાં ગયેલો માણસ (ર)
 મસાણી વિ. (સં. મહાસાધનિક, પ્રા. મહાસાલક્ષિઅ)
 મસાણિયું; કંગાળ (ર) પું. બાળતી કે દાટતી વખતે
 ધાર્મિક ક્રિયા કરાવનાર (૩) મરણક્રિયા માટેનો
 સામાન વેચનાર [ર) મહેસૂલ
 મસાત સ્ત્રી. (અ. મિસાલત) ખેડવાની જમીનની માપણી
 મસલિન ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું ઝીંઘું અને સુંવાળું કાપડ
 મસાલા (-લે) દાર વિ. મસાલાવાળું (ર) ચટાકેદાર; સ્વાદિષ્ટ
 મસાલો પું. (અ. મસાલ) રસોઈ ધમધમાટવાળી કે
 સ્વાદિષ્ટ કરવા નાખવાનો તેજનો (ર) કોઈ ચીજ
 બનાવવા જોઈતી સામગ્રી (૩) ચણવા માટે રેતી ચૂનો
 વગેરેનો ઠાલવેલો માલ
 મસિ સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'મસી'
 મસિયાઈ, મસિયેણ વિ. મશિયાઈ; માશીનું કે માશી તરફનું
 મસી સ્ત્રી. (સં.) મશી (મચ્છર જેવું કરડતું નાનું જંતુ)
 (ર) શેરડીનો એક રોગ
 મસીદ સ્ત્રી. (અ. મસ્જિદ) મુસલમાનોનું બંદગી કરવાનું
 જાહેર મકાન (ર) નમાઝ પઢવાનું સ્થાન
 મસીદ (-હા) પું. (અ.) ઈસા મસીદ (ર) અવતારી પુરુષ
 મસુ(-સુર) સ્ત્રી. (સં.) એક જાતનું કઠોળ કે તેની દાખ
 મસુદો પું. ખરડો; મુસદો; 'પ્રાક્ટ'
 મસૂર સ્ત્રી. જુઓ 'મસૂર' [ઉદા. ગાલમસૂરિયું
 મસૂરિયું ન. (સં. મસૂરક, પ્રા. મસૂરય) ગોળ આશીકું
 મસૂણ વિ. (સં.) કોમળ; મુલાયમ
 મસો પું. (સં. મશ, પ્રા. મસ) ચામડી ઉપર બાહેલી ગોળ
 ગાંઠ (ર) અર્થ; ગુલામાં નીકળતાં હરસના ઝીણાં
 આંચળમાંનું પ્રત્યેક; હરસ
 મસોડું ન. દાંતનું પેઢવું; અવાળું
 મસોતું ન. (સં. મષિપોતક, પ્રા. મસિપોતઅ) ચૂલા
 ઉપરનાં ગરમ વાસણ પકડવા વપરાતું કપડું
 મસકાદાર વિ. માખણવાળું (ર) ખુશામતિયું
 મસ્કુલર વિ. (ઈ.) સ્નાયુસંબંધી (ર) સ્નાયુબદ્ધ

મસ્તિકા]

૫૨૯

[મહાનિબંધ

મસ્તિકા સ્ત્રી. (અ.) મસ્તિકા; મુસલમાનોનું નમાજ પઢવાનું
પવિત્ર સ્થાન

મસ્ત વિ. (કા.) મદમાતું; ઉન્મત્ત (૨) મશગૂલ

મસ્તક ન. (સં.) માથું; શિર (૨) મગજ

મસ્તાન, (-નું) (કા.) મસ્ત; રંગીલું; તલ્લીન

મસ્તકપૂજા સ્ત્રી. (સં.) મસ્તક દાન વડે પૂજવું તે;
કમળપૂજા [કરિયાનું એક સાધન

મસ્તર ન. દીવાલ કે છો સમાતલ કરવાનું લાકડા કે લોઢાનું

મસ્તિક, (-ષ્ક) (સં.) માથું (૨) મગજ; ભેજું

મસ્તિક(-ષ્ક)વિદ્યા સ્ત્રી. માથાના ઘાટ પરથી માનસિક
શક્તિઓ પારખવાની વિદ્યા; 'કેનોલોજી'

મસ્તી સ્ત્રી. (કા.) તોફાન (૨) મસ્ત હાલત; મસ્તપણું

મસ્તીખોર વિ. તોફાની

મસ્તૂલ સ્ત્રી. (પોર્ચુ.) વહાણની કાઠી; કૃપાસ્થંભ

મસ્તવી સ્ત્રી. (અ.) ઉર્દૂમાં એક કાવ્યપ્રકાર

મસ્તવહત સ્ત્રી. (અ.) મસલત; સલાહ આપવી-લેવી તે

મહ વિ. (સં.) મોટું; મહાન (૨) પું. ઉત્સવ; ઉલ્લાસ

મહત વિ. (સં. મહત્) મોટું

મહ(-હૈ)તાબ પું. ચંદ્ર (૨) સ્ત્રી. ચાંદની (૩) ચંદ્રમા

મહતી વિ. (સં.) મોટી (૨) સ્ત્રી. મહત્તા (૩) એક

જાતની વીણા

મહત્કર્મ ન. (સં.) મોટું કર્મ-કામ

મહત્તમ વિ. (સં.) સૌથી મોટું; મોટામાં મોટું

મહત્તર વિ. (સં.) બેમાં મોટું; વધારે મોટું કે મહાન

મહત્તા સ્ત્રી. (-ત્ત્વ) ન. (સં.) મોટપણ; મહિમા (૨)

અગત્ય; પ્રતિષ્ઠા [ની આકાંક્ષા-ઈચ્છા

મહત્વાકાંક્ષા સ્ત્રી. (મહત્ત્વ + આકાંક્ષા) મોટાઈ મેળવવા-

મહત્વાકાંક્ષી વિ. મહત્વાકાંક્ષાવાળું; મોટાઈ મેળવવાની

ઈચ્છાવાળું

મહદ વિ. (સં. મહત્) મહાન; મોટું

મહદંશે કિ.વિ. (સં.) મોટે ભાગે; ઘણું કરીને

મહદાત્મા પું. (સં.) પરમાત્મા; મોટો આત્મા

મહફિલ સ્ત્રી. (અ.) મિજલસ; મહેફિલ (૨) ઉજ્જણી

મહબૂબ વિ. (અ.) જુઓ 'મહેબૂબ'

મહર સ્ત્રી. મહેણું; ટોણું [અવેજ તરીકે અપાતી રકમ

મહર સ્ત્રી. મુસ્લિમ પતિદ્વારા લગ્ન પહેલાં પત્નીને લગ્નના

મહમદ પું. મહંમદ; ઈસ્લામના પેગંબર

મહમદી વિ. મહંમદનું; તેમનું અનુયાયી

મહર્ષિ પું. (સં.) મોટો ઋષિ

મહર્ષિપદ ન. (સં.) મહર્ષિનું પદ કે સ્થાન

મહંત પું. (સં. મહત્ પરથી) મોટો સાધુ; મહાધિકારી

મહંતાઈ સ્ત્રી. મહંતપણું

મહંમદ પું. (અ.) હજરત મહંમદ પયગંબર

મહંમદી વિ. મહંમદનું; તેમનું અનુયાયી

મહા પું. (સં. માધ, પ્રા. માહ) માધ-માહ મહિનો

મહા વિ. (સં.) (સમાસમાં) મોટું (કર્મધારય અને

બહુવીહિ સમાસ તથા કેટલાક અનિયમિત શબ્દોના

આદિમાં આવતું 'મહત્'નું રૂપ)

મહાકર્મ ન. (સં.) મોટું કામ; મહત્કર્મ

મહાકવિ પું. (સં.) મોટો કવિ; મહાકાવ્યનો કર્તા

મહાકંદ પું. નં. (સં.) લસણ (૨) ડુંગળી

મહાકાય વિ. (સં.) મોટા શરીરવાળું; કદાવર

મહાકાલ પું. (સં.) (-ળ) મહાદેવ

મહાકાલી (સં.) (-ળી) સ્ત્રી. ભયંકર સ્વરૂપવાળી દુર્ગા

મહાકાલે(-ળી)શ્વર પું. બાર જ્યોતિર્લિંગમાંનું એક (ઉજ્જૈન)

મહાકાવ્ય ન. (સં.) મોટું કે મહાન કાવ્ય

મહાકાળ પું. મહાદેવ; શંકર

મહાકાળી સ્ત્રી. જુઓ 'મહાકાલી'

મહાકાળેશ્વર પું. 'મહાકાલેશ્વર'

મહાકાંક્ષા સ્ત્રી. મહત્વાકાંક્ષા; મહેચ્છા

મહાકૈત વિ. મોટી ધજાવાળું

મહાધોષ પું. (સં.) ગર્જના; કોલાહલ

મહાજન ન. (સં.) મોટો પ્રતિષ્ઠિત માણસ કે ગામના તેવા-

ઓનું મંડળ (૨) સરખા ધંધાદારીઓનું મંડળ કે સંઘ

મહાજનિયું વિ. મહાજનને લગતું (૨) ધણી વગરનું; રખગ્રંટ

મહાજનિયો પું. બકરો

મહાન વિ. જિતાયેલું; પરાજિત [તમસ, અંધકાર કે અજ્ઞાન

મહાત્મ ન. (સં. માહાત્મ્ય) મહાત્મ્ય; મહિમા (૨) મહા

મહાત્મા વિ. (સં.) મહાન આત્માવાળું (૨) પું. તેવો

પુરુષ; સંત

મહાત્માજી પું. ગાંધીજી

મહાદંડપાલિક પું. (સં.) પોલીસ ખાતાનો વડો

મહાદેવ પું. (સં.) શિવ; શંકર

મહાદાર ન. (સં.) મુખ્ય કે મોટો દરવાજો

મહાન વિ. (સં.) મોટું; અલ્પ [પોલિસ'

મહાનગર ન. રાજધાનીનું શહેર (૨) મોટું શહેર; 'મેટ્રો-

મહાનગરપાલિકા સ્ત્રી. (સં.) મહાનગરની પાલિકા;

'મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન'

મહાનતા સ્ત્રી. (સં.) મહત્તા; ગૌરવ [પરમાત્મા

મહાનલ પું. (સં.) (-ળ) મહાન-મોટો અગ્નિ (૨)

મહાનવલ સ્ત્રી. મોટી નવલકથા [રાજ

મહાનંદ પું. (સં.) નંદ રાજ્યકાળના નવ નંદોમાંનો મુખ્ય

મહાનાટક ન. (સં.) મોટી સંખ્યાના અંકોવાળું નાટક (૨)

હનુમાનનાટક

મહાનાયક પું. પ્રશિષ્ટ સાહિત્યકૃતિમાં છવાઈ જાય એવો

મહાનિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) મોત; મરણ; મૃત્યુ

મહાનિબંધ પું. (સં.) નવી વસ્તુ શોધી પીએચ.ડી.ની

પદવી માટેનો શોધનિબંધ; 'થીસિસ'

મહાનુભાવ]

૬૩૦

[મહાવિસ્ફોટ

મહાનુભાવ વિ. (સં.) મોટા મનનું; ઉદાર; મહાશય (૨)
પું. મોટા મનવાળો પુરુષ

મહાનુભાવિ(-વ)ના સ્ત્રી. (સં.) મહાનુભાવપણું
મહાપથ પું. (સં.) રાજમાર્ગ; પીરીમાર્ગ (૨) મરણનો-
પરલોકનો માર્ગ

મહાપથ ન. (સં.) સો અબજનો આંકડો કે સંખ્યા;
'૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦' (૨) જૈનોના અનાગત
ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના પહેલા

મહાપાતક ન. (સં.) મોટું પાપ (બ્રહ્મહત્યા, સુરાપાન,
ચોરી, ગુરુપત્ની સાથે વ્યભિચાર, અને એ ચાર કરનાર
સાથે સંગ-એ પાંચ મહાપાતક)

મહાપાતકી વિ. (સં.) મહાપાતક કરનાર; મહાપાપી
મહાપુરુષ પું. (સં.) સજ્જન; સંત પુરુષ (૨) સમર્થ પુરુષ
મહાપૂજા સ્ત્રી. (સં.) ખાસ પ્રસંગે કરાતી મોટી પૂજા

મહાપ્ર(પ્રા)જ વિ. મહાન પ્રજાશક્તિવાળું
મહાપ્રભુ (સં.), (૦જી) પું. શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્ય (૨)

ચૈતન્ય સંપ્રદાયના સ્થાપક ગૌરંગ પ્રભુ
મહાપ્રલય પું. (સં.) ચારસો બત્રીસ કરોડ વર્ષોને અંતે થતો

મનાતો સૃષ્ટિનો સમૂળગો નાશ [ચહેલો ભાત
મહાપ્રસાદ પું. (સં.) દેવનું નૈવેદ્ય (૨) જગત્રાધજીને

મહાપ્રસ્થાન ન. (સં.) મહાપ્રયાણ; મૃત્યુ
મહાપ્રાણ વિ. (સં.) જેનો ઉચ્ચાર કરતાં વધારે પ્રાણ

વપરાય છે તે - કવર્ગ વગેરે દરેક વર્ગનો બીજો અને
ચોથો અંજન, તથા. શ, પ, સ અને હ (વ્યા.)

મહાભાહુ વિ. (સં.) મોટી ભુજવાળું (૨) શૂરવીર; બળાવન
મહાબો પું. (સં.) ગૌરવ; મોભો

મહાબોધિ પું. (સં.) ભગવાન બુદ્ધ (૨) ન. શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન
મહાભટ પું. મોટો યોદ્ધો [સુવિખ્યાત

મહાભાગ વિ. (સં.) ભાગ્યશાળી (૨) સદાચારી (૩)
મહાભારત ન. (સં.) ભરતવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા કૌરવ-

પાંડવને લગતા વિજ્ઞાનને કેન્દ્રમાં રાખી તેમનો
ઈતિહાસ અને તેને સંબંધિત આડકથાઓવાળું તે

નામનું પ્રસિદ્ધ મહાકાવ્ય (૨) વિ. બહુ મોટું અને
મુકેલ (૩) મહાપુદ્ગ [ત્યાગ કે સંન્યાસ (બુદ્ધનો)

મહાભિનિષ્ક્રમણ ન. (મહા. + અભિનિષ્ક્રમણ) મહાન
મહાભિયોગ પું. (સં.) અસામાન્યદોષારોપણ; 'ઇમ્પીયમેન્ટ'

મહાભૂત ન. (સં.) મૂળતત્ત્વ; પંચમહાભૂતમાંનું દરેક તત્ત્વ
મહાભ્રમ પું. (૦ણા) સ્ત્રી. મોટી ભ્રાંતિ (૨) ગંભીર

મિથ્યા જ્ઞાન
મહામંત્રી પું. (સં.) પ્રધાન મંત્રી; મુખ્ય મંત્રી

મહામાત્ર પું. (સં.) વડો અમાત્ય (૨) વિશ્વવિદ્યાલયો
વગેરેમાંનો મુખ્ય વહીવટી વડો; કુલસચિવ;

'રક્ષિત્પ્રાર' (૩) મહાવત
મહામાયા સ્ત્રી. (સં.) જગતની કારણભૂત અવિદ્યાની

અધિકારી; દુર્ગા (૨) બુદ્ધ ભગવાનની માતાનું નામ
(૩) લક્ષ્મી (૪) જેનાથી ભૌતિક જગત સત્ય જગ્યાય
છે તે માયા [ચાળો; 'એપિરેમિક્સ'

મહામારી સ્ત્રી. (સં.) મરકી; કોલેરા (૨) કોઈ પણ રોગ-
મહામૂલું વિ. મહામૂલ્યવાન; મહામૂંઠું; કીમતી

મહામોહ પું. (સં.) વિષપભોગમાં ઇચ્છા
મહાપણ પું. (સં.) નિત્ય કરવાના પાંચ વશ (બ્રહ્મ-દેવ-

પિતૃ-ભૂત-નૃ)માંનો દરેક
મહાયાન પું. (સં.) એક બૌદ્ધ સંપ્રદાય

મહારથી પું. (સં.) એકલો દશ હજાર યોદ્ધાઓ સામે લડી
શકે તેવો પરાક્રમી લડવૈયો

મહારાજ પું. (સં.) મોટો રાજા; સમ્રાટ (૨) વૈષ્ણવોના
આચાર્ય (૩) બ્રાહ્મણ, સંત, રાજા વગેરેના સંબોધનતરીકે

વપરાય છે. (૪) બ્રાહ્મણ રસોઈયો (હવે ગમે તે રસોઈયો)
મહારાજ પું. રાજાઓનો રાજા; સમ્રાટ

મહારાજાધિરાજ પું. (સં.) સર્વોપરી સમ્રાટ; ચક્રવર્તી
મહારાણી, (-પત્ની) સ્ત્રી. વડી રાણી [સામ્રાજ્ય

મહારાજ્ય ન. (સં.) મોટું-વિશાળ કે મહાન રાજ્ય;
મહારાત્રી, (-ત્રી) સ્ત્રી. (સં.) શિવરાત્રી; મહા વદ

ચૌદસની રાત્રિ (૨) મહાપ્રલયની રાત્રિ; કાળરાત્રિ
મહારાવ પું. મહારાણો; મહારાજ (૩) કચ્છનાં દેશી

રજવાડાંનો એક ઈલકાબ
મહારાષ્ટ્ર પું., નં. (સં.) ગુજરાતની દક્ષિણ અને ક્ષણિકની

ઉત્તરે આવેલું અરબ સાગરના કિનારા પરનું રાજ્ય
મહારાષ્ટ્રી વિ. (સં.) મહારાષ્ટ્રનું; મહારાષ્ટ્રને લગતું (૨)

પું. મહારાષ્ટ્રનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી. મહારાષ્ટ્રની
પ્રાકૃત ભાષા [મરકીની મહામારી

મહારોગ પું. (શ્વપ, કોઢ જેવો) મહાભયંકર રોગ (૨)
મહારોગી વિ. (સં.) મહારોગનો દરદી

મહાલ પું. (સં.) (નાનો) તાલુકો; પરગણાનો એક ભાગ
મહાલકારી પું. મહાલનો વહીવટદાર [સંપત્તિ

મહાલક્ષ્મી સ્ત્રી. (સં.) વિષ્ણુની પત્ની; લક્ષ્મી (૨) અપાર
મહાલય ન. (સં.) મહેલ (૨) પવિત્ર ધામ; મંદિર

મહાલવું અ.કિ. (સં. મદ્ર, પ્રા. મલ્લહ નામધાતુ)
ઠાઠમાઠથી ને આનંદમાં અલીતલી કરવું (૨)

આલુંપીવું અને મોજ કરવી; હાલેર કરવી
મહાલેખાખાલ પું. હિસાબ વિભાગનો સર્વોપરિ અધિકારી;

'એક્રાઉન્ટ-ટ જનરલ'
મહાવત પું. (સં. મહાપાત્ર, પ્રા. મહાવત) હાથીનો હાંકનાર

મહાવરો પું. (અ.) અભ્યાસ; દેવ (૨) શિરસ્તો; ચાલુ
વહીવટ [કેલેજ

મહાવિદ્યાલય ન. ઊંચો અભ્યાસ કરવાની વડી શાળા;
મહાવિરામ ન. (:) આવું મહાવિરામનું ચિહ્ન

મહાવિસ્ફોટ પું. પ્રલયકારી વિસ્ફોટ

મહાવીર]

૬૩૧

[મહેમાન

મહાવીર પું. (સં.) મોટો પરાક્રમી પુરુષ (૨) જુઓ
 'મહાવીર સ્વામી' (૩) હનુમાનજી (૪) ગરુડ
 મહાવીરસ્વામી પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ
 તીર્થંકરોમાંના છેલ્લા; વર્ષમાન
 મહાવ્રત ન. મોટું ખૂબ કઠણ વ્રત (૨) અસિંસા, સત્ય,
 અસેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ એ પાંચ મોટાં વ્રતોમાંનું
 દરેક (૩) જીવનની અનિવાર્ય ફરજ
 મહાશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) મોટી શક્તિવાળી દુર્ગાદેવી
 મહાશય વિ. (સં.) ઉચ્ચ આશયવાળું; સજ્જન (૨) પું.
 તેવો માણસ (૩) 'મહોદય' કે 'જી' જેવું એક
 માનવાચક. ઉદા. મંત્રી મહાશય. (૩) જૈનોના
 અતીત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના ચોથા
 મહાશયી વિ. મહાશયવાળું; ઉચ્ચતરશક્તિ ધરાવનારું
 મહાશંકુ ન. (સં.) દસ મહાપદ્ય (સંખ્યા)
 મહાશાલા(-ળા) સ્ત્રી. મહાવિદ્યાલય; 'કોલેજ' [શિવરાત્રી
 મહાશિવરાત્રી(-ત્રિ) સ્ત્રી. (સં.) મહાવદી ચૌદશનું પર્વ;
 મહાસભા સ્ત્રી. મોટી-વિશાળ સભા; 'કોંગ્રેસ'
 મહાસમિતિ સ્ત્રી. મોટી સમિતિ
 મહાસાગર પું. મોટો સમુદ્ર [કરારનું કાર્યકરનાર અધિકારી
 મહાસાંધિવિગ્રહક પું. બીજાં રાજ્યો સાથે સંધિ અને કોલ-
 મહાસ્થાની સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી
 મહાંત વિ. મોટું; મહાન (૨) પું. મોટો પુરુષ; મહાપુરુષ
 મહિ, (-હી) સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી; ધરા (૨) છાશ
 મહિ(-હી)તલ (સં.), (-ળ) ન. પૃથ્વીની સપાટી
 મહિ(-હી)ધર પું. (સં.) પર્વત [ચજ્ર
 મહિ(-હી)પતિ (સં.), મહિ(-હી)પાલ (સં.), (-ળ) પું.
 મહિનો પું. (ફા. માહ, સં. માસ) માસ (૨) માસિક પગાર
 મહિનો માસ પું. લગભગ એક માસ જેટલો સમય
 મહિમા પું. (સં.) પ્રતાપ; યશ (૨) સ્ત્રી. મોટું સ્વરૂપ
 લેવાની યોગની એક સિદ્ધિ
 મહિમાટલું ન. પરણીને સાસરે જતી કન્યાને માતાના ઘેરથી
 અપાતું દાણાભરેલું માટી કે ધાતુનું વાસણ
 મહિમાવાન વિ. મહિમાવાળું; ગૌરવશાળી [સ્રોત્રકાવ્ય
 મહિમ્ન, (ઠઃસ્તોત્ર) ન. શિવના મહીમાનું એક (સંસ્કૃત)
 મહિધર ન. (સં. માતૃગૃહ, પ્રા. માતૃધર, માઈધર) પિયર;
 માવતરનું ઘર
 મહિધારી સ્ત્રી. (સં. મથિતહારિકા, પ્રા. મસિયહારિઆ)
 ભરવાણ; ગોપી (૨) ગોત્રજન્તી પૂજા કરનારી સ્ત્રી
 મહિલા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી; નારી [નું આશ્રયસ્થાન
 મહિલાઆશ્રમ પું. નિરાધાર કે ધંધો કરવા માંગતી સ્ત્રીઓ-
 મહિષ પું. (સં.) પાડો (૨) મહિષાસુર [કરનારી દેવી-દુર્ગા
 મહિષમર્દિની વિ., સ્ત્રી. મહિષ નામના અસુરનો સંહાર
 મહિષાસુર પું. (સં.) એક રાક્ષસ; ભેંસાસુર
 મહિષાસુરમર્દિની સ્ત્રી. જુઓ 'મહિષમર્દિની'

મહિષી સ્ત્રી. (સં.) ભેંસ (૨) પટરાણી; રાણી
 મહિ(-હી)સુત પું. (સં.) મંગળ ગ્રહ
 મહી સ્ત્રી. (સં.) ગુજરાતની એક મોટી નદી
 મહી ન. (સં. મથિત, પ્રા. મહિઅ) દહીં; મહીડું
 મહી સ્ત્રી. પૃથ્વી; મહિ [કાંઠા પર આવેલો પ્રદેશ
 મહીકાંઠો પું. મહી નદીનો કાંઠો-વિસ્તાર (૨) તેના (જમણા)
 મહીડું ન. દહીં [માખણ
 મહીમંથન ન. મહી-દહીં વલોવવું તે કે તેમાંથી નીકળતું
 મહીસાગર પું. મહી નદીનો અખાત નજીકનો પટ મોટો
 હોઈ તે ભાગ
 મહીસુત પું. જુઓ 'મહિસુત'
 મહી ના. અંદર; માં [વાર
 મહીમહી કિ.વિ. વચ્ચેવચ્ચે; ક્યાંક ક્યાંક (૨) કોક-
 મહુડી સ્ત્રી. (સં. મપૂક, પ્રા. મહૂઅ) નાનો મહુડો (૨)
 દારૂ (૩) ગુજરાતનું એક જૈન તીર્થ
 મહુડું ન. મહુડાનું ફૂલ [ઝડ
 મહુડો પું. જેનાં ફૂલનો દારૂ બને છે તે ઝાડ; મહુડાનું
 મહુરત ન. મુહૂર્ત; ૪૮ મિનિટ (૨) મુરત
 મહુવર સ્ત્રી. (પ્રા. મહુઅર) મદારીની વાંસળી
 મહેક સ્ત્રી. (સં. મહક્ક) ફોરમ; સુગંધ
 મહેકમ ન. (સં. મહેકમા) કર્મચારી વર્ગ (૨) કચેરી;
 દફતર (૩) ખાતું; વિભાગ
 મહેકવું અ.કિ. ફોરવું; સુંગળ ફેલાવવી
 મહેકાટ પું. મહેક; ફોરમ
 મહેચ્છા સ્ત્રી. (સં.) મોટી ઈજ્જત; મહાકાંસા; મહત્વાકાંક્ષા
 મહેણાંદૂ(-ટો)ણાં ન.બ.વ. મહેણાં; મર્મવચન
 મહેણું ન. ટોણો; મર્મવચન
 મહેતલ સ્ત્રી. (અ. મહલત) શરતી મુદત; સમય [ધંધો
 મહેતાગીરી સ્ત્રી. મુનીમનું કામ કે ધંધો (૨) શિક્ષકનો
 મહેતાજી પું. મહેતો (માનાર્ય); નામું લખનાર (૨) શિક્ષક
 મહેતાબ પું. (ફા. મહતાબ) ચંદ્ર (૨) સ્ત્રી. ચાંદની
 મહેતી સ્ત્રી. શિક્ષિકા (૨) મહેતાજીની સ્ત્રી
 મહેતો પું. (સં. મહાંત, પ્રા. મહંત) શિક્ષક (૨) કરકુન;
 ગુપ્તસ્તો; વાણોતર [મજૂરી; વૈતરું
 મહેનત સ્ત્રી. (અ. મિહનત, મેહનત) શ્રમ; જહેમત (૨)
 મહેનતકશ વિ. મહેનત કરનારું [પગાર
 મહેનતાણું ન. મહેનતનો બદલો; પારિશ્રમિક; રોજ;
 મહેનતુ વિ. ઉદ્યોગી; ઉદ્યોગી; કામગરું [મેળાવડે
 મહેફિલ સ્ત્રી. (અ. મહફિલ) મિજલસ (૨) ઉજાણી;
 મહેફૂજ (-જ) વિ. સુરક્ષિત; સહીસલામત (૨) બચાવેલું
 મહેબૂબ વિ. (અ. મહબૂબ) પ્રિય; વહાલું; પ્યારું; આશક
 મહેબૂબા સ્ત્રી. પ્રિયતમા; મામૂક
 મહેમાન પું. (ફા. મિહમાન) પરોણો; અતિથિ (૨)
 જમાઈ

મહેમાન(ઠગત, ઠગતિ, ઠગીરી, ઠદારી, -ની)/ ૬૩૨

[મંગલાચરણ]

મહેમાન(ઠગત, ઠગતિ, ઠગીરી, ઠદારી, -ની) સ્ત્રી.

પરોણાચાકરી; આતિથ્ય સત્કાર

મહેર સ્ત્રી. (ફા. મિહ) કૃપા; દયા; અનુગ્રહ [મળતી રકમ

મહેર સ્ત્રી. (ફા.) નિકાહ વખતે નવવધૂને પતિ તરફથી

મહેરખાન વિ. કૃપાળું; માયાળુ

મહેરખાની સ્ત્રી. મહેર; કૃપા; અનુગ્રહ

મહેરમ વિ. વહાલું; મનથી માનેલું [(૨) ધૂમટ

મહેરાબ પું. (અ. મહરાબ) કમાનના આકારનું ચણતર

મહેરામણ પું. (સં. મહેરાવત) સમુદ્ર; મહાસાગર; દરિયો

મહેરો પું. પાલાખી ઊંચકનાર; ભોઈ

મહેલ પું. (અ. મહલ્લ), (-લાત) સ્ત્રી. (અ.) રાજમહેલ

મહેલ્લાદાર પું. મહોલ્લાવાળો (૨) મહોલ્લાનો ઈશ્વરદાર

મહેલ્લો પું. (અ. મહલ્લલ) ફળિયું; શેરી; પોળ

મહેશ, (-શર) પું. (સં.) મહાદેવ; શંકર (૨) પરમેશ્વર

મહેસૂલ સ્ત્રી. ન. (અ. મહસૂલ) જમીન ઉપરનો કર (૨)

જકાત; દાણ (૩) રાજ્યની કુલ આવક

મહેસૂલી વિ. મહેસૂલને લગતું

મહેસૂલ વિ. પ્રતીતિકર; ખાતરીવાળું

મહેંદ્ર પું. (સં.) ઈન્દ્ર (૨) એ નામનો દક્ષિણમાંનો પર્વત

મહોચ્છ(-ત્સ)વ (સં.) પું. મોટો ઉત્સવ

મહોદધિ પું. (સં.) મહાસાગર; મહાસ્રવ

મહોદય વિ. (૨) પું. (સં.) મહાનુભાવ; મહાશય

મહોદાર વિ. (સં.) મોટા દિલનું (૨) દાનવીર

મહોપાધ્યાય પું. (સં.) મહા-મોટો ઉપાધ્યાય; શિક્ષક કે

ગુરુ (૨) એક ઉપાધિ-રિઝી

મહોબત સ્ત્રી. (અ. મહબ્બત) દોસ્તી (૨) પ્રેમ; ખ્યાર

મહોર સ્ત્રી. (ફા. મુહ) ગીની (૨) છાપ; સિક્કો

મહોરદાર વિ. અગ્રેસર; આગેવાન

મહોરદાર સ્ત્રી. ભેગમ; પત્ની

મહોરબંધ વિ. સીલબંધ છાપવાળું [વાળીને દૂર કરતું

મહોરવું સ.કિ. ખળામાં ઊપજતાં દાણા જોડે ડૂસાં પરે તેને

મહોરવું અ.કિ. (વૃક્ષને) ચોર આવવો (૨) ખીલવું

મહોરું ન. (ફા. મુહરલ) શેતરંજનું સોગટું (૨) નકલી

ચહેરો; 'માસ્ક'

મહોરો પું. (સં. મુખરક, પ્રા. મુહરઅ) સાધના તાલવામાં

થતો મનાતો ગોળ ચપટો પદાર્થ (૨) ધસીને ચળકાટ

આપવો તે (૩) કોઈ પણ વસ્તુનો આગલા ભાગનો

દેખાવ (૪) વહાણ, આગબોટ વગેરેનો આગલો

ભાગ (૫) તલવારનો ધા

મહોલ પું. (-લાત) સ્ત્રી. મહેલ; રાજમહેલ

મહોલ્લો પું. શેરી; ફળિયું [વાગ્રે

મળ પું. (સં. મલ, પ્રા. મલ) મેલ; કચરો; વિષા; ગંદ-

મળત, (૦૨) ન. ('મળવું' ઉપરથી) નકો; કમાણી

મળતાવું વિ. સૌની સાથે મળી જનારું; મિલનસાર

મળતિયું વિ. સાથે મળીને કામ કરનારું; સાથી (૨) અમુક

પક્ષમાં મળી ગયેલું; પક્ષકાર

મળતું વિ. બરોબર; સરખું; સમાન

મળતું વિ. લાગું પડતું; 'મેચિંગ'

મળત્યાગ પું. શૌચ જવું તે; જાજરૂ જવું તે; મલત્યાગ

મળવિકાર પું. બંધકોશથી થયેલો રોગ

મળવું અ.કિ. (સં. મિલતિ, પ્રા. મિલઈ) જોડાવું; ભેગું

થવું; ભળવું (૨) એકરૂપ બનવું; સંપ કરવો (૩)

મુલાકાત થવી; એકઠા થવું (૪) સમાન હોવું (૫)

મેળ હોવો (૬) પ્રાપ્ત થવું (૭) જડવું; લાથ લાગવું

મળસકું ન. પરોઢિયું; પરોઢ (૨) અરુણોદય; પ્રભાત

મળશુદ્ધિ સ્ત્રી. મલશુદ્ધિ; ઝાડે ફરવા જવું કે ઝાડે સાફ

આવવો તે

મળાવડો પું. મલાવવું તે; મલાવડો

મળાશય ન. મલ(શય; શરીરમાં મળને રહેવાનું સ્થળ

મળી સ્ત્રી. (સં. મૃતિત = પિલાયેલું, પ્રા. મલિઅ) પૈડામાં

ઊંજેલા દિવેલ તથા ચીથરાનો થતો મેલ (૨)

હનુમાનજીની મૂર્તિ ઉપરનો તેલ અને સિંદૂરનો મેલ

મળોત્સર્ગ પું. મલોત્સર્ગ; મળત્યાગ; શૌચકર્મ; શૌચ જવું તે

મંકીકંપ સ્ત્રી. (ઈ.) વાંદરાટોપી [મિષ્ટા

મંકોડા પું.બ.વ. (સં. મણિ, મણિક) કેડના અંકોડા -

મંકોડી સ્ત્રી. (દં. મક્કોડ) નાનો મંકોડો

મંકોડો પું. કીડી જેવું એક કાળું જંતુ

મંગ, (૦રો) પું. ડુંગરો; ટેકરો (૨) કૃષ્ણસ્થંભ

મંગણ(-ન) પું. માગનાર; ભિક્ષુક (૨) ન. માગવું તે

મંગરો પું. જુઓ 'મંગ'

મંગલ વિ. (સં.) મંગળ; શુભ; કલ્યાણકારક (૨) પું. એ

નામનો ગ્રહ જેના ધ્રુવ પર કાર્બન ડાયોક્સાઈડ

ધરાવતો બરફ દેખાવાના કારણે પૃથ્વીની જેમ

ઝવસૂદિ હોવાનું અનુમાન કરાયું છે. (૩) મંગળવાર

(૪) ન. કલ્યાણ; સુખ (૫) ખુશાલીનો અવસર (૬)

આશીર્વાદ કે ખુશાલીનું ગીત (૭) ગ્રંથને આરંભે

કરાતી સ્તુતિ

મંગલકારી(-રક) વિ. (સં.) મંગળ કરનારું; માંગલિક

મંગલ(-ળ)તા સ્ત્રી. (સં.) મંગળપક્ષું; માંગલ્ય

મંગલ(-ળ)કેરા પું.બ.વ. પરણી ઊઠી વરવહુ ચોરીની

આસપાસ ચાર વાર પ્રદક્ષિણા ફરે છે તે

મંગલ(-ળ)મૂર્તિ(-ર્તિ) સ્ત્રી. (સં.) મંગળકારી દર્શનવાળું

તે (૨) પું. ગણપતિ

મંગલમય વિ. મંગળકારી; કલ્યાણકારી

મંગલસૂત્ર ન. (સં.) લગ્ન વખતે વર તરફથી કન્યાના

ગળામાં પહેરાવાય છે તે પેરણું કે તેવો દોરો

મંગલાચરણ ન. (સં.) ગ્રંથ કે કોઈ કામને આરંભે કરાતી

ઈશ્વરસ્તુતિ (૨) શરૂઆત

મંગલાચાર/

૬૩૩

[મંત્રિ(-ત્રી)પદ

મંગલાચાર પું. આરંભની માંગલિક ક્રિયા (૨) આશીર્વાદ
 મંગળ વિ. જુઓ 'મંગલ'
 મંગળકારી(-રક) વિ. શુભ; માંગલિક
 મંગળાચરણ ન. જુઓ 'મંગલાચરણ'
 મંગળમય વિ. જુઓ 'મંગલમય'
 મંગળમૂર્તિ(-ર્તિ) સ્ત્રી. જુઓ 'મંગલમૂર્તિ'
 મંગળવાર પું. જુઓ 'મંગલવાર'
 મંગળસૂત્ર ન. જુઓ 'મંગલસૂત્ર'
 મંગળા સ્ત્રી. વૈષ્ણવ મંદિરમાં ઠાકોરજનાં પ્રભાતનાં
 પહેલાં દર્શન (૨) દુર્ગા (૩) હળદર (૪) દૂર્વા
 મંગળાક્ષત પું. બ.વ. કંકુવાળા અક્ષત-યોખા
 મંગાવનું સ.કિ. ('માંગવું' ઉપરથી) લાવવાને કહેવું
 મંગેતર વિ., સ્ત્રી. (સિ.) તે કન્યા જેની કોઈની સાથે
 વિવાહ માટે માગણી થઈ હોય કે જેનું વેવિશાળ કરાયું
 હોય તેવી કન્યા; વાગદત્તા ખેતરમાં બાંધેલો માળો
 મંચ(૦ક) પું. (સં.) પલંગ (૨) માંચડો; વ્યાસપીઠ (૩)
 મંચન ન. (સિ.) નાટકની ભજવણી
 મંચનકલા સ્ત્રી. ભજવણીની કલા
 મંચનશામ વિ. ભજવવાની શમતાવાળું; તખ્તાલાયક
 મંચનશક્તિ સ્ત્રી. ભજવણીની શમતા-યોગ્યતા; તખ્તાલાયકી
 મંચસજ્જા સ્ત્રી. (સં.) રંગભૂમિની સજ્જવટ; 'સેટિંગ'
 મંછા સ્ત્રી. (સં. મનીષા, અ. મંશા, મનશા) ઈચ્છા;
 ઉમેદ; વિચાર
 મંજન ન. (સં.) માંજવું તે (૨) દાંત ધસવાની ભૂકી (૩)
 દાંતે પીડ-રંગની લૂગદી મુકવી તે (૪) દાંતે ધસવાનું
 ચૂર્ણ; 'ટૂથ પાઉડર'
 મંજર પું. (અ.) દશ્ય; દેખાવ (૨) ચહેરો
 મંજરિ(-રી) સ્ત્રી. (સં.) (આંખા, આંખલી વગેરેનો)
 મોર; ફૂલની કળીઓનું ઝૂમણું - ગળખી (૨) ફૂપળ
 મંજર પું. (સં. માર્જર, પ્રા.) મંજર; બિલાડો; મીંદડો
 મંજિલ સ્ત્રી. (અ.) મુકામ; મુસાફરી કે યાત્રાનો પડાવ
 મંજિલગાહ સ્ત્રી. (અ.) ઉતારો; ધર્મશાળા
 મંજર ન. જાંઝર; જાંઝરી [કરતાલ
 મંજરા પું. બ.વ. (સં. મંજર, પ્રા. મંજર) કાંસીજોડા;
 મંજુ, (૦ભ) વિ. (સં.) કોમળ; મધુર
 મંજુકેશ વિ. સુંદર વાળવાળું
 મંજૂર વિ. (અ.) કબૂલ; માન્ય; સંમત; બહાલ
 મંજૂરી સ્ત્રી. બહાલી; હા પાડવી તે; સંમતિ (૨)
 પરવાનગી; અનુમતિ; 'એપ્રૂવલ'
 મંજૂષા સ્ત્રી. (સં.) પેટી; મજૂસ
 મંજો પું. રમવાનો લખોટો; ઢેરો
 મંઠલાલ પું. (સં.) સંગીતનો એક તાલ
 મંડન ન. (સં.) શજ્જગાર (૨) (મતનું) સ્થાપન (૩)
 સમર્પિત કરવું તે

મંડપ પું. (સં.) માંડવો; સમિયાણો
 મંડરાવું અ.કિ. -ની આસપાસ ગોળગોળ ફરવું (૨) એક
 જ વાત કે વિચારની આજુબાજુ પુમરાવું
 મંડલ (સં.) (-ળ) ન. ગોળ ઘેરાવ; ફૂંડણું (૨) ટોળું;
 સંધ (૩) પ્રદેશ; પ્રાંત (૪) બાર રાજધોનો સમૂહ
 (૫) જગદેવના ખંડમાંનો દેરક
 મંડલા(-ળા)કાર વિ. ચક્રાકાર; ગોળ
 મંડલિ(-ળિ)ક પું. સામંત; ખંડિયો રાજા
 મંડલી(-ળી) સ્ત્રી. ટોળી; મંડળ (૨) ખ્રિસ્તી ધર્મસંધ
 મંડલી(-ળી)ક પું. (સં.) માંડલિક; સામંત; ખંડિયો રાજા
 મંડલે(-ળે)શ, (-શ્ચર) પું. (સં.) બાર રાજધોના મંડળનો
 અધિપતિ
 મંડવું અ.કિ. (દિ. મંદ) ખંતથી વળગવું, લાગવું, મચવું
 મંડાઈ સ્ત્રી. (-છા) ન. આરંભ; પાયો (૨) ફૂવા પરનાં
 જે લાકડાં સાથે ચાક હોય છે તે
 મંડામજા ન. ('માંડવું' ઉપરથી) નાણું ધીરનાર વ્યાજ
 ઉપરાંત ચોપડામાં ખાતું પાડવા બદલ બક્ષિસ લે છે
 તે (૨) આરંભ
 મંડાવનું સ.કિ. 'માંડવું'નું પ્રેરક
 મંડાવું અ.કિ. 'માંડવું'નું કર્મણિ
 મંડિત વિ. (સં.) શણગારેલું; સુશોભિત
 મંડી સ્ત્રી. બજાર; 'માર્કેટ'
 મંડીલ ન. મંદીલ; કસબી બારીક વણાટની પાથડી કે ફેંટો
 મંદક પું. (સં.) દેડકો; દુર્દર (૨) (લા.) ફૂદકો
 મંદૂર ન. (સં.) લોઢાનો કાટ (૨) તેનું રસાયણ
 મંતર પું. મંત્ર; દેવ કે કોઈ શક્તિ સાથ્ય કરવાનો ગૂઢ
 શબ્દ કે શબ્દો [ભરમાવવું; શીખવી રાખવું
 મંતરવું સ.કિ. મંત્રથી કાબૂમાં લેવું કે અસર કરવી (૨)
 મંતવ્ય વિ. (સં.) મનન કરવા યોગ્ય (૨) ન. મત;
 માન્યતા [કે શબ્દો (૨) મંત્રજ્ઞા
 મંત્ર પું. (સં.) દેવ કે કોઈ શક્તિ સાથ્ય કરવાનો ગૂઢ શબ્દ
 મંત્રજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાનગી મસલત
 મંત્રપ્રયોગ પું. મંત્ર મારવો તે; મંત્રનો ઉપયોગ કરવો તે
 મંત્રબીજ પું. મંત્રનો આદ્યાર કે મુખ્ય અક્ષર; બીજમંત્ર
 મંત્રમુગ્ધ વિ. મંત્રથી મોહ પામેલું કે બીજા કશાથી તેના
 જેવી અસર પામેલું
 મંત્રશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) મંત્રની (જદુઈ) શક્તિ કે તેનું બળ
 મંત્રશાસ્ત્ર ન. (સં.) મંત્રો તથા તેની વિધિનું શાસ્ત્ર
 મંત્ર(૦જ્ઞ)શાળા સ્ત્રી. મંત્રજ્ઞા કરવાનો ખંડ
 મંત્રસાધન ન. (સં.) મંત્ર સાધવો તે; મંત્ર કળદાયક બને
 તેવું કરવું તે [પ્રાપ્ત કરવી તે
 મંત્રસિદ્ધિ સ્ત્રી. મંત્ર સિદ્ધ થવો - મંત્રની કાર્યસાધક શક્તિ
 મંત્રિ(-ત્રી)ન્વ ન. (સં.) મંત્રીપણું; પ્રધાનપણું
 મંત્રિ(-ત્રી)પદ ન. (સં.) મંત્રીનો હોદો

મંત્રી

૭૩૪

[માકણિયું]

મંત્રી પું. (સં. મંત્રિનું) પ્રધાન (૨) પ્રધાન કાર્યકર્તા;
 સંસ્થાનું તંત્ર સંભાળનાર (૩) સલાહકાર
 મંત્રાલય ન. (સં.) સરકારી મુખ્ય દફતર કે કચેરી;
 સચિવાલય; 'સેક્રેટરિયેટ' [શિથિલપાથલ; ગડમથલ
 મંથન ન. (સં.) મથન; વલોવવું કે વલોવાવું તે (૨)
 મંથર વિ. (સં.) મંદ; સુસ્ત; જડ
 મંથરા સ્ત્રી. (સં.) રાણી કેકેપીની દાસી
 મંદ પ્રત્ય. (ફા.) નામને લાગતાં 'વાળું' એવો અર્થ
 બતાવનારો પ્રત્યય. ઉદા. ક્તેલમંદ
 મંદ વિ. (સં.) થીમું; થીડું; થોડું
 મંદગતિ વિ. (સં.) થીમી ગતિવાળું (૨) સ્ત્રી. થીમીગતિ
 મંદગામી વિ. મંદગતિથી જનારું
 મંદતા સ્ત્રી. (સં.) મંદ હોવાપણું; થીમાશ
 મંદબુદ્ધિ વિ. (સં.) કમઅક્ષલ (૨) સ્ત્રી. જડતા; મૂર્ખતા
 મંદભાગિની વિ., સ્ત્રી. કમનસીબ સ્ત્રી
 મંદભાગી વિ. (સં. મંદભાગિનું) કમનસીબ
 મંદભાગ્ય વિ. મંદભાગી (૨) ન. દુર્ભાગ્ય [મૂર્ખતા
 મંદમતિ વિ., સ્ત્રી. મંદબુદ્ધિ (૨) કમઅક્ષલ (૩) જડતા;
 મંદરાચલ (સં.) (-ળ) પું. મંદર નામનો એક પૌરાણિક
 પર્વત (સિદ્ધમંથનનો રવૈઓ કરાયેલો તે)
 મંદવાડ પું. માંદગી; બીમારી; રોગ
 મંદવાડિયું વિ. માંદું ને માંદું રહેનારું
 મંદવાર પું. (સં.) મંદવાડિયો વાર - શનિવાર
 મંદવૃત્તિ વિ. (સં.) શિથિલ પ્રકૃતિનું-વૃત્તિવાળું
 મંદહાસ્ય ન. સ્મિત; જરાક મલકારીને હસવું તે
 મંદા વિ. (સં.) મંદ (૨) સ્ત્રી. મુદુ શ્રુતિનો એક પ્રકાર
 મંદાકિની સ્ત્રી. (સં.) ગંગા (૨) આકાશગંગા
 મંદાકાંતા પું. (સં.) એક અક્ષરમેળ છંદ
 મંદાજ વિ. નબળી આંખોવાળું (૨) ન. શરમ; લાજ
 મંદાગ્નિ પું. (સં.) ખાપું ન પચે એવી જઠરની સ્થિતિ;
 પાચનશક્તિની મંદતા [ફૂલ
 મંદાર ન. (સં.) સ્વર્ગમાંનાં પાંચ વૃક્ષોમાંનું એક (૨) તેનું
 મંદિર ન. (સં.) દેવાલય (૨) મોટું મકાન; મહેલ (૩)
 વિદ્યાનું ધામ (૪) ભંડાર (વહાણ)
 મંદિરપ્રવેશ પું. (સં.) મંદિરમાં પ્રવેશવું તે કે તેની છૂટ
 મંદિરિયું ન. મંદિર (૨) વિ. મંદિરનું; મંદિરની માલિકીનું
 મંદી સ્ત્રી. કમીપણું (૨) ભાવની પડતી
 મંદીહ ન. (અ.) કસબી બારીક વણાટની પાથડી કે ફેટો
 મંદું વિ. મંદ; થીમું [ઢીલાશ
 મંદોત્સાહ વિ. (સં.) ઢીલા ઉત્સાહવાળું (૨) ઉત્સાહની
 મંદોદરી સ્ત્રી. (સં.) રાવણની પટરાણી
 મંદોષ્ટ વિ. સાધારણ ગરમ; નવશેકું
 મંદ્ર વિ. (સં.) થીમો; ગંભીર અવાજ આપતું (૨) પું.
 સંગીતના ત્રણ પ્રકારના સ્વરોમાંનો એક

મંદ્રાદિ પું. (સં.) એક વજ્રાલંકાર (સંગીત)
 મંદ્રાયા સ્ત્રી. મહામાયા (૨) માતા; દેવી
 મંદ્રા સ્ત્રી. મનીષા; ઈચ્છા; ઉમેદ
 મા કિ.વિ. (સં.) ના; નહિ
 મા સ્ત્રી. (સં. માતૃકા, પ્રા. માઈઅ) માતા; બા
 માઈક ન. (ઈ.) ધ્વનિવર્ધકયંત્ર; 'લાઉડસ્પીકર'
 માઈકોન પું. (ઈ.) મિલીમીટરનો હજારમો ભાગ
 માઈકોફોન (ઈ.) માઈક; ધ્વનિવર્ધકયંત્ર
 માઈક્રોબાયોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) સૂક્ષ્મ જીવોનો અભ્યાસ
 કરતું વિજ્ઞાન; સૂક્ષ્મજીવવિજ્ઞાન [તરંગ-સૂક્ષ્મ તરંગ
 માઈક્રોવેવ ન. (ઈ.) વીજઞ્વૃત્તિ ધરાવતો વીજચુંબકીય
 માઈક્રોવેવ ઓવન ન. (ઈ.) માઈક્રોવેવની મદદથી ખોરાક
 રાંધી કે ગરમ કરી શકાય તેવું વીજળીથી ચાલતું સાધન
 માઈક્રોવેવ ટાવર ન., પું. (ઈ.) સૂક્ષ્મતરંગોને મોકલનાર
 અને ઝીલનાર ટાવર
 માઈક્રોસ્કોપ ન. (ઈ.) સૂક્ષ્મદર્શકયંત્ર
 માઈગ્રેન ન. (ઈ.) આપાછીશી
 માઈગ્રેશન ન. (ઈ.) સ્થળાંતર; દેશાંતર
 માઈથોલોજિકલ વિ. (ઈ.) પૌરાણિક
 માઈથોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) પુરાણવિદ્યા
 માઈનિંગ ન. (ઈ.) ખનિજ સંબંધી શાસ્ત્ર
 માઈનોર વિ. ઉમરે ન પહોંચેલું; સગીર
 માઈનોરિટી સ્ત્રી. સગીર હોવાપણું (૨) લઘુમતી
 માઈ સ્ત્રી. (સં. માતા, પ્રા. માઆ) મા; માતા
 માઈકંગલું વિ. માવડિયું (૨) બાવલું; નબળું
 માઈલ પું. (ઈ.) બાવનસો એંશી ફૂટ જેટલું અંતર; ૧.૬
 કિલોમીટરનું અંતર [સ્થંભ; સીમા-સૂચક સ્તંભ
 માઈલસ્ટોન પું. (ઈ.) અંતરદર્શક પથ્થર (૨) માર્ગ-સૂચક
 માઈલેજ પું., ન. (ઈ.) માઈલને હિસાબે ગણાતું અંતર
 કે ભથ્થું [સાધન
 માઈલોમીટર ન. વાહને કેટલું અંતર કાપ્યું તે દર્શાવતું
 માઈથઓર્ગન ન. (ઈ.) મોંથી વગાડવાનું એક વિદેશી વાદ્ય
 માઈન્ટ, માઈન્ટ પું. (ઈ.) પર્વત (૨) છબી પાછળનું પૂઠું
 માઈન્ટર, માઈન્ટર વિ. મઢનારું; મઢાઈ કરનારું
 માઈન્ટિંગ, માઈન્ટિંગ ન. (ઈ.) ફોટા મઢવાની ક્રિયા
 માઈન્ટેનિયર પું. (ઈ.) પર્વતરોલક
 માઈન્ટેનિયરિંગ ન. (ઈ.) પર્વતારોલણ
 માકડ પું. (સં. મલ્લુણ, પ્રા. મલ્લુણ, સર. શિ. ખટમલ)
 એક રાતું નાનું કરડનારું જીવડું; માંકડ; માંકણ
 માકડિયું વિ. જુઓ 'માંકણિયું'
 માકણ પું. જુઓ 'માકડ'
 માકણિયું વિ. માંકડિયું; માંકણવાળું (૨) ન. માકણ ભરાઈ
 રહે તેવું કાણાવાળું પાટિયું (૩) માકણ જેવી ગંધવાળું
 એક જીવડું

માર્કદ

૬૩૫

[માટિયાળ

માર્કદ પું. (સં.) આંબાનું ઝાડ; આમ્રવૃક્ષ; આંબો
 માકાર-(રો) પું. ના કમેવું - મના કરવી તે; મનાઈ
 માકો પું. ભાંગરો - એક વનસ્પતિ
 માક્ષિક ન. (સં.) મધ (ર) એક ઉપધાતુ
 માખ સ્ત્રી. (સં. મહિકા, મધા, પ્રા. મહિખઆ) એક નાનું
 ચેપ ફેલાવતું ધોળી પાંખવાળું ઊંટું જીવડું; માખી
 માખણ ન. (સં. મ્રશણ, પ્રા. મફખણ) દહીં વલોવવાથી
 નીકળતું સત્ત્વ; નવનીત (ર) ખુશામત
 માખણચોર પું. કનેધો; શ્રીકૃષ્ણ
 માખણદાસ વિ. માખણપું; ખુશામતિયું
 માખણિયું વિ. માખણ જેવું નરમ (ર) ખુશામતિયું
 માખણી સ્ત્રી. શંખાવલિ; એક વનસ્પતિ
 માખભેસણું ન. કંગાલિપત (ર) લાંછન
 માખવું અ.કિ. ચોપડું; લગાડવું કાઢવામાં આવતો અંદાજ
 માખળ પું. ખળીમાં આણેલા પાકનો સરકારી ભાગ માટે
 માખી સ્ત્રી. જુઓ 'માખ'
 માખીખાઈ વિ. માખીનો નાશ કરનારું
 માખીમાર વિ. માખી મારી નાખનારું
 માગ પું. (સં. માર્ગ, પ્રા. મગ્ગ) રસ્તો; માર્ગ (ર) જગ્યા;
 આસન (૩) અંતર; મોકળાશ [(ર) ઉધરાણી
 માગ સ્ત્રી. ('માગવું' ઉપરથી) માંગ; માગણી; ખપત
 માગણ પું. માંગનાર; ભિખારી (ર) ન. માગવું તે
 માગણિયાત વિ. લેણિયાત; 'કેડિટર'
 માગણી સ્ત્રી. માગવું તે (ર) ખપત
 માગણીદાર વિ. લીલામમાં ખરીદવા ભાવ કહેનાર
 માગણું ન. (સં. માર્ગણક, પ્રા. મગ્ગણઅ) માગણી;
 માગવું તે (ર) દેવું; લેણું (૩) પરહદમાંથી આરોપી
 કે ગુનેગારને કોટમાં હાજર કરવાની માગણી
 માગતલ વિ. માગતું; માગનારું
 માગતું વિ. માગણી કરતું (ર) ન. લેણું
 માગધ પું. (સં.) વંશની કીર્તિ ગાનાર; વહીવંચો (ર)
 વિ. મગધ દેશને લગતું [(ચારમાંની એક પ્રાકૃત)
 માગધી વિ. (સં.) મગધ દેશનું (ર) સ્ત્રી. એની ભાષા
 માગરણાં ન.બ.વ. સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓ વરને વાતો કહે
 છે તે [પત્નીએ માગવું તે
 માગરણું ન. વરને પીઠી થોળવી તે (ર) પતિ પાસે
 માગવું સ.કિ. (સં. માર્ગપતિ, પ્રા. મગ્ગઈ) આપવા માટે
 કહેવું (ર) પાછું આપવા કહેવું (૩) પાચવું; જાયવું
 (૪) વિનંતી કરવી; વીનવવું
 માગશર પું. (સં. માર્ગશિરા, પ્રા. મગ્ગસિર) વિક્રમ
 સંવતનો બીજો મહિનો; માર્ગશીર્ષ
 માગીતાગી, (૦ને) કી.વિ. (માગવું+તાગવું) આમથી
 તેમથી - ગમેતેમ કરીને મેળવીને
 માગું ન. માગણી (બહુધા લગ્નવિષયક)

માધ પું. (સં.) માદ; વિક્રમ સંવતનો ચોથો મહિનો
 માધસ્થાન ન. (સં.) પોષી પૂનમથી મહાસુદ પૂનમ સુધી
 સુર્યોદય પહેલાં સ્નાન કરવાનું એક વ્રત
 માધી વિ. માધ માસને લગતું
 માધી સ્ત્રી. માધ માસની પુષ્કિમા
 માધેલું-(લડું) વિ. મા પાછળ લેલુંલેલું થાય એવું
 માચર-(લ) વિ. લુચું
 માચીસ સ્ત્રી. (ઈ.) દીવાસળીની પેટી
 માછ ન. (સં. મત્સ્ય, પ્રા. મચ્છ) માછલું
 માછણ સ્ત્રી. માછીની કે માછી સ્ત્રી
 માછલિયું-(યાણું) વિ. માછલાંવાળું
 માછલી સ્ત્રી., (-લું) ન. (સં. મત્સ્ય, પ્રા. મચ્છ) એક
 જળચર પ્રાણી; મચ્છ (ર) માછલી આકારનો વેદ
 માછલીધર ન. મત્સ્યગૃહ; 'એકવેરિયમ' [ખલાસી
 માછી પું. (સં. માત્સિયક, પ્રા. મચ્છિઅ) માછીમાર (ર)
 માછીકો પું. જુઓ 'માછી' (પદ્યમાં)
 માછીમાર પું. માછલાં પકડવાનો ધંધો કરનાર
 માછીમારી સ્ત્રી. માછીમારનું કામ કે ધંધો; મત્સ્યોદ્યોગ
 માછીવાડ સ્ત્રી. માછી લોકોનો વાસ
 માજણું વિ. એક માનું; સહોદર; માજણું
 માજન ન. હદ; મર્યાદા (ર) અંકુશ (૩) અંદાજ
 માજમ સ્ત્રી. ભાંગના સત્ત્વમાં બીજાં વસાણાં નાખી
 બનાવેલ એક કેડી પદાર્થ-લૂગદી
 માજરો પું. હકીકત; વર્ણન (ર) પટના; બનાવ
 માજવું સ.કિ. ઘસીને સાફ કરવું (વાસણ); માંજવું
 માજા-(ગ) સ્ત્રી. મર્યાદા; હદ; સીમા
 માજાઈ સ્ત્રી. (મા+જાવું) બહેન; સહોદરા
 માજાવું વિ. માજણવું; એક માનું; સહોદર
 મા-(માડી)જાઓ પું. ભાઈ; સગો ભાઈ [(૩) નિવૃત્ત
 માજા વિ. (અ.) પૂર્વનું; અગાઉ થઈ ગયેલું (ર) મરહુમ
 માજા સ્ત્રી. (મા+જા) દાદી (ર) અંબા માતા કે કોઈ દેવી
 (૩) વૃદ્ધ સ્ત્રીનું માનવાચક સંબોધન
 માજા પું. સુકાની
 માજુકળી સ્ત્રી. માઈકળનો છોડ
 માજૂર વિ. આંધળું (ર) (લા.) ઉન્નત; ગર્વિજ [વચ્ચેનું
 માઝમ વિ. (સં. મધ્યમ, પ્રા. મજ્જિઅમ) મધ્યમ; વચલું;
 માઝર સ્ત્રી. સખતળી (જોડમાંની) [હદ (ર) વિવેક; લાજ
 માઝા સ્ત્રી. (સં. મર્યાદા, દે. મજ્જા, પ્રા. મજ્જાયા) મર્યાદા;
 માટ ના. માટે; કાજે; સાડા; વાસ્તે [વપરાયેલું માંસ
 માટ ન. (સં. માર્ત્ત, પ્રા. મટટ) માટલું (ર) ખોરાકમાં
 માટલી સ્ત્રી. નાનું માટલું (ર) લગ્નપ્રસંગે અપાતું ખાવાનું
 વગેરે ભરેલું પાત્ર [માટલી
 માટલું ન. માટીનું એક વાસણ (ર) લગ્નપ્રસંગની મોટી
 માટિયાળ વિ. માટીવાળું

માટિયાળ

૬૩૬

[માતરી

માટિયાળ વિ., સ્ત્રી. ધણિયાતી; ધણીપણાવાળું
 માટિયાળ વિ. માથે ધણીવાળું
 માટિયું વિ. માટીને લગતું
 માટી સ્ત્રી. (સં. મૃત્તિકા, પ્રા. મટ્ટિયા) મટોડી (૨) માંસ
 માટી વિ. જોરાવર (૨) પું. માટી; ધણી (૩) મરદ
 માટીકલાકાર વિ. કલાવાળું માટી કામ કરનાર; 'સેરામિસ્ટ'
 માટીકામ ન. માટીમાંથી વાસણો, રમકડાં વગેરે બનાવવાં
 તે; 'સેરામિક' (૨) રસ્તા મકાન વગેરેમાં માટી
 પૂરવાનું કામ
 માટીડો પું. પુરુષ (૨) ધણી; પતિ
 માટીપગું વિ. નબળું; ઢીલું
 માટીમોલ વિ. માટી જેટલા મૂલ્યનું; તુચ્છ
 માટીવટ પું., ન. ધણીપણું; પુરુષત્વ; પુરુષાતન
 માટે, (૦ કરી, ૦ કરીને) ના. વાસ્તે; સાડુ (૨) તેથી;
 તે કારણે (૩) સંખો. અર્થાત્
 માટોડી સ્ત્રી. (-ડું) ન. મટોડી; માટી
 માઠપ સ્ત્રી. માઠાપણું; મોળાપ (૨) હીણાપ; હીણાપણું
 માઠવુંસ.કિ. ધાવું; ટીપવું (૨) સાક કરવું; માંજવું; ઊટકવું
 માઠી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓના હાથનું એક ધરણું (૨) કપાસની
 એક જાત [ધોળું]
 માઠું વિ. ખરાબ; ભૂંડું; અશુભ (૨) (લા.) કંઈક ઓછું-
 માડ ન. (માઠ ઉપરથી) બાજઠ ઉપર કેળ બાંધી બનાવેલું
 રસ્તાદેનું સ્થાન; કેળોનો મંડપ (૨) પું. માઠ
 (મહોલ્લો; મેડીવાળું મકાન)
 માડ ન. (સં.) નાળિયેરીનું ઝાડ
 માડણ સ્ત્રી. (સં. મહડ=માણગારવું) સ્ત્રીના લલાટે કરાતું
 તારા - ટપકીની પિયળ [બેંસો પડી રહે છે.)
 માડણ ન. ગામને પાદરે પાછી ભરાયેલો ખાડો (જેમાં
 માડી સ્ત્રી. મા (૨) માતા (૩) દેવી (ભક્તિમાં)
 માડીજાથો પું. માનો ભેટો; બચ્ચો (૨) બહાદુર માણસ
 માડો પું. રોટલાનો પોપડો; રોટલીનું પડ (૨) પૂડો (૩)
 ધણી મોટી અને પાતળી રોટલી (૪) ફૂલકો
 માઠ પું. (સં. માડિ, દે. માટિઁ) મહેલ; મેડીવાળું સુંદર
 મકાન (૨) મહોલ્લો; વાસ
 માઠમેડી સ્ત્રી. દરવાજા પર બાંધેલી મેડી
 માટિયું ન. મકાનના પ્રવેશદ્વાર પર કરેલું નાનું બાંધકામ
 માટુઆં, (-ડાં, વાં) ન. બ.વ. લાડકાંબાળક [(૨)ઉતરડ
 માણ સ્ત્રી. (સં. માણિ = પાણી ભરવાનું વાસણ) ગાગર
 માણ સ્ત્રી. (સં. મંડ) ખમીર; ખટાશ
 માણ ન. મોવણ
 માણ કિ.વિ. માણમાણ; જેમતેમ; માંડમાંડ
 માણકઠારી સ્ત્રી. શરદપૂષિમા [ચિસ્ત
 માણકમાઉ વિ. કંઈક કમાતું ન હોય તેવું (૨) અણસુ;
 માણકી સ્ત્રી. એક જાતની કીમતી ધોરી

માણકી સ્ત્રી. ધડો [ગાગરિયો ભટ્ટ
 માણભટ, (-ટ્ટ) પું. માણ ખખડાવી કથા કહેનાર વ્યાસ;
 માણમણ, (-ણે) કિ.વિ. (સં. મનાકુ-મનાકુ, પ્રા.
 મણામણા) માંડમાંડ; જેમતેમ કરીને; પરાણે (૨)
 મંદમંદ; ધીરેધીરે
 માણવક પું. (સં.) મરકરો; વિદૂષક
 માણવું સ.કિ. (સં. માનયતિ, પ્રા. માણઈ) અનુભવવું;
 ભોગવવું (૨) અ.કિ. રાજ થવું; મજ કરવી
 માણસ પું., ન. (સં. માનુષ, પ્રા. માણસ) મનુષ્ય; માનવ
 માણસખાઉ વિ. માણસને ખાઈ જનારું; મનુષ્યાહારી
 માણસજાત સ્ત્રી. (સં.) મનુષ્યજાતિ; મનુષ્યમાત્ર
 માણસાઈ સ્ત્રી. માણસને ધોળપ ગુણ કે વર્તન; ઈન્સાનિયત
 માણરાજ પું. મોટું માણસ; વહાણું માણસ (વરરાજનું
 ગીતમાં એક સંબોધન) [માણેક
 માણિક્ય ન. (સં.) લાલ રંગના એક કીમતી પથ્થરનું નંગ;
 માણિયો પું. ('માણ' ઉપરથી) ગાડવો; ધડો (૨) મણીકો
 માણી સ્ત્રી. (સં. સં. મણિકા) બાર મણ (આશરે અડીસો
 કિલો)નું તોલ
 માણીગર પું. રસિક; ભોગી (૨) મહાપુરુષ
 માણીતલ ન. વિશ્રાંતિસ્થાન; વિશ્રામસ્થાન
 માણેક ન. (સં. માણિક્ય, પ્રા. માણિક) રાતો મણિ
 માણેકચોક પું. દરબારી લોકોનાં મકાનો વચ્ચેનું મેદાન
 (૨) મોટા શહેરોમાં મધ્યની બજારનું મોટું ચકલું
 માણેકઠારી સ્ત્રી. આસો સુદ પૂનમની ઠંડી રાત્રિ,
 શરદપૂનમ
 માણેકથંભ પું. વિજયસ્તંભ (૨) લગ્ન વખતે મંડપ માટે
 રોપાતો થંભ
 માણેકનોતરું ન. શિલાચાર માટેનું નોતરું
 માણેકલટ સ્ત્રી. ઘોડાના કપાળ પર ઝૂલતો વાળનો ગુચ્છો
 માણેરું વિ. મોંધેરું (૨) વહાલું (બાળક)
 માણો પું. આનંદ; ભોગ
 માણો પું. મોટી માણ; હાંડો [થયેલું
 માત વિ. (અ.) હારી ગયેલું; પરાજિત (૨) જોર વિનાનું
 માત સ્ત્રી. (સં. માટું) માતા
 માતપિતા ન. બ.વ. માબાપ; માતાપિતા
 માતબર વિ. (અ. મુચ્ચતબર) સમૃદ્ધ; તાલેવાન
 માતમ ન. મહાત્મ્ય
 માતમ ન. (કા.) શોક; રડકૂટ [ન. એક ગામનું નામ
 માતર પું. 'એ' સ્વર લખવાનું' આવું ચિહ્ન-માત્ર (૨)
 માતર સ્ત્રી. બ.વ. દુર્ગા વગેરે અનેક માતાઓ
 માતરિશ્ચા પું. (સં.) પવન; વાયુ
 માતરી સ્ત્રી. (સં. માતુનો સીધો ઉચ્ચાર 'માત્રી' ધઈને)
 એ નામની એક દેવી (ગુજરાતમાં કેટલીક લાવોમાં
 માત્રીમાતાનું સ્થાપન જોવા મળે છે.) માત્રી

માતૃ

૬૩૭

[માથાબૂડ

માતૃ ન. પેશાબ કરવો, મૂત્રવું તે (જેન) (ર) વિ. સહેજ સહેજમાં મૂતરી પડનારું
 માતૃ પું. (સં.) ઇન્દ્રનો સારથિ
 માતૃવછોડું વિ. જેની માતા મરી ગઈ છે તેવું (બાળક)
 માતૃ અ.કિ. (સં. મત પરથી) ફાલવું; કષ્ટપુષ્ટ થવું
 (ર) મસ્તીમાં આવવું; ચરબી વધવી (૩) પૈસાનો મદ યદવો
 માતૃહત વિ. (અ.) તાબેદાર; કોઈના તાબામાં રહેલું
 માતૃહતી સ્ત્રી. તાબેદારી; તહેનાત
 માતૃંગ પું. (સં.) હાથી (ર) એક જાતનો ધોડો દિવી
 માતૃંગી સ્ત્રી. (સં.) હાથથી (ર) હાથીના વાહનવાળી
 માતા સ્ત્રી. (સં.) જનની (ર) દેવી (૩) શીતળા માતા
 માતાજી સ્ત્રી. માતા (માનસૂચક) (ર) શીતળા દેવી
 માતાપિતા ન. બ. વ. માતૃપિતા; માથાપ
 માતામહ પું. (સં.) માના બાપ; નાના
 માતામહી સ્ત્રી. (સં.) માની મા; નાની
 માતૃ સ્ત્રી. (સં. માતૃ) મા
 માતૃલ પું. (સં.) મામો; માતાનો ભાઈ
 માતૃલપત્ર પું. (સં.) મોસાળ [ભાંગ
 માતૃલા, (૦ની) સ્ત્રી. (સં.) મામી; મામાની પત્ની (ર)
 માતૃલી સ્ત્રી. મામી (ર) ભાંગ
 માતૃલેય પું. (સં.) મામાનો દીકરો
 માતૃલેયી સ્ત્રી. (સં.) મામાની દીકરી
 માતૃશ્રી સ્ત્રી. (સં. માતૃને શ્રી લાગી માતૃશ્રી ન થાય.
 પણ માતૃના છઠ્ઠી વિભક્તિના માતૃ; રૂપમાંથી માતૃ
 શબ્દ લઈ તેની સાથે શ્રી ઉમેરીને) મા (માનસૂચક)
 માતૃ, (૦નાતું) વિ. (સં. મત, પ્રા. મત) માતૃલું; કષ્ટપુષ્ટ
 માતૃ સ્ત્રી. (સં. માતૃ સમાસના પૂર્વપદમાં) માતા
 માતૃક વિ. (સં.) મા સંબંધી; માતાને લગતું
 માતૃકા સ્ત્રી. (સં.) મા (ર) દાઈ (૩) વર્ણમાળા; બારા-
 ખડી (૪) માંગલિક કૃત્યો વખતે બ્રાહ્મી, માહેસ્વરી,
 વૈષ્ણવી, કૌમારી, વારાહી, નારસિંહી, ઐન્દ્રી એ સાત
 દેવીઓનું પૂજન થાય છે તેમાંની દરેક [શિદ્ધપુર
 માતૃગયા ન. (સં.) માતાનું શ્રાદ્ધ કરવાનું તીર્થ, જેમ કે,
 માતૃગૃહ ન. (સં.) પિયર; મહિયર [લત્પા કરનારું
 માતૃધાની(તક) વિ. માતાને મારી નાખનારું; માતાની
 માતૃતા(ત્વ) ન. માતા તરીકેનો ધર્મ; માતાપણું
 માતૃદત વિ. (સં.) માતા તરફથી અપાયેલું [નોમ
 માતૃદિન પું. (સં.) માતાના શ્રાદ્ધનો દિવસ; શ્રાવણ વદિ
 માતૃદેવ વિ. (સં.) માતાને દેવતરીકે પૂજનાર; માન-આપનાર
 માતૃદેશ પું. માતાનો દેશ; જન્મભૂમિ; 'મધરલેન્ડ'
 માતૃદ્રોહી વિ. (સં.) માતાનો દ્રોહ કરનારું
 માતૃપથ પું. (સં.) માતા તરફનાં સંગોવહાલાં; મોસાળિયાં
 માતૃપદ પું. (સં.) માતા થવું તે (ર) માતા તરીકેનું સ્થાન

ગૌરવ (૩) માતા તરીકેનો ધર્મ; માતાપણું
 માતૃભક્ત પું. માતાની સેવા કરનારું [પૂજ્યભાવ
 માતૃભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) માતા પ્રત્યેનો ભક્તિભાવ-
 માતૃભાષા સ્ત્રી. સ્વભાષા; દૂધભાષા; 'મધર-ટોંગ'
 માતૃભૂમિ, (-મી) સ્ત્રી. જન્મભૂમિ; 'મધરલેન્ડ'
 માતૃવત વિ. (સં.) માતાની જેમ [વહાલી છે તેવું
 માતૃવત્સલ વિ. (સં.) માતાને વહાલું-પ્રિય (ર) માતા જેને
 માતૃવંશ પું. (સં.) માતાનો વંશ (ર) માતૃપથવંશ ચાલતો
 હોય તેવી કુલરીતિ; 'મેટ્રિયાર્કલ સિસ્ટમ'
 માતૃશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) માતારૂપી શક્તિ
 માતૃલું વિ. મત બનેલું (ર) તોફાને ચડેલું
 માતૃ કિ.વિ. (સં.) નામને લાગતું તે બધું; સપળું એવો
 સમગ્રતાવાચક અર્થ બનાવે છે. ઉદા. માતૃસમાત્ર
 (ર) ના. કક્ત; કેવળ (૩) વિ. (સં.) બહુદ્રીસિ.
 સમાસમાં ઉત્તરપદ તરીકે 'માપ કે પ્રમાણ' એ
 અર્થમાં. ઉદા. રજમાત્ર
 માત્રા સ્ત્રી. (સં.) બારાખડીમાં ઉપર મુકાતું () આવું
 ચિહ્ન (ર) કાવ્ય કે સંગીતમાં સમયની ગણનાનો
 એકમ (૩) યાતુની ભસ્મ; રસાયણ (૪) માપ; પ્રમાણ
 માત્રાકવિતા સ્ત્રી. માત્રામેળવાળી કવિતા [માત્રારૂપ
 માત્રાત્મક વિ. (સં.) જેમાં માત્રાની ગણતરી હોય તેવું;
 માત્રાદોષ પું. (સં.) માત્રામેળમાં દોષ
 માત્રામેળછંદ, માત્રાબંધ પું. જેમાં ચોછી વધારે માત્રા ઉપર
 પદબંધનો આધાર હોય તેવો છંદ; માત્રા મેળવાળો
 છંદ [વાળો તે તે છંદ
 માત્રાવૃત્ત પું. (સં.) એક માત્રામેળ છંદ; માત્રાની ગણતરી-
 માત્રિક વિ. માત્રાને લગતું (ર) માત્રામેળ પ્રમાણેનું
 માત્સર્ય ન. (સં.) બીજાનું સુખ દેખી બળવું તે; અંદેખાઈ
 માત્સર્યન્યાય પું. (સં.) મોટે માછલું નાનાને ખાય તેવો ન્યાય
 માત્સર્યક પું. માછીમાર
 માથળિયું ન. ભોંયતળિયું
 માથાફૂટ સ્ત્રી. ભાંજગ; પંચાત (ર) નકામી મહેનત;
 પીડા (૩) માથાઝીક; લમણાઝીક
 માથાફૂટિયું વિ. માથાફૂટ કરાવે તેવું; માથાઝીકિયું
 માથાઝીક સ્ત્રી. માથાફૂટ; લમણાઝીક
 માથાઝીકિયું વિ. માથાફૂટિયું
 માથાદીઠ કિ.વિ. જણદીઠ; દરેક માણસ દીઠ
 માથાનું વિ. પહોંચી વળે તેવું (ર) કઞ્જિખામોર
 માથાપથ્થી સ્ત્રી. (હિ.) મગજમારી; માથાફોડ
 માથાફરેલ વિ. મિજાજ; કોપી; માથાનું ફરેલું
 માથાફોડ સ્ત્રી. માથાફૂડ; માથાઝીક
 માથાફોડિયું વિ. માથાફૂટિયું
 માથબાંધણું ન. માથા પર બાંધવાનું કપડું વગેરે
 માથાબૂડ વિ. માથું બૂટી જાય તેટલું ઊંડું

માથાબોળ]

૬૩૮

[માનવતા

માથાબોળ કિ.વિ. માથું અને શરીર પલાળીને
માથાભારે વિ. મિજાજ; તુમાખીવાળું
માથાવટી સ્ત્રી. સાલ્લો ન બગરે માટે તેના-માથા ઉપરના
ભાગ નીચે સીવેલો અસ્તરનો કકરો (૨) માથાના
કપડા પર પહેલા તેલના ડાઘા (૩) માથાનો ભાગ
(૪) (લા.) આબરૂ

માથાવાઢ વિ. (માથું+વાઢવું) માથું વાઢે એવું; કારમું
માથાવેરો પું. માથા દીઠ લેવાતો કર
માથાસાટ કિ.વિ. માથાના બદલે

માથું ન. (સં. મસ્તક, પ્રા. મત્થમ) શરીરનો ખોપરીવાળો
ભાગ (૨) ધડની ઉપરનો ભાગ; ઊંઘું (૩) કોઈ પણ
વસ્તુના મથાળાનો ભાગ; ટોચ (૪) મગજ; બુદ્ધિ
માથે કિ.વિ. ઉપર ઉઠા. ધા માથે પાટો બાંધ્યો. (૨)
‘માથું’નું સમમીનું રૂપ

માથોડું ન. માથું ડુબે તેટલું ઊંડાણ (૨) વિ. તેટલું ઊંડું
માદ પું. (સં.) કેફ (૨) મદ; અહંકાર

માદક વિ. (સં.) કેફી; નશાકારક [તિ
માદલું, (-ળું) ન. ભંસનું પાણીના ખાડામાં પડી અગોટવું

માદર સ્ત્રી. (ફા.) મા
માદરજામાં-બાન) સ્ત્રી. માતૃભાષા; ‘મધરટંગ’

માદરપાટ પું. (મદ્રીપોલમ્ સ્થાને તૈયાર થતું) એક જાતનું

ધક સુતરાઉ કાપડ

માદરી વિ. (ફા.) માનું; માને લગતું

માદરે વતન ન. (ફા.) માતૃભૂમિ; જન્મભૂમિ

માદળિયું ન. (સં. મદલ, પ્રા. મદલ) દોરો, ચિઠ્ઠી કે
તાવીજવાળો પાનુનો નળી જેવો કે ચપટો ઘાટ

માદા સ્ત્રી. (ફા.) પચું કે પંખીમાં સ્ત્રીજાત (૨) બરડવાંની

જોડમાં ખાડાવાળું બરડવું

માદ્રી સ્ત્રી. (સં.) પાંડુ રાજની બીજી પત્ની

માધવ પું. (સં. મધુ ઉપરથી મધુવંશનું) શ્રીકૃષ્ણ (૨) (મધુ
= ચૈત્ર, એમાંથી વિકસતો ‘માધવ’) વૈશાખ મહિનો

માધવી સ્ત્રી. (સં.) એક સુગંધી ફૂલવેલ-મધુમાધવી (૨)

વિ. વૈશાખ માસનું; વસંતઋતુનું

માધવી સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વીમાતા

માધુકરી સ્ત્રી. (સં.) પાંચ ઘેર કરી ભિક્ષા માગવી તે;
મધમાખ જેમ અનેક ફૂલોમાંથી મધ એકતું કરે છે

તેમ બ્રાહ્મણે બ્રહ્મચારીએ કે સંન્યાસીએ ઘેરઘેરથી
થોડુંથોડું લઈ ભિક્ષા ભેગી કરવી તે (૨) પાંચ ઘેરથી

માગેલ ભિક્ષા

માધુરી સ્ત્રી. (સં.) માધુર્ય; મીઠાશ (૨) ભલાઈ

માધુર્ય ન. (સં.) મધુરતા; મીઠાશ (૨) ભલાઈ

માધ્યમ વિ. (સં.) વચલું (૨) ન. સંચાર કે વિનિમય
વગેરે માટે વચ્ચે વાપરવાનું સાધન કે વાહન;
‘મીડિયમ’ (૩) શિક્ષણની ભાષા; ‘મીડિયમ’

માધ્યમિક વિ. (સં.) વચલું; મધ્યમાં આવેલું (૨)

પ્રાથમિકથી આગળનું; ‘સેકન્ડરી’ [‘સર્થસ્કૂલ’

માધ્યમિકશાળા સ્ત્રી. પ્રાથમિક પછીની શાળા; વિનયમંદિર;

માન ન. (સં.) આબરૂ; પ્રતિષ્ઠા (૨) સદ્ભાવ; આદર

(૩) અભિમાન (૪) તોલ; માપ (૫) પરિમેય;

‘મેગ્નિટ્યુડ’ (૬) આંકડાની ગણતરીનો કોઠો;

‘લોગેરિથમ’ (ગ.)

માન સ્ત્રી. લગ્નમાં કન્યાપક્ષ (વરપક્ષ તે જાન)

માન-અકરામ ન. ખિતાબ વગેરેથી ગૌરવ આપવું તે

માનક પું. ધોરણ; માન (૨) વિ. ધોરણસરનું; પ્રમાણિત

માનકભાષા સ્ત્રી. માન્યભાષા; ‘સ્ટાન્ડર્ડ લેંગ્વેજ’

માનકધાપ પું. અભિમાનરૂપી દોષ (જૈન)

માનકીકરણ ન. ધોરણસ્થાપન [સન્માન કરવું તે

માનચાંદ પું. બ.વ. માન આપવું કે ચાંદ (ચંદ્રક) વડે

માનચિત્ર ન. પ્રદેશના માપસર ઉપસાવીને કરેલો નકશો;

‘રિલીફ મેપ’

માનકી સ્ત્રી. કન્યાપક્ષ તરફની સ્ત્રી

માનત, (-ના) સ્ત્રી. (‘માનવું’ પરથી) ભાષા; આખડી

માનદ વિ. (સં.) માનપ્રદ; માન આપતું

માનદંડ પું. (સં.) માપવાનો ગજ કે સાધન (૨) કસોટી

ગુણ-દોષ-લક્ષણોની ચકાસણીનું શાસ્ત્રીય ધોરણ

માનદા સ્ત્રી. (સં.) ચંદ્રની સોળ કળાઓમાંની એક

માનધન ન. માનવેતન; ‘ઓનેરેરિયમ’

માનની સ્ત્રી. માનિની; માન માગતી સ્ત્રી [માન્ય

માનનીય વિ. (સં.) માનને યોગ્ય; આદરણીય; સંમાન્ય;

માનપત્ર ન. વખાણ કે પત્રવિદ્યોતો જાહેર રીતે અર્પણ થતો

લેખ; સંમાનપત્ર

માનપાત્ર વિ. માનને યોગ્ય; માનનીય

માનપાન ન. માન; આદર (૨) આબરૂ; પ્રતિષ્ઠા

માનબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) માનઆબરૂની લાગણી-ભાવના

માનભંગ પું. અપમાન; માનહાનિ (૨) વિ. અપમાનિત

માનભેર કિ.વિ. માન ભરેલી રીતે; માન સાથે

માનમરતબો પું. મોભો; પ્રતિષ્ઠા

માનમર્યાદા સ્ત્રી. અદબ; વિવેક

માનમોભો પું. બ.વ. દરજજા સહિતના સંમાનની ભાવના

માનવ વિ. (સં.) મનુ સંબંધી (૨) માણસને લગતું (૩)

પું., ન. માણસ [માનવો

માનવકુલ, માનવજાતિ સ્ત્રી. માણસજાત; મનુષ્યજાતિ; સર્વ

માનવકોટિ(-ટી) સ્ત્રી. (સં.) મનુષ્ય વર્ગ

માનવજન્મ પું. (સં.) મનુષ્યરૂપે-મનુષ્યધોનિમાં જન્મ

માનવતત્ત્વવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) નૃવંશશાસ્ત્ર

માનવતત્ત્વવેત્તા પું. (સં.) નૃવંશશાસ્ત્રી

માનવતા સ્ત્રી. મનુષ્ય ઉપર પ્રેમ; હિતબુદ્ધિ (૨)

માણસાઈ; ઈન્સાનિયત

માનવતાવાદ/

૬૩૯

[માન્યતા

માનવતાવાદ પું. (સં.) માનવકલ્યાણ એ શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય છે તેવો વાદ; 'હુમેનિઝમ' [રિસાયેલી પ્રિયા માનવી વિ. (સં.) માનવાળી (૨) સ્ત્રી. પ્રિય ઉપર માનવદોષદર્શી વિ. (સં.) માનવદોષદર્શિનું માનવીના દોષ-અપૂર્ણતા જ જોવાની દેવવાળું કે તેનું ટીકાશીલ; 'સિનિકલ' [તરીકેનો ધર્મ માનવધર્મ પું. (સં.) માનવને માટેનો-તેને ઉચિત કે તે માનવધર્મશાસ્ત્ર ન. (સં.) મનુસ્મૃતિ નામનો ગ્રંથ માનવપરિચાર પું. (સં.) સમગ્ર માણસજાત માનવભક્ષી વિ. (સં.) માનવનો ભક્ષ કરી જાય એવું; માનવનો નાશ કરનારું માનવંશશાસ્ત્ર, માનવશાસ્ત્ર ન. સમગ્ર મનુષ્યજાતિને લગતું શાસ્ત્ર; માનવ, પ્રાણી અને તેના વંશના વિકાસનો અભ્યાસ - તેની વિદ્યા કે શાસ્ત્ર; 'એન્થ્રોપોલોજી' માનવશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) કોઈ પણ કામ કે પ્રવૃત્તિમાં રોકાયેલી માણસની શક્તિ; 'મેન-પાવર' માનવસહજ વિ. માનવને માટે કુદરતી કે સ્વાભાવિક હોય કે હોવું ઘટે એવું માનવહિતવાદ પું. (સં.) માનવતાવાદ; 'હુમેનિઝમ' માનવંત-તું વિ. માનયુક્ત; માનભયું માનવી વિ. મનુષ્ય સંબંધી (૨) પું. માણસ; માનવ [ધયેલું માનવીય વિ. (સં.) મનુને લગતું (૨) મનુના વંશમાં માનવીય વિ. (સં.) માનવીને લગતું માનવું સ.કિ. (સં.) મન્યતે, પ્રા. મનઈ) કબૂલ કરવું; સ્વીકારવું (૨) માન આપવું; ગણવું; લેખવું (૩) માનતા રાખવી (૪) ધારવું માનવેતન ન. વેતન લીધા વિના કામ કરનારને અપાતો માનાઈ પુરસ્કાર; 'ઓનરેરિયમ' (૨) સન્માનની ભાવનાથી અપાતું વેતન માનવેતર વિ. માનવીથી જુદું કે બીજું માનવેદ પું. માનવપતિ; રાજ માનવોચિત વિ. મનુષ્યને યોગ્ય-તેને છાજે એવું માનવ્ય ન. (સં.) માનવજાતિ (૨) માનવતા [લક્ષણ માનશુકન પું. બ.વ. શુકન-અપશુકન; શુભાશુભ ચિહ્ન; માનશૂન્ય વિ. (સં.) નિરભિમાન; નિર્માન માનસ વિ. (સં.) મન સંબંધી (૨) ન. મન (૩) કેલાસ શિખર પાસેનું પ્રસિદ્ધ સરોવર; માનસરોવર; માનસર માનસચિત્ર ન. (સં.) કલ્પનામાં ઊભો થતો આકાર-ઘાટ માનસદાસ્ય ન. (સં.) મનની પરાધીનતા માનસપુત્ર પું. (સં.) (બ્રહ્માએ) મનથી જન્મ પામેલો પુત્ર. જેમ કે, નારદ (૨) મનથી માનેલો પુત્ર માનસપૂજા સ્ત્રી. બાહ્ય પૂજાપાઠ વગર મનની કલ્પનાથી-કલ્પિત સામગ્રીથી કરાતી દેવપૂજા; માનસિક આરાધના

માનસપૃથક્કરણશાસ્ત્ર ન. ગુપ્ત માનસ - ચિત્તનું શાસ્ત્ર; 'સાઈકોએનેલિસિસ' માનસયજ્ઞ પું. (સં.) જ્ઞાનયજ્ઞ [પ્રસિદ્ધ સરોવર માનસર, (-સરોવર) ન. માનસસર, કેલાસ શિખર પાસેનું માનસશાસ્ત્ર ન. મનની વૃત્તિઓ, ગુણધર્મ, ક્રિયાઓ તથા સ્વરૂપનું શાસ્ત્ર; મનોવિજ્ઞાન; 'સાઈકોલોજી' માનસશાસ્ત્રી પું. (સં.) મનોવિજ્ઞાની; 'સાઈકોલોજિસ્ટ' માનસર ન. (સં.) કેલાસ શિખર પાસેનું પ્રસિદ્ધ સરોવર; માનસરોવર માનસિક વિ. (સં.) મન સંબંધી (૨) મનથી થતું માનસી વિ., સ્ત્રી. (સં.) મન વડે કરેલી પૂજા (૨) વિ. કલ્પિત (ઉદા. માનસી રાજ્ય) [ભાવના બતાવનારું માનસુચક વિ. (સં.) માન બતાવનારું (૨) સંમાનની માનસ્તંભ પું. (સં.) કીર્તિસ્તંભ માનહાનિ સ્ત્રી. અપમાન; માનભંગ (૨) નાલેશી માનપમાન ન. બ.વ. માનકેઅપમાન; આદર અને અનાદર માનાર્થક વિ. (સં.) માનના અર્થવાળું; માનવાચક (વ્યા.) માનાઈ વિ. (સં.) માનને લાપક; માનનીય (૨) માનદ; 'ઓનરરી' [કરનારને અપાતો પુરસ્કાર; 'ઓનરેરિયમ' માનાઈ પુરસ્કાર પું. વેતન કે મહેનતાણું લીધા વિના કામ માનાઈ પું. (સં.) ધોરણ (૨) માપ કરીને ત્યાં ત્યાં ભેત વગેરેને આપેલા અંક-નંબર; 'સર્વે નંબર' ['ઓનર્ડ' માનિત વિ., સ્ત્રી. માન પામેલું; માન્ય (૨) સત્કાર પામેલું; માનિતા સ્ત્રી., (ત્વ) ન. (સં.) ગર્વ; અભિમાન (૨) સન્માન; આદર માનિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) માન માગતી કે ગર્વિષ્ઠ નાચિકા માની વિ. (સં.) અહંકારી (૨) ગૌરવયુક્ત; ગૌરવવાળું માનીતું વિ. (સં.) માનિતો ખાસ પ્રેમપાત્ર; ધણું વહાલું માનીપાત (પું.) માનવા જેવો જવાબ માનુની સ્ત્રી. માનિની; માન માગતી કે ગર્વિષ્ઠ સ્ત્રી માનુભાવ વિ. મોટા મનનું; ઉદાર; મહાશય (૨) પું. તેવો પુરુષ (૩) તે નામનો એક ધર્મ-સંપ્રદાય માનુષ વિ. (સં.) મનુષ્ય સંબંધી (૨) પું. માણસ માનુષતા સ્ત્રી., (-ત્વ) ન. (સં.) માણસ હોવાપણું (૨) માણસાઈ; માનવતા માનુષિક વિ. માનવીય (સં.) વિ. મનુષ્ય સંબંધી માનુષી વિ. (સં.) માણસ સંબંધી માનુષી સ્ત્રી. માણસ સ્ત્રી માનેચ્છુ (૦ક) વિ. (સં.) માનની ઈચ્છાવાળું માનેવો પું. લગ્ન પ્રસંગે કન્યાપક્ષનો પુરુષ; માંડવિયો માનોરથિક વિ. (સં.) મનોરથ સંબંધી; વિષયજન્ય માન્ય વિ. (સં.) માનનીય; શિષ્ટ (૨) કબૂલ કરવા યોગ્ય (૩) સ્વીકારેલું (૪) માનનીય; પૂજનીય માન્યતા સ્ત્રી. માન્ય હોવું તે (૨) માનવું તે (૩) સ્વીકૃતિ

માન્યભાષા/

૬૪૦

[માયલું]

માન્યભાષા સ્ત્રી. (સં.) વ્યાપક રીતે સ્વીકારાયેલ શિષ્ટ ભાષા

માન્યવર વિ. ધણું માનનીય; માન આપવા યોગ્યમાં ઉત્તમ માપ ન. (સં. માપ્ય, પ્રા. મપ્ય) લંબાઈ, પહોળાઈ, વજન

વગેરેનું પ્રમાણ (૨) પ્રતિષ્ઠા; મોભો (૩) સહ; ગજું માપક વિ. માપનારું; માપ આપનારું

માપણી સ્ત્રી. માપવું તે; માપવાનું કાન; મોજણી

માપણી-કામદાર પું. જમીનની માપણી કરનાર સરકારી માણસ; મોજણીદાર

માપણીખાતું ન. મોજણી કરનારું સરકારી તંત્ર

માપણું ન. માપવાનું સાધન; માપિયું

માપદર્શક વિ. માપ દર્શાવનારું-જતાવનારું

માપદંડ પું. માપવાનો ગજ (૨) માપ દર્શાવનારું સાધન

માપપટ્ટી(-ફી) સ્ત્રી. માપદોરી; 'મેઝરિંગ ટેપ'

માપન ન. (સં.) માપવું તે; માપણી ['રેશનિંગ'

માપબંધી સ્ત્રી. માપસર વહેંચણી કરવાનું નિયમન;

માપલું ન. ઓરવાનું કામ કરતા ખેડૂતને ઘેરથી જતું ભાતું

(૨) માપવાનું પાત્ર; માપિયું

માપવું સ.કિ. (સં. માપ્યતે, પ્રા. મપ્યઈ) માપ કાઢવું;

ભરીને ગણતરી કરવી (૨) પગ ચાલતા ઘનું (૩)

નાસી જવું (૪) પડી જવું

માપિત વિ. (સં.) માપેલું

માપિયું ન. માપવાનું સાધન

માપણું ન. માપણીનું સાધન

માપું(-પિયું) ન. માપવાનું વાસણ કે સાધન

માપ્ય વિ. (સં.) માપ કરવા જેવું; માપવા જેવું

માફ વિ. (અ. મુઆફ) क्षमा કરેલું; જવા દીધેલું (દોષ,

માગતું, ફી વગેરે); માફી આપેલું [પ્રમાણે

માફક વિ. (અ. મુવાફિક) अनुकूल; ઉચતું (૨) ના. પેટે;

માફકસર કિ.વિ. પ્રમાણસર; યથાસ્થિત, માફક આવે એ

રીતે [આપવી તે

માફામાફ, (-ફી) સ્ત્રી. સામસામે માફી કે क्षમા માગવી-

માફાળું વિ. માફા કે પડદાવાળું (ગાડું, વેલડું વગેરે)

માફિયા વિ. કાયદો તોડનાર; ગુનાખોર; અંધારી આલમ

કે ગુનાખોર દોળકીનું સભ્ય (૨) સફેદ શયતાન, છૂપા

રહેતા ગુનેગારોનું સંગઠિત જૂથ (૩) અસામાજિક

પ્રવૃત્તિ કરનાર જૂથ, ટોળી

માફી સ્ત્રી. (અ. મુઆફી) क्षમા (૨) જતું કરવું તે; મુક્તિ

માફીજમીન સ્ત્રી. જેના ઉપર સરકારનો લાગો ન હોય

તેવી જમીન; પસાયતું; બ્રાહ્મણિયા જમીન

માફીદાર વિ., પું. માફી જમીન ખેડનાર ખેડૂત કે પસાયતો

માફીનામું ન., માફીપત્ર પું. માફી માગતો કે આપતો પત્ર-

લખાણ [વાય તે માટેનો પડદો

માફો પું. (ફા. મુઆફહ) વાહન પર ઢંકાતો ઓઝલ જળ-

માખાઈ સ્ત્રી. નમાલો બાપલો પુરુષ (૨) મૂંઝામાં ફોઈબા

માખાપ ન. બ.વ. મા ને બાપ કે તેમના જેવું પદ ધરાવનાર

(૨) આધારભૂત કે મૂળ વિગત ઉદા. એ ખર્ચનાં

માખાપ બતાવો (૩) ઉદ્. દીનતાવાચક ઉદ્ગાર

માખાપવાદ પું. પ્રજ્ઞનાં માખાપ પેટે સરકારે ભાવ રાખીને

રાજ્ય કરવું જોઈએ એવી માન્યતા કે વ્યવસ્થા;

'પેટર્નલિઝમ'

માભૂમિ(-મી) સ્ત્રી. માતૃભૂમિ; જન્મભૂમિ

માભોમ સ્ત્રી. માતૃભૂમિ

મામ સ્ત્રી. (સર. સં. મામક = માતું (૨) મમતાવાળું)

માયા; મમતા (૨) નવાઈ (૩) ધૈર્ય; દઢતા (૪)

મમત; ટેક

મામ ન. ખાવાનું ખાદ્ય; જમવાનું મમ

મામલ વિ. બહાદુર; શૂરવીર

મામલત સ્ત્રી. (અ. મુઆમલત) માલમતા; પુંજી; વિસાત

(૨) મામલતદારનું કામ

મામલતદાર પું. (અ. મુઆમલત + ફા. દાર) તાલુકાની

વસુલાત સંબંધી કામ કરનાર અમલદાર; વહીવટદાર;

મસાલકારી

મામલતદારી સ્ત્રી. મામલતદારનું કામ કે હોદ્દો

મામલો પું. (અ. મુઆમલહ) કામકાજ કે તેની પરિસ્થિતિ

(૨) કંટોકટીનો સમય

મામા પું. બ.વ. (દિ.મામ) મામો(માનાર્થે) (૨) શત્રુ; ચોર

(૩) સાપ, વાધ વગેરે માટે યંગમાં વપરાય છે.

મામાઈ સ્ત્રી. સુયાસીનું કામ

[મામોજી

મામાજી (ઠસસરા) પું. બ.વ. પતિ કે પત્નીના મામા;

મામી સ્ત્રી. મામાની વહુ

મામી(ઠજી, ઠસાસુ) સ્ત્રી. પતિ કે પત્નીની મામી

મામૂય કિ.વિ. (સં.) સપ્તયું; બિલકુલ

મામૂર વિ. (અ.) નીમેલું; નિયુક્ત

મામૂલ ન. (અ.) રિવાજ; રસમ (૨) પું. આદત; ટેવ

મામૂલી વિ. સામાન્ય; સાધારણ (૨) નિત્યનું થઈ પડેલું

હોય તેવું; વ્યાવહારિક

મામેરિયાત વિ. મામેરું લઈને આવનારું

મામેરિયું વિ. મામા તરીકેનું સગું; મોસાળિયું

મામેરું ન. મામાને ઘેરથી માંગલિક પ્રસંગે ભાણેજિયાં

મારેનો મોસાળ તરફનો ઉપહાર; મોસાળું

મામો પું (સં. મામ, પ્રા. મામઅ) માનો ભાઈ (૨) શત્રુ;

ચોર (૩) સાપ; ઘોષો

મામો (ઠજી, ઠસસરા) પું. મામાસસરા

માય સ્ત્રી. માઈ; મા; માતા

માયકાંક(-ગ)લું વિ. નમાલું; બાપલું; નબળું (૨) માવાડિયું

માયનો પું. (અ. મઅનહ) અર્થ; હેતુ; ઈરાદો (૨) તાત્પર્ય

માયલું વિ. માંદાનું; અંદરનું

માયા]

૬૪૧

[મારીતારી

માયા સ્ત્રી. (સં.) જેનાથી બ્રહ્માંડ રચાયું છે કે ભાસમાન થાય છે તે આદિશક્તિ-અવિદ્યા (૨) છળ; પ્રપંચ; ઈન્દ્રજાળ (૩) મમતા; સ્નેહ (૪) મનતાનો કોઈ પણ વિષય (૫) ધન; દોલત (૬) કુશળતા (૭) માપન-માપવાની શક્તિ (જ્ઞાનની શક્તિ) (૮) લક્ષ્મી (૯) બ્રાંતિ; ભ્રમ [પ્રપંચ વગેરેનો ઘટાટોપ

માયાજાળ સ્ત્રી. માયા દ્વારા ઊભી થતી જંજાળ (૨) બ્રાંતિ, માયાપાણી ન. ભાંગનું પાણી

માયાપાત્ર વિ. પૈસાદાર; ધનવાન; ધનિક

માયામમતા સ્ત્રી. સ્નેહ સંબંધ

માયામય વિ. (સં.) માયાથી ભરેલું

માયામૃગ પું., ન. (સં.) બનાવટી મૃગ; માયાવી મૃગ

માયારૂપ વિ. માયામય (૨) માયાત્મક

માયાવશ વિ. (સં.) માયાધીન; માયાને અધીન

માયાવાદ પું. (સં.) પરબ્રહ્મનું પ્રતિબિંબ માયામાં પરતા જગતનો ભાસ થાય છે - વાસ્તવમાં જગત જેવું કાંઈ નથી. જગત મિથ્યા છે. એ પ્રકારનો સિદ્ધાંત [નારું

માયાવાદી વિ., પું. (સં.) માયાવાદને લગતું કે તેમાં માન-

માયવિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) માયાવાળી, ઠગનારી (સ્ત્રી)

માયાવી વિ. (સં.) માયાવિનું માધિક; માયાથી ઊપજેલું;

મિથ્યા (૨) પ્રપંચથી ભરેલું; કપટી; માયાવી

માયાળુ વિ. સ્નેહાળ; હેતાળ [પ્રપંચથી ભરેલું

માધિક વિ. (સં.) માયાથી ઊપજેલું; મિથ્યા (૨) માયાવી;

માયું ન. માજુકળ (૨) એક વનસ્પતિનું ફળ

માયુસ વિ. (અ.) હતાશ; નિરાશ

માયુસી સ્ત્રી. (અ.) હતાશા; નિરાશા

માયોપાધિક વિ. (સં.) માયાની ઉપાધિવાળું; માયામય

માર પું. મારવું તે; તાડન (૨) મરણ; મૃત્યુ (૩) મારો;

વિપુલતા (૪) હાનિ; કટકો

માર પું. (સં.) કામદેવ (૩) (બૌદ્ધ) આસુરી સંપત્તિઓની

અધ્યક્ષ એવી કલ્પેલી શક્તિ; સેતાન

મારક વિ. (સં.) મારનારું; નાશ કરનારું; જીવલેણ [કારક

મારકું (કષ્ટ) વિ. મારવાની દેવવાળું; મારે એવું (૨) અસર-

મારકાટ સ્ત્રી. મારવું ને કાપવું તે; કાપાકાપી ને મારામારી

મારકૂટ સ્ત્રી. માર મારવો તે; મારપીટ

મારકેટ ન. (ઈ.) બજાર; 'માર્કેટ' [છાપ

મારકો પું. (ઈ.) માર્ક નિશાન (૨) વેચાઉં માલ પર લોતી

મારખાઉ વિ. માર ખાયા કરે તેવું; માર ખાવાની દેવવાળું

મારગ પું. જુઓ 'માર્ગ'

મારજાપાટ, મારજૂડ સ્ત્રી. મારવું અને ઝડવું તે; મારપીટ

મારણ ન. (સં.) મારી નાખવું (૨) મારવાનો તાંત્રિક

પ્રયોગ (૩) શિકાર; મારી ખાવાનું તે (૪) ઉપાય

(૫) વેદકમાં ઝેર, ધાતુ વગેરે) મારવું કે તેનો ઇલાજ

મારનલ વિ. મારી નાખનારું (૨) માર મારનારું

મારદડી સ્ત્રી. દડીથી રમવાની એક રમત

મારપછાડ, મારપીટ સ્ત્રી. મારવું અને પીટવું તે; મારકૂટ

મારફત ના. (અ. મઅરિફત) દ્વારા; વચમાં રાખીને (૨)

સ્ત્રી આડતિયા કે દલાલને વચમાં રાખીને કામ

કરવાની રીત (૩) દલાલી; હક્કસાર્થ (૪) ના. દ્વારા;

વચમાં રાખીને

મારફતિયું વિ. મારફતથી થયેલું - કરવાનું

મારફતિયો પું. વચમાં રહીને સોદા ગોઠવી આપનારો;

દલાલ; 'એજન્ટ'

મારફતે ના. દ્વારા; વચમાં રાખીને; મારફત

મારફાડ સ્ત્રી. મારપીટ

[કાનસ

મારકો પું. એક સુધારી ઓજાર - લાકડાની ખૂંટાખૂંટાવળી

મારમાર ન. (મારવું ઉપરથી) વારેવારે મારવું તે (૨)

કિ.વિ. પુષ્કળ જોરથી (૨) મુશ્કેલીથી

મારવાડ પું. પશ્ચિમ રજાપૂતાનામાં આવેલો એક પ્રદેશ

મારવું સ.કિ. (સં.) મારયતિ, પ્રા. મારઈ) પ્રહાર કરવો;

સંહાર કરવો (૨) ઠાર કરવું (૩) પાણું હઠાવવું;

જેર કરવું (ધાર) (૪) લુંટવું; હુમલો કરીને લઈ લેવું

(ગામ) (૫) ગુણધર્મનો નાશ કરવો (ચામડી) (૬)

ઝડપ ને જોરથી કોઈ ક્રિયા કરવી; વીંઝવું; અકાળવું;

નાખવું; ભરવું (બાધોડિયાં; ફાકો) (૭) અસર થાય

તેમ પ્રયોગ કરવો (બોલ; મૂઠ) (૮) પ્રહાર કરવા

માટે છોડવું; વાપરવું; ચલાવવું (તીર) (૯) રોકવું;

દલાવવું; રોંધવું (ભૂમ; મન) (૧૦) ધાતુની ભસ્મ

કરવી (૧૧) તકડાવવું; ચોરવું (૧૨) લગાડવું;

ચોડવું; ખોસવું (ફૂંચો; ખીલો) (૧૩) જોરથી નાખવું;

ફેંકવું; આપવું ઉદા. માથામાં મારવું (૧૪) મારવુંની

અસર-ભાસ-વેદના દેખાવી (ચળકાટ; જાંખ) (૧૫)

પરાણે ઠગીને વળગાડવું, ઉદા. માથે મારવું (૧૬)

અન્ય ક્રિયાપદ સાથે આવતાં ઉતાવળ કે બેદરકારીનો

ભાવ બતાવે. ઉદા. લખી મારવું.

મારંમારા સ્ત્રી. સામસામી મારામારી; લડાઈ

મારા પું. બ.વ. નિશાન મારવા કિલ્લાની દીવાલમાં રખતાં

બાર્કા (૨) કોઈને મારી નાખવા રોકેલા કે મોકલેલા

માણસો

મારાતારાપણું ન. બેદભાવ; આપ-પરભાવ

મારામાર, (નરી) સ્ત્રી. ('મારવું' ઉપરથી) લડાઈ;

ધિંગાણું (૨) તંગી; તાણ

મારિણી વિ., સ્ત્રી. (સં.) મારી નાખનારી (સ્ત્રી)

મારિત વિ. (સં.) મારી નાખેલું [સંબોધન

મારિષ પું. (સં.) સુત્રધારથી ઉતરતી કક્કાનો નટ કે તેનું

મારીચ પું. (સં.) સીતાહરણમાં રાવણને મદદ કરવા

કનકમૃગનું રૂપ લેનાર એક રાક્ષસ

મારીતારી સ્ત્રી. ગાળાગાળી (૨) નિંદા; બદગોઈ

-મારુ/

૬૪૨

/ માલધારી

-મારુ વિ. (સમાસમાં અંતે) મારી નાખે - વીંધી નાખે તેવું. ઉદા. ધાપમારુ [નાયિકા; મારુ મારુ (પું.) મરુ; મારવાડ (ર) એક રાગ (૩) ઢોલામારુની મારુ, (૦છ) પું. પ્રીતમ; પતિ મારુત પું. (સં.) પવન; વાયુ મારુતિ પું. (સં.) હનુમાનજી; પવનપુત્ર મારુતિ સ્ત્રી. (ઠ.) મોટરનો એક પ્રકાર [એકવચન મારું સ. (અપ. મહારા) 'હું'ની છઠ્ઠી વિભક્તિનું મારો પું. ('મારુ' ઉપરથી) મારી નાખનારો; જલ્લાદ મારો પું. ઉપરાઉપરી પ્રસાર (ર) મારફાડ માર્કપું. (ઠ.) ચિહ્ન; (ટ્રેડમાર્ક) મારકો (ર) ગુણ; પરીક્ષા-માં અપાતો ગુણાંક (૩) જર્મનીનો એક ચલણી સિક્કો માર્કશીટ સ્ત્રી. (ઠ.) ગુણપત્રક માર્કિ(-કે)ટ ન. (ઠ.) બજાર; ચૌદું માર્કિ(-કે)ટયાઈ ન. (ઠ.) ખાલસામાન ખુલ્લા રાખી, જ્યાં વેચાણ થાય છે તેવો વાણી માર્કેટિંગ ન. (ઠ.) ખરીદવેચાણ બજારવ્યવસ્થા [ક્રી માર્ફસ પું. (ઠ.) 'કાર્લમાર્ફસ' નામનો એક રશિયન ક્રાંતિ-માર્ફસવાદ પું. કાર્લમાર્ફસનો સામ્યવાદનો સિદ્ધાંત; 'ક્રોમ્યુનિઝમ' [નો એક પ્રકાર, જૂનું ને શિષ્યસંગીત માર્ગપું. (સં.) રસ્તો (ર) રૂઢિ (૩) મત; સંપ્રદાય (૪) સંગીત-માર્ગદર્શક વિ. (સં.) રસ્તો બતાવનાર; ભોમિયો માર્ગદર્શન ન. માર્ગ બતાવવો તે; સલાહ [નાર પુસ્તક માર્ગદર્શિકા, (-ની) સ્ત્રી. માર્ગદર્શાવનાર (ર) પ્રવેશ કરાવ-માર્ગદીપ પું. (સં.) માર્ગ પરનો-માર્ગ બતાવતો દીવો માર્ગબત્તી સ્ત્રી. રસ્તાની બાજુએ મુકવામાં આવેલી બત્તીઓ માર્ગવ્યય પું. (સં.) વાટખર્ચ; મુસાફરીમાં થતો ખર્ચ માર્ગવ્યવહાર પું. (સં.) અવરજવર; 'ટ્રાફિક' માર્ગ(ઠશિર, ઠશીધ) પું. (સં.) માર્ગશર મહિનો માર્ગસુચક વિ. (સં.) માર્ગ બતાવનારું; માર્ગદર્શક 'સ્ટોન' માર્ગસ્તંભ પું. માર્ગદર્શક સ્તંભ કે ચિહ્ન કે વસ્તુ; 'માઈલ-માર્ગસ્થ વિ. માર્ગમાં ઊભેલું (ર) પું. વટેમાર્ગ; મુસાફર માર્ગી વિ. (સં.) માર્ગનું-પંથનું અનુયાયી (સમાસમાં અંતે) ઉદા. શિવમાર્ગી (ર) એ નામના સૌરાષ્ટ્રના એક પંથનું (૩) માર્ગ નામના સંગીત પ્રકારને લગતું (૪) પું. મુસાફર (૫) માર્ગી પંથનો અનુયાયી (૬) સ્ત્રી. મધ્યમ ગ્રામની એક મુઠ્ઠના [ભોમિયો; 'ગાઈડ' માર્ગપેદેશક પું. (સં.) માર્ગ + ઉપદેશક) માર્ગ બતાવનાર; માર્ગપેદેશિકા સ્ત્રી. (સં.) માર્ગદર્શિકા; માર્ગદર્શિની માર્ચ પું. (ઠ.) ઈ.સ.નો ત્રીજો મહિનો (ર) કૂચ; પ્રયાણ; કવાપતથી કૂચ કરવી તે માર્જન ન. (સં.) સાફ કરવું તે (ર) શુદ્ધ કરવા મંત્ર ભક્ષી પાક્ષી છાંટવું તે [સંગીતની બારમી શ્રુતિ માર્જની સ્ત્રી. (સં.) સાવરણી; બુહારી; પૂંજણી (ર)

માર્જનીય વિ. (સં.) સાફ કરવા જેવું; માંજવા યોગ્ય માર્જર પું. (સં.) મૃજ = માર્જ - ચોખ્ખું કરવું ઉપરથી. આ પ્રાણી નવરું હોય ત્યારે ચાટીને ઊલ સાફ રાખે છે.) બિલાડો; મીંદડો માર્જરી સ્ત્રી. બિલાડી; મીની; મીંદરી [(૩) શુદ્ધ કરેલું માર્જિત વિ. (સં.) માર્જન કરેલું; સાફ કરેલું (ર) માંજેલું માર્જિન ન. (ઠ.) છપાણ કે લખાણમાં કોરો રખાતો બાજુ પરનો ભાગ; હાંસિયો (ર) બે વચ્ચેનો ફાસલો કે કેર; જેમ કે, ભાવ કે નફા વગેરેનો માર્તક પું. સૂર્ય; સૂરજ માર્તવ ન. (સં.) મૃદુતા; ક્રોમબતા (ર) સુંવાળાપણું માર્બલ પું. (ઠ.) આરસપહાણ (ર) સ્ત્રી. લામોટી માર્મિક વિ. (સં.) મર્મભેદી (ર) રહસ્યમય; મર્મવાણું માર્મિકતા સ્ત્રી. (સં.) મર્મભેદીપણું; માર્મિક હોવાપણું માર્યુ વિ. ('મારુ' ઉપરથી) ધવાપેલું (ર) ત્રાસેલું ઉદા. દુઃખનું માર્યુ માર્શલ પું. (ઠ.) સરસેનાપતિ; શિસ્ત માટેનો અમલદાર (ર) ધારાસભા વગેરેમાં પોલીસ-વ્યવસ્થા માટેનો અમલદાર માર્શલ-લૉ પું. (ઠ.) લશ્કરી કાયદો માલ પું. (સં.) ઊંચાણનો પ્રદેશ; માળ માલ પું. (સં.) કિંમતી પદાર્થ (ર) પશુદોરડાંખર (૩) શક્તિ; તાકાત (૪) મિષ્ટાન્નનો જથ્થો માલકણ સ્ત્રી. માલિક સ્ત્રી; ધણિયાણી માલકક(-ગ)ણી સ્ત્રી. એક વેલ કે તેનું બીજ માલકિન સ્ત્રી. (હિ.) ગૃહણી; ગૃહસ્થામિની માલ(-લિ)કી સ્ત્રી. માલિકપણું; સત્તા માલ(-લિ)કી નાબૂદી, માલ(-લિ)કીહરણ ન. માલકી હક લઈ લેવો-નાબૂદ કરવો તે; 'એક્સપ્રોપિયેશન' માલ(-લિ)કીહક, (-ક) પું. માલકીનો હક; 'ટાઈટલ' માલકોશ પું. (સં.) એક રાગ; માલ-કંસ માલખું ન. (સં.) માલક = હારડો સળિયા કે દોરામાં પરોવી રાખેલા કાગળો તથા ચિઠ્ઠીઓનો સમૂહ (ર) હારડો માલગણી સ્ત્રી. ભારમાનું; માલ લાવતી અને લઈ જતી રેલગારી [ઉધરાવી આપેલું મહેસૂલ માલગુજારી સ્ત્રી. (ફા.) જમીન-મહેસૂલ (ર) જમીનદારે માલડ(-ધ)કો પું. માલ યાદાવવા-ઉતારવા માટેનો બંદરનો ડક્કો કે રેલવેનું સ્થાન માલ(-બ)ણ સ્ત્રી. (સં.) માલિની) માળીની સ્ત્રી; માળીનો ધંધો કરનારી સ્ત્રી (ર) નાકમાં થતી ફોલ્લી [છંદ માલતિ(-તી) સ્ત્રી. (સં.) એક સુગંધી ફૂલવેલ (ર) એક માલદાર વિ. (ફા.) પનવાન; તવંગર માલધણી પું. માલિક [એક જાત (ર) માલધણી; માલિક માલધારી પું. દોરડાંખર ધરાવનાર; સૌરાષ્ટ્રમાં ભરવાડની

માલપાણી

૬૪૩

[માસ્તરી

માલપાણી ન. બ. વ. મિષ્ટાન્ન; ભારે જમણ [એક મિષ્ટાન્ન
માલપૂઓ (-ડો) પું. (દે. મલ્લ + સં. 'અપૂપ') ગળ્યો પૂડો;
માલમ (-મી) પું. (અ. મુઅલ્લિમ) વહણમાંના માલનો
હિસાબ રાખનાર (૨) વહણનો દોરનાર; 'પાઈટ'
માલમતા સ્ત્રી. (માલ + મતા) સ્થાવર અને જંગમ મિલકત
માલમલીદો પું. ભારે મિષ્ટાન્ન; માલમિલકત
માલમસાલો પું. (માલ-મસાલો) મિષ્ટાન્ન (૨) ઉપયોગની
સાધનસામગ્રી [સુખ માનનારું
માલમસ્ત વિ. ધનદોલતના મદમાં છકી ગયેલું કે તેમાં જ
માલમિલકત સ્ત્રી. સ્થાવર અને જંગમ મિલકત; માલમતા
માલવાહક વિ. સામાન લઈ જવા-લાવનારું; 'કેરિયર'
માલવી (-શ્રી) સ્ત્રી. શ્રીરાગની એક રાગણી
માલા સ્ત્રી. (સં.) માળા; મણકા વગેરે પરોવી કરેલો હાર
(૨) જપમાળા (૩) કોઈ પણ વસ્તુની એને મળતી
એકત્રિત સંકલના; ઉદા. ગ્રંથમાલા (૪) રૂપકનો એક
પ્રકાર

માલાકાર પું. (સં.) માળી
માલામાલ વિ. ખૂબ લાભ પામેલું; ભર્યુંપૂર્યું; ન્યાલ
માલામી હોકો પું. હોકાધંત્ર
માલિક પું. (અ.) માલેક; સ્વામી; શેઠ (૨) પરમેશ્વર
માલિકા સ્ત્રી. (સં.) માળા [હક્ક
માલિકી સ્ત્રી. માલિકી; સ્વામિત્વ; કબજો; માલિક તરીકેનો
માલિકીહક (-ક્ક) પું. માલકીનો હક
માલિની સ્ત્રી. (સં.) એક અક્ષરમેળ છંદ (૨) માળણ
માલિન્ય ન. (સં.) મલિનતા; મેલ
માલિશ (-સ) સ્ત્રી. (ફા.) ચોળવું; રગડવું; ચાંપવું તે
માલિશ (-સ) ગૃહ ન. (સં.) માલિસ કરવાનું મકાન
માલી પું. (સં.) માળી
માલીપા (-મેર) કિ. વિ. અંદરની બાજુએ
માલુકાર પું. વણકાર
માલું વિ. બાડું; માલકું
માલું ન. મસોતું
માલુમ વિ. (અ. મઅલૂમ) જાણેલું; ખબર પડેલું
માલેક પું. માલિક; ધણી (૨) ઈશ્વર
માલેતુજાજા (-જા) ર પું. (અ. મલિકુતુજજર) વેપારીઓનો
વડો; મોટો વેપારી (૨) વિ. ખૂબ પૈસાદાર
માલો પું. પ્લાસ્ટર લીસું કરવાનું કડિયાનું એક ઓજાર
માવ પું. પતિ; સ્વામી; વલ્લભ [સારવાર
માવજત સ્ત્રી. (અ. મુહાકિજત) બદરાસ્ત; સંભાળ;
માવજ પું. (સં. માધવ, પ્રા. માહવ) શ્રીકૃષ્ણ
માવજ-ભાઈ પું. ગમે તે માણસ
માવડું ન. (ન. માધ + વૃષ્ટક, પ્રા. માહવટૂકલ) કચ્છતુનો
વરસાદ; કમોસમી વરસાદ
માવડિયું વિ. માની સોડમાં કે માના કહ્યામાં જ રહેનારું

(૨) બીકણ; બાયલું
માવડિયો પું. માના જ કહ્યામાં રહેનાર છોકરો
માવડી સ્ત્રી. (સં. માતૃ, પ્રા. માઉ) મા (૨) દેવી
માવડીમુખું વિ. માની સોડમાં કે માના કહ્યામાં જ રહેનાર
(૨) બીકણ; બાયલું [પિયર; મહિયર
માવ (-લી) તર ન. બ. વ. (સં. માતૃ+પિતૃ) માબાપ (૨)
માવાદાર વિ. (ફા.) માવાવાળું [રહેવું-ગોઠવાઈ જવું
માવું અ. કિ. (સં. માતિ, પ્રા. માઅઈ) સમાવું; બરોબર આવો
માવો પું. દૂધ ઉકાળી કરાતો ઘટ્ટપદાર્થ (૨) ગર (જેમ
કે, ફળનો), કે તેના જેવું કાંઈ પણ (૩) સત્ત્વ
માવો પું. (સં. માધવ, પ્રા. માહવ) શ્રીકૃષ્ણ; માવજ
માશાલ્લા ઉદ્ધ. 'વાહ, વાહ', 'ઈશ્વર બચાવે' એવો ભાવ
જતાવતો ઉદ્ગાર [માની બહેન; માસી
માશી સ્ત્રી. (સં. માતૃ+પ્યસૂકા, પ્રા. માઉસિઆ, માઉસી)
માશૂક સ્ત્રી. પ્રિયા; પ્રેયસી; પ્રિયતમા (૨) પરમાત્મા;
અલ્લાહ
માષ પું. (સં.) અડદ (૨) 'માસો' નામનું એક તોલ
માસ પું. (સં.) મહિનો [ઉત્પાદન
માસ પ્રોડક્શન ન. (ઈ.) માટે પાંચ કે જથ્થાબંધ થતું
માસમીક્રિયા ન. બ. વ. (ઈ.) સંચારમાધ્યમો; સૂરમાધ્યમો
માસર પું. ઓસામણ
માસલો પું. (અ. મસલ) નમૂનો (૨) ઘાટ
માસિક વિ. (સં.) માસને લગતું (૨) ન. માસિક પત્ર
(૩) અટકાવ (૪) કિ. વિ. દર માસે, ઉદા. માસિક
શું મળે છે ?
માસિકપત્ર ન. (સં.) દર મહિને પ્રગટ થતું પત્ર-સામયિક
માસિયો પું. મરણ પામેલાનું એક વરસ સુધી દર માસે
કરવામાં આવતું શ્રાદ્ધ (૨) એક પ્રેતભોજન
માસી સ્ત્રી. માશી; માની બહેન
માસુમ વિ. (અ.) નિર્દોષ; નિરપરાધ; ભોળુ
માસુમિયત સ્ત્રી. (અ.) ભોળપણ (૨) નિર્દોષતા
માસો પું. તોલાને બારમો ભાગ
માસો પું. માસીનો પતિ
માસોસસરો, માસોજ પું. વર કે વહુનો માસો
માસ્ક ન. (ઈ.) મહોરું (૨) જોખમી પ્રવૃત્તિમાં મોંઢાના
રક્ષણ માટેનું સાધન [માસ્તર; શિક્ષક
માસ્તર પું. (ઈ.) શેઠ; ધણી; માલિક (૨) વિશેષજ્ઞ (૩)
માસ્તરખ્વાન પું. (ઈ.) વિશાળ યોજનાની રૂપરેખા
માસ્તરી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રભુત્વ
માસ્તર પું. (ઈ.) માસ્તર મહેતાજી; શિક્ષક (૨) અમલદાર
(ચોસ્ટ, રેલવે, મિલ વગેરેમાં)
માસ્તરગીરી સ્ત્રી. (ફા.) શિક્ષકનો ધંધો કે કામકાજ
માસ્તરી સ્ત્રી. માસ્તરનો ધંધો
માસ્તરી વિ. (ઈ.) માસ્તરને લગતું

માહ/

૬૪૪

[માંડણ

માહ પું. (સં. માધ, પ્રા. માહ) માધ માસ; મહા મહિનો
 માહ પું. (ફા.) માસ; મહિનો
 માહવાર(-રી) વિ. મહિનાનું; મહિનાવાર થતું
 માહાત્મિક વિ. (સં.) મહાત્માનું; મહાત્મા જેવું
 માહાત્મ્ય ન. (સં.) મહિમા; મહત્ત્વ; મહત્તા
 માહિત વિ. (અ. માહિયત) વાહેક; જ્ઞાન
 માહિતગાર વિ. વાહેકગાર; જાણીતું; પરિચયવાળું
 માહિતી સ્ત્રી. વાહેકગારી; જાણ (ર) ખબર; હકીકત
 માહે કિ.વિ. ('માહ' ફા. ઉપરથી) અમુક 'મહિને' એ
 અર્થમાં. ઉદા. માહે ફાગણ
 માહેર વિ. (અ. માહિર) જાણકાર; વાહેકગાર;
 માહિતગાર (ર) હોશિયાર
 માહેશ્વર વિ. (સં.) મહેશ્વરનું; નેલગતું (ર) મહેશ્વરનું પૂજક
 માહોલ પું. વાતાવરણ; પરિવેશ
 માહ્યું ન. (સં. માતૃગૃહ) લગ્નવિધિ કરવાનો મંડપ
 માહ્યમાટું ન. કન્યાને વળાવતાં રીત પ્રમાણે અપાતું
 ખાવાનું કે તેનું માટલું
 માળ પું. (સં. માલા, માહ, પ્રા. માલ) મેડો; મજલો;
 દાદર ચઢીને જવાય તે મેડી (ર) માળિયું (૩) માળો
 માળ પું. (સં. માલ) નિર્જન વેરાન બીડનો પ્રદેશ
 માળ સ્ત્રી. (સં. માલા) માળા (ર) રેટિયાના ચક્કર અને
 ત્રાક ઉપર ફરતી દોરી
 માળનું ન. માલનું; હારગો; સળિયા કે દોરામાં પરોવી
 રાખેલ કાગળોનો સમૂહ (ર) ખોખું; પિંજર
 માળણ સ્ત્રી. માલણ; માળીની સ્ત્રી (ર) નાકમાં થતી ફોલ્લી
 માળણ ન. ('માળવું' ઉપરથી) છાપરીનું છાજ; સૈણ
 માળવા પું. એક પ્રદેશ [તેની બોલી કે ભાષા
 માળવી વિ. માળવાને લગતું (ર) તેનું રહીશ (૩) સ્ત્રી.
 માળવું સ.કિ. છાજવું; સૈણવું (છાપવું)
 માળા સ્ત્રી. (સં. માલા) જુઓ 'માલા'
 માળિયું ન. ('માળ' ઉપરથી) મેડો (ર) સરસામાન
 રાખવા છાપરા નજીક કરેલો નાનો માળ
 માળી પું. (સં. માલી, પ્રા. માલિઅ) ફૂલગાડ ઉછેરનાર
 (ર) ફૂલ વેચનાર
 માળી સ્ત્રી. દીવાલમાં કરેલ છાજલી, અભરાઈ
 માળીધર ન. માળીને રહેવા કરેલ બાગમાંની છાપરી
 માળું ઉદ્. વલ્લભમાં કે નિરર્થક નામ સાથે વપસાય છે.
 માળો પું. (અપ. મહાલઅ. મહારઅ) પંખીનું ઘર (ર)
 ઘણાંકુટુંબો રહી શકે એવું ઘણા માળવાળું મકાન (૩)
 ખેતરનો માંચડો (૪) હાડપિંજર [પ્રત્યય; અંદર
 માં પ્રત્ય. (સં. સ્મિનુ, પ્રા. સ્મિ) સાતમી વિભક્તિનો
 માંકડ પું. (સં. મત્કુણ, પ્રા. મક્કુણ, સર. હિ. ખટમલ)
 મારણ; માકડ
 માકડિયું વિ. માંકડિયું; માંકડવાળું (ર) ન. માંકડ ભરાઈ

રહે તેવું પાટિયું (૩) માંકડ જેવી ગંધવાળું એક જીવડું
 માંકડી સ્ત્રી. (સં. મકંટી) માંકડાની માદા (ર) ઘંટીના
 ઉપલા પડમાં બેસારેલો લાકડાનો કાણાવાળો કકડો
 (૩) રવૈયાનો તે ભાગ, જે વડે ગોળી ઉપર તે
 ચપસીને બંધાય છે. (૪) દોર બાંધવાના દોરડાના
 ગાળામાંની મોઈ (૫) હળ ઉપર ચોડેલું મોઈના
 આકારનું લાકડું, જેના પર ખેડૂત ખેડતી વખતે ભાર
 મૂકે છે. (૬) ભૂરી ભેંસ (૭) માંકડીકૂકડી (૮) ચામ-
 ડીનો એક રોગ (૯) ધોડીની એક જાત [શાય છે.
 માંકડીકૂકડી સ્ત્રી. એક જીવડું, જેનો પેશાબ અત્યેહી ફોલ્લા
 માંકડું ન. (સં. મકંટ, પ્રા. મકડ) લાલ મોનું વાંદરું
 માંકડો પું. લાલ મોનો વાંદરો
 માંકણ પું. જુઓ 'માંકડ'
 માંકણિયું ન., વિ. જુઓ 'માંકડિયું'
 માંખ(-ભી) સ્ત્રી. માખ; માખી [માગણી, ખપત
 માંગવિ. આઠ (વેપારી સંકેત) (ર) સ્ત્રી. માગ, જરૂરિયાત;
 માંગ સ્ત્રી. સેંથો; પાંથી
 માંગપટ્ટી સ્ત્રી. લખણ આગળ પાડેલાં પટિયાં
 માંગલિક વિ. (સં.) શુભ (ર) કલ્યાણકારી; મંગલમય
 માંગલ્ય ન. (સં.) શુભ; કલ્યાણ
 માંગવું સ.કિ. માગવું
 માંગણિક વિ. માંગલિક; શુભ
 માંચડો પું. (સં. મંચ, પ્રા. મંચ) માંચો; ઊંચી બેઠક (ર)
 ગાડાની ધરી ઉપરનો પાટલો
 માંચી સ્ત્રી. (સં. મંચિકા, પ્રા. મંચિયા) પાટલી (ર) નાનો
 માંચો; આસન જેવી બેઠક [કે કાષીનો)
 માંચો પું. (સં. મંચ, પ્રા. મંચ) માંચરો (ર) પાટલો (વાણ
 માંજણ સ્ત્રી. વાસણ માંજવાની ઓરડી
 માંજર સ્ત્રી. (સં. મંજરી) તુલસી, ડમરા વગેરેની
 બિયાંવાળી ડાખળી (ર) જોડાની સપતળી (૩)
 ચંપલની સીવણીમાં પગ તળે રહેતું પાતળું પડ (૪)
 મરઘાના માથા ઉપરની કલગી
 માંજરમુખું વિ. બિલાડીના જેવા મુખવાળું
 માંજરું વિ. (સં. માર્જરક, પ્રા. મંજરઅ) ભૂરી કીકીવાળું
 માંજરું સ.કિ. (સં. માર્જિત, પ્રા. મજજઈ) ઘસીને સાફ
 કરવું (વાસણ); ઊંટકવું; ઊડકવું
 માંજર પું. (સં. માર્જર) બિલાડો; મીંદડો
 માંજરી સ્ત્રી. બિલાડી; મીંદડી [નાવિક
 માંજ પું. (હિ. માંકી) કાશ્મિરનો મોડીવાળો; ખલાસી;
 માંજો પું. કાચ પાયેલો દોર (પતંગનો) [મહેનતે
 માંડ કિ.વિ. (સં. મનાફ, પ્રા. મણય) માંડમાંડ; મલા-
 માંડ સ્ત્રી. ('માંડું' ઉપરથી) શોભા માટે ગોઠવેલી ઉતરડો
 માંડણ ન. માંડું તે; આરંભ (ર) મંડાણ
 માંડણ સ્ત્રી. મકાનના મજલાની ઊભલી; 'પિલ્લ'

માંડણ/

કચ્છ

/મિજાગરું

માંડણ ન. (સં. મંડળ) મગજ; ગામના પાદરે પાણી ભરાયેલો ખાડો [માંડણ કરવું તે; ગોઠવણી માંડણી સ્ત્રી. (સં. મંડળ) માળની ઊંચાઈ; ઊભણી (૨) માંડમાંડ કિ.વિ. માણમાણ; જેમતેમ કરીને; મહામુઠેલીએ માંડલિક વિ. (સં.) મંડળનું (૨) મંડળમાંનું; ખંડિયું (૩) પું. ખંડિયો રાજા; સામંત માંડવ પું. (સં. મંડપ, પ્રા. મંડવ) વરપક્ષને પહેરામણી આપવાનો છેલ્લો વિધિ (૨) સ્ત્રી. નવરાત્રિની માંડવી [નાનો માંડવો માંડવડી સ્ત્રી. કન્યાપક્ષની સ્ત્રી; માંડવિયણ; માનડી (૨) માંડવડો પું. માંડવો (પદ્ય) [થયેલો ખર્ચ માંડવાખર્ચ(૨૪) પું. કન્યાપક્ષને લગ્નપ્રસંગ બાળતનો માંડવાપક્ષ પું. કન્યાપક્ષ; માનૈયાં [તે; સમાધાન માંડવાળ સ્ત્રી. ('માંડવું' 'વાળવું' ઉપરથી) માંડી વાળવું માંડવાળપાત્ર વિ. માંડવાળ કરવા જેવું માંડવિયણ સ્ત્રી. કન્યાપક્ષની સ્ત્રી; માનડી માંડવિયો પું. જકાત ઉધરાવનાર; જકાતનો ઈજારદાર માંડવિયો પું. કન્યાપક્ષ તરફનો પુરુષ; માનૈયો માંડવી સ્ત્રી. (સં. મંડપ, પ્રા. મંડવો) ઘર આગળની બેઠક (૨) રવેશી (૩) નવરાત્રિમાં દીવા મૂકવા માટે બનાવેલી મંડપ જેવી રચના (૪) જકાત લેવાની જગ્યા (૫) ચકલું; બજાર માંડવી સ્ત્રી. ભોંયસિંગ; મગફળી; ફોફાં માંડવી સ્ત્રી. (સં. મંડપિકા, પ્રા. મંડવિઆ) નાનો માંડવો; જકાતનું સરકારી થાણું; રવેશી માંડવું સ.કિ. (સં. મંડપતિ, પ્રા. મંડઈ) શરૂ કરવું (૨) લખવું; નોંધવું (૩) ગોઠવવું; મૂકવું (૪) યોજવું; સ્થાપવું (૫) બીજ કિયાની સલામથી તે કિયા કરવાનું શરૂ કરવું, તેમાં લાગવું, વળગવું એવો ભાવ બતાવે છે. ઉદા. ખાવા માંડો. માંડવો પું. (સં. મંડપ) મંડપ; ચંદરવો બાંધી બનાવેલી બેઠક કે સ્થાન (૨) છોડી; કન્યા (૩) લગ્નમંડપ માંડણિક વિ. જુઓ 'માંડલિક' માંત્રિક પું. (સં.) મંત્રવિદ્યા જાણનાર; ગાડુડી (૨) વિ. મંત્ર સંબંધી (૩) મંત્રવિદ્યા જાણનાર [નાતંદુરસ્તી માંડગી સ્ત્રી. (સં. મંદ ઉપરથી) બીમારી; મંદવાડ; માંડલું વિ. (સં. મંદ) માંડું ને માંડું રહેતું; (તેથી) નિર્બળ; અશક્ત; ડીલુંપોયું [વાહન; 'એમ્યુલન્સ' માંડાગાડી સ્ત્રી. બીમાર માણસોને લઈ જવા-લાવવાનું માંડું વિ. (સં. મંદ) બીમાર; રોગી; માંડલું માંડુંસાજું વિ. (૨) ન. નરમ ગરમ તબિયતવાળું માંધાતા પું. (સં.) એક મહાપ્રતાપી સૂર્યવંશી રાજા (૨) મોટો પ્રતાપી માણસ માંયલો વિ., પું. ('માંહેલું' પરથી) અંતરાત્મા; 'સોલ'

માંસ ન. (સં.) શરીરની સાત પાતુમાંની એક માંસખાઉ વિ. માંસ ખાવાની ટેવવાળું; માંસાહારી માંસજ વિ. માંસમાંથી ઉત્પન્ન થનારું માંસજનક વિ. માંસને ઉત્પન્ન કરનારું માંસપિંડ પું. માંસનો લોચો માંસપેશી સ્ત્રી. (સં.) માંસનો સ્નાયુ; 'ટિશ્યુ' માંસભક્ષણ ન. માંસાહાર; માંસ ખાવું તે માંસમાટી ન.બ.વ. માંસ માંસલ વિ. (સં.) માંસવાળું; ભરાવદાર; કષ્ટપુષ્ટ માંસાહાર પું. (સં.) માંસનો ખોરાક માંસાહારી વિ. માંસ ખાનારું; માંસભક્ષી માંહી(-હે) ના. (સાતમી વિભક્તિના પ્રત્યય; સં. સ્મિન, પ્રા. સ્મિ; અપ. પાલિ સ્મિ) અંદર; મધ્ય માંહેલું વિ. અંદરનું માંહોમાંહે કિ.વિ. અંદર અંદર માંહ કિ.વિ. માંહી; અંદર માંહલું વિ. અંદરનું માંહલો પું. અંતરાત્મા સિ. પું. (ઠં.) 'મિસ્ટર'નું ટૂંક રૂપ (૨) શ્રીયુત; શ્રીમાન મિકાડો પું. (જાપાની) જાપાનનો શહેનશાહ મિકેનિક પું. (ઠં.) યંત્રવિદ્યાનો કારીગર [કચલું મિકેનિકલ વિ. (ઠં.) યંત્રવિદ્યાને લગતું (૨) પાત્રિક રીતે મિકેનિઝમ ન. (ઠં.) યંત્રરચના (૨) રચનાતંત્ર મિક્સ વિ. (ઠં.) મેળભેળ કરેલું; મિશ્રિત મિક્શર ન. (ઠં.) મિશ્રણ; મેળવણી મિક્શર-ગ્રાઈન્ડર ન. (ઠં.) મિશ્રણ કરવા માટેનું તથા દળવા માટેનું વીજળિક સાધન મિક્સર ન. (ઠં.) મિશ્રણ કરવાનું સાધન; મિશ્રક મિચકારવું સ.કિ. મિચકારો કરવો; (આંખનું) પટપટાવવું મિચકારો પું. મીંચવું - મીંચાવું તે (૨) (આંખનું) પટપટાવવું તે મિયામણાં ન.બ.વ. મીંચામણાં; આંખો વારેવારે ઉઘાડવી અને બંધ કરવી તે (૨) તેના વડે ઈશારો કરવો તે મિયાવવું સ.કિ. 'મીંચવું'નું પ્રેરક મિયાવું અ.કિ. 'મીંચવું'નું કર્મણિ મિથ્યા મિ દુકડડું શ.પ્ર. (સં. મિથ્યા મે દુષ્કૃતમ્) 'માડું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ' (પરસ્પર સમાપનાના વ્યવહારમાં જૈનોમાં વપરાય છે.) મિજબા(-મા)ન પું. (ફા. મેજબાન) મહેમાનગીરી કરનાર; આતિથ્ય કરનાર (૨) મહેમાન મિજબાની સ્ત્રી. ઉજાણી (૨) મહેમાની; મહેમાનગતી મિજલસ સ્ત્રી. (અ. મજલિસ) ગમ્મતનો મેળાવડો (૨) સભા (મુસલમાનોમાંધાર્મિક પ્રકારની) [છે તે; બરડું મિજાગરું ન. જેને આધારે બારણું વસાય છે તથા ઊધે

મિજાજી

૬૪૬

[મિલમજૂર

મિજાજી પું. (અ.) ગુસ્તો (૨) અભિમાન (૩) તબિયત; પ્રકૃતિ
 મિજાજી વિ. મિજાજીવાળું (૨) અભિમાની (૩) લહેરી
 મિટાવ પું. મટવું કે મિટાવવું તે
 મિટાવવું સ.કિ. 'મીટવું'નું પ્રેરક; મટાડવું
 મિટાવું અ.કિ. 'મીટવું'નું ભાવે
 મિટિયોરોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) હવામાનશાસ્ત્ર
 મિટિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) સભા
 મિડઓન સ્ત્રી. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં દાવ લેનારનો પીઠ
 તરફની બાજુએ રહેવાની જગ્યા
 મિડટર્મ વિ. (ઈ.) અર્ધ સત્ર
 મિડલ વિ. (ઈ.) વચ્ચેનું
 મિડલક્લાસ પું. (ઈ.) મધ્યમ વર્ગ
 મિડલમેન પું. (ઈ.) વચોટિયો; દલાલ
 મિડલ સ્કૂલ સ્ત્રી. (ઈ.) માધ્યમિક શાળા
 મિટ્ટી સ્ત્રી. (સં. મૃતિકા, પ્રા. મિત્તિઆ) માટી; મટોડી
 મિડવાઈક સ્ત્રી. (ઈ.) તાલીમ પામેલ દાયણ
 મિડી સ્ત્રી. (ઈ.) ડીયણ કેંકાપ એવું કરાક
 મિઝાવું અ.કિ. મીણો ચડવો (૨) પાનો ખેંચી લેવો;
 (કોરે) દૂધ ન મૂકવું
 મિત વિ. (સં.) પરિમિત; પ્રમાણસરનું [ઓછાબોલું
 મિતભાષી વિ. (સં. મિતભાષિનું) પ્રમાણસર બોલનારું;
 મિતાક્ષર (રી) વિ. (સં.) સંધિમ; ટૂંકાક્ષમાં લખેલું
 મિતાચાર પું. (સં.) મિત-પ્રમાણસરનું યોગ્ય આવરણ
 મિતાહાર પું. (સં.) પ્રમાણસર - પોષણ માટે જોઈએ
 તેટલો ખોરાક
 મિતાહારી વિ. પ્રમાણસર આહાર કરનારું
 મિતિ સ્ત્રી (સં.) તિથિ; તારીખ (૨) માપ; માપન (૩)
 મિશ્રિત જે તે સંવત કે વર્ષ
 મિત્ર વિ. (સં.) ભાઈબંધ (૨) હિતૈષી (૩) પું. સુર્ય
 મિત્રકૃત્ય ન. (સં.) મિત્ર તરીકે કરેલું કામ
 મિત્રતા સ્ત્રી. દોસ્તી; મૈત્રી; ભાઈબંધી
 મિત્રદ્રોહી વિ. (સં.) મિત્રદોહ કરનારું
 મિત્રભાવ પું. (સં.) મિત્રાચારી; દોસ્તીદાવો
 મિત્રમંડળ ન. મિત્રોનું મંડળ; મિત્રોનો સમૂહ
 મિત્રરાજ્ય ન. મિત્રનું કે મિત્રાચારી રાખનાર રાજ્ય
 મિત્રવિદા સ્ત્રી. શ્રીકૃષ્ણની આઠ પટરાણીઓમાંની એક
 મિત્રાચારી સ્ત્રી. ભાઈબંધી; દોસ્તી
 મિથ ન. (ઈ.) પુરાકલ્પન
 મિથુન ન. (સં.) જોડકું; જોડ (૨) સ્ત્રી. ત્રીજી રાશિ
 મિથેન પું. (ઈ.) કોલવાટમાંથી છૂટતો એક વાયુ
 મિથ્યા વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) અસત્ય (૨) અવાસ્તવિક
 (૩) ફોગટ; નકામું [લઠ
 મિથ્યાગ્રહ પું. (સં.) ખોટો-ભૂલ ભરેલો આગ્રહ; ખોટી
 મિથ્યાચાર પું. (સં.) ખોટું આચરણ (૨) દંભ; ઢોંગ

મિથ્યાચારી વિ. મિથ્યા આચારવાળું (૨) દંભી
 મિથ્યાત્વ ન. (સં.) મિથ્યાપણું (૨) નાસ્તિકતા
 મિથ્યાપવાદ પું. (સં.) ખોટું તલોમત
 મિથ્યાપવાદી વિ. ખોટું તલોમત મૂકનાર
 મિથ્યાભાષી વિ. (સં.) જૂઠું બોલનારું
 મિથ્યાભિમાન ન. (સં.) ખોટું અભિમાન [કરનારું
 મિથ્યાભિમાની વિ. (સં. મિથ્યાભિમાનિનું) મિથ્યાઅભિમાન
 મિથ્યાવાદ પું. જૂઠાણું; ખોટુંબોલવું તે [બાંધકામ; ટાવર
 મિનાર (નો) પું. (અ.) થાંભલાના આકારનું એક જાતનું
 મિનિટ સ્ત્રી. (ઈ.) કલાકનો સાઠમો ભાગ (૨) કાર્પનોઈ; સભામાં થયેલ કાર્યવાહીનો હેવાલ [ની ચોપડી
 મિનિટબુક સ્ત્રી. (ઈ.) સભામાં થયેલ કામકાજના હેવાલ-
 મિનિમ ન. (ઈ.) ટીપું
 મિનિમમ ન. (ઈ.) આછોમાં ઓછું; લઘુત્તમ; ન્યૂનતમ
 મિનિમ-મેજર પું. (ઈ.) ટીપાનું માપ બતાવતું કાચનું પ્યાલું
 મિનિસ્ટર પું. (ઈ.) વજર; પ્રધાન; મંત્રી
 મિનોઈ વિ. (ફા.) પરલોક સંબંધી; સ્વર્ગીય
 મિન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) ટંકશાળા
 મિત્રત, (મજેરી) સ્ત્રી. (ફા.) આજીજી; કાલાવાલા
 મિમિકી સ્ત્રી. મનોરંજન કે ઉદાસરણ માટે કરાતી નકલ
 મિયાઈ ન. બિલાડીનો અવાજ; મ્યાઈ
 મિયાણો પું. (ફા.) એ નામની એક જાતનો માણસ
 મિયાન ન. (ફા.) તલવાર વગેરેનું ઘર; મ્યાન
 મિયાનો પું. પેટી કે મજૂસના ઘાટની પાલખી; મ્યાનો
 મિયાં પું. મુસલમાન ગૃહસ્થ (૨) તેનું સંબોધન (૩) પતિ;
 આવિંદ
 મિરજાન ન. માળાનો એક ભાગ
 મિરજા પું. અમીરનો પુત્ર-એક ઈલકામ
 મિરર પું. (ઈ.) દર્પન; અરીસો
 મિરાત સ્ત્રી. (અ. મિરુઅત) પુંજ; દોલત; જાગીર
 મિરેકલ પું., ન. (ઈ.) ચમત્કાર
 મિલ સ્ત્રી. (ઈ.) યંત્રથી ચાલતું કારખાનું (૨) કાપડ
 બનાવવાનું કારખાનું
 મિલએજંટ પું. મિલના શેરહોલ્ડર (ભાગીદારો) તરફથી
 મિલનોસમગ્રવહીવટસંભાળવા નિમાતો વડોભાગીદાર
 મિલઓનર પું. (ઈ.) જુઓ 'મિલએજંટ'
 મિલકત સ્ત્રી. (અ.) પનમાલ વગેરે; પુંજ
 મિલકતવેરો પું. (અ.) મિલકત પર લેવાતો કે નખાતો
 કરવેરો; 'પ્રોપર્ટી ટેક્સ' [મજૂર
 મિલકામદાર, મિલમજૂર પું. (ઈ.) મિલમાં કામ કરતો
 મિલન ન. (સં.) મુલાકાત; મિલાપ; મળવું તે
 મિલનસાર વિ. મળતાવડું
 મિલનસારી સ્ત્રી. મળતાવડાપણું
 મિલમજૂર પું. મિલમાં કામ કરતો મજૂર

મિલમાલિકા

૬૪૭

[મીઠાકાંડ]

મિલમાલિકા પું. મિલનો વહીવટદાર એજંટ
 મિલમાલિકામંડળ ન. (ઈ.) મિલ એજંટોનું મહાજન-મંડળ
 મિલપ પું. (સં. મિલ ઉપરથી) મેળાપ; મિલન
 મિલાવટ સ્ત્રી. (સં. મિલ ઉપરથી) મેળવણી; મિશ્રણ
 મિલાવવું સ.કિ. મેળવવું; ભેળું કરવું (૨) જોડવું; સાંધવું
 મિલિટન્ટ પું. (ઈ.) આંતકવાદી; ત્રાસવાદી
 મિલિટન્સી સ્ત્રી. (ઈ.) આંતકવાદ; ત્રાસવાદીસેનાનેલગતું
 મિલિટરી સ્ત્રી. (ઈ.) ફોજ; સેના; લશ્કર (૨) વિ. લશ્કરી
 મિલિત વિ. (સં.) મળેલું; એકઠું થયેલું (૨) જોડાયેલું
 મિલિંદ પું. (સં.) ભમરો
 મિલી વિ. કોઈ માપના હજારમા ભાગનું એમ દર્શાવતો
 પૂર્વગ. (જેમ કે, મિલીગ્રામ, મિલીલિટર)
 મિલીગ્રામ પું. (ઈ.) એક ગ્રામનો હજારમો ભાગ
 મિલીમીટર પું. (ઈ.) એક મીટરનો હજારમો ભાગ
 મિલેનિયમ ન. (ઈ.) એક હજાર વર્ષ; સહસ્ત્રાબ્દી
 મિશન ન. (ઈ.) ઉદ્દેશ (૨) ધર્મપ્રચારનું કાર્ય (૨) રાજ-
 નૈતિક હેતુથી પરરાષ્ટ્રમાં ગયેલું પ્રતિનિધિમંડળ
 મિશનરી ન. (ઈ.) મિશનને લગતું (૨) પું. મિશનનો
 કે મિશનવાળો માણસ
 મિશ્ર વિ. (સં.) ભેળસેળવાયું; મિશ્રિત; એકઠું (૨) પું.
 માન આપવા યોગ્ય પુરુષના નામને અંતે લાગે છે.
 ઉદા. મંડનમિશ્ર
 મિશ્રજાતિ સ્ત્રી. (સં.) સંકરજાતિ [થયેલી વસ્તુ; 'મિક્ચર'
 મિશ્રજા ન. (સં.) મેળવણી; ઉમેરો (૨) મેળવણીથી
 મિશ્રધાનુ સ્ત્રી. મિશ્રજાવાળી ધાતુ (૨) બે ધાતુઓના
 મિશ્રજાથી બનેલી ધાતુ; 'એલોય'
 મિશ્રભાષા સ્ત્રી. (સં.) બે કે તેથી વધુ ભાષાઓના
 મિશ્રજાથી થયેલી ભાષા
 મિશ્રિત વિ. (સં.) સેળભેળવાયું; ભેળવેલું
 મિષ ન. (સં.) બહાનું; મશ; નિમિત્ત
 મિષ્ટ વિ. (સં.) મીઠું; મધુર (૨) ગળ્યું
 મિષ્ટતા સ્ત્રી. (સં.) મિષ્ટ લોવાપણું
 મિષ્ટભાષી વિ. મીઠાબોલું; મધુરભાષી
 મિષ્ટાન્ન ન. ગળી ને પૌષ્ટિક વાનગી; મીઠાઈ
 મિસ સ્ત્રી. (ઈ.) કુમારી (કુંવારી છોકરીની નામની પૂર્વ
 કુમારિકા દર્શક શબ્દ)
 મિસઅન્ડરસ્ટેન્ડિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) ગેરસમજ (૨) અણબનાવ
 મિસકીન-(લ) વિ. ગરીબ (૨) ભીખારી; યાચક
 મિસપ્રિન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) છાપભૂલ; મુદ્રણદોષ
 મિસર ન. (અ. મિસ ઉપરથી) ઈજિપ્ત [દેશનું
 મિસરી સ્ત્રી. (અ. મિસ ઉપરથી) સાકર (૨) વિ. મિસર
 મિસરો પું. (અ. મિશ્રઅ) કવિતાની તૂક; ભેત કે શેરનો
 અડધો ભાગ [પેટે
 મિસલ સ્ત્રી. (અ. મસલ) રીત; તરેહ (૨) કિ.વિ. જેમ;

મિસલો પું. અર્થવિરામ; 'સેમિકોલન' (:)
 મિસાઈલ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રક્ષેપાસ્ત્ર (૨) દૂરથી ફેંકાતું અને
 નિયંત્રિત થતું અસ્ત્ર [—ની જેમ; માફક
 મિસાલ સ્ત્રી. (અ.) ઉદાહરણ; દૃષ્ટાંત (૨) કિ.વિ. પેટે;
 મિસિસ સ્ત્રી. (ઈ.) પરણેતર સ્ત્રી; શ્રીમતી (નામની પૂર્વ)
 મિસી સ્ત્રી. (સં. મસિ, મિસી) દાંત કાળા રંગવાની ભૂકી
 મિસ્કીન વિ. (સં.) જુઓ 'મિસકીન'
 મિસ્ટ-(સ્ટ)ર પું. (ઈ.) પુરુષના નામ આગળ અંગ્રેજી
 ભાષામાં વપરાતો 'શ્રી' જેવો સન્માનસૂચક શબ્દ (૨)
 'ભાઈ' અર્થનું સંબોધન (૩) શ્રીમાન (૪) મહોદય;
 મહાશય [—(પાસ કરીને સુતાર, કડિયો)
 મિસ્ત્રી પું. (ઈ. માસ્ટર, પો. મેસ્ટર) હોશિયાર કારીગર
 મિસ્લન કિ.વિ. (અ.) દાખલા-ઉદાહરણ તરીકે
 મિસ્સી સ્ત્રી. જુઓ 'મિસી'
 મિહિર પું. (સં.) સૂર્ય; ભાનુ; રવિ
 મિંજ સ્ત્રી. જુઓ 'મીંજ'
 મિંડ સ્ત્રી. જુઓ 'મીંડ'
 મિંડલી-(ળી) સ્ત્રી. જુઓ 'મીંડલી-(ળી)'
 મિંડું ન. જુઓ 'મીંડું'
 મિંઢળ ન. જુઓ 'મીંઢળ'
 મિંઢી, (ઠઆવળ) સ્ત્રી. જુઓ 'મીંઢી, (ઠઆવળ)'
 મિંઢું વિ. જુઓ 'મીંઢું'
 મિંઢડી સ્ત્રી. જુઓ 'મીંઢડી'
 મિંઢડું ન. જુઓ 'મીંઢડું'
 મિંઢડો પું. જુઓ 'મીંઢડો' [બંધ કરવું
 મીથયું સ.કિ. (સં. નિચ્ચિત, પ્રા. મિચઈ) મીંચવું; બીડવું;
 મીજ સ્ત્રી. (સં. મજજ, પ્રા. મિજ) મીંજ; બિયાંનો ગર
 મીજાન ન. (અ.) અંદાજ; શુમાર (૨) માપ [શુમારે
 મીજાનસર કિ.વિ. માપસર; મીજાનમાં (૨) અંદાજે;
 મીટ સ્ત્રી. અનિમેષ દૃષ્ટિ; નજર
 મીટ ન. (ઈ.) માંસ
 મીટર ન. (ઈ.) (વીજળી, ગરમી, પાણીનો વાપર વગેરે)
 માપવા માટેનું યંત્ર (૨) પું. લંબાઈનું એક માપ
 (ફેંચ) (૩) છંદ-પદ્યમાં ચરણોનો એક એકમ
 મીટવું અ.કિ. (દે. મિટ) ભૂસાઈ જવું; નાબૂદ થવું (૨)
 નાશ પામવું; મટવું [ઓવારણ
 મીઠાં ન. બ.વ. વસાલનાં આલિંગન (૨) દુખણાં;
 મીઠું વિ. મીઠું (પ.) (૨) મીઠુંમીઠું બોલનારું (૩) ન.
 મીઠાં; વસાલનાં ભેટણાં; ઓવારણાં [મીઠાપણું
 મીઠપ સ્ત્રી. મીઠાશ; ગળપણ (૨) મધુરો સ્નેહસંબંધ (૩)
 મીઠાઈ સ્ત્રી. સુખડિયાને ત્યાં વેચાતી કે એવી કોઈ પણ
 ગળી વાની; પકવાન; મિષ્ટાન્ન (૨) મીઠાશ; મધુરતા
 મીઠાઈવાળો પું. કંદોઈ; સુખડિયો
 મીઠાકાંડ ન. સીતાકંથ

મીઠાગર/

૬૪૮

[મી(-મિ)ડ]

મીઠાગર પું. મીઠું પકવનાર; અગરિયો
 મીઠાબોલું વિ. મીઠું બોલનાર; મધુરભાષી
 મીઠાશ સ્ત્રી. મીઠાપણું; મધુરપ (ર) મધુરતા
 મીઠી સ્ત્રી. વસાવની બચ્ચી (ર) સ્નેહાલિંગન
 મીઠું વિ. (સં. મૃષ્ટ, પ્રા. મિટ્ઠ) મધુર (ર) ગળ્યું
 મીઠું ન. લવણ; નિમક
 મીઠોભાત પું. એક જાતની બિરંજ [વનસ્પતિ
 મીઠોલીમ(-લીબ)ડો પું. જેનાં પાન કઢીમાં નંખાય છે તેવી
 મીડધો પું. (ફા. મીરીટિહ) ગામડાનો ઉપરી; મુખી (ર)
 હલકારો; કાસદ (૩) લટ માણસ
 મીડલી સ્ત્રી. સ્ત્રીના કેશની ગૂંથેલી લટ
 મીડિયમ વિ. (ઈ.) મધ્યમ (ર) ન. માધ્યમ
 મીડિયા ન.બ.વ. (ઈ.) પ્રસારમાધ્યમો (ર) સંચારમાધ્યમો
 મીડિયો વિ., પું. વળેલાં શિંગડાવાળો (બળદ, બકરા)
 મીડી સ્ત્રી. (ઈ.) ડીચણ ઢંકાય એવું કરાક
 મીડું ન. મીંડું; શૂન્ય; ભિંદુ; ટપકું
 મીઠળ ન. (સં. મદનકલ) જુઓ 'મીઠળ'
 મીઠી, (ઠઆવળ) સ્ત્રી. સોનામુખી
 મીણ ન. (સં. મયા ન, પ્રા. મઈણ - 'મેં' નહિ) હાર્યાની
 કબૂલાત-મીનાં; હાર્યાની કબૂલાતનો સંકેતશબ્દ
 મીણ ન. (સં. મદન, મદન, પ્રા. મમણ - મયણ) મધપૂડો
 જેનો બનેલો હોય છે તે ચીકણો પદાર્થ
 મીણ(ઠકપ્પડ, ઠકાપડ) ન. (ઠપાટ) પું. પાણી ન શોષે
 તે સાડુ મીણ કે એવો પદાર્થ ચડાવીને બનાવેલું એક
 જાતનું કાપડ; મીણિયું [પદાર્થની બનાવટ; 'કે-ડલ'
 મીણબત્તી સ્ત્રી. જેમાં વાટ નાખેલી હોય એવી મીણ જેવા
 મીણાકારી વિ. ભાતવાળું (ર) સ્ત્રી. સોનાચાંદી પર
 રંગીન કામ-કારીગરી; મીનાકારી [તેવું
 મીણાવાળું વિ. મીણો ચડ્યો હોય તેવું (ર) મીણો ચડાવે
 મીણિયું વિ. મીણવાળું (ર) ન. મીણકાપડ [ઉન્મત
 મીણું(-ણિયું) વિ. ('મીણો' પરથી) નશ્તમાં પડેલું (ર)
 મીણો પું. (સં. મદન-માદક, પ્રા. મયણ) કેક; નશો (ર)
 કેક ચડે તેવો ઝેરી પદાર્થ
 મીતવા પું. મિત્ર; દોસ્ત (ર) પ્રિયતમ
 મીન સ્ત્રી. (સં.) બારમી રાશિ (ર) ન. માછલું
 મીન વિ. (ઈ.) મધ્યમ પ્રકારનું (ર) ન. સરેરાશ પ્રમાણ
 મીનકેતુ(-તન) પું. (સં.) મકરધ્વજ; કામદેવ
 મીનડી સ્ત્રી. મીંદડી; બિલાડી; મીની; મીંદડી
 મીનું ન. બિલાડું; મીંદડું
 મીનડો પું. બિલાડો; મીંદડો
 મીનમેખ, (-પ) સ્ત્રી. વાંધો; હરકત; શંકા કરવાપણું (ર)
 વધારોપટાડો કરવાપણું (૩) કિ.વિ. ઓછુંવતું હોય
 તેમ
 મીનળ, (ઠદેવી) સ્ત્રી. સિદ્ધરાજ જયસિંહની માતા

મીના સ્ત્રી. મદિરા રાખવાનું પાત્ર; સુરાલી
 મીનાકામ ન. કાચ કે ધાતુ ઉપરની કોતરણીમાં મીનાની
 જડતરનું કાર્ય [જેવા ઘાટનું
 મીનાકાર પું. (સં.) માછલીનો ઘાટ (ર) વિ. માછલી
 મીનાકાર પું. મીનાનું કામ કરનાર કારીગર
 મીનાકારી વિ. (ફા.) ભાતવાળું; મીનો ચડાવેલું
 મીનાકારી સ્ત્રી. સોનાચાંદી પર રંગીન કામ - કારીગરી
 મીનાશી સ્ત્રી. (સં.) માછલી જેવી સુંદર આંખોવાળી સ્ત્રી
 (ર) એક દેવી
 મીનાગર પું. જુઓ 'મીનાકાર' [નુંબજર (ર) ઝવેરીબજર
 મીનાબજર ન. (અકબરના સમયનું) સ્ત્રીઓનું છૂટી કરવા-
 મીનાં ઉદ્ધ. હાંપની કબૂલાતનો સંકેતશબ્દ-મીણ
 મીની સ્ત્રી. મીનડી; બિલાડી
 મીનો પું. (ફા. મીના) સોનાચાંદી પરનું રંગિત ચિત્રકામ;
 મીનાકારી (ર) જડાવકામ (૩) મીનામાં લગાડાતો
 ટકાઉ એક પ્રકારનો રસ
 મીનોઈ વિ. સ્વર્ગીય; પરલોક સંબંધી
 મીમાંસક પું. (સં.) મીમાંસા કરનાર; સમાલોચક (ર)
 મીમાંસાદર્શન જાણનાર કે માનનાર (૩) વિમર્શક
 મીમાંસવું સ.કિ. મીમાંસા કરવી (ર) વિવેચન કરવું
 મીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) વિચારણા; તપાસ; સમાલોચના (ર)
 જૈમિનિપ્રણીત પૂર્વમીમાંસાદર્શન
 મીર પું. (ફા.) અમીર; ઉમરાવ (ર) એ નામની એક
 મુસલમાન જાતિનો માણસ; મીરાસી [ઉમરાવ
 મીરજા પું. (ફા.) મુસલમાનોનો એક ખિતાબ; અમીર;
 મીરજા(-અ)દ વિ. (ફા.) મીરના કુળનું (ર) અમીરનો
 પુત્ર; ઉમરાવનો પુત્ર
 મીરજાન ન. માળાનો એક ભાગ (ર) મિયાંજાન
 મીરાસ સ્ત્રી. (અ.) વારસો [તેનો પુરુષ
 મીરાસી પું. (સં.) ગાવાનો પંથો કરનારી એક જાતિ કે
 મીરાં (ઠભાઈ) સ્ત્રી. મધ્યકાલીન એક ભક્ત કવયિત્રી
 મીલસ્ત્રી. (મ. મિળ) પ્રતિપક્ષ; વિરોધી જમાવટ [જવુંતે
 મીલન ન. (સં.) બંધ કરવુંતે (ર) બિઘાઈ જવુંતે; મીચાઈ
 મીલિત ન. (સં.) બંધ કરેલું - બીટું; બિઘાઈ ગયેલું (ર)
 એ નામનો કાવ્યાલંકાર [કરવું (આંખ)
 મીચવું સ.કિ. (સં. મિચ્ચિતિ, પ્રા. મિંચઈ) મીચવું; બંધ
 મીચામણાં ન.બ.વ. મિચામણાં; આંખ ઉઘાડવી બંધ કરવી
 તે (ર) તેના વડે ઈશારો કરવો તે
 મીચાવવું સ.કિ. 'મીચવું'નું પ્રેરક
 મીચાવું અ.કિ. 'મીચવું'નું કર્મણિ [ગર
 મી(-મિ)જ સ્ત્રી. (સં. મજજ, પ્રા. મિજ) મીજ; બિયાંનો
 મી(-મિ)ડ સ્ત્રી. (સં. મીડમ = મીમા અવાજે) (સંગીત)
 એક શ્રુતિ યા સ્વર ઉપરથી બીજી શ્રુતિ યા સ્વર ઉપર
 જવાનો એક મધુર પ્રકાર; ધસીટ (ર) આલાપચારી

મી(-મિ)ડલી(-ળી)]

૬૪૯

[મુખપાઠ

મી(-મિ)ડલી(-ળી) સ્ત્રી. કપાળના વાળની ગૂંથેલી લટ
 મી(-મિ)ડું ન. (સં. બિંદુ દ્વારા) મીડું; બિન્દુ; પોલું શૂન્ય
 મી(-મિ)ઢળ ન. (સં. મદનફલ, પ્રા. મયપ્રફલ) મીઢળ
 (લગનવેળા કરે બંધાય છે તે) [સોનામુખી
 મી(-મિ)ઢી, (ઠઆવળ) સ્ત્રી. મીઢી; મીઢી આવળ;
 મી(-મિ)ડું વિ. મનમાં સમજે પણ બહાર દેખાવા ન દે તેવું
 મી(-મિ)ઢડી સ્ત્રી. મીનડી; બિલાડી
 મી(-મિ)ઢડું ન. મીનડું; બિલાડું
 મી(-મિ)ઢડો પું. મીનડો; બિલાડો
 મુ. પું. 'મુરખી'નું ટુંકરૂપ
 મુ. ન. મુકામનું ટુંકરૂપ
 મુકાવજા પું. (અ.) બદલો; વળતર; ભરપાઈ
 મુકટો પું. મુગટો; કીડો નીકળી ગયા પછીના રેશમમાંથી
 વણેલું એક રેશમી વસ્ત્ર
 મુકદમ પું. (અ.) મુકાદમ (૨) કારીગરોનો અગ્રણી;
 જમાદાર (૩) આગેવાન; આગળ ચાલનાર (૪)
 મારફતિયો [કામગીરી; દારોગાપણું
 મુકદમી સ્ત્રી. મુકાદમી; કારીગરોના અગ્રણી તરીકેની
 મુકદમો પું. (અ.) દાવો; ખટલો; કેસ
 મુકદર ન. (અ.) નસીબ; ભાગ્ય
 મુકમ્મ(-મ્મિ)લ વિ. (અ.) પૂરેપૂરું; સંપૂર્ણ
 મુકરદમ પું. જુઓ 'મુકાદમ'
 મુકરદમો પું. મુકદમો; દાવો; ખટલો
 મુકરર વિ. (અ. મુકરર) નિયત; નક્કી કરેલું; નિશ્ચિત
 (૨) યોગ્ય; 'એપ્રોપ્રિયેટ' [કહીને ફરી જવું
 મુકરવું અ.કિ. (સં. મા = નહિ + કરવું) નામુક્કર જવું;
 મુકાશ ન. મુકવું તે; જતું કરવું તે
 મુકાદમ પું. (અ. મુકદમ) નાયક; જમાદાર (૨) દારોગો
 (૩) કારીગરોનો આગેવાન
 મુકાદમી સ્ત્રી. મુકાદમનું કામ (૨) મજૂર-કારીગર વર્ગનું
 અગ્રણી તરીકે કરવાની કામગીરી (૩) જમાદારી
 મુકાખલો પું. (અ.) રહેઠાણ (૨) પડાવ; ઉતારો
 મુકામ પું. (અ.) રહેઠાણ (૨) પડાવ; ઉતારો
 મુકામી વિ. (અ.) હંગામી મુકામવાળું; 'રેસિડેન્ટ' (૨)
 રહીશ; કાયમી
 મુકાવવું સ.કિ. 'મૂકવું'નું પ્રેરક
 મુકાવું અ.કિ. 'મૂકવું'નું કર્મણિ
 મુકુટ પું. (સં.) મુગટ; તાજ
 મુકુર પું. (સં.) આયતો; દર્પણ; અરીસો
 મુકુલ ન. (સં.) ખીલતી કળી (૨) વૃક્ષ, વેલ વગેરેમાં
 આવતો ફૂલોનો મોર
 મુકુલિત વિ. (સં.) કળીઓવાળું (૨) અડધું ઊધેલું
 મુકુંદ પું. (સં.) વિષ્ણુ (૨) એક પ્રકારનો તાલ ખિચીત
 મુક્કર વિ. (સં. મુકરર) કરાવેલું (૨) કિ.વિ. જરૂર;

મુક્કાટવું સ.કિ. મુકો મુકો મારવું [ખેલાડી; 'બોક્સર'
 મુક્કાબાજ પું. (કા.) મુક્કામુક્કીના ખેલમાં કુશળ; તેનો
 મુક્કામુક્કી સ્ત્રી. મુક્કાથી સામસામે મારામારી કરવી તે
 મુક્કી સ્ત્રી. (દે. મુક્કા=મુષ્ટિ) મારવા ઉગામેલી મૂઠી; ઠોસો
 મુક્કો પું. મારવા ઉગામેલી મૂઠી; ઠોસો; ગડદો [સ્વતંત્ર
 મુક્ત વિ. (સં.) બંધનરહિત; છૂટું (૨) મુક્તિ પામેલું;
 મુક્તક ન. (સં.) પાણીદાર મોતી જેવી એક કડી કે શ્લોકમાં
 જ પૂર્ણ અર્થ પ્રગટ કરતી ચમત્કૃતિયુક્ત કાવ્યરચના
 મુક્તકંઠ વિ. (સં.) જોરથી કે બેપડક બોલનારું કે ગાનારું
 મુક્તકંઠે કિ.વિ. સંકોચ રાખ્યા વિના; ઉમળકાથી
 મુક્તવ્યાપાર પું. (સં.) અબાધિત વ્યાપાર; 'ફ્રિ-ટ્રેડ'
 મુક્તા (ઠફલ) (સં.) (-ળ) ન. મોતી [મોકળાશ
 મુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) મોક્ષ (૨) છુટકારો (૩) આઝાદી;
 મુક્તિદાતા પું. મોક્ષદાતા
 મુક્તિપદ ન. મુક્તાવસ્થા; મોક્ષ; પરમધામ
 મુક્તિપુરી સ્ત્રી. જ્યાં જવાથી મુક્તિ મળે તેવી નગરી
 (દારકા, અયોધ્યા, મયુરા વગેરે); મોક્ષનગરી
 મુક્તિજોજ સ્ત્રી. લટકી ઢબે સંગઠિત કરવામાં આવેલું એક
 ખ્રિસ્તી મિશન
 મુક્તિમાર્ગ પું. (સં.) મુક્તિનો માર્ગ; મોક્ષમાર્ગ; જ્ઞાનમાર્ગ
 મુખ ન. (સં.) મોં (૨) ચહેરો (૩) આગલો કે ઉપરનો
 ભાગ (૪) નદી જ્યાં દરિયાને મળે તે સ્થાન (૫)
 નાટકનું મૂળ કારણ કે બીજ, એક સંધિ (કા.શા.)
 મુખકલમ (સં.) (-ળ) ન. મુખરૂપી કમળ છટા વગેરે
 મુખકલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. પું. મોંની શિક્કલ, શોભા,
 મુખચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) મુખના હાવભાવ
 મુખચંદ્ર પું. મુખરૂપી ચંદ્ર; ચંદ્રના જેવું સુંદર મોઢું
 મુખચિત્ર ન. ચંદ્ર, સામયિક વગેરેનું પ્રારંભમાં મુકાલું ચિત્ર
 મુખડવું ન. જુઓ 'મુખલવું'
 મુખડું ન. મોઢું; મુખ (લાલિત્યવાચક) (૨) ગીત કે કવિતા-
 ની આરંભની પંક્તિ કે પંક્તિઓ; સ્થાપી (સંગીત)
 મુખતેસર વિ. (અ. મુખતેસર) ટુંકું; સારરૂપ; મુદાતેસરનું
 (૨) અગત્યનું [ખાસ કરીને લખાણ]
 મુખત્યાર વિ. (અ. મુખતાર) પોતાની મરજીમાં આવે તેમ
 કરવાને સત્તા અપાવેલું (૨) પું. એલથી; વકીલ
 પ્રતિનિધિ [આપનારું લખાણ; 'પાવર ઓફ એટર્ની'
 મુખત્યારનામું ન. પોતાના તરફથી કામ કરવાની સત્તા
 મુખત્યારી સ્ત્રી. સદર પરવાનગી; કુલ સત્તા; અખત્યારપણું
 મુખત્રિકોણ પું. (સં.) નદીના મુખ આગળ બનતો
 ત્રિકોણાકાર પ્રદેશ; 'ડેલ્ટા'
 મુખદાર ન. (સં.) મકાનનું મુખ્ય બારણું; સિલદાર
 મુખમય ન. અમુક મંડળ કે સંસ્થાનું છાપું
 મુખપરીક્ષા પું. (સં.) લેખિત નહિ પણ મૌખિક પરીક્ષા
 મુખપાઠ પું. ગોખવું - વાદ કરવું તે; મોઢે બોલવાનું તે

મુખપૃષ્ઠ

૬૫૦

[મુદતી

મુખપૃષ્ઠ ન. ગ્રંથ કે સામયિકના પૃંઠાનું પાનું; 'ટાઈટલ'
 મુખબાર ન. મુખ્ય કરવાજો; આગળનું બારણું
 મુખભાગ પું. (સં.) ચહેરો (૨) મહોરો
 મુખમાર્ગ ન. (સં.) મોઢું ધોવાની કિયા (૨) ખુશામત
 મુખમુદ્રા સ્ત્રી. ચહેરો; મોંનો દેખાવ
 મુખર, (-રિત) વિ. (સં.) ખખડતું; અવાજ કરતું (૨)
 વાચાળ; બોલકું (૩) પું. આગેવાન
 મુખલડું ન. મોં; મુખડું
 મુખવચન ન. (સં.) મોઢામાંથી બોલેલો બોલ
 મુખવાચન ન. (સં.) ઉચ્ચાર કરીને વાંચવું તે
 મુખવાસ પું. (સં.) જમ્યા પછી મોં સુવાસિત કરવા
 ખાવાની વસ્તુ [સંધિ
 મુખસંધિ સ્ત્રી. (સં.) નાટકની પાંચ સંધિઓમાંની પહેલી
 મુખાકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) મુખનો આકાર; ચહેરો કે તેનો દેખાવ
 મુખારવિંદ ન. (સં.) કમળ જેવું સુંદર મોં; મુખકમળ
 મુખિયું વિ મુખ્ય; પ્રધાન
 મુખિયું ન. છાલકાંનાં મોં સીવવાની સુતળીનું ગૂંચળું
 મુખિયો પું. મુખ્ય માણસ (૨) ઠાકોરજીની સેવાપૂજા
 કરનારાઓનો મુખી - મુખ્ય સેવક
 મુખી પું. ('મુખ' ઉપરથી) અગ્રેસર; નાયક (૨) ગામનો
 વડો (એક સરકારી અધિકારી)
 મુખોડું ન. (હિં.) મુખવટો; મહોડું
 મુખ્ય વિ. (સં.) પ્રધાન; પહેલું (૨) અગ્રણી; 'હેડ'
 મુખ્યત્વે કિ.વિ. (સં.) ખાસ કરીને; મુખ્યત્વે
 મુખ્યત્વે, (૦ કરીને) કિ.વિ. થયું કરીને
 મુખ્યમંત્રી પું. રાજ્યના વડા; 'ચીફ મિનિસ્ટર'
 મુગજી સ્ત્રી. કોઈ વસ્ત્રને લગાડાતી બીજી રંગની ઝીણી
 પાતળી કિનાર [મુકટ (૨) રાજાનો તાજ
 મુગટ પું. (સં. મુકટ) પાઘડી પર સજવાનો એક શણગાર;
 મુગટી સ્ત્રી. નાનો મુગટો
 મુગટો પું. (સં. મુકટ = કીડો નીકળી ગયા પછીના
 રેશમમાંથી વણેલું) એક રેશમી વસ્ત્ર; મુકટો
 મુગલ વિ. (૨) પું. (તુર્કી) મોગલ (બૃહદ્ શુજરાતી
 કોશમાં 'મુયલ' જોડણી પણ સ્વીકારાઈ છે.)
 મુગલાઈ વિ. મુગલ સંબંધી (૨) સ્ત્રી. મુગલનો અમલ
 - રાજ્ય (૩) ઠાકમાઠ; ભપકો (૪) સ્વેચ્છાચારી
 રાજ્ય; અંધાધૂંપી કે જુલમ [વજ્ર
 મુગાસાકી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓનું અબોટમાં પહેરવાનું એક રેશમી
 મુગ્ય વિ. (સં.) મોહ પામેલું (૨) અણસમજુ; અજ (૩)
 સાલસ; નિષ્વાપ (૪) સુંદર; મોહક
 મુગ્યતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) મુગ્ય હોવાપણું
 મુગ્યા સ્ત્રી. (સં.) જેને જુવાની તરતની ફટી હોય તેવી
 સ્ત્રી (૨) કાવ્યમાં ત્રણ પ્રકારની નાયિકામાંની એક
 (મુગ્યા, મધ્યા અને પ્રૌઢા)

મુચકુંદ પું. એક ફૂલગાડ (૨) શ્રીકૃષ્ણના સમયનો એક
 પ્રાચીન રાજા [ન કરવાનું)
 મુચરકો પું. (તુર્કી મચલક) જામીનખત (ગુનેગારનું ગુનો
 મુછાળો(-ળવો) વિ., પું. મૂછવાળો મરદ (૨) બહાદુર
 મુજ સ. (સં. મહમ્, પ્રા. મજ્જ) મારું (૨) 'હું'ના અર્થમાં
 વિભક્તિના પ્રત્યય સાથે પણ વપરાય છે. ઉદા. મુજને
 મુજબ ના. (અ. મૂજિબ) પ્રમાણે; પેઠે; અનુસાર
 મુજરાઈ સ્ત્રી. હિસાબ પેટે અપાતી રકમ
 મુજરે કિ.વિ. (અ.) મજરે; વળતરમાં
 મુજરો પું. (અ. મુજરા) સલામ; મજરો (૨) ખુશામત
 મુજહામત સ્ત્રી. (અ. મુજાહિમત) અટકાવ; રુકાવટ (૨)
 ચર્ચા; ટીકા; ટિપ્પણ (૩) ખોતરણાં
 મુજવર પું. (અ. મુજવર) પૂજારી જેવો કબરનો રખેવાળ
 મુજવરી સ્ત્રી. મુજવરની કામગીરી
 મુજહિદ વિ. (અ.) પાર્શ્વિક સ્વયંસેવક (૨) પરાક્રમી
 મુઝવણ સ્ત્રી. મૂંઝવણી; અકળામણ; બેચેની
 મુઝારી સ્ત્રી. મુઝારો પું. ('મુઝાવું' ઉપરથી) ત્રિદોષ (૨)
 ગભરામણ; અકળામણ (૩) કોરિયા જેવો ઘાટ
 મુઝાવું અ.કિ. (સં. મુઝતે, પ્રા. મુજ્જળું) ગૂંચળાવું;
 ગૂંચવાવું (૨) ગાભરાવું; અકળાવું
 મુઝી(-ઝી) સ્ત્રી. (સં. મુઝિ, પ્રા. મુઝિ) આંગળાં હથેળી
 સાથે વાળવાથી થતો ઘાટ (૨) ખર્નાદા લેખે અપાતો
 મૂઠભર લોટ કે અનાજ (૩) ભાગબટાર્ઈ; ખેતીમાં
 માંડવિયાને અપાતો લાગો
 મુઝી(-ઝી)ભર વિ. મુઝીમાં માપ તેટલું (૨) થોડું
 મુઝો(-ઝો) પું. મોટી મુઝી; બાચકો
 મુઝદાલ વિ. (કા. મુઝરિ) મુઝદા જેવું (૨) નિર્બળ;
 નિર્માલ્ય (૩) મઝદાનું (માસ)
 મુઝડું ન. (કા. મુઝદ) મઝડું; શબ; લાશ
 મુઝસાઈ સ્ત્રી. (કચ્છી) અભિમાન; આપવડાઈ (૨) બહાદુરી
 મુઝસાણું વિ. અહંકારી; અભિમાની
 મુતરડી સ્ત્રી. મૂતરવાની જગા; પેશાબખાનું; 'યુરિનલ'
 મુતરાવવું સ.કિ. 'મૂતરવું'નું પ્રેરક
 મુતાલિક વિ., ના. (અ.) અનુકૂળ (૨) અનુસાર; પ્રમાણે
 મુતારો પું. ડંગોરો; દંડો; મોટી ડાંગ
 મુતાલિક પું. નાપબ દીવાન; - - - પ્રધાન
 મુત્સદ્દી પું. (અ.) હિસાબ રાખનાર; મુનીમ (૨) રાજદ્વારી
 પુરુષ; રાજનીતિમાં પ્રવીણ (૩) ખટપટિયો; દાવપેચ
 જાણનાર
 મુદ(-દા) સ્ત્રી. (સં.) આનંદ; પ્રમોદ; મોદ
 મુદત સ્ત્રી. સમય (૨) મુકરર કરેલો સમય - મર્યાદા
 મુદતિયું વિ. મુદત ઠરાવી હોય તેવું ['ટાઈઈઈઈ'
 મુદતિયો તાવ પું. અમુક મુદતે ઊતરતો એવો એક તાવ;
 મુદતી વિ. ચોક્કસ સમયગાળાવાળું; 'પિરિયોડિક'

મુદમાતૃ

૬૫૧

[મુરલી]

મુદમાતૃ વિ. (સં. મુદ્ + માતૃ) આનંદિત; હર્ષવિભોર; પ્રસન્ન થયેલું

મુદા સ્ત્રી. (સં.) આનંદ; પ્રસન્નતા

મુદિત વિ. (સં.) આનંદિત; હર્ષિત

મુદિતા સ્ત્રી. (સં.) મુદા; આનંદ; હર્ષ

મુદગર પું. (સં.) મગદળ (૨) મોગરી (લાડુ માટેનાં મૂઠિયાં ખાંડવાનું સાધન) (૩) એક પ્રાચીન હથિયાર

મુદત સ્ત્રી. (અ.) મુદત; મુકરર કરેલો સમય

મુદલ ન. (અ. મુદલ્લલ ઉપરથી) મૂળ થાપણ; મૂડી (૨) કિ.વિ. બિલકુલ; તદન [નિઃસંદેહ; નક્કી

મુદામ કિ.વિ. (અ. અમ્નન) વિશેષ કરીને; ખાસ (૨)

મુદામાલ પું. મુદાનો - ખાસ મહત્વનો માલ (૨) ગુનાની સાબિતીરૂપ - પુરાવા તરીકેનો માલ; મૂળ માલ

મુદા(દે)સર કિ.વિ. મુદા પ્રમાણે

મુદો પું. (અ. મદમા) પુરાવો; પ્રમાણ (૨) મહત્વની બાબત (૩) મૂળ; પાથો; તાત્પર્ય

મુદ્રક પું. (સં.) પુસ્તક વગેરે છાપનાર; 'પ્રિન્ટર'

મુદ્રણ ન. (સં.) છાપવું તે; છપાઈ; છાપકામ

મુદ્રણદીપ પું. (સં.) છાપભૂલ; 'પ્રિન્ટિંગ'

મુદ્રણયંત્ર ન. (સં.) છાપવાનું યંત્ર; 'પ્રેસ'

મુદ્રણસ્થાન ન. (સં.) ક્યાં છાપું તેની-મુદ્રણની જગા

મુદ્રણાલય ન. (સં. મુદ્રણ+આલય) છાપખાનું; 'પ્રિન્ટરી'; 'પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ'

મુદ્રા સ્ત્રી. (સં.) છાપ; મહોર (૨) વીંટી (૩) સિક્કો (નાણું) (૪) ગોસાંઈઓની કાનની કડી (૫) છાતીએ કે હાથે મારેલો ગ્રમ કે છાંપ (૬) મુખાકૃતિ; ચહેરાનો દેખાવ (૭) અમુક પ્રકારનો અંગવિન્યાસ (૮) સંખ્યા વખતે હાથ કે આંગળાંનો બનાવાતો ઘાટ

મુદ્રાક્ષર પું. (સં.) અક્ષરનું બીજું; 'ટાઇપ'

મુદ્રામણિ પું. (સં.) વીંટીનું નંગ-તેનો મણિ

મુદ્રાયંત્ર ન. (સં.) છાપવાનું યંત્ર; 'પ્રેસ'

મુદ્રારાસસ પું. (સં.) (મુદ્રા અર્થાત્ વીંટી વડે હાથ આવેલો રાસસ - એ વસ્તુવાળું) એક સંસ્કૃત નાટક (૨)

છાપભૂલ; 'પ્રિન્ટિંગ ડેલિવ'

મુદ્રાલેખ પું. અગ્રલેખ (૨) આદર્શચિત્ર વાક્ય; 'મોડો'

મુદ્રાલેખન ન. (સં.) ટાઇપરાઈટરથી લખવું તે

મુદ્રાકિત વિ. (સં.) છાપ મારેલું; છાપેલું

મુદ્રિકા સ્ત્રી. (સં.) મુદ્રા; વીંટી (૨) સિક્કો

મુદ્રિત વિ. (સં.) છાપેલું (૨) છાપ મારેલું

મુદા કિ.વિ. (સં.) ફોગટ; નિરર્થક (૨) બદલાની ફોઈ

પક્ષ આશા રાખ્યા વિના

[દ્રક્ષ

મુનક્કા સ્ત્રી. (અ. મુનક્કિલ) એક પ્રકારની મોટી સૂકી

મુનશી પું. (અ.) લેખક; ગ્રંથકાર (૨) લસિયો; લખવાનું

કામ કરનાર (૩) ફારસી અરબી કે ઉર્દૂનો શિક્ષક

મુનસક પું. (અ. મુન્સિક) દીવાની કજિયા સાંભળી ન્યાય આપનાર; મહાલ-ન્યાયાધીશ; 'સબજજ'

મુનસકી સ્ત્રી. મુનસકનું કામ (૨) અધિકાર; સત્તા (૩) વિવેકભુદિ; ઈચ્છા; મરજી

મુનસ(ન)િબ વિ. (અ.) મોગ્ય; વાજબી [સાધુ

મુનિ પું. (સં.) ઋષિ; તપસ્વી (૨) મૌનવ્રત ધારણ કરનાર

મુનિવર પું. મોટો મુનિ; મુનિદ્ર

મુનિવ્રત ન. (સં.) મૌનવ્રત

[બારમા

મુનિચુવ્રત પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના

મુનિચુવ્રત પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરો-

માંના અગિયારમા [કરોમાંના વીસમા

મુનિચુવ્રતસ્વામી પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થ-

મુનીમ પું. (અ. મુનીબ) પેઢીનો મુખ્ય ગુમાસ્તો

મુનીમગીરી સ્ત્રી. મુનીમનો હોદ્દો; એનો દરજ્જો

મુનીશ(ન)ર, મુનીદ્ર પું. (સં.) શ્રેષ્ઠ મુનિ; મુનિવર

મુને સ. મને

મુન્ની સ્ત્રી. (સિ.) લાડકી-લાડલી બાળકી

મુન્નો પું. (સિ. મુન્ના) લાડકો દીકરો; લાડલો દીકરો

મુક્ત વિ. મક્ત; વિના મૂલ્યે

મુક્તી પું. (અ.) પંચાતિયો

[મવાલી

મુક્તિસ વિ. (અ.) ગરીબ; કંગાળ; બેહાલ (૨) સાલી-

મુક્તિસી સ્ત્રી. (અ.) કંગાલિયત (૨) હાલીમુવાલીપણું

મુબારક વિ. (અ.) આબાદ; ભાગ્યશાળી (૨) ભલું

મુબારકબાદી સ્ત્રી. અભિનંદન; ધન્યવાદ (૨) શાબાશી

મુમકિન વિ. (અ.) શક્ય; સંભવિત; સંભાવ્ય

મુમતાઝ વિ. (અ.) પ્રસિદ્ધિ પામેલું (૨) પ્રતિષ્ઠિત (૩)

ખાસ

મુમુશા સ્ત્રી. (સં.) મોસાની ઈચ્છા

મુમુશુ વિ. મોસાની ઈચ્છાવાળું; 'એસ્પિરન્ટ'

મુમુખા સ્ત્રી. (સં.) મરવાની ઈચ્છા

મુમુખું વિ. મરવાની ઈચ્છા કરનારું

મુરથી સ્ત્રી. (ફા. મુર્ગ ઉપરથી) મરથી; કૂકડી

મુરથી પું. મરથી; કૂકડો

મુરજ પું. (સં.) એક જાતનું ઢોલ; પખાજ; પખાવજ

મુરજબંધ પું. પખાવજના આકારનો એક કાવ્યબંધ

મુરત ન. (સં. મુદ્દતી) શુભ સમય; મુદ્દત

મુરતિયો પું. વરરાજા; કન્યા માટે શોધાતો કે શોધેલો વર

(૨) હળના તુંગામાં કોશને સજ્જડ રાખવાની મેષ

મુરબ્બી વિ. (ર) પું. (અ.) વડીલ (૨) કદરદાન (૩)

આશ્રય આપનારું; 'પેટ્રન'

[પાક

મુરબ્બો પું. (અ.) ચાસણીમાં રાખેલો કેરી વગેરે ફળનો

મુરલી સ્ત્રી. (સં.) વાંસળી; મોરલી (૨) તૂંબડાનું બે

નળીવાળું છિદ્રવાદ

મુરલી સ્ત્રી. (સં.) દેવદાસી

મુરલી

૬૫૨

[મુહાજિર

મુરલી સ્ત્રી. ચોખાની એક જાત
 મુરલી(ઠધર, ઠમનોહર) પું. શ્રીકૃષ્ણ
 મુરશિદ પું. (અ.) ધર્મોપદેશક; ધર્મગુરુ
 મુરાઈ સ્ત્રી. (અ.) ઈચ્છા; ઉદ્દેશ; પરચ્છ [મોરાર
 મુરારિ પું. (સં.) મુર રાક્ષસના શત્રુ-વિષ્ણુ અર્થાત્ શ્રીકૃષ્ણ;
 મુરીદ પું. (અ.) શિષ્ય; ચેલો (ર) અનુયાયી
 મુરીદી સ્ત્રી. શિષ્યભાવ; શિષ્યદશા
 મુલક પું. (અ. મુલ) દેશ; પ્રદેશ
 મુલકી વિ. (ફા.) મલકને લગતું; દીવાની; વસૂલાતી
 મુલતવી વિ. (અ. મુલતવી) મોકૂફ [પ્રદેશ
 મુલતાન પું. પંજાબનું એક શહેર અને તેની આસપાસનો
 મુલતાનિયું વિ. મુલતાનને લગતું; મુલતાની
 મુલતાનિયો પું. મુલતાનનો વતની-રહેવાસી [એક બોલી
 મુલતાની વિ. મુલતાનનું (ર) સ્ત્રી. એક સળિષી (૩)
 મુલતાની માટી સ્ત્રી. મુલતાનની એક જાતની માટી
 મુલવણી સ્ત્રી. મૂલવવું તે; મૂલ્યાંકન; આંકણી
 મુલવણીદાર વિ. મુલવણી કરનારું
 મુલવાવું સ.કિ. 'મૂલવવું'નું શ્રેરક
 મુલસરી ન. બોરસલી
 મુલાકાત સ્ત્રી. (અ.) મેળાપ; મિલન (ર) પરિચય
 મુલાકાતી વિ. મુલાકાત અંગેનું (ર) પું. મુલાકાત લેનાર;
 મુલાકાતે આવનાર; 'વિઝિટર'
 મુલાજો પું. (અ. મુલાહજહ) મલાજો; મધાદા; અદબ;
 લાજ કે પડદાની રૂઢિ
 મુલાયમ વિ. (અ. મુલાઈમ) નરમ; સુંવાળું; સુકોમળ
 મુલાયમી વિ. મુલાયમ
 મુલાયમી સ્ત્રી. નરમાશ; સુંવાળપ; મૃદુતા
 મુલક પું. (અ.) જુઓ 'મુલક' [મશહૂર
 મુલકમશહૂર વિ. (અ.) જગવિખ્યાત; આખા દેશમાં
 મુલ્લા, (-લાં) પું. (અ.) મુસલમાનોનો ધાર્મિક પંડિત;
 મુસ્લિમ ધર્મગુરુ (ર) મસીદમાં નમાજ પઢાવનાર;
 મૌલવી [ગામું; પઠું
 મુલાવું ન. (સં. મુદ્દકપાટક, પ્રા. મઉઅવાડઅ) નાનું
 મુલાળો પું. વાળ; મોલાળો
 મુલી સ્ત્રી. (ઈ.) બોલપટ; સિનેમા; ફિલ્મ
 મુશળ ન. (સં. મુશલ) સાંભેલું; મુસળ [વરસાદ)
 મુશળધાર વિ. જાડી ધારમાં જોરથી પડતો; સાંભેલાધાર
 મુશાયરો પું. (અ. મુસાઈરર) કવિઓની પરિષદ જ્યાં
 દરેક કવિ પોતાનું કાવ્ય બોલી કે ગાઈ બતાવે છે.
 કવિસભા; કવિસંમેલન [ભાગ
 મુશુ સ્ત્રી. (હિં.) બાવડું; બાહુ-ખભો અને કોણીનો વચલો
 મુશક પું. (હિં.) બાવડું
 મુશક સ્ત્રી. (સં.) મુક્કો; મુક્કી; મૂઠી
 મુશ્તાક વિ. (અ.) ઉત્કંઠિત (ર) વારી ગયેલું; ઓળખોળ

મુશુ પું. ન. (ફા.) કસ્તૂરી
 મુશ્કિલ વિ. (અ.) મુશ્કેલ; અપરું; કઠણ [બાંધેલા ભોય એવું
 મુશ્કેટાટ વિ. (ફા. મુશ્ત + ઈ. ટાઈટ) વાંસા પાછળ લાય
 મુશ્કેલ વિ. અપરું; કઠણ; દુષ્કર
 મુશ્કેલી સ્ત્રી. મુસીબત (ર) અધરાપણું
 મુષક પું. (સં.) ઉંદર
 મુષિત વિ. (સં.) ચોરી લીધેલું (ર) છેતરાયેલું
 મુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) મૂઠી (ર) મુક્કો; મુક્કી
 મુષ્ટિકા સ્ત્રી. મૂઠી; મુક્કો
 મુષ્ટિપ્રહાર પું. (સં.) મૂઠીનો પ્રહાર; મુક્કો મારવો તે
 મુષ્ટિયુદ્ધ ન. (સં.) મુક્કાથી લડવું તે
 મુસદ્દી વિ. (ર) પું. મુસદ્દી; રાજદ્વારી પુરુષ; દાવપેચ
 જાણનાર (ર) હિસાબ રાખનાર; મુનીમ
 મુસદ્દો પું. (અ. મુસવ્વસદ્દમ) ખરોટો; કાવું લખાણ (ર)
 ઊંડા અર્થવાળી શૈલીનું લખાણ
 મુસલ ન. (સં.) મુશળ; સાંભેલું
 મુસલમાન પું. (ફા.) ઈસ્લામનો અનુયાયી; મુસ્લિમ
 મુસલમાની વિ. (ફા.) મુસલમાનનું કે તેને લગતું; ઈસ્લામી
 (ર) સ્ત્રી. મુસલમાનપણું [તુચ્છકરમાં) મુસલમાન
 મુસલ્લો પું. (અ. મુસલ્લા) નમાજ પઢવાની ચટાઈ (ર)
 મુસલસલ વિ. (અ.) સંગ
 મુસળ ન. (સં. મુસલ) મુશળ; સાંભેલું
 મુસળખંડી પું. ચોખા (ર) ખાંડવું તે
 મુસળધાર વિ. મુશળધાર; સાંભેલાધાર
 મુસળસ્નાન ન. જેવું તેવું નાલી લેવું તે
 મુસળું ન. મુસળ; સાંભેલું
 મુસાફર પું. (અ. મુસાફિર) વટેમાર્ગ; પથિક
 મુસાફરખાનું ન. પ્રવાસીઓને પડાવ નાખવાનું સ્થાન;
 ધર્મશાળા; પથિકાશ્રમ; સરાઈ
 મુસાફરી સ્ત્રી. પ્રવાસ; પર્યટન; યાત્રા
 મુસાફરી બંગલો પું. સવારીમાં કરતા અમલદારો માટે
 રખાતો સરકારી બંગલો; ડાકબંગલો; વિશ્રાંતિગૃહ;
 'સરકીટ હાઉસ' [સહવાસી; સાથી
 મુસાહિ(-હે)બ પું. (અ. મુસાહિમ) સાથે રહેનાર;
 મુસીબત સ્ત્રી. (અ.) તકલીફ; મુશ્કેલી (ર) વિપત્તિ;
 આપત્તિ (૩) કષ્ટ [રાયલું; રાજ થવું
 મુસ્કાવું અ.કિ. મલકાવું; મંદહાસ્ય-સ્મિત કરવું (ર)
 મુસ્તકીન વિ. (અ. મુસ્તકીમ) મક્કમ; મજબૂત; મુસ્તાક
 મુસ્તનદ વિ. (અ.) આધારભૂત; માનવાલાયક
 મુસ્તકા વિ. (અ.) પવિત્ર; પાક
 મુસ્તાક વિ. (અ. મુસ્તાક) આતુર (ર) દંઢ; મક્કમ; મજબૂત
 મુસ્લિમ વિ. (અ.) ઈસ્લામનું કે તેનું અનુયાયી (ર) પું.
 મુસલમાન [નાર (ર) નિર્વાસિત (૩) સિજરતી
 મુહાજિર પું. (અ.) સિજરત કરનાર; બીજે દેશ જઈ રહે-

મુલાબા/

૬૫૩

/ મૂડીવાદી

મુલાબા પું. (અ.) માન (૨) મિત્રતા
 મુહૂર્ત ન. (સં.) બે ઘડી જેટલો સમય; ૪૮ મિનિટ (૨)
 કોઈ કામ શરૂ કરવાનો શુભ સમય; મુરત
 -મું પ્રત્ય. અંકનો લાગતો 'તેટલાકમનું' એવો અર્થદર્શક
 પ્રત્યય; જેમ કે લીસમું
 મુંગું વિ. જુઓ 'મુંગું' [ચજ
 મુંજ ન. (સં.) દાબ જેવું એક ધાસ (૨) એક પ્રાચીન
 મુંજબંધ પું. (સં.) મુંજનો કંદોરો (જનોઈ) જેમાં પહેરાવાતો
 મુંજ વિ. જુઓ 'મુંજ'
 મુંજવણ સ્ત્રી. જુઓ 'મુંજવણ'
 મુંજવવું સ.કિ. જુઓ 'મુંજવવું'
 મુંઝારી સ્ત્રી. (-રી) પું. જુઓ 'મુંઝારી(-રી)'
 મુંઝાવવું સ.કિ. જુઓ 'મુંઝાવવું'
 મુંઝાવું અ.કિ. જુઓ 'મુંઝાવવું'
 મુંડ ન. (સં.) માથું (૨) પું. સાપુ; સંન્યાસી
 મુંડક પું. મુંડેલા માથાવાળો સાપુ (૨) ન. એ નામનું
 ઉપનિષદ; મુંડકોપનિષદ
 મુંડકાવેરો પું. જુઓ 'મુંડકાવેરો'
 મુંડકી સ્ત્રી. જુઓ 'મુંડકી'
 મુંડકું ન. જુઓ 'મુંડકું'
 મુંડકોપનિષદ ન. (સં.) મુંડક ઉપનિષદ
 મુંડણ ન. જુઓ 'મુંડણ'
 મુંડવું સ.કિ. જુઓ 'મુંડવું'
 મુંડન ન. માથું મુંડાવવું તે
 મુંડમાળા સ્ત્રી. માથાની કે બોપરીઓની માળા
 મુંડા સ્ત્રી. જુઓ 'મુંડા'
 મુંડાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'મુંડાઈ'
 મુંડામણ ન. જુઓ 'મુંડામણ'
 મુંડાવવું સ.કિ. જુઓ 'મુંડાવવું'
 મુંડાવું અ.કિ. જુઓ 'મુંડાવું'
 મુંડિયો પું. જુઓ 'મુંડિયો' [વાળંદ; નાઈ (૩) સંન્યાસી
 મુંડી વિ. (સં. મુઢી) બોડાવેલા માથાવાળું (૨) પું.
 મુંડું વિ. જુઓ 'મુંડું'
 મુંડો પું. મદારી જેવો ભિખારી
 મુંદર પું. જુઓ 'મુંદર' [નગરી
 મુંબઈ સ્ત્રી., ન. (સં. મહાબ્લાદેવી ઉપરથી) એ નામની
 મુંબઈગદું વિ. મુંબઈનું (૨) કલદાર (રૂપિયો)
 મુંબ(-મ)ઈ સ્ત્રી. કચ્છર વાગેલા માટેની એક ઔષધિ
 મુંઈ વિ., સ્ત્રી. મુંએલી; મરી ગયેલી
 મુંઈ વિ. (સં. મુતક, પ્રા. મુઅમ) મુંએલું; મરેલું (૨)
 કોય કે વહાલમાં અપાતું વિશેષણ-ઉદ્ગાર
 મુંએલું વિ. મરેલું; મરણ પામેલું
 મુંઓ વિ., પું. મરણ પામેલો (પુરુષ)
 મુંક વિ. (સં.) મુંગું; બોલવા ન માગતું

મુંકબધિર વિ. (સં.) મુંગું અને બહેરું, બંને
 મુંકભાવ પું. (સં.) મુંગાપણું
 મુંકવવું સ.કિ. મુંકે એમ કરવું; છોડાવવું
 મુંકવાચન ન. (સં.) મનમાં વાંચવું તે (૨) ચિઠ્ઠી કે પાટિયા
 પરની આજ્ઞા વાંચી બાળકે તે પ્રમાણે કરવું તે
 મુંકવું સ.કિ. (સં. મુક્ત, પ્રા. મુક્કઈ) છોડવું; તજવું; મુક્ત
 કરવું (૨) (અમુક સ્થાને) નીમવું, સ્થાપવું કે ગોઠવવું
 (૩) પહેરવું; ધાલવું (ટોપી; પાઘડી) (૪) રંધાવા
 માટે ચૂલા ઉપર મુંકવું (૫) (વ્યાજે કે ગીરો) રાખવા
 અથવા સાચવવા સૌપવું (૬) શીખવા મોકલવા
 માંડવું. (નિશાળે મૂકવો.) (૭) બાકી રાખવું, છોડવું,
 (બે લીટી રાખી લીધી.) (૮) -ને જુએ નાખવું -
 રાખવું (૯) અન્ય ક્રિયા સાથે આવતાં તે ક્રિયાની
 પૂર્ણતા સૂચવે છે. (નસાડી મૂકવો.) [કરનાર
 મુંકસેવક પું. (સં.) જાહેરાત કે પ્રશંસા વગર ચૂપચાપ સેવા
 મુંકસેવા સ્ત્રી. (સં.) મુંકસેવકની સેવા; મુંડીસેવા
 મુંગડી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓનું કાનનું એક ધરેણું
 મુંગડું વિ. મુંગું [અવાચક (૩) શાંત
 મુંગું વિ. (સં. મુક, પ્રા. મુગ) બોલી ન શકે તેવું (૨)
 મુંજ સ્ત્રી. (સં. મુજ્જ, પા. મુજ્જા) ઉપવા હોઈ ઉપર ઊગતા
 વાળ (૨) ઘઉં વગેરે મુંડી ઉપરનો વાળ જેવો ભાગ
 મુંજ વિ. (અ.) કંજૂસ (૨) અક્ષય કે હોશ વિનાનું; જડ
 મુંજવણ(-ણી) સ્ત્રી. અકળામણ; ગભરામણ
 મુંઝ સ્ત્રી. (તેલુગુ મુઝ, સર. મ. મુંડ=જણ) ગિલ્લીદંડની
 રમતમાં એક દાવ
 મુંઝ સ્ત્રી. (સં. મુઝિ, પ્રા. મુટિઠ) મુઠી (૨) જયાંથી
 તલવાર વગેરે પકડાય છે તે હાથો (૩) પીડા કરવાનો
 કે મારી નાખવાનો એક તાત્ત્વિક પ્રયોગ [મારી
 મુંઝબેડ સ્ત્રી. (સિ. મુંઝબેડ) ગપાગપી; મુક્કાબાજી; મારા-
 મુંઠિયું ન. કણકને મુંઠી વડે વાળી બનાવેલી એક વાની
 મુંઠી સ્ત્રી. મુઠી; હાથની ચાર આંગળી વાળીને બાંધેલો
 આકાર (૨) મુંઠીમાં સમાય તેટલું માપ
 મુંઠો પું. મોટી મુંઠી
 મુંડ પું. (ઈ.) મનોદશા (૨) મિજાજ
 મુંડકાવેરો પું. માથાદીઠ લેવાતો વેરો
 મુંડકું ન. (સં. મુંડ) માથું [મોં અથવા માથાનો ભાગ
 મુંડી સ્ત્રી. (સં. મુખ, પ્રા. મુહ + ડી કે સં. મુંડ = માથું)
 મુંડી સ્ત્રી. પૂંજ; ધન (૨) વેપાર-ઉદ્યોગમાં રોકાતી
 ધાપણ-દ્રવ્ય
 મુંડીખર્ચ ન., પું. મુંડીમાંથી થતું ખર્ચ; મુંડી ખર્ચવી તે
 મુંડીદાર વિ. (૨) પું. મુંડીવાળો; પૈસાદાર ['ઈન્વેસ્ટમેન્ટ'
 મુંડીરોકાણ ન. મુંડી (કામ, ધંધા વગેરેમાં) રોકવી તે;
 મુંડીવાદ પું. મુંડીદારોની સત્તા રહે એવો મત-સિદ્ધાંત
 મુંડીવાદી વિ. (૨) પું. મુંડીવાદને લગતું કે તેમાં માનતું

મૂડો

કપટ

[મૂલનાયક

મૂડો પું. (દે. મૂડ) સો મણનું અનાજ (ર) પાણીનું ભારવાળું પાનું [જાતની ગોળ પુરસી કે માંચી જેવું આસન
મૂડો પું. (સં. મુટક, પ્રા. મૂડા) સરકટ કે નેતરની એક
મૂઠ વિ. (સં.) મૂર્ખ; ઠોઠ (ર) સ્તંભ; નિશ્ચેષ્ટ (૩)
મોહવશ; વિવેકરહિત; મોહમાં પડેલું
મૂઠના સ્ત્રી. મૂર્ખતા; મોહવશ હોવાપણું
મૂઠમતિ વિ. (સં.) બેવકૂફ; મૂર્ખ (ર) અજ્ઞાની
મૂઠાગ્રહ પું. મૂઠતાબેર રખાતો આગ્રહ [બેવકૂફ
મૂઠાત્મા પું. (સં.) મૂઠ થઈ ગયેલો જીવાત્મા (ર) મૂર્ખ;
મૂતર ન. મૂત્ર; પેશાબ; શિવાંસુ
મૂતરગંદો પું. મૂતરના ભેજની ગંદકી
મૂતરવું અ.કિ. (સં. મૂત્રપતિ, પ્રા. મુત્રઈ) પેશાબ કરવો
મૂતરાવું અ.કિ. 'મૂતરવું'નું ભાવે
મૂત્ર ન. (સં.) મૂતર; પેશાબ
મૂત્રકીશ પું. (સં.) મૂત્રપિંડનો એકમ; કોષ; 'નેફ્રોન'
મૂત્રજન્ય વિ. મૂત્રમાંથી ઉત્પન્ન થાય તેવું
મૂત્રન્યાય પું. (સં.) પેશાક કરવો તે
મૂત્રનળી સ્ત્રી. મૂત્રાશયમાંથી મૂત્રને બહાર કાઢનારી
શરીરની નળી; 'યુરેથ્રા'
મૂત્રપરીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) મૂત્રની પરીક્ષા
મૂત્રપાત્ર ન. (સં.) પેશાબ ઝીલવાનું વાસણ [‘કિડની’
મૂત્રપિંડ પું. શુદ્ધ લોહી તથા મૂત્રને જુદા પાડનાર અવયવ;
મૂત્રરોગ પું. પેશાબનો રોગ
મૂત્રલ વિ. (સં.) પેશાબ લાવે તેવું
મૂત્રવર્ધક વિ. (સં.) વધારે મૂત્ર કરાવે તેવું
મૂત્રાઘાત પું. મૂત્ર-પેશાબ અટકી પડવાનો રોગ
મૂત્રાવરોધ પું. જુઓ 'મૂત્રાઘાત'
મૂત્રાશય પું., ન. (સં.) મૂત્રને એકઠું થવા માટેનો અવયવ;
કુક્કા; 'બ્લેડર'
મૂત્રોત્સર્ગ પું. પેશાબ કરવો તે
મૂન પું. (દિ.) ચંદ્ર; ચંદ્રમા
મૂનલાઈટ ન. ચંદ્રનો પ્રકાશ; ચંદ્રિકા; ચાંદની
મૂનિયું ન. મોનિયું (મોઢાનું - ઉપરચોટિયું આમંત્રણ)
મૂનની સ્ત્રી. (સં. મુખપત્રી, પ્રા. મુહપત્તી) જૈન યતિઓ
મુખ ઉપર બાંધે છે તે લૂગાડાનો કકડો-મુહપત્તી
મૂખ વિ. (ર) પું. મૂર્ખ; બેવકૂફ
મૂખાઈ, (-મી) સ્ત્રી. મૂખાઈ; અકલનો અભાવ
મૂખું વિ. મૂખ; મૂર્ખ; કમઅક્કલ; બેવકૂફ [ગભરાવું
મૂરગવું અ.કિ. (સં. મૂર્છા) કરમાવું; ચીમળાવું (ર)
મૂરત સ્ત્રી. (સં. મૂર્તિ) મૂર્તિ; પ્રતિમા [મહુરત
મૂરત ન. (સં. મુહૂર્ત) કોઈ કામ શરૂ કરવાનો શુભ સમય;
મૂર્ખ વિ. (ર) પું. (સં.) અભણ; બેવકૂફ; અકલલીન
મૂર્ખતા; મૂખાઈ સ્ત્રી. મૂર્ખપણું; બેવકૂફી [સરદાર
મૂર્ખશિરોમણી; મૂખાંદ પું. (સં.) મહામૂર્ખ; મૂરખનો

મૂખાંધી સ્ત્રી. મૂર્ખતા
મૂર્છ(-છ)ક વિ. (સં.) મૂર્છા પમાડનાર; 'એનેસ્થેટિક'
મૂર્છ(-છ)ના સ્ત્રી. ભેશુદ્ધિ; મૂર્છા
મુર્ચિ(-છિ)ત વિ. ભેભાન થયેલું [થયેલું
મૂર્ત વિ. (સં.) મૂર્તિમાન; સાહાર; વાસ્તવિક; પ્રત્યક્ષ
મૂર્તના સ્ત્રી. (-તવ) ન. મૂર્ત હોવાપણું
મૂર્તિ(-તિ) સ્ત્રી. (સં.) પ્રતિમા; આકૃતિ (દેવ-દેવીની)
(ર) સાધુ (વ્યક્તિ)
મૂર્તિ(-તિ)કર્મ ન. (સં.) મૂર્તિ કોતરવાનું કામ
મૂર્તિ(-તિ)કાર પું. મૂર્તિ ધડનાર; શિલ્પી
મૂર્તિ(-તિ)પૂજક વિ. મૂર્તિને પૂજનાર
મૂર્તિ(-તિ)પૂજા સ્ત્રી. મૂર્તિની પૂજા
મૂર્તિ(-તિ)ભંજક વિ. મૂર્તિને ભાંગનાર-તોડનાર
મૂર્તિ(-તિ)(ઠમની, ઠમંત) વિ., સ્ત્રી. (ઠમાન) વિ. (સં.
મૂર્તિમંત્ર) શરીરવાળું; સાક્ષાત્ મૂર્ત
મૂર્તિ(-તિ)વિધાન ન. (સં.) પ્રતિમાનિર્માણ
મૂર્તિ(-તિ)શાસ્ત્ર ન. મૂર્તિઓ બનાવવાનું શાસ્ત્ર; શિલ્પ
મૂર્ધન્ય વિ. (સં.) મૂર્ધસ્થાનથી ઉચ્ચારાતું (ર) માથાને
લગતું (૩) શિરમોર; ઊંચામાં ઊંચા સ્થાને મૂકી શકાય
એવી (વ્યક્તિ) (૪) પું. મૂર્ધસ્થાની વર્ણ
મૂર્ધન્યતર વિ. (સં.) વધારે મૂર્ધન્ય [છાપરાનો ભાગ
મૂર્ધસ્થાન ન. (સં.) મુખવિવરનો સમગ્ર ઉપરિભાગ -
મૂર્ધસ્થાની વિ. મૂર્ધસ્થાનનું; મૂર્ધન્ય
મૂર્ધા પું. (સં.) માથું; કપાળ (ર) મુખવિવરનો સમગ્ર
ઉપરિભાગ (છાપરાનો ભાગ)
મૂર્ધાભિષિક્ત વિ. (સં.) અભિષેક કરાવેલું
મૂલ(-લ્ય) ન. (સં. મૂલ્ય, પ્રા. મુલ્લ) કિંમત; લાગત
મૂલ (સં.) (-ળ) ન. વનસ્પતિની જડ (ર) પાપો; મંડાણ
(૩) નદીનું ઉત્પતિસ્થાન (૪) મૂળ કારણ (૫) ૧૯મું
નશ્ત્ર [ઉદા. દંતકથામૂલક
-મૂલક વિ. (સં.) બહુવીરિ સમાસને અંતે) મૂળવાળું;
મૂલ(-ળ)કારણ ન. મુખ્ય કારણ
મૂલકોણ પું. (સં.) મુખ્યકોણ; કાટખૂણો
મૂલકોણીય વિ. (સં.) મૂળ ખૂણાને લગતું
મૂલ(-ળ)ગત વિ. મૂળમાં રહેલું; આરંભમાં રહેલું
મૂલ(-ળ)ગ્રંથ પું. અસલ ગ્રંથ; 'સોર્સ બુક'
મૂલ(-ળ)ચિહ્ન ન. (✓) આવું સંખ્યાનું મૂળ સૂચવતું
ચિહ્ન; 'રેડિકલ સાઈન' (ગ.)
મૂલજ વિ. (સં.) મૂળ નશ્ત્રમાં જન્મેલું
મૂલ(-ળ)તત્ત્વ ન. પાંચ મહાભૂતોમાંનું એક (ર) કોઈ
ચોજનું મૂળ-પ્રાથમિક ઘટક તત્ત્વ (૩) ન.ખ.વ. શાસ્ત્ર
કે કપાળના પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો
મૂલ(-ળ)તાલ પું. ત્રિતાલ; ત્રિતાલ [('જૈન)
મૂલનાયક પું. (સં.) જૈન દેરાસરમાંના તે તે મુખ્ય તીર્થંકર

મૂલ(-ળ)/પુરુષ/

૬૫૫

[મૃગયાવિહાર

મૂલ(-ળ)પુરુષ પું. (સં.) વંશનો આદિપુરુષ (૨) કુટુંબનો મુખ્ય માણસ (૨) સૃષ્ટિનો આદ્યપુરુષ [(સંખ્યા) મૂલ(-ળ)પ્રકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રકૃતિ; જગતનું આદિ કારણ મૂલ(-ળ)પ્રત સ્ત્રી. છાપવાનું મૂળ લખાણ; હસ્તપ્રત; 'પ્રેસકોપી']

મૂલ(-ળ)ભૂત વિ. મૂળરૂપ; મૂળનું [આંકવું; કદર કરવી મૂલવવું સ.કિ. મૂલ્ય નક્કી કરવું (૨) ખરીદવું (૩) મૂલવાવું અ.કિ. 'મૂલવવું'નું કર્મણિ

મૂલ(-ળ)વિધિ સ્ત્રી. કોઈ પણ સંખ્યાનું મૂળ શોધી કાઢવાની રીત; 'ઈવોલ્યુશન' (૨) મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મેલાં બાળક તથા તેનાં માબાપ પર કરવામાં આવતો વિધિ મૂલા(-ળા)શર પું. (સં.) વર્ણમાળાના મૂળ અક્ષરો મૂલા(-ળા)ધાર પું. (સં.) મૂળ આધાર (૨) ન. ગુદાને ઉપરથી વચમાં આવેલું ચક્ર

મૂલ્ય ન. (સં.) મૂલ; કિંમત; ભાવ મૂલ્યનિષ્ઠ વિ. જીવનમૂલ્યોમાં નિષ્ઠા ધરાવનારું મૂલ્યવતા સ્ત્રી. (સં.) મૂલ્યવાળું હોવું તે મૂલ્યવાન વિ. કીમતી; 'વેલ્યુએબલ' મૂલ્યહાસ પું. (સં.) મૂલ્યનાશ; મૂલ્યઘટાડો (૨) અવમૂલ્યન; કિંમત ઓછી થવી તે-કરવી તે મૂલ્યાંકન ન. (સં.) મૂલ્ય આંકવું તે; આંકણી; મૂલવણી મૂલ્યાંતર ન. (સં.) બીજું મૂલ્ય; મૂલ્ય ફેરવવું તે-તેમાં પરિવર્તન [આંદોલન

મૂલખંટ સ્ત્રી. (ઈ.) હિલચાલ (૨) હલનચલન (૩) મૂલી સ્ત્રી., ન. (ઈ.) કીચર-ફિલ્મ

મૂષ(-ષિ)ક પું. (સં.) ઉદર

મૂષિકા સ્ત્રી. (સં.) ઉદરડી [(૨) બીજું

મૂસ સ્ત્રી. (સં. મૂષા, પ્રા. મૂસા) ધાતુ ગાળવાની કુલરી

મૂસ પું. (સં. મૂષ, પ્રા. મૂસ) ઉદરડો

મૂસળી સ્ત્રી. ઔષધિ-વસાણાના કામનું એક મૂળ

મૂસળી સ્ત્રી. (સં. મુશલિકા, પ્રા. મુશલિઆ) ખાંડણીનો દસ્તા; પરાઈ

મૂસા પું. (અ.) યહૂદી ધર્મનો પ્રવર્તક

મૂળ વિ. (સં. મૂલ) જુઓ 'મૂલ' [ચુકવવાની રકમ

મૂળકિંમત સ્ત્રી. માલની મૂળ ખરીદી વખતે (વેપારીએ)

મૂળગું વિ. (૨) કિ.વિ. મૂળ; અસલ (૩) તમામ; બધું

મૂળવતની પું. કોઈ પણ પ્રદેશનો મૂળથી વતની; 'રેસિડન્ટ'

મૂળાશર પું. જુઓ 'મૂલાશર'

મૂળાડિયું, મૂળાડું ન. મૂળ; મૂળિયું

મૂળિયું ન. મૂળ; જડ (૨) મૂળનક્ષત્રમાં જન્મેલું [મૂળ

મૂળી સ્ત્રી. (સં. મૂલિકા) મૂળના ઝીણાઝીણા ફણગા (૨)

મૂળે કિ.વિ. શરૂમાં; આરંભમાં [કંઠમૂળ

મૂળો પું. (સં. મૂલક, પ્રા. મૂલઅ) ખાવામાં વપરાતું એક

મૂં(-મું)ગું વિ. (સં. મૂક) મૂગું; બોલી ન શકે તેવું

મૂં(-મું)જી વિ. મૂજ; અક્કલ કે હોશ વગરનું; કંજૂસ મૂં(-મું)જવણ(-ણી) સ્ત્રી. અકળામણ; ગભરામણ; બગ્ગતા; ઉથાટ [મૂકવું

મૂં(-મું)જવવું સ.કિ. મૂંજવણ કરવી; મૂંઝાવવું; મૂંઝવણમાં

મૂં(-મું)ઝારી સ્ત્રી. (-રો) પું. ગભરામણ; ત્રિદોષ

મૂં(-મું)ઝાવવું સ.કિ. 'મૂંઝાવું'નું પ્રેરક; મૂંઝવવું (૩૬ 'મૂંઝવવું' જ છે; 'મૂંઝાવવું' નસિ.)

મૂં(-મું)ઝાવું અ.કિ. (સં. મુઝાતે, મુજઝઈ) મૂંઝાવું; અમુઝાવું (૨) ગભરાવું વિરો

મૂં(-મું)ઝકાવેરો પું. (મૂંડું + વેરો) માથા દીક લેવાતો

મૂં(-મું)ઝકી સ્ત્રી. ('મૂંડવું' ઉપરથી) બોડી સ્ત્રી

મૂંડકી સ્ત્રી. (સં. મુંડક) ઘોડા કે ઊંટના પલાણના કાઠાના આગલા ભાગનું માથું (૨) માથું (તિરસ્કારમાં)

મુંડકું ન. (સં. મુંડક) માથું

મું(-મું)ડણ ન. મુંડન; માથું મુંડાવવું તે

મું(-મું)ડવું સ.કિ. (સં. મુંડપતિ, પ્રા. મુંડઈ) મુંડન કરવું; બોડવું (૨) છેતરવું; ધૂતવું (૩) ચેલો બનાવવો

મું(-મું)ડા સ્ત્રી. વિષવા (તુષ્યકારમાં)

મું(-મું)ડાઈ સ્ત્રી. મુંડવું તે કે તેનું મહેનતાણું

મું(-મું)ડામણ ન. મુંડવાનું મહેનતાણું (૨) મુંડવાની કિયા

મું(-મું)ડાવવું સ.કિ. 'મુંડવું'નું પ્રેરક

મું(-મું)ડાવું અ.કિ. 'મુંડવું'નું કર્મણિ

મું(-મું)ડિયો પું. સાધુ; મુંડી; સંન્યાસી

મું(-મું)ડી સ્ત્રી. ('મુંડવું' ઉપરથી) મુંડકી; બોડી સ્ત્રી

મુંડી સ્ત્રી. (સં. મુંડ ઉપરથી) માથું (૨) જણ

મું(-મું)ડું વિ. ('મુંડવું' ઉપરથી) બોડાવેલું [માણસ; મુંડિયો

મું(-મું)ડી પું. (સં. મુંડક) બોડું માથું (૨) બોડા માથાવાળો

મું(-મું)દર પું. ભેંસના આગલા બે પગ વચ્ચે લગડતો ભાગ [નકત્ર

મુગ પું. (સં.) પશુ (૨) હરણ (૩) ન. મુગશીર્ષ; પાંચમું

મુગચર્મ ન. (સં.) હરણનું ચામડું [તે (બક્ત માટે)

મુગચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) હરણની પેઠે નિષ્પાપ જીવન ગાળવું

મુગજલ (સં.) (-ળ) ન. રેતાળ જમીન ઉપર સૂર્યનાં કિરણ

પડવાથી દૂરથી દેખાતો પાણી જેવો આભાસ;

મુંઝવાનાં જળ

મુગતુષ્ણ સ્ત્રી. મુગજળ; રેતાળ જમીન ઉપર સૂર્યનાં કિરણ

પડવાથી દૂરથી દેખાતો પાણી જેવો આભાસ;

મુંઝવાનો જળ [સ્ત્રી. મુગાશી; હરિણાશી

મુગનયની વિ., સ્ત્રી. હરણના જેવાં નયનોવાળી (૨)

મુગનાભિ સ્ત્રી. (સં.) કસ્તૂરી (૨) હરણની ટૂંટી

મુગપતિ પું. (સં.) વનનાં પશુઓનો રાજા; સિંહ

મુગમદ પું. (સં.) કસ્તૂરી

મુગયા સ્ત્રી. (સં.) શિકાર

મુગયાવિહાર પું. (સં.) શિકાર ખેલવો તે

મૂગરાજી

ક્રમક

[મેધરવો

મૂગરાજ પું. (સં.) વનનાં પશુઓનો રાજા; સિંહ; મૂગપતિ
 મૂગલાંછન પું. (સં.) ચંદ્ર (ર) હરણનું ચિહ્ન
 મૂગલિયું ન. (પ.) નાનું મૂગ (ર) હરણનું બચ્ચું
 મૂગલી સ્ત્રી. હરણી; મરગલી
 મૂગલું ન. હરણું; મરગલું
 મૂગલો પું. હરણ; મરગલો
 મૂગલોચના વિ. (-ની) (સં.) વિ., સ્ત્રી. મૂગનયની; મૂગ
 જેવાં નયનોવાળી; મૂગાસી
 મૂગશિર, મૂગશીર્ષ ન. (સં.) પાંચમું નક્ષત્ર
 મૂગાજિન ન. (સં.) મૂગચર્મ
 મૂગાંક પું. (સં.) હરણના જેવા લાંછનવાળો-ચંદ્ર
 મૂગી સ્ત્રી. (સં.) હરણી; મરગલી (ર) ફેફસાંનો રોગ; વાઈ
 મૂગેંદ્ર પું. (સં.) વનનાં પશુઓનો રાજા; સિંહ
 મૂડ પું. (સં.) શિવ
 મૂડાની સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી
 મૂક્ષાલ પું., ન. (સં.) કમળનો તંતુ
 મૂક્ષાલી(-જિની) સ્ત્રી. (સં.) કમળનો છોડ
 મૂક્ષમ વિ. (સં.) માટીનું ('મૂન્મય' વૈકલ્પિક રૂપ)
 મૃત વિ. (સં.) મરણ પામેલું (ર) ન. મૃત્યુ; મરણ મુક્ત
 મૃતક વિ. (સં.) મરનાર સંબંધી (ર) ન. શબ (૩) મરણનું
 મૃતક સેજ સ્ત્રી. (સં.) તેરમાને દિવસે અપાતું ખાટલા,
 પથારી વગેરેનું દાન; 'સજ્જ'ા
 મૃતદેહ પું. (સં.) શબ; મરુદ્ધ
 મૃતપ્રાય વિ. મરવાની અણી ઉપર આવેલું; લગભગ મર્ધા
 જેવું થઈ ગયેલું [(ર) તેવી વિદ્યા
 મૃતસંજ્ઞવત્રી વિ., સ્ત્રી. (સં.) મુસેલાને જીવતા કરનારી
 મૃતાત્મા પું. (સં.) મરદાલ કે મરી ગયેલ માણસ
 મૃતિકા સ્ત્રી. (સં.) માટી
 મૃત્યુ ન. (સં.) મરણ; અવસાન
 મૃત્યુભય પું. (સં.) મરણનો ભય [પૃથ્વી
 મૃત્યુલોક પું. (સં.) મરણપર્મવાળા પ્રાણીઓનું જગત;
 મૃત્યુવેરો પું. મરનારની મિલકત વારસદારને મળે તે ઉપર
 લેવાતો વેરો
 મૃત્યુશય્યા સ્ત્રી. મરણપથારી
 મૃત્યુસ્થંભ પું. (સં.) પાળિયો; 'હીરોસ્ટોન'
 મૃત્યુજય વિ. (સં.) મૃત્યુને જીતનારું; અમર (ર) પું.
 મહાદેવ; શંભુ [વાઘ; પંખાજ
 મૃદંગ ન. (સં.) બંને બાજુ વગાડાય તેવું તબલા જેવું એક
 મૃદા સ્ત્રી. (સં.) માટી [પાતળું આવરણ
 મૃદાવરણ ન. (સં.) પૃથ્વીની સપાટી પર આવેલું માટીનું
 મૃદુ વિ. (સં.) કોમળ; સુંવાળું (ર) મધુર
 મૃદુતા સ્ત્રી. કોમળતા; માદેવ
 મૃદુલ વિ. કોમળ; સુંવાળું; મુલાયમ
 મૃન્મય વિ. (સં.) મૃદમય; માટીનું બનાવેલું

મુષા કિ.વિ. (સં.) ખોટી રીતે (ર) નકામું; વ્યર્થ
 મુષાવચન ન. (સં.) જુદું બોલવું તે
 મુષાવાદ પું. જુદું બોલવું તે; અસત્ય ભાષણ
 મુષાવાદી વિ. જુદું બોલનાર; મિથ્યાભાષી
 મે પું. (ઈ.) ઈસ્વી સનનો પાંચમો મહિનો
 મેઈન વિ. (ઈ.) મુખ્ય; પ્રધાન
 મેકઅપ પું. (ઈ.) અંગશોભન; નાટ્ય નિમિત્તે કે શણગાર
 માટેની મોઝાની ટાપટીપ-સજાવટ (ર) રૂપસજ્જા
 મેકર પું. (ઈ.) બનવનાર; ઉત્પાદક ઉદા. સારા મેકરનો
 માલ [વધારે
 મેક્સિમમ વિ. (ઈ.) અધિકતમ; મહત્તમ (ર) વધારેમાં
 મેક્સી સ્ત્રી. (ઈ.) પગની પાની સુધીનો ફોક જેવો સ્ત્રીનો
 પોષાક
 મેખ સ્ત્રી. મેખ રાણી
 મેખ સ્ત્રી. ખીલી (ર) કાયર
 મેખર સ્ત્રી. જનોઈ [(ર) ફરતી વર્તુળાકાર રેખા કે મર્ધાદા
 મેખલા સ્ત્રી. (ફા.) કંદોરો; કટિમેખલા (ખાસકરીને સ્ત્રીની)
 મેખળ ન. મેખલા; કંદોરો
 મેખળ ન. લગાઈનું એક હથિયાર (સર. હળમેખળ)
 મેખળા સ્ત્રી. મેખલા; કંદોરો; કટિમેખલા (ર) ફરતી
 વર્તુળાકાર રેખા કે મર્ધાદા
 મેગલ(-ળ) પું. હાથી; ગજ [ભૂગણું; ધ્વનિવર્ધક
 મેગાફોન પું. (ઈ.) દૂર સુધી અવાજ પહોંચાડવા માટેનું
 મેગી સ્ત્રી. (ઈ.) સેવની વાનગી
 મેગેજિન ન. (ઈ.) સામયિક; માસિક-પત્ર
 મેગનાકાર્ટ પું. (ઈ.) ખતપત્ર; રાજાનો આજ્ઞાપત્ર
 મેગ્નિકાઈઝ વિ. (ઈ.) કદ કરતાં વધારીને બતાવનારું
 મેગ્નિફિકેશન ન. (ઈ.) કદ કરતાં વધારે બતાવવું તે
 મેગનેટ પું. (ઈ.) લોહચુંબક
 મેગનેટથેરપી સ્ત્રી. (ઈ.) લોહચુંબક વડે અપાતી સારવાર
 મેગનેટાઈટ ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું ચળકતું ખનિજ
 મેગનેટિક વિ. (ઈ.) લોહચુંબકને લગતું; ચુંબકીય
 મેગનેશિયમ ન. (ઈ.) ક્ષારવાળી માટીની એક ધાતુ
 મેગનેટાઈઝમ ન. (ઈ.) લોહચુંબકનો ખેંચવાનો ગુણ
 મેઘ પું. (સં.) વરસાદ (ર) વાદળ
 મેઘગર્જના સ્ત્રી. (સં.) વાદળાંનો ગડગડાટ
 મેઘધનુ, (ઑ) (ઑઘ) ન. ઈન્દ્રધનુષ
 મેઘનાદ પું. (સં.) મેઘગર્જના (ર) રાવણનો પુત્ર ઈન્દ્રજિત
 મેઘપુષ્પ પું. (સં.) પાણી (ર) નદીમાંનું પાણી
 મેઘમહાર પું. (સં.) એક રાગ (ર) (તે રાગ ગાવાથી)
 ભારે વરસાદ વરસતાં એમ કહેવાય છે.
 મેઘમાલા સ્ત્રી. (સં.) કાદગિની
 મેઘરવો પું. આંખા વગેરેના મોરમાંથી ઝીંઘી મધુની છાંટ
 વરસે છે તે (ર) ઝીંઘી ઝાકળ જેવું પડતું વાદળ

મેધરાજી/

૬૫૭

/મેદી

મેધરાજી પું. ઈન્દ્ર (૨) વરસાદ
 મેધલ(-લી) વિ., સ્ત્રી. વાદળવાળી
 મેધાંબર પું., ન. (સં.) ધોરેભો; વાદળાંની જમાવટ (૨)
 ગર્જના; ગડગડાટ (૩) છત્રીવાળી અંબાદી
 મેધાધિપ પું. (સં.) પુષ્કરાવર્તક વગેરે મેધના અધિપતિ-
 ઓમાંથી એક
 મેધાસ્ત્ર ન. (સં.) વરસાદ આણે એવું એક અસ્ત્ર
 મેધાંબર ન. (સં.) વાદળરૂપી વસ્ત્ર
 મેધ સ્ત્રી. (ઈ.) રમતનો મુકાબલો (૨) સ.કિ. સમાન
 કે અનુરૂપ હોવું; મળતું આવવું-બેસતું આવવું તે
 મેધકું ન. નાનું પૂતળા જેવું છોકરું (તિરસ્કારમાં) (૨) બે
 બાજુએ ચાડવાળી ભોંયમાં દાટવાની દીવી
 મેધબોક્સ ન. (ઈ.) દીવાસળીની પેટી
 મેથિંગ વિ. (ઈ.) મળતું આવવું; ને અનુરૂપ થતું
 મેથ્યોર વિ. (ઈ.) પરિષ્કવ (૨) વપસ્ત્ર; પુખ્ત
 મેથ્યોરિટી ન. (ઈ.) પરિષ્કવતા; પાકતા (૨) વપસ્ત્રતા;
 પુખ્તા
 મેજ સ્ત્રી., ન. (ફા.) ટેબલ | કામગીરીની નોંધવલી
 મેજડાયરી સ્ત્રી. (ફા.+ઈ.) ટેબલ ઉપર રખાતી દૈનિક
 મેજપાંશ પું. (ફા.) ટેબલ ઉપર પાથરવાનું કપડું
 મેજબાન પું. મિજબાન; મહેમાનગીરી કરનાર
 મેજબાની સ્ત્રી. મિજબાની; મહેમાની (૨) ઉજાણી
 મેજર પું. (ઈ.) કોજનો એક અમલદાર (૨) વિ. પુખ્ત
 વયનું | દરજ્જાનો અધિકારી
 મેજર જનરલ પું. (ઈ.) લેફ્ટેનન્ટ જનરલથી ઉતરતા
 મેજિક ન. (ઈ.) જાદુ (૨) ચમત્કાર (૩) વિ. જાદુને
 લગતું | આકારનું યંત્ર
 મેજિક-લેન્ટર્ન ન. (ઈ.) જાદુઈ ચિત્રો બતાવતું કાનસ
 મેજિકક્સવર પું. (ઈ.) એક પ્રકારની આતશબાજી
 મેજિકસ્ટ્રેટ પું. (ઈ.) ન્યાયાધીશ | (ગિલડું)
 મેઝોરિટી સ્ત્રી. (ઈ.) બહુમતી; મતાધિક્ય ('માઈનોરિટી'થી
 મેજિશિયન પું. (ઈ.) જાદુગર | (૪) માનદંડ
 મેઝર ન. (ઈ.) માપ (૨) માત્રા; પરિમાણ (૩) ઉપાય
 મેઝરટેપ સ્ત્રી. (ઈ.) માપપટ્ટી
 મેટ સ્ત્રી. (ઈ.) સાદરી; ચટાઈ (૨) જાજમ
 મેટર સ્ત્રી. (ઈ.) બાબત (૨) વિષય (૩) સામગ્રી
 મેટરનિટી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રસૂતિ; માતૃત્વ
 મેટરનિટી હોમ ન. (ઈ.) પ્રસૂતિગૃહ; સુવાવડખાનું
 મેટ્રન સ્ત્રી. (ઈ.) છાત્રાલય, હોસ્પિટલ વગેરેની)
 વ્યવસ્થાપક સ્ત્રી
 મેટલ સ્ત્રી. (ઈ.) યાતુ (૨) રસ્તા પર નંખાતી કાંકરી
 મેટલરોડ પું. (ઈ.) કાંકરી નાંખી બનાવેલ ધોરીમાર્ગ
 મેટાફિઝિકલ વિ. (ઈ.) ભૌતિકથી પર; અતિભૌતિક
 મેટાફિઝિક્સ ન. (ઈ.) સૃષ્ટિના મૂળ કારણ વિશેનો વિચાર

આપતું શાસ્ત્ર: તત્ત્વમીમાંસા
 મેટાબોલિઝમ ન. (ઈ.) ચયાપચય
 મેટીની-શૉ પું. (ઈ.) દિવસે સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટેનો
 સિનેમા દેખાડવાનો કાર્યક્રમ
 મેટ્રિક વિ. (ઈ.) એસ.એસ.સી. જેટલું ભણેલ; વિનિત
 (૨) ન., સ્ત્રી. તે કક્ષાનું ભણતર
 મેટ્રિક સિસ્ટમ સ્ત્રી. (ઈ.) વિવિધ પરિમાણોનાં દશાંશ
 માપનાં કોષ્ટકની પદ્ધતિ (૨) દશાંશપદ્ધતિ
 મેટ્રિક્યુલેશન ન. (ઈ.) મેટ્રિક થવું કે તેટલું ભણતર
 મેટ્રોનોમ ન. (ઈ.) સંગીતનું તાલ આપવાનું યંત્ર
 મેટ્રોમીટર ન. (ઈ.) ગર્ભાશય માપકયંત્ર
 મેડક પું. (સં. મંડુક) દેડકો; મેદક
 મેડમ સ્ત્રી. (ઈ.) અંગ્રેજ સ્ત્રી (૨) માનવંત સ્ત્રી
 મેડલિસ્ટ વિ. (ઈ.) જેણે ચંદ્રક મેળવ્યો છે તેવું
 મેડહાઉસ ન. (ઈ.) ગાંડાઓને રાખવાનું મકાન
 મેડલ પું. (ઈ.) ચાંદ; ચંદ્રક
 મેડિકલ વિ. દાક્તરી: તબીબી
 મેડિકલઓફિસર પું. તબીબી અધિકારી; ડોક્ટર | વિદ્યાલય
 મેડિકલકોલેજ સ્ત્રી. એલોપથીનો અભ્યાસીખવનાર મહા-
 મેડિકલ ટેસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) દરદીની દાક્તરી તપાસ
 મેડિસિન સ્ત્રી. (ઈ.) દવા (૨) ન. તબીબીવિજ્ઞાન
 મેડી સ્ત્રી. (દિ. મેડમ) માણ (દાદર ચઢીને જવાતો
 મકાનનો); અગાશી | મકાનનું ઉપરનું માળિયું
 મેડો પું. (દાદર ચઢીને જવાતો મકાનનો) માળ (૨)
 મેઢ પું. લાકડામાં પડતો એક જીવ | સોપેલી થાંભલી
 મેઢ પું. (દિ. મેદક = દંડો, દાંડો, ખીલો) બખાની વચ્ચે
 મેઢી, (ઠગાવળ) સ્ત્રી. મીઢી; સોનામુખી
 મેને કિ.વિ. મેળે; જાતે
 મેંથડ સ્ત્રી. (ઈ.) પદ્ધતિ; રીત; પ્રણાલી
 મેંથંબો પું. કેરીનું એક અથાણું | વિ. મેથી ભરેલું
 મેથિયું ન. મેથીનો મસાલો ભરી બનાવેલું અથાણું (૨)
 મેથિલેટેડ સ્પિરિટ ન. (ઈ.) પ્રયોગશાળામાં વપરાતું એક
 પ્રકારનું સ્પિરિટ
 મેથી સ્ત્રી. (સં.) એક બી કે તેની બાજી
 મેથીપાક પું. મેથીના લાડુ (૨) માર
 મેથેમેટિક્સ ન. (ઈ.) ગણિતશાસ્ત્ર
 મેદ પું. (સં.) ચરબી | (૨) દુનિયા
 મેદની સ્ત્રી. (સં. મેદિની) ભીડ; ટોળું; માણસોની ઠઠ
 મેદસ્વી વિ. (સં. મેદસ્વિન) ચરબીવાળું (૨) મજબૂત
 મેદાન ન. (ફા.) ખુલ્લી સપાટ જમીન | લગતું કે મેદાનનું
 મેદાની વિ. મેદાનમાં રમાય એવી (રમત) (૨) મેદાનને
 મેદાને જંગ પું. (ફા. મેદાને જંગ) સમરાંગણ; પુઢભૂમિ
 મેદિની સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી; દુનિયા (૨) જગત
 મેદી સ્ત્રી. (સં. મેધી) એક વનસ્પતિ; મેદી

મેદુર/

૭૫૮

/ મેલ

મેદુર વિ. (સં.) મેદવાળું; ભરાવદાર (ર) ભરાઉ; ભરપૂર
(ર) મુંવાળું; લીધું
મેદો પું. (હા.) ધોયેલા થઈનો બારીક લોટ; મેદો
મેધ પું. (સં.) યજ્ઞ (ર) બલિ; ભોગ
મેધા સ્ત્રી. (સં.) બુદ્ધિ (ર) યાદશક્તિ [માન; પંડિત
મેધાવિની વિ., સ્ત્રી. મેધાવી વિ. (સં.) મેધાવિનું] બુદ્ધિ-
મેધ્ય વિ. (સં.) યજ્ઞનું યજ્ઞમાં હોમવાનું (ર) પવિત્ર
મેનકા સ્ત્રી. (સં.) એક અપ્સરા; શકુંતલાની માતા (ર)
મેના; સારિકા (૩) સિમાલયની પત્ની
મેનર સ્ત્રી. (ઈ.) રીતભાત (ર) પદ્ધતિ
મેનહોલ ન. (ઈ.) ગટર-બાકું
મેના સ્ત્રી. (સિદ્ધીના 'મેના'ને કારણે 'મેના') કાબરના
પ્રકારનું કાળા રંગનું એક સુંદર પક્ષી
મેનાઈલ પું. ફિરંગીઓએ ચલણમાં મૂકેલો એક સિક્કો
મેનિજાઈટિસ પું. (ઈ.) મગજના તાવનો એક રોગ
મેનિકેસ્ટો પું. (ઈ.) ઢંઢેરો; ધોષણપત્ર; ચૂંટણીઢંઢેરો
મેનિયા પું. (ઈ.) થેલછા (ર) ઉન્માદ; ગાંડપણ
મેનિયાક વિ., પું. (ઈ.) ઉન્માત; પાગલ (વ્યક્તિ)
મેનુ ન. (ઈ.) જમણમાં પીરસવાની વાનગીઓની યાદી
મેનેજમેન્ટ ન. (ઈ.) વહીવટ; સંચાલન
મેનેજર પું. (ઈ.) વહીવટ કરનાર; વ્યવસ્થાપક; સંચાલક
મેનેજિંગ કમિટી સ્ત્રી. (ઈ.) કારોબારી સમિતિ; કાર્ય-
કારિણી સમિતિ
મેનો પું. મ્યાનો
મેનોપોઝ પું. (ઈ.) રજ્જનિવૃત્તિ; ઋતુસ્ત્રાવ બંધ થઈ જવું
મેન્ગેનીઝ સ્ત્રી. ન. (ઈ.) એક ધાતુ (ર.વિ.)
મેન્ટનન્સ ન. (ઈ.) પાલણપોષણ; નિભાવ
મેન્ટલ વિ. (ઈ.) માનસિક
મેન્ટલ પું. (ઈ.) પેટ્રોમેશ વગેરેનો હુક્કા જેવો ધાટ [ખાનું
મેન્ટલ હોસ્પિટલ સ્ત્રી. (ઈ.) માનસિક રોગો માટેનું દવા-
મેનલ ન. (ઈ.) લીણાને મળતું એક વાદ્ય
મેન્ટેટ પું. (ઈ.) સફૂમત ચલાવવાના કે અમુક કાર્ય કરવાના
અધિકારની સોંપણી; કરમાન; આદેશ
મેન્થોલ પું. (ઈ.) કુદીનામાં ફૂલ [નિયમપોથી
મેન્યુઅલ વિ. (ઈ.) હાથનું કે હાથે કરેલું (ર) સ્ત્રી.
મેન્યુફેક્ચરિંગ ન. (ઈ.) યંત્રો દ્વારા થતું ઉત્પાદન
મેન્યુસ્ક્રિપ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) હસ્તપ્રત
મેન્શન ન., પું. (ઈ.) મોટું મકાન; હવેલી
મેન્સેલિક પું. (ઈ.) એક રશિયનવાદ
મેન્સિસ ન. (ઈ.) માસિક ધર્મ; ઋતુસ્ત્રાવ
મેન્સુએશન ન. (ઈ.) જુઓ 'મેન્સિસ'
મેપ પું. (ઈ.) નકશો (ર) આલેખ
મેપલ પું. (ઈ.) અમેરિકન દારૂની એક જાત
મેમ સ્ત્રી. (ઈ.) પુરોપિયન મોટી સ્ત્રી; યડમ

મેમનો પું. નાકનું એક ધરેલું
મેમરી સ્ત્રી. (ઈ.) યાદદાસ્ત; સ્મરણશક્તિ (ર) સ્મૃતિ
(૩) માહિતીસંચય (કોમ્પ્યુટર)
મેમરી-ફોઈંગ ન. (ઈ.) અનુસ્મરણલેખ; સ્મૃતિચિત્ર
મેમેન્ટો પું., ન. (ઈ.) સ્મૃતિચિહ્ન
મેમો પું. નાનો શેરો કે યાદી
મેમો પું. (ઈ.) સરકારી નોકરનો ખુલાસો માગતો પત્ર
મેમોચર ન. (ઈ.) સંસ્મરણ
મેમોરિયલ ન. (ઈ.) યાદગીરી માટે ઊભું કરેલું બાવલું
વગેરે; સ્મારક (ર) સરકારને કારણે વગેરે સાથે
કરેલી અરજી
મેમોરેન્ડમ ન. (ઈ.) યાદીપત્ર; વિજ્ઞપ્તિ (ર) આવેદનપત્ર
મેમ્બર પું. (ઈ.) સભાસદ; સભ્ય
મેમ્બરશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) સભ્યપદ; સદસ્યતા
મેમ્બર પું. (ઈ.) મોટા નગરની ખાસ અલગ કાયદાથી
રચાતી (કોર્પોરેશન) સુધરાઈનો પ્રમુખ; નગરપતિ;
નગરાધ્યક્ષ; નગરપ્રમુખ; 'મેમ્બર' [વચન]
મેર ('મરવું' ઉપરથી) મર ! (આશ્ચર્ય બીજો પુરૂષ એક-
મેર પું. (સં. મેર) માળાનો શરૂઆતનો મોટો મણકો (ર)
શિરોમણિ; મુગટ (૩) જેના ઉપર ચલમ રહે તે
હુક્કાનો ડોયો (૪) મેરુ પર્વત
મેર સ્ત્રી. બાજુ; દિશા (ર) કિ.વિ. તરફ; દિશામાં
મેરમેરા(રૈ)પું ન. દિવાળીમાં છોકરાં ઊંઘાડિયા જેવો
હાથમાં ઝાલવાના ડંધાવાળો દીવો કરે છે તે; મેરૈયું
મેરાઈ પું. દરજી; સઈ
મેરામણ પું. સાગર; મહેરામણ
મેરિટ ન., પું. (ઈ.) લાયકાત; યોગ્યતા
મેરિટાઈમ વિ. (ઈ.) દરિયા કે વહાણને લગતું
મેરિનો ન. (ઈ.) ઓસ્ટ્રેલિયામાં થતી ઘેટાની એક જાત
મેરીનો-રાઉન્ડ ન., પું. (ઈ.) ચક્રોળ
મેરી-ગોલ્ડ ન. (ઈ.) હજીરીગલ; હજીરીગોટો
મેરુ પું. (સં.) એક પર્વત (સોનાનો), જેની આસપાસ
ગ્રહો વગેરે ફરે છે એમ મનાય છે. (ર) મિત્ર;
સોખતી (૩) તાંબાનું એક મોટું વાસણ (૪) હુક્કાનો
મેર (૫) માળાનો મેર
મેરુદંડ પું. (સં.) કરોડ-કરોડરજી
મેરેજ ન. (ઈ.) લગ્ન [કેન્દ્ર; લગ્નસંસ્થા
મેરેજ બ્યૂરો પું. (ઈ.) લગ્નની વ્યવસ્થા કરતું કાર્યાલય કે
મેરેથોન દોડ સ્ત્રી. (ઈ.) રફ માઈલનું અંતર કાપવાની
લાંબા અંતરની દોડની એક સ્પર્ધા
મેરૈયું ન. મેરમેરાપું; દિવાળીને દિવસે સાંજે શેલડીની
કાતળીમાં ભરાવી કરાતો મશાલ જેવો દીવડો જે
છોકરાં ફેરવવા નીકળે છે.
મેલ પું. (સં.) મિલન; મેળાપ; મેળ

મેલ (ઠગાડી, ઠટ્ટેન)

૬૫૯

/ મેથડ

મેલ પું. (ઠગાડી, ઠટ્ટેન) સ્ત્રી. (ઠ.) પ્રકગાડી; ટપાલ લઈને જતી ઝડપી ટ્રેન
 મેલ પું. ('મેલું' ઉપરથી) કચરો; ગંદકી; મેલું તે
 મેલખાઈ વિ. મેલ ઠાંકી શકે એવી જાતનું
 મેલગાડી સ્ત્રી. પ્રકગાડી; 'મેલટ્રેન'
 મેલડી સ્ત્રી. (ઠ.) સ્વરમાધુર્ય; સૂરમાધુર્ય
 મેલડી સ્ત્રી. ચંડાળ ભૂતડી (ર) એક દેવી
 મેલજ ન. મેલવું (મૂકવું) તે; છુટકારો
 મેલવાન પું. (ઠ.) ટપાલનો રેલવે ગાડીનો ડબ્બો
 મેલવું સ.કિ. (સં. મેલવતિ, પ્રા. મેલ્લઈ) મૂકવું; રાખવું
 (ર) મોકલવું (૩) પહોંચાડવું (૪) રહેવા દેવું (૫)
 છૂટું મૂકવું; જતું કરવું
 મેલાજ ન. ('મેલવું' ઉપરથી) મેળાપ (ર) મુકામ; પગલવ
 (૩) છાવણી (૪) મુક્ત થવું તે
 મેલાવવું સ.કિ. 'મેલવું'નું પ્રેરક
 મેલાવું અ.કી. 'મેલવું'નું કર્મણિ
 મેલાશ સ્ત્રી. મેલાપણું; જરાતરા મેલું હોવું તે [નનામી
 મેલી સ્ત્રી. ('મેલી' ઉપરથી) ઓર; જરાયુ (ર) ઠાઠડી;
 મેલીવિદ્યા સ્ત્રી. મારણજીરણકેભૂતપલીતવશકરવાની વિદ્યા
 મેલું વિ. (સં. મલ+ઈલ્લ, પ્રા. મઈલ્લ, મલિલ્લ) ગંદું
 (ર) કપડી (૩) ન. મૂળમૂત્રાદિ (૪) ભૂતપ્રેત વગેરે
 મેલુંદાટ વિ. ખૂબ મેલું [લાકડી
 મેલેટ સ્ત્રી. (ઠ.) પોલોની રમતમાં દડી ફટકારવાની
 મેલેરિયા પું. (ઠ.) ટાઢિયો તાવ; મલેરિયા
 મેલો પું. (સં. મેલક, પ્રા. મેલપ) મેળાવ
 મેલો પું. મરણના સમાચારનો પત્ર; કાળોતરી; કાઝાખડી
 મેલ્લો (-લિયો) પું. (મેલુલો પરથી) વરસાદ (ર)
 મેયસ્તુતિનું ગીત
 મેલાડો પું. મેલાડથી આવીને વસેલો (ર) એક રાગ
 મેલાત પું. (સં. મહીવાસ) મહી નદીના ડબા કાંઠાનો પ્રદેશ
 મેલાતી વિ. મેલાતનું
 મેલાસ પું. મેલાત (મહીવાસ) મહીકાંઠાનો પ્રદેશ
 મેલાસી વિ. મેલાતી; મહીકાંઠાનું
 મેલો પું. (કા.) લીલાં કે સૂકાં ફળ
 મે(-મે)શ સ્ત્રી. (ઠ.) ભોજનાલય; ભોજનામંડ
 મેશ સ્ત્રી. (સં. મષિ, પ્રા. મસિ) કાજળ; આંજણ
 મેષ પું. (સં.) થેટો (ર) પહેલી રાશિ
 મેષોન્મેષ પું. (સં.) આંખ પટપટાવવી તે; પલકારો
 મેસ સ્ત્રી. (સં. મસિ) મેશ; કાજળ
 મેસ ન. (ઠ.) ભોજનાલય
 મેસસ વિ. (મિસ્ટરનું અ.વ.) માનવંત; સર્વશ્રી
 મેસુર પું. (અ. મહસુર) એક મીઠાઈ
 મેસેજ પું. (ઠ.) સંદેશ
 મેસોન પું. (ઠ.) પદાર્થના એક પ્રકારનો મૂળ લીજાણ

મેસ્મેરિઝમ ન. (ઠ.) પોતાના સંકલ્પબળથી સામાનામાં
 ઝભી કરાતી નિદ્રા જેવી સ્થિતિ (ર) એ સ્થિતિ ઊભી
 કરવાની શક્તિ (૩) એ સ્થિતિ, તેના કાયદા વગેરેનું
 વિજ્ઞાન; પ્રાણવિનિમય
 મેહ પું. (સં. મેધ) વરસાદ; વૃષ્ટિ
 મેહ(-હુ)લો પું. (સં. મેધ, પ્રા. મેહ) વરસાદ; મેવલાં
 મેહાર પું. ભેસનો ગોવાળ
 મેળ પું. (સં. મેલ) રોજનો આવક-ખર્ચનો હિસાબ (ર)
 હિસાબ; લેખું. ઉદા. અત્યારે ત્યાં જવાનો શો મેળ
 છે? (૩) મળતાપણું; બંધબેસતું હોવું તે (૪) બનાવ;
 સંપ (૫) એકઠા થવું તે (૬) તજવીજ; ધાટ (૭)
 સળવડ; સંજોગ ઉદા. હમણાં મને ત્યાં આવવાનો
 મેળ નથી. (૮) મિશ્રણ
 મેળજોળ પું. એકતા; સંપ; ઐક્ય
 મેળવજ ન. ('મેળવવું' પરથી) મિશ્રણ (ર) અખરામણ
 મેળવણી સ્ત્રી. મેળવવું-ઉમેરવું તે (ર) મેળવવાની ચીજ;
 ઉમેરણ (૩) સરખામણી
 મેળવવું સ.કિ. ('મેળ' પરથી) એકતું કરવું; મિશ્ર કરવું
 (ર) પ્રાપ્ત કરવું (૩) સરખાવી જોવું (૪) આપરવું
 (૫) વાઘને સૂરમાં આણવું - તેના તાર વગેરે બરોબર
 ગોઠવવા [તે; સમાગમ (ર) સદ્ભાવ; બનાવ
 મેળાપ પું. (સં. મેલ, પ્રા. મેલાવ) મળવું; એકઠા થવું
 મેળાપી પું. બેઠકઊઠકવાળો માણસ; મિત્ર
 મેળાવડો પું. જમાવ; ટોળું (ર) સભા; મિજલસ; પરિષદ
 મેળાવડો પું. મેળાવડો (ર) મેળાપ; મુલાકાત
 મેળે કિ.વિ. જાતે; પોતે (ર) પોતાની રાજખુશીથી
 મેળો પું. (સં. મેલ, મેલક, પ્રા. મેલ, મેલઅ) મેળાપ;
 બેટો (ર) ઘણાં માસણનું એકઠા થવું તે (ઉત્સવ,
 યાત્રા, વગેરે નિમિત્તે) [ત્રીજી વિભક્તિનું એકવચન
 મેં સર્વ. (સં. મયા, પ્રા. મિ, મે બ.વ. અમ્મે) 'હું'નું
 મેંગલોરી વિ. મેંગલોરને લગતું
 મેંડક પું. દેડકો; મેંડક
 મેંડકી સ્ત્રી. દેડકી
 મેંડી સ્ત્રી. થેટી; મેદી
 મેંડું ન. (સં. મેંડૂક, પ્રા. મેંડઅ) થેડું; ગાડું
 મેંઢો પું. થેડો; મેંઢો
 મેંદાલકડી સ્ત્રી. એક ગ્રીષ્મથી
 મેંદિયું વિ., ન. મેંદીના રંગમાં રંગેલું કપડું
 મેંદી સ્ત્રી. મેદી; હિના; એક વનસ્પતિ
 મેંદો પું. મેદો; થઉનો બારીક લોટ [મૈત્રક
 મૈત્રક પું. (સં.) મૈત્રી (ર) (લા.) મિલન (જેમ કે, તારા-
 મૈત્રી સ્ત્રી. (સં.) ભાઈબંધી; મિત્રતા; દોસ્તી
 મૈત્રીકશર પું. (સં.) મૈત્રીસૂચક કરાર
 મૈથડ ન. ઊંટોળનું ટોળું

મેચિલી

૬૬૦

/ મોજડી

મેચિલી સ્ત્રી. (સં.) સીતા (૨) બિહારના (દરભંગા પાસેના) એક ભાગની બોલી
 મૈથુન ન. (સં.) નરમાદાનો સંભોગ; રતિકીડા
 મૈનાક પું. (સં.) એક પૌરાણિક પર્વત (સિમાલયનો પુત્ર)
 મૈથત સ્ત્રી. (અ.) મરણ (૨) મોકાણ (૩) નનામી;
 જનાજ (૪) વિ. મરણ પામેલું; સદ્ગત
 મૈયા સ્ત્રી. (હિ.) માતા [પદાર્થ; આદર્ક
 મોઈશ્વરાઈઝર ન. (ઈ.) સૂકી ચામડીને આદ્ર બનાવનાર
 મોઆજિમ પું. પ્રતિષ્ઠિત; આભરુદાર
 મોઈ વિ., સ્ત્રી. મુઈ (૨) ભલે, ફિકર નહિ એવા અર્થમાં
 સ્ત્રીલિંગ શબ્દો સાથે. ઉદા. મોઈ, પરી ગઈ તો !
 મોઈ સ્ત્રી. મોઈદંડાની રમતમાં રમાતો નાનો લાકડાનો
 કકડો; ગિલ્લી [ગિલ્લી દંડાની રમત
 મોઈદંડા પું.બ.વ. મોઈ અને દંડા વડે રમવાની રમત;
 મોકલવું સ.કિ. (સં. મુક્ત, દે. મોકલ્લ) રવાના કરવું;
 જવા કહેવું (૨) પર્લોચાવું (૩) વળાવવું
 મોકલાવવું સ.કિ. 'મોકલવું'નું પ્રેરક
 મોકલાવું અ.કિ. 'મોકલવું'નું કર્મણિ [ખુલ્લું હોવું તે
 મોકળાણ, (-શ) સ્ત્રી. ('મોકળું' ઉપરથી) જવાની છૂટ;
 મોકળું વિ. (સં. મુક્ત, પ્રા. મુક્લ) મોકળાશવાળું (૨)
 ખુલ્લું (૩) નિખાલસ (૪) ઉદાર
 મોકાણ સ્ત્રી. (દિ. મુહ + વિક્કોણો = મોં મરડવું તે,
 અથવા મુઠિ + કાણ) મરણના સમાચાર (૨) મરનાર
 પાછળ શોક કરવા ભેગું થવું તે (૩) પીડા; આકત
 મોકાસ પું. (કા. મુકાસ) રસ્તે જનાર પાસેથી લેવાતો કર
 મોકાસદર પું. રસ્તે જનાર પાસેથી લેવાનો કર વસૂલ
 કરનાર (૨) જાગીરદાર; ઈનામદાર
 મોકફ વિ. (અ.) બંધ પાડેલું; રહેવા દીધેલું; મુલતવી
 મોકફી સ્ત્રી. મુલતવી રાખવું તે; સ્થગિતતા
 મોકો પું. (અ.) પ્રસંગ; લાગ; તક
 મોસ પું. (સં.) મુક્તિ; છૂટકારો
 મોસકાલ(-બ) પું. (ગ્રહણ) છૂટવાનો સમય; મુક્તિકાળ
 મોસદાયક વિ. (સં.) મોસ આપે તેવું
 મોસદાર ન. મોસનું દાર; કાશી જેવું તીર્થ
 મોસપત્રિકા (સં.) પાપમાંથી મોસ આપે એવી પત્રિકા
 પોપ આપતા તે; 'બૂલ'
 મોસપદ ન. મુક્તિપદ; નિર્વાણ
 મોસવાંઠું(૦ક) વિ. (સં.) મોસની ઈચ્છા રાખનારું; મુમુક્ષુ
 મોસાર્થી પું. (૨) વિ. મુમુક્ષુ; મોસની ઈચ્છાવાળું
 મોસેચ્છા સ્ત્રી. મોસ મેળવવાની ઈચ્છા
 મોખ પું. (મોકો ઉપરથી) પ્રસંગ; લાગ (૨) સારો મોકો;
 વિશિષ્ટ સ્થાન ઉદા. ઘર સારા મોખમાં આવેલું છે.
 (૩) અનુકૂળતા; ગોઠવણ. ઉદા. મોખ આવશે ત્યારે
 પેસા આપીશ.

મોખડો પું. સાપનો મહોરો
 મોખરાશ સ્ત્રી. મુખકળા; મુખનો દેખાવ [પડતો ભાગ
 મોખરો પું. (સં. મુખ ઉપરથી) આગળનો ભાગ (૨) બહાર
 મોખર વિ. છોડાં કાઢી નાખેલી (દાળ); છરિયાળ દાળ
 મોખર પું. હથોડો
 મોગરી સ્ત્રી. એક જાતનું શાક
 મોગરી સ્ત્રી. (સં. મુદ્ગર, પ્રા. મોગ્ગર, મુગ્ગર) હથોડી
 જેવું લાકડાનું ખાંડવાનું કે ઘંટ વગાડવાનું ઓજાર
 મોગરેલન. (મોગરો + તેલ પરથી) મોગરાનું તેલ
 મોગરો પું. (સં. મુદ્ગર, પ્રા. મોગ્ગરઅ) એક ફૂલગાડ
 (૨) લાકડાની મોટી મોગરી - હથોડી (૩) નાના
 ધુમટ કે શાખર જેવો આકાર; કાંચરો (૪) દહો;
 'નોબ' (૫) એક ધરેલું (૬) દીવાની વાટનો ઉપરનો
 બળેલો છેડો (૭) લાઘવરિયાળને ચાવી આપવાનો
 ડહો [જાત; મુગલ
 મોગ(-ધ)લ વિ. (૨) પું. મોંગોલિયાના મુસલમાનની એક
 મોગ(-ધ)લાઈ સ્ત્રી. મુગલાઈ, મુગલ સત્તા
 મોઘ વિ. (સં.) નકામું; વ્યર્થ; નિષ્ફળ
 મોઘકર્મ ન. (સં.) નિષ્ફળ કાર્ય
 મોઘમ વિ. (૨) કિ.વિ. અસ્પષ્ટ; અનિશ્ચિત; ભાષભરમ
 મોઘવારી સ્ત્રી. મોંઘાઈ (૨) મોંઘવારીને કારણે પગાર કે
 રોજમાં મળતું વિશેષ ભથ્થું
 મોંઘાઈ, (-રત) સ્ત્રી. મોંધું હોવું કે મળવું તે
 મોંધું વિ. (સં. મહાર્થ, પ્રા. મહગ્ધ) મોંધું; કીમતી; વધારે
 કિંમત પડે તેવું (૨) અતિપ્રિય (૩) કુર્લભ (૪)
 આદરમાનને પાત્ર (૫) ખાસ માન કે લાડ કે પ્રેમ
 ચાહતું; મનાવવું પડે એવું
 મોંધુંદા(-ડા)ટ વિ. અતિશય મોંધું
 મોંધેટું વિ. (લાલિત્યવાચક) મોંધું; અતિપ્રિય, આદરણીય
 મોચ સ્ત્રી. (સં.) મચકોડ; કરમોડ
 મોચક વિ. (સં.) મુક્ત કરનાર; વિમોચક; છોડાવનાર
 મોચકી સ્ત્રી. શાલ્ભયિ વૃક્ષ
 મોચણ સ્ત્રી. મોચીની સ્ત્રી
 મોચન ન. (સં.) મુક્ત કરવું તે; છૂટકારો
 મોચન ન. (સં.) વિ. મોચક (સમાસમાં અને આવતાં
 છોડાવનાર અર્થ થાય છે. જેમ કે, સંકટમોચન)
 મોચલો પું. કાન ઢંકાય તેવી ટોપી (૨) ફૂંચલી; મોસલો
 મોચવડું સ.કિ. કરમોડથી કે અંબળાઈ જાય તેમ કરવું તે
 મોચી પું. (સં. મોચિક, પ્રા. મોચિઅ) ચામડાની વસ્તુઓ
 બનાવનાર એક કારીગર
 મોચીલો પું. ઈંદોણી
 મોચીવાડ સ્ત્રી. મોચીઓનો વાસ અને જગર
 મોજ સ્ત્રી. (અ.) આનંદ (૨) મરજ (૩) મજા [પગરખું
 મોજડી સ્ત્રી. (દિ. મોચ = એક પ્રકારનું પગરખું) નાચુક કસબી

મોજણી]

૬૬૧

[મોતિયો

મોજણી સ્ત્રી. માપણી (જમીનની); 'સર્વે'
 મોજણીદાર પું. મોજણી કરનાર; 'સર્વેયર'
 મોજમજા સ્ત્રી. આનંદ; સુખચેન
 મોજશોખ પું. ભોગવિલાસ
 મોજાર અનુ. અંદર; માં [(૩) મનસ્વી
 મોજી (ફા.) (૦ઠું) વિ. આનંદી; લહેરી (ર) વિલાસી
 મોજું ન. (અ. મોજ) પાણીનો તરંગ; લહેર
 મોજું ન. (ફા.) સાથપગનું ગૂંથેલું ઢાંકણ
 મોજૂદ વિ. (અ.) હયાત; હાજર; તૈયાર; વિદ્યમાન
 મોજૂદગી સ્ત્રી. હાજરી; હયાતી [ઉદા. મોજે રાજકોટ
 મોજે કિ. વિ. (અ. મોજ) (અનુક્ર) મુકામે; સ્થાને; ગામે.
 મોજેદાર વિ. તલાટી
 મોજો પું. (ફા.) મોજું; સાથપગનું ગૂંથેલું ઢાંકણ
 મોજો પું. જમીનનો ઢુકડો; વાંટો
 મોજો પું. રેલમાં તણાઈ આવેલો કચરો
 મોઝાર અનુ. (દે. મજ્જાર) માં; મધ્યે
 મોઝિન પું. (અ. મુવજિજન) મસીદમાં બાંગ પોકારનાર
 મોટ સ્ત્રી. પોટલું; ગાંસડી (ર) કૂવામાંથી પાણી ખેંચવાનો
 કોસ [આપબદ્ધઈ
 મોટપ-(મ) સ્ત્રી. (દે. મોટિમ) મોટાપણું; પ્રતિષ્ઠા (ર)
 મોટપણ ન. મોટાઈ
 મોટમનું વિ. ઉદાર દિલનું (ર) અભિમાની
 મોટર સ્ત્રી. (ઈ.) વીજળી વગેરેના બજથી જાતે કરનારું
 યંત્ર, જે પછી બીજા સંચાકામને ચલાવે છે. (ર)
 મોટરગાડી [એક યાંત્રિક વાહન
 મોટરકાર, (ઠગાડી) સ્ત્રી. પેટ્રોલ વગેરેથી ચાલતી ગાડી;
 મોટરકોચ પું. (ઈ.) મોટરથી ચલાવાતો રેલનો ડબ્બો
 મોટરગેરેજ ન. (ઈ.) મોટરઘર ન. મોટર રાખવાનું તથા
 તેના સમારકામનું સ્થળ
 મોટરબસ સ્ત્રી. (ઈ.) બસ [દ્વિચકી
 મોટરસાઈકલ સ્ત્રી. (ઈ.) પેટ્રોલથી ચાલતી સાઈકલ,
 મોટરિંગ ન. (ઈ.) મોટર વગેરે પ્રકારનાં યંત્ર હાંકવાની
 વિદ્યા [અભિમા
 મોટાઈ સ્ત્રી. ('મોટું' પરથી) મોટપ; મોટાપણું (ર)
 મોટાભાષા પું. પિતાના મોટાભાઈ [વ્યક્તિ
 મોટાભા પું. બ.વ. (મોટું+ભાઈ) આગળપડતી માનપાત્ર
 મોટાશ સ્ત્રી. મોટપ; મોટાઈ [છોકરો (૩) પાટલી કુંવર
 મોટિયાળ વિ. ચડતી વયનું; ચડતા લોહીનું (ર) પું. જુવાન
 મોટિક પું. ન. (ઈ.) કથા કે વાર્તાનો બીજરૂપ ઘટક;
 કથાઘટક
 મોટિવેશન ન. (ઈ.) પ્રેરણા (ર) પ્રયોજન; ઉદ્દેશ
 મોટું વિ. (સં. મોટટ, પ્રા. મોટટ) 'નાના'થી ઊલટું (ર)
 ઉદાર; સુખી (૩) પ્રતિષ્ઠિત; આબરૂદાર (૪) મુખ્ય;
 અગત્યનું ઉદા. મોટીમોટી બાબત

મોટેથી કિ.વિ. મોટે અવાજે; ઘાંટો પાડીને
 મોટેટું વિ. વરખાં મોટું; વડીલ/રસ્તા પરનું વિશ્રામગૃહ
 મોટેલ સ્ત્રી. (ઈ.) ધોરી માર્ગ પરની એક પ્રકારની હોટેલ;
 મોટો પું. (ઈ.) મુદ્રાલેખ; મુદ્રાસૂત્ર
 મોઠી સ્ત્રી. ભોજન (ર) (લા.) નિર્વાહ; ગુજરાન
 મોઠીદાસ પું. પાનપાનનો શોખીન માણસ
 મોડ પું. (સં. મુકટ, પ્રા. મઉડ) લગ્ન વગેરે શુભ પ્રસંગે
 સ્ત્રીને માથે મુકાતો સુથાડિયાની સળીઓ વગેરેનો એક
 ઘાટ (ર) જોખમદારી; ભાર
 મોડ પું. (મોડવું ઉપરથી) વળાંક (રસ્તા વગેરેનો) (ર)
 મરડાટ; ગર્વ (૩) છદ્; ટેક (૪) લાવામાવ; નખરાં
 (૫) બોલવાની કળ [૩) બહાદુર પુરુષ
 મોડબંધો વિ. મોડ બાંધનાર; બહાદુર (ર) પું. વરરાજા
 મોડરેટ વિ. (ઈ.) સમપારજ કક્ષાના વિચાર ધરાવનાર
 વિનિત મતવાદી [નો સરખાકરી આપનાર; સમપારક
 મોડરેટર વિ. (ઈ.) પરીક્ષામાં ગુણાંક વધારે-ઓછા હોય
 મોડર્નિઝમ ન. (ઈ.) આધુનિકતાવાદ
 મોડર્નિટી સ્ત્રી. (ઈ.) આધુનિકતા
 મોડર્ન વિ. (ઈ.) આધુનિક
 મોડલ ન. (ઈ.) જુઓ 'મોડેલ'
 મોડવું સ.કિ. (સં. મોટતિ, પ્રા. મોડઈ) મરડવું; મરડી
 - તોડી નાખવું (ર) દૂર કરવું
 મોઝામોઝ કિ.વિ. વરણાગીમાં-મરડાતું હોય એમ
 મોડિયો પું. લગ્ન વગેરે શુભ પ્રસંગે સ્ત્રીને માથે મુકાતો
 સુથાડિયાની સળિયો વગેરેનો એક ઘાટ
 મોઠી સ્ત્રી. ('મોડવું' ઉપરથી) મરાઠી ભાષાની હાથે
 લખવામાં વપરાતી ગામઠી લિપિ
 મોડું વિ. (સં. મૂઢ, પ્રા. મઉ + ડા) મુકરર વખત પછીનું
 (ર) ન. વેળા વટી જવી તે (૩) ઢીલ; કાળક્ષેપ
 મોડેલ ન. (ઈ.) નમૂનો; પ્રારૂપ (ર) કોઈ પજની પ્રતિકૃતિ
 મોડેલિંગ પું. (ઈ.) મોડેલ તરીકેનો વ્યવસાય
 મોઢામોઢ કિ.વિ. ('મોડું' ઉપરથી) રૂબરૂ; સમક્ષ (ર)
 એક મોઢેથી બીજે મોઢે એમ
 મોટિયું ન. મોઢાનો - સૌથી ઉપરનો ભાગ (ર) કાનસમાં
 બત્તી જેમાં રહે છે તે ભાગ (૩) રેંટિયામાં ત્રાક તથા
 ચમરખાં જેમાં રહે છે તે ચોકડું (૪) પશુના મોં ઉપર
 બાંધવામાં આવતી જાળી (૫) શીશી-શીશા વગેરે
 આગળના મોઢાનું ઢાંકણ
 મોડું ન. (સં. મુખ, અપ. મુહડઈ) મોં; મુખ (ર) છિદ્ર
 (૩) આગળનો-માથાવાળો ભાગ [વગેરે
 મોક્ષ ન. મોવું તે કે તે માટે વપરાતું ચીકટ-ધી કે તેલ
 મોન ન. (અ.) મૃત્યુ; મરણ; અવસાન
 મોતિયો પું. ('મોતી' ઉપરથી) આંખની કીકી ઉપર થતું
 મોતી જેવું ચિહ્ન (ર) હોંસ; હિંમત

મોતી]

૬૬૨

/ મોરપંખ

મોતી ન. (સં. મૌકિક, પ્રા. મોક્ષિ) છીપમાંથી નીકળતી એક દરિયાઈ પેદાશ (૨) છીપમાંથી નીકળતું સફેદ કીમતી નંગ

મોતીચૂર પું. કળીના લાડુ

મોતીચૂર મું ન. મોતીચૂર (કળીના લાડુ) બનાવવાનું ચૂરમું મોતીજ (-ઝ)રો પું. ભળિયા જેવો એક રોગ જેમાં શરીરે

મોતી જેવા ફોલ્લા થઈ આવે છે. [ધાસનો કંદ મોથ સ્ત્રી. (સં. મુસ્તા, પ્રા. મુત્યા-મોત્યા) ચીર નામના

મોદ સ્ત્રી. જાડું મોદું પાથરણું

મોદ પું. (સં.) આનંદ; હર્ષ

મોદક પું. (સં.) લાડુ (૨) એક છંદ

મોદકારી વિ. (સં.) પ્રસન્ન કરનાર; આનંદ આપનાર

મોદન ન. (સં.) આનંદ; હર્ષ; ખુશાલી

મોદવું અ.કિ. ખુશી થવું; આનંદવું; રાયવું; આનંદ પામવો

મોદિત વિ. (સં.) આનંદિત-પ્રસન્ન કરેલું

મોદિયું ન. નાની મોદ; નાનું પાથરણું [ફેઠાચી; ભંડારી

મોદી પું. અનાજ વગેરે ખાદ્ય વસ્તુનો વેપારી; નેસ્તી (૨)

મોદીખાનું ન. મોદીની દુકાન (૨) દાખાનો કોઠાર (૩)

લશ્કરને ખોરાકી-પોશાકી પૂરી પાડનાર ખાતું

મોદીવટું ન. મોદીનો ધંધો

મોનિટર પું. (ઈ.) વડે વિદ્યાર્થી; વર્ગમંત્રી

મોનિયું ન. મોઢાનું - ઉપરચોટિયું આમંત્રણ

મોનેકોલ પું. એક આંખનું ચશ્મું

મોનેગ્રામ પું. (ઈ.) નામના આદ્ય અક્ષરોની મહોર; સીલ

મોનોગ્રાફ પું. (ઈ.) લઘુનિબંધ

મોનોગ્રાફટ ન. (ઈ.) એક ખનિજ

મોનોટાઈપ ન. છાપવાના અક્ષરનું બીજું ઢાળીને ગોઠવે

તેવું એક યંત્ર (૨) તેના વડે પડતો ટાઈપ

મોનેટોની સ્ત્રી. (ઈ.) એકમેવતા; સંવાદ

મોનોપોલી સ્ત્રી. (ઈ.) એકલચ્છુ ઇજારો; એકાધિકાર

મોનોપ્લેન ન. (ઈ.) એક પાંખવાળું વિમાન

મોનલોગ પું. (ઈ.) એકોકિત

મોન્ટાજ ન. (ઈ.) ચિત્રસંકલન

મોન્યુમેન્ટ ન. (ઈ.) સ્મારક

મોન્ટેસોરી સ્ત્રી. બાળકેળવણીની એક પદ્ધતિનાં યોજક

ઈટાલીવાસી બાઈ [ની પદ્ધતિ

મોન્ટેસોરી-પદ્ધતિ સ્ત્રી. મોન્ટેસોરી એ યોજેલી બાળકેળવણી-

મોન્યુન ન. (ઈ.) ચોમાસું; વર્ષાઋતુ [આદમી

મોપલો પું. મલબારમાં વસતી મુસલમાનોની એક જાતનો

મોપેડ ન. (ઈ.) ૭૩ સી.સી.થી ઓછા સિલેન્ડરવાળું

દ્વિચકી યાંત્રિક વાહન [‘મોફુસિલ’

મોફસલ ન. મુફસિલ; પાટનગર સિવાયનો પ્રદેશ;

મોફુસિલ ન. પાટનગર સિવાયનો પ્રદેશ

મોખદલો પું. (અ. મુખાદલલ) મોંખદલો; કઈ કપાં કે

આખ્યાના અવેજમાં મળે તે (૨) જમીન ખરીદનારને

વેચનારે સરકારમાં તેની નોંધ કરાવી આપવી તે

મોખાઈલ વિ. (ઈ.) હરતું-હરતું (૨) ગતિશીલ (૩) પું.

મોખાઈલ ફોન [નાનકરો ફોન; ‘સેલ્યુલર ફોન’

મોખાઈલ ફોન પું. (ઈ.) હરતાંફરતાં વાપરી શકાય તેવો

મોખાઈલવાન સ્ત્રી. (ઈ.) હરતીફરતી વાન

મોખેદ પું. (અ. મુખબિદ) પારસીઓનો ધર્મક્રિયા

કરાવનાર ગોર (૨) ભક્તિ કરનાર

મોખેદ સ્ત્રી. ભક્તિ કરવાનું સ્થાન [લાકું

મોભ પું. ટિ. મુબ્બ, મોબ્બ) છાપરાના ટેકારૂપ આડું

મોભાગ્ર ન. મોભનો છેડો [સ્ત્રી. તેવી જાડી બુદ્ધિ

મોભાગ્રબુદ્ધિ વિ. મોભના છેડા જેવી-બુદ્ધિ બુદ્ધિવાળું (૨)

મોભાદાર ન. મોભાવાળું; પ્રતિષ્ઠિત

મોભારિયું ન. મોભ ઉપર ઢાંકવાનું મોંદું નળિયું

મોભારી પું. છાપરાનો મોભવાળો ભાગ

મોભિયું ન. તાતો મોભ

મોભી પું. ધરનો વડે માણસ (૨) વિ. વડું; મુખ્ય

મોભો પું. (અ. મુહબા) દરજ્જો; આબરૂ; પ્રતિષ્ઠા; ઇજ્જત

મોમ ન. (ફા.) મીઠા [એક જાત કે અટક

મોમિન વિ. (અ.) ધર્મવા; શ્રદ્ધાળુ (૨) પું. મુસ્લિમોની

મોમબત્તી સ્ત્રી. મીઠાબત્તી

મોયડું ન. માહરૂં - લગ્નવિધિ કરવાનો મંડપ

-મોયું અનુ. (સં. મુખ ઉપરથી) નામને અંતે -ની તરફ

મોવાળું, ‘-ચાહનાવાળું’ એમ અર્થ બતાવતો અનુગ.

ઉદા. ધરમોયું [માથે કલગીવાળું એક સુંદર પર્ણી; મયૂર

મોર પું. (સં. મયૂર, પ્રા. મહીર) શરીરે રંગીન પીંછાં ને

મોર પું. (સં. મુકુર, પ્રા. મહીર) આંખા, આંખલી વગેરેનાં

ફૂલ - મંજરી (૨) ધોડાના માથાનો એક સજ્જવાર

મોર કિ.વિ. (સં. મુખ, પ્રા. મુહ ઉપરથી) આગળ; પૂર્વ;

મોખરે (ઉદા. દીકરો બાપની મોર મોર ચાલતો હતો.)

મોરકશ પું. લૂગાં ઉપર જરી ભરવાનું કામ કરનાર કારીગર

મોરચંગ પું. દાંતની વચ્ચે રાખી વચાડવાનું એક વાજુ

મોરચાબંધ વિ. મોરચા બાંધેલું (૨) કિ.વિ. મોરચા સાથે

મોરચો પું. (ફા.) બુરજ પર જ્યાં તોપ ગોઠવવામાં આવે

છે તે ભાગ (૨) લશ્કરની મોખરાની વ્યૂરચરના

મોર, (ઠાછા) સ્ત્રી. મુખમુદ્રા; ચહેરાનો દેખાવ (૨) મૂર્છા

મોરડી સ્ત્રી. પથુને મોઢે બાંધવાનું દોરડાનું ગાળિયું

મોરડી સ્ત્રી. ઢેલ [ગંધકનો એક કાર

મોરધુ પું. (સં. મયૂરતુલ્ય) એક ઝેરી ઔષધ; તાંબુ અને

મોરધ્વજ પું. મયૂરધ્વજ રાજા

મોરધ્વનિ પું. મોરનો અવાજ; કેકા; કેકારવ [સંસપદ

મોરપગલું ન. મોરના પગલાંનો આકાર (૨) કાકપદ;

મોરપંખ ન. મોરની પાંખ (૨) એક જાતનું સુંદર પાંખવાળું

જાડ

મોરપી(-પિં, -પી)છ/

૭૭૩

/મોહનાસ્ત્ર

મોરપી(-પિં, -પી)છ ન. મોરનું પીછું; મપૂરપિચ્છ [મુરબ્બો
મોરબ્બો પું. ચાસણીમાં રાખેલો કેરી વગેરે ફળનો પાક;
મોરમુગટ પું. મોરપીછાનો બનાવેલો મુગટ-મુકુટ
મોરમોરકિ વિ. (દે. મરિઅ=તૂટેલું, ભાંગેલું) (ખાધ) મોંમાં
ધાલતા છૂટેછું ઘઈ જાય એમ [(૪) નીતિવચન
મોરલ વિ. (ઈ.) નૈતિક (૨) સદાચારી (૩) ન. ભોધપાઠ
મોરલી સ્ત્રી. (સં. મુરલી, પ્રા. મુરલી) વાંસળી; મુરલી
મોરલીધર પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ; મોરલી ધારણ કરનાર
મોરલો પું. મોર (લાલિત્યવાચક)
મોરવણ ન. અખરામણ; મેળવણ
મોરવણ ન. છાણાનો ગોર, ભૂકો [મેળવણ નાખવું
મોરવવું સ.કિ. (સં. મોરણ = ખાટી છાશ) આખરવું;
મોરવવું સ.કિ. ટોચ પરથી છોલી નાખવું
મોરવાવું અ.કિ. (પ્રા. મુર, દે. મુરિઅ) ઉપર ઉપરથી
તૂટી જવું; કપાવું [આવવો
મોરવું અ.કિ. (સં. મુકુરયતિ, પ્રા. મઉરઈ) (ઝડપે) મોર
મોરવું સ.કિ. (પ્રા. મુર) કાપવું; સમારવું (શાક વગેરેને)
મોરશિખા સ્ત્રી. (સં.) મોરની કલગી
મોરસ સ્ત્રી. (ઈ.) (મોરિશિયસ ટાપુના નામ ઉપરથી)
દાણાદાર ખાંડ (૨) એક જાતની ભાજી
મોરશિ(-રી) પું. (સં. મુરશિ) શ્રીકૃષ્ણ
મોરિયું ન. ભીલોનું લગ્ન વેળાનું નૃત્ય જેમાં ખાટલામાં
વરકન્યાને ઊંચકી હલાવાય છે. (૨) ભુકાની જેવું મો
પર બંધાય તે જેથી ધૂળ વગેરે મોમાં ન જાય
મોરિયું ન. આંખાના મોરનું ઝુમવું
મોરિયો પું. સામા જેવું એણખેણું ઊગેલું ધાન્ય
મોરિયો પું. સાંકડા મોઢાનો ઘડો
મોરી સ્ત્રી. (ફા. મૂરી) ખાળ; ગંદા પાણીની નીક; ગટર
મોરું વિ. આગળ પડવું; મોખરેનું (૨) ન. (રૂપ ગુણ
વગેરેમાં) મોટું માણસ
મોરું ન. મહોરું (શતરંજનું)
મોરું સર્વ. મારું
મોરે કિ.વિ. આગળ
મોર્ફિમ ન., પું. રૂપધટક
મોર્ફિયા પું. (ઈ.) અકીણનો અર્ક; એક ઔષધ
મોર્ફોલોજી સ્ત્રી. રૂપવિજ્ઞાન (૨) આકારવિજ્ઞાન [પાક
મોલ પું. (સં. મુકુલ, પ્રા. મઉલ=કળી) ખેતરમાં દેખાતો
મોલ ન. મૂલ્ય
મોલતોલ પું. ભાવતાલ [કાયદા પ્રમાણે ન્યાય આપનાર
મોલવી પું. (અ.) મુસલમાન વિદ્વાન (૨) મુસલમાની
મોલાત સ્ત્રી. ખેતરમાં જોવામાં આવતો ઊભો પાક [પાતુ
મોલિબ્ડેનમ ન. (ઈ.) પોલાદ સાથે ભેગ માટે વપરાતી એક
મોલો પું. ખેતીના પાકને નુકસાન કરતું એક જીવડું
મોલ્ટ પું., ન. (ઈ.) જવના ખીરા કે આયવણમાંથી બનતો

એક ખાદ્ય પદાર્થ
મોલક પું. (ઈ.) બીજું
મોલ્ડિંગ ન. (ઈ.) ઢાળો પાડવો તે
મોલકલક પું. સોંધાયેલું કામ બીજા પાસે કરાવનાર માણસ
મોલટ પું. મોરિયું; ભુકાની જેવું મોં પર બાધે છે તે (૨)
આગળનો ભાગ; મોખરો (૩) ઘોડાના મોંનું ધરણું
(૪) કિ.વિ. મોં સામે, આગળ
મોલટી સ્ત્રી. ઓસરી
મોલડ પું. મોખરો; અગ્રભાગ (૨) ઘોડાના મોઢા ઉપરનું
એક ધરણું (૩) કિ.વિ. આગળ; સન્મુખ [વાન
મોલકી વિ. આગળનું; મોખરાનું (૨) પું. અગ્રેસર; આગે-
મોલજ ન. (સં. મોદન, પ્રા. મોઅણ) જુઓ 'મોણ'
મોલાસો પું. ઢોરના મોંમાં થતો એક રોગ (ખરવા-
મોલાસો) [મકાનનો કરો
મોલાળ પું. ધરવટ; ધરોબો (૨) મકાનનો મુખ્યભાગ (૩)
મોલાળો પું. મોઢા પરનો તે તે વાળ
મોલું સ.કિ. (સં. મોદયતિ, પ્રા. મોઅઈ) કરમોલવું;
ચીકટવાણું કરવું (૨) અનાજ સંડે નહિ માટે એમાં
એરડિયુ કે અન્ય તેલનો પાસ આપવો
મોસમ સ્ત્રી. (અ. મૌસિમ) ઋતુ
મોસમી વિ. મોસમનું; ઋતુનું; મોસમમાં થતું
મોસંબી સ્ત્રી. (પો. મોઝાંબિકમાંથી પ્રથમ આવેલું માટે)
એક ફળ; માટું મીઠું લીંબુ
મોસાળ ન. (સં. માતૃશાલા) માનું પિયર; મામાનું ધર
મોસાળસાસરી સ્ત્રી. (-રું) ન. પતિ કે પત્નીનું મોસાળ
મોસાળિયું ન. મોસાળપણનું માણસ
મોસાળું ન. માભાપ તરફથી છોકરીને સીમંત વખતે અને
તેનાં છોકરાને જન્મોઈ કે લગ્ન વખતે જે રીત
આપવામાં આવે છે તે મામેરું (૨) મોસાળામાં
ગાવાનું ગીત (૩) મોસાળાની રીત કરવા જતું સરઘસ
મોહ પું. (સં.) અજ્ઞાન; ઊંધ (૨) મૂર્છા; બેહોશી (૩)
આસક્તિ; આંધળો પ્રેમ
મોહક વિ. મોહ પમાડનારું; આકર્ષક
મોહકતા સ્ત્રી. મોહકપણું; આકર્ષણ
મોહજાળ સ્ત્રી. મોહની જાળ; માયાજાળ [ધીન; પરવશ
મોહતાજ વિ. (અ. મુહતાજ) ગરીબ (૨) ગરજુ (૩) પરા-
મોહન ન. (સં.) મોહવું તે (૨) વશીકરણ; કામણ; એક
અભિચાર પ્રયોગ (૩) શ્રીકૃષ્ણ
મોહન વિ. મોહ કરનારું; મોહમાં નાખનારું
મોહનઠાર(-ચાણ) પું. એક પ્રકારનું મિષ્ટાન્ન [વાની માળા
મોહનઆળા સ્ત્રી. અમુક કદના સોનાના માણકાની ગળે પહેર-
મોહનાસ્ત્ર ન. (સં.) બેહોશ કરી નાખે એવું યાત્રિક અસ્ત્ર
મોહનિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) મોહરૂપી નિદ્રા; મુગ્ધ અવસ્થા (૨)
આંધળી શ્રદ્ધા

મોહનિદ્રા

કુકુ

/ સ્વેચ્છ

મોહની સ્ત્રી. (સં.) મોહ; ભૂરકી (ર) મોહિની; એક અપરા

મોહબલ વિ. (સં.) મોહમાં જકડાયેલું | એવી ક્રિયા

મોહબાલ ન. (સં.) મોહ ઉપજાવે તેલું બાળ; મોહ ઉપજાવે

મોહમંત્ર પું. (સં.) મોહ પમાડે એવો મંત્ર-તરકીબ

મોહમ્મદ પું. ઇસ્લામના સ્થાપક હજરત પયગંબર સાહેબ

મોહમ્મદી વિ. મોહમ્મદ પેગંબર સાહેબને લગતું (ર)

મુસ્લિમ

[(જેમાં તાજિયા નીકળે છે.)

મોહરમ પું. (અ. મુહર્રમ) હિજરી સનનો પહેલો મહિનો

મોહરું અ.કિ. (સં.) મોહવતિ, પ્રા. મોહઈ) મોહ પામવું

(ર) સ.કી. મોહ પમાડવું

મોહસિન વિ. (અ.) ઉપકારી; સહાયક

મોહાવું અ.કિ. મોહ પામવું

મોહાંધ વિ. (સં.) મોહથી અંધ બનેલું

મોહિત વિ. (સં.) મોહ પામેલું

મોહિની સ્ત્રી. (સં.) મોહની; ભૂરકી (ર) મોહ પમાડે

તેવી સ્ત્રી (૩) વૈશાખ સુદ અગિયારસ (૪) વિષ્ણુનો

સ્ત્રી અવતાર

મોહજોદડો પું. મરેલાંનો ટીંબો; સિંધનું જુનું નગર

મોજ સ્ત્રી. ('મોજુ' ઉપરથી) શરીરમાં વાયુનું જોર થવાથી

મોઢામાં લાળ છૂટે તે (ર) મંદી

મોજપ સ્ત્રી. મોજાપણું; નળગાઈ

મોજવું સ.કિ. સમારવું-સુધારવું (શાક)

મોજાઈ, (-ત) વિ. મોસાળનું; મામાનું

મોજાશ સ્ત્રી. મોજાપણું; મોજપ [કસબી કંટો

મોજિયું ન. કાપડની બાંધે ચોડાતો (કસબી) પટો (ર)

મોજિયું ન. ('મોજું' પરથી) મીઠા વગરનો રોટલો (ર)

શોકમાં પહેરવાનો સાલ્લો [કીલું; પોયું

મોળી સ્ત્રી. સળી જેવી મીઠા વિનાની લાંબી સેવ (ર)

મોળું વિ. (સં.) મુઢલ, પ્રા. મઉલ) મીઠા વગરનું; ફિસ્કું;

સ્વાદ વગરનું (ર) કીલું; પોયું (૩) ઊપજમાં નળયું

(૪) અરસિક

મોળુંમય વિ. સાવ મોળું [લાજશરમ

મો ન. (સં.) મુખ, પ્રા. મુહ) મુખ; મોઢું (ર) આબડ;

મોંગોવિધન વિ. (ઈ.) મોંગોલ દેશને લગતું

મોંગોવિધા પું. (ઈ.) ચીનના પશ્ચિમે આવેલો એક દેશ

મોંધવારી, મોંધાઈ સ્ત્રી. (-રત) ન. ચીજવસ્તુના આવ

વધ્યા હોય તેવી પરિસ્થિતિ

મોંધું વિ. (સં.) મધ્ય, પ્રા. મહગ્ય) વપારે કિંમત પડે

તેવું (ર) અતિપ્રિય; દુર્લભ (૩) આદરમાનને પાત્ર;

મનાવવું પડે તેવું/એટ આપવી તે (ર) મોં જોવું તે

મોંજોયું(-યણું) સ્ત્રી. પહેલી વાર વર કે કન્યાને મોં જોઈને

મોંજોયું વિ. એકનું એક; લાડકું

મોંખદલો પું. કંઈ કયાં કે આપ્યાના અવેજમાં મળે તે;

વળતર (ર) જમીન ખરીદનારને વેચનારે સરકારમાં તેની નોંધ કરાવી આપવી તે

મોંબળયું વિ. બળ્યા મોંનું; મૂઠું

મોંભાગ્યું વિ. મોઢે માગે એટલું; ખૂબ

મોંભાયું ન. મોં કે માથું; કશાના કંગ કે રૂપરંગ વિશે કાંઈ

સાધારણ જાણ કે પતો

મોંભાર વિ. બોલવે નીડર અને પ્રભાવશાળી (ર) નિર્લજ્જ

મોંવાસો પું. ઢોરને મોંઢામા થતો રોગ

મોંસુઝણું ન. (મોં + સૂઝવું) પરોડિયું; મળસૂકું

મોંક્તિક ન. (સં.) મોતી

મોંખિક વિ. (સં.) મુખનું; મુખને લગતું (ર) લેખિત નહિ;

મોંથી પૂછેલું; મોંખિક કહેલું. ઉદા. મોંખિક પરીક્ષા

મોંઘ્ય ન. (સં.) મુગ્ધતા; મુગ્ધપણું

મોંન ન. (સં.) ન બોલવું તે (ર) વિ. મૂક; ચૂપ

મોંનધારી વિ. મોંન ધારણ કરનારું

મોંનવ્રત ન. (સં.) મોંન રહેવાનું વ્રત

મોની વિ. મોંનધારી

મોંખ્ય ન. (સં.) મુખતા

મોંય પું. (સં.) એક પ્રાચીન હિન્દુ રાજવંશ

મોવી સ્ત્રી (સં.) પછાત; ધનુષ્યની દોરી

મોલવી પું. મોલવી; મુસલમાન વિદ્વાન (ર) ઇસ્લામી

કાયદા મુજબ ન્યાય આપનાર

મોલા પું. (અ.) ધણી; માલિક/અધિકૃત ધાર્મિક વિદ્વાન

મોલાના પું. (કા.) મોટો મોલવી (ર) ઇસ્લામ ધર્મનો

મોલિ ન. (સં.) માથું (ર) ચોટ (૩) છોગું; કલગી

મોલિક વિ. (સં.) મૂલ; મુખ્ય; 'ઓરિજિનલ'

મોલિકતા સ્ત્રી. મોલિકલોવાપણું

મોલી વિ. (સં.) મોલિ - મુગટવાગું; મુકુટધારી

મોંછ સ્ત્રી. (સં.) મુંજનો કંઠોરો

મ્યાઈ ન. મિયાઈ; બિલાડીનો અવાજ

મ્યાન ન. વારવાળા હથિયારનું ઘર; મિયાન

મ્યાનો પું. (કા.) મિયાનહ) એક જાતની પાલખી; મેનો

મ્યુઝિક ન. (ઈ.) સંગીત

મ્યુઝિકલ વિ. (ઈ.) સંગીતમય

મ્યુઝિયમ ન. (ઈ.) સંગ્રહસ્થાન

મ્યુઝિશિયન પું. (ઈ.) સંગીતકાર

મ્યુનિસિપલ વિ. (ઈ.) મ્યુનિસિપાલિટીનું કે તેને લગતું

મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ન. (ઈ.) નગરપાલિકા

મ્યુનિસિપાલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) શહેર કે કસબાનું સુધારાઈખાતું;

નગરપાલિકા

મ્યુરલ ન. ભીતચિત્ર; ભિત્તિચિત્ર | મહિન; મેલું

મ્યાન સ્ત્રી. (સં.) કરમાયેલું; ચિમળાયેલું (ર) બિન્ન (૩)

મ્યાનિ સ્ત્રી. (સં.) નિસ્તેજતા (ર) ગ્લાનિ; બિજ્જતા

મ્યેય પું. (સં.) આયોનીસંસ્કૃતિથી ભિન્ન સંસ્કૃતિનો માણસ

ચ

ય પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ચાર અર્પસ્વરોમાંનો પહેલો
ય પ્રત્ય. વિશેષણ પરથી ભાવવાચક નપુંસકલિંગનું નામ
બનાવતો પ્રત્યય. જેમ કે, માપુર્ય

ય સંયો. (સં. અપિ, પ્રા. વિ. અવિ) પદને અંતે લાગતાં
પણ, અપિય વળીનો અર્થ બતાવે. ઉદા. તમેય (ર)

કિ.વિ. પ્રશ્નાર્થક સર્વનામને લાગતાં અનિશ્ચિતાર્થક
વક્ષાપણાનો ભાવ બતાવે. ઉદા. કેટલુંય

યજીન ન. (અ.) વિશ્વાસ; ઈતભાર; આસ્થા

યજીન કિ.વિ. (અ.) વિશ્વાસપૂર્વક; ચોક્કસપણે

યકુન ન. (સં.) કાળજું; 'લીવર'

યસ પું. (સં.) એક દેવયોગિ; કુબેરનો અનુચર

યસકર્દમ પું. (સં.) કેસર, ચંદન, કસ્તૂરી અને કપૂર
મેળવીને બનાવેલ મુગંધીદાર અંગલેપ

યસા-શિ)છી સ્ત્રી. (સં. યસિણી) યસ સ્ત્રી (ર) પાણી,
પર્વત વગેરેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી (૩) ભોગેચ્છાવાળી
નિર્લજ્જ સ્ત્રી

યસપુરી સ્ત્રી. કુબેરની રાજધાની અલકાપુરી

યસપ્રશ્ન પું. કૂટસવાલ; સનસ્થા; કોપડા

યસરાજ પું. કુબેર

યસરાત્રિ સ્ત્રી. (સં.) દિવાળી; દિવાળીનો ઉત્સવ

યસિણી સ્ત્રી. જુઓ 'યસણી'

યસ્મ, (-સ્મા) પું. (સં.) શયરોગ; ટી.બી.

યસ્મી વિ. (સં.) શયરોગી; ટી.બી. થયો હોય એવું

યજન ન. (સં.) યજ કરવો તે (ર) પૂજન; આરાધના

યજનયાજન ન. (સં.) જાતે યજ કરવા તથા બીજા પાસે
કરાવવા રૂપી (બ્રાહ્મણનું) કર્મ

યજનિયું વિ. યજમાનવૃત્તિવાળું

યજની સ્ત્રી. યજમાનનો કામધંધો; યજમાનવૃત્તિ

યજમાન પું. (સં.) પોતાને ત્યાં યજનો સમારંભ યોજનાર
(ર) ગોર કે બ્રાહ્મણને દક્ષિણા આપી ધાર્મિક ક્રિયા

કરાવનાર; જજમાન (૩) મહેમાનોની મહેમાનગતિ
કરનાર પરધણી [કરવી તે

યજમાનવૃત્તિ સ્ત્રી. યજમાનનાં દાનદક્ષિણા વગેરે આજીવિકા

યજનું સ.કિ. (સં. યજ) પૂજા કરવી (ર) યજ કરવો

યજુર્વેદ પું. (સં.) ચાર વેદમાંનો ત્રીજો વેદ

યજુર્વેદી વિ. (સં.) યજુર્વેદનું (ર) પું. યજુર્વેદ ભણેલો

કે યજુર્વેદ પ્રમાણે ક્રિયાઓ કરનારો બ્રાહ્મણ

યજા પું. (સં.) એક વેદાંત કર્મ; યાગ (ર) પૂજન;
બલિદાન (૩) લોકસંગ્રહ કે સેવા અર્થે કરેલું કર્મ

યજાકર્મ ન. (સં.) યજ કરવો તે

યજાકુંડ પું. (સં.) યજની વેદી; 'ઓલ્ટર'

યજાક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) યજનો વિધિ; યજકર્મ

યજદ્રવ્ય ન. (સં.) યજમાં વપરાતી સામગ્રી

યજાપશુ પું. ન. (સં.) યજમાં હોમવાનું પશુ

યજાપુરુષ પું. (સં.) યજનો અધિષ્ઠાતા દેવ વિષ્ણુ

યજાભાગ પું. (સં.) યજના બલિદાનનો અપાતો
(કાવ્યનિક) ભાગ

યજાભૂમિ(-મ્મી) સ્ત્રી. (સં.) યજ કરવાનું સ્થાન

યજાયાગ પું. હોમલવન; યજો

યજાવિધિ પું. (સં.) યજ કરવાનો વિધિ; યજાક્રિયા [ઝા

યજાવૃક્ષ ન. (સં.) જેનું લાકડું યજમાં વપરાય છે તે તે

યજાવેદિ, (-દી) સ્ત્રી. (સં.) યજની વેદી; યજકુંડ

યજાશાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. યજ કરવાનો ઓરડો

યજાશિષ્ટાશી વિ. યજ કરતાં શેષ રહેલું ખાનાર

યજાસત્ર ન. (સં.) યજના દિવસનો સમય

યજાસામગ્રી સ્ત્રી. (સં.) યજમાં જરૂરી સામગ્રી; યજદ્રવ્ય

યજાગ્નિ પું. (સં.) યજનો અગ્નિ

યજાર્થ પું. (સં.) કર્મમાં યજભાવનો હેતુ હોવો તે (ર)

યજનો હેતુ (ર) કિ.વિ. યજને માટે

યજાશ્વ પું. (સં.) યજનો-અશ્વમેધનો ધોરો

યજાશ ન. (સં.) યજબલિનો એક ભાગ

યજોશ પું. (સં.) યજનો દેવ (ર) વિષ્ણુ (૩) સૂર્ય

યજોપવીત ન. (સં.) જનોઈ; ઉપવીત

યતિ પું. (સં.) જિતેન્દ્રિય પુરુષ; સંન્યાસી (ર) જૈન સાધુ

(૩) છંદમાં આવતો વિરામ (૪) વાક્યમાં આવતી

ટાંપ, 'જંક્ચર'

યતિધર્મ પું. (સં.) યતિનો-સંન્યાસી ધર્મ [હોવો તે

યતિભંગ પું. (સં.) કાવ્યપંક્તિમાં યોગ્ય સ્થાને યતિ ન

યતી પું. (સં.) યતિ; સંયમી

યતીમ ન. (અ.) અનાથ બાળક

યતીમખાનું ન. અનાથાશ્રમ [કંઈ

યતિકથિત કિ.વિ. (સં.) જરા યજ; જરાક (ર) વિ. જે

યત્ન પું. (સં.) પ્રયાસ; મહેનત; ઉદ્યોગ (ર) ઉપાય

યત્નપૂર્વક કિ.વિ. મહેનતથી; પ્રયત્ન કરીને

યત્નશીલ વિ. (સં.) યત્ન કરતું રહેનારું; ઉદ્યમી

યત્ર કિ.વિ. (સં.) જ્યાં

યત્રતત્ર કિ.વિ. જ્યાંત્યાં; ઠેકઠેકાણે

યથા કિ.વિ. જેવી રીતે; જે પ્રમાણે

યથા કિ.વિ. અવ્યયી ભાવસમાસમાં '-નીચે પ્રમાણે,
અનુસાર' એવા અર્થમાં

યથાશ્રુત કિ.વિ. (સં.) શ્રુત પ્રમાણે; શ્રુતને અનુસરીને

યથાકામ કિ.વિ. (સં.) ઈચ્છા પ્રમાણે; મનઃમતી રીતે

યથાકાલ (સં.) (-ળા) કિ.વિ. સમય અનુસાર; યોગ્ય વખતે

યથાક્રમ કિ.વિ. (સં.) ક્રમપ્રમાણે

યથાઘટિત કિ.વિ. યથાયોગ્ય

યથાતથ કિ.વિ. (સં.) જેમ હોય તેમ; સાચેસાચું

પથાદર્શન]

૬૬૬

/ યશસ્વિતા

પથાદર્શન કિ.વિ. ચિત્રાદિનું સપાટી ઉપરનું તાદેશ દર્શન;

‘પર્યોક્તિવ’

પથાનુરૂપ કિ.વિ. (સં.) યોગ્ય રીતે; બરાબર

પથાન્યાય કિ.વિ. (સં.) ન્યાય પ્રમાણે; યથા યોગ્ય

પથાપિ કિ.વિ. (સં.) જો કે

પથાપ્રસંગ કિ.વિ. (સં.) પ્રસંગને અનુરૂપ હોય એમ

પથાભુક્તિ કિ.વિ. (સં.) યથાનતિ; સમજ પ્રમાણે

પથાભાગ કિ.વિ. (સં.) ભાગે પડતું (ર) ખોતખોતાના

હિસ્સા પ્રમાણે

પથામતિ કિ.વિ. સમજ-ભુક્તિ અનુસાર

પથાયોગ્ય કિ.વિ. (સં.) યોગ્ય હોય તેમ

પથારીતિ કિ.વિ. (સં.) રીત પ્રમાણે; રૂઢિ પ્રમાણે

પથારુચિ કિ.વિ. (સં.) રુચિપ્રમાણે; પથેચ્છ; ઇચ્છા પ્રમાણે

પથાર્થ વિ. (સં.) સાચું; ખરું; વાસ્તવિક (ર) કિ.વિ.

વાસ્તવિક રીતે

પથાર્થતા સ્ત્રી. સાચાપણું; બરાબાણું; વાસ્તવિકતાપણું

પથાર્થદર્શન ન. (સં.) વાસ્તવિક દર્શન; ‘રિયાલિઝમ’

પથાર્થદર્શી વિ. પથાર્થ દર્શનવાળું; ‘રિયાલિસ્ટિક’

પથાર્થભુક્તિ સ્ત્રી. વસ્તુને તત્ત્વતઃ સમજ શકે તેવી ભુક્તિ

પથાર્થવક્તા વિ. (સં.) જેવું હોય તેવું સ્પષ્ટ કહેનાર;

સત્યવક્તા

પથાર્થવાદ પું. (સં.) વાસ્તવિકતાવાદ; વાસ્તવવાદ

પથાર્થવાદી વિ., પું. વાસ્તવિકતાવાદી; સત્યવાદી

પથાવકાશ સ્ત્રી. કુરસદ હોય તે પ્રમાણે

પથાવત્ કિ.વિ. (સં.) જેમ હોય તેમ; અસલ સ્વરૂપે

પથાવચચક અ. જરૂર મુજબ

પથાવસર કિ.વિ. પ્રસંગાનુસાર; અવસર પ્રમાણે

પથાવિધિ કિ.વિ. (સં.) વિધિ પ્રમાણે; યથારીતિ

પથાશક્તિ કિ.વિ. (સં.) શક્તિ પ્રમાણે; ગજ પ્રમાણે

પથાશક્ત્ય કિ.વિ. શક્ત્યતા પ્રમાણે; બનતાં સુધી

પથાશાસ્ત્ર કિ.વિ. શાસ્ત્ર પ્રમાણે; શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે

પથાશ્રુત સ્ત્રી. સાંભળ્યા પ્રમાણે; મળેલ જ્ઞાન પ્રમાણે

પથાસમય કિ.વિ. યોગ્ય સમયે; સમય મુજબ

પથાસંભવ કિ.વિ. શક્ત્યતા મુજબ; યથાશક્ત્ય

પથાસામર્થ્ય કિ.વિ. શક્તિ-મુજબ; યથાશક્તિ

પથાસ્થાન કિ.વિ. યોગ્ય સ્થાને; સ્થાન પ્રમાણે

પથાસ્થિત વિ., અ. હોય કે હતું એવું; જેમ હતું તેમ

પથાસ્થિતિ વિ. અસલ મુજબ; પૂર્વવત્

પથેચ્છ વિ. અસલ મુજબ; પૂર્વવત્

પથેચ્છિત વિ. ઇચ્છા કર્યા પ્રમાણેનું [ગમતું

પથેક કિ.વિ. ઇચ્છાનુરૂપ; ઇચ્છા પ્રમાણે (ર) વિ. મન-

પથોક્ત વિ. કહ્યા પ્રમાણેનું

પથોચિત વિ. અવિકારિત; યોગ્ય

પદપિ સંધો. (સં.) જોડે; પદપિ; અગર-જો

પદા સંધો. (સં.) જુદાં (પદ્યમાં)

પદિ સંધો. (સં.) જો (પદ્યમાં)

[પૂર્વજ

પદુ પું. (સં.) પથાતિ અને દેવધાનીનો પુત્ર અને યાદવોનો

પદુન્દન (સં.) યદુવર (સં.) પું. શ્રીકૃષ્ણ

પદચ્છા સ્ત્રી. (સં.) સ્વેચ્છા (ર) અકસ્માત (૩) દેવધોગ

પદપિ સંધો. (સં.) જોડે; પદપિ

પદાતદા કિ.વિ. (સં.) ગમેતેમ; એલકેલ

યમ પું. (સં.) નિમ્રત્ન; સંયમ (ર) અહિંસા, સત્ય,

બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ અને અસ્તેય એ પાંચ (૩)

મુખ્યનો દેવ; યમરાજ

[‘દિવન’

યમ પું. બ.વ. જોડિયાં વ્યંજન (ર) ન. જોડું; જોડું;

યમક પું. જોડું (ર) ત્રિત્ર અર્થના સમાન શબ્દોની

પુનરાવૃત્તિ-શબ્દાલંકાર (કા.શા.) (૩) પ્રાસ

યમદૂત પું. (સં.) યમનો ચાકર - સેવક

યમદ્વિતીયા સ્ત્રી. (સં.) ભાઈબીજ; કાર્તિક સુદિ બીજ

યમનિયમ પું. બ.વ. (સં.) અષ્ટાંગ યોગનાં પહેલાં બે અંગ

(અહિંસા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, અસ્તેય એ

પાંચ ન્યાયપ્રતરૂપી યમ તથા શાંત્ય, સંતોષ, તપ,

સ્વામ્યાય, ઇશ્વરપ્રતિધાન એ પાંચ નિયમ)

યમપાશ પું. (સં.) જે કાંસા વડે જીવને યમ લઈ જાય

છે તે; યમનો કાંસો

યમપુરી સ્ત્રી. યમરાજની નગરી; જમપુરી (ર) નરક

યમલ ન. (સં.) જોડું; બેલડું; ‘દિવન’

યમ(ઠલોક) પું. (ઠસદન) ન. યમનું સ્થાન (ર) યમપુરી

યમી સ્ત્રી. યમની નાની બહેન

યમુના સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તર ભારતમાં આવેલી એક નદી

યયાતિ પું. (સં.) એક ચંદ્રવંશી રાજા

[યંટિયો

યરવડાચક ન. ગાંધીજીએ યરવડા જેલમાં સુધારેલો પેટી-

યલો વિ. (ઠ.) પીળું; પીળા રંગનું (ર) પું. પીળો રંગ

યલોજનાંશિઝમ ન. (ઠ.) પીળું પત્રકારત્વ

યવ પું. (સં.) જવ (ર) એક નાનું માપ (૩) જવના

આકારનું એક ચિહ્ન

યવસાર પું. (સં.) જવનાર

યવન પું. (સં.) (પ્રાચીન) ગ્રીક દેશનો રહેવાસી (ર)

આર્યસંસ્કૃતિ બહારનો માણસ; સ્વેચ્છ

યવનિકા સ્ત્રી. (સં.) જવનિકા; પડદો (ર) યવની

[સ્ત્રી

યવની સ્ત્રી. (સં.) યવનની કે યવન સ્ત્રી (ર) સ્વેચ્છ

યશ પું. (સં.) કીર્તિ (ર) ફતેહ; સિદ્ધિ

યશભાગી વિ. યશ મેળવનાર કે મેળવેલ

યશસ્કર વિ. (સં.) યશ આપનારું

યશસ્કીર્તિ સ્ત્રી. (સં.) યશ તથા કીર્તિ

[નામાંકિત

યશસ્વતી, યશસ્વિની વિ., સ્ત્રી. યશવાળી સ્ત્રી (ર)

યશસ્વી વિ. (સં.) યશસ્વિનું નાનાંકિત (ર) ફતેહમંદ

યશસ્વિતા સ્ત્રી. (સં.) યશસ્વીપદ્મું

યશઃકાય, યશઃશરીરં

૬૭૭

[યાદવી(૦૫)]

યશઃકાય, યશઃશરીર ન. યશરૂપી શરીર-દેહ
 યશોગાન ન. યશનું ગાન; 'યશ ગાવો તે
 યશોદા સ્ત્રી. (સં.) શ્રીકૃષ્ણને ઉછેરનાર નંદપત્ની; જશોદા
 યશોધન ન. (સં.) યશરૂપી ધન (ર) વિ. યશસ્વી
 યશોધર પુ. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 અઢારમા (ર) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 ઓગણીસમા

યશોધર જિન પુ. (સં.) જુઓ 'યશોધર'
 યશોધરા સ્ત્રી. (સં.) ભગવાન જુદાનાં પુર્વાશ્રમનાં પત્ની
 યશોભાભ પુ. (સં.) યશનો ભાભ; યશની પ્રાપ્તિ
 યશોપિશ્વયા (સં.) યશોવાંછા સ્ત્રી. યશની લાલસા કે
 ઇચ્છા; કીર્તિની વાસના [કાર સંભળાવો તે
 યશુતિ સ્ત્રી. (સં.) શબ્દના ઉચ્ચારણમાં કોઈ વર્ણમાં ય
 યષ્ટિ(-ષ્ટી), યષ્ટિકા સ્ત્રી. (સં.) લાકડી
 યષ્ટિમધુ ન. (સં.) જેડીમધ
 યસ કિ.વિ. (ઈ.) હા; જી
 યસમેન પુ. (ઈ.) હા-જી કરનાર વ્યક્તિ
 યહ્દદી વિ. (ર) પુ. (કા.) પેલેસ્ટાઈનનો મૂળ વતની;
 મૂસા (ર) પેર્ગમરનો અનુયાયી; 'જયુ'
 યંત્ર ન. (સં.) સંયો; 'યશીન' (ર) તાંત્રિક આકૃતિ (૩)
 તાંત્રિક આકૃતિ કે અક્ષરવાળો કાગળ કે પત્રું; તાવીજ
 (૪) જુદુ (૫) જંતર (એક તંતુવાદ્ય)
 યંત્રકાર પુ. (સં.) યંત્ર બનાવનાર (ર) યંત્રજ્ઞ; યંત્રનો
 કારીગર; 'મિકેનિક'

યંત્રગતિ સ્ત્રી. (સં.) યંત્રની ગતિ (ર) યંત્રવતુ સતત ગતિ
 યંત્રજા પુ. (સં.) યંત્રવિદ્યા જાણનાર; 'મિકેનિક'
 યંત્રજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) ક્લેશ; વેદના (ર) નિયંત્રણ
 યંત્રમાનવ પુ. (સં.) રોબો(-ટ)
 યંત્રયુગ પુ. (સં.) યંત્રોના બહુ વપરાશનો જમાનો
 યંત્રરચના સ્ત્રી. યંત્રની રચના-ગોઠવણી; 'મિકેનિઝમ'
 યંત્રલાભ પુ. (સં.) યંત્રના ઉપયોગથી બળમાં થતો લાભ
 યંત્રવતુ કિ.વિ. યંત્રની પેઠે; એકધાતું કામ કર્યે જવું એમ
 (ર) ચૈતન્યહીન રીતે [વિદ્યા

યંત્રવિદ્યા સ્ત્રી. યંત્રો તૈયાર કરવાં અને ચલાવવાં વગેરેની
 યંત્રશાસ્ત્ર ન. જુઓ 'યંત્રવિદ્યા'
 યંત્રશાસ્ત્રી પુ. (સં.) યંત્રજ્ઞ (ર) ઇજનેર; 'એન્જિનિયર'
 યંત્રસાળ સ્ત્રી. યાંત્રિક સાધનોથી ચાલતી વજ્રવાની સાળ;
 'પાવરહાઉસ'

યંત્રિત વિ. (સં.) નિયંત્રિત; નિયમમાં રાખેલું [હોય તે
 યંત્રીકરણ ન. (સં.) યંત્રની વ્યવસ્થા ગોઠવવામાં આવી
 યંત્રોદ્યોગ પુ. (યંત્ર+ઉદ્યોગ) યંત્રો દ્વારા થતો કારખાનાનો
 ધંધોરોજગાર [એવો વાદ; 'ઇન્ડસ્ટ્રિયાલિઝમ'
 યંત્રોદ્યોગવાદ પુ. યંત્રોદ્યોગો વધવાથી દેશની આબાદી છે
 યંત્રોદ્યોગવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) યંત્રોદ્યોગ અંગેની વિદ્યા;

મૌદ્યોગિકી; 'ટેકનોલોજી'

યા ઉદ્ધ. (કા.) હે !; અરે !; ઓ !
 યા સંયો. અથવા; યાને; વા
 યા અલ્લા શ.મ. હે પ્રભુ ! [કે બળદ જેવું એક પશુ
 યાક ન. (ઈ.) સિમાલય ઉપર ઊંચાઈએ થતું ચમરી ગાય
 યાકૂત ન. (અ.) માણેક; એક રત્ન
 યાકૂતી સ્ત્રી. ભાંગના ધીમાં મસાલા મેળવી બનાવેલો એક
 માદક-પાક; ચખતારિક દવા

યાગ પુ. (સં.) યજ્ઞ
 યાચક પુ. (સં.) માગણ; જાચક; ભિક્ષુક [માગણી; ભીખ
 યાચન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) વિનંતી; પ્રાર્થના (ર)
 યાચવું સ.કિ. (સં. યાચ) યાચના કરવી (ર) કાલાવાલા
 કરવા (૩) માગવું
 યાચિત વિ. (સં.) માગેલું; જાચેલું
 યાજક પુ. (સં.) યજ્ઞવિધિ કરાવનાર ઋત્વિજ
 યાજન ન. (સં.) યજ્ઞ કરાવવો તે [સોમયાજ
 -યાજ વિ., પુ. સમાસને અંતે યજ કરાવનાર અર્ધમાં. ઉદા.
 યાજવલ્ક્ય પુ. (સં.) એક પ્રાચીન ઋષિ
 યાજસેની સ્ત્રી. (સં.) દૌપદી [કરાવનાર
 યાજિક વિ. (સં.) યજ્ઞ સંબંધી (ર) પુ. યજ્ઞ કરનાર કે
 યાજ્ય વિ. (સં.) યજ્ઞમાં હોમવાનું (ર) યજ્ઞ સંબંધી
 યાતના સ્ત્રી. (સં.) દુઃખ; કષ્ટ; પીડા; વ્યાધિ
 યાતાયાત સ્ત્રી. (સં.) જવું ને આવવું તે; હેરાફેરી; આવજા
 (ર) જન્મમરણ (૩) વાહનવ્યવહાર; 'ટ્રાફિક'

યા તો સંયો. યા, અથવા તો
 યાત્રા સ્ત્રી. (સં.) જાત્રા; સફર; મુસાફરી
 યાત્રાધામ, યાત્રાસ્થાન ન. (સં.) યાત્રાનું ધામ; તીર્થસ્થાન
 યાત્રાવેરો પુ. (સં.) યાત્રાળુ પાસે લેવાતો વેરો
 યાત્રાળુ પુ. યાત્રા કરનારો; જાત્રાળુ [જાત્રાળુ
 યાત્રી(-ત્રિક) (સં.) વિ. યાત્રા કરનારું (ર) પુ. યાત્રાળુ;
 યથાતથ્ય ન. (સં.) યથાર્થતા; વાસ્તવિકતા
 યથાતથ્ય ન. (સં.) તત્ત્વ; સ્વરૂપ (ર) સાચાપણું
 યથાર્થ ન. (સં.) યથાર્થપણું; સાચાપણું
 યાદ સ્ત્રી. (કા.) સ્મરણ (ર) યાદી; ટાંચણ
 યાદગાર વિ. યાદ કરાવે તેવું (સ્મારક) (ર) યાદ રહી
 જાય તેવું; સ્મરણીય

યાદગીરી સ્ત્રી. યાદદાસ્ત; સ્મરણ (ર) સંભારણું; સ્મારક
 યાદદાસ્ત(-સ્ત્રી) સ્ત્રી. (કા. યાદ + દાસ્તન) સ્મરણશક્તિ;
 યાદશક્તિ; 'મેમરી' [રિમાઈન્ડર]

યાદપત્ર પુ., ન. (સં.) યાદ કરવા માટેનો પત્ર; સ્મૃતિપત્ર;
 યાદવ પુ. (સં.) યદુનો વંશજ (ર) શ્રીકૃષ્ણ
 યાદવી(-વાસ્થળી) સ્ત્રી. યાદવોની અંદર અંદરની લડાઈ
 અને કતલ (ર) અંદર અંદરની લડાઈ
 યાદવી(૦૫) વિ. યાદવોને લગતું

યાદી

૬૬૮

[યુટોપિયા

યાદી સ્ત્રી. (ફા.) ટીપ; વિતગવાર ટાંચણ (૨) તે
 નોંધવાની ચોપડી; નોંધપોથી (૩) વાદ; સ્પરણ
 યાદીપત્ર પું. ન. (સં.) વિગતવાર નિવેદન; 'મેમોરેન્ડમ'
 યાદચિહ્ન વિ. (સં.) મરજિયાત; ઐચિહ્ન (૨)
 અણચિત્ત્યું (૩) દેવપોગે થયેલું; કુદરતી
 યાદશ વિ. (-શી) (સં.) જેવું; જેના જેવું [અક્રમણ
 યાન ન. (સં.) વાહન (૨) અવકાશયાન (૩) યત્રુ સામે
 યાને સંપો. (અ. યાની) અથવા; યા
 યામ પું. (સં.) તણ કલાક; પહોર; પ્રહર
 યામમત્સ્ય ન. (સં.) ખગોળમાં દક્ષિણનો એક તારાસમૂહ
 યામા સ્ત્રી. (સં.) રાત્રિ; રાત
 યામિની સ્ત્રી. (સં.) રાત્રિ; રાત
 યામિની (નાથ, ઓપતિ) પું. (સં.) ચંદ્ર
 યામ્ય વિ. (સં.) યમ સંબંધી (૨) દક્ષિણ દિશાનું
 યામ્યોત્તર વિ. (સં.) દક્ષિણમાંથી ઉતરમાં જતું
 યાયાવર વિ. (સં.) સ્થળાંતર કરનાર (પક્ષીઓનો પ્રકાર)
 (૨) પું. પરિવ્રાજક; ભિચુક
 યાર પું. (ફા.) દોસ્ત; મિત્ર (૨) આશક; જર
 યા રબ ઉદ્. (ફા.) હે ઈશ્વર; હે ભગવાન
 યારબાજ વિ. (ફા.) કામુક, વિષયી (૨) છિનાગળું
 યારબાજ સ્ત્રી. (ફા.) મિત્રાચારી; દોસ્તી (૨) જરકર્મ
 (૩) વ્યભિચાર; છિનાયું
 યારી સ્ત્રી. દોસ્તી; યાર (૨) સ્ત્રીપુરુષનો અનુચિત પ્રેમ
 કે સંબંધ (૩) સદ છૂટો મુકવાનો દોર
 યાર્ડ પું. (ઈ.) વાર; તણ ફૂટનું માપ (૨) વાણી; વાણ
 જેવી મોટી આંતરેલી જગા. ઉદા. રેલવે-યાર્ડ
 યાર્ન પું. (ઈ.) કૃત્રિમ રેષા
 યાવક પું. ન. (સં.) અજાતો (૨) બાહેલું અનાજ
 યાલ, (-ગ) સ્ત્રી. (તુકી) સિંહની ગરદન પરના વાળ
 યાવચ્ચંદ્રદિવાકરી કિ.વિ. (સં.) સૂર્ય અને ચંદ્ર હોય ત્યાં
 સુધી; હંમેશને માટે
 યાવજીવન કિ.વિ. (સં.) આખી જિંદગી
 યાવત્ સંપો. (સં.) જ્યાંસુધી (૨) હંમેશ માટે
 યાવદાયું કિ.વિ. યાવજીવન; મરતાં સુધી [લિપિ
 યાવની સ્ત્રી. યવન સ્ત્રી (૨) યવન ભાષા (૩) ગ્રીક
 યાસ્ક, (-સ્કોયાય) પું. નિરુક્તના લેખક [ક્રીને
 યાહોમ કિ.વિ. (અવસ્તા: ઓહામ) કુરબાનીનો પોકાર
 યાજ સ્ત્રી. યાલ; સિંહની ગરદન પરના વાળ [યંત્રશાસ્ત્રી
 યાત્રિકવિ. (સં.) યત્રનું; યંત્રસંબંધી (૨) યંત્રજેવું (૩) પું.
 યીસ્ટ ન. (ઈ.) ખમીર; એક રસાયણી તત્ત્વ; આથો
 યુ.એન.એ. પું. યુનો, 'યુનાઈટેડ નેશન્સ ઓર્ગેનાઈઝેશન'નું
 ટૂંકું રૂપ [તિલ
 યુકેલિપટસ ન. (ઈ.) એક વૃક્ષ કે તેનાં પાનમાંથી બનાવેલું
 યુક્ત વિ. (સં.) જોડાયેલું (૨) યોગ્ય થટું (૩) સમાસને

અંતે) 'વાયું' અર્થમાં. ઉદા. અપમાનયુક્ત
 યુક્તાશર પું. (સં.) જોડાશર; જોડિયો વર્ણ
 યુક્તાત્મા પું. (સં.) યુક્ત આત્માવાળો-યોગી
 યુક્તાયુક્ત વિ. સાદુંનરસું; યોગ્યાયોગ્ય [મિતાસાર
 યુક્તાહાર પું. (સં.) યોગ્ય, પથ ને પરિમિત આહાર-
 યુક્તાહારી વિ. (સં.) માપસર ખાનાર; મિતાહારી
 યુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) તદબીર; કરામત (૨) ચાલાકી; ચતુરાઈ
 (૩) ન્યાય; તર્ક (૪) જોડું તે; જોડણ
 યુક્તિપુર:સર, યુક્તિપૂર્વક કિ.વિ. યુક્તિથી; યુક્તિભર
 યુક્તિપ્રયુક્તિ સ્ત્રી. સારાનરસ ઉપાય કરવા તે; વિવિધ
 યુક્તિઓ અજમાવવી તે [કરામત
 યુક્તિબાજ, યુક્તિમાન વિ. ચતુર; હોશિયાર (૨) શોધક;
 યુક્તિડ પું. (ઈ.) એક ગણિતશાસ્ત્રી
 યુગ પું. (સં.) પૌરાણિક રીતે પારેલા કાળના લાંબા ચાર
 વિભાગોમાંનો દરેક (સત્ય, ત્રેતા, ત્રાપર અને કલિ)
 (૨) જમાનો
 યુગ ન. (સં.) યુગલ; યુગ્મ; 'ટ્રિયન' એવું ભવ્ય કાર્ય
 યુગકાર્ય ન. (સં.) યુગ પ્રવર્તાવે કે યુગ પર પ્રભાવ પાડે
 યુગધર્મ પું. યુગનો પ્રધાન ધર્મ
 યુગધ્વજ પું. (સં.) યુગના ચિહ્નરૂપ ધ્વજ કે નિશાન
 યુગપદ કિ.વિ. (સં.) એકી સાથે
 યુગપલટો પું. (સં.) યુગ પલટાય તે; યુગ પરિવર્તન
 યુગપ્રવર્તક વિ. યુગ પ્રવર્તાવનાર; યુગ બદલનાર (૨)
 પું. જેના મહાન પુરુષાર્થથી જગતમાં યુગાંતર થાય
 તે (પુરુષ)
 યુગમાન ન. (સં.) સમયના ગાથાનું માપ
 યુગલ ન. (સં.) જોડું; બેલડું
 યુગંધર પું. (સં.) યુગપ્રવર્તક
 યુગાચાર પું. યુગનો ખાસ આચાર; યુગધર્મ
 યુગાનુયુગ કિ.વિ. (સં.) યુગોયુગ; યુગે યુગે; સમયે સમયે
 યુગાંત પું. (સં.) યુગનો છેડો (૨) પ્રલયકાળ [સમય
 યુગાંતર ન. બીજો યુગ-જમાનો; યુગપલટો (૨) સંક્રાંતિનો
 યુગોયુગ કિ.વિ. (સં.) યુગ પછી; યુગ કે યુગો સુધી
 યુગ્મ ન. (૦ક) (સં.) જોડું; બેલડું
 યુગ્મકોણ પું. વ્યુત્કમકોણ; 'ઓલ્ટરનેટ એન્ગલ'
 યુટર્ન પું. (ઈ.) ઊલટો વળાંક
 યુટિલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) ઉપયોગિતા
 યુટિલિટરિયન વિ. (ઈ.) ઉપયોગીતામાં માનનારું
 યુટિલિટરિયનિઝમ ન. (ઈ.) ઉપયોગીપણું એ જ નીતિ
 એવો એક મત-સિદ્ધાંત
 યુટોપિયા પું. (ઈ.) આદર્શ સમાજવ્યવસ્થા અને સુખ-
 સંપત્તિવાળો કાલ્પનિક બેટ કે તેવો પ્રદેશ યા સ્થિતિ;
 આદર્શ રાજ્ય (૨) ટોમસ મોરેએ લખેલ એ નામનો
 ગ્રંથ

પુત/

૬૬૯

[યોગચિહ્ન

પુત વિ. (સં.) પુક્ત; સહિત; જોડાયેલ
 પુતિ સ્ત્રી. (સં.) યોગ; મિલન; મેળાપ; જોડાણ
 પુષિષ્ટિર પું. (સં.) પાંચ પાંડવોમાં સૌથી મોટો-ધર્મરાજ
 પુદ્દ ન. (સં.) લડાઈ; સંગ્રામ
 પુદ્દકેદી પું. પુદ્દમાં પકડાતો સૈનિક, કેદી
 પુદ્દખોર વિ. (સં., ફા.) અકારણ પુદ્દ કરવાની દેવવાળું;
 માલક લડાયક
 પુદ્દજવર પું. પુદ્દથી ગરમ ને પુદ્દખોર બનતું માનસ તિ
 પુદ્દનિષેધ પું. પુદ્દનો સર્વથા નિષેધ; પુદ્દ ત્યજવામાં માનવું
 પુદ્દમોકૂફી સ્ત્રી. થોડા સમય માટે પુદ્દ બંધ રાખવું તે
 પુદ્દવાદ પું. (સં.) પુદ્દ સારી કે આવશ્યક વસ્તુ છે અને
 તે ખરું છે એવો વાદ; 'મિલિટેરિઝમ'
 પુદ્દવાદી વિ. પુદ્દવાદમાં માનનારું
 પુદ્દવાંછું વિ. (સં.) પુદ્દની ઇચ્છા રાખનાર
 પુદ્દવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) લડવાની કળા અને શાસ્ત્ર [કાપર]
 પુદ્દવિરામ પું. પુદ્દવિશ્રાંતિ સ્ત્રી. (સં.) પુદ્દની મોકૂફી; 'સીઝ
 પુદ્દશાસ્ત્ર ન. (સં.) જુઓ 'પુદ્દવિદ્યા'
 પુદ્દારૂક વિ. (સં.) પુદ્દ ચોક્કું; 'બેલિજન્ટ'
 પુદ્દોત્તર વિ. પુદ્દ પછીનું; પુદ્દ પત્યા પછીના શાંતિના
 કાળમાં કરવાનું - હાથ ધરવાનું
 પુનાન પું. (ફા.) ગ્રીસ
 પુનાની વિ. પુનાન(ગ્રીસ)નું કે તેને લગતું (૨)
 પુસલમાનોનું - તેમણે ખીલવેલું (વૈદું)
 પુનિટ પું. (ઈ.) એકમ; મૂળ ઘટક (૨) વીજળી કેટલી
 વપરાઈ એ માપવાનો એકમ
 પુનિકોર્મ પું. (ઈ.) ગણવેશ
 પુનિકોર્મી સ્ત્રી. (ઈ.) એકરૂપતા; સમાનતા
 પુનિયન ન. (ઈ.) (મજૂર વગેરે) મહાજન; સંગઠિત મંડળ
 (૨) જોડાણ
 પુનિયન જેક પું. (ઈ.) બ્રિટિશ રાજ્યનો વ્હજ
 પુનિવર્સ ન. (ઈ.) બ્રહ્માંડ; વિશ્વ [નિયમ
 પુનિવર્સલ થો પું. (ઈ.) સાર્વત્રિક કાયદો (૨) કુદરતનો
 પુનિવર્સિટી સ્ત્રી. (ઈ.) વિદ્યાપીઠ; વિશ્વવિદ્યાલય
 પુનો સ્ત્રી. (ઈ.) ટૂંકમાં 'પુનો' કહેવાથી વિષનાં સપ્તોની
 સંપુક્ત સંસ્થા; સંપુક્ત રાષ્ટ્રસંધ (યુ.એન.ઓ.)
 પુનો પું. (ઈ.) ઊડતી રકાબી; પૂરતી વૈજ્ઞાનિક માહિતી
 મળી જાય એવો આકાશમાં દેખાતો પદાર્થ
 પુબોટ સ્ત્રી. (ઈ.) ફૂલકનૌકા-આગબોટ; 'સબમરીન'
 પુપુત્સા સ્ત્રી. (સં.) પુદ્દ કરવાની ઇચ્છા
 પુપુત્સુ વિ. (સં.) પુદ્દ કરવાની ઇચ્છાવાળું
 પુરિન ન., પું. (ઈ.) પૈશાબ; મૂતર
 પુરિનલ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) મુતરરૂઝ; શૈયાલય
 પુરિયા ન. (ઈ.) નાઈટ્રોજનયુક્ત સકેદ દાણાદાર ખાતર-
 રાસાયણિક ખાતર (૨) પું. પૈશાબમાંનો એક કાર

પુરેઝિયન ન. (ઈ.) પુરોપના પુરુષ કે સ્ત્રીથી એશિયા-
 વાસી સ્ત્રી કે પુરુષનું ધપેલું સંતાન
 પુરેથિયમ ન. (ઈ.) રેડિયમ નીકળે છે તેવી એક ધાતુ
 પુરેનસ પું. (ઈ.) સૂર્યનો એક ગ્રહ
 પુરેનિયમ ન. (ઈ.) એક ધાતુ (મૂળ તત્ત્વ)
 પુરેમિયા પું. (ઈ.) મૂત્રપિંડનો એક રોગ
 પુરેશિયા પું. (ઈ.) યુરોપ-એશિયાનો ભેગો વિસ્તાર
 યુરોપ પું. (ઈ.) એશિયાની પશ્ચિમે અને આફ્રિકાની ઉત્તરે
 ભૂમધ્ય સમુદ્રને પેલે પાર આવેલો એક ખંડ [વતની
 યુરોપિયન વિ. (ઈ.) યુરોપને લગતું (૨) પું. યુરોપનો
 યુરોપીય વિ. યુરોપનું કે તે સંબંધી
 યુરોલોજિસ્ટ પું. (ઈ.) મૂત્ર માર્ગને લગતા રોગોનું નિદાન
 અને ચિકિત્સા કરનાર સર્જન
 યુવક પું. યુવાન; જુવાન
 યુવકપ્રવૃત્તિ સ્ત્રી. યુવકોને યોગ્ય કે માટેની વિશેષ પ્રવૃત્તિ
 યુવની સ્ત્રી. (સં.) જુવાન સ્ત્રી
 યુવરાજ પું. (સં.) પાટવી કુંવર
 યુવરાજપદ ન. (સં.) પાટવી કુંવરનો દરજ્જો
 યુવરાણી સ્ત્રી. પાટવી કુંવરની સ્ત્રી
 યુવા પું. (સં.) યુવાન; તરુણ પુરુષ [પુરુષ
 યુવાન વિ. યુવાવસ્થામાં આવેલું; જુવાન (૨) પું. તેવો
 યુવાવસ્થા સ્ત્રી. જુવાની; યુવાની
 યૂકા સ્ત્રી. (સં.) જૂ; ઢોલો
 યૂથ ન. (સં.) ઢોળું; સમુદાય; 'કાઉંડ' [વર્ગ
 યૂથ પું. (ઈ.) જવાન; 'યંગ' (૨) જવાની (૩) ન. યુવા-
 યુનાન પું. (ફા.) ગ્રીસ દેશ
 યૂપ પું. (સં.) યજ્ઞના પશુને બાંધવાનો થાંભલો
 યૂમાર્ક ન. (ઈ.) વૈજ્ઞાનોનું તિલક
 યૂરિયા પું. પૈશાબમાંનો એક (ઝેરી) કાર (૨) એક
 રાસાયણિક ખાતર; પુરિયા [સૂચવે
 યે સંયો. (સં. અપિ, પ્રા. વિ. અવિ) 'ય' જેમ જ અર્થ
 યેન પું. (જાપાની) જાપાની ચલણનો (રૂપિયા જેવો) એક
 સિક્કો
 યેનકેન પ્રકારેજ શ.પ્ર. (સં.) ગમે તે પ્રકારે; ગમેતેમ કરીને
 યોગ પું. (સં.) મેળાપ; સંગમ (૨) ઉપાય; ઈલાજ (૩)
 પરમાત્મા સાથે સંબંધ કરવાનો ઉપાય (૪)
 ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ (૫) યોગદર્શન (૬) અવસર;
 પ્રસંગ; લાગ (૭) સૂર્ય કે ચંદ્રના અમુક સ્થાનમાં
 આવવાથી થતા સત્તાવીસ વિશિષ્ટ અવરસમાંનો દરેક
 (જયો.) (૮) વ્યુત્પત્તિ (વ્યા.) (૯) સરવાળો
 યોગક્ષેમ પું., ન. (સં.) જે વસ્તુ ન હોય તે મેળવવી અને
 હોય તેનું રક્ષણ કરવું તે (૨) કુશળતા; આબાદી (૩)
 ભરણપોષણ
 યોગચિહ્ન ન. (સં.) (+) વત્તાની નિશાની (ગ.)

યોગદર્શન

૬૭૦

/ રક્ત

યોગદર્શન ન. (સં.) પતંજલિપ્રણીત યોગશાસ્ત્ર
યોગદશા સ્ત્રી. (સં.) ધ્યાનાવસ્થાપ્રક્રિયા; સહયોગ; ગુણો
યોગદાન ન. (સં.) કોઈ કામમાં કોઈને સાથ આપવાની
યોગનિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) અર્ધ નિદ્રા અને અર્ધ સમાધિની

સ્થિતિ (૨) યુગના અંતમાં વિષ્ણુની નાદા
યોગબલ (સં.) (-ળ) ન. યોગથી પ્રાપ્ત થતી શક્તિ
યોગબુદ્ધિ વિ. (સં.) યોગમાં બુદ્ધિ-મગ્ન
યોગભૂમિકા સ્ત્રી. (સં.) યોગની વિશિષ્ટ અવસ્થા-સ્થિતિ
યોગબ્રહ્મ વિ. (સં.) યોગમાંથી ચળેલું
યોગમાયા સ્ત્રી. (સં.) યોગની જાદુઈ શક્તિ (૨) સૃષ્ટિની
ઉત્પત્તિ કરનારી ઈશ્વરની શક્તિ (૩) દુર્ગા
યોગમુદ્રા સ્ત્રી. ખેચરી વગેરે પાંચ મુદ્રાઓમાંની દરેક (૨)
યોગની વિશિષ્ટ ક્રિયા [તૈયાર કરેલો ગુણ
યોગરાજગુણ પું. (સં.) વિવિધ ઔષધિઓના યોગથી
યોગરૂઢ વિ. (સં.) યોગરૂઢિથી પ્રાપ્ત થયેલા અર્થવાળો શબ્દ
યોગરૂઢિ સ્ત્રી. શબ્દની ત્રણ પ્રકારની અર્થબોધક
વૃત્તિશક્તિ-માંની એક (યોગ, રૂઢિ અને યોગરૂઢિ),
જેમાં યોગ-વ્યુત્પત્તિ-તેમ જ રૂઢિ બનેથી શબ્દનો અર્થ
નક્કી થાય છે. ઉદા. પંકજ (વ્યા.)

યોગવસિષ્ઠ ન. (સં.) એક (સંસ્કૃત) વેદાન્ત ગ્રંથ
યોગવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) યોગસંબંધી વિદ્યા કે શાસ્ત્ર [ગ.)
યોગવિયોગચિહ્નન. (સં.) વળાઓછાનું (±) આપું ચિહ્ન
યોગશાસ્ત્ર ન. (સં.) યોગનું નિરૂપણ કરનારું શાસ્ત્ર [તિ
યોગસમાધિ સ્ત્રી. (સં.) પૂર્ણ ધ્યાનમાં ઝવનું લીન થઈ જવું
યોગસાધના સ્ત્રી. યોગની સાધના
યોગસિદ્ધ પું. યોગની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરનારો; યોગી
યોગસૂત્ર ન. (સં.) પતંજલિએ રચેલો યોગશાસ્ત્રનો પ્રસિદ્ધ
સુત્રાત્મક ગ્રંથ

યોગહંટ સ્ત્રી. (સં.) યોગીની હંટ [આનંદ
યોગાનંદ પું. (સં.) યોગના અભ્યાસથી મળતો પરમ
યોગાનુયોગ પું. જોગાનુજોગ; સંયોગ પ્રમાણે; સંજોગવશાત્
યોગાભ્યાસ પું. યોગની તાલીમ
યોગાધ્યોગ પું. અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ સંજોગ-સમય [અર્થ
યોગાર્થ પું. (સં.) શબ્દનો યોગ અથવા વ્યુત્પત્તિ પરથી થતો
ઔગિની સ્ત્રી. (સં.) યોગાભ્યાસ કરનારી સ્ત્રી; તાપસી
(૨) દુર્ગા અને શિવની તહેનાતમાં રહેતી આઠ
ઉપદેવીઓમાંની દરેક

યોગિરાજ પું. જુઓ 'યોગીરાજ' [તાપસ
યોગી પું. (સં.) યોગિનું યોગસાધના કરનાર; તપસ્વી;
યોગી(ઠરાજ, ઠશ્વર, -ગીર, -જેન્દ્ર, -જેશ્વર) પું. (સં.)
યોગીઓમાં શ્રેષ્ઠ (૨) મહાદેવ

યોગ્ય વિ. (સં.) છાજતું; ધટતું; લાયક
યોગ્યતા સ્ત્રી. યોગ્ય હોવું તે; લાયકાત; પાત્રતા [વાજબી
યોગ્યાધોગ્ય વિ. યોગ્ય અને અયોગ્ય; વાજબી અને ગેર-

યોજક વિ. (૨) પું. (સં.) યોજના કરનાર
યોજકતા સ્ત્રી. યોજવાની શક્તિ કે આવડત
યોજન પું. (સં.) ચાર ગાઉ; આઠ નાઈલ; આશરે તેર
કિલોમીટર (અંતર)

યોજનગંધા સ્ત્રી. (સં.) મત્સ્યગંધા; સત્યવતી (૨) કસ્તૂરી
યોજના સ્ત્રી. (સં.) ગોઠવણ; વ્યવસ્થા (૨) કાર્ય પરચે
રીત, વસ્તુ, ઉદ્દેશ વગેરેનો પહેલેથી કરેલો વિચાર,
સંકલના વગેરે (૩) આલોખન

યોજનાકીય વિ. (સં.) યોજનાને લગતું
યોજનાપૂર્વક ક્રિ.વિ. (સં.) યોજના-બદ્ધ રીતે
યોજવું સ.ક્રિ. (સંજયુજ્ઞ) જોડે સાંધવું; જાડવું (૨) યોજના
કરવી; રચવું; ગોઠવવું (૩) નીમવું; મુકવું (૪) -
માં પ્રવૃત્ત કરવું

યોજિત વિ. (સં.) યોજવામાં આવેલું
યોદ્ધો(-ષ) પું. (સં.) લડવૈયો; સૈનિક
યોનિ(-ની) સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીની જનનેદ્રિય (૨) ઉત્પત્તિ-
સ્થાન; આદિ કારણ (૩) દેવ, મનુષ્ય, પશુ વગેરે
જેથી ઝવની જાત

યોર્કર પું. (ઈ.) બેટ્સમેનના બેટ અને વિકેટની વચ્ચે ટાપી
પર તે રીતે બોલર દ્વારા નાખાતો દડો [યોગાર્થવાળું
યોગિક વિ. (સં.) યોગ સંબંધી (૨) વ્યુત્પત્તિસિદ્ધ;
યૌન વિ. (સં.) યોનિ સંબંધી (૨) યોનિમાંથી જન્મેલું (૩)
લોહીના સંબંધવાળું (૪) લગ્નસંબંધમાંથી થતું

યૌવન ન. (સં.) જુવાની; જોબન; યુવાવસ્થા
યૌવનવેશ(-ષ) વિ. જુવાનીને શોભાવતો વેશ
યૌવના સ્ત્રી. યુવતી; જુવાન સ્ત્રી
યૌવેશ વિ. જુવાન; યુવાન

૨

૨ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિના ચાર અર્થસ્વરોમાંનો બીજો
રઈસ વિ. (અ.) રિયાસતવાળો; અમીર; જાગીરદાર (૨)
ગૃહસ્થ (૩) સરદાર; આગેવાન
રકઝક સ્ત્રી. ('જક'નો દ્વિભાવ) ખંચાખંચી; તકરાર (૨)
આપવા લેવામાં આનાકાની

રકમ સ્ત્રી. (અ.) ચીજ (૨) દાગીનો; ધરેણું (૩) મોટી
સંખ્યામાં નાણું (૪) સંખ્યા (ગ.) (૫) ગણિતનો
હિસાબ મંત્રણ છે તે લખાણ [રકમવાર

રકમબંધ વિ. (અ.) જવાબંધ (૨) ક્રિ.વિ. એકદુમલે (૩)
રકમવાર ક્રિ.વિ. (અ.) રકમના કામ પ્રમાણે; રકમદોઢ
રકા(-કે)બી સ્ત્રી. (ફા.) નાનું છીછડું એક પાત્ર; 'સોસર'
રકાસ પું. ખરાબ અંજાન; બૂડું પરિણામ (૨) ફજેતી
રક્ત વિ. (સં.) રાતું; લાલ (૨) રાગવાળું (૩) ન. લોહી

રક્તકણ/

૬૭૧

/રંગશિયું માડું

રક્તકણ પું. લોહીમાં ભોતો (રાતો ને ધોળો) સૂક્ષ્મ અણુ;
'કોર્પસ્કલ' [ક્રોડ

રક્તક્રોડ પું. (સં.) લોહીવાળી રક્તો ઝર્પા કરે એવો એક

રક્તશય પું. (સં.) લોહી ક્ષીણ થાય એવો રોગ

રક્તભીષાના સ્ત્રી. (સં.) શરીરમાં થતી લોહીની ઘટ

રક્તચંદન ન. (સં.) રાતા રંગની સુખડ; રતાંજળી

રક્તદાન ન. (સં.) લોહી આપવું તે; 'બ્લડ ડોનેશન'

રક્તદાહ પું. (સં.) લોહીમાં થતું જ્વલન

રક્તપરીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) લોહીની તપાસણી [મરકી

રક્તપાત પું. (સં.) લોહીનું પડવું-વહેવું તે (ર) ખૂના-

રક્તપાતી વિ. રક્તપાત થાય કે થયો હોય તેવું

રક્તપિત ન. (સં.) લોહીવાળી રક્તો ઝર્પા કરે તેવો એક

ક્રોડ (ર) જેમાં નાક-મોં વગેરેમાંથી લોહી પડે છે

અથવા લોહીમિશ્રિત કાંઈ પેડે છે એવો એક રોગ

રક્તબેક સ્ત્રી. (ઈ.) લોહી મળે એવું સ્થાન; 'બ્લડ બેક'

રક્તવર્ધક વિ. (સં.) શરીરમાં લોહી વધારનારું

રક્તવાહક વિ. (સં.) નસોમાં લોહી વસાવનારું

રક્તવાહિની સ્ત્રી. (સં.) રક્ત વહેનારી નળી; ધમની

રક્તવિકાર પું. (સં.) લોહીનો બગાડ

રક્તચાવ પું. લોહીનું વહેવું તે (ર) જાડ વાટે લોહીનું

જવું તે - એક રોગ

રક્તાભિસાર પું. (સં.) લોહીના જાડ થાય એવો એક રોગ

રક્તાભિસારજન ન. (સં.) શરીરમાં લોહીનું હરવું-ફરવું તે

રક્તાશય ન. (સં.) લોહીના સંચયનું સ્થાન; કદય

રક્તિ સ્ત્રી. (સં.) આસક્તિ; લગની

રક્તિમ વિ. (સં.) રાતું; લાલ

રક્તિમા સ્ત્રી. લાલાશ; રાતી ગાંધ

રક્ષક વિ. (ર) પું. (સં.) રક્ષણ કરનાર; બચાવનાર

રક્ષણ ન. (સં.) રખવાળી; બચાવ; પાલન (ર) સાચવણી

રક્ષણાત્મક વિ. રક્ષણ પર ધ્યાનવાળું; 'ડિકેન્સિવ';

'પ્રોટેક્ટિવ'

[સંભાળવું; સાચવવું

રક્ષણું સ.કિ. (સં. રક્ષ) રક્ષણ કરવું (ર) બચાવવું (૩)

રક્ષા સ્ત્રી. (સં.) રક્ષણ (ર) રાખડી (૩) રાખોડી

રક્ષાત્મક વિ. (સં.) રક્ષા વિશેનું; રક્ષણાત્મક

રક્ષાપોટલીસ્ત્રી. કાંડેબાંધવાની અભિમંત્રિત રાખડી (જેન)

રક્ષાબંધન ન. રાખડી બાંધવાની ક્રિયા

રક્ષિણી વિ. રક્ષણ કરનારી (ર) સ્ત્રી. રક્ષણ કરનારી સ્ત્રી

રક્ષિત વિ. (સં.) રક્ષાયેલું

રખડપટ્ટી સ્ત્રી. રખડવું તે; ફેરા; ધક્કા

રખડવું અ.કિ. રખડવું; નકામા ફેરા ખાવા (ર) ઠેકાણે ન

પડવું (૩) અધવચથી વણસી જવું (૪) રખડી જવું

રખડાઉ વિ. રખડવું; ભટકવું (ર) હરાયું

રખડામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. નકામી રખડપટ્ટી

રખડું (-ડેલ) વિ. રખડાઉ; ભટકેલ

રખની સ્ત્રી. રખત-રખા; રખ-રખોપું (ર) માન; શરમ

રખપત સ્ત્રી. પત-આખરું રખવી તે (ર) રખાવટ

રખરખ ન. તલપડું-તલસડું તે (ર) (માંઠગીમાંથી) ચેન

ન પડવું તે

[પગપગવું

રખરખવું અ.કિ. રખરખ કરવું (ર) અ.કિ. ધીકવું;

રખરખાવ પું. (હિં.) દેખરેખ; સાચવણી

રખ(-ખે)વાળ પું. (સં. રક્ષાપાલ, પ્રા. રક્ષવાલ) રક્ષક;

ચોકીદાર; રખોપો

[અપાતું મહેનતાણું

રખ(-ખે)વાળી સ્ત્રી. (-ણી) ન. રક્ષણ; ચોકી (ર) તે બદલ

રખાતસ્ત્રી. વગરપરદેશે રાખેલી સ્ત્રી (ર) રાખેલ ઉપપત્ની

રખાપત સ્ત્રી. રાખરખોપું (ર) પત (આખરું) રાખવી તે

રખાયનું વિ. વાડ-વાવેતર ભેળાયાં ન હોય એવું (ખેતર)

રખાવટ સ્ત્રી. રખપત (ર) તરફદારી; પક્ષપાત

-રખુ વિ. રાખનાર, રક્ષનાર, સાચવનાર, સંભાળનાર

એવા અર્થમાં નામને અંતે. ઉદા. ધરરખુ

રખે, (૦ને) કિ.વિ. કદાચ; કદાપિ

રખેણું સ.કિ. રાખવાણું કરવું; રાખ ભેળવવી

રખો, (૦પિયો) પું. (સં. રક્ષ ઉપરથી) ગામ કે ખેતરની

ચોકી કરનાર

રખોપું ન. રખવાણું; ચોકી (ર) ચોકી બદલનું મહેનતાણું

રખ્યાસ્ત્રી. (સં. રક્ષા, પ્રા. રક્ષા) રાખ; ભસ્મ [(૩) હક

રગ સ્ત્રી. (ફા.) નસ; રક્તવાહિની (ર) મનોવૃત્તિ; વલણ

રગ પું., ન. (ઈ.) બનૂસ (ર) ધાબળો

રગડ સ્ત્રી. માલિસ; રગડવું તે (ર) અતિ શ્રમ

રગડ પું. પ્રવાહીનો ઘટ્ટ રગડો (ર) વિ. ઘાટું; ઘટ્ટ

રગડગડ કિ.વિ. જેમતેમ કરીને; આસ્તેઆસ્તે

રગડપટ્ટી સ્ત્રી. ખૂબ રગડવું તે

રગડભુજડું ન. જાડી બુદ્ધિનું કે ભલીવાર વિનાનું માણસ

રગડમલ(-લલ) પું. કસરતી જુવાન (ર) જંગલી જેવું;

અગોથ

[વવી (૪) હેરાન કરવું; પજવવું

રગડવું સ.કિ. ધુંટવું (ર) ચોળવું (૩) ખૂબ મહેનત કરા-

રગડાઝપડા પું. બ.વ. ઝપડાટોટા; તકરાર

રગડાટ પું. વૈતરું; સખત મજૂરી (ર) હેરાનગતિ; પજવણી

રગડો પું. ('રગડવું' પરથી) જાડો પ્રવાહી પદાર્થ (ર) પ્રવા-

હી નીચે કરતો કચરો (૩) ખટપટ; ઝપડો (૪) પંચાત

રગતપીતિયું પતનું રોગી; રક્તપિતવાણું

રગદાર વિ. (ફા.) મજબૂત; જોરદાર

રગદોળવું સ.કિ. પૂળમાં રગડવું; ખરડાય એમ કરવું

રગરગ સ્ત્રી. (સર. રખરખ) કાલાવાલા; આછા

રગરગવું સ.કિ. કરગરવું; કાલાવાલા કરવા

રગરગાવવું સ.કિ. 'રગરગવું'નું પ્રેરક (ર) આશા આપી

હુખી કરવું (૩) ટેકાવવું; વલખાં મરાવવાં

રગશિયું વિ. ઘીરું; ધીમું; સુસ્ત (ર) કંટાળો ઉપજાવે એવું

રગશિયું માડું શ.પ્ર. અત્યંત ધીમે ને મુડકેલીથી ચાલતું કામ

રંજિયું, રંજીલું

૬૦૨

/૨૮૬

રંજિયું, રંજીલું વિ. ('રંજ' ઉપરથી) હઠીલું; જિદ્દી (૨)
 અમુક રંજ-મનના વલણવાળું
 રંધવા, (ઠટ) પું. ઉતાવળનો ગભરાટ; બાવરાપણું (૨)
 હાંકળાંકાંકળાં થઈ કરાતી દોડદોડ
 રંધવાટિયાપણું ન. રંધવાટ કરવો તે
 રંધવાયું (-ટિયું) વિ. રંધવાટ કરનારું (૨) ભેચન
 રંધુ પું. એક સૂર્યવંશી રાજા; રામના પ્રપિતામહ
 રંધુકુલ(-ળ) ન. રંધુ રાજાનો વંશ
 રંધુ(ઠનંદન, ઠનાથ, ઠપતિ, ઠવીર) પું. (સં.) રામચંદ્ર
 રંચન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) રંચવું - બનાવવું તે (૨)
 ગોઠવણ; વ્યવસ્થા (૩) કૃતિ
 રંચનાત્મક વિ. જેમાં કાંઈક નવું રંચવાનું હોય તેવું
 રંચપથ કિ.વિ. તરબોળ
 રંચપિતા પું. (સં.) રંચનાર; રંચના કરનાર (૨) સર્જક
 રંચવું સ.કિ. (સં. રંચ) રંચના કરવી; બનાવવું (૨)
 નિર્માણ કરવું; પેદા કરવું
 રંચવું અ.કિ. (દે. રંચ) (પ્રવાહીનું) જમીનમાં ગિતરવું
 - પચવું (૨) રાચવું; આસકત થવું
 રંચાવ પું. રંચવું-સજવું તે; રંચના; સજાવટ
 રંચિત વિ. (સં.) રંચેલું; બનાવેલું [પશગુલ
 રંચેલુંપચેલું, રંચુંપચું વિ. (રંચવું + પચવું) રત; તલ્લીન;
 રંજ સ્ત્રી. (સં.) અણ; ધૂળનો કણ (૨) ધૂળ; કસ્તર (૩)
 ન. સ્ત્રીનો માસિક અટકાવ (૪) પુષ્પનો પરાગ (૫)
 વિ. થોડું; જરાક
 રંજક પું. (સં.) ધોબી
 રંજક ન. (સં.) દાણોપાણી; અન્નજળ
 રંજકણ સ્ત્રી. પું. ધૂળનો કણ
 રંજકો પું. મેથીની જાતનું ધાસ
 રંજકોશ પું. ફૂલનો અંડકોશ કે રંજ
 રંજત પું. (સં.) રૂપાનું (૨) ધોળાશ પડતું (૩) ન. રૂપું
 રંજમહોત્સવ પું. પચીસ વર્ષ પૂરાં થતાં ગિજવાતો ઉત્સવ;
 'સિલ્વર જયંતિલી'
 રંજનિ(-ની) સ્ત્રી. (સં.) રાત્રિ; રાત
 રંજનિ(-ની)(ઠકર, ઠનાથ, ઠપતિ) પું. (સં.) ચંદ્ર
 રંજનિ(-ની)ચર પું. (સં.) નિશાચર; રાત્રે કરનાર
 રંજની સ્ત્રી. (સં.) રાત્રી, રાત
 રંજનીશ પું. (સં.) ચંદ્ર; ચાંદો
 રંજપૂત વિ., પું. (સં. રાજપુત) રંજપૂતાનાના કાનિય
 રાજવંશનો આદમી કે તેને લગતું
 રંજપૂતાઈ સ્ત્રી. રંજપૂતપણું
 રંજપૂતાણી સ્ત્રી. રંજપૂતની કે રંજપૂત સ્ત્રી
 રંજપૂતાના પું. ભારતનો એ નામનો પ્રદેશ; રાજસ્થાન
 રંજપૂતી સ્ત્રી. રંજપૂતપણું
 રંજબ પું. (અ.) સિંજરી સનનો સાતમો મહિનો

રંજમાત્ર વિ. (સં.) રંજ જેટલું; તદન નજીવું
 રંજવાહી વિ. (રાજ+વાહો) રંજવાગ્રનું કે તેને લગતું (૨)
 ઠાઠમાઠવાળું
 રંજવાડું ન. દેશી રાજ્ય [સંસ્થાન (૩) રાજાનો મહેલ
 રંજવાડો પું. દેશી રાજ્ય (૨) રંજપૂતો રહેતા હોય તે પ્રાંત;
 રંજસ પું. (સં.) રંજોગુણ (૨) રંજ
 રંજસ્વલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. અટકાવવાળી સ્ત્રી
 રંજચાવ પું. (સં.) અટકાવ આવવો તે (૨) સ્ત્રીનો
 માસિક ધર્મ [રુખસદ
 રંજા સ્ત્રી. (અ. રિજા) મંજૂરી; સંમતિ (૨) છૂટી (૩)
 રંજાઈ સ્ત્રી. થોડા રૂની ઓઢવાની અમુક પ્રકારની ગોઠી
 રંજાજા સ્ત્રી. (અ. રિજાજા) માંદગી (૨) અણધારી
 આકૃત (૩) મૃત્યુ
 રંજાચિટ્ટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી. રંજ આપતી કે માગતી ચિટ્ટી
 રંજિસ્તર ન. પોસ્ટ ઓફિસમાં નોંધાવી લઈને વિશેષ
 સુરક્ષિતપણે મોકલાતો કાગળપત્ર (૨) સરકારમાં
 નોંધવું - નોંધાવવું તે (૩) નોંધપત્રક
 રંજિસ્ટર્ લેટર પું. (ઈ.) નોંધપત્ર કરાવેલો પત્ર
 રંજિસ્ટ્રાર પું. (ઈ.) નોંધણીદાર (૨) મહામાત્ર; કુલસચિવ
 રંજિસ્ટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) ફી લઈ નોંધવાનો ચોપડો (૨) ફી
 લઈ નોંધણી કરવાનું કાર્યાલય
 રંજિસ્ટ્રેશન ન. (ઈ.) નોંધણી; નોંધણીકામ; પંચકરણ
 રંજા સ્ત્રી. ('રંજ' ઉપરથી) બારીક રેતી
 રંજૂ વિ. (અ. રંજૂળ) નજર સામે રાખેલું; હાજર કરેલું
 રંજૂઆત સ્ત્રી. રંજૂ કરવું - થવું તે
 રંજેરજ વિ. બપું જ; જરાય છોડ્યા વિના
 રંજોગુણ પું. (સં.) પ્રકૃતિના ત્રણ ગુણોમાંનો બીજો
 (પ્રવૃત્તિનો હેતુભૂત ગુણ) (૨) ક્રોધ; તામસ
 રંજોગુણી વિ. રંજોગુણવાળું કે તેને લગતું (૨) ક્રોધી;
 તામસી [ધૂળ ચાટવી
 રંજોટવું અ.કિ. (કપડું) ઘોળાવું ને ધૂળથી મેલું થવું -
 રંજોટી સ્ત્રી. ('રંજ' ઉપરથી) ઝીણી ધૂળ [પુંજણી
 રંજોણો, (-યણો) પું. (રંજસ+હરણ) ઓધો; જૈન સાધુની
 રંજોદર્શન ન. (સં.) પહેલી વાર રંજસ્વલા થવું તે
 રંજોનિવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીની વધતી જતી ઉંમર સાથે
 માસિકધર્મનું બંધ થવું તે
 રંજોપણો પું. જુઓ 'રંજોણો'
 રંજજુ સ્ત્રી. (સં.) દોરી; દોરડું [જવાની ધમાલ કે મહેનત
 રંજળ(ઠપકી) સ્ત્રી. (ઠપાટ) પું. રંજળા કરવું તે (૨) રંજ-
 રંજળવું અ.કિ. નકામું કે કામધંધા વગર રંખડવું - ભટકવું
 રંજળાટ પું. રંજળવું-રંખડવું તે; રંજળપાટ
 રંજળુ વિ. રંખડ; રંજળવાની ટેવવાળું [તે; જપવું તે
 રંટણ ન. (-ણા) સ્ત્રી. (-ન) ન. (સં.) (-ના) (સં.) સ્ત્રી. રંટવું
 રંટવું સ.કિ. (સં. રંટ) વારંવાર પાદ કરવું - બોલવું; જપવું

રહસી/

૬૭૩

[રતલી

રહસ વિ. રદી; સાવ સલકી જાતનું [ચેતલ
 રડકણ(-ણી), રડકું વિ. જરાકમાં કે વારંવાર રડ્યા કરતું;
 રડની સૂરત વિ. રડતા - ઉદાસી ચહેરાનું
 રડથડ પું. રથડ; જાડું લીપણ
 રડબડ કિ. વિ. વેરવિખેર [વેરવિખેર થઈ જવું
 રડબડવું અ.કિ. (દે. રડ + ખસી પડેલું + ગબડવું) રડવડવું;
 રડમસ વિ. રડવા જેવું થયેલું (ર) રડુંડું થઈ ગયેલું
 રડવડ સ્ત્રી. રડવડવું તે; રખડપટ્ટી
 રડવડવું અ.કિ. (રડખડવું પરથી) રખડવું; કુટાવું
 રડડું અ.કિ. (સં. રટતિ, પ્રા. રડઈ) રુદન કરવું (ર)
 સ.કિ. -ને ઉદેશી કુઝી થવું (ર) દયા આવે તે
 રીતે વર્ણવવું
 રડડું અ.કિ. (દે. રદ + ગબડેલું) ગબડી જવું
 રડાકૂટ સ્ત્રી. (-ટો) પું. રોવું - કૂટવું તે (ર) બળાપો;
 કંકાસ (ર) વ્યર્થ શ્રમ; કડાકૂટ
 રડાર ન. (ઈ.) વિમાન બેહાલ વગેરેનાં નિશ્ચિત સ્થાન,
 દિશા, ઝડપ વગેરે સૂચવતું વીજાસંચાલિત ટીવી જેવું
 એક યંત્ર [મુકીને રડવું તે
 રડારોળ સ્ત્રી. (રડવું + દે. રોલ = કોલાસલ) પોકપોક
 રડ્યુંખડ્યું વિ. (દે. રદ + ખડવું) વિખૂટું - ભૂલું પડેલું
 (ર) ભાગ્યે કોઈક (ર) વેરાયેલું; વીખરાયેલું
 રદ સ્ત્રી. (સં. રદ, પ્રા. રડ) લગની (ર) સઠ; આગ્રહ
 રદિયાર વિ. રદિયાળ; નખણિયાતું (ર) રવડતું (ર)
 નકામું; નમાણું
 રદિયાણું વિ. (સં. રાઠા ઉપરથી) સુંદર; મોહક; નમણું
 રજ ન. (સં. જજ, પ્રા. રિજ) જજ; દેવું; કરજ
 રજ ન. (સં. ઈરિજ, પ્રા. ઈરિજ) રેતીનું મેદાન (ર)
 રજ; વગરો
 રજ ન. (સં.) યુદ્ધ (ર) લડાઈનું મેદાન
 રજક સ્ત્રી. રજકો; રજકાર (ર) અવાજ; ધ્વનિ
 રજકવું અ.કિ. (સં. રજતકાર, પ્રા. રજકાર) રજકારો
 થવો - કરવો (ર) પાડાનું બોલવું
 રજકાંકો પું. રજના કિનારાને અડીને આવેલો પ્રદેશ
 રજકો (-કાર, -કારો) પું. (રજકવું ઉપરથી) પાતુની વસ્તુ
 ખખડવાનો અવાજ (ર) તે અવાજ થઈ ગયા બાદ
 નીકળ્યા કરતો કંપતો - ધૂજતો સૂર [યુદ્ધભૂમિ
 રજસેત્ર ન. (સં.) રજભૂમિ (ર) લડાઈનું મેદાન;
 રજગાડી સ્ત્રી. લોઢાના બજાર વગેરેથી મુસજજ તથા
 ખાડાખેયા વટાવી શકે તેવાં પૈંપ્રાની રચનાવાળી તોપ
 વગેરેવાળી યાંત્રિક ગાડી; 'ટેન્ક'
 રજગીત ન. લડાઈનું ગીત
 રજચંદ્રી સ્ત્રી. (સં.) રજયુદ્ધની દેવી (ર) વીરાંગના
 રજયાનુર્ય ન. (સં.) સંઝામમાં લડવાની પ્રવીણતા
 રજાઓડ પું. (સં. રજાશોડ = યુદ્ધમાં કુશળ ઉપરથી)

શ્રીકૃષ્ણનું એક નામ

રજાજંગ પું. મોટું યુદ્ધ; સખત ઝપાઝપી; રણયજ્ઞ
 રજાજિત વિ. યુદ્ધમાં જીતનાર
 રજાજણવું અ.કિ. (નૂપુર વગેરેનું) જણજણવું - ખણખણવું
 રજાઝીક સ્ત્રી યુદ્ધનો ઝપાટો કે શસ્ત્રાસની ઝડી
 રજાતૂર ન. લડાઈનું વાઘ; તુરાઈ
 રજથ(સં)ભ પું. યુદ્ધમાં મેળવેલ જીતનો સ્મરણસ્થંભ
 રજદીપ પું. (સં.) રણોદ્યાન; 'ઓસેસિસ'
 રજધારી પું. (સં.) લડવૈયો; યોદ્ધો
 રજધીર (-રું) વિ. યુદ્ધમાં ધીર - અડગ
 રજધ્વજ પું. (સં.) યુદ્ધનો વાવટો
 રજબંકો પું. રણશૂરો; યુદ્ધમાં વીરતા બતાવનારો
 રજભૂમિ(-મી) સ્ત્રી. (સં.) લડાઈનું મેદાન; યુદ્ધસેત્ર;
 સમરાંગણ
 રજભેરી સ્ત્રી. (સં.) રણશિળા જેવું યુદ્ધનું એક વાઘ
 રણયજ્ઞ પું. (સં.) રણ કે દ્વીપરૂપી યજ્ઞ
 રણરંગ પું. કૂચ કે તેનું મેદાન (ર) લડાઈનો જુસ્સો;
 ઉત્સાહ [(ર) યુદ્ધનું શોખીન
 રણરંગીલું વિ. યુદ્ધ કરતી વખતે આનંદમાં આવી જનારું
 રણવખત પું. ઉનાળાનો અપોરનો વખત; રણવેળા
 રણવાટ સ્ત્રી. રણસેત્રનો રસ્તો (ર) બહારવટું
 રણવાઘ ન. લડાઈનું વાજું; યુદ્ધ સમયે વગાડાતું વાઘ
 રણવાસ પું. રાણીનું રહેવાનું વાસસ્થાન; અંત:પુર;
 જનાનખાનું [જવું - મરણ પામવું તે
 રણશય્યા સ્ત્રી. લડતાં લડતાં યુદ્ધના મેદાન ઉપર પોડી
 રણશિંયું(-યડું) ન. યુદ્ધમાં વગાડવાનું વાઘ; 'ભૂગલ'
 રણશૂર, (-રું) વિ. યુદ્ધમાં બહાદુર; શૂરવીર
 રણસંઝામ પું. મોટું યુદ્ધ (ર) રણભૂમિ; યુદ્ધસેત્ર
 રણસ્થલ (સં.) (-ળ) ન. સમરાંગણ-લડાઈનું મેદાન
 રણસહ સ્ત્રી. લડાઈની ડિકિયારી - સહકલ કે ગર્જના
 રણાગત સ્ત્રી. તૈયારી; ઠેકાણું; કાર્યવિધિ (જેમ કે, જમવાનો
 વખત થયો પણ હજુ રાંધવાની રાગાગતે નથી.)
 રણાંગણ ન. (સં.) રણભૂમિ; સમરાંગણ [રણકો
 રણિત વિ. (સં.) રણકાર કરવું; રણકતું (ર) રણકાર;
 રણી(-ણિયું) વિ. (સં. જજ પરથી) દેવાદાર; ઓશિયાણું
 રણીપણી પું. ક્તાલતાં; સ્મિતશાળી ખાણસ
 રણોદ્યાન પું. ન. (સં.) રણમાં આગ; રણદીપ
 રત વિ. (સં.) લીન; મગ્ન (ર) આસક્ત
 રત સ્ત્રી. જાતુ; મોસમ
 રતન ન. રત્ન (ર) આંખની કીકી
 રતનજોત સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ [જેટલું એક અંજલિ વજન
 રતલ પું. (અ. રતલ) લગભગ સાડી આઝડીની રૂપિયાભાર
 રતલિયો પું. રતલના વજનનું તોલું
 રતલી વિ. રતલનું (ર) સંખ્યાવાચક જોડો અનુક રતલનું

રતવા/

૬૭૪

/૨૫૯૮૧

રતવા પું. (સં. રક્તવાત, પ્રા. રતવાઅ) લોહી વિકારથી થતો યામડીનો એક બાળરોગ [તે રતાશ સ્ત્રી. ('રાતું' ઉપરથી) લાલાશ; આઠું લાલ હોય રતાળુ ન. (સં. રક્તાલુ, રતાલુઅ = સકરકંદ ઉપરથી) એક રાતું કંદ (ર) (સૌરાષ્ટ્રમાં) સકરિયું [રાતું સુખડ રતાંજલી(-ળી), રતાંદલી(-ળી) સ્ત્રી. (સં. રક્તચંદન) રતાંધ વિ. જુઓ 'રતાંધવું' રતાંધતા સ્ત્રી. (સં.) રતાંધળાપણું [રાતે ન દેખે તેવું રતાંધવું વિ. (સં. રાત્ર્યન્ધ, પ્રા. રતંધલઅ, રતિઅંધઅ) રતિ સ્ત્રી. (સં.) આસક્તિ; અનુરાગ (ર) પ્રીતિ; આનંદ (૩) કામકીડા; સંભોગ (૪) કામદેવની સ્ત્રી (૫) ચંદની સોળ કળાઓમાંની એક રતિ(૦કમ, ૦કિયા, ૦કીડા) સ્ત્રી. (સં.) સંભોગ; મૈથુન રતિ(૦નાથ, ૦પતિ) પું. (સં.) કામદેવ રતી સ્ત્રી. (સં. રક્તિકા, પ્રા. રતિઆ) ચનોડી જેટલું કંદ કે વજન (ર) વિ. થોડું; જરાક [થોડું રતી(૦પૂર, ૦ભાર) વિ. રતી (ચનોડી) જેટલું (ર) જરાક; રતુંબડું, રતુંમડું વિ. ('રાતું' ઉપરથી) લાલાશ પડતું રનોવ(-વા)ઈ કિ.વિ. રાતે ને રાતે; રાતોરાત રત્ન ન. (સં.) કીમતી પાથર (મણિ વગેરે) (ર) દરેક જાતિમાં ઉત્કૃષ્ટ વસ્તુ (૩) સમુદ્ર વલોવતાં નીકળેલી ઓંદ વસ્તુઓમાંની દરેક (લક્ષ્મી, કૌસ્તુભ, પારિજાતક, સુરા, ધન્વન્તરિ, ચંદ્રમા, કામદુધા, ઐરાવત, રંભા વગેરે દેવાંગનાઓ, ઉચ્ચૈઃશ્રવા, હલાહલ, સારંગ-ધનુષ, પાંચજન્મ શંખ અને અમૃત) (૪) નરરત્ન રત્નકલાકાર પું. હીરાનો કારીગર (ર) હીરાપસુ રત્નકુશી સ્ત્રી. જેની કૂખે રત્ન જન્મે તેવી સ્ત્રી રત્નગર્ભા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી રત્નચિંતામણિ પું. ચિંતામણિ; ઈચ્છેલું આપનાર મણિ રત્નજડિત વિ. રત્નથી જડેલું રત્નપરીક્ષક વિ., પું. (સં.) ઝવેરી [પરખવાની આવડત રત્નપરીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) રત્ન-હીરા પારખવા તે કે તે રત્નપારખુ વિ. રત્ન પારખી જાણે એવું; રત્ન પરીક્ષા કરનારું [એક નરક (જૈન) રત્નપ્રભા સ્ત્રી. (સં.) રત્નનું તેજ કે કાંતિ (ર) સાતમાંનું રત્નમાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. મણિઓની માળા કે હાર રત્નવિદ્યા ન. રત્નનાં વિવિધ પાસાંની જાણકારી આપતું વિજ્ઞાન રત્નાકર (સં.) રત્નોની ખાણ; સમુદ્ર [માલા રત્નાવલિ (સં.) (-લી) સ્ત્રી. અનેક રત્નોની હાર; રત્ન-રત્નક પું. જુઓ 'રત્નક' રથ પું. (સં.) ઉપર ઘુમ્મટ જેવા છત્રવાળું એક વાહન (ર) લગ્નગાનું પ્રાચીન વાહન રથકાર પું. (સં.) રથ બનાવનાર; સુતાર

રથબેઠન વિ. રથ હાકી જાણનાર; કુશળ સારથિ રથજા(-યા)ત્રા સ્ત્રી. અષાઃ સુદ બીજનું પર્વ, જ્યારે દેશને રથમાં બેસાડી ફેરવે છે. (ર) રથમાં બેસી કરાતી મુસાફરી રથસમમી સ્ત્રી. (સં.) મહા સુદ સાતમ-એક પર્વ રથારોહણ ન. (સં.) રથની સવારી રથારોહી વિ., પું. રથમાં બેસી પુદ્ગ કરનાર પોદ્દો રથાસન ન. (સં.) રથની બેઠક; રથમાં બેસવાનું સ્થાન રથાંગ ન. (સં.) રથનું પૈડું-ચક્ર [ચક્રપાણિ રથાંગપાણિ પું. (સં.) હાથમાં ચક્ર પારણ કરનાર વિષ્ણુ; રથી(-થિક) પું. રથમાં બેસી લગનાર પોદ્દો (ર) એક હજાર પોદ્દાઓ સાથે એકલો લગનાર પોદ્દો રથોત્સવ પું. (સં.) રથયાત્રાનો ઉત્સવ [જહું લીંપણ રથ્ય(-ન્ય)ક પું. (સં. સ્તર ઉપરથી) માટી અને છાણનું રથ્ય પું. (સં.) થોડો (ર) ન. પૈડું રથ્યા સ્ત્રી. (સં.) શેરી; કળિયુ (ર) રાજમાર્ગ રદ વિ. (અ. રદ) નકામું; બાતલ કરેલું રદ પું. (સં.) દાંત (ર) હાથીદાંત રદન પું. (સં.) દાંત રદબાતલ વિ. નકામું; રદબાતલ કરેલું; ફોક કરેલું રદિયો પું. ('રદ' ઉપરથી) કહેલી વાતને રદ કરે તેવો સામો જવાબ (ર) ખુલાસો રદીક સ્ત્રી. (સં.) ગાંજામાં દરેક ભેતની પાછળ વારંવાર આવતો શબ્દ (ર) ગાંજાનો પ્રાસ રદી વિ. (રદ ઉપરથી) નકામું ગમ્મી બાતલ કરેલું; રદ રન પું. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં રમનારા બે ખેલાડીઓએ આઉટ થયા વિના, બોલને ભેટથી ફટકો મારીને સામસામા દોડવું તે કે તેથી ગણાતો રમતનો આંક રનઆઉટ વિ. (ઈ.) રન લેવા જતાં ખેલાડી રદ થાય તે રનર પું. (ઈ.) શરતમાં દોડનાર (ર) ક્રિકેટમાં દાવ લેનારને બદલે દોડનાર ખેલાડી [આવેલ ખેલાડી રનરઅપ વિ. (ઈ.) વિજેતા ખેલાડીની પછીના ક્રમે રનવન વિ. અસ્તવ્યસ્ત; છૂટુંછવાયું રનવે પું. (ઈ.) વિમાનના ઉડાન-ઉતારણ માટેની દોડપટ્ટી રનિંગ વિ. (ઈ.) દોડતું (ર) સળંગ ચાલુ રહેતું (૩) ન. દોડવાની ક્રિયા રન્નાદે સ્ત્રી. (સં. રન્નાદેઈ, પ્રા. રન્નાદેઈ) સૂર્યની પત્ની રાંદલ (ર) ટોપલીમાં જવારા વાવીને દેવી બેસાડે છે તે (જનોઈ કે લગ્ન વખતે) રપટ સ્ત્રી. દોટ; ઉતાવળી ચાલ રપાટી સ્ત્રી. (-ટી) પું. આંટો; ફેરો (ર) લાંબી દોડ; ગબરડી (૩) રપેટવું - થકવવું તે (૪) સખત રીતે કામ લેવું તે [કરાવી થકવવું રપેટવું સ.કિ. ખૂબ જોસથી દોડાવવું (ર) ખૂબ મહેનત

રહેલી(-લો)

કુળ

[રમાડું]

રહેલી સ્ત્રી. (-લો) પું. રપાટી; આંટો (ર) લાંબી; દોડ
(૩) થકવવું તે
રક વિ. (ઈ.) ખરબચું (ર) કાચું
રક્તાર સ્ત્રી. (કા.) રીતભાત (ર) ગતિ (૩) ઝડપ દુકોડે
રક્તરક્તે કિ.વિ. (કા.) થોડેથી; થોડેથી (ર) દુકોડે-
રકાઈ સ્ત્રી. ઉન્નતિ; ઉન્નર્થ (ર) આત્મભવિદાન (૩)
ચપ્પુ, સોયાશરીમાં ભોંકવા વગેરે નજરબંધીની ક્રિયા
રકીક પું. (અ.) મિત્ર; દોસ્ત
રકુ વિ. (અ.) નાટલું; પલાયન કરી ગયેલું
રકુચકર વિ. પલાયન કરી ગયેલું [એમ
રકુ પું. (અ.) તુણવાનું કામ (ર) કિ.વિ. તુણી લેવાય
રકૂગર પું. તુણનાર કારીગર; તુણિયો
રકૂગરી સ્ત્રી. રકૂગરનું કામ; તુણવાનું કામ
રકેદક કિ.વિ. (અ.) રકઅદકઅ) કનાકાતિયા; અસ્તવ્યસ્ત
(ર) વેરણછેરણ; વેરવિખેર
રબ પું. (અ.) રબબ) પરમેશ્વર; પરવરદિગાર
રબડી સ્ત્રી. (સિ.) બાસુંદી; સારી રીતે ઉકાળેલું દૂધ [રબર
રબર ન. (ઈ.) એક પ્રકારના ઝાડના રસનો બનતો પદાર્થ;
રબરસ્ટેમ્પ પું. (ઈ.) રબરનો સિક્કો; છાપ (ર) દેખાવનો
કે કહેવા ખાતરનો લોદો કે સત્તા (૩) નામ માત્રની
સત્તા પરાવતો ભોદો-દરજાનો-સત્તા
રબલ ન. (ઈ.) ગાજધડ પથરી; ડબર
રબાબ ન. (અ.) એક તંતુવાદ્ય; રવાબ
રબાબી સ્ત્રી., પું. (કા.) રવાબ વગાડનાર - વાદક
રબારી પું. (રે.) રબારી) કોરના ધંધા સાથે સંબંધિત એક
જાતિનો પુરુષ; દેસાઈ
રબારીવાડ સ્ત્રી. (-ડો) પું. રબારીનો લત્તો, મહોલો
રબી પું. (અ.) વસંતઋતુ કે ત્યારનો રબીપાક; શિયાળુપાક
રબીઉલઅબ્બલ પું. (અ.) સિજરી સનનો ત્રીજો મહિનો
રબીઉલઆખર પું. (અ.) સિજરી સનનો ચોથો મહિનો
રબી(-વી)પાક પું. શિયાળુ પાક (ર) વેશાખ-જેઠમાં પાકતું
અનાજ
રબ્બડ, (-ર) ન. રબર
રબ પું. (ઈ.) એક જાતનો પીવાતો શરાબ
રમકઝમક સ્ત્રી. ઝાંઝર રૂમઝૂમ ઠમકે તેમ લટકાથી ચાલવું
તે (ર) ઝગમગાટ; ચળકાટ (૩) સોંદર્ય; શોભા
રમકડું ન. બાળકોને રમવાની વસ્તુ
રમખાણ ન. મારફાડ; તોફાન; વિગાળું (ર) અંડ; હુલ્લડ
રમખાણિયું વિ. રમખાણ મચાવે તેવું
રમચી સ્ત્રી. સોનાચેરું; એક જાતની લાલ માટી
રમજન પું. (અ.) સિજરી સનનો નવમો મહિનો
રમજન-ઈંદ (અ.) એક મુસલમાન તહેવાર
રમજનિયું વિ. રમજન માસમાં ઉપવાસ કરનારું [મારી
રમઝટ સ્ત્રી. તપમાર; ઝડી (ર) હથિયાસોથી પ્રબળ મારા-

રમઝમ સ્ત્રી. નુપુરનો અવાજ (ર) કિ.વિ. રૂમઝૂમ
રમઝમાટ પું. ઝાંઝરનો રમઝમ અવાજ
રમણ પું. (સં.) કાન્ત; પતિ
રમણ ન. રમવું તે; વિલાસ; કીડા
રમણબુઝવું ન. માટીનું જાડું કાંકણ (ર) તેના જેવું બેડોળ,
ઢંગપણ વિનાનું કાંઈ પણ [વિરણખેરણ
રમણભ(-ભ)મણ કિ.વિ. (રમવું+ભમવું) અસ્તવ્યસ્ત;
રમણા(-ણી) સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી (ર) સુંદર સ્ત્રી
રમણીક (સં. રમણ+સંસ્કૃતાભાસી 'ઈક' તદ્વિત પ્રત્યયથી
બનેલો ગુ.ગજ. સંસ્કૃતમાં આ શબ્દ નથી.) વિ. સુંદર
રમણીય વિ. (સં.) મનોહર
રમણીયતા સ્ત્રી. મનોહરતા
રમણું ન. ખુલ્લી જગ્યા; યોગાન (ર) દાદર બે કકોડે હોય
ત્યારે વચ્ચે મુકાતું પહોળું પગથિયું (૩) બારસાખનો
એક ભાગ (૪) ઝડખો; રવેશ
રમણું ન. રમણ; કીડા [રમવાની રીત (૩) (લા.) પુક્તિ
રમન સ્ત્રી. ('રમવું' ઉપરથી) ખેલ; કીડા; ગમ્મત (ર)
રમનમન સ્ત્રી. જુદીજુદી જાતની રમતો; ખેલ; કીડા
રમનસંબિધાં ન.બ.વ. નકામી રમણપટ્ટી (ર) કામને બદલે
રમત ક્યાંકરવીતે [રમતાં રમતાં સ્થાય એવું તે
રમતવાત સ્ત્રી. સાવ સહેલી, રમત જેવી વસ્તુ કે કામ (ર)
રમતારામ પું. એક ઠેકાણે ટકીને ન રહેનાર, બધે રખડ્યા
કરનાર
રમતિયાણ, રમતીલું વિ. રમતમાં જ ચિતવાળું
રમતું વિ. 'રમવું'નું વર્તમાનકૃદંત (ર) છૂટું; બંધનરહિત
(૩) કીડું; તંબ નહિ એવું (૪) મોકળું; ખુલ્લું
રમમાણ વિ. (સં.) લીન; રમી રમેલું; આનંદ માનતું
રમરમ કિ.વિ. એવો અવાજ થાય તેમ (ર) જીભ ઉપર
રવરવે તેમ - થતો રવરવાટ
રમરમાટ પું. રમરમવું તે; ઝપડખેર અવાજ
રમરમાવડું સ.કિ. જોરથી મારવું
રમલ પું. (અ.) રમ્બ, સં. રમલ) પાસા ફેંકી બવિધ્ય
જોવાની વિદ્યા (ર) તેના પાંચ ધાતુના પાસા.
રમવું અ.કિ. (સં. રમતે, પ્રા. રમઈ) ખેલવું (ર) આનંદ
માણવો (૩) મનમાં કે યાદદાસ્ત પર સતત હોવું -
ત્યાંથી ન ખસવું કે ભુલાવું. જેમ કે, વાત રમ્યા કરવી,
રમી રમેલી (૪) કામકીલ કરવી (૫) તમાશો - ખેલ
કરવો (ભવેવાનું) (૬) દાવ ખેલવો (પાસા, પત્તા)
(૭) લાડ કરવો (૮) નકામું રમણવું; રમણવું
રમસ્તળ, રમસ્તાન ન. રમખાણ; હુલ્લડ
રમતું વિ. રમતું; રમનારું
રમા સ્ત્રી. (અં.) સુંદર સ્ત્રી (ર) (વિષ્ણુપત્ની) લક્ષ્મી
રમાકાંત પું. (સં.) (લક્ષ્મીનાથ) વિષ્ણુ; પ્રભુ
રમાડવું સ.કિ. 'રમવું'નું પ્રેરક (ર) પટાવવું; ફોસલાવવું

રમા(ઠનાથ, ઠપતિ)]

૬૭૬

/ રસદર્શન

રમા(ઠનાથ, ઠપતિ) પું. (સં.) વિષ્ણુ; પ્રભુ
 રમી સ્ત્રી. (ઈ.) ગંજકાનાં પતાની એક રમત [ટીખજ
 રમૂજ સ્ત્રી. મન ખુશ થાય તેવી ગમ્મત (ર) મધકરી; વિનોદ;
 રમૂજદાર સ્ત્રી. (અ., ફા.) રમૂજવાળું; રમૂજ
 રમૂજ વિ. ગમ્મતી; ટીખજી; વિનોદી
 રમેશ પું. (સં.) રમાપતિ; વિષ્ણુ
 રમ્ય વિ. (સં.) રમણીય; રૂપાળું; મનોહર
 રમ્યતા સ્ત્રી. (-ત્વ) (સં.) ન. રમણીયતા [ભેદ
 રમ્યા સ્ત્રી. (સં.) રાત્રી (ર) મધ્યાશ્વતિનો એક અવાંતર-
 રમણ(-ણી, -ની) સ્ત્રી. (સં.) રજની, પ્રા. રમણી)
 રવ સ્ત્રી. ગરમી; ગરમીની અસર
 રવ પું. (સં.) અવાજ; ધ્વનિ; નાદ (ર) તાન; ઉમંગ
 રવઈ સ્ત્રી. (સં.) રવક, રપક, પ્રા. રવય) નાનો રવેયો
 રવડું અ.કિ. (રડરડું ઉપરથી) રખડું; ભટકડું (ર)
 રખડી પડડું; રજખી પડડું
 રવરવ કિ.વિ. રવરવે તેમ; ચથરે તેમ [ગતિમાન દેખાડું
 રવરવડું અ.કિ. ચચરડું (ર) અવાજ સાથે (જવાણાની જેમ)
 રવરવાટ પું. રવરવડું તે
 રવાજ પું. સારંગી જેવું એક તંતુવાદ્ય; રબાબ; રવાબ
 રવાડો પું. રસ્તો; માર્ગ (ર) સોબત (૩) હક; મમત
 રવાદાર વિ. દાણાદાર [ઉચાપત
 રવાદારી(-ણી) સ્ત્રી. (ફા.) તરફદારી; પક્ષપાત (ર)
 રવાનગી સ્ત્રી. (ફા.) જવું - રવાના થવું તે; વિદાપગીરી
 (ર) તે વખતે આપેલી ભેટ (૩) પરગામ રવાના
 કરવું-મોકલવું તે
 રવાના કિ.વિ. (અ.) મોકલેલું; વિદાય કરેલું
 રવાનાચિટ્ટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી. માલ બહાર લઈ જવાની ચિટ્ટી
 રવાની સ્ત્રી. (ફા.) વહેણ; પ્રવાહ (ર) તીક્ષ્ણતા; ધાર
 રવાનુકારી વિ. (સં.) અવાજના અનુકરણથી થતો (શબ્દ)
 રવાને કિ.વિ. રવાના; મોકલેલું; વિદાય કરેલું
 રવાલ સ્ત્રી. (ફા. રહવાર) ધોડા તેમજ બળદની (અમુક
 એકધારા વેગવાળી) એક પ્રકારની ચાલ
 રવિ પું. (સં.) સૂર્ય (ર) રવિવાર [યમુના
 રવિ(ઠકન્યા, ઠતનથા, ઠસુતા) સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યપુત્રી
 રવિકાંત પું. (સં.) સૂર્યકાન્ત મણિ (ર) બહિર્ગોળ દગ કાચ
 રવિદિન પું. (સં.) રવિવાર
 રવિનંદ, (ઠન) પું. (સં.) યમરાજ
 રવિમંડળ ન. (સં.) સૂર્યનું આભામંડળ
 રવિમંડળ ન. (સં.) સૌરમંડળ; સૂર્યમંડળ [વાર
 રવિવાર પું. (સં.) અઠવાડિયાનો એક દિવસ; આદિત્ય-
 રવિવાડું વિ. રવિવારે આવતું કે શરૂ થતું
 રવી વિ. રબી; વસંતઋતુ કે ત્યારનો રબીપાક
 રવેણી સ્ત્રી. ઝેરણી (ર) સુષ્ટિની ઉત્પત્તિ વિશેના ઉલ્લેખ-
 વાળી પાટઉપાસનામાં રજૂ થતી ભજનવાણી

રવેશ પું. (ફા. રવિશ) માણનો બહાર પડતો ભાગ; ઝડપો
 (ર) રિવાજ; ધારો
 રવૈયું ન. ધણું નાનું વેંજણ (ર) ઉપરથી થોડું ચીરી,
 મસાલો ભરી કરાડું - ભરતનું શાક [વાંસ
 રવૈયો પું. (સં.) રવક, રપક, પ્રા. રવય) હલી વલોવવાનો
 રવૈયો પું. (ફા. રવિય્યાલ) શિરસ્તો; રસમ; ધારો
 રવો પું. દાણાદાર લોટ (ર) ધાતુનો રસ જામી જઈ બનેલો
 દાણો (ર) ગોળની ચાકી
 રશિયન વિ. (ઈ.) રશિયાનું કે તેને લગતું (ર) પું. તેનો
 વતની (૩) સ્ત્રી. તેની ભાષા [અવેલો દેશ
 રશિયા પું. (ઈ.) યુરોપની પૂર્વ અને એશિયાની ઉત્તરે
 રશ્મિ ન. (સં.) કિરણ (ર) સ્ત્રી. લગામ (૩) રાશ
 રસ પું. (સં.) જીભથી માલૂમ પડતો સ્વાદ (ખાટો, ખારો,
 ગળ્યો, તીખો, કડવો, તુરો એ છે) (ર) શરીરની સાત
 ધાતુઓમાંની પ્રથમ (રસ, રક્ત, માંસ, મજ્જા, મેદ,
 છાડ અને વીર્ય એ સાત); અન્નનું પ્રથમ રૂપાંતર
 (જેમાંથી પછી માંસ, મેદ, વીર્ય વગેરે સાત બને છે.)
 (૩) કાવ્ય જોવા સાંભળવાથી સ્થાપી ભાવોનો ઉદ્વેગ
 થતાં થતો અલૌકિક આનંદ (મુંગાર, હાસ્ય, ક્રુણ,
 વીર, રોદ, ભવાનક, અદ્ભુત, બીભત્સ અને શાંત
 એ નવ પ્રકારનો) (૪) પ્રીતિ; આનંદ (૫) મમત;
 સરસાઈ (૬) દ્રવ; પ્રવાહી (૭) વનસ્પતિ કે ફળનું
 પ્રવાહી (૮) સાર; સત્ત્વ (૯) લાભ; નફો (૧૦)
 સોનું, રૂપું વગેરે ધાતુને ઓગાળીને કરેલું પ્રવાહી
 (૧૧) પારો (૧૨) પારા, ધાતુઓ વગેરેની ભસ્મ
 રસકપૂર ન. સફેદ રંગની એક ઉપધાતુ (વૈદક) (ર) પારો
 મારીને કરેલું એક રસાયન; 'કેલોમલ'
 રસકસ પું. તત્ત્વ (ર) ફળદ્રુપતા (૩) લાભ [રસનો ભંગ
 રસક્ષતિ સ્ત્રી. (સં.) રસની જમાવટમાં થતી ખામી (ર)
 રસખિલાવટ સ્ત્રી. કાવ્યરસની જમાવટ
 રસગુલ્લું ન. એક બંગાળી મીઠાઈ
 રસથેલું વિ. ભાવ કે આનંદથી કે તે માટે થેલું બનેલું
 રસજા વિ. રસ ઓળખનાર - સમજનાર; સહૃદય (ર)
 પું. તેવો માણસ (૩) રસાયની વૈદ
 રસજાતા સ્ત્રી. (સં.) રસજા હોવાપણું [જ્ઞાન-સમજ
 રસજ્ઞાન ન. (સં.) રસનું જ્ઞાન-સમજ (ર) કાવ્યરસનું
 રસ(-સા)શ્રિયો પું. કોળ ચડાવવાનું કામ કરનાર કારીગર
 રસતરબોળ વિ. પૂર્ણ રીતે રસિક; સંપૂર્ણ રીતે રસનો
 અનુભવ કરનારું [સ્થિતિ
 રસત્વ ન. (સં.) પ્રવાહીપણું; દ્રવતા (ર) કાવ્યગત રસની
 રસથાળ પું. (સં.) કાવ્યગત રસ કે રસો જેમાં હોય તેવો
 કાવ્યગ્રંથ કે તેવી કવિતા
 રસદર્શન ન. (સં.) કાવ્યરસની કદર કરવાની સ્થિતિ કે
 કાવ્યની ખૂબી-ખામી બતાવવી તે

રસદાયી(-યક)

૬૭૭

[રસી

રસદાયી (-યક) વિ. (સં.) રસ આપે એવું; રસ પડે એવું (૨) આનંદનો અનુભવ કરાવનારું
 રસદાર વિ. (સં., ફા.) રસવાળું; લહેજતદાર
 રસદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) રસની-કાવ્યાનંદની દંષ્ટિ; સૌંદર્યદંષ્ટિ
 રસધર પું. (સં.) નેધ
 રસન ન. (સં.) રસના; જીભ (૨) સ્વાદની ક્રિયા
 રસનલિકાસ્ત્રી. કંઠમાંની થૂંકની નળી [રાશ (જ) કંઠોરો
 રસના સ્ત્રી. (સં.) જીભ; રસિકા (૨) દોરડું (૩) લગામ;
 રસનૈદ્રિય સ્ત્રી. (રસના + ઈન્દ્રિય) જીભ; જિહ્વા
 રસપ્રદ વિ. (સં.) રસ આપનારું; કાવ્યગત રસનો આસ્વાદ
 આપનારું
 રસપ્રિય વિ. (સં.) રસિક
 રસભસ વિ. રસથી પરિપૂર્ણ
 રસભંગ પું. (સં.) રસમાં ભંગ પડવો તે; રસક્ષતિ
 રસભેર કિ.વિ. રસપૂર્વક; હોંશભેર; ઉમંગથી
 રસમ સ્ત્રી. (અ. રસ્મ) રીત; રિવાજ; પારો; શિરસ્તો
 રસમગ્ન વિ. (સં.) રસથી તરબોળ
 રસમય વિ. (સં.) રસથી પરિપૂર્ણ; રસપૂર્ણ [મણિ
 રસરાજ પું. (સં.) પારો (૨) શૃંગાર રસ (૩) કવિ શિરો-
 રસવંત વિ. રસવાળું
 રસવંતી સ્ત્રી. (સં.) હરદળ વનસ્પતિ
 રસવાહિની સ્ત્રી. (સં.) અન્નના રસને લઈ જનારી નળી
 (૨) પાણીને લઈ જનારી (ઝાડની નસ)
 રસવિકાર પું. વૃષણમાં રસ ઊતરવાનો રોગ; 'હર્નિયા'
 રસવું સ.કિ. (સં. રસપતિ, પ્રા. રસઈ) દોળ - ઓપ
 યકાવવો (૨) મુશોભિત કરવું [ભાવના
 રસવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) રસબુદ્ધિ; રસ સમજવાની શક્તિ-
 રસશાસ્ત્ર ન. (સં.) રસાયનશાસ્ત્ર (૨) કાવ્યાદિ કલાના
 રસનું શાસ્ત્ર; રસમીમાંસા
 રસસિદ્ધર ન. પારો અને ગંધક; એક રસાયણ
 રસળવું અ.કિ. ઢીલ કરવા નકામા આમતેમ કર્યા કરવું [તિ
 રસળજી સ્ત્રી., (-ટ) પું. રસળવું તે; નકામો વખત કાઢવો
 રસા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી; ધરા
 રસાકશી(-સી) સ્ત્રી. (રસો = દોરડું + કસવું = ખેંચવું)
 ચરસપૂર્વક ખેંચાખેંચી; ગજગ્રાહ જેવી સ્પર્ધા
 રસાક્ષિયો પું. જુઓ 'રસાક્ષિયો'
 રસાઢ્ય વિ. રસથી ભરેલું; રસપૂર્ણ
 રસાતલ (સં.) (-ળ) ન. પાંચમું પાતાળ
 રસાત્મક વિ. (સં.) રસવાળું; રસપૂર્ણ (૨) પ્રવાહી
 રસાદાર વિ. (રસો + દાર) રસવાળું; રસદાર
 રસાનંદ પું. કાવ્યગત રસનો અનુભવાતો આહ્લાદ
 રસાનુભવ પું. (સં.) કાવ્યગત રસને માણવાની ક્રિયા
 રસાબોળ કિ.વિ. (સં. રસા = પૃથ્વી + બોળ = બોળવું)
 પૃથ્વી રૂબે-રસાતળ જાય તેમ

રસાભાસ પું. (સં.) કાવ્યમાં અનુચિત વિષય કે સ્થાનને
 લક્ષીને ઉપજાવેલો રસ
 રસાયણ(-ન) (સં.) ન. ધાતુ, પારો વગેરેની ભસ્મવાળી
 ઔષધિ (૨) જરા (પડપણ) અને વ્યાધિ દૂર કરનાર
 ઔષધ (૩) રસાયનવિદ્યા
 રસાયણ(-ન)વિદ્યા સ્ત્રી. ધાતુ, પારો વગેરે મારવાની કે
 તાંબું વગેરે હલકી ધાતુઓનું સોનું બનાવવાની વિદ્યા
 (૨) રસાયણશાસ્ત્ર [‘કેમિકલ લેબોરેટરી’
 રસાયણ(-ન)શાલા(-ળા) સ્ત્રી. રસાયણી પ્રયોગશાળા;
 રસાયણ(-ન)શાસ્ત્ર ન. ભૌતિક પદાર્થોનાં તત્ત્વો તથા
 તેમનાં પરિવર્તનનાં પરિણામોની ચર્ચા કરતું શાસ્ત્ર;
 ‘કેમિસ્ટ્રી’ (૨) રસાયનવિદ્યા
 રસાયણ(-ન)શાસ્ત્રી પું. રસાયણશાસ્ત્રનો જાણકાર
 રસાયણી(-ની) વિ. રસાયણ સંબંધી (૨) પું. રસાયનશાસ્ત્રી
 રસાર્દ વિ. (સં.) રસતરબોળ [(૩) વિ. રસવાળું
 રસાલ પું. (સં.) આંભો (૨) સ્વાદવર્ધક ચીજ કે મસાલો
 રસાલદાર પું. ધોડેસવાર ટુકડીનો નાપક; રિસાલદાર;
 બટાલિયનનો નાપક
 રસાલો પું. (અ. રિસાલહ) ધોડેસવાર પલટન (૨)
 અમલદાર કે શ્રીમંતનાં પરિજન, પરિવાર વગેરે
 રસાલો પું. નાનો ગ્રંથ; નાનું પુસ્તક
 રસાવયવ પું. (સં.) રસનાં અંગ; રસનો ભાગ
 રસાશ્રય પું. (સં.) રસનો આશ્રય
 રસાશ્રિત વિ. (સં.) રસનો આશરો કરી રહેતું
 રસાસક્ત વિ. (સં.) રસમાં આસક્તિ કે રાગવાળું
 રસાસ્વાદ પું. (સં.) રસ ચાખવો તે; રસાનુભૂતિ (૨)
 કાવ્યગત રસનો અનુભવ [ભરેલું
 રસાળ(-ળું) વિ. રસવાળું (૨) કળદ્રુપ (૩) પ્રવાહીથી
 રસાળ સ્ત્રી. કુલાના પાણીના માપનો આંક (૨) પું.
 આંભો; સ્વાદવર્ધક ચીજ કે મસાલો
 રસિક વિ. (સં.) રસવાળું; રસપૂર્ણ (૨) રસિયું; ભાવુક;
 રસજ (૩) પું. તેવો માણસ
 રસિકવું વિ. રસિક (લાલિત્યવાચક)
 રસિકતા સ્ત્રી. રસિક હોવાપણું (૨) રસાસ્વાદ
 રસિકા સ્ત્રી. રસજ કે રસીલી સ્ત્રી (૨) જીભ
 રસિત વિ. (સં.) ચાખેલું (૨) રસયુક્ત; કાવ્યગત રસવાળું
 (૩) અવાજ કરતું; ગાજતું (૪) રસેલું; દોળવાળું
 રસિયણ વિ. રસિક સ્ત્રી
 રસિયું વિ. (સં. રસિક, પ્રા. રસિઆ) રસે ઊભરાતું; રસ
 માણવાને ઉત્સુક (૨) રસ અનુભવનારું (૩) ચડસે
 ચડનારું; ચડસીલું (૪) શોખીન; વિલાસી
 રસી સ્ત્રી. (સં. રસિકા, દે. રસિઆ) પડ; તેના જેવું પાણી
 (૨) રોગનાં જંતુઓની બનાવેલી દવા (જેને
 સોંપવાળી પિચકારી વડે શરીરમાં દાખલ કરે છે.)

રસી

૬૭૮

[રજતર

રસી સ્ત્રી. (સં. રશ્મિ, પ્રા. રસિસ) પાતળું દોરડું; દોરડી
 રસી સ્ત્રી. ગોળ વગેરેનો પ્રવાહી પાતળો રસ
 રસી સ્ત્રી. પડું; પાય
 રસીદ સ્ત્રી. (ફા.) પહોંચ; પાવતી
 રસીદબુક સ્ત્રી. (ફા., ઈ.) રસીદની ચોપડી; પાવતીબુક
 રસીદી વિ. રસીદને લગતું
 રસીલું વિ. રસ ભોગવવા ઉત્સુક; રસિયું (ર) છબીલું;
 સુંદર (૩) રસથી ભરેલું; સ્વાદિષ્ટ
 રસૂલ પું. (અ.) પેંગબર; ખુદાનો દૂત
 રસૂલેખુદા પું. ખુદાનો પેંગબર; ફિરસ્તો; દેવદૂત
 રસેશ(-શ્વર) પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ; રસનો સ્વામી
 રસેન્દ્રિય સ્ત્રી. (સં.) રસના; જીભ
 રસો પું. (સં. રસક, પ્રા. રસઅ) અથાણાં, શાક, મુરખા
 વગેરેનો મસાલાવાળો જાડો રસ
 રસો પું. (પ્રા. રસિસ) જાડું દોરડું; રસ્તો
 રસોઈયાજ સ્ત્રી. 'રસોઈયો'નું સ્ત્રીરૂપ
 રસોઈયો પું. રસોઈનો ધંધો કરનાર પુરુષ
 રસોઈ સ્ત્રી. (સં. રસવતી, અપ. રસોઈ, પ્રા. રસવઈ)
 રાંધવાની ક્રિયા; રાંધણું (ર) રાંધેલું અન્ન; ભોજન
 રસોઈઘર ન. રસોડું; રસોઈ કરવાનું સ્થાન
 રસોઈપાણી ન. ભોજન કે તેને લગતું કામ
 રસોડાખર્ચ ન. રસોડાનું ખાધાખર્ચ; ભોજનખર્ચ
 રસોડું ન. (સં. રસવતી, પ્રા. રસવઈ+ડું) રસોઈ કરવાની
 જગા; રસોઈઘર (ર) રાંધવાની ક્રિયા
 રસોત્પાદક વિ. રસવૃત્તિ જન્માવનારું
 રસોત્સવ પું. આનંદ ભરેલો આચરણ [કરનાર
 રસોદીપક વિ. (સં.) કાવ્યરસને આલંબન દ્વારા ખડો
 રસોદીપન ન. (સં.) કાવ્યગત રસને ખડો કરવાની
 વિભાવની ક્રિયા
 રસોન્મત વિ. (સં.) રસથી ઉન્મત-ધેલું બનેલું; રસધેલું
 રસોર્મિ સ્ત્રી. (સં.) રસની કે રસિક ઊર્મિ; રસની લહેર
 રસોલ્લાસ પું. (સં.) રસનો-રસનાનો ઉલ્લાસ-આનંદ
 રસોળી સ્ત્રી. (સં. રસપૂલિકા, પ્રા. રસઊલિકા) શરીરની
 સપાટી ઉપર ઊપસી આવેલી ગાંઠ; વરસાંળી
 રસો પું. (ફા. રાસતલ) માર્ગ; રાહ (ર) ઉપાય; ઈલાજ
 રસોવિવાજ પું. બ.વ. (અ.) પરંપરા; રૂઢિ
 રસી સ્ત્રી. (સં. રશ્મિ, પ્રા. રસિસ) રસી; દોરડી
 રસો પું. રસો; જાડું દોરડું
 રહનસહન સ્ત્રી. (હિ.) રહેણીકરણી; રીતભાત
 રહનુમા વિ. (ફા.) પથદર્શક; ભોમિયો
 રહનુમાઈ સ્ત્રી. (ફા.) માર્ગદર્શન; દોરવણી
 રહરહ કિ.વિ. રૂસકે-રૂસકે (રહવું)
 રહસ્ય ન. (સં.) છુપો ભેદ (ર) મર્મ; તત્ત્વ; ગૂઢાર્થ
 રહસ્યવાદ પું. (સં.) વસ્તુ ગૂઢ હોઈ સ્વાનુભવનો જ

વિષય કે એવા તત્ત્વજ્ઞાનનો વાદ; 'મિસ્ટેસિઝમ'
 રહિત વિ. (સં.) વગરનું; સિવાયનું (ર) કિ.વિ. સિવાય;
 વગર; વિના
 રહીમ વિ. (અ.) કાળું; કૃષ્ણ (ર) પું. પરમેશ્વર
 રહીશ વિ. ('રહેલું' ઉપરથી) રહેવાસી; નિવાસી
 રહેઠાણ ન. રહેવાનું સ્થાન; નિવાસ; મુકામ
 રહેઠાણ ન. રહેવાનું સ્થળ; રહેઠાણ (ર) રહેવા માટે
 વપરાતું મુખ્ય ઘર
 રહેણી સ્ત્રી. રહેવાની રીત
 રહેણીકરણી સ્ત્રી. વર્તન; રીતભાત; આચારવિચાર
 રહેમ સ્ત્રી. દયા; અનુકંપ (ર) કૃપા; મહેરબાની
 રહેમત સ્ત્રી. દયા; અનુકંપા
 રહેમદિલ વિ. કૃપાળુ; દયાળુ
 રહેમદિલી સ્ત્રી. કૃપાળુતા; દયા
 રહેમદૃષ્ટિ, રહેમનજર સ્ત્રી. કૃપાદૃષ્ટિ; દયાદૃષ્ટિ
 રહેમરાહ કિ.વિ. મહેરબાનીની રીતે
 રહેમાન વિ. દયાળુ (ર) પું. પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર
 રહેમિયત સ્ત્રી. કૃપાદૃષ્ટિ; રહેમનજર (ર) વિ. રહેમરૂપ;
 રહેમ મુજબનું; 'ક્રોમેન્-શનેટ' [રહેવાતું નથી.
 રહેવાવું અ.કિ. રહી શકાવું (ર) ચેન પડવું. ઉદા. દુનિયા
 રહેવાસ પું. રહેલું - વસવું તે (ર) રહેઠાણ
 રહેવાસી(-શી) વિ. રહેનારું; રહીશ; વતની
 રહેલું અ.કિ. (સં. રહતિ, પ્રા. રહઈ) વસવું; નિવાસ
 કરવો (ર) ટકવું; ઠેરવું (૩) બાકી હોવું (૪) જીવવું;
 જીવતા રહેલું (૫) માવું; સમાવું (૬) અટકવું;
 થોભવું (૭) શાંત પડવું; સ્વચ્છ થવું (૮) નોકરીએ
 લાગવું (૯) ગર્ભ રહેલો (૧૦) હોવું (બીજા શબ્દો
 સાથે. ઉદા. ઢીલા રહેલું) (૧૧) વર્તમાનકદંત સાથે
 'તે ક્રિયા ચાલતી રહે છે' એ અર્થમાં ઉદા. તે ઘેર
 કાગળ લખતો રહે છે. (૧૨) બીજા ક્રિયાપદના
 ભૂતકદંત સાથે 'તે ક્રિયા પૂરી કરવી' એ અર્થમાં. ઉદા.
 તે બોલી રહ્યો. (૧૩) ભૂતકદંત સાથે 'તે ક્રિયા ચાલુ
 હોવી' એ અર્થમાં. ઉદા. હું વિચારી રહ્યો છું કે હવે
 મારે શું કરવું.
 રહેટ પું. (સં. અરષટ્ટ, પ્રા. અરષટ્ટ, રહટ્ટ) રેંટ;
 વાવડવામાંથી પાવડી ઉપર ઘણાં કે ડોલયાંની માળા
 દ્વારા પાણી કાઢવાની યોજના અને સમગ્ર સાધન
 રહેસવું સ.કિ. રેસવું, ચીરી નાખવું; કાતલ કરી નાખવું
 રહું વિ., ઉદ્ધ. ('રહેલું'નું ભૂ.કૃ) નકારવાચક વાક્ય
 પછી, 'તો ભલે એટલે થોભતું', 'ભલે એમ ન કરે'
 એવા ભાવનો ઉદ્દગાર. ઉદા. ન આવે તો રહું. ન
 આવે તો રહ્યો. (ર) બસ; રહુંસહું
 રહુંસહું વિ. બાકી બચેલું-વધેલું; અંકુજડું
 રજતર ન. (રજલું પરથી) કમાણી; કમાઈ (ર) ઉપાર્જન

રળવું]

૬૭૯

/ રંગાલય

રળવું સ.કિ. (સં. રલતિ, પ્રા. રલઈ) કમાવું (ર) ઉપાર્જન કરવું

રળાઈ વિ. રળતું; કમાતું (ર) નફો થાય તેવું

રળિયાત વિ. ('રળી' ઉપરથી) ખુશી; પ્રસન્ન (ર)

રળિયામણું; સુંદર

રળિયામણું વિ. સુંદર; રડિયાણું: મનોહર

રળી સ્ત્રી. ખુશી; પ્રસન્નતા (ર) હોશ; કોડ

રંક વિ. (સં.) ગરીબ; રાંક (ર) પામર; તુચ્છ

રંકના સ્ત્રી. (સં.) રંક હોવું તે; ગરબી હોવું તે

રંગ પું. (સં., કા.) લાલ, પીળો વગેરે વર્ણ કે તેની ભૂકી

કે તેનું પ્રવાહી (ર) પટ; અસર (૩) આનંદ; મસ્તી;

તાન (૪) કેક; નાશો (૫) પ્રીતિ; સ્નેહ (૬) આબરૂ;

વટ (૩) રંગભૂમિ; 'રંજ' (૮) રણસેત્ર; સમરાંગણ

(૯) અકીર્ણનો કસુંબો (૧૦) ધન્યવાદ (૧૧) તાન

રંગઅંધતા સ્ત્રી. રંગને ઓળખી શકવાની કે બે રંગ વચ્ચેનો

તફાવત પારખવાની આંખની અશક્તિ

રંગકામ ન. રંગ બનાવવાનું કે રંગવાનું કામ [કરણી

રંગદંડ પું. (પ્રાચ. બ.વ.) બાલ્ય દેખાવ; રીતભાત; રહેણી-

રંગત વિ. રંગેલું (ર) સુશોભિત

રંગત સ્ત્રી. રંગની છટા; રોનક (ર) મજા; આનંદ

રંગતાળી સ્ત્રી. હરખના ઊભરાની તાળી [દર્શાવતું

રંગદર્શી વિ. (સં. રંગદર્શિનું) રંગની શોભા કે મજા-રોનક

રંગદર્શિતા સ્ત્રી. (સં.) રોનક; શોભા

રંગદર્શિતાવાદ પું. જુઓ 'રોમેન્ટિસિઝમ'

રંગદેવતા સ્ત્રી. (સં.) નાટ્યભૂમિની અધિષ્ઠાત્રા દેવી

રંગદેષ પું. અલગ રંગના લોકો પ્રત્યેનો દેષ કે જુદાઈનો

ભાવ

રંગનાશક વિ. (સં.) રંગ દૂર કરનારું

રંગનિર્દેશ પું. બ.વ. જુઓ 'રંગસંકેત'

રંગની ચૂકી સ્ત્રી. રંગિત ચૂકી પહેરનારી વધૂ (ર) ભાભી

રંગની રોળ સ્ત્રી. ઘણો આનંદ

રંગપટ પું. (સં.) પ્રકાશના કિરણમાંથી અમુક કમ વાર

વર્ણ કે રંગ જુદા પડી પટરૂપે દેખાય તે; 'સ્પેક્ટ્રમ'

રંગપંચમી સ્ત્રી. વસંતપંચમી

રંગપાણી ન. કેફી પીણું પીવું તે

રંગબહાર સ્ત્રી. આનંદની રેલંછેલ (ર) તમાશો

રંગબાજી સ્ત્રી. (કા.) મોજમજા (ર) ગંજકાની એક રમત

રંગબેરંગી વિ. વિવિધ-ભાતીગળ રંગનું

રંગભંગ પું. (સં.) આનંદમાં ભંગ પડવો તે

રંગભીનું વિ. પ્રેમમાં તરબોળ

રંગભૂમિ(-મી) સ્ત્રી. (સં.) જેના ઉપર નાટક થાય છે તે

ઊંચી જગ્યા (ર) નાટકશાળા; નાટ્યગૃહ

રંગભેદ પું. અલગ વર્ણના લોકો પ્રત્યે ભેદભાવ; રંગદેષ

રંગભેર કિ.વિ. હરખભેર; ઉલ્લાસથી

રંગભોગ પું. (સં.) વિષયભોગ

રંગમહેલ પું. (સં.) ભોગવિલાસ માટે ગ્રાંથેલ સુંદર મકાન

(ર) મહેલનો મુખ્ય-બેઠકનો ખંડ

રંગમંચ પું. નાટકશાળા; રંગભૂમિ; 'થિયેટર'

રંગમંચીય વિ. (સં.) રંગમંચને લગતું

રંગમંડપ પું. ઉત્સવ નિમિત્તે શણગારેલો મંડપ (ર)

રંગભૂમિ (૩) દેવમંદિરનો ખુલ્લો ચોક; ચાચર

રંગરખું વિ., ન. રંગને પકડી રાખે-પાકો કરી શકે એવું

દ્રવ્ય; જેમ કે, કટકડી; 'મોર્ડન્ટ'

રંગરસ પું. ભોગવિલાસ; પ્રેમરસ (ર) કંકુનો રંગ

રંગરસિયું વિ. ભોગવિલાસ કરનારું; વિલાસી (ર)

આનંદી

[ભોગવિલાસ

રંગરાગ પું. ગાનતાન; મોજમજા (ર) તમાશો (૩)

રંગરાતું વિ. રંગીલું; મોજ; રસિક

રંગરૂટ પું. (ઈ. સિદ્ધુટે) લગ્નરમાં નવો ભરતી થનાર સૈનિક

રંગરૂટી સ્ત્રી. લગ્નરમાં નવી ભરતી કરવાનું કામ

રંગરૂપ ન. ઘાટ; દેખાવ; સુંદરતા (ર) (લા.) આકૃતિ

રંગરેજ પું. (કા.) કપડાં રંગનાર; રંગારો

રંગરેજી સ્ત્રી. (કા.) રંગલાનો બંધો

રંગરોગાન ન. (પ્રાચ. બ.વ.) રંગ અને રોગાન (વગેરેની

સુશોભિતા) (ર) રંગવાનું કામ [રોળપેલું

રંગરોળ પું. અતિઆનંદ (ર) વિ. રંગથી તરબોળ-

રંગલો પું. મદકરો; વિદૂષક; હસાવનારો (ભવાઈ કે

નાટકમાં)

રંગવિહીન વિ. (સં.) રંગ વિનાનું; રંગહીન

રંગવું સ.કી. રંગ ચડાવવો (ઉપર ચોપડીને કે તેમાં

ભોળીને) (ર) મીઠું-મરચું ભભરાવવું

રંગશાલા(-ળા) સ્ત્રી. (સં.) નાટકશાળા (ર) રંગવાનું

કારખાનું (૩) રંગાટીનું મકાન

રંગસંકેત પું. ભજવણી અને મંચન વિશે નાટકકારે નાટકમાં

કરેલ સૂચન કે નિર્દેશ; રંગસૂચન

રંગસૂચન ન. જુઓ 'રંગસંકેત'

રંગહીન વિ. (સં.) રંગ વિનાનું [કળા

રંગાઈ સ્ત્રી. રંગવાની મજૂરી (ર) રંગવાની સફાઈ કે

રંગાટ પું. રંગવાનું કામ અને કળા

રંગાટકામ ન. કાપડ રંગવાનું કામ

રંગાટિયું વિ. રંગાટ સંબંધી; રંગાટી

રંગાટી સ્ત્રી. રંગાટ (ર) રંગવાનું કારખાનું

રંગાટી પું. રંગરેજ; રંગારો

રંગાડું, (-ડો) પું. રંગ ઓગાળવાનું કુંડ (ર) મોટું વાસણ

રંગામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. રંગવાની મજૂરી (ર) રંગવાનું

કાર્ય

[કરનાર; રંગરેજ

રંગારો પું. (સં. રંગકાર, પ્રા. રંગઆર) રંગવાનું કામ

રંગાલય ન. (સં.) રંગમંચ; રંગભૂમિ; 'થિયેટર'

રંગાણું

૬૮૦

[રાક્ષ

રંગાણું વિ. રંગવાણું; રંગીન
 રંગિત વિ. રંગેલું
 રંગી વિ. (સં. રંગિન્) રંગનું શોખીન (ર) સમાસમાં
 છેડે) રંગવાણું. ઉદા. 'બહુરંગી' (૩) આસક્તિવાળું
 રંગી સ્ત્રી, એક જાતની લાલ માટી કે તેનું કુંડું
 રંગીકરણ ન. (સં.) રંગવિહીનને રંગવાળું કરવું તે
 રંગીતિયું ન. સુધારનું રંગીનું ચોરસ ખાનું
 રંગીચંબી વિ. મનમોહ
 રંગીજંબી વિ. આનંદી; શોખીન
 રંગીન વિ. (કા.) રંગેલું; રંગવાળું (ર) મોજાલું
 રંગીનતા (કા., સં.) રંગીની સ્ત્રી. રંગીપણું
 રંગીભંગી વિ. (રંગ + ભંગ) રંગીલું અને વ્યસની (ર)
 રંગરસિયું; વિલાસી
 રંગીલું વિ. (સં. રંગ = ઈલ્લ, પ્રા. રંગિલ્લ) આનંદી; મોજા;
 રસિયું (ર) સુંદર; ખૂબસૂરત (૩) ઈશકબાજ; ઈશકી
 રંગેચંગે કિ.વિ. વિના તકરારે; ખુશીથી
 રંગોળી સ્ત્રી. (સં. રંગાવલી, પ્રા. રંગાવલી) જમીન પર
 રંગ પૂરી પાડેલી ભાત કે તે પાડવાનું એક ઓજાર
 રંચ વિ. રંજ, જરા; થોડું (ર) તદ્દન (૩) તુચ્છ
 રંજ સ્ત્રી. (કા.) દુઃખ; ખેદ; દિલગીરી (ર) અફસોસ
 રંજક સ્ત્રી. બંદૂક ફોડવા માટે તેના કાન પર મૂકેલો જરા
 જેટલો દારૂ (ર) પલીતો; ઉશ્કેરણી
 રંજક વિ. રજ; થોડું [રંજક (ર) પું. રંગરેજ; રંગનાર
 રંજક વિ. (સં.) ખુશ કરે તેવું (સમાસને છેડે) ઉદા. મનો-
 રંજન ન. (સં.) ખુશ કરવું તે (ર) રંગવું તે
 રંજન વિ. મનોરંજક
 રંજનીય વિ. (સં.) આનંદ આપવા જેવું
 રંજવું સ.કિ. (સં. રંજ) રંજિત (ખુશ) કરવું (ર) દુઃખ
 પામવું; દુઃખી થવું
 રંજવું અ.કિ. (કા. રંજ) દુખી કરવું; પીડવું; કનડવું
 રંજાડ પું., સ્ત્રી. ('રંજ' ઉપરથી) બગાડ; નુકસાન (ર)
 તોફાન; મસ્તી (૩) કનડગત; સંતાપ; કલેશ
 રંજાડવું સ.કિ. રંજાડ કરવી (ર) કનડગત કરવી
 રંજાડી વિ. રંજાડ કરનારું
 રંજિત વિ. (સં.) રંગિત; રંગાયેલું; રંગેલું (ર) પ્રસન્ન;
 આનંદિત (૩) આસક્ત; અનુરક્ત
 રંડ વિ. (સં.) વાંઝિયું (ર) પુતાડું
 રંડવો પું. (સં. રંડપતિ, પ્રા. રંડવઈ) સ્ત્રીવશ પુરુષ;
 નામરદ (ર) રોડેલો પુરુષ; વિપુર
 રંડા સ્ત્રી. (સં.) રાંડ; રંડી (એક ગાળ)
 રંડાપો પું. વિષવાપણું; વેધવ્ય
 રંડાવવું સ.કિ. 'રાંડવું'નું પ્રેરક
 રંડાવું અ.કિ. 'રાંડવું'નું કર્મણિ
 રંડી સ્ત્રી. નાયવા-ગાવાનો ધંધો કરતી સ્ત્રી (ર) વેશ્યા;

ગણિકા (૩) ગંજફાનું રાણીનું પત્નું
 રંડીબાજ વિ. વેશ્યાના છંદમાં પહેલું; વ્યભિચારી
 રંડીબાજ સ્ત્રી. રંડીબાજપણું; વેશ્યાબાજ; છીનાળું
 રંતિદેવ પું. (સં.) પ્રસિદ્ધ દાનવીર ચંદ્રવંશી રાજા
 રંદવું સ.કિ. રંદો મારી સાક કરવું-લીસું કરવું
 રંદામણ(-છી) ન., સ્ત્રી. રંદો ફેરવવાની મજૂરી-
 મહેનતાણું કે તેનું કામ [ઓજાર; રંધો
 રંદો પું. (કા.) લાકડું છોલી લીસું કરવાનું એક સુતારી
 રંધવારી સ્ત્રી. ('રાંધવું' ઉપરથી) રસોઈવણ
 રંધાવું અ.કિ. 'રાંધવું'નું કર્મણિ (ર) કામ સિદ્ધિ થવું;
 કાવવું; લાભવું
 રંધો પું. રંદો (સુતારનું ઓજાર)
 રંધિત વિ. (સં.) રાંધેલું
 રંધ્ર ન. (સં.) છિદ્ર; કાણું (ર) દોષ; કલંક; ગ્રાપ
 રંધ્રતા સ્ત્રી. (સં.) છિદ્રાણું હોવાપણું
 રંભણ (સં.) (-ન) ન. સુંબન (ર) આલિંગન
 રંભણ ન. (સં.) ગાપનું ભાભરવું તે
 રંભા સ્ત્રી. એક અપ્સરા (ર) સુંદર સ્ત્રી (૩) કેળ
 રંભાફળ ન. કેળું [ચાંદીકામનું એક ઓજાર
 રંભો પું. લાથાવાળું ખોદવાનું (કોશ જેવું) ઓજાર (ર)
 રંભોડ વિ., સ્ત્રી. (સં.) કેળ જેવા સાઘળવાળી સુંદર સ્ત્રી
 રા પું. (સં. રાજ, અપ. રાઈ, રાઆ) રાજા (ઉદા. રાનવણ)
 રાઈટ વિ. (ઈ.) સાચું; ખરું (ર) જમણું (ર) પું. હક્ક
 રાઈટર વિ., પું. (ઈ.) લેખક
 રાઈટિંગ ન. (ઈ.) લખવું તે [વાની બાંધેલી થોકડી
 રાઈટિંગ પેડ ન. (ઈ.) કોરા કાગળોની પત્રો વગેરે લખ-
 રાઈતું ન. રાઈ ચડાવેલા દલીમાં કળની ખારીક કચુંબર
 નાખી બનાવેલી વાની
 રાઈફલ સ્ત્રી. (ઈ.) એક જાતની બંદૂક
 રાઈસમિલ સ્ત્રી. (ઈ.) ચોખા છોડવાનું કારખાનું
 રાઈ સ્ત્રી. (સં. રક્ત = તાંબું ઉપરથી) રાવતી; ધરેણામાં
 વપરાતું રેણ [પંક્તિ. ઉદા. વનરાઈ
 રાઈ સ્ત્રી. (સં. રાજિ, પ્રા. રાઈઆ) (સમાસમાં) શ્રેષ્ઠી;
 રાઈ સ્ત્રી. (સં. રાજિકા, પ્રા. રાઈઆ) એક જાતનાં
 મસાલાનાં બી [નાખવાં તે
 રાઈમીફું ન. નજર ઉતારવા રાઈમીફું ઉતારી અગ્નિમાં
 રાઈન (ઈ.) વિ. ગોળ (ર) પું. ગોળાકાર (ર) ચક્કર
 લેવું તે
 રાઈન-ટેબલ-કોન્ફરન્સ સ્ત્રી. (ઈ.) અનેક નેતાઓ એકઠા
 મળી મહત્વના ચર્ચાસ્પદ વિષયોની ચર્ચા કરવાની
 પરિષદ [ર] રાજપુત્ર
 રાહિત પું. (સં. રાજપુત્ર, પ્રા. રાહિત) વીર-બહાદુર પુરુષ
 રાકા સ્ત્રી. (સં.) પડવાના ભાગ સિવાયની શુદ્ધ
 પૂનમની રાત્રિ

રાકાપતિ, રાકેશ/

૬૮૫

[રાજતિલક

રાકાપતિ, રાકેશ પું. (સં.) ચંદ્ર; ચંદ્રમાલિકાજાવાળો માણસ
રાક્ષસ પું. (સં.) દાનવ; દૈત્ય; યુક્તર (૨) રાક્ષસ જેવા
રાક્ષસી વિ. રાક્ષસનું (૨) રાક્ષસના જેવું; ગંજવર;
વિકરાળ; ફૂર [રિપો દાંત

રાક્ષસી સ્ત્રી. રાક્ષસની સ્ત્રી (૨) રાક્ષસ સ્ત્રી (૩) કૂત-
રાક્ષી સ્ત્રી. મોઢામાંનો કૂતરીયો દાંત; રાક્ષસી
રાખ સ્ત્રી. (સં. રક્ષા, પ્રા. રક્ષા) રાખોડી; ભસ્મ
રાખ સ્ત્રી. રખાત

રાખડી સ્ત્રી. (સં. રક્ષા, પ્રા. રક્ષા) અનિષ્ઠી બચવા
કરે બાંધવામાં આવતો દોરો (જેમ કે, બળેવને દિવસે
બહેન કે ગોર બાંધે છે તે)

રાખજ (ઠહાર-રું) વિ. રાખનારું; રક્ષણ કરનારું [રિ
રાખદાની સ્ત્રી. બીડીની રાખ વગેરે રાખવાનું પાત્ર; 'એકા-
રાખનું સં.કિ. (સં. રક્ષિત, પ્રા. રક્ષપઈ) રક્ષવું; સાચવવું;
પાળવું; બચાવવું (બોલ, માન) (૨) સંધરવું (૩)
ધારણ કરવું; બતાવવું (દયા, જોર) (૪) હોવા દેવું;
રહેવા દેવું (કાચમ રાખવું) (૫) ખરીદવું; ઉપયોગ
માટે પાસે રહે એમ કરવું (૬) આડા સંબંધ માટે
પોતાનું કરવું (પરસ્ત્રી કે પરપુરુષને) (૭) અન્ય
કિયાપદના (ભૂતકાળના) રૂપ સાથે સાતત્યનો અર્થ
બતાવે. ઉદા. જાલી રાખવું; લખ્યે રાખવું.

રાખી સ્ત્રી. (સં. રક્ષિકા, પ્રા. રક્ષિખઆ) જુઓ 'રાખડી'
રાખોડવું સં.કિ. અનાજને રાખ ચડાવવી; રખેણવું
રાખોડિયું વિ. રાખોડીના રંગનું

રાખોડી સ્ત્રી. ભસ્મ; રાખ

રાખોડી વિ. રાખોડિયું

રાખોડી સ્ત્રી. રાખ

રાગ પું. (સં.) મોહ; મમતા; આસક્તિ (૨) ગમો; મેળ;
બનત (૩) ક્રોધ; ગુસ્સો (૪) લાલ રંગ (૫)

મનોરંજન થાય તેવી ગાવાની રીત (૬) અવાજ; સૂર
રાગડો પું. લાંબો સાદ (ગાવાનો કે રડવાનો)

રાગ-ગિણી સ્ત્રી. (સં. રાગિણી) રાગની સ્ત્રી (દરેક
રાગની છ મનાય છે.) (૨) રાગની પેટા-જાતિ

રાગદેશ પું. બ.વ. પ્રીતિ અને ઈર્ષ્યા [આસક્તિ-રાગ
રાગપ્રકોપ પું. (સં.) રાગની અતિશયતા; અતિશય પ્રબળ

રાગવેગ પું. (ઈ.) ઉત્કટ આસક્તિ; 'પેશન'

રાગિયતા સ્ત્રી. (સં.) રાગ ગાવાની ઢબ-પદ્ધતિ; 'મેલડી'

રાગી વિ. (સં. રાગિનું) પ્રેમી; અનુરક્ત (૨) સંસારી
(૩) રંગેલું; રંગાયેલું

રાધવ પું. (સં.) રધુનો વંશજ (૨) શ્રીરામ

રાય ન. ઓજાર (૨) રાયરથીલું; ધરવખરી (૩) વાસણ
(૪) પું. સાળમાં જેના વતી તાણે ઊંચો નીચો થાય

છે તે, દોરીથી ગુંથેલી બનાવટ
રાયરથીલું ન. ધરનો સરસામાન; 'ફર્નિચર'

રાયવું અ.કિ. (સં. રજયતે, પ્રા. રચ્ચઈ) રાજ થવું (૨)
શોભવું; સુંદર દેખાવું (૩) લીન થવું; મગ્ન થવું

રાજ પું. (ફા.) રહસ્ય; ગુપ્ત બાબત

રાજ પું. (સં. રાજનું) રાજ (૨) સમાસમાં 'રાજ'નું
પૂર્વપદમાં થતું સંસ્કૃત રૂપ. ઉદા. રાજમહેલ

રાજ ન. રાજ્ય

રાજઅંગ ન. (સં.) રાજ્યનું અંગ; રાજ્યનો વિભાગ

રાજ-આરોપ પું. (સં.) રાજ્ય પ્રત્યેના ગુનાનો આરોપ;

'ઈપીચમેન્ટ' [સુલતાની (૨) અકસ્માત

રાજકૈવલ્ય ન. રાજ્યનો તથા ઈશ્વરી કોપ; આસમાની

રાજકન્યા સ્ત્રી. (સં.) રાજકુંવરી; રાજકુમારી

રાજકર્તા પું. (સં.) રાજ્ય કરનાર; રાજ

રાજકર્મચારી પું. (સં.) સરકારી નોકર; રાજ્યસેવક

રાજકવિ પું. રાજાનો માન્ય કે આશ્રિત કવિ [રાજનીતિ

રાજકાજ પું. રાજ્યને લગતું કામકાજ; સરકારી કામકાજ (૨)

રાજકારણ ન. રાજ્યવલીવટ; 'પોલિટિક્સ'

રાજકારણી વિ. રાજકારણને લગતું (૨) પું. રાજકારણમાં

ભાગ લેનાર માણસ

રાજકારભાર પું. રાજકાજ; રાજ્યનો વલીવટ

રાજકારભારી પું. પ્રધાન; વજીર; મંત્રી (૨) મુત્સદ્દી

રાજકારભારું ન. રાજકાજ; રાજવલીવટ

રાજકીય વિ. રાજ કે રાજ્ય સંબંધી; 'પોલિટિકલ'

રાજકીય કેદી પું. રાજદ્રોહને કારણે કેદમાં પૂરવામાં

આવેલો રાજકારણી પુરુષ

રાજકુટુંબ ન. (સં.) રાજકુલ; રાજનું કુટુંબ

રાજકુમાર પું. (સં.) રાજાનો દીકરો; રાજપુત્ર; કુંવર

રાજકુમારી સ્ત્રી. રાજાની દીકરી; રાજકન્યા; કુંવરી

રાજકુલ (સં.) -(ળ) ન. રાજનું કુટુંબ

રાજકુંવર પું. રાજકુમાર; રાજપુત્ર

રાજકુંવરી સ્ત્રી. રાજકુમારી; રાજકન્યા

રાજકેદી પું. રાજકીય કેદી (૨) રાજદ્રોહને કારણે કેદમાં

પૂરવામાં આવેલ કેદી

રાજક્રાંતિ સ્ત્રી. રાજસત્તાની ઊથલપાથલ - ફેરબદલી

રાજગરો પું. એક જાતનું ફરાળનું અનાજ

રાજગાદી સ્ત્રી. રાજનું સિંહાસન

રાજગુરુ પું. (સં.) રાજાનો ગોર-પુરોહિત

રાજગોર પું. રાજગુરુ (૨) બ્રાહ્મણની એક અટક

રાજઘાટ પું. (સં.) દિલ્હીમાં જમના-કિનારે આવેલું એક

ધામ (ગાંધીજીની સમાધિનું સ્થાન)

રાજચિહ્ન ન. (સં.) મુગટ, છત્ર, ચામર, દંડ વગેરે

રાજનાં ચિહ્ન (૨) ભવિષ્યમાં રાજ થશે એવું

સૂચવતાં કેટલાંક સામુદ્રિક ચિહ્ન (૩) રાજના

સિંકાની છાપ [ટીલું-તિલક-ચાલ્લો

રાજતિલક ન. (સં.) રાજ્યાભિષેક વખતે રાજાને કરાતું

રાજદરબાર/

૬૮૨

/રાજસ

રાજદરબાર પું. રાજને રહેવાનું અને દરબાર ભરવાનું મોટું મકાન
 રાજદંડ પું. (સં.) રાજનો દંડ; એક રાજચિહ્ન (૨)
 રાજએ કરેલી શિલા (૩) રાજની સત્તા
 રાજદૂત પું. (સં.) રાજનો-રાજ્યનો એલચી; 'એએસેડર' (૨) મોટર સાઇકલનો એક પ્રકાર
 રાજદૂતભવન ન. (સં.) રાજદૂતનું કાર્યાલય તથા નિવાસનું સ્થાન; એલચીકચેરી; 'એએસી'
 રાજદૈત્ય ન. (સં.) રાજદૂતનું કામ કે ફરજ
 રાજદ્રોહ પું. (સં.) રાજ કે રાજ્યનો દ્રોહ
 રાજદ્રોહી વિ. (૨) પું. (સં.) રાજદ્રોહ કરનાર
 રાજદ્વાર ન. (સં.) રાજના મહેલનો દરવાજો (૨) રાજદરબાર [રાજકારણીય
 રાજદારી વિ. રાજ કે રાજ્ય સંબંધી; રાજકીય (૨) રાજધર્મ પું. (સં.) રાજનો ધર્મ; રાજનું કર્તવ્ય
 રાજધાની સ્ત્રી. (સં.) રાજ રહેતો હોય એવું કે રાજ્યનું મુખ્ય શહેર; યાદનગર
 રાજન પું. રાજ (સંબોધન) (૨) રાજ [બેરજો; રાણ
 રાજન પું. (ઈ. રેઝિન) એક આડમાંથી નીકળતો રસ; રાજનગર ન. રાજધાની; મુખ્ય મહેર
 રાજનીતિ સ્ત્રી. (સં.) રાજશાસનની નીતિ કે વિદ્યા
 રાજનીતિજ વિ. (સં.) રાજનીતિનું જાણકાર - તેમાં ચતુર (૨) રાજકારણી
 રાજનીતિશાસ્ત્ર ન. (સં.) રાજ્યનું નીતિશાસ્ત્ર; 'પોલિટિક્સ'
 રાજનૈતિક વિ. રાજનીતિને લગતું; 'પોલિટિકલ'
 રાજપત્ર ન. (સં.) રાજ્યની સમાચારપત્રિકા; 'ગેઝેટ'
 રાજપત્રિત વિ. (સં.) ગેઝેટમાં પ્રસિદ્ધનિર્દેષિત થયેલું કે કરાયેલું
 રાજપાટ ન. રાજગાદી
 રાજ(-જય)પાલ પું. રાજ્યનો પાલક પુરુષ; 'ગવર્નર'
 રાજપુત્ર પું. (સં.) રાજકુમાર; રાજકુંવર
 રાજપુત્રી સ્ત્રી. (સં.) રાજકુમારી; રાજકુંવરી
 રાજપુરુષ પું. (સં.) રાજનો નોકર કે અમલદાર (૨) રાજકારણી
 રાજપૂત પું. રાજપૂત
 રાજપ્રકરણ ન. રાજકારણ
 રાજપ્રમુખ પું. રાજ્યોના એકમનો બંધારણીય વડો-પ્રમુખ
 રાજબંધારણ ન. રાજ્યનું બંધારણ
 રાજબીજ વિ., પું. રાજના વંશમાં જન્મેલું (માણસ)
 રાજભક્ત વિ. (૨) પું. રાજનો ભક્ત
 રાજભક્તિ સ્ત્રી. રાજ પ્રત્યેની સંપૂર્ણ વફાદારી
 રાજભવન ન. (સં.) રાજનો મહેલ; રાજ્યપાલનું કે ગવર્નરનું નિવાસસ્થાન
 રાજબંદાર પું. રાજ કે રાજ્યનો ખજાનો; રાજકોશ

રાજભાગ પું. રાજ કે તાલુકદારે ખેડૂત પાસેથી લેવાનો ખેતીની ઊપજનો ભાગ [સત્તાવાર ભાષા
 રાજભાષા સ્ત્રી. રાજ્યની - તેના કાનકાજ અને વહીવટની
 રાજભાગ પું. (સં.) વૈષ્ણવ મંદિરમાં બપોરનો એક ભાગ તથા તેનાં દર્શન
 રાજમહેલ પું. રાજનો મહેલ
 રાજમહોર સ્ત્રી. રાજનો સિક્કો [પાસ આવેલાં રાજ્ય
 રાજમંડળ ન. રાજઓનો સમુદાય (૨) કોઈ રાજ્યની આસ-
 રાજમાતા સ્ત્રી. રાજની માતા
 રાજમાન રાજધરી વિ. (સંક્ષેપમાં રા. રા.) જે પુરુષને કાગળ લખાતો હેય તેને ઉદેશીને વપરાતું વિશેષજ્ઞ
 રાજમાન્ય વિ. રાજએ માનેલું; પ્રતિષ્ઠિત (૨) રાજ્ય-
 બંધારણથી માન્ય; 'કોન્સ્ટિટ્યુશનલ'
 રાજમાર્ગ પું. (સં.) ચોરી રસ્તો (૨) સાર્વજનિક રસ્તો
 રાજયોગ પું. (સં.) પતંજલિએ વર્ણવેલો અષ્ટાંગયોગ (૨) રાજ થાય તેવો પ્રયોનો યોગ (જન્મકુંડળીમાં)
 રાજયોગી પું. (સં.) રાજયોગ જેને સિદ્ધ છે તેવો યોગી
 રાજરક્ષક પું. (સં.) રાજની સગીરઅવસ્થામાં તેના તરફથી રાજ ચલાવનાર અધિકારી; 'રિજન્ટ' (૨) રાજનો અંગરક્ષક
 રાજરત્ન પું. રાજ્યના રત્ન જેવો પુરુષ - એક જૂનો ઇલકાળ
 રાજરમત સ્ત્રી. રાજકારણી દાવપેચ, યુક્તિપ્રયુક્તિ (૨) રાજપટપટ (૩) રાજકીય કાવાદાવા
 રાજરાજેશ્વર પું. રાજઓનો રાજ; મહારાજાધિરાજ
 રાજરાણી સ્ત્રી. રાજની સ્ત્રી; પટરાણી
 રાજરીત(-તિ) સ્ત્રી. (સં.) રાજના દરબારની રીતભાત
 રાજરોગ પું. ક્ષય; 'ટી.બી.' [આચારવાળો રાજ
 રાજર્ષિ પું. (સં.) ભગિય વંશનો ઋષિ (૨) ઋષિના જેવા
 રાજલક્ષણ ન. (સં.) રાજચિહ્ન [પત્રિકા
 રાજલેખ પું. (સં.) રાજનો લેખ; કંદેરો; આજ્ઞાપત્ર-
 રાજવહીવટ પું. (સં.) રાજ્યનો વહીવટ; રાજકારભાવું
 રાજવહીવટદાર પું. રાજવહીવટ કરી જાણનાર
 રાજવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) રાજનીતિ (૨) સર્વ વિદ્યાઓમાં ઉત્તમ વિદ્યા [રાજ જેવો ભાગ્યશાળી માણસ
 રાજવી વિ. રાજને છાજે તેવું; રાજસી (૨) પું. રાજ (૩) રાજવું અ.કિ. (સં. રજપતે, પ્રા. રજઈ) પ્રકાશવું; શોભવું; સુંદર દેખાવું
 રાજવૈદ(-ધ) પું. મોટો પ્રખ્યાત પ્રતિષ્ઠિત વૈદ
 રાજશાસન ન. રાજની આજ્ઞા પ્રમાણે રાજ્ય ચલાવવું કે (૨) રાજ મારફતે ચાલતો રાજવહીવટ; 'મોનાકી'
 રાજશાસ્ત્ર ન. (સં.) રાજનીતિશાસ્ત્ર
 રાજશાહી સ્ત્રી. રાજની મરજ પ્રમાણે ચાલતો રાજ્ય-
 વહીવટ; રાજશાહી; 'મોનાકી'
 રાજસ વિ. (સં.) રજોગુણવાળું કે તેને લગતું

રાજસભા

૬૮૩

રાતપાળી

રાજસભા સ્ત્રી. રાજાની કે રાજ્યની સભા (૨) રાજ્ય
ચલાવનાર સભા [રાજસભા સંબંધી
રાજસભાક વિ. જેમાં રાજાની સભા ચાલતી હોય તેવું (૨)
રાજસભા સ્ત્રી. રાજ-સંસદ: સંસદ (૨) રાજાઓનો
દરબાર (૩) ખાસ વર્ગના લોકોના પ્રતિનિધિઓની
ધારાસભા; 'કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ'
રાજસી વિ. રાજાને યોગ્ય ઉદા. રાજસી ઠાક (૨) રાજસ
રાજસુય પું. (સં.) સર્વોપર રાજા વડે પોતાના
રાજ્યાભિષેક વખતે કરાતો એક યજ્ઞ [સર્વિસ]
રાજસેવા સ્ત્રી. (સં.) રાજ્યની સેવા કે નોકરી; 'પબ્લિક
રાજસ્થાન ન. એક દેશી રાજ્ય (૨) જૂનો રાજપૂતાના
રાજસ્થાનીવિ. રાજસ્થાનનું (૨) સ્ત્રી. રાજસ્થાનની ભાષા
રાજસ્વ ન. (સં.) રાજાનું અને રાજ્યનું ધન
રાજહંસ પું. (સં.) લાલ ચાંચ અને પગવાળો એક જાતનો
હંસ; 'સ્વાન' [રાજ કરવો]
રાજા કિ.વિ. (લા.) ઓલવાઈ જાય તેમ (ઉદા. દીવો
રાજા પું. (સં.) રાજ્ય કરનાર પુરુષ; રાજવી (૨) રાજાની
સંજ્ઞાનું પત્તું (ગંજકામ) (૩) ભોળો ને ઉદાર
સ્વભાવનો માણસ
રાજાજા સ્ત્રી. (સં.) રાજાનો હુકમ
રાજાપુરી સ્ત્રી. કેરીની એક જાત અને તેનું વૃક્ષ ['ખોનાકી']
રાજાવાદ પું. રાજ જાસક હોવો જોઈએ એવો મત-સિદ્ધાંત;
રાજાવાદી વિ. (સં.) રાજવાદમાં માનનારું
રાજાધિરાજ પું. રાજાઓનો રાજા; મહારાજા
રાજિત વિ. (સં.) અલંકૃત; શોભિત
રાજિયો પું. રાજા (પ.) (૨) મરેલાને ઉદેશી ફૂટતી વખતે
ગાવાનું ગીત; મરસિયો
રાજિ(જી) સ્ત્રી. હરોળ; પંક્તિ
રાજી વિ. (અ.) પ્રસન્ન; ખુશ (૨) સંમત; સહમત
રાજીખુશી સ્ત્રી. કુશળતા; સહીસલામતી (૨) સ્વેચ્છા; હોંશ
રાજીનામું ન. નોકરીમાંથી છૂટા થવાની અથવા દાવા
વગેરેમાં કોઈ પણ બાબતમાં હટી જવાની રાજીખુશી
દર્શાવતું લખાણ
રાજીપો પું. ખુશી; પ્રસન્નતા
રાજીવલોચન વિ. કમળ જેવાં લોચન - આંખોવાળું
રાજેશ્રી વિ. ઉદાર; દોલું; રાજા જેવું
રાજેશ્વર, રાજેન્દ્ર પું. (સં.) રાજાધિરાજ
રાણી સ્ત્રી. (સં.) રાણી (૨) સૂર્યપત્ની રત્નાદે [ચલણ
રાજ્ય ન. (સં.) રાજાની હકૂમતનો પ્રદેશ (૨) સભા;
રાજ્યકર્તા(તા) પું. (સં.) રાજ્ય કરનાર; રાજા; શાસક
રાજ્યકાલ (સં.) (જી) પું. રાજ્યનો સમય-કારકિર્દી
રાજ્યકાંતિ સ્ત્રી. રાજ્ય કે રાજસભાની ઊધલપાથલ
રાજ્યતંત્ર ન. (સં.) રાજ્યનું તંત્ર
રાજ્યપુરા સ્ત્રી. (સં.) રાજ્યની જવાબદારી

રાજ્યનીતિ સ્ત્રી. રાજ્ય ચલાવવાની વિદ્યા; દંડનીતિ
રાજ્યપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) રાજ્ય ચલાવવાની પદ્ધતિ-રાત
રાજ્યપાલ પું. (સં.) રાજપાલ (૨) રાજ્યનો બંધારણીય
વડો; 'ગવર્નર'
રાજ્યપ્રકરણ ન. રાજકારણ (૨) રાજ્યને લગતા વિષય
રાજ્યપ્રકરણી વિ. રાજ્ય પ્રકરણ સંબંધી
રાજ્યબંધારણ ન. રાજતંત્રનું બંધારણ - તે ચલાવવાનાં
ધારાધોરણ કે તેનો કાયદો [સત્તાવાર ભાષા
રાજ્યભાષા સ્ત્રી. (સં.) રાજભાષા (૨) રાજવહીવટની
રાજ્યરસિક વિ. (સં.) રાજ્યની બાબતમાં રસ લેતું - તેમાં
કુશળ [વિજયની કીર્તિ-ગૌરવ
રાજ્યલક્ષ્મી સ્ત્રી. રાજાની શોભા-વૈભવ-અંશુર્ય (૨)
રાજ્યલોભ પું. (સં.) રાજ્ય મેળવવાનો લોભ
રાજ્યવહીવટ પું. રાજવહીવટ; રાજકારભાર
રાજ્યવ્યવસ્થા સ્ત્રી. રાજ્યબંધારણ (૨) રાજકારભાર
રાજ્યવ્યવહાર પું. રાજ્યનું કામકાજ
રાજ્યશાસ્ત્ર ન. રાજ્ય સંબંધી શાસ્ત્ર; 'પોલિટિક્સ'
રાજ્યસભા સ્ત્રી. રાજસભા; વિધાનસભા [તે કે તેની વિધિ
રાજ્યાભિષેક પું. (સં.) રાજાને રાજગાદી ઉપર બેસાડવું
રાજ્યારોહણ ન. રાજ્ય ઉપર બેસવું તે (૨) રાજ્યાભિષેક
રાજ્યાશ્રય પું. (સં.) રાજ્યનો આશ્રય - આધાર કે ટેકો
રાજ્યાસન ન. (સં.) રાજગાદી; રાજસિંહાસન
રાજ પું. (ફા.) મર્મ; ભેદ; રહસ્ય [(૩) ફરિયાદ
રાડ સ્ત્રી. (સં. રાટિ, પ્રા. રાડિ) ચીસ; બૂમ (૨) કજિયો
રાડ(ં-ડા)રાડ સ્ત્રી. રાડ ઉપર રાડ પાડવી તે કે બૂમાબૂમ;
ચીસાચીસ [(૩) બડુ
રાડુ ન. જુવાર બાજરી કે સરકટનો વાઢેલો સાંઘો (૨) તીર
રાડો પું. જુવાર બાજરીનો સાંઘો
રાણી સ્ત્રી. (સં. રાણી, અપ. રાણિઅ) રાજાની સ્ત્રી (૨)
સ્ત્રી રાજકર્તા (૩) ગંજકાનું રાણીનું પત્તું
રાણીજીવું ન. રાણીનું સંતાન
રાણીવાસ પું. રણવાસ; અંત:પુર; જનાનો
રાણું વિ. (સં. રાજન્ પરથી ચિકિસેલ રાણક, પ્રા. રણઅ)
ગુમ થઈ ગયેલું; બુઝાયેલું (દીવા માટે)
રાણુંધબ વિ. રાવ રાણું; તદન અંધારું [ગોલો
રાણો પું. (સં. રાજાનક, અપ. રણઅ) રાજપૂત રાજા (૨)
રાત પું. (દિ. રત્તીઅ) વાળંદ (વાળંદનું માનવાચક
સંબોધન)
રાત સ્ત્રી. (સં. રાત્રિ, પ્રા. રત્તિ) રાત્રિ; રજની
રાતજગું વિ. રાતે ઉજાગરા કરનારું
રાતજગે પું. રાતે જાગરણ કરવું તે (જૈન)
રાતડિયો પું. રાતી જુવાર (૨) રાતા રંગનો એક પથ્થર
રાત(ઠઠહાડો, ઠઠિવસ) કિ.વિ. રાત્રે ને દિવસે; હંમેશાં
રાતપાળી સ્ત્રી. રાતની પાળી; રાતે પણ કામ ચાલવું તે

રાતબી

૬૮૪

[રામરસ

રાતબ સ્ત્રી. (અ.) રોજ નિયમિત પૂરું પાડવાનું કે લેવાનું
 સીધું (૨) દરરોજનું મળતું ભથ્થું
 રાતરાત્રી સ્ત્રી. એક ફૂલછોડ; લજ્જમણી
 રાતવરત કિ.વિ. ગમે તે વખતે [માટે રહેતું તે
 રાતવાસો પું. રાતે ક્યાંક મુકામ કરવો કે ખેતરમાં ચોકી
 રાતિવાર પું. છેલ્લો દાવ લેનારો છોકરો
 રાતું વિ. (સં. રક્તક, પ્રા. રતગ) લાલ રંગનું (૨)
 આસક્ત; રત; લીન (સમાસને છેડે. ઉદા. રંગરાતું)
 રાતુંચટક, રાતુંચોળ (રાતું + સં. ચોલ = રાતા રંગનું
 મજાઠ) વિ. ખૂબ રાતું; તદન લાલ
 રાતુંપીળું વિ. ઉછેરાયેલું; આકયું; છંછેરાયેલું
 રાતુંમાતું વિ. હજુપુષ્ટ ને આનંદતું
 રાતે કિ.વિ. રાત્રિએ; રાતને સમયે
 રાતોરાત કિ.વિ. રાતે ને રાતે; રાતવખતે; રતોવાઈ
 રાત્રિ, (-ત્રી) સ્ત્રી. (સં.) સૂર્ય આથમે ને ઊગે તેની
 વચ્ચેનો સમય; રાત; નિશા
 રાત્રિકાલ(-ળ) પું. (સં.) રાત્રિના સમયનો ગાળો
 રાત્રિ(-ત્રી)થર્થા સ્ત્રી. (સં.) રાત્રે કરતું તે; રાતે કરવાની
 ક્રિયા (૨) રાતની રોન [કે માનપાન
 રાત્રિ(-ત્રી)ભોજન ન. (સં.) રાતે જમવું તે; રાતનું જમણ
 રાત્રિ(-ત્રી)શાલા(-ળા) સ્ત્રી. રાતે કામ કરતી નિશાળ
 (પંધાદારી માટે); 'નાઈટ સ્કૂલ'
 રાત્રે કિ.વિ. રાતે; રાત્રિએ [પરમ અનુરાગિણી કન્યા
 રાધા સ્ત્રી. (સં.) વૃષભાનુ ગોપની કન્યા; શ્રીકૃષ્ણની
 રાધા(ઠાંત, ઠરમણ, ઠવલ્લભ) પું. શ્રીકૃષ્ણ [પ્રેમાળ
 રાધાગાંડું વિ. રાધા જેવું ગાંડું; પ્રેમવિહ્વલ; વેવલું;
 રાધાચંપો પું. ચમેલીનો છોડ
 રાધિકા સ્ત્રી. (સં.) રાધા [રાધા દ્વારા પ્રાપ્તિ)
 રાધેય પું. (સં.) કર્ણ (ધૃતરાષ્ટ્રના સારથિ અધિરથની પત્ની
 રાન ન. (સં. અરણ્ય, પ્રા. રત્ન) જંગલ; વગરો (૨)
 ઉજ્જવપ્રદેશ [(૩) ગમાર (૪) અણધડ; અણકસળી
 રાનદી, (-વી, -નું) વિ. જંગલી; વગરો (૨) અસભ્ય
 રાની વિ. જંગલી; જંગલવાસી
 રાનીપરજ સ્ત્રી. (સં. અરણ્ય, પ્રા. રણ + સં. પ્રજા)
 રાની પ્રદેશમાં વસતી આદિવાસી જાત
 રાફ, (ઠડો) પું. (સં. રફ, પ્રા. રફ) સાપ કે ઉંદરનું
 દર (૨) કીડી, ઊપઈ વગેરેનું ઉપર પોચી માટીના
 ઢગલાવાળું દર
 રાબ, (ઠડી) સ્ત્રી. (સં. રબ્બા, દે. રબ્બા) ઉકાળીને જાડે
 કરાતો શેરડીનો રસ (૨) લોટ શેડી ગળાશ નાખી
 કરેલું એક ગરમ પાતળું પીણું
 રાબાથાણું ન. આડીઅવળી પડેલી ચીજવસ્તુઓ
 રાબેતો પું. (અ. રાખિતલ) ધારો; શિવાજ; રીત
 રાભડું વિ. ભર્યા શરીરવાળું; હજુપુષ્ટ

રાભું વિ. (સં. રાસભ પરથી) ગામડિયું (૨) અણધડ;
 અસંસ્કારી [ખેડૂત
 રાભો પું. જાડો; હજુપુષ્ટ માણસ (૨) ગામડિયો (૩)
 રામ પું. (સં.) દશરથ રાજાના પુત્ર; રામચંદ્ર (૨)
 જમદગ્નિ પુત્ર પરશુરામ (૩) બળદેવ; બળરામ (૪)
 પરમેશ્વરનું એક નામ (૫) જીવ; દમ; હોશ (૬)
 વર્તમાન કુંદતને અંતે લાગતાં 'તે ક્રિયા કરવાની
 દેવવાળું - મસ્ત માણસ' એવો અર્થ સૂચવે છે. ઉદા.
 ભમતારામ (૭) 'તે વર્ગમાં મોટું' એ અર્થ બતાવવા
 નામની પહેલાં મુકાય છે. ઉદા. રામકુંડાળું વગેરે (૮)
 આનો (વ્યાજ) (૯) ઘડિયા; પાટ
 રામકહાણી સ્ત્રી. વીતકકથા; કૃષ્ણની કથાણી
 રામકી સ્ત્રી. (સિ.) બાવી; સાધુની સ્ત્રી; સાધુડી
 રામકુંડાળું ન. મોટું કુંડાળું
 રામચંદ્ર પું. (સં.) દશરથના પુત્ર; રામ
 રામજાણી(-ની) સ્ત્રી. (સં. રામા + જની) નાયનારી;
 ગણિકા (૨) દેવદાસી પ્રકારની સ્ત્રી
 રામઠાકિયું ન. ભાંગીતુડી જૂની વસ્તુ
 રામડોળી સ્ત્રી. ઠાઠડી; નનામી; રાખવાહિની
 રામઢોલ પું. મોટું નગાડું
 રામજા સ્ત્રી. ('સમાયજ' ઉપરથી) પીડ; આપદા; આક્રંત
 રામજાદીવો પું. (સં. લંબનદીપક, લંબનદીવઅ) વરધોગ્રમાં
 વરની માતા મંગળનો દીવો લે છે તે; લામજાદીવો
 રામતુલસી સ્ત્રી. (કૃષ્ણ = કાળીથી જુદી એવી) એક તુલસી
 રામદવારો પું. (સં. રામદ્વાર) રામનું મંદિર (૨) ધર્મશાળા
 રામદાસ પું. મહારાષ્ટ્રના એક સુપ્રસિદ્ધ સંત
 રામદુવાઈ સ્ત્રી. રામના નામની આજ્ઞા
 રામદૂત પું. (સં.) વાનર (૨) હનુમાન
 રામદ્વારો પું. રામનું મંદિર (૨) ધર્મશાળા
 રામધણ ન. ધણી વિનાની રખડી ગાયોનું ટોળું
 રામધૂન સ્ત્રી. રામનામની ધૂન - જોરથી જપ કે લહે
 રામનવમી સ્ત્રી. (સં.) ચૈત્ર સુદ નોમ; રામચંદ્રજનો
 જન્મદિવસ
 રામનામ ન. રામનું-પ્રભુનું નામ [રામનામી
 રામનામિયું ન. રામનામવાળું ગજાનું એક ધરેણું (૨)
 રામનામી ન. જેના પર રામનામ છાપ્યા હોય તેવી પિછેડી
 રામપગલું ન. રામનાં પગલાંવાળું મીનાકારી ધરેણું
 રામપાત્ર(-તર) ન. બટેરું; શકોરું
 રામફળ ન. એક ફળ
 રામફળી સ્ત્રી. રામફળનું ગાડ
 રામબાણ ન. કઠો નિષ્ફળ ન જાય તેવું રામનું બાણ (૨)
 વિ. નિષ્ફળ ન નીવડે તેવું; અમોઘ
 રામભડું(-રો, -રો)સો પું. રામનો ભરોસો-શ્રદ્ધા
 રામરસ પું. રામની ભક્તિનો આનંદ (૨) મીઠું; લૂણ

રામરાજ(જય)/

૬૮૫

[રાષ્ટ્રપિતા

રામરાજ(જય) ન. રામચંદ્રજીનું રાજ્ય (ર) તેના જેવું
ન્યાયથી ચલાવાતું સુખી રાજ્ય

રામરોટી સ્ત્રી. રાધેલા અત્રની ભિક્ષા (ર) માલપૂઓ [મંડળી
રામલીલા સ્ત્રી. રામની કથાનું નાટક (ર) કરતા નટોની નાટક-
રામા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી (ર) સુંદર સ્ત્રી

રામાર્નદ પું. રામાવત સંપ્રદાયના સ્થાપક, પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ
આચાર્ય; સહજાનંદ સ્વામીના એ ગુરુ

રામાનુજ, (જાથાર્ય) પું. (સં.) વિશિષ્ટદ્વિતના પ્રવર્તક
પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય

રામાયણ ન. (સં.) શ્રીરામની જીવનકથા (ર) વીતકકથા
(૩) લાંબી વાત; ટાપલું (૪) સ્ત્રી. મુશ્કેલ કામ:

રામણ

[કેનાર

રામાયણી વિ. રામાયણને લગતું (ર) રામાયણની કથા
રામાવતાર પું. (સં.) વિષ્ણુનો રામરૂપે અવતાર

રામી પું. (સં. આરામ = બગીચો ઉપરથી) માળી
રામેશ્વર ન. (સં.) દક્ષિણનું એક તીર્થધામ

રામૈયું ન. રામપાત્ર; શકોરું

રામૈયો પું. સુંદર વિનાનો પાણી કાઢવાનો કોસ
રામો પું. (સં. રામ ઉપરથી) ઘરકામ કરનાર નોકર; 'ધાટી'

(મુંબઈ); ધરધાટી

[પટાવાળો

રામોશી(સી) પું. પહેરેગીર; ચોકિયાત (ર) સિપાઈ;
રાય સ્ત્રી. (ફા.) પારણા; અભિપ્રાય; મત

રાય પું. (સં. રાજા, પ્રા. રાયા) રાજા (ર) પત્રવાન માણસ
(૩) કેટલાંક વિશેષનામોના અંતમાં આવે છે. ઉદા.

કલ્યાણરાય

રાયકો પું. ધેટાંબકરાં પાળનાર; રજારી
રાયજગ પું. રાજસૂય યજ્ઞ (ર) (લા.) કોઈ પણ સમારંભ

રાયણ સ્ત્રી. (સં. રાજદનીશ, પ્રા. રાયણી) એક જાડ અને
તેનું ફળ

રાયણકોકરી સ્ત્રી. મુકવેલું રાયણ
રાયણમાળા સ્ત્રી. સોનાના રાયણ જેવા મણકાની માળા

રાયણું ન. રાયણનું ફળ [કચુંબર નાખી બનાવેલી વાની
રાયતું ન. રાઈતું; રાઈ ચણવેલા દહીંમાં ફળની બારીક

રાયવર પું. વરરાજા (લગ્નગીતમાં) (ર) ઉત્તમ રાજા
રાલ સ્ત્રી. (સં.) રાજ (જટ સળગી ઊઠે તેવો એક જાતના

વૃક્ષમાંથી મળતો પદાર્થ) [ચાટી

રાવ સ્ત્રી. ફરિયાદ (ર) સહાયતા માટેની આજીજી (૩)
-રાવ પું. મહારાષ્ટ્રમાં નામને લગાડતો સન્માનસૂચક શબ્દ

કે પદવી ઉદા. રામરાવ

રાવટી(-કી) સ્ત્રી. ગોળ છઠ્ઠું; અગાશી (ર) નાનો તંબૂ
રાવણ પું. (સં.) દશ માધાવાળો લંકાનો રાજા (ર) વિ.

ચીસો પાડતું-પાડનારું (ઉપરથી) ભરથરીનું તંતુવાદ્ય
રાવણહથ્થો(-ત્થો) પું. (સં. રાવ = રોવું; અવાજ કરવો

રાવણિયું વિ. રાવણને લગતું (ર) રાવણના જેવું

રાવણિયો પું. ('રાવણું' ઉપરથી) ગામનો ચોકીદાર;
ગામનો ચોરાનો હવાલદાર

રાવણું ન. (સં. રાજકુલ, પ્રા. રાઉલ = રાજગૃહ; દરબાર)
રજપૂત ઠાકોરની મિજલસ (ર) ઠાકોરોનું મૃત્યુ અંગે

શોક મનાવવા લોકોઈએ જવું તે (૩) ગામની નાત
કે પંચ ભેગું થવું તે (૪) સિપાઈઓને રહેવાનું કેકાણું

રાવત વિ. (સં. રાજપુત્ર, પ્રા. રાઉત = રાજપુત્ર, ક્ષત્રિય)
પું. ધોડાવાળો (ર) ધોડેસવાર ધોડો (૩) વિ.

બાલોશ; ચાલાક (૪) શૂરવીર

રાવતી સ્ત્રી. ઘરેણામાં વપરાતું રેણ; હલકી ધાતુની રજ
રાવણિયો પું. (સં. રાજકુલ, પ્રા. રાઉલ ઉપરથી) એ

નામનો જાતનો આદમી [ખાનું; રાણીવાસ

રાવણું ન. રાવણું (ર) રાજદરબાર; રજવાડે (૩) જનાન-
સાસ સ્ત્રી. (સં. રાણી) ભાગીદારી (ર) વ્યાજમુદલ (૩)

સરાસરી (૪) રાણીની મળતાં જાતિ, ગુણ, સ્વભાવ વગેરે
રાણ પું. કગલો (ર) જથ્થો [(ર) લગામ; અછેરો

રાણ સ્ત્રી. (સં. રશ્મિ, પ્રા. રસ્મિ) દોરડું (૧૬ હાથનું)
રાણવા કિ.વિ. ગાડાના બળદની રાણના માપ (સોળ

હાથ)ના અંતરે

રાણિ પું. (સં.) કગલો (ર) ગણિતનો આંકડો (૩) સ્ત્રી. નક્ષ-
ત્રનાં બાર જૂમમાંમાંનું પ્રત્યેક (મિષ, વૃષભ, મિથુન, કર્ક,

સિંહ, કન્યા, તુલા, વૃશ્ચિક, પન, મકર, કુંભ અને મીન)

રાણિક ન. (સં.) રાણિમંડળ
રાણી વિ. (અ.) ખરાબ; નહાતું [તે તે રાજકીય એકમ

રાષ્ટ્ર ન. (સં.) દેશ (ર) રાજ્ય; પૃથ્વી પરના દેશનો
રાષ્ટ્રકુટુંબ ન. (સં.) જૂના બ્રિટિશ સામ્રાજ્યનાં અંગભૂત

રાષ્ટ્રોનું ઐત્હિક મંડળ

રાષ્ટ્રગીત ન. રાષ્ટ્રના માંગલિક કે રાજકીય પ્રસંગે ગાવાનું
રાષ્ટ્રની સત્તાએ માન્ય કરેલું દેશાભિમાનનું ગીત

(ભારતનું 'જનગણમન-અધિનાયક' એ મુખ્ય અને

'વન્દે માતરમ્' એ સહાયક રાષ્ટ્રગીત)

રાષ્ટ્રજીવન ન. (સં.) રાષ્ટ્રના લોકોનું-રાષ્ટ્રીય જીવન
રાષ્ટ્રદેવતા પું. (સં.) રાષ્ટ્રકુલદેવ (ર) વિ. રાષ્ટ્રદેવનું પૂજક

રાષ્ટ્રદ્રોહ પું. (સં.) રાષ્ટ્રનો દ્રોહ-તેના હિત વિશે ભેવફાઈ
રાષ્ટ્રધર્મ પું. (સં.) પ્રજાનો રાષ્ટ્ર પ્રત્યેનો ધર્મ

રાષ્ટ્રધ્વજ પું. રાષ્ટ્રનો પોતાના પ્રતીકને સૂચવતો વાવડો
રાષ્ટ્રપતિ પું. સમગ્ર રાષ્ટ્રનો સત્તાધીશ; 'પ્રેસિડન્ટ'

(રાષ્ટ્રપ્રમુખ શબ્દ વધારે યોગ્ય.)

રાષ્ટ્રપતિશાસન ન. મંત્રીમંડળ પાસેથી સત્તા લઈ
રાષ્ટ્રપતિની સીધી દેખરેખ નીચે રાજ્યપાલ દ્વારા થતો

રાજ્યનો વહીવટ (રાષ્ટ્રપ્રમુખ શાસન વધારે યોગ્ય)

રાષ્ટ્રપિતા પું. રાષ્ટ્રની આઝાદીને ઉજાડિતના પિતા-પરંપરા
(ર) મહાત્મા ગાંધીને લગાડવામાં આવેલો

સન્માનસૂચક શબ્દ

રાષ્ટ્રપૂજા/

૭૮૬

[રિક્લેમેશન

રાષ્ટ્રપૂજા સ્ત્રી. રાષ્ટ્રવાદ; રાષ્ટ્રની ઔકાતિક પૂજા
 રાષ્ટ્રપ્રમુખ પું. સમગ્ર રાષ્ટ્રનો સત્તાધીશ; રાષ્ટ્રપતિ
 રાષ્ટ્રપ્રેમ પું. રાષ્ટ્રભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) રાષ્ટ્ર કે દેશ માટેનો
 પ્રેમ કે ભક્તિ [તે માટેનું હેતુ કે પ્રેમ
 રાષ્ટ્રભાવ પું. (ઠના) સ્ત્રી. (સં.) રાષ્ટ્ર વિશેની લાગણી,
 રાષ્ટ્રભાષા સ્ત્રી. આખા રાષ્ટ્રમાં ચાલે એવી સામાન્ય
 ભાષા (ભારતની રાષ્ટ્રભાષા હિન્દી છે.)
 રાષ્ટ્રમાન્ય વિ. (સં.) રાષ્ટ્ર માન્ય કરેલું [અશોકનું ધર્મચક્ર]
 રાષ્ટ્રમુદ્રા સ્ત્રી. રાષ્ટ્રનું પ્રતીક (ભારતના રાષ્ટ્રધ્વજમાંનું
 રાષ્ટ્રવાદ પું. રાષ્ટ્ર એક સ્વતંત્ર ઘટક છે માટે તેનું સ્થિત
 સાધવું એવો વાદ; રાષ્ટ્રપૂજા; 'નેશનાલિઝમ'
 રાષ્ટ્રસભા સ્ત્રી. (સં.) રાષ્ટ્રના લોકોની પ્રતિનિધિરૂપ
 સભા; લોકસભા; 'પાર્લામેન્ટ'
 રાષ્ટ્રસમૂહ પું. (સં.) અમુક રાષ્ટ્રોનો સમૂહ કે જૂથ
 રાષ્ટ્રસંઘ પું. રાષ્ટ્રોનો સંઘ; 'લીગ ઓફ નેશન્સ'
 રાષ્ટ્રિ-(ષ્ટ્રી)ય વિ. રાષ્ટ્રનું; રાષ્ટ્રને લગતું
 રાષ્ટ્રિ-(ષ્ટ્રી)યકરણ ન. રાષ્ટ્રની માલિકીનું કરવું તે;
 'નેશનાલાઈઝેશન' [વિદી] (ર) રાષ્ટ્રભાવ
 રાષ્ટ્રીયતા સ્ત્રી. (સં.) અમુક રાષ્ટ્રનું હોવું તે; 'નેશના-
 રાષ્ટ્રીદાર પું. (સં.) રાષ્ટ્રનું ઉદ્ધાર
 રાષ્ટ્રીયધોરી વિ. રાષ્ટ્રને ઉપયોગી; રાષ્ટ્રનું સ્થિતકારી
 રાસ પું. (ર) સ્ત્રી. રાસ (દોરડું)
 રાસ પું. (સં.) ગાતાં ગાતાં ગોળાકાર ફરતાં-ફરતાં નૃત્ય
 કે તેમાં ગવાય એવું ગીત (ર) ઉત્તરપ્રદેશનું એક
 લોકનાટ્ય; નૌટંકી (૩) રાજસ્થાનનું એક લોકનાટ્ય
 રાસકીડા સ્ત્રી. (સં.) રાસલીલા; રાસ રમવો તે
 રાસકો પું. (બનેલો બનાવ વર્ણવતો) એક જાતનો ગરબો
 રાસબરી સ્ત્રી. (ઠ.) એક પીણું (ર) ખોર જેવું એક ફળ
 રાસભ પું. (સં.) ગધેરી
 રાસભી સ્ત્રી. (સં.) ગધેરી
 રાસલીલા સ્ત્રી. શ્રીકૃષ્ણે ગોપીઓ સાથે કરેલી રાસની
 કીડા; રાસકીડા (ર) રાસધારીઓનો એ ભજવી
 બતાવવાનો અભિનય
 રાસાયણિ-(નિ)ક (સં.) વિ. રસાયણને લગતું; 'કેમિકલ'
 રાસાયણી-(ની) વિ. રસાયણને લગતું (ર) રસાયણશાસ્ત્ર
 રાસો પું. એક પ્રકારનું વીરરસનું કાવ્ય [(૩) ઉપાય
 રાહ પું. (ફા.) રસ્તો; માર્ગ (ર) સ્ત્રી. રીત; તરહ; ચાલ
 રાહગીર પું. (ફા.) વટેમાર્ગ; મુસાફર
 રાહત સ્ત્રી. (અ.) સુખ; આરામ; વિસામો; દુઃખમાં
 દિલસોજ - મદદ (ર) છૂટછાટ; 'કન્સેશન'
 રાહદારી પું. વટેમાર્ગ (ર) સ્ત્રી. રસ્તા ઉપરથી લઈ જવાતા
 માલ ઉપર લેવાતો કર; તેની રજાચિઠી (૩) રાહબરી
 રાહબર પું. ભોમિયો; માર્ગદર્શક
 રાહબરી સ્ત્રી. ભોમિયા થવું - હોવું તે (ર) નેતૃત્વ

રાહ પું. (સં.) પુરાણાનુસાર નવ ગ્રહમાંનો એક; સૂર્યચંદ્રને
 ગ્રહણ વખતે ગ્રસનાર પીડકારી ગ્રહ (ર) વિધા
 કરનાર વ્યક્તિ
 રાહ કિ.વિ. રસ્તો; રીતે; મુજબ
 રાખ સ્ત્રી. (સં. રાલા, પ્રા. રાલા) ઝટ સળગી ઊઠે તેવો
 સાલના વૃક્ષમાંથી મળતો ગુંદ
 રાંક(ફું) વિ. (સં. રાંક) ગરીબ; સાલના; દરિદ્ર (ર) નરમ
 સ્વામાવનું (૩) નબળું; દુર્બળ
 રાંકડું વિ. રાંક સ્વભાવનું
 રાંગ સ્ત્રી. કોટની દિવાલની બાજુ (ર) સવારી
 રાંઝણ-(ણી) (દં. રંજણ) પગનો એક રોગ; 'સાયટિકા'
 રાંટ સ્ત્રી. વાંક; વલણ (ર) અણબનાવ; વિરોધ
 રાંટું વિ. રાંટવાળું; વાંકું
 રાંડ સ્ત્રી. (સં. રંડા) રાંડેલી; વિધવા (ર) વેઠ્યા
 રાંડવું અ.કિ. વિધુર કે વિધવા થવું
 રાંડવું વિ. ગ્રાપલું
 રાંડવો પું. બાપલો; નામદ
 રાંડીરાંડ સ્ત્રી. વિધવા (ર) નિરાશ્રિત વિધવા
 રાંડેલી વિ., સ્ત્રી. વિધવા
 રાંઠવું ન. (સં. રંઝુક, પ્રા. રંઝુક) દોરડું
 રાંઠલ સ્ત્રી. સૂર્યપત્ની રાઠે
 રાંધણ ન. રાંધવાનું કામ - કિયા; રાંધણું
 રાંધણગેસ પું. રાંધવા માટે ચૂલાનો ગેસ
 રાંધણછઠ સ્ત્રી. શ્રાવણ વદ છઠ
 રાંધણિયું ન. (સં. રંધન, પ્રા. રંધણ) રસોડું; રસોઈધર
 રાંધણિયો પું. રસોઈયો
 રાંધણી સ્ત્રી. નાનું રસોડું (ર) રાંધવાની રીત-ઢબ
 રાંધણું ન. રાંધવાની કિયા (ર) રાંધેલી રસોઈ (૩)
 રાંધવાની રીત [કરવી (ર) સાંધવું; ફળ મેળવવું
 રાંધવું સ.કિ. (સં. રંધયતિ, રંધઈ) ખોરાક પકવવો; રસોઈ
 રાંધ પું. (સં. રંધ પરથી) મોટી રાંધડી
 રાંધડી સ્ત્રી. (સં. રંધ) કરસણમાં ઊંચેલું નકામું ધાસ કાઢી
 નાંખવાનું ખેતીનું ઓજાર
 રાંપ(ઠબ)વું સ.કિ. રાંપડી ફેરવવી
 રાંપલી સ્ત્રી. જુઓ 'રાંપી'
 રાંપી સ્ત્રી. (સં. રંપ) મોચીનું એક ઓજાર; રાંપલી
 રિએક્ટર ન. (ઠ.) પરમાણુભટ્ટી
 રિએક્શન ન. (ઠ.) પ્રત્યાધાત; પ્રતિક્રિયા
 રિકાબી સ્ત્રી. રકાબી; નાની તાસક
 રિકત વિ. (સં.) ખાલી; શૂન્ય (ર) ન. શૂન્યાવકાશ
 રિકૂટ પું. (ઠ.) લશ્કરમાં તાજ ભરતી થયેલ સૈનિક
 રિકૂટિંગ ન. (ઠ.) લશ્કરમાં ભરતી કરવાનું કામ
 રિકલેઈમ કિ.વિ. (ઠ.) નવ પ્રાપ્ત થાય એમ (જમીન)
 રિકલેમેશન ન. (ઠ.) નવેસરથી મેળવવાની કિયા

રિક્ષા(-શા), ગાડી

૬૮૭

[રિવોલ્વર

રિક્ષા(-શા), ગાડી સ્ત્રી. (ઠ.) માણસથી ખેંચાતી એ પૈડાંની ગાડી (૨) ત્રણ પૈડાંની નાની મોટરગાડી રિજન્ટ પું. (ઠ.) સગીરનો નિપુક્ત વાલી કે રાજકર્તા રિજન્સી સ્ત્રી. (ઠ.) સગીરના વાલીના અધિકારનો સમય રિજર્વેશન ન. (ઠ.) અનામત રાખવાપણું (૨) અગાઉથી નોંધણી કરાવવી તે; આરક્ષણ રિજલ્ટ ન. (ઠ.) પરિણામ; કળા [એ રિજર્વ કિ.વિ. અનામત રખાવ એમ (૨) ખાસ રીતે રોકાય રિજર્વ વિ. (ઠ.) ખાસ અલાયદું રાખેલું; બોટી રાખેલું (૨) અનામત તરીકે રાખેલું; આરક્ષિત (૩) અગાઉથી નોંધાયેલું રિજવટ(-વા) સ્ત્રી. રીઝવવાની કળા રિઝામણું ન. રીઝવવું તે કે તે માટે અપાતી વસ્તુ રિઝાવવું સ.કિ. રીઝવવું; પ્રસન્ન કરવું; રાજી કરવું રિઝાવું અ.કિ. રીઝવું; રાજી થવું; પ્રસન્ન થવું રિટ સ્ત્રી. (ઠ.) કાનૂની કે અદાલતી આજ્ઞા કે હુકમ કે તે મેળવવા માટેની અરજી રિટપિટિશન સ્ત્રી. (ઠ.) અદાલતી હુકમ મેળવવા માટેની વરિજ અદાલતને કરાતી અરજી [વિ. વાપસી રિટર્ન ન. (ઠ.) આવકવેરા વગેરેનું નિયતપત્રક (૨) રિટર્નજની સ્ત્રી. (ઠ.) વળતી મુસાફરી [પરતે ટિકિટ રિટર્ન ટિકિટ સ્ત્રી. (ઠ.) આવવા-જવાની ભેગી ટિકિટ; રિટાયરમેન્ટ ન. (ઠ.) નિવૃત્તિ રિટાયર્ડ વિ. (ઠ.) નિવૃત્ત થયેલું (નોકરી કે રમતમાંથી) રિટ્રોસ્પેક્ટિવ વિ. (ઠ.) પશ્ચાદ્દર્શન રિટ્રોસ્પેક્શન ન. (ઠ.) પશ્ચાદ્દર્શન રિદ્ધિ સ્ત્રી. (સં. જીદ્ધિ) સમૃદ્ધિ; અર્થ (૨) અણેશ પત્ની રિદ્ધિસિદ્ધિ સ્ત્રી. રિદ્ધિ અને સિદ્ધિ; સુખ અને સંપત્તિ (૨) ગણપતિની એ પત્નીઓ રિન્યૂઅલ ન. (ઠ.) નવીકરણ (૨) નવીનીકરણ રિપબ્લિક વિ. (ઠ.) પ્રજાસત્તાક રાજ્ય (૨) ગણરાજ્ય; ગણતંત્ર રિપબ્લિકન વિ. (ઠ.) પ્રજાસત્તાક રાજ્યને પસંદ કરનારું રિપુ પું. (સં.) શત્રુ; દુશ્મન રિપેર ન. (ઠ.) (ઠકામ) સમારવું તે; સમારકામ; મરામત રિપેરિંગ ન. (ઠ.) મરામત; સમારકામ [ની નોંધ રિપોર્ટ પું. (ઠ.) સવિસ્તર હેવાલ (૨) દાક્તરી ચિકિત્સા-રિપોર્ટર પું. (ઠ.) હેવાલ આપનાર (૨) ખબરપત્રી રિપોર્ટિંગ ન. (ઠ.) હેવાલ માટેની સામગ્રી એકઠી કરી લખી લેવાનું કામ રિપ્રિન્ટ સ્ત્રી., ન. (ઠ.) પુનર્મુદ્રણ રિપ્વાર્થકાર્ડ ન. (ઠ.) જવાબ લખવા માટેના કાર્ડ સાથેનું (બેવડું) ટપાલનું જવાબપત્રું કે કાર્ડ રિપ્વાર્થપેઈડ વિ. (ઠ.) જવાબ મળે તે માટે અગાઉથી

નાણાં ભરેલ [કરવું તે રિફંડ ન. (ઠ.) પાછું ચૂકતે કરવું તે (૨) પુનઃ ભરપાઈ રિફાઈનરી સ્ત્રી. (ઠ.) ખનિજતેલની ગાળણી-તેનું કારખાનું રિફોર્મ ન. (ઠ.) સુધારો રિફોર્મર વિ. (ઠ.) સુધારક [નાસ્તો વગેરે રિકેશમેન્ટ ન. (ઠ.) તાજી થવું તે (૨) તેને માટેનાં ચા-રિકેશમેન્ટ રૂમ પું. (ઠ.) તાજી થવાનો ઓરડો રિક્લેક્ટર પું. (ઠ.) પરાવર્તક કાચ રિક્લેક્સ-એક્શન ન. (ઠ.) પ્રતિક્ષિપ્ત ક્રિયા રિબન સ્ત્રી. (ઠ.) પટ્ટી (કાપડની); ફીત રિબામણ(-ણી) સ્ત્રી. રિબાવાની પીઝ; પજવણી રિબાવવું સ.કિ. 'રીબવું'નું કર્મણિ રિબાવું અ.કિ. 'રીબવું'નું પ્રેટક [કે રાહત-છૂટ રિબેટ સ્ત્રી. (ઠ.) ચૂકતે કરવાની રકમમાં અપાતી કસર રિમાઈન્ડર પું. (ઠ.) (યાદ આપવા માટે) ફરી લખાતો પત્ર; સ્મૃતિપત્ર; યાદપત્ર રિમાન્ડ ન. (ઠ.) ગુનેગારને વધુ તપાસ માટે જેલમાં પાછો મોકલવો કે પોલીસના કબજામાં સોંપવો તે રિમાર્ક પું. (ઠ.) ટિપ્પણી; વિશેષ નોંધ (૨) ટકોર; ટીકા રિમાઈન્ડર ન., પું. (ઠ.) યાદપત્ર; સ્મૃતિપત્ર (૨) પુનઃસ્મરણ રિમોટ ન. (ઠ.) દૂરથી નિયંત્રણ કરતું ઇલેક્ટ્રોનિક સાધન રિમોટ-કન્ટ્રોલ પું. (ઠ.) દૂર સંચાલક સાધન (૨) દૂરવર્તી નિયંત્રણ રિમોટ સેન્સિંગ ન. (ઠ.) સુદૂરસંવેદી વિભેદન રિયાજ સ્ત્રી. મહેનત; પરિશ્રમ (૨) અભ્યાસ; મહાવરો રિયાલિઝમ ન. (ઠ.) વાસ્તવવાદદેશી રાજ્ય; રજવાણું રિયાસત સ્ત્રી. (અ.) રાજ્ય; હકુમત (૨) જાગીર (૩) રિયાસતી વિ. રજવાડી; જાગીરી [સલાય (૪) છુટકારો રિલીફ સ્ત્રી. (ઠ.) રાહત (૨) અજમાયેશ (૩) મદદ; રિલીફર્ક ન. (ઠ.) રાહતકાર્ય રિલે પું. (ઠ.) આકાશવાણી-દૂરદર્શન પરનું પ્રસારણ (૨) સહપ્રસારણ કે પુનઃપ્રસારણ રિલેટિવ વિ. (ઠ.) સાપેક્ષ (૨) સગાંસંબધી રિલેટેસ સ્ત્રી. (ઠ.) ટપાલોડ રિવર્સ વિ. (ઠ.) વિપરીત; ઊલટું રિવાજ પું. (અ. રવાજ) ચાલ; ધારો; પ્રથા; રૂઢિ રિવાયત સ્ત્રી. (અ.) પરંપરા; પ્રજ્ઞાલિ (૨) વાર્તા; કહાની રિવિઝન ન. (ઠ.) ફરી જોઈ-તપાસી જવું તે; પુનરાવર્તન (૨) ફેર-તપાસ રિવેટ પું. (ઠ.) એક બાજુ માધાવાળો અને બીજી બાજુ જોડવાની વસ્તુમાં પરોવ્યા પછી ટીપીને જોડી દેવાય તેવો ખીલો [શકાય એવી કળવાળી પિસ્તોલ રિવોલ્વર સ્ત્રી. (ઠ.) એક વખત ભર્યે અનેક બાર કરી

રિચ્યું

૭૮૮

[સી(-રિં)છડી

રિચ્યું પું. (ઠ.) ફરી તપાસ; પુનર્વિલોચન (૨) અવલોકન
 રિશ્તેદાર વિ. (કા.) સગું; સંબંધી
 રિશ્તેદારી સ્ત્રી. સગપણ; સગાઈ; સંબંધ
 રિશ્તો પું. (કા.) નાતો; સંબંધ; સગપણ
 રિશ્ત સ્ત્રી. (અ.) લાંચ; રૂઝવત
 રિશ્તખોર, રિશ્તી વિ. લાંચિયું; રૂઝવતખોર
 રિષ્ટ વિ. નષ્ટ; ભરખાદ (૨) પાપજનક (૩) અમંગળ
 કરનારું (૪) અમંગળ (૫) જોખમ
 રિસર્ચ સ્ત્રી., ન. (ઠ.) સંશોધન
 રિસર્ચેપર ન., પું. (ઠ.) સંશોધનપત્ર; શોધપત્ર
 રિસર્ચમેગેઝિન ન. (ઠ.) શોધપત્રિકા; સંશોધનપત્રિકા
 રિસર્ચસ્કોલર પું. (ઠ.) સંશોધનકર્તા; વરિષ્ઠ વિદ્યાર્થી
 રિસામણી સ્ત્રી. રિસાવું તે (૨) લજ્જમણીનો છોડ
 રિસામણું વિ. જરાકમાં રિસાઈ જાય એવું (૨) ન. રીસ
 રિસાવું સ.કિ. રીસમાં આવે તેમ કરવું થયું; કોષે ભરાવું
 રિસાવું અ.કિ. (સં. રિષ્ટિ, પ્રા. રિસ્સઈ) કોષથી નારાજ
 રિસાળ(ઠવું) વિ. રિસામણું; રિસાવવાના સ્વભાવવાળું
 રિસિટ સ્ત્રી. (ઠ.) પલોચ; પાવતી; રસીદ
 રિસીવર પું. (ઠ.) સગીરની કે કજિયાની મિલકતની
 વ્યવસ્થા માટે નિમાતો સરકારી અમલદાર (૨) સંદેશો
 ઝીલવાનું યાંત્રિક સાધન (ટેલિફોન, વાયરલેસ
 વગેરેનું)
 રિસેપ્શન ન. (ઠ.) સત્કાર, સન્માન, સ્વાગત કરવું તે
 (૨) લગ્ન બાદ વરવધૂને મળવા માટેનો સમારંભ-
 મેળાવણો; સત્કાર સમારંભ
 રિસેપ્શન કમિટી સ્ત્રી. સ્વાગત સમિતિ
 રિસેસ ન. (ઠ.) કામ કે શાળા વગેરેમાં વચ્ચે મળતી
 છુટી-આરામનો સમય; વિશ્રાંતિ
 રિસોર્સ ન., પું. (ઠ.) પ્રાપ્તિસ્થાન; સંસ્થાપન
 રિસ્ટવોચ ન. (ઠ.) કાંડ ધડિયાળ; કાંડનું ધડિયાળ
 રિસ્પોન્સ પું. (ઠ.) પ્રતિભાવ; જવાબ (૨) સાનુકૂળ
 પાણી; પ્રત્યાપાત
 રિસર્સલ સ્ત્રી. (ઠ.) નાટ્ય સંવાદ વગેરે અગાઉથી
 અભ્યાસ માટે ભજવવાં તે; પૂર્વપ્રયોગ; પૂર્વાભ્યાસ
 રિહેબિલિટેશન ન. (ઠ.) પુનર્વસન; પુનર્વસવાટ (૨)
 પુનઃસ્થાપન [વસવાટ કેન્દ્ર
 રિહેબિલિટેશન સેન્ટર ન. (ઠ.) પુનર્વસન કેન્દ્ર; પુન-
 રિંચ સ્ત્રી. (ઠ.) વીંટી (૨) રમતગમત કે અખાડાની યા
 શરૂભજારની અંદરની જગા; કોન, ઘંટરી વગેરેનો
 અવાજ [માણસ
 રિંગમાસ્ટર પું. (ઠ.) સર્કસની તાલીમ આપનાર મુખ્ય
 રિંગણ ન. જુઓ 'રીંગણ'
 રિંગણી સ્ત્રી. જુઓ 'રીંગણી'
 રિંગણું ન. જુઓ 'રીંગણું'

રિંગલીડર પું. (ઠ.) ટોળકીનો સરદાર-આગેવાન
 રિંછ ન. જુઓ 'રીંછ'
 રિંછડી સ્ત્રી. જુઓ 'રીંછડી'
 રિંછડું ન. જુઓ 'રીંછડું'
 રિંડરપેસ્ટ ન. (ઠ.) એક ચેપી રોગ [બેક્ટેરિય
 રિંદ પું. (કા.) શરાબી; દારૂડિયો (૨) વિ. નિશ્ચિત;
 રી પું. ઋપત્ત સ્વરની સંજ્ઞા [ચાલવું
 રીખવું અ.કિ. (સં. રિખ્યતિ, પ્રા. રિકખઈ) ભાંખોડિયે
 રીઝ સ્ત્રી. ('રીઝવું' ઉપરથી) ખુશી; આનંદ; પ્રસન્નતા
 રીઝવું સ.કિ. રીઝે એમ કરવું [સંતુષ્ટ થવું; પ્રસન્ન થવું
 રીઝવું અ.કિ. (સં. ઋપ્યતિ, પ્રા. રિજ્ઝઈ) ખુશ થવું;
 રીઝ સ્ત્રી. (પ્રા. રાડિ) રાડ; ચિચિયારી; ખૂમ; પોકાર
 રીડર પું. (ઠ.) (પુનિ.માં અમુક કલાનો) એક પ્રકારનો
 અધ્યાપક (૨) વાચક (૩) સ્ત્રી. વાંચનમાળા
 રીડિયારમણ સ્ત્રી. બુમાબુમ (૨) હોકારા; હાકોટા
 રીડિંગ ન. (ઠ.) વાચન (૨) ભવિષ્ય વાચન (૩)
 પાકાંતર (૪) અભ્યાસ
 રીડિંગ રૂમ પું. (ઠ.) વાચનખંડ
 રીફું વિ. (દે. રિદ્ધ = પાકું) વપરાઈને મળજૂત થયેલું (૨)
 દુઃખ વેટી કઠણ થયેલું (૩) નવરોગ; સુખને નાસિ એવું
 (ગુનેગાર)
 રીત સ્ત્રી. રીતિ (૨) કરકરિયાવર
 રીતભાત સ્ત્રી. ચાલચલણ; વર્તણૂક (૨) કરકરિયાવર
 રીતરિવાજ પું. બ.વ. રીત અને રિવાજ
 રીતસર કિ.વિ. રીત પ્રમાણે; ધોરણ પ્રમાણે
 રીતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રકાર; તરેહ (૨) પદ્ધતિ; રૂઢિ; ધારો
 (૩) ઢબ (૪) કાવ્યની તે તે વર્ણન પદ્ધતિ; 'ડિક્શન'
 રીતે ના. પ્રમાણે; ધેઠે (૨) તરીકે (૩) રિવાજ - પદ્ધતિ
 પ્રમાણે
 રીધસીધ સ્ત્રી. રિદ્ધિસિદ્ધિ
 રીખવું સ.કિ. (સં. રિપ્) કનડવું; ખૂબ દુઃખ આપવું
 રીમ ન. (ઠ.) વીસ યા (કાગળ); ૪૮૦ કે ૫૦૦ સીટનો
 કાગળનો થોક
 રીર સ્ત્રી. (સં. રી ઉપરથી) રાડ; ખૂમ
 રીલ સ્ત્રી., ન. (ઠ.) દોરો વીટેલી ગરગડી કે ભૂગણી
 (૨) સિનેમાનાં દશ્યોની લાંબી પટ્ટી
 રીસ સ્ત્રી. (પ્રા. રસા) રિસાવું તે; રોપ; ગુસ્સો
 રીસવું સ.કિ. રિસાવું; કોષે ભરાવું
 રીં(-રિં)ગણ ન. (સં. રિંગણી, દે. રિંગણી) રીંગણીનું
 ફળ - એક શાક; વંતાક [છાંડ
 રીં(-રિં)ગણી સ્ત્રી. (સં. રિંગણી, દે. રિંગણી) રીંગણાનો
 રીં(-રિં)ગણું ન. રીંગણ; વંતાક [પ્રાણી
 રીં(-રિં)છ ન. (સં. ઋષ, પ્રા. રિચ્છ) એક રાની સિંહ
 રીં(-રિં)છડી સ્ત્રી. રીંછની માદા

રી(-રિ)છડું

૫૮૯

/લખપતિ

રી(-રિ)છડું ન. રીછનું બચ્ચું
 રુઆબ પું. (અ. રુઅબ) રોક (ર) દમામ; ભામકાં
 રુઆબદાર વિ. રુઆબવાળું; દમામદાર (ર) ભામકાદાર
 રુકાવટ સ્ત્રી. રોકાણ (ર) અટકાયત; 'ખાર'
 રુકો પું. (અ. રક્કઅલ) ટૂંકી ચિઢી (ર) દસ્તાવેજ
 રુકમ ન. (સં.) સોનું
 રુકિમણી સ્ત્રી. (સં.) શ્રીકૃષ્ણનાં પટરાણી
 રુકમી પું. રુકિમણીનાં ભાઈ
 રુક વિ. (સં.) રુક: લૂણું; શુષ્ક (ર) કઠોર
 રુક્તા સ્ત્રી. કઠોરતા (ર) શુષ્કતા
 રુખ પું. (ફા.) ગાલ (ર) ચહેરો; સિકલ (૩) વલણ
 રુખસત(-દ) સ્ત્રી. (અ.) બરતરકી; રજા (ર) પરવાનગી
 રુગ્ગ વિ. (સં.) માંદું; બીમાર; રોગી
 રુગ્ગવિદ્યા સ્ત્રી. રોગોના અભ્યાસ સાથે સંકળાયેલ વિદ્યા
 કે વિજ્ઞાન; 'પેશોલોજી'

રુગ્ગાલય ન. દવાખાનું; ઔષધાલય; હકીમખાનું
 રુચવું અ.કિ. (સં.) રુચ્યતે, પ્રા. રુચ્યઈ) ગમવું; પસંદ પડવું
 રુચિ સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છા; ભાવ (ર) પસંદગી | સુંદર
 રુચિકર વિ. (સં.) રુચિ ઉત્પન્ન કરે તેવું (ર) ગમે એવું;
 રુચિકરતા સ્ત્રી. (સં.) રુચિકર હોવાપણું
 રુચિત વિ. (સં.) રુચેલું; ગમતું; ભાવતું (ર) રુચિર
 રુચિભંગ પું. રસભુજિને ન ગમવું તે | સ્વાદિષ્ટ
 રુચિર વિ. (સં.) સુંદર; મનોહર (ર) રુચિ થાય એવું;
 રુચિરતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) રુચિર હોવું તે
 રુચિરા સ્ત્રી. (સં.) એક અક્ષરમેળ છંદનું નામ
 રુજ(-જા) સ્ત્રી. (સં.) પીણ; રોગ
 રુઝાન ન. (અ.) ઝોક; રુચિ
 રુઝાવવું સ.કિ. 'રુઝવું'નું પ્રેરક | ચામડી-રુઝ આવવી
 રુઝાવું અ.કિ. 'રુઝવું'નું ભાવે; ઘા પુરાઈ ઉપર નવી
 રુખા પું. (અ.) દરજ્જો; છોદો (ર) પદ; ઉપાધિ
 રુચેનિધમ ન. (ઈ.) એ નામની એક મૂળ ધાતુ
 રુદન ન. (સં.) રડવું તે; રોણું; વિલાપ
 રુદય ન. ૬૬ય; અંતઃકરણ
 રુદિત ન. (સં.) રુદન (ર) વિ. રોલું
 રુદિધું ન. ૬૬ય; અંતઃકરણ
 રુદ વિ. (સં.) રોકાયેલું; રૂંધાયેલું (ર) અટકાયેલું
 રુદ વિ. (સં.) ભયંકર; ભયાનક (ર) પું. મહાદેવ (૩)
 એ નામના અગિયાર દેવોમાંનો એક
 રુદતા સ્ત્રી. (સં.) રુદ હોવાપણું
 રુદનાલ પું (સં.) સંગીતનો એક તાલ(પ્રાચીન મહાલય
 રુદમાળ, રુદમહાલય પું. (સં.) સિદ્ધપુરમાં આવેલ એક
 રુદયાગ પું. (સં.) રુદને ઉદેશી કરાતો યજ્ઞ
 રુદાણ પું., સ્ત્રી. એક વૃક્ષ અને તેનું બી
 રુદાણી સ્ત્રી. (સં.) રુદ્રપત્ની પાર્વતી

રુદ્રાવતાર પું. રુદ્રનો અવતાર; રુદ્ર જેવું કોષો રૂપ
 રુદ્રી સ્ત્રી. શિવની સ્તુતિનું એક વૈદિક સૂક્ત કે તેનો
 અગિયાર વાર પાઠ
 રુધિર ન. (સં.) લોહી; રક્ત, ખૂન
 રુધિરવાહિની સ્ત્રી. લોહી લઈ જનારી ધમની | લોહીવા
 રુધિરચાવ પું. (સં.) લોહી પડવું તે (ર) સ્ત્રીઓને થતો
 રુધિરાભિસરણ ન. શરીરમાં રુધિરનું ફરવું તે
 રુબાબ ન. એક જાતની સારંગી; રબાબ [ઉદ્ધ]
 રુબાયત સ્ત્રી. (અ. રુબાઈ) ચોપાઈ (અરબી, ફારસી કે
 રુબિડિયમ ન. (ઈ.) એક જાતની કિંમતી ધાતુ
 રુબી પું. (રશિયન) રશિયાનો એક કિંમતી સિક્કો
 રુમલાવડું સ.કિ. 'રૂમલાવું'નું પ્રેરક
 રુમાડો પું. ('રૂમલું' પરથી) ભૂમાખૂમ; શોરબકોર
 રુમાવડું સ.કિ. 'રૂમલું'નું પ્રેરક
 રુમેરિજમ પું. (ઈ.) વાનો રોગ (ર) સંવિવાનો રોગ
 રુરુત્સ સ્ત્રી. (સં.) રોવાની ઈચ્છા
 રુરુત્સ વિ. (સં.) અટકાવવા આલતું
 રુરુદિશા સ્ત્રી. રડવાની ઈચ્છા
 રુરુદિયુ વિ. (સં.) રડવા માગતું
 રુવાંટી સ્ત્રી. ('રૂવું' ઉપરથી) કૂમળા અને ઝીંખા વાળ
 રુવાંડું ન. રૂવું
 રુયેલ(-લું) વિ. રૂધી ભરેલું
 રુશનાઈ સ્ત્રી. (ફા. રોશનાઈ) શાલી (ર) રોશની
 રુશવત સ્ત્રી. (અ. રિશત) લાંચ
 રુશવતખોર વિ. (અ. રિશતખોર) લાંચિયું
 રુશવતખોરી સ્ત્રી. (ફા.) લાંચિયાપણું
 રુષ વિ. (સં.) ગુસ્સે થયેલું; કોપે ભરાયેલું
 રુસવા વિ. (ફા.) ફજેત; બદનામ; બેઆપડુ
 રુસ્તમ વિ. (ફા.) મહાન શૂરવીર (ર) ઉસ્તાદ (૩) પું.
 એ નામનો ઈરાનનો એક પ્રાચીન મશહૂર પોદ્દો
 રુંછું(-છડું) ન. જુઓ 'રુંછું(-છડું)' [વિ. બોડું; અપંગ
 રુંડ ન. (સં.) પાથું; ડોકું (ર) માથા વિનાનું ધડ (૩)
 રુંડમુંડ વિ. ગોળમટોળ (ર) કાપેલાં માથાંની માળા
 રુંડમાળ સ્ત્રી. માણસની ખોપરીઓનો દાર
 રુંધ(ઠણ, ઠન) ન. જુઓ 'રુંધ(ઠણ, ઠન)'
 રુંધન ન. (સં.) રોકવું, રોકાવું કે ગૂંચળાવું તે (ર)
 અકળામણ; રૂંધામણ
 રુંધવું સ.કિ. જુઓ 'રુંધવું'
 રુંધામણ સ્ત્રી. જુઓ 'રુંધામણ'
 રુંધાવડું સ.કિ. જુઓ 'રુંધાવડું'
 રુંધાવું અ.કિ. જુઓ 'રુંધાવું'
 રુંવું(-વાડું) ન. જુઓ 'રુંવું(-વાડું)'
 રૂ પું. (ફા.) મોં; ચહેરો (ર) કારણ
 રૂ ન. (ઈ. રુઝ) બી કાઠી લીધેલો કપાસ

૩/

૬૯૦

/ રસજ્ઞ

૩. પું. રૂપિયાનું સંક્ષિપ્ત રૂપ [કે કમે યા કારણે
રૂએ કિ.વિ. (ફા. રૂ. રૂઅ સ્ત્રી = કારણ) પ્રમાણે; આધારે
રૂક્ષ વિ. (સં.) રૂક્ષ; લુપું; શુષ્ક (૨) કઠોર (૩) ખરબચું
રૂક્ષતા સ્ત્રી. શુષ્કતા (૨) કઠોરતા
રૂખ સ્ત્રી. રૂખ (૨) અટકળ (૩) વિચાર; અભિપ્રાય (૪)
બજારનું વલણ; ભાવતાલ (૫) યોગ્ય પ્રસંગ; મોખ
રૂખ, (૦ડું) ન. (સં. વૃક્ષ, પ્રા. રૂકખ) એક રાક્ષસ કદના
ઘડવાળું એકલું ઊભેલું જાડ; ગોરસ આંબલી (રૂખડ
= વિલક્ષણ યોગી)
રૂખડો પું. એક જાડ; વરખડો (૨) ગોરખઆંબલીનું જાડ
રૂઝ સ્ત્રી. રૂઝાવું તે
રૂઝડું અ.કિ. (સં. રૂઘતે, પ્રા. રૂઝઝઈ) રૂઝાવું
રૂટ પું. (ઈ.) માર્ગ; રસ્તો (આવવા જવાનો)
રૂટ ન. (ઈ.) મૂળિયું (૨) મૂળ (૩) અંગ (પાતુ)
રૂટિન ન. (ઈ.) નિત્યક્રમ; દિનચર્યા
રૂઠું સ.કિ. (સં. રૂઠ, પ્રા. રૂઠઠ નામવાતુ) કોપવું; ગુસ્સે
થવું (૨) રિસાવું
રૂપ સ્ત્રી. ('રૂ' પરથી) રૂપાળાપણું; સુંદરતા (૨) સારા-
પણું (૩) ભલાપણું; ભલપણ [રૂપાળું; દેખાવું
રૂડું વિ. (સં. રૂપ, પ્રા. રૂઅ, રૂવ) સાડું; ઉત્તમ; સુંદર
રૂડું વિ. વધુ રૂડું (લાલિત્યવાચક)
રૂઢ વિ. (સં.) ઘણા કાળથી પ્રચાર કે વપરાશમાં હોવાથી
ઢઢ થયેલું; ધર કરી ગયેલું
રૂઢાચાર પું. (સં.) રૂઢ બની ગયેલો આચાર [થી ઊલટો)
રૂઢાર્થ પું. (રૂઢ+અર્થ) શબ્દનો રૂઢ થઈ ગયેલો અર્થ (યોગાર્થ-
રૂઢિ સ્ત્રી. (સં.) રૂઢ થયેલી રીત કે રિવાજ (૨) તે
કારણથી શબ્દનો અનુક અર્થબોધ કરાવવાની શક્તિ
રૂઢિબ્રહ્મ વિ. (સં.) રૂઢિમાં જકડાયેલું-બ્રહ્માયેલું
રૂઢિયુક્ત વિ. (સં.) રૂઢિને વળગી રહેનારું
રૂઢિપરસ્ત વિ. રૂઢિયુક્ત
રૂઢિપ્રયોગ પું. ભાષામાં રૂઢ-રૂઢિથી જેનો વિશેષ અર્થ થતો
હોય એવો શબ્દપ્રયોગ; રૂઢપ્રયોગ; 'ઈડિયમ' [અમ'
રૂઢિવાદ પું. પરંપરાવાદ; એક સાહિત્યિકવાદ; 'કન્ઝર્વેટિ-
રૂપ ન. (સં.) આકાર; દેખાવ; સ્વરૂપ (૨) સૌંદર્ય (૩)
વેશ (૪) વાક્યમાં વાપરવા પ્રત્યય વગેરે લગાડીને
તૈયાર કરેલો શબ્દ - પદ (વ્યા.) (૫) વિ. (સમાસને
અંતે) સરખું; સમાન (ઉદા. દુઃખરૂપ)
રૂપક ન. (સં.) એક પ્રકારનું નાટક (૨) એક અર્થલંકાર,
જેમાં ઉપમેયને ઉપમાન સાથે તદ્દુપ કે અભિન
બતાવી વર્ણન કરેલું હોય છે; 'મેટાફર'
રૂપકકથા સ્ત્રી. રૂપકને આધારે તૈયાર થયેલી વાર્તા-કથા
(૨) રૂપકગ્રંથિ; 'એલગરી' (૩) અન્યોક્તિ
રૂપથટક પું. ઉક્તિનો લઘુતમ સાર્ય અંશ; 'મોર્ફેમ'
રૂપમુગ્ધ વિ. (સં.) સૌંદર્યથી મોહિત થઈ ગયેલું

રૂપરકી સ્ત્રી. (તુચ્છકારમાં) રૂપિયો
રૂપરંગ ન. બ.વ. (સં.) રૂપ અને રંગ-તેની છટા; બાહ્ય-
દેખાવ; 'ગેટઅપ' [(૨) આછો ખ્યાલ; ટૂંકું બ્યાન
રૂપરેખા સ્ત્રી. (સં.) માત્ર રૂપ બતાવનારી રેખા; રેખાદર્શન
રૂપવતી વિ., સ્ત્રી. (સં.) રૂપાળી
રૂપવાન વિ. (સં.) રૂપાળું; સુંદર; મનોહર
રૂપવિજ્ઞાન ન. વિભિન્ન વિજ્ઞાનોમાં વિષયવસ્તુના બાહ્ય
રૂપનું નિરૂપણ કરતું વિજ્ઞાન; 'મોર્ફોલોજી'
રૂપસુંદરી સ્ત્રી. (સં.) અત્યંત રૂપવતી સ્ત્રી
રૂપાખ્યાન ન. ધાતુનાં રૂપો બતાવવાં તે
રૂપાત્મક વિ. વસ્તુમૂલક (૨) વ્યાકરણમાં પદોથી પૂર્ણ
રૂપાળું વિ. સુંદર; મનોહર; રમણીય; દેખાવું તિ
રૂપાંતર ન. રૂપમાં ફેરફાર; અન્ય રૂપ; સ્વરૂપ બદલવું
રૂપાંતરિત વિ. (સં.) રૂપાંતર પામેલું; બીજા રૂપમાં મુકાયેલું
રૂપાંતરિત રજા સ્ત્રી. (સં.) અર્ધ પગારી રજાનું પૂરા
પગારની રજામાં રૂપાંતર; 'કોમ્યુટેડ લીવ'
રૂપાંદે સ્ત્રી. રૂપાળી દેહવાળી સ્ત્રી
રૂપિય ન., પું. રૂપથટક; 'મોર્ફિન'
રૂપિયાભાર વિ., પું. રૂપિયાના વજન જેટલું; તોલા જેટલું
રૂપિયો પું. (સં. રૂપ્યક) સો નયા પૈસાની કિંમતનો રૂપાનો
સિક્કો
રૂપી વિ. રૂપાનું; રૂપાળું (સમાસને અંતે ઉદા. બહુરૂપી)
રૂપું ન. (સં. રૂપ્યકમ, પ્રા. રૂપ્યઅ) સોના-ચાંદી જેવી એક
ધાતુ; રજત; ચાંદી
રૂપેરી વિ. રૂપાનું; રૂપા જેવું
રૂપેરી સ્ત્રી. રૂપિયો (તિરસ્કારમાં)
રૂપ્યક પું. (સં.) રૂપિયો
રૂઅ કિ.વિ. (ફા.) સમક્ષ; પ્રત્યક્ષ; મોઢામોઢ
રૂબલ પું. (ઈ.) રશિયાનો રૂપિયા જેવો સિક્કો
રૂમ સ્ત્રી., પું. (ઈ.) ઓરડી; ખોલી; ખંડ
રૂમઝૂમ કિ.વિ. જાંઝરનો અવાજ થાય એમ
રૂમલા-(વા)નું અ.કિ. રૂમલા (ધૂમલા) પર ચડવું; ગાંડ-
પણથી રૂમવું (ઢોરનું) [યુદ્ધમાં) (૨) ભટકવું; ફરવું
રૂમવું અ.કિ. (પ્રા. રૂમ્ = મિલન કરવું) શ્રેયરી ધૂમવું
રૂમાલ પું. (ફા.) હાથમોં લૂછવાનો લૂગડાનો કકડો
રૂમાલ ઊઠાવ સ્ત્રી. એક ફૂલ દો માલીની રમત
રૂમલિ. (ઈ.) ગામડાનું; નેલગતું; આમીજ (૨) ગામઢી
રૂમ પું. (ઈ.) નિયમ; પારો; કાનૂન (૨) અમલ; શાસન
રૂમર પું. (ઈ.) રાજવી; શાસક [થી કરાયેલ નિર્ણય
રૂબિન ન. (ઈ.) ચર્ચા મુકદ્દમા વગેરેના વિશેષ સત્તાસ્થાને-
રૂવું ન. (સં. રામક) રૂવું; શરીર ઉપરનો નાનો વાળ; રાંમ;
રૂવાંડું [એક દેશ; 'રશિયા'
રૂસ પું., ન. (ફા.) યુરોપ-એશિયામાં સળંગ ફેલાયેલો
રૂસજી ન. ('રૂસ' પરથી) રિસાવું તે

રસવું

૬૯૧

[રેડિયમ

રસવું અ.કિ. રોષે ભરાવું; ગુસ્સે થવું; રીસ કરવી
 રસ પું., ન. (અ.) આત્મા; જીવાત્મા
 રહાની વિ. (ફા.) જીવાત્મા કે આત્મા સંબંધી
 રેવું ન. રૂદન; રડવું તે
 રેં(-રું)છું(-છડું) ન. ટૂંકો વાળ કે તાંતખો
 રેં(-રું)ધ સ્ત્રી. (ઠણ, ઠન) ન. (રૂપવું પરથી) રૂંધાવું
 તે (૨) રોકાણ; પ્રતિબંધ (૩) આંટી; અડખામણ
 રેં(-રું)ધવું સ.કિ. (સં. રૂંધતિ, પ્રા. રુંધઈ) રોકવું (૨)
 ગૂંગળાવવું [રૂંધાવાની ક્રિયા
 રેં(-રું)ધામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. રૂંધાવું તે; ગૂંગળામણ (૨)
 રેં(-રું)ધાવવું સ.કિ. 'રૂંધવું'નું પ્રેરક
 રેં(-રું)ધાવું અ.કિ. 'રૂંધવું'નું કર્મણિ
 રેં(-રું)વું(-વાડું) ન. (સં. રોમ, પ્રા. રોમ) રુવાંટું
 રે ઉદ્ધ. (સં.) એ ! ઓ ! (સંબોધનનો ઉદ્ગાર) (૨)
 કાવ્યમાં પાદપૂર્તિ માટે નિરર્થક મુકાતો અક્ષર
 રેઈક સ્ત્રી. (ઈ.) રેલગાડીના ઝબ્બાઓની હાર
 રેઈટ પું. (ઈ.) ભાવ; દર; 'રેટ'
 રેઈડ સ્ત્રી. (ઈ.) ઓચિંતો છાપો મારવો તે; 'રેડ' [ગાલો
 રેઈનકોટ પું. (ઈ.) વરસાદમાં ન પલળે તેવા કાપડનો
 રેઈન્જ પું. (સં.) સીમારેખા
 રેઈષ પું. (ઈ.) બજાત્કાર
 રેઈલિંગ જુઓ 'રેલિંગ'
 રેઈસ્કોર્સ જુઓ 'રેસકોર્સ'
 રેઈન્જર પું. (ઈ.) જંગલખાતાનો ચોકીદાર
 રેક પું. (ઈ.) વસ્તુઓ મૂકવા માટેનો ધોડો
 રેક(-કો)ર્ડ ન. (ઈ.) નોંધ (૨) દફતર; ફાઈલ (૩) સ્ત્રી.
 ગ્રામોફોન વાજાની થાળી - ચૂરી (૪) પું., ન.
 પરાકાષ્ઠા; આંક; છેલ્લી સદ
 રેક(-કો)ર્ડકીપર વિ. (ઈ.) દફતરદાર [રમવાનું બેટ
 રેકેટ ન. (ઈ.) ટેનિસ, બેડમિન્ટન, સ્ફલોશની રમત
 રેકેટ ન. (ઈ.) છેતરપિંડીથી પૈસા પ્રાપ્તવાનો પેતરો
 (૨) ધડ્યંત્ર; તરકટ
 રેકોર્ડિંગ ન. (ઈ.) ધ્વનિમુદ્રણ [ગુણપતિ
 રેક્ટર પું. (ઈ.) યુનિવર્સિટીનો એક અધિકારી (૨)
 રેકિંગ ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું પ્લાસ્ટિક
 રેક્ટિફાઈડ વિ. (ઈ.) શુદ્ધ કરેલું
 રેખ સ્ત્રી. (સં. રેખા) રેખા (૨) દાંતે જાણેલી સોનાની
 ટપકી (૩) નાની ખીલી (૪) કિ. વિ. જરાયે; જરાકે
 રેખતો પું. (ફા.) કારસી અને ઉર્દૂ કવિતાનો એક ઢાળ
 રેખવું સ.કિ. રેખા કે લીટી આંકવી
 રેખા સ્ત્રી. (સં.) લીટી; આંકા (૨) હાર; પંક્તિ
 રેખાકંસ પું. ઉપર રેખા દોરી કરાતો કંસ (ગા.)
 રેખાબંધિત ન. (સં.) ભૂમિતિ; સેત્રમિતિ
 રેખાચિત્ર ન. રેખાઓથી દોરેલું ચિત્ર (૨) કોઈના જીવનનું

ટૂંકું નિરૂપણ; શબ્દચિત્ર; 'સ્કેચ'
 રેખાચિત્રણ ન. (સં.) રેખાથી જ ચિત્ર દોરવું તે; રેખાંકન
 રેખાંકન ન. લીટી દોરવી એ (૨) લીટી દ્વારા ચિત્રોની
 ભાત ઉપજાવવી એ; 'સ્કેચ' (૩) લીટી દ્વારા મકાન
 વગેરેના માપનો ખ્યાલ આપવો એ; 'લાન'
 રેખાંશ પું. (સં.) ઉત્તર અને દક્ષિણ ધ્રુવમાંથી પસાર થતી
 પૃથ્વીના ગોળા ઉપરની લીટી; 'લેનિટ્યુડ'
 રેખાંશવૃત્ત ન. (સં.) રેખાંશનું વર્તુળ
 રેખિક વિ. એક વાતચિલ્નવાળું સમીકરણ, જેનો આલેખ
 રેખાથી દર્શાવી શકાય; 'લાઈનિયર'
 રેંગ ન. (ઈ.) ચીથડું
 રેગિસ્તાન પું., ન. (ફા.) રેતાળ પ્રદેશ; મરુભૂમિ
 રેગ્યુલર વિ. (ઈ.) નિયમ પ્રમાણે (૨) સમયસર [સાધન
 રેગ્યુલેટર ન. (ઈ.) કોઈ પણ યંત્રને નિયમનમાં રાખનાર ...
 રેગ્યુલેશન પું. (ઈ.) ધારો; કાયદો
 રેચ પું. (સં.) જુલાબ (૨) (લા.) ધમકી; ૬૨
 રેચક વિ. (સં.) જુલાબ કરાવે એવું (૨) જાસ ત્રહાર
 કાકતું (૩) પું. પ્રાણાયામમાં છેલ્લે શ્વાસ છોડવાની
 ક્રિયા; રેચક [જાસ બહાર કાઢવો તે
 રેચન ન. (સં.) રેચ કે જુલાબ થવો કે કરાવવો તે (૨)
 રેજીસ્ટ્રી સ્ત્રી. છૂટું પરચૂરણ; મોટા નાણાનું નાનું પરચૂરણ
 રેજિમેન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પૂરા કદ કે સંખ્યાની લકરની ટુકડી;
 પલટન
 રેજર પું. (ઈ.) અસ્ત્રો; સર્જિયો
 રેઝિગ્નેશન ન. (ઈ.) રાજીનામું; ત્યાગપત્ર
 રેઝિન ન. (ઈ.) હાલ
 રેઝિસ્ટન્સ ન. (ઈ.) પ્રતિકાર; સામનો
 રેઝોનન્સ પું. (ઈ.) અનુનાદ
 રેટ પું. (ઈ.) ભાવ; દર
 રેટ પું. (ઈ.) ઉદર
 રેટિના સ્ત્રી. (ઈ.) નેત્રપટલ; દષ્ટિપટલ
 રેડ સ્ત્રી. (ઈ.) છાપો; ધાડ; દરોડો [પૂંક; કેડો
 રેડ વિ. જીરું રંગપ્ર જેવું; જેમ કે, જીરું રંગ (૨) સ્ત્રી.
 રેડ વિ. (ઈ.) લાલ; રાતું (૨) પું. લાલ રંગ
 રેડ-એલર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) સાબદા રહેવા માટેનો સંકેત [સંસ્થા
 રેડકોસ ન. (ઈ.) પાવલોની સારવાર કરતી વિશ્વવ્યાપી
 રેડલાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) રાત્રી બતી (૨) ચેતવણી
 રેડ-લેમ્પ પું. (ઈ.) ભયસ્પૃશ્ય લાલ બતી
 રેડવું સ.કિ. (દે. રડ = ગભરું) રોડવવું; નિભાવી લેવું
 (૨) ગમગ્રાવવું (૩) રોળવવું [ભરવું; અંદર નાંખવું
 રેડવું સ.કિ. પ્રવાહીની ધાર કરવી (૨) ધારા ચલાવીને
 રેડિયમ ન. (ઈ.) વિદિરત્રધર્મી એક તત્ત્વ - પાતું
 રેડિયમ ન. (ઈ.) પ્રકાશ આપનારી વિદ્યુત શક્તિવાળી
 એક પાતું

રેડિયેટર/

૬૯૨

/રેવંત

રેડિયેટર ન. (ઈ.) કિરણોત્સર્ગ દ્વારા ઓરડામાં ગરમી ફેલાવવાનું યંત્ર (ર) યંત્રમાં કરતા કે વહેતા પાણીને ઠંડું કરનાર સાધન [સિવાય થતો ગરમીનો સંચાર રેડિયેશન બે પદાર્થો વચ્ચે એકમેકના સંબંધમાં આવ્યા રેડિયો પું. (ઈ.) તાર વગર, અવાજ દૂર સંભળાવવાનું કે સાંભળવાનું યંત્ર કે તે ક્રિયા; દૂરધ્વનિકેપક રેડિયો-એક્ટિવ વિ. (ઈ.) અણુબોમ્બ ફોડવાથી પ્રસરતું (રજકણ વગેરે) [કરવાની વિદ્યા રેડિયોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) રેડિયમની મદદથી આલેખન રેડિયોલોજિસ્ટ પું. (ઈ.) એક્સ-રે કે બીજા પ્રકારના તરંગો દ્વારા મળતા ચિત્રસૌથી રોગોનું નિદાન અને ચિકિત્સા કરનારો દાકતર રેડી વિ. (ઈ.) તૈયાર રેડીપેઝેશન ન. (ઈ.) તૈયાર કબજો રેડિયાળ વિ. રવડતું; ધણી વિનાનું (ર) નકામું; નમાલું રેડું વિ. રખડતું; નયપ્રિયાતું; સંભાળ વિનાનું (ર) જાડું રેણ સ્ત્રી. (સં. રજનિ, પ્રા. રયણિ) રાત્રિ; રાત રેણ સ્ત્રી. રેણુ; રજ; ઝીણી ધૂળ રેણ ન. પાતુની સાધ કરવાનું ઝરણ રેણગર પું. રેણ કરનાર; 'વેલ્ડર' રેણવું સ.કિ. રેણ દેવું; ઝરણ કરવું રેણી સ્ત્રી. (સં. રજનિકા, પ્રા. રયણિઆ) રાત્રિ રેણુ પું., સ્ત્રી. (સં.) ધૂળ; રજ રેણુકા સ્ત્રી. (સં.) પરચુરામનાં માતા (ર) પૃથ્વી રેત ન. (સં. રેત, પ્રા. રેત) વીર્ય; થુક; પાતુ રેત સ્ત્રી. (સં. રેત) ઝીણી રેતી [રાખવાનું પાત્ર રેતદાની સ્ત્રી. લખાણની શાશ્વી યૂક્તવા ભભરાવવાની રેત રેતવો પું. ખોદતાં ખડું રેતી નીકળે એવો કૂવો રેતાળ વિ. રેતીવાળું રેતિયું ન. રેતદાની; રજિયું (ર) વિ. રેતીનું; રેતીવાળું રેતી સ્ત્રી. (સં. રેત, પ્રા. રેત) પથ્થરનો ઝીણો ભૂકો; વાલુકા રેન સ્ત્રી. (ઈ. રેઇન) ધોણી લગામ રેન સ્ત્રી. રાત; રેણ (રાત્રિ) રેનેસા પું. (ઈ.) નવજાગૃતિ; પુનર્જાગૃતિ; પુનર્જાગરણ રેન્ક પું., ન. (ઈ.) દરજ્જો; હોદ્દો (ર) વર્ગ; શ્રેણી રેન્ટ પું., ન. (ઈ.) ભાડું રેન્ટ એક્ટ પું. (ઈ.) ભાડુઆત ધારો-કાપદો રેપ સ્ત્રી. (ઈ.) આરોહની મીડ (સંગીત) રેપર ન. (ઈ.) વીંટાળવાનો કાગળ રેક પું. (સં.) અક્ષર ઉપર કરાતું 'રે'નું ચિહ્ન રેકરન્સ પું. (ઈ.) સંદર્ભ (ર) ઉલ્લેખ રેફરી પું. (ઈ.) પંથ (ર) ખેલપંથ; નિર્ણાયક (રમત-ગમતોમાં) (૩) પરીક્ષક રેફ્રેક્ટરી સ્ત્રી. (ઈ.) ગુનેગારને સુપરવાની જગા

રેફ્રેક્શન ન. (ઈ.) સુધારા [નિચયિત રેફ્રુજ પું. (ઈ.) વિસ્થાપિત (ર) ઝરણાર્થી (૩) રેફ્રિજ-જરે)ટર પું. (ઈ.) જેની અંદર મુકેલી વસ્તુઓ ઠંડી પાઈ સારી રહે અથવા ઠરી જાય તેવું એક યંત્ર - સાધન; પ્રશીતન; શીતક; 'કીજ' [રિંચઓ રેબયો પું. (ચંદ્રપ્રયો ઉપરથી) પાણીની ઢોળાઢોળ, કાદવ; રેબજેબ કિ.વિ. (રસ. ઝેબઝેબા) પરસેવાથી નીતરતું શ્વેત એમ રેમિટર વિ. (ઈ.) મોકલનાર રેલ સ્ત્રી. (દે. રેલ્લિ) પૂર (ર) પુષ્કળતા રેલ સ્ત્રી. (ઈ.) રેલવેનો પાટો રેલગાડી સ્ત્રી. આગાડી; ગાડી; વીજળીવાડી રેલ(લમ)છેલ સ્ત્રી. રેલીને છલકાઈ જવું તે (ર) પુષ્કળતા રેલભાડું ન. (સં.) રેલગાડીનું ટિકિટ ખર્ચ [માર્ગ રેલ-લાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) રેલગાડીનો પાટો (ર) રેલગાડીનો રેલવું અ.કિ. (દે. રેલ્લઈ) રેલ આવવી; જોરાથી વહેવું (ર) જવું; પરવરવું (૩) સ.કિ. જોરથી રેડવું (૪) ઢોળવું (૫) રેલમાં તાણી જવું રેલવું સ.કિ. પૂરે આવે છાઈ દેવું (ર) રેલમાં તાણી જવું રેલવું ન. એક જાતનો પાણીનો સાપ; જળસાપ [માર્ગ રેલવે, (તલાઈન) સ્ત્રી. (ઈ.) ગાડીના પાટાનો માર્ગ; રેલ-રેલવે જંકશન ન. (ઈ.) બે કે વધુ દિશાઓમાંથી જયાં આગળ ગાડીઓ એકબીજાને વટાવે તેવું મથક રેલવેબોર્ડ ન. (ઈ.) રેલવેનું કામ સંભાળનાર સરકારી તંત્ર રેલવેસ્ટેશન ન. (ઈ.) રેલગાડીને ઊભા રહેવાનું સ્થાન; ત્યાં કરાતું તેનું મકાન વગેરે; રેલ-મથક રેલસંકટ ન. પાણીની રેલથી ઊપજેલું સંકટ [જવું તે રેલારેલ સ્ત્રી. ('રેલ' ઉપરથી) રેલમછેલ; રેલીથી છલકાઈ રેલાવું અ.કિ. રેલો ચાલવો; ઢોળાવું રેલિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) લોખંડની કે સિમેન્ટની વાડ રેલી સ્ત્રી. (ઈ.) સ્વયંસેવક, બાળવીર જેવા સમૂહ, વગેરેનો મેળાવડો કે તેની ક્વાયત (ર) સંમેલન રેલો પું. ('રેલ' ઉપરથી) નાનો પ્રવાહ રેવડી સ્ત્રી. ખાંડની સાચણી અને તલની એક બનાવટ રેવન પું. (સં. રેવ = ફૂદવું) ધોડો; રેવંત રેવતાયળ પું. (સં. રેવતાયલ) રેવત; ગિરનાર રેવતી સ્ત્રી. સતાવીસમું નક્ષત્ર (ર) બલરામની પત્ની રેવન્યુ સ્ત્રી. (ઈ.) મહેસૂલી આવક રેવન્યુમિનિસ્ટર પું. (ઈ.) મહેસૂલી પ્રધાન રેવરન્ડ પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી ધર્મની દિશા આપનાર પાદરી રેવંથી સ્ત્રી. (ફા. રીવંદથીની) એક વનસ્પતિનો ઝુંદર - એક ઔષધિ [વપરાતો રેવંથીનો ગુંદર રેવંથીનો ગોળ પું. જુલાઇ માટે તેમજ રંજ વગેરે માટે રેવંત પું. (સં. રેવ = ફૂદવું) ધોડો; રેવત

રેવા(૦જી)

૬૯૩

[રોગયાળો]

રેવા (સં.) (૦જી) સ્ત્રી. નર્મદા નદી
 રેવોલ્યુશન ન. (ઈ.) પરિભ્રમણ ફેરો (ર) સામાજિક ક્રાંતિ
 રેવોલ્યુશનરી વિ. (ઈ.) ક્રાંતિ લાવવાનો પ્રયત્ન કરનાર
 (ર) ના મત-સિદ્ધાંતનું
 રેશન ન. (ઈ.) ફાળવણી પ્રમાણે નિયત પ્રમાણ-માપ (ર)
 ફાળવણી પ્રમાણનું સીધું
 રેશનકાર્ડ ન. (ઈ.) રેશન માટેની સીધાચિઠ્ઠી
 રેશનાલાઈઝેશન ન. (ઈ.) સુયોજન; સુચવસ્થા
 રેશનાલિઝમ ન. (ઈ.) વિવેક બુદ્ધિવાદ
 રેશનિંગ ન. (ઈ.) જરૂરની વસ્તુઓની નિયત ફાળવણી
 કરવી તે; માપબંધી |તંતુ કે તેનું બનાવેલું કાપડ
 રેશમ ન. (ફા. અશ્રેશમ) એક જાતના કીડાના લાળના
 રેશમી વિ. રેશમનું (ર) રેશમ જેવું ઝુંવાળું
 રેશિયો પું. અનુપાત; પ્રમાણ
 રેષા સ્ત્રી. (સં.) રેખા; લીટી
 રેસ સ્ત્રી. (ઈ.) થોડોડોની શરત; તેને લગતો જુગાર
 રેસકોર્સ પું. (ઈ.) થોડોડોનું મેદાન |વાળું
 રેસાદાર વિ. (રેસો + દાર) રેસાવાળું; તંતુવાળું; તાંત્રા-
 રેસિટેશન ન. (ઈ.) મુખપાઠ; મુખપાઠ બોલી જવું તે
 રેસિ-(ડે)ટેન્ટ પું. (ઈ.) અંગ્રેજી અમલ વખતે દેશી
 રાજ્યોમાં રખાતો અંગ્રેજી સત્તાનો પ્રતિનિધિ
 રેસીમ સ્ત્રી. (ઈ.) કલગી |વગેરેનો
 રેસો પું. (સં.) રેષા ઉપરથી) તંતુ (વનસ્પતિ, ફળ
 રેસ્ટહાઉસ ન. (ઈ.) વિશ્રામગૃહ; પથિકાશ્રમ
 રેસ્ટોરાં ન., સ્ત્રી. (ફ્રેન્ચ) જ્યાં ખોરાકપાણીની સગવડ
 હોય તેવી હોટલ
 રેકડી સ્ત્રી. (-ડી) પું. (સં.) રથ, પ્રા. રહ ઉપરથી રહિકલ,
 રેકબી, રેકડી) નાનીબળદગાડી (ર) ભારતી નાનીભારી
 રેક્ટું અ.કિ. (પ્રા. રેક્ક) ગાય - ભેસનું બાંધડું
 રેંગલાડું અ.કિ. (મોટે ભાગે પશુએ) મસ્તીમાં ઊછળવું
 કે શરીરના મરગટ સાથે ચાલવું
 રેંગબો પું. રેંગબો; કીચડ
 રેંજપેંજ વિ. નમાલું (ર) ઉત્સાહ વગરનું |બીજો દાવ
 રેંટ પું. (તેલુગુ રાંડ, મરાઠી લેંડ = બે) ગિલ્લીદંડાનો
 રેંટ પું. (સં. અરપટ્ટ, પ્રા. અરહટ્ટ, રહંટ) ફૂલામાંથી
 પાણી કાઢવાની કોચકાંવાળા ચક્કરની યોજના
 રેંટમાળ સ્ત્રી. રેંટનાં કોચકાંની કરતી હાર; પટમાળ
 રેંટિયાબારશ-(સ) સ્ત્રી. ભાદરવા સુદિ બારશ (ગાંધીજીની
 જન્મતિથિ) |સાધન
 રેંટિયો પું. ('રેંટ' પરથી) હાથે સૂતર કાંતવાનું ચકનું એક
 રેંટીડો પું. રેંટિયો
 રેંટૂડો પું. રેંટ
 રેંસવું સ.કિ. (દિ. રેસિઅ) રહેંસવું
 રે પું. ધન: સંપત્તિ (ર) સોનું

રૈયત સ્ત્રી. (અ.) પ્રજા; વસ્તી
 રૈયતવારી વિ. (ર) સ્ત્રી. બારોબાર ખેડૂત પાસેથી મહેસૂલ
 ઉઘરાવવી તે (જમીનદારીથી ઊલટું) કે તેને લગતું
 રૈયત, (૦ક, ઠગિરિ) પું. (સં.) ગિરનાર પર્વત
 રો સ્ત્રી. (ઈ.) પક્ષિ; 'લાઈન'
 રો સ્ત્રી. હઠ (ર) શુમાર
 રોક વિ. રોકવું (પદ્યમાં)
 રોક વિ. (ર) સ્ત્રી. ('રોકવું' ઉપરથી) રોકણી
 રોક પું. (ઈ.) ખડક
 રોકકળ સ્ત્રી., (-બાટ) પું. રોલું ને કળવું તે; રુદન
 રોકટોક વિ. રોકવું કે ટોકવું તે; કથો પણ વાંધો કે વિરોધ
 રોકડ વિ. રોકડું; 'કેશ'
 રોકડ સ્ત્રી. રોકડા પૈસા; 'કેશ' |વેલ્યુ
 રોકડ-કિંમત સ્ત્રી. રોકડે લેતાં આપવાની કિંમત; 'કેશ
 રોકડ-જમા પું. રોકડું જમા કરાવેલું નાણું; 'કેશ-ડિપોઝિટ'
 રોકડનાણું ન. રોકડુંનાણું; 'રેડી મની'
 રોકડમેળ પું. રોકડેથી આપ્યા-લીધાની ચોપડી
 રોકડવહી સ્ત્રી. જેમાં નાણાંની હાથોહાથ લેવડદેવડ થતી
 હોય તે; 'કેશમુક'
 રોકડવેચાણ ન. રોકડેથી વેચાણ; 'કેશ-સેલ'
 રોકડિયું વિ. રોકડ વહેવાર કરનારું (ર) હાજરજવાબી
 રોકડિયો પું. નાણાં રોકડાં આપનાર માણસ; 'કેશિયર'
 રોકડી સ્ત્રી. દિવસના સાધારણ સમય ઉપરાંત સવારે જે
 વધુ કામે રોકાય તે કે તેની રોકડી મજૂરી
 રોકડું વિ. ઉધાર ન રાખેલું પણ તરત આપેલું (નાણું)
 (ર) નગદ નાણું (નોટ નસિ) (૩) કાંઈ પણ
 છુપાવ્યા વિના તરત કહેલું (કથન) (જ) ન. તેવો
 જવાબ
 રોકવું સ.કિ. અટકાવવું; જવા ચાલવા કે થવા ન દેવું;
 આંતરવું (ર) કામે વળગાડવું; નોકરીમાં રાખવું (૩)
 વેપારધંધામાં નાખવું (નાણું)
 રોકાણ ન. રોકવું કે રોકાવું તે (ર) અટકાયત
 રોકાણકાર પું. (સં.) નાણાં કે મૂડી રોકનાર |કિંમત
 રોકાણ-કિંમત સ્ત્રી. રોકાયેલ નાણાં પરથી આકારાય તે
 રોકાણબજાર ન. નાણાં રોકવા અંગેનું બજાર; શેર કે
 નાણાબજાર
 રોકૂટ સ્ત્રી. રોલું અને ફૂટવું તે; રણરોળ
 રોકેટ ન. (ઈ.) તીર કે ગબારા પેટે ગળનમાં યાંત્રિક રીતે
 ફેંકાતું સાધન (ર) એ પ્રકારની આતશબાજી
 રોખવું અ.કિ. (સુતારે રંધાથી) લાકડાની સપાટી સીધી
 સપાટકરવી વ્યાધિ; બીમારી (ર) એકચોષડિયાનું નામ
 રોગ પું. (સં.) બગાડ; વિકાર; તંદુરસ્તીમાં બગાડો;
 રોગગ્રસ્ત વિ. (સં.) રોગમાં સપડાયેલું; બીમાર
 રોગયાળો પું. રોગનો ફેલાવો; રોગનો ઉપદ્રવ

રોગજનક

૬૯૪

/ લવચરેજ

રોગજનક વિ. (સં.) રોગ પેદા કરે એવું; રોગકારક
 રોગજંતુ ન. (સં.) રોગ પેદા કરે એવું-રોગનું જંતુ; રોગની
 ભારીક જવાત
 રોગદોષ પું. (રોગ + સં. દોષ) વરસાદ વગેરેની પીડા
 (૨) વળગાડ વગેરેની પીડા (૩) ભય; ભીક
 રોગનિદાન ન. (સં.) રોગપરીક્ષા; રોગને પારખવો તે;
 'ગ્રયાગ્નોસિસ' [નીરોગ
 રોગમુક્ત વિ. (સં.) રોગમાંથી મુક્તિ-સાજું થયેલું;
 રોગવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) રોગ વિશેની વિદ્યા; રોગવિજ્ઞાન;
 'પેથોલોજી'
 રોગાન પું., ન. (ફા. રોગાન) તેલ, મીઠા, લાખ વગેરેનું
 એક જાતનું મિશ્રણ (લાકડાં, લૂગડાં વગેરે ઉપર
 ચડવાય છે.)
 રોગિ(૦યું, ૦ષ, ૦યું) વિ. માંદું; રોગવાળું
 રોચક વિ. (સં.) ડુચિ કરાવે તેવું; ગમતું; ડુચિકર
 રોચન ન. (સં.) ડુચવું તે (૨) ભભકો; દમામ
 રોજ પું. (ફા.) દિવસ (૨) એક દિવસની મજૂરી (૩)
 કિ.વિ. હંમેશા; કાયમ [ઉઘમ; કામધંધો
 રોજગાર પું. ગુજરાત માટે કરવાનો ધંધો; નોકરી કે
 રોજગારવેરો પું. રોજગાર પર લેવાતો વેરો; વ્યવસાય વેરો
 રોજગારી સ્ત્રી. રોજગાર; કામધંધો
 રોજદાર પું. (ફા.) દલાડિયો; રોજથી કામ કરનાર
 રોજનામું ન. રોજમેળ [‘ગ્રયરી’
 રોજનીશી સ્ત્રી. દરરોજના કામની નોંધપોથી; વાસરિકા;
 રોજબરોજ કિ.વિ. (ફા.) રોજરોજ; દરરોજ
 રોજમદાર વિ. પું. દલાડિયો; રોજ પર મજૂરી કરનાર
 રોજમેળ પું. દરરોજનો રોકડ સિસાબ (૨) તે લખવાનો
 ચોપટ્રો
 રોજરોજ; રોજિંદા કિ.વિ. હંમેશાં; પ્રતિદિન
 રોજિંદાર વિ. પું. રોજથી કામ કરનાર; દલાડિયો [કમાણી
 રોજિંદારી સ્ત્રી. રોજગાર; રોજ (૨) રોજની મજૂરી (૩)
 રોજિંદું વિ. રોજનું; નિત્યનું [પિદાશ
 રોજી સ્ત્રી. રોજગાર (૨) ગુજરાન (૩) રોજની આવક;
 રોજીરોટી સ્ત્રી. (સિ.) જીવનનિર્વાહ (૨) આજીવિકા
 રોજો પું. (અ.) મોટા અને વાર્ષિક મુસલમાનની કબર (૨)
 મુસલમાનનો દિવસનો ઉપવાસ [પથુ; નીલગાય
 રોજ ન. (સં. રોહા, પ્રા. રોજી) ધોડાને મળતું એક જંગલી
 રોહરી સ્ત્રી. રોહરી માદા (૨) રોહના ધાટી પોટી
 રોહી(ઝિયો) વિ. એક જાતની કપાસ [રાષ્ટ્રીય મંડળ
 રોટરીક્લબ સ્ત્રી. (ઈ.) ધંધારી લોકોનું એક આંતર-
 રોટલી સ્ત્રી. (સં. રોટ, પ્રા. રોટ) ઘઉંના લોટની પાતળી ગોળ
 વાની [જાડીભાખરી (૨) આજીવિકા; ભરણપોષણ
 રોટલો પું. (સં. રોટ, પ્રા. રોટ) હાથે થાપીને બનાવેલી
 રોટી સ્ત્રી. રોટલી (૨) પાઉરોટી

રોટીવહેવાર પું. સાથે જમવા-જમાવાનો સંબંધ
 રોટેરિયન વિ. રોટરી ક્લબનું સભ્યપદ ધરાવનાર
 રોટેશન ન. (ઈ.) પરિક્રમણ; પરિભ્રમણ (૨) વારાફરતી
 રોટું ન. ખરાબર પાકતાં પહેલાં સુકાઈને ચીમડાઈ ગયેલી
 બેસ્વાદ સોપારી (૨) રાતું - જડ માણસ [રસ્તો
 રોડ પું. (ઈ.) રસ્તો; માર્ગ (૨) ચડાવ; ઊંચાણવાળો
 રોડ પું. (ઈ.) લોખંડનો સળિયો
 રોડવડું અ.કિ. ગબડાવવું
 રોડા પું. બ.વ. (રોડવડું ઉપરથી) દોટ; ગબરી
 રોડિયમ ન. (ઈ.) એ મૂળ ધાતુ
 રોડી સ્ત્રી. દોડ; દોડો; હડી
 રોડું ન. પથ્થર વગેરેનો અણધાર ટુકડો
 રોણ સ્ત્રી. રોહિણી નક્ષત્ર
 રોણ ન. કંદન; રુદન (૨) ઝપટ્રો
 રોણું ન. (સં. રોદન, પ્રા. રોઅણ) રુદન
 રોતડ(-ડું, -લ) વિ. ('રોવું' ઉપરથી) ઝટ રોઈ પડે એવું
 રોતું વિ. ('રોવું'નું વ.કૃ.) રડતું; રડ્યા કરતું
 રોદડું(-ણું) ન. વીતકની કથની (૨) રુદન
 રોદન ન. (સં.) રુદન; રડવું તે
 રોધ પું. (સં.) અટકાવ; રુકાવટ
 રોધક વિ. (સં.) રોધ (રુકાવટ) કરનારું; અટકાવનારું
 રોધન ન. (સં.) રોધવું તે; અટકાવ; રુકાવટ
 રોધવું સ.કિ. રોકવું; અટકાવવું
 રોધિત વિ. (સં.) થંભાવેલું
 રોન સ્ત્રી. (ઈ. રાઉન્ડ) રાતની ચોકી માટે ફરવું તે
 રોનક સ્ત્રી. (અ.) તેજ; ભપકો
 રોનકદાર વિ. રોનકવાળું; ભપકાદાર [યંત્ર
 રોનિયો પું. (ઈ.) મૂળ લખાણની નકલો કાઢવાનું એક
 રોપ પું. ('રોપવું' પરથી) રોપો; છોડ (૨) રોપવાની ક્રિયા
 રોપણ ન. (સં.) રોપવું તે; રોપણી
 રોપણી સ્ત્રી. રોપણ; વાવણી; રોપવાનું કામ - ક્રિયા
 રોપવું સ.કિ. (સં. રોપ) વાવવું (૨) જમીનમાં થોડું
 દાટીને ઊભું કરવું (ઉદા. વાંસડો રોપવો)
 રોપવે પું. (ઈ.) રસીમાર્ગ; રજૂમાર્ગ
 રો.પા. ન. (શ.પ્ર.) રોજમેળ પાનાનું ટુંકું રૂપ
 રોપિત વિ. (સં.) રોપેલું; સ્થાપેલું (૨) વાવેલું
 રોપીટ સ્ત્રી. રોકૂટ; રોપું ને છાતી પીટવી તે
 રોપો પું. રોપ; છોડ [પ્રતાપ; તેજ; દાબ
 રોક(-બ) પું. (રુઆમ ઉપરથી) ભપકો; દબદબો (૨)
 રોકબંધ, રોકભેર (ફા.) કિ.વિ. રોકથી; રોકપૂર્વક
 રોબડ વિ. જડ; મૂર્ખ; અરસિક [એક પક્ષી
 રોબિન ન. (ઈ.) લાલ છાતીવાળું મધુર કલરવ કરનારું
 રોબો, (૦ટ) પું. (ઈ.) યંત્રમાનવ
 રોમ પું., ન. (સં.) રુવાંદું; રૂંવું; શરીર ઉપરના વાળ

લવર/

કુલપ

/લકડધકડ

રોમ ન. (ઈ.) ઈટાલીનું જાણીતું શહેર (૨) પ્રાચીન તુર્કી
રોમન વિ. (ઈ.) રોમનું કે તેને લગતું કે તેનું રહેવાસી
રોમન-કેથલિક વિ., પું. (ઈ.) ખ્રિસ્તી ધર્મનો પ્રાચીન
સમયથી ચાલ્યો આવતો મુખ્ય કિરકો અને તેનો
અનુયાયી

રોમહર્ષ પું. (સં.) રોમાંચ (૨) વિ. રોમાંચ કરે એવું
રોમહર્ષલ વિ. (સં.) રૂંવાડાં ખડાં કરનારું; રોમાંચક
રોમાંચ પું. (સં.) વાગોળવું ને; વાગોળવાની ક્રિયા
રોમાંચક ન. (સં.) વાગોળનારું તે તે પશુ

રોમાન્સ પું. (ઈ.) પ્રજાયમસ્તી (૨) પ્રજાયસંબંધ
રોમાવલિ(-લી, -ળી, -ળિ) સ્ત્રી. (સં. રોમનુન્-અવલિ)
રૂંવાટીની હાર [થવાં તે; રોમહર્ષ

રોમાંચ પું. (સં.) (લાગણીથી) શરીર ઉપરનાં રૂંવાં ઊભાં
રોમાંચક વિ. રોમાંચ કરે એવું; રોમહર્ષ
રોમાંચિકા સ્ત્રી. રોમાંચ કરે એવી ઘટના કે એવું એકાંકી
રોમાંચિત વિ. (સં.) રોમાંચ થયો હોય તેવું

રોમિયો પું. (ઈ.) શેક્સપિયરના 'રોમિયો-જુલિયેટ'
નાટકનો નાયક (૨) ઈશકી માણસ

રોમેન્ટિક વિ. (ઈ.) કૌતુકપ્રિય; રંગદર્શી (૨) પ્રેમોત્તેજક
રોમોન્ટિસિઝમ ન. (ઈ.) રંગદર્શિતાવાદ

રોમ્બસ પું. (ઈ.) સમચતુર્ભુજ
રોંચલ વિ. (ઈ.) એક ખાસ કદનો ૨૦" ગુદ્યા ૨૮"ના

માપનો (છાપવાનો કાગળ) (૨) શાહી; દરબારી
રોંચલી સ્ત્રી. (ઈ.) લેખક વગેરેને તેમની કૃતિના વેચાણ

ઉપર જે મહેનતાણું ઠરાવી આપવામાં આવે તે;
કૃતિવેચાણ - પુસ્તકાર; હકસારી; હકસી (૨) રાજત્વ

રોચું વિ. ('રોચું' ઉપરથી) પીટચું; રડચું
રોલ પું. (ઈ.) અભિનેતાનો તે તે પાત્રગત અભિનય (૨)

પોતપોતાનો ભાગ ભજવવાની ક્રિયા
રોલ પું. (ઈ.) વીંટો; ફીંડલું (૨) ન. હાજરીપત્રક (૩)

રૂલર; આંકણી
રોલર પું. (ઈ.) ગબડે તેવો ગોળ ઘાટ (જેમ કે,

છાપખાનાનો; જમીન દાબવાનો)

રોલું વિ. બાણું; મૂર્ખ (૨) નમાણું
રોવડાવવું સ.કિ. રડાવવું; 'રોવું'નું પ્રેરક

રોવાવું અ.કિ. 'રોવું'નું ભાવે
રોવું અ.કિ. (સં. રૂદ્ધ, પ્રા. રોવ) રડવું (૨) ને રડવું;

નું દુઃખ કરવું કે ગાવું (૩) ન. રડવું તે; રોણું
રોશન વિ. (કા.) ચળકતું (૨) જાહેર

રોશનદાન ન. (કા.) જાણવું; અજવાળિયું
રોશની(-નાઈ) સ્ત્રી. (ધણા દીવાઓનો) સામટો પ્રકાર

(૨) રુસનાઈ
રોષ પું. (સં.) ગુસ્સો; ક્રોધ

રોષિત વિ. (સં.) રોષવાળું; ગુસ્સે ભરાયેલું

રોસ્ટર ન. (ઈ.) કામના વારાની યાદી-યોજના
રોહ પું. કળી; અંકુર

રોહ ન. (સં.) એક ધાસ; એક ઝાડ
રોહડો પું. એક ઝાડ

રોહરી સ્ત્રી. ભેખડ
રો-હાઉસ ન. (ઈ.) હારબંધ-અડોઅડ ઘર

રોહિણી સ્ત્રી. (સં.) ચોથા નક્ષત્રનું નામ (૨) જળરામની
માતા (૩) ચંદ્રની પટરાણી (૪) નવ વર્ષની કન્યા

રોહિત વિ. (સં.) રાતું (૨) પું. હરિશ્ચંદ્ર રાજાનો પુત્ર
રોહિલો પું. પહાણોની એક જાતિ

રોહિલો પું. રોહિલ ખંડનો વતની [દાદા; પાયમાલી
રોળ પું. ઝાડગીલીથી વગેરેનો ઉપદ્રવ; મરકી (૨) ગજળ;

રોળવાવું અ.કિ. ચિડાવું; ખિજાવું
રોળવું સ.કિ. (સં. રોલયતિ, પ્રા. રોલઈ. 'પ્રા. રુલ =

લોટવું; આળોટવું'નું પ્રેરક 'રોલ' = લોટાવવું;
રગદોળવું) ચોળવું; મસળવું (૨) રગદોળવું; મેલું

કરવું (૩) કચરી મારી નાખવું
રોળાગર વિ. કમાઉ; કમાનાર

રોંચું વિ. ગામડિયું; જંગલી; અસભ્ય (૨) કંગધડા વિનાનું
રોંચો પું. રાબો; જડસો

રોંદું ન. ત્રીજો પહોર; ચારેક વાગ્યાનો વખત
રોંદો પું. ત્રીજા પહોરનું જમણ; વાણુ; રોંદું

રોંદ્ર વિ. (સં.) રુદ્ર સંબંધી (૨) ભયંકર; ઉગ્ર (૩) પું.
રોંદ્રપણું; રુદ્રતા (૪) કાવ્યના નવ રસમાંનો એક

રોંધ વિ. (સં.) રૂપાનું (૨) રૂપા જેવું; રૂપેરી
રોંધ્યમહોત્સવ પું. પચીસ વર્ષે ઊજવાતો ઉત્સવ (રજત

મહોત્સવ)
રોંરવ ન. (સં.) એક નરકનું નામ

રોહિણેય પું. (સં.) શુષ્કનો ગ્રહ (૨) શનિનો તારો (૩)
રોહિણીનો પુત્ર બલરામ

લ

લ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ચાર અર્ધસ્વરોમાંનો ત્રીજો
લ પું. (સં.) પિંગળમાં 'લપુ'નો સાંકેતિક વર્ણ

લઈ 'લેવું'નું કૃદન્તરૂપ. જેમ કે, લઈ જવું વગેરે
લઈનેના. ('લેવું'નું સંબંધક ભૂતકૃદન્ત) ને લીધે; ને કારણે

(૨) કિ.વિ. હાથમાં પકડીને (૩) ઉપાડીને ઉઠા.
'એને લઈને'

લઈઓ પું. (સં. અ. લવ્જ, લફ્જ = બોલ, શબ્દ, વચન)
મુસલમાની રિવાજોત સમયનો રાજાની પાસે રહેતો

મથકરો; લાંબો
લકડધકડ કિ.વિ. ધમધોકાર; ઝપાટાબંધ

લકડિયું

કલક

/ લખલખ

લકડિયું વિ. લાકડાનું (૨) કાકડ (૩) ઝાડને પણ બાળી નામે એવું (સિમે) (૪) ન. મસાલા રાખવાની ખાનાં-વાળી લાકડાની પેટી/રોગ; પકાયાત; 'પેરેસિસિસ' લકવો પું. (અ. લકવલ) શરીરનું એકાદ અંગ રહી જવાનો લકી વિ. (ઈ.) નસીબદાર; સદ્બાળી (૨) સ્ત્રી., ન. કારે પહેરવાનું સાંકળી જેવું એક ઘરેણું

લકીર સ્ત્રી. લીટી; રેખા [કટાક્ષમાં]
લકું-(કું)બો પું. (અ. લુકમલ) કોળિયો (૨) લાભ; ફાવદો લકૂટી સ્ત્રી. લાકડી [બહુધા]

લક્કડ ન. (સં. લકુટ; મા. લક્કુડ) લાકડું (સમાસમાં લક્કડકામ ન. લાકડાનું કામ; સુતારીકામ લક્કડકોટ પું. લાકડાની બનાવેલી દીવાલ (૨) લાકડાંનો બનાવેલો પકોડો

લક્કડખોદ પું. લાકડાને ચાંચ મારી દોચનારું એક પક્ષી લક્કડધકકડ કિ.વિ. લક્કડધકડ; ધમધોકાર લક્કડધકકે કિ.વિ. સખત રીતે; ઝોરથી (૨) ધમકાવીને લક્કડધીક સ્ત્રી. લાટી; લાકડાનું પીટું લક્કડકોરો પું. લાકડાં ફાડનારો; કઠિયારો (૨) લક્કડખોદ લક્કડશી(-સી) વિ. લાકડા જેવું કઠણ લક્કડશી લાડુ પું. એક મીઠાઈ

લક્કડસી વિ. લક્કડશી; લાકડા જેવું કઠણ લકડિયું વિ. (૨) ન. લકડિયું; મસાલાપેટી લકડરી સ્ત્રી. (ઈ.) ભોગવિલાસ (૨) ભૌતિક

સુખસગવડ (૩) સુખસગવડવાળું વાહન (બસ) લકડરી-બસ સ્ત્રી. (ઈ.) આરામદાયક બસ; વૈભવી બસ લલ્લ વિ. (સં.) લાખની સંખ્યાનું (૨) પું. લાખનો આંકડો કે સંખ્યા; ૧,૦૦,૦૦૦ (૩) ન. ધ્યાન (૪) ઉદ્દેશ (૫) (તાકવાનું) નિશાન [વરે સુસવાતું લલ્લક વિ. (સં.) ને બતાવનારું; સુચક (૨) લક્ષણાશક્તિ લલ્લચોરાસી(-શી) સ્ત્રી. લખચોરાસી; ચોરાસી લાખ યોનિ અને તેનું ચક્ર

લલ્લજ ન. (સં.) ચિહ્ન; નિશાની (૨) ગુણ; બીજી વસ્તુથી જુદો પાડનાર ખાસ ધર્મ (૩) તેવા ધર્મનું કથન; વ્યાખ્યા (વ્યા.) (૪) કંગ; આચરણ

લલ્લજવંતું વિ. સુલલ્લજું (૨) (કટાક્ષમાં) નહારા લલ્લજાવાળું લલ્લજા સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્યાર્થનો બોધ કરાવનાર શબ્દની શક્તિ લલ્લજીય વિ. (સં.) ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય

લલ્લખા કિ.વિ. (સં.) લાખ રીતે-પ્રકારે લલ્લ વસા કિ.વિ. અવશ્ય; જરૂર લલ્લજું સ.કિ. (સં. લલ્લ) તાકડું (૨) તાકીને બેસવું (૩) અટકાવ કરવી (૪) શોધી કાઢવું; ઝોઈ જવું

લલ્લવેધી વિ. ધારેલું નિશાન પાડનારું લલ્લાધિપતિ પું. (સં.) લાખ રૂપિયાની પૂજાવાળો; લખપતિ લલાલલ ન. (સં.) દૃશ્ય-અદૃશ્ય; સ્વેપ-અસ્વેપ

લલિત વિ. (સં.) દેખાડેલું (૨) દેખેલું; નિહાળેલું (૩) લલ્લપ્રાચી જાણેલું (વ્યા.) [અંતે ઉદા. 'એકલશી'

-લશી વિ. (સં.) લલ્લવાયું; લલ્લતું (સામાન્યરીતે સમાસને લક્ષ્મ ન. (સં.) મેંધાણ; નિશાન

લક્ષ્મણ પું. (સં.) શ્રીરામનો નાનો ભાઈ; સુમિત્રાનો પુત્ર લક્ષ્મણરેખા સ્ત્રી. (સં.) વટાવી ન શકાય તેવી મર્યાદા કે લલ્લ લક્ષ્મી સ્ત્રી. (સં.) વિષ્ણુની પત્ની; વનની અધિષ્ઠાત્રી દેવી;

ચૌદ રત્નોમાંનું એક (૨) વન; દોલત (૩) પત્ની લક્ષ્મી(ઠકાંત, ઠનાથ, ઠપતિ) પું. (સં.) વિષ્ણુ

લક્ષ્મીતાલ પું. (સં.) એક જાતનો તાલ (સંગીત) લક્ષ્મીનારાયણ પું.બ.વ. (સં.) લક્ષ્મી સમિત રમેલા

નારાયણ (૨) વિષ્ણુ લક્ષ્મી(ઠપૂજન) સ્ત્રી. (ઠપૂજા) ન. (સં.) આસાં વદ

તેરસને દિવસે કરાતી લક્ષ્મીની પૂજા [વાન લક્ષ્મી(ઠવંત, -વંતું, ઠવાન) વિ. (સં.) પેસાદાર; સમૃદ્ધિ-

લક્ષ્ય વિ. (સં.) લક્ષ આપવા જેવું (૨) તાકવાનું; તાકી શકાય તેવું (૩) જોઈ શકાય - જાણી શકાય તેવું (૪) ન. ધ્યેય (૫) લક્ષ; હેતુ (૬) નિશાન (તાકવાનું); 'ગોલ' (૭) લક્ષ્યાર્થ (૮) જેનું લક્ષ્ય બાંધવાનું સોય

તે (તર્ક.) લક્ષ્યગામી વિ. (સં. લક્ષ્મીગામિનું) લક્ષ્ય તરફ જનારું

લક્ષ્યબિંદુ ન. તાકવાનું કેન્દ્ર; લક્ષ્ય; ધ્યેય લક્ષ્યવેધ પું. (સં.) ધારેલા નિશાનને તોડી પાડવું તે

લક્ષ્યવેધક વિ. (સં.) લક્ષ્યને વેધનારું; લક્ષ્યવેધી લક્ષ્યવેધિત્વ ન. લક્ષ્યવેધીપણું; નિશાનબાજી [લક્ષ્યવેધક

લક્ષ્યવેધી વિ. (સં. લક્ષ્યવેધિનું) ધારેલું નિશાન પાડનાર; લક્ષ્યાર્થ પું. (લક્ષ્ય + અર્થ) મુખ્યાર્થનો બાધ થયે તેનો

સંબંધી એવો જે બીજો અર્થ લેવો પડે છે તે લાક્ષણિક અર્થ (વ્યા.) [નિશાન

લક્ષ્યંક પું. (સં.) લક્ષ્યમાં લેવાનો કે બાંધેલો અંક; અંતિમ લખ વિ. લક્ષ્ય (જગત); દૃશ્ય (જગત) (૨) લાખ; લલ્લ

લખ સ્ત્રી. તીવ્ર અભિલાષા થવી તે; છંદ (૨) લક્ષ્મી લખચોરાશી સ્ત્રી. ચોરાસી લાખ જન્મનું ચક્ર

લખણ ન. (સં. લલ્લજ) લલ્લજ; ચિહ્ન (૨) આદત; ટેવ લખણી ન. ('લખણું' પરથી) ટીપ; પાટી (દાન કે

ઉપચારીની) (૨) લખવાનું કાર્ય [લખણ લખણું ન. લખવાનું વતરણું; લખણ (૨) છૂટાછેડાનું

લખત ન. કરાર; સહી સાથેનું લખણ (૨) નસીબના લેખ લખત-પત્તર ન. કાગળિયા ઉપરનું લખણ (૨) ગમે તેવું

(કાચું કે અચોક્કસ) લખણ લખપતિ પું. લક્ષાધિપતિ; લાખોપતિ

લખલખ વિ. (સં. લલ્લ ઉપરથી) ચળકતું; ચળકાટવાળું લખલખ કિ.વિ. ધૂજે એમ

લખલખ કિ.વિ. બબડ્યા કરે એમ

લખલખવું

૬૯૭

/લગનગીત

લખલખવું અ.કિ. ઝળકવું; ઝળાંઝળાં થવું
 લખલખવું અ.કિ. (સં. લખ) તીવ્ર ભૂખ લાગવી (૨) તીવ્ર
 અભિલાષા થવી
 લખલખવું અ.કિ. ધ્રુજવું; કંપવું
 લખલખવું અ.કિ. બળગ્યા કરવું (૨) ફૂતરાની જેમ ચાટવું
 લખલખાટ પું. (સં. લખ ઉપરથી) ઝગઝગાટ (૨) લવારો
 (૩) સ્પાકો; પીડા (૪) ઘોષાટ
 લખલખાટ પું. (સં. લખ ઉપરથી) ધખણા; ભૂખ
 લખલખું ન. બાબડાટ; બકવાટ
 લખલખું ન. આછી ધ્રુજારી; ટાઢિયા તાવની ધ્રુજારી
 લખલૂટ વિ. જેમાં લાખો રૂપિયા લૂટાયા હોય તેવું; બેશુમાર
 (૨) ખર્ચાળ; ઉગાઉ
 લખવું સ.કિ. (સં. લખ) લખાણ કરવું (૨) આલેખવું
 લખવું સ.કિ. (સં. લખ, પ્રા. લખ) અવલોકવું; જોવું
 લખલખા સ્ત્રી. ('લખવું' ઉપરથી) ઉપરાઉપરી કે વારંવાર
 લખવું તે
 લખાઈ સ્ત્રી. લખવાનું મહેનતાણું (૨) લખવાની રીત
 લખાણ ન. લખવું તે (૨) લખેલું તે
 લખાણપઢાણ ન. લેખિત પુરાવો (૨) પત્રવ્યવહાર [તે
 લખાપટ્ટી, (-ટી) સ્ત્રી. લખલખા કરવું - વારંવાર લખવું
 લખામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. લખવાનું મહેનતાણું
 લખારો પું. લવારો; નકામી ટકટક
 લખારો પું. ('લાખ' ઉપરથી) લાખની ચૂટી વગેરે બનાવ-
 નારો; મણિયાર (૨) લાખ ચડાવવાનું કામ કરનારો
 લખાલખ સ્ત્રી. લખલખા; ઉપરાઉપરી કે વારંવાર લખવું
 તે [ઝળ
 લખાવટ સ્ત્રી. ('લખવું' ઉપરથી) લખાણ (૨) લખવાની
 લખિતંગ વિ. (સં. લખિતમું) (પત્ર) લખનાર; લખિતંગ
 લખી સ્ત્રી. સૌરાષ્ટ્રની ધોરીની એક જાત
 લખેશરી વિ. (સં. લલેશ્વર, પ્રા. લકખેસર) તાલેવંત (૨) પું.
 લખપતિ; લક્ષાધિપતિ [તેમ કરી ચિતરામણ કરવું
 લખોટું સ.કિ. લાખ ચડાવવી (માટીના વાસણને) (૨)
 લખોટા-ચોકડું ન. લખોટાનું હોય તેવું ચોકડું; 'એબેક્સ'
 લખોટી સ્ત્રી. (સં. લાક્ષા + વૃત્તક) કાચ કે પથ્થરની
 (રમવાની) નાની ગોળી
 લખોટો પું. મોટો લખોટી
 લખોટો પું. અગત્યના કે સરકારી કાગળોનો સીલબંધ બીડો
 લખખણ ન. લલ્લણ; ચિહ્ન
 લખ્યા લેખ પું. બ.વ. વિધિએ લખેલો લેખ; નસીબ
 લખ ના. લગી; સુધી
 -લગટ વિ., કિ.વિ. સળંગ; એકધારું; લગાતાર
 લગડી સ્ત્રી. સોના કે ચાંદીની ઘાટ-કાળો [દોરાનું ગૂંચવું
 લગડું ન. (સં. લગ ઉપરથી) ગધેડાનું છાલકું કે ચોકડું (૨)
 લગણ ના. (સં. લગ ઉપરથી) લગી; સુધી

લગત વિ. (સં. લગ) લગતું; નજીકનું (૨) સ્ત્રી. સંબંધ;
 ધરોબો (૩) ના. પાસે; જોડે; લાગીને
 લગતી સ્ત્રી. સંબંધ; વગ (૨) શરમ (૩) પક્ષપાત
 લગતું વિ. સંબંધી; લાગુ પડતું; નજીકનું [મુહૂર્ત
 લગન ન. (સં. લગ) લગન; પરણવું તે (૨) લગનનું
 લગન સ્ત્રી. ('લાગવું' ઉપરથી) લગની; આસક્તિ
 લગનગાથો પું. લગનની મોસમ
 લગનપડી સ્ત્રી. લગનની મુખ્ય કિયા કરવાની ઘડી-મુદત
 લગનપડો પું. લગનનો શુભ દિવસ લખી લગનપત્રિકાનું
 મોકલાતું કંકુનું પડીકું
 લગનસરા સ્ત્રી. લગનગાથો; લગનની મોસમ
 લગનિયો પું. વરને તેડવા જનારો કન્યા તરફનો સગો (૨)
 વિ. લગનસરાને લાયક (શિખંડ)
 લગની સ્ત્રી. લઢ; લહે; લત [આશરે
 લગભગ કિ.વિ. (દિ. લગ દિર્ભાવ) પાસે; અડોઅડ (૨)
 લગરીક વિ. લગાર; લગીર (૨) કિ.વિ. થોડા વખત માટે
 લગલાડ સ્ત્રી. આડો સંબંધ (સ્ત્રીપુરુષનો)
 લગવું ન. નક્કી કરેલ ભાવે દરરોજ અમુક વસ્તુ લેવી તે
 લગવું સ.કિ. લાગવું; વળગવું; પહોંચવું
 લગાડવું સ.કિ. ('લાગવું'નું પ્રેરક) અડાકાવવું (૨)
 ચોપડવું (૩) વળગાડવું; લાગુ કરવું
 લગાડવું સ.કિ. સળગાવવું
 લગાતાર કિ.વિ. લાગલગાટ; સતત; એકધારું
 લગામ સ્ત્રી. (ફા.) ઘોડાના મોંનું લોઢાનું ચોકડું (૨) તેને
 બાંધેલી હાંકનારના હાથમાં રહેતી દોરી (૩) અંકુશ
 લગાર-રેક વિ. થોડું (૨) કિ.વિ. થોડા વખત માટે
 લગાવ પું. લગાડવાનો પદાર્થ (૨) મીણા [(૨) ઠોકવું
 લગાવવું સ.કિ. ('લાગવું'નું પ્રેરક); અડાકાવવું; મારવું
 લગી ના. લગણ; સુધી [વખત માટે
 લગીર, (-રેક) વિ. લગાર; જરાક (૨) કિ.વિ. થોડા
 લગે ના. લગી; સુધી
 લગેજ ન. (ઈ.) રેલવે ઉતારુનો સામાન
 લગેજવાન ન. (ઈ.) ઉતારુઓ સાથે રાખી ન શકે તેવો
 મોટો માલસામાન રાખવાનો ઉતારુ આગાગીની એક
 ખાસ ઝબો [લગભગ; પાસે
 લગેલગ ના. (દિ. લગ = નજીક) છેક પાસે; અડીને (૨)
 લગન વિ. (સં.) લાગેલું; વળગેલું (૨) લીન; આસક્ત
 (૩) ન. જેટલો સમય પૃથ્વી એક રાશિમાં રહે તેટલો
 વખત (૪) કોઈ શુભ કાર્ય કરવાનું મુહૂર્ત (૫)
 પરણવાનું મુહૂર્ત (૬) પરણવું ને; વિવાહ
 લગનકાલ(-ળ) પું. લગન કે બીજા શુભ કાર્યનું મુહૂર્ત
 લગનકુંડલી (સં.), (-ળી) સ્ત્રી. જન્મકુંડળી
 લગનગાથો પું. (સં.) લગનની મોસમ; લગનગાથો
 લગનગીત ન. (સં.) લગન વખતે ગાવાનું ગીત; ગાથું

લગ્નજીવન

૬૯૮

[લટકમટક

લગ્નજીવન ન. (સં.) ધરસંસાર; દાંપત્યજીવન
 લગ્ન(ઠતિથિ) સ્ત્રી. (ઠદિન; ઠદિવસ) પું. લગ્નનો દિવસ
 લગ્નપત્રિકા સ્ત્રી. (સં.) કંકોતરી
 લગ્નપર્વણી સ્ત્રી. (સં.) લગ્નનો તહેવાર
 લગ્નભંગ પું. (સં.) છૂટાછેડા
 લગ્નવિચ્છેદ પું. છૂટાછેડા; ફારગતી
 લગ્નાધિપતિ પું. (સં.) લગ્નસ્થાનનો અધિપતિ
 (જન્મકુંડળીમાં); લગ્નેશ
 લગ્નેશ પું. (સં.) જુઓ 'લગ્નાધિપતિ'
 લઘવરઘર વિ. ચીથરેલાલ; ફાટેલાં કપડાંવાળું
 લઘિમા સ્ત્રી. (સં.) લઘુપણ (૨) આઠ સિદ્ધિઓમાંની એક
 - અતિ લઘુ થઈ જવું તે
 લઘુ વિ. (સં.) નાનું (૨) હલકું (૩) સહેલું (૪) છંદમાં
 પ્રસ્થ સ્વરના માપનું; એક માત્રાનું (૫) ટૂંકું
 લઘુક વિ. ઘણું નાનું-લઘુ
 લઘુકસ પું. () આવો કૌંસ; નાનો કૌંસ
 લઘુકાય વિ. (સં.) ઠીંગણું; વામન
 લઘુકોણ પું. ૯૦ અંશથી નાનો કોણ-ખૂણો [કોમ્પ્લેક્સ]
 લઘુગ્રંથિ સ્ત્રી. (સં.) લઘુતાગ્રંથિ; 'ઇન્ફિરિયોરિટી
 લઘુજન પું. (સં.) નાનો કે હલકો માણસ ('જુરુજન'નો
 વિપર્યાય)
 લઘુજીવી વિ. (સં.) ટૂંકા આવરદાવાળું; અલ્પાયુ
 લઘુતમ વિ. સૌથી નાનું (૨) પું. અમુક રકમોમાંની દરેકથી
 જેને શેષવિનાભાગી શકાય એવી નાનામાંનાની રકમ
 લઘુતમ સાધારણ અવયવી વિ. (સં.) લઘુતમ સાધારણ
 ભાજ્ય પું. (સં.) લઘુતમ; અમુક રકમોમાંની દરેકથી
 જેને શેષવિનાભાગી શકાય તેવી નાનામાંનાની રકમ
 લઘુતા, (ઠઈ) સ્ત્રી. (સં.) નાનાપણું; નાનપ (૨) તુચ્છતા
 લઘુતાવાચક વિ. લઘુતા બતાવનાર ['નોવેલેટ'
 લઘુનવલ સ્ત્રી. (સં.) કથા-સાહિત્યનો એક પ્રકાર;
 લઘુપ્રબંધ પું. (સં.) કોઈ એક વિષય પર લખેલો નિબંધ;
 'મોનોગ્રાફ' [(વર્ણ) (૨) આળસુ
 લઘુપ્રયત્ન વિ. (સં.) થોડા પ્રયત્નથી ઉચ્ચારામ તેવો
 લઘુભાવ પું. (સં.) લઘુગ્રંથિ કે લઘુતાની લાગણી
 લઘુરેખા સ્ત્રી. (સં.) (-) આવું-એક વિરામચિહ્ન
 લઘુમતી સ્ત્રી. થોડા મત ધરાવતો પક્ષ (૨) એવા લોકો
 (૩) થોડા મત હોવા કે ધરાવવા તે
 લઘુલાપથી સ્ત્રી. તદન સૂક્ષ્મ થઈ શકવાની એક યોગિક
 વિદ્યા (૨) ચાલાકી; પેચ; યુક્તિ
 લઘુલિપિ સ્ત્રી. ઓલેલું જલદી લખી શકાય તેવી ટૂંકા
 સંકેતોવાળી લિપિ; શીઘ્રલિપિ; 'સોર્ટહેન્ડ' [ગ્રાફર]
 લઘુલિપિક, લઘુલેખક પું. (સં.) લઘુલિપિમાં લખનાર; 'સ્ટેનો-
 લઘુલેખન ન. લઘુલિપિમાં લખવું તે
 લઘુવપરક, લઘુવધી વિ. (સં.) નાની ઉમરનું; નાનકું

લઘુવાતા સ્ત્રી. (સં.) લઘુકથા; નાની વાર્તા
 લઘુશંકા સ્ત્રી. પેશાબની હાજત ['ઝેડશન'
 લઘુશોધ પ્રબંધ પું. (હિ.) સંશોધનાત્મક સંક્ષિપ્ત પ્રબંધ;
 લચક સ્ત્રી. લચકાતી ચાલ (૨) મચકોટ
 લચકલચક કિ.વિ. ('લચકો' ઉપરથી) લચકે ને લચકે;
 મોટેમોટે કોળિયે; ઉતવાળથી
 લચકનું અ.કિ. લચી જવું (૨) કરમોડાવું; સાંધામાંથી
 ઊતરી જવું (૩) મદથી ચાલતાં કમ્મરેથી જરા મરડાવું
 લચકો પું. લોચો (૨) લચકો દાળ [વચ્ચેની]
 લચકો દાળ સ્ત્રી. ઢીલી દાળ (પ્રવાસી અને ભભરી
 લચપચ કિ.વિ. પ્રવાસીથી તરબાણે અને લોંદા જેવું હોય
 તેમ
 લચપચનું વિ. તરબોળ
 જચપચનું અ.કિ. લચપચ થવું
 લચનું અ.કિ. ભારથી નમી જવું
 લચીનું વિ. લચતું; લચી જાય તેવું; લચચીક
 લચ્છી(-છછી) સ્ત્રી. દોરાની નાની આંટી (૨) દહીંની
 બનાવટનું એક પીણું
 લચ્છેદાર વિ. (હિ.) મજેદાર (૨) આકર્ષક
 લચ્છો(-છછો) પું. (માંજો પાયેલા) દોરની આંટી (૨)
 પગનાં આંગળાનું એક ધરણું
 લજવવું સ.કિ. (સં. લજ) લાજે તેમ કરવું; લજાવવું
 લજાડવું સ.કિ. 'લાજવું'નું પ્રેરક
 લજામણી સ્ત્રી. ('લાજ' ઉપરથી) અડવાથી જેનાં પાન
 સંકોચાઈ જાય છે એવો એક છોડ; લાજુલાડી
 લજામણું વિ. લાજ પમાડે તેવું; લાજ આવે તેવું; શરમજનક
 લજાવવું સ.કિ. લજાડવું; લાજે તેમ કરવું
 લજજા સ્ત્રી. (સં.) લાજ; શરમ (૨) અપકીર્તિ
 લજજાન્વિત વિ. (સં.) શરમિંદુ (૨) શરમાળ
 લજજાપમાન વિ. (સં.) લાજતું; શરમાતું
 લજજાલુ(-જુ) વિ. લજજાશીલ; શરમાળ
 લજજાવંત વિ. (સં.) લજજાથી નમી ગયેલું; શરમિંદુ
 લજજા(ઠવાન, ઠશીલ) વિ. (સં.) શરમવાળું; શરમાળ
 લજજાસ્પદ વિ. (હિ.) લજજા જન્માવે તેવું; શરમજનક
 લજજાહીન વિ. (સં.) શરમ વિનાનું; બેરશમ; નિર્વજ
 લજ્જિત વિ. (સં.) લજજા પામેલું; શરમાયેલું
 લટ સ્ત્રી. (સં. લટવા) થોડા વાળની સેર (૨) વડની
 મૂળી-વડવાઈ (૩) અમુક (સૂતરના) તાર કે દોરાની
 આંટી (૪) મોતીની સેર [ખૂબી; શૈલી (૩) લચક
 લટક સ્ત્રી. (સં. 'લટકવું' ઉપરથી) લટકો (૨) છટા;
 લટકણ, (-સિપું) વિ. ('લટકવું' ઉપરથી) લટકતું; ગૂંથતું
 (૨) ન. કાનનું એક લટકતું રહેતું ધરણું
 લટકણિયાળું વિ. લટકાતું; લચકવંતું; લટકાં કરી ચાલનારું
 લટકમટક સ્ત્રી. છટા; ખૂબી

લટકવું

૬૯૯

[લથડવું]

લટકવું અ.કિ. જૂલવું; લખડવું; ટંગાવું (૨) આધાર રહિત થવું; વચ્ચે રખડી જવું (૩) ટીંગાવું
 લટકાવવું સ.કિ. 'લટકવું'નું પ્રેરક
 લટકાવું વિ. લટકાવાળું (૨) લટકા કરનારું
 લટકું ન. લટકો; નખડું
 લટકો પું. શરીરનો મોલક લાવભાવ - ચાળો; નખડું
 લટકોજટકો પું. સમેજ-સાજ નવરાશનો સમય (૨)
 કિ.વિ. દેવયોગે; અણધાર્યું
 લટકીમટકો પું. આંખ અને શરીરનો ચાળો; નખડું
 લટપટ વિ. પ્રેમાસક્ત; એકબીજાને વળગેલું - ચોટેલું (૨)
 સ્ત્રી. પાલમેલ; ખટપટ (૩) કિ.વિ. જટપટ; જલસી
 લટપટિયું વિ. ઉતાવળિયું (૨) ખુશામતિયું (૩) ન. વાળદની
 અસ્ત્રોધસવાની ચામડાની પટી [થઈ જવું
 લટવું અ.કિ. નમી પડવું (૨) લીન થવું (૩) નખળું
 લટકો પું. પંચાત (૨) નખડું (૩) બાકી રાખવું તે [તે
 લટાર સ્ત્રી. આંટો; ફેરો; ચક્કર; આમતેમ લહેરથી કરવું
 લટિયું ન. (લટ પરથી) વાજ (જરા તુચ્છકારદર્શક)
 લટું વિ. લટી-નમી પડે તેવું [ખમરડો
 લટુ વિ. નરમ ઘેશ (૨) પરવશ (૩) સ્તબ્ધ (૪) પું.
 લટા(-ટા)કાંડ પું. લટો પીવાને કારણે સ્ત્રીની હોનારત
 લટ વિ. જુઓ 'લટ'
 લટી વિ. જુઓ 'લટી'
 લટો પું. જુઓ 'લટો'
 લટોપટો પું. જુઓ 'લટોપટો'
 લટ વિ. (સં. લટ = પ્રકાશિત, પ્રા. લટ; સં. યલ્હિ, પ્રા.
 લટિઠ) અલમસ્ત; જડું ને મજબૂત (૨) પું. ડંગોરો
 લટિયું વિ. લટ (૨) ન. ગાડાનો નીચલો ભાગ જેમાં
 લટો રહેતો હોય છે.
 લટિ(-ટી)યું વિ. લટ; મજબૂત (૨) લુચ્ચું
 લટોરી સ્ત્રી. (દે. લટરી = રમણીય સ્ત્રી) અલમસ્ત કન્યા
 લટોરો પું. મજબૂત બાંધાવાળો કાચો ઉમરનો છોકરો-લડધો
 લટ(-ટ) વિ. લટ (૨) લટ; ડંગોરો
 લટકાંડ પું. લલકી જાતનો દેશી દારૂ
 લટી(-ટી) સ્ત્રી. નાનો લટો
 લટા(-ટો) પું. (સં. લટ, પ્રા. લટ = મનોહર,
 (પ્રિયભાષી) ગાદી કે ગાડાનાં પૈડાંની લોહાની પરી
 (૨) લટ માણસ (૩) હલકા પ્રકારનો દારૂ
 લટો(-ટો)પટટો(-ટો) (સં. લટિ, પ્રા. લટિઠ + સં. પુષ્ટ,
 પ્રા. પુક) મજબૂત; હથપુષ્ટ માણસ
 લટકણ, (-ણું) વિ. ટંટાખોર; લડવાના સ્વભાવનું
 લટત સ્ત્રી. લડાઈ; પ્રતિકાર [પડી જવું (માંદગીથી)
 લડઘડવું સ.કિ. લઘડવું (૨) બોલતાં અટકાવું (૩) દૂબળું
 લડઘડિયું ન. લઘડિયું; અડખડિયું
 લડવું વિ. લટ; અલમસ્ત (૨) ન. તેવું છોકરું

લડખડવું અ.કિ. અડખડિયું ખાવું
 લડખડિયું ન. ઠોકર ખાઈ લથડી પડવું તે
 લડવા સ્ત્રી. ('લડવું' પરથી) ઝધડો; કઞ્જિયો; વઢવાડ
 લડવાડિયું વિ. લડ્યા કરવાના સ્વભાવવાળું (૨) જેને
 કારણે લડાઈ ચાલતી હોય તેવું
 લડવું સ.કિ. (સં. લડ) વઢવું; ઠપકોદેવો (૨) અ.કિ. સામ-
 સામે વાદવિદા, ટંટો, 'બોલાબોલી, મારામારી કે યુદ્ધ
 - લડાઈ કરવાં (૩) કોર્ટે ચડવું (૪) અણખનાવ થવો
 લડવૈયો પું. યોદ્ધો; સિપાઈ
 લડલડા(-ડી) સ્ત્રી. લડાલડ
 લડાઈ સ્ત્રી. ('લડવું' પરથી) યુદ્ધ; જંગ (૨) ટંટો; ઝધડો
 લડક, (-કું) વિ. લડકણું [લડકણું
 લડાપક વિ. લડી શકે તેવું (૨) લડાઈના ખપનું (૩)
 લડાવડું સ.કિ. ('લડ' ઉપરથી) લાડ કરવાં
 લડાવડું સ.કિ. 'લડવું'નું પ્રેરક; બઝાડવું
 લડી સ્ત્રી. ('લડ' ઉપરથી) એક જાતની વસ્તુઓની પંક્તિ
 કે માળા (૨) દોરાની લટ
 લડું ન. તાર વીટવાનું સોનીનું ઓજાર (૨) દોરાની આંટી
 લટ્ટુ પું. (સં.) લાડ; મોદક
 લટણ સ્ત્રી. લત; ટેવ (૨) પદ્ધતિ
 લણણી સ્ત્રી. લણવાની ક્રિયા કે તેની મોસમ
 લણવું (સં. લુનાતિ, પ્રા. લુણઈ) તૈયાર થયેલા પાકને
 કાપવો (૨) ફળ મેળવવું
 લત સ્ત્રી. લગની (૨) ટેવ; વ્યસન
 લતા સ્ત્રી. (સં.) વેલ; વેલી
 લતાફુંજ સ્ત્રી. (સં.) વેલનો કુદરતી માંડવો [માંડવો
 લતાગૂક ન. લતામંડપ (૨) પું. (સં.) લતાઓનો કુદરતી
 લતાડ સ્ત્રી., પું. લાત; પાટું (૨) ફેરવી તોળવું તે; કરી
 જવું તે (૩) ગોથ; ગોથું
 લતાડવું સ.કિ. નુકસાન કરવું; ખરાબ કરવું
 લતાપાશ પું. (સં.) વેલ વીટાવી તે
 લતામંડપ પું. (સં.) લતાઓનો માંડવો; ફુંજભવન
 લતિકા સ્ત્રી. (સં.) લતા (લાલિત્યવાચક); વેલ
 લતીફ વિ. (અ.) સદ્ગુણી; સાદું; સરળ (૨) આખરૂદાર
 લતીફી પું. (અ. લતીફાલ) હસવું આવે એવી વાતચીત;
 ટોળટળો; ટુચકો
 લતા સ્ત્રી. લાત
 લતામંદાર પું. (સં.) લાત કે લાકી મારવો તે [વખરાય છે.
 લતાં ન. બ.વ. (પ્રા. નંતઅ) લૂગડાં ('કપડાં' સાથે 'લતાં'
 લત્તો પું. (ફા. લત્તહ) શહેરનો ભાગ; મહોલ્લો; ફળિયું
 લથડપથક કિ.વિ. પાણીથી ભીજાઈને તરબોળ હોય તેમ
 (૨) લથરપથર; અસ્તબ્યસ્ત
 લથડવું અ.કિ. ઠોકરથી ગોથું ખાવું (૨) બોલતાં અચકાવું
 (૩) દૂબળું પડી જવું (માંદગીથી)

લથડિયું

૭૦૦

/લખકલખક

લથડિયું ન. ગોથું; અડખડિયું
 લથપથ વિ. ખૂબ ભીંજાયેલું; તરબોજ થયેલું (૨) રેખજેખ
 લથબથ કિ.વિ. (સં. ચિપ્ + બાથ) એકબીજાને જોરથી
 વળગ્યા હોય તેમ (૨) ખરડાયેલું
 લથરપથર કિ.વિ. કીલું લખડતું હોય એમ (૨) અસ્તવ્યસ્ત
 લથબથ કિ.વિ. (સં. લસ્ ઉપરથી) પ્રવાલીથી ભરપૂર
 લયકા જેવું હોય તેમ (૨) કીલા પદાર્થમાં પડી
 ખરડાયેલું હોય એમ (૩) લીન; ચકચૂર
 લથબથ અ.કિ. લથબથ થવું
 લદાજ ન. લદાવું કે લદાય તે [વજન ભરવાનું મહેનતાણું
 લદામજ ન. (-છી) સ્ત્રી. માથે વજન ભરવું તે (૨) માથે
 લદાવું અ.કિ. 'લાદવું'નું કર્મણ
 લદોલદ કિ.વિ. બરોબર પૂરેપૂરું લાવું હોય તેમ
 લપ સ્ત્રી. (સં. લિપ્ ઉપરથી) પીડા; ઉપાધિ; લકડું
 લપ કિ.વિ. જલદી; ચટ
 લપકલપક કિ.વિ. લપાલપ; લપકે - લપકે (૨) લપકારા
 મારતું હોય એમ; લખકલખક; રસીરસીને વેદના થાય
 એમ (જેમ કે, ગૂમડામાં) [કરવી
 લપકવું અ.કિ. લપકારા થવા - મારવા (૨) ઉતાવળ
 લપ(-ખ)કાવવું સ.કિ. બિવારાવવું (૨) લપકલપક થવું
 લપકારો પું. જાખને લખૂકલખૂક બહાર કાઢેથી તે (૨)
 વેદનાથી કે ભયથી કોઈ પણ અવયવનું લખૂકલખૂક
 થવું તે [બોલવું તે; લપકો
 લપકારો પું. (સં. લપ્ ઉપરથી) તોછડાઈથી વધારે પડતું
 લપકો પું. (સં. લિપ્) ગંદા પદાર્થનો લપકો (૨) ડામ
 લપકો પું. (સં. લપ્ ઉપરથી) તોછડાઈથી વધારે પડતું
 બોલવું તે (૨) લપકારો [માથાફૂટ
 લપછપ સ્ત્રી. થાલમેલ (૨) દોઢદાપણ (૩) માથાફોડ;
 લપછપિયું વિ. માથાફૂટિયું; માથાફૂટ કરનારું પિય; ફાંદો
 લપટ સ્ત્રી. (સં. લિપ્ ઉપરથી) ઝપટ (૨) અડફટ (૩)
 લપટઝપટ સ્ત્રી. ઓંચિતી ઝૂંટ મારવી તે
 લપટણું વિ. લપટી જાય તેવું (૨) લપટી જવાય તેવું
 લપટવું અ.કિ. સરકવું (૨) લપટાવું
 લપટાવવું સ.કિ. 'લપટવું', 'લપટાવું'નું પ્રેરક [ફસાવું
 લપટાવું અ.કિ. (સં. લિપ્) ચીકટમાં ખરડાવું (૨) લલચાવું;
 લપડું વિ. સજ્જડ નહિ તેવું; કીલું (૨) લાલચું
 લપડંગ વિ. ખૂબ ઊંચું [તે
 લપડાક સ્ત્રી. તમાચો; લપ્પડ (૨) ઠપકો કે ખના ખાવી
 લપરડો પું. જાડો લેપ; લપેડો
 લપલપ સ્ત્રી. (સં. લપ્) બકબક; લવારો
 લપલપ કિ.વિ. ચપચપ; ઝડપથી (૨) લખૂકલખૂક
 લપલપાટ પું., સ્ત્રી. લવારો; બકવાટ (૨) ઉતાવળ; ધાંધલ
 લપલપિયું વિ. લપલપાટ કરનારું; બોલબોલ કરનારું (૨)
 ધાંધલિયું (૩) ઉતાવળિયું

લપવું અ.કિ. (સં. લિપ્) સંતાવું (૨) સોડમાં ભરાવું
 લપસણી સ્ત્રી. લપસવું એ (૨) લપસવાનું એક રમતનું
 સાધન [એવી જગ્યા કે પરિસ્થિતિ
 લપસણું વિ. લપસી પડાય એવું (૨) ન. નકામી લાંબી
 લપસવું અ.કિ. ખસી પડવું; સરી જવું (૨) પતન થવું
 (૩) ભટ થવું [લાંબી વાત
 લપસિદર ન. નકામી લાંબી વાત; લકડું (૨) નકામી લાંબી
 લપાટ સ્ત્રી. થરાટ; લપડાક; લાફો
 લપાટિયો પું. લપડાક મારનાર; બુસટિયો [ગોઠવાવું
 લપાવું અ.કિ. સંતાવું (૨) સોડમાં ભરાવું; અંગે અડખાઈને
 લપિયું વિ. લપલપ કરનારું; વાતોડિયું (૨) માથાઝીકિયું
 લપડું વિ. (સં. લપ્) લપલપિયું; વાતોડિયું (૨) પેટમાં
 વાત ન રહે તેવું; બહુબોલું [કિયા
 લપેટ સ્ત્રી. મગદળ જોડીની એક કશરત (૨) લપેટવાની
 લપેટવું સ.કિ. વીંટવું (૨) સમેટવું
 લપેટો પું. ડાંકણ; આવરણ
 લપેટો પું. કસબવાળું રેશમી કાપડ
 લપેડવું સ.કિ. લપેડો કરવો
 લપેડો પું. (સં. લિપ્) લપરડો; જાડો સાંકડો લેપ
 લપોડ, (ઠસંભ) વિ., પું. 'મોટો વચન આપનાર; લખાડી
 લપ્પટ વિ. (સં. લિપ્ ઉપરથી) બરોબર સજ્જડ ચોટેલું
 લપ્પક સ્ત્રી. લપડાક; ઘપ્પડ
 લપ્પડ વિ. સજ્જડ ચોટી જાય તેવું [ડાપણ (૩) પીંજણ
 લપ્પનછપ્પન સ્ત્રી., ન. પંચાત; છૂપી થાલમેલ (૨) દોઢ-
 લપ્પનછપ્પનિયું વિ. લપ્પનછપ્પન કરનારું
 લપ્પી વિ. લપિયું; વાતોડિયું (૨) માથાઝીકિયું
 લપ્પો પું. (અ. લફ = લીટાળેલું) ભરચક કસબવાળું રેશમી
 વજાટનું કપડું (૨) મોટું ડંગપડા વગરનું થીંગડું
 લપ્પો પું. લપેડો; ઘથેડો
 લપ્પો પું. મોટો કોળિયાં (૨) લોંબો
 લફડ(-ર)ફફડ(-ર) કિ.વિ. લખડતું, આમતેમ ઊંચા કરતું
 તથા ગમે અટવાતું હોય તેમ
 લફરાબાજ વિ. લફરાવાળું
 લફડું ન. લીંટાનો લખકો (૨) છૂટવું મુકેલ બને તેવું વળ-
 ગજ (૩) (વસ્તુ કે કામ કે માણસ વળગવાથી થતું)
 નડતર; પીડા; ઉપાધિ (૪) આંગ્રે કે લગ્નેતર સંબંધ
 લફગારી સ્ત્રી., (-વેડા) પું. અ.વ. લફગાપણું
 લફગું વિ. (તુકી લપંગ, લફંગ) કપટી; દગલબાજ (૨)
 લંપટ; વ્યભિચારી (૩) નકડ; નિર્લજજ
 લકાકો પું. (અ. લિકાકો) પરબીડિયું; કવર [જલદી
 લખ કિ.વિ. એવા અવાજ સાથે (મોંમાં મૂકવું) (૨) લપ;
 લખ પું. (ફા.) મુખમાંથી નીકળતી લાળ (૨) હોંક
 લખકલખક કિ.વિ. રસીરસીને વેદના થાય એમ; લપક-
 લપક (૨) લખકારા મારતું હોય એમ

લખકારો/

૭૯૧

[લલુતા

લખકારો પું. લખકારો; જીભને લખૂકલખૂક બહાર કાઢવી
એ (૨) વેદનાથી કે ભયથી કોઈ પણ અવધવનું
લખૂકલખૂક થવું એ [પંડિતો શાસીનો ડબકો
લખકો પું. લખકો; ગંદા પદાર્થનો લયકો (૨) કાગળ પર
લખડયકકે કિ.વિ. ધમકાવીને; ખળજબરીથી
લખડું અ.કિ. (સં. લખ્યું) લટકવું; ટંગારવું (૨) આધાર
રહિત થવું; વચ્ચે રખડી પડવું [પોચું
લખતરું વિ. ('લખડું' ઉપરથી) નખળું; શીજા (૨) નરમ;
લખદાવું અ.કિ. પ્રવાસીથી તરબોળ થવું કે ખરડાવું (૨)
સંપ્રવાવું; ફસાવું
લખદું વિ. ભીંજાઈને લોંદા જેવું થઈ જવું
લખદો પું. ભીંજાઈને થયેલો લોચો કે લોંદો
લખરકો પું. (સં. લખ્) તોછડાઈથી વધારે પડતું બોલવું
તે (૨) ચાટતાં જીભ આગળ પાછળ કરવાની ક્રિયા
લખલખ કિ.વિ. એવો અવાજ થાય તેમ જેમ કે, ફૂતરાના
ચાટવાનો (૨) ઉતાવળે
લખલખાટ પું. લખલખ અવાજ
લખલખાટ પું. (-ટી) સ્ત્રી. લવારો; બકવાટ
લખલખિયું વિ. લખલખ કરે એવું કે કરતું; લવલવિયું
લખાચિયું વિ. લખાચાવાળું; ચીથરેલાલ
લખાચો પું. (અ. લુખાદસ = વરસાદમાં ભીંજાયેલું કપડું)
મેલા ફાટેલાં લૂગડાંનો જથ્થો (૨) ભાંગ્યાતૂટ્યા
સરસામાનનો જથ્થો (૩) બહુ કીમતી નહિ એવો)
પરવાખરો (તિરસ્કારમાં ને બહુધા બહુવચનમાં)
લખાડ(-ડી) વિ. (સં. લખ્ ઉપરથી) જૂઠું બોલવાની
દેવવાળું (૨) ધૂર્ત; લુચું
લખાડી સ્ત્રી. જૂઠાણું; લખાડવેડા
લખુદ(-લ)કુ વિ. બીકથી થયરથે તેમ (થવું)
લખોચું ન. આંખની નીચેનો મોઢાનો ભાગ; ગ્રયું
(તુચ્છકારમાં) (૨) મોં; મોઢું
લખોતરું વિ. લખતરું; નખળું; શીજા; નરમ; પોચું
લખોતરું ન. મસોતું
લખ્ય વિ. (સં.) મળેલું; મેળવેલું (૨) ન. સરવાળો (ગ.)
લખ્યકામ વિ. પૂર્ણ થયેલ ઈચ્છવાળું
લખ્યપ્રતિજા વિ. જેને પ્રતિજ્ઞા મળેલી છે તેવું; પ્રતિજિત;
આખરુદાર; મોભાદાર [છોકરાંની જજ્જળ
લખ્યા સ્ત્રી. (સં.) નાપિકાનો એક પ્રકાર (૨) દુગ્ધા; બૈરી-
લખ્ધિ સ્ત્રી. પ્રાપ્તિ (૨) સિદ્ધિ (૩) ઐશ્વર્ય (જેન)
લખ્યેક ઉદ્દ.અ. લખ્યેક 'સેવામાં હાજર છું' 'હા સારેખ'
એવા અર્થનો ઉદ્ગાર
લખ્ય વિ. (સં.) મળી શકે એવું; મેળવવા જેવું; પ્રાપ્ય
લખ્યમાન વિ. (સં.) મેળવાતું
લખણા(-ણાં)ઝીક સ્ત્રી. માથાઝીક; માથાકૂટ
લખણા(-ણાં)તો(-કો)ડ વિ., સ્ત્રી. માથાકો;

લખણું ન., (-ણો) પું. ગાલની ઉપરનો કાન આગળનો
માથાનો ભાગ
લખ્ણા પું. (અ.) વડી; શજા
લય પું. (સં.) નાશ; પ્રલય (૨) લીનતા; એકતાર થઈ
જવું તે (૩) વિરામ (સંગીતમાં) (૪) નૃત્ય, ગીત
અને વાદ્યની સમતા (સંગીતમાં) (૫) કોઈ સ્વર
કાઢવામાં લાગતો સમય (દ્રુત, મધ્ય અને વિલંબિત)
(૬) ગાવાનો ઢંગ; સ્વર કાઢવાનો ઢંગ
લયબદ્ધ વિ. (સં.) લયને વળગી રહેલું
લયબંધ પું. (સં.) સમય પ્રમાણે કરાતી ગેય રચનાનો એક
પ્રકાર કે એવી પરિસ્થિતિ; 'રીપમ'
લયભાષુર્થ ન. (સં.) લયની મીઠાશ
લયલા સ્ત્રી. (અ.) ફારસી સાહિત્યની એક પ્રસિદ્ધ માશૂક
(એના આશકનું નામ મજનૂન)
લયવાદ્ય ન. (સં.) લય પ્રગટ કરતું વાદ્ય; જેમ કે તબલું
લયલા-મજનૂન ન. બ.વ. (ફા.) લયલા અને તેનો માશૂક
(ફારસી સાહિત્યનો) [ફિટકાર
લયાન્ત સ્ત્રી. લ્યાન્ત; શરમ; નામોશી (૨) પિક્કાર;
લર્નર વિ., પું. (ઈ.) શિખાઉ (બ્યક્તિ)
લલકડું સ.કિ. ઈચ્છવું (૨) લાલસા રાખવી (૩) લલચાવું
લલકારવું પું. (સં. લલ્+ક) લલકારવું તે (૨) લલકારેલું ગાન
લલકારવું સ.કિ. લાંબે સ્વરે ગાવું (૨) બૂમ પાડવી (૩)
હાંકવા, જલદી ચલાવવા ઉશ્કેરવું - ઉત્તેજિત કરવું
(૪) લગાઈવું આહવાન કરવું; પડકારવું
લલચામ(-વ)ણું વિ. લલચાવે એવું
લલચામણી સ્ત્રી. લાલચ; લલચાવવું કે લલચાવે તે
લલચાવવું સ.કિ. લાલચમાં નાંખવું (૨) મોહિત થવું
લલચાવું અ.કિ. લાલચમાં ફસાવું; મોહિત થવું; લાલસા કરવી
લલના સ્ત્રી. (સં.) લાલિત્ય ભરેલી સ્ત્રી; સુંદરી
લલાટ ન. (સં.) કપાળ; ભાલ [ના લેખ
લલાટરેખા સ્ત્રી. (સં.) વિષાતાએ લલાટે લખેલા નસીબ-
લલામ વિ. (સં.) સુંદર; રમણીય
લલામી સ્ત્રી. સુંદરતા (૨) લાલાશ
લલિત વિ. (સં.) મનોહર; સુંદર (૨) પ્રિય; ગમે એવું
(૩) નાજુક; કોમળ (૪) પું. એક ગણમેળ છંદ
લલિત ન. મહારાષ્ટ્રનું એક લોકનાટ્ય
લલિતકલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. મન અને કલ્પનાના શ્રમ
પર મુખ્ય આધાર રાખનાર કલા. ઉદા. ચિત્રકળા,
સંગીત વગેરે; 'ફાઈન આર્ટ'
લલિતસાહિત્ય ન. (સં.) આનંદલક્ષી સાહિત્ય
લલિતા સ્ત્રી. (સં.) જુવાન સુંદર સ્ત્રી (૨) દુર્ગાદેવીનું
એક સ્વરૂપ-લલિતામ્બિકા
લલુતા સ્ત્રી. (સં. લલ્ ઉપરથી) લોલુપતા; લાલચ
હોવાપણું (૨) આતુરતા

લલોપત્તો, લલ્લોપચ્ચો]

૭૦૨

/લલેકવું

લલોપત્તો ન.બ.વ., લલ્લોપચ્ચો સ્ત્રી. (સં. લલ્ ઉપરથી;

સર. દે. લલ્લિ = ખુશામત) સવાસલાં; ખુશામત
લવ વિ. (સં.) થોડું; સ્વલ્પ (૨) પું. અંશ; ભાગ (૩)

નિમેષનો છટો ભાગ (૪) શ્રીરામનો પુત્ર

લવ સ્ત્રી. (સં. લવ્) લવરી; બકવાટ

લવ પું. (ઈ.) પ્રેમ

[સ્થાપક

લવચીક વિ. ભાગે નહિ પછા વળે એવું નરમ; સ્થિતિ-
લવણ વિ. ખારાશવાળું (૨) ન. (સં.) મીઠું; નમક (૩)

ખારો સમુદ્ર

[સમુદ્રમાંનો એક

લવણસમુદ્ર પું. (સં.) ખારાપાણીનો પુરાણોક્ત સ્થાત
લવન્ડર પું. (ઈ.) એક જાતનું સુગંધી તેલ (૨) વિ. રંગના

એક પ્રકારનું

લવખેરજ ન.બ.વ. પ્રેમલગ્ન

લવર પું. (ઈ.) પ્રેમી; આશક

લવરમુદ્દું, (-છિયું) વિ. મુછનો દોરો ફૂટતો હોય એવું

લવરી સ્ત્રી. બોલબોલ કરવું તે; લવારો (૨) રોગની

અસરમાં નકામી વાતો કરવી તે (૩) જામ તિન

લવલવ સ્ત્રી. લવારો; બકબકાટ (૨) કિ.વિ. લવલવ કરે

લવલવવું.અ.કિ. લવલવ કરવું; બકબકવું; બોલબોલકર્મ કરવું

લવલવાટ(-રો) પું. લવારો; બોલ બોલ કરવું તે

લવલવિયું વિ. લવલવ કરવું કે કરે એવું; બગ્ગરિયું

લવલી વિ. (ઈ.) મુંદર; નનોહર

લવલીન વિ. તલ્લીન; નિમગ્ન

લવલેટર પું. (ઈ.) પ્રેમપત્ર[(૩) પું. બહુ જ થોડો અંશ

લવલેશ વિ. (સં.) થોડું (૨) કિ.વિ. જરાપછા; તલમાત્ર

લવડું અ.કિ. (સં. લપતિ, પ્રા. લવઈ) લવારો કરવો;

અમે તેમ બકવું (૨) ઊંધમાં બકવું

લવંગ ન. (સં. લવંગ, પ્રા. લવંગ) જુઓ 'લવિંગ'

લવં(-વિં)ગિયું વિ. લવંગ જેવું કે જેવું (૨) કાનનું એક ધરેણું

લવંડર પું. રતાશ પડતો ભૂરો રંગ (૨) એક સુગંધી પ્રવાહી

લવાજ્ઞા ન. (લાવજ્ઞ દ્વારા) સૌંદર્ય (૨) મુલાયમપણું

(૩) ઓળખાણ; પિછાણ

લવાજમ ન. (અ. લબાજિમ) શુલ્ક; અમુક મુદતે

આપવાની રકમ (જેમ કે, પગારનું, વર્તમાનપત્રનું)

લવાદ પું. (અ. લિવાજ) પંચ; મધ્યસ્થી (૨) પંચાતિથો

લવાદનામું ન. લવાદને નિયુક્ત કરતો દસ્તાવેજ (૨)

લવાદે આપેલો ચુકાદો; પંચાયતનામું

લવાદી વિ. લવાદ સંબંધી

લવાદી સ્ત્રી. લવાદનું કામ

લવાર પું. (સામ્ય) લુહાર

[જાતિ; લુહારિયાં

લવારિયાં ન.બ.વ. લુહારનું કામ કરતી જિણ્ડી જેવી એક

લવારું ન. બકરીનું બચ્ચું; બકીલું

લવારો પું. લવરી; બકવાટ (૨) વાણિયાત વાત

લવિંગ ન. (સં. લવંગ) લવંગ (૨) એ પ્રકારનો (બંદૂક,

સ્વટ વગેરેનો) નાનો ભાગ

લવિંગલતા સ્ત્રી. એક છંદનું નામ

લવિંગિયું વિ. લવિંગ જેવું કે જેવું (૨) ન. કાનનું એક

ધરેણું (૩) મર્યાના એક જાત

લવિંગી સ્ત્રી. લવિંગનો છોડ; લવિંગાદી

લવરી પું. (-રિયું) ન. નામ કે નોરથી ભરેલો ઊંઝરો

લવા પું. જામનો લોળો (૨) ઉચ્ચાર

લવો પું. મુસલમાની રિવાસત વખતનો મશકરો; વિદૂષક

લશુ(-શુ) ન. (સં.) લસણ

લશકર ન. (કા.) સૈન્ય (૨) ટોળું; ધારિયું

લશકરશાહી સ્ત્રી. (કા.) લશકરના બળથી ચાલતું રાજ્ય

કે તેની પદ્ધતિ; 'મિલિટરિઝમ' [લશાણનો ખલાસી

લશકરી વિ. લશકરનું; લશકરને લગતું (૨) સૈનિક (૩)

લસણ ન. (સં. લશુન, પ્રા. લસણ) ઉચ્ચ ગંધવાળું

કળીઓના બંધાયેલા કેંડાવારૂપનું એક કંદ

લસણિયું વિ. લસણવાળું (૨) લસણ જેવું (જેમ મૂળો)

(૩) વાંસે લાગેલું; મચ્છું રહેલું [રંગનો એક મણિ

લસણિયો પું. લસણની નાની કળી જેટલો તપખીરિયા

લસરક-લસરક કિ.વિ. ઝપાટાબંધ; લસરકાભેર

લસરકો પું. ઝપાટાથી ખેંચવું કે ધસવું તે (૨) ધસરકો;

લીસોટો; ઊંઝરો

લસલસ કિ.વિ. (સં. લસ) લસલસતું હોય એમ

લસલસાટ કિ.વિ. (કા.) ધસધસાટ (૨) લસલસતું તે

લસલસવું અ.કિ. ચળકવું; તેજ મારવું (૨) ધી તેલથી તર-

બોળ હોવું (૩) આનંદમાં ખેલવું કે નાચવું [પ્રકાશવું

લસવું અ.કિ. (સં. લસતિ, પ્રા. લસઈ) શોભવું (૨) દીપવું;

લસંતી વિ. સ્ત્રી. (સં.) શોભતી; ચળકતી

લસોટવું સ.કિ. લસરકે પૂંટવું - વાટવું

લસ્ટી સ્ત્રી. મકા જેવી છાશ કે દૂધ અને પાણીનું શરબત

લહર(-રા)વું અ.કિ. લહરીઓ ઊઠવી

લહરિ(-રી) સ્ત્રી. (સં. લહરી) તરંગ; મોજું

લહાણ ન. (સં. લભન, પ્રા. લહણ) લાભ; નકો

લહાણી(-ણ) સ્ત્રી. (સં. લભનિકા, પ્રા. લહણિઆ)

ખુશાલીને પ્રસંગે ભેટની થતી વહેંચણી કે તેની વસ્તુ

લહાણું ન. (સં. લાભનક, પ્રા. લાહણમ) શુભાશુભ

પ્રસંગે નાતીલા વગેરેમાં કરાતી વહેંચણી કે તેમાં

અપાતી વસ્તુ [ઉપભોગ (૨) ઓરતો; ઓરિયો

લહાવ(-વો) પું. (સં. લાભક, પ્રા. લાહમ) આનંદનો

લહિયો પું. (સં. લેખક, પ્રા. લેહમ) લખાવનું કામ

કરનારો માનસ; 'સ્કાઈબર'

લહે સ્ત્રી. ('લહેવું' ઉપરથી) લગની; તાન (૨) લહેજત

લહેક સ્ત્રી. લહેકા; લહેકવું તે

લહેકવું અ.કિ. (સં. લસ) ઝૂલવું (૨) લહેકાથી ચાલવું,

બોલવું વગેરે જેવી ક્રિયા કરવી (૩) ફરકવું

લહેકો/

૭૦૩

/લંબગોળ

લહેકો પું. શરીરનો મોલક ચાળા કે મરોડ (૨) વસ્ત્ર
 લંબાવીને કે રાગમે તાળાને બાંધવું લ-તંની ક્રિયા
 લહેજત સ્ત્રી. મજા (૨) સ્વાદ; લિજ્જત
 લહેજતદાર વિ. લહેજતવાળું; મજેદાર; સ્વાદિષ્ટ
 લહેજ પું. (અ.) ગાવા કે બોલવાનો લહેકો, લહેજ મા
 આરોહ-અવરોહ
 લહેર સ્ત્રી. (સં. લહરી, પ્રા. લહરિ) તરંગ; મોજું (પાસ્ટી,
 પવન કે વિચારનું) (૨) ઊંધ કે કેફની અસર (૩)
 લીલાલહેર (૪) મજા; આનંદ
 લહેરખી સ્ત્રી. પીમી લહેર કે મોજું
 લહેરવું અ.કિ. તરંગ ઊઠવો; મોજેની લહરી ચાલવી
 લહેરાવવું સ.કિ. હવામાં ફરકાવવું
 લહેરાવું સ.કિ. તરંગ ઊઠવો (૨) પવનમાં ડોલવું
 લહેરિયું ન. મોજેની ભાતનો એક સાલો (૨) ઊંધનું ઝોફું
 (૩) સ્ત્રીઓનું કોટનું એક ધરેણું
 લહેરી વિ. આનંદી (૨) તરંગી (૩) ઠંડકી (૪) ઉગાડ
 (૫) સ્ત્રી. લહેર; મોજું; લહેરખી
 લહેવું સ.કિ. (સં. લાપ્, પ્રા. લહ) ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવું
 (૨) સમજવું; પિછાનવું (૩) ભાળવું (૪) પ્રાપ્ત
 કરવું; મેળવવું
 લળકવું અ.કિ. (સં. લલ્) ચમકારા મારવા; ચળકવું (૨)
 ઉમંગથી ડોલતાં - ડોલતાં આવવું (૩) લાલસા થવી
 લળવું અ.કિ. (સં. લલતિ, લલત, પ્રા. લલઠ) નમવું (૨)
 પ્રેમથી ઉમંગકામાં આવવું (૩) લળકવું; ચળકવું (૪)
 લાલસા કરવી (૫) મોજથી ડોલતાં ડોલતાં આવવું
 લંક પું. પાતળી કમ્મરનો લાંક; મરોડ [શ્રીલંકા
 લંક, (ઠપુરી), (-કા) સ્ત્રી. (સં.) રાવણની નગરી (૨)
 લંકેશ પું. (સં.) રાવણ; લંકાપતિ [પાંગળું; ખોડવાળું
 લંગડ, (-ડું) વિ. (સં. લંગ ઉપરથી; કા. લંગ) લૂડું;
 લંગડખાં પું. લંગડો માણસ (જરા મજાકમાં)
 લંગડાવું અ.કિ. લંગડું ચાલવું; ખોડંગાવું
 લંગડી, (ઠપોડી) સ્ત્રી. એક બાળરમત
 લંગડી-ફાળફૂદ સ્ત્રી. બાળકોની એક રમત; 'ટ્રિપલ જમ્પ'
 લંગડું વિ. લંગડ; લૂડું
 લંગરી પું. એ નામની કે જાતની કેરી કે આંબો
 લંગર ન. (સં. લંગલ) વસાણ થોભાવી રાખવા જમીનમાં
 ભરાય તેમ નાખવાનું લાંકા અંકોડવાળું એક સાધન
 (૨) સદાવ્રત; લંગરખાનું (૩) સ્ત્રીઓનું પગનું એક
 ધરેણું (૪) એક છેડે વજન બાંધેલી દોરી; લંગીસ
 લંગ(-ગા)ર સ્ત્રી. લાંબી હાર; લંગાર
 લંગરખાનું ન. સદાવ્રતનું સ્થળ; લંગર
 લંગરવું સ.કિ. લંગર નાખી વસાણ થોભાવવું (૨) એકને
 બીજું વળગાડી સાંકળ કે હાર કરવી (૩) ફંદામાં
 નાખવું

લંગરિયું ન. ઝાંઝર; પગમાંનું લંગર (૨) લફડું (૩)
 લંગીસ (૪) પગમાંની બેટી
 લંગાર સ્ત્રી. લાંબી હાર, પંક્તિ (૨) સાંકળ
 લંગારવું સ.કિ. લંગરવું; લંગર નાખી વસાણ થોભાવવું
 (૨) એકને બીજું વળગાડી સાંકળ કરવી (૩) ફંદામાં
 ફસાવવું [ખોડંગાવું
 લંગાવું અ.કિ. (સં. લંગ્) લંગડાવું; લંગડું ચાલવું;
 લંગીસ ન. પતંગના દિવસોમાં રચાતું લંગર
 લંગૂર ન. (સં. લાંગૂલ, પ્રા. લંગૂલ) પૂંછડું
 લંગૂર(-રિયો) પું. વાંદરો
 લંગૂલ ન. (સં.) લાંગૂલ; પૂંછડી
 લંગૂર ન. ખીજડનું કૂમળું પતું-પાંદડું; પાલો
 લંગોટ પું. (સં. લિંગપટ્ટ, પ્રા. લિંગવટ્ટ) લંગોટી જેવી
 લાંબી પટીવાળું તથા લંગોટીની પેઠે પહેરાતું
 શરૂઆતમાં ત્રિકોણ કક્કડાવાળું એક વસ્ત્ર (૨) નાના
 બાળકને અમુક રીતે પહેરાવાતું વસ્ત્ર [બ્રહ્મચારી
 લંગોટબંધ વિ. લંગોટ પહેરેલું (૨) ઈન્દ્રિયનિગ્રહવાળું;
 લંગોટિયું વિ. લંગોટી પહેરતું; નાની ઉંમરનું
 લંગોટિયો પું. બાળપણનો મિત્ર (૨) બાવો
 લંગોટી સ્ત્રી. માત્ર જનનેન્દ્રિય કંકાપતેમ કમ્મરે બાંધેલી પટી
 કે દોરી સાથે ખેંચીને બાંધવાની લુગડાની પટી; કોપીન
 લંગોટો પું. મોટો લંગોટ (૨) (લા.) વેરાગી બાવો, સાધુ
 લંગર ન. બ. વ. (ઈ.) ફેફસાં
 લંધન ન. (સં.) ઉલ્લંધન (૨) લાંબણ
 લંધનીય વિ. ઓળંગી કે ઉઘાપી શકાય એવું
 લંધવું સ.કિ. ઉલ્લંધવું (૨) લાંબવું [લંધાઈ ગયું
 લંધાવું અ.કિ. લંગડાવું (૨) ઓસવાઈ જવું. ઉદા. શાક
 લંધી સ્ત્રી. રાજિયા ગાઈ કુટનારી સ્ત્રી (૨) વડારણ
 લંધો પું. શરણાઈ વગાડનારો (મુસલમાની)
 લંચ પું., ન. (ઈ.) મધ્યાહ્નભોજન; બપોરનું ભોજન
 લંચટાઈમ પું. (ઈ.) બપોરના ભોજનનો સમય
 લંઠ વિ. (સં. પછિ, પ્રા. લઠિ = લાઠી ઉપરથી) લાંઠ;
 બઠમાશ; પૂર્ત [ચારી; વિષયી; છિનાળવું
 લંપટ વિ. (સં.) લપટાઈ લઈ બની ગયેલું (૨) વ્યભિ-
 લંપટના સ્ત્રી. (સં.) લંપટાઈ સ્ત્રી. લંપટ હોવાપણું;
 વ્યભિચારીપણું
 લંબ વિ. (સં.) લાંબું; વિશાળ (૨) પું. આદી લીટી પર
 કાટખૂંસે દોરેલી ઊભી લીટી; 'પર્યેન્ડિક્યુલર' (ગ.)
 (૩) પું. ઓળંગો (૪) દરિયાનું પાણી માપવાની
 દોરી [ગરમાં' લંબક છે.
 લંબક પું. (સં.) પરિચ્છેદ; અધ્યાય (૨) 'કથાસરિત્સા-
 લંબકર્ણ વિ. (સં.) લાંબા કાનવાળું (૨) પું. ગથેડો;
 વૈશાખનંદન
 લંબગોળ વિ., પું. અંતકાર; 'ઈલિપ્સોઇડ'

લંબચોરસ/

૭૦૪

/લાભિયું

લંબચોરસ વિ.પું. પહોળાઈ કરતાં લંબાઈ વધુ હોય એવી ચાર સરખા કાટખૂણવાળી આકૃતિ; 'રેક્ટેન્ગલ' લંબતંતુ વિ. (સં.) લાંબા તાંતલાવાળું (કપાસ માટે) લંબરેખા સ્ત્રી. (સં.) લંબ લીટી (૨) ઓળખાની લીટી

(૩) ઊંધરેખા

લંબવર્તુલ(બ); લંબવૃત્ત ન. લંબગોળ

લંબાઈ સ્ત્રી. લાંબાપણું કે તેનું માપ

લંબાણ ન. લાંબાપણું; દૂરતા (૨) લંબાવવું તે લંબાવવું સ.કિ. 'લંબાવું'નું પ્રેરક [લાંબા થઈને સુવું લંબાવું અ.કિ. લાંબુ થવું (૨) ઘણો વખત ચાલવું (૩) લંબૂશ-(સ) વિ. ('લંબ', 'લાંબુ' ઉપરથી) સ્થાપરણથી વધારે લાંબું કે ઊંચું (૨) પું. તેવું માત્રસ

લંબોદર વિ. (સં.) દુંદાળું (૨) પું. ગણપતિ [લાચાર લા પૂર્વ. (અ.) નકારદર્શક પૂર્વગ. ઉદા. લાઈલાજ; લાઈટ ન. (ઈ.) પ્રકાશ (૨) દીવો (૩) સ્ત્રી. રોશની; દીવાળની (જ) વીજળી

લાઈટનિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) આકાશી વીજળી

લાઈટર પું. (ઈ.) દીવાસળી જેવું કામ દેતું એક સાધન

લાઈટહાઉસ ન. (ઈ.) દીવાદાંડી (૨) વીજળીધર

લાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) રેખા; લીટી (૨) પંક્તિ; હાર (૩)

રેલવેનો પાટો; રેલવે લાઈન (જ) કામચંધો; રોજગાર (પ) ધોરણ; યોગ્યતા

લાઈનક્રિલિયર સ્ત્રી. (ઈ.) રેલવેના કે અન્ય કોઈ માર્ગ પા પ્રવૃત્તિ તરફ જવાની સલામતીની નિશાની

લાઈનફોઈબ ન. (ઈ.) રેખાંકન; રેખાચિત્ર

લાઈનદોરી સ્ત્રી. જકાત લેવાની હદની મર્યાદા

લાઈનબંધ; લાઈનસર કિ.વિ. સીપી લાઈનમાં કે હારમાં;

કમસર; હારબંધ [કરનાર

લાઈનમેન પું. (ઈ.) વીજળીના તારની લાઈનનું કામ

લાઈનર સ્ત્રી. (ઈ.) મોટા દરિયા ખેડતી આગબોટ

લાઈનોટાઈપ ન. (ઈ.) અક્ષરોના પ્રત્યેક બીધાને બદલે

એકસાથે આખી પંક્તિનો કાળો ઢળે એ પ્રકારનું યંત્ર અને તેનું મુદ્રણ

લાઈફ સ્ત્રી. (ઈ.) જિંદગી; આયુષ્ય

લાઈફ-ઈન્સ્યોરન્સ પું. (ઈ.) જિંદગીનો લીમો; જીવનલીમો

લાઈફગાર્ડ પું. (ઈ.) અંગરક્ષક; 'બોલીગાર્ડ'

લાઈફટાઈમ વિ. (ઈ.) આજીવન; જીવનભરનું

લાઈફબેલ્ટ પું. (ઈ.) આગબોટ, વહાણ વગેરે ફૂલવાને

ટાણે બચવા માટેની પવન ભરેલો રબરનો ગોળ પટ્ટો લાઈફબોટ સ્ત્રી. (ઈ.) ફૂલતાને કે ફૂલવાના સંકટમાં

બચાવવા માટેની હોડી

લાઈફમેમ્બર પું. (ઈ.) આજીવન સભ્ય

લાઈફસ્ટાઈલ સ્ત્રી. (ઈ.) જીવવાની પદ્ધતિ; જીવનશૈલી

લાઈબ્રેરી સ્ત્રી. (ઈ.) ગ્રંથાલય; પુસ્તકાલય

લાઈબ્રેરિયન પું. (ઈ.) ગ્રંથપાલ; ગ્રંથાલયી લાઈમ પું. (ઈ.) ચૂનો (૨) લીબું; 'લેનન' લાઈમ-જ્યુસ પું. (ઈ.) લીબુનો રસ કે શરબત લાઈમ-વોટર ન. (ઈ.) ચૂનાનું પાણી

લાઈલાજ વિ. (અ.) નિરુપાય; લાચાર

લાઈલાજ સ્ત્રી. (અ.) નિરુપાયતા; લાચારી

લાઈલાહ ઈલ્લાહાહ મુહંમદરસૂલુલાહ શ.મ. (અ.)

'અલ્લા સિવાય કોઈ અલ્લા નથી, ને મહંમદ એના

રસુલ છું' એ કલમો - ઈસ્લામનો મુખ્ય સિદ્ધાંત

લાઈવટેલિકાસ્ટ ન. (ઈ.) જીવંત પ્રસારણ; જે તે જગ્યાએ

ચાલી રહેલા કાર્યક્રમનું તત્કાણે થતું પ્રસારણ

લાઈસન્સ ન. (ઈ.) પરવાનો; સનદ (૨) રજાચિઠી;

અધિકારપત્ર

લાઈસન્સદાર વિ. પરવાનો પસવાનાર; પરવાનેદાર

લાઈડસ્પીકર પું. (ઈ.) ધ્વનિવર્ધક યંત્ર; 'માઈક્રોફોન'

લાકડ ન. (સં. લકડુટ, લકુટ, પ્રા. લકડુડ) લક્કડ; લાકડું

લાકડકામ ન. લક્કડકામ; મુશારીકામ; લાકડાનું કામ

લાકડશીલાડુ પું. એક મોદાઈ [(૩) ન. લક્કડિયું

લાકડિયું વિ. લાકડાનું; ના જેવું (૨) લાકડીથી કામ લેતું

લાકડી સ્ત્રી. (સં. લકુટ, પ્રા. લક્કુટ) સોટી; લાકી

લાકડીઓડો પું. લાકડીનો ઘોડો બનાવી રમાતી એક

બાળરમત

લાકડું ન. (સં. લક્કુટ, લકુટ પ્રા. લક્કુડ) ગાંડનાં સૂકાં

થડાળ વગેરે (૨) બળતણ (૩) આડખીલી; નડતર

લાક્ષણિક વિ. (સં.) લક્ષણ સંબંધી; લક્ષણથી સૂચિત થતું

(૨) લક્ષણ સંબંધી (૩) ખાસ લક્ષણ સૂચવનારું;

આખા વર્ગનું સૂચક

લાક્ષણિકતા સ્ત્રી. વિશેષતા; ખાસ લક્ષણ

લાક્ષા સ્ત્રી. (સં.) લાખ

લાક્ષાગૃહ ન. લાખનું બનાવેલું ઘર-મકાન

લાક્ષારસ પું. લાખનો રસ; અળતો

લાખ પું. (સં. લક્ષ, પ્રા. લકખ) સો લજ્જર; નેવું લજ્જર

વત્તા લજ્જર (૨) પું. લાખનો આંકડો કે સંખ્યા;

'૧,૦૦,૦૦૦'

લાખ સ્ત્રી. લાક્ષા [કે નક્શીનું કામ; 'લેકર'

લાખકામ ન. લાખ વડે થતું (ધાતુ વગેરે પર) રંગરોગાન

લાખપસાય પું. સ્ત્રી. (સં. લક્ષ + પ્રસાદ, લકખપસાય) એક

ગામ, એક લાથી ને લાખ રૂપિયા કે બીજી કોઈ

લાખ વસ્તુઓનો રાજ્યએ આપેલો સરપાવ (૨)

મોટામાં મોટો સિરપાવ

લાખવું સ.કિ. લાખવાળું કરવું; લાખ ચડાવવી

લાખાગૃહ ન. લાક્ષાગૃહ; લાખનું બનાવેલું ઘર

લાખિયું વિ. લાખનું બનાવેલું કે લખેલું

લાખિયું ન. લાખનું કંકણ

લાખી

૭૮૫

/લાજણું

લાખી વિ. લાખ જેવા રંગનું (૨) લાખનું બનાવેલું
લાખી વિ. ધનવાન; ઉદાર (૨) અસંખ્ય | પહેલું ચાહું-ગ્રાધ
લાખું ન. (સં. લક્ષ્મક, પ્રં. લકાપઅ) શરીર ઉપરનું જન્મથી
લાખું વિ. નોતરા વિના જમવા બેસી જનારું (૨) માગણ
લાખેશું વિ. (સં. લાલકપ, પ્રા. લકખણિય) પ્રતિષ્ઠિત;
આલકુદાર: સુલક્ષણું

લાખેશું વિ. ('લાખ' ઉપરથી) લાખ રૂપિયાનું; ક્રીમતી
લાખો પું. (સં. લક્ષક) સુલક્ષણવંતો-લાખેશો માણસ
લાખોટું સ.કિ. લાખવું; લાખવાળું કરવું (૨) લાખનો
ઓપ આપવો

લાખોપતિ પું. લાખો રૂપિયાનો ધણી; લક્ષાધિપતિ
લાગ પું. (સં. લગ્ન) તાકડો; દાવ; પ્રસંગ (૨) આધાર;
ટેકણ (૩) યુક્તિ (૪) પકડ

લાગટ કિ.વિ. (સં. લગ્ન) સતત; લગાતાર
લાગણી સ્ત્રી. ('લાગવું' ઉપરથી) મનની વૃત્તિ કે ભાવ
(૨) દયા; સમભાવ | મુખ્ય હોય તેવું; ભાવપ્રધાન
લાગણીપ્રધાન વિ. વિચાર કે તર્ક નહિ પણ લાગણી જેમાં
લાગણીવશ ન. લાગણીને વશ થયેલું કે થાય એવું
લાગણીવેદા પું.બ.વ. અતિ લાગણીની સ્થિતિ; તેનાથી
તજાઈ જવું તે

[સ્વભાવવાળું

લાગણીશીલ વિ. વધારે પડતી લાગણીવાળું; લાગણીના
લાગણીશૂન્ય વિ. લાગણી વિનાનું; દૃઢચશૂન્ય
લાગન સ્ત્રી. થયેલું ખર્ચ (૨) જકાત; લાગો
લાગનું-વળગનું વિ. કુટુંબી કે કોઈ બીજા રીતે સંબંધી;
લેવાદેવા ધરાવતું; સંબંધવાળું

લાગબિંદુ ન. જ્યાં બળ લગાડાય તે તે બિંદુ
લાગભાગ પું. સંબંધી તરીકેનો સિસ્તો
લાગલાગટ કિ.વિ. સતત; લાગટ

લાગવું વિ. (સં. લગ્ન ઉપરથી) લગોલગ આવેલું (૨)
કિ.વિ. તરત જ; લગોલગ આવ્યું હોય એમ

લાગવગ સ્ત્રી. અસર કરે તેવું ઓળખાણ; વગવસીલો
લાગવગિયું વિ. લાગવગવાળું; વગ ધરાવતું

લાગવું સ.કિ. (સં. લગ્નપતિ, પ્રા. લગ્નઈ) સંબંધ કે સ્પર્શ
થવો (૨) સંબંધ કે સગાઈ હોવી (૩) લાગણી કે
અસર થવી (૪) જાણવું; સમજાવું (૫) દેખાવું;
ભાસવું (૬) અથડાવું; વાગવું (૭) મીચાવું (સમજાં
જ આંખ લાગી છે.) (૮) કિંમત પડવી; ખર્ચ થવું
(૯) શરૂ કરીને જારી રહેવું (૨૦વા લાગ્યું) (૧૦)
ઈચ્છા ધવી; હાજત ધવી (ભૂખ - તરસ) (૧૧)
મંડવું; મચ્છા રહેવું (૧૨) લાગુ થવું; શરૂ કરી દેવું
(નોકરીએ - ધંધે) (૧૩) લાગુ પડવું; બેસતું આવવું
(કૂચી, દવા) (૧૪) લાગુ પડીને નડવું (પાણી
લાગવું) (૧૫) સ્ત્રી કે પુરુષે ખરાબ સંબંધ બાંધવો.
(૧૬) બીજા ક્રિયાપદ સાથે આવતાં તે ક્રિયા કરવામાં

હાથ કે મદદ દેવાં અથવા તેમાં મંડવું એવો અર્થ
બતાવે (કરવા લાગ; નાખવા લાગ)

લાગવું અ.કિ. સળગવું

લાગિયું વિ. આધાર આપનારું

લાગિયું-ભાગિયું વિ. લાગભાગ લેનારું (૨) લેણદાર

લાગુ વિ. વળગેલું; લાગેલું; સંબંધ હોય તેવું (૨) બંધ

બેસતું; અનુકૂળ આવતું (૩) કિ.વિ. ચાલુ; જારી

લાગો પું. (દે. લગ્નઅ) દાવું; હકસાર્થ (૨) કર; વેરો

(૩) સંબંધ; સગપણ (૪) પીછો; કેડો

લાઘવ ન. (સં.) લઘુતા (૨) ચપળતા; કુશળતા (૩)

નાનમ; હલકાપણું (૪) ભુલ્લકપણું (૫) તર્કનો ચેક

ગુજ - થોડાથી પછાનો ખુલાસો થવો તે (ઊલટું

'ગોરવદોષ') (૬) સંક્ષિપ્તતાનું સારું લક્ષણ

લાઘવગુણ પું. (સં.) સંક્ષિપ્તતાનું સારું લક્ષણ

લાઘવગ્રંથિ સ્ત્રી. લઘુતાગ્રંથિ; 'ઈન્ડીરિયોરિટી કોમ્પ્લેક્સ'

લાચાર વિ. (કા.) નિરુપાય; વિવશ (૨) ગદોબ; દીન;

પામર

લાચારી સ્ત્રી. લાચારપણું; વિવશતા

લાછણ ન. (સં. લક્ષણ) લાખું; ચાહું; ગ્રાધો; લાંછન

લાછવર પું. લક્ષ્મીના પતિ; વિષ્ણુ

લાછાકુંવર પું. લક્ષ્મીપુત્ર; લક્ષ્મીનંદન; ધનવાન

લાછાં ન.અ.વ. (સં. લાંછન) પગને તળિયે તેમ જ

હથેલીમાં લોમડાનાં પાનથી છાશ છાંટી, તાવેતાથી

ઝડપથી વારંવાર ડામવું તે-શેક કરવો તે

લાછિયું વિ. અણધરતું

લાછી સ્ત્રી. (સં. લક્ષ્મી, પ્રા. લક્ષી) લક્ષ્મી; સંપત્તિ

લાછું ન. (છો) પું. પસ્તાવો

લાછો પું. લાંછન; બદનામી/મલાજો (૩) આલરૂ; પત

લાજ સ્ત્રી. (સં. લજ્જા, પ્રા. લજ્જા) શરમ (૨) મર્યાદા;

લાજણ વિ. લાજણું; શરમાળ; શરમાનારું

લાજમ વિ. લાજિમ; ધટિત; છાજે એવું [એક છોડ

લાજલજ્જમણી સ્ત્રી. લાજશરમ; સંકોચ (૨) રિસામણી-

લાજવંતી સ્ત્રી. લજ્જમણી (૨) વિ. શરમાળ (સ્ત્રી)

લાજવાબ વિ. (અ.) જવાબ ન આપી શકાય એવું;

અવજનીય (૨) મૂંગું; ચૂપ (૩) અક્રિતીય; અનુપમ

(૪) બધી બાબતોથી પર

લાજવું અ.કિ. (સં. લજ્જતે, પ્રા. લજ્જઈ) શરમાવું;

લજ્જા પામવી (૨) મર્યાદામાં રહેવું

લાજ સ્ત્રી. (સં.) ગંગરની પાણી (૨) આખી ગંગર

લાજાહોમ પું. લગ્નના વિધિ દરમ્યાન વરકન્યા વેઢીમાં

ગંગર હોમ છે તે વિધિ

લાજળ વિ. લાજવાળું; શરમાળ સ્વભાવનું

લાજાળી સ્ત્રી. લજ્જમણી (૨) વિ. સ્ત્રી. લાજણું

લાજણું વિ. (સં. લજ્જણું) શરમાળ; લજ્જણવાળું

લાજિમ/

૭૦૬

/લાભાર્થી

લાજિમ વિ. (અ.) લાજમ; ઘટિત; છાજે એવું
 લાજુલાડી વિ. શરમાળ (૨) સ્ત્રી. શરમાળ સ્ત્રી (૩)
 લજ્જમણી (વનસ્પતિ)
 લાટ પું. (સં.) ભરૂચ આસપાસના પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ
 લાટ પું. લાટો; માજો; તરંગ
 લાટ સ્ત્રી. (સં. લષ્ટિ, પ્રા. લટ્ટિ) ધાણીનું ઊભું લાકડું
 (૨) ધરી (જેમ કે, ગાગની, રૈટિયાની)
 લા. પું. (ઈ. લોટ) જથ્થો; પુષ્કળ
 નાટ પું. (ઈ. લોડી) મોટો સાહેબ - સત્તાધીશ
 લાટબંધ કિ.વિ. જથ્થાબંધ; પુષ્કળ પ્રમાણમાં
 લાટસાહેબ પું. મોટો સાહેબ; 'લોડ'
 લાટાનુપ્રાસ પું. (સં.) ભિન્ન સમન્વયવાળા સમાન અર્થના
 સમસ્ય શબ્દોની આવૃત્તિ; એક શબ્દાલંકાર (કા.શ.)
 લાટિયું ન. ઇ પીલવાના ચરખાની લાટ [ભાગ
 લાટી સ્ત્રી. ઇમારતી લાકડાનું પીઠું (૨) ચરખાનો એક
 લાટો પું. મોજ; તરંગ
 લાટો પું. સાબુ કે કોઈ ધાતુનો લાંબો ટુકડો
 લાટી સ્ત્રી. (સં. લષ્ટિ, યષ્ટિ, પ્રા. લટિક) જાડી લાકડી;
 જેષ્ટિકા (૨) સૌરાષ્ટ્રનું એક ગામ
 લાટીચાજ પું. (ઈ.) ટોળાને વીંધેલા કરવામાં આવતો
 મારો (પાણીના બંબાનો કે લાટીઓનો) (૨)
 લાટીમાર [વાપરવાની રીત
 લાટીદાવ પું. (ગુ.) લાટીથી ખેલવાનો દાવ; તેને
 લાટીધારી વિ. (સં.) લાટીવાળું; લાટી પકડી હોય તેવું
 લાટીબાજ વિ. લાટી ચલાવવામાં કુશળ; લાટીના દાવ
 ખેલનાર [કર્યાનું રાજ્ય
 લાટીરાજ્ય ન. (સં.) લાટીના જોરથી રાજ્ય કરવું તે -
 લાડ ન. (દિ. લટિઈ) હસાવી ખેલાવી રાજ રાખવું તે
 (૨) તેવું વર્તન કે ચેષ્ટા [ઉછરેલું
 લાડકું(-લું, -વાયું), લાડકું વિ. વસાવું (૨) લાડમાં
 લાડકી સ્ત્રી. લાડકી પુત્રી
 લાડકો પું. લાડકો પુત્ર (૨) એકનો એક પુત્ર
 લાડલું(-લું, -વાયું) વિ. વસાવું; પ્રિય
 લાડપાડ ન.બ.વ. વધારે પડતું વસાવ
 લાડલી વિ., સ્ત્રી. લાડકી-લાડલી (સ્ત્રી) (૨) લાડકી
 (બાળકી) (૩) સ્ત્રી. લાડી (લાલિત્યવાચક)
 લાડલો પું. લાકડો પુત્ર
 લાડવણ સ્ત્રી. માનીતી સ્ત્રી
 લાડવું સ.કિ. લાડ કરવાં (૨) લાડમાં રિસાવું
 લાડવો પું. લાડુ (૨) કાયદો [પરણેલી વહુ
 લાડી સ્ત્રી. (સં. લાડ્ય, પ્રા. લક) કોમળ કન્યા (૨) નવી
 લાડીલું વિ. વસાવું (૨) ન. લાડકવાણું છોકરું
 લાડીસ સ્ત્રી. ગંજફાની રમતનો એક દાવ [પિંગો; ગોળ
 લાડુ પું. (સં. લુક, પ્રા. લુડમ) મોદક; એક મીઠીવાની (૨)

લાડુડી સ્ત્રી. નાનો લાડ
 લાડુભટ્ટ પું. મોદકપ્રિય કે આભારપ્રિય માણસ
 લાડો પું. (સં. લાડ્ય, પ્રા. લક) લાડિલો વરરાજા (૨)
 લાડકવાયો છોકરો [અર્થમાં આ જોડણી નહિ]
 લાણી સ્ત્રી. ('લણવું' ઉપરથી) લણણી; કાપણી ('લણણી')
 લાત સ્ત્રી. (સં. લત્તા, પ્રા. લતા) પગથી મારવું તે-ઢરલો
 આધાત; પાટું (૨) નુકસાન
 લાતાટું સ.કિ. લાતેલાને મારવું
 લાતી સ્ત્રી. બંદર ઉપરની વખાર; કોઠી
 લાદ સ્ત્રી. (સં. લાદિક, પ્રા. લટિ) ધોડો કે ગધેડાનું છાણ
 લાદણ ન. લાડવું કે લાદલું તે: 'ઉપિંગ'
 લાદવું સ.કિ. (સં. લદયંતિ, પા. લદેઈ) (ગધેડા વગેરેની
 પીઠ પર) સામાન ભરવો; ખડકવું (૨) પરાણે માથે
 નાખવું [કરસબંધી
 લાદી સ્ત્રી. પથ્થરની પાતળી અને નાની તખતી (૨)
 લાધવું સ.કિ. (સં. લબ્ય, પ્રા. લબ્ય) પ્રાપ્ત થવું; મળવું
 (૨) જમીન સાથે વહાણનું રેતીમાં ચોંટી જવું
 લાનત સ્ત્રી. (અ.) લયાનત; લ્યાનત; શરમ
 લાપટ સ્ત્રી. લાપોટ; થપ્પડ; તમાચો
 લાપટિયું ન. ગાલ સૂજી જવો; ગાલ-પયોરિયું
 લાપટિયો પું. અધરણીવાળી સ્ત્રીને ગાલે કંકુવાળી થપાટ
 મારનારો દેર; લાપોટિયો; બુસટિયો
 લાપતા વિ. (અ.) ગુમ થઈ ગયેલું; પના વગરનું
 લાપરવા વિ. (કા.) બેપરવા; બેદરકાર
 લાપરવાઈ સ્ત્રી. બેપવાઈ; બેદરકારી
 લાપશી(-સી) સ્ત્રી. (સં. લપ્પસિકા, પ્રા. લપ્પસિઆ)
 ઘઉંની એક મીઠી વાની; કંસાર
 લાપી સ્ત્રી. સકંદો અને ખેલતેલની બનાવેલી લૂગદી
 લાપોટ સ્ત્રી. તમાચો; થપાટ
 લાપોટિયો પું. લાપટિયો; બુસટિયો; અધરણીવાળી સ્ત્રીને
 ગાલે કંકુવાળી થપાટ મારનારો દિવર
 લાફો પું. (કા. લાફ) તમાચો (૨) ઉગ્રકે માણસ (૩) બારી-
 બારણાં બંધ કરવાનો લાકડાનો આડો કકત્રો; ભૂંગળ
 લાબડું વિ. સુકોમળ; નાજુક
 લાભી સ્ત્રી. લાપી; લાંપી [સાડું મુદ્દત
 લાભ પું. (સં.) કાયદો; નફો (૨) એ નામનું એક ચોધરિયું
 લાભક વિ. (સં.) લાભ કરનાર - મેળવનાર
 લાભકર્તા(-તા), લાભકારી(-રક) વિ. લાભ કરે તેવું
 લાભદાયી(-યક) વિ. લાભ આપનારું
 લાભપાંચમ સ્ત્રી. કાર્તિક સુદ પાંચમ
 લાભવું પું. મળવું; પ્રાપ્ત થવું (૨) ખાટવું [ગેરલાભ
 લાભાલાભ પું. (સં.) નફો અને નુકસાન; લાભ અને
 લાભાર્થી વિ. જેને લાભ મળવાનો છે તે (૨) પું. લાભ
 મેળવવાને પાત્ર વ્યક્તિ

લાભોજી

૭૭૭

[લાવલશ્કર

લાભોજી પું. તોલતાં તોલાટ 'એક'ને માટે તે બાલ બોલે છે.
લામણદીવો પું. (સં. લંબન + દીવક) પ્રા. લમણદીવમ્)
રામણદીવો; લગ્ન વગેરેમાં શુકન તરીકે લેવાતો
રામણદીવો

લામા પું. (તિબેટી જ્વામ) તિબેટના વડા બૌદ્ધ ધર્મગુરુ
લાય સ્ત્રી. આજ (ર) બળતરા (૩) ચટપટી; ઉતાવળ
લાયક વિ. (અ. લાર્ક) યોગ્ય; ઉચિત (ર) લાયકાતવાળું;

પાત્ર (૩) બંધબેસતું; છાજતું; અનુકૂળ

લાયકી(કાન) સ્ત્રી. યોગ્યતા; પાત્રતા

લાયગર પું. (ઈ.) લાયન વત્તા ટાઈગરનો સંબંધ; સિંહથી
વાધણમાં ઉત્પન્ન કરેલ મિશ્રિત સંતાતિ

લાયગ્રેસ સ્ત્રી. (ઈ.) લાઈગરની માદા

લાયન પું. (ઈ.) સિંહ

લાયબલ ન. (ઈ.) બદનશીનું લખાણ કે કથન

લાયર ન. (ઈ.) એક જૂનું વિદેશી તંતુવાદ્ય [શંખી; ફાસ

લાયરી સ્ત્રી. (સં. લપ્) બહુ બોલવું તે (ર) પતરાજી;

લાયરીખોર વિ. (ફા.) લાયરી કરનારું; ફાસખોર

હાર સ્ત્રી. (સં. લહરી) લાંબી હાર, ઓળ, પંક્તિ

લારિન પું. ઈરાનનો એક પ્રાચીન સિક્કો

લારી સ્ત્રી. (ઈ. લોરી) રેલના પાટા પર ઢેલીને ચલાવવાની

ગાત્રી (ર) માલ વહી જવાની ગાત્રી (લાયની કે મોટર)

લાડું ન. ઝાંખડું, જાળું (ર) ઘાડું; ટોળું

લાડું ન. આડો સંબંધ; લકડું (ર) ઓળખાણ

લાડું ન. બકડું

હારોહાર ફિ.વિ. હારબંધ; હારોહાર

લાલ વિ. (ફા. લાલ=રત્ન) રાતા રંગનું [લાડકો દીકરો

લાલ પું. (સં. લલ્) છેલ; રંગીલો; બાંકો (ર) સુપુત્ર;

લાલ સ્ત્રી. માણેક (ર) ગંજકાના પત્તાની એક ભાત

લાલ(ઠપૂમ, ઠચટક, ઠચોળ) વિ. ખૂબ લાલ-રાતું

લાલચ સ્ત્રી. (સં. લષ્ ઉપરથી) લાલસા; લલચાવું તે;

લોભ (ર) લલચાવે કે લાલચમાં નાખે તેવી વસ્તુ; લાંચ

લાલચટક વિ. ખૂબ લાલ; લાલધૂમ

લાલચુ(ચુડું) વિ. લાલચવાળું; લાલચ રાખનારું [લાલ

લાલચાળ વિ. (લાલ + સં. ચોલ = રાતું મજા) ખૂબ

લાલજી પું. શ્રીકૃષ્ણના આજસ્વરૂપની મૂર્તિ (ર)

ગોસાઈજીનો પુત્ર

લાલજંડી સ્ત્રી. અટકી જવાનો સંકેત (ર) ભયનો સંકેત

લાલટેન ન. (ઈ. લેન્ટર્ન) ફાનસ

લાલન ન. (સં.) લાડ લડાવવાં તે

લાલનપાલન ન. લાડમાં ઊછેરવું કે ઊછરવું તે; લાલપાલ

લાલપ સ્ત્રી. લાલામ; લાલી

લાલપાણી સ્ત્રી. દારૂ; મદિરા (ર) લોહી [દરકર

લાલપાલ સ્ત્રી. (લાલપાલન ઉપરથી) ઓશિયાળ; પરવા;

લાલબત્તી સ્ત્રી. ભયની ચેતવણી

લાલબમ વિ. લાલયોગ; ખૂબ લાલ

લાલમલાલ વિ. 'ખૂબ લાલ-રાતું

લાલબારી સ્ત્રી. આગ; લાય

લાલસા સ્ત્રી (સં.) ઉત્કટ ઈચ્છા; તુષ્ણા

લાલશી વિ. (સં.) લાલચુ; લાલસાવાળું

લાલા પું. (સં. લલ્) લહેરી; છેલક/પીલો; ફક્કડ (ર)

ઉત્તરમાં અમુક જાતિના લોકના નામ પૂર્વે આદરનો

શબ્દ, જેમ કે, લાલા લજપતરાય (૩) બાપને માટે

સંબોધનનો શબ્દ (ફોઈ ઠેકાણે)

લાલા સ્ત્રી. (સં.) લાળ

લાલાઈ સ્ત્રી. છેલાઈ; રંગીલાપણું (ર) રોઠાઈ

લાલાઈ સ્ત્રી. લાલપ; લાલાશ [ના જમાઈ, ભાણિયા વગેરે

લાલાજી પું. છેલ; ફક્કડ (ર) વલ્લભસંપ્રદાયના આચાર્યો-

લાલાતાજી સ્ત્રી. હે લાલ ! તારીને ઉપર લે તો બચાવ

(એવા વાર્તા-પ્રસંગ પરથી) (ર) નાલેશીભરી મુકેલ

સિતિ [આતુર; ઉત્કટ (૩) લાલચુ

લાલાયિત વિ. સ્વાદથી મોંમાં પાણી વળ્યું હોય તેવું (ર)

લાલાશ સ્ત્રી. લાલી; રતાશ

લાલિત્ય ન. (સં.) લલિતપણું; કાન્તિ; મનોહરતા

લાલિત્ય-મીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) સૌંદર્યમીમાંસા; 'એસેટિક્સ'

લાલિમા પું. લાલપ; લાલાશ

લાલિયાવાડી સ્ત્રી. માલ વગરનું; કંગાધા વગરનું

લાલિયો પું. લાલ કૂતરો કે બગદ

લાલી સ્ત્રી. (લાલ=રાતું ઉપરથી) રતાશ (ર) લાલ રંગી;

'લિપસ્ટિક' (૩) ઘંટની જીભ; લોલક

લાલી સ્ત્રી. પુત્રી (ર) છોકરી

લાલુડું વિ. લાલ રંગનું; રાતું (પદ્યમાં)

લાલેજલાહી પું. અકબરના જમાનાનો એક તોલક વજનનો

સોનો સિક્કો [(૩) પકાણ

લાલો પું. લાલ; પુત્ર; છોકરો (ર) ફાંકડો; વરજાગિયો

લાલક ન. લેલાડું પક્ષી; લાવડું [ફેર

લાવજા, (ઠવ) સ્ત્રી. લાવડું લઈ જવું; મોકલવું તે; હેર-

લાવણ વિ. (સં.) લવણવાળું; ખારું (ર) સ્ત્રી. લાવણ્ય;

સુંદરતા; [(ર) સંગીતનો એક તાલ

લાવણી સ્ત્રી. એક સમ્ર કે ઢાળ; લલકારાય એવી કવિતા

લાવણીપત્રક ન. સરકારી લેખાનું આસામીવાર પત્રક

લાવણ્ય ન. (સં.) સૌંદર્ય; લાલિત્ય

લાવણ્યમય વિ. (સં.) સુંદર; સ્વરૂપવાન

લાવરી સ્ત્રી. (સં. લપતિ, પ્રા. લાવિરિઅ. લાવિર) એક

પંખી નામે લાવક(લાવડું)ની માદા

લાવડું ન. લાવકપક્ષી

લાવડું ન. (દિ. લાવરિ = કરડનારું) કૂતરાનું કરડકું તે (ર)

કૂતરાનું ભયનું તે

લાવલશ્કર ન. સરંજામ સાથેનું મોટું લશ્કર

લાવવું/

૭૦૮

[લિંગનાઈટ

લાવવું સ.કિ. (સં. લા. અપ. લાવિય = લાવેલું) લઈ
 આવવું; આણવું (૨) રજૂ કરવું [ગરમ રસ
 લાવા, (ઠરસ) પું. (ઠં.) જવાળામુખીમાંથી નીકળતો
 લાવાર-(રિ)સ વિ. (અ. લાવારિસ) વારસ કે વંશવારસા
 વિનાનું; નિર્વંશ
 લાવું ન. (સં. લા ઉપરથી) કૂતરાનું ઘઠું
 લાવું ન. લાવરું; કૂતરાનું ભસવું કે કરડવું
 લાશ-(સ) વિ. (તુકી) બરબાદ; પાપમાલ
 લાશ સ્ત્રી. (ફા.) મડદું
 લાશ સ્ત્રી. કાલબૂત; જોડાને ઘાટ આપવાનું ઓઢું
 લાસ સ્ત્રી. મડદું; શબ
 લાસર સ્ત્રી. (સં. લાસક) ઢીલ; રસગાજ
 લાસર ન. (ઠં.) લેસર કિરણ
 લસરિયાપણું ન., લસરિયાવેડા પું. બ.વ. રસબાજી (૨)
 રેદિયાજ કે બેજવાબદાર
 લાસરિયું વિ. રસગાટવાળું; કહે પણ કરે નહિ એવું
 લાસુ વિ. (સં. ડુભ, પ્રા. લુભ) લૂખું; ધી કે ચીકટ વિનાનું
 લાસુ ન. કઠોળ સિવાયનું અનાજ
 લાસું વિ. લીસું; સુંવાળું (૨) ડિઝાઈન વિનાનું (૩) પૈસો
 ન ખર્ચે કે આપવામાં ન સમજે તેવું (૪) કંઠમાં કશું
 ન પહેર્યું હોય તેવું
 લાસ્ય ન. (સં.) સંગીત સાથેનું નૃત્ય
 લાહ સ્ત્રી. લાય; આગ [દોડવું
 લાહવું સ.કિ. લાભવું; મેળવવું (૨) શિકાર પર પડવું-
 લાહાસિલ વિ. (અ.) કાયદા વિનાનું; નફા વિનાનું
 લાહી સ્ત્રી. પઠેના લોટની ખેણ; લાઈ
 લાજ સ્ત્રી. (સં. લાલા) મોઢાનો ચીકણો પ્રવાહી
 લાજગ્રંથિ સ્ત્રી. લાજરસ ઉત્પન્ન કરતી ગ્રંથિ
 લાળાં ન. બ.વ. ખુશામત કે આજીજ કે કરગરવાનો બોલ
 (૨) બોલવામાં હોયા પડવા-ગોટા વાળવા તે
 લાળિયું વિ. ધણીવાળ પડતી હોય તેવું (છેકડું) (૨) ન. લાજ-
 થી બદન પલળે નહિ તે માટે બાળકને ગળે બંધાતું કપડું
 લાળિયું ન. કણ ભરાયેલ કણસલું [પંટનું લોલક
 લાળી સ્ત્રી. (સં. લોલા) કાનની નીચે લગડતી ચામડી (૨)
 લાળી સ્ત્રી. શિયાળવાંની બૂમ; શિયાળી (૨) એવી ચોરો
 પડે છે તે ચીલ
 લાળો પું. (સં. અલાત) અંગારો; બળતો કોપલો
 લાંક પું. લંક; કમરનો વાંક-મરોડ
 લાંગ પું. (સં. લંકા) વટાણા જેવું એક કઠોળ
 લાંગ પું. લંગડો માણસ
 લાંગ સ્ત્રી. વાસણોની ઉપરનીચે કરાતી માંડણી; ઉતરડ
 લાંગર ન. લંગર (૨) જલજ થોભાવવાનું એક સાધન
 લાંગરવું સ.કિ. લંગારવું; લંગર નાંખી થોભાવવું
 લાંગુ(ગુ)લ ન. (સં.) પૂંછડું (કૂતરા, વાંદરાનું)

લાંધ, (ઠણ) ન., સ્ત્રી. (સં. લંધન, પ્રા. લંપણ) લાંધો;
 નકરોડો ઉપવાસ; અનશન
 લાંધળી સ્ત્રી. ગાડી-ગાડના ધૂસરાની નીચે મુકવાની થોડી
 લાંધણું ન. હેતુ સાધવા લાંધણ લઈ બેસવું તે (કોઈની
 સામે); અનશન
 લાંધવું અ.કિ. (સં. લંધયતિ, પ્રા. લંધઈ) લાંધો કરવો;
 નકરોડો ઉપવાસ કરવો (૨) ત્રાગું કરવું
 લાંધો પું. લાંધજ; ઉપવાસ (૨) લાંધણું; અનશન
 લાંધો વિ., પું. ત્રાગું કરનારો
 લાંચ સ્ત્રી. (સં. લંચા, પ્રા. લંચા) અમલદાર કે સત્તાધારીને
 છૂપી રીતે અપાતી કે લેવાતી અપટિત રકમ; રિશ્ત;
 ડુશવત
 લાંચ(ઠખાઈ, ઠખોર) વિ. લાંચિયું; ડુશવતખોર
 લાંચનિવારણ ન. (અ.) લાંચખોરી દૂર કરવી તે; 'એન્ટી
 કરપાન' [મળતર; 'કરપાન'
 લાંચડુશવત, લાંચરિશ્ત સ્ત્રી. લાંચ વગેરે જેવાં ખોટાં
 લાંચવું સ.કિ. લચી-નમી પડવું (૨) લાંચ આપવી
 લાંચિયું વિ. લાંચ લેનારું; ડુશવત ખાનારું; નની આદતવાળું
 લાંછન ન. (સં.) ગ્રંથ; કલક (૨) દોષ (૩) ચિહ્ન; નિશાન
 લાંછના સ્ત્રી. લાંછન લાગવું કે લગાડવું તે; એજ
 લાંછિત વિ. (સં.) લાંછનવાળું; કલંકિત (૨) નિશાનીવાળું
 લાંઠ વિ. લાંઠ; ખંધું; શઠ (૨) ગાંઠ નસિ તેવું; તોફાની
 લાંઠાઈ સ્ત્રી. લુચ્ચાઈ; મઠતા; બદમાશી
 લાંઠિયું વિ. જુઓ 'લાંઠ'
 લાંપ પું. (ઠં.) દીવો (કાચના પોટાવાળો); કંડીલ
 લાંપ પું. છલંગ; ફૂદકો [બનાવેલી લૂગદી
 લાંપી(બી) સ્ત્રી. લાપી; સફેદો અને બેલતેલ ઘૂંટી
 લાંબી સ્ત્રી. (સં. ભમ્બિકા) યાદદાસ્ત; સ્મૃતિ
 લાંબીફૂદ સ્ત્રી. શક્ય એટલો લાંબો ફૂદકો મારવાની એક
 પ્રકારની એથેલેટિક સ્પર્ધા; 'લોન્ગ જમ્પ'
 લાંબીટૂંકી સ્ત્રી. એલફેલ (૨) તકરાર; પંચાત
 લાંબું વિ. (સં. લંબ) લંબાઈ. સમય વગેરેમાં ધણું
 લાંબુથોડું, લાંબુંપહોળું વિ. સારી લંબાઈ અને પહોળાઈવાળું
 લાંબુંલચ, (-સરક) વિ. ધણું લાંબું
 લાંભું(ભવું) ન. (સં. ભમ્ ઉપરથી) વિભાગ; સિસ્સો
 (૨) ભાગિયાઓના ભાગ વહેંચવા નંખાતી ચિઠ્ઠી
 લિક્વિડ ન. (ઠં.) પ્રવાહી
 લિક્વિડેટર પું. (ઠં.) કચ્ચામાં ગપેલ પેટ્રોનો વહીવટ
 સંભાળનાર સરદારી અધિકારી
 લિક્વિડેશન ન. (ઠં.) કચ્ચામાં જવું તે
 લિખિત વિ. (સં.) લખેલું (૨) ન. લખ્યા લેખ; નસીબ
 લિખિતંગ વિ. 'લખનાર' એ અર્થમાં કાગળ લખવામાં
 વાપરે છે: લિખિતંગ (સંક્ષેપ વિ.)
 લિંગનાઈટ પુ. (ઠં.) કાચો કોલસો: (એક ધાતુ)

લિચ્છવી

૭૦૯

/ લીક

લિચ્છવી પું. બૌદ્ધકાલીન એક પ્રજા
 લિજેન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) દત્તકથા; જનશ્રુતિ
 લિજેન્ડ સ્ત્રી. લલેજત; મજ (ર) રસ; સ્વાદ
 લિજેન્ડાર વિ. લલેજતદાર; મજેદાર; સ્વાદિષ્ટ
 લિટમસ પું. (ઈ.) રતનજોતના કળનો રસ (તેજાબ અને
 આલ્કલીની પરબ માટે વપરાય છે.)
 લિટમસ-પેપર પું. (ઈ.) પ્રવાહી પદાર્થના ગુણધર્મની
 પરીક્ષા કરવા માટે રતનજોતનો રસ ચોપડેલો કાગળ
 લિટર પું. (ઈ.) (દશાંશ પદ્ધતિમાં) પ્રવાહીનું એક માપ
 નેનો (કેન્ચ) એકમ
 લિટરલી સ્ત્રી. (ઈ.) સાક્ષરતા; વાંચતાં-લખતાં આવડું
 લિટરેચર ન. (ઈ.) સાહિત્ય; વાઙમય
 લિથિયમ ન. (ઈ.) એક મૂળદ્રાવ્ય [શીલાછાપની છાપસી
 લિથો પું. (ઈ.) શિલા ઉપર કોતરીને રચેલું છાપકામ;
 લિથોગ્રાફ પું. (ઈ.) પથ્થર ઉપર તૈયાર કરી લખાણને
 કાગળ પર છાપવું તે
 લિથોગ્રાફર પું. (ઈ.) લિથો કામનો કારીગર
 લિથોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) લિથોગ્રાફની વિદ્યા [ફ્લાલીન
 લિન્ટ ન. (ઈ.) ઘા પર મૂકવાનું ફ્લાલીનનું કપડું;
 લિન્ટલ ન. (ઈ.) બારીબારણાને મથાળે મુકાતી સિમેન્ટની
 જમાવટ
 લિપસ્ટિક સ્ત્રી. (ઈ.) લોઠ રંગવાનો પદાર્થ (ર) લોઠ રંગ-
 વાનું એક સૌંદર્ય-પ્રસાધન (૩) લોઠ રંગવાની સળી
 લિપિ-(પી) સ્ત્રી. (સં.) ભાષાના વર્ણો લખવાની રીત
 લિપિ-(પી)કાર પું. લસિયો (ર) અક્ષર કોતરનાર કારીગર
 લિપિ-(પી)બદ્ધ વિ. લિપિમાં-લખાણ રૂપે ઉતારેલું-લખેલું
 લિપિવિદ્યા સ્ત્રી (સં.) હસ્તાક્ષરો પરથી ભાવિકથન કરતી
 વિદ્યા
 લિપ્ટન સ્ત્રી. (ઈ.) વિદેશી આયાત થતી હતી તે એક ચા
 લિમ વિ. (સં.) લીંધાયેલું; પરગ્રાયેલું (ર) અસ્વચ્છ; કસેલું
 લિખ્યંતર ન. એક લિપિમાંનું લખાણ બીજી લિપીમાં
 ઉતારવું-લખવું તે; 'ટ્રાન્સલિટેરેશન' [કામના
 લિપ્સા સ્ત્રી. (સં.) મેળવવાની ઈચ્છા (ર) લાલસા;
 લિપ્સુ વિ. (સં.) લિપ્સા કરનાર
 લિકાફો પું. (અ.) પરબીડિયું; 'કવર'
 લિક્વિડ ન. (ઈ.) મકાન ઉપર ચઢવા-ઊતરવાનું માટેનું એક
 યાંત્રિક સાધન; ઊંચકણી (ર) બઢતી
 લિબરલ વિ. (ર) પું. (ઈ.) ઉદારમતવાદી (ર) સ્વતંત્ર
 લિબર્ટી સ્ત્રી. (ઈ.) આઝાદી; સ્વતંત્રતા
 લિબ્રાસ પું. (અ.) લેબાળ; પોશાક
 લિબરીક ન. (ઈ.) પાંચ પંક્તિનું હળવું કાવ્ય
 લિમિટ સ્ત્રી. (ઈ.) મદ; મર્યાદા (ર) સીમા કે સીમ
 લિમિટેડ વિ. કાપદાથી સરિષાણું (જેમ કે, કંપની) (ર)
 મર્યાદિત

લિયન ન. (ઈ.) ધારણાધિકાર; ધારણા કરવાની સત્તા
 લિયાકત સ્ત્રી. (અ.) લાયકાત; યોગ્યતા (ર) વિદ્વતા (૩)
 સામર્થ્યતા; સામર્થ્ય [ઊર્મિગીત
 લિરિક ન. (ઈ.) ઊર્મિપ્રધાન કાવ્ય; ઊર્મિકાવ્ય (ર)
 લિરિકલ વિ. (ઈ.) ઊર્મિપ્રધાન; 'સબ્જેક્ટિવ'
 લિલવટ ન. (સં. લલાટપટ્ટ) નિલવટ; કપાળ [નિલામ
 લિલાઉ(-મ) ન. (પો. લેઈલાઉ, નીલામુ) જાહેર હરાજ;
 લિલર ન. (ઈ.) લીલર; કલેજુ; કાળજું
 લિલિંગરૂમ પું. (ઈ.) દીવાનખંડ; ભેટકખંડ
 લિસોટી સ્ત્રી. (સં. રેષા) નાની લીટી કે ઉઝરડો
 લિસોટો પું. મોટી લિસોટી, ઉઝરડો
 લિસ્ટ ન. (ઈ.) યાદી; ટીપ
 લિલાજ પું. અદબ; વિવેક [અનુસંધાન
 લિક સ્ત્રી. (ઈ.) જોડાયેલી કે જોડની કડી (ર) સંધાણ
 લિગ ન. ચિહ્ન; નિશાની (ર) જાતિ (૩) સાધન; ભેતુ
 (૪) મહાદેવની મૂર્તિ (૫) પુરુષની જનનેન્દ્રિય (૬)
 લિગેટલ [શરીર
 લિંગ(ઠોઢ) પું., (ઠશરીર) ન. (સં.) જીવાત્માનું સૂક્ષ્મ
 લિંગપૂજા સ્ત્રી. શિવલિંગની પૂજા [તફાવત
 લિંગભેદ પું. સ્ત્રીપુરુષ કે ઈતર વચ્ચેના જાતિવિષયક
 લિંગાનુશાસન ન. વ્યાકરણમાં જાતિના નિયમો સ્પષ્ટ કરતું
 શાસ્ત્ર
 લિંગાયન પું. એ નામના રૌવ સંપ્રદાયનો આદમી
 લિંગી વિ. લિંગવાળું; જાતિય
 લિંગિવિસ્ટ પું. (ઈ.) ભાષાવિજ્ઞાની; ભાષાશાસ્ત્રી
 લિંગિવિસ્ટીક્સ ન. (ઈ.) ભાષાવિજ્ઞાન; ભાષાશાસ્ત્ર
 લિંટ ન. જુઓ 'લીંટ'
 લિંટલ ન. (ઈ.) બારીબારણાને મથાળે મુકાતો લાકડા કે
 પથ્થરનો ચાપડો સ્થવા સિમેન્ટની જમાવટ
 લિંડી સ્ત્રી. જુઓ 'લીંડી'
 લિંડીપીપર સ્ત્રી. 'લીંડીપીપર'
 લિંપણ ન. (૦-ચું)ગૂંપણ ન. જુઓ 'લીંપણ, (૦ગૂંપણ)
 લિપવું સ.કિ. જુઓ 'લીંપવું'
 લિપવુંગૂંપવું સ.કિ. જુઓ 'લીંપવુંગૂંપવું'
 લિંબડી સ્ત્રી. જુઓ 'લીંબડી'
 લિંબુડો પું. જુઓ 'લીંબુડો'
 લિંબજ સ્ત્રી. લીંબુનું ઝાડ; લિંબોઈ
 લિંબુ ન. (સં. નિંબુ) જુઓ 'લીંબુ'
 લિંબુડી, લિંબોઈ સ્ત્રી. જુઓ 'લીંબુડી, લીંબોઈ'
 લિંબોળી સ્ત્રી. જુઓ 'લીંબોળી'; લીંબગનું ફળ
 લિંબોળી સ્ત્રી. લીંબોળી; પલોળા મોનું એક મોટું વાસણ
 લી સ્ત્રી. મોટી આકત; ગજબ
 લી પું. ચીની) આશરે ૩/૪ ગ્રામનું ચીની વજન
 લીક સ્ત્રી. (સિ.) લીટી (ર) પંક્તિ; હાર (૩) પ્રતિષ્ઠા

લીકેજ

૭૧૦

/ લીલો દુકાળ

લીકેજ પું. (અ. લિસાજ) કાણું; છિદ્ર (ર) કાણાંમાંથી પ્રવાહી વહેવું-ચૂવું તે (૩) ગુપ્ત વિગત બહાર આવવી તે (૪) ગળતર [ઈંગ્રા]

લીખ સ્ત્રી. (સં. લિશા, પ્રા. લિકાપા) જૂ નામના જંતુનાં લિખિયું ન. લીખ કે જૂ કાઢવાની ઝીણા દાંતાની કાંસકી (ર) વિ. લીખનાં ઈંડાવાણું (૩) તેવું માથું

લીગ સ્ત્રી. (ઈ.) સમાજ; સમૂહ (ર) મુસ્લિમ લીગ માટેની પ્રચલિત સંજ્ઞા

લીગલ વિ. (ઈ.) કાનૂની; કાયદાકીય

લીલી સ્ત્રી. (ચીની લિયુ) પૂર્વ ભારતમાં થતું એ નામનું એક ફળગ્રાહ કે તેનું ફળ

લીજાએ, લીજે ઉદ્ધ. 'લેવું'નું વિધ્યર્થ રૂપ; સ્વીકારો

લીઝ ન. (ઈ.) ભાગપટ્ટે

લીટી સ્ત્રી. (સં. લેખા, અપ. લીહ, લેલા) પહોળાઈ વગરની સીમા (ર) હાર; ઓળ (૩) પદ; કડી (૪) હદ; સીમા

લીટો પું. જાડી લીટી-રેખા (ર) લિસ્ટો (૩) ઉઝરડો

લીડ ન. (ઈ.) સીસું (ધાતુ)

લીડ સ્ત્રી. (ઈ.) સરસાઈ

લીડર પું. (ઈ.) નેતા; આગેવાન (ર) વર્તમાનપત્રનો અગ્રલેખ; તંત્રીલેખ; 'એડિટોરિયલ'

લીડરશિપ ન. (ઈ.) નેતૃત્વ; નેતાગીરી

લીધિકએસિડ પું. (ઈ.) પેશાબ વાટે જતો એક તેજાબ લીદ સ્ત્રી. (દિ. લદી) લાદ

લીધું સ.કિ. 'લેવું'નું ભૂતકાળ (ર) વિ. લીધેલું

લીધે ના. લઈને; તેથી; તેટલા માટે; કારણે

લીધલ, (-લું) વિ. 'લેવું'નું ભૂતકૃદન્ત

લીન વિ. (સં.) લય પામેલું (ર) ગરક; તલ્લીન

લીનતા સ્ત્રી. (સં.) તલ્લીનતા; મગ્નતા

લીનન ન. (ઈ.) કાપડની એક જાત

લીનીમેન્ટ ન. (ઈ.) ચોળવાનું એક તેલ

લીપઈથર ન. (ઈ.) જે વર્ષમાં ફેબ્રુઆરી માસના '૨૯' દિવસ હોય તેવું વર્ષ (૪થી ભાગવાથી આવતું)

લીપજા ન. ('લીપવું' પરથી) જમીન ઉપર કરેલો છાણ-માટીનો લેપ [કરવો]

લીપવું સ.કિ. (સં. લિપ્) છાણ માટીની ગારનો લેપ

લીક્લેટ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) સંયુક્ત પાંદડામાંનું એક દલ-પત્ર (ર) નિયમોનું કાળિયું (૩) ચોપાનિયું

લીમડી સ્ત્રી. (સં. નિમ્બ, અપ. લિખડ, લિખ) નાનો લીમડો (ર) લીમડાની જાતનું કોઈ પણ નાનું ઝાડ (જેમ કે, મીઠી લીમડી) [ઝાડ; લીખડો]

લીમડો પું. સુખાકારી છાંયો આપતું ને લીલું રહેતું એક લીરા પું. (ઈટાલી) ઈટાલી દેશનું મુખ્ય ચલણ

લીરો પું. લૂગાઓ લાંબો કકડો; ચીરો

લીલ સ્ત્રી. અંધિયાર પાણીમાં કે તેવી જગ્યામાં થતી લીલી ચીકણી વનસ્પતિ; સેવાળ (ર) સ્ત્રી. ઊલ; જામ

ઉપરનો મેલ (૩) કાંત પરની છારી-ખેરી [વાછરડો]

લીલ સ્ત્રી. (સં. નીલ) નીલ પરજાવવા ને (ર) આખલો;

લીલકાવું સ.કિ. લીલું લીલું થવું કે દેખાવું

લીલછાંયું વિ. લીલાશ પડતું (ર) લીલી છાલનું

લીલપ સ્ત્રી. લીલાશ; લીલાપણું

લીલપનું વિ. શુભ; શુકન કે નસીબદાર પગલાંવાળું

લીલમ ન. લીલા રંગનું એક રત્ન

લીલયા કિ.વિ. (સં.) રમતાં; સહજ રીતે; સહેલાઈથી

લીલવો પું. કલાંબનો લીલો કાણાં (જેમ કે, પાપડી, તુવેરનો) [અવતાર કરેલો કામ (૪) તેનું નાટક]

લીલા સ્ત્રી. (સં.) કીડા; ખેલ (ર) અદ્ભુત ખેલ (૩)

લીલાકાર પું. (સં.) લીલા કરનાર; ઈશ્વર

લીલાગર, (-રી) સ્ત્રી. ભાંગ

લીલાશ ન. લીલોતરીવાળો પ્રદેશ

લીલાષાણા પું. બ.વ. કોયમીર; શાણાભાજ

લીલાપુરુષોત્તમ પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ (તેથી ઊલટું મર્યાદા-પુરુષોત્તમ = કીરામ)

લીલામું ન. વાગવાથી થયેલું લીલું ચાકું કે ઝાનું

લીલાલહેર સ્ત્રી. સારા વરસદાને લીધે થતી આનંદની પરિસ્થિતિ (ર) આપાદી [અવતાર]

લીલાવતાર પું. (સં.) લીલા ખાતર વિષ્ણુએ લીધેલો

લીલાવની સ્ત્રી. (સં.) પ્રસિદ્ધ ગણાતી ભાસ્કરાચાર્યની પુત્રી

લીલાવાદ પું. (સં.) સૃષ્ટિ ઈશ્વરે લીલામાં રચી છે-તેની લીલા છે, એવી માન્યતા-વાદ

લીલાવિશ્લેષ પું. (સં.) લીલાથી ભક્તોની ઈચ્છા પૂરી કરવા પડેલો દેહ (જેમ કે શ્રીકૃષ્ણનો)

લીલાશ સ્ત્રી. લીલાપણું; લીલપ

લીલાશીલતા સ્ત્રી. (સં.) હંમેશાં રમણ કરવાપણું

લીલાસંવરણ ન. લીલા સંકેતવી તે; દેહમુક્તિ

લીલી ઘોડી સ્ત્રી. ભાંગ (ર) ભાંગનો કેક [પિંચ]

લીલી ચા સ્ત્રી. એક ઘાસ કે તેની ઉકાળીને ચા પેટે પિવાતું

લીલીઝંડી સ્ત્રી. આગળ વધવાનો સંકેત (ર) સબસલા-મતનો સંકેત

લીલી પરિક્રમા સ્ત્રી. મથુરા પ્રદેશમાં પુષ્ટિમાર્ગીય વંશજોની ભાદરવા વદ બારસથી કાર્તિક સુદ પાંચમ સુધીની વ્રજ યોરાસી કોશની પરિક્રમા

લીલીપીઠ સ્ત્રી. શકબજાર [અંગૂઠો ઊંચો રાખી ચીડવવું તે]

લીલીપોષો પું. બીજની નાસીપાસી જોઈ ખૂણી દર્શાવવા

લીલીસૂકી સ્ત્રી. (લીલું+સૂકું) સુખ અને દુઃખ; ચત્રીપડતી

લીલું વિ. (સં. નીલ, પ્રા. લીલ) કાચી કેરીના રંગનું (ર) ભીનું (૩) રસાવાળું; તાજું (૪) ખૂબ પેસાદાર

લીલો દુકાળ શ.પ્ર. અતિવૃષ્ટિને લીધે પડેલો દુકાળ

લીલુંછમ/

૭૧૧

/ લૂખરી

લીલુંછમ વિ. ખૂબ લીલું
 લીલુંપીળું વિ. ખૂબ કોથાપમાન
 લીલેતું વિ. વધુ લીલું (લાલિત્યવાચક) | તાજું શાક
 લીલોતરી સ્ત્રી. તાજી લીલી વનસ્પતિ (૨) ભાજપાલો;
 લીવ સ્ત્રી. (ઈ.) રજા; છુટી (૨) પરવાનો
 લીવર ન. (ઈ.) કલેજું; કાળજું
 લીસું વિ. (કે. વિસય = પાતળું - નાનું કરેલું) ખરબચડું
 નહિ તેવું; સુવાળું (૨) સરકણું (૩) લાસરિયું
 લીસુંલસ વિ. સાવ લીસું | મર્યાદા
 લીહ(-છી) સ્ત્રી. (સં. લેખા, પ્રા. લીહા) લીટી (૨) હડ;
 લી(-લિ)ટ ન., સ્ત્રી. નાકનો ચીકણો મળ; સેડા
 લી(-લિ)ટિયું વિ. વારંવાર જેને લીટ આવતું હોય તેવું
 (૨) ન. લીટ લૂછવાનો કાપડનો ટુકડો
 લી(-લિ)ટી સ્ત્રી. (સં. લેંટ, દે. લિંટ - લિટિઆ) ગોળીના
 આકારની અથાર (ઉંદર - બકરી વગેરેની)
 લી(-લિ)ટીપીપર સ્ત્રી. ઔષધમાં ઉપયોગી લાંબી પીપર
 લી(-લિ)ટું ન. નાના ગોળા જેવો કઠણ મળ (ગધેરા, ડિંટ
 વગેરેનો)
 લી(-લિ)પણ, (૦(-ગું)ગૂંપણ) ન. લીંપણ; જમીન પર કરેલો
 છાણ નાટીનો લેપ (૨) લેપ કરવો અને ગાર કરવી
 લી(-લિ)પવું, (૦(-ગું)ગૂંપવું) સ.કિ. (સં. લિપતિ, પ્રા.
 લિપઈ) છાણનાટીની ગારનો લેપ કરવો
 લીંક ન. શરીરમાં વહેતું જગમય દ્રવ્ય; શ્વેષ્મ
 લીં(-લિ)બડી સ્ત્રી. લીમડી; નાનો લીમડો
 લીં(-લિ)બડો પું. લીમડો
 લીં(-લિ)બણ સ્ત્રી. લિંબણ; લીંબુનું ઝાડ | કળ
 લીં(-લિ)બુ ન. (સં. નિબુ, પ્રા. લિબુ) લિંબુ; લિંબોઈનું
 લીં(-લિ)બુછાળ વિ. લીંબુ ઉછાળ્યા પછી હેઠું પર તેટલા
 સમય સુધીનું | લીંબુ રાખી દોઢવાની એક રમત
 લીં(-લિ)બુચમયો પું. દાંત વચ્ચે ચમચો મુકી તેના પર
 લીં(-લિ)બુડી, લીં(-લિ)બોઈ સ્ત્રી. (સં. નિબુ, પ્રા. લિબુ)
 લિંબુડી; લિંબોઈ; લિંબુનું ઝાડ
 લીં(-લિ)બોડી સ્ત્રી. લિંબોઈ | લિંબોળી; લીમડાનું ફળ
 લીં(-લિ)બોળી સ્ત્રી. (સં. નિબલલી, પ્રા. નિબલલી)
 લુક સ્ત્રી. જુઓ 'લુક'
 લુકઆઉટ ન. (ઈ.) લેવાટેવા | પુરય-હકીમ
 લુકમાન પું. (અ.) કુરાનમાં વર્ણવેલો એક વિદ્વાન ગ્રંથો
 લુકાવું સ.કિ. લુક લાગવી; લુલવું
 લુગાઈ સ્ત્રી. (સિ.) પત્ની; ભાર્યા
 લુચ્ચાઈ સ્ત્રી. લુચ્ચાપણું; બદમાશી | વ્યભિચારી; લકગું
 લુચ્ચું વિ. કપટી; ટોંગું (૨) ખંપું; પક્કું; પલોચેલું (૨)
 લુછણિયું ન. લુછવાનું કપડું વગેરે જે હોય તે (૨)
 અંગૂઠો; ટુવાલ
 લુછાવું સ.કિ. 'લૂછવું'નું પ્રેરક

લુછાવું અ.કિ. 'લૂછવું'નું કર્મણિ
 લુટણિયું વિ. લૂટી જાય તેવું (૨) વધુ ભાવ (કિંમત) લેનારું
 લુટાઉ વિ. લૂટનું; લૂટને લગતું (૨) નબળિયાતું (માલસામ્રાન)
 લુટારુ, (-રો) પું. લૂટનારો; થાડપાડ
 લુટાવવું સ.કિ. 'લૂટવું'નું પ્રેરક
 લુટાવું અ.કિ. 'લૂટવું'નું કર્મણિ
 લુઠવું અ.કિ. (સં. લઠ્ઠ) લૂઠવું; ગાળવું; આગોટવું | બહેન
 લુણારી, (-ગરી) સ્ત્રી. ઘરને માથે લૂણ ઉતારનારી તેની
 લુમ વિ. (સં.) લોપાયેલું; નાશ પામેલું
 લુમતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) લુમ થવા કે લોવાપણું
 લુમપ્રાપ વિ. (સં.) લગભગ નાશ પામેલું; મોટે ભાગે
 લોપાયેલું
 લુખ્ય વિ. (સં.) લોખિયું; લાલસુ (૨) લોભાયેલું; મોહિત
 લુખ્યક પું. (સં.) પારથી; વ્યાધ
 લુખ્યા સ્ત્રી. લોભ; આતુરતા (૨) મોહ પામેલી સ્ત્રી | તેમ
 લુશ(-સ)લુશ(-સ) કિ.વિ. વગર ચાચે; ઝટઝટ ખવાય
 લુહાર પું. (સં. લોહકાર, પ્રા. લોહાર) લોહું વડવાનો વંધો
 કરનાર જ્ઞાતિનો આદમી | અસ્થાયી કારીગર જ્ઞાતિ)
 લુહારિયાં ન.બ.વ. લવારિયાં (લુહારનું કામ કરતી) એક
 લુંગી સ્ત્રી. (સિ.) કાછી વાળ્યા વગર કરે લીંટવાનું વસ્ત્ર
 લુંચન ન. (સં.) વાળ દૂંધી નાખવા તે
 લુંચવું સ.કિ. વાળનું લુંચન કરવું; દૂંધવું
 લુંચિત વિ. (સં.) લુંચન કરેલું; વાળ દૂંધી નાખેલું
 લુંટ સ્ત્રી. જુઓ 'લૂંટ'
 લુંટણિયું જુઓ 'લૂંટણિયું'
 લુંટકાટ સ્ત્રી. જુઓ 'લૂંટકાટ'
 લુંટવું સ.કિ. જુઓ 'લૂંટવું'
 લુંટાઉ વિ. જુઓ 'લૂંટાઉ'
 લુંટાલુંટ સ્ત્રી. જુઓ 'લૂંટાલુંટ'
 લુંટાવવું સ.કિ. જુઓ 'લૂંટાવવું'
 લુંટાવું અ.કિ. જુઓ 'લૂંટાવું'
 લુંકાપણું ન. જુઓ 'લૂંકાપણું'
 લુંકી સ્ત્રી. જુઓ 'લૂંકી'
 લુંકો પું. જુઓ 'લૂંકો'
 લુંબ સ્ત્રી. જુઓ 'લૂંબ'
 લુંબવું સ.કિ. જુઓ 'લૂંબવું'
 લુંબિકા સ્ત્રી. (સં.) અધર લટકતી થાંભલી | સ્થાન
 લુંબિની સ્ત્રી. (સં.) એક પ્રાચીન ઉપવન - બુદ્ધનું જન્મ-
 લૂ(-લુ) સ્ત્રી. ઉનાળાના ગરમ પવનનો અપાટો (૨) લૂ
 લાગવાથી થતો રોગ | નાનો ગોળો
 લૂઓ પું. (સં. લવ ઉપરથી) વણવા માટે લીધેલા કણકનો
 લૂ(-લુ)ક, લૂ(-લુ)ખ સ્ત્રી. લૂ; ઉનાળાની ગરમ લવા કે
 એનાથી થતો રોગ
 લૂખરી સ્ત્રી. ખસ (૨) ખૂજલી

લૂખસ/

૭૧૨

/લેખનપદ્ધતિ

લૂખસ સ્ત્રી. ચામડીનો એક રોગ; સૂકી ખસ
 લૂખાશ સ્ત્રી. લૂખાપણું
 લૂખિયું ન. નાની ચલમ; માટીની ચુંગી
 લૂખું વિ. (સં. લૂણ, રૂણ, પ્રા. લુકખ) ચીકટ વિનાનું (૨)
 રસ વિનાનું; સૂકું (૩) નિર્ધન; ખાલી (૪) કોટું
 લૂખુંપા(નુ)મું વિ. તદન લૂખું; ચીકટ વિનાનું-કોટું
 લૂખેડું વિ. વધુ પ્રમાણમાં લૂખું
 લૂગડાંબોર ન. પહેરેલાં લૂગડાં સાથે કરાતુ સ્નાન
 લૂગડાંલતાં ન.બ.વ. (લૂગડું + પ્રા. નંતઅ) લૂગડાં અને
 તેવી ઋજુ વસ્તુઓ
 લૂગડું ન. (સં. લુગ્ગ, પ્રા. લુગ્ગ) કપડું; વસ્ત્ર (૨) સાલ્લો
 લૂગદી સ્ત્રી. પ્રવાહી સાથે ધૂટીને બનાવેલો લોદો (૨)
 દોર પાવાનો લોદો
 લૂછણિયું ન. ઘરને સાફ રાખવા બારણા આગળ મૂકવામાં
 આવતું કાથી કે કંતાનમાંથી બનાવેલું લૂછણું
 લૂછણું ન. ('લૂછવું' ઉપરથી) લૂછણિયું
 લૂછવું સ.કી. (દિ. લૂછ) લૂગડાથી ધસી સાફ કરવું, લોહવું
 (૨) કોઈને ધસવું, લગાડવું કે ચોંટાડવું
 લૂઝ વિ. (ઈ.) ઠીલું; શિથિલ (૨) બેજવાબદાર (૩)
 લંપટ; કાછડીછૂટું (૪) છૂટક
 લૂટ સ્ત્રી. લૂંટ; લૂંટવું તે (૨) લૂંટેલો માલ
 લૂંટેલૂટા, લૂંટફાટ સ્ત્રી. લૂંટફાટ; લૂંટવું તે
 લૂંટવું સ.કિ. (સં. લૂંટતિ, પ્રા. લૂટટઈ) લૂંટવું; બળાટકારે
 હરી લેવું; ઝૂંટવી લેવું
 લૂટાલૂટ સ્ત્રી. ('લૂટવું' પરથી) લૂંટાલૂટ; ઉપરાઉપરી કે
 અનેક સ્થળે લૂંટફાટ મચી રહેલી તે
 લૂઠવું અ.કિ. ગબડવું; આળોટવું
 લૂણ ન. (સં. લવણ, પ્રા. લૂણ-લોણ) મીઠું; નિમક
 લૂણચોંન.બ.વ. મીઠુંચડાવેલાંઅથવાનાંચીરિયાંખારિયાં
 લૂણલાં ન.બ.વ. લૂણ ઉતારતી તે [કરનાર; કૃતખ
 લૂણહરામ વિ. નિમકહરામ; જેનું ખાધું હોય તેનું જ બૂડું
 લૂણહરામી સ્ત્રી. (અ.) નિમકહરામી; કૃતખતા
 લૂણહલાલ વિ. નિમકહલાલ; જેનું અનાજ ખાધું હોય તેને
 વફાદાર રહેનાર; કૃતજ્ઞ
 લૂણહલાલી સ્ત્રી. (અ.) નિમકહલાલી; વફાદારી; કૃતજ્ઞતા
 લૂણી સ્ત્રી. (સં. લવણિતા, પ્રા. લૂણિઆ) એક ખારીખાટી
 ભાજી (૨) આટાપાટાની રમતમાં જીતના ચિહ્નરૂપે
 પાટ બહાર આવતાં લવાતી ચપટી ધૂળ (૩)
 આટાપાટાની રમતમાં કરાતી આટી પાટડી [જાર
 લૂણો પું. ભીનાદ્રાથી ઈંટ, છો વગેરે ખવાઈને ઉપર વળતાં
 લૂતા સ્ત્રી. (સં.) કીટી (૨) કરોળિયો
 લૂતાનું ન. કરોળિયાનું જાળું | 'અરેફ્નીડિયા'
 લૂતાવર્ગ પું. (સં.) વીછી, કરોળિયાં જેવાં જંતુઓનો વર્ગ;
 લૂપ સ્ત્રી. (ઈ.) ગર્ભનિરોધ માટે યોનિમાં મુકાતી આંકડી

લૂમ સ્ત્રી. (સં. લુંબી, પ્રા. લુંબી) ફળનું ઝૂમખું; લુંબ
 લૂમ સ્ત્રી. (ઈ.) સાળ; વણવાનો સંયો [ફૂલનો ગુચ્છ
 લૂમખું ન. (-ઓ) પું. ઝૂમખું; મોટી લૂમ (૨) ફળ કે
 લૂમઝૂમ સ્ત્રી. લૂમખું (૨) કિ.વિ. ભપકાગ્રંથ
 લૂમઝૂમવું અ.કિ. લૂમખાભેર લટકવું [કરવો
 લૂમવું અ.કિ. લટકવું (૨) નમી જવું (૩) ખૂબ પ્રયત્ન
 લૂસી, (ઠભાઈ) સ્ત્રી. (સં. લૂલ ઉપરથી) જીભ; લોલા
 લૂલું વિ. (સં. લૂ, લૂન) લંગડું (૨) અપંગ; અશક્ત;
 નિર્બળ (૩) પાપા કે આધાર વગરનું; લટકતું
 લૂલુંલય વિ. તદન લૂલું-ઠીલું [લૂટેલો માલ
 લૂં(-લું)ટ સ્ત્રી. (સં. લૂટ ઉપરથી) લૂટ; લૂંટવું તે (૨)
 લૂં(-લું)ટણિયું વિ. લૂટણિયું; લૂંટી જાય તેવું
 લૂં(-લું)ટફાટ સ્ત્રી. લૂંટફાટ; લૂંટવું તે/લેવું; ઝૂંટવી લેવું
 લૂં(-લું)ટવું સ.કિ. (સં. લૂંટતિ, પ્રા. લૂટઈ) લૂંટવું; હરી
 લૂં(-લું)ટાઈ વિ. લૂટાઉ; લૂંટવું; નષ્ટાણિયાતું
 લૂંટેલૂટા, લૂં(-લું)ટાલૂં(-લું)ટ સ્ત્રી. લૂટાલૂટ; ઉપરાઉપરી
 કે અનેક સ્થળે લૂંટફાટ મચી રહેલી તે
 લૂં(-લું)ટાવવું સ.કિ. 'લૂંટવું'નું પ્રેરક
 લૂં(-લું)ટાવું અ.કી. 'લૂંટવું'નું કર્મણિ
 લૂં(-લું)ડાપણું ન. ગુલામગીરી
 લૂં(-લું)ડી સ્ત્રી. દાસી; ગુલામડી
 લૂં(-લું)ડો પું. દાસ; ગુલામ
 લૂં(-લું)બ સ્ત્રી. (દિ. લુંબી) લૂમ; ફળનું ઝૂમખું [રહેવું
 લૂં(-લું)બવું અ.કિ. લૂમવું; લૂમની જેમ લટકવું (૨) નમી
 લે 'લેવું'નું આજ્ઞાર્થ બીજો પુરુષ એકવચન (૨) ઉદ્.
 'વાહ', 'કીક' એ અર્થનો ઉદ્ગાર
 લેઈટ જુઓ 'લેટ'
 લેઈટકી જુઓ 'લેટકી'
 લેઈન સ્ત્રી. (ઈ.) શેરી; ગલી; લેન
 લેક ન. (ઈ.) મોટું તળાવ; સરોવર
 લેકિન સંયો. (ફા.) પણ; પરંતુ
 લેક્સિકોગ્રાફી સ્ત્રી. કોશકલા
 લેક્સિકોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) કોશવિજ્ઞાન
 લેક્ચર પું. (ઈ.) વ્યાખ્યાન; ભાષણ; પ્રવચન
 લેક્ચરર પું. (ઈ.) વ્યાખ્યાતા (કોલેજનો અધ્યાપક)
 લેક્ટોમીટર પું. (ઈ.) દૂધનો કસ કે કેટ માપવાનું યંત્ર
 લેખ પું. (સં.) લખેલું તે; લખાણ (જેમ કે, શિલાલેખ
 વિગિના લેખ) (૨) ખત; કરારનું લખાણ (૩) ટૂંકો
 નિબંધ [લખનાર
 લેખક પું. (સં.) લખનાર; લખિયો (૨) ગ્રંથ કે લેખ
 લેખજા(-ણી) સ્ત્રી. (સં. લેખની) કલમ
 લેખન ન. (સં.) લખવું તે (૨) લખાણ
 લેખનકલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. લખવાની કળા [ભાષાશૈલી
 લેખનપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) લખવાની રીત; ઈબારત (૨)

લેખનપીઠ]

૭૧૩

[લેખી

લેખનપીઠ સ્ત્રી. (સં.) લખવાનું દેખલ; 'દેખલ' [પદ્ધતિ
લેખનશૈલી સ્ત્રી. (સં.) લેખકની લખવાની શૈલી-રીત કે
લેખનસામગ્રી સ્ત્રી., લેખનસાહિત્ય ન. લખવાનો સામાન
લેખની સ્ત્રી. (સં.) લેખણ; કલમ
લેખનીય વિ. લખવા જેવું
લેખપત્ર પું., ન. (સં.) કરાર; દસ્તાવેજ; 'લેક્ચુમેન્ટ'
લેખવું(-વણું) સ.કિ. હિસાબમાં લેવું; ગણકારવું
લેખા સ્ત્રી. (સં.) લીટી; રેખા
લેખિકા સ્ત્રી. સ્ત્રી લેખક
લેખાકાર પું. (હિ.) હિસાબનીશ
લેખાપરીક્ષક પું. ઓડિટર
લેખિત વિ. લખેલું; લેખી [કિ.વિ. લખીને
લેખિતવાર, લેખી વિ. લેખિત; લખાણમાં હોય એવું (૨)
લેખિની સ્ત્રી. (સં.) લેખણ
લેખી વિ. લેખિત; લખેલું
લેખું ન. (સં.) લેખ્યક, પ્રા. લેખન) મોંએ ગણાય એવો
દૂરો સહેલો હિસાબ (૨) ગણતરી; હિસાબ (૩) ગજું
લેખુંજોણું ન. (હિ.) મૂલ્યાંકન
લેખે ના. હિસાબે; પ્રમાણે (૨) વાસ્તે; ખાતર
લેખ્ય વિ. (સં.) લખવા યોગ્ય કે લખી શકાય તેવું
લેખ પું. (ઈ.) પગ [આવતો તે તે ચાપડો
લેખગાર્ડનું ન. (ઈ.) કિકેટની રમતમાં પગે બાંધવામાં
લેખબાથ પું. (ઈ.) બેટને નહીં પણ બેટ્સમેનના શરીરને
જ અડ્યો હોય એવા દડાથી મેળવેલા-મળેલા ૨૦
લેખબેક સ્ત્રી. (ઈ.) કિકેટની રમતમાં પગની બાજુએ
વળાંક લઈ દડો વિકેટમાં આવે તે
લેખસ્કવેર પું. (ઈ.) કિકેટની રમતમાં દાવ લેનારની બરા-
બર પાછળ ઊભા રહેવાની જગા [પાસેની વિકેટ
લેખસ્ટમ્પ ન. (ઈ.) કિકેટની રમતમાં દાવ લેનારના પગ
લેખર પું. (ઈ.) અંગ્રેજી પદ્ધતિની ખાતાવહી-ચોપડો
લેખિરલેટિવ વિ. (ઈ.) વૈધાનિક
લેખિરલેટિવ કાઉન્સિલ સ્ત્રી. (ઈ.) ઉપલી પારાસભા
લેખમ સ્ત્રી. (જા. લેખન) કરસતનું એક સાધન કે તેની કરસત
લેખર ન. (ઈ.) ચુંબકીય આવૃત્તિવાળો વિકિરણનો સ્રોત
લેખર-પ્રિન્ટ ન. (ઈ.) લેખરની મદદથી થતું છાપકામ
લેખર-પ્રિન્ટર ન. (ઈ.) લેખરની મદદથી છાપકામ કરતું
યંત્ર
લેટ વિ. (ઈ.) મોડું
લેટ ફી સ્ત્રી. (ઈ.) ટપાલમાં વખતથી મોડા કાગળ નાંખવા
માટે લેવાતી વધારાની રકમ કે તે પેટેની ટિકિટ
લેટર પું. (ઈ.) પત્ર; પત્ર (૨) વર્ષમાળાનો કોઈ પણ
અક્ષર કે વર્ષ
લેટર-બોક્સ સ્ત્રી. (ઈ.) ટપાલ નાખવાની પેટી; ટપાલપેટી
લેટરહેડ પું. (ઈ.) મથાળે છાપેલ નામ-સરનામાવાળો

પત્ર; નામપત્ર [૨૨] સુવું; આગ પડવું
લેટવું અ.કિ. (સં.) લેટપતિ, પ્રા. લેકઈ) લોટવું; આળોટવું
લેટન્ટહીટ સ્ત્રી. (ઈ.) ઉખ્ખતામાપકથી માપી ન શકાય
તેવી ગર્ભિત ગરમી
લેટિન સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રાચીન રોમની ભાષા
લેટ્ટિન ન. (ઈ.) જજરૂ; સંગ્રહ [સીસાની પતરી
લેડ ન. (ઈ.) છાપખાનામાં બીબાની લીટીઓ વચ્ચે મુકાતી
લેડી સ્ત્રી. (ઈ.) બાનું; માનવંત સ્ત્રી (૨) 'સર'ની
પત્નીનો તેવો ઈલકાબ
લેડી-ડોક્ટર સ્ત્રી. (ઈ.) સ્ત્રી દાકતર; મહિલા તબીબ
લેજા સ્ત્રી. ગિલ્લીદંડાની રમતમાં વકટ પછીનો દાવ; લેંડ
લેજા વિ. ('લેવું' ઉપરથી) 'લેનાર' એ અર્થમાં શબ્દને-
છોડે (ઉદા. જીવલેજા) (૨) ન. લેણું; લેવાનું તે
લેજાદાર પું. લેણાવાળો; લેણિયાટ (૨) કરજે ધીરધાર
કરનાર માણસ; આપેલું પાછું માગનાર [નુબંધ
લેજાદેશ સ્ત્રી. લેવડેવડનો સંબંધ (૨) લેજાદેશી; જજા-
લેજાખત ન. લેણા અંગેનું લખાણ કે ખતપત્ર; 'બાન્ડ'
લેજાદેશી સ્ત્રી. પૂર્વજન્મનું માગતું આપવાનું કે લેવાનું હોય
તેવો સંબંધ; જજાનુબંધ (૨) લેવડેવડનો સંબંધ
લેણિયાટ, (-ન) પું. લેજાદાર; લેણાવાળો [સારો સંબંધ
લેણું ન. આપેલું પાછું લેવાનું તે (૨) જજાનુબંધ જેવા
લેણું ન. કરજ; દેવું
લેણુંદેણું ન. જુઓ 'લેજાદેશ'
લેતલ વિ. લેનાડું; લેવાવાળું [મુકેલી
લેતાણ સ્ત્રી. લેમેલ; હાથવોચ; ગભરામણ (૨) ભારે
લેતીદેતી સ્ત્રી. લેવડેવડ; લેવુંદેવું તે; આપલે [મશીન
લેથ સ્ત્રી. (ઈ.) સંધોડો; લોઢાનો ઘાટ ઉતારવાનું યાંત્રિક
લેથર ન. (ઈ.) ચામડું
લેથરક્લોથ ન. (ઈ.) ચામડા જેવા દેખાવાનું જાડું કાપડ
લેથરગુડ્ડ પું. ભ.વ. (ઈ.) ચામડાનો સામાન
લેન સ્ત્રી. (ઈ.) સાંકડી શેરી, ગલી
લેનોલિન સ્ત્રી. (ઈ.) પેટાંની ચામડીમાંથી મળતી
થોળીપીળી એક વસ્તુ
લેન્ડવેજ સ્ત્રી. (ઈ.) ભાષા
લેન્ડસ્કેપ પું. (ઈ.) કુદરતી દેખાવ કે તેનું ચિત્ર; પરિદેશ્ય
લેન્ડો પું. (ઈ.) ચાર પૈંડાવાળી ગારી
લેન્થેનમ ન. (ઈ.) એક મૂળ ધાતુ
લેન્સ પું. (ઈ.) અંતર્ગોળ કે બહિર્ગોળ કાચ (૨) આંખના
નંજર અંગે મુકાતો કાચનો મણિ-નેત્રમણિ
લેન્સેટ ન. (ઈ.) શીતળાની રસી ટાંકવાનું સાધન
લેપ પું. (સં.) ઢીલા પદાર્થનો પાતળો થર; ખરડ (૨)
ખરડ કરવાનો ઢીલો પદાર્થ (૩) લેપાવું તે; આસક્તિ
લેપક પું. (સં.) લેપ કરનારો; ખરડ કરનારો
લેપડી સ્ત્રી. દરદ ઉપર લગાડવા કે મુકવાની લૂગડી

લેખક/

૭૧૪

/લેખ

લેખક વિ. લઈ પર એવું; ગળે પડે એવું; ગળે પડે
લેખકું ન. મોઈ ન ઊઠવાથી તેને ભાંય સરસો ડોંઠે મારવો
તે; ચાપટ

લેખકું વિ. લપ ન છોડે તેવું; લપિયું
લેખકી પું. પાપડો; થર (૨) લેપ (૩) લીપવું તે
લેખન ન. (સં.) લેપ કરવો તે (૨) લેખાવું તે; આસક્તિ
લેખવું સ.કિ. ચોપડવું; થપડવું (૨) વખગવું; ચોટવું (૩)
લીપવું; ગાર કરવી

લેખાવું અ.કિ. ખરગવું (૨) આસક્ત થવું
લેખસી સ્ત્રી. (ઠ.) રક્તપિત્તનો રોગ; કુષ્ઠરોગ [રેને)
લેખી પું. (સં.) વળગેલો કાદવનો લોંઠો (પગ, જોડા વગે-
રે) લેખટ વિ. (ઠ.) ગાબી બાજુનું; ગાબુ
લેખટનન્ટ પું. (ઠ.) સહાયક ઉચ્ચ લકરી અમલદાર
લેખિટસ્ટ પું. (ઠ.) વાપપંથી; ગાબેરી
લેખ સ્ત્રી. (ઠ.) લેખોરેટરીનું ટુંકું રૂપ) પ્રયોગશાળા
લેખર પું. (ઠ.) શ્રમ; મજૂરી (૨) મહેનત (૩) પું. શ્રમિક
સનુદાય

લેખરપેઈન ન. (ઠ.) પ્રસૂતિપીડા; પ્રસવપીડા
લેખરર પું. મજૂર; શ્રમજીવી
લેખરકોઈ સ્ત્રી. (ઠ.) મજૂર અદાલત
લેખલ ન. (ઠ.) નામદામવાળું પત્નું કે પાટિયું (૨) છાપ
લેખાસ પું. પોશાક; પહેરવેશ
લેખોરેટરી સ્ત્રી. (ઠ.) પ્રયોગશાળા
લેખાગુ વિ. લઈને નાસી જનારું (૨) અલીતલીથી પારકું
લઈને પોતાનું બનાવનારું [પીણું; ન. લીણુ
લેખન સ્ત્રી. (-નેડ) ન. (ઠ.) લીણુનો શરબત જેવું એક
લેખનજ્યૂસ પું., ન. (ઠ.) લીણુનો રસ કે તેનું શરબત
લેખનસોડા સ્ત્રી. (ઠ.) લીણુસોડા
લેખિનેશન ન. (ઠ.) ચિત્રો કે ફોટા પર પાતળું પારદર્શક
પડ અથવા ઝીણું કપડું ચણવાની ક્રિયા [મૂંઝવણ
લેખૂક સ્ત્રી. લેખું ને મૂકવું-છોડવું તે; બાંધછોડ (૨) લેખેલ;
લેખન પું. (ઠ.) આમઆદમી (૨) જે તે વિષયક્ષેત્રની
બહારનો માણસ

લેખેલ સ્ત્રી. વારંવાર લેખું અને મૂકવું તે (ઉતાવળના
ગભરાટમાં) (૨) મરવાની તૈયારી; ભાંય લેવાનો
વખત (૩) તેવો ગભરાટ કે મૂંઝવણ
લેખ્ય પું., ન. (ઠ.) હરકોઈ પ્રકારનો દીવો; બત્તી
લેખર ન. (ઠ.) સ્તર; પડ
લેખરખું વિ. આનંદી (૨) ન. લેખરખું (લાલિત્યવાચક)
લેખરખું પું., ન. ('લેખરખું' પરથી) લૂમખું; ઝૂમખું
લેખિક્સ ન. (ઠ.) સ્વરપેટી
લેલીન વિ. (સં. લમલીનું) લવલીન; તલ્લીન: નિમગ્ન
લેણું ન. કોલ પાથરવાનું ક્રિયાનું ઓજાર
લેણું ન. સાતભાયા; એક પક્ષી

લેણું-લું)ટા લેવા લૂટવાની છૂટ હોય એવું; નયસિયાતું
(૨) લખવું; અતિશય

લેણર વિ. ઊંચ ધેરાયેલું (૨) ઘણું; અતિશય
લેણું-લું)અ કિ.વિ. લેણુંએ એમ (૨) ભરચક કપાથી
લેવડસ્ત્રી. (લેણું+સં. વૃત્તિ પરથી વડ) ઉપારલેવાનો વ્યવહાર
લેવડલેવડ સ્ત્રી. ઊંછીનું લેવા-આપવાનો સંબંધ; આપલે
લેવડાવવું સ.કિ. 'લેણું'નું પ્રેરક (૨) ધમકાવવું; ઠપકારવું
(૩) ખવડાવવું

લેવલ ન. (ઠ.) સરખી સપાટી; સમતલતા (૨) (સપાટી-
થી ગણતાં) ઊંચાઈ (૩) કડિયા સુતારનું સપાટી
લાવવાનું સાધન [રેલવેનો ફાટક

લેવલ-કોસિંગ ન. (ઠ.) રેલવે પર થઈને જતો પગરસ્તો;
લેવલપટ્ટી સ્ત્રી. (ઠ.) લેવલ લેવાની પટ્ટી
લેવાણ ન. લેવું તે; ખરીદી (૨) લેણું

લેવાઈવા પું., સ્ત્રી. આપવાલેવાનો કે બીજા કોઈ પણ
જાતનો સંબંધ (૨) દરકાર; પરવા

લેવાલ ન. (ઠ.) ખરીદનારું (શેર બજારમાં વપરાતું)
લેવાલી સ્ત્રી. ખરીદી ('વેચવાલી'થી ઊલટું)

લેવાણ અ.કિ. 'લેણું'નું કર્મણિ (૨) (શરીરનું) સુકાણું -
કિન્તુ પડવું (૩) ખસિયાણા પડવું; શરમાવું

લેવી સ્ત્રી. (ઠ.) સરકારી કરજિયાત ઉધરાણું; લાગો (૨)
રાજા કે ગર્વનરનો લોકને મળવાનો દરબાર

લેવું સ.કિ. (સં. લાતિ, પ્રા. લેઈ) સ્વીકારવું (૨) પકડવું;
ગ્રાહણ કરવું; ગ્રાહવું (૩) ખાવું-પીવું (દૂધ લેશો કે
આ?) (૪) માન્ય રાખવું; ટેકો આપવો (પણ, ઉપરાણું)
(૫) ખરીદ કરવું (પોપટ કપારે લીધો?) (૬) ભગવવું;
દાખલ કરવું (એ કામમાં એને ન લેશો.) (૭) કિંમત
લેવી (આ યોતિયાનું શું લીધું?) (૮) ચારણ કરવું (વેશ
લેવો) (૯) દાખવવું (શક લેવો) (૧૦) ટોરવું; તેડી જવું
(ગુનેગારને સાથે લીધો) (૧૧) ઝૂંટવવું; પડાવવું;
વિનાનું કરવું (આખર, વખત, જીવ, લાંચ) (૧૨)
ધમકાવવું; ઠપકો આપવો (ગુનેગારને ઢંખતાં જ કોજ-
દારે તેને લીધો) (૧૩) ઉપાડવું; ઉથળાંતર કરવું (ખુશી
પાસે લો.) (૧૪) બોલવું; ઉચ્ચારવું (તેનું નામ ન
લેશો.) (૧૫) વહોરવું (હાથ લેવી) (૧૬) નોંધવું;
ઉતારી લેવું (તેમનું સરનામું લઈ લો.) (૧૭) કાપવું;
ઉતારવું (નખ, વાળ) (૧૮) આપે કે કરે તેમ કરવું
(કામ લેવું) (૧૯) તપાસ કરી સમજવું (માપ, તાગ,
ખજર) (૨૦) માગવું; પૂછવું (આજ્ઞા, રજા, પરવાનગી)
(૨૧) ઉપાડવું; રજૂ કરવું (વાંધો લેવો) (૨૨) પૂર્વ
શબ્દથી સૂચિત થતી ક્રિયા બતાવે (આસ લેવો) (૨૩)
બીજા ક્રિયાપદની સાથે આવતાં તે ક્રિયા પૂરી કરવી
અથવા વહેલી પતાવવી એવો અર્થ બતાવે (ખાઈ
લેવું; જમી લેવું)

લેવુંદેવું/

૭૫૫

/લોકવિદિત

લેવુંદેવું ન. લેવડેવડ (૨) લેણદેણી; જ્ઞાનાનુબંધ
લેવેટરી સ્ત્રી. (ઈ.) લાઘવગ ધોવાની ઓરડી
લેશ વિ. (સં.) જરાક (૨) પું. અણુ; ધોવે ભાગ
લેશમાત્ર વિ. બહુ જ થોડું (૨) કિ.વિ. જરાક પણ
લેસ સ્ત્રી. (ઈ.) મોનેરી જડની કિનાર
લેસન ન. (ઈ.) પાઠ (૨) પદાર્થપાઠ (૩) વિદ્યાર્થીનને
પરેથી તૈયારી કરી લાવવાનું કામ કે ભણતર; પરમમ;
ગુપ્તકાર્ય [ચાટણ; લેલન
લેલ્ય વિ. (સં.) ચાટવા યોગ્ય કે ચટાય એવું (૨) ન.
લેકનું સ.કિ. લામેકનું; મૂલવું
લેંધી સ્ત્રી. બાળકની સુંથણી; નાનો લેંધો
લેંધો પું. મોટું સુંથણું; ચોરણો
લેંધી સ્ત્રી. પાતાળી બે પડવાળી રોટલી
લેંડ સ્ત્રી. (તેલુગુ રોંડ=બે) લેણ; ગિલ્લીદંડાની રમતમાં
વકટ પછીનો દાવ; રેંટ
લૈંગિક વિ. (સં.) લિંગ કે જાતિસંબંધી; જાતીય
લો પું. (ઈ.) કાપલો; કાનૂન; ધારો (૨) નિયમ; સિદ્ધાંત
લોઈ સ્ત્રી. (સં.) લોમ ઉપરથી) કામળ; લીનનું કાપડ (૨)
લુઓ; પિંડ
લોક પું. (સં.) જનતા; જનસમૂહ (૨) વર્ગ; જાતિ (૩)
કર્મકળાભોગવવાનાં માનેલાં જુદાંજુદાં સ્થાન કે જગત
(સ્વર્ગલોક વગેરે) (૪) સામાન્ય કે પારકું માણસ
લોક ન. (ઈ.) તાળું; રખવાળિયું
લોકઅપ સ્ત્રી. (ઈ.) કાચી જેલ; લોકપ
લોકઆઉટ પું., ન. (ઈ.) તળાબંધી; લોકાઉટ
લોકઅલાલ સ્ત્રી. લોકની ફરિયાદ સાંભળી તરત ચુકાદો
આપતી કાનૂની જાહેરવ્યવસ્થા (૨) જનતારૂપી અદાલત
લોકકથા સ્ત્રી. લોકોમાં પ્રચલિત વાત (૨) દંતકથા
લોકકલ્યાણ ન. (સં.) લોકાનું ભલાઈનું કાર્ય
લોકકવિતા સ્ત્રી. (સં.) લોકોમાં પ્રચલિત કવિતા
લોકગત વિ. (સં.) લોકોમાં પહોંચેલું-પ્રસરેલું
લોકગમ્ય વિ. (સં.) લોકોને સમજાય તેવું-સરળ
લોકગીત ન. (સં.) લોકોમાં ગવાતું પ્રચલિત-લોકોને ગમે
તેવું ગીત
લોકશેટ પું. બંધનો એક પ્રકારનો દરવાજો
લોકચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) લોકોમાં ચાલતી વાત
લોકજીવન ન. લોકનું - સમાજનું જાહેર જીવન
લોકત્રય ન. (સં.) ત્રિભવન (સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ)
લોકતંત્ર ન. (સં.) પ્રજાતંત્ર; લોકસત્તાક રાજ્યતંત્ર
લોકનાટ્ય ન. લોકોમાં ભજવાતું નાટ્યસ્વરૂપ
લોકનાયક પું. (સં.) લોકોનો નાયક-આગેવાન
લોકનિયુક્ત વિ. (સં.) લોકોએ નીમેલું [ધત્તર
લોકનિર્માણ ન. (સં.) લોકો કે પ્રજાનું - નેના સમાજનું
લોકનૃત્ય ન. (સં.) સામાન્યલોકોમાં ચાલતું નૃત્ય-તંત્રનો પ્રકાર

લોકનેતા પું. (સં.) લોકોનો-પ્રજાકીય નેતા; લોકનાયક
લોકપ ન. (ઈ.) કાચી જેલ [હિતરતી કલામાં અધિકારી
લોકપાલ (સં.) (-ળ) પું. દિક્ષપાલ (૨) રાજ્યપાલથી
લોકપ્રસિદ્ધ વિ. (સં.) જગમશહૂર; જગપ્રસિદ્ધ
લોકપ્રિય વિ. લોકોમાં પ્રિય-અસર પામેલું [વગોવણું
લોકબનીશી (-સી) સ્ત્રી. લોકોમાં બોલાવું તે (વખાણ કે
લોકબોલી સ્ત્રી. સાહિત્ય અને લોકવ્યવહારમાં સ્વીકા-
રાપેલી માન્યભાષા સિવાયની ત્યાં ત્યાં લોકોમાં
પ્રચલિત આંતરિક વ્યવહારની અલિખિત વાણી
લોકભાષા સ્ત્રી. (સં.) સામાન્ય જનતાની ભાષા
લોકભોગ્ય વિ. આમલોકોને રસ પડે એવું
લોકમત પું. લોકોનો અભિપ્રાય; જનરુચિ [લજ્જા
લોકમયાદા સ્ત્રી. (સં.) લોકોમાં પ્રચલિત રૂઢિ (૨) લોક-
લોકમાગ સ્ત્રી. (સં.) લોકોની-સર્વસામાન્ય માગણી
લોકમાતા સ્ત્રી. (સં.) સમગ્ર જનસમુદાયને પોષનારી
લક્ષ્મી (૨) નદી (૩) જગતની માતા
લોકમાનસ ન. લોકનું સમૂહગત માનસ; 'માસમાઈનડ'
લોકમાન્ય વિ. લોકોમાં માન પામેલું; લોકોએ સ્વીકારેલું
(૨) પું. ટિળક મહારાજ [સંસારપાત્રા
લોકયાત્રા સ્ત્રી. (સં.) આ લોકમાં જીવન મુજરાવું તે;
લોકર ન. (ઈ.) બેંકમાંનું ગ્રાહકોનું કીમતી વસ્તુઓ
રાખવાનું સુરક્ષિત ખાનું (૨) તાળાવાળું ખાનું, પેટ્ટી
કે કબાટ
લોકરાજ્ય ન. (સં.) લોકોનું-પ્રજાકીય રાજ્ય
લોકરીતિ સ્ત્રી. (સં.) લોકોમાં પ્રચલિત-સામાન્ય રીતરિવાજ
લોકરુચિ સ્ત્રી. (સં.) લોકોનો ગમો; લોકોની મરજ
લોકલ સ્ત્રી. (ઈ.) પીપી ગતિએ દોડતી ને બધાં સ્થાનોએ
ઊભી રહેતી ગાડી, બસ વગેરે (૩) મોટા શહેરના
ભાગો અને પરામાં દોડતી ટ્રેન (૩) વિ. સ્થાનિક; તળનું
લોકલજ્જા સ્ત્રી. લોકલાજ; લોકોમાં નિંદા યથે તેવો ભય
લોકલખોઈ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) જિલ્લા કે તાલુકામાં જ્યાં
મુધરાઈ નથી હોતી ત્યાંની સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થા
લોકલાગણી સ્ત્રી. લોકોની લાગણી-મમતા
લોકલાજ સ્ત્રી. લોકોમાં નટાડું કહેવાવાનો ડર [જનતા
લોકવરણ સ્ત્રી. ઉજળિયાત કોમ સિવાયની શ્રમજીવી
લોકવંધ સ્ત્રી. (સં.) લોકોને વંદનીય
લોકવાણી સ્ત્રી. (સં.) લોકોમાં ચાલતી વાત કે વિચાર
વગેરે (૨) લોકોનો અભિપ્રાય
લોકવાદ્ય ન. (સં.) લોકપ્રચલિત વાજિત્ર
લોકવાયકા સ્ત્રી. (સં.) અક્વા; કિવદંતી
લોકવાર્તા સ્ત્રી. લોકકથા (૨) કાલ્પનિક વસ્તુવાળી
મધ્યકાલીન પદ્યવાર્તા-લૅકિક કથા [આંતરવિચ્છલ
લોકવિચ્છલ પું. (સં.) લોકોમાં-નેના વર્ગો કે વર્ગોમાં ચાલતો
લોકવિદિત વિ. (સં.) જનતામાં જાણીતું

લોકવિદ્યા

૭૧૬

/ લોટમયું

લોકવિદ્યા સ્ત્રી. લોકાશ્રિત પરંપરાઓ, રૂઢિઓ, કથાઓ.
કાવ્યો વગેરેનો અભ્યાસ; 'ફોકલોર'

લોકવૃત્ત ન. (સં.) લોકજીવન; સમગ્ર સમાજજીવન (૨)
પ્રજાને લગતા સમાચાર

લોકવ્યાપી વિ. (સં.) લોકોના કે આખા જગતમાં વ્યાપેલું
લોકશાસન ન. લોકશાહી (૨) લોકો દ્વારા ચાલતું રાજ્ય;
'ડેમોક્રસી'

[અમુક જાતની એક શાળા
લોકશાળા સ્ત્રી. સામાન્ય જનતા માટેનું શિક્ષણ આપતી
લોકશાહી સ્ત્રી. (સં.) પ્રજારાજ્ય; 'ડેમોક્રસી'

લોકશિક્ષણ ન. (સં.) જનસમૂહની કેળવણી

લોકસત્તા સ્ત્રી. (સં.) લોકોની સત્તા-અધિકાર

લોકસત્તાક વિ. (સં.) લોકસત્તાવાળું; પ્રજાસત્તાક [સભા

લોકસભા સ્ત્રી. (સં.) આમ લોકોની-પ્રજાના પ્રતિનિધિની

લોકસંગ્રહ પું. (સં.) લોકહિત; લોકકલ્યાણ

લોકસાહિત્ય ન. જનતાને ક્ષોર્પકર્ષી મળેલું સામાન્ય રીતે

ગ્રંથસ્થ ન થયું હોય અને જેના રચનારનો પણ ખ્યાલ

ન હોય તેમ લગભગ સ્વયંભૂ કોટિનું હોય તેવું રસજનું

વાક્યમય

લોકસેવક પું. પ્રજાસેવક; લોકસેવા કરનાર

લોકહિત ન. (સં.) લોકોનું હિત; જનહિત [લાગણી

લોકહૃદય ન. (સં.) લોકોના હૃદયનો ભાવ; લોકોની

લોકાઈ સ્ત્રી. (-ચાર) પું. લોકોમાં ચાલતો વ્યવહાર કે

રૂઢિ (૨) મરજા પ્રસંગે શોક દર્શાવવા જવું તે

લોકાઈટ પું. (ઈ.) (માલિક) કારખાનાવાળા કામબંધી કરે

તે (મજૂરોની હડતાલથી ઊલટું); તાળાબંધી

લોકાચાર પું (સં.) લોકોમાં પ્રચલિત વ્યવહાર

લોકાદર પું. લોકો કે સમાજ તરફથી મળેલું માન

લોકાન્તર ન. (સં.) પરલોક; લોકાંતર

લોકાપવાદ પું. (સં.) લોકોમાં નહારું કહેવાયું તે - વગોણું

લોકાયુક્ત વિ., પું. (સં.) કોઈપણ ક્ષેત્રમાં છેવટનો ન્યાય

- નિર્ણય કરનાર સર્વોચ્ચ પદાધિકારી

લોકાપજ્ઞ ન. (સં.) લોકો વચ્ચે જાહેર પ્રસિદ્ધિ કરવી;

વિમાન્ય (પ્રાય: પુસ્તકનું) (૨) લોકો માટે ખુલ્લું

મૂકવું તે

લોકાપિત વિ. (સં.) લોકોને અર્પણ થયેલું - સોંપાયેલું

લોકા-(કે)લિટી સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રદેશ; ક્ષેત્ર (૨) લતો; સ્થળ

લોકે-(કે)ટ ન. (ઈ.) સ્ત્રીઓનું ગળાનું એક પરેશું

લોકેશન ન. (ઈ.) નિશ્ચિત સ્થાન, કામઠેકાણું

લોકેષણા સ્ત્રી. (સં.) લોકોમાં પ્રતિષ્ઠા કે યશની કામના

(૨) સ્વર્ગ વગેરે લોકના સુખની કામના

લોકોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) લોકવાયકા (૨) 'કહેવત' રૂપે રજૂ

થતો એક અલંકાર

લોકોત્તર વિ. (સં.) અલૌકિક; અસાધારણ

લોકોપકાર પું. (સં.) લોકોનું ભલું; સાર્વત્રિક કલ્યાણ

લોકોપકારી-(૨ક) વિ. (સં.) લોકોપકાર કરે તેવું; જનતાનું
ભલું કરનાર [ખપનું

લોકોપયોગી વિ. (સં.) લોકોપયોગિનું લોકોને ઉપયોગી-

લોખંડ ન. (સં.) લોહખંડ, પ્રા. લોહખંડ) લોહું; લોહ

લોખંડી વિ. લોખંડનું બનાવેલું (૨) ઘણું મજબૂત (૩)

દંઠનિશ્ચયી; અજ્ઞાનમ (૪) વાહનની કિલોમીટરની

નોંધણીની વિગત બતાવનારું પત્રક

લોગ ન. (ઈ.) લઘુગણક

લોગટેબલ ન. (ઈ.) લઘુગુણકતાલિકા

લોગબુક સ્ત્રી. (ઈ.) કાર્ય રોજનીશી (૨) કાર્ય-નોંધવહી

લોગેરિથમ ન. (ઈ.) ધાતાંગગણન - ગણિત; લઘુગુણક

લોગો પું. (ઈ.) ઓળખચિહ્ન

લોગોપેથિયા પું. (ઈ.) ભાષાવિકાર

લોચ પું. (સં.) લુંચ) માથાના વાળ પોતાને હાથે ટૂંપી

કાઢવા તે (જૈન)

લોચક ન. (સં.) લોચો; ગોળો (૨) સુતારનું એક ઓજાર

(૩) કાજખ (૪) સાપની કાંચળી

લોચક્રમ ન. વાળ ચુંટવાનું કામ (જૈન)

લોચન ન. લુંચન; ટૂંપી નાખવું તે (૨) છીનવી લેવું તે

લોચન ન. (સં.) આંખ; નયન

લોચનતારક પું. (સં.) આંખની કીકી

લોચના સ્ત્રી. (સં.) ઝંખના; તલસાટ

લોચના જુઓ 'લોચ'

લોચનિયું ન. લોચન; આંખ (પદ્યમાં) [લોચો વળવો

લોચવાવું અ.કિ. લોચામાં પડવું; ચૂંચવાવું; સંડોવાવું (૨)

લોચવું અ.કિ. (સં.) લુંચતિ, પષ. લુંચઈ) વાળ ચુંટી કાઢવા

(જૈન) (૨) (સં.) લોચ કે રોચ) તલસવું; આમતેમ

બેચેનીથી આળોટવું

લોચાવું સ.કિ. લોચવાવું; ચૂંચાવું (૨) (આંખનું) ભારે થવું

લોચો (૨). (સં.) લોચક) લોહું; લચકો (૨) ડૂચો; ડબ્બો

(૩) ગરબડ; ગોટાળો (૪) વાંધો; તકરાર

લોચોખોચો પું. લોચો; લચકો; પિંડો; લોહો [વળવા તે

લોચોલબોચો પું. ગરબડગોટો; ચૂંચો (૨) જામના લોચા

લોચોલાપશી સ્ત્રી. ગરબડગોટો (૨) થોડુંધણું [સ્થાન

લોજ સ્ત્રી. (ઈ.) વીશી; રહેવાજમવાની સગવડ આપતું

લોજિક ન. (ઈ.) તર્કશાસ્ત્ર; પ્રમાણશાસ્ત્ર (૨) તર્ક

લોજિકલ વિ. (ઈ.) તાર્કિક

લોટ પું. (દે. રોટ) બારીક ભૂકો; આલે

લોટ પું. (ઈ.) જથ્થો [વાસણ

લોટકું ન. (લોટું ઉપરથી) ચડવો; માટીનું પાણીનું નાનું

લોટકો પું. માટીનો ઘડો કે લોચકું

લોટણ-(ણિયું) વિ. લોટતી-ગુલાંટ ખાતી (પતંગ)

લોટપોટ વિ. લોથપોથ (૨) ગોટપોટ

લોટમયું વિ. લોટ માગનારું (ખિખારી)

લોટરી

૭૧૭

[લોલીપોંપ

લોટરી સ્ત્રી. (ઈ.) ટિકિટો વેચી ખરીદનારાઓમાંથી જેને નસીબે આવે તેને ઈનામો આપવાની શરતો કરાતી એક પ્રકારની દ્યુતવ્યવસ્થા (૨) નસીબનો ખેલ લોટવું અ.કિ. (સં. લોટતિ, પ્રા. લોકઈ) લેટવું; આળોટવું લોટિયું વિ. (લોટું ઉપરથી) લોટાના તળિયા જેવું; બોડું રોડું (૨) ઘંટીમાંથી લોટ વાળવાનું લુગડું [જાતિ] લોટિયો પું. વલોરાની એક જાતિ (શિયા મુસલમાનની લોટી સ્ત્રી. ('લોટવું' ઉપરથી) નાનો લોટો [(૨) માયું લોટું ન. નાનો માટીનો ઘડો; માટીનું લોટા જેવું વાસણ લોટનાન ન. (ઈ.) વીજળીનું હળવું દબાણ લોટો પું. ધાતુનું એક પાત્ર-કળશિયો (૨) દસ્ત (ઝાડો) લોડ પું. (ઈ.) વજન; ભાર (૨) વીજળીનું દબાણ લોડિંગ ન. (ઈ.) ભાર ભરવો તે લોડનમ ન. (ઈ.) અફીણનો અર્ક લોડ પું. (સં. લોષ, દે. લોડ) વાટવાનો પથ્થર (૨) પાણીનું લાટ જેવું મોજું; પૂરનો ઘોડો (૩) તાપથી ઓગળીને બાજેલો માટીનો ગઢો; લોદાનો લઢો (૪) વાંધો; તકરાર [(કપાસ) લોઢવું સ.કિ. (સં. લોઢયતિ, પ્રા. લોઢઈ) ચરખાથી પીલવું લોઢાં ન. બ.વ. કારીગરનાં લોઢાનાં ઓજારો લોઢી સ્ત્રી. (સં. લોહ, પ્રા. લોહડિઓ) લોઢાની તવી ભોંટું ન. (સં. લોહ, અપ. લોહહઉ) એક ધાતુ; લોખંડ લોતિ-(થિ)યું ન. બચ્ચું ભરવું તે; વચ્ચું લોથ સ્ત્રી. લાથ; માડું (૨) ઉપાધિ; પીડા (૩) વિ. તદન થાકી ગયેલું (૪) નરસું; નકામું લોથપોથ વિ. સાવ થાકી ગયેલું લોથવું અ.કિ. ભેચેનીમાં આમતેમ આળોટવું લોથિયું ન. (સં. લુંથ) કૂતરાનું બચ્ચું ભરવું તે; વચ્ચું લોથો પું. (કા.) જુવારનું કણસલું લોથર પું. ખાટ, પુષ્કળ તેલ નાંખી બનાવેલો લોટ લોથર પું., ન. એક જાતનું ઝાડ લોધી વિ., પું. માછલાં પકડનાર; માછીમાર; કીમર લોધી સ્ત્રી. લોધા જાતિની સ્ત્રી [રકમ લોન સ્ત્રી. (ઈ.) અમુક શરતે લેવાતી ઉછીની કે વ્યાજકી લોન સ્ત્રી. (ઈ.) હરિયાણી લોન-ટેનિસ ન. (ઈ.) ટેનિસ લોન્ગજમ્પ પું. (ઈ.) લાંબો કૂદકો; લાંબીકૂદ લોન્ડ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) ધોલાઈધર; કપડાં ધોવાની દુકાન લોપ પું. (સં.) લુપ થવું તે; દેખાતું બંધ થવું તે (૨) નાશ પામવું તે લોપક વિ. લોપ કરનારું [(૨) અતિશયોક્તિ (૩) ખુશામત લોપડચોપ ન. (લેપવું-ચોપવું) ચીકટ; ધી, તેલ વગેરે લોપરી સ્ત્રી. (લેપડી ઉપરથી) ઘપોલી; પોટિસ [કરવું લોપવું સ.કિ. (સં. લુપ) ઉલ્લંઘવું; ન માનવું (૨) ઉલ્લંઘન

લોપામુદ્રા સ્ત્રી. (સં.) અગસ્ય-ઋષિની પત્ની લોકર વિ., પું. (ઈ.) ભટકેલ; ખદમાશ; લખાડ લોબ સ્ત્રી. યાદદાસ્ત (૨) આદત; દેવ લોબ સ્ત્રી. કાનની ખૂટ લોભકી-(રી) સ્ત્રી. (અપ. લોભડી) ભારીક ઊનની કામળી કે ઓઢણી (ગોવાલણો ઓઢે છે તેવી) લોભડી સ્ત્રી. ટેકરી ઉપર આવેલ ઊંચી જગા-સ્થળ લોભાન પું. (કા. લુભાન) એક વૃક્ષનો ગુંદર (ધૂપકે ઔષધિ) લોભી સ્ત્રી. (ઈ.) ઓસરી (૨) ગેલરી (૩) પોતાના સ્થિત માટે સભ્યોને પોતાના તરફ વાળવાના પ્રયાસો લોભાડપ્રેસર ન. (ઈ.) લોલીનું નીચું-મીઠું દબાણ લોભ પું. (સં.) લાલચ; તૃષ્ણા (૨) ચિંગૂસાઈ લોભન વિ. (સં.) લોભામણું (૨) ન. પ્રલોભન; લાલચ લોભનીય વિ. લોભ કરવા જેવું લોભામણું વિ. લલચાવે તેવું; લલચાવનારું લોભાવડું સ.કિ. 'લોભાવડું'નું પ્રેરક; લાલચમાં નાખવું લોભાવડું અ.કિ. લોભમાં પડવું; લલચાવું [ભાન ભૂલેલું લોભાંધ વિ. (સં.) લોભથી અંધ બનેલું; લોભને લીધે લોભિત વિ. (સં.) લોભાયેલું; લલચાયેલું; લલચાવેલું લોભી, (-ભિયું) વિ. લોભવાળું (૨) કંજૂસ; ચિંગૂસ લોભ પું., ન. (સં.) વાજ; ફેંડું; રોમ ભોમવિશ્રોમ વિ. (સં.) ઊલટું-સૂલટું; અવળું-સવળું (૨) અનિશ્ચિત દશાવાળું ભોમહર્ષ પું. (સં.) રોમ ખડાં કરે એવી લાગણી; રોમાંચ ભોયર પું. (ઈ.) ધારાશાસ્ત્રી; વકીલ [પડવું લોરવું અ.કિ. ચંચળ થવું (૨) જલદી ચાલવું (૩) લચી લોરવું સ.કિ. નખ મારીને ધાવલ કરવું લોરાવડું સ.કિ. 'લોરવડું'નું પ્રેરક લોરાવડું અ.કિ. 'લોરવડું'નું કર્મણિ લોરી સ્ત્રી. (ઈ.) ભારખટારો; મોટરટ્રક લોર્ડ પું. (ઈ.) એક ઈલકાબ કે તે ધરાવનાર (૨) ઈશ્વર લોલ ન. આદિવાસીઓમાં વસંતોત્સવ વખતે ગવાતું ગીત (લોક.) લોલ વિ. (સં.) ચંચળ; હાલતું (૨) મુંદર (૩) આતુર લોલ ઉદ્. એક પાદપૂરક લોલક ન. લટકતી અને જૂલતી વસ્તુ (૨) ધડિયાળનું લોળિયું (૩) કૂકડને ગળે લટકતો સ્નાયુનો લોચો લોલણી સ્ત્રી. લટકાળી ચાલવાળી સ્ત્રી લોલતા સ્ત્રી. આતુરતા (૨) લોલુપતા લોલવિલોલ વિ. (સં.) મુંદર; મુરંજ લોલા સ્ત્રી. (સં.) જાભ (૨) આકાશી વીજળી લાલાશિ વિ., સ્ત્રી. (સં.) ચંચળ આંખવાળી લોલિત વિ. (સં.) હાલતું; જૂલતું; ડોલતું [લાલચ લોલીપોંપ સ્ત્રી. (ઈ.) સળીને છેડે લગાડેલ ગોળો (૨)

લોહુપાં

૭૧૮

[વકી

લોહુપ વિ. (સં.) લહુતાવાળું; તૃષ્ણાતુર; લોભી વૃત્તિવાળું
 લોહુપતા સ્ત્રી. લહુતા; લાલચુ ભોવાપનું
 લોલો કે. (સં.) લુલુ હાલરડા ગાતા કરાતો એક અવજ
 લોલો પું. (જાભનો) જૂલતો સ્નાયુ; લોળો
 લોવાડા(-રા)વડું સ.કિ. 'લોલવું'નું પ્રેરક
 લોવાડું અ.કિ. 'લોલવું'નું કર્મણિ [લગાડવાનું]
 લોશન ન. (ઈ.) જંતુનાશક દવાવાળું પ્રવાહી (બહારથી
 બોષ્ટ ન. (સં.) માટીનું કેકું
 લોસ પું. (ઈ.) નુકસાન; તોટો; ખોટ [સામાન
 લોસ્ટ પ્રોપર્ટી સ્ત્રી. (ઈ.) ખોવાયેલ કે નષ્ટિયાતો માલ-
 લોહ ન. (સં.) લોહું; લોખંડ
 લોહકઢા સ્ત્રી. લોહાની કઢાઈ; પેણી
 લોહકાટ પું. લોહાનો કાટ
 લોહકાર પું. (સં.) લુહાર
 લોહચુંબક ન. લોહાને આકર્ષવાના ગુણવાળું એક તત્ત્વ;
 ચમકપણણ; 'મેગનેટ' (ર) ચુંબક લગાડેલું લોહાનું
 સાધન
 લોહચુંબકત્વ ન. લોહાને આકર્ષવાનો ગુણ; 'મેગનેટિઝમ'
 લોહતત્ત્વ ન. (સં.) લોહ ધાતુ સાથે સંકળાયેલ એક રક્ત
 પોષક તત્ત્વ
 લોહભસ્મ સ્ત્રી. (સં.) લોહની ભસ્મ; એક રસાયણ
 લોહમાર્ગ પું. (સં.) રેલવે; રેલનો પાટો
 લોહયુગ પું. (ઈ) લોહ ધાતુની જાણકારીવાળો યુગ
 લોહર પું. જહોર; મૂર્ખ (ર) લોહર; રખડેલ પા તોફાની
 જુવાનયો
 લોહરિયું વિ. ગામડિયું (ર) નિર્લજ્જ; બેશરમ
 લોહલંગર ન. સાથીને પગે બાંધવાની સાંકળ (ર) બહુ
 વજનદાર વસ્તુ
 લોહડું સ.કિ. (પ્રા. લુહ) લુછવું (ર) ઘસી કાઢવું
 લોહશંકુ પું. (સં.) લોખંડનો ખીલો
 લોહિત વિ. (સં.) લાલ; રાતું (ર) ન. રક્ત; લોહી [એવું
 લોહિયાળ(-ળું) વિ. લોહીવાળું; લોહી વહાં કરતું હોય
 લોહિયું ન. તાવડી (ર) કઢાઈ (૩) લોખંડનું બકડિયું
 લોહી ન. (સં.) લોહિત, પ્રા. લોહિઅ) રુધિર; શોષિત
 (ર) વંશ; કુળ
 લોહીઉઘાળો પું. બળાસો; કંકાસ; ઝપડો
 લોહીતરસ્યું વિ. સામાનું લોહી રેડીને તેની દાઝ શમાવે
 એવું; ભારે પુનઃસવાળું; દેખીલું [શરીરવાળું
 લોહીલુ(-લો)હાણ વિ. લોહીના રેલાથી ખરડાઈ ગયેલા
 લોહીલા પું. સ્ત્રીઓનો એક રોગ; રક્તપ્રદર
 લોહીવિકાર પું. (સં.) (રોગથી) લોહીનો બગાડ
 લોળ સ્ત્રી. મારનું નિશાન; સોળ (ર) લાખની બંગડી (૩)
 લૂન; મૂનપું (૪) વિ. રાતું; લાલ [એક પરેણું
 લોળિયું ન. (સં.) લોલ, પ્રા. લોલ)સ્ત્રીઓનું કાનની બૂટનું

લોળિયું ન. ડાંગર-કાંગ વગેરેની ટૂંડી
 લોળો પું. (સં.) લુલુ ઉપરથી) જામ; જાભનું ટેરવું
 લોંકડી સ્ત્રી. (પ્રા. લુક્ક = હુપાયેલું) શિયાળની જાતનું
 એક નાનું ચોપનું પ્રાણી
 લોંગકોટ પું. (ઈ.) લાંબો કોટ-ડગલો
 લોંગજમ્પ પું. (ઈ.) લાંબો ફૂટકો
 લોંગશોટ વિ. (ઈ.) દૂરવર્તી
 લોંક વિ. લાંઠ; ખંચું (ર) ગાંઠે નહિ તેવું; તોફાની
 લોંકડું વિ. પૈસાદાર; માતબર (ર) લક; મજબૂત
 લોંઠાઈ સ્ત્રી. લાંઠપણું; લોંઠકાપણું (ર) શ્રીમંતાઈ
 લોઠિયું વિ. લાઠિયું; ખંચું (ર) ગાંઠે નહિ તેવું; તોફાની
 (૩) સંપત્તિવાન; સમૃદ્ધ (૪) સિમતવાળું
 લોંકું ન. છોકડું (ર) પૈસાદાર
 લોઠો પું. લોંઠ માણસ (ર) યાર; રાખેલો (૩) છોકરો
 લોડી ન. લૂંડી; ચાકડી; નોકરડી [દાસીથી જન્મેલું
 લોડું વિ. લુચ્ચું; દોડું (ર) કળિયાળું (૩) તોફાની (૪)
 લોદી પું. ચીક્ષા નરમ પદાર્થનો લોચો
 લોબડી(-રી) સ્ત્રી. ખારીક ઊનની કામળી કે ઓઢણી
 લોહિક વિ. (સં.) લોકોમાં ચાલતું (ર) આ લોકનું, દુન્યવી
 (૩) ન. લોકચાર; લોકીક (૪) ખરખરો કરવો તે
 લોલો પું. (સં. અ. લલ્લ = ખોલ; શબ્દ) લઉઓ;
 વિદૂષક; રાજાનો મહરો [વિક્કાર
 લ્યાનત સ્ત્રી. (અ. લ્યાનત) લ્યાનત; શરમ (ર) ફિટકાર;
 ભૂકેમિયા પું. (ઈ.) લોહીનું કેન્સર

વ

વ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ચાર અર્ધસ્વરોમાંનો ચોથો
 વકટ પું. (તેલુગુ વકટુ = એક) ગિલ્લીદંડાની રમતમાં 'એક'
 વકક વિ. (અ. વક્રક) સાર્વજનિક (ર) ધર્માદા (૩)
 ધર્માદામાં અપાતી બક્ષિસ
 વકરવું અ.કિ. (સં. વિ + કૃ) બગાડવું; વીકરવું (ર)
 બહેકવું; ફાટવું (૩) ફરી જવું; વાંકું બોલવું
 વકરી સ્ત્રી. (-રો) પું. (સં. વિક્રપ, પ્રા. વિકક) વેચાણ
 (ર) વેચાણનું નાણું (૩) વેચાયેલો માલ
 વકલ પું. જાત; તરેલ (ર) સમૂહ; જથ્થો
 વકળવું અ.કિ. ખાખા કરવું
 વકાર પું. (સં.) 'વ' ઉચ્ચાર (ર) 'વ' વર્ણ
 વકારાંત (સં.) જેને છેડે 'વ' વ્યંજન હોય તેવું
 વકાલત સ્ત્રી. (અ.) વકીલાત; વકીલનું કામ
 વકાલતનામું ન. અસીલ તરફથી વકીલાત કરવાની સમાનો
 લેખ; વકીલાતનામું
 વકાસવું સ.કિ. (સં. વિ + કિસ્ટ) (મોં)પહોળું કરવું - ફાડવું
 વકી સ્ત્રી. (અ. વાકીઅ) સંભવ (ર) આશા; ઉમેદ

વકીલ/

૭૧૯

[વચૂતવું]

વકીલ પું. (અ.) સનંદો કાયદાશાસ્ત્રી (૨) અંલયો;
પ્રતિનિધિ (૩) કોઈના પક્ષની વાત રજૂ કરનાર; તે
માટે મથનાર

વકીલાત સ્ત્રી. વકીલનું કામ

વકીલાતનામું ન. વકીલાતની સત્તાનો લેખ

વકર પું. (અ. વકર) મોભો; વજન (૨) ડંગ; લાપકી

વકર વિ. વાંકા સ્વભાવનું (૨) ઢોંગું; લાંક

વક્તવ્ય વિ. (સં.) બોલવા જેવું (૨) ન. ભાષણ; કથન

વક્તા વિ. (સં.) બોલનાર; ભાષણ કે કથા કરનાર

વક્તુકામ વિ. (સં.) બોલવા-કહેવાની ઈચ્છાવાળું

વક્તૃતા સ્ત્રી., (-ત્વ) ન. (સં.) બોલવાની છટા-કુશળતા

વક્તૃત્વ ન. છટાદાર બોલવું-ભાષણ કરવું તે

વક્તૃત્વકળા સ્ત્રી. છટાદાર બોલવાની-ભાષણ કરવાની

આવડત કે કૌશલ

[શક્તિ]

વક્તૃત્વશક્તિ સ્ત્રી. છટાદાર બોલવાની કે ભાષણ કરવાની

વક્ત્ર ન. (સં.) મુખ; મોઢું

વક્ત્રી સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી-વક્ત્રા

વક વિ. (સં.) વાંકું; ત્રાસું (૨) પું. વકીગ્રહ

વકગતિ વિ. (સં.) વાંકી ચલ ચાલનારું (૨) કુટિલ; લુચ્ચું

વક્તા સ્ત્રી (સં.) વકપણું (૨) વળાંક; 'કર્વેચર'(ગ.)

વક્તુંડ વિ. (સં.) વાંકા મોંવાળું - વાંકી સુંઢવાળું (૨)
પું. ગણપતિ (૩) પોપટ

વકદર્શી વિ. (સં. વકદર્શિન) વાંકાદેખું; વાંકું જોનાર (૨)

પરાલકેબુદ્ધજોનાર (૩) દોષકેખામી જોનાર; 'સિનિક'

વકદર્શિતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) વાંકાદેખાપણું

વકદંત વિ. વાંકા દાંતવાળું (૨) પું. ગણપતિ

વકદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) બાડી નજર (૨) વાંકું જ જોનારી

કોપની કે દ્રેષની નજર (૩) વિ. તેવી નજરવાળું;

સામાનો દોષ જોવા કરનારું

વકભાવ પું. (સં.) વાંકાપણું (૨) છળકપટ

વકી વિ. વાંકી ગ્રેકે ગાનારું (૨) વાંકું ચાલતું (ગ્રહ માટે)

વકીકરણ ન. (સં.) વાંકું ન હોય તેને વાંકું કરવું તે

વકીભવન ન. (સં.) (કિરણોનું) વાંકા થવું તે

વકીભાવ પું. (સં.) વાંક (૨) અપ્રમાણિકતા; આગ્રાપણું

વકોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) કટાક્ષનું વચન (૨) વાંકો બોલ (૩)

એક કાવ્યાલંકાર

[સ્થલ] છાતી

વક્ષસ્થલ ન., (-ખ), વક્ષસ્થલ ન. (સં. વક્ષસું, વક્ષ:-

વખ ન. વિષ; ઝેર

વખણાવું સ.કિ. વખણ થવાં; પ્રશંસા થવી

વખત પું. (અ. વક્ત) કાળ; સમય (૨) તક (૩) માછી

હાલત (૪) નવરાશ (૫) વાર; ફેરો (જેમ કે, એને

કેટલી વખત કહ્યું ?)

[નવાર]

વખતબેવખત કિ.વિ. (કા. બેવક્ત) ગમે ત્યારે; અવાર-

વખતસર કિ.વિ. યોગ્ય વખતે; સમયસર

વખતે કિ.વિ. કદાચ; સંભવત; કદાચિત્

વખતોવખત કિ.વિ. વારંવાર; ઘણીવાર

વખરી સ્ત્રી. ધરવખરી; ધરનો સરસામાન [ભાગ]

વખલ્લો પું. વાણના દોષથી થતો કપડાનો નુકસાનીવાળો

વખવખનું અ.કિ. ભૂખનાં વલખાં મારવાં (૨) ખાઉ ખાઉ

કરવું (૩) તલપવું; વલોપાત કરવો [ખખખજ

વખંભર વિ. (સં. વિખંભર) બહુ મોટું; ભયંકર (૨)

વખાણ ન. (સં. વ્યાખ્યાન, પ્રા. વફખાણ) પ્રશંસા;

પ્રશસ્તિ; તારીફ (૨) વ્યાખ્યાન; પ્રવચન (જૈન)

વખાણાવું સ.કિ. (સં. વ્યાખ્યાન, પ્રા. વફખાણઈ) પ્રશંસા

કરવી (૨) વિગતથી કહેવું; વર્ણવવું ['ગોડાઉન'

વખાર સ્ત્રી. (સં. વક્ષસ્કાર, પ્રા. વફખાર) ઠોકાર; ગોદામ;

વખારિયો પું. વખારવાળો (૨) વખારનો નોકર; 'ગોદામ-

ફ્રીપર'

વખુ વિ. (સં. પક્ષ, પ્રા. વક્ષ) નામને લાગતાં '-ના

વલણ, લગની કે પક્ષનું' એ અર્થમાં; તરફદારી

કરનાર ઉદા. ધરવખુ

વખું ન. પક્ષ (૨) ઓથ; આશ્રય (૩) વગ

વખુંડું વિ. વિપુરું; છુટું પેરેલું [(૨) સંકટ; વિપતિ

વખો પું. (સં. વિક્ષોભ, પ્રા. વિક્ષોભલ) ભૂખમરાનું સંકટ

વખોડવું સ.કિ. (સં. વિક્ષોટયતિ, પ્રા. વિક્ષોડઈ) ખોડ

કાઢવી (૨) નિંદા કરવી

વગ પું., સ્ત્રી. (સં. વર્ગ, પ્રા. વગ્ગ) પક્ષ; તરફેણ (૨)

જગા; સવડ (૩) તક; અવસર [લગતું

વગડાઉ વિ. (વિગરો ઉપરથી) જંગલી; રાની; જંગલને

વગડી પું. (સં. વિકટ, પ્રા. વિગડ) જંગલ; ઉજ્જડ પ્રદેશ;

રાન

વગદાપણું ન. વગદાં લીધવાં તે; કાંકાં મારવાં તે

વગદાર વિ. વગવાળું; વગ ધરાવતું

વગદાં ન.અ.વ. કાંકાં; લખિયાવેગ

વગદું વિ. લેપડું; લખિયું

વગર ન. (અ. બિગૈર) વિના; સિવાય

વગર-પગારી વિ. પગાર વિનાનું; માનાઈ; 'ઓનરરી'

વગવસીલો પું. (વગ + વસીલો) વગ ને વસીલો; મોટાની

સાથેનો સંબંધ, તેની ઓથ કે કુમક; મોટી લાગવગ

વગળ પું., ન. (સં. વિકલ, પ્રા. વિગલ) ભેગ (૨)

બ્રહ્મતા; વર્ણસંકરતા (૩) કપટ; છળ

વગળવંશી વિ. વર્ણસંકર; વર્ણોની સેજભેળવાળું

વગડાડું સ.કિ. વાગે એમ કરવું; બજાવવું (૨) વાગે-

લાગે એમ કરવું [(૨) પક્ષપાત કરનાર;

વગિયું, વગીયું વિ. (વગ ઉપરથી) ઓળખીતું; વગવાળું

-વગુ કિ.વિ. (વગ પરથી) તરફનું; બાજુનું (ઉદા

એકવગુ)

[ગુંચાવું; સંકલમણમાં આવી પડવું

વગૂતવું અ.કિ. (સં. વિ + સં. અથિત, પ્ર. ગુત્થ) ભરાવું;

વજનિયું

૭૨૦

[વજનિયું]

વગતું વિ. ગૂંચવાઈ ગયેલું (ર) નિદા પાનેલું
 વગેરે વિ. (અ. વગૈરહ) અને બીજા; ઈત્યાદિ ઠિકાણે
 વગેસમે કિ.વિ. લાગતાવળગતામાં; વગવસીલાવાળું
 વગો પું. (સં. વર્ગક, પ્રા. વગગઅ) લગા; ભાગ; વાગે;
 ધાગે; પોળ [ઉપરથી] નિદા; કજેતી
 વગોણું ન., (-વણી) સ્ત્રી, (-વણું) ન. ('વગોવણું'
 વગોવણું સ.કિ. (સં. વિગ્રોયતિ, પ્રા. વિગોવઈ = કજેત
 કરવું) નિદા કરવી; નિદવું; કજેતી કરવી અનાજ
 વધરવું ન. રાતી સાઠી જેવી ડોંગર (ર) કૂશકમાંથી કાઢેલું
 વધરણું ન. (સં. વિગ્રહ) અડચણ; વિધન; આડખીલી
 વધરો પું. (સં. વિગ્રહ) ટંદો; અજાબનાવ (ર) વિધન (૩)
 બગડવું કે સળવા માંડવું તે
 વધાર પું. (સં. વિગ્રહ, પ્રા. વિગધાર-વગધાર) થી કે
 તેલમાં મરચાં, રાઈ, સિંગ વગેરે કકડાથી દાળ, કઢી
 વગેરેમાં છમકારવું તે (ર) છમકારેલ શાકનો રસો
 (૩) મમરો; ટુચકો; ઉરકેરણી
 વધારણી સ્ત્રી. સિંગ (ર) વધારવાની કબ કે રીત
 વધારવું સ.કિ. (સં. વ્યાધારયતિ, પ્રા. વગધારઈ) વધારકરવો
 (ર) બગાઈ હાંકવી (૩) નહીં કરવો [અણપું
 વધારિયું વિ. વધાર દીધેલું (ર) ન. વધારી તૈયાર કરેલ
 વચ ન. (સં.) વચન; બોલવું તે; બોલ
 વચ સ્ત્રી. (દિ. વ્યચ્ચ, વિચ્ચિ = મધ્ય) વચ્ચે હોવું તે;
 મધ્યસ્થતા (ર) કિ.વિ.વચ્ચે (ઉદા. વચગાળાનું)
 વચકણું ન. અડધેથી આડું પડવું તે; વાંધો (ર) હરકત;
 વાંધો (૩) વિ. વાંકું; આડું
 વચક(કા)વું અ.કિ. (સં. વ્યત્પ, પ્રા. વચ્ચપ) માંડું
 લાગવું (ર) રિસાવું (૩) છેડાવું (૪) વચ્ચેથી છટકી
 જવું (૫) વીકરવું
 વચકું ન. વિધન; વચકણું (ર) વાંધો; વાંકું; અડચણ
 વચકો પું. મોઢું લાગવું તે (ર) વાંધો (૩) વહેમ
 વચગાળો પું. બે ચીજો વચ્ચેનો ખાલી ભાગ
 વચડવું સ.કિ. વલૂરવું; ઉલટા પાડવા [(૩) સંખ્યા (વ્યા.)
 વચન ન. (સં.) વેણ; કથન; વાક્ય (ર) પ્રતિજ્ઞા; કોલ
 વચનચિટ્ટી સ્ત્રી. (સં.) વચનપત્ર; સૂંટી; 'પ્રોમિસરી નોટ'
 વચનપાલન ન. (સં.) વચન પાળવું તે; કલા પ્રમાણે કરી
 બતાવવું તે [કરવા બંધાયેલું
 વચનબદ્ધ ન. (સં.) વચનથી બંધાયેલું; બોલ્યા પ્રમાણ
 વચનબાણ ન. કડવો શબ્દ [કરી જવું તે
 વચનભંગ પું. (સં.) વચનને ઉધલાવવું તે; વચન આપી
 વચનભ્રષ્ટ વિ. વચન ન પાળવું; વચનભંગી
 વચનામૃત ન. (સં.) અમૃત જેવું વચન કે વાણી (ર)
 સહજાનંદની વાણીનો ગ્રંથ [ટાંકેવું
 વચનિકા સ્ત્રી. (સં.) અવતરણ; પ્રમાણ કે સૂક્તિ તરીકે
 વચની વિ. વચન પાળનારું (ર) સત્યવાદી; પ્રમાણિક

વચનીય વિ. (સં.) રહેવા કે બોલવા જેવું (ર) નિદા થવા
 પાત્ર; નિધ
 વચનીયતા સ્ત્રી., ન. લોકાપનાદ; લાંછન
 વચમાં કિ.વિ. ('વચ' પરથી) વચ્ચે; મધ્ય
 વચલું વિ. વચમાંનું; મધ્યનું; મધ્યમ
 વચવચ સ્ત્રી. (-ચાટ) ન. વચમાં ઉદ્ભતાઈથી બગડવું તે
 વચવચિયું વિ. વચવચાટ કરનારું; બોલ બોલ કર્યા કરનારું
 વચળવું અ.કિ. (સં. વિચલ) કથળવું; બગડવું (ર) મગજ
 ખસી જવું; ગાંડ થઈ જવું (૩) મદથી છકી જવું
 વચાળ સ્ત્રી. ધચ્ચેની ખાલી જગ્યા
 વચાળો પું. ('વચ' ઉપરથી) ન વપરાતો ખૂશી
 વચેટ વિ. વચલું; વચમાંનું; મધ્યનું
 વચેટિયો પું. ઠલાલ (ર) મધ્યસ્થી કરનાર; 'મિડલમેન'
 વચ્ચે કિ.વિ. (સં. વ્યચ્ચ, પ્રા. વિચ્ચિ) વચનમાં; મધ્યમાં
 (ર) અંદર; માંહે (૩) દરમિયાન (૪) પરસ્પર;
 અન્યોન્ય કિ.
 વચ્ચોવચ કિ.વિ. બરાબર વચ્ચે [(ર) બાળક; છોકરું
 વચ્છ પું., (-છછ) ન. (સં. વત્સ, પ્રા. વચ્છ) વાછરું
 વચ્છ(-છ્છ)નાગ પું. એક જેરી વનસ્પતિ [વલાણું
 વચ્છ(-છ્છ)લ વિ. (સં. વત્સલ, પ્રા. વચ્છલ) પ્રિય;
 વછિયાત પું. મોટા વેપારી તરફથી પરદેશ માલ ખરીદનાર
 કે વેચનાર આગતિયો
 વછિયાતી વિ. વછિયાતને લગતું
 વછટાવું સ.કિ. 'વછટવું' નું પ્રેરક
 વછટાવું અ.કિ. 'વછટવું'નું ભાવે
 વછટવું અ.કિ. (સં. વિશુદ્ધતે, પ્રા. વિહુદઈ) છૂટું પડવું;
 છૂટવું (ર) છૂટીને ઊડવું
 વછટું વિ. વિખૂટું; જુદું પડેલું; છૂટું પડેલું
 વછેરી સ્ત્રી. (સં. વચ્છ) નાની ધોડી; ધોડીનું માદા બચ્ચું
 વછેરું ન. ધોડીનું બચ્ચું
 વછેરો પું. (સં. વત્સતર, પ્રા. વચ્ચપર) નાનો ધોડો (ર)
 વાછડો (તરતમાં ખસી કરેલો)
 વછે પું. (દિ. વિચ્છેલ) વિયોગ; વિરહ
 વછેડવું સ.કિ. (સં. વિશોદ્યતિ, પ્રા. વિચ્છોઈ) વછૂટે
 એમ કરવું; છૂટું પાડવું
 વછેવું વિ. (દિ. વિચ્છોઈ) વિખૂટું પડેલું (ર) વિનાનું
 વછેવું સ.કિ. છૂટું પાડવું; અલગ કરવું
 વજ સ્ત્રી. એક પ્રકારની વનસ્પતિ
 વજન ન. (અ.) ભાર (ર) તોલ (૩) દબાણ; વગ (૪)
 મોભો; માન (૫) બલાત્મક સ્વરભાર; 'સ્ટેસ'
 વજનદાર વિ. વજનવાળું (ર) આબરુદાર; પ્રતિષ્ઠિત
 વજનપેટી સ્ત્રી. વજનિયાં રાખવાની પેટી
 વજનવક્કર ન.બ.વ. વજન કે વક્કર, મોભો; પ્રતિષ્ઠા
 વજનિયું ન. અમુક વજનનું કાટલું

વજ્રસ/

૭૨૧

[વડવાગ્નિ(-નલ)/(-નળ)]

વજ્ર સ્ત્રી. (અ. વજ્રહ) હેતુ; કારણ
 વજ્ર સ્ત્રી. સમજ; બુદ્ધિ (૨) વૃત્તિ; વલણ (૩) ફાંફાં
 વજ્રડવું સ.કિ. (સં. વાદ્ય, પ્રા. વજ્રવ) વગાડવું; બજ્રવડું
 વજ્રફદાર વિ. (૨) પું. વજ્રફાવાળો; જાગીરદાર
 વજ્રફો પું. (સં.) ઈનામમાં મળેલી જમીન; ભેટ સોગાત
 વગેરે (૨) નિવૃત્તિ વેતન; 'પેન્શન' (૩) પગાર
 વજ્ર પું. (અ.) પ્રધાન (૨) પાદશાસનો મુખ્ય સલાહકાર
 અમલદાર (૩) શેતરંજનું એક મહોરું [અમલ
 વજ્રી(-રાઈ, -રાત) સ્ત્રી. વજ્રરનો ઓથો, કારકિર્દી કે
 વજ્રરેઆઝમ પું. (અ.) વડાપ્રધાન; પ્રધાનમંત્રી
 વજૂ ન. (અ.) (નિમાજ પઢતા પહેલો) નમાજ પઢવા
 હાથ, પગ, મોં હાથ વગેરે ધોવાં તે [પાયો
 વજૂદ ન. (અ.) ખરાપણું; રાસ્તવિકતા (૨) મૂળ આધાર;
 વજે સ્ત્રી. (અ. વજઅ) પાકેલા અનાજના રૂપમાં લેવામાં
 આવતું મહેસૂલ; ગણોત [(જમીન, પગાર વગેરે)
 વજે સ્ત્રી. (અ. વજહ) જેમાંથી ગુજરાન ચાલે તેવી વસ્તુ
 વજજર ન. ઈન્દ્રનું આયુધ - વજ (૨) મૂળ પાયો
 વજ ન. (સં.) દધિયિ ઋષિનાં હાડકાંનું બનેલું ઈન્દ્રનું
 આયુધ (૨) આકાશી વિદ્યુત; વીજળી (૩) ફૂલની ઢાંડી
 વજ્રકાપ વિ. વજ્ર જેવી કઠણ કાપાવાળું
 વજ્રદંતી સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ; અસ્રેણિયો
 વજ્રપાણિ પું. ઈન્દ્ર
 વજ્રપાત પું. વીજળીનું પડવું તે કે તેનો કડાકો (૨) મોટું
 સંકટ આવી પડવું તે; મોટી આફત
 વજ્રપ્રહાર પું. (સં.) વજ્ર જેવો દંઢ કે સખત પ્રહાર-ઘા
 વજ્રબાહુ પું. (સં.) અત્યંત મજબૂત બાવડાવાળુ
 વજ્રમથ વિ. (સં.) કઠણ; કઠોર; દુર્ભેદ
 વજ્રલેપ પું. કઠો ઉખરે નહિ તેવો લેપ
 વટ પું. (સં.) વડનું ઝાડ; વડલો
 વટ વિ. (દિ. વડ) મુખ્ય; અથા માટેનું
 વટ સ્ત્રી. (સં. વૃત્તિ, પ્રા. વટ) ટેક; પક્ષ (૨) આબરૂ
 (૩) પીરધાર કરવી તે (૪) પું. રોક
 -વટ અનુ. હોવાપણું એવો ભાવ બતાવતો અનુગ. ઉદા.
 ઘરવટ ૧(૨) નુકસાની; વળતર (૩) વેરનો બદલો
 વટક સ્ત્રી., પું. ઉપરની કે વધારાની રકમ; ઉપરામણી
 વટકણું વિ. વટકે એવું (પશુ) [દૂધ દેતાં અથકાવું
 વટકવું અ.કિ. રીસમાં ખસી જવું; વંકાવું (૨) દુઝામાં ઢોરે
 વટપૂર્ણિમા સ્ત્રી. (સં.) જેટી પૂનમ; વટસાવિત્રી
 વટલ(-લા)વું અ.કિ. (સં. વિટલતિ, પ્રા. વિટલઈ) હલકી
 મનાતી જાતિ કે ધર્મમાં જવું (૨) ધર્મતર કરવું
 વટલોઈ સ્ત્રી. (સં. વર્તલોસિકા, પ્રા. વટલોસિઆ)
 તાંબડી; બોધરણા જેવું વાસણ [વવાની કુશળતા
 વટવહેવાર પું. રીતરિવાજ (૨) આબરૂ કે મોભો સાચ-
 વટવું સ.કિ. (સં. વર્તતે, પ્રા. વટઈ) ઓળંગવું; પસાર

કરવું (૨) અ.કિ. (વેળાનું) પસાર થઈ જવું (૩)
 (પાણીનું) પાછું હઠવું; ઓસરવું (૪) નાસી જવું
 વટસાવિત્રી સ્ત્રી. (સં.) જેઠ પૂર્ણિમાને વડની નીચે જેની
 પૂજા કરાય છે તે દેવતા; તેનું પર્વ
 વટહુકમ પું. મુખ્ય કે સર્વને લાગુ પડતો હુકમ (૨) ખાસ
 સત્તાથી કાઢેલો તાત્કાલિક હુકમ; 'ઓર્ડિનન્સ' [પીરધાર
 વટંતર વિ. ધરેણિયાત; ગીરવી મૂકેલું (૨) ન. વટાવ:
 વટાઈ વિ. વટાવી શકાય તેવું (ખત)
 વટાણો પું. મગ જેવો એ નામના કઠોળનો દાણો
 વટાવ પું. (સિ. વટ ઉપરથી) છૂટ; મુદલમાંથી કાંઈ
 કારણથી જે ઓછું લેવાય અથવા કાપી અપાય તે (૨)
 મોટા સિક્કાનું પરચૂરણ લેતાં જે ઓછું આવે તે (૩)
 વેચાણ ઉપરનું વળતર [વટેમાર્ગ; મુસાફર
 વટાવડો પું. (સં. વર્ત્તેવાહુક, પ્રા. વટવાહુઅ) પ્રવાસી;
 વટાવડું સ.કિ. (સર. મ. વટાણે) મોટા સિક્કાનું પરચૂરણ
 નાણું લેવું (૨) ટૂંકી, નોટ વગેરેનાં નાણાં કરવાં
 વટાવડું સ.કિ. (સર. વટવું) પસાર કરવું; ઓળંગવું
 વટાણ પું. (સં. વિટાલ) વટલાવાપણું; આમડછેટ; બ્રહ્મ-
 તા (૨) પોતાનો ધર્મ છોડી બીજો ધર્મ સ્વીકારવો તે
 વટાણવું સ.કિ. વટલાવવું; બ્રહ્મ કરવું [જવું તે
 વટાણો પું. વટાણ; બ્રહ્મતા (૨) સ્વધર્મ છોડી બીજા ધર્મમાં
 વટિકા સ્ત્રી. (સં.) ગોળી; વટી (આયુર્વેદિક દવાની)
 વટી(-ટિયું) વિ. વટ-ટેકવાળું
 વટી સ્ત્રી. (સં.) વટિકા; ગોળી
 -વટું અનુ. (સં. વૃત્ત, પ્રા. બટ) 'તેનો ધંધો કે કામકાજ'
 કે 'પશું' એ અર્થમાં નામને અંતે લાગે છે. (ઉદા.
 પ્રધાનવટું)
 વટેમાર્ગ પું. (સં. વાટ + માર્ગ) મુસાફર; રાહદારી
 વટેશરી સ્ત્રી. વાટખર્ચ (૨) ભાથું; ભાતું
 -વટો અનુ. (સં. વૃત્તક, પ્રા. વટઅ) આચરણ કે ધંધાનો
 અર્થ બતાવતો અનુગ (જેમ કે ભોગવટો)
 વડ પું. (સં. વટ, પ્રા. વડ) વડવાઈવાળું એક ઝાડ; વડલો
 વડ વિ. (દિ. વડ) વડું (સમાજમાં વપરાતું) ઉદા. વડસાસુ
 વડકું, (-ચકું) ન. બચકું (૨) છણકો; કોપથી જવાબ દેવો
 વડગૂંદો પું. એક ઝાડ; રાગૂંદો
 વડછડ સ્ત્રી. તાણખેંચ (૨) રંકડક
 વડદાદો પું. દાદાનો પિતા; પરદાદો
 વડપક્ષ ન. મોટાપણું; મોટા હોવાપણું
 વડલો પું. વડનું ઝાડ
 વડવા સ્ત્રી. (સં.) ઘોડી (૨) સમુદમાંનો અગ્નિ
 વડવાઈ સ્ત્રી. (સં. વટપાતિકા, પ્રા. વડવાઈઆ) વડની
 ગ્રામમાંથી ફૂટીને લખતું મૂળ
 વડવાગ(-ગો)ળ સ્ત્રી. રાત્રે લીડતું એક પક્ષી
 વડવાગ્નિ(-નલ) (સં.) (-નળ) પું. સમુદમાં રહેલો અગ્નિ

વડવો

૭૨૨

/વતરડવું

વડવો પું. (સં. વડ, પ્રા. વડ + ઉઅ) પૂર્વજ (૨) બાપ
અથવા માનો બાપ

વડસસરો પું. સાસુ કે સસરાનો બાપ

વડસાસુ સ્ત્રી સાસુ કે સસરાની મા [પતયજ

વડાઈ સ્ત્રી. ('વડું' પરથી) મોટાઈ; ક્રીતિ (૨) અભિમાન;

વડાગરું વિ. (સં. પટ, પ્રા. વડ + અગર) દરિયાકિનારે

ખાડીઓમાં પાણી સૂકવીને બનાવેલું ગાંગાદાર(મીઠું)

વડારણ સ્ત્રી. (સર. પ્રા. વડર) ખવાસણ; રાણીની દાસી

વડારો પું. ('વડું' દ્વારા) વડાઈ; બડાઈ; શેખી [માની મા

વડિયાઈ સ્ત્રી. (વડું + આઈ) વડી આઈ; બાપ અથવા

વડિયું વિ. પ્રતિસ્પર્ધા; બરોબરિયું [વાનગી

વડી સ્ત્રી. (સં. વટિકા) યોગાની દાળની એક બનાવટ;

વડીલ વિ. (સં. વડ. પ્રા. વડિલ) (કુટુંબમાં) પૂજ્ય; મોટું;

મુરબી (૨) પું. તેવો માણસ (૩) પૂર્વજ

વડીલશાહી સ્ત્રી. વડીલની આજ્ઞા મુજબ ચાલતી-તેમાં

માનમોભો સાચવવાને આધારે બનતી બ્યવસ્થા (૨)

વિ. તેને લગતું

વડીલોપાર્જિત વિ. (વડીલ + ઉપાર્જિત) બાપદાદાએ રળેલું

(૨) બાપદાદાના વારસામાં મળેલું [ઉદા. વડસાસુ]

વડું વિ. (સં. વડ. પ્રા. વડ) મોટું (સમાસમાં 'વડ' રૂપ,

વડું ન. (સં. વટક, પ્રા. વડઅ) અડઢની દાળની એક વાની

-વડું ન. (સં. પુટક, પ્રા. વુડઅ) 'પડ'ના અર્થમાં સંખ્યા-

વાચક શબ્દને લાગે છે. ઉદા. એકવડું, બેવડું, તેવડું

-વડું વિ. કદ (પડ) બતાવવાના અર્થમાં આ, જે, કે, તે

વગેરે સર્વનામોને લાગે છે. ઉદા. આવડું, જેવડું, કેવડું

વડે ના. વતી; થી; દ્વારા; મારફત

વડેડું વિ. (સં. વડતર, પ્રા. વડયર) વડીલ; મોટું

વડકણ(-ણું), વડકારું વિ. ('વડવું' ઉપરથી) કજિયાખોર;

અથવાખોર

વડવાડ સ્ત્રી. ('વડવું' ઉપરથી) કજિયો; તકરાર; કંકાસ

વડવાડિયું વિ. વડકણું; ટંટાખોર; કંકાસિયું; કજિયાખોર

વડવું અ.કિ. તકરાર કરવી (૨) મારામારી કરવી (૩)

સ.કિ. ઠપકો આપવો; ખિજવું

વણ ના. (સં. વિના, પ્રા. વિણા) વિના; વગર; સિવાય

(ઉદા. વણલોભી; વણનોતપું)

વણ ન. કપાસ, કપાસનો છોડ કે કપાસનું ખેતર

વણકર પું. વણવાનો ધંધો કરનાર

વણકરી સ્ત્રી. વણવાની મજૂરી (૨) વણવાનું કામ

વણછો પું. (સં. વનજ્યાયા, પ્રા. વણજ્યાયા) જાડની

છાયા નીચેની ઓથ

વણછો પું. બટલો; કિંમત

વણજ પું. (સં. વાણિજ્ય, પ્રા. વાણિજ્ઞ) વેપાર; ધંધો

(૨) સ્ત્રી. વેપારની વસ્તુ; 'કોમોડિટી'

વણજર સ્ત્રી. (સં. વાણિજ્યકાર, પ્રા. વણિજ્ઞરઅ)

વણજરાની પોઠ કે કાફલો

વણજરી સ્ત્રી. વણજરાની સ્ત્રી

વણજરું ન. વણજરાનો ધંધો

વણજરો પું. (સં. વાણિજ્યકાર, પ્રા. વણિજ્ઞરઅ) બળદો-

ની પોઠ ઉપર માલ ભરી દેશપરદેશ લઈ જનાર વેપારી

વણતર ન. વણતું તે (૨) વણાટ; પોત

વણપ્રીછયું વિ. પ્રીછવામાં કે ગણતરીમાં નહિ આવેલું

વણમાગ્યું વિ. નહિ માગેલું; માગ્યા વગરનું [નિલોભ

વણલોભી વિ. (વણ = વિના + લોભ) લાભરહિત;

વણવું સ.કિ. (સં. વિનાતિ, પ્રા. વિણઈ) અમળવું;

ભાગવું (દોરડું) (૨) સાળ વડે કપડું બનાવવું (૩)

વેલણ વડે રોટલી વગેરે કરવું (૪) પાટિયા ઉપર લોટ

મસળીને (સેવો) પાડવી

વણસવું અ.કિ. (સં. વિનશ્યતિ, પ્રા. વિણસઈ) બગડવું;

ખરાબ થવું (૨) નાશ પામવું

વણસાડ પું. બગાડ (૨) નાશ

વણસાડવું સ.કિ. બગાડવું; ખરાબ કરવું; નાશ પમાડવું

વણાઈ સ્ત્રી. વણવાની રીત (૨) વણવાનું મહેનતાણું

વણાટ પું. વણતર; પોત

વણાટકામ ન. વણવાનું કામ

વણિક પું. (સં.) વાણિયો (૨) વેપારી

વણિકબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વણિક કે તેના કામકાજને યોગ્ય

બુદ્ધિ (૨) વિ. વેપારી બુદ્ધિનું [ચલાવવી તે

વણિકવૃત્તિ સ્ત્રી. વાણિયાવિદ્યા (૨) વેપાર વડે આજીવિકા

વણિય(-યોર) (સં. વનચર, વનેચર, પ્રા. વણધર,

વણધર) ન. વનમાં ફરનાર બિલાડીના જેવું એક નાનું

ચોપણું પ્રાણી [ખતાવે છે. ઉદા. આત્મવત

-વત (સં.) નામને લાગતાં '- ની પેઠે, ની જેમ' અર્થ

-વત ('વાન'નું મૂળ સંસ્કૃત રૂપ. સ્ત્રી. 'વતી') નામને

લાગતાં 'વાણું' અર્થ ખતાવે છે. ઉદા. પુખ્તવત

વતડવું સ.કિ. (સં. વિતૃદતિ, વિત્રુડઈ) નખથી ખણવું કે

ફાડી નાખવું

વતન ન. (અ.) મૂળગામ કે દેશ (૨) ઈનામદાખલ સરકાર

તરફથી મળેલી જગીર (૩) જમીનજાગીરની ઊપજ

વતનદાર વિ. (૨) પું. જાગીરદાર (૨) જમીનદાર

વતનદારી સ્ત્રી. જાગીરદારી; જમીનદારી [પ્રેમી

વતનપરસ્ત વિ. (અ., ફા.) દેશપ્રેમી; દેશભક્ત; રાષ્ટ્ર-

વતનપરસ્તી સ્ત્રી. (ફા.) વતન માટેનો પ્રબળ પ્રેમ;

સ્વદેશાભિમાન; સ્વદેશપૂજા

વતન-ફરોશ વિ. (અ.) દેશદ્રોહી

વતનફરોશી સ્ત્રી. (અ.) દેશદ્રોહ

વતની વિ. (૨) પું. મૂળ રહીશ; નિવાસી; રહેવાસી

વતરડવું સ.કિ. (સં. વિતૃદતિ, પ્રા. વિત્રુડઈ) વેતડવું;

નખથી ખણવું કે ફાડી નાખવું

વનરંજી

૭૨૩

[વનરં, (૦મેચ)]

વનરંજા પું.ખ.વ. ઉત્તરરા

વનરંજું ન. લખવા-ચીતરવાની કલમ; લેખણ
વનરંક કિ.વિ. (સં. વ્યતિરંક) વિના; વગર (ર) પું.

વ્યતિરંક; ભેદ; અભાવ (૩) અપવાદ
વનાવડું સ.કિ. પજવડું (ર) છેડું
વતી ના. વંદે; થી (ર) માટે; બદલે [ઉદા. લાવજ્યવતી
વતી વિ., સ્ત્રી. (સં. 'વત્' ઉપરથી) 'વાળી'ના અર્થમાં
વતીપાત પું. વ્યતિપાત
વતીપાતિયું વિ. વ્યતિપાતિયું
વતું ન. (સં. વપ્ ઉપરથી) હજમત
વને ના. (સં. વૂતે) વડે; થી [નાકામું લંબાણ; ટાપલું
વનેસર વિ. ('વિસ્તાર' પરથી) વિસ્તારવાનું (ર) ન.
વતા વિ. 'આં વધારે' એવો અર્થ બતાવે છે.
વતું વિ. (વધતું ઉપરથી) વધારે; ઉમેરાતું (ર) ન. (કાપ-
વાને જદલે માંગલિક 'વધવું' વાપરતાં) હજમત; વતું
વતુંઓછું વિ. વધારે કે ઓછું; થોડુંઆડું
વત્રેક વિ. (સં. વ્યતિરંક) શ્રેષ્ઠ (ર) ના. વિના; વતરેક
વત્રો પું. વુરો; ભૂરો
વત્સ પું., ન. (સં.) વહાલો પુત્ર; બાળક (ર) ન. વાછડો
વત્સર પું. (સં.) સંવત્સર વર્ષના પાંચ પ્રકારમાંનો એક
(ર) વર્ષ

વત્સરાજ પું. (સં.) એક રાજા; ઉદયન (માળવાનો)
વત્સલ વિ. (સં.) માયાળુ; સ્નેહાળ
વત્સલતા સ્ત્રી. વાત્સલ્ય; વહાલ
વત્સા સ્ત્રી. (સં.) વહાલી પુત્રી (ર) વાછડી
વટ કિ.વિ. (સં. વટિ) કૃષ્ણપક્ષમાં (ર) સ્ત્રી. કૃષ્ણપક્ષ
વદતોવ્યાધાત પું. (સં.) પોતે બોલેલી વાતથી વિરુદ્ધ
બોલવું તે (એક તર્કદોષ)
વદન ન. (સં.) મુખ; મોં (ર) ચહેરો; શિકલ
વદર સ્ત્રી. પીંજણીનો એક ભાગ
વદર પું. પરપોટો
વદવું સ.કિ. (સં. વદ્) બોલવું; કહેવું
વટિ કિ.વિ. (સં.) કૃષ્ણપક્ષમાં (ર) સ્ત્રી. કૃષ્ણપક્ષ; વદ
વટી સ્ત્રી. (સં. વૃદ્ધિ) વધ; સરવાળા કે ગુણાકારમાં, એકમ
દશક વગેરે કોઈ એક સ્થાનના સરવાળા કે ગુણાકારની
આવેલી રકમમાંથી એકમનો આંકડો રાખી બાકીના
સ્થાનના અંક આગળના સ્થાનની રકમમાં ઉતરોતર
ઉમેરવામાં આવે છે તે (ગ.)

વધ પું. (સં.) કાચીને મારી નાખવું; કતલ
વધ સ્ત્રી. વધારો; વૃદ્ધિ (ર) ગુણાકાર: 'મહિપલ'
વધધટ સ્ત્રી. આછુંવતું થવું તે
વધદંડ પું. (સં.) મૃત્યુદંડ; મોતની સજા [સિલ'
વધરાવળ સ્ત્રી. વૃષણનો એક રોગ; અંડવૃદ્ધિ; 'હાઈપ્રો-
વધવું' અ.કિ. (સં. વર્ધતે, પ્રા. વદ્ધઈ) સંખ્યા, કદ, માપ,

ગુણ, કશામાં પડા વધારો થવો; મોટા થવું (ર)
બચવું; બાકી રહેવું (૩) આગળ જવું; ટપવું, પ્રગતિ
કરવી

વધવું સ.કિ. વધ કરવો; હત્યા કરવી [કાંચીનો માંચડો
વધસ્તંભ પું. (સં.) વધ કરવા માટે, લટકાવવાનો સ્તંભ;
વધસ્થાન ન. (સં.) વધ કરવાની જગા (ર) કતલખાનું
વધાર્થ(-મણી) સ્ત્રી. (સં. વધાપિન, પ્રા. વદ્ધાવણ)
ખુશીના સમાચાર; વધામણી (ર) ખુશખબર લાવનારને
અપાતી ભેટ (૩) મુબારકબાદી [મણી
વધામણું ન. મંગલકાર્ય નિમિત્તે માતાનું પૂજન (ર) વધા-
વધારતું સ.કિ. (સં. વધર્પતિ, પ્રા. વદ્ધાર્થ) વધારો કરવો;
ઉમેરવું (ર) વિસ્તારવું (૩) બચત કરવી; બાકી
રાખવું [ખસારવું; 'એક્સ્ટ્રા'
વધારાનું વિ. જસારનું ઉમેરાયેલું; 'એડિશનલ' (ર)
વધારે વિ. અધિક; વિશેષ; વધુ [મર્યાદા વગેરેથી]
વધારેપડતું વિ. જોઈએ કે થતે તેથી વધારે (માત્રા, કદ,
વધારો પું. ઉંમરો; વૃદ્ધિ (ર) નહો (૩) બાકી; સિલક
(૪) સંખ્યા; પુરવણી (૫) વર્તમાનપત્રનો વધારા
તરીકે કાઢેલો અંક

વધાવડું સ.કિ. (સં. વધાપયતિ, પ્રા. વદ્ધાવર્થ) ભક્તિથી
અથવા આશીર્વાદ દેતાં કૂલચોખા નાખવા (ર)
હર્ષભેર આવકાર આપવો

વધાવો પું. વધાવવાની સામગ્રી; દાણાની ચપટી નાખતાં
એક દાણો વધવો તે ('વેણ'થી ઉત્પન્ન)

વધુ વિ. (સં. વર્ધતે, પ્રા. વદ્ધઈ પરથી) વધારે
વધુપડતું વિ. વધારેપડતું; વધારાનું
વધુ સ્ત્રી (સં.) વહુ; જુવાન પત્ની (ર) પુત્રની વહુ
વધુવું વિ. વધારેપડતું; વધારાનું
વધુજન ન. (સં. પું.) વહુઆડું

વધુવર ન.ખ.વ. વરધોડિયું; નવદંપતી
વધેરું સ.કિ. (સં. વૃદ્ધ + કર, પ્રા. વદ્ધયરઈ) બહિદાન
આપવું (ર) (નાળિયેર) ફોડવું (૩) કાપવું

વધ્ય વિ. (સં.) વધ કરવા યોગ્ય-પાત્ર
વધ્યુપટયું વિ. વધારે કે ઓછું; કોઈ ખૂટતું કે વધતું (ર)
વપરાશ બાદ વધેલું; બાકી બચેલું

વન ન. (સં.) જંગલ; અરણ્ય; રાન

વન ન. એકાવનનું વર્ષ

વનકૂળ ન. વનમાં પહેરવાનું ઝાડની છાલનું વસ્ત્ર; વસ્ત્રલ
વનકીડા સ્ત્રી. (સં.) શિકાર (ર) વનમાં ખેલાતી રમત
વનખંડ પું. (સં.) વનનો વિભાગ; 'રેન્જ'
વનગમન ન. (સં.) વનમાં જવું તે

વનચર વિ. (સં.) વનમાં રહેનારું; જંગલી (ર) પું. તેવું
માણસ કે પ્રાણી (૩) વાંદરો

વનરં, (૦મેચ) સ્ત્રી. (ઈ.) એક દિવસીય સ્પર્ધા (ક્રિકેટની)

વન-ડે ગેમ/

૭૨૪

/૧૨૬

વન-ડે ગેમ સ્ત્રી. (ઈ.) એક દિવસમાં પૂરી થતી રમત (૨)
 મર્યાદિત સમય-ખેલાડી-ઓ વરની મેચ [દિવ કે દેવી
 વનદેવી સ્ત્રી. (-વતા) પું. બ. વ. (સં.) વનનો અધિષ્ઠાતા
 વનદેવી સ્ત્રી. (સં.) વનની અધિષ્ઠાતા દેવી
 વનનિર્માણ ન. (સં.) વનીકરણ; વનવૃદ્ધિ
 વનપ્રવેશ પું. (સં.) એકાવનમાં વર્ષમાં પ્રવેશ કરવો તે
 વનપ્રવેશ પું. (સં.) જંગલમાં દાખલ થવાની ક્રિયા
 વનભોજન ન. ગામ બહાર રમ્ય જગ્યાએ કરેલી ઉજાણી
 વનમહોત્સવ પું. (સં.) રસ્તાની આજુબાજુ તેમ જ ગીચાગેમાં
 એકસમયે સાથે ભિન્નભિન્ન સ્થળે વૃક્ષો વાવવાનો
 મંગળ પ્રસંગ
 વનમાલા (-ળા) સ્ત્રી. વનના ફૂલની માળા
 વનમાલી (-ળી) પું. શ્રીકૃષ્ણ
 વનરાઈ સ્ત્રી. (સં. વનરાજિકા, પ્રા. વનરાઈઆ) વનરાજ
 (૨) લાંબો જંગલનો પ્રદેશ (૩) જંગલમાંનો પગરસ્તો
 વનરાજ પું. (સં.) વનનો રાજા - સિંહ; સાવજ
 વનરાજિ (-જી) સ્ત્રી. (સં.) લાંબો જંગલનો પ્રદેશ (૨)
 જંગલમાંનો પગરસ્તો
 વનવાસ પું. (સં.) વનમાં વસવું કે વિચરવું તે [આરણ્યક
 વનવાસી વિ. (સં.) વનમાં વસનારું; રાની પરજ; આદિવાસી;
 વનવે પું. (ઈ.) એકમાર્ગ
 વનશ્રી સ્ત્રી. જંગલની શોભા; વનલક્ષ્મી
 વનસ્થલી (સં.) (-ળી) સ્ત્રી. અરણ્યનો પ્રદેશ
 વનસ્પતિ સ્ત્રી. (સં.) ઝાડ, છોડ, વેલ વગેરે; ઝાડપાન
 વનસ્પતિ ધી ન. વનસ્પતિ (તેલીભિયાં)ના તેલનો
 રાસાયણિક પ્રક્રિયાથી ધોઈ-ઠારીને બનાવાતો ધી જેવો
 પદાર્થ [‘બોટની’
 વનસ્પતિવિજ્ઞાન ન. વન, વનસ્પતિ વગેરેને લગતું શાસ્ત્ર;
 વનસ્પતિશાસ્ત્ર ન. જુઓ ‘વનસ્પતિવિજ્ઞાન’
 વનળા સ્ત્રી. (સં. વ્યંડળ) વ્યંડળ (૨) ભાયાડ જેવી સ્ત્રી
 (૩) સગર્ભા થવાની શક્યતા ન હોય તેવી કન્યા
 વના સ્ત્રી. વનિતા; સ્ત્રી; નારી
 વના ના. વિના; સિવાય; વગર
 વનાગ્નિ પું. દવાગ્નિ; દાવાનળ
 વનિકા સ્ત્રી. (સં.) ઉપવન; નાનકડું વન
 વનિતા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી; નારી; મલિલા
 વનીકરણ ન. (સં.) વૃક્ષો ઊગાડી વન બનાવવું તે (૨)
 વનરોષણ; વનનિર્માણ [ભાનવનું
 -વનું વિ. ‘વિનાનું’ એવા અર્થમાં નામને લાગે છે. ઉદા.
 વનેચર વિ. (૨) પું. (સં.) વનચર; જંગલી
 વનેરુ વિ. (સં. વનચરક, પ્રા. વનચરઅ) રખડલ; જંગલી;
 સંસ્કાર વગરનું
 વનો પું. (સં. વિનય) વિવેક; વિનય
 વનો પું. (સિ. બનો) વરરાજાનો સહાયક; અણવર

વનોષધિ સ્ત્રી. (સં.) જંગલમાં થતી ઔષધિ (૨)
 ઔષધિના કામમાં આવતી વનસ્પતિ
 વનરકુલ વિ. (ઈ.) અદ્ભુત
 વન્ય વિ. (સં.) જંગલનું; જંગલને લગતું [હર્ષોદ્ગાર
 વનસમોર પું. (ઈ.) ‘એક વાર ફરીથી’ એવા અર્થનો
 વપત સ્ત્રી. વિપતિ; દુઃખ [વતું (૨) વાવણી; રોપણી
 વપન ન. (સં.) વાળ કપાવવા તે; હજામત કરાવવી તે;
 વપરાશ સ્ત્રી, પું. વાપર; ઉપયોગ; ખપ [ધરાડ
 વપરાશકાર વિ. વપરાશ કરનાર; વાપરનાર (૨) ગ્રાહક;
 વપરાશી વિ. વપરાશ માટેનું; વપરાતું; ઉપયોગી
 વપુ ન. (સં.) શરીર; કાયા; અંગ; દેહ
 વફા સ્ત્રી. (અ.) વચનને વળગી રહેવું તે; પ્રામાણિકપણું
 (૨) ભક્તિ; શ્રદ્ધા; વિશ્વાસ [સ્વામી-ભક્ત
 વફાદાર વિ. વચનને વળગી રહેનારું (૨) વિશ્વાસુ (૩)
 વફાદારી સ્ત્રી. વચનને વળગી રહેવું તે (૨) સ્વામી-
 ભક્તિ (૩) નિષ્ઠા (૪) રાજભક્તિ
 વભૂટ (-ઠ) ધા ન. પીડા (૨) આપદા; આફત
 વભો પું. (વિભવ ઉપરથી) સાહેબી (૨) મર્યાદા; અદ્ય
 (૩) પ્રતિષ્ઠા; વજન
 વમન ન. (સં.) ઊલટી; બકારી; ઓકવું તે
 વમ્બું સ.કિ. (સં. વમ્) ઓકી કાઢવું; ઊલટી કરવી
 વમળ ન. વહેતા પાણીમાં થતું ફૂંડણું - ભમરો (૨)
 ગુંચવણ (૩) મુઝેલી
 વય ન., સ્ત્રી. (સં.) ઉમ્મર; આયુષ્ય
 વયણ ન. (સં. વચન) બોલ; વચન [ઉમરલાયક
 વયસ્ક વિ. વયમાં આવેલું; ઉંમરે પહોંચેલું - પુખ્ત (૨)
 વયસ્ય પું. (સં.) મિત્ર; સોબતી; દોસ્ત
 વયસ્થા સ્ત્રી સખી; સહિયર; બહેનપણી
 વયોગન, વયોવૃદ્ધ વિ. (સં.) ધરડું; વડીલ [વરદાન
 વર વિ. (સં.) ઉત્તમ (૨) પું. વરરાજા (૩) પતિ (૪)
 -વર વિ. નામને લાગતા ‘શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ’ એવો અર્થ થાય.
 ઉદા. પરિતવર [જેમ કે, કદાવર; ગંજવર
 -વર અનુ. નામને લાગતો પ્રત્યય; -વાળું અર્થ બતાવે છે.
 વરક, (-ખ) પું. (અ.) સોનાચાંદીનું છેક પાતળું પતરું
 વરકન્યા ન. બ. વ. પરણનાર યુવક ને યુવતી
 વરખડી સ્ત્રી. એ નામનું એક ઝાડ
 વરધોડિયો ન. બ. વ. નવદંપતી (૨) લગ્નના વરધોડમાં
 જતાં બાળકો (૩) નાસ્તો કરવા વર જોડે જતાં જાનનાં
 છોકરાં [(૨) ફજેતી
 વરધોડી પું. (વર + ધોડો) પરણવા જતા વરની સવારી
 વરજવું સ.કિ. તજવું; વર્જવું
 વરડું ન. (પ્રા. વરમાડ = ફણો નીકળવો) વ્યંજન સાથે
 જોડાતું ઉ-ઉકારનું ચિહ્ન; જેમ કે, ‘ડુ’, ‘ડૂ’
 વરડું ન. વેંડું; ફૂટેલો - ઊગેલો કઠોળનો દાણો

વરણી

૭૨૫

/વરાળયંત્ર

વરણ સ્ત્રી. જાતિ; નાત; વર્ષ |અપાટિયાની દીવાલ
 વરણી(શાઈ) સ્ત્રી. મકાનપાછળ બાંધેલી ઈંટ-ચૂનાની કે
 વરણાગિયું વિ. વરણાગી કરનારું; શરીરને ઘરેણા વગેરેથી
 ગણનારનારું (૨) ઈંટકી (૩) કોટીકું
 વરણી(-શ્રાવત, -ગી) સ્ત્રી. ટાપટીપ; છેલ્લાર્ધ; ભપકો
 વરણી સ્ત્રી. (સં. વરણ = વરવું તે ઉપરથી) ક્રિયાકર્મ
 કરાવવા બાહ્યજાને પસંદ કરી તેનું પૂજન કરવું તે (૨)
 પસંદગી [દોરડું
 વરત પું., સ્ત્રી. (સં. વરત્રા, પ્રા. વરતા) કોરૂ ખેંચવાનું
 વરત ન. ઉખાણું; સમસ્યા
 વરતણિયો પું. (સં. વર્તન, પ્રા. વત્તણ = વેતન) રાવણિયો;
 ગામનો રાખવાળ (૨) પગી (૩) ભોમિયો; વળાવિયો
 વરતવરતુલાં ન.બ.વ. વિભિન્ન કરે તે પ્રતો
 વરતવું અ.કિ. વર્તવું; ચાલવું (૨) બનવું; થવું
 વરતવું સ.કિ. પારખવું; ખોળખવું (૪) રીત આપવી ઉદ્ધા.
 બહેનને કંઈ વરત્યા નહિ.
 વરતારો પું. ('વરતવું' ઉપરથી) ભવિષ્યકથન
 વરદ (-દા) વિ., સ્ત્રી. (સં.) વરદાન દેનાર; કૃપાળુ
 વરદાન ન. (સં.) દેવદેવી કે સંતે પ્રસન્ન થઈ આશા પૂરી
 પાડવા આપેલું વચન
 વરદાવી(-ચક) વિ. (સં.) વરદ; વરદાન દેનારું; કૃપાળુ
 વરદી સ્ત્રી. (અ. વરદી ઉપરથી) ખબર; કલેણ (૨) હુકમ
 (૩) ખરીદી માટે અગાઉથી અપાતો ઓર્ડર (૪)
 ગણવેશ
 વરદી(ભથ્થું(-ન્યું) ન. (અ.) ગણવેશ અંગે અપાતું ભથ્થું
 વરધ સ્ત્રી. (સં. વૃદ્ધિ) (પ્રાય: લગ્નનાં) મુહુર્તની આડે
 રહેલા દિવસોમાંનો દરેક (૨) લગ્નપૂર્વની એક
 મંગળાવિધિ
 વરમ પું. (અ.) સોજો (રોગનો પ્રકાર)
 વરમા સ્ત્રી. પરણવા જનાર વરરાજની માતા
 વરમાળ(-ળા) સ્ત્રી. સ્વયંવરમાં કન્યા પસંદ કરેલા વરને
 પહેરાવે છે તે માળા (૨) પરણતી વખતે વરકન્યાના
 કંઠમાં નંખાતી સુતરની માળા
 વરથાત્રા સ્ત્રી. (સં.) વરથોડો
 વરરાજા પું. પરણવા જતો વર-પુત્રક
 વરલી-મટકું ન. એક પ્રકારનો જુગાર [પતિપત્ની
 વરવધૂ (સં.) ન.બ.વ. નવાં પરણેલા વર અને વધુ;
 વરવું સ.કિ. (સં. વરમતિ, પ્રા. વરઈ) પસંદ કરવું (૨)
 વર તરીકે પસંદ કરવું; પરણવું [નરવું
 વરવું વિ. (સં. વિરૂપ, પ્રા. વરૂવ) ભેટોળ; કદરૂપું (૨)
 વરશી સ્ત્રી. (સં. વર્ષ ઉપરથી) મરનારની પહેલી વાર્ષિક
 તિથિએ કરવામાં આવતી ક્રિયા
 વરસ ન. (સં. વર્ષ, પ્રા. વરિસ) વર્ષ; સાલ
 વરસગાંઠ સ્ત્રી. વર્ષગાંઠ; જન્મદિવસ; 'અર્થ-નં'

વરસદહાણો પું. આખા વર્ષનો સમય (૨) વર્ષમાં આવતો
 એક દિવસ (૩) કિ.વિ. આખું વર્ષ [વિધિ
 વરસલામી સ્ત્રી. (સં.) લગ્નમાં અપાતી એક ભેટ કે તેનો
 વરસવું અ.કિ. (સં. વર્ષતિ, પ્રા., વરિસઈ) વરસાદ
 પડવો (૨) વરસાદ જેમ પડવું કે રેડવું (૩) સ.કિ.
 વરસાદની જેમ છૂટથી આપવું કે વરવું
 વરસાદ પું. (સં. વર્ષારાત્ર, પ્રા. વરિસારત્ર, વાસારત્ર)
 વાદળમાંથી પાણીનું પડવું તે (૨) ઉપરથી મોટા
 જથ્થામાં પડવું તે [ઉપયોગી
 વરસાદી વિ. વરસાદને લગતું; વરસાદમાં કામ આવે તેવું-
 વરસાળો પું. (સં. વર્ષાકાલ, પ્રા. વરિસાકાલ - વરિસાલ)
 ચોનાસું; વર્ષાજીતુ
 વરસી સ્ત્રી. જુઓ 'વરશી'
 વરસી(-શી)તપ ન. એક દિવસ ઉપવાસ અને એક દિવસ
 પારણાં તે પ્રકારનું એક વર્ષના સમયનું ખાસ વ્રત
 (જૈન)
 વરસું(-સું)દ સ્ત્રી. (સં. વર્ષસિન દ્વારા) વર્ષવર્ષ મળતી
 બાંધી રકમ; વર્ષસિન
 વરસેક વિ. આસરે એક વર્ષનું
 વરસોવરસ કિ.વિ. દરેક વર્ષ
 વરહુપ ન. પેટમાં ગોળો ચડવાનું દર્દ [પગળી
 વરંક (સં.) (-કી) પું. (સં. વરંકડ, પ્રા. વરંડઅ) ઓસરી;
 વરાટી(-ટિકા) સ્ત્રી. (સં.) કોટી
 વરાડ પું., સ્ત્રી. ભાગ; સિસ્સો; વાંટો
 વરાડ પું. વિદર્ભ
 વરાડું ન. (સં. વરાટક, પ્રા. વરાડઅ) દોરડું; વરેડું; રાંડવું
 વરાણિયે કિ.વિ. આધારે; ફુંકે
 વરાત સ્ત્રી. (સં. વર + યાત્રા અથવા વ્રાત) લગ્નની જાન
 (૨) બરાત (મુસ્લિમોમાં પ્રચલિત)
 વરાત સ્ત્રી. (કા) સિસ્સો; ભાગ; ભાગબટાર્ધ
 વરાધ સ્ત્રી. નાનાં છોકરાંને થતો એક રોગ; સસણી
 વરાપ સ્ત્રી. તલપ; આતુરતા (૨) વરસાદ આવી ગયા
 બાદ થોડા દિવસ ઉંચાડ નીકળતાં પાણી ચુસાઈ જાય
 છે તેવી જમીનની સ્થિતિ
 વરાપવું અ.કિ. વરસાદ બંધ થતાં ભેજ ઓછો થવાં
 વરાવવું સ.કિ. 'વરવું'નું પ્રેરક
 વરાવું અ.કિ. 'વરવું'નું કર્મણિ
 વરાસ સ્ત્રી. થાંટો પાડી રાંડવું એ; ભેંકડો
 વરાસન ન. (સં.) ઉત્તમ આસન - બેઠક [અવતાર
 લરાહ પું. (સં.) ડુક્કર; સુવર (૨) વિષ્ણુનો ત્રીજો
 વરાહમિહિર પું. (સં.) ચોથી સદીમાં થઈ ગયેલ ગણિતી
 અને ખગોળશાસ્ત્રી [(૨) બજાર; દાઢ (૩) જુસ્સો
 વરાળ સ્ત્રી. પાણી ગરમ થતાં તેનું વાયુરૂપે થતું રૂપાંતર
 વરાળયંત્ર ન. વરાળથી ચાલતું યંત્ર

વરાળિયું

૭૨૭

[વર્ણવિચાર

વરાળિયું વિ. વરાળને લગતું (૨) વરાળવાળું (૩) જેમાંથી વરાળ નીકળે છે એવું (૪) ન. વરાળ નીકળવાનું ભૂંગળું કે બાકું

વરાં કિ.વિ. વેળાએ; વખતે ઉદા. લાખ વરાં

વરાંગ વિ. (સં.) સુંદર અવયવોવાળું (૨) ન. ઉત્તમ

અંગ; ઉત્તમાંગ; માયું દિહવાળી સ્ત્રી

વરાંગી(-ગના) સ્ત્રી. સુંદર અંગવાળી સ્ત્રી: પાટીલા

વરાંસવું અ.કિ. ભરોંસે ભૂલ ખાવી (૨) પસ્તાવું; અફસોસ

કરવો; ભરોંસે રહી પસ્તાવું

વરાંસો પું. ભરોંસો; વિશ્વાસ (૨) પસ્તાવો; પશ્ચાતાપ

વરિયાળી સ્ત્રી. (સં. જૂહયાલી) મુખવાસ તરીકે વપરાતું

એક સ્વાદિષ્ટ બી

વરિહ વિ. (સં.) સર્વોત્તમ (૨) ઉચ્ચતમ; સર્વોપરિ

વરુ પું., ન. (સં. વૂક, પ્રા. વઅ) કૂતરાને મળતું આવતું

એક ચોપગું હિંસક પ્રાણી

વરુણ પું. (સં.) પાણીનો અધિષ્ઠાતા દેવ; પશ્ચિમ દિશાનો

દિક્ષાલ (૨) સૂર્યમાળાનો એક ગ્રહ; 'નેપ્ચ્યૂન'

વરૂડ ન. પલાળીને ફણગાવેલ ડાંગર

વરૂડિયું વિ. વરૂડનું બનાવેલું

વરૂથ ન. (સં.) હાથનું લોખંડનું ખખ્તર (૨) ઢાલ

વરેઠી સ્ત્રી. (સં. વરજુહિ, પ્રા. વરઠિહ) વર તરકથી

અપાતું લગનની ખુશાલીનું જમણ (૨) જનોઈ દીધા

બાદ અપાતું જમણ

વરેડું ન. રાંઠવું; સીંચણિયું; પાણી સીંચવાનું દોરડું

વરેણ્ય વિ. (સં.) પસંદ કરવા યોગ્ય (૨) પ્રધાન; શ્રેષ્ઠ

(૩) પૂજ્ય [વપરાશ; ખરચ; ખર્ચ

વરો પું. (વરવું = વપરાવું) નાત જમાડવી તે (૨) ખૂબ

વરો(-રો)ઠી સ્ત્રી (સં. વરજુહિ, પ્રા. વરઠિહ) જુઓ 'વરેઠી'

વરોડ સ્ત્રી. ગર્ભ ધારણ ન કરનારી સ્ત્રી કે પશુ માદા,

વર્ક ન. (ઈ.) કામ

વર્કર પું. (ઈ.) કારીગર; કાર્યકર

વર્કશોપ સ્ત્રી. (ઈ.) કાર્યશિબિર (૨) ઉદ્યોગશાળા

વર્કિંગ કમિટી સ્ત્રી. (ઈ.) કાર્યકારિણી સમિતિ; કારોબારી

વર્ગ પું. (સં.) મોટા સમુદાયનો એક ભાગ (૨) જાત

પ્રમાણે પાડેલા જથ્થામાંનો દરેક (૩) શ્રેણી; કોટિ;

કક્ષા (૪) શાળામાં શ્રેણીવાર વિદ્યાર્થીઓને ભણવા

બેસવાનો ઓરડો (૫) કોઈપણ સંખ્યાને તેની તે

સંખ્યાથી ગુણતાં આવતો ગુણાકાર - દિધાત; 'સ્કવેર'

(ગ.)

વર્ગણી સ્ત્રી. વર્ગીકરણ (૨) પ્રત્યંધી; પ્રતવારી

વર્ગણીકાર પું. (જનીન) વર્ગીકરણ કરનાર (૨) પ્રતવારી

કે પ્રત્યંધી કરનાર ['સ્કવેર રૂટ' (ગ.)

વર્ગમૂલ (સં.), (ળ) ન. વર્ગરૂપ ગુણાકારની મૂળ સંખ્યા;

વર્ગવિગ્રહ પું. સમાજના વર્ગોવર્ગો વચ્ચે હિતવિરોધને

કારણે ઊંચાં-નીચાં અંગેનો ઝઘડો; 'ક્લાસવોર'

વર્ગવ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) શાળાના વર્ગની વ્યવસ્થા-

ગોઠવણ

વર્ગશિક્ષક પું. (સં.) જે તે વર્ગનો હવાલો ધરાવનાર શિક્ષક

વર્ગસંઘર્ષ પું. (સં.) વર્ગવિગ્રહ

વર્ગી વિ. (સં.) વર્ગનું; વર્ગ સંબંધી (૨) એક જ વર્ગનું

વર્ગીકરણ ન. (સં.) વર્ગ પાડવા તે; પૃથક્કરણ; પ્રતવારી;

'ક્લાસિફિકેશન'

વર્ગીકરણવિજ્ઞાન ન. સજીવોના વર્ગીકરણ સંબંધી વિજ્ઞાન-

ની એક શાખા; 'ટેક્સોનોમી' [વર્ગીકરણ કરાયેલું

વર્ગીકૃત વિ. (સં.) વર્ગ પ્રમાણે અલગ અલગ છાંટેલું (૨)

વર્ગીય વિ. વર્ગસંબંધી (૨) એક જ વર્ગનું

વર્ચસ (-સ્વ) ન. (સં. વર્ચસ્ + વિનૂધી થયેલ 'વર્ચસ્વી'

શુદ્ધ છે.) દીપ્તિ; તેજ (૨) બળ; પરાક્રમ (૩) વીર્ય

વર્ચસ્વી વિ. (સં. વર્ચસ્વિનું) વર્ચસવાળું; તેજસ્વી; વીર્યવાન

વર્જ પું., ન. (સં.) વર્જવું તે; છોડી દેવું તે [તે

વર્જન ન. (સં.) (-ના) સ્ત્રી. ત્યાગ કરવો તે: તરછોડવું

વર્જનીય વિ. (સં.) ત્યજવા જેવું પાત્ર (૨) નિષિદ્ધ-મના કરેલું

વર્જવું સ.કિ. વરજવું; તજવું; છોડવું; છોડી દેવું [આવેલું

વર્જિત વિ. (સં.) છોડી દીધેલું; ત્યજેલું (૨) દૂર કરવામાં

વર્જ્ય વિ. (સં.) વર્જનીય; ત્યજવા યોગ્ય

વર્ડિકટ પું., ન. (ઈ.) અધિમત; પંચનો ચુકાદો-નિર્ણય-

ફેસલો

[પ્રકાર

વર્ણ પું. (સં.) રંગ (૨) અક્ષર (૩) રૂપ; સૌંદર્ય (૪)

વર્ણ પું., સ્ત્રી. હિંદુ સમાજના ચાર વિભાગમાંનો દરેક

(૨) જાતિ. ઉદા. અક્ષર વર્ણ

વર્ણક ન. (સં.) વર્ણનાત્મક નિરૂપણ

વર્ણધર્મ પું. (સં.) દરેક વર્ણનો ધર્મ-કરજ

વર્ણન ન. (સં.) વર્ણવેલું કે વર્ણવેલું તે; બ્યાન (૨) પ્રશંસા

વર્ણનાત્મક વિ. વર્ણનરૂપ; નિરૂપણાત્મક

વર્ણનીય વિ. (સં.) વર્ણવવા યોગ્ય; નિરૂપણ કરવા જેવું

વર્ણપટ પું. (સં.) રંગપટ; રંગોનો પડદો; 'સ્પેક્ટ્રમ'

વર્ણભેદ પું. (સં.) વર્ણો વચ્ચેનો ભેદ; જાતિભેદ

વર્ણમંડળ ન. સૂર્યની આસપાસનું લાલ રંગનું બાષ્પીય

કૂંડાળું; 'ક્રોમોસ્ફિયર'

વર્ણમાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. ભાષાના મૂળાક્ષરો; કક્કો

વર્ણલોપ પું. (સં.) ઉચ્ચારિત અક્ષરનું ઊંડી જવું તે (વ્યા.)

વર્ણવવું, વર્ણવું સ.કિ. (સં. વર્ણ) વર્ણન કરવું; વિગતે

કહેવું (૨) વખાણવું

વર્ણવાવું અ.કિ. 'વર્ણવવું'નું કર્મણિ [એવો મત-સિદ્ધાંત

વર્ણવાદ પું. (સં.) વર્ણો અને પેટાવર્ણો આલુ રહેવાં જોઈએ

વર્ણવાદી વિ. વર્ણવાદમાં માનનારું

વર્ણવિચાર પું. (સં.) ઉચ્ચારણના ધ્વનિચટકોની વિધિય

પ્રક્રિયાઓની વિચારણા

વર્ણવ્યવસ્થા]

૭૨૭

[વલીઅલ્લા(-લા)હ

વર્ણવ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) વર્ણોની વ્યવસ્થા; ચાર વર્ણો દ્વારા થતી સમાજવ્યવસ્થા [વર્ણાનુપ્રાસ
વર્ણસંગાઈ સ્ત્રી. (સં.) સજાતીય વર્ણોનું આવર્તન;
વર્ણસંકર વિ. (સં.) ભિન્ન વર્ણના સ્ત્રીપુરુષથી ઉત્પન્ન થયેલું (૨) વ્યભિચારીથી ઉત્પન્ન થયેલું (૩) પું.

તેવો માણસ

વર્ણાનુક્રમ પું. મૂળાસર પ્રમાણેનો ક્રમ (૨) કક્કાવારીક્રમ
વર્ણાનુક્રમશી(-શિકા) સ્ત્રી. મૂળાસર પ્રમાણે ગોઠવેલો
અનુક્રમ [સંગાઈ

વર્ણાનુપ્રાસ પું. (સં.) સજાતીય વર્ણોનું આવર્તન; વર્ણ-
વર્ણાશ્રમ પું. (સં.) (સમાજનાતથા વ્યક્તિના) વર્ણવાર અને
આશ્રમવાર વિભાગ અને તેમાંનાં કર્તવ્યોની વ્યવસ્થા
વર્ણાંતર વિ. (સં.) ભિન્ન વર્ણનું; અલગ અલગ જાતિ વચ્ચેનું
(૨) ન. ભિન્ન વર્ણ; સિખ્યંતરણ; 'ટ્રાન્સલિટરેશન'

વર્ણિત વિ. (સં.) વર્ણવેલું; નિરૂપેલું

-વર્ણું વિ. (સં.) વર્ણ પરથી) (સમાસને અંતે લાગતાં)
'ના વર્ણ, - રંગવાળું'. ઉદા. ધઉવર્ણું [તેવું

વર્ણ્ય વિ. (સં.) વર્ણનીય (૨) જેનું વર્ણન કરવાનું છે

વર્તણૂક સ્ત્રી. વર્તવાની રીત; ચાલચલગત; આચરણ

વર્તન ન. (સં.) આચરણ; રીતભાત (૨) વર્તવ

વર્તમાન વિ. (સં.) ચાલુ; હમણાંનું (૨) આધુનિક (૩)

પું. બ.વ. સમાચાર; ખબર (૪) પું. વર્તમાનકાળ (૫)

સ્વામીનારાયણના સંપ્રદાયના નવદોહિતે લેવાના

નિધમો

[જતાવનારો ક્રિયાપદનો કાળ

વર્તમાનકાળ પું. ચાલુ સમય (૨) ચાલુ સમયની ક્રિયા

વર્તમાનકુંદત ન. ક્રિયાપદનું વર્તમાનકાળનું કુંદત

વર્તમાનપત્ર ન. છાપું; સમાચારપત્ર; 'ન્યૂસ-પેપર'

વર્તવું અ.કિ. (સં.) વૃત્ત આચરણ કરવું; આચરવું (૨)

થવું; હોવું (૩) સ.કિ. પારખવું; જોવું (૪) રીત

પ્રમાણે આપવું

[વર્તન

વર્તવ પું. ('વર્તવું' ઉપરથી) આચરણ; રીતભાત (૨)

વર્તિ (૦કા) સ્ત્રી. દીવેટ; વાટ (૨) ચિત્ર દોરવાની પીછી

-વર્તી વિ. (સં.) (સમાસને અંતે) રહેનારું. ઉદા. મધ્યવર્તી;

કેન્દ્રવર્તી

[(૨) મંગળ; ગોળ

વર્તુલ (સં.), (-જ) ન. ગોળાકાર; ફૂંડાળું; 'સર્કલ' (ગ.)

વર્તુલા(-ળા)કાર વિ. ગોળ આકારનું-ધાતનું

વર્ત્ત ન. (સં.) દંતમુલવાળો મોંની અંદરનો ભાગ

-વર્ધક વિ. (સં.) વધારનારું. (સમાસમાં. ઉદા. સિતવર્ધક)

વર્ધન ન. વધવું તે; વૃદ્ધિ (૨) આબાદી

વર્ધની સ્ત્રી. (સં.) સાવરણી

વર્ધમાન પું. વિષ્ણુ (૨) જેનોના ચોવીસ તીર્થકરોમાંના

ચોવીસમા - મહાવીર સ્વામી (૩) વિ. વધતું જતું

(૪) આબાદ થતું જતું (૨) વધામણું (૩) ઉત્સવ

વર્ધાપન ન. (સં.) નાડીઉદન ક્રિયાના અંગરૂપ એક સંસ્કાર

વર્ધાપના સ્ત્રી. (સં.) વધાઈ; વધામણી [આવેલું

વર્ધિત વિ. (સં.) વધેલું; વધારેલું; ઉમેરેલું; ઉમેરવામાં

વર્ધિષ્ઠુ વિ. (સં.) વધવાની ઈચ્છાવાળું; ઉન્નતિ ચાહનારું

વર્નિયર પું. (ઈ.) નાનામાં નાનું માપ લેવાની એક

પ્રકારની પટ્ટી

વર્મ ન. (સં.) કવચ; બખતર (૨) રક્ષણ

વર્મીકોર્મ એપેન્ડિક્સ ન. (ઈ.) આંત્રપુચ્છ [નૂપવર્ધ

વર્ધ ન. (સં.) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ (સમાસને અંતે. મંત્રીવર્ધ,

વર્ધ ન. (સં.) બાર માસનો સમય; વરસ (૨) (પ્રાચીન

ભૂગોળ મુજબ) પૃથ્વીનો અમુક ખંડ જેમ કે, ભારતવર્ષ

વર્ષગાંક સ્ત્રી. દર વર્ષે આવતી જન્મતિથિ

વર્ષણ ન. (સં.) વરસવું તે; વરસાદ

વર્ષભર કિ.વિ. આખું વર્ષ

વર્ષવું અ.કિ. (૨) સ.કિ. (સં.) વર્ષ) વરસવું

વર્ષા સ્ત્રી. (સં.) વરસાદની ઋતુ - શ્રાવણ અને ભાદરવો

(૨) વરસાદ; વૃષ્ટિ

[મુબારક

વર્ષાભિનંદન ન. નવું વર્ષ બેસવાનું અભિવાદન; સાલ-

વર્ષારંભ પું. (સં.) વર્ષાઋતુનો આરંભ; વરસાદની શરૂઆત

વર્ષારંભ પું. વર્ષનો આરંભ; વરસની શરૂઆત

વર્ષાસન ન. (સં.) વર્ષ + આસન) રાજ્ય તરફથી નિવૃત્ત

થયા પછી વર્ષેવર્ષે બેસી રહેવા માટે શુજરાન અર્થે

મળતી વાર્ષિક રકમ; વરખાસન

વર્ષોવર્ષ કિ.વિ. દરેક વર્ષે [અકળાવું; મૂંઝવું

વલખવું અ.કિ. (સં.વિ + લક્ષ) વલખાં મારવાં (૨)

વલખાટ પું. વલખવું તે; વલખું

વલખાં ન. બ.વ. ફાંકાં (૨) મૂંઝવણ

વલણ ન. (સં.) વલુ ઉપરથી) વૃત્તિ; મનનું વળવું તે (૨)

(રસ્તા કે નદીનો) વાંક; વળાંક (૩) કાવ્યમાં કડીમાં

અંતભાગના શબ્દોનું નવી કડીના આરંભમાં કડવાને

અંતે વળવું એ; ઊંચલો (૪) નફાતોટાની ઉપરામણી

(૫) મરો;

વલય ન. (સં.) કંકણ; કડું (૨) ફૂંડાળું; વર્તુલ

વલવલ સ્ત્રી. (વલવલવું પરથી) વધારે પડતી ચંચળતા

(બોલવા, બેસવા, ઊઠવામાં); ધરી સખણું ન રહેવું

તે (૨) વગર પૂછે બોલબોલ કરવું તે; ચિલાવલાપણું

વલવલવું અ.કિ. (દિ. બહાર) બોલબોલ કરવું (૨)

રોતાંરોતાં બોલવું; વિલાપ કરવો (૩) વલખાં મારવાં

વલવલાટ પું. વલોપાત (૨) સળવળાટ [બહુબોલું

વલવલિયું વિ. વલોપાત કરતું (૨) વલવલ કર્યાં કરતું;

વલંદો પું. (ઈ.) હોલંડ ઉપરથી) હોલંડનો રહેવાસી; ડચ

વલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) કરચલી; રેખા

વલી પું. (અ.) પીર; ઓલિયો

વલીઅલ્લા(-લા)હ પું. (અ.) અલ્લાહનો મિત્ર

વલૂર/

૭૨૮

/વસિયતી

વલૂર સ્ત્રી. ('વલૂરવું' પરથી) ખૂજલી; ખણજ; ખંજવાળ
 વલૂરવું સ.કિ. ખણવું; ઉતરડવું; ખંજવાળવું
 વલૂરો(-રિયું) પું., ન. નહોર કે નખનો ઉઝરડો; લવૂરો
 વલૂરિયું વિ. વલૂર્યા કરતું [સ.કિ. વળગવું
 વલૂંદ(-ધ)વું, વળૂં(-ળું)ધવું અ.કિ. મંડવું (૨) પેંધવું (૩)
 વલે સ્ત્રી. (અ. વલલ) હાલત; દશા (૨) ભૂંડા હાલ
 વલોણાવાર પું. વલોવવાનો દિવસ; છાશ કરવાનો દિવસ
 વલોણાવારે કિ.વિ. આખોઘડીએ; વારેવારે
 વલોણી સ્ત્રી. નાની રવાઈ; નાનું વલોણું
 વલોણું ન. વલોવવું તે (૨) વલોવવાની ગોળી
 વલોણું ન. વલોવવાનું સાધન; રવાઈ; રવેયો
 વલોપાત પું. અધીરાઈનું આકળાપણું (૨) આકંદ; કલ્યાંત
 વલોપાતિયું વિ.વલોપાત કરનારું; તેવા સ્વભાવનું
 વલોરિયું ન. મરેલા ડોરના માંસની સુકવણી
 વલોવવું સ.કિ. (સં. વિલોડયતિ, પ્રા. વિલોલઈ) માખણ
 કાઢવા દહીંને રવેયા વરે ધૂમડવું (૨) સખત ચર્ચવું;
 ચુંથવું

વલ્ક, (વલ) ન. (સં.) ઝાડની છાલનું વસ્ત્ર
 વલ્હર વિ. (ઈ.) અશિષ્ટ; અભદ્ર (૨) અશ્લીલ
 વલ્હા સ્ત્રી. (સં.) ઘોડાની લગામ; ચોકડું [અશ્લીલતા
 વલ્હા(-લ્હો)રિટી સ્ત્રી. (ઈ.) અશિષ્ટતા; અભદ્રતા (૨)
 વલ્હિ(-લ્હી)ક પું., ન. (સં.) રાફડો
 વલ્હકી સ્ત્રી. (સં.) વીણા
 વલ્હલ વિ. (સં.) વહાવું (૨) પું. પ્રિય; પતિ (૩) શ્રી
 વલ્હભાચાર્ય - પ્રસિદ્ધ વૈજ્ઞાવ આચાર્ય
 વલ્હભા સ્ત્રી (સં.) પ્રિયા; પત્ની
 વલ્હરિ(-રી) સ્ત્રી. (સં.) મંજરીવાળી આછી ડાળી
 વલ્હાદ શ.પ્ર. (અ.) ભગવાનના સમ-સોગંદ
 વલ્હિ(-લ્હી) સ્ત્રી. (સં.) વેલ; વલ્હરી; લતા
 વલ્હું વિ. (પ્રા. વલ્હ ઉપરથી) રાંટું; ફંટાતું (૨) પખોળું
 ચોડું (૩) વખું (ઉદા. માવડું) [જૂલીને સુકાવું
 વવટા(-ઠા)વું અ.કિ. (સં. વાત = વાયુ ઉપરથી) પવનમાં
 વવળવું અ.કિ. ખરજ આવવી; વલૂરવું; ખંજવાળવું (૨)
 વલખાં મારવાં
 વવળાટ પું. ચળ; ખણજ (૨) સળવળાટ [કાબૂ; નિયમન
 વરા વિ. (સં.) તાબે; શરણે (૨) મુગ્ધ; મોહિત (૩) પું.
 વરાવતી વિ. (સં. વચવર્તિનું) તાબે રહેનારું
 -વશાત કિ.વિ. (સં.) (સમાસમાં નામને અંતે) 'ને લીધે',
 'ને કારણે' એવા અર્થમાં. ઉદા. દેવવશાત્
 વશિત્વ ન. (સં.) તાબેદારી (૨) યોગની આઠ
 સિદ્ધિઓમાંની એક - સર્વને વશ કરવાની શક્તિ
 વશિયર પું. (સં. વિષયર, પ્રા. વિસહર) નાગ; સર્પ;
 સાપ [ઋષિ
 વશિષ્ઠ પું. (સં.) રધુવંશના કુલગુરુ; એક પ્રસિદ્ધ વેદિક

વશી પું. (સં. વસતિક, પ્રા. વસઈઅ = વસતી કરી રહેલું)
 જુઓ 'વસી'
 વશીકરણ ન. (સં.) વશ કરવું તે (૨) વશ કરવાનો મંત્ર,
 વશોક વિ. વિશેષ (૨) પું. સારો મેળ
 વશોકાઈ સ્ત્રી. વિશેષતા (૨) ભલાઈ
 વસ સ્ત્રી. વસ્તુ; ચીજ
 વસતિ(-તી) સ્ત્રી. (સં.) વસવું તે; વસતી (૨) વાસ;
 રહેઠાણ (૩) લોકસંખ્યા (૪) બ્રાજમચાંનો ભરાવો
 (૫) વસેલી જગ્યા

વસતિ(-તી)ગણતરી સ્ત્રી. વસતીની ગણતરી
 વસતિ(-તી)પત્રક ન. માત્રસોની સંખ્યાની ગણતરીની નોંધ
 વસતિ(-તી)વિસ્ફોટ પું. (સં.) વસતીનો ઝડપી વધારો
 વસન ન. (સં.) કપડું; લુગડું [(૩) માદું; અણગમતું
 વસમું વિ. (સં. વિષમ, પ્રા. વિસમ) મુરકલ (૨) કપડું
 વસવસો પું. (અ.) અંદેશો; વહેમ; મનની મૂંઝવણ
 વસવાટ પું. વસવું તે; રહેઠાણ (૨) આવીને વસવું તે
 વસવાયું ન., (-યો) પું. (સં. વ્યાવસાયિક, પ્રા.વિવસાઈઅ)
 ગામ તરફથી પસાયતાં આપી વસાવેલા વાળંદ,
 ધોખી, વગેરે કારીગર વર્ગ
 વસવું અ.કિ. (સં. વસતિ) રહેવું; મુકામ કરવો (૨)
 મનમાં ઠસવું (૩) દિલમાં ડીતરવું
 વસંત સ્ત્રી, ન. (સં. વસન, પ્રા. વસઈ) વર તરફથી
 કન્યાને અપાતી (વસ્ત્રાદિની) ભેટ [રાગનું નામ
 વસંત પું., સ્ત્રી. ચૈત્રવૈશાખની ઋતુ; ઋતુરાજ (૨) એક
 વસંતલિલકા સ્ત્રી. (સં.) એક છંદનું નામ
 વસંતપંચમી સ્ત્રી. (સં.) માઘ સુદ પંચમી [ઉત્સવ
 વસંતપૂજા સ્ત્રી. (સં.) વસંત ઋતુ ભેરુતાં થતું પૂજન કે
 વસંતમાલતી સ્ત્રી. (સં.) શક્તિ વધારનારી એક શાસ્ત્રાયુક્તિક
 દવા [છાંટવાળું ધોળું વસ્ત્ર
 વસંતિયું ન. વસંત ઋતુમાં સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે કસૂબાની
 વસંતી વિ. વસંત સંબંધી (૨) પીળું
 વસંતોત્સવ પું. (સં.) વસંતઋતુનો ઉત્સવ
 વસા સ્ત્રી. (સં.) મેદ; ચરણી
 વસાણું ન. (પ્રા. વિસાહણ) ઔષધિઓ નાખી બનાવેલો
 પાક (૨) ગાંધિયાટાની ચીજ
 વસાત સ્ત્રી. જુઓ 'વિસાત'
 વસાવું અ.કિ. 'વસવું'નું ભાવે (૨) 'વાસવું'નું કર્મણિ
 વસાવો પું. રખો; રખેવાળ; ચોકીદાર
 વસાહત સ્ત્રી. (સં. વસૂ ઉપરથી) મૂળસ્થાનેથી બીજે કરાતો
 વાસ કે તેનું સ્થાન (૨) સંસ્થાન; 'કોલોની'
 વસાહતી વિ. વસાહતને લગતું (૨) વસાહત કરી રહેનારું
 વસિયત સ્ત્રી. (અ.) વારસો (૨) વસિયતનામું
 વસિયતનામું ન. વારસા વિષેનું લખાણ; 'વિલ'
 વસિયતી વિ. વસિયતને લગતું

વસિષ્ઠ/

૭૨૯

[વહીવટ

વસિષ્ઠ પું. (સં.) વસિષ્ઠ [કરનાર
વસી પું. (અ.) વસી; વહીવટ કરનાર; ગામનો બંદોબસ્ત
વસીલાદાર વિ. સગવડવાળું; વગદાર [સાગવગ કે મદદ
વસીલી પું. (અ. વસીલમ) મોટા સાથે સંબંધ; તેમની
વસુ ન. (સં.) સોનું (૨) ધન, દોલત (૩) પું. સૂર્ય (૪)
આઠ દેવોના એક મંડળમાંનો દરેક
વસુ વિ. (સં. વશ, પ્રા. વસ) વશ; અધીન
વસુદેવ પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણના પિતા
વસુધા, (-મતી), વસુધરા સ્ત્રી. પૃથ્વી [દૂધ દેતી બંધ થવી
વસુકુંભ અ.કિ. (સં. અવશુકતિ, પ્રા. વસુક્કઈ) (ગાપર્ભસ)
વસુલ ન. (અ.) માગતા પેટે ચૂકતે થયેલી રકમ (૨)
આવક; આમદાની (૩) મહેસૂલ (૪) કિ.વિ. ચૂકતે
થાય કે થયેલું હોય તેમ [નાર અમલદાર
વસુલદાર પું. (અ., ફા.) આવક અથવા મહેસૂલ ઉધરાવ-
વસુલબાકી સ્ત્રી. (અ.) વસુલ કરવાનું બાકી રહેલ મહેસૂલ
વસુલાત સ્ત્રી. વસુલ કરવાની સાંધ; મહેસૂલ (૨) વસુલ
કરવું કે લેવું તે
વસુલાતી વિ. વસુલાતને લગતું
વસો પું. ('વીસ' ઉપરથી) વીધાનો વીંસમો ભાગ (૨)
સવાપાંચ હાથ (૩) સો કે વીસનો અનુક્રમે સોમો
કે વીસમો અંશ
વસ્ત સ્ત્રી. વસ્તુ; ચીજ [(૨) બહેનું કુટુંબ હોવું તે
વસ્તાર પું. (સં. વિસ્તાર) છોકરાંછોપાંની સારી એવી વૃદ્ધિ
વસ્તારણ વિ., સ્ત્રી. બહોળા પરિવારવાળી સ્ત્રી
વસ્તારી વિ. બહોળા કુટુંબવાળું (૨) ઘણાં છોકરાંછોપાંવાળું
વસ્તિ પું. પેડું; મૂત્રાશય; બસ્તિ
વસ્તી સ્ત્રી. વસતી; લોકસંખ્યા; જનતા
વસ્તીગણતરી સ્ત્રી. જનસંખ્યા ગણી લેવી એ
વસ્તીપત્રક ન. જનસંખ્યાની નામવાર યાદી
વસ્તુ સ્ત્રી. (સં.) પદાર્થ; ચીજ (૨) સત્ય; સાર (૩) ન.
નાટક કે કથાનો વિષય; 'સોટ'
વસ્તુતઃ કિ.વિ. (સં.) ખરી રીતે; સાચું જોતાં; તત્વતઃ
વસ્તુતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. ખરાપણું; વાસ્તવિકપણું [સિટક'
વસ્તુદર્શી વિ. (સં.) ખરી વસ્તુ બતાવતું કે જોતું; 'રિયાલિ-
વસ્તુનિર્દેશ પું. ગ્રંથના વિષયનું કે વાર્તાનું સૂચન
વસ્તુનિષ્ઠ વિ. (સં.) પરલક્ષી; વસ્તુલક્ષી (આત્મલક્ષીથી
બિલકુલ) 'ઓબ્જેક્ટિવ'
વસ્તુલક્ષી વિ. જુઓ 'વસ્તુનિષ્ઠ' [કરવી તે; 'બાઈર'
વસ્તુવિનિમય પું. (સં.) નાણાં નહિ, પણ વસ્તુની આપલે
વસ્તુસંકલના સ્ત્રી. કથા કે નાટકના વસ્તુની યોજના-ગૂંથણી
વસ્તુસ્થિત વિ. (સં.) વાસ્તવિક; યથાસ્થિત
વસ્તુસ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) વાસ્તવિકતા; ખરી હકીકત
વસ ન. (સં.) કપડું; લૂગડું
વસગાળ વિ. (સં.) કપડાંથી ગાળેલું

વસપરિધાન ન. (સં.) કપડાં પહેરવાં તે
વસરહિત વિ. (સં.) કપડાં વગરનું; નાગુંપૂરું
વસસ્વાવલંબન ન. વસની બાજતમાં સ્વાવલંબન; જોતે
કાંતી પોતાની કંપડાંની જરૂરિયાત પૂરી કરી લેવી તે
વસહરણ ન. (સં.) વસ ખૂંચવી લેવાં તે
વસહીન વિ. (સં.) વસ વિનાનું; વસરહિત
વસાબુષણ પું. બ.વ. (સં.) વસ્ત્રો અને આભૂષણો
વસ્ત્રાલંકાર પું. બ.વ. (વસ + અલંકાર) વસ્ત્રો અને
આભૂષણો-પરેણાં
વસ્ય પું. (અ.) મુલાકાત; મેળાપ (૨) સંબંધ
વહન ન. (સં.) ઉપારવું - ઊંચકવું તે; ઊંચકીને લઈ જવું
તે (૨) વહેવું તે (પાણીનું); વહેણ
વહવું સ.કિ. (સં. વહ) વહન કરવું; વહેવું (૨) અ.કિ.
પ્રવાહરૂપે વહેવું (૩) જવું
વહણ ન. (સં. વાહન, પ્રા. વાહણ) નાવ; મોટો મજબો
વહણબંધો પું. વહણાં બાંધવાનું કામ કરનાર કારીગર
વાહણવટી પું. ખારવો; નાવિક (૨) દરિયાઈ વેપારી (૩)
વહણનો માલિક
વહણવટું ન. દરિયામાં વહણ ફેરવવાં તે (૨) વહણો
વડે વેપાર કરવો તે (૩) દરિયાની મુસાફરી
વહણવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) નાવ ચલાવવાની કળા-શાસ્ત્ર;
નાૈકશાસ્ત્ર
વહણિયું ન. વહણને તળિયે બાજતી છીપલી
વહણું ન. (સં. વિભાતિ ઉપરથી વિભાન, પ્રા.
વિહણાઅ) પ્રભાત; પરોઢિયું
વાહર સ્ત્રી. (સં. વ્યાહર, પ્રા. વાહર = મદદ માટે
બોલાવવું) સહાયતા; મદદ (૨) ઉપરાણું
વાહલ ન. પ્રીતિ; હેત; માયા
વાહલકુડું વિ. વાહલ કરતું આવતું; વાહલ ઈચ્છતું
વાહલપસ્ત્રી., (ઠણ, ઠણું) ન. પ્રેમ; પ્રીતિ [નાવલિયો
વાહલમપું. (સં. વાહલમ્ય, પ્રા. વસલમ્ય) પ્રિયતમ; પતિ;
વાહલસોપું વિ. વાહલમાં ઊછરેલું; લાડકું; લાડકવાળું
વાહલી સ્ત્રી. પ્રિયા; વલ્લભા; પ્રિયતમા; પત્ની
વાહલું વિ. (સં. વલ્લભક, પ્રા. વલ્લભઅ) પ્રિય; ખ્યાતું
વાહલેશરી વિ. સિતેચ્છ; સિતેથી; ભલું ઈચ્છનારું
વાહલો પું. પ્રિયતમ; નાવલિયો; પતિ
વાહલોવહલી ન. બ.વ. આશક ને માફક; પતિપત્ની
વાહવ પું. વહેણ; પ્રવાહ
વહી સ્ત્રી. (અ. વસિયા) ખુદાનો સંદેશો (૨) વેળ; ખૂન
વહી સ્ત્રી. (સં. વસિકા, પ્રા. વસિઆ) નામાનો ચોપડો
(૨) વંશાવળીની ચોપડી (૩) ચોપડી (કોરી કે લખેલી)
વહીપૂજા સ્ત્રી., (-જન) ન. (દિવાળીને દિવસે કરાતું)
ચોપડાઓનું પૂજન; ચોપડાપૂજન [લેવડેલવડ; સંબંધ
વહીવટ પું. કારભાર; બંદોબસ્ત (૨) પદ્ધતિ; શિરસ્તો (૩)

વહીવટકર્તા]

૭૩૦

[વળગવું

વહીવટકર્તા પું. (સં.) વહીવટ કરનાર; 'એગ્રિકલ્ચર' વહીવટદાર પું. કારભારી (૨) મામલતદાર વહીવટદારી સ્ત્રી. વહીવટદારનું કામ કે હોદ્દા વહીવટી વિ. વહીવટને લગતું [નામું રાખનાર ભાટ વહીવંચો પું. (વહી + વાંચવું) વંશાવળી વાંચનાર; પેઢી-વહુ સ્ત્રી. (સં. વધુ, પ્રા. વહુઅ) છોકરાની સ્ત્રી; પુત્રવધુ વહુઅ-(વર) સ્ત્રી. નવોઢા સ્ત્રી; તાજી પરણીને આવેલી પુત્રવધુ વહુથેલું વિ. વહુ પાછળ ગાંડું; વહુવધું વહુજી ન.ખ.વ. પુત્રવધુ (માનાઈ) (૨) પુષ્ટિમાર્ગના ગોસ્વામીકેસ્વામિનારાયણસંપ્રદાયના આચાર્યની પત્ની વહુવખો પું. વહુથેલો વહુવર સ્ત્રી. નવોઢા સ્ત્રી (૨) ન. લગ્નનો વરધોડો (૩) ન.ખ.વ. ધણીધણિયાણી; નહું પરથેલું જોડું વહુવાડુ સ્ત્રી. જુવાન માનીતી વહુ વહેણ, (-ન) ન. (સં. વહન, પ્રા. વહણ) પાણીનો પ્રવાહ વહેમ પું. (અ. વહમ) શક; સંદેહ (૨) ભ્રમ; ખોટી માન્યતા વહેમચકુ સ્ત્રી. સંદેહને કારણે થયેલી ભૂલ વહેમાનું અ.કિ. વહેમ લાવવો; વહેમમાં પડવું [શંકાશીલ વહેમી, (૦હું), વહેમાણું વિ. વહેમવાળું; વહેમથી ભરેલું; વહેર પું. (વહેરવું ઉપરથી) વહેરતાં પડેલો ભૂકો (૨) ફાટ; ચીરો [મહેનતાણું વહેરશ ન. વહેર (૨) વહેરવાની કળા (૩) વહેરવાનું વહેરશ ન. વહેરવાનું સાધન; કરવત [મજૂર વહેરણિયો પું. વહેરનારો; લાકડાં વહેરવાનું કામ કરનાર વહેરણી સ્ત્રી. લાકડાં વહેરવાનું કારખાનું; 'સો મિલ' વહેરવું સ.કિ. કરવત વડે બે ભાગમાં કાપવું વહેરાઈ સ્ત્રી. વહેરવાનું કામ (૨) વહેરવાનું મહેનતાણું વહેરામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. વહેરવાનું મહેનતાણું વહેરો પું. તકાવત (૨) આંતરો [રથ; વાહન વહેલ સ્ત્રી. (દે. વેલ્લ = છાપરાવાળી ગાડી) વહેલું; વહેલ સ્ત્રી. (ઈ.) એક મોટું જળચર પ્રાણી-માછલી વહેલડી સ્ત્રી. જુઓ 'વેલડી' વહેલું વિ. (સં. વહી, પ્રા. વહિલ્લ) ઉતાવળું; જલદી વહેલુંમોડું વિ. વખતસર નહિ તેવું; વહેલું કે મોડું (૨) કિ.વિ. વહેલું કે મોડું એમ (૨) ગમે ત્યારે; સજવડે વહેલેલું વિ. વહેલું (લાલિત્યવાચક) વહેવાર પું. (સં. વ્યવહાર, પ્રા. વવહાર) સંબંધ; ધરવટ (૨) પીરધાર કે લેવડેવડનું કામ (૩) વર્તણૂક; વર્તન (૪) આચાર; આચરણ (પ) દુનિયાદારીના સંબંધ કે કામકાજ (૬) રૂકિ; વહીવટ વહેવારિયું વિ. વહેવારને લગતું (૨) વહેવારીકું વહેવારિયો પું. લેવડેવડમાં ચોખવટવાળો (૨) વહેવાર ચાલનારો (૩) શાહુકાર (૪) વેપારી

વહેવારીકું વિ. મધ્યમ પ્રકારનું; કામ સરે તેવું વહેવાડુ વિ. મધ્યમ; સાધારણ (૨) વહેવારમાં ચાલી શકે તેવું; આચારમાં ઉતારી શકાય તેવું; વ્યવહારુ વહેલું સ.કિ. (સં. વહિતિ, પ્રા. વહઈ) ઈચકવું (૨) ખમવું; વેઠવું (૩) અ.કિ. પ્રવાહરૂપે સરવું (૪) ઘસડવું (પ) જતું રહેવું; વીતવું વહેળિયું ન. નાનો વહેળો; વહેતા જળનો નાનો પ્રવાહ વહેળો પું. (સં. વાહ, પ્રા. વાહલઅ) વહેતા પાણીનો નાનો પ્રવાહ (૨) વહેણનો ખાડો [વિભાજન વહેંચણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. વહેંચવું કે ભાગ કરવા તે (૨) વહેંચવું સ.કિ. (સં. વિભજયતે, પ્રા. વિહંચઈ) સિસ્સો પાડવો (૨) દરેકને ભાગ પ્રમાણે આપવું વહોશ પું. સીમમાંનો વહેણથી પડી ગયેલો ખાડો વહોણું વિ. (સં. વિહીન, પ્રા. વિહીદા) વિનાનું; વિહોણું; વગરનું [ભિક્ષા; ભિક્ષામાં મળેલું તે વહોરત સ્ત્રી. વહોરેલું તે; ખરીદી (૨) જોખમ (૩) વહોરતિયો પું. ખરીદનાર ને વેચનાર (૨) વહોરવાનું કામ કરનાર વહોરવું સ.કિ. (સં. વ્યવહરતિ, પ્રા. વવહરઈ) ખરીદ કરવું (૨) સંઘરવું (૩) માગી લાવવું (૪) અન્નની ગોચરી કરવી (જૈન) (પ) માથે લેવું (જોખમ) વહોર(-રા)વાડ સ્ત્રી. વહોરાઓને વસવાનો લગો વહોરો પું. (સં. વ્યવહરક, પ્રા. વિવહરઈ) હોટિયો; શિયા મુસલમાનની એક જાતનો આદમી (૨) મુસલમાનોની એક જમાતનો આદમી (૩) હિંદુઓની એક અવટક વહિ પું. (સં.) અગ્નિ; આતશ; દેવતા વહિજિવાલા સ્ત્રી. અગ્નિજવાળા; અગ્નિની મોટી જાળ વળ પું. (સં. વલ્, પ્રા. વલ ઉપરથી) આમળો; આંટો (૨) સંબંધ; વગ (૩) યુક્તિ; કરામત (૪) દાવ; લાગ (પ) અંટસ; કીનો (૬) મમતા; આગ્રહ વળ સ્ત્રી. વેળ; ગાંઠ વળકવળ પું. સ્ત્રી, ન. અનુકૂળતા અને પ્રતિકૂળતા (૨) ઘાટ અને દાવપેચ (૩) વિ. દાવપેચવાળું વળકવળ કિ.વિ. ગમે તે સમયે સજવડ અગવડનો વિચાર કર્યા વિના [શાંત પડવું તે વળકો પું. ('વળવું' ઉપરથી) બકાવા પર આવવું તે (૨) વળગણ ન. નિસબત; સંબંધ (૨) વળગેલું કામ કે માણસ (૩) આગે સંબંધ વળગણ ન. ભૂતપ્રેત (૨) લપ (૩) ઉપાધિ વળગણી સ્ત્રી. કપડાં નાખવાની આગ્ર વાંસની યોજના વળગવું અ.કિ. (સં. અવલગ્યતિ, વિલગ્યતિ, પ્રા. વલગઈ, વિલગઈ) બાજવું; લપેટાવું (૨) આગ્રહથી મંડવું વળગવું અ.કિ. (ભૂત પ્રેતાદિનો) વળગાડ થયો

વળગાટ-(૬)//

૭૩૧

/વંત

વળગાટ-(૬) પું. ભૂત કે કાંઈ વળગવું તે (૨) (ભૂત-પ્રેતની) ઓઝપટ [(૩) કામધંધે ચડાવવું વળગાડવું સ.કિ. 'વળગવું' નું પ્રેરક (૨) માંથે નાખવું વળણ ન. વળવું એ; વલણ (૨) જાંધનું મૂળ વળતડિકિટ સ્ત્રી. જવાઆવવાની ટિકિટ; 'રિટર્ન-ટિકિટ' વળતર ન. ('વળવું' ઉપરથી) બદલા તરીકે જે કંઈ મજરે આપવાનું હોય તે; વટાવ; છૂટ વળતર રજા સ્ત્રી. બદલાની રજા વળતા-(તાં, ની) કિ.વિ. ('વળવું' ઉપરથી) પછી (૨) વધારામાં; વળી (૩) પછી તરત; પછી વળતું વિ. ('વળવું' ઉપરથી) સામું (૨) પાછું ફરતું. ઉદા. વળતો જવાળ; વળતી ટપાલ વળદાર વિ. વળવાળું; આંટાવાળું; પેથવાળું (૨) મરડાટવાળું; વટવાળું (૩) મિજાજવાળું [ખુજલી; સળવળાટ વળવળ સ્ત્રી. (સં. વલ્ ઉપરથી) ખજજ; ખંજવાળ; વળવળવું અ.કિ. ખસજ આવવી (૨) ટળવળવું (૩) તરફડવું [તે વળવળાટ પું. વળવળવું તે (૨) સળવળવું તે (૩) તરફડવું વળવળિયું વિ. વળવળાટ કરનારું (૨) અસ્થિર ગતિવાળું વળવું અ.કિ. (સં. વલતિ, પ્રા. વલઈ) વાંકું થવું (૨) મરડવું (૩) પાછા ફરવું (૪) મનનું વલણ થવું (૫) કસાવું (૬) સુપરવું (૭) બંધાવું (અંબોડો, લાડ, વચને) (૮)-માં લાગવું, વળગવું (વાતે વળ્યા.) (૯) થવું; બનવું (લીલ વળવી, ટોળે વળવું) (૧૦) પલટાવું; જવું (વળતો દહાડો, વળતી વેળા) (૧૧) કાયદો થવો; સરવું વળામણ ન. વિદાય વળામણ ન. વાળવાનું કામ; 'ફોટિંગ' (૨) વાસીદું વાળવું તે (૩) વાળવાની રીત (૪) વાળવાના કામનું મહેનતાણું [વળતું; ઓસરતું વળામણું ન. વળાવવું તે; વિદાય (૨) દિલાસો (૩) વિ. વળાવવું સ.કિ. 'વળવું', 'વાળવું'નું પ્રેરક (૨) વિદાય કરવું; માર્ગે પાડી આવવું વળાવિયો પું. ('વળાવવું' ઉપરથી) વળાવો; ભોમિયો (૨) વાટમાં સંભાળ રાખનાર વળાવું ન. ભોમિયાનું કામ (૨) તેનું મહેનતાણું વળાવો પું. વળાવિયો; વાટમાં સંભાળ રાખનાર વળાંક પું. (રસ્તાનું) વળવું તે; મરડાટ; વળાંક; મરોડ વળિયાંપળિયાં ન.ખ.વ. વળેલાં અંગ ને પળિયાં (૨) ઘડપણ [થર; પોપડો વળિયું ન. આંટણ; ચાકું (૨) પરસેવાનો ડાપ; વળુ (૩) વળી સ્ત્રી. (સં. વણિ, પ્રા. વલી, પ્રા. વલી) પાતળો લાંબો સોટો (જેવો કે, ઘર બાંધવામાં વપરાય છે.) વળી ના. ('વળવું' ઉપરથી) વધારામાં; ઉપરાંત (૨) ફરીને

વળું ન. (સં. વલપ, પ્રા. વલઅ) જમીનનું પડ (૨) પાણીનાં જમીનમાં વહેતાં વહેણ (૩) મનનો તરંગ; વેળ વળુંકો પું. કેળવણી; તાલીમ (૨) વળોટ; સારી રીતભાત વળું(ળી)દ-(ધ)વું સ.કિ. (સં. વિલુબ્ધ, પ્રા. વિલુંપ, વિલુદ્ધ) વલુંદવું; વળગવું વળો પું. જાડી મોટી વળી [વિવેક વળોક પું. ('વળવું' ઉપરથી) ધાટ; મરોડ (૨) રીતભાત; વળોટ પું. ધાટ; મરોડ (૨) રીતભાત; વિવેક વળોટવું સ.કિ. ઉલ્લંઘવું; ઓળંગવું (૨) ચડિયાતું થવું (૩) સમયનું પસાર થવું વંક વિ. (સં.) વાંકું (૨) કુટિલ (૩) પું. આડું વલણ વંક-વિલોકણી સ્ત્રી. વાંકું જોનારી; ગ્રાંસી આંખે જોનારી વંકાઈ સ્ત્રી. વાંકાઈ; વકતા (૨) આડાઈ વંકાવું અ.કિ. રિસાવું; આડ થવું (૨) વાંકું થવું; વળાંક કે વાંકમાં જવું; વળવું વંકાશ સ્ત્રી. વાંકાપણું; વાંકાઈ વંગ સ્ત્રી. (સં.) ક્લાઈ (ધાતુ) (૨) અંગ - પશ્ચિમી બંગાળ વંચક વિ. (સં.) ઠગાડું (૨) પું. ધૂર્ત; ઠગ; છંતરનાડું વંચકતા સ્ત્રી. છંતરપીડી; ધૂર્તતા વંચન ન. (સં.) ઠગવું તે (૨) ઠગાવું તે વંચનશીલ વિ. (સં.) છંતર્યા કરનારું વંચના સ્ત્રી. (સં.) ઠગાઈ (૨) જન વંચવું કિ. બચવું (૨) છંતરવું; ઠગવું; ધૂતવું વંચાણ ન. વાંચવું તે; વાચન વંચાવું સ.કિ. નિદા થવી (૨) કોઈની પાસે વંચાવવું વંચિત વિ. (સં.) છંતરાયેલું (૨) વિમુખ; ક્ષીન; વગરનું વંછેરવું સ.કિ. વીખવું; ઊંચું છતું કે આપુંપાડું કરવું વંજુશાધ્યા સ્ત્રી. નનામી; શખવાહિની વંજા સ્ત્રી. (સં. વન્ચ, પ્રા. વંજા) વંધ્યા; વાંજણી સ્ત્રી વંજાદોષ પું. વાંજલી હોવાની ખામી વંજાપો પું. વાંજિયાપણું; વંધ્યત્વ વંજી સ્ત્રી. વાંસની ખપાટ [જોરમાં વાતો પવન-ચકાવાત વંટોળ-(ળિયો) પું. (સં. વર્તુલ, પ્રા. વંતોલ) ફૂંડળાં કરતો વંક પું. શરીરમાં વાયુના ગોળા આવવા તે વંક વિ. (સં.) ડીંગણું (૨) કુંવારું; વાંકું વંકડું અ.કિ. (સં. વિનષ્ટ, પ્રા. વિશદ્ધ ઉપરથી નામધાતુ) લાથથી જવું; હદ બહાર જવું (૨) ફાટવું; વહી જવું (૩) બગડવું; કુછંદમાં જવું વંકેલું વિ. વ્યભિચારી; છિનાળવું (૨) ભ્રષ્ટ થઈ ગયેલું વંડી સ્ત્રી. (સં. વરંડિકા, પ્રા. વરંડિઆ) ખુલ્લી જમીનની આસપાસની નાની ભીત વંડો પું. (સં. વરંડ, પ્રા. વરંડ) મોટી વંડી (૨) તેના વડે આંતરેલું મોટું સ્થાન (૩) મહોલ્લાં [ખવંત) -વંત વિ. (સં. વત્ત) 'વાળું' અર્થમાં નામને છેડે ઉદા.

વંતર(-રો)

૭૩૨

/ વાક્યપટુ

વંતર ન. (-રો) પું. (સં. વ્યંતર) ભૂત; પ્રેત [સ્ત્રી વંતરી સ્ત્રી. (સં. વ્યંતરી, પ્રા. વંતરી) ભૂતડી (ર) બદસૂરત વંતાક ન. (સં. વૃન્તાક) રીંગણું (શાક) વંતાકડી સ્ત્રી. રીંગણી; રીંગણાંનો છોડ વંતું વિ. 'વાયું' અર્થમાં નામને છેડે. જેમ કે, પ્રાણવંતું વંદન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) નમન; નમસ્કાર; પ્રણામ વંદનવાર સ્ત્રી. (સં.) ફૂલપત્તાનું તોરણ વંદનીય વિ. (સં.) વંદન કરવા યોગ્ય; વંધ વંધવું રા.કિ. (સં. વેદ) પ્રણામ કરવા; નમવું વંદિત વિ., (-તા) વિ., સ્ત્રી. (સં.) પૂજ્ય; આદરણીય વંદેભાતરમ્ શ.પ્ર. (સં.) માતૃભૂમિ (ભારત) ને વંદું છું (એક જયધોષણા) (ર) નમસ્કાર કરેવાનો કે પત્રમાં અંતે લખવાનો એક પ્રયોગ (૩) ન. ભારતનું બીજા ક્રમાંકનું રાષ્ટ્રગીત વંદો પું. એક જીવવું વંધ વિ. (સં.) વંદનીય; વંદનને યોગ્ય વંધ્ય વિ. (સં.) વાંઝિયું; નિષ્કળ વંધ્યત્વ ન. વાંઝિયાપણું વંધ્યા સ્ત્રી. વાંઝણી સ્ત્રી વંધ્યાદોષ પું. વાંઝિયાપણું હોવાની શારીરિક ખામી વંધ્યાપુત્ર પું. અસંભવિત વસ્તુ [કરવું તે વંધીકરણ ન. (સં.) ફરી ગર્ભ પારણ કરતું ન થાય તેવું વંશ પું. (સં.) પુત્રપીઠાદિકનો કમ; કુળ (ર) ઓલાદ; સંતતિ (૩) વંશ (૪) વંસો વંશકર વિ. (સં.) વંશકારી વિ. વંશ ચાલુ રાખનારું વંશકમ પું. (સં.) વંશપરંપરા; 'જનિયોલોજી' વંશગત વિ. પેઢી દર પેઢી ચાલ્યું આવતું; વંશપરંપરાગત; 'હેરીટિરી' [વારસદાર વંશજ વિ. (સં.) વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલું (ર) પું. સંતાન; વંશધર વિ. પું. (સં.) વંશ ચાલુ રાખનાર પુત્ર [કમથી વંશપરંપરા સ્ત્રી. (સં.) પેઢીનો કમ (ર) કિ.વિ. પેઢીના વંશપરંપરાગત વિ. વંશપરંપરાથી ચાલ્યું આવતું વંશલોચન ન. (સં.) વાંસકપૂર [વિસ્તાર વંશવાદી સ્ત્રી. (સં.) વંશરૂપી વાદી; સંતાન (ર) કુટુંબ; વંશવિસ્તાર પું. વંશ વધારવો કે આગળ ચલાવવો તે વંશવૃદ્ધિ સ્ત્રી. વંશ વધવા કે આગળ ચલાવવો તે વંશવૃક્ષ ન. (સં.) પેઢીનામું (ર) વંશવિસ્તારનું ઝાડ; વેશાવળીનો આંબો વંશવેલો પું. (સં.) વંશરૂપી વેલો; સંતતિ વંશસ્થ પું. (સં.) એક વર્ણમેળ છંદ [વૃક્ષાકૃતિ વંશાવળિ(-ળી) સ્ત્રી. (સં. વંશાવલી) પેઢીનામું; વંશવૃક્ષ; વંશી વિ. વંશને લગતું; વંશનું. ઉદા. સૂર્યવંશી, ચંદ્રવંશી વંશી સ્ત્રી. વાંસળી; વેણુ વંશસ્થ પું. (સં.) એક છંદ

વંશ્ય વિ. (સં.) વંશનું; વંશી; વંશજ વા સંધો. (સં.) અથવા; કે; યા વા પું. (સં. વાત, વાયુ. પ્રા. વાઉ) પવન; વાયુ (ર) તરંગ; ફોટો (૩) શરીર પર ગડગડ નીકળવાનો, માથામાં કે કાનમાં ચસકો નાંખવાનો કે સાંધા રહી જવાનો રોગ (૪) રોગ કે વિચારનું મોજું વાકિ.વિ. (સર.સં. વ્યાપ, પ્રા. વાય) 'જેટલે અંતરે કે જેટલું' એ અર્થમાં નામને લાગે છે. (ઉદા. ખેતરવા; રાશવા) વાઈડબોલ પું. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં બહાર નંખાયેલો બેટપરથી ન રમી શકાય તેવો દડો વાઈન પું. (ઈ.) દ્રાક્ષનો દારૂ વાઈક સ્ત્રી. (ઈ.) પત્ની; પરવાળી વાઈરસ ન. (ઈ.) વિષાણુ વાઈલ લાઈક સ્ત્રી. (ઈ.) વન્ય પ્રાણીજીવન વાઈવા પું. (ઈ.) ઉચ્ચ ઉપાધિ વખતની મૌખિક પરીક્ષા વાઈસ (ઈ.) 'ઉપ', 'ની નીચેના દરજ્જાનું' એ અર્થનો ઉપસર્ગ (જેમ કે, વાઈસચાન્સેલર, વાઈસપ્રેસિડેન્ટ) વાઈસ-ચાન્સેલર પું. (ઈ.) કુલપતિ; કુલાધિપતિ વાઈસ-ચેરમેન પું. (ઈ.) ઉપાધ્યક્ષ વાઈસ-પ્રિન્સિપાલ પું. (ઈ.) ઉપાચાર્ય [ચકલી વાઈસર પું. (ઈ.) વૉશર બે પદ્ધતિ ભાગ જોડવા વચ્ચે મુકાતી વાઈસરોષ પું. (ઈ.) રાજાનો પ્રતિનિધિ; ગવર્નર જનરલ-નો સમકક્ષ દેશનો હાકેમ વાઈ સ્ત્રી. (સં. વાતિક, પ્રા. વાઈઆ) બેભાન થવાનો વાયુરોગ; મૃગી; ફેફડું; 'સિસ્ટિરિયા' વાએક ન. વાયક; વાક્ય વાઈ સ્ત્રી. પગમાં પડતી કાટ વાઈ વિ. મગજમાં ધુરીવાળું; વાયલ વાઈયર ન. (ઈ.) ખરીદીનું ભરતિયું; ઓયરિયું; આંકડો (ર) સાબિતી માટેનો કાગળ વાક પું. (દે. વક્કસ કે વક્ક) કસ; સત્ત્વ (ર) લોટ બંધાય એવી તેની ચીકાશ વાક સ્ત્રી. (સં.) વાચા; વાણી વાકકવું વિ. સહેજ સાજ કડવું વાકળ પું. મહી અને ઢાઢર નદી વચ્ચેનો પ્રદેશ વાકુંબો પું. છોડમાં ફૂટતો નકામો ફણગો વાકેક, (ઠગાર) વિ. (અ. વાકિક) જાણતું; માહિતગાર (ર) પ્રવૃણ; નિપુણ વાકેકગારી સ્ત્રી. માહિતગારી; જાણકારી (ર) નિપુણતા વાક્યાનુરી સ્ત્રી, (-યી) (સં.) ન. બોલવાની ચતુરાઈ-હોશિયારી કે ચાલાકી વાકુંછલ (સં.), (-ળ) ન. શબ્દનો અભિપ્રેતથી જુદો અર્થ કરી બીજાની વાતને ઉડાવી દેવી તે વાક્યપટુ વિ. (સં.) બોલવામાં ચતુર

વાક્યપદ્ધતિ

૭૩૩

[વાચનમાસા(-વા)]

વાક્યપદ્ધતિ સ્ત્રી. વાણીકોશલ; બોલવાની ચતુરાઈ
 વાક્યપ્રચાર પું. (સં.) ભાષાના રૂઢ શબ્દોનાં બનેલા
 શબ્દપ્રયોગ; રૂઢિપ્રયોગ [વચન; કથન
 વાક્ય ન. (સં.) પૂર્ણ અર્થ બતાવતો શબ્દસમૂહ (૨)
 વાક્યખંડ પું. (સં.) વાક્યનો અંશ કે ટુકડો
 વાક્યદોષ પું. (સં.) વાક્યની રચનામાં રહેલી ખામી
 વાક્યપૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) અપૂર્ણ વાક્ય પૂરું કરવું તે
 વાક્યરચના સ્ત્રી. (સં.) વાક્યની રચના; 'સિન્ટેક્સ'
 વાક્યવિચાર પું. (સં.) વાક્યની રચનાનું વિવેચન
 વાક્યશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વાક્યના આંતરિક સ્વરૂપની
 સ્વાભાવિક કરવાની સ્થિતિ
 વાક્યાર્થ પું. (સં.) વાક્યનો અર્થ
 વાક્યપાંશ પું. (સં.) વાક્યખંડ; વાક્યનો ટુકડો
 વાખરો પું. (સં.) ઉપદ્રવ, પ્રા. વક્ષાર, ઉવક્ષર) ધરગતુ
 સરસામાન (પ્રાપ્ત: 'ધર' સાથે આવે છે.); વખરી
 વાખોપું. (અ. વાકિઅહ) વખો; ભૂખમરાનું સંકટ (૨) મરકી
 વાગ સ્ત્રી. (સં.) વાક; વાણી
 વાગ સ્ત્રી. (સં.) વલ્ગા, પ્રા. વગ્ગા) લગામ; ચોકું
 વાગડ પું. (સં. 'વગડો') ગુજરાતની પશ્ચિમોત્તર કચ્છ અને
 ગુજરાત વચ્ચેનો એક રેતાળ પ્રદેશ (૨) કપાસની એક
 જાત
 વાગડિયું વિ. વાગડ પ્રદેશનું (૨) ન. સ્ત્રીઓનું એક વસ્ત્ર
 વાગડી વિ. વાગડ દેશને લગતું [વલખાં; ફાંફાં
 વાગઘાં ન. અ. વ. (સં. વલ્ગા, પ્રા. વગ્ગા + લું) વાંગલાં;
 વાંગલું ન. (સં. વલ્ગુલિ) વાગોલ; વાગોળ
 વાગવું અ.કિ. (સં. વાઘતે, પ્રા. વગ્ગઈ, વજ્જઈ) અવાજ
 નીકળવો (વાઘનો) (૨) ઈજ્જ થવી; જખમાવું (૩)
 (અમુક કલાકનો) સમય થવો [વડવાગોળ
 વાગળું ન. (સં. વલ્ગુલિ, વાલ્ગુદ, પ્રા. વગ્ગુલિ) વાગલું;
 વાગાડંબર પું. (સં.) શબ્દોનો આડંબર (૨) નકામો પ્રલાપ
 વાગીશ પું. વક્ષપતિ; વાણીનો સ્વામી (૨) બૃહસ્પતિ
 વાગીધરી સ્ત્રી. (સં.) સરસ્વતી; શારદા
 વાગેશ્રી પું. (સં.) એક રાગ-માલકોશની રાગિણી
 વાગોલ સ્ત્રી, ન. (સં. વલ્ગુલિ, વાલ્ગુદ, પ્રા. વગ્ગુલિ)
 વાગલું; વાગળું; વડવાગોળ
 વાગોળ પું. દોરનું વાગોળવું તે; ઓગાળ [વડવાગોળ
 વાગોળ સ્ત્રી, ન. (સં. વલ્ગુલિ, વાલ્ગુદ, પ્રા. વગ્ગુલિ)
 વાગોળવું સ.કિ. (સં. વ્યાગોલપતિ, પ્રા. વગ્ગોલઈ)
 ખાધેલું મોંમાં આવી ફરી ચાવવું (દોરે) (૨) ધીમેધીમે
 ચાવી ખાતાં વાર લગાડી [જિજ્ઞ
 વાજજલ (સં.) (-જ) સ્ત્રી. ફસાવી દે તેવી વાણી; શબ્દ-
 વાજંદ પું. (સં.) મોઢેથી પનકાવવું તે કે એ રૂપી દંડ
 (૨) વાગ્યુદ [ગયું છે તેવી કન્યા
 વાઘદત્તા વિ. (સં.) જેના સગપણ વિશે વચન અપાઈ

વાઘદાન ન. (સં.) 'કન્યા આપીશ' એમ કહેવું તે; સગાઈ
 (૨) વચન
 વાઘદેવતા સ્ત્રી. (સં.) વાણીની દેવી; સરસ્વતી
 વાઘધારા સ્ત્રી. (સં.) વાણીનો પ્રવાહ; અસ્પષ્ટિત વાણી
 વાઘખાણ ન. (સં.) ખાણ જેવી તીક્ષ્ણ વાણી; મહેણું
 વાગ્મિતા સ્ત્રી. (સં.) આલંકારિક અને અસરકાર વાણી-
 કહેવાપણું
 વાગ્મી પું. (સં. વાગ્મિન્) સારો વક્તા
 વાગ્મણ સ્ત્રી. (સં.) વાણીથી ચલાવેલો પક્ષ; વાણીનો
 બીજાના ભલા માટે ઉપયોગ [ચર્ચા
 વાગ્યુદ ન. (સં.) માત્ર શાબ્દિક પુદ્ગ (૨) ગરમાગરમ
 વાગ્યે કિ. વિ. ('વાગવું' નું ભૂ.કૂ.) વાગતાં; વાગે ત્યારે
 વાગ્વિલાસ પું. (સં.) આનંદપૂર્વક પરસ્પર સંભાષણ (૨)
 ફઈ તથ્ય કે તત્ત્વપ્રાપ્તિ વિનાની ખાલી પ્રયાકૃત
 વાગ્યવહાર પું. (સં.) વાણી દ્વારા થતો વ્યવહાર
 વાપ પું. (સં. વ્યાપ્ર, પ્રા. વગ્ગ) એક હિંસક પ્રાણી
 વાપ ન. બકરાં-ધેટાંનું ટોળું
 વાપજ સ્ત્રી. વાધની માદા [એક પોલાદી હથિપર
 વાધનખ પું. વાધના નખનું બાળકનું ઘરેણું (૨) નહોરવાળું
 વાધખારણ(-સ) સ્ત્રી. આસો વદિ બારણની તિથિ
 વાધરી પું. જાળ વગેરે બિજાવી પક્ષીઓ વગેરેનો શિકાર
 કરનાર (૨) શિકારી; આખેટક [યામું; વ્યાધ્યર્થ
 વાધાંબર ન. (સં.) વસ્ત્ર કે આસન માટે તૈયાર કરેલું વાધનું
 વાધાંબરી વિ. વ્યાધ્યર્થ ધારણ કરેલું હોય તેવું
 વાધિયો પું. (સં. વલ્ગા; પ્રા. વગ્ગા ઉપરથી) ધોડાની
 લગામના બે છેડામાંનો દરેક [પ્રકારનો રંદો
 વાધી સ્ત્રી. પાટિયાની ધારમાં ખાંચો પાડવાનો એક
 વાધેલો પું. રજપૂતની એક જાત
 વાધો પું. (સં. વાસ + યુગ્મ) ડાલો; પોશાક (૨) ગાંસડી
 વાધિક અભિનય પું. (સં.) વાણી દ્વારા હાવભાવ પ્રગટ
 કરવાં કે થવા તે [સાલિય
 વાકમય ન. (સં.) વાણીથી પૂર્ણ; વાણીમય (૨) ન.
 વાકમથી વિ. સાહિત્યિક
 વાકમથી સ્ત્રી. સરસ્વતી દેવી
 વાચ સ્ત્રી. (સં.) વાણી; બોલી (૨) બોલવાની શક્તિ
 વાચક વિ. (સં.) બોલતું (૨) (સમાસને છેડે)દર્શક; બોધક
 (૩) પું. વાંચનાર (૪) (અર્થ દર્શાવનાર) શબ્દ
 વાચક(ઠગ્ગી) પું. (સં.) (ઠગ્ગ) ન. (સં.) વાંચનારાઓનો
 વર્ગ; વાંચનનું શોખ ધરાવતો સમૂહ
 વાચ-કાછ ન. અ. વ. (લા.) વાણી અને ભ્રમ્યર્થ
 વાચન ન. (સં.) વાંચવું તે (૨) વાંચવાની ઢબ (૩)
 ધારાસભામાં ચર્ચા માટે ખિલ આવવું તે; 'રીડિંગ'
 વાચનમાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. બાળકો વાંચીને અભ્યાસ
 કરી શકે તેવા પાઠોવાળું પાઠ્યપુસ્તક

વાચના/

૭૩૪

[વાડ

વાચના સ્ત્રી. (સં.) પુસ્તકનું મૂળ લખાણ; પાઠ; 'ટેક્સ્ટ'
 (૨) તેનું પઠન કરવું કે કરાવવું તે
 વાચનાલય ન. (સં.) વાચન + આલય) છાપાં વગેરે
 વાંચવા માટે રખાતાં હોય તે સ્થાન; 'રિડિંગ-રૂમ'
 વાચસિક વિ. (સં.) વચન-વાણીને લગતું
 વાચસ્પતિ પું. (સં.) બૃહસ્પતિ; દેવોના ગુરુ (૨)
 મહાવિદ્વાન (૩) એક ઈલકાબ
 વાચસ્પત્ય ન. (સં.) એ નામનો એક સંસ્કૃતકોષ
 વાયા સ્ત્રી. (સં.) વાણી; ઓલી (૨) બોલવાની શક્તિ
 વાયાબંધન ન. (સં.) પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થવું તે
 વાયાબંધી સ્ત્રી. વાણીનો સંયમ [બોલનારું
 વાચાલ (સં.) (-ળ) વિ. બહુબોલું (૨) છટાદાર
 વાચિક વિ. (સં.) વાચા સંબંધી; વાચાનું (૨) સંદેશાની
 વાણી (૩) ખુદાનખર
 વાચિક અભિનય પું. (સં.) વાણી દ્વારા હાવભાવ પ્રગટ
 કરવા કે થવા તે [અભિધેયાર્થ
 વાચ્ય વિ. (સં.) બોલવા યોગ્ય (૨) કહેવા ધારેલું (૩)
 વાચ્યાર્થ પું. (વાચ્ય + અર્થ) શબ્દની અભિપ્રાયશક્તિ દ્વારા
 નીકળતો મૂળ અર્થ; અભિધેયાર્થ [છાંટા; વાછટ
 વાછટ સ્ત્રી. (વાપુ + છાંટ) પવનથી ઊડેલા વરસાદના
 વાછટપું ન. વાછટ અટકાવવા બારી-બારણાં પર કરેલું
 છજું [માદા બચ્ચું
 વાછ(-છર)ડી સ્ત્રી. (સં.) વત્સરૂપ, પ્રા. વચ્છરૂપ) ગાયનું
 વાછ(-છર)ડું ન. (સં.) વત્સરૂપ, પ્રા. વચ્છરૂપ) ગાયનું
 બચ્ચું; વાછડું [નરબચ્ચું
 વાછ(-છર)ડો પું. (સં.) વત્સરૂપ, પ્રા. વચ્છરૂપ) ગાયનું
 વાછરું(-ડું) ન. (સં.) વત્સરૂપ) ગાયનું બચ્ચું; વાછરડું
 વાછટ સ્ત્રી. પવનથી ઊડેલા વરસાદના છાંટા
 વાછટિયું ન. વાછટ રોકવા બારીબારણાં પર કરેલું છજું
 વાછૂટ સ્ત્રી. ગુદા વાટે પવન નીકળવો - પાદરૂ તે
 વાજ પું. યજ્ઞ (૨) સંગ્રામ (૩) બાલનું પીછું (૪) વેગ;
 તાન (૫) ધોરો (૬) ધી (૭) બળ (૮) અન્ન
 વાજ વિ. (પ્રા. વજ્જ = ત્રાસવું પરથી) કંટાળેલું (૨)
 ધોકેલું; હારેલું (૩) સ્ત્રી. તોભા; પીડા; કંટાળો
 -વાજન ન. ('વાજપું' ઉપરથી) વાજિત્રો અને તેની
 ધામધૂમ (સમાસમાં)
 વાજનગાજન ન. વાજતેગાજતે પ્રસંગ ઉજવવો તે
 વાજપેય પું. (સં.) વિજય અને અભિષેક વખતે કરાતો
 એક પ્રકારનો સોમયાગ [કાનુની
 વાજમી વિ. (અ. વાજિભ) ઘટિત; યોગ્ય (૨) ન્યાયી;
 વાજવું અ.કિ. (સં.) વાઘતે, પ્રા. વજ્જઈ) વાગવું; બજવું
 (વાઘનું)
 વાજપેટી સ્ત્રી. સૂરપેટી; ધમણિયું વાજું 'હામોનિયમ'
 વાજિત્ર ન. (સં.) વાદિત્ર) વાજું; વાઘ

વાજિત્રશાળા સ્ત્રી. વાજું કે કોઈપણ વાઘ વગાડતાં
 શીખવનારી શાળા
 વાજિભ વિ. (અ.) યોગ્ય; વાજમી
 વાજિયા વિ. (૨) પું. અ. વ. વાણી પાછીને પકવેલ (ધડો)
 વાજિત્ર ન. જુઓ 'વાજિત્ર'
 વાજ પું. (સં.) ધોરો
 વાજકરણ ન. (સં.) વીર્યવર્ધક ઔષધ - પ્રયોગ
 વાજું ન. (સં.) વાઘક, પ્રા. વજ્જઅ) વા. ધા ને ધસરકો
 કે એ ત્રણ પૈકી કોઈથી ધ્વનિ નીકળે તેવું સાધન (૨)
 (એકસરખા લક્ષણવાળા લોકોનું) મંડળ
 વાજોવાજ કિ.વિ. ઝપાટાબંધ; ઝડપથી
 વાજોડું ન. પવનનું તોફાન; ઝંઝાવાત; વાવાઝોડું
 વાટ સ્ત્રી. (સં.) વર્તી, પ્રા. વટ) રસ્તો; માર્ગ (૨)
 પ્રતીકા: રાહ [આવતો લોકોનો પાટો (૨) દિવેટ
 વાટ સ્ત્રી. (સં.) વર્તી, પ્રા. વટ) પૈદા ઉપર ચઢાવવામાં
 વાટકડી સ્ત્રી. નાની વાટકી [વાટકડી
 વાટકી સ્ત્રી. (સં.) વર્તી, પ્રા. વટું, પ્રા. વટ) નાનો વાટકો;
 વાટકૂટિયો પું. રસ્તામાં લૂંટનારો લૂંટારો (૨) દલાલ
 વાટકો પું. માડું છાલું; થાતુ, માટી વગેરેનો કટોરો
 વાટખરચ પું., (-થી) સ્ત્રી, મુસાફરીનો ખર્ચ (૨)
 મુસાફરી દરમ્યાન ખરચવાની રકમ
 વાટણા(-સિયો) પું. વાટવાનો ગોળ પથરો; નિશાતરો
 વાટપાડુ પું. માર્ગમાં રૂંધી મુસાફરોને લૂંટનાર (૨) નવો
 રસ્તો કાઢનાર; પહેલ કરનાર
 વાટમાર, (-રૂ) વિ., પું. વાટપાડુ; વાટકૂટિયો
 વાટરમુ વિ., પું. માર્ગમાં રક્ષા કરનારો
 વાટવું અ.કિ. (સં.) વર્તપતિ, પ્રા. વટઈ) કચરવું; લસોટવું
 (૨) વસેવવું (૩) નિંદા કરવી; બૂઝું થાય એમ કહેવું
 વાટવો પું. (સં.) વૃત, પ્રા. વટ = ગોળાકાર) પાનસોપારી
 કે પૈસા વગેરે રાખવાની ધણાં પડવાળી એક પ્રકારની
 કોથળી; બટવો
 વાટસરુ વિ. (૨) પું. (વાટ + સરવું) વટેમાર્ગ; રાહદારી
 વાટાઘાટ સ્ત્રી. (સં.) વટ = તોડવું + ઘટ = જોડવું)
 વાંજગડ; પંચાત (૩) ચર્ચાવિચારણા; મંત્રણા
 વાટિકા સ્ત્રી. (સં.) નાનો બગીચો; વાડી (૨) વાડકી
 વાટી સ્ત્રી. (સં.) વર્તિકા, પ્રા. વટ્ટિઆ) (નાળિયેરની) કાચલી
 વાટું ન. (સં.) વર્તસ) બોધરજાના પાટનું વાસણ
 વાટે ના. દારા; વડે; મારફત
 વાટેરુ પું. વાટસરું; મુસાફર; વટેમાર્ગ
 વાટો પું. ગોળ લાંબો લીંટો (૨) પેટ પર વળતી મોટી
 કરચલી (૩) સિમેન્ટ કે ચૂનાની ગોળ કિનાર
 વાડ સ્ત્રી. (સં.) વાટ, પ્રા. વાડ) જમીનની આજુબાજુ કાંટા
 વગેરેથી કરેલી આડ [કસબીવાડ
 વાડ સ્ત્રી. (સં.) વાટક, પ્રા. વાડઅ) મહોલ્લો; લનો. ઉદા.

વાડકી

૭૩૫

[વાતાનુકૂલ

વાડકી સ્ત્રી. વાટકો; છાલી
 વાડકો ન. વાટકો; મોટું છાલું
 વાડવ પું. (સં.) બ્રાહ્મણ (૨) વડવાગ્નિ
 વાડાબંધી સ્ત્રી. અલગ અલગ વાડામાં બંધાવું તે; જુદાઈ;
 પશ્ચાત્ત્ય (૨) વિ. વાડામાં બંધાયેલું એવું
 વારિયું ન. ખજૂર ભરવાનો કે તે ભરેલો સાદરીનો થેલો;
 વારિયું [ગજજર
 વારિયો પું. વસાણ વગેરેનું સુતારીકામ કરનાર; (પારસી)
 વારી સ્ત્રી. (સં. વાટિકા, પ્રા. વારિઆ) બાગ; બગીચો
 (૨) ફૂલ ગૂંથીને કરેલો શણગાર (૩) નાતવરા વગેરે
 માટે બાંધેલી વચ્ચે ચોકવાળી જગા (૪) નાનો વાડો
 કે મહોલ્લો; પોળ જેવી જગા [મિલકત
 વારીવજીકો પું. જગીર, ખેતર વગેરે (૨) સમૃદ્ધિ; માલ-
 વારીવસ્તાર પું. કુટુંબકબીલો; છોકરાંછેંયાં
 વાડો પું. (સં. વાટક, પ્રા. વાડઅ) ઘર પછવાડે આંતરેલી
 ખુલી જગા (૨) બકરાંધેટાં પૂરવાની જગા (૩) ખુલ્લું
 જાજર; સંઘસ
 વાડો પું. લતો; મહોલ્લો
 વાડોલિયું ન. ઝાડની આસપાસ કરેલી નાની વાડ
 વાઢ પું. શેરડીનું ખેતર (૨) શેરડી પીલવાનો સંયો
 વાઢ પું. (વાઢવું ઉપરથી) કાપ; જખમ (૨) ધાર (૩)
 ચુંક (૪) કાપણી
 વાઢકાપ સ્ત્રી. ચીરવું કે કાપવું તે (દાક્તરે શરીરને)
 વાઢકુટિયો પું. વાઢકાપ કરનારો (દાક્તર) (૨) ભાંજગારિયો
 વાઢવું સ. કિ. (સં. વર્ધયતિ, પ્રા. વડઢઈ) કાપવું; ચીરવું
 વાઢિયું ન. વારિયું; ખજૂર ભરવાનો કે તે ભરેલો સાદરીનો
 થેલો [(૨) ચડસ
 વાઢિયો પું. (સં. વૃષ્ટ, પ્રા. વડઢ) ઉત્કટ ઈચ્છા; ગજકો
 વાઢી સ્ત્રી. (સર. મ. વાઢસે) ધી પીરસવાનું ધણુંખટું
 નાળયાવાળું પાતનું કે માટીનું વાસણ
 વાઢુ વિ. વાઢનાર; કાપનાર
 વાણ સ્ત્રી. બોલી; વાણી
 વાણ ન. કાથી, ભીંડી, ખજૂરીનાં પાંદડાં વગેરેની (ખાટલો
 ભરવામાં ધણુંખટું વપરાતી) કાથીની દોરી
 વાણિજ્ય ન. (સં.) વેપાર; વાણિકવિદ્યા [લગતું
 વાણિજ્યિક વિ. (સં.) વાણિજ્ય વિષયક (૨) વાણિજ્યને
 વાણિયાબુદ્ધિ સ્ત્રી. વાણિયાની અક્કલ-ચતુરાઈ [મહોલ્લો
 વાણિયાવાડ સ્ત્રી. (-ડો) પું. વાણિયાઓના વસવાટનો
 વાણિયાવિદ્યા સ્ત્રી., વાણિયાવેશ પું. બ.વ. (સં. વાણિક
 + વિદ્યા, પ્રા. વાણિયઅ + વિદ્યા) વાણિયાની રીત
 કે વર્તન (કરકસર, વખત વર્તીને કામ લેવું વગેરે)
 વાણિયો પું. વેપાર કરનાર વર્ગ પાછળથી જ્ઞાતિરૂપમાં
 ગોઠવાઈ જતાં એ નાતનો પુરુષ (૨) એક જીવું
 વાણી સ્ત્રી. (સં.) સરસ્વતી (૨) વચન; બોલી (૩) વાયા

(૪) વાગિન્દ્રિય; જીભ (૫) સ્વર; સૂર
 વાણી સ્ત્રી. વણકરની સાળ [ઓછી એવી શબ્દજીભતા
 વાણીવિલાસ પું. (સં.) વાણીનો વિલાસ; નક્કર ચર્ચા
 વાણીવિવેક પું. વાણીનો વિવેક; વિચારપૂર્વક બોલવું તે
 વાણીશુરું વિ. બોલવે અગિયું; બગઈખોર; બગઈની વાતો
 કરનારું [સ્વતંત્રતા
 વાણીસ્વાતંત્ર્ય ન. (સં.) ઈચ્છા મુજબ વાણી વાપરવાની
 વાણો પું. (સં. વાન, પ્રા. વાણ) વજ્રતાં નંખાતો આડો
 દોરોન્નાર [મુનીમ
 વાણોતર પું. (સં. વાણિજ્યપુત્ર, વાણિઉત્ર) ગુમાસ્તો;
 વાણોતરી સ્ત્રી. વેપારની ચીજવસ્તુ
 વાણોતરું ન. ગુમાસ્તાનું કામ; ગુમાસ્તાગીરી [જિભોતાર
 વાણોતાણો પું. વાણો અને તાણો; વજ્રતાં નંખાતો આડો-
 વાત પું. (સં.) પવન (૨) શરીરની કફ, વાત, પિત્ત એ
 ત્રણ પાતુઓમાંનો એક વાયુ
 વાત સ્ત્રી. (સં. વાર્તા, પ્રા. વત્તા) વાર્તા; કથા (૨)
 લોકીકત; બીના; વૃત્તાંત (૩) લોકમાં ચાલતી ખરી
 ખોટી વાત; ગામગણતો (૪) કહેલું કે કહેવાનું તે.
 ('આપની વાતને તે સમજ્યો.') (૫) વાતચીત;
 સંભાષણ (૬) મોટી-અગત્યની કે અધરી બાબત;
 વિસ્થાત (એમાં તે કઈ મોટી વાત છે ?) (૭) વિષય;
 બાબત (બીજાની વાતમાં હું માથું મારતો નથી.) (૮)
 રીત; વર્તન; વહેવાર (રાજકારણની વાત જુદી છે.)
 (૯) વર્ણન; ગુણગાન (એમની તે વાત થાય ?)
 (૧૦) સરસાઈ; વાદ (એમની શી વાત કરવી ?)
 (૧૧) કહેવાનું કે કરવાનું તે (વખત આવે ત્યારે
 વાત.) (૧૨) યોજના; ગોઠવણી (મારી બધી વાત
 મારી ગઈ.) (૧૩) ગુપ્ત ભેદ; રહસ્ય (તેની વાત
 બહાર પડી ગઈ છે.) [કરે એવું
 વાત(ઠકાર, ઠક્કર) વિ. (સં.) વાયુ કરે - વાતવિકાર
 વાતકુકુટ પું. (સં.) પવનની દિશા દર્શાવતું ચંત્ર
 વાતગુસ્મ પું. (સં.) વાયુના પ્રકોપથી શરીરમાં થતું ગૂમું
 વાતધ્વ વિ. વાતરોગને હરનારું [વાર્તાલાપ (૨) ગપ્પાં
 વાતચીત સ્ત્રી. (સં. વાર્તા + 'ચિત્' પરથી) સંભાષણ;
 વાતજવર પું. (સં.) વાતપ્રકોપથી થતો જવર-તાવ
 વાતડ સ્ત્રી (વા + તડ) વા પેસી શકે તેવી તરડ
 વાતડ વિ. વાતોડિયું; વાતો કર્યા કરનારું
 વાતડાલું વિ. (સં.) વાત કરવામાં ડાલું-ચતુર કે કુશળ
 વાતડી સ્ત્રી. વાત; વાર્તા (પદ્યમાં)
 વાતદોષ પું. (સં.) વાયુધાતુમાં દોષ; વાતવિકાર
 વાતપ્રકોપ પું. (સં.) વાયુવિકાર થવો તે
 વાતધર વિ. (સં.) વાયુનો રોગ દૂર કરનાર; વાતધ્વ
 વાતાનુકૂલ વિ. (સં.) ઠંડીગરમીથી જરૂર પ્રમાણે મકાનની
 ડવાને અનુકૂળ કરે એવું

વાતાનુકૂલન/

૭૩૬

/વામન

વાતાનુકૂલન ન. (સં.) હવાને સમપારણ કરવાની પ્રક્રિયા
 (૨) ગરમીને સહ બતાવતું ઉપકરણ-તાપનિયંત્રક -
 ઉષ્માનિયંત્રક - પદ્ધતિ ['એરકંટ્રિશન']
 વાતાનુકૂલિત વિ. (સં.) વાતાનુકૂલ કરાવેલું કે કરાતું;
 વાતાયન સ્ત્રી. (સં.) બારી
 વાતાવરણ ન. (સં.) પૃથ્વીને વાટનાઈને રહેલું વાયુનું
 આવરણ (૨) પરિસ્થિતિ; આજુબાજુના નૈતિક કે
 માનસિક સંજોગો [ટેવવાળું
 વાતુ(-તો)ડિયું, વાતુ(-તો)ડું વિ. ઘણી વાતો કરવાની
 વાત્સલ્ય ન (સં) મમતા; પ્રેમ (મોટાનો નાના પ્રત્યે)
 વાત્સલ્યમૂર્તિ વિ. વાત્સલ્યની મૂર્તિ સમું; અતિ વત્સલ (૨)
 સ્ત્રી. વાત્સલ્યની મૂર્તિ; સાક્ષાત્ વાત્સલ્ય [નામ
 વાત્સાયન પું. (સં.) ન્યાયભાષ્ય તથા કામસૂત્રના લેખકનું
 વાદ પું. (સં.) ચર્ચા; શાસ્ત્રાર્થ (૨) ભાંગજડ; તકરાર
 (૩) ચડસાચડસી (૪) જ્ઞાનવિજ્ઞાનના કોઈ વિષયમાં
 કોટલું અનુમાન કે તારણ; 'થિમરી'. ઉદા. વિકાસવાદ
 વાદગ્રસ્ત વિ. (સં.) ચર્ચાસ્પદ; મતભેદવાળું
 વાદન ન. (સં.) વગાડવું તે; બજાવવું તે
 વાદપરસ્તી સ્ત્રી. (સં., ફા.) વાદપૂજા; કોઈ પક્ષ એક
 વાદ પ્રત્યેની લગની [તેવું
 વાદપ્રિય વિ. તર્કબદ્ધ ચર્ચા-વિચારણા કરવી ગમતી હોય
 વાદવિવાદ પું. (સં.) ચર્ચા; સામસાના તર્કબદ્ધ સવાલ-
 જવાબ [વાદસભા
 વાદસ્થલી સ્ત્રી. (સં.) વાદવિવાદ કે તે જામવો તે;
 વાદળ ન. (સં. વાદલ, પ્રા. વદલ) આકાશમાં એકઠો
 થયેલો વરાળનો ગોટા જેવો સમૂહ (જે વરસાદરૂપે
 નીચે પડે છે.)
 વાદળી વિ. વાદળી રંગનું (૨) વાદળમાં થઈને આવતો
 (સખત તાપ) (૩) સ્ત્રી. નાનું વાદળ (૪) પાણી
 ચૂસી રાખે તેવા એક દરિયાઈ જાનવરની કે તેવી કૃત્રિમ
 પેદાશ; 'સ્પંજ'
 વાદળું ન. (સં. વાદલ, પ્રા. વદલ) વાદળ; મેઘ
 વાદાનુવાદ પું. (સં.) વાદવિવાદ; એક વાદની પાછળ
 રજૂ થતો બીજો વાદ
 વાદિત્ર ન. (સં.) વાજિત્ર; વાજું
 વાદી વિ. (સં.) વદનાર; બોલનાર (સમાસને અંતે) જેમ
 કે, ગાંધીવાદી, સત્યવાદી (૨) (સમાસને છેડે)
 વાદમાં માનનારું જેમ કે, વેદાંતવાદી (૩) વાદ
 કરનાર (૪) ફરિયાદી [ખેલ કરનાર મદારી; ગારુડી
 વાદી, (ગર) પું. મુરલી વગેરે વગાડીને (સાપ વગેરેનો)
 વાદીયું વિ. મમતી; વાદે ચડે તેવું (૨) ચડસું; તંતીયું
 વાદોવાદ કિ.વિ. સ્પર્ધામાં (૨) ઉતાવળથી
 વાઘ ન. (સં.) વાજું; વાદિત્ર; વાજિત્ર
 વાઘવુંદ ન. (સં.) વાઘો વગાડનારાંઓનો સમૂહ; 'ઓરકેસ્ટ્રા'

વાઘસંગીત ન. (સં.) વાજિત્રનું સંગીત
 વાઘણ(-ણી) સ્ત્રી. હંડકી; અટકડી [સાંકડી પટી કે દોરી
 વાઘર(-રી) સ્ત્રી. (સં. વર્ધ, પ્રા. વઘ-વુદ્ધ) ચામડાની
 વાઘવું અ.કિ. (સં. વર્ધતે, પ્રા. વદ્ધઈ) વધવું [બાંધો
 વાન પું. (સં. વર્ણ, પ્રા. વન્ન) વર્ણ; રંગ (૨) ન. શરીરનો
 -વાન વિ. (સં. વતું પું. એ. વા.) શબ્દને છેડે 'વાળુ'ના
 અર્થમાં લાગે છે. જેમ કે, વેનવાન; ગાડીવાન
 વાન પું. (ઈ.) માલ અને માણસોની અવરજવર માટે
 વપરાતી મોટી ગાડી (૨) ભારખાનાનાં ડબ્બો
 વાનગી સ્ત્રી (સં. વર્ણિકા, પ્રા. વન્નિઆ) નમૂનો (૨)
 નવાઈની ચીજ
 વાનપ્રસ્થાશ્રમ પું. ગૃહસ્થાશ્રમ પછીનો આશ્રમ; ત્રીજો આશ્રમ;
 જેમાં માણસ વનમાં રહીને સંન્યાસની તૈયારી કરે છે.
 વાનર પું. (સં.) વાંદરો; કપિ
 વાનરચેષ્ટા સ્ત્રી. અડપલાં; વાનરવેશ [ભાષકોનો સમૂહ
 વાનરસેના સ્ત્રી. (શ્રી રામની) વાંદરાનો સેના (૨) નાનાં
 વાની સ્ત્રી. એક જાતની મીઠી યુવારી (જમણની) વાનગી
 વાની સ્ત્રી. (સં. વર્ણિકા, પ્રા. વન્નિઆ) ચીજવસ્તુ
 વાની સ્ત્રી. કુંભારની વાસણ રંગવાની રાતી માટી; ગેરુ
 (૨) મદદાની રાખ; ભસ્મ
 વાનું ન. (સં. વર્ણ, પ્રા. વન્નઅ + ડ) વસ્તુ; ચીજ; જણસ
 વાનો પું. (સં. વર્ણક, પ્રા. વન્નઅ) એક સુગંધીદાર પદાર્થ
 (૨) લેપ; પીઠી
 વાપર પું. (વાપરવું પરથી) વપરાશ; ઉપયોગ
 વાપરવું સ.કિ. (સં. વ્યાપરતિ, વ્યાપ્રિપતે, પ્રા. વાવઈ,
 વાવરઈ) ઉપયોગમાં લેવું (૨) અર્થવું (૩) ખાતું
 પીવું (જેન)
 વાપસ કિ.વિ. (ફા.) પાછું; વળતું
 વાપિ(-પી) સ્ત્રી. (સં.) વાવ (નુખત્વે દીર્ઘિકા પ્રકારની
 પગથિયાવાળી લાંબા કે કાટખૂણિયા પ્રકારની)
 વાફેર પું. નજીવો તકાવત
 વા-બારી સ્ત્રી. (-રિયું, -રું) ન. હવાની અવરજવરનું
 જાથિયું; હવાબારી; 'વેન્ટિલેટર'
 વામ સ્ત્રી. વામા; નારી; સુંદર સ્ત્રી
 વામ પું., સ્ત્રી (સં. વ્યામ, પ્રા. વામ) બે હાથ પસોબા
 કરતાં છાતી સાથે થતી લંબાઈનું માપ; વાંભ
 વામ વિ. (સં.) સુંદર (૨) ડાબું (૩) ઊલટું; પ્રતિકૂળ
 (૪) અધમ; નીચ [પડખે સુવું તે
 વામકુક્ષિ સ્ત્રી. (સં.) ડાબું પડખું (૨) જમ્યા બાદ ડાબે
 વામશું વિ. (સં. વામન, પ્રા. વામણ) ઠીંગણું; વામન
 (૨) હલકટ (૩) કદરૂપું; બદસૂરત
 વામન વિ. (સં.) ઠીંગણું (૨) પું. બલિને છળવા થયેલો
 વિષ્ણુનો પાંચમો અવતાર (૩) ઠીંગણો (૪) દક્ષિણ
 દિશાનો દિગ્ગજ (૫) (લા.) લુચ્ચો

વામનાવતાર/

૭૩૭

/વારસ

વામનાવતાર પું. વામનરૂપે વિષ્ણુનો પાંચમો અવતાર
 વામમાર્ગ પું. તંત્રમાર્ગ; શાક્ત સંપ્રદાય
 વામમાર્ગી વિ. વામમાર્ગનું કે તેને લગતું; દેવીભક્ત
 વામવું સ.કિ. (સં. વામયતિ, પ્રા. વામઈ) ફેંકી દેવું; ઓછું
 કરવું (ર) ઓછું કરવું; મટાડવું (૩) તજવું (૪)
 ઊલટી કરવી (પ) અ.કિ ધટવું; ઓછું થવું
 વામા સ્ત્રી. (સં.) નારી (ર) સુંદર સ્ત્રી (૩) લક્ષ્મી (૪)
 સરસ્વતી [ગલ્લાંતણાં; બહાનાં
 વામાટામા પું.બ.વ. અનિશ્ચયમાં વખત ગાળવો તે;
 વામાંગ ન. (સં.) ડાબું અંગ-પડખું (ર) અધીંગના; પત્ની
 વામી વિ. વામમાર્ગી
 વામોરુ સ્ત્રી. (સં. વામ + ઊર) સુંદર જંધવાળી સ્ત્રી
 વાય પું. (સં. વાત) વાયુ; હવા (પદ્યમાં)
 વાય સ્ત્રી. શબ્દાશી; વાહવાહ
 વાયક ન. વેશ; વાક્ય
 વાયક ન. કલેશ; પાટમાં પધારવાનું નિમંત્રણ
 વાયકા સ્ત્રી. (સં. વાયા, પ્રા. વાયા) ઊલટી વાત; અફવા
 વાયકાઈ સ્ત્રી. (-વેડા) પુ.બ.વ. વાયકપણું; વાયડું વર્તન
 વાયડું વિ. (સં. વાતિક, પ્રા. વાઈઅ) પેટમાં વાયુ ઉત્પન્ન
 કરે તેવું (ર) ફડકા કે બઘાઈ મારવાની ટેવવાણું (૩)
 વિચિત્ર સ્વભાવનું; ચિંતાવળું
 વાયધું ન. (સં. ઉપાધન, પ્રા. ઉવાયધ) પરથી આવેલાં
 વરવધુને કે સીમંતિનીને સગાંઓ દ્વારા અપાતું
 ખુશાલીનું જમણ [કબૂલાતનું લખાણ
 વાયદાચિટ્ટી(-કી) સ્ત્રી. અમુક મુદતે પૈસા આપવાની
 વાયદાનો સોદો શ.પ્ર. અમુક મુદતે અમુક ભાવે માલ
 લેવાનો સંક્રાનો વેપાર
 વાયદાસર કિ.વિ. વાયદા પ્રમાણે; મુદતસર
 વાયદો પું. (અ.વઅદહ) મુદત; અવધિ (ર) મુદત પર
 કરવાનું કામ
 વાયરમેન પું. (ઈ.) વીજળીનાં દોરડાંની દંબરેખ સાખનાર
 અને મરામત કરનાર કારીગર
 વાયરલેસ પું. (ઈ.) બિનતારી સંદેશ [કે તેનું કિટિંગ
 વાયરિંગ ન. (ઈ.) વીજળીના તાર મકાનમાં નાંખવા તે
 વાયરો પું. (સં.વાતર, પ્રા. વાયર) સખત પવન (ર)
 શિરસ્તો; કેશન [કાપડની એક જાત
 વાયલ ન. (ઈ. વોઈલ) એક જાતનું સ્ત્રીઓનું વસ્ત્ર;
 વાયલ વિ. (સં. વાત, પ્રા. વાયદારા) તરંગી; દબતા વિનાનું
 વાયવડિંગ સ્ત્રી, ન. વાવડિંગ; મરીજેવાં એક ઔષધિનાં બી
 વાયવીય વિ. વાયુ સંબંધી (ર) વાયવ્ય ખૂણાને લગતું
 વાયવ્ય વિ. (સં.) વાયુ સંબંધી; વાયવીય; હવાઈ (ર)
 ઉત્તર - પશ્ચિમ ખૂણાને લગતું (૩) સ્ત્રી. ઉત્તર અને
 પશ્ચિમ વચ્ચેનો ખૂણો - દિશા
 વાયસ પું. (સં.) કાગડો

વાયસી સ્ત્રી. (સં.) કાગડી
 વાયા ના. (ઈ.) દ્વારા; મારફત; ને માર્ગે થઈને
 વાયુ પું. (સં.) પવન (ર) આતરડામાં ચડતો ગાળો (૩)
 ન. વાઈ; મૃગી
 વાયુકારક વિ. (સં.) વાયુનો રોગ કરનાર
 વાયુગોળો પું. (સં.) વાયુનો એક રોગ [વાતાવરણ
 વાયુચક ન. (સં.) પૃથ્વીની આસપાસનું વાયુનું પડળ,
 વાયુચર ન., વિ. આકાશમાં ફરનાર (ર) (સં.) પક્ષી; ખેચર
 વાયુજીવ પું. (સં.) વાયુમાં રહેતાં જીવજંતુ [(ર) ભીમ
 વાયુ(ઉત્તર, ઉત્તર, ઉત્તર, ઉત્તર) પું. (સં.) હનુમાન
 વાયુપ્રવચન ન. (સં.) આકાશવાણી પરથી પ્રસારિત થતું
 કે કરાતું પ્રવચન; રેડિયો-વાર્તાલાપ
 વાયુપ્રસારણ ન. (સં.) આકાશવાણી પરથી થતું કે કરાતું
 પ્રસારણ; 'બ્રોડકાસ્ટ'
 વાયુભરી વિ. (સં.) વાયુને ભક્ષણ કરી જીવનારું
 વાયુમંડળ ન. વાતાવરણ; વાયુચક
 વાયુયાન ન. (સં.) વિમાન [વાયુપ્રવચન
 વાયુવાર્તાલાપ પું. (સં.) આકાશવાણી પરનું પ્રવચન;
 વાયુવેગમાપક ન. પવનની ઝડપ માપવાનું સાધન;
 'એનિમોમીટર'
 વાયુવેગી વિ. (સં.) પવનવેગી; વાયુ જેવા વેગવાળું
 વાયુશાસ્ત્ર ન. (સં.) વાયુ અંગેની વિદ્યા; વાયુચકશાસ્ત્ર
 વાયુશાસ્ત્રી પું. વાતાવરણમાં થનારા ફેરફારો દર્શાવતું
 શાસ્ત્ર જાણનાર; 'મિટિયોલોજિસ્ટ'
 વાયેક ન. વાયક; વાક્ય; વચન
 વાયોલિન ન. (ઈ.) કિડલ; એક તંતુવાદ્ય
 વાયોલેટ વિ. જંબલી (ર) પું. જંબલી રંગ
 વાર પું. (ઈ. વાર્ડ) ત્રણ ફૂટ (નેવું સે.મી.) જેટલું માપ
 વાર કિ.વિ. (સં) નામને અંતે 'પ્રમાણે, અનુસાર' એવા
 અર્થમાં ઉદા. કમવાર [ઉદા. ઉમેદવાર
 -વાર પું. (ફા.) 'વાજુ' અર્થમાં નામનો લાગતો પ્રત્યય
 વાર પું. (સં. વાર, પ્રા. વાર) અઠવાડિયાનો દરેક દિવસ
 (ર) સ્ત્રી. વખત; સમય(૩) વખત; ફેરો ઉદા. પાંચ
 વાર (૪) કીલ; વિલંબ
 વાર-કવાર પું. સારો-નરસો દહાડો [નિવારવું-ફરકરવું તે
 વારણ પું. (સં.) હાથી (ર) ન. વારવું-અટકાવવું તે (૩)
 વારણું ન. (સં. વારણક) ઓવારણું; દુખડું
 વારતહેવાર પું. વારપરબ(-વ) ન. ઉત્સવનો દિવસ; સારો
 વાર કે પર્વ; અવસર
 વારતા સ્ત્રી. વાર્તા; કથા (ર) ટૂંકી વાર્તા; 'શોર્ટ સ્ટોરી'
 વારનિશ જુઓ 'વાર્નિશ' [કરવી (ર) ઓવારવું
 વારવું સ.કિ. (સં. વારયતે, પ્રા. વારઈ) અટકાવવું; મના
 વારસ પું. (ફા. વારિસ) મરનારની મિલકત, જવાબદારી,
 હકદાવો વગેરેનો હકદાર

વારસનામું

૭૩૮

[વાવલિયો

વારસનામું ન. વસિયતનામું
 વારસાગત વિ. વારસામાં ઊતરેલું; વંશપરંપરાગત
 વારસાલક-(કક) પું. વારસાનો અધિકાર
 વારસો પું. વારસને મળેલી મરનારની મિલકત વગેરે;
 વારસાઈ
 વારંટ ન. (ઈ. વોરન્ટ) ગુનેગારને પકડવાનો કે તે અંગેની
 કોઈ તપાસ વગેરે કરવાનો સરકારી હુકમ
 વારંવાર કિ.વિ. (સં.) વારંધડીએ; ફરીફરીને
 વારાણસી સ્ત્રી. (સં.) કાશી; બનારસ (વારણા અને અસિ
 નદીનાં સંગમ ઉપર આવેલ તીર્થસ્થળ)
 વારાફરતી કિ.વિ. વારાપ્રમાણે; એક પછી એક
 વારાફરા પું.બ.વ. વારંવાર આવવું-જવું તે (ર) બદલાવું
 તે (દશાનું); ચડતી પડતીના પલટા
 વારાબંધી સ્ત્રી. વારા પછી વારો
 વારાહી સ્ત્રી. દુર્ગામાતાનું એક રૂપ; વેરાઈ માતા
 વારાંગના સ્ત્રી. (સં.) ગણિકા; વેશ્યા; વારચનિતા
 વારિ ન. (સં.) પાણી; નીર; જળ
 વારિગૃહ ન. (સં.) પાણીની ટાંકી (ખાસ કરીને મોટી)
 વારિજ ન. (સં.) કમળ
 વારિત વિ. (સં.) વારેલું; અટકાવેલું
 વારિદ પું. (સં.) મેઘ (ર) ન. વાદળું
 વારિધિ પું. (સં.) સમુદ્ર; ઉદધિ; જળનિધિ
 વારી સ્ત્રી (સં. વાર, પ્રા.વારા) વારો; કમ (ર) બદલો
 લેવાનો અવસર [સુંદર
 વારુ ઉદ્ધ. (સં. વારુક, પ્રા. વારુઅ) ટીક (ર) વિ. સાટું;
 વારુજ વિ. વરુણદેવને લગતું
 વારુણી સ્ત્રી. મદિરા; દારૂ (ર) પશ્ચિમ દિશા
 વારંધડીએ કિ.વિ. વારંવાર; વારેવારે
 વારંવારે કિ.વિ. વારંધડીએ; વારંવાર
 વારો પું. (સં. વારક, પ્રા. વારઅ) વારી; કમ; પાણી
 (ર) અજોએ; પાકી
 વારો પું. (સં. વાર) ધડો; કુંભ [આવતું (બાજ)
 વારોવારિયું વિ. વાર પ્રમાણે દિવસો ગણીને કાઢવામાં
 વાર્તા(-ત્તી) સ્ત્રી. (સં.) વાત; કથા (ર) બીના; હકીકત
 સમાચાર
 વાર્તાકાર પું. (સં.) વાર્તા-કથા કહેનાર કે રચનાર
 વાર્તાલાપ પું. (સં.) સામસામી વાત કરવી તે
 વાર્તિ(-ત્તિ)ક ન. (સં.) વિવેચનવાળી ટીકા (ર) પું.
 બાતમીદાર; દૂત [વૃદ્ધાવસ્થા; ઘડપણ
 વાર્દક(-કય), વાર્ધક(-કય) ન. (સં. વાર્દક, વાર્ધકય)
 વાર્નિયા પું. (ઈ.) લાકડાને પોલીસ કરવાનું દ્રવ્ય-એક
 પ્રવાહી બનાવટ
 વાર્ષિક વિ. (સં.) વરસેવરસે આવતું કે થતું (ર) વરસ
 સંબંધી (૩) ન. દર વરસે પ્રકટ થતું પત્ર

વાર્ષિકોત્સવ પું. (સં.) એક વર્ષ પૂરું થયે ઊજવાતો ઉત્સવ
 વાર્ષ્યોય પું. (સં.) વૃષ્ટિકુળના - શ્રીકૃષ્ણ
 વાલ પું.બ.વ. (સં. વલ્લ) પાપરીમાંથી મળતા વટાણા
 જેવા દાણાનું એક કકોળ; જાલર
 વાલ પું. (ઈ. વાલ્વ) નળી વગેરેની અંદર રાખેલો એક
 બાજુ ઊંચો થઈ શકે તેવો પડદો
 વાલટ્યુબ સ્ત્રી. (ઈ. વાલ્વટ્યુબ) સાઈકલ, મોટર વગેરેની
 વાટમાંના પ્રવેશ છિદ્ર અને પુકાતી છિદ્ર પર ચપોચપ
 ચોંટી જતી પાતળી નળી
 વાલ પું. (સં. વલ્લભ, પ્રા. વલ્લ) ત્રણ રતી જેટલું તોલ
 વાલપાપડી સ્ત્રી. વાલની સીંગ
 વાલમ પું.બ.વ. પતિ; કંથ; નાવલિયો (ર) લોળી પાસે
 ઊભો કરેલો મનુષ્યાકૃતિ ચાંડિયો [ચિત્ર
 વાલિ(-લી) પું. (સં.) સુસીવનો મોટો ભાઈ; એક વાનર
 વાલિદ પું. (અ.) પિતા; બાપ
 વાલિદા સ્ત્રી. મા; માતા
 વાલિદી(-દે)ન ન.બ.વ. માબાપ; માતાપિતા
 વાલિ(-લી)સુત પું. અંગદ; વાલિનંદન
 વાલી સ્ત્રી. ('વાલ' ઉપરથી) નાના દાણાના વાલ
 વાલી પું. (સં.) મુરખી; રક્ષક; પાલક
 વાલીદિન પું. (સં.) શાળાના વિદ્યાર્થીઓના વાલીઓએ
 ભેગા મળવાનો દિવસ
 વાલીવારસ ન. રક્ષક અને પાલક
 વાલુકા સ્ત્રી. (સં.) રેતી; વેકૂર
 વાલુકાયંત્ર ન. કલાક જાણવાની રેતી ભરેલી શીશી (ર)
 રસાયન ભરેલી કુખી; રેતી ભરેલા માટલાની અંદર
 રાખીને તપાવવાનું સાધન
 વાલોળ સ્ત્રી. (સં. વલ્લહલી, પ્રા. વલ્લહલી) એક શાક
 વાલ્મીકિ પું. (સં.) રામાયણ રચનાર ઋષિ
 વાવ સ્ત્રી. (સં. વાપી, પ્રા. વાવી) અંદર ઊતરવાનાં
 પગથિયાવાળી લાંબા કે કાટપૂણિયા આકારની ને
 છેલ્લે ફૂલો હોય તેવી જળાગારરૂપ રચના; દીર્ઘિકા
 વાવટા-કાકી સ્ત્રી. વાવટાનો દંડ-સ્થંભ [નિશ્ચાન
 વાવટો પું. (સં. વાયુપટ્ટક, પ્રા. વાઉટ્ટઅ) ધજા ફરકાવવાનું
 વાવડ પું. (સં. વાયુપટ્ટક, પ્રા. વાઉટ્ટઅ) ઉપરથી 'વાવડો'
 = દરિયાઈ જોરદાર પવન ઉપરથી) ભાળ; પત્તો;
 સમાચાર (ર) રોગનું ફેલાવું તે
 વાવડી સ્ત્રી. નાની વાવ
 વાવણિયો પું. બીજ ઓરવાનું સાધન
 વાવણી સ્ત્રી. વાવવું તે કે તે માટેની ઋતુ કે મોસમ
 વાવર પું. વાવડ; રોગનું ફેલાવું તે (ર) સમાચાર; ભાળ
 વાવરવું સ.કિ. વાવરવું; ઉપયોગમાં લેવું (ર) ખર્ચ કરવું;
 ખર્ચવું
 વાવલિયો પું. (સં.વાત, પ્રા. વાઅ) વાયુ; પવન; હવા

વાવવું

૭૩૯

[વાસવાસ

વાવવું સ.કિ. (સં. વાપયતિ, પ્રા. વાવઈ) ઉગાડવા માટે
 જમીનમાં બી કે રોપા નાખવાં - રોપવું
 વાવંદોળ પું. વંદોળિયાનું તોફાન; ઝંઝાવાત
 વાવા કે. ('વાહવાહ' ઉપરથી) (જાળભાષામાં) સાડું;
 મજેનું (૨) સ્ત્રી. ઝમવું
 વાવાઝોડું ન. (સં. વાત, પ્રા. વાઅ + ઝોડું, પ્રા. કોડ
 = ઝૂંડી પાડવું) વાવંદોળ; વરસાદ સાથેનું પવનનું
 તોફાન; ઝંઝાવાત
 વાવાદળ ન. (વા + વાદળ) જોરથી વાતો પવન અને
 વાદળ; તોફાની વાદળી (૨) સંકટ; આપત્તિ
 વાવાશ કિ.વિ. ખુલ્લામાં; પવન લાગે તેવામાં
 વાવું સ.કિ. (સં. વાતિ, પ્રા. વાઈ) (પવનનું) ફૂંકવું (૨)
 (શરીરને ટાકની) અસર થવી [વગાડવું; બજાવવું
 વાવું સ.કિ. (સં. વાદ, પ્રા. વાઅ) (મોટે ભાગે ફૂંકીને)
 વાવું સ.કિ. (સં. વિ+જન, પ્રા. વિજા, વિયા) વિયાવું
 વાવેતર ન. વાવવું તે (૨) વાવેલું તે (૩) વાવેલી જમીન
 વાશસ્ત્રી. (સં. વાસ, પ્રા. વાસ) કાગવાશ; કાગડાને બોલાવી
 ખાદ્ય કે લવિષ્યાન્ન નાખવું તે [યોગ; મહોલ્લો
 વાસ પું. (સં.) વસવાટ (૨) મુકામ; ઘર; સ્થાન (૩)
 વાસ સ્ત્રી. દુર્ગત્ય (૨) ગંધ
 વાસકસજ્જા સ્ત્રી. (સં.) પ્રેમીના આગમનની રાહ જોઈ
 વસ્ત્રાભૂષણ (તથા ઘર વગેરે) સજ્જવી તૈયાર થયેલી
 નાયિકા
 વાસકોટ પું., ન. (ઈ. વેસ્ટકોટ) બાંડિયો અડધો કોટ
 વાસભેષ પું. જૈનમુનિ દ્વારા કડુણ દર્શાવવા શિષ્યોને
 આશીર્વાદ આપવા તેમના માથા પર સુગંધી દ્રવ્યોનું
 ચૂર્ણ નાખે છે તે [દેહવાસના અને શાસ્ત્રવાસના
 વાસનાત્રય ન. (સં.) ત્રણ પ્રકારની વાસના : લોકવાસના,
 વાસગૃહ ન. (સં.) નિવાસસ્થાન (૨) શયનગૃહ
 વાસણ ન. (સં. વાસન, પ્રા. વાસણ) પાત્ર; દામ
 વાસણફૂસણ ન. રાંધવા જમવા વગેરેનાં વાસણ
 વાસના સ્ત્રી. (સં.) પૂર્વના સંસ્કારોથી મક્કમ થયેલી
 કામના (૨) ઈચ્છા; કામના
 વાસનામક વિ. (સં.) વાસનાથી ભરેલું; વાસનામય
 વાસનાદેહ પું. (સં.) લિંગશરીર
 વાસનાપૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) વાસના પૂર્ણ થવી તે
 વાસનાબદ્ધ વિ. (સં.) વાસનાથી બંધાયેલું
 વાસર પું. (સં.) દિવસ; વાર [નીશી
 વાસરી(રિકા) સ્ત્રી. (સં. વાસર ઉપરથી) ડાયરી; રોજ-
 વાસલ વિ. વાસેલ (૨) પડતર રાખેલું ખેતર
 વાસવ પું. (સં.) ઈન્દ્ર
 વાસવી સ્ત્રી. ઈન્દ્રાણી
 વાસવું સ.કિ. (સં. વસ્ = આચ્છાદન કરવું) બંધ કરવું
 વાસવું સ.કિ. (સં. વાશ્ = અવાજ કરવો) વગાડવું (૨)

વસાવવું (૩) મહેકવું; સુગંધિત કરવું
 વાસંતી વિ. (સં) વસંત ઋતુ; વસંત ઋતુને લગતું
 વાસંતી સ્ત્રી. માધવી નામની વેલ
 વાસિત વિ. (સં.) સુવાસિત કરેલું
 વાસંદી સ્ત્રી. સાવરણી
 વાસિની વિ., સ્ત્રી. વાસી વિ. (સં.) (મોટે ભાગે સમાસને
 છેડે) રહેનારું (ઉ.દા. પુરવાસિની, નગરવાસી)
 વાસી વિ. (સં. વાસિત, પ્રા. વાસિય) આગલા દિવસનું;
 વધારે વખત રહેવાથી બગડી ગયેલું (૨) બીજા
 દિવસનું; બીતરનું
 વાસિં(સી, સી)દું ન. (સં. વાસિત, પ્રા. વાસિઅ દ્વારા)
 દોરનું છાત્ર, મૂતર વગેરે કચરો; પૂંજો
 વાસુકિ પું. (સં.) નાગોનો રાજા
 વાસુદેવ પું. (સં.) (વસુદેવના પુત્ર) શ્રીકૃષ્ણ
 વાસુપૂજ્ય, (૦સ્વામી) પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ
 તીર્થંકરોમાંના ખારમા
 વાસુભદ્ર પું. (સં.) જુઓ 'વાસુપૂજ્ય'
 વાસેલ વિ. (વાસી રાખેલ) પડતર રાખેલું ખેતર
 વાસો પું. દલાયે (ખાસ કરીને પ્રસવ થયાનો) તિ
 વાસો પું. (સં. વાસક, પ્રા. વાસઅ) રહેલું એ; વાસ કરવો
 વાસોપિયો પું. રાત્રે ખેતરમાં વાસો કરનારો; વાસાંતી
 વાસ્તવ ન. (સં.) વાસ્તવિકતા (૨) વાજબીયતું
 વાસ્તવ વિ. વાસ્તવિક; બરોબર; સાચું [દોરાઈને નસિ)
 વાસ્તવદર્શી વિ. વાસ્તવિકતા હોય તેવું જોનારું (ભાવનાથી
 વાસ્તવવાદ પું. (સં.) વાસ્તવિક કે વાસ્તવદર્શીતામાં
 માનતો વાદ; વર્થાર્થવાદ; 'રિયલિઝમ'
 વાસ્તવિક વિ. (સં.) બરોબર (૨) વાજબી; યોગ્ય
 વાસ્તવિકતા સ્ત્રી. સાચી હકીકત (૨) વાજબીયતું
 વાસ્તુ ન. (સં.) ઘર બાંધવાની જગા (૨) ઘર (૩)
 વાસ્તુપૂજન [શાંતિ માટેની પૂજા
 વાસ્તુપૂજા સ્ત્રી. (-જન) ન. નવા ઘરમાં રહેવાં જતાં કરાતી
 વાસ્તુવિદ્યા સ્ત્રી. મકાન બાંધવાની વિદ્યા; સ્થાપત્યવિદ્યા;
 વસ્તુશાસ્ત્ર
 વાસ્તે ના. (અ. વાસિતલ) કાજે; અર્થે [ઉદ્ગાર
 વાહ ઉદ્. (કા.) કેવું સાડું ; શાખાશ ! એવો પ્રશ્નસાનો
 વાહક વિ. (સં.) વહેનારું (૨) ઊંચકનારું; ખેંચનારું; લઈ
 જનારું (૩) હાંકનાર
 વાહન નં. (સં.) જમીન પર આવજા માટે વપરાતું સાધન
 (ગાડી, પથુ વગેરે) (૨) વિચાર. લાગણી કે કાર્ય
 પ્રગટ કરવા માટે વપરાતું સાધન; માધ્યમ
 વાહનબધ્ધું(-તું, -થું) ન. પ્રવાસ માટે મળતી વધારાની રકમ;
 'કન્ટેનર' [વગેરે લાવવાં-લઈ જવાં તે; 'ટ્રાન્સપોર્ટ'
 વાહનવ્યવહાર પું. વાહનની અવરજવર; ઉતારુ માલ
 વાહવાહ સ્ત્રી. (કા. વાહ) કીર્તિ (૨) ઉદ્. વાહ

વાહવું

૭૪૦

[વાંઠી

વાહવું સ.કિ. સમજવું; પટાવવું; છેતરવું; કૂતવું
 વાહવું સ.કિ. ('વાહવું', સં. વાહ્ ઉપરથી) વ્યતીત કરવું;
 ગાળવું; વહે એમ કરવું [અંજનામ
 વાહિદ વિ. (અ.) એકમાત્ર (૨) પું. ઈશ્વરનું-બુદ્ધાનું
 વાહિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) વહેનારી (ઉદા. શબવાહિની)
 (૨) સ્ત્રી. નદી (૩) સેના; લશ્કર (૪) નસ
 વાહિનીપતિ પું. (સં.) સેનાપતિ
 વાહિયાત વિ. (સં.) વ્યર્થ; નકામું (૨) ખરાબ; હલકું
 -વાહી વિ. (સં.) વહેનારું; ઊંચકનારું (પ્રાપ્ત: સમાસને અંતે
 ઉદા. ભારવાહી) [વાયુ; પવન; હવા (પદ્યમાં)
 વાહોલિયો પું. (સં. વાત, પ્રા. વાઅ દ્વારા) વાવલિયો;
 વાહ્ય વિ. (સં.) વહી શકાય એવું (૨) હલકું; વજનમાં ફાંટું
 વાળ પું. (સં. વાલ) કેશ; મોવાળો; બાલ
 વાળન ન. ('વાળવું' = પાછું ફેરવવું) ઉતાર; અસર ધોઈ
 નાખવાની શક્તિવાળું તે (૨) પ્રતિકાર
 વાળવું સ.કિ. (સં. વાલયતિ, પ્રા. વાલઈ) વાકું કરવું;
 નમાવવું (૨) વાળીને આકાર કરવો કે ગોઠવવું (જેમ
 કે, લાડું, બીડી, અંબોડો) (૩) ગડી વાળવી (૪)
 પાછું ફેરવવું (દેવું, મન, બદલો) (૫) કચરો કાઢવો
 (ધર વાળવું) (૬) ઉપર છાવરવું; ઢાંકવું (ધૂળ
 વાળવી, છેડે વાળવો) (૭) પાણી જવાનો રસ્તો
 કરવાં (ખેતરમાં) (૮) આવેલી કિયા કે પ્રસંગ પૂરાં
 કરવાં (વરસી વાળવી)
 વાળવુંઝડવું સ.કિ. વાળીઝપટી સ્પર્ક કરવું
 વાળંદ પું. (સં. વાલબંધ, પ્રા. વાલબંધ) હજમ; નાવી;
 ગાયજો; નાપિત
 વાળાફુંચી સ્ત્રી. (વાળો + ફુંચો) દાગીના ધોવાની
 વાળાની પીંછી
 વાળાચું(નું)ક સ્ત્રી. તારની નાની ખીલી
 વાળાવીજણો પું. સુગંધીવાળાનો બનાવેલો પંખો [કડી
 વાળી સ્ત્રી. (સં. વાલી) (સ્ત્રીઆનું) નાકનું ધરેણું-નય (૨)
 વાળુ સ્ત્રી. (સં. વાલુકા, પ્રા. વાલુઆ) વેળ; રેતી; કાંકરી
 વાળુ ન. (સં. વિકાલક, પ્રા. વિઆલઅ) સાંજ પછીનું ભોજન
 -વાળું વિ. (સં. પાલક, પ્રા. વાલઅ) 'ના સંબંધનું',
 'ની માલિકીનું', 'ના ધંધાનું' વગેરે અર્થોમાં નામને
 અંતે (ઉદા. દૂધવાળું; દહીંવાળું) [રોગ
 વાળો પું. ('વાળ' ઉપરથી) થાતુનો લાંબો તાર (૨) એક
 વાળો પું. (સં. વાલક, પ્રા. વાલઅ) એક પ્રકારનાં સુગંધી
 મુળિયાં; ખસનાં મુળિયાં; ઉશીર [મંત્ર
 વાળો પું. ઝેરનો ઉતાર (૨) મૂકેલા મંત્રને પાછો વાળવાનો
 વાંક પું. (વાંકું ઉપરથી) અપરાધ; ખામી; દોષ (૨)
 વક્તા; રાંટ (૩) સ્ત્રીઓનું હાથનું એક ધરેણું
 વાંકગુનો પું. ભૂલચૂક (૨) અપરાધ; ગુનો
 વાંકડિયું વિ. વાંકું (લાલિયાવાચક)

વાંકડો પું. વરને આપવાની રોકડ રકમ; પરઠણ
 વાંકસાથિયો પું. વાંકાં પાંખાંવાળો સાથિયો
 વાંક(-કા)દેખું વિ. ભૂલો જોનારું; ખીજાના દોષ જોનારું
 વાંકાઈ(-સ) સ્ત્રી. વાંકપણું (૨) આગઈ (૩) છેલાઈ;
 છેલવણું
 વાંકાભોલું વિ. અવળી વાત કરનારું; બોલીને ફરી જનારું
 વાંકિયું ન. સળિયા, નળ વગેરેના જોડણ માટેની વાંકી
 આકૃતિ-ગોઠુકડો
 વાંકું વિ. (સં. વક, પ્રા. વંક) વક; સીધું નહિ એવું; ટેડું
 (૨) સરળ નહિ એવું; કુટિલ (૩) અવળું; ખોટું (૪)
 વિરુદ્ધ; સામે થયેલું (૫) ન. વાંધો; ગેરસમજ;
 અણખનાવ (૬) વાંકું તે; વક્તા
 વાંકુંચૂ(-ચું)કું વિ. આડું-અવળું; સર્પાકાર
 વાંકુંડેડ વિ. સાવ વાંકું; સાવ વળી ગયેલું
 વાંકુંવસમું વિ. આડુંતેડું (૨) રીસ ચડે એવું
 વાંગલાં ન. બ.વ. (સં. વળ, પ્રા. વળ્લ + લું પ્રત્યય)
 વાંગલાં; વળખાં; ફાંફાં
 વાંધું ન. કોતરવાળું નાળું (૨) લોહીવા
 વાંધો પું. (સં. વર્ગ, પ્રા. વગ્ગ) વર્ગ; જાત
 વાંધો પું. મોટું કોતર
 વાંચન ન. (સં. વાચન શુદ્ધ રૂપ 'વાચન' છે.) વાચન;
 વાંચવું તે (૨) વાંચવાની ઢબ (૩) અભ્યાસ
 વાંચનાલય ન. (શુદ્ધ રૂપ વાચનાલય) વાચનાલય
 વાંચવું સ.કિ. (સં. વચ્ના પ્રેરક વાચ્ પરથી) લખેલું મનમાં
 કે મોટેથી ઉકેલવું (૨) ભાષવું
 વાંચવું સ.કિ. ઈચ્છવું; વાંછવું
 વાંછના સ્ત્રી. વાંછા; ઈચ્છા; કામના
 વાંછનીય વિ. (સં.) ઈચ્છનીય; ઈચ્છવાયોગ્ય/ઈચ્છા કરવી
 વાંછવું સ.કિ. (સં. વાંછતિ, પ્રા. વંછઈ) ઈચ્છવું; ચાલવું;
 વાંછા સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છા; વાંછના
 વાંછિત વિ. (સં.) ઈચ્છેલું; ઈચ્છિત
 વાંછું (૦ક) વિ. ઈચ્છુક; ઈચ્છ કરનારું
 વાંઝ, (૦ખી) સ્ત્રી. (સં. વંધ્યા, પ્રા. વંઝા) સંતતિ ન થતી
 હોય તેવી સ્ત્રી; વંધ્યા (૨) વાંઝિયાપણું
 વાંઝણું વિ. (સં. વંધ્ય, પ્રા. વંઝ) વાંઝિયું; જેને કદી સંતાન
 ન થયું હોય તેવું (૨) જેને ફળ ન આવે તેવું
 વાંઝિયાબાડું ન. વાંઝિયાનું બિનવારસી (૨) એકનો એક;
 છોકરો [વાંઝિયાપણાની ખોડ
 વાંઝિયામહેણું ન. સંતાન ન જ થયાં હોવાનું મહેણું;
 વાંઝિયું વિ. સંતતિ ન થતી હોય તેવું; વાંઝણું (૨) ફળ
 કે લાભ ન થતો હોય તેવું
 વાંટ પું. (સં. વટ પરથી) સિસ્સો; ભાગ [ટુકડો
 વાંટો પું. વાંટ; સિસ્સો (૨) ગરાસ કે નરવાની જમીનનો
 વાંઠી વિ., સ્ત્રી. પરણ્યા વિનાની સ્ત્રી

વાંદો

૭૪૧

[વિકૃત

વાંદો પું. (સં. વંદ, દે. વંદ = અપરિણીત) કન્યા ન મેળવાથી કુવારો રહેલો

વાંદર પું. (સં. વાનર) વાંદરું [વાનરવેડા

વાંદર-(રા)વેડા પું.બ.વ. વાંદરા જેવી ચેષ્ટાઓ કરવી તે;

વાંદરી સ્ત્રી. વાંદરાની માદા [માંનું એક પ્રાણી

વાંદરું ન. વાનર - માણસ જેવું પણ પૂછીવાળું કાળા

વાંદરો પું. (સં. વાનર, પ્રા. વન્નર, વાખર) નર - વાનર;

(૨) ચાંપ; થોડો (૩) તાળાનો ખીલો; ઊલાળો (૪)

એક પ્રકારનું દારૂખાનું (૫) ભાર ઉપાડવાનું એક યંત્ર

વાંદરું સ.કિ. (સં. વંદતે, પ્રા. વંદઈ) વંદવું; ધમન કરવું

(જૈન)

વાંદો પું. વંદો (૨) થડ કે ડાળમાંથી ફૂટતો નકામો ફળજો

વાંધાખોર-(રિપું) (કા.) વિ. વાંધા વચકા કાઢ્યા કરનારું

વાંધો પું. (સં. બાધક) હરક્ત; અડચણ (૨) વિરોધ;

અધો; તકરાર

[કે વિરોધનું કારણ

વાંધોવચકો પું. ભૂલચૂક; ખોડખાંપણ (૨) કંઈ ને કંઈ છિદ્ર

વાંકળ વિ. વાચલ (૨) કોગટ; માલ વગરનું (૩) વિવેક

વિના બોલે કે વાવરે તેવું

વાંસ પું. (સં. વંશ, પ્રા. વંસ) એક અડ (૨) તેનો સોટો

(૩) વલોજાનો રવૈયો (૪) સાતઆઠ સાથ જેટલું માપ

વાંસકપૂર ન. પોલા વાંસમાંથી નીકળતો કપૂર જેવો એક

પદાર્થ; વંશલોચન

વાંસકુદ સ્ત્રી. (૦કો) પું. સ્થિતિસ્થાપક વાંસ દ્વારા નિશ્ચિત

ઊંચાઈ પ્રાપ્ત કરવાની એક સ્પર્ધા; 'પોલ-વોલ'

વાંસો પું. પોલા વાંસનો સોટો

વાંસફોડો પું. વાંસના છાજડાં વગેરે બનાવનારો

વાંસલડી સ્ત્રી. વાંસળી; બંસી (લાલિત્યવાચક)

વાંસલી સ્ત્રી. નાનો વાંસલો

વાંસલો પું. (સં. વાશી, પ્રા. વાંસ) વાંસના (હવે

લાકડાના) ભાથાવાળું લાકડાં છોલવાનું સુતારી ઓજાર

વાંસળી સ્ત્રી. (સં. વશી, પ્રા. વંસી) બંસી; ફૂંકીને વગાડવાનું

નળી જેવું એક વાદ્ય (૨) રૂપિયા ભરવાની સાંકડી

લાંબી કોથળી (બહાર નીકળતાં જે કંડે બપાતી.)

વાંસી સ્ત્રી. ચોખાની એક જાત

વાંસી સ્ત્રી. (સં. વંશિકા, પ્રા. વંસિઆ) દાતરડા જેવું

મધિયાર બેસાડેલું કળો તોડવાનું લાંબા વાંસનું સાધન

વાંસે ના. ('વાંસો' પરથી) પૂંઠે; પછવાડે; પાછળ

વાંસો પું. (સં. વંશ = કરોડ પરથી) બરડો; પીઠ

વિ ઉપ. (સં.) જુદાઈ, વિરોધ કે ઊલટાપણું બતાવે

(વિયોગ); પુષ્કળપણું કે વિશેષતા બતાવે (વિનાશ)

(૨) પ્રહુત્રીલિ સમાસમાં 'વગરનું' એવા અર્થમાં

આવતો ઉપસર્ગ (વિનુષ)

વિકટ વિ. (સં.) મુકેલ (૨) દુર્ગમ (૩) વિકરાળ; ભીષણ

વિકરણ ન. (સં.) જુદું પાડવું તે

વિકરણ પું. (સં.) સંસ્કૃતના એક ગણના પાતુને બીજા

ગણના પાતુથી જુદો પાડનાર પ્રત્યય

વિકરણ વિ. (સં.) ઈન્દ્રિય વિનાનું

વિકરાલ (સં.) -(ળ) વિ. ડરામણું; ભયાનક; ભીષણ

વિકર્ણ વિ. કાન વિનાનું (૨) ખૂણા ખાંચ વિનાનું (૩)

પું. ચોરસનાં બે સામસામાં કોણબિંદુને જોડનારી સીધી

લીટી; 'ઝયેગોનલ' (ગ.) [વિવિધ કર્મ

વિકર્મ ન. (સં.) નિષિદ્ધ કે ખરાબ કર્મ; દુરાચરણ (૨)

વિકર્ષણ ન. (સં.) ('આકર્ષણ'થી ઊલટું) પાછું ખેંચવું

કે થકેલવું તે; 'રિપલ્ડન'

વિકલ (સં.) -(ળ) વિ. વિહ્વળ; વ્યાકુળ (૨) શક્તિ

વિનાનું; અસમર્થ (૩) અપૂર્ણ (૪) પું. વિકળા;

કળાનો સાઠમો ભાગ [તે; વિષટન

વિકલન ન. (સં.) (સંકલનથી ઊલટું) છૂટું પાડી નાખવું

વિકલા સ્ત્રી. (સં.) કળાનો સાઠમો ભાગ; શણથી પણ

થોડો વખત (૨) એક અંશનો ૩૬૦૦મો ભાગ (ગ.)

વિકલાંગ વિ. શરીરે ખોડવાળું; અધંગ

વિકલ્પ પું. (સં) તર્કવિતર્ક (૨) ચાલી શકે તેવી ચણી

વસ્તુઓમાંથી ગમે તે એક લેવાની છૂટ હોવી તે; તેવી

વસ્તુ (વ્યા.) (૩) ઔચિક વિષય

વિકલ્પના સ્ત્રી. (સં.) વિપરીત કે વિરુદ્ધ કે વિશેષ કલ્પના

વિકલ્પે કિ.વિ. વિકલ્પ તરીકે; વિકલ્પમાં [થવું

વિકસવું અ.કિ. (સં. વિકસ) ખીલવું; ઊંધવું; પ્રકૃતિત

વિકસાવવું સ.કિ. 'વિકસવું'નું પ્રેરક

વિકસાવું અ.કિ. 'વિકસવું'નું ભાવે

વિકસિત વિ. (સં.) ખીલેલું; વિકસ પામેલું

વિકળ વિ. (સં. વિકલ) જુઓ 'વિકલ'

વિકળા સ્ત્રી. જુઓ 'વિકલા' [માનસિક અગાડ

વિકાર પું. (સં.) ફેરફાર; પરિવર્તન (૨) શારીરિક કે

વિકારક વિ. વિકાર કે ફેરફાર કરનારું

વિકારવશ વિ. વિકારને વશ થયેલું

વિકારી વિ. (સં) વિકારને ઉત્તેજિત કરનારું [વિસ્તાર

વિકાસ પું. (સં) ખીલવું તે (૨) ઉત્ક્રાંતિ (૩) કેલાવ;

વિકાસપત્ર પું. (સં.) એક પ્રકારનું બચતપત્ર (૨) રાષ્ટ્રીય

વિકાસ બચતપત્ર

વિકાસવાદ પું. ઉત્ક્રાંતિવાદ; જગતના પદાર્થોનું ઉત્ક્રમણ

થપા કરે છે એ પ્રકારનો મત-સિદ્ધાંત

વિકાસશીલ વિ. વિકાસ પામતું; વિકસી રહેલું; વિકાસ

કરવાના સ્વભાવવાળું

વિકિરણ નં. (સં.) વિખરેલું તે (૨) ગરમી કે પ્રકાશનાં

કિરણોનું ફેંકાવું તે; 'રેડિયેશન'

વિકીર્ણ વિ (સં.) વીખરાયેલું; પથરાયેલું (૨) વેરવિખેર

વિકૃત વિ. (સં.) વિકાર પામેલું; વિકારવાળું (૨) અંગ્રી

ગયેલું (૩) બેડોળ

વિકૃતિ

૭૪૨

/વિચારસ્વાતંત્ર્ય

વિકૃતિ વિ (સં.) વિકાર [તેની ચકલીઓ તે
વિકેટ સ્ત્રી. (ઈ.) કિકેટની રમતની ત્રણ દાંડીઓ અને
વિકેટકીપર પું. (ઈ.) વિકેટના સ્થાનને સાચવનાર ખેલાડી
વિકેન્દ્રિત વિ. (સં.) કેન્દ્રથી દૂર કે મોકળું, 'ડિસેન્દ્રવાઈચ્છ'
વિકેન્દ્રીકરણ ન. (સં.) કેન્દ્રસ્થાનમાંથી દૂર કરવાપણું
વિકેટોશિયા સ્ત્રી. (ઈ.) એક જાતની ધોંગાગી; બગી
વિકમ પું. (સં.) પરાક્રમ; શૌર્ય (૨) વિક્રમાદિત્ય
વિક્રમસંવત પું. વિક્રમ રાજાથી ચાલેલો સંવત્સર (ટૂંકમાં
વિ.સં.) [પ્રસિદ્ધ રાજા
વિક્રમાદિત્ય પું. (સં.) ઉજ્જનનો માલવ ગણરાજ્યનો એક
વિક્રમ પું. (સં.) વેચાણ (૨) વકરો
વિકાંત વિ. (સં.) પરાક્રમી (૨) વિકરાળ; ડરામણું
વિક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) ફેરફાર; વિકાર
વિક્રાંત પું. (સં.) વેચનાર; વેપારી [ખજાપેલું
વિક્ષત વિ. (સં.) ધવાપેલું; હજાપેલું (૨) પીડિત (૩)
વિક્ષિપ વિ. (સં.) વિલેપ પામેલું; અડચણ પામેલું
વિક્ષુબ્ધ વિ. (સં.) વિક્ષોભ પામેલું; ખળભળી ઊઠેલું
વિક્ષેપ પું. (સં.) અડચણ (૨) અસ્થિરતા (૩) મૂંઝવણ
(૪) વાર; વિલપ
વિક્ષોભ પું. ખળભળાટ; શોભ
વિખ ન. (સં.) વિષ (૨) ઝેર; વિષ; વખ
વિખવાદ પું. ઝેર પેદા થાય તેવી બોલચાલ; તકરાર; કઝિયો
વિખંડન ન. (સં.) ટુકડે ટુકડા કરવા તે
વિખાણ સ્ત્રી. ન. વખાણ
વિખૂટું વિ. (સં) વિહુટ્યતે, પ્રા વિહુટ્ટઈ = વહૂટું
ઉપરથી) જુદું; સાથમાંથી છૂટું પડી ગયેલું
વિખે ના. (સં.) વિષયે ઉપરથી જૂની ગુજરાતીમાં વિષઈ-
વિધે) વિશે; અંદર [હોય તેને છૂટું કરી નાખવું; વેરવું
વિખેરવું સ.કિ. (સં.) વિષેરપતિ, પ્રા. વિકખેરઈ) ભેગું
વિખેરાવવું સ.કિ. 'વિખેરવું'નું પ્રેરક
વિખેરાવું અ.કિ. 'વિખેરવું'નું કર્મણિ
વિખ્યાત વિ. (સં.) જાણીતું; પ્રસિદ્ધ; નામી
વિખ્યાતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રસિદ્ધિ; પ્રખ્યાતિ
વિગઠન ન. (સં.) સંગઠનથી ઊલટું તે; વિઘટન
વિગત વિ. (સં.) ગત; અતીત (૨) મૃત; મરણ પામેલું
વિગત સ્ત્રી. (સં.) વ્યક્તિ દ્વારા) બીના; બાબત; હકીકત
વિગતિ સ્ત્રી. (સં.) અધોગતિ; અવગતિ
વિગતે(તવાર) કિ.વિ. દરેક વિગત સાથે; વિસ્તારપૂર્વક
વિગલિત વિ. (સં.) પીગળી ગયેલું (૨) તદન પાકી ગયેલું
વિગુણ વિ. (સં.) ગુણરહિત; નિર્ગુણ (૨) વિરુદ્ધ
ગુણવાળું [અવયવો છૂટા પાડવા તે
વિગ્રહ પું. (સં.) યુદ્ધ; સંગ્રામ (૨) શરીર (૩) સમાસના
વિગ્રહરેખા સ્ત્રી. (સં.) લઘુરેખા (-) આવું વિશમચિહ્ન
વિઘટન ન. (સં.) છૂટું પાડવું તે; પુષ્કરણ કરવું તે (૨)

તોડીફોડી નાખવું તે [નાખવું તે
વિઘટન ન. (સં.) (-ના) સ્ત્રી. વિઘટન (૨) તોડીફોડી
વિધાત પું. (સં.) આધાત; પ્રહાર (૨) સંચાર; નાશ (૩)
અડચણ; વિઘ્ન
વિધાતક વિ. નાશ કરનારું; સંહારક
વિધોટી સ્ત્રી. (સં.) વિગ્રહવૃત્તિકા, પ્રા. વિગ્ધઉદ્ધિઆ) દર
વીધે આકારાતું કે ભરવાનું મહેસૂલ
વિઘ્ન ન. (સં.) હરકાત; નડતર (૨) સંકટ; મુશ્કેલી
વિઘ્નકર્તા વિ. (૨) પું. વિઘ્ન કરનાર [કરનારું; ઈર્ષાભોર
વિઘ્નસંતોષી વિ. વિઘ્ન કરવામાં રાજી થનારું (૨) ઈર્ષા
વિચક્ષણ વિ. (સં.) ચતુર; બુદ્ધિમાન (૨) ચાલાક
વિચરણ ન. (સં.) વિચરવું તે; ભ્રમણ કરવું તે [કરવો
વિચરવું અ.કિ. (સં.) વિચરે) જવું; આમતેમ કરવું; પ્રવાસ
વિચલન ન. (સં.) પાદચ્યુતિ; માર્ગચ્યુતિ (૨) ખસવું એ
(૩) વકીભવન (૪) હલનચલન કરવું તે (૫)
વિચયાંતર [ખસી ગયેલું
વિચલ(ળ), વિચલિત વિ. (સં.) અસ્થિર; હાલતું (૨)
વિચાર પું. (સં.) મનથી ચિંતવવું તે; મનન કરવું તે (૨)
અભિપ્રાય (૩) ઉદ્દેશ; આશય (૪) કલ્પના; મનસૂચો
(૫) નિશ્ચય (૬) વિવેક; મર્માદા (૭) પરિજ્ઞાનનો
ખ્યાલ (૮) ચિંતા [ગણું; શાણું
વિચારક વિ. (સં.) વિચાર કરનારું; ચિંતનશીલ (૨)
વિચારગ્રસ્ત વિ. (સં.) ઊંડા વિચારમાં પડેલું-લીન;
વિચારમગ્ન
વિચારણા સ્ત્રી. (સં.) વિચાર કરવો કે કરાવેલો તે
વિચારણીય વિ. (સં.) વિચારવા માટેનું કે વિચારવા યોગ્ય
(૨) ચિંત્ય [વિચાર કરવામાં થતી ભૂલ
વિચારદોષ પું. વિચારપદ્ધતિ કે તેની સરહદોનો દોષ;
વિચારપૂર્વક કિ.વિ. વિચાર કરીને (૨) વિવેકપૂર્વક
વિચારમગ્ન વિ. (સં.) વિચારમાં ડૂબી ગયેલું; વિચારમાં
તલ્લીન
વિચાર(વંત, વવાન) વિ. વિચાર કરનારું; વિચારવાળું
વિચારવાણુ પું. મનમાં વિચારો આવ્યા કરવા તે
વિચારવિનિમય પું. વિચારોની આપલે
વિચારવું સકિ. વિચાર કરવો; (૨) પારવું; કલ્પવું (૩)
ચર્ચવું; પૂછવું; તપાસવું
વિચારશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વિચારવાની શક્તિ
વિચારશીલ વિ. (સં.) વિચાર કરે એવું; વિચારવંત
વિચારશૂન્ય વિ. (સં.) વિચાર વિનાનું; અવિચારી (૨)
મનમાં ગૂંચવાયેલું; મૂંઝાયેલું [ક્રમભદ્રતા વગેરે
વિચારસરણિ(-ણી) સ્ત્રી. વિચારની સરણી, તેની પદ્ધતિ,
વિચારસૂચિ સ્ત્રી. વ્યક્તિના સમગ્ર વિચારોનો સમૂહ
વિચારસ્વાતંત્ર્ય ન. (સં.) વિચાર દર્શાવવાની-કરવા
કહેવાની કે ફેલાવવાની સ્વતંત્રતા

વિધિ

૭૪૩

[વિતલ(-જ)]

વિધિ સ્ત્રી. (સં.) મોજું; તરંગ [અગ્રોકસપણું
વિધિકિત્સા સ્ત્રી. (સં.) સંદેહ; શંકા (૨) ભૂલ (૩)
વિચિત્ર વિ. (સં.) તરેહવાર; વિલક્ષણ (૨) અદ્ભુત;

નવાઈ પમાડું

વિચિત્રતા સ્ત્રી. વિલક્ષણતા; વિચિત્રપણું

વિચી સ્ત્રી. (સં.) વિધિ; મોજું

વિચિન્ન વિ. (સં.) વિચ્છેદ પામેલું; છોદાઈ ગયેલું; અલગ

વિચ્છરિત વિ. (સં.) છોટેલું (૨) ખરડેલું; લીપેલું નાશ

વિચ્છેદ પું. (સં.) કાપ; છેદ (૨) વિભાગ (૩) વિયોગ;

વિછળામણ ન. વીછળેલું પાણી; વીછળામણ

વિછળાવડું સ.કિ. 'વીછળવડું'નું પ્રેરક

વિછોડ પું. (સં.) વિશોભ) વિયોગ; જુદાઈ; વિચ્છેદ તિ

વિજકારો પું. વિજકાવડું તે; પદાર્થમાં વીજળી પેદા થાય

વિજકાવડું સ.કિ. વીજળીનો ચમકારો કરવો (૨) વીજળી

ભરવી; 'ચાર્જ'

વિજન વિ. (સં.) માણસની અવર જવર વિનાનું; એકાંત;

વેરાન (૨) ન. વેરાન જગા; એકાંત જગા

વિજનિત વિ. (સં.) જન્મ પામેલું (૨) ઉત્પન્ન થયેલું

વિજય પું. (સં.) ફતેહ; જીત; જય

વિજયડંકો પું. વિજય સુચવતો ડંકો-અવાજ

વિજય, (ઠપતાકા) સ્ત્રી. (ઠવાવટો) પું. (સં.) વિજય-

સુચક વાવટો કે ઝંડો

વિજયપત્ર પું. (સં.) વિજયચિહ્ન; 'ટ્રોફી'

વિજયયાત્રા સ્ત્રી. વિજયની ઉજવણીની યાત્રા [જયસ્તંભ

વિજયસ્તંભ પું. વિજયની યાદગીરી માટે ઊભો કરેલો સ્તંભ;

વિજયા સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા; પાર્વતી (૨) ભાંગ

વિજયાદશમી સ્ત્રી. (સં.) દશેરા; આસો સુદ દસમ

વિજયી વિ. (સં.) ફતેહમંદ; વિજેતા

વિજ્ઞાતિ સ્ત્રી. (સં.) ભિન્ન જાતિ; ભિન્નપણું (૨) ભિન્ન

પ્રકાર (૩) ભિન્ન વર્ગ

[કે પ્રકારનું]

વિજ્ઞાતીય વિ. (સં.) બીજ જાતનું (૨) ભિન્ન જાતિ, વર્ણ

વિજિગીષા સ્ત્રી. (સં.) જીતવાની ઇચ્છા; જયેચ્છા

વિજેતા પું. (સં.) વિજય મેળવનાર; જીતનાર

વિજ્ઞેય પું. વિયોગ; છૂટું પડ્યું તે (૨) વિરહ

વિજ્ઞેમણ (છી) વિ., સ્ત્રી. વિયોગી સ્ત્રી; વિરહિણી

વિજ્ઞેગી (ગિયું) વિ. વિયોગી; વિરહી; છૂટું પડેલું

વિજ્ઞાસિ સ્ત્રી. (સં.) વિનંતી, અરજ; વિજ્ઞાપના (૨)

જાહેરખબર

વિજ્ઞાત વિ. (સં.) સારી રીતે જાણેલું

વિજ્ઞાન ન. (સં.) સવિશેષ જ્ઞાન; શાસ્ત્રીય જ્ઞાન; 'સાયન્સ'

(૨) અનુભવજ્ઞાન (૩) બ્રહ્મજ્ઞાન; તત્ત્વજ્ઞાન

વિજ્ઞાપકથા સ્ત્રી. (સં.) વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીનો

સમન્વય સાધતું કથાસામિત્યનું એક સ્વરૂપ; 'સાયન્સ-

ફિક્શન'

વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી પું. વિજ્ઞાની; વૈજ્ઞાનિક; 'સાયન્ટિસ્ટ'

વિજ્ઞાની પું. સવિશેષ જ્ઞાન ધરાવનાર; વૈજ્ઞાનિક;

વિજ્ઞાનવેત્તા; 'સાયન્ટિસ્ટ'

વિજ્ઞાપક વિ. (સં.) જાહેર કરનારું; માહિતી આપનારું

(પુસ્તક કે ચોપાનિયું) (૨) જાહેરાત આપનાર

વિજ્ઞાપન ન. (-ના) સ્ત્રી. નિવેદન; વિનંતી (૨) જાહેરાત

વિજ્ઞન ન. (ઈ.) દર્શન; દષ્ટિ

વિજ્ઞા(-સા) પું. (ઈ.) વિદેશ જવાની પરવાનગી; પ્રવાસ-

પરવાનગી; દેશપ્રવેશ-પરવાનગી

વિજિટ સ્ત્રી. (ઈ.) દાક્તર, વૈદ દરદીને ઘેર મુલાકાતે

જવું તે (૨) મુલાકાત

[મહેનતાણું]

વિજિટ ફી સ્ત્રી. (ઈ.) દાક્તરનું મુલાકાત આપ્યા બદલનું

વિજિટર પું. (ઈ.) મુલાકાતે આવનાર કે જનાર; મુલાકાતી

વિઝિટિંગ કાર્ડ ન. (ઈ.) મુલાકાત કરવા માટે, જણા કરવા

માટેની છાપેલી ષિક્કી

વિટ પું. વેશ્યાનો અનુચર; ભડવો (૨) નાટકમાં નાયક-

નાયિકાનો વિદ્વેષક જેવો સાથી

વિટ ન. (ઈ.) બુદ્ધિચાતુર્ય; નર્મવૃત્તિ; ચમત્કૃતિપૂર્ણ હાસ્ય

ઉપજાવે એવી બુદ્ધિ

વિટપ પું. (સં.) ડાળી (૨) ડાળીમાંથી નીકળતો ફણગો

વિટંબણ સ્ત્રી. (સં.) વિંછના) દુઃખ; સંતાપ; મુશ્કેલી (૨)

માથાફટ; માથાફોડ

[પ્રજ્ઞવક

વિટામિન ન. (ઈ.) ખોરાકમાં હોતું એક પ્રાણીદાયી તત્ત્વ;

વિટો પું. (ઈ.) કોઈ વાત કે વિચાર કે નિર્ણયને નકારવાનો

હક; નકારહક

વિટલ, (ઠનાથ) જુઓ 'વિટલ'

વિટોભા પું. બ.વ. (સં.) વિષ્ણુ, પ્રા. વિટ્ઠ દ્વારા મરાઠી)

પંદરપર મંદિરમાંના પાંડુરંગ વિટલનાથ - વિષ્ણુ

વિટલ, (ઠનાથ) પું. (સં.) વિષ્ણુ, પ્રા. વિટ્ઠ+લ) શ્રીકૃષ્ણ;

વિષ્ણુ

વિટંબન ન., (-ના) સ્ત્રી. (સં.) અનુકરણ (૨) ઉપહાસ;

મઝરી (૩) છળ (૪) મુશ્કેલી; પીડા

વિજ્ઞ ના. (સં.) વિના, પ્રા. વિજ્ઞા) વિના; સિવાય; વગર

વિજ્ઞામણી સ્ત્રી., (-ણ) ન. અનાજમાંથી વીણી કાઢેલો

નકામો ભાગ (૨) વીણવાની મજૂરી

વિજ્ઞાવડું સ.કિ. 'વીણવડું'નું પ્રેરક

વિજ્ઞાવડું અ.કિ. 'વીણવડું'નું કર્મણ

વિત ન. (સં.) વિત્ત) વિત્ત; પન [કામદેવ; અનંગ

વિતનુ વિ. (સં.) અશરીરી; તન-શરીર વિનાનું (૨) પું.

વિતથ વિ. (સં.) અસત્ય; મિથ્યા [ધન

વિતરણ ન. (સં.) વહેંચણી; 'ડિસ્ટ્રિબ્યુશન' (૨) અર્પણ;

વિતર્ક પું. (સં.) એક તર્ક પાછોનો બીજો તર્ક (૨) સંદેહ;

શંકા (૩) તર્કવિતર્ક; વિવિધ તર્ક

વિતલ (સં.) (-ળ) ન. સાત પાતાળમાંનું બીજું

વિતંડા, (ઠવાદ)

૭૪૪

/વિદ્રોહ

વિતંડા સ્ત્રી. (ઠવાદ) પું. (સં.) ખોટો બકવાદ; નકામી માયાસીક (ર) પોતાનો પક્ષ જ ન હોય અને માત્ર સામા પક્ષનું ખંડન જ કર્યા કરવું તે (તર્ક.)
 વિતાડવું સ.કિ. ('વીતવું'નું પ્રેરક) દુઃખ દેવું; પજવવું (ર) પસાર કરવું (દિવસ) [તંબુ
 વિતાન પું., ન. (સં.) ચંદરવો; છત (ર) મંડપ (૩) વિતાવવું સ.કિ. વિતાડવું; પસાર કરવું [તત્ત્વ
 વિત ન (સં.) દ્રવ્ય; પન (ર) શક્તિ; બળ (૩) સાર; વિનૈશ્વર્યા સ્ત્રી. (સં.) દ્રવ્યાદિ મેળવવાની આકાંક્ષા-ઈચ્છા
 -વિદ વિ. (સં.) સમાસમાં ઉત્તરપદ તરીકે આવતો 'જાણનાર' અર્થ બતાવે છે. (કલાવિદ)
 વિદગ્ધ વિ. (સં.) સારી રીતે બળી ગયેલું (ર) ચતુર; હોશિયાર (૩) વિદ્વાન
 વિદગ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) વિદગ્ધ હોવાપણું; વિદ્વતા
 વિદર્ભ પું. (સં.) મધ્યપ્રદેશમાંનો એક દેશ; આજનો વરાહ વિદાય વિ. વળાવેલું; મોડલેલું (ર) સ્ત્રી. છૂટા પડવું તે; જવાની ઘૂટ
 વિદાયગીરી સ્ત્રી. રજા આપવી તે; વળાવવું તે
 વિદારક પું. (સં.) વિદારણ કરનાર; ચીરી નાખનાર
 વિદારણ ન. (સં.) વિદારવું તે (ર) ચીરી નાખવું એ; મારી નાખવું એ [ભાગી નાખવું
 વિદારવું સ.કિ. (સં. વિદ) ચીરવું; કકડ કરી નાખવા (ર) વિદારિત વિ. (સં.) ચીરેલું; નાશ પમાડેલું
 વિદિત વિ. (સં.) જાણમાં આવેલું; જાણાયેલું; જાણીતું
 વિદીર્ષ વિ. (સં.) વિદારિત; ચિરાયેલું (ર) મરી ગયેલું
 વિદુર પું. (સં.) કૃતરાષ્ટ્ર તથા પાંડુનો નાનો ભાઈ
 વિદુષી વિ., સ્ત્રી. (સં.) પંડિતા; વિદ્વાન સ્ત્રી
 વિદુર વિ. (સં.) ખૂબ-અત્યંત દૂર [મિત્ર
 વિદૂષક પું (સં) મશ્કરો; રંગલો (ર) નાટકમાં નાયકનો વિદૂષકપણું ન. (સં.) મશ્કરાપણું; રંગલાવેશ
 વિદૂષયન ન. દૂષિત કરવું કે બગાડવું તે
 વિદૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) વિકારી કે ખોટી દૃષ્ટિ; કુદૃષ્ટિ
 વિદેશ પું. (સં.) પરદેશ; બીજો મુલક-દેશ
 વિદેશગમન ન. (સં.) વિદેશમાં જવું તે; 'એમિગ્રેશન'
 વિદેશી વિ. (ર) પું. (સં.) પરદેશી; બીજા દેશનું રહેવાસી
 વિદેશીય વિ. (સં.) પરદેશી (ર) પરદેશથી આવેલું
 વિદેહ, (-હી) વિ. (સં.) અશરીરી (ર) વિગત; મરણ પામેલું (૩) કેવલ્ય પામેલું; માયાપાશથી મુક્ત થયેલું; અવમુક્ત (૪) પું. જનકરાજનું રાજ્ય
 વિદેહમુક્તિ સ્ત્રી. મરણ બાદ પ્રાપ્ત થતી મુક્તિ ('અવન-મુક્તિ'થી ઊલટું)
 વિદેહી વિ. અવસાન પામેલું (ર) અવનમુક્ત
 વિદેહી વિ. (સં.) અશરીરી (ર) વિદેહમાં રહેનારું
 વિદ્ધ વિ. (સં.) વીંધાયેલું (ર) વપરાયેલું

વિદ્યમાન વિ. (સં.) હયાત; વર્તમાન (ર) હાજર
 વિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાન (ર) તેનું શાસ્ત્ર કે કળા (સમાજવિદ્યા) (૩) વિજ્ઞાન; 'સાયન્સ' (૪) વિદ્યા; સરવાળા કે ગુણકારમાં એકમ દશક વગેરે કોઈએક સ્થાનના સરવાળા કે ગુણકારની આવેલી રકમમાંથી એકમનો આંકરો રાખી બાકીના સ્થાનના અંક આગળના સ્થાનની રકમમાં ઉત્તરોત્તર ઉમેરવામાં આવે છે તે (૫) જીવ અને બ્રહ્માના અભેદને વિષય કરનારી ચિંતની વૃત્તિ
 વિદ્યાગુરુ પું. વિદ્યા શીખવનાર ગુરુ; શિક્ષક; 'પ્રોફેસર'
 વિદ્યાદાન ન. (સં.) વિદ્યાનું દાન; ભજાવવાનું બદલા વિનાનું કામ
 વિદ્યાધર પું. (સં.) એક દેવયોનિનો દેવ (ર) વિદ્વાન
 વિદ્યાધરી સ્ત્રી. (સં.) વિદ્યાધરવર્ગની સ્ત્રી
 વિદ્યાધામ ન. (સં.) વિદ્યાનું ધામ; વિદ્યા મેળવવાનું સ્થાન કે (મોટું) મથક; શાળા; પાઠશાળા; કોલેજ કે યુનિવર્સિટી
 વિદ્યાધિકારી પું. કેળવણીખાતાનો ઉપરી અધિકારી
 વિદ્યાધ્યયન ન. (સં.) વિદ્યાભ્યાસ; વિદ્યા ભણવી તે
 વિદ્યાપીઠ સ્ત્રી, ન. વિદ્યાનું ધામ; 'યુનિવર્સિટી'
 વિદ્યાભ્યાસ પું. (સં.) ભણતર; કેળવણી
 વિદ્યાર્થીની સ્ત્રી. વિદ્યા ભણનાર છોકરી; છાત્રા વિદ્યાર્થી પું. (સં. વિદ્યાર્થીનું) વિદ્યા ભણનાર છોકરો; છાત્ર વિદ્યાર્થી (-ઈ) ભવન ન. (સં.) છાત્રાલય
 વિદ્યાલય ન. (સં.) શાળા; પાઠશાળા
 વિદ્યાવાન વિ. (સં.) વિદ્યાવંત; વિદ્વાન (ર) શિક્ષિત
 વિદ્યાવ્યાસંગ પું. (સં.) ભણવાની પ્રબળ આસક્તિ
 વિદ્યાશાળા સ્ત્રી. (સં.) વિદ્યાલયની જે-તે જ્ઞાનની શાળા; 'કેકલી'
 વિદ્યાસાગર પું. (સં.) વિદ્યાનો સાગર; મહાપંડિત
 વિદ્યુત સ્ત્રી. (સં.) આકાશી વીજળી (ર) યાંત્રિક વીજળી
 વિદ્યુતપ્રવાહ પું. (સં.) વીજળીનો પ્રવાહ
 વિદ્યુતવાહક વિ. (સં.) જેમાંથી વીજળીનું વહન થઈ શકે તેવું (ર) પું. વીજળીનું વહન કરનાર
 વિદ્યુતવેગી વિ. વીજળીના વેગવાયું; અતિ ત્વરિત
 વિદ્યુતશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વીજળી કે તેની શક્તિ કે બળ
 વિદ્યોત્તેજક વિ. (સં.) વિદ્યાને ઉત્તેજન આપવું તે
 વિદ્યોપાજન ન. (સં.) વિદ્યા મેળવવી તે - ભણવું તે
 વિદ્યોપાસના વિ. (સં.) વિદ્યાની ઉપાસના; ભક્તિપૂર્વક વિદ્યાભ્યાસ કરવો તે
 વિદ્યુદેગી વિ. વીજળીના વેગવાયું; અતિ ત્વરિત રિખા વિદ્યુ (ઠલ્લાત, ઠલેખા) સ્ત્રી. (સં.) વીજળીની વાંકીચૂંકી
 વિદ્યુમ ન. (સં.) પરવાળું (ર) ફૂંપળ; ફણગો
 વિદૂષ વિ. વિરૂપ; કદરૂપું; બદસૂરત
 વિદ્રોહ પું. બળવો; સામે થવું તે; બં:

વિદ્રોહી]

૭૪૫

[વિનોદિની]

વિદ્રોહી વિ. બળવો કરનાર (૨) બંડખોર
 વિદ્વજ્જન પું. (સં.) વિદ્વાન પ્રાણસ; પંડિત
 વિદ્વતા સ્ત્રી. (સં.) પંડિતાઈ; જ્ઞાન
 વિદ્વદ્ભોષ્ય વિ. (સં.) વિદ્વાનોને જ રસ પડે એવું
 વિદ્વાન વિ. (સં.) જ્ઞાનવાન; પંડિત; જ્ઞાની
 વિદ્વેષ પું. (સં.) શત્રુતા (૨) ભારે અદેખાઈ; ઈર્ષ્યા
 વિદ્વેષી વિ. (સં.) વિદ્વેષવાળું; શત્રુતા-આની ભાવનાવાળું
 -વિષ વિ. (સં.) (સમાસને અંતે) રીતનું (ઉદા. બહુવિધ)
 વિષર્મી વિ. (સં.) વિરોધી કે ભિન્ન ધર્મવાળું
 વિષવા સ્ત્રી. (સં.) વિષુ = એકલા થઈ જવું પરથી જેનો
 પતિ મરી ગયો હોય તેવી સ્ત્રી
 વિષવાવિવાહ પું. (સં.) વિષવાનું પુનર્લગ્ન
 વિષવિષ વિ. બહુ પ્રકારનું; વિવિધ-અનેકવિષ
 વિષા સ્ત્રી. (સં.) પ્રકાર; રીત [(૩) સ્ત્રી. વિષાત્રી
 વિષાતા પું (સં.) સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરનાર બ્રહ્મા (૨) પરમાત્મા
 વિષાત્રી સ્ત્રી. પ્રારબ્ધની અધિષ્ઠાત્રી દેવી; છઠ્ઠીના લેખ
 લખનાર દેવી [(૪) સેવા (૫) ઉપાય
 વિધાન ન. (સં.) વિધિ; રીત (૨) શાસ્ત્રાજ્ઞા (૩) ક્રિયા
 વિધાનસભા સ્ત્રી. કાયદા પડનારી સભા; 'લેજિસ્લેટિવ
 એસેમ્બલી' [(૩) રચનાર; પડનાર
 વિધાયક વિ. (સં.) રચનાત્મક (૨) પું. વ્યવસ્થા કરનાર
 વિધિ પું. (સં.) બ્રહ્મા (૨) ભાગ્યદેવતા (૩) પું., સ્ત્રી.
 ક્રિયા (૪) ક્રિયાનો ક્રમ કે પદ્ધતિ (૫) શાસ્ત્રાજ્ઞા (૬)
 સંસ્કારકાર્ય
 વિધિનિષેધ પું. અમુક કરવા ન કરવા માટેની શાસ્ત્રાજ્ઞા
 વિધિપૂર્વક (સં.) વિધિસર (સં.) ક્રિ.વિ. વિધિ પ્રમાણે;
 નિયમસર
 વિધિરૂપ વિ. (સં.) અમુક કરવાની આજ્ઞાવાળું; આજ્ઞારૂપ
 વિધિવક્તા સ્ત્રી. (સં.) દેવ કે પરિસ્થિતિની દેખીતી
 વિપરીતતા [ગત રિવાજ પ્રમાણે
 વિધિવનુ ક્રિ.વિ. (સં.) ચોક્કસ રીત પ્રમાણે (૨) પરંપરા-
 વિધિવિષદન ન. (સં.) શાસ્ત્રમાં જણાવ્યા પ્રમાણેના
 ક્રિયાકાંડ, કર્મકાંડ
 વિધુ પું. (સં.) ચંદ્રમા; સુધાકર
 વિધુર પું. (સં.) વિષુ = એકલા થઈ જવું + 'ઉર' પ્રત્યય)
 જેની પત્ની મરી ગઈ હોય એવો પુરુષ
 વિધેય વિ. (સં.) કરવાયોગ્ય (૨) અધીન; આજ્ઞાધારક (૩)
 ન. વાક્યમાં ઉદ્દેશને વિશે જે કંઈ કહેવાયું હોય તે
 વિધેયક વિ. (સં.) (અધિનિયમનો) ખરડો; મુસદ્દો (૨)
 વિધાનસભામાં રજૂ થતો કાયદારૂપ ખરડો; 'બિલ'
 વિધેયાત્મક વિ. (સં.) વિધેયરૂપ; વિધાનવાળું; 'પોઝિટિવ'
 વિધેયવર્ધક વિ. વિધેયના અર્થમાં વધારો કરનારું (૨) ન.
 તેવું પદ (વ્યા.) [અર્થ બતાવતું ક્રિયાપદનું રૂપ
 વિધ્યર્થ પું. (સં.) શાસ્ત્રાજ્ઞા, પ્રેરણા, ઉપદેશ; કરજનો

વિધ્યસ્ત વિ. (સં.) નાશ પામેલું
 વિધ્યસ પું. (સં.) નાશ (૨) નિકંદન
 વિન ના. (સં.) વિના) વિષય; વિના
 વિનત વિ. (સં.) નમ્ર (૨) નમી ગયેલું
 વિનતિ સ્ત્રી. (સં.) વિનંતિ; વિનંતી (૨) નમ્રતા
 વિનમ્ર વિ. (સં.) વિશેષ નમ્ર [કે તેનો પંથ (બૌદ્ધ)
 વિનય પું. (સં.) નમ્રતા (૨) સત્પતા (૨) આચાર ધર્મ
 વિનયન ન. (સં.) ગાણિતિક નથી પરંતુ બુદ્ધિગમ્ય
 વિષયોને લગતી વિદ્યા; 'આર્ટ્સ'
 વિનયી (-યશીલ) વિ. (સં.) વિનયવાળું; વિવેકી
 વિનયશીલતા (સં.) વિનયિતા (સં) સ્ત્રી. વિનયીપણું
 વિનયશી સ્ત્રી. વીનયવૃત્તોએ અપીલ (૨) આજ્ઞા; કાલાવાલા
 વિનયર વિ. (સં.) તદન નયર; શણભંગુર
 વિનય સ્ત્રી. નાશ પામેલું (૨) બ્રષ્ટ (૩) દનાકાતિયા
 વિનંતિ(-તી) સ્ત્રી. (સં.) વિજ્ઞાપિકા, પ્રા. વિવીતિઆ)
 વિનતિ; વિનવશી; અરજ; આજ્ઞા
 વિનંતિ(-તી)પત્ર ન. વિનંતી કરતો પત્ર કે લખાણ
 વિના ના. (સં.) સિવાય; વગર
 વિનાનું વિ. વગરનું; રહિત; વિહોળું
 વિનાયક પું. (સં.) ગણપતિ; ગણેશ
 વિનાશ પું. (સં.) ભારે ખાતાખરાબી; મોટો નાશ
 વિનાશક, (૦૨), (-કારી) વિ. વિનાશ કરનાર [સમય
 વિનાશકાલ (સં.), (-ળ) વિનાશ થવાનો કે મરણનો
 વિનાશિકા સ્ત્રી. લોભાના બખ્તરવાળું એક લડાયક જહાજ;
 'ડિસ્ટ્રોયર' [કરનારું (૨) નાશ પામે તેવું; નયર
 વિનાશીની વિ., સ્ત્રી. વિનાશી વિ. (સં.) વિનાશિનું) નાશ
 વિનિષાત પું. (સં.) અવનતિ; પડતી; પતન
 વિનિમય પું. (સં.) અદલોબદલો; ફેરબદલો (૨) વટાય
 વિનિયમ પું. (સં.) વિશેષ નિયમ; નિયમન કરનાર;
 'રેગ્યુલેશન'
 વિનિયમન ન. (સં.) વિશેષ પ્રકારનું નિયંત્રણ
 વિનિયોગ પું. (સં.) ઉપયોગ; પ્રયોગ
 વિનિવેશ પું. (સં.) ગોઠવણી (૨) પ્રવેશ [ખેલી લેવી તે
 વિનિવેશ પું. (સિ.) મૂડીરોકાણમાં ઘટાડો (૨) મૂડી પાછી
 વિનીત વિ. (સં.) સૌમ્ય; વિવેકી (૨) સુશિક્ષિત (૩)
 નરમ પશુનું; 'લિબરલ' (૪) હાઈસ્કૂલ કે વિનય-
 મંદિરનો અભ્યાસક્રમ પાર કરી ગયેલું
 વિનીતપણ પું. બંધારણીય માર્ગે રાજકીય સુધારાઓ માટે
 પ્રવૃત્તિ ચલાવવામાં માનતો 'લિબરલ' કે 'મોડેરેટ' પક્ષ
 વિનેગર પું., ન. (ઈ.) શરબત (૨) અથાણાં જેવી ચીજો
 બગડતી અટકાવતું એક દ્રાવણ; સરકો
 વિનોદ પું. (સં.) મોજ; આનંદ (૨) મસ્કરી; ટીખળ;
 મજાક (૩) નિર્દોષ હાસ્ય; 'હ્યુમર' (૪) હાસ્યનો ભાવ
 વિનોદિની વિ., સ્ત્રી. આનંદી; મોજાલી; ટીખળી

વિનોદી]

૭૪૬

[વિભેદ

વિનોદી વિ. (સં.) વિનોદિનું વિનોદ કરનારું કે કરી શકે એવું
વિન્યાસ પું. (સં.) ગોઠવણ (૨) મૂકવું તે
વિપક્ષ વિ. (સં.) સામા પક્ષનું; વિરોધી પક્ષનું (૨) પું.
સામાવાળિયો; દુરમન

વિપક્ષી (૦ય) પું. (સં.) વિરુદ્ધ પક્ષનું; વિરોધી
વિપત્તિ-તિ સ્ત્રી. દુઃખ; આફત (૨) મુશ્કેલી; અડચણ
વિપથ પું. (સં.) કુમાર્ગ; અવળો રસ્તો
વિપથગામી વિ. (૨) પું. કુમાર્ગે જનાર; દુરાચરણી;
અવળે રસ્તે જનાર

વિપદ(-દા) સ્ત્રી. (સં.) વિપત્તિ; આપત્તિ; આફત
વિપરીત વિ. (સં.) ઊલટું; વિરોધી (૨) પ્રતિકૂળ
વિપર્યય, વિપર્યાસ પું. (સં.) ઊલટપૂલટ થઈ જવું તે (૨)
મિથ્યાજ્ઞાન; હોય તેનાથી ઊલટું જ સમજવું તે (૩)
ગરબ

વિપલ (સં.) (-ળ) સ્ત્રી. પળનો દૌભા ભાગનો સમય
વિપર્યયા સ્ત્રી. (સં.) વિશેષરૂપે પોતાની જાતને જોવી તે
વિપાક પું. (સં.) પરિપક્વતા; પરિપાક (૨) પરિજ્ઞાન; કળ
વિપાશા સ્ત્રી. (સં.) આજની બિપાસ નદી

વિપિન ન. (સં.) વન; જંગલ; અરણ્ય
વિપિનવિહાર પું. (સં.) વનવિહાર
વિપિનવિહારી વિ. વનમાં વિહાર કરનારું
વિપુલ વિ. (સં.) વિશાળ; વિસ્તીર્ણ (૨) પુષ્કળ
વિપુલતા સ્ત્રી. વિશાળતા; પુષ્કળપણું

વિપ્ર પું. (સં.) બ્રાહ્મણ
વિપ્રકર્મ ન. (સં.) બ્રાહ્મણનાં સંખ્યા વગેરે કર્મ [ફાટકૂટ
વિપ્રયોગ પું. (સં.) વિયોગ; વિપ્રલંબ (૨) વિચ્છેદ;
વિપ્રયોગી વિ. (સં.) વિરહી; વિયોગી (૨) દુઃખન
વિપ્રલંબ વિ. (સં.) છેતરાયેલું; વંચિત થયેલું (૨)
નાસીપાસ થયેલું; નિરાશ થયેલું

વિપ્રલંબ પું. (સં.) વિયોગ; વિરહ (૨) છેતરપિંડી
વિપ્રલંબિત વિ. (સં.) વિપ્રહું પડેલું (૨) છેતરાયેલું
વિપ્રલંબી વિ. (સં.) છેતરનારું [અહિત
વિપ્રિય વિ. (સં.) અજ્ઞાનમતું; પ્રિય ન હોય તેવું (૨)
વિષ્ણવ પું. (સં.) બળવો; અંધાધૂંધી (૨) વિપત્તિ (૩)

વિનાશ (જ) ઢૂળી જઈ નાશ પામવું તે (પ) ઊથલપાથલ
વિષ્ણવકારી (-રક) વિ. (સં.) વિષ્ણવ કરનારું; બળવો
કરનારું [‘દેવોલ્યુશનિસ્ટ’

વિષ્ણવવાદી વિ. બળવો જરૂરી છે એમ માનનારું;
વિક્રારવનું સ.કિ. ‘વીકરવું’નું પ્રેરક [નિરાશ
વિકલ (સં.) (-ળ) વિ. નિષ્ફળ; કળરાહિત (૨) હતાશ;
વિકલ(-ળ)તા સ્ત્રી. નિષ્ફળતા (૨) હતાશા; નિરાશા
વિપુલ વિ. (સં.) જાગેલું; સજાગ; જાગારેલું (૨) હોશિયાર
(૩) થેતી ગયેલું

વિપુષ્પ પું. (સં.) જાની; પરિત (૨) દેવ

વિબોધ વિ. (સં.) જાણવું તે (૨) ભાનમાં આવવું તે (૩)
જ્ઞાન

વિભક્ત વિ. (સં.) વિભાગ કરેલું (૨) છૂટું પડેલું કે પાડેલું
વિભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) નામનો ક્રિયા સાથે સંબંધ દેખાડનાર
પ્રત્યય (વ્યા.) (૨) વિભક્તતા; વિભક્ત હોયું કે થયું
તે [(૩) ઐશ્વર્ય

વિભવ પું. (સં.) વૈભવ; જાહોજલાલી (૨) પનદોલત
વિભંજન ન. (સં.) વિભક્ત થયું તે (૨) ચૂરો થઈ જવું તે
વિભા સ્ત્રી. (સં.) પ્રકાશ; તેજ (૨) શોભા (૩) કિરણ
વિભાકર પું. (સં.) સૂર્ય; પ્રભાકર

વિભાગ પું (સં.) ભાગનો ભાગ (૨) સિસ્સો (૩) ખાતું;
‘રિપાર્ટમેન્ટ’ (૪) પાંખ; શાખા; ‘વિંગ’

વિભાગવું સ.કિ. છૂટું પાડવું; અલગ કરવું (૨) વહેંચવું
વિભાગી, (૦ય) વિ. વિભાગનું; ને લગતું; ‘રિવિઝનલ’
વિભાગીકરણ ન. (સં.) અલગ ન હોય તેને અલગ કરવા
પણું; વિભાજન

વિભાજક વિ. (સં.) જુદું પાડનાર; અલગ કરનાર (૨)
ભૂમિતિમાં ભાગ કરવા વપરાતું સાધન; ‘રિવાઈડર’

વિભાજન ન. (સં.) ભાગ પાડવા તે; ‘બ્રેક-અપ’
વિભાજિત વિ. (સં.) વિભાગમાં વહેંચાયેલું

વિભાજ્ય વિ. (સં.) ભાગી શકાય કે ભાગવા જેવું (૨)
છૂટું પાડી શકાય તેવું

વિભાજ્યતા સ્ત્રી. વિભાજ્યપણું

વિભાવ પું. (સં.) સ્થાયી ભાવને ઉત્પન્ન કે ઉદીપ્ત કરનાર
સામગ્રી, પરિસ્થિતિ વગેરે [(૩) કલ્પના

વિભાવન ન. (સં.) ધારણ; ‘કોન્સેપ્ટ’ (૨) અવધારણ
વિભાવના સ્ત્રી. (સં.) અવધારણ (૨) ચિંતન (૩) કલ્પના

વિભાવરી સ્ત્રી. (સં.) રાત્રિ; રાત; રજની
વિભાવસ પું. (સં.) સૂર્ય (૨) ચંદ્ર (૩) અગ્નિ

વિભિન્ન વિ. (સં.) ભિન્ન, પૃથક, અલગ પાડેલું
વિભિષક વિ. (સં.) ભય ઉત્પન્ન કરનાર [નાનો ભાઈ

વિભીષણ વિ. (સં.) વિકરાળ (૨) પું. રાવણનો રામપક્ષીય
વિભીષિકા સ્ત્રી. ભય; ડર; દહેશત

વિભુ વિ. (સં.) સર્વવ્યાપી; નિત્ય; અચલ (૨) શક્તિમાન;
સમર્થ (૩) મહાન; શ્રેષ્ઠ (૪) પું. પ્રભુ; ઈશ્વર

વિભુતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) વિભુપણું [પરમેશ્વર
વિભુરાયા પું. બ.વ., વિભુવર પું. (સં.) પરમાત્મા;

વિભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) સંપત્તિ; ઐશ્વર્ય (૨) દિવ્ય કે અલૌકિક
શક્તિ (૩) યજ્ઞની ભસ્મ (૪) સામર્થ્ય; મહતા

વિભૂષણ ન. (સં.) આભુષણ; અલંકાર; ધરેલું
વિભૂષા સ્ત્રી. (સં.) શણગારની સજવટ (૨) શોભા

વિભૂષિત વિ. (સં.) શણગારેલું (૨) શોભી ઊઠેલું
વિભેદ પું. (સં.) જુદું પાડવું તે (૨) ભેદ; ફરક (૩)

શત્રુવટ; અંતેસ

[વિભેદન]

૭૪૭

[વિરહી(-હિત)]

વિભેદન ન. (સં.) વિભેદ પાડવાની ક્રિયા
 વિભોર વિ. વિકળ (ર) મગ્ન; લીન (૩) મત્ત; મસ્ત
 વિભ્રમ પું. (સં.) વિલાસપુક્ત એક હાવભાવ (ર) સંશય
 (૩) ભ્રાંતિ [રાયેલું (૪) વિભ્રમ થયો હોય તેવું
 વિભ્રાંત વિ. ભ્રમિત થયેલું (ર) ભળતું; ધૂમતું (૩) ગભ-
 વિભ્રાંતિ વિ., સ્ત્રી. (સં.) ગામરાટ (ર) ગૂંચવણ; વિભ્રમ
 વિમસ(-સ્ક) વિ. (સં.) ઉદાસ; ખિન્ન (ર) ગભરાયેલું
 (૩) જેના મનનું ઠેકાણું નથી તેવું
 વિમર્શ, (-ર્થ) પું. (સં.) આલોચન; સમીક્ષા (ર) ચર્ચા-
 વિચારણા (૩) નાટ્ય રચનામાં અણધારી રીતે
 ફલપ્રાપ્તિ થવાની અંતિમ સંધિ; અવમર્શ સંધિ
 વિમલ (સં.) (-ળ) વિ. નિર્મળ; સ્વચ્છ (ર) શુદ્ધ; પવિત્ર
 વિમલ પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 બાવીસમા અને પાંચમા (સરખાં નામ છે.)
 વિમલનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરો-
 માંના તેરમા
 વિમલ(-ળ)ના (સં.) સ્ત્રી. નિર્મળતા (ર) પવિત્રતા
 વિમાતા સ્ત્રી. (સં.) સાવકી મા; અપરમા
 વિમાન ન. (સં.) આકાશમાં ફરી શકે તેવું વાહન-હવાઈ
 જહાજ (ર) દેવનું નિવાસ-ભવન (જૈન)
 વિમાનગતિ સ્ત્રી. (સં.) ઊંચે તરફની ગતિ; ઊર્ધ્વગતિ
 વિમાન(ઠગૃહ, ઠધર, ઠમથક) ન. વિમાનીમથક; 'એરોગ્રામ'
 વિમાનચાલક પું. (સં.) વિમાન ચલાવનાર; 'પાઈલટ'
 વિમાન(-ની)છત્રી સ્ત્રી. (સં.) વિમાનમાંથી નીચે ફૂટીને
 ઊતરવા માટેની છત્રી; 'પેરેશૂટ' ['એરમેલ'
 વિમાનટપાલ સ્ત્રી. (સં.) વિમાનથી જતી-આવતી ટપાલ;
 વિમાનદળ ન. હવાઈદળ; 'એર-ફોર્સ'
 વિમાનમથક ન. જુઓ 'વિમાનગૃહ'
 વિમાનવાહી પું. (સં.) વિમાનને રાખવાનું મકાન; 'હેન્ગર'
 વિમાન-વિજ્ઞાન ન. (સં.) વિમાનને લગતું વિજ્ઞાન
 વિમાનવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) વિમાન ચલાવવાની વિદ્યા [સેવા
 વિમાનસેવા સ્ત્રી. (સં.) વિમાન દ્વારા અપાતી કે લેવાતી
 વિમાની વિ. વિમાનવાળું કે તે સંબંધી (ર) પુ. વિમાન
 ચલાવવાનું જાણતો માણસ; 'પાઈલટ'
 વિમાની-મથક ન. વિમાનને ઊડવા ઊતરવાનું મથક કે
 સ્ટેશન; 'એરોગ્રામ'
 વિમાર્ગ પું. (સં.) અવળો રસ્તો; ઉન્માર્ગ; કુમાર્ગ
 વિમાસક્ષ સ્ત્રી. વિમાસયું તે; પસ્તાયો (ર) ઊંડી ચિંતા
 વિમાસયું અ.કિ. (સં.) વિમર્શયતિ, પ્રા. વિમસિએ પસ્તાયું;
 પાછળથી ચિંતા કરવી (ર) વિચારવું; વિચારમાં પડવું
 વિમુક્ત વિ. (સં.) સ્વતંત્ર; તદન મુક્ત (ર) તજેલું; છોડેલું
 વિમુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) તદન છુટકારો; મુક્તિ
 વિમુખ વિ. (સં.) મોં ફેરવી લીધું હોય તેવું; પરાડમુખ
 (ર) પ્રતિકુળ, વિરુદ્ધ થઈ બેઠેલું

વિમુગ્ધ વિ. (સં.) મોહિત; અતિ આસક્ત (ર) ભ્રાંત;
 ભ્રમિત (૩) ગભરાયેલું; ગભરાઈ ગયેલું
 વિમૂઢ વિ. (સં.) મૂઢ બની ગયેલું; જડ બુદ્ધિવાળું
 વિમોહ પું. (સં.) મોહ; વિમુક્તિ
 વિમોચન ન. પ્રસિદ્ધ-જાહેર કરવું તે; લોકાર્પણ (ર)
 વિમોહણ; તદન છુટકારો
 વિયત ન. (સં.) આકાશ; ગગન
 વિયર પું. (ઈ.) નદીમાં બાંધેલો આડબંધ
 વિયાવું અ.કિ. (સં.) વિજાયતે, પ્રા. વિઆચઈ પ્રસવ
 થવો (સામાન્યતઃ પથુને); જન્મવાની ક્રિયા થવી
 વિયુક્ત વિ. (સં.) જુદું પડેલું; અલગ કરેલું (ર) વિયોગ
 પામેલું
 વિયુક્તિ સ્ત્રી. જુદાઈ; છૂટા થવાની ક્રિયા (ર) વિયોગ
 વિયોગ પું. (સં.) જુદા પડવું તે (ર) વિરહ; વિમુક્તિ
 વિયોગિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) વિરહિણી; વિજોગણ
 વિયોગી વિ (સં. વિયોગિન) વિરહી; વિરહયુક્ત
 વિયોજક વિ. (સં.) છુટું પાડનાર (ર) બાદ કરવાની
 રકમ-સંખ્યા (ગ.) [બાદબાકી (ગ.)
 વિયોજન ન. (સં.) વિશ્લેષણ; છુટું પડવું તે (ર)
 વિયોજ્ય વિ. છુટું પાડવા યોગ્ય; અલગ કરવા યોગ્ય
 વિરક્ત વિ. (સં.) અનુરાગ કે સ્મૃત્તિ વિનાનું (ર) ઉદાસીન
 વિરક્તિ સ્ત્રી (સં.) વૈરાગ્ય; રાગ કે આસક્તિનો અભાવ
 વિરચિત વિ. (સં.) રચેલું; નિમિત્ત; નિર્માણ કરેલું
 વિરજ વિ. (સં.) રજ વિનાનું (ર) સ્વચ્છ (૩) પવિત્ર
 વિરજા સ્ત્રી. (સં.) દુગદિવી
 વિરણ (સં.) (ઠવાળો) પું. એક યુગંધીદાર મૂળ; વીરણ
 વિરત વિ. (સં.) વિરામ પામેલું; નિવૃત્ત થયેલું
 વિરતિ સ્ત્રી. (સં.) વૈરાગ્ય; વિરક્તિ (ર) વિરામ; નિવૃત્તિ
 વિરથ વિ. રથ વિનાનું; રથમાંથી પડી ગયેલું [થવું
 વિરમયું અ.કિ. (સં.) વિરામ અટકવું; થોભવું (ર) શાંત
 વિરલ (સં.) (-લું) વિ. દુર્લભ (ર) આદ્યઆદ્ય (૩)
 અલ્પ (૪) નિર્જન (૫) અજોડ; અનેડું
 વિરસ વિ. (સં.) સ્વાદ વિનાનું; બેસ્વાદ (ર) રસ
 વિનાનું; નીરસ (૩) વિષણ્ણ (૪) પું. રસભંગ
 વિરસતા સ્ત્રી. નીરસતા; ખિન્નતા; સ્વાદનો અભાવ
 વિરહ પું (સં.) પ્રિયજનનો પરસ્પર વિયોગ (ર) વિયોગ
 વિરહકાવ્ય ન. (સં.) વિરહ ઉપર લખાયેલું કાવ્ય; 'એલેચ'
 વિરહજવર પું. (સં.) વિરહથી થયેલો જવર-દુઃખ [થયેલું
 વિરહવ્યાકુલ (સં.) (-ળ) વિ. વિરહાતુર; વિરહથી વ્યાકુળ
 વિરહાગ્નિ પું. વિરહરૂપી અગ્નિ; વિયોગનો પ્રબળ તાપ
 વિરહાતુર વિ. વિરહથી વ્યાકુળ બનેલું; વિરહવ્યાકુળ
 વિરહિણી વિ., સ્ત્રી. (ર) સ્ત્રી (સં.) પ્રિયના વિરહવાળી-
 વિયોગિની સ્ત્રી [વિયોગી
 વિરહી(-હિત) વિ. (સં.) જેને વિરહ થયો હોય તેવું;

વિરહી

૭૪૮

/વિલેજપોસ્ટ

વિરહી પું. (સં. વિરહિનું) વિરહવાળો પુરુષ
 વિરંચ, (-ચિ) પું. (સં.) બ્રહ્મા
 વિરામ પું. (સં.) વૈરાગ્ય; વિરક્તિ
 વિરાગિણી વિ., સ્ત્રી. વિરક્ત સ્ત્રી; વૈરાગણ [સંન્યાસી
 વિરાગી વિ. (સં. વિરાગિનું) વૈરાગ્યયુક્ત (ર) પું. સાધુ;
 વિરાજ વિ. (સં.) રાજ્ય વિનાનું
 વિરાજમાન વિ. (સં.) પ્રકાશમાન (બેઠલું કે હાજર એ
 અર્થમાં માનવાચક) (ર) બિરાજમાન
 વિરાજવું અ.કિ. (સં. વિરાજ) પ્રકાશવું (ર) શોભવું;
 શોભા આપવી (૩) બિરાજવું
 વિરાજિત વિ. (સં.) સુશોભિત; શોભી ઊઠેલું (ર) પ્રકાશિત
 (૩) બિરાજમાન થયેલું [પરમેશ્વર; પરમાત્મા
 વિરાટ વિ. (સં.) મોટું; ભવ્ય; અતિ વિશાળ (ર) પું.
 વિરાટ પું. જેને ત્યાં પાંડવો અજ્ઞાતવાસ રહ્યા હતા તે
 મત્સ્યદેશનો રાજા; વિરાટરાજા
 વિરાટદર્શન ન. (સં.) વિરાટ પુરુષનું દર્શન [બ્રહ્મ
 વિરાટપુરુષ પું. સર્વવ્યાપી આત્મા; વિશ્વપુરુષ (ર) અક્ષર
 વિરાધના સ્ત્રી. (સં.) અપરાધ કરવો તે (જૈન)
 વિરાધવું ત્ર.કિ. પીડવું; દૂભવવું
 વિરામ પું. (સં.) થોભવું; અટકવું તે (ર) આરામ;
 વિરામો (૩) અંત; અવસાન
 વિરામચિહ્ન ન. (વાંચતાં) થોભવાની અર્થસૂચક નિશાની
 વિરામવું અ.કિ. અટકવું; થોભવું; બંધ પડવું; અંત
 આવવો (ર) વિરામો લેવો
 વિરામસ્થાન ન. (સં.) વિરામો લેવાની જગ્યા (ર) વાક્ય-
 માં વિરામ લેવાનું અર્થસૂચક સ્થાન [પુરશીવગેરે
 વિરામાસન ન. (સં.) વિરામ લેવાનું સાધન; આરામ-
 વિરાવ પું. (સં.) અવાજ; ધ્વનિ (ર) બૂમબરાડા (૩)
 પક્ષીનો કલવર (૪) ચિચિયારી [સંપત્તિ; વારસો
 વિરાસત સ્ત્રી. મૃત વ્યક્તિના ઉત્તરાધિકારીને મળતી
 વિરુદ્ધ વિ. (સં.) ઊલટું; પ્રતિકૂળ; ઊંધું
 વિરૂપ વિ. (સં.) કદરૂપું; બગેળ (ર) ભિન્ન રૂપવાળું
 વિરેચન ન. (સં.) જુલાબ; દવા લઈ પેટ સાફ કરવું તે-
 રેચ (ર) કલાકૃતિ વિશેષ કરીને નાટક દ્વારા ભાવકની
 લાગણીઓ, આવેગો વગેરેનું વિશોધન અને શમન
 કરવું તે; 'કેથર્સિસ'
 વિરોધ પું. (સં.) વિરુદ્ધતા; પ્રતિકુળતા; શત્રુવટ (ર)
 કજિયો; તકરાર (૩) એ નામનો અલંકાર
 વિરોધક વિ. (સં.) વિરોધ કરનારું
 વિરોધદર્શક વિ. વિરોધ બતાવનારું
 વિરોધયાદી સ્ત્રી. (સં.) વાંધાની નોંધ
 વિરોધવાચક વિ. (સં.) વિરોધ બતાવનારું
 વિરોધાભાસ પું. માત્ર દેખીતો વિરોધ (ર) તેવા
 વર્ણનવાળો એક અર્થાલંકાર

વિરોધાભાસી વિ. (સં. વિરોધાભાસિનું) દેખાતા વિરોધ-
 ભાવવાળું (ર) વિરોધાભાસવાળું
 વિરોધી વિ. (સં. વિરોધિનું) વિરોધ કરનારું; વૈરી; શત્રુ
 (ર) વિરુદ્ધ; ઊલટું (૩) પું. દુશ્મન
 વિલ ન. (ઈ.) વસિયતનામું; મૃત્યુપત્ર
 વિલક્ષણ વિ. (સં.) વિચિત્ર; અદ્ભુત; અસાધારણ
 વિલક્ષણતા સ્ત્રી. વિચિત્રતા; અસાધારણપણું
 વિલગવું ત્ર.કિ. વળગવું; લાગવું
 વિલજજ વિ. (સં.) લજજા વિનાનું; નિર્લજજ
 વિલન પું. (ઈ.) બલનાયક
 વિલપન ન. (સં.) વિલાપ
 વિલપવું અ.કિ. (સં. વિલપ) મોટેથી રડવું; વિલાપ કરવો
 વિલપ(ન) ન. (સં.) ઓગળી જવું તે (ર) ગરક થઈ
 જવું તે (૩) નાશ; લપ [માત્રવું (૪) હવામાં ફરકવું
 વિલસવું અ.કિ. (સં. વિલસ) ઝળકવું (ર) આનંદ કરવો (૩)
 વિલસિત વિ. (સં.) ઝળકતું; ચમકવું (ર) ન. વિલાસ; નખટું
 વિલંબ પું. (સં.) ટીલવ; વાર કરવી તે
 વિલંબકારી વિ. લંબાસ કરનારું [સસ્પેન્ડ] (૩) પીમું
 વિલંબિત વિ. લટકતું (ર) વિલંબ થયો હોય એવું;
 વિલાપ પું. (સં.) રુદન; આકંઠ; મોટેથી રડવું-રોવું તે
 વિલાયત સ્ત્રી., ન. (અ.) વતન (ર) તુર્કોનો અસલ દેશ
 (૩) ગોરા લોકોનો દેશ (૪) ઈંગ્લેન્ડ
 વિલાયતી વિ. વિલાયતનું કે ત્યાં બનેલું (ર) સ્વદેશનું નહિ
 એવું; પરદેશી (૩) અસાધારણ; વિચિત્ર
 વિલાવું અ.કિ. (સં. વિ + લી) કરમાવું; કરમાઈ જવું (ર)
 પીગળવું (૩) નાશ પામવું (૪) વિલીન થવું
 વિલાસ પું. (સં.) ખેલ; કીડા (ર) ચેનબાજી; મોહક
 હાવભાવ (૩) શૃંગારકીડા
 વિલાસપ્રિય વિ. (સં.) વિલાસનું શોખીન; વિલાસી
 વિલાસિતા સ્ત્રી. (સં.) વિલાસીપણું (ર) લહેરીપણું
 વિલાસિની સ્ત્રી. (સં.) વિલાસવાળી સ્ત્રી
 વિલાસી વિ., પું. (સં. વિલસિનું) કામાસક્ત; વિષયી
 (ર) ચેનબાજી ઉગવનાર; લહેરી [મરણ પામેલું
 વિલીન વિ. (સં.) લીન થઈ ગયેલું (ર) લપ પામેલું (૩)
 વિલીનીકરણ ન. (સં.) વિલીન કરવું તે; જોડી દેવું તે;
 'મર્જર' [જૂંટવી લીધેલું
 વિલુપ વિ. (સં.) લુપ થઈ ગયેલું; લોપ પામેલું (ર)
 વિલુપિ સ્ત્રી. (સં.) લુપ થવું તે; લોપ
 વિલુપ્ય વિ. (સં.) લોભાયેલું (ર) ખૂબ આસક્ત [નકશો
 વિલેખ્ય વિ. (સં.) ચીતરવા જેવું (ર) ન. ચિત્ર (૩)
 વિલેજ ન. (ઈ.) ગામડું
 વિલેજ-ખોલીસ પું. (ઈ.) ગામડામાંનો રણક સિપાઈ
 વિલેજપોસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) ગામડાંની ચોકી (ર) ગામડાંની
 ટપાલ

વિલેજપોસ્તમન/

૭૪૯

[વિશમવું]

વિલેજપોસ્તમન પું. (ઈ.) ગામડાંનો ટપાલી
 વિલેપ પું. (૦ન) ન. (સં.) લેપ કરવો-ચોપડવું તે (૨)
 લેપ કરવાનો પદાર્થ
 વિલોકન ન. (સં.) જોવું તે; તપાસવું તે (૨) દષ્ટિ; નજર
 વિલોકનું સ.કિ. (સં. વિલોક) ખારીકીથી જોવું (૨) તપાસવું
 વિલોચન ન. (સં.) આંખ; દષ્ટિ (૨) જોવું તે [તે
 વિલોપ, (૦ન) ન. (સં.) લોપવું કે લોપાવવું તે (૨) મરવું
 વિલોભન ન. (સં.) પ્રલોભન; લાલચ
 વિલોભ વિ. (સં.) વિપરીત; ઊલટું [પુરુષનો વિવાહસંબંધ
 વિલોભલગન ન. ઉચ્ચ જ્ઞાતિની સ્ત્રી સાથે ઊતરતી જ્ઞાતિના
 વિલોભ વિ. લાલતું; અસ્થિર (૨) ચુંદર [(૩) વિવેચન
 વિવક્ષા સ્ત્રી. (સં.) કહેવાની ઇચ્છા (૨) કહેવાનો ઉદ્દેશ
 વિવક્ષિત વિ. (સં.) કહેવા ધારેલું [બોંપું
 વિવર ન. (સં.) દર; છિદ્ર (૨) કોતર (૩) ગુફા (૪)
 વિવરણ ન. (સં.) સ્પષ્ટીકરણ; સમજૂતી; 'કોમેન્ટરી'
 વિવરણિકા સ્ત્રી. (સં.) ટૂંકે ટૂંકે ગાળે સમાચાર આપતી
 પત્રિકા; 'બુલેટિન'
 વિવર્ણતા સ્ત્રી. (સં.) કીકાશ [પડી ગયેલું
 વિવર્ણ વિ. ભિન્ન વર્ણનું (૨) જુદા રંગનું (૩) ઝાંખું
 વિવર્તન પું. (સં.) ભ્રમ; મિથ્યાભાસ (૨) ચક્રાકાર કરવું તે
 (૩) કોઈ એક વસ્તુમાંની બીજી સમાન લાગતી વસ્તુના
 આરોપવાળી પરિસ્થિતિ (૪) કારણથી વિષમ સત્તાએ
 ઉત્પન્ન થતું કાર્ય [કરવું તે (૩) પરિવર્તન
 વિવર્તન ન. (સં.) પરાવર્તન (૨) પરિભ્રમણ; ચક્રાકાર
 વિવર્તવાદ પું. (સં.) કોઈ એક વસ્તુમાં બીજી સમાન
 લાગતી વસ્તુનો ભ્રમ થવા પછી એને સાચ તરીકે
 માની લેવાનો સિદ્ધાંત
 વિવર્તિત વિ. (સં.) પાછું ફરેલું; પરિવર્તન પામેલું (૨)
 મયકોગ્રાઈ ગયેલું (૩) ચક્રાકાર ફેરવેલું
 વિવર્ષિત વિ. (સં.) સારી રીતે વૃદ્ધિ પામેલું
 વિવશ વિ. (સં.) પરાધીન; પરવશ (૨) વ્યાકુળ; વિહ્વળ
 (૩) લાચાર; નિરુપાય
 વિવસ્ટ વિ. (સં.) લૂગડાં ન પહેરેલું; નાગું
 વિવસ્થાન પું. (સં.) સૂર્ય
 વિવાદ પું. (સં.) ચર્ચા (૨) ઝઘડો (૩) મતભેદ (૪)
 કોર્ટમાં ચાલતો ઝઘડો કે દાવો (૫) જેનોના અનાગત
 ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના એકવીસમા
 વિવાદગ્રસ્ત વિ. ઝઘડામાં પડેલું (૨) જેને વિશે વિવાદ
 ચાલે છે તેવું; વિવાદિત (૩) નિશ્ચિત નહીં એવું
 વિવાદાસ્પદ વિ. (વિવાદ + આસ્પદ) વિવાદને જેમાં
 સ્થાન છે તેવું
 વિવાદી પું. (સં.) વિવાદિનું વિવાદ, ઝઘડો કે દાવો
 કરનાર (૨) વિ. સંવાદી સાથે નળી ભળતો સ્વર;
 વાદી

વિવાહ પું. (સં.) વેવિશાળ; સગાઈ (૨) લગ્ન [કે પ્રસંગ
 વિવાહવાજન ન. વિવાહ કે તેવો ધામધૂમવાળો અવસર
 વિવાહિત વિ. (સં.) જેનું સગપણ થયું હોય તેવું (૨)
 પરણેલું [થયુ હોય તેવી કન્યા
 વિવાહિતા વિ. સ્ત્રી. પરણેલી સ્ત્રી (૨) જેનું વેવિશાળ
 વિવાહોત્સવ પું. (સં.) વિવાહનો કે તેને લગતો ઉત્સવ;
 લગ્ન-સમારંભ
 વિવિદિષા સ્ત્રી. (સં.) જાણવાની ઇચ્છા; જિજ્ઞાસા
 વિવિદિષુ વિ. (સં.) જાણવાની ઇચ્છાવાળું; જિજ્ઞાસુ
 વિવિધ વિ. (સં.) અનેક પ્રકારનું; ભાતભાતનું
 વિવિધતા સ્ત્રી. વિવિધ લાંબાપણું (૨) વેવિધ્ય
 વિવિધલક્ષી વિ. (સં.) વિવિધ પ્રકારના લક્ષ કે સેતુવાળું;
 'મહિપર્ણ' [ઉચ્ચારણ જેમ કે વિવૃત એ-ઓ)
 વિવૃત વિ. (સં.) ઉધાડું; ખુલ્લું (૨) વિસ્તૃત (૩) પમોળું
 વિવૃતિ સ્ત્રી. (સં.) ભાષ્ય; ટીકા; વિવરણ
 વિવૃત વિ. (સં.) ગોળ ફરતું; ગળડતું; ધૂમતું
 વિવૃદ્ધ વિ. (સં.) ખૂબ જ વયેલું (૨) ખૂબ ઘરડું
 વિવૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વિશેષ બુદ્ધિ; વિકાસ
 વિવેક પું. (સં.) ખરુંખોટું જાણવાની શક્તિ; વિવેકબુદ્ધિ
 (૨) સભ્યતા; વિનય [સમજબુદ્ધિ
 વિવેકદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) વિવેક કરી શકે એવી દષ્ટિ કે
 વિવેકબુદ્ધિ સ્ત્રી. સારાસાર છૂટો પારવાની બુદ્ધિ
 વિવેકબ્રષ્ટ વિ. (સં.) વિવેકશક્તિ વિનાનું; વિવેકરહિત
 વિવેકયુક્ત વિ. (સં.) વિવેકવાળું; વિવેકી; વિનયી
 વિવેકશૂન્ય વિ. (સં.) વિવેક વિનાનું; અવિવેકી
 વિવેકહીન વિ. (સં.) અવિવેકી; વિવેકશૂન્ય
 વિવેકાધિકાર પું. (સં.) વિવેકબુદ્ધિ પ્રમાણે સત્તા વાપરવી
 તે; વિવેકાધીન સત્તા (૨) પોતાને યોગ્ય લાગે તેવું
 કરવાની સત્તા
 વિવેકાધીન વિ. (સં.) વિવેકથી થતું
 વિવેકિતા સ્ત્રી. (સં.) વિવેકી હોવાપણું; વિનયિતા
 વિવેકી વિ. (સં.) વિવેકિનું વિવેક બુદ્ધિવાળું; સમજુ; સામ્ય
 (૨) જ્ઞાની; વિચારવાન [સમીક્ષક
 વિવેચક વિ. (૨) પું. વિવેચન, ટીકા કે સમીક્ષા કરનાર;
 વિવેચન ન. (સં.) સ્પષ્ટીકરણ (૨) ટીકા; ગુણદોષ જુદા
 પાડી બતાવવા તે [પર્યેષણ
 વિવેચના સ્ત્રી. (સં.) વિવેચન; વિવેચકનું કાર્ય; સમીક્ષા;
 વિવેચનાત્મક વિ. (સં.) વિવેચનવાળું (૨) વિવરણાત્મક
 વિવેચિત વિ. (સં.) વિવેચન કરાયેલું [પારદર્શક
 વિશદ વિ. (સં.) વિસ્તૃત; નિર્મળ (૨) સ્પષ્ટ; સરળ (૩)
 વિશદતા સ્ત્રી. સ્પષ્ટતા (૨) વિસ્તાર [સ્પષ્ટીકરણ
 વિશદીકરણ ન. (સં.) વિસ્તાર કરવાપણું; વિસ્તારવાળું
 વિશમવું અ.કિ. (સં.) વિ+ શમ્ વિશમવું; શમવું; શાંત
 થઈ જવું (૨) લય પામવું (૩) નરણ પામવું

વિશસ્ત્ર

૭૫૦

[વિશ્વેશ્વરી

વિશસ્ત્ર વિ. (સં.) શસ્ત્રહીન; નિઃશસ્ત્ર
 વિશંક વિ. શંકા વિનાનું
 વિશાખા સ્ત્રી., ન. (સં.) સોળમું નક્ષત્ર
 વિશારદ વિ. (ર) પું. (સં.) નિપુણ (ર) પંડિત; વિદ્વાન
 વિશાશ્વ (સં.) (-ળ) વિ. મોટું વિસ્તીર્ણ [ભાષ્ય
 વિશિષ્ઠ વિ. (સં.) માથે શિખા-ચોટલી નથી તેવું (ર)
 વિશિષ્ટ વિ. (સં.) વિશેષતાવાળું; અસાધારણ; વિલક્ષણ
 વિશેષતા સ્ત્રી. (-ન્વ) ન. વિશેષતા; લાક્ષણિકતા; અસા-
 માન્યતા [રામાનુજે પ્રવતવિલો વેદાંતનો સિદ્ધાંત
 વિશેષદ્વૈત ન. ચિત્ અને અચિત્ સાથેનું બ્રહ્મ છે એ પ્રકારનો
 વિશેષી વિ. (સં.) ભાગીતુટી ગયેલું; છૂંધે (ર) છિન્ન-
 ભિન્ન થઈ ગયેલું [સ્વચ્છ
 વિશુદ્ધ વિ. (સં.) તદન પવિત્ર; નિર્દોષ (ર) નિર્મળ;
 વિશુદ્ધીકરણ ન. (સં.) અશુદ્ધને વિશુદ્ધ કરવાની પ્રક્રિયા
 વિશુદ્ધિ(-દ્રવ્ય) સ્ત્રી. (સં.) વિશુદ્ધ હોવાપણું; નિર્મળતા
 વિશુંખલ (સં.) (-ળ) વિ. બંધન વિનાનું; સ્વતંત્ર (ર)
 ઉદ્ધત; કાબૂ બહાર ગયેલું
 વિશે ના. સંબંધી; -ને લગતું (ર) અંદર; માંહે
 વિશેષ વિ. વિશેષ [પું. તકાવત (૪) અસાધારણ પર્મ
 વિશેષ વિ. (સં.) વધારે (ર) ખાસ; અસાધારણ (૩)
 વિશેષક વિ. વિશેષતા ઉમેરતું (ર) ન. કાપઢા વગેરેમાં
 વિશેષ ઉમેરો
 વિશેષણ વિ. (સં.) તદ્વિદ; નિષ્પાત
 વિશેષણ ન. (સં.) નામનો ગુણ કે સંખ્યા બતાવનાર શબ્દ
 વિશેષતઃ કિ. વિ. (સં.) મુખ્યત્વે; ખાસ કરીને [અસાધારણતા
 વિશેષતા સ્ત્રી. વધારેપણું (ર) તકાવત (૩) ઉત્કૃષ્ટતા;
 વિશેષનામ ન. (સં.) વસ્તુ, માણસ આદિનું ખાસ નામ
 તે; નામનો એક પ્રકાર (વ્યા.); વ્યક્તિવાચક સંજ્ઞા
 વિશેષાધિકાર પું. (સં.) વિશેષ કે ખાસ અધિકાર; હક
 વિશેષાંક પું. સામયિકનો ખાસ અંક; 'સ્પેશિયલ ઈસ્યુ'
 વિશેષ્ય ન. (સં.) વાક્યમાં વિશેષણથી જેનો ગુણ કે
 વધારો બતાવવો હોય તેવો શબ્દ
 વિશેષન ન. (સં.) વિશુદ્ધ કરવું તે (ર) પવિત્ર કરવું તે
 વિશેષિત વિ. (સં.) વિશુદ્ધ કરેલું કે થયેલું
 વિશ્રંભ પું. (સં.) વિશ્વાસ (ર) રહસ્ય; ખાનગી વાત
 વિશ્રંભ(ઠકચા, ઠવાતી) સ્ત્રી. ખાનગી વાત; રહસ્યવાર્તા;
 છાનીવાત [સ્થાન; વિશ્રામો (૩) શાંતિ
 વિશ્રામ પું. (સં.) વિશ્રામો; આરામ (ર) આરામ લેવાનું
 વિશ્રામ(ઠગૃહ) ન. (ઠધર, ઠભવન) ન. વિશ્રાંતિગૃહ;
 આરામગૃહ; ઝકબંગલો; 'રેસ્ટ-હાઉસ'
 વિશ્રાંત વિ. (સં.) થકી ગયેલું (ર) વિશ્રાંતિ પામેલું; શાંત
 વિશ્રાંતિ સ્ત્રી. વિશ્રામ; આરામ (ર) શાંત થવું તે; અંત
 વિશ્રાંતિગૃહ ન. વિરામગૃહ; આરામગૃહ; 'રેસ્ટ હાઉસ'
 વિશ્રુત વિ. (સં.) પ્રખ્યાત; નામી (ર) જાણેલું; સાંભળેલું

વિશ્લિષ્ટ વિ. (સં.) છૂટું પોણું કે પાણું [પૃષ્ઠકરણ
 વિશ્લેષ પું. (ઠણ) ન. (સં.) છૂટું પાણું કે પડવું તે;
 વિશ્વ ન. (સં.) જગત; સમગ્ર સૃષ્ટિ
 વિશ્વકર્તા પું. (સં.) વિશ્વના સર્જક પરમાત્મા
 વિશ્વકર્મા પું. (સં.) દેવોના શિલ્પશાસ્ત્રી; પ્રજાપતિ (ર)
 ઈશ્વર (૩) સુતાર
 વિશ્વકોશ પું. (સં.) જ્ઞાનકોશ; 'એન્સાઇક્લોપીડિયા'
 વિશ્વજનીન વિ. (સં.) સમસ્ત વિશ્વનું; -ને લગતું (ર)
 ભૂતમાત્ર પ્રત્યેનું [પણનું નામ
 વિશ્વજિત વિ. (સં.) વિશ્વજિતું વિશ્વને જીતનારું (ર) એક
 વિશ્વનાથ પું. (સં.) સ્વામી; પરમેશ્વર (ર) કાશીમાં
 આવેલું શિવનું જયોતિર્લિંગ
 વિશ્વબંધુત્વ ન. (સં.) વિશ્વમાં સર્વ માટે ભ્રાતૃભાવ કે પ્રેમ
 વિશ્વબંધ સ્ત્રી. (સં., ઈ.) આંતરરાષ્ટ્રીય નાણા-વ્યવહાર
 માટેની બેંક; આંતરરાષ્ટ્રીય બેંક; 'વર્લ્ડ બેંક' [સિટિગ્રુપ]
 વિશ્વમાનવ પું. (સં.) વિશ્વવ્યાપી દૃષ્ટિવાળો માનવ; 'વર્લ્ડ
 વિશ્વપુદ્ગ ન. (સં.) આજના વિશ્વમાં બાળેલું-જગતના
 ધણાખરા દેશોની વચ્ચેનું યુદ્ધ; 'વર્લ્ડ વોર'
 વિશ્વવિખ્યાત વિ. (સં.) જગ-પ્રખ્યાત; જગજાહેર
 વિશ્વવિદ્યાલય ન. યુનિવર્સિટી; વિદ્યાપીઠ [રહેલું
 વિશ્વવ્યાપી વિ. (સં.) વિશ્વવ્યાપિનું આખા જગતમાં વ્યાપી
 વિશ્વશાંતિ સ્ત્રી. સ્કલ જગતની શાંતિ; 'વર્લ્ડ-પીસ'
 વિશ્વસનીય વિ. (સં.) વિશ્વાસ કરવા લાયક; ભરોસાપાત્ર
 વિશ્વસનીયતા સ્ત્રી. (સં.) વિશ્વસનીય હોવાપણું
 વિશ્વસ્ત વિ. (સં.) વિશ્વાસુ; વિશ્વસનીય
 વિશ્વસંસ્થા સ્ત્રી. (સં.) વિશ્વની કે ક્ષિત્ર જેટલી વિશાળ
 વિશ્વવ્યાપી સંસ્થા [સર્વવ્યાપી (૩) પું. વિશ્વ
 વિશ્વંભર વ. (સં.) આખા જગતનું પોષણ કરનાર (૩)
 વિશ્વભંરા વિ., સ્ત્રી. વિશ્વનું પોષણ કરનારી; અન્નપૂર્ણા
 (ર) સ્ત્રી. પૃથ્વી; ધરા
 વિશ્વા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી
 વિશ્વામિત્ર પું. (સં.) એક પ્રસિદ્ધ ઋષિ
 વિશ્વાસ પું. (સં.) ભરોસો; ખાતરી (ર) શ્રદ્ધા; પ્રતીતિ
 (૩) ઈતિહાસ; યકીન
 વિશ્વાસપાત્ર પું. (સં.) કોઈએ મૂકેલો વિશ્વાસ તોડવો તે
 વિશ્વાસ આપીને અવલું કરવું તે; દગલબાજી
 વિશ્વાસઘની વિ., પું. (સં.) વિશ્વાપાત્ર કરનાર; દગલબાજ
 વિશ્વાસપાત્ર વિ. (સં.) વિશ્વસનીય; ભરોસાપાત્ર
 વિશ્વાસી વિ. (સં.) વિશ્વાસ પરથી વિશ્વાસુ (ર) પું. ઈસુ
 ખ્રિસ્તી વિષે વિશ્વાસ - શ્રદ્ધા રાખનાર; ખ્રિસ્તી
 વિશ્વાસુ વિ. વિશ્વાસ રાખનાર (ર) વિશ્વાસપાત્ર; વિશ્વાસ
 રાખવા યોગ્ય [(૩) વિશ્વેશ
 વિશ્વેશ્વર પું. (સં.) વિશ્વનાથ; કાશીમાંના મુખ્ય મહાદેવ
 વિશ્વેશ્વરી સ્ત્રી. (સં.) જગદંબા પાર્વતી

વિષ]

૭૫૧

[વિસંવાદ(-દિતા)

વિષ ન. (સં.) ઝેર; હળાહળ (૨) દ્રેષ; ખાર
 વિષધ્ન વિ. (સં.) વિષહર; ઝેર દૂર કરનારું
 વિષયક ન. (સં.) એક દોષમાંથી અનેકની પરંપરા પેદા
 થવી તે કે તેવી પ્રવૃત્તિ [વિષ-વંધ
 વિષચિકિત્સક વિ. (પું.) ઝેરની અસર દૂર કરનાર વૈદ્ય;
 વિષવ્રજ વિ. (સં.) ઉદાસ; ખિન્ન (૨) ફીકું; નિસ્તેજ
 વિષદંત પું. (સં.) સર્પનો ઝેરી દાંત
 વિષધર પું. (સં.) નાગ; ઝેરી સાપ
 વિષધારી વિ., પું. (સં.) વિષધારિનું નીલકંઠ; મહાદેવ
 વિષધાન ન. (સં.) ઝેર પી લેવું તે
 વિષપ્રયોગ પું. (સં.) વિષ આપવું કે દવામાં વાપરવું તે
 વિષમ વિ. (સં.) અસમાન; ખાડાટેકરાવાળું (૨) મુશ્કેલ
 (૩) પ્રતિકૂળ (૪) દારુણ (૫) એકી સંખ્યા
 વિષમ-અપૂર્ણક પું. (સં.) છેદ જેટલા કે તેથી મોટા
 આંશવાળા અપૂર્ણક
 વિષમધાત વિ. (સં.) વિષમ-અણસરખા ધાતવાળું (ગ.)
 વિષમજ્વર પું. (સં.) સ્થીરસ્થીને આવતો તાવ; જ્વર જ્વર
 વિષમતિથિ સ્ત્રી. (સં.) એકી સંખ્યાની તિથિ [ત્રિકોણ
 વિષમ(-ભુજ)ત્રિકોણ પું. (સં.) ત્રણે અસમાન બાજુવાળો
 વિષમય વિ. (સં.) ઝેરથી ભરેલું; ઝેરી
 વિષમંત્ર પું. (સં.) ઝેર ઉતારવાનો મંત્ર
 વિષય પું. (સં.) ઈન્દ્રિયચાલ પદાર્થ (૨) ભોગ્ય પદાર્થ;
 ભોગનું સાધન (૩) કામભોગ (૪) વિચાર માટે કે
 ભણવા માટેની વસ્તુ (૫) મજદૂર; મુદ્દો (૬) દેશ;
 જનપદ (૭) ઉદ્યોગ; ભેતુ
 વિષયક વિ. (સં.) (અમુક) વિષયને લગતું; -ને અંગેનું
 વિષયભોગ પું. વિષયો ભોગવવા તે; કામભોગ
 વિષયલંપટ વિ. વિષયભોગમાં લંપટ; વ્યાભિચારી; કામુક
 વિષયચારી સ્ત્રી. વિષયવાર ગોઠવણી; વિષયોની ક્રમવાર
 યાદી
 વિષયવાસના સ્ત્રી વિષયભોગની વાસના; કામેચ્છા
 વિષયવિકાર પું. વિષયને લીધે થતો વિકાર (૨) કામરૂપી
 વિકાર [વિચારી કાઠનારી (સમિતિ)
 વિષયવિચારિણી વિ., સ્ત્રી. સભામાં રજૂ કરવાના ઠરાવ
 વિષયસુખ ન. (સં.) વિષયભોગનું સુખ [ઈન્દ્રિયજિત
 વિષયાનીત વિ. (સં.) વિષયવાસનાને તરી ગયેલું;
 વિષયાત્મક વિ. (સં.) વિષયોને લગતું; વિષયરૂપે રહેલું
 વિષયાનંદ પું. (સં.) વિષયસુખ; વિષયભોગનો અનંદ
 વિષવિજ્ઞાન ન. વિષવિદ્યા સ્ત્રી. ઝેર અંગેનું વિજ્ઞાન -
 શાસ્ત્ર; 'ટેક્સિકોલોજી'
 વિષયાસક્ત સ્ત્રી. (સં.) વિષયલંપટ; કામી; કામુક
 વિષયાસક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વિષયસુખની લગની; વિષયા-
 નુરાગ [વિષયમાં ઊતરી જવું તે
 વિષયાંતર ન. વિષયનો ફેરફાર; પ્રસ્તુત વિષયમાંથી અન્ય

વિષયાંધ વિ. વિષયભોગમાં અંધ બનેલું; કામાંધ
 વિષયી વિ. (સં.) વિષયિનું વિષયાસક્ત; કામી (૨)
 વિષયનું; -ને લગતું
 વિષયેચ્છા સ્ત્રી. (સં.) વિષયભોગની ઈચ્છા; વિષયવાસના
 વિષયુક્ત ન. (સં.) કોઈ પક્ષ ઝેરી ઝાડ
 વિષાક્ત વિ. (સં.) વિષભયું; ઝેરી
 વિષાણ ન. (સં.) શિંગડું
 વિષાણુ પું. (સં.) અણુ જેવાં સૂક્ષ્મ ઝેરી જંતુ; 'વાઈરસ'
 વિષાદ પું. (સં.) હતાતપ્તાહ થવાના કારણે થતું દુઃખ (૨)
 ખેદ; દિલગીરી (૩) નિરાશા; અનુત્સાહ
 વિષાદમય વિ. (સં.) વિષાદથી ભરેલું; અત્યંત ખિન્ન
 વિષાદયોગ પું. (સં.) વિષાદનો-તે અંગેનો-ઉદ્ભવવતો યોગ
 વિષાદી વિ. (સં., પું.) વિષાદિનું વિષાદમાં પડેલું
 વિષુવ(વરેખા) સ્ત્રી (સં.) (૦વૃત્ત) ન. પૃથ્વીની ધરીની
 મધ્યમાં કાટપૂણી કલ્પેલું વૃત્ત; 'ઈક્વેટર'
 વિષુ(-સુ)શિકા સ્ત્રી. (સં.) કોગળિયું; 'કોલેરા'
 વિષ્ણુક પું. (સં.) આગલી કથાનો સાર તથા આવનાર
 વસ્તુ સૂચન કરતો નાટકનો ઉપોદ્ગ્રહાત - અવતરણ
 વિષ્ટા સ્ત્રી. (સં.) મજા; નરક
 વિષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) સમાધાનીની વાટાઘાટ કે વાતચીત
 વિષ્ટિકાર પું. (સં.) સમાધાન માટે દરખાસ્ત લઈ જનાર
 વિષ્ટા સ્ત્રી. (સં.) માનવ વિષ્ટા (૨) હગાર; ચરક (૩)
 લીંડી (૪) લીંડું (૫) છાણ [વિ. વિભુ; સર્વવ્યાપી
 વિષ્ણુ પું. (સં.) સૃષ્ટિનું પાલન કરનાર ઈશ્વર-રૂપ (૨)
 વિષ્ણુપદ ન. (સં.) વૈકુંઠ (૨) આકાશ
 વિષ્ણુપદી સ્ત્રી. (સં.) ગંગા નદી; ભાગીરથી
 વિષ્ણુપ્રિયા સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મી (૨) તુલસીનો છોડ
 વિષ્ણુલોક પું. (સં.) વૈકુંઠ લોક
 વિષ્ણુવાહન ન. (સં.) ગરુડ [એક સ્તોત્ર
 વિષ્ણુ સહસ્રનામ ન. (સં.) વિષ્ણુનાં સહસ્ર નામ વર્ણવતું
 વિસદંશ વિ. (સં.) અસમાન; જુદા પ્રકારનું
 વિસરાવવું સ.ક્રિ. 'વીસરવું'નું પ્રેરક
 વિસર્ગ પું. (સં.) હકાર જેવો ઉચ્ચાર કરવાનું (:) આવું
 ચિહ્ન (૨) દાન (૩) ત્યાગ
 વિસર્જન ન. (સં.) છોડી દેવું તે (૨) વિદાય થવું કે કરવું
 તે (૩) સમાપ્તિ (૪) મોલ [(૨) ત્યજી દીધેલું
 વિસર્જિત વિ. (સં.) આટોપી લેધેલું; વિસર્જન કરાયેલું
 વિસવાસી સ્ત્રી. વસાનો વીસમો ભાગ; વિદાનો ચારસોમો
 ભાગ (૨) લાકડાનું એક માપ
 વિ.સં. પું. 'વિક્રમ સંવત'નું ટૂંકું રૂપ
 વિસંગત વિ. (સં.) અસંગત; વિસંવાદી
 વિસંગતિ સ્ત્રી. (સં.) અસંગતિ; વિસંવાદ
 વિસંયોજન ન. છૂટું કરી નાખવું તે [પ્રતિકૂળતા
 વિસંવાદ પું. (-દિતા) સ્ત્રી. (સં.) અસંગતિ (૨) વિરોધ;

વિસંવાદી

૭૫૨

[વિંટાળાવું]

વિસંવાદી વિ. (સં. વિસંવાદિનું) વિસંવાદપ્રમુક્ત
 વિસા પું. (ઈ. વિજા) પાસપોર્ટ પર વિશિષ્ટ દેશમાં દાખલ
 થવાની રજાનો શેરો (ર) વિદેશમાં અધિવાસનો
 પરવાનગી પત્ર; 'વિજા'
 વિસાત સ્ત્રી. (અ.વિસાત) વસાત; કિંમત; મહત્વ (ર)
 ગજું; દમ (૩) ગણતરી; લેખું; હિસાબ
 વિસામો પું. (સં. વિશ્રામ, પ્રા. વિસ્ત્રામ, વીસામ) થાક
 ખાવો તે; વિશ્રાંતિ (ર) વિસામો લેવાની જગા (૩)
 રસ્તા લાંબો હોય ત્યારે થાક ખાવા નનામી મૂકવાનું
 સ્થાન [વીસારઈ] ભૂલી જવું; વિસ્મરણ થવું
 વિસારવું સ.કિ. (સં. વિસ્મારયતિ પ્રા. વિસ્તારઈ,
 વિસારો પું. વીસરી જવું તે; વિસ્મરણ
 વિસ્ત્રી ન. (ઈ.) ઘડ
 વિસ્મલન ન. (સં.) ભૂલ (ર) ખટ્ટી પડવું એ
 વિસ્તરણ ન. (સં.) વિસ્તરવું તે; ફેલાવો; પ્રસાર
 વિસ્તરવું અ.કિ. (સં. વિસ્તુ) વિસ્તાર પામવું; ફેલાવું
 વિસ્તાર પું. (સં.) ફેલાવો (ર) વધારો (૩) વિશાળતા
 (૪) બહોળો પરિવાર કે કુટુંબ
 વિસ્તારપૂર્વક કિ.વિ. વિસ્તારથી; લખાણપૂર્વક
 વિસ્તારવું સ.કિ. (સં. વિસ્તુ) વિસ્તાર કરવો; લંબાવવું
 (ર) વધારવું [પહોળું; વિસ્તૃત
 વિસ્તીર્ણ વિ. (સં.) વિસ્તારવાવું; વિસ્તાર પામેલું (ર)
 વિસ્તીર્ણતા સ્ત્રી. વિસ્તાર હોવાપણું
 વિસ્તૃત વિ. (સં.) વિસ્તારવાવું (ર) પહોળું
 વિસ્થાપન ન. (સં.) પરિસ્થિતિવશાત્ ઠીકામ થયેલાને
 અન્ય સ્થળે ખસેડવા કે હટાવવા તે
 વિસ્થાપિત વિ. (સં.) નિર્વાસિત; 'રિસ્લેસ'
 વિસ્તાર પું. (સં.) કંપવું-ધૂજવું તે; ધુજારો (ર) ખોલવા-
 ઉઘાડવાની ક્રિયા (૩) ધનુષ્યનો ટંકાર
 વિસ્તારિત વિ. (સં.) પહોળું; ફાટેલું (ર) ચમકી ગયેલું
 વિસ્ફુલ્લિગ પું. (સં.) તણખો
 વિસ્ફોટ પું. (સં.) ખુલાસો; સ્પષ્ટતા (ર) ફોલ્લો
 વિસ્ફોટક વિ. ફૂટે એવું કે ફોડી નાખે એવું (દ્રવ્ય) (ર)
 ફૂટી નીકળે તેવું [રસનો સ્થાપી ભાવ
 વિસ્મય પું. (સં.) આશ્ચર્ય; અચંબો; અચરજ (ર) અદ્ભુત
 વિસ્મયકારી(-રક), વિસ્મયજનક વિ. વિસ્મય પામડે તેવું
 (ર) આશ્ચર્યજનક
 વિસ્મરણ ન. (સં.) ભૂલી જવું તે; વિસ્મૃતિ
 વિસ્મૃત વિ. (સં.) વિસ્મય-નવાઈ પામેલું
 વિસ્મૃત સ્ત્રી (સં.) ભૂલી જવાયેલું; યાદમાંથી ચાલું ગયેલું
 વિસ્મૃતિ સ્ત્રી (સં.) વિસ્મરણ; ભૂલી જવું તે [વાત
 વિસંભ પુ. (સં.) વિશંભ; વિશ્વાસ (ર) રહસ્ય; ખાનગી
 વિહંગ ન. (સં.) પક્ષી; વિહંગ
 વિહત વિ. (સં.) જામી (ર) લજાથેલું; લજી નાખેલું

વિહરવું અ.કિ. (સં. વિહ, પ્રા. વિહર) ફરવું (ર) વિહાર
 કરવો
 વિહસિત ન. મુદ્દાસ્ય; હાસ્યના છ પ્રકારમાંનો એક
 વિહંગ ન. (સં.) પક્ષી; વિહંગ
 વિહંગદર્શન ન. (સં.) પંખીની જેમ ઊંચેથી જોવાયેલ દ્રશ્ય
 વિહંગદર્શિ સ્ત્રી. પક્ષીની પેઠે બધી પરિસ્થિતિને એકીસાથે
 ઉપરથી જોઈ લેવી તે
 વિહંગમ ન. (સં.) વિહંગ; પક્ષી
 વિહંગસ્નાન ન. પક્ષીઓની જેમ છીછરા પાક્ષીમાં સાથથી
 પાક્ષી ઉગ્રાડી ગરીર ઉપર નાખી કરાવું સ્નાન
 વિહંગાવલોકન ન. (વિહંગ + અવલોકન) વિહંગદર્શિથી
 કરેલું નિરીક્ષણ; પંખીદર્શન; 'બર્ડ-આઈવ્યુ'
 વિહાર પું. (સં.) કીડ (ર) આનંદથી ફરવું ફરવું તે (૩)
 ભ્રમણ (૪) બોદ્ધ મઠ [સ્થાન
 વિહારમઠ પું. (સં.) વિહાર કરીને રહેવાની જગ્યા કે
 વિહારિણી વિ. સ્ત્રી. વિહાર કરનારી સ્ત્રી
 વિહારી વિ. (સં.) વિહાર કરનાર કે વિચરનાર
 વિહિકલ ન. (ઈ.) વાહન [વેલું
 વિહિત વિ. (સં.) બરાબર મુકાયેલું (ર) શાસ્ત્રો ફરમા-
 વિહીન વિ. (સં.) વિનાનું; રહિત; વગરનું
 વિહીનતા સ્ત્રી. અભાવ; વિનાનું હોવાપણું [વિહીન
 વિહોળું વિ. (સં. વિહીન, પ્રા. વિહ્ણ વિહીણ) વિનાનું;
 વિહ્વલ (સં.) (-ળ) વિ. ખાવડું; બેબાકવું (ર) આતુર
 (૩) આકળું
 વિહ્વલ(-ળ)તા સ્ત્રી. ખાવરાપણું; આતુરતા
 વિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) શાખા; પાંપ (ર) વિમાનનો એવો
 (આધારરૂપ) પહોળો ભાગ (૩) નાટકનો પડદો
 વિંખવું સ.કિ. જુઓ 'વીંખવું'
 વિંછિયો પું. જુઓ 'વીંછિયો'
 વિંછી પું. જુઓ 'વીંછી'
 વિંછીયો પું. જુઓ 'વીંછીયો'
 વિંછું પું. જુઓ 'વીંછું'
 વિંછુંડો પું. જુઓ 'વીંછુંડો'
 વિંછુવા પું. બ.વ. જુઓ 'વીંછુવા'
 વિંજ(-ઝ)ણું ન. જુઓ 'વીંજ(-ઝ)ણું'
 વિંજણો પું. જુઓ 'વીંજણો'
 વિંઝવું સ.કિ. જુઓ 'વીંઝવું'
 વિંટલી સ્ત્રી. (-લો) પું. જુઓ 'વીંટલી(-લો)'
 વિંટવું સ.કિ. જુઓ 'વીંટવું'
 વિંટાવવું સ.કિ. જુઓ 'વીંટાવવું'
 વિંટાવું અ.કિ. જુઓ 'વીંટાવું'
 વિંટાળવું સ.કિ. જુઓ 'વીંટાળવું'
 વિંટાળાવવું સ.કિ. જુઓ 'વીંટાળાવવું'
 વિંટાળાવું અ.કિ. જુઓ 'વીંટાળાવું'

વિંટી

૭૫૩

[વીનવાવું]

વિંટી સ્ત્રી. જુઓ 'વીટી'
 વિંટો પું. જુઓ 'વીટો'
 વિંડ-મિલ સ્ત્રી. (ઈ.) પવનચક્કી
 વિંદારવું સ.કિ. જુઓ 'વીંદારવું'
 વિંદારાવું સ.કિ. જુઓ 'વીંદારાવું'
 વિંદારાવું અ.કિ. જુઓ 'વીંદારાવું'
 વિંધ સ્ત્રી. જુઓ 'વીંધ'
 વિંધણી સ્ત્રી. જુઓ 'વીંધણી'
 વિંધણું ન. જુઓ 'વીંધણું'
 વિંધવું સ.કિ. જુઓ 'વીંધવું'
 વિંધાવું સ.કિ. જુઓ 'વીંધાવું'
 વિંધાવું અ.કિ. જુઓ 'વીંધાવું' [વચ્ચેની પર્વતમાળા
 વિંધ્ય પું. (ઠગિરિ) (સં.) દક્ષિણપથ ને ઉત્તરપથ
 વિંધ્યાચલ-(બ) પું. વિંધ્ય પર્વત [વન
 વિંધ્યાટવી સ્ત્રી. (સં.) વિંધ્યાગિરિની બંને બાજુ આવેલ
 વિંધોત્તરી વિ. (સં.) વીસથી વધારે (૨) સ્ત્રી. મહાદશાનો
 એક પ્રકાર (જયો.)
 વીજા ન. (સં.) બારીક તપાસ (૨) સૂક્ષ્મ નજર
 વીજાસી સ્ત્રી. (સં.) જોવું તે (૨) નિહાળવું તે (૩) અવલોકન
 વીખર-(રા)વું અ.કિ. (સં.) વિખેરવું, પ્રા.વિકિખરાઈ)
 વેરવું; છૂટા પડી જવું [(૩) મૃત
 વી(-વિ)ગત સ્ત્રી. વિગત; હકીકત (૨) બીના; બાબત
 વી(-વિ)ગતવાર કિ.વિ. વિગતવાર; દરેક વિગત સાથે
 વીધું ન. (-ધો) પું. (સં.) વિગત, પ્રા. વિગ્ગહ) જનીનનું
 એક માપ (પચીસેક ગૂંઠાનું)
 વીચિ(-ચી) સ્ત્રી. (સં.) તરંગ; મોજું
 વીચિમાથા (સં.) (-ખા) સ્ત્રી. તરંગોની સાર
 વીછળવું સ.કિ. (સં.) વિચ્છુરવું, પ્રા. વુચ્છુરઈ) પાછી
 રેડી હલાવી સાફ કરવું; સ્વચ્છ કરવું
 વીછળાવું અ.કિ. 'વીછળવું'નું કર્મણિ
 વીછી(-છી) પું. (સં.) વૃષ્ટિક, પ્રા. વિછિએ, વિચ્છિએ,
 વિચ્છુએ પૂંછીએ જેરી આરવાવું આકપગું કરચલાના
 દેખાવનું એક નાનું જંતું; વીછી
 વીછુવા પું.બ.વ. ('વીછી' ઉપરથી) (સ્ત્રીઓનું) પગને
 અંગૂઠે પહેરવાનું ધરણું [વિજજુલા] વિદ્યુત
 વીજ સ્ત્રી (સં.) વિદ્યુત, પ્રા. વિજજુ; વિજજુલિઆ,
 વીજકરો પું. પદાર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલ વીજશક્તિ ['ચાર્જ'
 વીજકવડું સ.કિ. પદાર્થમાં વીજશક્તિ ઉત્પન્ન કરવી;
 વીજચુંક ન. વીજળીથી થતું ચુંક; 'ઇલેક્ટ્રો મેગનેટ'
 વીજણો પું. (સં.) વિજન, પ્રા. વીજણ) વીજણો; પંખો
 વીજદર્શક ન. (સં.) વીજળી છે કે તે કેવી છે તે બતાવતું
 યંત્ર-સાધન [પદાર્થ નુકાવ તે; 'ઇલેક્ટ્રોડ'
 વીજધ્રુવ પું. (સં.) વીજદ્રવણમાં વહન કરવા બે વાહક
 વીજવાહક વિ. (સં.) વીજળી વહી શકે એવું; 'કંડક્ટર'

વીજશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વિદ્યુતબળ; ઊર્જાશક્તિ
 વીજળી સ્ત્રી. (સં.) વિદ્યુત, પ્રા. વજજુ, વિજજુલઆ
 વિજજુલા) આકાશમાં વાદળમાં અથગ્રવાથી થતી
 અગ્નિરેખા (૨) યાંત્રિક બળથી અથગ્રવાથી થતી એક
 પ્રકારની શક્તિ; વીજ; વિદ્યુત
 વીજળીકરણ ન. વીજળી આપવી કે પૂરી પાડવી તે
 વીજળીધર ન. વીજળીમથક ન. વીજળી જ્યાં ઉત્પન્ન થાય
 કે જ્યાંથી બધે મોકલાય તે સ્થાન; 'પાવર-સ્ટેશન'
 વીજણુ ન. યાંત્રિક વીજળીનો સૂક્ષ્મ અણુ; 'ઇલેક્ટ્રોન'
 વીજણુચંદ્ર ન. (સં.) વીજ સંચાલિત યંત્ર
 વીટિકા સ્ત્રી. (સં.) નાગરવેલ કે તેના પાનનું બીડું
 વીટો પું. (ઈ.) પોતાની મરજી મુજબ કરવાની સત્તા
 વીડિયો પું. ચુંબકીય પટ્ટી પરથી દર્શ-શ્રાવ્ય ચિત્ર દર્શાવતું
 વીજળીક સાધન [જોવાની ચુંબકીય પટ્ટીની ઝળી
 વીડિયો-કેસેટ સ્ત્રી. (ઈ.) દર્શકશ્રાવ્ય ચિત્ર અંકિત કરી
 વીડિયો-ગેમ સ્ત્રી. (ઈ.) વીડિયો મશીન પર રમી શકાય
 એવી રમત
 વીણવું સ.કિ. (સં.) વિચિનોતિ, પ્રા. વિચિણાઈ) ચૂટવું
 (૨) પસંદ કરવું (૩) (અનાજમાંથી કાંકરા વગેરે)
 ઉપાડી લેવું; દૂર કરવું
 વીણા સ્ત્રી. (સં.) બીના; એક તંતુવાદ્ય
 વીણાકાર પું. (સં.) વીણા વગાડનાર
 વીણાકાર પું. વીણાકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) વીણા જેવા ધાત (૨)
 વિ. વીણા જેવા ધાતવાળું
 વીણાકાવ્ય ન. (સં.) ઊર્મિગીત; 'લિરિક'
 વીણા(ઠંધર, ઠપાણિ) પું. નારદ જુષિ
 વીણાવાદક વિ. (સં.) વીણા વગાડનાર
 વીણાવાદન ન. (સં.) વીણા વગાડવી તે
 વીણાવાદિની સ્ત્રી. (સં.) સરસ્વતી
 વીણાવીણ સ્ત્રી. વિષ્ણુ કરવાની ક્રિયા [વીતરાગ)
 વીત વિ. (સં.) જતું રહેવું (૨) છોડી દીધેલું (ઉદા.
 વીતક ન., સ્ત્રી. વીતેલું તે (૨) સંકટ; આપતિ
 વીતનુષ્ઠા વિ. (સં.) તૃષ્ણા વિનાનું; તૃષ્ણા ચાલી ગઈ
 છે તેવું
 વીતરાગ(-ગી) વિ. (સં.) વીતરાગ, વીતરાગિનું) રાગ-
 આસક્તિ નષ્ટ થઈ ગઈ છે તેવું [છે તેવું
 વીતલોભ વિ. લોભરહિત; નિર્લોભ; લોભ નાશ પામ્યો
 વીતવું અ.કિ. (સં.) વૃત્ત, પ્રા. વિત નામધાતું) ચુજરવું;
 પસાર થઈ જવું (૨) કુખ પડવું; સંકટ થવું
 વીતી સ્ત્રી. આપતિ; વીતક; જેમ કે આપવીતી [પ્રકાર
 વીચિ(-ધી) સ્ત્રી. (સં.) માર્ગ; રસ્તો (૨) એક નાટ્ય-
 વીનવડું સ.કિ. (સં.) વિજાપયતિ, પ્રા. વિનવઈ) વિનંતિ,
 અનુરોધ કે આજીજી કરવી
 વીનવાવું અ.કિ. 'વીનવડું'નું કર્મણિ

વીનસ]

૭૫૪

[વી(-વિ)ટલો

વીનસ સ્ત્રી. (ઈ.) પ્રેમ કે સૌંદર્યની (રોમનપુરાણાનુસાર)
દેવી

વી.પી.(૦પી.) ન. (ઈ.) આકેલ દામ આપ્યે મળે એવું
ટપાલમાં આવતું પારસલ, બુકપોસ્ટ વગેરેનું પારસલ
વીફરનું અ.કિ. (સં. વિસ્ફરતિ, પ્રા. વિફરઈ) વકરવું;

ગુસ્સે થવું; ઉછેરણું [કરતો દલાલ; વીમા-દલાલ
વીમાએજન્ટ પું. (ઈ.) વીમો ઉતારાવી આપવાનું કામ
વીમા કંપની સ્ત્ર. વીમો ઉતારનાર મંડળી

વીમાપોલિસી સ્ત્રી. (ઈ.) વીમો-તેનો કરાર (ર) વીમાખત
વીમાવાળા વિ., પું. વીમાનો ધંધો કરનાર માણસ

વીમો પું. (ફા. બીમહ) વસ્તુ કે જિંદગીને નુકસાન
પહોંચતાં તે બદલ પૈસાથી થતી ભરપાઈ; 'ઈન્સ્યોરન્સ'

(ર) તેનો કરાર (૩) તે પેટે ભરવાનો નપતો (૪)
જોખમભર્યું સાહસ

વીર વિ. (સં.) શૂર; પરાક્રમી (ર) પું. તેવો પુરુષ (૩)
વીરો; ભાઈ (૪) વીર રસ

વીર સ્ત્રી. ભરતી; વેળ; જુવાળ
વીરકર્મ ન. (સં.) વીરતા ભરેલું કે વીરને છાજે એવું કામ

વીરડો પું. (સં. વિવર. પ્રા. વિઅર) નદી કે તળાવના
મુકા ભાગમાં પાણી માટે ખોદેલ ખાડો

વીરજ (સં.), (૦વાળો) પું. એક મુગંધીદાર મુળ; વિરજ
વીરતા સ્ત્રી. (-ન્વ) ન. (સં.) શૂરવીરતા; પરાક્રમ (ર)

શૌર્ય; વીર્ય

વીરધર્મ પું. (સં.) શૂરવીરતા; બહાદુરી

વીરપસલી સ્ત્રી શ્રાવણી પૂર્ણિમાને દિવસે ભાઈ તરફથી
બહેનને અપાતી ભેટ

વીરપ્રભુ પું. (સં.) મહાવીરસ્વામી

વીરભદ્ર પું. (સં.) શિવનો એક ગણ

વીરભૂમિ સ્ત્રી. વીરોની જન્મદાતા ભૂમિ

વીરરસ પું. (સં.) કાવ્યના નવ રસોમાંનો એક

વીરહાક સ્ત્રી. બુદ્ધપ્રસંગે યોદ્ધાની ભયંકર ગર્જના

વીરાતન ન. શૂરાતન; વીરતા

વીરાસન ન. (સં.) (યોગનું) એક આસન

વીરાંગના સ્ત્રી. (સં.) વીર- બહાદુર સ્ત્રી

વીરી સ્ત્રી. (વીરો ઉપરથી) વીરની બહેન

વીરેંદ્ર પું. શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ બહાદુર

વીરો પું. (સં. વીર) (બહેનને) ભાઈ

વીરોચિત વિ. (સં.) વીરને ઉચિત-છાજે એવું

વીર્ય ન (સં.) શુક; ધાતુ (ર) વીરતા; બળ; પરાક્રમ

વીર્યપાત પું. (સં.) વીર્યસ્રાવ; વીર્ય જરી જવું એ

વીર્યવંત, વીર્યવાન વિ. (સં.) પરાક્રમી; બળવાન

વીર્યસ્બલન, વીર્યસાવ પું. વીર્ય જરી જવું-ખરવું તે

વીર્યહીન વિ. (સં.) નામદ; નિર્બળ; નપુંસક

વીર્યાં ન.બ.વ. ટોળામાં જ ફરતાં એક જાતનાં પંખીઓ

વીલું વિ. (પ્રા. વિલહ = સકેદ) શરમિલું; ભોંલું (ર)
નાસીપાસ થયેલું (૩) રજાનું; વિખું

વીશ(-સ) વિ (સં. વિશતિ, પ્રા. વીસઈ) ઓગણીસ વત્તા
એક (ર) પું. વીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૦'

વીશન(૦ખી, ૦હોરી) સ્ત્રી. પરણેતર નારી

વીશી સ્ત્રી. વીસી; વીસનો સમૂહ (ર) વજ્રાટમાં તાજાના
તારની એક ગણતરી (૩) અવિધિસર પૈસાની

લેવડલેવડ કરતું એક જૂથ

વીશી સ્ત્રી. પૈસા આપવાથી તૈયાર રસોઈ મળે તે જગા

વીશીવાળો પું. વીશીનો માલિક

વીસ વિ. (સં. વિશતિ પ્રા. વીસઈ) ઓગણીસ વત્તા એક
(ર) પું. વીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૦'

વીસનહોરી સ્ત્રી. (કટાક્ષ કે નિંદાના ભાવમાં) પરણેતર
નારી

વીસમનું અ.કિ. (સં. વિશ્રમતે, પ્રા. વિસ્સમઈ, વિસમઈ)
વિશ્રાંતિ લેવી; થાક લેવો (ર) શાંત થઈ જવું (૩)

ઠરવું-ઠરી જવું [જવું; માંદમાંથી નીકળી જવું

વીસરવું સ.કિ. (સં. વિસ્મરતિ; પ્રા. વિસ્સરાઈ) ભૂલી

વીસરાવું અ.કિ. 'વીસરવું', 'વિસરાવું'નું ક્રમ્ભિ

વીસા પું.બ.વ. વીસ ગુણ્યા એકથી દસ સુધીનો ધડિયો

વીસાધ્યંત્ર ન. એકથી નવ સૂલતા અને નવથી એક ઊલટા
કમે ગુણવાનું યંત્ર

વીસી સ્ત્રી. જુઓ 'વીશી'

વી.સી.આર. ન. (ઈ.) વીડિયો કેસેટ રેકોર્ડનું ટૂંકરૂપ

વી.સી.પી. ન. (ઈ.) વીડિયો કેસેટ પ્લેયરનું ટૂંકરૂપ

વી(-વિ)ખવું સ.કિ. (સં. વિશિખતિ; પ્રા. વિકિખવઈ)
પીંખવું; ચૂંટી નાખવું; વિખેરી નાખવું (ર) ચૂંસી

કાઢવું; ઉખેળવું

વી(-વિ)છિયો પું. ('વીછી' ઉપરથી) એક ધરેણું

વી(-વિ)છી પું. (સં. વૃષ્ટિક, પ્રા. વિછિઅ, વિચ્છુઅ)

પુંછડીએ જેરી આરવાણું કરચલાના દેખાવનું આઠપણું
જેરી જંતુ

વી(-વિ)છીડો પું. વીછી (ર) વૃષ્ટિક રાશિ

વી(-વિ)છું પું. વીછી

વી(-વિ)છુંડો પું. વીછીડો [પહેરવાનું એક ધરેણું

વી(-વિ)છુંવા પું. બ.વ. વીછુંવા; સ્ત્રીઓનું પગના અંગૂઠો

વી(-વિ)જ(-ઝ)છું ન. સુતારનું વીધવાનું ઓજાર; વીધણું

વી(-વિ)જણો પું. (સં. વ્યજન, વીજન, પ્રા. વીજજા)

પંખો; હવા નાંખવાનું સાધન

વી(-વિ)જવું સ.કિ. (સં. વીજયતે, પ્રા. વિજજઈ, પ્રા.

વિજઈ) હવામાં જોરથી ધુમાડવું

વી(-વિ)ટલી સ્ત્રી. (-લો) પું. સ્ત્રીઓનું નાકનું ધરેણું

વી(-વિ)ટલો પું. (દિ. વિટલિઅ) વીટો (ર) પધારીનો

વીટો; વીટાળેલો ગોળ આકાર (૩) ફોંલું

વી(-વિ)ટવું

૭૫૫

[વેકન્સી

વી(-વિ)ટવું સ.કિ. (સં. વેષ્ટયતિ, પ્રા. વિટઈ, વટઈ)

લપેટવું; વીટાણવું (૨) થેરો ધાલવો

વી(-વિ)ટાવવું સ.કિ. 'વીટવું'નું પ્રેરક

વી(-વિ)ટાવું અ.કિ. 'વીટવું'નું કર્મણિ

વી(-વિ)ટાણવું સ.કિ. લપેટવું; ગોળ વીટવું

વી(-વિ)ટાણાવવું સ.કિ. 'વીટાણવું'નું પ્રેરક

વી(-વિ)ટાણાવું અ.કિ. 'વીટાણવું'નું કર્મણિ [ગોળથરેણું

વી(-વિ)ટી સ્ત્રી. (વીટવું ઉપરથી) આંગળી ઉપર પહેરવાનું

વી(-વિ)ટો પું. (વીટવું ઉપરથી) વીટાબેલો ગોળ આકાર

(૨) પથારીનો વીટો [વેકીને સાથે રાખવું

વી(-વિ)ઠારવું સ.કિ. (સં. પીઠ, પ્રા. વીઠ) અગવડ

વી(-વિ)ઠારાવું સ.કિ. 'વીઠારવું'નું પ્રેરક

વી(-વિ)ઠારાવું અ.કિ. 'વીઠારવું'નું કર્મણિ

વી(-વિ)ધ નં. ('વીધવું' ઉપરથી) વેઠ; કાણું; નાકું

વી(-વિ)ધણી સ્ત્રી. છિદ્ર પાડવાનું ઓજાર

વી(-વિ)ધણું ન. (સં. વિધન, પ્રા. વિધઈ) વીજણું;

મુતારનું વીધવાનું ઓજાર

વી(-વિ)ધવું સ.કિ. (સં. વિધિત, પ્રા. વિધઈ) વીધ પાડવું;

કાણું પાડવું (૨) કોચવું; ભોંકવું (૩) આરપાર કાઢવું

વી(-વિ)ધાવવું સ.કિ. 'વીધવું'નું પ્રેરક

વી(-વિ)ધાવું અ.કિ. 'વીધવું'નું કર્મણિ

વુડ પું. (ઠં.) ઘા

વૂઠવું સ.કિ. (સં. વૂષ્ટ, પ્રા. વુટ્ઠ) વરસવું

વૂઠકટ ન. (ઠં.) લાકડા પર કરેલું બીભું

વૂઠર્ક ન. (ઠં.) લક્ષ્ડકામ; લાકડાનું કામ

વૂઠનમિલ સ્ત્રી. (ઠં.) ઊનનું કાપડ વણવાનું કારખાનું

વૂક ન. (સં.) વડ; નાર (૨) એ નામનો પેટનો ગણાતો

એક અગ્નિ જેનો જઠરાગ્નિ ખૂબ પ્રબળ કહેવાયો છે

તે) [છે તે) ભીમ

વૂકોદર પું. (સં.) જેનો જઠરાગ્નિ ખૂબ પ્રબળ કહેવાયો

વૂશ ન (સં.) (નાનું-મોટું) ઝાડ; તડુ

વૂશવાટિકા સ્ત્રી. (સં.) બગીચો; વાડી

વૂશારોપણ ન. ઝાડ રોપવાં-વાવવાં તે

વૂત વિ. (સં.) વીટાયેલું (૨) પસંદ કરાયેલું; વરાયેલું

વૂત ન. (સં.) વર્તન (૨) અક્ષરમેળ છંદ (૩) વર્તુળ (૪)

સમાચાર (૫) વૃત્તાંત; હકીકત

વૂતખંડ પું. વર્તુળનો ભાગ; 'સેગમેન્ટ' (ગ.)

વૂતચિત્ર ન. વિશિષ્ટ ઘટનાઓના મુખ્ય મુખ્ય ભાગોને

ક્રમાનુસાર રજૂ કરતું ચલચિત્ર; 'ડ્રેક્યુમેન્ટરી'

વૂતપત્ર ન. (સં.) સમાચારપત્ર; છાપું; અખબાર

વૂતાંત પું. ન. (સં.) હકીકત; વર્ણન (૨) ખબર; સમાચાર

વૂતતાંત-નિવેદક ન. (સં.) ખબરપત્રી; 'રિપોર્ટર'

વૃત્તિ સ્ત્રી (સં.) ચિત્તમાં ઊઠતો વિચાર; ચિત્તનો વ્યાપાર

(૨) મનનું વલણ (૩) સ્વભાવ; પ્રકૃતિ (૪) વર્તન

(૫) વ્યાખ્યા; ટીકા (૬) ધંધો; આજીવિકા (૭)

શબ્દની અર્થ બતાવનારી શક્તિ (વ્યા.)

વૃત્તિકા સ્ત્રી. (સં.) આજીવિકા પૂરતું (પગાર, શિખ્યવૃત્તિ

વગેરે) અપાય તે; 'સ્ટાઈપેન્ડ'

વૃત્ર (નાચુર) પું. (સં.) એક રાક્ષસ, જેને ઈન્દ્રે મારેલો

વૃથા કિ.વિ. (સં.) ફોગટ; નિષ્ફળ; નકામું

વૃદ્ધ વિ. (સં.) ધરતું (૨) વડીલ (૩) વધેલું

વૃદ્ધત્વ ન. (સં.) ધડપણ; વૃદ્ધ હોવાપણું

વૃદ્ધા વિ., સ્ત્રી. (સં.) ધરડી થયેલી (૨) સ્ત્રી. ડોસી

વૃદ્ધાવસ્થા સ્ત્રી. ધડપણ; વાર્ધક્ય

વૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વધારો (૨) આબાદી (૩) સંસ્કૃત

સ્વરોમાં થતો એક ફેરકાર (વ્યા.) [આબાદ

વૃદ્ધિગત વિ. (સં.) વધી ગયેલું; વિસ્તાર પામેલું (૨)

વૃદ્ધિક પું. (સં.) વીંછી (૨) વીંછુડો - આઠમી રાશિ

વૃષ પું. (સં.) વૃષભ; આખલો [શિવ

વૃષકેતુ પું. (સં.) (નંદી-પોટિયા સંબંધ એ ચિહ્ન હોઈ)

વૃષણ પું. ન (સં.) અંડ; ગોળી (૨) શુદ્રઘ્નિ;

નરજનનઘ્નિ

વૃષભ પું. (સં.) વૃષ; આખલો; તેવો (પોઠ ઉપાડનારો)

પોટિયો; (ખસી ન કરેલો હોય તેવો) (૨) ખૂંટ; સાંઠ

(૩) રાશિચક્રમાંની બીજી રાશિ

વૃષભવજ પું. (સં.) નંદી - પોટિયાને સંબંધ એ ચિહ્ન

હોઈ) વૃષકેતુ; શિવ

વૃષલ પું. (સં.) શુદ્ર (૨) નીચ; પાપી માણસ

વૃષલી સ્ત્રી. (સં.) શુદ્ર સ્ત્રી (૨) કુલટા સ્ત્રી

વૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) વરસાદ; વર્ષા

વૃષ્ટિ પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણનો એક યાદવ પૂર્વજ

વૃંત ન. (સં.) પાંદડાં કે ઝળનું દીંદું; વીંટિયું

વૃંદ ન. (સં.) ટોળું; સમુદાય

વૃંદગાન (સં.) સમૂહગાન; 'કોરસ'

વૃંદસંગીત ન. બધાએ સાથે કરવાનું સંગીત [‘ઓર્કેસ્ટ્રા’

વૃંદવાદન ન. એકસાથે અનેક વાદ્યોના વાદનનું સંગીત;

વૃંદા સ્ત્રી. (સં.) તુલસીનો છોડ (૨) રાધિકા (૩) જાલંધર

રાક્ષસની પત્ની

વૃંદાવન ન. (સં.) ગોકુળ નજીક આવેલું તુલસીનું વન

વેઈટ ન. (ઠં.) વજન; બોજ

વેઈટર પું. (ઠં.) હોટેલ, વીશી વગેરેનો હજૂરિયો;

ખિજમતગાર (૨) હોટેલનો નોકર

વેઈટ સિફ્ટિંગ ન. (ઠં.) કોઈ પણ જાતનું ભારે વજન

ઊંચકવાની એક કસરત

વેઈટિંગ ન. (ઠં.) રાહ જોવી તે

વેઈટિંગરૂમ સ્ત્રી. (ઠં.) રેલવે સ્ટેશન ઉપર ઉપલા વર્ગના

મુસાફરોને બેસવા - ઊઠવાનો ઓરડો; પ્રતીક્ષાલય

વેકન્સી સ્ત્રી. (ઠં.) ખાલી જગ્યા (નોકરી, બેઠક વગેરેમાં)

વેકરો/

૭૫૬

/વેત્ર

વેકરો પું. કાંકરીવાળી જાડી રેતી
 વેકળી પું. નાનો વહેળો; વેકળો-વહેળો
 વેકેશન સ્ત્રી. (ઈ.) (શાળા વગેરેમાં) લાંબી રજાઓનો
 ગાળો (૨) સંસ્થાકીય સામુદાયિક લાંબી રજાઓ
 વેક્યૂમ ન. (ઈ.) પોલાણમાંનો ધૂન્યાવકાશ
 વેક્યૂમ ક્લીનર ન. (ઈ.) મકાનમાં રજેટી કચરો સાફ
 કરવાનું વીજળી સંચાલિત સાધન [વોલ્યુમ-એક
 વેક્યૂમબ્રક સ્ત્રી. (ઈ.) ધૂન્યાવકાશની ધોજનાવાળી
 વેક્સિન ન. (ઈ.) શીતજાનો રોગ અટકાવવા આપતી રસી
 વેક્સિનેટર પું. (ઈ.) શીતજાની રસી મૂકનાર દાકતર
 વેક્સિનેશન ન. (ઈ.) બળિયા ટંકાવવા તે; રસીકરણ
 વેખડું સ.કિ. (સં. વિ + ઈણ) નિલાખડું; જોવું;
 બારીકાઈથી જોવું (૨) તપાસવું [ત્રાસ; તપાસ
 વેગ પું. (સં.) ગતિ; ઝડપ (૨) જુસ્સો; જોસ (૩) યસકો
 વેગન ન. (ઈ.) માલસામાન ભરવાનો-ભારખાનાનો ડબ્બો
 વેગવાન વિ. (સં.) વેગીલું; વેગવાળું; ઝડપી [અલગ
 વેગળું વિ. (સં. વિપગ્નબ, પ્રા. વેગલ) દૂર (૨) જુદું;
 વેગળી કિ.વિ. આધે; છોટે; દૂર
 વેગી, (૦હું) વિ. (સં.) વેગવાળું; ઝડપી (૨) ઉતાવળિયું
 વેચવાલ વિ. વેચવાવાળું; વેચનાર [વેચવાનું વલણ
 વેચવાલી સ્ત્રી. વેચવાની માગણી (શેર વગેરેની);
 વેચવું સ.કિ. (સં. વેચ્યથિ, પ્રા. વેચ્યઈ) કિંમત લઈને
 આપવું; વિક્રય કરવો [એવું
 વેચાઈ વિ. વેચવાનું હોય એવું; વેચવા માટેનું કે વેચાય
 વેચાણ ન. વેચાવું તે (૨) વેચવું તે (૩) વકરી
 વેચાણખત ન. વેચાતું આખ્યાનું લખાણ કે દસ્તાવેજ
 વેચાણવેરો પું. વેચાણ પરનો વેરો [તેવું
 વેચાણિયું વિ. વેચાણ લીધેલું; ખરીદેલું (૨) વેચી શકાય
 વેચાતું વિ. કિંમત આપીને લીધેલું કે આપેલું
 વેજ ન. (ઈ.) વેજિટેરિયનનું ટુંકું રૂપ
 વેજા સ્ત્રી. આપત્તિ; અક્ત
 વેજા સ્ત્રી. સંતતિ; સંતાન
 વેજાં ન.બ.વ. વલખાં
 વેજિટેબલ ન. (ઈ.) વનસ્પતિ; (૨) શાકભાજી
 વેજિટેબલ થી સ્ત્રી. (ઈ.) ખાદ્ય તેલમાંથી શિજીવી
 બનાવેલ તેલ [બજાર; શાકપીઠ
 વેજિટેબલ માર્કેટ પું. (ઈ.) શાકબકાલાં ફળ વગેરેની
 વેજિટેરિયન વિ. (ઈ.) શાકાહારી; નિરાશિષભાષી;
 વનસ્પતિજન્ય પદાર્થોનું આહાર કરનાર
 વેટિકન પું. (ઈ.) રોમના પોપનો મહેલ
 વેઠ સ્ત્રી. (સં. વિષ્ટિ, પ્રા. વેટ્ટિ) વગર દાખનું વૈતરું
 (૨) કરજિયાત વૈતરું (૩) ભાર; પીડ; ઉપાધિ
 વેઠડું સ.કિ. સહન કરવું; ખમવું (૨) નિભાવવું
 વેઠિયાલાડ સ્ત્રી. ગમેતેમ કરી નાખવું તે; કમને કરેલું કામ

વેઠિયો પું. વેઠ કરનારો; વેઠે પકડેલો વગર પૈસાનો નોકર
 વેઠકવું સ.કિ. નકામું ખરચી નાખવું; ઉઝાવી દેવું (૨)
 બગાડવું [પૂરણપોળી; વેઠમી
 વેઠમી સ્ત્રી. (સં. વેષ્ટ પરથી વેટ્ટ અને એના પરથી)
 વેઠડું સ.કિ. (પ્રા. વિઠઽ ભાંગવું) વેડીથી તોડવું-ઉતારવું
 (ફળ) [ખોદેલો ખાડો; વીરગ્રો
 વેડવો પું. (સર. વીરગ્રો) તળાવ કે નદીમાં પાણી માટે
 -વેડા પું.બ.વ. 'ના જેવું વર્તન' એ અર્થમાં શબ્દને અંતે
 (ઉદા. નારદવેડા)
 વેડાંગ પું. અશ્વ; ઘોડો
 વેડિયું ન. વેડવાનું સાધન [વેડવાની]; વેડિયું
 વેડી સ્ત્રી. છોડે જાળીદાર ઝોળીવાળી લાંબી લાકડી (આંબો
 વેડો પું. (આંબો વગેરે ફળજાડ) વેડનારો
 વેઠ પું. (સં. વેષ્ટક, પ્રા. વેઠઅ) આંગળી ઉપરનો સાંધા
 આંગળનો કાપો (૨) બેથી વધારે આંગળી વાળાની
 વાંટી
 વેઠમી સ્ત્રી. વેઠમી; પૂરણપોળી [આંગળનો કાપો
 વેઠો પું. (સં. વેષ્ટક, પ્રા. વેઠઅ) આંગળી ઉપરથી સાંધા
 વેજ સ્ત્રી. (સં. વની, પ્રા. વક્ષી) કપાસનો છોડ; વજ
 વેજ સ્ત્રી. (સં. વેદના, પ્રા. વેઅણ) પ્રસવની પીડા
 વેજ ન. (સં. વચન, પ્રા. વયણ) વચન; બોલ
 વેજ સ્ત્રી. વાંસળી; આંસુરી [ફૂલનો ગજરો
 વેણિ(-છી) સ્ત્રી. (સં.) ચોટલો (૨) અંબોડે બાંધવાનો
 વેણુ સ્ત્રી. (સં.) વાંસળી; બંસી; પાવો
 વેણુનાથ પું. (સં.) વાંસળીનો અવાજ-સુર
 વેત પું. ઘાટ; મોખ (૨) તજવીજ; ત્રેવડ
 વેતન ન. (સં.) પગાર; દરમાયો
 વેતનદર પું. (સં.) પગારધોરણ
 વેતનિયું વિ. પગારદાર [જાણતર (પ્રાયઃ ધોરનું)
 વેતર ન. (સં. વિજત્ર, પ્રા. વિઅત્ર) એક એક વારનું
 વેતરણ સ્ત્રી. વેતરવું તે (૨) જોઈતી ગોઠવણ; તજવીજ
 વેતરવું સ.કિ. (સં. વિકર્તિ, પ્રા. વિઅત્રઈ) શરીરને
 બેસતું આવે તેમ લુગડું કાતરવું (૨) કોઈ કામની
 જોઈતી ગોઠવણ કે તજવીજ કરવી; ઘાટ બેસાડવો
 (૩) બગાડવું; ઊંધું મારવું
 વેતસ પું., ન. (સં.) નેતર
 વેતસ(-સી)વૃત્તિ સ્ત્રી. નેતરની જેમ (બળિયા આગળ)
 નમી જવા છતાં સ્થિતિસ્થાપક રહેવાની વૃત્તિ
 વેતા પું.બ.વ. (સં. વિત દારા) ભલીવાર; હાપણ;
 આવડત (૨) ઢંગ
 વેતાલ (સં.) (-ળ) પું. એક જાતનો ભૂત (૨) મૃત શરીરમાં
 પેઠેલો ભૂત (૩) ભૂતનો રાજા (૪) દારપાણ; વૈતાલિક
 -વેતા પું. (સં.) જાણનાર; જ્ઞાન ધરાવનાર (વિજ્ઞાનવેતા)
 વેત્ર ન. (સં.) નેતર (૨) દારપાણની છડી

વેતલતા

૭૫૭

/વેરાન

વેતલતા સ્ત્રી. (સં.) નેતરનો છોડ (ર) નેતરની સોટી
વેત્રાસન ન. નેતરનું આસન; નેતરની ખુરશી વગેરે
વેદ પું. (સં.) જ્ઞાન (ર) શાસ્ત્રીય જ્ઞાન (૩) આર્યોનું
સૌથી પ્રાચીન ધર્મપુસ્તક - ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ
અને અથર્વવેદ

વેદકાલીન વિ. વેદ કાલનું

વેદન ન. (સં.) જાણવું એ; જ્ઞાન (ર) લાગણી
વેદના સ્ત્રી. (સં.) પીડા (ર) જોરથી બીજા લોકોને વાત

સંભળાવવી (૩) જ્ઞાન કે પરિચય પ્રાપ્ત કરવો
વેદનીય વિ. જાણવા જેવું ભાગનો સ્વરો સાથેનો મુખપાઠ
વેદ (૦પાઠ) ન. (૦પાઠ) પું. વૈદિક સંસ્કૃતભાષાના તે તે
વેદપાઠી પું. (સં.) સ્વરો સાથે વેદનો પાઠ કરનાર - વેદ

ભણેલો માણસ [પદ્ય કરવાનો અધિકારી
વેદપુરુષ પું. (સં.) વેદશાસ્ત્ર જાણનાર જામ્બજ (ર) ગોર-
વેદ (૦વચન, ૦વાક્ય) ન. (સં.) વેદનું વચન (ર) તેના
જેટલું પ્રમાણભૂત વચન

વેદવિદ વિ. વેદનું જાણનારું; વેદજ્ઞ [હોય તેવું
વદવિસિત વિ. (સં.) વેદમાં જેનું વિધાન કરવામાં આવ્યું
વેદવું સ.કિ. (સં. વિદ્ય) જાણવું દ્વિપાત્રન વ્યાસ
વેદવ્યાસ પું. (સં.) મહાભારતના રચનાર વ્યાસ - કૃષ્ણ

વેદાંગ (સં.) વેદનાં છ અંગો (શિક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ,
નિરુક્ત, છંદ, જ્યોતિષ) [(ર) ન. વેદાંતદર્શન
વેદાંત પું., ન. (સં.) વેદોનો અંતિમ ભાગ - ઉપનિષદ
વેદાંતદર્શન ન. બાદરાયણ વ્યાસે રચેલાં બ્રહ્મસૂત્ર; છ વૈદિક
દર્શનોમાંનું એક - ઉત્તર મીમાંસા

વેદાંતી સ્ત્રી. (સં.) વેદાંતનું; વેદાંત સંબંધી (ર) પું.
વેદાંતમાં માનનાર [ઓટલી કે કુંડ; યજ્ઞકુંડ
વેદિ, (૦કા) સ્ત્રી. (સં.) હોમ વગેરે માટે તૈયાર કરેલી
વેદિતવ્ય વિ. (સં.) જાણવા જેવું; સમજવા જેવું
વેદિયું વિ. વેદ ભણેલું (ર) ભણેલું પક્ષ ગણેલું નહિ એવું
વેદી સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'વેદિ'

વેદોક્ત વિ. (સં.) વેદોમાં કહેલું; વેદવિહિત
વેદોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વેદવચન

વેદોત્તર વિ. (સં.) વેદકાળ પછીનું [જાણવાનું; જ્ઞાન
વેધ વિ. (સં.) જાણવાનું; જાણવા યોગ્ય (ર) ન.
વેધ પું. (સં.) છિદ્ર; વેલ (ર) વીધવું તે (૩) ગ્રહો વગેરેનું
નિરીક્ષણ (૪) સુતાર કે કડિયાના કાનમાં શાસ્ત્રીય
દોષ (૫) ઊંચે રહેલા પદાર્થની દિશાનો સમતલ રેખા
સાથે ખૂણો; 'આછિટપૂઠ' (ગ.)

વેધક વિ. (સં.) વીંધી નાખ એવું; તીક્ષ્ણ (ર) અસરકારક
વેધન વિ. વીંધનાવું (ર) વેધ કરનાર (૩) ન. વીંધવાનું
ઓજાર

વેધન ન. (સં.) વીંધવાની ક્રિયા (ર) વેધ કરવાની ક્રિયા
વેધર-કોક પું. (કં.) પવનદિશાદર્શક; વાતકુક્કુડ

વેધવું સ.કિ. (સં. વિધૂ) વેધ પાડવો (ર) વીંધવું
વેધશાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. ગ્રહાદિકની ગતિ વગેરે
નીરખવાનું સ્થાન; 'ઓબ્સર્વેટરી'

વેધી વિ. (સં.) સમાસને અંતે વીંધનારું. ઉદા. મર્મવેધી
વેધ્ય વિ. વીંધવા જેવું (ર) ન. વીંધવા માટેનું નિશાન
વેન ન. (સં.) વાહન ઉપરથી) બખડગાડી કે ભક્ષિયું
વેન (સં.) વચન, પ્રા. વયણ ઉપરથી) અમુક વસ્તુની જ
જરૂર છ એ માટેનું સતત કલા કરવું તે; ઠંઠ; રઠ
વેન પું. (સં.) પૃથુ રાજાનો દુષ્ટ પિતા

વેનેરિયમ ન. (કં.) એક મૂળ યાતુ
વેન્ટિલેટર ન. (કં.) જળિયું; વા-આરિયું (ર) કૃત્રિમ
શ્વાસનક્રિયા માટેનું યંત્ર [(ર) હવાઉજાશ

વેન્ટિલેશન ન. (કં.) મકાનમાં હવાઉજાશ માટેની બારી
વેપમાન વિ. (સં.) ધ્રુવનું; થરથરતું [તેવો વેપાર
વેપલો પું. (તિરસ્કારમાં) વેપાર-વંધો (ર) કાપદો ન હોય
વેપાર પું. માલ વેચવાસાટવાનો પંથો; કામવંધો
વેપાર (૦વંધો, ૦રોજગાર, ૦વણજ) પું. (સં.) વ્યાપાર +

વાણિજ્યો વેપારનું કામકાજ; કામવંધો
વેપારશાહી સ્ત્રી. વેપારને માટે જમાવેલું કે વેપારની
દૃષ્ટિવાળું રાજ કે હકૂમત

વેપારી પું. વેપાર કરનાર [કાતરી
વેફર સ્ત્રી. (કં.) બટાટા, કેળાં આદિની પતરી-પાતળી
વેર ના. (સં.) વેલા = વેળાએ લગી; સુધી (ઉદા. સાંજવેર
= સાજવેળાએ; સાંજ લગી)

વેર ન. (સં.) વેર, સં. વર્ણ) શત્રુવટ (ર) દેષ; ઝેર
વેરઝેર ન. વેર અને ઝેર; દેષ અને શત્રુતા [તે
વેરણ ન. વેરવું તે; વિખેરવું તે (ર) ખેતરમાં બી નાખવાં
વેરણ વિ., સ્ત્રી. વેરી-વેરભાવ રાખનારી (સ્ત્રી)
વેરણખે-છે)રણ વિ. (વેરવું + ખેરવું, છેરવું) અસ્તવ્યસ્ત
વેરણી સ્ત્રી. વાવવા માટે ખેતરમાં બી છાંટવાં તે; વેસ્ત્ર
(ર) પૂંખવું તે; પૂંખણી

વેરભાવ પું. શત્રુવટ; દેષ
વેરભાવું વિ. વેરી; દુશ્મન (ર) વેર ઉપજાવે તેવું
વેરવિખેર કિ.વિ. વેરાયેલું કે વિખરાયેલું હોય એમ
વેરવી પું. વેરી; શત્રુ; દુશ્મન

વેરવું સ.કિ. (સં.) વિકેરપતિ, પ્રા. વિએરઈ) છૂટુંછૂટું કે
વીખરાવું એ એમ કરવું (ર) પાથરવું (૩) ખુબ ખર્ચવું
વેરવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) શત્રુવટ; વેરભાવ
વેરહાઉસ ન. (કં.) ગોદામ

વેરાઈટી સ્ત્રી. (કં.) વૈવિધ્ય; વિવિધતા (ર) પ્રકાર
વેરાગ પું. વેરાગ્ય; વિરાગ
વેરાગણ સ્ત્રી. વેરાગ્યવાત્રી સ્ત્રી (ર) સાધુત્રી; બાવી
વેરાગી પું. વેરાગી (ર) બાવો; સાધુ [વગાડો
વેરાન વિ. (કા. બિરાન) ઉજજડ; નિર્જન (ર) ન. જંગલ;

વેરાવું

૭૫૮

[વૈકલ્ય

વેરાવું અ.કિ. 'વેરવું'નું કર્મણિ (૨) વીખરાઈ જવું; છૂંડે
પડી જવું [કુશ્મન; શત્રુ
વેરી વિ. (સં. વૈરિનુ, પ્રા. વેરી) વેર રાખનારું (૨) પું.
વેરે ના. (સં. દાર, પ્રા. વેર) જોરે; સાથે (લગ્ન) (૨) પેટે
વેરો પું. કર; જકાત
વેલ સ્ત્રી. (સં. વેલ્લી, વલ્લી, પ્રા. વેલ્લા, વેલ્લી) લતા;
લાંબી ને પથરાતી કે ઊંચે ચડતી વનસ્પતિ

વેલ સ્ત્રી. વરકન્યાની જાનનું ગણું
વેલકમ ઉદ્ધ. (ઈ.) ભલે પધાર્યા; સ્વાગતમ્ [જાનરડી
વેલડી સ્ત્રી. શણગારેલ વેલ (૨) જાનમાં જનાર સ્ત્રી;
વેલડું ન. માકાવાળું નાનું ગણું [વણવાનો દડીકો
વેલણ ન. (સં. વેલ્લન, પ્રા. વેલ્લણ) રોટલી વગેરે
વેલધુકી સ્ત્રી. (-કી) પું. ભરતકામ કે ચિત્રકામમાં વેલ
વગેરેની નકશી [ટાણું (૪) આપદાનો સમય
વેલા સ્ત્રી. (સં.) વેળા; વખત (૨) વિલંબ (૩) ખાસ
વેલાંટી સ્ત્રી. દ્રુત્ય કે દીર્ઘ ઈની માત્રા; અજજુ
વેલિંક વિ. (ઈ.) ક્યપદેસર માન્ય; (૨) તર્કસંગત યોગ્ય
વેલી સ્ત્રી. (સં. વેલ્લી, પ્રા. વેલ્લા, વેલ્લી) લતા
વેલુ સ્ત્રી. (સં. વાલુકા) વેળુ; રેતી
વેલેન્દાઈન કે પું. (ઈ.) પ્રેમ પ્રદર્શિત કરવા માટે જિજ્ઞાસા
૧૪મી ફેબ્રુઆરીનો દિવસ

વેલો પું. મોટી વેલ (૨) વંશપરંપરા
વેલર પું. (ઈ.) લોખંડના સાંધાને રેણ કરનાર [તે
વેલિંગ ન. (ઈ.) ધાતુનું (ખાસ કરીને) સાંધવું-રેણ કરવું
વેલ્યુ સ્ત્રી. (ઈ.) કિંમત; મૂલ્ય; મોલ (૨) ઉપયોગિતા;
મહત્ત્વ

વેલ્યુએબલ વિ. (ઈ.) કીમતી [આકર્ષણી
વેલ્યુએશન ન. (ઈ.) કિંમત આંકવી તે; આંકણી;
વેલ્સો પું. સ્ત્રીના કાનનું એક ધરેણું
વેલ્વેટ ન. (ઈ.) મખમલ
વેલ્લાઈ સ્ત્રી. વેવલાપણું
વેલ્લાં ન. બ. વ. ફાંકાં; વલખાં
વેલ્લું વિ. (સં. વેપક, પ્રા. વેવઅ) ઢંગ વગરનું; દાખારંગું
(૨) લાગણીવેદ કરનારું (૩) વાત બોલી નાખે તેવું;
લપડું [સસરો

વેવાઈ પું. (સં. વૈવાહિક, પ્રા. વેવાહિઅ) પુત્ર કે પુત્રીનો
વેવાઈવળોટ ન. વેવાઈ પક્ષનું સગુંસંબંધી
વેવાણ સ્ત્રી. વેવાઈની સ્ત્રી-પત્ની
વેવિશાળ ન. સગપણ; સગાઈ
વેવિશાળિયો પું. વિવાહ ગોઠવનારો માણસ
વેશ(-ષ) પું. (સં.) ધોશાક; પહેરવેશ (૨) રૂપ; સ્વાંગ
વેશગૌર પું. પેડાનો મુખ્ય નાયક; વેશ કાઢનાર નટ
વેશ(-ષ)ધારી વિ. (સં.) વેશ લેનાર (૨) ઢોંગી; લુચ્ચું
(૩) પું. ઠગ; લુચ્ચો

વેશ(-ષ)પલટો પું. વેશ કે ધોષાક બદલવો તે; વેશાંતર
વેશભૂષા સ્ત્રી. ધોશાક આદિની સજ્જવટ; વિશિષ્ટ ધોશાક
વેશવાસ પું. (સં.) વેશ્યાનું ઘર
વેશ્યા સ્ત્રી. (સં.) ગણિકા; વારાંગના; રામજણી
વેશ્યાગમન ન. (સં.) વેશ્યા સાથે વ્યભિચાર કરવો
વેશ્યાગૃહ ન. (સં.) વેશ્યાનો કે ગણિકાઓનું રહેવાનું સ્થળ
કે મકાન [વ્યભિચાર કરનાર
વેશ્યાગામી વિ., પું. (સં. વેશ્યાગામિનુ) વેશ્યા સાથે
વેશ્યાવટુ ન. વેશ્યાનો ધંધો; વ્યભિચાર
વેશ્યાવાડ સ્ત્રી. (-ડો) પું. વેશ્યાઓનો લતો
વેષ્ટન ન. (સં.) વીંટાળવું તે; વીંટલું તે (૨) ગ્રાંધણ; ઢાંકણ
વેષ્ટિત વિ. (સં.) વીંટલું; ઢાંકેલું (૨) આચ્છાદિત; ઢાંકેલું
વેસજ ન. (સં. વેસન, પ્રા. વેસજ) ચણાનો લોટ (૨)
તેનું ખીરું

વેસર(-રી) સ્ત્રી. નય; વાળી
વેસેલિ(-લાઈ) ન. (ઈ.) (પેટ્રોલમાંથી નળતો) એક
મલમ (૨) શિયાળામાં ચામડી નરમ રાખવા
લગાવાતો એક જાતનો મુગાંધોદાર મલમ

વેસ્ટ ન. (ઈ.) નકામું
વેસ્ટેજ ન. (ઈ.) બગાડ; કચરો [જેવું પાત્ર
વેસ્ટપેપર બાસ્કેટ ન. (ઈ.) કચરો નાંખવાની ટોપલી
વેહ પું. (સં. વેપ, પ્રા. વેલ) વીંચ; શાર (૨) નાકું (૩) દર
વેળ સ્ત્રી. તાણ; આંકડી [બાજીની ગાંઠ (૨) મનનો તરંગ
વેળ સ્ત્રી. ગડગૂમડ કે ધાના દઈને લીધે સાંધાના મૂળમાં
વેળ સ્ત્રી. (સં. વેલા) વેળા; વખત (૨) ભરતી; જુભાની
વેળા સ્ત્રી. સમય; વખત (૨) વિલંબ; વાર (૩) ખાસ
ટાણું; પ્રસંગ (૪) મુશ્કેલી કે આપદાનો પ્રસંગ
વેળાકવેળા સ્ત્રી. સારો અને ખરાબ સમય (૨) કટાણું
વેળુ સ્ત્રી. (સં. વાલુકા, પ્રા. વાલુઆ) રેતી; વેલુ
વેંકટ પું. શ્રીવિષ્ણુ [વંતાક; રીંગણું
વેંજણ ન. (સં. વાંતિંગણ, પ્રા. વઈંગણ, વાઈંગણ)
વેંગણી સ્ત્રી. વંતાકનો છોડ; રીંગણી
વેંગણું ન. વેંગણ; વંતાક; રીંગણું
વેંદારવું સ.કિ. ભાર વહેવો (૨) ભાર ઓછો કરવો (૩)
નિભાવવું; ઉછેરવું [વેંતમાં ફરો છો ?]

વેંત પું. વેત; ભેત; ગોઠવણ; લાગ; પેય (જેમ કે, શા
વેંત સ્ત્રી. (સં. વિતસ્તિ, પ્રા. વિલત્તિ, ફા. બાલિસ્ત)
હથેળીના અંગૂઠાના ટેરવાથી તે ટચલી આંગળીના
ટેરવા સુધીનું લાંબામાં લાંબું અંતર
વેંત ના. કિયાના વર્તમાનકૃદન્તના રૂપને લાગતાં, 'તે કિયા
થવાની સાથેસાથ, તરતોતરત' એવો અર્થ બતાવે છે.
(જેમ કે, જતાંવેંત) [વેતિયુ માણસ
વેતિયું વિ. વેંત જેવડું (૨) ન. પાતાળમાં હોતું મનાતું
વૈકલ્ય ન. (સં.) વ્યાકુળતા; ગભરાટ (૨) ગાંડપણ; વેલણ

વૈકલ્પિક

૭૫૯

/વૈશાખનંદન

વૈકલ્પિક વિ. (સં.) વિકલ્પવાણું (૨) મરજિયાત
 વૈકુંઠ ન. (સં.) વિષ્ણુનું ધામ; વિષ્ણુનો દિવ્યલોક
 વૈકુંઠ(ઠનાથ, ઠપતિ, ઠરાય) પું. વિષ્ણુ
 વૈકંઠવાસ પું. વૈકુંઠમાં વાસ (૨) અવસાન; મરણ
 વૈખરી ન. (સં.) વાણીની ચોથી કોટિ; સ્પષ્ટ ઉચ્ચારાયેલી
 વાણી (પરા, પશ્યંતી, મધ્યમા અને વૈખરી) (૨)
 યાચઝાટ ધાણી કૂટે તેમ બોલાતી વાણી
 વૈખાનસ વિ. (સં.) વાનપ્રસ્થને લગતું (૨) પું. વાનપ્રસ્થ
 (૩) સાધુ; સંન્યાસી

વૈખાનસવ્રત ન. વાનપ્રસ્થને ષટતું વ્રત
 વૈયશ્વજ્ય ન. (સં.) વિયશ્વજ્ઞતા: દુશળતા
 વૈચારિક વિ. (સં.) વિચારને લગતું; વિચારસૈત્ર્યનું
 વૈચિત્ર્ય ન. (સં.) વિચિત્રતા; નવાઈ; અદ્ભુતતા
 વૈજ્યંત પું. (સં.) ઈન્દ્રનો મહેલ (૨) ઈન્દ્રનો ધ્વજ (૨)
 સામાન્ય ધજા; ધ્વજ
 વૈજ્યંતી સ્ત્રી. (સં.) ધ્વજ (૨) કાળી તુલસી (૩) પાંચ
 રંગની ઘૂંટણ સુધી પહોંચે તેવી માથા (શ્રીકૃષ્ણની)
 (૪) માથા [વિજ્ઞાનસાસ્ત્રી; 'સાયન્ટિસ્ટ'
 વૈજ્ઞાનિક વિ. (સં.) વિજ્ઞાન સંબંધી (૨) પું. વિજ્ઞાની;
 વૈદ પું. (વેદો ઉપરથી) લાઘવગાની ચામડી ફાટવાથી
 પડતો ચીરો

વૈદું ન. વરડું; ફૂટેલો-ઊગેલો કઠોળનો દાણો
 વૈજલિક વિ., પું. (સં.) વૈષ્ણ-વાંસળી વગાડનાર
 વૈલિક વિ. (સં.) વીણા વગાડનાર
 વૈતથ્ય વિ. (સં.) વ્યર્થતા; નિર્વર્થકતા; અસત્ય
 વૈતનિક વિ. (સં.) પગારદાર (૨) મજૂરિયું
 વૈતરણી(છી) સ્ત્રી. (સં.) યમપુરીમાં જતાં આવતી
 કલ્પિત પૌરાણિક નદી (૨) સ્વર્ગગા
 વૈતરું ન. (સં.) વહિત્ર, પ્રા. વહિત્ર) થાક લાગે કે કંટાળો
 ઊપજે તેવું કામ (૨) મહેનતાણું
 વૈતરો પું. વૈતરું કરનાર માણસ (૨) ખૂબ વૈતરું કરી શકનાર
 વૈતાલ(ળ) પું. વેતાલ; ભૂતનો રાજા; દારપાળ
 વૈતાલિક પું. (સં.) સવારમાં સ્તુતિનાં ગાન કરી રાજાને
 ઉઠાડનાર; માગધ; ચારણ (૨) વેતાલ સાથો હોય
 તેવો જાદુગર

વૈદ(ઘ) પું. (સં. વૈદ) રોગ જાણી દવા કરનાર [શિક્ષ
 વૈદ(ઘ)ક ન. વૈદ; રોગનાં નિદાન, ચિકિત્સા વગેરેનું
 વૈદ(ઘ)ક્રીય વિ. વૈદક સંબંધી
 વૈદગ્ય(ઘ્ય) ન. (સં.) વિદગ્યતા; ચતુરાઈ (૨) વિદ્રતા
 વૈદર્ભ પું. (સં.) વિદર્ભ દશનો રાજા; ભીમ
 વૈદર્ભી સ્ત્રી. (સં.) વિદર્ભ રાજાની પુત્રી-દમયંતી (૨)
 નાટકોની ચાર રીતોમાંની કોમળ વણીવાળી રીતિ
 (કાવ્ય) [વૈદ જાણતું
 વૈદિક વિ. (સં.) વેદોને લગતું (૨) વેદોમાં કહેલું (૩)

વૈદું ન. (સં. વૈદક) વૈદનો પંથો
 વૈદ્ય ન. (સં.) એક નીલ રંગનો મણિ
 વૈદેહી સ્ત્રી. (સં.) વિદેહની રાજકન્યા-સ્ત્રીતા
 વૈદ્ય ન. (સં.) ભિન્ન કે વિરુદ્ધ ધર્મવાળા હોવાપણું (૨)
 નાસ્તિકતા
 વૈધવ્ય ન. (સં.) વિધવાપણું; રંડપો
 વૈધાનિક વિ. (સં.) વિધાન સંબંધી; નિર્માણ સંબંધી (૨)
 બંધારણ સંબંધી; બંધારણીય
 વૈનતેષ પું. (સં.) વિનાતીપુત્ર; ગુડુ અને અરુણ
 વૈપુલ્ય ન. (સં.) વિપુલતા; પુષ્કળતા
 વૈકલ્ય ન. (સં.) વિકલતા; નિષ્કળતા
 વૈભવ પું. (સં.) જુઓ 'વિભવ'
 વૈભવશાસ્ત્રી(ળી) વિ. (૨) પું. વૈભવવાણું; માલેતુજાર
 વૈમત્ય ન. (સં.) મતભેદ [(૩) અણબનાવ
 વૈમનસ્ય ન. (સં.) વેર; દ્રેષ (૨) નિરુત્સાહ; ખિન્નતા
 વૈમલ્ય ન. (સં.) વિમલતા; નિર્મલતા; સ્વચ્છતા
 વૈમાનિક વિ. (સં.) વિમાની; વૈમાનવાણું કે તે સંબંધી (૨)
 અભિમાન વિનાનું (૩) પું. વિમાનવાળો; 'પાઈલટ'
 વૈમુખ્ય ન. (સં.) વિરોધ; વિમુખતા [વ્યક્તિગત
 વૈયક્તિક વિ. (સં.) વ્યક્તિને લગતું કે તેને અંગેનું;
 વૈયાકરણ(ણી) વિ. (સં.) વ્યાકરણ સંબંધી (૨) પું.
 વ્યાકરણશાસ્ત્રી
 વૈર ન. (સં.) વેર; શત્રુવટ; દુશ્મનાવટ
 વૈરભાવ પું. (સં.) વેરભાવ; શત્રુવટ
 વૈરલ્ય ન. (સં.) વિરલ હોવાપણું; વિરલતા
 વૈરસ્ય ન. (સં.) રસહીનપણું (૨) બેસ્વાદ હોવાપણું
 વૈરાગ્ય પું. (સં.) સંસાર ઉપરની આસક્તિનો અભાવ;
 વિરક્તિ; વૈરાગ્ય [સાધુ
 વૈરાગી વિ. (સં.) વૈરાગી; વૈરાગ્યુક્ત (૨) પું. બાવો;
 વૈરહિનિ પું. (સં.) શત્રુતાની આગ; પ્રબળ શત્રુતા
 વૈરાગ્ય પું., ન. (સં.) વૈરાગ્ય; વિરક્તિ; સંસાર પરની
 આસક્તિનો અભાવ
 વૈરી વિ. (૨) પું. વેરી; શત્રુ; દુશ્મન
 વૈરૂપ્ય ન. (સં.) વિરૂપતા; કદરૂપાપણું (૨) બે સમાન
 વર્ણોનું અસમાન કે ભિન્ન થવું તે (ભા.વિ.)
 વૈવર્ત ન. (સં.) ફેરફાર; પલટો [ધમરાજ
 વૈવસ્વત પું. (સં.) વિવસ્વતના સૂર્યનો પુત્ર મનુ (૨)
 વૈવસ્વતી સ્ત્રી. (સં.) યમુના નદી (૨) દક્ષિણ દિશા
 વૈવાહિક વિ. (સં.) વિવાહ સંબંધી; વિવાહને લગતું
 વૈવિધ્ય ન. (સં.) વિવિધતા; અનેક પ્રકાર હોવાપણું
 વૈશંપાયન પું. (સં.) જનમેજયને મહાભારતની કથા
 સંભળાવનાર
 વૈશાખ પું. (સં.) વિક્રમ સંવતનો સાતમો મહિનો
 વૈશાખનંદન પું. (સં.) ગણેશ; લંબકર્ણ (૨) મૂર્ખ માણસ

વૈશાખી]

૭૬૦

[વૉશિંગસોડા

વૈશાખી વિ. વૈશાખ માસમાં આવતું કે થતું (૨) વૈશાખ માસમાં થતો (પંચાંગનો એક ઉત્સવ) (૩) અધંગની લાકડાની ધોડી

વૈશાખી સ્ત્રી. (સં.) સિદ્ધાવી રાજ્યની રાજધાનીનું નગર

વૈશાલ્ય ન. (સં.) વિશાળતા

વૈશિક વિ. વૈશ્યાને લગતું (૨) નાપકનો એક પ્રકાર; વૈશ્યા સાથે સંબંધ રાખનાર નાપક

વૈશિષ્ઠ્ય ન. (સં.) વિશિષ્ટતા; વિશેષતા (૨) વ્યક્તિત્વ

વૈશેષિક વિ. (સં.) વૈશેષિક મતનું (૨) પું. વૈશેષિક મતનું અનુયાયી (૩) ન. છ વૈદિક દર્શનોમાંનું ક્ષાદ મુનિએ પ્રવર્તવેલું દર્શન

વૈશેષ્ય ન. (સં.) વિશેષતા; વિશિષ્ટતા

વૈશ્ય પું. (સં.) ચાર વર્ણોમાંનો ત્રીજો ખેતી, ગોરવા અને વેપાર કરનારો વર્ણ

વૈશ્યવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) વૈશ્યનો ધંધો (૨) વૈશ્યનો સ્વભાવ; દરેક કામમાં હાનિલાભ જોવાની વૃત્તિ

વૈશ્વ. (શ્વિક) વિ. (સં.) વિશ્વને લગતું [બલિનો વિધિ

વૈશ્વદેવ પું. (સં.) રોજ જમતાં પહેલાં દેવોને અપાતો

વૈશ્વાનર પું. (સં.) જઠરાગ્નિ (૨) અગ્નિ (૩) પરમેશ્વર; પરમાત્મા

વૈશ્વિક વિ. (સં.) વિશ્વને લગતું [વિલક્ષણતા

વૈશ્વમ્ ન. (સં.) વિષમતા; અસમાનતા; જુદાપણું (૨)

વૈશ્વિક વિ. (સં.) વિષયને લગતું

વૈશ્વવ વિ. (સં.) વિષ્ણુ સંબંધી (૨) વિષ્ણુ અને તેમના જુદાજુદા અવતારી તત્ત્વની ભક્તિ-સેવા-પરિચર્યા-ઉપાસના કરનારું (૩) પું. તેવો માણસ

વૈશ્વવી સ્ત્રી. (સં.) વૈશ્વવ સ્ત્રી (૨) લક્ષ્મી

વૈશ્વવી વિ. (સં., પું.) વૈશ્વવ સંપ્રદાયનું

વૈશ્વસિક વિ. (સં.) હસાવનારું; મરડતું [પ્રભાવ

વૉઈસ પું. (ઈ.) અવાજ; વાણી (૨) અભિપ્રાય (૩)

વૉકળો પું. નાનો વહેળો; નાળું [તે; સભાત્યાગ

વૉકાઉટ પું. (ઈ.) વિરોધ દર્શાવવા સભામાંથી ચાલ્યા જવું

વૉકીટોકી ન. (ઈ.) નજીકના અંતરે વાતો કરવાનું બિનતારી સાધન; સંદેશાવ્યવહારનું જંગમ રેડિયો સાધન

વૉકેમ્યુલરી સ્ત્રી. (ઈ.) શબ્દસંગ્રહ; શબ્દભંડોળ

વૉચ સ્ત્રી. (ઈ.) જાળવણી (૨) નાની પરિચાળ

વૉચ એન્ડ વૉર્ડ ન. (ઈ.) ચોકીપહેરો

વૉચમેન પું. (ઈ.) ચોકીદાર; પહેરેદાર

વૉટ પું. (ઈ.) ચૂંટણીનો મત; અભિપ્રાય

વૉટ પું. (ઈ.) એક ઈજનેર (૨) તેના નામ પરથી)

વીજળીને માપવાનો એકમ (પ્ર.વિ.)

વોટબેંક સ્ત્રી. (ઈ.) મતબેંક (૨) તેનો વિસ્તાર

વોટર પું. (ઈ.) મત આપનાર; મતદાતા

વૉટર પું. (ઈ.) પાણી; નીર; જળ

વૉટરક્લર પું. (ઈ.) જળરંગ

વૉટરફૂલર ન. (ઈ.) પાણી ઠંડું કરવાનું સાધન

વૉટર-ટાઈટ વિ. (ઈ.) જુઓ 'વોટરપ્રૂફ' [યુક્ત; જળાભેદ

વૉટરપ્રૂફ વિ. (ઈ.) પાણી જેમાં ન પેસી શકે તેવું; જળ-

વૉટરફેલ્ટર ન. (ઈ.) પાણી શુદ્ધ કરવાનું એક સાધન

વૉટરબેગ સ્ત્રી. (ઈ.) સાથે રાખી શકાય તેવું પાણીનું પાત્ર

વૉટરવર્ક્સ ન. (ઈ.) કાંદેર વગેરેની વસ્તીને પાણી પૂરું

પાડનારું મથક કે કારવાનું; વારિગૃહ

વૉટિંગ ન. (ઈ.) મતદાન

વૉટિંગપેપર ન. (ઈ.) મતપત્ર

વૉટકા પું. (ઈ.) એક જાતનો (રશિયન) દારૂ

વોણ ન. કપાસનો છાંદ

વૉમિટ સ્ત્રી. (ઈ.) ઊલટી; બકારી

વૉમિટિંગ ન. (ઈ.) ઊલટી થવી તે

વૉચલ ન. (ઈ.) એક પ્રકારનું સુતરાઉ કપડું

વૉરબોન્ડ ન. (ઈ.) લગઈ પ્રસંગે જરૂર પડતાં નાણાં માટે કાઢવામાં આવતી સરકારી લોન

વૉરંટ ન. (ઈ.) ધરપકડ કરવાનો સરકારો હુકમ (૨) સૌ બજારને લગતાં વ્યાજનો કાગળ

વૉર્ડ પું. (ઈ.) કોઈ વહીવટ માટે પડતો ગામનો વિભાગ (૨) દર્દીઓને હોસ્પિટલમાં રાખવાનો વિભાગ

વૉર્ડર પું. (ઈ.) કેદીઓનો મુકદ્દમ (૨) હોસ્પિટલના કર્મચારીનો એક હોદ્દો

વૉલન્ટરી વિ. (ઈ.) સ્વૈચ્છિક; મરજિયાત

વૉલન્ટિયર પું. (ઈ.) સ્વયંસેવક [ચીજવસ્તુ

વૉલપીસ પું. (ઈ.) દીવાલ શોભાવવા માટેની કલાત્મક

વૉલરસ સ્ત્રી. (ઈ.) એક માછલી

વૉલસીટ સ્ત્રી. (ઈ.) મીણબતી બાજવાની દીવી; વાસણ

વૉલન્ટિયર પું. (ઈ.) સ્વયંસેવક; સ્વૈચ્છિક સેવક [દાંડો

વૉલી-બૉલ પું. સ્ત્રી. (ઈ.) એક મેદાની રમત કે તેનો મોટો

વૉલ્ટ પું. (ઈ.) વીજળીનું દબાણ દેખાડનાર એકમ

વૉલ્ટમીટર ન. (ઈ.) વીજળીનું દબાણ માપવાનું સાધન

વૉલ્ટમીટર ન. (ઈ.) વિદ્યુત પૂંચકરણ કરવા વપરાતું સાધન

વૉલ્ટેજ ન. (ઈ.) વીજળીના દબાણ કે તેનું માપ

વૉલ્યુમ ન. (ઈ.) દળદાર ગ્રંથ કે તેનો મજકો (૨) ધનફળ (૩) અવાજનું પ્રમાણ કે તેની પ્રબળતા

વોશબેસિન ન. (ઈ.) હાથમાં ધોવાની કુંડી

વોશિંગ કંપની સ્ત્રી. (ઈ.) (વિલાયતી ઢબની ધોબીની દુકાન); ધોલાઈઘર

વોશિંગ પાઉડર પું. કપડાં ધોવાનો પાઉડર કે ભૂકો

વોશિંગ મશીન ન. (ઈ.) કપડાં ધોવાનું મશીન-ઉપકરણ

વૉશિંગસોડા પું. (ઈ.) ધોવાનો સોડા કે ખારો

વોળામણ(-ણું)

૭૬૧

[વંજન

વોળામણ(-ણું) વિ. (વળવું પરથી) વાંકું; વળાંકવાળું (૨)

૧. વાંક; વળાંક (૨) વોળાવવા જવાનું કામ

વોળાવવું સ.કિ. (પ્રા. વોલ (વોલાવિઅ)) વળાવવું;

વિદાય કરવું [સાથે જનાર ભોમિથો; વોળાવો

વોળાવિથો પું. (વોળાવવું ઉપરથી) વળાવનારો; વળાવવા

વોંકળો પું. (સં.) વોંકળો; નાનો વહેળો; નાળું

વ્યક્ત વિ. (સં.) સ્પષ્ટ; ખુલ્લું (૨) સાકાર બનેલું

વ્યક્તિ સ્ત્રી. (સં.) કોઈ પણ વર્ગમાંનું એક (૨) માણસ

(૩) વ્યક્ત થવું તે

વ્યક્તિગત વિ. (સં.) વ્યક્તિને લગતું; વૈયક્તિક; અંગત

વ્યક્તિત્વ ન. (-તા) સ્ત્રી. વ્યક્તિનો વિશેષ ગુણ

વ્યક્તિવિશેષ પું. (સં.) ખાસ કે વિશેષ વ્યક્તિ-માણસ

વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્ય ન. (સં.) વ્યક્તિગત કે વ્યક્તિનું સ્વાતંત્ર્ય

વ્યવ્ર વિ. (સં.) વ્યાકુળ; અસ્થિર મનનું; ગભરાયેલું

વ્યવ્રતા સ્ત્રી. વ્યાકુળતા; ગભરાટ

વ્યજન પું. (સં.) વીજળો; પંખો [ફેલાવો

વ્યતિકર પું. (સં.) નિશ્ચય (૨) સમુદાય (૩) સંબંધ (૪)

વ્યતિક્રમ પું. (સં.) ઉલ્લંઘન કરવું તે (૨) વિપર્યાસ (૩)

બાધા; વિઘ્ન

[ખીજું

વ્યતિરિક્ત વિ. (સં.) અતિરિક્ત; સિવાય (૨) ભિન્ન;

વ્યતિરેક પું. (સં.) અભાવ (૨) જુદાઈ; ભિન્નતાં (૩)

શ્રેષ્ઠતા (૪) એ નામનો એક અર્થલંકાર

વ્યતીત વિ. (સં.) વીતી ગયેલું; ભૂતકાળનું

વ્યતીપાત પું. (સં.) જયોતિષમાં અશુભ મનાતો સત્તરમો

યોગ (૨) ઉત્પાત કે ઉપદ્રવ

વ્યતીપાતિયું વિ. ઉપદ્રવ કરનારું; તોફાની

વ્યતીહાર પું. (સં.) અદલોબદલી; વિનિમય

વ્યત્યય પું. (સં.) વ્યતિક્રમ; ઉલ્લંઘન કરવું તે (૨) સ્વરો

અને વ્યંજનોની શબ્દના વિકાસમાં ઊલટપાલટ

થવાની ક્રિયા

વ્યથા સ્ત્રી. (સં.) દુઃખ; પીડા; વેદના

વ્યથિત વિ. (સં.) વ્યથા પામેલું; પીડિત

વ્યભિચાર પું. (સં.) પોતાના ગુણધર્મને વકાદાર ન રહેવું

તે (૨) પરસ્ત્રી-પુરુષનો આડો વ્યવહાર (૩) કર્તવ્ય-

અપેક્ષા (૪) નિપત સાહચર્ય ન હોવું તે (-યા.)

વ્યભિચારિણી સ્ત્રી. (સં.) છિનાળ સ્ત્રી

વ્યભિચારી વિ. (સં.) છિનાળવું (૨) પું. કાવ્યના રસોમાં

સહાયક સંચારી તે તે ભાવ

વ્યથ પું. (સં.) ખર્ચ; વપરાશ (૨) હેરફેર

વ્યથી વિ. (સં.) વ્યથા(ખર્ચ, વપરાશ)વાળું

વ્યર્થ અ. (સં.) કોગટ; નિષ્ઠા (૨) વિ. નકામું; નિરર્થક

વ્યર્થતા સ્ત્રી. કોગટપણું; નિરર્થકતા

વ્યવચ્છેદ પું. (સં.) જુદું પાડવું તે; વિચ્છેદ (૨) નાશ

વ્યવધાન ન. (સં.) આડ; પડદો (૨) વચ્ચે આવતું નડતર;

એકાગ્રતામાં ભંગ

[નિશ્ચય; ઠરાવ

વ્યવસાય પું. (સં.) કામકાજ કે તેની ખટપટ; ઉદ્યોગ (૨)

વ્યવસાયભંય પું. (સં.) પંથાભાઈ; સમાન પંથો કરનાર

તે તે વ્યક્તિ

વ્યવસાયલક્ષી વિ. (સં.) વ્યવસાય કે પંથાને લગતું

વ્યવસાયી વિ. (સં.) વ્યવસાયવાળું; ઉદ્યમી

વ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) બંદોબસ્ત (૨) ગોઠવણ; જોગવાઈ

વ્યવસ્થાપક પું. (સં.) વ્યવસ્થા કરનાર; 'મેનેજર'

વ્યવસ્થાશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વ્યવસ્થા કરવાની શક્તિ;

વહીવટી શક્તિ

વ્યવસ્થિત વિ. વ્યવસ્થાયુક્ત; બરાબર ગોઠવેલું-ગોઠવાયેલું

વ્યવહાર પું. (સં.) વ્યાપાર; કામકાજ; પંથો (૨) વર્તન

(૩) લોકરીતિ; રિવાજ (૪) પરસ્પર આપવાલેવાનો

સંબંધ

[કુશળ

વ્યવહાર(ઉકુશળ, ઠઠક્ષ) વિ. વ્યવહારની બાબતોમાં

વ્યવહારજ્ઞ વિ. (સં.) વ્યવહારનું જ્ઞાન ધરાવતું; વ્યવહાર-

કુશળ

વ્યવહારિયું વિ. વ્યવહાર કુશળ

વ્યવહારુ વિ. વહેવારું, વ્યવહાર્ય [સાર્થક

વ્યવહારોપયોગી વિ. (સં.) વ્યવહારમાં ઉપયોગી (૨)

વ્યવહાર્ય વિ. (સં.) વહેવારમાં મુકાય કે ઉતારાય તેવું

વ્યવહિત વિ. (સં.) વચ્ચે પડદાવાળું; ઢંકાયેલું

વ્યવહૃત વિ. (સં.) વ્યવહારમાં મૂકેલું કે આપેલું

વ્યષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) સમજિતો પ્રત્યેક અંશ કે વ્યક્તિ

વ્યસન ન. (સં.) ટેવ; લત (૨) માદક પદાર્થ લેવાની

ટેવ (૩) દુઃખ; આપદા (૪) આક્રંત; જોખમ (૫)

નાશ; ખુવારી

વ્યસની વિ. (સં.) વ્યસનવાળું (૨) બંધાણી

વ્યસનમુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વ્યસન છોડાવવાની ઝુંબેશ

વ્યસ્ત વિ. (સં.) વેરાયેલું (૨) ઊલટું (૩) વહેંચી નાખેલું;

છટું પાડેલું

[આડકતરી રીતે સૂચિત

વ્યંગ(-ગ્ય) વિ. (સં.) એકાદ અંગ વિનાનું; અપંગ (૨)

વ્યંગ વિ. કટાક્ષથી કહેલું (૨) ન. વકોક્તિ; કટાક્ષ

વ્યંગચિત્ર ન. (સં.) છટાચિત્ર; 'કેરિકેચર' (૨) કાર્ટૂન

વ્યંગા(-ગ્યા)ર્થ પું. શબ્દાની વ્યંજનાવૃત્તિથી સૂચિત થતો

ગૂઢ અર્થ; વાચ્યાર્થ અને લક્ષ્યાર્થથી ભિન્ન એવો-

વ્યંગ્ય અર્થ

[વંચન

વ્યંગો(-ગ્યો)ક્તિ સ્ત્રી. (સં.) વ્યંગોક્તિ; વકોક્તિ; વ્યંગ

વ્યંગ્ય વિ. (સં.) આડકતરી રીતે સૂચવાયેલું (૨) કટાક્ષથી

કહેવાયેલું (૩) ન. વાક્યના અર્થમાં રહેતો બીજો

ભાવ

[શક્તિથી વ્યક્ત કરનારું

વ્યંજક વિ. (સં.) સ્પષ્ટ કરનારું; બતાવનારું (૨) વ્યંજના-

વ્યંજન પું. ન. (સં.) સ્વરની મદદ વિના જેનો ઉચ્ચાર

ન થઈ શકે તે તે વર્ણ

વ્યંજનગુચ્છ

૭૬૨

[વ્યાહત

વ્યંજનગુચ્છ પું. (સં.) જોડાકાર [શક્તિ (વ્યા.)
વ્યંજના સ્ત્રી. (સં.) વ્યંગ્યાર્થનો બોધ કરવાની શબ્દની
વ્યંજિત વિ. (સં.) વ્યંગ્યાર્થવાળું (૨) વ્યક્ત-સ્પષ્ટ કરેલું
વ્યંડલ (-ળ) પું. (સં.) વૃહન્નગ, પ્રા. વિહંદલા, વિહંડલા)
નપુંસક; પાદયો

વ્યંતર પું., ન. વંતર; એક જાતનું ભૂત કે તેનો લોક (જૈન)
વ્યાકરણ ન. (સં.) ભાષાના શુદ્ધ પ્રયોગો, નિયમો વગેરેનું
શાસ્ત્ર (૨) પૃથક્કરણ

વ્યાકરણકાર પું. વ્યાકરણ રચનાર; વૈયાકરણ [વાળું
વ્યાકરણશુદ્ધ વિ. (સં.) વ્યાકરણના દોષવાળું કે તેની ભૂલ-
વ્યાકરણશાસ્ત્ર ન. વ્યાકરણ

વ્યાકરણશુદ્ધ વિ. વ્યાકરણના દોષ વિનાનું
વ્યાકરણી પું. વ્યાકરણશાસ્ત્રી; વૈયાકરણી; વ્યાકરણકાર
વ્યાકુલ (સં.), (-ળ) વિ. ગાભરું; બાવરું; ગભરાયેલું;
વિહ્વળ [વિહ્વળતા

વ્યાકુલ (-ળ)તા સ્ત્રી. (સં.) ગાભરાપણું; ગભરાટ;
વ્યાખ્યા સ્ત્રી. (સં.) વસ્તુનું પૂરતું અને આવશ્યક વર્ણન;
લક્ષણ (૨) વિસ્તૃત કે સ્પષ્ટ અર્થ; ટીકા

વ્યાખ્યાતા પું. (સં.) વ્યાખ્યાન કરનાર; 'લેક્ચરર'
વ્યાખ્યાન ન. (સં.) ભાષણ; કોઈ વિષયનું વિસ્તારથી
પ્રતિપાદન (૨) પ્રવચન [વ્યાખ્યાતા

વ્યાખ્યાનકાર પું. (સં.) વ્યાખ્યાન કરનાર કે આપનાર;
વ્યાખ્યાયિત વિ. (સં.) વ્યાખ્યા કરાયેલું (૨) પારિભાષિક
વ્યાખ્યેય વિ. (સં.) સમજાવવાની જરૂરવાળું [અલંકાર

વ્યાધાત પું. (સં.) વિધન; પ્રતિબંધ (૨) વિરોધ (૩) એક
વ્યાધ પું. (સં.) વાધ; શાદૂલ
વ્યાધ્યર્થ (સં.) વાધનું આમડું

વ્યાધ્યાસન ન. (સં.) વાધની જેમ બેસવું તે (ધોગ)
વ્યાધ્યંબર ન. જુઓ 'વ્યાધ્યર્થ'

વ્યાજ ન. (સં. વિ + આજન = નવું જન્મવતું-વધારવું)
નાણાં વાપરવા બદલ મૂળ રકમ ઉપર આપવો પડતો
વધારો (૨) બહાનું; મિષ (૩) યુક્તિ; તદબીર

વ્યાજખાઉ વિ. મોટેવ્યાજે નાણાં ધીરનારું; વ્યાજ પર કમાઈ
કરનારું [પહેલાં પરત થવાની આવતી વ્યાજની ખોટ

વ્યાજખાઉ (-ધ) સ્ત્રી. નાણાં નકામાં પડી રહેવાથી કે મુદત
વ્યાજખોર વિ. વ્યાજખાઉ [ભાવ કે દર

વ્યાજદર પું. (સં., ફા.) સેંકેર કરેલા ટકા-વ્યાજ-એનો
વ્યાજમુદલ ન. વ્યાજ અને મુદલનો ભેગો આંકડો; રાશ
વ્યાજવંદતર ન. વ્યાજ ને વટાવ વગેરેની ઊપજ

વ્યાજવડું ન. વ્યાજ અને વટાવનો ધંધો; નાણાં વ્યાજે
કેરવવાં તે
વ્યાજવેસો પું. મળતા વ્યાજ પરનો વેસો-ટેક્સ

વ્યાજુ, (ઠડું) વિ. વ્યાજે ધીરેલું અથવા લીધેલું [વ્યાજ
વ્યાજચિહ્ની (-ટી) સ્ત્રી. વ્યાજ લેવાની શરતે ધીરેલી રકમનું

વ્યાજોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) એક અલંકાર (૨) છબીપટથી કહેવું તે
વ્યાધ પું. (સં.) પારથી; શિકારી (૨) રૂઢ તારો

વ્યાધિ પું., સ્ત્રી. (સં.) રોગ; મરજ (૨) શારીરિક પીડા
વ્યાધિ (ઠકર, ઠકતાં, ઠકાર) વિ. (સં.) વ્યાધિ કરનાર
વ્યાધિકરણ ન. (સં.) રોગનું કારણ-નિમિત્ત

વ્યાધિગ્રસ્ત વિ. (સં.) વ્યાધિમાં સપડાયેલું; રોગી
વ્યાન પું. (સં.) પંચપ્રાણમાંનો એક
વ્યાપ પું. (સં.) વ્યાપ્તિ; વિસ્તાર; પસારો; ફેલાવો

વ્યાપક વિ. (સં.) સર્વ ટેકાણે વ્યાપી રહેનારું (૨) વિશાળ
વ્યાપકતા સ્ત્રી. વિશાળતા; વ્યાપકપણું
વ્યાપન ન. (સં.) ફેલાવો; પ્રસાર; વ્યાપવું તે; 'ડિફ્યુઝન'

વ્યાપવું સ.કિ. (સં. વ્યાપ) અ.કિ. કોઈ ચીજની અંદર
ફેલાવું (૨) પ્રસરવું; ફેલાવું [ધંધો (૩) વેપાર
વ્યાપાર પું. (સં.) પ્રાણી કે પદાર્થની ક્રિયા (૨) ઉઘોગ;

વ્યાપારી પું. વેપારી [દિશવ્યાપી
વ્યાપી વિ. (સં.) વ્યાપક (પ્રાપ્ત: સમાસને અંતે.) ઉદા.
વ્યાપ વિ. (સં.) વ્યાપેલું; ફેલાયેલું

વ્યાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) વ્યાપવું તે (૨) નિત્યસાહચર્ય (ન્યા.)
(૩) સાધન ને સાધ્યનો સાહચર્ય નિયમ

વ્યામોહ પું. (સં.) સમજ મોહ (૨) અજ્ઞાન (૩) ભ્રાંતિ
વ્યાયામ પું. (સં.) કસરત; અવપવોની કસવાની ક્રિયા
વ્યાયામ (ઠમંદિર) ન. (ઠશાળા) સ્ત્રી. કસરતશાળા;

'જિન્નેશિયમ' [એક રૂપક-પ્રકાર
વ્યાયોગ પું. (સં.) વીરસ અને દંઢપુદને લગતો એકાંકીનો
વ્યાલ (સં.) (-ળ) પું. સાપ (૨) ચિત્તો (૩) વાધ (૪)

દોષરો (૫) લુચ્ચો માપસ
વ્યાવર્તક વિ. (સં.) વ્યાવૃત્ત કરનારું; જુદું પાડનારું
વ્યાવસાયિક વિ. (સં.) વ્યવસાય સંબંધી; ધંધારોજગારને

લગતું
વ્યાવહારિક વિ. (સં.) વહેવાર સંબંધી (૨) વહેવારુ
વ્યાવૃત્ત વિ. (સં.) પાછું ફરેલું કે ફેરવેલું (૨) અલગ કરેલું

કે થયેલું (૩) નિષિદ્ધ (૪) આચ્છાદિત; ધેરાયેલું
વ્યાવૃત્તિ સ્ત્રી. વ્યાવૃત્ત થવું કે કરવું તે (૨) અભાવ
વ્યાસ પું. (સં.) મહાભારત અને પુરાણોના કર્તા

પરાશરપુત્ર કૃષ્ણદ્વેષાયન વ્યાસ (૨) જાડાઈ; વિસ્તાર
(૩) વર્તુળના મધ્યબિંદુમાંથી પસાર થઈ તેના પરિધને
બે બાજુ અડતી લીટી; 'ડાયમીટર' (ભૂ.)

વ્યાસપીઠ સ્ત્રી., ન. વક્તા કે કથાકારને ઊભા રહેવાનું
કે બેસવાનું ઊંચું સ્થાન [ભક્તિ
વ્યાસંગ પું. (સં.) મહાવરો; અભ્યાસ (૨) આસક્તિ;

વ્યાસંગી વિ. વ્યાસંગવાળું; અભ્યાસી; ભક્ત
વ્યાસાર્થ પું., ન. (સં.) ત્રિજ્યા; અડધો વ્યાસ; 'રેડિયસ'
વ્યાહત વિ. અથડાઈને પાછું ઠેલાયેલું (૨) નિષ્ફળ
નીવરેલું (૩) અર્થનો એક દોષ

વ્યાહતિ]

૭૭૩

[શકવર્તી

વ્યાહતિ સ્ત્રી. (સં.) વિશેષ (૨) ભંગ
 વ્યાહૃતિ સ્ત્રી. (સં.) કહેવું તે (૨) ગાયત્રી મંત્રના
 આરંભમાંના ઊંઠકાર પછીના વધારાના 'ભૂ - ભુવઃ
 સ્વ' એ ત્રણ શબ્દ
 વ્યાળ પું. જુઓ 'વ્યાલ' [વસ્થા
 વ્યુત્કમ પું. (સં.) ઊલટો ક્રમ (૨) ઉલ્લંઘન (૩) અવ્ય-
 વ્યુત્કાંત સ્ત્રી. (સં.) બહાર નીકળવું-જતા રહેવું તે (૨)
 ઉલ્લંઘન (૩) મોટી ક્રાંતિ; ઊથલપાથલ
 વ્યુત્કાંતિ સ્ત્રી. (સં.) વ્યુત્કમ; ઉલ્લંઘન [જગૃતિ
 વ્યુત્થાન ન. (સં.) જોરથી ઊભા થવાની ક્રિયા (૨)
 વ્યુત્થિત વિ. (સં.) જોરથી ઊભું થયેલું (૨) જાગ્રત થયેલું
 વ્યુત્પત્તિ સ્ત્રી. (સં.) શબ્દની મૂળ ઉત્પત્તિ; શબ્દનો કયિક
 વિકાસ (૨) વિદ્યતા; પ્રાવીણ્ય [(વ્યા.)
 વ્યુત્પન્ન વિ. (સં.) વિદ્વાન; પ્રવીણ (૨) સાપિત (શબ્દ)
 વ્યુત્પાદિત વિ. (સં.) વ્યુત્પન્ન કરેલું
 વ્યુ પું. (ઈ.) અભિપ્રાય (૨) દરમ
 વ્યુ પોઈન્ટ ન. (ઈ.) દૃષ્ટિબિંદુ
 વ્યૂહ પું. (સં.) સૈન્યની ગોઠવણી (૨) રચના; ગોઠવણી
 વ્યૂહરચના સ્ત્રી. સૈન્યની વ્યૂહાત્મક રચના; સૈન્યની અમુક
 આકૃતિમાં રચના

વ્યૂહાત્મક વિ. (સં.) વ્યૂહ કે રચનાને લગતું
 વ્યોમ ન. (સં.) આકાશ; આસમાન; ગગન
 વ્યોમગંગા સ્ત્રી. (સં.) આકાશગંગા
 વ્યોમચર વિ. (સં.) આકાશમા ઊડનાર; વિહંગમ
 વ્યોમયાન ન. (સં.) વિમાન; 'એરોપ્લેન'
 વ્યોમરેખા સ્ત્રી. (સં.) સિતિજ; 'હોરાઈઝન'
 વ્હીપ પું. (ઈ.) દંડક (૨) લોકસભા; વિધાનસભા
 વગેરેના રાજ્યવહીવટમાં પક્ષને દોરનાર વ્યક્તિ
 વ્હીલ ન. (ઈ.) પૈડું; ચક્ર
 વ્હીલચેર સ્ત્રી. (ઈ.) પૈડાંવાળી પુરશી (દર્દી માટે)
 વ્રજ ન. (સં.) વૃંદાવન (ગોકુળ પાસે) (૨) ગોવાળોનું
 ગામ (૩) પું. સમુદ; ટોળું
 વ્રજનાથ પું. (સં.) વ્રજના સ્વામી; શ્રીકૃષ્ણ
 વ્રજનાર સ્ત્રી. (-રી) સ્ત્રી. વ્રજની ગોપી
 વ્રજભાષા સ્ત્રી. એક બોલી - વ્રજ દેશની ભાષા
 વ્રજભૂમિ સ્ત્રી. (સં.) વ્રજમંડલ(-ળ) ન. મથુરાની
 આસપાસમાં આહીરોનો પ્રાચીન પ્રદેશ
 વ્રજ(ઠમોહન, ઠરાજ, ઠરાય, ઠલાલ) પું. ભગવાન
 શ્રીકૃષ્ણ; બાલકૃષ્ણ
 વ્રજવનિતા સ્ત્રી. વ્રજની સ્ત્રી; ગોપી
 વ્રજવિહારી વિ. (૨) પું. વ્રજમાં વિહાર કરનાર (શ્રીકૃષ્ણ)
 વ્રજવું અ.કિ. (સં. વ્રજ) કરવું; જવું
 વ્રજંગના સ્ત્રી. (સં.) ગોપી; ગોપાંગના
 વ્રજેન્દ્ર પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ

વ્રજેશ્વરી સ્ત્રી. (સં.) વ્રજની સ્વામિની - રાધા [નારું
 વ્રજ પું., ન. (સં.) ધા; જખમ (૨) પાકી ગયેલ ધા;
 વ્રત ન. (સં.) નિયમપૂર્વક આચરવાનું પુણ્યકર્મ (૨) અમુક
 કરવા ન કરવાનો ધાર્મિક નિશ્ચય
 વ્રતચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) વ્રત કરવું કે પાળવું તે
 વ્રતધારી વિ. વ્રત લેનારું-લીધું છે એવું
 વ્રતપાલન ન. (સં.) વ્રત લીધા પછી એ ન તૂટે એ માટે
 કર્મકાર્ય કરતા રહેવું તે
 વ્રતભંગ પું. વ્રતનો ભંગ; વ્રતને વચ્ચે તોડવું તે
 વ્રતિની વિ., સ્ત્રી. વ્રત આચરનારી-પાળનારી સ્ત્રી
 વ્રતી વિ. (સં.) વ્રત આચરનારું
 વ્રતોત્સવ પું. (સં.) વ્રત દરમ્યાન અને વ્રતની સમાપ્તિ થતાં
 કરવામાં આવતો ઉત્સવ-ઉજવણી
 વ્રીહ સ્ત્રી. (સં.) લાજ; શરમ; લજજા
 વ્રીહિ પું. (સં.) ચોખા
 વ્રેહ પું. વિરહ [ખળભળી ઊઠેલું
 વ્રેહવિકળ વિ. વિરહથી વ્યાકુળ થયેલું; વિયોગને લીધે
 વ્રેહાગ્નિ પું. વિરહાગ્નિ; વિયોગરૂપી પીડા

શ

શ પું. (સં.) ઉખાશરો (શ, પ, સ, હ)માંનો પ્રથમ અક્ષર
 શક પું. (અ.) વહેમ; શંકા
 શક પું. (સં.) એક પ્રાચીન જાતના લોક (૨) સંવત (૩)
 શાલિવાહને ચલાવેલો સંવત (ઈ.સ. ૭૮૫)
 શકટ ન. (સં.) ગાડું (બળદનું વાહન)
 શકનું ન. (સં.) શલ્ક, પ્રા. સક્ક = છાલ) કેલું; થૂથો
 શકદાર વિ. (ફા.) જેના પર શક જતો હોય તેવું [શુકન
 શકન પું., ન. (સં. શકુન) ભાવિ શુભાશુભસૂચક ચિહ્ન;
 શકનિયાળ વિ. શુભસૂચક; શુકનવાળું
 શકપ્રવર્તક વિ. (સં.) શક પ્રવર્તવાનારું; જેના સ્મરણમાં
 સંવત શરૂ થાય તેવું; યાદગાર
 શકમંદ વિ. (ફા.) સંશયગ્રસ્ત; શકવાળું
 શકરખોર(-રો) પું. (ફા.) ફૂલોમાંથી રસ ચૂસનારું એક
 પક્ષી (૨) મીઠી વાનીઓનો શોખીન [ખડખું
 શક(-ક્ક)રટેટી સ્ત્રી. (પ્રા. શર્કરા, ફા. શકર+ટેટી) ટેટી;
 શક(-ક્ક)રપારો પું. (ફા. શકરપારા) થઈની એક મીઠી
 તણેલી વાની [વગેરેનો શિકાર કરવો તે
 શકરાભાજી સ્ત્રી. (શકરાભાજ દ્વારા) શકરા છૂટા મૂકી પક્ષી
 શક(-ક્ક)રિયું ન. મીઠા કંદની એક જાત; સક્કરિયું
 શકરો (ફા. શિકલ) (ઠબાજ) પું. બાજ પક્ષી
 શકવર્તી વિ. (સં.) શકપ્રવર્તક; જેના સ્મરણમાં શક વર્તાય
 એવું (૨) યાદગાર

શકલ વિ. ભાગ; ખંડ; કકડો
 શકવું અ.કિ. (સં. શક્) શક્તિમાન થવું (૨) સંભવવું
 (મુખ્ય ક્રિયાપદને સલાયક રૂપે જ વપરાય છે. જેમ
 કે, બોલી શકશે.)
 શકાર પું. (સં.) સત્ + પ્રા. કર = ક્રિયા, આકૃતિ) સકાર;
 બરકન; સાસ (શાસ)
 શકારિ પું. (સં.) શકોને હરાવનાર ઉજ્જૈનનો વિક્રમાદિત્ય
 શક્તિલ વિ. (અ.) સુંદર; રૂપવાળું; દેખાવું
 શકુન ન. (સં.) ભાવિ શુભાશુભસૂચક ચિહ્ન; શુકન
 શકુનિ ન. (સં.) પંખી (૨) પું. દુર્બોધનનો મામો
 શકુંતલ પું. (સં.) મોર (૨) ન. પક્ષી; પંખી
 શકુંતલા સ્ત્રી. (સં.) મેનકા અને વિશ્વામિત્રની પુત્રી;
 દુષ્યન્તની પત્ની
 શકે કિ.વિ. (સં. શકે દ્વારા) જાણે કે (૨) રખે; કદાચ
 શકે વિ. શક સંવતનું; શાકે
 શકોરું ન. (સં.) બરેટું; માટીનું કોડિયું; રામપાતર
 શકર સ્ત્રી. (કા. શકર, પ્રા. સકરા) સકર; ખાંડ; સાકર
 શકરટેટી સ્ત્રી. જુઓ 'શકરટેટી'
 શકરપારો પું. જુઓ 'શકરપારો'
 શકરિયું ન. જુઓ 'શકરિયું'
 શકલ સ્ત્રી. (અ. શિકલ) શિકલ; ચહેરો; સ્વરૂપ
 શક્કાદાર વિ. પાટીલા સુંદર ચહેરાવાળું (૨) મોહક;
 ભભકાદાર
 શક્તી વિ. (હિ.) વાતવાતમાં સંદેહ કે શંકા કરનાર; વહેમી
 શક્તો પું. (અ. સિક્કલ = છાપ કે શકલ = ચહેરા ઉપરથી)
 ચહેરો; સુંદર ભવ્યચહેરો (૨) ઘરેણાં વગેરેની ભભક
 શક્તિ સ્ત્રી. (સં.) શબ્દાર્થ આપનારી ત્રણ શક્તિમાંની
 પ્રત્યેક (૨) સામર્થ્ય; બળ (૩) દેવી (૪) એક અસ્ત્ર
 શક્તિદાયક વિ. (સં.) તાકાત આપનારું; બળપ્રદ
 શક્તિદાયી વિ. (સં.) શક્તિ આપનારું; બળપ્રદ
 શક્તિપૂજક વિ., પું. દેવીનો ઉપાસક
 શક્તિપૂજા સ્ત્રી. (સં.) દેવીપૂજા; દેવીની ઉપાસના
 શક્તિપ્રદ વિ. (સં.) શક્તિ આપનારું; શક્તિદાયક
 શક્તિમતી વિ. સ્ત્રી. (સં.) શક્તિમાન સ્ત્રી [કાર્યદક્ષતા
 શક્તિમત્તા સ્ત્રી. (સં.) શક્તિ ઓવી તે; સામર્થ્ય (૨)
 શક્તિ(ઓમાન) (સં.), (ઓસંપન્ન) વિ. બળવાન; સમર્થ
 શક્તિસંપન્ન વિ. (સં.) શક્તિશાળી; શક્તિમાન
 શક્તિહીન વિ. (સં.) શક્તિ વિનાનું; નિર્બળ; નિર્મલ્ય
 શક્ય વિ. (સં.) બની શકે કે કરી શકાય એવું; સંભાવ્ય
 (૨) વાસ્તવિક
 શક્યતા સ્ત્રી. (સં.) સંભવ; શક્ય હોવું તે [ભેદ(વ્યા.)
 શક્યભેદ પું. (સં.) ક્રિયાપદનો શક્યાર્થસૂચક પ્રયોગનો
 શક્યાર્થ પું. (સં.) શક્યતા બતાવનાર ક્રિયાપદની
 શક્યાર્થસૂચક ભેદ

શક પું. (સં.) ઇન્દ્ર; શશિપતિ
 શકાણી સ્ત્રી. (સં.) ઇન્દ્રની પત્ની; ઇન્દ્રાણી; શયી
 શમ્બા, શમ્બસ પું. (અ. શમ્સ) માણસ; ઇસ્મ; આસામી
 શમ્બિધાત સ્ત્રી. (અ.) વ્યક્તિત્વ (૨) માણસાઈ
 શમ સ્ત્રી. (સં. શામા, પ્રા. શિધા) દીવાની જમોત
 શમ્હી સ્ત્રી. (સં. શકટિકા, પ્રા. સગટ્ટિકા) કોલસા ખાળવાનું
 એક સાધન; ચૂલાનું કામ આપતી બનાવટ; સગડી
 શમરામ ન. શિગરામ (એક વાહન)
 શશિ(-ચી) સ્ત્રી. (સં.) ઇન્દ્રાણી; ઇન્દ્રની પત્ની
 શશિ(-ચી)પતિ પું. (સં.) ઇન્દ્ર
 શટર પું. ન. (ઈ.) (પ્રેચીને ઉઘાડ-બાંધ કરી શકાય
 એવી) બારીબારણાં માટેની એક રચના; ફરેડી (૨)
 ઢાંકણું
 શટરપટ્ટર કિ.વિ. આડુંઅવળું; ગમેતેમ
 શટલ ન. (ઈ.) વજાટનો કાંઠલો (૨) શટલ-બસ; ટ્રેન
 શટલ-કાંક ન. (ઈ.) બેલ્કનિગટન રમવા માટેનું રબર કે
 થરમોકાલના દક્કા પર પીછાં ખોસીને બનાવેલું ફૂલ
 શટલટ્રેન સ્ત્રી. (ઈ.) શહેર અને તેનાં પરાં તથા નજીકના
 સ્થળોએ દોડતી રેલગાડી (ચોડા ડબાવાળી)
 શક વિ. (સં.) ધૂર્ત; ડુચ્છું (૨) પું. તેવો માણસ
 શકતા સ્ત્રી. (ત્વ) ન. હુઆઈ; ધૂર્તપણું
 શક્ષ ન. (સં.) ભીંડીની જાતનો એક છોડ (૨) તેના રેસા
 (૩) કુંભારના ચાકડા ઉપરથી વાસણ ઉતારવાની દોરી
 શક્ષાટ પું. સક્ષાટ; ધૂંધટ; ધૂમટો
 શક્ષગાર પું. (સં. શૃંગાર, પ્રા. સિંગાર) શરીરને
 શોભાવનાર વસ્ત્ર, આભૂષણ વગેરે
 શક્ષગારવું સ.કિ. સુશોભિત કરવું (૨) ઘરેણાં પહેરવાં
 શક્ષગાવું સ.કિ. સક્ષગાવું; ક્ષણો કૂટવો
 શક્ષણો પું. સક્ષણો; અંકુર; ક્ષણો
 શક્ષભીંડી સ્ત્રી. શક્ષનો છોડ
 શક્ષવી પું. (સં. શકુનવિદ્, પ્રા. સંજ્ઞવિ-સુજ્ઞવી) પ્રાણી-
 ઓની ભાષા પરથી શુકન જાણકાર માણસ
 શક્ષિયું ન. ('શક્ષ' ઉપરથી) શક્ષનું કપડું; ગૂણપાટ (૨)
 ક્યાન
 શત પું. (સં.) સો; '૧૦૦' (૨) વિ. સોની સંખ્યાનું
 શતક ન. (સં.) સોનો સમુદાય (૨) સૈકું; શતાબ્દી
 શતીકીર્તિ પું. (સં.) જૈનો અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 દસમા [અબજનો આંકડો કે સંખ્યા
 શતકોટિ વિ. (સં. સ્ત્રી.) સો કરોડ સંખ્યાનું (૨) પું. એક
 શતકનું પું. (સં.) યજ્ઞ કરનાર (૨) ઇન્દ્ર
 શતગણું વિ. (સં.) સો ગણું
 શતદલ વિ. (સં.) સો પાંખીઓવાળું (૨) ન. કમળ
 શતજ્ઞી વિ., સ્ત્રી. (સં.) એકી સાથે સોને બારી નાંખે
 તેવું

શતપાં

૭૬૫

[શબ્દવેધી]

શતપાં કિ.વિ. (સં.) સો રીતે-પ્રકારે
 શતદ્રુ સ્ત્રી. (સં.) સતલજ નદી
 શતપ્રતિશત ન. (હિ.) સોએસો ટકા; આખેઆખું [ભરતિયું
 શતમી સ્ત્રી. (મરા.) વહાણમાં થકાવેલા માલની રસીદ-
 શતમુખ વિ. (સં.) સો મુખવાળું (૨) સો રીતે થતું
 શતશઃ કિ.વિ. (સં.) સો પ્રકારે-રીતે (૨) સો વાર
 શતસાઈ સ્ત્રી. (સં.) શત ઉપરથી) સો શ્લોકવાળો ગ્રંથ;
 સાતસો કરીવાળી કાવ્યરચના
 શતાષ્ટી સ્ત્રી. (સં.) સૈકું (૨) સો વર્ષ ઉજવાતો ઉત્સવ
 શતાયુ વિ. સો વર્ષ સુધી જીવનારું; દીર્ઘાયુષી
 શતાવધાન ન. (સં.) એકીસાથે સો વાતો પર ધ્યાન આપવું
 કે સાંભળી યાદ રાખવી કે તેવી શક્તિ
 શતાવધાની વિ. એકસાથે સો વાતો પર ધ્યાન આપી
 શકનાર; શતાવધાનવાળું
 શતાવરી સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ
 શતશંષુ પું. (સં.) સોમો ભાગ (૨) સો ભાગ-સિસ્સા
 શત્રુ પું. (સં.) વેરી; દુશ્મન (૨) પ્રતિપક્ષી
 શત્રુજ્ઞ પું. (સં.) લક્ષણનો ભાઈ (૨) વિ. શત્રુધાતક
 શત્રુજ્ઞ સ્ત્રી. (ત્વ) ન. (સં.) શત્રુવટ; દુશ્મનાવટ
 શત્રુભાવ, શત્રુવટ સ્ત્રી. દુશ્મનાવટ; વેર
 શનિ પું. (સં.) એ નામનો ગ્રહ (૨) શનિવાર (૩) નીલમ
 શનિવાર પું. (સં.) અઠવાડિયાનો સાતમો દિવસ
 શનિવારિયું વિ. શનિવારને લગતું (૨) ન. શનિવારે પ્રગટ
 થતું સામયિક
 શનિવારું વિ. શનિવારે આવતું કે થતું
 શનિશ્ચર પું. શનિ ગ્રહ
 શને; શનૈઃ કિ.વિ. (સં.) થીમેથીમે (૨) કનેકમે [આદમી
 શનૈશ્ચર પું. (સં.) શનિશ્ચર; શનિ (૨) વેરઝેર (૩) ઝેરીલો
 શન્ટિંગ ન. (ઈ.) રેલગાડી કે તેના ડબાને એક પાટેથી
 બીજે લઈ જવા તે (૨) એજિન દ્વારા ડબાઓની હેરફેર
 શપથ પું. (સં.) સોગંદ; કસમ
 શપથનામું ન. (સં.) સોગંદનામું; 'એફિડેવિટ'
 શબ, (વ) ન. (સં.) મરદું; લાસ [આવતીપેટી; 'કોફિન'
 શબપેટી સ્ત્રી. મૃતદેહને મૂકી લવાતી કે કબરમાં દાટવામાં
 શબ-બ-બૈર અ. (અ., ફા.) શુભરાત્રિ; 'જુડનાઈટ'
 શબનમ ન. (ફા.) ઝાકળ (૨) ઝાકળ જેવું ઝીણું ને
 મુલાયમ મલમલનું કાપડ [ગારી
 શબ(વ)વાહિની સ્ત્રી. મરદું લઈ જનારી ગારી; મડદા-
 શબ(વ)પરીક્ષણ ન. (સં.) શબપરીક્ષા (૨) સ્ત્રી. શબની
 દાક્તરી તપાસ; 'પોસ્ટ-મોર્ટમ' [કે તેનો સત્ત્વ
 શબર પું. (સં.) વનમાં રહેતી એક જાતિ; ભીલ જાતિ
 શબવાહિની સ્ત્રી. મૃતદેહ લઈ જવા માટેનું વાહન;
 'ડેડ-બોરી વાન'
 શબાના વિ. (ફા.) રાત સંબંધી; રાતનું

શબરી સ્ત્રી. (સં.) શ્રીરામની પરમભક્ત એક ભીલડી
 શબ(વ)લ વિ. (સં.) રંગબેરંગી; કાબરચીતરું [પણું
 શબ(વ)લના સ્ત્રી. (ત્વ) ન. ચિત્રવિચિત્રતા; કાબરચીતરા-
 શબલિત વિ. (સં.) અસરવાળું (૨) મિશ્રિત; ઉપાધિવાળું
 શબા(વા)સન ન. (સં.) એક યોગાસન
 શબે-બરાત સ્ત્રી. (અ., ફા.) એક મુસલમાની તહેવાર
 શબેવસ્સ સ્ત્રી. (અ., ફા.) મિલનની રાત્રિ; સંયોગરાત્રિ
 શબ્દ પું. (સં.) અવાજ (૨) બોલ; વચન (૩) અર્થયુક્ત
 એક કે વધારે અક્ષરોનો સમુચ્ચય (વ્યા.) [ગીતકાર
 શબ્દકાર પું. (સં.) (નવા નવા) શબ્દ બનાવનાર (૨)
 શબ્દકોશ(પ) પું. (સં.) ભાષાના શબ્દોના સંગ્રહનો ગ્રંથ
 શબ્દચમનકૃતિ સ્ત્રી. શબ્દચાતુરી સ્ત્રી. (ધ) ન. વાક્ય
 કે છંદમાં વર્ણોની ભાતીગળ રચના; ઝડ-ઝમક;
 'એલિટરેશન' (કા.શા.)
 શબ્દચિત્રણ ન. શબ્દચિત્રનું આલેખન [લિપિ
 શબ્દચિત્રલિપિ સ્ત્રી. શબ્દના સુચકચિત્ર દ્વારા લખવાની
 શબ્દજાળ સ્ત્રી. વાગજાળ; ખાલી શબ્દોનો આડંબર
 શબ્દપરીક્ષા સ્ત્રી. શબ્દના-વ્યતિ-અવાજ પરથી પારખવું
 તે (૨) શબ્દોનો અર્થ આવડે છે કે નહીં એની તપાસ
 શબ્દપોઈ સ્ત્રી. બાળકને ચિત્રો દ્વારા શબ્દો શીખવવા
 માટેની ચોપડી, પાઠ્યપુસ્તક [પુરાવો
 શબ્દપ્રમાણ ન. (સં.) શબ્દજ્ઞાનનું સાધન (૨) શાબ્દિક
 શબ્દપ્રયોગ પું. શબ્દોનો પ્રયોગ-ઉપયોગ કે વાપર (૨)
 રૂઢિપ્રયોગ; 'ઈડિયમ'
 શબ્દબદ્ધ વિ. (સં.) શબ્દમાં-લખાણમાં ઉતારેલું; લખેલું
 શબ્દબદ્ધ ન. (સં.) શબ્દરૂપી બ્રહ્મ-વેદ (૨) ભાષા;
 શબ્દથી પ્રતીત થતી સૂચિ
 શબ્દભંડોળ વિ. (સં.) શબ્દોનો સમૂહ કે સંગ્રહ
 શબ્દભેદી વિ. (સં.) માત્ર શબ્દ-અવાજને આધારે ધાર્યું
 બાણ મારનારું; શબ્દવેધી [(વ્યા.)
 શબ્દયોગી વિ. નામ સાથે સંબંધમાં વપરાતું; નામયોગી
 શબ્દરચના સ્ત્રી. શબ્દોની ગોઠવણી (૨) બોલવા
 લખવાની શૈલી [યોજના
 શબ્દલાલિત્ય ન. (સં.) શબ્દોનું લાલિત્ય-મધુર રચના કે
 શબ્દલિપિ સ્ત્રી. (સં.) શબ્દ શબ્દે (વર્ણો નહીં) જુદી સંકેત-
 વાળી લિપિ; 'કાયરિટિક' [તે; 'ડિફ્ટેશન'
 શબ્દલેખન ન. (સં.) શ્વતલેખન તરીકે શબ્દો લખાવવા
 શબ્દવિચાર પું. (સં.) શબ્દના મૂળથી લઈ તેના પ્રયોગ
 સુધીની મીમાંસા
 શબ્દવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'શબ્દશક્તિ'
 શબ્દવેધ પું. (ધિતા) સ્ત્રી. (સં.) શબ્દ કે અવાજ પરથી
 નિશાન વીધવું તે
 શબ્દવેધી વિ. (સં.) શબ્દવેધિનું માત્ર શબ્દ-અવાજને
 આધારે ધાર્યું બાણ મારવાનું-મારનારું

શબ્દવ્યત્પત્તિ

૭૬૬

[શરદ

શબ્દવ્યત્પત્તિ પું. શબ્દોના વિપર્યય; 'સ્મુનારિઝમ'
 શબ્દશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) શબ્દની અર્થબોધક શક્તિ
 (અભિપ્રાય, લક્ષણ અને વ્યંજના)
 શબ્દશઃ ક્રિ.વિ. (સં.) શબ્દશબ્દ; દરેક શબ્દ મુજબ
 શબ્દશાસ્ત્ર ન. (સં.) શબ્દનું શાસ્ત્ર; વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્ર;
 'એટિમોલોજી'
 શબ્દશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) શબ્દની શુદ્ધિ; શબ્દનો શુદ્ધ પ્રયોગ
 શબ્દશ્લેષ પું. (સં.) શાબ્દિક શ્લેષ; દ્વિગર્થી શબ્દપ્રયોગ
 શબ્દસંગ્રહ પું. (સં.) શબ્દોનો સંગ્રહ; શબ્દભંડોળ
 શબ્દસિદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) શબ્દની શુદ્ધરચના
 શબ્દસ્થ વિ. (સં.) શબ્દમાં મુકાયેલું; શબ્દમાં રહેલું
 શબ્દાંબર પું. (સં.) જેમાં અર્થ કે ભાવની ન્યૂનતા હોય
 તેવા ભારે ભારે શબ્દો પ્રયોજવા તે [અનિર્વચનીય
 શબ્દાનીત વિ. (સં.) શબ્દથી ન વર્ણવી શકાય એવું (૨)
 શબ્દાનુશાસન ન. (સં.) વ્યાકરણશાસ્ત્ર
 શબ્દાર્થ પું. (સં.) શબ્દનો અર્થ (૨) શાબ્દિક અર્થ
 શબ્દાર્ણવ પું. (સં.) સાગર જેવો વિશાળ શબ્દસંગ્રહ,
 શબ્દકોશ [અલંકાર (કા.)
 શબ્દાલંકાર પું. (સં.) શબ્દરચનાની ચમત્કૃતિવાળો
 શબ્દાલુ (બુ) વિ. નકામા વધારે પડતા શબ્દોવાળું કે તેવી
 શૈલીનું; 'વર્બોઝ' [પરંપરા
 શબ્દાલ્લિ (લી) સ્ત્રી. (સં.) શબ્દોની માળા; શબ્દોની
 શબ્દાશ્રયી વિ. (સં.) શબ્દ પર આધારિત
 શબ્દાળુતા સ્ત્રી. અર્થ થોડો પણ શબ્દોની ભરમાર હોવી
 તે; શબ્દાંબર; શબ્દબાહુલ્ય; 'વર્બોસિટી'
 શબ્દાંતર ન. (સં.) બીજો શબ્દ; શબ્દકેર
 શમ પું. (સં.) ઈંટિયો અને વાસ્તુનાઓની શાંતિ;
 અંતર્નિઃસ્રવ; સંયમ (૨) નિત્ય નૈમિત્તિક કર્મો સિવાય
 બીજાં કર્મો તરફ વૃત્તિનું ન જવાપણું (૩) બ્રહ્મજ્ઞાનમાં
 જરૂરી હિલચાલ સિવાય બીજી બધી હિલચાલ
 અટકાવવાની ક્રિયા (૪) ભમા
 શમતા સ્ત્રી. શમ રાખવાની સ્થિતિ; શાંતિ (૨) ભમા;
 પીરજ (૩) સ્થિરતા ['ન્યુટ્રાઈઝેશન'
 શમન ન. (સં.) શાંત પડવું કે પાડવું તે (૨) મનની શાંતિ;
 શમમય વિ. (સં.) શાંત પ્રકૃતિનું
 શમવું (સં. શમ્) શાંત પડવું; ટાલું પડવું (૨) નાશ પામવું
 (૩) ઘટવું; ઓછું થવું (૪) વીસમવું; સીઝવું
 શમશમવું અ.ક્રિ. (સં. શમ્) ખમીને બેસી રહેવું (૨)
 હાલતુંચાલતું બંધ થઈ જવું (૩) શાંત થઈ રહેવું
 શમશેર સ્ત્રી. (કા.) તલવાર; તરવાર
 શમશેરબહાદુર વિ. તલવાર ચલાવવામાં કુશળ-પ્રવીણ;
 (૨) એક ઇલકાબ [જાણનારું
 શમશેરિયું વિ. (કા.) શમશેર-બહાદુર; તલવાર ચલાવી
 શમળી સ્ત્રી. એક પક્ષી; સમડી

શમા સ્ત્રી. (અ.) મીઠાખતી (૨) દીવી
 શમાદાન ન. નીચાબતીની દીવી; 'વોલ્લીટ' [શાંતિ પામેલું
 શમિત વિ. (સં.) શમેલું; શાંત કરેલું કે થયેલું (૨) શાંત;
 શમિયાનો પું. શામિયાનો; તંબુ (૨) શણગારેલો મંડપ
 શમી સ્ત્રી. (સં.) ખીજડાનું ઝાડ; સમગ્ર; ખીજડો
 શમીપૂજન ન. શમી નામના વૃક્ષનું પૂજન (દશેરા પર)
 શમ્સ પું. (અ.) રવિ; સૂર્ય
 શયનાન પું. (અ.) ઈશ્વર સામે બળવો કરનાર એક કિરસ્તો
 (૨) બદમાશ; સેતાન; શેતાન
 શયતાનિયત સ્ત્રી. બદમાશી; શયતાનપણું [પત
 શયતાની વિ. (૨વ.) શેતાની; તોફાની (૨) સ્ત્રી. શેતાનિ-
 શયદા વિ. (કા.) થેલું; ગાંડું (૨) પ્રેમથેલું; દીવાનું
 શયન ન. (સં.) સુવું તે (૨) પથારી; શય્યા (૩)
 ઠાકોરજીને પોઠાડવા તે [આરતી-પૂજા
 શયનઆરતી સ્ત્રી. (સં.) ઠાકોરજીના શયન વેળાની
 શયનગૃહ ન. (સં.) સુવાનો ઓરડો; 'બેડરૂમ' (૨)
 સુવાના કામમાં આવતું મકાન; શયનાગાર [ભોગ
 શયનભોગ પું. (સં.) ઠાકોરજીને શયનવેળા ધરાવાતો
 શયનયાન ન. (સં.) સુવાની સગવડવાળો રેલગાડીનો
 ઓ; 'સ્લીપરકોચ'
 શયિત વિ. (સં.) સુતેલું (૨) ઊંઘી ગયેલું
 શય્યા સ્ત્રી. (સં.) પથારી; સેજ (૨) કાવ્યમાં પદોનો
 પરસ્પર સુમેળ-સંગતતા
 શર પું. ન. (સં.) બાણ; તીર (૨) પાંચની સંજ્ઞા
 શર પું. પાર્શ્વિક કાપદો; શરિયત
 શરચ્ચંદ્ર પું. (સં.) શરદઋતુનો ચંદ્ર
 શરણ ન. (સં.) આશ્રય; રક્ષણ; ઓચ; શરણું
 શરણમાર્ગ પું. (સં.) ભગવાનને શરણે રહેવાનો ભક્તિ
 સંપ્રદાય (૨) પુષ્ટિમાર્ગ
 શરણાર્થી સ્ત્રી. (કા. શલનાઈ) કૂંડીને વગાડવાનું એક વાદ્ય
 શરણાગત વિ. (સં.) શરણે આવેલું; આશ્રયે આવેલું
 શરણાગતિ સ્ત્રી. શરણે આવવું તે; શરણે થવું તે
 શરણાર્થી વિ. (સં. શરણાર્થિત) શરણ ઈચ્છનારું; શરણા-
 ગત; શરણે આવવા ઈચ્છતું
 શરણું ન. શરણ; આશ્રય
 શરણ્ય વિ. (સં.) શરણ દઈ શકે એવું
 શરત સ્ત્રી. (અ. શત) હોડ; કરાર (૨) બોલી
 શરતનામું ન. શરત કર્યાનું લખાણ-કરારપત્ર; શરતબંદી
 શરતબંદી (ધી) સ્ત્રી. શરત કરવી તે [કરી હોય તેવું
 શરતી વિ. (કા.) શરતને લગતું; શરતવાળું (૨) શરત
 શરત્કાલ પું. (સં.) શરદ ઋતુ [ગુપ્ત
 શરત્યુક્તિમા સ્ત્રી. (સં.) અશ્વિન પૂર્ણિમા; માણેકઠારી
 શરદ સ્ત્રી. (સં.) આસોથી કાર્તિક માસ સુધી રહેતી ઋતુ
 (૨) વર્ષ; વરસ

શરદ્દપૂનમ/

૭૬૭

[શલ્ય

શરદ્દપૂનમ સ્ત્રી. શરદ્દપૂર્ણિમા; માષોકદારી પૂનમ
 શરદ્દી સ્ત્રી. (ફા. શદ્દી) ઠંડી (૨) ભેજ (૩) સળેખમ
 શરદ્દુત્સવ પું. (સં.) અશ્વિન પૂર્ણિમાનો-શરદ્દપૂનમનો
 ઉત્સવ (શરદ્દોત્સવ અશુદ્ધ) [પીઠું
 શરદ્દંબ પું. (સં.) બાણનો પીછાવાળો છેડો (૨) બાણનું
 શરદ્દત પું., ન. (અ.) કળ વગેરેના રસનું બનાવેલું પીણું
 શરદ્દત્તી વિ. આઠા રંગનું (૨) સ્ત્રી. એક જાતનું બારીક કાપડ
 શરદ્દ પું. (સં.) હાથીનું બચ્ચું; મદનિયું (૨) આઠ
 પગવાળું બળવાન કાલ્પનિક પ્રાણી
 શરમ સ્ત્રી. (ફા. શર્મ) લજ્જા (૨) પ્રતિષ્ઠા; ઈજ્જત (૩)
 મલાજે; મર્માદા (૪) લયાનત
 શરમજનક વિ. (સં.) શરમાવે-શરમિંદુ કરે તેવું
 શરમાવડું સ.કિ. 'શરમાવું'નું પ્રેરક (૨) શરમ કે માન રાખી
 સમજે-માને એમ કરવું; શરમથી મનાવડું-રીઝવડું
 શરમાવું અ.કિ. શરમ આવવી (૨) ઝંખવાણું પડવું
 શરમાશરમીકિ.વિ. એકબીજાથી શરમાઈને-શરમમાં આવીને
 શરમાળ વિ. શરમાય એવું; શરમવાળું; લજ્જાળુ
 શરમિદગી સ્ત્રી. (ફા.) શરમ; લજ્જા [ગયેલું
 શરમિદું વિ. (ફા. શરમિદહ) શરમથી ઝંખવાણું પડી
 શરયુ(પૂ) સ્ત્રી. (સં.) અયોધ્યા પાસેની સરયુ નદી
 શરવું વિ. સરવું; તીક્ષ્ણ કાનનું; તરત સાંભળી લેનારું
 શરવું વિ. માટીની મીઠી મુગધવાળું
 શરવૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) બાણોનો વરસાદ; બાણવર્ષા
 શરશધ્યા સ્ત્રી. (સં.) બાણોની પથારી (જેમ કે ભીખની)
 શરસડો પું. શિરીષનું ઝાડ; ખરસાડિયો
 શરસંધાન ન. (સં.) નિશાન ઉપર બાણ તાકવું તે [દિવસો
 શરદિ(શિ)યાં ન.બ.વ. શ્રાદ્ધપક્ષ; ભાદરવા વદના
 શરક પું. (સં. સરક) ધીરધારનો ધંધો કરનાર; નાણાવટી
 (૨) બેંકમાં નાણાં ચૂકવવાનું કામ કરનાર; રોકડિયો
 શરકત સ્ત્રી. (અ.) માણસાઈ; લાયકી; આબરૂ; શાહુકારી
 શરાફી વિ. શરાફને લગતું (૨) વાજબી; યોગ્ય
 શરાફી સ્ત્રી. શરાફનો ધંધો (૨) નાણાવટું
 શરાખ પું. (અ.) દારૂ; મદિરા
 શરાખખાનું, શરાખધર ન. દારૂનું પીઠું; કલાલખાનું
 શરાખખોરી સ્ત્રી. દારૂની લત; દારૂડિયાપણું
 શરાખબાજી સ્ત્રી. શરાખનું વ્યસન; શરાખખોરી
 શરાખી વિ. દારૂ પીનાર; દારૂનું વ્યસની
 શરાખી સ્ત્રી. દારૂનો નસો [તોકાન; નટખટપણું
 શરાત સ્ત્રી. (અ.) બદમાસી; દુષ્ટતા; નીચતા (૨)
 શરાતની વિ. (અ.) તોકાની; નટખટિયું (૨) દુષ્ટ
 શરાવ (સં.) (૦ડું, ૦જું) ન. શકોરું; ચપણિયું
 શરાચન ન. (સં.) ધનુષ્ય; કામઠું
 શરિયત સ્ત્રી. (અ.) કુરાનનો હુકમ; ઈસ્લામી કાયદો
 શરીક વિ. (અ.) ભાગીદાર; સામેલ

શરીક વિ. (અ.) ઊંચા કુળનું (૨) પ્રતિષ્ઠિત; આબરૂદાર
 (૩) પું. મોટા શહેરનો સરકારનિયુક્ત એક નાગરિક
 અધિકારી; નગરશેઠ
 શરીર ન. (સં.) દેહ; તન; કાયા
 શરીરધારી વિ. શરીરી; દેહધારી [વ્યાપાર
 શરીરયાત્રા સ્ત્રી. (સં.) શરીરનો નિર્વાહ (૨) શરીરનો
 શરીરરચના સ્ત્રી. શરીરની રચના; દેહરચના
 શરીરરચનાવિજ્ઞાન ન. (સં.) શરીર કેવી રીતે બન્યું તે
 વિશેનો બ્યાલ આપતું વિજ્ઞાન; 'એનેટોમી'
 શરીર(ઠવિધા) સ્ત્રી. (ઠવાજ) ન. શરીરની રચના
 વગેરેનું વિજ્ઞાન; 'ફિઝિયોલોજી'
 શરીરશ્રમ પું. (સં.) શારીરિક શ્રમ; જાત-મહેનત; મજૂરી
 શરીરસંપત્તિ સ્ત્રી. (સં.) આરોગ્ય; શારીરિક શક્તિ;
 તંદુરસ્તી [સંબંધ
 શરીરસંબંધ પું. (સં.) શરીર સાથેનો સંબંધ (૨) સંભોગ-
 શરીરસુધારણા સ્ત્રી. (સં.) શરીર-તથિયત સુધારવી તે
 શરીરી વિ. (સં.) શરીરવાળું (૨) પું. આત્મા; જીવાત્મા
 શરુ ન. (ફા. સર્વ) એક જાતનું ઝાડ; સરુ
 શરૂ વિ. (અ. શુરૂ) આરંભાવેલું; ચાલુ
 શરૂઆત સ્ત્રી. આરંભ; પહેલ
 શરૂથી કિ.વિ. પહેલેથી; શરૂઆતથી
 શરૂનું વિ. આદિ, શરૂમાં આવેલું; આરંભનું
 શરૂમાં કિ.વિ. આરંભમાં; શરૂઆતમાં
 શરેહ પું. મુસલમાની કાયદો-શરિયત
 શર્કરા સ્ત્રી. (સં.) સાકર (૨) ખાંડ; મોરસ
 શર્ટ ન. (ઈ.) ખમીસ; પહેરણ
 શર્ટિંગ ન. (ઈ.) શર્ટ કે ખમીસ માટેનું કાપડ
 શર્ત સ્ત્રી. (સં.) શરત [શરત કરી હોય એવું
 શર્તી વિ. (સં.) શરતી; શરતને લગતું; શરતવાળું (૨)
 શર્મ ન. (સં.) કલ્પાણ (૨) હિત (૩) સુખચેન
 શર્મ સ્ત્રી. શરમ
 શર્મનાક વિ. (ફા.) શરમજનક; લજ્જાપ્રદ
 શર્મિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) યથાતિની બીજી રાક્ષી
 શર્વ પું. (સં.) શિવ; શંકર ભગવાન
 શર્વરી સ્ત્રી. (સં.) રાત્રિ; રાત; નિશા
 શર્વરી(ઠપતિ, ઠરાજ, ઠરા) પું. ચંદ્ર; રજનીપતિ
 શર્વાશી સ્ત્રી. પાર્વતી; રુદ્રાશી [કંદ; 'બીટ'
 શલગ(જ)મ પું., ન. (ફા. શલ્જમ) શતા-જાંબલી રંગનું
 શલભ ન. (સં.) તીડ (૨) પંતગિયું
 શલાકા સ્ત્રી. (સં.) સળી (૨) પીંછી
 શલાકાપુરુષ પું. (સં.) ઉત્તમ પુરુષમાંનો દરેક પુરુષ (જેનું)
 શલાવડું ન. શરાવડું; ચપણિયું; શકોરું
 શલ્ય ન. (સં.) તીર (૨) કાંઠો (૩) પું. પાંડુપત્ની માત્રીનો
 ભાઈ (૪) નુરકેલી; નડતર (૫) વાઢકાપ; 'સર્જરી'

શબ્દક્રિયા

૭૭૮

[શંખલો

શબ્દક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) શસ્ત્રક્રિયા; તખીલી વાદકાપ; 'સર્જરી' [રોગનો ઈલાજ કરવો તે; 'સર્જરી' શબ્દચિકિત્સા સ્ત્રી. (સં.) તખીલી શસ્ત્રક્રિયા દ્વારા દર્દ કે શલ્યા સ્ત્રી. શિલા; પથ્થરની છાત્ર
શવ ન. (સં.) શબ; મૃત્યુ
શવર પું. પહાડી કે જંગલી માણસ; શબર
શશ, (૦ક) પું., ન. (સં.) સસલું
શશવર પું. (સં.) ચંદ્ર
શશાંક પું. (સં.) ચંદ્ર
શશિ(-શી) પું. (સં.) ચંદ્ર
શશિકલા (સં.) (-બા) સ્ત્રી. ચંદ્રની કળા
શશિકાંત પું. (સં.) ચંદ્રકાંત મણિ
શશિની સ્ત્રી. (સં.) ચંદ્રની સોળ કળાઓમાંની એક
શશિ(-શી)મુખીવિ. (સં.) શશિવદની; ચંદ્રજેવા મુખવાળી
શશિ(-શી)વદની વિ. (સં.) ચંદ્ર જેવા મુખવાળી
શશિયર પું. (સં.) શશયર, પ્રા. સસહર) ચંદ્ર
શશિલેખા સ્ત્રી. (સં.) શશિકળા; ચંદ્રકળા
શશી પું. (સં.) ચંદ્ર (ર) એકની સંજ્ઞા
શસ્ત્ર ન. (સં.) (મારવાનું) હથિયાર; આયુધ
શસ્ત્રક્રિયા સ્ત્રી. વાદકાપ; 'ઓપરેશન'; 'સર્જરી'
શસ્ત્રક્રિયાખંડ પું. (સં.) ઓપરેશન માટેનો ખાસ ખંડ-ઓરડો; 'ઓપરેશન થિયેટર'
શસ્ત્રચિકિત્સા સ્ત્રી. (સં.) વાદકાપનું વૈદ્ય; 'સર્જરી'
શસ્ત્રન્યાગ પું. (સં.) યુદ્ધમાં હથિયાર હેઠાં મૂકી દેવાં એ; 'ડિઝાર્મમેન્ટ' [વગેરેની સ્પર્ધા
શસ્ત્રદોટ(-ડા) સ્ત્રી. (સં.) શસ્ત્રની શોષ કે તેના સંગ્રહ
શસ્ત્રધારી વિ. શસ્ત્ર ધારણ કરનારું (ર) પું. ધોલો
શસ્ત્રપ્રયોગ પું. વાદકાપ; 'ઓપરેશન'
શસ્ત્રયુદ્ધ ન. શસ્ત્રાસથી-હિંસક યુદ્ધ
શસ્ત્રવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) શસ્ત્ર વાપરવાની વિદ્યા
શસ્ત્રવૈદ્ય પું. (સં.) વાદકાપ કરનાર વૈદ્ય; 'સર્જન'
શસ્ત્રાગાર ન. (સં.) શસ્ત્રો રાખવાનું મકાન
શસ્ત્રાસ ન.ખ.વ. (સં.) શસ્ત્ર અને અસ્ત્ર; મારવાનાં તેમ જ ફેંકવાનાં હથિયાર
શસ્ત્ર ન. (સં.) અનાજ; ધાન્ય
શહ સ્ત્રી. (ફા. શહ) શેહ; સામાન્ય
શહનાજક સ્ત્રી. (ફા.) નવવિવાહિતા; દુલ્હન
શહરયાર પું. (ફા.) બાદશાહ; રાજા
શહાદત સ્ત્રી. (અ.) શહીદ થવું તે; શહીદી (ર) શાહેદી; સાથી; પુરાવા
શહાળી સ્ત્રી. (સં. શેકાલિકા, પ્રા. સેહાલિઆ) એ નામનું ફૂલગાડ
શહીદ વિ. (અ.) ધર્મયુદ્ધમાં પ્રાણ આપનાર
શહીદી સ્ત્રી. શહીદપથું; ધર્મયુદ્ધમાં પ્રાણત્યાગ; શહાદત

શહૂર ન. (અ. યુગિર) આવડત (ર) વિવેક; સમજ (૩) પરાક્રમ
શહેનશાહ પું. (ફા. શહેનશાહ) રાજાઓનો રાજા; સમ્રાટ
શહેનશાહત સ્ત્રી. સામ્રાજ્ય; બાદશાહત [શહેનશાહત શહેનશાહી વિ. શહેનશાહ સંબંધી (ર) સ્ત્રી. બાદશાહી; શહેર ન. (ફા. શહર) નગર; મોટું ગામ
શહેરી વિ. શહેરનું કે તે સંબંધી (ર) પું. શહેરમાં વસનાર
(૩) નાગરિક; 'સિટિઝન' [(ર) સોળ (૩) શિલા શળ પું. (સં. શલાકા ઉપરથી) ગરીબી પડેલો આંકો; સળ શળી સ્ત્રી. (સં. શલાકા) સળી (ર) પા રૂપિયાનો વેપારી સંકેત (૩) વાળંદની પથરી
શંકર પું. (સં.) શિવ (ર) વિ. શુભકર; સુખકર
શંકરાચાર્ય પું. (સં.) કેવલાદેવતા પ્રવર્તક આચાર્ય કે તેમણે સ્થાપેલ પીઠનો અધિપતિ [અગ્ર-પેશાબની હાજત શંકા સ્ત્રી. (સં.) શક; સંદેહ; વહેમ (ર) કલ્પિત ભય (૩) શંકાકુશંકા સ્ત્રી. (સં.) સારી, માટી કે ખરીબોટી શંકા શંકાગ્રસ્ત વિ. (સં.) શંકામાં પડેલું; શંકામુક્ત શંકાપ્રશ્ન પું., ન. (સં.) શંકારૂપે ઊઠતો પ્રશ્ન; વિવાદી મુદ્દો શંકાવાદ પું. (સં.) કોઈ વાતમાં શ્રદ્ધાને બદલે શંકાની જ વૃત્તિ હોવી તે; 'સ્કેપ્સિઝમ' [શરમાવું શંકાવું અ.કિ. સંદેહમાં પડવું; વહેમાવું (ર) સંકોચાવું; શંકાશીલ વિ. વહેમી
શંકાસ્પદ વિ. (સં.) જેને વિશે શંકા હોય તેવું
શંકિત વિ. (સં.) શંકાવાળું; વહેમીલું
શંકી, (૦લું) વિ. (સં.) શંકાશીલ; વહેમીલું
શંકુ ન. (સં.) ઉપર જતાં અણિયાળી થતી જતી ગોળ બેઠકની ધન આકૃતિ (ર) હજાર અબજ (૩) સૂર્યચંદ્ર (૪) સોયની અણી (૫) શિખર; ટોચ
શંકુચ્છેદ પું. (સં.) શંકુને છેદતાં થતી આકૃતિ
શંકુદંતી વિ. (સં.) શંકુના જેવા દાંતવાળું
શંકુચંદ્ર ન. (સં.) છાયાચંદ્ર; 'સન-ગ્રયલ'
શંખ પું. (સં.) એક જાતના દરિયાઈ પ્રાણીનું કોટલું જેને ફૂંકવાથી અવાજ થાય છે. (ર) આંગળી ઉપરનું તેના આકારનું ચિહ્ન (૩) મૂર્ખ [કે તેનો ભૂકો શંખજીરું ન. (ફા. સંગેજરાહત) એક સફેદ ચીકણો પથ્થર શંખણી સ્ત્રી. શંખિની; કર્કશા; કર્કાસિયણ સ્ત્રી [અવાજ શંખ(૦બ્ધિ, ૦નાદ) પું. (સં.) શંખ ફૂંકવાથી થતો નાદ-શંખભસ્મ સ્ત્રી. (સં.) શંખની ભસ્મ-એક દવા શંખભારથી પું. (સં.) મૂર્ખશિરોમણિ શંખમોતી ન. (સં.) મોતીનો એક ખાસ પ્રકાર શંખલા સ્ત્રી. શૃંખલા શંખલી સ્ત્રી. નાનું ઝીણું શંખલું શંખલું ન. દરિયાકાંઠે મળી આવતું નાનું તે તે કોટલું શંખલો પું. નાનો શંખ

શંખાદોળ]

૭૬૯

[શામિયાનો

શંકાદોળ પું. મરણોત્તર પાટવિધિ [શંખપુષ્પી
શંખાવલી(-લિ) સ્ત્રી. (સં.) (બિ, -બી) એક વનસ્પતિ;
શંખિની સ્ત્રી. (સં.) કામશાસ્ત્ર પ્રમાણેના ચાર વર્ગોમાંના
ચોથા વર્ગની સ્ત્રી (પચિની, ચિત્રિણી, હસ્તિની અને
શંખિની); શંખણી (ર) શરીરની દસ નાડીઓમાંની
એક

શંખિયો પું. ધોળો સોમલ (એક ઝેર)
શંખોદક અ. (સં.) શંખમાં ભરેલું પાણી
શંક પું. (સં.) પદ; નપુંસક
શંતનુ પું. (સં.) ચંદ્રવંશી રાજા પ્રતાપનો બીજો પુત્ર
શંભવનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરો-
માંના ત્રીજા

શંભુ પું. (સં.) શિવ; મહાદેવ; શંકર
શંભુમેળો પું. (સં.) 'સ્વયંભૂ'નું લાઘવ + મેળો) જુદીજુદી
જાતો કે વસ્તુઓનો અવ્યવસ્થિત સમૂહ; ખીચણે (ર)
અદારે વર્ણનું સેજભેજ થવું તે
શ: પ્રત્ય. (સં.) શબ્દને લાગતાં 'તે કમે-હિસાબે' એવો
ભાવ બતાવતો તદ્વિત પ્રત્યય ઉદા. શબ્દશ:
-શાઈ વિ. (ફા. શાહી) નામને અંતે લાગતાં 'તેને લગતું,
તે રીતનું. તેના જેવું' એવો અર્થ સૂચવે છે. ઉદા.

બાબાશાઈ [તરકારી
શાક ન. (સં.) ખાઈ શકાય તેવાં કંદ, ફળ, ભાજી વગેરે;
શાકટ પું. બળદ
શાકટાયન પું. (સં.) એક ઋષિ; એક વૈયાકરણ
શાકટિક વિ. (સં.) ગાડાને-શકટને લગતું (ર) પું. બળદ
શાકણ(-ણી) સ્ત્રી. શાકિની (ર) પિશાચ; ચુડેલ
શાક(ઠપાન, ઠપાંદડું) ન. શાકભાજી; ભાજી સહિતનું શાક
શાક(ઠપીઠ, ઠબજર) સ્ત્રી., ન. શાકનું બજાર
શાકભાજી સ્ત્રી. શાક ને ભાજી (ર) સામાન્ય કે નજીવું

ગણી કદાચ એવું - મહત્વ વિનાનું તે
શાકભરી સ્ત્રી. દુર્ગામાતા (ર) આજનું સાંભર શહેર
શાકાહાર પું. (સં.) વનસ્પતિનો જ આહાર; અન્નાહાર
શાકાહારી વિ. (ર) પું. અન્નાહારી; 'વેજિટેરિયન' [દેવી
શાકિની સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગાના ગણમાંની એક પિશાચી કે
શાકિર પું. (અ.) ઈશ્વરને ધન્યવાદ આપનાર; કૃતજ્ઞ
શાકુનિક પું. (સં.) પક્ષીઓનો શિકારી; પારથી
શાકે કિ.વિ. (સં.) શક ઉપરથી) શક સંવત પ્રમાણે
શક્ત વિ. (સં.) શક્તિ સંબંધી (ર) શક્તિ કે દેવીનું પૂજન
(૩) પું. તેનું પૂજન કરતો માણસ

શાક્ય, (ઠનંદન, ઠમુનિ, ઠસિંહ) પું. (સં.) ગૌતમ બુદ્ધ
શાખ સ્ત્રી. (સં. શાખા) અટક; નુખ; 'સરનેઈમ' [આબરૂ
શાખ સ્ત્રી. (સં. સાખ્ય, પ્રા. સંજિમ) સાક્ષી; શાહેડી (ર)
શાખ સ્ત્રી. સાખ; ઝાડ પર સીધેસીધું પાકવા આવેલું ફળ
શાખપત્ર પું. શાખ દર્શાવતો પત્ર; શાખી નોટ; 'કેડિટ નોટ'

શાખા સ્ત્રી. (સં.) ડાળી (ર) વિભાજ (૩) જુદાં જુદાં
ગોત્રો કે મંડળોમાં પ્રચલિત વેદની સંહિતાનો પાઠ કે
ક્રમનો ભેદ

શાખામૃગ પું. (સં.) વાંદરો
શાખી વિ. શાખવાળું; શાખ પર ચાલતું
શાખોપશાખા સ્ત્રી. નાની મોટી બધી શાખા; શાખાપ્રશાખા
શાગરિત(-દ), શાગિઈ (ફા.) પું. શિખ; ચેલો (ર)
સહાયક; મદદગાર

શાઠ્ય ન. (સં.) શઠતા; બદમાસી; લુચ્ચાઈ
શાષ્ટ્ર પું. (સં.) કસોટીનો પથરો; 'ટચ-સ્ટોન' (ર) પા
તોલો; ચાર માસાનું વજન (૩) સરાણનો પથ્થર (૪)
કરવત [પાત્ર

શાષ્ટકું ન. સાણકું; સાનક; શકોરું (ર) ભીખ માગવાનું
શાષ્ટપ સ્ત્રી. (ઠણ) ન. (શાણું પરથી) ડહાપણ; ચતુરાઈ
શાણું વિ. (સં. સજ્જન, પ્રા. સયાણએ) ચતુર; ડાહ્યું
શાણું ન. સોણું; સમણું
શાણે સર્વ. શા વડે; શાનાથી; શેણે
શાતા સ્ત્રી. (સં. શાત, પ્રા. સાત, સાતા) શાંતિ; ટાઢક
શાતાદાયક વિ. (ફા.) શાતા આપનારું (જૈન)
શાથી સર્વ. શાણે; શા વડે (ર) શા માટે-કાજે-કારણે
શાહી સ્ત્રી. (ફા.) લગ્ન

શાહીશુદા વિ. (હિ.) પરણેલું; લગ્નપ્રથિથી જોડાયેલું
શાદ્ધલન (સં.) લીલુંડિગેલ પાસ (ર) ન. હરિયાણી જમીન
શાન સ્ત્રી. (અ.) ભભકો (ર) દેખાવ; છટ; ઢબછબ
શાનદાર વિ. છટાદાર; ધાટીલું (ર) જાજરમા
શાનશૌકિત, શાનસોગાત સ્ત્રી. ઠાઠમાઠ; ભભકો (ર) દમ;
માલ (૩) બાહોશી

શાનું સર્વ. શેનું; શી વાત કે વસ્તુનું (ર) શા માટેનું
શાને કિ.વિ. શા માટે; શીદને
શાપ પું. (સં.) બદ્દુવા; કદુવા
શાપવું સ.કિ. (સં. શાપ્) શાપ દેવો; કદુવા અપવી
શાપિત વિ. (સં.) શાપ પામેલું
શાખાન પું. હિજરી સનનો આઠમો મહિનો
શાખાશ ઉદ્. (ફા.) સાબસ; ધન્ય !; વાહ !
શાખાશી સ્ત્રી. ધન્યવાદ; તારીફ

શાબ્દ વિ. (સં.) શબ્દસંબંધી (ર) મૌખિક
શાબ્દજ્ઞાન ન. (સં.) પ્રમાણભૂત માણસના કે શાસના
કથનથી થતું જ્ઞાન

શાબ્દિક વિ. (સં.) શબ્દનું કે તેને લગતું (ર) મૌખિક
શામક વિ. (સં.) શમાવેએલું; શાન્તિકારક (ર) દબાવી દેનાર
શામળ, (-જિયો, -બી) પું. (સં. શ્યામલ) શ્રીકૃષ્ણ [શ્યામ
શામળું વિ. (સં. શ્યામલ, પ્રા. શામલ, સામલ) કાળું;
શામળો પું. શ્રીકૃષ્ણ
શામિયાનો પું. (ફા.) શમિયાનો; તંબૂ

શામિલ

૭૭૦

[શાહમૃગ

શામિલ વિ. (અ.) સામેલ; ભળેલું; જોડાયેલું
 શાયદ કિ.વિ. (ફા.) કદાચ; કદાચિત્
 શાયર પું. (અ. શાઈર) કવિ (ર) વિદ્વાન
 શાયરી સ્ત્રી. શાયરપણું (ર) કાવ્યકળા; કવિતા
 -શાયી વિ. (સં.) (સમાસને અંતે) 'સુનાર, પોઢનાર'
 એવા અર્થમાં (શેષશાયી)

શાર પું. કાષ્ઠ; છિદ્ર
 શારકામ ન. જમીનમાં શારરીથી શાર પાડવો તે
 શારરી સ્ત્રી. શાર પાડવાનું અષ્ટીદાર ઓજાર
 શારડો પું. મોટી શારરી (ર) ફૂવામાં વધારે પાણી લાવવા
 શાર પાડવો તે કે નળ જમીનમાં ઉતારી ફૂવો બનાવવો
 તે; 'ઓરિંગ'

શારદ (દીપ) વિ. શરદ ઋતુનું; -ને લગતું
 શારદા સ્ત્રી. (સં.) સરસ્વતી દેવી (ર) વાણી
 શારદાપીઠ સ્ત્રી. વિદ્યાપીઠ (ર) શંકરાચાર્યની પશ્ચિમ
 ભારતની ગાદી કે મઠ (દ્વારકાનો)
 શારવું સ.કિ. શાર પાડવો (ર) મહેસાણી બાળવું-પજવું
 શારંગ ન. (સં. શાઙ્ગ) સારંગ; એ નામનું વિષ્ણુનું ધનુષ્ય
 શારંગ(ઠપર, ઠપાણિ) પું. વિષ્ણુ
 શારિ પું. (સં.) પાસો કે શતરંજનું મહોરું (ર) મેના
 શારીર વિ. (સં.) શરીર સંબંધી (ર) પું. દેહી; જીવાત્મા
 (૩) ન. શરીરશાસ્ત્ર

શાર્ક સ્ત્રી. (ઈ.) એક મોટી માછલી
 શારીરિક વિ. (સં.) શરીર સંબંધી; દૈનિક
 શાર્દૂલ પું. (સં.) વાઘ (ર) ચિતો
 શાર્દૂલવિકીડિત પું. (સં.) એક છંદ
 શાર્પનર ન. (ઈ.) પેન્સિલ છોલવાનો સંયો
 શાશ પું. (સં.) સાગનું ઝાડ [કીમતી વસ્ત્ર
 શાશ સ્ત્રી. (ફા.) ભરેલી કિનારનું ઓઢવાનું ઊંનનું એક
 શાશક પું. શ્યાલક; સાથી
 શાલદુશાલા પું.ભ.વ. માનાર્યે અપાતાં શેલાપાષડી વગેરે
 શાલભંજિકા સ્ત્રી. (સં.) પૂતળી; બાવલું
 શાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. મકાન; ઘર (ર) પાઠશાળા;
 નિશાળ (૩) સંપ્રદાય; 'સ્કૂલ'

શાલાં(-ળાં)ત વિ. શાળાના છેલ્લા વર્ષનું
 શાલિ સ્ત્રી. (સં.) ડાંગર; શાખ [લીસો ગોળ પથ્થર
 શાલિગ્રામ પું. (સં.) વિષ્ણુના પ્રતીક તરીકે પૂજ્યતો કાળો
 શાલિની પું. (સં.) એક છંદ (ર) વિ., સ્ત્રી. 'શાલી'નું
 સ્ત્રીલિંગનું રૂપ

શાલિવાહન પું. (શાલિ સં. સ્વીકારાયેલ છે પણ શાલી
 દ્રવિડ શબ્દ છે અને એનો અર્થ ધોડો થાય છે.) શક
 જાતિનો એક પ્રસિદ્ધ રાજા; જેનાથી શક સંવત ગણાય
 છે. [વેદું

શાલિહોત્ર પું. (સં.) ધોડો (ર) ધોડા વગેરે જનવરોનું

શાલિહોત્રી પું. જનવરોનો વેધ; સાલોત્રી
 -શાલી(-ળી) (સં.) વિ. નામને અંતે લાગતાં 'વાણું' અર્થ
 બતાવે છે. (પ્રભાવશાલી-પ્રભાવશાળી)

શાલીન વિ. (સં.) નમ્ર; વિનયી (ર) શરમાળ; લજજણુ
 (૩) ખાનદાન

શાલીનતા સ્ત્રી. (સં.) ખાનદાની (ર) નમ્રતા; વિનય
 શાલીય વિ. (સં.) શાળાને લગતું; શાળાસંબંધી
 શાલીં(-ળી)પયોગી વિ. (સં.) શાલોપયોગિનું શાળાના
 વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી

શાલ્મલિ પું., ન. (સં.) શીમળાનું ઝાડ

શાવ, (-ક) પું., ન. (સં.) બાળ; બચ્ચું

શાશ્વત વિ. (સં.) નિત્ય; સનાતન

શાશ્વતતા સ્ત્રી. શાશ્વતપણું; અમરતા; સનાતનતા

શાશ્વની વિ. નિત્ય; શાશ્વત (ર) પૃથ્વી (૩) દુર્ગામાતા
 (૪) ધોગમાયા [રાજા; હાકેમ

શાસક પું. (સં.) સત્તા ભોગવનાર; શિક્ષા કરનાર (ર)

શાસન ન. (સં.) શિક્ષા (ર) અમલ; રાજ્ય (૩) આજ્ઞા
 (૪) ઉપદેશ [કર્તા

શાસન(ઠકર્તા, ઠકાર) પું. (સં.) શાસન કરનાર; રાજ્ય-

શાસનતંત્ર ન. રાજ્યતંત્ર; રાજ્યવહી ઇટ

શાસનપત્ર ન. (સં.) હુકમનામું; આજ્ઞાપત્ર

શાસનપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) રાજ્ય કરવાની રીત કે પ્રકાર

શાસિત વિ. (સં.) શાસન પામેલું; શાસનમાં આવેલું

શાસ્તા પું. (સં.) શાસન કરનાર; રાજા (ર) શિક્ષક

શાસ્ત્ર ન. (સં.) ધર્મગ્રંથ (ર) કોઈ પણ વિષયનું તાત્ત્વિક
 તેમ જ વ્યવસ્થિત જ્ઞાન

શાસ્ત્રકાર પું. (સં.) શાસ્ત્ર રચનાર

શાસ્ત્રજા વિ. (ર) પું. શાસ્ત્ર જાણનાર

શાસ્ત્રજ્ઞાન ન. (સં.) શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન કે ઊંડી સમજ

શાસ્ત્રદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) શાસ્ત્રશુદ્ધ દષ્ટિ; શાસ્ત્રમાન્ય સમજ

શાસ્ત્રાર્થ પું. (સં.) શાસ્ત્ર વિષયક ચર્ચા (ર) શાસ્ત્રના
 અર્થનો ચર્ચા

શાસ્ત્રી પું. (સં.) શાસ્ત્ર જાણનાર

શાસ્ત્રીય વિ. (સં.) શાસ્ત્ર સંબંધી; શાસ્ત્રનું (ર) શાસ્ત્રશુદ્ધ

શાસ્ત્રીપતા સ્ત્રી. શાસ્ત્રપુદ્ગ હોવું તે

શાસ્ત્રોક્ત વિ. (સં.) શાસ્ત્રમાં કહેલું [(૩) (કટાક્ષમાં) ચોર

શાહ પું. (ફા.) મુસલમાન રાજા; બાદશાહ (ર) શરાફ

શાહજાદી સ્ત્રી. (ફા.) બાદશાહની પુત્રી

શાહજાદો પું. (ફા.) બાદશાહનો પુત્ર

શાહજીવું ન. (ફા.) શ્યાહનરહું એક વનસ્પતિ - ઔષધિ

શાહજોગ(-નું) (ફા.) વિ., કિ.વિ. પ્રામાણિક (ર)

સ્વીકારવા જોગ; કાયદેસર

શાહબાજ ન. (ફા.) બાજ પક્ષી જેવું એક પક્ષી

શાહમૃગ ન. આફ્રિકાનું ઊંડી ન શકે તેવું એક મોટું પક્ષી

શાહમુગવૃત્તિ/

૭૭૭

[શિક્ષાપાત્ર

શાહમુગવૃત્તિ સ્ત્રી. (ફા. શાહમુગ) (શાહમુગ પેઢે) ભય છતાં તે નથી એમ માનવાની મનોવૃત્તિ શાહવટ સ્ત્રી. (ફા.) પ્રામાણિકપણું; ચોખ્ખો વહેવાર શાહસોદાગર પું. (ફા.) મોટો આભરૂદાર સોદાગર-વેપારી શાહિદ વિ. (અ.) સાક્ષી આપનાર; ગવાહ (૨) પ્રેયસી; પ્રેમિકા

શાહી સ્ત્રી. (ફા. સિપાહી) લખવામાં વપરાતો પ્રવાહી રંગીન પદાર્થ; સાહી (૨) તબલાં વગેરેમાં માદા પર ઉપર લગાડાતો કાળો પદાર્થ

શાહી વિ. બાદશાહને લગતું (૨) સમાસિક શબ્દમાં 'ને લગતું' અર્થમાં (વાણિયાશાહી, રાજાશાહી વગેરે) શાહીયુસ પું., ન. શાહીને ચૂસી લે તેવો એક જાતનો કાગળ; 'બ્લોટિંગ-પેપર'

શાહીન પું. (ફા.) બાજપક્ષી (૨) ત્રાજવાની દાંડી શાહીવાદ પું. સામ્રાજ્યવાદ શાહુકાર પું. (ફા. શાહ = નાણાવટી ઉપરથી) શરાફ; નાણાવટી (૨) વટવાળો; પ્રામાણિક (૩) (કટાક્ષમાં) ચોર; લુચ્ચો

શાહુકારી સ્ત્રી. શાહુકારપણું; પ્રામાણિકતા (૨) લુચ્ચાઈ શાહુકી સ્ત્રી. (સં. શાવિય; પ્રા. સાવિહ) જમીનમાં બોટ કરીને રહેતું એક અણીદાર પીછાંવાળું પ્રાણી; સાહુકી શાહેદ પું. (અ. શાહિદ) સાક્ષી પૂરનાર; ગવાહ શાહેદી સ્ત્રી. સાક્ષી; પુરાવો (૨) પું. શાહેદ; સાક્ષી શાળ સ્ત્રી. (સં. શાલિ) ડાંગર શાળા સ્ત્રી. શાલા; નિશાળ (૨) મકાન; પર [શાળી-શાળી પ્રત્ય. (લી) 'વાળું' અર્થનો પ્રત્યય. જેમ કે, શક્તિ-શાળી સ્ત્રી. (સં. શાલિ) ડાંગર શાળોપયોગી વિ. જુઓ 'શાલોપયોગી' શાંકર(-રી) વિ. શંકર સંબંધી (૨) શંકરાચાર્યનું શાંડિલ્ય પું. (સં.) સ્મૃતિ તેમ જ ભક્તિસૂત્રના કર્તા-ઋષિ શાંત વિ. (સં.) શાંતિયુક્ત

શાંતચિત વિ. (સં.) ઠંડ કે નરમ સ્વભાવનું શાંતરસ પું. (સં.) (કાવ્યમાં) નવ રસમાંનો એક શાંતિ સ્ત્રી. (સં.) વેગ, શોભ કે કિયાનો અભાવ; શમન (૨) કલેશ, કંકાસ કે યુદ્ધનો અભાવ (૩) નીરવતા (૪) માનસિક કે શારીરિક ઉપદ્રવ કે વિકારનું મટી જવું તે (૫) ધીરજ; ખામોશ (૬) વિશ્રામ; નિવૃત્તિ શાંતિદૂત પું. (સં.) શાંતિ કરવા માટે મોકલેલો-શાંતિનો સંદેશો લઈ જતો દૂત [સોળમા શાંતિનાથ પું. (સં.) જૈનો વર્તમાન યોવીસ તીર્થંકરોમાંના શાંતિનિકેતન ન. (સં.) જ્યાં સદાય શાંતિ મળે તેવું સ્થાન કે મકાન (૨) ગુરુવર રવીન્દ્રનાથ સેથપેલ વિશ્વવિદ્યાલય શાંતિપાઠ પું. શાંતિ માટે થતો મંત્રનો પાઠ શાંતિપ્રદ વિ. (સં.) શાંતિ આપે એવું

શાંતિપ્રિય વિ. (સં.) શાંતિ જેને પ્રિય છે તેવું; શાંતિનું ચાહક શાંતિભંગ પું. (સં.) સુલેહશાંતિનો ભંગ શાંતિમય વિ. શાંતિથી ભરેલું શાંગ પું., ન. (સં.) પુનઃ (૨) વિષ્ણુનું ધનુષ્ય શાંગ(અશ્વર, ઠપાણિ) પું. (સં.) વિષ્ણુ શિકરામજ ન. ('શિકારવું' ઉપરથી) હૂંડી સ્વીકારવી એ (૨) હૂંડી સ્વીકારવાનો વટાવ

શિકરાવવું સ.કિ. 'શિકારવું'નું પ્રેરક શિકરાવું અ.કિ. 'શિકારવું'નું કર્મણિ શિકલ સ્ત્રી. (અ. શિકલ) મુખાકૃતિ; ચહેરો; સૂરત શિકસ્ત સ્ત્રી. (ફા.) પરાજય; હાર; પરાતપ શિક્ષો પું. (ફા.) સંકલ્પે શિક્ષકર્ષી સ્ત્રી. મેલ કાપનારી એક વનસ્પતિ; ચિકાખાઈ શિકાયત સ્ત્રી. (અ.) ફરિયાદ; ભૂલ કાઢવી તે શિકાર પું. (ફા.) ગમ્મત, ખોરાક કે કસરત માટે પશુપંખીને મારવાં તે; મૃગયા (૨) એ રીતે મારેલું કે મારવા યોગ્ય પ્રાણી (૩) ભોગ; ભક્ષ શિકારી(-રુ) વિ. (ફા.) શિકાર સંબંધી (૨) શિકાર કરનારું (૩) પું. શિકાર કરનાર; પારથી

શિકારવું સ.કિ. સ્વીકારવું ('હૂંડી' માટે) [છોડી(કાશ્મીરની) શિકારો પું. (હિ. શિકવા) સહેલગાહ માટેની એક પ્રકારની શિકોતર(-રી) સ્ત્રી. (અરબ સાગરના સોકોત્રો ટાપુની અધિષ્ઠાત્રી દેવી) શિકોતરા જેવી ભૂતડી શિકોતરું ન. વળગેલું છૂટે નહિ તેવું ભૂત શિકલ સ્ત્રી. શિકલ; ચહેરો; મુખાકૃતિ શિક્કે ના. શિક્કે; સુધ્ધાં; સહિત શિકક પું. (સં.) શિક્ષણ આપનાર [શિકકવર્ગ શિકકગણ પું. (સં.) શિક્ષકોનો સમુદાય કે સમૂહ (૨) શિક્ષણ ન. (સં.) કેળવણી (૨) બોધ; ઉપદેશ શિક્ષકલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. શિક્ષણ આપવાની રીત-પદ્ધતિ [શાસ્ત્રી

શિક્ષણકાર પું. (સં.) શિક્ષણ કામ કરી જાણનાર; શિક્ષણ-શિક્ષણપદ્ધતિ સ્ત્રી. શિક્ષણ આપવાની પદ્ધતિ શિક્ષણશાસ્ત્ર ન. (સં.) શિક્ષણનું શાસ્ત્ર (૨) વિદ્યાશાસ્ત્ર શિક્ષણસંસ્થા સ્ત્રી. (સં.) શિક્ષણનું કે કેળવણી વિષયક કાર્ય કરતી કે તાલીમ આપતી સંસ્થા શિક્ષણીય વિ. (સં.) શિક્ષણ આપવા કે લેવા યોગ્ય (૨) શિક્ષણને લગતું; શિક્ષણ વિષયક શિક્ષા સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાન; બોધ; શિક્ષામણ (૨) સજ્જ (૩) એક વેદાંગ; ઉચ્ચારશાસ્ત્ર શિક્ષાપત્રી સ્ત્રી. શિક્ષા-બોધ આપતું લખાણ કે ગ્રંથ (૨) સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનો એક મુખ્ય બોધગ્રંથ શિક્ષાપાત્ર વિ. (સં.) શિક્ષા-સજ્જને પાત્ર (૨) સજ્જપાત્ર; દંડને પાત્ર

[શિક્ષિકા]

૭૭૨

[શિરીષ]

શિક્ષિકા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીશિક્ષક
 શિક્ષિત વિ. (સં.) શિક્ષણ પામેલું (૨) સંસ્કારી
 શિખર ન. (સં.) પર્વતની ઢોચ (૨) મધ્યાહ્ન; ઢોચ (૩)
 મંદિરનો ધુમટ
 શિખરબંધ(-બી) વિ. (સં.) શિખરવાળું
 શિખરમાળ સ્ત્રી. ઊંચાનીચા પર્વતોની સારમાળા
 શિખરિણી પું. (સં.) સત્તર અક્ષરનો એક છંદ
 શિખરી વિ., પું. ડુંગર (૨) વૃક્ષ; ઝાડ
 શિખવણી સ્ત્રી. ભંભેરણી; છાની શિખામણ
 શિખવાડનું અ.કિ. શીખવવું (૨) ભંભેરવું; ઉઠકેરવું
 શિખંડ પું. (ફા. સિર = દહીં + કંદ = ખાંડ ઉપરથી
 સિરકંદ અથવા હિં. શિખરન) દહીંખાંડની બનાવાતી
 એક મીઠી વાની [દુપદ રાજાનો પુત્ર
 શિખંડી વિ. માથે કલગીવાળું (૨) પું. (સં.) મોર (૩)
 શિખા સ્ત્રી. (સં.) સોટલી (૨) છોગું (૩) મોર વગેરેની
 કલગી (૪) અગ્નિની જાળ
 શિખાઉ વિ. શીખતું (૨) બિનઅનુભવી
 શિખાકંઠ પું., ન. (સં.) રાતા જાંબલી રંગનું કંઠ; ડુંગળી
 કે લસણની જાતનું કંઠ
 શિખામણ સ્ત્રી. (શીખવું ઉપરથી) બોધ; શિક્ષા; સલાહ
 શિખામણિયું વિ. શિખામણ આપતું; બોધક
 શિખાસૂત્ર ન. (સં.) શિખા અને ઉપવીત; બ્રાહ્મણનાં લક્ષણ
 શિખી પું. (સં.) કલગીવાળું (૨) મોર (૩) કૂકરો (૪)
 અગ્નિ
 શિગરામ ન. સિગરામ; એક વાહન
 શિડયુલ ન. (અ. શિકલ) વિગતવાર નોંધ (૨) પુસ્તકને
 અંતે વિગત દર્શાવતો પરિશિષ્ટરૂપ લેખ (૩) અનુસૂચિ
 શિડયુલ કાસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) બંધારણમાં પછાત ગણાતી
 જાતિઓ પરિશિષ્ટમાં અલગ દર્શાવાતી હોઈ-તેમાં
 આવતી જાતિઓ (૨) અનુસૂચિત જાતિ 'એસ. સી.'
 શિડયુલ ટ્રાઈબ સ્ત્રી. (ઈ.) બંધારણમાં ગણાતી અનુસૂચિત
 આદિજાતિઓ 'એસ. ટી.'
 શિતાબ વિ. ઉતાવળ; સિતાબ
 શિતિ વિ. (સં.) ધોળું; થેડુંભડું; નીલરંગનું [(૩) થાકેલું
 શિથિલ વિ. (સં.) નરમ; ઢીલું પડી ગયેલું (૨) નિર્બળ
 શિથિલતા સ્ત્રી. ઢીલું પડી ગયેલું તે; નિર્બળતા
 શિ-ટો(-તો) પું. જાપાનનો બૌદ્ધ ધર્મ
 શિપ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) વહાણ; જહાજ
 શિપ-બ્રેકિંગ પું. (ઈ.) જહાજ ભાગવાં તે કે તેનો ઉધોગ
 શિપિંગ ન. (ઈ.) વહાણ, આગબોટ વગેરેનો માલ
 યાદાવબો-ઉતારવો તે
 શિફારસ સ્ત્રી. (ફા. સિફારિશ) સિફારસ; ભલામણ
 શિફારસી વિ. (ફા. સિફારિશ) શિફારસવાળું
 શિફ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) પાળી; વારો (૨) સ્થળાંતર

શિબિ પું. (ફા.) હોલાને માટે બાજને શરીર આપનાર
 પુરાણપ્રસિદ્ધ રાજા
 શિબિક્ષિકા સ્ત્રી. (સં.) પાલખી [કરેલી વ્યવસ્થાની જગ્યા
 શિબિર પું. (સં.) તંબૂ (૨) છાવણી (૩) વાદ કે ચર્ચા માટે
 શિયળ ન. શીલ; સતીત્વ; સ્ત્રીનું પાવિત્ર્ય
 શિયળભંગ ન. (ફા.) સ્ત્રીની પવિત્રતા નષ્ટ થવી તે
 શિયા વિ. (અ.) એ નામના મુસલમાની સંપ્રદાયનું [ગયેલું
 શિયાવિયા કિ.વિ. ગભરાયેલું; બાવડું (૨) ભોંટું પડી
 શિયાળ પું., સ્ત્રી. (ઠવું, -ળિયું) ન. (સં.) શૂગલ, પ્રા.
 શિઆલ, સિઆલ) કૂતરાના વર્ગનું એક જંગલી પ્રાણી
 શિયાળ(ઠવી) સ્ત્રી. શિયાળની માદા
 શિયાળી સ્ત્રી. શિયાળની ચીસ; લાળી
 શિયાળુ વિ. શિયાળામાં થતું કે શિયાળાને લગતું
 શિયાળુપાક પું. શિયાળામાં થતો પાક; રવીપાક
 શિયાળો પું. (સં. શીતકાલ, પ્રા. શીઆલઅ) (કાર્તિકથી
 માધ મહિનો) ટાઢની ઋતુ
 શિર ન. (સં. 'શિરસ' અને 'શિર' બંને. સર. ફા. સર)
 માથું (૨) ઢોચ; મથાણું (૩) લક્ષ્મીની આગલી હાર
 શિરચ્છત્ર વિ. (સં.) માથાના છત્રરૂપ; પાલક; વડીલ
 શિરચ્છેદ પું. (સં.) માથું કાપી નાખવું તે
 શિરછત્ર વિ. શિરચ્છત્ર; માથાના છત્રરૂપ; વડીલ
 શિરજોર વિ. માથાફરેલ (૨) જબડું; શિરજોરીવાળું
 શિરજોરીસ્ત્રી. (ફા. સર+જોર(ઉપરથી) જોરવારી; જબરદસ્તી
 શિરટોપ પું. માથાના રક્ષણ માટેનો ટોપ [ઉપરી
 શિરતાજ પું. (ફા. સર+તાજ) માથાનો મુગટ (૨) વડીલ;
 શિરપાવ પું. શાબાશી બદલ આપવામાં આવતો ધોષાક
 (માથાથી પગ સુધીનો) ખિલત (૨) ઈનામ (૩)
 શાબાશી [છોગું; કલગી; તારો
 શિરપેય પું. (સર. પ્રા. સરપેય) પાઘડી કે ફેંટા પરનું
 શિરબંધ પું. પાઘડી પર બાંધવાનું શોભતું માથાબંધણું
 શિરભોર પું. (શિર + સં. મુકુટ, પ્રા. મઉડ) માથાનો મુગટ
 (૨) સર્વશ્રેષ્ઠ તે
 શિરસા કિ.વિ. (સં.) શિર વડે
 શિરસાવંધ વિ. (સં.) માથું નમાવવા જેવું; આદરણીય;
 સ્વીકાર્ય; સ્વીકારવા જેવું [કારકુન
 શિરસ્તેદાર પું. (ફા. સર્વિશ્તહદાર) અમલદારનો મુખ્ય
 શિરસ્તેદારી સ્ત્રી. શિરસ્તેદારનું કામ કે પદ
 શિરસ્તો પું. (ફા. સર્વિશ્તહ) પ્રથા; રિવાજ (૨) નિયમ
 શિરા સ્ત્રી. (સં.) રક્તવાહિની; નસ; (અશુદ્ધ લોહીની)
 'વેઈન' [એક વાસણ
 શિરા(-રો)ઈ સ્ત્રી. (અ. સુરાહી) ઊભા મોનું પાણીનું
 શિરામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. સવારનો નાસ્તો
 શિરાવડું સ.કિ. નાસ્તો કરવો
 શિરીષ ન. (સં.) એક ઝાડ; સરસળો (૨) તેનું ફૂલ

શિરોઈ

૭૭૩

[શિસ્તબદ્ધ

શિરોઈ સ્ત્રી. શિરોઈ; ઊભા મોંનું પાણીનું વાસણ
શિરોધાર્ય વિ. (સં.) માથે યજ્ઞવવા-સ્વીકારવા યોગ્ય
શિરોધિનું ન. (સં.) ઊંચામાં ઊંચું બિંદુ કે સ્થાન; ટોચ
(૨) ત્રિકોણના માથાનું અણિયું; 'વર્ટીક્સ' (ગ.)

શિરોભાગ પું. (સં.) ટોચનો કે માથાનો ભાગ
શિરોમણિ પું. (સં.) ચૂડામણિ (૨) મુખ્ય; શ્રેષ્ઠ; નાયક
શિરોમાન્ય પું. (સં.) માથે યજ્ઞવવા-સ્વીકારવા લાયક
શિરોરુદ્ધ પું. (સં.) માથાના વાળ [કપાળની રેખા
શિરોરેખા સ્ત્રી. નાગરી અક્ષરના માથા ઉપરની રેખા (૨)
શિરોરોગ પું. (સં.) માથાનો રોગ

શિરોલિખિત વિ. (સં.) ઉપર લખેલું; મથાળે લખેલું તિ
શિરોવિરેચન ન. (સં.) છીંક લાવી માથાનો બગાડ કાઢવો
શિરોવેદના સ્ત્રી. (સં.) માથાનો દુખાવો [વગેરે
શિરોવેદન ન. (સં.) માથાનો પહેરવેશ-ટોપી, પાપટી
શિલા સ્ત્રી. (સં.) પથ્થરની છાટ કે ટૂકડો

શિલાકાલીન વિ. (સં.) શિલાયુગનું કે તે સંબંધી [પ્રિન્ટિંગ
શિલાદ્રાપ સ્ત્રી. શિલા ઉપર કોતરેલી કંદેલું છાપકામ; 'લિથો-
શિલાજિત ન. (સં.) ડુંગરનો રસ મનાતી ખોષ્ટિક ઔષધિ
શિલાન્યાસ પું. (સં.) મકાન વગેરેનું ખાતમુહૂર્ત; શિલારોપણ
શિલાપ્રેસ ન. શિલાછાપનું પ્રેસ; લિથો-છાપખાનું

શિલાયુગ પું. (સં.) પથ્થરયુગ; પાષાણયુગ; 'સ્ટોન-એજ'
શિલારોપણ ન. (શિલા + આરોપણ) મકાન બાંધવામાં
પ્રથમ તેનો પાયાનો પથ્થર મૂકવો તે - તેનો વિધિ;
ખાતમુહૂર્ત

શિલાલેખ પું. પથ્થર ઉપર કોતરેલો લેખ
શિલાલેખવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) અભિલેખવિદ્યા
શિલિમુખ પું. (સં.) ભમરો (૨) ન. બાણ

શિલિંગ પું. (ઈ.) એક અંગ્રેજી સિક્કો [કુતરાનો કાન
શિલીંગ ન. (સં.) ચોમાસામાં ઊગતા તિલાકીના ટોપ;
શિલોંછ ન. (સં.) ખજી કે ખેતરમાં પોડલા ફણ વીસી લેવા તે
શિલોંછવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) શિલોંછ વડે જીવન ચલાવવું તે
શિલ્પ સ્ત્રી. (ઈ.) ઢાલના ઘાટનું પ્રતીક (સ્પર્ધામાં) (૨)
વિજયપદ્મ

શિલ્પમેય પું. સ્ત્રી. (ઈ.) વિજયના ચિહ્ન-શિલ્પ મેળવવા
ગોઠવાયેલી રમત [ઉ] કોતરકામ

શિલ્પ ન. (સં.) કારીગરી; કળા (૨) બાંધકામની કળા
શિલ્પકર્મ ન. (સં.) કલાકારીગરીનું કામ [કલાકારીગરી
શિલ્પકલા-(ળા) સ્ત્રી. શિલ્પની કળા; કોઈ પણ પ્રકારની
શિલ્પકામ ન. (સં.) કોતરકામ; શિલ્પકર્મ [નાણસ; શિલ્પી
શિલ્પકાર પું. (સં.) કારીગર (૨) બાંધકામમાં પ્રવીણ
શિલ્પવિદ્યા, શિલ્પશાસ્ત્ર ન. (સં.) શિલ્પનું શાસ્ત્ર

શિલ્પશાસ્ત્રી પું. શિલ્પશાસ્ત્ર જાણનાર [કારીગર
શિલ્પી વિ. શિલ્પને લગતું (૨) પું. શિલ્પશાસ્ત્રી (૩)
શિવ વિ. (સં.) શુભ; કલ્યાણકારી (૨) પું. શંકર; મહાદેવ

(૩) ન. કલ્યાણ [બાવીસમા
શિવકર પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થકરોમાંના
શિવગતિ પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થકરોમાંના
ચૌદમા [બ્રહ્મ; પરમાત્મા

શિવતત્ત્વ ન. (સં.) સૃષ્ટિમાંનું કલ્યાણકારી ચેતન તત્ત્વ (૨)
શિવનિર્માલ્ય ન. શિવને અર્પણ થયેલું કે (૨) તેની પેઠે
ઉપયોગમાં ન લેવા જેવું તે (૩) ત્યજવા જેવું

શિવપુરી સ્ત્રી. (સં.) કાશી; વારાણસી
શિવપ્રિયા સ્ત્રી. (સં.) ભોગ
શિવમંદિર ન. (સં.) શિવાલય; મહાદેવનું મંદિર

શિવમાર્ગ પું. શૈવ સંપ્રદાય
શિવમાર્ગી વિ. (સં.) શિવમાર્ગનું; ને લગતું [નીરાત
શિવરાત્રિ-(ત્રિ, ત્રી) સ્ત્રી. (સં.) શિવરાત્રિ) માધવદિ ચૌદસ-

શિવલિંગ ન. (સં.) શિવનું લિંગસ્વરૂપી પ્રતીક
શિવલોક પું. (સં.) કેલાસ; શિવનું ધામ
શિવા સ્ત્રી. (સં.) શિવપત્ની; પાર્વતી (૨) હરે (૩)
દુર્વા; ઘરો (૪) શિખાળની માદા

શિવામ્બુ-પ્રયોગ પું. (સં.) સ્વમૂર્તચિકિત્સા
શિવાલય ન. (સં.) શિવનું મંદિર
શિશિર સ્ત્રી. (સં.) પોષ ને માધ માસની ઠંડી ઋતુ

શિશુ પું. ન. (સં.) બાળક; બચ્ચું [શ્રીકૃષ્ણે વધ કર્યો હતો.
શિશુપાલ (સં.) -(ળ) પું. ચેદિ દેશનો પ્રસિદ્ધ રાજા જેનો
શિશુમાર સ્ત્રી. (સં.) એક મોટું જળચર પ્રાણી (૨) નાના

સપ્તર્ષિ તારાઓ; દ્રુવમત્સ્ય [શાળા-નિશાળ
શિશુવિહાર પું. (સં.) બાળકોને ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપતી
શિશુડી સ્ત્રી. (ખ.) નાનો શિશુડો (સિસોટી)

શિશુડો પું. પીસલો; સિસોટી
શિશ્ર-(સ્ત્રી) ન. (સં.) પુરુષની શુભેન્દ્રિય; લિંગ
શિષ્ટ વિ. (સં.) બાકીનું (૨) કરમાવેલું (૩) તાલીમ

પામેલું (૪) વિદ્વાન; સુશિક્ષિત (૫) સંભાવિત (૬)
પું. શિષ્ટ પુરુષ

શિષ્ટતા સ્ત્રી. (સં.) શિષ્ટોમાં ચાલતો આવેલો વ્યવહાર;
શિષ્ટોનો આચાર (૨) સભ્ય રીતભાત (૩) આદર-
સત્કાર (૪) સભ્યતા દેખાડવા ખાતર કરવાનો આચાર

શિષ્ટમાન્ય વિ. (સં.) શિષ્ટોએ માન્ય રાખેલું-કરેલું
શિષ્ટાચાર પું. (સં.) શિષ્ટોમાં ચાલતો આવેલો વ્યવહાર
(૨) સભ્ય રીતભાત (૩) આદરસત્કાર

શિષ્ય પું. (સં.) ચેલો (૨) વિદ્યાર્થી [મદદ; છાત્રવૃત્તિ
શિષ્યવૃત્તિ સ્ત્રી. શિષ્યને તેના ખર્ચ પેટે મળતી (નાણાંની)
શિષ્યા સ્ત્રી. સ્ત્રીશિષ્ય (૨) વિદ્યાર્થિની

શિસ્ત સ્ત્રી. (કા. શસ્ત્ર=નેમ) નિયમબદ્ધ વર્તન;
'ડિસિપ્લીન' (૨) વિ. લાયક
શિસ્તપાલન ન. શિસ્ત પાળવી - શિસ્તમાં રહેવું તે

શિસ્તબદ્ધ વિ. શિસ્તવાળું; શિસ્તપૂર્વકનું

શિસ્તભંગ

૭૭૪

[શીરો

શિસ્તભંગ પું. (સં.) શિસ્તનો ભંગ; અશિસ્ત
શિળિયાદું વિ. શીળીનાં નાનાં ચાઠાવાળું
શિકલી સ્ત્રી. જુઓ 'શીકલી'
શિકી સ્ત્રી. જુઓ 'શીકી'
શિકું ન. જુઓ 'શીકું' [પાપડી (ર) મગફળીની સીંગ
શિંગ સ્ત્રી. (દે. સિંગા) કદોળની કે તેના જેવી બીવાળી
શિ(-શી)ગ ન. (સં. શુંગ, પ્રા. સિંગ) શિંગડું (ર) રણશિંગું
શિ(-શી)ગડાટું સ.કિ. શિંગડા વડે ઉપરાઉપરી મારવું
શિ(-શી)ગડી સ્ત્રી. નાનું શિંગડું (ર) બંદૂકનો દારૂ
ભરવાની શિંગડાઘાટની નળી
શિ(-શી)ગડું ન. (સં. શુંગ, પ્રા. સિંગ, સિંગ) પથુના માથા
ઉપરનો અવયવ (ર) એવા આકારનું એક વાદ્ય; રણશિંગડું
શિંગતેલ ન. મગફળીનું તેલ
શિંગદાણા પું. બ.વ. મગફળીના દાણા
શિ(-શી)ગાળ(-ળું) વિ. શિંગડાવાળું
શિંગાળી વિ., સ્ત્રી. શિંગડાવાળી
શિ(-શી)ગી વિ. શિંગડાવાળું (ર) સ્ત્રી. રણશિંગડું
શિંગોટી સ્ત્રી. શિંગડાનો વાંક (ર) શિંગડું (૩) શિંગડાં
ફૂટે છે તે ભાગ (૪) શિંગડાં પર લેવાનો એક કર
શિ(-શી)ગોડી સ્ત્રી. (સં. શુંગાટક=શિંગોડું) જેને શિંગોડાં
થાપ છે તે વેલો
શિ(-શી)ગોડું ન. (સં. શુંગાટક, પ્રા. શિંગાડમ,
સિંધાડમ) પાક્કીમાં થતી એક વેલનું ફળ (ર) એના
આકારનું એક દારૂખાનું
શિટો પું. (ઈ.) જાપાનમાંના ધર્મનો એક ફાંટો
શી (શું ઉપરથી) 'શું'નું વિ. સ્ત્રી.
શીકર પું., ન. (સં.) સીકર; પાક્કીની છાંટ; ફરફર [જળી
શીકી(-ક્લી) ('શીકું' ઉપરથી) સ્ત્રી. બળદને મોઢે બંધાતી
શીકું ન. (સં. શિક્મક, પ્રા. શિક્કઅ) (ખાદ્ય મુકવાનો)
અથ્થર લટકાવાય એવો ઝોળી જેવો ઘાટ; શીકું
શીકે(-ખે) ના. સિક્કે; સુધ્યાં
શીખ સ્ત્રી. (સં. શિક્ષા, પ્રા. શિક્ષા) શિખામણ (ર)
વિદ્યાપગીરી કે તે વેળા અપાતી ભેટ
શીખ સ્ત્રી. (ફા. સીખ) અજીદાર પોલો લોઢાનો સળિયો
(થેલામાંથી અનાજ કાઢવા માટેનો)
શીખ પું. (સં. શિખ) ગુરુ નાનકના સંપ્રદાયનો અનુયાયી
શીખધર્મ પું. (સં.) ગુરુ નાનકે સ્થાપેલો એક સંપ્રદાય;
હિંદુ ધર્મનો એક ફાંટો [(ર) ભંભેરવું; ઉચ્કેરવું
શીખવવું સ.કિ. (સં. શિક્ષય, પ્રા. સિક્ખવ) ભણાવવું
શીખવું સ.કિ. (સં. શિક્ષતે, પ્રા. શિક્ખઈ) ભણવું; જ્ઞાન
મેળવવું
શીખે ના. શીકે; સિક્કે; સુધ્યાં
શીખ્ર વિ. (સં.) સત્વર (ર) કિ.વિ. જલદીથી; ઉતાવળે
શીખ્રકવિ પું. શીખ્ર કવિતા બનાવે તેવો કવિ

શીખ્ર(૦કવિતા) સ્ત્રી. (૦કાવ્ય) ન. કશી પણ પૂર્વતેપારી
વિના તરત જ બનાવેલી કવિતા [સ્ફર્જકતા
શીખ્રકવિત્વ ન. (સં.) શીખ્ર કાવ્ય રચવાની શક્તિ (ર)
શીખ્રલેખન ન. (સં.) ઝડપથી લખવું તે; લઘુલેખન;
લઘુલિપિમાં લખવું તે
શીખ્રતા સ્ત્રી. ઝડપ; ઉતાવળ
શીખ્રપતન ન. વીર્યનું જલદી વહી જવું તે
શીખ્રલિપિ સ્ત્રી. ટૂંકાકારી લેખનપદ્ધતિ; 'શોર્ટહેન્ડ'
શીડવું સ.કિ. સીડવું (કાણું, ફાટ વગેરે) પૂરવું; પૂરીને
બંધ કરવું (ર) બીડવું (૩) દેવું વાળવું [તે
શીત વિ. (સં.) ટાકું; ઠંડું (ર) ન. શરીર ઠંડું પડી જવું
શીતકટિબંધ પું. (બેઠું) યુવઆસપાસનો શીતળકટિબંધ પ્રદેશ
શીતકાલ(-ળ) પું. (સં.) શિયાળો [પ્રકાર
શીતજવર પું. (સં.) ટાઢિયો તાવ (ર) મેલેરિયાનો એક
શીતપિત્ત ન. (સં.) ચામડીનો એક રોગ (ર) શીબસ
શીતરશ્મિ પું. (સં.) ચંદ્ર; ચંદ્રમા
શીતલ(-ળ) વિ. (સં.) ઠંડું; શીત [માંના દસમા
શીતલનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરો-
શીતલ(-ળ)ના સ્ત્રી. શીતળતા; ઠંડી
શીતલા(-ળા) સ્ત્રી. (સં.) બળિયા (ર) શીતલામા
શીતલા(-ળા)મા સ્ત્રી. બળિયાના રોગની દેવી
શીતળ વિ. ઠંડું; ટાકું
શીતળતા સ્ત્રી. ઠંડી
શીતળા, (૦આ) સ્ત્રી. શીતળા(બળિયા)
શીતળાસાતમ સ્ત્રી. શ્રાવણ સુદ કે વદ સાતમ; તે દિવસે
ટાકું ખાવાનો તહેવાર [કરેલી જગા; 'ક્રોલ-સ્ટોરેજ'
શીતાગાર વિ. (સં.) ચીજવસ્તુઓ સાચવવા માટે ઠંડી
શીતાંશુ પું. (સં.) ચંદ્રમા [પાક્કી
શીતોદક ન. (સં.) ઠંડું પાક્કી (ર) ઠારેલું કે ઠંડું કરેલું
શીતોદકસ્નાન ન. (સં.) ઠંડા પાક્કીથી નાહવું તે
શીતોષ્ણ વિ. (સં.) અતિ ગરમ કે ઠંડું નહિ એવું; સહેતું
શીદ, (૦ને) કિ.વિ. ('ક્યાં જોઓ છો?' બોલવું અમંગળ
ગણતું હોઈ સં. સિદ્ધ = સિદ્ધિ બોલવા ઉપરથી શીદ)
શા માટે ? શું કામ ? ક્યાં ?
શીદી પું. (ફા.) સીદી; હમસી
શીધું ન. રસોઈની કાચી સામગ્રી; સીધું
શીપ સ્ત્રી. છીપ [શેમળો
શીમળ(-ળી) પું. (સં. શાલ્મલિ, પ્રા. શિભલિ) એક ઝાડ;
શીરજર પું. (ફા.) સૂતરને કાંઠા પાનાર કારીગર
શીરીન વિ. (ફા.) મીઠું; મધુર (ર) માથૂક (ઉંચાનો)
શીરું ન. શીરા જેવો રંગડો; ખીરું
શીરો પું. (ફા.) (ધઉના લોટની) ધઉના ભરડાની એક
મીઠી વાની (ર) કામસ; શેરડીનો રસ ઉકાળતાં તરી
આવતો કાળો ભાગ

શીર્ષી

૭૭૫

[શુદ્ધાદૈત

શીર્ષ (વિ. (સં.) તુટીફટી ગપેલું (૨) જાણું (૩) ચીમભાઈ
કે સુકાઈ ગપેલું

શીર્ષ ન. (સં.) શીશ; માથું (૨) ટોચ; મથાણું

શીર્ષક (સં.) માથું (૨) ખોપરી (૩) માથાનો ટોપ (૪)

મથાણું (લખાણનું); 'હેડિંગ' (૫) વિ. (અંતે

સમાસમાં) 'મથાણાવાળું' એ અર્થમાં [યોગાસન

શીર્ષાસન ન. (સં.) માથા ઉપર બેભા રહેવાનું એક

શીલ (સં.) (-ળ) ન. સ્વભાવ (૨) વર્તણૂક (૩) ચારિત્ર્ય

(૪) શિયળ (૫) વિ. (સમાસને અંતે) 'શીલના

સ્વભાવવાળું, શીલની દેવવાળું' એવા અર્થમાં. ઉદા.

'દાનશીલ' [વાળું; ચારિત્ર્યવાળું

શીલ(-ળ)વંત, શીલ(-ળ)વંતું, શીલ(-ળ)વાન વિ. શીલ-

શીશ ન. (સં.) શીર્ષ, પ્રા. શીસ, સીસ્સ) માથું; શિર

શીશગર વિ. (ફા.) કાચનું કામ કરનાર કારીગર (૨)

અરીસા બનાવનાર કારીગર

શીશદૂલ ન. માથામાં પહેરવાનું એક ઘરેણું [જાતનુંઝાડ

શીશમ ન. સીસમ; કબાટ વગેરેનાકામનું જાબવા રંગનું એક

શીશમહા(-હે)લ પું. (ફા.) શીશલ + મહલ) દીવાલો પર

કાચ જડ્યા હોય એવી ઓરડી કે મકાન [બાટલી

શીશી સ્ત્રી. કાચનું (દવા વગેરે ભરવા વપરાતું) એક પાત્ર;

શીસો પું. (ફા.) શીશલ) મોટી શીશી

શીળપ સ્ત્રી. શીળાપણું; ઠંડક

શીળવા પું. (-શ) ન. શીળીનો રોગ [આવવાનો એક રોગ

શીળસ પું., (-વાસ) ન. ઓચિંતા દીમણાં થઈ ખંજવાળ

શીળી સ્ત્રી. (સં.) શીતલિકા, પ્રા. શીઅલિઆ) ઓચિંતાં

દીમણાં થઈ આવવાનો એક રોગ

શીળીસાતમ સ્ત્રી. શીતળાસાતમ [વાળું

શીળું વિ. (સં.) શીતલ, પ્રા. સીઅલ) શીલવાન; ચારિત્ર્ય-

શીળું વિ. ઠંડું; શીતળ (૨) સહનશીલ (૩) ન. ઠંડો સાંપડો

(૪) છાંયડાવાળી જગ્યા

શીળો પું. ટાઢો છાંયો (૨) છાંયડાવાળી જગ્યા

શી(-શિ)કલી સ્ત્રી. શીકલી; બળદને મોંએ બંધાતી જાળી

શી(-શિ)કી સ્ત્રી. પડિયા-પતરાળાંની બાંધેલી થોકડી (૨)

શીકલી [પાટ

શી(-શિ)કું ન. શીકું; અધ્ધર લટકાવાય એવો ઝોળી જેવો

શી(-શિ)ગ સ્ત્રી. શિંગ; બીવાળી પાપડી; સિંગ (૨)

મગફળીની સિંગ

શીંગ ન. જુઓ 'શિંગ'

શીંગારવું સ.કિ. જુઓ 'શિંગારવું'

શીંગડી સ્ત્રી. જુઓ 'શિંગડી'

શીંગડું ન. જુઓ 'શિંગડું'

શીંગાળ(-ળું) વિ. જુઓ 'શિંગાળ(-ળું)'

શી(-શિ)ગાળી વિ., સ્ત્રી. શિંગડાંવાળી (૨) એ નામની

એક જાતની (ધોડી)

શીંગી વિ. જુઓ 'શિંગી'

શીંગોડી સ્ત્રી. જુઓ 'શિંગોડી'

શીંગોડું ન. જુઓ 'શિંગોડું'

શુક પું. (સં.) પોપટ (૨) શુકદેવ

શુકદેવ પું. (સં.) વ્યાસના પુત્ર-ભાગવતના કથાકાર

શુકપાઠ પું. (સં.) પોપટની જેમ પઢી જવું; અર્થ સમજવા

સિવાય કેવળ બોલી જવું

શુકન પું., ન. શુકન (૨) સારા-શુભ શુકન

શુકનાવળી સ્ત્રી. શુકન-અપશુકન જોવાની પોથી

શુકનિયાળ વિ. શુકનવાળું (૨) શુભ-સૂચક [ક્રોતેહ

શુકર પું. (અ. શુક) આભાર; ઉપકાર (૨) સુભાગ્ય (૩)

શુકરાના પું. બ.વ. ઉપકાર માનવો તે (૨) જયજયકાર;

ક્રોતેહ

શુકરવાર પું. શુકરવાર

શુકરવારી સ્ત્રી. શુકરવારે ભરાતું બજાર - ગુજરી

શુક્તિ સ્ત્રી. (સં.) છીપ (દરિયાઈ) (૨) નાની છીપલી

શુક પું. (સં.) એ નામનો ગ્રહ; 'વીનસ' (૨) શુકવાર

(૩) ન. વીર્ય; રેતસ [શુકાર્ય

શુક પું. (અ. શુક) આભાર; ઉપકાર (૨) સુભાગ્ય (૩)

શુકગુજારી સ્ત્રી. (ફા.) આભાર માનવો તે

શુકવાર પું. અઠવાડિયાનો ગુરુવાર અને શનિવાર વચ્ચેનો

દિવસ (૨) ભલીવાર

શુકવારી સ્ત્રી. શુકરવારી; શુકવારનું બજાર; ગુજરી

શુકવાડું વિ. શુકવારને લગું; શુકવારનું (૨) શુકવારથી

શરૂ થતું

શુકાર્ય પું. દૈત્યોના ગુરુ (૨) કાણો માણસ

શુકાણુ પું. (સં.) વીર્યના તે તે કણ (૨) પુરુષબીજ

શુકાના પું. બ.વ. (ફા.) શુકરાના; ઉપકાર માનવો તે (૨)

જેજેકાર (૩) ક્રોતેહ

શુક્રિયા સ્ત્રી. (ફા.) આભાર; ધન્યવાદ

શુકલ વિ. (સં.) સફેદ; ધોળું (૨) પું. બ્રાહ્મણોનો પુરોહિત

શુકલપક્ષ પું., ન. સુદ પક્ષ; અજવાળિયું

શુગર સ્ત્રી. (ઈ.) ખાંડ; સાકર

શુચિ વિ. (સં.) શુદ્ધ; પવિત્ર (૨) સ્ત્રી. શુદ્ધતા; શુચિતા

શુચિતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. પવિત્રતા; શુદ્ધત્વ

શુદ્ધ વિ. (સં.) ચોખ્ખું; સ્વચ્છ (૨) પવિત્ર (૩)

દોષરહિત (૪) ભેળસેળ વિનાનું

શુદ્ધ સ્ત્રી. શુદ્ધિ; સુધ્ધ; ભાન; ખબર

શુદ્ધબુદ્ધ વિ. (સં.) નિર્મળ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ

શુદ્ધમતિ પું. (સં.) જેનોના અતીત ચોવીસ તીર્થકરોમાંના

એકવીસમા

શુદ્ધાત્મા પું. (સં.) પવિત્ર હૃદય અને પવિત્ર જીવનવાળું;

પવિત્ર હૃદયવાળું [મત

શુદ્ધાદૈત ન. (સં.) શુદ્ધ + અદૈત) શ્રી વક્ષભાચાર્ય સ્થાપેલો

શુદ્ધિ

૭૭૬

[શૂન્યવાદી

શુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પવિત્રતા; શુદ્ધતા; સ્વચ્છતા (૨)
પ્રાપ્તિ કરી પવિત્ર થવું તે (૩) ધર્માત્મર કરેલાને
ધાર્મિક ક્રિયા કરી મૂળ ધર્મમાં પાછું આણવું કે તેણે
આવવું તે (૪) ભાન; જાગૃતિ

શુદ્ધિકર્તા વિ. શુદ્ધિ-શુદ્ધ કરનારું

શુદ્ધિ (૦પત્ર, ૦પત્રક) ન. છાપની ભૂલોની સુધારાની પાદી
શુદ્ધીકરણ ન. (સં.) અશુદ્ધને શુદ્ધ કરવું તે; શુદ્ધિ કરવી તે
શુદ્ધોચ્ચાર પું. (સં.) સ્થાન કે પ્રયત્નના દોષ વગર સ્વર-
વ્યંજન વગેરે બોલવાં તે (૨) સ્વષ્ટ ઉચ્ચાર

શુની સ્ત્રી. (સં.) કૂતરી; કૂતરાની માદા

શુભ વિ. (સં.) મંગળપ્રદ; કલ્યાણકારી (૨) ન. ભલું;
કલ્યાણ (૩) પવિત્ર યોધરિયું

શુભકર્તા વિ. (સં.) શુભ કે સારું કરનારું (૨) પું. શ્રીગણેશ

શુભચિંતક વિ. શુભેચ્છક (૨) ભલું ઇચ્છનારું

શુભતિથિ સ્ત્રી. (સં.) શુભ શુકનવાળી તિથિ

શુભદર્શી વિ. (સં.) શુભ દર્શાવતું (૨) મંગળ વાંછનારું

શુભદંષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) વરકન્યા લગન વખતે પરસ્પર

દંષ્ટિમાં દંષ્ટિ પરોવવાનો એક વિધિ (બંગાળમાં)

શુભમસ્તુ શ.પ્ર. (સં.) 'ભલું થાયો' એવું આશીર્વાચન

શુભંકર વિ. (સં.) શુભ કરનારું; કલ્યાણકારી; મંગલકારી

શુભાશય પું. (સં.) શુભ આશય-હેતુ

શુભારંભ પું. મંગલમય શરૂઆત

શુભાવસર પું. માંગલિક પ્રસંગ

શુભાશય પું. પવિત્ર ઇરાદો [એવી આશિષ કે આશીર્વાદ

શુભાશિષ, શુભાશીર્વાદ સ્ત્રી., પું. (સં.) 'શુભ થાયો'

શુભાશુભ વિ. (સં.) શુભ કે અશુભ; સારુંમારું [હિતેષક

શુભેચ્છ (ચક્ર) વિ. (શુભ + સં. ઇચ્છક) શુભ ઇચ્છનારું;

શુભેચ્છા સ્ત્રી. 'શુભ થાયો' એવી ઇચ્છા [લાયક-યોગ્ય

શુભોપમાલાયક વિ. (શુભ+ઉપમા+લાયક) શુભ ઉપમાઓને

શુભ વિ. (સં.) ઉજ્જવળ; ઊજળું (૨) સફેદ (૩) નિર્મળ

શુમાર પું. (ફા.) સુમાર; આશરો; અડસકો (૨) હિસાબ;

ગણતરી

શુમારે કિ.વિ. આશરે; અંદાજથી; અડસકે

શુઠક ન. (સં.) શાળાની ફી; લવાજમ (૨) દાયજે;

સ્ત્રીપન (૩) કન્યાની કિંમત તરીકે વર પાસેથી લેવાનું

પન (૪) મૂલ્ય; કિંમત (૫) ભાડું (૬) જકાત; દાણ

શુશ્રૂષક વિ. (સં.) સેવા કરવાની ઇચ્છનાવાળું (૨) પું.

સેવક

[શિષ્યનો સેવાભાવ (૩) સારવાર

શુશ્રૂષા સ્ત્રી. (સં.) સેવાયાકરી; બરદાસ (૨) આદરભાવ;

શુશ્રૂષાલય ન. (સં.) દર્દીની સેવાયાકરી માટેનું દવાખાનું;

ચિકિત્સાલય

[વગાડાનું વાઘ; સુષિરવાદ્ય

શુષિર વિ. (સં.) છિદ્રોવાળું; પોલું (૨) ન. ફૂકીને

શુષ્ક વિ. (સં.) સૂકું; રસવગરનું; લૂખું (૨) નીરસ; અરસિક

શુષ્કવાદ પું. (સં.) કોઈપણ સૂક્ષ્મ કે શુભ તત્ત્વને વિશે

વિતંડાવાદ (૨) નાસ્તિકવાદ; 'નિસિદ્ધિઝમ'

શુષ્કતા સ્ત્રી. સૂકાપણું; નીરસતા

શું સર્વ. (સં. કિંદશ, અપ. ઉસિઉ, કઈસઉ) વસ્તુવાચક

પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ (શું કહો છો ?) (૨) બેપરવાઈ

કે તુચ્છકાર અર્થે પ્રશ્નાર્થમાં વપરાય છે. (તારાથી શું

થાય તેમ છે ?) (૩) વિ. કયું, કઈ જાતનું એ અર્થમાં

સ્વાલ પૂછતાં વપરાય છે. (તે શો પદાર્થ છે ?) (૪)

આશ્ચર્યસૂચક (શો રોક !)

(૫) પ્રશ્નાર્થસૂચક (શો

વિચાર છે ?) (૬) કેટલાક પ્રયોગોમાં 'કઈ', 'શુંય'

જેવો અર્થ થાય છે (શુંનું શું થઈ ગયું.) (૭) બંને

કે બધા સરખા એવો ભાવ બતાવવા બે શું વપરાય

છે. (શું મોટા, શું નાના) (૮) કિ.વિ. પ્રશ્નવાચક

(તમે આવવાના છો શું ?)

શું અનુ. (સં. સમ, પ્રા. સિદ્ધિ) સરખું; જેવું (નામને છેડે)

જેમ કે, 'તોબરાશું મો !' [નામશું તાળી રે લાગી.]

શું અનુ. (સં. સસિત, પ્રા. સસિઅ) સાથે; સસિત 'રામ-

શુંઠી સ્ત્રી. (સં.) સુંઠ

શુંડ પું. (-ડા) સ્ત્રી. (સં.) હાથીનો લાંબો નાક જેવો

અવયવ; સુંઠ (૨) કમળની ડાંડલી; મૃણાલ

શુંડી પું. (સં.) હાથી [સમજ્યો.]

શુંય વિ. શું; કઈ (અનિશ્ચિતાર્થક. ઉદા. 'શુંય કહ્યું ને શુંય

શૂકર ન. (સં.) ડુકર; વસાહ (આ પ્રાણી મોઢે દાતરડી-

વાળું હોય છે. આ ભુંડ નથી.)

શૂઝ પું. બ.વ. (ઈ.) પગરખાં; જોડા

શૂઠમૂઠ વિ. ગભરાટથી શૂનમૂન જેવું; સાવ મૂઠ જેવું

શૂદ્ર પું. (સં.) કાર્ય કરવામાં છેલ્લા વર્ષનો માણસ

શૂપ સ્ત્રી. શુદ્ધિ; ભાન; જાગૃતિ

શૂષ્ણ્ણ સ્ત્રી. સૂષ્ણ્ણ; ભાન; સંજ્ઞા (૨) અક્ષલ; સમજ

શૂન સ્ત્રી. શૂન્ય; મીઠું [શૂન્ય સ્થિતિ

શૂ(-સું)નકાર પું. ઉજ્જડપણું; નીરવતા (૨) (ચિત્તાની)

શૂ(-સું)નમૂન વિ. સાવ મૂક જેવું; શૂનમૂન

શૂન્ય વિ. (સં.) ખાલી (૨) અસત (૩) ભાન કે સંજ્ઞા

વિનાનું (૪) (સમાસને છેડે) રહિત, વિનાનું, ઉદા.

જ્ઞાનશૂન્ય (૫) ન. મીઠું (૬) અભાવ (૭) બ્રહ્મ

શૂન્યતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) ખાલીપણું; રિક્તતા

શૂન્યતાલ પું. (સં.) તાલમાં તાળી નથી મરાતી તે સ્થાન;

ખાલી જતો ભાગ [માઈનેડ]

શૂન્યમનસ્ક વિ. (સં.) શૂન્ય મનવાળું; 'એબસન્ટ-

શૂન્યયુતિ સ્ત્રી. (સં.) સંકલન ગણિત; સંકલિત ફલન

શૂન્યલબ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વિકલન ગણિત

શૂન્યવત્ કિ.વિ. (સં.) શૂન્ય પેઠે; હસ્તી વગર

શૂન્યવાદ પું. (સં.) (ઈશ આત્મા જેવું કોઈ જ નથી એવો)

શૂન્યવાદનો બૌદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાનનાં એક વાદ [મહાયાની

શૂન્યવાદી વિ., પું. (સં.) શૂન્યવાદમાં માનનારું (૨)

શૂન્યશિખર/

૭૭૭

[શેનું]

શૂન્યશિખર ન. (સં.) નિર્વિકલ્પ દશા; સમાપિદશા
શૂન્યસમીકરણ ન. (સં.) વિકલ-સમીકરણ; 'ડિફરેન્શિયલ
ઇક્વેશન' (ગ.)

શૂર વિ. (સં.) બહાદુર; પરાક્રમી (ર) પું. શૂરવીર

શૂર ન. શૌર્ય; જુસ્સો

શૂરણ ન. શૂરણ-એક કંદ

શૂરતા સ્ત્રી. (-ન્વ) ન. શૌર્ય; શૂરવીરતા; બહાદુરી

શૂરમણિ પું. શૂરોમાં ઉત્તમ; ઉત્તમ શૂરવીર

શૂરવીર વિ. શૂરવાળું; બહાદુર [બહાદુરી

શૂરાતન ન. શૂરાપણા(-શ્ચ) ન. શૂરાવટ સ્ત્રી. શૌર્ય;

શૂરું વિ. શૂરવાળું; શૂરવીર; બહાદુર (ર) પરાક્રમી

શૂરુંપરું વિ. પૂરેપૂરું શૂરું; મહાશૂરું (ર) બળવાન

શૂર્પ ન. (સં.) શૂર્પ

શૂર્પણખા સ્ત્રી. (સં.) રાવણની બહેન

શૂલ ન. (સં.) ભાલા જેવું એક પ્રાચીન અસ્ત્ર (ર) શૂળી

(૩) ત્રિશુલ (૪) કાંટો (૫) શૂળ ભોંકાય જેવું દરદ

શૂલપારિણી સ્ત્રી. (સં.) દુગદિવી

શૂલ(ઠપારી, ઠપાણી) પું. (સં.) મહાદેવ; શંકર

શૂલપાણ, (-ણિ) પું. (સં.) શંકર; મહાદેવ

શૂલપાણી(-ણેશ્વર) પું. (સં.) શંકર; નહાદેવ

શૂળ ન. જુઓ 'શૂલ'

શૂળી સ્ત્રી. (સં. શુલિકા) જમીનમાં રોપેલો અણીવાળો મોટો

જાડો સળિયો, જેના પર પચોવી મોતની શિક્ષા કરવામાં

આવે છે તે કે તેની શિક્ષા

શૂળાલ ન. (સં.) શિયાળ [સંકલન

શૂંબલા સ્ત્રી. (સં.) સાંકળ (ર) એડી (૩) કડીબંધક્રમ કે

શૂંબલાબદ્ધ વિ. શૂંબલાથી બંધાયેલું (ર) ક્રમબદ્ધ

શૂંબલિત વિ. સંકળાયેલું (ર) ક્રમબદ્ધ (૩) જોડાયેલું

શૂંગ ન. (સં.) શિખર; ટોચ (ર) શિંગડું (૩) અણી

શૂંગાર પું. (સં.) વિલાસ; રતિ (ર) તે માટેની સ્ત્રીપુરુષની

એકબીજા પ્રત્યેની સ્પૃહા (૩) શૂંગારરસ (૪) શણગાર

(૫) વિ. સદર

શૂંગારક ન. (સં.) સિંદૂર; કુમકુમ

શૂંગારરસ પું. (સં.) કાવ્યસાહિત્યનો નવરસમાંનો એક

શૂંગારવું સ.કિ. શણગારવું; સજાવું [અસરવાળું

શૂંગારિત વિ. (સં.) શણગારેલું; વિભૂષિત (ર) શૂંગારની

શૂંગારી વિ. (સં.) શૂંગાર સંબંધી (ર) ઈશ્કી [(પર્વત)

શૂંગી વિ. (સં.) શૂંગિનું શિંગડાંવાળું (ર) શિખરયુક્ત

શૂંગી સ્ત્રી. (સં.) રણશિંગું

શે સર્વ. 'શું'નું વિભક્તિરૂપ બનતાં આદેશ; શા માટે; ક્યાં

શે કિ.વિ. ક્યાં

શેઠમ સ્ત્રી. (ઈ.) લક્ષ્મી; લાજ; શરમ

શેક પું. શેકવું તે (ર) ગરમાવો લેવો તે

શેકવું સ.કિ. દેવતા ઉપર નાખી યજ્ઞવતું કે ખરું કરવું (ર)

(શરીરના કોઈ ભાગને) ગરમ લૂગડા કે પાણી વગેરે

દ્વારા ગરમી આપવી (૩) બાખવું; દુઃખી કરવું

શેકહેન્ડ ન. (ઈ.) સત્કાર નિમિત્તે લાય મિલાવી મળવાનો

વિધિ; હસ્તધૂનન

શેક્સપિયર પું. (ઈ.) મધ્યકાળનો જાણીતો અંગ્રેજ નાટક-

રોપ પું. (અ.) આરબોની ટોળીનો ઉપરી (ર) મુસલ-

માનોની એક જાતનો આદમી [તરંગી આદમી

શેખચલ્લી પું. હવાઈ કિલ્લા બાંધનાર (ર) આળસુ અને

શેખર પું. (સં.) મુગટ; કિરીટ (ર) માથા પર પહેરવાની

માળા (૩) શિખર (૪) (નામને અંતે) 'માં શ્રેષ્ઠ'

(મુનિશેખર)

શેખસ(-ચ)લ્લી પું. હવાઈ કિલ્લા બાંધનાર

શેખી (-ખાઈ) સ્ત્રી. (ફા.) શેખાઈ; બઝાઈ; પતરાજી

શેખીખોર વિ. બઝાઈ હાંકનાર; બઝાઈખોર

શેઠ પું. (સં. શ્રેષ્ઠ, પ્રા. શેઠિ, સેઠિ) મોટો આબરૂદાર વેપારી;

શાહુકાર (ર) વાણિયો (૩) બણી; માલિક (નોકરનો)

(૪) વેપારી વગેરેને સંબોધતાં વપરાતો શબ્દ

શેઠાઈ સત્રી. શેઠપણું (ર) શેઠનો મોભો

શેઠાણી સત્રી. શેઠ કે શેઠની સત્રી

શેઠિયો પું. શાહુકાર (ર) માથે ગોરો બળદ

શેડ સત્રી. (સં. શ્રેઠી, પ્રા. સેઠિ, સેઠી) ધારા; ધાર (ર)

એના જેવો અણીદાર ભાગ; શગ (૩) કિરણોની સેર

શેડ પું. (ઈ.) પતરાં કે વાસનું ઢાંકેલું ચારેબાજુ ખુલ્લું કે

ઓછુંવળું ખુલ્લી બાજુવાળું છાપરું (ર) ઓછાપો;

છપ્પા (૩) ચિત્રનો ઘેરો ભાગ (૪) કોઢ; ઢોરબાંખર

રાખવા માટેની જગા

શેડકઢું વિ. તરતનું જ દોહેલું (દૂધ) (૩) તાજું ગરમ

શેડાં ન.બ.વ. નાકમાંથી નીકળતું ઘટ્ઠ લીંટ

શેઢો પું. છેડો; ખેતરની ચોમેર ખેડ્યા વિનાની છોડાતી

પટ્ટી, જ્યાં ચાર ઝિગે છે.

શેણે સર્વ. શાશી; શા વડે; શા કારણે

શેતરંજ પું. (અ. શતરંજ) ૬૪ ખાનાંવાળી સામસામા બે

પથોની ૧૫-૧૫ મહોરાંવાળી બૌદ્ધિક રમત; ચતુરંગ

શેતરંજ પું. (ફા. શતરંજ) એક જાતનું રંગીન ભાતીંગળ

પાથરણું [કરનાર એક ફિરસ્તો

શેતાન પું. શયતાન; બદમાસ (ર) ઈશ્વર સામે બળવો

શેતાનિયત સત્રી. શેતાનપણું; બદમાસી

શેતાની વિ. તોફાની (ર) સત્રી. શેતાનિયત

શેતુર ન. (ફા. શલતુત) એક જાડ (જેનાં પાંદડાં પર

રેશમના કીડા ઊછરે છે.) (ર) તેનું ફળ

શેતુંજી સત્રી. શેતુજી ડુંગરમાંથી નીકળતી એક નદી

શેતુંજો પું. સૌરાષ્ટ્ર-ગોહિલવાડમાં પાલીતાણા પાસેનો એ

નામનો પહાડ (ર) જેનોનું એક તીર્થસ્થાન કિમ

શેનું સર્વ., વિ. શાનું; શી બાબતનું (ર) કિ.વિ. શા માટે;

શેને]

૭૭૮

[શૈલરાજ

શેને સર્વ. શાને; શા માટે

શેપટ પું. રેસો (૨) ઘંટી-ખીલડો

શેફાલિ(-લી) સ્ત્રી. (સં.) ગરમાણાનું જાડ પ્રવાહી પદાર્થ

શેમ્પુ ન. (ઈ.) માથાના વાળ ધોવા માટેનું સુગંધીદાર

શેર પું. (સં. સતેર, પ્રા. શએર) એક તોલ - ૪૫૦ ગ્રામ

શેર પું. (ફા.) વાધ (૨) સિંહ (૩) ચિત્તો [ઉર્દૂ વગેરે]

શેર સ્ત્રી. (અ. શિઅર) કવિતા; કવિતાની કડી (ફારસી,

શેર પું. (ઈ.) ધંધા માટેની પંત્યાળી મૂડી કે ભાગીદારીનો

નિયત ભાગ (૨) તેનું ખત

શેરગીર વિ. (ફા.) મસ્ત માતંગ (હાથી)

શેરડી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ - જેના સાંકામાંથી ગોળ ને

ખાંડ બને છે; શેલડી

શેરડી સ્ત્રી. નાનો સાંકડો શેરડો-રસ્તો; કેડી

શેરડો પું. પગવાટ (૨) લોહી તરી આવવાથી મોં પર

પડતો લિસોટો (૩) સુકાઈ ગયેલા આંસુના રેલાના

ઢાઢ (૪) દ્રાસકો (૫) ઠુંડું પાણી પીતાં અંદર પેટ

સુધી થતી ઠંડકની લિસોટા જેવી અસર

શેરદલાલ પું. શેરનો (તે લેવા-વેચવા માટે) દલાલ

શેરદિલ વિ. (સં.) બહાદુર; હિંમતવાન; નિર્ભય

શેરદિલી સ્ત્રી. (ફા.) બહાદુરી; હિંમત

શેરબજાર ન. શેરની લેવડદેવડનું બજાર

શેરબજારિયો પું. શેરબજારમાં કામધંધો કરનાર વેપારી

શેરબજારી વિ. ખાવાપૂરતું પાન; રોટલો (૨) આજીવિકા

શેરબ્રોકર પું. (ઈ.) શેરોના સોદા કરનાર-કરાવનાર

દલાલ; શેરદલાલ

શેરમાટી સ્ત્રી. સંતતિ; સંતાન; બાળક

શેરમૂડી સ્ત્રી. શેરથી એકઠી કરેલી મૂડી; 'શેર કેપિટલ' [કોટ

શેરવાણી(-ની) (સિ.) એક પ્રકારનો લાંબો (ઉત્તરભારતીય)

શેરવું અ.કિ. છેરવું; પાતળા જાડ થવા

શેરસડો પું. ભાજરને બદલે શેરના વાપદાનો વેપાર

શેર-સર્ટિફિકેટ ન. (ઈ.) જે તે કંપની વગેરેના ભાવનો

ખ્યાલ આપતું પ્રમાણપત્ર

શેરહોલ્ડર પું. (ઈ.) શેરવાળો; શેર લેનાર

શેરામણ ન. છેરામણ; પાતળો જાડો

શેરિયું વિ. (-ચો) પું. શેર (૪૫૦ ગ્રામ) વજન

શેરિયો પું. (-યું) ન. શેર વજનનું કાટલું; શેરીકો

શેરી સ્ત્રી. (દે. સેરી) સાંકડી ગલી (૨) કળિયું; પોળ

શેરીનાટક ન. (સં.) શેરીમાં ભજવાતું વિશિષ્ટ નાટક

શેરો પું. અરજ વગેરે પર અધિકારીએ ટૂંકમાં કરેલું ટિપ્પણ

શેલ ન., પું. (ઈ.) રૂમ, ઈંડું વગેરેનું કોચલું (૨) તોપ

વગેરેના ગોળો-ટેરો [પૂજનનો એક પ્રકાર (લોક.)

શેલજ પું. રબારી અને વૈશ્ય, સુતાર જાતિનો બાધા અને

શેલડી સ્ત્રી. શેરડી

શેલારી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓની શેલા પ્રકારની એક કીમતી સાડી

શેલારો પું. પાણીમાં આગળ ધપવા શરીરના હેલારા
મારવા તે

શેલી સ્ત્રી. ચક્રમકથી દેવતા પાડવાની દોરી (૨) ભસ્મ;

રાખ (૩) સાધુ-ફકીર પહેરે છે તે ગળાનો દોરો

શેલું ન. કસબી ઉપરણો-ખેસ (૨) અમુક કોમની

વિધવાએ પહેરવાનો ખાસ એક સાલ્લો (૩)

સ્ત્રીઓનું કસબી પાલવવાનું એક કીમતી વસ્ત્ર

શેલો પું. (દે. સેલ્લી = દોરડું ઉપરથી) દોહતી વખતે

ગાયને પગે બાંધવાનું દોરડું; નોંઝણું

શેવ સ્ત્રી. સેવ; ચણાના લોટની લાંબી સળી જેવી એક તળેલી

વાની (૨) ઘઉંની કરાતી સળી આકારની એક વાની

શેવગાંઠિયા પું. બ.વ. શેવ ને ગાંઠિયાનું ભેળું ચવાણું

શેવમમરા પું. બ.વ. શેવ અને મમરાનું ભેળું ચવાણું

શેવડો પું. જૈન સાધુ

શેવર ન. (ઈ.) હજમત કરવા માટેનું એક યાંત્રિક સાધન

શેવાલ(-ળ) સ્ત્રી. (સં. શેવાલ) લીલ; સેવાળ (૨) (સં.

સ્વેદ) બાફ; વરાળ (૩) શિંગની નસ એવું

શેવાળિયું વિ. શેવાળવાણું (૨) આછી વરાળ નીકળતું હોય

શેશવા પું. બ.વ. વધારેલા ચણા

શેષ વિ. (સં.) બાકી રહેલું (૨) પું. શેષનાગ (૩) શેષ

ભાગ (૪) સ્ત્રી. પ્રસાદ (૫) ભાગાકારમાં વધતી

રકમ (અ.)

શેષનાગ પું. નાગરાજ [૩૫] શ્યા

શેષશ્યા સ્ત્રી. શ્રીવિષ્ણુ ભગવાનની શેષનાગની ગુંચળા-

શેષશ્યાયી પું. (સં.) શેષ પર શયન કરનાર - વિષ્ણુ

શેહ સ્ત્રી. (ફા. શહ) હરાવવું તે; દબાવવું તે (૨) દાબ

છાપ (૩) શેતરંજની રમતમાં સામાના રાજને નાસવું

પડે તેવી રીતે પોતાનું મહોતું ગોઠવવું તે (૪) પતંગના

પેચ થાય ત્યારે એકદમ દોરી જવા દેવી તે

શેહરો પું. મુસ્લિમોમાં પરણતી વખતે વરના મોં પર

રખાતો ફૂલનો પડદો

શેહશરમ સ્ત્રી. શેહ કે શરમ; લાજ કે મર્યાદા

શેળો પું. (પીઠ પર કાંટાવાળું) એક પ્રાણી

શેં કિ.વિ. શા કારણે; શાથી (૨) શા માટે (પ્રશ્નાર્થક)

શેંટલો પું. છેંટલો; સેંટલો (૨) સાંઠે; રાડું

શેષશિક્ષિ વિ. (સં.) શિક્ષણને લગતું

શેષિક વિ. (સં.) ઉચ્ચારણ-વિષયક શિક્ષાને લગતું

શેત્ય ન. (સં.) ઠંડક; શીતળતા; ટાઢક (૨) ઠંડી

શેથિલ્ય ન. (સં.) શિથિલતા; મંદતા; દીલાશ (૨) કમજોરી

શેથ પું. (સં.) પર્વત; ડુંગર (૨) વિ. શિલાઓને લગતું

શેથ(ઠકન્યા, ઠજા, ઠનન્યા) સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી

શેથજા વિ. સ્ત્રી. (સં.) શૈલ-પર્વતમાંથી નીકળતી (નદી)

(૨) સ્ત્રી. પાર્વતી

શેથરાજ પું. (સં.) હિમાલય; ગિરિરાજ

શૈલલેખ

૭૭૯

[શોભાસ્પદ

શૈલલેખ પું. (સં.) શિવાલેખ

શૈલસુતા સ્ત્રી. (સં.) ગંગા નદી; શૈલજા

શૈલાધિય પું. (સં.) હિમાલય

શૈલી સ્ત્રી. (સં.) ઢબ; રીત (ર) લખાણની રીત; ઈમારત

શૈલીવિશાન ન. (સં.) સાહિત્યકૃતિની ભાષા-શૈલીનું

વસ્તુનિષ્ઠ વિશ્લેષણ કરતું વિજ્ઞાન; 'સ્ટાઈલિસ્ટિક્સ'

શૈલેન્દ્ર પું. (સં.) હિમાલય

શૈલેશ પું. (સં.) હિમાલય

શૈવ વિ. (સં.) શિવ સંબંધી (ર) પું. શિવભક્ત

શૈવાલિની સ્ત્રી. (સં.) નદી (ર) શેવાળવાળી નદી કે વાવ

શૈશવ ન. (-વાવસ્થા) (સં.) સ્ત્રી. બાળપણ; શિશુઅવસ્થા

શો પું. (ઈ.) દેખાવ; પ્રદર્શન; ભભકો (ર) નાટક,

સિનેમા વગેરેનો ખેલ

શોક પું. (અ.) શોખ; (હોંશ; ઈચ્છા; ક્રોડ) [બીજી સ્ત્રી

શોક સ્ત્રી. (સં. સપત્ની, પ્રા. સવકકી) સપત્ની; પતિની

શોક પું. (સં.) ખેદ; દિલગીરી (ર) મરણ પછી શોક

વ્યક્ત કરવાનો લોકાચાર

શોક પું. (ઈ.) આંધકો; પક્કો; ઢેલો (ર) વીજળીના

પ્રવાહથી લાગતો ઝાટકો

શોક(ઠાકરક, ઠાકરી, ઠાજનક) વિ. શોક ઉત્પન્ન કરનારું

શોકઝસ્ત વિ. (સં.) શોકમાં ડૂબેલું; શોકાતુર

શોકપગલું ન. મરેલી શોક નહે નહિ એમ માની ગળામાં

પહેરાતું માદાશિયું કે ધરેલું

[સભા

શોકસભા સ્ત્રી. (સં.) મરણનો શોક પ્રદર્શિત કરવા મળતી

શોકાત(તુર) વિ. શોકથી પીડિત; શોકઝસ્ત

શોકજંજલિ સ્ત્રી. (સં.) મૃત્યુ બાદ મૃતકને અપાતી

ભાવજંજલિ

['જેજે']

શોકાંતિકા સ્ત્રી. (સં.) અંતે શોક પેદા કરતું નાટક; કડુષિકા;

શોકિયું ન. સોગિયું; જેને સોગ હોય તેવું (ર) શોકદર્શક

(૩) ન. શોકદર્શક વસ્ત્ર-સાડલો

શોકીન વિ. (અ.) શોખીન; શોખવાળું

શો-કેસ ન. (ઈ.) મકાન કે દુકાન વગેરેમાં સુંદર વસ્તુઓ

બતાવવા કે પ્રદર્શિત કરવા માટેનું કાચનું કબાટ

શો-કોંઝ નોટિસ સ્ત્રી. (ઈ.) ગ્રહણ આરોપ વગેરેનું કારણ

માગતી અદાલતી નોટિસ

શોખ પું. હોંશ; ઈચ્છા; ક્રોડ (ર) મોજમજ; રંગબાજ

શોખી, (ઠન) વિ. શોખ કરનારું; શોખ મારનારું

શોખ પું. સગામાં મરણ થતાં પળાતો સોગ; શોક

શોગટાભાજી સ્ત્રી. શોગટાથી રમાતી એક રમત

શોગટી સ્ત્રી., (-ટું) ન. શોગટાભાજીનું મહોરું [સોગામું

શોગિયું વિ. સોગિયું; શોકવાણું (ર) ન. શોકદર્શક વસ્ત્ર;

શોય પું. (સં. શુચ્છ ઉપરથી) શોક (ર) ફિકર (૩) પસ્તાવો;

પશ્ચાત્તાપ

[સોગિયું; શોકમાં પહેરવાનું કપડું

શોયક વિ. (સં.) શોક કરનારું; દિલગીરી અનુભવતું (ર)

શોયના સ્ત્રી. શોક કરવો તે

[શ્રીય

શોયનીય વિ. (સં.) શોયનવિચાર કરવા યોગ્ય; વિચાર-

શોયનું સ.કિ. શોય કરવો (ર) વિચારવું

શોય્ય વિ. (સં.) શોયનીય (ર) વિચારણીય

શોણ વિ. (સં.) રાતા રંગનું (ર) ન. લોહી

શોણિત ન. (સં.) લોહી; રક્ત; 'બ્લડ'

શોણિતભીનું વિ. લોહીથી લથળથ-તરબોળ

શોષ પું. (સં.) સોજો; સોજાનો રોગ [‘રિસર્ચ’

શોષ પું. સ્ત્રી. (સં.) શોષવું તે; સંશોધન; તપાસ;

શોષ સ્ત્રી. શોષેલી વસ્તુ [ચુદ્ધિ કરનારું; મેલ દૂર કરનારું

શોષક વિ. (ર) પું. (સં.) શોષ કરનાર; શોષી કાઢનાર (ર)

શોષખોળ સ્ત્રી. શોષવું તે (ર) તપાસ કરવી તે

શોષગ્રંથ પું. (સં.) પ્રકાશિત થયેલું; સંશોધન કાર્ય

શોધન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) શોધવું તે (ર) સ્વચ્છ કરવું

તે; ચુદ્ધિ (૩) પરીક્ષા

શોષપત્ર પું., ન. (સં.) સંશોધન લેખ; ‘રિસર્ચ પેપર’

શોષપત્રિકા સ્ત્રી. (સં.) સંશોધનવિષયક લેખો વા સંશોધન-

લેખોને પ્રસિદ્ધ કરતું સામયિક; ‘રિસર્ચ-મેગેઝિન’

શોધનપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) શોષખોળ કરવાની પદ્ધતિ; રીત

કે પ્રકાર

[કરવાની ક્રિયા

શોધન-મારણ ન. (સં.) પદાર્થ પર સંસ્કાર કરી એને શુદ્ધ

શોધનીય વિ. (સં.) શોધવા જેવું

શોધપ્રબંધ પું. (સં.) ‘થીસિસ’

શોધવું સ.કિ. (સં. શુધ) ખોળવું; તપાસ કરવી (ર)

પરીક્ષા કરવી (૩) દોષ દૂર કરવા; શુદ્ધ કરવું (૪)

ન જાણેલી વસ્તુ ખોળી કાઢવી

શોધંશોધા સ્ત્રી. ઉપરાઉપરી શોધ; ખોળંખોળા; શોધાશોધ

શોધાશોધ સ્ત્રી. ખોળાખોળ; શોધંશોધ [શુદ્ધ કરેલું

શોધિત વિ. (સં.) શોધેલું; ખોળેલું (ર) તપાસેલું (૩)

શોધિત-વર્ધિત વિ. (સં.) સુધારેલું ને વધારેલું; સુધારા-વધારાવાળું

શોંપ સ્ત્રી. (ઈ.) દુકાન (ર) પેઢી

શોંપિંગ ન. (ઈ.) ખરીદી કરવી તે

શોંપિંગ સેન્ટર ન. (ઈ.) ઘણી દુકાનોવાળું ખરીદી કેન્દ્ર

શોકર પું. (ઈ.) મોટર હાંકવાનો ધંધો કરનાર; ‘મોટર-

ગ્રાઈવર’

[[૩) શોભવું કે શોભીતું તે

શોભન વિ. (સં.) સુશોભિત; સુંદર (ર) મંજળ; શુભ

શોભનશૈલી સ્ત્રી. સુશોભિત કરવાની રીત

શોભના સ્ત્રી. (સં.) શોભન-સુંદર સુશીલ સ્ત્રી

શોભવું અ.કિ. (સં. શુભ) સુંદર દેખાવું (ર) છાજવું;

લાયક હોવું કે દેખાવું

[આબરૂ

શોભા સ્ત્રી. (સં.) સુંદર દેખાવ; સૌંદર્ય (ર) પ્રતિષ્ઠા;

શોભાપ્રમાન વિ. (સં.) શોભીતું; શોભાવાળું [સરથક્ષ

શોભાપાત્રા સ્ત્રી. (સં.) આન્દોલન વકે વિજય પ્રસંગે નીકળતું

શોભાસ્પદ વિ. (સં. શોભા + આસ્પદ) શોભાવે તેવું

શોભિત/

૭૮૦

[શ્રવણપુટ

શોભિત વિ. (સં.) સુંદર; શોભીતું (ર) શણગારાયેલું
 શોભીતું વિ. શોભતું; સારું દેખાતું; શોભાયમાન
 સોર પું. (કા.) કોલાહલ; ઘોંઘાટ (ર) અવાજ; ધ્વનિ
 સોરભકોર પું. કોલાહલ; ઘોંઘાટ
 શોરૂમ પું. (ઈ.) પ્રદર્શન માટેનો ઓરડો
 શોર્ટ વિ. (ઈ.) લઘુ; નાનું; ટૂંકું (ર) ઠીંગણું (૩) સંક્ષિપ્ત
 શોર્ટકટ પું. (ઈ.) ટૂંકો રસ્તો; આડો રસ્તો
 શોર્ટસર્કિટ સ્ત્રી. (ઈ.) વીજપ્રવાહમાં થતી શક્તિ; લઘુપથ;
 લઘુપરિપથ [લઘુલિપિ

શોર્ટહેન્ડ ન. (ઈ.) બોલાતા શબ્દોને લખવાની ટૂંકાશરી;
 શોર્ટજ સ્ત્રી. (ઈ.) તંગી; અછત
 શોર્ટર્સ સ્ત્રી. (ઈ.) ચકી; ટૂંકી ચકી
 શોલો પું. એકાએક સળગી ઊઠવું તે; ભડકો
 શોષ પું. (સં.) શોસાવું તે (ર) પ્યાસ; સોસ
 શોષક વિ. શોષી લેનારું (ર) શોષણ કરનારું
 શોષણ ન. (સં.) શોષવું તે; શોષાવું તે (ર) પારકું ધન,
 માલ કે મજૂરી હરવું તે; 'એક્સપ્લોરેશન'

શોષવું સ.કિ. (સં. શુષ) યુસી લેવું; યુસી સૂઝું કરી નાખવું
 શોષાવું અ.કિ. ('શોષવું'નું કર્મણિ) સુસાવું; સુકાઈ જવું
 શોષિત વિ. (સં.) શોષાઈ ગયેલું (ર) કચડાયેલ; પજવાયેલું
 શૌકત સ્ત્રી. (અ.) ઐશ્વર્ય; વૈભવ
 શૌચ ન. (સં.) સ્વચ્છતા; પવિત્રતા (ર) મલોત્સર્ગ (૩)
 સુતક (૪) જાજર જવું તે [જવું વગેરે
 શૌચકર્મ ન. (સં.) શુદ્ધ થવાનું કર્મ; નાહવું, ધોવું, જાજર
 શૌચકૂપ પું. પાપખાના માટેની ખાડો [કર્મ
 શૌચક્રિયા સ્ત્રી. (સં.) શૌચકર્મ; શૌચ અંગેનું-શુદ્ધ થવાનું
 શૌચવિધિ સ્ત્રી. (ધાન) ન. જૂઓ 'શૌચકર્મ'
 શૌચશાસ્ત્ર ન. (સં.) શૌચનું-સ્વચ્છતા અંગેનું શાસ્ત્ર;
 'સેનિટેશન'

શૌચાલય ન. (સં.) સંઘસ; પાપખાનું; જાજર
 શૌનિક પું. (સં.) પક્ષીઓનો શિકારી; પારથી
 શૌરસેની સ્ત્રી. (સં.) એક પ્રાકૃત ભાષા; શૂરસેની
 શૌર્ય ન. (સં.) શૂરતા; પરાક્રમ; બહાદુરી
 શૌર્યગીત ન. વીરસ્સનું ગીત; શૌર્યનું વર્ણનાત્મક કે
 પ્રેરણાત્મક ગીત

શૌહર પું. (કા.) સ્વામી; પતિ [મસાણ (ર) કબ્રસ્તાન
 શ્મશાન ન. (ઠભૂમિ(-મી)) (સં.) મડદાં બાળવાનું સ્થાન;
 શ્મશાનયાત્રા સ્ત્રી. (સં.) શબને શ્મશાને લઈ જવું તે
 શ્મશાનવૈરાગ્ય પું. (સં.) શક્ષિક વૈરાગ્ય
 શ્મશાનિયો પું. ઘણું; મસાણિયો
 શ્મશાની વિ. મસાણાને લગતું
 શ્મશ્વ સ્ત્રી. (સં.) દાઢી-મૂછ
 શ્યામ વિ. (સં.) કાળું (ર) પું. કાળો રંગ (૩) શ્રીકૃષ્ણ
 શ્યામલ વિ. (સં.) કાળું; શામળું (ર) પું. શ્રીકૃષ્ણ

શ્યામસુંદર પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
 શ્યામા સ્ત્રી. (સં.) સોળ વર્ષની જુવાન સ્ત્રી (ર) રાધા
 (૩) રાત્રિ (૪) યમુના નદી [ધાતુનો)
 શ્યામિકા સ્ત્રી. (સં.) કાળાશ (ર) મેલ; કઢડો (૩) કાટ
 શ્યાલ, (૦ક) પું. (સં.) પત્નીનો ભાઈ; સાળો
 શ્યેન પું. (સં.) બાજ પક્ષી; શકરો
 શ્લદા સ્ત્રી. (સં.) આસ્થા; વિશ્વાસ (ર) દંઢ સંકલ્પ
 શ્લદાગમ્ય વિ. (સં.) શ્લદા વડે પામી શકાય એવું
 શ્લદાજનક વિ. (સં.) શ્લદા ઉપજાવે એવું
 શ્લદાન્વિત વિ. (સં.) શ્લદાવાળું; શ્લદાપુક્ત
 શ્લદાપાત્ર વિ. (સં.) શ્લદા રાખવા લાયક (ર) વિશ્વાસપાત્ર
 શ્લદાભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) શ્લદાજનિત કે શ્લદાપૂર્ણ ભક્તિ
 શ્લદામય વિ. (સં.) શ્લદાથી ભરેલું; શ્લદારૂપ
 શ્લદાલુ(-યુ) વિ. (સં.) શ્લદાલું; શ્લદાવાળું; આસ્થાવાળું
 શ્લદાવાન વિ. શ્લદાવાળું; શ્લદાળુ, આસ્થાવાળું
 શ્લદાસ્પદ વિ. (સં.) શ્લદાપાત્ર; શ્લદેય
 શ્લદાંજલિ સ્ત્રી. (શ્લદા + અંજલિ) શ્લદાપૂર્વક આપેલી
 અંજલિ (શ્લદા તરીકે) [વિશ્વાસપાત્ર
 શ્લદેય વિ. (સં.) શ્લદા રાખવા યોગ્ય (ર) વિશ્વસનીય;
 શ્રમ પું. (સં.) થાક (ર) મહેનત; તકલીફ
 શ્રમજીવન ન. (સં.) શ્રમજીવી જીવન
 શ્રમજીવી વિ. (સં.) શ્રમ + જીવિનું શારીરિક શ્રમ કરીને
 ગુજરાન મેળવનાર (બુદ્ધિજીવીથી ઊલટું)
 શ્રમણ પું. (સં.) બૌદ્ધ કે જૈન સાધુ [પ્રધાન સંસ્કૃતિ
 શ્રમણસંસ્કૃતિ સ્ત્રી. બૌદ્ધ કે જૈન કાળમાં પ્રવર્તેલી સંન્યાસ-
 શ્રમણી સ્ત્રી. પરિવ્રાજિકા (ર) બૌદ્ધ તિષ્ઠ્ઠુણી (૩) જૈન
 સાધ્વી; ગોરાણીજી
 શ્રમમૂડી સ્ત્રી. શ્રમરૂપી મૂડી (ર) શ્રમની ઉપજાઉ શક્તિ
 શ્રમવંત વિ. (સં.) શ્રમિત; થાકી ગયેલું
 શ્રમવિભાગ પું. કામ કરવાની મહેનતના ભાગ પાડવા
 તે; તેની વહેંચણી [એવું; કષ્ટસાધ્ય
 શ્રમસાધ્ય વિ. (સં.) શ્રમ-મહેનત કરવાથી જ મળી શકે
 શ્રમિક પું. (સં.) મહેનત કરનાર; મજૂર
 શ્રમિત વિ. (સં.) મહેનત કરીને થાકેલું; શ્રાંત
 શ્રમોપાર્જિત વિ. (સં.) શ્રમ કરી - મહેનત કરીને મેળવેલું
 શ્રમી વિ. (સં.) શ્રમ કરનારું; શ્રમજીવી (ર) શ્રમથી
 થાકેલું; શ્રમવાળું
 શ્રવણ ન. (સં.) સાંભળવું તે (ર) વેદાધ્યયન (૩)
 બાવીસમું નક્ષત્ર (૪) પું. કાંન (૫) અંધ માબાપને
 કાવડમાં બેસાડી તીર્થયાત્રા કરાવનાર-સાંતનુ મુનિને
 જ્ઞાનવતીથી થયેલ પુત્ર
 શ્રવણગોચર વિ. (સં.) કાનથી સાંભળી શકાય તેવું
 શ્રવણપટ પું. કાનનો પડદો
 શ્રવણપુટ પું. કાનનો ગોખલો; કાન

શ્રવણોદ્દિય

૭૮૧

[શ્રેયસી

શ્રવણોદિય સ્ત્રી. (સં.) કાન; કર્ણોન્દિય
શ્રવણ સ.કિ. (સં.) શ્રવણ કરવું; સાંભળવું
શ્રવિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) ત્રેવીસમું નક્ષત્ર; ધનિષ્ઠા [કિયા
શ્રાદ્ધ ન. (સં.) પિતૃઓની તૃપ્તિ માટે શ્રદ્ધાથી કરાતી તપ્ત્રજ-
શ્રાદ્ધ (૦કમ) ન. (૦કિયા) સ્ત્રી. (સં.) શ્રાદ્ધ કરવું તે (૨)

શ્રાદ્ધ સરાવવાની ક્રિયા

શ્રાદ્ધ (૦તિથિ) સ્ત્રી. (૦દિન) ન. (સં.) શ્રાદ્ધનો દિવસ
શ્રાદ્ધપક્ષ પું. (સં.) શરાદિયાં; ભાદરવા વદના દિવસો
શ્રાપ પું. (સં.) 'શ્રાપ'નો અશુદ્ધ ઉચ્ચાર શ્રાપ; બદદુવા
શ્રામજોર પું. વીસ વર્ષની વયથી નીચેની વયનો બૌદ્ધ ભિક્ષુક
શ્રામકથ ન. (સં.) શ્રમજાપણું; સંન્યાસ
શ્રાવક વિ. (સં.) સાંભળનાર (૨) પું. જૈન કે બૌદ્ધ ગૃહસ્થ
શ્રાવણ પું. (સં.) વિક્રમસંવતનો દસમો મહિનો
શ્રાવણી સ્ત્રી. (સં.) શ્રાવણ મહિનાની પૂનમ (૨) અગેવ
શ્રાવિકા સ્ત્રી. (સં.) શ્રાવક-જૈન કે બૌદ્ધ-સ્ત્રી
શ્રાવ્ય વિ. (સં.) સાંભળવા યોગ્ય (૨) સાંભળીને

માણવાનું નાટક ('દશ્ય'થી ઊલટું)

શ્રાંત વિ. (સં.) શ્રાન્તિ; થાકેલું

શ્રાંતિ સ્ત્રી. (સં.) થાક; શ્રમ

શ્રી પું. (સં.) લખાણના આરંભમાં વપરાતો મંગળ શબ્દ
(૨) 'શ્રીમાન, શ્રીમતી'નો સંલેપ (નામની આગળ
લગાડાતો આદર ભતાવનારો શબ્દ) (૩) સ્ત્રી. લક્ષ્મી
(૪) સૌંદર્ય; શોભા (૫) ચંદ્રની સોળ કપાઓમાંની
એક

શ્રીકંઠ પું. (સં.) શિવ; મહાદેવ; શંકર [શબ્દનો ઉચ્ચાર
શ્રીકાર વિ. (સં.) સુંદર; મજેનું; દેખાવડું (૨) પું. 'શ્રી'
શ્રીકાંત પું. (સં.) વિષ્ણુ ભાગવત [પ્રભુ
શ્રીકૃષ્ણ પું. (સં.) વાસુદેવ (૨) વિષ્ણુનો એક અવતાર;
શ્રીખંડ પું., ન. (સં.) ચંદનનું વૃક્ષ (૨) મોર; શિખંડી
(૩) શિખંડ

શ્રીભાતું ન. ચોપડાનું પરનું ખાતું

શ્રીગણેશ પું. (સં.) ગણપતિ; ગણેશ

શ્રીગણેશાય નમઃ શ.પ્ર. (મંગળ તરીકે) ગણેશને નમસ્કાર
(૨) પું.પ્ર.વ. પ્રારંભ

શ્રીગણેશ પું. (૦કૃષ્ણ) પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ

શ્રીચક્ર ન. (સં.) દેવી પૂજામાં વપરાતું દેવીનું એક સંકેતિક
પ્રતીક [સ્વામી

શ્રીજી પું. (માનાર્થે ખ.વ.) પ્રભુ; વિષ્ણુ (૨) સહજાનંદ

શ્રીદત્ત પું. (સં.) જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
આઠમા

શ્રીદામા પું. (સં.) સુદામો; શ્રીકૃષ્ણનો મિત્ર

શ્રીધર પું. (સં.) લક્ષ્મીનાથ; વિષ્ણુ (૨) જૈનોના અતીત
ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના સાતમા [નગર

શ્રીનગર ન. (સં.) કાશ્મિરની રાજધાની (૨) કિલ્લાવાળું

શ્રીનાથજી પું. (સં.) એક વૈષ્ણવ પાત્રાધાર (૨) વિષ્ણુ

શ્રીનિવાસ, શ્રીનિકેતન પું. (સં.) લક્ષ્મીનું ધામ

શ્રીપતિ પું. (સં.) ધનવાન માણસ (૨) લક્ષ્મીપતિ; વિષ્ણુ

શ્રીપાત પું. સંન્યાસી

શ્રીપાંચ વિ. નામ પૂર્વ માનવાચક શબ્દ (ધન, ધાન્ય, પદ્મ,

પુત્ર અને દીર્ઘાયુષ્ય એ પાંચ શોભા)

શ્રીફળ ન. નાળિયેર (૨) આંબળું [જાડ

શ્રીફળી સ્ત્રી. નાળિયેરી (૨) આંબળાનું ઝાડ (૩) બીલીનું

શ્રીભાષ્ય ન. (સં.) બ્રહ્મસૂત્ર પર રામાનુજાચાર્યનું ભાષ્ય

શ્રીમત વિ. (સં.) શ્રીમાન 'મેડમ' (૨) ભાષા; પત્ની

શ્રીમતી વિ., સ્ત્રી. (સં.) 'શ્રીમાન'નું સ્ત્રીલિંગ; સુશ્રી;

શ્રીમદ પું. (સં.) ધનનો ગર્વ [શબ્દ

શ્રીમંત વિ. તવંગર (૨) રાજાઓના નામ આગળ મુકાતો

શ્રીમંતાઈ સ્ત્રી. શ્રીમંતપણું; ઐશ્વર્ય

શ્રીમાન વિ. (સં.) ધનવાન (૨) શોભાવાન (૩) નામની

આગળ મુકાતો આદરસૂચક શબ્દ; શ્રીયુત

શ્રીમુખ ન. ભવ્ય અને સુંદર મુખ (૨) પૂજ્ય અને પવિત્ર

પુરુષનું મુખ ('આપ પોતે, સ્વમુખે' એમ માનાર્થે

વપરાય છે.) [આદરસૂચક શબ્દ

શ્રીયુત વિ. (સં.) શ્રીમાન; પુરુષના નામ આગળ મુકાતો

શ્રીરંગ પું. (સં.) શેષશાયી વિષ્ણુ; વિષ્ણુ [પ્રભુ

શ્રીરામ પું. (સં.) રામચંદ્ર (૨) વિષ્ણુનો એક અવતાર;

શ્રીવત્સ પું. (સં.) વિષ્ણુની છાતી પરનું ચિહ્ન

શ્રીવર પું. (સં.) લક્ષ્મીના પતિ; વિષ્ણુ [તિરના

શ્રીસુમતિ પું. (સં.) જૈનો અતીત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના

શ્રીહીન વિ. (સં.) શોભા કે તેજ વિનાનું; શોભાહીન

શ્રુત વિ. (સં.) સાંભળેલું (૨) વિદ્યાન; જ્ઞાની (૩) ન.

વેદવિદ્યા; શ્રુતિ (૪) જૈનોનાં આગમ શાસ્ર

શ્રુતજ્ઞાન ન. (સં.) શાસ્ત્રનું ઊંડું શ્રવણજ્ઞાન

શ્રુતધર વિ. (સં.) સાંભળવા માત્રથી યાદ કરી લેનાર

શ્રુતલેખન ન. સાંભળીને લખવું તે; 'ડિક્ટેશન'

શ્રુતિ સ્ત્રી. (સં.) સાંભળવું તે (૨) કાન (૩) સાંભળેલી

વાત; કિંવદંતી (૪) વેદ (૫) ધ્વનિ; અવાજ

શ્રુતિકટુ વિ. (સં.) સાંભળવામાં કરવું લાગે તેવું

શ્રુતિઆપુર્ય ન. (સં.) કર્ણમધુરતા

શ્રુતિવૈષમ્ય ન. (સં.) વિસ્વરતાનાદ વૈષમ્ય લયાત્મક

તરેહો અને શબ્દોમાં કર્કશ ધ્વનિઓની ગોઠવણી

શ્રેઢી સ્ત્રી. (સં.) પટતી કે વધતી સંખ્યા; 'પ્રોગ્રેશન' (ગ.)

શ્રેઢીકલ્પ-બ) શ્રેઢીનો સરવાળો (ગ.) [કલા (૩) દરજ્જો

શ્રેષ્ઠિ-શ્રી સ્ત્રી. (સં.) પંક્તિ; હાર (૨) શાળાનું ધોરણ;

શ્રેષ્ઠિક પું. (સં.) રાજા બિભક્ષાર (૨) આગલો દાંત

શ્રેણીબદ્ધ વિ. કસં.) હારબંધ આવેલું [પશ; પુણ્ય

શ્રેય ન. (સં.) મોસા (૨) આત્મકલ્યાણ; સિત; શુભ (૩)

શ્રેયસી સ્ત્રી. (સં.) એક વનસ્પતિ; હરેડે

શ્રેયસ્કર]

૭૮૨

[પદ્મકોણ-શ્રાકૃતિ]

શ્રેયસ્કર વિ. (સં.) શ્રેય કરે એવું; કલ્યાણકારી
 શ્રેયસ્કામ વિ. (સં.) શ્રેય ઇચ્છનાર
 શ્રેયસ્સાધક પું., વિ. (સં.) શ્રેયાર્થી; કલ્યાણકારી
 શ્રેયાર્થી વિ., પું. (સં.) શ્રેય ચાલતું; મુકુલુ
 શ્રેયંસનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ

તીર્થંકરોમાંના અગિયારમા

શ્રેયોબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) શ્રેય તરફ વળેલી કે શ્રેયાર્થી બુદ્ધિ

શ્રેષ્ઠ વિ. (સં.) સર્વોત્તમ; સર્વોત્કૃષ્ટ

શ્રેષ્ઠતા સ્ત્રી. ઉત્કૃષ્ટતા; સર્વોત્તમતા

શ્રેષ્ઠી પું. (સં.) શેઠ; મહાજનનો આગેવાન; શાહુકાર

શ્રોણિ-શ્રી સ્ત્રી. (સં.) થાપો; નિતંબ

શ્રોતવ્ય વિ. (સં.) સાંભળવા લાયક-જેવું

શ્રોતા પું. (સં.) સાંભળનાર [સમુદાય

શ્રોતાજન, શ્રોતૃવર્ગ પું., ન. શ્રોતાવર્ગ; સાંભળનારો

શ્રોત પું., ન. (સં.) કાન [શ્રાવણ

શ્રોત્રિય વિ. (સં.) વેદ ભણેલો (૨) પું. વેદાભ્યાસી

શ્રોત્રી વિ. (સં.) શ્રોત્રિય; વેદ ભણેલો (૨) પું.

વેદાભ્યાસી બ્રાહ્મણ

શ્રોક પું. નાણાંની પીરપાર કરનાર માણસ; શરાક

શ્રોત વિ. શ્રુતિ કે કાનને લગતું (૨) શ્રુતિ કે વેદ સંબંધી

શ્રોતાગ્નિ સ્ત્રી. (સં.) અગ્નિહોત્રનો અગ્નિ

શ્લષ વિ. (સં.) ઢીલું; પોચું; નરમ (૨) લબડી પડેલું

(૩) છૂટું; વીખરાયેલું

શ્લાઘનીય વિ. (સં.) શ્લાઘ્ય; વખાણવા યોગ્ય

શ્લાઘા સ્ત્રી. (સં.) વખાણ; સ્તુતિ; પ્રશંસા

શ્લાઘ્ય વિ. (સં.) વખાણવા યોગ્ય; પ્રશંસાપાત્ર

શ્લેષ વિ. (સં.) જોડેલું; ભેડેલું; મળેલું (૨) શ્લેષવાળું

શ્લેષતા સ્ત્રી. વળગેલું હોવું તે; સંપુક્તપક્ષે; શ્લેષવાળું

હોવું તે

શ્લીપદ ન. (સં.) હાથીપગનો રોગ; હાથીપગું

શ્લીલ વિ. (સં.) શોભા આપનારું (૨) શિષ્ટ; ભદ્ર

શ્લેષ પું. (સં.) બે ભિન્ન ભિન્ન અર્થવાળા શબ્દોનો

પ્રયોગ (૨) આલેખન (૩) એક અર્થકારનું નામ

શ્લેષાર્થી-ત્મક વિ. (સં.) શ્લેષવાળું; દ્વિઅર્થી

શ્લેષલંકાર પું. (સં.) શ્લેષવાળો અર્થકાર; શ્લેષ

શ્લેષ્ય ન. (સં.) કક (૨) લીટ; સેડો

શ્લોક પું. (સં.) ચાર ચરણનું પદ (૨) અનુષ્ટુપ છંદનું પદ

(૩) સમાસને અંતે કીર્તિ; યશ (ઉદા. પુણ્યશ્લોક)

શ્લોકકાર પું. (સં.) શ્લોકની રચના કરનાર [રહેલું

શ્લોકબદ્ધ વિ. (સં.) શ્લોકમાં ગોઠવેલું કે રચેલું; શ્લોકરૂપે

શ્લોકાર્થ પું. (સં.) શ્લોકનો અર્થો ભાગ; અર્થો શ્લોક

શ્લપય, શ્લપક પું. (સં.) ચંદણ; ચાંદણ

શ્લભ ન. (સં.) વાંધું; કોતર

શ્લભવતી વિ. સ્ત્રી. સાગરમતી

શ્શુર પું. (સં.) પતિ કે પત્નીનો બાપ; સસુરો

શ્શુરગૃહ ન. (સં.) સાસરાનું ઘર; સાસરું

શ્શુરપથ પું. (સં.) સાસરિયાનો-સસરાનો પથ; સાસરિયાં

શ્શુ સ્ત્રી. (સં.) પતિ કે પત્નીની માતા; સાસુ

શ્શન ન. (સં.) શાસ લેવો તે (૨) પવન; હવા

શ્શનતંત્ર ન. (સં.) શાસોશાસ માટેનું શરીરનું આપું તંત્ર-

બધા અવયવોનો સમૂહ

શ્શવુંસ.કિ. શાસ લેવો; જીવવું [ન. શાસ (૪) નિસાસો

શ્શિતવિ. (સં.) શાસ લીધેલું કે મૂકેલું (૨) હાંકી ગયેલું (૩)

શ્શાન પું. (સં.) કૂતરો

શ્શાનિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) કૂતરાની ઊંધ; અર્ધજાગ્રત અવસ્થા

શ્શાનવૃત્તિ સ્ત્રી. હડે થવા છતાં ટુકડો મળતાં દોડવાની વૃત્તિ

શ્શાપદ ન. (સં.) શિકારી પ્રાણી [હાંક

શ્શાસ પું. (સં.) નાકથી વાપુ લેવો-મૂકવો તે (૨) દમ;

શ્શાસનથી સ્ત્રી. જે દ્વારા શાસ ફેફસામાં જાય છે તે નળી

શ્શાસોશ્વા-ચ્ચ્વાસ (સં.) (શાસ + ઉશ્વાસ) પું. શાસ

લેવો અને બહાર કાઢવો તે

શ્શેત વિ. (સં.) સફેદ; શુદ્ધ; ધોળું [ખરીતો

શ્શેતપત્ર પું. અમુક હકીકત વિશે બધાન આપતો સરકારી

શ્શેતપિંડ પું. મગજના મૂળમાં નળીઓ વિનાની નાની ગ્રંથિ;

'પિટ્ટુટરી ગ્લેન્ડ'

શ્શેતપ્રદર પું. (સં.) સ્ત્રીઓને થતો એક રોગ

શ્શેતાંબર વિ. સફેદ વસ્ત્રવાળો (૨) પું. જૈન ધર્મનો એ

નામનો એક સંપ્રદાય કે તેનો અનુયાયી [વસ્ત્રવાળો

શ્શેતાંબરી વિ. (સં.) શ્શેતાંબરનું; -ને લગતું (૨) સફેદ

શ્શેતાંશુક ન. (સં.) શ્શેત સાડી

પ

પ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ચાર ઉખાલરોમાંનો

(પ, પ, સ, હ) બીજો

પકાર પું. (સં.) પ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર

પકારાંત વિ. (સં.) છોડે પકારવાળું

પટ વિ. (સં.) પટ, પડ, પપ્પુ છ

પટક ન. (સં.) છનો સમૂહ; છક્કો; છકડું (૨) છ

પક્ષિઓનું કાવ્ય

પદકર્મ ન.બ.વ. (સં.) બ્રાહ્મજનાં છ જાતનાં કર્મ

(અધ્યાપન, અધ્યાપન; દાન; પ્રતિગ્રહ; ધજન; યાજન)

(૨) તાત્ત્વિક છ કર્મ (જરણ, મારણ, ઉચ્ચાટન,

મોહન, સ્તંભન, વિધ્વંસન) (૩) યોગનાં છ કર્મ

(ધોતિ, બસ્તી, નેતી, નાંદી, ત્રાટક, કપાલભાતી)

(૪) શ્રાવકનાં છ કર્મ (દિવપૂજન, ગુરુભક્તિ,

શાશ્વવાચન, સંયમ, તપ, દાન) ['હેરોડોટી' (ગ.)

પદ્મકોણ પું., (-શ્રાકૃતિ) સ્ત્રી. (સં.) છ ખૂણાવાળી આકૃતિ;

પટ્ટચક્ર]

૭૮૩

[સકંથો(-જો)

પટ્ટચક્ર ન.બ.વ. શરીરમાં ગુદાથી બ્રહ્મરૂપ સુધીનાં નનાતાં
છ ચક્રો (મૂળાધાર, સ્થિરા, નાભિ, હૃત, કંઠ, મૂર્ધ)
(યોગશાસ્ત્ર મુજબનાં)

પટ્ટતિલા સ્ત્રી. (સં.) પોષ વદ અગિયારસની તિથિ
પટ્ટપદ વિ. છ પગવાળું (૨) છ પદવાળું (કાવ્ય) (૩)
પું. ભમરો [દર્શનો

પટ્ટશાસ્ત્ર ન.બ.વ. (સં.) પટ્ટદર્શન; વૈદિક તત્ત્વજ્ઞાનનાં છ
પટ્ટસંપતિ સ્ત્રી. (સં.) વેદાંતના અધિકારીમાં હોવા જોઈતા
છ ગુણ (શમ, દમ, ઉપરતિ, તિતિશા, શ્રદ્ધા,
સમાધાન) [વ્યાકરણ, નિરુક્ત, છંદ, જ્યોતિષ]

પટ્ટંગ ન.બ.વ. (સં.) વેદનાં છ અંગ (શિક્ષા, કલ્પ,
ષડાનન પુ. (સં.) છ મોઢાંવાળો શિવપુત્ર; કાર્તિકેય; સ્કંદ
પટ્ટજ્ઞ સ્ત્રી. છ જુતઓ (વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ,
હેમંત, શિશિર)

પટ્ટજ પું. (સં.) સંગીતના સપ્તસ્વરોમાંનો પહેલો (સા.)
પટ્ટગુણ પું.બ.વ. (સં.) ઐશ્વર્ય, વીર્ય, યશ, શ્રી, ગાન,
વૈરાગ્ય એ ભગવાનના છ ગુણ (૨) મોટાઈ, ધર્મ,
ભાવ, કીર્તિ, જ્ઞાન, મનની સ્વતંત્રતા એ માનવના
છ ગુણ (૩) સધિ, વિજ્ઞાન, યાન, આસન, દૈવીભાવ,
સમાશ્રય એ રાજનીતિના છ ગુણ

પટ્ટદર્શન ન.બ.વ. (સં.) વૈદિક તત્ત્વજ્ઞાનનાં છ દર્શનો
(સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક, મીમાંસા, વેદાંત)

પટ્ટભાગ પું. (સં.) છઠો ભાગ (૨) પહેલાંના વખતમાં
મહેસુલ તરીકે લેવાતો ઊપજનો છઠો ભાગ

પટ્ટભાવ પું.બ.વ. (સં.) શરીરના છ વિકાસ કે અવસ્થા
(જન્મવું, હોવું, વધવું, પરિણમવું, ઘસાવું અને નાશ
પામવું)

પટ્ટમુજ વિ. (સં.) છ ભુવાવાળું (૨) પું. ચટ્ટકોણ

પટ્ટમંત્ર ન. (સં.) કાવતરું; પ્રપંચ [કડવો, તીખો, તૂરો]

પટ્ટરસ પું.બ.વ. (સં.) જીભના છરસ (ગળ્યો, ખાટો, ખારો,

પટ્ટાગ, ચટ્ટાગ પું.બ.વ. ભૈરવ, મેષ, શ્રી, માલકૌંસ,
દીપક, હિંદોલ એ સંગીતના મુખ્ય છ રાગ

પટ્ટિપુ પું.બ.વ. (સં.) નનુખના છ આંતરશત્રુઓ (કામ,
ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મલસર)

પટ્ટમાસ પું. (સં.) છ માસનો ગાળો [(માસિક)

પટ્ટમાસિક વિ. (સં.) છમાસિક; દર છ-છ માસે થતું

પટ્ટમુખ પું. (સં.) કાર્તિકેય; ષડાનન

પટ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) સાઠ [હીરક મહોત્સવ

પટ્ટિપૂર્તિ સ્ત્રી. (સં.) સાઠ વર્ષ પૂરાં થવાં તે કે તેનું પર્વ;

પટ્ટ વિ. (સં.) છટ્ટું

પટ્ટાંશ પું. (પજ + અંશ) છઠો ભાગ [છઠો દિવસ

પટ્ટી સ્ત્રી. છઠ (૨) છઠી વિભક્તિ (૩) બાળકના જન્મનો

પંઠ પું. (સં.) શંઢ; નપુસક

પાડવ વિ. (સં.) છ સ્વરનો રાગ કે તાન

ષાષ્ઠમાસિક વિ. (સં.) છમાસિક

ષોડશ વિ. (સં.) સોળ [વૃદ્ધિ પામતી અને ધટતી

ષોડશકલ્પા (સં.), (-ળા) સ્ત્રી.બ.વ. સોળ કળાઓ; ચંદની

ષોડશચિહ્ન ન.બ.વ. જમણા ચરણમાં સ્વસિક, જવ,

જાંબુ, જ્વજ, અંકુશ, કમળ, અષ્ટકોણ, ઊર્ધ્વરેખા અને

વજ્ર તથા ડાબા ચરણમાં મીન, ત્રિકોણ, આકાશ,

ગોપદ, કળશ, અર્ધચંદ્ર અને ધુનપ એ સોળ નિશાનીઓ

ષોડશી સ્ત્રી. (સં.) સોળનો સમૂહ (૨) દશ મહાવિદ્યાઓ-

માંની એક (૩) સોળ વર્ષની નવપાંવના

ષોડશોપચાર પું.બ.વ. (ષોડશ + ઉપચાર) પૂજનના સોળ

ઉપચાર (આવાહન, આસન, અર્ધપાદ, આચમન,

મધુપર્ક, સ્નાન, વસ્ત્રાભરણ, યકોપવીત, ગંધ,

પુષ્પ, દૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, તાંબૂલ, પરિક્રમા, વંદન)

સ

સ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો ચાર ઉષ્ણાક્ષરોમાંનો (શ

ષ સ હ) ત્રીજો

સ ના. નામ પૂર્વ લાગતાં પ્રાય: 'સાથે, સહિત' કે ક્યાંક

'સમાન' અર્થમાં બહુવ્રીણિસમાસ બનાવે છે. (સકુટુંબ)

સ પૂર્વ. (સં. સુ, પ્રા. સ) 'સુ, સાડુ' એ અર્થમાં પ્રયોજતો

પૂર્વગ (ઉદા. સપૂત)

સઆદત સ્ત્રી. (અ.) પ્રતાપ; તેજ (૨) સચ્ચાઈ; ભલાઈ

સઈ પું. (સં. સૌચિક, પ્રા. સોઈઅ) દરજ્જા; મેરાઈ

સઈદ વિ. (સં.) તેજસ્વી (૨) નસીબદાર; ભાગ્યશાળી

(૨) કલ્યાણકારક; કલ્યાણકારી

સઈવાદ સ્ત્રી. દરજ્જાઓનો મહોલો

સઈસ પું. (અ.) સાઈસ; થોડાનો રાવત

સકટમ વિ. સહકુટુંબ; કુટુંબ સહિત

સકટું વિ. વાસણ કે બારદાન સાથેનું (વજન કરેલું)

સકડવું સ.કિ. તાણીને જકડીને બાંધવું

સકરકંદ ન. (સં. શર્કરા + કંદ, પ્રા. સક્કરા + કંદ કે

ફા. શકર + કંદ) મીઠા સ્વાદવાળું એક કંદ; શક્કરિયું

સક(-ક્ક)રટેટી સ્ત્રી. શકરટેટી; શક્કરટેટી

સકરપારો પું. શકરપારો; શક્કરપારો

સક્ષી વિ. (સં.) કાનવાણું (૨) ચકોર; સાવધ

સક્ષર્મક વિ. (સં.) જેને કર્મની જરૂર હોય તેવું (ક્રિયાપદ)

સક્ષી વિ. (સં. સુ + કર્મનું) ભાગ્યશાળી; નસીબદાર;

ઉસ્મતવાળું

સકલ (સં.) (-બ) વિ. સર્વ; તમામ

સક્લંક વિ. (સં.) કલંકવાળું (૨) કલંકિત [કપડું; બનાત

સક્લ્યાત સ્ત્રી. (અ. સિરૂલાત) એક જાતનું ઊનનું મુલાયમ

સકંથો(-જો) પું. (ફા. શિંકજહ) અપરાધીઓને શિક્ષા કરવાનો

એક સંથો; હેડ (૨) સખત પકડવાનું યંત્ર (૩) કાખ; કબજો

સંકટક]

૭૮૪

[સંયુક્ત

સંકટક વિ. (સં.) કાંઠાવાળું (૨) વિધવાળું
 સંકપ વિ. (સં.) કંપયુક્ત; કુજતું
 સકામ વિ. (સં.) કામનાવાળું; કામનાથી કરેલું (૨)
 કળની ઈચ્છાવાળું (૩) સ્વાર્થબુદ્ધિવાળું
 સકાર પું. દંગ; આવડ (૨) સ્વાદ; સત્ય
 સકાર પું. સ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર
 સકારણ વિ. (સં.) કારણવાળું (૨) કિ.વિ. કારણસર
 (૩) કારણસરિત (૪) સહેતુક; હેતુસર
 સકારાંત વિ. (સં.) અંતે-છેડે 'સ'વાળું
 સકાવો ન. નાહવા માટેનો નાનો હોજ (૨) નળની ચકલી
 સકાશ પું. નજીકનું સ્થળ; પડોશ
 સકરુંબ વિ. કુટુંબસહિત; પરિવાર સાથે [સાથે
 સકોપ વિ. (સં.) ગુસ્સે થયેલું; કોપેલું (૨) કિ.વિ. ગુસ્સા
 સક્કર સ્ત્રી. (સં. શકરા, કા. શકર) સાકર; ખાંડ
 સક્ક(કા)ઈ વિ. સિક્કાદાર (૨) સુંદર; મજેદાર
 સક્કરખોર પું. સાકર ખાનારો જીવડો (૨) મીઠી વસ્તુઓ
 બહુ ભાવતી હોય તેવો માણસ
 સક્કરટેટી સ્ત્રી. જુઓ 'સકરટેટી'
 સક્કરપારો પું. જુઓ 'સકરપારો' [(૨) સખત; મજબૂત
 સક્કસ વિ. (સં. સુકષ્) સારી રીતે કસેલું; ખૂબ ખેંચેલું
 સક્કાદાર વિ. શક્કાદાર; ઘાટીલા ચહેરાવાળું (૨) મોહક;
 ભભકાદાર [ભપકો (૨) શાખ; છાપ
 સક્કો પું. (કા. સિક્કલ = સિક્કો) ચહેરો (૨) રોક;
 સક્ત વિ. (સં.) ચોટેલું; વળગેલું (૨) આસક્તિવાળું
 સક્તુ પું. (સં.) સત્તુ; સાથવો [(૨) કરતુંકારવતું
 સક્કિય વિ. (સં.) કામ કર્યે જતું; કામમાં રચ્યુપચ્યું રહેતું
 સક્ષમ વિ. (સં.) સમર્થ; કાર્યક્ષમ
 સક્સોસિવ વિ. (ઈ.) અનુક્રમે; અનુક્રમશઃ
 સખ સ્ત્રી., ન. (સં. સુખ) શાંતિ; જંપ; સુખ
 સખડી સ્ત્રી. (સં. સંસ્કૃતિકા, પ્રા. સંખડિઆ) રાંધેલા
 ચોખા; ભાત (પુષ્ટિમાર્ગીય)
 સખણું વિ. (સં. સક્ષણક, પ્રા. સકખણઅ) અડપલું નહિ
 તેવું; સાલસ (૨) જંપવાળું; ઉપમાત વિનાનું
 સખત વિ. સખ; કઠણ (૨) દઢ; મજબૂત (૩) કઠોર;
 નિર્દય (૪) આકરું; થકવી નાખે તેવું (૫) ખૂબ;
 હઠથી જયાદે (ઉદા. સખત ભીડ) (૬) કડક; ઉગ્ર
 (૭) આગ્રહભર્યું; જોરદાર (સખત ભલામણ) (૮)
 મુકેલ [નરમ છુદું પડ
 સખતળી સ્ત્રી. સુખતળી; જોડાની અંદર નાખવામાં આવતું
 સખતી(નાઈ) સ્ત્રી. કડકાઈ; કઠોરતા (૨) જુલમ (૩)
 બંધી; પ્રતિબંધ [હાલતું (૨) વિખરાઈ ગયેલું
 સખવડખળ વિ. (સં. સખલ + ડખોળવું) ઢીલું પડી ગયેલું;
 સખા પું. (સં.) મિત્ર; ભાઈબંધ; દોસ્ત
 સખાવત સ્ત્રી. (અ.) દાન; ખેરાત (૨) ઉદારતા

સખાવતી વિ. દાની; ઉદાર (૨) સખાવતનું
 સખી વિ. (અ.) દાની; ઉદાર; દાનેશરી
 સખીસ્ત્રી. (સં.) સાહેલી; બહેનપણી; સહિયાર [પ્રકારો
 સખીભાવપું. (સં.) સખી કે પત્નીનો ભાવ (ભક્તિનો એક
 સખુન ન. (કા. સુખુન) સુખન; બોલ; વેણ; શબ્દ
 સખેદ વિ. (સં.) ખેદયુક્ત (૨) કિ.વિ. ખેદ સાથે;
 દિલગીરીપૂર્વક [ઉગ્ર; જોરદાર; મુશ્કેલ
 સખત વિ. (કા.) સખત; મજબૂત; કઠોર; આકરું (૨) ખૂબ;
 સખતી(ખાઈ) સ્ત્રી. (કા.) સખતાઈ; સખતી; કડકાઈ
 (૨) જુલમ (૩) પ્રતિબંધ; બંધી
 સખ્ય ન. (સં.) મિત્રતા; પ્રીતિ; ભાઈબંધી
 સખ્યભક્તિ સ્ત્રી. ભગવાનને સખ્યભાવે કે મિત્રરૂપે
 ભજવવાનો એક ભક્તિ પ્રકાર [જ્યોત
 સગસ્ત્રી. (સં. શિખા, અપ. શિવ, પ્રા. સિધા) શગ; દીવાની
 સગટો પું. સાચ્વો પહેરાતું કૂખે ખોસવાનો છોડો; સરંગટો
 સગડ પું. સ્ત્રી. ખભર; ખાતમી; પત્નો (૨) પગેડું; પગલાં
 સગડગ વિ. ડગુમગુ; અસ્થિર
 સગડી સ્ત્રી. (સં. શકટિકા, પ્રા. સગડિઆ) શગડી
 સગણ પું. (સં.) કેરો; પૂંઠ (૨) 'લધુ-લધુ-ગુરુ' એવા
 'લલગા' પ્રકારનો એક ગણ
 સગતરી સ્ત્રી. સખતરી; જોડામાં નખાતું નરમ છુદું પડ
 સગપણ ન. (સં. સ્વક, પ્રા. સગઅ ઉપરથી) સગાઈ;
 લોહીનો સંબંધ (૨) વિવાહ; વાગ્દાન
 સગરામ પું., ન. શિગરામ; શગરામ [રાખવાનું મકાન
 સગરી સ્ત્રી. પારસી દખમાની અંદર આતશ અખંડ
 સગર્ભ વિ. ગર્ભ સહિતનું (૨) પું. (સં.) સહોદર ભાઈ
 કે બહેન
 સગર્ભા વિ., સ્ત્રી. (સં.) ગર્ભવતી; ભારેવાઈ
 સગર્ભાવસ્થા ન. (સં.) પેટમાં ગર્ભ હોય ત્યારની સ્થિતિ;
 'પ્રેગ્નન્સી' [ગર્વથી
 સર્ગવ વિ. (સં.) ગર્વયુક્ત; મગરૂર (૨) કિ.વિ. ગર્વભેર;
 સર્ગલું વિ. સર્ગ; નિકટનું સર્ગું
 સર્ગવડ સ્ત્રી. જોગવાઈ; અનુકૂળતા (૨) સુગમતા
 સર્ગવડિયું વિ. સર્ગવડવાળું; કાવતું; અનુકૂળ પડતું
 સર્ગવણ સ્ત્રી. સંરક્ષણ; સંભાળ [સંબંધ; સગપણ
 સર્ગાઈ સ્ત્રી. સગપણ; વિવાહ; વાગ્દાન (૨) લોહીનો
 સર્ગાંસાંઈ ન.ખ.વ. સર્ગાંવહાલાં; સર્ગાંસંબંધી
 સર્ગીર વિ. (અ.) કાપદા પ્રમાણે કાચી ઉમરનું
 સર્ગીરાવસ્થા સ્ત્રી. કાચી વય; અપૂરતી ઉમર
 સર્ગુણ વિ. (સં.) ગુણયુક્ત (૨) આકાર વગેરે ગુણવાળું
 સર્ગુણોપાસના સ્ત્રી. (સં.) સર્ગુણ બ્રહ્મ કે પ્રભુની ઉપાસના
 સર્ગુડું વિ. ગુરુની દીક્ષા લીધી હોય તેવું; દીક્ષિત ગુરુવાળું
 સર્ગું (સં. સ્વક, પ્રા. સગઅ) એક લોહીનું કે લગ્નસંબંધથી
 જોડાયેલું (૨) ન. તેવું માણસ

સગુંવહાણું

૭૮૫

[સજજ

સગુંવહાણું ન. સગાંસંબંધી; સગું કે સંબંધી [ભાંડું વગેરે
સગુંસહીદર ન. (સં.) એક કુટુંબનું માણસ; સ્વજન; ભાઈ-
સગુંસંબંધી ન. (સં.) સગું અને સંબંધી; સગું કે સંબંધી
સગુંસાગણું ન. સગુંવહાણું; સગુંસંબંધી
સગેવગે કિ.વિ. લાગતેવળગતે

સગો પું. પાળિયો (ર) વિ. પું. સગું
સગોત્ર(ત્રી) વિ. (સં.) એક ગોત્રનું; પિતરાઈ
સઘન વિ. (સં.) ગાઢ; ઘન (ર) નક્કર (૩) ભરચક
સઘનતા સ્ત્રી. ગાઢપણું (ર) નક્કરતા [તમ્મમ
સઘળું વિ. (સં. સકલ, જુ.યુ. સગલઈ) સકળ; બધું;
સઘડિત વિ. આશ્ચર્ય પામેલું (ર) કિ.વિ. અપીરાઈથી
(૩) નવાઈથી

સઘર વિ. (સં.) ઘર; હરતુંફરતું [ચર-અચર બધામાં
સઘરાચરવિ. (સં.) સ્થાવરજંગમબધું (ર) કિ.વિ. સર્વત્ર;
સઘિ(યી) સ્ત્રી. (સં.) ઘણી; ઈન્દ્રાણી

સઘિત વિ. ચિત્તવાણું (ર) સાવધ
સઘિત્ર વિ. (સં.) ચિત્રવાણું; જેમાં ચિત્રો હોય તેવું
સઘિવ પું. (સં.) પ્રધાન; વજાર; મંત્રી; 'સેકેટરી'
સઘિવાલય ન. (સં.) સઘિવનું કાર્યાલય; મંચાલય;
'સેક્રેટરિયેટ' [ચિંતાપૂર્વક

સઘિત વિ. (સં.) ચિંતાપુક્ત (ર) કિ.વિ. ચિંતા સાથે;
સઘી સ્ત્રી. (સં.) ઈન્દ્રાણી; સઘિ
સઘેત વિ. (સં.) ચેતનવાણું (ર) સાવધ; જાગૃત
સઘેતન વિ. ચેતનવાણું; જીવતું

સઘેષ્ટ વિ. (સં.) ચેષ્ટાપુક્ત; ચેષ્ટાવાણું (ર) સઘેતન
સઘોટ વિ. (સ+ઘોટ) અચૂક; નિષ્ફળ ન જાય એવું (ર)
કિ.વિ. ચૂકે નહિ તેવી રીતે [બિલકુલ

સઘોડું વિ. બધું; સમૂળનું; સંયોડું (ર) કિ.વિ. તદન;
સઘ્યરિત(ત્ર) વિ. (સં.) સદાચારી (ર) ન. સદર્શન;
સદાચાર

સઘ્યાઈ સ્ત્રી. ('સઘ્યું' પરથી) સાચાપણું; પ્રામાણિકતા
સઘ્યિદ ન. સત અને ચિત સ્વરૂપ [પરમાત્મા
સઘ્યિદાનંદ પું. (સં.) સત્, ચિત્ત અને આનંદરૂપ બ્રહ્મ;
સઘ્યિન્યયતા સ્ત્રી. (સં.) સઘ્યિદમાં લીન કે સઘ્યિદરૂપ
હોવું કે થવું તે

સજ(જજ) વિ. સમાન કે વસ્ત્રોથી તૈયાર થયેલું
સજગ વિ. જાગૃત; સાવધાન; સાવચેત
સજગતા સ્ત્રી. સજગ હોવું તે; સાવધાની; જાગૃતિ
સજ(જજ)ડ વિ. મજબૂત; ઠઠ; સખત (ર) ભારે; આકડું

(૩) સખત ચોટેલું (૪) અકડાયેલું; જડાયેલું
સજ(જજ)ડબંધ વિ. એકદમ સજજડ; અતિયુક્ત
સજડાસજડી કિ.વિ. ખૂબ સજજડ; પાસપાસે; ખીચોખીચ
સજદો પું. (ફા.) એક પ્રકારનો મુસલમાની પોષાક;
સિજદો (ર) નમાજ પઢતી તે

સજધજ વિ. સજ્જ; તૈયાર
સજની સ્ત્રી. (સં. સુજના ઉપરથી) સખી; બહેનપણી (ર)
પ્રિયા [આંસુથી ભરેલું

સજલ (સં.) (-ળ) વિ. પાણીવાળું; જળવાણું (ર)
સજલું સ.કિ. (સં. સજજ) ધારણ કરવું (ર) શક્ષગારવું
(૩) તૈયાર કરવું (૪) ધાર કાઢવી

સજ સ્ત્રી. (ફા.) શિકા; ઠંડ; નશ્વિયત
સજગ વિ. જાગૃત (ર) સાવધાન; સાવચેત
સજગતા સ્ત્રી. સાવધાની (ર) જાગૃતિ

સજગરું વિ. ઓછી ઊંધવાણું [જાતિ
સજાત વિ. સુજાત; કુલીન; ખાનદાન (ર) સ્ત્રી. સમાન
સજાતિ વિ. (સં.) સમાન જાતિનું; નાતીલું

સજાતીય વિ. (સં.) એક જાતિ કે વર્ગનું
સજાત્ય ન. (સં. સાજાત્ય) સજાતીયતા; સગપણ (ર)
ભૂમિતિના સિદ્ધાંતમાની સમાનતા; 'સિમિલિટ્યુડ'
(ગ.) [રિસ્પાઈટ

સજામોડૂંકી સ્ત્રી. સજાનો અમલ મોકૂફ રાખવો તે;
સજાવટ સ્ત્રી. સજવું તે કે તેની ઢબછાબ, રીત (ર)
શક્ષગાર-શોભા કરવાં તે (૩) ગોઠવણ; વ્યવસ્થા

સજાવ(વા)ટ વિ. સજા કરવા યોગ્ય; સજાને પાત્ર
સજાવર વિ. (ફા.) લાયક; યોગ્ય
સજાહુકમ પું. સજા કરમાવતો હુકમ

સજાલું વિ. સજાજ થયેલું
સજાવ વિ. (સં.) જીવવાણું; જીવતું; ચૈતન્યવાણું
સજાવન વિ. (સં.) જીવતું; ફરી જીવ આવ્યો હોય તેવું

સજાવરોપણ ન. (સં.) નિર્જીવમાં સજાવપણાનો આરોપ
કરવો તે (એક અલંકાર)

સજાવું વિ. જીવવાણું; જીવતું; સજાવ
સજેશન ન. (ઈ.) સૂચન; સલાહ
સજૈયો પું. અસ્તરો; અસ્ત્રો

સજોડ વિ. જોડીદાર સાથેનું (સ્ત્રીપુરુષ બંને)
સજોડું ન. સ્ત્રીપુરુષનું જોડું; દંપતી
સજોડે કિ.વિ. પતિ કે પત્નીની સાથે હોય એમ

સજજ વિ. (સં.) (સજાને) તૈયાર થયેલું-રહેલું
સજજડ વિ. સજડ; મજબૂત (ર) સખત ચોટેલું (૩)
જડાયેલું (૪) આકડું

સજજડબંધ વિ. એકદમ સજજડ [તત્પરતા
સજજતા સ્ત્રી. (સં.) તૈયારી (ર) શક્ષગાર; સજાવટ (૩)
સજજન પું. (સં.) સભ્ય; ખાનદાન કે સદાચારી માણસ

સજજનતા, સજજનાઈ સ્ત્રી. ખાનદાની; સુજનતા
સજજ સ્ત્રી. (સં. કાપ્યા, પ્રા. સજજા) કાપ્યા (ર)
હિંદુઓનાં તેરમાને દિવસે અપાતું ખાટલા અને

પથારીનું દાન
સજજ સ્ત્રી. બખતર (ર) પોષાક

સજ્જાય/

૭૮૬

[સિતાર

સજ્જાય (સં. સ્વાધ્યાય, પ્રા. સજ્જાઅ) સ્તુતિ વગેરેથી ભરેલો સ્તોત્રનો શાસ્ત્રપાઠ (જૈન) જોડ; જોડી સટ પું. (ઈં. સેટ) સમાન વસ્તુઓનો સમૂહ; 'સેટ' (ર) સટ, (૦ક) કિ.વિ. ઝટ; એકદમ; સટ દઈને સટકણ, (-ણિયું) વિ. સટકણું; સટકી જનારું; ખસી જનારું સટકણું વિ. સટકી જાય તેવું (ર) ન. નાસવું તે સટકણું અ.કિ. ('સટક' ઉપરથી) નાસી જવું (ર) સરી જવું; ખસી પડવું સટકાવવું સ.કિ. મારવું; આપટવું [નાની ઉંદરડી સટકિયું વિ. સટકે તેવું (ર) ન. ઝટ સરે એવી ગાંઠ (૩) સટકો પું. લાકડી; સોટી (ર) સાટકો સટરપટર વિ. અવ્યવસ્થિત; વેરણછેરણ (ર) આમતેમ; આધુંપાણું (૩) પરચૂરણ (૪) કિ.વિ. અવ્યવસ્થિતપણે સટરપટરિયું વિ. ગડબડિયું; સટરપટર (ર) પરચૂરણ સટવું અ.કિ. જલ્દીથી સરી જવું સટસટ કિ.વિ. સટોસટ; જલદી સટા સ્ત્રી. (સં.) જટા (ર) કેશવાળી (સિંહની) સટાક કિ.વિ. તેવો અવાજ થાય તેમ (ર) ઝટ; ત્વરાથી (૩) સ્ત્રી. કોરડો (૪) કોરડાનો અવાજ સટાકાખંધ કિ.વિ. સટાકાની સાથે; સપાટાખંધ સટાકો પું. કોરડાનો અવાજ (ર) કોરડો સટીક વિ. (સં.) ટીકાવાળું; સમજૂતીવાળું (પુસ્તક) સટોડિ(-રિ)યો પું. સટો કરનારો સટોસટ કિ.વિ. ઉપરાઉપરી (ર) ને સાટે; ને બદલે સટાખોર વિ. સટાની લતવાળું; સટોડિયું સટાખોરી સ્ત્રી. સટાખોરપણું સટાબાજ વિ. સટાની લતવાળું સટાબાજી સ્ત્રી. સટાબાજપણું સટો પું. (દિ. સટ = વિનિમય) લાભનું લેખું માંડીને કરેલું સોદાનું સાલસ સડ વિ. (રવા) ભરાવાથી તંગ; કઠણ; જડ (ર) સ્તબ્ધ; ટિંગમૂઠ (૩) કિ.વિ. ઝડપથી; જલ્દી સડક વિ. સ્તબ્ધ; ટિંગમૂઠ (ર) કિ.વિ. ઝડપથી સડક સ્ત્રી. (અ. શરક) પાકો રસ્તો; ધોરીમાર્ગ સડકો પું. આંગળાંથી પ્રવાહી પદાર્થ મોંમાં લેતાં થતો અવાજ; સબડકો (ર) જોરથી વાયુ ખેંચતાં નાકમાં થતો અવાજ (૩) સરડકો[સાવ બગડવું; બ્રષ્ટ થવું સડવું અ.કિ. (સં. થટતિ, પ્રા. સડઈ) કોહવાઈ જવું (ર) સડસઠ વિ. (સં. સમપષ્ટિ, પ્રા. સતસટ્ટિકે) સાઠ વત્તા સાત (ર) પું. સડસઠનો આંકડો કે સંખ્યા; 'દૃઢ' સડસડ કિ.વિ. (રવા) કડકડતા પ્રવાહી કે સડકાનો અવાજ સડસડવું અ.કિ. સડસડ અવાજથી ઊકળવું કે બળવું સડસડાટ પું. સડસડ અવાજ (ર) કિ.વિ. સપાટાખંધ રેલાની પેઠે; સડેડાટ

સડક કિ.વિ. જલદી; ઝટ (ર) વિ. ચટિત સડકો પું. ચામુકનો અવાજ; સડકો (ર) સબડકો (૩) બીડી ચલમનો દમ ખેંચવો તે [એમ (ર) સડસડાટ સડાસડ કિ.વિ. (રવા) સડસડ; ઉપરાઉપરી; સડાકા થાય સડિયલ વિ. (હિં.) સટેલું (ર) ખરાબ સડિયો પું. અળવીનો છોડ, તેનું પાન કે દાંડો સડેડાટ કિ.વિ. સડસડ કરીને (ગતિ માટે), વગર વિઘ્ને સડસડાટ [બ્રષ્ટાચાર; ખરાબી સડો પું. ('સડવું' ઉપરથી) કોહવાટ; બગાડો (ર) સઢ પું. (સં. સિઢ, પ્રા. સઢ) પવન ભરાઈને વહાણને ગતિ મળે તે માટે વહાણના ધાંભલાને બાંધવામાં આવતું કપડું સણકો પું. શૂળ ભોંકાતી હોય એવું દરદર (ર) મનનો તરંગ સણગટ પું. શણગટ; સોરિયું; ઘૂંચટ સણગાવું અ.કિ. શણગાવું; ક્ષણગો કૂટવો સણગો પું. શણગો; ક્ષણગો; અંકુર સણસણ કિ.વિ. ઊકળતા પાણીનો અવાજ સણસણવું અ.કિ. સણસણ અવાજ થવો સણસણાટ પું. પાણી બળતાં કે હવા ચિરાતાં થતો અવાજ સણીજી સ્ત્રી. માતા [પણના સંબંધવાળું સણીજી વિ. (સં. સ્નિહ્યતિ, સ્નિગ્ધ, પ્રા. સિહિદ) સગ-સણીજો પું. પિતા; બાપ સત વિ. (સં. સત્ય, પ્રા. સત) (સમાસની શરૂઆતમાં) સાચું (ર) સારું (૩) અસ્તિત્વવાળું (૪) પદાર્થ (૫) ન. અસ્તિત્વ (૬) સાચાપણું (૭) સાર (૮) સતીત્વનો ગુસ્સો સતજુગ પું. સત્યયુગ; કૃતયુગ સતજુગિયું વિ. સતજુગનું (ર) સત્યવાદી; ધર્માત્મા સતત વિ. (સં.) હંમેશ ચાલુ (ર) કાયમી (૩) કિ.વિ. હંમેશાં; નિરંતર [ન એસવું તે; ચંચળતા સતપત સ્ત્રી. (-નાટ) પું. (સં + ઉત્પાત ઉપરથી) જંબીને સતપતિયું વિ. સતપત કર્યા કરનારું; ચંચળ; ચાલચાલ કર્યા કરનારું [એક પંથ સતપંથ પું. સાથો ધાર્મિક માર્ગ (ર) ખોજ મુસલમાનોનો સતપંથી વિ., પું. સતપંથનું કે તે પંથને લગતું સતયુગ પું. સત્યયુગ; સતજુગ સતર્ક વિ. (સં.) વિચારશીલ; તર્કવાળું (ર) સાવધ; સચેત સતર્કતા સ્ત્રી. (સં.) સાવધાની; સાવચેતી સતવાદી વિ. (સં. સત્યવાદી) સત્યવાદી; સતિયું સતસાઈ સ્ત્રી. (સં. સતશતી, પ્રા. સતસાઈ) શતસાઈ; સો શ્લોકવાળો ગ્રંથ સતહ સ્ત્રી. (અ.) સતર (ર) સપાટી (૩) તળિયું સતધ્મણી સ્ત્રી. સતાવવું તે; પજવણી સતાર પું., સ્ત્રી. સિતાર (એક તંતુવાદ્ય)

સતારો

૭૮૭

[સતો

સતારો પું. સિતારો (તારો; ઋદ) (૨) દશા; નસીબ
 સતારાશ્રી સ્ત્રી. સતારાવું તે; પજવવું તે દિશન કરવું
 સતારાવું સ.કિ. (સં. સંતાપપતિ, પ્રા. સતારાવઈ) પજવવું;
 સતારું અ.કિ. સમાવું; સમાવેશ થવો
 સતારાશ પું. સમાવેશ; સમાવું તે
 સતારાં સંધો. (સં. સત્) છતાં; તોપણ
 સતારાં(તાં) ન. (સં. સમક, પ્રા. સતઅ = સાત) સાતના
 આંક; સાતે ગુણેલું. ઉદા. છ સતારાં બેતાળીસ
 સનિયું વિ. ('સત' ઉપરથી) સત્યવાદી; પ્રામાણિક; સતું
 સનિયું ન. (સં. સમનૂ, પ્રા. સત = સાત ઉપરથી) સાતે ગુણેલું
 સતિસમમી સ્ત્રી. (સં.) ક્રિયાપદે બતાવેલી ક્રિયા કઈ
 પરિસ્થિતિમાં થઈ હતી તે બતાવવા સંસ્કૃતમાં કરાતો
 કૃદન્તનો અને તેના વિશેષ્યનો એક પ્રયોગ (વ્યા.)
 સતી સ્ત્રી. (સં.) પતિવ્રતા (૨) મૃત પતિ સાથે ચિતામાં
 આત્મસમર્પણ કરનારી સ્ત્રી (૩) પાર્વતી (૪) ગાયત્રી
 સતી(ત્વ, ઓપણું) ન. સતીવ્રત
 સતું વિ. (સં. સત્ય, પ્રા. સત ઉપરથી) સાચું; સત્યમાર્ગે
 ચાલનારું (૨) સતવાણું (૩) સત્યનો ડોળ કરનારું
 સતું(તું) ન. (સં. સમક) સાતનો ઘડિયો કે પાણે
 સતે ના. (સં. સત્) હોતાં; છતે [ઉલ્લાસયુક્ત (૩) જાગ્રત
 સતેજ વિ. (સં.) (વધારે) પ્રકાશયુક્ત કે સળગતું (૨)
 સતો પું. સત્યનો ડોળ કરનારો પુરુષ
 સતારું વિ. તરવાણું; મલાઈવાણું [પુષ્પનું કામ
 સત્કર્મ ન. (સં.) સાતું કામ (૨) પવિત્ર-ધાર્મિક કામ;
 સત્કલ્પ સ્ત્રી. (સં.) (ખા) સત્યની કે સાચી કે સારી કલા
 સત્કાર પું. (સં.) સ્વાગત; આવનારનું આદરમાન કરવું એ
 સત્કારક વિ. (સં.) સત્કાર કરનારું; આદરમાન આપનારું
 સત્કારવું સ.કિ. સત્કાર કરવો; આદરમાન આપવું
 સત્કાર-સમારંભ પું. સત્કાર કરવા માટે ગૌઠવાતો-પોજેલો
 સમારંભ
 સત્કાર-સમિતિ સ્ત્રી. સ્વાગત-સમિતિ
 સત્કારવાદ પું. (સં.) ઉત્પત્તિ પૂર્વે કારણ સ્વરૂપે કાર્ય
 વિદ્યમાન છે એવો સાંખ્ય કે વેદાંતી મત
 સત્કારવાદી પું. (સં.) સત્કાર્યવાદમાં માનનારો
 સત્કીર્તિ સ્ત્રી. (સં.) સારી પ્રતિષ્ઠા; સારી આબરૂ
 સત્કાર્ય ન. (સં.) સાતું કાર્ય (૨) વિ. સત્કાર કરવા યોગ્ય
 સત્કૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સારી રચના (૨) આદરમાન
 સન્ન્ય ન. (સં.) સાતું કામ (૨) પવિત્ર કામ (૩) ધાર્મિક
 કામ (૪) પરમાર્થ કાર્ય
 સન્ધિયા સ્ત્રી. (સં.) સારી ક્રિયા; સત્કર્મ
 સતમ વિ. (સં.) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ
 સતર વિ. (સં. સમદશનૂ, પ્રા. સતરહ) દસ વત્તા સાત
 (૨) પું. સતરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૭'
 સતરા પું. જ.વ. સતરનો ધરિયો

સતરાશ્રી વિ. સતર શ્રુતિવાણું (૨) ન. અનુક્રમે ૫+૭
 +૫ શ્રુતિવાળો જાપાની એક કાવ્ય પ્રકાર; 'હાઈકુ'
 સતારા સ્ત્રી. (સં.) સ્થાપિત્વ; માલિકી (૨) અધિકાર; હક
 (૩) અમલ (૪) બળ; જોર (૫) અસ્તિત્વ
 સત્તાત્મક વિ. સત્તાવાળું
 સત્તાખોર વિ. (સં., ફા.) સત્તા માટેની લાલસાવાળું (૨)
 અધિકાર મેળવી એનો ભોગવટો કરનાર
 સત્તાખોરી સ્ત્રી. (સં., ફા.) સત્તા માટે અતિ લોભ
 સત્તાશુ વિ. (સં. સમનવતિ, પ્રા. સત્તાજીઉઈ) નેતું વત્તા
 સાત (૨) પું. સત્તાજીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૯૭'
 સત્તા(ઉપર, ઓપારી) વિ. સત્તાવાન; સત્તા ધારણ કરનારું
 સત્તાધિકારી વિ. (સં.) સત્તાધીશ [અમલદાર
 સત્તાધીશ વિ. સત્તા અને અધિકારવાળું (૨) પું. અધિકારી;
 સત્તાધરસ્ત, સત્તાપૂજક વિ. (સં.) સત્તાને વરેલું કે પૂજનારું
 સત્તાબળ ન. અધિકારનું બળ (૨) બળ; શક્તિ
 સત્તાભિમુખ વિ. સત્તા તરફ જોઈને ચાલનારું
 સત્તામારી સ્ત્રી. (સં.) સત્તા મેળવવા માટે પગપટ્ટી કે
 મારામારી કરવી તે [ઈચ્છાવાળું; સત્તા ચલતું
 સત્તાદુરુહુ વિ. (સં.) સત્તાના સ્થાન પર આરૂઢ થવાની
 સત્તારૂઢ વિ. (સં.) સત્તાસ્થાન પર આવેલું-ચડી બેઠેલું
 સત્તાલોભ પું. (સં.) અધિકાર કે સત્તા મેળવવાની સંકુચિત
 કે સ્વાર્થી વૃત્તિ
 સત્તાલોભી વિ. (સં.) સત્તાનો લોભ રાખનારું કે લાલચુ
 સત્તાલોભુ પું. સત્તાનું લાલચુ
 સત્તાવતરણ ન. (સં.) અધિકાર ઉપરથી ઊતરી જવું તે
 સત્તાવન વિ. (સં. સમપંચાશત્, પ્રા. સત્તાવજ્જ-ન્ન)
 પચાસ વત્તા સાત (૨) પું. સત્તાવનનો આંકડો કે
 સંખ્યા; '૫૭' [સોંપવી તે; 'ડિવોલ્યુશન'
 સત્તાવરણ ન. (સં.) ઉપરની સત્તા નીચે અધિકારીને
 સત્તાવાચક વિ. (સં.) અસ્તિત્વ જણાવનારું (વ્યા.)
 સત્તાવાદ પું. (સં.) સત્તાની કલ્યાણકારિતામાં માન્યતાવાળો
 સિદ્ધાંત
 સત્તાવાદી વિ., પું. (સં.) સત્તાવાદમાં માનનાર
 સત્તાવાર વિ. (સત્તા + ફા. વાર) સત્તાયુક્ત; પ્રમાણિત;
 પ્રમાણભૂત; 'ઓથેન્ટિક' [અસર પહોંચાડે એવું
 સત્તાવાદી વિ. (હક) સત્તાવાળું; સત્તા સૂચવતું; સત્તાની
 સત્તાવિમુખ વિ. (સં.) સત્તાથી દૂર થયેલ
 સત્તાવીસ વિ. (સં. સમવિશતિ, પ્રા. સત્તાવીસ) વીસ વત્તા
 સાત (૨) પું. સત્તાવીસનો આંકડો કે સંખ્યા; '૨૭'
 સત્તાવીસ પું. સત્તાવીસનો ધરિયો
 સત્તાસ્થાન ન. (સં.) સત્તાનું કે સત્તાવાળું સ્થાન, પદ કે હોદ્દો
 સત્તાંધ વિ. (સં.) સત્તાના મદથી આંધળું
 સત્તુ પું. (સં. સકત્, પ્રા. સત્તુ) સાધવો; સકતુ
 સતો પું. સાતના આંકડાવાળું પતું કે પાસો

સાત્વ

૭૮૮

[સદય

સત્વ ન. (સં.) સાર; તત્વ (૨) અસ્તિત્વ (૩) અંતઃકરણ
 (૪) સદ્ગુણ (૫) બળ; પરાક્રમ (૬) પ્રાણી
 સત્વગુણ પું. પ્રકૃતિના ત્રણ ગુણમાંનો પ્રથમ
 સત્વગુણી વિ. સત્વગુણવાળું
 સત્વ(૦સં)શુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) અંતઃકરણની શુદ્ધિ
 સત્વસ્થ વિ. (સં.) સત્વગુણવાળું; સાત્ત્વિક (૨) નન પર
 પુરો કામૂ વરાવનારું (૩) જીવન્મુક્ત
 સત્વહાનિ સ્ત્રી. (સં.) સત્વની હાનિ કે નાશ કે નુકસાન
 સત્વહીન વિ. બળ કે તત્ત્વ વગરનું; સત્વહીન (૨) બળનો
 નાશ
 સત્પણ પું. (સં.) સાચો અને પ્રામાણિક પક્ષ [સ્ત્યો
 સત્ય(ત્ય)થ પું. (સં.) સન્માર્ગ; સત્યનો રસ્તો (૨) સાચો
 સત્યાત્ર ન. પાકી યોગ્યતાવાળું માણસ
 સત્યુત્ર પું. (સં.) સદ્ગુણી પુત્ર-દીકરો
 સત્યપુરુષ પું. (સં.) સારો પુરુષ; સજ્જન
 સત્કલ ન. (સં.) (-ળ) સાતું પરિશ્રમ
 સત્ય વિ. (સં.) સાચું; વાસ્તવિક; ખરું (૨) ન. ખરાપણું;
 તથ; સાચી વાત (૩) ચાર યુગમાંનો પ્રમેલો; કૃતયુગ
 સત્યકર્મા વિ. (સં.) સાચું કામ કરનાર [સદાચારી
 સત્યક્રમ વિ. સત્યપ્રેમી (૨) સાચી કામના કરનારું (૨)
 સત્યતા સ્ત્રી. સચ્ચાઈ
 સત્યદર્શન ન. ૫૨મ સત્યનો ખ્યાલ; બ્રહ્મજ્ઞાન
 સત્યદર્શી વિ. (સં.) તથ્ય જ્ઞાનાર (૨) બ્રહ્મજ્ઞાની
 સત્યનારાયણ પું. (સં.) સત્યરૂપી નારાયણ; વિષ્ણુ
 ભગવાનનું એક નામ
 સત્યનિષ્ઠ વિ. સત્યને જ વળગી રહેનારું; સત્યપરાયણ
 સત્યનિષ્ઠા સ્ત્રી. સત્યપરાયણતા; સત્ય જ ૫૨મ છે એવી
 શ્રદ્ધા કે ભક્તિ - અચળ વિશ્વાસ
 સત્યપર, (૦ક, -રાયણ) વિ. સત્યનિષ્ઠ
 સત્યપ્રિય વિ. (સં.) સત્યને ચાહનારું
 સત્યભાષી વિ. સાચું બોલનારું
 સત્યમથ વિ. (સં.) સત્યથી પૂર્ણ
 સત્યમૂર્તિ વિ. (સં.) જેનું સમગ્ર સ્વરૂપ સત્યમય હોય તેવું
 સત્યયુગ પું. ચાર યુગોમાંનો પ્રથમ; સતજુગ
 સત્યયુગીન વિ. સત્યયુગનું કે તેને અંગેનું
 સત્યવક્તા પું. (સં.) સત્યવાદી વિ. સત્ય બોલનાર
 સત્યવતી સ્ત્રી. મત્સ્યગંધા-ભીષ્મની સાવકી માતા
 સત્યશીલ વિ. (સં.) સત્ય બોલવાના સ્વભાવવાળું (૨)
 સદાચારી [તરત સિદ્ધ થાય છે એવું
 સત્યસંકલ્પ વિ. (સં.) જેનો સંકલ્પ સાચો છે - જેનો સંકલ્પ
 સત્યાગ્રહ પું. (સં.) સત્યપાલનનો આગ્રહ (૨) તે દ્વારા
 વડાતું અસિકક યુદ્ધ (૩) તે અર્થ કરેલો સવિનય
 કાનૂનભંગ [(૩) પું. સત્યાગ્રહ કરનાર
 સત્યાગ્રહી વિ. સત્યાગ્રહને અંગેનું (૨) સત્યાગ્રહ કરનારું

સત્યાચરણ ન. (સં.) સત્યનું આચરણ; સત્યાચાર
 સત્યાચરણી વિ. (સં.) સત્યને આચરનારું; સત્યાચારી
 સત્યાચાર પું. (સં.) સત્ય આચરવું તે; સાચો આચાર
 સત્યાચારી વિ. (સં.) સત્ય આચરનારું
 સત્યાનાશ ન. (સં. સત્તા = અસ્તિત્વ + નાશ) નખ્ખોદ;
 પાપમાલી; ખેદાનખેદાન થઈ જવું તે
 સત્યાભાસ પું. (સં.) સત્યનો આભાસ [આભાસવાળું
 સત્યાભ્યાસી વિ. (સં. સત્યાભાષિનું) સત્યના માત્ર
 સત્યાર્થ પું. (સં.) સાચો અર્થ (૨) સાચી હકીકત
 સત્યાર્થપ્રકાશ પું. (સં.) સ્વામી દયાનંદકૃત આર્યસમાજનો
 (તે નામનો) મૂળ ગ્રંથ
 સત્યાર્થી વિ. (સં.) સત્ય ચાહનારું; સત્યપરાયણ
 સત્યાશી(-સી) વિ. (સં. સમાશીતિ, પ્રા. સત્તાસીઈ) અંશી
 વત્તાસાત(૨) પું. સત્યાશીનો આંકડો કે સંખ્યા; '૮૭'
 સત્યાંશ પું. (સં.) સત્યનો અંશ; થોડું પક્ષ સાચું
 સત્યોપચાર પું. (સં.) સાચો ઉપચાર-ઉપાય; સાચી
 સારવાર [વિશેનો બોધ
 સત્યોપદેશ પું. (સં.) સાચો નીતિમય બોધ (૨) સત્ય
 સત્યોપલબ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સત્ય પ્રાપ્ત થવું તે; સાચની પ્રાપ્તિ
 સત્યોપાસક વિ. (સં.) સત્યનું ઉપાસક; સત્યાર્થ
 સત્યોપાસના સ્ત્રી. (સં.) સત્યની ઉપાસના
 સત્ર ન. (સં.) પક્ષ શરૂ થઈ પૂરો થાય ત્યાં સુધીનો (૧૩
 થી ૧૦૦ દિવસનો) સમય (૨) યજ્ઞ (૩) લાંબી
 રજાઓ વચ્ચેનો શાળાનો અભ્યાસનો સમયગાળો;
 'ટર્મ' (૪) સદાવ્રત
 સત્રપ પું. (સં.) સૂબો; હાકેમ [સત્રનો અંત
 સત્રાંત વિ. (સં.) સત્રને અંતે આવતું કે બનતું (૨) પું.
 સત્વર વિ. (સં.) ત્વરાયુક્ત (૨) કિ. વિ. જલદી; ઝડપથી
 સત્સમાગમ પું. (સં.) સત્સંગ; સાધુસંત કે સજ્જનનો સમાગમ
 સત્સંગ પું. (સં.) સંત કે સજ્જનની સોબત
 સત્સંગત(-તિ) સ્ત્રી. (સં.) સંત પુરુષોની સોબત (૨)
 ધર્મવાર્તા વગેરે પરસ્પર કરવાં તે
 સત્સંગી વિ. સત્સંગ કરનારું (૨) પું. સત્સંગ કરનારો (૩)
 સ્વામીનાયરાજ સંપ્રદાયનો અનુયાયી
 સથરપ(-વ)થર કિ. વિ. અવ્યવસ્થિત; વીખરાયેલું; વેરાવિખેર
 સથરામણ સ્ત્રી. માનસિક શાન્તિ; મગજની સ્થિરતા
 સથવારો પું. (સં. સાર્થ, પ્રા. સત્ય - સાથ ઉપરથી) સાથ;
 સંગાથ (૨) કાકલો [માણસ
 સથવારો પું. કરિયા કામ કરતી એક હિંદુ જાતિ કે તેનો
 સદ્દું વિ. સદળું; પ્રવાહી અને જીરું-પટ
 સદન ન. (સં.) ઘર; રહેઠાણ
 સદમો પું. (અ. સદ્મમ્) આધાત; માનસિક દુઃખ (૨)
 શોક; પશ્ચાત્તાપ [દયાપૂર્વક
 સદય વિ. (સં.) દયાયુક્ત; દયાવાળું; દયાળુ (૨) કિ. વિ.

સદર/

૭૮૯

/સધન

સદર વિ. (અ. સદ્ર) મુખ્ય; વડું (ર) સદરહુ (૩) સમગ્ર;
કુલ (સના, પરવાનગી) (૪) ન. મોટી કચેરીવાળું
કે હાકેમ રહેતો હોય તે સ્થળ (પ) પું. પ્રમુખ;
સભાપતિ (દ) લશ્કરી મથક; 'કેમ્પ'

સદરઅદાલત સ્ત્રી. વડીલચેરી; 'હાઈકોર્ટ'
સદરઅગ્રીન પું. જાજથી ઉતરતો વડો દેશી અમલદાર
(મુસ્લિમ કાળમાં)

સદરપરવાનગી સ્ત્રી. જેમ ફાવે તેમ કરવાની કુલમુખત્યારી
સદરબજાર સ્ત્રી., ન. ગામ કે નગરનું મુખ્ય બજાર
સદરમુકામ પું. મુખ્ય કે મૂળ મુકામની જગ્યા; 'હેડ-ક્વાર્ટર્સ'
સદરરહુ વિ. (અ. સદ્રહુ) આગળ જણાવેલું; પૂર્વોક્ત; એજન
સદરો પું. (અ.) ટૂંકી બાંધનું ખૂલતું પહેરણ
સદર્થ પું. (સં.) સારો કે સાચો અર્થ-હેતુ કે પક્ષ (ર)
વિ. સારા અર્થવાળું (૩) શુભ પ્રયોજનવાળું

સદર્થે કિ.વિ. (સં.) સારા માટે
સદવું અ.કિ. માફક આવવું; ફાવતું થવું
સદસદિવેક પું. (સં.) સારાનરસાનો ભેદ સમજવાની -
પામવાની શક્તિ; સારાસાર બુદ્ધિ

સદસ્ય પું. (સં.) સભાસદ; 'મેમ્બર' (ર) ધારાસભ્ય
સદસ્યા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી-સભાસદ [વજનદાર; ભારે
સદળ(નું) વિ. (સં. સ + દલ) દંળવાળું; જાડું (ર)
સદંતર કિ.વિ. સદાને માટે (ર) પૂર્ણતઃ; સર્વથા (૩)

તદન; બિલકુલ

સદંશ પું. (સં.) સત્યાંશ; સત્યનો અંશ
સદા (સં.) (૦કાળ) કિ.વિ. હંમેશાં; કાયમને માટે
સદાગ્રહ પું. (સં.) સાચી કે સારી બાબતનો આગ્રહ; સત્યાગ્રહ
સદાયચર ન. (સં.) સાડું આચરણ; સદર્તન

સદાયચરણી વિ. સદાયચરણવાળું; સારા આચરણવાળું; સદાયચરી
સદાયચર પું. (સં.) સદાયચરણ; શિષ્ટ પુરુષોનો આચાર
સદાયચરી વિ. (સં.) સદાયચરવાળું; સદાયચર પાળનાડું
સદાત્ય, (-ત્યા) પું. (સં.) સજ્જન કે સાધુપુરુષ

સદાનંદ વિ. (સં.) સદા આનંદમાં રહેનારું (ર) પું.
પરમાત્મા [રહેલું

સદાબહાર ન. (સં.) સદા લીલું રહેતું; હંમેશાં પ્રદુલ્લિત
સદાર વિ., પું. પત્ની સાથે હોય તેવું; સપત્નીક
સદાવ્રત ન. (સં.) સદા + વ્રત કે વૃત્તિ) દીન ભૂખ્યાને
રોજ અન્ન આપવાનું વ્રત કે જ્યાં તેમને રોજ અન્ન
અપાય છે તે સ્થળ; અન્નક્ષેત્ર

સદાશય પું. (સં.) સારો અને સાચો આશય
સદાશિવ વિ. (સં.) હંમેશા કલ્યાણકારી (ર) પું. મહાદેવ
સદાસર્વદા કિ.વિ. (સં.) હંમેશાં; નિત્ય; નિરંતર
સદાસુ(-સો)હાગણ સ્ત્રી. અખંડ સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી
સદાહયાત વિ. સદા હયાત રહે કે હોય એવું
સદિચ્છા સ્ત્રી. (સં.) સારી કે સાચી ઈચ્છા; શુભેચ્છા

સદી સ્ત્રી. (ફા.) સૈફ; શતક
સદુદ્દેશ પું. સારો હેતુ; સારી ભાવના
સદુપદેશ પું. (સં.) સારો ઉપદેશ-બોધ
સદુપયોગ પું. (સં.) સારો ઉપયોગ
સદેશ વિ. (સં.) સમાન; સરખું; તુલ્ય
સદેશીકરણ ન. સદેશ કરવું તે; ના તુલ્ય કરવાની ક્રિયા
સદેહ વિ. (સં.) દેહ સહિત; હાજર; પ્રત્યક્ષ
સદેહે કિ.વિ. દેહ સાથે (પરલોક જવું)
સદૈવ કિ.વિ. (સં.) હંમેશાં; કાયમ

સદોદિત વિ. (સં.) નિત્ય પ્રકાશમય; નાશરહિત (ર)
કિ.વિ. સદા; સર્વદા; હંમેશાં [અપરાધી
સદોષ વિ. (સં.) દોષવાળું; ખામીવાળું (ર) ગુનેગાર;
સદ્ગત વિ. (સં.) સારી ગતિ પામેલું; મૃત (ર)

પરલોકવાસી [મોક્ષ; મુક્તિ
સદ્ગતિ સ્ત્રી. (સં.) સારી ગતિ; ઉત્તમ લોકની પ્રાપ્તિ (ર)
સદ્ગુણ પું. (સં.) સારો ગુણ; સાડું લક્ષણ [સુલક્ષણું
સદ્ગુણી વિ. (સં.) સદ્ગુણવાળું; સારા ગુણવાળું;
સદ્ગુરુ પું. (સં.) સારા-સચ્ચા ગુરુ

સદ્ગૃહસ્થ પું. (સં.) પ્રતિષ્ઠિત માણસ (ર) સજ્જન
સદ્ગૃહસ્થાઈ સ્ત્રી. સજ્જનતા
સદ્ગ્રંથ પું. (સં.) સારો ગ્રંથ

સદ્ધર્મ પું. (સં.) સાચો કે શ્રેષ્ઠ ધર્મ (ર) બૌદ્ધધર્મ
સદ્બુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સારી બુદ્ધિ; સન્મતિ
સદ્ભાગી વિ. (સં.) ભાગ્યશાળી; સુભાગી નસીબદાર
સદ્ભાગ્ય ન. (સં.) સાડું ભાગ્ય; સુભાગ્ય

સદ્ભાવ પું. (સં.) સાડું હોવાપણાનો ભાવ (ર) સારાપ-
ણાનો ભાવ (૩) બીજા પર ભાવ કે સ્નેહની લાગણી
સદ્ભાવના સ્ત્રી. (સં.) સારી ભાવના

સદ્ભાવી વિ. સદ્ભાવવાળું
સધ ન. (સં.) ધર; વાસ; મંદિર
સધ કિ.વિ. (સં.) તરત જ; જલદી
સધક્ત સ્ત્રી. (સં.) સત્યતા; સચ્ચાઈ (ર) યથાર્થતા

સધસ્નાન વિ. (સં.) જેણે હમણાં જ સ્નાન કર્યું હોય તેવું
સધસ્નાતા વિ., સ્ત્રી. (સં.) જેણે હમણાં જ સ્નાન કર્યું છે
તેવી (સ્ત્રી)

સધોગ્રાહ વિ. (સં.) તરત ગ્રહણ થઈ શકે તેવું
સધોવધૂ સ્ત્રી. (સં.) લગ્નની ઉંમરે પરણી લેનારી સ્ત્રી
સદર્તન ન. (સં.) સાડું વર્તન; સદાયચરણ
સદાયન ન. (સં.) સાડું-સદ્ગ્રંથનું વાચન

સદાસના સ્ત્રી. (સં.) સારી વાસના-ભાવના (ર) જન્મથી
ઊતરી આવેલો પૂર્વભવનો ઊંચો ભાવ
સદ્વિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) મોક્ષ કરનારી પવિત્ર વિદ્યા
સદ્વૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) સારી વૃત્તિ (ર) સદર્તન
સધન વિ. (સં.) ધનવાન; પૈસાદાર

સધર્મચારિણી

૭૯૦

[સમખંડી

સધર્મચારિણી સ્ત્રી. (સં.) સહધર્મચારિણી; સહધર્મિણી
 સધર્મી વિ. (સં.) સમાન ધર્મવાળું; સહધર્મી [સોહાગણ
 સધવા વિ., સ્ત્રી. (ર) સ્ત્રી. (સં.) સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી;
 સધિયારો પું. ટેકો; આલંબન (ર) આશ્વાસન; દિવાસો
 સધૂર વિ. પત્નીવાળો (પુરુષ)
 સધ્ધર વિ. શક્તિમાન (ર) પૈસાદાર
 સધ્ધરતા સ્ત્રી. (સં.) સધ્ધર હોવું તે
 સન સ્ત્રી. (અ.) યક; સંવત (ખ્રિસ્તી કે હિજરી)
 સનકારવું સ.કિ. આંખનો ઈશારો કરવો
 સનકારો પું. (આંખ વડે કરેલો) ઈશારો (ર) અખત્યારપત્ર
 સનઘાસ પું. (ઈ.) તાપ કે ગરમી અવરોધક કાચ
 સન(-નો)દ સ્ત્રી. (અ.) પરવાનગી; પરવાનો
 સન(-નો)દી વિ. સનદવાળું; પરવાનાવાળું [અવાજ
 સનનન કિ.વિ. (રવો) બાણ કે બંદૂકની ગોળી છૂટતાં થતો
 સનમ સ્ત્રી. (અ.) માયુક્ત; પ્રિયતમા [ધવું
 સનમનવું અ.કિ. સનમના(ઉદાસીનતા) ધવી; દિલગીર
 સનમના સ્ત્રી. ઉદાસીનતા; દિલગીરી [અસર; તરખાટ
 સનસનાદી સ્ત્રી. આશ્ચર્ય કે હબકની સત્થતાની વ્યાપક
 સનસ્ટ્રોક પું. (ઈ.) તડકો કે ઢૂ લાગવી તે
 સનંદ સ્ત્રી. જુઓ 'સનદ'
 સનંદી વિ. જુઓ 'સનદી' [(૩) સ્થિર
 સનાતન વિ. (સં.) શાશ્વત (ર) પરાધૂર્વથી ચાલવું આવતું
 સનાતનધર્મ પું. (સં.) પ્રાચીન કાળથી ચાલ્યો આવતો ધર્મ;
 વેદધર્મ
 સનાતની વિ. (ર) પું. સનાતન ધર્મનો અનુયાયી
 સનાથ વિ. (સં.) નાથ કે સ્વામીવાળું; ઓઘવાળું
 સનાથા સ્ત્રી. (સં.) સધવા [સ્નાન
 સનાન ન. (સં. સ્નાન) સગાંસંબંધીના મરણથી કરવાનું
 સનાનસૂતક ન. સ્નાન અને સૂતક (ર) લેવાદેવા; સંબંધ
 સનાનિયું વિ. સનાતનની ખબર લાવનારું; જેને સનાન
 આવતું હોય તેવું
 સનાહ પું. બખતર
 સને કિ.વિ. સન પ્રમાણે; સનાના વર્ષમાં
 સનેકો પું. સ્નેહસંબંધ; નેકો
 સને(-ન્નિ)પાત પું. (સં.) ત્રિદોષ; મુઝારો [(૩) તોફાની
 સનેપાતિયું વિ. સનેપાતવાળું; સતપતિયું (ર) વલવલિયું
 સનો પું. ઈશારો (ર) મમત; જીદ [શાન્તિ; નીરવતા
 સન્ખટો પું. (રવા.) સપાટો; ઝપાટો (ર) સ્તબ્ધતા (૩)
 સન્ખારી સ્ત્રી. (અ.) બાનુ; 'મેઝમ' (ર) સદ્ગુણી સ્ત્રી
 સન્ખતિ સ્ત્રી. (સં.) સદ્બુદ્ધિ (ર) સારી બુદ્ધિ
 સન્ખાતા સ્ત્રી. સારી સ્નેહાળતા; પવિત્ર માતા
 સન્ખાન ન. (સં.) સત્કાર; સંમાન; સ્વાગત (ર) પ્રતિષ્ઠા
 સન્ખાનવું સ.કિ. સંમાન કરવું; સ્વાગત કરવું
 સન્ખાર્થ પું. (સં.) સારો-નીતિનો માર્ગ

સન્મિત્ર પું. (સં.) સારો મિત્ર; સહદ
 સન્મુખ વિ. (સં.) સંમુખ; રૂખરૂ; પ્રત્યક્ષ
 સપક્ષ વિ. (સં.) પાંખવાળું (ર) જેની પાછળ પક્ષ હોય
 એવું (૩) એકસમાન પક્ષનું (૪) સમાન
 સપક્ષી (સં.) વિ. સપક્ષનું; એક સમાન પક્ષનું
 સપટાવું સ.કિ. 'સપટાવું'નું પ્રેરક
 સપટાવું અ.કિ. સપડાવું; ફસાવું; જકડાવું
 સપડામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. સપડાવું તે; ફસામણી
 સપડાવું અ.કિ. ફસાવું; પકડાવું; ફસાઈ પડવું
 સપત્ન વિ. હરીક (ર) શત્રુરૂપ
 સપત્ની સ્ત્રી. (સં.) શોક; પતિની બીજી પત્ની
 સપત્નીક વિ. (સં.) પત્નીવાળો કે સજોડે (પુરુષ)
 સપનું ન. સ્વપ્ન; સમઘ્નું [માંગલિક; ખુશાલીનું
 સપરમું ન., વિ. (સં. સુ + પર્વ ઉપરથી) શુભ પર્વનું;
 સપરાણું વિ. (સં. સપ્રાણ, પ્રા. સપ્રાણ) પ્રાણપૂર્વક-પૂરા
 જોરથી આવેલું; જબરું (ર) સઘળું (૩) ધન્ય; સફળ
 (૪) પક્ષ લઈને આવવું તે; બોલબોલ કરતાં સ્વજનનો
 પક્ષ સાથે આવવું તે
 સપરિવાર વિ., કિ.વિ. (સં.) પરિવારસભિત; સહકુટુંબ
 સપરેટ દૂધ ન. (ઈ.) મલાઈ કાઢી લીધેલું દૂધ
 સપાટ વિ. (સં. સપટ) ખાડાટેકરા વિનાનું; એકસરખું
 (ર) તમામ; તળિયાઝાટક [મોજડી
 સપાટ સ્ત્રી. એક પ્રકારના (એડી વગરના) જોડા; ખાસડી
 સપાટાબંધ કિ.વિ. તરત; તાબડતોબ
 સપાટિયું ન. ખપાટિયું; વાંસ બઝની ચીથ
 સપાટી સ્ત્રી. કોઈ પક્ષ વસ્તુનો છેક ઉપરનો સપાટ ભાગ
 સપાટો પું. ઝપાટો; ઝડપ (ર) ચાબુકનો પ્રહાર (૩) ગપાટો
 સપાડું ન. (સ + પાડ) આભાર; પાડ (ર) લાગવગ; ભલામણ
 સપાસપ કિ.વિ. (રવા.) તાબડતોબ; ચપોચપ; તરત
 સપિચ્છ, (૦ક) વિ. (સં.) પીછાંવાળું
 સપિંડ વિ. (ર) પું. (સં.) એક જ લોહીનું; સાત પેઢી
 સુધીના પિતૃઓને પિંડ આપનાર સંબંધી (ર) સગોત્ર;
 પિતરાઈ [(વનસ્પતિ)
 સપુષ્પ વિ. (સં.) પુષ્પવાળું; પુષ્પિત (ર) તે ગુણવાળી
 સપૂષ્પ વિ. સમૂળનું; આખું; તમામ
 સપૂત પું. (સં. સુપુત્ર; પ્રા. સુપુત્ર) કુટુંબની આબરૂ વધારે
 તેવો દીકરો (ર) સારો પુત્ર
 સપેર કિ.વિ. સારી રીતે; ઠીક; ખરાબર; સુપેરે
 સપ્ટેમ્બર પું. (ઈ.) ઈસવી સનનો નવમો માસ
 સમ વિ. (સં.) સાત
 સમક ન. (સં.) સાતનો સમૂહ [વાળી આકૃતિ (ગ.)
 સમકોણ વિ. (સં.) સાત ખૂણાવાળું (ર) પું. સાત ખૂણા-
 સમખંડી વિ. સાત ખંડો કે દેશોના સમૂહવાળું (ર) સાત
 ઓરડાવાળું

સમજિલ

૭૯૧

[સબકમિટી]

સમજિલ પું. (સં.) (સાત જીવવાળો મનાતો) અગ્નિ
સમદ્વીપ પું. બ.વ. પુરાણાનુસાર પૃથ્વીના સાત મોટા વિભાગ
(જંબુ, કુશ, પ્લશ, શાલ્વાલિ, કૌંચ, શાક અને પુષ્કર)

સમદ્રિપા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી

સમધા કિ.વિ. સાત પ્રકારે

સમધાનુ સ્ત્રી. બ.વ. (સં.) આપુર્વેદ પ્રમાણે શરીરની સાત
ધાતુઓ (રસ, રક્ત, માંસ, મજ્જા, મેદ, હાડ અને
વીર્ય) (ર) સાત ધાતુ (સોનું, રૂપું, તાંબું, લોહું,
કલાઈ, સીસું અને જસત)

સમધાન્ય ન.બ.વ. (સં.) પૂજા માટેનાં સાત ધાન્ય (ઘઉં,
ચોખા, અડદ, મગ, જવ, તલ અને કાંગો)

સમપદી સ્ત્રી. (સં.) વિવાહવિધિમાં વરકન્યાએ સાત
પગલાં સાથે કરવું તે (ર) તે વખતે વરકન્યાને લેવાની
સાત પ્રતિજ્ઞાઓ (૩) તે વખતે બોલવાનો મંત્ર

સમપર્ણ પું. (સં.) એક વૃક્ષ; સાતવજ્ર

સમપર્ણી સ્ત્રી. (સં.) રિસામણી; એક વનસ્પતિ

સમપર્વત પું.બ.વ. સાત પર્વતો (મહેન્દ્ર, મલય, સત્ત્વ,
રાક્તિમાન, ગંધમાદવ, વિંધ્ય અને પારિપાત્ર) (ર)
કુલ પર્વતો (હિમાલય, નિષદ, વિંધ્ય, મલ્લિમાન,
પારિપાત્ર ગંધમાન અને હેમકૂટ)

સમપાતાલ (સં.) (જી) નં.બ.વ. સાત પાતાળ (અતલ,
વિતલ, સુતલ, રસાતલ, તલાતલ, મહાતલ અને પાતાલ)

સમપુરી સ્ત્રી. બ.વ. (સં.) પવિત્ર મનાતી સાત મધ્યકાલીન
સાત નગરીઓ (અયોધ્યા, મથુરા, હરિદ્વાર, કાશી,
ઉજ્જયિની કે અવંતિકા, દ્વારકા, કાંચી)

સમભુજ વિ. (સં.) સાત ભુજવાળું

સમમ વિ. (સં.) સાનનું [સાતમ]

સમમી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સાતમી વિભક્તિ (ર) સ્ત્રી.

સમર્ષિ પું.બ.વ. મરીચિ, અગ્નિ, અંગિરસ, પુલસ્ત્ય, પુલહ,
કતુ, વસિષ્ઠ એ સાત ઋષિઓ કે સાત તારાઓનાં ઋષિનામ

સમલોક પું.બ.વ. ભૂ, ભુવરૂ, સ્વરૂ, મહરૂ, તપ, જન,
તપસ્ અને સત્ય એ સાત લોક; સમભુવન

સમશતી સ્ત્રી. (સં.) સાતસો શ્લોકનો સમૂહ (ર) દુર્ગા-
સમશતી, ચંડીપાઠ

સમ(ઠસમુદ્ર, ઠસાગર) પું.બ.વ. (સં.) લવણ, ઈશુરસ,
સુરા, પૂત, ક્ષીર, દધિ, શુદ્ધોદક એ નામના સાત
પૌરાણિક સમુદ્ર

સમ(ઠસુર, ઠસર) પું.બ.વ. ષડ્રુજ, ઋષભ, ગાંધાર,
મધ્યમ, પંચમ, ધૈવત, નિષાદ એ સંગીતના સાત સૂર
(અનુક્રમે સા, રે, ગ, ન, પ, ધ, નિ)

સમાદ્રિ(ચલ) પું.બ.વ. (સં.) સાત પ્રાચીન પર્વતોનો સમૂહ
(મહેન્દ્ર, મલય, સત્ત્વ, રાક્તિમાન, ગંધમાદન, વિંધ્ય,
પારિપાત્ર) [(ભાગવતનું) પારાયણ કે તેની કથા

સમાહ ન. (સં.) અઠવાડિયું (ર) સ્ત્રી. સાત દિવસ ચાલતું

સપ્રત્યય વિ. (સં.) પ્રત્યયવાળું (વ્યા.) (ર) પ્રત્યય લાગ્યો
હોય તેવું (૩) વિશ્વાસવાળું

સપ્રમાણ વિ. (સં.) સાધાર; સાબિતીવાળું (ર) યોગ્ય
પ્રમાણવાળું; પુરાવાસક્ષિત; માપસરનું (૩) કિ.વિ.
પ્રમાણ ઠાકીને (૪) માપસર

સપ્રમાણતા સ્ત્રી. આધારભૂતતા

સપ્રયોગ વિ. (સં.) પ્રયોગસક્ષિત (ર) પ્રયોગસિદ્ધ

સપ્રયોજન વિ. (સં.) પ્રયોજનવાળું; સહેલુક

સપ્રાણ વિ. (સં.) પ્રાણવાળું; જીવંત; હયાત

સપ્રેમ કિ.વિ. (સં.) પ્રેમસક્ષિત; પ્રેમપૂર્વક

સપ્થાય પું. (ઠં.) પુરવઠો (ર) વિતરણ

સપ્લિમેન્ટરી વિ. (ઠં.) પૂરક (ર) પુરવણી

સફર પું. (અ.) હિજરી વર્ષનો બીજો મહિનો

સફર સ્ત્રી. (દિ., અ.) પ્રવાસ; મુસાફરી (ર) વહાણની

મુસાફરી [પૌષ્ટિક ફળ

સફરજન ન. (અ. સફરજલ) એક વિદેશી આયાતનું

સફરનામું ન. પ્રવાસના વર્ષનનું પુસ્તક; પ્રવાસગ્રંથ

સફરી વિ. (ફા.) મુસાફરીનું; સફર કરનારું (ર) ઉદાર

દિલનું (૩) પું. ખલાસી

સફલ (સં.), (જી) વિ. ફળવાળું (ર) જેનો હેતુ પાર

પડ્યો છે તેવું; સિદ્ધ; સાર્થક

સફલતા (સં.) (જી) સ્ત્રી. સાર્થકતા; ફલેહમંદી

સફા વિ. (અ.) સાફ; સ્વચ્છ (ર) ખલાસ; પૂરું

સફાઈ સ્ત્રી. (ફા.) સાફસૂફી; સ્વચ્છતા (ર) નિષ્કપટતા

(૩) ટાપટીપ

સફાઈકામ ન. (અ.) સાફસૂફી કે સ્વચ્છતાનું કામ [માસસ

સફાઈકામદાર પું. (ફા.) સફાઈકામ કરનાર; સુધારાઈનો

સફાઈદાર વિ. (અ.) સાફ; સ્વચ્છ (ર) સફાઈવાળું

સફાચટ કિ.વિ. તદન સફા - ખલાસ

સફાયર પું., ન. (ઠં.) નીલમ

સફારી પાર્ક પું. (ઠં.) ઉપવન; અભ્યારણ્ય

સફાળું વિ. ફાળ પડી હોય એવું; બેઝાકળું (ર) ઓચિંતું

સફેતો પું. (ફા. સફેદણું) કોલસો; કોયલો

સફેતો પું. તૈલી બનાવટનો ધોળો રંગ; સફેદો

સફેદ વિ. (ફા.) ધોળું; શ્વેત; ધોળા રંગનું

સફેદી સ્ત્રી. ધોળી ભૂદી (ર) ધોળાશ (૩) ચૂના વડે ધોળવું

તે (૪) ઈંદાનો ધોળો ગર

સફેદો પું. ધોળો ભૂદો (ર) તેલવાળો ધોળો રંગ

સફો પું. (અ. સફેદણું) પૃષ્ઠ; પાનું; 'પેજ'

સખ વિ. (સિ.) સર્વ; બધું [ઉપસર્ગ

સખ ઉપ. (ઠં.) નામ પૂર્વે 'ઉપ' કે 'પેટા' અર્થ બતાવતો

સખઈ-સપેક્ટર પું. (ઠં.) ઉપનિરીક્ષક

સખક પું., ન. (અ.) પાઠ; ધરો; દાખલો; દષ્ટાંત

સખકમિટી સ્ત્રી. (ઠં.) પેટા-સમિતિ

સબકાવવું

૭૯૨

[સમક્ષ

સબકાવવું સ.કિ. સફેદીનો માર મારવો
સબકોન્શિયસ વિ. (ઈ.) પ્રબુદ્ધ; અર્પણગૃત (૨) પું.
અવચેતનમન

સબજજી પું. (ઈ.) મેજિક્સ્ટ્રેટની ઉપલી કક્ષાનો ન્યાયાધિકારી
સબજી સ્ત્રી. (કા.) તૈયાર કરેલી ભાંગ (૨) શાકભાજી;
ભાજીપાલો

સબજીમંડી સ્ત્રી. શાકભજીર

સબડકો પું. પ્રવાહી પદાર્થ યૂક્તતાં યતો અવાજ
સબડવું અ.કિ. વાસી પડ્યું રહેવાથી બગડી જવું (૨)
નકામું થઈ ખુવાર થતાં પડ્યું રહેવું

સબડાક કિ.વિ. સબડકાનો અવાજ

સબદ પું. શબ્દ; બોલ (૨) સંદેશો

સબધું વિ. (સં. સુબદ્ધ) સારા બાંધાનું; મજબૂત; ખમે તેવું
સબનીસ પું. (કા.) હિસાબી દફતરદાર; હિસાબનીયા;

'એકાઉન્ટન્ટ'

[કારણ કે; કેમ કે

સબખ પું. (અ.) કારણ; હેતુ (૨) ના. કારણ (૩) સંયો.
સબખરીન સ્ત્રી. (ઈ.) પાણીની સપાટી નીચે ચાલતી બોટ;

ફૂક-ફિસ્ટી [રાહ જુઓ એવા મતલબનો ઉદ્ગાર
સબર સ્ત્રી. (અ. રાશ) સબૂરી; પીરજ (૨) ઉદ્. ધોભો;
સબરસ ન. (હિં. સબ, સં. સર્વ + રસ) મીઠું; નિમક
સબલ વિ. (સં.) (-ળ) બળવાન; બળવાળું (૨) મજબૂત

(૩) અતિશય; ખૂબ

સબલા વિ., સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) બળવાન સ્ત્રી

સબસિદ્ધી સ્ત્રી. (ઈ.) ઉત્તેજનાર્થે કોઈ પણ સ્વરૂપમાં અર્થ-
વાળા કામને અપાતી સહત માટેની રકમ; સહાયકી
સબળ(-ળું) વિ. બળવાન (૨) દૃઢ; મજબૂત

સબળા વિ. જુઓ 'સબલા'

સબાકો પું. (રવા.) ચસકો; ઝપાટો (૨) સબડકો

સબીજ વિ. (સં.) બીજવાળું (૨) બીજમંત્ર સાથેનું (૩)
સવિકલ્પ (ધો.)

સબીલ સ્ત્રી. મહોરમ પહેલાં દશ દિવસનું પિવાણું
પર્માદાપાણી કે શરબત (૨) પરબ [દલીલ

સબૂત પું. (અ. સબતા) સાબિતી; પુરાવો (૨) દાખલો;
સબૂર સ્ત્રી. (અ. સબર ઉપરથી) પીરજ; સહનશક્તિ (૨)

ઉદ્. 'થોભો, રહો' એ અર્થનો ઉદ્ગાર

સબૂરી(-રાઈ) સ્ત્રી. પીરજ; સહનશક્તિ; ખામોશી

સબોડવું સ.કિ. સોટીથી સબોસબ મારવું

સબોસબ કિ.વિ. ઝપાટાબંધ; ત્વરાથી; ઉપરાઉપરી
સબ્જેક્ટ પું. (ઈ.) ચર્ચાવિચારણા માટેની બાબત કે વિષય

(૨) અભ્યાસવિષય (૩) રૈયત; પ્રજાજન (૪)

વાક્યનો કર્તા

[લક્ષી

સબ્જેક્ટિવ વિ. (ઈ.) આત્મલક્ષી; વ્યક્તિનિષ્ઠ; વ્યક્તિ-

સબ્જાઈમ વિ. (ઈ.) ઉદાત્ત; ભવ્ય (૨) ઊર્ધ્વી

સબ્લિમેશન ન. (ઈ.) ઉદાત્તીકરણ (૨) ઊર્ધ્વીકરણ

સબ્સિડિયરી વિ. (ઈ.) સહાયક; પૂરક (૨) ગૌણ

સબ્સ્ટિટ્યૂટ વિ. (ઈ.) અવેજી

સબપ વિ. (સં.) ભયપ્રકૃત; ભયભીત; ભયવાળું

સભર વિ. (સં. સુ + ભૃ ઉપરથી) ભરપૂર; પૂરેપૂરું ભરેલું

સભા સ્ત્રી. (સં.) મેળાવડો; પરિષદ (૨) સમાજ; મંડળી

સભાશોભ પું. સભામાં ઊઠીને બોલતાં થતો ગભરાટ

સભાગૃહ, સભાખંડ પું. (સં.) સભા ભરવાનો ખંડ કે સ્થળ

સભા-જન ન. (સં.) સભામાં ભાગ લેનાર માનવ-સમૂહ

સ-ભાજન વિ. (સં.) વાસણ સાથે રહેતું કે આવેલું (૨)

ન. પૂજા; સેવા (૩) સત્કાર

સભાસદ પું. (સં.) સભ્ય; 'મેમ્બર'

સભાધ્યક્ષ, સભાપતિ પું. (સં.) સભાનું સંચાલન કરનાર

અધ્યક્ષ; પ્રમુખ; સદર [સાવચ; સચેત

સભાન વિ. (સં.) ભાનવાળું; શુદ્ધિમાં હોય તેવું (૨)

સભામંડપ પું. સભાનો મંડપ

સભારંજની વિ. સભાજનોના મનનું રંજન કરનારી
(કથનશૈલી)

સભાશાસ્ત્ર ન. સભાશાસન ચલાવવા વગેરે અંગેનું શાસ્ત્ર
સભાસંચાલન ન. (સં.) સભાશરણ; સભાની કામગીરી

પર દેખરેખ રાખવાનું કાર્ય

સભાસ્થાન ન. સભા ભરાવાની જગા [ગરીબાઈ
સભીકાઈ સ્ત્રી. આર્થિક ભીડ કે તંગી હોવી તે (૨)

સભ્બર વિ. (સભર ઉપરથી) ભરપૂર; સભર (૨)

ખાતભર; પૈસેટકે ભરપૂર [સભાસદ; 'મેમ્બર'

સભ્ય વિ. (સં.) વિવેકી; સભ્યતાવાળું; શિષ્ટ (૨) પું.

સભ્યતા સ્ત્રી. સભ્યપદ્ધતિ (૨) સંસ્કૃતિ; સુધારો [તે

સભ્યપદ ન. (સં.) કોઈપણ સંસ્થા કે મંડળીના સભ્ય થવું

સભ્યા સ્ત્રી. સ્ત્રીસભ્ય; સ્ત્રી સભાસદ

સમ પું. બ.વ. (સર. અ. કસમ) સોગન; કપથ; કસમ

સમ વિ. (સં.) સરખું; સમાન (૨) પું. તાલનું

આરંભસ્થાન (સંગીતમાં)

સમઅપૂર્ણક પું. (સં.) છેદથી નાના અંશનો અપૂર્ણક

સમઈ, (૦ઠાની) સ્ત્રી. દીલી [સમકાલિક

સમકાલીન વિ. (સં.) એક જ કાળમાં સાથે વિદ્યમાન;

સમકક્ષ વિ. (સં.) સમાન દરજ્જાનું-કક્ષાનું

સમકર્ષ પું. (સં.) ચતુષ્કોણ; 'રેક્ટેન્ટલ' (૨) વિ.

કાટપૂજામાં બરાબર રચાયેલું

સમકાલિક વિ. (સં.) એક સાથેનું; સમસામયિક

સમકેન્દ્ર વિ. (સં.) સમાન કેન્દ્રવાળું

સમકોણ વિ. (સં.) સમાન કોણવાળી (આકૃતિ) (૨) પું.

બંને ભૂજ સીધો લીટીમાં હોય તેવો ખૂણો (ગ.)

સમકિત ન. (સં. સમ્યક્ત્વ) સાચી તત્ત્વજિજ્ઞાસા (જૈન)

સમક્ષ વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) (-ની) પ્રત્યક્ષ; રૂબરૂ;

નજર સામે

સમક્ષેત્ર

૭૯૩

[સમભાગ]

સમક્ષેત્ર વિ. (સં.) સમાનક્ષેત્રવાળું (૨) સ્ત્રી. સમાન ઈશ્વિર્પાદાની જેમ આડી સપાટી; 'હોરિઝોન્ટલ' સમક્ષિતિજ વિ. (સં.) કિતિજને સમાંતર; 'હોરિઝોન્ટલ' સમગ્ર વિ. (સં.) સમગ્ર; તમાન; સમસ્ત સમગ્રતયા દિ.વિ. સમગ્રપક્ષે; સંપૂર્ણપક્ષે; બધી રીતે સમઘાત વિ. (સં.) સમાન ઘાતવાળું (પટ્ટી) (ગ.) સમચતુર્ભુજ પું. (સં.) ચારે સમાન બાજુવાળો ચતુર્ભુજ - ચતુષ્કોણ; 'રોમ્બસ' (ગ.) સમચ્છેદી સ્ત્રી. (સં. સાંવત્સરિકા, પ્રા. સંવચ્છરિઆ) દર વર્ષે આવતી મરણતિથિ (૨) તે દિવસે કરાતી ક્રિયા; સંવત્સરી સમચોરસ વિ. (૨) પું. (સમ + ચોરસ) ચારે બાજુ ને બુજા સરખા હોય તેવી આકૃતિ સમચ્છેદ પું. (સં.) અનેક અપૂર્ણાકિનો સમાન છેદ (૨) વિ. અપૂર્ણાકિના સરખા છેદવાળું; સમચ્છેદી (ગ.) સમચ્છેદી વિ. (સં.) અપૂર્ણાકિના સરખા છેદવાળું સમછરી સ્ત્રી. (સં. સાંવત્સરિકા, પ્રા. સંવચ્છરિઆ) જુઓ 'સમચરી' સમજ, (૦જા) સ્ત્રી. ('સમજવું' પરથી) અક્ષવ; જ્ઞાન; ઝાપણ (૨) પરસ્પર સમજ રાખેલી વાત; કરાર સમજવું-(દાર) વિ. સમજે તેવું; સમજણવાળું (૨) (લા.) ઉમરલાયક સમજદારી સ્ત્રી. (કા.) સમજ હોવી તે; સમજણાપણું સમજકેર સ્ત્રી. સમજવામાં ફેર કે ભૂલ સમજબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સમજવાની અક્ષવ કે આકલનશક્તિ સમજવું સ.કિ. જાણવું (૨) એક ઝાલણ કરવો (૩) પરાખોટાની તુલના કરવી; વિચાર કરવો (૪) અ.કિ. આઝલ છોડવો; માની જવું સમજવટ સ્ત્રી. સમજવવું તે (૨) પતાવટ સમજવવું સ.કિ. સમજે તેમ કરવું (૨) મનાવવું; નરમ પાડવું; શાંત કરવું (૩) કોસલાવવું; છેતરવું સમજવું અ.કિ. 'સમજવું'નું કર્મણિ સમજુ વિ. સમજણું; બુદ્ધિશાળી સમજૂત(તી) સ્ત્રી. સમજવું તે; માની લેવું તે (૨) સમજણવું તે; ભ્રમ કે વિરોધ દૂર કરી સમાધાન કરાવવું તે (૩) સલાહ (૪) પુલાસો; વિવેચન સમડી સ્ત્રી. 'ચીલડપ'થી જાણીતું એક પક્ષી; શમડી સમડી સ્ત્રી. (સં. શમી, પ્રા. સમિ) ખીજડનું ઝાડ; શમીવૃક્ષ સમડો પું. શમી વૃક્ષ; ખીજડો સમડો પું. કામણ-ટૂપણ કરનાર આવો સમડો પું. સમડીનો નર સમજી સ્ત્રી. ઝીણી વસ્તુ માટેનો નાજુક ચીપિયો; સમાણી સમજું ન. (સં. સ્વપ્ન, પ્રા. સુમિણઅ, સિમિણઅ) સ્વપ્ન; સ્વપન; સપનું (૨) ઊંઘમાં ભ્રાસતો દેખાવ

સમતલ (સં.) (-ળ) વિ. સરખી સપાટીનું; સપાટ (૨) ન. સરખી સપાટી સમતા સ્ત્રી. (સં.) સમત્વ; સરખાપણું સમતુલા સ્ત્રી. (સં.) સમતોલપણું; સરખું વજન હોવાપણું સમતુલિત વિ. (સં.) સરખા વજનનું (૨) સમાન; સરખું સમતોલ વિ. (સમ + તોલ) સરખા વજનનું (૨) સરખું; સમાન (૩) પું., ન. બારોબાર સરખું વજન સમતોલપણું ન. (સં. + ગુ.) સમતોલ હોવું કે થવું તે સમત્રિકોણ પું. (સં.) ત્રણ સરખી બાજુવાળો ત્રિકોણ સમત્વ ન. (સં.) સમતા; સરખાપણું [અભાવવાળી સમજ સમત્વબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સમતાવાળી બુદ્ધિ; રાગદ્વેષના સમથળ વિ. (સં. સમથલ) સપાટ; સમતલ સમદર્શિતા સ્ત્રી. (સં.) સમદર્શીપણું; નિષ્પક્ષપાતી વલણ સમદર્શી વિ. (સં. સમદર્શિત) સૌની તરફ સરખી નજરે જોનારું; નિષ્પક્ષપાતી; સમત્વબુદ્ધિ સમદુઃખ(ખી) વિ. (સં.) સરખા દુઃખવાળું (૨) બીજાનું દુઃખ જોઈ એટલું જ દુઃખી થનારું સમદૃષ્ટિ વિ. (સં.) સમદર્શી; સમભાવ રાખનારું (૨) સ્ત્રી. સમાનદૃષ્ટિ; નિષ્પક્ષપાત સમદિભુજ વિ. (સં.) બે સરખી ભુજવાળું - બાજુવાળું સમદિભુજત્રિકોણ પું. (સં.) જેની બે બાજુ સરખી હોય તેવો ત્રિકોણ સમઘાત વિ. સરખી પરિસ્થિતિનું સમધારણ વિ. (સમ + ધારણ) સરખું; નહિ ઊંચું કે નહીં નીચું (૨) મધ્યમ પ્રકારનું સમધોરણ ન. સરખું ધોરણ કે તે કરવું તે; 'મોડરેશન' સમધ્વનિ પું. બ.વ. એક જ ધ્વનિ કે ઉચ્ચારવાળા પક્ષ ભિન્નાર્થ કે મૂળવાળાં શબ્દ સમન્વય પું. (સં.) એકસરખો વ્યવસ્થિત ક્રમ (૨) પરસ્પર સંબંધ (૩) એકીકરણ; જોડણ (૪) તાત્પર્ય સમન્વિત વિ. (સં.) સમન્વય કરેલું; સંબંધ-સામેલ કરેલું (૨) સમાવી લીધેલું; સામેલ કરેલું સમન્સ પું. (ઈ.) અદાલતી તેવું કે તેનો પત્ર; આદેશપત્ર સમપરિમાણ ન. સરખું માપ (૨) વિ. સરખા માપનું સમપાણિ પું. (સં.) ગણપનના તાલની સાથે જ તાળી પાડતા જવું તે [હોય તેવું સમપ્રકૃતિ, (૦ક) વિ. (સં.) પ્રકૃતિ કે લાક્ષણિકતા સરખી સમપ્રમાણ વિ. (સં.) સરખા પ્રમાણવાળું; સરખા માપનું (૨) સમયસરનું સમબાજુ(જુ) વિ. સરખી બાજુઓવાળી (આકૃતિ); સમબુજ (ગ.) સમબુદ્ધિ વિ. (સં.) સર્વને સરખું સમજનારું (૨) સ્ત્રી. સમતાની બુદ્ધિ; સમત્વબુદ્ધિ સમભાગ પું. (સં.) સરખો ભાગ-હિસ્સો

સમભાગિની

૭૯૪

[સમશાનિયું]

સમભાગિની સ્ત્રી. (સં.) સરખો ભાગ લેનારી સ્ત્રી (૨)
 સરખું ભાગ્ય ધરાવનારી સ્ત્રી [ભાગ્ય ધરાવનારું
 સમભાગી વિ. (સં.) સરખો હિસ્સો ધરાવનારું (૨) સરખું
 સમભાવ પું. (સં.) સમતાની બુદ્ધિવાળો-ભાવ (૨)
 પોતીકાપણું (૩) સહાનુભૂતિ [નિષ્પક્ષપાતી
 સમભાવી વિ. (સં.) સમભાવવાળું; સમભાવ રાખનારું;
 સમભુજ-(જખ) વિ. (સં.) સમભાજુ - સરખી બાજુવાળી
 (આકૃતિ) [માપમાં સરખું (૩) ધાટીલું
 સમમાત્રી-(ત્રિક) વિ. (સં.) સમાન માત્રાવાળું (૨)
 સમમિતિ સ્ત્રી. (સં.) સરેરાશ (ગ.) (૨) સમપ્રમાણતા;
 સૌજવ; 'સિમેટ્રી'
 સમય પું. (સં.) વખત; કાળ (૨) મોસમ (૩) લાગ;
 અવસર; સંજોગ (૪) પ્રતિજ્ઞા; નિયમ (૫) સંકેત
 (૬) શરત (૭) સિદ્ધાંત (૮) શાળામાં શિક્ષણ માટે
 નિયત કરેલો સમયવિભાગ - તાસ; 'પિરિયડ'
 સમયધર્મ પું. (સં.) વખતને અનુકૂળ થઈને રહેવું તે
 સમયપત્રક ન. સમયની ફાળવણીની નોંધ; 'ટાઈમ-ટેબલ'
 સમયપાલન ન. (સં.) બરોબર સમય સાચવવો તે;
 સમયસર હોવું તે
 સમયમૂર્તિ પું. (સં.) સમય કે જમાનાનો પ્રતિનિધિરૂપ મનુષ્ય
 સમયવિરોધી વિ. (સં.) જમાનાનાં બળોથી વિરુદ્ધ વર્તનાર
 સમયસૂચક વિ. સમયસૂચકતાવાળું; સમય જોઈ કામ કરનાર
 સમયસૂચકતા સ્ત્રી. સમયને યોગ્ય તત્કાળ કાર્ય કરવાની
 બુદ્ધિ [પ્રમાણેનું; સમયાનુસારી
 સમયાનુરૂપ વિ. સમયને અનુકૂળ; જેવો સમય તેવું-તે
 સમયાનુસાર કિ.વિ. (સં.) સમયને અનુસરીને; સમય
 પ્રમાણે; વખત જોઈને
 સમયાનુસારી વિ. સમયને અનુસરીને વર્તનારું કે થનારું
 સમયોચિત વિ. સમયને અનુકૂળ
 સમર પું., ન. (સં.) યુદ્ધ; સંગ્રામ
 સમર પું. (ઈ.) ઉનાળો
 સમરણ ન. (સં.) સ્મરણ; સ્મરણ; સંસ્મરણ (૨) વારંવાર
 પાઠ કરવું તે (૩) પ્રભુનું) નામ જપવું તે
 સમરથ વિ. સમર્થ; બળવાન; પ્રબળ [દરિયામહેલ
 સમરપેલેસ પું. (ઈ.) ઉનાળામાં રહેવા માટેનો મહેલ;
 સમરભૂમિ-(મી) સ્ત્રી. (સં.) રણભૂમિ; યુદ્ધભૂમિ; સમરાંજણ
 સમરણું સ.કિ. (સં.) સ્મૃ., પ્રા. સમર) સ્મરણ કરવું; પાઠ
 કરવું [ઉનાળાવેકેશન
 સમરવેકેશન ન. (ઈ.) ઉનાળાની રજાઓનો ગાળો;
 સમરવેર પું. (ઈ.) ઉનાળા પોશાક કે પહેરવેશ [થપેલું
 સમરસ વિ. (સં.) સમાન કે એક રસવાળું (૨) એકાત્મ
 સમરહાઉસ ન. (ઈ.) ઉનાળા માટે બનાવેલું ઠંડકવાળું
 મકાન; ગ્રીષ્મભવન [સમરાવાનું મહેનતાણું
 સમરામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. સમરાવાની કામગીરી (૨)

સમરાવડું સ.કિ. 'સમરાવડું'નું પ્રેરક
 સમરાવું અ.કિ. 'સમરાવડું'નું કર્મણિ
 સમરાંગણ ન. (સં.) રણભૂમિ; યુદ્ધભૂમિ; લડાઈનું મેદાન
 સમરી સ્ત્રી. (ઈ.) ઉપસંહાર (૨) સારાશ
 સમરીદ્રાપલ સ્ત્રી. (ઈ.) લાંબી જુબાનીઓ વગેરે થતા
 વિનાનો કોર્ટમાં કેસ ચાલવો તે ['સિમિલર' (ગ.)
 સમરૂપ વિ. (સં.) સમાન રૂપવાળું (૨) એકરૂપ;
 સમરેખ વિ. (સં.) સમાંતર રેખા ઉપર આવેલું (ગ.)
 સમરેખા સ્ત્રી. (સં.) સુરેખા [સામર્થ્યવાળું
 સમર્થ વિ. (સં.) બળવાન; શક્તિમાન (૨) પુરંધર (૩)
 સમર્થક વિ. (સં.) સમર્થન કરનાર; અનુમોદન આપનાર;
 ટેકો આપનારું [(૩) સાબિતી
 સમર્થન ન. (સં.) દલીલોથી પુરવાર કરવું તે (૨) ટેકો
 સમર્થિત વિ. (સં.) સમર્થન કરાયેલું; ટેકો અપાયેલું
 સમર્પક વિ. (સં.) સમર્પણ કરનાર; નિવેદન કરનાર (૨)
 યોગ્ય; ઉચિત; બંધબેસતું [તે
 સમર્પણ ન. (સં.) અર્પણ કરવું તે (૨) નિવેદિત કરવું
 સમર્પવું સ.કિ. (સં.) સમ્ + અર્પ) સમર્પણ કરવું;
 ભક્તિભાવપૂર્વક ચરણમાં પરી દેવું (૨) નિવેદિત
 કરવું [નિવેદિત કરેલું
 સમર્પિત વિ. (સં.) સમર્પણ કરેલું; સમર્પાયેલ (૨)
 સમર્પાદ કિ. વિ. મર્પાદાપૂર્વક; મર્પાદા સાથે
 સમલ વિ. (સં.) (-ળ) મળવાળું; મલિન; મેલું
 સમલશ્રી વિ. (સં.) એકસરખા લક્ષ્યવાળું
 સમલંકૃત વિ. (સં.) સારી રીતે શણગારેલું
 સમલંબ વિ. (સં.) સરખા લંબવાળું
 સમવકાર પું. (સં.) એક પ્રકારનું એકાંકી રૂપક
 સમવચી(-પરક) વિ. (સં.) સરખી ઉમરનું; સમોવડિયું
 સમવસરણ ન. (સં.) આચાર્ય કે મોટા માણસની
 પધરામણી વખતે એકઠો થતો સમુદાય (જેન)
 સમવાય પું. (સં.) સમૂહ; સમુદાય (૨) સંબંધ (૩) એવો
 નિત્ય સંબંધ કે જેમાં એક સંબંધીનો નાશ થતાં બીજો
 સંબંધી પણ નાશ પામે (જેમ કે, દૂધ અને તેના સકેદ
 રંગનો) (ન્યા.) [સમુહતંત્ર; 'કેડરેશન'
 સમવાયતંત્ર ન. અનેક સ્વાયત સમૂહોનું એકત્ર રાજયતંત્ર;
 સમવાધી વિ. સમવાય સંબંધવાળું (૨) સમવાયતંત્રને
 લગતું; 'કેડરલ'
 સમવૃત ન. (સં.) ચારે સરખાં ચરણવાળો છંદ (૨) મુખ્ય
 રેખાંશનું વર્તુળ-વૃત (૩) વિ. સરખા છંદવાળું
 સમવેત વિ. (સમ્+અવ+ઈત) એકત્રિત; સંયુક્ત; સમવાધી
 સમવેદિત્વ ન. (સં.) સમવેદી હોવાપણું [ભૂતિવાળું
 સમવેદી ન. (સં.) સમવેદિનું સમાન વેદનાવાળું; સહાનુ-
 સમશાન ન. મસાણ; સ્પશાન [ગુપ્ત તરીકે આવેલું
 સમશાનિયું વિ. સ્પશાન જેવું-નિર્જન (૨) અમંગળ (૩)

સમશીલ

૭૯૫

[સમાધિ

સમશીલ વિ. (સં.) સરખી કે મળતી આવતી ટેવોવાળું;

સમાનશીલ

સમશીતોષ્ણ વિ. સરખી ચરમી કે ઠંડીવાળું

સમશેર સ્ત્રી. શમશેર; તલવાર

[કુશળ

સમશેરબહાદુર વિ. શમશેરબહાદુર; તલવાર ચલાવવામાં

સમશ્લોકી વિ. (સં. સમ + શ્લોક) એકસરખા શ્લોકવાળું

સમશ્લોકી સ્ત્રી. મૂળ શ્લોક પ્રમાણે શ્લોકવાળું (ભાષાંતર)

સમષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) સમગ્રતા; સમુદાય ('વ્યષ્ટિ'થી ઊલટું)

સમષ્ટિવાદ પું. (સં.) સમાજવાદ; 'સોશિયાલિઝમ'

સમસમ કિ.વિ. (રવા) જોરથી ફૂકાતા પવનનો અવાજ

થાય તેમ

[(૨) ધૂંધવાઈ રહેતું (મનમાં)]

સમસમતું અ.કિ. (સં. સિમિસિમાપતે) એવો અવાજ થવો

સમસમાટ કિ.વિ. સમસમતું હોય એમ (૨) પું.

લાગણીથી સમસમતું તે

સમસંવેદન ન. (સં.) સજ્જકે અનુભવી હોય તેના જેવી સંવે-

દના તેની સર્જનકૃતિ દ્વારા ભાવક પણ અનુભવે તે

સમસામયિક (સં.) વિ. સમકાલીન

સમસૂત્ર વિ. (સં.) સીધી લીટીમાં રહેલું (૨) એકસરખી

સવાટીએ આવી રહેલું

[સમગ્ર સમુદાય

સમસ્ત વિ. (સં.) સઘળું; તમામ; બધું ભેગું (૨) ન.

સમસ્યા સ્ત્રી. (સં.) પ્રશ્ન; કોયડો (૨) સાન; સંકેત (૩)

ઉમાશું [ભાગ પૂરો કરી આપવો તે; એવી રમત

સમસ્યાપૂર્તિ સ્ત્રી. સમસ્યાનો જવાબ આપવો કે અપૂરો

સમઘી સ્ત્રી. સમઘી; એક પક્ષી

સમઘી સ્ત્રી., (-બો) પું. શમીવૃક્ષ; ખીજડો

સમંજસ વિ. (સં.) ઉચિત; વાજબી (૨) સ્પષ્ટ; સમજ

શકાય તેવું (૩) ચોખ્ખું (૪) સફરજી

સમં(-મું)દર પું. (હિ.) સમુદ્ર; સાગર [છે તે સ્થિતિ

સમા સ્ત્રી. પૂરી ભરતી આવે બાર મિનિટ પાણી થોભે

સમાકાર પું. સમાકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સરખો ઘાટ (૨) વિ.

સરખા ઘાટનું; મળતા આવતા આકારનું

સમાગમ પું. (સં.) સંમોગ; મેળાપ (૨) સોબત; સંગત

(૩) સ્ત્રીસંગ; સંમોગ (૪) પરિચય; ઓળખાણ

સમાચાર પું. (સં.) ખબર (બહુધા બહુવચનમાં);

વર્તમાન; 'ન્યૂઝ'

સમાચારપત્ર ન. વર્તમાનપત્ર; અખબાર; છાપું

સમાજ પું. (સં.) સમુદાય (૨) મંડળી; સભા (૩) એક

ધર્મ કે આચારવાળો જનસમુદાય (૪) વ્યવસ્થિત

જનસમુદાય; જનતા

સમાજકારણ ન. સમાજતંત્રની રચના - વ્યવસ્થિતિ

સમાજજીવન ન. (સં.) સમાજમાં જીવવું તે; સામાજિક

જીવન (૨) સમાજ સાથે સમાનભાવે જીવવું તે

સમાજજીવી વિ. સમાજમાં જ જીવી શકે એવું (૨) સમાજ

ઉપર જીવનાર

સમાજભાષાવિજ્ઞાન ન. ભાષા અને સમાજ વચ્ચેના

સંબંધનાં સઘળાં પાસાંઓનું અધ્યયન કરતી ભાષા-

વિજ્ઞાનની એક શાખા; 'સોશિયોલિંગ્વિસ્ટિક્સ'

સમાજવાદ પું. વ્યક્તિ કે વર્ગની નહિ, પણ સમાજની

સત્તાનો વાદ (૨) ઉચ્ચનીચના ભેદ ન હોય તેવો

વાદ; 'સોશિયાલિઝમ'

['સોશિયાલિસ્ટ'

સમાજવાદી વિ. (૨) પું. સમાજવાદનાં માનનાર;

સમાજ(ઠવિદ્યા) સ્ત્રી. (ઠશાસ્ત્ર) ન. સમાજવ્યવસ્થાનું

શાસ્ત્ર; ઇતિહાસ-ભૂગોળ-નાગરિકશાસ્ત્ર એ વિષયો

સમાજવૃત્તિ સ્ત્રી. સમાજમાં રહેવાની કે તે વસાવવાની

માણસની સહજવૃત્તિ

સમાજશાસ્ત્રી પું. (સં.) સમાજશાસ્ત્રનો જ્ઞાતા-જ્ઞાનાર

સમાજશાસ્ત્રીય વિ. (સં.) સમાજશાસ્ત્ર સંબંધી

સમાજસુધારક વિ. (સં.) સમાજના કુરિવાજો દૂર કરનાર

સમાજસેવક વિ., પું. (સં.) સમાજની કે જનતાની સેવા

કરનાર

સમાજસેવા સ્ત્રી. (સં.) સમાજસેવકનું કર્તવ્ય

સમાજિષ્ટ વિ. સમાજવાદી (૨) આર્યસમાજ

સમાજ વિ. સમાજનું; સમાજ સંબંધી (૨) કોઈ અમુક

સમાજમાં જોડાયેલું

[એનો દહો બનાવવો

સમાજવું સ.કિ. સૂતરની આંટીને બે ડીંચણ ફરતે રાખી

સમાણી સ્ત્રી. (સં. + સમ્ + આ + ની) ઝીણી વસ્તુ

માટેનો સોનીનો નાજુક ચીપિયો; સમેણી

સમાણું વિ. (સં. સમાન, અપ. સમાણઉ) સમાન; સરખું

(૨) ને લાગુ પડતી (ગાળ) [સાથોસાથ; સહિત

સમાણું કિ.વિ. (અપ. સમાણું, પ્રા. સમ્મુ) નીસાથોસાથ;

સમાણો પું. સોનીનો મોટો ચીપિયો-સાણસી

સમાદર પું. (સં.) આદર-સન્ધાર (૨) માનપૂર્વક સ્વીકાર

સમાદાન ન. (સં.) જેનોનું નિત્યકર્મ (૨) ભેટ કે દાનનો

સ્વીકાર

સમાદિષ્ટ વિ. (સં.) જેને હુકમ કરાયો હોય તેવું

સમાધ સ્ત્રી. સાપુસંન્યાસીના દટાધાનું સ્થાન; સમાધિ (૨)

મનની શાંતિ કે સમાધાન

સમાધાન ન. (સં.) વિરોધ, શંકા કે ગૂંચવણનો નિવેડો

અને શાંતિ (૨) તૃપ્તિ; સંતોષ (૩) ધ્યાન; સમાધિ

(૪) પતવું કે પતવણું તે (૫) કઞ્જિયાની પટાવટ

સમાધાની સ્ત્રી. સમાધાન, નિવેડો કરી આપનાર (૨)

ચિત્તની શાંતિ-નિરાંત (૩) સુલેહસંપ (૪) પું.

મંદિરની જરૂરિયાતો વૈષ્ણવોને સમજાવી તેમની

પાસેથી માગણી કરનાર મંદિરનો અધિકારી; મંદિરની

આંતરિક વ્યવસ્થા કરનાર

સમાધિ પું., સ્ત્રી. (સં.) જેમાં ધ્યાતા ને ધ્યાનનો ખ્યાલ

હુમ થઈ ધ્યેયનું સ્વરૂપ જ ચિત્તમાં રહે

છે તેવું ઊંડું ધ્યાન (યોગ) (૨) સાપુસંન્યાસીનું

સમાધિમરણ

૭૯૬

| સમાહાર

મરણ (૩) સાધુસંતને દાટ્યા હોય તે જગા પર કરેલી દેરી (૪) ચિત્તની શાંતિ (૫) પું. જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના અઢારમા

સમાધિમરણ ન. કોઈ પણ જાતની માનસિક પીડા અનુભવા વગર જ્ઞાનપૂર્વકનું અવસાન-પંડિતમરણ (જૈન) સમાધિસ્થ વિ. સમાધિમાં પડેલું; ધ્યાનની દશામાં રહેલું સમાન વિ. (સં.) સરખું (૨) સપાટ; સમતલ (૩) સજાતીય (૪) પું. પાંચ પ્રાણવાયુમાંનો એક સમાનકિ.વિ. (સં.) માન સાથે; આદરપૂર્વક [દરજજનું સમાનકલ વિ. (સં.) સમાન કલાનું; સમકલ; સરખા સમાનતા સ્ત્રી. (સં.) સરખાપણું [સરખાધર્મ-સંપ્રદાયવાળું સમાનધર્મા(-મ્મી) વિ. (સં.) સમાન ગુણ-ધર્મવાળું (૨) સમાનભાવ પું. (સં.) સૌને સમાન ગણવા તે; સમતા સમાનભાષા સ્ત્રી. (સં.) ભિન્ન ભિન્ન ભાષાઓવાળાના

વ્યવહારમાં ચાલે એવી એક - સર્વસાધારણ ભાષા સમાનરૂપ વિ. (સં.) સમરૂપ; સરખું; 'સિમિલર' સમાનવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) સમબુદ્ધિ; સમભાવ (૨) વિ.

મળતા આવતા વલણવાળું

સમાનશીલ વિ. સમાન ગુણધર્મ કે સ્વભાવવાળું સમાનાધિકરણ ન. (સં.) સરખી વિભક્તિ (વ્યા.) (૨) વિ. સમાન વિભક્તિવાળું

સમાનર્થ, (૦ક) વિ. (સમાન + અર્થ) સમાન અર્થવાળું; પર્યાયવાચી (૨) એકસરખા હેતુવાળું [પિતરાઈ

સમાનોદક વિ. (સં.) એક જ ગોત્ર કે પિતૃકુળનું; સગોત્ર; સમાનોદર્થ વિ., પું. (સં.) સગો ભાઈ; માજણનો ભાઈ

સમાનોદર્થ વિ., સ્ત્રી. સગી બહેન; માજણી બહેન સમાપક વિ. (સં.) સમાપન કરતું; છેવટનું (૨) ઉપસંહાર

કરનાર [અકસ્માત (૩) સમાપ્તિ; અંત; સમાપન સમાપત્તિ સ્ત્રી. (સં.) આવી મળવું-ભેળું થવું તે (૨)

સમાપન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) સમાપ્ત કે પૂરું કરવું તે; સમાપ્તિ

સમાપ્ત વિ. (સં.) પૂરું; પૂર્ણ; સંપૂર્ણ સમાપ્તિ સ્ત્રી. પૂરું થવું કે કરવું તે (૨) છેવટ; અંત (૩)

મરણ; અવસાન; મોત

સમાપ્તિધાન ન. (સં.) એક જોડણીથી લખાતા અને બોલાતા, પણ ભિન્ન અર્થવાળા અને જુદી વ્યુત્પત્તિવાળા શબ્દો; 'હોમોનિમ'

સમાયોજક વિ. (સં.) સંયોજક; ગોઠવનાર [અનુકૂળ સમાયોજન ન. (સં.) યોગ્ય રીતે બંધેબેસતું કરવું તે (૨)

સમાયોજિત વિ. (સં.) સરખી રીતે આયોજિત કરાયેલું; સમાનકુલિત

સમાર પું. સમારવું તે; સમારકામ (૨) ચાસમાં થી નાખી તે ઢાંકવા તેની ઉપર ફેરવવામાં આવતું લાંબું પાટિયું

સમારકામ ન. સમારવું - દુરસ્ત કરવું તે; દુરસ્તી; મરામત

સમારવું સ.કિ. (સં.) સમારચપતિ, પ્રા. સમારઈ અથવા સં. સમ્પકકરોતિ, પ્રા. સમ્મારઈ) દુરસ્ત કરવું; સુધારવું (૨) કાપવું (શાક) (૩) ઓળી કરીને વ્યવસ્થિત કરવું (વાળ) (૪) ચીરવું; ફાડવું (મડું કે ચામડું)

સમારંભ પું. (સં.) ઠાઠમાઠથી કરેલો આરંભ (૨) ધામ-ધુમવાળો ઉત્સવ (૩) મેળાવડો [શુશ્રૂષા

સમારાધન ન. (સં.) પ્રસન્ન-રંજન કરવું તે (૨) પરિચર્યા; સમારોપ પું. (૦ણ) ન. (સં.) આરોપવું તે (૨) સોંપવું

તે; સોંપણી (૩) સમાપન (વ્યાખ્યાન વગેરેનું) સમારોપિત વિ. (સં.) આરોપેલું; ચઢાવેલું

સમારોહ પું. (સં.) સમારંભ; મેળવડો (૨) ધામધુમવાળો ઉત્સવ; મેળો

સમાલવું સ.કિ. (સં. સમ્ + ભાલ્) સંભાળવું (૨) સાવધાની-સાવચેતી રાખવી (૩) ચોકસાઈ રાખવી

સમાલેખ પું. (સં.) વિભિન્ન મૂળ કે અર્થવાળા અને ભિન્ન ભિન્ન રીતે ઉચ્ચારાતો પણ એક જ રીતે લખાતો શબ્દ.

જેમ કે, ગોળ (વર્તુળ); ગોળ (એક ગળ્યો પદાર્થ) સમાલોચક વિ. (સં.) અવલોકન કરનાર; વિવેચક;

સમીક્ષક [સમીક્ષણ (૨) વિચારણા સમાલોચન ન., (-ના) સ્ત્રી. અવલોકન; વિવેચન;

સમાવ પું. સમાવું કે સમાવવું તે; સમાવેશ સમાવર્તન ન. (સં.) વિદ્યાભ્યાસ પૂરો કરી બ્રહ્મચારીએ ઘેર

પાછું કરવું તે સમાવર્તી વિ., પું. (સં.) સમાવર્તન કરનાર

સમાવવું સ.કિ. 'સમાવું'નું પ્રેરક સમાવિષ્ટ વિ. (સં.) સમાવેશ પામેલું; દાખલ કરાયેલું

સમાવું અ.કિ. (સં. સમ્માતિ, પ્રા. સંમઈ) માવું; અંદર આવી જવું (૨) ચાલતા તંત્રમાં ગોઠવાવું - અનુકૂળ

થઈને સ્થાન પામવું સમાવેશ પું. (સં. સંવાસ, પ્રા. સંવાસ) સમાવું તે; સમાસ

સમાવો પું. સમાવેશ; સમાસ (૨) દાટ કાઢવાની નળી કે કાણું [હવાલો; 'ક્લિયરિંગ'

સમાશોધન ન. (હિ.) ચેક વગેરેનું ક્રમક્રમ કરવું તે; સમાશોધનગૃહ ન. હવાલાબેન્ક; 'ક્લિયરિંગ હાઉસ'

સમાસ પું. (સં. સંવાસ, પ્રા. સંવાસ) સમાવું તે; સમાવેશ (૨) બે કે વધારે શબ્દોના સંયોગથી થયેલો શબ્દ;

સમાસ સમાસકૃત વિ. (સં.) ખૂણ આસકૃત; સારી રીતે વળગેલું

સમાસકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રબળ આસક્તિ સમાસાત્મક વિ. (સં.) સમાસના રૂપમાં રહેલું; સામાસિક

સમાસાત્મિક વિ. (સં.) સમાસરૂપમાં રહેલું; સામાસિક સમાહર્તા પું. (સં. સમ્ + આ-હર્તા) વસૂલાતી અધિકારી;

'કલેક્ટર' સમાહાર પું. સંક્ષેપ (૨) સમૂહ; સંગ્રહ; સંચય

સમાહારદંઢ

૭૯૭

[સમૂહી

સમાહારદંઢ પું. દંઢ સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા. 'જા-
આવ', 'લેવું-મૂકવું'
સમાહિત વિ. (સં.) (-તા) વિ., સ્ત્રી. સ્વસ્થ; શાંત (૨)
એકાગ્ર (૩) મૂકેલું; સ્થાપેલું (૪) સ્થિતપ્રજ્ઞ
સમાહૃત વિ. (સં.) ભેગું કરેલું (૨) સંક્ષિપ્ત; ટૂંકાવેલું
સમાંતર વિ. (સં.) સમાન અંતરે આવેલું; સમાન
અંતરવાળું; 'પેરેલલ'
સમાંતર(અચતુર્ભુજ, અચતુર્ભુજ) પું. જેની સામસામી
બાજુઓ સરખા માપની અને સમાંતર આવેલ હોય
તેવી આકૃતિ; 'પેરેલલોગ્રામ'
સમિતિ સ્ત્રી. (સં.) મંડળી; (નાની) સભા; પરિષદ (૨)
પાંચસમિતિ (ઈર્ષા, ભ્રાષ્ટ્ર, અપજ્ઞા, આઘાત, ઉત્સર્ગી
સમિત્યાશિ વિ. (સં.) હાથમાં સમિધવાળો (બ્રહ્મચારી)
સમિધ સ્ત્રી. (સં.) યજ્ઞોપયોગી લાકડાં
સમિધાશી પું. શમિયાશો; મોટો વિશાળ મંડપાકાર તંબુ
સમીકરણ ન. (સં.) સરખું કરવું તે (૨) બેઉ બાજુ કે
પદો સરખાં કરવાની પ્રક્રિયા; 'ઈક્વેશન'
સમીકૃત વિ. (સં.) સમાન ને સરખું કરેલું [વિવેચક
સમીકરણ વિ., પું. (સં.) બારીકાઈથી જોનાર; સમાલોચક
સમીક્ષા સ્ત્રી. (સં.) બારીકાઈથી જોવું કે તપાસવું તે (૨)
આલોચના; સમાલોચના
સમીચીન વિ. (સં.) પદાર્થ (૨) યોગ્ય
સમીપ વિ. (સં.) નજીક; નિકટ; પાસે
સમીપતા સ્ત્રી. નજીકપણું; નૈકટ્ય
સમીપવર્તી વિ. (સં.) નજીકનું; પાસે પડેલું; પાસેનું
સમીપે ક્રિ.વિ. (સં.) નજીક; સમીપમાં
સમીર, (ઠજ) પું. (સં.) પવન; વાયુ; અનિલ
સમી(અસંધ્યા, અસંજ(જ)) સ્ત્રી. (સં.) સમક, પ્રા.સમઅ
= સમું. તેના ઉપરથી સમી + સંધ્યા) સંધ્યાકાળ;
સંજની વેળા
સમુચિત વિ. (સં.) યોગ્ય; વાજબી; બરોબર; ઉચિત
સમુચ્ય પું. (સં.) સંગ્રહ; સમૂહ (૨) એક અર્થલંકાર
સમુદ્ગવલ વિ. (સં.) ખૂબ ઉદ્ગવલ; દીપ્તિમાન
સમુન્કર્ષ પું. (સં.) સારો ઉત્કર્ષ; યડતી
સમુત્કમ પું. (સં.) વિકાસ; ઉત્કમલ; 'ઇવોલ્યુશન'
સમુન્કાંત વિ. (સં.) સમુત્કમલ કરનાર
સમુન્કાંતિ સ્ત્રી. (સં.) ઉત્કાંતિ; વિકાસ; બિલવણી
સમુન્ધાન ન. (સં.) જાગૃતિ (૨) અભ્યુદય; યડતી (૩)
ઉદ્યોગ; પ્રવૃત્તિ
સમુદયપું. (સં.) અભ્યુદય; યડતી (૨) સમુદાય (૩) જથ્થો
સમુદાય પું. (સં.) ટોળું; જનસમૂહ [લેખનમાં લેવાતું]
સમુદ્વરણ ન. (સં.) ઉદ્ધાર થયો તે (૨) પું. અવતરણ
સમુદ્ધાર પું. (સં.) પડતી પામેલાંને યડતી દશામાં
લાવવાની ક્રિયા (૨) સમારકામ; પુનરુદ્ધાર

સમુદ્યત વિ. (સં.) તૈયાર થયેલું; સાબરું
સમુદ્ર પું. (સં.) દરિયો; સાગર
સમુદ્રકિનારો પું. દરિયાનો કાંઠો; સમુદ્રતટ; સાગરકાંઠો
સમુદ્રગા સ્ત્રી. (સં.) સમુદ્રને મળનારી નદી; સરિતા
સમુદ્રતળ ન. (સં.) સમુદ્રનું તળિયું
સમુદ્રપર્યટન ન. (સં.) દરિયાઈ સફર
સમુદ્રકી(-કે)શ ન., સમુદ્રકેન ન. એક જાતની માછલીનું
ખૂબ હલકું હાડકું (૨) દરિયાનું કીશ [સમુદ્રનું મંથન
સમુદ્રમંથન ન. દાનવો અને દેવોએ અમૃત માટે કરેલું
સમુદ્રયાત્રા સ્ત્રી. (સં.) દરિયાઈપ્રવાસ
સમુદ્રયાન ન. (સં.) વહાણ; જહાજ (૨) સમુદ્રયાત્રા
સમુદ્રલતા સ્ત્રી. (સં.) સમુદ્રકાંઠે થતી લતા; 'વીડ'
સમુદ્રવિજ્ઞાન ન. સમુદ્રમાં ઊઠતાં તોફાનો, તેના આંતર-
પ્રવાહો, તેમાં રહેતા જીવો વગેરેના અભ્યાસ સંબંધી
વિજ્ઞાન; 'ઓશનોગ્રાફી' [પામેલું; યડતી પામેલું
સમુન્નત વિ. (સં.) સારી પેઠે ઉન્નત, ઊંચું (૨) ઉન્નતિ
સમુન્નતિ સ્ત્રી. (સં.) ઉન્નતિ; ઉત્કર્ષ; અભ્યુદય
સમુલ્લાસ પું. (સં.) ઉલ્લાસ; આનંદ; પ્રસન્નતા
સમું વિ. (સં.) સમક, પ્રા. સમઅ) ઠીક; સરખું (૨) દુસ્તર
(૩) વ્યવસ્થિત; બરોબર
સમું (સં.) સમમ, અપ. સમઉ, પ્રા. સમ) સમાપ્તું (૨)
ના. સાથોસાથ; સહિત. ઉદા. ધડાકાસમું તે નીચે
આવી રહ્યું.
સમુંનમું વિ. સમું; સરખું; સુવ્યવસ્થિત
સમુંસૂતરું વિ. નિર્વિઘ્ન; તદ્દન સરળતાવાળું; સીધું (૨)
હેમખેમ; સહીસલામત
સમૂલ (સં.) (-ળ) વિ. મૂળસહિત; મૂળિયા સાથેનું
સમૂલાગ્ર વિ. (સમૂલ + અગ્ર) મૂળ તથા ટોચ સાથેનું
સમૂહ પું. (સં.) ટોળું; સમુદાય (૨) જથ્થો; સંગ્રહ
સમૂહકાર્ય ન. આખા સમૂહનું એકત્રિત એક બનીને થતું
સંગઠિત કાર્ય [સંગજીવન
સમૂહજીવન ન. (સં.) સમૂહમાં રહીને જીવન જીવવું તે;
સમૂહતંત્ર ન. સમવાયતંત્ર
સમૂહપ્રાર્થના સ્ત્રી. સામુદાયિક પ્રાર્થના
સમૂહભોજન ન. (સં.) સૌ સાથે જમવું તે
સમૂહમાધ્યમ ન. (સં.) સંચાર કે વ્યવહાર વિનિમય માટે
વપરાતાં સાધન; જેમ કે, રેડિયો, દૂરદર્શન, વર્તમાન-
પત્ર વગેરે [કરાવવાં તે
સમૂહલગ્ન ન. (સં.) એકસાથે અનેક જોડાનાં લગ્ન
સમૂહવાચક વિ. સમૂહ બતાવનારું
સમૂહવા(-વો)ચન ન. (સં.) સૌ સાથે વાંચવું તે
સમૂહશિક્ષણ ન. (સં.) સમૂહને-અનેકને એક સાથે
શીખવવું તે
સમૂહી પું. (સં.) એક અક્ષરમેળ છંદ (કા.શા.)

સમૂળ/

૭૯૮

[સરગી]

સમૂળ વિ. (સં. સમૂલ, પ્રા. સમૂલગઅ) મૂળસહિત
 સમૂળગું વિ. (સં. સમૂલક, પ્રા. સમૂલઅ) તમામ; પૂરેપૂરું;
 સમગ્ર (ર) કિ.વિ. મૂળ સાથે [મૂળ સાથે
 સમૂળું કિ.વિ. (સં. સમૂલગત, પ્રા. સમૂલગઅ) સમૂળ;
 સમૃદ્ધ વિ. (સં.) સમૃદ્ધિવાળું; સંપન્ન; આબાદ (ર) ધનવાન
 સમૃદ્ધ સ્ત્રી. (સં.) આબાદી; ઐશ્વર્ય (ર) જાહોજલાલી
 સમૃદ્ધિમાન વિ. સમૃદ્ધિવાળું; સમૃદ્ધ
 સમે કિ.વિ. સમયે; પ્રસંગે; ટાણે
 સમેટવું સ.કિ. (સં. સંવેષ્ટયતિ, પ્રા. સંવેટ્ટઈ) આટોપવું;
 સંકેલવું (ર) એકઠું કરવું (૩) પતાવવું [સહિત
 સમેત વિ. (સં.) સંયુક્ત; સાથે હોય તેવું (ર) ના. સુધ્ધાં;
 સમેસમું વિ. બરોબર સમું; પાપરું (ર) સીધેસીધું હોય તેવું;
 યથાર્થ
 સમૈયો પું. (સં. સમાજ, પ્રા. સમાઅ) સામંયું (ર) પ્રવાસ
 કરતા રહેતા ધર્મગુરુનો વધુ દિવસોનો જ્યાં મુકામ
 થાય ત્યાં એ નિમિત્તે ઊજવાતો ઉત્સવ (સ્વામીનારાયણ
 સંપ્રદાય) [પ્રસંગ; અવસર; ટાણું
 સમો પું. (સં. સમય, પ્રા. સમઅ) વખત; સમય (ર)
 સમોતું વિ. (સં. સમવેત) એકસાથે સપળું; સામટું
 સમોલ સ્ત્રી. જોતરું ભરાવવાની પૂંસરાની ખીલી
 સમોવડ વિ. (સં. સમ દ્વારા) સમાન; બરાબરિયું (ર)
 પ્રતિસ્પર્ધી; હરીક (૩) સમાન ઉંમરનું
 સમોવડિયણ વિ., સ્ત્રી. સમોવડી સ્ત્રી [હરીક
 સમોવડિયું વિ. સરખી ઉંમરનું; સરખું (ર) પ્રતિસ્પર્ધી;
 સમોવડું વિ. સમોવડ; સમાન (ર) પ્રતિસ્પર્ધી
 સમોવણ ન. સમોવવું તે કે તેને માટેનું પાણી
 સમોવવું સ.કિ. (સં. યમૂના પ્રેરક કિપારૂપ શામય દ્વારા)
 વધારે ગરમ પાણીને નવાય એવું કરવા તેમાં ઠંડું
 પાણી ઉમેરવું
 સમોષ્ણ વિ. (સં.) સમધરણ ગરમીવાળું
 સમોષ્ણરેખા સ્ત્રી. (સં.) ઉષ્ણતા સરખી હોય તે સ્થાનોને
 જોડતી (નકશાની) રેખા [વાનગી
 સમોસું ન. શિંગોડાના આકારની (કચોરી જેવી) એક
 સમ્યક વિ. (સં.) યોગ્ય (ર) કિ.વિ. ઠીક; બરોબર; સારી
 રીતે [દષ્ટિ (ર) સમક્ષિ (જૈન)
 સમ્યકત્વ ન. (સં.) ચોક્કસ પ્રકારની શ્રદ્ધાવાળી વિવેક
 સમ્યગદષ્ટિ સ્ત્રી. યોગ્ય - સાચી દષ્ટિ; નિર્વિકાર દષ્ટિ
 સમ્યગજ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન ન. (સં.) સમ્યક-સાચું યથાર્થ જ્ઞાન
 સમ્રાણી સ્ત્રી. (સં.) મહારાણી; સમ્રાટની સ્ત્રી
 સમ્રાટ પું. (સં.) રાજધિરાજ; શહેનશાહ; ચક્રવર્તી રાજા
 સપુક્તિ, (૦ક) વિ. (સં.) યુક્તિ કે પ્રમાણ સાથેનું; હેતુવાળું
 સપ્પાદ પું. (અ.) શિકારી
 સર ન. (સં. સરસ) સરોવર [સાંકળી
 સર સ્ત્રી. (દિ. સરિઆ, સરી) ગળામાં પહેરવાની સેર;

સર પું. (દિ.) અંગ્રેજ રાજ્યમાં અપાતો એક ઇલકાબ (ર)
 સાહેબ (શાળામાં શિક્ષકને માટે અંગ્રેજમાં સંબોધન)
 સર વિ. (ફા.) સર = માથું 'વડું'ના અર્થમાં શબ્દની
 આગળ ઉદા. સરસૂબો
 સર પું. (સર. ફા.) (યજુર્વેદ બહુવચનમાં) પતાની રમતમાં
 અમુકનું પ્રાધાન્યતે; હુકમ [મહિનાનો ગુણકાર
 સર પું. બ.વ. (વ્યાજ ગણવાનાં) મુદલ અને મુદતના
 સર ના. 'પ્રમાણે; રૂએ' એ અર્થમાં નામની કે વિશેષણની
 સાથે (કાયદેસર) (ર) 'માટે; અર્થે' એ અર્થમાં
 નામની સાથે (ધંધાસર) (૩) નિરર્થક પૂર્વપદ તરીકે.
 ઉદા. સરસમાયાર
 સરઅવસરે કિ.વિ. વખતોવખત
 સરકટ ન. (સં. સર+કટ) નેતર કે બરુ જેવો એક છોડ
 સરકણું (શ્ચિયું) વિ. સરકી ને પસી પડે એવું (ર) ન.
 સરકણી જગા
 સરકત સ્ત્રી. સહિયારો વેપાર-ધંધો
 સરકતી સ્ત્રી. પંતિયાળું; વેપારી ભાગીદારી
 સરકવું અ.કિ. (સં. સરું) લપસવું; ખસવું (ર) છટકવું;
 પીમે રહીને જતા રહેવું [તમાસો
 સરકસ ન. (દિ.) જનાવર, કસરત વગેરેના ખેલનો
 સરકાર પું., સ્ત્રી. (ફા.) પ્રજાનું શાસન કરનારી સત્તા
 (ર) રાજસાહેબ, સત્તાધીશ એ અર્થના ઉદ્બોધનમાં
 વપરાય છે (૩) નવાબ [વેરો; મહેસૂલ
 સરકાર (ઠપાસો) પું., (ઠભરણું, ઠભરન) ન. સરકારી
 સરકારી વિ. સરકારનું; સરકાર સંબંધી
 સરકિયું વિ. સરકાવી શકાય તેવું (ર) ન. સરકી શકે તેવી
 ગાંઠ; સરકાર ગાંઠ
 સરકું ન. (સં.) આગલા ભાગમાં બે પાંખિયાંવાળું કાંટા
 ઝરડાં વગેરે ફેરવવાનું લાકડાનું સાધન; શેંટલો
 સરકૂડું વિ. જ્યાં ત્યાં સરકી જનારું
 સરકો પું. (ફા. સિકલ) ઘણો જ ખાટો રસ (ર) તાડી,
 શેરડી, દ્રાક્ષ વગેરેનો ખટાશ ચડેલો રસ
 સરખામણી સ્ત્રી. તુલના; મુકાબલો; બરાબરી
 સરખાવવું સ.કિ. ('સરખું' પરથી) મુકાબલો કરવો;
 મેળવી જોવું; તુલના કરવી
 સરખું વિ. (સં. સદશ, પ્રા. સરિકખ) બરોબર; સમાન
 (ર) સપાટ; ખાડા ટેકરા વિનાનું (૩) બરોબર રીતનું;
 વ્યવસ્થિત (જ) છાજતું; ઘટિત (મારા સરખું કામ)
 (પ) વાક્યમાં નામ પછી વપરાતાં 'ય' કે 'યે' જેવો
 ભાવ મુચવે છે. ઉદા. વાત સરખી ન કરી.
 સરખેસરખું કિ.વિ. બરાબરિયું; સમોવડું [જ્યાં
 સરગવો પું. (સં. શિશુ) શાકની લાંબી શિંગો આપતું એક
 સરગી સ્ત્રી. મુસ્લિમોના રમજાન મહિનામાં મળસકે વહેલો
 કરાતો નાસ્તો

સરથસ/

૭૯૯

[સરવેયર

સરથસ ન. (ફા. શહગશત) વરધોડાની પેઢે, પ્રસંગ પર ગામમાં ફરે છે તે કે તેમ નીકળેલ સમુદાય (૨)

શોભાયાત્રા; નગરયાત્રા

સરજત સ્ત્રી. સરજેલું હરકોઈ સર્જન

સરજન સ્ત્રી. સરજેલી વસ્તુ (૨) સૃષ્ટિ

સરજનહાર પું. સર્જનહાર; ઉત્પત્તિકર્તા; પ્રભુ

સરજવું સ.કિ. સર્જવું; પેદા કરવું

સરજ સ્ત્રી. એક જાતનું ભરવાડી ગીત (મૂંગી માતાનું);

રવારીઓની માતાના છંદ

સરજેરી સ્ત્રી. (ફા.) શિરજેરી (૨) તુમાખી (૩) મગડરી

સરડકો પું. સરડ એવો અવાજ; સંડકો (૨) સબડકો

સરડો પું. (સં. સરટ, પ્રા. સરડ) કાચિડો

સરણિ(ન્ટી) સ્ત્રી. (સં.) પગરત્તો; માર્ગ (૨) પદ્ધતિ;

રીત (૩) ગોઠવણી; બવસ્થિતતા (૪) પગદંડી; કેરી

સરત સ્ત્રી. ધ્યાન; લક્ષ્ય; નજર (૨) પાદદાસ; સ્મૃતિ

(૩) સુરતા; ધ્યાન

[જવું તે

સરતચૂક સ્ત્રી. નજરચૂક; ભૂલી જવું તે (૨) ધ્યાન બહાર

સરતપાસ સ્ત્રી. (અદાલતમાં) મુખ્ય કે મહત્ત્વની તપાસ

સરતાજ પું. (ફા.) માથાનો મુગટ (૨) સરદાર; વડીલ

સરતું વિ. (સં. સૃ દ્વારા) નજીકનું; પાસેનું

સરદાર પું. (ફા.) નાયક; આગેવાન (૨) અમીર;

ઉમરાવ (૩) શીખ નામ પૂર્વેનું માનવાચક પદ; જેમ

કે સરદાર તેજસિંગ (૪) વલ્લભભાઈ પટેલની એક

ઓળખ

સરદારી સ્ત્રી. (ફા.) સરદારની સત્તા કે પદ (૨)

આગેવાની; નેતૃત્વ (૩) વિ. સરદારનું; -ને લગતું

સરદેશમુખી સ્ત્રી. (મ. સરન્દેશમુખ ઉપરથી) મરાઠી

રાજ્યનો એક પ્રકારનો મહેસૂલી લાગો

સરનશીન પું. (ફા.) સભાપતિ; પ્રમુખ; અધ્યક્ષ

સરન્ધમું ન. (ફા. સર = માથું + નામું) નામઠામ વગેરે;

કામદેકાણું; 'એરેસ'

સરનેઈમ સ્ત્રી. (ઈ.) અટક

સરપ પું. સર્પ; સાપ [તણનાં ફાંડેલાં કાડાં; બળતણ

સરપણ ન. (સં. શ્રપણ = રાંધવા માટેનો અગ્નિ) બળ-

સરપરસ્ત વિ. (ફા.) રસક

સરપરસ્તી સ્ત્રી. (ફા.) રસણ [અધ્યક્ષ

સરપંચ પું. (સર+સં. પંચ) પંચનો વડો (૨) ગ્રામપંચાયતનો

સરપાવ પું. (ફા. સરોપા) શાબાશી બદલ આપવામાં

આવતો પોશાક (૨) ઈનામ (૩) શાબાશી

સરપેય પું. (ફા.) શિરપેય (૨) કલગી; છોગું; તોરો

સરપોલિયું ન. સાપનું એકદમ નાનું અચ્ચું (૨) અજશિયું

સરપ્રાઈઝ સ્ત્રી. (ઈ.) આશ્ચર્ય; અચરજ [અધિશેષ

સરપ્લસ વિ. (ઈ.) ફાજલ પોલું (૨) ન. આધિક્ય (૩)

સરફરોશ વિ. માથું આપનાર (૨) ભલામણ કરનાર

સરફરોશી સ્ત્રી. (ફા.) માથું ફૂલ કરવું - આપવું તે;

કુરબાની; બલિદાન

સરબસર વિ. (ફા. સર્વસર) તમામ; બધું (૨) સમગ્ર;

આખું (૨) કિ.વિ. તદન; સાવ (૪) ખરેખર

સરબાજી સ્ત્રી. (ઈ.+ફા.) ગંજીફાની એક રમત

સરભર વિ. (સરવું + ભરવું ઉપરથી) ઓછુંવતું નહિ

- સરખે-સરખું (૨) નફાતોટા વિનાનું (૩) શેર કે

ગોનસનો ઓછો કે વતો નહીં એવો (ભાવ)

સરભરા સ્ત્રી. (ફા. સરભરાહ) આદરસત્કાર; સેવાચાકરી

(૨) આતિથ્યસત્કાર; પરોપાગત

સરમિયું ન. (-યો) પું. કરમિયો; કૃષિ

સરમુકાદમ પું. સૌથી મોટો મુકાદમ; 'કોરમેન' [અધિકારી

સરમુખત્યાર વિ. ફૂલ સત્તાવાળું (૨) પું. ફૂલ સત્તાવાળો

સરમુખત્યારી(-રશાહી) સ્ત્રી. સરમુખત્યારપણું; ફૂલ સત્તા

સરમુ(-યુ) સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તર ભારતની એક નદી, જેને

કાંઠે પ્રાચીન અયોધ્યા હતી.

સરરર(૦૨) કિ.વિ. (રવા.) ઝટ સરકી જવાનો અવાજ

સરરિયાલિઝમ પું. (ઈ.) અતિવાસ્તવવાદ

સરલ (સં.) (-ળ) વિ. સીધું (૨) મુશ્કેલ નહિ એવું (૩)

નિષ્પટ્ટી; નિપાલસ [લીટી પરનો ખૂણો (ગ.)

સરલકોણ (સં.) સરળકોણ પું. ૧૮૦ અંશનો ખૂણો; સીધી

સરલતા (સં.) સરળતા સ્ત્રી. સરળપણું; સાદાઈ

સરવડું(-ડિયું) ન. સરવડો પું. (સં. સરિપાત, પ્રા.

સરિવાય) રહીરહીને પડતું વરસાદનું ઝાપટું

સરવણ પું. ટહેલિયો (૨) કાવડ લઈ ભીક્ષા માગનારો

(૩) ભિક્ષુ; શ્રમણ

સરવણ સ્ત્રી. જળો [સજજદાન વગેરેની ક્રિયા

સરવણી સ્ત્રી. ('સરાવવું' ઉપરથી) તેરમાને દિવસે કરાતી

સરવર ન. (સં. સરોવર) સરોવર (પદ્યમાં)

સરવર વિ. (ફા.) આખરદાર; પ્રતિષ્ઠિત (૨) આગેવાન

સરવરિયું ન. સરોવર (પદ્યમાં)

સરવાણી સ્ત્રી. (સં. સરિપાનીય, પ્રા. સરિવાણિઅ) ઝરણું

(૨) અવિરત ધારા - પ્રવાહ [સીટ'

સરવા(-વૈ)યું ન. આખા વર્ષના હિસાબનું તારણ; 'બેલેન્સ

સરવાળે કિ.વિ. એકદરે (૨) પરિણામે (૩) આખરે

સરવાળો પું. સંખ્યાઓને ભેગી ઉમેરવી તે (૨) તેથી થતી

કુલ રકમ

સરવું વિ. (સં. શ્રુ દ્વારા) શરવું; ઝટ સાંભળે તેવું (૨)

મોટેથી બોલાવેલું (૩) અમુક જાતના સ્વાદ અને

કોરમવાળું (૪) ચપળ. ઉદા. સરવા પગ

સરવુંઅ.કિ. (સં. સરતિ., પ્રા. સરઈ) સરકવું (૨) પારપડવું;

વળવું (જેમ કે, ગરજ, અર્થ, કામ) [વગેરેની] તપાસ

સરવે સ્ત્રી. (ઈ.) આંકણી; મોજણી (જમીનના માપ

સરવેયર પું. (ઈ.) સરવે કરનાર ઈજનેર; મોજણીદાર

સરવૈયું

૮૦૦

[સરેશ(-સ)]

સરવૈયું ન. જુઓ સરવાયું [(૨) શકોડું; ચપણિયું
સરવો પું. યજ્ઞમાં ધી વગેરે હોમવાનું કડઝી જેવું સાધન
સરણિયું ન. સરસવનું તેલ; સરસિયું
સરણિયું ન. (સં. સરીસૂપ, પ્રા. સરિસિવ) અળસિયું
સરસ ન. (સં. સરસ) સરોવર; સર
સરસ પું. સરેશ
સરસ વિ. (સં. શ્રેયસું ઉપરથી) સાડું; ઉત્તમ [રસિકતાવાળું
સરસ વિ. (સં. સ+સ) રસવાળું (૨) સુંદર; આકર્ષક (૩)
સરસમાયાર પું. બ.વ. (સં.) ખબર-અંતર; સમાયાર
સરસર સ્ત્રી. (રવા.) ખારોપાટ (રમત) (૨) કિ.વિ.

ઝડપથી સરવાનો કે ચાલવાનો અવાજ
સરસરાટ પું. સર સર એવો અવાજ
સરસવ પું. (સં. સર્પ, પ્રા. સરિસવ) રાઈ કરતાં મોટો
દાણો હોય તેવું એક જાતનું તેલી બી
સરસંદેશો પું. સર-સમાયાર; ખબરઅંતર
સરસવણી સ્ત્રી. સરસવનો છોડ
સરસવું અ.કિ. ચરિયાતા થવું; સરસાર્થ કરવી
સરસંભાળ સ્ત્રી. માવજત; સાચવણી [વગાઈ (૩) જીત
સરસાર્થ સ્ત્રી. બરાબરી; સ્પર્ધા; ચડ્યાચડી (૨) મોટાઈ;
સરસા(ઠમચી, ઠમાન) પું. (સર + સામાન) રાયરચીલું;
પરગથ્ય સામાન; ઘરવખરી

સરસિજ ન. (સં.) કમળ
સરસિજરસ સ્ત્રી. કમળનો પરાગ
સરસિયું ન. સરણિયું; સરસવનું તેલ
સરસિયું ન. અળસિયું
સરસું ના. (સં. સદશ, પ્રા. સરિસઉ) અગ્રીને પાસે; નજીક
સરસું વિ. સરસ; સાડું ('નરસું'થી ઊલટું)
સરસુઓ પું. (ફા.) વડો સુઓ; પ્રાંત કે વિભાગનો ઉપરી
સરસ્વતી સ્ત્રી. (સં.) વિદ્યાની દેવી; શરદા (૨) ઉત્તર
ગુજરાતની એક નદી (૩) ત્રિવેણીસંગમની લુપ્ત નદી
સરસ્વતીપૂજન ન. સરસ્વતીની પૂજાનો ઉત્સવ (કોઈ કેકાણે
આસો માસમાં) (૨) દિવાળીમાં ચોપડનું પૂજન
સરહદ સ્ત્રી. (ફા. સરહદ) સીમા; સીમાડો
સરહદપ્રાંત પું. ભારતના વાયવ્ય ખુણાનો, તે સરહદ
પરનો પ્રાંત (હવે પાકિસ્તાનમાં) [સીમાગળું
સરહદી વિ. (ફા. +ચ.) સરહદને લગતું; સરહદ સંબંધી;
સરહિસાબનીશ પું. (ફા. +અ. +ફા.) વડો હિસાબનીશ;
'એકાઉન્ટન્ટ જનરલ'

સરણ વિ. (સં. સરણ) સરલ; સાહું
સરણતા સ્ત્રી. સરલતા; સ્પષ્ટાઈ [સાગમી
સરેજમ પું. (ફા.) જોઈતી સામગ્રી (૨) લગાઈ કે લદ્દરની
સરેજમી વિ. સરેજમને લગતું (૨) ગિરાસદારી પદ્ધતિનું;
ઉમરાવશાહી; 'ફ્યુડલ' [મોસમ ઉદા. લગ્નસરા)
સરા સ્ત્રી. (સં. સૂ ઉપરથી) પ્રવાહ; ધારા (૨) ઋતુ;

સરા, (ઠઈ) સ્ત્રી. (ફા.) મુસાફરખાનું; પથિકાશ્રમ (૨)
શેરી; નાની પોળ [શ્રાદ્ધ સરાવવાની ક્રિયા
સરાઈ સ્ત્રી. શ્રાદ્ધ સરાવવાનું મહેનતાણું; સરામણી (૨)
સરાળ વિ. (સં.) રાગવાળું; આસક્તિવાળું (૨) રંગની
છાંટવાળું

સરાટ પું. સરવી વાસ કે સ્વાદ
સરાડે કિ.વિ. (સરાણ ઉપરથી) સવે; સીધે માર્ગે
સરાણ સ્ત્રી. (સં. શાન, પ્રા. સાણ) ધાર કાઢવાનું યંત્ર
કે તે માટેનો પથ્થર
સરણિયો પું. સરાણ ઉપર ધાર કાઢી આપનાર પુરુષ
સરાધરાકિ વિ. પહેલેથી છેવટ સુધી; શરૂઆતથી અંત સુધી
સરાફ પું. શરાફ; પીરપાર કરનાર; નાણાવટી
સરાફી વિ. શરાફી; શરાફ (ધીરપાર કરનાર)ને લગતું
(૨) સ્ત્રી. નાણાવટું

સરામણ(-ણી) સ્ત્રી. સરાવવાની દક્ષિણા [મદદ, સહાય
સરામણું ન. બચાવ (૨) સરાવવું-શ્રાદ્ધ કરવું તે (૨)
સરાર કિ.વિ. (ફા. સરાસર = આ છેડાથી પેલા છેડા

સુધી) ઠેક સુધી; અસ્ખલિત; લગાતાર
સરાવણું ન. સરાવવું-શ્રાદ્ધ કરવું તે
સરાવ (સં.) (ઠબું) ન. શરાવ; શકોડું
સરાવવું સ.કિ. સારવું-શ્રાદ્ધ કરવું
સરાસર(-રી) કિ.વિ., સ્ત્રી. (ફા. દે સરિસરી) સરેરાશ

(૨) અંદાજે; સુમારે (૩) બિલકુલ; સદતર
સરાહ, (ઠબા) સ્ત્રી. શ્વાધા; વખાણ; પ્રશંસા
સરાહવું સ.કિ. વખાણવું; મહિમા વધારવો
સરાહનીય વિ. વખાણલાયક; પ્રશંસાપાત્ર
સરાંઠી સ્ત્રી. કરાંઠી; કપાસના છોડની સૂકી સાંઠી
સરિત(-તા) સ્ત્રી. (સં.) નદી

સરિયામ વિ. (ફા. શાહરામ + અ. આમ) મુખ્ય; ધોરી
(રસ્તો) (૨) જાહેર (૩) સીયું; સર્ગળ
સરી સ્ત્રી. (સં. સરિતા, પ્રા. સરિઆ) નદી; સરિતા
સરીયું(-ખડું) વિ. (સં. સદશ, પ્રા. સરિકખ) સરખું; જેવું
સરીયું વિ. (સં. સદશ, પ્રા. સરિસસ) સરખું; જેવું
સરીયું ના. સરસું; નજીક

સરીસૂપ ન. પેટે ચાલનાર પ્રાણી; સાપ વગેરે
સડુ ન. (ફા. સર્વ) એક ઝાડ; શુઠું
સડપ વિ. (સં.) સરખું; સમાન (૨) રૂપાળું; સુંદર
સડપતા સ્ત્રી. સુંદર હોવાપણું (૨) સરખાપણું
સરેઆમ કિ.વિ. તદન જાહેર રીતે; સાવ ખુલ્લુંખુલ્લા
સરેડે કિ.વિ. સરોડે; સીધે માર્ગે

સરેરાશ સ્ત્રી. (ફા. સરેરાશ) નાનીમોટી રકમનો કુલબો
કરીને કાઢતું માન; સરાસરી (૨) કિ.વિ. સરેરાશ
ગણતાર (૩) સુમારે; અંદાજથી [ચીકણો પદાર્થ
સરેશ(-સ) પું. (ફા.) ચામડાં કે હાડકાંમાંથી મળતો

સર્વથો

૮૦૧

[સર્વનામ

સર્વથો પું. (સં. સુરમિક, પ્રા. સુરહિઅ) સુગંધીદાર
વસ્તુઓ વેચનાર વેપારી

સરોજ-રુદ્ર ન. (સં.) કમળ [તળાવડી

સરોજિની સ્ત્રી. (સં.) કમળની વેલ (૨) કમળની

સરોડું ન. જુવાર-બાજરીનો સાંકો; રાડું (૨) નેતર; બરુ

સરોરુદ્ર ન. (સં.) કમળ; સરોજ

સરોદ પું. (કા. સુરુદ) એક તંતુવાદ્ય; સારંગી

સરોવર ન. (સં.) મોટું કુદરતી તળાવ

સરોષ વિ. (સં.) ગુસ્સાવાળું; ગુસ્સાસહિત; ક્રોધે ભરાયેલું

સર્કલ પું. (ઈ.) વર્તુળ (૨) મંડળ (૩) વિભાગ

સર્કલ ઈન્સ્પેક્ટર પું. (ઈ.) અમુક સર્કલ કે વિભાગનો

એક મહેસુલી અધિકારી

સર્કિટ સ્ત્રી. (ઈ.) વીજળીની ગતિનો વહનમાર્ગ

સર્કિટહાઉસ ન. (ઈ.) સરકારી ઉતારો; ડાકબંગલો

સર્ક્યુલર પું. (ઈ.) પરિપત્ર (૨) વિ. ઓળાકાર

સર્ક્યુલેટિંગ વિ. (ઈ.) કર્યા કરતું; કરતું

સર્ક્યુલેશન ન. (ઈ.) ફેલાવો (૨) પરિભ્રમણ [(કાવ્યનો)

સર્ગ પું. (સં.) સૃષ્ટિ (૨) ઉત્પત્તિ (૩) ત્યાગ (૪) અપ્યાય

સર્ગબદ્ધ વિ. (સં.) સર્ગમાં બંધાયેલું (કાવ્ય) [શસ્ત્ર

સર્ગભીમાંસા સ્ત્રી. (સં.) સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિનો ક્રમ ચર્ચતું

સર્ગશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) સર્જનશક્તિ

સર્ચલાઈટ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) ખૂબ દૂર સુધી પહોંચે એવો

વીજળીનો જોરદાર પ્રકાશ

સર્જક વિ. (સં.) સર્જનાર (૨) પું. લેખક; રચયિતા

સર્જન પું. (ઈ.) શસ્ત્રવૈદ્ય; વાઢકાપનું ખાસ કામ જાણતો

દાક્તર

સર્જન ન. (સં.) સર્જવું તે (૨) સર્જેલું તે; કૃતિ (૩) સૃષ્ટિ

સર્જનજનું વિ. આદિ; સૃષ્ટિની શરૂઆતથી ચાલતું આવેલું

સર્જનશક્તિ સ્ત્રી. નવું રચવાની શક્તિ; સર્જનાત્મક શક્તિ

સર્જનહાર પું. સરજનહાર; પેદા કરનાર; ઈશ્વર

સર્જન્ય સ્ત્રી. (સં.) સર્જવું તે; નિર્માણ; રચના

સર્જનાત્મક વિ. (સં.) સર્જન વિશેનું; સર્જન કરે એવું

સર્જરી સ્ત્રી. (ઈ.) રોગ દૂર કરવા શરીરમાં વાઢકાપ

કરવાની દાક્તરી વિદ્યા; શસ્ત્રક્રિયા; શલ્યક્રિયા

સર્જવું સ.ક્રિ. (સં. સૃજ) પેદા કરવું; રચવું; ઉત્પન્ન કરવું

સર્જિત વિ. (સં.) સર્જેલું (૨) નસીબમાં લાભેલું

સર્જન્ય પું. (ઈ.) શસ્ત્રક્રિયા કરનાર દાક્તર

સર્ટિફિકેટ ન. (ઈ.) પ્રમાણપત્ર (૨) પરિચયપત્ર

સર્પ પું. (સં.) સાપ

સર્પકંચુકવન્ ક્રિ.વિ. (સં.) સાપ કાંચળી ત્યજે એમ

સર્પગંધા સ્ત્રી. (સં.) સાપના ઝેરને દૂર કરતી મનાતી એક

વનસ્પતિ

સર્પદંશ પું. સાપનો દંશ

સર્પરાજ પું. (સં.) શેખનાગ

સર્પવું અ.ક્રિ. (સં. સૂપ) દોડી જવું

સર્પસદન ન. (સં.) સાપનું દર

સર્પાકાર વિ. (સં.) સર્પના આકારવાળું (૨) વાંકુંચુંકું

સર્પાસન ન. (સં.) એક યોગાસન; ભુજંગાસન

સર્પાશ્ર ન. (સં.) સર્પના પ્રયોગથી ઉપયોગ કરાતું અશ્ત્ર

સર્પિણી સ્ત્રી. (સં.) સાપની માદા; સાપણ

સર્પેન્ટાઈન ન. (ઈ.) એક ખનિજ

સર્મન ન. (ઈ.) પાદરીનું વ્યાખ્યાન

સર્વ વિ., સર્વ. (સં.) બધું; સઘળું; તમામ

સર્વકાલીન વિ. (સં.) નિત્ય; બધો વખત ટકી રહેનાર

સર્વગત વિ. (સં.) સર્વત્ર રહેલું; સર્વમાં વ્યાપ રહેલું

સર્વગામિત્વ ન. (સં.) સર્વગત હોવાપણું

સર્વગામી વિ. (સં. સર્વગામિન) સર્વવ્યાપક (૨) મર્માદા-

રહિત; વિસ્તૃત

સર્વગુણસંપન્ન વિ. સર્વ-ઉત્તમ ગુણવાળું (૨) (લાક્ષણિક

અર્થમાં લઈએ તો) દુર્ગુણે પૂરું; બધા દુર્ગુણવાળું

સર્વગ્રાહિતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) સર્વગ્રાહીપણું

સર્વગ્રાહી વિ. (સં. સર્વગ્રાહિન) બધું ગ્રહણ કરતું;

પોતામાં સમાવતું (૨) બધું સમજતું

સર્વગ્રાહ્ય વિ. (સં.) બધાં સમજ શકે તેવું [સંબંધી

સર્વજનીન વિ. (સં.) (અસિદ્ધ છે) સાર્વજનિક; સર્વ લોક

સર્વજ વિ. (સં.) બધું જાણનારું (૨) કેવલજ્ઞાની (જૈન)

(૩) પું. ભગવાન બુદ્ધ (૪) તીર્થંકર (જૈન)

સર્વજ્ઞતા સ્ત્રી. બધી જાણકારી

સર્વજ્ઞાત વિ. (સં.) બધાંની જાણનાંનું [સર્વ પ્રકારે

સર્વતઃ ક્રિ.વિ. (સં.) ચોતરફ (૨) બધી બાજુએથી (૩)

સર્વતોભદ્ર વિ. (સં.) બધી રીતે સુંદર (૨) ચારે બાજુ

દરવાજાવાળું મંદિર કે મહેલ (૩) દરેક બાજુથી સરખી

રીતે વંચાય એવી કવિતા (૪) સ્વસ્તિક; સાથિયો

સર્વતોભદ્રચક્ર ન. (સં.) ચુલ-અચુલ જાણવા માટેનું ચક્ર

(જ્યો.) [પ્રકારનું; પૂર્ણ; વ્યાપક

સર્વતોમુખ(-ખી) વિ. (સં.) બધી બાજુ મુખવાળું (૨) દરેક

સર્વત્ર ક્રિ.વિ. (સં.) બધે સ્થળે-ઠેકાણે

સર્વથા ક્રિ.વિ. (સં.) સર્વ પ્રકારે; બધી રીતે

સર્વદમન વિ. (સં.) સર્વનું દમન કરનારું (૨) પું. દુષ્કર્મ

અને શકુંતલાનો પુત્ર ભરત [(૨) ભગવાન બુદ્ધ

સર્વદર્શી વિ. (સં. સર્વદર્શિન) બધું જોનારું કે જાણનારું

સર્વદા ક્રિ.વિ. (સં.) હંમેશાં; નિરંતર; સદા

સર્વદેશિતા સ્ત્રી. સર્વદેશીપણું [કે વિભાગને લગતું

સર્વદેશી (સં. સર્વદેશિન) (૦૫) વિ. બધા દેશ, અંગ

સર્વદ્રાવક વિ. (સં.) સર્વને ઓગાળે એવું (જેમ કે, પાણી)

સર્વધર્મસમભાવ પું. બધા ધર્મો પ્રત્યે સમાનાતાનો ભાવ

સર્વનામ ન. (સં.) નામ(સંજ્ઞા)ને બદલે આવતો કે

વપરાતો શબ્દ (વ્યા.)

સર્વનાશ

૮૦૨

[સર્વોપયોગી]

સર્વનાશ પું. (સં.) બધાનો નાશ; સંપૂર્ણ નાશ
 સર્વનાશી(-શક) વિ. (સં.) બધાનો નાશ કરનારું
 સર્વન્ત પું. (ઈ.) નોકર; ચાકર; સેવક
 સર્વપક્ષી(ઓ) વિ. (સં. સર્વપક્ષિનું) બધા પક્ષને લગતું
 (૨) સર્વનો યોગ્ય પક્ષ કરતું
 સર્વપ્રિય વિ. (સં.) સૌને ગમતું; સૌને વહાલું
 સર્વભક્ષક વિ. (સં.) બધે બધાનું ભોજન કરનારું (૨)
 અવિચારી રીતે બધું કરનારું
 સર્વભક્ષી વિ. બધું ભક્ષણ કરતું [આરમા
 સર્વભાવ(-વિ)યુ પું. જૈનો અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 સર્વભાષા સ્ત્રી. (સં.) (બહુભાષા વિસ્તારમાં) સર્વને માટે
 અપતી-સમજાય એવી એક ભાષા; 'કામન લેંગ્વેજ'
 સર્વભોજ વિ. (સં.) સર્વભક્ષી; સર્વભક્ષક
 સર્વમય વિ. (સં.) બધારૂપ; સર્વવ્યાપી
 સર્વમાન્ય વિ. બધાને માન્ય-માનવા જેવું
 સર્વવિનાશ પું. (સં.) સર્વનાશ; પૂરી પાપમાલી
 સર્વવેતા વિ. (સં.) સર્વજ્ઞ [રહેલું
 સર્વવ્યાપી(-પક) વિ. (સં. સર્વવ્યાપિનું) સર્વજ્ઞ વ્યાપી
 સર્વશક્તિમાન વિ. સર્વ પ્રકારની શક્તિવાળું; સર્વસમર્થ
 સર્વશઃ ક્રિ.વિ. (સં.) બધી રીતે (૨) બધી તરફથી
 સર્વશ્રી વિ. વ્યક્તિનામ પૂર્વ આદરાયે પ્રયોજાતો શિષ્ટ-
 ચારવાચક શબ્દ; 'મેસર્સ'
 સર્વશ્રેષ્ઠ વિ. સર્વમાં શ્રેષ્ઠ; સર્વોચ્ચ [સરમુખત્યાર
 સર્વસત્તાધીશ પું. સર્વ સત્તા જેના હાથમાં છે તેવું;
 સર્વસર્વા વિ., પું. સર્વનું સર્વસ્વ યોતે હોય એવું;
 સર્વોપરી; સર્વસત્તાવાળું; સર્વેસર્વા
 સર્વસંગ્રહ પું. (સં.) બધી જાતની માહિતીનો સંગ્રહ;
 'એનસાઈક્લોપીડિયા'; 'ગ્રેટેટિયર'
 સર્વસંપન્ન વિ. (સં.) કોઈ પણ ઊણપ વિનાનું; સંપૂર્ણ
 સર્વસંમત વિ. (સં.) સર્વમાન્ય; બધાને માન્ય થયેલું
 સર્વસંમતિ સ્ત્રી. (સં.) સર્વની સંમતિ; એકમતી
 સર્વ(ઓપધારણ, ઓપમાન્ય) વિ. સૌને લાગુ પડતું
 સર્વસ્પર્શી વિ. (સં.) વ્યાપક; બધાને લાગુ પડતું
 સર્વસ્વ ન. (સં.) પોતાનું બધું; બધી માલમત્તા કે
 શક્તિસંપત્તિ બધું [સર્વમાન્ય
 સર્વસ્વીકૃત વિ. (સં.) સૌએ સ્વીકારેલું; સર્વસંમત;
 સર્વહારા પું. (હિ.) બધું ખોઈ બેઠો હોય તે (૨) સમાજનો
 વંચિત વર્ગ (૩) મજૂર વર્ગ
 સર્વહિત (૦કર, ૦કારક) વિ. સર્વનું હિત કરે એવું
 સર્વોદ્ધર વિ. (ઈ.) પાછળ જીવતું રહેનારું
 સર્વાંગ વિ. (સં.) એકાગ્રતાથી ઊલટું; બેધ્યાન (૨) બધી
 બાજુએ ધ્યાન દેનારું
 સર્વાતીત વિ. (સં.) બધાને વટાવી ગયેલું
 સર્વાત્મા પું. (સં.) બધાનો આત્મા; પરમેશ્વર

સર્વાધિકાર પું. (સં.) સર્વ અધિકાર; સંપૂર્ણ સત્તા
 સર્વાનુભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ
 તીર્થંકરોમાંના પાંચમા
 સર્વાનુમત વિ. (સં.) બધાને માન્ય - કબૂલ હોય એવું
 સર્વાનુમતિ સ્ત્રી. બધાની અનુમતિ; સર્વસંમતિ; એકમતી
 સર્વાર્થ પું. (સં.) બધા અર્થો (૨) સર્વ અર્થે - બધાનું
 સિત (સ્વાર્થથી ઊલટું)
 સર્વાર્પણ ન. (સર્વ + અર્પણ) સર્વસ્વનું અર્પણ; સમર્પણ
 સર્વાશ્વેષી વિ. (સં.) બધાને પોતાની ઊંડાણમાં લેનારું
 સર્વાંગ ન. (સં.) બધાં અંગો; આખું શરીર (૨) વેદનાં
 બધાં અંગો
 સર્વાંગસંપન્ન વિ. (સં.) બધી રીતે સંપન્ન કે પૂરું; પૂરેપૂરું
 સર્વાંગસુંદર વિ. (સં.) સંપૂર્ણ સુંદર
 સર્વાંગસન ન. (સં.) યોગનું એક આસન
 સર્વાંગી, (ઓણ) વિ. સર્વ અંગોને લગતું (૨) આખા
 શરીરમાં વ્યાપી કે ફરકી રહેતું
 સર્વાંગીજ્ઞતા સ્ત્રી. (સં.) બધામાં રહેલું; સર્વવ્યાપી
 સર્વાશી ક્રિ.વિ. (સં.) સર્વ રીતે; પૂરેપૂરું
 સર્વિસ સ્ત્રી. (ઈ.) નોકરી; સેવા (૨) પ્રથમ દાવ શરૂ
 કરવો તે ટેનિસ, બોલીબોલ વગેરેમાં (૩) વાહન-
 વ્યવહાર [નોંધપોથી
 સર્વિસ-બુક સ્ત્રી. (ઈ.) કર્મચારીની અભિપ્રાયો સાથેની
 સર્વે સર્વ. (સં.) સર્વ; બધું; તમામ
 સર્વે પું., સ્ત્રી. (ઈ.) મોજણી; માપણી; આંકણી; સર્વેક્ષણ
 સર્વેઈંગ ન. (ઈ.) મોજણી કરવાનું કામ [સર્વે
 સર્વેક્ષણ ન. (સં.) માહિતી એકઠી કરવા માટેનું ક્ષેત્રકાર્ય;
 સર્વેખાતું ન. માપણીખાતું; 'સર્વે ઇપાર્ટમેન્ટ'
 સર્વેનંબર પું. (ઈ.) માપણી કરી હોય તેવો તે તે ભૂભાગ
 સર્વેયર પું. (ઈ.) મોજણીદાર - સર્વે કરનાર ઇજનેર
 સર્વેશ્વર પું. (સં.) સર્વનો ઈશ્વર - પરમેશ્વર
 સર્વેસર્વા વિ. (સં.) સંપૂર્ણ અધિકારવાળું
 સર્વોચ્ચ વિ. (સર્વ + ઉચ્ચ) સૌથી ઉચ્ચ
 સર્વોચ્ચ અદાલત સ્ત્રી. (અ.) રાષ્ટ્રની ઉચ્ચ કથાની
 અદાલત; છેલ્લી અદાત; 'સુપ્રીમ કોર્ટ'
 સર્વોત્કૃષ્ટ, સર્વોત્તમ વિ. (સં.) સૌમાં ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ
 સર્વોદય પું. (સર્વ + ઉદય) સર્વનો ઉદય; બધાનું હિત
 સર્વોદયી વિ. (સં.) સર્વોદયને લગતું (૨) સર્વોદયવાદી;
 સર્વોદયમાં માનનારું
 સર્વોપભોગ્ય વિ. (સં.) બધાને-સૌને રસ પડે એવું
 સર્વોપમાભાષક વિ. (સર્વ + ઉપમા + ભાષક) બધી શુભ
 ઉપમાઓને યોગ્ય; શ્રેષ્ઠ
 સર્વોપયોગિતા સ્ત્રી. જનહિત; સર્વોપયોગીપણું
 સર્વોપયોગી વિ. (સં. સર્વોપયોગિનું) બધાને ઉપયોગી
 (૨) સાર્વજનિક

સર્વોપરિતા(-ત્વ)]

૮૦૩

[સર્વાઈ

સર્વોપરિતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. શ્રેષ્ઠતા [ચિડિયાતું (૨) શ્રેષ્ઠ સર્વોપરી વિ. (સર્વ + ઉપરી, સં. સર્વોપરિન્) સૌથી સર્વોપરીપણું ન. સૌનું ઉપરીપણું; શ્રેષ્ઠતા સ્વ ન. જુવાર-બાજરીના કષ્ણસલાંવાળા પૂળા સ્વલક્ષણું વિ. (સ + લક્ષણ) સારાં લક્ષણવાળું (૨) સખણું; તોફાની નહિ તેવું

સલગમ ન. ગાજરના જેવું એક કંદ (શાક) સલજજ વિ. (સં.) લાજવાળું (૨) કિ.વિ. લજજપૂર્વક સલવામણ સ્ત્રી. સલવાવું તે; ફસામણી સલવાર સ્ત્રી. (ફા.) એક પ્રકારનો પાપજમો; સુરવાલ સલવાવું અ.કિ. (સં. શલ્ય, પ્રા. સલ્વ ઉપરથી) ઉકેલ ન સૂઝવાથી ગભરાવું; ગૂંચાવું (૨) 'સાલવવું'નું કર્મણિ [ધડનારો (૨) તે જાતિનો

સલાટ પું. (સં. શિલાપટ્ટક, પ્રા. સિલાહટ્ટક) પથ્થર સલાટણ સ્ત્રી. સલાટ જાતિની સ્ત્રી

સલાટું ન. સલાટનો ધંધો [કચુંબર

સલાડ પું., ન. કાચાં શાકભાજીને સમારી તૈયાર કરાતું સલાડવું સ.કિ. સલાડ કરવો (૨) હકારવું (૩) જોડવું સલાડું ન. ('સાલવવું' દ્વારા) ભંભેરણી; સલાડો

સલાડો પું. ભંભેરણી; સલાડું

સલામ સ્ત્રી. (અ.) નમસ્કારનો એક પ્રકાર; 'સેલ્યુટ'

સલામઅલૈકું(-ક)મ શ.પ્ર. મળતી વખતે વંદન કરવા બોલવાનો મુસલમાની ઉદ્ગાર ('તમને શાંતિ મળી!')

સલામત વિ. (અ.) સહીસલામત; સુરક્ષિત

સલામતી સ્ત્રા. તંદુરસ્તી; ભૈમ (૨) હપાતી; જિંદગી (૩)

સુરક્ષિતતા [તેવું (બેતર)

સલામિયું વિ. સલામી દાખલ જ થોડું મહેસૂલ ભરવું પડે

સલામી સ્ત્રી. સલામ દાખલ અપાતું માન, ભેટ કે મહેસૂલ

(૨) વ્યાપામમાં કે કવાયતમાં સલામ કરવાની રીત

સલાવડું ન. (શરાવલું ઉપરથી) પાત્ર; શણું; માટીનું

ભિષાપાત્ર [દોરવણી

સલાહ સ્ત્રી. (અ.) શિપામણ (૨) અભિપ્રાય (૩)

સલાહ સ્ત્રી. (અ. સિલાહ) શિપામણ (૨) દોરવણી (૩)

ઈરાદો; અભિપ્રાય (૪) સુલેહ; સંધિ

સલાહકાર વિ. (૨) પું. સુલેહ કરનાર કે કરાવનાર (૨)

સલાહ આપનાર

સલાહસૂચન ન.બ.વ. (અ. +સં.) (-ન્થ) સ્ત્રી. માર્ગદર્શન

આપવું એ (૨) સલાહ આપવી તે

સલિલ ન. (સં.) પાણી; જળ

સલીમ વિ. (અ.) સરળ; શાંત (૨) તંદુરસ્ત

સલીલ વિ. (સં.) લીલા; કીડા કે વિલાસવાળું (૨)

કિ.વિ. લાવભાવપૂર્વક; રમતમાત્રમાં

સલૂક સ્ત્રી. (અ.) વર્તણૂક; રીતભાત; વર્તવિ (૨)

સદ્ભાવ; મેળ (૩) ભલાઈ; ઉપકાર

સલૂકાઈ સ્ત્રી. (અ. સલૂક ઉપરથી) સત્મતતા; વિનય વર્તણૂક (૨) સદ્ભાવ; મેળ (૩) સરળતા

સલૂજવું અ.કિ. સમજવું

સલૂડું વિ. સલાહ કર્યા કરનારું (૨) સવાસલિયું

સલૂડું વિ. (સં. સલવણ, અપ. સલોણઉ, સલોણ)

સલોણું; મનોહર; સુંદર

સલૂન ન. (ઈ.) ધરના જેવી સગવડોવાળો મનોહર સુંદર

રેલગાડીનો ખાસ ડબ્બો (૨) સ્ત્રીમરમાં ઉતારુઓનો

મોટો ઓરડો (૩) વાળંદની દુકાન

સલેટ, (ઠપાટી) સ્ત્રી. પથ્થરપાટી

સલેપાટ પું. (ઈ. સ્લીપર) રેલના પાટા નીચે ગોઠવાતો તે

તે પાટો (લોખંડ કે લાકડાનો, હવે સિમેન્ટનો પણ)

સલો પું. પાતળું લીપણ; અખોટ (૨) નોંઝણું (૩) સાગોળ

સલોકી પું. પવાડો; મધ્યકાલીન એક કાવ્ય પ્રકાર

સલોણું વિ. સલૂણું; મનોહર; સુંદર (૨) રસિક

સલ્તનત સ્ત્રી. (અ.) પાદશાહત; રાજ્ય; સામ્રાજ્ય

સલ્દર પું. (ઈ.) ગંધક

સલ્દાઈટ પું. (ઈ.) સલ્દ્યૂરસ એસિડનો ભાર [ભાર

સલ્દાઈડ પું. (ઈ.) સલ્દર (ગંધક) સાથે ભળીને થયેલો

સલ્ફેટ પું. (ઈ.) સલ્ફ્યૂરિક એસિડનો ભાર

સલ્ફ્યૂરસ એસિડ પું. (ઈ.) એક તેજળ

સલ્ફ્યૂરિક એસિડ પું. (ઈ.) એક તેજળ

સલ્વણ ન. (સં.) સારું લક્ષણ; સારું ચિહ્ન

સલ્લી સ્ત્રી. અસ્ત્રો ધસવાની પથરી

સલ્લો પું. સાગોળ

સવચ્છી સ્ત્રી., વિ. સવસ્ત્રી; વાછરાવાળી ગાય

સવડ પું., સ્ત્રી. (સં. સુ + વૃત્તિ-વડ) સગવડ; સોઈ

સવત્સ વિ. (-સી) વિ. વાછરડાવાળી ગાય

સવર્ણ વિ. (સં.) એક જ વર્ણનું; સમાન વર્ણનું

સવલત સ્ત્રી. ('સવળું' દ્વારા) સવડ; સગવડ; અનુકૂળતા

સવળું અ.કિ. સળવળવું

સવળ(-ળું) વિ. સરખો વળ ચડે તેવું; સીધા વળનું

સવળ(-ળું) વિ. (સં. સુ + વલક, પ્રા. સુવલઅ) સૂલટું;

અવધાથી ઊલટું (૨) ઘડિયાળના ઘંટાની દિશામાં

ફરતું; 'કલોકવાઈઝ'

સવા પું.બ.વ. (સ. શતાહા) એક વનસ્પતિનાં ત્રીજ; સુવા

સવા વિ. (સં. સપાદ, પ્રા. સવાયઅ) એક અને પા (૨)

પું. સવાનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧' (૨) (બીજા સંખ્યા

આગળ લાગતાં) તેથી ૦ વધારે. જેમ કે, સવા છ

(૩) સો, હજાર જેવી સંખ્યા પૂર્વે 'તેથી સવા ગણું'

અર્થ બતાવે. ઉદા. સવા સો

-સવા પું. (સં. સુવાત, પ્રા. સુવાઅ) (વહાણને) અનુકૂળ

પવન (વહાણ) (૨) વિ. પાપટું; પાંસટું

સર્વાઈ વિ., સ્ત્રી. સવાયું (૨) સ્ત્રી. સવા ગણું તે

સવાકવા

૮૦૪

[સસાર

સવાકવા પું. (સં. સુ ઉપરથી સ + સં. કુ ઉપરથી ક + વા) અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ પવન (ર) અકસ્માત સવાકો પું. ('સવા' ઉપરથી) પૈસો; દોરિયું સવાણ સ્ત્રી. (સર. સુવાણ, સુલાણ) સોબતનો આનંદ; સોબતની હૂંફ (ર) આરામ; કરાર

સવાદ પું. સ્વાદ [ચીજોના ચટકાવાળું સવાદિયું વિ. ('સ્વાદ' ઉપરથી) સ્વાદિષ્ટ (ર) સ્વાદિષ્ટ સવાળ ન. (અ.) ધર્મકૃત્ય; પુણ્ય (ર) સન્માર્ગ; પુણ્યનો માર્ગ (૩) લાભ; કાયદો

સવાયાં ન.બ.વ. સવાના આંક-ઘડિયા[આંક-પાણે-ઘડિયો સવાયું વિ. સવા ગણું (ર) ચરિયાતું (૩) ન. સવાનો સવાયો પું. સવાકો; પૈસો

સવાર સ્ત્રી., ન. (દિ. પ્રા. સવાર) પ્રાતઃકાળ; વહાણું સવાર વિ. (કા. સુવાર) ધોડા, હાથી કે વાહન ઉપર બેઠેલું (ર) પું. તેવો માણસ; અસ્વાર (૩) ઘોરસ્વાર સિપાઈ

સવારથ પું. (સં. સ્વાર્થ) સ્વાર્થ; પોતાનો મતલબ; હિત સવારથિયું વિ. સ્વાર્થવાળું; આપમતલબી; સ્વાર્થી

સવારી સ્ત્રી. (કા.) સવાર થવું તે (ર) ગાડી વગેરેમાં બેસનાર ઉતાડુ (૩) વાહને ચડી હાકમાઠથી વરધોડા રૂપે કરવું તે; તેવો વરધોડો (૪) અમલદારીને અંગે મુસાફરી (૫) કૂચ; હુમલો; ચઘઈ [આખો દિવસ

સવારોસવાર કિ.વિ. સવારથી બીજ સવાર સુધી; સતત સવાલ પું. (અ.) પ્રશ્ન (ર) પૂછવાનું તે; માગણી; અરજ (૩) બોલ

સવાલબી, (-બું) વિ. સવાલાબની કિંમત (ર) મૂલ્યવાન સવાલજવાબ પું.બ.વ. પ્રશ્નોત્તર (ર) બોલાબોલી (૩) પડપૂછ-તપાસ [પિપર

સવાલપત્ર, (૦ક) પું., ન. (અ. +સં.) પ્રશ્નપત્ર; 'ક્લેશ્ચન સવાલી પું. (અ.) સવાલ કરનાર; અરજદાર [શિરોધાર્ય સવા વીસ વિ. (સવા + વીસ) સાચું; પ્રમાણરૂપ; સવાસણ સ્ત્રી. (દિ. સુવાસિણી) સોભાગ્યવતી સ્ત્રી;

સોહાગણ [કાલાવાણ સવાસણું ન. સાડું લગાડવા મીઠું મીઠું બોલવું તે (ર) સવાસુરિયું વિ. સવાસવા વર્ષને અંતે જન્મેલું સવાસો વિ. એકસો વત્તા પચીસ (ર) પું. સવાસોનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૨૫'

સવિકલ્પ, (૦ક) વિ. (સં.) વિકલ્પવાળું (ર) સંદેહ ભરેલું; સંદિગ્ધ (ર) સ્ત્રી. જ્ઞાતા અને જ્ઞેયના ભેદવાળી સમાધિ (યોગ) [ઐક્યની ભાવના સવિકલ્પ સમાધિ સ્ત્રી. (સં. જીવાત્મા અને પરમાત્માના

સવિકર વિ. વિકારવાળું; વિકૃત [યોગ] (ર) વિચારવાળું સવિચાર વિ. (સં.) વિચાર સહિત-એક સમાધિ પ્રકાર સવિતર્ક વિ. (સં.) તર્કવિતર્ક સહિત-એક સમાધિ પ્રકારનું (યોગ) (ર) શ્રુત જ્ઞાનવાળું (જૈન)

સવિતા પું. (સં.) સૂર્ય (ર) સરજનસાર; પ્રભુ સવિનય વિ. (સં.) વિનયયુક્ત (ર) કિ.વિ. વિનયપૂર્વક સવિનયભંગ પું. વિનયપૂર્વક - અહિંસાયુક્ત ભંગ (અન્યાયી કે અધર્મી કાયદા કે હુકમનો)

[શી સવિવેક વિ. વિવેકવાળું (ર) કિ.વિ. વિવેકપૂર્વક; વિનય-સવિશેષ વિ. (સં.) વિશિષ્ટતાવાળું; અસાધારણ (ર) ઉત્તમ; મુખ્ય (૩) કિ.વિ. ખાસ કરીને (૪) ખૂબ જ સવિરત્તર વિ. (સં.) વિસ્તારયુક્ત (ર) કિ.વિ. વિસ્તાર-પૂર્વક; વિગતવાર [કિ.વિ. આશ્ચર્યપૂર્વક

સવિરમ્ય વિ. (સં.) વિસ્મય સહિતનું; સાશ્ચર્ય (ર) સવે કિ.વિ. (સ + વેહ ઉપરથી) ઠેકાણો; રસ્તો; વ્યવસ્થિત (ર) વિ. સાડું; રૂડું [લોકો

સવેજણ ન.બ.વ. (સં. સર્વે, પ્રા. સવ્યે + પ્રા. જણ) બધા સવેલી વિ., સ્ત્રી. સંતાનો સાથે નાતરે આવેલી (ર) સગાઈ થઈ હોય છતાં બારોબાર બીજે પરણાવી દીધેલી સ્ત્રી

સવેળા કિ.વિ. વખતસર; વેળાસર સવૈયો પું. એક છંદ; 'સવૈયો એકત્રીસો' સવ્ય વિ. (સં.) ડાબું (ર) ડાબે ખભે રહેલું (જનોઈ) સવ્યસાચી પું. (સં.) (ડાબે હાથે પણ બાણ છોડી શકનાર)

અર્જુન (ર) બે હાથે કામ કરી શકનાર સવ્યાપસવ્ય વિ. (સં.) ડાબુંજમણું (ર) ખડુંખોટું સવ્યાસવ્ય વિ. સવ્યેતર (સં.) ડાબું નહિ એવું; જમણું સશક્ત વિ. શક્તિવાળું; સબળું ('સ' નકામો દાખલ થયો છે.)

સશસ્ત્ર વિ. (સં.) શસ્ત્રસજ્જ; શસ્ત્ર સાથેનું સશસ્ત્ર વિ. (સં.) શાસ્ત્રીય; શાસ્ત્રપ્રમાણનું સરોકું વિ. હુંકાળું; હુંકવાળું

સરોષ વિ. (સં.) શેષવાળું; જેમાં થોડું બાકી રહે તેવું સશોક વિ. (સં.) શોકવાળું (ર) કિ.વિ. શોકપૂર્વક સસડવું અ.કિ. સડસડ અવાજ સાથે ખૂબ ઊંકળવું સસડાવવું સ.કિ. 'સસડવું'નું પ્રેરક; ખૂબ ગરમ કરવું

સસણવું અ.કિ. સણસણવું સસણાટ પું. સણસણાટ; સણસણવું તે સસણી સ્ત્રી. (સં. ચસન, સસણ) સસણવાનો અવાજ (ર) બાળકનો કેફસાં સાથે સંબંધ ધરાવતો શરદીનો તાવ; વરાધ

સસત્ત્વા સ્ત્રી. (સં.) ગર્ભવતી; સગભા સસરો પું. (સં. ચશુર, પ્રા. સસુર) વર કે વહુનો બાપ સસલી સ્ત્રી. (સં. શાક, પ્રા. સસઅ) સસલાની માદા સસણું ન. (સં. શાક) એક નાનું ચોપરનું પ્રાણી

સસલો પું. (સં. શાક) સસલાનો નર સસવું અ.કિ. (સં. શુષ્કતિ, પ્રા. સુસઈ) ફૂલેલી વસ્તુનો ફુલાવો બેસી જવો (ર) થાસ લેવો (૩) સહન કરવું (૪) દૂબળું પડવું [૩] બળવાળું; બળકટ

સસાર વિ. (સં.) સારવાળું; રહસ્યવાળું (ર) સત્ત્વવાળું

સસો/

૮૦૫

[સહયાજી

સસો પું. નર સસલો
 સસાન વિ. સસનવાળું
 સસાઈ સ્ત્રી. સસતું હોવાપણું; સોસરત [વક્કર વિનાનું
 સસનું વિ. (સં.) શુષ્ક, પ્રા. સુસંતું) સોયું (ર) ભાર કે
 સસ્થાન વિ. સમાન ફરજજ કે કોટિનું (ર) કિ.વિ. યોગ્ય
 સ્થાને [પૂર્વક; સ્નેહસહિત
 સસ્નેહ વિ. (સં.) સ્નેહવાળું; સ્નેહાળ (ર) કિ.વિ. સ્નેહ-
 સસ્નેહ કિ.વિ. (ઈ.) નોકરી ઉપરથી ઉતારી મૂકેલું;
 ફરજમોકૂફ કરેલું (ર) સ્થગિત; મોકૂફ
 સસ્નેહાન ન. (ઈ.) નોકરીથી ફરજમોકૂફી; નિહંબન
 સસ્નેહ સ્ત્રી. (ઈ.) નાટ્યઅચરજ (ર) નિર્ણય અંગેની
 ચિંતા કે અપીરાઈ (૩) રહસ્ય; ભેદ
 સસ્મિત વિ. સ્મિતવાળું; મલકતું (ર) કિ.વિ. સ્મિત
 કરીને; મોં મલકાવીને
 સસ્ય ન. (સં.) પાન્ય; અનાજ
 સસ્યો પું. (સં.) શશ, પ્રા. સસો) સસલો
 સસ્યો પું. (સં.) 'સ' વર્ણ (ર) 'સ' ઉચ્ચાર
 સહ કિ.વિ. (સં.) સમાસમાં 'સહિત' 'સાથેનું' એવો અર્થ
 બતાવતું પૂર્વપદ (ર) ના. ઉત્તરપદમાં તે નામયોગીના
 સ્વરૂપમાં (જેમ કે, ભાવિસહ)
 સહઅસ્તિત્વ ન. (સં.) સાથે હોવું તે; સહભાવ
 સહઆરોપી પું. (સં.) અપરાધીનું સાથીદાર
 સહકર્મચારી વિ. (સં.) સાથે કામ કરનાર
 સહકાર પું. (સં.) સાથે મળીને કામ કરવું તે; એકબીજાને
 મદદગાર થવું તે (ર) આંખો (સુગંધીવાળા ફળવાળો)
 સહકારિતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. સહકારીપણું
 સહકારી વિ. (સં.) સહકારિનું સહકારવાળું; સહકાર કરતું
 કે તેનાથી ચાલતું (ર) પું. સહકાર કરનાર
 સહકારી ભંડાર પું. સહકારથી ચાલતી દુકાન [સંસ્થા
 સહકારી મંડળ ન. (-ળી) સ્ત્રી. સહકારથી ચાલતું મંડળ-
 સહગમન ન. (સં.) સાથે જવું તે (ર) સતી થવું તે
 સહગામી વિ. (સં.) સહગમન કરનારું; સાથે જનારું
 સહચર વિ. (ર) પું. (સં.) સાથે ફરનાર (ર) સોબતી;
 ગોઠિયો (૩) પતિ
 સહચરી સ્ત્રી. સાથે ફરતી સ્ત્રી; પત્ની (ર) સખી; સહિયર
 સહચાર પું. (સં.) સાથ; સંગ; સોબત; સંબંધ (ર)
 સુસંગતપણું (૩) સાહચર્ય
 સહચારિણી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સાથે રહેનારી કે ફરનારી
 (ર) સ્ત્રી. સહચરી; પત્ની; સખી
 સહચારિતા સ્ત્રી. (સં.) સહચારી હોવાપણું
 સહચારી વિ. (સં.) સહચારિનું સાથે જનારું કે રહેનારું
 (ર) પું. પતિ; પક્ષી
 સહજ વિ. (સં.) સાથે જન્મેલું (ર) કુદરતી; સ્વાભાવિક
 (૩) સહેજ; સહેલું (૪) કિ.વિ. ખાસ કારણ વિના

(૫) સ્વાભાવિક રીતે (૬) સહેલાઈથી [અંતર્જાન
 સહજજ્ઞાન ન. (સં.) જન્મથી કુદરતી રીતે હોય તેવું જ્ઞાન;
 સહજન્મ વિ. (સં.) સાથે જન્મ થયો હોય તેવું; જોડકા
 તરીકે જન્મેલું [યાય તેવું
 સહજન્ય વિ. (સં.) સહ + જન્મ ઉપરથી) સાથે ઉત્પન્ન
 સહજપ્રાપ્ત વિ. સહેજે મળેલું; સ્વાભાવિક રીતે મળેલું [ભેટ
 સહજપ્રાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) સ્વાભાવિક રીતે મળવું તે; કુદરતી
 સહજપ્રાપ્ય વિ. (સં.) સ્વાભાવિક રીતે મળે તેવું
 સહજબુદ્ધિ સ્ત્રી. કુદરતી બુદ્ધિ કે પ્રેરણા; કોશાસૂચ;
 'ઇન્સ્ટિન્ટ'
 સહજભાવ પું. (સં.) સહજતા; સ્વાભાવિકતા
 સહજસ્ફુરણ ન. (સં.) સ્વાભાવિક રીતે સ્ફુરી આવવું તે;
 સહજ જ્ઞાન [તે
 સહજસ્ફુરણ, સહજસ્ફૂર્તિ સ્ત્રી. સહજબુદ્ધિ; સહેજે સ્ફુરતું
 સહજનંદ પું. (સં.) સહજ-સ્વાભાવિક આનંદ; આત્માનંદ
 (ર) સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના સ્થાપક
 સહજવન ન. સાથે રહીને જિંદગી વિતાવવી તે (ર)
 (દંપતીનું) લગ્નજીવન; વિવાહિતજીવન
 સહજવી વિ. સાથે જીવતું કે જીવન ગુજારતું (ર)
 સહજવન ગાળનાર (૩) સમાકાલીન
 સહજોપલબ્ધ વિ. (સં.) સ્વાભાવિક રીતે આવી મળેલું
 સહજોપલબ્ધિ વિ. સ્વાભાવિક રીતે આવી મળેલું તે
 સહતંત્રી વિ., પું. ઉપતંત્રી (સામયિકનો) [બિજવવી તે
 સહધર્મચાર પું. (સં.) સાથે રહીને જીવનની ફરજો
 સહધર્મચારિણી સ્ત્રી. પત્ની; ધર્મપત્ની
 સહધર્મચારી પું. પતિ
 સહધર્મિણી સ્ત્રી. સહધર્મચારિણી; પત્ની
 સહધર્મી વિ. (ર) પું. (સં.) સહધર્મિનું સમાન ધર્મવાળું
 (ર) એકસમાન ધર્મનું અનુયાયી
 સહન ન. (સં.) સહેલું - ખમવું તે
 સહનશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) સહન કરવાની શક્તિ
 સહનશીલ વિ. (સં.) સહન કરે તેવા સ્વભાવનું; શાંત;
 ધીર; સહિષ્ણુ
 સહનશીલતા સ્ત્રી. સહિષ્ણુતા
 સહપાકી પું. (સં.) સાથે ભાજનાર; સહાધ્યાયી
 સહભાગિની સ્ત્રી. (સં.) પત્ની (ર) વિ. સ્ત્રી. સહભાગી
 સહભાગી વિ. (સં.) ભાગીદાર; ભાગિયું; સાથી
 સહભાવ પું. (સં.) સાથે હોવું તે; સહ-અસ્તિત્વ
 સહભોજન ન. (સં.) સાથે બેસી કરેલું ભોજન (ર) ભિન્ન
 વર્ણના લોકોનું એક પંગતે ભોજન
 સહમત વિ. (સં.) એકમત; સમાન-સરખા માવાળું
 સહમતી સ્ત્રી. (સં.) એકમતી; સહમત હોવાપણું
 સહમંત્રી પું. (સં.) જોડિયો મંત્રી; મદદનીશ મંત્રી
 સહયાજી વિ. (સં.) સાથે મળી યજ્ઞ કરનાર

સહયાત્રા]

૮૦૬

[સહજસાજ

સહયાત્રા સ્ત્રી. (સં.) સાથે કરાતી યાત્રા [કરનાર
સહયાત્રી પું. (સં.) યાત્રામાં કે યાત્રાનો સાથી; સાથે યાત્રા
સહયોગ પું. (સં.) એકબીજાને સહાયક થવું એ (૨)

સહકાર; સાથે રહી કરાતી મદદ

સહયોગી વિ. (સં.) સહયોગ કરનાર

સહર સ્ત્રી. (અ.) પ્રાતઃકાળ; પ્રભાત

[રક્ષ

સહરા ન. (અ.) વેરાન; રક્ષ (૨) આફ્રિકાનું એક વિશાળ

સહર્થ વિ. (સં.) હર્થયુક્ત; હરખવાળું (૨) કિ.વિ.

હરખભેર

સહલેખક પું. (સં.) સાધીલેખક

[તેવું

સહવર્તમાન, સહવર્તી વિ. (સં.) સાથે રહેનારું કે હોય

સહવાદી પું. (સં.) (દાવામાં) વાદીની સાથેનો-બીજો

વાદી

[૩) અભ્યાસ; મહાવરો

સહવાસ પું. (સં.) સાથે વસવું તે (૨) સોબત; સંબંધ

સહવાસી વિ. સાથે વસનારું (૨) પરિચિત ૩) ટેવાયેલું

સહયું અ.કિ. સહેવું; સહન કરવું; ખમવું (૨) ભોગવવું

સહશિક્ષક ન. (સં.) છોકરા-છોકરીઓને સાથે શિક્ષણ

આપવું તે; 'કો-એજ્યુકેશન'

સહસંપાદક પું. (સં.) મદદનીશ સંપાદક

સહસા કિ.વિ. (સં.) ઉતાવળે; એકાએક (૨) ઓચિંતું

(૩) વિચાર કર્યા વિના; વજ્રવિચાર્યું

સહસ પું. (સં.) હજારનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧,૦૦૦'

(૨) વિ. હજારની સંખ્યાનું

સહસપૃથ્વી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સહસપુટવાળી (ઔષધી)

સહસ(૦ખાહુ, ૦ખુજ) પું. (સં.) સહસ હાથવાળો -

બાણાસુર

સહસરસ્મિ પું. (સં.) હજારો કિરણવાળો સૂર્ય

સહસલિંગ ન. (સં.) પાટણ શહેરમાં સરસ્વતી નદીના

કાંઠે રાજા સિદ્ધરાજે બંધોવડું શિવનાં હજાર લિંગવાળું

વિશાળ તળાવ

સહસવદન પું. (સં.) શેષનાગ

સહસદલ (સં.) (જા) વિ. હજાર પાંદડીવાળું

સહસ્યાલ પું. (સં.) હજાર આંખોવાળો ઈન્દ્ર (૨) હજાર

આંખોવાળું

સહસ્યાવધિ વિ. (સં.) હજાર કે હજારોની સંખ્યાનું

સહસાંશું પું. (સં.) સૂર્ય

સહાધિકાર પું. (સં.) સાથે-ભેગો અધિકાર [વિદ્યાર્થીની

સહાધ્યાપીની વિ., સ્ત્રી. (સં.) સાથે ભણતી છોકરી;

સહાધ્યાપી પું. (સં.) સાથે ભણનારો વિદ્યાર્થી; સહપાઠી

સહાનુભાવ પું., સહાનુભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) સમભાવ;

દિલસોજ; અનુકંપા

સહાય પું. (સં.) મદદગાર; સહાયક [(૨) ઓય; આશ્રય

સહાય સ્ત્રી. (સં. સાથ) સાહાય્ય, સાથ; મદદ; કુમક

સહાયક, (૦નાં) વિ. મદદગાર

સહાયકારક વિ. સહાયક (૨) મદદ કરનારું

સહાયકારિણી વિ., સ્ત્રી. સહાય કરનારી (સ્ત્રી)

સહાયકારી(-રક) વિ. સહાય કરનારું (૨) સહાયમાં

વપરાતું કિંમતપદ (વ્યા.)

[સહાય; 'સબસિડી'

સહાયકી સ્ત્રી. ભરપાઈ ન કરવા પાત્ર આર્થિક સરકારી

સહાયભૂત વિ. મદદગાર થયેલું-થઈ રહેલું

સહાયવૃત્તિ સ્ત્રી. પરસ્પર સહાય કરવાની (પ્રાણીની)

સહજવૃત્તિ; સહાપશીલતા

સહાયશીલ વિ. (સં.) સહાયવૃત્તિવાળું

સહાયિત વિ. (સં.) જેને સહાય થઈ હોય એવી (બ્યક્તિ)

(૨) સહાય પામેલું; 'સબસિડીઈઝ્ડ'

સહાયી વિ. (સં.) મિત્રોવાળું

સહાયી વિ. સહાય કરનારું; મદદગાર [ટીકો(૨) સહકાર

સહારો પું. (સં. સહકારક, પ્રા. સહારઅ) આશ્રય; હજૂ;

સહિત કિ.વિ. (સં.) સાથે; જોડે (૨) સુધ્ધાં

સહિયર સ્ત્રી. (સં. સખી, પ્રા. સહી) સહી; સખી;

સાહેલી; બહેનપણી

સહિયાનું વિ. (સં. સહકાર, પ્રા. સહયાર) ભાગિયાભાગ-

વાળું (૨) ભેગું; ભાગ વહેંચ્યા ન હોય તેવું (૩)

ન. પતિયાળું; ભાગિયાપણું

સહિષ્ણુ વિ. (સં.) સહનશીલ

સહિષ્ણુતા સ્ત્રી. સહનશીલતા

સહી સ્ત્રી. (અ. સહીહ) (ખત, કાગળમાં) નીચે પોતાનું

નામ લખવું તે; મહું (૨) વિ. ખરું; સાચું (૩) કિ.વિ.

કમ્બલ; મંજૂર; નક્કી

સહીસ્ત્રી. (સં. સખી, પ્રા. સહી) સખી; સહિયર; બહેનપણી

સહીપણું ન. (સં.) સખી + પણું, પ્રા. સહીપણું)

સખીપણું; સહિયર તરીકેનો સંબંધ [પ્યુનબુક'

સહીબુક સ્ત્રી. સહી લેવામાં આવે છે તેવી નોંધવહી;

સહીસલામત વિ. (અ. સહીહસલામત) સુરક્ષિત; કાંઈ

પણ ઈજા કે નુકસાન વિનાનું (૨) કિ.વિ. તેવી રીતે

સહીસલામતી સ્ત્રી. સહીસલામત હોવાપણું; સુરક્ષિતતા

સહીસાદું ન. સહી આપીને નક્કી કરેલું સાદું કે કરાર

સહીસિકા પું. બ.વ. લખાણ ઉપર મંજૂરી કે બહાલી માટે

અધિકારીના હસ્તાક્ષર અને તેના હોદ્દા કે સનદની

મહોર-છાપ

[સર્વ; સૌ; તમામ

સહુ વિ., સર્વ. (સં. સર્વખહુ, અપ. સર્વહુ, સર્વહુ)

સહુલ(-લિય)ત સ્ત્રી. (અ. સહુલતા) સુગમતા; સહેલાઈ

સહદય વિ. (સં.) સામાનો ભાવ કે લાગણી સમજી શકે

તેવું (૨) દયાળું (૩) રસિક; રસજ

સહદયતા સ્ત્રી. સહાનુભૂતિ

સહેજ વિ. (સં. સહજ ઉપરથી) થોડું; અલ્પ (૨) કિ.વિ.

સહજ; સ્વાભાવિક રીતે

સહેજસાજ વિ. (૨) કિ.વિ. થોડુંથોડું; જરાક

સહજે

૮૦૭

[સંકલ્પ

સહેજે કિ.વિ. સહેલાઈથી; મેળે; કુદરતી રીતે [પૂર્વકનું
સહેતુક વિ. (સં.) હેતુવાળું; પ્રયોજનવાળું (૨) ઈચ્છા-
સહેલ વિ. (અ. સહલ) સહેલું; સરળ [મોજમજ; લહેર
સહેલ સ્ત્રી. (અ. સૈર) આનંદથી આમતેમ કરવું તે (૨)
સહેલવળા સ્ત્રી. (સહેલ + ધા. ગાલ = જગા) હરવું
કરવું કે મોજમજ માણવી તે કે તેની જગા

સહેલસપાટા પું. બ.વ. મોજમજ [તે; સુગમતા
સહેલાઈ સ્ત્રી. સહેલું હોવું એ; આનંદથી આમતેમ કરવું
સહેલાણી વિ. (૨) પું. (હિ. સૈલાની) મોજ; આનંદી
(માણસ); સહેલ કરવા નીકળેલું [તેવું; સરળ
સહેલું વિ. (સં. સુખ, પ્રા. સુહ + ઈલ્લ) મુશ્કેલ નહિ
સહેલુંસટ વિ. એકદમ સહેલું; સાવ સુગમ

સહેલવું અ.કિ. 'સહેલું'નું કર્મણિ [ખમવું
સહેલું સ.કિ. (સં. સહતે, પ્રા. સહઈ) સહન કરવું; વેઠવું;
સહોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) એક અર્થાસંકાર
સહોદ વિ.,પું. (સં.) માતાના લગ્ન વખતે ગર્ભ હોય
તેવો પુત્ર (કુવારે રહેલો)

સહોદર વિ. (સં.) એક માને પેટે જન્મેલું (૨) પું. ભાઈ
સહોદરા વિ., સ્ત્રી. (સં.) એક માને પેટે જન્મેલી; સગી
(બહેન)

સહોદરી સ્ત્રી. સગી બહેન
સહોપરિસ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) સાથે હોવાની સ્થિતિ; 'જસ્ટા
પોઝિશન' [સહ્યાદિ)

સહ્ય પું. (સં.) પશ્ચિમઘાટનો એક ભાગ - એક પર્વત
સહ્ય પું. (સં.) સહી શકાય એવું
સહ્યભેદ પું. (જૂનો) કર્મણિપ્રયોગ
સહ્યાદ્રિ પું. (સં.) સહ્ય પર્વત (પશ્ચિમઘાટનો એક ભાગ)
સળ પું. (સં. શલકા, પ્રા. સલાઆ દ્વારા) ગેડ કે દબાણનો
આંકો - કાપો (૨) સોળ

સળ સ્ત્રી. સૂઝ; સમજ
સળક સ્ત્રી. સળકવું તે; સણકો [ઉચ્છેરણી
સળકડી સ્ત્રી. (સં. શલાકા) નાની સળી; સળેકડી (૨)
સળકડું ન. સળેકડું; સળી
સળકવું અ.કિ. (સં. શલાકા ઉપરથી) સહેજ હાલવું;
સળવળવું (૨) દાઢ સાથે ખાવાનો ભાવ થવો (૩)
ભોંકાતું હોય તેમ સણકા નાખવા લાકડાનું સાધન
સળકું ન. શેટલો; ઝરણ વગેરે ઉપાડવાનું બે પાંખિયાંવાળું
સળકો પું. સળકવું તે; સણકો (૨) તીવ્ર ઈચ્છા

સળગણું વિ. સળગી ઊઠે તેવું
સળગવું અ.કિ. (સં. સંલગ્ન, સંલગ્ગ) બળવું; લાગવું
સળસળ સ્ત્રી. સળસળવું તે; હલચલ; સળવળાટ
સળવળવું અ.કિ. જરાજરા હાલવું; મરડાવું (૨) શરીર
પર જીવંત ચાલતું હોય તેવી લાગણી થવી (૩) કશું
કરવા તત્પર થઈ રહેવું

સળવળાટ પું. સળવળવું તે; હલચલ
સળવું અ.કિ. (સં. શલતિ, પ્રા. સલઈ) સડવું; જીવડાં
પડવાથી અંદરથી ખવાઈ જવું; અંદરથી બગડી જવું
સળંગ વિ. (સં. સંલગ્ન, પ્રા. સલંગ) સાંપ વિનાનું;
આખું; તૂટક નહિ તેવું (૨) કિ.વિ. અટક્યા વિના;
ઠેઠ સુધી

સળંગતા સ્ત્રી. સળંગપણું; આપાપણું
સળંગસૂત્ર વિ. સળંગ; કમબદ્ધ; બરોબર સંકળાયેલું
સળંગસૂત્રતા સ્ત્રી. કમબદ્ધતા

સળાવો પું. વીજળીનો ચમકારો-ઝબકારો [કક્રો
સળિયો પું. (સં. શલાકા, પ્રા. સલાઆ) ધાતુનો લાંબો
સળી સ્ત્રી. (સં. શલ, પ્રા. સલ) ઘાસનો, લાકડાનો કે
ધાતુનો લાંબો પાતળો ગોળ નાનો કકડો

સળીસંચો પું. યુક્તિ-પ્રયુક્તિ (૨) ઉચ્છેરણી
સળેક-(ખ)ડી સ્ત્રી. (-ડું) ન. સળેકડી; સળી
સળેખમ ન. (સં. શ્લેખા) એક રોગ; શરદી
સળી પું. સડો; સળવું તે

સં. ન. (સંસ્કૃતનું ટુંકું રૂપ) સંસ્કૃત ભાષા
સં પું. (સંવત્સર, સંવતનું ટુંકું રૂપ) સંવત્સર (૨) ખાસ
કરીને વિક્રમ સંવત્સર

સંકટ ન. (સં.) દુઃખ (૨) અઘત (૩) તાણ; ખેંચ
સંકટચતુર્થી સ્ત્રી. (સં.) દરેક માસની વદ ચોથ (૨)
ગણપતિનું એક વ્રત

સંકટનિવારણ ન. મદદ આપી સંકટ મટાડવું તે
સંકટભારી સ્ત્રી. (સં.) સંકટ કે અકસ્માત સમયે મકાન,
મોટર, બસ કે વિમાનમાંથી ભાગી દૂટવાનું નાનું
ભારણું કે ભારી

સંકટમોચન વિ. કસં.) સંકટમાંથી છોડાવનાર
સંકટામણ-(ણી) સ્ત્રી. જગ્યાની તંગાશ (૨) ભીડ; મુશ્કેલી
સંકટાવું અ.કિ. દબાવું; ભયડાવું (૨) મુશ્કેલીમાં આવવું
સંકટાશ સ્ત્રી. જગ્યાની કમી (૨) મુશ્કેલી
સંકર પું. (સં.) ભેળસેળ; મિશ્રણ (૨) વર્ણસંકર સંતાન
(૩) ભેળસેળિયું; 'હાઈબ્રીડ' (૪) બગડેલું; ભ્રષ્ટ
સંકરજન. બેભિન્ન જાતિનું સંમિશ્રણ કરવું તે; 'કોસ-બ્રીડિંગ'
સંકરિત વિ. સંકર થયેલું; સંકરવાળું
સંકર્ષણ ન. (સં.) પ્રબળ ખેંચતાણ (૨) પ્રબળ ખેડાણ
સંકર્ષણ પું. (સં.) બલરામ (૨) શેષનાગ
સંકલન ન. (-ના) સ્ત્રી. એકઠું કરવું તે; સંગ્રહ (૨)
સરવાળો (૩) ગૂંચણી

સંકલપિતા પું. (સં.) સંકલન કરનાર
સંકલિત વિ. (સં.) એકઠું કરેલું (૨) ગૂંથેલું (૩) સાંકળેલું
સંકલ્પ પું. (સં.) તરંગ; ઈરાદો; ઈચ્છા (૨) નિશ્ચય;
મનસુબો (૩) ધર્મકર્મ વગેરે કરવા માટે લેવામાં
આવતો નિયમ (૪) કલ્પના કરવી તે; તર્ક

સંકલ્પન/

૮૦૮

[સંખ્યાવાચક

સંકલ્પન ન. (સં.) સંકલ્પ કરવો તે
 સંકલ્પના સ્ત્રી. (સં.) વિભાવના; સંપ્રત્યય; અવધારણા
 સંકલ્પબલ ન. (સં.) (-ળ) સંકલ્પ કરવાની શક્તિ; પ્રબળ
 મનોબળ
 સંકલ્પયોનિ પું. કામદેવ [એની મથામણ; ગડમથલ
 સંકલ્પવિકલ્પ પું. બ.વ. તર્કવિતર્ક; શું કરવું ને શું ન કરવું
 સંકલ્પશક્તિ સ્ત્રી. સંકલ્પની શક્તિ; ઈચ્છાશક્તિ
 સંકલ્પિત વિ. (સં.) કલ્પેલું (૨) ઈચ્છેલું; ધારેલું (૩)
 નિશ્ચય કરેલું
 સંકષ્ટ ન. (સં.) સંકટ; આકત (૨) કષ્ટ; દુઃખ
 સંકષ્ઠાવું અ.કિ. 'સાંકળવું'નું કર્મણિ; સંલગ્ન થવું;
 સાંકળના આંકડા પેઠે જોડાયેલ હોવું
 સંકીર્ણ વિ. (સં.) મિશ્રિત; ભેજસેજ થયેલું (૨) વેરાયેલું;
 ફેલાયેલું; વ્યાપ્ત (૩) અસ્પષ્ટ (૪) સંકુચિત
 સંકીર્ણ-નીન ન. (સં.) સ્તુતિ; ગાન સાથેનું ભજન
 સંકુચિત વિ. (સં.) સંકોચ પામેલું (૨) સાંકડું; ઉદાર કે
 વિશાળ નહિ તેવું [(૪) ન. મંડળ (૫) લડાઈ; યુદ્ધ
 સંકુલ વિ. (સં.) સંકુચિત (૨) અવ્યવસ્થિત (૩) અસંગત
 સંકેત પું. (સં.) અગાઉથી કરેલી છૂપી ગોઠવણ (૨)
 સંકેતસ્થાન (૩) ઈશારો; નિશાની (૪) કરાર; શરત
 (૫) અમુક શબ્દથી અમુક અર્થનો બોધ થવો જોઈએ
 એવી ભાષાની પરંપરાગત રૂઢિ (વ્યા.)
 સંકેતભાષા સ્ત્રી. (સં.) કૂટભાષા
 સંકેતલિપિ સ્ત્રી. લઘુલિપિ; 'શોર્ટ હેન્ડ'
 સંકેતવિજ્ઞાન ન. (સં.) સંકેતતંત્ર વિષયક અભ્યાસ કરતું
 વિજ્ઞાન; 'સેમિયોટિક્સ'
 સંકેતવું સ.કિ. સંકેત કરવો [કોડવડ]
 સંકેતશબ્દ પું. સંકેત તરીકે નિશ્ચિત કરેલો શબ્દ; 'પાસવર્ડ';
 સંકેતસ્થાન ન. સંકેત પ્રમાણે ચોર લુંટારા કે પ્રેમીઓએ
 છૂપી રીતે મળવા કરાવેલી જગા
 સંકેતાક્ષર પું. સાંકેતિક વર્ણ; 'કોડ-લેટર'
 સંકેતાર્થ પું. (સં.) સાંકેતિક અર્થ; ગુપ્તઅર્થ
 સંકેલવું સ.કિ. (દે. સંકેલ્લ) આટોપવું (૨) એકઠું કરવું
 (૩) પાછું વાળી લેવું
 સંકોચ પું. (સં.) તંગી; અછત; સંકડાશ (૨) આંચકો;
 ખચકાવું તે (૩) લજજા; શરમ (૪) બિડાવું તે
 સંકોચન ન. સંકોચવું કે સંકોચાવું તે
 સંકોચવું અ.કિ. સંકોચ પામવો (૨) (લા.) શરમાવું
 સંકોચાવું સ.કિ. (સં. સંકુચ) સંકોચ કરવો
 સંકોડવું સ.કિ. (પ્રા. સંકોડ) સાંકડું કરવું (૨) ફેલાયેલું
 એકઠું કરવું; સંકોચવું
 સંકોરણી સ્ત્રી. સંકોરવું તે (૨) ઉશ્કેરણી
 સંકોરવું સ.કિ. વધારે અંદર ડેલવું (૨) પ્રજ્વલિત કરવું
 (૩) ઉશ્કેરવું (૪) સંકેલવું

સંક્રમ પું., (૦જ) ન. (સં.) એક જગા કે સ્થિતિમાંથી
 બીજી જગા કે સ્થિતિમાં જવું તે; સંચાર (૨) ઓળંગવું
 તે (૩) પ્રવેશ કરવો તે (૪) સંક્રાન્તિ
 સંક્રામક વિ. (સં.) સંક્રમણ કરે એવું (૨) ચોપી; સંચારી
 સંક્રામણાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) સંપ્રિકાળ (૨) સંક્રમણ
 કરવાની સ્થિતિ [લાગ્યો હોય એવું
 સંક્રામિત વિ. (સં.) સંક્રમણ-સંચાર કરાયેલું (૨) ચેપ
 સંક્રામી વિ. (સં.) સંક્રમણ કરે એવું; ચોપી (૨)
 ઓળંગનાર [(૨) પહોંચતું કરેલું; સંચારિત
 સંક્રાંત વિ. (સં.) એક જગાએથી બીજી જગાએ ગયેલું
 સંક્રાંત સ્ત્રી. મકરસંક્રાંતિ (૪) નાતવરામાં ભાષામાં વધેલું
 ઉપરાવતાં વપરાતો બોલ
 સંક્રાંતિ સ્ત્રી. (સં.) સંક્રમણ; એકમાંથી બીજી જગા કે
 સ્થિતિમાં જવું તે (૨) સંચાર; સંક્રમણ (૩)
 મકરસંક્રાંતિ (૪) પ્રતિબિંબન
 સંક્રાંતિકાલ (સં.) (-ળ) પું. સંક્રાંતિનો સમય (૨)
 સંક્રમણનો વચગાળો; એક જગા કે સ્થિતિમાંથી બીજી
 જગા કે સ્થિતિમાં જવા સુધીનો વચલો સમય;
 પરિવર્તનનો સમય
 સંક્રીડવું અ.કિ. સાથે રહીને ખેલવું
 સંક્ષિપ્ત વિ. (સં.) ટૂંકું; ટૂંકાવેલું [દુઃખી
 સંક્ષુબ્ધ વિ. (સં.) ખજભળી ઊઠેલું (૨) માનસિક રીતે
 સંક્ષેપ પું. (સં.) ટૂંકાણ; લઘુવ (૨) ટૂંકાવેલું કે સારરૂપ તે
 સંક્ષેપક વિ. (સં.) સંક્ષેપ કરનારું; ટૂંકું કરનારું
 સંક્ષેપીકરણ ન. સંક્ષેપ કરવો તે કે તેની ક્રિયા [ચળવળ
 સંક્ષોભ પું. (સં.) ગરબડ (૨) ખજભળાટ; ગભરાટ (૩)
 સંક્ષોભક વિ. (સં.) સંક્ષોભ કરનારું [શકાપ એવું
 સંક્ષોભ્ય (અપ્રીય) વિ. (સં.) સંક્ષોભ પામી કે પમાવી
 સંખારો પું. પાણી ગાળતાં ગરજામાં રહેલો કચરો
 સંખાવું અ.કિ. (સં. શંકા ઉપરથી) સંખાવો થવો; શંકાવું
 સંખાવો પું. શંકા; હાજત (૨) કમકમાટી; કંટાળો (૩)
 શરમ
 સંખ્યા સ્ત્રી. (સં.) રકમ; આંકડો (૨) ગણના; ગણતરી
 સંખ્યાક્રમપૂરકવિ. (સં.) પહેલું, બીજું એક સંખ્યા બનાવનાર
 સંખ્યાક્રમવાચક વિ. (સં.) સંખ્યાનો ક્રમ બતાવનાર
 સંખ્યાતીત વિ. (સં.) અસંખ્ય; બેશુમાર (૨) સંખ્યાને
 વટાવી ગયેલું
 સંખ્યાત્મક વિ. (સં.) સંખ્યાને લગતું
 સંખ્યાબલ (સં.) (-ળ) ન. નાનીમોટી સંખ્યા હોવાને
 કારણે મળતું કે નીપજતું એવું બળ; સંખ્યાશક્તિ
 સંખ્યાબંધ વિ. (સં.+દા.) અનેક; મોટી સંખ્યાવાળું (૨)
 પાર વગરનું [માંડવા તે
 સંખ્યાલેખન ન. (સં.) સંખ્યા લખવાની રીત; આંકડા
 સંખ્યાવાચક વિ. સંખ્યા જણાવનારું (વિશેષણ)

સંખ્યાવૃત્તિવાચક]

૮૦૯

[સંગ્રહણું

સંખ્યાવૃત્તિવાચક વિ. (સં.) 'ગણું' અર્થ બતાવનારું (જેમ કે, એકવડું, બેવડું વગેરે)

સંગ પું. (સં.) સંયોગ (૨) સંબંધ (૩) સોબત; સહવાસ (૪) આસક્તિ (૫) મૈથુન; સંભોગ

સંગ પું. (ફા.) પથ્થર ['ઓર્ગેનાઇઝર'

સંગઠક વિ. સંગઠન કરનારું (૨) પું. સંગઠનકાર;

સંગઠન ન. વીજરાયેલાં બળ, લોકો કે અંગોને એકત્રિત કરી વ્યવસ્થિત કરવાં તે

સંગઠનકાર પું. (સં.) સંગઠન કરનાર; સંગઠક [હોય તેવું

સંગઠિત વિ. સંગઠનવાળું; એકત્ર થયેલું; સંગઠન સાધ્યું

સંગઠિતતા સ્ત્રી. સંગઠિત હોવાપણું [આવતું

સંગત વિ. (સં.) સહદ; બંધબેસતું (૨) સુસંગત; મળતું

સંગત સ્ત્રી. (સં.) સંગતિ ઉપરથી) સંગતિ; સોબત; મૈત્રી;

દોસ્તી

સંગતદોષ પું. ખરાબ સોબતની અસર

સંગતરાશ પું. (સં.) પથ્થરકામ કરનાર; સલાટ

સંગતિ સ્ત્રી. (સં.) સંયોગ (૨) મેળ (૩) સહવાસ (૪)

પૂર્વાપર સંબંધ (૫) એકરૂપતા; એકાત્મતા

સંગતિકા સ્ત્રી. (સં.) એક અક્ષરમેળ છંદ

સંગતિદોષ પું. સોબતની માઠી અસર

સંગતિદોષ વિ. (ફા.) પથ્થર જેવા દિલનું; નિર્દય [નિર્દયતા

સંગતિદોષી સ્ત્રી. (ફા.) કઠોરતા; પથ્થર જેવું કદબ હોવું તે;

સંગદોષ પું. સંગતિદોષ; સોબતની માઠી અસર

સંગમ પું. (સં.) સંયોગ; મેળાપ; સમાગમ (૨) નદીઓનું

મિલન; તે સ્થાન (૩) સંભોગ; મૈથુન

સંગમનીય પું. એક મણિ, જે મળ્યાથી પ્રિયના વિયોગનો

અંત આવે છે એમ મનાય છે.

સંગમસ્થળ, સંગમસ્થાન ન. (સં.) (વ્યક્તિઓ, નદીઓ)

મળવાની જગ્યા-સ્થળ

સંગરંગ પું. (સં.) સોબતની સારી કે નઠારી અસર

સંગસારી સ્ત્રી. (ફા.) પથ્થર મારીમારીને જીવ લેવાની

સજ્જ; પંચઈટાળી

સંગાથ પું. સંગતિ; સાથ; સોબત (વાટમાં) [સાથીદાર

સંગાથી વિ. (૨) પું. સંગાથ કરનાર (૨) સોબતી;

સંગાથે કિ.વિ. સાથે; સાથમાં ['કોન્ક્રેટ'

સંગામી વિ. સાથે જનારું (૨) એક બિંદુમાં મળતું;

સંગિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) સાથીદાર સ્ત્રી (૨) ધર્મપત્ની

સંગી વિ. (સં.) સંગ કરનાર (૨) પું. સોબતી; સાથી

સંગીત ન. (સં.) ગાયન, વાદન અને નૃત્યનો સમાહાર

(૨) નૃત્ત-નૃત્ય સાથેનું ગાયન કે વાદન

સંગીતકલા સ્ત્રી. (સં.) સંગીતની-ગાયનની કળા કે વિદ્યા

સંગીતકલ્પ વિ. (સં.) ગેય; ગાઈ શકાય એવું

સંગીતકાર પું. (સં.) સંગીત ગાઈ જણનાર; ગાયક

સંગીતકાવ્ય ન. (સં.) ગેય કવિતા; 'લિરિક'

સંગીતશ વિ. (સં.) સંગીત જણનારું; સંગીતવિદ [નાટક

સંગીતનાટક ન. (સં.) નૃત્ત-નૃત્ય-ગાયન-વાદન સાથેનું

સંગીતપદ્ધતિ સ્ત્રી. (સં.) સંગીત ગાવાની રીત કે પદ્ધતિ

સંગીતમય વિ. (સં.) સંગીતથી ભરેલું; સાંગીતિક (૨)

મધુર

સંગીતરૂપક ન. (સં.) રંગભૂમિનાં વિવિધ ઉપકરણોના

વ્યાપક વિનિયોગ દ્વારા રજૂઆત પામતું નાટક

સંગીતશ્રેણી સ્ત્રી. (સં.) સંગીત લેખન માટેની લિપિ

સંગીતશ્રેણન ન. (સં.) ગાયન કે ગીતના તાલસ્વરથી

સાંકેતિક ચિહ્નો દ્વારા લખવું તે; સ્વરાંકન; 'નોટેશન'

સંગીતવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ગાયન ને સંગીતની વિદ્યા;

સંગીતશાસ્ત્ર; સંગીતકળા

સંગીતવિદ્યાલય ન. સંગીતશાળા સ્ત્રી. (સં.) સંગીત

શીખવા માટેની શાળા; 'મ્યુઝિક સ્કૂલ-કોલેજ'

સંગીતવિશારદ વિ. (સં.) સંગીતવિદ્યામાં નિષ્ણાત (૨)

સંગીતની પરીક્ષાની સ્નાતકક્ક્ષાની પદવી

સંગીતશાસ્ત્ર ન. (સં.) સંગીતનું શાસ્ત્ર

સંગીતશાસ્ત્રી વિ. સંગીતશાસ્ત્રનું જ્ઞાન ધરાવનાર

સંગીતશિક્ષક પું. (સં.) સંગીતનું જ્ઞાન આપનાર

સંગીતશિક્ષણ ન. (સં.) સંગીતવિદ્યાનું શિક્ષણ-તાલીન

સંગીતિસ્ત્રી. (સં.) સ્વરોની સંવાદિતા; 'હાર્મની' (૨) બૌદ્ધ

પરિષદ; સંગીથિ (૩) વૃંદગાન; સમૂહગાન; 'કોરસ'

સંગીન વિ. (ફા.) પથ્થરનું (૨) ટકાઉ; મજબૂત (૩)

મહત્વનું (૪) ન. બદ્ધકની નળીને છેડે નાખવામાં

આવતું ભાલા જેવું અક્ષીદાર પાનું; 'બેયોનેટ'

સંગીનતા સ્ત્રી. સંગીન હોવું તે

સંગૃહીત વિ. (સં.) સંધરેલું; એકત્ર; એકઠું કરેલું

સંગેમરમર પું. (ફા.) ચક્રમકની છાંટવાળો આરસપહાણ

સંગોપન ન. (સં.) પાલનપોષણ (૨) રક્ષણ કરવું એ

(૩) રહસ્યની જાળવણી

સંગોપણું સ.કિ. ગોપન-પાલનપોષણ કરવું; સંગોપન

કરવું (૨) છુપાવી રાખવું

સંગોપિત વિ. (સં.) છુપાવેલું; સાચવેલું

સંગોષ્ઠિ સ્ત્રી. (સં.) વાતચીત (૨) રૂમવિવાદ;

'સિમ્પોઝિયમ' [(૩) સંયુક્ત

સંગ્રહિત વિ. (સં.) સાથે ગ્રંથન કરાયેલું (૨) સંગઠિત

સંગ્રહ પું. (સં.) એકઠું કરવું તે (૨) સંધરી રાખેલો જથો

(૩) સારી સારી વસ્તુઓનો એક સ્થળે કરેલો જમાવ

સંગ્રહકર્તા-(ત્તી) પું. સંગ્રહ કરનાર; સંગ્રહક [કરનારું

સંગ્રહભોર વિ. પું. સંધરાખોર; ખોટો કે અયોગ્ય સંગ્રહ

સંગ્રહખોરી સ્ત્રી. સંધરાખોર જેવું કામ કે ગુણ; 'રિસેન્ટરી'

સંગ્રહણ ન. (સં.) સંધરો કે સંગ્રહ કરવો તે

સંગ્રહણી સ્ત્રી. (સં.) સંધરણીનો - ગાણનો એક રોગ

સંગ્રહણું સ.કિ. સંગ્રહ કરવો; સંધરવું

સંગ્રહસ્થાન, સંગ્રહાલય]

૮૧૦

[સંચાલક

સંગ્રહસ્થાન, સંગ્રહાલય ન. જ્યાં દેશપરદેશથી જાણવા અને જોવાજોગ વસ્તુઓ એકઠી કરી હોય તે સ્થળ; 'મ્યુઝિયમ'

સંગ્રામ પું. (સં.) યુદ્ધ; લડાઈ; જંગ [ગીત સંગ્રામગીત ન. યુદ્ધગીત; સંગ્રામ સમયનું કે તે માટે કામનું સંગ્રામસમિતિ સ્ત્રી. યુદ્ધની વ્યવસ્થાપક સમિતિ

સંગ્રાહ પું. (સં.) જકડી લેવું તે; પકડ; ચૂડ

સંગ્રાહક પું. સંગ્રહ કરનાર

સંગ્રાહિક સ્ત્રી. (સં.) સંગ્રહ કરનારી સ્ત્રી

સંગ્રાહી વિ. સંગ્રહ કરનારું; સંગ્રાહક

સંપ પું. (સં.) ટોપું (૨) યાત્રાળુઓનો સમૂહ (૩) સંગઠિત અને વ્યવસ્થિત સમુદાય (જેમ કે, બોદ્ધ ભિક્ષુઓનો વગેરે) [કરનાર; 'ઓર્ગનાઈઝર'

સંપટક વિ., પું. સંગઠક; સંગઠન કરતું (૨) સંગઠન

સંપટન ન. (સં.) સંગઠન કરવું એ

સંપટના સ્ત્રી. (સં.) સ્વરૂપરચના

સંપટિત વિ. (સં.) એકત્ર કરાયેલું; સંગઠિત

સંપદ પું. (સં.) ભિડાયેલું; સજજડ થયેલું (૨) પું. સંધર્ષણ

(૩) અથડાવું તે; અથડામણ (૪) મિલન; સંયોગ

સંપદન ન. (-ના) સ્ત્રી. (સં.) મિલન; સંયોગ (૨)

રચના; બનાવટ (૩) સંધર્ષણ (૪) સંગઠન

સંપતિ પું. (સં.) યાત્રાળુઓના સમૂહનો નેતા; સંઘવી

સંપબળ ન. સંઘનું કે સંઘ બનાવવાથી નીપજતું બળ (૨)

સામૂહિક શક્તિ-બળ

સંધરણી સ્ત્રી. સંગ્રહણી; એક રોગ

સંધરવું સ.કિ. (સં. સંગ્રહ) એકઠું કરવું; જમા કરવું (૨)

જતન કરીને રાખી મૂકવું (૩) સમાસ કરવો; પોતાની

અંદર લેવું [વૃત્તિવાળું; સંગ્રહખોર

સંધરાખોર વિ. જરૂરથી વધારે યતનું સંધરી રાખવાની

સંધરાખોરી સ્ત્રી. સંધરાખોરવૃત્તિ; 'હોર્ડિંગ'

સંધરો પું. (સં. સંગ્રહ) સંધરેલી વસ્તુઓનો જથ્થો; સંગ્રહ

સંધર્ષ, (ઠણ) ન. (સં.) બે વસ્તુઓનું ધક્કાવું કે અથડાવું

તે (૨) સ્પર્ધા (૩) કલહ; તકરાર

સંઘવી પું. સંઘ કાઢનાર; સંઘનો નેતા; સંઘપતિ

સંઘવ્યાયામ પું. સમૂહનો સાથે થતો વ્યાયામ

સંઘશક્તિ સ્ત્રી. સંઘબળ; સમૂહબળ

સંઘારી પું. રક્ષાપ્રદેશનો લુંટારો (૨) ન. ઊંટની એક જાત

સંઘસત્તાક વિ. (સં.) સત્તા સંઘના હાથમાં હોય એવું;

પ્રજાતંત્રવાળું [શિદ્ધિ જાતિ

સંધારિયો પું. સંધારણી ઘાટ ઉતારનારો; 'ટર્નર' (૨) એક

સંધારો પું. (સં. સંધાર, પ્રા. સંધાર) હાથીદાંત, લાકડાં

વગેરેનો ઘાટ ઉતારવાનું યંત્ર (૨) યુગલ; જોડી (જૈન)

સંધારો પું. જૈન સાધુસાધ્વીઓનો સમુદાય

સંધાત પું. (સં.) ભેગા થવું-એકઠા થવું તે (૨) અથડામણ

(૩) સમૂહ; જથ્થો (૪) સાથ; સંગાથ (૫) એક જ પદાર્થના અણુઓનું પરસ્પર આકર્ષણ; 'કોહીઝન' (૬) ના. સાથે; જોડે (કોની સંધાત ગયો હતો ?)

સંધાતી વિ., પું. સંગાથ કરનાર; સોબતી; સંગાથી

સંધાતે ના. સાથે; સંગાથે; જોડે

સંધીય વિ. સંઘને લગતું (૨) સંઘપદ્ધતિથી ચાલનારું

સંધેડા ઉતાર વિ. સંધારિયાએ સંધારે ઉતાર્યું હોય તેવું

સુરેખ, ઘાટીલું; 'સ્ટ્રીમલાઈન્ડ'

સંધેડિયું વિ. સંધેડા ઉપર ઉતારી ઘાટ આપેલું

સંધેડો પું. (સં. સ્થાટ) સંધારો; હાથીદાંત, લાકડાં વગેરેનો

ઘાટ ઉતારવાનું યંત્ર

સંય પું. સંયો; ગુપ્ત કરામત કે ગોઠવણ (૨) ભીંત કે

પટારા વગેરેમાં રાખેલું ખાનું (૩) દગ્ગો; પ્રપંચ

સંચપ પું. (સં.) એકઠા કરેલા પદાર્થોનો સમૂહ; સંગ્રહ;

જમાવ

સંચયન ન. (સં.) પસંદગી (૨) સંચય

સંચર પું. (સં.) હાલચાલનો આછો અવાજ કે પગરવ

સંચરવું અ.કિ. (સં. સંચર) જવું; ચાલવું જવું (૨) દાખલ

થવું; વ્યાપી જવું (૩) સંચય કરવો (૪) સંચારવું

સંચલન ન. (સં.) ડોલવું તે; હાલવું તે (૨) કંપ;

ખળભળાટ (૩) આંદોલન; ચળવળ [રહેલું

સંચલિત વિ. (સં.) ચાલતું; ચાલુ; ચલાવેલું (૨) ખબકતું

સંચાર પું. (અ.) હાલવું-ચાલવું તે (૨) ફેલાવું તે; પ્રસાર (૩)

અવરજવર; આવજા

સંચાધર પું. યંત્રાલય; કારખાનું [(૨) પું. નેતા; આગેવાન

સંચારક વિ. (સં.) સંચાર કરનારું; લઈ જનારું; ચલાવનારું

સંચારણ ન. (સં.) સંચાર કરવો તે (૨) પ્રસાર કરવું તે

(૩) લઈ જવું તે (૪) ફેલાવો

સંચળ પું. (સં. સૌવર્ચલ, પ્રા. સોવચસ) એક ભાર (૨)

પકવેલું એક જાતનું રેચક મીઠું

સંચાર પું. (સં.) ફેલાવું તે; પ્રસાર (૨) ચલાવવું તે; પ્રેરવું

તે (૩) જવું તે; -માં ધઈને જવું તે (૪) સૂર્યનું એક

રાશિમાંથી બીજી રાશિમાં જવું તે

સંચારવું સ.કિ. (સં. સંચાર) નળિયાં ફેરવીને છાપવું ઠીક

કરવું (૨) રેડવું; નાખવું (૩) સંચાર કરવો;

'ટ્રાન્સમિટ'

સંચારાવવું સ.કિ. 'સંચારવું'નું પ્રેરક

સંચારાવું અ.કિ. 'સંચારવું'નું કર્મણિ

સંચારિત વિ. (સં.) સંચાર કરાયેલું; ફેલાયેલું

સંચારી વિ. (સં.) કરનાર; ભ્રમનાર (૨) અસ્થિર (૩)

ભણિક (૪) સાંસર્ગિક; ચેપી (૫) પું. સંચારી ભાવ

સંચારો પું. છાપવું સંચારનાર; છાપરાં સંચારવાનું કામ

કરનાર મજૂર [વ્યવસ્થાપક; 'મેનેજર'

સંચાલક પું. (સં.) ચલાવનાર - વ્યવસ્થા કરનાર;

સંચાલન/

૮૧૧

[સંશ્યાગાર

સંચાલન ન. ચલાવવું-વ્યવસ્થા કરવી તે; વ્યવસ્થા; 'મેનેજમેન્ટ' સંચાલિત વિ. (સં.) સંચાલન કરાયેલું (૨) વહીવટમાં મુકેલું સંચિત વિ. (સં.) એકલું કરેલું (૨) સંધરેલું (૩)

પૂર્વજન્મનાં બાકી રહેલાં કર્મ [સિલાઈમશીન

સંચો પું. યંત્ર (૨) સ્તવ (૩) કપડાં સીવવાનું મશીન; સંચોડું વિ. સંચોડું; બપું; સમૂળણું (૨) કિ.વિ. તદ્દન;

[બિલકુલ ['સોલ']

સંચોરો પું. (સંચળ ઉપરથી) પાપરિયો ખારો; પાપડખાર;

સંજવારવું સંજવારી કાઢવી; સાવરજીથી વાસીદું વાળવું

સંજવારી સ્ત્રી. સાવરજી; જાડું (૨) કચરો; પૂંજો

સંજનીનવિદ્યા સ્ત્રી. (જ્ઞાન) ન. જનીનકાપ વિદ્યા-વિજ્ઞાન

સંજાત વિ. (સં.) જન્મેલું; ઉત્પન્ન થયેલું

સંજીવન ન. (સં.) મરેલું જીવવું કરવું કે થવું તે

સંજીવની સ્ત્રી. (સં.) મરેલાને જીવન આપે તેવી વિદ્યા

કે ઔષધિ [તિ

સંજેરો પું. રાત્રિ પડતાં ચીજવસ્તુઓનો ઢાંકોઢૂંબો કરવો

સંજોગ પું. (સં. સંયોગ) ભેટો (૨) દૈવયોગ (૩)

પરિસ્થિતિ [સંજોગોને લીધે; સંજોગવશ

સંજોગવશ-(શાત્ર) કિ.વિ. (સં. સંયોગવશ) દૈવયોગે;

સંજોગિયું વિ. સારા યોગવાળું (૨) સંજોગ જોઈ કામ કરનારું

સંજોગી પું. (સં. સંયોગી) સંસારી સાધુ કે બાવો

સંજોરી સ્ત્રી. (સંજોરી) એક મીઠાઈ; ધૂધરાતિ; સંજેરો

સંજેરો પું. રાત્રિ પડતાં ચીજવસ્તુઓનો ઢાંકોઢૂંબો કરવો

સંજાક વિ. સંજાવાળું; નામનું

સંજા સ્ત્રી. (સં.) જ્ઞાન; ચેતના (૨) જ્ઞાન; સમજ (૩)

સાન; નિશાની (૪) ઓળખ માટેનું નામ [આપનારું

સંજાપક વિ. જાપક; બતાવનારું; જણાવનારું (૨) સંકેત

સંજાવાચક વિ. સંજા બતાવનારું

સંજોષ વિ. (સં.) જાણવા કે બતાવવા યોગ્ય-જેવું (૨)

સંકેત દ્વારા જાણવા કે બતાવવા યોગ્ય

સંડાસ પું., ન. જજર; પાપખાનું [સંડોવવું તે

સંડોવજ ન. (જી) સ્ત્રી. સામેલગીરી; સંડોવાવું કે

સંડોવવું સ.કિ. સામેલ કરવું (૨) સપડાવવું; સંક્રમણ લેવું

સંત વિ. (સં. સત્, પ્રા. સંત) સાપ પુરુષ; સત્પુરુષ (૨)

સાપુ (૩) ભલો કે પવિત્ર માણસ

સંતત વિ., કિ.વિ. (સં.) સતત; નિરંતર

સંતતિ સ્ત્રી. (સં.) બાળશ્રવ્ય; ઓલાદ (૨) વિસ્તાર (૩)

અવિચ્છન્ન પરંપરા [અટકાવવી તે

સંતતિનિધન ન. સંતતિનિરોધ પું. સંતતિ વપતી કે થતી

સંતતિશાસ્ત્ર ન. ઉત્તમ સંતતિ પ્રાપ્ત કરવાના નિયમોનું

શાસ્ત્ર; પ્રજનનવિદ્યા; 'યુજેનિક્સ'

સંતમ વિ. (સં.) સખત તપી ગયેલું (૨) દુઃખી; પીડિત

(૩) ખૂબ ગુસ્સે થયેલું [જાતનું નારંગી

સંતડું ન. (પો. સિન્તરા, સિંહાલી-સંગિતરો) એક કળ; એક

સંતર્પક વિ. (સં.) સંતૃપ્ત કરવું (૨) પ્રસન્ન કરનારું

સંતર્પણ ન. (સં.) તૃપ્ત કરવું તે; પ્રસન્ન કરવું તે

સંતર્પવું સ.કિ. સંતૃપ્ત કરવું (૨) પ્રસન્ન કરવું

સંપર્તિત વિ. (સં.) તૃપ્ત કરાયેલું (૨) પ્રસન્ન કરાયેલું

સંતલસ સ્ત્રી. ખાનગી મસલત (૨) છુપી ગોકવણ

સંતવાણી સ્ત્રી. (સં.) સંતોની વાણી કે વચન (૨) સંત

કવિઓની કાવ્યરચના [સતસંગ

સંતસમાગમ પું. (સં.) સંતોનો કે સાધુપુરુષોનો સમાગમ;

સંતાકૂકડી સ્ત્રી. (સંતાવું + કૂક એવો અવાજ) સંતાવેલાંને

શોધવાની એક બાળરમત

સંતાડવું સ.કિ. છુપાવવું

સંતાન ન. (સં.) સંતતિ; છંપાં - છોકરાં

સંતાનપ્રાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) સંતાન સાંપડવું-થવું તે

સંતાનશુભ ન. (સં.) સંતાનપ્રાપ્તિ કે સંતાન તરફથી થતું

શુભ કે સંતોષ

સંતાનોત્પત્તિ સ્ત્રી. (સં.) સંતાન પેદા થવું તે; પ્રજોત્પત્તિ

સંતાપ પું. (સં.) કલેશ; માનસિક દુઃખ; ઉદ્વેગ; પશ્ચાત્તાપ

સંતાપજનક વિ. (સં.) સંતાપ પેદા કરનારું-કરતું; દુઃખજનક

સંતાપદાથી-(પક) વિ. (સં.) સંતાપ આપે-કરે એવું

સંતાપવું સ.કિ. (સં. સંતાપું) સંતાપ આપવો; પીડવું;

પજવવું [દુઃખી

સંતાપિત વિ. (સં.) સંતાપ પામેલું; કલેશ પમાડેલું (૨)

સંતાપિયું વિ. સંતાપજનક (૨) સંતાપ કરનારું

સંતાવું અ.કિ. (સં. સંતાપતે, પ્રા. સંતાઈ) છુપાવું; ગુપ્ત

રહેવું-ચઈ જવું [સમતોલપણું

સંતુલન ન. (સં.) સમતોલ કે તુલનામાં સતત થવું તે;

સંતુષ્ટ વિ. (સં.) સંતોષ પામેલું (૨) પ્રસન્ન થયેલું; રાજ

થયેલું

સંતૃપ્ત વિ. (સં.) તૃપ્ત; સંતુષ્ટ (૨) સારી રીતે ધરાયેલું

સંતૃપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) ધરાઈ જવું તે (૨) સંતોષ; તૃપ્તિ

સંતોષવું સ.કિ. (સં. સંતોષ્ય) સંતોષ આપવો; રાજ કરવું

સંતોરો પું. હેરાનગત (૨) લપ; ઝંઝટ

સંતોલો પું. (સમ + તોલ) બારદાન સહિત કુલ વજન

સંતોષ પું. (સં.) તૃપ્તિ; સમાધાન (૨) હોય તેટલાથી રાજ

રહેવું તે

સંતોષકારક વિ. સંતોષ આપે તેવું

સંતોષવું સ.કિ. સંતોષ આપવો (૨) પ્રસન્ન કરવું

સંતોષી વિ. (સં.) થોડાથી સંતોષ રાખનારું (૨) એ

નામની મનાયેલી એક અભિનવ દેવી

સંત્રાસ પું. (સં.) ભારે ત્રાસ; પ્રબળ સતામણી

સંત્રી પું. (ઈ. સેન્ટ્રી) પહેરેલી; ચોકીદાર

સંશ્યાગાર પું. (સં. સંસ્થા + અગાર, પાલિ સંશ્યાગાર)

વિચાર કરવા ભેગા મળવાનું જાહેર મકાન;

'ટાઉનહોલ' (૨) બૌદ્ધ ધર્મપદેશ દેવાનું સ્થાન

સંધારો

૮૧૨

[સંપદ-(દા)]

સંધારો પું. (સં. સંસ્તારક, પ્રા. સંધારઅ) મરણ નજીક આવતાં મરણ પર્યંત ઉપવાસ કરતાં, માયામમતા છોડી દઈને, પધારીમાં પડ્યા રહેવું એ સાધુસાધ્વીઓનો આચાર (જૈન)

સંદર્ભ પું. (સં.) ગૂંથવું તે; ગોઠવવું તે (૨) એકઠું કરવું તે (૩) આગળપાછળના અર્થનો સંબંધ; પૂર્વાપર સંબંધ (૪) રચના (૫) પ્રબંધ; ગ્રંથ (૬) અનુસંધાન સંદર્ભગ્રંથ પું. અર્થ, આંકડા કે એવી માહિતી મેળવવા માટે ખપનો સંગ્રહગ્રંથ; 'રેફરન્સ બુક' [શંકાસ્પદ સંદિગ્ધ વિ. (સં.) જેમાં શંકાસંદેહ હોય તેવું; સંદેહપુક્ત; સંદિગ્ધતા સ્ત્રી. અસ્પષ્ટતા; સંદેહ[સંદેહવાળા અર્થવાળું સંદિગ્ધાર્થ પું. (સં.) સંદેહવાળો અર્થ કે આશય (૨) વિ. સંદીપન ન. (સં.) ઉદીપન; સળગાવવું તે; પેટાવવું તે (૨) ઉચ્છેરણી

સંદીપ વિ. (સં.) ઉદીપ્ત; પ્રજ્વલિત (૨) ઉચ્છેરાયેલું સંદૂક સ્ત્રી. (અ.) પેટી (૨) તિજોરી (૩) પટારો સંદેશ-(શો) પું. (સં.) કહેણ; ખબર; સમાચાર; પૈગામ સંદેશક વિ. (સં.) નિર્દેશક; સંદેશો કહેનાર કે લાવનાર સંદેશવાહક વિ. (સં.) સંદેશો લઈ જનાર; ખેપિયો સંદેહ પું. (સં.) શંકા; વહેમ (૨) એ નામનો અર્થલંકાર સંદેહાત્મક વિ. સંદેહ-શંકાથી પર [કરવો તે સંદોહ પું. (અ) ન. કાહેલો સાર; દોહન (૨) સાર એકઠો સંધ સ્ત્રી. સાંધ; સાંધો (૨) એ સાંધા વચ્ચેની તરડ સાંધાડું સ.કિ. સાંધું; જોડું સાંધાણ-(ન) (સં.) ન. જોડણ; સાંધણ (૨) જોગ; લાગ (૩) લસ; નિશાન (૪) ધનુષ્ય પર બાણ ચડાવી નિશાન લેવું તે

સંધિ પું., સ્ત્રી. (સં.) જોડાવું તે; સંયોગ (૨) સાંધો; સાંધાની જગા (૩) સુલેહ; સમાધાન (૪) અણીનો વખત (૫) બે યુગ કે વિશિષ્ટ સમયો વચ્ચેનો સમય (૬) બે અક્ષરો સાથે આવવાથી થતો ફેરફાર કે જોડણ (વ્યા.) (૭) નાટકનો સાંધો-વિભાગ (૮) ચોરે ભીતમાં પાડેલું બાકું [સમયનું તેજ સંધિકા સ્ત્રી. (સં.) સ્થિતિજ (૨) સંધિકાળ (૩) સંધ્યા સંધિકાળ પું. બે યુગ કે વિશિષ્ટ સમયો વચ્ચેનો સમય સંધિચ્છેદક વિ. પું. દીવાલમાં કાણું પાડનાર (ચોર) સંધિનામું ન. સંધિપત્ર પું. (સં.) બે પક્ષ વચ્ચેની સંધિનો લેખકખત-કરારનામું [સાધાને બાંધવાનું દોરું કે ગાંઠ સંધિબંધ પું. (સં.) સાંધાને બાંધી લેવાની ક્રિયા (૨) સંધિવા પું. મરીરના સાંધા જકાઈ જાય તેવો રોગ સંધિવિગ્રહ-(હિ)ક પું. (સં.) સંધિ કે વિગ્રહ કરાવનાર (૨) રાજદૂત-રાજકારણી અધિકારી; 'એમ્બેસેડર' સંધિસ્વર પું. (સં.) બે સ્વરોની સંધિ થવાથી બનેલો સ્વર સંધુ વિ. (સં. સંબંધકદ્વારા) સપળું; તનામ; બધું [ઉચ્છેરણી

સંધૂકશ ન. અગ્નિ સળગાવવો તે; પેટાવવું તે (૨) સંધૂકશું વિ. સંધૂકવાનું કામ કરનાર (૨) ઉચ્છેરનાર સંધૂકવું સ.કિ. અગ્નિ લગાડવો; પેટાવવું (૨) ઉચ્છેરવું સંધે કિ. વિ. સર્વત્ર; બધે સંધે પું. સંદેહ; વહેમ સંધ્યા સ્ત્રી. (સં.) બે સમયને જોડનારો વચગાળાનો ટૂંકો વખત (૨) સાંજ (૩) સંધ્યા વખતે કરાતું નિત્યકર્મ સંધ્યાકાલ (સં.) -(ળ) પું. સાંજ; સાયંકાળ; સાંજનો સમય સંધ્યાપૂજારત્ની., સંધ્યાવંદનન. (સં.) સંધ્યાવખતનું નિત્યકર્મ સંનાહ પું., ન. (સં.) બખતર; કવચ સંનિકટ કિ. વિ. ખૂબ નજીક, પાસે સંનિકર્ષ પું. (સં.) સામીપ્ય; નિકટતા (૨) સંબંધ સંનિધ કિ. વિ. (સં.) પાસે; નજીક [સમીપ; પાસે સંનિધાન ન. (સં.) સામીપ્ય; સમીપતા (૨) કિ. વિ. સંનિધીકરણ ન. (સં.) દૂર હોય તેને નજીક લાવવું તે સંનિધિ પું., સ્ત્રી. (સં.) સમીપતા (૨) કિ. વિ. પાસે; નજીક [તે (૪) સંબંધ સંનિધાત પું. (સં.) સનેપાત (૨) ઢગલો (૩) સાથે મળવું સંનિવેશ પું. (સં.) (સંગીત) તલલીનતા (૨) સમુદાય (૩) ગોઠવણી; રચના (૪) સંનિધિ (૫) નગર પાસેનું લોકોને એકઠા થવા કે વિહાર કરવાનું સ્થળ સંનિવેશી વિ. (સં.) પડોશી સંનિષ્ઠ વિ. (સં.) પાકી નિષ્ઠાવાળું; પૂરી આસ્થાવાળું સંનિષ્ઠા સ્ત્રી. (સં.) પૂર્ણ નિષ્ઠા; પૂરી આસ્થા સંનિહિત વિ. (સં.) સંનિધિમાં આવેલું (૨) પાસેનું નિકટનું (૩) તૈયાર; હાજર સંન્યસ્ત વિ. (સં.) તજી દીધેલું (૨) ન. સંન્યાસ સંન્યસ્તાશ્રમ પું. વાનપ્રસ્થ પછીનો ચોથો આશ્રમ સંન્યાસ પું. (સં.) ત્યાગ કરવો તે (૨) સંસાર વ્યવહારનો ત્યાગ (૩) સંન્યાસાશ્રમ [માર્ગ સંન્યાસમાર્ગ પું. સંન્યાસ દ્વારા સાધનાનો માર્ગ; નિવૃત્તિ-સંન્યાસમાર્ગી વિ. (સં.) સંન્યાસ માર્ગનું કે તે ગ્રહણ કરનારું; નિવૃત્તિમાર્ગી સંન્યાસવું સ.કિ. કામ્ય કર્મોનો ત્યાગ કરવો [સ્થળ કે મઠ સંન્યાસાશ્રમ પું. સન્યસ્તાશ્રમ (૨) સંન્યાસીઓનું રહેવાનું સંન્યાસિની સ્ત્રી. (સં.) સંન્યાસી સ્ત્રી સંન્યાસી પું. (સં.) જેણે સંન્યાસ લીધો હોય તે [દિલી સંપ પું. (સં.) સંપાત, પ્રા. સંપાયા) ઐક્ય; મેળ (૨) એક-સંપત સ્ત્રી. (સં.) સંપતિ સંપદ; સંપતિ (૨) સાધનબળ સંપતોડું વિ. સંપ તોડનારું સંપતિ સ્ત્રી. (સં.) ધન; દોલત (૨) ઐશ્વર્ય; સમૃદ્ધિ સંપતિકર, સંપતિવેરો પું. (સં.) સંપતિ કે મિલકત પર લગતો કે લેવાતો કરવેરો; 'પ્રોપર્ટી ટેક્સ' સંપદ-(દા) સ્ત્રી. (સં. સં +પદ) સંપત; સંપતિ

સંપન્ન/

૮૧૩

[સંભવતઃ

સંપન્ન વિ. (સં.) યુક્ત; સહિત (૨) વૈભવશાળી (૩) સમૃદ્ધ (૪) પરિપૂર્ણ
 સંપર્ક પું. (સં.) સંબંધ; સંગ; સોબત (૨) સ્પર્શ
 સંપત્તિ અ.કિ. સંપ કરવો; પરસ્પર હળીમળીને રહેવું
 સંપાડવું સ.કિ. (સં.) સંપત્તિ, પ્રા. સંપપદ = સંપાડવું દ્વારા પ્રાપ્ત કરવું; મેળવવું; 'સંપાડવું'નું પ્રેરક
 સંપાત પું. (સં.) એક સાથે પડવું તે (૨) સંગમ; સમાગમ (૩) પ્રહાર
 સંપાતી વિ. પ્રહારવાળું (૨) એકદમ આવી પડનારું
 સંપાદક પું. (સં.) સંપાદન કરનાર; મેળવનાર (૨) સામાયિક કે ગ્રંથ માટે સામગ્રી એકઠી કરી તેને વ્યવસ્થિત ગોઠવનાર [અગ્રલેખ; 'એડીટોરિયલ'
 સંપાદકીય વિ. (સં.) સંપાદકનું કે તેને લગતું (૨) ન. સંપાદન ન. (સં.) મેળવવું તે (૨) તૈયાર કરવું તે (૩) કોઈ પુસ્તક કે પત્ર પ્રસિદ્ધ કરવા તૈયાર કરવું તે સંપાદવું સ.કિ. મેળવવું; સંપાડવું (૨) તૈયાર કરવું સંપાદિત વિ. (સં.) સંપાદન કરેલું (૨) સંપાદકે જેનું સંપાદન કર્યું હોય તેવું
 સંપી, (૦હું) વિ. સંપવાળું; હળીમળીને રહેનારું
 સંપુટ પું., ન. (સં.) બે શહોરાં કે તેવી પોલી વસ્તુઓનાં મોં એક ઉપર એક મૂકી કરેલો ઘાટ (૨) હાથના પંજા તે પ્રમાણે જોડવા તે (૩) દાબડો
 સંપૂજન ન. (સં.) સારી રીતેનું પૂજન-અર્ચન
 સંપૂરક વિ. (સં.) પૂર્ણ કરનારું; પૂર્તિ કરનારું; 'કોમ્પ્લિમેન્ટરી'
 સંપૂરિત વિ. (સં.) ખૂબ ભરેલું; ભરપૂર
 સંપૂર્ણ વિ. (સં.) બહુ; તમામ (૨) પરિપૂર્ણ (૩) સમાપ્ત સંપૂર્ણતા કિ.વિ. પૂર્ણપણે; પૂરેપૂરું
 સંપૂર્ણતા સ્ત્રી. (સં.) પરિપૂર્ણતા; 'પૂર્ણતા ન હોવી તે સંપૂર્ણતા-રહિત' સ્ત્રી. (સં.) પૂર્ણ કરવું તે (૨) પૂર્તિ; પુરવણી; 'એપેન્ડિક્સ'
 સંપૂર્ણ વિ. (સં.) ભેળવેલું; મિશ્રિત કરેલું (૨) જોડેલું (૩) તરબોળ (૪) સ્પર્શ કરી રહેલું/સંબંધ કે સંપર્ક સંપૂર્ણ સ્ત્રી. (સં.) મિશ્ર થવું તે; જોડાવું તે (૨) ગાઠ સંપેટવું સ.કિ. સંપેટવું; આટોપવું; એકઠું કરવું સંપેતરું ન. કોઈને પહોંચાડવા માટે સૌંધાયેલી વસ્તુ; ભેટસોગાદની ચીજ [નિરીક્ષણ; અપ્રમાદ
 સંપ્રજન્ય ન. (સં.) કાપા ને ચિત્તની અવસ્થાનું વારંવાર સંપ્રજાતા સ્ત્રી. (સં.) પરિપૂર્ણ જ્ઞાનની સ્થિતિ કે ભૂમિકા સંપ્રજાત વિ. (સં.) પરિપૂર્ણ રીતે જાણેલું (૨) જેમાંથી વિચાર તર્ક લુપ્ત થયા નથી તેવી (સમાધિ) સંપ્રજ્ઞાન ન. (સં.) પરિપૂર્ણ પ્રજ્ઞાન; સંપૂર્ણ જ્ઞાન સંપ્રતિ કિ.વિ. (સં.) હમણાં; અત્યારે (૨) પું. જૈનોના અતીત યોગીશ્વ તીર્થંકરોમાંના યોગીસમા સંપ્રતીત વિ. (સં.) સ્પષ્ટ જણાયેલું; સ્પષ્ટ જાણમાં આવેલું

સંપ્રત્યય પું. (સં.) પ્રતીતિ; ખાતરી; દઢ માન્યતા [(વ્યા.) સંપ્રદાન ન. (સં.) આપવું તે (૨) યોથી વિભક્તિનો અર્થ સંપ્રદાય પું. (સં.) રિવાજ; ચાલુ વહીવટ (૨) ધર્મનો ફાંટો; પંથ (૩) ગુરુપરંપરાગત ઉપદેશ સંપ્રદાયી વિ., પું. (સં.) સંપ્રદાયનું અનુયાયી સંપ્રસન્ન વિ. (સં.) પૂર્ણ પ્રસન્ન-પુશ્પપુશ્પ [(યોગ) સંપ્રસાદ પું. (સં.) ચિત્તની નિર્મળતા અને પ્રસન્નતા સંપ્રસારણ ન. યુ, વ, ર, લૂ નાં અનુક્રમે ઈ, ઉ, ઋ, લૂ થવાં તે (વ્યા.) (૨) પ્રસારરું તે સંપ્રાપ્ત વિ. (સં.) મેળવેલું; આવી મળેલું સંપ્રાપ્તિ સ્ત્રી. મેળવવું તે; પ્રાપ્તિ; લબ્ધિ સંપ્રીતિ સ્ત્રી. (સં.) પ્રીતિ (૨) આનંદ (૩) હર્ષ સંપ્રેષણ ન. (સં.) મોકલવું કે તે કીધા (૨) પ્રત્યાપન; 'કોમ્યુનિકેશન' [પવિત્ર કરવું તે સંપ્રોક્ષણ ન. (સં.) પાણી છાંટવું તે (૨) પાણી છાંટી સંકેત પું. (સં.) નાટ્યમાં રોષપૂર્વક બોલવું તે સંબદ્ધ વિ. (સં.) જોડાયેલું; યુક્ત; સંબંધવાળું સંબંધ પું. (સં.) સંયોગ; સંપર્ક; જોડણ (૨) વિવાહ; સગાઈ (૩) મિત્રતા; મિત્રાચારી (૪) વાક્યમાં છઠી વિભક્તિનો અર્થ (૫) અનુબંધના ચાર પ્રકારમાંનો એક સંબંધક વિ. (સં.) સંબંધ કરનારું (૨) સંબંધવાચક સંબંધકતા વિ. સંબંધ કરનારું (૨) સંબંધ રાખનારું (૩) સંબંધ બતાવનારું સંબંધવાચક વિ. છઠી વિભક્તિનો અર્થ બતાવતું (વ્યા.) સંબંધિત વિ. (સં.) સંબંધવાળું (૨) સંબદ્ધ સંબંધી વિ. સંબંધ ધરાવતું (૨) સગપણ ધરાવતું; 'રિહેલીવ' (૩) ના. ને લગતું; બાબતે સંબુદ્ધ વિ. (સં.) જાણેલું; જાણી ગયેલું (૨) સંપૂર્ણ જ્ઞાનવાળું; પૂર્ણ જ્ઞાન દશામાં પહોંચેલું સંબોધ પું. (સં.) સારી રીતે આપેલ બોધ; જ્ઞાન સંબોધન ન. (સં.) જગાડવું તે (૨) જણાવવું તે; સમજાવવું તે (૩) બોલાવવું તે (૪) બોલાવવા વપરાતો શબ્દ (૫) બોલાવવાનો અર્થ સંબોધન કાવ્ય ન. (સં.) કોઈને ઉદેશીને કરાયેલ કાવ્યરચના; 'ઓડ' સંબોધવું સ.કિ. (સં.) સંબોધવું ઉદેશીને બોલવું (૨) સમજાવવું (૩) જગાડવું (૪) ઉપદેશ આપવો સંબોધિ સ્ત્રી. (સં.) બોધિ; પૂર્ણ જ્ઞાન સંબોધિત વિ. જગાડેલું (૨) સંબોધાયેલું (૩) ઉપદેશાયેલું (૪) ઉદેશીને કહેવાયેલું સંબોધ્ય વિ. (સં.) જેને સંબોધાતું હોય કે સંબોધાય તેવું સંભવ પું. (સં.) શક્યતા (૨) ઉત્પત્તિ; જન્મ સંભવતઃ કિ.વિ. (સં.) શક્ય રીતે; બનતાં સુધી; થઈું કરીને

સંભવનાથ]

૮૧૪

[સંમોહિત

સંભવનાથ પું. (સં.) જેનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થકરો-
માના ત્રીજા
સંભવનીય વિ. (સં.) સંભાવ્ય; સંભવે એવું; શક્ય
સંભવવું અ.કિ. (સં. સંભુ) ઉત્પન્ન થવું; બનવું (૨)
સંભવ હોવો; બની શકવું
સંભવાસંભવ પું. સંભવ અને અસંભવ; શક્યાશક્યતા
સંભવિત વિ. (સં.) સંભવ હોય તેવું; શક્ય
સંભળાવણી સ્ત્રી. સંભળાવેલું (મહેશ્વં કે ૬૫કો)
સંભળવાની દશા; સંભળવાપણું
સંભળાવવું સ.કિ. 'સંભળવું'નું પ્રેરક (૨) વળતો ઉત્તર
કે કડક વેશ કે ગાળ દેવી
સંભાર પું. (સં.) જોઈતી સામગ્રી; જરૂરી સાધનસામગ્રી
(૨) શાક કે અથાણામાં ભરવાનો મસાલો
સંભારણ ન. સંભારવું તે; સ્મૃતિ; યાદ કરવું તે
સંભારણું ન. યાદગીરીની વસ્તુ કે નિયાની (૨) સ્મારક
સંભારવું સ.કિ. (સં. સંસ્મારયતિ, પ્રા. સંભારઈ) યાદ
કરવું; સ્મરવું
સંભારિયું વિ. સંભારવાણું; મસાલો પૂરેલું (૨) તેવું શાક
સંભારો પું. અથાણાં માટેનો મસાલો; સંભાર
સંભાવના સ્ત્રી. સંભવ; શક્યતા (૨) એક અર્થલંકાર
સંભાવિત વિ. (સં.) પ્રતિજિત; આખરૂદાર (૨)
સન્માનીય; 'ઓનરેબલ'
સંભાવી વિ. (સં.) સંભવે એવું; સંભાવ્ય
સંભાવ્ય વિ. (સં.) શક્ય (૨) સત્કાર કરવા યોગ્ય (૩)
કલ્પી શકાય તેવું; સંભાવનાને પાત્ર (૪) આખરૂદાર
સંભાષણ ન. (સં.) વાતચીત; વાર્તાલાપ (૨) પ્રશ્નોત્તરી
સંભાળ સ્ત્રી. (સંભાળવું પરથી) દરકાર; કાળજી; જતન
(૨) દેખરેખ [રખેવાળી
સંભાળણી સ્ત્રી. (-ણી) ન. સંભાળ રાખવી તે (૨)
સંભાળવું સ.કિ. (સં. સંભાલયતિ; પ્રા. સંભાલઈ) સંભાળ
રાખવી (૨) જતન કરવું (૩) સાચવવું; જાળવવું
(૪) કામ, જવાબદારી વગેરે) માથે લેવું - ચલાવવું;
નિભાવવું (૫) અ.કિ. સાવચેત કે હોશિયાર રહેવું;
ગકલતમાં ન પડી જવું [યથેલું (૩) જોડાયેલું
સંભૂત વિ. (સં.) બનેલું; સંભવેલું (૨) જન્મેલું; પેદા
સંભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) જન્મ; પેદા થવું તે (૨) સંયોગ (૩)
સંભવ; શક્યતા (૪) પરમાત્માનું એક ઐશ્વર્ય
સંભૂત વિ. (સં.) એકલું કરેલું; સાંભરેલું (૨) પૂર્ણ; ભરેલું
(૩) તૈયાર રાખેલું
સંભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) સમૂહ (૨) પૂર્ણતા
સંભો પું. તોપનો અવાજ [વિષયભોગ
સંભોગ પું. (સં.) ઉપભોગ (૨) મેંધન ક્રિયા (૩)
સંભોગશુંગાર પું. (સં.) સંભોગ અંગેનો રાજગાર (૨)
એ રસનો એક પ્રકાર; વિષયશુંગાર

સંભોગિની વિ., સ્ત્રી. પુરુષ સંબંધ કરનારી સ્ત્રી
સંભોગી વિ. (સં.) સંભોગ કરનાર; કામી
સંભ્રમ પું. (સં.) ધૂમવું તે; ચક્કર ફરવું તે (૨) ત્વરા;
ધાંધલ (૩) ગભરાટ; વ્યાકુળતા (૪) ઉત્કંઠા (૫)
ભ્રાંતિ (૬) ભૂલ (૭) ભય [૩) ભ્રાંતિમાં પડેલું
સંભ્રાંત વિ. (સં.) ધુમાવેલું (૨) ગભરાયેલું; વ્યાકુળ થયેલું
સંભ્રાંતિ સ્ત્રી. (સં.) સંભ્રમ (૨) ભ્રાંતિ (૩) ગભરાટ;
વ્યાકુળતા (૪) ઉત્કંઠા [ધરાવતું (૩) માન્ય; પસંદ
સંમત વિ. (સં.) સંમતિવાળું (૨) સરખો કે અનુરૂપ મત
સંમતિ સ્ત્રી. (સં.) અનુમતિ; અનુમોદન (૨) સમાન
મતવાળું હોવું તે
સંમતિદર્શક વિ. (સં.) સંમતિ બતાવનારું
સંમતિપત્ર પું. (સં.) સંમતિ આપતો-આપ્યાનો પત્ર
સંમંત્રણ ન. (-ણા) સ્ત્રી. સાથે બેસી ચર્ચાવિચારણા કે મસ-
લત કરવાની ક્રિયા; નસલત; વાટાઘાટ [છા: સ્વાગત
સંમાન ન. (સં.) સન્માન; આદરસત્કાર (૨) ગૌરવ; પ્રતિ-
સંમાનકારી વિ. (સં.) આદર સત્કાર કરનારું
સંમાનનીય વિ. (સં.) સંમાનને પાત્ર; સંમાન કરવા યોગ્ય
સંમાનપત્ર ન. (સં.) બહુમાનપત્ર; માનપત્ર
સંમાનવું સ.કિ. આદર આપવો; બહુમાન કરવું
સંમાનિત વિ. (સં.) સંમત (૨) સંમાનવાળું (૩) જેનું
સંમાન કરવામાં આવે તેવું
સંમાન્ય વિ. (સં.) સંમાનને યોગ્ય
સંમાર્જક વિ. (સં.) જાડુ કાઠનારું; સાફસૂફ કરનારું
સંમાર્જન ન. (સં.) સાફસૂફી (૨) અપક્રમ્પક કરવું તે
સંમાર્જની સ્ત્રી. (સં.) સાવરસી; જાડુ (૨) પુંજણી
સંમાર્જવું સ.કિ. (સં.) સાફસૂફ કરવું; વ્રાણજૂડ કરવી
સંમાર્જિત વિ. (સં.) સાફસૂફ કરાવેલું
સંમિત વિ. (સં.) સરખું; સમાન
સંમિલિત વિ. (સં.) ભેગું; સાથે મળેલું કે કરાયેલું
સંમિશ્ર વિ. (સં.) મિશ્રિત; ભેગું બળેલું
સંમિશ્રણ ન. (સં.) મિશ્રણ; મેળવણી (૨) સેળભેળ
સંમિશ્રિત વિ. (સં.) સંમિશ્ર; મેળવેલું; મેળવણી કરેલું
સંમીલન ન. (સં.) બિગાઈ જવું, મીંચાઈ જવું તે
સંમુખ વિ. (સં.) સામે મુખવાળું; સામે હોય તેવું (૨)
ની પ્રત્યે લાગણીવાળું (૩) કિ.વિ. રૂબરૂ; સામે
સંમુદ વિ. (સં.) સ્તબ્ધ; અત્યંત મૂઠ થયેલું (૨) તદન
મુંઝાઈ ગયેલું [વેશન; 'કોન્ફરન્સ'
સંમેલન ન. (સં.) એકઠા થવું તે (૨) મેળાવણી; અધિ-
સંમોહક વિ. (સં.) અત્યંત મોહક (૨) સંમોહિત કરે એવું
(૩) લોભામણું
સંમોહન પું. (સં.) ભારે મુર્છા (૨) ભ્રાંતિ (૩) અજ્ઞાન
સંમોહનવિ. (સં.) સંમોહ કરનારું; સર્વથા મૂઠકરી નાખનારું
સંમોહિત વિ. (સં.) સંમોહમાં પડેલું; ખૂબ મોહિત

સંયત્/

૮૧૫

/સંવાહક

સંયત વિ. (સં.) દાબમાં કે કાબૂમાં રાખેલું (૨) બાંધેલું;
જકડેલું (૩) ઈન્દ્રિયો કાબૂમાં હોય તેવું; સંયમવાળું;
સંયમી

સંયતાહાર વિ. નિયત પ્રમાણમાં ખાનારું; મિતતાહારી
સંયતિ પું. (સં.) જૈન યતિ; જૈન સાધુ
સંયતિ સ્ત્રી. ઈન્દ્રિયો પરનો સંપૂર્ણ કાબૂ; ઈન્દ્રિયનિગ્રહ
સંયમ પું. (સં.) નિગ્રહ; નિરોધ (૨) ઈન્દ્રિયનિગ્રહ
સંયમન ન. (સં.) નિયંત્રણ; દમન; નિગ્રહ (૨) ખેંચી
રાખવું તે (૩) શિસ્ત; 'ડિસિપ્લિન'

સંયમશીલ વિ. (સં.) સંયમી
સંયમી વિ. (૨) પું. (સં.) સંયમવાળું; સંયમશાળી
સંયુક્ત વિ. (સં.) જોડાયેલું (૨) અનેકે મળીને કરેલું (૩)
મજિયાતું (૪) અવિભક્ત

સંયુક્તાક્ષર પું. (સં.) જોડાક્ષર
સંયુત વિ. (સં.) સંયુક્ત; સમન્વિત; જોડાયેલું
સંયુતિ સ્ત્રી. (સં.) યોગ; મિલન; મેળાપ
સંયોગ પું. (સં.) જોડાવું કે ભેગા થવું તે (૨) સંબંધ
(૩) સમાગમ; મિલન (૪) મિશ્રણ; મેળવણી (૫)
સંજોગ; પરિસ્થિતિ; મોકો (૬) સંભોગ; મૈથુન
સંયોગવશાત્ કિ.વિ. (સં.) સંજોગવશાત્; દૈવધોગે

સંયોગી વિ. (સં.) જોડાયેલું; સંયુક્ત (૨) સંયોગવાળું
(૩) પું. સંસારી સાધુ બાવો [તેનું જોડાણ કરવું તે
સંયોગીકરણ ન. (સં.) સંયુક્ત કરવું તે; જોડાણ ન હોય
સંયોગીભૂમિ(મી)સ્ત્રી. જમીનના ભેમોટા પ્રદેશોને જોડનારી
સાંકડી જમીનની પટ્ટી; 'ઇસ્થમસ' [રચનાત્મક

સંયોજક વિ. (સં.) જોડનારું (૨) આયોજન કરનાર (૩)
સંયોજન ન. (સં.) જોડવું તે; જોડાણ (૨) સંબંધ (૩)
આયોજન; વ્યવસ્થા (૪) બે પદાર્થો રાસાયણિક રીતે
ભળી જઈને નવો પદાર્થ થવો તે

સંયોજવું સ.કિ. જોડવું; સાથે કરવું; લગાડવું (૨) રચવું
(૩) આયોજન કરવું

સંયોજિત વિ. (સં.) જોડેલું (૨) ગોઠવેલું (૩) આયોજિત
સંરક્ષક વિ., પું. (સં.) રક્ષણ કરનારું; સાચવનારું;
રખેવાળ (૨) ટ્રસ્ટનો પાલક સભ્ય; 'ટ્રસ્ટી' (૩)
સંસ્થામાં મોટું દાન આપનાર; 'પેટ્રોન'

સંરક્ષણ ન. (સં.) ચારે બાજુથી થતું કે કરાતું રક્ષણ;
બચાવ; રખવાળું [(૩) આશરો આપવો
સંરક્ષવું સ.કિ. સંરક્ષણ કરવું; સંભાળવું (૨) પાલન કરવું
સંરક્ષિત વિ. (સં.) સંરક્ષણ પામેલું (૨) સુરક્ષિત
સંરચનાવાદ પું. એક સાહિત્યિક અભિગમ; 'સ્ટ્રક્ચરાલિઝમ'
સંલગ્ન વિ. (સં.) લાગેલું; વળગેલું; ચોટેલું (૨)
નજીકમાંનું (૩) ધ્યાનમગ્ન; મશગૂલ

સંલગ્નતા સ્ત્રી. જોડાણ; વળગેલ હોવું તે [પ્રકારનો સંવાદ
સંભાષ પું. (સં.) પરસ્પર વાર્તાલાપ (૨) નાટકમાં એક

સંભાષક વિ. (સં.) ઉપરૂપકોમાંનું એ નામનું ઉપરૂપક
(નાટક)

સંભીન વિ. (સં.) સારી રીતે લીન થયેલું; મગ્ન
સંભેષના સ્ત્રી. (-ણ, -ન) ન. (સં.) જૈનનું એક વ્રત;
અનશન (વ્રત) (જૈન)

સંવચ્છરી સ્ત્રી. સંવત્સરી; સમછરી [તેનું કોઈ પણ વર્ષ
સંવત પું. (સં. સંવત્સરનો સંભેષ સંવત્) વિક્રમ સંવત (૨)
સંવત્સર પું. (સં.) વર્ષ [વાર્ષિક મરણતિથિ
સંવત્સરી સ્ત્રી. છમછરી; જૈનાનો એક તહેવાર (૨)
સંવનન ન. (સં.) વશ કરવાની ક્રિયા (૨) પ્રેમ કરવો
તે; પ્રેમથી જીતી લેવાનો પ્રયત્ન

સંવર પું. (સં.) ઢાંકણ (૨) બાહ્યપ્રવૃત્તિઓમાંથી પરાવૃત્ત
થઈ આત્માભિમુખ થવું તે (૩) અધાતિ કર્મ (જૈન)
(૪) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
ઓગણીસમા

સંવરણ ન. (સં.) ઢાંકણ; રક્ષણ; પ્રતિરોધ (૨) ચૂંટણી;
પસંદગી; વરણી; 'ઇલેક્શન' [વિગ્રહ કરવો
સંવરવું સ.કિ. આવરી લેવું (૨) સમેટવું (૩) રોકવું;
સંવર્ગ પું. (સં.) ચોક્કસ પ્રકારે પ્રશિક્ષણ કે તાલીમ પામેલ
વર્ગ; 'કેડર'

સંવર્ત, (૦ક) પું. (સં.) પ્રલયકાળના સાત મેધોમાંનો એક
(૨) પ્રલયકારી એક અસ્ત્ર (૩) એ નામનો પંચાંગનો
એક યોગ [કરનારું; ધોષક

સંવર્ધક વિ. (સં.) સંવર્ધન કરનારું; વધારનારું (૨) ધોષણ
સંવર્ધન ન. (સં.) વધવું તે (૨) ઉછેરવું તે (૩) વધારવું
તે (૪) વિકાસ [કરતું

સંવર્ધમાન વિ. (સં.) સવર્ધિત થતું; વધ્યે જતું; વૃદ્ધિ પામ્યા
સંવર્ધિત વિ. (સં.) સંવર્ધન કરવામાં આવ્યું હોય તેવું (૨)
ઉછેરવામાં આવેલું (૩) વધારેલું; વધારો કરેલું

સંવહન ન. (સં.) વહન કરવું-લઈ જવું તે
સંવાદ પું. (સં.) સામસામી વાતચીત; સંવાલજવાબ (૨)
ચર્ચા (૩) એકરાગ હોવો તે; મેળ (૪) એકમત થવું
તે [પત્રનો]

સંવાદદાતા વિ. (સં.) ખબરપત્રી; વૃત્તાંતનિવેદક (વર્તમાન-
સંવાદાત્મક વિ. સંવાદવાળું (૨) સુમેળવાળું
સંવાદિત સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. સંવાદીપણું; 'હામની'

સંવાદી વિ. (સં. સંવાદિનું) સહમત; અનુકૂળ (૨)
એકરાગવાળું [ચાથી સ્વર

સંવાદી પું. (સં.) સંગીતના વાદી સ્વરથી પાંચમો અને
સંવાય પું. સમુદાય; જથ્થો

સંવારવું સ.કિ. સુધારવું; કીક કરવું; સમારવું (૨)
શણગારવું; સજવું (૩) ઓળવું

સંવાહ પું. (સં.) લઈ જવું તે
સંવાહક વિ. (સં.) સંવહન કરનારું; ભારવાહક

સંવાહન]

૮૧૬

[સંસ્કૃત]

સંવાહન ન. (સં.) વહન કરવું તે; લઈ જવું તે (૨) ચંપી કરવી તે; અંગમર્દન; મસાજ [કરેલો કાપદો સંવિત સ્ત્રી. સમજ; જ્ઞાન (૨) કબૂલાત (૩) દેશમાં પસાર સંવિત સ્ત્રી. (સં.) સંવિદ; જ્ઞાન; સમજ સંવિદ સ્ત્રી. (સં.) ચૈતન્ય; સમજશક્તિ (૨) કરાર; કબૂલાત (૩) સંજ્ઞા; સંકેત સંવિધાન ન. (સં.) વ્યવસ્થા; આયોજન (૨) રાજ્યવહીવટ અંગેનું નિશ્ચિત અંધારજ; 'કોન્સ્ટિટ્યૂશન' (૩) નાટકના વસ્તુની સંકલના, ગોઠવણી સંવિધાનક ન. (સં.) નાટકનું વસ્તુ (૨) તેની સંકલના સંવિભાગ પું. (સં.) ભાગ પાડવા તે (૨) હિસ્સો સંવીક્ષણ ન. (સં.) અવલોકન; નિરીક્ષણ સંવૃત વિ. (સં.) આચ્છાદિત; ઢાંકેલું; ઢંકાયેલું (૨) ઉચ્ચારણમાં સાંકડું ('વિવૃત'થી ઊલટું) (વ્યા.) સંવૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સંવૃત હોવું કે થવું તે; ઢાંકણ; આચ્છાદન (૨) નાથા સંવૃત વિ. (સં.) બની ચૂકેલું; થયેલું સંવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) બનાવ; ધટના [આબાદી પામેલું સંવૃદ્ધ વિ. (સં.) સારી રીતે વધેલું; ખૂબ વિકસેલું (૨) સંવૃદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) વધવું તે; પ્રગતિ; વિકાસ (૨) આબાદી; સમૃદ્ધિ સંવેગ પું. (સં.) પ્રબળ વેગ, જુસ્સો (૨) આવેગ; ગભરાટ સંવેગી વિ. પ્રબળ વેગથી વર્તનારું; સંવેગવાળું સંવેદ પું. (સં.) અનુભવ; જ્ઞાન સંવેદન ન. ભાન; પ્રતીતિ; સ્ફુરણ (૨) લાગણી (૩) ઈન્દ્રિયબોધ (૪) મનની વ્યાકુળતા સંવેદનશીલ વિ. (સં.) લાગણીપ્રધાન સંવેદના સ્ત્રી. (સં.) ખ્યાલ; પ્રતીતિ [અનુભવવું સંવેદવું અ.કિ. સંવેદન થવું (૨) જાણવું (૩) લાગવું; સંવેદ્ય વિ. (સં.) સંવેદી શકાય એવું (૨) અનુભવી શકાય એવું (૩) સમજ શકાય એવું સંવ્યગ્ર વિ. (સં.) ખૂબ જ વ્યગ્ર સંશય પું. (સં.) સંદેહ; શક (૨) દહેશત; ભય સંશયગ્રસ્ત વિ. (સં.) સંશયમાં પડેલું સંશયવાદી વિ. (૨) પું. કોઈ પણ બાબતમાં શંકાથી નિહાળવાની વૃત્તિવાળું; 'સ્કેપ્ટિક' સંશયવાન વિ. શંકા ધરાવતું-ધરાવનારું [પર સંશયાતીત વિ. (સં.) સંશયને પાર કરી ગયેલું; સંશયથી સંસાધાત્મક વિ. સંશયવાળું; સંશય હોય એવું; શંકાશીલ સંસાધાત્મા વિ. (સં.) શંકાશીલ (૨) પું. શ્રદ્ધાવગરનો માણસ સંશયી વિ. (સં.) શંકાશીલ; વહેમીલું સંશયોક્તિ સ્ત્રી. (સં.) સંશય-શંકાવાળું વચન સંશિત વિ. (સં.) તીક્ષ્ણ [વાળું સંશિતવ્રત વિ. આકડું તપ લીધું છે એવું; આકરી પ્રતિજ્ઞા-

સંશુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) તદન પવિત્રતા, શુદ્ધિ (૨) નિર્મળતા; સ્વચ્છતા (૩) ભૂલો સુધારવાની ક્રિયા સંશોધક વિ. (સં.) શોધ કરનારું (૨) શુદ્ધ કરનારું સંશોધન ન. (સં.) સંશુદ્ધિ (૨) શોધખોળ; 'રિસર્ચ' સંશોધનકાર પું. (સં.) સંશોધન કરનાર; સંશોધક સંશોધનાત્મક વિ. (સં.) જેના વિશે સંશોધન કરવા જેવું હોય તેવું સંશોધવું સ.કિ. સંશોધન કરવું; શોધી કાઢવું [ક્રાયેલું સંશોધિત વિ. (સં.) શુદ્ધ કરેલું (૨) શોધેલું; સંશોધન સંશ્રય પું. (સં.) આશ્રય; આશરો (૨) વિશ્વાસ (૩) નિવાસસ્થાન [વળેલું સંશ્લેષ વિ. (સં.) શ્લેષવાળું (૨) ભરેલું (૩) ચોટેલું; સંશ્લેષ પું. (સં.) ભરવું તે; આલિંગન (૨) ઘાઘાશ્લેષ સંશ્લેષણ ન. (સં.) સમન્વય; એકીકરણ; 'સિન્થેસિસ' સંશ્લેષિત વિ. (સં.) સમન્વિત; એકીકૃત (૨) કૃત્રિમ રીતે ઉત્પન્ન કરેલું; 'સિન્થેટિક' [(૩) જોડાઈ ગયેલું સંસક્ત વિ. (સં.) પાસે પાસે આવેલું (૨) આસક્તિવાળું સંસક્તિ સ્ત્રી. (સં.) આસક્તિ (૨) સંસર્ગ સંસદ સ્ત્રી. (સં.) સભા; મંડળ (૨) પોતાનામાંથી લોકસભા અને રાજ્યસભા એવા બે ભાગ પાટી દેશનો વહીવટ કરતું સત્તામંડળ - 'પાર્લમેન્ટ' [બેઠેલું સંસદિયું વિ. સંસદવાળું; સંસદ ઉપર અધિકાર જમાવી સંસદીય વ. સંસદને લગતું સંસર્ગ પું. (સં.) સંબંધ; સોબત; સંગતિ (૨) આસક્તિ; લંપટતા (૩) સંપર્ક; નિકટનો વ્યવહાર સંસર્ગજન્ય વિ. ચેપ ફેલાવતું-જન્માવતું સંસર્ગજન્ય રોગ પું. ચેપી રોગ સંસર્ગદોષ પું. (સં.) સોબતની માદી અસર સંસર્ગી વિ. (સં.) સંસર્ગ રાખનારું (૨) પું. સંબંધી; સાથી સંસાધન ન. (સં.) સંસિદ્ધિ માટેનું સાધન (૨) સાધન-સંપત્તિનો સ્રોત; 'રિસોર્સ' સંસ્કાર પું. (સં.) સૃષ્ટિ; જગત (૨) માયાનો પ્રપંચ (૩) જન્મમરણની ઘટમાળ (૪) ગૃહસંસાર [વ્યવહાર સંસારવ્યવહાર પું. દુનિયાદારીનો વ્યવહાર (૨) સાંસારિક સંસારસાગર પું. સંસારરૂપી સાગર; ભવાટવિ સંસારસુખ ન. કુટુંબપરિવારનું કે સંસારના ભોગોનું સુખ સંસારસુધારો પું. સામાજિક અને કૌટુંબિક બાબતોમાં સુધારો સંસારી વિ. (સં.) સંસારવ્યવહાર સંબંધી (૨) સંસારમાં રચ્યુંપચ્યું (૩) સંસાર માંડી બેઠેલું; ઉપાંગ્રેકરાંવાળું સંસિદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પૂર્ણસિદ્ધિ (૨) સફળતા; પ્રાપ્તિ (૩) મોક્ષ સંસ્કરણ ન. (સં.) શુદ્ધ કરવું; દુરસ્ત કરવું કે સમરાવવું તે (૨) સંસ્કાર કરવા તે (૩) ગ્રંથની આવૃત્તિ સંસ્કર્તા વિ. (સં.) સુધારો કરનાર; સંસ્કારનાર; સંસ્કાર આપવો તે

સંસ્કૃતી

૮૧૭

[સાઈટપ્લાન

સંસ્કૃતી વિ. (સં.) શુધારો કરનાર; સંસ્કારનારું
સંસ્કાર પું. (સં.) શુદ્ધ કરવું તે (૨) શુધારવું તે (૩)
શક્ત્યારવું તે (૪) વાસનાઓ કે કર્મોની મન ઉપર
પડતી છાપ (૫) શિક્ષણ, ઉપદેશ, સંગતિ વગેરેનો
મન ઉપર પડેલો પ્રભાવ (૬) પૂર્વકર્મોનું ફળ; સંજોગ
(૭) મરણ પાછળ કરવાની ક્રિયા (૮) દ્વિજોને
જન્મથી મરણ સુધી કરવા પડતા આવશ્યક સોળ
વિધિમાંનો દરેક ગર્ભાધાન, પુંસવન, અનવલોભન,
વિષ્ણુભક્તિ, સીમંતોન્નયન, જાતકર્મ, નામકરણ,
નિષ્ક્રમણ, સૂર્યાવલોકન, અન્નપ્રાશન, ચૂડકર્મ,
ઉપનયન, ગાયત્ર્યુપદેશ, સમાવર્તન, વિવાહ,
સ્વર્ગારોહણ (૯) શિક્ષણ; કેળવણી

સંસ્કારક વિ. (સં.) સંસ્કાર કરનારું; શુદ્ધ કરનારું
સંસ્કારવતી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સંસ્કારવાળી; સંસ્કારી
સંસ્કારવું સ.કિ. સંસ્કારી કરવું (૨) સંસ્કરણ કરવું
સંસ્કારિત વિ. (સં.) સંસ્કારાયેલું; સંસ્કાર પામેલું
સંસ્કારિતા સ્ત્રી. (સં.) સંસ્કારીપણું; 'કલ્પર'
સંસ્કારી વિ. (સં.) સંસ્કારિતું મૂળથી સારા સંસ્કારવાળું
(૨) સારી કેળવણીવાળું (૩) પુણ્યશાળી
સંસ્કૃત વિ. (સં.) સંસ્કાર પામેલું (૨) શુદ્ધ કરેલું (૩)
શક્ત્યારેલું (૪) સ્ત્રી., ન. ગીર્વાણભાષા
સંસ્કૃતમય વિ. સંસ્કૃતથી પરિપૂર્ણ
સંસ્કૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સભ્યતા; સામાજિક પ્રગતિ (૨)
વિભિન્ન કલાઓ અને શાસ્ત્રોનો થયેલો વિકાસ
સુચવનારી લાક્ષણિકતા; 'સિવિલિઝેશન'
સંસ્કૃતી પું. (સં.) વિ. સંસ્કૃતને લગતું
સંસ્કૃતેતર વિ. (સં.) સંસ્કૃત ભાષા સિવાયનું
સંસ્કૃતોત્થા વિ. (સં.) સંસ્કૃતમાંથી આવેલું
સંસ્થા સ્ત્રી. (સં.) સ્થાપિત વ્યવસ્થા કે રૂઢિ (ઉદા.
લગ્નસંસ્થા) (૨) મંડપ; તંત્ર; 'ઈસ્ટેટ્યુશન'
સંસ્થાન ન. (સં.) નાનું રાજ્ય; રજવાડો (૨) પરમુલકમાં
વસાહત; 'કોલોની' (૩) તેવું રાજ્ય
સંસ્થાનવાસી વિ. (૨) પું. વસાહતમાં રહેનાર; વસાહતી
સંસ્થાપક વિ. (૨) પું. (સં.) સંસ્થાપન કરનાર; 'પ્રમોટર'
સંસ્થાપન ન. (ના) સ્ત્રી. (સં.) સારી રીતે સ્થાપવું તે
(૨) પ્રતિષ્ઠા કરવી તે

સંસ્થાપવું સ.કિ. સ્થાપન કરવું; સ્થાપના કરવી
સંસ્થાપિત વિ. (સં.) સંસ્થાપન કરેલું; 'એસ્ટાબ્લિશ'
સંસ્થિત વિ. (સં.) સારી રીતે સ્થિત; સંસ્થિતિવાળું (૨)
મરી ગયેલું

સંસ્પર્શ પું. (સં.) સ્પર્શ; અડકવું તે (૨) સંપર્ક
સંસ્કોટન ન. (સં.) સ્કોટન; પ્રગટ કરવું તે (૨) શબ્દ;
અવાજ (૩) રક્ત્ય શોષવું તે
સંસ્મરણ ન. (સં.) વારંવાર સ્મરણ (૨) ન.બ.વ. (સં.)

વ્યક્તિના જીવનપ્રસંગોનું આવેશન; 'રેમિનિસન્સીસ'
(૩) સ્મરણાલેખ; 'મેમોઈર'

સંસ્મૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સ્મૃતિ; પાઠ (૨) સંસ્મરણ
સંહત વિ. એક સામુદય; 'ગ્રેડજ'
સંહતિ સ્ત્રી. (સં.) એકઠા થવું તે; સમુદાય (૨) સંપ; સંગઠન (૩) સાથે જઈ કે આવી રહેલું એ
સંહરવું સ.કિ. (સં. સં+હ) એકઠું કરી લેવું (૨) પાછું
ખેંચી લેવું (૩) સંહાર કરવો; કતલ કરવી
સંહતા પું. (સં.) સંહાર કરનાર [કરવું તે
સંહાર પું. (સં.) ભારે નાશ; કતલ; ઉચ્છેદ (૨) એકઠું
સંહારક વિ. (૨) પું. સંહાર કરનાર; સંહતા
સંહારવું સ.કિ. (સં. સંહારય) સંહાર કરવો
સંહારસ્થાન ન. કતલ કરવાનું સ્થળ [દુર્ગા જેવી દેવી
સંહારિણી સ્ત્રી. (સં.) પ્રબળ સંહાર કરનારી સ્ત્રી કે કોઈ
સંહિત વિ. અડકીને રહેલું (૨) અંદર સમાઈ ગયેલું
સંહિતા સ્ત્રી. (સં.) પદ કે લખાણનો વ્યવસ્થિત સંગ્રહ.

ઉદા. મનુસંહિતા (૨) વેદોનો દેવોની સ્તુતિવાળો મંત્ર-
ભાગ (૩) કોઈ પણ પદાત્મક પ્રાચીન ગ્રંથ [ગ્રંથ
સંહિતાકાલ પું. (સં.) (-ળ) વૈદિક સંહિતાઓ રચાઈ તે
સંહૃત વિ. (સં.) એકઠું કરેલું (૨) સંકેલી લીધેલું
સા પું. સંગીતના સ્વરસપ્તકમાંનો પ્રથમ સ્વર
સા પું. વાસ; ગંધ

સાઈકલ સ્ત્રી. (ઈ.) બેસનારે પોતે ચલાવવાનું બે ચક્રવાળું
એક વાહન; દ્વિચક્રી (૨) ચકર-ચકર કરવું તે; ચકાવો
સાઈકોથેરપી પું. (ઈ.) મનોવૈજ્ઞાનિક અભિગમથી
ઉપચાર કરનાર મનોચિકિત્સક; 'સાઈકિયાટ્રિસ્ટ'
સાઈકોલોજિકલ વિ. (ઈ.) માનશાસ્ત્રીય; મનોવૈજ્ઞાનિક
સાઈકોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) માનસશાસ્ત્ર; મનોવિજ્ઞાન
સાઈકોલોજિસ્ટ પું. (ઈ.) મનોવિજ્ઞાની; માનસશાસ્ત્રી
સાઈકિયાટ્રિસ્ટ પું. (ઈ.) મનોચિકિત્સક
સાઈક્લિસ્ટ પું. (ઈ.) સાઈકલ ચલાવનાર; સાઈકલસવાર
સાઈક્લિંગ ન. (ઈ.) સાઈકલ ચલાવવી તે
સાઈકલો ટ્રોન ન. (ઈ.) વીજચુંબકીય ગતિ આપતું યંત્ર
કે તેની રચના [દરિયાઈ તોફાન
સાઈક્લોન ન. (ઈ.) વાવંટેળનું તોફાન; વંટોળિયો;
સાઈક્લોપીડિયા પું. (ઈ.) એનસાઈક્લોપીડિયા જ્ઞાનકોશ;
સર્વજ્ઞાનકોશ; વિશ્વકોશ

સાઈક્લોસ્ટાઈલ પું. (ઈ.) મૂળ લખાણ લખી તે પરથી
નકલો કાઢવાની એક યુક્તિ કે સાધન
સાઈજ સ્ત્રી. (ઈ.) માપ; કદ
સાઈઝિંગ ન. (ઈ.) પિલમાં કાપડની ગડી ગાળવાની ક્રિયા
સાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) જમીનનો તે તે વસાહત વગેરે માટેનો
ભાગ કે તે માટેનું બાંધકામ [રિમાંકન
સાઈટપ્લાન પું. (ઈ.) વસાહતી વગેરે જમીનના તળનું

સાઈડ]

૮૧૮

[સાચક

સાઈટ સીઈઈ (ઈ.) કોઈ પણ સ્થળની આસપાસ આવેલા
જોવાલાયક સ્થળો

સાઈટ્રિક એસિડ પું. (ઈ.) લીંબુનાં ફૂલ (શાર)

સાઈડ સ્ત્રી. (ઈ.) બાજુ; પડખું (૨) તરફ

સાઈડ ઈફેક્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) આડઅસર; વધારાની અસર

સાઈડિંગ ન. (ઈ.) વધારાના રેલપાટાની લાઈનો

સાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) નિશાની; ઍંધાણી

સાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) સહી; 'સિગ્નેચર'નું ટૂંકું રૂપ

સાઈનબોર્ડ ન. (ઈ.) નામ ચીતર્યા હોય તેવું પાટિયું

સાઈફન સ્ત્રી. બકનળી; પ્રવાહી બહાર કાઢવાની નળી

સાઈફર ન. (ઈ.) મીડું; થૂન

સાઈરન સ્ત્રી. (ઈ.) ચેતવણી કે તે આપતું યંત્ર

સાઈલન્સ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) શાંતિ (૨) મૌન

સાઈલન્સર ન. (ઈ.) વાહનના યાંત્રિક અવાજને ઓછો

કે નિયંત્રિત કરનારું સાધન

સાઈસ પું. (અ.) ધોડાવાળો; રાવત

સાઉન્ડ પું. (ઈ.) અવાજ, ધ્વનિ (૨) વિ. સ્વસ્થ; તંદુરસ્ત

(૩) મજબૂત (૪) ગાઢ (નિદ્રા)

સાઉન્ડ ઈફેક્ટસ સ્ત્રી. (ઈ.) ધ્વનિનિશિષિ

સાઉન્ડ બોક્સ ન. (ઈ.) અવાજ પેટી

સાકટમ વિ. સહકુટુંબ; કુટુંબ સાથેનું [લાંબી જાડી વળી

સાકટી સ્ત્રી. (-ટું) ન., (-ટો) પું., (-ડી) સ્ત્રી. સાગની

સાકર સ્ત્રી. (સં. શર્કરા, પ્રા. સકર) ખાંડના પાસાદાર

ગાંગડા; નિસરી [વરપક્ષ તરફથી અપાતી ચુંદડી

સાકરચુંદડી સ્ત્રી. સગપક્ષ થયે કન્યાને એક દિવાજ તરીકે

સાકરબજાર ન. ખાંડ-સાકરનું બજાર; સાકરિયાવાડ

સાકરિયું વિ. ખાંડની ચાસણી ચડાવેલું (૨) સાકર જેવું

(સ્વાદ કે આકારમાં)

સાકરિયો પું. ફૂલમાંના મધની ઝરમર (૨) સાકરિયો ચણો

સાકરસાડી સ્ત્રી. (-ડલો) પું. જુઓ 'સાકળચુંદડી'

સાકાર વિ. (સં.) આકારવાળું; મૂર્તરૂપવાળું; મૂર્તિમંત

સાકાંશ વિ. (સં.) આકાંક્ષાવાળું; ઈચ્છુક-ઈચ્છાવાળું

સાકિયા પું. (અ.+ફા.) હે શરાબ પાનાર; હે સાકી

સાકી પું. (અ.) મધ પાનાર માશૂક (૨) માશૂકનું સંબોધન

(૩) કલાલ

સાકેટમ વિ. જુઓ 'સાકટમ'

સાક્ષર વિ. (સં.) વાંચવા-લખવાનું જ્ઞાન પામેલું; ભણેલું

(૨) શિક્ષિત; વિદ્વાન (૩) પું. લેખક; સાહિત્યકાર

સાક્ષરતા સ્ત્રી. વાંચવા-લખવાની આડવત; અક્ષરજ્ઞાન;

વિદ્યાનપણું [જુએશ

સાક્ષરતા અભિયાન ન. નિરક્ષરોને સાક્ષર કરવાની મોટી

સાક્ષરરત્ન, સાક્ષરવર્ધ પું. (સં.) ઉત્તમ સાક્ષર (૨)

વિદ્વાનોમાં શ્રેષ્ઠ [વાળું (લખાણ)

સાક્ષરી વિ. સાક્ષર સંબંધી (૨) ભારેભારે અર્થના શબ્દો-

સાક્ષાત્ કિ.વિ. (સં.) નજરોનજર; સંમુખ (૨) જાતોજાત;

પોતે [(૨) પરમ તત્ત્વ કે ઈશ્વરનો સાક્ષાત્ અનુભવ

સાક્ષાત્કાર પું. (સં.) નજરોનજર જોવું તે; પ્રત્યક્ દર્શન

(૨) ઈન્ટરવ્યૂ

સાક્ષિત્વ ન. (સં.) સાક્ષી હોવું તે

સાક્ષી સ્ત્રી. (સં. સાક્ષિનું) સાખ; શાહેદી (૨) નજરોનજર

જોનાર (૩) સ્ત્રી. તેની જૂલાની; સાહેદી

સાક્ષીદાર પું. (સં. સાક્ષ, પ્રા. સિક્ષમ) નજરોનજર જોનાર

(૨) સાક્ષી પૂરનાર; શાહેદ

સાક્ષીભૂત વિ. (સં.) સાક્ષીરૂપ (૨) પુરાવારૂપ

સાખ સ્ત્રી. (સં. સાક્ષ, પ્રા. સિક્ષમ) સાક્ષી; શાહેદી

સાખ સ્ત્રી. ઝાડ ઉપર જ પાકેલું ફળ

સાખ સ્ત્રી. બારણાના ચોકઠાના ઊભા ટેકા (૨) બારણાનું

ચોકડું (૨) અવટંક; અટક (૩) આબરૂ [સહી

સાખ-દસ્કત પું. બ.વ. (સં.) સાખ તરીકે કરાતા દસ્કત,

સાખપર-(પા)ડીશી(-સી) પું. જોડામાં જ જેનું ધર હોય એવો

પડોશી

સાખી સ્ત્રી. બે ચરણનો એક પ્રકારનો દોહરો કે પદ (૨)

ગઝલ, લાવાલી કે ગરબીમાં આવતી, લંબાવીને

ગાવાની ટૂંકી પંક્તિઓ [લગોલગ

સાખોસાખ કિ.વિ. (બારણાની સાખ પરથી) જોડાજોડ;

સાગ પું. (સં. શાક, પ્રા. સાગ) જેનાં ઇમારતી લાકડાં

બને છે તે એક જાતનું ઝાડ

સાગમટું વિ. કુટુંબ સાથે બધાંને દીલેલ આમંત્રણ (નોતડું)

સાગર પું. (સં.) દરિયો (૨) દશ પક્ષ જેટલી સંખ્યા

સાગરખેડુ વિ. (સં.) સાગરની મુસાફરી કરનાર (૨) પું.

ખારવો; નાવિક (૩) સાગર ખેડી વેપાર કરનાર

વેપારી

સાગરજા સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મી (૨) સાગરપુત્રી [દિલનું

સાગરપેટું વિ. (સં.) સાગર જેવા મોટા પેટવાળું; ઉદાર

સાગરીત(-દ) પું. શાગરીત; સાથી (પ્રાપ: બૂરા કાચમાં)

(૨) મદદગાર [ત્રીજા

સાગરોજિન પું. જૈનોના અતીત ચોવીસ તીર્થસ્ક્રમેમાંના

સાગુ(ઓથાખા, ઠઠાણા) પું. બ.વ. (મલાયા ભાષાનો સાગુ

+ થોખા કે દાણા) તાડ જેવા સાગુ નામના ઝાડના

થડના ગરના બનાવેલા દૂધિયા કણ-દાણા

સાગોટિયું વિ. વસવાયા વર્ગનું

સાગોળ પું. (ફા. શાહગિલ) યાજ્ઞેલો બારીક ચૂનો; સલ્લો

સાગ્નિક વિ. (સં.) અગ્નિ રાખનાર; અગ્નિહોત્રી

સાગ્ર વિ. (સં.) સમગ્ર; સમસ્ત

સાગ્રતા સ્ત્રી. (સં.) સમગ્રતા (૨) વેધક સ્પષ્ટતા

સાગ્રહ કિ.વિ. (સં.) આગ્રહ સાથે; તાણ કરીને

સાચ ન. (સં. સત્ય, પ્રા. સચ્ચ) સત્ય; સાચાપણું

સાચક વિ. સાચાબોલું (૨) નિષ્કપટ

સાચકલાઈ

૮૧૯

[સાચશી(સી)]

સાચકલાઈ સ્ત્રી. સાચાબોલાપણું; સત્ય; સાચ
 સાચકું વિ. સાચું બોલનાર; પ્રામાણિક (૨) નિષ્કપટી
 સાચદિલ સ્ત્રી. સચ્ચાઈવાળું
 સાચ(ચા)દિલી સ્ત્રી. દિલની સચ્ચાઈ
 સાચમાય વિ. ('સાચ'નો દિર્ઘાવ) ખરેખર હોય તેવું (૨)
 કિ.વિ. ખરેખર; સાચેસાચ [(૩) ભલમનસાઈ
 સાચવટ સ્ત્રી. સચ્ચાઈ (૨) જતન; સંભાળ; સાચવણી
 સાચવજા(ની) સ્ત્રી. ('સાચવવું' ઉપરથી) જતન; સંભાળ
 સાચવણું ન. તાણું [જતન કરવું (૨) તેલ ઊગવું
 સાચવવું સ.કિ. (સં. સત્યાપયતિ; પ્રા. સચ્ચાવઈ) સંભાળવું;
 સાચાઈ સ્ત્રી. સચ્ચાઈ; સાચાપણું
 સાચાદિલી સ્ત્રી. જુઓ 'સાચદિલી'
 સાચાબોલું વિ. સાચું બોલનારું
 સાચું વિ. (સં. સત્યક, પ્રા. સચ્ચઈ) ખરું; સત્ય; હોય
 તેવું (૨) અસલ; બનાવટી નહિ એવું. જેમ કે, સાચું
 મોતી (૩) સત્ય બોલનારું (૪) એકવચની
 સાચુંકું વિ. તદન સાચું; સાચકું
 સાચુંબોટું, સાચુંજુટું વિ. ખરુંબોટું (૨) ન. ભંભેરણી
 સાચે કિ.વિ. ખરે; નક્કી (૨) વાજબી રીતે
 સાચેસાચું વિ. ખરેખર; સાવ સાચું; સાચમાય
 સાચો પું. રેશમનો પાકો દોરો (મીતી ગાંઠવાનો)
 સાજપું. (સં. સજય, પ્રા. સજજ) ઉપયોગીસરસામાન (૨)
 શણગાર; વસ્ત્રાભૂષણ (૩) ધોડા પરનાખવાનો સામાન
 સાજણ પું. સજજન (૨) આહીરો વગેરેમાં એક નામ
 સાજણ સ્ત્રી. સારસ સ્વભાવની સ્ત્રી (૨) આહીરો વગેરેમાં
 સ્ત્રીનું એક નામ
 સાજન (સં. સજજન), સાજનમહાજન ન. સાજનિયા
 પું. બ. વ. વરધોડા સાથે રહેલું પ્રતિષ્ઠિત લોકોનું મંડળ
 સાજનિયો વિ., પું. વરધોડામાં ભાગ લેનાર પ્રત્યેક ગૃહસ્થ
 સાજની સ્ત્રી. સન્નારી (૨) સવારી; સરવસ; વરધોડો
 સાજનું ન. નાતનું પંથ
 સાજવારી સ્ત્રી. સજવટ કે તેની સામગ્રી
 સાજવું સ.કિ. માંજવું; સાફ કરવું (૨) સજવું; સજજ કરવું
 (૩) બેસતું આવવું; છાજવું (૪) પરવારવું
 સાજસરંજમ પું. સાધનસામગ્રી
 સાજશુંગાર પું. (હિ.) વસ્ત્રાભૂષણ
 સાજિદ વિ., પું. ઈશ્વરની સામે ઝૂકનાર-માથું નમાવનાર
 સાજિશ સ્ત્રી. મેળજોળ; ગુનાઈત કાર્યમાં ગુપ્ત સહાય;
 દાવપેય
 સાજિદો પું. (કા. સાજિદહ) ગાનાર કે નાચનારની
 સાથેનો સારંગીવાળો કે તબલચી; સાલીદાર બજવેયો
 સાજી, (૦ખાર) પું. (સં. સર્જિકા, પ્રા. સજિજઆ +
 સં. શાર = ખાર) એક ખાર; સાજનાં ફૂલ
 સાજું વિ. (સં. સજય, સજજ, પ્રા. સજજઆ) તંદુરસ્ત (૨)

ભાંગેલું નહિ એવું; આખું; અખંડ (૨) સર્વ; બધું
 સાજુંતાજું વિ. તાજું અને નીરોગી [(૩) આખેઆખું; અક્ષત
 સાજુંસમ(નું) વિ. તંદુરસ્ત; નીરોગી (૨) સાવ સાજું
 સાટ સ્ત્રી. ચામડાની વાધરી કે દોરી (૨) કરોડનું હાડકું
 સાટકો પું. ચામડાની પેટીઓ બાંધી બનાવેલો ચાણુક કે કોરડો
 સાટકરાર પું., સાટાખત ન. સાટા વિશેનું લખત [વસ્તુ]
 સાટાપાટા પું. બ. વ. ફેરબદલો; વિનિમય (વસ્તુ સામે
 સાટાં-તેખડાં ન. બ. વ. (સાટું+તેખડું) કન્યાનાં સાટાં ને
 તેખડાં કરવાનો વ્યવહાર
 સાટી સ્ત્રી. માત્રસો જેમાં બેસે છે તે ગાડીનું ખોખું - ચોકડું
 સાટીઝાંખરાં ન. બ. વ. કાન ભંભેરવા તે; સાટીઝાંખરાં
 સાટીન સ્ત્રી. (ઈ. સેટિન) એક જાતનું રેશમી કાપડ
 સાટું ન. (દિ. સફ) કરાર; બોલી; કબલો (૨) મૂલ ઠેરવવું
 તે (૩) બહાનાની રકમ (૪) માલને બદલે માલ કે
 કન્યાને બદલે કન્યા આપવી તે (૫) બદલો; અવેજ
 સાટુંતેખડું ન. (કન્યાનું) સાટું કે તેખડું (ત્રણ જણ વચ્ચે
 કરાયેલું કન્યાનું સાટું)
 સાટે ના. બદલે; અવેજમાં [ધોવેલું થી
 સાટો પું. પરસુદ્દીની એક મીઠાઈ (ગળ્યા કે મોળા) (૨)
 સાટોસાટ કિ.વિ. બદલામાં; સાટે
 સાક વિ. (સં. યજ્ઞિ, સટ્ઠિ) પથ્થાસ વત્તા દસ (૨) પું.
 સાકનો આંકડો કે સંખ્યા; '૬૦'
 સાકગંઠ સ્ત્રી. છૂપો સંબંધ; મેળાવીપણું
 સાકમારી સ્ત્રી. જંગલી પ્રાણીઓને ખીજવીને લડાવવાનો
 તમાસો (૨) લડાવડી; વઢવાડ
 સાકી સ્ત્રી. (સં. ષટ્ઠિકા, પ્રા. સટ્ઠિઆ) સાક વર્ષની વય;
 ષડપણ (૨) સાક વર્ષનો ગાળો
 સાકી સ્ત્રી. સાક દિવસે પાકતી એક જુવાર કે ડાંગર (૨)
 એવી બાજરીની એક જાત
 સાડત્રીશ(સ) વિ. (સં. સપ્તત્રિશત, પ્રા. સત્તતીસ) ત્રીસ
 વત્તા સાત (૨) પું. સાડત્રીસનો આંકડો કે સંખ્યા;
 '૩૭'
 સાડલો પું. (સં. શાટક, પ્રા. સાડઆ) સાલ્લો; સાડી
 સાડા, (-ડી) વિ. (સં. સાર્પ, પ્રા. સફડ) (સંખ્યા પૂર્વે
 આવતાં) સાર્પ; ઉપર અડપું. ઉદા. સાડા પાંચ
 સાડા કે સાડી બાર શ.પ્ર. પરવા; દરકાર
 સાડી સ્ત્રી. (સં. શાટિકા, શાટક પ્રા. સાડીઆ, સાડઆ)
 કીમતી સાલ્લો (૨) સાલ્લો
 સાડીસાતી વિ. સાડા સાત વર્ષની પનોતીનો સમય
 સાડુ(દુ), (૦ભાઈ) પું. (સં. સ્વાલી, પ્રા. સાલી + સં.
 વોઢ, પ્રા. વોઢો) સાળીનો વર-ધણી
 સાજાકું ન. મોટું શકોટું (૨) ભિલાપાત્ર (૩) ધાતુનું ઠીબડું
 સાજાશી(સી) સ્ત્રી. (સં. સંદેશિકા, પ્રા. સંડસિઆ) પકડ
 જેવું એક સાધન; સાંડસી

સાધસો

૮૨૦

[સાધર્મ્ય]

સાધસો પું. (સં. સંદેશ, પ્રા. સંડસઅ) મોટી સાધસી (૨)
 પકડ; સંકડામણ; મુશ્કેલી
 સાત વિ. (સં. સમન્, પ્રા. સત્) પાંચ વત્તા બે (૨) પું.
 સાતનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭'
 સાતડો પું. સાતનો આંકડો; '૭' [ઓની એક રમત
 સાતનાળી સ્ત્રી. (સાત + તાળી) દોડીને પકડવાની છોકરી-
 સાતન્ય ન. (સં.) સતતપણું; ન તૂટે એવી પરંપરા
 સાતપડી સ્ત્રી. સાત પડવાળી રોટલી
 સાતપડી વિ., સ્ત્રી. સાત પડવાળી
 સાતપડો પું. પાનીએ કે હથેલીમાં થતું એક જાતનું ગૂમડું
 સાતપૂડો પું. (સં. સમપુટક) ગુજરાતની નીચલી પૂર્વ
 સરહદે આવેલો વિંધ્ય પર્વતનો એક ભાગ એવો આ
 નામનો પર્વત [જાત; લેલાડાં
 સાતભાઈ પું. બ.વ. સાતના ઝૂંઘમાં ઊંડાં પક્ષીઓની એક
 સાતભાયા પું. બ.વ. લેલાડાં (૨) સમર્પિ
 સાતમ સ્ત્રી. (સં. સમ્મી) પંખવાડિયાની સાતમી તિથિ
 સાતમું વિ. ક્રમમાં છ પછી આવતું
 સાતમી સ્ત્રી. (સં.) સાતમી વિભક્તિ
 સાતમું વિ. ક્રમમાં છ પછી આવતું; (૨) છેલ્લું; આખરી
 સાતવારિયું ન. અઠવાડિક પત્ર; સાપ્તાહિક
 સાતવો પું. (સં. સત્તુક, પ્રા. સંતુવઅ, સતુઅ) શેકેલા
 અનાજનો લોટ; સતું; સાથવો
 સાતા સ્ત્રી. શાંતિ; સ્વસ્થતા (૨) સુખ; ચૈન (જૈન)
 સાત્ત્વિક વિ. (સં.) સત્ત્વગુણવાળું; શાંત (૨) સત્ત્વગુણમાંથી
 ઉત્પન્ન થયેલું (૩) પથ્થ (૪) પ્રામાણિક (૫) સદ્ગુણી
 સાત્ત્વિકી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સત્ત્વગુણ સંબધી; સત્ત્વગુણવાળી
 સાત્ત્વ ન. એકાત્મતા; એકરૂપતા
 સાત્ત્વિક પું. શ્રીકૃષ્ણ સમકાલીન એક યાદવ યોદ્ધો
 સાત્ત્વતી સ્ત્રી. (સં.) નાટકની ચાર વૃત્તિઓમાંની એક
 સાથ પું. (સં. સાર્થ, પ્રા. સત્થ) સથવારો; સોબત (૨)
 સહકાર; સહારો (૩) સહાય
 સાથપત્ર પું. (સં.) સાથે જોડેલો કાગળ; ત્રિડાસ
 સાથરો પું. (પ્રા. સત્થરઅ, સં. મ્હસાર) ઘાસનું બિછાનું;
 પરાજની શય્યા (૨) દર્બની સાદડી (૩) ચોકો;
 મરનારને સુવાડવા લીંપી તૈયાર કરેલી જમીન
 સાથવો પું. (સં. સંતુક, પ્રા. સંતુવઅ, સતુઅ) સાતવો
 શેકેલા અનાજનો લોટ; સતું
 સાથળ સ્ત્રી. (સં. સંક્રિય, સંકચન્, પ્રા. સત્થિ) જંઘ
 સાથિયો પું. (સં. સ્વસ્તિક, પ્રા. સત્થિઅ) એક મંગળસૂચક
 આકૃતિ; સ્વસ્તિક
 સાધી, (ઠાંઠો, ઠઠાર) પું. (સં. સાર્થિક, પ્રા. સાત્થિઅ)
 સોબતી; મદદગાર; જોડીદાર (૨) ખેડ માટે રાખેલો
 નોકર; હારી [સંગાથ
 સાથે ના. (સં. સાર્થન, અપ. સાત્થિસિ) જોડે; ભેગું;

સાથેલાગું કિ.વિ. (સાથે + લાગવું) સાથેસાથે;
 ભેગાભેગી; એકીફેરે (૨) સામટું; એકદમ
 સાથોસાથ કિ.વિ. સાથેસાથે; એકસાથે; ભેગાભેગું
 સાદ પું. (સં. શબ્દ, પ્રા. સદ) અવાજ; ઘાંટો; સૂર (૨)
 બૂમ; હાલલ
 સાદગી સ્ત્રી. (ફા.) સાદા હોવું તે; સાદાર્
 સાદડ વિ. જાહેર ઉધરાણું કરી મેળવાતું
 સાદડખર્ચ પું., ન. જાહેર ઉધરાણાની રકમમાંથી કરાતો ખર્ચ
 સાદડિયું વિ. સાજડના આડને લગતું [પાથરણું; બેસણું
 સાદડી સ્ત્રી. દર્બ, તાડણ વગેરેની બનાવેલી ચટાઈ (૨)
 સાદડો પું. ખજૂરીનાં પત્તાની મોટી ચટાઈ
 સાદર વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) આદરપૂર્વક; માનભેર
 સાદર વિ. (સં.) ઈચ્છા; કામના
 સાદર વિ. રજૂઆત કરવામાં આવે એવું; વિદિત
 સાદર સુખડી સ્ત્રી. અધરણીવાળી સ્ત્રીને પિયરથી મોક-
 લાતી મીકાઈ
 સાદાર્થ સ્ત્રી. સાદાપણું; સાદગી
 સાદી પું. (રથ, ધોડા કે હાથી પર બેસી) લડનાર; પોદ્ધો
 સાદું વિ. (ફા. સાદહ) ભપકો; આડંબર; અર્થાળપણું;
 જટિલતા; મિશ્રણ, દંભ કે કૃત્રિમતા વિનાનું; સરળ;
 સીધું (૨) રંગ, ભાત કે લખાણ વિનાનું; કંટું (૩)
 મજૂરી કરવાની ન હોય તેવું; આસાન (કંદ) (૪)
 ભોળું; દિલનું સાફ
 સાદેશ્ય ન. (સં.) સરખાપણું; સમાનતા; મળતાપણું
 સાદંત વિ. (સં.) સંપૂર્ણ; આદિથી અંત સુધીનું (૨)
 કિ.વિ. પહેલેથી છેલ્લે સુધી
 સાપક વિ. (સં.) કાર્યસિદ્ધિમાં ઉપયોગી (૨) સિદ્ધ કરનારું
 (૩) સિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કરનારું (૪) ભૂત, દેવ વગેરે
 સાધનારું (૫) પું. સાધના કરનાર પુરુષ (મોક્ષની)
 સાધકા પું. બ.વ. વાયક વખતે આપવામાં આવતા કંઠુવાળા
 કરેલા યોજા (લોક.)
 સાધન ન. (સં.) સાધવું તે (૨) ઉપકરણ; ઓજાર;
 સામગ્રી (૨) ઉપાય; યુક્તિ (૩) ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટે
 જરૂરી તપ, સંયમ, ઉપાસના વગેરે
 સાધનભૂત વિ. (સં.) સાધનરૂપે થયેલું કે રહેલું
 સાધનસમૃદ્ધિ સ્ત્રી. સાધનસામગ્રીની છત-વિપુલતા
 સાધનહીન વિ. (સં.) સાધન વિનાનું; ગરીબ; નિઃસાધન
 સાધના સ્ત્રી. (સં.) સાધવા કે સિદ્ધ કરવા આવશ્યક પ્રયત્ન
 કે ક્રિયા કરવી તે [કાચનું સાધન; લેવલપટ્ટી
 સાધની સ્ત્રી. સપાટી સરખી છે કે નહીં તે તપાસવાનું
 સાધમી-(મિક) વિ. (સં.) સમાન ગુણધર્મવાળું (૨)
 સમાન ધર્મ-સંપ્રદાય પાળનારું
 સાધર્મ્ય ન. (સં.) સમાન ગુણધર્મવાળા હોવાપણું (૨)
 સમાનતા; મળતાપણું

સાધવું

૮૨૧

[સાબર

સાધવું સ. કિ. (સં. સાધું) સિદ્ધ કરવું; પાર પાડવું (૨)
 પુરવાર કરવું; સાબિત કરવું (૩) દિવ, મંત્ર વગેરે
 વશ થાય કે સિદ્ધ થાય તે માટે સાધના કરવી (૪)
 પોતાને અનુકૂળ કે વશ કરવું (૫) શબ્દનું સિદ્ધ રૂપ
 કયા ફેરફારથી બન્યું તે બતાવવું (૬) (તક કે
 સંજોગોનો) લાભ ઉઠાવી લેવો; વશ કરવું સપ્રમાણ
 સાધાર વિ. (સં.) આધારવાળું (૨) પ્રમાણ સાથેનું;
 સાધારણ વિ. (સં.) સામાન્ય; ખાસ નહિ તેવું (૨)
 મધ્યમ; નહિ અતિ ઘણું કે નહિ અતિ ઓછું (૩)
 સમાન; બધાંને લાગુ પડે તેવું
 સાધારણ અવયવ પું. બે કે બેથી વધારે મૂળ પદોનોને
 નિઃશેષ ભાગનારી પદો; 'કોમન ફેક્ટર' (ગ.)
 સાધારણતા સ્ત્રી. સાધારણપણું
 સાધરણીકરણ ન. (સં.) સાધારણરૂપમાં લાવવું (૨)
 રસનિષ્પત્તિની તારતમ્યપરક સ્થિતિ
 સાધિકા સ્ત્રી. (સં.) સાધક સ્ત્રી
 સાધિત વિ. (સં.) સાધેલું; સિદ્ધ કરેલું
 સાધુ વિ. (સં.) સાદું; ઉત્તમ (૨) પાર્થિક વૃત્તિનું;
 ઈશ્વરભક્તિ-પરાયણ (૩) સદાચરણી (૪) પું. સાધુ
 પુરુષ (૫) ત્યાગી; બાલો; વેરાગી [તક્ષાધુ
 સાધુ વિ. સાધનારું (સંમાસના ઉત્તરપદમાં) જેમ કે,
 સાધુકાર પું. (સં.) 'શાખા' એવો ઉદ્ગાર
 સાધુચરિત વિ. સાધુતાવાળા જીવનવાળું; સાધુ (પુરુષ)
 સાધુજીવન ન. (સં.) ત્યાગવાળું જીવન [બાવી
 સાધુડી સ્ત્રી. વૈરાગ્યનો શોગ કરનારી સ્ત્રી (૨) બિખારણ;
 સાધુતા સ્ત્રી. સાધુપણું; પવિત્રતા
 સાધ્ય વિ. (સં.) સિદ્ધ કરવાનું (૨) સાધી શકાય તેવું
 (૩) ન. સિદ્ધ કરવાનું તે
 સાધ્યી વિ. સ્ત્રી. (સં.) શીલવંતી; પતિવ્રતા (૨) સ્ત્રી.
 બાવી; સાધુડી (૩) ગેરાણીજ (જૈન)
 સાન સ્ત્રી. (સં. સંજા, પ્રા. સન્ના) ઈશ્વરો; સંકેત; આંખ-
 મચકારો (૨) સમજણ; અક્કલ
 સાન ન. ગીરો મૂકવું તે; અવેજ [ચપણિયું
 સાનક ન. (ઠડી) સ્ત્રી. (ઠડું) ન. શકોરું; ચમપાત્ર;
 સાનખત ન. ગીરો મૂક્યા બાજતનું લખાણ; ગીરો દસ્તાવેજ
 સાનગીરો પું. સાનમાં કે ગીરો મૂકેલું ચીજવસ્તુ કે એ પ્રક્રિયા
 સાનભાન ન. સમજશક્તિ અને સચેત અવસ્થા
 સાનશુદ્ધિ, સાનસૂધ સ્ત્રી. સૂધપૂષ [પ્રસન્નતાથી
 સાનંદ વિ. (સં.) આનંદયુક્ત (૨) કિ.વિ. આનંદપૂર્વક;
 સાનંદાશ્ચર્ય ન. આનંદયુક્ત આશ્ચર્ય (૨) કિ.વિ. આનંદ
 અને આશ્ચર્ય સાથે
 સાની સ્ત્રી. પેણીમાં ખાજ વગેરે તળાંમાં ખરી પડેલો ભૂકો
 (૨) તેલ ભર્યો કચરેલા તલનો ભૂકો (૩) રાખ; ભસ્મ
 સાનુ સ્ત્રી. (સં.) પહાડ ઉપરનું સપાટ નાનું મેદાન

સાનુકંપ વિ. અનુકંપાવાળું; કૃપાળુ (૨) કિ.વિ. અનુકંપા
 સાથે [રુચતું; ફાવતું (૨) અનુકૂળ ઘઈ રહેનારું
 સાનુકૂલ (સં.) (જી) વિ. અનુકૂળતાવાળું; મદદગાર;
 સાનુનાસિક વિ. (સં.) અનુનાસિક ઉચ્ચારવાળું (સ્વર)
 (અનુનાસિક જ પૂરતો છે.)
 સાનુસ્વાર વિ. (સં.) અનુસ્વારવાળું (સ્વર) (વ્યા.)
 સાન્ન વિ. (સં.) અંતવાળું; મર્યાદિત; નશ્વર
 સાન્ન વિ. (સં.) સધન; ધક
 સાપ પું. (સં. સર્પ, પ્રા. સપ્પ) સર્પ; ભુજંગ [ધોડી
 સાપડી સ્ત્રી. વાંચવાનું પુસ્તક મૂકવાની લાકડાની ફાંસિયા
 સાપડો પું. મોટી સાપડી
 સાપણ (સ્ત્રી) સ્ત્રી. (સં. સર્પિકા, પ્રા. સર્પિકા)
 સાપની માદા (૨) વહાણના એક ભાગનું નામ
 સાપન વિ. (સં.) શોક્યને લગતું (૨) ઓરમાયું (૩)
 પું. શત્રુ; દુશ્મન [મણી ચામડીવાળી સાપની
 સાપબામણી સ્ત્રી. ગરોળીના ઘાટની લીલી સુંદર ચિતરા-
 સાપિણી સ્ત્રી. સાપણ; સાપની માદા
 સાપરાશ વિ. (સં.) અપરાધી; દોષિત
 સાપેશ વિ. (સં.) અપેક્ષાવાળું (૨) સ્વતંત્ર હસ્તી ન
 ધરાવનારું પણ બીજા કશા પર આધાર રાખનારું;
 'રિલેટિવ' (૩) સ્વતંત્ર હસ્તી ન ધરાવતું
 સાપેશતા સ્ત્રી. (સં.) માપ, દિશા વગેરેમાં એકબીજામાં
 આધાર હોવો તે
 સાપોલિયું ન. નાનો સાપ (૨) સાપનું બચ્ચું (૩) અજસિયું
 સાપાસિક વિ. (સં.) સાત દિવસનું (૨) સપ્તાહને લગતું
 (૩) ન. સાતસાત દિવસે બહાર પડતું છાપું; અઠવાડિક
 સાફ વિ. (અ.) ચોખ્ખું; સ્વચ્છ (૨) કચરા-કાંટા વગરનું
 (૩) સપાટ (૪) નિષ્કપટ (૫) સ્પષ્ટ (૬) કિ.વિ.
 બિલકુલ પરીને
 સાફલ્ય ન. (સં.) સફળતા
 સાફસાફ વિ. તદન સાફ (૨) કિ.વિ. ચોખ્ખે ચોખ્ખું;
 સ્પષ્ટ રીતે (૩) ખુલ્લા ડિલથી
 સાફસૂફ વિ. ચોખ્ખું; કચરા વિનાનું (૨) સ્ત્રી. સફાઈ;
 વાળઝૂડ (૩) કામકાજની સુખડતા
 સાફસૂફી સ્ત્રી. સાફસૂફ; સફાઈ
 સાફી સ્ત્રી. (અ.) ચલમ પીવાનો કપડાનો કકડો [તેવું
 સાફી વિ. (અ.) જેના વળતર કે વટાવ ન દેવાં પડે
 સાફો પું. ફંદો
 સાબડબોલું વિ. ભોળું; નિષ્કપટ (૨) ભેળસેળવાળું
 સાબડાઈ સ્ત્રી. સાબદા થવાપણું; સફળતા
 સાબદું વિ. બધુંયે; તમામ (૨) સજ્જ; તૈયાર
 સાબર ન. (સં. શંબર, પ્રા. સંબર) શિંગડાવાળું હરણ
 જેવું એક પશુ
 સાબર સ્ત્રી. સાબરકાંઠામાંથી પસાર થતી નદી; સાબરમતી

સાબરકાંઠા

૮૨૨

[સામાસામી

સાબરકાંઠા પું. સાબરમતી નદીના કાંઠા પરનો પ્રદેશ (૨)
એક જિલ્લો [વાળી] અમદાવાદ પાસેની નળી
સાબરમતી સ્ત્રી. (સં. સાંબરમતી, સં. શબ્દવતી = કોતરો-
સાબરસી(-શી)નું(-નું) ન. સાબરનું શિંગું
સાબાન પું. (ફા. સાબાન) હિજરી વર્ષનો એ નામનો
આઠમો મહિનો

સાબાન પું. શાવપાન (૨) તંબુ [ઉદ્ગાર
સાબાશ ઉદ્ગ. (ફા. શાહબાશ) શાબાશ; ઉત્તેજન આપતો
સાબાશી સ્ત્રી. (ફા. શાહબાશી) શાબાશી; પત્ન્યવાદ; તારીફ
સાબિત વિ. (અ.) સિદ્ધ, પુરવાર થયેલું
સાબિતી સ્ત્રી. પુરાવો; ખાતરી; પ્રમાણ
સાબિર વિ. (અ.) સહિષ્ણુ; સહનશીલ
સાબુ(-બ) પું. (અ. સાબૂન) શરીર તથા કપડાંનો મેલ
કાપવા બનાવાતી એક ખાસ પદાર્થની ગોટી
સાબુ(ઠબોખા, ઠઢાણા) પું. બ.વ. સાબુચોખા
સાબુ(-બ)દાની સ્ત્રી. (ફા.) સાબુ ઓગળે નહીં તે માટે
રાખવાની ડબી

સાબૂત વિ. (અ. શુભૂત) આપું; જેવું ને તેવું; સાજુસમું;
પૂરેપૂરું હયાત (૨) સંગીન; નકર; મજબૂત
સાબૂતી સ્ત્રી. મજબૂતી; સંગીનતા (૨) સુરક્ષિતતા
સાબોળ વિ. માથાબોળ (સ્નાન)

સાભાર વિ. (સં.) આભાર સહિતનું (૨) કિ.વિ.

આભારપૂર્વક; ઉપકારના સ્વીકાર સાથે
સાભિનય વિ. (સં.) અભિનય સાથેનું; હાવભાવ સાથે
અભિનય કરતું (૨) કિ.વિ. અભિનય સાથે
સાભિપ્રાય વિ. (સં.) અભિપ્રાયવાળું (૨) કંઈ અર્થ કે
હેતુવાળું (૩) કિ.વિ. હેતુપૂર્વક

સાભિમ્મન વિ. (સં.) અભિમાનપૂક્ત; ગર્વવાળું

સાભિલાષ વિ. (સં.) અભિલાષા ધરાવતું; કામના કરતું

સામ પું. (સં. સામિન, પ્રા. સામિ) સ્વામી; પતિ

સામ પું. (સં.) સામવેદ (૨) રાજનીતિના ચાર
ઉપાયોમાંનો એક; મીઠી વાતોથી, સમજાવી મેળવી
લેવું તે (સામ, દામ, દંડ, ભેદ) (૩) સમજાવટ (૪)
સ્તુતિગાન (૫) સામવેદનો પ્રત્યેક મંત્ર

સામ સ્ત્રી. સાંભેલામાં નાખવામાં આવતી નીચેની લોખંડની
કુંડલી કે વીંટો [ગાવાં તે

સામગાન ન. (સં.) સામવેદના મંત્ર સંગીતના સ્વરોમાં

સામગ્રી સ્ત્રી. (સં.) કોઈ કાર્યમાં ઉપયોગી કે સાધન તરીકે

કામનો સામાન (૨) કાઠોરજના પ્રસાદની વિવિધ
વાનીઓ [એકીવારે

સામઢું વિ. ભેગું; એકઠું કરેલું (૨) કિ.વિ. સાથેલાયું;

સામનો પું. સામે થવું તે; વિરોધ; બાકરી

સામમંત્ર પું. (સં.) સામવેદની તે તે ઋચા

સામયિક વિ. સમય સંબંધી (૨) સમયોચિત (૩)

નિયતકાલિક (૪) કામચલાઉ (૫) ન. નિયત સમયે
પ્રકટ થતું છાપું

સામર ન. એક ઝાડ; શીમળો

સામર્થ્ય ન. (સં.) બળ; શક્તિ; તાકાત; સમર્થતા

સામવેદ પું. (સં.) ચારમાંનો ત્રીજો વેદ

સામવેદીય વિ. સામવેદને લગતું [પું. તેવો માણસ

સામવેદી વિ. સામવેદ ભણેલું કે સામવેદનું અનુયાયી (૨)

સામસાનું વિ. બરાબર સાનું (૨) વિરુદ્ધનું (૩) સ્પર્ધાવાળું

(૪) કિ.વિ. એકબીજાની સામે (૫) હરીફાઈમાં

સામસામે કિ.વિ. સામસાનું હોય તે રીતે [શ્રીકૃષ્ણ

સામળ(-ળિયો) પું. (સં. શ્યામલ, પ્રા. સામલ) શામળ;

સામળું વિ. (સં. શ્યામલ, પ્રા. સામલ) શામળું; કાળું

સામળો પું. (સં. શ્યામલ) શ્યામભુંદર; શ્રીકૃષ્ણ

સામંજસ્ય ન. (સં.) સમંજસતા; યોગ્યતા; ઔચિત્ય

સામંત પું. (સં.) ખંડિયો રાજા; માંડલિક; ઠાકોર (૨) વીર

પોદ્ધો (૩) રાજાનો જાગીર ધરાવતો ગરાસિયો

સામંતશાહી સ્ત્રી. (ફા.) સામંતોના કે અમીર ઉમરાવોના

આધાર કે વર્ચસ્વવાળી રાજવંશવસ્થા; 'ફ્યુડિઝમ'

સામાજિક વિ. (સં.) સમાજ સંબંધી; સમાજનું

સામાજિક પું. (સં.) સભાસદ; સભ્ય (૨) નાટક જોવા

આવેલો પ્રેક્ષક

સામાજિકના સ્ત્રી. (સં.) સમાજ સાથે રહેવાપણું

સામાન પું. (ફા.) સામગ્રી; ચાયરચીજ; ઉપયોગી ચીજો;

સાહિત્ય; સરંજામ (૨) સાજ; પલાણ

સામાનધર પું. (ફા. નસં.) સામાન સાચવવાની ઓરડી

કે જગ્યા; 'ક્લોકરૂમ' [સમાન

સામાન્ય વિ. (સં.) સાધારણ; ખાસ નહિ તેવું (૨) સૌમાં

સામાન્યકૃદંત ન. (સં.) કિંપાપદનું મૂળ કૃદંત; વિધ્યર્થ

કૃદંત (વ્યા.)

સામાન્યજ્ઞાન ન. ખાસ અમુક વિષયનું નહિ પણ સાધારણ

જરૂરી એવા અનેક વિષયોનું ઊંડાણમાં ઊતર્યા વિના

માત્ર પરિચયરૂપ જ્ઞાન [સંયસરી

સામાન્યતઃ કિ.વિ. (સં.) સાધારણ રીતે (૨) સરેરાશ;

સામાન્યનામ ન. કોઈ એક આખા વર્ગને તેમજ તેના દરેક

ઘટકને લાગુ પડતું નામ-જાતિવાચક નામ (વ્યા.)

સામાન્યા સ્ત્રી. (સં.) વેશ્યા; ગણિકા [ઇએજન'

સામાન્યીકરણ ન. સર્વસામાન્ય થવાની પ્રક્રિયા; 'જનરલા-

સામાપાંચમ સ્ત્રી. (સામોનપાંચમ) ભાદરવા સુદ પાંચમ-

એક સિદ્ધ પર્વ [કરવાનું નિત્યકર્મ (જૈન)

સામાયિક ન. (સં.) સમતાપૂર્વક એકાગ્ર ચિત્તે ભેસી

સામાવાળું (-ળિયું) વિ. સામા પસનું; શત્રુ પસનું

સામાવાળિયો પું. સામા પસનું માણસ; પ્રતિપક્ષી [સ્પર્ધામાં

સામાસામી કિ.વિ. સામસામે; એકબીજાની સામે (૨)

સામાસામી સ્ત્રી. દુશ્મનાવટ; શત્રુતા

સામાસિક]

૮૨૩

[સારદોહન

સામાસિક વિ. (સં.) સમાસ સંબંધી (૨) સમાસયુક્ત
સામિયાનો પું. શામિયાનો; તંબુ
સામીપ્ય ન. (સં.) સમીપતા; નજીકપણું; નિકટતા
સામુદાયિક વિ. (સં.) સમુદાયનું; સમુદાયને લગતું (૨)
સમુદાય વડે કરતું

સામુદ્ર વિ. (સં.) સમુદ્રનું; સમુદ્રને લગતું
સામુદ્રધુની સ્ત્રી. (સમુદ્ર + ધુની = નદી) બે મોટા સમુદ્રને
જોડનારી ખાડી

સામુદ્રિક વિ. (સં.) સમુદ્ર સંબંધી (૨) ન. શરીરનાં ચિહ્ન
ઉપરથી ભવિષ્ય કે શુભાશુભ ફળ જાણવાનું શાસ્ત્ર
(૩) પું. તે શાસ્ત્ર જાણનાર

સામુદ્રિકશાસ્ત્ર ન. શરીરનાં ચિહ્નો કે મુદ્રાઓ પરથી
ભવિષ્ય કે શુભાશુભ જાણવાનું શાસ્ત્ર

સામુદ્રી સ્ત્રી. (સં.) દુગદિવીનું એક સ્વરૂપ [વિરુદ્ધ
સામું વિ. (સં. સંમુખ, પ્રા. સંમુહ) સામે આવેલું (૨)

સામુદ્રિક વિ. (સં.) સમુદ્રને લગતું; સામુદાયિક
સામે ના. (સં. સંમુખ, પ્રા. સંમુહ) રૂબરૂ (૨) નજર
તરફની દિશામાં (૩) વિરુદ્ધમાં

સામેરી પું. એક દેશી રાગ

સામેલ વિ. જોડાયેલું; શામિલ

સામેલગીરી સ્ત્રી. શામિલગીરી; જોડાણ

સામેયું ન. (સામું દ્વારા) (વાજતે ગાજતે) સામે લેવા જતું
સરવસ કે અતિથિને તેમ જઈને સમરામ કરવા તે

સામો પું. (સં. શ્યામાક, પ્રા. સામઅ) એક ખડધાન્ય
સામોપચાર પું. (સં. સામનુ + ઉપચાર) સામાનો, ઉપયોગ

કે પ્રયોગ (૨) મીઠાવચનથી મેળવી લેવું તે (૩) સમજા-
વટથી કામ લેવાનો રાજનીતિના ચાર પ્રયોગમાંનો એક

સામોપાય પું. (સં. સામનુ + ઉપાય) સામોપચાર (૨)
માનમોચનના છમાંનો એક પ્રકાર (કા.)

સામ્ય ન. (સં.) સમાનતા; સરખાપણું (૨) એકાત્મકતા

સામ્યચિહ્ન ન. (સં.) બરાબરી દર્શાવતું (=) ચિહ્ન

સામ્યયોગ પું. (સં.) જેમાં ભુદ્ધિની સમતાકલાએ પહોંચવા
માટેની ક્રિયા હોય તેવી સિદ્ધિ મેળવવાની પ્રક્રિયા;

ચિત્તની સમતા સાધવાની પ્રક્રિયા

સામ્યવાદ પું. (સં.) માલમતા વગેરે સામાજિક માલિકીનાં
ગણી, દરેકનું સામ્ય સ્થાપનાનો એક રાજકીય વાદ;

'ક્રોમ્યુનિઝમ'

[લગતું

સામ્યવાદી વિ. (૨) પું. સામ્યવાદમાં માનનાર કે તેને
સામ્યવાસ્ત્વા સ્ત્રી. (સં.) સમાતાની-સમતોલપણાની સ્થિતિ

સામ્રાજ્ય ન. (સં.) એક સમ્રાટની હકૂમત નીચે આવેલાં
અનેક રાષ્ટ્રોનો સમૂહ (૨) તેની હકૂમત

સામ્રાજ્યવાદ પું. રાજાશાહી; 'ઇમ્પીરિયલિઝમ' [સંબંધી
સામ્રાજ્યવાદી વિ. (૨) પું. સામ્રાજ્યવાદમાં માનતું કે તે

સામ્યક ન. (સં.) બાણ; તીર

સાયન વિ. (સં.) અયનચલન પ્રમાણે ગણાતું

સાયન્ટિફિક વિ. (ઈ.) વિજ્ઞાનને લગતું; વૈજ્ઞાનિક

સાયન્ટિસ્ટ પું. (ઈ.) વૈજ્ઞાનિક

સાયન્સ ન. (ઈ.) વિજ્ઞાન; શાસ્ત્ર

સાયન્સ-ફિક્શન ન. (ઈ.) વિજ્ઞાનકથા

સાયકલોન પું. (ઈ.) ચક્રવાત; વંટોળ

સાયબરકાફે ન. (ઈ.) ઇન્ટરનેટની સગવડવાળું કેન્દ્ર

સાયર પું. (સં. સાગર, પ્રા. સાયર) સાગર; સમુદ્ર

સાયટોપ્લાઝમ પું. (ઈ.) કોષરસ

સાયટોલોજી સ્ત્રી. (ઈ.) કોષવિદ્યા

સાયં કિ.વિ. (સં.) સાંજે

સાયંકાલ (સં.) (-ળ) પું. સંધ્યાકાળ; સાંજનો સમય

સાયંપૂજા સ્ત્રી. (સં.) સાંજે કરાતી અર્ચના (૨) સાંઝ

પછીનું ભોજન; વાળું

સાયંપ્રાતર કિ.વિ. (સં.) સાંજે અને સવારે; સાંજસવારે

સાયંપ્રાર્થના સ્ત્રી. (સં.) સાંજની પ્રાર્થના-સ્તુતિ

સાયંસંધ્યા સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યાસ્ત સમયનો સંધિકાળ (૨)

સંધ્યાવિધિ (બ્રાહ્મણો વગેરેમાં)

સાયસ વિ. (સં.) પ્રયત્નપૂર્વકનું (૨) કિ.વિ. કષ્ટ સાથે

સાધામયાં ન. બ.વ. સ્ત્રીઓ પરસ્પર સમરામ કરે તે-ભેટે તે

સાયુજ્ય ન. (સં.) જોડાણ (૨) મોલ

સાર પું. ઝીણું કાણું; વેહ

સાર સ્ત્રી. સંભાળ (૨) માવજત; બરદાસ

સાર વિ. (સં.) સાટું; ઉત્તમ (૨) પું., ન. કસ; સત્ત્વ

(૩) તાત્પર્ય; સારાંશ (૪) લાભ; ફાયદો

સારક વિ. (સં.) રેચક (૨) પું. (વાળ) ઓળનાર [માર્મિક

સારગર્ભ પું. (સં.) રહસ્ય; મર્મ (૨) વિ. રહસ્યવાળું;

સારગ્રાહિતા સ્ત્રી. (સં.) સારાસાર તારવી લેવાપણું

સારગ્રાહી વિ. અસાર છોડી સાર ગ્રહણ કરનારું

સારજન્ટ પું. (ઈ.) ગોરો પોલીસ જમાદાર (૨) પોલીસ

જમાદાર (૩) કોર્પોરલની ઉપરનો મિનસનદી લશ્કરી

અમલદાર (૪) પારાસભા, લોકસભા, રાજ્યસભા

વગેરેમાં વ્યવસ્થા જાળવનાર હકૂમતનો અમલ

કરાવનાર માણસ

સારડી સ્ત્રી. કાણું પાડવાનું સુધારનું એક સાધન [સારડી

સારડી પું. જમીનમાં ઊંડે સુધી 'બોર' પાડવાની યાંત્રિક

સારણગાંઠ સ્ત્રી. પેદુમાં થતી (આંતરડાની) એક જાતની ગાંઠ;

'હર્નિયા' [પરોવલો તે (૨) નાની નહેર કે વહેણો

સારણી સ્ત્રી. (સં. સારણી) વજાટ માટે ફણીમાં તાણો

સારણીકામદાર પું. ફણીમાં તાણો સારવાનું કામ કરનાર

સારતત્ત્વ ન. (સં.) નિયોઝ; અર્ક (૨) રહસ્ય

સારથિ પું. (સં.) રથ હાંકનાર; સૂત

સારથ્ય ન. (સં.) રથ હાંકવાનું કામ; સારથિપણું [ગ્રહણ

સારદોહન ન. (સં.) સાર તારવી લેવાની ક્રિયા; તત્ત્વ-

સારપ/

૮૨૪

[સાલ

સારપ સ્ત્રી. સારાપખું; સજ્જનતા (૨) ભલમનસાઈ
 સારભાગ પું. સારો ભાગ (૨) સારાશ
 સારભૂત વિ. સારરૂપે રહેલું (૨) સર્વોત્તમ [વાજું
 સારમંડલ (સં.) (-ળ) ન. (સં.) એક જાતનું બત્રીસ તારનું
 સારમાણસાઈ સ્ત્રી. સજ્જનતા (૨) સૌજન્ય
 સારમેય પું. (સં.) કૃતરો
 સારમ્ય ન. (સં.) સરળતા; સરળ હોવાપણું
 સારવણી સ્ત્રી. સારવવું કે સાર કાઢવો તે
 સારવવું સ.કિ. સાર કાઢવો; તારવવું (૨) નિભાવવું (૩)
 પાર પાડવું (૪) સંભાળવું
 સારવાન પું. ઊંટવાળો; રાપકો
 સારવાર સ્ત્રી. (પ્રા. સારવું+વારવું) બરદાસ્ત; સેવાયાકરી
 (૨) દવાદાણના રૂપની સેવાયાકરી
 સારવાહી વિ. (સં.) સારવાણું; તાવવાળું [સારાવવું
 સારવું સ.કિ. (સં. સાપતિ, પ્રા. સારઈ) શ્રાદ્ધ કરવું;
 સારવું અ.કિ. કાણું પાડવું (૨) પરીવવું (૩) આંજવું;
 લગાડવું[નરમાદાની જોડમાં કરતું એક પંખી; કૌંચપક્ષી
 સારસ પું., ન. (સં.) બગલાના જેવું એનાથી મોટું અને
 સારસંગ્રહ પું. (સં.) સંદોહન
 સારસી સ્ત્રી. (સં.) સારસની માદા
 સારસી સ્ત્રી. હાથીની ચિચિયારી
 સારસ્થ ન. (સં.) સરસ્તા; રસિકતા [(૩) વિદ્વાન
 સારસ્વત વિ. (સં.) સરસ્વતી સંબંધી (૨) પું. વિદ્યોપાસક
 સારહીન વિ. (સં.) સાર વિનાનું; ફલ વિનાનું; નિઃસાર
 (૨) નિરુપયોગી (૩) મતલબ વિનાનું [મદદનીશ
 સારંગ પું. (કા. સરહંગ) વહાણનો મુખ્ય ટોલ (૨) તેનો
 સારંગ પું. (સં.) એક રાગ (૨) મૂગ (૩) ન. ધનુષ્ય
 સારંગ ન. (ન. શાફળી) વિષ્ણુનું ધનુષ્ય; શાંગ
 સારંગ(ઠધર, ઠધારી, ઠપાણી) પું. વિષ્ણુ
 સારંગી સ્ત્રી. (સં.) એક તંતુવાદ્ય (૨) મૂંગલી
 સારાઈ, (-શ) સ્ત્રી. સારાપણું (૨) મૈત્રી
 સારાત્મક વિ. (સં.) સારરૂપ; સારાંશરૂપ
 સારાનુવાદ પું. સાર પૂરતો અનુવાદ
 સારાવાટ સ્ત્રી. ઈષ્ટ પરિણામ (૨) સારો સમય
 સારાસાર પું. (સં.) સાડું અને ખોટું હોવાપણું
 સારાસારવિચાર પું. (સં.) સારાસારનો વિચાર
 સારાસારવિવેક પું. સાર અને અસારનો વિવેક કરવો -
 જુદા પાડવા તે
 સારાસારી સ્ત્રી. સારો મેળ કે સંબંધ; સુમેળ [અંશ
 સારાંશ પું. (સં.) ભાવાર્થ; મતલબ; તાત્પર્ય (૨) ઉત્તમ
 સારિકા સ્ત્રી. (સં.) મેના (૨) કંઠમાં પહેરવાનું એક ઘરેણું
 સારીગમ સ્ત્રી. (સા-રી-ગ-મ વગેરે) સંગીતના સાત સ્વર
 કે તેની સ્વરલિપિ (૨) કોઈ રાગ કે ગીતના સ્વર
 સારીપેઠ(-ઠે) કિ.વિ. સારી કે પૂરી રીતે

સાડું ના. -ને માટે; વાસ્તે; ખાતર
 સાડું વિ. (હિ. સારા પરથી) સમસ્ત; આખું
 સાડું વિ. (૨) ન. (સં. સારકં; પ્રા. સારઅ) યુભ; ભલું
 (૨) સુંદર; મજાનું (૩) કે. (જવાબમાં) ઠીક; ભલે
 સાડું(ઠખોટું, ઠનરસું, ઠમાઈ) વિ. સાડું અને ખોટું (૨)
 વખાણ કે નિંદા
 સાડુંસરખું વિ. ઠીકઠીક; સારી પેઠે કે સારી રીતે હોય એવું
 સાડૂખ્ય ન. (સં.) સમાન રૂપવાળા હોવું તે; સમરૂપતા
 (૨) બે ભિન્ન વિષય વર્ણનું સમાન બનવું તે (૩)
 ચારમાંથી એક પ્રકારની મુક્તિ
 સારેગમ સ્ત્રી. જુઓ 'સારીગમ'
 સારેવડું ન. ચોખાના લોટનો પાપડ
 સારો પું. (સં. સારક, પ્રા. સારઅ) બેસતા વર્ષને દિવસે
 વંચાતી, વર્ષ દરમ્યાન બનાવાના બનાવોની આગાહી
 (૨) સારપત્રિકા
 સારોદાર પું. (સં.) સાર કે રહસ્ય તારવવું તે
 સારોપા વિ. સ્ત્રી. (સં.) લક્ષણાના ચાર પ્રકારમાંનો એક
 પ્રકાર (કા.શા.)
 સાર્જન્ટ પું. જુઓ 'સારજન્ટ' [વેપારીઓની વજાજર
 સાર્થ વિ. (સં.) અર્થયુક્ત (૨) પું. કાકલો; ડોળું (૩)
 સાર્થક વિ. (સં.) સફળ (૨) કૃતકૃત્ય; કૃતાર્થ
 સાર્થકતા, (-કથ) ન. સાર્થકતા; કૃતાર્થતા; કૃતકૃત્યતા [વાન
 સાર્થવાહ પું. (સં.) વજાજરો (૨) સંધવી; કાફલાનો આગે-
 સાર્થ વિ. (સં.) ભીનું; ભીનાશવાળું
 સાર્થ વિ. (સં.) અર્થસહિત (૨) દોહું
 સાર્લેટિઝમ પું., ન. અહમન્યવાદ
 સાર્વાકાશિક વિ. (સં.) સર્વકાળ રહેનારું (૨) સર્વ સમયને
 લગતું (૩) સનાતન; શાશ્વત
 સાર્વજનિક, સાર્વજનીન વિ. (સં.) સર્વ લોકોનું; સર્વ લોકો
 સંબંધી (૨) સર્વ લોકોને ઉપયોગી (૩) જાહેર પ્રજાના
 ઉપયોગનું [(૨) પું. ચક્રવર્તી રાજા
 સાર્વત્રિક વિ. (સં.) આખી પૃથ્વીનું; આખી પૃથ્વી સંબંધી
 સાર્વનામિક વિ. (સં.) સર્વનામનું; -ને લગતું
 સાર્વભૌમિક વિ. (સં.) બધાં ભૂત-પ્રાણીઓને લગતું (૨)
 સમસ્ત જડચેતન પદાર્થને લગતું
 સાર્વભૌમ વિ. (સં.) આખી પૃથ્વીનું; આખી પૃથ્વી સંબંધી
 (૨) પું. ચક્રવર્તી રાજા (૩) ઉત્તર દિશાનો દિગ્ગજ
 સાર્વભૌમિક વિ. (સં.) સર્વ ભૂમિને લગતું; સાર્વભૌમ
 સાર્વલૌકિક (સં.) વિ. સર્વ લોકો સંબંધી; સાર્વજનિક
 સાર્વવર્ણિક વિ. (સં.) સર્વ વર્ણો અંગેનું; સર્વ વર્ણો સંબંધી
 સાલ પું., ન. (સં.) જેમાંથી રાજ નીકળે છે તે વૃક્ષ
 સાલ ન. (સં. શલ્ય, પ્રા. સલ્લ) વૈધમાં બેસે તેવો છેડો;
 બંધબેસતો સાંધો (૨) નડતર; આડખીલી (૩)
 ગિલ્લીદંડાની એક રમત

સાલો

૮૨૫

[સાહજિક

સાલ સ્ત્રી. (કા.) વર્ષ (૨) પાકની મોસમ (૩) વર્ષાસિન
 સાલગરેહ, સાલગીરી સ્ત્રી. (સાલ +ફા. ગિરહ)
 વરસગાંઠ; જન્મદિવસ; 'બર્થ-ડે' [વર્ષ; પોર
 સાલગુદસ્ત સ્ત્રી. (કા. સાલિગુજિશ્તહ) વીતેલું વર્ષ; ગપું
 સાલપોલિયું વિ. સાલમાંથી કીલું પડી ગયેલું (૨) સાલ
 બરાબર બેઠાં ન હોય તેવું (૩) કીલું
 સાલભર કિ.વિ. આખું વર્ષ; બારે માસ
 સાલમ પું. (અ.) એક જાતની વનસ્પતિનો પૌષ્ટિક કંદ
 સાલમપાક પું. સાલમનાખીને બનાવાતો એક પાક (૨) માર
 સાલમુબારક ઉદ્ધ. 'નવું વર્ષ તમને આબાદ રાખો' એવો
 ઉદ્ગાર; નૂતન વર્ષાભિનંદન
 સાલવણું ન. લાકડાના પાંચામાં સાલ ભરાવવું તે (૨)
 સલવાળું તે (૩) નડતર
 સાલવડું સ.કિ. સાલ બેસાડવાં (૨) સંગેવડું; ઠસાવડું
 સાલવાર કિ.વિ. વરસવાર; વર્ષના અનુક્રમે; વર્ષવાર
 સાલચારી સ્ત્રી. વરસ પ્રમાણે અનુક્રમ (૨) બનાવોની
 સાલવાર મોઢવણી
 સાલવી પું. સુતાર; સુધાર
 સાલવું સ.કિ. (સં. શલ્યાપતે, પ્રા. સલ્લઈ) શલ્ય પેઠે ખૂંચવું;
 ખટકવું; ભોંકાવું (૨) દિલમાં દુઃખ થવું (૩) નડવું
 સાલસ વિ. (અ.) નરમ સ્વભાવનું; સરળ
 સાલસાઈ સ્ત્રી. સાલસપણું
 સાલસી સ્ત્રી. લવાઈ; મધ્યસ્થતા [સાલાર)
 સાલ્હર વિ. (કા.) આગેવાન; મુખ્ય (ઉદા. સિપાહ-
 સાલ્યાં ન.બ.વ. જુવાર-બાજરીનાં પાંદડાં સિવાયનાં સુકાં
 ચાકાં [(૨) રાજવીને મળતું વર્ષાસિન
 સાલિયાજી ન. (કા. સાલાના) વર્ષાસિન; વાર્ષિક વેતન
 સાલું વિ. સાળું, વાક્યમાં વપરાતાં તેની વિવક્ષામાં કંઈ
 સચોટતા ને મમતા વર્તાય છે. (૨) 'માણું' પેઠે
 નિરર્થક પણ બોલાય છે.
 સાલો પું. સાળો; વહુનો ભાઈ
 સાલો પું. ધાસની મોટી ગંજી
 સાલોત્રી પું. (શાલિહોત્રી ઉપરથી) દોરનો દાક્તર
 સાલોસાલ કિ.વિ. હરસાલ; દર વર્ષ
 સાલ્લો પું. સાડલો; સ્ત્રીઓને પહેરવાનું વસ્ત્ર
 સાવ કિ.વિ. (સં. સર્વ, પ્રા. સવ્વ) તદન; સંપૂર્ણપણે
 સાવકાશ વિ. પોલાણ-અવકાશવાળું (૨) કિ.વિ. અવકાશ
 મળતાં; અનુકૂળતાએ [અપરમાનું
 સાવડું વિ. (સં. સાપત્ન, પ્રા. સાવક્ક) ઓરમાણું (૨)
 સાવચેત વિ. સાવધાન; જાગૃત; સચેત
 સાવચેતી સ્ત્રી. સાવધાની (૨) ચેતવણી (૩) સંભારણું
 સાવજ પું. (સં. ચાપદ, પ્રા. સાવજજ) સિંહ [સામાન્ય
 સાવજ ન. (સં. શાવક, પ્રા. સાવય) પક્ષીનું બચ્ચું હવે પક્ષી
 સાવજું ન. સિંહનું બચ્ચું

સાવજું ન. (સં. શાવક, પ્રા. સાવય) પંખી (લાડમાં)
 સાવધ વિ. (સં.) નિદનીય; નિષ્ઠ (૨) ગુનેગાર (૩) દોષિત
 સાવધ, (ધાન) વિ. (સં.) સાવચેત; હોશિયાર; જાગૃત
 સાવધાની, (નતા) સ્ત્રી. જાગૃતતા; સાવચેતી
 સાવન પું. (સં.) શ્રાવણમાસ (૨) સૌર વર્ષ
 સાવયવ વિ. (સં.) અવયવવાળું (૨) સચેતન
 સાવરણી સ્ત્રી. (સં. સંવારણ, પ્રા. સંવારણ) પૂજો
 વાળવાનું સાધન; બુહારી
 સાવરણો પું. મોટી સાવરણી; સળીઓનો વાળવાનો ગૂરો
 સાવર્ય ન. (સં.) ઉચ્ચારણમાં સ્વરો-વ્યંજનોનું મળતાપણું
 (૨) એક જાતિનું હોવાપણું [રંગીન કાળિયું
 સાવલિયું ન. અંગૂઠા તરીકે પણ વાપરી શકાય તેવું ટુંકું
 સાવલું ન. ચોરીની ઉતરડ ઉપર મુકાતું શકોરા જેવું ફુંકું
 સાવળ ન. ભજનનો એક પ્રકાર [પાત્રી (૪) યમુના નદી
 સાવિત્રી સ્ત્રી. સૂર્યનું કિરણ (૨) ગાયત્રી (૩) સત્યવાનની
 સાવિત્રીદત્ત ન. જેઠ માસના શુકલ પક્ષના છેલ્લા ત્રણ
 દિવસોમાં સૌભાગ્યની રક્ષા માટે કરાતું સ્ત્રીઓનું એક
 વ્રત; વટસાવિત્રી [કિ.વિ. શંકા સાથે
 સ્પર્શક વિ. (સં.) શંકાપ્રયુક્ત (૨) વહેમી; વહેમીલું (૩)
 સાશ્વર્થ વિ. (સં.) આશ્વર્થવાળું; નવાઈ ભરેલું (૨)
 કિ.વિ. અચંબા સાથે; નવાઈથી
 સાશ્વ વિ. (સં.) આશ્વવાળું; આશ્વમય
 સાશંગ વિ. (સં.) આઠે અંગ સહિતનું (માથું, આંખ,
 હાથ, છાતી, પગ, જંઘ, મન, વાણી) પ્રજ્ઞામ
 સાશંગપ્રજ્ઞામ પું.બ.વ. નીચા સુઈ (આઠે અંગથી) કરેલા
 સાસ પું. (સં. શાસ, પ્રા. સાસ) શાસ; દમ (૨) જીવ;
 પ્રાણ (૩) શકાર
 સાસરવાટ સ્ત્રી. સાસરિયાના ગામને માર્ગ-રસ્તો
 સાસરવાસ પું. સાસરામાં વસવું તે; સાસરાવાસો
 સાસરવાસો પું. સાસરે જતાં દીકરીને અપાતો લૂગડાં,
 પરેષાં વગેરે સામાન (૨) સાસરવાસ
 સાસરવેલ સ્ત્રી. સાસરાના કુટુંબનાં માણસો
 સાસરિયાં ન.બ.વ. સાસરાનો કુટુંબ-પરિવારનું
 સાસરિયું ન. સાસરીનું સગું (૨) સાસડું [ધર
 સાસરી સ્ત્રી. (-ડું) ન. (સં. શાશુરક, પ્રા. સાશુરઅ) સાસરાનું
 સાસરો પું. સાસરો (૨) વર કે વહુનો બાપ-પિતા
 સાશુ સ્ત્રી. (સં. શશુ, પ્રા. સાશુઅ, સસુ) વરકે વહુની માતા
 સાશુજીયો પું. સાશુનો પુત્ર; પતિ; ધણી
 સાશુજી ન.બ.વ. સાશુબા
 સાશુડી સ્ત્રી. (તુચ્છકારમાં) સાશુ
 સાસોટ કિ.વિ. ('સાસ' ઉપરથી) શાસભેર; હાંકતેહાંકતે
 સાસ્નાસ્ત્રી. (સં.) ગાયનાગળામાં લટકતી મોઢડી; ગોઠાંબળ
 સાહચર્ય ન. (સં.) સાથે જવું કે ફરવું તે; સહચાર
 સાહજિક વિ. (સં.) સહજ; સ્વાભાવિક; કુદરતી

સાહુ

૮૨૬

[સાંકળી

સાહુ સં.કિ. (સં. સાધયતિ, પ્રા. સાહઈ) ઝલવું; પકડવું

(૨) સાધ કરવી

સાહસ ન. (સં.) જોખમભરેલું કામ (૨) અવિચારી કામ

(૩) જોખમ હોવા છતાં હામ ભીડી ઝંપલાવવું તે

સાહસકથા સ્ત્રી. (સં.) સાહસપૂર્ણ કથા-વાર્તા

સાહસભેર ન. (સં.) સાહસ કરવા માટેનું ભેર [પુરુષ

સાહસવીર પું. (સં.) સાહસ કરવામાં શૂરવીર-પરાક્રમી

સાહસવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) સાહસિક કામ કરવાની વૃત્તિ કે

ભાવના

[સાહસવાળું (૩) હિંમતબાજ

સાહસિક વિ. (સં.) સાહસ કરનારું (૨) સાહસ ભરેલું;

સાહસિની વિ. સાહસિક સ્ત્રી

સાહસી વિ. (સં.) સાહસિક; સાહસવાળું

સાહાય્ય સ્ત્રી. (સં.) મદદ; સહાય (૨) સહારો; ઓથ

સાહાય્યકારક વિ. સહાય કરે એવું; સહાયકારક

સાહિત્ય ન. (સં.) સાધન; સામગ્રી (૨) પ્રજાનાં વિચાર,

ભાવના, જ્ઞાન વગેરેની ભાષામાં સંગ્રહાયેલી મૂડી;

વાક્યમય

સાહિત્યકાર પું. સાહિત્ય રચનાર; લેખક

સાહિત્યકૃતિ સ્ત્રી. સાહિત્યની ચીજ-રચના

સાહિત્યચર્ચા સ્ત્રી. (સં.) સાહિત્યના વિષયોની ચર્ચા

સાહિત્યશાસ્ત્ર ન. સાહિત્ય વિષયક શાસ્ત્રીય સમજ આપતું

શાસ્ત્ર

[સાહિત્ય સર્જવું તે

સાહિત્યસર્જન ન. (સં.) સાહિત્યની રચના કરવી તે;

સાહિત્યિક વિ. સાહિત્યને લગતું (૨) પું. સાહિત્યકાર

સાહિત્યેતર વિ. સાહિત્ય સિવાયનું બીજું

સાહિત્યોચિત વિ. સાહિત્યને માટે યોગ્ય

સાહિર વિ., પું. જાદૂ કરનાર; જાદૂગર

સાહિલ પું. (અ.) તટ; કિનારો (૨) સમુદ્ર તટ

સાહી સ્ત્રી. રુશનાઈ; શાહી; 'ઈન્ક' (૨) તબલાં વગેરેની

એક બાજુની પટ્ટી ઉપર લગાવાતો કાળો પદાર્થ

સાહીયુસ ન. શાહીયુસ; 'બ્લોટિંગ પેપર' (૨) નકલિયું

સાહુકાર પું. (સં. સાધુ, પ્રા. સાહુ) શાહુકાર; ધનિક (૨)

(કટાક્ષમાં) બદમાશ

[બદમાશી

સાહુકારી સ્ત્રી. શાહુકારી; શાહુકારપણું (૨) (કટાક્ષમાં)

સાહુડી સ્ત્રી. (સં. શાવિહા, પ્રા. સાવિહા) શાહુડી; શરીરે

ધારદાર પીંછાવાળું એક પ્રાણી

સાહેબ પું. (અ. સાહિબ) માલિક; વહી (૨) મોટો માણસ

(૩) ટોપીવાળો યુરોપિયન (૪) પરમેશ્વર; ઈશ્વર

સાહેબજાદી સ્ત્રી. બાદશાહ કે ઉમરાવની દીકરી (મુસલમાની)

સાહેબજાદો પું. બાદશાહ કે ઉમરાવનો દીકરો (મુસલમાન)

સાહેબજી ઉદ્ધ. સામસામે મળતાં વિવેકનો ઉદ્ઘાર [ટોપી

સાહેબટોપી સ્ત્રી. 'હેટ', ગોરા પહેરે છે એવું ટોપકું કે

સાહેબલોક પું. ગોરા લોક (ખાસ કરીને અંગ્રેજ)

સાહેબશાહી વિ. સાહેબીનો દોર

સાહેબી સ્ત્રી. જાહેજલાલી; વૈભવ (૨) શેઠાઈ (૩)

મોટાઈ (૪) સત્તા; અમલ

સાહેબો પું. સ્વામી; વર; વહી

સાહેલી (-લ્લી) સ્ત્રી. (સં. સખી, પ્રા. સહી. સમાંતર પ્રા.

સાહુલિઆ) સખી; સહિયર

સાથ સ્ત્રી. (સં.) સહાયતા; મદદ

સાથકાર, (૦ક) વિ. સહાયકારક; સહાયતા કરનાર

સાથ સ્ત્રી. કપડાં વણવાનું યંત્ર; શાળ [જાત

સાથ સ્ત્રી. (સં. શાલિ, પ્રા. સાલિ) ચોખા; ડાંગરની એક

સાળખાતું ન. મિલનો સાળોનો વિભાગ

સાળવણી સ્ત્રી. સાળવીની પત્ની (૨) વણકાર સ્ત્રી [વણકાર

સાળવી પું. (સં. શાલાપતિ, પ્રા. સાલાવઈ) કપડાં વણનાર;

સાળવીવાડ સ્ત્રી. સાળવી લોકોનો મહોલ્લો

સાળાવેલી સ્ત્રી. સાળાની વહુ; સાળેલી

સાળી પું. (સં. રયાલિકા, પ્રા. આલિઆ) વહુની બહેન

સાળુ પું. (સં. સાલુક, પ્રા. સાલુઅ) સ્ત્રીઓનું પહેરવાનું

ઝીંજું રંગીન વસ્ત્ર

સાળું વિ. સાલું, વાક્યમાં વપરાતાં તેની વિવક્ષામાં જરા

વધારે સચોટતા ને મનતાનો ભાવ ઉમેરે છે. ('મારે

સાળું' પણ બોલાય છે.) ઉદા. સાળી વાત તો ખરી.

(૨) 'માળું' પેટે વહાલમાં કે નિરર્થક બોલાય છે.

સાળેલી સ્ત્રી. સાળાવેલી; સાળાની વહુ

સાળેલું ન. ચોખાના પાપડ જેવી એક વાનગી

સાળો પું. (સં. રયાલક, પ્રા. સાલઅ) વહુનો ભાઈ

સાંઈ પું. (સં. સ્વામી, પ્રા. સામિઅ) પરમેશ્વર; ખુદા (૨)

કકીર

[મળવું તે

સાંઈ, (૦ડું) ન. સામસામે ભેટવું એ; આલિગન (૨)

સાંઈખાયા, સાંઈકકીર પું. સાધુ; બાબો (માનાઈ બ.વ.)

સાંકડ સ્ત્રી. સંકડામણ (૨) મુશ્કેલી

સાંકડ-મોકળ સ્ત્રી. સાંકડું-મોકળ કરી ચલાવી લેવું તે

સાંકડું વિ. (સં. સંકટ, પ્રા. સંકડ) પહોળાઈમાં ઓછું;

સંકડાશવાળું (૨) ભીડવું; છૂટ વગરનું (૩) સંકુચિત;

સંકુલ

સાંકડેમોકળ કે.વિ. ગમે એમ સંકડાઈને

સાંકળ સ્ત્રી. (સં. શુંખલા, પ્રા. સંકલા) કડીઓ કે આંકડા

જોડીને બનાવેલી લાંબી હાર (૨) બારી કે બારણાને

બંધ કરવાની એવી હારનું સાધન (૩) જમીન

ભરવાનું ત્રીસ મીટરનું માપ

સાંકળવું સ.કિ. સાંકળની પેટે જોડવું; વળગાડવું (૨)

અ.કિ. સાંકળની પેટે બંધાવું; સંકળાવું

સાંકળસાતતાળી સ્ત્રી. એક બાજરમત; નાગરવેલ

સાંકળિયું ન. પુસ્તકનાં પ્રકરણ વગેરેનો પાનાના નંબર સાથે

અનુક્રમ; અનુક્રમણિકા

[પહેરવાની કંઠી

સાંકળી સ્ત્રી. નાની કડીઓ જોડી બનાવેલી સેર (૨) કોટે

[સાંકળું]

૮૨૭

[સાંપરાય]

સાંકળું ન. પગનું એક ઘરેણું
 સાંકેતિક વિ. (સં.) સંકેત સંબંધી; સંકેતવાળું (૨)
 પારિભાષિક (૩) ઘોતક; સૂચક [શમા કરવી
 સાંખવું સ.કિ. (સં. સં + શમ્) ખમવું; સહન કરવું (૨)
 સાંખ્ય વિ. (સં.) સંખ્યાને લગતું (૨) જ્ઞાનમાર્ગ
 સાંખ્યદર્શન ન. (સં.) કપિલ મુનિએ રચેલું દર્શન; છ
 વૈદિક દર્શનોમાંનું એક
 સાંખ્યમાર્ગ પું. (સં.) જ્ઞાનમાર્ગ (ગીતા) (૨) કપિલ
 ભગવાનનો સાંખ્ય દર્શનનો સિદ્ધાંત
 સાંખ્યયોગ પું. (સં.) સાંખ્યદર્શન જેમાં મુખ્ય હોય તેવો
 યોગ (૨) ગીતાનો બીજો અધ્યાય [સાધક
 સાંખ્યયોગી વિ. (સં.) સાંખ્યયોગને માર્ગે પ્રયત્ન કરનાર
 સાંગ વિ. (સં.) અંગો સહિત (૨) આપું; તમામ
 સાંગ પું. સ્ત્રી. ન. બરછી જેવું એક પ્રાચીન હથિયાર
 સાંગરવું સ.કિ. કણસલામાંથી દાણાં છૂટા પાડવા
 સાંગરી સ્ત્રી. સમડીની શિંગફળી; સાંગર
 સાંગામા-(માં)થી સ્ત્રી. અઢેલીને બેસાડ્ય તેવી પાટી બરેલી
 પુરતી ઘાટની માંચી [કટેરાવાળો ભાગ
 સાંગી સ્ત્રી. રથની પરી અને સાટી એ બે વચ્ચેનો
 સાંગોપાંગ વિ. (સં.) અંગપાંગ સહિત; સમસ્ત; પૂર્ણ
 (૨) કિ.વિ. નિર્વિદ્યે
 સાંધિક વિ. (સં.) સંધનું, -ને લગતું; સામૂહિક
 સાંધરવું અ.કિ. (સં. સંધરતિ, પ્રા. સંધરઈ) ચાલવું;
 ચાલતા રહેવું (૨) જવું; વિદાય થવું
 સાંધવું સ.કિ. (સં. સંધિ) સંધરવું; એકઠું કરવું
 સાંધાકામ ન. યંત્ર (૨) યંત્રકામ (૩) યંત્રની રચના વગેરે
 સાંધો પું. (સં. સંધક, પ્રા. સંધઅ) યંત્ર (૨) બીજું
 સાંજ-(જ) સ્ત્રી. (સં. સંધ્યા, પ્રા. સંઝા) સંધ્યાકાળ
 સાંજ-(જ)રે કિ.વિ. ('સવારે'ના સાદશ્યથી 'સાંજરે')
 સાંજે; સાંધકાળે
 સાંજી-(ઝી) સ્ત્રી. લગ્ન વગેરે પ્રસંગે સાંજે ગીતો ગાવાનો
 કાર્યક્રમ (૨) સાંજે ગાવાનું લગ્નગીત (૩) આરતી
 સાંઝઘાંઝ સ્ત્રી. ગઢબંધન
 સાંઝી સ્ત્રી. સરાંઝી, સાંઝીની સુકી પાતળી સોટી [કેપાતળું
 સાંઝીકું-(કું) ન. સાંઝીનો નાનો કકડો (૨) વિ. તેના જેવું સૂકેલું
 સાંઝીઝાંખરાં ન. બ. વ. સાટીઝાંખરાં (૨) કાનભંભેરણી
 સાંઝો પું. જુવાર શેરડી વગેરેનો પેરાઈવાળો દાંડો (૨)
 લીલો કે સૂકો છોડ
 સાંઝશી-(સી) સ્ત્રી. સાણસી; પકડ જેવું એક સાધન
 સાંઝસો પું. સાણસો; મોટી સાણસી
 સાંઝ પું. (સં. ધંડ, પ્રા. સંઝ) ગોધો; આખલો (૨) માતેલો
 નિરંકુશ માણસ (૩) કટાક્ષમાં) ધણી; પતિ
 સાંઝડી-(ઝી) સ્ત્રી. (સં. ધંડિકા, પ્રા. સંઝી) ઝીટડી (૨)
 ઉતાવળી ચાલથી ચાલતી સવારીની ઝીટડી

સાંઝડી-(લી)સવાર પું. ઝીટડીનો સવાર
 સાંઝિયો પું. સાંઝ (સવારીનો ઝીટ)
 સાંત વિ. (સં.) અંતવાળું; નયર [રાણગારવું
 સાંતરવું અ.કિ. પરવારવું (૨) સ.કિ. સજજ કરવું (૩)
 સાંતળવું સ.કિ. (સં. સમ્ + તળવું) ધી કે તેલમાં શેકવું
 કે તળવું
 સાંતાનિક વિ. (સં.) સંતાન કે સંતાનોને લગતું
 સાંતી સ્ત્રી. એક હળથી વચાપ તેટલી જમીન (૨) બે બળદ
 અને હળનું એકમ (૩) ન. સાંતીકું; હળ
 સાંતીકું ન. હળ [ઉપરનો વેરો
 સાંતીવેરો પું. એક સાંતી ચલાવવા જેટલી ખેતી-હળ
 સાંતેલું ન. બળદને જોતરવામાં વપરાતું ગાડનું ચોકડું
 સાંત્વન ન. (-વા) સ્ત્રી. (સં.) આશ્વાસન; દિવાસો
 સાંધ સ્ત્રી. (સં. સંધ્યા, પ્રા. સંધ્યા) ગણોત; જમીન ખેડવા
 આપ્યા બદલ લેવાનું ભાડું
 સાંધવું સ.કિ. સાંધે આપવું; ગણોતે ખેડવા આપવું
 સાંધિયો, સાંધી, (ઠોડી) પું. સાંધે જમીન ખેડનાર ખેડૂત;
 ગણોતિયો
 સાંઠીપતિ પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ અને સુદામાના ગુરુ
 સાંદ્ર વિ. (સં.) ઘન; ગાઢ (૨) ધોર (૩) સ્તિમ્બ; ચીકણું
 (૪) જોરદાર; સચોટ (૫) રમ્ય; મનોહર
 સાંધ સ્ત્રી. સાંધો (૨) કાંતણ વણાટમાં તાર સાંધવા તે
 (જેમ કે, નવી તાણી સાળ પર લેતાં)
 સાંધણ ન. સાંધવું તે; સાંધો (૨) અનુસંધાન (૩)
 વધારાનો ભાગ; પુરવણી (૪) વજનમાં મૂકાતો ધડો
 સાંધણી સ્ત્રી. સાંધવું તે (૨) સાંધવાની દબ કે કુશળતા
 સાંધવું સ.કિ. (સં. સંદધાતિ, પ્રા. સંધઈ) સીવવું (૨)
 જોડવું (૩) સાંધો કરવો (૪) (વાસણને) રેણવું -
 થીંગડું દેવું
 સાંધાવાળો પું. રેલના સાંધા જોડી આપનાર; 'લાઈનમેન'
 સાંધિક પું. (સં.) સલાહસંધિ કરનાર
 સાંધિવિશ્રાહક પું. પરરાજ્યો સાથે સંધિ કે વિગ્રહ કરવાના
 અધિકારવાળો મંત્રી; 'એલચી'
 સાંધો પું. (સં. સંધિ) જ્યાં બે વસ્તુઓ સાથે જોડઈ કે
 સિવાઈ હોય તે ભાગ (૨) ફાટેલું કે તૂટેલું દુરસ્ત
 કરવા દીધેલું થીંગડું
 સાંધ્ય વિ. (સં.) સંધ્યા સંબંધી; સંધ્યાકાળનું પ્રકાર
 સાંનિધ્ય ન. (સં.) સમીપતા; નજીકપણું (૨) મોક્ષનો એક
 સાંનિધાતિક વિ. (સં.) સનેપાત સંબંધી
 સાંપડવું અ.કિ. (સં. સંપતતિ, પ્રા. સંપડઈ) મળવું; પ્રાપ્ત
 થવું (૨) જન્મવું; અવતરવું
 સાંપતિક વિ. (સં.) સંપતિ સંબંધી; નાણાં વિષયક
 સાંપરાય પું. (સં.) પરલોક (૨) મરણોત્તર જીવન કે તે
 વિશે ખોજ

સાંપતિક/

૮૨૮

[સિતમખો(-ગ, -ગા)ર

સાંપતિક વિ. (સં.) આર્થિક; સંપત્તિને લગતું
 સાંપ્રત વિ. (સં.) હમણાંનું; હાલનું (૨) અદ્યતન
 સાંપ્રતિક વિ. (સં.) વર્તમાન સમયનું; હમણાંનું; વર્તમાન
 કાલિક [પરંપરાગત
 સાંપ્રદાયિક વિ. (સં.) સંપ્રદાય સંબંધી કે સંપ્રદાયનું (૨)
 સાંપ્રદાયિકતા સ્ત્રી. (સં.) સાંપ્રદાયિક હોવાપણું (૨)
 પાર્મિક સંકુચિતતા; પાર્મિક વાઙમંથી
 સાંખ સ્ત્રી. (સં. શબ્દ, પ્રા. સંખ) સાંખેલાની નીચલી
 લોખંડી ખોળી
 સાંખ પું. પાર્વતીજી સાથેના મહાદેવજી
 સાંખેલ સ્ત્રી. સમોલ; જોતરું ભરાવવાની ખૂંસરાની ખીલી
 સાંખેલ સ્ત્રી. સાંખેલું [મુશળધાર
 સાંખેલાધાર વિ. સાંખેલા જેવી જાડી ધારમાં જોરથી પડતું;
 સાંખેલી સ્ત્રી. (સં. શંખ, પ્રા. સંખ) નાનું સાંખેલું [મુસળ
 સાંખેલું ન. (સં. શંખ, પ્રા. સંખ) ખાંડવાનું એક સાધન;
 સાંભર સ્ત્રી. (૦જા) ન. સ્પર્શ; યાદદાસ્ત; સ્મૃતિ
 સાંભર ન. રાજસ્થાનનું એક વિશાળ સરોવર
 સાંભરવું સ.કિ. (સં. સંસ્મરતિ, પ્રા. સંભરઈ) એકદું કરવું
 (૨) અ.કિ. યાદ આવવું; યાદ હોવું
 સાંભળવું સ.કિ. (સં. સંભલતિ, પ્રા. સંભલઈ) શ્રવણ
 કરવું (૨) ધ્યાન ઉપર લેવું
 સાંવલું વિ. શામળું; કાળું
 સાંવલિયો પું. શામળિયો; શ્રીકૃષ્ણ
 સાંવત્સરિક વિ. (સં.) સંવત્સરને લગતું; વાર્ષિક (૨) પું.
 જોશી (૩) ન. શ્રાદ્ધતિથિ
 સાંસણી સ્ત્રી. છૂપી ઉછેરણી (૨) છૂપી મસલત
 સાંસત સ્ત્રી. ધીરજ (૨) ટીલાશ (૩) તંગી; સાંસા [એવું
 સાંસતું વિ. ધીરજ-સજીવીવાળું (૨) જુસ્સો નરમ પડ્યો હોય
 સાંસદ પું. સંસદસભ્ય
 સાંસર્ગિક વિ. (સં.) સંસર્ગને લીધે થયેલું (૨) ચેપી
 સાંસા પું. બ.વ. તંગી; મુશ્કેલી
 સાંસારિક વિ. (સં.) સંસાર સંબંધી; દુનિયાદારીનું
 સાંસો (પું. સંશય, પ્રા. સંસઅ) તંગી; ખેંચ (૨) સંશય;
 સંકલ્પવિકલ્પ
 સાંસોટ કિ.વિ. સૌંસડું; આરપાર
 સાંસ્કારિક વિ. (સં.) સંસ્કાર સંબંધી; સંસ્કારી
 સાંસ્કૃતિક વિ. (સં.) સંસ્કૃતિને લગતું (૨) સંસ્કૃત ભાષાને
 લગતું [સાથે વસતો દેશભાઈ
 સાંસ્થાનિક વિ. (સં.) સંસ્થાન સંબંધી (૨) પું. સંસ્થાનમાં
 સાંસ્થાનિક સ્વરાજ પું. બ્રિટિશ સંસ્થાનોને મળતું સ્વરાજ;
 'પ્રેમિનિયન સ્ટેટસ'
 સિક વિ. (ઈ.) માંદું; આજારી
 સિકનેસ સ્ત્રી. (ઈ.) માંદગી; આજારી [ખાટ
 સિકલ સ્ત્રી. (અ. શકલ) મુખવટો; ચહેરો (૨) આકાર;

સિકલીગર પું. (કા. શૈકલગર) (હથિપાર વગેરે) વસીને
 સહ કરનારો માણસ; ઓપણિયો (૨) સરાણિયો
 સિકલીવ સ્ત્રી. (ઈ.) માંદગીની રજા
 સિકંદર પું. (કા.) ખીસનો બાદશાહ એલેક્ઝાંડર (૨)
 ઉન્નતિનો સિતારો (૩) વિ. વિજયી; ફતોહમંદ
 સિકંદરી વિ. (કા.) સિકંદરનું; સિકંદરને લગતું (૨)
 સિકંદર લોદીએ ચલણમાં મૂકેલો એક સિક્કો
 સિકલ સ્ત્રી. સિકલ; ચહેરો (૨) મુખવટો
 સિક્કાદાર વિ. છાપવાળું (૨) સુંદર દેખાવું
 સિક્કાબંધ વિ. મહોર-છાપવાળું (૨) બીડેલું; અકબંધ
 સિક્કાલેખ પું. (સં.) પ્રાચીન સિક્કા ઉપરનો લેખ
 સિક્કાશાસ્ત્ર ન. પ્રાચીન સિક્કાઓ પરથી કરાતી પુરાતત્ત્વ
 શોધનું શાસ્ત્ર; 'ન્યુમિસ્મેટિક્સ'
 સિક્કે ના. સુધ્ધાં; સામેલ રાખીને
 સિક્કો પું. (અ.) છાપ; મહોર (૨) ચલણી નાણું
 સિક્ત વિ. (સં.) છાંટેલું; સિંચેલું (૨) ભીનું થયેલું
 સિક્કુવિટી સ્ત્રી. (ઈ.) સલામતી (૨) સરકારી જમીન-
 ગીરી; 'બોન્ડ'
 સિક્કુવિટીગાર પું. (ઈ.) રક્ષક; ચોકીદાર
 સિકેટ ન. (ઈ.) ભેદ; રહસ્ય (૨) વિ. ખાનગી; ગુપ્ત
 સિક્વન્સ સ્ત્રી., પું. (ઈ.) અનુક્રમ
 સિગરામ પું., ન. શિગરામ; સગરામ
 સિગાર(-રેટ) સ્ત્રી. (ઈ.) વિલાપતી બીડી
 સિગ્નલ ન., પું. (ઈ.) દૂરથી ખબર આપવાની નિશાની
 કે તે માટેની યોજના (૨) રેલવેનો હાથ; ભદ્રભદ્રમાં
 'અગ્નિરથપતાક્રાસ્થાનક' એવો કટાક્ષપ્રયોગ; રેલવેનો
 હાથ (૩) ચેતવણી [ચાસ્ટર
 સિગ્નલર પું., વિ. (ઈ.) સિગ્નલ આપનાર (૨) તાર
 સિગ્નોસ પું. ઈરાનનો એક સિક્કો (ચાંદીનો)
 સિગ્નેચર સ્ત્રી. (ઈ.) સહી; હસ્તાક્ષર
 સિગ્ન્યુએશન સ્ત્રી. (ઈ.) પરિસ્થિતિ (૨) હાલત [નમન
 સિજદો પું. (અ. સિન્દ્ર) માથું જમીનને અડકાડીને કરાતું
 સિઝન સ્ત્રી. (ઈ.) ઋતુ; મોસમ; ગાળો [રિલવેની] ટિકિટ
 સિઝનટિકિટ સ્ત્રી. (ઈ.) અમુક મુદત માટે ચાલે એવી
 સિઝ-ફાયર સ્ત્રી., પું. (ઈ.) મુઢવિરામ
 સિઝાનું અ.કિ. 'સીઝનું'નું ભાવે
 સિઝિપમ ન. (ઈ.) એક પાતું - મૂળ તત્ત્વ
 સિટી ન. (ઈ.) શહેર; નગર
 સિટીઝન પું. (ઈ.) નાગરિક
 સિટીઝનશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) નાગરિકત્વ; નાગરિકતા
 સિઝાનું અ.કિ. 'સીઝનું'નું કર્મણિ
 સિત વિ. (સં.) ચેત; સહેદ (૨) પું. ધોળો રંગ
 સિતમ પું. (કા.) જુલમ; ત્રાસ
 સિતમખો(-ગ, -ગા)ર વિ. જુલમ ગુજારનાર; જુલ્મી

સિતમખોરી, સિતમયુજરી

૮૨૯

[સિમ્બોઝિયમ

સિતમખોરી, સિતમયુજરી સ્ત્રી. જુલમીપણું
 સિતાર પું., સ્ત્રી. (ફા.) એક તંતુવાદ્ય
 સિતારિયો પું. સિતારવાદક; સિતારવાજ
 સિતારી સ્ત્રી. નાની સિતાર
 સિતારો પું. (ફા.) તારો; અહ (૨) દશા; નસીબ
 સિતાંશુ પું. (સં.) ચંદ્ર; ચંદમા
 સિતોપશાદિયૂજી ન. (સં.) કક્ષની એક દેશી દવા
 સિતેર વિ. (સં. સપ્રતિ, પ્રા. સતરિ) સાદ વત્તા દસ (૨)
 પું. સિતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૦'
 સિતોતેર (સં. સપ્રસપ્રતિ, સતહતારિ) સિતેર વત્તા સાત
 (૨) પું. સિતોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૭'
 સિત્યાશી(સી) વિ. (સં. સપ્રાશીતિ, પ્રા. સપ્રાસીઈ)
 ઍશી વત્તા સાત (૨) પું. સિત્યાશીનો આંકડો કે
 સંખ્યા; '૮૭'
 સિત્યોતેર વિ. (સં. સપ્રસપ્રતિ) સિતેર વત્તા સાત (૨)
 પું. સિત્યોતેરનો આંકડો કે સંખ્યા; '૭૭' [રિલાવું
 સિદાવું અ.કિ. (સં. સીદ્ધ) માનસિક રીતે દુઃખી થવું;
 સિદ્ધ વિ. (સં.) તૈયાર; સફળ (૨) નિશ્ચિત; સાબિત થયેલું
 (૩) નિષ્ણાત (૪) સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હોય તેવું (૫)
 મુક્ત (૬) પું. સિદ્ધિઓ મેળવી હોય તેવો યોગી કે
 દેવી પુરુષ (૭) મુક્ત પુરુષ [ચાળિતી
 સિદ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) સિદ્ધપણું (૨) સિદ્ધિ; સફળતા (૩)
 સિદ્ધલોક પું. (સં.) સિદ્ધોનો વસવાનો લોક; મુક્તાત્માઓને
 રહેવાનું સ્થાન [એવું
 સિદ્ધસંકલ્પ વિ. (સં.) જેના સંકલ્પમાત્રથી કાર્ય સિદ્ધ થાય
 સિદ્ધસુત્ર વિ. જેનો હાથ એસી ગયો છે એવું; હથોટીવાળું
 સિદ્ધહે(હે)મ ન. (સં.) આચાર્ય હેમચંદ્રે રચેલું સંસ્કૃત-
 પ્રાકૃત ભાષાઓનું વ્યાકરણ
 સિદ્ધાર્થ વિ. (સં.) જેના બધા હેતુ પાર પડ્યા હોય તેવું
 (૨) પું. નિષ્કર્ષ; નિર્જય (૩) ગૌતમ બુદ્ધ
 સિદ્ધાસન ન. (સં.) યોગનું એક આસન
 સિદ્ધાંગના સ્ત્રી. (સં.) સિદ્ધ પુરુષની સ્ત્રી (૨) યોગિની
 સિદ્ધાંત પું. (સં.) પૂરી તપાસ કે વિચારણા પછી સાચો
 સાબિત થયેલો એવો નિશ્ચિત મત કે નિર્ણય (૨)
 ઉપપત્તિયુક્ત ગ્રંથ
 સિદ્ધાંતવાદી વિ. સિદ્ધાંતમાં માન્યતાવાળું; કોઈ પક્ષ
 બાબતમાં તે અંગેના સિદ્ધાંત પ્રમાણે (બીજા કોઈ
 ભળતા આધાર નહિ) ચાલવામાં માનનારું
 સિદ્ધાંતી વિ. (૨) પું. (સં.) સિદ્ધાંત રજૂ કે સમર્થન
 કરનારું; સિદ્ધાંતવાદી (૩) શાશ્વત તત્ત્વને માનનારું
 સિદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) પરિપૂર્ણ સફળ કે સાબિત થવું તે (૨)
 સાબિતી (૩) ફળપ્રાપ્તિ (૪) છેવટની મુક્તિ (૫)
 યોગથી મળતી આઠ શક્તિઓમાંની દરેક (૬)
 ગણપતિની બીજી પત્ની

સિદ્ધિદા સ્ત્રી. (સં.) દુગદિવી; સિદ્ધિ દેનાર
 સિદ્ધિદાયક વિ. સિદ્ધિ આપનારું
 સિદ્ધિયોગ પું. (સં.) જ્યોતિષમાં એક શુભ યોગ
 સિદ્ધિવિનાયક પું. સિદ્ધિ સાથેના ગણપતિ
 સિધાર(વ)વું અ.કિ. (સં. સિદ્ધ દ્વારા) ચાલતી પકડવી;
 વિદાય થવું [પર્વત (બાઈબલ)
 સિનાઈ પું. મૂસાએ જ્યાં ઈશ્વરની વાણી સાંભળેલી તે
 સિનિય વિ. (ઈ.) વકદશી; વાંઝું જોનાર
 સિનિયર વિ. (ઈ.) ઉપરના દરજ્જાનું; વરિષ્ઠ
 સિનિયરસિટીઝન પું. (ઈ.) વરિષ્ઠ નાગરિક
 સિનિયોરિટી સ્ત્રી. (ઈ.) સિનિયર હોવાપણું; વરિષ્ઠતા
 સિનેમા પું. (ઈ.) ચિત્રોની પરંપરાને ચાલતી ઘટના તરીકે
 ૫૮ ઉપર બતાવવાની કરામત (૨) તે કરામતથી
 બતાવાતું ચિત્ર કે નાટક; ચલચિત્ર (૩) સિનેમાગૃહ
 સિનેમાગૃહ ન. સિનેમાનું થિયેટર; 'ટોકીઝ'
 સિનેમેટોગ્રાફ પું., ન. (ઈ.) સિનેમા બતાવવાની કરામત
 કે તેનું પત્ર (૨) સિનેમા
 સિનેરિયો પું. (ઈ.) દૃશ્યપટ
 સિનેરેડિયોગ્રાફ પું. (ઈ.) થ-ડિસ્કોની મદદથી ઘડીરની
 ક્રિયાને ઝગપી કોટો લઈને સિનેમા દ્વારા બતાવવાની
 ક્રિયા [સંસ્થાઓની મંડળી
 સિન્ડિકેટ સ્ત્રી. (ઈ.) સમાન હેતુઓવાળી વ્યક્તિઓ કે
 સિન્ડેટિક વિ. (ઈ.) કુદરતી નહીં એવું; માનવસર્જિત
 (૨) સંશ્લેષિત
 સિપ સ્ત્રી. (ઈ.) ચૂસકી [પટાવાળો (૩) પોલીસ
 સિપાઈ પું. સિપાહી; સૈનિક; કોજનો માપ્રસ (૨) ચપરાસી;
 સિપાઈગીરી સ્ત્રી. સિપાઈનું કામ કે નોકરી
 સિપાઈસપરાં ન.બ.વ. સિપાઈ વગેરે ફૂટકળ માણસો
 સિપાહસાલાર પું. (ફા.) લશ્કરનો ઉપરી; સેનાપતિ
 સિપાહી પું. (ફા.) સિપાઈ
 સિપાહીગીરી સ્ત્રી. (ફા.) સિપાઈગીરી
 સિપાહીરાજ(જય)(ફા.) ન. સિપાઈઓના જોર પર ચાલતું
 રાજ્ય; લશ્કરીશાસન [(૩) ચાલાકી; હોશિયારી
 સિફત સ્ત્રી. (અ.) ગુણ; વિશેષતા; ખાસિયત (૨) તારીફ
 સિફારસ સ્ત્રી. (ફા. સિફારિશ) ભલામણ; લાગવગવાળા
 આગળ કોઈને માટે કરેલી પ્રશંસા કે આગ્રહ
 સિમેટ્રી સ્ત્રી. (ઈ.) સમપ્રતિતિ [પ્રકારનો પદાર્થ
 સિમેન્ટ પું. સ્ત્રી. (ઈ.) ચણતરમાં ચુના પેટે વપરાતો એક
 સિમેન્ટ કોન્ક્રીટ પું. ન. (ઈ.) રેતી અને કાંકરી-કપચી
 સાથેનો સિમેન્ટનો ગારો અને તેવો જમાવટ
 સિમ્બથી સ્ત્રી. (ઈ.) સહાનુભૂતિ; હમદર્દી (૨) અનુકંપા
 સિમ્બલ વિ. (ઈ.) સાદું (૨) સરળ (૩) સાધારણ (૪)
 ભોળું
 સિમ્બોઝિયમ ન. (ઈ.) સંગોહિ

સિમ્બોલ

૮૩૦

[સિંગર

સિમ્બોલ પું. (ઠં.) પ્રતીક (૨) સંકેત; નિશાની
 સિમ્બોલિક વિ. (ઠં.) પ્રતીકરૂપે રહેલું (૨) સાંકેતિક
 સિમ્બોલિઝમ ન. (ઠં.) પ્રતીકવાદ
 સિર ન. (સં. શિરસ્, કા. સર) શિર; માથું
 સિરજોરી સ્ત્રી. શિરજોરી; જબરદસ્તી (૨) તુમાખી
 સિરતાજ પું. મુગટ (૨) મુરખી (૩) સરદાર; અગ્રણી
 સિરનામું ન. સરનામું; 'એગ્રેસ'
 સિરપ ન., પું. ગળ્યું ઘટ્ટ પ્રવાહી (૨) ચાખણી
 સિરપાવ પું. સરપાવ (૨) ઈનામ [પાટો
 સિરપેય પું. ફેંટ કે પાધડી પર બંધાતો હીરામોતીથી જોલો
 સિરપોશ ન. સરપોશ; કાંકણ (૨) ગલેફ (૩) છાની વાત
 સિરફ કિ.વિ. (અ. સિર્ફ) સિર્ફ; માત્ર; ફક્ત [કારકુન
 સિરસ્તેદાર પું. શિરસ્તેદાર (૨) અમલદારનો મુખ્ય
 સિરસ્તેદારી સ્ત્રી. શિરસ્તેદારી; શિરસ્તેદારનું કામ કે પદ
 સિરસ્તો પું. શિરસ્તો; ચાલુ વહીવટ (૨) પાસો; રિવાજ
 સિરલાનું ન. ઓશીકું; ઓસીકું
 સિરાજ પું. (અ.) દીવો; દીપક [બોજન (ગામડાંમાં)
 સિરામખ ન. સવારના નવેકના સમયથી બપોર પહેલાંનું
 સિરામશિયો પું. સિરામણ કરનારો
 સિરામણી સ્ત્રી. જુઓ 'સિરામણ'
 સિરામિક્સ ન. (ઠં.) માટીમાંથી વસ્તુઓ બનાવવાની
 કલા અને ટેકનોલોજી [કાર્યક્રમ
 સિરિયલ સ્ત્રી. (ઠં.) ધારાવાહિક કાર્યક્રમ; શ્રેણીબદ્ધ
 સિરિયસ વિ. (ઠં.) ચિંતાજનક (૨) ગંભીર (૩) વિચાર-
 શીલ (૪) મહત્વપૂર્ણ
 સિરિંજ સ્ત્રી. (ઠં.) ઈન્જેક્શનની પિચકારી; પિચકારી
 સિરીઝ સ્ત્રી. (ઠં.) શૃંગલા; શ્રેણી; માળા; 'સિરિયલ'
 સિરોઈ સ્ત્રી. સિરોઈ; દારૂ કે પાણીનો ખાસ ઘાટનો ફૂજો
 સિર્ફ કિ.વિ. (અ.) ફક્ત; માત્ર; કેવળ
 સિલક સ્ત્રી. શિલક; ખર્ચ જતાં બાકી વધેલી રકમ (૨)
 હાથ પરની રોકડ રકમ (૩) વિ. હાથમાં બચત
 રહેલું; બચત[કિ.વિ. અનુક્રમ પ્રમાણે; એક પછી એક
 સિલસિલાબંધ વિ. અનુક્રમ પ્રમાણેનું (૨) સળંગ (૩)
 સિલસિલો પું. (અ.) સાંકળ (૨) ક્રમ; પ્રથા; પરંપરા
 (૩) કુલપરંપરા; વંશાનુક્રમ
 સિલાઈ સ્ત્રી. સીવવાની રીત (૨) સિવગ્રમણ [ર.વિ.)
 સિલિકન ન. (ઠં.) (પાતુ નહીં એવું) એક મૂળતત્ત્વ
 સિલિકા સ્ત્રી. (ઠં.) રેતી; કાચરેતી
 સિલિકોન ન. (ઠં.) એક મૂળતત્ત્વ
 સિલિંડર ન. (ઠં.) ભૂંગળીના આકારનું પાત્ર (૨) એક
 એવું મુદ્રણપત્ર (૩) ગેસની કોઠી; ગેસનો બાટલો
 સિલેક્ટ કમિટી સ્ત્રી. (ઠં.) પ્રવરસમિતિ; પસંદગીસમિતિ
 સિલેક્શન ન. (ઠં.) પસંદગી; વરણી [સિપાઈ-સૈનિક
 સિલેદાર પું. (કા. સિલાહદાર) હથિયારધારી પોડેસવાર

સિલેબલ પું. (ઠં.) અભ્યાસક્રમ; પાઠ્યક્રમ
 સિલોન ન., પું. (ઠં.) શ્રીલંકા - તે નામે એક દેશ
 સિલ્ક ન. (ઠં.) રેશમ; હીર
 સિલ્કન વિ. (ઠં.) રેશમી
 સિલ્વર ન. (ઠં.) રૂપું; ચાંદી-મૂળતત્ત્વ
 સિલ્વર-જ્યુબિલી સ્ત્રી. (ઠં.) વ્યક્તિ, સંસ્થા વગેરેનો
 પચ્ચીસવર્ષ પૂરાં થયે ઊજવાતો ઉત્સવ; 'રજત-જયંતી';
 રજતમહોત્સવ
 સિલગ્રમણ ન. (જી.) સ્ત્રી. સીવવાનું મહેનતાણું
 સિલગાવવું સ.કિ. 'સીવવું'નું પ્રેરક
 સિલાઈ સ્ત્રી. સિવગ્રમણ (૨) સિલાઈ
 સિલાય ના. (અ.) (અમુક) ધિના; વગર
 સિલાયનું વિ. અમુક વગરનું કે રહિત
 સિલાયું અ.કિ. 'સીવવું'નું પ્રેરક
 સિલિક્સ ન. (ઠં.) નાગરિકશાસ્ત્ર
 સિવિલ વિ. (ઠં.) મુલકી; શહેર સંબંધી; નાગરિક
 સિવિલ કોર્ટ સ્ત્રી. (ઠં.) દીવાની અદાલત-ન્યાયાલય
 સિવિલ પ્રોસીજર કોડ પું. (ઠં.) કોજદારી કાયદો
 સિવિલએન્જીન ન. (ઠં.) રાજ્યના મુલકી કાયદા મુજબ કરાતા
 લગ્નનો એક પ્રકાર (તેમાં પર્યાયિષિ જરૂરી ન ગણાય)
 સિવિલયોર સ્ત્રી. (ઠં.) આંતરવિગ્રહ [કોર્ટર
 સિવિલ સર્જન પું. (ઠં.) સરકારી હોસ્પિટલનો મુખ્ય
 સિવિલ સર્વિસ સ્ત્રી. (ઠં.) રાજ્યસેવા; સરકારી સેવા
 સિવિલ હોસ્પિટલ સ્ત્રી. (ઠં.) સર્વસામાન્ય પ્રજાજનો
 માટેની ઈસ્પિતાલ; સિવિલ ઈસ્પિતાલ
 સિવિલિયન પું. (ઠં.) આઈ.એ.એસ.ની પરીલામાં પાસ
 સરકારી અમલદાર (૨) બધાં કામો કે ખાતામાં સરખું
 કામ આપી શકે એવું કોઈ માણસ કે વસ્તુ
 સિસકાર પું. સી-સી એવો અવાજ; સિસકારો
 સિસકારનું સ.કિ. સિસકારો કરવો (૨) ઉશ્કેરવું
 સિસકારો પું. દાંતમાંથી પવન પસાર થતાં થતો અવાજ
 સિસકી સ્ત્રી. (ઠિ.) સિસકારો (૨) ટૂંકું
 સિસુમા સ્ત્રી. (સં.) સર્જન કરવાની ઈચ્છા
 સિસ્ટેરી સ્ત્રી. સીટી [સાહુડીનું સળિયા જેવું પીંછું
 સિસોળિયું ન. (સર. દે. સાહુલિયા = મોરનું પીંછું)
 સિસ્ટમ સ્ત્રી. (ઠં.) પદ્ધતિ (૨) વ્યવસ્થા (૩) તંત્ર
 સિસ્ટર સ્ત્રી. (ઠં.) નર્સ; સ્ત્રીબરદાસી; પરિચારિકા (૨)
 બહેન (૩) ખિસ્તી સાધ્વી
 સિસ્મોગ્રાફ ન. (ઠં.) ધરતીકંપમાપક (૨) ભૂકંપલેખન
 સિસ્મોલોજી સ્ત્રી. (ઠં.) ભૂકંપવિજ્ઞાન
 સિંગ સ્ત્રી. (દે. સિંગ) જુઓ 'સીંગ'
 સિ(-સી)ંગ ન. સિંગણું
 સિંગનેલ ન. મગફળીનું તેલ [મશીન
 સિંગર પું. ન. (ઠં.) ગાયક (૨) સીવવાનું યંત્ર; સિલાઈ-

[સિંગલ]

૮૩૧

[સીધ]

સિંગલ પું. (ઠ.) (હોટેલમાં) અમુક માપનો ચાનો ખાલો

(૨) વિ. એકલું; એકવડું; એકાકી

સિંગાર પું. (સિ.) શુંગાર; શણગાર

સિંચણિયું ન. જુઓ 'સિંચણિયું'

સિંચન ન. (સં.) સિંચવું તે (૨) છાંટવું તે; છટકાવ

સિંચવું સ.કિ. (સં. સિંચું) જુઓ 'સિંચવું'

સિંચિત વિ. સિંચાંધેલું કે સિંચેલું

સિંચાણો પું. જુઓ 'સિંચાણો'

સિંજારવ પું. (સં.) ધાતુનાં ધરેણાંનો મધુર રણકાર

સિંકેટ સ્ત્રી. (ઠ.) જુઓ 'સિન્કેટ'

સિંદરી સ્ત્રી. જુઓ 'સિંદરી' [લાલ ભૂકોં

સિંદૂર ન. (સં.) પારો, સીંચું તથા ગંધકની મેળવણીનો

સિંદૂરિયું વિ. સિંદૂરના રંગનું [જાતની સાડી

સિંદૂરી સ્ત્રી. વિષવાઓને પહેરવાનું સિંદૂરિયા રંગની એક

સિંદૂરી વિ. સિંદૂરી રંગનું [પાકિસ્તાનમાં]

સિંધ પું., ન. (સં. સિંધુ દ્વારા) ભારત નજીકનો પ્રાંત (સાલ

સિંધવ પું., ન. (સં. સિંધવ) એક ખનિજ કાર (સિંધાલુણ)

(૨) ઘોડો; અથ (૩) સિંધાલુણ

સિંધાલુણ ન. સિંધવ નામનો કાર

સિંધી વિ. સિંધનું - ને લગતું (૨) પું. સિંધનો રહેવાસી

(૩) સ્ત્રી. સિંધી ભાષા [નદી (હાલ પાકિસ્તાનમાં)]

સિંધુ પું. (સં.) સમુદ્ર (૨) સ્ત્રી. તે નામની એક પ્રસિદ્ધ

સિંધુજા સ્ત્રી. લક્ષ્મ; લક્ષ્મીદેવી

સિંધુડો પું. (સં.) શૂર ચડે એવો સૂરનો એક રાગ; સિંધુડો

સિંધુર પું. (સં.) છાથી

સિંધુસુતા સ્ત્રી. લક્ષ્મીદેવી

સિંભોલિક વિ. (ઠ.) પ્રતીકરૂપે રહેલું; સાંકેતિક

સિંહ પું. (સં.) એક રાની હિંસક પ્રાણી; પશુઓનો રાજા

(૨) પાંચમી રાશિ

સિંહણ સ્ત્રી. સિંહની માદા

સિંહદાર ન. (સં.) મુખ્ય દ્વાર - દરવાજો

સિંહનાદ પું. (સં.) સિંહનો કે સિંહ જેવો નાદ; ત્રાડ (૨)

રણગર્જના [‘લાયન્સ શૅર’]

સિંહભાગ પું. (સં.) મુખ્ય ને મોટો ભાગ કે હિસ્સો;

સિંહલ, (ઠદીપ) પું. (સં.) શ્રીલંકા; સિલોન

સિંહલી સ્ત્રી. સિંહલ પ્રદેશની ભાષા

સિંહલી વિ. સિંહલ દેશને લગતું

સિંહલાહિની વિ. સ્ત્રી. (સં.) સિંહના વાલનવાળી દેવી

સિંહલેકી વિ., સ્ત્રી. (સં.) સિંહના જેવી પાતળી કટિવાળી

સિંહસ્થ ન. (સં.) બૃહસ્પતિ સિંહરાશિમાં હોય તે સમય

સિંહાવલોકન ન. (સં.) સિંહની પેડે આગળ વધતાં પહેલાં

પાછળનું ફરીથી જોઈ લેવું તે (૨) સમાલોચન;

આગળ કહેતાં પહેલાં પૂર્વેનું સ્તરાંશે કહેવું તે

સિંહાસન ન. (સં.) સિંહની આકૃતિવાળું ઊંચું આસન

(રાજા, દેવ કે આચાર્યનું)

[બેઠેલું]

સિંહાસનસ્થ, સિંહાસનારૂઢ વિ. (સં.) સિંહાસન પર

સિંહિકા સ્ત્રી. (સં.) એક રાક્ષસી; રાહુની માતા [રાહુ

સિંહિકાસુત પું. (સં.) સિંહિકા નામની રાક્ષસીનો પુત્ર;

સિંહી સ્ત્રી. (સં.) સિંહણ (૨) સિંહિકા

સી.આઈ.ડી. પું. (ઠ.) છૂપી પોલીસ; જાસૂસ; ‘કિમિનલ

ઇન્વેસ્ટિગેશન રિપાર્ટમેન્ટ’નું ટૂંક રૂપ

સી.એલ. સ્ત્રી. (ઠ.) આકસ્મિક રજા; પરચૂરણ કે પ્રારુણિક

રજા; ‘કેજ્યુઅલ લીવ’

સીક સ્ત્રી. (ફા. સીખ) શીખ; લોકાનો સળિયો કે ગજ

સીકર પું., ન. (સં.) શીકર; ફરફર; છાંટ; પાણીનું ફોટું

સીખ સ્ત્રી. (ફા.) સીક; (શીખ) (૨) લોકાનો સળિયો કે ગજ

સીંગરો પું. સુતારનું એક ઓજાર

સીંગન સ્ત્રી. (ઠ.) મૌસમ; ઋતુ

સીંગન ટિકેટ સ્ત્રી. રેલગાડી વગેરેમાં મુસાફરી કરવાની

ચાર માસની એકીસાથે લીધેલ ટિકેટ

સિંગરિંગ ન. (ઠ.) પ્રસૂતિ વખતે કરાતું ઓપરેશન

સીંગલ વિ. (ઠ.) ઋતુને લગતું; મૌસમી

સીંગલવું સ.કિ. ‘સીંગલ’નું પ્રેરક

સીંગલું અ.કિ. (સં. સિંધાવતિ, પ્રા. સિંજાઈ) ધોમે તાપે

બરાબર બફાઈને તેપાર થવું-રંધાઈ રહેવું (૨) પાર

પાડવું; સીધવું (૩) શાંત પડવું (૪) દુઃખી થવું

સીટ સ્ત્રી. (ઠ.) બેઠકની જગા કે સ્થાન; આસન

સીટિંગ ન. (ઠ.) બેઠક

સીટી સ્ત્રી. ઓઠ કે ભૂંગળી જેવા સાધનથી પવન ફૂકીને

કરાતો તીજો અવાજ કે તેનું સાધન; સિસોટી

સીડ ન. (ઠ.) બીજ; બિયારણ દાણા [‘જેમ કે, દેવું]

સીડવું સ.કિ. ચીડવું; પૂરવું; છાંદી લેવું (૨) અદા કરવું

સીડી સ્ત્રી. (સં. શ્રીકી, શ્રેકી, પ્રા. સિંકી) નિસરણી (૨)

દાદરો

સીત સ્ત્રી. (સં.) હળપૂણી; કોરા

સીતા સ્ત્રી. (સં.) જનકની પુત્રી; શ્રીરામની પત્ની

સીતાપતિ પું. (સં.) શ્રીરામચંદ્ર

સીતાફલ (સં.) (-ળ) ન. એક ફળ

સીતાફળી સ્ત્રી. સીતાફળનું ઝાડ [એ નામનો ઉદ્યાર

સીતારામ ન.અ.વ. સીતા સાથે તેના પતિ રામ (૨) ઉદ્ધ.

સીતકાર પું. (સં.) શ્વાસ અંદર ખેંચતાં કરાતો કે થતો સીત

એવો અવાજ; સિસકારો

સીતકારવું સ.કિ. સીતકાર કરવો

સીદકું ન. સીદી લોકોનું બાળક

સીદણ સ્ત્રી. સીદી સ્ત્રી

સીદી પું. આકિકાનો મૂળ વતની; હબસી

સીધ સ્ત્રી. ખબર; સમાચાર; સૂચ

સીધ સ્ત્રી. સીધું; સીધાપધું

સીધવું

૮૩૨

[સીંગારા

સીધવું અ.કિ. (સં. સિધું) સિદ્ધ થવું; પાર પડવું (૨)
 સીઝવું
 સીધાઈ સ્ત્રી. ('સીધું' ઉપરથી) સીધાપણું
 સીધી પું. શીટી
 સીધુ પું. (સં.) ચોરડી કે ગોળનો દારૂ
 સીધું ન. રાંધવા જેટલું કાચું અનાજ વગેરે સામગ્રી
 સીધું વિ. (સં. સિદ્ધ ઉપરથી) વાંકું નહિ તેવું; એક લીટીમાં
 હોય એવું (૨) પાંશદું; પાથડું (૩) સરળ; ઝટ
 સમજાય એવું (૪) નિષ્કપટી
 સીધુંદોર વિ. દોર જેવું સિધુંસટ
 સીધુંપાણી ન. ('સીધાંપાણી' ન. બ. વ. માં પાત્ર વપરાય
 છે.) સીધાની સામગ્રી કે તેનો સામાન; ખાવાપીવાનું
 સીધુંસટ વિ. એકદમ સીધું; સાવ સીધું
 સીધુંસાદું વિ. સરળ સ્વભાવનું | સામગ્રી-સામાન
 સીધુંસામગ્રી સ્ત્રી., સીધુંસામાન ન. બ. વ. સીધાની
 સીધેસીધું વિ. તદ્દન સીધું; સીધુંસટ
 સીન પું. (ઠ.) નાટકનું દર્શ્ય (૨) દેખાવ
 સીનરી સ્ત્રી. (ઠ.) રંગભૂમિ, સિનેમા, દૂરદર્શન પર
 દેખાવમાં સાધનોની ગોઠવણી (૨) પ્રકૃતિનું દર્શ્ય;
 દેખાવ | વગેરે પર દેખાવમાં સાધનોની ગોઠવણી
 સીનસીનરી સ્ત્રી. સીનરી; રંગભૂમિ પર સિનેમા દૂરદર્શન
 સીનાજેરી સ્ત્રી. (ઠિ.) શિરજેરી; દાદાગોરી
 સીનાદાર વિ. (ફા.) છાતીવાળું; દેખાવું અને પડછદ
 સીનિયર વિ. (ઠ.) તુલનામાં હોદ્દાની રૂએ ઉપરના દરજ્જાનું
 સીનિયોરિટી સ્ત્રી. (ઠ.) સીનિયર હોવાપણું; વરિષ્ઠતા
 સીન્નો પું. (ફા.) છાતીનો કેશાવ
 સીપ સ્ત્રી. (સં. સિખી, પ્રા. સિખી) છીપ
 સીપમાછલી સ્ત્રી. છીપમાં રહેલી મોતી બનાવનાર માછલી
 સીમ સ્ત્રી. (સં. સીમનું પહેલી એકવચન-સીમા ઉપરથી)
 એતર કે ગામની હદ; તે ભાગની જમીન; સીમા
 સીમળો પું. (સં. શાભલિ, પ્રા. સિમલ) શીમળો નામનું
 એક ઝાડ; શીમળો
 સીમંત ન. (સં.) સ્ત્રીઓનો સેંથો (૨) અથરણી
 સીમંતક ન. (સં.) સેંથો; પાંચી [(૨) દામણી
 સીમંતમણિ પું. (સં.) મુગટમાં જડેલો મણિ; ચૂડામણિ
 સીમંતિની સ્ત્રી. (સં.) સોભાઅવતી સ્ત્રી (૨) જેને
 અથરણી આવી હોય એવી સ્ત્રી
 સીમંતોન્નયન ન. (સં.) સગર્ભાવસ્થામાં સ્ત્રીને થોધા,
 છકા કે આઠમા માસમાં કરવાનો એક સંસ્કાર
 સીમાસ્ત્રી. હદ; મર્યાદા; 'બોર્ડર' (૨) સીમાડો | નિશાની
 સીમાચિહ્ન ન. સીમાસ્થંભ પું. સીમા બતાવનારી
 સીમાચિહ્ન વિ. સીમાડાનું; સીમારે આવેલું; નજીકનું (૨)
 ખંડિયું | ખંડિયોરાજા (૩) સીમાડાનો દેવ
 સીમાડિયો પું. સીમાડા સુધી મૂકવા આવનાર (૨)

સીમાડો (સં. સીમા, પ્રા. સીમા) ગામની હદ; તે ભાગ
 સીમાબદ્ધ વિ. (સં. સીમબદ્ધ) સીમાથી બંધાયેલું; બંધિયાર;
 સીમિત
 સીમાવતી વિ. (સં.) સીમા ઉપરનું | ['સ્ટેમ્યુટી'
 સીમાચુક ન. (સં.) અપાતનિકાસ પરનો વેરો-કર;
 સીમાસ્થંભ પું. હદ બતાવનાર થાંભલો કે પાંખો
 સીમાંકન ન. (સં.) સીમા આંકવી, હદ નક્કી કરવી તે
 સીમાંત પું. (સં. સીમનું + અંત) સીમાનો અંત; સીમાડો
 સીમાંત ખેડૂત પું. મર્યાદિત જમીન ધરાવતો ખેડૂત;
 'માર્જિનલ કાર્મર' | [વાળું
 સીમિત વિ. (સં.) સીમાવાળું; સીમાબદ્ધ; મર્યાદિત હદ-
 સીમોલ્લંઘન ન. (સં.) સીમા ભંગંગવી તે (૨) દશેરાને
 દિવસે પોતાના રાજ્યની સીમા ભોળંગી પારકી હદમાં
 પ્રવેશ કરવાની એક ક્રિયા
 સીરપ ન. (ઠ.) ગળ્યું પ્રવાહી - ઔષધ (૨) શરબત
 સીરિયલ વિ. (ઠ.) ક્રમ પ્રમાણેનું; ક્રમવાર (૨) સ્ત્રી.
 હપ્તાવાર રજૂ થતી દર્શકૃતિ
 સીરી વિ. (ફા. શીરીન) મીઠું; મધુર; સ્વાદ પેદા કરે તેવું
 (૨) સ્ત્રી. તેવી વાસ
 સીલ સ્ત્રી. (ઠ.) મહીર; મુદ્રા; છાપ (૨) મહોર લગાડી
 ચોટોરેલું લાખ કે એવા બાજુ પદાર્થનું ચકતું
 સીલધંધ વિ. સીલ મારેલું (૨) સીલ તુટ્યા વિનાનું;
 વગર ખોલેલું
 સીલિંગ સ્ત્રી. (ઠ.) છત (૨) હદ; મર્યાદા | [પંખો
 સીલિંગ ફેન પું. (ઠ.) છત સાથે જોડેલો વીજળીસંચાલિત
 સીવણ ન. ('સીવવું' ઉપરથી) સીવણી (૨) જ્યાં સીવું
 ભોંપ તે જગા (૩) સીવવું તે | [વર્ગો
 સીવણકલાસ પું. (ઠ.) સીવવાનું કે ભરતકામ શીખવતા
 સીવણકામ ન. સીવવાનું કામ કે કારીગરી
 સીવણી સ્ત્રી. સીવવું તે કે તેની ઢખ | જોડવું; સાંધવું
 સીવવું સ.કિ. (સં. સીવ્યતિ, પ્રા. સિવ્વઈ) ટાંકા મારી
 સીસમ સ્ત્રી., ન. (સં. શિશપા, પ્રા. સીસમ) શીશમ
 નામનું એક ઝાડ કે એનું લાકડું
 સીસ(-સા)પેન સ્ત્રી. (સીસું + પેન) પેનસિલ
 સીસી સ્ત્રી. શીશી; બાટલી
 સીસું ન. (સં. શીસક, પ્રા. સીસગ) એક ધાતુ
 સીસો પું. શીશો; બાટલો
 સીજસ ન. (સં. શિશપૂ) ચામડી ઉપર લાલ ચકામાં થઈ
 ખૂબ ખંજવાળ આવે એવો એક રોગ
 સીકલવું સ.કિ. દોરીની આંટી મારીને બાંધવું
 સી(-સિંગ) સ્ત્રી. શિંગ (૨) કઢોળ કે તેના જેવી બીવાળી
 પાપડી (૩) મગફળીની શિંગ | [બાંધવાની)
 સીકલી સ્ત્રી. નાની સીકી (બળદ, ઊંટ વગેરેના મોંએ
 સીંગારા સ્ત્રી. એક જાતની માછલી

સી/(-સિ)ચક્ષિયું

૮૩૩

/સુખાવહ

સી(-સિ)ચક્ષિયું ન. (સં. સિચન, પ્રા. સિચન) પાણી
સીચવાનું પાત્ર કે સાધન (૨) કૂવામાંથી પાણી
સીચવાનું દોરડું

સી(સિ)ચવું સ.કિ. (સં. સિચતિ, પ્રા. સિચઈ) સિચવું
(૨) પાણી પાવું (૩) કૂવામાં મૂકવું (પાણી કાઢવા)

સીંચાઈ સ્ત્રી. જુઓ 'સિંચાઈ'

સીંચાઈ યોજના સ્ત્રી. (નદી અને બંધ વડે) સીંચાઈ માટે
કરાતી યોજના કે વ્યવસ્થા

સી(-સિ)દરી સ્ત્રી. (દિ. સિદુરિઆ) (કાથીની) દોરડી
સુ (સં.) નીચેના ત્રણ અર્થમાં વપરાતો ઉપસર્ગ (૧)

સુંદર; સારું (સુવાસ) (૨) સારી રીતે; ખૂબ (સુરસિત)
(૩) સહેલાઈથી (સુલભ)

સુકતાન ન. (કા. સુપત ઉપરથી) મૂકગળું; 'રિકેટ્સ'

સુકર વિ. (સં.) સહેલું (૨) હાથનું પ્રવીણ

સુકરાત પું. (અ.) સોકેટિસ

સુકર્મી વિ. (સં.) સારાં કામ કરનારું; સદાચારી (૨)

પુણ્યશાળી; સદ્ભાગી; ભાગ્યશાળી

સુકલકડી વિ. લાકડી જેવું મૂકું; દુર્બળ શરીરનું

સુકવજ્ર ન. (-શ્રી) સ્ત્રી. સુકવેલી વસ્તુ (૨) સુકવજ્રું

સુકવળું ન. પૂરતો વરસાદ ન આવવાથી વાવેતર વગેરેનું
સુકાઈ જવું તે

સુકવિ પું. (સં.) સારો - ઉત્તમ કવિ

સુકંઠ પું. (સં.) સારો કંઠ - અવાજ

સુકાન ન. (દિ. સુકાણા) જેને મરડવાથી વહાણ ઢિશા
બદલે છે તે કળ કે તેની જગ્યાનો વહાણનો ભાગ

સુકાનચી પું. સુકાન ફેરવનાર ખલાસી

સુકાનસમિતિ સ્ત્રી. (સં.) સભાસંચાલન વગેરે પ્રક્રિયા
સંભાળનારી સમિતિ; 'સ્ટિપેન્ડિંગ કમિટી'

સુકાની પું. (દિ. સુકાણા) સુકાન ફેરવનાર ખલાસી
(૨) 'કેપ્ટન' (ટીમ કે ટુકડીનો)

સુકારો પું. (વનસ્પતિનું) સુકાઈ જઈ પાન વગેરે ખરવાં
તે; તેનો એક રોગ; 'વિલ્લિંગ'

સુકાવું અ.કિ. (સં. શુષ્ક, પ્રા. સુક્ક) ભેજ કે પ્રવાહી ઊડી
જઈ શુષ્ક થવું (૨) શરીર દુબળું પડવું; કૂશ થવું

સુકાલ પું. (સં. સુનકાલ) (-ળ) સારા પાકનો વખત
(દુકાળથી ઊલટું) (૨) છત; પુષ્કળપક્ષું

સુકીર્તિ સ્ત્રી. (સં.) સારી કીર્તિ; સારી પ્રતિષ્ઠા

સુકુમાર વિ. (સં.) ધણું કોમળ; નાજુક [રીતે કરેલું કામ

સુકૃત ન. (-તિ) સ્ત્રી. (સં.) સારું કામ; પુણ્ય (૨) સારી

સુકૃત્ય ન. સકૃત; સારું કામ; પુણ્યનું કામ

સુકેસ વિ. (સં.) સારા-સુંદર કેશ (૨) વિ. સારા વાળવાળું

સુકેશી વિ. સ્ત્રી. (સં.) સુંદર કેશવાળી-વાળ ધરાવતી સ્ત્રી

સુકોમલ (સં.) (-ળ) વિ. ધણું કોમળ-નાજુક ને મુલાયમ

સુશમ્ય વિ. (સં.) શમાપાત્ર

સુખ ન. (સં.) તનમનને ગમે એવો અનુભવ (આરામ,
ચેન, શાંતિ, સંતોષ, તૃપ્તિ, ઉપભોગ) (૨) કામનાની
સિદ્ધિનો આનંદ [દાયી

સુખકર, સુખકારી (-રક) વિ. (સં.) સુખ કરનારું; સુખ-
સુખચેન ન. સુખશાંતિ; શાંતિમય આરામ

સુખક સ્ત્રી. (સં. શુષ્ક, પ્રા. સુક્ક) ચંદનના ઝાડનું
સુગંધીદાર લાકડું કે વસી કરાતો લેપ

સુખડિયો પું. ('સુખડી' પરથી) મીઠાઈ બનાવનારો; કંઠોઈ
સુખડી સ્ત્રી. (સં. શુષ્ક, પ્રા. સુક્ક) કીંગોળમાં ઘઉંનો લાંટ

શેકીને પાથો કરી બનાવેલી એક વાની (૨) મીઠાઈ
(૩) હકસારું; દસ્તૂરી; અકિસ [સખતળી

સુખતળી સ્ત્રી. જોડાની અંદર નંખાતું નરમ ઘૂંટું ચામડું;
સુખદ વિ. (સં.) સુખદાયી (-ધક) વિ. સુખકર; સુખ કરનારું

સુખદુઃખ ન. બ.વ. (સં.) સુખ અથવા દુઃખ (૨) (લા.)
જીવનની ચડતી-પડતી [એવું

સુખધામ વિ. (સં.) સુખના ધામરૂપ (૨) સ્વયં સુખમય
સુખન પું. (કા. સુખન) બોલ; વેણ; શબ્દ

સુખનવર પું. ઉત્તમ વેણ કે શબ્દ

સુખનવર પું. (કા.) કવિ; શાયર

સુખનિધાન પું. (સં.) સુખનો ભંડાર

સુખપાલ સ્ત્રી. (હિં.) બગીચાટની પાલખી; મ્યાન

સુખપૂર્વક કિ.વિ. (સં.) સુખેથી; આરામથી

સુખમણી સ્ત્રી. સુખમ્ણા નાડી

સુખમય વિ. (સં.) સુખથી ભરેલું; ધણું સુખી

સુખશાસી સ્ત્રી. (સં.) ધણું સુખ; સુખનો સમુહ [મિત્ર

સુખરૂપ વિ. (૨) કિ.વિ. (સં.) સાજુસમું (૨) સલીસલા-

સુખરેય પું. (સં.) સરળતાથી ઝાડે આવી જાય તેવો રેય-
જુલાબ

સુખલા પું. બ.વ. ધઉંનો જોડો લોટ; રવો

સુખવાદ પું. (સં.) ઈન્દ્રિયોના ભોગવિલાસને જ જીવનનું
મુખ્ય ધ્યેય સમજવાનો વાદ; 'સિડોનિઝમ'

સુખવાદી વિ., પું. (સં.) સુખવાદમાં માનનાર

સુખવારો પું. (સં.) સુખનો સમય

સુખવાસના સ્ત્રી. (સં.) સુખની લાલસા

સુખવાસી વિ. (સં.) સુખમાં રહેનારું [કિ પલંગ

સુખશય્યા સ્ત્રી. (સં.) સુખે સુવાય એવું સ્થાન - બિછાનું

સુખશાંતા ત્રિ. સુખશાંતિ; અમનચેન (જેન)

સુખશાંતિ સ્ત્રી. (સં.) તદન નિરાંત-શાંતિ

સુખશરૂ વિ. સુખ ભોગવવા તત્પર-તૈયાર [ફૂલતા

સુખસંગવડ સ્ત્રી. સુખસવડ; એકદમ સુખ મળે એવી અનુ-

સુખસજ્જ સ્ત્રી. જુઓ 'સુખશય્યા' [વાળો (વાળંદ)

સુખહસ્ત વિ., પું. (સં.) હજીમત કરવામાં હળવા હાથ-

સુખાકારી સ્ત્રી. સુખી હાલત; તંદુરસ્તી; સ્વાસ્થ્ય

સુખાવહ વિ. (સં.) સુખ લાવી આપનારું; સુખપ્રદ

સુખાસન/

૮૩૪

[સુધારકામ

સુખાસન ન. (સં.) આરામદાયક બનાવટવાળું આસન
(૨) પાલખી; મ્યાનો (૩) યોગનું એ નામનું આસન
સુખાળવું વિ. સુખ આપે તેવું (૨) સુખની કામના-ઈચ્છા
કરનારું

સુખાંતિકા સ્ત્રી. (સં.) સુખપરિમાણક નાટક; 'કોમેડી'
સુખિયું-(પારું) વિ. સુખી; સુખવાળું
સુખી વિ. (સં.) સુખવાળું; દુઃખ વિનાનું
સુખે ક્રિ.વિ. સુખેથી; સુખપૂર્વક
સુખેચ્છા સ્ત્રી. (સં.) સુખની ઈચ્છા
સુખેચ્છુ, (૦ક) વિ. (સં.) સુખ ઈચ્છનારું
સુખોપભોગ પું. (સં.) સુખ માણવું તે કે તેની ક્રિયા
સુખોપાર્જન ન. (સં.) સુખ ઊભું-પેદા કરવું તે
સુગઠિત વિ. (સં.) સારી રીતે ગુંથેલું; સુઘથિત
સુગતવિ. (સં.) જ્ઞાની (૨) ધનવાન (૩) પું. બુદ્ધભગવાન
સુગતિ સ્ત્રી. (સં.) સફળતિ; મોક્ષ
સુગમ વિ. (સં.) સહેલું; સુખોપ (૨) સરળતાથી જવાય
એવું (૨) સરળતાથી મળે તેવું; સુલભ
સુગમતા સ્ત્રી. સહેલાપણું; સુખોપતા
સુગરી સ્ત્રી. (સં.) સુગૃહી પાણીના આરે જાડ ઉપર
લટકતો સુંદર ગૂંથણીવાળો માળો બનાવતું એક પક્ષી
સુગંધ સ્ત્રી. (સં. પું.) સુવાસ; ફોરમ; બુશબો
સુગંધિત વિ. (સં.) સુગંધવાળું
સુગંધી વિ. સુગંધમય; સુવાસિત
સુગંધી સ્ત્રી. સુગંધ; સુવાસ
સુગંધીદારવિ. સુગંધવાળું; બુશબોદાર [અભાવ આવવો
સુગાવું અ.કિ. સૂચવડી-અનુભવવી (૨) કૃષ્ણાથવી (૩)
સુગાળ, (૦વું, -ળું) વિ. (સૂચ પરથી) જેને જટ સૂચ
ચડે એવું; જટ સુગાળ એવું
સુગાળ વિ. પુષ્કળ; સાંપું
સુગાળવું વિ. સૂચ આપે એવા સ્વભાવનું [ખાનગી
સુગમ વિ. (સં.) સારી પેઠે ગુમ-છુપાયેલું (૨) તદન
સુગૃહી સ્ત્રી. (સં.) એક પક્ષી; સુધરી [વસ્થિત
સુઘથિત વિ. (સં.) સારી રીતે ઘથિત-સંગઠિત; સુવ્ય-
સુઘાથ વિ. (સં.) સહેલાઈથી ચઢણ કરી શકાય એવું
(૨) સહેલાઈથી સમજાય એવું; સુગમ
સુઘ્રીવ વિ સારી ડોકવાળું (૨) પું. (સં.) (રામાયણમાં)
વાનરોનો રાજા; વાલીનો ભાઈ
સુધટ વિ. સુધડ; સુધટિત
સુધટિત વિ. (સં.) સારી રીતે રચેલું (૨) સુવ્યવસ્થિત (૩)
ઘાટીલું (૪) દેખાવડું (૫) સારા બાંધાનું
સુધડ વિ. (સં.) સુધટ, પ્રા. સુધડ સ્વચ્છ; ચોખ્ખું (૨)
સારી રીતભાવવાળું; વિવેકી (૩) સારી રીતે ઘડાયેલું;
સુંદર આકારવાળું
સુધડતા સ્ત્રી. સ્વચ્છતા; સુધડપણું

સુધરી સ્ત્રી. જુઓ 'સુગરી' [ન. સાડું ચરિત્ર; સદાચરણ
સુચરિત(-ત્ર) વિ. (સં.) સચરિત (૨) સદાચરણી (૩)
સુચારુ વિ. (સં.) ખૂબ જ સુંદર
સુચિહન ન. (સં.) શુભચિહન; સાડું લક્ષણ
સુજન પું. (સં.) સારો-સદાચારી માણસ; સજજન
સુજલ વિ. (સં.) સાડું પાણી (૨) વિ. સારા પાણીવાળું
સુજલા વિ. સ્ત્રી. (સં.) સારા પાણીવાળી (જમીન)
સુજશ(-સ) પું. સારી પ્રતિષ્ઠા; સારી કીર્તિ
સુજણ વિ. (સં. સુજ) સાડું જ્ઞાન ધરાવનાર (૨)
બુદ્ધિશાળી; સમજદાર (૩) માહિતગાર
સુજાત વિ. (સં.) કુલીન; ઊંચા કુળમાં જન્મેલું; ખાનદાન
સુજાતા સ્ત્રી. (સં.) સુજાત સ્ત્રી (૨) ઉદાલતક્રમિની પુત્રી
(૩) ભગવાન બુદ્ધને પહેલી ભિક્ષા આપનાર સ્ત્રી
સુજા વિ. (સં.) ડાહ્યું; ચતુર; વિદ્વાન
સુજાતા સ્ત્રી. સુજપણું; ડયાપણ; શાણપણ
સુજાડવું સ.કિ. 'સુજવું'નું પ્રેરક
સુજાવ પું. (સિ.) સુચન; સલાહ; 'સંજ્ઞેશન'
સુટેવ સ્ત્રી. (સં.) સારી ટેવ-આદત
સુડતાળીસ વિ. (સં. સમયવારિશત, પ્રા. સનતાલીસ)
ચાળીસ વતા સાત (૨) પું. સુડતાળીસનો આંકડો કે
સંખ્યા; 'જઠ' [('બેગ્રેવ'થી ઊલટું)
સુડોલ વિ. (સુ + યેળ) બેચેળ નહિ તેવું; ઘાટીલું; રૂપાળું
સુણવું સ.કિ. (સં. શૂણોતિ, પ્રા. સુણઈ) સાંભળવું
સુણાવવું સ.કિ. 'સુણવું'નું પ્રેરક
સુણાવું અ.કિ. 'સુણવું'નું કર્મણિ
સુત પું. (સં.) પુત્ર; દીકરો; બેટો [તંદુરસ્ત શરીર
સુતનુ વિ. (સં.) સુંદર નાજુક શરીરવાળું (૨) ન. સાડું,
સુતર વિ. (૨) કિ.વિ. (સં. સુ + તર) સહેલું; સુગમ;
સરળ (૨) અધરું નહિ તેવું
સુતરાઈ વિ. સુતરનું બનેલું
સુતરિયો પું. સુતરનો વેપારી (૨) એક અટક
સુતરું વિ. (૨) સૂતર (સહેલું); સુગમ; સરળ
સુતરેલ વિ. સુતરાઈ [પાતાળ
સુતલ (સં.) (-ળ) ન. પૌરાણિક માન્યતા મુજબ ત્રીજું
સુતા સ્ત્રી. (સં.) પુત્રી; દીકરી [ધડગાર કારીગર
સુતા(-થા)ર પું. (સં. સૂતપાર; પ્રા. સુતાદાર) લાકડાં
સુતા(-થા)રકામ ન. લાકડાં ધડવાનું કામ [સુધારકામ
સુતા(-થા)રી વિ. સુધારનું; સુધારને લગતું (૨) સ્ત્રી.
સુતેજા પું. (સં. જેનોના અતીત ચોવીસ તીર્થકરોમાંના
દરમા
સુત ન. (સં. સુજજ) સૂક્ત; સૂત (૨) બુદ્ધનું ઉપદેશ વચન
સુધાડિયો પું. એક જાતનું જાડી સળીનું ધાસ
સુધાર પું. જુઓ 'સુતાર'
સુધારકામ ન. જુઓ 'સુતારકામ'

સુધારી

૮૩૫

[સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ

સુધારી વિ. જુઓ 'સુતારી' [શુકલ પક્ષ; અજવાળિયું
સુદકિ. વિ. ('શુકલદિન'નું દુર્લભ) શુકલ પક્ષમાં (૨) સ્ત્રી.
સુદર્શન વિ. (સં.) સારા દેખાવવાળું (૨) ન. વિષ્ણુનું
ચક્ર; વિષ્ણુનું એક આયુષ્ય

સુદર્શનચક્ર ન. સુદર્શન (૨) (લા.) રેંટિયો
સુદર્શનચૂર્ણ ન. (સં.) તાવ માટે એક દેશી ચૂર્ણ-આંધ્ર
સુદર્શના વિ., સ્ત્રી. (સં.) સુંદર સ્ત્રી
સુદામા પું. (સં.) શ્રીકૃષ્ણનો એક ગરીબ સહાધ્યાયી ને
પિત્ર (૨) કંગાળ માણસ

સુદામાપુરી સ્ત્રી. પોરબંદર (૨) કંગાળનું નિવાસસ્થાન
સુદામો પું. જુઓ 'સુદામા' [(૨) સ્ત્રી. સુદ
સુદિ કિ.વિ. (સં. શુકલદિન ઉપરથી) સુદ; શુકલ પક્ષમાં
સુદિન પું. (સં.) શુભ દિવસ; ઉત્સવનો દિવસ
સુદીર્ઘ વિ. (સં.) ખૂબ દીર્ઘ-લાંબું

સુદૂર વિ. ધણું દૂર-છેડે
સુદૃઢ વિ. (સં.) ધણું મજબૂત
સુદૈવ ન. (સં.) સદ્ગુણ; સદ્ગુણી
સુદાં(ત) ના. સાથે મળીને; સહિત
સુધન્વા પું. (સં.) એક પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુભક્ત
સુધરવું અ.કિ. (સં. શુદ્ધકાર, પ્રા. સુદ્ધઆર ઉપરથી) સારું
થવું; તંદુરસ્ત થવું (૨) દોષમુક્ત થવું (૩) દુરસ્ત
થવું [‘યુનિસિપાલિટી’

સુધરાઈ સ્ત્રી. સુધારો; સુધરેલી સ્થિતિ (૨) નગરપાલિકા;
સુધરાવવું સ.કિ. ‘સુધરવું’નું પ્રેરક; સુધારે એમ કરવું
સુધર્મા, (ઠસભા) સ્ત્રી. (સં.) ઉન્નતી સભા
સુધા સ્ત્રી. (સં.) અમૃત; અમી (૨) ચૂનો (૩) મધ
સુધાકર પું. (સં.) ચંદ્ર; સુધાંશુ
સુધાધવલ વિ. અમૃત જેવું ધોળું (૨) ચૂનાથી ધોળેલું
સુધાર પું. ('સુધારવું' પરથી) સુધારો; સુધારણા [આદમી
સુધારક વિ. સુધારનારું; સુધારો કરનારું (૨) પું. તેવો
સુધારકામ ન. સુધારાનું કામ (૨) સુધારવાનું કામ
સુધારણા સ્ત્રી. સુધારવું તે; સુધારો
સુધારવું સ.કિ. (સં. શુદ્ધકાર, પ્રા. સુદ્ધઆર) બગડેલું,
કથળેલું સુધરે એમ કરવું; સારું કરવું (૨) દુરસ્ત કરવું;
સમારવું (શાક, મકાન વગેરે) (૩) ભૂલ દૂર કરી
ખરું કહેવું કે લખવું

સુધારસ પું. (સં.) અમૃત; પીયૂષ
સુધારાવવું સ.કિ. સુધરાવવું
સુધારો પું. (સં. શુદ્ધકાર, પ્રા. સુદ્ધઆર) સુધરવું તે; સારી
સ્થિતિ; સારો ફેરફાર (૨) સંસ્કૃતિ; સભ્યતા (૩)
નવો ચાલ કે રીતભાત (૪) ઠરાવને સુધારવા માટેનો
ઠરાવ

સુધારોવધારો પું. જૂનું સાફ કરીને એક કરવામાં આવેલું
કે કરવામાં આવતું ઉમેરણ (૨) સુધારવું-વધારવું તે

સુધાંશુ પું. (સં.) ચંદ્રમા; ચંદ્ર; સુધાકર
સુધી ના. (સં. સાવધિ) લગી; પર્યંત
સુધી વિ. (સં. સુ + ધી) ધીમેંત; બુદ્ધિમાન; સમજદાર
સુધીર વિ. (સં. સુ + ધીર) ખૂબ ધીર; ધીરજવાળું
સુધ્યાં, (ત) ના. જુઓ 'સુદાં(ત)'
સુનમ્ય વિ. સ્થિતિસ્થાપક; લવચીક
સુનયના વિ., સ્ત્રી. સુંદર આંખોવાળી સ્ત્રી
સુનામી ન. (જા. ત્સુનામી) દરિયાઈ મોજાનું તોફાન
સુનાવણી સ્ત્રી. ('સુણવું', 'સુણાવવું' ઉપરથી) ન્યાયાધીશ
કરિયાદ સાંભળવી તે કે તેને સાંભળાવવી તે;
અદાલતમાં મુકદમો નીકળવો તે

સુનીતિ સ્ત્રી. (સં.) સારી નીતિ; ઉચ્ચ આદર્શ
સુન્નત સ્ત્રી. (અ.) એક મુસલમાની સંસ્કાર, જેમાં લિંગની
પોષયાની ચામડી કાપી નાખવામાં આવે છે. (૨)
મુસલમાન કરવું તે; ધર્માતર [મુસલમાની સંપ્રદાય
સુન્ની વિ. (અ.) એનામના મુસલમાની પંથનું (૨) પું. એક
સુપક્વ વિ. (સં.) સારી રીતે પાકેલું (૨) સારી રીતે રંધાઈ
ગયેલું [એવું; સુપાચ્ય

સુપચ્ચ-ચ્ય વિ. (સં. સુપાચ્ય) સહેલાઈથી પચી જાય
સુપથ પું. (સં.) સારો, નીતિનો માર્ગ; સન્માર્ગ
સુપથગામી વિ. (સં.) સારા-નીતિના માર્ગે જનારું;
સદાચારી (૨) સન્માર્ગગામી

સુપથ્ય વિ. તજિયતને અનુકૂળ આવે તેવું
સુપન ન. સ્વપ્ન; સપનું
સુપર વિ. (ઈ.) ઉચ્ચતમ (૨) ઉત્કૃષ્ટ
સુપરટેક્સ પું. (ઈ.) ચાલુ વેરા ઉપરાંતનો લેવાતો કર;
અતિવેરો; સરચાર્જ [સોપેલું

સુપરત સ્ત્રી. (ફા. સુપુટ) સોંપણી; ભાગવણી (૨) વિ.
સુપરકાસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) અતિઝડપી ટ્રેન (૨) વિ.
અતિઝડપી [પદાર્થ

સુપરફોસ્ફેટ પું. (ઈ.) ખાતરમાં વધરાતો એક રાસાયણિક
સુપરમાર્કેટ ન. (ઈ.) રોજિંદા વપરાશની વિવિધ
અતિઝડપી [પદાર્થ

સુપરફોસ્ફેટ પું. (ઈ.) ખાતરમાં વધરાતો એક રાસાયણિક
સુપરમેન પું. (ઈ.) મહામાનવ (૨) અતિમાનવ
સુપરરિયાલિઝમ ન. (ઈ.) અતિવાસ્તવવાદ
સુપરવાઈઝર પું. (ઈ.) દેખરેખ રાખનાર; નિરીક્ષક
સુપરવિજન ન. (ઈ.) દેખરેખ; સંભાળ; નિરીક્ષણ [ઝડપી
સુપરસોનિક વિ. (ઈ.) અવાજની ગતિ કરતાં પક્ષ વધુ
સુપરસીટ વિ. (ઈ.) ઘણું પ્રભાવક કે લોકપ્રિય
સુપરિચિત વિ. (સં.) સારી પેટે પરિચિત (૨) જાણીતું
સુપરિણામક વિ. (સં.) (-દાયક) વિ. (સં.) (-દાયી)
વિ. સારું પરિણામ લાવી આપનારું

સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ પું. (ઈ.) નિરીક્ષણ કરનાર ઉપરી નિરીક્ષક;
અધીક્ષક; મુખ્ય અધિકારી

સુપર્ણા

૮૩૬

[સુરગિરિ]

સુપર્ણા વિ. (સં.) સારાં પાનવાળું કે પાંખવાળું (૨) ન.

સુંદર પંખી (ગરુડ)

સુપર્ણ વિ. (ઈ.) ધણું સરસ; ભવ્ય; અફલાતુન

સુપર્વ ન. (સં.) સાટું પર્વ કે પ્રસંગ-તહેવાર

સુપાત્ર વિ. (સં.) સરખતાથી હજમ થઈ જાય તેવું; સુધય

સુપાત્ર વિ. (સં.) યોગ્ય; લાયક (૨) કુલીન

સુપાત્રના સ્ત્રી. (સં.) યોગ્યતા; લાયકતા [ત્રીજા

સુપાર્થ પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના

સુપાર્થનાથ પું. (સં.) જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરો-

માંના સાતમા

[પું. ઉપરી અધિકારી

સુપીરિયર વિ. (ઈ.) ઉચ્ચતર; પરિષ્ઠ (૨) ચરિયાતું (૩)

સુપીરિયોરિટી કોમ્પ્લેક્સ પું. ગુરુતાગ્રંથિ

સુપુત્ર પું. (સં.) સપૂત

સુપુષ્ટ વિ. (સં.) સારી રીતે પુષ્ટ-જાડું કે ભરાવદાર

સુપેરે કિ.વિ. (સં.) સારી પેટે-પ્રકારે-રીતે

સુમ વિ. (સં.) સુતેલું; ઊંધતું (૨) અદૃશ્ય; સુમ (૩)

અવ્યક્ત (૪) જડ; નિષ્પેદ

સુપ્રકાશિત વિ. (સં.) સારી પેટે પ્રકાશવાળું-ઝળકી રહેલું

સુપ્રતિષ્ઠિત વિ. (સં.) સારી પ્રતિષ્ઠાવાળું; આજરૂદાર;

લબ્ધપ્રતિષ્ઠ

સુપ્રભ વિ. (સં.) સુંદર પ્રભાવાળું; તેજસ્વી

સુપ્રભાત ન. (સં.) મંગળ પ્રભાત; 'ગુડમોર્નિંગ'

સુપ્રસન્ન વિ. (સં.) ધણું પ્રસન્ન; ખૂબ રાજ થયેલું

સુપ્રસંગ પું. (સં.) શુભ અવસર; સારો પ્રસંગ

સુપ્રસિદ્ધ વિ. (સં.) સારી પેટે પ્રસિદ્ધ; ખૂબ જાણીતું

સુપ્રાપ્ય વિ. (સં.) સરખતાથી મળે તેવું; સુલભ

સુપ્રીમકોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) (ભારતની) સૌથી વધી-સર્વોપરી

અદાલત (૨) સર્વોચ્ચ અદાલત

સુસુખ્મમાસ પું. (સં.) કોઈ પણ પ્રકારના સમાસમાં પ્રવેશ

ન થોય તેવો સમાસ [(૨) ન. સારું પરિણામ-ફળ

સુફલ, (-ળ) વિ. (સં. સુ + ફલ) સારા ફળ-પરિણામવાળું

સુફલા (સં.) (-ળા) વિ., સ્ત્રી. જેનાં સારા ફળ પાકે છે

તેવી રસાળ (ભૂમિ)

[સફાઈદાર

સુફિયાણું વિ. (ફા. સુફિઆનહ) ઉપરથી સુંદર; ખાલી

સુબદ્ધ વિ. (સં.) સારી રીતે બદ્ધ-બાંધેલું કે બંધાયેલું

સુબલ (સં.) (-ળ) વિ. સારા બળવાળું; જોરાવર (૨)

પું. એક ગોપકુમાર

સુબાહુ વિ. (સં.) સુંદર કે મજબૂત હાથવાળું [વાળું

સુબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સદ્બુદ્ધિ (૨) વિ. તીવ્ર સમજદારી-

સુબોધ પું. (સં.) સારું જ્ઞાન કે શિખામણ (૨) વિ. સારી

શિખામણવાળું

[દિનાદું

સુબોધક(-કારક) વિ. સુબોધ દેનારું; સારી શિખામણ

સુભગ વિ. (સં.) સુંદર; રમણીય (૨) સુભાગી; સદ્ભાગી

સુભગતા સ્ત્રી. સુભગપણું

સુભગા વિ. સ્ત્રી. ખૂબસૂરત કે સૌભાગ્યવતી (સ્ત્રી)

સુભટ પું. (સં.) બહાદુર લડવૈયા; વીર યોદ્ધો

સુભદ્રા સ્ત્રી. (સં.) શ્રીકૃષ્ણની બહેન; અર્જુનની પત્ની

સુભાગી વિ. (સં.) સુભાગિનું ભાગ્યશાળી; સદ્ભાગી

સુભાષિત વિ. (સં.) સુંદર રીતે કહેલું (૨) ન. તેવું વાક્ય

કે પદ

સુભિષ ન., પું. (સં.) સુકાળ (દુર્ભિષથી ઊલટું)

સુમતિ સ્ત્રી. (સં.) સદ્બુદ્ધિ (૨) વિ. સારી બુદ્ધિવાળું

સુમતિનાથ પું. જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના

પાંચમા

સુમધુર વિ. (સં.) ખૂબ મીઠું (વચન)

સુમન ન. (સં.) ફૂલ; પુષ્પ (૨) પું. દેવ

સુમનીષા સ્ત્રી. (સં.) સારી બુદ્ધિ

સુમાર પું. સુમાર; અડસટો

સુમારે કિ.વિ. આશરે; લગભગ

સુમાર્ગ પું. (સં.) સાચો કે સારો માર્ગ; સન્માર્ગ

સુમિત્ર પું. (સં.) સારો મિત્ર; સન્મિત્ર

સુમિત્રા સ્ત્રી. (સં.) લક્ષ્મણની માતા [સ્ત્રી. સુંદર મુખવાળી

સુમુખી સ્ત્રી. (સં.) ગાંધાર ગ્રામની એક મૂર્છના (૨) વિ.,

સુમુદ્ધૂત ન. (સં.) સારું-માંગલિક મૂરત; સુલગ્ન

સુમેષ(-ધા) વિ. (સં.) સુમેષસ્ ઉપરથી) સુબુદ્ધિ

સુમેર પું. મધ્ય એશિયાનો એક પ્રદેશ

સુમેરિયન વિ. સુમેર દેશને લગતું કે તેનો વાસી

સુમેરિયા પું. (ઈ.) એ નામનો દેશ

સુમેરુ પું. (સં.) મેરુ; સોનાનો મનાતો પર્વત

સુમેળ પું. સારો મેળ - બનાવ (૨) સારું-સુભગ મિશ્રણ

સુમેળ પું. સારી મૈત્રી

સુયશ પું. (સં.) સારી કે ઘણી કીર્તિ [નારી સ્ત્રી; દાઈ

સુયાણી સ્ત્રી. (સં. સૂતિજ્ઞાનિ, પ્રા. સૂઈઆણિ) પ્રસવ કરાવ-

સુયુત વિ. બરાબર-સારી રીતે જોડાયેલું [જોડણ

સુયોગ પું. (સં.) શુભ-સારો કે યોગ્ય અવસર (૨) સારું

સુયોગ્ય વિ. સારી રીતે કે પેટે યોગ્ય કે લાયક

સુયોધન વિ. (સં.) ઉત્તમ રીતે લઈ લેનાર (૨) દુયોધનનું

એક નામ

સુર પું. (સં.) દેવ; અમર

સુરકત વિ. સારી પેટે - બરાબર રક્ત-રાતું કે રંગાયેલું

સુરશા સ્ત્રી. (સં.) રક્ષણ; પહેરો

સુરશિત વિ. (સં.) સારી રીતે રચાયેલું

સુરખ વિ. (ફા. સુખ) રાતા રંગનું; લાલ

સુરખી સ્ત્રી. (ફા. સુખી) લાલી; રતાશ (૨) તેજસ્વી

લાલાશ (૩) ઝબકાર; શીર્ષપંક્તિ (૪) મુખ્ય

સમાચાર; 'હેડલાઈન'

સુરગંગા સ્ત્રી. (સં.) આકાશગંગા; 'નેબ્યુલા'

સુરગિરિ પું. (સં.) મેરુ પર્વત

સુરંચુડો

૮૩૭

[સુલતાવવું]

સુરચુડ પું. (સં.) દેવોના ચુડ; બૃહસ્પતિ
સુરચાપ ન. (સં.) મેધધનુષ્ય [(૩) ન. કામક્રીડા; સંભોગ
સુરત વિ. (સં.) સારી રીતે રમેલું (૨) સારી રીતે આસક્ત
સુરત ન. તે નામનું શહેર ('સુરત' લખવા તરફ આગ્રહ
વધ્યો છે.)

સુરત સ્ત્રી. મનોવૃત્તિ (૨) સ્મરણ
સુરતડુ ન. (સં.) સ્વર્ગનું એક ગાડ (૨) કલ્પદ્રુમ; કલ્પવૃક્ષ
સુરતા સ્ત્રી. લગ્નની (૨) ધ્યાન (૩) યાદ; સૂય (૪) નજર
મુરતા સ્ત્રી. (સં.) દેવપણું; દેવત્વ
સુરતિ સ્ત્રી. (સં.) ખૂબ આનંદ અને સુખ (૨) ગાદ પ્રેમ
સુરતી વિ. સુરતને લગતું (૨) સુરતનું વતની (૩) સ્ત્રી.

સુરતપ્રદેશની બોલી [કે માણસ; પ્રજાચક્ષુ

સુરદાસ પું. પ્રસિદ્ધ અંધ ભક્ત કવિ (૨) આંધળો સાધુ

સુરદેવ પું. જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના બીજા

સુરદુમ ન. (સં.) કલ્પવૃક્ષ; પારિજાતનું વૃક્ષ

સુરધનુ, (૦ષ) ન. મેધધનુષ્ય; ઈન્દ્રધનુષ્ય

સુરધામ ન. (સં.) સ્વર્ગ; દેવલોક

સુરધુનિ(ની) સ્ત્રી. (સં.) ગંગા નદી; દેવ નદી

સુરધેનુ સ્ત્રી. (સં.) સુર + ધેનુ કામધેનુ; કામદુધા

સુરનદી સ્ત્રી. (સં.) દેવનદી; ગંગા

સુરનંદિની સ્ત્રી. સુરધેનુ; કામધેનુ

સુરનાયક પું. (સં.) ઈન્દ્ર

સુરપતિ પું. (સં.) ઈન્દ્રરાજા; દેવાધિરાજ [આકાશગંગા

સુરપથ પું. (સં.) આકાશ; આસમાન (૨) સ્વર્ગ (૩)

સુરપદ ન. (સં.) દેવોનો દરજ્જો (૨) સ્વર્ગ

સુરભિ(ભી) વિ. (સં.) સુવાસિત (૨) સુંદર; મનોહર

(૩) પું. સુવાસ; બુશબો

સુરભિ સ્ત્રી. દેવોની ગાય; કામધેનુ

સુરભિત વિ. (સં.) સુવાસિત; સુંગંધીકર

સુરભિમાસ પું. (સં.) વસંતઋતુ [પાતળી ડબ્બી

સુરમાદાની સ્ત્રી. સુરમો આંજવા માટેની સળીવાળી લાંબી

સુરમો પું. (કા.) એક બનિજ પદાર્થ કે તેનું આંખનું અંજન

સુરમ્ય વિ. (સં.) અત્યંત રમણીય-મનોહર

સુરધુવતિ(તી) સ્ત્રી. (સં.) દેવાંગના (૨) અપ્સરા

સુરરાજ (સં.) (ન) પું. ઈન્દ્ર

સુરરિપુ પું. (સં.) રાક્ષસ (૨) રાહુ (ગ્રહ)

સુરર્ષિ પું. (સં.) દેવોના ઋષિ; નારદ

સુરલોક પું. (સં.) સ્વર્ગ-લોક [દેવાંગના

સુરવધૂ સ્ત્રી. (સં.) સુરની સ્ત્રી; દેવી (૨) અપ્સરા;

સુરવાલ(ન) પું. સ્ત્રી. (કા. શુલ્વાર) સાંકડે પાંચજમ્બો;

ચોરસો

સુરસ વિ. (સં.) સારા-સુંદર રસવાળું

સુરસદન ન. (સં.) સ્વર્ગ; દેવલોક

સુરસરિત(તા) સ્ત્રી. (સં.) સુરનદી; ગંગાનદી

સુરસાલ(ન) વિ. ઘણું રસાળ; ઘણું મજનું; ફળદ્રુપ
સુરસુરિયું ન. ફૂટે નહીં, પણ સખગીને સુરસુર અવાજ
કરે તેવો ટોટો

સુરંગ સ્ત્રી. (સં.) સુરંગા, પ્રા. સુરંગો) જમીનમાં કરેલું
ભોંધું (૨) (જમીનમાં ખાડો ખોદી ખડક તોડવા કે
થતુંનો નાશ કરવા વપરાતી) દારૂગોળાની એક યુક્તિ
કે તેને માટેની બનાવટ (૩) જમીન પર મુકાતા એક
પ્રકારના બોમ્બ

સુરંગ પું. (સં.) સારી જાતનો વર્ણ (૨) સારી જાતનો રંગ-
વાનો રંગ (૩) વિ. સારી જાતના રંગનું (૪) આનંદી

સુરા સ્ત્રી. (સં.) મદિરા; દારૂ [ગળાનું વાસણ

સુરાઈ(લી) સ્ત્રી. (અ. સુરાલી) કૂજના ઘાટનું સાંકડા

સુરાપ સ્ત્રી. (કા.) કાણું; બાકોડું

સુરાગ પું. (સિ.) પગેડું (૨) નિશાન; ચિહ્ન

સુરાજ્ય ન. (સં.) સારું-સારી રીતે ચાલતું રાજ્ય

સુરાત્મજા સ્ત્રી. (સં.) દેવકન્યા [સ્વામી; ઈન્દ્ર

સુરાધિપ; સુરાધીશ(શ્વર), સુરાધ્યક્ષ પું. (સં.) દેવોના

સુરાપાત્ર ન. (સં.) દારૂની પ્યાલી; દારૂનું વાસણ

સુરાપાન ન. (સં.) દારૂ પીવો તે; મદ્યપાન

સુરાપી(પાની) વિ. (સં.) દારૂટિપું; દારૂ પીનારું

સુરારિ પું. (સં.) રાક્ષસ

સુરાલય ન. (સં.) સ્વર્ગ; સુરધામ

સુરાવટ સ્ત્રી. સુર મિલાવવા તે (૨) સુરેલ ધ્વનિ

સુરાલી સ્ત્રી. (અ.) જુઓ 'સુરાઈ'

સુરાંગના સ્ત્રી. (સં.) દેવાંગના; અપ્સરા

સુરીલું વિ. મધુર કે બરોબર મળેલા સુરવાળું

સુરુચિ સ્ત્રી. (સં.) સુ + ઋષિ) સારી યુગિ; સારી વસ્તુ

અને સારા કાર્ય તરફનું વલણ

સુરુચિભંગ પું. સુરુચિનો - શિષ્ટ રસજ્ઞતાનો ભંગ

સુરૂપ (સં.) વિ. સુંદર રૂપવાળું; ખૂબસૂરત; મનોહર

સુરૂપા વિ., સ્ત્રી. (સં.) સુરૂપ સ્ત્રી

સુરૂપી વિ. (સં.) સુંદર; મનોહર

સુરેમ વિ. (સં.) પ્રમાણસર; પાટીલું; સુંદર

સુરેખકંસ પું. (સં.) ઉપર રેખા દોરી કરાતો કોંસ; રેખાકંસ

સુરેખતા સ્ત્રી. (સં.) પ્રમાણસરતા; પાટીલાપણું

સુરેખપટ્ટી પું. (સં.) એક ઘાત પદાવલી

સુરેખા સ્ત્રી. સીધી લીટી (ગ.)

સુરેલ વિ. ('સુર' ઉપરથી) સૂરીલું; સુમધુર

સુરેશ, સરેંદ્ર પું. (સં.) દેવરાજ ઈન્દ્ર

સુર્ખ પું. (સં.) રાતો રંગ

સુખી સ્ત્રી. રતાશ; લાલાશ; સુરખી [લક્ષણ

સુલક્ષણ (સં.) (ન) વિ. સારાં લક્ષણવાળું (૨) સારું

સુલક્ષણા વિ., સ્ત્રી. (સં.) સુલક્ષણાવાળી સ્ત્રી

સુલતાવવું સ.કિ. સૂલદું કરવું ('સુલતાવું'નું પ્રેરક)

સુલતાન/

૮૩૮

[સુવ્યવસ્થા

સુલતાન પું. (અ.) મોટા પ્રદેશનો મુસલમાની રાજા;
(‘બાદશાહ’ કે ‘શહેનશાહ’ કરતાં ઊંતરતા કમનો
દરજા છે.)

સુલતાના સ્ત્રી. બેગમ; રાણી

સુલતાની વિ. સુલતાનનું; સુલતાનને લગતું (ર) સ્ત્રી.

સુલતાનનોઅમલ (૩) સુલતાનની આપખુદી કે જુલમ

સુલાભ વિ. (સં.) સહેલાઈથી મળે એવું; સુપ્રાપ્ત

સુલલિત વિ. (સં.) અત્યંત સુંદર (ર) સુકુમાર

સુલાખ સ્ત્રી. સુરાખ; કાષ્ઠું, બાકોડું

સુલુક પું. (અ.) સારી રીતભાત; સદાચરણ સલૂક

સુલેખન ન. (સં.) સારા અક્ષર લખવા તે

સુલેહ સ્ત્રી. (અ. સુલહ) સલાહશાંતિ; ઝગડા કે લડાઈનો

અભાવ (ર) સમાધાન; સંધિ

સુલેહનામું ન. સુલેહનું ખતપત્ર, કરારનામું

સુલેહશાંતિ સ્ત્રી. સુલેહ અને શાંતિ; સલાહસંપ અને

નિરાંતવાળી સ્થિતિ [લોચનવાળું; સુનયન

સુલોચન સ્ત્રી. (સં.) સુંદર લોચન-આંખ (ર) વિ. સુંદર

સુલોચના સ્ત્રી. (સં.) સુંદર લોચનવાળી (સ્ત્રી); સુનયના

સુલ્કો પું. (કા. સુલ્કા) વગર તલે કે કોરી તમાકુ ભરેલી

ચલમ-ચૂંગી (ર) ગાંજના ફૂલનો રસ

સુવચન ન. (સં.) સાદું-શુભ કે સિતકર વચન; સુભાષિત

સુવડા(રા)વતું સ.કિ. ‘સુવું’નું પ્રેરક

સુવદના સ્ત્રી. (સં.) વીસ અક્ષરનો એક ગણમેળ છંદ

સુવર્ણ વિ. (સં.) સુંદર રંગનું (ર) રૂપાણું (૩) ન. સોનું;

કંચન

સુવર્ણકાર પું. (સં.) સોની

સુવર્ણચંદ્રક પું. (સં.) સોનાનો ચાંદ; ‘ગોલ મેડલ’

સુવર્ણજયંતી પું. (સં.) પચાસ વર્ષે ઊજવાતી જયંતી;

‘ગોલ્ડન જયુબિલી’

સુવર્ણતક સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તમોત્તમ તક

સુવર્ણતુલાવિધિ સ્ત્રી. (સં.) સોના વડે તોળવાનો-એમ

સન્માન કરવાનો વિધિ

સુવર્ણદાન ન. (સં.) સોનાનું દાન આપવું તે

સુવર્ણનિયમ પું. સુવર્ણ જેવો ઉત્તમ કીમતી નિયમ

સુવર્ણપદક ન. (સં.) સોનાનો ચંદ્રક; ‘ગોલ્ડ મેડલ’

સુવર્ણમહોત્સવ પું. પચાસ વર્ષે ઊજવાતી જયંતી; કનક

મહોત્સવ; સુવર્ણજયંતી

સુવર્ણમંદિર ન. અમૃતસરનું સુવર્ણથી મહેલું શીખમંદિર

સુવર્ણમાર્ગ પું. શ્રેષ્ઠ માર્ગ; ઉત્તમોત્તમ ઉપાય

સુવર્ણમૃગ પું. (સં.) સોનેરી માયા-મૃગ

સુવર્ણયુગ પું. સારામાં સારો યુગ; સત્યયુગ

સુવર્ણાશર પું. (સં.) સોનેરી શણીના અક્ષર (ર) (લા.)

(વેંદક) કડી ભૂંસી ન શકાય તેવા અક્ષર કે લખાણ

સુવર્ણ વિ. સુંદર વર્ણવાળું

સુવા પું. એક વનસ્પતિ; તેનાં બીજ; સવા

સુવા પું. સારો અનુકૂળ પવન

સુવાક્ય ન. શુભ વાક્ય; સુવચન; સુભાષિત

સુવાચ્ય વિ. (સં.) સરજતાથી-સહેલાઈથી વાંચી શકાય

તેવું (ર) એ સારી રીતે કહી શકાય તેવું

સુવાડવું સ.કિ. ‘સુવું’નું પ્રેરક; સુવડાવવું [સંબંધિતનો આનંદ

સુવાણ સ્ત્રી. (સર. સવાણ, સુલાણ) સવાણ; આરામ;

સુવાભાજી સ્ત્રી. જેમાંથી સુવાનાં બી-દાણા નીકળે છે તે

ભાજી (શાક તરીકે)

[એક રોગ

સુવારોગ પું. (સં. સૂતા, પ્રા. સૂઆ) સુવાવડમાંથી થતો

સુવાર્તા સ્ત્રી. (સં. સુ + વાર્તા) સારી-પવિત્ર વાર્તા; ઈશુના

જન્મની વાર્તા; ‘ગોસ્પેલ’

સુવાવડ સ્ત્રી. બાળકને જન્મ આપવાનો અને તે પછીનો

સૂતકનો સમય (ર) પ્રસૂતિ પછીની નાહ્યા પહેલાંની

સ્ત્રીની માવજત કરવી તે

સુવાવડખાનું ન. સુવાવડ કરવાનું દવાખાનું; પ્રસૂતિગૃહ

સુવાવડી સ્ત્રી. સુવાવડમાં હોય એવી સ્ત્રી; પ્રસૂતા સ્ત્રી

સુવાવું અ.કિ. ‘સુવું’નું ભાવે

સુવાસ સ્ત્રી. (સં.) સારી વાસ; સુગંધી; સુરભિ

સુવાસણ, સુવાસણી સ્ત્રી. (સં. સુવાસિની, સ્વવાસિની,

પ્રા. સુવાસિણી) સૌખ્યગપવંતી સ્ત્રી

સુવાસિત વિ. (સં.) ખુશબોદાર; સારી સુગંધવાળું

સુવાસિની સ્ત્રી. (સં.) જુઓ ‘સુવાસણ’

સુવાહક વિ. ગરમી કે વીજળીને પોતાનામાંથી સરળતાથી

વહેવા દે તેવું; ‘ગુડ કન્ડક્ટર’

સુવાંગ વિ. (સં. સમાંગ, પ્રા. સમાંગ) આપું ને આપું;

પૂર્ણપણે (ર) નિરપેક્ષ; ‘એબ્સોલ્યુટ’

સુવિખ્યાત વિ. (સં.) ઘણું જ પ્રસિદ્ધ; જગજ્ઞહેર

સુવિચાર પું. (સં.) સારો વિચાર; સદિયાર

સુવિદિત વિ. (સં.) સારી રીતે જાણેલું; ખૂબ જાણીતું

સુવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તમ પ્રકારની, પરમ શ્રેયકારી વિદ્યા

સુવિદ્યા સ્ત્રી. (સં.) સગવડ; અનુકૂળતા

સુવિધાજનક વિ. (સં.) અનુકૂળતાવાળું; સગવડવાળું

સુવિધિનાથ પું. જૈનોના વર્તમાન ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના

નવમા; પુષ્પદંત [ખૂબ વિનયી

સુવિનીત વિ. (સં.) સારી રીતે ભણેલું; સુસંસ્કારી (ર)

સુવિસ્તૃત વિ. (સં.) સારી પેઠે વિસ્તૃત-ફેલાયેલું

સુવિહિત વિ. (સં.) સારી રીતે કે પૂરી રીતે વિહિત-

કરવામાં આવેલું (ર) શાસ્ત્રાશા પ્રમાણે કરાયેલું

સુવૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) ફાયદાકારક વરસાદ

સુવેનિપર ન. (ઈ.) સ્મરિણકા; સ્મૃતિગ્રંથ

સુવ્યક્ત વિ. (સં.) સારી રીતે રજૂ થયેલું, કહેવાયેલું

સુવ્યવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) સારી વ્યવસ્થા-ગોઠવણ (ર) સારો

વહીવટ

સુવ્યવસ્થિત

૮૩૯

[સૂકગણ]

સુવ્યવસ્થિત વિ. (સં.) સારી પેઠે વ્યવસ્થિત; વ્યવસ્થા-પૂરકનું [(૩) ન. સાડું વ્રત
સુવ્રત વિ. (સં.) સારા વ્રતવાળું; સદ્ગુણી (૨) સંયમી
સુવ્રતી વિ. (સં.) સારા વ્રતવાળું; સદ્ગ્રંથિજ્ઞ (૨) સંયમી
સુશાસન ન. (સં.) સાડું શાસન-અમલ કે વહીવટ
સુશિક્ષિત વિ. (સં.) સારી રીતે શિક્ષિત-તાલીમ પામેલું
સુશીલ વિ. (સં.) ઉત્તમ શીલવાળું; સચ્ચરિત (૨) વિવેકી;
વિનયી (૩) સરળ; સીધું [કરતું તે
સુશોભન ન. શોભા માટે કરેલી સજ્જવટ; સુશોભિત કે તેવું
સુશોભિત વિ. (સં.) ઘણું શોભીતું; શોભાપમાન
સુશ્રી વિ. (સં.) સુ = સુંદર, ઉદાત્ત + શ્રી = શ્રીમતી) આદર-
પ્રીય શ્રીમતી (૨) સ્ત્રી. સારી સુંદર શ્રી (શોભા-
લક્ષી) (૩) સ્ત્રીના નામની આગળ લગાડાતો
આદરસૂચક શબ્દ [વેદ (૨) તેણે રચેલ વેદક ગ્રંથ
સુશ્રુત વિ. (સં.) બહુશ્રુત; વિદ્વાન (૨) પું. પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ
સુસ્થિત વિ. (સં.) સારી રીતે જોડેલું કે બેસાડેલું
સુધમ વિ. (સં.) સારી રીતે સમાન; સપ્રમાણ (૨) સુંદર
સુધમા સ્ત્રી. (સં.) સૌન્દર્ય; શોભા
સુધિર વિ. (સં.) કાષ્ઠાવાળું; છિદ્રવાળું
સુધિરવાદ્ય ન. કાષ્ઠાવાળું ફૂફીને વગાડવાનું વાદ્ય (૨)
મોરલી; વાંસળી [રહેલું; 'લેટ-ટ'
સુધુમ વિ. (સં.) સૂતેલું; ઊંધતું (૨) અપ્રગટ; અંદર
સુધુમિ સ્ત્રી. (સં.) ગાઢ નિદ્રા [નારીઓમાંથી વચલી
સુધુમ્બા-અપ્પા) સ્ત્રી. (સં.) યોગશાસ્ત્ર પ્રમાણે ત્રણ પ્રધાન
સુધુ કિ.વિ. (સં.) સારી રીતે; ઉત્તમ રીતે
સુસજ્જ વિ. (સં.) સારી પેઠે કે સારી રીતે સજ્જ
સુસવાટ-ટો) પું. જોરથી વહેતા કે વીંધાતા પવનનો કે
તેને મળતો અવાજ
સુસંગઠિત વિ. સારી રીતે સંગઠિત થયેલું
સુસંગત વિ. (સં.) બરાબર સંગત - અંબબેસતું
સુસંગતિ સ્ત્રી. સુસંગતતા (૨) સારી સોબત [સુસંગત
સુસંબદ્ધ વિ. (સં.) આગળપાછળ બરાબર સંબંધવાળું;
સુસંસ્કારી વિ. (સં.) સારા સંસ્કારવાળું
સુસંસ્કૃત વિ. (સં.) સારા સંસ્કારવાળું કરેલું (૨) સુસંસ્કારી
સુસ્ત વિ. (ફા.) આજસુ (૨) મંદ; ધીમું
સુસ્તી સ્ત્રી. આળસ (૨) ઊંધનું ધેન (૩) મંદતા
સુસ્થ વિ. (સં.) સારી રીતે ગોઠવાયેલું; સુસ્થિત (૨)
સ્વસ્થ; સાજુંતાજું
સુસ્થાપિત વિ. (સં.) સારી રીતે સ્થાપિત-સ્થપાયેલું
સુસ્થિત વિ. (સં.) સારી રીતે સ્થિત; દંઢ (૨) સારી
સ્થિતિવાળું (૩) બરાબર ગોઠવાયેલું
સુસ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) સારી સ્થિતિ-હાલત
સુસ્વર પું. (સં.) સારો સ્વર; કંઠનો સારો અવાજ (૨)
વિ. સારા સ્વર-અવાજવાળું; મધુર કંઠવાળું

સુસ્પષ્ટ વિ. (સં.) પૂલ સ્પષ્ટ; તદ્દન ચોખ્ખું
સુહાગ પું. (સં.) સૌભાગ્ય, પ્રા. સોહગ) સૌભાગ્ય
સુહાગવિ. સ્ત્રી. સૌભાગ્યવતી; સુવાસણ (૨) પતિની
માનીતિ
સુહાગરાત-ત્રી) સ્ત્રી. નવાં પરણેલાંની પહેલી રાત
સુહાગિયું વિ. સુભાગી; સુખી
સુહાગિણ વિ. સ્ત્રી. સુહાગણ; સુવાસણ
સુહાગી વિ. સુભાગી; સુખી
સુહાણ સ્ત્રી. (સર. સુવાણ) સવાણ; આરામ; કરાર (૨)
સોબતનો આનંદ; સોબતની હૂંફ
સુહાવન વિ. સોહામણ; શોભીતું
સુહાવવું સ.કિ. 'સુહાવું'નું પ્રેરક; શોભાવવું
સુહાવું અ.કિ. (સં.) શુભ, પ્રા. સુહ) શોભવું; સોહાવું
સુહાસિની વિ. સ્ત્રી. (સં.) સુંદર હાસ્યવાળી (૨)
સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી; સુવાસિક્ષી
સુહદ પું. (સં.) મિત્ર [શું
-સું ના. (સં.) સહિત, પ્રા. સહિઅ, અપ. સહિઉ) સાથે;
સુધક્ષી સ્ત્રી. જુઓ 'સુંધણી'
સુધવું સ.કિ. જુઓ 'સુંધવું'
સુંધાડવું સ.કિ. જુઓ 'સુંધાડવું'
સુંધાવું અ.કિ. જુઓ 'સુંધાવું'
સુંઠ સ્ત્રી. જુઓ 'સુંઠ'
સુંઠપાક પું. જુઓ 'સુંઠપાક'
સુંડલી સ્ત્રી. જુઓ 'સુંડલી'
સુંડલો પું. જુઓ 'સુંડલો'
સુંઠ સ્ત્રી. જુઓ 'સુંઠ'
સુંડલ સ્ત્રી. જુઓ 'સુંડલ'
સુંડિયું વિ. જુઓ 'સુંડિયું'
સુંધલી વિ. જુઓ 'સુંધલી'
સુંધિયું ન. જુઓ 'સુંધિયું' [રસિક
સુંદર વિ. (સં.) રૂપાળું; સુશોભિત; મજેનું (૨) સરસ;
સુંદરતા સ્ત્રી. (સં.) સૌંદર્ય; સુંદરપણું; સુંદરત્વ
સુંદરી સ્ત્રી. સુંદર સ્ત્રી (૨) શરણાઈ જેવું એક વાદ્ય
સુંવાળપ સ્ત્રી. સુંવાળાપણું; મુલાયમતા
સુંવાળા પું. બ.વ. દશમાની કિયા; મૃત્યુ બાદ દસમે દિવસે
માથાના વાળ ઉતરાવવાની કિયા
સુંવાળી સ્ત્રી. પૂરી જેવી નાસ્તાની એક વાની (૨) દૂધમાં
કરેલ ઘઉં કે બાજરીની ભાખરી
સુંવાળું વિ. (સં.) સુકુમાર, પ્રા. સોમાલ, સુઉમાલ) લીસું
અને નરમ (૨) સ્વભાવનું નરમ; સુકોમળ; મુલાયમ
(૩) ન. બાળકના જન્મનું સૂતક
સૂક સ્ત્રી. સૂકાપણું; ભીનાશનો અભાવ
સૂકગળું ન. બાળકને થતો ગળું સૂકાવનો એક રોગ;
સૂક્તાન; 'રિકેટ્સ'

સૂક્ત

૮૪૦

/સૂતપુત્ર

સૂક્ત વિ. ન. (સં.) શુકર; વરાહ; હુક્કર (આ પ્રાણીનું મોઢું દાતરડીવાળું હોય છે. આ ભૂંડ નથી.)

સૂક્તવ(લું) વિ. સુકાપેલું; કૃષ્ણ; દૂધળું

સૂક્તવું સ.કિ. (સં.) શુષ્ક, પ્રા. સુક્તવઈ) સુકાવવું

સૂકું વિ. (સં.) શુષ્ક, પ્રા. સુક્ક) શુષ્ક; ભીનાશ વિનાનું (૨) કૃષ્ણ; દૂધળું

સૂકુંભ(સ)ટ વિ. સાવ સૂકું (૨) ઉજ્જડ

સૂકો પું. તમાકુની ખાવા માટેની પત્તી; જરદો

સૂક્ત વિ. (સં.) સારી રીતે કહેવાયેલું (૨) ન. વેદમંત્રો કે જ્ઞયાઓનો સમૂહ

સૂક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તમ ઉક્તિ કે કથન; સુભાષિત

સૂક્ષ્મ વિ. (સં.) અણુરૂપ; ઝીણું; બારીક (૨) ન. બ્રહ્મ

સૂક્ષ્મજીવવિજ્ઞાન ન. સૂક્ષ્મ જીવોનાં અધ્યયન-સંશોધન

સંબંધી જીવવિજ્ઞાનની એક શાખા; 'માઈક્રોબાયોલોજી'

સૂક્ષ્મતરંગ પું. માઈક્રોવેવ

સૂક્ષ્મતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) સૂક્ષ્મપણું; બારીકપણું

સૂક્ષ્મદર્શી વિ. (સં.) સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિવાળું (૨) ચતુર (૩) ન.

સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર [સાધન-યંત્ર

સૂક્ષ્મદર્શકયંત્ર ન. બારીક વસ્તુ મોટી દેખાડનારું એક

સૂક્ષ્મદ્રષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) સૂક્ષ્મ વસ્તુઓ જાણી કે સમજ શકે

એવી દ્રષ્ટિ

સૂક્ષ્મદેહ પું. (સં.) દેહથી છૂટો પડેલો જીવ જેનો આશ્રય કરી રહે છે તે શરીર (પાંચ પ્રાણ, પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય, પાંચ સૂક્ષ્મભૂતો, મન અને બુદ્ધિ એ સત્તર વસ્તુનું બનેલું શરીર)

સૂક્ષ્મદેહી વિ. (સં.) સૂક્ષ્મદેહવાળું; જીવાત્મા

સૂક્ષ્મશરીર ન. (સં.) સૂક્ષ્મદેહ; હિંગદેહ

સૂક્ષ્માકર્ષક ન. (સં.) અતિ મંદ અવાજો પણ સંભળાઈ

શકે તેવું સાધન; 'માઈક્રોફોન'

સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ વિ. (સં.) અતિસૂક્ષ્મ; સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ

સૂગ સ્ત્રી. (સં.) સુગ = વિષ્ટા ઉપરથી) અતિશય

અણગમો; ધુસાર; ચીતરી

સૂચક વિ. (સં.) સૂચવે એવું; સૂચવનારું (૨) ગર્ભિત

સૂચનોવાળું કે તે જણાવું

સૂચન ન. (સં.) સૂચવવું તે કે જે સૂચવાય તે

સૂચના સ્ત્રી. (સં.) સૂચવવું તે; ઇશારો; ચેતવણી

સૂચનાત્મક વિ. સૂચનારૂપે રહેલું; સૂચક

સૂચનાપત્ર પું., ન. (સં.) સૂચના આપતો-તેનો પત્ર (૨)

જાહેરાત; નિવેદા; 'નોટિસ'

સૂચનિકા સ્ત્રી. (સં.) પાદી; ટીપ (૨) અનુક્રમણિકા

સૂચનીય વિ. (સં.) સૂચવવા જેવું; સૂચ |લાવવું; જણાવવું

સૂચવવું સ.કિ. (સં.) સૂચ્ય) સૂચના કરવી; વ્યાન ઉપર

સૂચવાવું સ.કિ. 'સૂચવવું'નું પ્રેરક

સૂચવાવું અ.કિ. 'સૂચવવું'નું કર્મણિ

સૂચિ સ્ત્રી. (સં.) પાદી; સાંકળિયું; કમાનુસારી ટીપ (૨)

સોપ (૩) કાંટો; સૂળ [કામ

સૂચિ(ચી)કર્મ ન. (સં.) સીવણકાન (૨) ભરત-ગુંથણનું

સૂચિકા સ્ત્રી. સૂચનિકા; ડિરેક્ટરી (૨) સાંકળિયું (૩) લોપ

સૂચિત વિ. (સં.) સૂચવાયેલું કે સૂચવેલું; નિર્દેશેલું

સૂચિતાર્થ પું. સૂચવાયેલાં અર્થ

સૂચિપત્ર, (૦ક) ન. (સં.) સૂચિ; પાદી [નિખિડ

સૂચિભેદ વિ. (સં.) સોપથી વીધી શકાય તેવું-ખૂલ ગાઢું;

સૂચી સ્ત્રી. (સં.) જુઓ 'સૂચિ'

સૂચીખંડ પું. સૂચી આકૃતિનો ખંડ; 'ફસ્ટમ'

સૂચીપત્ર, (૦ક) ન. (સં.) જુઓ 'સૂચિપત્ર'

સૂચ્ય વિ. (સં.) સૂચવના યોગ્ય; સૂચનીય

સૂજ સ્ત્રી. સોજા [અને નીચે અણીદાર લાગતું મોતી

સૂજની સ્ત્રી. (કા.) રૂ ભરેલી રજાઈ (૨) ઉપર ભરેલું

સૂજવું અ.કિ. (સં.) સૂપતે, પ્રા. સુજજવઈ) (દરદરથી

ચામડી વગેરેનું) ઊપસવું; ફૂલવું; સોજો યડવો (૨)

ગમ પડવી; સમજ પડવી (૩) પહોંચવું [પહોંચ

સૂઝ સ્ત્રી. સૂઝવું તે; સમજ (૨) કાર્ય કરવાની કુશળતા;

સૂઝતું ન. પોતાને ગમતું-સમજતું

સૂઝબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સૂઝ કે ગમવાળી બુદ્ધિ

સૂઝબૂઝ સ્ત્રી. (સૂઝવું + બૂઝવું) સમજ અને કદર

સૂઝવું અ.કિ. (સં.) શુધ્ધિ, પ્રા. સુજઝઈ) દેખાવું; નજરે

પડવું (૨) સમજવું; ગમ પડવી; અક્કલ પહોંચવી

સૂટ ન. (ઈ.) કોટ પાટલન વગેરે લગાડેનો સેટ

સૂટ પું. (ઈ.) અદાલતી દાવો કે ફરિયાદ [કે પેટ

સૂટકેસ ન. (ઈ.) (સૂટ આવી જાય એવી) નાની બેગ

સૂડ પું., ન. મૂળ (૨) આગલા વાવેતરનાં મૂળ, ટૂંકાં વગેરે

મોટી લાળીને સફાઈ કરવી તે

સૂડલો પું. એક જાતનો પોપટ સૂડો (૨) સૂડો; મોટી સૂડી

સૂડવું સ.કિ. જાડ છોડ વગેરેનાં ડાળી, ડાંખળાં, પાંદડાં

કાપવાં [તેટલા વખતનું સામટું અને સાદું વ્યાજ

સૂડ વ્યાજ વિ. (સં.) સૂડ, પ્રા. સૂડો રૂપિયા રહ્યા હોય

સૂડી સ્ત્રી. સોપારી કાતરવાનું સાધન

સૂડી પું. મોટી સૂડી

સૂડી પું. (સં.) શુક્ર, પ્રા. સુડાઅ) કાંઠલા વિનાનો પોપટ

સૂઠમૂઠ વિ. સૂનમૂન; સાવ મૂઠ જેવું [આવવો

સૂજવું અ.કિ. (સં.) શૂન, પ્રા. સૂજ ઉપરથી) સૂજવું; સોજો

સૂત પું. (સં.) સારથિ; રથ સાંકનાર (૨) લત્રિયથી

બ્રાહ્મણીને પેટે થયેલો પુત્ર

સૂતક ન. (સં.) સગાંસંબંધીમાં જન્મ અને મરણ વગેરેથી

પાળવામાં આવતી આભજીંદ (૨) 'કવોરેન્ડાઈન'

(મો. ક. ગાંધી)

સૂતકી વિ. સૂતકવાળું

સૂતપુત્ર પું. (સં.) (સારથિને ત્યાં ઊછરેલ) કર્ણ દાનેશ્વરી

સૂતર

૮૪૧

[સૂરપેટી

સૂતર ન. (સં. સૂત્ર, પ્રા. સુત્ર) ૩ કાંતીને કાઢેલો તાર
સૂતરફેણી સ્ત્રી. (દિ. પ્રા. ફેણિઆ) સૂતરના તાંતજાના
આકારની એક મીઠાઈ

સૂતરશાળ સ્ત્રી. એક જાતની ડાંગર-બાંખા

સૂતરું વિ. સીધું; સરળ; સહેલું

સૂતળવું સ.કિ. સાંકળવું; ગાંઠવું; જોડવું

સૂતળી સ્ત્રી. (સં. સૂત્ર ઉપરથી) શાજની પાતળી ઢોરી

સૂતિકા સ્ત્રી. (સં.) સુવાવડી સ્ત્રી

સૂતિકાગૃહ ન. સુવાવડખાનું; પ્રસૂતિગૃહ; 'મેટર્નિટી હોમ'

સૂતકાર પું. (સં.) 'સૂ' સૂ' એવો અવાજ

સૂત્ર ન. (સં.) ઢોરી; તાંતજો (૨) સૂતર (૩) નિયમ

બવસ્થા (૪) પ્રાચીન શાસ્ત્રકારોએ રચેલાં મૂળ સંક્ષિપ્ત

વાક્ય કે તેનો ગ્રંથ (૫) ધ્યેય તરીકે સ્વીકારેલું ટૂંકું

વાક્ય (૬) ગણિતનું સિદ્ધાંતના મૂળમાંનું સ્વરૂપ;

'કોમ્પ્યુલા'

સૂતકાર પું. (સં.) મૂળ સૂત્ર રચનાર [સિદ્ધિ ધર્મગ્રંથ]

સૂતગ્રંથ પું. સૂત્રોના રૂપે લખાયેલ ગ્રંથ જેમ કે, કેટલાક

સૂતરંતુ પું. (સં.) સૂતરનો તાંતજો [સંચાલક

સૂતધાર પું. (સં.) નાટકમાં પ્રધાન નટ (૨) સુતાર (૩)

સૂતપાત પું. પ્રારંભ; શરૂઆત [યુકાયેલું; સૂત્રિત

સૂતબદ્ધ વિ. (સં.) સૂત્રોરૂપે શબ્દબદ્ધ થયેલું; સૂત્રમાં

સૂતમય વિ. (સં.) સૂત્રોથી ભરેલું; સૂત્રાત્મક

સૂતધંત્ર ન. (સં.) વજ્રકરનો કાંઠલો; ભૂરી (૨) સૂતર

કાંતવાનું કે વજ્રવાનું ધંત્ર

સૂતવાક્ય ન. (સં.) ટૂંકું-સૂત્ર જેવું કે સૂત્ર રૂપનું વાક્ય

સૂત્રાત્મક વિ. (સં.) સૂત્રનું બનેલું; સૂત્રમય

સૂત્રાર્થ પું. મૂળ સૂત્રનો સ્પષ્ટ મનાતો અર્થ [ગોઠવેલું

સૂત્રિત વિ. (સં.) એક સૂત્રમાં ગોઠવેલું (૨) સૂત્રરૂપે

સુધણી સ્ત્રી. ચોરણી (૨) લેંથી

સુધરું વિ. ચોખ્ખું; સુધડ અને સ્વચ્છ

સુધિયા સ્ત્રી. મેમણ વોરા વગેરે પહેરે છે તે સોનેરી પાંચડી

સુદ ન. (કા.) વ્યાજ

સુદબોર વિ. (કા.) વ્યાજબોર; વ્યાજખાઉ

સુધ સ્ત્રી. (સં. શુદ્ધિ, પ્રા. સુદ્ધિ) શુદ્ધિ; ભાન (૨) ભાળ;

ખબર; માહિતી

સુધબૂધ સ્ત્રી. (સં. શુદ્ધિ, પ્રા. સુદ્ધિ ઉપરથી) સુધ +

સુબુદ્ધિ ભાનસાન; ભાન; અક્કલ; હોશ (૨) બ.વ.

એ નામની ગણપતિની બે પત્નીઓ - શુદ્ધિ અને બુદ્ધિ

સુધસાન સ્ત્રી. હોશ; ભાન (૨) હોશ અને બુદ્ધિ

સુન વિ. (સં. શૂન્ય, પ્રા. સુન્ન) શૂન્ય; મીલું (૨) સાવ

ખાલી હોવું તે [ખંકાર

સૂનકાર પું. શૂન્યકાર; તદન નીરવ સ્થિતિ (૨) સોપો (૩)

સૂનકું વિ. સૂનું (૨) પૂન (૩) વળું

સૂનમૂન વિ. શૂનમૂન; શૂદ્ધમૂઠ (૨) ચૂપચાપ થયેલું

સૂના અ. (સં.) કસાઈખાનું

સૂનાની પું. (સં.) મુખ્ય કસાઈ

સુનું પું. (સં.) પુત્ર; દીકરો

સુનું વિ. (સં. શૂન્યક, પ્રા. સુન્નઅ) નિર્જન; ઉજ્જડ વસ્તી

કે સહવાસ વિનાનું (૨) સંભાળ કે રક્ષણ વિનાનું

સુનુંસટ વિ. સાવ સૂનું [વાણી

સૂનૃત વિ. (સં.) સાચું અને આનંદપ્રદ (૨) ન. તેવી

સૂપ ન. (સં., ઈ.) ભૂંડું; રાબ (૨) એક પ્રકારનું શાકનું

ઓસામણ [ત્રિકોણભાગ

સૂપડી સ્ત્રી. નાનું સૂપડું (૨) બાથપીંજણના છેડે આવતો

સૂપડું ન. (સં. શૂર્પ, પ્રા. સુપ્પ) અનાજ ઝટકવાનું સાધન

સૂપતી સ્ત્રી. સલાટની હમોડી

સૂપશાસ્ત્ર ન. રસોઈનું શાસ્ત્ર; પાકશાસ્ત્ર

સૂકી વિ. (કા. સૂક = બકરાંના વાળ ઉપરથી) બકરાંના

વાળનું; ઊનનું (વસ્ત્ર) (૨) સૂકીવાદ સંબંધી (૩)

પવિત્ર; નિદોષ

સૂકી પું. અંતઃકરણની શુદ્ધિ રાખી માશૂકભાવે ખુદાને

સમજાવો તે પુરુષભાવે બંદગી કરનાર સંતકોટિનો તે

તે પુરુષ (૨) એવા સૂકીઓનો સંપ્રદાય કે મત

સૂકીવાદ પું. ઈસ્લામનો એક સંપ્રદાય [કામગીરી

સુભાગીરી સ્ત્રી. (કા.) સુખાનું પદ કે દરજ્જો કે એની

સુબેદાર પું. (કા.) સિપાઈઓની નાની ટુકડીનો અમલદાર

(૨) પ્રાંતનો વડો હાકેમ; સૂબો

સુબેદારી સ્ત્રી. સુબેદારનું પદ; સુભાગીરી [હાકેમ-સુબેદાર

સૂબો પું. (અ.) ઈલાકો; જિલ્લો; પ્રાંત (૨) ઈલાકાકે પ્રાંતનો

સુમ, (ઠડું) વિ. (અ. શુમ) મૂઝ; કંજૂસ; લોભી

સુમસાન વિ. બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ હોય તેવું (૨) મૂઝું

અને ભાન વિનાનું [કાર; સૂનકાર

સુમસામ વિ. અવાજ કે હિલચાલ વિનાનું (૨) ન. શૂન્ય-

સુર પું. (સં.) સૂર્ય; સૂરજ

સુર પું. (સં. સ્વર) અવાજ; કંઠ; સ્વર (સંગીત)

સૂરજ પું. (સં. સૂર્ય) સૂર્ય; રવિ

સૂરજફલ ન. સૂર્યમુખીનું ફલ

સૂરજમુખું વિ. સૂરજ જેવાં તેજસ્વી મુખવાળું

સૂરજમુખી ન. સૂરજ સામે મોં રાખતાં ફૂલોવાળો એક છોડ-

સૂર્યમુખી (૨) તેનું ફલ [કંદ

સૂરસ ન. (સં.) બટાકાની જેમ શાકમાં કામ આવતો એક

સૂરત સ્ત્રી. (અ.) ચહેરો; મુખાકૃતિ (૨) ન. એક શહેર

સૂરત(ન-તી) સ્ત્રી. સૂરતા; લગની; ધ્યાન; યાદ

સૂરતમૂરત સ્ત્રી. (અ.) શિકલ; ચહેરો

સૂરદાસ પું. (સં.) પુષ્ટિમાર્ગીય અષ્ટાષાઠ પ્રજાભાષી

કવિભક્તોમાંનો એક અગ્રણી ભક્તકવિ (૨) કોઈ

પણ આંધળો માણસ ['હારમોનિયમ'

સૂરપેટી સ્ત્રી. સૂર પૂરવાનું પેટીઆકારનું વાઘ; સ્વરપેટી;

સૂરમાધુર્ય

૮૪૨

/સૂરજવું

સૂરમાધુર્ય ન. (સં.) સ્વરની મધુરતા; સ્વરમાધુર્ય; 'મેલડી' સૂરા સ્ત્રી. (અ.) કુરાનનો અધ્યાય-પ્રકરણ
 સૂરાવલિ-(લી) સ્ત્રી. (સં.) મધુર સૂરનો ધ્વનિ કે અવાજ સુરિ-(રી) પું. (સં.) વિદ્વાન; પરિત; આચાર્ય; કવિ (જેન આચાર્યના નામ પાછળ લગ્નસવામાં આવે છે.)
 સૂરીશ્વર પું. જેન સાધુઓના વડા; મોટા જેન આચાર્ય સૂરોખાર પું. (કા. શૂરસ + સં. કાર) એક જાતનો કાર; 'નાઈટર' [આકાશીય ગોળો; સૂરજ સૂર્ય પું. (સં.) પૃથ્વીને પ્રકાશ, ગરમી વગેરે આપતો સૂર્યકન્યા સ્ત્રી. (સં.) યમુના નદી (૨) તપતી (પૌરાણિક રીતે સૂર્યની એક પુત્રી)
 સૂર્યકમલ ન. (સં.) (-ળ) કારમીરી એક ફૂલ ઝાડછોડ સૂર્યકલક પું. (સં.) સૂર્ય પર દેખાતું કાળું ચિહ્ન સૂર્યકાંત પું. (સં.) એક કાલ્પનિક મણિ, જેના પર સૂર્યનાં કિરણ પડતાં અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે એન મનાય છે.
 સૂર્યકાંતિ સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યનું તેજ-પ્રભા સૂર્યકંકર ન. સૂર્યની ઊજાનો ઉપયોગ કરીને ખોરાક રાંધવા માટેનું સાધન; 'સોલર ફૂકર' [ગ્રહણ થવું તે સૂર્યગ્રહણ ન. (સં.) ચંદ્રઆડે આવવાથી સૂર્યબિંબનું ઢંકાવું-સૂર્યમમકાર પું. (સં.) સૂર્યને નમન (૨) જે સાથે કરાતી) એક પ્રકારની કસરત
 સૂર્યનાડી સ્ત્રી. (સં.) પિંગળા નાડી સૂર્યનારાયણ પું. (સં.) સૂર્યદેવ સૂર્યપુત્ર પું. (સં.) યમરાજ (૨) સૂતપુત્ર કર્ણ સૂર્યપૂજક વિ. (સં.) સૂર્યની પૂજા-અર્ચના કરનારું સૂર્યપૂજા સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યની પૂજા-ઉપાસના સૂર્યબિંબ ન. (સં.) સૂર્યનું બિંબ સૂર્યમંડલ ન. (સં.) (-ળ) સૂર્યમાળા (૨) સૂર્યનું બિંબ સૂર્યમંદિર ન. (સં.) સૂર્ય દેવનું મંદિર સૂર્યમાલા સ્ત્રી. (સં.) (-ળા) સૂર્ય અને તેની આસપાસ ફરનારા ગ્રહોનો સમૂહ [કે તેનું ફૂલ; સૂરજમુખી સૂર્યમુખી ન. સૂરજ સામે મોં રાખતાં ફૂલોવાળું એક છો; સૂર્યયંત્ર ન. (સં.) ઉપાસના માટેનું સૂર્યનું યંત્ર (૨) સૂર્યના નિરીક્ષણ માટે વપરાતું એક યંત્ર
 સૂર્યલોક પું. (સં.) સૂર્યનો લોક [ચંદ્રવંશ અને સૂર્યવંશ) સૂર્યવંશ પું. (સં.) ક્ષત્રિયોના બે પ્રધાન વંશમાંનો એક સૂર્યવંશી વિ. સૂર્યવંશમાં જન્મેલું (૨) સૂર્ય ઊગ્યા પછી મોડું ઊઠતું [શકાતી શક્તિ; સૌરઊર્જા સૂર્યશક્તિ સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યના તાપમાંથી મળતી-મેળવી સૂર્યસંક્રાંતિ સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યનું એક રાશિમાંથી બીજામાં જવું તે [એક નૈસર્ગિક ઉપચાર સૂર્યસ્નાન ન. સૂર્યનો તાપ ખાવો - શરીર પર લેવો તે; સૂર્યાસ્ત પું. (સં.) સૂરજનું આધમવું તે; સાંજ સૂર્યોદય પું. (સં.) સૂર્યનું ઊગવું તે; સવાર

સૂર્યોપસ્થાન ન. (સં.) બે હાથ ઊંચા રાખી સંધ્યા વગેરે કાર્યમાં કરાતી સૂર્યની સ્તુતિ; સૂર્યપૂજા સૂર્યોપાસના વિ. (સં.) સૂર્યની આરાધના સૂલટ વિ. ઊલટું નહિ એવું; સૂલટું સૂલટાવું અ.કિ. સૂલટું થવું કે કરાવું સૂલટું ('ઊલટું'ના સાદૃશ્યે) વિ. ચતું; સવળું (૨) અનુકૂળ સુવર પું. ન. (સં. શૂકર, પ્રા. સુવર, સુઅર) ભૂં; કુકર; વરાહ [પડવું (૨) ઊપવું સવું અ.કિ. (સં. સ્વપતિ, પ્રા. સુઅર, સુવર) આડ સૂશી સ્ત્રી. એક જાતનું કાપડ સુસવડું અ.કિ. સુસુ અવાજ થવો સુસુ કિ.વિ. વનન ફૂંકવાનો અવાજ થાય એમ સૂળ ન. (સં. શૂલ) શૂળ; શૂળ ભોંકાયા જેવું દર્દ; શૂલ સૂળ સ્ત્રી. શૂળ (કાંટો) [આપવાની એક રીત સૂળી સ્ત્રી. (સં. શૂલિકા, પ્રા. સૂલિકા) શૂળી; દેહાંતદંડ સું(-સું)ક(-ખ)નું ન. ઊંબી ઉપરનો સોય જેવો રેસો સું(-સું)ધણી સ્ત્રી. છીંકણી; બાજર સું(-સું)ધવું સ.કિ. (સં. શૂખતિ, શિવતિ, પ્રા. સુંધઈ) સોડવું; વાસ લેવી (૨) નાકના થાસથી અંદર ખેંચવી (છીંકણી)
 સું(-સું)ધાડવું સ.કિ. 'સુંધવું'નું પ્રેરક સું(-સું)ધાડું અ.કિ. 'સુંધવું'નું કર્મણિ સું(-સું)ક સ્ત્રી. (સં. શુકિ, પ્રા. સુંકિ) શૂકલેવું આદું સું(-સું)કપાક પું. સુંકમાંથી બનાવેલ એક પૌષ્ટિક વાનગી સું(-સું)કલી સ્ત્રી. નાનો સુંડલો સું(-સું)કલો પું. ટોપલો સુંકો પું. સુંડલો; ટોપલો [નાકવાળો અવયવ સું(-સું)ક સ્ત્રી. (સં. શુંક, પ્રા. સુંક) હાથીનો લાંબો સું(-સું)કણ ન. સોંઢવું એ; જવા તૈયાર કરવી તે સું(-સું)કલ સ્ત્રી. બળદ કે મજૂરોની સામસામી મદદ સુંકલિયો પું. સુંકલ કરનારો કે રાખનારો સું(-સું)કાળું વિ. સુંકવાળું સું(-સું)કિયું વિ. સુંકવાળું; સુંકના આકારનો (કોસ) (૨) ન. એક જાતની હલકી જુવાર (૩) ઊંટ કે ઘોડાની પીઠ પર ધસારો ન લાગે એ માટે પલાણ નીચે નખાતું કપડું સું(-સું)કણી સ્ત્રી. નાનું સુંથણું; લેંધી સું(-સું)કણું ન. પાપજાઓ; સુરવાળ; લેંધો સું(-સું)કિયું ન. (સં. સુસ્થિત, પ્રા. સુસ્થિઅ) ચીંથરાં; દોરડી વગેરેની ધાસની મોટી ઊંઝોળી (૨) ઢંગધડ વિનાની કે જૂની પાધડી કે ટોપી સું(-સું)કણ ન. સ્ત્રી. રંગાસાની લૂગડાં ખારવાળાં કરવાની ફૂડી જેવી ચોખંડી જગ્યા સુજન ન. (સં. સર્જન) સૃષ્ટિ; સર્જન (માત્ર પદ્યમાં) સુજવું સ.કિ. (સં. સૃજ) સરજવું; પેદા કરવું

સુષ્ટિ

૮૪૩

[સેન્ટિલિટર

સુષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) સર્જેલું તે (પદ્યમાં); સર્જન (૨) વિશ્વ; જગત
 સુષ્ટિકર્તા (-તા) પું. (સં.) સુષ્ટિનો બનાવનાર; પરમેશ્વર
 સુષ્ટિક્રમ પું. સુષ્ટિનો ક્રમ-નિયમ
 સુષ્ટિજ્ઞાન ન. (સં.) સુષ્ટિનું જ્ઞાન-વિજ્ઞાન
 સુષ્ટિરચના સ્ત્રી. સુષ્ટિની રચના
 સુષ્ટિવિજ્ઞાન ન. સુષ્ટિની રચના વગેરેનું જ્ઞાન
 સુષ્ટિવિરુદ્ધ વિ. (સં.) વિશ્વના કુદરતી નિયમથી ઊલટું
 સેકન્ડ સ્ત્રી. (ઈ.) બિનિટનો સાઠમો ભાગ પ્રકારનું
 સેકન્ડ ક્લાસ પું. (ઈ.) બીજો વર્ગ (૨) વિ. ઊતરતા
 સેકન્ડ ઈનિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં બંને પક્ષની
 એક રમત પૂરી થઈ ગયા પછી શરૂ થતી બીજી રમત
 સેકન્ડ હેન્ડ વિ. (ઈ.) એક વાર વપરાઈ ગયેલું ફરી
 વાપરવા માટેનું કે વેચવા કાઢેલું
 સેકેરિન ન. (ઈ.) કોલસામાંથી બનતી ખાંડ
 સેક્ટર ન. (ઈ.) વિભાગ; ક્ષેત્ર
 સેક્ટોમીટર ન. (ઈ.) પદાર્થનું ગળપણ માપવાનું યંત્ર
 સેક્યુલર વિ. જાતિ-ધર્મ-સંપ્રદાયતાથી પર; ધર્મનિરપેક્ષ;
 બિનસાંપ્રદાયિક
 સેક્યુલર સ્ટેટ ન. (ઈ.) ધર્મનિરપેક્ષ રાજ્ય
 સેક્ટેરી પું. (ઈ.) મંત્રી (૨) સચિવ
 સેક્ટેરિયટ ન. (ઈ.) સરકારના મુખ્ય ખાતાનું સૌથી મોટું
 કાર્યાલય કે કચેરી; સચિવાલય; મંત્ર્યાલય
 સેક્શન ન., પું. (ઈ.) પ્રભાગ; વિભાગ (૨) ખંડ; ટુકડો
 સેક્સ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) જાતિ; લિંગ (૨) જાતીય વ્યવહાર-
 સમાગમ
 સેક્સી વિ. (ઈ.) કામુક (૨) કામોત્તેજક
 સેક્સોફોન ન. (ઈ.) એક વિદેશી વાદ્ય
 સેક્સોલોજી ન. (ઈ.) જાતીય વિજ્ઞાન
 સેચન ન. (સં.) સિંચન (૨) છંટકારવું તે; છંટકાવ
 સેચની સ્ત્રી. (સં.) પાણી છાંટવાની ઝારી
 સેજ સ્ત્રી. (સં. શાખા, પ્રા. સજ્જા) પધારી; શાખા
 સેજન ન. (સં. સરિજજલ, પ્રા. સરિજજલ) નદીતળાવનું
 જળ (૨) વિ. વરસાદના પાણીથી થતું
 સેજર ન. વરાળ (૨) અંશ; થોડો ભાગ
 સેજિયું ન. સૂતી વખતે પહેરવાનું પંચિયું કે ફાળિયું
 સેટ પું. (ઈ.) સટ (૨) સામાન વસ્તુઓનો સંગ્રહ (૨)
 ગણ (ગ.) [(૩) જમાબંધી; વિધોટી
 સેટલમેન્ટ ન. (ઈ.) પતાવટ; સમાધાન (૨) વસાહત
 સેટલમેન્ટ ઓફિસર ન. (ઈ.) ખેતરોની વિધોટી નક્કી
 કરનાર સરકારી અમલદાર [તે તે સાધન
 સેટસ્ક્રેવર પું., ન. (ઈ.) ભૂમિતિમાં કાટપૂજા માપવાનું
 સેટાથર પું. (ઈ.) માર્મિક કે ઉપહાસાત્મક વચન કે કવિતા
 સેટિસ્ફેક્શન ન. (ઈ.) સંતોષ

સેટિંગ ન. (ઈ.) મંચસજ્જા (૨) ગોઠવણ (૩) માળખું
 (૪) વાતાવરણ; પરિવેશ
 સેટિંગ્ઝ ન. બ. વ. (ઈ.) મંચસજ્જા
 સેટેલાઈટ પું. (ઈ.) કૃત્રિમ ઉપગ્રહ (૨) વિ. સંલગ્ન
 સેટેલાઈટ ટાઈમશીપ ન. (ઈ.) ઉપનગર [પુદ્ગ
 સેડ સ્ત્રી. શેડ; ધારા; ધાર (૨) પક્ષ; વગ (૩) જોર;
 સેડક્રૂ વિ. શેડક્રૂ; તાજું ગરમ; ધારોખ
 સેડવુડ સ. ઈ. સડવું; સડી જાય તેમ કરવું
 સેતાન પું. (અ. શયતાન) શેતાન; શયતાન (૨) બદમાશ
 સેતાનિયત પું. શેતાનિયત; બદમાશી (૨) આસુરી વૃત્તિ
 સેતાની વિ. શેતાની; તોફાની (૨) સ્ત્રી.) શેતાનિયત
 સેતુ પું. (સં.) પુલ (૨) બંધ (૩) પાળ (૪) આધાર
 સેતુબંધ પું. (સં.) પુલ બાંધવો તે; બંધ (૨) શ્રીરામે લંકા
 જવા બાંધેલો પુલ [છિછરે છે.)
 સેતૂર ન. શેતૂર (એવું ઝાડ જેનાં પાંદડાં પર રેશમના કીડા
 સેના સ્ત્રી. (સં.) લશ્કર; ફોજ [સેનાપતિ
 સેનાધિપતિ પું. (સં.) સૈન્યનો વડો અધિકારી; વડો
 સેનાધ્યક્ષ પું. સેનાધિપતિ
 સેનાનિવેશ પં. (સં.) છાવણી
 સેનાની (-પતિ, -નાયક) પું. (સં.) લશ્કરનો વડો
 સેનાવાદ પું. (સં.) સમાજ અને રાજ્યમાં સેનાબળ સૌથી
 મુખ્ય છે તેવું માનતો વાદ; 'મિલિટરિઝમ'
 સેનાવાસ પું. છાવણી
 સેનિટરી વિ. (ઈ.) લોકોના આરોગ્યને-સ્વાસ્થ્યને લગતું
 સેનિટરી ઇન્સ્પેક્ટર પું. (ઈ.) સફાઈકાર્યમાં નિરીક્ષક
 સેનિટેશન ન. (ઈ.) લોકોનું જાહેર આરોગ્ય
 સેનેટ સ્ત્રી. (ઈ.) યુનિવર્સિટીનું નિયામકમંડળ
 સેનેટર પું. (ઈ.) સેનેટનો સભ્ય
 સેનેટોરિયમ ન. (ઈ.) દરદીઓને કે હવા ખાનારાઓને
 સારાં સારાં હવાપાણીવાળું ઉપચારનું મધક-
 આરોગ્યભવન
 સેનો પું. (ઈ.) એક જાતનું ધોળું કાપડ
 સેન્કથ્યૂઅરી ન. (ઈ.) અભ્યારણ્ય [(ક્રિકેટ)
 સેન્ચુરી સ્ત્રી. (ઈ.) શતાબ્દી; સદી (૨) શતક; સદી
 સેન્ટ પું. (ઈ.) અમેરિકાનું નામું
 સેન્ટ ન. (ઈ.) અત્તર (૨) સ્ત્રી. વાસ; દુર્ગંધ [સંસ્થા
 સેન્ટર ન. (ઈ.) કેન્દ્ર; મધ્યબિંદુ (૨) મધક (૩) લા.)
 સેન્ટાઈમ પું. (ઈ.) કાંકના સોમા ભાગની કિંમતનો સિક્કો
 સેન્ટિગ્રામ પું. (ઈ.) ગ્રામ વજનનો સોમો ભાગ
 સેન્ટિમેન્ટ પું. સ્ત્રી. (ઈ.) મનોભાવ (૨) ભાવુક્તા (૩)
 શેરખજારની રૂખ
 સેન્ટિમેન્ટલ વિ. (ઈ.) ઊર્મિલ; ભાવુક
 સેન્ટિમીટર પું. (ઈ.) મીટરનો સોનો ભાગ
 સેન્ટિલિટર પું. (ઈ.) લીટરનો સોનો ભાગ

સેન્દ્રલો

૮૪૪

[સેલી

સેન્દ્રલ વિ. (ઈ.) મધ્યસ્થ; કેન્દ્રીય (ર) મધ્યમાં આવેલું
 સેન્દ્રલ જેલ સ્ત્રી. (ઈ.) શહેર કે રાજ્યનું મુખ્ય કારાગૃહ
 સેન્દ્રલાઈઝેશન ન. (ઈ.) કેન્દ્રીકરણ
 સેન્ડપેપર પું. (ઈ.) કાચકાગળ
 સેન્ડલ ન. (ઈ.) પાછળ પટ્ટીવાળાં ચંપલ
 સેન્ડલ ન. (ઈ.) ચંદનનું ઝાડ કે તેનું લાકડું
 સેન્ડલવૂડ ન. ચંદનનું લાકડું
 સેન્ડવિય સ્ત્રી. (ઈ.) મુરબો, મલાઈ કે શાકભાજી વગેરે
 મૂકમાં હોય તેવો બે પડવાળો પાઉંની વાનગી
 સેન્ડી પું. (ઈ.) મજબૂત માણસ [અક્કલ; સમજ
 સેન્સ સ્ત્રી. (ઈ.) હોશ (ર) અનુભૂતિ; સંવેદન (૩)
 સેન્સર પું. (ઈ.) ટપાલ; સિનેમા વગેરે તપાસી તેમાં
 ખરાબ કે વાંધાભર્યું રોકનાર કે ધ્યાન પર લેનાર
 સરકારી અધિકારી; નિયંત્રણ - અધિકારી
 સેન્સર-બોર્ડ ન. (ઈ.) સેન્સરિંગ કરનારું સરકારી ખાતું
 સેન્સરિંગ જુઓ 'સેન્સર'
 સેન્સિટિવ વિ. (ઈ.) સંવેદનશીલ; ભાવુક
 સેન્સિટિવિટી સ્ત્રી. (ઈ.) સંવેદનશીલતા; ભાવુકતા
 સેન્સિબલ વિ. (ઈ.) સમજદાર
 સેન્સિબિલિટી સ્ત્રી. (ઈ.) સમજદારી
 સેન્સસ ન. (ઈ.) વસ્તીની ગણતરી કે વસ્તીપત્રક
 સેપરાં ન.બ.વ. ચામડાના ચાબૂકની તે તે પટ્ટી
 સેપરેટ વિ. (ઈ.) અલગ; ભિન્ન (ર) વ્યક્તિગત
 સેપરેટ દૂધ ન. મલાઈ કે ચરબી કાઢી નાખેલ દૂધ
 સેપ્ટિકવિ. (ઈ.) જંતુનો ચેપલાગેલું; સડવાથી થતા ઝેરવાળું
 સેપ્ટિકેટ ન. (ઈ.) મળમૂત્ર વગેરેનું ગંદું પાણી ભેગું
 થઈ નીતરી સાફ થાય તે માટે કરેલો એક પ્રકારનો
 બાંધેલો ખાખડૂવો
 સેફ સ્ત્રી. તિજોરી
 સેફ્ટી સ્ત્રી. (ઈ.) સહી-સલામતી
 સેફ્ટીપિન સ્ત્રી. (ઈ.) ચાંપ (ર) વાગે નહિ તેવી પિન
 સેફ્ટીરેઅર પું. (ઈ.) ધાર વાગે નહીં એવો અસ્ત્રો
 સેફ્ટીલેમ્પ પું. (ઈ.) સળગી ન ઊઠે તેવો ખાણોમાં વપ-
 રાતો દીવો; અભયદીપ
 સેફ્ટીલાલ્સ પું. (ઈ.) વરાળ-વંત્રમાં વધારાની વરાળ
 નીકળી જઈ શકે તેવું પડદાવાળું બાટું; વરાળ-
 નિયંત્રક કળ
 સેપ ન. (ફા.) સફરજન; સેપ
 સેબોટેજ ન. (ઈ.) (વિરોધ કે વાંધો દર્શાવવા) ભાંગફોડ
 કરી નુકસાન કરવું તે [યોવતર
 સેમર સ્ત્રી. નજીક નજીક વાવેલી જુવારના છોડ (ર) ધાતું
 સેમિ વિ. (ઈ.) (સમાસમાં પૂર્વપદમાં) અડધું
 સેમિકોલન ન. (ઈ.) વિરામચિહ્નનોમાંનું અર્ધવિરામ
 સેમિટિક વિ. (ઈ.) 'સેમાઈટ' નામની પ્રાચીન પ્રજાને

લગતું; આસીરિયા, અરબસ્તાન ને તેની આસપાસના
 પ્રદેશનું કે તેને લગતું
 સેમિનાર પું. સ્ત્રી. (ઈ.) ચર્ચાસભા; પરિસંવાદસભા
 સેમિયોટિક્સ ન. (ઈ.) સંકેતવિજ્ઞાન
 સેમિલેધર ન. (ઈ.) કૃત્રિમ ચામડું
 સેમિસર્કલ ન. (ઈ.) અર્ધવર્તુળ
 સેમેરિયમ ન. (ઈ.) એક ધાતુ - ખૂણતત્વ (ર.વિ.)
 સેમ્પલ પું. (ઈ.) નમૂનો; વાનગી [મોજાણીકેઆકારણી
 સેમ્પલ સર્વે સ્ત્રી. (ઈ.) માત્ર નમૂના તરીકે હાથ ધરેલ
 સેર સ્ત્રી. ભૂગર્ભીય ઝરણાની ધારા; સ્રવણી
 સેર સ્ત્રી. (ફા.) હવા ખાલી તે; સહેલ
 સેર સ્ત્રી. (સં.) જે દોરામાં મોતી, મણકા વગેરે પરોવ્યાં
 હોય તે; તેવી માળા; સ્રર (ર) ગૂંથેલી દોરી
 સેરડો પું. સેરડો; પગવાટ; કેડી (ર) સુકાયેલ આંસુનો
 રેલો (૩) શરમની અસર થતાં મોં પર પડતો રાતો
 પટ્ટો [ખસેડવું (ર) આસોથી લેવું
 સેરવનું સ.કિ. (સં. સુ ઉપરથી) સરકાવવું; ધીમે રહીને
 સેરવો પું. (ફા. શેર્બલ) માંસ ઉકાળીને બનાવેલ પ્રવાહી
 સેરિકલ્ચર ન. (ઈ.) રેશમના કીડાનાં ઉછરેનું વિજ્ઞાન-
 શાસ્ત્ર [ધાર્મિક કે જાહેર સમારંભ
 સેરિમની પું., સ્ત્રી. (ઈ.) ધાર્મિક વિધિ કે અનુષ્ઠાન (ર)
 સેરિયમ ન., પું. (ઈ.) પેટ્રોમેથાના મેન્યુલમાં વપરાતું એક
 રસાયણ
 સેલ ન. કોરને દોહતાં પાછલે પગે બંધાતું દોરડું; નોંઝણું
 સેલ પું. (અ.) લોહીમાંનો તે તે કણ (ર) બેટરી માટેનો
 ગઢો [વળતર સાથે માલ વેચવો તે
 સેલ પું., ન. (ઈ.) વેચાણ (ર) પું. ઓછી કિંમતે કે
 સેલ પું. (ઈ.) કોષ
 સેલ સ્ત્રી., પું. (ઈ.) (જેલની) કોટડી (ર) બેટરી; પાવર
 (૩) વિશિષ્ટ પ્રકારની કામગીરી કરનાર સમિતિ કે
 મંડળ (જેમ કે, લઘુમતી સેલ)
 સેલ-ટેક્સ પું. (ઈ.) વેચાણવેરો
 સેલફોન પું. (ઈ.) મોબાઈલ ફોન
 સેલર ન. (ઈ.) ભોંપરાની દુકાન-જગ્યા
 સેલરી સ્ત્રી. (ઈ.) પગાર; વેતન [સાડી
 સેલારી સ્ત્રી. કસબી કોર અને પાલવવાળી એક જાતની
 સેલડું-(ડું) ન. કુંવરના છોડની ફૂલવાળી દારી
 સેલાર્થન ન. (ઈ.) મીઠાવાળું પાણી
 સેલારો પું. પાણીમાં પડી આગળ વધવા માટેનો હચરકો
 સેલાસ્ટી સ્ત્રી. (સેલું + સાડી) સ્ત્રીઓને પહેરવાનું
 રાતાપીળી લીટીઓવાળું ગરમ-સુતરાઉ કપડું; શેલાસ્ટી
 સેલિબ્રેશન ન. (ઈ.) સમારોહ; ઉજવણી
 સેલી સ્ત્રી. શેલી; રાબોડી (ર) ડેકમાં પહેરવાની કાળા
 દોરાની આંટી (કબીરપંથ સાપુ-ફકીરો માટેની)

સેલું/

૮૪૫

/સેલ

સેલું ન. (સં. સેલિય, પ્રા. સેલિય) શેલું; કસબી (૨) ઉપરનો ખેસ; ઉપરણો (૩) વિધવાનો સાલ્લો (૪) સ્ત્રીનો ક્રીમતી સાલ્લો
 સેલેનિયમ ન. (ઈ.) એક મૂળ તત્ત્વ
 સેલો પું. શેલો; દોહતી વેળા ગાયને પગે બંધાતું દોરું
 સેલોટેપ સ્ત્રી. (ઈ.) ચોટાડી શકાય તેવી પાતળી પટ્ટી
 સેલ્ફ-પોલિનેશન ન. (ઈ.) સ્વપરાગનયન
 સેલ્યુલર ફોન પું. (ઈ.) મોબાઈલ ફોન
 સેલ્યુલોઈડ ન. (ઈ.) કચકડ જેવો એક પદાર્થ (૨) ફોટો-ફિલ્મ પર કરાતો લેપ (૩) સિનેમાની ફિલ્મ
 સેલ્યુલોઝ ન. (ઈ.) છોડ કે વનસ્પતિમાંથી મળતો એક પ્રકારનો કાર્બોદિત પદાર્થ
 સેલ્સગર્લ સ્ત્રી. (ઈ.) વેચાણ કરનારી છોકરી કે મહિલા
 સેલસ્ટેક્સ પું. (ઈ.) વેચાણવેરો
 સેલ્સમેન પું. (ઈ.) માલ વેચવાનું કામ કરનાર
 સેલ્સમેનશિપ સ્ત્રી. વેચાણકર્તાલ્ય
 સેલ સ્ત્રી. સેવા; ચાકરી (પદમાં)
 સેલ સ્ત્રી. (સં. શમિતા, પ્રા. સમિઆ) શેવ (ચણાના લોટની સળી જેવી તળેલી વાની); પઉની એવી જ સળી જેવી વાની જેમાં ગોળ ઉમેરી ગળી બનાવાય છે.
 સેલ્ક પું. (સં.) સેવા કરનારો; ચાકર (૨) ઉપાસક; ભક્ત
 સેલ્કી સ્ત્રી. સ્ત્રીસેલ્ક (૨) ભક્તપ્રાપ્તી
 સેલ્ગાઈયા ન.બ.વ. સેલ-ગાઈયાનું ચવાણું
 સેલ્ડી સ્ત્રી. ચોતાંબર જૈન સાધ્વી; ગોરાપ્રીછ (પદ્ય)
 સેલ્ડો પું. માથે વાળ વધારનાર જૈન સાધુ; જતિ
 સેલ્તી સ્ત્રી. (સં.) ગુલદાવરીનો છોડ
 સેલન ન. (સં.) સેલવું તે (૨) વાપરવું કે ખાવું તે
 સેલના સ્ત્રી. સેવા કરવી તે; સેલવું તે
 સેલનીય વિ. (સં.) સેવા કરવા જેવું; સેવ્ય
 સેલમરા પું.બ.વ. સેવ અને મમરાનું ભેવું ચવાણું
 સેલર્થન(ની) વિ. (શ્રીવર્ધન ગામમાં થતી) એ નામની જાતની; સેવંતું (સોપારી)
 સેલવું સં.કિ. (સં. સેવતે, પ્રા. સેવઈ) સેવા કરવી; ભજવું (૨) ખૂબ સંગ કરવો; ઉપયોગમાં લેવું (૩) (પક્ષીની માદાએ ઉપર બેસી) હૂંક આપવી (ઈંગ્રાને)
 સેવંતું ન. જુઓ 'સેવર્ધન'
 સેવા સ્ત્રી. (સં.) ચાકરી; નોકરી (૨) પૂજા; આરાધના (૩) સારવાર; બરદાસ્ત (૪) નિષ્કામભાવથી પારકાનું કામ કરવું તે [હતા.)
 સેવાગ્રામ ન. વર્ષા પાસેનું ગામ (જ્યાં ગાંધીજી વસ્યા
 સેવાચાકરી સ્ત્રી. સારવાર
 સેવાદળ ન. સ્વયંસેવકોનું તાલીમબદ્ધ દળ [(રખાત)
 સેવાદાસી સ્ત્રી. (બાવા કે સાધુએ) સેવા માટે રાખેલ દાસી
 સેવાધર્મ પું. (સં.) સેવા કરવા રૂપી ધર્મ

સેવાનિષ્ઠ વિ. (સં.) સેવામાં નિષ્ઠાવાળું; સેવાભાવી
 સેવાપૂજા સ્ત્રી. સેવા ને પૂજા
 સેવાપોથી સ્ત્રી. (સં.) નોકરીની રજા, ઈજાફી વગેરે
 અંગેની વિગતોની નોંધવાલી; 'સર્વિસ-બુક'
 સેવાપ્રિય વિ. (સં.) સેવા જેને પ્રિય છે એવું
 સેવાભાવ પું. (ઠના) સ્ત્રી. (સં.) સેવા કરનારની વૃત્તિ કે ભાવના
 સેવાભાવી વિ. સેવાભાવવાળું (૨) પરમાર્થની ભાવનાવાળું
 સેવામાર્ગ પું. (સં.) સેવા કરવાની રીત-રસમ
 સેવાશીલ વિ. (સં.) સેવાના ઉદ્દેશવાળું (૨) માનાર્થ; 'ઓનરરી'
 સેવાશી કિ.વિ. (સં.) સેવાના હેતુથી; સેવા નિમિત્તે
 સેવાવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) સેવા કરવાની ભાવના [મથક
 સેવાશ્રમ પું., ન. (સં.) સેવાકાર્ય માટેનો આશ્રમ-તે માટેનું
 સેવાસદન ન. (સં.) સેવાશ્રમ
 સેવાળ સ્ત્રી. શેવાળ; લીલ
 સેવિકા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી-સેવક (૨) દામણ; 'નર્સ'
 સેવિત વિ. (સં.) સેવેલું; સેવાયેલું (૨) ઉછેરેલું; પોષેલું
 સેવિંગ ન (ઈ.) બચત
 સેવિંગ્ઝ ન.બ.વ. (ઈ.) બચતની રકમ
 સેવિંગ એકાઉન્ટ પું. (ઈ.) બેંકમાંનું વ્યાજવાળું બચતખાતું
 સેવિંગ્ઝ બેંક સ્ત્રી. (ઈ.) બચતનાં નાણાં મૂકવાની વ્યવસ્થા રાખતી બેંક
 સેવિંગ્ઝ સર્ટિફિકેટ ન. (ઈ.) બચત સર્ટિફિકેટ
 સેવી વિ. (સં.) સેવન કરનાર
 સેવું વિ. એક બાજુ નમી પડેલું; કાળ પડતું (૨) સહેજ વાકું (પાટપા) (૩) જમીન અને લોડિયા વચ્ચે અંતરવાળું
 સેવેયો પું. સેવનો લાડુ; કળીનો લાડુ; બુદીનો લાડુ
 સેવ્ય વિ. (સં.) સેવવા યોગ્ય (૨) પું. શેઠ; માલિક
 સેવ્યસેવકભાવ પું. શેઠ-નોકરનો સંબંધ
 સેશન સ્ત્રી. (ઈ.) ધારાસભા જેવા મંડળની બેઠકનો એક-સાથે ચાલુ કામનો સમય કે ગાળો; સત્ર (૨) સેશનકોર્ટ
 સેશનકોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) જિલ્લાની વરિષ્ઠ કોજદારી કોર્ટ
 સેશનજજ પું. સેશનકોર્ટનો જજ-ન્યાયમૂર્તિ
 સેશન્સ સ્ત્રી. (ઈ.) સેશનકોર્ટ
 સેશન્સજજ પું. (ઈ.) સેશન જજ (ન્યાયાધીશ)
 સેશ્વર(રી) વિ. (સં.) ઈશ્વરવાળું (૨) ઈશ્વરમાં માનતું
 સેસ પું. (ઈ.) મુખ્ય કર સાથે ભરવાનો બીજો કર. જેમ કે, મહેસૂલ સાથે ભરવાનો લોકલબોર્ડ માટેનો
 સેસ સ્ત્રી. (સં. શેષ) વરકન્યા અને અપરજિપાત સ્ત્રીના ખોળામાં અપાતાં નાળિયેર, પાન, સોપારી અને રૂપિયો (૨) વિવાહાદિક શુભ અવસરે અપાતી ભેટ
 સેસફલ ન. (સં. શીર્ષ, પ્રા. સીસ + ફલ) વેણીમાં કે સંધા આગળ પહેરવાનું સ્ત્રીઓનું એક ધરણું
 સેહ સ્ત્રી. સામાની પ્રભાથી અંજાઈ જવું તે

સેહત/

૮૪૬

[સોડું]

સેહત સ્ત્રી. (અ.) તંદુરસ્તી; સ્વાસ્થ્ય
 સેજભેજ વિ. (ર) ન. ભેજસેજ; મિશ્રણ કરેલું
 સેજભેજિયું વિ. સેજભેજ થઈ ગયેલું; સેજભેજવાળું
 સેં, સો પુ. (સં. શત, અપ. સઉ-સપ) 'એક' સિવાયના
 સંખ્યાવાચક વિશેષણ સાથે વપરાતું 'સો'નું રૂપ. ઉદા.
 બસેં. ચારસેં (બસો, ચારસો પછી લખાયો)
 સેંકડો પું. સોની સંખ્યા; સોનો સમૂહ (ર) સેંકો
 સેંકડો વિ. અનેક સોની સંખ્યા, જેમ કે સેંકડો માણસો
 સેંકડે કિ.વિ. સેંકડાના હિસાબે
 સેંટર ન. (ઈ.) મધ્યદિગ્ધ (ર) કેન્દ્ર
 સેન-(થ)ક, (ઠ)નું વિ. પુષ્કળ; ઘણું જ [લાકડું; શેંટલો
 સેન-(થ)લો પું. (સં.) ઝરાડું ઉપાડવાનું બે પાંખિયાંવાળું
 સેંથી પું. માથાના વાળને બે ભાગમાં ઓળાતાં વચ્ચે પડતી
 લીટી [માથાનું એક ધરેલું
 સેંધો પું. (સં. સીમંત, પ્રા. સીમંત, સીમંતઅ) સેથી (ર)
 સેંદ્રિય વિ. (સં.) ઈન્દ્રિયોવાળું; સજીવ
 સૈફું ન. (-કો) પું. (સં. શતકમ) સેંકડો; સોનો જથ્થો (ર)
 સો વર્ષનો સમય; શતાબ્દી
 સૈડકાગાંઠ સ્ત્રી. એક છેડે બેંચવાથી છૂટી જાય તેવી ગાંઠ
 સૈડકિયું ન. સૈડકાગાંઠ
 સૈડકું ન. (સરકડું ઉપરથી) સૈડકિયું (ગાંઠ)
 સૈડકો પું. સરડકો; નાક દ્વારા કે પ્રવાહી ખાતાંપીતાં થાસ
 પાછો બેંચવાથી થતો અવાજ (ર) સાલવાના છાતી
 ઉપરના પાલવનો જે છેડો ખોસાય છે તે
 સૈડજ ન. ('સોડું' ઉપરથી) છાપરાની વળીઓ ઉપર
 નખાતાં કામઠાં, ચીપો વગેરે; છાજ (ર) છાજની દોરી
 સૈડજમાળજ ન. છાપરાનું છાજ
 સૈડતું સ.કિ. શીડતું; સૈડજ પાથરીને તેને બાંધવું (ર)
 આંટી દઈ બે ચીજોને ભેગી બાંધવી
 સૈદ્ધાંતિક વિ. (સં.) સિદ્ધાંતને લગતું; સિદ્ધાંતવાળું
 સૈનિક વિ. (સં.) સૈન્યનું; ને લગતું (ર) પું. લડવૈયો;
 લશ્કરનો માણસ
 સૈન્ય ન. (સં.) લશ્કર; ફોજ; સેના [[રાજ્ય)
 સૈન્યસત્તાક પું. (સં.) સૈન્યની સત્તાવાળું; લશ્કરશાહી
 'પડ-(ઠ) પું. જ.વ. (સં. શીતલા, પ્રા. સીથલા દ્વારા)
 બળિયા; શીતળાનો રોગ [વંશજ
 સૈયદ પું. (અ.) હજરત મહંમદ પપગંબરની પુત્રીનો
 સૈયર સ્ત્રી. ૨ ૫૨; અદ્દેનપણી
 સૈરં-(રિ)શ્રી સ્ત્રી. (સં.) વિરાટનગરમાં રણવાસની દાસી
 તરીકે રહેલી દ્રૌપદી
 સૈલાખ પું. (અ., ફા.) પૂર; પાણીની રેલ
 સૈધવ વિ. (સં.) સિંધુનું; ને લગતું (ર) પું. પોડો (૩)
 ન. સીધાલૂણ [૧૦૦' (ર) વિ. સોની સંખ્યાનું
 સો પું. (સં. શત, અપ. સઉ, સપ) સોનો આંકડો કે સંખ્યા;

સોઈ સ્ત્રી. (સં. શોષિ, પ્રા. સોસિ) સગવડ; વ્યવસ્થા
 સોઈ પું. સઈ: દરજ્જો [સાધન-સરંજામ
 સોકટાબાજી સ્ત્રી. સોકટા વડે રમવાની એક રમત કે તેનું
 સોકટી સ્ત્રી. (-ટું) ન. સોગટાબાજીનું મહોટું
 સોકઠાબાજી સ્ત્રી. સોકટાબાજી
 સોકર ન. (ઈ.) ફૂટબોલનો એક પ્રકાર
 સોકેટિસ પું. (ઈ.) સ્ત્રીસ દેશનો એક મહાન તત્ત્વચિંતક
 સોખમાનું અ.કિ. શરમાવું (ર) સંકોચ અનુભવવો
 સોગ પું. (સં. શોક) શોક; સગામાં મરણ થતાં (સાડું ન
 ખાવું, ઉત્સવમાં ભાગ ન લેવો, સફેદ કે કાળાં વસ્ત્ર
 પહેરવાં એ રીતે) પળાતો શોક [સાધન-સરંજામ
 સોગટાબાજી સ્ત્રી. સોકટા વડે રમવાની એક રમત કે તેનું
 સોગટી-(ટી) સ્ત્રી. સોકડું
 સોગડું-(ડું) સ્ત્રી. સોકડું
 સોગઠાબાજી સ્ત્રી. જુઓ 'સોગટાબાજી'
 સોગન, સોગંધ પું. જ.વ. (ફા. સોગંધ) સમ; કસમ; શપથ
 સોગંધાનું ન. સોગન પર કરેલો એકરાર; 'એકિડેવિટ'
 સોગાત સ્ત્રી. (તુકી) નજરાણાની ચીજ; કિંમતી ભેટ
 સોગામું વિ. સોગમાં પહેરવાનું (વસ્ત્ર)
 સોગિયું વિ. ('સોગ' ઉપરથી) શોકવાળું; સોગવાળું (ર)
 ન. શોકદર્શક વસ્ત્ર; શોકિયું (સોગામું)
 સોચું સ.કિ. (સં. સોચ્યતે, પ્રા. સોચ્ચઈ) વિચારવું
 સોજ પું. (ફ.) સોજો; દરદ (ર) (લા.) બળતરા; લાગણી
 (૩) ઠાવકાપણું
 સોજ વિ. સોજું (ર) સોજન્ય
 સોજવણ સ્ત્રી. વસ્તાર; પરિવાર
 સોજી સ્ત્રી. મેંદો; પરસૂદી (ધકની)
 સોજીલું વિ. સારાં લક્ષણવાળું; મળતાવડા સ્વભાવનું
 સોજું પું, વિ. (સં. શોધ્ય, પ્રા. સોજળ) સાડું; ઉત્તમ (ર)
 સ્વચ્છ (૩) શાંત સ્વભાવનું [ગિપસી આવવી તે
 સોજો પું. (સૂજવું ઉપરથી) લોહીનો જમાવ થઈ ચામડી
 સોટાબાજી સ્ત્રી. સોટાની રમત (ર) સોટીઓથી સામસામે
 મારવું તે
 સોટી સ્ત્રી. નેતર અથવા ઝાડની પાતળી લાકડી
 સોટો પું. (સં. શોષ, પ્રા. સોટ્ઠ) મોટી જાડી સોટી
 સોડ સ્ત્રી. (સં. સાહુડ, પ્રા. સઉડિ) પાનું; બાજુ (ર)
 સ્ત્રી. લાજ કાઢવામાં કે સૂતેલું માણસ મોંઢકવા કપડું
 મોઢા પર લે છે તે (ર) સોડવણ [દુર્ગધ; બદબો
 સોડ પું. સ્ત્રી. (-નું) પરથી) વાસ; ગંધ (ર) બો;
 સોડજ (જિયું) ન. સોડ કરવાનું-ઓઢવાનું કપડું
 સોડમ સ્ત્રી. સૌરભ; વાસ; પરિમળ; ગંધ
 સોડવણ ન. ઓઢવાના વસ્ત્ર કે રજઈ વગેરે સાથે નાં
 રખાતું ઝૂંવાળું વસ્ત્ર [સોવી કે આવવા
 સોડવું સ.કિ. સૂંપવું (ર) અ.કિ. ગંધાવું; સોડવું; ગંધ

સોડા

૮૪૭

[સોમાનઅલ્લા, (૦૬)]

સોડા પું. (ઈ.) એક ખાર; ખાવાનો સોડા (સાજનાં ફૂલ)
(૨) ધોવાનો સોડા (કોસ્ટિક) (૩) સહેજ ખારાશવાળું
એક પીણું; 'સોડાવોટર'

સોડાલેમન ન.ખ.વ. (ઈ.) સોડા, લેમન વગેરે પીણાં
સોડાનું અ.કિ. (સોડ ઉપરથી) સોડનું; વાસ આવવી
સોડાવોટર ન. (ઈ.) સોડાનું પીણું
સોડિયમ ન. (ઈ.) એક ધાતુ-તત્ત્વ

સોડિયું ન., કિ.વિ. સ્ત્રીએ પહેરેલા લૂગડાનો ડાબી
બાજુનો માથાથી કમર સુધીનો ઝૂલતો ભાગ

સોડે કિ.વિ. સોડમાં; પડખે (૨) નજીકમાં; પાસે
સોજાણું-(લિયું) ન. સોજાણું; સ્વપ્ન [સ્વપ્ન (૨) ખ્યાલ
સોજાણું-(જાણું) ન. (સં. શોભન, પ્રા. સોવજા) સ્વપ્નું;
સોત-(તું) ના. (સં. સસિત) સસિત; સુધ્યાં
સોર્કક વિ. (સં.) ઉર્કકાવાળું; ઉર્કકિત (૨) કિ.વિ.

ઉર્કકા સાથે; ઉર્કકાપૂર્વક; ઉત્સુક્તાથી [ઉમંગી
સોત્સાહ કિ.વિ. (સં.) ઉત્સાહપૂર્વક; ઉમંગી (૨) વિ.

સોથ પું. દાટ; ધાણ; ભારે નામ

સોથો પું. કાપડનો રૂથો (વીંખાઈ-ચૂંથાઈને થયેલો)

સોદર પું. (સં.) સહોદર; સગો ભાઈ

સોદરી-(યં) સ્ત્રી. ખાતાં ધરવ થવો તે

સોદર્ય વિ. સગો ભાઈ કે બહેન

સોદાગર પું. (ફા.) મોટો વેપારી; કીમતી માલનો વેપારી

સોદામ-(મિ)રી સ્ત્રી. (ફા.) મોટી કિંમતના માલનો

વેપાર; મોટો વેપાર (૨) સોદાગરપણું (૩) લુચ્ચાઈ

સોદાખાજી સ્ત્રી. (ફા.) શરતી લેવડદેવડ

સોદું વિ. લુચ્ચું; ધૂર્ત (૨) વ્યભિચારી; લંપટ

સોદો પું. (તુકી) વેચવાનો ધંધો; વેપાર (૨) ખરીદી કે

તે કરવાનો કરાર કે ઠરાવ (૩) વેપારી સાહસ

સોનચંપો પું. (સં. સુવર્ણ, પ્રા. સોન + ચંપો) પીળાં

ફૂલના ચંપાની એક જાત; ચમેલી

સોનલ વિ. સોનાનું (૨) સોનેરી

સોનાકણી સ્ત્રી. સોનાની કપ્ડી કે તેના જેવો-કીમતી પદાર્થ

સોનાગેરું પું. એક જાતની લાલ માટી

સોનાપાણી ન. જેમાં સોનું બોળ્યું હોય તે પાણી

સોનાપુર ન. શમશાન

સોનામહોર સ્ત્રી. સોનાનો સિક્કો; સોનંયો

સોનામુખી સ્ત્રી. એક રેચક વનસ્પતિ; મીઠી-આવળ (૨)

એક ધાતુ (સુવર્ણમાસિક) [સોની; સોનારો

સોનાર પું. (સં. સુવર્ણકાર, પ્રા. સુન્નાર, સુવન્નઅર)

સોનારણ સ્ત્રી. સોનીની પત્ની કે તે જાતિની સ્ત્રી

સોનારો પું. સોની; સુવર્ણકાર

સોનાસળી સ્ત્રી. સોનાની દાંત ખોતરવાની સળી

સોની, (૦મહાજન) (સં. સૌવર્ણિક, પ્રા. સોવન્નિઅ) પું.

સોનારૂપાના ઘાટ ઘડવાનું કામ કરનાર કારીગર

સોનું ન. (સં. સૌવર્ણ, પ્રા. સોવન્નઅ) પીળા રંગની
કીમતી ધાતુ; કાંચન; હેમ

સોનેટ ન. (ઈ.) અંગ્રેજી કાવ્યનો એક પ્રકાર જેમાં ચૌદ
પંક્તિમાં પૂર્ણ થયું એક જ વિચારનું ચિંતનપ્રધાન
કાવ્યમય આલેખન થયું હોય છે.

સોનેરી વિ. (સં. સુવર્ણધર, પ્રા. સુવન્નહર) સોના જેવા
પીળા રંગનું (૨) સોનાનું (૩) સોનાનો ઢોળ ચડાવેલું
(૪) ઉત્તમ; ધ્યાનમાં લેવા જેવું (નિયમ, કાયદો
વગેરે) [બદમાશોની ઢોળી

સોનેરી ઢોળી ગ્ર.પ્ર. દગાખાજનાં કામો ચાલાકીથી કરતી

સોનેયો પું. (સોનું પરથી) સોનાનો સિક્કો; સોનામહોર

સોનોગ્રાફી સ્ત્રી. (ઈ.) ધ્વનિતરંગથી નિદાન થઈ શકે

તેવી ચિકિત્સાપદ્ધતિ

સોપ પું. (ઈ.) સાબુ

સોપટ કિ.વિ. સીધેસીપું; પાપરું (૨) જલદી; તરત

સોપપન્નિક વિ. (સં.) ઉત્પત્તિ-પ્રમાણયુક્ત (૨) કારણવાળું

(૩) પ્રમાણવાળું [લક્ષણવાળું

સોપાધિ, (૦ક) વિ. (સં.) ઉપાધિવાળું (૨) મિથ્યાનુજ્ઞ

સોપાન ન. (સં.) સીડી; દાદર (૨) પગથિયું (૩) (લા.)

પ્રકરણ

સોપાનશ્રેણી-(શ્રી) સ્ત્રી. પગથિયાંની હારમાળા

સોપારી સ્ત્રી., ન. (સં. શૂર્પરક, પ્રા. સોપ્યારઅ)

મુખવાસમાં વપરાતું એક કળ; ફોકળ

સોપારો પું. કુરાનેશરીફનો તે તે અધ્યાય

સોપો પું. (સં. સ્વાપ ઉપરથી) રાત્રિના પહેલા પહોરમાં

પ્રાણીઓ નિદ્રાવશ થતાં વળતો જંપ કે શાંતિ

સોફ સ્ત્રી. (સં. શોક) સોજી (૨) ભપનો પ્રાસકો

સોફ-વા પું. શરીર સૂજી જવાનો એક રોગ

સોફા પું. (ઈ.) ગાદીવાળી પુરણીઘાટની એક બેઠક

(એકથી વધુ બેસે એવી)

સોફિસ્ટિકેટેડ ન. (ઈ.) શહેરી; શિષ્ટ; ભદ્ર (૨) સુફિયાણું

સોફ્ટ વિ. (ઈ.) મુલાયમ; કોમળ

સોફ્ટ ફ્રિક્ટ ન. (ઈ.) માદક નહીં તેવું પીણું

સોફ્ટવેર ન. (ઈ.) મૃદુ સામગ્રી (સંગજાક યંત્રની) (૨)

કમ્પ્યુટરના સંચાલનમાં જરૂરી પ્રોગ્રામ તથા તેને

લગતી માહિતી

સોભત સ્ત્રી. (અ. સુહત) મૈત્રી; સંગ (૨) સંગત; સાથ

સોભતી પું. મિત્ર; દોસ્ત (૨) સાથીદાર [શિષ્ટ; વિનમ્ર

સોભર વિ. (ઈ.) સૌમ્ય (૨) ગંભીર (૩) સાદું (૪)

સોભાગ પું. સૌભાગ્ય (૨) સુવાસણનું ચિહ્ન; સોહાગ

સોભાગવદું ન. બારસાખ ઉપરનું આડું લાકડું કે પાટડો

સોભાગવંતી વિ., સ્ત્રી. સધવા; સુવાસિણી; સૌભાગ્યવંતી

સોભાનઅલ્લા, (૦હ) (અ. સુબહાનઅલ્લા) 'ભલા

ભગવાન !' જેવો એક આશ્ચર્યનો ઉદ્ગાર

સોમો

૮૪૮

[સોવિયેટ

સોમ પું. (સં.) સોમવલ્લી, તેનો રસ (૨) ચંદ્રમા (૩) સોમવાર

સોમદેવ પું. (સં.) ચંદ્ર [શિવલિંગ

સોમનાથ પું. (સં.) પ્રભાસપાટણમાં આવેલું પ્રસિદ્ધ

સોમનાથપાટણ ન. સૌરાષ્ટ્રનું એક પ્રસિદ્ધ તીર્થસ્થાન

સોમપાન ન. (સં.) યજ્ઞના અંતે સોમરસ પીવો તે

સોમપ્રદોષ પું. (સં.) સોમવારે એક ટેક ખાવાનું વ્રત

સોમ(ઠયજ્ઞ, ઠયાગ) પું. (સં.) જેમાં સોમરસ પીવામાં

આવતો તેવો એક યજ્ઞ [કરાવનાર આચાર્ય

સોમયાજ્ઞ વિ., પું. સોમયજ્ઞનો યજ્ઞમાન (૨) સોમયજ્ઞ

સોમરસ પું. સોમવલ્લીનો માદક રસ (૨) ભાંગ (૩)

દારૂ; ચટિરા [એક અત્યંત ઝેરી પદાર્થ

સોમલ પું., ન. (અ. સમુલ્કાર) એક ઉપધાતુ કે પથ્થર;

સોમલખાર પું. બોળો સોમલ; શંખિયો સોમલ

સોમલતા સ્ત્રી. (સં.) સોમવલ્લી [વારવાળી અમાસ

સોમવતી વિ. સ્ત્રી. સોમવારે આવતી (અમાસ); સોમ-

સોમવદની વિ. સ્ત્રી. ચંદ્રવદની; ચંદ્રમુખી

સોમવલ્લી સ્ત્રી. (સં.) વેદકાળની એક પ્રસિદ્ધ વેલ જેનાં

પાનનો ઉપયોગ યજ્ઞમાં થતો.

સોમવાર પું. (સં.) અઠવાડિયાનો એક વાર કે દિવસ

સોમવારિયું વિ., ન. સોમવારે પ્રસિદ્ધ થતું (સાપ્તાહિક)

(૨) કાણ; ખરખરો

સોમચરું વિ. સોમવારે આવતું કે શરૂ થતું

સોમવેલી સ્ત્રી. (સં.) સોમવલ્લી (યજ્ઞમાં જેનાં પાનનો

ઉપયોગ થતો એવી વેદકાળની એક વેલ)

સો-શિલ સ્ત્રી. (ઈ.) લાકડા વહેરવાનું કારખાનું

સોમેશ, (-શ્વર) પું. (સં.) એક પ્રસિદ્ધ શિવલિંગ; સોમનાથ

સોય સ્ત્રી. (સં. સૂચિ, પ્રા. સૂઈ) સીવવાનું નાકાવાળું

પાતળું અક્ષીદાર સાધન

સોય સર્વ. (સં. સ + એવ) તે

સોયણી સ્ત્રી. ચામડું સાફ કરવાનું મોચીનું એક ઓજાર

સોયાબીન સ્ત્રી. (ઈ.) એ નામની ફળી કે દાણો (વટાણા

જેવો) [વલાલસોયું]

-સોયું વિ. 'વાળું'એ અર્થવાળું સમજાવેલું ઉત્તર પદમાં

સોયો પું. મોટી સોય; સોઈયો

સોરટી સ્ત્રી. (ઈ. સોર્ટિશન) ઘણા જાજની રકમ ભેગી

કરી અમુક હિસ્સો રાખી બાકીનામાંથી થિટ્ટી નાખી

જેનું નામ આવેતેને નિષ્પત્ત ઈનામ આપવું તે; 'લોટરી'

સોરઠ પું. (સં. સૌરાષ્ટ્ર, પ્રા. સોરટ્ટ) સૌરાષ્ટ્રનો એક

ભાગ; ભાદર નદીની ઠલિણનો સમુદ્ર સુધીનો

જૂનાગઢ જિલ્લાનો પ્રદેશ (૨) એક રાગ (સંગીત)

સોરઠિયાણી સ્ત્રી. સોરઠી સ્ત્રી [ધોડો

સોરઠિયો પું. સોરઠી પુરુષ (૨) સોરઠમાં થતો એક જાતનો

સોરઠી વિ. સોરઠ દેશનું; -ને લગતું

સોરઠીપું. એકછંદ; સોરઠદેશના જાણીતા 'દોહરા'નાં એકી-

બેકી ચરણોને ઉલટાવવાથી થતો એક માત્રાભેગછંદ

સોરણ સ્ત્રી. વિયોગે ઝૂરવું તે; સોરવું

સોરમ સ્ત્રી. સોડમ; સુવાસ [માકક આવવું

સોરવ(-વા)વું સ.કિ., અ.કિ. ગમવું; ચેન પડવું; રહેવું

સોરવું સ.કિ. (સં. કુરુ) ઉગરડી કે ઓછું છોલી કે

ખાંપા/ખૂંપી કાઢી સાફ કરવું (૨) ખૂબ પૈસા પડાવવા

(૩) ભાંગવું; ગાળો દેવી

સોરવું અ.કિ. વિયોગથી ઝૂરવું

સોરંગી સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ

સોરાટવું સ.કિ. ('સોરવું' પરથી) સોર સોર કરવું (૨)

ખૂબ છોલવું (૩) ખૂબ ભાંગવું; ગાળો દેવી

સોરામણ ન. ઝાડ વગેરે સોરવાનું મહેનતાણું [ઉદ્ગાર

સોરી ઉદ્ગ. (ઈ.) દિલગીરી દર્શાવવા વપરાતો અંગ્રેજી

-સોરું ના. લગીમાં; સુધીમાં (બુધવાર સોરું)

સોરેર પું. (ઈ.) ટપાલના કાગળનો સત્તાવાર છૂટા

પાડવાનું કામ કરનાર ટપાલ કચેરીનો કર્મચારી

સોર્ટિંગ ન. (ઈ.) ટપાલ, શબ્દો વગેરે નામ કે અક્ષર

પ્રમાણે ગોઠવવાનું કામ

સોલ ન. (ઈ.) પગરખાનું ખસારનું તળિયું કે પડ

સોલ એજન્ટ પું. (ઈ.) (ઊલ કામનો કે સ્થાનનો) મુખ્ય

કે એકલો એજન્ટ કે પ્રતિનિધિ; મુખ્ય વિકેતા

સોલર વિ. (ઈ.) સૂર્યને લગતું; સૌર

સોલર એનર્જી સ્ત્રી. (ઈ.) સૌરઊર્જા

સોલરફૂકર ન. (ઈ.) સૂર્યફૂકર

સોલર સિસ્ટમ સ્ત્રી. (ઈ.) સૌરમંડળ

સોલિડ વિ. (ઈ.) નક્કર; બખત (૨) ધન (૩) મજબૂત

સોલિલોક્ષ્મી સ્ત્રી. (ઈ.) સ્વગતોક્તિ

સોલાહેટ સ્ત્રી. તાપ ન લાગે તેવી રચનાવાળી હેટ [શાસ્ત્રી

સોલિસિટર પું. (ઈ.) અસીલો સાથે સંબંધ રાખતો એક પારા-

સાલેરિયમ ન. (ઈ.) સૌરચિકિત્સાલય

સોલો પું. પત્તાની એક રમત (૨) (લા.) તરંગ; તુક્કો

સોલ્જર પું. (ઈ.) સૈનિક (૨) ગોરો સૈનિક

સોલ્જરી સ્ત્રી. (ઈ.) સોલ્જરનું કામકાજ; સિપાહીગીરી

(૨) ભાગે પડતું વહેંચી લેવું તે (પર્યં વગેરે)

સોલ્ટ ન. (ઈ.) મીઠું; લવણ

સોલ્યુશન ન. (ઈ.) (સોલ્ટવાનું) દ્રાવણ (૨) ઉકેલ; ખુલાસો

સોલ્લાસ વિ. (સં.) ઉમંગ-આનંદવાળું (૨) કિ.વિ.

ઉમંગ-આનંદથી; ઉમળકાથી [ખાતરીપૂર્વક

સો વસા કિ.વિ. (સો + વસો) લગભગ નક્કી;

સોવાયું અ.કિ. (સં. શોષય, પ્રા. સોહ) અહીંનાં કાંકાં

મારવાં; મુશ્કેલીમાંથી છૂટવા આમતેમ બેકામ જેમ તેમ

દોડવું [રશિયાનું]

સોવિયેટ ન. (ઈ.) પ્રામખંચાયત જેવું સ્વસત્તાક રાજ્ય

સોવું

૮૪૯

[સૌરઊજ]

સોવું સ.કિ. (સં. શોષ્ય, પ્રા. સોસ) દાણાને સૂપડામાં
નાખી આમતેમ ફેરવીને ઝાટકવું
સોવેનિયર ન. (ઈ.) સ્પરશિકા; સંભારણું; યાદગીરી
સોવણ ન. સુવર્ણ; સોનું
સોવણકાર પું. સોની; સુવર્ણકાર
સોશિયલ વિ. (ઈ.) સામાજિક (૨) મળતાવું
સોશિયલિઝમ ન. (ઈ.) સમાજવાદ [વાદી
સોશિયલિસ્ટ વિ. (ઈ.) સમાજવાદમાં માનનારું; સમાજ-
સોશિયો-લિંગ્વિસ્ટિક્સ ન. (ઈ.) સમાજભાષાવિજ્ઞાન
સોશિયોલોજી સ્ત્રી., ન. (ઈ.) સમાજવિજ્ઞાન; સમાજશાસ્ત્ર
સોસ પું. (સં. શોષ, પ્રા. સોસ) અતિશય તરસ; ગળે પડતી
સુક (૨) તીવ્ર ઈચ્છા (૩) કિકર; ચિંતા [ચટણી
સોસ પું. (ઈ.) ટમેટાં વગેરેમાંથી બનાવાતી પ્રવાહી ધટ
સોસર સ્ત્રી., ન. (ઈ.) રકાબી; એક છીછરું વાસણ
સોસવાવું અ.કિ. ('સોસવું' પરથી) રસનું સુકાઈ જવું (૨)
શરીર સુકાવું (ચિંતાથી) સ.કિ. શોષવું; યુસી લેવું
સોસવું અ.કિ. (સં. શોષયતિ, પ્રા. સોસઈ) સહન કરવું (૨)
સોસાયટી સ્ત્રી. (ઈ.) મંડળી (૨) સમાજ (૩) ભેગાં
મળી બાંધેલાં મકાનાંનો નવો વસવાટ; 'હાઉસિંગ
સોસાયટી' [રૂંડું દેખાવું
સોસવું અ.કિ. (સં. શોભતે, પ્રા. સોસઈ) શોભવું; સોસવું;
સોઈ શ.પ્ર. (સં.) 'તે (બ્રહ્મ) હું છું' એવું એક મહાવાક્ય
સોહાગ પું. (સં. સૌભાગ્ય, પ્રા. સોહગગ) હેવાતન (૨)
રૂંડું ભાગ્ય (૩) હેવાતનનું કોઈ પણ ચિહ્ન (જેમ
કે, ચૂરી, ચોટલો, ચાંલો વગેરે) [સૌભાગ્યવતી
સોહાગણ વિ., સ્ત્રી. (સં. સૌભાગ્ય, પ્રા. સોહગિણી)
સોહામણું, સોહાવનું વિ. સુશોભિત; શોભાવાળું
સોહાવવું સ.કિ. (સોહાવું-સોહવુંનું પ્રેરક) શોભાવવું;
સોમે એમ કરવું
સોહાવું અ.કિ. (સોહાવું-સોહવુંનું કર્મણિ) શોભવું; સોસવું
સોહાસણ (-ણી) સ્ત્રી. સોહાગણ
સોહિણી (-ની) સ્ત્રી. એક રાગિણી (૨) સ્વરૂપવાન સ્ત્રી
સોહવું વિ. (સં. સુખ, પ્રા. સુહેલવ) સોહામણું (૨) સહેલું
(૩) સુખદાયક (દોહનું ઊલટું)
સોળ વિ. (સં. ષોડશ, પ્રા. સોલહ, સોલસ) પંદર વતા
એક (૨) પું. સોળનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૬'
સોળ પું. (-ળું) ન. ('સળ' ઉપરથી) (સોટી વગેરેના)
મારનો શરીર પર પડતો આંકો; ભરોડ
સોળફૂડી (-ટી) સ્ત્રી. સોળ ફૂડીથી રમતી એક બાજી
સોળપેજી વિ. (છાપવામાં) સોળ પૃષ્ઠ થાય એવા કદનું
સોળભતું ન. સોળ ટાણાના ઉપવાસનું વ્રત
સોળમું વિ. કમમાં પંદર પછીનું (૨) ન. એ દિવસ થતું
કારજ-શ્રાદ્ધ [૨) ઢોંગ
સોંગ પું. (સં. સ્વાંગ) નાટકમાંનો વેશ; કૃત્રિમ દેખાવ

સોંધવારી સ્ત્રી. (સોંધું ઉપરથી) સસ્તાપણું; છત; સોંધાઈ
સોંધારન (-થ) સ્ત્રી. સોંધાપણું; સસ્તાઈ
સોંધું વિ. (સં. સમર્થ, પ્રા. સમગ્ધ) ઓછા ભાવનું; સસ્તું
સોંકવું સ.કિ. આપવું (૨) ગરજ હોય ત્યારે ઈચ્છા ન
હોય તો પણ આપવું
સોંકવું અ.કિ. તૈયાર થવું (૨) સોંકવું; જવું; સૂંકવું
સોંધો પું. (સં. સુગંધક, પ્રા. સુઅંધ) સુગંધ; સૌરભ (૨)
એક સુગંધીદાર પદાર્થ [ભાગવણી; સોંપેલું તે
સોંપણ સ્ત્રી. ('સોંપવું' ઉપરથી) (-ણી) સ્ત્રી. સુપરત;
સોંપવું સ.કિ. (સં. સમર્પયતિ, પ્રા. સમપ્પઈ) કોઈના
કળજમાં સાચવવા આપવું; ભાગવવું; સુપરત કરવું
સોંક સ્ત્રી. (હિં. સોંસ, સં. શતપુષ્પા) વરિયાળી
સોંચા સ્ત્રી. શુદ્ધિ; ભાન (૨) સ્ફૂર્તિ; જાગૃતિ (૩) સમજણ
સોંસરું (-રવું) વિ. (૨) કિ.વિ. (સં. સમુસરક, પ્રા.
સમુસરઅ) આરપાર પોલાણવાળું (૨) પાથરું; પાંસરું
સૌ વિ. (સં. સર્વ, અપ. સહ, પ્રા. સવ્ય) સઘળું; સર્વ; સહ
(૨) ના. પણ; સુધ્યાં; વળી ઉદા. તું સૌ (હૌ) આવજે.
સૌકુમાર્ય ન. (સં.) સુકુમારતા; નાજુકપણું
સૌકર્ય ન. (સં.) સુકરતા; સહેલાઈ; સરળતા
સૌખ્ય ન. (સં.) સુખ; આરોગ્ય (૨) સ્વાસ્થ્ય [ધર્મી
સૌગત (-તિક) પું. (સં.) સુગત; બુદ્ધના અનુયાયી, બૌદ્ધ-
સૌજન્ય ન. (સં.) સુજનતા; ભલાઈ
સૌજન્યશીલ વિ. (સં.) ભલું (૨) દિવેકી
સૌદામ (-મિ) ની સ્ત્રી. (સં.) આકાશીય વીજળી [ક્રિયાવર
સૌદાય વિ. (સં.) દાયજામાં અપાયેલું (૨) ન. દાયજો;
સૌનંદ ન. (સં.) બલદેવનું મુસળ
સૌનંદી પું. (સં.) બળદેવ; બલદેવ
સૌભદ્ર (-દ્રેય) પું. (સં.) અર્જુનપુત્ર; અભિમન્યુ
સૌભાગ્ય ન. (સં.) સારું ભાગ્ય (૨) સુખ; આનંદ;
કલ્યાણ (૩) સધવાવસ્થા (૪) ઐશ્વર્ય (૫) સૌનંદ્ય
સૌભાગ્યચિહ્ન ન. સૌભાગ્યાવસ્થા સૂચવનારાં સ્ત્રીનાં
આભુષણ (ચાંલો, કેશ વગેરે) [માંગલિક વસ્તુઓ
સૌભાગ્યદ્રવ્ય ન. (સં.) હળદર, કંકુ, અક્ષત વગેરે
સૌભાગ્યપંચમી સ્ત્રી. કાર્તિક સુદિ પાંચમ
સૌભાગ્યવ (-વં) ની વિ. સ્ત્રી. સધવા; સુવાસિની
સૌભાગ્યવર્ષક વિ. (સં.) સૌભાગ્ય વધારનાર
સૌભાગ્ય-સૂંક (-કી) સ્ત્રી. એક પૌષ્ટિક પાક
સૌમનસ્ય ન. (સં.) ચિત્તની પ્રસન્નતા; ખુશી (૨) ફૂલ
સૌમિત્ર (-ત્રિ) પું. (સં.) સુમિત્રાનો પુત્ર લક્ષ્મણ;
સુમિત્રાનો પુત્ર શત્રુઘ્ન
સૌમ્ય વિ. (સં.) સુશીલ; શાંત (૨) મનોહર; સુંદર (૩)
નિરુપદવ (૪) પું. બુધ ગ્રહ (૫) બુધવાર
સૌર વિ. (સં.) સૂર્ય સંબંધી; સૂર્યને લગતું
સૌરઊજ સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યશક્તિ

સૌંદર્યદિવાર/

૮૫૦

[સ્કોપ

સૌંદર્યપરિવાર પું. (સં.) સૂર્યમંડળ
 સૌંદર્ય ન. (સં.) સુગંધ; સુવાસ
 સૌંદર્યાન ન. (સં.) સૂર્યના દર્શન પ્રમાણે કરવામાં આવતું
 સમય માપ
 સૌંદર્યાસ પું. એક રાશિમાં જેટલો કાળ સૂર્ય રહે તેટલો કાળ
 સૌંદર્ય ન. એક મેષ સંક્રાંતિથી માંડીને બાર રાશિ ફરીને
 પાછા મેષ રાશિમાં આવતાં સૂર્યને જેટલો કાળ જાય
 તેટલો કાળ
 સૌંદર્યક્રિત સ્ત્રી. (સં.) સૂર્યશક્તિ
 સૌંદર્ય પું., ન. (સં.) કાઠિયાવાડ
 સૌંદર્ય પી. (સં.) સૌંદર્યનું (૨) સ્ત્રી. સૌંદર્યની
 વ્યાપક બોલી (૩) ત્યાંનું વતની (૪) ઉત્તર ગુજરાતની
 જૂની પ્રાકૃત ભાષા
 સૌંદર્ય વિ. (સં.) સુવર્ણનું; સોનેરી; સોનાનું
 સૌંદર્યિક પું. (સં.) સોની (૨) ટંકશાળનો કારીગર
 સૌંદર્ય ન. (સં.) ઉત્કૃષ્ટપણું (૨) સુંદરતા (૩) ચપળતા;
 લાલચ
 સૌંદર્યપ્રિય વિ. સૌંદર્ય જેને પ્રિય છે તેવું; 'કલાસિકલ'
 સૌંદર્યવાદ પું. પ્રસિદ્ધિવાદ
 સૌંદર્ય, (-ઈ) ન. (સં.) સુદૃઢપણું; મિત્રતા (૨) હૃદયની
 કોમળતા [સૌંદર્ય
 સૌંદર્ય ન. (સં.) સુંદર હોવાપણું; સુંદરતા (૨) અંગ-
 સૌંદર્યપ્રસાધન ન. (સં.) સૌંદર્યને ઉપકારક પાઉડર, ક્રીમ
 વગેરે પ્રસાધનો કે પદાર્થ
 સૌંદર્યશાસ્ત્ર ન. (સં.) સૌંદર્ય સંબંધી તેમ જ તેના મૂલ્યાંકન
 સંબંધી શાસ્ત્ર; 'એસ્ટેટિક્સ'
 સૌંદર્યાનુભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) સુંદરતાનો અનુભવ-અનુભૂતિ
 સ્કર્ટ ન. (ઈ.) કમરથી ઘૂંટણ પા એડી સુધીનું લાંબું,
 ધેરવાળું એક વસ્ત્ર
 સ્કંદ પું. (સં.) કાર્તિકેય; કાર્તિકસ્વામી
 સ્કંદપૂજા સ્ત્રી. (સં.) કાર્તિકેયની પૂજા-અર્ચના
 સ્કંધ પું. (સં.) કંધ; ખાંધ (૨) ગળી (૩) થડ (૪)
 વિભાગ; પ્રકરણ
 સ્કંધાવાર પું. (સં.) છાવણી; સૈન્યનો પડાવ; 'કેમ્પ'
 સ્કાય ન. (ઈ.) અકાશ; ગગન
 સ્કાઉટ પું. (ઈ.) મુખ્યત્વે ડોકરાંઓની તાલીમ માટે
 રચાયેલા, એ નામના એક સંઘનું માણસ; બાલવીર
 સ્કાઉટિંગ ન. (ઈ.) સ્કાઉટનું કાર્ય (૨) તેની રમત
 સ્કાર્ફ પું. (ઈ.) ગળે કે માથે વીંટાળવાનું લાંબું કે ચોરસ
 કપડું
 સ્કેટ સ્ત્રી. (ઈ.) હાસ્ય-વ્યંગ-રચના
 સ્કેન સ્ત્રી. (ઈ.) ચામડી (૨) ચામડું; ખાલ (૩) છાલ
 સ્કેલ સ્ત્રી. (ઈ.) નિપુણતા; દક્ષતા
 સ્ક્રીમ સ્ત્રી. (ઈ.) યોજના

સ્કૂટર ન. (ઈ.) મોટર સાર્થકલ જેવું એક દ્વિચકી વાહન
 સ્કૂલ સ્ત્રી. (ઈ.) શાળા; નિશાળ
 સ્કૂલબોર્ડ ન. (ઈ.) શાળાઓનું વ્યવસ્થાપક મંડળ
 સ્કેચ પું. (ઈ.) હાથથી દોરેલી આકૃતિ કે રેખાચિત્ર
 સ્કેચપેન સ્ત્રી. (ઈ.) રેખાંકન કરવા માટેની વિશિષ્ટ પેન
 સ્કેન્ડલ ન. (ઈ.) કોભાંડ
 સ્કેલ પું. (ઈ.) ફૂટપટ્ટી; માપપટ્ટી (૨) પગારધોરણ
 સ્કેલ ન., પું. (ઈ.) પગારનું કમિક ધોરણ (૨) માપનું
 પ્રમાણ
 સ્કોટલેન્ડ પું., ન. (ઈ.) ઈંગ્લેન્ડની ઉત્તરે અડીને આવેલો
 આજનો બ્રિટનનો એક ભાગ
 સ્કોટલેન્ડ યાર્ડ ન. (ઈ.) લંડન શહેરનું પોલીસદળ
 સ્કોર પું. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં થયેલ દોડ કે 'રન'નો
 કુલ સરવાળો કે આંકડો
 સ્કોર પું. (ઈ.) ઝુમલો (૨) પ્રાપ્તક
 સ્કોરબોર્ડ ન. (ઈ.) સ્કોર લખવાનું પાટિયું
 સ્કોરર પું. (ઈ.) રનની સંખ્યા વધાર્યે જતો માણસ-ખેલાડી
 સ્કોલર પું. (ઈ.) વિદ્વાન; વિદ્યોપાસક (૨) શિષ્યવૃત્તિ
 મેળવનાર વિદ્યાર્થી (૩) ઝુમલો (૪) પ્રાપ્તક
 સ્કોલરશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) શિષ્યવૃત્તિ; છાત્રવૃત્તિ (૨) વિદ્વતા
 સ્ક્રિપ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) હાથલખાણ કે એની નકલ (૨) મૂળ
 લેખ, લખાણ કે અસલ દસ્તાવેજ (૩) આકાશવાણી,
 દૂરદર્શન વગેરેના પ્રસારણ માટેના લખાણનો આવેલ
 (૪) લિપિ (૫) પાંડુલિપિ
 સ્કીન પું. (ઈ.) પડદો
 સ્કીન પ્રિન્ટિંગ ન. (ઈ.) છાપવાની એક રીત-પદ્ધતિ
 સ્કીનપ્લે પું. (ઈ.) પટકથા
 સ્કીનિંગ ન. (ઈ.) એક્સ-રે દ્વારા કાચમાં જોઈ નિદાન
 કરવું તે
 સ્કૂ પું. (ઈ.) પેચવાળો ખીલો કે ખીલી
 સ્કૂફર્થવર પું. (ઈ.) સ્કૂફરવવા માટેનું સાધન; 'ડિસમિસ'
 સ્કેપ પું. કાચા માલ તરીકે કામ લાગે તેવો ભંગાર (૨)
 અસ્ત્રો મુલાયમ કરવાનો ચામડાનો પટ્ટો
 સ્કવેર વિ. (ઈ.) ચોરસ (૨) પું. ચોરસ આકાર (૩)
 ચોરસ યોગાન
 સ્કવોડ્રન પું. (ઈ.) દરિયાઈ કે હવાઈ લશ્કરનો એક ભાગ
 સ્કેટિંગ ન. (ઈ.) લપસણી ધરતી પર સરકવાની એક રમત
 કે કસરત (૨) સ્કેટ પહેરીને સરકવું તે
 સ્કેચ પું. (ઈ.) રૂપરેખા; રેખાચિત્ર (૨) શબ્દચિત્ર
 સ્કેચ-પેન સ્ત્રી. (ઈ.) રેખાંકન કરવા માટેની ખાસ કલમ
 સ્કેચ-બુક સ્ત્રી. (ઈ.) રેખાંકનપોથી (૨) ચિત્રપોથી
 સ્કેટ ન. (ઈ.) સ્કેટિંગ કરવા માટે વપરાતું પૈડાવાળું
 પગરખું
 સ્કોપ પું. (ઈ.) અવસર; મોકો (૨) મોકળાશ

સ્ટેપ/

૮૫૧

[સ્ટોક બુક

સ્ટેપ પું. (ઈ.) કાટમાળ; કાચા માલ તરીકે કામ લાગે તેવો ભંગાર (૨) અસ્ત્રો મુલાયમ કરવાનો ચામડાનો પહો [યોગાન
સ્કવેર પું. (ઈ.) ચોરસ (૨) બેની ધાત (૩) ચોરસ સ્કવેર રૂટ ન. (ઈ.) વર્ગમૂળ (ગ.)
સ્મલન ન. (સં.) ભૂલ; ચૂક (૨) સન્માર્ગથી પતિત થવું તે; અપ્રત્યન (૩) ટપકવું; ઝરવું કે પડવું તે (૪) કોકર (૫) તોતડાવું તે
સ્મલનશીલવિ. વારંવાર સ્મલન કર્યા કરનાર [હોમ તેવું સ્મલિત વિ. (સં.) સ્મલન પામેલું (૨) વીર્યજ્ઞાવ થયો
સ્ટી પું. (ઈ.) અભ્યાસ; વિદ્યાભ્યાસ
સ્ટી સર્કલ ન. (ઈ.) અભ્યાસવર્તુળ
સ્ટી સેન્ટર ન. (ઈ.) અભ્યાસકેન્દ્ર
સ્ટેટ, સ્ટેટ પું. (ઈ.) કામગીરી કે શક્તિની એકાગ્રતાનો કે પ્રસિદ્ધિ માટેનો દંભી દેખાવ-રોજ
સ્ટેપ, સ્ટેપ પું. (ઈ.) કિકેટનું ખલવું; દાંડી; 'વિકેટ'
સ્ટેલિંગ પું. (ઈ.) પાઉન્ડનો સિક્કો કે નાણું (૨) તેટલી કિંમતની નોટ
સ્ટેવ પું. (ઈ.) ધાસતેલથી બળતો એક જાતનો ચૂલો
સ્ટાઈલ સ્ત્રી. (ઈ.) શૈલી; પદ્ધતિ; રીત (૨) ફેશન
સ્ટાઈલ સ્ત્રી. (ઈ.) પરાગવાસિની
સ્ટાઈલિસ્ટિક્સ ન. (ઈ.) શૈલીવિજ્ઞાન
સ્ટાન્ડ ન. (ઈ.) ધોરણ
સ્ટાન્ડ ટાઈમ પું. (ઈ.) દેશના મધ્યવર્તી સ્થળનો, સમગ્ર દેશને માટેનો માન્ય સમય
સ્ટાન્ડ લૅંગવેજ સ્ત્રી. માનકભાષા; માન્યભાષા
સ્ટાફ પું. (ઈ.) કોઈ કાર્યાલય કે કચેરીમાં કામ કરતા બધા સેવકોનો સમૂહ
સ્ટાર પું. (ઈ.) સિતારો (૨) પ્રખ્યાત અભિનેતા
સ્ટાર્થ પું. (ઈ.) કાંઠ; આર
સ્ટાર્ટ ન. (ઈ.) પંચ ચાલુ કરવાની કળ
સ્ટોપ પું. સ્ટેપ; ટિકિટ [પ્રકારની લાકડી
સ્ટોક સ્ત્રી. (ઈ.) લાકડી (૨) હોકીની રમતની ખાસ સ્ટોક ન. (ઈ.) ખાસ પ્રકારના ચોટી શકાય તેવા કાગળ (૨) પ્લાસ્ટિક વગેરેમાંથી બનાવેલ પટ્ટી, કાપલી કે પટ [ચલાવવા માટેનો પુરજો
સ્ટિયરિંગ ન. (ઈ.) વાહનને નિર્ધારિત દિશામાં વાળવા, સ્ટીમ સ્ત્રી. (ઈ.) વરાળ (૨) જુસ્સો
સ્ટીમ એન્જિન ન. (ઈ.) વરાળથી ચાલતું પંચ
સ્ટીમ-રોલર ન. (ઈ.) રસ્તા ઉપરની કાંકરી વગેરે દબાવવાનું વરાળથી ચાલતું પંચ
સ્ટીમબોન્સ સ્ત્રી. (ઈ.) વરાળની મદદથી ચાલતો મછવો
સ્ટીમર સ્ત્રી. (ઈ.) આગબોટ
સ્ટીરિયો પું. (ઈ.) ચોપડી વગેરે કે બ્લોક વગેરે છાપવાનાં

કરેલાં તેપાર પતરાં [ક્લમ
સ્ટીલ ન. (ઈ.) પોલાદ (૨) સ્ત્રી. પોલાદની ટોપવાળી સ્ટુન્ટ પું. (ઈ.) વિદ્યાર્થી; છાત્ર [મકાન
સ્ટુડિયો પું. (ઈ.) ફોટોગ્રાફરને કામ કરવાનો ઓરડો કે સ્ટુડિયો વિ. (ઈ.) બેવકૂફ; મૂર્મ [બેઠક
સ્ટૂલ ન. (ઈ.) નાના ટેબલ જેવી ત્રણ કે ચાર પાયાવાળી સ્ટેચ્યુ ન. (ઈ.) પથ્થર કે ધાતુનું બાવલું
સ્ટેચ્યુટ પું. (ઈ.) કોઈ પણ ધારાની કામની સરળતા માટે પાછળથી બનાવેલો તે તે પેટા ધારો
સ્ટેજ ન. (ઈ.) સભામંચ (૨) રંગમંચ; નાટ્યમંચ
સ્ટેજ-ડિરેક્શન ન. (ઈ.) રંગનિર્દેશ; રંગચૂચન
સ્ટેટ ન. (ઈ.) રાજ્ય કે પેટારાજ્ય [ક્રિયત
સ્ટેટમેન્ટ ન. (ઈ.) નિવેદન; કેફિયત (૨) અહેવાલ; સ્ટેટસ ન. (ઈ.) પદવી; મોભો (૨) પ્રતિષ્ઠા (૩) સ્થિતિ
સ્ટેડિયમ ન. (ઈ.) રમતગમતનું વિશાળ યોગાન કે મેદાન
સ્ટેથોસ્કોપ ન. (ઈ.) હૃદય અને ફેફસાં બરોબર કામ કરે છે કે નહિ તે બતાવતું પંચ [પોલાદ
સ્ટેનલેસ સ્ટીલ ન. (ઈ.) જેમાં કાટ લાગતો નથી તેવું સ્ટેનો ટાઈપિસ્ટ પું. (ઈ.) લઘુલિપિમાં લખી ટાઈપરાઈટર પર ટાઈપ કરનાર માણસ [લઘુલિપિક
સ્ટેનો, (ઠાકર) પું. (ઈ.) લઘુલિપિમાં લખી જાણનાર; સ્ટેન્ડ પું. (ઈ.) (વાહનોનો) ધોભો; ઊભા રહેવાની જગા (૨) મુકવાની ધોડી વગેરે (૩) અભિપ્રાયની પકડ
સ્ટેસિલ, (ઠોપેર) પું. (ઈ.) જેના પર કાપાવાળી લોખંડી કલમથી લખીને, ઉપર શાલી ચોપડી ઘણી નકલો કાઢી શકાય તેવો એક કાગળ [પગથિયું
સ્ટેપ ન. (ઈ.) પગલું; કદમ (૨) પગલાંની છાપ (૩) સ્ટેમિના પું. (ઈ.) જીવનશક્તિ; જોમ
સ્ટેપ પું. (ઈ.) સિક્કો કે તેની છાપ; મુદ્રાંક (૨) (ખતદસ્તાવેજની) ટિકિટ કે એનો સરકારી કાગળ (૩) ખત, દાવા વગેરે અંગે આપવો પડતો સરકારી વેરો કે તેનો ખર્ચ. ઉદા. કેટલો સ્ટેપ આપવો પડ્યો ?
સ્ટેપ પેપર પું. (ઈ.) દસ્તાવેજ માટેનો સરકારી છાપનો કાગળ [વેચનારો
સ્ટેપ વેન્ડર પું. (ઈ.) સરકારી સ્ટેપ તેમજ ટિકિટ
સ્ટેશન ન. (ઈ.) રેલગાડીને થોભવા માટેનું મથક, સ્થાન
સ્ટેશન-માસ્ટર પું. સ્ટેશનનો વડો અમલદાર
સ્ટેશનર પું. (ઈ.) લખવાનાં સાધન
સ્ટેશનરી સ્ત્રી. (ઈ.) લેખનસાહિત્ય; લખવાના કામને માટે જરૂરી બધી સાધન-સામગ્રી
સ્ટોક પું. (ઈ.) વેપાર-વણજની વસ્તુનો જથ્થો (૨) ભંડોળ
સ્ટોક એક્સ્ચેન્જ પું. (ઈ.) શેર સિક્યુરિટી વગેરેના જથ્થાં સોદા થતા હોય તેવું બાંધેલું બજાર
સ્ટોક બુક પું. (ઈ.) માલસામાનની નોંધની ચોપડી

સ્ટોપ/

૮૫૨

[સ્ત્રીત્વ

સ્ટોપ પું. (ઈ.) મોટરબસને માર્ગમાં વચ્ચે થોભવાનું નાનું મથક; થોભો

સ્ટોપ પ્રેસ વિ. (ઈ.) છાપું છાપવાનું શરૂ થયા બાદ લીધેલ છેવટના સમાચાર; છાપતાંછાપતાં લીધેલું; 'ચાલુ યંત્રે'

સ્ટોપર સ્ત્રી. (ઈ.) બારીબારણું બંધ કરવા માટેની આંકડી; ઇસ્ટાપ્રી [ભંડાર

સ્ટોર પું. (ઈ.) સરસામાન કે તેની વખાર (ર) દુકાન;

સ્ટોરકીપર પું. (ઈ.) સ્ટોર સંભાળનાર-ભંડારી

સ્ટોરરૂમ પું. (ઈ.) માલસામાન રાખવાનો ઓરડો

સ્ટોરી ન. (ઈ.) વાર્તા; કિસ્સો (ર) સમાચાર (૩) જૂઠાણું

સ્ટ્રાઈક સ્ત્રી. (ઈ.) હડતાળ

સ્ટ્રાઈકર પું. (ઈ.) હડતાળીયો (ર) કેરમમાં ફૂકરીઓને મારવા માટે પ્લાસ્ટિકની ગોળ મોટી ફૂકરી

સ્ટ્રાઈવર પું. ડ્યનો એક સિક્કો

સ્ટ્રીટ સ્ત્રી. (ઈ.) શેરી; મહોલ્લો; પોળ

સ્ટૉલ પું. (ઈ.) દુકાન (સ્ટેશન પર છાપાં ચા વગેરેની)

સ્ટ્રીટલાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) શહેરમાંની જાહેર માર્ગો પરના સુપરાઈના દીવા

સ્ટ્રીમ પું. (ઈ.) ઝરણું (ર) પ્રવાહ; પારા

સ્ટ્રીમલાઈનર વિ. (ઈ.) સંધેડઉતાર

સ્ટ્રેચર ન., સ્ત્રી. (ઈ.) માંદા કે ધાયલને લઈ જવાની ડ્રેશી કે સાધન

સ્ટ્રેન ન. (ઈ.) તનાવ

સ્ટ્રેન્થ પું, સ્ત્રી. (ઈ.) તાકાત (ર) સંખ્યાબળ

સ્ટ્રેસ પું. (ઈ.) ભાર; સ્વભાવ (ર) તનાવ

સ્ટ્રીક પું. (ઈ.) ફટકો; પ્રહાર (ર) લકવાનો હુમલો

સ્ટ્રોન્ગ રૂમ પું. (ઈ.) તિજોરી જેવો ઓરડો

સ્ટોન્શિયમ ન. (ઈ.) એક મૂળ ધાતુ

સ્ટોલોન ન. (ઈ.) વિરોહ

સ્ટ્રક્ચર ન. (ઈ.) ઢાંચો; માળખું (ર) સંરચના

સ્ટ્રક્ચરાલિઝમ ન. (ઈ.) સંરચનાવાદ

સ્ટ્રેગલ સ્ત્રી. (ઈ.) સંપર્ષ

સ્ટન પું. (સં.) થાન; ધાઈ (ર) આંચળ

સ્ટનપાન ન. ધાવવું તે; ધાવવાની ક્રિયા

સ્ટની વિ. સ્ટનવાળું; આંચળવાળું [નો નાનો વિભાગ

સ્ટબક પું. (સં.) ફૂલનો ગુચ્છો (ર) પરિચોદ (૩) ગ્રંથ-

સ્ટબ્થ વિ. (સં.) આશ્ચર્યચકિત; દિઝમૂઢ (ર) જડ; નિશ્ચેષ્ટ

સ્ટાર પું., ન. (સં.) થર (ર) કક્ષા (શિશુજનું સ્તર)

સ્ટારવાદળ ન. પડવાદળ

સ્ટવ પું. (૦ન) ન. (સં.) સ્તુતિ; સ્તોત્ર

સ્ટવનીય વિ. સ્તુત્ય; સ્તુતિ કરવા જેવું

સ્ટવવું સં.કિ. (સં. સ્તુ) સ્તુતિ કરવી; સ્તવન કરવું

સ્ટવ્ય વિ. (સં.) સ્તવનીય; સ્તુતિ કરવા યોગ્ય

સ્ટંબ પું. (સં.) ઝૂમખું; ઝુંડ (ર) હાથીને બાંધવાનો ખીલો

સ્ટંભ પું. (સં.) થાંભલો; ટેકો (ર) જડતા; નિશ્ચેષ્ટતા (૩)

પ્રતિબંધ; ટુકાવટ; નિયમન (૩) કાવ્યના ભાવમાંનો એક સાંન્યિક ભાવ

સ્ટંભક વિ. જાડા વગેરે રોકનાર (અંધધ)

સ્ટંભનીર્થ ન. (સં.) ખંભાતનું પ્રાચીન નામ

સ્ટંભન ન. (સં.) થોભાવવું, અટકાવવું કે રોકવું તે (ર)

સહારો; ટેકો (૩) જડ કે નિશ્ચેષ્ટ કરી દેવું તે (મંત્ર કે પ્રયોગથી) [પાણિયા પરનો લેખ

સ્ટંભલેખ પું. (સં.) થાંભલા પરનો પ્રશસ્તિલેખ (ર)

સ્ટંભવું અ.કિ. થાંભી જડવું; રોકાઈ જવું [(૩) સ્તંભ્ય

સંમિત વિ. (સં.) અટકાવેલું; થોભાવેલું (ર) ટેકવેલું

-સ્તાન ન. (ફા.) 'સ્થાન' એ અર્થમાં નામને લાગે છે.

ઉદા. સિંદુસ્તાન, તુર્કસ્તાન

-સ્તાની વિ. 'સ્થાન કે દેશનાં વાસી' એ અર્થમાં સમાસના

અંતે. ઉદા. સિંદુસ્તાની, તુર્કસ્તાની

સ્તુતિ સ્ત્રી. (સં.) ગુણગાન; તારીક; વખાણ (ર)

દેવદેવીની સ્તુતિ-પ્રાર્થના; સ્તવન

સ્તુતિપાત્ર વિ. પ્રશંસા કરવા યોગ્ય; સ્તુત્ય

સ્તુતિપ્રિય વિ. (સં.) જેને પોતાની સ્તુતિ ગમે છે તેવું

સ્તુત્ય વિ. (સં.) સ્તુતિપાત્ર; વખાણવા જેવું

સ્તૂપ પું. (સં.) રાશિ; ઢગલો (ર) બુમ્મટ જેવું ભગવાન

બુદ્ધના અવશેષો ઉપરનું બાંધકામ

સ્નેન પું. (સં.) ચોર

સ્નેય ન. (સં.) ચોરી

-સ્તો કિ.વિ. (પદની પછી આવતાં) 'જ તો' નો અર્થ બતાવે છે. જેમ કે, હાસ્તો, છોસ્તો

સ્તોતા પું. (સં.) સ્તુતિ કરનાર; સ્તુતિપાઠક

સ્તોત્ર ન. (સં.) દેવ વગેરેની છંદોબદ્ધ સ્તુતિ[સમૂહ; જથ્થો

સ્તોમ પું. (સં.) સ્તુતિ; સ્તવન (ર) એક પ્રકારનો યજ્ઞ (૩)

સ્ત્રિયારાજ ન. ત્રિયારાજ; સ્ત્રીઓનું રાજ્ય

સ્ત્રિયાળ (યું) વિ. સ્ત્રીના જેવા સ્વભાવનું (ર) પોયું (૩)

વેવલું (૪) સ્ત્રીધેલું

સ્ત્રી સ્ત્રી. (સં.) ભૈરી; મહિલા (ર) પત્ની; ભાર્યા

સ્ત્રીકેસર ન. ફૂલનો માદા બીજવાળો રેસો

સ્ત્રીકેળવણી સ્ત્રી. (સં.) કન્યાઓને શિક્ષણ આપવું તે

સ્ત્રીધેલછા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી-પત્ની માટે ધેલછા રાખવી તે (ર) ખાવલાપણું

સ્ત્રીધેલું વિ. (સં.) સ્ત્રી-પત્ની પાછળ ધેલું

સ્ત્રીચરિત (ત્ર) ન. (સં.) સ્ત્રીની ચતુરાર-ચાલાકી

સ્ત્રીજન ન. બાઈ માણસ; બેટું

સ્ત્રીજાતિ સ્ત્રી. (સં.) આખો સ્ત્રીવર્ગ [પુરુષ

સ્ત્રીજિત વિ. નારીજિત; સ્ત્રીધેલું; સ્ત્રીને વશ થઈ ગયેલ

સ્ત્રીત્વ ન. (સં.) શરીરમાં સ્ત્રીનાં લક્ષણ હોવાં તે

સ્ત્રીદાશિષ્ય/

૮૫૩

/સ્થિતિશાસ્ત્ર

સ્ત્રીદાશિષ્ય ન. સ્ત્રી તરફ માનભરી વર્તણૂક
 સ્ત્રીદાશિષ્ય ન. (સં.) સ્ત્રી તરીકેની ચતુરાર્થ કે કલાપણ
 (૨) સ્ત્રીબહુમાન; સ્ત્રી તરફ માનભર્યું વલણ
 સ્ત્રીધન ન. (સં.) સ્ત્રીની પોતાની માલિકીનું ધન
 સ્ત્રીધર્મ પું. (સં.) સ્ત્રીનો ધર્મ - તેના ખાસ ગુણ, લક્ષણ
 વગેરે કે કર્તવ્યાદિ (૨) રજ્જેદર્શન થવું તે
 સ્ત્રીધાત્ર ન. કથા, નાટ્ય વગેરેનું નારીધાત્ર [દંપતી
 સ્ત્રીપુરુષ ન.બ.વ. (સં.) સ્ત્રી અને પુરુષ (૨) પતિપત્ની;
 સ્ત્રીબહુમાન ન. (સં.) સ્ત્રીઓ પ્રત્યેનું સાદરમાન; સ્ત્રીસંમાન
 સ્ત્રીબુદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીની બુદ્ધિ (૨) સ્ત્રીની સલાહ
 સ્ત્રીમતાધિકાર પું. (સં.) સ્ત્રીનો મત આપવાનો અધિકાર
 સ્ત્રીરત્ન ન. (સં.) સ્ત્રીઓમાં રત્નરૂપ-ઉત્તમ સ્ત્રી
 સ્ત્રીરોગ પું. (સં.) સ્ત્રીને થતા (કોઈ ખાસ) રોગ
 સ્ત્રીલિંગ ન. (સં.) નારીજાતિ (વ્યા.)
 સ્ત્રીલિંગી વિ. (સં.) સ્ત્રીલિંગનું; નારી જાતિનું (વ્યા.)
 સ્ત્રીલગ્ન પું. (સં.) સ્ત્રીઓનો સમાજ; સ્ત્રીજાતિ
 સ્ત્રીવશ વિ. (સં.) સ્ત્રીને વશ હોય એવું; સ્ત્રીને આધીન
 સ્ત્રીવાચક વિ. (સં.) નારીજાતિનું; સ્ત્રીલિંગ (વ્યા.)
 સ્ત્રીશક્તિ સ્ત્રી. સ્ત્રીની તાકાત (૨) સ્ત્રીજાતિ
 સ્ત્રીશિક્ષક સ્ત્રી. (સં.) શિક્ષિકા
 સ્ત્રીશિક્ષણ ન. (સં.) સ્ત્રીકેળવણી
 સ્ત્રીસંગ પું. (સં.) સ્ત્રીનો પુરુષ સાથેનો સંગ (૨) સંબોગ
 સ્ત્રીસ્વભાવ પું. (સં.) સ્ત્રીનો સ્વભાવ
 સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્ય ન. સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતા
 સ્ત્રીલઠ સ્ત્રી. સ્ત્રીની લઠ (૨) ભારે જબરી લઠ
 સ્ત્રીહત્યા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીની હત્યા (૨) તેને માર્યાનું પાપ
 સ્ત્રૈજ્ઞ વિ. (સં.) સ્ત્રી જેવું (૨) બીકણ અને વેવલું; નામદ
 (૩) ન. સ્ત્રીત્વ (૪) નામદારી
 સ્ત્રૈજ્ઞતા સ્ત્રી. (સં.) વેવલાઈ; સ્ત્રી જેવું તે
 સ્ત્ર ના. (સં.) 'રહેનારું, રહેલું' એ અર્થમાં સમાસને અંતે
 ઉદા. કંઠસ્થ; માર્ગસ્થ
 સ્થગિત વિ. (સં.) થંલી ગયેલું; રોકાયેલું (૨) રોકી
 દીધેલું; ખસેડાય કે વપરાય નહીં તેમ ઠસાવેલું-કરેલું
 સ્થપતિ વિ. (સં.) શિલ્પી; સ્થાપત્ય જાણનાર
 સ્થલ ન. (સં.) (જ) જગ્યા; સ્થાન (૨) જમીન
 સ્થલ(જ)કમલ(જ) ન. જમીન પર થતું કમળ કે તેનો
 છોડ (૨) ગુલાબનું ફૂલ
 સ્થલચર વિ. (સં.) (જ) જમીન ઉપર ફરનારું કે રહેનારું
 સ્થલપત્ર ન. (સં.) ગુલાબનું ફૂલ
 સ્થલ(જ)પ્રત સ્ત્રી. કચેરી નકલ-પ્રત; 'ઓફિસ કોપી'
 સ્થલવાચક વિ. (સં.) સ્થળનો બોધ કરાવનારું
 સ્થલો(જા)તર ન. અન્ય સ્થળ (૨) ઠામ બદલો; સ્થળની
 ફેરબદલી [જૂનો બૌદ્ધ સાધુ
 સ્થવિર વિ. (સં.) વૃદ્ધ (૨) પું. ડોસો (૩) દશ વર્ષ

સ્થંડિલ ન. (સં.) યજ્ઞ માટે તૈયાર કરેલી જમીન (૨)
 ઓટલી [વિનાનું થડ; ઢૂંઢું (૩) મહાદેવ; શિવ
 સ્થાણુ વિ. (સં.) સ્થિર; અચલ (૨) પું. ગાળાંમાંખમણ
 સ્થાન ન. (સં.) જગ્યા; ઠેકાણું; સ્થળ (૨) રહેઠાણ (૩)
 બેઠક; આસન (૪) પદવી; દરજજો
 સ્થાનક ન. સ્થાન; રહેઠાણ (૨) બેઠક; આસન (૩)
 પદવી (૪) દેવ-દેવલાંનું નાનું મંદિરકે તેને લગતું
 સ્થાનકવાસી પું. જૈનોનો એક સંપ્રદાય; (૨) વિ. તેનું
 સ્થાનબ્રજ વિ. (સં.) પોતાના સ્થાનથી બ્રજ થયેલું (૨)
 પદબ્રજ; મોઢા ઉપરથી કાઢી મૂકેલું [પર્ચેયેલું
 સ્થાનાપન વિ. (સં.) પ્રતિષ્ઠિત (૨) સ્થાન પર જઈ
 સ્થાનાંતર ન. સ્થાનાંતર; અન્ય સ્થળ (૨) ઠામબદલો;
 સ્થળની ફેરબદલી ['લોકલ'
 સ્થાનિક વિ. (સં.) અમુક મર્યાદિત સ્થાનનું કે તેને લગતું;
 સ્થાનિક સ્વારાજ(જ) ન. યુધરાઈ જેવાં જાહેર કામો
 સ્થાનિક લોકો ચલાવે તેવી વ્યવસ્થા, 'લોકલ સેલ્ફ
 ગવર્નમેન્ટ'
 સ્થાનીય વિ. (સં.) સ્થાનને લગતું; સ્થાનિક
 સ્થાને કે.વિ. ન્ની જગ્યાએ કે બદલે (૨) યોગ્ય સ્થાને
 સ્થાપક વિ. (સં.) સ્થાપના કરનાર (૨) પું. નાટ્યમાં
 સૂત્રધારથી ઊતરતા દરજજાનો પ્રથમ અભિનેતા (નાટ્ય)
 સ્થાપત્ય ન. (સં.) સ્થપતિનું કામ કે વિદ્યા; બાંધકામ;
 'આર્કિટેક્ચર' [વિદ્યા
 સ્થાપત્યકલા સ્ત્રી. (સં.) વિવિધ પ્રકારનાં બાંધકામની
 સ્થાપત્યશાસ્ત્ર ન. (સં.) સ્થાપત્યનું વિજ્ઞાન-શાસ્ત્ર
 સ્થાપન(ના) સ્ત્રી. (સં.) સ્થાપવું કે સ્થાપિત કરવું તે
 સ્થાપનીય વિ. (સં.) સ્થાપવા જેવું (૨) સાબિત થાય તેવું
 સ્થાપવું સ.કિ. (સં.) સ્થાપવું પ્રતિષ્ઠા કરવી; નિર્માણ કરવું
 (૨) જગ્યા પર મુકર કરવું (૩) પ્રમાણપૂર્વક સાબિત
 કરવું; પૂરવાર કરવું
 સ્થાપિત વિ. (સં.) સ્થાપેલું
 સ્થાયિત્વ(તા) ન. સ્થાયીપણું; ટકાઉપણું
 સ્થાયી વિ. (સં.) સ્થાયિનું ધણી વાર ટકે તેવું; ટકાઉ (૨)
 સ્થિર (૩) કાયમી ['સ્ટેન્ડિંગ કમિટી'
 સ્થાયિ(યી)સમિતિ સ્ત્રી. જે તે કામની સ્થિરસમિતિ;
 સ્થાવર વિ. (સં.) ખસી શકે નહિ તેવું ('જંગમ'થી બિલકું)
 (૨) પું. પર્વત
 સ્થિત વિ. (સં.) રહેલું; નિવાસ (૨) અચલ; સ્થિર
 સ્થિતપ્રજા વિ. (સં.) જેની બુદ્ધિ સ્થિર છે એવું; જ્ઞાની
 (૨) સમત્વ બુદ્ધિવાળું
 સ્થિતિ સ્ત્રી. (સં.) એક સ્થાન કે અવસ્થામાં સ્થિર રહેવું તે
 (૨) અવસ્થા; દશા (૩) પદ; દરજજો (૪) મર્યાદા
 સ્થિતિયુક્ત વિ. (સં.) રૂઢિને વળગી રહેનારું; રૂઢિયુક્ત
 સ્થિતિશાસ્ત્ર ન. (સં.) પદાર્થની સ્થિતિ અંગેનું ગણિતશાસ્ત્ર

સ્થિતિસ્થાપકો

૮૫૪

/૨૫૯

સ્થિતિસ્થાપક વિ. (સં.) અસલ સ્થિતિને વળગી રહેનારું; અસલ સ્થિતિમાં આવી જનારું (૨) રબર પેટે, વાગીએ તો વગે પછા છોડી દઈએ કે તરત પોતાની મૂળ સ્થિતિએ ચાલ્યું જાય તેવું; લવચીક

સ્થિતિસ્થાપકતા સ્ત્રી. (સં.) (-કત્વ) ન. લવચીકપણું સ્થિત્યંતર ન. (સં.) બીજા-નવી સ્થિતિ; સ્થિતિપલટો સ્થિર વિ. (સં.) હાલતુચાલતું ન હોય તેવું (૨) દંડ; અટલ

(૩) સ્થાપી; નિત્ય (૪) નિશ્ચિત [બળવાળું

સ્થિરચિત્ત વિ. (સં.) સ્થિર ચિત્તવાળું (૨) મક્કમ મનો-

સ્થિરતા સ્ત્રી. (-ત્વ) ન. (સં.) સ્થિરપણું

સ્થિરબુદ્ધિ વિ. (સં.) સ્થિતપ્રજ્ઞ

સ્થિરવીર્ય વિ. (સં.) બલચારી

સ્થિરા સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી

સ્થિરાસન ન. (સં.) એક યોગાસન; સ્થિર-અડગ આસન

સ્થિરીકરણ ન. (સં.) અસ્થિરને સ્થિર કરવાની ક્રિયા (૨)

દરીકરણ (૩) સમર્થન; અનુમોદન; બહાલી

સ્થૂલ વિ. (સં.) (-ળ) જડું; મોટું (૨) મૂર્ખ; જડ (૩)

સૂક્ષ્મ નહિ તેવું; સામાન્ય ઈન્દ્રિયો તેમ જ બુદ્ધિથી

ઝલસા કરી શકાય તેવું

સ્થૂલ(-ળ)દેહ પું. પંચભૂતાત્મક શરીર [ગણેશ

સ્થૂલોદર વિ. (સં.) (-ળી) મોટાપેટવાળું (૨) પું. ગણપતિ;

સ્થૈર્ય ન. (સં.) સ્થિરતા

સ્નાપિત વિ. (સં.) નાહેલું (૨) નવડાવેલું

સ્નાત વિ. (સં.) નાહેલું (૨) અભ્યાસ પૂરો કરીને આવેલું

હોઈ સમાવર્તન સંસ્કાર કર્યો હોય તેવું (૨) પું. તેવો

આદમી

સ્નાતક વિ. (૨) પું. (સં.) સ્નાત; અભ્યાસ પૂરો કરીને

આવેલું હોઈ સમાવર્તન સંસ્કાર કર્યો હોય તેવું (૨)

વિદ્યાપીઠની પદવીવાળો; 'ગ્રેજ્યુએટ'

સ્નાતકોત્તર વિ. (સં.) સ્નાતક કક્ષા પછીનું; અનુસ્નાતક

સ્નાતિકા સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રીસ્નાતક; 'લેડી-ગ્રેજ્યુએટ'

સ્નાન ન. (સં.) નાહવું તે; નાવણ (૨) મરણ નિમિત્તે

નાહવું તે; સનાન ['બાષ્ટ્રમ'

સ્નાનગૃહ, સ્નાનાગાર ન. (સં.) નાહવાની ઓરડી;

સ્નાનશુદ્ધ વિ. (સં.) નાહીને શુદ્ધ થયેલું; નાહેલું

સ્નાનસ્નુતક ન. સનાન કે સ્નાતક લાગે એવો નાતો કે સંબંધ

સ્નાનોદક ન. (સં.) નાહવા માટેનું પાણી

સ્નાપ્ય પું. (સં.) માંસના તંતુ, જેનાથી અવયવોનું

હલનચલન કરી શકાય છે; 'મસલ'

સ્નાપ્યબદ્ધ વિ. બંધાયેલા મજબૂત સ્નાપ્યઓવાળું

સ્નિગ્ધ વિ. (સં.) લીસું; કોમળ (૨) ચીકણું (૩) સુંવાળું

(૪) સ્નેહાળ

સ્નિગ્ધતા સ્ત્રી. (સં.) સ્નિગ્ધપણું; કોમળતા

સ્નુષા સ્ત્રી. (સં.) દીકરાની વહુ; પુત્રવધૂ [૩] તેલ

સ્નેહ પું. (સં.) પ્રેમ; પ્રીતિ; વહાલ (૨) ચીકણો પદાર્થ

સ્નેહગાંઠ સ્ત્રી. (સં.) સ્નેહ કે પ્રેમની ગાંઠ-સંબંધ

સ્નેહલ વિ. સ્નેહાળ; સ્નેહવાળું [પ્રેમલગ્ન

સ્નેહલગ્ન ન. એકબીજાના સ્નેહથી ખેંચાઈને કરેલું લગ્ન;

સ્નેહવશાત્ કિ.વિ. (સં.) સ્નેહને લીધે [ગેયરિંગ]

સ્નેહસંમેલન ન. સ્નેહીઓનો મેળાવડો; આનંદમેળો; 'શોશિયલ

સ્નેહકર્ષણ ન. (સં.) સ્નેહનું આકર્ષણ-ખેંચાણ

સ્નેહાધીન વિ. (સ્નેહ + અધીન) સ્નેહને વશ; સ્નેહાંકિત

સ્નેહાળ વિ. હેતાળ; સ્નેહવાળું; પ્રેમાળ

સ્નેહાંકિત વિ. સ્નેહી; સ્નેહથી શોભા પામેલું

સ્નેહી વિ. (સં.) સ્નેહવાળું; પ્રેમી

સ્નેહીજન પું. મિત્ર; પ્રિયજન

સ્નો પું. (ઈ.) બરફ; હિમ (૨) એક સૌંદર્યપ્રસાધન

સ્નોકોલ પું. (ઈ.) હિમવર્ષા

સ્પર્ધક વિ. (સં.) સ્પર્ધા કરતું; હરીકાઈ કરનારું

સ્પર્ધા સ્ત્રી. (સં.) સરસાઈ; હરીકાઈ (૨) ઈર્ષા; દ્વેષ

સ્પર્ધાત્મક વિ. (સં.) સરસાઈવાળું (૨) તેવી પરીસ્થિતિવાળું

સ્પર્ધાસ્પર્ધી સ્ત્રી. પ્રબળ હરીકાઈ; ચડસાચડસી દિશીલું

સ્પર્ધાળુ વિ. ચડસીલું; હરીકાઈ કરનારું (૨) અદેખું;

-સ્પર્ધી વિ. સ્પર્ધા કરનારું; હરીક, જેમ કે, પ્રતિસ્પર્ધી

સ્પર્શ પું. (સં.) સ્પર્શવું-અડકવું તે (૨) સંસર્ગ (૩)

સ્પર્શોન્દિયથી થતું જ્ઞાન (૪) અસર (સંસર્ગ કે સ્પર્શની)

સ્પર્શક વિ. (૨) પું. (સં.) સ્પર્શ કરનારું; અડનાર;

'ટેન્જન્ટ'

સ્પર્શકાલ(-ળ) પું. ઝ્રહણની શરૂઆતનો સમય

સ્પર્શકોષ પું. (સં.) ભૂમિતિમાં બતાવેલો એક ખૂણો

સ્પર્શજન્ય વિ. (સં.) સ્પર્શથી થતું; સાંસર્ગિક (૨) ચેપી

સ્પર્શજિવા સ્ત્રી. (સં.) સ્પર્શિયા

સ્પર્શન ન. (સં.) સ્પર્શ; સ્પર્શવું તે; અડકવું તે

સ્પર્શનીય વિ. (સં.) સ્પર્શવા જેવું

સ્પર્શબિંદુ ન. (સં.) કોઈ પણ બે પદાર્થ, લીટીઓ,

આકૃતિઓ વગેરે જ્યાં અડકે એ સ્થાન; 'પોઈન્ટ ઓફ

કોન્ટેક્ટ' (ગણિતમાં)

સ્પર્શરેખા સ્ત્રી. (સં.) વૃત્તને અડકતી લીટી; સંપર્કરેખા

સ્પર્શમણિ ન. (સં.) પારસમણિ; જેના સ્પર્શથી લોખંડનું

સોનું યઈ જાય તેવો મનાતો કાલ્પનિક હીરો

સ્પર્શવું સ.કિ. (સં. સ્પૃશ્ય) અડવું; સ્પર્શ કરવો

સ્પર્શાસ્પર્શ પું. (સં.) (-શી) સ્ત્રી. આભડછેટ

સ્પર્શાંશ પું. (સં.) સ્પર્શ વ્યંજનો (અર્થ સ્વર ય, ર, લ,

વ) એક કે ભાગ

સ્પર્શી વિ. (સં.) સ્પર્શતું, -ને લગતું (૨) અડકનારું

સ્પર્શોન્દિય સ્ત્રી. (સં.) ચામડી; ત્વચા

સ્પષ્ટ વિ. (સં.) સહેલાઈથી દેખી કે સમજ શકાય તેવું

(૨) ખુલ્લું; સ્ફુટ (૩) ગરબડિયું ન હોય તેવું

સ્પષ્ટતા]

૮૫૫

[સ્મરણતિથિ]

સ્પષ્ટતા સ્ત્રી. સ્પષ્ટપણું; યોગવટ; ખુલાસો
 સ્પષ્ટભાષિતા સ્ત્રી. (સં.) (-ત્વ) ન. સ્પષ્ટભાષી હોવાપણું
 સ્પષ્ટભાષી વિ. (સં.) સ્પષ્ટ બોલનાર; સ્પષ્ટ વક્તા
 સ્પષ્ટવક્તા પું. (સં.) ખરાબોલો; યોગ્યેયોગ્યું કહી દેનારો
 સ્પષ્ટીકરણ ન. (સં.) સ્પષ્ટ કરવું તે; ખુલાસો
 સ્પંદન ન. (સં.) થડો; સ્ફુરણ (૨) કંપ; પલકારો
 સ્પાર્ક પું. (ઈ.) ચિનગારી; તણખો (૨) ઝબકારો
 સ્પિનર પું. (ઈ.) દડાને ધુમાવીને ફેંકનાર ગોલંદાજ
 સ્પિનિંગ ન. (ઈ.) કાંતવું તે; કાંતણ (૨) કાંતણકામ
 સ્પિરિટ પું. (ઈ.) એક જાતનો અર્ક - તત્ત્વ (૨) બાજવાનો
 દારૂ (૩) જુસ્સો (૪) ભાવના
 સ્પિરિટ લેમ્પ પું. (ઈ.) સ્પિરિટથી બળતો વાટવાળો દીવો
 સ્પિસીઝ સ્ત્રી. (ઈ.) જાતિ; પ્રજાતિ (૨) પ્રકાર (૩) વર્ગ
 સ્પીકર પું. (ઈ.) પાર્લામેન્ટ, પારાસભા, લોકસભાનો
 અધ્યક્ષ (૨) વક્તા (૩) રેડિયો, ટેલિવિઝન,
 ટેપેરકોર્ડર વગેરેનું બ્લિન સંભળવાતું સાધન
 સ્પીચ સ્ત્રી. (ઈ.) વાણી (૨) ભાષણ; વ્યાખ્યાન
 સ્પીડ સ્ત્રી. (ઈ.) ગતિ (૨) ઝડપ
 સ્પીડ બ્રેકર પું. (ઈ.) ગતિઅવરોધક; 'બમ્પ'
 સ્પીડોમીટર ન. (ઈ.) વાહનની ગતિ માપનારું યંત્ર
 સ્પૂન પું. (ઈ.) ચમચો (૨) (લા.) ખુશામતિયું; ખુશામતખોર
 સ્પૂનફૂલ વિ. (ઈ.) ચમચામાં સમાય તેટલું
 સ્પૃથ વિ. (સં.) અડકી શકાય તેવું; સવર્ણ
 સ્પૃથાસ્પૃથ વિ. (સં.) સ્પૃથ અને અસ્પૃથ (૨)
 આભગ્છેટવાળું કે તેને લગતું [(વાણીના)
 સ્પૃષ્ટ વિ. (સં.) સ્પર્શાયેલું (૨) સ્પર્શગ્રંથન અંગેનું
 સ્પૃહણીય વિ. (સં.) સ્પૃહ કરવા યોગ્ય (૨) ઈચ્છનીય
 સ્પૃહા સ્ત્રી. (સં.) ઈચ્છા; તૃષ્ણા (૨) દરકાર; પરવા
 સ્પૃહ વિ. (સં.) સ્પૃહા કરવા યોગ્ય; સ્પૃહણીય
 સ્પેટ્રમ ન. (ઈ.) રંગોનો પટ્ટ; વર્ણપટ્ટ
 સ્પેન પું. (ઈ.) યુરોપીય એક દેશ
 સ્પેનર ન. (ઈ.) ચાકીઓ ખોલવાનું સાધન; પાનું
 સ્પેનિશ સ્ત્રી. (ઈ.) સ્પેન દેશની ભાષા (૨) વિ. સ્પેન
 દેશને લગતું
 સ્પેર વિ. (ઈ.) વધારાનું (૨) ફાજલ
 સ્પેર ટાઈમ પું. (ઈ.) ફાજલ સમય; વધારાનો સમય
 સ્પેરપાર્ટ પું. (ઈ.) યંત્રનો વધારાનો કે છૂટક મળતો ભાગ-
 પુરસ્કે
 સ્પેરવિલ ન. (ઈ.) વધારાનું પૈડું
 સ્પેલિંગ પું. (ઈ.) (શબ્દાની) જોડણી
 સ્પેશિયલ વિ. (ઈ.) ખાસ પ્રકારનું; વિશિષ્ટ (૨) પું. ખાસ
 બનાવેલી ચાનો પ્યાલો (૩) સ્ત્રી. ખાસ દોડવાલી
 રેલગાડી કે મોટર
 સ્પેશિયાલિસ્ટ પું. (ઈ.) વિશેષજ્ઞ; તજ્જ્ઞ

સ્પેસ સ્ત્રી. (ઈ.) વચ્ચેની ખાલી જગ્યા; પોલાણ (૨)
 અંતરીક્ષ (૩) અંતરાય
 સ્પેસિમેન પું. (ઈ.) નમૂની નકલ (પુસ્તક કે સામયિકનો)
 સ્પોકસમેન પું. (ઈ.) પ્રવક્તા [ટપકું
 સ્પોટ કિ.વિ. (સં.) હાજર; તાત્કાલિક (૨) પું. ડાપો;
 સ્પોર્ટ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) રમત; ખેલ
 સ્પોર્ટિંગ ન. (ઈ.) નિશાન કરવું તે
 સ્પોર્ટ્સ સ્ત્રી. (ઈ.) રમતગમત
 સ્પોર્ટ્સ મેન પું. (ઈ.) રમતવીર; ખેલાડી (૨) ખેલદિલ
 માણસ
 સ્પોન્સર પું. (ઈ.) પ્રાયોજક
 સ્પોન્સર્સ વિ. (ઈ.) પ્રાયોજિત
 સ્પોર પું. (ઈ.) બીજા કોઈ કોશની મદદ વગર નવસર્જન
 શક્તિધરાવતો બીજા જેવો કોશ (વનસ્પતિ વિજ્ઞાનમાં)
 સ્પ્રિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) સ્થિતિસ્થાપકતાવાળી પોલાદી કમાન
 કે વાળાનું ગોળ ગૂંચળું
 સ્પ્રે વિ. (ઈ.) છંટકાવ (૨) છાંટવાનું અત્તર
 સ્પ્રીન સ્ત્રી. (ઈ.) બરોળ, પેટમાં નીચેના ભાગે ડાબા
 પડખાનો એક સ્નાયુ
 સ્ફટિક પું. (સં.) એક જાતનો સફેદ કીમતી પથ્થર કે રત્ન
 સ્ફટિકમણિ પું. (સં.) એક મણિ
 સ્ફટિક પું. (સં.) સ્ફટિક (૨) વિ. સ્ફટિકનું ને લગતું
 સ્ફુટ વિ. (સં.) ઊધેલું; વિકસિત (૨) સ્પષ્ટ; ઊધાણું
 સ્ફુટિત વિ. (સં.) ખીલેલું; ઊધરેલું (૨) ખુલ્લું થયેલું
 સ્ફુરણ ન. (જા.) સ્ત્રી. (સં.) સ્ફુરવું તે (૨) સ્ફૂર્તિ (૩)
 લાગણી; સંવેદના
 સ્ફુરવું અ.કિ. (સં.) સ્ફુરે કંપવું; ફરકવું (૨) એકાએક
 દેખાવું કે સૂઝવું (જેમ કે, વિચાર) (૩) અંકુર ફૂટવો
 સ્ફુરાયમાન વિ. (સ્ફુરવું ઉપરથી) સ્ફુરતું
 સ્ફુરિત વિ. (સં.) સ્ફુરેલું (૨) ફરકેલું (૩) પ્રકાશેલું
 સ્ફુલિંગ પું. (સં.) તણખો; ચિનગારી
 સ્ફૂર્ત વિ. (સં.) એક એક સ્ફુરેલું; અંકુરિત થયેલું
 સ્ફૂર્તિ(-ત્તિ) સ્ત્રી. (સં.) જાગૃતિ; તેજ; ચંચળાઈ (૨)
 સ્ફુરણ (૩) ખીલવું તે
 સ્ફૂર્તિ(-ત્તિ)દાયી(-યક) વિ. સ્ફૂર્તિ આપે એવું-આપનારું
 સ્ફૂર્તિ(-ત્તિ)લું વિ. સ્ફૂર્તિવાળું
 સ્ફોટ પું. (સં.) ઉપરનું આવરણ તોડીને જોરથી ફૂટવું તે
 (૨) ખુલાસો; યોગ્યો નિવેડો (૩) ફોલ્લો [એવું
 સ્ફોટક વિ. (સં.) ફૂટે-સ્ફોટ થાય એવું (૨) સળગી ઊઠે
 સ્મર પું. (સં.) કામદેવ [તિ (૨) એ નામનો અલંકર
 સ્મરણ ન. (સં.) યાદ; સ્મૃતિ (૨) વારંવાર યાદ કરવું
 સ્મરણચિહ્ન ન. સ્મારક; યાદ આવે તે માટેનું ચિહ્ન (૨)
 સ્મૃતિચિહ્ન [તિથિ; જયંતી
 સ્મરણતિથિ સ્ત્રી. (સં.) મહાન પુરુષનું સ્મરણ કરવાની

સ્મરણપોથી

૮૫૬

[સ્વકલ્પિત

સ્મરણપોથી સ્ત્રી. (સં.) નોંધપોથી (૨) રોજનીશી
સ્મરણશક્તિ સ્ત્રી. યાદશક્તિ; યાદદાસ્ત [ક્રીતિસંભવ
સ્મરણસંભવ પું. (સં.) સ્મારક તરીકે ઊભો કરેલ સંભવ;
સ્મરણ સ્ત્રી. સ્મરણ; સ્મૃતિ (૨) નવધામક્રિયામાંની એક
પ્રકારની ભક્તિ

સ્મરણલેખ પું. સ્મરણોના આલેખનવાળી કૃતિ
સ્મરણાંજલિ સ્ત્રી. (સં.) નિવાપાંજલિ; 'દિબ્યુત'
સ્મરણિકા સ્ત્રી. (યાદ રાખવાનું ટપકાવી લેવા માટેની)
નોંધપોથી; 'નોટબુક'; સ્મરણગ્રંથ

સ્મરણી સ્ત્રી. પ્રભુસ્મરણ માટેની જપમાળા (૨) બેરખો
સ્મરણીય વિ. (સં.) યાદ કરવા યોગ્ય; યાદ રાખવા જેવું
સ્મરવું સ.કિ. (સં. સ્મૃ) યાદ કરવું (૨) સમરવું
સ્મરહર પું. (સં.) શિવ; મહાદેવ [મસાણ
સ્મશાન ન. (ઠબૂમિ(-મી) સ્ત્રી. શ્મશાન; શ્મશાનભૂમી;
સ્મશાનવૈરાગ્ય ન. શ્મશાનવૈરાગ્ય; ક્ષણિક વૈરાગ્ય

સ્મારક વિ. (સં.) યાદ કરાવનારું (૨) ન. સંભારણ; યાદ-
ગીરી કે તે અર્થે કરેલું કાર્ય, ઈમારત વગેરે; 'મેમોરિયલ'
સ્માર્ટ વિ. (ઈ.) ચાલાક; ચબરાક (૨) ચપળ; સ્ફુર્તિલું
સ્માર્ત(-ત્ત) વિ. (સં.) સ્મૃતિ સંબંધી (૨) સ્મૃતિ પ્રમાણે
સર્વ કર્મો કરનારું (૩) સ્મૃતિશાસ્ત્રનું જાણનાર (૪)
સ્મૃતિનો પડિત કે તેને અનુસરનાર

સ્મિત ન. (સં.) મંદ હાસ્ય; મલકાટ (૨) હાસ્યોમાંનું એક
સ્મૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સ્મરણ; યાદ (૨) હિંદુઓનાં
ધર્મશાસ્ત્રોમાંનું દરેક (જેમ કે, મનુસ્મૃતિ) (૩) વિવેક
ને જાગૃતિ (બૌદ્ધ)

સ્મૃતિકાર પું. સ્મૃતિ રચનાર
સ્મૃતિગ્રંથ પું. કોઈની યાદમાં તૈયાર થયેલો ગ્રંથ
સ્મૃતિચિત્ર ન. યાદદાસ્ત મુજબ વિચારીને કરાતું ચિત્રકામ;
'મેમરી ડ્રોઈંગ'

સ્મૃતિદોષ પું. સ્મરણનો દોષ; સંરતચૂક
સ્મૃતિપટ પું. (સં.) સ્મરણનું ફલક
સ્મૃતિપત્ર પું. (સં.) યાદપત્ર; 'રિમાઈન્ડર'
સ્મૃતિપ્રોજન વિ. (સં.) ધર્મશાસ્ત્રના ગ્રંથોમાં કહેલું
સ્મૃતિભિન્ન વિ. (સં.) સ્મૃતિની-ધર્મશાસ્ત્રની આજ્ઞાથી
બિલટું; અપર્ય

સ્મૃતિભંશ પું. (સં.) યાદશક્તિ ગુમાવવી તે
સ્મૃતિલેખ પું. (સં.) યાદ રહે તે માટે પથ્થરમાં કોતરેલું
લખાણ; શિલાલેખ [વાક્ય

સ્મૃતિ(વચન, વખાણ) ન. (સં.) સ્મૃતિશાસ્ત્રનું વચન કે
સ્મોકિંગ ન. (ઈ.) ધૂમ્રપાન [નારી અદાલત
સ્મોલ કોઝ કોર્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) નાના નાના દાવા સાંભળ-
સંદ પું. જૈનોના અતીત યોવીસ તીર્થંકરોમાંના તેવીસમા
સંદન પું. (સં.) લગઈનો રથ (૨) ન. ટપકવું તે; ઝરવું
તે (૩) વહેવું તે

સ્પાહાદ ન. (સં.) અનેકાંતવાદ; દરેક વસ્તુને એકથી
વધારે બાજુ હોય અને બધી તે તે દૃષ્ટિએ ખરી પણ
હોય તેવો (જૈન દર્શનનો) વાદ

સ્પૃત વિ. સીવેલું; જોડી દીધેલું; જોડાયેલું (૨) પરોવાયેલું
સગંધરા વિ., સ્ત્રી. (સં.) માળા ધારણ કરનારી (૨) પું.
એક ગણમેળ છંદ

સજ સ્ત્રી. (સં.) માળા; ફૂલનો હાર
સવણ ન. (સં.) સવવું-ઝરવું તે; ટપકવું તે (૨) સરવાણી
સવવું અ.કિ. (સં. સ્વ) ઝરવું; ટપકવું (૨) નીતરવું

સષ્ટા પું. (સં.) બનાવનાર; રચનાર (૨) દુનિયાનો
સર્જનહાર; ઈશ્વર (૩) બ્રહ્મા

સસ્ત વિ. (સં.) ઊતરી, ખસી કે પડી ગયેલું
સાવ પું. (સં.) ઝરવું, સૂવું કે ટપકવું તે (૨) વધી જવું
કે ઘસાઈ જવું તે (૩) તેમ નીકળેલી કે વધી જતી
વસ્તુ [સરવો; સુવ

સુધ સ્ત્રી. (સં.) ધી હોમવાનું લાકડાનું કડછી જેવું સાધન;
સુવ(-વા) પું. (સં.) ચાટવો; શરવો (પ્રજાનો)

સ્રોત પું. (સં.) ઝરો; ઝરણ (૨) પ્રવાહ
સ્રોતસ્વતી, સ્રોતસ્વિની સ્ત્રી. (સં.) નદી [વિસ્તાર
સ્લમ, (ઠએરિયા) પું. (ઈ.) સાધનહીન લોકોનો ગંદો

સ્લાઈડ સ્ત્રી. (ઈ.) કોટોપ્રાકીની કાચની કે કમ્પકાની
પ્લેટ; પારદર્શિની

સ્લિપ સ્ત્રી. ક્રિકેટની રમતમાં બેટવાળાની પાસેથી છટકતો
દડો લેવા ઊભા રહેવાની એની બંને બાજુની જગ્યા
(૨) કાગળની નાની ચબરકી

સ્લિપર પું. બ.વ. (ઈ.) એક જાતના જોડા
સ્લીપર પું. બ.વ. રેલવેના પાટા નીચે નખાતો લાકડાના
કે લોખંડના પાટડા

સ્લીવલેસ વિ. (ઈ.) બાંધ વિનાનું [વગરની ગાડી
સ્લેજ સ્ત્રી. (ઈ.) બરફ પર સરકાવીને ચલાવવાની પૈડાં

સ્લેટ, (ઠપાટી) સ્ત્રી. (ઈ.) પથ્થરપાટી
સ્લેટપેન ન. બ.વ. (ઈ.) સ્લેટ અને પેન (૨) સ્લેટની પેન

સ્લેન્ગ સ્ત્રી. (ઈ.) કોઈ ખાસ વર્ગ, વ્યવસાય કે જૂથની
ખાસ બોલી (૨) શિષ્ટ ભાષામાં અમાન્ય શબ્દપ્રયોગી
ને અવિચારી લૌકિક બોલી

સ્લોગન ન., પું. લોકજીભે ચડી જાય તેવું સૂત્ર; નારો
સ્લોટર-હાઉસ ન. (ઈ.) (ઢોરનું) કતલખાનું

સ્લોપ પું. (ઈ.) ઢોળાવ; ઢાળ
સ્લો બોલ પું. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં ફેંકાતો ધીમો દડો

સ્લો બોલર પું. (ઈ.) ક્રિકેટની રમતમાં ધીમો દડો ફેંકનાર
સ્વ સ. (સં.) પોતાનું; પોતીકું

સ્વ વિ. 'સ્વગમ્ય'નું ટૂંકું રૂપ
સ્વકર્મ ન. પોતાનું કર્મ; નિજકર્મ; પોતાની કરજ

સ્વકલ્પિત વિ. પોતે કલ્પેલું કે માનેલું

સ્વકાર્ય

૮૫૭

[સ્વપ્રકાશક]

સ્વકાર્ય ન. (સં.) પોતાનું કાર્ય; પોતાની ફરજ
સ્વક્રીય વિ. (સં.) પોતાનું; પોતીકું (૨) પોતાના કુટુંબનું
સ્વક્રીયા સ્ત્રી. (સં.) પોતાની પત્ની; પરજોતર (૨)
નાયિકાનો એક પ્રકાર

સ્વકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) પોતાની રચના
સ્વજાત વિ. (સં.) જાતને જ લાગુ પડતું; મનમાં કહેલું
(૨) કિ.વિ. પોતાની સાથે જ; મનમાં બોલાતું હોય તેમ
સ્વજાતીકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) આત્મ-સંભાષણ; 'સોલિલોકવી'
સ્વગૃહ ન. (સં.) પોતાનું ઘર (૨) જાતકની પોતાની રાશિ
(જ્યો.) [જ્યો.]

સ્વગૃહી વિ. (સં.) જાતકની પોતાની રાશિમાં રહેલું
સ્વચરિત ન. (સં.) આત્મકથા; 'ઓટોબાયોગ્રાફી' (૨)

પોતાનું આચરણ

સ્વચ્છ વિ. (સં.) ચોખ્ખું; સાફ; નિર્મળ
સ્વચ્છતા સ્ત્રી. ચોખ્ખાઈ; સફાઈ | સ્વૈરવિહાર; સ્વેચ્છાચાર
સ્વચ્છંદ પું. (સં.) પોતાની જ મરજી પ્રમાણે વર્તવું તે;
સ્વચ્છંદ-દિ)ના સ્ત્રી. સ્વચ્છંદીપણું
સ્વચ્છંદી વિ. (સં. સ્વચ્છંદિન્) સ્વચ્છંદ કરનારું; સ્વેચ્છા-
ચારી; પોતાની મરજી પ્રમાણે વર્તનારું

સ્વજન પું., ન. (સં.) સગું; સંબંધી; અંગત માણસ
સ્વજાતિ સ્ત્રી. (સં.) પોતાની જાતિ કે વર્ગ (૨) સમાન
લિંગ હોવાપણું

સ્વજાતીય વિ. પોતાની જ જાતિ કે વર્ગનું [મદદ વિના
સ્વતઃ કિ.વિ. (સં.) આપોઆપ; પોતાની મેળે; બીજાની
સ્વતઃસિદ્ધ વિ. (સં.) જાતે જ પ્રમાણરૂપ - આપોઆપ
સિદ્ધ હોય એવું; સ્વતઃ પ્રમાણ [૨] નિરંકુશ
સ્વતંત્ર વિ. (સં.) સ્વાધીન; કોઈના તાબામાં નહિ તેવું
સ્વતંત્રતા સ્ત્રી. આઝાદી; મુક્તિ

સ્વત્વ ન. (સં.) પોતાપણું (૨) સ્વમાન (૩) અસ્મિતા
(૪) પોતાની વિશિષ્ટતા (૫) પોતાનું હોવાનો ભાવ;
માલિકી

સ્વત્વાર્પણ ન. (સં.) માલિકી હક બીજાને સોંપવો તે
સ્વદેશ પું. (સં.) પોતાનો દેશ; જન્મભૂમિ; વતન
સ્વદેશપ્રેમ પું. (સં.) વતન પ્રત્યેનો પ્રેમ કે આદર
સ્વદેશપ્રેમી વિ. (સં.) સ્વદેશપ્રેમ રાખનારું [આવું તે
સ્વદેશાગમન ન. (સં.) વિદેશમાંથી પોતાના દેશમાં
સ્વદેશાભિમાન ન. પોતાના દેશનું અભિમાન-ગૌરવની
ભાવના

સ્વદેશાભિમાની વિ. સ્વદેશાભિમાનવાળું
સ્વદેશી વિ. પોતાના દેશનું (૨) ન. દેશભાઈ (૩) સ્વ-
દેશની ભાવના (૪) સ્વદેશનો માલ વાપરવાની વૃત્તિ
સ્વદેશીધર્મ પું. સ્વદેશીનો ધર્મ; પોતાની પગેશની
પરિસ્થિતિની સેવા કરવા મારફત જગતની સેવા થાય
છે એવી ભાવના

સ્વદેશીયતા સ્ત્રી. (સં.) સ્વદેશીપણું; સ્વદેશી ભાવના
સ્વદોષ પું. (સં.) પોતાની ભૂલ; પોતાનો દોષ
સ્વધન ન. (સં.) પોતાની સંપત્તિ-દોલત [પ્રમાણેનો ધર્મ
સ્વધર્મ પું. (સં.) પોતાનો કે પોતાના સ્વભાવ કે વર્ણાશ્રમ
સ્વધર્મી વિ. પોતાના ધર્મનું (૩) પું. પોતાના ધર્મનું
માણસ; સ્વધર્મબંધુ (૨) સ્ત્રી. પિતૃઓ માટેનો બહિ

સ્વધા ઉદ્ધ. (સં.) પિતૃઓને બહિ આપતાં કરાતો ઉદ્ધગાર
સ્વધાકાર પું. (સં.) 'સ્વધા' શબ્દનો ઉચ્ચાર
સ્વધામ ન. (સં.) પોતાનું વતન (૨) સ્વર્ગ; વૈકુંઠ
સ્વધામગમન ન. (સં.) મૃત્યુ પામવું તે

સ્વન પું. (સં.) અવાજ; ધ્વનિ
સ્વનિત ન. (સં.) સોનેટ (કાવ્ય) (૨) અવાજ; ધ્વનિ
સ્વનિયમન ન. (સં.) આત્મસંયમ; આત્મનિયમન
સ્વનિયંત્રિત વિ. (સં.) કુદરતી રીતે - આપમેળે નિયંત્રણમાં
હોય કે નિયંત્રિત થાય એવું (૨) પોતાની વહીવટી
સત્તા નીચેનું

સ્વનિર્ભર વિ. (સં.) સ્વાવલંબી; સ્વાશ્રયી
સ્વનિર્માણ ન. (સં.) જાતે જ પોતાનું નિર્માણ-રચના (૨)
જાતે જ કરેલી નિમણૂક

સ્વપક્ષ પું. (સં.) પોતાનો પક્ષ [માણસ
સ્વપક્ષી વિ. (સં.) પોતાના પક્ષનું (૨) પું. પોતાના પક્ષનો
સ્વપરભાવ પું. (સં.) પોતે અને બીજા એવી જુદાઈની
લાગણી [મયાદિત; સંકુચિત

સ્વપર્યાપ્ત વિ. (સં.) પોતામાં જ સમાપ્ત થતું; પોતા પૂરતું
સ્વપર્યાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) સ્વપર્યાપ્ત હોવાપણું
સ્વપ્ન ન. (સં.) ઊંઘમાં ભાસતો દેખાવ; સપનું; સપનું
સ્વપ્નદર્શન ન. (સં.) સ્વપ્ન દેખાવું તે [વિહરનારું
સ્વપ્નદર્શી વિ. સ્વપ્ન જોવા કરનારું; કલ્પિત સૃષ્ટિમાં
સ્વપ્નદોષ પું. (સં.) સ્વપ્નમાં થતો વીર્યભ્રાવ
સ્વપ્નદ્રષ્ટા પું. સ્વપ્ન જોનાર; ભવિષ્યની કલ્પના કરનાર
(૨) દીર્ઘદ્રષ્ટા

સ્વપ્નવત્ કિ.વિ. સ્વપ્નની પેઠે; કાષ્ટિક; મિથ્યા
સ્વપ્નશીલ વિ. (સં.) સ્વપ્નમાં સેવ્યા કરવાના સ્વભાવવાળું
સ્વપ્નસૃષ્ટિ સ્ત્રી. (સં.) સ્વપ્નમાં દેખાતી સૃષ્ટિ; કલ્પિત
સૃષ્ટિ; મિથ્યા કલ્પના [૨] ઊંઘણશી
સ્વપ્નાલુ(-ળુ) વિ. વારંવાર સ્વપ્નમાં આવતાં હોય તેવું
સ્વપ્નાવસ્થા સ્ત્રી. (સં.) સ્વપ્નની અવસ્થા; ચિત્તની ત્રણ
(જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્ત)માંની બીજી અવસ્થા
સ્વપ્નાંતર ન. (સં.) બીજું સ્વપ્ન (૨) એક સ્વપ્નમાં
અનુભવાવું બીજું સ્વપ્ન

સ્વપ્નિલ વિ. સપનાં જોનારું-દેખનારું
સ્વપ્નું ન. સપનું; સ્વપ્ન; સપનું
સ્વપ્રકાશ પું. (સં.) પોતાનું તેજ (૨) આત્મસ્ફુરણ
સ્વપ્રકાશક વિ. (સં.) પોતાના તેજ કે જ્ઞાનથી પ્રકાશનાર

સ્વભાનો

૮૫૮

/સ્વરોદય

સ્વભાન ન. (સં.) સ્વત્વનું ભાન-અસ્મિતા (૨) આત્મજ્ઞાન
 સ્વભાવ પું. (સં.) પું. કુદરતથી જ મળેલો ગુણ (૨)
 પ્રકૃતિ; તાસીર (૩) દેવ; આદત [રહેલું
 સ્વભાવગત વિ. (સં.) પ્રકૃતિગત; મનની ખાસિયતમાં
 સ્વભાવજ, (૦ન્ય) વિ. (સં.) સ્વાભાવિક
 સ્વભાવસિદ્ધ વિ. (સં.) સહજ; કુદરતી
 સ્વભાવાનુસાર કિ.વિ. (સં.) સ્વભાવ પ્રમાણે
 સ્વભાવોક્તિ પું. (સં.) જેમાં કોઈ વસ્તુના સ્વભાવનું
 યથાવત્ વર્ણન કર્યું હોય તેવો અલંકાર
 સ્વભાવોચિત વિ. (સં.) સ્વભાવને યોગ્ય; સ્વાભાવિક
 સ્વભાષાસ્ત્રી. (સં.) પોતાની ભાષા; માતૃભાષા; 'મધર-ટંગ'
 સ્વભાષાપ્રેમ પું. સ્વભાષા માટે પ્રેમ
 સ્વભાષાભિમાન ન. સ્વભાષા માટેનું અભિમાન
 સ્વભાષાસંમાન ન. (સં.) પોતાની માતૃભાષા પ્રત્યેનો
 આદર (૨) તે પ્રત્યે ઉચિત મનોભાવ
 સ્વભૂમિ-(મી) સ્ત્રી. (સં.) જન્મભૂમિ; સ્વદેશ [જિદ
 સ્વમતાગ્રહ પું. (સં.) પોતાના મત-અભિપ્રાયનો આગ્રહ-
 સ્વમાન ન. (સં.) પોતાનું માન; પોતાની ઈજાત
 સ્વમાની વિ. (સં.) સ્વમાનવાળું; સ્વાભિમાની
 સ્વયમેષ કિ.વિ. (સં.) જાતે જ; આપમેળે જ
 સ્વયં કિ.વિ. (સં.) પોતાની મેળે; આપોઆપ (૨)
 સ્વેચ્છાએ [‘ઓટોમેટિક’
 સ્વયંચાલિત વિ. (સં.) પોતાની મેળે ગતિમાં રહેતું;
 સ્વયંજગૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સ્વયં-જાતે જાગૃત હોયું કે થયું તે
 સ્વયંદત વિ. (સં.) પોતાની મેળે જ અર્પિત થયેલું (૨)
 પું. દત્ત લેનાર માતાપિતાને દત્ત લેવા માટે પોતાની
 મેળે જ અર્પિત થયેલ પુત્ર
 સ્વયંપર્યાપ્ત વિ. (સં.) સંપૂર્ણ; પૂરતું
 સ્વયંપાક પું. પોતાના માટે જાતે-હાથે રાંધયું તે
 સ્વયંપાકી વિ. સ્વયંપાક કરી લેનારું; રાંધી લેનારું
 સ્વયંપ્રકાશ વિ. પોતાના તેજથી જ પ્રકાશિત-જગદગ્રહતું
 સ્વયંપ્રભ પું. (સં.) જૈનોના અનાગત ચોવીસ તીર્થંકરોમાંના
 ચોથા
 સ્વયંપ્રેરજ્ઞા સ્ત્રી. (સં.) કુદરતી-સહજ પ્રેરજ્ઞા [ભાવિક
 સ્વયંપ્રેરિત વિ. (સં.) પોતાની મેળે પ્રેરાયેલું (૨) સ્વા-
 સ્વયંભૂ વિ. (સં.) પોતાની મેળે જ ઉત્પન્ન થયેલું (૨)
 પું. બ્રહ્મા (૩) ઈશ્વર (૪) દેડકો
 સ્વયંવર પું. (સં.) કન્યાએ પોતે વર પસંદ કરવો તેવો
 લગ્ન પ્રકાર (૨) તે માટેનો સમારંભ [સિદ્ધ થયેલું
 સ્વયંસિદ્ધ વિ. બીજી સિદ્ધિની જરૂર વિનાનું - આપોઆપ
 સ્વયંસુધારક વિ. (સં.) પોતે પોતાને સુધારનાર
 સ્વયંસેવક પું. પોતાની મેળે સેવા કરવા તૈયાર થયેલો
 માણસ; ‘વોલન્ટિયર’
 સ્વયંસેવિકા સ્ત્રી. સ્ત્રી સ્વયંસેવક

સ્વયંસ્ફુરણા સ્ત્રી. આપમેળે આવેલ વિચાર-સ્ફુરણા
 સ્વયંસ્ફુરિત વિ. પોતાની મેળે સ્ફુરેલું [જ થયેલી સ્ફુરણા
 સ્વયંસ્ફૂર્તિ-(ત્તિ) સ્ત્રી. સ્વાભાવિક સ્ફુરણ; પોતાની મેળે
 સ્વર પું. (સં.) અવાજ; સૂર; વ્યનિ (૨) જેનો પૂર્ણ ઉચ્ચાર
 કોઈની મદદ વિના થઈ શકે તેવો વર્ણ (વ્યા.) (૩)
 સંગીતના સાત સૂરમાંનો એક (સા, રી, ગ, મ, પ, ધ, ની)
 સ્વરકાર પું. સંગીતના સ્વર યોજનાર-ગાનાર
 સ્વરજ્ઞા સ્ત્રી. (-જ્ઞા) ન. પોતાનું રજાજ; આત્મરક્ષણ
 સ્વગ્રામ પું. સંગીતનું સ્વરસામક
 સ્વરચિત વિ. (સં.) જાતે-પોતે રચેલું
 સ્વરચિદ્ધ ન. સ્વરસંજ્ઞા (૨) ઉચ્ચારણોના સ્વરોનો લેખન
 માટેનો સંકેત; જેમ કે ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ વગેરે [તિ
 સ્વરભંગ પું. અવાજ કે રાગ બેસી જવો કે કાટી જવો
 સ્વરભાર પું. ઉચ્ચારણમાં અમુક સ્વર ઉપર દેવાતો ભાર
 સ્વરલિપિ સ્ત્રી. સંગીતના રાગ અને તાલ મુજબ સૂર
 નોંધવાની લિપિ; સ્વરાંકન; ‘નોટેશન’
 સ્વરલોપ પું. (સં.) ઉચ્ચારણ કરતાં સ્વરમાંના કોઈ સ્વરનું
 ધસાવું કે નીકળી જવું તે (વ્યા.) [તિ
 સ્વરચાચન ન. (સં.) સ્વરલિપિ વાંચવી તે કે ઉતારવી
 સ્વરચ્યમ્થ પું. (સં.) સ્વરનો વ્યત્પન્ન-સ્થાન પલટો (વ્યા.)
 સ્વરશાસ્ત્ર ન. (સં.) ઉચ્ચારણના સ્વરોને લગતી વિદ્યા;
 વ્યનિશાસ્ત્ર; ‘ફોનેટિક્સ’ [(સંગીત)
 સ્વરશુન્ય વિ. (સં.) સ્વરોના ઠેકાણા વિનાનું; બેસરું
 સ્વરશ્રુતિ સ્ત્રી. (સં.) ઉચ્ચારણનો એકમ; અક્ષર; ‘સિલેબલ’
 સ્વરસામક ન. સંગીતના સાત સ્વરનો સમૂહ
 સ્વરાજ-(જય) ન. (સં.) પોતાનું સ્વતંત્ર - પ્રજાસત્તાક
 રાજ્ય (૨) પોતા ઉપર કાબૂ હોવો તે
 સ્વરાંકન ન. (સં.) સ્વરલિપિ; ‘નોટેશન’
 સ્વરાંત વિ. (સં.) અંતે સ્વરવાળું
 સ્વરિત વિ. (સં.) સ્વરયુક્ત (૨) સુરીલું (૩) પું. સ્વરના
 ત્રણ વિભાગમાંનો એક, જેમાં ઉદાત અને અનુદાત
 બન્નેનાં લક્ષણ હોય છે. [ભોજન; ‘બુફે’
 સ્વરચિભોજન ન. જાતે ઈચ્છા મુજબ પીરસી કરાતું
 સ્વરૂપ ન. (સં.) પાટ; આકાર (૨) દેખાવ; વર્ણ (૩)
 સુંદરતા (૪) લક્ષણ, સ્વભાવ
 સ્વરૂપતઃ કિ.વિ. વસ્તુતઃ; સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ
 સ્વરૂપવતી વિ., સ્ત્રી. સુંદર, રૂપાળી (સ્ત્રી)
 સ્વરૂપવાદ પું. આકારવાદ; ‘ફોર્મલિઝમ’
 સ્વરૂપવાન વિ. સુંદર; દેખાવડું
 સ્વરૂપસિદ્ધિ સ્ત્રી. (સં.) આત્મસાક્ષાત્કાર [ખ્યાલ
 સ્વરૂપાનુસંધાન ન. (સં.) પોતાના વાસ્તવિક સ્વરૂપનો
 સ્વરોદય પું. ડબા કે જમણા નાકમાંથી નીકળતા શ્વાસ
 ઉપરથી શુભ કે અશુભ ફળ જોવાની એક વિદ્યા (૨)
 નાકમાંથી વહેતો વાયુ

સ્વર્ગી

૮૫૯

[સ્વામિનિષ્ઠ, સ્વામી-નિષ્ઠ]

સ્વર્ગ ન. (સં.) દેવોનો લોક
સ્વર્ગગંગા સ્ત્રી. (સં.) આકાશગંગા; 'નેબુલા'
સ્વર્ગપથ, સ્વર્ગમાર્ગ પું. સ્વર્ગનો માર્ગ (૨) આકાશમાર્ગ
સ્વર્ગલોક પું. સ્વર્ગ; જન્મત
સ્વર્ગવાસ પું. (સં.) સ્વર્ગમાં વાસ (૨) મૃત્યુ; અવસાન
સ્વર્ગવાસી પું. સ્વર્ગમાં વસનારું (૨) મૃત; મરદૂમ (૩)
પું. દેવ

સ્વર્ગસ્થ વિ. સ્વર્ગવાસી; મૃત
સ્વર્ગીય વિ. (સં.) સ્વર્ગનું (૨) અલૌકિક; દિવ્ય
સ્વર્જ ન. (સં.) સુવર્ણ; સોનું
સ્વર્ધુનિ(ની) સ્ત્રી. (સં.) આકાશગંગા
સ્વલિખિત વિ. (સં.) પોતાનું લખેલું (૨) પોતાનું રચેલું
સ્વલ્પ વિ. (સં.) સાવ થોડું; કિંચિત્
સ્વલશ વિ. (સં.) સ્વાધીન; પોતાના તાબામાં રહેલું
સ્વલશતા સ્ત્રી. (સં.) સ્વાધીનતા [શકાય એવું
સ્વસંવેદ્ય વિ. (સં.) ઈદ્રિયગમ્ય; પોતાની મેળે અનુભવી
સ્વસ્યા સ્ત્રી. (સં.) બહેન; ભગિની
સ્વસાધ્ય વિ. (સં.) પોતાથી સાધી શકાય એવું
સ્વસિદ્ધ વિ. (સં.) સ્વતઃસિદ્ધ [ઉદ્દગાર
સ્વસ્તિ ઉદ્દ. (સં.) 'કલ્યાણ થાઓ' એવો આશીર્વાદસૂચક
સ્વસ્તિક પું. (સં.) સાધિયો; 'ક્રૂ' મંગલસૂચક પદ
સ્વસ્તિશ્રી શ. પ્ર. (સં.) કાગળ લખતા શરૂઆતમાં લખાતું
સ્વસ્થ વિ. (સં.) નીરોગી; તંદુરસ્ત (૨) ગભરાટ કે ઉદ્વેગ
વિનાનું

સ્વસ્થતા સ્ત્રી. (સં.) સ્વસ્થપણું
સ્વસ્થાન ન. (સં.) પોતાનું રહેઠાણ (૨) સંસ્થાન
સ્વસ્ત પું. (સં.) પોતાનો હાથ [હાથમાં રહેલું
સ્વસ્તક વિ. (સં.) પોતાની સત્તા નીચેનું; પોતાના
સ્વસ્તશર પું. બ. વ. (સં.) જાતે લખેલ લખાણ (૨)
પોતાની સહી
સ્વસ્તકે કિ. વિ. પોતાને હાથે-જાતે-પોતે
સ્વહિત ન. (સં.) પોતાનું હિત-ભલું; સ્વાર્થ
સ્વાગત ન. (સં.) આવકાર; સત્કાર; આગતા-સ્વાગતા
સ્વાગતપ્રમુખ પું. (સં.) સ્વાગતસમિતિનો પ્રમુખ
સ્વાગતમંત્રી પું. (સં.) સ્વાગતસમિતિનો મંત્રી
સ્વાગતસમિતિ સ્ત્રી. (સં.) સ્વાગતનું કામ કરનારી સમિતિ
સ્વાગતાધ્યક્ષ પું. (સં.) સ્વાગત-પ્રમુખ
સ્વાતંત્ર્ય ન. (સં.) સ્વતંત્રતા; આઝાદી [છે તેવું
સ્વાતંત્ર્ય(ઠપ્રિય, ઠપ્રેમી) વિ. (સં.) સ્વાતંત્ર્ય જેને પ્રિય
સ્વાતંત્ર્યયુદ્ધ ન. (સં.) સ્વતંત્રતા મેળવવા માટેનું કે તેની
રક્ષા માટેનું યુદ્ધ
સ્વાતિ(તી) સ્ત્રી. (સં.) નક્ષત્રમાળાનું પંદરમું નક્ષત્ર
સ્વાતિ(તી)(ઠપ્રિય, ઠપુંદ) ન. (સં.) સ્વાતિમાં પડતું
વરસાદનું ટીપું [માછલીના પેટમાં જઈ મોતી બનાવતું

એન કહેવાય છે.) (૨) બહુમૂલ્ય વસ્તુ
સ્વાત્મા પું. (સં.) પોતાનો આત્મા કે અંતઃકરણ
સ્વાદ પું. (સં.) રસનેંદ્રિયથી થતો અનુભવ (૨) રસ;
આનંદ (૩) ચાખવું તે (૪) મોહ; શોખ
સ્વાદિયક્ષ વિ., સ્ત્રી. સ્વાદીલી; સ્વાદશોખીન સ્ત્રી
સ્વાદિયું વિ. સ્વાદીલું (૨) સ્વાદવાળું; સ્વાદિષ્ટ
સ્વાદિષ્ટ વિ. (સં.) સ્વાદિષ્ટ) રોચક સ્વાદવાળું
સ્વાદીલું વિ. સ્વાદુ વસ્તુઓ ખાવાની ટેવવાળું
સ્વાદુ વિ. (સં.) સ્વાદિષ્ટ; સ્વાદવાળું; મીઠાસાવાળું
સ્વાદુપિંક પું. (સં.) ખાધેલું પચાવે તેવો રસ ઉત્પન્ન
કરનાર પેટમાંનો એક અવયવ; 'પેન્ક્રિયાસ'
સ્વાદેન્દ્રિય સ્ત્રી. (સં.) જીભ; જિહ્વા
સ્વાધિકાર પું. (સં.) પોતાનો અધિકાર (૨) પોતાની કરજ
સ્વાધીન વિ. (સં.) પોતે પોતાને નિયમમાં રાખનાર (૨)
પોતાના કાબૂ કે વશનું (૩) સ્વતંત્ર
સ્વાધીનતા સ્ત્રી. (સં.) સ્વતંત્રતા; આઝાદી
સ્વાધીનપતિકા સ્ત્રી. (સં.) પતિને સ્વાધીન (પોતાને વશ)
રાખનારી સ્ત્રી
સ્વાધ્યાય વિ. (સં.) વેદનો અભ્યાસ; વેદાધ્યન (૨)
વેદનો નિયમિત પાઠ (૩) પોતાની મેળે અભ્યાસપૂર્ણ
પાઠ કરવો તે
સ્વાનુભવ પું. (સં.) પોતાને થયેલ અનુભવ; જાતઅનુભવ
સ્વાનુભવરસિક વિ. (સં.) આત્મલક્ષી; 'સબ્જેક્ટિવ'
સ્વાનુભવી વિ. (સં.) જાતઅનુભવવાળું (૨) સ્વાનુભવરસિક
સ્વાનુભૂતિ સ્ત્રી. (સં.) સ્વાનુભવ
સ્વાનુરૂપ વિ. (સં.) પોતાને બંધબેસે તેવું
સ્વાન્ન: સુખાય કિ. વિ. (સં.) પોતાના મનની ખુશી માટે
સ્વાભાવિક વિ. (સં.) કુરદતી; અકૃત્રિમ (૨) સ્વભાવને
લગતું (૩) મૌલિક
સ્વાભાવિકતા સ્ત્રી. (સં.) સ્વાભાવિકપણું [ભિમાન
સ્વાભિમાન ન. (સં.) પોતાને માટેનું અભિમાન; આત્મા-
સ્વાભિમાની વિ. (સં.) સ્વાભિમાનવાળું; સ્વમાની
સ્વામ પું. સ્વામી
સ્વામિત્વ ન. (તા) સ્ત્રી. (સં.) ધર્મીપણું; માલિકી
સ્વામિદ્રોહ (સં.) સ્વામી-દ્રોહ પું. (સં.) પોતાના માલિક
પ્રત્યેની બેવફાઈ
સ્વામિદ્રોહી (સં.) સ્વામી-દ્રોહી વિ. સ્વામીદ્રોહ કરનાર
સ્વામિનાથ (સં.) સ્વામી-નાથ પું. સ્વામી કે નાથ; પતિ;
ધર્મી
સ્વામિનાથ પું. (સં.) જંનોના અતીત એવી સતીર્થકરોમાંના
અગિયારમા [ધાર્મિક સંપ્રદાયના પ્રવર્તક
સ્વામિનારાયણ, સ્વામીનારાયણ પું. એ નામથી ચાલતા
સ્વામિનિષ્ઠ (સં.) સ્વામી-નિષ્ઠ વિ. (સં.) સ્વામી પ્રત્યે
નિષ્ઠાવાળું; નિમકહલાલ

સ્વામિનિષ્ઠા, સ્વામી-નિષ્ઠા]

૮૭૦

[સ્વોપાર્જિત

સ્વામિનિષ્ઠા (સં.) સ્વામી-નિષ્ઠા સ્ત્રી. પોતાના સ્વામી પ્રત્યે વફાદારી; નિમકલલાલી [ગોપરાણી રાખા સ્વામિની સ્ત્રી. (સં.) શ્રેઠાણી; પશ્ચિમણી (૨) શ્રીકૃષ્ણની સ્વામી પું. (સં. સ્વામિનું) પતિ (૨) માલિક (૩) રાજા (૪) સાધુસંતને બોલાવતાં વપરાતું સંબોધન સ્વાયત્તા વિ. (સં.) સ્વાધીન; 'ઓટોનોમસ' સ્વાયત્તા સ્ત્રી. (સં.) પોતાની હકૂમત; એકાધિકાર; 'મોનોપોલી' [બ્રહ્મના પુત્ર; પ્રથમ મનુ સ્વાયંભુવ વિ. (સં.) બ્રહ્મ સંબંધી; બ્રહ્મનું (૨) પું. સ્વયંભુ સ્વારસ્ય ન. (સં.) સ્વાભાવિક રસ કે ઉત્તમતા (૨) મર્મ; ખૂબી સ્વાર્થ પું. (સં.) પોતાનો મતલબ; પોતાનું સિત (૨) લોભ સ્વાર્થક વિ. પોતાનો એનો એ જ અર્થ બતાવતાં - કોઈ વિશેષ અર્થ જ બતાવતો (પ્રત્યય) (વ્યા.) સ્વાર્થત્યાગ પું. સ્વાર્થનો ત્યાગ; આપભોગ; આત્મસમર્પણ સ્વાર્થત્યાગી વિ. (સં.) સ્વાર્થત્યાગ કરનારું સ્વાર્થપરાયણ વિ. (સં.) સ્વાર્થનો જ વિચાર કરનાર; સ્વાર્થી; આપમતલબી [જોવાની જ સમજ સ્વાર્થબુદ્ધિ સ્ત્રી. સ્વાર્થદંષ્ટિ; આપમતલબ; પોતાનો લાભ સ્વાર્થવૃત્તિ સ્ત્રી. સ્વાર્થની વૃત્તિ; સ્વાર્થ બુદ્ધિ સ્વાર્થસાધુ(-પક) વિ. પોતાનો લાભ સાધનારું; આપમતલબી સ્વાર્થાનુમાન ન. (સં.) અનુભવથી વ્યાપ્તિ ધડવાની ક્રિયા (તર્ક.) સ્વાર્થાંધ વિ. (સં.) સ્વાર્થથી આંધળું બનેલું; અતિસ્વાર્થી સ્વાર્થી, (૦હું) વિ. સ્વાર્થવાળું; આપમતલબી; એકલપેટું સ્વાર્પણ ન. (સં.) આત્મસમર્પણ; આપભોગ [આધાર સ્વાવલંબન ન. (સં.) સ્વાશ્રય; પોતાની જાત ઉપર જ સ્વાવલંબી વિ. સ્વાશ્રયી [લંબન સ્વાશ્રય ન. (સં.) પોતા પર આધાર રાખવો તે; સ્વાવ- સ્વાશ્રયી વિ. પોતા પર જ આધાર રાખનાર; સ્વાવલંબી સ્વાસ્થ્ય ન. (સં.) સ્વસ્થતા (૨) તંદુરસ્તી સ્વાસ્થ્ય(૦કર, ૦કારક, ૦દાયક) વિ. (સં.) સ્વસ્થ કરે એવું; આરોગ્યપ્રદ સ્વાહા સ્ત્રી. (સં.) અગ્નિદેવની સ્ત્રી (૨) ઉદ્ધ. અગ્નિમાં આહુતિ આપતાં બોલાતો શબ્દ [ઉદ્ધાર સ્વાહાકાર પું. (સં.) 'સ્વાહા' એમ બોલવું તે કે એવો સ્વાહાપતિ પું. (સં.) અગ્નિદેવ સ્વાંગ પું. સ્વાંગ; બનાવટી વેશ (૨) ન. ઉત્તર પ્રદેશનું એક લોકનાટ્ય (લોક.) [કરવા તે સ્વાંગીકરણ ન. પચેલા પદાર્થોને જીવનદ્રવ્યમાં પરિણત સ્વાંત ન. (સં.) અંતઃકરણ; પોતાનું મન સ્વાંત પું. (સં.) પોતાનો અંત સ્વાંતઃસુખ ન. (સં.) પોતાના મનનું સુખ; નિજનંદ સ્વિચ સ્ત્રી. (ઠં.) વીજળીનો પ્રવાહ ચાલુ-બંધ કરવા

માટેની કળ

સ્વિડન પું. (ઠં.) યુરોપનો એક દેશ સ્વિડિશ વિ. (ઠં.) સ્વિડન દેશને લગતું (૨) પું. તે દેશનો વતની (૩) સ્ત્રી. તે દેશની બાષા સ્વિડનલૅન્ડ પું. (ઠં.) યુરોપનો એક દેશ સ્વિડિંગ ન. (ઠં.) તરણકલા સ્વિડિંગ કોસ્ચૂમ પું., ન. (ઠં.) તરતી વખતે પહેરાતાં એક વિશિષ્ટ પ્રકારનો યુક્ત પોષાક સ્વિડિંગ પૂલ પું. (ઠં.) સ્નાનાગાર (૨) તરણભોજ (૩) તરણકૂડ [કરવું તે સ્વીકારણ ન. (સં.) સ્વીકારવું તે (૨) પચાવીને પોતાનું સ્વીકાર પું. (સં.) સ્વીકારવું તે (૨) વલોરી લેવું (૩) કબૂલવું [પલેચ; રસીદ સ્વીકારપત્ર પું. (સં.) સ્વીકાર્યાનું કે મળ્યાનું કાગળિયું; સ્વીકારવું.કિ. (સં. સ્વીકારવું) ગંભીરકારકરવો; કબૂલ કરવું સ્વીકાર્ય વિ. (સં.) સ્વીકારવા યોગ્ય સ્વીકૃત વિ. (સં.) સ્વીકારેલું સ્વીકૃતિ સ્ત્રી. (સં.) સ્વીકાર; પહોંચ સ્વીટ વિ. (ઠં.) ગળ્યું; મધુર (૨) સ્ત્રી. મીઠાઈ સ્વીપર વિ. (ઠં.) સુધરાઈનો-સફાઈ કામદાર સ્વીપ વિ. (સં.) પોતાનું; સ્વકીય [નાયિકાબેદ સ્વીયા વિ., સ્ત્રી. (સં.) પોતાની સ્ત્રી (૨) એક સ્વકીયા સ્વેચ્છા સ્ત્રી. (સં.) પોતાની ઈચ્છા-મરજ સ્વેચ્છાચાર પું. (સં.) પોતાની મરજ પ્રમાણે વર્તવું તે સ્વેચ્છાચારિણી વિ., સ્ત્રી. સ્વેચ્છાચાર કરનારી (સ્ત્રી) સ્વેચ્છાચારી વિ. (સં.) સ્વચ્છંદી; મનચલું સ્વેટર ન. (ઠં.) ઊનને ગૂંથીને કરાતો એક બદન કે ગંજકરાક જેવો પહેરવેશ સ્વેદ પું. (સં.) પરસેવો; પસીનો સ્વેદકણ પું. (સં.) પરસેવાનું ટીપું સ્વેદજ વિ. પરસેવામાંથી ઉત્પન્ન થયેલું (૨) ન. સ્વેદજ જીવ કે જંતુ જેમ કે, માંકડ વગેરે સ્વેદન ન. પરસેવો લાવવો તે સ્વેદપિંડ પું. (સં.) સ્વેદગ્રંથિ; પરસેવા રૂવે તે ગ્રંથિ સ્વેચ્છિક વિ. (સં.) પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણેનું; મરજ માફકનું; મરજિયાત [નિર્દુશ સ્વેર વિ. (સં.) મરજમાં આવે તેમ વર્તનારું; સ્વચ્છંદી; સ્વેરવિહાર પું. મરજ મુજબ વિહરવું તે [કરનાર સ્વેરવિહારી, સ્વેરાચારી વિ. (સં.) મરજ મુજબ આચરણ સ્વેરિણી સ્ત્રી. (સં.) સ્વચ્છંદી - વ્યભિચારિણી સ્ત્રી સ્વોન્નતિ સ્ત્રી. (સં.) પોતાનો ઉદય (૨) પોતાની આબાદી-ચણતી સ્વોપાર્જિત વિ. (સં.) પોતે જાતે રમેલું - મેળવેલું; આપકમાઈનું ('વડિલોપાર્જિત'થી ઊલટું)

૯/

૮૭૧

[૯૮૫]

૯

હ પું. (સં.) ગુજરાતી લિપિનો (શ, પ, સ, હ) ચાર
ઉપાસરોમાંનો ચોથો

હક પું. હક્ક; હાવો; અધિકાર (૨) દસ્તૂરી; હાગો (૩)
કર્તવ્ય; ફરજ (૪) સત્ય; ન્યાય (૫) વિ. વાજબી;

સાચું; સત્ય

હકડેઠક વિ. ખીચોખીચ; ચિકાર; હાંસોહાંસ

હકદાર વિ. હક ધરાવનારું (૨) વાજબી

હકદારી સ્ત્રી. (ફા.) હકદાર હોવાપણું [હકનો દસ્તાવેજ

હકદાવો પું. (અ.+ફા.) અધિકાર

હક(ઠનામું), (ઠપત્ર) પું. (સં.) હક દર્શાવતું લખાણ;

હકપરસ્ત વિ. (અ.+ફા.) સત્યનિષ્ઠ

હકપસંદ વિ. (અ.+ફા.) સત્યપ્રિય

હક(ઠભાગ, ઠહિસ્તો) પું. (ફા.) હકનો ભાગ

હકસાઈ સ્ત્રી. (અ. હક્ક દ્વારા) હકનું લવાજમ; દસ્તૂરી

હકાર પું. 'હા' પાડવી તે

હકાર પું. (સં.) 'હ' ઉચ્ચાર (૨) 'હ' વર્ણ

હકારદર્શી વિ. હકાર દર્શાવતું (૨) 'હા' બતાવનારું;

હકારાત્મક; સંમતિદર્શક [પાડવી; સંમતિ આપવી

હકારવું સ.કિ. (સં. હકારવપતિ, પ્રા. હક્કારઈ) હા

હકારાત્મક વિ. (સં.) હકારવાળું; હા કહેવું; 'પોઝિટિવ'

હકારાંત વિ. (સં.) અંતે હકારવાળું [મૂકવું એ; રુખસદ

હકાલપટ્ટી સ્ત્રી. ખૂરી રીતે નોકરી, પક્ષ વગેરેમાંથી કાઢી

હકાલવું સ.કિ. હાંકવું (૨) હાંકી કાઢવું (૩) તગેડવું;

તગેરી મૂકવું

હકીકત સ્ત્રી. (અ.) ખરો અહેવાલ કે બીના (૨) ખરી

ખબર કે ખાતમી (૩) બીના; ખબર (૪) સત્ય

હકીકતદોષ પું. હકીકત - બીના કે ખાતમીને અંગેનો દોષ

- તેની ભૂલ

હકીકતફેર પું. બીજા કે ફરકવાળી હકીકત હોવી તે

હકીકતી વિ. હકીકતવાળું (૨) વાસ્તવિક

હકીકી વિ. (અ.) પારમાર્થિક; ઈશ્વરીય (૨) વાસ્તવિક

(૩) આધ્યાત્મિક

હકીમ પું. (અ.) પુનાની વૈદ્ય કરનારો વૈદ્ય; મુસલમાન

હકીમી સ્ત્રી. હકીમપણું; હકીમનો કામધંધો

હકીમી વિ. હકીમને લગતું [નો પ્રદેશ (૨) તેવો કાર્યપ્રદેશ

હકૂમત સ્ત્રી. (અ. હકૂમત) સત્તા; અધિકાર (૨) સત્તા નીચે-

હકૂમતી વિ. હકૂમત સંબંધી

હક્ક પું. (અ.) હક; અધિકાર (૨) હિસ્સો

હક્કદાર વિ. અધિકાર-માલિકી ધરાવનારું

હક્કનામું ન. જુઓ 'હકનામું'

હગઓક સ્ત્રી. ઝાડઝીલટી (૨) કોળિયું; 'કોલેરા'

હગણ ન. હગવું એ; ઝાડો (૨) તેનો રોગ (૩) વિષા

હગણી સ્ત્રી. હગવાની ખણસ

હગણી સ્ત્રી. મળદાર; ગુદા

[અવનું

હગવું અ.કિ. (સં. હઘતે; પ્રા. હજજઈ-હગગ) ઝાડે ફરવું;

હગામણ ન. હગવું તે (૨) ગુ; વિષા

હગાર સ્ત્રી. પક્ષીનો મળ; અધાર; ચરક

હચમચ સ્ત્રી. (રવા) હચમચાવવું તે; ખગભળાટ

હચમચ સ્ત્રી. આનાકાની; હા-ના [હાલી જવું

હચમચવું અ.કિ. હગમગવું; પાયામાંથી કે સાંધામાંથી

હચમચાટ પું. હચમચાવવું તે

હચમચાવવું સ.કિ. 'હચમચવું'નું પ્રેરક

હચમચાવું અ.કિ. 'હચમચવું'નું ભાવે

હચરકો પું. 'હચરક' થવાના પ્રકારનો આંચકો

હચૂકડચૂક વિ. અચોક્કસ; અતિશ્ચિત

હજ સ્ત્રી. (અ. હજજ) જાત્રા (મક્કાની)

હજમ વિ. (અ. હજમ) પચેલું; જેલું (૨) ઉચાપાત કરેલું

હજરત પું. (અ.) માલિક; સ્વામી; શ્રીમાન (૨)

(મુસલમાનોમાં) મોટા કે પૂજ્ય માનસને લગાડાતો

માનવાચક શબ્દ; પીર

હજમ પું. (અ. હજજામ) મુસલમાન વાજંદ (૨)

(પાછળ જતાં) સર્વસામાન્ય વાજંદ; નાઈ

હજમી સ્ત્રી. (તિરસ્કારમાં) હજમની સ્ત્રી

હજમત સ્ત્રી. મુંઝન; વાળ કાપવા કે બોડવા તે (૨) નકામી

નિરર્થક મહેનત (૩) કડક ટીકા કરવી; ઊધું લઈ

નાંખવું તે

હજમપટ્ટી સ્ત્રી. હજમતનું કામ (તિરસ્કારમાં); હજમત

હજાર પું. (ફા.) હજારનો આંકડો કે સંખ્યા; '૧૦૦૦'

(૨) વિ. હજારની સંખ્યાનું

હજારી સ્ત્રી. ગલગોટો; એક ફૂલછોડ

હજારીગોટો પું. એક ફૂલછોડ કે તેનું ફૂલ

હજારેક વિ. લગભગ હજારની સંખ્યાનું

હજી કિ.વિ. (સં. અઘાપિ) અત્યાર લગી (૨) હવે પણ

હજીરો પું. (અ.) મિનારાઓવાળો સુંદર રોજો; મકરબો

(૨) મોટી ઈમારત (૩) મોટી નામનાનું કામ

(કટાશમાં) (૪) કચરાનો ઢગલો

હજુ કિ.વિ. હજી; અત્યારલગી

હજૂર સ્ત્રી. (અ. હુજૂર) 'આપ' અર્થનો દરબારી કે

મુસલમાની વિવેકમાં વપરાતો ઉદ્ગાર (૨) હાજરી;

તહેનાત (૩) કિ.વિ. હાજરીમાં; તહેનાતમાં [મુલાવ

હજૂરિયો પું. તહેનાતમાં રહેનારો સેવક (૨) અંગૂછો;

હજૂરી સ્ત્રી. (અ. હજૂરી) સેવા; તહેનાત (૨) સેવાચકરી

હજૂરી પું. જુઓ 'હજૂરિયો' [ઉદ્ગાર

હટ ઉદ્દ. 'દૂર ખસ' એ અર્થનો (છાજકા કે તુચ્છકારનો)

હટવાકો પું. ખજાર

હટવું અ.કિ. ખસવું

હટાણું

૮૭૨

[હટાણું

હટાણું ન. (સં. હટ્ટઅયનક = હટ્ટાયનક. પ્રા. હટ્ટાણઅ)
 અજરકામ; ખરીદકામ (૨) ખરીદવા-વેચવાનો પંધો
 હટ્ટકુટું વિ. (સં.) હટ્ટપુષ્ટ; તણું
 હટ પું., સ્ત્રી. (સં.) જીર; ખાટો આગ્રહ; હટાગ્રહ
 હટધોગ પું. (સં.) આસન, પ્રાણાયામ વગેરે ક્રિયાઓ દ્વારા
 સપાતો યોગનો એક પ્રકાર
 હટધોમી વિ., પું. હટધોગ સાધનાર સાધક (ધોમી)
 હટધું અ.કિ. ખસવું (૨) પાછા પડવું (૩) પાછાં પાછાં
 પગલાં ભરવો
 હટાગ્રહ પું. (સં.) હટપૂર્વકનો આગ્રહ; દુરાગ્રહ
 હટાગ્રહી વિ. (સં.) હટાગ્રહ કરનાર; હટીલુ; જિદી
 હટાત્ કિ.વિ. (સં.) હટપૂર્વક; જખરદસ્તીથી
 હટિયું વિ. જિદી
 હટીલાઈ સ્ત્રી. હટીલાપણું; હટાગ્રહ [તેવું
 હટીલું વિ. હટવાળું; જિદી (૨) હટ નહિ તેવું; મટે નહિ
 હટ ઉદ્ધ. (કૂતરાને ભગારી મૂકવા) 'હટ' એવો ઉદ્ધાર
 હટકવા પું. ('હટકવું' + સં. વાત ઉપરથી વા) કૂતરાં,
 શિયાળવાં વગેરેને થતો એક રોગ જેથી તે જેને તેને
 કરડવા પાપ છે. (૨) તેના જેવો ગાંડો આવેગ
 હટકવાયું વિ. હટકાયું
 હટકાયું(યેલું) વિ. જેને હટકવા થયો હોય એવું
 હટકાયું અ.કિ. (આ વાત પ્રચલિત નથી.) હટકવા લાગુ
 પડવો [ઉપધાતુ; હરતાળ
 હટતાલ સ્ત્રી. (હરતાલ ઉપરથી) એક પીથા રંગની
 હટતાલ(ળ) સ્ત્રી. (સં. હટ્ટ, પ્રા. હટ + સં. તાલ, હાટે
 તાણું મારવું તે) કામપંધો બંધ કરવો તે (શોક કે વિરોધ
 બતાવવા); તાળાબંધી; 'સ્ટાર્ટક'
 હટતાલિ(ળિ)યો પું. હટતાળમાં ભળેલો (૨) હટતાળ
 પડાવવામાં આવેવાની લેનાર
 હટદો(ઠલો) પું. હટસેલો; ગાત્ર વગેરે વાહનમાં બેસનાર-
 ને ખરાબ રસ્તાને કારણે થતી અથડામણ (૨) થાક
 હટધુતાયેલ(લું) વિ. હટધૂત થયેલું; તિરસ્કારાયેલું
 હટધૂત સ્ત્રી. ચારે બાજુથી હટ્ટો થવું તે (૨) વિ. ચારે
 બાજુથી તિરસ્કાર પામેલું [કરી જવાય એમ
 હટપ કિ.વિ. એકદમ ને ત્વરાથી ખાઈ જવાય તેમ; હટપ
 હટપથી સ્ત્રી. (સં. હનુ દ્વારા) જ્યાં દાદી ઊગે છે તે
 નીચલા જગ્યાનો ભાગ
 હટપવું સ.કિ. હટપ કરી જવું; પડાવી લેવું
 હટક કિ.વિ. હટપ; એકદમ ને ત્વરાથી
 હટક સ્ત્રી. થાપણ (૨) જામીનગીરીમાં મૂકેલ રકમ
 હટકટ સ્ત્રી. અડકેટ; સપાટો; ઝપટ; અથડામણ
 હટકો પું. (સં. હટક, પ્રા. હટક) નાણાપેટી (૨) બહુ
 ખાનાર માણસ (૩) બેવડું અને અડબંજ માણસ
 હટખડવું અ.કિ. નાહિમત થઈ જવું (૨) ગભરાવું

હટસેલવું સ.કિ. હટસેલો મારવો; પકેલવું
 હટસેલો પું. પઠાઈ ખસે એમ ધીમો પકો મારવો એ
 હટહટ કિ.વિ. સડસડ (ઊકળવાનો અવાજ) (૨) હટહટ
 હટહટવું વિ. ઊકળવું (૨) સડતર; નરદમ
 હટહટવું અ.કિ. હટહટ અવાજ સાથે ઊકળવું
 હટહટટ પું. 'હટહટ' એવો અવાજ [હટીઓ કાઢવી તે
 હટાહટ, હટિયાહટ, હટિયાપાટી સ્ત્રી. દોડ્યામ; નકામી
 હટિયાપ(પા)ટી(ટી) સ્ત્રી. વારંવાર આંટાફેરા થાય તેવી
 દોડાદોડી
 હટી સ્ત્રી. દોટ; દો; [મવાજ
 હટુડ(હટ) કિ.વિ. જોરથી હટી કાઢવાનાં કે પક્ષવાનો
 હટુડવું અ.કિ. 'હટુડ' એવો અવાજ કરવો (૨)
 (વરસાદનું) ગાજવું [બોધનું સુભાષિતપદ્ય
 હટૂલો પું. વંદોળ; વંદોળિયો (૨) ગપગોળો (૩) વહેવાર-
 હટ ઉદ્ધ. (કૂતરાને) હાંકી કાઢવાનો ઉદ્ધાર; જોરથી હટી
 કાઢવાનો અવાજ
 હટગટ કિ.વિ. હટગટ (૨) એકદમ પસારાનો અવાજ
 હટહટ સ્ત્રી. હટહટ કરવું તે (૨) આવકારનો અભાવ;
 અવગણના (૩) ઉદા. જુઓ 'હટ'
 હટો પું. અડો; ગાગનું આગલું ટેકણ (૨) હટિયો (૩)
 ઉલાયો (૪) પાવડો [લેવાં (૨) નાશ કરવો
 હટણું સ.કિ. (સં. હનુ, પ્રા. હણ) મારી નાખવું; જીવ
 હટણહટ સ્ત્રી. (ધોડાનો) બજલહટાટી
 હટણહટવું અ.કિ. ધોડાએ નાકમાંથી અવાજ કરવો
 હટણહટાટ પું., (ટી) સ્ત્રી. બજલહટણું તે
 હટણવું સ.કિ. મારી નંખાવવું
 હટ ઉદ્ધ. પશુ વગેરેને હાંકી કાઢતાં બોલાતો ઉદ્ધાર (૨)
 સ્ત્રી. (બાળબાપામાં) મારવું તે
 હટ વિ. (સં.) હટણાયેલું (૨) ધવાયેલું (૩) હરાયેલું (૪)
 નિકુષ્ટ; હલકી કોટિનું (૫) ગણેલું
 હટારી કિ.વિ. અવગણના; અડુચિ કે તુચ્છકારનો ભાવ
 બતાવતો ઉદ્ધાર
 હટપ્રભ વિ. (સં.) નિસ્તેજ; નિસ્પ્રભ [(૨) નિર્બળ
 હટપ્રાણ વિ. (સં.) પ્રાણ ચાલ્યા ગયા હોય તેવું; નિર્જીવ
 હટબુદ્ધિ વિ. (સં.) જેની બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ હોય એવું;
 બેવડું
 હટભાગિની વિ., સ્ત્રી. કમનસીબ સ્ત્રી; અભાગિયણ
 હટભાગી વિ. (સં. હટભાગિનું) (ઠય) વિ. (સં.)
 કમનસીબ; કમભાગ્ય
 હટભાગ્ય ન. (સં.) કમનસીબી; દુભાગ્ય
 હટવીર્ય વિ. બળરસિત; શક્તિહીન; નિર્બળ
 હટાર્ય વિ. (સં.) જેનો સ્વાર્થ નાશ પામ્યો છે તેવું; નિરાશ
 (૨) કમનસીબ; કમભાગ્ય
 હટાશ વિ. (સં.) નિરાશ; નાસીપાસ

હતાશા]

૮૭૩

[હયગ્રીવા

હતાશા સ્ત્રી. (સં.) નિરાશા (૨) નિષ્ફળતા
 હતાહત સ્ત્રી. મરેલું અને ધવાયેલું (૨) ખુવારી; નાશ
 હતોત્સાહ વિ. (સં.) જેનો ઉત્સાહ કે ઉમંગ નાશ પામ્યો
 હોય એવું; નિરુત્સાહ
 હતારી, (૦ની, ૦નું) ઉદ્ધ. 'કદ તારી વાત' જેવો ઉદ્ગાર
 હત્યુ-ધ્યુ, ઠ્યુ વિ. હાથમાં રહેનારું. જેમ કે, એકહત્યુ
 હત્યા સ્ત્રી. (સં.) ધાત; વધ; જીવ લેવો તે (૨) પ્રાણીને
 મારવાથી લાગતો દોષ
 હત્યાકાંડ પું. ભારે હત્યા કે સંહારનો બનાવ
 હત્યાદું વિ. (સં. હત્યા + કારક) હત્યા કરનારું; ધાતક
 હથવાર વિ. અમુક એક માણસને (હથથને) જ દોહવા
 દે એવું ટેવાયેલું (ઘોર)
 હથિયાર ન. (સં. હસ્તકાર, પ્રા. હથિયાર) શસ્ત્ર; આયુધ;
 અસ્ત્ર (૨) સાધન; ઔજાર (ઉદ્યોગ માટેનું)
 હથિયારબંધ વિ. હથિયાર ધારણ કરેલું; સશસ્ત્ર
 હથિયારબંધી સ્ત્રી. હથિયાર રાખવાની બંધી-મનાઈ
 હથેલી(-ળી) સ્ત્રી. (સં. હસ્તતલ, પ્રા. હત્યયલ) છતા
 પંજનો સપાટ ભાગ
 હથેલાળો પું. વરકન્યાનો હસ્તમેળાપ; પાંજિગ્રહણ
 હથોટી સ્ત્રી. (સં. હસ્તવૃત્તિ, પ્રા. હત્યવટ્ટિઆ) હાથનો
 કસબ (૨) આવડત (૩) મહાવરો; ટેવ
 હથોડી સ્ત્રી. ટીપવાનું કે કોકવાનું મોગરી જેવું સાધન
 હથોડો પું. (સં. હસ્તકૂટ, પ્રા. હત્યહીડ) મોટી હથોડી; ધણ
 હથ્યું(-ત્યું) વિ. (સમાસમાં) હાથના માપનું. ઉદા.
 અઢીહથ્યું (૨) હસ્તક; હાથનું. ઉદા. એકહથ્યું
 હદ સ્ત્રી. (અ. હદ) મર્યાદા; સીમા (૨) અવધ; અવધિ;
 અંત; છોડે (૩) બેશુમાર
 હદનિશાન ન. હદ બતાવનારું નિશાન-અંધાણ
 હદયાર કિ.વિ. મર્યાદા વિના; અતિશય (૨) હદની
 બહાર; દેશનિકાલ
 હદયારી સ્ત્રી. હદ બહાર થવું તે; દેશનિકાલ કરવું એ
 હદીસ સ્ત્રી. (અ.) પયગંબર સાહેબનાં પ્રસંગોપાત કહેલાં
 વચનો કે ફરમાનોનો સંગ્રહ; મુસલમાનોનો સ્મૃતિગ્રંથ
 (૨) તવારીખ
 હનન ન. (સં.) હણવું, જીવ લેવો તે; હત્યા
 હનીમૂન ન. (ઈ.) મધુરજની
 હનુ(-નુ) સ્ત્રી. (સં.) હડપથી [વાનરબક્ત
 હનુ(-નુ)માન પું. (સં.) માટુતિ; શ્રીરામનો પ્રખ્યાત
 હનુમાન-કૂદકો પું. હનુમાન મારે તેવો લાંબો કૂદકો;
 'લોન્ગ જમ્પ'
 હપ કિ.વિ. 'હપ' એવા અવાજ સાથે (ખાવું)
 હપતાવાર કિ.વિ. હપતા પ્રમાણે
 હપ(-ક)તો (ફા. હફતહ) પું. સમાહ; અઠવાડિયું (૨)
 થોરેથોરે પૈસા ભરવા ઠેરવેલી મુદત (૩) તે તે મુદતે

ભરવાની રકમ
 હબ પું. (ઈ.) સાપકલના પૈડાની નાળ
 હબક સ્ત્રી. સખત બીક; ફાળ
 હબકવું અ.કિ. ફાળ પડવી; ચોકલું; હેબતાઈ જવું
 હબશી(-સી) પું. (અ.) આફ્રિકાનો વતની; સીદી
 હબીબ વિ., પું. મિત્ર; દોસ્ત (૨) પ્રેયસી; પ્રેમિકા
 હમ ઉપ. (ફા.) નામને લાગતાં 'તેની બરોબરનું, સાથેનું'
 તેવો ભાવ બતાવતું વિશેષણ બનાવે છે, જેમ કે,
 હમદીન; હમશકલ [એક સમુદ્દનુત
 હમશી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓનું તાળીઓ વગાડતાં અને ગાતાં કરાતું
 હમજાત વિ. (ફા., સં.) પોતાની જાતનું; સમાન જાતિનું
 હમજોલી પું. સમોવડિયો; સાથી [હાલ; અત્યારે
 હમજાં કિ.વિ. (સં. અધુનાપિ, પ્રા. અહુજાઈ) હવજાં;
 હમદમ વિ. (ફા.) દોસ્ત; મિત્ર
 હમદદ વિ. (ફા.) સમુદ્દિયું; દુખદર્દમાં સાથે રહેનારું
 હમદદી સ્ત્રી. (ફા.) સમભાવ; સમુદ્દિયા તરફ બતાવાતી
 દિલસોજી
 હમદિલ વિ. (ફા.) સમાન વિચારનું
 હમદિલી સ્ત્રી. (ફા.) હમદદી
 હમરાહ વિ. (ફા.) કોઈનો ગુપ્ત ભેદ જાણનાર; મિત્ર
 હમરાહ વિ. (ફા.) (મુસાફરીમાં) સાથે ચાલનાર
 હમરાહી સ્ત્રી. (ફા. હમરાહ) સોબત; સંગાથ
 હમવતન(-ની) વિ. (ફા. હમવતન) એક જ મૂળ
 વતનવાળું; સમાન વતનનું [ધાવેલું
 હમશીર વિ. (ફા.) સહોદર (૨) એક માતા કે ધાવનું
 હમશીરા સ્ત્રી. બહેન; ભગિની
 હમસકર વિ. સાથે યાત્રા કરનારું; સાથીદાર; સહપંથી
 હમાચો પું. મુસાફરીની બચકી (૨) ચામડાની ડોલ
 હમામ ન. (અ. હમ્મામ) નાહવાની જગા; સ્નાનાગાર
 હમામખાનું ન. સ્નાનગૃહ; ગુસલાખાનું; 'બાથરૂમ'
 હમામદસ્તો પું. (ફા. હાવનદસ્તહ) ખાંડણી - પરાઈ (૨)
 ખાંડણીનો દસ્તો; પરાઈ
 હમાલ પું. (અ. હમ્માલ) બોજો ઉપાડનારો મજૂર; 'ફૂલી'
 હમાલી સ્ત્રી. હમાલનું કામ; હમાલપણું કે તેનું મહેનતાણું
 હમીર પું. એક નામ (૨) કલ્યાણ રાગનો એક પ્રકાર
 હમેલ પું. (અ. હમ્લ) ગર્ભ; ગાલ
 હમેલ સ્ત્રી. ચપરાશીના પકા ઉપરની તકતી કે બિલ્લો
 હમેલદાર વિ., સ્ત્રી. ભારેવાઈ; સગર્ભા
 હમેશ કિ.વિ. (ક. હમેશહ) રોજ; નિત્ય; હંમેશ
 હમેશાં કિ.વિ. હમેશ; હંમેશા [તુલ
 હમ્મગ વિ., કિ.વિ. (ઈ.) તદન ખોટું (૩) ન. ધતિંગ;
 હય પું. (સં.) ધોડો; અશ્વ [અવતાર
 હયગ્રીવ પું. (સં.) ધોડાના જેવો ડોકવાળો વિષ્ણુનો એક
 હયગ્રીવા સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગા માતા

હયદલ-(ળ)]

૮૭૪

[હરિજન

હયદલ-(ળ) ન. ધોડસવાર લરકર
 હયથાલા (સં.) (ળ) સ્ત્રી. અશ્વશાળા; યોડાર
 હયા સ્ત્રી. (અ.) શરમ; લક્ષ્મી
 હયાત વિ. (અ.) જીવતું; વિદ્યમાન; મોજૂદ
 હયાતી સ્ત્રી. હયાતપક્ષ; જિંદગી (ર) અસ્તિત્વ
 હયાતી પ્રમાણપત્ર ન. (અ.નંસં.) જીવતા હોવાનું
 પ્રમાણપત્ર-દાખલો (સમાસને છેડે) ઉદા. મનોહર
 હર પું. (સં.) શંકર; મહાદેવ (ર) વિ. હરનાર; લેનાર
 હર વિ. (ફા.) દરેક; પ્રત્યેક; એકેક
 હરકત સ્ત્રી. (અ.) અડચણ; નડતર (ર) વાંધો
 હરકતકર્તા પું. હરકત-નડતર કરનારું
 હરકોઈ વિ. (હર + કોઈ) દરેક; ગમે તે કોઈ
 હરખ પું. આનંદ; હર્ષ
 હરખથેલું વિ. અતિશય હર્ષથી થેલું બનેલું [ઉત્સાહી
 હરખપદ્યું વિ. વાતવાતનાં હરખાઈ જાય તંબું; અતિ
 હરખભેર કિ.વિ. હરખ સાથે; સહર્ષ [આવડું
 હરખ-(ખા)ડું અ.કિ. (સં. હર્ષતે) ખુશ થવું; આનંદનાં
 હરગિજ-(સ) કિ.વિ. (ફા.) કદી પણ (નાહિ); બિલકુલ
 હરધકી કિ.વિ. દરેક થીએ; વારંવાર; હરપણ
 હરજી પું. (સં. હરિ+જી) પરમેશ્વર; હરિ; નારાયણ
 હરડાં ન.બ.વ. હરડીનાં નાનાં અધકચરાં ફળ; હીમજ
 હરડી સ્ત્રી. (સં. હરિતકી, પ્રા. હરડઈ) હરડાંનું જાડ
 હરડે સ્ત્રી. (સં. હરિતકી, પ્રા. હરડઈ) હરડી નામના
 જાડનું ફળ; (નાનાં કાયાં ફળ તે હીમજ)
 હરજ ન. (સં.) હરી જવું - ઉપાડી જવું તે
 હરજ ન. (સં. હરિજ) સર્વસાધારણ મૂંગલું
 હરજકું ન. નાનું હરજ; હરજિયું [પ્રગતિ
 હરજાકાળ સ્ત્રી. હરજની છલાંગ (ર) ઝડપી વિકાસ-
 હરજાપા-(યો) ન. (સં. લોમકર્ણ) ઊંચા કાન લાંબી
 પૂંછડી ને બદામી શરીરવાળું પાછલા પગે પણ ઊભું
 રહી શકતું ને ચિત્તા જેવું ચપળ એક જંગલી પ્રાણી
 (કચ્છમાં એ હરજોટો નામથી પણ ઓળખાય છે.)
 હરજિયું ન. હરજનું બચ્ચું (ર) હરડી નક્ષત્ર (૩)
 ગાડીની સૂપડી
 હરજી સ્ત્રી. હરજની માદા (ર) મૂળશીર્ષ નક્ષત્ર
 હરજું ન. મૂગલું; હરજ (ર) હરજિયું
 હરતરેહ કિ.વિ. દરેક રીતે; હરેક પ્રકારે
 હરતાલ-(ળ) સ્ત્રી. એક પીળી ઉપધાતુ
 હરતુંકરનું વિ. હાલીચાલી શકે એવું કે એટલું સાજું થયેલું
 હરદમ કિ.વિ. (ફા.) હરેક ક્ષણે; હંમેશાં (ર) દરેક જાસે
 હરદાસ પું. (સં. હરિદાસ) એક પ્રકારનો ગાઈ-કહી
 હરિકથા કરનાર
 હરદાર ન. (સં. હરદાર, હરિદાર) હિન્દુઓનું એક તીર્થ
 હરફ પું. (અ. હર્ફ) બોલ; શબ્દ (ર) અક્ષર

હરફર સ્ત્રી. હરબુફરવું; વારંવાર આવડું જવું તે
 હરબ-(ભ)ડું અ.કિ. હરબડું (ર) મુજરી
 હરમત સ્ત્રી. (અ. રમત) પ્રતિષ્ઠા; આબરૂ; મોખો
 હરમું વિ. હરદળના વધુ પડતા સ્વાદવાળું
 હરરોજ કિ.વિ. દરરોજ; રોજેરોજ
 હરવું સ.કિ. (સં. હરતિ, પ્રા. હરઈ) બળાત્કારથી ઉપાડી
 જવું (સ્ત્રીને) (ર) ઝૂંટવી લેવું (૩) લઈ લેવું
 હરવુંકરવું અ.કિ. આમતેમ મોજથી કરવું
 હરશીકું વિ. સહેજસાજ ગરમ; કોકરવાયું
 હરસ પું. (સં. અર્શ, પ્રા. અરિસ) ગુદામાં થતો મસાનો
 એક રોગ (ર) એરોગના નિશાનરૂપત્યાં દેખાતા મસા
 હરસમય કિ.વિ. હરવાખત; દરેક વખતે
 હરસમસા પું.બ.વ. હરસ અને મસા
 હરસાલ વિ. (ફા.) દરેક વર્ષે; વર્ષોવર્ષ
 હરહંમેશ કિ.વિ. (ફા., સં.) દરરોજ; હંમેશાં
 હરહરમહાદેવ શ.પ્ર. (સં.) જમજના પ્રારંભનો મંગળ
 ઉદ્ગાર (ર) જાગ્રિયોની રણસાક
 હરાજ વિ. (અ. હર્જ) લિલામથી વેચેલું
 હરાજી સ્ત્રી. લિલામ; જાહેરમાં કિમત બોલાવરાવી
 વધારેમાં વધારે કિમત આપનારને વેચવું તે [માતેલું
 હરાડું-(યું) વિ. રખડતું; છૂટું કરડું (ર) અંકુશ વગરનું;
 હરામ વિ. (અ.) કુરાનમાં મના કરેલું ક્ષય એવું; નિષિદ્ધ;
 અધર્મી (ર) વગરહકનું; અપદિત (૩) સુસ્ત; બેઠાખાઉ
 હરામખોર વિ. હરામનું ખાનારું (ર) કુતખી (૩) બદમાસ
 હરામખોરી સ્ત્રી. હરામખોરપક્ષ (ર) બદમાસી; લુચ્ચાઈ
 હરામચસકો પું. હરામનું લેવાખાવાની લત-ચસકો
 હરામજીવું વિ. (અ. હરામ + ફા. જાદુ) વ્યભિચારથી
 જન્મેલું [હરામખોરી
 હરામી વિ. હરામખોર; કુતખ; બદમાસ (ર) સ્ત્રી.
 હરાયું વિ. રખડતું; છૂટું કરડું (ર) અંકુશ વગરનું; માતેલું
 હરાયો વિ..પું. ભવાઈમાંનો ડાગલો
 હરાય કિ.વિ. ધરાય; અવશ્ય (ર) હંમેશાં; ઠેઠ સુધી
 હરિ પું. (સં.) વિષ્ણુ (ર) શ્રીકૃષ્ણ (૩) ધોરો (૪) સિંહ
 (૫) વાંદરો; વાનર (૬) ચંદ્ર
 હરિકથા સ્ત્રી. ભગવાનની લીલાનાં ગુણગાન
 હરિકીર્ત-(તી) ન. સંગીત સાથે પરમેશ્વરનાં ગુણગાન
 હરીકેન ન. (ઈ.) લંબગોળ પોટાવાળું ફાનસ
 હરિગીત પું. (સં.) એક માત્રામેળ છંદ
 હરિગુણ પું. (સં.) હરિના ગુણ; ઈશ્વરનું સ્તવન-સ્તુતિ
 હરિચંદન ન. (સં.) કેસર (ર) લીલા રંગની સુખડ (૩)
 ચાંદની
 હરિજન પું. હરિનો-વિષ્ણુનો માણસ; દેવદૂત (ર) હરિનો
 ભક્ત (૩) ભલોભાગો માણસ (૪) અસ્પૃશ્યો માટેની
 ગાંધીજીએ આપેલી સંજ્ઞા

હરિણ]

૮૬૫

[હલવાઈ

હરિણ પું., ન. (સં.) હરણ; મૂળ [નયનોવાળી સ્ત્રી
 હરિણાથી વિ. સ્ત્રી. (સં.) હરિણ (હરણ) જેવાં સુંદર
 હરિણી સ્ત્રી. હરણી; મૂળલી
 હરિત વિ. (સં.) લીલું; હરિયાળું [ઉપચાતુ
 હરિતાલ સ્ત્રી. (સં.) હરતાલ; એક જાતની પીળા રંગની
 હરિદાસ પું. (સં.) હરદાસ; એક પ્રકારનો હરિકથા કરનાર
 હરિદ્રવ્યન. (સં.) વનસ્પતિમાં રહેલું લીલું તત્વ; 'કલોરોફિલ'
 હરિદ્રા સ્ત્રી. (સં.) હળદર
 હરિદ્વાર ન. (સં.) એક તીર્થસ્થળ; હરદ્વાર
 હરિબાલ(-ળ) ન. સિંહનું બચ્ચું
 હરિભક્ત પું. (સં.) ભગવાનનો ભક્ત
 હરિભક્તિ સ્ત્રી. (સં.) ભગવાનની અનન્ય શરણ-ભાવના

(૨) હરિભજન કરવું તે

હરિભજન ન. (સં.) હરિનું ભજન; હરિભક્તિ
 હરિયાળી સ્ત્રી. (સં.) હરિતાલ, પ્રા. હરિયાલઅ) લીલાંતરી
 કે તેની શોભા [કુંજાર
 હરિયાળું વિ. (સં.) હરિતાલ, પ્રા. હરિયાલઅ) લીલું; લીલું
 હરિરસ પું. (સં.) હરિભક્તિનો રસ
 હરિલીલા સ્ત્રી. (સં.) હરિની લીલા; પ્રભુનું ચરિત્ર
 હરિવર પું. (સં.) સર્વશ્રેષ્ઠ ભગવાન
 હરિવલ્લભ વિ. (સં.) ભગવાનને પ્રિય-વસાવું
 હરિવાહન ન. (સં.) ગરુડ(પતિ)
 હરિચંદ્ર પું. (સં.) ત્રિશંકુનો પુત્ર
 હરિહર પું. (સં.) હરિ અને હર; વિષ્ણુ અને શિવ
 હરીતકી સ્ત્રી. (સં.) હરે (૨) હરડાંનું ઝાડ [દુશ્મન
 હરીક પું. (ફા.) પ્રતિસ્પર્ધા; સામાવાળિયો (૨) વિરોધી;
 હરીકી(-ફાઈ) સ્ત્રી. સરસાર્થી; સ્પર્ધા (૨) શત્રુતા; દુશ્મનાવટ
 હરીશ્વર પું. (સં.) વાનરોનો રાજા (સુગ્રીવ વગેરે)
 હરું વિ. (સં.) હરિતું લીલું (૨) ડુમ્મિ પેદા કરે એવા
 સ્પાદનું (૨) કિ.વિ. અડી

હરેક વિ. દરેક; પ્રત્યેક [નાહિંમત થવું (૨) કંટાળવું
 હરેરવું અ.કિ. ધ્રુજ ઊઠવું; ત્રાસથી ગભરાઈ જવું;
 હરેકી(-રી) સ્ત્રી. પૂઠ પકડવી તે (૨) મરજિયા કિકિયારી
 કરોને ધસવું તે

હરોલ(-ળ) સ્ત્રી. (તુર્કી હરાવુલ) લશ્કરનો પાછલો ભાગ
 (૨) હાર; ઓળ (૩) બરાબરી; જોડ; સમાનતા
 હડલ રેસ સ્ત્રી. (ઈ.) વિખડોડ
 હતાં(-તાં) વિ. (સં.) 'હરનાર' (પ્રાપ્ત: સમારુને છોડે)
 ઉદા. દુઃખહતાં (૨) પું. ચોર; હુટાડુ

હર્નિયા ન. (ઈ.) સારણગાંઠ
 હર્મ્ય ન. (સં.) મોઢું સુંદર મકાન; મહેલ; હવેલી
 હર્યુભર્વિ પું. (હરું + ભરવું) હરિયાળીથી ભરેલું; લીલુંછમ
 (૨) સમૃદ્ધ [પ્રહ
 હર્શલ પું. (ઈ.) 'પુરેનસ' ગ્રહનો શોષક (૨) અં નામનો

હર્ષ પું. (સં.) હરખ; આનંદ
 હર્ષધેલું વિ. હરખધેલું; આનંદધેલું
 હર્ષજન્ય વિ. (સં.) હર્ષમાંથી પેદા થતું
 હર્ષનાદ પું. (સં.) હર્ષની મીઠી બૂમ
 હર્ષલ પું. (સં.) યુરેનલ
 હર્ષવર્ષણ ન. (સં.) હર્ષરૂપી વૃષ્ટિ; અતિ હર્ષ થાય તે
 હર્ષવર્ષણ વિ. હર્ષ વરસાવનાર [આવતાં આંસુ
 હર્ષશ્ચ ન. બ. વ. (સં.) ખુશી કે હર્ષના કારણે આંખમાં
 હર્ષિત વિ. (સં.) હર્ષ પામેલું; આનંદિત
 હલ પું. (હિ. હલ = નિર્જાત; ઊકેલેલું) નિર્જાપ; ઉકેલ
 હલ(-ળ) ન. (સં.) જમીન ખેડવાનું ઓજાર-સજા
 હલક સ્ત્રી. (અ. હલક) કંઠ; સ્વર (૨) ઉતાવળ; ત્વરા
 હલકટ વિ. ('હલકું' દ્વારા) નીચ; આછકલા સ્વભાવનું
 (૨) અધમ; નીચ

હલકટાર વિ. (ફા.) હલકવાળું; સુરીલું
 હલકવું અ.કિ. હેલારા મારવા (૨) 'પમાલ મચાવવી
 (બીડીથી) ઉમટવું

હલકઈ સ્ત્રી. હલકટપણું; નીચતા
 હલકાર પું. હલકારવું તે; પડકાર
 હલકારવું સ.કિ. મોટેથી બૂમ પાડવી (૨) બૂમ પારી
 હાંકવું; ડગકારવું (૩) પડકાર કરવો
 હલકારો પું. (ફા. હકારહ) ખેપિયો; કાસદ; ટપાલી
 હલકારો પું. પેટનું ઊછળવું તે
 હલકાશ સ્ત્રી. અધમતા; નીચતા

હલકું વિ. (સં. લધુ, પ્રા. હલ, હલ) ઓછા વજનનું (૨)
 ઓછા મૂલનું (૩) ઝટ પચે તેવું (૪) ઘેરું; અસભ્ય
 કે મુરકેલ નહીં તેવું (૫) પ્રહુલ્લ; તાજું; ચિંતા વગરનું;
 ઉલ્લાસભર્યું (૬) ઊતરતી કોટિનું (૭) ઓછી
 મહેનતનું (૮) નીચું; ખરાબ; અપદિત (૯) હલકટ

હલકુંફલ કિ.વિ. ફલ જેવું હલકું; ધણું હલકું
 હલચલ સ્ત્રી. હિલચાલ; હાલચાલ; પ્રવૃત્તિ
 હલચો પું. ધસારો; નુકસાન
 હલધર પું. (સં.) (કૃષ્ણભાતા) બજારામ
 હલચલ સ્ત્રી. (હિ.) હલનચલન; 'મુવમેન્ટ'
 હલનચલન ન. (સં.) હાલવું-ચાલવું તે; હલચલ
 હલ(-ળ)પતિ પું. (સં.) ખેતમજૂર; દૂધળો
 હલક પું. સોગંદ; કસમ (૨) શબ્દ; હરફ
 હલકલ સ્ત્રી. (દે. હલકલ્લ) ધમાલ; હલમલ (૨)

આમથી તેમ કર્યા કરવું; હલચલ
 હલકલિપું વિ. હલકલ કરનારું; ઉતાવળિયું
 હલભ(-મ)લ સ્ત્રી. ધાંધલ; ધમાલ; ખજાભજાટ
 હલમલ સ્ત્રી. હલકલ (૨) ધમાલ; ધાંધલ
 હલમલવું કિ. હાલવું; ઊલવું (૨) ભાવમગ્ન થવું
 હલવાઈ પું. (અ.) સુખડિયો; કંદોઈ

હલવાન/

૮૬૬

/હલાલો

હલવાન ન. (પું.) ઘેટાનું બચ્ચું; ચિદરું (૨) બકરીનું
પાવણું બચ્ચું ('બાઈબલ'માં ઈસુખ્રિસ્તના પ્રતીક તરીકે
આ શબ્દ પ્રયોજાયો છે.)

હલવાસન ન. ખંભાત બાજુ બનતી માવાની એક મીઠાઈ
હલવું અ.કિ. (સં.) હલલતિ, પ્રા. હલ્લઈ) હાલવું; જૂલવું
હલવો પું. (અ.) દૂધના માવાની એક મીઠાઈ
હલસાણી વિ. કુસણિયું; જેમાં તેમાં માથું મારનારું
હલહલ સ્ત્રી. 'ચાલો ચાલો' એવો પડકાર
હલહલાટ પું. કોલાહલ

હલંત વિ. (સં.) પાણિની-વ્યાકરણનો વ્યંજન પ્રત્યાહાર
(‘હલ્’ = બધા વ્યંજન + અંત) જેને અંતે વ્યંજન
આવ્યો હોય તેવું (શબ્દ)

હલા ઉદ્. (સં.) સખીને ખોલાવતાં વપરાતું સંબોધન
હલાક વિ. (અ.) હેરાન; અથગમણથી કંટાળેલું (૨) કંગાલ
હલાકી(-કત) સ્ત્રી. (અ.) હેરાનગતિ; પરેશાની; આપદા
(૨) તંગી; ખેંચ

હલામણ સ્ત્રી. અથગમણ; હેરાનગતિ (૨) માથાકોડ;
પંચાત (૩) હલાવવાનું મહેનતાણું

હલામણું ન. અથગમણ

હલાયુધ પું. (સં.) હથધર; (કૃષ્ણભ્રાતા) બલરામ

હલાલ વિ. (અ.) (ઈસ્લામી) ધર્મમાં જેની રજા છે એવું;
વિહિત; કાયદેસર; વાજબી

હલાલખોર પું. બરાબર કામ કરીને બદલો મેળવનાર (૨)
ખાટકી; કસાઈ (૩) કાયદેસર મરેલા પશુનું માંસ ખાનાર

હલાલી સ્ત્રી. વફાદારી (૨) એકનિષ્ઠા [લગતું

હલાલી વિ. ધર્મના કાયદા પ્રમાણે મારવામાં આવેલ પશુને
હલલવું સ.કિ. ‘હાલવું’નું પ્રેરક (૨) ઊંચીનું ચૂરી કોઈ
કામ, વાત, વિચાર વગેરેને) ગતિ કે ચાલ આપવી;
ચળવળ, ખળખળાટ, પ્રવૃત્તિ પ્રેરે એમ કરવું (૨)
બીજા નામ સાથે વપરાતાં તે તે વસ્તુ દ્વારા કાંઈ કરવું,
એવો અર્થ થાય છે (જીભ હલાવવી)

હલાસન ન. (સં.) એક યોગાસન

હલાહલ વિ. (સં.) અતિ તીવ્ર (૨) ન. કાળકૂટ વિષ
હલેતું વિ. દુનિયાદારીથી અજવાકેફ (૨) પીમું; થીરું
હલેલ ન. (ચરો.) લફરું; હલામણ

હલેસવું સ.કિ. હલેસાં મારવાં; હલેસાં મારી ચલાવવું
હલેસાદાર પું. (ફા.) (હોડી) હલેસાં મારનાર; નાવિક-
ખારવો

હલેસું ન. હોડી ચલાવવાનો ચાટવો [‘હલ્લો’ ઉદ્ગાર
હલો ઉદ. (ઈ.) એલાઈ) ટેલિફોન દ્વારા વાત કરતાં કરાતો
હલ્લાખોર વિ. (ફા.) હલ્લો કરે એવું; આક્રમક;
હુમલાખોર [‘રાસગરબા જેવું’

હલ્લીશ(-ષ)ક ન. એક પ્રકારનું નૃત્યપ્રધાન ઉપરૂપક
હલ્લો પું. ઘસારો; હુમલો (૨) ધક્કો; નુકસાન (૩)

કામધંધો; ઉદ્યોગ

[ઉદ્ગાર

હલ્લો ઉદ્. ટેલિફોન પર વાત કરતાં સામાને નિમત્રતો
હલસંધિ સ્ત્રી. (સં.) વ્યંજનની સ્વર અને સ્વરની વ્યંજન
સાથેની સંધિ

હલડ વિ. અવાવરું; અવડ

હલડાં, (-ડો) કિ.વિ. હમણાં [અત્યારે; હમણાં

હલણાં કિ.વિ. (સં.) અપુનાપિ, પ્રા. અહુલાઈ) હાલમાં;

હલન પું. (સં.) હોમ (૨) યજ્ઞ (૩) ન. યજ્ઞમાં આહુતિ
હોમવી તે [લલુપા

હલસ પું. (અ.) વાસના (૨) કામવાસના (૩) લોભ-

હલસખોર વિ., પું. (અ.+ફા.) વિષથી; કામુક (પુરુષ)

હલસખોરી સ્ત્રી. (અ.+ફા.) કામવાસનાની પ્રબળ વૃત્તિ

હલા સ્ત્રી. (અ.) પવન; વાયુ (૨) વાતાવરણ (૩) ભેજ

(૪) અકવા [(૩) કાલ્પનિક; તરંગી

હવાઈ વિ. હવાનું; હવાને લગતું (૨) હવામાં ઊડનારું

હવાઈ સ્ત્રી. હવામાં ઊડે તેવું એક દારૂખાનું [‘પેરેશ્ટ’

હવાઈછત્રી સ્ત્રી. વિમાનમાંથી નીચે આવવાના કામની છત્રી;

હવાઈ જહાજ ન. વિમાન; ‘એરોપ્લેન’ [‘એરમેલ’

હવાઈડાક સ્ત્રી. (ફા.) વિમાનથી જતી આવતી ટપાલ;

હવાઈદળ ન. વાયુસેના; ‘એરફોર્સ’

હવાચુસ્ત વિ. હવાની હરફર ન થવા દે તેવું; ‘એર-ટાઈટ’

હવાટ પું. હવાયાની અસર; ભેજ

હવાડી સ્ત્રી. નાનો હવાડો; અવેડી [પરનો) કુંક; અવાડો

હવાડો પું. (સં.) આવાહ) ઘોરને પાણી પીવાનો (કૂવા

હવાણ સ્ત્રી. સોખતની ફુંક; સવાણ

હવાતિયું ન. વલયું; મિથ્યા પ્રયત્ન; ફાંફાં

હવાદાર વિ. (અ.+ફા.) હવા આવજ કરે એવી

મોકળાશવાળું; ‘વેન્ટિલેટર’

હવાપાણી ન. બ.વ. (અ.+સં.) આબોહવા; વાતાવરણ

હવાફેર પું. તબિયતને માટે હવા-સ્પર્શ બદલવું તે

હવાખારી સ્ત્રી. (અ.) ખંડમાં હવાની મુક્ત અવરજવર

માટેની વ્યવસ્થા; ‘વેન્ટિલેટર’

હવાભારમાપક ન. વાયુભારમાપક; ‘બેરોમીટર’

હવામાન ન. હવાના દબાણ વગેરે સ્થિતિનું માપ (૨)

વાતાવરણ; આબોહવા

હવામાનશાસ્ત્ર ન. હવામાનનો સર્વાંગીણ અભ્યાસ કરતું

વિજ્ઞાન-શાસ્ત્ર; ‘મિટિયોરોલોજી’

હવારો પું. લોટ ચાળવાની ઝીણી ચાળણી

હવાલ પું. અવસ્થા; હાલત (૨) અહેવાલ

હવાલદાર પું. (હવાલો + ફા. દાર) સિપાઈ કે પોલીસની

નાની ટુકડીનો નાયક

હવાલદારી સ્ત્રી. (ફા.) હવાલદારનું કામ કે પદ

હવાલાત સ્ત્રી. કાચી જેલ

હવાલે કિ.વિ. સુપરત; કબજે

હવાલો]

૮૬૭

[હસ્તિયર્થ

હવાલો પું. (અ.) કબજો; તાબો (૨) સુપરત; ભાવવજ
 (૩) અખત્યાર; સતા (૪) સામસામે ખાતે જમાઉધાર
 કરવું તે (૫) કોભાંગમાં ગુપ્ત સામેલગીરી (૬) સંકર્ભ;
 'રેફરન્સ' [વાળું થવું તે
 હવાવું અ.કિ. ('હવા' ઉપરથી) ભેજ લાગવો; ભીનાશ-
 હવાં કિ.વિ. હવે; હમણાં; હવડાં તે
 હવે પું., ન. (સં.) બજિ આહુતિનો પદાર્થ; હોમવાનું
 હવિષ્ય ન. (સં.) હોમવા યોગ્ય દ્રવ્ય [શકાય તેવું અજ
 હવિષ્યાન ન. (સં.) યજ્ઞ કે ઉપવાસના દિવસોમાં ખાઈ
 હવું ન., હવી સ્ત્રી., હવો પું. ('હવે'નું અનિયમિત
 ભૂતકાળનું રૂપ) થયું
 હવે કિ.વિ. (સં. એવં, પ્રા. સિવઈ, સેવઈ, એસવઈ, સેવં)
 અમુક પછી; અત્યારે (૨) અત્યાર પછી; આગળ પર
 હવેજ પું. દાખલાકમાં નાખવાનો મસાલો
 હવેજિયું વિ. હવેજ ભરી તેપાર કરેલું કે વપારેલું સંભારિયું
 હવેરી સ્ત્રી. નાનો હવાડો
 હવેડો પું. હવાડો; અવેડો
 હવેથી કિ.વિ. અત્યાર પછીથી [પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિર
 હવેલી સ્ત્રી. (ફા.) મોટું ને સુંદર બાંધણીનું મકાન (૨)
 હવેલીસંચીત ન. (સં.) પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ સંપ્રદાયનું
 કીર્તન કે સંગીત [સામગ્રી (દેવોને માટે)
 હવ્ય વિ. (સં.) યજ્ઞમાં હોમવા યોગ્ય (૨) ન. હોમવાની
 હવ્યકવ્ય ન. (સં.) દેવ અને પિતૃને આપવાનો બજિ
 હશીશ પું. (અ.) ગાંજો; કેફી વનસ્પતિ
 હશે (સં. એવં) 'હોડું'નું બીજા પુરુષ એકવચનનું તથા
 ત્રીજા પુરુષનું ભવિષ્યકાળનું રૂપ (૨) ઉદ્. ખેર; કંઈ
 ચિંતા નહિ
 હશેકું વિ. નવશેકું; સહેજસાજ ગરમ [પરિજ્ઞામ
 હશ્વ પું. (અ.) કપામતનો દિવસ; મહાપ્રલય (૨) અંજમ;
 હસણી સ્ત્રી. (-ણું) ન. હાંસી; હસવું તે
 હસણું વિ. હસ્યા કરનારું (૨) રીખળી
 હસન ન. (સં.) હસવું તે; હાસ્ય
 હસનીય વિ. (સં.) હસવા યોગ્ય; હાંસીપાત્ર
 હસનીયતા સ્ત્રી. હાંસીપાત્રતા
 હસખંડ પું. (ઈ.) પતિ; સ્વામી
 હસમુખ(-ખું) વિ. હસતા મુખવાળું; આનંદી
 હસરત સ્ત્રી. (અ.) દિલગીરી; અકસોસ (૨) પસ્તાવો
 હસવું અ.કિ. (સં. હસતિ, પ્રા. હસઈ) દાંત કાઢવા (૨)
 ગમત ખાતર બોલવું (૩) સ.કિ. હાંસી કરવી (૪)
 ન. હાસ્ય (૫) મશ્કરી; મજાક
 હસંતી સ્ત્રી. (સં.) પેંગવાળી સગડી [કરનારું
 હસામણું વિ. (હસાવવું પરથી) હસાવે એવું; હસાવ્યા
 હસારત(-થ) સ્ત્રી., ન. (હસવું પરથી) હાંસી; મજાક
 (૨) મશ્કરીનું કારણ

હસાહસ(-સી) સ્ત્રી. વારંવાર હસવું તે (૨) ઠઠા-મશ્કરી
 હસિત વિ. (સં.) હસેલું; હસવું તે (૨) હાંસી પામેલું
 (૩) ખીલેલું; ઉલ્લસિત
 હસીન વિ. (સં.) ખૂબસૂરત; દેખાવડું
 હસીના સ્ત્રી. (અ.) ખૂબસૂરત સ્ત્રી; સુંકરી
 હસ્ત પું. (સં.) આંગળીનાં ટેરવાંથી કોણી સુધીનો
 અવયવ; કર (૨) તેરમું નક્ત્ર-હાથિયો
 હસ્તઉદ્યોગ પું. (સં.) હાથની બનાવટો કે કારીગરીનો
 ઉદ્યોગ; હાથઉદ્યોગ
 હસ્તક વિ. (૨) કિ.વિ. હાથે; મારફતે (૨) હવાલે; તાબે
 હસ્તકલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. હાથની કારીગરી
 હસ્તકૌશલ (સં.) (-લ્ય) ન. (કોઈ કામ કરવામાં) હાથની
 કુશળતા
 હસ્તભેષ પું. વચ્ચે હાથ નાખવો - દખલ કરવી તે
 હસ્તગત વિ. (સં.) હાથમાં આવેલું; પ્રાપ્ત (૨) કાબૂમાં
 આવી ગયેલું [કે સાવભાવ
 હસ્તચેષ્ટા સ્ત્રી. (સં.) હાથનો અભિનય-એનું હલનચલન
 હસ્તતલ ન. (સં.) હથેળી
 હસ્તદોષ પું. (સં.) હાથના લખાણનો દોષ (૨) હાથથી
 કરેલો વીર્યપાત [કરાતો સત્કાર (અંગ્રેજી)
 હસ્તધૂનન ન. મજતી વેળા હાથ મિલાવીને હલાવીને
 હસ્તપાશ પું. (સં.) હાથકડી
 હસ્તપ્રસાહન ન. હાથ ધોવા તે
 હસ્તપ્રભેષ પું. (સં.) દખલગીરી [‘મેન્યુસ્ક્રિપ્ટ’
 હસ્તપ્રત સ્ત્રી. હાથે લખેલી મૂળ પ્રત; હાથે લખેલું તે;
 હસ્તમેળો(-ળાપ) પું. હાથમાં હાથ મેળવવો તે (લગન
 વખતે); પાણિગ્રહણ [‘મેશન’
 હસ્તમૈથુન ન. (સં.) હાથે કરેલો વીર્યપાત; ‘માસ્ટર-
 હસ્તરેખા સ્ત્રી. હથેલીમાં લેતી લીટીઓ (જેના વડે
 ભવિષ્ય ભાખે છે.)
 હસ્તલાઘવ પું. (સં.) હસ્તકૌશલ્ય; હાથચાલાકી
 હસ્તલિખિત વિ. હાથનું લખેલું (૨) ન. હાથપ્રત (૩)
 હાથે લખીને કલાનું ચોપાનિયું [માટેની] લિપિ
 હસ્તલિપિ સ્ત્રી. (સં.) હસ્તલેખન કરવા માટેની (અંધ
 હસ્તલેખ પું. (સં.) હાથનું લખાણ (૨) હાથપ્રત;
 મૂળપ્રત; ‘મેન્યુસ્ક્રિપ્ટ’
 હસ્તાશર પું. (સં.) હાથે લખેલા અક્ષર (૨) સહી
 હસ્તાશરવિજ્ઞાન ન. (સં.) હસ્તાશરોના આધારે વ્યક્તિનાં
 સ્વભાવ અને ભવિષ્યનું કથન કરતું શાસ્ત્ર-વિજ્ઞાન
 હસ્તામલકવત્ કિ.વિ. (સં.) હાથમાંના આમળું હોય એમ
 (સહેલાઈથી કે સ્પષ્ટ રીતે); લેવું સહેલું પડે તેટલું
 નજીકનું તેમજ સરળ હોય એમ
 હસ્તાંતરણ ન. (સં.) હાથ-બદલો
 હસ્તિયર્થ ન. (સં.) હાથીનું ચામું

હસ્તિનાપુર/

૮૭૮

/ હાઈડ્રોસીલ

હસ્તિનાપુર ન. (સં.) કૌરવ-પાંડવની રાજવાની (અત્યારના દિલ્હીથી એંસી કિલોમીટર ઈશાન કોણ પર ગંગાનદી ઉપર આવેલી હતી તે પ્રાચીન નગરી)

હસ્તિની સ્ત્રી. (સં.) હાથણી

હસ્તિવેદ પું. (સં.) હાથી વિશેનું શાસ્ત્ર

હસ્તિશાલા (-ળા) સ્ત્રી. (સં.) હાથીખાનું

હસ્તી પું. (સં.) હાથી; ગજ; કુંજર

હસ્તી સ્ત્રી. (સં.) અસ્તિ હયાતી; અસ્તિત્વ

હસ્તીદંત પું. (સં.) હાથીદંત

હસ્તીશાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. હાથીખાનું

હસ્તે ના. હાથે; મારફત; દ્વારા [વગેરે]

હસ્તેપોતે શ. પ્ર. પોતે જાતે કર્યું છે એમ ચૂચવે છે (હિસાબ

હળ ન. (સં. હલ) જમીન ખેડવાનું ઓજાર

હળકવું સ.કિ. જૂલવું (ર) હાલવું

હળખેડ સ્ત્રી. હળથી ખેડવું તે

હળખેડુ વિ. હળ ખેડનાર; ખેડૂત

હળદર સ્ત્રી. (સં. હરિદ્રા, પ્રા. હલિદ્રા, હલિદ્રા) એક

ગાંઠાદાર નૂળ કે તેનો ભુકો; એક મસાલો

હળદરવો પું. એક ઝાડ (ર) ડાંગર-ખાવટાનો એક રોગ

હળદરિયું, હળદી (-દિયું) વિ. હળદરના રંગનું કે પીળું

હળધર પું. (દ્રષ્ટાભ્રાતા) બળરામ; હલધર

હળપતિ પું. (સુરત બાજુ) દુષળા કહેવાતી જાતિનો માણસ

(ર) હળથી ખેડી ગુજરાન ચલાવતો ખેડૂત

હળપૂણી સ્ત્રી. હળના ચવડામાં નાખવાની કોશ

હળવાશ સ્ત્રી. હળવાપણું

હળવું વિ. (સં. લયુક, પ્રા. હલુવડ, હલુઅડ) હળવેથી;

ધીમું; નરમ (ર) અશિષ્ટ (૩) નબળું

હળવું અ.કિ. (સં. હિલ્ = પ્રેમની લાગણી થવી) જીવ

મળવો; ગોઠવું; ગમી જવું (ર) અનુરક્ત થવું; આડો

સંબંધ બાધવો (પરસ્ત્રી સાથે) [સંપથી ચાલવું

હળવુંમળવું સ.કિ. પરસ્પર મળવું - ગોઠવી કરવી; સલાહ-

હળવે, (૦થી) કિ.વિ. આસ્તે; ધીમેથી

હળાહળ વિ., ન. હલાહલ; અતિ તીવ્ર, કાળકૂટ વિષ

હળુહળુ કિ.વિ. હળવેહળવે; ધીમેધીમે

હં ઉદ્ધ. (સં.) આશ્ચર્ય, તુચ્છકાર, ધમકી, હકાર, હાજિયો

કે ઉત્સાહદર્શક ઉદ્ગાર

હંકાર સ્ત્રી. હંકવાનું કામ કે ઢબ

હંકામણ ન. (-ણી) સ્ત્રી. હંકવા-હંકારવાનું મહેનતાણું

હંકારવું સ.કિ. (સં. હક્કારપતિ, હક્કારઈ) હંકવું; ચલાવવું

હંગામ પું. (અ.) પ્રસંગ; અવસર (ર) મોસમ; ઋતુ

હંગામી વિ. મોસમ પૂરતું; થોડા વખત માટેનું; કામચલાઉ

હંગામો પું. (ફા.) ધમાચકડી; ધમાલ (ર) તોફાન; હુલ્લડ

હંટર પું. (ઈ.) ચાલુક; કૌરો (ર) શિકારી

હંડરવેટ પું. (ઈ. હંડરવેટ) ટનનો વોસમો ભાગ

હંતવ્ય વિ. (સં.) હણવા યોગ્ય

હંકામણ સ્ત્રી. હંકાવવું તે

હંકાવવું સ.કિ. ('હંકવું' ઉપરથી) થકવી નાખવું

હંભગ વિ. વાહિયાત કે તદ્દન ખોટું (ર) ન. ખતિંગ; ઝંગ

હંભા ઉદ્ધ. (સં.) ગાપના બાંધડવાનો અવાજ

હંમેશ (-શો) કિ.વિ. રોજ; કાદમ

હંસ પું. (સં.) એક ચુંદર મોટું પક્ષી; મરાલ (ર) જીવ;

આત્મા (૩) હંસ અર્થાત્ એકદંડી નામથી ઓળખાતો

એક પ્રકારનો સન્યાસી

હંસથીરન્યાય પું. (સં.) સારગ્રાહી વૃત્તિ

હંસગતિ સ્ત્રી. (સં.) હંસના જેવી ધીરગંભીર મોહક ચાલ

હંસગામિની વિ., સ્ત્રી. (સં.) હંસગતિથી ચાલનારી (સ્ત્રી)

હંસણી સ્ત્રી. હંસની માદા; હંસી

હંસપદ ન. હંસનું પગલું (ર) લખાણમાં ઉમેરો દર્શાવવા

માટે કરવામાં આવતું (.) આવું ચિહ્ન; કાકપદ

હંસમંડલ ન. (સં.) એ નામનું આકાશનું એક તારામંડળ

હંસમાલા (-ળા) સ્ત્રી. ઊડતાં હંસોની હાર-પંક્તિ

હંસરાજ પું. (સં.) રાજહંસ

હંસલો પું. હંસ (ર) જીવ; આત્મા

હંસવાહન પું. (સં.) બ્રહ્મા

હંસવાહની સ્ત્રી. જુઓ 'હંસવાહિની'

હંસવાહિની સ્ત્રી. (સં.) સરસ્વતી દેવી

હંસા સ્ત્રી. હંસણી; હંસની માદા (ર) હંસવાહની

હંસી સ્ત્રી. (-સિકા, -સિકી) (સં.) હંસણી (હંસની માદા)

હા ઉદ્ધ. (સં.) અરે; અહા [કહેવી તે; સ્વીકાર

હા ઉદ્ધ. (સં.) આમું સંમતિસૂચક ઉદ્ગાર (ર) સ્ત્રી. હા

હાઈગ્રોમીટર ન. (ઈ.) હવામાના ભેજને માપવાનું

સાધન; ભેજમાપક

હાઈ-જમ્પ પું. (ઈ.) ઊંચો કૂદકો; હનુમાન કૂદકો

હાઈજિન ન. (ઈ.) આરોગ્યવિજ્ઞાન (ર) આરોગ્ય

હાઈજિનિક વિ. (ઈ.) આરોગ્યવિષયક

હાઈજિનિક્સ ન. (ઈ.) આરોગ્યવિજ્ઞાન

હાઈડ્રોકાર્બન ન. (ઈ.) હાઈડ્રોજન અને કાર્બનના

મિશ્રણથી થતો એક પદાર્થ

હાઈડ્રોઇલેક્ટ્રિક વિ. (ઈ.) જળવિદ્યુતીય

હાઈડ્રોલોજ સ્ત્રી., ન. (ઈ.) જળવિજ્ઞાન [લવણામ્લ

હાઈડ્રોકલોરિક એસિડ પું. (ઈ.) મીઠાનો તેજાબ;

હાઈડ્રોજન પું. (ઈ.) એક પ્રકારનો વાયુ (ઓક્સિજનનો

એક ભાગ અને હાઈડ્રોજનના બે ભાગ મળતાં 'પાણી'

થાય છે.)

હાઈડ્રોપથી સ્ત્રી. (ઈ.) જળચિકિત્સા; જલોપચાર

હાઈડ્રોમીટર પું. (ઈ.) પ્રવાહીની ઘનતા માપવાનું પંજ

હાઈડ્રોલિક વિ. (ઈ.) વહેતા પાણીને લગતું

હાઈડ્રોસીલ સ્ત્રી. (ઈ.) વધરાવળ-એક રોગ

હાઈકમિશનર/

૮૭૯

/હાણ

હાઈકમિશનર પું. (ઠ.) પરદેશમાં પ્રતિનિધિ તરીકે
રખાતો રાષ્ટ્રનો એક અધિકારી
હાઈકુ ન. (જાપાની) સત્તર અક્ષરનો એક જાપાની
કાવ્યપ્રકાર; સતરાશરી [ન્યાયાલય
હાઈકોર્ટ સ્ત્રી. (ઠ.) જિલ્લાની સૌથી વડી અદાલત; ઉચ્ચ
હાઈથો પું (ઠ.) કોટા ધોવાની એક દવા
હાઈપોથીસિસ પું., ન. (ઠ.) પૂર્વાનુમાન; પૂર્વધારણા
હાઈજમ્પ પું. (ઠ.) ઊંચી કૂદ (ર) ઊંચો કૂદકો
હાઈટ સ્ત્રી. (ઠ.) ઊંચાઈ (ર) પરાકાષ્ઠા
હાઈફન સ્ત્રી. ન. (ઠ.) બે શબ્દો કે શબ્દના બે ભાગને
સંયોજી આવું (-) ચિહ્ન [સંકર
હાઈબ્રીડ વિ. (ઠ.) કોઈ બે પદાર્થોનું મિશ્રિત કરેલું;
હાઈસ્કૂલ સ્ત્રી. (ઠ.) માધ્યમિક શિક્ષણની નિશાળ
હાઈબ્રાડપ્રેસર ન. (ઠ.) લોહીનું ઊંચું દબાણ
હાઉ પું. (કન્નાડમાંથી - હાઉ એટલે સર્પ) બાળકને ૧૫૫
ઉપજવનારો પ્રાથમિક બિહામણો જીવ (ર) ન. સાપ
જેવું પ્રાણી (૩) બાપડો (વાધ, સિલ વગેરે) (૪)
ભય; ૬૨
હાઉસ ન. (ઠ.) ઘર; મકાન (ર) વિધાનસભા કે સંસદ
બાબતમાં ગૃહ (૩) તેમાં હાજર રહેલ સભ્યસમૂહ
હાઉસટેક્સ પું. (ઠ.) ઘરવેરો; મકાનવેરો
હાઉસમેન પું. (ઠ.) ઘરકામ કરનાર પુરુષ; ઘાટી
હાઉસવાઈક સ્ત્રી. (ઠ.) ગૃહિણી
હાઉસિંગ ન. (ઠ.) આવાસન; રહેઠાણ; નિવાસ
હાઉસિંગ સોસાયટી સ્ત્રી. (ઠ.) આવાસન-મંડળી
હાઉહાઉ કિ.વિ. કૂતરાના ભસવાનો અવાજ
હાક સ્ત્રી. (સં. હક્કા, પ્રા. હક્કા) હોકારો; બૂમ; હાકલ
(ર) દોર; પ્રતાપ; છાપ [(ર) ધમકાવવું
હાક-કે, કો)ટવું અ.કિ. ગર્જના કરવી; હોકારો કરવો
હાકલ સ્ત્રી. (સં. હક્કા, પ્રા. હક્કા) હાંક; બોલાવવા
માટે પાડેલી મોટી બૂમ; હાક પાડી બોલાવવું એ (ર)
પ્રોત્સાહનભર્યો અનુરોધ (૩) પડકારો
હાકલવું સ.કિ. હાકલ મારી બોલાવવું [મૂકવું
હાકવું સ.કિ. હાંકવું; ચલાવવું (ર) હાક મારીને કાઢી
હાકેટો પું. મોટો પાંદો; હાકોટો; ખુમાટો
હાકેમ પું. (અ. હાકિમ) સૂબો; રાજ્યકર્તા અમલદાર
હાકો પું. હાક વાગવી તે; પ્રાસકો (ર) હાકો મારી શિકારને
ઘેરવો તે
હાકોટો પું. હાકેટો; બૂમ; મોટો પાંદો
હાજત સ્ત્રી. (અ.) જરૂરિયાત; આવશ્યકતા (ર) જાડ-
પેશાબની શંકા; ખણસ (૩) કાચી જેલ; 'લોક-અપ'
હાજતખાનું ન. હાજતે જવાની જગ્યા; જરૂર કે પેશાબખાનું
હાજર વિ. (અ. હાજિર) ઉપસ્થિત; સમય; મોજૂદ હોય તેવું
હાજરકબાલો પું. તરત માલ આપવાનો કબાલો કે સોદો

હાજરકિમત સ્ત્રી. હાજર માલ મળે તે આપવાની કિંમત;
'સ્પોટ પ્રાઇસ' [જવાબ તરત આપી શકે તેવું
હાજરજવાબ વિ. હાજરજવાબી; સમયાનુસાર યોગ્ય
હાજરજવાબી વિ. સમયાનુસાર યોગ્ય જવાબ તરત
આપવો તે (ર) સ્ત્રી. તેની આવડત [જમીન
હાજરજમીન-મી)ન પું. ગુનેગારને હાજર કરવા માટેનો
હાજરાહજૂર વિ. હજૂરમાં તૈયાર હોય એવું (ર) સાક્ષાત્;
પ્રત્યક્ષ
હાજરી સ્ત્રી. હાજર હોવું તે
હાજરીપત્રક ન. હાજરી નોંધવાનું પત્રક [બકલેનારો
હાજિયો પું. 'હા' કહેવું તે (ર) ખુશામતિયો; સવળી વાતની
હાજ પું. (અ.) હજ કરી આવેલો મુસલમાન
હા જી ઉદ્. જી હા; હા સાહેબ; 'યસ સર'
હાજખાની સ્ત્રી. પૌંઆ
હાટ સ્ત્રી., ન. (સં. હટ્ટ, પ્રા. હટ્ટ) દુકાન (ર) ગુજરી
હાટક વિ. (સં.) સોનાનું; સોનેરી (ર) ન. સોનું
હાટકવું અ.કિ. હાકોટો કરવો; પડકાર કરવો (ર) સ.કિ.
ધમકાવવું
હાટકેશ્વર પું. (સં.) મહાદેવ
હાટડી સ્ત્રી. હાટ-નાની દુકાન (ર) ગુજરી; બજાર
હાટિયાણું ન. બજારકામ; ખરીદકામ (ર) ખરીદવા-
વેચવાનો ધંધો
હાટિયું ન. ભીંતમાંનું બારણાવાળું તાકું
હાડ ન. (સં. હડ) હાડકું (ર) શરીરનો બાંધો; કાકું
હાડકચર સ્ત્રી. શરીરમાં થોડો થોડો તાવ હોવો તે
હાડકી સ્ત્રી. નાનું અને પોચું હાડકું
હાડકું ન. (સં. હડ) અસ્થિ; હાડ
હાડછેડ સ્ત્રી. (દિ. હડ + છેડ) તિરસ્કાર; તરછેડવું તે
હાડજવર પું. ઝીણો તાવ; અર્ધજવર [દૂબળું
હાડપિંજર ન. શરીરનું હાડકાનું ખોખું (ર) વિ. તદન
હાડમારી સ્ત્રી. (હડ+મારી) તિરસ્કાર; પુતકાર (ર)
હેચનગતિ; મુરઝેલી
હાડમાળા સ્ત્રી. હાડકાંની માળા
હાડવું અ.કિ. ઢોર ચરાવવા જવું
હાડવેર ન. પાકું વેર; સખત શત્રુતા
હાડવેરી પું. કટ્ટો દુશ્મન
હાડવેદ-(ઘ) પું. હાડકાં બેસાડનારો કે જોડનારો વેદ
હાડિયો પું. કાગડો; હાડો
હાડિયોતાવ પું. હાડજવર; અર્ધજવર; ઝીણો તાવ
હાડેતું વિ. કઠાવર (માખસ)
હાડેહાડ કિ.વિ. છેક હાડકાં સુધી; હાડકે હાડકે
હાડો પું. કાગડો; હાડિયો
હાડોહાડ કિ.વિ. હાડેહાડ; હાડકાં સુધી [નાશ
હાણ સ્ત્રી. (સં. હાનિ, પ્રા. હાણિ) નુકસાન (ર) હાનિ;

હાતિમી

૮૭૦

[હાફસ

હાતિમ પું. (અ.) ન્યાયાધીશ; કાઠ [ચજ
હાતિમ, (ઠાઈ) પું. (અ.) એક પ્રખ્યાત સખાવતી આરબ
હાથ પું. (સં. હસ્ત, પ્રા. હત્ય) હસ્ત (૨) કાંજીથી વચલી
આંગળીના છેડા સુધીની લંબાઈનું માપ (૩) (પતાંની
રમતમાં) એક ભાગે જિતાયેલો દાવ (૪) રેલવેનું
સિગ્નલ (૫) હાથનો કસબ (૬) સામેલગીરી; મદદ;
પ્રેરણા. ઉદા. એ કામમાં મારો હાથ નથી. (૭) કૃપા;
રહેમ. ઉદા. તેના ઉપર મારા બંને હાથ છે. (૮)
(રંગવા વગેરેમાં) બે હાથ દીધા (૯) લગ્નસંબંધ;
પાંજિરાલગ્ન ઉદા. મદાના હાથની માગણી કરી.
(૧૦) સત્તા; તાબો; અખત્યાર; શક્તિ. ઉદા. આ
મારા હાથની વાત નથી. (૧૧) હાથવાળી બ્રાજુ-
પાસું ઉદા. ગ્રામે હાથે મનુનું ઘર છે.

હાથઉછીનું વિ. ઉધાર; કામચલાઉ માંગેલ નાણાં કે વસ્તુ
હાથબેડી, હાથકડી સ્ત્રી. હાથની બેડી (૨) બંધન; જંજાળ
હાથકસબ પું. હાથની કારીગરી; હસ્તકલા (૨) હાથનાં
કસબ (૩) સામેલગીરી; પ્રેરણા
હાથકંતામણ ન. હાથે કાંતવું તે; હાથકંતાઈ
હાથકાગળ પું. પરગણ્ય સાધનોથી બનાવેલો કાગળ
હાથકારીગરી સ્ત્રી. હાથની કારીગરી
હાથકાંતા ન. હાથે કાંતવું તે [તિ
હાથખરચી સ્ત્રી. છૂટક કે પરચૂરણ ખર્ચની રકમ કે ખર્ચવું
હાથગરબું ન. લગ્ન વખતનો વધાવો - રૂપિયા આપે છે
તે; ચાંલો

હાથગાડી સ્ત્રી. હાથે ખેંચવાની કે પકેલવાની ગાડી
હાથચાલાકી સ્ત્રી. હાથની ચાલાકી (જાદુના ખેલમાં)
હાથછડ સ્ત્રી. (યંત્રથી નહિ) હાથથી છડીને તૈયાર કરેલા
ચોખા [તેવું
હાથછટું વિ. ઉડાઉ; ખર્ચ કરે તેવું (૨) ઝટ મારી બેસે
હાથજા (સ્ત્રી) સ્ત્રી. (સં. હસ્તિની; પ્રા. હત્થિણી) હાથીની
માદા (૨) પુત્તો; ડકો
હાથતાળી સ્ત્રી. હાથની તાળી મિથના ગ્રગ્ર; અતિસાર
હાથધોણું ન. (હાથ + 'ધોવું' ઉપરથી) પાતળા કાચા
હાથપગ પું. બ. વ. મુખ્ય સાધન (૨) આધાર
હાથપાકીટ ન. હાથમાં રાખવાનું પાકીટ
હાથપીં(વિ)જાન ન. હાથથી પીંજવું તે [વાનું મહેનતાણું
હાથપિં(પી)જઈ સ્ત્રી. હાથથી પીંજવું તે (૨) હાથથી પીંજ-
હાથપ્રત સ્ત્રી. હસ્તપ્રત
હાથ(ઠકેર) ન. (ઠબદલો) પું. એક હાથમાંથી બીજા
હાથમાં જવું તે; માંહોમાંહે ફેરબદલો-હસ્તાંતરણ
હાથમુચરકા પું. બ. વ. જાતના જામીન
હાથમેળાવો પું. હસ્તમેળાવ
હાથમોજું ન. હાથે પહેરવાનું મોજું
હાથયંત્ર ન. (સં.) હાથે ચલાવાય એવું યંત્ર

હાથરૂમાલ પું. હાથનો રૂમાલ
હાથલાકડી સ્ત્રી. હાથનું બળ [રેલવેનો હાથ; 'સિગ્નલ'
હાથલો વિ., પું. હાથના જેવા ફાફરાવાળો (ધોર) (૨)
હાથવડું વિ. હાથ પહોંચે તેવું (૨) જ્યારે જોઈએ ત્યારે
હાથમાં આવી શકે - કામમાં આવી શકે એવું [વજાટ
હાથવજાટ ન. હાથે કે હાથસાળથી વજાડું તે; હાથનું
હાથવાટકો પું. ઉપયોગી છોડરું કે નોકર
હાથવેંત, (ઠમો) કિ. વિ. (સં. હસ્તક, પ્રા. હત્યઅ) બહુ
નજીક; સાવ પાસે; હાથ આવવાની તૈયારીમાં
હાથસાળ સ્ત્રી. હાથે ચલાવાતી સાળ
હાથસિલક સ્ત્રી. હાથ પર સિલક ભોપ તે; રોકડ સિલક
હાથાપાઈ સ્ત્રી. (સિં.) હાથોથી મારામારી-લગઈ
હાથિણી સ્ત્રી. હાથીની માદા; હાથણી
હાથિયો પું. તેરમું નક્ષત્ર; હસ્ત નક્ષત્ર (૨) હાથી
હાથી પું. (સં. હસ્તી, પ્રા. હત્થિઅ, હત્થી) હસ્તી; ગજ
હાથીખાનું ન. હાથી રાખવાનો તબેલો
હાથીદાંત પું. હાથીનો દંતુશળ
હાથીપનું વિ. રોગથી ફૂલેલા પગવાળું (૨) મોટા પગવાળું
હાથીપગો પું. હાથીપગાનો રોગ; શ્લીષ્ઠ; 'એલિફન્ટાઈસ'
હાથે કિ. વિ. હાથ વડે; જાતે; પોતે
હાથેવાળો પું. વરકન્યાનો હસ્તમેળાવ
હાથો પું. ('હાથ' ઉપરથી) હથિયાર કે ઓજાર જ્યાંથી
પકડાય તે ભાગ; મૂઠ કે દસ્તો (૨) સહાય; મદદ
(૩) પક્ષ
હાથોહાથ કિ. વિ. જેને આપવાનું ભોપ તેના જ હાથમાં
લઈ કે દઈને (૨) એકના હાથમાંથી બીજાના હાથમાં
એમ; એકબીજાની મદદથી [મુખીબત
હાદસા પું. (અ.) દુર્વેદના; અકસ્માત (૨) વિ. વિપતિ;
હાન સ્ત્રી. બાધા; માનતા (૨) હાણ; નુકસાન
હાના સ્ત્રી. હા ને ના કરવી તે; આનાકાની
હાનિ સ્ત્રી. (સં.) નુકસાન (૨) પાપમાલી; નાશ
હાનિ(ઠકર, ઠકતાં, ઠકારક) વિ. (સં.) હાનિ કરનારું;
નુકસાનકારક
હાફ વિ. (ઈ.) અડધું [જાતિ કે દેશનાં ભોપ તેવું
હાફકાસ્ટ વિ. (ઈ.) જેનાં મા અને બાપ વિભિન્ન ધર્મ,
હાફકોટ પું. (ઈ.) અડધે સુધી આવતો એક જાતનો કોટ
હાફકોટન ન. (ઈ.) અડધું સુરત અને અડધું ઊન કે
નાઈલોન ભોપ તેવું કપડું
હાફટોન વિ. (ઈ.) નાની કે મોટી ટપકીદાર જાળીવાળા
સાધનથી બ્લોકપ્રિન્ટિંગ થાય તેવા પ્રકારનું
હાફિજ પું. (અ.) આખું કુરાન જેને મોઢે ભોપ એવો માસસ
(૨) પું. ઈરાનનો એક પ્રખ્યાત કવિ
હાફસ સ્ત્રી. (પો. આફ્ફીન્જ) એ નામના પોર્ટુગીઝ દ્વારા
આવેલાં ચીરિયાંની કરીના આંખાઓનું કળ; આફસ

હાથ/

૮૭૧

[હાલીમવાલી

હામ સ્ત્રી. હિંમત
 હામ સ્ત્રી. સંભાળ; તપાસ [શનાર
 હામી સ્ત્રી. (અ.) જામીનગીરી; બાંધપરી (ર) જામીન
 હામીખત ન. જામીનદારીનો દસ્તાવેજ; જામીનખત
 હામીદાર પું. (અ., ફા.) જામીનદાર
 હાથ ઉદ્ધ. દુઃખ, ત્રાસ કે અકસોસનો ઉદ્ગાર (ર) અંતરના
 ઊંડા દુઃખની બદબુવા; શાપ
 હાથકારો પું. હાથ હાથ કરવું તે
 હાથપીટ સ્ત્રી. હાથપીટ કરવી તે; રોકકળ
 હાથવરાળ સ્ત્રી. શોક; અકસોસ (ર) ચિંતા; વ્યાધિ
 હાથવોય ઉદ્ધ. શોકનો એવો ઉદ્ગાર
 હાથહા(હો)ય સ્ત્રી. ઉદ્ધ. હાથવોય (ર) ફૂટવું
 હાર પું. (સં.) ફૂલની મોટી માળા (ર) ગળામાં પહેરવાનું
 એક ધરેણું
 હાર સ્ત્રી. (સં. હારિ, પ્રા. હારિ) ઓળ; પંક્તિ
 હાર સ્ત્રી. (હારવું ઉપરથી) પરાજય
 હાર વિ. (સં. કારક, પ્રા. આરએ) 'કરનાર' એ કર્તૃવાચક
 પ્રત્યય (ઉદા. સર્જનહાર)
 હારક વિ. (ર) પું. (સં.) હરનાર; હરે એવું
 હારજીત સ્ત્રી. હાર અને જીત; પરાજય અને જય
 હારડો પું. મોટો હાર (ર) ખાંડનાં ચકતોનો હાર
 હારણ સ્ત્રી. કાપરતા (ર) અપીરાઈ (૩) બાયલાપણું
 હારણ વિ. હારેલા મન કે સ્વભાવનું (ર) અપીરું
 હારતોરા પું. બ.વ. હાર ને તોરા (ર) માન; આદર
 હારબંધ કિ.વિ. એક હારમાં; સબંધ એક પંક્તિમાં
 હારમાલા (સં.) (-ળા) સ્ત્રી. હાર કે હારની માળા (ર)
 નરસિંહ મહેતાનું એ નામનું આખ્યાન
 હારવું અ.કિ. (સં. હારયતિ, પ્રા. હારઈ) સ્ત્રી. પરાજિત
 થવું (ર) કાયર થવું; થાકવું (૩) સ.કિ. રમતમાં
 કોઈ વસ્તુ જિતાવી
 હારસિંગાર ન. પારિજાતક [જાપાની રીત
 હારાકીરી સ્ત્રી. (જાપાની) આપઘાત કરવાની એક
 હારી વિ. (સં.) (સમાસના ઉત્તરપદમાં) હરનારું; જેમ
 કે મનોહારી [છોડતું એક પક્ષી
 હારીલ ન. જન્મની વખતે પડેલું લાકડું મરતાં સુધી ન
 હાડવું વિ. 'કરનાર' એ અર્થનો કર્તૃવાચક પ્રત્યય. જેમ કે
 જાણહારું [તુલનામાં; સરખામણીમાં
 હારે ના. ('હાર' = પંક્તિ ઉપરથી) જોડે; સાથે (ર)
 હારો પું. છ મણ(૧૨૦ કિલો)નું વજન
 હારો પું. છાણાનો મોઢવો
 હારોહાર કિ.વિ. એક હારમાં; હારબંધ
 હાર્ટ ન. (ઈ.) હૃદય (ર) મર્મ; રહસ્ય
 હાર્ટએટેક પું. (ઈ.) હૃદયરોગનો હુમલો
 હાર્ટડિસીઝ ન. (ઈ.) હૃદયરોગ

હાર્ટફેલ ન. (ઈ.) હૃદય ચાલતું બંધ પરી જવું તે; હૃદય
 રોગનું મૃત્યુ [અષ્ટું
 હાર્ડ વિ. (ઈ.) મજબૂત; કઠણ (ર) નિજર; કૂર (૩)
 હાર્ડવર્ક ન. (ઈ.) સખત પરિશ્રમ-મહેનત
 હાર્ડવેર ન. (ઈ.) લોખંડનો ઈમારતી તેમજ યાંત્રિક કામ
 માટેનો સરસામાન (ર) સંગણક યંત્રનો એક ભાગ
 હાર્ડશિપ સ્ત્રી. (ઈ.) મુશ્કેલી; આપત્તિ
 હાર્ટ ન. (સં.) હૃદય (ર) મર્મ; રહસ્ય (૩) ભાવાર્થ
 હાર્બર ન. (ઈ.) બંદર; 'પોર્ટ'
 હાર્બની સ્ત્રી. (ઈ.) સૂમેળ; સંવાદિતા
 હાર્લિક વિ. (સં.) ખરા અંતરનું; અંતઃકરણપૂર્વકનું
 હાર્મોનિયમ ન. (ઈ.) એક વિદેશી વાદ્ય; પેટીવાજું
 હાર્વેસ્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) અનાજ લણવાની શરદ ઋતુ (ર)
 લણણી (૩) પાક
 હાર્વેસ્ટર ન. (ઈ.) કાપણીનાં સધળાં કામ કરનાર યંત્ર
 હાલ પું. બ.વ. (અ.) દશા; સ્થિતિ (ર) અવદશા (૩)
 કિ.વિ. હમણાં; અત્યારે
 હાલક પું. (રવા.) હલવાની કિયા (ર) અસ્થિરતા
 હાલકડોલક કિ.વિ. (હાલવું+ડોલવું) ખજાળની ઊંચી
 હોય એમ; ડગુમગુ [પ્રમાણેળ
 હાલકચૂલક ન. અવ્યવસ્થા; તોફાન (ર) વિ. તોફાની;
 હાલધડી કિ.વિ. અબધરી; અત્યારે
 હાલધાલ સ્ત્રી. હાલવુંચાલવું તે; હરફર (ર) રીતભાત
 હાલશડોલણ વિ. ડગમગતું
 હાલશડોલણ વિ. અસ્થિર; ચલાયમાન
 હાલત સ્ત્રી. (અ.) અવસ્થા; સ્થિતિ (ર) કેવ
 હાલતાંચાલતાં કિ.વિ. વારેધડીએ; હરવખત
 હાલનું વિ. હમણાંનું
 હાલબેહાલ વિ. બૂરી દશા-સ્થિતિ પામેલું
 હાલરડું ન. બાળકને ઝુલાવતાં ગવાતું ગીત
 હાલરહુલર ન. થોડિયાની દાંડી ઉપર ટંગાતું કોડીઓનું
 ઝૂમનું
 હાલરું ન. બાળકને નજર લાગે નહિ એવી ચીજોની માળા
 (ર) ટાળું (૩) હાલરડું (૪) કણસલામાં કણ છૂટા
 પાડવા ખજામાં બળદ ફેરવાય છે તે કિયા
 હાલવું અ.કિ. (સં. હલ્લતિ, પ્રા. હલ્લઈ) જવું; ચાલવું
 (ર) ટકી રહેવું (૩) કુજવું; હલવું
 હાલહવાલ પું. બ.વ. (હાલ ઉપરથી) દુર્દશા; ખાનાખરાબી;
 પાપમાલી (ર) વિ. દુર્દશામાં પડેલું
 હાલ હાલ કિ.વિ. હમણાં જ; અબધરી
 હાલા ઉદ્ધ. (ર) સ્ત્રી. હાલો; હાલરડું
 હાલા સ્ત્રી. (સિ.) મંદિરા (ર) કાબરસ
 હાલાકી સ્ત્રી. (અ. હલાકી) પરેશાની; હેરાનગતિ
 હાલીમવાલી પું. હલકા દરજજાનો-રેંઝપેંજ માણસ

હાલો]

૮૭૨

[હાંસવો

હાલો ઉદ્ધ. બાળકને લીંચતાં વપરાતો ઉદ્ધાર (૨) પું.
ખોયું; પારણું (બાળભાષામાં) (૩) હાલરડું (૪)
હાલરડનું ગીત
હાલોચાલો પું. (૨) કરવું તે; હાલોડોલો; હાલચાલ
હાલોડોલો પું. હરવું કરવું તે (૨) શરીરની નબળાઈને
લીધે થોડીધણી હરકર થાય તે
હાવ પું. ઈચ્છા; હવસ
હાવ પું. (સં.) શૃંગારયુક્ત ચેષ્ટા કે ચાળો (સ્ત્રીનો)
હાવભાવ પું. બ.વ. શૃંગારયુક્ત ચેષ્ટા; નખરાં
હાવડુંબાવડું વિ. (હાવ=ઈચ્છા+બાવડું) વ્યાકુળ; ગભરાયેલું;
ગાંઝ જેવું [બૂખ
હાવરો પું. (હાવ=ઈચ્છા પરથી) તાવ ગયા પછી ઊંચડતી
હાવલાં ન. બ.વ. ફાંફાં; વલખાં [કરી કૂટેલું તે
હાવસોઈ, (ઠગાવસોઈ) સ્ત્રી. આવસોઈ એવો અવાજ
હાવાં, (-વે) કિ. વિ. હમણાં; હવે
હાવી વિ. (અ.) છવાયેલું; આચ્છાદિત
હાશ કે. જંપ, સંતોષ કે નિવૃત્તિનો ઉદ્ધાર (૨) સ્ત્રી.
નિરંત; જંપ; શાંતિ
હાશીશ સ્ત્રી. (અ. હશીશ) એક કેફી પદાર્થ - માદક
વનસ્પતિ; હશીશ [હાસ્યરસનો સ્થાયી ભાવ
હાસ પું. (સં.) હાસ્ય; હસવું તે (૨) મજકરી; ઠઠો (૩)
હાસ્તો ઉદ્ધ. હા જ તો; જરૂર; હા
હાસ્ય ન. (સં.) હસવું તે; હાસ (૨) હાસ્ય રસ
હાસ્યકાર પું. લોકોને હસાવનાર કલાકાર (૨) હાસ્ય-
સાહિત્ય લખનાર
હાસ્યકારક વિ. હસાવનારું; હાસ્ય ઉપજાવનારું
હાસ્યચિત્ર ન. ટોળ કરવા દોરેલું હાસ્યજનક ચિત્ર;
ઠઠાચિત્ર; 'કેરિકેચર'
હાસ્યજનક વિ. હાસ્ય ઉપજાવે એવું
હાસ્યરસ પું. નવ રસોમાંનો એક
હાસ્યરસિક વિ. (સં.) હાસ્યરસવાળું
હાસ્યલેખક પું. હાસ્યસર્જક [વાર્તાલાપ
હાસ્યવિનોદ પું. હાસ્ય અને વિનોદ; ટોળટીખજવાળો
હાસ્યવૃત્તિ સ્ત્રી. (સં.) હસવા-હસાવવાની વૃત્તિ-શક્તિ
હાસ્યાસ્પદ વિ. (સં.) હાસ્યપાત્ર; હસવું આવે એવું
હાહાકાર પું. (સં.) 'હા ! હા !' એવો શોક કે ત્રાસનો
ઉદ્ધાર; સર્વત્ર શોક અને ત્રાસની લાગણી કેલાઈ
જવી તે
હાહાહાહી સ્ત્રી. હાસ્યવિનોદ; ઠઠામજકરી
હાહો સ્ત્રી. હોહા; બુમરાણ (૨) ધામધૂમ; ધમાલ
હાળી પું. (સં. હાલિક, પ્રા. હાલિઅ) હળ વડે ખેડનાર;
ખેડૂત (૨) ખેતીકામમાં મદદગાર નોકર
હાળો પું. ખેડૂત (૨) પતિ; ધણી
હાં ઉદ્ધ. (સં. આમ્, પ્રા. આમ, આમં) ભાર, અનુરોધ

કે વિનવણીનો ઉદ્ધાર. ઉદા. તમે એમ કરજો, હાં.
(૨) ચાહુ વાતમાં વચ્ચે વચ્ચે હોકારો દેવાનો ઉદ્ધાર
(૩) સાનો હોકારો-પડકાર કરવાનો ઉદ્ધાર (૪)
હા; હકારસૂચક ઉદ્ધાર (૫) ગીતમાં આરંભનો
હુલાવનારો ઉદ્ધાર. ઉદા. 'હાં રે અમે એકસાથે સાથ
મળી ગાતાં'તો ! (૬) અરેરાટી સૂચવતો ઉદ્ધાર. 'હાં
હાં, તમે તો આનો અડદાલો કાઢી નાખ્યો !'
હાંઉં ઉદ્ધ. (સં. આમ્+ખેલુ, પ્રા. આં+ભારવાચક 'હુ'
ઉપરથી થયેલ 'આંહુ' દ્વારા 'હાંઉં') હાં; બસ; પૂરતું
(૨) જરોબર; એમ જ
હાંક સ્ત્રી. બોલાવવા માટે પાડેલી બૂમ; હાક
હાંકણિયું વિ. હાંકનારું
હાંકણિયો પું. હાંકનારો; હાંકેડું
હાંકણી સ્ત્રી. હાંકવાની રીત (૨) હાંકવું તે
હાંકવું સ.કિ. (સં. હક્કયતિ, પ્રા. હક્કઈ) પથુ, વાહન,
વહાણ, ગાડી વગેરેને ઈચ્છિત માર્ગે ચલાવવું (૨)
ગપ મારવી (૩) હાંકી કાઢવું
હાંકારો પું. હા એવો અવાજ; હકાર [કિ
હાંકે ઉદ્ધ. ભાર, અનુરોધ કે વિનવણીનો ઉદ્ધાર; જરાબર
હાંકેડું પું. હાંકનારો; ગાડીત (૨) સરદાર; આગેવાન
હાંજ પું. બ.વ. શરીરના અંગો (૨) શરીરના સાંધા (૩)
(લા.) સિમત; શક્તિ
હાંજી ઉદ્ધ. હાજી; માન સાથે જવાબ દેવાનો એક ઉદ્ધાર
હાંડલી સ્ત્રી. (સં. હંડિકા, પ્રા. હંડિઆ ઉપરથી) નાનું
હાંડણું; હાંલી
હાંડણું ન. પહોળા મોંનું માટીનું એક વાસણ
હાંડવો પું. ઢોકળાં જેવી એક ખાદ્ય વાની; ડંગેલું
હાંડી સ્ત્રી. (સં. હંડિકા, પ્રા. હંડિઆ) હાંલી (૨) ધાતુનું
તેવું વાસણ (૩) શોભા માટેનું કાચનું દીવો રખાય
તેવું લટકતું ફૂંકું
હાંડી પું. (સં. હાંડ, પ્રા. હંડ) મોટો દેગડો
હાંક પું., સ્ત્રી. (ઠજ) (સં. હાંક) ઉતાવળો માસ ચાલવો
તે (૨) તેથી થતી છાતીની રૂંધામણ; અમૂંઝણ
હાંકવું અ.કિ. હાંક ચડવી
હાંકણું વિ. વ્યાકુળ; બાવડું [વ્યાકુળ
હાંકણું ફાંકણું વિ. ગભરાયેલું; બેભાકણું; બાવડું; આકુળ-
હાં રે ઉદ્ધ. કેટલાંક ગીતોમાં પાદપૂરક
હાંલી સ્ત્રી. (-લ્લું) ન. હાંડલી; હાંડું
હાંસડી સ્ત્રી. (સં. અંસ, પ્રા. અંસ) ગળા આગળનું એક
હાંડું (૨) ગળાનું એક ધરેણું
હાંસ(-સિ)લ વિ. (અ. હાસિલ) મળેલું; પ્રાપ્ત (૨) ન.
દાણ; જકાત; કર (૩) ફાપદો; લાભ (૪) ઉપપન્ન;
પેદાશ (૫) પરિણામ
હાંસવો પું. ત્રીકમ; ચાંચવો

હાસિયો

૮૭૩

[હિમરાશિ

હાસિયો પું. (અ. હાશિયહ) કાગળની કોરી રનાતી
 સામાન્યતઃ ગ્રામા હાથ પરની પટ્ટી
 હાંસી સ્ત્રી. (સં. હાસિઆ, પ્રા. હાસિઆ) હસવું તે (૨)
 મજક; મજકરી (૩) ફજેતી; ભવાયે
 હાંસીખેલ પું. મજક માટે કરેલું કે ખેલ જેવું કામ; મજકરી
 હાં હાં ઉદ્ધ. હાં (૨) અરેરાટી બતાવનારો ઉદ્ધગાર (૩)
 'કરશો' એવા ભાવનો ઉદ્ધગાર
 હિ સંયો. (સં.) જ (પદ્યમાં) [ચતુરાઈ
 હિકમત સ્ત્રી. (અ.) યુક્તિ (૨) કરામત; કારીગરી (૩)
 હિકમતી વિ. હિકમતવાળું; યુક્તિખાજ [બુમરાણ
 હિકરાણ ન. (દં. હિક્કિઆ) કકલાણ; રોકકળ (૨) ધોંધાટ;
 હિકકળ ન. વરસાદથી થતી અતિશય કંડી
 હિકકા સ્ત્રી. (સં.) હેડકી; વાધણી [બીન
 હિચકારું વિ. હીચકારું; કાયર; બાયલું (૨) અધમ; નીચ;
 હિચકાવું સ.કિ. 'હીચલું'નું પ્રેરક
 હિચકિયાટ પું. ખચકાટ; અવડવ
 હિચાવું સ.કિ. 'હીચલું'નું પ્રેરક
 હિચાવું અ.કિ. 'હીચલું'નું ભાવે [તે; નિર્વાસન
 હિજરત સ્ત્રી. (અ.) વતનથી છૂટા પડવું કે વતન છોડવું
 હિજરતી વિ. હિજરત કરનારું; હિજરત કરી નીકળી ગયેલું;
 નિર્વાસિત
 હિજરાવું સ.કિ. 'હિજરાવું'નું પ્રેરક
 હિજરાવું અ.કિ. (અ. હિજ = જુદાઈ ઉપરથી) ઝૂરવું;
 બળ્યા કરવું; વિયોગના દુઃખે દુઃખી થવું
 હિજરી વિ. (૨) પું. (ઠસન) (અ.) હજરત મહમદ
 પેગંબર મક્કા છોડી મદીનામાં ગયા ત્યારથી ગણાતો
 સંવત (તા. ૨૬ જુલાઈ, ઈ.સ. ૬૨૨થી)
 હિજ પું. (અ.) વિયોગ; વિરહ
 હિટ સ્ત્રી. (ઈ.) ગરમી; ઉષ્મા (૨) આવેગ; ઉત્તેજના
 હિટ પું. (ઈ.) પ્રહાર (૨) ફટકો (૩) વિ. લોકપ્રિય
 હિટલરશાહી સ્ત્રી. હિટલર જેવી સરમુખત્યારી કે એવી
 એકલથ્થું હકૂમત; જહાંગીરી
 હિરિંબા સ્ત્રી. (સં.) ભીમની રાક્ષસપત્ની
 હિત ન. (સં.) કલ્યાણ; શ્રેય (૨) લાભ; કાયદો (૩)
 વિ. માફક આવે તેવું; પથ્ય
 હિત(૦કર, ૦કર્તા(ન્તી), ૦કારક) વિ. (૨) પું. (સં.)
 હિત કરે તેવું; ભલું કરનારું
 હિતકારિણી સ્ત્રી. (સં.) હિત કરનારી (સ્ત્રી)
 હિતકર્તા(ન્તી) પું., વિ. (સં.) હિત કરનાર
 હિતકારિતા સ્ત્રી. હિત કરવાપણું
 હિતકારી વિ. (સં. હિતકારિનું) હિત કરનાર
 હિતચિતક વિ. (૨) પું. હિત ઈચ્છનાર-વિચારનારું
 હિતવાદ પું. (સં.) હિતકારી વાદ (૨) સ્વહિતનો વાદ;
 સ્વાર્થસાધુપણું

હિતવાદી વિ. (સં.) હિતવાદવાળું; સ્વાર્થસાધુ [તે
 હિતવિરોધ પું. (સં.) હિતમાં આડ; હિતમાં વિખરૂપ ભેદવું
 હિતશત્રુ પું. મૂર્ખતાથી હિત કરવા જતાં પરિણામે હાનિ
 કરનાર મિત્ર (૨) હિતમાં આડે આવનાર;
 અહિતકારી માણસ
 હિતસંબંધ પું. (સં.) સ્વાર્થની સગાઈ
 હિતસ્વી વિ. (સં. તેજસ્વિનુ જેવાના સાદરેષ નવો બનેલો
 શબ્દ હિતેષિનુ - હિતેષી) હિતેચ્છુ
 હિતાધિકારી વિ. (સં.) હિત ધરાવતું; 'બેનિકિશિધરી'
 હિતાર્થી વિ. (સં. હિતાર્થિનું) ભલું ઈચ્છનાર (૨) લાભાર્થી
 હિતાર્થ(ર્થ) કિ.વિ. હિત માટે
 હિતાવહ વિ. હિતકારક; શ્રેયકારક
 હિતાહિત ન. હિત અને અહિત; લાભ અને ગેરલાભ
 હિતેચ્છુ વિ. (સં.) હિત ઈચ્છનાર; શુભેચ્છક
 હિતેશરી વિ. (સં. હિતેશ્વર. સં. હિતેષી દ્વારા ભષ્ટ થતાં
 હિતેશરી થયું.) હિતેષી; હિતેચ્છુ
 હિતેષિણી વિ., સ્ત્રી. (સં.) હિતેષી સ્ત્રી
 હિતેષી વિ. (સં.) હિતેચ્છુ [સંસ્કૃત ગ્રંથ
 હિતોપદેશ પું. (સં.) હિતની શિખામણ (૨) એક જાણીતો
 હિદાયત સ્ત્રી. (સં.) રસ્તો દેખાડવો તે; માર્ગદર્શન (૨)
 શિખામણ
 હિના સ્ત્રી. (કા.) (-નો) પું. મેંદી કે તેનો છોડ
 હિપહિપ હુરે કિ.વિ. આનંદ કે વિજયનો ઉદ્ધગાર
 હિપોપૂસી સ્ત્રી. (ઈ.) ખાપડ; ઢોંગ
 હિપોપોટેમસ ન. (ઈ.) એક મોટું જળચર; દરિયાઈ ધોરે;
 જળ-ધોરે [જદુ (૩) વશીકરણવિદ્યા
 હિપ્પોટિઝમ ન. (ઈ.) સંમોહનવિદ્યા; મુર્દનાશાસ્ત્ર (૨)
 હિકાજત સ્ત્રી. (અ.) જળવણી; સંભાળ
 હિજ્જુ સ્ત્રી. (ઈ.) યદુદીઓની મૂળ ભાષા
 હિમ ન. (સં.) બરફ; 'સ્નો' (૨) ઘણો સખત ઠાર (૩)
 અતિશય કંડી
 હિમકણ પું. (સં.) હિમનો કણ; 'ફ્લેક' [પ્રદેશ
 હિમક્ષેત્ર ન. (સં.) વારંવાર હિમ પડ્યા કરતું હોય તેવો
 હિમગંગા સ્ત્રી. (સં.) હિમાલયમાં વહેતી તે પ્રદેશની)
 ગંગા
 હિમગિરિ પું. (સં.) હિમાલય
 હિમનદી સ્ત્રી. (સં.) બરફની નદી; 'ગ્લેશિયર'
 હિમપર્વત પું. (સં.) બરફનો પહાડ જેવો મોટો કટકો (૨)
 દરિયામાં તરતો બરફનો ડુંગર; 'આઈસબર્ગ'
 હિમપ્રદેશ પું. (સં.) શીત કટિબંધમાં આવેલો કે એના જેવો
 આબોહવાવાળો પ્રદેશ
 હિમપ્રપાત પું. (સં.) બરફનો અચાનક વરસાદ પડવો તે
 હિમરશ્મિ પું. (સં.) ઠંડાં કિરણોવાળો ચંદ્ર
 હિમરાશિ પું. (સં.) કુદરતી બરફનો ઢગલો

હિમવર્ષી

૮૭૪

[હિંડોળો

હિમવર્ષા સ્ત્રી. કુદરતી બરફનું વરસવું તે; હિમનો વરસાદ
 હિમશૈલ પું. (સં.) હિમાલય
 હિમચુના સ્ત્રી. (સં.) ગંગાનદી (૨) પાર્વતી
 હિમશિખર ન. (સં.) હિમાચ્છાદિત શિખર
 હિમાની સ્ત્રી. (સં.) હિમનો સમૂહ; બરફનો ઢગલો
 હિમાચળ પું. હિમાલય
 હિમાદ્રી પું. (સં.) હિમાલય [સમર્થન કરવું તે
 હિમાયત સ્ત્રી. (અ.) પક્ષ લેવો તે; તરફદારી (૨)
 હિમાયતી વિ. હિમાયત કરનાર
 હિમાલય પું. (સં.) ભારતની ઉત્તરે આવેલો પ્રસિદ્ધ પર્વત
 હિમાયું વિ. હિમવાયું; હિમ જેવું ઠંડું (૨) ઠંડી ઋતુનું
 હિમાળો પું. (સં.) હિમાલય હિમાલય (૨) શિયાળો
 હિમાંક પું. (સં.) ઠાર-બિંદુ; 'ફીઝિંગ-પોઈન્ટ'
 હિમાંયુ પું. (સં.) ચંદ્ર [ચિકિત્સા કરનાર દાક્તર
 હિમોટોલોજિસ્ટ પું. (ઈ.) લોહીના રોગોનું નિદાન અને
 હિયરિંગ એઈડ ન. (ઈ.) બહેરી વ્યક્તિ સાંભળી શકે તે
 માટેનું સાધન; શ્રવણસહાયક
 હિયાં કિ.વિ. અહીં; અહીંયાં
 હિરણ્મય વિ. (સં.) સુવર્ણમય; સોનાનું બનેલું
 હિરણ્ય વિ. (સં.) સોનું; કાંચન [પિતા
 હિરણ્યકશિપુ પું. (સં.) એક અસુર રાજા - પ્રહ્લાદનો
 હિરણ્યગર્ભ પું. (સં.) બ્રહ્મા (૨) વિષ્ણુ (૩) સૂર્યશરીર-
 પુક્ત આત્મા
 હિરણ્મય વિ. હિરણ્મય; સોનાનું બનેલું
 હિરણ્યાશ પું. (સં.) હિરણ્યકશિપુનો મોટો ભાઈ
 હિરવણી સ્ત્રી. બે તારી થયેલી સૂતરની આંટી
 હિરાસત સ્ત્રી. (અ.) કાચી જેલ; કેદખાનું (૨) પોલીસજામો
 હિલચાલ સ્ત્રી. હાલવું ચાલવું તે (૨) પ્રવૃત્તિ; ચળવળ
 હિલસ્ટેશન ન. (ઈ.) પર્વત-પહાડી પર આવેલું હવા-
 ખાવાનું સ્થળ
 હિલામો પું. મજબૂત પ્રયત્ન (૨) બંદ; બળવો
 હિલાવવું સ.કિ. 'હીલવું'નું પ્રેરક
 હિલાવું અ.કિ. 'હીલવું'નું ભાવે
 હિલિયમ ન. (ઈ.) વાયુરૂપી એક મૂળતત્ત્વ
 હિલોળવું સ.કિ. (સં.) હિલ્લોલતિ, પ્રા. હિલ્લોઈ) હિલોળે
 ચડાવવું; ખૂબ હીંચોળવું
 હિલોળેલ વિ. ખૂબ હીંચોળવું (૨) આનંદી (૩) શોખીન
 હિલોળો પું. (સં.) હિલ્લોલ) તરંગનો ઉછાળો (૨)
 હીંચવામાં તેવો લાંબો ઓલો (૩) ગમ્મત; ખુશાલી
 હિલ્લોલ પું. (સં.), (-ળ) પું. મોજું; તરંગ (૨) મનનો
 તરંગ [હિલ્લોડઈ) હિલ્લોળે ચડાવવું
 હિલ્લોલ(-ળ)વું સ.કિ. (સં.) હિલ્લોલતિ, હિલ્લોડતિ, પ્રા.
 હિશ્શો ઉદ્. ઊંચકીને જોરથી નીચે ફેંકતી વખતે કરાતો
 ઉદ્ગાર

હિસાબ પું. (અ.) ગણના; ગણતરી (૨) દાખલો (ગ.)
 (૩) લેણદેણ; આવકખર્ચ વગેરેની ગણતરી કે તેનું નામું
 (૪) લેખું; વિસ્તાર (૫) રીત; કંગ; મર્યાદા; નિયમ
 હિસાબકિતાબ પું. લેવડદેવના ચોપડા (૨) લેણદેણનો
 હિસાબ [‘ઓડિટ’
 હિસાબચોકસી પું. (અ.) હિસાબ તપાસનાર; અન્વેષક;
 હિસાબનીશ(-સ) પું. હિસાબ રાખનાર; ‘એકાઉન્ટન્ટ’
 હિસાબી વિ. હિસાબને લગતું (૨) હિસાબ રાખનારું;
 હિસાબ રાખવામાં કે કરવામાં કુશળ (૩) ગણીને નક્કી
 કરેલું; ચોક્કસ (૪) પું. હિસાબ રાખનારો મુનીમ
 હિસાબે કિ.વિ. હિસાબથી જોતાં કે ગણતાં (૨) રીતે;
 ગણતરીથી [અવાજ (ગાય કે થોડાનો)
 હિસારવ (સં.) હેષારવ, પ્રા. હેસારવ) હિસારો પું. એવો
 હિસાવવું સ.કિ. ‘હીસવું’નું પ્રેરક [વાઈ; ઠંકડું
 હિસ્ટીરિયા પું. (ઈ.) મૂર્છા આજ્ઞાતો વાયુનો એક રોગ;
 હિસ્ટ્રી પું., સ્ત્રી. (ઈ.) ઇતિહાસ (૨) ભૂતકથા; અતીત
 હિસ્ટોદાર વિ. ભાગીદાર; ભાગિયો
 હિસ્ટોદારી સ્ત્રી. (ફા.) ભાગીદારી
 હિસ્ટો પું. (અ.) ભાગ; ફાળો [વધારણી
 હિંમ સ્ત્રી. (સં.) હિંમ્ત એક જાડનો ઉગ્ર વાત્સવાળો રસ;
 હિંમટો પું. હલકી જતની હિંગ
 હિંગળાજ સ્ત્રી. સિંધ બહુચિસ્તાનમાંની એક દેવી કે તેનું
 હિંગળો, (ઠક) પું. (સં.) હિંગુલ, પ્રા. હિંગુલ) ગંધક અને
 પારાની મેળવણીવાળો એક લાલ પદાર્થ
 હિંગળોકિયું ન. (સં.) હિંગુલ ઉપરથી) હિંગળોક રાખવાની
 ઝબ્બી-દાખડી (૨) વિ. હિંગળોકના રંગનું
 હિંગાષ્ટક(ઠચણી) ન. હિંગ વગેરે આઠ વસ્તુઓનું ચૂર્ણ
 હિંગુ પું., ન. (સં.) હિંગ
 હિંગોડું ન. (-રો) પું. (સં.) ઈંગુદી) હિંગોળીનું કથ
 હિંચકવું અ.કિ. જુઓ ‘હીંચકવું’
 હિંચકો પું. જુઓ ‘હીંચકો’
 હિંચવું અ.કિ. જુઓ ‘હીંચવું’
 હિંચાવવું સ.કિ. જુઓ ‘હીંચાવવું’
 હિંચાવું અ.કિ. જુઓ ‘હીંચાવું’
 હિંચોળવું સ.કિ. જુઓ ‘હીંચોળવું’
 હિંચોળાખાટ સ્ત્રી. જુઓ ‘હીંચોળાખાટ’
 હિંડછા સ્ત્રી. જુઓ ‘હીંડછા’
 હિંડવું અ.કિ. જુઓ ‘હીંડવું’
 હિંડાડ(-વ)વું જુઓ ‘હીંડાડ(-વ)વું’
 હિંડાળું અ.કિ. જુઓ ‘હીંડાળું’ [હિંદોલ
 હિંડોલ(-ળો) પું. (સં.) હિંડોલ, પ્રા. હિંડોલ) હિંડોળો;
 હિંડોળાખાટ સ્ત્રી. હિંડોળાનું ખાટલા જેવું ચોકડું
 હિંડોળો પું. (સં.) હિંડોલ, પ્રા. હિંડોલ) કઠેરાવાળો મોટો
 હીંચકો; ઝૂલો

[હિંદ]

૮૭૫

[હીરો]

હિંદ પું. સ્ત્રી., ન. (સં. સિંધુ, સપ્તસિંધુ) હિન્દુસ્તાન;
ભારત

હિંદવાણી સ્ત્રી. ભારતની કે ભારતીય સ્ત્રી
હિંદવી વિ. (ફા.) ભારતનું; ભારતને લગતું; હિંદી
હિંદી વિ. ભારતનું (ર) સ્ત્રી. ઉત્તરભારતમાં બોલાતી એક
ભાષા (૩) ભારતની રાષ્ટ્રભાષા (૪) પું. ભારતનો
વતની

હિંદી-હિંદુસ્તાની સ્ત્રી. ભારતની રાષ્ટ્રભાષા
હિંદુ વિ., પું. (હિંદ ઉપરથી) હિંદુ ધર્મનો અનુયાયી
હિંદુત્વ(-ત્વ) ન. (ફા.) હિંદુ હોવાપણું
હિંદુલો પું. હિંદુઓ માટેનો કાપદો
હિંદુસ્તાન પું. ન. (ફા.) ભારતવર્ષ; હિંદ
હિંદુસ્તાની વિ. (ફા.) ભારતનું; ભારતને લગતું (ર) પું.
ઉત્તર ભારતનો રહેવાસી

હિંદુસ્થાન પું., ન. હિંદુસ્તાન; ભારત
હિંદોલ પું. (સં.) હીચકો; હિંદોળો (ર) પ્રિયોળ; એક રાગ
હિંદોળવું સ.કિ. હિંદોળા કે પારણામાં જુલાવવું
હિંમત સ્ત્રી. (અ.) બહાદુરી; વીરતા; યુરતાત
હિંમત(ઠબાજ, ઠવાન) વિ. બહાદુર; હિંમતવાળું
હિંચો કિ.વિ. જુઓ 'હીચો'
હિંસક વિ. (સં.) હિંસા કરનારું
હિંસા સ્ત્રી. (સં.) કોઈ પણ જીવને હણવો કે પીડવો તે
હિંસાત્મક વિ. (સં.) હિંસાપ્રત્યુત્તર; હિંસાવાળું
હિંસારવ પું. જુઓ 'હીસારવ'
હિંસારવું અ.કિ. જુઓ 'હીસારવું'
હિંચ વિ. (સં.) હિંસક; ધાતક; ફૂર
હીક સ્ત્રી. (સં. હિક્કા) હેડકી; વાપણી (ર) સણકો; શૂળ
(૩) તાકીદ; ઉતાવળ (૪) દમ; થાસ

હીકળ ન. હિક્કળ; વરસાદથી થતી અતિશય ઠંડી
હીકાસ્ત્રી. હિક્કા; હેડકી(ર) તણ; આંચકા(મરતી વેળાના)
હીચ સ્ત્રી. (હીચવું પરથી) હીચવાની કિયા; હીચકો
હીચકવું અ.કિ. હીચકવું; હીચકો ખાવો
હીચકારું વિ. (ફા.) હિચકારું; નીચ; કાપર
હીચકવું અ.કિ. 'હીચકવું'નું ભાવે (ર) ટિચાવું
હીચવું અ.કિ. (સં. હિચ, પ્રા. હિચ) હીચવું; ઝૂલો ખાવો
(ર) ગિલ્લીદંડામાં મોઈ ગબી પર ગોઠવી તેને દંડને
છેડેથી ઉગડવી; હીલવું

હીજ, (ઠડી) પું. (અ. હીજ) નપુંસક; વ્યંડળ; ચંડવો
હીટ સ્ત્રી. (ઈ.) ગરમી; ઉષ્ણતા
હીટપૂક વિ. (ઈ.) ગરમીની અસર ન થાય તેવું
હીટર પું. (ઈ.) હવા વગેરે ગરમ કરવાનું સાધન
હીટવિસ્ત ન. (ઈ.) મારી નાખવાના ઈરાદાવાળી વ્યક્તિ-
ઓની પાદી; હનન-પાદી
હીજ વિ. (સં. હીન, પ્રા. હીજા) અધમ; નીચ (ર) હલકું;

હીતરતું (૩) ભેગવાળું (૪) વગરનું; વિનાનું; ઓછું;
કમ

હીજકાઠ વિ. કમાણી વિનાનું; નિરુદ્યમી
હીજકર્મ ન. (સં.) નીચ કર્મ
હીજકર્મી વિ. (સં.) નીચ કર્મ કરનારું
હીજપત(-ત) સ્ત્રી., ન. હીજપણું; હલકાઈ
હીજભાગી(-ગ્ય) વિ. (સં.) ભાગ્યહીન; કમનસીબ
હીજવર પું. (સં.) કન્યા કરતાં ખૂબ ઓછી ઉંમરનો પતિ
હીજવરું ન. હીજવર હોવું એ; કજેડું
હીજવું સ.કિ. બીજાનું હીજું બોલવું (ર) ઉતારી પાડવું
હીજું વિ. (સં. હીન, પ્રા. હીજા) હીન; અધમ; હલકું
(ર) ભેગવાળું (૩) વગરનું; વિનાનું
હીન વિ. (સં.) તજ દીધેલું (ર) વગરનું; વિનાનું
(સમાસમાં) ઉદા. શક્તિહીન (૩) હીજું; અધમ; હલકું
હીનતા સ્ત્રી. હીજપત; નીચતા; હલકાઈ
હીનયાન પું. બૌદ્ધધર્મનો એક સંપ્રદાય
હીતયાની વિ. (સં.) હીનયાનનો અનુયાયી
હીનવૃત્તિ વિ. (સં.) હલકી દાનતવાળું
હીનોપમા સ્ત્રી. (સં.) હીન કે હીતરતા સાથે સરખાવવાનું
તે; હીન ઉપમાવાળી ઉપમા

હીબકવું અ.કિ. હબકવું (ર) ફૂસકાં ખાવાં
હીબકું ન. ફૂસકું
હીમજ સ્ત્રી. નાની હરડે
હીર ન. રેશમ (ર) તેજ; કાન્તિ (૩) સત્ત્વ; દૈવત
હીરક પું. (સં.) હીરો
હીરક(ઝળપંતી, ઠમહોત્સવ, -કોત્સવ) પું. (સં.) સાઠ
વર્ષ થયાની ખુશાલીમાં કરવામાં આવતો મહોત્સવ
હીરકોરી વિ. રેશમી કિનારવાળું
હીરચીર ન. કીમતી રેશમી વસ્ત્ર [સાધન
હીરકણી સ્ત્રી. હીરાની કણી-કરચ (ર) કાચ કાપવાનું
હીરકશી(-સી) સ્ત્રી. (સં. કાસીસ) ચાલી, રંગ, દવા
વગેરેમાં વપરાતો એક પદાર્થ; 'આપર્ન સલ્ફેટ'
હીરાકંઠી સ્ત્રી. પાસાદાર મણકાની કંઠી
હીરાગળ વિ. (હીર ઉપરથી) રેશમી (ર) હીરાગળી
હીરાધમુ વિ. હીરા ધસનાર કારીગર; રત્નકલાકાર
હીરાજડિત વિ. (સં.) હીરા જડેલું (આભૂષણ)
હીરાપારખુ વિ. હીરાની પરીક્ષા કરનાર-હીરાને પારખનાર
હીરાબોળ પું. એક જાતનો મુંદર; ગોપરસ
હીરાવેધ વિ. (સં.) હીરો વીધે એવું (ર) હોશિયાર; ચાલાક
હીરાળું વિ. હીરાનું; હીરાવાળું
હીરો પું. (સં. હીર, હીરક) એક કીમતી પથ્થર; ધોળા
રંગનું રત્ન (ર) ખૂબ તેજસ્વી પુરુષ (૩) (કટાક્ષમાં)
મૂર્ખ માણસ (૪) નાટક, નવલકથા, ફિલ્મ વગેરેનો
નાયક

હીરોઈન]

૮૭૭

[હુકાર(-રો)

હીરોઈન સ્ત્રી. (ઈ.) નવલકથા, નાટક કે ફિલ્મ વગેરેની નાવિકા

હીલ સ્ત્રી. (ઈ.) પગની એડી; પાની

હીલવું સ.કિ. હીલે એમ કરવું; હિલાવવું

હીલવું અ.કિ. ડોલવું (ર) હીચવું; દંડથી મોઠું દૂર કેંકવી

હીસવું અ.કિ. (સં. હ્યપ્તિ, પ્રા. હિસ્સઈ) હસવું; મલકવું

હીહી ઉદ્. (સં.) હીહી એવો ઉદ્ગાર કે ખિલખિલાટ

હસવાનો અવાજ ક્રિષ્ણ

હીંચ સ્ત્રી. હીંચવું; હીંચકો ખાવો તે (ર) એક તાલવાળો

હીં(-હિં)ચકવું અ.કિ. હીંચકો ખાવો; હીંચવું

હીં(-હિં)ચકો પું. (સં. હિચ્ય, પ્રા. હિંચ) હીંચવા માટે

દંગાવેલું સાધન (ર) તેનું કે તેવું આંદોલન-ઝોલો

હીં(-હિં)ચવું અ.કિ. (સં. હિચ્ય, પ્રા. હિંચ) ઝોલો ખાવો;

હીંચકો ખાવો

હીં(-હિં)ચાવું સ.કિ. 'હીંચવું'નું પ્રેરક

હીં(-હિં)ચાવું અ.કિ. 'હીંચવું'નું ભાવે હીંચકા નાંખવા

હીં(-હિં)ચોળવું સ.કિ. (હીંચવું ઉપરથી) ઝુલાવવું;

હીં(-હિં)ચોળાખાટ સ્ત્રી. હિંડોળાખાટ

હીં(-હિં)ડછા સ્ત્રી. (સં. હિંડ, પ્રા. હિંડ ઉપરથી હિંડી

= બમણ) હીંડવાની રીત; ચાલ

હીં(-હિં)ડવું અ.કિ. (સં. હિંડતે, પ્રા. હિંડઈ) ચાલવું

હીં(-હિં)ડડ(-વ)વું સ.કિ. 'હીંડવું'નું પ્રેરક

હીં(-હિં)ડવું અ.કિ. 'હીંડવું'નું ભાવે

હીં(-હિં)ડોલ(-ળો) પું. (સં. હિંડોલ, પ્રા. હિંડોલ) હીંચકો

હીં(-હિં)ડોળાખાટ સ્ત્રી. હિંડોળાખાટ

હીં(-હિં)ધાં કિ.વિ. અહીંયાં; ધ્યાં

હીં(-હિં)સારવ પું. હિસારવ (ગાય કે ધોડાનો અવાજ)

હીં(-હિં)સારવું અ.કિ. હિસારવ (હિસારો) કરવો

હુઓ, (-વો) પું. (સં. ભૂત, પ્રા. હુઅ) હવો; થયો

('હોવું'નું ભૂતકાળનું કાલગ્રસ્ત રૂપ)

હુકમ પું. (અ. હુકમ) આજ્ઞા; ફરમાન (ર) (પ્રાયઃ

બહુવચનમાં) ગંજફાની એક રમતમાં અમુક ભાતનાં

પાન ઊંચા ગણવાં તે કે તે પાન; સર

હુકમનામું ન. કોર્ટનો લેખી ચુકદો; શાસનપત્ર

હુકમસર વિ. (અ.) હુકમથી; હુકમ મુજબ

હુક્કા(-ક્કો)પાણી ન.બ.વ. હોકાપાણી (ર) બેઠકઊઠકનો

કે સામાજિક સંબંધ

હુક્કો પું. (અ. હુક્કા) તમાકુ પીવાનું એક સાધન; હોકા

હુડુડુ ઉદ્. ધસારો કે પડાપડીનો અવાજ

હુત વિ. (સં.) હોમેલું; બલિરૂપ આપેલું (ર) ન. બલિ

હુતદ્રવ્ય ન. હોમવાની વસ્તુ; બલિ

હુત(ઓજ, ઓહ) પું. (સં.) અગ્નિ

હુતાગ્નિ પું. (સં.) જેમાં બલિ આપવાનો છે તે અગ્નિ

હુતાત્મા પું. શહીદ; હુત થયેલો માણસ

હુતાશ, (ઓ) પું. (સં.) અગ્નિ

હુતાશની સ્ત્રી. (સં.) હોળી; હોળીનું પર્વ

હુતુતુ ન. એક દેશી રમત

હુન્નર પું. (અ. હુન્નર) કારીગરી; કસબ

હુન્નરઉઘોગ પું. હુન્નર અને ઉઘોગ

હુન્નરબાજ વિ. હુન્નર કરનારું

હુન્નરશાળા સ્ત્રી. હુન્નર શીખવાની શાળા; કળાભવન

હુમલાખોર વિ. હુમલો કરવાની આદતવાળું

હુમલો પું. (અ. હમ્લલ) આક્રમણ; ધસારો; હલ્લો

હુમા ન. (સં.) એક કાલ્પનિક ચમત્કારી પક્ષી

હુરમ સ્ત્રી. (અ. હરમ્) મોટા ધરની સ્ત્રી (ર) દાસી

હુરમત સ્ત્રી. (અ.) આખરું; મોભો; પ્રતિષ્ઠા

હુરમતદાર વિ. આખરૂદાર; પ્રતિષ્ઠિત

હુરિયો પું. સ્ત્રી. ફજેતો; ભવાયે (ર) મજાક ઉડાવવી તે

(૩) ઉદ્. ઉશ્કેરણીનો, મચકરીનો કે તુચ્છકારનો

ઉદ્ગાર

હુરિંચત સ્ત્રી. (અ.) આઝાદી; સ્વતંત્રતા

હુલરાવવું સ.કિ. હિલ્લોળવું; (બાળકને) (ર) ઉછાળીને

રમાડવું; લડાવવું

હુલામણ ન. હુલરાવવું તે

હુલામણું ન. હુલામણ (ર) વિ. લાડમાં પાડેલું (નામ)

હુલામો પું. ઉછાળો (ર) ધમાલ

હુલાવવું સ.કિ. હુલરાવવું (ર) ઉછાળવું (૩) હલાવવું;

ચારે કોર ફેરવવું (૪) 'હુલાવું, હુલવું'નું પ્રેરક (૫)

ખોસી દેવું; ભોંકવું

હુલાવું સ.કિ. હુલાવવું (હુલરાવવું, ઉછાળવું, ચોમેર

ફેરવવું) ઉદા. 'હેતે હુલાવું મારા વીરને'.

હુલ્લડ ન. હલ્લો; તોફાન; હંગામો; બંડ

હુલ્લડખોર વિ. (ર) પું. બંડખોર; દંગાખોર; તોફાની

હુલ્લડી(-ડિયું) વિ. બંડખોર; તોફાની; બળવાખોર

હુલો પું. હુઓ; થયો ('હોવું'ના અનિયમિત ભૂતકાળના

રૂપ 'હવો', 'હવી', 'હવું' ઉપરથી)

હુસહુસ ઉદ્. ઉતાવળથી (ર) કિ.વિ. એવા અવાજથી

ફૂતરાને કરડવા ઉશ્કેરવું

હુસેન પું. (અ. હુસૈન) જેમને નિમિત્તે તાબૂત નીકળે છે

તે ભાઈઓમાંનો એક (બીજો હસન)

હુસ્ન ન. (અ.) સૂરત; કાન્તિ (ર) ખૂબસૂરતી

હુસ્નપરસ્ત વિ. (અ.) રૂપ પર મોહલું; રૂપનું આશક

હું સર્વ. (સં. અહમ્. પ્રા. હઉ, અહઅં) વક્તા પોતાના

માટે વાપરે તે સર્વનામ

હું ઉદ્. ખામોશ વગેરે દર્શાવતો ઉદ્ગાર

હું ઉદ્. (સં. હુમ્, પ્રા. હું) ખોંખારો; ગુસ્સો; વિરોધ;

ગર્જના વગેરેનો ઉદ્ગાર

હુંકાર(-રો) પું. 'હાં. સાભળું છું' એવો ઉદ્ગાર; હોકારો

હુંકાર(-રો)/

૯૭૭

/હૃદયવિહીન; હૃદયવિહોષું

હુંકાર(-રો) પું. (સં. હુકાર) 'હાં, સાંભળું છું' એવા અર્થનો ઉદ્ગાર; હોકારો [પડકાર
હુંકાર પું. 'હું સમર્થ છું' એવો અભિમાનનો ઉદ્ગાર (ર)
હુંડિયામણ સ્ત્રી. જુઓ 'હુંડિયામણ'
હુંડી સ્ત્રી. જુઓ 'હુંડી'
હુંઠલ સ્ત્રી. જુઓ 'હુંઠલ'
હુંપણું(-ઠ) સ્ત્રી. (-ઠું) ન. અહંતા; અભિમાન; અહંકાર
હુંપદી વિ. અભિમાની; ગર્વીયું
હુંફ સ્ત્રી. જુઓ 'હુંફ'
હુંફાવું સ.કિ. જુઓ 'હુંફાવું'
હુંફાળ(-ળું) વિ. જુઓ 'હુંફાળ(-ળું)'
હુંભાવ પું. (સં.) અહંકાર; અહંભાવ
હુંશ સ્ત્રી. જુઓ 'હુંશ'
હુંસાનુંશ(-શી, -ચી) સ્ત્રી. (સર. દે. સિસોસિસા = યડસાચડસી) (હું અને તું વચ્ચે) સ્પર્ધા; યડસાચડસી; રકડક; ખેંચાખેંચી
હૂક પું. (ઈ.) ઓકો; છોંટી વાળેલો ખીલો
હૂક ન. (રવા.) વાંદરાનો એવો અવાજ [કરવો; પડકારવું
હૂકલવું અ.કિ. (રવા.) 'હૂક', 'હૂક' એવો પ્રબળ અવાજ
હૂકલી સ્ત્રી. નાનો હૂકો; હોકલી
હૂકવું અ.કિ. વાંદરાની જેમ અવાજ કરવો
હૂકળ પું. (રવા.) કોલાહલ (ર) પુહ; લગઈ
હૂકળવું અ.કિ. અવાજ કરવો [ચાલી
હૂકાહૂક સ્ત્રી. વાંદરાના હોકારા (ર) સામસામી બોલા-
હૂકો પું. હૂકો; હોકો
હૂડ ઉદ્. તિરસ્કારનો ઉદ્ગાર
હૂડ ન. ગાડી, મોટર વગેરે ઉપરનું ઢાંકણ
હૂડો પું. (રવા.) કૂતરાંને ઉછેરવાનો અવાજ
હૂડહૂડ ઉદ્. ઉતાવળ કે ગપાટાબંધ ગતિ સૂચવતો અવાજ
હૂણ પું. (સં.) એક પ્રાચીન મોંગોલ જાતિનો માણસ
હૂણવું અ.કિ. છાતીએ ફૂટવું; છાતી ફૂટવી
હૂન ન. એક સિક્કો; મહોર (ર) પું. હૂણ
હૂપ પું. (રવા.) વાંદરાનો એવો અવાજ (ર) પું. બૂક;
મોટો વાંદરો (બાળભાષામાં)
હૂપકાર પું. વાંદરાનો અવાજ; હૂપ હૂપ
હૂપાહૂપ કે. વાંદરાના હોકારા
હૂબહૂ વિ. (અ.) તાદેશ; આભેહૂબ
હૂર(-રી) સ્ત્રી. (ફા.) સ્વર્ગની હુંદરી; અપ્સરા
હૂલકું ન. ઓચિંતો ગભરાટ (ર) ખોટી અકવા
હૂલવવું સ.કિ. હુલરાવવું; હુલાવવું; ઉછાલીને રમાડવું
હૂલવું અ.કિ. ખલાસ થવું; હીલવું (ર) આનંદમાં આવવું
હૂંક સ્ત્રી. (સિંહની) ગર્જના (સિંહની)
હૂંછી વિ. તોફાની (ર) અપશુકનિયાળ
હૂંછીપોડી પું. હૂંછી-તોફાની પોંડો (ર) અપશુકન

હુંછું ન. હુંછું (ર) વાસનું ફમતું
હું(-હું)ડિયામણ ન. હુંડીનો વટાવ
હુંડિયારો પું. હુંડીનો માલિક
હું(-હું)ડી સ્ત્રી. (સં. હુંડિકા, પ્રા. હુંડિઆ) દેશપરદેશ નાણાંની આપલે કરવા માટે ચલાવવામાં આવતી શાહુકારી ચિટ્ટી; 'ચેક'
હુંડીપત્રી ન., સ્ત્રી. હુંડી અને સાથેનો કાગળ
હુંડો પું. મૂંઝો; નેતર, બડુ વગેરેની ભરેલી બેઠક
હું(-હું)ઠલ સ્ત્રી. સહિયાડું; સુંઠલ
હુંતી સ્ત્રી. સ્ત્રી કે પત્ની
હુંતો પું. પુરૂષ કે પતિ [આચાસન; દિલાસો
હું(-હું)ફ સ્ત્રી. ગરમાવો (ર) સદાપતા; આશ્રય (ર)
હુંફવું અ.કિ. બહાઈ મારવી; ગર્વ કરવો (ર) પૂરકવું
હું(-હું)ફાવું અ.કિ. હૂંફ મળવી
હું(-હું)ફાળ(-ળું) વિ. હૂંફવાળું; સહેજસાજ ગરમાવાવાળું
હું(-હું)શ સ્ત્રી. ઉમંગ; ઉત્સાહ (ર) હોંશ; જોર
હૂન વિ. (સં.) હરાયેલું (ર) છીનવી લીધેલું
હૂદ ન. (સં.) હૃદય (ર) હૈયું; અંતઃકરણ
હૂદય ન. (સં.) જયાંથી લોહી શરીરમાં ખેલાવ છે તે અવયવ (ર) છાતી (ર) દિલ; હૈયું (ર) અંતઃકરણના કોમળ ભાવો કે લાગણી - પ્રેમ, દયા, સમભાવ વગેરે (પ) મર્મ; રહસ્ય
હૂદયકુંજ સ્ત્રી. (સં.) હૃદયરૂપી કુંજ-મંડપ-લતામંડપ
હૂદયશોભ પું. (સં.) હૃદયનો ખજભળાટ
હૂદયગત વિ. (સં.) હૃદયમાં રહેલું; મનમાંનું
હૂદયગમ્ય વિ. સમજાય તેવું [લાગણી વગેરેની)
હૂદયગ્રંથિ સ્ત્રી. (સં.) હૈયામાં વળેલી ગાંઠ (ભાવ,
હૂદયગ્રાહી વિ. (સં.) મનને વશ કરી લે એવું; મનને ગમતું
હૂદયચક્ષુ ન. (સં.) હૃદયરૂપી ચક્ષુ-આંખ
હૂદયદેશ પું. (સં.) હૈયું; અંતઃકરણ
હૂદયદૌર્બલ્ય ન. (સં.) હૃદયની દુર્બળતા; મનની ઢીલાશ
હૂદયદ્રાવક વિ. (સં.) હૃદય પિગળાવે એવું [માણસનાથ
હૂદયનાથ પું. (સં.) અંતર્યામી; પરમાત્મા (ર) પ્રિયતમ;
હૂદયપટ પું. (સં.) હૈયાનો વિસ્તાર
હૂદયપટલ ન. (સં.) હૃદયરૂપી પડદો (ર) હૂદયપટ
હૂદયલટો પું. દિલનું - આંતરિક લાગણીઓનું કે હૃદયકોણનું બદલાવવું
હૂદયબલ (સં.) (-ળ) ન. હૈયાની તાકાત-મનોબળ
હૂદયભંગ પું. (સં.) હૈયું ભાંગી પડવું એ; નિરાશ-નાસીપાસ થવું તે [ઉપર ખૂબ અસર કરે તેવું
હૂદયભેદી(-દક) વિ. હૂદયને ભેદી નાખે એવું કે હૂદય
હૂદયમંથન ન. હૂદયમાં થતું મંથન; શંકા-કુશંકા
હૂદયવિદારક વિ. હૂદયને થોરી નાખે તેવું [શૂન્ય
હૂદયવિહીન; હૂદયવિહોષું વિ. લાગણી વિનાનું; લાગણી-

હૃદયવેપક/

૮૭૮

/ હૃદયપંપ

હૃદયવેપક વિ. (સં.) હૃદય વલોલી નાખે તેવું
 હૃદયશૂન્ય વિ. લાગણી વિનાનું
 હૃદયસ્થ વિ. (સં.) હૃદયવર્તી; હૃદયામાં રહેલું
 હૃદયસ્પર્શી વિ. હૃદય ઉપર અસર કરે તેવું; હૃદયંગમ
 હૃદયંગમ વિ. (સં.) હૃદયસ્પર્શી; હૃદયહારી
 હૃદયોદ્ગાર પું. (સં.) અંતરનો અવાજ
 હૃદયાકાટ કિ.વિ. હૃદયાકાટ
 હૃદયેશ(-શ્વર) પું. પ્રીતમ; સ્વામી; પતિ
 હૃદયેશ્વરી સ્ત્રી. (સં.) પ્રિયા; વહાલી સ્ત્રી; પત્ની
 હૃદયોર્મિ સ્ત્રી. હૃદયાનો ઉમંગલો; હૃદયનો ઉત્સાહ
 હૃદિયું ન. હૃદય; અંતઃકરણ [વિચાર કે ભાવ
 હૃદયત વિ. (સં.) હૃદયમાં રહેલું; આંતરિક (૨) આંતરિક
 હૃદ્ય વિ. (સં.) મનહર; હૃદયને ગમે તેવું; ગમતું
 હૃષીક ન. (સં.) ઈન્દ્રિય
 હૃષીકેશ પું. (સં.) હૃષીક + ઈશ = ઈન્દ્રિયોના સ્વામી એમ
 બધાએ વ્યુત્પત્તિ સ્વીકારી છે જે શ્રીકૃષ્ણના ઈશ્વરપણાને
 કારણે છે. પણ વધુ વિચારતાં ત્રિલોક કેશવાળો એ
 જ વધુ ઉચિત વ્યુત્પત્તિ લાગે છે. સંસ્કૃતમાં 'ગુણકેશ'
 અર્જુન કહેવાયેલ છે; એને ગુણકા + ઈશ = 'શક્તિનો
 સ્વામી' કહ્યો છે. પણ એ 'વાંકરિયાવાળવાળો' એ
 અર્થનો જ ગુણકેશ છે.) શ્રીકૃષ્ણ (૨) વિષ્ણુ
 હૃષ્ટ વિ. (સં.) ખુશ; પ્રસન્ન; ખુશખુશાલ
 હૃષ્ટપુષ્ટ વિ. (શરીર) ખૂબ જરૂં; માતેલું
 હે સ્ત્રી. (દે. સહ = સહાયક) ધીરજ; સિમત
 હે ઉદ્. (સં.) સંબોધન કરવાનો ઉદ્ગાર
 હેકડે(-કા)ઠઠ સ્ત્રી. સખત ગિરદી
 હેક્કા સ્ત્રી. (સં.) હેકડી
 હેક્ટર પું. (ઈ.) ૨.૪૭૧ એકર અથવા ૧૦૦ આર
 હેજ પું. (સં.) હથ, પ્રા. સિજજ) ભેજ; ભીનાશ
 હેજ ન. હેત; ઉમંગલો; સ્નેહ
 હેટ સ્ત્રી. (ઈ.) વિલાપતી ટોપી
 હેઠ કિ.વિ. (સં. અધસ્તાત્ + અધિષ્ઠાત્, પ્રા. હિટ્ઠ -
 મેટ્ઠ) નીચે; હેઠ; હેઠળ [હેઠળનું; તળેનું; નીચેનું
 હેઠલું વિ. (સં. અધસ્તાત્, અધિષ્ઠાત્, પ્રા. હેટ્ઠ, હિટ્ઠ)
 હેઠવાશ(-સ) કિ.વિ. (સં.) પવન કે પાણીના વહનની
 નીચેની બાજુ તરફની દિશા (૨) નીચેલ માળે (૩)
 સ્ત્રી. ભોયતળિયાનું રહેઠાણ [નીચેનું; તાબાનું
 હેઠવાસિયું વિ. નદીના હેઠવાસને લગતું (૨) હાથ
 હેઠળ કિ.વિ. નીચે; તળે
 હેઠું વિ. હલકું; નીચું [હેઠે; નીચે
 હેઠ કિ.વિ. (સં. અધસ્તાત્, અધિષ્ઠાત્, પ્રા. મેટ્ઠ, હિટ્ઠ)
 હેડ સ્ત્રી. (સં. હેડા, પ્રા. હેડા) ગુનેગારનો પગ જકડી
 રાખવાને કરેલું મોટું ભારે લાકડું (૨) જેલ; કેદ (૩)
 તોફાની ગાયભેંસના ગળામાં પગ વચ્ચે રહે એમ

બંધાતું લાંબું લાકડું; રેડો (૪) ટેવ; -ના વગર ન ચાલે
 તેવું થઈ જવું
 હેડ વિ. (ઈ.) મુખ્ય; ઉપરી (૨) ન. માથું [કાર્યભય
 હેડઓફિસ સ્ત્રી. (ઈ.) મુખ્ય કે વડી કચેરી; પ્રધાન
 હેડકી સ્ત્રી. (સં. હિક્કા) ભારે માસનું ડચકું (૨) વાપણી
 હેડકોન્સ્ટેબલ પું. (ઈ.) પોલીસટુકડીનો વડો; જમાદાર
 હેડકલાક પું. (ઈ.) વડો કારકુન; અવલકારકુન
 હેડક્વાર્ટસ ન. (ઈ.) કામકાજ કે નોકરીનું મુખ્ય મથક
 હેડબેડી સ્ત્રી. હેડ અને બેડી (૨) અંકુશ
 હેડમાસ્ટર પું. (ઈ. હેડમાસ્ટર) વડો-મુખ્ય શિક્ષક
 હેડમિસ્ટ્રેસ સ્ત્રી. (ઈ.) આચાર્યા (૨) મુખ્યશિક્ષિકા
 હેડલાઈટ સ્ત્રી. (ઈ.) બની (૨) વાહનના આગળના
 ભાગની બની
 હેડલાઈન સ્ત્રી. (ઈ.) અખબારના સમાચારનું મુખ્ય મથાળું
 હેડબા સ્ત્રી. હિડિંબા (ભીમની પત્ની)
 હેડિંગ ન. (ઈ.) મથાળું; શીર્ષક [અખબરી
 હેડી સ્ત્રી. વેચવાના બળદનો કાફલો (૨) સમાનતક;
 હેડો પું. અતિશય પ્યાર; આસક્તિ [સ્નેહ
 હેત ન. (પ્રા. હિતઅ (સં. હૃદય) ઉપરથી) પ્રીતિ; ભાવ;
 હેતકનું ન. માલ ભરવાનું ગાડું
 હેતપ્રીત સ્ત્રી. વહાલ (૨) કૃપા; મહેરબાની
 હેતસ્વી વિ. હેતપ્રીતવાળું
 હેતાળ(-ળુ) વિ. હેતવાળું; માયાળુ
 હેતુ પું. (સં.) ઉદ્દેશ; આશય (૨) સબબ; કારણ (૩)
 પંચાવયવ - વાક્યમાં સબબ બતાવવાનું કથન કે વાક્ય
 (ન્યા.)
 -હેતુક વિ. (સં.) (સમાસના ઉત્તરપદમાં) હેતુરૂપ
 હેતુકર્તા પું. (સં.) પ્રેરક રચનાનો કર્તા (વ્યા.)
 હેતુગર્ભ વિ. (સં.) જેમાં હેતુનો અર્થ વહેંચાયેલો હોય
 તેવું (વ્યા.)
 હેતુચિહ્ન ન. (સં.) હેતુ બતાવતું (·) આડું ચિહ્ન (ગ.)
 હેતુમત વિ. (સં.) પ્રયોજનવાળું
 હેતુમત્તા સ્ત્રી. (સં.) કારણ કે પ્રયોજન હોવાપણું
 હેતુમિત્ર વિ. હિતેષી દોસ્ત; સિત્થિતક મિત્ર [ક્ષા
 હેતુવાદ પું. (સં.) તર્કવિદ્યા; તર્કશાસ્ત્ર (૨) કુતર્ક; નાસ્તિ-
 હેતુવાદી વિ. (સં.) તાર્કિક (૨) કુતર્કી; નાસ્તિક [ન્યા.)
 હેત્વાભાસ પું. (સં.) દુષ્ટ-ખોટો હેતુ; હેતુનો આભાસ
 હેન્ગર ન. (ઈ.) હેંગર; કપડું ભરાવી દીંગણવાનું એક
 સાધન (૨) વિમાનો રાખવાનું સ્થળ
 હેન્ડ પું. (ઈ.) હાથ (૨) સહાયક માણસ
 હેન્ડઆઈટ પું. (ઈ.) વર્તમાનપત્ર માટે તૈયાર કરેલ તે
 સંક્ષિપ્ત અહેવાલ [નાનો કેમેરા
 હેન્ડકેમેરા પું. (ઈ.) હાથમાં રાખી ફોટા પારી શકાય તેવો
 હેન્ડપંપ પું. (ઈ.) હાથપંપ-હાથથી ચલાવવાનો પંપ; ડંકી

હેન્ડબિલ/

૮૭૯

/હેવન

હેન્ડબિલ ન. (ઈ.) જાહેરાત વગેરેનું છાપેલું પત્રાકું કે
 હાથોહાથ વહેંચાતી પત્રિકા [કે પાકીટ
 હેન્ડબેગ સ્ત્રી. સાથમાં રાખી લઈ જઈ શકાય તેવી પેટી
 હેન્ડબેલ પું. (ઈ.) દીવાલોવાળા બંધ પ્રાર્પન્ડમાં હાથથી
 દબાને ફટકારી ગોલ કરવાની એક રમત
 હેન્ડરાઈટિંગ પું. બ.વ. હસ્તાક્ષર; લખાણ
 હેન્ડલ પું. (ઈ.) હાથો; દસ્તો
 હેન્ડલૂમ સ્ત્રી. (ઈ.) હાથસાળ કે તે દ્વારા બનાવાતું કાપડ
 હેન્ડસમ વિ. (ઈ.) દેખાવડું (પુરુષમય) (ર) સાડું એવું
 હેન્ડિકેપ વિ. (ઈ.) વિકલાંગ; અપંગ
 હેન્ડિકાફ્ટ ન., સ્ત્રી. (ઈ.) હસ્તકલા કારીગરી
 હેપનિંગ સ્ત્રી. (ઈ.) ઘટના; પ્રસંગ (ર) ખતતી ઘટના
 હેપી વિ. (ઈ.) સુખી; પ્રસન્ન
 હેબક સ્ત્રી. (અ. હેબત) હબક; પાસ્તી
 હેબક(કા)પું. અ.કિ. હબકપું; ફાળ પડવી; ચોકવું
 હેબ્બર સ્ત્રી. હેબક; પાસ્તી (ર) આશ્ચર્ય
 હેબ્બાપું. અ.કિ. હેબકપું; હબકવું; ચોકવું; ફાળ પડવી
 હેબિટ સ્ત્રી. (ઈ.) આદત; લત
 હેબિયસ કોર્પસ ન. (લેટિન, ઈ.) કેદીને બરોબર કાયદેસર
 પકડ્યો છે કે કેમ, તેની તપાસ કરવાને માટે, અદાલત
 કેદીને પોતાની રૂબરૂ હાજર કરવા હુકમ કાઢે છે તે
 હેમ ન. (સં.) સોનું; સુવર્ણ [સિલામત
 હેમ(ઠભેમ, ઠખેમ) વિ. (સિમનો દિર્ભાવ) કુશળ; સહી-
 હેમગિરિ પું. (સં.) મેરુ પર્વત
 હેમચંદ્ર પું. (સં.) એક પ્રસિદ્ધ જૈન આચાર્ય
 હેમપુષ્પ પું. (સં.) સોનચંપો
 હેમર પું. (ઈ.) હથોડો
 હેમરિંગ ન. (ઈ.) હથોડા મારવા તે (ર) ઢોકી ઢોકીને
 એક જ વાત કહ્યા કરવી
 હેમલતા સ્ત્રી. (સં.) એક વેલ
 હેમવર્થુ(રજ્જું) વિ. (સં.) સોનેરી વર્ણનું
 હેમંત સ્ત્રી. (સં.) માગશર ને પોષ મહિનાની ઋતુ
 હેમાળો પું. (સં. હિમાચલ, પ્રા. હિમાલઅ) હિમાલય
 હેમિટિક વિ. (ઈ.) યહુદી પ્રકારની જાતિને લગતું કે જાતનું
 હેપ વિ. (સં.) ત્યાજ્ય; વર્જ્ય (ર) નિંદ્રા (૩) ન. દુઃખ
 હેપતા સ્ત્રી. તજવા યોગ્ય હોવાપણું; નિદાને પાત્ર હોવું તે
 હેર સ્ત્રી. મદદ; સહાય
 હેર સ્ત્રી. ગર્ભવતી સ્ત્રીને થતો અભાવો
 હેર પું. બ.વ. વાળ; કેશ
 હેર-ઓઈલ ન. (ઈ.) માથામાં નાખવાનું તેલ
 હેરકટિંગ સલૂન ન. (ઈ.) વાણંદની દુકાન
 હેરડાઈ સ્ત્રી. (ઈ.) વાળ રંગવાનો કલય
 હેરત સ્ત્રી. (અ.) નવાઈ; આશ્ચર્ય
 હેરતમંદ વિ. આશ્ચર્યચકિત

હેરફેર વિ. (ફેરનો દિર્ભાવ) બદલેલું; ફેરફારવાળું (ર)
 અદલાબદલી થયેલું (૩) પું. હેરફેર થવું તે (૪)
 તફાવત; ફેર; ફરક
 હેરફેરી સ્ત્રી. હેરફેર કરવું તે (ર) ઉઘાપત; ધાલમેલ
 હેરવું સ.કિ. (સં. હેરતિ, પ્રા. હેરઈ) ધારી ધારીને કે છૂપી
 રીતે જોવું; નિહાળવું
 હેર-સ્ટાઈલ સ્ત્રી. (ઈ.) કેશભૂષા; કેશસજ્જા
 હેરંબ પું. (સં.) ગણપતિ; ગણેશ
 હેરાન વિ. (અ.) હેરાનગતિ પામેલું; કંટાળેલું
 હેરાનગત(તિ) સ્ત્રી. મુશ્કેલી; પીડા [કંટાળવું તે
 હેરાનગત(તિ) સ્ત્રી. મુશ્કેલી; પીડા [કંટાળવું તે
 હેરાનપરેશાન વિ. ખૂબ હેરાન થવું તે (ર) ત્રાસવું કે
 હેરિટેજ પું. (ઈ.) સંસ્કાર-વારસો; વિરાસત
 હેરિડિટી વિ. (ઈ.) આનુવંશિક
 હેરિયું ન. (હેરવું ઉપરથી) છાનુંમાનું જોવું તે (ર)
 બાકામાંથી પડતું સૂર્યનું કિરણ
 હેરેસમેન્ટ સ્ત્રી. (ઈ.) હેરાનગતિ
 હેરોઈન ન. (ઈ.) એક ઝેરી-માદક પદાર્થ
 હેરોફેરો પું. (ફેરોનો દિર્ભાવ) આટોફેરો; જવું આવવું તે
 હેલ સ્ત્રી. બોજો; ભાર (ર) વેચવા સારુ ગાડામાં ભરેલાં
 લાકડાં છાપાં વગેરે કે તેવું ગાડું (૩) માથે લીધેલું
 કે લેવાનું બેડું [મજૂર; વેંતરો
 હેલકરી પું. (અ. હર્કારહ) ભાર ઉઠાવવાનો ધંધો કરનાર
 હેલકારો પું. હેલારો (ર) હેલો પાડી બોલાવવું એ
 હેલના સ્ત્રી. (સં.) અવહેલના; તિરસ્કાર; તરછોડવું તે;
 અવગણના
 હેલા સ્ત્રી. (સં.) ખેલ; કીડા (ર) રતિકીડા (૩) તીવ્ર
 સંભોગેચ્છા (૪) તે વ્યક્ત કરતી ચેષ્ટા
 હેલારો પું. ધક્કો; હેલો (ર) હડસેલો (૩) તરંગ; લહેર
 હેલિકોપ્ટર ન. (ઈ.) સીપું ચડી-ઊતરી શકે અને બેચાર
 માણસ બેસી શકે તેવું એક જાતનું નાનું વિમાન
 હેલિપેડ ન. (ઈ.) હેલિકોપ્ટરને ઊતરવાનું સ્થાન (ર)
 ઉતરાણ-સ્થળ
 હેલી સ્ત્રી. (દે. અપાલિ) સતત વરસાદ
 હેલી સ્ત્રી. સખી; સહિયર
 હેલેનિક સ્ત્રી. (ઈ.) ગ્રીસ અને એની આજુબાજુના
 પ્રદેશમાં બોલાતી એક ભાષા
 હેલો, (-લ્લો) પું. (સર. દે. હલ્લ) હેલારો; આંચકો; ધક્કો
 હેલો ઉદ્ધ. ટેલિફોન કરતાં અભિવાદન માટે કરાતો ઉદ્દ્યાર
 હેલ્થ સ્ત્રી. (ઈ.) તંદુરસ્તી; આરોગ્ય
 હેલ્થી વિ. (ઈ.) તંદુરસ્તી; નિરોગી
 હેલ્થર પું. (ઈ.) મદદગાર; સહાયક
 હેલ્મેટ સ્ત્રી. (ઈ.) શિરસ્ત્રાણ; માથાનું કવચ (ર)
 વાહનચાલકને માથાના રક્ષણ માટેનો ટોપો
 હેવન ન. (ઈ.) સ્વર્ગ

હેવાતણ(-ન)/

૮૮૦

[હોદો

હેવાતણ(-ન) ન. (દે. અહેવાતણ) સૌભાગ્યાવસ્થા
 હેવાન વિ. (અ.) ઢોર જેવું (૨) ન. પશુ; ઢોર
 હેવાનિયત સ્ત્રી. પશુપત્નું; પાશવતા
 હેવાયું વિ. હેવાયેલું; દેવાયેલું
 હેવાલ પું. અહેવાલ; વૃત્તાંત; નિવેદન
 હેવાવું અ.કિ. મહાવરો થવો; દેવાવું
 હેવારવ પું. (સં.) થોડાનો હજલજાટ
 હેસિયત સ્ત્રી. (અ. હૈસિયત) સામર્થ્ય; શક્તિ (૨) પક્કડ;
 પ્રતિષ્ઠા (૩) લાપકાત ગોવાળને અપાતું મહેનતાણું
 હેજ સ્ત્રી. દેવ પાડવી તે (૨) ઢોરને ધણમાં હેજવવા માટે
 હેજ સ્ત્રી. (સં.) સગામાં સ્ત્રીને થતી મોજ કે ઊબકો
 હેજવવું સ.કિ. હજો એમ કરવું (૨) દેવ પાડવી
 હેજો પું. ('હેજવવું' પરથી) અતિશય પ્યાર; આસક્તિ
 (૨) બંધાણ; વ્યસન (૩) હેડો; એડો
 હે ઉદ્ધ. (સં. અથ + કિમ્, પ્રા. અહંઈ-અહં-હં) અં.
 વિસ્મય, ધમકી વગેરે બતાવનારો ઉદ્ધાર. ઉદા.
 ફરીથી કે રહીને પ્રશ્ન કરતી વેળાનો ઉદ્ધાર. ઉદા.
 હે, આચાર્યની વાત સાચી ખરી ? હે, શું કહ્યું ?
 હેડલ પું. (ઉં.) હાથો; દસ્તો
 હેડિયાવેરો સ્ત્રી. મુસલમાની રાજાનો સોળ વર્ષથી મોટી
 ઉંમરનાંને ભરવાનો એક કર [ભાગ
 હેડિયો પું. ગળાની ધાંટી; ગળાનો બહાર તરતો ઢંખાતો
 હેડું ન. (સં. હદય) હેયું; હદય
 હેદર પું. (અ.) સિંહ (૨) હજરત અલિની ઉપાધિ
 હેમ વિ. (સં.) હિમ સંબંધી; બરફનું કે બરફ જેટલું ઠંડું
 (૨) સોનાનું કે સોનાના જેવા રંગનું
 હેમવત વિ. હિમાલયનું; હિમાલય સંબંધી (૨) હિમાલયમાં
 રહેનારું કે હિમાલયમાં ઉત્પન્ન થયેલું
 હેમવતી સ્ત્રી. (હિમાલયની પુત્રી) પાર્વતી (૨) ગંગાનદી
 હેમાઈકલત સ્ત્રી. પોતાની મેળે પડતી સૂઝ-સમજ; કોઠાસૂઝ
 હેમાફટ સ્ત્રી. અતિ શોડને લીધે છાતી ફૂટવી તે (૨) મોટી
 ચિંતા
 હેયાટું અ.કિ. સિંમત સારી જવું; નાસીપાસ થવું
 હેયાધારણ સ્ત્રી. સંતોષ; સમાધાન (૨) ખાતરી
 હેયાફટ વિ. છાતી ફાટી જાય એવું (૨) કિ.વિ. છાતી
 ફાટી જાય એમ (૨ડું)
 હેયાફટું વિ. મૂઠ; બેવફૂક; ગમ વિનાનું (૨) ભૂલકણું
 હેયારખી સ્ત્રી. છાતીપૂર ચણેલી વંદી કે કઠેરો
 હેયારખું વિ. મનનો મેલ કે ભેદ ન જાણવા દે તેવું
 હેયારી સ્ત્રી. સિંમત; થીરજ; હેયાધારણ; દિલાસો
 હેયાવરાજ સ્ત્રી. હેયાની વરાળ-ઉકળાટ કે કડાપો; દુઃખ
 વગેરે (૨) હેયાબળાપો [દુઃખ દેનારું
 હેયાશ(-સ)ગડી સ્ત્રી. હેયા ઉપર મૂકેલી સગડીની પેટે
 હેયાસું વિ. હેયાફટું; મૂઠ (૨) નિજુર; નિદય

હેયાહોળી સ્ત્રી. દિલમાં ભારે સંતાપ કરનારું (જેન)
 હેયું ન. (સં. હદય, પ્રા. હિઅય) હેયું; હદય; દિલ; અંતઃકરણ
 હો ઉદ્ધ. (સં.) ખાતરી અથવા સંમતિદર્શક ઉદ્ધાર; હાં
 (૨) કાવ્યના કેટલાક ગ્રાંથોમાં હલકાર માટે વપરાતો
 ઉદ્ધાર (૩) ઓ; હે (સંબોધનનો ઉદ્ધાર)
 હોઈયાં ઉદ્ધ. ઓડકાર કે તુષિનાં ઉદ્ધાર; ઓહિયાં
 હોકચી સ્ત્રી. હૂકલી; નાનો હોકો
 હોકલો પું. વચલા માપનો હોકો
 હોકા સ્ત્રી. (જા. હોકાઈ) ઉત્તર દિશા (૨) હોકાધંત્ર
 હોકા, (૦ધંત્ર) ન. (અ. હુકલ = દાબડો) દરિયામાં દિશા
 જાણવાનું સાધન [ભાંડવું
 હોકાટું અ.કિ. ઠપકો દેવો (૨) હોકાટા પાડવા (૩)
 હોકાટો પું. બૂમબારો; હોકાટવું તે
 હોકાર પું. બુમાટો; બરાટો; હોકાર
 હોકારો પું. 'હ' 'હા' કહેવું તે; સંમતિસૂચક અવાજ (૨)
 બૂમ; બરાટો; ધમકામણીભરી બૂમ
 હોકાધંત્ર ન. જુઓ 'હોકા'
 હોકાર પું. (રવા.) બૂમરાણ; હોકારો
 હોકી સ્ત્રી. નાનો હોકો
 હોકી સ્ત્રી. (ઉં.) ગેડીદગ્રને મળતી એક વિલાયતી મેદાની
 રમત (૨) તેની જાડી લાકડી
 હોકો પું. હુકો (૨) વિ. મૂર્ખ; બેવફૂક
 હોજ પું. (અ.) પાણીનો ફૂં
 હોજટ સ્ત્રી. ઓજટ [વાર્ષિક સિસાબ
 હોજટ સ્ત્રી. (અ. હુજજત) જમીનદાર અને ખેડૂત વચ્ચેનો
 હોજરી સ્ત્રી. (સં. ઉબ્બલ, પ્રા. ઉઅજ) ઓજરી; જઠર; પેટ
 હોજરું ન. ઓજરું; પેટ (તિરસ્કારમાં)
 હોજપાર્થ સ્ત્રી. (ઉં.) પાણી છાંટવાની મોટી પાર્થપ
 હોઝિયરી સ્ત્રી. (ઉં.) ગૃહેલાં તૈયાર વસ્ત્રો
 હોટ(-ટો)લ સ્ત્રી. (ઉં.) ચાપાણી વગેરે નાસ્તાની દુકાન
 (૨) યુરોપની ઢબની વીશી ને ઉતારો
 હોટલાઈન સ્ત્રી. (ઉં.) મહત્વની વ્યક્તિઓ વચ્ચેની સીધી
 ટેલિફોન સેવા
 હોઠ પું. (સં. ઓઠ, પ્રા. ઓટ્ટ, હોટ્ટ) ઓઠ
 હોડ સ્ત્રી. (સં. હોડ, પ્રા. હુડ, હોડ) શરત; હરીફાઈ
 હોડકું ન. (સં. હોડ) નાની હોડી
 હોડી સ્ત્રી. (સં. હોડ) મછવો; પનાઈ
 હોતા પું. (સં.) યજ્ઞમાં મંત્ર ભણી આહુતિ હોમનાર
 હોતું ભૂ.કું. 'હંમેશ' હોવા કરતું' એવા અર્થ બતાવવા
 વપરાય છે.
 હોત ન. (સં.) હવનનો કુંડ; વેઠી (૨) હોમવાની સામગ્રી
 હોદેદાર વિ. હોદો ધરાવનાર અમલદાર
 હોદો પું. (અ. હોદજ) અંબાડી
 હોદો પું. (અ. ઉલદહ) ઓઘો; પદવી; અધિકાર

હોનહાર/

૯૮૧

(હોંચી/ઠહોંચી)

હોનહાર વિ. (સં.) હોનાર; ધનાર (ર) નીવડે એવું;
આશાસ્પદ

હોનારત સ્ત્રી. જનનાર બનાવ; ભવિષ્ય (ર) અકસ્માત
હોપ સ્ત્રી. (ઈ.) ઉમેદ; આશા

હોપકુલ વિ. (ઈ.) આશાસ્પદ; આશાજનક

હોપલેસ વિ. (ઈ.) નિરાશાજનક (ર) નકામું

હોબાળો પું. (રવા.) લોકોમાં જાહેરાત, ચર્ચા કે કજેતી

હોબી સ્ત્રી. (ઈ.) શોખની આદત; રુચિ

હોમ પું. (સં.) હવન; યજ્ઞ

હોમ પું. (ઈ.) ઘર (ર) પરિવાર

હોમઈ-નસ્તી સ્ત્રી. (ઈ.) કુટિરઉધોગ; ગૃહઉધોગ

હોમકુંડ પું. પજનો કુંડ; પજાવેદી

હોમગાર્ડ પું. (ઈ.) ગૃહરક્ષક

હોમટાઉન ન. (ઈ.) વતન [પદાર્થ

હોમદ્રવ્ય ન. હોમવાનું દ્રવ્ય; હોઝ (ર) બલિ માટેનો

હોમિનિસ્ટર પું. (ઈ.) રાષ્ટ્ર કે રાજ્યનો ગૃહમંત્રી

હોમરૂલ ન. (ઈ.) આંતરિક સ્વરાજ [ગૃહકાર્ય

હોમવર્ક ન. (ઈ.) વિદ્યાર્થીએ ઘરેથી કરી લાવવાનું લેશન;

હોમવેડ સ.કિ. યજ્ઞમાં આહુતિ આપવી (ર) ઝંપલાવવું

હોમિયોપથી સ્ત્રી. (ઈ.) રોગોપચારની એક પદ્ધતિ

હોમોસેક્સ પું. (ઈ.) સમાલેખ

હોમોનિયમ ન. (ઈ.) સમાભિધાન

હોપ કિ.વિ. 'હોવું'નું વિધ્યર્થ (ર) ઉદ્ધ. ખશે ! ખેર !

હોરવું સ.કિ. બ્વહાર કરવો; લેવડદેવડ કરવી (ર)

સંધરવું (ર) ગોચરી કરવી

હોરા સ્ત્રી. (સં.) અદી ધડી; કલાક (ર) એક લગ્નનો

અર્ધો ભાગ (ર) જન્મકુંડળી કે તે ઉપરથી ભવિષ્ય

ભાખવાની વિદ્યા [ગાન

હોરી સ્ત્રી. એક તાલ (ર) હોળીના દિવસોમાં ગવાતું એક

હોરો પું. ઉમંગ; ઉત્સાહ (ર) હક

હોરો પું. વહોરો

હોર્ટિકલ્ચર ન. (ઈ.) બાગાયતવિજ્ઞાન

હોર્ન ન. (ઈ.) ભૂંગળું; મોટરનું ભૂંગળું

હોર્મોન પું. (ઈ.) અંતસ્ત્રાવ [ભજ; અશ્વશક્તિ

હોર્સપાવર પું. (ઈ.) એક ધોડનું જેટલું બળ હોપ તેટલું

હોલ પું. (ઈ.) મોટો ઓરડો; ખંડ (ર) વ્યાખ્યાન કે તે

માટેનું વિજ્ઞાન ભવન

હોલ ન., પું. (ઈ.) કાણું; છિદ્ર

હોલમિયમ ન. (ઈ.) એક મૂળ ધાતુ

હોલવક્ષ ન. હોલાઈ જવું તે

હોલવવું સ.કિ. ઓલવવું; બુઝાવવું

હોલાક્ષ ન. હોલવક્ષ; હોલાઈ જવું તે

હોલાક્ષ ન. ઓલાક્ષ (ફવાનું); કોસ ખેંચતા ઊતરવાનો

ઢાળવાળો ખાડો

હોલાવું અ.કિ. ઓલાવું; બુઝાવું

હોલિકોત્સવ પું. (સં.) હોળીનો તહેવાર

હોલી(-લિકા) સ્ત્રી. (સં.) હોળી

હોલી સ્ત્રી. હોલાની માદા

હોલીડે પું. (ઈ.) રજાનો દિવસ (ર) તહેવાર; ઉત્સવ

હોલેદિલ વિ. અસ્થિર કે ચસકેલા ચિત્તવાળું (ર) ભોઈ

હોલો પું. (ઈ. હાંલ) કબૂતરના ધાટનું એનાથી નાનું સ્તાશ

પડતા ભૂખરા રંગનું એક પંખી; કપોત પક્ષી

હોલ્ટ પું. (ઈ.) અટકવું તે (ર) પડાવ; મુકામ

હોલ્ટર ન. (ઈ.) વિલાપતી ઢબની ટાંકવાળી કલમ

હોલ્લોલ ન. (ઈ.) મુસાફરીમાં બિસ્તરો વગેરે લાવવા-

લઈજવાની એક ખોજ જેવી બનાવટ

હોવાપણું ન. (હોવું ઉપરથી) અસ્તિત્વ; હયાતી

હંવાવું અ.કિ. (કશા માટે) ગભરાટમાં આમતેમ દોડવું;

સોવાવું [બર હયાતીમાં આવવું

હોવું અ.કિ. (સં. ભવતિ, પ્રા. હુઅઈ, હોઈ) થવું; બરા-

હોવે ઉદ્ધ. હા

હોશ પું. (ફા.) ભાન; શુદ્ધિ (ર) શક્તિ; તાકાત

હોશકોશ પું. બ.વ. ભાન; ચેતના; શુદ્ધિ

હોશિયાર વિ. (ફા.) ચાલાક; કુશળ; નિપુણ (ર)

સાવચેત; ખબરદાર (ર) સમજી; બુદ્ધિશાળી

હોશિયારી સ્ત્રી. હોશિયારપણું; નિપુણતા; ચાલાકી

હોસ્ટ પું. (ઈ.) યજ્ઞમાન; મેજબાન (ર) ઐન્કર; કાર્યક્રમ

સંચાલક

હોસ્ટેલ સ્ત્રી. (ઈ.) છાત્રાલય (ર) ઉતારા (પાસસભ્યોના)

હોસ્ટેસ સ્ત્રી. (ઈ.) વિમાનની પરિચારિકા (ર) મહિલા

યજ્ઞમાન

હોસ્પિટલ સ્ત્રી. (ઈ.) ઈસ્પિતાલ; દવાખાનું

હોહા(-હો) સ્ત્રી. ગડબડ; ધોંધાટ; ધમ્માલ (ર) જાહેરાત

કે ચર્ચા (ર) ગભરાટ; ખળખળાટ (ર) ઉદ્ધ. એવો

અવાજ

હોહા(-હો)કાર વિ. હોહા; ગભરાટ; ત્રાસ

હોળવું સ.કિ. કાંસકીથી વાળ ઠીક કરવા; ઓળવું

હોળી સ્ત્રી. (સં. હોલિકા, પ્રા. હોલિઆ) શાગજ

પૂર્ણિમાનો તહેવાર; તે દિવસે લાકડાં વગેરેનો ઢગલો

સળગાવવામાં આવે છે તે (ર) તેમ કોઈ વસ્તુનો

ઢગલો કરી સળગાવવું તે (જેમ કે, વિદેશી કાપડની

હોળી) [ખેલનાર; ઘેરેયો

હોળીયું ન. હોળીમાં નાખવાનું નાનું છાણું (ર) પું. હોળી

હોળીયો પું. ('ઓળ' ઉપરથી) 'ઓળાયો' (રકમની)

પૂર્ણતાસુચક અર્ધચંદ્રાકાર ચિહ્ન

હોંકાર પું. હોકાર; બુમાટો; બરાડો [બૂસ; બરાડો

હોંકારો પું. 'હ' 'હા' કહેવી તે; સંમતિસૂચક અવાજ (ર)

હોંચી(ઠહોંચી) ઉદ્ધ. ગપેડના ભૂંકવાનો અવાજ; હાચીહાંચી

હોંશ/

૮૮૨

[હિંડોળો]

હોંશ સ્ત્રી. (અ. હોંસ) હુંશ; ઊલટ; ઉમંગ
 હોંશાતોંશી(-સી) સ્ત્રી. હુંશાતુંશી; ચડસાયડસી
 હોંશીલું વિ. હોંશવાળું; ઉમંગી
 હોંસોહોંસો કિ.વિ. ઉમંગથી; ઉત્સાહથી
 હોંસ સ્ત્રી. હોંશ; ઉમંગ
 હોંસાતોંસી સ્ત્રી. જુઓ 'હોશાતોંશી'
 હોંસીલું વિ. હોંશીલું; ઉમંગી
 હસતન વિ. (સં.) ગઈ કાલનું
 હ્યાં કિ.વિ. અહીંયાં
 હુમન વિ. (ઈ.) માનવસંબંધી; માનવીય
 હુમર પું. (ઈ.) વિનોદ
 હુમેનિઝમ ન. (ઈ.) માનવતાવાદ
 હુમેનિટી સ્ત્રી. (ઈ.) માનવજાતિ (૨) માનવતા
 હુમેનિટિઝ સ્ત્રી.બ.વ. (ઈ.) માનવવિદ્યાઓ
 હુમેનિટેરિયન વિ. (ઈ.) માનવતાવાદી
 હુદ પું. (સં.) પાણીનો ઊંડો ખારો; ધરો
 હુસ્વ વિ. (સં.) લપુ; ટૂંકા અવાજનું (૨) ઠીંગણું (૩)
 ઉચ્ચારણના માપમાં એક માત્રા જેટલો સમય લેતું
 (વ્યા.)
 હુસ પું. (સં.) શય; નાશ (૨) પસારો
 હુી સ્ત્રી. (સં.) લાજ; શરમ; મર્યાદા
 હુીમ પું. (સં.) લક્ષ્મીનો બીજમંત્ર
 હુિયમાણ વિ. હરાતું; લઈ જવાતું
 હુલાદ પું. આનંદ

ણ

બ પું. છેલ્લો ગુજરાતી વ્યંજન (એનાથી મરૂ થતો એકપક્ષ
 શબ્દ નથી. ઘણા શબ્દોમાં 'લ'ના વિકલ્પ તરીકે 'બ'
 વપરાય છે.)

નવભારત

સાર્થ

ગુજરાતી

શબ્દકોશ

ડૉ.મફતલાલ અં ભાવસાર

- સદાય ટેબલ પર રાખવા જેવો, સૌને માટે ઉપયોગી, ગાગરમાં સાગર સમાવતો પ્રથમવિશાળ ગુજરાતી શબ્દકોશ
- ગુજરાત સરકારના કેળવણી ખાતાએ પ્રમાણિત કરેલા જોડણીના નિયમોનો વિશાળ કોશમાં પ્રથમવાર સમન્વય
- કોશવિજ્ઞાનના અર્થનિર્ધારણના સઘળા પ્રકારોનો સમન્વય સાધતું અર્થ નિર્ધારણ
- મોટા ભાગના વ્યવહારોપયોગી, સંઘરવા જેવા અને રોજિંદા વ્યવહારમાં પ્રયોજાતા અંગ્રેજી શબ્દોનો વિશાળ પાયા પર સમાવેશ.
- વ્યાકરણમાં પ્રયોજાતી નવી પરિભાષાનો ઉપયોગ

- શુદ્ધ જોડણી કરેલ જોડણી

Servant in Shavan

135747

gyanmandir@kobatirth.org

કેળવણી ખાતાએ પ્રમાણિત ભાષામાં રજૂઆત

નવભારત સ

E-mail : info@navbharatonline.com

Visitus : www.navbharatonline.com

ISBN NO 81-8440-062-4

